ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

ΤΟΜΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΑΣΥΡΜΑΤΟΣ—ΒΕΛΤΙΩΝ

"ΠΥΡΣΟΣ" ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΕΚΔΟΣΕΩΝ & ΓΡΑΦΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ 18 ΑΘΗΝΑΙ

Digitized by Google

Digitized by Google

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ
ΤΗΣ
ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΙΝ ΤΟΥ ΣΤ΄ ΤΟΜΟΥ

(ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1928)

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΠΙ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

ΒΙΚΤΩΡ ΔΟΥΣΜΑΝΗΣ, ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΟΣ, ΠΡΟΕΔΡΟΣ
Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ, ΠΡΩΗΝ ΥΠΟΥΡΓΟΣ, ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ, ΚΑΘ. ΕΝ ΤΩ ΕΘΝ. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩ
Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ, ΚΑΘ. ΕΝ ΤΩ ΕΘΝ. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩ
ΑΡ. Π. ΚΟΥΖΗΣ, ΚΑΘ. ΕΝ ΤΩ ΕΘΝ. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩ
Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ, ΚΑΘ. ΕΝ ΤΩ ΕΘΝ. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩ

(Ἡ Ἐπιτροπή, συσταθεῖσα τὴν 9ην Ἰουλίου 1926, ἀνέλαβε, κατόπιν μακρᾶς ὀργανωτικῆς ἐργασίας, τὴν Ἀνωτάτην Ἐποπτείαν τῆς Συντάξεως τοῦ ἔργου κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1926, τὴν Διεύθυνσιν δὲ τῆς Συντάξεως ἀπὸ τῶν μέσων Φεβρουαρίου 1927).

ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ ΤΩΝ ΚΛΑΔΩΝ

Α΄. ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ: **Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ**, Καθηγητὴς τῆς Πατρολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Β΄. ΝΟΜΙΚΗΣ: **Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ**, Καθηγητὴς τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Γ΄. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ: **Δ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΙΣ**, Καθηγητὴς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν τῇ Ἀνωτάτῃ Σχολῇ Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν.

Δ΄. ΙΑΤΡΙΚΗΣ: **ΑΡΙΣΤ. Π. ΚΟΥΖΗΣ**, Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῆς Ἰατρικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Ε΄. ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ: **Ν. Ι. ΛΟΥΒΑΡΙΣ**, Καθηγητὴς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

ΣΤ΄. ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ: **ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ**, Καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.
ΤΜΗΜΑ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ: **Γ. Δ. ΚΟΡΟΜΗΛΑΣ**, Συγγραφεύς.
ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ: **Ι. Σ. ΣΑΡΡΗΣ**, Καθηγητὴς τῆς Γεωγραφίας.

Ζ΄. ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ: **Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ**, Καθηγητὴς τῆς Γλωσσολογίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ.
ΤΜΗΜΑ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΥΛΗΣ: **Β. ΦΑΒΗΣ**, Καθηγητὴς - Συντάκτης τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλλ. Γλώσσης».

Η΄. ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ: **ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ**, Ἀκαδημαϊκός.

Θ΄. ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ: **ΘΕΟΔ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ**, Λογογράφος. Πρώην Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας.
ΤΜΗΜΑ ΘΕΑΤΡΟΥ: **Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ**, Ἱστορικὸς τοῦ Θεάτρου.
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ: **ΔΙΟΝ. ΛΑΥΡΑΓΚΑΣ**, Μουσικοσυνθέτης.

Ι΄. ΦΥΣΙΚΟΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ: **Ι. Κ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ**, Καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

ΙΑ΄. ΕΦΗΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ: **ΑΛ. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ**, Καθηγητὴς τῆς Θεωρητικῆς Μηχανολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.

ΙΒ΄. ΓΕΩΠΟΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΑΣΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ: **Σ. Λ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ**, Διευθυντὴς τῆς Ἀνωτέρας Γεωπονικῆς Σχολῆς.

ΙΓ΄. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ: **Β. ΔΟΥΣΜΑΝΗΣ**, Ἀντιστράτηγος.
ΥΠΟΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: **Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ**, Ὑποστράτηγος.
ΤΜΗΜΑΤΑΡΧΗΣ ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΕΩΣ: **Γ. ΚΟΡΤΕΣΗΣ**, Ἀντισυνταγματάρχης.

ΙΔ΄. ΝΑΥΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ: **Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ**, Πλοίαρχος Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ. Ἀκαδημαϊκός.

ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ: **ΗΡ. Ν. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ**

Digitized by Google

ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΤ' ΤΟΜΟΝ ΕΠΡΑΓΜΑΤΕΥΘΗΣΑΝ ΘΕΜΑΤΑ ΟΙ Κ.Κ.:

Ὄνομα	Μονογραφή
Ἀγγελῆς Παν. Σ. Ἀντιπλοίαρχος. Καθηγητὴς τῆς Ναυτικῆς Τέχνης ἐν τῇ Ν. Σ. Δοκίμων.	Π. Σ. Α.
Ἀδαμαντίου Ἀδαμάντιος Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.	Αδ. Αδ.
Ἀθανασόπουλος Γ. Α. Ἐπιθεωρητὴς τῆς Ἁλιείας παρὰ τῷ Ὑπουργ. Ἐθν. Οἰκονομίας.	Γ. Α. Α.
Ἀναγνωστόπουλος Γ. Π. Καθηγητὴς τῆς Γλωσσολογίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ.	Γ. Π. Α.
Ἀναγνωστόπουλος Π. Θ. Καθηγητὴς τῆς Δενδροκομίας ἐν τῇ Ἀνωτ. Γεωπ. Σχολῇ.	Π. Θ. Α.
Ἀναγνώστου Ἰ. Λ. Ἐπιμελητὴς τοῦ Ἐργαστηρίου Παθολογικῆς Φυσιολογίας τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου.	Ι. Α.
Ἀντωνιάδης Εὐγ. Μ. Ἀστρονόμος.	Ε. Μ. Α.
Ἀράπης Κ. Γυμνασιάρχης.	Κ. Αρ.
Ἀρβανιτάκης Γ. Λ. Δρ τῶν Μαθηματικῶν.	Γ. Λ. Α.
Ἀσημάκος Δ. Μηχανολόγος.	Δ. Κ. Α.
Ἀσιμῆς Δ. Ἰ. Ἰατρός. Διευθυντὴς τοῦ Νοσοκομείου «Ἁγ. Ἑλένη».	Δ. Ι. Α.
Βακᾶς Δ. Μ. Ἀντισυνταγματάρχης.	Δ. Μ. Β.
Βακιρτζῆς Ἰ. Δημοσιογράφος—Διευθυντὴς τοῦ «Αἰγαίου».	Ι. Δ. Β.
Βακράτσας Ἀντ. Τμηματάρχης Μηχανολογ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας.	Α. Β.
Βαλλιᾶνος Μ. Ὑφηγητὴς τῆς Εἰδικῆς Νοσολογίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ.	Μ. Β.
Βασιλείου Φ. Ἐπιμελητὴς τοῦ Μαθηματικοῦ Σπουδαστηρίου τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου.	Φ. Β.
Βατάλας Μ. Δημοσιογράφος.	Μ. Δ. Β.
Βεζανῆς Δ. Δρ τῶν Πολιτικῶν καὶ Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου.	Δ. Β.
Βελλιανίτης Θ. Λογογράφος. Πρώην Ὑπουργός.	Θ. Β.
Βέρας Σόλων Παιδίατρος.	Σ. Β.
Βλάχος Ν. Θ. Διευθυντὴς Διδασκαλείου Μέσης Ἐκπαιδεύσεως.	Ν. Θ. Β.
Βλησίδης Θρασ. Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.	Θρ. Β.
Βολονάκης Μ. Δ. Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ.	Β.—
Γαλανὸς Μ. Ι. Θεολόγος.	Μ. Ι. Γ.
Γαλανὸς Σ. Καθηγητὴς τῆς Χημείας τῶν Ἐδωδίμων ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ.	Σ. Γ.
Γενεράλις Ἐμμ. Γυμνασιάρχης.	Ε. Γ.
Γεννηματᾶς Ν. Β. Καθηγητὴς τῶν ἀνωτέρων Μαθηματικῶν καὶ τῆς θεωρητικῆς Μηχανικῆς τοῦ Ἐθν. Μετσοβ. Πολυτεχνείου.	Ν. Β. Γ.
Γεωργαλᾶς Γ. Κ. Καθηγητὴς τῆς Ἀνωτ. Γεωπ. Σχολῆς. Διευθυντὴς τῆς «Γεωλογ. Ὑπηρεσίας τῆς Ἑλλάδος».	Γ. Κ. Γ.
Γιαννακόπουλος Παν. Ἀντισυνταγματάρχης Μηχανικοῦ.	Π. Γ.
Γκιταράκος Κ. Τεχνικὸς Σύμβουλος τῆς Ἀνωνύμου Ἑταιρίας Πυριτιδοποιείου καὶ Καλυκοποιείου Ἀθηνῶν.	Κ. Γκ.
Δαλέζιος Ἀνδρ. Γ. Δρ Φιλοσοφίας.	Α. Δ.
Δασκαλάκης Χ. Ε. Νομικός.	Χ. Δ.
Δεληγιάννης Ἀντ. Ἐπιμελητὴς τοῦ Ἐργαστηρίου Φυσικοχημείας καὶ Ἐφηρμ. Ἠλεκτροχημείας τοῦ Ἐθν. Μετσ. Πολυτεχνείου.	Αν. Δ.
Δένδιας Μ. Δρ τῆς Φιλολογίας καὶ τῆς Νομικῆς.	Μ. Δ.
Δημακόπουλος Ἰ. Καθηγητὴς τῆς Ἀνωτ. Γεωπ. Σχολῆς.	Ι. Δ.
Δημαρᾶς Κ. Θ. Συγγραφεύς.	Κ. Θ. Δ.
Δημάρατος Ἰ. Φ Δημοσιογράφος.	Ι. Φ. Δ.
Δημόπουλος Θ. Σ. Δημοσιογράφος.	Θ. Σ. Δ.
Διγενῆς Κίμων Ὑποστράτηγος.	Κ. Δ.
Δούσμανης Βίκτωρ Ἀντιστράτηγος.	Β. Δ.
Δραγάτσης Ἰάκ. Χ. Διευθυντὴς Λυκείου.	Ἰάκ. Χ. Δ.
Δρακουλίδης Ν. Ν. Ἰατρὸς - Δερματολόγος.	Ν. Ν. Δ.
Δυοβουνιώτης Γ. Ἰ. Δικηγόρος.	Γ. Ι. Δ.
Δυοβουνιώτης Κ. Ἰ. Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῶν Δογμάτων καὶ τῆς Συμβολικῆς ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ. Ἀκαδημαϊκός.	Κ. Ι. Δ.
Ἐλιγιὰ Γιωσὲφ Λογογράφος - Ἑβραϊστής.	Ἐλ. Γ.
«Ἑλλ. Φιλοτελικὴ Ἑταιρία»	Ε. Φ. Ε
Ἐμμανουὴλ Ἐμμ. Ἰ. Καθηγητὴς τῆς Φαρμακευτικῆς Χημείας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ. Ἀκαδημαϊκός.	Ε. Ι. Ε.
Εὐαγγελᾶτος Χ. Γ. Δήμαρχος Μεσολογγίου. Γεν. Γραμματεὺς τῆς Ἑνώσεως τῶν Δήμων τῆς Ἑλλάδος.	Χ. Γ. Ε.
Εὐαγγελίδης Δ. Ἔφορος Ἀρχαιοτήτων.	Δ. Ε.
Ζαχαρίας Προκόπιος Καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς Χημείας καὶ Ἐφηρμοσμένης Ἠλεκτροχημείας ἐν τῷ Ἐθν. Μετσοβ. Πολυτεχνείῳ.	Π. Ζς
Ζέπος Ἰ. Δ. Δικηγόρος.	Ι. Δ. Ζ.
Ζευγώλης Γ. Π. Δημοσιογράφος.	Γ. Ζ.
Θεοδωρίδης Θ. Α. Διευθυντὴς τῆς Ἀσφαλιστικῆς Ἑταιρίας «Ἀνατολή».	Θ. Α. Θ.
Θεοδωρόπουλος Ν. Ι. Δικηγόρος.	Ν. Ι. Θ.
Θεοδωροπούλου Αὔρα Καθηγήτρια τῆς Μουσικῆς.	Α. Θ.
Καΐρης Μ. Ν. Ἰατρός.	Μ. Ν. Κ.
Κακριδῆς Θεοφ. Ἀ. Καθηγητὴς τῆς Λατινικῆς Φιλολογίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ.	Θ. Α. Κ.
Καλαΐτζῆς Ἰ. Κ. Χειρουργός.	Ι. Κ. Κ.
Καλιτσουνάκις Δ. Ε. Καθηγητὴς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν τῇ Ἀνωτάτῃ Σχολῇ Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν. Ὑφηγητὴς τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου.	Δ. Ε. Κ.
Καλιτσουνάκις Ι. Ε. Καθηγητὴς τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ.	Ι. Ε. Κ.
Καλλιάφας Σπ. Μ. Καθηγητὴς τῆς Παιδαγωγικῆς ἐν τῇ Ριζαρείῳ Σχολῇ.	Σ. Μ. Κ.
Καλογερῖκος Π. Ἀ. Καθηγητὴς τῆς «Ἐπαγγελματικῆς Σχολῆς Θεάτρου».	Π. Α. Κ.
Καλογερόπουλος Διον. Π. Βιβλιοφύλαξ τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς.	Δ. Π. Κ.
Καλογερόπουλος Ν. Δ. Καθηγητής.	Κ. Ν. Δ.
Καλομενόπουλος Νικόστρ. Ὑποστράτηγος.	Ν. Κλς.
Καλούδης Κ. Ἰ. Καθηγητὴς τῆς Γεωπον Σχολῆς.	Κ. Ι. Κ.
Καμίνης Ἰ. Σ. Μαιευτὴρ-Παιδίατρος.	Ι. Σ. Κ.
Κανδηλῶρος Τ. Χ. Ἱστοριοδίφης.	Τ. Χ. Κ.
Καραβία Αἰμ. Δημοσιογράφος.	Αἰμ. Κ.
† Καραβοκυρὸς Μ. Μέγας ἄρχων Δικαιοφύλαξ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Μέγας ῥήτωρ τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων. Δικηγόρος Συγγραφεύς.	Μ. Καρ.
Καράκαλος Τηλ. Ἰ. Συνταγματάρχης Πυροβολικοῦ. Πρώην καθηγητὴς τοῦ Στρατ. Σχολείου Εὐελπίδων. Συγγραφεύς.	Τ. Ι. Κ.
Καραμᾶνος Κυρ. Μ. Φιλόλογος.	Κ. Μ. Κ.
Καράντζας Γ. Ἀ. Δημοσιογράφος.	Γ. Α. Κ.
Καρβελᾶς Γ. Ἰ. Καθηγητής.	Γ. Ι. Κ.
Καρύδη Κ. Κ. Βοηθὸς τοῦ Ἐργαστηρίου Ἀναλυτικῆς Χημείας Ἐθν. Μετσοβ. Πολυτεχνείου.	Κ. Κ. Κ.
Κατσαρᾶς Ἰ. Μ. Καθηγητὴς τῆς Παθολογικῆς Φυσιολογίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ.	Ι. Μ. Κ.
Καψάλης Γερ. Δ. Πρόεδρος Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου.	Καψ.
Κεραμειδᾶς Τ. Καθηγητὴς ἐν τῇ Ἀνωτ. Σχολῇ Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν.	Τ. Κ.
Κλαδᾶς Λυκ. Ν. Ἠλεκτρολόγος-Μηχανικός.	Λ. Ν. Κ.
Κλαδᾶς Ν. Θ. Ὑποστράτηγος.	Ν. Θ. Κ.
Κοκίδης Ν. Ἰφ. Ὑποστράτηγος.	Ν. Ι. Κ.
Κονταργύρης Ἀ. Ὑφηγητὴς τῆς Ὀρθοπεδικῆς ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ.	Α. Κ.
Κοντογιάννης Κ. Χ. Πλωτάρχης Π. Ν. Καθηγητὴς ἐν τῇ Ν. Σ. Δοκίμων.	Κ. Χ. Κ.
Κορομηλᾶς Γ. Δ. Δημοσιογράφος.	Γ. Δ. Κ.
Κοσμετᾶτος Γ. Καθηγητὴς τῆς Ἱστολογίας καὶ Ἐμβρυολογίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ.	Γ. Φ. Κ.
Κούζης Ἀριστ. Π. Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῆς Ἰατρικῆς ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ.	Αρ. Π. Κ.
Κούμαρης Ἰ. Γ. Καθηγητὴς τῆς Ἀνθρωπολογίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ.	Ι. Γ. Κ.
Κουτσογιάννης Ἰ. Α. Δικηγόρος.	Ι. Α. Κ.
Κουτσομητόπουλος Π. Γ. Καθηγητὴς τῆς Φυτοπαθολογίας ἐν τῇ Ἀνωτ. Γεωπ. Σχολῇ.	Π. Γ. Κ.
Κουτσοποδιώτης Γ. Κ. Καθηγητὴς τῶν Φυσικῶν. τ. Διευθυντὴς Γεωπονικοῦ Χημείου.	Γ. Κ. Κ.
Κριμπᾶς Β. Γεωπόνος.	Β. Κ.
Κυριακίδης Ἀνδρ. Ὑποπλοίαρχος. Καθηγητὴς τῆς Μετεωρολογίας ἐν τῇ Ν. Σ. Δοκίμων.	Α. Κρχ.

Digitized by Google

Κυριακίδης Στ. Π. Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.	Σ. Π. Κ.
Κυριακόπουλος Ἠλ. Γ. Ὑφηγητὴς τοῦ Συνταγματικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ.	Η. Γ. Κ.
Λαδᾶς Γ. Ξ. Λόγιος.	Γ. Λ.
Λαζαρόπουλος Ἰ. Α. Δρ.Νομικῆς.Ἀρχιφροντιστὴς Π. Ν. Τμηματάρχης Ταμείου Ἐθν. Στόλου.	Ι. Α.Λ.
Λαμπαδάριος Ἐ. Ν. Διευθυντὴς τῆς Σχολικῆς Ὑγιεινῆς τοῦ Ὑπουργ. Παιδείας.	Ε. Ν. Λ.
Λάσκαρης Ν. Ἰ. Θεατρικὸς Συγγραφεύς. Ἱστορικὸς τοῦ Θεάτρου.	Ν. Ι. Λ.
Λαυράγκας Διον. Μουσικοσυνθέτης. Διευθυντὴς Ἑλλην. Μελοδράματος.	Δ.
Λεβίδης Ν. Δ. Πρῴην Ὑπουργός.	Ν. Δ. Λ.
Λέφας Π. Διπλωματοῦχος ἀνωτ. οἰκονομικῶν καὶ ἐμπορικῶν σπουδῶν. Λόγιος.	Π. Λ.
Λούβαρις Ν. Ἰ. Καθηγητὴς τῆς Εἰσαγωγῆς καὶ Ἑρμηνείας τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ.	Ν. Λ.
Λουκόπουλος Δ. Ν. Καθηγητὴς-Παρὰ τῷ «Λαογραφικῷ Ἀρχείῳ».	Δ. Ν. Λ.
Λυκούδης Στ. Ἐ. Πλοίαρχος Π. Ν. Διευθυντὴς τῶν Φάρων. Καθηγητὴς παρὰ τῇ Σ. Ν.Δοκίμων.Ἀκαδημαϊκός.	Σ. Ε. Λ.
Μαγκάκης Μ. Ὠτολαρυγγολόγος.	Μ. Μ.
Μακρῆς Κ. Γ. Βοηθὸς τοῦ Ἐργαστηρίου τῆς Φαρμακευτικῆς Χημείας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ.	Κ. Γ. Μ.
Μανδαλάκης Ἐμμ. Ἰατρὸς - Δερματολόγος.	Ε. Μ.
Μάξιμος Σ. Κοινωνιολόγος-Βουλευτής.	Σερ. Μ.
Μάργαρης Δ. Κ. Συγγραφεύς. Βιβλιοφύλαξ τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης.	Δ. Μ.
Μαρινᾶτος Σπ. Ἔφορος Ἀρχαιοτήτων.	Σπ. Μ.
Μαρκόπουλος Π. Δ. Διευθυντὴς Δασῶν Ὑπουργ. Γεωργίας.	Π. Δ. Μ.
Μελέγκοβιτς Ἀλ. Ν. Καθηγητὴς τῆς Κατασκευῆς Θερμοκινητηρίων μηχανῶν καὶ Ὑδροκινητήρων ἐν τῷ Ἐθν. Μετσοβ. Πολυτεχνείῳ.	Αλ. Μ.
Μενεγάκις Ἰ. Ν. Ἐπιμελητὴς Φυσιολογείου τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου.	Ι. Ν. Μ.
Μιχαηλίδης Γ. Π. Δρ τῆς Θεολογίας.	Γ. Π. Μ.
Μιχαλόπουλος Ἀλ. Καθηγητὴς τῆς Θεωρητικῆς Μηχανολογίας ἐν τῷ Ἐθν. Μετσοβ. Πολυτεχνείῳ.	Α. Μ.
Μοσχόπουλος Νικηφ. Τμηματάρχης Ὑπ. Ἐξωτερικῶν.	Ν. Μ.
Μουστάκας Δ. Ε. Δρ Φυσικῶν Ἐπιστημῶν.	Δ. Ε. Μ.
Μουτούσης Κ. Μικροβιολόγος.	Κ. Μτ.
Μπαλᾶνος Δ. Σ. Καθηγητὴς τῆς Πατρολογίας μετὰ τῆς Ἑρμηνείας τῶν Πατέρων ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ.	Δ. Σ. Μ.
Μπουρόπουλος Ἀγγ. Ν. Ἀντεισαγγελεὺς Ἐφετῶν.	Α. Ν. Μ.
Μπρατσιώτης Παν. Ἰ. Καθηγητὴς τῆς Βιβλικῆς Ἱστορίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ.	Μ. Ι. Π.
Μωραΐτης Δ. Δρ τῆς Θεολογίας.	Δ. Μτ.
Νιελαβίτσκυ Ἰ. Ὑποπλοίαρχος τοῦ Α. Ρωσικοῦ Ναυτικοῦ.	Ι. Ν.

Νικολαΐδης Κ. Ἰ. Δικηγόρος.	Κ. Ι. Ν.
Οἰκονόμος Σπ. Καθηγητὴς τῆς Οὐρολογίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ.	Σ. Ο.
Οἰκονόμου Α. Χ. Καθηγητὴς τῆς Ἕδρας τῶν Ἀνωτέρων Μαθηματικῶν ἐν τῷ Ἐθν. Μετσοβ. Πολυτεχνείῳ.	Ο.
Παλαιολόγος Γ. Ἐκπαιδευτικός	Γ. Ν. Π.
Παλαιολόγος Κ. Ἐπιμελητὴς τοῦ Ἐργαστηρίου Φυσικῆς τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου.	Κ. Π.
Παμπούκης Γ. Διευθυντὴς τοῦ Νευρολογικοῦ τμήματος τῆς Ἀστυκλινικῆς.	Γ. Π.
Παναγιωτόπουλος Ἰ. Μ. Καθηγητής.	Ι. Μ. Π.
Παντατζῆς Παν. Γ. Στοματολόγος-Ὀδοντίατρος.	Π. Γ. Π.
Παντελάκης Ἐμμ. Γ. Γυμνασιάρχης.	Ε. Γ. Π.
Παξινὸς Φ. Μηχανικός.	Φ. Δ. Π.
Παπαγιαννόπουλος Δ. Ν. Καθηγητὴς τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν.	Δ. Ν. Π.
Παπαδημητρίου Ἰ. Ἐπιμελητὴς τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Φιλοσοφ. Σχολῆς τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου.	Ι. Π. Δ.
Παπαδόπουλος Ἀνθ. Συντάκτης τοῦ «Ἱστορ. Λεξικοῦ τῆς Ἑλλ. Γλώσσης».	Α. Π.
Παπαδόπουλος Κ. Γ. Ἀρεοπαγίτης.	Κ. Γ. Π.
Παπαθεοδώρου Ἰ. Ἀν. Γεν. Ἀρχίατρος.	Ι. Π.
Παπακωνσταντίνου Θ. Φιλόλογος.	Θ. Π.
Παπακωνσταντίνου Σ. Π. Καθηγητής.	Σ. Π. Π.
Παπαμῆτρος Δ. Φ. Δικηγόρος.	Δ. Φ. Π.
Παπανδρέου Σ. Λ. Διευθυντὴς τῆς Ἀνωτ. Γεωπ. Σχολῆς.	Σ. Λ. Π.
Παπανδρέου Γ. Ἐ. Διπλωματικός.	Γ. Ε. Π.
Πασχάλης Δ. Π. Ἱστοριοδίφης.	Δ. Π. Π.
Πλακίδης Σ. Μ. Ἐπιμελητὴς τοῦ Ἐργαστηρίου τῆς Ἀστρονομίας καὶ Μετεωρολογίας τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου.	Σ. Π.
Πολυγένης Ἰ. Κ. ικηγόρος.	Ι. Κ. Π.
Ποταμιάνος Γ. Π. Στοματολόγος-Ὀδοντίατρος.	Γ. Π. Π.
Πυλαρινὸς Π Τμηματάρχης Ὑπουργ. Συγκοινωνίας.	Π. Χ. Π.
Πύρλας Π. Θ. Χημικὸς-Οἰνολόγος.	Π. Θ. Π.
Πὼπ Γ. Κ. Δημοσιογράφος. Πρῴην Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας.	Γ. Κ. Π.
Ραζέλος Γ. Διευθυντὴς τοῦ Μηχανολογικοῦ Ἐργοστασίου τοῦ Ἐθν. Μετσοβ. Πολυτεχνείου.	Γ. Ρ.
Ράλλης Κ. Μ. Καθηγητὴς τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ.	Κ. Μ. Ρ.
Ραλλίδης Ὀδ. Χειρουργὸς - Γυναικολόγος.	Ο. Ρ.
Σάββας Κ. Γ. Καθηγητὴς τῆς Ὑγιεινῆς Μικροβιολογίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ. Ἀκαδημαϊκός.	Κ. Σ.
Σακελλάριος Ἀν. Π. τ. Ἐκπαιδευτικὸς Σύμβουλος. Διευθυντὴς τοῦ Μονοταξίου Διδασκαλείου.	Α. Π. Σ.
Σακελλαρίου Χ. Καθηγητὴς Χοροῦ.	Χ. Σακ.

Σαμοθράκης Ἀ. Θ. Ἰατρός.	Α.Θ.Σαμ.
Σαρρῆς Ἰ. Σ. Καθηγητὴς τῆς Γεωγραφίας.	Ι. Σ. Σ.
Σγουρίτσας Α. Γ. Τμηματάρχης Ταμείου Παρακαταθηκῶν καὶ Δανείων.	Α. Γ. Σ.
Σιαμπάνης Δ. Κτηνίατρος.	Δ. Σς.
Σκαλισιάνος Χ. Διευθυντὴς Ἀρσακείου.	Χ. Σς.
Σκάσσης Ε. Α. Καθηγητὴς τῆς Λατινικῆς Φιλολογίας ἐν τῷ Ἐθν.Πανεπιστημίῳ.	Ε. Α. Σ.
Σκιαδόπουλος Ἀ. Χημικός.	Α. Α. Σ.
Σκλάβος Γ. Μουσικοσυνθέτης.	Γ. Σ.
Σολιώτης Γ. Ν. Ὑποστράτηγος. Διευθυντὴς τῆς Σχολῆς τῶν Εὐελπίδων.	Γ. Ν. Σ.
Σούλης Χ. Ἰ. Καθηγητής.	Χ. Ι. Σ.
Σπαταλᾶς Γερ. Σ. Λόγιος.	Γ. Σπ.
Σπεράντσας Σ. Γ. Ἰατρὸς - Ἀκτινολόγος. Λόγιος.	Σ. Γ. Σ.
Σπηλιωτόπουλος Ἀντ. Θ. Δημοσιολόγος. Δικηγόρος.τ.Γεν. Διοικητής.	Α. Θ. Σ.
Σπυρόπουλος Ν. Ὑποστράτηγος. Καθηγητὴς ἐν τῇ Σχολῇ τῶν Εὐελπίδων.	Ν. Σς
Στασινόπουλος Μ. Χημικὸς - Βιομήχανος.	Μ. Ν. Σ.
Στεριώτης Π. Θ. Διευθυντὴς τοῦ Καποδιστρείου Ἐκπαιδευτηρίου Κερκύρας.	Π. Θ. Σ.
Στεφανίδης Θ. Χ. Ἐθνολόγος.	Θ. Χ. Σ.
Σῶ Πλάτων (P. E. Shaw) Καθηγητὴς τοῦ Θεολογικοῦ Σεμιναρίου ἐν Hartford τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν.	Π. Σ.
Τζωρτζόπουλος Χ. Ὑφηγητὴς Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.	Χ. Τ.
Τιπάλδος Γ. Ε. Πρόεδρος τοῦ Ἑραλδικοῦ Τμήματος (Γενεαλογίας καὶ Ἐμβλημάτων) τῆς «Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος».	Γ. Ε. Τ.
Τρεμπέλας Π. Ν. Θεολόγος - Διευθυντὴς Περιοδικοῦ «Ζωή».	Π. Ν. Τ.
Φάβης Β. Συντάκτης τοῦ «Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης».	Β. Φ.
Φαλτάϊτς Κώστας Δημοσιογράφος.	Κ. Φ.
Φιντικλῆς Θεόκλ. Θ. Ἔκτακτος Μετεωρολόγος ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ Ἀθηνῶν.	Θ. Θ. Φ.
Φωτάκης Β. Ὑφηγητὴς τῆς Παθολογικῆς Ἀνατομίας τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου.	Β. Φς
Φωτιᾶς Ν. Δρ Νομικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν.	Ν. Γ. Φ.
Χαριτάκης Θεμ. Μηχανικός.	Θ. Χ.
Χατζηόλος Β. Κτηνίατρος.	Β. Χ.
Χατσόπουλος Ἰ. Δ. Καθηγητὴς τῆς Παραστατικῆς καὶ Προβολικῆς Γεωμετρίας ἐν τῷ Ἐθν. Μετσοβ. Πολυτεχνείῳ.	Ι. Δ. Χ.
Χὸρς Σ. Καθηγητὴς τῆς Ἀναλυτικῆς Χημείας ἐν τῷ Ἐθν. Μετσοβ. Πολυτεχνείῳ.	Σ. Χ.
Χρυσόστομος [Παπαδόπουλος] Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν.	Χ.

Digitized by Google

Digitized by Google

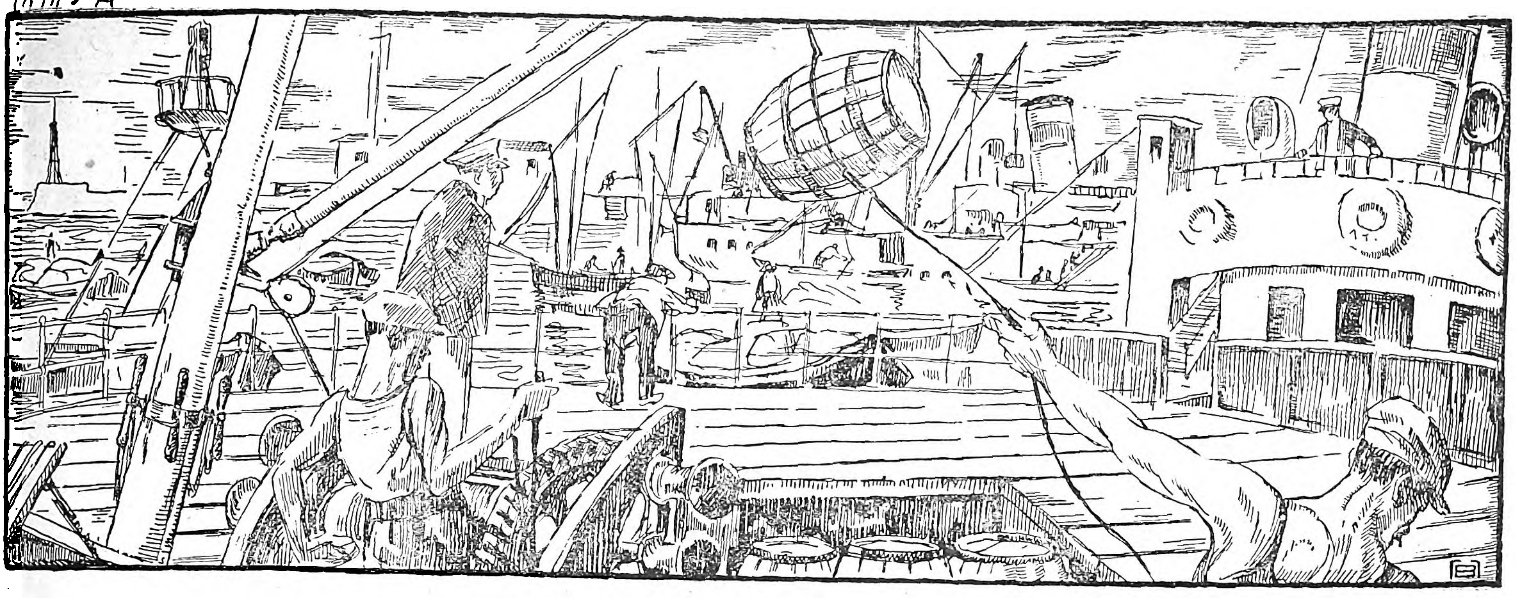

ΤΟΜΟΣ ΕΚΤΟΣ

ἀσύρματος (ὁ, ἡ), —ον (τὸ) [*Ἠλεκτρολ.*]. Ὁ λειτουργῶν ἄνευ χρησιμοποιήσεως σύρματος (ἠλεκτρικοῦ ἀγωγοῦ)· ἡ λέξις εἶναι μετάφρασις τῶν ξένων ὅρων «sans fil», «Drahtlose».

— ἀσύρματος *τηλεγραφία καὶ τηλεφωνία*. Ἡ ἀσύρματος τηλεγραφία καὶ ἡ ἀσύρματος τηλεφωνία ἀποτελοῦσι σύστημα ἐπικοινωνίας μεταξὺ δύο σημείων τῆς ὑδρογείου διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων, ἄνευ τῆς χρησιμοποιήσεως ἀγωγῶν συρμάτων διὰ τὴν σύνδεσιν τῶν δύο ἀνταποκρινομένων σταθμῶν.

Ἡ γένεσις τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας ἔχει ἐν συντόμῳ ὡς ἑξῆς: Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν καὶ τὴν τελικὴν διαμόρφωσιν τοῦ *ἐνσυρμάτου* ἢ *διὰ καλωδίου τηλεγράφου*, ἐπεζητήθη ἡ διαμόρφωσις τηλεγραφικοῦ συστήματος ἄνευ τῆς χρησιμοποιήσεως σύρματος ἢ καλωδίου διὰ τὴν σύνδεσιν τῶν ἀνταποκρινομένων σταθμῶν. Τοιαῦτα πειράματα ἐγένοντο κυρίως ὑπὸ τῶν Morse, Rathenau, Preece καὶ ἄλλων, οἵτινες ἐπεδίωξαν ὅπως ἀντικαταστήσωσιν, ἐν τηλεγραφικαῖς ἐγκαταστάσεσιν αἵτινες συνέδεον ἠπείρους μετὰ νήσων, τὸ δαπανηρὸν καλώδιον διὰ τοῦ θαλασσίου ἢ λιμναίου ὕδατος. Ἐν τούτοις τὰ πειράματα ταῦτα δὲν ἐστέφθησαν ὑπὸ ἐπιτυχίας, βραδύτερον δὲ κατεδείχθη ὅτι ἡ ἀποκατάστασις τηλεγραφικῆς ἐπικοινωνίας μεταξὺ δύο σταθμῶν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν *ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων*, ἅτινα ἀποτελοῦσι διαταράξεις τοῦ αἰθέρος περιοδικοῦ χαρακτῆρος διαδιδομένας ὑπὸ τὴν ταχύτητα διαδόσεως τοῦ φωτός.

Τὸ σύστημα τηλεγραφίας, ὅπερ ἐρείδεται ἐπὶ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων, ἢ ἄλλως τὸ σύστημα τηλεγραφίας ὅπερ χρησιμοποιεῖ ὡς φορεῖς τῶν διανοημάτων ἡμῶν τὰ ἠλεκτρομαγνηνικὰ κύματα, καλεῖται εἰδικώτερον *ἀσύρματος τηλεγραφία* (Télégraphie sans fil, Drahtlose Telegraphie, Wireless Telegraphy). Πολλάκις ἀντὶ τοῦ ὅρου τούτου χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος *ραδιοτηλεγραφία* (Radiotélégraphie) ἢ καὶ *μαρκόνειος τηλεγραφία*, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ *Μαρκόνι*, τοῦ ἐφευρέτου τοῦ τηλεγραφικοῦ τούτου συστήματος.

ΑΝΑΚΑΛΥΨΙΣ ΤΗΣ ΑΣΥΡΜΑΤΟΥ ΤΗΛΕΓΡΑΦΙΑΣ

Ἡ ἀνακάλυψις καὶ ἐξέλιξις τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας συνδέεται στενότατα πρὸς τὰς σπουδαιοτάτας τῶν ἐρευνῶν ἐν τῇ Φυσικῇ, ἡ δὲ πρόοδος αὐτῆς βαίνει ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰς ὡραιοτέρας καὶ σοβαρωτέρας τῶν γενομένων ἐν τῇ Φυσικῇ ἀνακαλύψεων, ἰδίᾳ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Ὡς ἐκ τούτου ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἱστορικοῦ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας καὶ τῆς ἐν γένει ἐξελίξεως αὐτῆς μέχρι σήμερον, ἔχει κατὰ τοῦτο μεγάλην σημασίαν, καθ' ὅσον καταδεικνύει τίνι τρόπῳ ἡ ἀνθρωπότης ἐκ τῆς καθαρῶς θεωρητικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης ἄγεται εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν πορισμάτων αὐτῆς ἐν τῇ πράξει πρὸς διαμόρφωσιν μέσων συντελούντων εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀμεσωτέρων ἀναγκῶν της, ἅτινα συμβάλλουσι τὰ μέγιστα εἰς τὴν προαγωγὴν αὐτῆς.

Ὡς γνωστόν, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Νεύτωνος ἐπεκράτει ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἡ ἀντίληψις τῆς δράσεως ἐξ ἀποστάσεως (actio in distance, Fernwirkung), καθ' ἣν ἐπρεσβεύετο ὅτι αἱ δυνάμεις, μηχανικαί, ἠλεκτρικαί, μαγνητικαί, διεδίδοντο ἐν τῷ χώρῳ ἀκαριαίως, τοῦ μέσου τοῦ παρεμβαλλομένου μεταξὺ τῶν σωμάτων ἐν τῷ χώρῳ μὴ ἔχοντος οὐδεμίαν σημασίαν διὰ τὴν μεταβίβασιν ἢ διάδοσιν τῆς δυνάμεως. Ἡ ἀνωτέρω ἀντίληψις τῆς δράσεως ἐξ ἀποστάσεως ἐπεκράτησεν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἐπὶ μακρόν, πρῶτος δ' ὁ Faraday ὑπεστήριξε καὶ ἀπέδειξε διὰ τοῦ πειράματος, ὅτι προκειμένου περὶ ἠλεκτρικῶν καὶ μαγνητικῶν φαινομένων δὲν ἰσχύει ἡ δοξασία τῆς δράσεως ἐξ ἀποστάσεως, ἀλλ' ὅτι τὸ παρεμβαλλόμενον μέσον ἔχει μεγίστην σημασίαν καὶ μάλιστα ὅτι τοῦτο χρησιμεύει διὰ τὴν διάδοσιν τῆς ἠλεκτρικῆς καὶ μαγνητικῆς δυνάμεως, ἥτις οὕτω δὲν διαδίδεται ἀκαριαίως ἀλλ' ὑπὸ πεπερασμένην ταχύτητα. Πρὸς ἐξήγησιν τῆς διαδόσεως τῶν αὐτῶν δυνάμεων ἐν τῷ κενῷ χώρῳ παρεδέχθη ὁ Faraday ὅτι ἡ διάδοσις ἐν τῷ κενῷ γίνεται διὰ τοῦ *αἰθέρος*, ὃν παρεδέχθη τῆς αὐτῆς φύσεως πρὸς τὸν αἰθέρα, ὃν εἶχε παραδεχθῆ ὁ Huygens ἐν τῇ *θεωρίᾳ τῶν κυμάνσεων* πρὸς ἐξήγησιν τῶν ὀπτικῶν φαινομένων.

Ἀκολούθως, τῷ 1865, ὁ Ἄγγλος Clerk Maxwell ἐπιθυμῶν νὰ συμβιβάσῃ τὴν θεωρίαν τῶν κυμάνσεων πρὸς διάφορα πειραματικὰ δεδομένα, μὴ δυνάμενα νὰ ἐξηγηθῶσι δι' αὐτῆς, διεμόρφωσε τὴν *ἠλεκτρομαγνητικὴν* θεωρίαν τοῦ φωτός. Ἐν τῇ ἠλεκτρομαγνητικῇ θεωρίᾳ τοῦ φωτὸς ὁ Maxwell παραδέχεται ὅτι αἱ φωτειναὶ κυμάνσεις τοῦ αἰθέρος δὲν γεννῶνται ἐν αὐτῷ λόγῳ ἐλαστικότητος τοῦ αἰθέρος, ἤτοι δὲν ἀποτελοῦσι κύματα ἐλαστικότητος, ἀλλ' ὅτι αὗται ἀποτελοῦσι ἠλεκτρομαγνητικὸν φαινόμενον, ἐν τῇ περιπτώσει δὲ διαδόσεως διὰ τοῦ αἰθέρος φωτεινοῦ κύματος, ἕκαστον μόριον αὐτοῦ ὑπόκειται ὑπὸ τὴν ταυτόχρονον ἐπίδρασιν μαγνητικοῦ καὶ ἠλεκτρικοῦ πεδίου, περιοδικῶς μεταβαλλομένην καὶ διαδιδομένην ἀπὸ μορίου εἰς μόριον ὑπὸ τὴν ταχύτητα διαδόσεως τοῦ φωτός. Διὰ τῆς θεωρίας του ὁ Maxwell ὑπήγαγε τὰ φωτεινὰ φαινόμενα εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν φαινομένων, ἤτοι ἐγεφύρωσε τὸ χάσμα τὸ ὑφιστάμενον μέχρι τῆς ἐποχῆς του μεταξὺ δύο μεγάλων κεφαλαίων τῆς Φυσικῆς, ἤτοι τῆς *Ὀπτικῆς* καὶ τοῦ *Ἠλεκτρομαγνητισμοῦ*, ἕνεκα δὲ τοῦ λόγου αὐτοῦ ἡ θεωρία αὕτη ἀποτελεῖ σπουδαιότατον σταθμὸν ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς Φυσικῆς, ἧς σκοπὸς εἶναι ἡ δι' ἑνιαίας θεωρίας ἐξήγησις πάντων τῶν φυσικῶν φαινομένων, τοῦθ' ὅπερ ἐπετέλεσεν ὡς γνωστὸν βραδύτερον ὁ Einstein διὰ τῆς περιφήμου καταστάσεως *γενικῆς θεωρίας τῆς σχετικότητος*. Ἡ ὑπὸ τοῦ Maxwell ὅμως διαμορφωθεῖσα ἠλεκτρομαγνητικὴ θεωρία, καίτοι ἐθεωρήθη ὡς λίαν μεγαλοφυής, ἐν τούτοις ἐγένετο ἀποδεκτὴ μετὰ μεγάλης ἐπιφυλακτικότητος, ἰδίᾳ λόγῳ ἐλλείψεως πειραματικῆς ἐπιβεβαιώσεως τῶν συνεπειῶν εἰς ἃς ἦγεν ἡ ἐν λόγῳ θεωρία, παρέμεινε δ' οὕτω ἐπὶ μακρὸν ἐν τοῖς ἐπιστημονικοῖς ἀρχείοις.

Μεγίστην ὅμως σπουδαιότητα ἀπέκτησεν ἡ θεωρία τοῦ Maxwell ὅταν ἐν ἔτει 1888 ὁ Γερμανὸς φυσικὸς Henrich Hertz ἐπέτυχε τὴν πειραματικὴν ἐπιβεβαίωσιν τῆς θεωρίας Maxwell διὰ τῆς παραγωγῆς, διὰ καθαρῶς ἠλεκτρικῶν μέσων, κυμάτων ἐν τῷ αἰθέρι, ὧν ἐμέτρησε πειραματικῶς τὴν ταχύτητα τῆς διαδόσεως, ἣν εὗρε τῆς αὐτῆς τάξεως μεγέθους πρὸς ἐκείνην, ἣν εἶχε προείπει ὁ Maxwell διὰ καθαρῶς θεωρητικῆς ὁδοῦ. Ἡ ὑπὸ τοῦ Hertz πειραματικὴ ἐπιβεβαίωσις τῆς θεωρίας τοῦ Maxwell ἀποτελεῖ σπουδαιοτάτην κατάκτησιν τῆς ἐπιστήμης, οὐ μόνον ἀπὸ καθαρῶς ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πρακτικῆς τοιαύτης, καθ' ὅσον ἡ θεωρία τοῦ Maxwell καὶ ἡ πειραματικὴ ἐπιβεβαίωσις αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Hertz ἀποτελοῦσι τὰ δύο βάθρα ἐφ' ὧν ἐρείδεται ἡ ἀσύρματος τηλεγραφία καὶ τηλεφωνία, ἢ ἀκόμη γενικώτερον, ὁ εἰς τὸ στάδιον τῆς γενέσεως αὐτοῦ εὑρισκόμενος σπουδαιότατος κλάδος τῆς *Τηλεμηχανικῆς*.

Τὰ πειράματα τοῦ Hertz.—Λόγῳ τῆς μεγίστης σπουδαιότητος ἣν ἔχει ἡ πειραματικὴ ἐπιβεβαίωσις τῆς θεωρίας Maxwell ὑπὸ τοῦ Hertz, καὶ τῆς μεγίστης σχέσεως, ἣν ἔχουσι τὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον γενόμενα πειράματα τοῦ Hertz πρὸς τὴν ἀσύρματον τηλεγραφίαν, θέλομεν ἐν συντόμῳ ἀναφέρει ἐνταῦθα τὰ οὐσιώδη σημεῖα αὐτῶν: Ἡ μεγίστη δυσχέρεια ἥτις παρουσιάζετο εἰς τὴν πειραματικὴν ἐπιβεβαίωσιν τῆς θεωρίας Maxwell, συνίστατο εἰς τὴν ἀνεύρεσιν μέσων πρὸς παραγωγὴν ἐντατικῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων. Ὁ Hertz πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐσκέφθη νὰ μεταχειρισθῇ τὰς *ἠλεκτρικὰς ταλαντώσεις*, ἤτοι ρεύματα ἐναλλασσόμενα λίαν ὑψηλῆς συχνότητος, ὧν αἱ μέθοδοι παραγωγῆς καὶ ἐν γένει αἱ ἰδιότητες αὐτῶν ἦσαν γνωσταὶ ἀπὸ παλαιοτέρας ἐποχῆς (1838-1853) ἐκ τῶν ἐρευνῶν πολλῶν ἐπιστημόνων, ἰδίᾳ τῶν Henry, Thomson, Feddersen. Οὕτω κατεδείχθη ὅτι συμπυκνωτής, π.χ. λουγδουνικὴ λάγηνος ἐκκενουμένη ὑπὸ καταλλήλους συνθήκας, προκαλεῖ ἐν τῷ κυκλώματι ἐκκενώσεως, ἠλεκτρικὰς ταλαντώσεις, ὧν ἡ περίοδος, ὡς ἐκ τῆς θεωρίας καὶ τοῦ πειράματος κατεδείχθη, παρέχεται προσεγγιζόντως διὰ τῆς σχέσεως $T=2\pi\sqrt{LC}$ ἔνθα L ἡ αὐτεπαγωγὴ τοῦ κυκλώματος ἐκκενώσεως καὶ C ἡ χωρητικότης τοῦ συμπυκνωτοῦ. Ὡς δὲ κατεδείχθη, καθ' ἑκάστην πλήρη αὐτοῦ ἐκκένωσιν ὁ συμπυκνωτὴς παρέχει ἐν τῷ κυκλώματι ὁμάδα ἤ, ὡς συνήθως λέγομεν, *συρμὸν ἠλεκτρικῶν ταλαντώσεων ἀποσβεννυμένων*, καὶ ὅπως παραγάγωμεν συνεχῆ διαδοχὴν συρμῶν ἠλεκτρικῶν ταλαντώσεων δέον διὰ καταλλήλου διατάξεως νὰ προκαλῶμεν διαδοχικὰς φορτώσεις τοῦ συμπυκνωτοῦ, περὶ οὗ θέλομεν ἐπανέλθει κατωτέρω.

Σπουδαιοτάτης σημασίας πρόδρομον πείραμα τῶν πειραμάτων τοῦ Hertz εἶναι τὸ περίφημον *πείραμα συντονισμοῦ*, ἐκτελεσθὲν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Sir Oliver Lodge, καὶ ὅπερ, ὡς ὑπὸ πολλῶν ὑποστηρίζεται, εἶχεν ὁ Hertz ὑπ' ὄψιν του κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἰδίων αὐτοῦ πειραματικῶν ἐρευνῶν. Ἡ διάταξις τοῦ Lodge ἔχει ἐν συντόμῳ ὡς ἑξῆς: Σχηματίζομεν κύκλωμα ἀποτελούμενον ἐκ λουγδουνικῆς λαγήνου (συμπυκνωτοῦ) καὶ αὐτεπαγωγῆς ἀποτελουμένης ἐξ ἀγωγοῦ κεκαμμένου ὑπὸ μορφὴν ὀρθογωνίου, ὡς δεικνύει τὸ παρατιθέμενον σχ. 1, εἰς τὸ κύκλωμα δὲ τοῦτο παρεμβάλλομεν διακοπὴν ἀπολήγουσαν εἰς δύο σφαιρικὰ ἠλεκρόδια, καὶ ἥτις εἰδικώτερον καλεῖται *σπινθηριστής*.

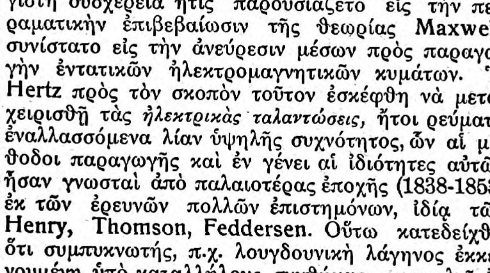

Σχ. 1.—*Πείραμα συντονισμοῦ* Lodge.

Ἐὰν φορτίσωμεν τὸν συμπυκνωτὴν ὑπὸ ἀρκούντως ὑψηλὴν διαφορὰν δυναμικοῦ, τότε παράγεται ἐν τῇ διακοπῇ σπινθήρ, ὅστις ἀποτελεῖ ἀγωγὸν

Digitized by Google

γέφυραν ἐν τῇ διακοπῇ, οὔτε δὲ ὁ συμπυκνωτὴς ἐκκενοῦται μέσῳ τοῦ σπινθῆρος προκαλῶν τὴν ἀνάπτυξιν ἠλεκτρικῶν ταλαντώσεων ἐν τῷ κυκλώματι ἐκκενώσεως. Ἔναντι τοῦ ἀνωτέρω κυκλώματος ἐκκενώσεως τοποθετοῦμεν ὅμοιον κύκλωμα ἐκ συμπυκνωτοῦ καὶ αὐτεπαγωγῆς, ἣν ὅμως ἐκλέγομεν οὕτως, ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ μεταβάλωμεν κατὰ βούλησιν τὴν τιμὴν αὐτῆς. Τὴν μεταβολὴν τῆς αὐτεπαγωγῆς δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν, ἐὰν κατὰ μῆκος τῶν ὁριζοντίων ἀγωγῶν ΑΑ′ καὶ ΒΒ′ μετακινοῦμεν ἀγωγὸν γέφυραν. Κατὰ διακλάδωσιν πρὸς τὸν συμπυκνωτὴν τοῦ κυκλώματος τούτου συνδέομεν πρὸς τούτοις μικρὸν σπινθηριστήν. Ἐὰν ἤδη ἐν τῷ πρώτῳ κυκλώματι διεγείρωμεν ἠλεκτρικὰς ταλαντώσεις, παρατηροῦμεν ὅτι ἠλεκτρικαὶ ταλαντώσεις διεγείρονται καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ κυκλώματι καὶ μάλιστα διὰ μεταθέσεως τῆς ἀγωγοῦ γεφύρας (ἤτοι διὰ μεταβολῆς τῆς αὐτεπαγωγῆς τοῦ δευτέρου κυκλώματος), δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν μίαν θέσιν αὐτῆς, ὥστε ἐν τῷ σπινθηριστῇ τοῦ δευτέρου κυκλώματος νὰ παράγωνται ἀρκούντως ἐντατικοὶ σπινθῆρες. Ἐὰν δὲ καθορίσωμεν τὰ μεγέθη L_1 καὶ C_1, ὡς καὶ L_2 καὶ C_2 τῶν δύο κυκλωμάτων, εὑρίσκομεν εὐκόλως, ὅτι, καθ' ἣν στιγμὴν ἐν τῷ δευτέρῳ κυκλώματι παράγονται ἐν τῷ σπινθηριστῇ αὐτοῦ ἐντατικοὶ σπινθῆρες, εἶναι $L_1C_1 = L_2C_2$ ἤτοι αἱ περίοδοι τῶν δύο κυκλωμάτων εἶναι ἴσαι.

Ἐκ τοῦ πειράματος ὅθεν τοῦ Lodge καταδεικνύεται ὅτι τὸ δεύτερον κύκλωμα προσλαμβάνει μείζονα ἐνέργειαν ἐκ τοῦ πρώτου κυκλώματος, ὅταν τὸ γινόμενον L_2C_2, ὅπερ χαρακτηρίζει τὴν ἰδίαν περίοδον αὐτοῦ ($T_2=2\pi\sqrt{L_2C_2}$), ἰσοῦται πρὸς τὸ γινόμενον L_1C_1, ὅπερ χαρακτηρίζει τὴν ἰδίαν περίοδον ($T_1=2\pi\sqrt{L_1C_1}$) τοῦ πρώτου κυκλώματος, ὅτε λέγομεν ὅτι τὰ δύο κυκλώματα εὑρίσκονται ἐν *συντονισμῷ*. Τὸ ἀνωτέρω περιγραφὲν πείραμα τοῦ Lodge εἶναι κεφαλαιώδους σημασίας διὰ τὴν ἀσύρματον τηλεγραφίαν, ἐν ᾗ, ὡς θέλομεν ἴδει κατωτέρω, ὁ *συντονισμὸς* ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς ἐξελίξεως αὐτῆς. Ὁ Hertz κατὰ τὰ πειράματα αὐτοῦ μετεχειρίσθη σχεδὸν ἰδίαν διάταξιν πρὸς τὴν τοῦ Lodge ὑπὸ μόνην τὴν διαφοράν, ὅτι μετέτρεψε τὴν μορφὴν τοῦ πρώτου κυκλώματος. Ἀντὶ δηλαδὴ νὰ μεταχειρισθῇ εἰς παραγωγὴν τῶν ἠλεκτρικῶν ταλαντώσεων ὅμοιον κύκλωμα πρὸς ἐκεῖνο ὅπερ ἐχρησιμοποίησεν ὁ Lodge καὶ ὅπερ ἐν τῇ τεχνικῇ τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας καλεῖται *κλειστὸν κύκλωμα*, ἐσκέφθη νὰ μεταχειρισθῇ κύκλωμα ἑτέρας μορφῆς, ὅπερ ἐκάλεσε *διεγέρτην* (excitateur) ἢ *ταλαντωτὴν* (oscillateur). Λίαν συνήθης διάταξις διεγέρτου Hertz εἰκονίζεται ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχ. 2, ἐν ᾧ παρατηροῦμεν ὅτι ὁ διεγέρτης ἀποτελεῖται ἐκ δύο μικρῶν μεταλλικῶν ῥάβδων ἀπολῃγουσῶν εἰς σπινθηριστήν, ἐνῷ κατὰ τὰ ἄκρα αὐτῶν φέρουσιν ἀνὰ μίαν μεγάλην μεταλλικὴν σφαῖραν. Ὁ διεγέρτης δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ἐπίσης πρὸς παραγωγὴν ἠλεκτρικῶν ταλαντώσεων, δι' ἐφαρμογῆς πάλιν τῆς μεθόδου ἐκκενώσεως ὡς ἐν τῇ διατάξει τοῦ Lodge. Ἡ νέα αὕτη μορφὴ τοῦ κυκλώματος, ἣν παρεδέχθη ὁ Hertz ἐν τοῖς πειράμασιν αὐτοῦ, χαρακτηρίζεται ἐν τῇ τεχνικῇ τοῦ ἀσυρμάτου τηλεγράφου ὡς *ἀνοικτὸν κύκλωμα*· ἔχει δὲ τὸ ἀνοικτὸν κύκλωμα τὴν ἰδιότητα νὰ παρουσιάζῃ *ἐντατικὴν ἀκτινοβολίαν*, ἤτοι νὰ ἔχῃ τὴν ἱκανότητα νὰ μεταδίδῃ μέγα μέρος τῆς ἐγκλειομένης ἐν αὐτῷ ἐνεργείας εἰς τὸν πέριξ χῶρον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ κλειστὸν κύκλωμα τὸ χρησιμοποιηθὲν ὑπὸ τοῦ Lodge, ὅπερ παρουσιάζει ἐλαχίστην ἢ πρακτικῶς μηδαμινὴν ἀκτινοβολίαν.

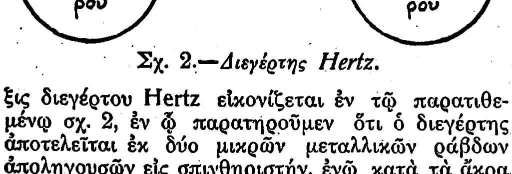

Σχ. 2.—*Διεγέρτης Hertz.*

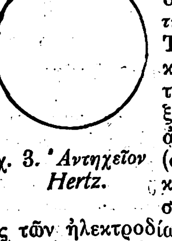
Σχ. 3. *Ἀντηχεῖον Hertz.*

Λόγῳ τῆς χρησιμοποιήσεως ὑπὸ τοῦ Hertz ὡς παραγωγοῦ τῶν ταλαντώσεων τοῦ διεγέρτου (ἤτοι ἀνοικτοῦ κυκλώματος), ἐπέτυχεν οὗτος νὰ παραγάγῃ ἐν τῷ πέριξ χώρῳ ἔντονα ἠλεκτρομαγνητικὰ κύματα, ὧν τὴν παρουσίαν ἐξήλεγξε δι' εἰδικῆς συσκευῆς, ἣν ἐκάλεσε *ἀντηχεῖον ἢ ἀντηχητὴν* (résonnateur). Τὸ ἀντηχεῖον τοῦ Hertz ἐπέχει κατ' οὐσίαν τὴν θέσιν τοῦ δευτέρου κυκλώματος ἐν τῇ διατάξει Lodge, ἀποτελεῖται δὲ ἐξ ἀγωγοῦ κεκαμμένου κυκλικῶς (σχ. 3) καὶ φέροντος μικρομετρικὸν σπινθηριστήν, ἤτοι μικρὸν σπινθηριστὴν οὗτινος ἡ ἀπόστασις τῶν ἠλεκτροδίων ἐρρυθμίζετο διὰ καταλλήλου μικρομετρικῆς διατάξεως. Διὰ τοῦ ἀντηχείου ὁ Hertz παρετήρησεν ὅτι ἐν τῷ σπινθηριστῇ αὐτοῦ παρήγοντο ἐντατικοὶ σπινθῆρες καὶ εἰς μεγάλην ἔτι ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ διεγέρτου. Ὁ συντονισμὸς τοῦ ἀντηχείου πρὸς τὸν διεγέρτην ἐπετυγχάνετο διὰ καταλλήλου ἐκλογῆς τῶν διαστάσεων τοῦ ἀντηχείου. Πρὸς πειραματικὴν ἀπόδειξιν ὅμως τοῦ κυματοειδοῦς χαρακτῆρος τῆς διαταράξεως τῆς προκαλουμένης ἐν τῷ πέριξ χώρῳ διὰ τοῦ διεγέρτου, ὁ Hertz ἐσκέφθη νὰ μεταχειρισθῇ τὴν μέθοδον τῆς παραγωγῆς στασίμων κυμάτων, ὡς αὕτη ἐφαρμόζεται ἐν τῇ ἀκουστικῇ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἠχητικῶν κυμάτων.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ Hertz ἐτοποθέτησεν ἔναντι τοῦ διεγέρτου μεταλλικὴν πλάκα (σχ. 4), ἐφ' ἧς προσπίπτουσα ἡ ἐκ τοῦ διεγέρτου προερχομένη διατάραξις ἀνακλᾶται, ἐκ συμβολῆς δὲ τοῦ ἀπ' εὐθείας κύματος μετὰ τοῦ ἐξ ἀνακλάσεως, ἔδει νὰ παραχθῶσι στάσιμα κύματα, ἐὰν ἡ διατάραξις εἶχε πράγματι κυματοειδῆ χαρακτῆρα. Πράγματι ὁ Hertz κατώρθωσε νὰ παρατηρήσῃ τὴν ὕπαρξιν στασίμων κυμάτων ὡς ἐκ τῆς παραγωγῆς σπινθήρων ἐν τῷ ἀντηχείῳ εἰς ὡρισμένας μόνον θέσεις καὶ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ διεγέρτου

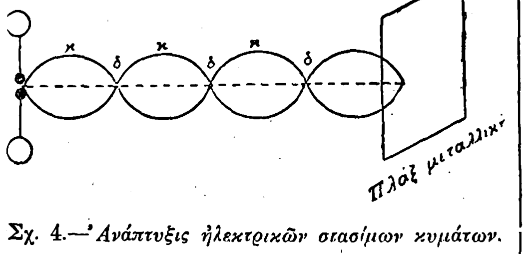

Σχ. 4.—*Ἀνάπτυξις ἠλεκτρικῶν στασίμων κυμάτων.*

καὶ τῆς πλακὸς χώρῳ ἡ διατάραξις παρουσιάζει τὴν ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχήμ. 4 διανομήν, ἥτις εἶναι χαρακτηριστικὴ τῶν στασίμων κυμάτων. Ἐκεῖ δ' ἔνθα παράγονται ἐν τῷ ἀντηχείῳ ἐντατικοὶ σπινθῆρες λέγομεν ὅτι ὑφίστανται κοιλίαι τῆς διανομῆς, καὶ ἐκεῖ ἔνθα ὁ σπινθὴρ ἐξαφανίζεται, ὅτι ὑφίστανται δεσμοὶ ἐξ ἀναλογίας πρὸς τὴν περίπτωσιν τῶν στασίμων κυμάτων ἐν τῇ ἀκουστικῇ. Ἐκ τῆς θεωρίας δὲ τῶν στασίμων κυμάτων εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ ἀπόστασις μεταξὺ δύο διαδοχικῶν δεσμῶν δ ἢ κοιλιῶν κ ἰσοῦται πρὸς τὸ ἥμισυ τοῦ μήκους κύματος λ, ὅπερ πάλιν συνδέεται πρὸς τὴν περίοδον T καὶ τὴν ταχύτητα διαδόσεως τῆς κυματοειδοῦς διαταράξεως διὰ τῆς σχέσεως $\lambda=VT$. Ὁ Hertz διὰ μετρήσεως τῆς ἀποστάσεως δύο διαδοχικῶν δεσμῶν ἐπέτυχε τὴν μέτρησιν τοῦ μήκους κύματος λ, τὴν δὲ περίοδον T ὑπελόγισε διὰ τοῦ τύπου $T=2\pi\sqrt{LC}$, ἐν ᾧ τὰ μεγέθη L καὶ C, ἤτοι ἡ αὐτεπαγωγὴ καὶ ἡ χωρητικότης τοῦ διεγέρτου, ἦσαν γνωστὰ ἐκ τῶν προτέρων εἴτε διὰ μετρήσεως εἴτε διὰ λογισμοῦ, ἐκ δὲ τοῦ τύπου $V=\lambda/T$ καθώρισε τὴν ταχύτητα διαδόσεως τῆς ἐκ τοῦ διεγέρτου προερχομένης διαταράξεως, ἣν εὗρε τῆς αὐτῆς τάξεως μεγέθους πρὸς ἐκείνην ἣν εἶχε προείπει ὁ Maxwell, ἤτοι ἴσιν πρὸς τὴν ταχύτητα διαδόσεως τοῦ φωτός, ἤτοι 3.10^{10} cm/sec.

Μετὰ τὴν ὡς ἀνωτέρω γενομένην πειραματικὴν ἐπιβεβαίωσιν, ὅτι ἡ ἐκ τοῦ διεγέρτου Hertz προερχομένη διατάραξις ἔχει κυματοειδῆ χαρακτῆρα, ὁ Hertz διηύρυνε τὸν κύκλον τῶν πειραματικῶν αὐτοῦ ἐρευνῶν καὶ ἐπεδίωξε νὰ ἐπιτύχῃ πειραματικῶς διὰ τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων φαινόμενα ἀνακλάσεως, διαθλάσεως, ὡς ταῦτα παρατηροῦνται εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν φωτεινῶν κυμάτων. Πράγματι ὁ Hertz κατώρθωσε ν' ἀναπαραγάγῃ διὰ τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων πάντα τὰ θεμελιώδη πειράματα ἀνακλάσεως, διαθλάσεως κλπ., ὡς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν φωτεινῶν κυμάτων.

Διὰ τῶν ἀνωτέρω πειραματικῶν ἐρευνῶν τοῦ Hertz, ὧν τὸ βάσιμον ἐξηλέγχθη ἀκολούθως καὶ ὑπὸ πολλῶν ἄλλων ἐρευνητῶν, ἐπεβεβαιώθη κατὰ τρόπον ἀναμφισβήτητον ἡ ἠλεκτρομαγνητικὴ θεωρία τοῦ Maxwell, ἥτις ἔκτοτε ἐγένετο γενικῶς ἀποδεκτή, οὕτω δὲ πλέον διεπιστώθη ἡ ταυτότης μεταξὺ φωτεινῶν καὶ ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων. Τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ ἠλεκτρομαγνητικὰ κύματα, ὡς ταῦτα παρῆγεν ὁ Hertz, δὲν διεγείρουσι τὸ αἰσθητήριον τῆς ὁράσεως, ἤτοι τὸν ὀφθαλμόν, ὀφείλεται μόνον εἰς τὴν διαφορὰν τοῦ μεγέθους τοῦ μήκους κυμάτων. Οὕτω τὰ φωτεινὰ κύματα, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὰς φωτεινὰς ἀκτινοβολίας, ἤτοι ἐκείνας αἵτινες διεγείρουσι τὸν ὀφθαλμόν, παρουσιάζουσιν ὡς γνωστὸν μῆκος κύματος περιλαμβανόμενον ἐντὸς τῆς περιοχῆς 4.10^{-7}—8.10^{-7} cm, ἐνῷ τὸ μῆκος κύματος τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων, ἅτινα παρήγαγε τὸ πρῶτον ὁ Hertz διὰ τῆς ὡς ἀνωτέρω περιγραφείσης διατάξεως αὐτοῦ, ἀνέρχεται εἰς 60 cm.

Συνοχεὺς Branly. — Τὸ ἀντηχεῖον ὅπερ, ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν, ἐχρησιμοποίει ὁ Hertz διὰ τὴν ἀνίχνευσιν τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων, δὲν ἀπετέλει εὐπαθῆ διάταξιν καὶ ἀνεγνωρίσθη μεταγενεστέρως ὅτι πρὸς συστηματικὴν σπουδὴν τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων ἐπάναγκες ἦτο ἡ ἀνεύρεσις εὐπαθεστέρων διατάξεων διὰ τὴν ἀνίχνευσιν αὐτῶν. Πράγματι δ' ἐκ τῶν γενομένων ἐρευνῶν ἦλθον εἰς φῶς πλεῖσται ὅσαι διατάξεις ἀνιχνεύσεως τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων, ὧν τὸ κύριον μέρος καλεῖται εἰδικώτερον *φωρατής*. Ὁ φωρατὴς δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἀποτελεῖ ὄργανον, ὅπερ χρησιμεύει διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν ὡς ὁ ὀφθαλμὸς εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν φωτεινῶν κυμάτων. Ὁ πρῶτος τύπος φωρατοῦ, ὅστις ἐχρησιμοποιήθη εὐθὺς μετὰ τὸ ἀντηχεῖον, εἶναι ὁ *συνοχεὺς* (cohéreur) ὃν ἀνεκάλυψεν ἐν ἔτει 1890 ὁ Γάλλος φυσικὸς Branly. Ὁ συνοχεὺς ὅστις δει-

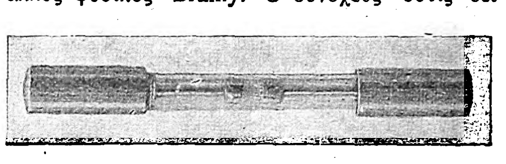
Σχ. 5.—*Συνοχεὺς Branly.*

κνύεται ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχ. 5 ἀποτελεῖται ἐξ ὑαλίνου σωληνίσκου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου διατίθενται δύο μεταλλικὰ ἠλεκτρόδια τῆς ἐν τῷ σχ. τούτῳ δεικνυομένης μορφῆς. Ταῦτα διατίθενται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ ἐφάπτωνται μεταξύ των, ἐνῷ τὸ οὕτω παραμένον μεταξὺ τῶν ἠλεκροδίων διάκενον πληροῦται διὰ μεταλλικῶν ῥινημάτων ἢ ψηγμάτων. Τὰ ἠλεκτρόδια κατασκευάζονται συνήθως ἐξ ἀργύρου, τὰ δὲ ῥινήματα ἀποτελοῦνται ἐκ μίγματος περιέχοντος 95 % ῥινημάτων νικελίου καὶ 5 % ἀργύρου. Ἐν τούτοις εἰς ἑτέρους τύπους συνοχέων ἀντὶ τῶν ἀνωτέρω οὐσιῶν χρησιμοποιοῦνται ἕτεραι. Ὁ τρόπος τῆς λειτουργίας τοῦ συνοχέως ὡς φωρατοῦ τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων ἔχει ὡς ἑξῆς:

Συνδέομεν τὸν συνοχέα πρὸς κύκλωμα περιλαμβάνον ἠλεκτρικὴν στήλην καὶ γαλβανόμετρον (ἢ ἠλεκτρικὸν κώδωνα) (σχ. 6). Ὑπὸ τὴν συνήθη κατάστασιν αὐτοῦ ὁ συνοχεὺς λόγῳ τῆς ὑπάρξεως ἐν τῷ διακένῳ αὐτοῦ τῶν ῥινημάτων, παρουσιάζει ἐξαιρετικῶς μεγάλην ἀντίστασιν καὶ ὡς ἐκ τούτου τὸ γαλβανόμετρον δὲν ἀποκλίνει (ἢ ὁ κώδων δὲν ἠχεῖ). Ἐὸν ὅμως τοποθετήσωμεν καταλλήλως τὴν διάταξιν πλησίον διεγέρτου Hertz ἐν λειτουργίᾳ, παρατηροῦμεν ὅτι ὁ συνοχεύς, προσβαλλόμενος ὑπὸ τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων, καθίσταται ἀγώγιμος, ἕνεκα μεταβολῆς τῆς ἀντιστάσεως τῶν ῥινημάτων ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων, οὕτω δὲ τὸ γαλβανόμετρον ἀποκλίνει (ἢ ὁ κώδων ἠχεῖ). Δυνάμεθα ἀκολούθως νὰ ἐπαναφέρωμεν τὸν συνοχέα εἰς τὴν προτέραν αὐτοῦ κατάστασιν, ἐὰν ἀναταράξωμεν ἐλαφρῶς τὰ ῥινήματα, π. χ. δι' ἐλαφρῶν μηχανικῶν κρούσεων τοῦ σωληνίσκου τοῦ συνοχέως. Ὑπό τινων ὑποστηρίζεται ὅτι τὴν ἀνωτέρω παρατήρησιν εἶχε κάμει πολὺ προγενέστερον, ἐν ἔτει 1839, ὁ Munk, ὁ δὲ Branly παρετήρησεν ἐκ νέου τὸ φαινόμενον χωρὶς νὰ εἶναι ἐν γνώσει τῶν ἐρευνῶν τοῦ Munk.

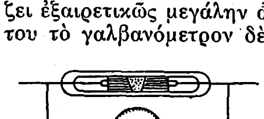
Σχ. 6.—*Συνδεσμολογία συνοχέως.*

Ὁ Branly, ὡς εἶναι γνωστόν, δὲν ἐχρησιμοποίησε τὸν συνοχέα διὰ λῆψιν σημάτων, ἀλλ' ἡ πρώτη πρακτικὴ χρησιμοποίησις τοῦ συνοχέως διὰ τὴν καταγραφὴν σημάτων ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Ῥώσου καθηγητοῦ Popoff ἐν Kronstad, ὅστις ἔσχε τὴν ἐπιτυχῆ ἰδέαν νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸν συνοχέα πρὸς ἐπιτυχίαν ἀκουστικῆς ἢ γραφικῆς μεθόδου διὰ τὴν σπουδὴν τῶν ἀτμοσφαιρικῶν ἐκκενώσεων. Ἡ διάταξις, ἣν ἐχρησιμοποίησεν ὁ Popoff, δεικνύεται ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχ. 7, ἐξ ἧς καταφαίνεται ὅτι

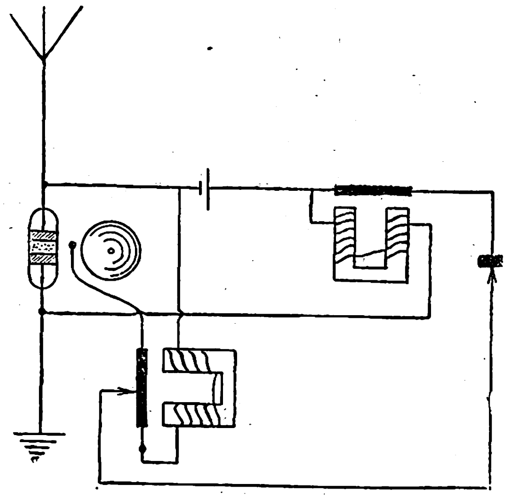
Σχ. 7. *Διάταξις Popoff.*

ὁ Popoff ἐχρησιμοποίησε τὸν συνοχέα ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἀνοικτὸν κύκλωμα, πραγματοποιούμενον ἐκ τοῦ ἐναερίου ἀγωγοῦ ἢ κεραίας καὶ τῆς γῆς. Ἀναφέρομεν δὲ ἐνταῦθα τὴν διάταξιν Popoff λόγῳ τοῦ ἱστορικοῦ γεγονότος, ὅτι αὕτη ἀποτελεῖ τὴν πρώτην διάταξιν λήψεως, ἣν ἐχρησιμοποίησε καὶ ὁ Marconi μεταγενεστέρως κατὰ τὰς ἐρεύνας αὐτοῦ πρὸς πραγματοποίησιν τῆς ἀσυρμάτου τη-

Digitized by Google

λεγραφίας. Μετὰ τὸν συνοχέα, βραδύτερον σὺν τῇ ἐξελίξει τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας, ἀνεκαλύφθησαν πλεῖστοι ὅσοι τύποι φωρατῶν, ὧν πολλοὶ ἔχουσι πλέον μόνον ἱστορικὴν σημασίαν, ἐγκαταλειφθείσης τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτῶν ἐν τῇ πράξει, ὡς π. χ. ὁ ἠλεκρολυτικὸς φωρατής, ὁ μαγνητικὸς φωρατής, οἱ κρυσταλλικοὶ φωραταὶ κ.λ.π.

Εἰς τὰς ἐρεύνας τὰς γενομένας διὰ τὴν ἀνεύρεσιν εὐπαθεστέρων φωρατῶν τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων, ἀναφέρομεν καὶ τὸν Ἕλληνα φυσικὸν Δραγούμην, ὅστις, ὡς τοῦτο ἀναφέρει καὶ ὁ Righi ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ, ηὔξησε τὴν εὐπάθειαν τοῦ ἀντηχείου Hertz, συνδέσας κατὰ τὰ ἄκρα τοῦ μικρομετρικοῦ σπινθηριστοῦ σωλῆνα Geissler.

Ἡ ἐφεύρεσις τοῦ Μαρκόνι.—Μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν ὑπομνημάτων τοῦ Hertz τῶν σχετικῶν πρὸς τὰς ἐρεύνας αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων καὶ τῆς πειραματικῆς ἐπιβεβαιώσεως τῆς θεωρίας τοῦ Maxwell, πλεῖστοι ἐρευνηταὶ ἐπεδόθησαν εἰς τὴν συστηματικὴν σπουδὴν τοῦ νέου τούτου κεφαλαίου τῆς Φυσικῆς, μεταξὺ δὲ τῶν πρώτων ἐρευνητῶν τῶν ἀσχοληθέντων εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἠλεκρομαγνητικῶν κυμάτων ἐξέχουσαν θέσιν κατέχει ὁ Ἰταλὸς καθηγὴς Righi, οὗτινος μαθητὴς ὑπῆρξε καὶ ὁ ἐφευρέτης τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας *Μαρκόνι*. Περὶ τὸ ἔτος 1895 ὁ Ἰταλὸς Μαρκόνι ἐμαθήτευεν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Βολωνίας παρὰ τῷ καθηγητῇ Righi, ἀσχολουμένῳ εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ Μαρκόνι ἔσχε πρῶτος τὴν ἰδέαν νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ ἠλεκτρομαγνητικὰ κύματα διὰ τὴν διαμοιβὴν σημάτων μεταξὺ δύο σταθμῶν, ἤτοι εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας. Πρὸς πραγματοποίησιν τῆς ἰδέας του ταύτης ὁ Μαρκόνι ἐσκέφθη νὰ μεταχειρισθῇ ἐν τῷ πομπῷ, εἰς παραγωγὴν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων, διάταξιν σχεδὸν ὁμοίαν πρὸς τὸν διεγέρτην τοῦ Hertz. Εἰσήγαγε δ' ὁ Μαρκόνι πρῶτος ἐν τῷ πομπῷ τὸν ἐναέριον ἀγωγὸν ἢ κεραίαν, ἣν εἶχεν, ὡς εἴδομεν, χρησιμοποιήσει προγενεστέρως καὶ ὁ Popoff ἐν τῇ γραφικῇ διατάξει αὐτοῦ πρὸς σπουδὴν τῶν ἀτμοσφαιρικῶν ἐκκενώσεων. Ὁ ἐναέριος ἀγωγὸς ἢ ἡ κεραία ἀποτελεῖ τὸν ἕνα τῶν ἀγωγῶν τοῦ διεγέρτου Hertz, ἐνῷ τὸν ἕτερον ἀντικατέστησεν ἐπίσης ὁ Μαρκόνι διὰ τῆς Γῆς, ὡς τοῦτο ἐπίσης εἶχε πράξει καὶ ὁ Popoff ἐν τῇ ἀνωτέρω μνημονευομένῃ διατάξει αὐτοῦ. Ὡς δέκτην ὁ Marconi ἐχρησιμοποίησεν αὐτὴν ταύτην τὴν διάταξιν λήψεως, ἣν εἶχε χρησιμοποιήσει ὁ Popoff ἄνευ τῆς ἐλαχίστης εἰς αὐτὴν μετατροπῆς.

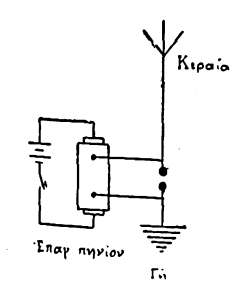

Σχ. 8.—*Πομπὸς Μαρκόνι.*

Ἐν τοῖς σχήμασιν 8 καὶ 9 δεικνύεται ἡ διάταξις πομποῦ καὶ δέκτου κατὰ τὰ πρῶτα πειράματα Marconi. Ἐν τῷ πομπῷ ὁ Marconi παρῆγεν ἠλεκτρομαγνητικὰ κύματα διὰ φορτίσεως καὶ ἐκκενώσεως τοῦ συμπυκνωτοῦ τοῦ ἀποτελουμένου ἐκ τοῦ συστήματος *ἐναέριος ἀγωγὸς ἢ κεραία—Γῆ*. Τὴν φόρτισιν δὲ τοῦ ὡς ἀνωτέρω πραγματοποιηθέν-

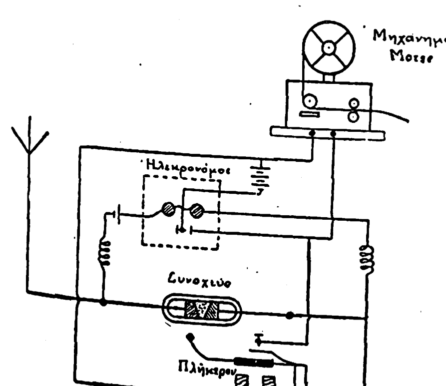

Σχ. 9.—*Δέκτης Μαρκόνι.*

τος ἀνοικτοῦ κυκλώματος ἐπετύγχανεν ὁ Marconi διὰ χρησιμοποιήσεως ἐπαγωγικοῦ πηνίου, παρῆγε δὲ διὰ τῆς ὡς ἄνω διατάξεως συνεχῆ διαδοχὴν συρμῶν ἀποσβεννυμένων ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων. Ἐκ τῆς ἀνωτέρω μετατροπῆς τοῦ διεγέρτου τοῦ Hertz, ἣν ἐξετέλεσεν ὁ Marconi, προέκυψεν οὐσιαστικῶς αὔξησις τῶν διαστάσεων τοῦ διεγέρτου Hertz καὶ ὡς ἐκ τούτου αὔξησις τῆς ἐπὶ τοῦ διεγέρτου μεταβιβαζομένης ἰσχύος ὑψηλῆς συχνότητος.

Τὰ πρῶτα πειράματα αὐτοῦ ἐξετέλεσεν ὁ Marconi ἐν ἔτει 1895 ἐν τῷ πατρικῷ αὐτοῦ κτήματι ἐν μικρᾷ κλίμακι, ἐστέφθησαν δὲ ταῦτα ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας, καθ' ὅσον ἐπέτυχε τὴν μεταβίβασιν σημάτων εἰς μικρὰν ὅμως ἀπόστασιν. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ νεαρὸς τότε ἐφευρέτης δὲν διέθετεν ἐν Ἰταλίᾳ τὰ μέσα πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν πειραμάτων αὐτοῦ ὑπὸ μεγαλυτέραν κλίμακα, μετέβη εἰς Ἀγγλίαν καὶ ἀπηυθύνθη πρὸς τὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀρχιμηχανικὸν τηλεγράφων ἐν Ἀγγλίᾳ Preece. Ὁ Preece κατ' εὐτυχῆ συγκυρίαν ἠσχολεῖτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς ἀποκαταστάσεως ἐπικοινωνίας ἄνευ σύρματος μεταξὺ νήσων κειμένων παρὰ τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς κυρίας νήσου τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, καθ' ὅσον τὰ καλώδια ἅτινα συνέδεον τὰς νήσους ταύτας πρὸς τὴν Ἀγγλίαν κατεστρέφοντο ἕνεκα θαλασσοταραχῶν συχνότατα. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἐσκέφθη ν' ἀντικαταστήσῃ τὸ καλώδιον διὰ τοῦ θαλασσίου ὕδατος, ἐπὶ τῇ βάσει ἰδίᾳ τῶν πορισμάτων τῶν ἐρευνῶν τοῦ Rathenau, ὅστις εἶχεν ἐπιτυχῶς ἐργασθῇ ἐν Βερολίνῳ ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω θέματος.

Εὐθὺς ὅμως ὡς ὁ Μαρκόνι ἀνέπτυξεν εἰς τὸν Preece τὸ νέον αὐτοῦ σύστημα τηλεγραφίας καὶ ἀνεκοίνωσεν αὐτῷ τὰς πρώτας πειραματικὰς ἐρεύνας αὐτοῦ ἐν Ἰταλίᾳ, ὁ Preece ἀντελήφθη ἀμέσως ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Μαρκόνι ὑποδεικνυομένη διάταξις θὰ ἦτο ἱκανὴ νὰ λύσῃ κατὰ πολὺ ἐπιτυχέστερον τρόπον τὸ πρόβλημα ὅπερ τὸν ἀπησχόλει τότε, καὶ διέταξεν ἀμέσως νὰ τεθῶσιν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Μαρκόνι πᾶν ὅ,τι ἦτο ἀναγκαῖον διὰ τὴν ὑπὸ εὐρεῖαν κλίμακα ἐκτέλεσιν τῶν πειραμάτων αὐτοῦ.

Ἐντὸς βραχέος ὁ Μαρκόνι ἐπέτυχεν ἐν Ἀγγλίᾳ τὴν δι' ἀσυρμάτου τηλεγράφου ἀποκατάστασιν ἐπικοινωνίας μεταξὺ Lavernock - Point καὶ τῆς νήσου Flatholm, ἤτοι εἰς ἀπόστασιν 5 χιλιομέτρων. Τὰ πρῶτα ταῦτα πειράματα ἐν Ἀγγλίᾳ, ἅτινα ἔλαβον χώραν κατὰ Μάϊον 1897, παρηκολούθησε καὶ ὁ Γερμανὸς καθηγητὴς Slaby, ὅστις ἀποτελεῖ ἐπίσης διὰ τὴν Γερμανίαν τὸν πρωτεργάτην τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας. Μετὰ τὴν πρώτην ταύτην ἐπιτυχῆ ἔκβασιν τῶν πειραμάτων τοῦ Μαρκόνι ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐπανελήφθησαν ταῦτα πρὸς ὑπερνίκησιν μεγαλυτέρων ἀποστάσεων, ἐπετεύχθη δὲ ἄνευ δυσκολίας ἡ μεταβίβασις εὐκρινῶν σημάτων μεταξὺ Lavernock Point - Brean Down, ἤτοι εἰς ἀπόστασιν 14,5 περίπου χιλιομέτρων.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ ἐφεύρεσις τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας εἶχε συντελεσθῆ, καθ' ὅσον δὲν ἀπέμενε πλέον ἢ ἐλάχισται τροποποιήσεις δευτερευούσης σημασίας διὰ τὴν ὑπερνίκησιν ἔτι μεγαλυτέρων ἀποστάσεων καὶ τὴν διαμόρφωσιν τῆς ἀνωτέρω ἐφευρέσεως εἰς σύστημα τηλεγραφίας δυνάμενον ὄντως νὰ ἔχῃ πρακτικὴν ἐφαρμογήν. Τοῦτο δὲ πράγματι ἐπετεύχθη ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου διὰ τῆς συμβολῆς ἐπίσης καὶ ἄλλων σημαινόντων ἐρευνητῶν.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω περιγραφείσης συντόμου ἱστορίας τῆς ἐφευρέσεως τοῦ ἀσυρμάτου τηλεγράφου, καταδεικνύεται ἀναμφισβητήτως ὅτι ἡ ἐφεύρεσις τοῦ Μαρκόνι εἶναι ἁπλούστατα εὐφυὴς καὶ ἐπιτυχὴς συνδυασμὸς ἐπινοήσεων ἑτέρων ἐρευνητῶν, δεδομένου ὅτι ὁ Μαρκόνι ὡς πομπὸν ἐχρησιμοποίησε διεγέρτην τοῦ Hertz ἐλαφρῶς μετατραπέντα, ὡς διάταξιν λήψεως τὴν τοῦ Popoff καὶ ὡς φωρατὴν τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων τὸν συνοχέα Branly, ὃν εἶχε προγενεστέρως χρησιμοποιήσει καὶ ὁ Popoff ἐν τῇ διατάξει λήψεως αὐτοῦ.

Ἐν τούτοις ὅμως μέχρι σήμερον οὐδεὶς εὑρέθη ὅπως ἀμφισβητήσῃ τὴν δόξαν ἣν ἐκτήσατο ὁ Marconi ἐκ τῆς ἐφευρέσεως αὐτοῦ, οὐδέ τις κατηγόρησεν αὐτὸν δι' ἔλλειψιν πρωτοτυπίας· τοῦτο δὲ προδήλως δέον ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ Marconi γενόμενος συνδυασμὸς τῶν ἤδη γνωστῶν πρὸ αὐτοῦ ἐπινοήσεων ἦτο τόσον ἐπιτυχὴς καὶ τόσον γόνιμος ἀπὸ ἀπόψεως πρακτικῶν ἀποτελεσμάτων, ὅσον σπανιώτατα συναντῶμεν ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν ἐπιστημῶν. Ἕνεκα τῶν ἀνωτέρω ὑπὸ πάντων ὁμολογεῖται ὅτι ὁ Marconi δέον νὰ θεωρῆται ὡς ὁ εὐνοούμενος τῆς τύχης, ἥτις ἐπιφύλαξεν εἰς αὐτὸν νὰ ἀποτελειώσῃ τὸ οἰκοδόμημα, ὅπερ εἶχε σχεδὸν ἀνεγερθῆ διὰ τῆς ἐπιμόχθου ἐργασίας πολλῶν προηγηθέντων αὐτοῦ ἐρευνητῶν. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐφευρέσεως τοῦ ἀσυρμάτου τηλεγράφου ὅτι διάταξιν ἀποκαταστάσεως ἐπικοινωνίας δι' ἀσυρμάτου τηλεγράφου εἶχεν ὑποδείξει ἐν ἔτει 1879 ὁ καθηγητὴς Hughes, γνωστὸς καὶ ἐξ ἄλλων πειραματικῶν ἐρευνῶν ἐπὶ τοῦ μικροφώνου, τηλεγράφου κλπ. Ἐν τούτοις ὁ Hughes παρῃτήθη λίαν ταχέως τῶν περαιτέρω ἐρευνῶν αὐτοῦ, καθ' ὅσον οἱ σύγχρονοι συνάδελφοί του, οἱ παραστάντες κατὰ τὰς πειραματικὰς ἐπιδείξεις αὐτοῦ, ὑπεστήριζαν ὅτι τὰ παρατηρούμενα φαινόμενα ἦσαν συνήθη φαινόμενα ἐπαγωγῆς. Λίαν χαρακτηριστικὸν δ'εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Hughes ἐπέζησε καὶ ἔλαβε γνῶσιν τῶν μεταγενεστέρων ἀνακοινώσεων τοῦ Marconi, ὅστις καὶ ἐχρίσθη ὡς ἐφευρέτης τῇ ἀσυρμάτου τηλεγραφίας.

Ἐξέλιξις τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας. — Μετὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἔκβασιν τῶν πειραματικῶν ἐργασιῶν τοῦ Μαρκόνι ἔλαβε οὗτος τὸ σχετικὸν προνόμιον εὑρεσιτεχνίας, ἀμέσως δὲ κατὰ τὸ ἔτος 1897 ἱδρύθη ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ πρώτη Ἑταιρία ἀσυρμάτου τηλεγραφίας ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Marconi's Wireless Telegraph Co Ltd» διὰ τὴν τελειοποίησιν τῆς ἐφευρέσεως Μαρκόνι καὶ τὴν βιομηχανικὴν ἐκμετάλλευσιν αὐτῆς. Ἡ ἐν λόγῳ Ἑταιρία ἵδρυσε κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1897 ἐν Ἀγγλίᾳ τὸν πρῶτον μεγάλον σταθμὸν ἀσυρμάτου τηλεγραφίας, ἐξ οὗ τὸ πρῶτον διεβιβάσθη ἐπὶ πληρωμῇ ραδιοτηλεγράφημα ὑπὸ τοῦ W. Thomson (Λόρδου Kelvin) πρὸς τὸν Stokes, κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1898 συνεπληρώθη ἡ ἐγκατάστασις ἀσυρμάτου τηλεγράφου ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου «Flying Huntres».

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης, γενομένης πλέον γνωστῆς διεθνῶς τῆς ἐφευρέσεως τοῦ Μαρκόνι, καὶ ἀναγνωρισθείσης τῆς μεγίστης σπουδαιότητος καὶ τῶν πολλῶν πλεονεκτημάτων τοῦ νέου τούτου συστήματος διαμοιβῆς τῆς ἀνταποκρίσεως, ἤρξαντο εἰς πάντα τὰ πεπολιτισμένα κράτη συστηματικαὶ ἔρευναι διὰ τὴν τελειοποίησιν τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας. Μεταξὺ τῶν πρωτεργατῶν διὰ τὴν τελειοποίησιν αὐτῆς ἐξέχουσαν θέσιν κατέχει ὁ Γερμανὸς καθηγητὴς Slaby. Οὗτος ἅμα τῇ ἐπιστροφῇ αὐτοῦ εἰς Γερμανίαν ἐπεδόθη συστηματικῶς εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς ἀρχικῶς ὑποδειχθείσης διατάξεως τοῦ Μαρκόνι. Μετὰ τὸν Slaby δέον ν' ἀναφέρωμεν καὶ τοὺς Γερμανοὺς Braun καὶ Wien, οἵτινες διὰ τῶν ἐρευνῶν αὐτῶν μεγάλως συνετέλεσαν εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς ἀρχικῆς διατάξεως. Ἡ ἐν γένει βιομηχανικὴ ἐκμετάλλευσις τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας ἐν Γερμανίᾳ διεξάγεται κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τὸν ὀνομαστὸν οἶκον «Gesellshaft fur Drahtloze Telegraphie und Telephonie m. b. H (Telefunken)», ἥτις προῆλθεν ἐκ τῆς συγχωνεύσεως τῶν ἀρχικῶν τμημάτων ἀσυρμάτου τηλεγραφίας τῶν Ἑταιριῶν Siemens und Halske καὶ Algemeine Elektrizität Gesellshaft (A. E. G.)

Ὁμοίως καὶ ἐν Γαλλίᾳ ἡ βιομηχανικὴ ἐκμετάλλευσις τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας διεξάγεται ὑπὸ τῆς «Compagnie Générale de Telegraphie sans fil», ἐν δὲ τῇ Ἀμερικῇ ὑπὸ τῆς «Radiocorporation» ἱδρυθείσης ὑπὸ τῆς «General Electric Co». Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω βιομηχανικῶν ἑταιριῶν ἐκμεταλλεύσεως τῆς ἀσυρμάτου τελεγραφίας, αἵτινες παίζουσι πρωτεύοντα ῥόλον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐξέλιξιν αὐτῆς, ἱδρύθησαν καὶ πλεῖσται ἄλλαι ἑταιρεῖαι τόσον εἰς τ' ἀνωτέρω μνημονευθέντα κράτη ὅσον καὶ εἰς ἕτερα. Μεγάλως συνέβαλον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας αἱ ἀνωτέρω μνημονευόμεναι ἑταιρεῖαι, αἵτινες διαθέτουσαι ἄφθονα κεφάλαια καὶ στρατιὰς δοκίμων ἐρευνητῶν διηύρυναν σημαντικῶς τὸν κύκλον τῶν θεωρητικῶν πειραματικῶν ἐρευνῶν διὰ τὴν προαγωγὴν αὐτῆς.

Ἡ παρακολούθησις τῆς ἐξελίξεως τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας καταδεικνύει ὅτι ὁ νέος οὗτος κλάδος τῆς ἀνταποκρίσεως ἀνεπτύχθη καὶ ἐξειλίχθη εἰς τόσον βραχὺ χρονικὸν διάστημα, ὅσον σπανίως συναντῶμεν εἰς τὰς λοιπὰς ἐφευρέσεις. Καίτοι, ὡς εἴδομεν, ἡ πρώτη πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας ἐγένετο περὶ τὴν ἐποχὴν 1896—1897, ἐν τούτοις ἀνεπτύχθη μετὰ τοιαύτης καταπληκτικῆς ταχύτητος, ὥστε σήμερον μετὰ τὰς ἐπελθούσας τελειοποιήσεις, ἰδίᾳ δὲ καὶ μετὰ τὴν τελευταίαν ἐπιτυχῆ εἰσαγωγὴν τῶν βραχέων κυμάτων, νὰ θεωρῆται αὕτη ὡς ἓν τῶν τελειοτέρων καὶ ἀσφαλεστέρων μέσων διὰ τὴν ταχεῖαν ἐπικοινωνίαν ἐπὶ τῆς ὑδρογείου καὶ εἷς τῶν ἐπικινδυνωδεστέρων ἀνταγωνιστῶν τοῦ διὰ καλωδίου τηλεγράφου.

Ἕνεκα τῆς κοινῆς ἀναγνωρίσεως τῆς μεγίστης σπουδαιότητος τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας καὶ τῶν πολλαπλῶν αὐτῆς πλεονεκτημάτων ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ λοιπὰ συστήματα τηλεγράφου, ὠργανώθησαν εἰς ὅλα τὰ πεπολιτισμένα κράτη μεγίστης ἐκτάσεως ραδιοτηλεγραφικὰ κέντρα, δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται ταχέως καὶ ἀσφαλῶς ἡ διαμοιβὴ τῆς ἀνταποκρίσεως.

Παραλλήλως ὅμως πρὸς τὴν ἀσύρματον τηλεγραφίαν ἀνεπτύχθη καὶ ὁ κλάδος τῆς *ἀσυρμάτου τηλεφωνίας*, ἥτις συνίσταται εἰς τὴν μεταβίβασιν τῆς ὁμιλίας διὰ τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων. Ἡ σπουδαιοτέρα τῶν ἐφαρμογῶν τῆς ἀσυρμάτου τηλεφωνίας εἶναι ἡ ἐκπομπὴ ὑπὸ εἰδικῶν πομπῶν συναυλιῶν καὶ ἐν γένει μουσικῶν ἐκτελέσεων ὡς καὶ διαλέξεων, χάριν ψυχαγωγίας καὶ διαπαιδαγωγήσεως τῶν λαϊκῶν μαζῶν, δημιουργηθέντος ὅλως εἰδικοῦ καὶ σπουδαιοτάτης σημασίας κλάδου γνωστοῦ ὑπὸ διάφορα ὀνόματα ὡς «Broadcasting» ἐν Ἀγγλίᾳ, «Radiodiffusion» ἐν Γαλλίᾳ, «Rundfunk» ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐπὶ τῆς ὀργανώσεως τοῦ ὁποίου θέλομεν ἐπανέλθει εἰς τὸ οἰκεῖον μέρος.

ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΣΥΡΜΑΤΟΥ ΤΗΛΕΓΡΑΦΙΑΣ

Ὡς ἐν τοῖς προηγουμένοις εἴδομεν, ἡ ἀσύρματος τηλεγραφία χρησιμοποιεῖ πρὸς μεταβίβασιν τῶν διανοημάτων ἡμῶν τὰ ἠλεκτρομαγνητικὰ κύματα, ἅτινα ἀποτελοῦσι διαταράξεις τοῦ αἰθέρος περιοδικοῦ χαρακτῆρος, ὧν ἡ ταχύτης διαδόσεως ἐν τῷ ἀέρι εἶναι $3 . 10^{10}$ cm/sec.

Ἐγκατάστασις ἀνταποκρίσεως δι' ἀσυρμάτου τηλεγραφίας περιλαμβάνει, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ συνήθεις ἐγκαταστάσεις ὑπὸ τὴν ἁπλουστέραν αὐτῶν μορφήν, τὸν *πομπὸν* καὶ τὸν *δέκτην*.

Digitized by Google

α) *Πομπός:* Ὁ πομπὸς ἐν τῇ περιπτώσει τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας περιλαμβάνει διάταξιν παραγωγῆς ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων ἐν τῷ χώρῳ, μετὰ βοηθητικῆς διατάξεως διὰ τὴν διαμόρφωσιν τῶν ἐκπεμπομένων ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων ὑπὸ τοῦ ρυθμοῦ τοῦ Μορσικοῦ κώδικος, ὅστις χρησιμοποιεῖται καὶ εἰς τὸν συνήθη διὰ σύρματος ἢ καλωδίου τηλέγραφον. Τὰ ὑπὸ τὸν ρυθμὸν τοῦ Μορσικοῦ κώδικος ὑπὸ τοῦ πομποῦ εἰς

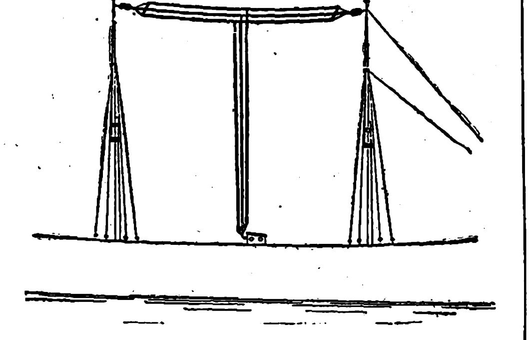

Σχ. 10.—*Κεραία τύπου Τ.*

τὸν χῶρον προκαλούμενα ἠλεκτρομαγνητικὰ κύματα, ἀποτελοῦσιν οὕτως εἰπεῖν τοὺς φορεῖς τῶν διανοημάτων ἡμῶν, καὶ διαδίδονται κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις ὑπὸ τὴν ταχύτητα τῆς διαδόσεως τοῦ φωτός. Ὡς διάταξιν παραγωγῆς ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων ἐν τῷ χώρῳ χρησιμοποιοῦμεν ἐν τῷ πομπῷ *ἀνοικτὸν κύκλωμα ταλαντώσεων*, ὅπερ κατ᾽ οὐσίαν ἀποτελεῖ συνθετωτέραν μορφὴν διεγέρτου τοῦ Hertz, πραγματοποιουμένην δι᾽ ἀγωγοῦ κατακορύφου μεμονωμένου ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διὰ συστήματος ἀγωγῶν ἐλευθέρως ἐκτεινομένων ἐν τῷ χώρῳ, μεμονωμένων ἀπὸ τῆς Γῆς καὶ συγκοινωνούντων μόνον κατὰ τὸ κατώτερον ἄκρον αὐτῶν πρὸς τὴν Γῆν.

Τὸ ἀνωτέρω σύστημα τῶν ἀγωγῶν καλεῖται εἰ-

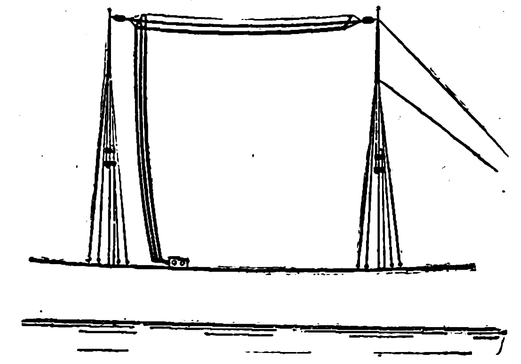

Σχ. 11.—*Κεραία τόπου Γ.*

δικώτερον *κεραία* ἢ *ἐναέριος ἀγωγός*. Ἐν τῇ πράξει χρησιμοποιοῦνται ποικίλοι τύποι κεραιῶν, εἰς τὰ παρατιθέμενα δὲ σχήματα 10–15 δεικνύονται οἱ μᾶλλον ἐν χρήσει τύποι κεραιῶν. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἡ σύνδεσις τοῦ κατωτέρου ἄκρου πρὸς τὴν Γῆν παραλείπεται, ἀλλὰ τοὐναντίον τὸ κατώτερον ἄκρον τοῦ ἐναερίου ἀγωγοῦ συνδέεται πρὸς σύστημα ἀγωγῶν μεμονωμένον ἀπὸ τῆς Γῆς καὶ ἠλεκτρικῶς ἰσοδύναμον πρὸς τὴν κεραίαν, καλεῖται δὲ τὸ σύστημα τοῦτο τῶν ἀγωγῶν εἰδικώτερον *ἀντίβαρον*. Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἀντιβάρου κατεδείχθη ἐν τῇ πράξει λίαν πλεονεκτική, καθ᾽ ὅσον διὰ τούτου ἐπιτυγχάνεται μεγαλυτέρα ἀπόδοσις τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ πομποῦ.

Ἡ κεραία προκαλεῖ ἠλεκτρομαγνητικὰ κύματα

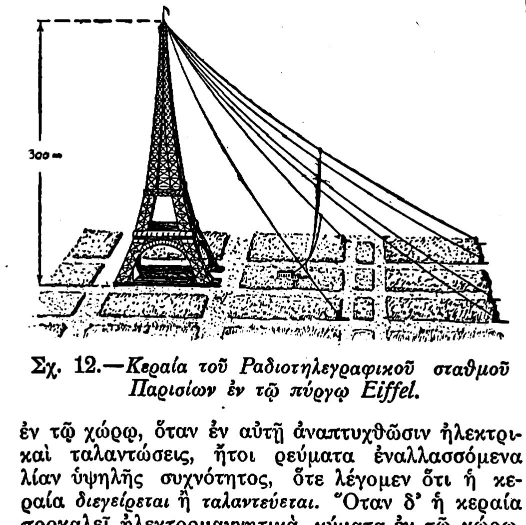

Σχ. 12.—*Κεραία τοῦ Ραδιοτηλεγραφικοῦ σταθμοῦ Παρισίων ἐν τῷ πύργῳ Eiffel.*

ἐν τῷ χώρῳ, ὅταν ἐν αὐτῇ ἀναπτυχθῶσιν ἠλεκτρικαὶ ταλαντώσεις, ἤτοι ρεύματα ἐναλλασσόμενα λίαν ὑψηλῆς συχνότητος, ὅτε λέγομεν ὅτι ἡ κεραία *διεγείρεται* ἢ *ταλαντεύεται*. Ὅταν δ᾽ ἡ κεραία προκαλεῖ ἠλεκτρομαγνητικὰ κύματα ἐν τῷ χώρῳ, λέγομεν ὅτι αὕτη *ἀκτινοβολεῖ*, ἤτοι μεταδίδει μέρος τῆς ἐνεργείας τῶν ἐν αὐτῇ παραγομένων ἠλεκτρικῶν ταλαντώσεων εἰς τὸν πέριξ χῶρον ὑπὸ μορφὴν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων.

β') *Δέκτης:* Ὁ δέκτης ἀποτελεῖ διάταξιν, ἥτις σκοπὸν ἔχει νὰ προσλαμβάνῃ τὴν ἐνέργειαν τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων τῶν προκληθέντων ὑπὸ τοῦ πομποῦ καὶ νὰ μετατρέπῃ ἀκολούθως ταύτην εἰς ἐνέργειαν τοιαύτης μορφῆς, εἰς τρόπον ὥστε αὕτη νὰ εἶναι ἱκανὴ νὰ ἐπηρεάζῃ κατάλληλα

Σχ. 13.—*Κεραία τύπου ἀλεξιβροχίου.*

μηχανήματα καὶ νὰ προκαλῇ σήματα αἰσθητά.

Κατὰ συνέπειαν ὁ δέκτης δέον νὰ περιλαμβάνῃ σύστημα, ὅπερ νὰ εἶναι ἱκανὸν νὰ προσλαμβάνῃ τὴν ἐνέργειαν τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων, τοῦτο δὲ πραγματοποιεῖται ἐν τῇ πράξει δι᾽*ἀνοικτοῦ κυκλώματος*, ἤτοι ἐκ τοῦ συστήματος ἐναερίου ἀγωγοῦ (ἢ κεραίας) καὶ Γῆς, ὡς καὶ ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ πομποῦ, καθ᾽ ὅσον κατεδείχθη ὅτι τὰ ἀνοικτὰ κυκλώματα, ἅτινα ἔχουσι τὴν ἱκανότητα τῆς ἀκτινοβολίας *(ἀφετικῆς δυνάμεως)*, ἔχουσιν ἐξ ἴσου καὶ τὴν ἱκανότητα τῆς *προσλήψεως (ἀπορρο-*

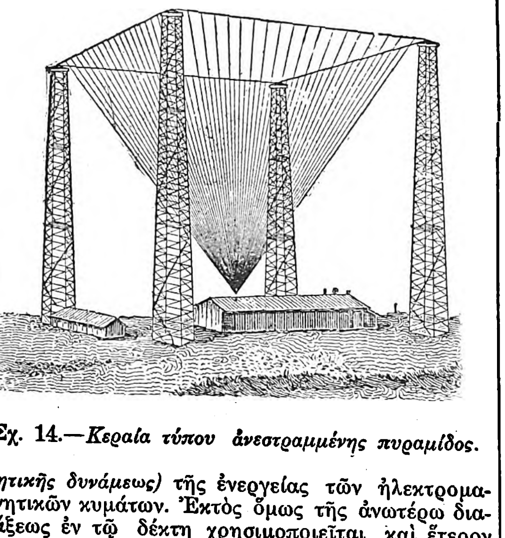

Σχ. 14.—*Κεραία τύπου ἀνεστραμμένης πυραμίδος.*

φητικῆς δυνάμεως) τῆς ἐνεργείας τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων. Ἐκτὸς ὅμως τῆς ἀνωτέρω διατάξεως ἐν τῷ δέκτῃ χρησιμοποιεῖται καὶ ἕτερον στοιχεῖον ὅπερ καλεῖται *φωρατής*, δι᾽ οὗ φωρῶνται τὰ ἠλεκτρομαγνητικὰ κύματα καὶ μετατρέπονται ἐν τῷ δέκτῃ εἰς σήματα αἰσθητὰ εἴτε διὰ τῆς *ἀκοῆς* (λῆψις διὰ τῆς ἀκοῆς), εἴτε διὰ τῆς *ὁράσεως* (γραφικὴ λῆψις).

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀντὶ τῆς χρησιμοποιήσεως ἀνοικτοῦ κυκλώματος ἐν τῇ λήψει χρησιμο-

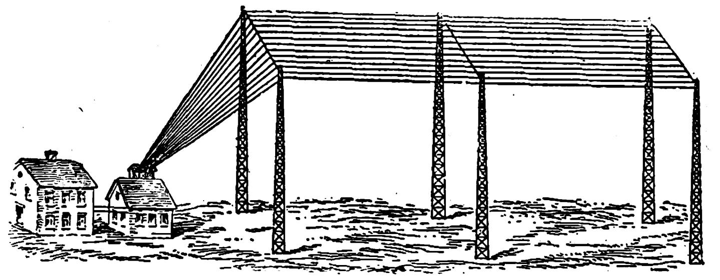

Σχ. 15.—*Κεραία Marconi.*

ποιεῖται λίαν ἐπιτυχῶς *κλειστὸν κύκλωμα* (λῆψις διὰ πλαισίων), ὅπερ παρουσιάζει τὸ πλεονέκτημα τῆς *κατευθυνομένης λήψεως*.

Κατὰ τὸν ἀνωτέρω στοιχειωδῶς περιγραφέντα μηχανισμὸν ἐπιτυγχάνεται ἡ μεταβίβασις σημάτων διὰ τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων, ἐκ τῶν εἰρημένων δὲ προκύπτει ὅτι, ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν μεγάλη ἀναλογία ἢ μᾶλλον ὁμοιότης ὑφίσταται μεταξὺ ἀσυρμάτου τηλεγράφου καὶ τοῦ συνήθους ὀπτικοῦ τηλεγράφου, ἀφ᾽ ἑτέρου ὅμως ὑπάρχει διαφορὰ ὡς πρὸς τὸ μῆκος τοῦ κύματος τῶν χρησιμοποιουμένων ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων. Ἐνῷ δηλαδὴ ὁ συνήθης ὀπτικὸς τηλέγραφος χρησιμοποιεῖ ἠλεκτρομαγνητικὰ κύματα ὧν τὸ μῆκος κύματος εἶναι 4.10^{7}—8.10^{-7}cm, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὰς φωτεινὰς ἀκτινοβολίας, ἡ ἀσύρματος τηλεγραφία χρησιμοποιεῖ μήκη κύματος πολὺ μεγαλύτερα, ἤτοι ἀπὸ 2.10^{3}cm—2.10^{6}cm.

Ἀπὸ ἠλεκτρομηχανικῆς ἀπόψεως ἐξεταζόμενος ὁ ἀσύρματος τηλέγραφος ἀποτελεῖ ἐγκατάστασιν μεταβιβάσεως ἐνεργείας δι᾽ ἀκτινοβολίας, ὅπερ εἶναι καὶ ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς τηλεμηχανικῆς. Χαρακτηριστικὸν τῆς ἐγκαταστάσεως μεταβιβάσεως ἐνεργείας δι᾽ ἀκτινοβολίας, ὑπὸ τὴν σύγχρονον κατάστασιν τῆς ἐπιστήμης, εἶναι ἡ μηδαμινότης τῆς ἀποδόσεως, ἥτις δι᾽ ἀπόστασιν 100 km περίπου εἶναι ταξέως μεγέθους 10^{-8}, ἤτοι ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι ἐν τῷ πομπῷ διαθέτομεν 1 kw ἰσχύος, ἐν τῷ δέκτῃ εἰς ἀπόστασιν 100 km περίπου ἀναφαίνεται ἰσχὺς 0,00000001 kw. Ἐν τούτοις διὰ τὴν ἀσύρματον τηλεγραφίαν ἡ μηδαμινότης τῆς ἀποδόσεως δὲν ἔχει σημασίαν, καθ᾽ ὅσον οἱ χρησιμοποιούμενοι φωραταὶ εἶναι τόσον εὐπαθεῖς, ὥστε νὰ δύνανται ν᾽ ἀνταποκριθῶσι καὶ εἰς μικροτέραν ἔτι ἀπόδοσιν, ἰδίᾳ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ὅτε ἐπενοήθησαν καὶ διατάξεις τοπικῆς ἐνισχύσεως τῆς ὑπὸ τῆς κεραίας προσλαμβανομένης ἐνεργείας ἐν τῇ λήψει.

Συντονισμός. — Μεγίστην σημασίαν ἔχει διὰ τὴν ἀσύρματον τηλεγραφίαν τὸ φαινόμενον τοῦ *συντονισμοῦ*. Πρὸς κατανόησιν ὅμως τοῦ φαινομένου τούτου ἐπάναγκες εἶναι ὅπως προταχθῶσιν ἐν συντόμῳ τινὰ πέρὶ τῆς ἐννοίας τοῦ *μήκους τοῦ κύματος*, ὡς καὶ περὶ τῶν *ἠλεκτρομαγνητικῶν κυ-*

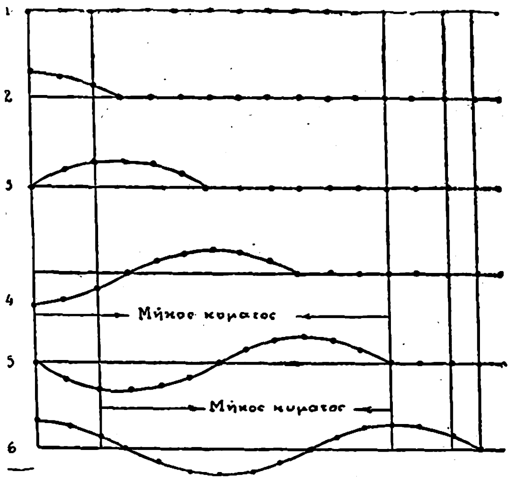

Σχ. 16.—*Εἰκὼν μεταδόσεως κυματοειδοῦς κινήσεως.*

μάτων. Ἐν πάσῃ κυμστοειδεῖ κινήσει χαρακτηριστικὸν μέγεθος αὐτῆς εἶναι τὸ *μῆκος τοῦ κύματος*. Τὴν ἔννοιαν τοῦ μήκους τοῦ κύματος δυνάμεθα ν᾽ ἀντιληφθῶμεν εὐκόλως διὰ τῆς ἀκολούθου εἰκόνος. Φαντασθῶμεν ὅτι ἡ ἐκ πηγῆς τινος κυματοειδοῦς κινήσεως προερχομένη διατάραξις, π. χ. ἡ ἐκ πομποῦ ἀσυρμάτου τηλεγράφου προερχομένη διατάραξις, συνίσταται εἰς τὴν κραδασμικὴν κίνησιν τῶν μορίων τοῦ πέριξ αἰθέρος. Ἕκαστον μόριον τοῦ αἰθέρος δεχόμεθα ὅτι πάλλεται καθέτως πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς διαδόσεως, ἡ δὲ παλμικὴ αὐτοῦ κίνησις χαρακτηρίζεται ὑπὸ ὡρισμένου μεγέθους, ὅπερ καλεῖται *περίοδος* καὶ ἰσοῦται πρὸς τὸ χρονικὸν διάστημα μεταξὺ δύο διαδοχικῶν διαβάσεων τοῦ παλλομένου μορίου διὰ δύο θέσεων ἐν αἷς τοῦτο παρουσιάζει τὴν αὐτὴν κινητικὴν κατάστασιν, ἢ ὅπερ τὸ αὐτό, πρὸς τὸ χρονικὸν διάστημα καθ᾽ ὃ διαρκεῖ εἷς παλμὸς τοῦ μορίου. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς περιόδου ἡ διατάραξις μεταδίδεται περαιτέρω καὶ ἐπὶ τῶν γειτονικῶν μορίων, ἡ δ᾽ ἀπόστασις εἰς ἣν αὕτη φθάνει, ὅταν τὸ ἀρχικῶς διαταραχθὲν μόριον ἔχῃ ἐκτελέσει ἕνα πλήρη παλμόν, καλεῖται *μῆκος τοῦ κύματος*. Ἐὰν δὲ διὰ λ καλέσωμεν τὸ μῆκος τοῦ κύματος, διὰ Τ τὴν περίοδον τῆς παλμικῆς κινήσεως τῶν αἰθερίων μορίων καὶ διὰ V τὴν ταχύτητα τῆς διαδόσεως, ἔχομεν τὸν θεμελιώδη τύπον $\lambda = V.T$.

Ἐὰν δὲ ἀντὶ τῆς περιόδου Τ εἰσαγάγωμεν ἐν τῷ τύπῳ τὴν συχνότητα Ν, ἤτοι τὸν ἀριθμὸν τῶν περιόδων κατὰ δευτερόλεπτον, τότε, ἐπειδὴ $N=1\ T$, θὰ ἔχωμεν $\lambda = V.N$. Ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχ. 16 δεικνύεται σχηματικῶς ὁ τρόπος τῆς μεταδόσεως τῆς κινήσεως ἀπὸ μορίου εἰς μόριον, ὑποδεικνύεται δ᾽ ἡ κινητικὴ κατάστασις τῶν μορίων διὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς κινήσεως, ἀφιστάμενα μεταξὺ τῶν διαδοχικῶν κατὰ τέταρτον τῆς περιόδου. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀνωτέρω εἰκόνος τὸ μῆκος τοῦ κύματος δύναται νὰ ὁρισθῇ, ὡς καὶ ἡ ἀπόστασις ἡ διαχωρίζουσα δύο παλλόμενα μόρια εὑρισκόμενα ὑπὸ τὴν αὐτὴν φάσιν κινήσεως ἢ ὑπὸ τὴν αὐτὴν κινητικὴν κατάστασιν.

Ἠλεκτρομαγνητικὸν κῦμα. Ἐν τῇ ἠλεκτρομαγνητικῇ θεωρίᾳ χαρακτηρίζομεν ὡς ἠλεκτρομαγνητικὸν κῦμα τὴν ταυτόχρονον διάδοσιν ἐν τῷ χώρῳ δύο ἐναλλασσομένων πεδίων τῆς αὐτῆς περιόδου, ὧν τὸ μὲν εἶναι ἠλεκτρικόν, τὸ δὲ μαγνητικόν. Αἱ διευθύνσεις τῶν πεδίων τούτων εἶναι κάθετοι ἐπ᾽ ἀλλήλας καὶ τὸ ἐπίπεδον αὐτῶν εἶναι κάθετον ἐπὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς διαδόσεως ὡς δεικνύεται ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχ. 17. Ἐὰν ἐξετάσωμεν τὸ ἠλεκτρικὸν πεδίον, παρα-

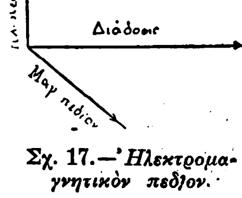

Σχ. 17.—*Ἠλεκτρομαγνητικὸν πεδίον.*

Digitized by Google

τηροῦμεν ὅτι τοῦτο μεταβάλλεται περιοδικῶς μετὰ τοῦ χρόνου ἐν τῷ αὐτῷ σημείῳ τοῦ χώρου, ἀλλὰ πρὸς τούτοις ὅμως μεταβάλλεται καὶ ἐν τῷ χώρῳ. Τ' ἀνωτέρω λεχθέντα διὰ τὸ ἠλεκτρικὸν πεδίον ἰσχύουσι καὶ διὰ τὸ μαγνητικὸν πεδίον καὶ ἑπομένως τὸ ἠλεκτρομαγνητικὸν κῦμα ἀποτελεῖ φαινόμενον *διττῶς περιοδικόν*, ἤτοι περιοδικὸν ἐν τῷ χρόνῳ καὶ ἐν τῷ χώρῳ.

Ἐὰν δὲ θεωρήσωμεν τὴν διανομὴν τοῦ ἠλεκτρικοῦ πεδίου ἐν τῷ χώρῳ, παρατηροῦμεν ὅτι αὕτη δεικνύει τὴν ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχ. 18 ὑποδεικνυομένην μορφήν· Ἀνάλογον διανομὴν δεικνύει καὶ τὸ μαγνητικὸν πεδίον, ὅπερ, σημειωτέον, εὑρί-

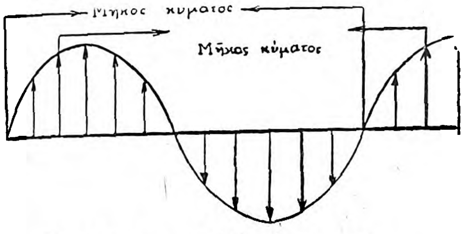

Σχ. 18.—*Διανομὴ ἠλεκτρικοῦ πεδίου.*

σκεται ἐν φάσει πρὸς τὸ ἠλεκτρικόν. Ὀνομάζομεν δὲ *μῆκος τοῦ κύματος* τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ δύο διαδοχικῶν σημείων, εἰς ἃ τὸ ἠλεκτρικὸν καὶ τὸ μαγνητικὸν πεδίον (ἅτινα ὡς εἴπομεν εὑρίσκονται ὑπὸ τὴν αὐτὴν φάσιν) παρουσιάζει τὴν αὐτὴν φάσιν. Τὰ μήκη κύματος τὰ χρησιμοποιούμενα εἰς τὴν ἀσύρματον τηλεγραφίαν περιέχονται ἐν τῇ περιοχῇ 300—30000 μέτρ. Νεωστὶ ἐγένετο χρῆσις καὶ ἐπὶ μικροτέρων κυμάτων 100—300 μέτρων, κατὰ τὰ τελευταῖα δ' ἔτη ἐγένετο ἐπίσης ἐπιτυχὴς χρῆσις κυμάτων 10—100 μέτρων. Ὡς δ' ἐν τῷ οἰκείῳ μέρει θέλομεν ἐκθέσει ἐκτενέστερον, ἡ σύγχρονος ἀσύρματος τηλεγραφία ἐξελίσσεται πρὸς τὴν ἀποκλειστικὴν χρησιμοποίησιν τῶν βραχέων κυμάτων 10—70 μέτρ.

Σημασία τοῦ συντονισμοῦ. Μετὰ τὸν ἀνωτέρω σύντομον καθορισμὸν τῆς ἐννοίας τοῦ μήκους κύματος καὶ τοῦ ἠλεκτρομαγνητικοῦ κύματος, ἡ κατανόησις τοῦ φαινομένου τοῦ συντονισμοῦ καὶ τῆς σημασίας αὐτοῦ διὰ τὴν ἀσύρματον τηλεγραφίαν εἶναι ἁπλουστάτη. Ὁ πομπός, ὡς γνωστόν, ὅστις διεξάγει τὴν ἐκπομπήν, προκαλεῖ ἐν τῷ χώρῳ ἐντατικὰ ἠλεκτρομαγνητικὰ κύματα, ὡρισμένου μήκους κύματος, οὗτινος ἡ τιμὴ ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἠλεκτρικῶν σταθερῶν, ἤτοι τῆς αὐτεπαγωγῆς καὶ χωρητικότητος τοῦ ἀνοικτοῦ κυκλώματος ἢ τῆς κεραίας ἐκπομπῆς. Ἐὰν δὲ διὰ L καλέσωμεν τὴν αὐτεπαγωγὴν τῆς κεραίας εἰς microheures καὶ διὰ C τὴν χωρητικότητα αὐτῆς εἰς microfarad, τὸ μῆκος τοῦ κύματος ἐκπομπῆς εἰς μέτρα, ὅπερ εἶναι τὸ ἴδιον μῆκος κύματος τῆς κεραίας ἐκπομπῆς, παρέχεται ἐκ τοῦ τύπου $\lambda = 1885\sqrt{L.C.}$ Παρατηροῦμεν ἐνταῦθα ὅτι τὸ μῆκος κύματος δέον νὰ μὴ συγχέηται πρὸς τὴν ἀπόστασιν τὴν διαχωρίζουσαν τὸν πομπὸν καὶ δέκτην.

Ἡ ἐκ τῆς κεραίας ἐκπομπῆς ἢ γενικώτερον ἡ ἐκ τοῦ πομποῦ ἀκτινοβολουμένη ἐνέργεια ὑπὸ μορφὴν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων διαδίδεται ἐν τῇ περιπτώσει συνήθους πομποῦ κατὰ πάσας τὰς διευ-

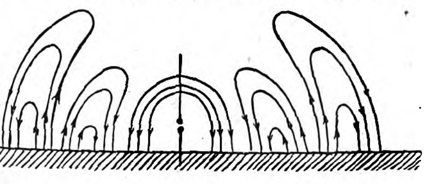

Σχ. 19.—*Διάδοσις ἠλεκτρικῶν δυναμικῶν γραμμῶν εν τῷ χώρῳ.*

θύνσεις ἐν τῷ χώρῳ· τὸ παρατιθέμενον σχ. 19 δικνύει τὴν διαμόρφωσιν τῶν δυναμικῶν γραμμῶν τοῦ ἠλεκτρικοῦ πεδίου ἐν τῷ χώρῳ. Ὅταν δ' ἐν τῇ διαδρομῇ αὐτῶν τὰ ἠλεκτρομαγνητικὰ κύματα συναντήσωσι διάταξιν λήψεως, τότε ἡ κεραία λήψεως προσλαμβάνει ἐνέργειαν ἐκ τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων καὶ μέρος ταύτης χρησιμοποιεῖται ὅπως ἐπηρεάσῃ τὰ ὄργανα τῆς λήψεως.

Κατεδείχθη ὅμως ὅτι ἡ κεραία λήψεως ἐπηρεάζεται τόσον ἐντονώτερον ὑπὸ τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων, ὅταν τὸ ἴδιον μῆκος κύματος αὐτῆς ἰσοῦται πρὸς τὸ μῆκος κύματος τῶν προσπιπτόντων ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων, ἢ ὅπερ τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ μῆκος κύματος ὑφ' ὃ διεξάγεται ἡ ἐκπομπή. Λέγομεν δὲ τότε ὅτι ἡ κεραία λήψεως εἶναι συντετονισμένη πρὸς τὸ μῆκος κύματος τῆς ἐκπομπῆς.

Μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ φαινομένου τοῦ συντονισμοῦ δυνάμεθα εὐκόλως νὰ ἐννοήσωμεν τὴν σημασίαν αὐτοῦ εἰς τὴν ἀσύρματον τηλεγραφίαν. Φαντασθῶμεν ὅτι σταθμὸς ἐκπομπῆς Α, εὑρισκόμενος ἐν Γαλλίᾳ, διεξάγει ἐκπομπὴν ὑπὸ μῆκος κύματος 20000 μέτρ. καὶ ταυτοχρόνως ὅτι ἕτερος σταθμὸς ἐκπομπῆς Β, εὑρισκόμενος ἐν Γερμανίᾳ, διεξάγει ἐκπομπὴν ὑπὸ μῆκος 14000μ. κύματος, ἔστω δ' ὅτι ἐν Ἀθήναις ὑφίσταται διάταξις λήψεως. Τὰ ἠλεκτρομαγνητικὰ κύματα τὰ προερχόμενα ἐκ τῶν δύο πομπῶν, ἐπειδὴ ἡ ἀκτινοβολία εἰς συνήθεις πομποὺς διαδίδεται κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις, θὰ προσβάλλωσι ταυτοχρόνως ἐν Ἀθήναις τὴν κεραίαν λήψεως καὶ ἑπομένως ἡ λῆψις τούτων θὰ ἦτο ἀδύνατος. Διὰ τοῦ συντονισμοῦ ὅμως δυνάμεθα νὰ ἀπομονώσωμεν τοὺς δύο σταθμοὺς ἐκπομπῆς ἐν τῇ λήψει. Οὕτως, ἐὰν συντονίσωμεν τὸ μῆκος κύματος τῆς κεραίας λήψεως εἰς μῆκος κύματος 14000 μέτρων, αὕτη θὰ ἐπηρεάζηται ἐντόνως μὲν ὑπὸ τῆς ἐκπομπῆς μήκους κύματος 14000 μέτρων, ἀσθενέστατα δὲ ἢ οὐδόλως ὑπὸ τῆς ἐκπομπῆς μήκους κύματος 20000 μέτρων. Κατὰ τὰ τελευταῖα μάλιστα ἔτη ἔχει ἐπιτευχθῆ τοιαύτη ὀξύτης συντονισμοῦ, ὥστε ὅταν μεταξὺ τοῦ μήκους κύματος κεραίας λήψεως καὶ τοῦ μήκους κύματος τῆς ἐκπομπῆς ὑφίσταται διαφορὰ 2 % ἢ καὶ ἔτι μικροτέρα, ἡ κεραία λήψεως νὰ μὴ ἐπηρεάζηται ὑπὸ τῆς ἐκπομπῆς. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ἡ μεγίστη σημασία τοῦ συντονισμοῦ διὰ τὴν ἀσύρματον τηλεγραφίαν, καθ' ὅσον μόνον διὰ τούτου ἐπιτυγχάνεται ἡ ταυτόχρονος ἀνταπόκρισις πολλῶν σταθμῶν. Εἰς τὰς τελευταίως δ' εἰσαχθείσας νεωτέρας μεθόδους συντονισμοῦ ὀφείλεται ἡ ἐπ' ἐσχάτων παρατηρηθεῖσα διάδοσις τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας, καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι, παρὰ τὴν πληθώραν τῶν ταυτοχρόνως ἐργαζομένων πομπῶν, ἡ ἀνταπόκρισις τούτων διεξάγεται σχεδὸν ἀπροσκόπτως, ἄνευ παρεμβολῶν.

Οἱ διάφοροι ἐν λειτουργίᾳ μεγάλοι πομποὶ ἀσυρμάτου τηλεγραφίας χαρακτηρίζονται ἕκαστος ὑπὸ ἰδίου μήκους κύματος, ἀναγραφομένου εἰς διεθνὲς ὀνοματολόγιον παρὰ τὰ λοιπὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ πομποῦ. Ἡ ρύθμισις τοῦ ἰδίου μήκους κύματος τόσον ἐν τῇ περιπτώσει κεραίας λήψεως ὅσον καὶ ἐν τῇ περιπτώσει κεραίας ἐκπομπῆς ἐπιτυγχάνεται εἴτε διὰ μεταβολῆς τῆς αὐτεπαγωγῆς εἴτε διὰ μεταβολῆς ἀμφοτέρων τῶν ἀνωτέρω στοιχείων. Ἡ αὔξησις τοῦ μήκους κύματος ἐπιτυγχάνεται κατὰ κανόνα διὰ συνδέσεως ἐν σειρᾷ πρὸς τὴν κεραίαν αὐτεπαγωγῆς, ἡ δ' ἐλάττωσις διὰ συνδέσεως ἐν σειρᾷ πρὸς τὴν κεραίαν χωρητικότητος.

Καμπύλη συντονισμοῦ. Αὕτη εὑρίσκεται ἐὰν ὡς τετμημένας λαμβάνωμεν τὰ μήκη κύματος κεραίας λήψεως καὶ ὡς τεταγμένας τὴν ἀντίστοιχον ἔντασιν ρεύματος τὴν ἀναπτυσσομένην ὑπὸ κεραίας λήψεως. Οὕτω προκύπτουσι καμπύλαι τῆς μορφῆς σχ. 20. Ἡ τιμὴ ΟΑ τῆς τεταγμένης ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν τὸ μῆκος κύματος τῆς κεραίας λήψεως ἰσοῦται πρὸς τὸ μῆκος κύματος ἐκπομπῆς. Ἡ καμπύλη τοῦ σχήματος 20 ἀντιστοιχεῖ εἰς ὀξὺν συντονισμόν, ἥτις διὰ μεταβολῆς τοῦ μήκους κύματος τῆς κεραίας λήψεως κατὰ μικρὰν ποσότητα, ἡ ἔντασις τοῦ ρεύματος καὶ ἑπομένως ἡ ἔντασις τῶν σημάτων κατὰ τὴν λῆψιν ἐλαττοῦται καταπληκτικῶς. Ἐνῷ τοὐναντίον ἡ καμπύλη τοῦ σχ. 21 ἀντιστοιχεῖ εἰς περίπτωσιν μὴ ὀξέος συντονισμοῦ, καθ' ὅσον ἀπαιτεῖται σημαντικὴ μεταβολὴ τοῦ μήκους κύματος ὅπως ἡ ἔντασις ἐλαττωθῇ αἰσθητῶς

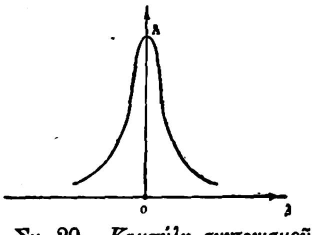

Σχ. 20.—***Καμπύλη συντονισμοῦ*** *(ὀξὺς συντονισμός).*

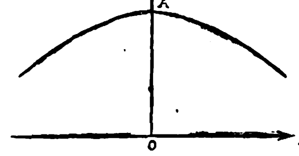

Σχ. 21.—***Καμπύλη συντονισμοῦ.***

ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΑΣΥΡΜΑΤΟΥ ΤΗΛΕΓΡΑΦΙΑΣ.

Πρὸς συστηματικὴν σπουδὴν τῆς τεχνικῆς τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας θέλομεν διακρίνει ἐν αὐτῇ δύο κεφάλαια, ἤτοι τὴν *ἐκπομπήν*, ἥτις περιλαμβάνει τὴν σπουδὴν τῶν μεθόδων καὶ τῶν συσκευῶν τῶν χρησιμοποιουμένων ἐν τῇ πράξει πρὸς παραγωγὴν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων διαμεμορφωμένων συμφώνως πρὸς τὸν ρυθμὸν τοῦ Μορσικοῦ κώδικος, καὶ ἅτινα ὡς εἴδομεν ἀποτελοῦσι τοὺς φορεῖς τῶν διανοημάτων ἡμῶν, καὶ τὴν *λῆψιν*, ἤτοι τῶν μεθόδων καὶ συσκευῶν τῶν χρησιμοποιουμένων διὰ τὴν πρόσληψιν τῶν ἐκ τοῦ πομποῦ προερχομένων καὶ διαμεμορφωμένων ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων καὶ τῆς παραγωγῆς διὰ μέσου τούτων σημάτων ἱκανῶν νὰ ἐπηρεάσωσι μίαν τῶν αἰσθήσεων ἡμῶν *(ὅρασιν ἢ ἀκοήν)*.

Ἐκπομπή. — Τὸ κεφάλαιον τῆς ἐκπομπῆς περιλαμβάνει εἰδικώτερον τὴν σπουδὴν τῆς *κεραίας* ἢ τοῦ *ἀνοικτοῦ κυκλώματος* τοῦ πομποῦ, ὅπερ, ὡς εἴδομεν, χρησιμεύει διὰ τὴν ἀκτινοβολίαν, ἤτοι τὴν παραγωγὴν ἐν τῷ χώρῳ ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων, τὸν τρόπον τῆς διεγέρσεως ἐν αὐτῷ ἠλεκτρικῶν ταλαντώσεων, ὧν μέρος τῆς ἐνεργείας ἀκολούθως ἀκτινοβολεῖται ἐν τῷ χώρῳ καὶ τὰς χρησιμοποιουμένας μεθόδους πρὸς παραγωγὴν ἠλεκτρικῶν ταλαντώσεων.

Ὡς καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέρω εἴδομεν, ἠλεκτρικαὶ ταλαντώσεις καλοῦνται ρεύματα ἠλεκτρικὰ λίαν ὑψηλῆς συχνότητος, ἤτοι ρεύματα ὧν ἡ συχνότης εἶναι ἄνω τῶν 1000 περιόδων κατὰ δευτερόλεπτον.

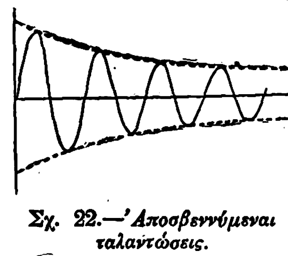

Σχ. 22.—***Ἀποσβεννύμεναι ταλαντώσεις.***

Αἱ ἠλεκτρικαὶ ταλαντώσεις καλοῦνται: 1) *ἀποσβεννύμεναι*, ὅταν τὸ πλάτος αὐτῶν ἐλαττοῦται προϊόντος τοῦ χρόνου, εἰκονίζονται δὲ γραφικῶς ὑπὸ τοῦ παρατιθεμένου σχ. 22. Τὸ μέγεθος τῆς ἀποσβέσεως καθορίζεται ὑπὸ ὡρισμένου μεγέθους, ὅπερ καλεῖται *λογαριθμικὴ μείωσις* καὶ ὅπερ ἀριθμητικῶς ἰσοῦται πρὸς τὸν φυσικὸν λογάριθμον τοῦ λόγου δύο διαδοχικῶν πλατῶν· 2) *διατηρούμεναι* ἢ *ἄνευ ἀποσβέσεως*, ὅταν τὸ πλάτος αὐτῶν διατηρῆται προϊόντος τοῦ χρόνου ἀμετάβλητον. Γραφικῶς αἱ διατηρούμεναι ταλαντώσεις παρίστανται ὡς δεικνύεται ἐν τῷ σχ. 23. Ἀμφότερα τὰ εἴδη τῶν ἠλεκτρικῶν ταλαντώσεων χρησιμοποιοῦνται πρὸς διέγερσιν τοῦ ἀνοικτοῦ κυκλώματος ἢ τῆς κεραίας πομποῦ, ἡ χρησιμοποίησις ὅμως τῶν ἀποσβεννυμένων ταλαντώσεων, διὰ λόγους οὓς θέλομεν ἐξετάσει κατωτέρω, περιορίζεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, εἰς πάντας δὲ τοὺς νεωτέρους ραδιοτηλεγραφικοὺς πομποὺς ἡ διέγερσις τοῦ ἀνοικτοῦ κυκλώματος γίνεται ἀποκλειστικῶς διὰ διατηρουμένων ταλαντώσεων. Ἐν τῇ τεχνικῇ τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας ἡ διέγερσις τοῦ ἀνοικτοῦ κυκλώματος διὰ διατηρουμένων ταλαντώσεων καλεῖται *ἐκπομπὴ διὰ διατηρουμένων κυμάτων*. (Πολλάκις ἀντὶ τοῦ ὅρου *διατηρούμενα* κύματα, γίνεται χρῆσις τοῦ ὅρου *συντηρούμενα* κύματα ἢ καὶ *συνεχῆ* κύματα.)

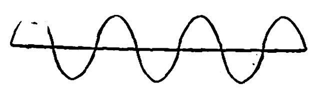

Σχ. 23.—*Διατηρούμεναι ταλαντώσεις.*

Παραγωγὴ ἀποσβεννυμένων ταλαντώσεων. Πρὸς παραγωγὴν ἀποσβεννυμένων ἠλεκτρικῶν ταλαντώσεων χρησιμοποιεῖται ἡ μέθοδος τῆς ἐκκενώσεως συμπυκνωτοῦ ἐν κυκλώματι περιλαμβάνοντι αὐτεπαγωγήν. Ἡ μέθοδος αὕτη ἔχει σημασίαν, καθ' ὅσον ἐχρησιμοποιήθη εὐρύτατα κατὰ τὴν πρώτην πρακτικὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας. Θεωρητικῶς καὶ πειραματικῶς εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ ἐκκένωσις συμπυκνωτοῦ ἐν κυκλώματι περιλαμβάνοντι αὐτεπαγωγὴν εἶναι, ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας, ἕνεκα τῆς παρουσίας τῆς αὐτεπαγωγῆς, ταλαντευομένη, ἡ δὲ περίοδος τῶν παραγομένων ταλαντώσεων παρέχεται ἐκ τοῦ τύπου $T = 2\pi\sqrt{L.C}$, ἔνθα L καὶ C ἡ αὐτεπαγωγὴ καὶ ἡ χωρητικότης τοῦ κυκλώματος. Τὴν διέγερσιν δὲ τῶν ἠλεκτρικῶν ταλαντώσεων ἐπὶ τοῦ ἀνοικτοῦ κυκλώματος δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν εἴτε δι' ἀπ' εὐθείας παραγωγῆς ἐν τῇ κεραίᾳ τῶν ἠλεκτρικῶν ταλαντώσεων, ὡς τοῦτο ἔπραξεν ὁ Μαρκόνι κατὰ τὰ πρῶτα αὐτοῦ πειράματα, ὅτε ἡ διέγερσις λέγεται *ἄμεσος* καὶ ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἐκπομπῆς *ἄμεσος ἐκπομπὴ* (σχ. 24), εἴτε δυνάμεθα νὰ παραγάγωμεν τὰς ταλαντώσεις ἐν κλειστῷ κυκλώματι ταλαντώσεων (σχ. 25) καὶ νὰ μεταβιβάσωμεν ἀκολούθως τὰς ταλαντώσεις πρὸς τὸ ἀνοικτὸν κύκλωμα διὰ *συζεύξεως*, ὡς λέγομεν, τοῦ ἀνοικτοῦ κυκλώματος πρὸς τὸ κλειστὸν κύκλωμα. Ἡ τελευταία αὕτη μέθοδος διεγέρσεως τοῦ ἀνοικτοῦ κυκλώματος καλεῖται *ἔμμεσος* (σχ. 26), ὁ δὲ τρόπος οὗτος τῆς ἐκπομπῆς *ἔμμεσος ἐκπομπή*. Ἐν τῇ περιπτώσει χρησιμοποιήσεως ἀποσβεννυμένων ταλαντώσεων ἡ ἄμεσος ἐκπομπὴ ἐγκατελείφθη, ἀπαγορευθείσης ρητῶς τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτῆς ὑπὸ τῆς πρώτης διεθνοῦς Ραδιοτηλεγραφικῆς Συμβάσεως, ἐπιτρέπεται δ' ἡ χρησιμοποίησις αὐτῆς μόνον εἰς ὡρισμένας ἐξαιρετικὰς περιστάσεις, ὡς π. χ. κατὰ τὴν ἐκπομπὴν σήματος κινδύνου κ.λ.π. Οἱ λόγοι τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς ἀμέσου

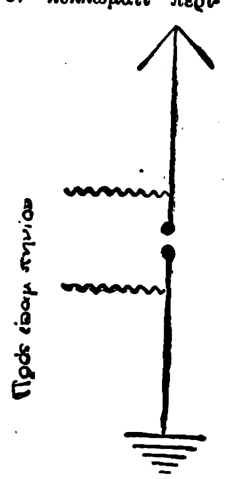

Σχ. 24.—***Ἄμεσος ἐκπομπή.***
[Ἡ ὑψηλὴ τάσις παρέχεται ὑπὸ ἐπαγ. πηνίου.]

Σχ. 25. — *Ταλαντευόμενον κύκλωμα κλειστόν.*

Digitized by Google

ἐκπομπῆς εἶναι κυρίως οἱ ἑξῆς: 1ον) Λόγῳ τῆς μεγάλης ἀποσβέσεως τῶν ἀκτινοβολουμένων κυμάτων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ ὀξὺς συντονισμός, καὶ ἑπομένως παρακωλύεται ἡ ταυτόχρονος λειτουργία πολλῶν πομπῶν, ἕνεκα ἀμοιβαίων παρεμβολῶν εἰς τὴν λῆψιν. 2ον) Ἕνεκα τῶν μικρῶν

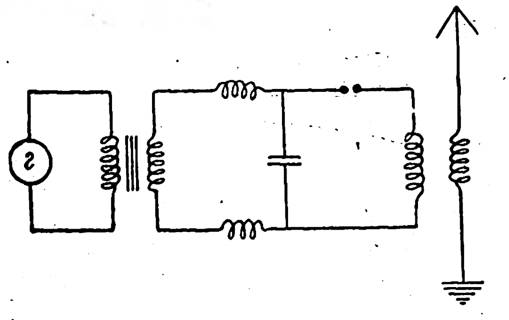

Σχ. 26.—*Ἔμμεσος ἐκπομπή.*
[Ἡ ὑψηλὴ τάσις παρέχεται ὑπὸ ἐναλλακτῆρος ἐν συνδυασμῷ πρὸς μετατροπέα.]

σχετικῶς ἠλεκτρικῶν σταθερῶν (χωρητικότητος) τοῦ ἀνοικτοῦ κυκλώματος, δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἀνάπτυξις ἐν αὐτῷ μεγάλης ἰσχύος, τοῦθ' ὅπερ ἔχει μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ὑπερνίκησιν μεγάλων ἀποστάσεων. Τῶν ἀνωτέρω μειονεκτημάτων εἶναι ἀπηλλαγμένη ἡ ἔμμεσος ἐκπομπή, ἥτις καὶ εὐθὺς ἐπεκράτησεν ἀπὸ τῆς πρώτης πρακτικῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας. Εἰς τὰς παρατιθεμένας εἰκόνας δεικνύεται σχηματικῶς ἡ πραγματοποίησις τῆς ἀμέσου καὶ ἐμμέσου ἐκπομπῆς.

Παραγωγὴ διατηρουμένων ταλαντώσεων. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς πρώτης πρακτικῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας ἀνεγνωρίσθη, ὅτι ἡ ἐπιτυχία ὀξέος συντονισμοῦ συνδέεται στενότατα πρὸς τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἀποσβέσεως τῶν ὑπὸ τοῦ ἀνοικτοῦ κυκλώματος ἀκτινοβολουμένων κυμάτων καὶ ἑπομένως ὅτι τὸ πρόβλημα τοῦ *συντονισμοῦ*, οὗτινος τὴν σπουδαιότητα ἀνεπτύξαμεν ἐν τοῖς προηγουμένοις, θὰ προήγετο οὐσιωδῶς ἐὰν ἦτο δυνατὴ ἡ διέγερσις τοῦ ἀνοικτοῦ κυκλώματος διὰ διατηρουμένων ἠλεκτρικῶν ταλαντώσεων, εἰς τρόπον ὥστε τ' ἀκτινοβολούμενα κύματα νὰ εἶναι διατηρούμενα. Πράγματι δ' ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος ἐπετεύχθη ἡ διαμόρφωσις πλείστων ὅσων μεθόδων παραγωγῆς διατηρουμένων ἠλεκτρικῶν ταλαντώσεων, ἡ δὲ ἀσύρματος τηλεγραφία ἐξελίσσεται ἤδη πρὸς τὴν ἀποκλειστικὴν χρησιμοποίησιν τῶν διατηρουμένων ἠλεκτρικῶν ταλαντώσεων.

Μεταξὺ τῶν διαφόρων προταθεισῶν μεθόδων παραγωγῆς διατηρουμένων ἠλεκτρικῶν ταλαντώσεων ἐκεῖναι αἵτινες ἔτυχον εὐρυτάτης πρακτικῆς ἐφαρμογῆς ἐν τῇ ἀσυρμάτῳ τηλεγραφίᾳ εἶναι αἱ ἑξῆς:

1ον) Διὰ τόξου Poulsen· 2ον) δι' ἐναλλακτήρων ὑψηλῆς συχνότητος· 3ον) δι' ἠλεκτρονικοῦ σωλῆνος.

α'. Παραγωγὴ διὰ τόξου: Ἡ μέθοδος αὕτη ἔχει ὅλως ἰδιάζουσαν σημασίαν, καθόσον ἀποτελεῖ τὴν πρώτην τῶν μεθόδων παραγωγῆς διατηρουμένων ταλαντώσεων, ἥτις ἐχρησιμοποιήθη πρακτικῶς ἐν τῇ ἀσυρμάτῳ τηλεγραφίᾳ, χρησιμοποιεῖται δ' εἰσέτι καὶ σήμερον εἴς τινας τῶν παλαιοτέρων ἐγκαταστάσεων.

Ἡ διὰ τόξου παραγωγὴ διατηρουμένων ταλαντώσεων ἀπέρρευσεν ἐκ τοῦ πειράματος Dudell, γνωστοῦ ἐν τῇ Φυσικῇ ὑπὸ τὸν ὅρον *ᾆδον τόξον*. Ὁ Dudell παρετήρησεν ὅτι, ἐὰν κατὰ διακλάδωσιν βολταϊκοῦ τόξου μεταξὺ ἀνθράκων τροφοδοτουμένων διὰ συνεχοῦς ῥεύματος μέσῳ πηνίων μεγάλης αὐτεπαγωγῆς συνδέσωμεν κύκλωμα περιλαμβάνον αὐτεπαγωγὴν καὶ χωρητικότητα, ἤτοι ὡς συνήθως λέγομεν, ταλαντευόμενον κύκλωμα (σχ. 27), τὸ τόξον ἀποδίδει χαρακτηριστικὸν μουσικὸν

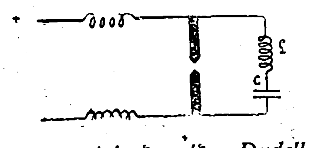

Σχ. 27.—*Διάταξις τόξου Dudell.*

ἦχον, οὗτινος τὸ ὕψος ἐπηρεάζεται τὰ μέγιστα διὰ μεταβολῆς εἴτε τῆς αὐτεπαγωγῆς, εἴτε τῆς χωρητικότητος τοῦ κατὰ διακλάδωσιν κυκλώματος. Διὰ λεπτομερεστέρας σπουδῆς τοῦ φαινομένου κατεδείχθη ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν παλμῶν τοῦ παραγομένου ἤχου, ὅστις χαρακτηρίζει τὸ ὕψος αὐτοῦ, παρέχεται ἐκ τοῦ τύπου $N = 1/2\pi\sqrt{L.C}$, ἔνθα L καὶ C ἡ αὐτεπαγωγὴ καὶ χωρητικότης τοῦ κατὰ διακλάδωσιν κυκλώματος.

Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἤχου ὑπὸ τοῦ τόξου, ὅταν ἐν αὐτῷ συνδέεται κατὰ διακλάδωσιν τὸ ταλαντευόμενον κύκλωμα, ὑποδεικνύει ὅτι ὁ κλάδος τοῦ τόξου διαρρέεται ὑπὸ ῥεύματος οὗτινος ἡ ἔντασις μεταβάλλεται περιοδικῶς, συνεπείᾳ δὲ τούτου παράγονται περιοδικῶς μέγιστα πιέσεως τοῦ ἀέρος, ἅτινα συντελοῦσιν οὕτω εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ἠχητικῶν κυμάτων ἑνὸς μουσικοῦ ἤχου. Ἡ ἀνάπτυξις ἐξ ἄλλου τοῦ μεταβλητῆς ἐντάσεως ῥεύματος ἐν τῷ τόξῳ ὀφείλεται εἰς τὴν χαρακτηριστικὴν ἰδιότητα, ἣν παρουσιάζει τὸ τόξον, ὥστε ἡ ἀντίστασις αὐτοῦ νὰ εἶναι *ἀρνητική*, ἤτοι ὅτι ἡ ἔντασις τοῦ ῥεύματος δὲν αὐξάνεται ἀναλόγως πρὸς τὴν ἐφαρμοζομένην διαφορὰν δυναμικοῦ, ὡς συμβαίνει εἰς τοὺς συνήθεις ἀγωγούς, ἀλλὰ τοὐναντίον αὐξανομένης τῆς διαφορᾶς δυναμικοῦ ἡ ἔντασις τοῦ ῥεύματος ἐλαττοῦται. Πράγματι δ' ἐὰν ἐφαρμόσωμεν ἐπὶ τοῦ τόξου διαφορὰν δυναμικοῦ, ἧς τὴν τιμὴν μεταβάλλομεν καὶ μετροῦμεν τὰς εἰς τὰς διαφόρους τιμὰς τῆς διαφορᾶς δυναμικοῦ ἀντιστοιχούσας ἐντάσεις, καὶ φέρωμεν τὰς οὕτω λαμβανομένας τιμὰς τῆς ἐντάσεως καὶ διαφορᾶς δυναμικοῦ ἐν διαγράμματι, λαμβάνομεν τὴν καμπύλην τοῦ παρατιθεμένου σχ. 28, ἥτις καλεῖται *χαρακτηριστικὴ στατικὴ τοῦ τόξου*. Ἐκ τῆς καμπύλης ταύτης παρατηροῦμεν ὅτι ἐὰν αὐξηθῇ ἡ διαφορὰ δυναμικοῦ κατὰ ποσότητα ΔV ἀπό τινος σημείου π. χ. τοῦ A, ἡ ἔντασις

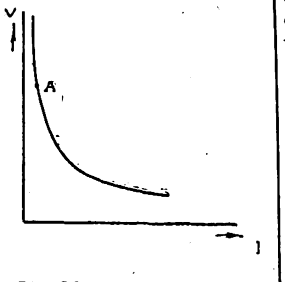

Σχ. 28.—*Χαρακτηριστικὴ στατικὴ τόξου.*

τοῦ ῥεύματος ἐλαττοῦται κατὰ ΔI καὶ ἑπομένως τὸ πηλίκον ΔV/ΔI, ὅπερ μετρεῖ ἐν τῇ θεωρουμένῃ περιοχῇ τὴν ἀντίστασιν τοῦ τόξου, ἔχει ἀρνητικὴν τιμήν, ἐξ οὗ καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς ὅτι τὸ τόξον παρουσιάζει *ἀρνητικὴν ἀντίστασιν*.

Ἡ ἀνάπτυξις τῆς διατηρουμένης ταλαντώσεως διὰ τοῦ τόξου δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ὡς ἑξῆς: Διὰ τῆς συνδέσεως τοῦ ταλαντευομένου κυκλώματος πρὸς τὸ τόξον διεγείρονται ἐν τῇ κυκλώματι ἠλεκτρικαὶ ταλαντώσεις, αἵτινες ὅμως θ' ἀπεσβέννυντο ταχύτατα λόγῳ τῶν ἀναποφεύκτων ἀπωλειῶν. Τὸ τόξον ὅμως συντελεῖ εἰς τὴν διατήρησιν τῶν ἀρχικῶν ταλαντώσεων, λόγῳ τοῦ ὅτι ἐξουδετεροῖ τὰ αἴτια τὰ προκαλοῦντα τὴν ἀπόσβεσιν τῶν ταλαντώσεων, καὶ ἅτινα συλλήβδην χαρακτηρίζονται ὡς ἀντίστασις τοῦ κυκλώματος, ἥτις ἐξουδετεροῦται σχεδὸν ὑπὸ τῆς ἀρνητικῆς ἀντιστάσεως τοῦ τόξου.

Τὸ φαινόμενον τοῦ ᾄδοντος τόξου, ὅπερ διηρευνήθη ὑπὸ τοῦ Dudell (1900) καὶ πρότερον ὑπὸ τοῦ Elihu Thomson διήγειρε τὸ ἐνδιαφέρον πλείστων ἐρευνητῶν, ὡς τῶν Austin, Banti, Blondel, Barkhausen, οἵτινες προέβησαν καὶ εἰς τὴν συστηματικὴν σπουδὴν αὐτοῦ. Ἡ πρώτη ὤθησις ὅμως πρὸς χρησιμοποίησιν τοῦ τόξου εἰς τὴν ἀσύρματον τηλεγραφίαν ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Δανοῦ Poulsen, ὅστις

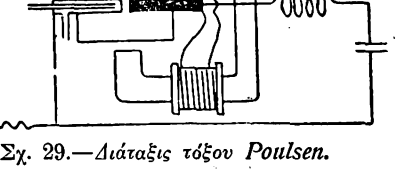

Σχ. 29.—*Διάταξις τόξου Poulsen.*

πρὸς παραγωγὴν ταλαντώσεων τῆς συχνότητος ἐκείνης τῆς χρησιμοποιουμένης εἰς τὴν ἀσύρματον τηλεγραφίαν, τοῦθ' ὅπερ δὲν ἐπετυγχάνετο ὅταν τὸ τόξον παρήγετο ἐν ἀτμοσφαίρᾳ ἀέρος, ἐσκέφθη νὰ παραγάγῃ τὸ τόξον ἐν ἀτμοσφαίρᾳ ὑδρογόνου ἢ ὑδρογονάνθρακος, νὰ ὑποβάλῃ τὸ τόξον εἰς ψῦξιν, νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ ἓν τῶν ἠλεκτροδίων, τὴν ἄνοδον, διὰ χαλκοῦ καὶ νὰ προκαλέσῃ ἐπὶ τοῦ τόξου φύσημα δι' ἰσχυροῦ μαγνητικοῦ πεδίου. Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης τοῦ Poulsen ἐπετεύχθη ἡ αὔξησις τῆς συχνότητος τῶν παραγομένων ταλαντώσεων. Εἰς τὰ παρατιθέμενα σχήματα (29 καὶ 30) δεικνύεται θάλαμος παραγωγῆς τόξου καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Poulsen. Ἐν τούτοις καὶ παρὰ

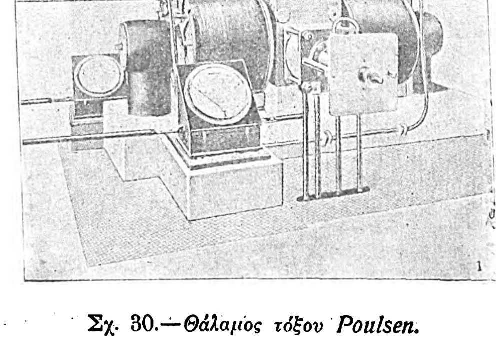

Σχ. 30.—*Θάλαμος τόξου Poulsen.*

τὰς τελειοποιήσεις ταύτας ἡ μέθοδος τοῦ Poulsen δὲν διεδόθη ἀμέσως μεταξὺ τῶν τεχνικῶν τῶν ἀσχολουμένων εἰς τὴν ἀσύρματον τηλεγραφίαν καὶ μόνον κατὰ τὸ 1910 ὑπὸ τὴν ὤθησιν τῶν μηχανικῶν Elwell καὶ Fuller ἡ Federal Telegraph Cº ἐν San Francisco προέβη εἰς τὴν ἐγκατάστασιν τῶν πρώτων πομπῶν μεγάλης ἰσχύος διὰ τόξου Poulsen. Ἡ ἀνωτέρω ἑταιρία κατεσκεύασεν ἀκολούθως πολλοὺς πομποὺς διὰ τόξου διὰ τὸ δίκτυον τῶν σταθμῶν ἀσυρμάτου τηλεγράφου τοῦ Ἀμερικανικοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ, ὡς ὁ σταθμὸς Arlington, San Diego, κατεσκεύασε διὰ τὴν Γαλλίαν τὸν πομπὸν διὰ τόξου ἐγκατασταθέντα ἐν Bordeaux, καὶ οὗτινος ἡ ἰσχὺς τῶν τόξων ἀνέρχεται εἰς 1000 K. W. Ἀκολούθως ἡ χρησιμοποίησις τοῦ τόξου διεδόθη εὐρύτατα ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ, ὡς καὶ εἰς τὰ λοιπὰ πεπολιτισμένα κράτη, ἐν οἷς ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐξετόπιζε τὰς ἐγκαταστάσεις δι' ἀποσβεννυμένων κυμάτων.

Ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχήματι 31 εἰκονίζεται σχηματικῶς διάταξις πομποῦ διὰ τόξου Poulsen.

Ἡ ἐκπομπὴ ὑπὸ τὸν ῥυθμὸν τοῦ Μορσικοῦ κώδικος διεξάγεται εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ τόξου κατὰ τὸν ἀκόλουθον ἰδιάζοντα τρόπον. Ἐπειδὴ ἡ ἀφὴ καὶ σβέσις τοῦ τόξου δὲν εἶναι εὐχερὴς εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἐκπομπὴ νὰ διεξάγηται διὰ διαδοχικῆς ἀφῆς, ἀντιστοιχούσης εἰς ἐκπομπὴν Morse καὶ σβέσεως ἀντιστοιχούσης εἰς παῦσιν Morse, τὸ τόξον διεγείρεται συνεχῶς καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ κεραία ἀκτινοβολεῖ συνεχῶς, ἡ δὲ ἐκπομπὴ σημάτων Morse διεξάγεται διὰ μεταβολῆς τοῦ μήκους κύματος, ὅπερ ἐπιτυγχάνομεν διὰ βραχυκυκλώσεως μέρους τῆς αὐτεπαγωγῆς τῆς κεραίας.

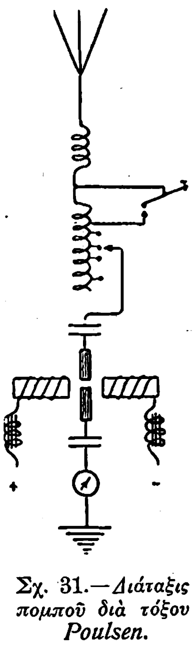

Σχ. 31.—*Διάταξις πομποῦ διὰ τόξου Poulsen.*

Ὡς ἐκ τούτου κατὰ τὴν ἐκπομπὴν διὰ τόξου διακρίνομεν δύο κύματα ἐκπομπῆς, τὸ *κῦμα ἀντισταθμίσεως*, ὑπὸ τὸ ὁποῖον διεγείρεται συνεχῶς ἡ κεραία ἐκπομπῆς, καὶ τὸ *κῦμα ἐργασίας*, ὑφ' ὃ διεξάγεται ἡ ἐκπομπὴ σημάτων Morse. Ὁ δέκτης σταθμὸς συντονίζεται πρὸς τὸ κῦμα ἐργασίας, οὕτω δὲ ἡ λῆψις δὲν ἐπηρεάζεται ὑπὸ τοῦ κύματος ἀντισταθμίσεως.

Λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ παρουσία ἐν τῇ ἐκπομπῇ διὰ τόξου τοῦ κύματος ἀντισταθμίσεως προκαλεῖ πολλάκις ὀχληρὰς παρεμβολὰς εἰς ἑτέρους σταθμοὺς λήψεως, προετάθησαν ἐν τῇ πράξει διάφοροι διατάξεις, εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀποφεύγηται τὸ ἀνωτέρω μειονέκτημα τῶν πομπῶν διὰ τόξου.

β') Παραγωγὴ δι' ἐναλλακτήρων. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς πρώτης πρακτικῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας ἐπεδιώχθη ἡ κατασκευὴ ἐναλλακτῆρος διὰ τὴν ἄμεσον παραγωγὴν τῆς ἐνεργείας ὑψηλῆς συχνότητος τῆς ἀπαιτουμένης διὰ τὴν τροφοδότησιν τῆς κεραίας ἐκπομπῆς.

Ἡ δι' ἐναλλακτῆρος παραγωγὴ τῆς ὑψηλῆς συχνότητος ἐνεργείας ἐθεωρεῖτο κατὰ πολὺ φυσικωτέρα καὶ ἁπλουστέρα τῆς ἀρχικῶς χρησιμοποιηθείσης μεθόδου τῆς ἐκκενώσεως συμπυκνωτοῦ, ἐν τούτοις ἡ πρακτικὴ κατασκευὴ τῶν ἐναλλακτήρων προσέκρουε κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας εἰς σοβαρωτάτας καὶ ἀνυπερβλήτους διὰ τὴν τότε ἐποχὴν τεχνικὰς δυσχερείας, ἐνῷ ἐξ ἄλλου ἡ κατασκευὴ ἐναλλακτήρων χαμηλῆς συχνότητος, ὡς καὶ μηχανῶν συνεχοῦς ῥεύματος, εἶχε προοδεύσει σημαντικῶς, καὶ μόνον μόλις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν κατωρθώθη ἡ ὑπερνίκησις τῶν τεχνικῶν δυσχερειῶν ἐν τῇ κατασκευῇ τῶν ἐναλλακτήρων ὑψηλῆς συχνότητος καὶ ἡ εἰσαγωγὴ ὡς καὶ ἡ ἐπιτυχὴς χρησιμοποίησις αὐτῶν ἐν ταῖς ἐγκαταστάσεσι τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας.

Ἐν τῇ πράξει ἐπεκράτησαν τρεῖς κυρίως τύποι ἐναλλακτήρων ὑψηλῆς συχνότητος: ὁ τοῦ *Alexanderson*, ὁ τοῦ *Latour-Bethenod* καὶ ὁ τοῦ *Goldsmidt*, οἵτινες ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ χρησιμοποιοῦνται εἰσέτι λίαν ἐπιτυχῶς εἰς τὰς ῥαδιοτηλεγραφικὰς ἐγκαταστάσεις. Οἱ ἐναλλακτῆρες Alexanderson καὶ Latour-Bethenod ἀνήκουσιν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν *ὁμοπολικῶν* ἐναλλακτήρων διὰ στρεφομένου σιδήρου, ἐνῷ ὁ τοῦ Goldsmidt χρησιμοποιεῖ τὸ γνωστὸν φαινόμενον ἐν τῇ ἠλεκτροτεχνίᾳ τῆς *ἀνακλάσεως* τῶν ἐναλλασσομένων ῥευμάτων. Διὰ τῶν ἀνωτέρω ἐναλλακτήρων ἡ ἐνέργεια ὑψηλῆς συχνότητος παρέχεται ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῆς μηχανῆς ἐπὶ τῆς κεραίας ἐκπομπῆς.

Ἐνταῦθα δέον ν' ἀναφέρωμεν καὶ τὴν διάταξιν τοῦ *Graf von Arco*, ἣν ἐχρησιμοποίησεν ἡ ἑταιρία Telefunken ἐν ταῖς ἐγκαταστάσεσιν αὐτῆς τοῦ Nauen καὶ ἥτις συνίσταται οὐχὶ εἰς τὴν ἄμεσον ὑπὸ τῆς μηχανῆς τροφοδότησιν τῆς κεραίας ἐκπομπῆς, ἀλλὰ μέσῳ μετατροπέων πολλαπλασιαστῶν

Digitized by Google

τῆς συχνότητος. Ἤτοι ἡ μηχανὴ δὲν παρέχει ἀμέσως ρεῦμα συχνότητος τῆς ἀπαιτουμένης διὰ τὴν τροφοδότησιν τῆς κεραίας, ἀλλὰ χαμηλοτέραν, ἀνυψοῦται δ' αὕτη τῇ βοηθείᾳ εἰδικῶν συσκευῶν, καλουμένων μετατροπέων πολλαπλασιαστῶν τῆς συχνότητος, καὶ ἀκολούθως μεταβιβάζεται ἐπὶ τῆς κεραίας.

Ἡ εἰσαγωγὴ τῶν ἐναλλακτήρων ὑψηλῆς συχνότητος ἀποτελεῖ σημαντικώτατον σταθμὸν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας, καθ' ὅσον ἅμα τῇ εἰσαγωγῇ τούτων ἐπετεύχθη οὐσιωδῶς ἡ αὔξησις τῆς ἐπὶ τῆς κεραίας μεταβιβαζομένης ἰσχύος καὶ ἡ ἀσφαλὴς ὑπερνίκησις τῶν παμμεγίστων ἀποστάσεων, τάξεως μεγέθους 20.000 χιλιομέτρων. Εἰς τὰ πλεῖστα τῶν συγχρόνων μεγάλων ραδιοτηλεγραφικῶν κέντρων τῆς ὑφηλίου γίνεται εἰσέτι γενικῶς χρῆσις ἐναλλακτήρων ὑψηλῆς συχνότητος. Οὕτως ἐν Γαλλίᾳ ἐν Sainte Assise γίνεται χρῆσις ἐναλλακτήρων τύπου Latour-Bethenod, ἡ δὲ ἰσχὺς ἡ ἐπὶ τῆς κεραίας μεταβιβαζομένη ἀνέρχεται εἰς 1000 K.W. περίπου. Ἐν Eilvese τῆς Γερμανίας χρησιμοποιεῖται ἐναλλακτὴρ τύπου Goldsmidt, εἰς δὲ τὸ Nauen ἡ διάταξις ἐναλλακτῆρος ἐν συνδυασμῷ πρὸς μετατροπεῖς πολλαπλασιαστὰς τῆς συχνότητος, ἡ μεταβιβαζομένη δὲ ἐπὶ τῆς κεραίας ἰσχὺς ἀνέρχεται εἰς 400—600 K. W. Ἐν Ἀμερικῇ χρησιμοποιοῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐναλλακτῆρες Alexanderson, ὡς π. χ. ἐν τῷ ραδιοτηλεγραφικῷ συγκροτήματι τοῦ Rocky-Point.

γ') Παραγωγὴ δι' ἠλεκτρονικοῦ σωλῆνος: Σπουδαιότατον σταθμὸν ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας ἀποτελεῖ ἡ εἰσαγωγὴ ἐν ταῖς διατάξεσιν αὐτῆς τοῦ *ἠλεκτρονικοῦ σωλῆνος*, ὅστις ἀποτελεῖ παγκοσμίας (universelle) χρήσεως συσκευήν, καθ' ὅσον χρησιμοποιεῖται οὐ μόνον πρὸς παραγωγὴν ἠλεκτρικῶν ταλαντώσεων, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ λήψει ὡς φωρατής, ὡς ἐνισχυτὴς (amplificatenr) τῶν λαμβανομένων σημάτων, καὶ κατὰ ποικίλους ἄλλους τρόπους ὡς βοηθητικὴ συσκευὴ εἰς τὰς διατάξεις τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας.

Κυρίως τὸ πρῶτον ὁ ἠλεκτρονικὸς σωλὴν ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ παγκοσμίου πολέμου, ἡ συστηματικὴ ὅμως σπουδὴ αὐτοῦ συνετελέσθη κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον, καὶ δὴ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Ἐνταῦθα παρατηροῦμεν, ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς χρησιμοποιήσεως καὶ τῆς σπουδῆς τοῦ ἠλεκτρονικοῦ σωλῆνος ἐλύθη κατὰ τρόπον λίαν ἐπιτυχῆ τὸ πρόβλημα τῆς ἀσυρμάτου τηλεφωνίας, ἐπίσης δὲ ἐβελτιώθησαν καταπληκτικῶς καὶ αἱ διατάξεις τῆς λήψεως.

Λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη γενομένων πειραματικῶν δοκιμῶν διὰ χρησιμοποιήσεως βραχέων κυμάτων, αἵτινες ἀπέδωκαν ὄντως καταπληκτικῶς ἐπιτυχῆ ἀποτελέσματα, ἡ πλειονότης τῶν εἰδικῶν παραδέχεται, ὅτι τὸ σύστημα πομπῆς, ὅπερ θέλει ἐπικρατήσει ἐν προσεχεῖ μέλλοντι, εἶναι τὸ χρησιμοποιοῦν πρὸς παραγωγὴν τῆς ὑψηλῆς συχνότητος ἐνεργείας ἠλεκτρονικοὺς σωλῆνας.

Γενικῶς οἱ ἠλεκτρονικοὶ σωλῆνες ἀποτελοῦνται ἐξ ὑαλίνου δοχείου (φύσιγγος) ποικιλωτάτου σχήματος, κενοῦ τελείως ἀέρος καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ καταλλήλως εἶναι τοποθετημένα δύο ἢ περισσότερα ἠλεκτρόδια. Ἓν τῶν ἠλεκτροδίων κατὰ κανόνα πυρακτοῦται καὶ χρησιμεύει διὰ τὴν ἐκπομπὴν ἐν τῷ κενῷ χώρῳ τοῦ σωλῆνος ἠλεκτρονίων εἰς τὸ φαινόμενον δὲ τοῦτο ἐρείδεται ἡ λειτουργία τῶν ἠλεκτρονικῶν σωλήνων. Ἡ πυράκτωσις τοῦ ἠλεκτροδίου ἐπιτυγχάνεται κατὰ κανόνα δι' ἠλεκτρικοῦ ρεύματος. Λόγῳ τῆς φωτεινῆς ἀκτινοβολίας, ἣν παρουσιάζει τὸ πυρακτούμενον νῆμα, οἱ ἠλεκτρονικοὶ σωλῆνες χαρακτηρίζονται πολλάκις διὰ τοῦ ὅρου *λυχνία*, ἰδίᾳ ἐν ταῖς πρακτικαῖς ἐφαρμογαῖς. Εἰς τὰ παρατιθέμενα σχήματα 32, 33 καὶ 34 δεικνύονται διάφοροι τύποι ἠλεκτρονικῶν σωλήνων.

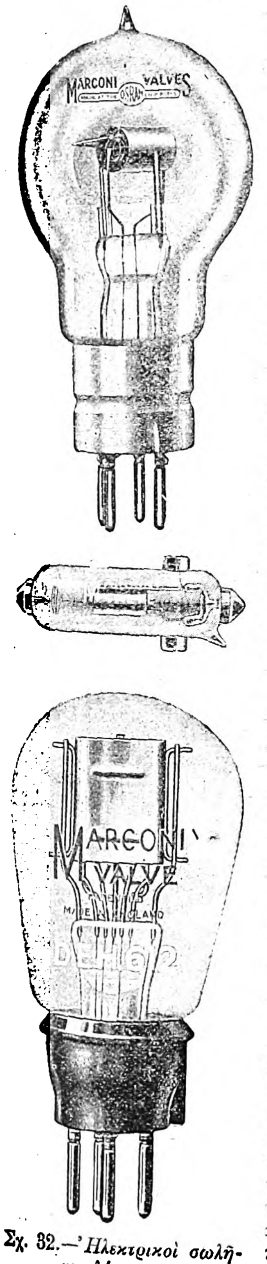

Σχ. 32.—*Ἠλεκτρικοὶ σωλῆνες λήψεως.*

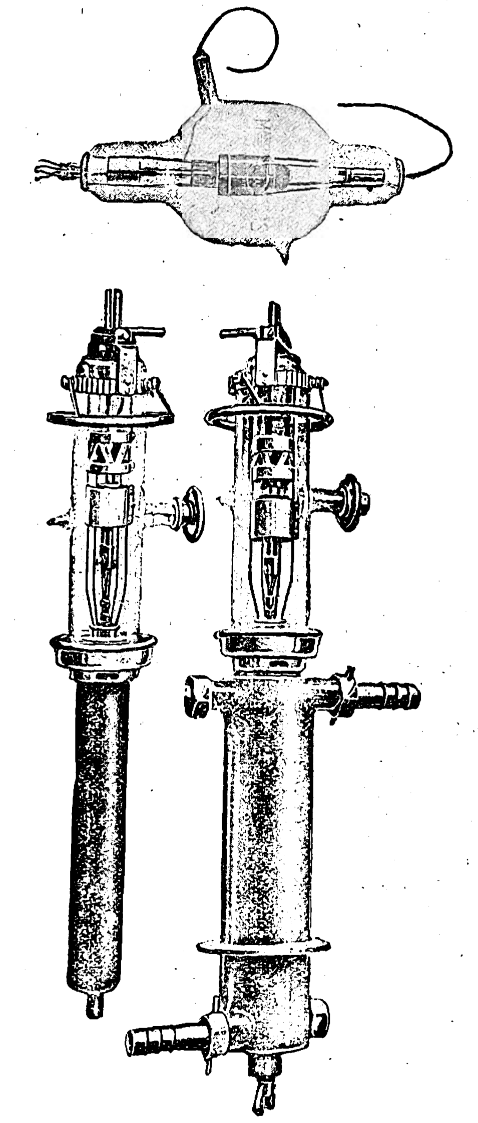
Σχ. 33.—*Ἠλεκτρικοὶ σωλῆνες ἐκπομπῆς.*

Ὁ ἁπλούστερος τύπος τῶν ἠλεκτρονικῶν σωλήνων εἶναι ὁ μετὰ δύο ἠλεκτροδίων, ὅστις καὶ ἐχρησιμοποιήθη παλαιότερον ἐν τῇ ἀσυρμάτῳ τηλεγραφίᾳ ὡς φωρατής, χρησιμοποιεῖται δὲ τὰ μέγιστα σήμερον ὡς ἀνορθωτὴς τῶν ἐναλλασσομένων ρευμάτων.

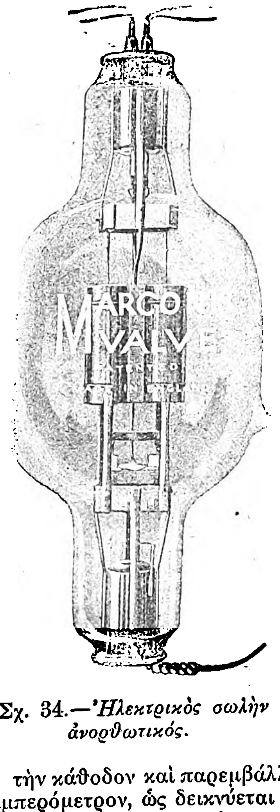
Σχ. 34.—*Ἠλεκτρικὸς σωλὴν ἀνορθωτικός.*

Θεωρήσωμεν ἠλεκτρονικὸν σωλῆνα μετὰ δύο ἠλεκτροδίων (σχ. 35). Τὸ ἓν τῶν ἠλεκτροδίων ἀποτελεῖται ἐκ νήματος βολφραμίου καὶ πυρακτοῦται τῇ βοηθείᾳ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος διαβιβαζομένου διὰ δύο ἀκροδεκτῶν, τὸ δ' ἕτερον ἐκ κυλίνδρου μεταλλικοῦ, συνήθως νικελίου, περιβάλλοντος τὸ νῆμα βολφραμίου καὶ ἀπολήγοντος εἰς ἀκροδέκτην. Τὸ πυρακτούμενον ἠλεκτρόδιον καλεῖται *θερμὸν ἠλεκτρόδιον ἢ κάθοδος*, ἐνῷ τὸ ἕτερον *ψυχρὸν ἠλεκτρόδιον ἢ ἄνοδος*, ἄλλως δὲ καὶ *πλάξ*.

Ἐὰν πυρακτώσωμεν τὸ νῆμα καὶ συνδέσωμεν πρὸς τὴν ἄνοδον τὸν θετικὸν πόλον πηγῆς ὑψηλῆς τάσεως, τὸν δὲ ἀρνητικὸν πρὸς τὸ νῆμα ἢ τὴν κάθοδον καὶ παρεμβάλλωμεν εἰς τὸ κύκλωμα ἀμπερόμετρον, ὡς δεικνύεται ἐν τῷ σχήματι, παρατηροῦμεν ὅτι τὸ ἀμπερόμετρον ἀποκλίνει. Ἐὰν διακόψωμεν τὴν πυράκτωσιν, ἡ δίοδος τοῦ ρεύματος παύει. Ὁμοίως ἡ δίοδος τοῦ ρεύματος δὲν παρατηρεῖται, ἐὰν τοῦ νήματος ὄντος πεπυρακτωμένου συνδέσωμεν τὸν ἀρνητικὸν πόλον τῆς πηγῆς πρὸς τὴν ἄνοδον. Ἡ δίοδος τοῦ ρεύματος διὰ τοῦ σωλῆνος, ὅταν ἡ ἄνοδος ἢ ἡ πλὰξ συνδέεται πρὸς τὸν θετικὸν πόλον, ὀφείλεται εἰς τὰ ἠλεκτρόνια, ἅτινα ἐκπέμπονται ὑπὸ τοῦ πεπυρακτωμένου νήματος βολφραμίου ἐν τῷ κενῷ χώρῳ τοῦ σωλῆνος. Ὡς γνωστὸν τὰ ἠλεκτρόνια εἶναι ἀπειροελάχιστα αὐτοτελῆ φορτία ἀρνητικοῦ ἠλεκτρισμοῦ, καὶ ἐφ' ὅσον ἡ ἄνοδος συνδέεται πρὸς τὸν θετικὸν πόλον τῆς πηγῆς ὑψηλῆς τάσεως, αὕτη φορτίζεται θετικῶς καὶ ἕλκει πρὸς ἑαυτὴν σμῆνος ἠλεκτρονίων προερχομένων ἐκ τοῦ σύρματος βολφραμίου, εἰς τὴν μετατόπισιν δὲ ταύτην τοῦ σμήνους τῶν ἠλεκτρονίων ὀφείλεται ἡ ἐμφάνισις τοῦ ρεύματος ἐν τῷ κυκλώματι τῆς ἀνόδου.

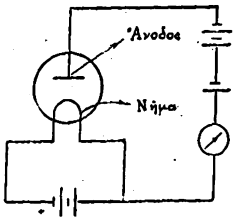

Σχ. 35.—*Συνδεσμολογία ἠλεκτρικοῦ σωλῆνος δύο ἠλεκτροδίων.*

Ὅταν τοὐναντίον ἡ ἄνοδος συνδέεται πρὸς τὸν ἀρνητικὸν πόλον τῆς πηγῆς ὑψηλῆς τάσεως, αὕτη φορτίζεται ἀρνητικῶς, ἀπωθεῖ ἑπομένως τὰ ἠλεκτρόνια, οὕτω δὲ δὲν ὑφίσταται ροὴ ἠλεκτρονίων ἐκ τῆς καθόδου πρὸς τὴν ἄνοδον καὶ ἑπομένως διακοπὴ τοῦ ρεύματος. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω παρατηροῦμεν ὅτι ὁ ἠλεκτρονικὸς σωλὴν λόγῳ τῆς ἠλεκτρονικῆς ἐκπομπῆς τοῦ διαπύρου νήματος δεικνύει *μονομερῆ ἀγωγιμότητα*, ἤτοι ἐπιτρέπει τὴν δίοδον τοῦ ρεύματος ὁσάκις ἡ ἄνοδος φορτίζεται θετικῶς καὶ παρουσιάζει πρακτικῶς ἄπειρον ἀντίστασιν ὅταν ἡ ἄνοδος φορτίζεται ἀρνητικῶς. Ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω ἰδιότητος ἐρείδεται ἡ ἀνορθωτικὴ λειτουργία τοῦ μετὰ δύο ἠλεκτροδίων ἠλεκτρονικοῦ σωλῆνος. Οὕτως ἐὰν μεταξὺ ἀνόδου καὶ καθόδου συνδέσωμεν πηγὴν ἐναλλασσομένου ρεύματος ἀρκούσης τάσεως, τότε ἡ ἄνοδος θὰ καθίσταται περιοδικῶς θετικὴ καὶ ἀρνητική, καὶ ἑπομένως διὰ τοῦ κυκλώματος θὰ διέρχεται μόνον ἡ ἐναλλαγὴ ἐκείνη, δι' ἣν ἡ ἄνοδος θὰ εἶναι θετική, ἐνῷ θὰ ἀποκλείεται τοῦ κυκλώματος ἡ ἑτέρα τῶν ἐναλλαγῶν, δι' ἣν ἡ ἄνοδος καθίσταται ἀρνητική. Ἕνεκα τῆς ἀνωτέρω ἰδιότητος τοῦ ἠλεκτρονικοῦ σωλῆνος μετὰ δύο ἠλεκροδίων, ἐχρησιμοποιήθη οὗτος ἀρχικῶς ὡς φωρατής, καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Fleming, βραδύτερον δ' ὡς βιομηχανικὸς ἀνορθωτὴς τῶν ἐναλλασσομένων ρευμάτων, χρησιμοποιούμενος τὰ μέγιστα, ἰδίᾳ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ὡς ἀνορθωτὴς ἐν διατάξεσι πομπῶν ἀσυρμάτου τηλεγραφίας. Ἡ μεταβολὴ τοῦ ρεύματος ἐν τῷ κυκλώματι ἀνόδου συναρτήσει τῆς ἐφαρμοζομένης θετικῆς τάσεως εἰκονίζεται γραφικῶς ὑπὸ τῆς καμπύλης (1) τοῦ παρατιθεμένου σχ. 36. Ἐν ἀρχῇ παρατηροῦμεν ὅτι τὸ ρεῦμα αὐξάνει βραδέως, ἀκολούθως λίαν ταχέως μετὰ τῆς τάσεως καὶ δι' ὡρισμένην θερμοκρασίαν τοῦ κύματος ἀπὸ ὡρισμένης τινὸς τιμῆς τῆς θετικῆς τάσεως παραμένει σταθερόν, ὅτε λέγομεν ὅτι εὑρισκόμεθα εἰς

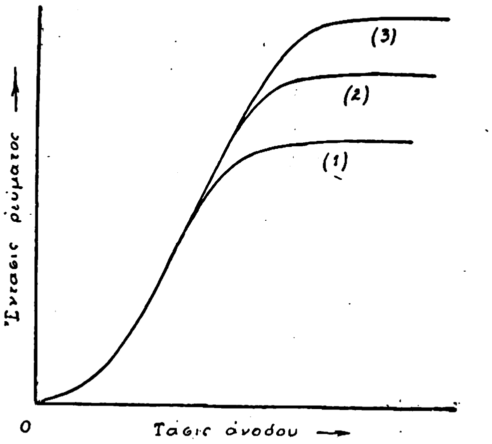

Σχ. 36. – *Καμπύλη μεταβολῆς ἠλεκτρ. ρεύματος.*

τὴν περιοχὴν τοῦ ρεύματος κόρου. Ἐφ' ὅσον ἡ θερμοκρασία τοῦ κύματος αὐξάνει, ἡ καμπύλη ἡ δεικνύουσα τὴν μεταβολὴν τοῦ ρεύματος δὲν ἀλλάσσει σχεδὸν μορφήν, εἰμὴ μόνον ἡ τιμὴ τοῦ ρεύματος κόρου καθίσταται ἀνωτέρα.

Ἠλεκτρονικὸς σωλὴν μετὰ τριῶν ἠλεκτροδίων: Ἀμέσως συνθετώτερος τύπος ἠλεκτρονικοῦ σωλῆνος, μετὰ τὸν ἠλεκτρονικὸν σωλῆνα μετὰ δύο ἠλεκτροδίων, εἶναι ὁ μετὰ τριῶν ἠλεκτροδίων ἠλεκτρονικὸς σωλήν, ὅστις προκύπτει ἐκ τοῦ πρώτου ἐὰν μεταξὺ ἀνόδου καὶ καθόδου παρεντεθῇ τρίτον ἠλεκτρόδιον παρουσιάζον χάσματα ἢ ὀπὰς καὶ ὅπερ εἰδικώτερον καλοῦμεν *πλέγμα* (grid, geiter). Ὁ μετὰ τριῶν ἠλεκτροδίων ἠλεκτρονικὸς σωλὴν εἶναι ἐκεῖνος ὅστις παρουσιάζει μεγαλυτέραν σημασίαν διὰ τὴν ἀσύρματον τηλεγραφίαν, ἥτις ἀνεπτύχθη καταπληκτικῶς ἅμα τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ

Digitized by Google

ἀνωτέρω σωλῆνος ἐν ταῖς διατάξεσιν αὐτῆς. Ἡ συστηματικὴ σπουδὴ τοῦ ἠλεκτρονικοῦ σωλῆνος μετὰ τριῶν ἠλεκτροδίων θέλει γίνει ἐν τῷ περὶ *ἠλεκτρονικῶν σωλήνων* ἄρθρῳ, ὡς ἐκ τούτου δ' ἐνταῦθα περιοριζόμεθα εἰς τὴν ἀναγραφὴν στοιχείων τινῶν, ἐξ ἐκείνων ἅτινα νομίζομεν ἀπαραίτητα διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ τρόπου τῆς λειτουργίας αὐτῶν ἐν ταῖς διατάξεσι τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας. Θεωρήσωμεν ἠλεκτρονικὸν σωλῆνα μετὰ τριῶν ἠλεκτροδίων, εἰκονιζόμενον σχηματικῶς ὑπὸ τοῦ παρατιθεμένου σχ. 37, ἔστω δ' ὅτι μεταξὺ τῆς ἀνόδου καὶ καθόδου συνδέομεν πηγὴν ὑψηλῆς τάσεως, τοῦ θετικοῦ πόλου συνδεομένου πρὸς τὴν ἄνοδον, καὶ ὅτι τῇ βοηθείᾳ ἑτέρας συστοιχίας πυρακτοῦμεν τὸ νῆμα αὐτοῦ. Ἐφ' ὅσον τὸ πλέγμα δὲν παρουσιάζει φόρτισίν τινα, τότε ὁ μετὰ τριῶν ἠλεκτροδίων σωλὴν συμπεριφέρεται ὡς ἠλεκτρονικὸς σωλὴν μετὰ δύο ἠλεκτροδίων, ἤτοι διὰ τοῦ κυκλώματος ἀνόδου διέρχεται ρεῦμα, ἐφ' ὅσον ἡ ἄνοδος εἶναι θετική. Φαντασθῶμεν ὅμως ὅτι μεταξὺ πλέγματος καὶ καθόδου συνδέομεν ἑτέραν πηγὴν βάσεως, π. χ. ἠλεκτρικὴν στήλην ἀποτελουμένην ἐξ ὀλίγων στοιχείων, ὡς δεικνύεται ἐν τῷ σχ. 37. Ἐφ' ὅσον τὸ πλέγμα φορτίζεται ὑπὸ τῆς στήλης θετικῶς, παρατηροῦμεν ὅτι τὸ ρεῦμα ἐν τῷ κυκλώματι ἀνόδου αὐξάνει, καθ' ὅσον τὸ πλέγμα ἐνισχύει τὴν ἑλκτικὴν ἐπενέργειαν τῆς ἀνόδου ἐπὶ τῶν ἠλεκτρονίων. Τοὐναντίον, ὅταν τὸ πλέγμα

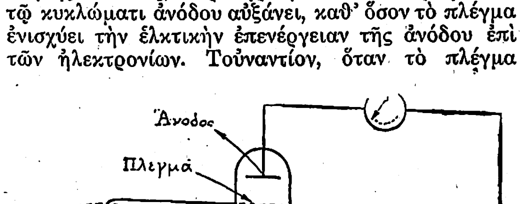

Σχ. 37.—*Συνδεσμολογία ἠλεκτρονικοῦ σωλῆνος 3 ἠλεκτροδίων.*

φορτίζεται ἀρνητικῶς, τότε τὸ ρεῦμα τῆς ἀνόδου ἐκμηδενίζεται, λόγῳ τοῦ ὅτι τὸ ἀρνητικῶς φορτισμένον πλέγμα ἀπωθεῖ τὰ ἐκ τοῦ διαπύρου νήματος προερχόμενα ἠλεκτρόνια, καὶ ἐξουδετεροῖ οὕτω τὴν ἑλκτικὴν ἐπενέργειαν τῆς θετικῶς φορτισμένης ἀνόδου. Ἐκ τούτου βλέπομεν ὅτι τὸ πλέγμα δύναται νὰ ἐξομοιωθῇ πρὸς στρόφιγγα ὑδραυλικῆς ἐγκαταστάσεως, καθ' ὅσον ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῆς φορτίσεως ἣν φέρει τὸ πλέγμα, ἄλλοτε μὲν ἀποκαθιστᾷ τὸ ρεῦμα ἐν τῷ κυκλώματι τῆς ἀνόδου, ἄλλοτε δὲ διακόπτει αὐτό. Ἐπειδὴ δ' ἡ φόρτισις τοῦ πλέγματος συντελεῖται ὑπὸ μηδαμινὴν κατανάλωσιν ἐνεργείας, ὁ ἠλεκτρονικὸς σωλὴν μετὰ τριῶν ἠλεκτροδίων ἀποτελεῖ εὐπαθέστατον *ἠλεκτρονόμον*, ὅστις λόγῳ τῆς μηδαμινῆς ἀδρανείας τῶν ἠλεκτρονίων δύναται νὰ παρακολουθήσῃ καὶ τὰς μᾶλλον ὑψισύχνους μεταβολάς, ὡς εἶναι ἐκεῖναι αἱ προκαλούμεναι ὑπὸ τῶν ἠλεκτρικῶν ταλαντώσεων.

Ἐὰν σπουδάσωμεν τὴν μεταβολὴν τοῦ ρεύματος ἀνόδου συναρτήσει τοῦ δυναμικοῦ τοῦ πλέγματος ὑπὸ σταθερὰν τάσιν ἀνόδου καὶ πυράκτωσιν τοῦ νήματος, εὑρίσκομεν τὴν καμπύλην τοῦ παρατιθεμένου σχ. 38. Ἐκ τῆς σπουδῆς τῆς καμπύλης ταύτης, ἥτις εἰδικώτερον καλεῖται *χαρακτηριστικὴ* τοῦ σωλῆνος, παρατηροῦμεν ὅτι αὕτη περιλαμβάνει εὐθύγραμμον τμῆμα περιοριζόμενον ἄνω καὶ κάτω ὑπὸ καμπύλου τμήματος. Ἐφ' ὅσον ρυθμίζομεν τὸ δυναμικὸν τοῦ πλέγματος, ὥστε νὰ εὑρισκώμεθα ἐπὶ τοῦ εὐθυγράμμου τμήματος τῆς χαρακτηριστικῆς, ἢ ὡς ἄλλως λέγομεν, ἐὰν ἐκλέγωμεν ὡς *σημεῖον λειτουργίας* κείμενον ἐπὶ τοῦ εὐθυγράμμου τμήματος τῆς χαρακτηριστικῆς, ὁ σωλὴν λειτουργεῖ ὡς *παραγωγὸς ἠλεκτρικῶν ταλαντώσεων* καὶ ὡς *ἐνισχυτής*. Ἐὰν τοὐναντίον ἐκλέγωμεν σημεῖον λειτουργίας ἐπὶ τῆς καμπύλης περιοχῆς τῆς χαρακτηριστικῆς, ὁ σωλὴν λειτουργεῖ ὡς *φωρατής*.

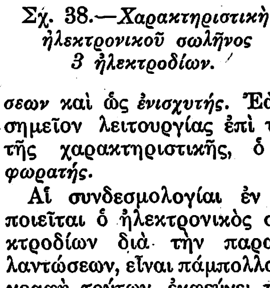

Σχ. 38.—*Χαρακτηριστικὴ ἠλεκτρονικοῦ σωλῆνος 3 ἠλεκτροδίων.*

Αἱ συνδεσμολογίαι ἐν γένει, ὑφ' ἃς χρησιμοποιεῖται ὁ ἠλεκτρονικὸς σωλὴν μετὰ τριῶν ἠλεκτροδίων διὰ τὴν παραγωγὴν ἠλεκτρικῶν ταλαντώσεων, εἶναι πάμπολλαι, ἡ δὲ λεπτομερὴς ἀναγραφὴ τούτων ἐκφεύγει τῶν ὁρίων τοῦ παρόντος ἄρθρου· περιοριζόμεθα ν' ἀναγράψωμεν τυπικάς τινας διατάξεις, δι' ὧν θέλει κατανοηθῇ ὁ τρόπος τῆς λειτουργίας τῶν ἀνωτέρω συσκευῶν, ὡς παραγωγῶν διατηρουμένων ἠλεκτρικῶν ταλαντώσεων. Θεωρήσωμεν τὴν διάταξιν τὴν εἰκονιζομένην ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχ. 39, ἐν ᾗ ἐν τῷ κυκλώματι ἀνόδου συνδέεται τὸ κύκλωμα ταλαντώσεων L. C, ἐνῷ μεταξὺ πλέγματος καὶ καθόδου συνδέεται πηγὴ ἐναλλασσομένης τάσεως ἀνόδου.

Ἐὰν ρυθμίσωμεν ἀρχικῶς τὸ δυναμικὸν τοῦ πλέγματος, ὥστε νὰ ἔχωμεν ὡς σημεῖον λειτουργίας τοῦ σωλῆνος κείμενον περὶ τὸ μέσον τῆς εὐθυγράμμου περιοχῆς τῆς χαρακτηριστικῆς, ἡ παρεμβολὴ τῆς ἐναλλασσομένης τάσεως ἐν τῷ κυκλώματι τοῦ πλέγματος θὰ προκαλῇ ἐναλλασσομένην μεταβολὴν τοῦ δυναμικοῦ τοῦ πλέγματος, ἥτις πάλιν θὰ προκαλῇ ἀντίστοιχον μεταβολὴν τοῦ ρεύματος ἐν τῷ κυκλώματι ἀνόδου. Ἐὰν δ' ἡ ἰδία συχνότης τοῦ κυκλώματος ταλαντώσεων ἐν τῷ κυκλώματι ἀνόδου συμπίπτῃ πρὸς τὴν συχνότητα τῆς ἐναλλασσομένης τάσεως ἐν τῷ κυκλώματι πλέγματος, παρατηροῦνται ἐν τῷ ἀνωτέρω κυκλώματι ἠλεκτρικαὶ ταλαντώσεις. Ἡ ἀνωτέρω διάταξις ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν ἐφ' ἧς ἐρείδεται ἡ κατασκευὴ τῶν ἀνεξαρτήτου διεγέρσεως πομπῶν δι' ἠλεκτρονικῶν σωλήνων, ἐν ᾗ ὡς πηγὴ ἐναλλασσομένης ὑψηλῆς τάσεως ἐν τῷ κυκλώματι πλέγματος χρησιμοποιεῖται αὐτοδιεγειρόμενος πομπὸς δι' ἠλεκτρονικοῦ σωλῆνος οὗτινος στοιχειωδῶς τὴν λειτουργίαν θέλομεν ἤδη ἐξετάσει.

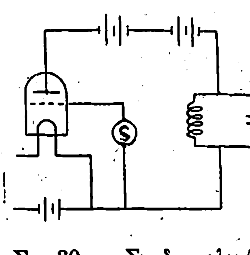

Σχ. 39. — *Συνδεσμολογία ἠλεκτρονικοῦ σωλῆνος 3 ἠλεκτροδίων ὡς παραγωγοῦ διατηρουμένων ταλαντώσεων. (Ἀνεξάρτητος διέγερσις.)*

Ὑπὸ τοῦ Meissner κατεδείχθη ὅτι ἡ ἐνέργεια ὑψηλῆς συχνότητος ἡ ἀπαιτουμένη διὰ τὴν παραγωγὴν τῶν μεταβολῶν τοῦ δυναμικοῦ τοῦ πλέγματος, ἐπειδὴ αὕτη εἶναι γενικῶς μηδαμινή, δύναται νὰ λαμβάνεται διὰ καταλλήλου διατάξεως ἐξ αὐτοῦ τοῦ κυκλώματος ἀνόδου ἄνευ τῆς χρησιμοποιήσεως ἰδίας ἀνεξαρτήτου πηγῆς. Τυπικὴν πρὸς τοῦτο διάταξιν δεικνύει τὸ παρατιθέμενον σχ. 40, ἐν ᾧ τὸ πλέγμα συζεύγνυται διὰ πηνίου πρὸς τὸ κύκλωμα ἀνόδου. Ἡ ἐνέργεια δ' ἡ ἀπαιτουμένη πρὸς παραγωγὴν τῶν μεταβολῶν τοῦ δυναμικοῦ τοῦ πλέγματος ἐπάγεται ἐκ τοῦ κυκλώματος ἀνόδου πρὸς τὸ πλέγμα. Ὀνομάζομεν δ' εἰδικώτερον τὴν σύζευξιν μεταξὺ πλέγματος καὶ ἀνόδου *ἀντισύζευξιν* (Rückoplung). Στοιχειωδῶς ὁ τρόπος τῆς λειτουργίας τῆς ἄνω διατάξεως ἔχει ὡς ἑξῆς: Εὐθὺς ὡς κλείσωμεν τὸ κύκλωμα πυρακτώσεως καὶ τὸ κύκλωμα ἀνόδου, λόγῳ τῆς ἀρχικῆς διόδου τοῦ ρεύματος διεγείρονται ἐν τῷ κυκλώματι ταλαντώσεων ἠλεκτρικαὶ ταλαντώσεις, αἵτινες θὰ ἀπεσβέννυντο ταχύτατα, ἐὰν δὲν ὑφίστατο ἡ σύζευξις μεταξὺ πλέγματος καὶ ἀνόδου. Λόγῳ τῆς μεταξὺ πλέγματος καὶ ἀνόδου συζεύξεως τὸ κύκλωμα ἀνόδου ἐπάγει ἐπὶ τοῦ πλέγματος, ὅπερ οὕτω παρέχει ἐν τῷ κυκλώματι ἀνόδου, ὑπὸ ὡρισμένον ρυθμόν, ἐνέργειαν ἐκ τῆς πηγῆς τῆς ἀνόδου, ἥτις ἐξουδετερώνει τὰς ἀπωλείας ἐν αὐτῷ, τὰς προκαλούσας τὴν ἀπόσβεσιν τῶν ταλαντώ-

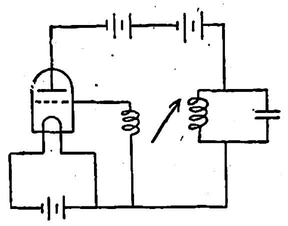

Σχ. 40.—*Συνδεσμολογία ἠλεκτρονικοῦ σωλῆνος 3 ἠλεκτροδίων ὡς παραγωγοῦ διατηρουμένων ταλαντώσεων. (Διάταξις δι' ἀντισυζεύξεως.)*

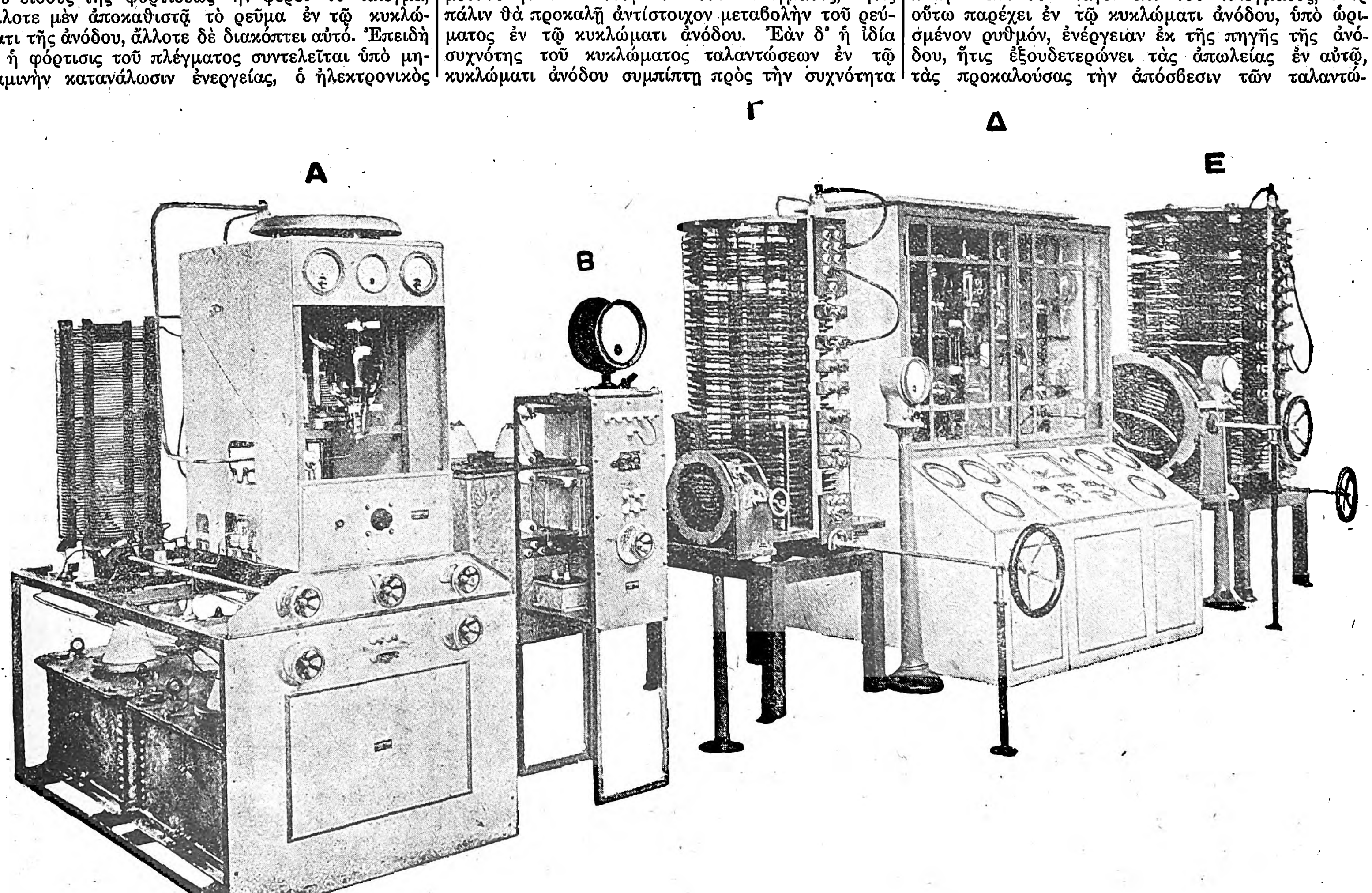

Σχ. 41.—*Πομπὸς δι' ἠλεκτρονικῶν σωλήνων ἰσχύος 25 K. W. Δ=κυρίως πομπός Α,Β,Γ,Ε= βοηθητικαὶ ἐγκαταστάσεις.*

Digitized by Google

σεων, οὕτω δ' ἐπιτυγχάνεται ἡ διατήρησις ἐν τῷ κυκλώματι τῶν ἀρχικῶς ἀναπτυχθεισῶν ταλαντώσεων, δαπάναις τῆς πηγῆς ὑψηλῆς τάσεως ἀνόδου.

Ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω τυπικῆς διατάξεως ἀντισυζεύξεως προὐτάθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη πλεῖσται ὅσαι διατάξεις, δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται ὁ αὐτὸς σκοπὸς καὶ αἵτινες χαρακτηρίζουσι τὰ διάφορα συστήματα πομπῶν δι' ἠλεκτρονικῶν σωλήνων.

Οἱ πομποὶ δι' ἠλεκτρονικῶν σωλήνων διακρίνονται ἐπίσης εἰς πομποὺς *ἀμέσου διεγέρσεως* καὶ εἰς πομποὺς *ἐμμέσου διεγέρσεως*. *Ἀμέσου διεγέρσεως* καλοῦνται οἱ πομποὶ ἐκεῖνοι, ἐν αἷς αἱ ἠλεκτρικαὶ ταλαντώσεις παράγονται ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν κεραίαν. Εἰς τούτους ἡ κεραία ἀποτελεῖ τὸ ταλαντευόμενον κύκλωμα ἀνόδου. *Ἐμμέσου διεγέρσεως* καλεῖται ὁ πομπός, ὅταν αἱ ταλαντώσεις παράγωνται εἰς κλειστὸν ἰδιαίτερον κύκλωμα καὶ ἀκολούθως μεταβιβάζονται εἰς τὸ κύκλωμα κεραίας.

Οἱ πομποὶ ἀμέσου διεγέρσεως παρουσιάζουσι τὸ πλεονέκτημα τῆς ἁπλότητος ἐν τῷ χειρισμῷ καὶ τῆς καλῆς ἀποδόσεως, μειονεκτοῦσι δὲ μόνον ὅσον ἀφορᾷ τὴν ποιότητα τῆς ἐκπομπῆς, καθ' ὅσον ἀκτινοβολοῦσιν ἐκτὸς τοῦ θεμελιώδους κύματος καὶ πληθὺν ἁρμονικῶν. Τὸ μειονέκτημα ὅμως τοῦτο ἔχει σημασίαν βαρύνουσαν, ἰδίᾳ διὰ πομποὺς μεγάλης ἰσχύος, ὡς ἐκ τούτου δ' οὗτοι κατασκευάζονται κατὰ κανόνα ὡς πομποὶ *ἐμμέσου διεγέρσεως*. Τοὐναντίον ἐν τῇ περιπτώσει πομπῶν μικρᾶς ἰσχύος τὸ ἄνω μειονέκτημα ἔχει ὅλως δευτερεύουσαν σημασίαν, καὶ ὡς ἐκ τούτου πομποὶ μικρᾶς ἰσχύος προτιμῶνται τοιοῦτοι ἀμέσου διεγέρσεως.

Κατὰ τὰς πρώτας ἐφαρμογὰς τῶν πομπῶν δι' ἠλεκτρονικῶν σωλήνων, ἡ κατασκευὴ τοιούτων μεγάλης ἰσχύος προσέκρουεν εἰς μεγάλας τεχνικὰς δυσχερείας, δεδομένου ὅτι ἡ τεχνικὴ τῆς κατασκευῆς τῶν ἠλεκτρονικῶν σωλήνων δὲν εἶχε προοδεύσει σημαντικῶς. Ἡ κατασκευὴ δὲ πομπῶν μεγάλης ἰσχύος ἐπετυγχάνετο διὰ τῆς ἐν παραλλήλῳ συνδέσεως πολλῶν ἠλεκτρονικῶν σωλήνων μικρᾶς ἰσχύος 500—1000 W. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη καὶ τὸ πρόβλημα τοῦτο ἐλύθη ἐπιτυχῶς, καθ' ὅσον κατωρθώθη ἡ κατασκευὴ ἠλεκτρονικῶν σωλήνων ἰσχύος 50 K. W κατὰ μονάδα, πρότυπον δὲ τοιαύτης ἐγκαταστάσεως ἀποτελεῖ ὁ ἐν Rugby τῆς Ἀγγλίας σταθμὸς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας, ἐγκατασταθεὶς ὑπὸ τῆς ἑταιρείας Marconi καὶ οὗτινος ἡ ἰσχὺς ἀνέρχεται εἰς 1000 K. W περίπου.

Κεραία ἐκπομπῆς. Ἐν τῇ τεχνικῇ τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας χαρακτηρίζομεν ὡς κεραίαν ἢ ἀκριβέστερον κύκλωμα κεραίας τὸ συγκρότημα τοῦ ἀνοικτοῦ κυκλώματος, ὅπερ διεγειρόμενον καταλλήλως προκαλεῖ τὴν ἀκτινοβολίαν τοῦ πομποῦ. Τὸ ἀνοικτὸν κύκλωμα ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ *ἐναερίου ἀγωγοῦ* ἢ τῆς *κυρίως κεραίας* (Luftleiter, antenne), *τῶν συντονιστικῶν ὀργάνων* αὐτῆς, τοῦ *ἀμπερομέτρου κεραίας*, ὅπερ χρησιμεύει διὰ τὴν μέτρησιν τῆς ἐντάσεως τοῦ ρεύματος ἐν αὐτῷ, καὶ τῆς λήψεως Γῆς ἢ ἀντὶ αὐτῆς τοῦ *ἀντιβάρου*.

Λίαν ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ διανομή, ἣν δεικνύει ἡ ἔντασις τοῦ ρεύματος καὶ τῆς διαφορᾶς δυναμικοῦ ἐν τῷ κυκλώματι κεραίας. Ἐν τῇ περιπτώσει κλειστοῦ κυκλώματος ἡ ἔντασις τοῦ ρεύματος ὡς καὶ τὸ δυναμικὸν ἔχουσι κατά τινα χρονικὴν στιγμὴν τὴν αὐτὴν τιμὴν εἰς πάντα τὰ σημεῖα τοῦ κυκλώματος. Τοῦτο δὲν ἰσχύει διὰ τὴν περίπτωσιν κυκλώματος κεραίας ἢ γενικώτερον ἀνοικτοῦ κυκλώματος. Ἐὰν θεωρήσωμεν τὴν ἁπλουστέραν περίπτωσιν ἀγωγοῦ κατακορύφου, οὗτινος τὸ κατώτερον ἄκρον συγκοινωνεῖ πρὸς τὴν Γῆν, ἡ ἔντασις τοῦ ρεύματος δὲν ἔχει κατὰ τὴν αὐτὴν χρονικὴν στιγμὴν τὴν αὐτὴν τιμὴν καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ ἀγωγοῦ, ἀλλὰ μεγίστην κατὰ τὴν βάσιν καὶ ἐλαττουμένην ἐφ' ὅσον ἀπομακρυνόμεθα τῆς βάσεως μέχρις ἐκμηδενίσεως κατὰ τὴν κορυφήν. Ἡ διανομὴ τῆς ἐντάσεως δεικνύεται ὑπὸ τῆς καμπύλης I τοῦ παρατιθεμένου σχήμ. 42. Ὁμοίως ἡ τιμὴ τοῦ δυναμικοῦ εἶναι μεγίστη κατὰ τὴν κορυφὴν καὶ ἐλαττοῦται ἐφ' ὅσον ἀπομακρυνόμεθα τῆς κορυφῆς, ἐκμηδενιζομένη κατὰ τὴν βάσιν, ὡς τοῦτο δεικνύει ἡ καμπύλη V. Λέγομεν δ' ὅτι ἐπὶ τοῦ ἀγωγοῦ ἀναπτύσσονται κοιλίαι καὶ δεσμοὶ δυναμικοῦ καὶ ἐντάσεως. Εἰς συνθετωτέρους τύπους ἐναερίων ἀγωγῶν ἡ διανομὴ δεικνύει διάφορον μορφὴν τῆς ἀνωτέρω περιγραφείσης.

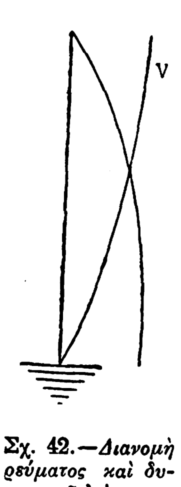

Σχ. 42.—*Διανομὴ ρεύματος καὶ δυναμικοῦ ἐπὶ γραμμικῆς κεραίας.*

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω περιγραφείσης διανομῆς, ἐν τῇ ἀνωτέρω ἐξετασθείσῃ ἁπλουστέρᾳ περιπτώσει, παρατηροῦμεν ὅτι τὸ ἴδιον μῆκος κύματος τῆς κεραίας ἰσοῦται πρὸς τὸ τετραπλάσιον τοῦ γραμμικοῦ ἢ γεωμετρικοῦ μήκους αὐτῆς. Ἡ διανομὴ αὕτη ἐξηγεῖται, ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι ἐπὶ τοῦ ἀγωγοῦ ἀναπτύσσεται εἶδος στασίμων κυμάτων, καὶ ὅτι ἠλεκτρικὴ διατάραξις ἐπὶ τοῦ ἀγωγοῦ διαδίδεται καθ' ὅμοιον τρόπον, καθ' ὃν μηχανικὴ διατάραξις ἐπὶ χορδῆς. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἐν τῷ ἀνωτέρω ἀγωγῷ ἀναπτύσσονται διάφοροι διανομαὶ δυναμικοῦ καὶ ἐντάσεως, ὡς δεικνύει τὸ σχ. 43, καὶ αἵτινες ἀντιστοιχοῦσιν εἰς μήκη κύματος ἴσα πρὸς τὸ $^1/_3$ ἢ τὸ $^1/_5$ ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει. Λέγομεν δὲ τότε ὅτι ἐν τῇ κεραίᾳ διεγείρονται ἁρμονικὰ κύματα, ἐνῷ ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ σχ. 42 λέγομεν ὅτι ἀναπτύσσεται τὸ θεμελιῶδες κῦμα. Ἡ συστηματικὴ σπουδὴ τοῦ κυκλώματος κεραίας ραδιοτηλεγραφικοῦ πομποῦ ἀποτελεῖ ἓν τῶν δυσχερεστέρων προβλημάτων τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας, ὁ δὲ ὑπολογισμὸς τῶν στοιχείων αὐτοῦ περιλαμβάνει στατικοὺς ὑπολογισμούς, ἀναγομένους εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς ἀντοχῆς τοῦ χρησιμοποιηθησομένου σύρματος ὡς καὶ τῆς ἀντοχῆς καὶ θεμελιώσεως τῶν ἱστῶν ἐξαρτήσεως τοῦ ἐναερίου ἀγωγοῦ, καὶ ἠλεκτρικοὺς ὑπολογισμοὺς ἀναγομένους εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῶν ἠλεκτρικῶν σταθερῶν, ἤτοι χωρητικότητος, αὐτεπαγωγῆς κ.τ.λ.

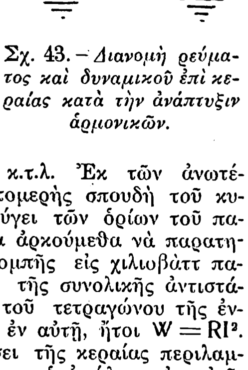

Σχ. 43.—*Διανομὴ ρεύματος καὶ δυναμικοῦ ἐπὶ κεραίας κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν ἁρμονικῶν.*

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ἡ λεπτομερὴς σπουδὴ τοῦ κυκλώματος κεραίας ἐκφεύγει τῶν ὁρίων τοῦ παρόντος ἄρθρου. Ἐνταῦθα ἀρκούμεθα νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ ἰσχὺς ἐκπομπῆς εἰς χιλιοβὰττ παρέχεται ἐκ τοῦ γινομένου τῆς συνολικῆς ἀντιστάσεως τῆς κεραίας R καὶ τοῦ τετραγώνου τῆς ἐντάσεως τοῦ ρεύματος I ἐν αὐτῇ, ἤτοι $W = RI^2$. Ἐν τῇ συνολικῇ ἀντιστάσει τῆς κεραίας περιλαμβάνονται πᾶσαι συλλήβδην αἱ ἀπώλειαι ἐν αὐτῇ, ἤτοι ἐκ θερμότητος Joule, ἀπώλειαι Γῆς, ἀπώλειαι ἐξ ἀκτινοβολίας κ.λ.π., εἰς τρόπον ὥστε ἡ συνολικὴ ἀντίστασις R δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀποτελουμένη ἐκ διαφόρων συνιστωσῶν τῆς ὠμικῆς ἀντιστάσεως, τῆς ἀντιστάσεως λήψεως Γῆς, τῆς ἀντιστάσεως ἀκτινοβολίας κ.λ.π., αἵτινες πολλαπλασιαζόμεναι ἐπὶ τὸ τετράγωνον τῆς ἐντάσεως τοῦ ρεύματος παρέχουσι τὸ μέγεθος τῶν ὁμωνύμων ἀπωλειῶν.

Τὸ μέγεθος τῆς ἀκτινοβολίας ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς ἰσχύος ἀκτινοβολίας, ἥτις ἰσοῦται πρὸ τὸ γινόμενον τῆς ἀντιστάσεως ἀκτινοβολίας ἐπὶ τὸ τετράγωνον τῆς ἐντάσεως τοῦ ρεύματος ἐν τῇ κεραίᾳ.

Ἡ ἀντίστασις ἀκτινοβολίας ἐν τῇ ἁπλουστάτῃ περιπτώσει ἁπλῆς κεραίας, ἀποτελουμένης ἐκ κατακορύφου ἀγωγοῦ προσγειωμένου, εἶναι:

$$R_{\alpha\kappa\tau.} = 160\,\pi^2.\ \frac{l^2}{\lambda^2}\ \text{ohm}$$

ἐφ' ὅσον ἡ διανομὴ ρεύματος καὶ δυναμικοῦ εἶναι ὁμοιόμορφος.

Ἐν περιπτώσει ἀνομοιομόρφου διανομῆς εἶναι:

$$R_{\alpha\kappa\tau.} = 160\,\pi^2.\ \left(\frac{al}{\lambda}\right)^2\ \text{ohm}$$

ἔνθα l τὸ γεωμετρικὸν μῆκος τῆς κεραίας καὶ a συντελεστὴς ἐξαρτώμενος ἐκ τῆς διανομῆς τοῦ ρεύματος, καλούμενος συντελεστὴς μορφῆς (Formfaktor).

Τὸ γινόμενον al ἀντικαθίσταται διὰ τοῦ συντελεστοῦ h, ὅστις χαρακτηρίζεται ὡς *ἐνεργὸν ὕψος* (hauteur efficace) καὶ ἑπομένως ὁ ἀνωτέρω τύπος καθίσταται:

$$R_{\alpha\kappa\tau.} = 160\,\pi^2.\ \frac{h^2}{\lambda}\ \text{ohm}$$

Ὁ τύπος οὗτος εἶναι γενικὸς καὶ ἰσχύει διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῆς ἀντιστάσεως ἀκτινοβολίας πασῶν τῶν ἐν χρήσει τύπων κεραιῶν.

Τὸ ἐνεργὸν ὕψος σχετίζεται πρὸς τὸ γεωμετρικὸν ὕψος κεραίας ἐκ τῆς σχέσεως:

Ἐνεργὸν ὕψος = α × γεωμετρικὸν ὕψος,

ἔνθα α συντελεστὴς ἐξαρτώμενος ἐκ τῆς διανομῆς τοῦ ρεύματος ἐν τῇ κεραίᾳ. Παραλείποντες δ' ἐνταῦθα τοὺς θεωρητικοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ ἐνεργοῦ ὕψους, ἀρκούμεθα νὰ ἀναφέρωμεν ἐμπειρικοὺς τύπους καθορισμοῦ τοῦ ἐνεργοῦ ὕψους διὰ τοὺς συνήθεις τύπους κεραιῶν:

Κεραία ἀλεξιβροχίου	= 0,75	×	γεωμετρ.	ὕψος
» T	= 1	×	»	»
» ριπιδίου ἢ κώνου	= 0,6	×	»	»
» ἁπλῆ	= 0,6			

Τὸ ἐνεργὸν ὕψος μεταβάλλεται μετὰ τοῦ μήκους κύματος καὶ δὴ ἐλαττοῦται ἐφ' ὅσον τὸ μῆκος κύματος αὐξάνεται, ἡ δ' ἐλάττωσις εἶναι τόσον μεγαλυτέρα ὅσον ἡ χωρητικότης τῆς κεραίας εἶναι μικροτέρα.

Ἀπόδοσις κεραίας. Ὀνομάζομεν ἀπόδοσιν κεραίας τὸν λόγον τῆς ἀκτινοβολουμένης ἰσχύος, ἤτοι τῆς χρησίμου ἰσχύος, πρὸς τὴν συνολικὴν ἐπὶ τῆς κεραίας μεταβιβαζομένην ἰσχύν. Ἡ ἀπόδοσις τῶν κεραιῶν κατὰ τὴν πρώτην πρακτικὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἀσυρμάτου τηλεγράφου ἦτο μηδαμινή, κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη μετὰ τὰς ἐπενεχθείσας βελτιώσεις εἰς τὰς ἐγκαταστάσεις κεραιῶν, ἰδίᾳ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν νεωτέρων μεθόδων λήψεως Γῆς, ἐβελτιώθη καταπληκτικῶς ἡ ἀπόδοσις τῶν κεραιῶν, ἥτις ἤδη ἀνέρχεται εἰς 30 50%.

Ἰσχὺς ἐγκαταστάσεως ἐκπομπῆς. Ἡ ἰσχὺς τῶν ἐγκαταστάσεων ἐκπομπῆς καθορίζεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διὰ τῆς ἐπὶ τῆς κεραίας μεταβιβαζομένης ἰσχύος. Ἡ ἀνωτέρα ἄχρι τοῦδε ἐπιτευχθεῖσα ἰσχὺς ἀνέρχεται περίπου εἰς 1000 K.W., αὕτη δὲ θεωρεῖται καὶ τὸ ἀνώτατον ὅριον, καθ' ὅσον ὑπέρβασις τοῦ ἀνωτέρω ὁρίου προσκρούει τόσον εἰς τεχνικάς, ὅσον καὶ εἰς σοβαρωτάτας οἰκονομικὰς δυσχερείας.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καθιερώθη ὅπως ἡ ἱκανότης ἢ ἡ ἰσχὺς τῶν ραδιοτηλεγραφικῶν ἐγκαταστάσεων ἐκπομπῆς καθορίζεται οὐχὶ διὰ τῆς ἐπὶ τῆς κεραίας μεταβιβαζομένης ἰσχύος εἰς kilowatt, ἀλλὰ διὰ τοῦ γινομένου τοῦ ἐνεργοῦ ὕψους τῆς κεραίας εἰς μέτρα ἐπὶ τὴν ἔντασιν τοῦ ρεύματος ἐν τῇ κεραίᾳ εἰς ampère, ἐκφραζομένου τοῦ γινομένου τούτου εἰς mètres-ampères. Οὕτως ἡ ἰσχὺς ἐκπομπῆς ἧς τὸ ἐνεργὸν ὕψος εἶναι 100 μέτρα, ἡ δ' ἐν τῇ κεραίᾳ ἔντασις ρεύματος εἶναι 50 ampère ἀντιστοιχεῖ εἰς ἰσχὺν 100×50=5000 mètres-ampères.

Ἐμβέλεια ἐκπομπῆς. Ὀνομάζομεν ἐμβέλειαν ἐκπομπῆς τὴν μεγίστην ἀπόστασιν, εἰς ἣν αὕτη παράγει ἐν τῷ δέκτῃ σταθμῷ σήματα αἰσθητά. Γενικῶς ἡ ἐμβέλεια δὲν εἶναι μέγεθος, ὅπερ δύναται ἐπακριβῶς νὰ καθορισθῇ, καθόσον αὕτη ἐξαρτᾶται ἐκ πολλῶν παραγόντων δυσκόλως καθοριζομένων. Συνήθως ἐν τοῖς ὑπολογισμοῖς καθορίζομεν τὸ μέγεθος τῆς ἐντάσεως τοῦ ἠλεκτρικοῦ καὶ μαγνητικοῦ πεδίου, ὅπερ παράγει ὡρισμένη ἐκπομπὴ εἰς ὡρισμένην ἀπόστασιν. Ἡ ἔντασις τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου H ὡς καὶ τοῦ ἠλεκτρικοῦ πεδίου E παρέχεται διὰ τῶν τύπων:

$$E = 120\,\pi.\frac{h}{\lambda}\cdot\frac{I_{amp}}{r_{cm}}\cdot\frac{\text{volt}}{\text{cm}}$$

$$H = 4\,\pi.\frac{h}{\lambda}\cdot\frac{I}{r}\ \text{C.GS}$$

ἔνθα I ἡ ἔντασις τοῦ ρεύματος ἐν τῇ κεραίᾳ, h τὸ ἐνεργὸν ὕψος αὐτῆς, λ τὸ μῆκος κύματος καὶ r ἡ ἀπόστασις.

Ὁ ὑπολογισμὸς τῆς ἐντάσεως τοῦ ρεύματος ἐν τῇ λήψει ὑπολογίζεται προσεγγιζόντως ἐκ τοῦ τύπου

$$I_\lambda = \frac{377.\ h_\varepsilon.\ h_\lambda.\ I_\varepsilon}{\lambda\ r\ R}$$

ἔνθα h_ε, h_λ τὰ ἐνεργὰ ὕψη κεραίας ἐκπομπῆς καὶ λήψεως, I_ε ἡ ἔντασις τοῦ ρεύματος ἐν τῇ κεραίᾳ ἐκπομπῆς, I_λ ἡ ἔντασις τοῦ ρεύματος ἐν τῇ κεραίᾳ λήψεως εἰς amp., r ἡ ἀπόστασις πομποῦ καὶ δέκτου εἰς μέτρα καὶ R ἡ ἀντίστασις τοῦ συστήματος λήψεως εἰς ohm.

Ὁ ἀνωτέρω τύπος ἰσχύει διὰ μικρὰς ἀποστάσεις περὶ τὰ 100 Km. Προκειμένου περὶ μεγάλων ἀποστάσεων δέον νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν ἡ ἀπορρόφησις τοῦ μέσου διαδόσεως, ἡ καμπυλότης τῆς Γῆς, ἐπὶ τούτοις δὲ προκειμένου περὶ ἀποσβεννυμένων κυμάτων δέον νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ ἀπόσβεσις τόσον τῆς ἐκπομπῆς ὅσον καὶ τῆς λήψεως, ὅτε καὶ οἱ ἀνωτέρω τύποι καθίστανται λίαν πολύπλοκοι.

Πάντως ἐκ τοῦ ὑπολογισμοῦ λαμβάνομεν μίαν πρώτην ἰδέαν τῆς ἐγκαταστάσεως, ἥτις πρὸς μείζονα ἀσφάλειαν δέον νὰ παρέχῃ καὶ συντελεστὴν ἀσφαλείας, ἤτοι ὁ ὑπολογισμὸς νὰ μὴ γίνηται διὰ τὴν πραγματικὴν ἀπόστασιν μεταξὺ πομποῦ καὶ δέκτου, ἀλλὰ διὰ τριπλασίαν περίπου τοιαύτην, ὅπως λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν καὶ αἱ δυσμενεῖς συνθῆκαι ἀνταποκρίσεως, π. χ. ἐξ ἀτμοσφαιρικῶν ἢ ἄλλων αἰτίων.

Διάδοσις τῶν κυμάτων ἐν τῷ χώρῳ. Ἐν τοῖς προηγουμένοις εἴδομεν ὅτι σκοπὸς τῆς κεραίας ἐν ραδιοτηλεγραφικῇ ἐγκαταστάσει εἶναι νὰ παράγῃ ἠλεκτρομαγνητικὰ κύματα, ἢ ἄλλως νὰ προκαλῇ ἀκτινοβολίαν, καὶ ἑπομένως ἀπὸ ἠλεκτρομηχανικῆς ἀπόψεως ἡ κεραία ἐκπομπῆς λειτουργεῖ ὡς μεταμορφωτὴς (Umformer), καθ' ὅσον μετατρέπει τὴν ἐνέργειαν ὑψηλῆς συχνότητος τὴν παρεχομένην εἰς τὴν κεραίαν ὑπὸ τῆς πηγῆς παραγωγῆς ἐνεργείας ὑψηλῆς συχνότητος εἰς ἠλεκτρομαγνητικὰ κύματα. Ἐν τῇ περιπτώσει συνήθους κεραίας ἐκπομπῆς, τὰ προκαλούμενα κύματα διαδίδονται μετὰ τῆς αὐτῆς ἱκανότητος κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις πέριξ τῆς κεραίας, καθ' ὃν τρόπον διαδίδονται τὰ κύματα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος τὰ παραγόμενα ἐκ διαταράξεως προκαλουμένης εἴς τι σημεῖον τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ, π. χ. διὰ πτώσεως λίθου.

Ὁ ἀκριβὴς τρόπος, καθ' ὃν γίνεται ἡ διάδοσις τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων ἐν τῷ χώρῳ, δὲν εἶναι μέχρι σήμερον ἐπακριβῶς γνωστός, τὸ δὲ παρατιθέμενον σχ. 44 δεικνύει προσεγγιζόντως τὴν ἐν τῷ χώρῳ διανομὴν τῶν ἠλεκτρικῶν δυναμικῶν γραμμῶν, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῶν νόμων τῆς

Digitized by Google

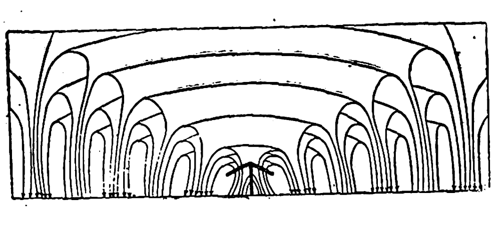

Σχ. 44.—*Διάδοσις ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων ἐν τῷ χώρῳ.*

ἐπαγωγῆς ἡ διάδοσις αὕτη τῆς ἐνεργείας παρουσιάζει κυματοειδῆ χαρακτῆρα. Ἐκεῖνο ὅπερ εἶναι ἐπακριβῶς γνωστὸν σήμερον εἶναι, ὅτι ἡ διάδοσις τῆς ἐνεργείας γίνεται μὲ τὴν ταχύτητα διαδόσεως τοῦ φωτός, καὶ ὅτι ὅσον ταχύτεραι εἶναι αἱ ταλαντώσεις αἵτινες διεγείρουσι τὴν ἀκτινοβολίαν τῆς κεραίας ἐκπομπῆς, ἐπὶ τοσοῦτον τὸ μῆκος κύματος εἶναι μικρότερον.

Λῆψις.— Μετὰ τὴν σύντομον σπουδὴν τῶν σχετικῶν ζητημάτων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἐκπομπήν, ἤδη θέλομεν ἐξετάσει ἐν συντόμῳ πάλιν πάντα τὰ ζητήματα τἀφορῶντα τὴν *λῆψιν*, οὕτω δὲ θέλει συμπληρωθῆ τὸ κεφάλαιον τὸ ἀφορῶν τὴν τεχνικὴν τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας.

Ὡς καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέρω εἴδομεν, ἡ λῆψις συνίσταται εἰς τὴν πρόσληψιν τῆς ἐνεργείας τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων τῶν προκληθέντων ὑπὸ τοῦ πομποῦ καὶ εἰς τὴν μετατροπὴν αὐτῆς εἰς μορφὴν τοιαύτην, ὥστε νὰ δύναται νὰ ἐπηρεάσῃ τὰ ὄργανα τῆς λήψεως. Τὸ κύριον ὄργανον, ὅπερ συντελεῖ εἰς τὴν πρόσληψιν τῆς ἐνεργείας, εἶναι ἡ *κεραία*, ἥτις παρουσιάζει οὐ μόνον τὴν ἰδιότητα, ὁσάκις διεγείρεται ὑπὸ ἠλεκτρικῶν ταλαντώσεων, νὰ προκαλῇ ἠλεκτρομαγνητικὰ κύματα, ἀλλὰ καὶ τἀνάπαλιν, ὅταν προσβάλληται ὑπὸ ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων νὰ προσλαμβάνῃ τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν. Ὄντως δ' ὁσάκις κεραία λήψεως προσβάλλεται ὑπὸ ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων, ἀναπτύσσεται ἐν αὐτῇ δαπάνῃ τῆς ἐνεργείας τούτων ἐνέργεια ὑπὸ μορφὴν ρευμάτων ὑψηλῆς συχνότητος.

Ἐκ πείρας ὅμως ἔχει καταδειχθῆ, ὅτι ἡ οὕτως ἀναπτυσσομένη ἐνέργεια δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ ἐπηρεάσῃ ἀμέσως τὰ συνήθη ὄργανα λήψεως (*γραφικὰ μηχανήματα ἢ τηλέφωνον)*, ἑπομένως δὲ παρίσταται ἀνάγκη ὅπως ἀποκτήσῃ μορφὴν ἱκανὴν νὰ ἐπηρεάσῃ τὰ ὄργανα λήψεως καὶ νὰ παραγάγῃ σήματα αἰσθητά. Τοῦτο κατορθοῦται δι' εἰδικοῦ ὀργάνου, ὅπερ ἀνωτέρω ἐκαλέσαμεν *φωρατήν*. Ὁ ἀρχικῶς χρησιμοποιηθεὶς τύπος φωρατοῦ ἦτο, ὡς ἐλέχθη ἤδη, ὁ *συνοχεύς*, ἐγκαταλειφθεὶς καθ' ὁλοκληρίαν σήμερον.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ἡ ἐγκατάστασις λήψεως θὰ περιλαμβάνῃ: 1) Τὸ *κύκλωμα κεραίας*, ἀποτελούμενον ἐκ τοῦ ἐναερίου ἀγωγοῦ, τῶν συντονιστικῶν ὀργάνων τοῦ κυκλώματος κεραίας (αὐτεπαγωγῆς μεταβλητῆς, συμπυκνωτοῦ μεταβλητοῦ) καὶ τῆς λήψεως Γῆς, καὶ 2) τὸν *φωρατήν*.

Ὅπως ἐν τῇ ἐκπομπῇ διεκρίναμεν *ἄμεσον* καὶ *ἔμμεσον ἐκπομπήν*, οὕτω καὶ ἐν τῇ λήψει διακρίνομεν *ἄμεσον* καὶ *ἔμμεσον λῆψιν*. Ἡ λῆψις λέγεται *ἄμεσος*, ὅταν ὁ φωρατὴς εἰσάγεται ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ κύκλωμα κεραίας. Ἡ ἄμεσος λῆψις δὲν χρησιμοποιεῖται σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν σήμερον (ἐξαιρέσει εἰς ἐγκαταστάσεις πλοίων διὰ τὴν εὐχερῆ ἀναζήτησιν πομποῦ), λόγῳ τοῦ ὅτι δὲν ἐπιτρέπει τὸν συντονισμὸν ἐν τῇ λήψει καὶ ἑπομένως δὲν ἐπιτυγχάνεται ἀξία λόγου ἐπιλογὴ τῶν σημάτων. *Ἔμμεσος* λέγεται ἡ λῆψις, ὅταν ὁ φωρατὴς συνδέεται καταλλήλως πρὸς κλειστὸν κύκλωμα, ὅπερ συζεύγνυται καὶ συντονίζεται πρὸς τὸ κύκλωμα κεραίας. Εἰς ὅλα τὰ σύγχρονα ραδιοτηλεγραφικὰ κέντρα ἐφαρμόζεται ἡ πολλαπλῆ ἔμμεσος λῆψις, καθ' ἣν μεταξὺ κεραίας καὶ κυκλώματος φωρατοῦ μεσολαβοῦσι διάφορα ταλαντευόμενα κυκλώματα συντετονισμένα πρὸς τὸ αὐτὸ μῆκος κύματος καὶ καταλλήλως συνεζευγμένα. Πολλάκις, ἰδίᾳ εἰς τὴν περίπτωσιν κρυσταλλικοῦ φωρατοῦ, τὸ κύκλωμα φωρατοῦ δὲν εἶναι κλειστὸν ταλαντευόμενον κύκλωμα, ἀλλ' ἀπεριοδικὸν τοιοῦτον, ἤτοι μὴ παρουσιάζον ἰδίαν περίοδον καὶ ἑπομένως μὴ ἐπιδεκτικὸν συντονισμοῦ.

Οἱ σήμερον ἐν χρήσει τύποι φωρατῶν διακρίνονται εἰς τοὺς χρησιμοποιουμένους πρὸς λῆψιν *ἀποσβεννυμένων κυμάτων* καὶ εἰς τοὺς καταλλήλους πρὸς λῆψιν *διατηρουμένων κυμάτων*.

Πρὸς λῆψιν ἀποσβεννυμένων κυμάτων. Ἐν τῇ λήψει τῶν ἀποσβεννυμένων κυμάτων χρησιμοποιοῦνται σήμερον δύο κυρίως τύποι φωρατῶν, οἱ *κρυσταλλικοὶ φωραταὶ* καὶ οἱ φωραταὶ δι' *ἠλεκτρονικῶν σωλήνων* μετὰ τριῶν ἠλεκτροδίων, οὓς καὶ θέλομεν περιγράψει ἐν συντόμῳ.

Κρυσταλλικοὶ φωραταί: Γενικῶς οἱ κρυσταλλικοὶ φωραταὶ ἀνήκουσιν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν *ἀτελῶν*, ὡς λέγομεν, *ἐπαφῶν*, οἵτινες πραγματοποιοῦνται εἴτε διὰ συνδυασμοῦ ὀρυκτοῦ καὶ μεταλλικῆς ἐπαφῆς, εἴτε διὰ δύο ὀρυκτῶν. Μεταξὺ τῶν κυριωτέρων τύπων κρυσταλλικῶν φωρατῶν ἀναφέρομεν τοὺς συνδυασμοὺς *γαληνίτου μετὰ μετάλλου*, συνήθως σύρματος ὀρειχάλκου, *carborundum-χάλυψ, ζινκίτης (ὀξείδιον ψευδαργύρου) -χαλκοπυρίτης (θειοῦχος χαλκός)*, καλεῖται δ' εἰδικώτερον ὁ φωρατὴς οὗτος *Pericon*. Ἐν τῷ σχ. 45 δεικνύεται λίαν συνήθης τρόπος πραγματοποιήσεως κρυσταλλικοῦ φωρατοῦ. Ἐκτὸς τῶν ἄνω συνδυασμῶν ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ ἄλλοι, ὧν παραλείπομεν τὴν ἀναγραφήν, δεδομένου ὅτι καὶ οἱ κρυσταλλικοὶ φωραταὶ ἐκτοπίζονται ὁσημέραι ἐκ τῶν ραδιοτηλεγραφικῶν ἐγκαταστάσεων, ἀντικαθιστάμενοι ὑπὸ τοῦ ἠλεκτρονικοῦ σωλῆνος μετὰ τριῶν ἠλεκτροδίων, ὅστις ἀποτελεῖ ἰδεώδη φωρατὴν τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων.

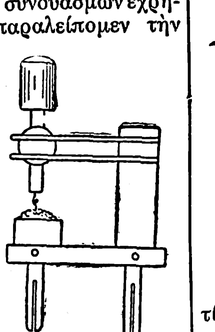

Σχ. 45.—*Πραγματοποίησις κρυσταλλικοῦ φωρατοῦ.*

Ἐὰν συνδέσωμεν ἐν σειρᾷ εἰς τὸ κύκλωμα πηγῆς ἐναλλασσομένου ρεύματος κρυσταλλικὸν φωρατήν, παρατηροῦμεν ὅτι οὗτος δεικνύει ἀνορθωτικὴν ἰδιότητα, ἤτοι ἐπιτρέπει τὴν δίοδον τοῦ ρεύματος μόνον κατὰ τὴν μίαν φοράν, ἐνῷ παρεμποδίζει τὴν δίοδον τοῦ ρεύματος κατὰ τὴν ἑτέραν φοράν. Οὕτω τὸ ὑπὸ τῆς πηγῆς παρεχόμενον ρεῦμα ἔχει τὴν μορφὴν τῆς καμπύλης (1) τοῦ παρατιθεμένου σχημ. 46· διὰ τῆς παρεμβολῆς τοῦ φωρατοῦ προκύπτει ρεῦμα, τῆς μορφῆς εἰκονιζομένης ὑπὸ τῆς καμπύλης (2) ἢ μᾶλλον ἀκριβέστερον ὑπὸ τῆς καμπύλης (3). Ἡ ἰδιότης αὕτη τοῦ φωρατοῦ ἐξηγεῖται διὰ τῆς παραδοχῆς ὅτι αἱ ἀτελεῖς ἐπαφαί, αἵτινες πραγματοποιοῦσι τὸν φωρατήν, δὲν ἀκολουθοῦσι τὸν νόμον τοῦ Ohm, ἡ δὲ καμπύλη ἡ δεικνύουσα τὴν μεταβολὴν τῆς ἐντάσεως τοῦ ρεύματος ἐν τῷ κυκλώματι τοῦ φωρατοῦ συναρτήσει τῆς ἐφαρμοζομένης διαφορᾶς δυναμικοῦ, ἤτοι ὡς λέγομεν ἡ χαρακτηριστικὴ τοῦ φωρατοῦ, εἰκονίζεται ὑπὸ τῆς καμπύλης τοῦ σχ. 47, ἐξ οὗ καταφαίνεται ὅτι ἡ ἔντασις τοῦ ρεύματος δὲν εἶναι ἀνάλογος τῆς ἐφαρμοζομένης διαφορᾶς δυναμικοῦ, ὡς συμβαίνει εἰς τοὺς συνήθεις ἀγωγοὺς τοὺς ἀκολουθοῦντας τὸν νόμον τοῦ Ohm καὶ δι' οὓς ἡ παραστατικὴ καμπύλη τῆς μεταβολῆς τῆς ἐντάσεως τοῦ ρεύματος συναρτήσει τῆς διαφορᾶς δυναμικοῦ εἶναι εὐθεῖα γραμμή.

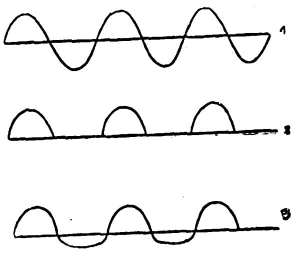

Σχ. 46.—*Μετατροπὴ ταλαντώσεων ὑπὸ τοῦ φωρατοῦ.*

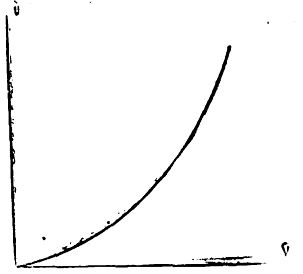

Σχ. 47.—*Χαρακτηριστικὴ φωρατοῦ.*

Συνήθως διακρίνομεν δύο τύπους φωρατῶν: ἐκείνους εἰς οὓς ἡ χαρακτηριστικὴ εἶναι *συμμετρικὴ* ὡς πρὸς τὴν ἀρχὴν τῶν ἀξόνων (σχ. 48) καὶ εἰς ἐκείνους, ὧν ἡ χαρακτηριστικὴ εἶναι ἀσύμμετρος ὡς πρὸς τὴν ἀρχὴν τῶν ἀξόνων (σχ. 49). Αἱ ἐπαφαὶ τῆς πρώτης κατηγορίας λειτουργοῦσιν ὡς φωραταὶ ἐν συνδυασμῷ μετὰ βοηθητικῆς στήλης, ἥτις καθορίζει ὡς σημεῖον λειτουργίας τοῦ φωρατοῦ τοιοῦτον κείμενον ἐπὶ τοῦ σημείου καμπῆς τῆς χαρακτηριστικῆς.

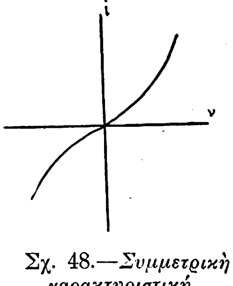

Σχ. 48.—*Συμμετρικὴ χαρακτηριστική.*

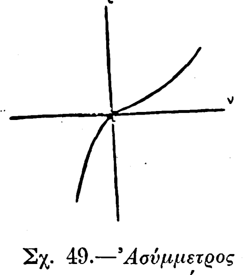

Σχ. 49.—*Ἀσύμμετρος χαρακτηριστική.*

Θεωρήσωμεν ἤδη φωρατὴν μετὰ βοηθητικῆς στήλης, ἧς ἡ ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις ἐκλέγεται οὕτως, ὥστε νὰ ἐπιτύχωμεν ὡς σημεῖον λειτουργίας τὸ σημεῖον Μ ἐπὶ τῆς χαρακτηριστικῆς (σχ. 50). Λόγῳ τῆς βοηθητικῆς στήλης τὸ κύκλωμα τοῦ φωρατοῦ θὰ διαρρέεται ὑπὸ συνεχοῦς ρεύματος, οὗτινος ἡ τιμὴ καθορίζεται ὑπὸ τῆς ἀντιστοίχου τεταγμένης αα'. Καθέτως ἐν τῷ αὐτῷ σχήματι δεικνύεται ὁ συρμὸς ἠλεκτρικῶν ταλαντώσεων, ὅστις ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ φωρατοῦ καὶ ὁριζοντίως εἰκονίζεται τὸ ἐξ ἀνορθώσεως προκῦπτον ρεῦμα. Ἐκ τοῦ σχήματος παρατηροῦμεν ὅτι αἱ μεταβολαὶ τοῦ δυναμικοῦ, αἱ προκαλούμεναι ἑκατέρωθεν τοῦ ἀντιστοιχοῦντος εἰς τὸ σημεῖον Μ, προκαλοῦσιν, ἕνεκα τῆς ἰδιαζούσης μορφῆς τῆς χαρακτηριστικῆς τοῦ φωρατοῦ, ἀνίσους μεταβολὰς τῆς ἐντάσεως τοῦ ρεύματος καὶ δὴ αἱ θετικαὶ ἐναλλαγαὶ προκαλοῦσι μεγαλυτέραν μεταβολὴν τῆς ἐντάσεως τοῦ ρεύματος ἢ αἱ ἀρνητικαί, ἐξ οὗ προκύπτει τὸ ἠνωρθωμένον ρεῦμα, ὡς εἰκονίζεται ἐν σχ. 50, ἐνῷ ὑπὸ ἐστιγμένης γραμμῆς δεικνύεται τὸ ρεῦμα, ὅπερ ἐπενεργεῖ ἐπὶ τῶν μηχανημάτων τῆς λήψεως.

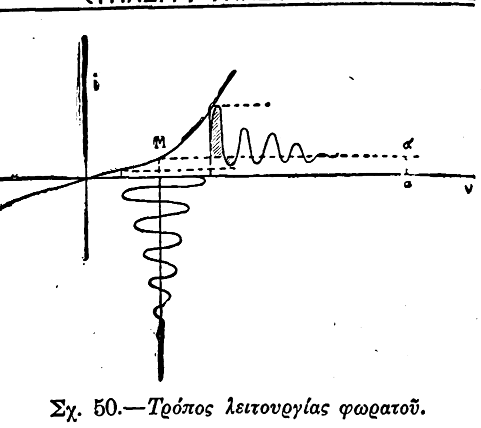

Σχ. 50.—*Τρόπος λειτουργίας φωρατοῦ.*

Λῆψις διὰ τῆς ἀκοῆς. Διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν κρυσταλλικῶν φωρατῶν ἐν ταῖς διατάξεσι τῆς λήψεως καθιερώθη ἀμέσως ἡ λῆψις διὰ τῆς ἀκοῆς, ἐκτοπισθείσης τῆς γραφικῆς λήψεως, ἥτις ὅμως πάλιν ἐπ' ἐσχάτων διεδόθη εἰς ἅπαντα τὰ σοβαρὰ ραδιοτηλεγραφικὰ κέντρα, ὡς θέλομεν ἴδει κατωτέρω. Κατὰ τὴν λῆψιν διὰ τῆς ἀκοῆς, ἥτις πραγματοποιεῖται διὰ χρησιμοποιήσεως κρυσταλλικοῦ φωρατοῦ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τηλέφωνον, οἱ γνωστοὶ συνδυασμοὶ μακρῶν καὶ βραχειῶν, οἱ ἀντιστοιχοῦντες εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ Μορσικοῦ ἀλφαβήτου τοῦ ἐν χρήσει ἐν τοῖς τηλεγράφοις, προκαλοῦσι κατὰ τὴν λῆψιν ἐν τῷ τηλεφώνῳ ἤχους μακρᾶς καὶ βραχείας διαρκείας, οἵτινες ἀντιστοιχοῦσιν εἰς τὰς μακρὰς καὶ βραχείας τοῦ Μορσικοῦ κώδικος. Ὁ λήπτης διὰ καταλλήλου ἐξασκήσεως κατορθώνει ἀμέσως τὴν μετάφρασιν τῶν ἀκουστικῶν τούτων σημάτων εἰς γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου, καθ' ὃν τρόπον ἀκριβῶς γίνεται ἡ μετάφρασις τηλεγραφήματος ἀπὸ συνήθους Μορσικῆς ταινίας.

Ἐπενέργεια ἀποσβεννυμένων ταλαντώσεων ἐπὶ τοῦ τηλεφώνου. Οἱ συρμοὶ τῶν ἀποσβεννυμένων ταλαντώσεων οἱ προκαλούμενοι ἐν τῇ κεραίᾳ λήψεως ὑπὸ τοῦ πομποῦ δὲν εἶναι δυνατόν, ἕνεκα τῆς μεγάλης συχνότητος αὐτῶν, νὰ ἐπιδράσωσιν ἐπὶ τοῦ τηλεφώνου. Διὰ τῆς παρεμβολῆς ὅμως τοῦ φωρατοῦ ἡ συχνότης τοῦ ἐπὶ τῆς κεραίας λήψεως ρεύματος ὑψηλῆς συχνότητος ὑποβιβάζεται εἰς ρεῦμα συχνότητος ἀκουστικῆς, οὕτω δὲ τοῦτο δύναται νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τοῦ τηλεφώνου.

Ἐὰν ἐξετάσωμεν τὸ σχ. 50, παρατηροῦμεν ὅτι ἕκαστος συρμὸς ἀποσβεννυμένων ταλαντώσεων, ὅστις ὑφίσταται τὴν κατάλληλον ἀνόρθωσιν ὑπὸ τοῦ φωρατοῦ, προκαλεῖ ἕνα παλμὸν τῆς μεμβράνης τοῦ τηλεφώνου. Τὸ ὕψος τοῦ παραγομένου ἤχου ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συρμῶν ταλαντώσεων κατὰ δευτερόλεπτον, ὅστις πάλιν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σπινθήρων ἤ, ὡς ἄλλως λέγομεν, τῆς συχνότητος τοῦ σπινθῆρος τοῦ πομποῦ, δεδομένου ὅτι ἕκαστος σπινθὴρ συντελεῖ εἰς τὴν παραγωγὴν ἑνὸς συρμοῦ ταλαντώσεων καὶ ἑπομένως τὸ ὕψος τοῦ ἤχου τοῦ παραγομένου ἐν τῇ λήψει εἰς τὸ τηλέφωνον καθορίζεται ἐκ τοῦ πομποῦ. Ἡ καθιέρωσις τῆς δι' ἀκοῆς λήψεως, ἥτις εἰσέτι χρησιμοποιεῖται εἰς τοὺς μικροὺς ραδιοτηλεγραφικοὺς σταθμούς, δικαιολογεῖται ἕνεκα τῆς μεγαλυτέρας εὐαισθησίας αὐτῆς καὶ τῶν πολλῶν πλεονεκτημάτων της ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀρχικῶς χρησιμοποιηθεῖσαν γραφικὴν λῆψιν.

Ὡς θέλομεν ἴδει κατωτέρω, ἡ λῆψις ἐπηρεάζεται τὰ μέγιστα ὑπὸ τῶν *ἀτμοσφαιρικῶν* κυρίως διαταράξεων, προερχομένων ἐξ ἀτμοσφαιρικῶν φαινομένων παραγομένων ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ καὶ ἅτινα ἐπιδρῶντα ἐπὶ τῆς κεραίας λήψεως διεγείρουσιν ἐν αὐτῇ ἠλεκτρικὰς ταλαντώσεις. Ὅταν ὅμως ἡ λῆψις διεξάγεται γραφικῶς, τότε ἐπὶ τῆς ταινίας ἀποτυποῦνται οὐ μόνον τὰ χρήσιμα σήματα, τὰ προερχόμενα ἐκ τοῦ πομποῦ, ἀλλὰ καὶ τὰ *παράσιτα*, ἤτοι τὰ προερχόμενα ἐξ ἀτμοσφαιρικῶν, οὕτω δέ, ἐὰν ἡ συχνότης παραγωγῆς τῶν παρασίτων εἶναι μεγάλη, ἐπέρχεται τοιαύτη σύγχυσις ἐν τῇ λήψει, ὡς ἐκ τῆς παραμορφώσεως τῶν χρησίμων σημάτων, ὥστε αὕτη καθίσταται παντελῶς ἀδύνατος.

Ἡ καθιέρωσις ὅμως τῆς λήψεως διὰ τῆς ἀκοῆς ἐπιτρέπει ὅπως ἀποφεύγωμεν τὸ ἀνωτέρω μειονέκτημα διὰ τὸν ἑξῆς λόγον. Διὰ τῆς καθιερώσεως τῶν μουσικῶν σπινθήρων ἐν τῇ ἐκπομπῇ, ἤτοι τῆς παραγωγῆς πολλῶν σπινθήρων κατὰ δευτερόλεπτον ἐν τῷ πομπῷ, τὰ χρήσιμα σήματα προκαλοῦσι κατὰ τὴν λῆψιν ἤχους μουσικούς, ἐνῷ τοὐναντίον τ' ἀτμοσφαιρικὰ προκαλοῦσιν ἤχους μὴ μουσικοὺς

Digitized by Google

καὶ ἀκαθορίστου μορφῆς, ὡς ἐκ τούτου δὲ πεπειραμένος λήπτης ἕνεκα τῆς μουσικότητος τῶν χρησίμων σημάτων δύναται εὐκόλως νὰ διακρίνῃ ταῦτα διὰ μέσου τῶν συνυπαρχόντων ἀτμοσφαιρικῶν. Ἐκτὸς ὅμως τούτου διὰ τῆς λήψεως τῆς ἀκοῆς δυνάμεθα νὰ ἐλαττώσωμεν τὴν ἐπίδρασιν τῶν παρεμβολῶν ἐκ ταυτοχρόνως ἐργαζομένων πομπῶν ὑπὸ τὸ αὐτὸ μῆκος κύματος. Ὄντως τὸ ὕψος τοῦ ἤχου ἐν τῇ λήψει ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς συχνότητος τοῦ σπινθῆρος, ἐὰν δὲ ταυτοχρόνως ἐκπέμπωσι δύο πομποὶ ὑπὸ τὸ αὐτὸ μῆκος κύματος, ἀλλὰ διαφόρου συχνότητος, οὗτοι θὰ προκαλῶσιν ἐπὶ διατάξεως λήψεως σήματα διαφόρου ὕψους. Ὡς ἐκ τούτου πεπειραμένος λήπτης δύναται νὰ λάβῃ τὰ σήματα τοῦ ἑνὸς μόνον σταθμοῦ προσέχων εἰς τὰ σήματα τοῦ ἑνὸς πομποῦ, οὕτω δὲ ἡ λῆψις νὰ διεξάγηται παρὰ τὴν ὑφισταμένην παρεμβολὴν τοῦ ἑτέρου πομποῦ.

Ἐν τούτοις δέον νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι, ὅταν τὰ ἀτμοσφαιρικὰ εἶναι λίαν ἔντονα ὡς καὶ αἱ παρεμβολαί, καὶ δι' ἐφαρμογῆς τῆς λήψεως δι' ἀκοῆς ἡ λῆψις καθίσταται ἀδύνατος.

Φωρατὴς δι' ἠλεκτρονικοῦ σωλῆνος. Ὁ πρῶτος φωρατὴς δι' ἠλεκτρονικοῦ σωλῆνος ὅστις ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὰς διατάξεις τῆς λήψεως τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας εἶναι ἡ *βαλβὶς Fleming*, ἥτις ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἠλεκτρονικῶν σωλήνων μετὰ δύο ἠλεκτροδίων. Ἡ χρησιμοποίησις τῆς βαλβῖδος Fleming ἐγκατελείφθη σήμερον καθ' ὁλοκληρίαν ἐκ τῶν διατάξεων τῆς λήψεως καὶ ἀντ' αὐτῆς χρησιμοποιεῖται γενικῶς ὁ ἠλεκτρονικὸς σωλὴν μετὰ *τριῶν ἠλεκτροδίων*.

Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἠλεκτρονικοῦ σωλῆνος διὰ τριῶν ἠλεκτροδίων ἐξηγεῖται εὐκόλως ἐκ τῆς χαρακτηριστικῆς αὐτοῦ. Πράγματι ἐὰν ἐξετάσωμεν τὴν χαρακτηριστικὴν ἠλεκτρονικοῦ σωλῆνος τὴν παρέχουσαν τὴν μεταβολὴν τοῦ ρεύματος ἀνόδου συναρτήσει τοῦ δυναμικοῦ τοῦ πλέγματος (σχ. 38), παρατηροῦμεν ὅτι αὕτη παρουσιάζει δύο σημεῖα καμπῆς, ἓν κατὰ τὴν ἄνω περιοχὴν καὶ ἕτερον κατὰ τὴν κάτω, ὁσάκις δ' ἐκλέγομεν ὡς σημεῖον λειτουργίας τοῦ σωλῆνος τοιοῦτον ἀνῆκον εἰς τὰς ἄνω περιοχάς, οὗτος λειτουργεῖ ὡς φωρατής. Πράγματι δὲ παρατηροῦμεν, ὅτι μεταβολαὶ τοῦ δυναμικοῦ τοῦ πλέγματος ἴσαι καὶ ἀντίθετοι πέριξ τοῦ δυναμικοῦ τοῦ πλέγματος, τοῦ ἀντιστοιχοῦντος εἰς τὸ σημεῖον λειτουργίας τοῦ σωλῆνος, προκαλοῦσιν ἀνίσους μεταβολὰς τῆς ἐντάσεως τοῦ ρεύματος καὶ κατὰ συνέπειαν ὁ σωλὴν παρουσιάζει ἀνορθωτικὴν ἱκανότητα. Κατὰ γενικὸν κανόνα ἐν τῇ χρησιμοποιήσει τοῦ ἠλεκτρονικοῦ σωλῆνος ὡς φωρατοῦ ἐν τῇ πράξει γίνεται χρῆσις τοῦ κατωτέρου σημείου καμπῆς τῆς χαρακτηριστικῆς.

Ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχ. 51 εἰκονίζεται ἡ συνδεσμολογία ἠλεκτρονικοῦ σωλῆνος μετὰ τριῶν ἠλεκτροδίων ὡς φωρατοῦ ἀποσβεννυμένων κυμάτων. Ὁ ρυθμιστὴς δυναμικοῦ (ποτενσιόμετρον) μετὰ τῆς σχετικῆς στήλης ἐν τῷ κυκλώματι τοῦ πλέγματος χρησιμεύει ὅπως προσδίδωμεν εἰς τὸ πλέγμα τοῦ σωλῆνος ἀρχικὸν δυναμικὸν τοιαύτης τιμῆς, ὥστε τὸ σημεῖον λειτουργίας τοῦ σωλῆνος νὰ κεῖται περὶ τὸ κατώτερον σημεῖον καμπῆς τῆς χαρακτηριστικῆς.

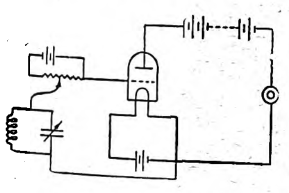

Σχ. 51.—*Συνδεσμολογία ἠλεκτρονικοῦ σωλῆνος τριῶν ἠλεκτροδίων ὡς φωρατοῦ μετὰ βοηθητικῆς στήλης.*

Ἀντὶ τῆς χρησιμοποιήσεως ποτενσιομέτρου μετὰ στήλης, δυνάμεθα νὰ συνδέσωμεν ἐν τῷ κυκλώματι τοῦ πλέγματος σύστημα ἐκ συμπυκνωτοῦ χωρητικότητος 300 cm περίπου καὶ ἀντιστάσεως τάξεως μεγέθους 10^6 ohm, ὡς δεικνύεται ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχ. 52, ἡ διάταξις δ' αὕτη τυγχάνει εὐρυτάτης χρησιμοποιήσεως.

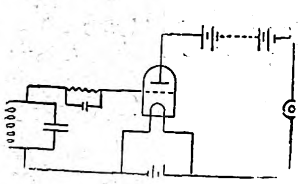

Σχ. 52.—*Συνδεσμολογία ἠλεκτρονικοῦ σωλῆνος τριῶν ἠλεκτροδίων ὡς φωρατοῦ ἄνευ βοηθητικῆς στήλης.*

Πρὸς λῆψιν διατηρουμένων κυμάτων. Ἡ λῆψις διὰ τῶν διατηρουμένων κυμάτων δὲν εἶναι τόσον ἁπλῆ ὡς ἡ τῶν ἀποσβεννυμένων κυμάτων. Ἐὰν δεχθῶμεν τὴν περίπτωσιν τῆς λήψεως διὰ τῆς ἀκοῆς, παρατηροῦμεν ὅτι ἐκπομπαὶ διατηρουμένων κυμάτων ἁπλῶς διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως φωρατοῦ καὶ ἀκουστικοῦ δὲν προκαλοῦσιν ἦχον εἰς τ' ἀκουστικά, ὀφειλομένου τούτου εἰς τὸ ὅτι ἡ διὰ διατηρουμένων κυμάτων ἐκπομπὴ δὲν γίνεται ὑπὸ μορφὴν ἀσυνεχῆ, ὡς εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀποσβεννυμένων κυμάτων, ἥτις συνίσταται εἰς τὴν ἐκπομπὴν διαδοχικῶν συρμῶν ταλαντώσεων. Κατὰ συνέπειαν, ὅπως διεξαγάγωμεν τὴν λῆψιν διὰ διατηρουμένων κυμάτων, δέον κατὰ τὴν λῆψιν νὰ μετατρέψωμεν τὰς διατηρουμένας ταλαντώσεις τὰς ἀναπτυσσομένας ἐπὶ τῆς κεραίας εἰς ρεύματα μορφῆς ἀσυνεχοῦς, ταῦτα δὲ ἀνορθούμενα καταλλήλως ὑπὸ τοῦ φωρατοῦ δύνανται νὰ ἐπιδράσωσιν ἐπὶ τοῦ τηλεφώνου.

Ἡ μετατροπὴ αὕτη ἐπιτυγχάνεται ἀρχικῶς διὰ χρησιμοποιήσεως ἐν τῇ λήψει εἰδικοῦ περιοδικοῦ διακόπτου καλουμένου εἰδικώτερον *τικὲρ* (tiker), ἡ χρῆσις ὅμως τούτου ἐγκατελείφθη καθ' ὁλοκληρίαν, ἀντικατασταθεῖσα διὰ τῆς μεθόδου τῆς *συμβολῆς*.

Ἡ μέθοδος αὕτη, ἥτις γενικῶς ἐφαρμόζεται εἰς ὅλα τὰ σύγχρονα ραδιοτηλεγραφικὰ κέντρα, συνίσταται εἰς τὴν παραγωγὴν τοπικῆς ἐπὶ τῆς κεραίας λήψεως ταλαντώσεων ὀλίγον διαφόρου συχνότητος τῶν ταλαντώσεων, ἃς προκαλοῦσιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς κεραίας τὰ ἐκ τοῦ πομποῦ σήματα. Αἱ τοπικαὶ ταλαντώσεις συμβάλλουσι πρὸς τὰς ταλαντώσεις τὰς προερχομένας ἐκ τοῦ πομποῦ καὶ παράγονται οὕτω ἐπὶ τῆς κεραίας περιοδικὰ μέγιστα ρεύματα, *συγκροτήσεις* ὡς λέγομεν, οὕτω δὲ αἱ διατηρούμεναι ταλαντώσεις μετατρέπονται εἰς σειρὰν λίαν ἐγγὺς κειμένων συρμῶν ταλαντώσεων, ὡς δεικνύεται ἐν τῷ σχ. 53. Οἱ συρμοὶ οὗτοι ἀνορθούμενοι διὰ τοῦ φωρατοῦ ἐπιδρῶσιν ἀκολούθως ἐπὶ τοῦ τηλεφώνου.

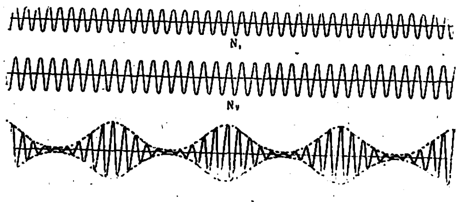

Σχ. 53.—*Λῆψις διατηρουμένων κυμάτων.*

Ὡς παραγωγὸν τῶν τοπικῶν ταλαντώσεων χρησιμοποιοῦμεν πομπὸν λίαν μικρᾶς ἰσχύος δι' ἠλεκτρονικοῦ σωλῆνος, ὅστις ἐν τῇ τεχνικῇ τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας χαρακτηρίζεται εἰδικώτερον διὰ τοῦ ὅρου *ἑτερόδυνον*. Λίαν ἐν χρήσει ἐπίσης διάταξις εἶναι ἐκείνη καθ' ἣν ἡ αὐτὴ λυχνία χρησιμεύει ὡς φωρατὴς καὶ ταυτοχρόνως ὡς παραγωγὸς ἠλεκτρικῶν ταλαντώσεων, καλεῖται δὲ ἡ διάταξις αὕτη *αὐτόδυνον* (σχ. 54). Χαρακτηριστικὴ ἰδιότης τῆς διατάξεως ταύτης εἶναι ὅτι διὰ καταλλήλου ρυθμίσεως δυνάμεθα εἴτε νὰ ἐπιτύχωμεν τοπικὴν παραγωγὴν διατηρουμένων ταλαντώσεων ἐν τῷ κυκλώματι τῆς λήψεως, εἴτε νὰ ἐπιτύχωμεν ἐλάττωσιν τῆς ἀποσβέσεως τοῦ κυκλώματος τῆς λήψεως καὶ ἑπομένως αὔξησιν τῆς ἐντάσεως τῶν σημάτων καὶ τῆς ὀξύτητος συντονισμοῦ τοῦ κυκλώματος λήψεως, ἢ ὡς ἄλλως λέγομεν αὔξησιν τῆς ἱκανότητος ἐπιλογῆς τῆς διατάξεως λήψεως.

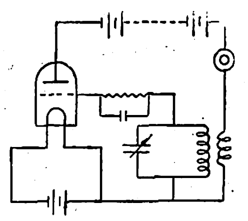

Σχ. 54.—*Διάταξις λήψεως αὐτόδυνος.*

Ἐνταῦθα παρατηροῦμεν ὅτι δυνάμεθα ἀντὶ νὰ μετατρέψωμεν τὰς διατηρουμένας ταλαντώσεις κατὰ τὴν λῆψιν, ὅπως καταστήσωμεν αὐτὰς ἱκανὰς νὰ ἐπιδράσωσιν ἐπὶ τοῦ ἀκουστικοῦ, δυνάμεθα τὴν μετατροπὴν ταύτην νὰ ἐκτελέσωμεν κατὰ τὴν ἐκπομπήν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἔχομεν ἐκπομπὴν διὰ διατηρουμένων διακοπτομένων ἢ διαμεμορφωμένων κυμάτων. Τοιαῦται διατάξεις χρησιμοποιοῦνται τὰ μέγιστα ὑπὸ πομπῶν διὰ διατηρουμένων κυμάτων, αἵτινες χρησιμοποιοῦνται ὁσάκις οἱ πομποὶ οὗτοι πρόκειται νὰ συνεργασθῶσι μετὰ σταθμῶν μὴ ἐφωδιασμένων διὰ συσκευῆς λήψεως διατηρουμένων κυμάτων.

Λῆψις διὰ διπλῆς συμβολῆς: Ἡ μέθοδος αὕτη ἐφαρμόζεται εἰς τὰ μεγάλα ραδιοτηλεγραφικὰ κέντρα καὶ χαρακτηρίζεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐλαττώνει οὐσιαστικῶς τὴν ἐπήρειαν τῶν ἀτμοσφαιρικῶν, ὅπερ ἔχει μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀπόδοσιν τῶν ἐγκαταστάσεων. Ἡ ἐν λόγῳ μέθοδος συνίσταται εἰς τὴν χρησιμοποίησιν δύο κυρίως ἑτεροδύνων. Τὸ πρῶτον ἑτερόδυνον παρέχει ταλαντώσεις τοιαύτης συχνότητος, ὥστε αἱ παραγόμεναι συγκροτήσεις ν' ἀντιστοιχοῦσιν εἰς ὑπερακουστικὴν συχνότητα. Αἱ οὕτω προκύπτουσαι συγκροτήσεις ἀνορθοῦνται διὰ φωρατοῦ, ἐπιλέγονται εἰς εἰδικὸν κύκλωμα καὶ διὰ δευτέρου ἑτεροδύνου ἐν τῷ ἀνωτέρω κυκλώματι προκαλοῦνται ταλαντώσεις τοιαύτης συχνότητος, ὥστε αἱ νέαι συγκροτήσεις ν' ἀντιστοιχοῦσιν εἰς ἀκουστικὴν συχνότητα. Αὗται πάλιν ἀνορθούμεναι διὰ δευτέρου φωρατοῦ δύνανται ἀκολούθως νὰ ἐπιδράσωσιν ἐπὶ τῶν ἀκουστικῶν.

Ἐνισχυταὶ χαμηλῆς καὶ ὑψηλῆς συχνότητος. Ἡ ἀσύρματος τηλεγραφία καὶ τηλεφωνία σημαντικῶς προήχθησαν ἀφ' ἧς ἐποχῆς εἰσήχθησαν ἐν ταῖς διατάξεσι τῆς λήψεως συσκευαὶ ἐνισχύσεως τῶν σημάτων, πραγματοποιούμεναι δι' ἠλεκτρονικῶν σωλήνων μετὰ τριῶν ἠλεκτροδίων καὶ αἵτινες καλοῦνται *ἐνισχυταὶ* (amplificateur, Verstärker). Ἐκ τῆς σπουδῆς τῆς χαρακτηριστικῆς ἠλεκτρονικοῦ σωλῆνος μετὰ τριῶν ἠλεκτροδίων, παρατηροῦμεν ὅτι ὁσάκις ἐκλέγομεν σημεῖον λειτουργίας τοῦ σωλῆνος κείμενον περὶ τὸ μέσον τῆς εὐθυγράμμου περιοχῆς τῆς χαρακτηριστικῆς, μικραὶ μεταβολαὶ τοῦ δυναμικοῦ τοῦ πλέγματος ἑκατέρωθεν τοῦ δυναμικοῦ τοῦ ἀντιστοιχοῦντος εἰς τὸ σημεῖον λειτουργίας τοῦ σωλῆνος, προκαλοῦσι κατὰ πολὺ ἐντονωτέρας μεταβολὰς τοῦ ρεύματος ἀνόδου. Κατὰ συνέπειαν ἐὰν ἀσθενῆ σήματα, τὰ ὁποῖα ἐπηρεάζουσιν ἀσθενῶς τὸ τηλέφωνον, διαβιβάσωμεν προηγουμένως δι' ἠλεκτρονικοῦ σωλῆνος, εἰς τρόπον ὥστε ταῦτα νὰ ἐπηρεάσωσι τὸ δυναμικὸν τοῦ πλέγματος αὐτοῦ, ἐν τῷ κυκλώματι ἀνόδου, δαπάνῃ ἐνεργείας τῆς συστοιχίας ἀνόδου, θ' ἀναπτυχθῶσι σήματα ἐντονώτερα, ἐπηρεάζοντα ἐντόνως τὸ τηλέφωνον, ὅπερ συνδέεται εἰς τὸ κύκλωμα ἀνόδου τοῦ σωλῆνος.

Ἐνισχυτῶν διακρίνομεν δύο κατηγορίας:

1) *Ἐνισχυτὰς χαμηλῆς συχνότητος:* Οὗτοι χρησιμεύουσι πρὸς ἐνίσχυσιν σημάτων ἀκουστικῆς συχνότητος, ὡς ταῦτα προκύπτουσι μετὰ τὴν διὰ τοῦ φωρατοῦ μετατροπὴν αὐτῶν καὶ κατὰ συνέπειαν συνδέονται οὗτοι κατὰ κανόνα μετὰ τοῦ φωρατοῦ. Συνήθως οἱ ἐνισχυταὶ χαμηλῆς συχνότητος πραγματοποιοῦνται διὰ πολλῶν βαθμίδων, ἤτοι διὰ χρησιμοποιήσεως περισσοτέρων ἠλεκτρονικῶν σωλήνων ἢ ἄλλων λυχνιῶν, συζευγνυομένων καταλλήλως μεταξύ των, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἐνισχυομένη ἰσχὺς νὰ μεταβιβάζηται εἰς τὸν ἀμέσως ἑπόμενον, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ὑφίσταται νέαν ἐνίσχυσιν κ. ο. κ. Διὰ τὴν σύζευξιν τῶν διαδοχικῶν λυχνιῶν ἐνισχυτοῦ χρησιμοποιοῦνται διάφοροι μέθοδοι. Ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχ. 55 δεικνύεται ἡ διάταξις ἐνισχυτοῦ χαμηλῆς συχνότητος διὰ δύο λυχνιῶν, ἐν ᾗ διὰ τὴν σύζευξιν τῶν λυχνιῶν χρησιμοποιοῦνται εἰδικοὶ μικροὶ μετατροπεῖς, ἐν δὲ τῷ σχ. 56 ἡ γενικὴ ὄψις ἐνισχυτοῦ χαμηλῆς συχνότητος τύπου Μαρκόνι.

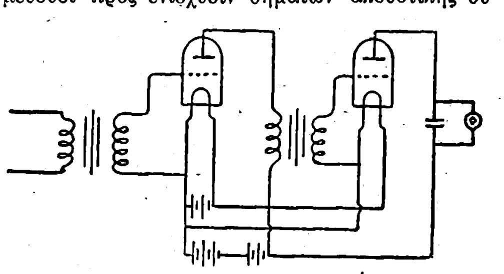

Σχ. 55.—*Συνδεσμολογία ἐνισχυτοῦ χαμηλῆς συχνότητος διὰ δύο λυχνιῶν.*

2) *Ἐνισχυτὰς ὑψηλῆς συχνότητος:* Οὗτοι χρησιμεύουσι διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ὑψηλῆς συχνότητος. Πολλάκις τὰ ἐκ τοῦ πομποῦ προερχόμενα κύματα εἶναι τόσον ἀσθενῆ, ὥστε αἱ ταλαντώσεις αἱ ἀναπτυσσόμεναι ἐπὶ τῆς κεραίας λήψεως νὰ παρουσιάζωσι πλάτος μηδαμινὸν καὶ ἑπομένως νὰ μὴ ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τοῦ φωρατοῦ, ὅστις παύει νὰ παρουσιάζῃ ἀνορθωτικὴν ἱκανότητα, ὅταν τὸ πλάτος τῶν ταλαντώσεων εἶναι μικρότερον ὡρισμένου ὁρίου. Διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ὅμως τῶν ἐνισχυτῶν ὑψηλῆς

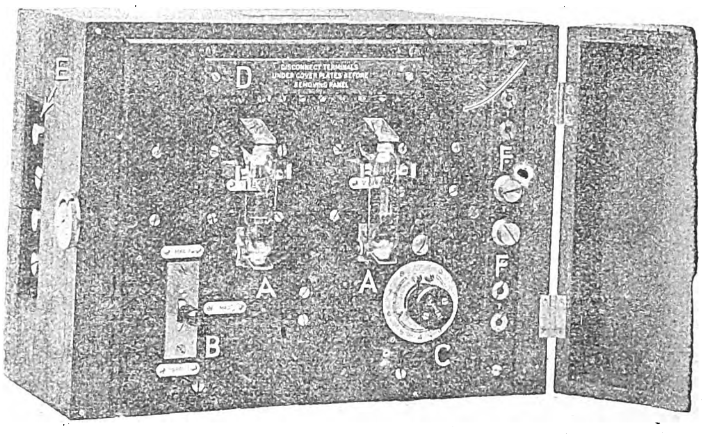

Σχ. 56.—*Γενικὴ ὄψις ἐνισχυτοῦ χαμηλῆς συχνότητος διὰ δύο λυχνιῶν.*

Digitized by Google

συχνότητος δυνάμεθα νὰ προκαλέσωμεν ἐνίσχυσιν τῶν ἀσθενῶν σημάτων καὶ νὰ καταστήσωμεν ταῦτα ἱκανά, ὥστε νὰ ὑποστῶσιν ἀνόρθωσιν ὑπὸ τοῦ φωρατοῦ. Καὶ οἱ ἐνισχυταὶ ὑψηλῆς συχνότητος πραγματοποιοῦνται δι' ἠλεκτρονικῶν σωλήνων μετὰ τριῶν ἠλεκτροδίων, οἵτινες συζεύγνυνται πρὸς ἀλ-

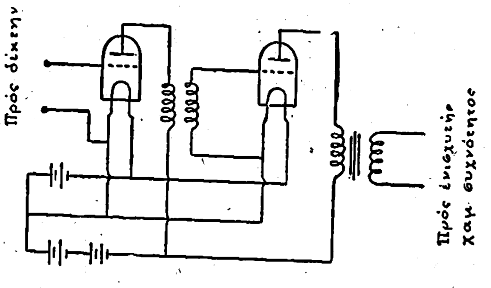

Σχ. 57.—*Συνδεσμολογία ἐνισχυτοῦ ὑψηλῆς συχνότητος διὰ δύο λυχνιῶν.*

λήλους εἰς τρόπον, ὥστε ἡ ἐνισχυομένη ἰσχὺς νὰ μεταβιβάζηται πρὸς τὸν ἀμέσως ἑπόμενον ὑπὸ τοῦ ὁποίου ὑφίσταται νέαν ἐνίσχυσιν κ. ο. κ. Μετὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ὑψηλῆς συχνότητος σημάτων, ταῦτα διαβιβάζονται διὰ τοῦ φωρατοῦ, ἔνθα ὑφίστανται ἀνόρθωσιν μετατρεπόμενα εἰς σήματα ἀκουστικῆς συχνότητος, καὶ ἀκολούθως ὑφίστανται νέαν ἐνίσχυσιν τῇ βοηθείᾳ ἐνισχυτοῦ χαμηλῆς συχνότητος.

Ἡ σύζευξις τῶν διαδοχικῶν λυχνιῶν ἐνισχυτοῦ ὑψηλῆς συχνότητος γίνεται κατὰ ποικίλας μεθόδους, ἐν τῷ παρατιθεμένῳ δὲ σχ. 57 δεικνύεται λίαν συνήθης συνδεσμολογία ἐνισχυτοῦ ὑψηλῆς συχνότητος διὰ μετατροπέων, ἐν δὲ τῷ σχ. 58 ἡ γενικὴ ὄψις ἐνισχυτοῦ ὑψηλῆς συχνότητος δι' ἑπτὰ λυχνιῶν. Διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ἐνισχυτῶν ὑψηλῆς καὶ χαμηλῆς συχνότητος προήχθη τὰ μέγιστα ἡ ῥαδιοτηλεγραφικὴ ἀνταπόκρισις, καθ' ὅσον ἅμα τῇ εἰσαγωγῇ τούτων κατωρθώθη ἡ ἀντικατάστασις τῶν ἀνοικτῶν κεραιῶν διὰ τῶν κλειστῶν τοιούτων ἢ ἄλλως τῶν πλαισίων, διὰ τῶν ὁποίων προέκυψε σημαντικὴ βελτίωσις ἐν τῇ λήψει.

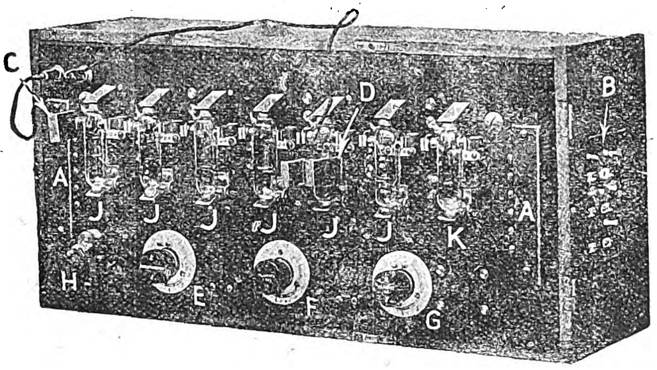

Σχ. 58.—*Γενικὴ ὄψις ἐνισχυτοῦ ὑψηλῆς συχνότητος δι' ἑπτὰ λυχνιῶν. J=λυχνίαι ἐνισχύσεως, K=φωρατής.*

Πλαίσια (cadres, Rahmenantenne). Τὸ παρατιθέμενον σχ. 59 δεικνύει λίαν συνήθη μορφὴν πλαισίου. Τὰ πλαίσια ταῦτα πραγματοποιοῦνται

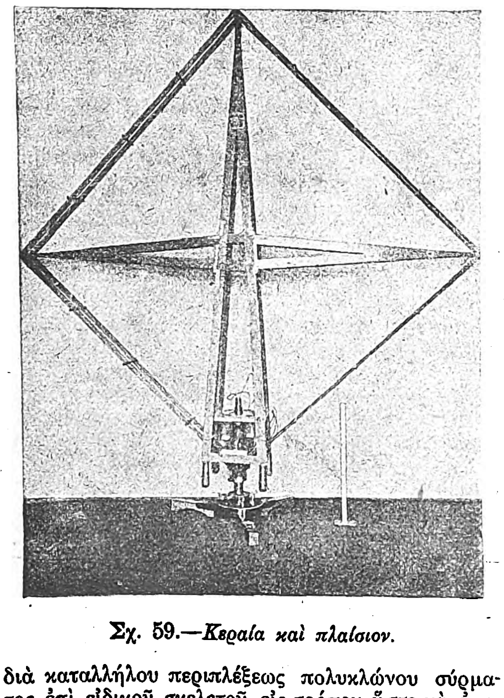

Σχ. 59.—*Κεραία καὶ πλαίσιον.*

διὰ καταλλήλου περιπλέξεως πολυκλώνου σύρματος ἐπὶ εἰδικοῦ σκελετοῦ, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀποτελεσθῇ πηνίον μικροῦ μήκους ἐν σχέσει πρὸς τὰς λοιπὰς διαστάσεις αὐτοῦ. Χαρακτηριστικὴ ἰδιότης τῶν πλαισίων εἶναι ὅτι ταῦτα παρουσιάζουσι κατευθυνομένην λῆψιν, ἤτοι τὰ σήματα παρουσιάζουσι κατὰ τὴν λῆψιν μεγίστην μὲν ἔντασιν ὅταν τὸ ἐπίπεδον τῶν σπειρῶν τοῦ πλαισίου συμπίπτῃ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ πομποῦ, τὴν ἐλαχίστην δὲ ὅταν τὸ ἐπίπεδον αὐτῶν εἶναι κάθετον πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ πομποῦ. Ἡ εἰσαγωγὴ τῶν πλαισίων εἰς τὴν λῆψιν ἐγένετο ἐφικτὴ ἅμα τῇ πραγματοποιήσει τῶν ἐνισχυτῶν ὑψηλῆς συχνότητος, καθ' ὅσον διὰ τούτων ἐνισχύεται οὐσιωδῶς ἡ ἐλαχίστη ἰσχὺς ἡ ἀναπτυσσομένη ἐπὶ τοῦ πλαισίου ἐκ τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων τοῦ πομποῦ καὶ οὕτω αὕτη δύναται ἀκολούθως νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τοῦ φωρατοῦ. Διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν πλαισίων ἐβελτιώθη καταπληκτικῶς ἡ λῆψις, καθ' ὅσον διὰ τούτων ἐλαττοῦται κατὰ πολὺ ἡ ἐπήρεια τῶν ἀτμοσφαιρικῶν, ἕνεκα δὲ τῆς κατευθυνομένης λήψεως ἐλαττοῦται εἰς μέγα βαθμὸν τὸ μειονέκτημα τῶν παρεμβολῶν· πρὸς τούτοις διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν πλαισίων ἐν τῇ λήψει ἐν συνδυασμῷ πρὸς κατευθυνομένην ἐκπομπήν, ἐγένετο κατορθωτὴ ἡ διπλῆ λειτουργία (duplex) τῶν ῥαδιοτηλεγραφικῶν κέντρων, ἤτοι ἡ ταυτόχρονος ἐκπομπὴ καὶ λῆψις, ἥτις, ὡς θέλομεν ἴδει κατωτέρω, ἐνέχει σπουδαιοτάτην σημασίαν διὰ τὴν οἰκονομικὴν ὀργάνωσιν τῶν ῥαδιοτηλεγραφικῶν ἐγκαταστάσεων

ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΓΡΑΦΙΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ.

Οἱ πρῶτοι τῶν χρησιμοποιηθέντων ῥαδιοτηλεγραφικῶν σταθμῶν ἀπετελοῦντο ἐκ τοῦ *πομποῦ* καὶ τοῦ *δέκτου*, συγκεντρωμένων ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ καὶ χρησιμοποιούντων τὴν αὐτὴν κεραίαν διά τε τὴν ἐκπομπὴν καὶ λῆψιν. Τοιαύτην συγκρότησιν παρουσιάζουσι καὶ οἱ σημερινοὶ ῥαδιοτηλεγραφικοὶ σταθμοὶ μικρᾶς ἰσχύος, ὡς καὶ οἱ ἐπὶ πλοίων καὶ ἀεροπλοίων ῥαδιοτηλεγραφικοὶ σταθμοί. Εἰς τοὺς ἐν λόγῳ σταθμοὺς ἡ ἐκπομπὴ ἐγίνετο ὑπὸ συνήθη ταχύτητα 80—100 γραμμάτων κατὰ λεπτὸν διὰ συνήθους χειριστηρίου Morse, ἡ λῆψις δὲ διεξήγετο μετὰ τὴν παῦσιν τῆς ἐκπομπῆς. Ἐφ' ὅσον ὅμως ἡ ἀσύρματος τηλεγραφία βαθμηδὸν ἀνεπτύσσετο καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον διὰ τὴν διαμοιβὴν τῆς ἀνταποκρίσεως, συναγωνιζομένη ἐπιτυχῶς τὸν διὰ σύρματος καὶ καλωδίου τηλέγραφον, ἀπῃτήθη πρὸς ὑπερνίκησιν τῶν παμμεγίστων ἀποστάσεων ἐπὶ τῆς ὑδρογείου τάξεως μεγέθους 20000 χιλιομέτρων ἡ ἵδρυσις σταθμῶν λίαν μεγάλης ἰσχύος τάξεως μεγέθους 1500 K. W. καὶ ἡ χρησιμοποίησις κολοσσιαίων συγκροτημάτων κεραιῶν, ὑποβασταζομένων ὑπὸ πολλῶν ἱστῶν σιδηρᾶς κατασκευῆς, ὕψους 250 μέτρων.

Ἡ χρησιμοποίησις μεγάλης ἰσχύος ἐν τῇ ἐκπομπῇ καὶ μεγάλου ὕψους ἱστῶν σιδηρᾶς κατασκευῆς ηὔξησε καταπληκτικῶς τὰς δαπάνας ἐγκαταστάσεως, ἀποσβέσεως, συντηρήσεως κ.λ.π. καὶ ἡ ἐπιτυχὴς οἰκονομικὴ ἐκμετάλλευσις τῶν ἐγκαταστάσεων ἀπῄτει τὴν ἀνεύρεσιν μέσων ὅπως αὐξήσῃ τὴν τηλεγραφικὴν ἱκανότητα τῶν ἐγκαταστάσεων. Τοῦτο ἐπετεύχθη διὰ χωρισμοῦ τοῦ πομποῦ ἀπὸ τοῦ δέκτου, τοῦθ' ὅπερ ἐπέτρεψε τὴν ἐφαρμογὴν τῆς *διπλῆς λειτουργίας* (duplex), ἤτοι

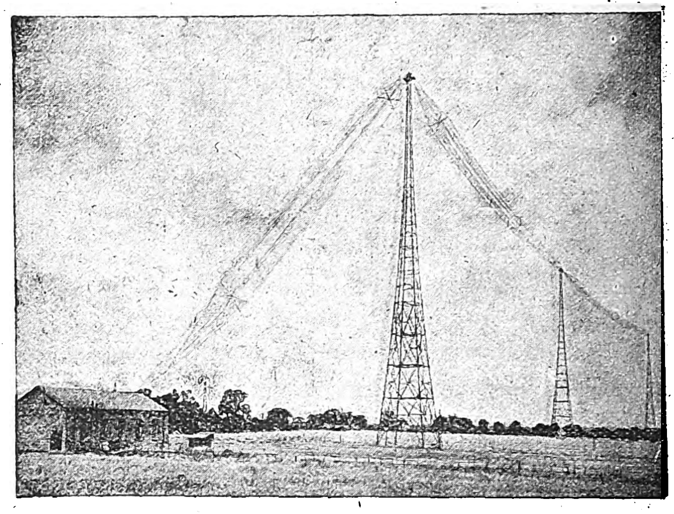

Σχ. 60.—*Συγκρότημα κεραίας ἐκπομπῆς τοῦ ῥαδιοτηλεγραφικοῦ κέντρου Λονδίνου (Ougar).*

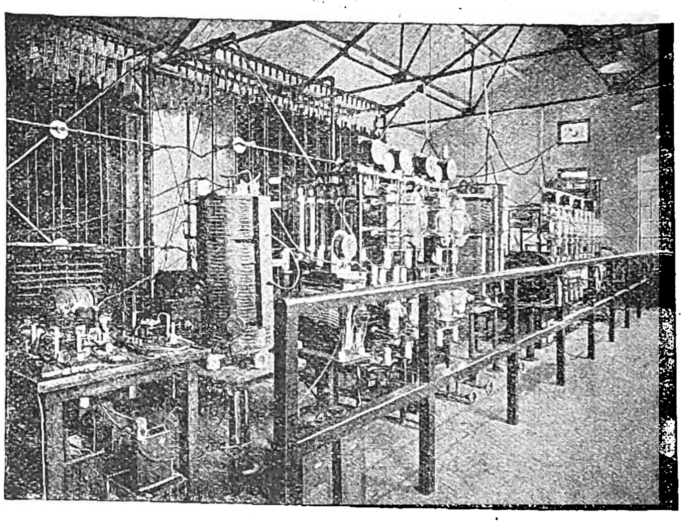

Σχ. 61.—*Θάλαμος πομποῦ ῥαδιοτηλεγραφ. κέντρου Λονδίνου (Ougar).*

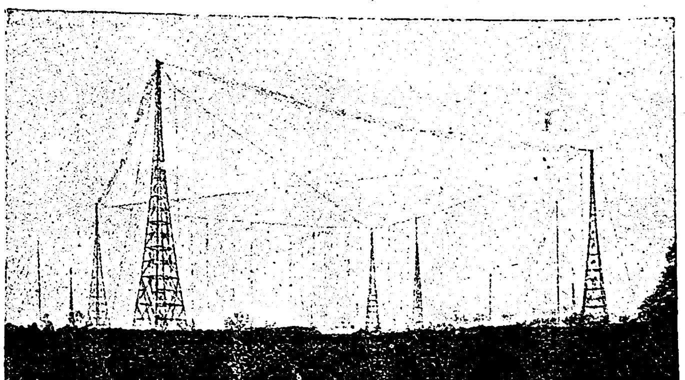

Σχ. 62.—*Συγκρότημα κεραιῶν λήψεως τοῦ ῥαδιοτηλεγραφικοῦ κέντρου Λονδίνου (Brentwood).*

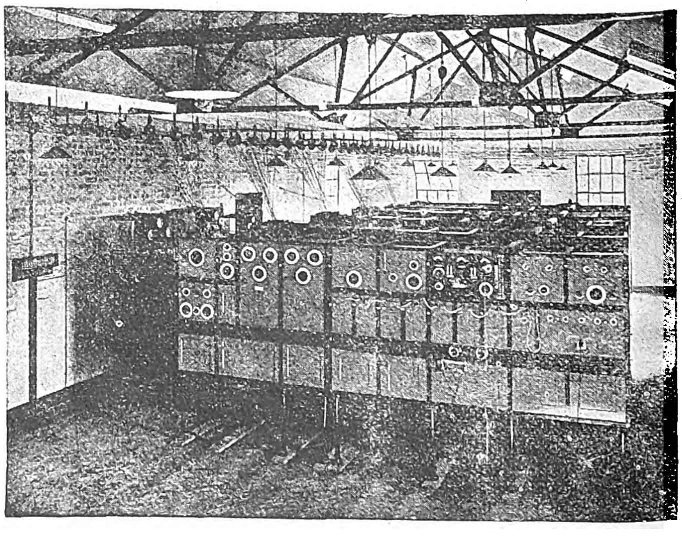

Σχ. 63.—*Θάλαμος δέκτου ῥαδιοτηλεγραφικοῦ κέντρου Λονδίνου (Brentwood).*

Digitized by Google

τῆς ταυτοχρόνου ἐκπομπῆς καὶ λήψεως καὶ τῆς ἐφαρμογῆς μεθόδων ταχείας ἐκπομπῆς καὶ λήψεως, εἰς τρόπον ὥστε νὰ αὐξάνηται οὐσιωδῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν κατὰ λεπτὸν μεταβιβαζομένων λέξεων. Διὰ τῶν τελευταίως δὲ γενομένων βελτιώσεων τόσον εἰς τὴν ἐκπομπὴν ὅσον καὶ εἰς τὴν λῆψιν, ἐπιτυγχάνεται ταχύτης ἐκπομπῆς 150 καὶ 200 λέξεων κατὰ λεπτόν, ἐνῷ εἰς τὰς παλαιὰς ἐγκαταστάσεις ἡ ἐκπομπὴ μόλις ἀνήρχετο εἰς 15—20 λέξεις κατὰ λεπτόν.

Ὀργάνωσις τῶν ῥαδιοτηλεγραφικῶν σταθμῶν. Οἱ σύγχρονοι μεγάλοι ῥαδιοτηλεγραφικοὶ σταθμοί, ἢ ὡς συνήθως λέγομεν τὰ σύγχρονα ῥαδιοτηλεγραφικὰ κέντρα, ἰδίᾳ τὰ ἐξυπηρετοῦντα τὴν ὑπερευρωπαϊκήν, ἤτοι μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς ἀνταπόκρισιν, καὶ ἅτινα σήμερον ἀποτελοῦσι τὸν ἐπικινδυνωδέστερον τῶν ἀνταγωνιστῶν τοῦ καλωδίου, παρουσιάζουσι τὴν ἀκόλουθον συγκρότησιν. Ἕκαστον ῥαδιοτηλεγραφικὸν κέντρον περιλαμβάνει τὸν *πομπόν*, τὸν *δέκτην*, καὶ τὸ *κεντρικὸν γραφεῖον*, ἐγκατεστημένα εἰς διακεκριμένους χώρους, ἱκανῶς ἀπέχοντας ἀλλήλων.

Ὁ *πομπὸς* περιλαμβάνει τὸ σύνολον τῶν μηχανημάτων, ἅτινα χρησιμεύουσι διὰ τὴν ἐκπομπὴν καὶ τὸ συγκρότημα τῆς κεραίας ἐκπομπῆς.

Ὁ *δέκτης* περιλαμβάνει τὴν κεραίαν λήψεως, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πλαίσιον, καὶ τὸ σύνολον τῶν μηχανημάτων λήψεως, ἤτοι διάφορα συντετονισμένα κυκλώματα, ἐνισχυτὰς χαμηλῆς καὶ ὑψηλῆς συχνότητος, ἑτερόδυνον, αὐτογραφικὰ μηχανήματα λήψεως.

Τὸ κεντρικὸν γραφεῖον χρησιμεύει διὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν τηλεγραφημάτων πρὸς ἐκπομπήν, ὡς καὶ τῶν λαμβανομένων τηλεγραφημάτων. Ἀπὸ τοῦ κεντρικοῦ γραφείου γίνεται ἐξ ἀποστάσεως ὁ χειρισμὸς τοῦ πομποῦ τῇ βοηθείᾳ εἰδικῆς γραμ-

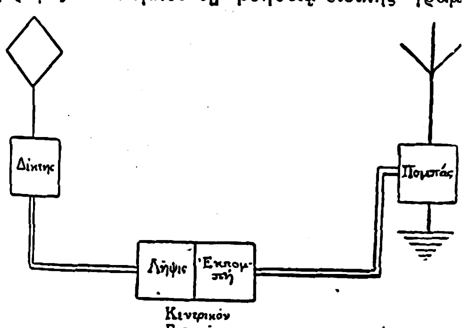

Σχ. 64.—*Σχηματικὴ διάταξις ῥαδιοτηλεγραφικοῦ κέντρου.*

μῆς καὶ καταλλήλων ἠλεκτρονόμων, ἐν τῷ κεντρικῷ δὲ γραφείῳ γίνεται ἡ τελικὴ λῆψις τῶν λαμβανομένων τηλεγραφημάτων, διαβιβαζομένων τούτων ἐκ τοῦ δέκτου τῇ βοηθείᾳ εἰδικῆς γραμμῆς. Τὸ παρατιθέμενον σχ. 64 δεικνύει σχηματικῶς τὴν σύνθεσιν τῶν συγχρόνων ῥαδιοτηλεγραφικῶν κέντρων.

Ἡ εἰσαγωγὴ τῆς ὑπὸ μεγάλην ταχύτητα ἐκπομπῆς καὶ λήψεως ἐπέβαλε τὴν ἐπινόησιν εἰδικῶν αὐτομάτων καὶ αὐτογραφικῶν μηχανημάτων. Οὕτως ἡ ταχεῖα ἐκπομπὴ διεξάγεται δι' εἰδικῶν αὐτομάτων χειριστηρίων, ἅτινα ἐπηρεάζουσι τὸν πομπόν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὰ τηλεγραφήματα ἀποτυποῦνται προγενεστέρως ἐπὶ εἰδικῆς ταινίας, ἡ δ' ἀποτύπωσις συνίσταται εἰς τὴν καθ' ὡρισμένον τρόπον διάτρησιν τῆς ταινίας. Ἀκολούθως ἡ διά-

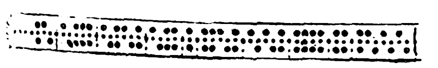

Σχ. 65.—*Ἀποτύπωσις τηλεγραφήματος ἐπὶ ταινίας κατὰ μέθοδον Wheastone.*

τρητος ταινία διαβιβάζεται διὰ τοῦ αὐτομάτου χειριστηρίου καὶ παρασυρομένη καταλλήλως ὑπὸ εἰδικοῦ μηχανισμοῦ ἐπηρεάζει τὸν πομπόν. Ἐν τῷ σχ. 65 δεικνύεται μέθοδος ἀποτυπώσεως κατὰ τὸν ἄνω τρόπον τηλεγραφημάτων ἐπὶ ταινίας, κατὰ τὴν μέθοδον Wheastone, ἐν ᾗ δύο μὲν ὀπαὶ ἀντιστοιχοῦσαι ἀκριβῶς ἡ μία κάτωθεν τῆς ἄλλης παριστῶσι στιγμήν, ἐνῷ δύο μὴ ἀντιστοιχοῦσαι παριστῶσι μακρὰν τοῦ Μορσικοῦ κώδικος.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν λῆψιν ἐχρησιμοποιήθησαν διάφοροι μέθοδοι, ὡς φωνογραφικαί, ἐν αἷς τὰ σήματα ἀποτυποῦνται ἐπὶ φωνογραφικῆς πλακὸς στρεφομένης ὑπὸ μεγάλην ταχύτητα, καὶ μεταφράζονται ἀκολούθως δι' ἐπιθέσεως τῆς πλακὸς ἐπὶ συνήθους μετ' ἀκουστικοῦ φωνογράφου στρεφομένου ὑπὸ μικρὰν ταχύτητα, εἴτε χρησιμοποιοῦνται εἰδικαὶ Μορσικαὶ γραφικαὶ μηχαναί, ἐν αἷς ἐλαττοῦται ἡ ἀδράνεια τῶν κινουμένων μερῶν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δύνανται νὰ ὑπακούωσιν εἰς μεγάλην ταχύτητα, εἴτε εἰδικὴ διάταξις siphon-recorder, ὡς χρησιμοποιεῖται εἰς τὸν διὰ καλωδίου τηλέγραφον, ὡς καὶ φωτογραφικαὶ μέθοδοι ἐν συνδυασμῷ πρὸς εὐπαθῆ γαλβανόμετρα.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐφηρμόσθη ἐπιτυχῶς ἡ ἀποτύπωσις τοῦ τηλεγραφήματος οὐχὶ διὰ Μορσικῶν στοιχείων, ἀλλ' ἡ ἄμεσος ἀποτύπωσις αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ταινίας δι' ἀλφαβητικῶν στοιχείων, ἐπιτυγχανομένης οὕτω αὐτομάτου ἀποκωδικοποιήσεως τοῦ λαμβανομένου τηλεγραφήματος ἄνευ μεσολαβήσεως τοῦ τηλεγραφητοῦ. (Περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι ὑπαρχόντων ῥαδιοτηλεγραφικῶν σταθμῶν βλ. λ. Ἑλλάς, *Ῥαδιοτηλεγραφικοὶ σταθμοί*.) Γενικῶς τὰ μέχρι πρό τινος χρησιμοποιούμενα ῥαδιοτηλεγραφικὰ κέντρα χαρακτηρίζονται ἐκ τῆς μεγάλης ἰσχύος ἐν τῇ ἐκπομπῇ των καὶ τοῦ μεγάλου μήκους κύματος, καθ' ὅσον, ἐκ τῶν μέχρι πρό τινος γνωστῶν ἐπὶ τῆς διαδόσεως τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων, ἐνομίζετο ὅτι ἡ ἐξασφάλισις τῆς ἀνταποκρίσεως μεταξὺ μεγάλων ἀποστάσεων, ἰδίᾳ λόγῳ τῆς ἐπηρείας τῶν ἀτμοσφαιρικῶν, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὸν ἀσπονδότερον ἐχθρὸν τῆς ῥαδιοτηλεγραφίας, ἦτο δυνατὴ διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως μεγάλης ἰσχύος ἐν τῇ κεραίᾳ καὶ μεγάλου μήκους κύματος ἐν τῇ ἐκπομπῇ. Ἐν τούτοις ὅλως ἀπροόπτως νεώτεραι σύγχρονοι ἔρευναι κατέδειξαν, ὡς θέλομεν ἴδει κατωτέρω, εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι πολὺ καλύτερον ἐξασφαλίζεται ἡ ἀνταπόκρισις διὰ χρησιμοποιήσεως βραχέος κύματος ἐν τῇ ἐκπομπῇ τάξεως μεγέθους 10—70 μέτρων ὑπὸ μικρὰν ἰσχὺν ἐν τῇ κεραίᾳ (ὀλίγων δεκάδων χιλιοβάτ).

Τὸ γεγονὸς τοῦτο, ὅπερ ἀρχικῶς προεκάλεσεν ἐπανάστασιν μεταξὺ τῶν ἀσχολουμένων εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας, φαίνεται, κατόπιν τῶν γενομένων νεωτέρων παρατηρήσεων, ὅτι τείνει νὰ γίνῃ γενικῶς ἀποδεκτὸν καὶ ἐπομένως ἡ σύγχρονος ἀσύρματος τηλεγραφία ἐξελίσσεται πρὸς τὴν χρησιμοποίησιν βραχέος κύματος ἐν τῇ ἐκπομπῇ ἐν συνδυασμῷ πρὸς μικρὰν ἰσχὺν ἐπὶ τῆς κεραίας.

Διεξαγωγὴ τῆς ῥαδιοτηλεγραφικῆς ἀνταποκρίσεως.—Ἐξετάσωμεν ἤδη, μετὰ τὴν περιγραφὴν τῆς ὀργανώσεως τῶν ῥαδιοτηλεγραφικῶν κέντρων, τον τρόπον διεξαγωγῆς τῆς ῥαδιοτηλεγραφικῆς ἀνταποκρίσεως. Ἕκαστος τῶν ἐπὶ τῆς ὑδρογείου ῥαδιοτηλεγραφικῶν σταθμῶν χαρακτηρίζεται διεθνῶς ὑπὸ ὡρισμένου χαρακτηριστικοῦ, ἀποτελουμένου ἐκ δύο ἢ περισσοτέρων γραμμάτων τοῦ διεθνοῦς ἀλφαβήτου, καὶ ἅτινα καθορίζει τὸ διεθνὲς γραφεῖον τῆς Βέρνης. Οὕτως ὁ ῥαδιοτηλεγραφικὸς σταθμὸς Ἀθηνῶν (Βοτανικοῦ) χαρακτηρίζεται διεθνῶς ὑπὸ τοῦ χαρακτηριστικοῦ S.X.G., ὁ τοῦ Βουκουρεστίου διὰ B.U.C., ὁ τοῦ Nauen ὑπὸ τοῦ P.O.Z. Πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν διαφόρων ῥαδιοτηλεγραφικῶν σταθμῶν ἀναφέρονται εἰς εἰδικὸν ὀνοματολόγιον (Nomenclature), ὅπερ συντάσσει καὶ ἐκδίδει ἐτησίως μετὰ τῶν διαφόρων συμπληρωμάτων, ἅτινα ἀναφέρουσι τὰς τυχὸν ἐπελθούσας μεταβολάς, τὸ διεθνὲς γραφεῖον Ἀσυρμάτου Τηλεγραφίας ἐν Βέρνῃ. Ἐκτὸς τῶν χαρακτηριστικῶν τῶν σταθμῶν τὸ ὀνοματολόγιον περιλαμβάνει καὶ ἄλλα στοιχεῖα, ὡς π. χ. τὸ μῆκος τοῦ κύματος, τὴν ἰσχύν, τὸ σύστημα ἐκπομπῆς, τὰς ὥρας καὶ τὸ εἶδος ἐργασίας, τὰς γεωγραφικὰς συντεταγμένας καὶ ἄλλα χρήσιμα στοιχεῖα. Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἀνωτέρω χαρακτηριστικῶν, ἑκάστη χώρα χρησιμοποιεῖ καὶ ἴδια χαρακτηριστικά, ἅτινα ὅμως δὲν ἀναγράφονται εἰς τὸ διεθνὲς ὀνοματολόγιον τῆς Βέρνης καὶ χρησιμοποιοῦνται μόνον διὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἀνταπόκρισιν, ἤτοι μετὰ σταθμῶν τῆς αὐτῆς χώρας.

Ἀποκατάστασις ἐπαφῆς. Ὑποθέσωμεν ὅτι δέον ν' ἀποκατασταθῇ ἐπαφὴ μεταξὺ δύο σταθμῶν, π. χ. Ἀθηνῶν καὶ Βουκουρεστίου. Τότε ὁ καλῶν σταθμός, π.χ. ὁ τῶν Ἀθηνῶν, ἀποστέλλει τρὶς τὸ σημεῖον κλήσεως (—.—.—), ὅπερ ἔχει καθορισθῇ ὑπὸ τῆς διεθνοῦς ῥαδιοτηλεγραφικῆς συμβάσεως τοῦ Λονδίνου (1912), τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ καλουμένου σταθμοῦ B.U.C. τρίς, τὴν λέξιν de καὶ τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ καλοῦντος σταθμοῦ S.X.G. τρίς. Εὐθὺς ὡς ὁ καλούμενος σταθμός, ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει Βουκουρέστιον, λάβῃ τὸ σῆμα τῆς κλήσεως, συντονίζει κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκπομπῆς τούτου ἐπακριβῶς τὸν δέκτην αὐτοῦ πρὸς τὸ μῆκος κύματος τοῦ καλοῦντος σταθμοῦ καὶ ἀκολούθως ἐκπέμπει τὸ ἀκόλουθον σῆμα, ἀποτελούμενον ἐκ τοῦ σημείου κλήσεως (—.—.—) τρίς, ἐκ τοῦ χαρακτηριστικοῦ τοῦ καλοῦντος σταθμοῦ S.X G. τρίς, ἐκ τῆς λέξεως de, ἐκ τοῦ χαρακτηριστικοῦ τοῦ B.U.C. τρὶς καὶ ἐκ τοῦ γράμματος k (—.—). Μετὰ τοῦτο ὁ ἀρχικῶς καλέσας σταθμὸς S.X G. ἄρχεται τῆς μεταβιβάσεως τοῦ ῥαδιοτηλεγραφήματος.

Ἐκτὸς ὅμως τοῦ ἀνωτέρω τρόπου ἀποκαταστάσεως ἐπαφῆς, εἰς τὰ μεγάλα ῥαδιοτηλεγραφικὰ κέντρα γίνεται χρῆσις καὶ ἄλλων τρόπων, οἵτινες περιγράφονται ἐν εἰδικοῖς συγγράμμασι κανονισμῶν τῆς ῥαδιοτηλεγραφικῆς ἀνταποκρίσεως, ἅτινα περιλαμβάνουσι καὶ τὸ σύνολον τῶν κανονισμῶν τῶν τηρουμένων κατὰ τὴν διαμοιβὴν αὐτῆς.

ΕΦΑΡΜΟΓΑΙ ΤΗΣ ΑΣΥΡΜΑΤΟΥ ΤΗΛΕΓΡΑΦΙΑΣ.

Ἐκτὸς τῆς διαμοιβῆς τῆς ἀνταποκρίσεως, ἡ ἀσύρματος τηλεγραφία ἐφαρμόζεται λίαν ἐπιτυχῶς εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ στίγματος, ἤτοι τῆς ἀκριβοῦς θέσεως πλοίων ἐν τῇ θαλάσσῃ, διαμορφωθέντος εἰδικοῦ κλάδου, ὅστις εἰδικώτερον καλεῖται *ῥαδιογωνιομετρία* καὶ προσφέρει σπουδαιοτάτας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ναυτιλίαν, πρὸς τούτοις δὲ εἰς τὴν ἐκπομπὴν ὡριαίων σημάτων, διὰ τῶν ὁποίων ἐλύθη ἐπιτυχῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὸ πρόβλημα τῆς τηρήσεως δι' ἁπλῶν μέσων ἐπὶ τῶν ναυσιπλοούντων πλοίων τῆς ἀκριβοῦς ὥρας τοῦ α΄ μεσημβρινοῦ.

Ῥαδιογωνιομετρία. Ἡ ῥαδιογωνιομετρία, ἥτις ἐκτενῶς θέλει περιγραφῆ ἐν τῷ οἰκείῳ λήμματι, ἐρείδεται ἐπὶ τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς κατευθυνομένης ἐκπομπῆς καὶ τῆς κατευθυνομένης λήψεως.

Ἐν τοῖς προηγουμένοις εἴδομεν ὅτι αἱ συνήθεις κεραῖαι παρουσιάζουσιν *ὁμοιόμορφον ἀκτινοβολίαν*, ἤτοι ἡ ἐνέργεια ἀκτινοβολεῖται μετὰ τῆς αὐτῆς ἐντάσεως κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις. Τοὐναντίον ὑπάρχουσιν ὡρισμένοι τύποι κεραιῶν, οἵτινες παρουσιάζουσιν *ἀνομοιόμορφον ἀκτινοβολίαν*, ἤτοι ἡ κεραία κατὰ τὰς διαφόρους διευθύνσεις παρουσιάζει διάφορον ἱκανότητα ἀκτινοβολίας. Χαρακτηριστικὸς τύπος τοιαύτης κεραίας εἶναι ἡ *κεραία Μαρκόνι*, ἥτις εἰκονίζεται στοιχειωδῶς ἐν σχ. 66 καὶ ἧς τὸ μέγιστον τῆς ἀκτινοβολίας ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν διεύθυνσιν τὴν ὑπὸ τοῦ βέλους ὑποδεικνυομένην.

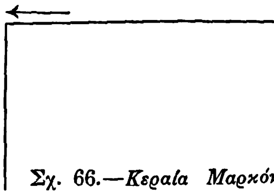

Σχ. 66.—*Κεραία Μαρκόνι.*

Ἡ ἱκανότης ἀκτινοβολίας τῶν διαφόρων τύπων κεραιῶν κατὰ τὰς διαφόρους διευθύνσεις χαρακτηρίζεται ὑπὸ εἰδικῶν διαγραμμάτων, ἅτινα καλοῦνται *χαρακτηριστικὰ τηλεπενεργείας* καὶ λαμβάνονται κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Ἀπὸ τοῦ σημείου ἐγκαταστάσεως τῆς κεραίας φέρομεν ἀκτινοειδῆ ἀνύσματα καὶ ἐπὶ τούτων λαμβάνομεν μήκη ἴσα ἢ ἀνάλογα πρὸς τὴν ἱκανότητα ἀκτινοβολίας τῆς κεραίας κατὰ τὴν θεωρουμένην διεύθυνσιν. Ἐὰν ἑνώσωμεν τὰ ἄκρα τῶν ὡς ἄνω τμημάτων διὰ συνεχοῦς γραμμῆς, εὑρίσκομεν τὴν χαρακτηριστικὴν τηλεπενεργείας ἢ ἀκτινοβολίας τῆς θεωρουμένης κεραίας. Οὕτως, ἡ χαρακτηριστικὴ τηλεπενεργείας κεραίας ὁμοιομόρφου ἀκτινοβολίας εἶναι περιφέρεια κύκλου (σχ. 67), ἐνῷ τοὐναντίον ἡ χαρακτηριστικὴ κεραίας Marconi εἶναι ἡ καμπύλη τοῦ σχ. 68, ἐν ᾗ ἡ XY συμπίπτει πρὸς τὸν ὁριζόντιον βραχίονα τῆς κεραίας. Αἱ κεραῖαι Marconi ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν πρὸς πραγματοποίησιν κατευθυνομένης ἐκπομπῆς. Ἐν τούτοις νεωστὶ ἐγκατελείφθησαν, καθόσον ὡς ἐκ τῶν ἐρευνῶν τοῦ Austin καὶ ἄλλων κατεδείχθη ὅτι ἡ ἰδιότης κατευθύνσεως παύει νὰ ὑφίστατα εἰς τὰς μεγάλας ἀποστάσεις.

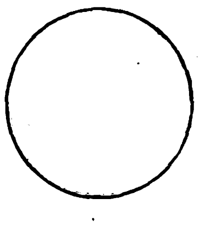

Σχ. 67.—*Χαρακτηριστικὴ τηλεπενεργείας κεραίας ὁμοιομόρφου ἀκτινοβολίας.*

Καὶ αἱ κλεισταὶ κεραῖαι ἢ τὰ πλαίσια δεικνύουσιν ἀνομοιόμορφον ἀκτινοβολίαν. Οὕτως ἡ χαρακτηριστικὴ τηλεπενεργείας πλαισίου δεικνύεται ὑπὸ τοῦ σχ. 69, ἔνθα ἡ εὐθεῖα XY κεῖται ἐν τῷ ἐπιπέδῳ τοῦ πλαισίου. Κατευθυνομένην ἐκπομπὴν δυνάμεθα ἐπίσης νὰ προκαλέσωμεν διὰ καταλλήλου συνδυασμοῦ δύο κεραιῶν διεγειρομένων καθ' ὡρισμένον τρόπον. Αἱ κεραῖαι, αἵτινες χαρακτηρίζονται ὑπὸ κατευθυνομένης ἐκπομπῆς, χαρακτηρίζονται πρὸς τούτοις ὑπὸ κατευθυνομένης λήψεως. Οὕτως ἡ χαρακτηριστικὴ λήψεως κεραίας Marconi εἰκονίζεται ὑπὸ τοῦ σχ. 68, ἐνῷ ἡ χαρακτηριστικὴ πλαισίου εἰκονίζεται ὑπὸ τοῦ σχ. 69, ἔνθα ἡ εὐθεῖα XY, ἥτις κεῖται ἐν τῷ ἐπιπέδῳ τῶν πλευρῶν τοῦ πλαισίου, συμπίπτει πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ πομποῦ.

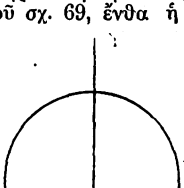

Σχ. 68.—*Χαρακτηριστικὴ τηλεπενεργείας κεραίας Μαρκόνι.*

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ ῥαδιογωνιομετρία, ἤτοι ὁ καθορισμὸς στίγματος πλοίων, πραγματοποιεῖται ἀποκλειστικῶς διὰ κεραιῶν κατευθυνομένης λήψεως, αἱ δὲ διαμορφωθεῖσαι συσκευαὶ πρὸς τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν καλοῦνται *ῥαδιογωνιόμετρα*. Ταῦτα πραγματοποιοῦνται ἀποκλειστικῶς διὰ πλαισίων.

Ὡς εἴδομεν, σύνηθες πλαίσιον παρουσιάζει χαρακτηριστικὴν λήψεως ὡς ἡ τοῦ σχ. 69 καὶ ἐπομένως δεικνύει τὴν κατεύθυνσιν μόνον τοῦ πομποῦ, χωρὶς ὅμως νὰ ὑποδεικνύῃ

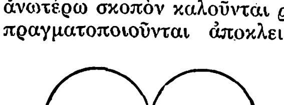

Σχ. 69.—*Χαρακτηριστικὴ πλαισίου.*

Digitized by Google

ἡμῖν καὶ τὴν πλευράν, πρὸς ἣν εὑρίσκεται ὁ πομπός, καὶ ἐπομένως λέγομεν ὅτι τὸ πλαίσιον παρουσιάζει δίπλευρον χαρακτηριστικήν, ἢ ὅτι παρέχει ἐν τῇ ἐκτιμήσει τῆς διευθύνσεως ἀμφιβολίαν 180°. Διὰ συνδυασμοῦ ὅμως κεραίας μετὰ πλαισίου ἡ χαρακτηριστικὴ μετατρέπεται εἰς μονόπλευρον ὡς δεικνύεται ἐν τῷ σχ. 70, καὶ ἐπομένως αἴρεται τὸ μειονέκτημα τῆς ἀμφιβολίας 180°.

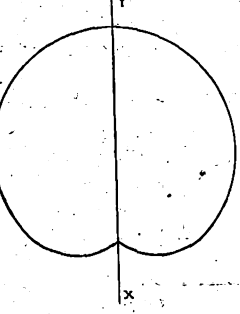

Σχ. 70.—*Χαρακτηριστικὴ λήψεως διὰ συνδυασμοῦ κεραίας καὶ πλαισίου.*

Ραδιογωνιο μ έ τ ρ ω ν χρησιμοποιοῦνται δ ύ ο τύποι: τὰ ραδιογωνιόμετρα μετὰ δύο πλαισίων, ὧν τυπικὸν εἶναι τὸ τοῦ Bellini-Tosi, καὶ τὰ ραδιογωνιόμετρα δι' ἑνὸς πλαισίου.

Τὸ ραδιογωνιόμετρον Bellini-Tosi ἀποτελεῖται ἐκ δύο συνήθως τριγωνικῶν πλαισίων διατεταγμένων ὥστε τὰ ἐπίπεδα αὐτοῦ νὰ εἶναι κάθετα (σχ. 71). Ἕκαστον τῶν πλαισίων συνδέεται πρὸς ζεῦγος πηνίων, ὧν οἱ ἄξονες διατίθενται καθέτως καὶ εἰς τὸ κέντρον τῶν ζευγῶν πηνίων διατίθεται ἕτερον πηνίον δυνάμενον νὰ στρέφεται περὶ ἄξονα καὶ ὅπερ καλεῖται *ἐξερευνητικὸν πηνίον* ἢ *ἐξερευνητής*. Τὸ ἐξερευνητικὸν πηνίον συνδέεται πρὸς συντονιστικὸν συμπυκνωτὴν καὶ σύστημα ἐνισχυτῶν ὑψηλῆς καὶ χαμηλῆς συχνότητος. Τὸ σύστημα τῶν δύο ἀνωτέρω πηνίων μετὰ τοῦ ἐξερευνητοῦ παρουσιάζει χαρακτηριστικὴν λήψεως ὡς ἡ τοῦ σχ. 70, ἐνῷ ἡ εὐθεῖα ΧΥ, ἥτις παριστᾷ τὸν ἄξονα τοῦ ἐξερευνητοῦ, συμπίπτει πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ πομποῦ, ὁ καθορισμὸς τῆς διατάσεως τοῦ ἐκπέμποντος σταθμοῦ γίνεται διὰ στροφῆς τοῦ ἐξερευνητοῦ μέχρις ὅτου τὰ σήματα καταστῶσιν ἐντονώτερα, ὅτε ἡ διεύθυνσις τοῦ ἄξονος τοῦ ἐξερευνητοῦ συμπίπτει πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ πομποῦ.

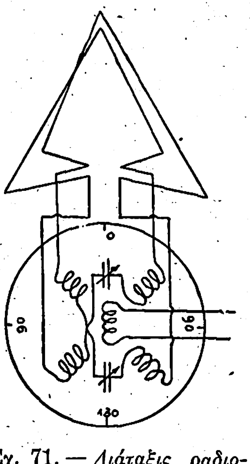

Σχ. 71. — *Διάταξις ραδιογωνιομέτρου Μπελλίνι-Τόζι.*

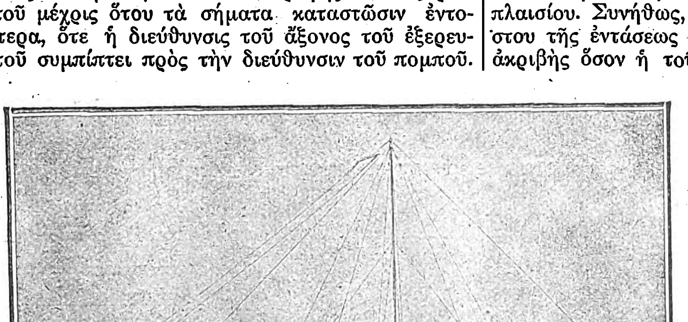
Σχ. 72. — *Διάταξις πλαισίου ραδιογωνιομέτρου Bellini-Tosi (Μαρκόνι).*

Σχ. 73.—*Συντονιστικὰ ὄργανα καὶ ἐρευνητὴς ραδιογωνιομέτρου Bellini-Tosi (Μαρκόνι).*

Ἡ ἀνωτέρω χαρακτηριστική, ἥτις εἶναι δίπλευρος, καθίσταται μονόπλευρος (σχ. 70) διὰ συνδυασμοῦ τῶν πλαισίων πρὸς συνήθη ἀνοικτὴν κεραίαν. Τὰ σχ. 72 καὶ 73 δεικνύουσι τὴν γενικὴν ὄψιν ραδιογωνιομέτρου Bellini-Tosi.

Τὰ *δι' ἑνὸς πλαισίου* ραδιογωνιόμετρα πραγμα-

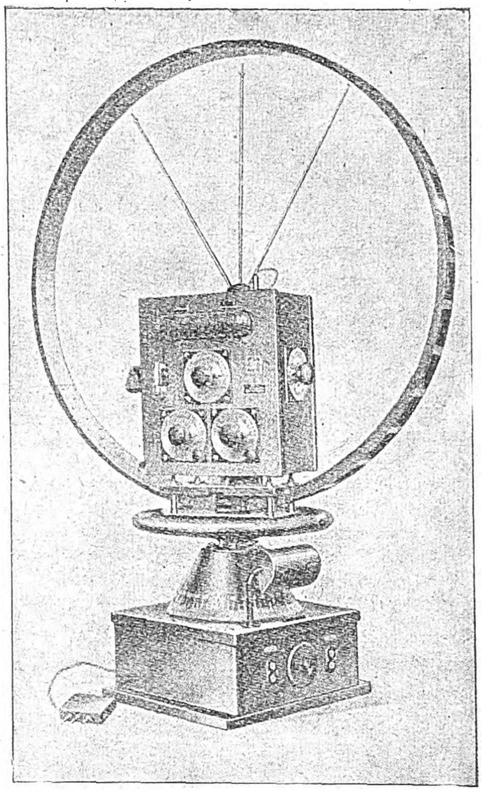
Σχ. 74.—*Ραδιογωνιόμετρον δι' ἑνὸς πλαισίου (Telefunken).*

τοποιοῦνται δι' ἑνὸς πλαισίου ὅπερ συνδέεται πρὸς συντονιστικὸν συμπυκνωτὴν καὶ ἐνισχυτὴν ὑψηλῆς καὶ χαμηλῆς συχνότητος. Ὁ καθορισμὸς τῆς διευθύνσεως τοῦ πομποῦ ἐπιτυγχάνεται διὰ στροφῆς τοῦ πλαισίου περὶ κατακόρυφον ἄξονα μέχρι τῆς θέσεως, καθ' ἣν τὰ λαμβανόμενα σώματα εἶναι ἐντονώτερα, ὅτε ἡ διεύθυνσις τοῦ πομποῦ κεῖται ἐν τῷ ἐπιπέδῳ τοῦ πλαισίου. Ἐν τῷ σχ. 74 δεικνύεται ἡ θετικὴ ὄψις ραδιογωνιομέτρου δι' ἑνὸς πλαισίου. Συνήθως, ἐπειδὴ ἡ ἐκτίμησις τοῦ μεγίστου τῆς ἐντάσεως τῶν σημάτων δὲν εἶναι τόσον ἀκριβὴς ὅσον ἡ τοῦ ἐλαχίστου, ἡ διεύθυνσις τοῦ π ο μ π ο ῦ καθορίζεται διὰ στροφῆς τοῦ πλαισίου μέχρις ἐκμηδενίσεως τῶν σημάτων, ὅτε ὁ πομπὸς κεῖται ἐπὶ τῆς καθέτου ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ πλαισίου.

Ὁ καθορισμὸς τοῦ στίγματος πλοίου ἐπιτυγχάνεται εἴτε διὰ *ξένης διοπτεύσεως* (Fremdpeilung) εἴτε δι' *ἰδίας διοπτεύσεως* (Eigenpeilung).

Ὁ καθορισμὸς τοῦ στίγματος *διὰ ξένης διοπτεύσεως* γίνεται τῇ βοηθείᾳ δικτύου παρακτίων ραδιογωνιομετρικῶν σταθμῶν. Πρὸς τοῦτο τὸ πλοῖον ζητεῖ ραδιοτηλεγραφικῶς παρὰ τοῦ κεντρικοῦ ραδιογωνιομετρικοῦ σταθμοῦ ὅπως καθορισθῇ τὸ στίγμα αὐτοῦ. Πρὸς τοῦτο ὁ σταθμὸς τοῦ πλοίου διεξάγει ὡρισμένου τύπου ἐκπομπήν, δύο δὲ ἢ τρεῖς παράκτιοι ραδιογωνιομετρικοὶ σταθμοί, ἐγκατεστημένοι εἰς διαφόρους θέσεις, καθορίζουσι τὴν διεύθυνσιν τοῦ πλοίου, ἣν μεταβιβάζουσιν ἀκολούθως εἰς τὸν κεντρικὸν σταθμόν, ὅστις καθορίζει τὸ στίγμα τοῦ πλοίου, ὅπερ μετεβιβάζει εἰς τοῦτο ἀκολούθως ραδιοτηλεγραφικῶς. Ἐν τῇ περιπτώσει καθορισμοῦ τοῦ στίγματος διὰ ξένης διοπτεύσεως παρατηροῦμεν ὅτι τὸ πλοῖον δὲν εἶναι ἐπάναγκες νὰ ᾖ ἐφωδιασμένον διὰ ραδιογωνιομέτρου.

Κατὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ στίγματος *δι' ἰδίας διοπτεύσεως* τὸ πλοῖον δέον νὰ φέρῃ ἀναγκαίως ἐγκατάστασιν ραδιογωνιομέτρου. Κατὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ στίγματος δι' ἰδίας διοπτεύσεως ἐκλέγομεν δύο σταθμοὺς Α καὶ Β (σχ. 75), ὧν αἱ γεωγραφικαὶ συντεταγμέναι νὰ εἶναι γνωσταὶ καθὼς καὶ ἡ μεταξὺ αὐτῶν ἀπόστασις, καὶ τῇ βοηθείᾳ ραδιογωνιομέτρου καθορίζομεν ἐκ τοῦ πλοίου τὴν διεύθυνσιν αὐτῶν, ἢ ὡς λέγομεν λαμβάνομεν δύο ραδιοδιοπτεύσεις τῶν σταθμῶν. Ὡς ἐκ τοῦ σχ. 75 ἐμφαίνεται ἐκ τῶν ραδιοδιοπτεύσεων τοῦ πλοίου καθορίζονται αἱ γωνίαι α=β καὶ γ=δ. Ἐπειδὴ ἐξ ἄλλου εἶναι γνωστὸν τὸ μῆκος τῆς εὐθείας ΑΒ, καθὼς καὶ αἱ γωνίαι ἃς σχηματίζει ἡ ἐν λόγῳ εὐ-

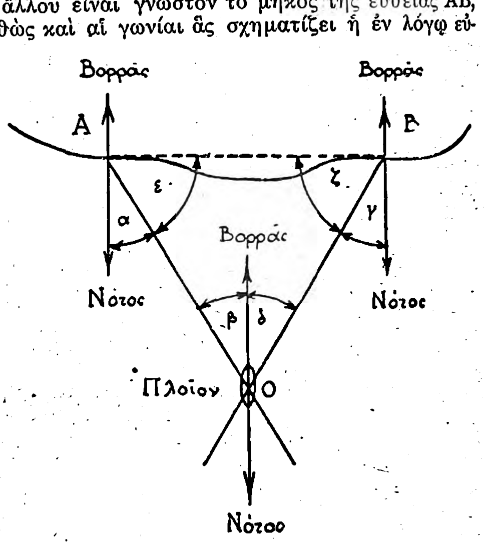

Σχ. 75.—*Ραδιογωνιομετρικὸς καθορισμὸς τοῦ στίγματος.*

θεῖα μετὰ διευθύνσεως Βορρᾶς—Νότος, δυνάμεθα εὐκόλως νὰ καθορίσωμεν τὰς γωνίας ε καὶ ζ.

Οὕτω τὸ πρόβλημα τοῦ καθορισμοῦ τοῦ στίγματος ἀνάγεται εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ τριγώνου ΑΒΟ, οὗτινος εἶναι γνωστὴ ἡ πλευρὰ ΑΒ καὶ αἱ προσκείμεναι γωνίαι ε καὶ ζ. Εἶναι φανερὸν ὅτι αἱ συντεταγμέναι τοῦ σημείου τομῆς Ο τῶν δύο ἄλλων πλευρῶν τοῦ τριγώνου καθορίζουσι τὸ στίγμα τοῦ πλοίου. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ διὰ ραδιογωνιομέτρου καθορισμὸς τοῦ στίγματος ἐν τῇ πράξει δὲν εἶναι τόσον ἁπλοῦς ἀλλὰ ἀπαιτοῦνται πρόσθετοι διορθώσεις, ὅπως ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν διάφορα αἴτια ἅτινα ὑπεισάγουσι σφάλματα κατὰ τὰς λαμβανομένας διοπτεύσεις.

Ἐκτὸς ὅμως τοῦ καθορισμοῦ τοῦ στίγματος τὰ ραδιογωνιόμετρα δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ἐπιτυχῶς πρὸς καθοδήγησιν τῶν πλοίων ἐν καιρῷ ὁμίχλης διὰ μέσου ἐπικινδύνων διαύλων. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐγένετο ἐγκατάστασις εἰς τὰ παράλια τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν, ἔνθα ὑπάρχουσιν ἐπικίνδυνοι δίαυλοι διὰ τοὺς ναυσιπλοοῦντας, εἰδικῶν ραδιοτηλεγραφικῶν πομπῶν, καλουμένων *ραδιοφάρων*, οἵτινες διεξάγουσιν εἰδικὴν ἐκπομπήν. Τὰ πλοῖα τὰ φέροντα ἐγκατάστασιν ραδιογωνιομέτρου δύνανται ἐν καιρῷ ὁμίχλης νὰ καθοδηγηθῶσιν ἀσφαλῶς τῇ βοηθείᾳ συνεχῶν ραδιοδιοπτεύσεων τοῦ ραδιοφάρου, δι' ὧν κανονίζουσι τὴν πορείαν αὐτῶν ὥστε νὰ εὑρίσκωνται πάντοτε ἐντὸς τῆς ζώνης ἀσφαλείας. Μεγίστης ἐφαρμογῆς τυγχάνουσι τὰ ραδιογωνιόμετρα διὰ τὸν καθαρισμὸν τοῦ στίγματος τῶν ἀεροπλάνων καὶ τὸν καθορισμὸν τῆς πορείας αὐτῶν, ἡ σημασία δὲ τούτων ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς πάντας τοὺς συγχρόνους ἀερολιμένας γίνεται ἐγκατάστασις ραδιογωνιομέτρων. Μεταξὺ τῶν ἐγκαταστάσεων τούτων ἀναφέρομεν τὴν τοῦ νεωτέρου ἀερολιμένος τοῦ Croydon ἐν Ἀγγλίᾳ.

Ὡριαῖα σήματα.—Ὡς γνωστὸν ὁ ναυτιλλόμενος, ὅπως γνωρίζῃ ἐν ἑκάστῃ στιγμῇ τὸ στίγμα του, δέον νὰ γνωρίζῃ τὸ γεωγραφικὸν πλάτος καὶ μῆκος τοῦ τόπου ἐν ᾧ εὑρίσκεται. Τὸ γεωγραφικὸν πλάτος καθορίζεται εὐκόλως τῇ βοηθείᾳ ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων, ἐνῷ τοὐναντίον ὁ καθορισμὸς τοῦ γεωγραφικοῦ μήκους δὲν εἶναι τόσον ἁπλοῦς. Ὄντως τὸ γεωγραφικὸν μῆκος καθορίζεται ὡς διαφορὰ δύο γωνιῶν, ἥτις ἀπαιτεῖ τὴν γνῶσιν τῆς τοπικῆς ὥρας καὶ τῆς ὥρας τοῦ πρώτου μεσημβρινοῦ, π. χ. τοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ Greenwich.

Καὶ ὁ μὲν καθορισμὸς τῆς τοπικῆς ὥρας εἶναι ἁπλοῦς, καθ' ὅσον γίνεται δι' ἁπλῶν ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων, ὁ ἀκριβὴς ὅμως καθορισμὸς τῆς ὥρας τοῦ πρώτου μεσημβρινοῦ ἦτο μέχρι πρό τινος λίαν δυσχερὴς διὰ τὸν ναυτιλλόμενον. Διὰ τὴν ἀνεύρεσιν ἀκριβῶν καὶ ἁπλῶν μεθόδων ἐγένοντο κατὰ καιροὺς πάμπολλαι ἔρευναι, ἡ σοβαρότης δὲ τοῦ ἀνωτέρω προβλήματος κατανοεῖται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ Ἀγγλικὸν κοινοβούλιον ἐν ἔτει 1714 προεκήρυξε βραβεῖον 20000 λιρῶν δι' ἐκεῖνον, ὅστις ἤθελεν ὑποδείξει μέθοδον ἁπλῆν ἐπιτρέπουσαν τὸν καθορισμὸν τῆς ὥρας τοῦ πρώτου μεσημβρινοῦ καὶ ἐπομένως τοῦ γεωγραφικοῦ μήκους μὲ προσέγγισιν 0°,5.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ πρόβλημα ἐλύθη ὑπὸ τοῦ Harrison, ὅστις κατεσκεύασεν ὡρολόγιον, ὅπερ ἠδύνατο ἐντὸς διαστήματος 47 ἡμερῶν νὰ παρέχῃ τὴν ὥραν τοῦ πρώτου μεσημβρινοῦ μὲ **προσέγγισιν 2 λεπτῶν. Κατὰ τὴν αὐτὴν** ἐποχὴν

Digitized by Google

κατεσκευάσθησαν ὑπὸ τοῦ Leroy καὶ Berthoud τὰ πρῶτα χρονόμετρα, τῇ βοηθείᾳ δὲ τοῦ χρονομέτρου καθορίζεται καὶ σήμερον ἡ ὥρα τοῦ πρώτου μεσημβρινοῦ. Ἀλλ᾽ ὅσον καὶ ἂν αἱ πρόοδοι ἐν τῇ κατασκευῇ τῶν χρονομέτρων ἐτελειοποιήθησαν, ὁ ναυτιλλόμενος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ βασίζηται ἁπλῶς ἐπὶ τούτου, ἀλλὰ καθ᾽ ἑκάστην δέον νὰ παρακολουθῇ τοῦτο καὶ νὰ καθορίζῃ τὴν κατάστασιν.

Τὸ πρόβλημα ὅμως τοῦ ἁπλοῦ καθορισμοῦ τῆς ὥρας τοῦ πρώτου μεσημβρινοῦ ἐλύθη λίαν ἐπιτυχῶς διὰ τῶν *ὡριαίων* ραδιοτηλεγραφικῶν σημάτων. Οἱ διάφοροι ραδιοτηλεγραφικοὶ σταθμοὶ ἐκπέμπουσι, καθ᾽ ὡρισμένην ὥραν τῆς ἡμέρας καὶ ὑπὸ ὡρισμένον μῆκος κύματος, ὡριαῖα σήματα παρέχοντα τὴν ὥραν τοῦ πρώτου μεσημβρινοῦ. Διὰ τῆς λήψεως τῶν ἀνωτέρω σημάτων ἐκ τοῦ πλοίου δυνάμεθα διὰ τῶν γνωστῶν μεθόδων νὰ συγκρίνωμεν τὸ χρονόμετρον τοῦ πλοίου καὶ νὰ καθορίσωμεν τὴν ἀπόλυτον κατάστασιν αὐτοῦ.

Μετάδοσις εἰδήσεων. — Ἐκτὸς τῆς ραδιογωνιομετρίας καὶ τῶν ὡριαίων σημάτων, οἱ ραδιοτηλεγραφικοὶ σταθμοὶ χρησιμοποιοῦνται ἐπιτυχῶς διὰ τὴν ἐκπομπὴν εἰδήσεων πολιτικῶν, κοινωνικῶν, μετεωρολογικῶν, ἐμπορικῶν, χρηματιστικῶν καὶ ἄλλων, χρησιμοποιουμένων κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τοῦ τύπου.

Ὁ ἀσύρματος τῶν ἀεροπλοίων καὶ ἀεροπλάνων. — Μετὰ τὴν τελειοποίησιν τῶν ἀεροπλάνων καὶ ἀεροπλοίων ἐγένοντο ἐγκαταστάσεις ἀσυρμάτου τηλεγράφου καὶ τηλεφώνου ἐπ᾽ αὐτῶν. Αἱ ἐγκαταστάσεις αὗται διαφέρουσι μόνον κατὰ τὸ ὅτι εἰς τὰς ἐπὶ ἀεροπλάνων καὶ ἀεροπλοίων ἐγκαταστάσεις ἐπιβάλλεται ἡ συγκέντρωσις ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέρας ἰσχύος εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν μικρότερον χῶρον καὶ βάρος. Ἡ ἰσχὺς ἡ ἀπαιτουμένη διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ πομποῦ λαμβάνεται ἐκ μικρᾶς μηχανῆς κινουμένης τῇ βοηθείᾳ ἕλικος, ἥτις ἐπηρεάζεται ὑπὸ τοῦ ρεύματος ἀέρος, τοῦ προκαλουμένου ὑπὸ τῆς ταχύτητος τοῦ ἀεροπλάνου. Ἡ ὅλη ἐγκατάστασις τοποθετεῖται κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ μὴ ἐπηρεάζεται ὑπὸ τῶν μηχανικῶν κραδασμῶν τοῦ ἀεροπλάνου, ὁ δὲ ἀεροπόρος, ὅπως κατὰ τὴν λῆψιν μὴ ἐπηρεάζηται ἐκ τοῦ μεγάλου θορύβου τῆς μηχανῆς, ἐφοδιάζεται δι᾽ εἰδικῆς περικεφαλαίας, ἥτις περιλαμβάνει καὶ τ᾽ ἀκουστικά. Ὡς κεραία συνήθως χρησιμοποιεῖται ἁπλοῦν σύρμα περιειλιγμένον ἐντὸς εἰδικοῦ ἀνελίκτρου, ὅπερ ἐκτυλίσσεται ὅταν τὸ ἀεροπλάνον εὑρίσκεται ἐν πτήσει. Κατὰ τὸ κατώτερον ἄκρον τὸ σύρμα φέρει βαρίδιον, ὅπερ χρησιμεύει διὰ τὴν τάσιν αὐτοῦ (σχ. 76). Πολλάκις ὅμως ἐπὶ τῶν ἀεροπλάνων γίνεται καὶ ἐγκάτάστασις μονίμου κεραίας. Ὡς λῆψις Γῆς χρησιμεύει αὐτὸ τοῦτο τὸ σῶμα τοῦ ἀεροπλάνου, ὅπερ χρησιμεύει ὡς ἀντίβαρον. Ἐν τῷ σχ. 77 δεικνύεται ἡ γενικὴ ὄψις σταθμοῦ ἀσυρμάτου ἀεροπλάνου.

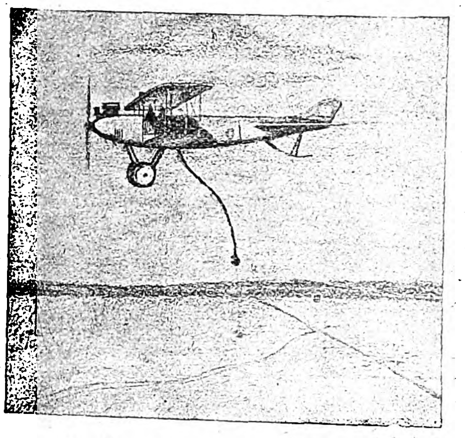

Σχ. 76.— *Συνήθης διάταξις κεραίας ἐπὶ ἀεροπλάνου.*

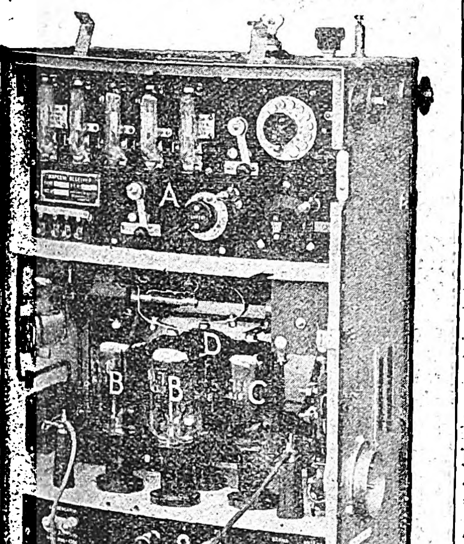

Σχ. 77.—*Σταθμὸς ἀσυρμάτου τηλεγράφου καὶ τηλεφώνου ἀεροπλάνου (Μαρκόνι). A=δέκτης B, C=ἠλεκτρικοὶ σωλῆνες πομποῦ E=συντονιστικὰ ὄργανα πομποῦ.*

Σῆμα κινδύνου. — Μεγίστην ὑπηρεσίαν προσφέρει ὁ ἀσύρματος τηλέγραφος ἐπὶ κινδυνευόντων πλοίων, ὡς τοῦτο κατεδείχθη εἰς πλείστας ὅσας περιπτώσεις, ἕνεκα δὲ τοῦ λόγου τούτου εἰς πάντα τὰ πεπολιτισμένα κράτη καθιερώθη ὅπως ὑποχρεωτικῶς διὰ νόμου ἅπαντα τὰ πλοῖα, φορτηγὰ καὶ ἐπιβατικὰ ἀνωτέρας ὡρισμένης χωρητικότητος, εἶναι ἐφωδιασμένα δι᾽ ἐγκαταστάσεως ἀσυρμάτου τηλεγράφου καὶ διὰ μιᾶς κυρίας ἐγκαταστάσεως καὶ ἑτέρας βοηθητικῆς, δυναμένης ἐν καιρῷ κινδύνου, καθ᾽ ἣν ἡ κυρία ἐγκατάστασις ἤθελεν ὑποστῆ βλάβην, νὰ ἀντικαταστήσῃ αὐτήν.

Συμφώνως πρὸς τὴν Διεθνῆ Ραδιοτηλεγραφικὴν Σύμβασιν τοῦ Λονδίνου τὸ σῆμα κινδύνου συνίσταται εἰς τὴν ἐκπομπὴν τοῦ «S.O.S.» (. . . — — — . . .) ὅπερ παριστᾷ τ᾽ ἀρχικὰ στοιχεῖα τῶν ἀγγλικῶν λέξεων «Save our souls», ἤτοι «σώσατε τὰς ψυχάς μας». Τὸ σῆμα κινδύνου συνοδεύεται ὑπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐκπέμποντος πλοίου καὶ ταυτοχρόνως ὑπὸ τοῦ στίγματος αὐτοῦ. Ὁ τηλεγραφητὴς ὅστις λαμβάνει τὸ σῆμα κινδύνου ὀφείλει νὰ ἐγκαταλείψῃ πᾶσαν ἄλλην ἐργασίαν καὶ νὰ προσπαθήσῃ νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ κινδυνεύοντος πλοίου. Πρὸς τούτοις πάντες οἱ εἰς τὴν γειτονικὴν περιοχὴν ἐργαζόμενοι ραδιοτηλεγραφικοὶ σταθμοὶ καταπαύουσι πᾶσαν αὐτῶν ἐργασίαν, φροντίζοντες συμφώνως πρὸς τοὺς γνωστοὺς κανονισμοὺς τῆς διεθνοῦς ραδιοτηλεγραφικῆς συμβάσεως νὰ συμβάλωσιν εἰς τὴν διάσωσιν τοῦ κινδυνεύοντος πλοίου.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη διεμορφώθησαν εἰδικαὶ αὐτόματοι προειδοποιητικαὶ διατάξεις λήψεως σήματος κινδύνου, καὶ ὅταν ὁ τηλεγραφητὴς δὲν εὑρίσκεται ἐν τῷ δέκτῃ, καὶ αἵτινες συνίστανται εἰς εἰδικὰς διατάξεις λήψεως ἐπηρεαζομένας ὑπὸ τοῦ ρυθμοῦ τοῦ σήματος κινδύνου. Εὐθὺς ὡς ὁ δέκτης οὗτος λάβῃ σῆμα κινδύνου, μικρὸς κώδων τίθεται εἰς ἐνέργειαν, καὶ προειδοποιεῖ τὸν τηλεγραφητὴν ὅστις οὕτω σπεύδει πρὸς τὸν δέκτην.

ΒΡΑΧΕΑ ΚΥΜΑΤΑ.

Οὕτω καλοῦμεν ἠλεκτρομαγνητικὰ κύματα, ὧν τὸ μῆκος κύματος κυμαίνεται μεταξὺ 5—100 μέτρων. Τὰ βραχέα κύματα ἀπέκτησαν σπουδαιοτάτην σημασίαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, καθόσον κατεδείχθη ὅτι διὰ χρησιμοποιήσεως τούτων ἡ διαμοιβὴ τῆς ἀνταποκρίσεως δύναται νὰ διεξαχθῇ κατὰ πολὺ οἰκονομικώτερον καὶ ἀσφαλέστερον τρόπον ἢ διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως μεγάλων μηκῶν κύματος. Ὄντως ἐκ τῶν μέχρι πρό τινος θεωρητικῶν καὶ πειραματικῶν ἐρευνῶν εἶχε διαπιστωθῇ ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς διαμοιβῆς τῆς ἀνταποκρίσεως μεταξὺ μεγάλων ἀποστάσεων γίνεται διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως ἐν τῇ ἐκπομπῇ μεγάλου μήκους κύματος καὶ μεγάλης ἰσχύος ἐν τῇ κεραίᾳ. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῶν ἀνωτέρω διδομένων ἐγένετο ἡ ἐγκατάστασις τῶν συγχρόνων μεγάλων ραδιοτηλεγραφικῶν πομπῶν, ὡς τοῦ Nauen, Sainte-Assise, Rugby κλπ., οἵτινες καὶ πράγματι ἀπέδωκαν λίαν ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα.

Ἐν τούτοις ἀπὸ τῆς πρώτης ἐποχῆς τῆς πρακτικῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας, ὁ Marconi προέβλεψε τὴν πλεονεκτικότητα τῶν βραχέων κυμάτων καὶ ἐξετέλεσεν ἐπὶ τούτῳ σχετικὰ πειράματα, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ μεγάλου πολέμου. Ὁ Marconi ὑπεστήριζεν ὅτι διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως βραχέος κύματος θὰ ἠδύνατο τῇ βοηθείᾳ καταλλήλου ἀνακλαστικῆς διατάξεως νὰ συγκεντρώσῃ τὴν ἀκτινοβολίαν εἰς στενοτάτην δέσμην καὶ νὰ κατευθύνῃ ταύτην κατὰ βούλησιν. Τὰ πρῶτα αὐτοῦ πειράματα ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τῶν βραχέων κυμάτων ἐξετέλεσεν ὁ Marconi ἐν Ἰταλίᾳ βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ C. S. Franklin τῆς Marconi Co. Ἀκολούθως τὰ ἀνωτέρω πειράματα ἐσυνεχίσθησαν ὑπὸ τοῦ Franklin ἐν Carnarvon ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ Marconi, ἐν ἔτει δὲ 1917 διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως μήκους κύματος 3 μέτρων ἐπέτυχεν ἐμβέλειαν 20 μιλλίων. Ἀκολούθως ἐπεξέτεινε τὰ πειράματα αὐτοῦ ὁ Franklin πρὸς ἐπιτυχίαν μεγαλυτέρων ἐμβελειῶν, ἐπέτυχε δ᾽ ἐν ἔτει 1920 ἐμβέλειαν 74 μιλλίων, κατὰ δὲ τὸ 1921 ἐμβέλειαν 97 μιλλίων.

Τὰ πρῶτα ταῦτα πειραματικὰ ἀποτελέσματα ἤγαγον τὸν Marconi εἰς τὴν συστηματικωτέραν σπουδὴν τῶν βραχέων κυμάτων καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἐχρησιμοποίησε πομπὸν ἐγκατασταθέντα ἐν Poldhu, κατευθυνομένης ἐκπομπῆς, ὑπὸ μῆκος κύματος 92 μέτρων καὶ ἰσχὺν 10—12 K.W., ἐνῷ τὸν δέκτην ἐγκατέστησεν ἐπὶ τῆς θαλαμηγοῦ του «Elettra», ἧς ἐπέβη ὁ ἴδιος πρὸς παρακολούθησιν τῶν ἀποτελεσμάτων λήψεως. Τὰ πειραματικὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν Marconi Franklin ἐδικαίωσαν πλήρως τὰς προβλέψεις τοῦ Marconi, καθ᾽ ὅσον ἐπέτυχεν εὐκρινῆ λῆψιν σημάτων προερχομένων ἐκ τοῦ πομποῦ Poldhn ἐξ ἀποστάσεως 2320 ναυτικῶν μιλίων, ἡ ἔντασις τῶν σημάτων δὲ ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἀσφαλῶς ἠδύνατό τις νὰ συμπεράνῃ, ὅτι τὰ σήματα θὰ ἦσαν τελείως ἀντιληπτὰ καὶ ἀπὸ πολὺ μεγαλυτέρας ἀποστάσεως.

Κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν ἐγένοντο γνωστὰ καὶ τ᾽ ἀποτελέσματα τῶν πειραματικῶν ἐκπομπῶν καὶ λήψεων ὑπὸ πολλῶν ἐρασιτεχνῶν. Τὰ διάφορα πεπολιτισμένα κράτη πρὸς ἐνίσχυσιν ἀφ᾽ ἑνὸς τοῦ ἐρασιτεχνισμοῦ, ὅστις μεγάλως ἀνεπτύχθη κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν ἰδίως περίοδον, καὶ ἀφ᾽ ἑτέρου πρὸς προστασίαν τῆς ραδιοτηλεγραφικῆς ἀνταποκρίσεως, καθιέρωσαν ἀπὸ κοινοῦ πρὸς χρῆσιν τὴν ἐρασιτεχνικὴν κλίμακα μηκῶν κύματος περιλαμβανομένην ἐν τῇ περιοχῇ 100—400 μέτρ., ἥτις ὡς ἐκ τῶν μέχρι πρό τινος ἐρευνῶν ἐθεωρεῖτο ἄχρηστος διὰ τὴν μεταξὺ μεγάλων ἀποστάσεων ραδιοτηλεγραφίαν. Ἐν τούτοις ὅλως παραδόξως ὑπὸ τῶν ἐρασιτεχνῶν ἀπεδείχθη ὅτι διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως βραχέος κύματος καὶ μικρᾶς ἰσχύος ἐν τῇ ἐκπομπῇ, δύνανται νὰ ἐπιτευχθῶσιν ἀπίστευτοι ὄντως ἐμβέλειαι, π. χ. κατέστη δυνατὴ ἡ ὑπερνίκησις τῆς ἀποστάσεως Ἀμερικὴ - Εὐρώπη διὰ τῆς διαθέσεως ὀλίγων βὰτ ἐπὶ τῆς κεραίας ἐκπομπῆς. Τὰ πρῶτα ἀνακοινωθέντα τῶν ἐρασιτεχνῶν ἐθεωρήθησαν ὡς λίαν ὑπερβολικά, διὰ τῆς συστηματικῆς ὅμως ἐρεύνης κατεδείχθη ὅτι πράγματι διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν βραχέων κυμάτων δύνανται νὰ πραγματοποιηθῶσιν ἀπιστεύτως μεγάλαι ἐμβέλειαι ὑπὸ λίαν μικρὰν ἰσχὺν ἐν τῇ ἐκπομπῇ.

Τὸ πρόβλημα τῶν βραχέων κυμάτων εὑρίσκετο περὶ τὰ τέλη τοῦ 1922 εἰς τὸ ἀκόλουθον σημεῖον.

Ὑπὸ μιᾶς μὲν μερίδος εἰδικῶν ὑπεστηρίζετο ὅτι, ναὶ μὲν δια τῶν βραχέων κυμάτων ἐπιτυγχάνονται διὰ χρησιμοποιήσεως μικρᾶς ἰσχύος μεγάλαι ἐμβέλειαι, ἀλλ᾽ ἡ χρησιμοποίησις τῶν βραχέων κυμάτων παρουσιάζει πλεῖστα μειονεκτήματα, ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) Ἡ ἐμβέλεια μειοῦται σημαντικῶς ἐν καιρῷ ἡμέρας. 2) Ὅτι αἱ ἐν καιρῷ νυκτὸς ἐμβέλειαι δὲν εἶναι σταθεραί, καὶ ἑπομένως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐμπιστευθῶμεν εἰς τὰ βραχέα κύματα τὴν ἐμπορικὴν ἀνταπόκρισιν. 3) Ἡ παρεμβολὴ ξηρᾶς ἰδίᾳ ὀρεινοῦ ἐδάφους, μειώνει σημαντικῶς τὴν ἐμβέλειαν.

Τοὐναντίον ὑπὸ ἑτέρας μερίδος εἰδικῶν, ἧς ἡγεῖτο αὐτὸς οὗτος ὁ Marconi, ὑπεστηρίζετο προκειμένου περὶ ἐκπομπῶν ὑπὸ μῆκος κύματος 100 μέτρων ἢ ἐπὶ μικροτέρων ὅτι: 1) Ἡ ἐν καιρῷ ἡμέρας ἐμβέλεια εἶναι κατὰ πολὺ μεγαλυτέρα ἢ ὅσον ἀνεμένετο. 2) Αἱ νυκτεριναὶ ἐμβέλειαι εἶναι τελείως σταθεραὶ καὶ ὅτι αἱ ἀποστάσεις, αἵτινες δύνανται νὰ ὑπερνικηθῶσιν εἶναι κατὰ πολὺ ἀνώτεραι ἐκείνων ἃς ἠδύνατό τις νὰ φαντασθῇ. 3) Ὅτι ἡ παρεμβολὴ Γῆς ἢ τμημάτων Γῆς δὲν ἀποτελεῖ πρόσκομμα εἰς τὴν διάδοσιν τῶν βραχέων κυμάτων καὶ 4) Ὅτι ἡ ἐπίδρασις τῶν ἀτμοσφαιρικῶν εἶναι κατὰ πολὺ μικροτέρα εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν βραχέων κυμάτων.

Πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ὀρθότητος τῶν ἀνωτέρω ἰσχυρισμῶν, οἵτινες ἐξ ἄλλου ὑπέστησαν δριμυτάτην κριτικὴν ὑπὸ τῆς ἑτέρας μερίδος, ὁ Μαρκόνι ἐπεδόθη εἰς συστηματικὰς ἐρεύνας ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Franklin καὶ τῆς Ἑταιρίας Marconi's Wireless Telegraph C. Ltd., πράγματι δ᾽ ἐν ἔτει 1924 κατώρθωσε διὰ χρησιμοποιήσεως μήκους κύματος 32 μέτρων καὶ ἰσχύος ἐν τῷ πομπῷ 12 K.W. νὰ ἐπιτύχῃ μεταβίβασιν μεταξὺ Poldhu καὶ New York, Buenos Aires καὶ Sydney.

Πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἄποψιν τοῦ Marconi ἐτάχθησαν νεωστὶ καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐρευνηταί, οἵτινες πειραματικῶς ἐπεβεβαίωσαν τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ Marconi καὶ ὑπὸ τῶν ὁποίων θεωρεῖται πλέον ὅτι ἡ νεωτέρα ἐξέλιξις τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας εἶναι ἡ χρησιμοποίησις βραχέος κύματος καὶ μικρᾶς ἰσχύος ἐν τῇ ἐκπομπῇ. Μετὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἔκβασιν τῶν πειραματικῶν ἐρευνῶν τοῦ Marconi καὶ τῶν συνεργατῶν αὐτοῦ, δι᾽ ὧν ἀναμφισβητήτως διεπιστώθη ὅτι ἡ ραδιοτηλεγραφικὴ ἀνταπόκρισις εἶναι τελείως ἐξησφαλισμένη ἐφ᾽ ὅσον γίνεται χρῆσις μήκους κύματος κατωτέρου τῶν 100 μέτρων καὶ ἰσχύος ἐπὶ κεραίας 15—40 K.W. ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἀνεγνώρισεν ἐγκαίρως τὴν χρησιμότητα τῶν βραχέων κυμάτων καὶ τῇ εἰσηγήσει τοῦ Marconi ἀπεφάσισεν, ὅπως ἱδρύσῃ τὸ προβλεπόμενον δίκτυον ἀσυρμάτου πρὸς ραδιοτηλεγραφικὴν σύνδεσιν τῶν διαφόρων μεμακρυσμένων ἀγγλικῶν ἀποικιῶν μετὰ τῆς Βρεττανικῆς μητροπόλεως, τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸν ὅρον «The imperial chain» ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὑπὸ τοῦ Marconi - Franklin διαμορφωθέντος συστήματος ἐκπομπῆς διὰ βραχέος κύματος γνωστοῦ ὑπὸ τὸν ὅρον «Beam System»

Τὰ πρῶτα σχετικὰ συμβόλαια τοῦ Post - Office μετὰ τῆς Ἑταιρίας Marconi συνήφθησαν κατὰ τὸ

Digitized by Google

ἔτος 1923, ἀνετέθη δ' εἰς τὴν ἐν λόγῳ Ἑταιρίαν ἡ κατασκευὴ τεσσάρων ραδιοτηλεγραφικῶν κέντρων προωρισμένων νὰ ἐξασφαλίζωσι τὴν ραδιοτηλεγραφικὴν ἐπαφὴν μεταξὺ Μεγάλης Βρεττανίας καὶ Καναδᾶ, Αὐστραλίας, Νοτίου Ἀφρικῆς καὶ Ἰνδιῶν. Ἡ κατασκευὴ τῶν ἀνωτέρω κέντρων ἤρξατο μετὰ βραχὺ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τῆς ὑπογραφῆς τῶν σχετικῶν συμβολαίων, ἤδη δὲ πάντα παρελήφθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀγγλικοῦ Post-Office. Κατὰ τὰς δοκιμὰς παραλαβῆς πάντων τῶν ραδιοτηλεγραφικῶν κέντρων, καθ' ὁμολογίαν ἐπίσημον τοῦ Ἀγγλικοῦ Post-Office, ἡ λειτουργία τῶν ἀνωτέρω κέντρων ὑπερέβη τοὺς λίαν αὐστηροὺς ὅρους παραλαβῆς, τοὺς τεθέντας ὑπὸ τοῦ Ἀγγλικοῦ Post-Office ἐν τοῖς σχετικοῖς συμβολαίοις.

Ἡ ἐπιτυχία αὕτη τῶν τεσσάρων ραδιοτηλεγραφικῶν κέντρων ἐπεβεβαίωσε πλήρως τὰς προβλέψεις τοῦ Marconi καὶ τῶν συνεργατῶν αὐτοῦ, καὶ καταδεικνύει κατὰ τρόπον ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἡ νεωτέρα κατεύθυνσις, ἣν λαμβάνει ἡ ἀσύρματος τηλεγραφία, ἰδίᾳ ἐν τῇ ἱδρύσει ραδιοτηλεγραφικῶν κέντρων διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν μεγάλων ἀποστάσεων, εἶναι διὰ χρησιμοποιήσεως βραχέος κύματος. Πράγματι δὲ παρατηρεῖται, ὅτι ἐντὸς μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος ὁ ἀριθμὸς τῶν διὰ βραχέος κύματος ἐγκαταστάσεων ηὐξήθη καταπληκτικῶς. Τὰ πλεονεκτήματα ἅτινα παρουσιάζουσιν αἱ ἐγκαταστάσεις διὰ βραχέων κυμάτων ἔναντι τῶν ἐγκαταστάσεων διὰ μεγάλων κυμάτων δύνανται νὰ συνοψισθῶσιν ἐν τοῖς ἑξῆς: 1) Μεγίστη οἰκονομία ἐν τῇ ἐκτελέσει τῆς ἐγκαταστάσεως. Οὕτως ἐγκατάστασις μεγάλης ἰσχύος ὑπὸ μέγα μῆκος κύματος, ὡς π. χ. αἱ συνήθεις τοῦ Nauen, Rugby κτλ., ἀπαιτοῦσι δαπάνην περίπου 500.000 λιρῶν Ἀγγλίας, ἐνῷ τοὐναντίον ἐγκατάστασις διὰ βραχέων κυμάτων εἶναι κατὰ πολὺ εὐθηνοτέρα. 2) Μεγίστη οἰκονομία εἰς τὰ ἔξοδα ἐκμεταλλεύσεως, συντηρήσεως, ἐξυπηρετήσεως, ἀποσβέσεως κλπ. 3) Μεγάλη ταχύτης ἐν τῇ ἐκπομπῇ, ἥτις ἐπιτρέπει τὴν ὑπὸ λίαν συμφέροντας οἰκονομικοὺς ὅρους ἐκμετάλλευσιν τῆς ἐγκαταστάσεως καὶ 4) Μικροτέρα ἐπίδρασις τῶν ἀτμοσφαιρικῶν καὶ ἑπομένως ἀποφυγὴ τῶν ἐπιζημίων ἐπαναλήψεων.

Συστήματα ἐγκαταστάσεων διὰ βραχέος κύματος.—Ἡ κυρίως ἐκπομπὴ διὰ βραχέων κυμάτων γίνεται διὰ χρησιμοποιήσεως ἐκπομπῆς καὶ λήψεως εἴτε συνήθους εἴτε κατευθυνομένης. Κατὰ τὰς κρατούσας ἀντιλήψεις οἰκονομικωτέρα εἶναι ἡ χρησιμοποίησις κατευθυνομένης ἐκπομπῆς καὶ λήψεως, ἰδίᾳ ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ἐγκαταστάσεως ραδιοτηλεγραφικῆς ἐπικοινωνίας μεταξὺ δύο ὡρισμένων σημείων τῆς ὑδρογείου. Τὰ νεωστὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἱδρυθέντα ραδιοτηλεγραφικὰ κέντρα παρουσιάζουσι κατευθυνομένην ἐκπομπὴν καὶ λῆψιν. Ἡ κατευθυνομένη ἐκπομπὴ πραγματοποιεῖται δι' εἰδικοῦ συστήματος κεραίας διαμορφωθέντος ὑπὸ τῶν Marconi - Franklin καὶ ἀποτελουμένου ἐκ συστήματος κατακορύφων καὶ παραλλήλων ἀγωγῶν δυναμένων νὰ ἑνοῦνται δι' ὁριζοντίων ἢ οὐ συρμάτων. Τὸ σύστημα τροφοδοτεῖται ἐκ τῆς παραγωγοῦ ἐνεργείας ὑψηλῆς συχνότητος διὰ καταλλήλων τροφοδοτικῶν ἀγωγῶν ἐκ διαφόρων σημείων εἰς τρόπον, ὥστε τὸ ρεῦμα εἰς ὅλους τοὺς κατακορύφους ἀγωγοὺς νὰ παρουσιάζῃ τὴν αὐτὴν φάσιν. Τὸ ἀνωτέρω σύστημα παρουσιάζει κατευθυνομένην ἐκπομπήν, ἧς ἡ διεύθυνσις κεῖται ἐπὶ τῆς καθέτου ἐπὶ τὸ ἐπίπεδον τῶν κατακορύφων ἀγωγῶν καὶ παρουσιάζει δίπλευρον χαρακτηριστικὴν ἀκτινοβολίας, ἥτις μετατρέπεται ὅμως εἰς μονόπλευρον, ἐὰν ὄπισθεν τοῦ πρώτου συγκροτήματος τοῦ ἀγωγοῦ τεθῇ δεύτερον ὅμοιον συγκρότημα καὶ εἰς ἀπόστασιν ¼ τοῦ μήκους τοῦ κύματος ἀπὸ τοῦ πρώτου καὶ λειτουργοῦντος ὡς ἀνακλαστοῦ. Διὰ τοιούτου συστήματος ἐπιτυγχάνεται ἡ συγκέντρωσις τῆς ἀκτινοβολίας ἐντὸς δέσμης παρουσιαζούσης ἄνοιγμα 15° περίπου, χωρὶς νὰ παρατηρῆται πέραν τῆς γωνίας ταύτης ἀκτινοβολία ἀνωτέρα τῶν 5% τῆς κατὰ τὸν ἄξονα παρατηρουμένης.

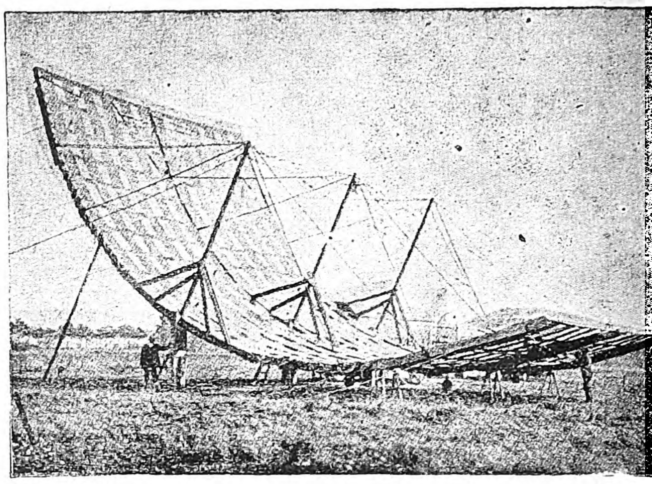

Σχ. 80.—*Διάταξις κατευθυνομένης ἐκπομπῆς διὰ βραχέων κυμάτων τῇ βοηθείᾳ κατόπτρου.*

Ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω συστήματος χρησιμοποιοῦνται πρὸς κατεύθυνσιν τῆς ἀκτινοβολίας εἰδικὰ κάτοπτρα, τύπος δὲ τοιούτων δείκνυται ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχ. 80.

Γενικῶς εἰπεῖν τὰ συστήματα ἐκπομπῆς διὰ βραχέων κυμάτων δὲν εἶναι ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰσέτι γνωστά, τηροῦνται δ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐν ταῖς λεπτομερείαις μυστικὰ ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων κύκλων.

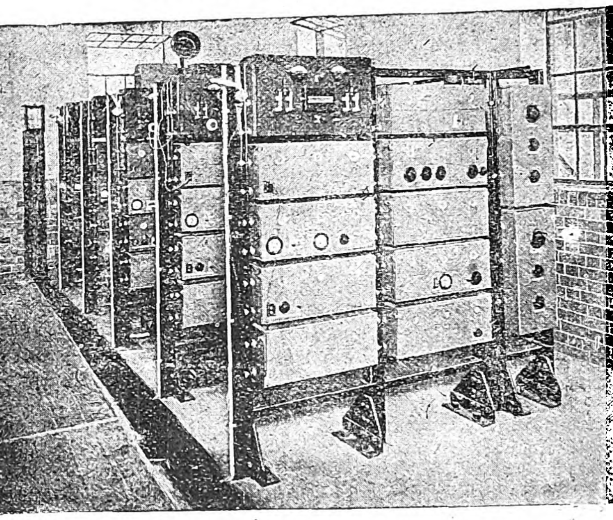

Σχ. 81.– *Δέκτης βραχέων κυμάτων τύπου Marconi.*

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν διάταξιν λήψεως χρησιμοποιοῦνται κατὰ κανόνα, προκειμένου περὶ ἁπλῶν διατάξεων, μία λυχνία φωρατὴς ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἐνισχυτὴν διὰ δύο βαθμίδων χαμηλῆς συχνότητος. Πολλάκις χρησιμοποιεῖται διάταξις ὑπερετερόδυνος διὰ χρησιμοποιήσεως δύο ἑτεροδύνων, ὅτε διὰ τοῦ ἑνὸς ἑτεροδύνου μετατρέπεται τὸ βραχὺ μῆκος κύματος ἐν τῇ λήψει εἰς μέγα, καὶ ἀκολούθως ὑφίσταται ἐνίσχυσις ὑψηλῆς καὶ χαμηλῆς συχνότητος, δεδομένου ὅτι ἄμεσος ἐνίσχυσις ὑψηλῆς συχνότητος προκειμένου περὶ βραχέων κυμάτων προσκρούει εἰς σοβαρὰς δυσχερείας. Προκειμένου ὅμως περὶ μεγάλων ἐγκαταστάσεων χρησιμοποιοῦνται πολυπλοκώταται διατάξεις λήψεως, ὧν ἰδέαν λαμβάνει ὁ ἀναγνώστης ἐκ τῆς παρατιθεμένης εἰκόνος σχ. 78 καὶ τῶν ὁποίων ἡ περιγραφὴ εἶναι ἀδύνατον νὰ γίνῃ ἐνταῦθα.

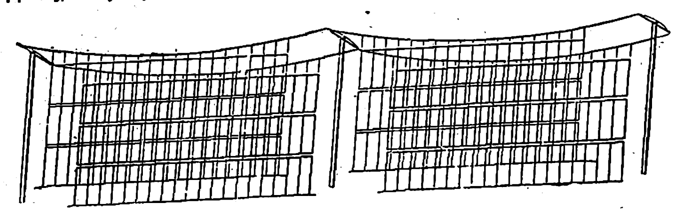

Σχ. 78.—*Διάταξις κεραίας κατευθυνομένης ἐκπομπῆς διὰ βραχέων κυμάτων κατὰ μέθοδον Marconi-Franklin.*

Μεγίστης σπουδαιότητος εἶναι αἱ νεώτεραι πειραματικαὶ ἔρευναι τοῦ Marconi καὶ τῶν συνεργατῶν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν βραχέων κυμάτων, αἵτινες συνίστανται ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν κατασκευὴν πομπῶν κατευθυνομένης ἀκτινοβολίας, ἀλλὰ διεσκευασμένων κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε κατὰ βούλησιν νὰ δυνάμεθα νὰ μεταβάλωμεν τὴν διεύθυνσιν τῆς ἀκτινοβολουμένης δέσμης, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς πολλαπλῆς λειτουργίας (multiplex) ἐπὶ τῶν ἤδη ἐγκατεστημένων ραδιοτηλεγραφικῶν κέντρων διὰ βραχέων κυμάτων. Κατὰ τὰ πειράματα τῆς πολλαπλῆς λειτουργίας τῶν κέντρων ἐπετεύχθη ἡ ταυτόχρονος ἐκπομπὴ διὰ τῆς αὐτῆς κεραίας καὶ διὰ τῆς αὐτῆς ἰσχύος τριῶν τηλεγραφημάτων καὶ ἑνὸς ραδιοτηλεφωνήματος. Τὰς ἐρεύνας αὐτοῦ ἐπὶ τῆς πολλαπλῆς λειτουργίας τῶν κέντρων ἐξετέλεσεν ὁ Marconi τῇ συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ μηχανικοῦ Mathieu.

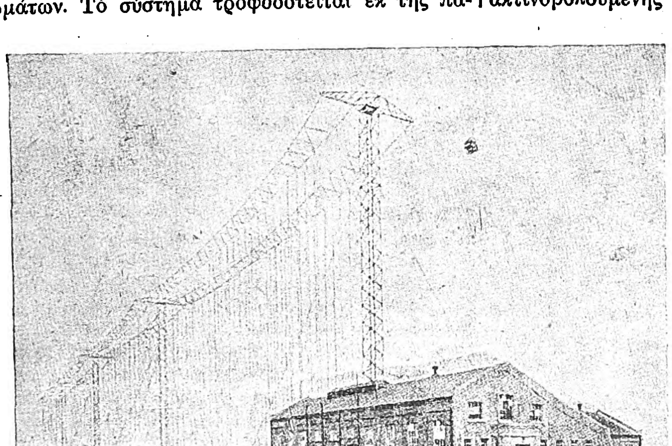

Σχ. 79.– *Συγκρότημα κεραίας ἐκπομπῆς ραδιοτηλεγραφικοῦ πομποῦ Λονδίνου διὰ βραχέων κυμάτων.*

Διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν βραχέων κυμάτων ὁ ἀσύρματος τηλέγραφος δύναται νὰ συναγωνίζεται ἔτι ἐντονώτερον τὸν διὰ καλωδίου τηλέγραφον. Ἰδέαν τῆς προόδου τοῦ ἀσυρμάτου τηλεγράφου ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν τοῦ καλωδίου λαμβάνομεν ἐκ τῆς ἀκολούθου στατιστικῆς: Ἡ τηλεγραφικὴ κίνησις ἀπὸ 1ης Ἀπριλίου 1927 μέχρι 1ης Ἰανουαρίου 1928 μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Αὐστραλίας ἀνῆλθεν εἰς 11.740.000 λέξεις, ἐκ τῶν ὁποίων 5.723.000 μετεβιβάσθησαν διὰ τῶν ραδιοτηλεγραφικῶν κέντρων βραχέων κυμάτων, αἱ δὲ ὑπόλοιποι διὰ καλωδίων.

ΑΣΥΡΜΑΤΟΣ ΤΗΛΕΦΩΝΙΑ. Εὐθὺς μετὰ τὴν τελειοποίησιν τοῦ ἀσυρμάτου τηλεγράφου ἐγένοντο πειράματα πρὸς πραγματοποίησιν τῆς ἀσυρμάτου τηλεφωνίας, ἤτοι τῆς μεταβιβάσεως τῆς φωνῆς διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας καὶ τηλεφωνίας εἶναι ἡ αὐτή, ἥτις παρατηρεῖται μεταξὺ τῆς ἐνσυρμάτου τηλεγραφίας καὶ τηλεφωνίας, ἤτοι ἐνῷ ἐν τῇ τηλεγραφίᾳ ἡ μεταβίβασις τῶν διανοημάτων ἡμῶν γίνεται διὰ χρησιμοποιήσεως τοῦ Μορσικοῦ κώδικος, κατὰ τὴν λῆψιν δὲ λαμβάνει χώραν ἀποκωδικοποίησις τοῦ τηλεγραφήματος, ἐν τῇ τηλεφωνίᾳ ἡ μεταβίβασις γίνεται ἀμέσως διὰ μεταβιβάσεως αὐτῆς ταύτης τῆς ὁμιλίας, ἥτις λαμβάνεται ἐν τῷ δέκτῃ τοῦ σταθμοῦ. Πλεονεκτεῖ δ' ἡ τηλεφωνία κατὰ τοῦτο τῆς τηλεγραφίας, ὅτι ὁ λήπτης δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι ἐξῳκειωμένος εἰς τὸν Μορσικὸν κώδικα πρὸς ἀποκωδικοποίησιν τοῦ τηλεγραφήματος, καίτοι τελευταίως ἡ ἀποκωδικοποίησις ἐπιτυγχάνεται αὐτομάτως δι' εἰδικοῦ μηχανήματος. Ἐν τούτοις ἡ ἀσύρματος τηλεφωνία ὑστερεῖ εἰσέτι κατὰ πολὺ τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας, ἰδίᾳ προκειμένου περὶ μεγάλων ἀποστάσεων, καίτοι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἐσημειώθη μεγίστη πρόοδος εἰς τὴν ἀσύρματον τηλεφωνίαν τῶν μεγάλων ἀποστάσεων.

Καίτοι αἱ ἔρευναι πρὸς πραγματοποίησιν τῆς ἀσυρμάτου τηλεφωνίας ἀνάγονται εἰς τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν τὸ πρῶτον εἰσήχθη ἐν τῇ πράξει ἡ ἀσύρματος τηλεγραφία, ἐν τούτοις ἡ πραγματοποίησις αὐτῆς ἐβράδυνεν ἐπ' ἀρκετόν, ὀφειλομένου τούτου εἰς τὴν ἔλλειψιν μέσων πρὸς παραγωγὴν διατηρουμένων ἠλεκτρικῶν ταλαντώσεων. Εὐθὺς ὅμως ὡς ἐπετεύχθη ἡ πρακτικὴ παραγωγὴ διατηρουμένων ταλαντώσεων, ἀμέσως ἐπραγματοποιήθη καὶ ἡ ἀσύρματος τηλεφωνία, ἥτις ἔφθασεν εἰς ὕψιστον βαθμὸν τελειότητος μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν ἐν ταῖς διατάξεσιν αὐτῆς τῶν ἠλεκτρονικῶν σωλήνων μετὰ τριῶν ἠλεκτροδίων, οἵτινες ἀποτελοῦσιν ὄντως ἰδεώδεις παραγωγοὺς διατηρουμένων ταλαντώσεων διὰ τὴν ἀσύρματον τηλεφωνίαν.

Μηχανισμὸς ἀσυρμάτου τηλεφωνίας.— Μετὰ τὴν ἀνωτέρω γενομένην περιγραφήν, ἡ κατανόησις

Digitized by Google

τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀσυρμάτου τηλεφωνίας καθίσταται ἁπλουστάτη. Ἡ ὁμιλία, ὡς γνωστόν, συνίσταται εἰς τὴν ἐκφώνησιν διαφόρων συνδυασμῶν φθόγγων ἀποτελουμένων ἐκ φωνηέντων καὶ συμφώνων. Ὁσάκις φωνοῦμεν φθόγγον τινά, τότε παράγομεν ἐν τῷ ἀέρι ὡρισμένης διαμορφώσεως (σχ. 82) ἠχητικὰ κύματα, ἅτινα ἐπηρεάζοντα τὸ αἰσθητήριον τῆς ἀκοῆς προκαλοῦσιν ἐν ἡμῖν τὴν ἐντύπωσιν τοῦ ἐκφωνηθέντος φθόγγου. Κατὰ συνέπειαν ἡ ὁμιλία προκαλεῖ ἐν τῷ ἀέρι διαδοχικῶς ἠχητικὰ κύματα ποικίλης διαμορφώσεως, ὡς δ' ἐξ ἐρευνῶν κατεδείχθη, ἐν τῇ ὁμιλίᾳ περιλαμβάνονται μήκη κύματος, ἤ, ὅπερ ἁπλούστερον, συχνότητες, τάξεως μεγέθους 200—2000, ἐν τῇ περιπτώσει δὲ μουσικῆς κατὰ πολὺ ἀνώτεραι μέχρι 15000. Πρὸς μεταβίβασιν ὅθεν τῆς ὁμιλίας διὰ τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων δέον νὰ διαμορφώσωμεν τὰ ἠλεκτρομαγνητικὰ κύματα ὁμοιοτρόπως πρὸς τὴν διαμόρφωσιν ἣν παρουσιάζουσι τὰ ἠχητικὰ κύματα τὰ προκαλούμενα ὑπὸ τῆς ὁμιλίας.

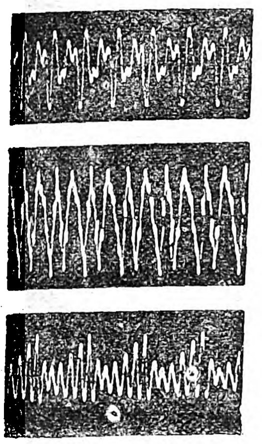

Σχ. 82.—*Καμπύλαι κυμάνσεως ἀντιστοιχοῦσαι εἰς τὰ φωνήεντα a, e, i.*

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι πομπὸς ἀσυρμάτου τηλεφωνίας δέον νὰ περιλαμβάνῃ παραγωγὸν διατηρουμένων κυμάτων καὶ διάταξιν, ἥτις νὰ προκαλῇ τὴν διαμόρφωσιν τῶν παραγομένων ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων συμφώνως πρὸς τὸν ρυθμὸν τῆς ὁμιλίας. Ἡ διάταξις αὕτη καλεῖται *διαμορφωτικὴ* (modulatrice). Ὡς παραγωγὸν διατηρουμένων ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων χρησιμοποιοῦμεν κατὰ κανόνα συνήθως πομπὸν ἀσυρμάτου τηλεγραφίας δι' ἠλεκτρονικῶν σωλήνων. Ὁ πομπὸς διεγειρόμενος προκαλεῖ διὰ τῆς κεραίας αὐτοῦ τὴν ἀκτινοβολίαν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων ὡρισμένου μήκους κύματος ἢ συχνότητος, χαρακτηρίζεται δ' ἡ ἀκτινοβολία αὕτη τοῦ πομποῦ *φέρον κῦμα* (onde porteuse) ἢ *φέρουσα συχνότης*. Πρὸς διαμόρφωσιν τοῦ φέροντος κύματος ὑπὸ τὸν ρυθμὸν τῆς ὁμιλίας χρησιμοποιεῖται εἰδικὴ μικροφωνικὴ διάταξις, ἥτις καλεῖται εἰδικώτερον *διαμορφωτικὴ διάταξις*, ἐφ' ἧς θέλομεν ὀλίγον ἐνδιατρίψει, δεδομένου ὅτι οἱ πομποὶ διατηρουμένων ταλαντώσεων δι' ἠλεκτρονικῶν σωλήνων ἐξητάσθησαν ἐπαρκῶς ἐν τοῖς προηγουμένοις.

Διαμορφωτικὴ διάταξις. Κύριον ὄργανον τῆς διαμορφωτικῆς διατάξεως εἶναι τὸ *μικρόφωνον*, ὅπερ ὡς γνωστὸν ἀποτελεῖ ἀτελῆ ἠλεκτρικὴν ἐπαφήν, ἧς ἡ ἀντίστασις μεταβάλλεται οὐσιωδῶς μεταβαλλομένης ἐλαφρῶς τῆς πιέσεως. Ἐν τῇ ἀσυρμάτῳ τηλεφωνίᾳ χρησιμοποιεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς συνήθεις ἐγκαταστάσεις τὸ μικρόφωνον διὰ κοκκίων ἄνθρακος. Τοῦτο ὡς γνωστὸν ἀποτελεῖται ἐκ κοκκίων ἄνθρακος ἐν ἐπαφῇ πρὸς μεμβρᾶναν ἄνθρακος. Ὁσάκις ὁμιλοῦμεν πρὸς τὸν μικροφωνικὸν ὅλμον, τὰ προκαλούμενα ἠχητικὰ κύματα μεταβάλλουν τὴν πίεσιν μεταξὺ μεμβράνης ἄνθρακος καὶ κοκκίων ἄνθρακος, ὥστε ἐπέρχεται περιοδικὴ μεταβολὴ τῆς ἀντιστάσεως τῆς ἐπαφῆς. Ἐπομένως ἐὰν σχηματίσωμεν κύκλωμα περιλαμβάνον ἐν σειρᾷ τὸ μικρόφωνον, στήλην καὶ τηλέφωνον, εἶναι φανερὸν ὅτι ὁσάκις ὁμιλοῦμεν πρὸ τοῦ μικροφώνου ἕνεκα τῆς μεταβολῆς τῆς ἀντιστάσεως αὐτοῦ θὰ προκαλοῦνται ἀντίστοιχοι μεταβολαὶ τοῦ ρεύματος ἐν τῷ μικροφωνικῷ κυκλώματι, μετατρεπομένων τῶν μεταβολῶν πιέσεως εἰς ἀντιστοίχους μεταβολὰς τοῦ ρεύματος, αἵτινες ἐπηρεάζουσαι τὸ τηλέφωνον ἀναπαράγουσι τὴν ὁμιλίαν. Ἡ ἀνωτέρω διάταξις ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐνσυρμάτου τηλεφωνίας, ἐν ᾗ παρατηροῦμεν ὅτι τὸ συνεχὲς ρεῦμα τοῦ μικροφωνικοῦ κυκλώματος διαμορφοῦται λόγῳ τῆς ὁμιλίας πρὸ τοῦ μικροφώνου ὁμοιοτρόπως πρὸς τὰ ὑπὸ ταύτης προκαλούμενα ἠχητικὰ κύματα. Ἐν τῇ ἀσυρμάτῳ τηλεφωνίᾳ δὲν ὑφίσταται ὁ σύνδεσμος διὰ γραμμῆς μεταξὺ μικροφώνου πομποῦ καὶ τηλεφώνου δέκτου, τὸ δὲ συνεχὲς ρεῦμα ἐν τῷ μικροφωνικῷ κυκλώματι ἀντικαθίσταται ὑπὸ τοῦ φέροντος κύματος ἢ τῆς φερούσης συχνότητος, ἡ δὲ ὁμιλία πρὸ τοῦ μικροφώνου ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα νὰ διαμορφώσῃ τὴν φέρουσαν συχνότητα συμφώνως πρὸς τὸν ρυθμὸν τῆς ὁμιλίας. Πρὸς διαμόρφωσιν τῆς φερούσης συχνότητος συμφώνως πρὸς τὸν ρυθμὸν τῆς ὁμιλίας ἐφαρμόζονται ἐν τῇ πράξει ποικίλαι διατάξεις, ἡ λεπτομερὴς περιγραφὴ τῶν ὁποίων ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τοῦ παρόντος ἄρθρου. Κυριώτεραι διατάξεις διαμορφωτικαὶ εἶναι δι' εἰσαγωγῆς τοῦ μικροφώνου ἐν τῷ κυκλώματι τῆς κεραίας τοῦ πομποῦ, εἴτε ἐν τῷ κυκλώματι πλέγματος τοῦ ἠλεκτρονικοῦ σωλῆνος τοῦ πομποῦ, εἴτε διὰ εἰσαγωγῆς τοῦ μικροφώνου καταλλήλως ἐν τῷ κυκλώματι εἰδικῆς λυχνίας, καλουμένης *διαμορφωτικῆς*, ἥτις ἐπηρεάζει ἀκολούθως τὸν κυρίως πομπόν.

Λῆψις ἐν τῇ ἀσυρμάτῳ τηλεφωνίᾳ.— Ἡ λῆψις σημάτων ἀσυρμάτου τηλεφωνίας διεξάγεται καθ' ὅμοιον τρόπον ὡς καὶ ἡ λῆψις δι' ἀκοῆς σημάτων ἐκπομπῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας δι' ἀποσβεννυμένων κυμάτων. Ἐν τούτοις προκειμένου περὶ λήψεων ραδιοτηλεφωνικῶν διεμορφώθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὅλως εἰδικαὶ διατάξεις λήψεως, αἵτινες ἀποτελοῦσι συνδυασμὸν ἐνισχυτῶν ὑψηλῆς καὶ χαμηλῆς συχνότητος, καὶ μεθόδων συνδεσμολογιῶν ἱκανῶν νὰ προσλαμβάνωσιν ἱκανοποιητικὰς τὰς ἐκπομπὰς διὰ μικροῦ μήκους κύματος, δεδομένου ὅτι, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, αἱ ραδιοτηλεφωνικαὶ ἐκπομπαὶ διεξάγονται ὑπὸ μικρὸν μῆκος κύματος, τάξεως μεγέθους 200—600 μέτρων. Οὕτω λίαν διαδεδομένοι εἶναι ὡρισμένοι τύποι δεκτῶν ραδιοτηλεφωνικῶν, γνωστοὶ ὑπὸ ἰδιοτύπους ὀνομασίας, αἵτινες χαρακτηρίζουσι τὴν ἐφαρμοζομένην μέθοδον λήψεως, ὡς π. χ. *ὑπερστερόδυνον* (superhétérodyne), *ὑπεραντίδρασις* (superréaction), *neutrodyne* κλπ.

Ἐφαρμογαὶ τῆς ἀσυρμάτου τηλεφωνίας.— Μετὰ τὴν σύντομον περιγραφὴν τοῦ μηχανισμοῦ καὶ τῆς τεχνικῆς τῆς ἀσυρμάτου τηλεφωνίας, θέλομεν ἐνταῦθα ἐξετάσει ἐπίσης ἐν συντομίᾳ τὰς ἐφαρμογὰς αὐτῆς. Παρ' ὅλην τὴν καταπληκτικὴν τελειοποίησιν ἣν ἔλαβεν ἡ ἀσύρματος τηλεφωνία, ἰδίᾳ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, μετὰ τὰς σημαντικὰς βελτιώσεις ἐν τῇ κατασκευῇ πομπῶν δι' ἠλεκτρονικῶν σωλήνων, ἐν τούτοις δὲν ἔφθασεν εἰσέτι εἰς τὸ στάδιον ἐκεῖνο τῆς ἀναπτύξεως, ὥστε πρακτικῶς νὰ δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ἀπὸ ἀπόψεως ἐκμεταλλεύσεως ὡς ἡ συνήθης διὰ σύρματος τηλεφωνία.

Πειραματικαὶ ἐργασίαι ἐγένοντο διὰ τὴν ἐγκατάστασιν ἀμφιμεροῦς ραδιοτηλεφωνικῆς ἀνταποκρίσεως, ἰδίᾳ μεταξὺ μεμακρυσμένων σημείων τῆς ὑδρογείου, π. χ. μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς, καὶ μάλιστα τ' ἀποτελέσματα αὐτῶν ὑπῆρξαν λίαν ἐπιτυχῆ, ἐν τούτοις ὑπὸ τὴν σύγχρονον ἀνάπτυξίν της ἡ ἐγκατάστασις τοιαύτης ἐπικοινωνίας ἐμπορικῶς ἐκμεταλλευσίμου δὲν εἶναι εἰσέτι δυνατή. Τελευταίως ἀνηγγέλθησαν ὑπὸ τοῦ Marconi τ' ἀποτελέσματα νέων πειραματικῶν ἐρευνῶν, διὰ τῶν ὁποίων διὰ τῆς αὐτῆς κεραίας εἶναι δυνατὴ ἡ ἐκπομπὴ τριῶν ραδιοτηλεγραφημάτων μετὰ ταυτοχρόνου ραδιοτηλεφωνήματος, δυναμένων ἐν τῷ δέκτῃ σταθμῷ νὰ ληφθῶσι διὰ τῆς αὐτῆς κεραίας. Τ' ἀνωτέρω πειραματικὰ ἀποτελέσματα καταδεικνύουσιν ὅτι διὰ τῆς πολλαπλῆς (multiplex) λειτουργίας τῶν ραδιοτηλεγραφικῶν κέντρων θὰ καταστῇ ἐφικτὴ ἡ ἐμπορικὴ ἐκμετάλλευσις ἀμφιμεροῦς ραδιοτηλεφωνικῆς ἀνταποκρίσεως.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ ραδιοτηλεφωνικὴ ἀνταπόκρισις ἐφαρμόζεται ἐκεῖ ἔνθα δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἐγκατάστασις ἐνσυρμάτου τηλεφώνου, συνήθως δὲ δὲν ἐφαρμόζεται ἀμφιμερὴς ἀνταπόκρισις, ἀλλὰ ἐφ' ὅσον ὁ εἷς τῶν ἀνταποκρινομένων ὁμιλεῖ ὁ ἕτερος ἀκούει μόνον. Ἐν τούτοις διὰ καταλλήλων διατάξεων δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ ἀμφιμερῆ ἀνταπόκρισιν, πᾶσαι ὅμως δὲν ἀποδίδουσιν ἐξαιρετικὰ ἀποτελέσματα.

Ἐγκύκλιος Ἀσύρματος Τηλεφωνία. Καίτοι ἡ πραγματοποίησις ἀμφιμεροῦς ἀνταποκρίσεως δι' ἀσυρμάτου τηλεφωνίας δὲν κατέστη εἰσέτι πρακτικῶς ἐκμεταλλεύσιμος, ἐν τούτοις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ ἀσύρματος τηλεφωνία ἔτυχεν ἑτέρας σπουδαιοτάτης ἐφαρμογῆς διὰ τῆς διαμορφώσεως εἰδικοῦ κλάδου τῆς *Ἐγκυκλίου Ἀσυρμάτου Τηλεφωνίας*, γνωστῆς εἰς τὰ διάφορα πεπολιτισμένα κράτη ὑπὸ διαφόρους περιέργους ὅρους, ὡς Broadcasting ἐν Ἀγγλίᾳ, Rundfunk ἐν Γερμανίᾳ, Radiodiffusion ἐν Γαλλίᾳ.

Σχ. 83.—*Δέκτης λήψεως ραδιοσυναυλιῶν.*

Ἡ ἐγκύκλιος ἀσύρματος τηλεφωνία συνίσταται εἰς τὴν ἐγκατάστασιν ἐν ἑκάστῃ χώρᾳ πομποῦ ραδιοτηλεφωνικοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου διεξάγονται εἰδικαὶ ἐκπομπαὶ γενικοῦ ἐνδιαφέροντος ἀπευθυνόμεναι πρὸς πάντας. Αἱ ἐκπομπαὶ τοῦ ραδιοτηλεφωνικοῦ τούτου πομποῦ ἔχουσι τὸν ἀκόλουθον χαρακτῆρα: *1) Διδακτικόν*: Μετάδοσις διαλέξεων ἐπὶ διαφόρων θεμάτων γενικοῦ ἐνδιαφέροντος, π. χ. θρησκευτικῶν, κοινωνιολογικῶν, καθαρῶς ἐπιστημονικῶν. Διδασκαλία ξένων γλωσσῶν. *2) Καλλιτεχνικόν*: Μετάδοσις συναυλιῶν, αἵτινες χαρακτηρίζονται ὑπὸ τῶν ὅρων *ραδιοσυναυλίαι*, *ἀπαγγελίαι* κλπ. *3) Εἰδησεολογικόν*: Μετάδοσις νέων τῆς ἡμέρας, δελτίων χρηματιστηριακῶν, ἐμπορικῶν, μετεωρολογικῶν, ὡριαίων σημάτων, προγνωστικῶν τοῦ καιροῦ κλπ. Αἱ ἀνωτέρω ἐκπομπαὶ δύνανται νὰ λαμβάνωνται ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς χώρας οἵτινες εἶναι ἐφωδιασμένοι δι' εἰδικῶν ραδιοτηλεφωνικῶν δεκτῶν, οἵτινες παρ' ἡμῖν χαρακτηρίζονται, κακῶς ὅμως, διὰ τοῦ ὅρου *ραδιόφωνον*.

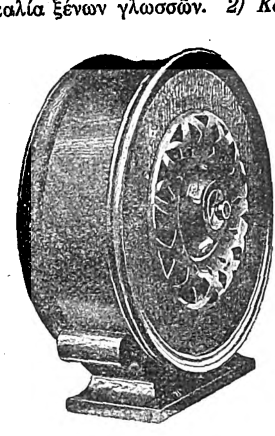

Σχ. 84.—*Μεγάφωνον ἄνευ χοάνης.*

Οἱ ραδιοτηλεφωνικοὶ δέκται πρὸς λῆψιν τῶν ἀνωτέρω ἐκπομπῶν εἶναι συνήθεις δέκται ἀσυρμάτου τηλεγραφίας ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δι' ἠλεκτρονικῶν σωλήνων (ἢ λυχνιῶν), ὧν ὁ ἀριθμὸς ποικίλλει ἀναλόγως τῆς ἱκανότητος λήψεως, ἣν δέον νὰ παρουσιάζῃ ὁ δέκτης. Κατὰ κανόνα εἰς τοὺς δέκτας τούτους ἡ λῆψις διεξάγεται οὐχὶ δι' ἀκουστικοῦ, ἀλλὰ διὰ μεγαφώνου εἰς τρόπον, ὥστε αἱ ραδιοτηλεφωνικαὶ ἐκπομπαὶ νὰ εἶναι ἀκουσταὶ ὑπὸ πολλῶν. Εἰς τὰ παρατιθέμενα σχήματα (83,84,85) δεικνύεται τύπος δέκτου μετὰ πλαισίου, ὡς καὶ τύποι τινὲς ἐκ τῶν νεωτέρων ἐν χρήσει εἰς τὴν λῆψιν τῶν ραδιοσυναυλιῶν.

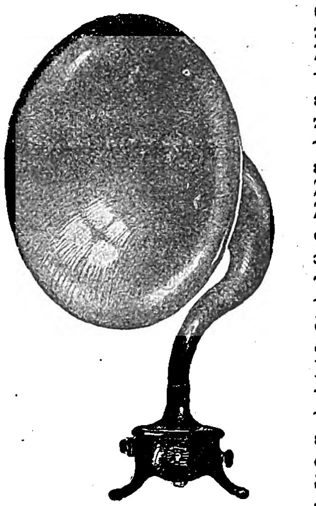

Σχ. 85.—*Μεγάφωνον μετὰ χοάνης.*

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐν συντόμῳ ἐκτεθέντων ὅσον ἀφορᾷ τὸν σκοπὸν τῆς ἐγκυκλίου ἀσυρμάτου τηλεφωνίας συνάγεται προδήλως ἡ μεγίστη σπουδαιότης τοῦ νεαροῦ τούτου κλάδου διὰ τὴν ἀναμόρφωσιν καὶ διαπαιδαγώγησιν τῶν λαϊκῶν μαζῶν, τοῦτο δὲ ἀριδήλως καταδεικνύεται ἐκ τῆς κατὰ τὰ τελευταῖα τρία ἔτη καταπληκτικῆς αὐξήσεως τῶν πομπῶν ἐγκυκλίου ἀσυρμάτου τηλεφωνίας.

Ὀργάνωσις. Εἰς τὰ πλεῖστα τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς ἐγκυκλίου ἀσυρμάτου τηλεφωνίας γίνεται ὑπὸ ἑταιριῶν συμβαλλομένων πρὸς τοῦτο μετὰ τῶν ἐνδιαφερομένων κρατῶν. Οἱ ἀκροαταὶ τῶν ραδιοσυναυλιῶν, ἢ γενικῶς τῶν ἐκπομπῶν ἐγκυκλίου ἀσυρμάτου τηλεφωνίας, ὑποχρεοῦνται δι' εἰδικῶν νομοθετημάτων ὅπως καταβάλωσιν ὡρισμένην συνδρομὴν πρὸς τὴν ἐνδιαφερομένην ἑταιρίαν πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν δαπανῶν διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ πομποῦ καὶ τῶν ἐξόδων ἐν γένει διεξαγωγῆς καὶ ἐκπομπῆς. Ἐκ τῆς συνδρομῆς τῆς ὡς ἄνω καταβαλλομένης μέρος λαμβάνει τὸ κράτος. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη οἱ συνδρομηταὶ τῆς ἐγκυκλίου ἀσυρμάτου τηλεφωνίας ηὔξησαν καταπληκτικῶς εἰς ὅλα τὰ πεπολιτισμένα κράτη. Οὕτως ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὸν Σεπτέμβριον 1927 ἀνήρχοντο εἰς 2.336.631, κατὰ τὸ 1928 εἰς 2.470.696, ἐνῷ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς πρώτης ἐφαρμογῆς τῆς ἐγκυκλίου ἀσυρμάτου τηλεφωνίας κατὰ τὸ 1922 ἀνήρχοντο εἰς 8000 μόνον. Ὁμοίως ἐν Γερμανίᾳ κατὰ τὸ 1927 ὁ ἀριθμὸς τῶν συνδρομητῶν ἀνήρχετο εἰς 1.713.890, ἀνάλογος δὲ τάσις παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰ λοιπὰ πεπολιτισμένα κράτη, ἐξ οὗ καταφαίνεται ἡ σπουδαιότης τῆς ἐγκυκλίου ἀσυρμάτου τηλεφωνίας.

Τεχνική. Διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐκπομπῶν τῆς ἐγκυκλίου ἀσυρμάτου τηλεφωνίας ἀπαιτεῖται εἰδικὴ ὅλως ἐγκατάστασις, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν ἀκολούθων μερῶν:

1) Ραδιοτηλεφωνικοῦ πομποῦ: Ὁ πομπὸς συνήθως παρουσιάζει ἰσχὺν 2—6 K.W. προκειμένου περὶ καθαρῶς τοπικῆς ἐγκαταστάσεως, ἐνῷ διὰ πομπούς, ὧν ἡ ἀκτὶς ἐνεργείας ἢ ἄλλως ἡ ἐμβέλεια δέον νὰ εἶναι μεγαλυτέρα, ἡ ἰσχὺς ἐκλέγεται κατὰ πολὺ μεγαλυτέρα. Τὸ μῆκος κύματος ὑφ' ὃ διεξάγονται αἱ ἀνωτέρω ἐκπομπαὶ περιλαμβάνεται ἐντὸς ταινίας περικλειομένης περίπου ὑπὸ τῶν ὁρίων

Digitized by Google

Σχ. 86.—*Θάλαμος πομποῦ τοῦ πεφημισμένου πομποῦ Ραδιοσυναυλιῶν Λονδίνου 240.*

200—600 μέτρ. Τὰ διὰ τὴν ἐγκύκλιον ἀσύρματον τηλεφωνίαν προοριζόμενα μήκη κύματος καθορί-

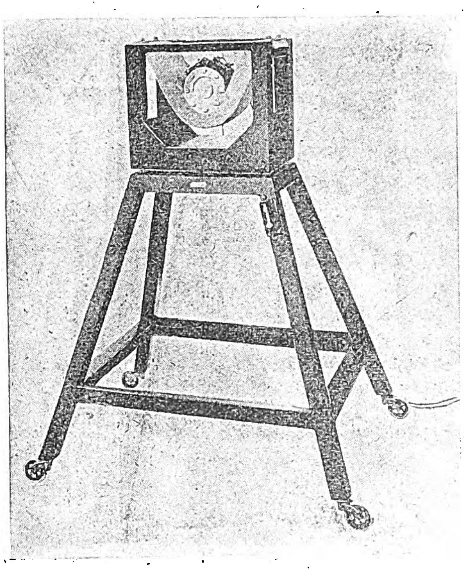

Σχ. 87.—*Μικρόφωνον χρησιμοποιούμενον κατὰ τὰς ἐκπομπὰς ῥαδιοσυναυλιῶν.*

ζονται λεπτομερέστερα ὑπὸ τῆς νεαρᾶς ραδιοτηλεγραφικῆς συμβάσεως τῆς Βασιγκτῶνος.

2) Τοῦ μουσικοῦ θαλάμου (Studio): Οὗτος ἀποτελεῖ αἴθουσαν διεσκευασμένην καταλλήλως, ὥστε νὰ παρουσιάζῃ τὰς ἐνδεικνυομένας ἀκουστικὰς ἰδιότητας καὶ ἐντὸς τῆς ὁποίας ὑφίσταται ἡ ἐγκατάστασις τοῦ μικροφώνου. Ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ ἐκτελοῦνται αἱ διάφοροι μουσικαὶ ἐκτελέσεις, τὰ δὲ προκαλούμενα ἠχητικὰ κύματα ἐπηρεάζουσι τὸ μικρόφωνον, ὅπερ διὰ μέσου τῆς διαμορφωτικῆς διατάξεως ἐπηρεάζει τὸν πομπόν, οὗτινος οὕτως ἡ κεραία προκαλεῖ ἐν τῷ χώρῳ ἠλεκτρομαγνητικὰ κύματα, ἅτινα εἶναι φορεῖς τῆς μουσικῆς ἢ τῆς ὁμιλίας τῆς παραγομένης ἐν τῷ μουσικῷ θαλάμῳ.

Συνήθως ὁ μουσικὸς θάλαμος ἐγκαθίσταται πλησίον τοῦ πομποῦ. Εἰς μεγαλυτέρας ὅμως ἐγκαταστάσεις ὁ πομπὸς ἐγκαθίσταται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκτὸς τῆς πόλεως, ἐνῷ ὁ μουσικὸς θάλαμος ἐγκαθίσταται ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πόλεως, τὸ δὲ μικρόφωνον συνδέεται δι' εἰδικῆς γραμμῆς πρὸς τὴν διαμορφωτικὴν διάταξιν τοῦ πομποῦ. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη διεξάγονται ἐκπομπαί, προερχόμεναι ἐκ πεφημισμένων θεάτρων, καθ' ἣν στιγμὴν ἐκτελοῦνται ἔργα μεγάλης ἀξίας. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται δι' ἐγκαταστάσεως μικροφώνου καταλλήλως ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ θεάτρου καὶ συνδέσεως αὐτοῦ δι' εἰδικῆς γραμμῆς πρὸς τὴν διαμορφωτικὴν διάταξιν τοῦ πομποῦ.

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

— [ΣΤΡΑΤ. ΤΗΛΕΓΡ.] Μεγίστην συμβολὴν διὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ συνδέσμου μάχης ἔδωσεν ἡ *ἀσύρματος τηλεγραφία*, ἔτι δὲ περισσότερον προβλέπεται ἡ χρησιμοποίησίς της εἰς προσεχὲς μέλλον μὲ τὰς ἁλματικὰς τελειοποιήσεις ἃς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔσχεν. Εὐθύς, ὡς αὕτη ἐφευρέθη, ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὰς στρατιωτικὰς ἀνάγκας· αἱ μέχρις ὅμως τοῦ 1914 ἐφαρμογαί της ἦσαν λίαν περιωρισμέναι λόγῳ τῶν ἀτελειῶν ἃς αὕτη παρουσίαζεν. Οὕτω τὸ πρῶτον αὕτη ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τὸν Ρωσοϊαπωνικὸν πόλεμον 1904—1905, κυρίως ὅμως διὰ τὸν σύνδεσμον μεταξὺ τῶν πλοίων τοῦ στόλου καὶ οὐχὶ τῶν κατὰ ξηρὰν δυνάμεων.

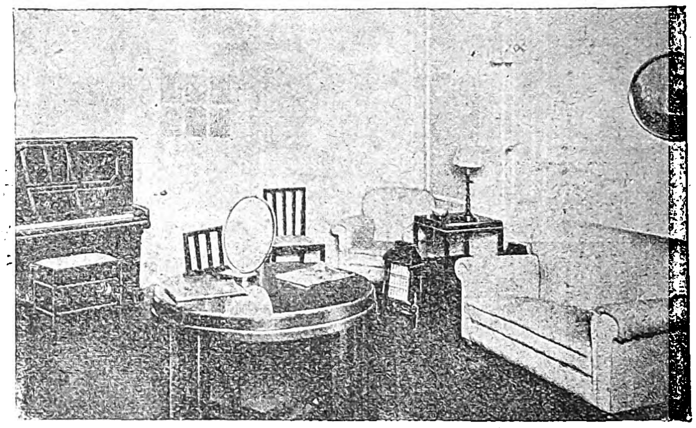

Σχ. 90.—*Αἴθουσα ἀναμονῆς καλλιτεχνῶν ἐν τῷ μουσικῷ θαλάμῳ.*

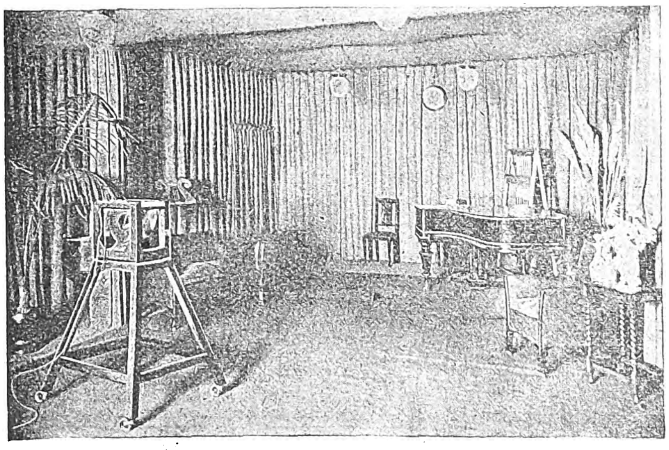

Σχ. 88.—*Μουσικὸς θάλαμος (Studio) πομποῦ ῥαδιοσυναυλιῶν.*

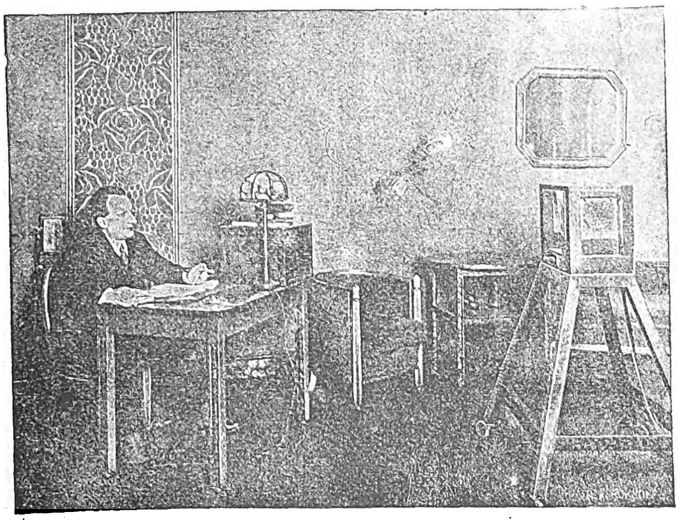

Σχ. 89.—*Ρήτωρ ἀπαγγέλλων ἐκ τοῦ γραφείου του πρὸ τοῦ μικροφώνου ραδιοτηλεφωνικοῦ πομποῦ.*

Κατὰ τὸ 1914 δὲν ὑπῆρχον ἐν χρήσει εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, εἰ μὴ σταθμοὶ ἀσυρμάτου προωρισμένοι νὰ λειτουργῶσιν εἰς μεγάλας ἀποστάσεις καὶ ἑπομένως χρήσιμοι μόνον διὰ τὸν σύνδεσμον τῶν Στρατηγείων τῶν μεγάλων μονάδων μεταξύ των. Ἐφέροντο ἐπὶ βαρέων ὀχημάτων ἢ ἐφορτοῦντο ἐπὶ μεγάλου ἀριθμοῦ ἡμιόνων (10—15)· ἦσαν πάντες *ἀποσβεννυμένων κυμάτων* καὶ ἐχρησιμοποίουν ἰσχὺν 500—1500 Watts. Τοιοῦτοι σταθμοὶ ἦτο ἀδύνατον λόγῳ τοῦ βάρους καὶ ὄγκου των νὰ ἐξυπηρετήσωσι τὰς μικρὰς μονάδας (Συντάγματα καὶ Μοίρας Πυροβολικοῦ).

Κατὰ τὸ 1915 ἡ τελειοποίησις τοῦ ἀεροπλάνου ἐπέβαλε τὴν χρησιμοποίησίν του ὡς μέσου συνδέσμου καὶ ἰδίως διὰ τὸν κανονισμὸν τῆς βολῆς τοῦ βαρέος πυροβολικοῦ, τοῦ ὁποίου τὸ βεληνεκὲς εἶχεν αὐξήσει εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε νὰ καθίσταται ἀδύνατος ὁ κανονισμὸς τῆς βολῆς του ἀπὸ τῶν ἐπιγείων παρατηρητηρίων. Ἀλλὰ διὰ νὰ δύναται τὸ ἀεροπλάνον νὰ κανονίζῃ τὴν βολὴν τοῦ πυροβολικοῦ ἢ νὰ πληροφορῇ τὴν Διοίκησιν ἐπὶ τῶν κινήσεων τοῦ ἐχθροῦ, εἶχεν ἀνάγκην ἑνὸς μέσου διαβιβάσεως. Βλέπομεν οὕτω τὸ πρῶτον περὶ τὸ τέλος τοῦ 1915 ἀναφαινομένους τοὺς μικροὺς σταθμοὺς ἀσυρμάτου, μόνον πομπούς, δι' ὧν ἐφωδιάσθησαν τὰ ἀεροπλάνα· οὗτοι εἶχον ἰσχὺν δεκάδων τινῶν Watts. Διὰ τὴν λῆψιν τῶν τηλεγραφημάτων τούτων ἐτέθησαν εἰς χρῆσιν ὑπὸ τῶν μονάδων πυροβολικοῦ, ὧν ἡ βολὴ ἐκανονίζετο δι' ἀεροπλάνου, δέκται, οἵτινες λόγῳ τῆς εἰδικῆς ταύτης χρήσεώς των ἐκλήθησαν *δέκται πυροβολικοῦ*. Ἐπειδὴ ὅμως, λόγῳ τοῦ κρότου τῆς ἕλικος καὶ τῆς μὴ ἀνακαλύψεως εἰσέτι τῶν ἰδιοτήτων τῆς βαλβῖδος ὡς πολλαπλασιαστοῦ, ἡ λῆψις ἐπ' ἀεροπλάνου καθίστατο δυσχερής, ἡ μονόπλευρος αὕτη συνεννόησις συνεπληροῦτο δι' εἰδικῶν ἐκ λευκοῦ ὑφάσματος πλαισίων, διὰ τῶν ὁποίων τὸ πυροβολικὸν ἀπήντα εἰς τὸ ἀεροπλάνον.

Κατὰ τὸ 1916, ὁπότε κατεδείχθη ὅτι τὸ τηλέφωνον ἦτο ἀνεπαρκὲς διὰ τὸν σύνδεσμον πεζικοῦ, διότι ἐκ τοῦ βομβαρδισμοῦ κατεστρέφοντο τὰ καλώδια, κατέφυγον εἰς τὸν ἀσύρματον· βλέπομεν οὕτω, ἀπὸ τοῦ 1916, ἡ χρησιμοποίησις τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας εἰς τὸν στρατὸν νὰ λαμβάνῃ μεγίστην ἐξέλιξιν. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀνεφάνησαν οἱ πρῶτοι *φορητοὶ* σταθμοὶ ἀσυρμάτου μετ' ἀποσβεννυμμένων κυμάτων, κληθέντες οὕτω καθόσον ἦσαν ἐλαφροί, δυνάμενοι νὰ μεταφερθῶσι διὰ τῶν ἀνδρῶν. Ἡ ἀκτὶς ἐνεργείας των ἦτο 4—5 χιλιομέτρων, ἡ δὲ διασκευή των ὁμοία περίπου μὲ τὴν τῶν ἐπ' ἀεροπλάνου.

Ἡ χρῆσις τῶν σταθμῶν ἀσυρμάτου μετ' ἀποσβεννυμένων κυμάτων παρουσίαζε μεγίστας δυσχερείας εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ἀσυρμάτου ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης· ἀφ' ἑνὸς μὲν λόγῳ τῶν χρησιμοποιουμένων ὑψηλῶν τάσεων ἔδει νὰ δίδηται μεγάλη προσοχὴ εἰς τὰς μονώσεις τῶν κυκλωμάτων· ἀφ' ἑτέρου, πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως, ἔδει, διὰ νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ λειτουργία ἐν τῷ αὐτῷ τομεῖ συγχρόνως δύο σταθμῶν, νὰ χρησιμοποιῶσι μήκη κύματος διαφέροντα ἀλλήλων ἄνω τῶν 70 μέτρων. Συνεπῶς καθίστατο ἀνέφι-

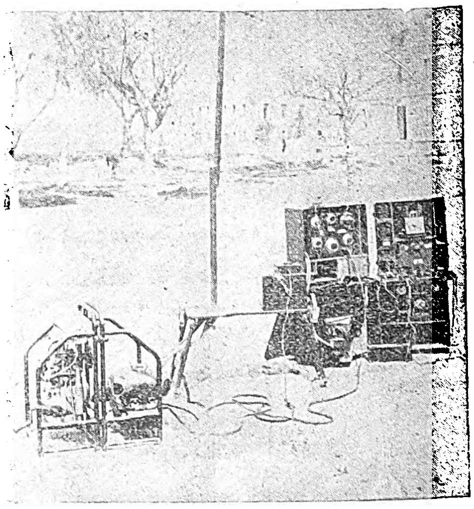

Φορητὸς σταθμὸς ἀσυρμάτου τύπου ***Téléfunken*** *ἐγκατεστημένος.*

κτος ἡ σύγχρονος συνεννόησις ἐν τῷ τομεῖ μιᾶς Μεραρχίας πλειόνων τῶν δύο σταθμῶν. Δεδομένου δέ, ὅτι εἰς τὸν στρατὸν οἱ σταθμοὶ ἀσυρμάτου ἐργάζονται πάντοτε ἐν *δικτύῳ*, καθίστατο ἀδύνατος ἡ λειτουργία ἐν τῷ τομεῖ μιᾶς Μεραρχίας πλειόνων τοῦ ἑνὸς δικτύων.

Τὴν δυσχέρειαν ταύτην παρέκαμψεν ἡ ἐφεύρεσις τῶν σταθμῶν ἀσυρμάτου μετὰ *συντηρουμένων κυμάτων*. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ Παγκοσμίου πολέμου 1914—1918 καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διδαγμάτων αὐτοῦ, ἤρχισαν μελέται διὰ τὴν καλυτέραν ὀργάνωσιν τῶν δικτύων ἀσυρμάτου ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης· ἡ παρουσιαζομένη δυσχέρεια συνίσταται εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν μιᾶς Μεραρχίας Πεζικοῦ, ὅπου εἴμεθα ἠναγκασμένοι ἐντὸς περιωρισμένου χώρου πλάτους 4—10 χιλιομέ-

Digitized by Google

τρων (ἀναλόγως τῆς τακτικῆς καταστάσεως) νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν λειτουργίαν 10 σταθμῶν ἀσυρμάτου συγχρόνως. Ἡ δυσχέρεια αὕτη θὰ παρακαμφθῇ διὰ τῆς χρήσεως σταθμῶν ἀσυρμάτου μετὰ συντηρουμένων κυμάτων, οἵτινες ἐπιτρέπουσι τὴν λειτουργίαν καὶ μὲ διαφορὰν μήκους κύματος 10—20 μέτρων μόνον. Οἱ μετ' ἀποσβεννυμένων κυμάτων σταθμοὶ ἀνήκουσι πλέον εἰς τὴν ἱστορίαν, ἂν δέ τις συναντᾷ εἴς τινα κράτη εἰσέτι τοιούτους σταθμούς, τὸ τοιοῦτον ὀφείλεται εἰς τὰς μεγάλας προμηθείας ἃς ἔσχον κατὰ τὸ τέλος τοῦ παγκοσμίου πολέμου.

Αἱ ἀπὸ στρατιωτικῆς ἀπόψεως μελετώμεναι σήμερον βελτιώσεις τοῦ ἀσυρμάτου ἀφορῶσι κυρίως δύο τινά. Πρῶτον νὰ καταστήσωσι τοὺς σταθμοὺς ὅσον ἔνεστιν ἐλαφρούς, διὰ νὰ διευκολύνωσι τὴν μεταφοράν των ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Δεύτερον νὰ καταστῇ δυνατόν, δι' ἁπλῆς ἀλλαγῆς *αὐτεπαγωγῶν καὶ συμπυκνωτῶν*, ὁ αὐτὸς τύπος σταθμοῦ νὰ χρησιμοποιῇ κλίμακα μηκῶν κύματος ὅσον ἔνεστιν εὐρεῖαν. Διὰ τῆς βελτιώσεως ταύτης θὰ ἀποφύγωμεν τοὺς πολλοὺς τύπους σταθμῶν. Τρίτη τέλος βελτίωσις εἶναι ἡ χρησιμοποίησις *βραχέων κυμάτων* (κάτω τῶν 100 μέτρων) καὶ *κατευθυνομένων*. Διὰ τῆς βελτιώσεως ταύτης θὰ ἀποφύγωμεν τὸν κίνδυνον τῆς ὑποκλοπῆς τῶν τηλεγραφημάτων ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ.

Ἀπὸ στρατιωτικῆς ἀπόψεως οἱ σταθμοὶ ἀσυρμάτου διαιροῦνται εἰς τρεῖς κατηγορίας: 1) *φορητούς*, οἵτινες μεταφέρονται ὑπὸ 6—8 ἀνδρῶν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ φορτοῦνται ἐπὶ 3 ἡμιόνων κατὰ τὰς πορείας. Οἱ σταθμοὶ οὗτοι χρησιμοποιοῦνται διὰ τὸν σύνδεσμον ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Μεραρχίας· 2) *ἡμιονικούς*, οἵτινες φορτοῦνται ἐπὶ 4—5 ἡμιόνων καὶ χρησιμοποιοῦνται διὰ τὸν σύνδεσμον τῶν Μεραρχιῶν μεταξύ των ἢ τὸν σύνδεσμον μεραρχιῶν μετὰ Σώματος στρατοῦ· 3) ἐπ' *αὐτοκινήτων*, οἵτινες χρησιμοποιοῦνται εἴτε διὰ τὸν σύνδεσμον τῶν Σωμάτων στρατοῦ μεταξύ των, εἴτε τὸν σύνδεσμον Σωμάτων στρατοῦ καὶ Στρατιᾶς. Ἡ χρῆσις τοῦ ἀσυρμάτου ὡς μέσου συνδέσμου παρὰ τῷ στρατῷ παρουσιάζει τὰ κάτωθι πλεονεκτήματα: 1) Εἶναι ἐλάχιστα τρωτοὶ οἱ σταθμοὶ ἀσυρμάτου. 2) Εἶναι μέσον ταχείας ἐγκαταστάσεως, μεγάλης ἀκτῖνος ἐνεργείας, μὴ ἀπαιτοῦν συντήρησιν γραμμῶν. 3) Δυνάμεθα νὰ συνεννοηθῶμεν μὲ τὸν ἀνταποκρινόμενον χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν τὴν θέσιν του, ὅπερ σπουδαιότατον ὅταν οὗτος μετακινῆται συνεχῶς.

Ἐξ ἄλλου ὅμως παρουσιάζει τὰ κάτωθι σοβαρὰ μειονεκτήματα: 1) Μικρὰ ἀπόδοσις, λόγῳ τοῦ περιωρισμένου ἀριθμοῦ σταθμῶν, οἵτινες δύνανται νὰ ἐκπέμπωσι συγχρόνως ἐντὸς ὡρισμένου χώρου· εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὁ ἀσύρματος ὑστερεῖ κατὰ πολὺ τοῦ τηλεφώνου. 2) Ἐπειδὴ ὑπάρχει κίνδυνος ὑποκλοπῆς τῶν τηλεγραφημάτων παρὰ τοῦ ἐχθροῦ, δέον ταῦτα νὰ κρυπτογραφῶνται, συνεπῶς ἀπώλεια χρόνου καὶ μείωσις ἀποδόσεως. 3) Κίνδυνος συγχύσεως συνεννοήσεών μας παρὰ τοῦ ἀντιπάλου, ἂν οὗτος διαθέτῃ εἰδικοὺς σταθμοὺς ἐκπέμποντας μήκη κύματος ὡς ἐκεῖνα δι' ὧν ἐργαζόμεθα.

Παρὰ τῷ ἡμετέρῳ στρατῷ ὁ ἀσύρματος τηλέγραφος εἰσήχθη κυρίως ἀπὸ τοῦ 1914, ὁπότε ἐφωδιάσθη διὰ σταθμῶν τύπου Marconi ἐπ' αὐτοκινήτου διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν Σωμάτων στρατοῦ, καὶ ἐπὶ ἡμιόνων διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν Μεραρχιῶν. Ἅπαντες οἱ ἀνωτέρω σταθμοὶ ἦσαν μετ' ἀποσβεννυμένων κυμάτων, καὶ τούτους ἐχρησιμοποίησε μέχρι τοῦ ἔτους 1922. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ ἀνωτέρω σταθμοὶ προσέφερον ὑψίστας ὑπηρεσίας. Οὕτω κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1916, ὁπότε, μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Ροῦπελ, ἀπεκόπη πᾶσα τηλεφωνικὴ συγκοινωνία τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας μετὰ τῶν Ἀθηνῶν, τὰ 4ον καὶ 5ον Σώματα στρατοῦ, ἅτινα ἐστάθμευον εἰς τὴν περιοχὴν Καβάλλας καὶ Ἐλευθερῶν, μόνον διὰ τῶν ἀσυρμάτων των ἤρχοντο εἰς ἐπαφὴν μὲ τὴν Κυβέρνησιν. Μάλιστα ἐπειδὴ ὁ ἀσύρματος τοῦ 5ου Σώματος στρατοῦ εἶχεν ὑποστῆ βλάβας, ὁ ἀσύρματος τοῦ 4ου Σώματος στρατοῦ ἐξυπηρέτησεν ἀμφότερα. Εἴς τε τὸ Μακεδονικὸν ὡς καὶ τὸ Μικρασιατικὸν θέατρον πολέμου, οἱ αὐτοὶ σταθμοὶ ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὸν σύνδεσμον τῶν μεγάλων μονάδων.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1922, ἐπρομηθεύθη ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς σταθμοὺς ἀσυρμάτου μετὰ *συντηρουμένων κυμάτων*, τύπου ἐπίσης Marconi, ὀγκώδεις ὅμως πάλιν καὶ συνεπῶς χρησιμοποιησίμους μόνον ὑπὸ τῶν στρατηγείων τῶν μεγάλων μονάδων. Πλὴν καὶ τούτων ἡ χρῆσις δὲν κατέστη δυνατή, διότι τὸ πέρας τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ προσωπικοῦ εἰς τὴν χρῆσιν τῶν σταθμῶν τούτων συνέπεσε μὲ τὸ πέρας τῆς Μικρασιατικῆς ἐκστρατείας. Κατὰ τοὺς πολέμους 1912—1913, ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἀσυρμάτου περιωρίσθη εἰς τὸν σύνδεσμον Ἀρχιστρατήγου καὶ Κυβερνήσεως, μέσῳ τῶν ἀσυρμάτων οὓς διέθετον τὰ πλοῖα τοῦ πολεμικοῦ ἡμῶν Ναυτικοῦ.

Ἀπὸ τοῦ 1926 ἤρχισε καὶ παρ' ἡμῖν ἡ χρησιμοποίησις φορητῶν σταθμῶν ἀσυρμάτου, διὰ τῆς προμηθείας περιωρισμένου ἀριθμοῦ τοιούτων πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ὁπλιτῶν. Ἡ χρῆσις τοῦ ἀσυρμάτου εἶναι πολυτιμοτάτη διὰ τὸν ἑλληνικὸν στρατόν, διότι αἱ ἐκτάσεις τῶν πιθανῶν ἡμετέρων θεάτρων ἐπιχειρήσεων καὶ τὸ ὀρεινὸν τοῦ ἐδάφους θὰ καθιστῶσι λίαν προβληματικήν, ἂν μὴ ἀδύνατον, τὴν ἔγκαιρον ἐγκατάστασιν ὡς καὶ τὴν συντήρησιν τηλεφωνικῶν γραμμῶν. Συνεπῶς τὸ κύριον μέσον ὅπερ θὰ χρησιμοποιήσῃ διὰ τὸν σύνδεσμον θὰ εἶναι ὁ ἀσύρματος.

Στρατιωτικὸς κλάδος.— Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος ἤρχισεν ὀργανουμένη ἐν τῷ στρατῷ καὶ τῷ ναυτικῷ τῶν εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν ἰδίᾳ χωριστὴ ὑπηρεσία διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἀσυρμάτου, οἱ χρησιμοποιούμενοι δὲ πρὸς τοῦτο ἄνδρες καλοῦνται ***ἀσυρματισταί***, περὶ τῶν βαθμῶν τῶν ὁποίων βλ. λ. **ὁπλῖται** καὶ **πληρώματα**.

Ἐν Ἑλλάδι τοιαύτη ὀργάνωσις ἤρξατο ἀπὸ τοῦ 1914. Π. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΔΙΕΘ. ΔΙΚ.] Ἀπὸ ἀπόψεως Διεθνοῦς Δικαίου ὁ *ἀσύρματος τηλέγραφος* ἐνέχει ἰδίαν σπουδαιότητα, ὡς συνδεόμενος στενῶς μὲ τὸ ζήτημα τῆς κυριαρχίας τοῦ ἀέρος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀσύρματος τηλέγραφος δύναται ν' ἀποβῇ ἀφορμὴ διαταράξεως τῶν ἐσωτερικῶν τῶν διαφόρων Κρατῶν τηλεγραφικῶν καὶ τηλεφωνικῶν σχέσεων, ἀνεγνωρίσθη εἰς τὰς Πολιτείας, παραγνωριζομένου τρόπον τινὰ τοῦ δόγματος τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀέρος, τὸ δικαίωμα τῆς παρεμποδίσεως τῆς διελεύσεως μέσῳ τῶν ἐναερίων στρωμάτων αὐτῶν τῶν διὰ τοῦ ἀσυρμάτου τηλεγράφου παραγομένων ἠλεκτρικῶν κυμάτων.

Ὑπὸ τῶν σκέψεων τούτων ὡρμήθη καὶ ἡ Ἀκαδημία τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1906 ἐν Γάνδῃ γενομένην σύνοδον αὐτῆς, ἀποφανθεῖσα κατ' εἰσήγησιν τοῦ Fauchille ὅτι «πᾶν Κράτος δικαιοῦται, ἐν ᾧ μέτρῳ ἤθελεν ἀπαιτήσει τοῦτο ἡ ἐσωτερικὴ αὐτοῦ ἀσφάλεια, ν' ἀποκρούῃ, εἰς οἱονδήποτε ὕψος θὰ ἦτο τοῦτο ἀναγκαῖον, τὴν ὕπερθεν τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν χωρικῶν αὐτοῦ ὑδάτων διέλευσιν Ἑρτσιανῶν κυμάτων, ἐκπεμπομένων εἴτε παρὰ μηχανήματος ἑτέρου Κράτους, εἴτε τοιούτου ἰδιώτου, εὑρισκομένου ἐν στερεᾷ γῇ, ἢ ἐπὶ πλοίου ἢ ἐπὶ ἀεροστάτου». Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως καθ' ἣν ἤθελε Κράτος τι ἀπαγορεύσει τὴν δι' ἀσυρμάτου ἐπικοινωνίαν, ἡ Κυβέρνησις τοῦ Κράτους τούτου «ὀφείλει νὰ εἰδοποιῇ ἀμέσως τὰς ἄλλας Κυβερνήσεις περὶ τῆς τοιαύτης ἐκδοθείσης ἀπαγορεύσεως». Ἤδη κατὰ τὸ ἔτος 1903 τῇ προσκλήσει τῆς γερμανικῆς Κυβερνήσεως συνῆλθεν ἐν Βερολίνῳ Συνδιάσκεψις τῶν ἓξ Μεγάλων Δυνάμεων, ἐν ᾗ συμμετέσχε καὶ ἡ Ἱσπανία καὶ αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, ἥτις καὶ *προσυνδιάσκεψις* ἐκλήθη, θέσασα τὰς βάσεις διεθνοῦς συνθήκης. Κατὰ δὲ τὴν μετὰ τρία ἔτη (1906) συγκληθεῖσαν ἐπίσης ἐν Βερολίνῳ εὐρυτέραν Συνδιάσκεψιν ἧς συμμετέσχον 27 ἐν ὅλῳ Κράτη, ἐν οἷς καὶ ἡ Ἑλλάς, συνωμολογήθη ἡ ἀπὸ 3 Νοεμβρίου 1906 διεθνὴς σύμβασις, ἥτις ἀντικατεστάθη, τροποποιημένη ἔν τισι λόγῳ διαφόρων κρατικῶν ἀναγκῶν, διὰ τῆς ἀπὸ 5 Ἰουλίου 1912 συμβάσεως τοῦ Λονδίνου, τὴν ὁποίαν συνυπέγραψαν 32 Πολιτεῖαι, ἐκτὸς 34 ἄλλων ἡμικυριάρχων Κρατῶν καὶ ἀποικιῶν.

Ἡ ἐν λόγῳ διεθνὴς σύμβασις ἀφορᾷ τὴν ραδιοτηλεγραφικὴν ἐπικοινωνίαν μεταξὺ πλοίων καὶ παραλίων σταθμῶν, οἵτινες ἐξυπηρετοῦσι τὴν συγκοινωνίαν μετὰ τῆς ξηρᾶς καὶ τῶν πλοίων· ἐπὶ πλέον δὲν ἀφορᾷ μόνον τοὺς σταθμοὺς στρατιωτικῶν θέσεων ἀλλὰ καὶ ἐκείνους οἵτινες ἐξυπηρετοῦσι τὴν μεταξὺ ὡρισμένων μερῶν ἐπικοινωνίαν, συμπεριλαμβανομένων τῶν τε ἰδιωτικῶν ὡς καὶ δημοσίων σταθμῶν. Διὰ τῆς ἐν λόγῳ διεθνοῦς συμβάσεως ὡρίσθη ἡ ὑποχρεωτικὴ ἀνταλλαγὴ ραδιοτηλεγραφικῶν κυμάτων, ἀσχέτως τῶν προς τούτοις χρησιμοποιουμένων μηχανημάτων· ἀπαγορεύεται ὅμως ἡ χρησιμοποίησις μηχανημάτων, τὰ ὁποῖα θὰ παρεκώλυον συστηματικῶς τὴν ἀποδοχὴν ρευμάτων ἄλλων συστημάτων, οὐχὶ ὅμως καὶ μηχανημάτων, τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύναντο πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως νὰ περιορίσουν τὴν ἀποδοχήν των εἰς τὰ ρεύματα ὡρισμένου ραδιοτηλεγραφικοῦ σταθμοῦ. Πᾶσα ραδιοτηλεγραφικὴ ἐγκατάστασις, ἐξ ἄλλου, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ παρακωλύῃ τὸ ἔργον ἄλλων σταθμῶν. Ἐπικλήσεις δὲ βοηθείας ραδιοτηλεγραφικῶς πεμπόμεναι, δέον νὰ προτιμῶνται: νὰ τυγχάνωσιν ἀμέσου ἀπαντήσεως καὶ ν' ἀποστέλλωνται ἀμέσως εἰς τοὺς ἑπομένους σταθμούς.

Τὸ διεθνὲς γραφεῖον τῆς παγκοσμίου ταχυδρομικῆς ἑνώσεως ἀποτελεῖ τὸ κεντρικὸν γραφεῖον διὰ τὴν συλλογὴν πάσης πληροφορίας σχετικῆς μὲ τὰς ραδιοτηλεγραφικὰς ἐγκαταστάσεις καὶ τὴν ραδιοτηλεγραφικὴν ἐπικοινωνίαν. Ἐπὶ πάσης διαφωνίας, ἥτις δυνατὸν νὰ προκύψῃ ἐπὶ ἑρμηνείας ἄρθρου τινὸς τῆς συμβάσεως, προβλέπεται ἡ προαιρετικὴ διαιτησία. Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἡ μὴ ἐκτέλεσις ὅρων τινῶν τῆς συμβάσεως ὀφείλεται εἰς πταῖσμα ὑπαλλήλου ἢ σφάλμα τοῦ ραδιοτηλεγραφικοῦ σταθμοῦ, εἶναι δυνατὸν ν' ἀποκλεισθῇ ἡ δι' αὐτοῦ ἀποστολὴ ραδιοτηλεγραφικῶν ρευμάτων. Διὰ τὴν ραδιοτηλεγραφικὴν ἐπικοινωνίαν ἰσχύουν ἐπίσης τὰ ἄρθρ. 1—3, 5—8, 11, 12, 17 τῆς διεθνοῦς τηλεγραφικῆς συμβάσεως τῆς 10]22 Ἰουλίου 1875 (βλ. λ. **τηλέγραφος**). Γενικῶς, παρατηρητέον, ὅτι διὰ τῶν ἄρθρων τούτων κατοχυροῦται τὸ δικαίωμα παντὸς νὰ ποιῆται χρῆσιν τοῦ ἀσυρμάτου καὶ ἐπιβάλλεται ἡ ὑποχρέωσις τηρήσεως τῆς ἐχεμυθείας τῶν μεταβιβαζομένων ἀνταποκρίσεων.

Ἐν καιρῷ πολέμου οἱ ραδιοτηλεγραφικοὶ σταθμοὶ εἶναι δυνατόν, κατὰ τὸ ἄρθρ. 53 § 2 τῆς Συμφωνίας τῆς Χάγης περὶ τοῦ κατὰ ξηρὰν πολέμου, νὰ κατασχεθῶσιν, ἔστω καὶ ἂν ἀνήκουσιν εἰς ἰδιώτας. Προκειμένου περὶ λειτουργίας μηχανημάτων ἀσυρμάτου ἐπὶ οὐδετέρων ἐδαφῶν, ἡ 5 καὶ 13 Διεθνὴς Σύμβασις τῆς Χάγης διακρίνει ἐν ἄρθρ. 3,8,9 μεταξὺ τῆς ἐγκαταστάσεως νέων καὶ τῶν ἤδη ἐγκατεστημένων· ἡ ἐγκατάστασις δὲ νέων ἀπαγορεύεται εἰς τὰ ἐμπόλεμα Κράτη προκειμένου περὶ οὐδετέρας χώρας ἢ περὶ οὐδετέρων λιμένων καὶ οὐδετέρων θαλασσῶν. Ἡ δι' ἀσυρμάτου ἐπικοινωνία μετὰ πολιορκουμένης θέσεως ἢ πόλεως δὲν ἀπαγορεύεται, πλὴν ὅμως δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὰ οὐδέτερα Κράτη νὰ χρησιμοποιῶσι τοὺς ἰδικούς των σταθμοὺς ὡς ἐνδιαμέσους διὰ τὴν μεταβίβασιν πολεμικῶν εἰδήσεων, ὑποχρεούμενα ν' ἀσκῶσι λογοκρισίαν καὶ νὰ παρακωλύωσι τὴν περαιτέρω μεταβίβασιν αὐτῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Jentsch*, Telegraphie und Telephonie ohne Draht 1904. *Landsberg*, Die drahtlose Telegraphie 1909. *Löwengrad*, Die internationale Radiotelegraphie im internationalen Recht 1914. Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ἀσυρόλη (ἡ) (Asurol) *[Φαρμ. Χημ.]*. Διπλοῦν ἅλας σαλικυλικοῦ ὑδραργύρου καὶ ἀμινοοξυισοβουτυρικοῦ νατρίου. Ἄμορφος ἀσθενῶς κιτρίνη ὑγροσκοπικὴ κόνις, εὐδιάλυτος ἐν ὕδατι, ἀδιάλυτος ἐν ἀλκοόλῃ καὶ αἰθέρι. Ὁ ἐνεχόμενος ἐν αὐτῇ ὑδράργυρος δὲν καθιζάνει οὔτε διὰ ζέσεως μετ' ἀλκαλίων, οὔτε διὰ θειούχου ἀμμωνίου. Ἐνέχει 40.3% ὑδράργυρον. Προὐτάθη ὑπὸ τοῦ Neissen ὑποδορίως εἰς δόσιν 0.06—0.12 γρ., εὗρεν ὅμως μικρὰν ἐφαρμογήν. Κ. Γ. Μ.

ἀσύρραπτος (ὁ,ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ συνερραμμένος.

ἀσύρτικο (τὸ) *[Ἀμπελουργ.]*. Ποικιλία οἰνοφόρου ἀμπέλου (βλ. **ἄσπρο**). Π. Γ. Κ.

ἄσυρτος (ὁ, ἡ) καὶ *—η, —ον* (τό)· ὁ μὴ συρθείς· || μεταφ., ὁ μὴ διασυρθείς, ὁ μὴ κακολογηθείς.

Ἀσυρῶτοι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος *Ἀκμόνου* τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης. Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ἀνήκουν καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Ἀγρίδια* (κάτ. 110), *Κωστεφάνου* (κάτ. 40), *Τσαχιανὰ* (κάτ. 70) καὶ *Μονὴ Χαλέπας* (κάτ. 35). Κάτοικοι (1920) [142.

ἀσυσκεύαστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ συνεσκευασμένος, ὁ μὴ ἐν συσκευῇ ηὐθετημένος.— Ἐπίρρ. ***ἀσυσκευάστως***.

ἀσυσσώρευτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ συσσωρευμένος ἐπὶ ταὐτό, ὁ μὴ συγκεκροτημένος εἰς σωρούς.

ἀσυστασία (ὁ)· τὸ νὰ εἶναί τι ἀσύστατον, ἀτοπία.

ἀσυστασία (ἡ) (Asystasie) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκανθιδῶν*. Εἶναι πόαι ἢ δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῆς κεντρῴας Ἀσίας. Δ. Ν. Π.

ἀσύστατος (ὁ,ἡ), *—ον* (τό)· ἀνάξιος συστάσεως ἢ ἀποδοχῆς, ἀποδοκιμαστέος, ἀπορριπτέος.— Ἐπίρρ. ***ἀσυστάτως***.

ἀσυστολὴ ἢ **ἀσυστολία** (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Λέγεται οὕτω ἡ περίοδος ἐκείνη τῶν καρδιακῶν παθήσεων, καθ' ἣν ἡ ἀλλοίωσις τῶν μυϊκῶν ἰνῶν τῆς καρδίας εἶναι τοιαύτη, ὥστε ἡ συστολὴ αὐτῆς ν' ἀποβαίνῃ τελείως ἀνεπαρκὴς διὰ τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τῶν ὀργάνων, ἅτινα ἐξυπηρετεῖ. Ἐκδηλοῦται δὲ αὕτη διὰ τῶν ὑπεραιμιῶν καὶ τῶν οἰδημάτων τῶν διαφόρων ὀργάνων, ἅτινα καὶ ἀποτελοῦσι τὴν *καρδιακὴν* καλουμένην *καχεξίαν*.

Αἰτιολογία. Αἱ βαλβιδικαὶ ἀλλοιώσεις τῆς μιτροειδοῦς καὶ τῆς τριγλώχινος πρὸ πάντων, ἡ χρονία μυοκαρδῖτις, ἡ συμφυτικὴ περικαρδῖτις ἀπολήγουσιν εἰς τὴν *ἀσυστολίαν*, ὡς ἐνίοτε ἡ ὀξεῖα μυοκαρδῖτις εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ αἰτία αὐτῆς. Ἡ ἀρτηριοσκλήρωσις, ἡ σκλήρυνσις τῶν νεφρῶν, αἱ χρόνιαι βρογχοπνευμονικαὶ παθήσεις, αἵτινες ὑποβάλλουσιν εἰς ὑπερκόπωσιν ὁτὲ μὲν τὴν ἀριστεράν, ὁτὲ δὲ τὴν δεξιὰν καρδίαν, γίνονται συχναὶ αἰτίαι αὐτῆς, ὡς ἐπίσης οἱ ὑπέρμετροι σωματικοὶ κόποι, ἡ ὑπερκόπωσις, αἱ διευρύνσεις τῶν καρδιακῶν κοιλοτήτων καὶ κυρίως ἡ ἐκφύλισις τῶν μυϊκῶν ἰνῶν τῆς καρδίας. Εἰς ταύτας δέον νὰ προστεθῶσι καὶ περιφερικαὶ αἰτίαι, ὡς ἡ κακὴ θρέψις καὶ ἡ ἔλλειψις ἀντιστάσεως τῶν μικρῶν ἀγγείων. Αἱ γαστροεντερικαὶ καὶ γαστροηπατικαὶ νόσοι, οἱ κωλικοὶ τῶν νεφρῶν ἐπιδρῶσιν ἀντανακλαστικῶς ἐπὶ τῆς καρδίας διὰ τῆς συσπάσεως τῶν πνευμονικῶν ἀγγείων. Αἱ ταχυκαρδίαι αἱ ἰδιοπαθεῖς, ἡ νόσος τοῦ Basedow, ἡ τραχειοβρογχικὴ ἀδενοπάθεια προκαλοῦσιν ἐνίοτε ἀσυστολικὰ φαινόμενα ἐξ ἐπιδράσεως ἐπὶ τοῦ πνευμονογαστρικοῦ.

Συμπτώματα. Οἱ ἄρρωστοι παρουσιάζουσι χα-

Digitized by Google

ρακτηριστικὴν κλινικὴν εἰκόνα. Ἡ δύσπνοια εἶναι μεγάλη καὶ ἀγωνιώδης, τὸ πρόσωπον αὐτῶν καὶ τὰ ἄκρα εἶναι κυανωτικά, αἱ φλέβες τοῦ τραχήλου ἐξωδηκυῖαι, τὰ κάτω ἄκρα οἰδηματώδη, συχνάκις παρουσιάζουσιν ἀσκίτην καὶ ὑδροθώρακα, ὁ σφυγμὸς εἶναι μικρός, ἄνισος, ἄρρυθμος, ἡ κορυφὴ τῆς καρδίας, παρεκτοπισμένη πρὸς τὰ κάτω καὶ ἔξω, καταδεικνύει, ὅπως καὶ ἡ αὔξησις τῆς καρδιακῆς ἀμβλύτητος, τὴν διάτασιν τῆς δεξιᾶς καρδίας. Φύσημα δὲν παρατηρεῖται, ἐνίοτε ὅμως κατὰ τὴν ξιφοειδῆ ἀπόφυσιν ἀνευρίσκομεν φύσημα μετὰ ἐντόνου καὶ βαρείας ἀπηχήσεως (*ἀνεπάρκεια τριγλώχινος*)· τοῦτο συμπίπτει μετὰ τοῦ φλεβώδους σφυγμοῦ τῶν σφαγιτίδων. Κατὰ τὴν ἀκρόασιν παρατηροῦμεν εἴτε τὸ συμφορητικὸν πνευμονικὸν οἴδημα μετὰ ὑποτριζόντων λεπτῶν ῥόγχων κατὰ τὰς βάσεις τῶν πνευμόνων, εἴτε πνευμονικὰς ἐμβολὰς μετὰ πτυέλων αἱματηρῶν, αἱμοπτοϊκῶν, ὑδροθώρακος καὶ δεξιᾶς πλευρίτιδος. Τὸ ὀξὺ οἴδημα τοῦ πνεύμονος, ἡ ἀναπνοὴ τοῦ Cheyne-Stokes διακρίνουσι τὴν ἀσυστολίαν τῶν ἀρτηριοσκληρωτικῶν. Τὸ ἧπαρ εἶναι ἐξωγκωμένον, εὐαίσθητον τῇ πιέσει ἐνίοτε σφυγμῶδες. Τὰ οὖρα ὀλίγα, πυκνά, περιέχουσιν ἴχνη λευκώματος· ἐν περιπτώσει νεφρικῆς σκληρύνσεως τὰ οὖρα εἶναι ἄφθονα καὶ περιέχουσι περισσότερον λεύκωμα. Ἡ ἐγκεφαλικὴ στάσις ἐκδηλοῦται διὰ νάρκης καὶ παραληρήματος. Ὁτὲ ἀτελὴς καὶ διαλείπουσα, ἄλλοτε σοβαρωτάτη ἡ ἀσυστολία φονεύει πολλάκις, ἐπιφέρουσα τὸν θάνατον εἴτε αἰφνιδίως διὰ συγκοπῆς εἴτε βραδέως δι' ἀσφυξίας.

Μορφαί. Τὰ οἰδήματα, τὰ συμφορητικὰ φαινόμενα τῶν διαφόρων ὀργάνων, ἡ κυάνωσις ἀποτελοῦσι τὴν ἀσυστολίαν τῶν βαλβιδικῶν ἀλλοιώσεων καὶ τῶν βρογχοπνευμονικῶν παθήσεων.

Οἱ πάσχοντες κατὰ τὴν ἀορτήν, οἱ ἀορτικοί, οἱ ἀρτηριοσκληρωτικοὶ παρουσιάζουσι κατὰ τὴν ἀσυστολίαν τὸ καρδιακὸν ψευδόασθμα, τὸ ὀξὺ οἴδημα τοῦ πνεύμονος μετὰ ἐλαφρῶν περιφερικῶν οἰδημάτων, ἐνῷ τὸ πρόσωπον παραμένει ὠχρόν. Οἱ δὲ *ἀσυστολικοὶ νεφριτικοί,* ἐκτὸς τῶν ἐκτεταμένων ὠχρῶν οἰδημάτων, ἔχουσι μεγάλην δυσφορίαν καὶ παραπονοῦνται διὰ πίεσιν κατὰ τὸν θώρακα, παρουσιάζουσι καλπαστικὸν ἦχον τῆς καρδίας, ἧπαρ ἐξωγκωμένον, πρώϊμον ἀσκίτην, δυσπνοϊκὰ φαινόμενα, γαιῶδες χρῶμα, αἱμορροΐδας, *μέλαιναν* καὶ τὴν *ἡπατικὴν* λεγομένην *ἀσυστολίαν*, ἥτις προπαρασκευάζεται ἐκ τῆς καταχρήσεως τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, τῆς χολολιθιάσεως, τῆς ἑλονοσίας καὶ ἐκ συμφυτικῆς περικαρδίτιδος.

Παθολογικὴ ἀνατομία. Τὸ μυοκάρδιον παρουσιάζεται μὲ ἀλλοιώσεις μυοκαρδίτιδος ὀξείας ἢ χρονίας, μὲ ἔκτασιν τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων, ἔντονον οἴδημα τῶν μεσοδιαστημάτων, μετὰ αἱμορραγικῶν ἑστιῶν. Ἡ δεξιὰ καρδία εἶναι πλήρης αἵματος μελανοῦ χρώματος, ἡ δὲ διάτασις αὐτῆς καθιστᾶ τὴν τριγλώχινα ἀνεπαρκῆ. Ὁλόκληρον τὸ φλεβικὸν σύστημα εἶναι ἀφθόνως ὑπεραιμικόν, παθητικαὶ ὑπεραιμίαι μᾶλλον ἢ ἧττον ἐκσεσημασμέναι παρουσιάζονται κατὰ τοὺς πνεύμονας, τὸ ἧπαρ, τὸν σπλῆνα, τοὺς νεφρούς, τὸν βλενογόνον τοῦ πεπτικοῦ συστήματος, τὸν ἐγκέφαλον. Ἐνίοτε παρατηροῦνται ἐμβολαί, διαχύσεις αἵματος, ὕδρωπες καὶ σκληρύνσεις τῶν σπλάγχνων (πνευμόνων, ἥπατος, νεφρῶν) ἐκ παρατεταμένης στάσεως. Ἀτομικαὶ προδιαθέσεις προκαλοῦσι τὴν προεξοχὴν τῶν ἀλλοιώσεων ἐπὶ τῶν διαφόρων συστημάτων (ἡπατικὴ ἀσυστολία, νεφρικὴ ἀσυστολία κ. τ. λ.).

Διάγνωσις. Τὰ ἀσυστολικὰ φαινόμενα διακρίνονται τῶν παροξυσμῶν ἄσθματος, καθ' ὅσον οὗτοι δὲν προκαλοῦσιν οἰδήματα, βραδύτατα δὲ προσβάλλουσι τὴν καρδίαν.

Τὸ *καρδιακὸν ἄσθμα* διακρίνεται τῆς νεφρίτιδος ἐκ τοῦ κατ' αὐτὴν παρατηρουμένου καλπαστικοῦ ἤχου καὶ ἄλλων εἰδικῶν σημείων (πολυουρία, ἀμβλυωπία). Ἡ ἐξαφάνισις τῶν ὀργανικῶν φυσημάτων κατὰ τὴν ἀσυστολίαν καθιστᾷ δυσχερῆ τὴν ἀνεύρεσιν τῆς αἰτίας αὐτῆς. Ἡ ἔναρξις τῶν ἀσυστολικῶν φαινομένων ἐπὶ ἐκτεταμένων ἀλλοιώσεων τοῦ ἥπατος καὶ τῶν νεφρῶν πολλάκις δὲν εἶναι εὔκολον νὰ ὁρισθῇ. Διὰ τὴν διάγνωσιν τῆς ἀσυστολῆς θέτομεν ἐν χρήσει πάντα τὰ μέσα πρὸς ἐκτίμησιν τῆς καρδιακῆς λειτουργικῆς ἐπαρκείας, τοιαῦτα δὲ εἶναι: Ἡ ἐξακρίβωσις τῆς καρδιακῆς ἀντιδράσεως κατὰ τὰς καθημερινὰς μυϊκὰς κινήσεις, ὅτε καὶ παρουσιάζεται ἀναλόγως τῆς καρδιακῆς ἀντοχῆς δύσπνοια κατὰ πᾶσαν μυϊκὴν ἐργασίαν καὶ κόπωσιν (dyspnée d'effort), παλμοὶ καὶ δυσκολία ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον αἰσθητὴ ὑπὸ τοῦ ἀρρώστου. Ἐπίσης παρακολουθοῦμεν τὸν βαθμὸν τῆς ἐπιταχύνσεως τῶν καρδιακῶν παλμῶν κατὰ τὴν ἁπλῆν κίνησιν καὶ τὴν ταχεῖαν βάδισιν ἢ καταμετροῦμεν τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον, καθ' ὃν ἡ καρδία ἐπανευρίσκει τὸν κανονικὸν αὐτῆς ῥυθμόν, κατὰ τὰς μεθόδους Stahelin καὶ Mendelsohn.

Πιέζοντες τὰ μεγάλα ἀγγεῖα, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι τὴν μηρικὴν ἀρτηρίαν, καὶ αὐξάνοντες τὴν καρδιακὴν ἐργασίαν, παρατηροῦμεν κατὰ τὴν καρδιακὴν ἀνεπάρκειαν ἐλάττωσιν γενικὴν τῆς ἀρτηριακῆς πιέσεως καὶ ἐπιτάχυνσιν τοῦ σφυγμοῦ ἀντιθέτως πρὸς ὅ,τι παρατηρεῖται ἐν φυσιολογικῇ κατastάσει (Katzenstein). Ἡ μελέτη τῆς ἀρτηριακῆς τάσεως εἶναι μεγάλης σημασίας. Πίεσις μεγάλη ἐπιφέρει τὴν ὑπερκόπωσιν τοῦ καρδιακοῦ μυός, ἐλάττωσις δὲ τῆς συστολικῆς πιέσεως, ποικίλλουσα κατὰ πᾶσαν κοιλιακὴν συστολήν, δεικνύει ὅτι ἤρξατο καμπτομένη ἡ ἀντοχὴ τῆς συστολῆς ταύτης.

Διὰ τοῦ σφυγμογραφικοῦ διαγράμματος τῆς καρδιακῆς συστολῆς δυνάμεθα νὰ ἀντιληφθῶμεν τὴν ἐλάσσονα ἰσχὺν τῶν συστολῶν τῆς ἀριστερᾶς κοιλίας, τὸ διάγραμμα τῆς σφαγίτιδος δύναται νὰ δείξῃ ἐλάσσονα ἐπέκτασιν τῶν ἀνυψώσεων τῶν ἀνταποκρινομένων εἰς τὴν συστολὴν τοῦ δεξιοῦ κόλπου καὶ τῆς δεξιᾶς κοιλίας καὶ τὴν ἐλάσσονα κάθοδον τῶν δύο ὑφέσεων (χ καὶ ψ), δεικνῦον οὕτω τὴν βραδυτέραν πλήρωσιν τῶν δύο τούτων κοιλοτήτων καὶ συνεπῶς τὴν στάσιν ἐν αὐταῖς. Ἐπὶ τοῦ καρδιογραφικοῦ διαγράμματος τῆς κορυφῆς ἡ συστολικὴ ἀνύψωσις ἀντικαθίσταται ἐνίοτε ὑπὸ ὑφέσεως. Ἐν τέλει τὸ ἠλεκτροκαρδιόγραμμα δύναται νὰ δείξῃ τὴν ἐξασθένωσιν ἢ τὴν ἐξαφάνισιν τῶν μακροσυστολικῶν ἀνυψώσεων.

Θεραπεία. Συνιστᾶται ἡ ἀπόλυτος ἡσυχία καὶ ἡ παραμονὴ τοῦ ἀρρώστου ἐν τῇ κλίνῃ. Ἐσωτερικῶς χορηγεῖται ἡ δακτυλῖτις καὶ δακτυλιδίνη, τὸ στρόφανθον καὶ ἡ οὐαμπαΐνη. Τὰ δραστικὰ καθάρσια καὶ ἡ ἀφαίμαξις ἀποτελοῦσι τὴν κλασσικὴν θεραπείαν τῆς ἀσυστολίας. Σικύαι ξηραὶ καὶ αἱματηραὶ κατὰ τῆς πνευμονικῆς στάσεως ἐπανειλημμένως δέον νὰ τίθενται ἐν χρήσει. Κατὰ τῆς ἡπατικῆς συμφορήσεως χορηγεῖται τὸ καλομέλι, τοπικῶς ἐπιτίθενται αἱματηραὶ σικύαι. Κατὰ τοῦ ὕδρωπος χορηγεῖται ἡ σκέλλα καὶ ἡ θεοβρωμίνη. Εἰσπνοαὶ ὀξυγόνου κατὰ τῆς δυσπνοίας καὶ ἐνέσεις μικρῶν δόσεων μορφίνης κατὰ τῆς ἀϋπνίας ὡς καὶ ὅλων τῶν νεωτέρων σκευασιῶν τοῦ ὀπίου. Φέρεται ὡς ἀνύσιμος ἡ χρῆσις τῆς καφεΐνης ἐπὶ τῶν ἀρτηριοσκληρωτικῶν.

Ἡ διατροφὴ τοῦ ἀρρώστου πρέπει νὰ γίνεται μετὰ μεγάλης προσοχῆς· δέον νὰ ἀποφεύγωνται τροφαὶ προκαλοῦσαι ζυμώσεις καὶ τὰ ἐκ τούτων ἀέρια, ἅτινα δυσχεραίνουσι τὴν λειτουργίαν τῆς καρδίας καὶ τῶν λοιπῶν ὀργάνων. Μικρὸς ὄγκος τροφῆς μετὰ θρεπτικῶν καὶ εὐπέπτων οὐσιῶν εἶναι ὁ καλύτερος τρόπος τῆς διατροφῆς τῶν ἀρρώστων.

Δ. Ι. ΑΣΙΜΗΣ

ἀσύστολος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ συστελλόμενος, ὁ μὴ αἰδούμενος, ἀναιδής, ἀναίσχυντος: «ἀσύστολον ψεῦδος».—Ἐπίρρ. ***ἀσυστόλως.***

Ἄσυχις. Οὕτως ὀνομάζεται ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου, ἐνῷ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης τὸν ἀποκαλεῖ *Σάσυχιν*. Εἶναι ὁ *Ἄσες -κὰ—οῦ* τῶν Αἰγυπτίων (βλ. λ. **Αἴγυπτος**, τ. Β' 570 β').

ἀσύχναστος, *—η, —ο*· δημοτ., ὁ μὴ συχναζόμενος: «τόπος ἀσύχναστος», ὅπου συνήθως δὲν μεταβαίνουν ἄνθρωποι.

ἄσφαιρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ περιέχων σφαῖραν, βολίδα: «ἄσφαιρον φυσίγγιον», «ἄσφαιρα πυρά».

Ἀσφάκα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς πρὸς Β. τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς Ἀργυρόκαστρον, κατοικούμενος ὑπὸ 50 οἰκογενειῶν προσφύγων, ἐκ Πόντου καταγομένων.

ἄσφακτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· κοιν. ***ἄσφαχτος*· ὁ** μὴ σφαγείς, ὁ μὴ φονευθεὶς διὰ σφαγῆς.

ἀσφάλεια (ἡ)· ἀρχικὴ σημ., τὸ μὴ σφάλλεσθαι, μὴ προσκόπτειν ἢ ὀλισθαίνειν || ἑδραιότης, τὸ νὰ εἶναί τις στερεός, ἀκλόνητος, βέβαιος, ἄνευ κινδύνου: «ἐπὶ τέλους εὑρισκόμεθα ἐν ἀσφαλείᾳ!» || ἐγγύησις, πᾶν τὸ παρέχον ἀσφάλειαν: «ὁ λόγος του εἶναι ἡ καλυτέρα ἀσφάλεια»· «αἴσθημα ἀσφαλείας», συναίσθησις, βεβαιότης περὶ ἐλλείψεως κινδύνου || (νομ.), σύμβασις δι' ἧς ὁ εἷς τῶν συμβαλλομένων, ὁ *ἀσφαλιστής*, ὑποχρεοῦται ἐπὶ ὡρισμένῳ ἀντιτίμῳ (*ἀσφαλίστρῳ*) πληρωνομένῳ ὑπὸ τοῦ ἀσφαλιζομένου ν' ἀνορθώσῃ τὴν ζημίαν ἣν θὰ ὑφίστατο ὁ *ἀσφαλιζόμενος* ἐκ τυχαίου συμβεβηκότος: «ἀσφάλεια ζωῆς», «ἀσφάλεια πυρός», «ἀσφάλεια θαλάσσης» κλπ.· «δημοσία ἀσφάλεια», τήρησις τῆς ἡσυχίας καὶ τάξεως ἐν τῇ χώρᾳ || συσκευὴ ἠλεκτρολογικὴ πρὸς αὐτόματον διακοπὴν τοῦ ῥεύματος ἐν περιπτώσει ἀνωμαλίας (βλ. λ. **ἀσφαλιστικά**) || μηχανισμὸς τῶν φορητῶν ὅπλων ἐμποδίζων τὴν τυχαίαν ἐκπυρσοκρότησιν.

— [ΕΓΚΥΚΛ.] Ὡς *ἀσφάλεια* δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν οἰκονομικαὶ ἐνέργειαι στηριζόμεναι ἐπὶ τῆς ἀμοιβαιότητος πρὸς τὸν σκοπὸν καλύψεως τυχαίας καὶ δυναμένης νὰ ἐκτιμηθῇ περιουσιακῆς ἀνάγκης. Ἡ ἀμοιβαιότης προϋποθέτει συνένωσιν πολλῶν χωριστῶν οἰκονομιῶν, αἱ ὁποῖαι βοηθοῦν ἀλλήλας εἰς περίπτωσιν ἀνάγκης, ἀποβλέπει δὲ εἰς τὸ νὰ παράσχῃ τὰ μέσα τῆς καλύψεως εἰς ἑκάστην αὐτῶν. Αἱ καλυπτόμεναι ἀνάγκαι εἶναι ποικίλης φύσεως, π. χ. ἄμεσοι ἀπώλειαι, ἢ ζημίαι, ἢ ἀποδρᾶν κέρδος, ἢ καταναγκασμὸς πρὸς δαπάνας (λ. χ. προίκισις θυγατρὸς) κλπ., πρέπει δὲ νὰ εἶναι τυχαῖαι, ὥστε νὰ εἶναι ἀβέβαιον, ἂν καὶ πότε θὰ ἐπέλθουν καὶ εἰς ποῖον ποσὸν θ' ἀνέλθουν αὗται. Ἐξ ἄλλου ὅμως πρέπει ἡ ἀνάγκη νὰ δύναται νὰ ἐκτιμηθῇ καὶ νὰ καταμετρηθῇ στατιστικῶς, διότι ἄλλως εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπολογισθοῦν αἱ συνδρομαί, ἢ τὰ ἀσφάλιστρα κλπ. καὶ νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ ἐπὶ οἰκονομικῶν βάσεων λειτουργία τῆς ἐπιχειρήσεως.

Προϋποθέσεις πάσης εὐρύθμως λειτουργούσης ἀσφαλείας εἶναι, ἐκτὸς τοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ σχηματισμοῦ κεφαλαίου, ἀφ' ἑνὸς μὲν μεμονωμένη ἐπέλευσις τῶν ἀναγκῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου κανονικότης τῆς ἐπελεύσεώς των. Ἐπίσης προϋποτίθεται διανομὴ ἐπὶ μεγάλου πεδίου καὶ ἀξιοχρεότης.

Εἴδη. — Ἡ κυρία διαίρεσις τῶν ἀσφαλειῶν εἶναι εἰς *ἀτομικὰς καὶ κοινωνικάς*. Αἱ πρῶται, αἱ λεγόμεναι καὶ *ἰδιωτικαί*, εἶναι αἱ παλαιότεραι και πλέον ἐξειλιγμέναι, ἐνῷ αἱ δεύτεραι, ἀποτελοῦσαι κλάδον τῆς λεγομένης *κοινωνικῆς πολιτικῆς*, περιλαμβάνουν μικρὸν κύκλον εἰδῶν ἀσφαλειῶν, ὑφίστανται δὲ ἀπὸ μιᾶς πεντηκονταετίας μόνον. Ἄλλη διάκρισις εἶναι εἰς *ἑκουσίας* καὶ *ὑποχρεωτικάς*, ἢ εἰς ἐπαγγελματικὰς καὶ μὴ κλπ., ἡ συνηθεστάτη ὅμως ὅλων εἶναι εἰς ἀσφαλείας *προσώπων*, *πραγμάτων* καὶ *περιουσίας*. Αἱ *κοινωνικαὶ* ἀσφάλειαι εἶναι πάντοτε ἀσφάλειαι προσώπων. Αἱ μὴ ἀσφάλειαι προσώπων λέγονται ἀσφάλειαι *ζημιῶν*, διότι μόνον ἂν ἀποδειχθῇ ὅτι προέκυψε ζημία καλύπτεται αὕτη ὑπὸ τοῦ ἀσφαλιστοῦ.

Οἰκονομικὴ σημασία. — Ἡ ἀσφάλεια μετατρέπει τὴν πιθανὴν ἐν τῷ μέλλοντι ἀνάγκην εἰς παροῦσαν καὶ προετοιμάζει οὕτω τὰ μέσα τῆς πληρώσεώς της. Ἀπομακρύνει λοιπὸν τὰς φροντίδας καὶ τὰς ζημίας καὶ ἐπιτρέπει εἰς τὸν ἔμπορον καὶ τὸν παραγωγὸν νὰ ὑπολογίζῃ μετ' ἀκριβείας τὰς τιμάς του· δημιουργοῦσα δὲ ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ μέλλον συντελεῖ εἰς τὴν διατήρησιν κανονικῆς καὶ ὁμαλῆς παραγωγῆς. Ἡ ἀσφάλεια διαφέρει τῆς ἀποταμιεύσεως, ἡ ὁποία εἶναι μεμονωμένη, ἐνῷ ἐν τῇ ἀσφαλείᾳ ἰσχύει τὸ «ὅλοι δι' ἕνα, καὶ ἕνας δι' ὅλους», καὶ διότι τὸ ποσὸν τῆς ἀσφαλείας δὲν εἶναι ἀπαιτητὸν πάντοτε, ὅπως τὸ τῆς ἀποταμιεύσεως. Ἡ ἀσφάλεια διαφέρει ἐπίσης τοῦ παιγνίου, διότι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ φέρῃ εἰς κέρδος, ἀλλὰ μόνον εἰς ἐπούλωσιν ἀπροβλέπτου ἀνάγκης, ἂν καὶ ἔχουν τὸ κοινὸν ὅτι ἐπ' ἀμφοτέρων χωρεῖ ὁ ὑπολογισμὸς τῶν πιθανοτήτων.

Ἱστορία. —Ἂν καὶ ἐπὶ Χαμουραμπὶ (2200 π. Χ.) ἐγίνοντο συμφωνίαι, καθ' ἃς μεταξὺ τῶν μελῶν καραβανίου συνωμολογεῖτο νὰ φέρουν ὅλοι τὰς ζημίας, αἵτινες θὰ προέκυπτον εἰς ἕνα ἐξ αὐτῶν ἕνεκα λῃστείας ἢ ἐπιδρομῆς, ἐν τούτοις αἱ συμφωνίαι αὐταί, ὅπως καὶ αἱ ῥωμαϊκαὶ καὶ αἱ μεσαιωνικαὶ βραδύτερον, μολονότι φέρουν στοιχεῖά τινα τῶν σημερινῶν ἀσφαλειῶν δὲν ταυτίζονται πρὸς αὐτάς, διότι λείπει ὁ ὑπολογισμός, ὅστις ἀποτελεῖ σπουδαῖον στοιχεῖον αὐτῶν. Ἡ νεωτέρα ἀσφάλεια ἀνάγεται εἰς τὰ μέσα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος καὶ μήτηρ αὐτῆς ὑπῆρξεν ἡ θαλασσασφάλεια, ἥτις προῆλθεν ἐκ τοῦ ναυτοδανείου καὶ ἀνεπτύχθη εἰς τοὺς ἰταλικοὺς λιμένας. Εἰς τρεῖς περιόδους δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἀσφαλειῶν: *Πρώτη περίοδος* ἀπὸ τοῦ ΙΔ'—ΙΖ' αἰῶνος, χαρακτηριζομένη διὰ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀσφαλιστηρίου καὶ τοῦ ἀσφαλιστικοῦ ἐπαγγέλματος, ἐξασκουμένου κυρίως ὑπὸ μεμονωμένων ἀτόμων. *Δευτέρα περίοδος* ἀπὸ τοῦ ΙΖ'—ΙΘ' αἰῶνος, χαρακτηριζομένη διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν νεωτέρων ἀσφαλιστικῶν ἑταιρειῶν. *Τρίτη περίοδος* ἀπὸ τοῦ ΙΘ'—Κ' αἰῶνος, χαρακτηριζομένη διὰ τῆς καταπληκτικῆς ἐπεκτάσεως τῆς ἀσφαλείας εἰς ὅλας τὰς χώρας, διὰ τῆς διεθνοῦς μορφῆς της καὶ διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλειῶν.

Μορφαὶ τῶν ἀαφαλιστικῶν ἐπιχειρήσεων.— Πλὴν τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλειῶν (περὶ ὧν δὲν πρόκειται ἐνταῦθα) διακρίνομεν μεταξὺ τῶν ἀσφαλιστικῶν ἐπιχειρήσεων τὰς τοῦ δημοσίου δικαίου καὶ τὰς τοῦ ἰδιωτικοῦ (ἡ πλειονότης). Αἱ τοῦ δημοσίου δικαίου πάλιν εἶναι μονοπωλιακαὶ καὶ ἀναγκαστικαὶ ἢ μονοπωλιακαὶ καὶ ἑκούσιαι (ὡς ἡ κρατικὴ ἀσφάλεια ζωῆς ἐν Ἰταλίᾳ) ἢ ἐλευθέρως συναγωνιζόμεναι κρατικαὶ ἐπιχειρήσεις ἢ τέλος μεικταί τινες μορφαὶ ἡμικρατικῶν ἐπιχειρήσεων εἰς ἃς τὸ κράτος εἶναι ὁ κύριος μέτοχος.

Αἱ ἰδιωτικοῦ δικαίου εἶναι ἢ ἀνώνυμοι ἑταιρεῖαι (ἡ κυριωτέρα μορφὴ) ἢ ἀλληλασφαλιστικοὶ συνεταιρισμοί. Μικρᾶς σημασίας εἶναι σήμερον αἱ ἀτομικαὶ ἐπιχειρήσεις ἢ αἱ ὑπὸ μορφὴν ἑταιρειῶν περιωρισμένης εὐθύνης κλπ. λειτουργοῦσαι. Αἱ ὑπὸ μορφὴν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν λειτουργοῦσαι ἀσφαλιστικαὶ ἑταιρεῖαι διακρίνονται τῶν λοιπῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν οἰκονομικῶς καὶ νομικῶς, διότι τὸ μετοχικόν των κεφάλαιον δὲν χρησιμεύει ὡς κεφάλαιον τῆς ἐπιχειρήσεως, ἀλλ' ὡς ἐγγύησις, δι' ὃ καὶ ἐπιτρέπεται νὰ εἶναι καταβεβλημένον μόνον ἐν μέρει. (Παρ' ἡμῖν κατόπιν τοῦ ἄρθρου 16 τοῦ Νόμου 1023 εἶναι ἀμφίβολος ἡ ὕπαρξις τοιαύτης διατάξεως.)

Οἱ ἀλληλασφαλιστικοὶ συνεταιρισμοὶ (Gegenseitigkeitsvereine) ἀποτελοῦν ἐν Γερμανίᾳ μορφὴν ἐπιχειρήσεως εἰδικὴν διὰ τὰς ἀσφαλείας. Ἐν Ἑλλάδι δύναται νὰ ἐπιτραπῇ ἡ λειτουργία ἀλληλα-

Digitized by Google

σφαλιστικοῦ συνεταιρισμοῦ ἐφ' ὅσον οὗτος δὲν ἀφορᾷ τὸν κλάδον ζωῆς (ἄρθρ. 33 τοῦ Ν. 1023), οὗτινος ἡ ἐξάσκησις ὑπὸ συνεταιρισμοῦ ἀπαγορεύεται (ἄρθρον 32 ἐδ. 1), πλὴν ἂν πρόκειται περὶ ἀλληλασφαλιστικῶν ταμείων συνεταιρισμῶν, τὰ ὁποῖα δὲν ἀποτελοῦν τὸν κύριον σκοπὸν τοῦ συνεταιρισμοῦ, ὁπότε δὲν χωρεῖ ἐφαρμογὴ τοῦ Νόμου 1023, ἄρα οὐδὲ τῶν ὡς ἄνω ἀπαγορευτικῶν του διατάξεων (Ν. 1023 ἄρθρ. 31 ἐδ. 1 β'). (Βλ. κατωτ. *[Κοινων.]*.)

Τεχνικὰς λεπτομερείας τῶν ἀσφαλειῶν ἀποτελοῦν ἡ ἐξεύρεσις ἀσφαλιζομένων προσώπων, γινομένη ὅπου δὲν ὑπάρχει καταναγκασμός, ὑπὸ πρακτόρων καὶ μεσιτῶν, ἡ συμπλήρωσις αἰτήσεως ὑπὸ τοῦ ἀσφαλιζομένου, ἡ ἔκδοσις ἀσφαλιστηρίου, ὁ καθορισμὸς τοῦ ἀσφαλίστρου ἐπὶ τῇ βάσει λεπτομερῶν στατιστικῶν (ἀσφαλιστικὰ μαθηματικά, πίνακες θνησιμότητος, νόμος τῶν πιθανοτήτων) κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Manes.* Versicherungswesen 4 ἔκδ. Berlin 1924 *Wörner* Allgemeine Versicherungslehre 3 ἔκδ. Leipzig 1920. *Moldenhauer.* Versicherungswessn 1919—1925. *Manes.* Grundzüge des Versicherungswesens 4η ἔκδ. Leipzig 1923. Zeitschrift für die gesamte Versicherungs - Wissenschaft Berlin ἀπὸ τοῦ 1900. *Ehrenzweigs.* Assekuranzjahrbuch. Wien.

Ι. Α. Κ.

—[ΙΔΙΩΤ. ΑΣΦΑΛ. ΔΙΚ.] Ὁ ἀσφαλιστικὸς θεσμὸς σκοπὸν ἔχει νὰ καλύψῃ περιουσιακὴν ἀνάγκην δυναμένην νὰ προκύψῃ εἰς τὸ μέλλον. Ἡ κάλυψις δὲ γίνεται διὰ πολλῶν μερικῶν εἰσφορῶν. Ἡ ἀσφάλεια εἶναι πρᾶξις εἰς τὴν ὁποίαν ὁ εἷς ἐκ τῶν συμβαλλομένων, ὁ *«ἀσφαλιζόμενος»*, λαμβάνει ὑπόσχεσίν τινα πληρώνων ὡρισμένην ἀμοιβήν, ἡ ὁποία λέγεται *«ἀσφάλιστρον»*· ἡ λαμβανομένη ὑπόσχεσις, ἀφορῶσα τὸν ἴδιον ἢ ἄλλον, συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ἐν περιπτώσει πραγματοποιήσεως κινδύνου τινὸς θὰ λάβῃ ὁ ἀσφαλιζόμενος ἀποζημίωσιν ἀπὸ τὸν ἄλλον συμβαλλόμενον, τὸν λεγόμενον *«ἀσφαλιστήν»*, ὁ ὁποῖος ἀναλαμβάνει πολλοὺς κινδύνους καὶ τοὺς συμψηφίζει πρὸς ἀλλήλους ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νόμων τῆς στατιστικῆς. Τὸ *ἀσφαλιστικὸν δίκαιον* κανονίζει τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον γίνεται ἡ κάλυψις τῆς ζημίας.

Ἡ περιουσιακὴ ἀνάγκη ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐπέλευσιν τοῦ κινδύνου εἶναι ἀβέβαιον πότε καὶ ἂν θὰ προκύψῃ. Ἡ ἀξία της δύναται κατὰ δύο τρόπους νὰ προσδιορισθῇ ἐκ τῶν προτέρων, δηλαδὴ ἢ ἀντικειμενικῶς, ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεως τῆς ζημίας, ὁπότε ἔχομεν τὴν λεγομένην *ἀσφάλισιν ζημίας*, ἢ ὑποκειμενικῶς, ἀναλόγως τῆς θελήσεως τοῦ ἀσφαλιζομένου, ὁπότε ἔχομεν τὴν λεγομένην *ἀσφάλισιν ποσοῦ ὡρισμένου*.

Ἡ κάλυψις τῆς περιουσιακῆς ἀνάγκης διὰ πολλῶν μερικῶν εἰσφορῶν, συμφώνως πρὸς ὡρισμένον σχέδιον, στηρίζεται ἐπὶ τῆς πείρας, ἥτις διδάσκει, ὅτι ἐκ τῶν πολλῶν ἀνθρώπων τῶν ἀπειλουμένων ὑπὸ κινδύνου ἢ ἀτυχήματος μόνον μικρὸς ἀριθμὸς θίγεται πραγματικῶς. Ἡ πεῖρα διδάσκει ἀκόμη ὅτι ἡ σχέσις μεταξὺ ἀπειλουμένων καὶ θιγομένων εἶναι σταθερὰ καὶ δύναται νὰ ὑπολογισθῇ μὲ τὴν βοήθειαν τῆς στατιστικῆς καὶ τῶν μαθηματικῶν. Οὕτω δὲ ὑπολογίζεται καὶ τὸ μέγεθος τῶν εἰσφορῶν, αἵτινες χρειάζονται διὰ νὰ καλύψουν τὰς μελλούσας ζημίας. Οἴκοθεν νοεῖται ὅτι διὰ νὰ νοηθῇ ἀσφάλεια ἀπαιτεῖται συνένωσις πολλῶν εἰς μίαν *«κοινωνίαν κινδύνου»*, δηλαδὴ συμμετοχὴ εἰς τὸν κίνδυνον. Ἡ ἀσφάλεια προϋποθέτει ἀμοιβαίαν προστασίαν κατὰ κινδύνου. Ἡ ἀμοιβαιότης ἀπαλλάσσει τὸν ἀσφαλιστὴν ἀπὸ τὴν τύχην καὶ διακρίνει τὴν ἀσφάλειαν ἀπὸ τὸ στοίχημα, ἡ δὲ συγκέντρωσις πολλῶν ἀσφαλίστρων ἐπιτρέπει εἰς τὸν ἀσφαλιστὴν νὰ πληρώνῃ τὰς ἀποζημιώσεις. Ἡ ἀμοιβαιότης δὲν ὑπάρχει μόνον εἰς τὰς λεγομένας *«ἀμοιβαίας ἀσφαλίσεις»*, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐπὶ *«ὡρισμένῳ ἀσφαλίστρῳ»*, δηλ. τὰς κοινὰς ἀσφαλείας, μολονότι ἐκ πρώτης ὄψεως δὲν εἶναι φανερὸν τοῦτο.

Ἡ «κοινωνία κινδύνου» καθίσταται μεγαλυτέρα, ἰδίως δὲ τῶν λεγομένων *«ἀντασφαλίσεων»*, ὅπου ὁ εἷς ἀσφαλιστὴς ἀσφαλίζει τὰς ὑποχρεώσεις του εἰς τὸν ἄλλον ἢ διὰ τῆς συγκεντρωτικῆς μορφῆς τῶν τρᾶστς κλπ. καὶ οὕτω ἐξασφαλίζεται ἡ ὁμαλωτέρα λειτουργία τοῦ ἀσφαλιστικοῦ θεσμοῦ. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον εἶναι περιττὴ ἡ ἀσφάλισις ἐκεῖ ὅπου συγκεντρώνεται μέγας ἀριθμὸς ἀντικειμένων ἀπειλουμένων ἐκ τοῦ ἰδίου κινδύνου εἰς χεῖρας ἑνὸς προσώπου, νομικοῦ ἢ φυσικοῦ, π. χ. τὰ πλοῖα μεγάλης ἀτμοπλοϊκῆς ἑταιρείας ἢ τὰ οἰκήματα τοῦ Δημοσίου κλπ. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὸ θιγόμενον πρόσωπον δύναται μόνον του νὰ διαθέσῃ ἐπαρκῆ ἀποθεματικὰ πρὸς κάλυψιν μελλούσης ζημίας (ἡ λεγομένη *αὐτοασφάλισις*).

Τὰς ἀσφαλείας δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν, ὅπως ἄλλοτε, κατὰ τὴν *μορφήν* των εἰς *ἀμοιβαίας* καὶ εἰς *ἐπὶ ὡρισμένῳ ἀσφαλίστρῳ*. Ἄλλη ὅμως χρησιμωτέρα διάκρισις εἶναι ἀναλόγως τοῦ *ἀντικειμένου*. Ἀναλόγως τῆς *ἐκτάσεώς* των δυνάμεθα νὰ τὰς διαιρέσωμεν εἰς *ἁπλᾶς* καὶ *συνδυασμένας*, εἰς *εἰδικὰς* καὶ *γενικάς*, εἰς *μερικὰς* καὶ *ὁλικάς*, εἰς *ἀτομικὰς* καὶ *συλλογικάς*.

Ἡ διάκρισις εἰς ἀμοιβαίας καὶ ἐπὶ ἀσφαλίστρῳ ὡρισμένῳ ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν παλαιοτέραν διαίρεσιν τῶν *ἑταιρειῶν* εἰς *ἀμοιβαίας* καὶ *ἐμπορικάς*. Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς ἀμοιβαίας ἀσφαλείας εἶναι ἡ ἕνωσις τῆς ἰδιότητος τοῦ ἠσφαλισμένου καὶ τοῦ ἀσφαλιστοῦ εἰς τὸ ἴδιον πρόσωπον, τὸ μεταβλητὸν τῆς εἰσφορᾶς τῶν ἠσφαλισμένων καὶ ἡ ἀλληλέγγυος εὐθύνη τῶν μελῶν ὡς ἀσφαλιστῶν. Τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τῆς ἀσφαλείας ὡρισμένου ἀσφαλίστρου εἶναι ὁ χωρισμὸς τοῦ προσώπου τοῦ ἀσφαλιστοῦ ἀπὸ τὸν ἠσφαλισμένον, τὸ ἀμετάβλητον τοῦ ἀσφαλίστρου καὶ ἡ εὐθύνη τοῦ ἀσφαλιστοῦ. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν δύο τούτων εἰδῶν τῶν ἀσφαλίσεων χαλαρώνεται καὶ αἱ διαφοραὶ ἐλαττοῦνται, καθ' ὅσον ἡ μία δανείζεται ἀπὸ τὴν ἄλλην χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα, π.χ. ἡ ἀμοιβαία ἀσφάλεια δέχεται τώρα καὶ ἀσφαλίσεις μὲ ὡρισμένον ἀσφάλιστρον καὶ ἀντιστρόφως αἱ ἀσφάλειαι ὡρισμένου ἀσφαλίστρου δέχονται συμμετοχὴν τῶν ἠσφαλισμένων εἰς τὰ κέρδη τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ἀναλόγως τοῦ ἀντικειμένου ἔχομεν ἀσφαλίσεις *προσώπων* καὶ ἀσφαλίσεις *πραγμάτων*, ἀσφαλίσεις *ζημιῶν* καὶ ἀσφαλίσεις *κεφαλαίου* (ποσοῦ), τέλος ἀσφαλίσεις *ἰδιωτικὰς* καὶ ἀσφαλίσεις *κοινωνικάς*. Ἡ πρώτη διάκρισις εἰς ἀσφαλείας πραγμάτων καὶ προσώπων εἶναι ἁπλῆ καὶ ἐμπειρική. Ἀντιπαραβάλλουν κἄποτε εἰς τὴν ἀσφάλειαν προσώπων τὴν ἀσφάλειαν ζημιῶν (ὄχι πραγμάτων)· καὶ τοῦτο διὰ νὰ περιλάβουν εἰς τὰς τελευταίας καὶ τὴν *«ἀσφάλειαν εὐθύνης»*, ἥτις δὲν εἶναι πρᾶγμα. Αὐτὴν τὴν διάκρισιν (προσώπων-ζημιῶν) ἀκολουθοῦν οἱ ἀσφαλιστικοὶ νόμοι τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἑλβετίας τοῦ 1908. Κατ' ἄλλην διάκρισιν εἰς τὰς ἀσφαλίσεις ζημιῶν ἀντιπαραβάλλουν τὰς ἀσφαλίσεις ποσοῦ. Προβαίνουν ὅμως εἰς ἄσκοπον πρᾶξιν μὲ τὸ νὰ θέτουν ὑπὸ τὴν ἀσφάλειαν ποσοῦ τὴν ἀσφάλειαν ζωῆς, ἐνῷ θέτουν ὑπὸ τὴν ἀσφάλειαν ζημιῶν τὴν ἀσφάλειαν ἀτυχημάτων.

Πλέον σαφής, ἂν καὶ ἐμπειρική, εἶναι ἡ διάκρισις ἀσφαλειῶν προσώπων καὶ πραγμάτων. Εἰς τὴν τελευταίαν περιλαμβάνεται πᾶσα ἀσφάλισις κατὰ τῶν συνεπειῶν ἑνὸς γεγονότος, ὅπερ ἐπιφέρει ζημίαν εἰς τὴν *περιουσίαν* τοῦ ἠσφαλισμένου, ἐνῷ ἡ πρώτη περιλαμβάνει ἀσφαλείας σχετικὰς μὲ τὸ *πρόσωπον* αὐτοῦ. Οὕτως εἰς τὴν ἀσφάλισιν πραγμάτων ἔχομεν σύμβασιν ἀποζημιώσεως, ἐνῷ εἰς τὴν ἀσφάλισιν προσώπων δὲν χρειάζεται τὸ ποσὸν τῆς ἀσφαλείας νὰ εἶναι ἀνάλογον μὲ τὴν βλάβην τοῦ ἠσφαλισμένου. Ἡ ἀσφάλεια πραγμάτων ὑποδιαιρεῖται εἰς ἀσφάλειαν πραγμάτων ἐν στενῇ ἐννοίᾳ καὶ εἰς ἀσφάλειαν εὐθύνης. Ἡ τελευταία αὐτὴ εἶναι ἔμμεσος ἀσφάλεια ἐγγυήσεως, ἐνῷ ἡ πρώτη εἶναι ἀσφάλεια ἐπανορθώσεως ἄμεσος.

Ἡ πλέον ἀνεγνωρισμένη διάκρισις εἶναι εἰς κοινωνικὰς καὶ ἰδιωτικὰς ἀσφαλίσεις. Ἔχουν καὶ αἱ δύο τὰς αὐτὰς οἰκονομικὰς καὶ τεχνικὰς βάσεις, ἀλλὰ διακρίνονται κοινωνικῶς *(αὐτοβοήθεια—ἀλληβοήθεια)* καὶ νομικῶς *(ἐξαναγκασμός—συμβόλαιον)*. Χαρακτηριστικὸν γνώρισμα δὲν εἶναι οὔτε τὸ πρόσωπον τοῦ ἀσφαλιστοῦ (ἰδιώτης ἢ δημόσιον), διότι καὶ τὸ δημόσιον ἠμπορεῖ ν' ἀσκῇ ἰδιωτικὰς ἀσφαλίσεις, οὔτε τὸ ἐφαρμοζόμενον δίκαιον (δημόσιον ἢ ἰδιωτικόν). Πᾶσα κοινωνικὴ ἀσφάλεια δὲν εἶναι καὶ δημοσία, οὔτε πᾶσα δημοσία εἶναι καὶ κοινωνική. Ἡ μὲν κοινωνικὴ ἀνταποκρίνεται εἰς καθῆκον κοινωνικῆς πολιτικῆς ἢ ἀλληλεγγύης καὶ συντελεῖ εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς θέσεως τῶν ἐργαζομένων ὑπὲρ τοῦ δημοσίου συμφέροντος, ἐνῷ ἡ ἰδιωτικὴ ἀσφάλισις εἶναι ὑπόθεσις ἀτομική, ἐν ᾗ προέχει τὸ ἀτομικὸν συμφέρον, ὄχι ἡ κοινωνικὴ ἀλληλεγγύη. Ἡ σημερινὴ μεταβατικὴ κοινωνικὴ κατάστασις ἀνέχεται καὶ τὰς δύο μορφάς, εἶναι ὅμως σημαντικὴ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ ἐπέκτασις τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλειῶν. Ὁ ἐξαναγκασμὸς δὲν εἶναι στοιχεῖον τῆς ἐννοίας τῆς κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως, ἂν καὶ ὑπάρχουν καὶ οἱ ἀντιφρονοῦντες, οὔτε καὶ ἡ ἐπέμβασις τοῦ Κράτους. Μᾶλλον δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς γνώρισμα τὸ ὅτι ἡ κοινωνικὴ ἐφαρμόζεται εἰς πρόσωπα ἀποζῶντα ἀπὸ τὴν ἐργασίαν ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν συμβολὴν εἰς πληρωμὴν τῶν ἀσφαλίστρων καὶ τρίτων προσώπων πλὴν τοῦ ἠσφαλισμένου. Ὁ κίνδυνος εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς κοινωνικῆς ἀσφαλείας εἶναι τριπλοῦς, προσωπικός, βιομηχανικὸς (ἐπαγγελματικὸς) καὶ κοινωνικός, δι' αὐτὸ δὲ συνεισφέρουν καὶ ὁ ἐργάτης καὶ ὁ ἐργοδότης καὶ τὸ Κράτος.

Αἱ ἰδιωτικαὶ ἀσφαλίσεις ὑπάγονται κατὰ τὸ πολὺ εἰς τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον, μάλιστα εἰς τὸ ἐνοχικὸν (ἐμπορικὸν) δίκαιον, μολονότι ἡ κρατικὴ ἐποπτεία εἶναι θεσμὸς δημοσίου δικαίου, καὶ ἀποτελοῦν τὸ ἀντικείμενον τοῦ παρόντος ἄρθρου.

Πρῶτος ἐξ ὅλων τῶν ἀσφαλιστικῶν κλάδων ἀνεπτύχθη ὁ τῆς θαλασσίας ἀσφαλίσεως (ΙΔ' αἰών, Γένουα) ἐξυπηρετῶν τὸ ἐμπόριον· βραδύτερον ὅμως μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀσφαλειῶν ζωῆς καὶ πυρὸς (ΙΖ'—ΙΗ' αἰὼν) ἐξειλίχθη ἡ ἀσφάλεια εἰς θεσμὸν γενικοῦ ἐνδιαφέροντος. Ἡ ἰδιωτικὴ ἀσφάλεια ἐκανονίσθη διὰ νόμου πρὸ πολλοῦ καιροῦ καὶ ἡ γαλλικὴ Ordonnance de la Marine τοῦ 1681 περιέχει σχετικὰς διατάξεις. Συνήθως διακρίνουν σήμερον δύο κλάδους τοῦ ἀσφαλιστικοῦ δικαίου, τὴν *κρατικὴν ἐποπτείαν* (διοικητικὸν δίκαιον) καὶ τὸ *δίκαιον τῶν ἀσφαλιστικῶν συμβάσεων* (ἰδιωτικὸν δίκαιον). Εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ τῶν ἀσφαλειῶν κανονίζονται εἰς τὸν Ἐμπορικὸν Νόμον, ὅπου τὰ μὲν ἄρθρα 189—225, ἀνασυνταχθέντα τῷ 1910, περιέχουν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἰταλικοῦ νόμου κυρίως τὰ περὶ ἀσφαλιστικῶν συμβάσεων γενικῶς καὶ περὶ ἀσφαλειῶν ζωῆς εἰδικῶς, ἐνῷ τὰ ἄρθρα 463—506 περιέχουν τὰ τῶν θαλασσίων ἀσφαλειῶν. Τὸ ζήτημα τῆς κρατικῆς ἐποπτείας κανονίζεται ἀπὸ εἰδικὸν νεώτερον νόμον τοῦ 1917 ὑπ' ἀριθμὸν 1023 καὶ τὰς νεωτέρας τροποποιήσεις του.

Ἡ οἰκονομικὴ σημασία τοῦ ἀσφαλιστικοῦ θεσμοῦ ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι χάρις εἰς αὐτὸν ἐνισχύεται πολὺ τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα, διότι ἀπαλλάσσονται οἱ ἐπιχειρηματίαι τῶν διαφόρων κινδύνων, ἐξ ἄλλου δὲ δύνανται νὰ ὑπολογίζουν ἀκριβέστερον τὰς τιμάς των, ἐξ οὗ εὐκολύνεται καὶ ἡ κατανάλωσις. Ἐπίσης ἐνισχύεται καὶ τὸ ἀποταμιευτικὸν πνεῦμα καθὼς καὶ ἡ συγκέντρωσις κεφαλαίων χάριν τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας.

Κρατοποίησις τῶν ἀσφαλιστικῶν ἐπιχειρήσεων, ὅπως τὴν ἐπεδίωξεν ἄλλοτε ὁ Βίσμαρκ, εἶναι ἐξ ἴσου παρακεκινδυνευμένη ὅσον καὶ ἡ ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπὸ τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος ἐπιδιωκομένη κρατοποίησις τῶν τραπεζῶν, διότι τὸ ἰδιωτικὸν συμφέρον εἶναι τὸ καλύτερον ἐλατήριον, ἵνα λειτουργῇ εὐνοϊκῶς ὁ μηχανισμός των. Ἄσχετον βεβαίως πρὸς αὐτὰ εἶναι τὸ ζήτημα ἂν εἶναι δυνατὴ καὶ εὐκταία ἡ ὑποκατάστασις τῶν ἰδιωτικῶν ἀσφαλειῶν διὰ κοινωνικῶν. Ὡς εἶναι σήμερον αἱ ἰδιωτικαὶ ἀσφάλειαι, ἂν πρόκειται νὰ διατηρήσουν τὴν νῦν μορφήν των, μόνον ὑπὸ ἰδιωτῶν δύνανται νὰ διευθύνωνται ἀποτελεσματικῶς. Διὰ τῆς κρατοποιήσεως δὲ τῶν ἰδιωτικῶν ἀσφαλιστικῶν ἐπιχειρήσεων θὰ ἀπεκλείοντο διὰ τὸ Κράτος αἱ μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐργασίαι, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀπαραίτητοι διὰ τὴν ὅσον ἔνεστι εὐρυτέραν «κοινωνίαν κινδύνου». Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως δὲ τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας θὰ ἐσήμαινε τοῦτο δυσμενῆ τροπὴν τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν.

Ι. ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΣΥΜΒΑΣΙΣ. Καλεῖται οὕτως ἡ σύμβασις (ἡ συμφωνία), κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ λεγόμενος *«ἀσφαλιστὴς»* ἀναλαμβάνει μίαν ὑποχρέωσιν ἔναντι ἀνταλλάγματος, τοῦ *«ἀσφαλίστρου»*, ἵνα ἐπανορθώσῃ μίαν ζημίαν ἢ νὰ δώσῃ ἕνα ποσὸν ἢ ἕνα εἰσόδημα ὅταν ἐπέλθῃ ἀβέβαιόν τι γεγονός, καθωρισμένον εἰς τὴν σύμβασιν, ἐξασκεῖ δὲ τὴν ἐργασίαν αὐτὴν ἐν μεγάλῃ κλίμακι καὶ συμφώνως πρὸς εἰδικὴν ὀργάνωσιν. Ὁ Ἑλληνικὸς Ἐμπορικὸς Νόμος (ἄρθρον 189), συμφωνῶν πρὸς τὸν Ἰταλικὸν ἐμπορικὸν κώδικα (147), παρέχει ὁρισμὸν ἀφ' ἑνὸς μὲν πολὺ εὐρύν, ἀφ' ἑτέρου δὲ πολὺ στενόν. Λέγει δηλαδὴ ὅτι «ἀσφάλισις εἶναι ἡ σύμβασις δι' ἧς ὁ ἀσφαλιστὴς ὑποχρεοῦται, ἵνα ἀντὶ ἀσφαλίστρου ἀποζημιώσῃ τὰς ἀπωλείας ἢ τὰς ζημίας, αἵτινες ἐνδέχεται νὰ συμβῶσιν εἰς τὸν ἀσφαλιζόμενον ἐξ ὡρισμένων τυχαίων ἢ ἀνωτέρας βίας περιστατικῶν ἢ πληρώσῃ χρηματικὸν ποσὸν κατὰ λόγον τῆς διαρκείας ἢ τῶν συμβεβηκότων τῆς ζωῆς ἑνὸς ἢ πλειόνων προσώπων». Ὁ νομοθέτης περιλαμβάνει οὕτως εἰς τὸν κύκλον τῶν ἀσφαλιστικῶν συμβάσεων καὶ πᾶσαν σύμβασιν ἐγγυήσεως, διότι καὶ ἐν αὐτῇ ἓν πρόσωπον ὑποχρεοῦται ἵνα ἀποζημιώσῃ τὰς ζημίας ἄλλου. Ἐξ ἄλλου ἀποκλείει πᾶσαν ἀσφάλειαν παρέχουσαν, ἀντὶ χρηματικοῦ *ποσοῦ*, χρηματικὸν *εἰσόδημα* (rente), ἂν καὶ δὲν ἀπέβλεπεν εἰς τοῦτο ἡ σκέψις του, ἀφοῦ εἰς ἄλλον νόμον (1023 § 12, γ) προϋποθέτει ἀνεγνωρισμένην τὴν ὕπαρξιν ἀσφαλειῶν *«ἰσοβίων προσόδων»*.

Τὸ γεγονὸς τοῦ ὁποίου ἡ ἐπέλευσις ὑποχρεώνει τὸν ἀσφαλιστὴν εἰς πληρωμὴν πρέπει νὰ εἶναι *ἀβέβαιον*. Ἡ ἀβεβαιότης ὅμως δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἀπαραιτήτως ἀπόλυτος καὶ ἀντικειμενική, ἀλλὰ δύναται νὰ εἶναι καὶ ὑποκειμενική, δηλαδὴ ἀρκεῖ ν' ἀγνοῇ ὁ συμβαλλόμενος (ἀσφαλιστὴς ἢ ἀσφαλισμένος) ἂν ἐπῆλθε τὸ γεγονὸς ἢ ὅτι ἀποκλείεται πλέον νὰ ἐπέλθῃ (Ε. Ν. 203 arg. e contrario).

Ἡ ἀσφάλισις *«ἀποταμιεύσεως»*, περὶ τῆς ὁποίας θὰ ὁμιλήσωμεν κατωτέρω, εἶναι φανερόν, ὅτι δὲν εἶναι πραγματικὴ ἀσφαλιστικὴ σύμβασις, μετὰ τὸν δοθέντα ἀνωτέρω ὁρισμόν.

Ἀμφίβολον εἶναι ἂν στοιχεῖον τῆς ἀσφαλείας καὶ τῆς ἀσφαλιστικῆς συμβάσεως εἶναι ἐπιχείρησις εἰς μεγάλην κλίμακα καὶ συμφώνως πρὸς εἰδικὴν ὀργάνωσιν.

Ἡ νομικὴ φύσις τῆς ἀσφαλιστικῆς συμβάσεως εἶναι ἰδιότυπος. Πάντως εἶναι σύμβασις ἀμφοτεροβαρής, δηλαδὴ γεννᾷ ὑποχρεώσεις καὶ δικαιώματα καὶ διὰ τοὺς δύο ἀντισυμβαλλομένους. Εἶναι δὲ καὶ σύμβασις διαρκείας, δηλ. παράγει διαρκῆ σχέσιν μεταξὺ ἀσφαλιστοῦ καὶ ἀσφαλιζομένου.

ΙΙ. ΟΙ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΥΜΒΑΣΙΝ. Ἀσφαλιστικὴν ἐπιχείρησιν δύνανται ν' ἀσκοῦν ἰδιωτικῶς ἐν Ἑλλάδι καθὼς καὶ εἰς τὰ περισσότερα τῶν πολιτισμένων κρατῶν μόνον ἑνώσεις προσώπων ἢ ἱδρύματα, ἰδιαιτέρως δὲ παρ' ἡμῖν κυρίως ἀνώνυμοι ἑταιρεῖαι μὲ κεφάλαιον τοὐλάχιστον ἑνὸς ἑκατομμυρίου δραχμῶν (Ν. 1023 § 2 ἐδάφ. 1). Ἐξαίρεσιν ἀποτελοῦν αἱ ἐπιχειρήσεις ἀντασφαλίσεων, αἱ ὁποῖαι δὲν ὑπόκεινται καὶ εἰς ἐποπτείαν κρατικήν, τοῦτο δὲ διότι ἀντασφαλίσεις συνάπτονται μεταξὺ εἰδικῶν προσώπων μὴ ἐχόντων ἀνάγκην κρατικῆς προστασίας (Ν. 1023 § 30).

α') Διὰ τὴν ἄσκησιν ἀσφαλιστικῆς ἐπιχειρήσεως

Digitized by Google

ἀπαιτεῖται *εἰδικὴ ἄδεια*, ἥτις δίδεται διὰ Διατάγματος. Ἰσχύει δηλ. καὶ ἐν Ἑλλάδι τὸ λεγόμενον σύστημα τῶν «παραχωρήσεων», ἤτοι τῆς ἀδείας ἀσκήσεως ἀσφαλιστικοῦ ἐπαγγέλματος. Ὁ νόμος περιέχει λεπτομερεῖς διατάξεις ὅσον ἀφορᾷ τὴν χορήγησιν καὶ τὴν ἀνάκλησιν τῆς ἀδείας. Ἵνα ἐπιτύχῃ τις τὴν ἄδειαν ἀπαιτεῖται νὰ φέρῃ εἰς τὸ ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Οἰκονομίας στοιχεῖα τοιαῦτα, ὥστε νὰ σχηματίσῃ τοῦτο γνώμην περὶ τῶν οἰκονομικῶν, τεχνικῶν καὶ νομικῶν βάσεων τῆς ἐπιχειρήσεως (βλ. Ν. 1023 § 14 καὶ § 19). Τὸ ζήτημα ἂν ἡ ἄδεια πρέπῃ νὰ δοθῇ ὑποχρεωτικῶς ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου, ὅταν ὑπάρχουν ὅλοι οἱ ὑπὸ τοῦ νόμου ἀπαιτούμενοι ὅροι, δέον νὰ λυθῇ καταφατικῶς, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ἐγερθῇ ἀξίωσις κατὰ τοῦ Κράτους πρὸς παραχώρησιν ἀδείας. Ὁ νόμος δὲν προβλέπει σχετικῶς.

β΄) Αἱ ἐπιχειρήσεις τῶν ὁποίων ἐπετράπη ἡ λειτουργία ὑποβάλλονται εἰς *ἐποπτείαν* τοῦ Κράτους, διότι ἐθεωρήθη ἀνεπαρκὲς διὰ τὴν προστασίαν τοῦ κοινοῦ τὸ καθιερωμένον εἰς τὴν Ἀγγλίαν σύστημα τῆς ἁπλῆς «δημοσιότητος». Δὲν ὑπόκεινται εἰς κρατικὴν ἐποπτείαν (τὴν τοῦ Ν. 1023) αἱ *μὴ ἰδιωτικαὶ* ἐπιχειρήσεις ἀσφαλίσεως, π. χ. αἱ διὰ λογαριασμὸν τοῦ Κράτους ἀσκούμεναι (Ν. 1023 § 31) ἢ αἱ κοινωνικαὶ ἀσφαλίσεις. Ἐπίσης ἐξαιροῦνται ἀπὸ τὴν ἐποπτείαν αἱ ἑνώσεις προσώπων αἱ παρέχουσαι εἰς τὰ μέλη των *περίθαλψιν* ἄνευ δικαιώματος ἀγωγῆς πρὸς τοῦτο (Ν. 1023 § 29).

γ΄) Ἂν ἀσκηθῇ ἀσφαλιστικὴ ἐπιχείρησις χωρὶς ἄδειαν ἐπιβάλλεται χρηματικὴ ποινὴ μέχρι διακοσίων χιλιάδων δραχμῶν ἢ φυλάκισις μέχρις ἑνὸς ἔτους ἢ καὶ τὰ δύο (Ν. 1023 § 28). Ἀλλ' ἡ ἀσφαλιστικὴ σύμβασις ἡ ὁποία συνήφθη μὲ τοιαύτην ἐπιχείρησιν *εἶναι ἰσχυρά*, διότι αἱ διατάξεις τοῦ νόμου 1023 ἐτέθησαν πρὸς προστασίαν τῶν ἀσφαλιζομένων, τῶν ὁποίων τὰ συμφέροντα θὰ παρεβλάπτοντο ἂν τὸ ἔγκυρον τῆς συμβάσεως ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν παροχὴν ἢ ὄχι τῆς ἀδείας.

δ΄) Τροποποίησις μεταγενεστέρα τῶν ὅρων τῆς ἀσφαλιστικῆς ἐπιχειρήσεως, π. χ. τοῦ καταστατικοῦ ἢ τῶν τιμολογίων κλπ., ἀπαιτεῖται νὰ ἐγκριθῇ ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου ἐπίσης (arg. Ν. 1023 § 21).

ε΄) Αἱ *ξέναι ἀσφαλιστικαὶ ἑταιρεῖαι* ὑπόκεινται εἰς τοὺς ἰδίους ὅρους καὶ περιορισμοὺς εἰς τοὺς ὁποίους καὶ αἱ ἐγχώριαι. Ἄρα χρειάζεται νὰ εἶναι ἀνώνυμοι ἑταιρεῖαι (πλὴν τῶν ἀγγλικῶν Λόϋδς καὶ τοῦ ἰταλικοῦ Instituto Nazionale delle Assicurazioni, αἵτινες εἶναι προνομιοῦχοι) καὶ νὰ λάβουν καὶ ἄδειαν, ὑπόκεινται δὲ καὶ εἰς ἐποπτείαν. Ἐνίοτε ὑπόκεινται καὶ εἰς βαρυτέρους ὅρους, π. χ. χιλιόδραχμον τέλος ἐγκαταστάσεως (Ν. 1023 § 19) ἢ ἀσφαλιστικὴ τοποθέτησις ὡρισμένου ποσοῦ (Ν. 1023 § 22). Πρέπει δὲ πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν ἐγχωρίων νὰ γράφουν ἐπὶ τῶν ἐγγράφων τῶν ἐντύπων καὶ τῶν δακτυλογραφημάτων τὰς λέξεις «ἀλλοδαπὴ ἀνώνυμος ἀσφαλιστικὴ ἑταιρεία».

στ΄) Ὁ νόμος ὀνομάζει *ἀσφαλιστικὴν τοποθέτησιν* τὴν διάθεσιν τοῦ κεφαλαίου καὶ τῶν εἰσπράξεων ἀσφαλίστρων, τὴν παρέχουσαν ἐγγυήσεις διὰ τὴν φερεγγυότητα τῶν ἀσφαλιστικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἐπὶ τῶν ἀσφαλιστικῶν τοποθετήσεων ἔχουν προνόμιον προηγούμενον παντὸς ἄλλου εἰδικοῦ προνομίου οἱ ἠσφαλισμένοι. Ὁ νόμος προέβλεψεν, ἵνα αἱ ἀσφαλιστικαὶ ἐπιχειρήσεις μὴ διαθέτωσιν ὅλα τὰ χρήματά των κατ' ἰδίαν βούλησιν, διότι ἐκ τῆς τυχὸν ἄφρονος διαθέσεως αὐτῶν ἤθελε προέλθει κίνδυνος διὰ τοὺς ἠσφαλισμένους καὶ θὰ ἐκλονίζετο ἡ ἀπαραίτητος πρὸς τὸν θεσμὸν τῆς ἀσφαλείας ἐμπιστοσύνη. Διὰ τοῦτο ὥρισεν ὁ νόμος π.χ. ὅτι τὸ ἥμισυ παντὸς ἀσφαλίστρου ὀφείλει ἡ ἀσφαλιστικὴ ἑταιρεία νὰ τοποθετῇ *ἀσφαλιστικῶς* (Ν. 1023 § 11). Ἐπίσης τὸ ἓν τέταρτον τοῦ μετοχικοῦ κεφαλαίου πάσης ἡμεδαπῆς ἀσφαλιστικῆς ἑταιρείας διατίθεται ἀσφαλιστικῶς (Ν. 1023 § 14 ἐδάφ. 1,β). Ἐπίσης τὸ ἓν πέμπτον τοὐλάχιστον τῶν ἐτησίων καθαρῶν κερδῶν διατίθεται ὡς ἀποθεματικὸν εἰς ἀσφαλιστικὴν τοποθέτησιν, μέχρις οὗ σχηματισθῇ ἀποθεματικὸν ἴσον πρὸς τὸ μετοχικὸν κεφάλαιον (Ν. 1023 § 17). Ἐπίσης αἱ ξέναι ἀσφαλιστικαὶ ἑταιρεῖαι ὑποχρεοῦνται νὰ τοποθετοῦν ἀσφαλιστικῶς ἐγγύησιν τοὐλάχιστον 500 χιλ. δραχμῶν ἢ τοὐλάχιστον ἑνὸς ἑκατομμυρίου ἂν ἐργάζωνται εἰς πολλοὺς κλάδους ἀσφαλειῶν (Ν.1023 §22).

Ἀσφαλιστικὴ τοποθέτησις, ἤτοι ἐξησφαλισμένη τοποθέτησις τῶν χρημάτων τῆς ἑταιρείας χάριν τῶν συμφερόντων τῶν ἀσφαλισμένων, θεωρεῖται μόνον: 1) Κατάθεσις παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ μετρητῶν ἢ ὁμολογιῶν τοῦ Δημοσίου, τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, τῶν Ἑλληνικῶν Σιδηροδρομικῶν Ἑταιρειῶν, ἢ ὑποθηκικῶν ὁμολογιῶν ἑλληνικῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν, εἰσηγμένων εἰς τὸ Χρηματιστήριον. 2) Ἀγορὰ ἀκινήτου ἀστικοῦ ἐντὸς πόλεως ἄνω τῶν 50 χιλιάδων κατοίκων· ἐντούτοις μόνον τὸ ἥμισυ τῆς ἀξίας τοῦ ἀκινήτου θεωρεῖται ἀσφαλιστικὴ τοποθέτησις. 3) Ἐνυπόθηκα δάνεια ἐπὶ ἀστικῶν ἀκινήτων πόλεων ἄνω τῶν εἴκοσι χιλιάδων κατοίκων (Ν. 1023 § 7). Ὁ νόμος περιφρουρεῖ τὰς ἀσφαλιστικὰς τοποθετήσεις ἀπαγορεύων ἀνάληψιν ἢ μετατροπὴν αὐτῶν χωρὶς ἄδειαν τοῦ ὑπουργείου, ἡ ὁποία δίδεται μόνον ἂν ὑπάρχουν ἐκκρεμεῖς δίκαι κατὰ τῆς ἀσφαλιστικῆς ἑταιρίας, ἢ ἂν ἄλλη ἀσφαλιστικὴ ἐπιχείρησις ἀναλάβῃ τὰς ὑποχρεώσεις τῆς αἰτούσης τὴν ἀνάληψιν. Τέλος δίδεται ἡ ἄδεια καὶ ἂν ἔληξαν ὅλα τὰ ἀσφαλιστήρια συμβόλαια τῆς ἐπιχειρήσεως (Ν. 1023 § 8). Ἡ ἀσφαλιστικὴ τοποθέτησις δύναται νὰ κατασχεθῇ εἰς χεῖρας τρίτου μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τελεσιδίκου ἀποφάσεως καὶ ἀδείας τοῦ Προέδρου τῶν Πρωτοδικῶν (Ν. 1023 § 10).

ζ΄) Ἐκτὸς τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν δύνανται νὰ ἀσκοῦν ἀσφαλιστικὴν ἐπιχείρησιν καὶ *συνεταιρισμοί*, οἵτινες ἐπιτρέπεται μόνον ἀμοιβαίας ἀσφαλίσεις νὰ συνάπτουν, οὐχὶ δὲ καὶ ἀσφαλείας ζωῆς. Χρειάζεται δὲ καὶ δι' αὐτοὺς ἄδεια διδομένη διὰ Διατάγματος (Ν. 1023 § 33). Μέλη τῶν συνεταιρισμῶν αὐτῶν δύνανται νὰ εἶναι μόνον ὅσοι θέλουν ν' ἀσφαλισθοῦν εἰς τὸν συνεταιρισμὸν μὲ τὴν εἰδικὴν μορφὴν τῆς ἀλληλασφαλείας. Λεπτομερὴς ρύθμισις τῶν ἀλληλασφαλιστικῶν συνεταιρισμῶν ἐλλείπει ἐν Ἑλλάδι.

η΄) Ὁ κρατικὸς ἔλεγχος κανονίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νόμου 1023. Ἀσκεῖται ἀπὸ τὸ Συμβούλιον Ἐποπτείας ἀσφαλίσεων, ὅπερ ἑδρεύει εἰς τὸ ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Οἰκονομίας (§ 5). Τὸ συμβούλιον αὐτὸ ἀσκεῖ τὴν ἐποπτείαν:

1) Προληπτικῶς, δηλ. παρέχον τὴν γνωμοδότησίν του κατὰ τὴν σύστασιν πάσης ἀσφαλιστικῆς ἐπιχειρήσεως (§ 3 ἐδ. 1 § 13 καὶ § 20) ἢ κατὰ τὴν τροποποίησιν τῶν ὅρων τῆς λειτουργίας της (§ 20).

2) Κατασταλτικῶς (§ 1 ἐδ. 2 καὶ § 3 ἐδ. 3), λαμβάνον πρόσφορα μέτρα καὶ ἀνακαλοῦν τὴν ἄδειαν λειτουργίας.

3) Γενικῶς, παρακολουθοῦν τὰς ἐργασίας τῶν ἑταιριῶν (§ 18, § 24). Τὸ Συμβούλιον ἐπιμελεῖται ἐπίσης τῆς συντάξεως τοῦ «Δελτίου Ἀσφαλειῶν», ὅπερ ἐκδίδεται ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Οἰκονομίας κατ' Ὀκτώβριον ἑκάστου ἔτους καὶ εἰς τὸ ὁποῖον δημοσιεύονται ἰσολογισμοί, διοικητικὰ συμβούλια καὶ ἄλλα τῶν ἀσφαλιστικῶν ἑταιριῶν (Ν. 1023 § 6 καὶ § 18).

Οἱ ἐνδιαφερόμενοι.—Πρέπει νὰ διακρίνωμεν: α) ***Τὸν ἐνεργοῦντα τὴν ἀσφάλισιν*** (Ε. Ν. 193) ἢ *τὸ πρόσωπον τὸ ἐνεργῆσαν τὴν ἀσφάλισιν* (Ε. Ν. 203), ἐπ' ὀνόματι τοῦ ὁποίου συνάπτεται ἡ ἀσφαλιστικὴ σύμβασις μετὰ τοῦ ἀσφαλιστοῦ, ἀδιάφορον ἂν λαμβάνῃ αὐτὸς μέρος εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ συμβολαίου ἢ ἐνεργῇ δι' ἀντιπροσώπου του ἢ διὰ πληρεξουσίου του. Ὁ ἐνεργῶν τὴν ἀσφάλισιν δὲν εἶναι ὁ ἴδιος ἀναγκαστικῶς μὲ τὸν ἀσφαλιζόμενον, διότι δύναται νὰ συναφθῇ ἀσφάλεια καὶ διὰ λογαριασμὸν τρίτου, δηλ. ἄλλος νὰ εἶναι ὁ «ἐνεργῶν» καὶ ἄλλος ὁ «ἀσφαλιζόμενος». Π. χ. ἐγὼ ἀσφαλίζω τὴν ζωὴν τοῦ φίλου μου. Ὁ «ἀσφαλιζόμενος» εἶναι ὁ κυρίως ἐνδιαφερόμενος εἰς τὴν ἀσφαλιστικὴν σύμβασιν, ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον ἀφορᾷ ἡ ζημία ἥτις ἐπιδιώκεται νὰ ἐπουλωθῇ. Δυνατὸν νὰ ὑπάρχουν πολλοὶ ἐνδιαφερόμενοι, δηλ. ἔχοντες κοινὸν συμφέρον νὰ διατηρηθῇ ἓν πρᾶγμα ἢ πρόσωπον ἄνευ βλάβης *(συγκύριοι ἢ κύριος καὶ ἐνυπόθηκος δανειστὴς* κλπ.=οἱ λεγόμενοι *συναγωνιζόμενοι ἐνδιαφερόμενοι)* ἢ ἔχοντες διάφορον συμφέρον εἰς τὸ ἴδιον πρᾶγμα, π. χ. κύριος καὶ μισθωτὴς ξενοδοχείου. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ πρόσωπα, δηλ. τὸν ἐνεργοῦντα τὴν ἀσφάλισιν καὶ τὸν ἠσφαλισμένον, ἔχομεν εἰς μὲν τὴν ἀσφάλειαν ζωῆς καὶ ἄλλον ἐνδιαφερόμενον, τὸν ὑπὲρ οὗ ἡ ἀσφάλισις, ὅστις εἰσπράττει τὸ ποσὸν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἠσφαλισμένου *(δικαιοῦχος)*, εἰς δὲ τὴν ἀσφάλειαν εὐθύνης ἔχομεν ὡς ἐνδιαφερόμενον καὶ τὸν βλαπτόμενον τρίτον.

β΄). ***Συναγωνιζόμενοι ἐνδιαφερόμενοι*** λέγονται ὅσοι πλὴν τοῦ κυρίου τοῦ πράγματος ἔχουν ἐμπράγματα δικαιώματα ἐπὶ τοῦ πράγματος, π.χ. ἐνυπόθηκοι δανεισταὶ ἢ ἐπικαρπωταὶ κλπ. Τὰ πρόσωπα αὐτὰ διατρέχουν διπλοῦν κίνδυνον: πρῶτον διότι εἰς περίπτωσιν ζημίας δύναται νὰ πληρωθῇ ἡ ἀσφάλεια μόνον εἰς τὸν κύριον τοῦ πράγματος, ἐνῷ θὰ ἔπρεπε κυρίως εἰς αὐτοὺς ν' ἀποδοθῇ, ἐφ' ὅσον τὸ πρᾶγμα ἦτο βεβαρημένον ὑπὲρ αὐτῶν· δεύτερον διότι πράξεις ἢ παραλείψεις τοῦ ἠσφαλισμένου κυρίου, π. χ. παράλειψις πληρωμῆς ἀσφαλίστρων, δύνανται νὰ ἔχουν δυσμενῆ ἐπιρροὴν καὶ ἐπ' αὐτῶν.

Οἱ συναγωνιζόμενοι ἐνδιαφερόμενοι ἔχουν προφανῶς ἴδιον συμφέρον καὶ θὰ ἔπρεπε ν' ἀσφαλισθοῦν αὐτοτελῶς, ἂν καὶ τοῦτο θ' ἀπετέλει περιττὴν σπατάλην ἀσφαλίστρων, ἐφ' ὅσον θὰ ἦτο ἠσφαλισμένος ὁ κύριος. Ἐπίσης αἱ ἀσφαλιστικαὶ ἑταιρεῖαι ἀρνοῦνται συνήθως τοιαύτας ἀσφαλίσεις. Θὰ ἔπρεπε συνεπῶς νὰ ληφθῇ νομοθετικὴ μέριμνα δι' αὐτούς, ὥστε νὰ τοῖς ἐξασφαλισθῇ ἡ πληρωμὴ τοῦ ποσοῦ τῆς ἀσφαλείας καὶ ἡ προστασία των κατὰ τῆς ἀβελτηρίας ἢ τῶν ἐπιβλαβῶν πράξεων τοῦ ἠσφαλισμένου κυρίου. Τοιαύτη προστασία ὑπάρχει εἰς τὴν Γερμανίαν διὰ τοὺς ἐνυποθήκους δανειστάς, ὅπου ὁρίζεται (Ἀστ. Νόμος 1127, 1128), ὅτι ἐν περιπτώσει ἀσφαλίσεως οἰκοδομῆς δὲν δικαιοῦται ὁ ἀσφαλιστὴς νὰ πληρώσῃ τὴν ἀσφάλειαν εἰς τὸν ἠσφαλισμένον ἂν δὲν εἰδοποιήσῃ τὸν ἐνυπόθηκον δανειστὴν διὰ τὴν ζημίαν ἥτις ἔγινε καὶ δὲν παρῆλθε μὴν ἀπὸ τῆς εἰδοποιήσεως ταύτης. Καὶ ἡ ὑποθήκη τοῦ δανειστοῦ ἐπεκτείνεται καὶ ἐπὶ τῆς ἐνοχικῆς ἀπαιτήσεως τοῦ ἠσφαλισμένου κατὰ τοῦ ἀσφαλιστοῦ. Ταῦτα δὲν περιλαμβάνονται ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Νομοθεσίᾳ.

Πράκτορες καὶ μεσῖται ἀσφαλειῶν. — Ἡ ἀσφαλιστικὴ ἐπιχείρησις προϋποθέτει ἐργασίας εἰς μεγάλην κλίμακα (κοινωνία κινδύνου) καὶ μάλιστα διαρκῆ πρόοδον ἐργασιῶν, διότι ἄλλως θὰ διελύετο βαθμηδόν, ἀποζημιουμένων τῶν ὑπαρχόντων πελατῶν ἢ παρερχομένου τοῦ χρόνου τῶν ἀσφαλιστηρίων. Ἐπειδὴ δὲ τὰ προτερήματα τοῦ ἀσφαλιστικοῦ θεσμοῦ δὲν εἶναι φανερὰ εἰς τὸ κοινὸν ἀφ' ἑαυτῶν, χρειάζονται προπαγανδιστικαὶ δυνάμεις καὶ τοιαῦται εἶναι οἱ πράκτορες καὶ οἱ μεσῖται.

α΄) ***Οἱ πράκτορες ἀσφαλειῶν*** ἐπιφορτίζονται νὰ ἐνεργοῦν μονίμως διὰ λογαριασμὸν τῶν ἀσφαλιστικῶν ἐπιχειρήσεων ἀσφαλίσεις μὲ τοὺς ἀσφαλιζομένους. Ἡ μονιμότης εἶναι τὸ διακριτικόν των γνώρισμα ἀπὸ τοὺς μεσίτας. Εἶναι ἔμποροι, προνοεῖ δὲ περὶ αὐτῶν ὁ νόμος 1023 (§ 6 ἐδ. 1 β΄ «οἱ ἐκπροσωποῦντες», § 28 ἐδ. 2, «ὅστις ὡς ἀντιπρόσωπος ἢ πληρεξούσιος συνάπτει ἢ μεσολαβεῖ πρὸς σύναψιν ἀσφαλιστικῆς συμβάσεως» καὶ § 19 ἐδ. 2 δ΄ διὰ τοὺς ἀντιπροσώπους (πράκτορας) ἀλλοδαπῶν ἀσφαλιστικῶν ἑταιριῶν). Ἡ ἀποζημίωσις τῶν πρακτόρων καλεῖται προμήθεια. Ἡ ἀσφαλιστικὴ ἐπιχείρησις εὐθύνεται διὰ τὰς πράξεις καὶ παραλείψεις αὐτῶν ὅσαι ἔγιναν ἐπ' ὀνόματι τῆς ἐπιχειρήσεως κατὰ τὰς γενικὰς ἀρχὰς περὶ ἀντιπροσωπείας καὶ πληρεξουσιότητος. Ἡ σχέσις μεταξὺ πελάτου καὶ πράκτορος εἶναι ἡ τῆς ἐντολῆς. Οἱ πράκτορες ἐν τῇ πράξει εἶναι ἐκτεθειμένοι εἰς παντοειδεῖς ἐκμεταλλεύσεις ἐκ μέρους τῶν ἀσφαλιστικῶν ἑταιρειῶν. Ἰδίως τὸ λεγόμενον «*σπογγοειδὲς σύστημα*», χρησιμοποιούμενον εἰς Ἡνωμένας Πολιτείας Ἀμερικῆς, συνίσταται εἰς τὸ νὰ προσλαμβάνωνται πράκτορες διὰ βραχὺν χρόνον μέχρις ὅτου κατορθώσουν νὰ κατακτήσουν τὴν πελατείαν τοῦ κύκλου τῶν γνωστῶν των προσώπων, μεθ' ὃ ἀπολύονται.

β΄) ***Μεσῖται ἀσφαλειῶν*** κυρίως ἀπαντῶνται εἰς τὰς θαλασσίας ἀσφαλίσεις καὶ ἀντασφαλίσεις. Ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ ὑπάρχουν τοιοῦτοι καὶ εἰς ἀσφαλείας πυρός. Νομικῶς οἱ μεσῖται εἶναι ἔμποροι καὶ ἡ μεσιτεία πρᾶξις ἐμπορική.

III ΚΑΤΑΡΤΙΣΙΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΕΩΣ. Ἡ ἀσφαλιστικὴ σύμβασις καταρτίζεται ὅπως πᾶσα ἄλλη, διὰ προτάσεως καὶ ἀποδοχῆς. Ὁ πελάτης συμπληρώνει συνήθως ἔντυπον δήλωσιν, ἤτοι αἴτησιν, ἡ ὁποία δεσμεύει αὐτόν, ἂν περιέχῃ λεπτομερῆ στοιχεῖα, δηλ. κίνδυνον, ἀντικείμενον κλπ. τῆς ἀσφαλείας καὶ ἐπὶ χρόνον τόσον, ὅσος χρειάζεται συνήθως διὰ νὰ ληφθῇ ἡ ἀπάντησις. Ὁ τύπος τῆς ἀσφαλιστικῆς συμβάσεως εἶναι ἔγγραφος (Ε. Ν. 192). Φυσικὰ δύναται νὰ γίνῃ συμβολαιογραφικῶς ἢ καὶ διὰ ἰδιωτικοῦ ἐγγράφου οὐχὶ ἀπαραιτήτως εἰς διπλοῦν. Τὸ ἔγγραφον πρέπει νὰ περιέχῃ ἡμερομηνίαν, τὸ ὄνομα καὶ τὴν κατοικίαν τοῦ ἀσφαλιστοῦ καὶ τοῦ ἀσφαλιζομένου, τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀσφαλίσεως, τὸ ἀσφαλισθὲν ποσόν, τὸ ἀσφάλιστρον, τοὺς κινδύνους τοὺς ὁποίους ἀναλαμβάνει ὁ ἀσφαλιστὴς καὶ τὸν χρόνον τῆς ἐνάρξεως καὶ λήξεως τῶν κινδύνων (Ε.Ν. 192). Ἐπὶ τῶν θαλασσίων ἀσφαλειῶν χρειάζεται συνάμα καὶ τὸ ὄνομα, τὸ εἶδος, ἡ χωρητικότης καὶ ἡ ἐθνικότης τοῦ πλοίου, τὸ ὀνοματεπώνυμον τοῦ πλοιάρχου, ὁ τόπος τῆς φορτώσεως τῶν ἀσφαλιζομένων πραγμάτων, ὁ λιμὴν τοῦ ἀπόπλου καὶ οἱ λιμένες φορτώσεως, ἐκφορτώσεως καὶ εἴσπλου τοῦ πλοίου.

Ὁ χρόνος ἐνάρξεως τῆς ἀσφαλίσεως καλὸν εἶναι νὰ καθορίζεται εἰς τὸ συμβόλαιον. Ἂν δὲν ὁρισθῇ, ὁ Ἐμπορικὸς Νόμος δίδει ὡρισμένας λύσεις· οὕτως ὁ κίνδυνος τοῦ ἀσφαλιστοῦ κατὰ ζημιῶν πυρκαϊᾶς ἀρχίζει τὴν μεσημβρίαν τῆς ἐπομένης ἡμέρας τῆς χρονολογίας τοῦ ἀσφαλιστηρίου, ἐκτὸς ἐναντίας συμφωνίας (Ε. Ν. 215), διὰ τὰς θαλασσίας ἀσφαλείας (Ε.Ν. 471) τὰς γινομένας κατὰ χρόνον, ἀρχίζουν οἱ κίνδυνοι ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς χρονολογίας τοῦ ἀσφαλιστηρίου καὶ λήγουν κατὰ τὸν συμφωνηθέντα χρόνον, διὰ δὲ τὰς γενομένας κατὰ πλοῦν, ὅσον ἀφορᾷ τὸ πλοῖον καὶ τὸν ναῦλον, οἱ κίνδυνοι ἀρχίζουν ἀπὸ τῆς ἀπάρσεως μέχρι τῆς ἀγκυροβολίας εἰς τὸν τόπον τοῦ προορισμοῦ· ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὸ φορτίον, ἀπὸ τῆς φορτώσεως ἐπὶ τοῦ πλοίου ἢ ἐπὶ φορτηγίδων πρὸς μεταφορὰν εἰς τὸ πλοῖον μέχρι τῆς ἀποθέσεως αὐτοῦ εἰς τὴν ξηρὰν εἰς τὸν τόπον τοῦ προορισμοῦ. Ἂν ἡ ἀσφάλισις ἔγινε μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πλοῦ, τότε οἱ κίνδυνοι ἀρχίζουν ἀπὸ τῆς χρονολογίας τοῦ ἀσφαλιστηρίου. Ἂν ἡ ἐκφόρτωσις ἐβράδυνεν ἐξ αἰτίας τοῦ παραλήπτου, οἱ κίνδυνοι παύουν διὰ τὸν ἀσφαλιστὴν καὶ ἀπαλλάσσεται οὗτος μετὰ παρέλευσιν μηνὸς ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ πλοίου εἰς τὸν τόπον τοῦ προορισμοῦ. Ἡ ἀσφάλισις εἶναι ἄκυρος (ἄρθρον 203), ἂν ὁ ἀσφαλιστὴς καὶ ὁ ἠσφαλισμένος ἢ τὸ πρόσωπον τὸ ἐνεργῆσαν τὴν ἀσφάλισιν ἦτο ἐν γνώσει ὅτι ἔπαυσαν οἱ κίνδυνοι. Ἂν τὸ ἐγνώριζε μόνον ὁ ἀσφαλιστής, δὲν ὑποχρεοῦται ὁ ἠσφαλισμένος νὰ πληρώσῃ τὸ ἀσφάλιστρον.

Digitized by Google

Οἱ ὅροι τῆς ἀσφαλιστικῆς συμβάσεως εἶναι ἀφ' ἑνὸς ἔντυποι (γενικοί), οἱ ὁποῖοι εἶναι οἱ συνήθεις εἰς ὅλας τὰς συμβάσεις, καὶ ἀφ' ἑτέρου τροποποιητικοὶ ἢ συμπληρωτικοὶ τῶν ἐντύπων, ἀφορῶντες εἰδικὰς περιπτώσεις. Οἱ ἔντυποι ὅροι δὲν περιέχονται εἰς τὴν σύμβασιν, ἀλλὰ εὑρίσκονται ἐπὶ τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς τοῦ ἀσφαλιστηρίου συμβολαίου καὶ εἰς αὐτοὺς ἀναφέρεται συνήθως ἡ σύμβασις. Ἔχουν δὲ τὴν αὐτὴν ἰσχὺν ὅπως καὶ ἡ σύμβασις, ἔστω καὶ ἂν δὲν ὑπεγράφησαν, ἀρκεῖ ὅτι ἡ σύμβασις μνημονεύει τοὺς ὅρους αὐτούς. Τὸ ἀσφαλιστήριον ἔγγραφον λέγεται εἰς τὸ ἐξωτερικὸν «police». Τοῦτο εἶναι ἀποδεικτικὸν τῆς συμβάσεως ὄχι συστατικόν, διότι ὁ νόμος δὲν τὸ ἐπιβάλλει ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος. Τὸ ἀσφαλιστήριον ἀσφαλῶς δὲν εἶναι «δικαιόγραφον» κατὰ τὴν φρασεολογίαν τοῦ Ν.Δ. τῆς 17ης Ἰουλίου/13ης Αὐγούστου 1923 «περὶ εἰδικῶν διατάξεων ἐπὶ ἀνωνύμων ἑταιρειῶν» εἰμὴ μόνον ἂν εἶναι ἐκδεδομένον «εἰς διαταγὴν» (§ 76 τοῦ ἄνω Ν.Δ.). Διότι κατὰ κανόνα ἡ ἀξίωσις ἐπὶ τὴν ἀσφαλιστικὴν παροχὴν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ποικίλους ὅρους καὶ περιστατικὰ εὑρισκόμενα ἐκτὸς τοῦ «χαρτίου» (π. χ. ἔγκαιρος πληρωμὴ ἀσφαλίστρων κλπ.), τὸ δὲ χαρτίον δὲν ἐκπροσωπεῖ τὴν ἀπαίτησιν. Ἐν τούτοις, ἂν εἶναι ἐκδεδομένον «εἰς διαταγήν», δικαιοῦται ὁ ἀσφαλιστὴς νὰ πληρώσῃ εἰς τὸν κάτοχον, λαμβάνων τὸ ἀσφαλιστήριον, ἀρκεῖ ἡ σειρὰ τῶν ὀπισθογραφήσεων νὰ εἶναι συνεχὴς καὶ νὰ φθάνῃ μέχρι τοῦ ὀνόματός του. Ἂν δὲ συνεφωνήθη ὅτι ὁ ἀσφαλιστὴς δικαιοῦται νὰ πληρώσῃ «εἰς τὸν κομιστὴν» (πρᾶγμα διάφορον τοῦ «εἰς διαταγὴν»), τοῦτο ἀπαγορεύεται (Ν. Δ. τῆς 17 Ἰουλίου 1923 § 68) καὶ τὸ ἀσφαλιστήριον δὲν εἶναι νομικῶς εἰς τὸν κομιστήν, ἄρα ἡ ἁπλῆ κατοχή του δὲν εἶναι ἐπαρκὴς ἀπόδειξις τοῦ δικαιώματος τοῦ κατόχου.

Ὡς πρὸς τὴν μεταβίβασιν ἀσφαλιστηρίου ἔχομεν τοὺς ἑξῆς δύο τρόπους:

α') Ἡ ἐκχώρησις τοῦ δικαιώματος (Ε. Ν. 194) ἀπέναντι τοῦ ἀσφαλιστοῦ γίνεται διὰ μεταβιβάσεως τοῦ ἀσφαλιστηρίου *δυνάμει δηλώσεως* ὑπογραφομένης παρὰ τοῦ ἐκχωρητοῦ καὶ τοῦ ἐκδοχέως, δὲν ἔχει δὲ ἀποτελέσματα ἀπέναντι τῶν τρίτων, ἐὰν δὲν κοινοποιηθῇ εἰς τὸν ἀσφαλιστὴν ἢ δὲν γίνῃ παρ' αὐτοῦ ἐγγράφως ἀποδεκτὴ (Ἐφ. Ἀθ. 131/1921, Θέμ. ΛΒ' 180).

β') Προκειμένου περὶ ἀσφαλιστηρίου εἰς διαταγὴν ἡ μεταβίβασις γίνεται δι' ὀπισθογραφήσεως (§ 77 Ν. Δ. 17 Ἰουλίου 1923).

Ἐν περιπτώσει ἀπωλείας ἢ καταστροφῆς τοῦ ἀσφαλιστηρίου δύναται νὰ ζητηθῇ ἀντικατάστασις ἄνευ ὅρου μέν, ἂν πρόκειται περὶ ὀνομαστικοῦ, προκειμένου δὲ περὶ τοιούτου εἰς διαταγὴν χωρεῖ ἡ διαδικασία τῆς § 81 Ν. Δ. 17 Ἰουλίου 1923, δηλ. ἀκύρωσις τοῦ ἀπολεσθέντος ὑπὸ τοῦ Προέδρου Πρωτοδικῶν, βεβαίωσις τοῦ περιεχομένου δι' ὅρκου καὶ κλῆσις τῶν ὑποχρέων (δηλ. τῆς ἀσφαλιστικῆς ἑταιρείας) πρὸς κατάθεσιν τοῦ ποσοῦ δικαστικῶς.

Περιεχόμενον τῆς συμβάσεως. — Ἡ ἀσφαλιστικὴ σύμβασις περιέχει οὐσιώδη καὶ ἐπουσιώδη στοιχεῖα.

I. ***Ἐπουσιώδη*** εἶναι βάρη τινὰ τοῦ ἠσφαλισμένου, δηλ. πράξεις ἢ παραλείψεις ὁριζόμεναι εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ νόμου ἢ ὑπὸ τῆς συμφωνίας τῶν μερῶν. Συνήθως τὰ ὀνομάζουν *ὑποχρεώσεις* τοῦ ἠσφαλισμένου, ἐν τούτοις, ἐφ' ὅσον εἰς τὰς ὑποχρεώσεις αὐτὰς δὲν ἀντιστοιχοῦν δικαιώματα τοῦ ἀντισυμβαλλομένου (ἀσφαλιστοῦ), προτιμότερον εἶναι νὰ λέγωνται *βάρη*, τῶν ὁποίων ἡ παραμέλησις δὲν βλάπτει τὸν ἀσφαλιστήν, ἀλλ' αὐτὸν τὸν ἀσφαλιζόμενον, ἐνεργοῦσα ἐπιβλαβῶς ἐπὶ τῆς ἀσφαλιστικῆς του ἀξιώσεως. Οὕτως ἡ πληρωμὴ τῶν ἀσφαλίστρων ὑπὸ τοῦ ἠσφαλισμένου δὲν εἶναι «ὑποχρέωσις» ἀλλὰ «βάρος», καὶ ἂν παραμεληθῇ δὲν βλάπτεται ὁ ἀσφαλιστής, ἀλλ' αὐτὸς ὁ μὴ πληρώσας ἠσφαλισμένος, κηρυσσόμενος ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἔκπτωτος τῆς ἀσφαλιστικῆς συμβάσεως. Συνήθως ὁρίζεται ὅτι ἐν παραμελήσει τοιούτου βάρους δικαιοῦται ὁ ἀσφαλιστὴς νὰ ὑπαναχωρήσῃ τῆς συμβάσεως ἢ ἐλευθεροῦται ἀμέσως, ἀλλ' ὀφείλει ὁ ἠσφαλισμένος νὰ διατελῇ ἐν πταίσματι ἢ ἐν βαρείᾳ ἀμελείᾳ.

Παρ' ἡμῖν ἐκ τοῦ Ε. Ν. (ἄρθρ. 206) ἐξάγεται κατ' ἀναλογίαν, ὅτι ἐν καθυστερήσει τοῦ ἀσφαλίστρου δικαιοῦται ὁ ἀσφαλιστὴς νὰ ζητήσῃ διάλυσιν τῆς συμβάσεως. Ἡ ἀντιπαροχὴ τοῦ ἐνεργήσαντος τὴν ἀσφάλειαν συνίσταται εἰς τὸ ἀσφάλιστρον. Τὸ ἀσφάλιστρον ἀποτελεῖ τὸ διακριτικὸν γνώρισμα τῆς ἀσφαλείας ἀπὸ τῆς παροχῆς βοηθείας (assistanee). Παρέχεται ἐφ' ἅπαξ ἢ περιοδικῶς. Διακρίνεται εἰς *καθαρὸν ἀσφάλιστρον*, ἀντιστοιχοῦν εἰς τὸν κίνδυνον τὸν ὁποῖον ἀναλαμβάνει ὁ ἀσφαλιστής, καὶ εἰς *πρόσθετον*, τὸ ὁποῖον προστίθεται εἰς τὸ καθαρὸν πρὸς κάλυψιν τῶν δαπανῶν τῆς ἀσφαλιστικῆς ἐπιχειρίσεως. Τὸ ἀσφάλιστρον ὑπολογίζεται συμφώνως πρὸς μαθηματικοὺς κανόνας (πιθανότητες) καὶ μὲ βάσιν στατιστικάς, ἀντιστοιχεῖ δὲ πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ κινδύνου, ὁ ὁποῖος ἐπειδὴ εἶναι ἁπλῶς ἐνδεχόμενος, δὲν εἶναι ἰσάξιος μὲ τὴν πραγματικὴν ἀξίαν τοῦ ἀσφαλιζομένου πράγματος ἢ ποσοῦ. Ἡ ἀξία τοῦ ἀσφαλίστρου ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν πιθανότητα καὶ τὴν ἔντασιν τοῦ κινδύνου εἰς ὡρισμένον χρονικὸν διάστημα, ὡς καὶ ἀπὸ τὸ ποσὸν τῆς ἀσφαλείας, ἀπὸ τὴν διάρκειάν της κλπ.

II. ***Οὐσιώδη*** στοιχεῖα τῆς ἀσφαλιστικῆς συμβάσεως εἶναι:

α') Ὁ *κίνδυνος* τὸν ὁποῖον ἀναλαμβάνει ὁ ἀσφαλιστής, δηλ. συμφωνία διὰ γεγονότα ἢ καταστάσεις (π. χ. ἀσθένεια), κατὰ τῶν ὁποίων ζητεῖται ἐξασφάλισις καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἐπέλευσις ἐπιφέρει τὴν ὑποχρέωσιν παροχῆς τοῦ ἀσφαλιστοῦ. Ὁ κίνδυνος συνίσταται ἢ εἰς φυσικὰ γεγονότα ἢ εἰς ἀνθρωπίνους πράξεις, ἔστω καὶ παρανόμους (π. χ. ἐμπρησμὸς ἢ πειρατεία), αἵτινες δύνανται νὰ εἶναι καὶ πράξεις τοῦ ἠσφαλισμένου, ἀλλ' ἀκούσιαι. Ὁ κίνδυνος εἶναι ἐνδεχόμενον γεγονός, ἐκ τοῦ ὁποίου προκύπτει ἀνάγκη. Τὸ γεγονὸς δύναται νὰ εἶναι εὐχάριστον (π. χ. γάμος τέκνου, ἢ μακροβιότης) ἢ δυσάρεστον (π. χ. πυρκαϊά, δυστύχημα κλπ.). Δὲν δύναται δὲ νὰ ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικῶς ἀπὸ πρᾶξιν τοῦ ἠσφαλισμένου. Ὁ κίνδυνος δύναται νὰ εἶναι μόνιμος ἢ μεταβλητός.

Ὅλοι οἱ κίνδυνοι δὲν εἶναι ἀσφαλίσιμοι. Πρέπει νὰ ἔχουν ὡρισμένα ὅρια, συχνότητα, ἔκτασιν καὶ ἔντασιν. Καὶ τοῦτο διὰ νὰ ὑπόκεινται εἰς στατιστικὴν παρατήρησιν, ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται πᾶσα ἀσφάλεια. Χωρὶς κίνδυνον δὲν ὑπάρχει ἀσφάλεια καὶ συνεπῶς ἂν δὲν ἐκτεθοῦν τὰ ἀσφαλισθέντα πράγματα εἰς κίνδυνον (π. χ. ματαιωθέντος τοῦ ταξιδίου τοῦ πλοίου) ἡ ἀσφάλεια ἀκυρώνεται ἢ κατὰ τὸν τεχνικὸν ὅρον *«ἀναστρέφεται»* (ristorno) καὶ ὁ ἀσφαλιστὴς ὑποχρεώνεται νὰ ἐπιστρέψῃ τὰ ληφθέντα ἀσφάλιστρα, δικαιούμενος μόνον εἰς τὸ ἥμισυ τῶν ἀσφαλίστρων (droit de signature), ἀλλ' ὄχι πλέον τοῦ 1/2 % ἐπὶ τοῦ ἀσφαλισθέντος ποσοῦ (Ε. Ν. 474, Ἐφ. Ἀθ. 98]1922, Πρωτ. Πειρ. 221]1921, Θέμ. ΛΒ' σελ. 315).

β') Τὸ *ἀντικείμενον* (πρᾶγμα) τῆς ἀσφαλίσεως, δηλ. τὸ οἰκονομικὸν ἀγαθὸν ἢ τὸ πρόσωπον εἰς τὸ ὁποῖον ἀνάγεται ἡ ἀσφάλισις. Τοιοῦτον ἀντικείμενον δύναται νὰ εἶναι πᾶν ὅ,τι εἶναι ἐκτεθειμένον εἰς οἰκονομικῶς ἐπιβλαβῆ ἐνέργειαν, ἀκόμη καὶ ἀπαιτήσεις (π. χ. ἡ νεωτέρα *«ἀσφάλισις πιστώσεων»)* ἢ ὁλόκληρος περιουσία. Σύνολον πραγμάτων εἶναι ἐπίσης ἀσφαλίσιμον, ὡς π. χ. περιεχόμενον ἀποθήκης, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ ἐξερχόμενα ἀντικείμενα παύουν νὰ εἶναι ἠσφαλισμένα, ἐνῷ τὰ εἰσερχόμενα περιλαμβάνονται αὐτομάτως εἰς τὴν ἀσφάλειαν. Ἀσφαλίσιμον εἶναι ἐπίσης καὶ τὸ διαφυγὸν κέρδος, τὸ μὴ πραγματοποιηθὲν λόγῳ τῆς ἐπελεύσεως τοῦ κινδύνου καὶ ὁ ναῦλος τοῦ πλοίου (Πρωτ. Πειρ. 201]1921, Θέμις ΛΒ' σελ. 137).

γ') Εἰς τὴν ἀσφάλειαν κατὰ ζημιῶν πρέπει νὰ συμφωνηθῇ καὶ τὸ *εἶδος τοῦ συμφέροντος*, διότι δύνανται νὰ ὑπάρχουν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου πολλὰ διάφορα συμφέροντα. Συνήθως ὅμως δὲν καθορίζεται τὸ εἶδος τοῦ συμφέροντος, ἀλλ' ἁπλῶς ἀσφαλίζεται «τὸ πρᾶγμα», ὁπότε ὑπονοεῖται «συμφέρον κυρίου» καὶ ὄχι ἁπλῶς «συμφέρον καρπώσεως» ἢ «συμφέρον ἐπιχειρηματίου». Ὡς πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ ἐνδιαφερομένου δὲν εἶναι ἀπαραίτητος ἡ μνεία αὐτοῦ, διότι ἔγκυρος εἶναι καὶ ὁ τύπος «ἀσφάλεια διὰ λογαριασμὸν οὗτινος ἀνήκει» (Ε. Ν. 193). Ἂν δὲ εἰς τὸ ἀσφαλιστήριον δὲν δηλοῦται ὅτι ἡ ἀσφάλισις συνομολογεῖται διὰ λογαριασμὸν ἄλλου ἢ διὰ λογαριασμὸν οὗτινος ἀνήκει, θεωρεῖται ὅτι συνωμολογήθη διὰ λογαριασμὸν τοῦ ἐνεργοῦντος τὴν ἀσφάλισιν. Συνήθως εἶναι ἡ ῥήτρα «p. p. i.» δηλ. policy proving interest, διὰ τῆς ὁποίας δὲν χρειάζεται ν' ἀποδειχθῇ ἡ ὕπαρξις ἀσφαλιστικοῦ συμφέροντος. Ἡ ῥήτρα αὐτὴ νομικῶς εἶναι πανταχοῦ ἀνίσχυρος, εἰς τὴν πρᾶξιν ὅμως θεωρεῖται ἰσχυρά.

Τὸ συμφέρον δὲν χρειάζεται νὰ δικαιολογῆται ἐκ δικαιώματος ἐπὶ τοῦ πράγματος ἢ ἐξ εὐθύνης διὰ τὴν διατήρησίν του, ἀλλ' ἀρκεῖ νὰ ὑπάρχῃ τοιοῦτον πρὸς διατήρησιν τοῦ πράγματος ὁπωσδήποτε (Πρωτ. Πειρ. 789/1919, Θέμις ΛΒ' σελ. 105). Οὕτως ὁ ἀγοραστὴς πράγματός τινος, καίτοι δὲν ἀπέκτησεν ἀκόμη τὴν κυριότητα τοῦ πράγματος, λόγῳ ἐπιφυλάξεως τοῦ πωλητοῦ μέχρι πληρωμῆς ὅλου τοῦ τιμήματος, ἠμπορεῖ ν' ἀσφαλίσῃ τὸ πρᾶγμα, διότι ἔχει πραγματικὸν καὶ νόμιμον συμφέρον διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ πράγματος. Ἂν ὁ ἔχων συμφέρον δικαιοῦται νὰ ζητήσῃ ἀποζημίωσιν ἕνεκα ἄλλου λόγου, δὲν ἐμποδίζεται ἀπὸ τοῦτο νὰ ἀσφαλίσῃ τὸ συμφέρον του· π. χ. κατὰ τοῦ ἐμπρηστοῦ τῆς οἰκίας μου ἔχω δικαίωμα (ἀξίωσιν) ἀποζημιώσεως, ἐν τούτοις ἠμπορῶ ν' ἀσφαλίσω τὴν οἰκίαν μου, ἵνα ἀποζημιωθῶ παρὰ τῆς ἀσφαλιστικῆς ἑταιρίας.

Σώρευσις ἀσφαλειῶν ἢ *διπλῆ ἀσφάλισις* ὑπάρχει ὅταν τὸ ἴδιον συμφέρον ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἀντικειμένου ἀσφαλισθῇ κατὰ τοῦ ἰδίου κινδύνου διὰ τὸν ἴδιον χρόνον εἰς πολλοὺς ἀσφαλιστάς, οὕτως ὥστε τὸ σύνολον τῶν ἠσφαλισμένων ποσῶν νὰ ὑπερβαίνῃ τὴν ἀξίαν τοῦ ἠσφαλισμένου συμφέροντος. Ἡ πρώτη καὶ αἱ ἑπόμεναι ἀσφάλειαι μέχρι καλύψεως τῆς ἀξίας τοῦ ἀσφαλισθέντος πράγματος εἶναι ἔγκυροι (Πρωτ. Ἀθ. 999/1920, Θέμις ΛΒ' σελ. 183 ἐπ.), ἐνῷ αἱ πέραν τῆς ἀξίας ἀσφαλίσεις εἶναι ἄκυροι (Ε. Ν. 199) ἐκτός: 1) ἂν ἔγιναν ὑπὸ τὴν αἵρεσιν τῆς ἀκυρότητος τῆς προηγουμένης ἀσφαλίσεως ἢ ὑπὸ τὴν αἵρεσιν τῆς ὁλικῆς ἢ μερικῆς ἀφερεγγυότητος τοῦ πρώτου ἀσφαλιστοῦ, ἢ 2) ἂν τὰ δικαιώματα τὰ πηγάζοντα ἀπὸ τὴν πρώτην ἀσφάλειαν ἐξεχωρήθησαν εἰς τὸν δεύτερον ἀσφαλιστὴν ἢ ἔγινε παραίτησις αὐτῶν ἀπέναντι τοῦ πρώτου. Ἀμφισβητῆται τὸ ζήτημα ἂν ἡ ὑπὸ τοῦ νόμου ἐπιβαλλομένη ὑποχρέωσις εἰλικρινείας τοῦ ἀσφαλιζομένου τοῦ ἐπιβάλλει νὰ ἀνακοινώσῃ εἰς τὸν ἀσφαλιστὴν τὴν ὕπαρξιν καὶ ἄλλης ἀσφαλείας, οὕτως ὥστε νὰ θεωρηθῇ ἄκυρος διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ ἐν ἀγνοίᾳ τῆς πρώτης συναφθεῖσα δευτέρα ἀσφάλισις (ἀρνητικῶς ἡ Πρωτ. Πειρ. 179/1920 ἐν Θέμ. ΛΒ' σελ. 73 - 75).

Ἂν δὲν καλύπτεται ἀπὸ τὴν πρώτην ἀσφάλειαν ὁλόκληρος ἡ ἀξία τοῦ ἀσφαλισθέντος πράγματος οἱ ἑπόμενοι ἀσφαλισταὶ εὐθύνονται διὰ τὸ ὑπόλοιπον τῆς ἀξίας κατὰ τὴν τάξιν τῆς χρονολογίας τῶν ἀσφαλιστικῶν συμβάσεων *(συμπληρωματικὴ ἐνοχή)*. Ὅλαι δὲ αἱ ἀσφαλίσεις αἱ συνομολογηθεῖσαι τὴν ἰδίαν ἡμέραν θεωροῦνται σύγχρονοι καὶ εἶναι ἰσχυραὶ μέχρι συμπληρώσεως ὁλοκλήρου τῆς ἀξίας, ἀναλόγως τῆς ἐν ἑκάστῃ ἀσφαλισθείσης ποσότητος *(σύμμετρος ἐνοχή)*. Τοὐναντίον προκειμένου περὶ ναυτικῆς ἀσφαλίσεως, ἂν ἔγιναν αἱ πολλαπλαῖ ἀσφαλίσεις χωρὶς δόλον ὑπὸ πολλῶν ἐνδιαφερομένων ἢ ὑπὸ πολλῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἰδίου ἐνδιαφερομένου ἐνεργησάντων χωρὶς εἰδικὴν ἐντολήν, *εἶναι ὅλαι αἱ ἀσφαλίσεις ἰσχυραὶ* μέχρι τῆς ἀξίας τοῦ πράγματος, ἔχουν δὲ οἱ ἐνδιαφερόμενοι τὴν *ἐπιλογὴν* νὰ ἐγείρουν ἀγωγὴν κατὰ οἱουδήποτε ἐκ τῶν ἀσφαλιστῶν. Φυσικὰ εἰς τὸν πληρώσαντα ἀσφαλιστὴν ἐπιφυλάσσεται τὸ δικαίωμα ἀναγωγῆς κατὰ τῶν ἄλλων ἀσφαλιστῶν διὰ τὸ ἐπιβάλλον (*συνενοχή*, Ε. Ν. 467). Ἂν πάλιν αἱ πολλαὶ ἀσφαλίσεις ἔγιναν ἀπὸ τὸν ἴδιον ἐνδιαφερόμενον ἢ ἀπὸ ἀντιπρόσωπόν του ἐπὶ τῇ βάσει εἰδικῆς ἐντολῆς, ἐφαρμόζονται τ' ἀνωτέρω περὶ τῶν κατὰ ξηρὰν ἀσφαλειῶν (Ε. Ν. 463, *συμπληρωματικὴ ἢ σύμμετρος ἐνοχή)*.

Ἂν τὸ συμφωνηθὲν συμφέρον δὲν ὑπάρχῃ ἢ δὲν προκύψῃ, τότε ὁ ἠσφαλισμένος πληρώνει τὸ λεγόμενον «ristorno» ἀντὶ ἀσφαλίστρων καὶ ἡ σύμβασις περατοῦται. Τὸ ἴδιον γίνεται καὶ ἂν τὸ ἀσφαλισθὲν πρᾶγμα δὲν ἐκτεθῇ εἰς κινδύνους, ὁπότε ὁ ἀσφαλιστὴς δικαιοῦται εἰς ἀποζημίωσιν ἴσην πρὸς τὸ ἥμισυ ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἐπὶ τῆς ἀσφαλισθείσης ποσότητος (Ε. Ν. 204). Ὁμοίως ἐπὶ ναυτικῆς ἀσφαλείας ἂν ὁ πλοῦς διερρήχθη, δηλ. διεκόπη πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν κινδύνων, ἡ ἀσφάλισις ἀκυρώνεται καὶ ἂν ὑπαίτιος τῆς διαρρήξεως εἶναι ὁ ἠσφαλισμένος. Ὁ ἀσφαλιστὴς ὅμως λαμβάνει λόγῳ ἀποζημιώσεως τὸ ἥμισυ τοῦ συμπεφωνημένου ἀσφαλίστρου, ὄχι ὅμως καὶ πλέον τοῦ 1/2% ἐπὶ τοῦ ἀσφαλισθέντος ποσοῦ (Ε. Ν. 474).

δ') Ἡ *διάρκεια* τῆς ἀσφαλιστικῆς σχέσεως ἤ, ὅπερ τὸ αὐτό, ὁ χρόνος τῆς ἐνάρξεως καὶ τῆς λήξεως τῆς εὐθύνης τοῦ ἀσφαλιστοῦ. Διαιρεῖται συνήθως εἰς περιόδους (ἐτησίας), ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ὑπολογίζεται τὸ ἀσφάλιστρον.

ε') Τὸ *ἀσφαλισθὲν ποσόν*, ὅπερ εἶναι συνήθως χρηματικὴ παροχή· ἐξαιρετικῶς καὶ ἐπανόρθωσις π. χ. ἀνοικοδόμησις. Διὰ τὸ ἀσφαλισθὲν ποσὸν πρέπει νὰ γίνῃ ἡ διάκρισις μεταξὺ «ἀσφαλείας ποσοῦ» καὶ «ἀσφαλείας ζημίας». Εἰς μὲν τὴν πρώτην συνομολογεῖται ῥητῶς ὡρισμένον ποσὸν ἢ περιοδικὴ παροχὴ (rente) καὶ ἀποτελεῖ τὴν ὡρισμένην παροχὴν τοῦ ἀσφαλιστοῦ. Τοὐναντίον ἐν τῇ «ἀσφαλίσει ζημίας» ἡ παροχὴ τοῦ ἀσφαλιστοῦ κανονίζεται ἀναλόγως τῆς προκυψάσης ζημίας, διότι ἐπεκράτησεν ἡ ἀρχὴ ὅτι ἡ ἀσφάλισις δὲν πρέπει ν' ἀποφέρῃ κέρδη. Συνεπῶς εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ παροχὴ τοῦ ἀσφαλιστοῦ δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὴν ἀξίαν τοῦ ἠσφαλισμένου συμφέροντος τὴν λεγομένην *ἀσφαλιστικὴν ἀξίαν*. Ἐξ αὐτῆς δὲ κανονίζεται καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἀσφαλίστρων.

Εἰδικώτερον περὶ τοῦ ἀσφαλισθέντος ποσοῦ παρατηρεῖται:

I. Ἂν τὸ ποσὸν τοῦτο ὑπερβαίνῃ τὴν ἀξίαν τῶν ἀσφαλισθέντων πραγμάτων (ἡ λεγομένη *ὑπερασφάλισις*), ἡ ἀσφάλισις δὲν παράγει ἀποτελέσματα ὡς πρὸς τὸν ἠσφαλισμένον ἂν ἔγινε ὑπ' αὐτοῦ δολίως ἢ ἀπατηλῶς, ὁ δὲ καλῆς πίστεως ἀσφαλιστὴς δικαιοῦται εἰς τὸ ἀσφάλιστρον. Ἂν δὲ ὁ ἠσφαλισμένος δὲν ἐνήργησε δολίως ἢ ἀπατηλῶς, ἡ μὲν ἀσφάλισις εἶναι ἰσχυρὰ μέχρι τῆς ἀξίας τῶν ἀσφαλισθέντων πραγμάτων, ὁ δὲ ἠσφαλισμένος δὲν ὑποχρεοῦται νὰ πληρώσῃ τὸ ἀσφάλιστρον διὰ τὸ ὑπερβάλλον ποσόν, ἀλλ' ὀφείλει μόνον ἀποζημίωσιν ἴσην πρὸς τὸ ἥμισυ ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν τῆς ἀσφαλισθείσης ποσότητος (Ε. Ν. 201).

Τοὐναντίον, ἂν ἡ κατὰ τῶν ζημιῶν ἀσφάλισις καλύπτῃ μέρος μόνον τῆς ἀξίας τοῦ ἀσφαλισθέντος πράγματος (ἡ λεγομένη *ὑποασφάλισις*), ὁ ἠσφαλισμένος ὑφίσταται ἀνάλογον μέρος τῶν ζημιῶν ἢ ἀπωλειῶν (Ε. Ν. 198). Χωρεῖ δηλ. καὶ ἐδῶ μερικὴ αὐτοασφάλισις εἴτε ἑκουσίως, π. χ. χάριν οἰκονομίας ἀσφαλίστρων, εἴτε καὶ ἄνευ προθέσεως, ὅπως συνέβη πανταχοῦ ἔνθα ὑπετιμήθη τὸ νόμισμα. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ὑποασφαλίσεως προσδιορίζεται ὁ κίνδυνος τὸν ὁποῖον φέρει ἕκαστος τῶν συμβαλλομένων (ἀσφαλιστὴς καὶ ἠσφαλισμέ-

Digitized by Google

νυς) ἐκ τῆς ἀναλογίας τοῦ ἠσφαλισμένου ποσοῦ πρὸς τὴν ἀσφαλιστικὴν ἀξίαν, καὶ μερικὴ δὲ ζημία πληρώνεται κατὰ τὴν ἰδίαν ἀναλογίαν. Ἐννοεῖται ὅτι ἐπιτρέπεται ἡ ἀντίθετος συμφωνία μὲ τὴν ρήτραν «au premier risque», ὁπότε ἡ μερικὴ ζημία πληρώνεται καθ' ὁλοκληρίαν μέχρις οὗ ἐξαρκεῖ τὸ ἠσφαλισμένον ποσόν. Πάντως ἡ ὑποχρέωσις τοῦ ἀσφαλιστοῦ περιορίζεται μέχρι τοῦ ἀσφαλισθέντος ποσοῦ (Ε. Ν. 484).

II. Διὰ νὰ καθορισθῇ λοιπὸν ἂν ὑπάρχῃ ὑπερασφάλισις ἢ διπλῆ ἀσφάλισις ἢ ὑποασφάλισις, χρειάζεται καθορισμὸς τῆς ἀσφαλιστικῆς ἀξίας. Ὁ νόμος (Ε. Ν. 208) δίδει τὰς ἑξῆς λύσεις: Ὡς ἀσφαλιστικὴ ἀξία θεωρεῖται ἐκείνη τὴν ὁποίαν εἶχε τὸ ἀσφαλισθὲν πρᾶγμα κατὰ τὸν χρόνον τοῦ δυστυχήματος. Ἐξαίρεσις καθιεροῦται εἰς τὸν νόμον προκειμένου περὶ ἀσφαλίσεως προϊόντων τῆς γῆς, ὅπου ἡ ἀποζημίωσις ἡ ὀφειλομένη ὑπὸ τῶν ἀσφαλιστῶν κανονίζεται κατὰ τὴν ἀξίαν τὴν ὁποίαν θὰ εἶχον τὰ προϊόντα αὐτὰ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ὡριμάνσεως ἢ κατὰ τὸν χρόνον τῆς συνήθους συγκομιδῆς, ἂν τὸ δυστύχημα δὲν συνέβαινε (Ε. Ν. 218).

Ἂν προηγήθη τῆς ἀσφαλίσεως ἐκτίμησις τὴν ὁποίαν ἀπεδέχθη ὁ ἀσφαλιστής, τότε ἡ ἐκτίμησις αὐτὴ εἶναι ἰσχυρά, καὶ μόνον δι' ἀπάτην, εἰκονικότητα ἢ πλαστότητα δύναται νὰ προσβληθῇ. Ἂν δὲ δὲν ὑπάρχῃ ἐκτίμησις, τότε ἡ ἀξία τῶν πραγμάτων δύναται ν' ἀποδειχθῇ μὲ πᾶν νόμιμον μέσον. Εἰδικοὶ κανόνες ἰσχύουν διὰ τὰς θαλασσίας ἀσφαλίσεις. Ἐκεῖ τὰ φορτωθέντα ἐμπορεύματα δύνανται ν' ἀσφαλισθοῦν εἴτε διὰ τὴν τιμὴν τῆς ἀγορᾶς των μὲ προσθήκην τῶν ἐξόδων φορτώσεως καὶ τοῦ ναύλου, εἴτε διὰ τὴν τρέχουσαν τιμὴν εἰς τὸν τόπον τοῦ προορισμοῦ καὶ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἄνευ ἀβαρίας (σῴας) ἀφίξεώς των. Ὥστε ἡ διατίμησις ἐν τῇ ἀσφαλιστικῇ συμβάσει ἀναφέρεται εἰς μίαν τῶν δύο τούτων περιπτώσεων, καὶ θεωρεῖται ὅτι ἔγινε σύμφωνως πρὸς δήλωσιν τοῦ ἀσφαλιζομένου, ἂν δὲν ἔγινε δεκτὴ ἡ ἐκτίμησις ὑπὸ τοῦ ἀσφαλιστοῦ (Ε. Ν. 472). Ἡ διατίμησις τῶν ἀσφαλισθέντων πραγμάτων δύναται νὰ γίνῃ καὶ εἰς ξένον νόμισμα, ὁπότε ὅμως, ἂν δὲν γίνῃ ἀντίθετος συμφωνία, θεωρεῖται ὅτι ὑπάρχει διατίμησις εἰς δραχμάς, μετατρεπομένου τοῦ ξένου νομίσματος εἰς δραχμὰς μὲ βάσιν τὴν τιμὴν αὐτοῦ κατὰ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἀσφαλιστηρίου (Ε. Ν. 473). Ἡ ἔννοια τῆς ἀσφαλιστικῆς ἀξίας δὲν εἶναι ἡ ἰδία μὲ τὴν τοῦ διαφέροντος, δηλ. δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ ὑποκειμενικὴ ἀξία τοῦ πράγματος, ἀλλὰ μόνον ἡ κοινὴ ἀντικειμενικὴ ἐμπορικὴ ἀξία. Πάντως ὅμως δύναται νὰ περιληφθῇ εἰς αὐτὴν καὶ τὸ ἀποδρὰν κέρδος, ὅπως ρητῶς ὁρίζει ὁ Ἐμπορικὸς Νόμος (ἄρθρ. 197 ἐδ. 3). Τὸ κέρδος δὲ τοῦτο δύναται καὶ αὐτοτελῶς ν' ἀσφαλισθῇ.

Ὑποχρέωσις εἰλικρινείας. — Ὁ νόμος ἐπιβάλλει, χάριν τῆς κανονικῆς λειτουργίας τοῦ ἀσφαλιστικοῦ θεσμοῦ, εἰς τὸν ἠσφαλισμένον τὴν ὑποχρέωσιν εἰλικρινείας. Πᾶσα ψευδὴς ἢ πεπλανημένη δήλωσις καὶ πᾶσα ἀποσιώπησις περιστατικῶν γνωστῶν εἰς τὸν ἠσφαλισμένον ἀποτελεῖ λόγον *ἀκυρότητος* τῆς ἀσφαλίσεως, ἂν ἡ δήλωσις ἢ ἡ ἀποσιώπησις εἶναι τοιαύτης φύσεως, ὥστε νὰ θεωρηθῇ ὅτι ὁ ἀσφαλιστὴς δὲν ἤθελε συναινέσει εἰς τὴν ἀσφάλισιν ἢ δὲν ἤθελε δεχθῇ αὐτὴν ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους, ἂν ἐγνώριζε τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Εἶναι δὲ ἡ ἀσφάλισις ἄκυρος ἀκόμη καὶ ἂν ἡ δήλωσις ἢ ἡ ἀποσιώπησις ἀφορᾷ περιστατικὰ μὴ ἐπιδράσαντα ἐπὶ τῆς ζημίας ἢ τῆς ἀπωλείας τῶν ἀσφαλισθέντων πραγμάτων. Ἐὰν ὁ ἠσφαλισμένος διετέλει ἐν κακῇ πίστει, ὁ ἀσφαλιστὴς δικαιοῦται εἰς τὸ ἀσφάλιστρον (Ε. Ν. 202). Ἂν ὅμως ὁ ἀσφαλιστὴς διετέλει ἐν γνώσει τοῦ ψευδοῦς τῆς δηλώσεως ἢ τῆς ἀποσιωπήσεως, ἡ ἀσφάλισις δὲν εἶναι ἄκυρος.

IV. Η ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΣΧΕΣΙΣ. Ἡ ἀσφαλιστικὴ σύμβασις ὑπάγεται, ὡς ἐλέχθη, εἰς τὰς λεγομένας «συμβάσεις διαρκείας», δηλαδὴ παράγει σχέσιν δεσμεύουσαν τὰ μέρη ἐπὶ μακρὸν ἢ βραχὺν χρόνον, ἐνίοτε καὶ ἰσοβίως.

Α') Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συμβάσεως δύνανται νὰ συμβοῦν μεταβολαὶ πραγματικαὶ ἢ νομικαί, ὁπότε ἰσχύουν τὰ ἀκόλουθα:

α') Ὅταν ἐξ αἰτίας τοῦ ἠσφαλισμένου οἱ κίνδυνοι μεταβληθοῦν ἢ ἐπιταθοῦν διὰ μεταβολῆς οὐσιώδους περιστατικοῦ, οὕτως ὥστε ὁ ἀσφαλιστὴς δὲν θὰ ἔδιδε τὴν συναίνεσίν του, ἢ δὲν θὰ ἔδιδεν αὐτὴν ὑπὸ τοὺς ἰδίους ὅρους, ἂν κατὰ τὸν χρόνον τῆς καταρτίσεως τῆς συμβάσεως ὑφίστατο ἡ νέα κατάστασις τῶν πραγμάτων, τότε ὁ ἀσφαλιστὴς ἀπαλλάσσεται. Ἂν ὅμως οὗτος ἔλαβε γνῶσιν τῆς μεταβολῆς καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ἐκτελῇ τὴν σύμβασιν, τότε δὲν δύναται νὰ ἐλευθερωθῇ βραδύτερον ἀπὸ τὰς ὑποχρεώσεις του (Ε. Ν. 205)· παρέχεται δηλαδὴ εἰς τὸν ἀσφαλιστὴν τὸ δικαίωμα νὰ καταγγείλῃ τὴν σύμβασιν.

β') Ἐὰν ὁ ἠσφαλισμένος πτωχεύσῃ πρὸ τῆς λήξεως τῶν κινδύνων καὶ πρὸ τῆς πρὸς τὸν ἀσφαλιστὴν καταβολῆς τοῦ ἀσφαλίστρου, δύναται ὁ ἀσφαλιστὴς νὰ ζητήσῃ ἐγγυοδοσίαν ἢ τὴν διάλυσιν τῆς συμβάσεως. Τὸ ἴδιον δικαίωμα ἔχει καὶ ὁ ἠσφαλισμένος ἂν πτωχεύσῃ ὁ ἀσφαλιστὴς (Ε.Ν. 206).

Β') Ἡ ἀσφαλιστικὴ σχέσις λήγει κανονικῶς μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου τῆς ἀσφαλείας. Ἀλλὰ δυνατὸν να συμφωνηθῇ καὶ παράτασις, ἀκόμη καὶ σιωπηρῶς. Ἐπίσης λήγει ἡ ἀσφαλιστικὴ σχέσις διὰ τοῦ τερματισμοῦ τῆς ἐπιχειρήσεως (π.χ. λῆξις ταξιδίου) ἢ τῆς καταστάσεως (π. χ. λῆξις πολέμου), διὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου ἔγινεν ἀσφάλισις. Ἐκτάκτως λύεται ἡ ἀσφαλιστικὴ σύμβασις διὰ καταγγελίας τῆς συμβάσεως, π. χ. λόγῳ ψευδοῦς δηλώσεως τοῦ ἠσφαλισμένου ἢ λόγῳ ἐπιτάσεως τοῦ κινδύνου ἐξ αἰτίας τοῦ ἠσφαλισμένου. Συνήθως τότε ὁ ἀσφαλιστὴς δικαιοῦται εἰς τὸ ἀσφάλιστρον ὁλοκλήρου τῆς τρεχούσης περιόδου (τὸ λεγόμενον «*ἀδιαίρετον τοῦ ἀσφαλίστρου*»). Τοὐναντίον δὲν ἀποτελεῖ λῆξιν τῆς ἀσφαλιστικῆς σχέσεως ἡ ἐπέλευσις τῆς ἀσφαλιστικῆς περιπτώσεως, δηλ. τοῦ κινδύνου, πλὴν ἐπὶ ἁπλῆς ἀσφαλείας ζωῆς (θανάτου).

Ἡ ἀσφαλιστικὴ σύμβασις εἶναι κληρονομική, δηλ. μεταβαίνει εἰς τοὺς κληρονόμους τοῦ ἀσφαλισμένου (ἐκτὸς ἐπὶ ἀσφαλειῶν ἀτυχημάτων καὶ εὐθύνης) καὶ μόνον ἐν τῇ περιπτώσει ἀσφαλείας ἐπιβιώσεως περατοῦται ἡ ἀσφαλιστικὴ σχέσις διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἠσφαλισμένου.

Ἡ πληρωμὴ ἀσφαλίστρων.—Τὸ ἀσφάλιστρον πληρώνεται ἅμα τῇ καταρτίσει τῆς ἀσφαλιστικῆς συμβάσεως, ἂν δὲν πρόκειται περὶ περιοδικῶν ἀσφαλίστρων εἰς τὴν ἀρχὴν ἑκάστης περιόδου. Ἂν δὲν πληρωθῇ ἐγκαίρως τὸ ἀσφάλιστρον, δηλ. ἐν ὑπερημερίᾳ τοῦ ἠσφαλισμένου, ἐφαρμόζονται αἱ γενικαὶ ἀρχαὶ τοῦ ἀστικοῦ δικαίου περὶ ὑπερημερίας. Ὁ ἑλληνικὸς νόμος δὲν περιέχει εἰδικὰς διατάξεις ὅπως αἱ ξέναι νομοθεσίαι. Τὸ ἀσφάλιστρον πληρώνεται συνήθως εἰς τὸν τόπον τῆς κατοικίας τοῦ ἐνεργοῦντος τὴν ἀσφάλισιν προσώπου.

Μεταβίβασις δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων.—Ἐκχώρησις τῶν δικαιωμάτων ἢ ἀναδοχὴ τῶν ὑποχρεώσεων ἐκ τῆς ἀσφαλιστικῆς συμβάσεως χωρεῖ κατὰ τὸ ἐνοχικὸν δίκαιον. Ἡ ἐκχώρησις τοῦ δικαιώματος τοῦ ἠσφαλισμένου ἔναντι τοῦ ἀσφαλιστοῦ γίνεται διὰ μεταβιβάσεως τοῦ ἀσφαλιστηρίου δυνάμει δηλώσεως ὑπογραφομένης παρὰ τοῦ ἐκχωρητοῦ καὶ τοῦ ἐκδοχέως, δὲν ἔχει δὲ ἀποτελέσματα ἀπέναντι τῶν τρίτων, ἂν δὲν κοινοποιηθῇ εἰς τὸν ἀσφαλιστὴν ἢ δὲν γίνῃ παρ' αὐτοῦ ἐγγράφως ἀποδεκτὴ (Ε. Ν. 194). Τ' ἀσφαλιστήρια εἰς διαταγὴν μεταβιβάζονται δι' ὀπισθογραφήσεως (Ν. Δ. 17 Ἰουλίου 1923 § 77).

Ἐν περιπτώσει ἀπαλλοτριώσεως (π. χ. πωλήσεως) τῶν ἀσφαλισθέντων πραγμάτων ὁρίζεται ρητῶς εἰς τὸν νόμον ὅτι τὰ ἐκ τῆς ἀσφαλίσεως δικαιώματα καὶ αἱ ὑποχρεώσεις τοῦ προκτήτορος (π. χ. τοῦ πωλητοῦ) δὲν μεταβαίνουν εἰς τὸν νέον κτήτορα, ἐκτὸς ἐὰν ὑφίσταται ἀντίθετος συμφωνία (Ε. Ν. 211). Ἡ ρύθμισις αὐτὴ τοῦ ἑλληνικοῦ νόμου εἶναι ἐντελῶς διάφορος τῶν ξένων νομοθεσιῶν, π. χ. τῆς γερμανικῆς. Δὲν ἐφαρμόζεται δὲ ὁ κανὼν οὗτος εἰς τὰς θαλασσίας ἀσφαλίσεις, ὅπου εἶναι συνηθεστάτη ἡ μεταβίβασις κυριότητος φορτωτικῆς κατὰ τὸν πλοῦν, ὁπότε μεταβιβάζεται καὶ ἡ ἀσφάλεια.

V. Η ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΙΣ. Ἀσφαλιστικὴ περίπτωσις εἶναι τὸ γεγονὸς ἢ ἡ κατάστασις (π. χ. ἀσθένεια, ἀναπηρία), ἐκ τῆς ἐπελεύσεως τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται ἡ παροχὴ τοῦ ἀσφαλιστοῦ. Δύναται δὲ νὰ συμβῇ τοῦτο καὶ διαζευκτικῶς, π. χ. θάνατος ἢ ἐπιβίωσις μέχρις ὡρισμένης ἡλικίας.

α') Ἡ ἀσφαλιστικὴ περίπτωσις δύναται νὰ προκληθῇ παρὰ τοῦ ἐνεργήσαντος τὴν ἀσφάλισιν. Ἂν ἐνήργησε δολίως ἢ μὲ βαρεῖαν ἀμέλειαν, ἐλευθερώνεται ὁ ἀσφαλιστὴς ἐκ τῆς ὑποχρεώσεώς του. Τοῦτο ὁρίζει ὁ νόμος (ἄρθρον 207 ἐδάφ. 2): «ὁ ἀσφαλιστὴς δὲν εὐθύνεται διὰ τὰς ἀπωλείας καὶ τὰς ζημίας τὰς ἐπελθούσας ἐκ πταίσματος τοῦ ἠσφαλισμένου, τῶν πρακτόρων, τῶν παραγγελέων ἢ τῶν παραγγελιοδόχων του». Ἐπίσης τὸ ἄρθρον 213 ὁρίζει ὅτι «ὁ ἀσφαλιστὴς εὐθύνεται διὰ τὰς ἐκ τοῦ πυρὸς ζημίας τὰς προξενηθείσας ἐκ πυρκαϊᾶς προελθούσης ἐξ οἱασδήποτε αἰτίας, ἐκτὸς τῆς προελθούσης ἐκ βαρέος πταίσματος καταλογιστέου προσωπικῶς εἰς τὸν ἠσφαλισμένον». Ὁμοίως ὁ ἀσφαλιστὴς δὲν ὑποχρεώνεται εἰς πληρωμὴν τῆς ἀσφαλισθείσης ποσότητος ἐπὶ ἀσφαλειῶν ζωῆς, ἂν ὁ θάνατος τοῦ ἀσφαλίσαντος τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ζωὴν ἐπῆλθεν ἀπὸ μονομαχίαν ἢ ἀπὸ αὐτοκτονίαν (Ε. Ν. 222).

β') Εἰς τὴν *ἀσφάλισιν ζημίας* χρειάζεται διὰ τὴν ἐπέλευσιν τῆς ἀσφαλιστικῆς περιπτώσεως τὸ γεγονὸς νὰ ἐπιφέρῃ βλάβην περιουσιακὴν προκαθωρισμένου εἴδους. Δυσχερείας γεννᾷ τὸ ζήτημα τοῦ *αἰτιώδους συνδέσμου* μεταξὺ γεγονότος καὶ ζημίας, π.χ. ἂν πλείονα γεγονότα ἀπὸ κοινοῦ ἐπέφερον τὴν ζημίαν, ὁ δὲ ἀσφαλιστὴς εὐθύνεται δι' ἓν ἐξ αὐτῶν. Ὡς κανὼν πρέπει νὰ ἰσχύσῃ ἐνταῦθα ὅτι ὑποχρεώνεται ὁ ἀσφαλιστής, ἂν ἡ ζημία δὲν θὰ ἐπήρχετο χωρὶς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ γεγονότος διὰ τὸ ὁποῖον εὐθύνεται. Δι' ἐμμέσους ζημίας εὐθύνεται συνήθως ὁ ἀσφαλιστής, ἂν κατὰ κανόνα συμπαρομαρτοῦν αὐταὶ εἰς τὸ ζημιογόνον γεγονὸς καὶ ἄρα ἦτο δυνατὸν νὰ προβλέπωνται ὑπὸ τοῦ ἀσφαλιστοῦ διὰ νὰ ὑπολογισθοῦν εἰς τὸ ἀσφάλιστρον. Εἰδικῶς ὁ ἀσφαλιστὴς μισθωτικοῦ κινδύνου ἢ κινδύνου ἀναγωγῆς κατὰ γειτόνων εὐθύνεται μόνον διὰ τὰς ὑλικὰς ζημίας αἵτινες εἶναι ἄμεσος συνέπεια τοῦ δυστυχήματος (Ε. Ν. 217).

γ') Μόλις ὁ ἠσφαλισμένος λάβῃ γνῶσιν τῆς ἐπελεύσεως τῆς ἀσφαλιστικῆς περιπτώσεως, ὀφείλει ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν (Ε. Ν. 209 καὶ 487) νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν ἀσφαλιστὴν καθὼς καὶ νὰ ἐνεργήσῃ τὸ καθ' ἑαυτὸν πρὸς ἀποφυγὴν ἢ μείωσιν τῆς ζημίας (Ε. Ν. 209) καὶ πρὸς διάσωσιν καὶ διαφύλαξιν τῶν ἀσφαλισθέντων πραγμάτων (Ε. Ν. 489). Ποία ὅμως εἶναι ἡ κύρωσις τῶν διατάξεων αὐτῶν, δηλαδὴ ἂν δὲν εἰδοποιήσῃ ὁ ἠσφαλισμένος τὸν ἀσφαλιστὴν ὑφίσταται ζημίαν; Εἰς τὸν νόμον ὑπάρχει κενόν. Μᾶλλον δικαιοῦται ὁ ἀσφαλιστὴς νὰ παρακρατήσῃ ἀπὸ τὸ ποσὸν τῆς ἀσφαλείας τόσον μέρος, ὅσον θὰ ἀπεφεύγετο νὰ προστεθῇ εἰς τὴν ζημίαν, ἂν εἰδοποιεῖτο οὗτος ἐγκαίρως (ἀναλογία Ε. Ν. 486 ἐπὶ ποινῇ ἀποζημιώσεως).

Ἐπίσης ὀφείλει ὁ ἠσφαλισμένος νὰ παρέχῃ βοήθειαν εἰς τὸν ἀσφαλιστὴν πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς ζημίας, ἰδίως δὲ νὰ γνωστοποιῇ εἰς αὐτὸν ὅλας τὰς εἰδήσεις τὰς ὁποίας λαμβάνει ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν ἀπὸ τῆς λήψεως ἐπὶ ποινῇ ἀποζημιώσεως (Ε.Ν. 486).

δ') Ὁ ἀσφαλιστὴς ὀφείλει συνήθως καταβολὴν χρηματικῆς παροχῆς. Εἰς τὴν περίπτωσιν «ἀσφαλείας ποσοῦ» εἶναι ὡρισμένη ἐξ ἀρχῆς ἡ καταβολή. Τοὐναντίον εἰς τὴν «ἀσφάλισιν ζημίας» ἐξαρτᾶται αὕτη ἀπὸ τὸ μέγεθος τῆς ἐπελθούσης ζημίας, ἀπὸ τὸ «ἀσφαλιστικὸν ποσὸν» καὶ ἀπὸ τὴν ἀναλογίαν μεταξὺ «ἀσφαλιστικοῦ ποσοῦ» καὶ «ἀσφαλιστικῆς ἀξίας». Ἐπὶ ἀσφαλίσεως πράγματος ὁ ἀσφαλιστὴς παρέχει πάντοτε ἀποζημίωσιν, ἐνῷ ἐπὶ ἀσφαλίσεως προσώπων ἡ παροχὴ τοῦ ἀσφαλιστοῦ δὲν ἔχει πάντοτε τὸν χαρακτῆρα ἀποζημιώσεως. Ἡ ζημία εἶναι ὁλικὴ ἢ μερική. Ὡς ὁλικὴ ζημία θεωρεῖται καὶ ἡ πλασματικὴ περίπτωσις τῆς ἀφανείας τοῦ πλοίου, ἂν δηλαδὴ ἐπὶ μακρῶν ταξιδίων ἐπέρασεν ἔτος, ἐπὶ ἄλλων δὲ ἓξ μῆνες ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ πλοίου ἢ ἀπὸ τῆς ἡμέρας εἰς ἣν ἀναφέρονται αἱ τελευταῖαι εἰδήσεις (Ε.Ν. 493). Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν δικαιοῦται ὁ ἠσφαλισμένος νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ πλοῖον εἰς τὸν ἀσφαλιστὴν καὶ χωρὶς ἀπόδειξιν τῆς ἀπωλείας του, νὰ ζητήσῃ δὲ πλήρη ἀποζημίωσιν.

Εἰς τὴν περίπτωσιν ὁλικῆς ζημίας πληρώνεται ὁλόκληρον τὸ «ἀσφαλιστικὸν ποσόν», δηλ. ἡ συμφωνηθεῖσα ἀποτίμησίς του. Ἡ προσυμφωνηθεῖσα αὕτη ἐκτίμησις τοῦ πράγματος δύναται νὰ προσβληθῇ μόνον δι' ἀπάτην, εἰκονικότητα ἢ πλαστότητα (Ε. Ν. 208). Ἂν δὲν ὑπάρχῃ ἐκτίμησις, ὁ ἀσφαλιστὴς ὑποχρεώνεται εἰς πληρωμὴν τῆς ἀξίας τὴν ὁποίαν εἶχε τὸ πρᾶγμα κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ δυστυχήματος. Ἡ ἀξία δὲ αὐτὴ δύναται νὰ ἀποδειχθῇ διὰ παντὸς νομίμου μέσου (Ε. Ν. 208). Ἐν περιπτώσει μερικῆς ζημίας, πρέπει πάντοτε ν' ἀποδειχθῇ τὸ μέγεθός της, συνίσταται δὲ αὕτη εἰς τὴν διαφορὰν μεταξὺ «ἀσφαλιστικῆς ἀξίας» καὶ διασωθείσης ἀξίας, ἀφαιρουμένων τῶν ζημιῶν διὰ τὰς ὁποίας δὲν εὐθύνεται ὁ ἀσφαλιστής· ἀφαιρεῖται δηλαδὴ ἡ ἀξία τῶν διασωθέντων ἢ ὑπολειφθέντων πραγμάτων ἀπὸ τὸ ποσὸν τὸ ὀφειλόμενον ὑπὸ τοῦ ἀσφαλιστοῦ (Ε. Ν. 208 ἐδάφ. 5). Εἰς τὴν περίπτωσιν «ὑποασφαλίσεως» πληρώνεται καὶ ἡ μερικὴ ζημία μόνον ἀναλόγως τῆς σχέσεως μεταξὺ «ἀσφαλιστικοῦ ποσοῦ» πρὸς «ἀσφαλιστικὴν ἀξίαν» (Ε. Ν. 198). Πλὴν τοῦ ποσοῦ τῆς ἀποζημιώσεως δικαιοῦται ὁ ἠσφαλισμένος καὶ εἰς τὰ πρὸς ἀποφυγὴν ἢ μείωσιν τῆς ζημίας καὶ πρὸς διάσωσιν γενόμενα ἔξοδα (Ε. Ν. 209 ἐδ. 2 καὶ 489). Καὶ ἐπὶ μὲν ἀσφαλειῶν ξηρᾶς ἀποδίδονται τοιαῦτα ἔστω καὶ ἂν τὸ ἄθροισμά των μετὰ τῶν ζημιῶν ὑπερβαίνῃ τὴν ἀσφαλισθεῖσαν ποσότητα καὶ ἔστω καὶ ἂν ὁ σκοπὸς δὲν ἐπετεύχθη, ἐπὶ δὲ τῶν θαλασσίων ἀσφαλειῶν μόνον μέχρι τῆς ἀξίας τῶν διασωθέντων πραγμάτων (Ε. Ν. 209 ἐδ. 2 καὶ 489).

Ἂν προηγήθη ἐκτίμησις τῶν πραγμάτων εἰς τὴν σύμβασιν, ἡ ἐκτίμησις αὐτὴ ἀποτελεῖ τὸ ἀνώτατον ὅριον τῆς παροχῆς τοῦ ἀσφαλιστοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον μόνον τὰ γενόμενα ἔξοδα πρὸς ἀποφυγήν, μείωσιν ἢ διάσωσιν ἀπὸ τῶν ζημιῶν δύνανται νὰ προστεθοῦν. Ἂν τὰ ἀσφαλισθέντα πράγματα ἐπὶ θαλασσίων ἀσφαλειῶν ὑποστοῦν διαρκοῦντος τοῦ χρόνου τῆς ἀσφαλίσεως πολλὰ διαδοχικὰ δυστυχήματα, ὁ ἠσφαλισμένος ὀφείλει εἰς περίπτωσιν ἐγκαταλείψεως νὰ συνυπολογίσῃ τὰ διὰ τὰ προγενέστερα δυστυχήματα πληρωθέντα ἢ ὀφειλόμενα εἰς αὐτὸν ποσὰ (Ε. Ν. 484)· ἐν προκειμένῳ δηλαδὴ ἡ παροχὴ τοῦ ἀσφαλιστοῦ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ὑπερβῇ ἐν συνόλῳ τὴν ἀσφαλιστικὴν ἀξίαν.

ε') Ἡ παροχὴ τοῦ ἀσφαλιστοῦ δὲν εἶναι ἀπαιτητὴ ἅμα τῇ ἐπελεύσει τῆς ἀσφαλιστικῆς περιπτώσεως, οὐδὲ ἅμα τῇ γνωστοποιήσει αὐτῆς, ἀλλὰ μετὰ προηγουμένην ἀπόδειξιν τῶν ὑποκειμενικῶν καὶ ἀντικειμενικῶν προϋποθέσεων τῆς ἀξιώσεως. Ἡ διάταξις αὐτὴ δὲν εἶναι δικονομική, δηλαδὴ δὲν σχετίζεται μὲ τὸ βάρος τῆς ἀποδείξεως ἀλλ' εἶναι οὐσιαστικὴ προϋπόθεσις τοῦ ἀπαιτητοῦ τῆς ἀξιώσεως. Ἐν τούτοις (κατὰ τὸν Ε. Ν. 491) ὁ ἀσφαλιστὴς ὀφείλει νὰ πληρώσῃ τὸ ὀφειλόμενον ποσὸν ἔστω καὶ ἂν ἀκόμη δὲν καθωρίσθη τὸ μέγεθος τῆς ζημίας: 1) ἐν περιπτώσει μερικῆς ἀβαρίας ἐντὸς

Digitized by Google

30 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεως τῆς σχετικῆς ἐκκαθαρίσεως· 2) ἐν περιπτώσει ἐγκαταλείψεως ἐντὸς δύο μηνῶν ἀπ' αὐτῆς. Ἡ ἀξίωσις καθίσταται τότε ἀπαιτητὴ καὶ ὁ ἀσφαλιστὴς ὑποχρεοῦται εἰς τόκους ἀπὸ τῆς στιγμῆς αὐτῆς.

στ') Πᾶσα ἀγωγή, πηγάζουσα ἐκ τῆς συμβάσεως τῆς ἀσφαλίσεως κατὰ ζημιῶν ἢ ἐπὶ τῆς ζωῆς, παραγράφεται διὰ τῆς παρελεύσεως τριῶν ἐτῶν, ἀρχομένων ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ ἔτους, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐγεννήθη ἡ ἀγωγὴ (Ε. Ν. 195).

ζ') Ἡ ἀσφάλισις δὲν πρέπει νὰ χρησιμεύῃ πρὸς πλουτισμὸν τοῦ ἠσφαλισμένου. Διὰ τοῦτο ὁ ἀσφαλιστής, ὁ ἀποζημιώσας τὴν ζημίαν ἢ τὴν ἀπώλειαν τῶν ἀσφαλισθέντων πραγμάτων, ὑποκαθίσταται ἀπέναντι τῶν τρίτων εἰς τὰ δικαιώματα, τὰ λόγῳ τῆς ζημίας ἀνήκοντα εἰς τὸν ἠσφαλισμένον, ὁ ὁποῖος εὐθύνεται διὰ πᾶσαν ὑπ' αὐτοῦ γενομένην βλάβην τῶν δικαιωμάτων τούτων. Ἂν δὲ ἡ ζημία ἀπεζημιώθη μόνον ἐν μέρει (ὑποασφάλισις), ὁ ἠσφαλισμένος καὶ ὁ ἀσφαλιστὴς συντρέχουν εἰς τὴν ἐνάσκησιν τῶν δικαιωμάτων των «ἀναλόγως τοῦ ἐπιβάλλοντος ἑκάστῳ» (Ε. Ν. 210).

Ἐπίσης ἐπὶ ἀσφαλίσεως ἀπαιτήσεώς τινος (ἀσφάλισις φερεγγυότητος ὀφειλέτου) ὁ ἀσφαλιστὴς (δικαιούμενος εἰς τὴν ἔνστασιν τῆς διζήσεως) πληρώσας τὴν ἀσφαλισθεῖσαν ποσότητα ὑποκαθίσταται εἰς τὰ δικαιώματα τοῦ ἠσφαλισμένου δανειστοῦ κατὰ τοῦ ὀφειλέτου (Ε. Ν. 212).

VI. ΑΣΦΑΛΙΣΙΣ ΔΙΑ ΞΕΝΟΝ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΝ. Ὅταν ἀσφαλίζῃ τις μὲ ἴδιον ὄνομα τὸ συμφέρον τρίτου, γίνεται λόγος περὶ ἀσφαλίσεως διὰ ξένον λογαριασμὸν (Ε. Ν. 193). Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν εἶναι διάφορον τὸ πρόσωπον τοῦ ἐνεργοῦντος τὴν ἀσφάλισιν καὶ τὸ τοῦ ἀσφαλιζομένου (ὑπὲρ οὗ ἡ ἀσφάλισις). Ὁ ἐνεργῶν τὴν ἀσφάλισιν δύναται ν' ἀφήσῃ ἀκαθόριστον ἂν ἀσφαλίζῃ δι' ἴδιον ἢ διὰ ξένον λογαριασμὸν (ρήτρα «διὰ λογαριασμὸν οὗτινος ἀνήκει» Ε.Ν. 193 ἢ «διὰ λογαριασμὸν ἐκείνου ὃν ἀφορᾷ»). Ἂν εἰς τὸ ἀσφαλιστήριον δὲν δηλοῦται ὅτι ἡ ἀσφάλισις συνομολογεῖται διὰ λογαριασμὸν ἄλλου ἢ διὰ λογαριασμὸν οὗτινος ἀνήκει, θεωρεῖται κατὰ τεκμήριον τοῦ νόμου ὡς γινομένη διὰ λογαριασμὸν τοῦ ἐνεργοῦντος τὴν ἀσφάλισιν (Ε.Ν. 193). Ὁ ἀσφαλίζων ξένον συμφέρον ὄχι διὰ τοῦ ἰδίου ἀλλὰ διὰ ξένου ὀνόματος ἐνεργεῖ ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ τρίτου. Ἀντὶ τῆς ἀντιπροσωπείας ὅμως αὐτῆς προτιμᾶται πολλάκις ἡ ἀσφάλισις μὲ ἴδιον ὄνομα διὰ λογαριασμὸν τρίτου (π. χ. ὅταν εἶναι ἀκόμη ἀκαθόριστον ἢ ἄγνωστον τὸ πρόσωπον τοῦ ἐνδιαφερομένου ἢ ὅταν ἀσφαλίζωνται ἀπὸ κοινοῦ τὰ συμφέροντα πολλῶν π. χ. κυρίων πραγμάτων ἐναποθηκευμένων εἰς ἀποθήκην) ἢ ὅταν χρειάζεται ἐπαγγελματικὴ ἐχεμύθεια κλπ.

Ἡ γνῶσις ἐκ μέρους τοῦ ἠσφαλισμένου τῆς διὰ λογαριασμόν του γενομένης ἀσφαλίσεως ἔχει σημασίαν, διότι ἐπεκτείνεται καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἡ ὑποχρέωσις εἰλικρινείας (Ε. Ν. 202 καὶ 203 κλπ.) καὶ διότι ὀφείλει νὰ ἐκπληρώσῃ τὰ ἐπιβεβλημένα εἰς αὐτὸν καθήκοντα καὶ βάρη. Τὸ ἀσφάλιστρον πληρώνει ὁ ἐνεργῶν τὴν ἀσφάλισιν. Ἡ ἀσφάλεια διὰ λογαριασμὸν τρίτου εἶναι σύμβασις πρὸς τὸ συμφέρον τρίτου, μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι ὁ ἐνεργῶν τὴν ἀσφάλισιν δὲν ἔχει ἴδιον δικαίωμα ἵνα ἐκβιάσῃ τὴν παροχὴν τοῦ ἀσφαλιστοῦ πρὸς τὸν τρίτον. Ἡ σχέσις μεταξὺ ἐνεργοῦντος τὴν ἀσφάλισιν καὶ ἠσφαλισμένου κανονίζεται κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἀστικοῦ δικαίου (ἐντολή, διοίκησις ἀλλοτρίων κλπ.).

VII. ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΑΣΦΑΛΕΙΩΝ. Ἐν Ἑλλάδι τὸ ἀσφαλιστικὸν δίκαιον εἶναι ἐλλιπέστατον, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὰ περὶ ἀσφαλιστικῆς συμβάσεως καὶ τὰ τῶν εἰδῶν τῶν ἀσφαλειῶν. Συνήθως διακρίνομεν δύο μεγάλας κατηγορίας ἀσφαλειῶν, τὰς ἀσφαλείας *πραγμάτων* καὶ τὰς ἀσφαλείας *προσώπων*.

Ἀσφάλειαι πραγμάτων. — Αὗται περιλαμβάνουν ἀσφαλείας:

Α') ***Κατὰ πυρός.*** Ἡ ἀσφάλεια πυρὸς σκοπεύει νὰ ἀποζημιώσῃ τὰς ὑλικὰς ζημίας αἵτινες ἐπῆλθον ἀμέσως λόγῳ πυρκαϊᾶς. Περιλαμβάνει δηλαδὴ πᾶσαν ζημίαν προξενηθεῖσαν ἀπὸ πυρκαϊὰν προελθοῦσαν ἀπὸ οἱανδήποτε αἰτίαν (Ε. Ν. 213). Πρὸς τὰς ζημίας πυρκαϊᾶς ἐξομοιοῦνται καὶ αἱ ζημίαι τῶν ἀσφαλισθέντων πραγμάτων αἱ ἐπελθοῦσαι ἀπὸ πυρκαϊὰν γειτονικῆς οἰκοδομῆς ἢ ἀπὸ μέτρα ληφθέντα πρὸς περιορισμὸν ἢ κατάσβεσιν τῆς πυρκαϊᾶς. Ἐπίσης αἱ ἀπώλειαι καὶ αἱ ζημίαι αἵτινες συνέβησαν ἀπὸ οἱανδήποτε αἰτίαν κατὰ τὴν μετακόμισιν τῶν ἀσφαλισθέντων πραγμάτων τὴν γενομένην μὲ τὸν σκοπὸν διασώσεως αὐτῶν ἀπὸ τὰς ζημίας τῆς πυρκαϊᾶς. Ὡσαύτως περιλαμβάνονται καὶ αἱ ζημίαι αἱ ὁποῖαι προέκυψαν ἀπὸ κατεδάφισιν τῆς ἠσφαλισμένης οἰκοδομῆς γενομένην πρὸς τὸν σκοπὸν περιστολῆς ἢ καταστολῆς τοῦ πυρός. Ἐπίσης αἱ ζημίαι αἱ προελθοῦσαι ἐκ κεραυνοῦ, ἐκρήξεων, ἢ ἄλλων παρομοίων συμβάντων καὶ ἂν δὲν ἐπῆλθε πυρκαϊὰ (Ε. Ν. 214).

Συνήθως δὲν περιλαμβάνονται εἰς τὴν ἀσφάλειαν πυρὸς χωρὶς πληρωμὴν συμπληρωματικῶν ἀσφαλίστρων αἱ ζημίαι πυρὸς αἱ προκύψασαι ἐκ σεισμῶν, ἐκ πολέμου, στάσεως, ἐκρήξεως φωταερίου, ἠλεκτρικῶν ἑνώσεων κλπ. Ὁ κίνδυνος τοῦ ἀσφαλιστοῦ κατὰ τῶν ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς ζημιῶν ἀρχίζει τὴν μεσημβρίαν τῆς ἑπομένης ἡμέρας τῆς χρονολογίας τοῦ ἀσφαλιστηρίου, ἐκτὸς ἂν συμφωνηθῇ ἄλλως (Ε. Ν. 215).

1) Ἀσφάλεια ἀκινήτων. Αὕτη εἶναι ἡ συνηθεστέρα τῶν ἀσφαλειῶν καὶ ἐφαρμόζεται ἐπὶ οἰκοδομημάτων, καλύπτει δὲ καὶ τὰ παρεπόμενα αὐτῶν, ἰδίως διακοσμήσεις κλπ. Τὸ ἀσφάλιστρον ποικίλλει ἀναλόγως τῆς κατασκευῆς. Κατ' ἀρχὴν ἡ ἀσφάλισις πυρὸς δὲν ἀποκαθιστᾷ τὰ πράγματα εἰς τὸ status quo ante, ἀλλὰ μόνον ἀποζημιώνει τὴν ἀπώλειαν. Ἐν τούτοις ὁ ἀσφαλιστὴς δύναται ν' ἀναλάβῃ ὅλα τὰ ἔξοδα τῆς ἀνοικοδομήσεως. Αἱ ζημίαι αἵτινες προῆλθον ἀπὸ πυρκαϊὰν οἰκοδομῆς κανονίζονται διὰ τῆς ἀντιπαραβολῆς τῆς ἀξίας τὴν ὁποίαν εἶχεν ἡ οἰκοδομὴ πρὸ τοῦ δυστυχήματος πρὸς τὴν ὑπολειφθεῖσαν μετὰ τὴν πυρκαϊὰν ἀξίαν αὐτῆς (Ε. Ν. 216).

2) Ἀσφάλεια κινητῶν. Αὕτη ἐφαρμόζεται εἰς ποικίλα ἀντικείμενα, π.χ. ἔπιπλα, ἐμπορεύματα, αὐτοκίνητα, πλοῖα, ζῷα κλπ., συνήθως ὅμως ἀποκλείονται ἀπὸ αὐτὴν χαρτονομίσματα καὶ τίτλοι, οἵτινες δύνανται ν' ἀσφαλισθοῦν μὲ εἰδικὰς ἀσφαλείας.

Β') ***Ἀσφάλειαν μετακομιζομένων πραγμάτων.*** Αὕτη ἔχει ἀντικείμενον τὴν ἀξίαν τῶν μετακομιζομένων πραγμάτων μετὰ τῶν ἐξόδων μέχρι τοῦ τόπου τοῦ προορισμοῦ καὶ τὸ ἐλπιζόμενον κέρδος ἐκ τῆς μεγαλυτέρας τιμῆς τὴν ὁποίαν ἔχουν τὰ πράγματα εἰς τὸν τόπον προορισμοῦ (Ε.Ν. 219 καὶ 472). Τὸ ἐλπιζόμενον κέρδος πρέπει νὰ ἐκτιμηθῇ χωριστὰ εἰς τὸ ἀσφαλιστήριον, ἄλλως δὲν περιλαμβάνεται εἰς τὴν ἀσφάλισιν (Ε.Ν. 219). Ἡ ἀσφάλισις αὐτὴ ἀφορᾷ εἴτε τὸ ὑλικὸν μεταφορᾶς εἴτε τὰ μεταφερόμενα ἀντικείμενα καὶ ἐκτείνεται ἐπὶ θαλασσίων μεταφορῶν καὶ ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρως ἀναλόγως διαμορφωθεισῶν κατὰ ξηράν. Σήμερον πολλαὶ θαλασσασφάλειαι ἀσφαλίζουν κινδύνους ξηρᾶς.

1) Ἡ ἀσφάλισις τοῦ ὑλικοῦ μεταφορᾶς ἀφορᾷ πλοῖα, σιδηροδρομικὰ ὀχήματα, αὐτοκίνητα μεταφορῶν, ἀερόπλοια κλπ. μεταφορικὰ μέσα, ὡς π.χ. ἵππους καὶ βόας ἕλξεως. Βεβαίως, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, αἱ μεγάλαι ἀτμοπλοϊκαὶ καὶ σιδηροδρομικαὶ ἑταιρεῖαι δὲν ἀσφαλίζονται, διότι εἶναι αἱ ἴδιαι ἀσφαλίστριαι ἑαυτῶν. Πολὺ ἀνεπτυγμένη εἶναι ἡ ἀσφάλισις αὐτοκινήτων, διτρόχων καὶ τετρατρόχων, ἀφορᾷ δὲ ζημίας ὑλικὰς ἐκ συγκρούσεων, ἀνατροπῶν, εὐθυνῶν διὰ δυστυχήματα κλπ.

2) Ἡ ἀσφάλισις μετακομιζομένων πραγμάτων ἀφορᾷ ζημίας ἀπὸ ἀβαρίας ἢ ναυάγια ἢ ἀλλαγὴν πλοῦ, πυρκαϊάν, πειρατείαν (Ε. Ν. 475), ἐκτροχιάσεις, συγκρούσεις κλπ., αἵτινες δύνανται νὰ συμβοῦν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μεταφορᾶς. Χρησιμοποιεῖται κυρίως ὑπὸ ἐμπόρων καὶ εἶναι περιωρισμένη εἰς χώρας ὅπου ἡ εὐθύνη τοῦ μεταφορέως εἶναι ἐκτεταμένη. Χρειάζεται ὅμως δήλωσις τῆς ἀξίας εἰς τὸν μεταφορέα καὶ πληρωμὴ ἀναλόγων κομίστρων. Ἡ διεθνὴς σύμβασις τῆς Μαδρίτης (30Φεβρουαρίου 1920) καθιέρωσεν ἀσφάλειαν πραγματικὴν διὰ τὰς διεθνεῖς ταχυδρομικὰς μεταφοράς. Ἐπίσης ἡ διεθνὴς σύμβασις τῆς Βέρνης καθώρισε τὰ τῆς déclaration d'intérêt à la livraison ἥτις παρέχει ἀποζημίωσιν ἀκόμη καὶ εἰς περίπτωσιν καθυστερήσεως. Ὁ κίνδυνος τοῦ ἀσφαλιστοῦ μετακομίσεων ἀρχίζει ἀπὸ τὴν στιγμὴν τῆς παραδόσεως τῶν πραγμάτων πρὸς μετακόμισιν καὶ ἐξακολουθεῖ μέχρι τῆς στιγμῆς τῆς παραδόσεως εἰς τὸν τόπον τοῦ προορισμοῦ, ἐπιτρεπομένης ὅμως καὶ ἀντιθέτου συμφωνίας (Ε.Ν.220). Ἡ πρόσκαιρος διακοπὴ τῆς μετακομίσεως ἢ ἡ ἀλλαγὴ τῆς συμφωνηθείσης ὁδοῦ ἢ τῶν μέσων τῆς ἀποστολῆς δὲν ἀπαλλάσσει τὸν ἀσφαλιστὴν ἀπὸ τὸν κίνδυνον, ὃν ἀνέλαβεν, ἂν τὰ ἀνωτέρω ἦσαν ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς μετακομίσεως (Ε. Ν. 220).

Θαλασσασφάλειαι. Ἡ *θαλασσασφάλεια* ἀφορᾷ κινδύνους ἀπειλοῦντας τὴν θαλασσοπλοΐαν. Ἡ Lex Rhodia de jactu ὥρισεν ὅτι, ὅταν διὰ τὴν σωτηρίαν ἀπὸ κοινὸν κίνδυνον ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν ἐξαρτήματα ἢ φορτίον, ἡ ζημία ἥτις προέκυψε διανέμεται εἰς ὅλους τοὺς ἐνδιαφερομένους διὰ τὸν αἴσιον πλοῦν. Τὸ Foenus Nauticum (δάνειον) ἔδιδε τὸ δικαίωμα τῆς μὴ ἐπιστροφῆς τοῦ δανείου ἐν περιπτώσει ἀπωλείας τοῦ πλοίου. Αὗται ἦσαν αἱ πρῶται στοιχειώδεις μορφαὶ τῆς θαλασσασφαλείας. Ἡ πρώτη καθ' ἑαυτὸ σύμβασις θαλασσίας ἀσφαλείας συνήφθη ἐν Γενούῃ τῷ 1347, ἡ δὲ πρώτη ἀσφαλιστικὴ ἑταιρεία ἱδρύθη τῷ 1720.

Ἀσφαλίσιμον εἶναι πᾶν συμφέρον ὅπερ δύναται νὰ ἐκτιμηθῇ εἰς χρήματα καὶ τὸ ὁποῖον ἔχει τις ἵνα τὸ πλοῖον ἢ τὸ φορτίον διαφύγῃ τοὺς θαλασσίους κινδύνους. Περιλαμβάνονται δὲ συνήθως καὶ συναφεῖς τινες κίνδυνοι συνδεδεμένοι οἰκονομικῶς ἢ τεχνικῶς μὲ τὴν θαλασσοπλοΐαν π. χ. κίνδυνοι κατὰ τὴν διαμονὴν εἰς λιμένα ἢ πλησίον ἀποβαθρῶν κλπ. Διακρίνομεν ἀναλόγως τοῦ ἀντικειμένου τοῦ ἀσφαλιστικοῦ συμφέροντος ἀσφαλείας πλοίου, φορτίου, ναύλου, ναυτοδανείου, ἀβαρίας κλπ., ἀναλόγως δὲ τοῦ τρόπου ὑπολογισμοῦ ἀσφαλείας ταξιδίου (πλοῦ) καὶ χρονικὰς ἀσφαλείας. Ἡ ἀσφάλεια τοῦ πλοίου περιλαμβάνει καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῶν ἐξαρτημάτων, ἀφορᾷ δὲ τὸ συμφέρον κυρίου ἀλλὰ καὶ τὰ συμφέροντα τρίτων προσώπων ἐχόντων ἐνοχικὰ ἢ ἐμπράγματα δίκαια, ἀρκεῖ νὰ ὡρίσθησαν εἰδικῶς ἐν τῇ συμβάσει.

Ἡ οἰκονομικὴ σημασία τῆς θαλασσασφαλείας ἔγκειται εἰς τὴν ἀποτροπὴν διαταραχῶν κατὰ τὰς θαλασσίας μεταφορὰς καὶ τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς ἀβεβαιότητος διὰ τὴν αἰσίαν ἄφιξιν. Ὑποστηρίζεται οὕτως ἡ ἐξέλιξις τῶν ἐπιχειρήσεων μεταφορῶν καὶ ἡ διεθνὴς ἀνταλλαγὴ ἐμπορευμάτων.

Ὡς πρὸς τὸ ἑλληνικὸν δίκαιον θαλασσασφαλειῶν (Ε. Ν. 463—506) κατ' ἀρχὴν ἐφαρμόζονται αἱ γενικαὶ διατάξεις τοῦ Ἐμπορικοῦ Νόμου περὶ ἀσφαλιστικῆς συμβάσεως (βλ. ἀνωτέρω), ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι ἀσυμβίβαστοι πρὸς τὴν θαλασσίαν ἀσφάλειαν καὶ ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχει εἰδικὴ ρύθμισις δι' αὐτάς. Τοιαῦται εἰδικαὶ διατάξεις εἶναι κυρίως αἱ ἑξῆς ἀφορῶσαι:

1) Τὸ ἀσφαλιστήριον συμβόλαιον (Ε. Ν. 464) ὅπερ εἶναι ἀποδεικτικὸν καὶ ὄχι συστατικὸν τῆς συμβάσεως. Δὲν συντάσσεται εἰς διπλοῦν (ἐμπορικὴ σύμβασις), πρέπει δ' ἀφ' ἑτέρου ν' ἀναφέρῃ πληροφορίας περὶ τοῦ πλοίου, τοῦ πλοιάρχου, τοῦ προορισμοῦ καὶ τῶν σταθμῶν (σκάλες) τοῦ πλοίου. Ἐν ἀδυναμίᾳ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἀναπληροῦνται «καταλλήλως», ὥστε νὰ καθορίζηται τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀσφαλίσεως.

2) Τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀσφαλίσεως (ὀρθότερον τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἀσφαλιστικοῦ συμφέροντος) (Ε. Ν. 465), ἀπαγορευομένης τῆς ἀσφαλίσεως χρέους ἐκ ναυτοδανείου (Ε. Ν. 466).

3) Τὴν ἀσφάλισιν πλειόνων ἐνδιαφερομένων (Ε. Ν. 467) καὶ κινδύνων ἐκ πολεμικῶν πράξεων (Ε. Ν. 469-70 καὶ 476).

4) Τὸν χρόνον τῶν κινδύνων (Ε. Ν. 471). Ὡς πρὸς αὐτὸν ἰσχύουν κυρίως τὰ ἑξῆς: ἂν ἡ ἀσφάλεια συνήφθη δι' ὡρισμένον χρόνον, οἱ κίνδυνοι ἀρχίζουν τὴν ἡμέραν τῆς ἡμερομηνίας τοῦ ἀσφαλιστηρίου, λήγουν δὲ κατὰ τὸν συμφωνηθέντα χρόνον. Ἂν πάλιν ἡ ἀσφάλεια ἔγινε δι' ὡρισμένον ταξίδιον (πλοῦν) οἱ κίνδυνοι ἀρχίζουν, διὰ μὲν τὸ πλοῖον, τὰ ἐξαρτήματα καὶ τὸν ναῦλον ἀπὸ τῆς ἀπάρσεως μέχρι τῆς ἀγκυροβολίας, διὰ δὲ τὸ φορτίον ἀπὸ τῆς φορτώσεως ἐπὶ τοῦ πλοίου ἢ τῶν φορτηγίδων μέχρι τῆς ἐκφορτώσεως εἰς τὴν ξηράν. Ἂν τέλος ἡ ἀσφάλεια ἔγινε μὲν δι' ὡρισμένον ταξίδιον, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἔναρξιν αὐτοῦ, οἱ κίνδυνοι ἀρχίζουν ἀπὸ τὴν χρονολογίαν τοῦ ἀσφαλιστηρίου.

5) Τὴν ἀξίαν τῶν ἠσφαλισμένων πραγμάτων (Ε. Ν. 472-473). Αὕτη δύναται νὰ ὁρισθῇ εἴτε ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τιμῆς τῆς ἀγορᾶς σὺν τοῖς ἐξόδοις φορτώσεως καὶ τοῦ ναύλου, εἴτε ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τρεχούσης τιμῆς εἰς τὸν τόπον τοῦ προορισμοῦ. Δύναται νὰ ὁρισθῇ καὶ διατίμησις χωρὶς ἄλλην ἐπεξήγησιν (ἂν δηλ. ἀφορᾷ τιμὴν ἀγορᾶς ἢ τιμὴν πωλήσεως), ἀρκεῖ νὰ μὴ ὑπερβαίνῃ τὴν μεγαλυτέραν τῶν τιμῶν τούτων. Καὶ εἰς ξένα νομίσματα δύναται νὰ ὁρισθῇ ἡ τιμὴ τῶν ἀσφαλισθέντων, ἀλλὰ μετατρέπονται ταῦτα εἰς ἐγχώριον νόμισμα μὲ τὴν ἀξίαν τῆς ἡμερομηνίας τοῦ ἀσφαλιστηρίου, ἐπιτρεπομένης ἀντιθέτου συμφωνίας (Ε. Ν. 473).

6) Τὴν μὴ ἐκτέλεσιν τοῦ ταξιδίου (Ε. Ν. 474), τὴν ἀλλαγὴν ταξιδίου (477) καὶ τοὺς κινδύνους τοὺς ὁποίους φέρει ὁ ἀσφαλιστὴς (475), οἵτινες προέρχονται ἐκ τρικυμίας, ναυαγίου, προσαράξεως, συγκρούσεως, ἀναγκαστικῆς ἀλλαγῆς ταξιδίου ἢ πλοίου, ἐκβολῆς, ἐκρήξεως, πυρκαϊᾶς, πειρατείας, διαρπαγῆς καὶ ἐν γένει ἐκ παντὸς ἄλλου θαλασσίου συμβάντος. Δὲν φέρει ὅμως τοὺς ἐξ ἐλαττώματος συμφυοῦς εἰς τὸ ἀσφαλισθὲν κινδύνους, οὐδὲ τοὺς κινδύνους πολέμου, πλὴν ρητῆς συμφωνίας. Τοὐναντίον φέρει τοὺς κινδύνους τῆς ναυταπάτης.

7) Τὰς συμβάσεις ἀμφοτερόπλου (480), τὰς μεταβολὰς κατὰ τὴν φόρτωσιν (481) καὶ τὸ ταξίδιον (482—83), τὰ διαδοχικὰ δυστυχήματα (484), τὴν ρήτραν «ἐλεύθερον ἀβαρίας» (485).

8) Τὴν ὑποχρέωσιν γνωστοποιήσεως (486—487) καὶ ἐργασίας πρὸς διάσωσιν κλπ. (489). Ὁ ἀσφαλιζόμενος ὑποχρεοῦται νὰ γνωστοποιήσῃ εἰς τὸν ἀσφαλιστὴν ἐντὸς 3 ἡμερῶν ὅσας εἰδήσεις λαμβάνει περὶ ζημιῶν καὶ ὅσα ἔγγραφα ἔλαβε πιστοποιοῦντα τὴν ζημίαν, ὀφείλει δὲ νὰ ἐργασθῇ μετὰ τοῦ πλοιάρχου πρὸς διάσωσιν τῶν ἀσφαλισθέντων.

9) Τὴν προθεσμίαν πληρωμῆς τοῦ ποσοῦ τῆς ἀσφαλείας ὑπὸ τοῦ ἀσφαλιστοῦ (491), ἥτις ὁρίζεται ἐν περιπτώσει μερικῆς ἀβαρίας 30 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐκκαθαρίσεως, καὶ ἐν περιπτώσει ἐγκαταλείψεως 2 μηνῶν. Τὸ βάρος ἀποδείξεως φέρει ὁ ἠσφαλισμένος.

10) Τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν ἀσφαλισθέντων πραγμάτων (492—506).

Γ') ***Ἄλλα εἴδη ἀσφαλειῶν πραγμάτων.*** Εἰς ταῦτα περιλαμβάνονται:

1) Ἀσφάλειαι κατὰ ὑλικῶν ζημιῶν. Τοιαῦται εἶναι κατὰ κινδύνων καταστροφῆς, βλάβης, ἀπωλείας, κλοπῆς καὶ φθορᾶς. Αἱ ἀπώλειαι δύνανται νὰ εἶναι νομικαὶ (π. χ. ἡ συνήθως ἐν Γαλλίᾳ ἀσφάλισις κατὰ στερήσεως περιπτέρου καπνοπωλείου) ἢ ὑλικαί.

2) Ἀσφάλειαι κατὰ χρηματικῶν ζημιῶν. Τοιαῦται εἶναι: α') ἀσφάλειαι κατὰ κληρώσεως εἰς τὸ ἄρτιον

Digitized by Google

τῶν χρεωγράφων ἢ κατὰ τῶν διακυμάνσεων τοῦ συναλλάγματος.

β΄) Ἡ ἐσχάτως ἀναπτυχθεῖσα *ἀσφάλεια πιστώσεων* κατὰ τῆς ἀναξιοχρεότητος τοῦ ὀφειλέτου. Τὸ ἔδαφος ἐφαρμογῆς της εἶναι πολὺ ἐκτεταμένον καὶ μόνον χάρις εἰς τὸν πόλεμον (1914—1918) περιωρίσθη ἡ ἀνάπτυξίς της. Εἶναι γενικὴ ἢ εἰδικὴ ἀφορῶσα ἀτομικῶς ὡρισμένας πιστώσεις.

Διὰ τὴν γενικὴν ἀσφάλειαν πιστώσεων προαπαιτεῖται ὀργάνωσις ὑπηρεσίας πληροφοριῶν διὰ τὴν ἀξιοχρεότητα τῶν ὀφειλετῶν, ὁ δὲ ἀσφαλιστὴς ἐπιβλέπει τὰς ἐργασίας τοῦ ἀσφαλιζομένου, ἀπαγορεύων εἰς αὐτὸν νὰ δίδῃ πιστώσεις εἰς πρόσωπα ἀναξιόχρεα.

Ἐπίσης χρειάζεται νὰ καθορισθοῦν εἰδικῶς οἱ κίνδυνοι ἀναλόγως τῆς ἐθνικότητος τῶν ἐμπόρων, τοῦ τόπου τῶν ἐργασιῶν, τοῦ εἴδους τοῦ ἐμπορίου τοῦ ἀσφαλιζομένου καὶ τῶν πελατῶν αὐτοῦ καὶ ἀναλόγως τῆς διαρκείας τῆς πιστώσεως, τοῦ ποσοῦ αὐτῆς καὶ τῶν τοπικῶν συνηθειῶν πληρωμῆς αὐτῆς. Ἐπίσης προαπαιτεῖται νὰ εἶναι ὁ ἀσφαλιζόμενος ἀνεγνωρισμένης ἐντιμότητος καὶ συνέσεως, ἀποφεύγων τὰς κερδοσκοπικὰς ἐπιχειρήσεις. Τέλος ἡ ἀποζημίωσις ἣν παρέχει ὁ ἀσφαλιστὴς δὲν εἶναι ἀκεραία, διότι πρέπει καὶ ὁ ἀσφαλιζόμενος νὰ εἶναι κατά τι μέρος ἀσφαλιστὴς τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἡ γενικὴ ἀσφάλεια πιστώσεων δύναται νὰ εἶναι:

1) Γενικὴ ἀσφάλεια ἀναξιοχρεότητος ὅλων τῶν ὀφειλετῶν ἑνὸς ἐμπόρου. Εἰς τὴν πρᾶξιν μᾶλλον ἀπέτυχεν αὕτη. Δι' αὐτῆς ἀσφαλίζονται αἱ ζημίαι αἱ προκύψασαι λόγῳ μὴ πληρωμῆς πωληθέντων ἐμπορευμάτων (κυρίως μετρητοῖς ὄχι προθεσμιακῶς) εἴτε αἱ ζημίαι ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν ἐτησίων πιστώσεων, τὰς ὁποίας δίδει ἔμπορός τις κατὰ τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός του, εἴτε τέλος αἱ ζημίαι αἵτινες προκύπτουν ἀπὸ τοποθετήσεις εἰς μετοχὰς καὶ ἀπὸ συμμετοχὰς εἰς ἑταιρείας. Ἡ ἀσφάλεια αὕτη γίνεται εἴτε ὑπὸ μορφὴν συνδρομῆς, ὁπότε ὁ ἠσφαλισμένος ἀγγέλλει κατὰ δεκαπενθήμερον εἰς τὸν ἀσφαλιστὴν τὰς γενομένας πωλήσεις, εἴτε εἰς τ' ἀνοικτά, ὁπότε ὁ ἀσφαλιστὴς ὑποχρεώνεται διὰ πᾶσαν ζημίαν τοῦ ἠσφαλισμένου, ἥτις ἐμφαίνεται ἐτησίως ἐκ τῶν ἐμπορικῶν του βιβλίων.

Ἄλλο εἶδος γενικῆς ἀσφαλείας ἀναξιοχρεότητος εἶναι ἡ *κατὰ πτωχεύσεων* ἀσφάλεια, δι' ἧς ἀσφαλίζεταί τις κατὰ ἐνδεχομένης πτωχεύσεως τοῦ ὀφειλέτου του.

2) Εἶδος γενικῆς ἀσφαλείας πιστώσεων εἶναι ἡ *ἀσφάλισις πιστώσεων ἐξαγωγῆς*. Αὕτη συντελεῖ εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου, ἂν καὶ παρέχει δυσχερείας λόγῳ τῆς διαφορᾶς τῶν ἐμπορικῶν νομοθεσιῶν, ἰδίως ὡς πρὸς τὰ ἀφορῶντα τοὺς ἀναξιοχρέους ὀφειλέτας. Γίνεται εὐκολωτέρα ὅταν ἀσφαλίζῃ τις μόνον ἐμπορεύματα στελλόμενα ὑπὸ τὴν ρήτραν «φορτωτικὰ ἔγγραφα ἔναντι πληρωμῆς» ἢ «ἐκφορτωτικὰ ἔγγραφα ἔναντι ἀποδοχῆς γραμματίων». Διὰ τὸν καθορισμὸν τῶν κινδύνων λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν ὁ τόπος τῆς ἐξαγωγῆς, ἡ νομοθεσία του, τὸ εἶδος τῶν ἐμπορευμάτων κλπ.

3) Ἄλλο εἶδος γενικῆς ἀσφαλείας πιστώσεων εἶναι ἡ *ἀσφάλισις ἐκτάκτων ζημιῶν*, ἥτις ὑπάρχει ὅταν ἡ ζημία ὑπερβαίνῃ ἐτησίως ὡρισμένον ποσὸν ἢ ποσοστόν, δι' αὐτὸ δὲ λέγεται καὶ ἀσφάλισις τοῦ ὑπερβάλλοντος ζημιῶν. Πρόκειται συνήθως περὶ ἀπροβλέπτων ζημιῶν λόγῳ πτωχεύσεως ἢ συμβιβασμοῦ ὀφειλετῶν ἐμπόρων θεωρουμένων ὡς ἀξιοχρέων. Ὁ κίνδυνος συνίσταται εἰς τὴν ὑπέρβασιν ἑνὸς ὁρίου ζημιῶν, τὰς ὁποίας ἀναλαμβάνει πάντως αὐτὸς ὁ ἠσφαλισμένος. Τὸ ὑπερβάλλον ἀναλαμβάνει ὁ ἀσφαλιστής. Ἡ ἀσφάλισις αὐτὴ προβλέπεται ὅτι θὰ ἔχῃ μεγάλην ἐξέλιξιν.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς γενικῆς ἀσφαλείας πιστώσεων ὑπάρχει καὶ ἡ *εἰδική*, ἥτις ἀφορᾷ τὴν ἀξιοχρεότητα ὡρισμένων πιστωτῶν, καθωρισμένων ἢ μή, δι' ὑπαρχούσας ἢ μελλούσας πιστώσεις. Χρῆσίς της γίνεται δι' ἐξασφάλισιν πληρωμῶν διαδοχικῶν, ὅταν ἡ πώλησις ἔγινεν ἐπὶ πιστώσει μὲ πληρωμὴν κατὰ δόσεις. Ἐπίσης ἐπὶ τῶν ὑποθηκικῶν πιστώσεων, ἰδίως ἐπὶ δευτέρας ὑποθήκης, ὁπότε ἡ χρησιμότης της ἔγκειται εἰς τὴν ἀποφυγὴν ἐνοχλήσεων λόγῳ καθυστερήσεως τόκων ἢ ἀποδόσεως τοῦ κεφαλαίου καὶ κυρίως εἰς τὴν ἀποζημίωσιν ἐν περιπτώσει ἀναγκαστικῆς ἐκποιήσεως τοῦ ἀκινήτου, ἐξ ἧς δὲν ἱκανοποιεῖται ὁ πιστωτής.

γ΄) Ἡ *ἀσφάλισις ἀνεργίας*, ἥτις ἀποτελεῖ εἰς τὴν μεταπολεμικὴν Εὐρώπην ἓν τῶν σπουδαιοτέρων μελημάτων τῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς. Ἡ ἀσφάλισις ἀνεργίας δύναται νὰ εἶναι ἰδιωτικὴ ἢ κοινωνική. Πολλοὶ ἠμφεσβήτησαν τὸν ἀσφαλιστικόν της χαρακτῆρα. Κυρίως ὑπάρχει δυσκολία εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ κινδύνου, εἰς τὴν ἀποτίμησίν του καὶ εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν ἀσφαλίστρων. Εἰς περιόδους νομικῶν κρίσεων, ὅταν γενικεύεται ἡ ἀνεργία, αὐξάνει ὁ κίνδυνος εἰς βάρος τοῦ ἀσφαλιστοῦ. Ἐπίσης εἶναι ἐπικίνδυνος διὰ τὸν ἀσφαλιστήν, διότι ὁ ἐργάτης ὑπολογίζων εἰς τὴν ἀσφάλειαν δύναται νὰ προκαλέσῃ αὐθαιρέτως τὴν ἀνεργίαν. Διὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀσφαλίσιμος πᾶσα ἀνεργία, ἀλλὰ μόνον ὅταν χάσῃ τις τὴν προηγουμένην ἀπασχόλησιν ἀναιτίως, λόγῳ ἐλαττώσεως τῆς ζητήσεως ἐργασίας καὶ δὲν δύναται πάλιν ἀναιτίως νὰ εὕρῃ νέαν.

δ΄) Ἡ ἀσφάλισις ἀκινητοποιήσεως κεφαλαίων (chômage des capitaux).

ε΄) Αἱ κατὰ καταχρήσεων, ὑπεξαιρέσεων καὶ ἀπιστίας ὑπαλλήλων.

στ΄) Ἄλλαι τινὲς περίεργοι ἀσφάλειαι, π.χ. ἀσφάλειαι κατὰ τῶν ἐνδεχομένων δικαστικῶν ἐξόδων ἐκ δικαστικῶν διενέξεων τοῦ ἠσφαλισμένου πρὸς τρίτους, ἢ ἀσφάλειαι κατὰ βροχῆς ἐν καιρῷ διακοπῶν, δι' ἧς ἀσφαλίζονται καταστηματάρχαι ἐξοχικῶν κέντρων κλπ.

Δ΄) ***Ἀσφάλεια εὐθύνης.*** Δι' αὐτῆς ἀσφαλίζεταί τις κατὰ ζημιῶν τὰς ὁποίας ἐνδέχεται νὰ ὑποστῇ λόγῳ ἀσκήσεως κατ' αὐτοῦ ὡρισμένων ἀγωγῶν εὐθύνης. Ἐννοεῖται ὅτι διὰ νὰ ἐπέλθῃ ἡ ἀσφαλιστικὴ περίπτωσις ἀπαιτεῖται νὰ ἐγερθῇ ἡ ἀγωγὴ λόγῳ εὐθύνης, δὲν ἀρκεῖ δηλαδὴ ἁπλῶς ἡ ὕπαρξις εὐθύνης. Ἀλλὰ δὲν χρειάζεται καὶ δικαστικὴ ἀπόφασις καταδικάζουσα τὸν εὐθυνόμενον ἠσφαλισμένον. Ὁ ἀσφαλιστὴς δὲν ὑποχρεοῦται νὰ ὑποκατασταθῇ εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἠσφαλισμένου ἐν περιπτώσει δικαστικῆς ἢ ἐξωδίκου αἰτήσεως κατὰ τούτου. Καὶ εἶναι αὐτονόητον ὅτι ὁ ἀσφαλιστὴς ἀναλαμβάνει τὴν ἀστικὴν ὄχι καὶ τὴν ποινικὴν εὐθύνην. Πάντως δὲν δύναται ν' ἀναλάβῃ εὐθύνην ἐκ δόλου τοῦ ἠσφαλισμένου προκύψασαν.

1) Ἀσφάλεια *ὡρισμένης εὐθύνης* ὑπάρχει: α΄) Ἐπὶ εὐθύνης λόγῳ κατοχῆς ὡρισμένων πραγμάτων, π.χ. λόγῳ κυριότητος ἢ νομῆς κλπ. Ἡ συνηθεστέρα μορφὴ τοιαύτης εὐθύνης εἶναι ἡ ἔναντι τῶν γειτόνων διὰ μετάδοσιν πυρὸς καὶ ἡ ἔναντι τοῦ ἰδιοκτήτου λόγῳ πυρκαϊᾶς τῶν μεμισθωμένων πραγμάτων. β΄) Ἐπὶ εὐθύνης ἔναντι ἑνὸς ἢ πολλῶν προσώπων, π. χ. ἀσφάλεια ὑπηρετῶν ὑπὸ τῶν κυρίων των διὰ τὴν περίπτωσιν δυστυχήματος συμβάντος εἰς τοὺς ὑπηρέτας ἢ συλλογικὴ ἀσφάλισις κατὰ ἀτυχημάτων ἐργασίας συναπτομένη ὑπὸ τοῦ ἐργοδότου διὰ τὰ δυστυχήματα ἅτινα ἐνδέχεται νὰ συμβοῦν εἰς τοὺς ἐργάτας του καὶ ὧν φέρει τὴν εὐθύνην.

2) Ἀσφάλεια *ἀορίστου εὐθύνης* ὑπάρχει ἐπὶ εὐθύνης ἐκ τῆς ἐξασκήσεως ὡρισμένου ἐπαγγέλματος ἢ ἀνεξαρτήτως ἐπαγγέλματός τινος, π.χ. ἀσφάλεια εὐθύνης ἰδιωτικῶν ἐκπαιδευτηρίων ἢ ἀθλητικῶν ἑταιρειῶν κατὰ δυστυχημάτων συμβάντων εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ τὰ μέλη ἢ ἡ ἀσφάλισις εὐθύνης τῶν φαρμακοποιῶν, ἰατρῶν καὶ μαιῶν, διὰ πλάνας τῶν ξενοδόχων, σταυλιτῶν καὶ ἑστιατόρων κλπ.

Ἀνεξάρτητος ἐπαγγέλματός τινος εἶναι π.χ. ἡ ἀσφάλεια εὐθύνης ἰδιοκτήτου ἐξ ἀτυχημάτων προξενηθέντων εἰς τρίτους ὑπὸ ἀνελκυστῆρος ἢ ὑπὸ αὐτοκινήτου ἢ ἡ ἀσφάλισις προσώπων δημοσίου δικαίου δι' εὐθύνας αὐτῶν προερχομένας ἐκ πράξεων τῶν ὀργάνων των (πρόστησις) κλπ. κλπ.

Ε΄) ***Ἀντασφάλεια.*** Διὰ τῆς ἀντασφαλείας ἀσφαλίζει ὁ ἀσφαλιστὴς (καὶ ἤδη ἀσφαλιζόμενος) τὰ πράγματα ἢ πρόσωπα, ὧν τοὺς κινδύνους ἀνέλαβε καὶ ἠσφάλισεν ὁ ἴδιος, εἰς ἄλλον ἀσφαλιστὴν (Ε. Ν. 194), καλούμενον *ἀντασφαλιστήν*, ἔναντι πληρωμῆς ὡρισμένου ἀσφαλίστρου.

Μορφαί. Κατὰ τὴν ἔκτασιν διαιροῦνται αἱ ἀντασφάλειαι εἰς εἰδικὰς ἢ ὡρισμένας καὶ εἰς γενικὰς ἢ ἀορίστους. Αἱ εἰδικαὶ ἢ ὡρισμέναι ἐκτείνονται εἰς εἰδικῶς ὡρισμένα ἀσφαλιστικὰ συμβόλαια τοῦ ἀντασφαλιζομένου, ἐνῷ αἱ γενικαὶ ἢ ἀόριστοι ἀφοροῦν πάντα τὰ ὑπ' αὐτοῦ συναφθέντα ἢ συναφθησόμενα εἰς τὸ μέλλον, εἰς συμβόλαια ὡρισμένης κατηγορίας μὴ εἰδικῶς κατονομασθέντα. Ἡ εἰδικὴ ἀντασφάλισις δύναται νὰ εἶναι ὁλική, καλύπτουσα ὅλον τὸ ποσὸν τοῦ συμβολαίου, ἢ μερική. Διάφορος τῆς γενικῆς ἀντασφαλείας εἶναι ἡ λεγομένη *ἐκχώρησις τοῦ χαρτοφυλακίου* (cession du portefeuille), δι' ἧς ὁ ἀσφαλιστὴς ὑποκαθιστᾷ ἄλλον εἰς τὰς ὑποχρεώσεις του. Ἀντασφάλισις τοῦ ὑπερβάλλοντος ὑπάρχει ὅταν ὁ ἀσφαλιστὴς διὰ τοῦ καταστατικοῦ ὑποχρεοῦται νὰ μὴ ὑπερβῇ ὡρισμένον ποσὸν διὰ τὴν ἀσφάλισιν πράγματός τινος ἢ προσώπου, ὁπότε δύναται τὸ ὑπερβάλλον ν' ἀντασφαλίσῃ παρ' ἄλλῳ ἀσφαλιστῇ. Ἀντασφάλεια ποσοστοῦ ὑφίσταται, ὅταν ὁ ἀσφαλιστὴς ἀντασφαλίζῃ ποσοστὸν τῶν κινδύνων οὓς ἀναλαμβάνει. Τότε ὁ ἀντασφαλιστὴς μοιράζεται μὲ τὸν ἀσφαλιστὴν τοὺς κινδύνους καὶ τὰ ἀσφάλιστρα.

Ἡ ἀντασφάλεια εἶναι προαιρετικὴ ἢ ὑποχρεωτικὴ διὰ τὸν ἀντασφαλιστήν. Ὅταν εἶναι καὶ διὰ τὸν ἀσφαλιστὴν ὑποχρεωτικὴ λέγεται *ἀμοιβαίως ὑποχρεωτική*.

Χρησιμότης. Ἡ ἀντασφάλισις, ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι χρήσιμος εἰς τὸν ἀσφαλιστήν, εἶναι πάντως εὐνοϊκὴ καὶ διὰ τὸν ἠσφαλισμένον, διότι αὐξάνει τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀξιοχρεότητα τοῦ ἀσφαλιστοῦ. Διὰ τὸν ἀσφαλιστὴν εἶναι μέτρον προνοίας μερίζον τοὺς κινδύνους χωρὶς νὰ μερίζῃ καὶ τὴν πελατείαν. Ἡ ἀντασφάλισις ἐφαρμόζεται εἰς ὅλα τὰ εἴδη τῶν ἀσφαλειῶν ἀνεξαρτήτως μορφῆς, ἀντικειμένου καὶ ἀσφαλιστοῦ.

Φύσις τῆς ἀντασφαλείας. Ἡ ἀντασφάλεια εἶναι πάντως ἀσφάλεια, διότι περιέχει ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀσφαλείας, αἱ δὲ συμβάσεις ἀντασφαλείας ἀφοροῦν ἀσφαλιστικὰς ἐπιχειρήσεις. Ἀμφισβητεῖται ὅμως ἂν ἡ ἀντασφάλεια εἶναι ἀσφάλεια εὐθύνης ἢ ἀσφάλεια πράγματος. Ἡ πρώτη γνώμη εἶναι μᾶλλον ὀρθοτέρα. Ἡ σύμβασις τῆς ἀντασφαλείας εἶναι ἐπίσης συνάλλαγμα ἀποζημιώσεως, ἄρα καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ ἀσφαλιστοῦ ἵνα ἀποζημιωθῇ ἀπὸ τὸν ἀντασφαλιστὴν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν πληρωμὴν ὑπὸ τοῦ ἀσφαλιστοῦ πρὸς τὸν ἀρχικῶς ἀσφαλισθέντα τῆς ἀποζημιώσεως διὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν ἀσφαλισθέντων πραγμάτων ἐκ τῶν κινδύνων, καθ' ὧν ἠσφαλίσθησαν. Ἡ πληρωμὴ τοῦ ἀσφαλιστοῦ πρὸς τὸν ἀρχικὸν ἠσφαλισμένον δὲν ἀρκεῖ νὰ ἔχῃ γίνει ἑκουσίως ὑπὸ τοῦ ἀσφαλιστοῦ, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἔχῃ ὑποχρεωθῇ αὐτὸς πρὸς τοῦτο, ἀφοῦ ἐπῆλθον οἱ κίνδυνοι καθ' ὧν ἡ ἀσφάλισις (Πρωτοδικεῖον Πειραιῶς 179/1920, Θέμις ΛΒ΄ σελ. 73 ἐπ.).

ΣΤ΄) ***Ἀσφάλεια ἐπιχειρήσεως.*** Ὑφίσταται συνήθως ἐν Γαλλίᾳ καὶ σκοπεύει νὰ προστατεύσῃ τὴν ἐπικερδῆ ἐξακολούθησιν ἐπιχειρήσεώς τινος. Οἰκονομικῶς τοῦτο εἶναι ἐπιζήμιον, διότι ὁ κίνδυνος εἶναι σπουδαῖον στοιχεῖον διὰ τὴν ἐπιχειρηματικότητα καὶ δὲν πρέπει νὰ ἀναλαμβάνηται ὑπὸ τρίτου (τοῦ ἀσφαλιστοῦ). Συνήθης μορφὴ ἀσφαλείας ἐπιχειρήσεως εἶναι ἡ κατὰ ζημιῶν προερχομένων ἐξ ἀναγκαστικῆς ἀργίας ἐπιχειρήσεώς τινος λόγῳ πυρκαϊᾶς, ἄν καὶ ὑπάρχει δυσχέρεια εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς καταβλητέας ἀποζημιώσεως. Ἄλλη μορφὴ εἶναι ἡ τῆς ἀσφαλίσεως κατὰ τῆς ἀπωλείας ἐνοικίων λόγῳ προσωρινῆς ἀδυναμίας ἐνοικιάσεως ἀκινήτου ἕνεκα ζημιῶν πυρὸς ἢ ὕδατος.

Ζ΄) ***Ἀσφάλεια κατὰ χαλάζης.*** Ἀντικείμενον τῆς ἀσφαλείας αὐτῆς εἶναι ἡ ἀποζημίωσις διὰ βλάβην τῶν προϊόντων τῆς γῆς ἀπὸ τὴν χάλαζαν. Ὁ κίνδυνος συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ἡ περιοχὴ ὅπου εὑρίσκεται τὸ ἀκίνητον, ὅπερ παράγει τοὺς ἠσφαλισμένους καρπούς, ὑπόκειται εἰς χάλαζαν. Εἶναι δὲ μέγας ἢ μικρὸς ἀναλόγως τῆς συχνότητος τῆς πτώσεως χαλάζης, ἄρα ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς φυσικὰς δυνάμεις ἀποκλειστικῶς. Ἡ ἀσφάλεια αὐτὴ ἐκτείνεται κυρίως διὰ τοὺς μῆνας Μάϊον - Αὔγουστον, ὁπότε συνήθως πίπτει χάλαζα. Πρέπει δὲ κατ' ἔτος νὰ γίνηται νέα *δήλωσις*, διότι ἡ καλλιέργεια μεταβάλλεται ἕκαστον ἔτος καθὼς καὶ τὰ εἰσοδήματα καὶ αἱ τιμαί. Ἡ δήλωσις γίνεται ἀφοῦ ὡριμάσουν οἱ καρποὶ τόσον, ὥστε νὰ δύναται νὰ ὑπολογισθῇ μὲ σχετικὴν ἀκρίβειαν ἡ μέλλουσα ἀπόδοσις καὶ ἡ χρηματικὴ ἀξία τῶν καρπῶν.

Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἀσφαλείας διαφέρει σημαντικῶς ἀπὸ τὰ ἄλλα, διότι πλήττει ταυτοχρόνως πολλοὺς ἠσφαλισμένους, ὡς ἐκ τούτου αἱ ζημίαι ἀγγέλλονται ὁμαδικῶς εἰς τὰς ἀσφαλιστικὰς ἑταιρείας, πρᾶγμα συνεπαγόμενον δυσχερείας μεγάλας εἰς τὸν ἔγκαιρον καὶ σύμφωνον πρὸς τὰ πράγματα διακανονισμὸν τῶν ἀποζημιώσεων. Ἡ ἐξακρίβωσις τῆς ζημίας ἀναβάλλεται ἕως ὅτου καταστῇ δυνατὸν νὰ γίνῃ αὕτη μετὰ βεβαιότητος καὶ διὰ τὸ σύνολον τῆς δυνατῆς ζημίας, ἄρα πρέπει νὰ συμπληρωθῇ τελείως ἡ ἀνάπτυξις τῶν καρπῶν. Τοῦτο αὐξάνει περισσότερον τὰς δυσχερείας τῆς ἐξακριβώσεως. Πάντως εἶναι ἀπαραίτητος ἡ χρησιμοποίησις εἰδικῶν ἐκτιμητῶν, καὶ ἡ εἰλικρινής, ταχεῖα (ἐντὸς 4 ἡμερῶν) καὶ λεπτομερὴς ἀναγγελία τῆς ζημίας ὑπὸ τοῦ ἀσφαλισθέντος.

Πολλοὶ μικροὶ γεωργοὶ δύνανται νὰ κάμουν *συλλογικὴν* ἀσφάλειαν, ὁπότε ἐκδίδεται ἓν ἀσφαλιστήριον καὶ ἐξοικονομοῦνται οὕτω τὰ ἔξοδα. Συνήθως δὲν ἀποζημιώνονται μικραὶ ζημίαι (8 - 12 % τῆς ὅλης ἀσφαλισθείσης ἀξίας) καὶ ἐκ τοῦ ποσοῦ τῆς ἀποζημιώσεως παρακρατοῦνται ἀπὸ τὸν ἀσφαλιστὴν 5—7 $^1/_2$ % διὰ τὰ ἔξοδα τῆς ἐξακριβώσεως τῆς ζημίας. Τὸ ἀσφάλιστρον κανονίζεται ἀναλόγως πρὸς τὸν τοπικὸν κίνδυνον πτώσεως χαλάζης καὶ πρὸς τὴν εὐαισθησίαν τοῦ εἴδους τῶν καρπῶν εἰς τὰ πλήγματα τῆς χαλάζης. Ἐπειδὴ δὲ ἀσφαλίζεται μόνον ἡ πραγματικὴ ζημία, δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν εἰς τὸν κανονισμὸν τῆς ἀποζημιώσεως τὸ εἰσόδημα, τὸ ὁποῖον ἐδήλωσεν ὁ ἀσφαλιζόμενος, ἀλλ' ἐκεῖνο ὅπερ πράγματι θὰ ἐπραγματοποίει ἂν δὲν ἔπιπτε χάλαζα καὶ τὸ ὁποῖον ἐξακριβώνει ὁ ἐκτιμητής. Οὗτος προσέχει μήπως οἱ ἀρουραῖοι, ἢ ἡ παγωνιά, ἢ ἡ ἐλαττωματικὴ καλλιέργεια,, ἢ ὁ ἄνεμος κλπ. θὰ ἠλάττωνον τὸ προσδοκώμενον εἰσόδημα, ὁπότε καὶ καθορίζει τὸ *ἠλαττωμένον* αὐτὸ εἰσόδημα, ὅπερ χρησιμεύει ἐν συνδυασμῷ μὲ τὰς τρεχούσας τιμὰς εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς ἀποζημιώσεως. Τοῦτο λέγεται ἡ *ἀρχὴ τῆς ἐλαττώσεως*.

Ἀσφάλειαι προσώπων —Αἱ ἀσφάλειαι προσώπων εἶναι κυρίως ἀσφάλειαι τῆς ὑπάρξεως, τῆς ἀκεραιότητος, τῆς ὑγείας προσώπου τινός, ὡς καὶ ἀσφάλειαι γάμου καὶ γεννήσεων.

Ἀσφάλειαι ζωῆς. Περὶ αὐτῶν *βλ. κατωτέρω*.

Ἀσφάλειαι γάμου καὶ γεννήσεως. Αὗται σκοπεύουν νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν πληρωμὴν κεφαλαίου ἢ εἰσοδήματος εἰς περίπτωσιν γάμου ἢ γεννήσεως τέκνων. Συνήθως γίνονται διὰ μικρὰ ποσὰ καὶ κατὰ τοῦτο εἶναι μᾶλλον λαϊκῆς μορφῆς.

Ἀσφάλεια κατ' ἀτυχημάτων. Αὕτη σκοπεύει ν' ἀσφαλίσῃ τινὰ κατὰ σωματικῶν ἀτυχημάτων, εἴτε πρόκειται περὶ σοβαρῶν (θανάτου) εἴτε περὶ ἐλαφροτέρων (ἐπιφερόντων ἀσθένειαν ἢ ἀναπηρίαν). Δύναται δὲ ἡ ἀσφάλεια νὰ εἶναι ἀτομικὴ ἢ συλ-

Digitized by Google

λογικὴ καὶ γενικὴ διὰ παντὸς εἴδους ἀτυχήματα ἢ εἰδικὴ δι' ὡρισμένα μόνον (ἐπαγγελματικὰ ἢ μή). Εἶδος συλλογικῆς ἀσφαλείας κατὰ σωματικῶν ἀτυχημάτων εἶναι αἱ ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων εἰς τοὺς συνδρομητάς των παρεχομένη. Πᾶς συνδρομητὴς τοῦ «Daily Mail» π. χ. εἶναι αὐτομάτως ἠσφαλισμένος διὰ 3 ½ χιλ. £ κατὰ θανάτου ἐκ σιδηροδρομικοῦ ἀτυχήματος, διὰ χιλίας £ κατὰ θανάτου ἐξ ἀτυχήματος αὐτοκινήτου, πλοίου κλπ.

Ἀσφάλεια κατ' ἀσθενειῶν. Ἡ ἀσθένεια πρέπει νὰ ἐπιφέρῃ ἀπόλυτον ἀδυναμίαν ἐργασίας καὶ νὰ μὴ εἶναι τραυματισμὸς ἢ ἀτύχημα. Ἐπίσης ἡ μητρότης δὲν θεωρεῖται ἀσθένεια. Ἡ κατ' ἀσθενειῶν ἀσφάλεια δύναται νὰ εἶναι ἰδιωτικὴ ἢ κοινωνική, ὁπότε εἶναι προαιρετικὴ ἢ ὑποχρεωτική.

Ἀσφάλεια κατ' ἀναπηρίας καὶ γήρατος. Διὰ τῆς πρώτης ἀσφαλίζεται ἡ πρόωρος καὶ ὁριστικὴ ἀδυναμία πρὸς ἐργασίαν· ἐνῷ διὰ τῆς δευτέρας μόνον ἡ μετὰ τὴν πάροδον ὡρισμένης ἡλικίας. Δύνανται νὰ εἶναι ἰδιωτικαὶ ἢ κοινωνικαί.

VIII. ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΙΔΙΟΤΥΠΟΙ. Ὑπάρχουν ἀσφάλειαι παρεμφερεῖς πρὸς τὰς ἀσφαλιστικὰς ἐπιχειρήσεις. Τοιαῦται εἶναι:

Α') ***Αἱ τοντῖναι.*** Ἡ *τοντίνη* (ἐκ τοῦ ἐπινοήσαντος αὐτὴν Lorenzo Tonti) εἶναι σύμβασις ἐν ᾗ πολλὰ πρόσωπα, συνεισφέροντα κεφάλαιόν τι, συνομολογοῦν ὅτι τὰ μερίδιά των αὐτὰ θὰ διανεμηθοῦν μεταξὺ τῶν ἐπιζώντων ἐξ αὐτῶν εἰς ὡρισμένον χρονικὸν σημεῖον. Εἰς τὴν τοντίνην ὑπάρχει παραίτησις τοῦ δικαιώματος ἐπὶ τοῦ συνεισφερομένου ποσοῦ μὲ τὴν ἐπιφύλαξιν τοῦ δικαιώματος ἐν περιπτώσει ἐπιβιώσεως. Ἡ διάρκεια τῆς τοντίνης περιορίζεται διὰ τῆς παρόδου ὡρισμένου χρόνου ἢ διὰ τῆς ἐπιβιώσεως ὡρισμένου ἀριθμοῦ ἐκ τῶν μελῶν. Δύναται νὰ συσταθῇ ἰδιωτικῶς μεταξὺ ὡρισμένων προσώπων ἢ δημοσίως διὰ προκηρύξεως πρὸς τὸ κοινόν. Συνηθεστέρα μορφὴ τῆς συμβάσεως τοντίνης εἶναι ἡ τῆς ἐπιβιώσεως, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν συναπτομένην διὰ τὴν περίπτωσιν θανάτου. Εἰς τὴν τοντίνην ὑπάρχει πάντοτε κερδοσκοπικὴ καὶ ἴσως κάπως ἀνήθικος πρόθεσις («ὁ θάνατός σου ἡ ζωή μου») καὶ δὲν ὑπάρχει ποτὲ ὡρισμένη ὑπόσχεσις ἢ ἀποταμίευσις, ἀλλ' ἁπλῶς στοίχημα. Αὐτὰ δὲ εἶναι καὶ τὰ διακριτικά της ἀπὸ τὴν ἀσφάλειαν ζωῆς. Ἡ τοντίνη εἶναι ἁπλῶς ἑταιρία διαχειρίσεως, ἥτις δὲν φέρει κινδύνους τοὺς ὁποίους νὰ συμψηφίσῃ, ὥστε νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀσφάλεια.

Β') ***Ἡ σύμβασις κεφαλαιοποιήσεως.*** Αὕτη εἶναι συμφωνία, ἐν ᾗ μία ἑταιρεία ὑποχρεώνεται νὰ παράσχῃ εἰς πάντα ἐγγραφόμενον καὶ εἰς ὡρισμένον χρονικὸν σημεῖον κεφάλαιόν τι ἔναντι καταβολῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐφ' ἅπαξ ἢ περιοδικῶν. Ἡ σύμβασις αὕτη δὲν εἶναι ἀσφαλιστική, διότι ἐπ' αὐτῆς δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ διάρκεια τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς καὶ δὲν ὑπάρχει κίνδυνος. Μέχρι τινὸς ὁ νόμος 1923 § 32,3 ἀπηγόρευε τὰς συμβάσεις κεφαλαιοποιήσεως, ὥριζε δὲ αὐτὰς ὡς ἑταιρείας μὲ σκοπὸν τὴν προσέλκυσιν τῶν ἐφ' ἅπαξ ἢ περιοδικῶς, ἐμμέσως ἢ ἀμέσως καταβαλλομένων οἰκονομιῶν τοῦ κοινοῦ μὲ σκοπὸν κεφαλαιοποιήσεως, ἀναλαμβανούσας δὲ ὡρισμένας ὑποχρεώσεις. Κατόπιν (Ν.Δ. 9]18 Σεπτεμβρίου 1925) ἐπετράπη ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ κλάδου αὐτοῦ, ἐν συνδυασμῷ κληρώσεων, εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἀσφαλιστικὰς ἑταιρείας ζωῆς τὰς λειτουργούσας ἀπὸ πενταετίας, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 1920, καὶ κατόπιν εἰδικῆς ἀδείας. Σχετικῶς δὲ ἐξεδόθη τὸ ἀπὸ 19 Ἰανουαρίου 1926 Διάταγμα ὁρίσαν κυρίως τὰ ἑξῆς:

1) Κεφαλαιοποίησις εἶναι ἡ ἐξασφάλισις ὡρισμένου κεφαλαίου καταβλητέου εἰς ὡρισμένον χρόνον ἀντὶ ὡρισμένων καταβολῶν ἑνιαίων ἢ περιοδικῶν.

2) Ἀπαγορεύεται ἡ διὰ τοῦ ἰδίου συμβολαίου κατάρτισις συμβάσεως ἀσφαλείας ζωῆς καὶ κεφαλαιοποιήσεως.

3) Τὸ ἐξασφαλιζόμενον διὰ τῆς κεφαλαιοποιήσεως κεφάλαιον δὲν δύναται νὰ ὑπερβαίνῃ τὸ ποσὸν τῶν 25 χιλ. δραχμῶν.

4) Ἡ διάρκεια τῶν συμβολαίων εἶναι τὸ πολὺ εἰκοσιπενταετής.

5) Τὰ συμβόλαια κεφαλαιοποιήσεως εἶναι ὀνομαστικά, ἐπιτρεπομένης τῆς μεταβιβάσεως αὐτῶν διὰ γνωστοποιήσεως εἰς τὴν ἑταιρείαν καὶ ἐγκρίσεως διὰ προσθέτου πράξεως.

6) Τὸ ἥμισυ τῶν εἰσπραττομένων καταβολῶν διατίθεται εἰς «*ἀσφαλιστικὴν τοποθέτησιν*», πλὴν τῶν καταβολῶν τοῦ πρώτου ἔτους, ἐξ ὧν μόνον 30 % διατίθενται ἀσφαλιστικῶς.

Γ') ***Ἡ σύμβασις «ἀποταμιεύσεως».*** Κατ' αὐτὴν ἐπιχειρηματίας τις ἀναλαμβάνει νὰ δώσῃ εἰς ὡρισμένην προθεσμίαν κινητὸν ἢ ἀκίνητον ἀόριστον κεφάλαιον ἔναντι καταβολῶν ἐφ' ἅπαξ ἢ περιοδικῶς. Ὁ νόμος ὁρίζει τὰς ἑταιρείας ἀποταμιεύσεως ὡς ἑταιρείας μὲ σκοπὸν τὴν συλλογὴν καὶ διαχείρισιν περιοδικῶν καταβολῶν τῶν μελῶν μὲ τὴν ὑποχρέωσιν τῆς διανομῆς κατὰ τὸν πρὸς ἐκκαθάρισιν ὡρισμένον χρόνον τῶν χρημάτων μεταξὺ τῶν ἐγγεγραμμένων μελῶν συνενουμένων καθ' ὁμάδας. Αἱ ἑταιρεῖαι αὐταὶ ἀπαγορεύονται ἐν Ἑλλάδι (Ν. 1023 § 32,2).

Δ') ***Σύμβασις «προνοίας».*** Κατ' αὐτὴν ἑταιρεία τις ὑπόσχεται ἔναντι καταβολῆς ἐτησίας συνδρομῆς νὰ διανέμῃ ὑπὸ μορφὴν ἰσοβίου προσόδου τὸ σύνολον ἢ μέρος τῶν τόκων τοῦ διὰ τῶν καταβολῶν σχηματισθέντος κεφαλαίου εἰς πᾶν μέλος αὐτῆς εἰσελθὸν ἀπὸ ὡρισμένου χρόνου. Ἐν τῇ συμβάσει ταύτῃ δὲν ὑπάρχει κίνδυνος, ἄρα δὲν εἶναι αὕτη ἀσφαλιστικὴ σύμβασις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἠ. Ἀναστασιάδου*, Ἐμπορικὸν δίκαιον.— «Ἀσφαλιστικὴ Ἐπιθεώρησις», ἔνθα καὶ *Ἰ. Ἀ. Κουτσογιάννη* «Τὸ ἀσφαλιστικὸν συμφέρον» (Τεύχη ἀριθ. 15 καὶ ἑπ.)—*P. Sumien*: Traité théorique et pratique des assurances terrestres et de la réassurance. Paris 1923.—*J. Hémard*: Théorie et pratique des assurances terrestres. Paris 1924—25. (ἡμιτελές).—*V Ehrenberg*: Versicherungsrecht. 1893. (Παλαιόν, ἡμιτελές).—*W. Kisch*: Privatversicherungsrecht (νεώτατον).—*O. Hagen*: Versicherungsrecht ἐν τῇ Handbuch τοῦ Ehrenberg VIII. 1922.—*M. Wolff*: Versicherungsrecht ἐν τῇ Enzyklopädie τοῦ *Holtzendorff-Kohler* (1914).—*A. Manes*: Vsrsicherungswesen (1922).—*J. Kohler*: ἐν τῷ Bürgerliches Rechts τοῦ *Dernburg*, 6.1910.—*Gerhard, Hagen, Manes* κλπ.: Kommentar zum VVG 1908.—*G. Sieveking*: Das deutsche Seeversicherungsrecht, 1912.—*Moldenhauer*: Das Versicherungswesen. 1917, 3η ἔκδ.—*A. Manes*: Grundzüge des Versicherungswesens. 3. Aufl. 1918.—*J. v. Gierke*: Versicherungsvertrag und Versicherungsgeschäft ἐν Z. f. Handelsrecht 86, 1922 σελ. 144.— Τὸ ὑπὸ τοῦ *Manes* ἐκδοθὲν Versicherungslexikon. — *Howard Dunham*: The Business of Insurance, N. York 1912.— *Porter* and *Crais*: The Laws of Insurance 5th Ed. London 1908. — *Vivante*: Il contratto di assicurazione, terrestre, marittimo, sulla vita. Milano 1885 - 1890.— *A. Ramella*: Trattato della assicurazioni. Milano 1921.

Ι. Α. ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΖΩΗΣ

Ἡ πρώτη ἐμφάνισις τῆς ἀσφαλείας ζωῆς δὲν εἶναι ἱστορικῶς ἐξηκριβωμένη. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ μεσαίωνος καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων συναντῶμεν διαφόρους συμβάσεις, ἐν αἷς ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ παρεμβαίνει ὑπὸ τύπον ἰδίᾳ στοιχήματος. Ἀλλ' ἡ ὁριστικὴ τῆς ἀσφαλείας ζωῆς διαμόρφωσις ὑπὸ τὴν σημερινὴν αὐτῆς μορφὴν ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐν ἔτει 1705 διὰ διατάγματος τῆς βασιλίσσης Ἄννας ἱδρύεται ἐν Λονδίνῳ ἡ «Amicable Society», ἥτις δικαίως χαρακτηρίζεται ὡς ἡ πρώτη ἀνὰ τὸν κόσμον ἀσφαλιστικὴ ἑταιρεία ζωῆς καὶ ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἡ μήτηρ ἑταιρεία τῆς σήμερον εὐδοκίμως δρώσης «Norwich Union». Δέκα πέντε ἔτη βραδύτερον ἱδρύθησαν ἐπίσης ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ «London Assurance» καὶ ἡ «Royal Exchange», αἵτινες ἐκ παραλλήλου πρὸς τοὺς ἄλλους ἀσφαλιστικοὺς κλάδους ἐνήργουν καὶ ἀσφαλείας ζωῆς, καὶ αἱ ὁποῖαι σὺν τῷ χρόνῳ ἐξειλίχθησαν εἰς τοὺς σημερινοὺς γνωστοὺς ἀσφαλιστικοὺς κολοσσούς. Ἐν ἔτει 1765 ἱδρύθη ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ ἀλληλασφαλιστικὴ ἑταιρεία «Equitable», ἥτις φέρεται ὡς ἡ πρώτη συστηματικῶς ἐφαρμόσασα τοὺς τεχνικοὺς τῶν ἀσφαλειῶν ζωῆς κανόνας, ἔκτοτε δὲ χρονολογεῖται ἡ συνεχὴς ἐν Ἀγγλίᾳ ἵδρυσις νέων ἀσφαλιστικῶν ἑταιρειῶν ζωῆς, ἐξ ὧν ἄλλαι μὲν ἀπετέλεσαν σπουδαίους συντελεστὰς τῆς οἰκονομικῆς προόδου τῆς χώρας ταύτης, ἄλλαι δὲ τοὐναντίον, ὑπὸ κακοπίστους ἢ ἀνοήτους διευθύνσεις τελοῦσαι, περιωρίσθησαν νὰ συλλέξωσιν ἐπί τινα χρόνον τὰς οἰκονομίας τοῦ ἀσφαλιζομένου κοινοῦ, διὰ νὰ ἐκκαθαρισθῶσι μετ' ὀλίγον, ἐπενεγκοῦσαι οὕτω καίριον κατὰ τῆς ἀσφαλιστικῆς ἰδέας τραῦμα.

Εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν μόλις κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἐμφανίζεται ἡ ἀσφάλεια ζωῆς. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἀπὸ τοῦ 1787 εἶχεν ἱδρυθῇ ἐν Γαλλίᾳ ἡ «*Βασιλικὴ Ἀσφαλιστικὴ Ἑταιρεία*», περιλαβοῦσα ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς καὶ τὸν κλάδον ζωῆς, ἀλλ' αὕτη διελύθη ὀλίγον μετὰ τὴν ἵδρυσίν της διὰ τοῦ ψηφίσματος τῆς Ἐπαναστάσεως τῆς 24 Αὐγούστου 1793 τοῦ καταργήσαντος τὰς προεξοφλητικάς, ἀσφαλιστικὰς καὶ ἀνωνύμους ἐν γένει ἑταιρείας. Ἐν ἔτει 1819 ἱδρύεται ἡ πρώτη γαλλικὴ ἀσφαλιστικὴ ἑταιρεία ζωῆς, ἡ Compagnie d'Assurances génerales sur la Vie καὶ μετὰ ταύτην ἡ Union (1829) καὶ ἡ Royal-Vie (1830) ἡ ἐπὶ Δημοκρατίας μετονομασθεῖσα Nationale. Ἐκ παραλλήλου σχεδὸν ἀναπτύσσεται ἡ ἀσφάλεια ζωῆς καὶ εἰς τὰς λοιπὰς χώρας τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης καὶ ἐν Ἀμερικῇ διὰ τῆς ἱδρύσεως μεγάλων ἑταιρειῶν.

Ἐν Ἑλλάδι ὑπῆρχεν ἐξαιρετικῶς εὐνοϊκὸν ἔδαφος διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀσφαλείας ζωῆς, λόγῳ τῶν κατὰ τὴν προπολεμικὴν ἰδίᾳ ἐποχὴν κοινωνικῶν συνθηκῶν, αἵτινες ἐπιβάλλουσαι δυσαναλόγους δαπάνας, ἰδίᾳ εἰς τὴν «μέσην» καλουμένην πολυπληθῆ τάξιν, παρεκώλυον τὸν σχηματισμὸν ἐπαρκῶν κεφαλαίων, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου τὸ αἴσθημα τῆς ὑπὲρ τῆς οἰκογενείας στοργικῆς μερίμνης ἦτο ἐξαιρετικῶς παρ' ἡμῖν ἀνεπτυγμένον. Παρ' ὅλα ταῦτα παρετηρήθη ἐξαιρετικὴ τῆς ἀσφαλείας ζωῆς καθυστέρησις. Μέχρι τοῦ 1891 δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ ἀσφάλεια ζωῆς δὲν εἶχεν ἱστορίαν ἐν Ἑλλάδι. Εἶναι γνωστὸν ὅτι κατὰ τὴν πρώτην ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἀνεξαρτησίας ἑξηκονταετίαν ἱδρύθησαν ἐν Ἑλλάδι ὑπερεξήκοντα ἑλληνικαὶ ἀσφαλιστικαὶ ἑταιρεῖαι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον βραχύβιοι. Καὶ ὅμως οὐδεμία τούτων ἐθεώρησε σκόπιμον νὰ περιλάβῃ ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἐργασιῶν της καὶ τὸν κλάδον ζωῆς. Πρώτη ἡ ἐν ἔτει 1891 τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων ἑλληνικῶν τραπεζῶν ἱδρυθεῖσα Ἀνώνυμος Ἑλληνικὴ Ἑταιρεία Γενικῶν Ἀσφαλειῶν ἡ «*Ἐθνική*» περιέλαβεν ἐν τῷ καταστατικῷ αὐτῆς καὶ τὰς ἀσφαλείας ζωῆς, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἐπιδιώξῃ συστηματικῶς ταύτας, δι' ὃ καὶ ἐπὶ μίαν ὁλόκληρον ἑπταετίαν, καθ' ἣν ἐξεμεταλλεύθη τὸν κλάδον τοῦτον, τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐργασιῶν της ὑπῆρξαν λίαν πενιχρὰ καὶ ἐπιζήμια διὰ τὴν ἑταιρείαν. Συνεπείᾳ τούτου κατὰ τὴν γενομένην ἐν ἔτει 1898 ἀναδιοργάνωσιν τῆς ἑταιρείας ἀπεφασίσθη παραδόξως ἡ ὁριστικὴ κατάργησις τοῦ κλάδου ζωῆς. Τὸ μικρὸν χαρτοφυλάκιον ἀσφαλειῶν ζωῆς τῆς «Ἐθνικῆς» μετεβιβάσθη ἀντασφαλιστικῶς εἰς ἀλλοδαπὰς ἑταιρείας. Ἔκτοτε ἀπέμεινεν ἐπὶ ἔτη ἐλεύθερον τὸ ἔδαφος εἰς τὰς ξένας ἀσφαλιστικὰς ἑταιρείας, αἵτινες κατανοήσασαι τὰς εὐνοϊκὰς ἐν Ἑλλάδι συνθήκας διὰ τὰς ἀσφαλείας ζωῆς, εἶχον ἤδη ἀπὸ ἐτῶν ἀρχίσει νὰ ἐγκαθίστανται ἐν τῇ ἡμετέρᾳ χώρᾳ. Ἐν ἔτει 1902 ἱδρύθη ἐν Ἀθήναις ἡ Ἀσφαλιστικὴ Ἑταιρεία Ζωῆς καὶ Προνοίας ἡ «*Ἀμοιβαία*». Ἡ ἑταιρεία αὕτη, παρ' ὅλον τὸν τίτλον της ὡς ἀσφαλιστικῆς ἑταιρείας ζωῆς, ἠκολούθησε τὸ σύστημα τῶν καλουμένων ἑταιρειῶν «tontines», αἵτινες ἀποσκοποῦσι κυρίως τὸν διὰ περιοδικῶν καταβολῶν σχηματισμὸν κεφαλαίου ἐν περιπτώσει ζωῆς. Τὸ καταστατικόν της ἦτο πιστὴ σχεδὸν μετάφρασις τοῦ καταστατικοῦ τῆς Γαλλικῆς Ἀλληλασφαλιστικῆς Ἑταιρείας «La Mutuelle de France et des Colonies» Εἶναι ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικὴ ἡ ἐξαιρετικὴ ὑποδοχὴ ἧς ἔτυχεν ἡ ἑταιρεία αὕτη παρά τε τοῦ ἐλευθέρου καὶ τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ. Κατὰ χιλιάδας ἠριθμοῦντο οἱ Ἕλληνες τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἐξωτερικοῦ, οἵτινες ἔσπευδον νὰ ἐμπιστευθῶσιν αὐτῇ τὰς οἰκονομίας των, ἡ δ' ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος αὔξησις τοῦ χαρτοφυλακίου της ὑπῆρξεν ὄντως ἁλματική. Δυστυχῶς ἡ ἐπιτυχία αὕτη ὑπῆρξεν ἐντελῶς παροδική. Ἡ ἀτέλεια τοῦ συστήματος, ὅπερ ἠκολούθησεν ἡ ἐν λόγῳ ἑταιρεία, δὲν ἤργησε νὰ γίνῃ καταφανής, ἡ δρᾶσίς της ἤρξατο ὁσημέραι φθίνουσα καὶ μετὰ ὀκταετίαν ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς της ἠναγκάσθη νὰ διακόψῃ τὰς ἐργασίας της κηρυχθεῖσα ἐν ἐκκαθαρίσει.

Νέαν ἐντελῶς ὤθησιν εἰς τὴν παρ' ἡμῖν κίνησιν τῆς ἀσφαλείας ζωῆς ἔδωκεν ἡ ἐν ἔτει 1906 ἵδρυσις ἐν Ἀθήναις τῆς ἀρχαιοτέρας ἑλληνικῆς ἀσφαλιστικῆς ἑταιρείας ζωῆς, τῆς «*Ἀνατολῆς*». Ἡ πρώτη μορφή, ὑφ' ἣν ἡ ἑταιρεία αὕτη εἶδε τὸ φῶς κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1906, ἦτο ἡ τῆς *ἀλληλασφαλείας*, ἀποσκοπούσης ὅμως καὶ τὴν ἐν περιπτώσει θανάτου ἐξασφάλισιν τῶν οἰκείων καὶ οὐχὶ ἁπλῶς τὸν σχηματισμὸν κεφαλαίου ἐν περιπτώσει ζωῆς. Δύο ἔτη μετὰ ταῦτα, ἤτοι κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1908, ἡ «Ἀνατολὴ» μετετρέπετο εἰς «ἀνώνυμον διὰ μετοχῶν ἑταιρείαν» μὲ καταβεβλημένον μετοχικὸν κεφάλαιον δρχ. 1.000.000, ἀναβιβασθὲν ἐν ἔτει 1925 εἰς δρχ. 2.000.100. Εἰς τὴν κάλυψιν τοῦ ἀρχικοῦ μετοχικοῦ κεφαλαίου τῆς ἑταιρείας συμμετέσχον καὶ αἱ πλεῖσται τῶν ἑλληνικῶν Τραπεζῶν. Ἡ «Ἀνατολὴ» ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἑλληνικὴ ἑταιρεία, ἥτις ἐφήρμοσεν ἐπιστημονικῶς τὴν ἀσφάλειαν ζωῆς. Μετακαλέσασα ὀργανωτὰς ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς καὶ συνδεθεῖσα ἀντασφαλιστικῶς μετὰ τῶν μεγαλυτέρων εὐρωπαϊκῶν ἀντασφαλιστικῶν ἑταιρειῶν, διεμορφώθη σὺν τῷ χρόνῳ εἰς ἰσχυρὸν οἰκονομικὸν ὀργανισμὸν πολλαχῶς ἐξυπηρετήσαντα τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν οἰκονομίαν. Οἱ ἀμέσως κατωτέρω πίνακες δίδουσι πλήρη εἰκόνα τῶν παρὰ τῆς «Ἀνατολῆς» ἀπὸ τῆς μετατροπῆς αὐτῆς εἰς ἀνώνυμον διὰ μετοχῶν ἑταιρείαν μέχρι τέλους 1927 ἐπιτευχθέντων ἐν τῷ κλάδῳ ζωῆς ἀποτελεσμάτων, εἰς ἃ δὲν περιλαμβάνονται τὰ τῶν Ἀλληλασφαλιστικῶν Συνεταιρισμῶν, ἤτοι ἡ ἐν γένει κίνησις τῶν ἀσφαλειῶν ζωῆς τῶν συνομολογηθεισῶν κατὰ τὰ ἔτη 1906—1908, καθ' ἃ ἡ «Ἀνατολὴ» εἰργάσθη ὡς ἀλληλασφάλεια. Ἡ εἰς ξένα νομίσματα κίνησις ὑπολογίζεται ἐν αὐτοῖς εἰς τὸ ἄρτιον, ἤτοι ἡ ἀγγλικὴ λίρα πρὸς δρχ. 25 κλπ.

ΠΙΝΑΞ Α'.

Ἔτη	*Εἰσπραχθέντα ἀσφάλιστρα*	*Πληρωθεῖσαι ἀποζημιώσεις ἐν περιπτώσει θανάτου*	*Πληρωθέντα ἐν γένει πρὸς ἠσφαλισμένους ποσὰ*
1909	225.304.73	4.119.—	4.119.—
1910	563.091.20	19.129.45	19.609.35
1911	890.856.55	6.458.15	18.268.80
1912	787.766.65	68.934.65	87.722.55
1913	806.218.95	84.448.05	113.943.50
1914	762.268.25	59.964.90	104.028.70
1915	684.222.60	87.106.70	150.064.60
1916	981.608.50	84.672.80	192.495.65
1917	802.711.80	79.379.80	297.060.21
1918	1.085.468.50	135.771.—	201.968.15
1919	1.989.172.65	237.232.30	454.247.85
1920	3.030.798.50	286.802.65	418.499.85
1921	4.096.658.78	336.040.50	609.149.—
1922	5.278.893.51	431.048.25	1.187.886.—
1923	6.824.571.69	574.695.75	1.336.152.20
1924	8.790.120.21	1.032.229.30	1.654.551.35
1925	10.745.598.54	790.742.60	2.595.180.10
1926	11.407.200.37	740.325.50	1.464.063.45
1927	11.075.799.09	1.189.042.30	2.424.815.60

Ἐν ἔτει 1920 ἱδρύθη πρωτοβουλίᾳ τῆς Τραπέζης Ἐθνικῆς Οἰκονομίας καὶ δευτέρα Ἑλληνικὴ Ἀσφαλιστικὴ Ἑταιρεία Ζωῆς, ἡ «*Ἐθνικὴ Ζωή*», ἑδρεύουσα καὶ αὕτη ἐν Ἀθήναις. Τὸ μετοχικὸν αὐτῆς κεφάλαιον ἀνήρχετο ἀρχικῶς εἰς δρ. 1.000.000, ἀπὸ δὲ τοῦ 1925 ηὐξήθη εἰς δρ. 2.000.000. Καὶ ἡ

Digitized by Google

ΠΙΝΑΞ Β'.

Ἔτη	Πραγματοποιηθεῖσαι ἀσφάλειαι	Χαρτοφυλάκιον ἀσφαλειῶν τῇ 31 Δεκεμβρίου	Μαθηματικὸν ἀπόθεμα τῇ 31 Δεκεμβρίου
1909	5.080.877.—	4.343.375.75	21.639.05
1910	5.566.628.75	7.814.946.50	238.052.95
1911	5.920.850.50	11.261.586.—	744.129.40
1912	4.011.977.30	12.813.291.80	1.253.270.96
1913	4.689.293.90	13.917.213.45	1.760.865.69
1914	6.093.438.—	14.486.321.—	2.367.121.18
1915	4.674.315.—	14.873.053.95	2.643.205.41
1916	4.901.260.—	18.014.585.80	3.300.584.36
1917	4.782.631.—	18.188.404.80	3.665.272.10
1918	5.573.000.—	21.650.024.85	4.431.286.17
1919	15.762.480.—	34.464.802.65	5.402.872.47
1920	30.685.400.—	58.420.778.15	7.257.158.25
1921	26.090.932.—	71.341.220.95	10.138.452.17
1922	30.995.522.60	92.369.278.40	12.599.244.69
1923	40.194.407.—	116.732.840.90	16.396.864.85
1924	53.607.700.—	152.137.881.45	22.033.337.04
1925	60.321.500.—	184.720.045.55	26.958.657.44
1926	40.910.250.—	195.932.769.45	33.113.413.20
1927	53.717.250.—	212.848.450.80	38.689.983.95

ἑταιρεία αὕτη διὰ τῆς ἀρτίας ὀργανώσεώς της καὶ τῶν μετὰ μεγάλων εὐρωπαϊκῶν ἑταιρειῶν ἀντασφαλιστικῶν δεσμῶν της συνετέλεσε σπουδαίως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀσφαλείας ζωῆς ἐν Ἑλλάδι, τὰ δὲ ἀποτελέσματα τῶν ἐργασιῶν της κατὰ τὴν διαρρεύσασαν ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς της ὀκταετίαν ἐν τῷ κλάδῳ Ζωῆς ὑπῆρξαν λίαν ἱκανοποιητικά, ὡς συνάγεται ἐκ τῶν ἑπομένων πινάκων:

ΠΙΝΑΞ Α'.

Ἔτη	Εἰσπραχθέντα ἀσφάλιστρα	Πληρωθεῖσαι ἀποζημιώσεις ἐν περιπτώσει θανάτου	Πληρωθέντα ἐν γένει πρὸς ἠσφαλισμένους ποσὰ
1920	358.175.85	8.000.—	8.000.—
1921	528.654.20	20.000.—	20.000.—
1922	848.893.90	30.000.—	30.000.—
1923	1.500.477.80	45.675.—	49.625.80
1924	2.250.147.15	80.169.90	93.731.85
1925	4.247.715.70	249.847.—	272.864.65
1926	2.529.976.05	355.039.—	429.842.10
1927	3.966.778.20	358.631.60	498.650.55

ΠΙΝΑΞ Β'.

Ἔτη	Πραγματοποιηθεῖσαι ἀσφάλειαι	Χαρτοφυλάκιον ἀσφαλειῶν τῇ 31 Δεκεμβρίου	Μαθηματικὸν ἀπόθεμα τῇ 31 Δεκεμβρίου
1920	7.562.500.—	7.562.500.—	114.273.50
1921	6.124.000.—	10.641.000.—	402.431.35
1922	9.484.250.—	16.681.500.—	896.324.55
1923	26.929.000.—	34.177.528.—	1.594.989.10
1924	31.281.400.—	51.102.026.—	2.890.682.05
1925	69.385.000.—	91.011.293.—	4.995.728.65
1926	66.413.000.—	102.102.010.—	5.575.970.—
1927	*	*	8.571.071.55

(*) Δὲν ἐδημοσιεύθησαν εἰσέτι.

Τέλος ἐν ἔτει 1928 ἐχορηγήθη τὸ δικαίωμα τοῦ ἀσκεῖν τὸν κλάδον Ζωῆς καὶ εἰς τρίτην Ἑλληνικὴν Ἑταιρείαν, τὴν «*Ἐθνικὴν Πίστιν*».

Χάρις εἰς τὰς ρηθείσας δύο ἑλληνικὰς ἑταιρείας, τὴν «Ἀνατολὴν» καὶ τὴν «Ἐθνικὴν Ζωήν», καὶ τὰς παραλλήλως πρὸς ταύτας δρώσας ἀλλοδαπάς, ἡ ἀσφάλεια ζωῆς ἐσημείωσεν ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσαετίαν σοβαρωτάτην ἐξέλιξιν. Ἀφ' ἑτέρου ὁ διὰ τῶν νόμων ΓΥϞΓ' τοῦ 1909 καὶ 1023 τοῦ 1917 θεσπισθεὶς συστηματικὸς ἔλεγχος τῶν ἀσφαλιστικῶν ἑταιρειῶν καὶ εἰδικώτερον τῶν ἑταιρειῶν ζωῆς, δι' ἃς ὡς ἐκ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῶν φύσεως ἰδιαιτέρα ἐλήφθη πρόνοια καὶ μείζονες καθωρίσθησαν ἐγγυήσεις, ἔθεσε πραγματικοὺς φραγμοὺς εἰς τὴν ἵδρυσιν θνησιγενῶν ἑταιρειῶν, ὡς καὶ εἰς τὴν ἐν Ἑλλάδι ἐγκατάστασιν ἀλλοδαπῶν ἑταιρειῶν μὴ δυναμένων νὰ ἐργασθῶσι σοβαρῶς ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν χώρᾳ δι' ἔλλειψιν ἐπαρκῶν ἐγγυήσεων καὶ ἱδρυομένων μὲ τὸν ἀποκλειστικὸν σκοπὸν τῆς ἐγκαταστάσεώς των εἰς ξένας χώρας, ἔνθα ὡς ἄγνωστοι ἠδύναντο εὐκόλως νὰ ἐργασθῶσι, παρασύρουσαι τοὺς εὐπίστους μὲ μόνον τὸ γόητρον τῆς ἐθνικότητός των. Ὄντως δὲ καὶ μόνη ἡ διὰ τοῦ ἄρθρου 11 τοῦ νόμου 1023 ἐπιβληθεῖσα εἰς τὰς ἀσφαλιστικὰς ἑταιρείας ζωῆς ὑποχρέωσις νὰ ἐνδύωσι τὸ ἥμισυ τῶν παρ' αὐτῶν εἰσπραττομένων ἀσφαλίστρων εἰς *ἀσφαλιστικὰς τοποθετήσεις*, ἤτοι νὰ διαθέτωσι τοῦτο ἐν Ἑλλάδι, κατὰ τρόπον ὑπὸ τοῦ νόμου διαγεγραμμένον καὶ ὑπὸ τὸν ἄμεσον τοῦ Κράτους ἔλεγχον, ἀποτελεῖ σοβαρὰν διὰ τοὺς ἠσφαλισμένους ἐγγύησιν. Ἐν γένει δὲ αἱ ὑπὸ τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας ἐπιβαλλόμεναι ἐγγυήσεις συνετέλεσαν τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἑδραίωσιν τῆς ἀσφαλιστικῆς πίστεως καὶ εἰς τὴν παρατηρηθεῖσαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίᾳ ἔτη ἐξαιρετικὴν τῶν ἀσφαλειῶν ζωῆς διάδοσιν ἐν Ἑλλάδι.

Θεωρία καὶ τεχνοπραξία.—Ἡ θέσις τῆς ἀσφαλείας ζωῆς ἐν τῷ ὅλῳ ἀσφαλιστικῷ συστήματι συνεζητήθη ἐπὶ μακρόν, λόγῳ τῶν οὐσιωδῶν διαφορῶν, αἵτινες χωρίζουσι ταύτην ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀσφαλιστικῶν κλάδων. Ὄντως θεμελιώδης ἀρχὴ τῶν πάσης φύσεως ἀσφαλειῶν εἶναι ἡ ἀνάλογος κατανομὴ μεταξὺ ὁμάδος ἀτόμων τῆς εἴς τινα τούτων ἐπερχομένης ζημίας συνεπείᾳ τυχαίου τινὸς γεγονότος. Ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἀσφαλειῶν ζωῆς ἡ μὲν ἐπέλευσις τοῦ τυχαίου γεγονότος, ὁ θάνατος δηλαδὴ τοῦ ἀσφαλιζομένου, εἶναι ἐκ τῶν προτέρων βεβαία καὶ μόνον ὁ χρόνος αὐτῆς εἶναι ἄγνωστος, ἡ δ' ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου ζημία δὲν δύναται, ὡς συμβαίνει ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀσφαλειῶν, νὰ ἀποτιμηθῇ ἅμα τῇ ἐπελεύσει τοῦ ἀτυχήματος (ἐκτὸς ἂν πρόκειται περὶ ἀσφαλείας ἐπὶ τῆς ζωῆς τρίτου προσώπου, περὶ ἧς κατωτέρω γενήσεται λόγος), ἀφοῦ δικαίως ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ θεωρεῖται ὡς ἀνεκτίμητον ἀγαθόν. Διὰ τοῦτο κατ' ἀνάγκην ἡ καταβλητέα ἐν περιπτώσει θανάτου ἀποζημίωσις συνομολογεῖται ἐκ τῶν προτέρων, ἀποτελοῦσα ἐν πάσῃ περιπτώσει οἱονεὶ μερικὴν ἐπανόρθωσιν τῆς ἐπελθούσης ζημίας. Παρ' ὅλας ἐν τούτοις τὰς διαφορὰς ταύτας ἡ ἀσφάλεια ζωῆς κατέκτησε πρωτεύουσαν θέσιν ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ ἀσφαλιστικοῦ συστήματος, ἀναπτυχθεῖσα σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τὸν ἐπιστημονικώτερον ἀσφαλιστικὸν κλάδον. Καὶ εἰς τὰς ἄλλας βεβαίως ἀσφαλείας ὁ κανονισμὸς τοῦ ἀσφαλίστρου δὲν γίνεται αὐθαιρέτως, ἀλλὰ βασίζεται ἐπὶ τῶν δεδομένων τῆς στατιστικῆς· τὰ δεδομένα ὅμως ταῦτα, ποικίλλοντα αἰσθητῶς κατὰ τόπον καὶ χρόνον καὶ συχνάκις οὐσιωδῶς παραλλάσσοντα, δὲν δύνανται νὰ χορηγήσωσιν ἀσφαλὲς κριτήριον διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῶν ὑπὸ τοῦ ἀσφαλιστοῦ ἀναλαμβανομένων ὑποχρεώσεων, ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἡ πολλάκις παρατηρουμένη μεγάλη διαφορὰ ἀσφαλίστρων μεταξὺ ἑταιρειῶν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ἐργαζομένων. Εἰς τὴν ἀσφάλειαν ζωῆς ὅμως τὰ πάντα εἶναι μαθηματικῶς ὑπολογισμένα. Αἱ ὑποχρεώσεις τοῦ ἀσφαλιστοῦ ἐκτιμῶνται ἐπακριβῶς ἐπὶ τῇ βάσει ἀφ' ἑνὸς μὲν πινάκων θνησιμότητος βασιζομένων ἐπὶ δεδομένων τῆς στατιστικῆς ἐξηγμένων ἐκ μακροχρονίων παρατηρήσεων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς προϋπολογιζομένης ἀποδόσεως τῶν ὑπὸ τοῦ ἀσφαλιστοῦ εἰσπραττομένων χρημάτων, τοῦ μέσου δηλαδὴ ὅρου τοῦ τόκου ὃν θέλει οὗτος ἐπιτύχει ἐκ τῆς τοποθετήσεως τῶν παρ' αὐτοῦ εἰσπραττομένων ἀσφαλίστρων. Βεβαίως καὶ τὰ δεδομένα ταῦτα παραλλάσσουσι κατὰ τόπον καὶ χρόνον, καθόσον εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ πιθανότης τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἐξαρτᾶται ἐκ διαφόρων καὶ ποικίλων αἰτίων ὑποκειμενικῶν καὶ ἀντικειμενικῶν, ἐνῷ συγχρόνως καὶ τὸ ποσοστὸν τοῦ τόκου μεγάλας ὑφίσταται ἑκάστοτε παραλλαγάς. Ἀφοῦ ὅμως, μετὰ ὥριμον μελέτην, ἐκλέξῃ ὁ ἀσφαλιστὴς τὴν μᾶλλον προσαρμοζομένην ἐν τῷ πεδίῳ τῆς δράσεώς του στατιστικὴν θνησιμότητος καὶ τὸ ὑπὸ τῶν ἐν γένει οἰκονομικῶν συνθηκῶν ἐνδεικνυόμενον ποσοστὸν τόκου, συνήθως μικρότερον ἐκείνου ὅπερ ὑπολογίζει οὗτος νὰ ἀπολαμβάνῃ κατὰ μέσον ὅρον, ἡ ἐργασία αὐτοῦ διεξάγεται ἐφεξῆς ἐντὸς αὐστηρῶν μαθηματικῶν κανόνων. Μαθηματικῶς ὑπολογίζεται τὸ δι' ἕκαστον συνδυασμὸν ἀσφαλείας καταβλητέον ἀσφάλιστρον, ποικίλον ἀναλόγως τῆς διαρκείας τῆς ἀσφαλείας καὶ τῆς ἡλικίας τοῦ ἀσφαλιζομένου, μαθηματικῶς ὑπολογίζονται τὰ καλούμενα *μαθηματικὰ ἀποθέματα*, εἰκονίζοντα ἑκάστοτε τὴν σημερινὴν μαθηματικὴν ἀξίαν τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ ἀσφαλιστοῦ, ἢ μᾶλλον, διὰ τὸ ἀκριβέστερον, τὴν διαφορὰν τῆς σημερινῆς ἀξίας τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ ἀσφαλιστοῦ καὶ τῆς σημερινῆς ἀξίας τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ ἀσφαλιζομένου, ἀφοῦ ἀμφότεροι διὰ τῆς συμβάσεως τῆς ἀσφαλείας ζωῆς ἔχουσιν ἀναλάβει ἀμοιβαίως ὑποχρεώσεις, ἤτοι ὁ μὲν ἀσφαλιστὴς τὴν ὑφ' ὡρισμένας προϋποθέσεις καταβολὴν τοῦ ἠσφαλισμένου κεφαλαίου, ὁ δὲ ἀσφαλιζόμενος τὴν καταβολὴν τῶν ἀσφαλίστρων.

Εἴδη ἀσφαλειῶν ζωῆ: — Ἡ ἀσφάλεια τῆς ζωῆς καλεῖται νὰ ἐξυπηρετήσῃ διαφόρους τῶν ἀσφαλιζομένων ἀνάγκας, ἀναλόγως τῶν οἰκογενειακῶν καὶ οἰκονομικῶν αὐτῶν συνθηκῶν. Ἐντεῦθεν διεμορφώθησαν ἐν τῇ πρακτικῇ διάφοροι συνδυασμοὶ ἀσφαλειῶν ζωῆς, θεμελιωδέστερος τῶν ὁποίων εἶναι ἡ *ἐφ' ὅρου ζωῆς ἀσφάλεια ἐν περιπτώσει θανάτου*. Κατὰ τοὺς ὅρους τῆς ἀσφαλείας ταύτης, ὁ ἀσφαλιστὴς ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ καταβάλῃ τὸ ἠσφαλισμένον κεφάλαιον πρὸς τοὺς ὑπὸ τοῦ ἀσφαλιζομένου ὁρισθέντας ἐκ τῶν προτέρων δικαιούχους ἀμέσως ἅμα τῷ θανάτῳ τούτου. Εὐκόλως ἀντιλαμβάνεταί τις τὴν σπουδαιότητα μιᾶς τοιαύτης συμβάσεως. Ἀποτελεῖ κυρίως διὰ τὸν ἀσφαλιζόμενον ἔργον προνοίας ὑπὲρ τῶν οἰκείων, δι' οὓς ὁ θάνατος αὐτοῦ ἔχει ἐπιζημίους οἰκονομικὰς συνεπείας, ὡς στερῶν αὐτοὺς τοῦ φυσικοῦ αὐτῶν προστάτου. Ἀλλὰ καὶ εἰδικωτέρας ἀνάγκας καλεῖται συχνάκις νὰ ἐξυπηρετήσῃ. Εἰς ἃς λ. χ. χώρας, ὡς ἐν Ἀγγλίᾳ, ὁ νόμος καλεῖ ἀνίσως τὰ τέκνα εἰς τὴν πατρικὴν κληρονομίαν, μία ἀσφάλεια ζωῆς ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων τέκνων δύναται νὰ ἀναπληρώσῃ ἔν τινι μέτρῳ τὴν ἀνισότητα τοῦ νόμου. Ἀφ' ἑτέρου ὁ ἔμπορος ἢ ὁ βιομήχανος, ὁ εὐλόγως ἐπιθυμῶν νὰ μὴ καταμερίσῃ τὴν ἀνθοῦσαν ἐπιχείρησίν του, ἀλλὰ νὰ ἀφήσῃ ταύτην ὁλόκληρον εἰς ἓν τῶν τέκνων του, τὸ μᾶλλον ἐνδεδειγμένον νὰ συνεχίσῃ ταύτην, ἔχει τὴν εὐκαιρίαν νὰ μὴ ἀδικήσῃ καὶ τὰ λοιπὰ τέκνα του, ἀλλὰ νὰ προνοήσῃ καὶ δι' αὐτὰ συνομολογῶν ὑπὲρ αὐτῶν ἀσφάλειαν ἐπὶ τῆς ζωῆς του.

Παραλλήλως πρὸς τὴν ἀσφάλειαν ἐφ' ὅρου ζωῆς ἐμφανίζεται καὶ ἡ *ὡρισμένης διαρκείας ἀσφάλεια ἐν περιπτώσει θανάτου*. Κατὰ ταύτην τὸ ἠσφαλισμένον κεφάλαιον καταβάλλεται πρὸς τοὺς δικαιούχους τῆς ἀσφαλείας μόνον ἂν ὁ θάνατος τοῦ ἀσφαλιζομένου ἤθελεν ἐπέλθει ἐντὸς τῆς περιωρισμένης διαρκείας τῆς ἀσφαλείας. Συμπληρωθείσης τῆς περιωρισμένης ταύτης διαρκείας, ἡ ἀσφάλεια διαλύεται αὐτοδικαίως καὶ ὁ ἀσφαλιστὴς ἀποκερδαίνει τὰ ἀσφάλιστρα. Ἡ ὡρισμένης διαρκείας ἀσφάλεια θανάτου ἐνδείκνυται εἰς τὰς περιπτώσεις ἐκείνας, καθ' ἃς ὁ ἠσφαλισμένος ἔχει ἐνδιαφέρον νὰ εὑρίσκηται ἐν ζωῇ μέχρι τέλους ὡρισμένης χρονικῆς περιόδου, διὰ νὰ ἀποτελειώσῃ λ. χ. ὡρισμένην ἐργασίαν ἢ διὰ νὰ συμπληρώσῃ τὴν μόρφωσιν τῶν τέκνων του κλπ. Θεμελιώδης διαφορὰ τῆς ὡρισμένης διαρκείας ἀσφαλείας θανάτου ἀπὸ τῆς ἐφ' ὅρου ζωῆς τοιαύτης εἶναι ὅτι ἐπὶ τῆς πρώτης ἡ ὑποχρέωσις τοῦ ἀσφαλιστοῦ εἶναι *ὑπὸ αἵρεσιν*, ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς ἐπελεύσεως ἢ μὴ τοῦ θανάτου τοῦ ἠσφαλισμένου ἐντὸς τῆς ὡρισμένης χρονικῆς διαρκείας, ἐνῷ ἐπὶ τῆς δευτέρας ἡ ὑποχρέωσις τοῦ ἀσφαλιστοῦ γεννᾶται ἅμα τῇ συνομολογήσει τῆς ἀσφαλείας καὶ μόνον ἡ ἐκπλήρωσις ταύτης ἀναβάλλεται διὰ τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου, ὑφ' ὡρισμένας, ἐννοεῖται, προϋποθέσεις, αἵτινες θὰ ἐξετασθῶσι κατωτέρω. Ἐν τούτοις παρὰ τὴν θεμελιώδη ταύτην διαφορὰν ἀμφότεροι οἱ ἐν λόγῳ συνδυασμοὶ συναντῶνται εἰς ἓν κεφαλαιῶδες σημεῖον, ὅτε δηλαδὴ δι' ἀμφοτέρων ἀποσκοπεῖται μόνον ἡ πρὸς τοὺς δικαιούχους τῆς ἀσφαλείας καταβολὴ τοῦ ἠσφαλισμένου κεφαλαίου ἐν περιπτώσει θανάτου τοῦ ἠσφαλισμένου, χωρὶς νὰ καταβάλληταί τι καὶ πρὸς τὸν ἴδιον τοῦτον ἠσφαλισμένον ἐν ζωῇ εὑρισκόμενον.

Τὸ νεώτερον ἐν τούτοις πνεῦμα, ἀποβαλὸν τὸν ἀλτρουϊστικὸν τοῦ παρελθόντος χαρακτῆρα, ἐπέβαλεν ἵνα, πρὸς τῇ ὑπὲρ τῶν οἰκείων μερίμνῃ, λαμβάνεται πρόνοια καὶ ὑπὲρ τοῦ ἰδίου ἠσφαλισμένου ἐν ζωῇ εὑρισκομένου. Οὕτω νέοι ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο διεμορφώθησαν συνδυασμοὶ ἀσφαλειῶν, ὧν κυριώτερος εἶναι ἡ καλουμένη *μεικτὴ ἀσφάλεια*. Κατὰ τοὺς ὅρους ταύτης ὁ ἀσφαλιστὴς ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ καταβάλῃ τὸ ἠσφαλισμένον κεφάλαιον: α') πρὸς τὸν ἴδιον ἠσφαλισμένον ἐφ' ὅσον εὑρίσκεται ἐν ζωῇ κατὰ τὴν ἐκ τῶν προτέρων συμπεφωνημένην λῆξιν τῆς ἀσφαλείας, μετὰ 15 λ. χ. ἢ 20 ἔτη, ἀναλόγως τοῦ δι' ὃ συνωμολογήθη αὕτη χρονικοῦ διαστήματος. β') πρὸς τοὺς δικαιούχους τῆς ἀσφαλείας ἀμέσως ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ ἠσφαλισμένου, ἐφ' ὅσον οὗτος ἤθελεν ἐπέλθει πρὸ τῆς λήξεως τῆς ἀσφαλείας. Οὕτως ἡ μεικτὴ ἀσφάλεια, ἐνῷ ἐκπληροῖ πάντας τοὺς σκοποὺς τῆς ἐν περιπτώσει θανάτου ἀσφαλείας, ἀποτελεῖ συνάμα διὰ τὸν ἀσφαλιζόμενον καὶ ἀναγκαστικὴν ἀποταμίευσιν διὰ τὰς δυσχερεῖς ἡμέρας καθ' ἃς τὸ γῆρας ἢ ἄλλα τυχαῖα γεγονότα ἤθελον ἐλαττώσει τὰς σωματικὰς ἢ τὰς διανοητικὰς αὐτοῦ δυνάμεις. Λόγῳ τῶν πλεονεκτημάτων της τούτων ἡ μεικτὴ ἀσφάλεια κατέκτησε καὶ κατακτᾷ ὁσημέραι ἔδαφος. Ἤδη, ἐν Ἑλλάδι τοὐλάχιστον, ἐκ τῶν συνομολογούντων ἀσφαλείας ζωῆς ὑπὲρ τὸ ἥμισυ προτιμῶσι τὴν μεικτὴν ἀσφάλειαν, μολονότι τὸ καταβαλλόμενον ἀσφάλιστρον εἶναι σημαντικῶς βεβαρημένον, ἀφοῦ μέρος μὲν τούτου χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν κάλυψιν τοῦ κινδύνου θανάτου τοῦ ἠσφαλισμένου, μέρος δὲ διὰ τὴν ἀποταμίευσιν.

Ἕτερος συνδυασμὸς ἀσφαλείας, συνδυάζων ἐπίσης τὴν πρόνοιαν μετὰ τῆς ἀποταμιεύσεως, εἶναι ἡ καλουμένη *ἀσφάλεια ὡρισμένης λήξεως*, καθ' ἣν τὸ ἠσφαλισμένον κεφάλαιον καταβάλλεται ἐν πάσῃ περιπτώσει εἰς τὴν ἐκ τῶν προτέρων ὁρισθεῖσαν λῆξιν τῆς ἀσφαλείας, ἀσχέτως ἂν ὁ ἠσφαλισμένος εὑρίσκεται τότε ἐν ζωῇ ἢ τυχὸν προαπεβίωσεν. Ἡ ζωὴ τοῦ ἠσφαλισμένου παρεμβαίνει κατὰ τοῦτο μόνον, ὅτι ἐν περιπτώσει προαποβιώσεως τοῦ ἠσφαλισμένου παύει ἡ ὑποχρέωσις πρὸς περαιτέρω καταβολὴν ἀσφαλίστρων, ἐνῷ ὁ ἀσφαλιστὴς ὑποχρεοῦται πάντοτε νὰ καταβάλῃ ὁλόκληρον τὸ ἠσφαλισμένον κεφάλαιον κατὰ τὴν ὡρισμένην λῆξιν. Ἡ ἀσφάλεια αὕτη προσαρμόζει ἰδίως εἰς τὸν γονέα ὅστις ἐπιθυμεῖ νὰ σχηματίσῃ ἓν κεφάλαιον διὰ τὸ τέκνον του, ὅταν τοῦτο θὰ φθάσῃ εἰς ὡρισμένην ἡλικίαν, ὅπως χρησιμεύσῃ διὰ τὸν γάμον του ἢ δι' ἄλλον τινὰ ὡρισμένον σκοπόν. Διὰ τοῦτο ἡ ἀσφάλεια αὕτη ἀποκαλεῖται ἐνίοτε καὶ *ἀσφάλεια προικοδοτήσεως*. Τὸ μειονέκτημα τοῦ συνδυασμοῦ τούτου ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἐν περιπτώσει προώρου θανάτου τοῦ ἠσφαλισμένου γονέως, τὸ προικοδοτούμενον τέκνον δέον νὰ ἀναμείνῃ ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ὅπως λάβῃ τὸ ἠσφαλισμένον κεφάλαιον, ἐνῷ πιθανὸν νὰ ἔχῃ ἄμεσον ἀνάγκην χρημάτων διὰ τὴν συντήρησιν ἢ τὴν μόρφωσίν του. Τὸ μειονέκτημα τοῦτο ἔσπευσαν νὰ διορθώσωσιν ἑταιρεῖαί τινες, καθιερώσασαι τὴν καταβολὴν πρὸς τὸ προικοδοτούμενον παιδίον ἐτησίας προσόδου, συνήθως ἴσης πρὸς τὸ δέκατον τοῦ ἠσφαλισμένου κεφαλαίου, ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἠσφαλισμένου μέχρι τῆς λήξεως τῆς ἀσφαλείας, ὅτε, κατὰ τὰ προειρημένα, καταβάλλεται ὁλόκληρον τὸ ἠσφαλισμένον κεφάλαιον. Ἡ ἀσφάλεια ζωῆς δὲν συνομολογεῖται πάντοτε ἐπὶ τῆς ζωῆς ἑνὸς καὶ μόνου προσώπου. Συχνάκις συνάπτεται ἐπὶ τῆς ζωῆς δύο ἢ καὶ περισσοτέρων προσώπων συγχρόνως, ὁπότε τὸ ἠσφαλι-

Digitized by Google

σμένον κεφάλαιον καταβάλλεται εἴτε ἅμα τῷ θανάτῳ ἑνὸς τῶν συνησφαλισμένων προσώπων, εἴτε μετὰ τὸν θάνατον πάντων τούτων. Ἐν τῇ πρακτικῇ συνηθεστέρα εἶναι ἡ πρώτη περίπτωσις. Ἡ ἀσφάλεια αὕτη ἐνδείκνυται διὰ τοὺς συζύγους, διὰ δύο ἢ πλείονας συνεταίρους κ. τ. λ.

Οἱ ἀνωτέρω ἐκτεθέντες συνδυασμοὶ ἀσφαλειῶν εἶναι οἱ μᾶλλον διαδεδομένοι. Ὁ συναγωνισμὸς ἐν τούτοις μεταξὺ τῶν ἀσφαλιστικῶν ἑταιρειῶν ἐδημιούργησε μεγάλην ποικιλίαν συνδυασμῶν, καθ' ἑκάστην δὲ προσφέρουσιν αὗται εἰς τὸ ἀσφαλιζόμενον κοινὸν καὶ νέους τοιούτους δυναμένους νὰ ἐξυπηρετήσωσι διαφόρους τῶν ἀσφαλισμένων ἀνάγκας.

Ἡ ἀσφάλεια συνάπτεται συνήθως ἐπὶ τῆς ζωῆς τοῦ προτείνοντος καὶ συνομολογοῦντος ταύτην, ἐνίοτε ὅμως συνομολογεῖται *ἐπὶ τῆς ζωῆς τρίτου προσώπου*, ὁπότε δέον νὰ διακρίνωμεν τὸ πρόσωπον τοῦ *συμβαλλομένου*, δηλαδὴ τοῦ προτείνοντος καὶ συνομολογοῦντος τὴν ἀσφάλειαν, ὅστις ἔχει πάντα τὰ ἐκ τῆς ἀσφαλείας δικαιώματα καὶ πάσας τὰς ἐξ αὐτῆς ὑποχρεώσεις καὶ δὴ τὴν ὑποχρέωσιν πρὸς καταβολὴν τῶν ἀσφαλίστρων, καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ *ἠσφαλισμένου*, ἐκείνου δηλαδὴ ἐπὶ τῆς ζωῆς τοῦ ὁποίου συνομολογεῖται ἡ ἀσφάλεια. Ἡ συνομολόγησις τῆς ἀσφαλείας ἐπὶ τῆς ζωῆς τρίτου προσώπου προϋποθέτει πάντοτε ὡρισμένον συμφέρον τοῦ συμβαλλομένου ἐπὶ τῆς ζωῆς τοῦ ἠσφαλισμένου. Ὁ δανειστὴς λ. χ. πτωχοῦ, ἀλλὰ τιμίου ὀφειλέτου, ἀμφιβάλλων ἂν οἱ κληρονόμοι τούτου θὰ εἶναι ἐξ ἴσου μὲ τὸν ὀφειλέτην του συνεπεῖς εἰς τὰς ὑποχρεώσεις των, συνομολογεῖ πρὸς ἐξασφάλισίν του ἀσφάλειαν ἐπὶ τῆς ζωῆς τοῦ ὀφειλέτου του, ὥστε ἐν περιπτώσει θανάτου του νὰ εἰσπράξῃ τὸ ὀφειλόμενον αὐτῷ ποσόν. Τὴν ὕπαρξιν συμφέροντος τοῦ συμβαλλομένου ἐπὶ τῆς ζωῆς τοῦ ἠσφαλισμένου θεωρεῖ ὡς ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν τοῦ κύρους τῆς ἀσφαλείας καὶ ὁ ἑλληνικὸς ἐμπορικὸς νόμος ἐν ἄρθρῳ 221 § 2. Συμβαίνει ἐν τούτοις ἐνίοτε νὰ μὴ ὑπῆρξεν ἐξ ἀρχῆς τὸ στοιχεῖον τοῦτο, ἢ νὰ ἐξέλιπε βραδύτερον καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἐγεννήθη τὸ περίφημον καταστὰν ζήτημα ἂν ὁ ἀσφαλιστὴς δικαιοῦται ἐκ τοῦ λόγου τούτου καὶ μόνου νὰ θεωρήσῃ ἄκυρον τὴν ἀσφάλειαν καὶ νὰ ἀρνηθῇ τὴν καταβολὴν τοῦ ἠσφαλισμένου κεφαλαίου. Τοιοῦτο ζήτημα, δημιουργῆσαν μέγαν θόρυβον λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς φυσιογνωμίας τοῦ ἠσφαλισμένου προσώπου, ἀνεφύη κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἄγγλου πρωθυπουργοῦ Οὐΐλλιαμ Πίττ, ἐπὶ τῆς ζωῆς τοῦ ὁποίου εἶχε συνομολογηθῇ ἀσφάλεια ὑπὸ τῶν δανειστῶν του. Εἰς ἔνδειξιν ἐξαιρετικῆς πρὸς τὸν ἐκλιπόντα πολιτικὸν τιμῆς, τὸ Ἀγγλικὸν Κοινοβούλιον ἐψήφισεν ὅπως τὰ χρέη αὐτοῦ πληρωθῶσιν ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου. Οὕτως οἱ δανεισταὶ ἐλάμβανον τὸ ἀνῆκον αὐτοῖς καὶ συνεπῶς ἔπαυον ἔχοντες συμφέρον τι ἐπὶ τῆς ἀσφαλείας. Συνεπείᾳ τοῦ γεγονότος τούτου ἡ ἀσφαλιστικὴ ἑταιρεία ἠρνήθη τὴν καταβολὴν τοῦ ἠσφαλισμένου κεφαλαίου ἰσχυριζομένη, ὅτι κατὰ τὰς θεμελιώδεις τῆς ἀσφαλείας ἀρχὰς δὲν δύναται αὕτη νὰ προσπορίσῃ κέρδος τῷ συμβαλλομένῳ, ἅτε ἐνέχουσα ἐν ἑαυτῇ τὴν ἔννοιαν ἁπλῶς τῆς ἀποζημιώσεως δι' ἐπισυμβᾶσαν ζημίαν. Τὰ δικαστήρια ἐδικαίωσαν τὴν ἑταιρείαν, ἀλλὰ τὸ ἐντεῦθεν σκάνδαλον ἦτο τόσον μέγα, ὥστε βραδύτερον ἡ νομολογία τῶν ἀγγλικῶν δικαστηρίων ἠναγκάσθη νὰ ἀποδεχθῇ, ὅτι ἡ ἐπὶ τῆς ζωῆς τρίτου συνομολογουμένη ἀσφάλεια εἶναι ἰσχυρά, ὅταν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς συνομολογήσεώς της ὑπῆρχεν ἔννομον συμφέρον τοῦ συμβαλλομένου ἐπὶ τῆς ζωῆς τοῦ ἠσφαλισμένου,ἔστω καὶ ἂν βραδύτερον ἐξέλιπε τοῦτο. Καὶ ἡ θεωρία ὅμως αὕτη, ἀφίνουσα πάντοτε ἀνοικτὴν τὴν θύραν ἀτελευτήτων δικῶν εἰς στρεψοδίκους ἀσφαλιστάς, δικαίως κατεκρίθη, ἡ κρατοῦσα δὲ σήμερον διδασκαλία εἶναι ὅτι, ἐφ' ὅσον ὁ ἀσφαλιστὴς ἀπεδέχθη τὴν τοιαύτην ἀσφάλειαν, ὑποτίθεται ὅτι ἐπείσθη πρῶτον περὶ τῆς ὑπάρξεως ἐννόμου συμφέροντος καὶ κατὰ συνέπειαν δὲν δικαιοῦται φιλονικῶν τὸ γεγονὸς τοῦτο νὰ ἀρνηθῇ τὴν καταβολὴν τοῦ συμπεφωνημένου κεφαλαίου κατὰ τὸν θάνατον τοῦ ἠσφαλισμένου. Ἡ διδασκαλία αὕτη ἀφαιροῦσα ἀπὸ τὴν ἀσφάλειαν ζωῆς τὸν θεμελιώδη χαρακτῆρά της ὡς συμβάσεως ἀποζημιώσεως, ἐμφανίζει συγχρόνως καὶ κινδύνους, ἅτε δυναμένη νὰ ὑποκινήσῃ ἐγκληματικῶν ἐνστίκτων ἄτομα εἰς τὴν συνομολόγησιν ἀσφαλείας ἐπὶ τῆς ζωῆς τρίτου προσώπου, οὗτινος νὰ προκαλέσωσι κατόπιν τὸν θάνατον ἵνα εἰσπράξωσι τὸ ἠσφαλισμένον κεφάλαιον. Ἀνεξαρτήτως ὅμως τοῦ ὅτι ἡ τοιαύτη πρᾶξίς των θὰ συνεπήγετο κατ' αὐτῶν τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν, καὶ οἱ ὅροι τῶν ἀσφαλειῶν φροντίζουσι συνήθως νὰ προλάβωσι τὸ τοιοῦτον ἐνδεχόμενον, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπαιτοῦντες τὴν ἔγγραφον συναίνεσιν τοῦ ἠσφαλισμένου κατὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς ἀσφαλείας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀποκλείοντες τὴν καταβολὴν τοῦ ἀσφαλισθέντος ποσοῦ, ἂν ὁ θάνατος τοῦ ἠσφαλισμένου ἤθελε προέλθει συνεπείᾳ ἀμέσου ἢ ἐμμέσου κατ' αὐτοῦ ἀποπείρας τοῦ δικαιούχου.

Ἐν τῇ μέχρι τοῦδε ἐρεύνῃ τῶν διαφόρων συνδυασμῶν ἀσφαλείας ζωῆς ἐλάβομεν ὑπ' ὄψιν μόνοντὰς ἀσφαλείας ἐν περιπτώσει θανάτου, τὰς ἀποσκοπούσας δηλαδὴ τὴν ἐκ μέρους τοῦ ἀσφαλιστοῦ καταβολὴν ὡρισμένων ποσῶν πρὸς τοὺς δικαιούχους τῆς ἀσφαλείας ἐν περιπτώσει θανάτου τοῦ ἠσφαλισμένου. Παραλλήλως ὅμως πρὸς τὴν ἀσφάλειαν ἐν περιπτώσει θανάτου ἀνεπτύχθη καὶ ἡ *ἀσφάλεια ἐν περιπτώσει ζωῆς*, ἥτις εἶναι ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον τῆς ἐν περιπτώσει θανάτου ἀσφαλείας. Ἐπὶ ταύτης ἡ ἀσφαλισθεῖσα ποσότης καθίσταται ἀπαιτητὴ ἐν ᾗ περιπτώσει ὁ ἠσφαλισμένος εὑρίσκεται ἐν ζωῇ εἰς ὡρισμένην ἐποχήν. Κυριώτεροι συνδυασμοὶ τῆς ἐν περιπτώσει ζωῆς ἀσφαλείας εἶναι: α') Ἡ *ἀσφάλεια ἀναβεβλημένου κεφαλαίου*, καθ' ἣν ὁ ἀσφαλιστὴς ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ καταβάλῃ πρὸς τὸν ἠσφαλισμένον τὸ ἀσφαλισθὲν κεφάλαιον εἰς ὡρισμένην λῆξιν καὶ ἐφ' ὅσον οὗτος εὑρίσκεται ἐν ζωῇ κατὰ τὴν λῆξιν ταύτην. Ἂν ὁ ἠσφαλισμένος ἀποβιώσῃ πρὸ τῆς λήξεως τῆς ἀσφαλείας, διαλύεται αὕτη αὐτοδικαίως καὶ ὁ ἀσφαλιστὴς ἀποκερδαίνει τὸ ἀσφάλιστρον. Ὁ συνδυασμὸς οὗτος ἀποβλέπει κυρίως εἰς τὸν σχηματισμὸν κεφαλαίου ὑπὲρ ὡρισμένου ἀποκλειστικῶς προσώπου καὶ δι' εἰδικὸν συνήθως σκοπόν, διὰ τὴν προίκισιν λ. χ. κόρης, τὰς σπουδὰς νέου, τὴν ἐν τῷ γήρατι συντήρησιν κλπ. Δεδομένου ὅμως ὅτι δὲν παρέχει ἀνάλογα ἀντικρύσματα ἔναντι τοῦ κινδύνου τῆς ὁλοσχεροῦς ἀπωλείας τῶν καταβληθέντων ἀσφαλίστρων, ἐλάχιστα συναντᾶται ἐν τῇ πρακτικῇ, ἀφ' ἧς μάλιστα εἰσήχθη ἡ ἀσφάλεια ὡρισμένης λήξεως, ἥτις ἐκπληροῖ πολὺ ἐπωφελέστερον τοὺς ἀνωτέρω ἐκτεθέντας σκοπούς. β') *Αἱ ἀσφάλειαι προσόδου*, κατὰ τοὺς ὅρους τῶν ὁποίων ὁ ἀσφαλιστὴς ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ καταβάλλῃ πρὸς τὸν ἀσφαλιζόμενον ὡρισμένην ἐτησίαν πρόσοδον, ἐφ' ὅσον οὗτος εὑρίσκεται ἐν ζωῇ. Αἱ ἀσφάλειαι προσόδου ἔσχον ἐξαιρετικὴν διάδοσιν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ἔνθα ποικίλοι ἀνεπτύχθησαν συνδυασμοὶ τούτων, ἄλλοι μὲν προβλέποντες ἄμεσον τὴν ἔναρξιν τῆς καταβολῆς τῆς συντάξεως καὶ ἄλλοι ἀναβεβλημένην τοιαύτην, ἄλλοι ἀφορῶντες τὴν καταβολὴν τῆς συντάξεως μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ ἠσφαλισμένου καὶ ἄλλοι ἐφ' ὡρισμένον μόνον χρόνον, ἄλλοι βασίζοντες ταύτην ἐπὶ τῆς ζωῆς ἑνὸς μόνον προσώπου καὶ ἄλλοι ἐπὶ τῆς ζωῆς δύο ἢ καὶ πλειόνων ἀτόμων, ἄλλοι τέλος ἐξαρτῶντες τὴν καταβολὴν τῆς συντάξεως ἐξ ὡρισμένων προϋποθέσεων καὶ δὴ ἐκ τοῦ θανάτου τρίτου προσώπου. Παρ' ἡμῖν ὅμως, λόγῳ τῆς μικρᾶς ἀποδόσεως τῶν ἀσφαλειῶν προσόδου ἐν σχέσει πρὸς τὸν τρέχοντα ἐν τῇ ἀγορᾷ τόκον, οὐδεμίαν σχεδὸν ἔσχον αὗται διάδοσιν, αἱ δὲ ἐν Ἑλλάδι ἐργαζόμεναι ἀσφαλιστικαὶ ἑταιρεῖαι ζωῆς ἐλαχίστας ἀσφαλείας τοῦ εἴδους τούτου ἔχουσι νὰ παρουσιάσωσιν.

Τὸ ἀσφάλιστρον.— Τὸ ἀσφάλιστρον καταβάλλεται εἴτε ἐφάπαξ δι' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἀσφαλείας, ὁπότε καλεῖται *ἑνιαῖον ἀσφάλιστρον*, εἴτε δι' ἐτησίων δόσεων. Ἀσφαλείας ἐπὶ ἑνιαίῳ ἀσφαλίστρῳ ἐλαχίστας συναντῶμεν ἐν τῇ πρακτικῇ, τοὐλάχιστον ἐν Ἑλλάδι, τῶν ἠσφαλισμένων κατὰ κανόνα προτιμώντων τὰς ἐπὶ ἐτησίῳ ἀσφαλίστρῳ. Χάριν εὐκολίας μάλιστα τῶν ἠσφαλισμένων αἱ ἀσφαλιστικαὶ ἑταιρεῖαι δέχονται καὶ τὴν εἰς ἑξαμήνους ἢ τριμήνους, ἐνίοτε δὲ καὶ μηνιαίας δόσεις κατανομὴν τοῦ ἐτησίου ἀσφαλίστρου, ἐπιβαρύνουσαι κατά τι τοῦτο διὰ τὴν ἣν αὗται ὑφίστανται ἀπώλειαν τόκου καὶ αὔξησιν τῶν δαπανῶν εἰσπράξεως. Διὰ τὸν *ὑπολογισμὸν τοῦ ἀσφαλίστρου* συντρέχουσι δύο στοιχεῖα: α') ὁ πίναξ θνησιμότητος καὶ β') τὸ ποσοστὸν τοῦ τόκου. Ὁ πρῶτος μᾶς ἐπιτρέπει νὰ γνωρίζωμεν ἐκ τῶν προτέρων πόσοι ἐκ τῶν ἠσφαλισμένων θὰ ἐπιζήσωσι καὶ πόσοι θὰ ἀποθάνωσιν εἰς τὸ τέλος ἑκάστου ἔτους· καὶ ἑπομένως τίνα τὰ ποσά, ἅτινα θὰ ὑποχρεωθῇ νὰ καταβάλῃ ὁ ἀσφαλιστής· διὰ δὲ τοῦ δευτέρου ἀνάγομεν τὰ ποσὰ ταῦτα εἰς τὴν σημερινὴν αὐτῶν ἀξίαν. Ἡ σημερινὴ αὕτη ἀξία τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ ἀσφαλιστοῦ ἀποτελεῖ τὸ *καθαρὸν ἑνιαῖον ἀσφάλιστρον*. Τοῦτο κατανέμεται εἰς ἐτησίας δόσεις, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν αὐτῶν καὶ πάλιν στοιχείων, ἤτοι τοῦ τόκου καὶ τῆς θνησιμότητος, ἀφοῦ προφανῶς μόνον οἱ καθ' ἕκαστον ἔτος ἐπιζῶντες ἠσφαλισμένοι θὰ ἐξακολουθῶσι καταβάλλοντες ἀσφάλιστρα, καὶ οὕτως ἀποτελεῖται τὸ *καθαρὸν ἐτήσιον ἀσφάλιστρον*. Εἶναι φανερὸν ὅτι τὸ καθαρὸν ἐτήσιον ἀσφάλιστρον, προκειμένου περὶ ἀσφαλείας ἐν περιπτώσει θανάτου, θὰ ἔπρεπε τεχνικῶς νὰ αὐξάνῃ ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, ἀφοῦ ἐφ' ὅσον αὐξάνει ἡ ἡλικία τοῦ ἀσφαλιζομένου καὶ ὁ κίνδυνος τοῦ θανάτου καθίσταται μεγαλύτερος. Ἐν τῇ πρακτικῇ ὅμως ἐθεωρήθη σκοπιμώτερος ὁ κανονισμὸς σταθερᾶς ἐτησίας δόσεως ἀσφαλίστρων, καθόσον θὰ ἦτο δυσάρεστον διὰ τὸν ἀσφαλιζόμενον νὰ αὐξάνῃ τὸ ἀσφάλιστρον σὺν τῇ προόδῳ τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, ὅτε ἀντιθέτως ὑποτίθεται ὅτι ἐλαττοῦνται αἱ δυνάμεις αὐτοῦ καὶ συνεπῶς καὶ αἱ πρόσοδοί του. Κατὰ ταῦτα ὁ ἀσφαλιστὴς εἰσπράττων κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀσφαλείας ἀσφάλιστρον μεγαλύτερον τοῦ τεχνικῶς ἀπαιτουμένου, εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἀποταμιεύῃ τὸ ἐπὶ πλέον εἰσπραττόμενον ποσόν, ἵνα χρησιμοποιήσῃ τοῦτο κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ὅτε τὸ εἰσπραττόμενον ἀσφάλιστρον εἶναι μικρότερον τοῦ τεχνικῶς ἀπαιτουμένου. Ἡ ὑποχρέωσις αὕτη τοῦ ἀσφαλιστοῦ λαμβάνεται ὑπ' ὄψει ἐν τῷ ὑπολογισμῷ τοῦ μαθηματικοῦ ἀποθέματος τῆς ἀσφαλείας. Τόσον τὸ ἑνιαῖον, ὅσον καὶ τὸ ἐτήσιον καθαρὸν ἀσφάλιστρον ἀντιπροσωπεύει ἀκριβῶς τὴν μαθηματικὴν ἀξίαν τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ ἀσφαλιστοῦ. Ἵνα ὅμως οὗτος καλύψῃ τὰς δαπάνας τῆς ἐν γένει διαχειρίσεως καὶ τῆς εἰσπράξεως τῶν ἀσφαλίστρων, ὡς καὶ τὰς προμηθείας τῶν πρακτόρων, ἐπιβαρύνει τὸ καθαρὸν ἀσφάλιστρον δι' ὡρισμένου ποσοστοῦ, τὸ δ' οὕτως εὑρισκόμενον ποσὸν ἀποτελεῖ τὸ καλούμενον *ἀσφάλιστρον τοῦ τιμολογίου* ἢ *ἐμπορικὸν ἀσφάλιστρον*, ἤτοι τὸ παρὰ τῶν ἠσφαλισμένων καταβαλλόμενον πράγματι ἀσφάλιστρον. Ἡ τοιαύτη ἐπιβάρυνσις τοῦ ἀσφαλίστρου ἀνέρχεται συνήθως ἐν τῷ συνόλῳ εἰς 10-25% τοῦ καθαροῦ ἀσφαλίστρου, ποικίλλουσα ἀναλόγως τῆς διαρκείας τῆς ἀσφαλείας καὶ τῆς ἡλικίας τοῦ ἀσφαλιζομένου. Τέλος αἱ ἀσφαλιστικαὶ ἑταιρεῖαι εἰς πλείστας περιστάσεις ζητοῦσι παρὰ τῶν πελατῶν των τὴν καταβολὴν προσθέτου τινὸς ἀσφαλίστρου καλουμένου *ἐπασφαλίστρου*, ὁσάκις ἡ ζωὴ τοῦ ἀσφαλιζομένου εἶναι ἐκτεθειμένη εἰς μείζονα τῶν συνήθων κινδύνους, διὰ λόγους ἀναφερομένους εἰς τὸ φῦλον, τὸ ἐπάγγελμα, τὴν ὑγείαν, τὴν σωματικὴν διάπλασιν, τὰς ἕξεις, τὸν τόπον τῆς διαμονῆς κ. λ. π. τοῦ ἀσφαλιζομένου.

Οἱ πίνακες θνησιμότητος οἱ χρησιμοποιούμενοι, κατὰ τὰ εἰρημένα, διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῶν ἀσφαλίστρων καταρτίζονται ἐπὶ τῇ βάσει δεδομένων τῆς στατιστικῆς ἐξηγμένων ἐκ παρατηρήσεων γενομένων ἐπὶ ὡρισμένων ὁμάδων ἀτόμων, ἐν αἷς ὑπάρχει ἡ συνήθης ἀναλογία ὑγιῶν καὶ ἀσθενῶν. Εἶναι ὅμως φανερὸν ὅτι ἂν αἱ ἀσφαλιστικαὶ ἑταιρεῖαι ἐδέχοντο ἀνεξετάστως τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ ἀσφαλισθῶσιν, ἡ πελατεία αὐτῶν θὰ ἀπετελεῖτο κατὰ μέγα μέρος ἐξ ἀτόμων ἐπισφαλοῦς ὑγείας, οἵτινες ἐν γνώσει τούτου θὰ ἔσπευδον νὰ ἀσφαλισθῶσιν ὑπὲρ τῶν οἰκείων των. Ἐπὶ τοιαύτης ὁμάδος ἀσθενῶν ἀτόμων δὲν θὰ ἦσαν ἐφαρμόσιμα τὰ δεδομένα τῆς στατιστικῆς, ἡ δὲ θνησιμότης θὰ ἦτο ἐν τῇ πραγματικότητι πολὺ μεγαλυτέρα τῆς ὑπὸ τοῦ οἰκείου πίνακος προβλεπομένης ἐπὶ καταφανεῖ τοῦ ἀσφαλιστοῦ ζημίᾳ.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον αἱ ἀσφαλιστικαὶ ἑταιρεῖαι καθιέρωσαν τὴν προηγουμένην ἰατρικὴν ἐξέτασιν τῶν διὰ τὴν περίπτωσιν τοῦ θανάτου ἀσφαλιστέων. Διὰ τὰς ἐν περιπτώσει ζωῆς ἀσφαλείας ἡ ἰατρικὴ ἐξέτασις προφανῶς περιττεύει. Αἱ ἑταιρεῖαι παραιτοῦνται συνήθως τῆς ἰατρικῆς ἐξετάσεως καὶ ἐπὶ ἀσφαλειῶν ἐν περιπτώσει θανάτου ὅταν πρόκειται περὶ ὁμαδικῶν ἀσφαλειῶν, τῆς ὑποχρεωτικῆς δηλαδὴ ἀσφαλίσεως ὡρισμένης ὁμάδος ἀτόμων, ὁλοκλήρου λ.χ. τοῦ προσωπικοῦ ἐπιχειρήσεώς τινος κλπ., ὁπότε εὐνόητον ὅτι δὲν ὑπάρχει ὁ κίνδυνος τῆς κατὰ προτίμησιν ἀσφαλίσεως ἀσθενῶν, ἀφοῦ ἡ ἀσφάλεια εἶναι ὑποχρεωτικὴ δι' ὁλόκληρον τὴν ὁμάδα. Ἐπὶ πλέον δέχονται πολλάκις καὶ ἀτομικὰς ἐν περιπτώσει θανάτου ἀσφαλείας ἄνευ ἰατρικῆς ἐξετάσεως, ἀλλὰ διὰ μικρὰ συνήθως ποσὰ καὶ ὑφ' ὡρισμένους περιορισμούς, ἀποκλείουσαι λ.χ. τὴν πρὸς ἀποζημίωσιν ὑποχρέωσίν των ἐν περιπτώσει θανάτου τοῦ ἠσφαλισμένου κατὰ τὰ δύο ἢ τρία πρῶτα ἀπὸ τῆς συνομολογήσεως τῆς ἀσφαλείας ἔτη, ἢ ἂν ὁ θάνατος ἐπῆλθεν ἐξ ὡρισμένων νόσων. Παρ' ὅλην ἐν τούτοις τὴν διὰ τῆς προηγουμένης ἰατρικῆς ἐξετάσεως λαμβανομένην ὑπὸ τῶν ἀσφαλιστικῶν ἑταιρειῶν πρόνοιαν, ἡ τάσις πρὸς ἀσφάλειαν τῆς ἐπισφαλοῦς ὑγείας ἀτόμων εἶναι ἀναντίρρητος. Αἱ ἐπὶ τῆς πελατείας ἐξ γαλλικῶν ἀσφαλιστικῶν ἑταιρειῶν γενόμεναι ἐπὶ ὁλόκληρον δεκαπενταετίαν παρατηρήσεις, ἐφ' ὧν ἐβασίσθη ἡ καταρτίσασα τοὺς πίνακας θνησιμότητος A.F. (Assurés Français) καὶ R.F. (Rentiers Français) ἐπιτροπή, ἀπέδειξαν ὅτι ἡ θνησιμότης τῶν ἠσφαλισμένων ἐν περιπτώσει θανάτου ἦτο μεγαλυτέρα τῶν ἠσφαλισμένων ἐν περιπτώσει ζωῆς, μολονότι οἱ πρῶτοι εἶχον ὑποβληθῆ εἰς προηγουμένην ἰατρικὴν ἐξέτασιν, οἱ δὲ δεύτεροι ὄχι. Ἀπεδείχθη οὕτως, ὅτι ἡ ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐν περιπτώσει ζωῆς ἀσφαλισθέντων γενομένη, οὕτως εἰπεῖν, αὐτοεπιλογὴ ἦτο ἀποτελεσματικωτέρα τῆς διὰ τῆς ἰατρικῆς ἐξετάσεως γενομένης ἐπιλογῆς.

Η συνομολογησις ἀσφαλειας.—Ἡ ἀσφάλεια ζωῆς συνομολογεῖται, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ ἀσφαλιστικαὶ συμβάσεις, ἐγγράφως. Τὸ ἄρθρον 192 τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορικοῦ νόμου καθορίζει πανηγυρικὸν τύπον τῆς ἀσφαλιστικῆς συμβάσεως, τὸ καλούμενον *ἀσφαλιστήριον συμβόλαιον*, ὅπερ ἀποτελεῖ μονομερὲς ἰδιωτικὸν ἔγγραφον ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ ἀσφαλιστοῦ ἐπὶ τῇ βάσει αἰτήσεως τοῦ συμβαλλομένου, προσυπογραφομένης καὶ ὑπὸ τοῦ ἠσφαλισμένου, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ διαφόρων προσώπων. Τὸ ἀσφαλιστήριον συμβόλαιον δέον να εἶναι χρονολογημένον, νὰ φέρῃ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἀσφαλιστοῦ καὶ νὰ ἀναγράφῃ τὰ ὀνόματα τοῦ συμβαλλομένου καὶ τοῦ ἠσφαλισμένου, τὸ ἠσφαλισμένον κεφάλαιον, τοὺς ὅρους ὑφ' οὓς τοῦτο εἶναι καταβλητέον, τὸ πληρωτέον ἀσφάλιστρον καὶ τὴν ἔναρξιν καὶ λῆξιν τῆς ἀσφαλείας. Ἀλλαχοῦ ἐκδίδονται καὶ ἀσφαλιστήρια ζωῆς *εἰς*

Digitized by Google

διαταγήν, μεταβιβαζόμενα δι᾽ ἁπλῆς ὀπισθογραφήσεως. Ἀσχέτως ὅμως τῶν κινδύνων, οὓς συνεπάγεται ὁ τύπος οὗτος, αὐτὴ αὕτη ἡ διατύπωσις τοῦ ἄρθρου 192 τοῦ ἡμετέρου ἐμπορικοῦ νόμου ἀποκλείει τὴν ἔκδοσιν ἀσφαλιστηρίων εἰς διαταγήν, δι᾽ ὃ καὶ πᾶσα μεταβίβασις τῆς ἀσφαλείας δέον νὰ γνωστοποιῆται ἐγγράφως πρὸς τὸν ἀσφαλιστὴν καὶ νὰ ἀναγνωρίζηται ὑπ᾽ αὐτοῦ.

Ὡς πᾶσα ἀσφάλεια, οὕτω καὶ ἡ ἀσφάλεια ζωῆς διὰ νὰ εἶναι ἰσχυρὰ δέον νὰ ἀφορᾷ ὡρισμένον *κίνδυνον μὴ ἐπελθόντα εἰσέτι*. Διὰ τοῦτο, ἂν κατὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς ἀσφαλείας εἶχεν ἤδη ἐπέλθει ὁ θάνατος τοῦ ἠσφαλισμένου, ἡ ἀσφάλεια εἶναι ἄνευ ἀντικειμένου καὶ συνεπῶς ἀνίσχυρος. Ἂν δ᾽ ὁ συμβαλλόμενος ἐν γνώσει τοῦ θανάτου τοῦ ἠσφαλισμένου ἐζήτησε τὴν ἀσφάλειαν, ὁ ἀσφαλιστὴς ἀποκερδαίνει τὸ ἀσφάλιστρον (Ἑλληνικοῦ Ἐμπορικοῦ νόμου ἄρθρα 203 καὶ 224). Ὁ ἀσφαλιστὴς δικαιοῦται νὰ ζητήσῃ τὴν ἀκύρωσιν ἀσφαλείας κατὰ τὰς ἄνω διατυπώσεις συνομολογηθείσης, ἂν ὁ συμβαλλόμενος ἢ ὁ ἠσφαλισμένος προέβησαν κατὰ τὴν ὑποβολὴν τῆς πρὸς ἀσφάλειαν αἰτήσεώς των εἰς ψευδεῖς δηλώσεις ἢ ἀπέκρυψαν γεγονότα οὐσιώδη, ἐπιρροὴν ἔχοντα εἰς τὴν ὑγιεινὴν τοῦ ἠσφαλισμένου κατάστασιν καὶ τοὺς κινδύνους, εἰς οὓς ἡ ζωὴ αὐτοῦ εὑρίσκεται ἐκτεθειμένη, ἐντεῦθεν δ᾽ ὁ ἀσφαλιστὴς ἐμόρφωσεν ἀνακριβῆ εἰς βάρος αὐτοῦ γνώμην ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τῶν ἀναλαμβανομένων κινδύνων. Οὐδὲ δύναται νὰ ἀντιτάξῃ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ συμβαλλόμενος ἢ οἱ δικαιοδόχοι αὐτοῦ τὴν προηγηθεῖσαν ὑπὸ ἰατροῦ τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ ἀσφαλιστοῦ ἐξέτασιν τοῦ ἀσφαλιζομένου, καθόσον ἡ ἰατρικὴ ἐξέτασις εἶναι στοιχεῖον ἐσωτερικῆς τοῦ ἀσφαλιστοῦ ὑπηρεσίας καὶ δὲν δύναται ἐκ ταύτης νὰ ἀρυσθῇ δικαιώματα ὁ συμβαλλόμενος, ἰδίᾳ ὅταν οὗτος ἢ ὁ ἀσφαλιζόμενος εὑρίσκωνται ἐν δόλῳ. Συνήθως αἱ ἀσφαλιστικαὶ ἑταιρεῖαι διὰ τῶν γενικῶν ὅρων τοῦ ἀσφαλιστηρίου συμβολαίου παραιτοῦνται τοῦ δικαιώματος τῆς προσβολῆς τούτου δι᾽ ἀνακριβεῖς δηλώσεις ἢ ἀποκρύψεις ὅταν συνεπληρώθη ὡρισμένον ἀπὸ τῆς συνομολογήσεως τῆς ἀσφαλείας χρονικὸν διάστημα (συνήθως τριετία), ἐκτὸς πάντοτε τῆς περιπτώσεως προφανοῦς δόλου. Ἡ μεταβολὴ διαμονῆς, ἀσχολιῶν, καταστάσεως καὶ εἴδους βίου ἐκ μέρους τοῦ ἠσφαλισμένου δὲν ἐπιφέρει, κατὰ τὰ ἄρθρον 223 τοῦ ἐμπορικοῦ ἡμῶν νόμου, τὴν παῦσιν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀσφαλίσεως, ἐκτὸς ἐὰν τὰ γεγονότα ταῦτα ἐπέφερον τοιαύτην μεταβολὴν ἢ ἐπίτασιν τοῦ κινδύνου, ὥστε νὰ εἶναι προφανὲς ὅτι, ἐὰν ἡ νέα αὕτη τῶν πραγμάτων κατάστασις ὑφίστατο καθ᾽ ὃν χρόνον συνέστη ἡ σύμβασις, ὁ ἀσφαλιστὴς δὲν θὰ ἔδιδεν ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους τὴν συναίνεσίν του. Ἂν τυχὸν ὁ ἀσφαλιστὴς λαβὼν γνῶσιν τῆς νέας τῶν πραγμάτων καταστάσεως δὲν ἐζήτησεν ἀμέσως τὴν διάλυσιν τῆς συμβάσεως, ἡ ἀσφάλεια ἐπιφέρει πλήρη τὰ ἔννομα αὐτῆς ἀποτελέσματα. Ἐν περιπτώσει διαλύσεως τῆς ἀσφαλείας διὰ τοὺς ἄνω ἐκτεθέντας λόγους ὁ ἀσφαλιστὴς ἀποδίδει εἰς τὸν ἠσφαλισμένον, συμφώνως πρὸς τὸ μνησθὲν ἄρθρον 223 τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου, τὸ τρίτον τῶν ἀσφαλίστρων.

Ὁ ἀσφαλιστὴς ὑποχρεοῦται νὰ καταβάλῃ τὴν ἀσφαλισθεῖσαν ποσότητα ἐν περιπτώσει θανάτου τοῦ ἠσφαλισμένου, ἀνεξαρτήτως τῶν περιστάσεων, ὑφ᾽ ἃς οὗτος ἐπῆλθεν. Ἐν τούτοις τόσον οἱ ὅροι τῶν ἀσφαλιστηρίων συμβολαίων ὅσον καὶ αἱ νομοθεσίαι τῶν διαφόρων Κρατῶν καθορίζουσιν ὡρισμένας περιπτώσεις, καθ᾽ ἃς ὁ θάνατος τοῦ ἠσφαλισμένου δὲν γεννᾷ ὑποχρέωσιν τοῦ ἀσφαλιστοῦ πρὸς πληρωμὴν τοῦ ἠσφαλισμένου κεφαλαίου. Κατὰ τὸ ἄρθρον 222 τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορικοῦ νόμου ὁ ἀσφαλιστὴς δὲν ὑποχρεοῦται εἰς τὴν πληρωμὴν τῆς ἀσφαλισθείσης ποσότητος ἐὰν ὁ θάνατος τοῦ ἀσφαλίσαντος τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ζωὴν ἐπῆλθε: α′) ἐκ δικαστικῆς καταδίκης, β′) ἐκ μονομαχίας, γ′) ἐξ ἑκουσίας αὐτοκτονίας καὶ δ′) ἂν ἔσχεν ἄμεσον αἰτίαν διαπραχθὲν ὑπὸ τοῦ ἠσφαλισμένου κακούργημα ἢ πλημμέλημα, οὗ τὰς ἐπελθούσας συνεπείας ἠδύνατο οὗτος νὰ προΐδῃ. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ὁ ἀσφαλιστὴς κρατεῖ, κατὰ τὸ αὐτὸ ἄρθρον, τὸ ἀσφάλιστρον, ἐκτὸς ἐναντίας συμφωνίας. Ἡ διάταξις αὕτη τοῦ ἐμπορικοῦ ἡμῶν νόμου εἶναι ἰσχυρά, ἂν μὴ ἄλλως ὥρισται ἐν τῷ ἀσφαλιστηρίῳ συμβολαίῳ. Πλεῖσται ἐν τούτοις τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐργαζομένων ἀσφαλιστικῶν ἑταιρειῶν ἔχουσι κατὰ διάφορον τρόπον καθορίσει τὰ τῆς εὐθύνης αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἄνω περιπτώσεων. Ἰδίᾳ διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἠσφαλισμένου συνεπείᾳ *μονομαχίας* ἢ *αὐτοκτονίας*, πᾶσαι σχεδὸν αἱ ἑταιρεῖαι καθορίζουσιν ὅτι ἀπαλλάσσονται τῆς πρὸς πληρωμὴν τοῦ ἠσφαλισμένου κεφαλαίου ὑποχρεώσεως μόνον ἂν ἡ μονομαχία ἢ ἡ αὐτοκτονία ἤθελεν ἐπέλθει ἐντὸς ὡρισμένου ἀπὸ τῆς συνομολογήσεως τῆς ἀσφαλείας χρονικοῦ διαστήματος (συνήθως ἑνὸς μέχρι τριῶν ἐτῶν), καθόσον εἶναι πρόδηλον ὅτι σκοπὸς τῆς διατάξεως ταύτης εἶναι νὰ ἀποφύγῃ ὁ ἀσφαλιστὴς τὴν ἀσφάλισιν προσώπων προτιθεμένων νὰ μονομαχήσωσιν ἢ αὐτοκτονήσωσιν, βεβαίως δ᾽ οἱ τοιαύτην λαμβάνοντες ἀπόφασιν δὲν θὰ ἀναμένωσιν ἐπὶ ἔτη πολλὰ διὰ νὰ τὴν ἐκτελέσωσιν. Εἰδικώτερον ὡς πρὸς τὴν αὐτοκτονίαν, ὁ ἐμπορικὸς νόμος διακρίνει τὴν ἑκουσίαν αὐτοκτονίαν τῆς ἀκουσίας. Καὶ ἐπὶ μὲν ἑκουσίας αὐτοκτονίας ἀπαλλάσσει τὸν ἀσφαλιστὴν τῆς πρὸς καταβολὴν τοῦ ἠσφαλισμένου κεφαλαίου ὑποχρεώσεως, τοὐναντίον δ᾽ ὑποχρεοῖ τοῦτον ἐπὶ τῆς ἀκουσίας. Ἡ ἀντίληψις αὕτη τοῦ ἡμετέρου νομοθέτου εἶναι σύμφωνος πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσαν ἀρχήν, καθ᾽ ἣν ἡ ἐξαίρεσις τοῦ κινδύνου τῆς αὐτοκτονίας ἀποκλειστικὸν σκοπὸν ἔχει νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ τὴν συνομολόγησιν ἀσφαλείας ζωῆς εἰς τοὺς προτιθεμένους νὰ αὐτοκτονήσωσι, βεβαίως δ᾽ ὁ ἀκουσίως αὐτοκτονῶν οὐδεμίαν ἔχει πρόθεσιν νὰ αὐτοκτονήσῃ, ἀλλὰ προβαίνει εἰς τὸ διάβημά του τοῦτο ἐν στιγμῇ παραφροσύνης. Ἐν τούτοις ἐπειδὴ τὰ ὅρια τῆς ἑκουσίας ἢ συνειδητῆς αὐτοκτονίας καὶ τῆς ἀκουσίας ἢ ἀσυνειδήτου εἶναι ἐν τῇ πραγματικότητι λίαν δυσδιάκριτα, ἀφοῦ εἰς τὰς περισσοτέρας περιπτώσεις οἱ αὐτοκτονοῦντες εὑρίσκονται ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν ψυχικῶν παθήσεων, χωρὶς καὶ νὰ δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀσυνειδήτως ἐνεργοῦντες, λίαν ὀρθῶς πλεῖσται ἀσφαλιστικαὶ ἑταιρεῖαι κατήργησαν διὰ τῶν γενικῶν ὅρων τῶν συμβολαίων των τὴν διάκρισιν ἑκουσίας καὶ ἀκουσίας αὐτοκτονίας καὶ ἐξαιροῦσι πᾶσαν ἐν γένει αὐτοκτονίαν ἐπερχομένην ἐντὸς ὡρισμένου ἀπὸ τῆς συνομολογήσεως τῆς ἀσφαλείας χρονικοῦ διαστήματος, ἀποδίδουσαι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ πρὸς τοὺς δικαιούχους τῆς ἀσφαλείας ἄλλαι μὲν τὰ καταβληθέντα ἀσφάλιστρα, ἄλλαι δὲ τὸ μαθηματικὸν ἀπόθεμα τῆς ἀσφαλείας. Παρομοίαν ὑποχρέωσιν ἀναλαμβάνουσι συνήθως καὶ ἐν περιπτώσει θανάτου τοῦ ἠσφαλισμένου συνεπείᾳ μονομαχίας, ἐντὸς ὡρισμένου πάντοτε ἀπὸ τῆς συνομολογήσεως τῆς ἀσφαλείας χρονικοῦ διαστήματος.

Ἐπὶ πλέον τῶν ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου νόμου προβλεπομένων ὡς ἄνω περιπτώσεων ἀπαλλαγῆς τῶν ἀσφαλιστικῶν ἑταιρειῶν τῆς πρὸς καταβολὴν τοῦ ἠσφαλισμένου κεφαλαίου ὑποχρεώσεως, οἱ γενικοὶ ὅροι τῶν ἀσφαλιστηρίων συμβολαίων καθορίζουσι συνήθως καὶ ἄλλας περιπτώσεις ἐξαιρουμένων κινδύνων. Τοιοῦτος κίνδυνος ἐξαιρούμενος ὑπὸ πασῶν σχεδὸν τῶν ἑταιρειῶν εἶναι ὁ *κίνδυνος πολέμου*. Διάφορα εἶναι τὰ συστήματα, ἅτινα αἱ ἀσφαλιστικαὶ ἑταιρεῖαι ἠκολούθησαν ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ. Ἄλλαι μὲν ἅμα τῇ προσκλήσει τοῦ ἠσφαλισμένου εἰς τὰ ὅπλα ἐναντίον ξένης δυνάμεως κηρύσσουσι τὴν ἀσφάλειαν αὐτοδικαίως διαλελυμένην καὶ ἀποδίδουσιν εἰς τὸν ἠσφαλισμένον τὴν ἀξίαν τῆς ἐξαγορᾶς τῆς ἀσφαλείας, ἐφ᾽ ὅσον ὑφίσταται τοιαύτη κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ὑπὸ τὰ ὅπλα προσκλήσεως, ἄλλαι δὲ διατηροῦσι μὲν τὴν ἀσφάλειαν ἐν ἰσχύϊ, ἀλλ᾽ ἐν περιπτώσει θανάτου τοῦ ἠσφαλισμένου ἐκ τραυμάτων πολέμου ἢ ἐξ ἐπιδημικῆς συνεπείᾳ τοῦ πολέμου νόσου καταβάλλουσιν εἰς τοὺς δικαιούχους μόνον τὸ μαθηματικὸν ἀπόθεμα τῆς ἀσφαλείας ἢ τὰ καταβληθέντα ἀσφάλιστρα, εὐθυνόμεναι τοὐναντίον εἰς τὴν καταβολὴν τοῦ ἠσφαλισμένου κεφαλαίου, ἂν ὁ θάνατος τοῦ ἠσφαλισμένου ἤθελεν ἐπέλθει ἐξ ἄλλων φυσιολογικῶν λόγων. Πᾶσαι ἐν τούτοις αἱ ἑταιρεῖαι ἀναλαμβάνουσι τὴν ἐξ ὁλοκλήρου κάλυψιν τοῦ κινδύνου τοῦ πολέμου διὰ τοὺς παρ᾽ αὐταῖς ἠσφαλισμένους ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ πολέμου ἐπὶ τῇ καταβολῇ διαρκοῦντος τούτου εἰδικοῦ ἐπασφαλίστρου, ποικίλλοντος ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῆς ὑπηρεσίας ἣν ἐκτελεῖ ὁ ἠσφαλισμένος ἐν τῷ στρατεύματι. Τέλος ἄλλαι ἑταιρεῖαι ἀναλαμβάνουσιν ἀπὸ τῆς συνομολογήσεως τῆς ἀσφαλείας τὴν κάλυψιν τοῦ κινδύνου ἐνδεχομένων πολέμων ἔναντι μικροῦ σχετικῶς ἀσφαλίστρου, καταβαλλομένου καθ᾽ ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἀσφαλείας, εἴτε ἐν καιρῷ εἰρήνης εἴτε ἐν καιρῷ πολέμου.

Ἡ καταβολὴ τοῦ ἠσφαλισμένου κεφαλαίου ἐν περιπτώσει θανάτου τοῦ ἠσφαλισμένου πρὸς τοὺς δικαιούχους τῆς ἀσφαλείας γίνεται ἅμα τῇ πρὸς τὸν ἀσφαλιστὴν προσαγωγῇ τῶν ἀπαιτουμένων πρὸς νομιμοποίησίν των δικαιολογητικῶν.. Οἱ δανεισταὶ τοῦ ἀποβιώσαντος ἠσφαλισμένου οὐδὲν ἐπὶ τῆς ἀσφαλισθείσης ποσότητος ἔχουσι δικαίωμα, καθόσον κατὰ ῥητὴν τοῦ ἐμπορικοῦ ἡμῶν νόμου διάταξιν (ἄρθρον 225) «ἐν περιπτώσει θανάτου ἢ πτωχεύσεως τοῦ ἐνεργήσαντος ἐπὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ζωῆς ἢ ἐπὶ τῆς ζωῆς τρίτου προσώπου ἀσφάλισιν χρηματικοῦ ποσοῦ πληρωτέου εἰς ἄλλο πρόσωπον, καὶ ἂν τοῦτο καλῆται εἰς τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ, τὰ πλεονεκτήματα τῆς ἀσφαλίσεως μένουσιν ἀποκλειστικῶς ὑπὲρ τοῦ προσώπου τοῦ ἀναφερομένου ἐν τῷ ἀσφαλιστηρίῳ». Ἐξαίρεσις γίνεται ὑπὲρ τῶν δικαιουμένων συνεισφορᾶς ἢ νομίμου μοίρας, ὡς καὶ τῶν δικαιουμένων νὰ ζητήσωσι τὴν ἀνάκλησιν πράξεων γενομένων πρὸς καταδολίευσιν τῶν δανειστῶν, ὑπὲρ ὧν πάντων τὸ αὐτὸ ὡς ἄνω ἄρθρον ἐπιφυλάσσει πᾶν νόμιμον δικαίωμα, ἀλλὰ μόνον ἐπὶ τῶν καταβληθέντων ὑπὸ τοῦ ἠσφαλισμένου ἀσφαλίστρων, οὐχὶ δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ ὅλου ἠσφαλισμένου κεφαλαίου.

Πολλάκις αἱ ἀσφαλιστικαὶ ἑταιρεῖαι συνομολογοῦσιν *ἀσφαλείας μετὰ συμμετοχῆς τῶν ἠσφαλισμένων εἰς τὰ κέρδη* αὐτῶν. Τὸ ἀσφάλιστρον τῶν τοιούτων ἀσφαλειῶν εἶναι κατὰ κανόνα κατὰ 10 % ὡς ἔγγιστα μεγαλύτερον τῶν συνήθων. Ἡ διανομὴ τῶν ἀναλογούντων εἰς τοὺς ἠσφαλισμένους μερισμάτων γίνεται συνήθως κατὰ τριετίαν, οἱ δ᾽ ἠσφαλισμένοι ἔχουσι τὸ ἐκλεκτικὸν δικαίωμα εἴτε νὰ λάβωσι τὸ μέρισμά των τοῖς μετρητοῖς, εἴτε νὰ διαθέσωσι τοῦτο ὡς ἐνιαῖον ἀσφάλιστρον εἰς αὔξησιν τοῦ ἠσφαλισμένου κεφαλαίου ἢ εἰς ἐλάττωσιν τῶν ὑπολειπομένων μέχρι τῆς λήξεως τῆς ἀσφαλείας ἐτησίων δόσεων ἀσφαλίστρων.

Ὁλόκληρος ὁ μηχανισμὸς τῆς ἀσφαλιστικῆς ἐπιχειρήσεως βασίζεται ἐπὶ τῆς προκαταβολῆς τῶν ἀσφαλίστρων πρὸς τὸν ἀσφαλιστὴν καὶ τῆς ὑπ᾽ αὐτοῦ ἐκτοκίσεως τούτων. Πρόδηλον συνεπῶς ὅτι, ἐπὶ ἀσφαλειῶν ἐπὶ ἐτησίῳ ἀσφαλίστρῳ, μόνον ἐφ᾽ ὅσον τὰ ἀσφάλιστρα καταβάλλονται τακτικῶς ὑπὸ τῶν συμβαλλομένων εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνταποκριθῇ ὁ ἀσφαλιστὴς εἰς τὰς ὑπ᾽ αὐτοῦ ἀναληφθείσας ὑποχρεώσεις. Τί γενήσεται ὅμως ἂν ὁ συμβαλλόμενος διακόψῃ τὴν πληρωμὴν τῶν ἀσφαλίστρων του; Ἡ δικαστικὴ διεκδίκησις τῶν ὀφειλομένων ἀσφαλίστρων ἀπεδείχθη πρακτικῶς ἀνέφικτος, δι᾽ ὃ καὶ γενικῶς ἐγένετο δεκτόν, ὅτι ὁ ἀσφαλιζόμενος δικαιοῦται νὰ διακόψῃ κατ᾽ ἀρέσκειαν τὴν καταβολὴν τῶν ἀσφαλίστρων—ἐκτὸς τῆς πρώτης ἐτησίας δόσεως, ἥτις εἶναι πάντοτε ἀπαιτητή—, ἀλλ᾽ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει καὶ ἡ ἀσφάλεια ἀτονεῖ αὐτοδικαίως καὶ ὁ ἀσφαλιστὴς ἀπαλλάσσεται τῆς ὑποχρεώσεως πρὸς πληρωμὴν τῆς ἀσφαλισθείσης ποσότητος ἐν περιπτώσει θανάτου τοῦ ἠσφαλισμένου. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ καταβληθέντα ἀσφάλιστρα δὲν εἶναι βεβαίως δυνατὸν νὰ ἐπιστραφῶσι ταῦτα πρὸς τὸν συμβαλλόμενον, ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἀσφαλιστὴς διέτρεξε τὸν κίνδυνον ἀποζημιώσεως. Καὶ ἐὰν μὲν δὲν ἔχῃ συμπληρωθῇ τριετὴς καταβολὴ ἀσφαλίστρων, ὁ ἀσφαλιστὴς ἀποκερδαίνει τὰ καταβληθέντα, πρὸς κάλυψιν τῶν ἀρχικῶν αὐτοῦ δαπανῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν προμηθειῶν καὶ ἄλλων τῶν πρακτόρων ἀμοιβῶν, αἵτινες λόγῳ τοῦ συναγωνισμοῦ εἶναι σοβαρῶς ηὐξημέναι καὶ βαρύνουσι πάντοτε τὰς πρώτας δόσεις τῶν ἀσφαλίστρων. Ἐὰν δὲ τοὐναντίον ὁ συμβαλλόμενος ἔχει καταβάλει τρεῖς τοὐλάχιστον πλήρεις ἐτησίας δόσεις, δὲν ὑφίσταται παντελῆ τῶν δικαιωμάτων του ἀπώλειαν, ἀλλ᾽ ἐπέρχονται κατ᾽ ἐκλογὴν αὐτοῦ αἱ ἑπόμεναι συνέπειαι: α′) ἡ ἀσφάλεια παραμένει ἐν ἰσχύϊ, ἀλλὰ διὰ κεφάλαιον μειωμένον, χωρὶς ὁ συμβαλλόμενος νὰ ὑποχρεοῦται εἰς περαιτέρω καταβολὴν ἀσφαλίστρων *(συμβόλαιον ἐλεύθερον περαιτέρω καταβολῶν)* ἢ β′) ἡ ἀσφάλεια διαλύεται ὁριστικῶς καὶ ἐπιστρέφεται εἰς τὸν συμβαλλόμενον ἡ καλουμένη *ἀξία ἐξαγορᾶς* τοῦ συμβολαίου. Ἡ ἀξία τῆς ἐξαγορᾶς ἀποτελεῖ συνήθως τὰ 70—90 % τοῦ μαθηματικοῦ ἀποθέματος τῆς ἀσφαλείας κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς διακοπῆς τῶν καταβολῶν, τὸ δὲ κεφάλαιον τοῦ ἐλευθέρου περαιτέρω καταβολῶν συμβολαίου εἶναι τὸ ἀντιστοιχοῦν εἰς τὴν ἀξίαν τῆς ἐξαγορᾶς *θεωρουμένην ὡς ἐνιαῖον ἀσφάλιστρον* διὰ τὸ ὑπόλοιπον μέχρι τῆς λήξεως τῆς ἀσφαλείας χρονικὸν διάστημα.

Ἐν τούτοις ἐπειδὴ ὁ ὑπολογισμὸς οὗτος δὲν εἶναι εὐχερῶς ἀντιληπτὸς ὑπὸ τῶν συμβαλλομένων καὶ δύναται νὰ προκαλέσῃ παρεξηγήσεις, αἱ ἀσφαλιστικαὶ ἑταιρεῖαι κατέφυγον, ἐπὶ τῶν μεικτῶν ἰδίᾳ ἀσφαλειῶν, εἰς ἕτερον ἁπλούστερον ὑπολογισμόν, καταλήγοντα συνήθως εἰς τὸ αὐτὸ περίπου ἐξαγόμενον. Εὑρίσκουσι δηλαδὴ πρῶτον τὸ κεφάλαιον τοῦ ἐλευθέρου περαιτέρω καταβολῶν συμβολαίου ἐν τῇ ἀκριβεῖ ἀναλογίᾳ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν καταβληθεισῶν δόσεων πρὸς τὸν ὅλον ἀριθμὸν τῶν δόσεων, ἃς ὤφειλε νὰ καταβάλῃ ὁ συμβαλλόμενος· ἂν λ. χ. πρόκειται περὶ ἀσφαλείας δραχ. 100.000 εἰκοσαετοῦς διαρκείας καὶ κατεβλήθησαν μόνον 5 ἐτήσιαι δόσεις, τὸ κεφάλαιον τοῦ ἐλευθέρου συμβολαίου ἀνέρχεται εἰς τὰ $^5/_{20}$ ἢ τὸ $^1/_4$ τοῦ ἀρχικοῦ, ἤτοι δρ. 25.000. Εἶτα ἐκ τοῦ οὕτως εὑρεθέντος κεφαλαίου ἐξευρίσκουσι τὴν ἀξίαν τῆς ἐξαγορᾶς, προεξοφλοῦσαι τὸ κεφάλαιον τοῦτο διὰ τὸ ὑπολειπόμενον μέχρι τῆς λήξεως τῆς ἀσφαλείας χρονικὸν διάστημα ἐπὶ τῷ ὑπὸ τοῦ ἀσφαλιστηρίου συμβολαίου καθοριζομένῳ ἐπιτοκίῳ, συνήθως 5 - 6 %.

Πρὸς διευκόλυνσιν τῶν πελατῶν των εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τῶν καταβολῶν των αἱ ἀσφαλιστικαὶ ἑταιρεῖαι παρέχουσιν εἰς τοὺς συμπληρώσαντας τριετῆ καταβολὴν *δάνεια* ἐπ᾽ ἐνεχύρῳ τοῦ συμβολαίου των μέχρι ποσοῦ ἴσου κατ᾽ ἀνώτατον ὅρον πρὸς τὴν ἀξίαν τῆς ἐξαγορᾶς, ἐπὶ μικρῷ συνήθως τόκῳ καταβαλλομένῳ ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἀσφαλίστρου. Τὸ κεφάλαιον τοῦ δανείου, ἐφ᾽ ὅσον δὲν ἐξοφληθῇ προηγουμένως, ἀφαιρεῖται κατὰ τὴν ἐξόφλησιν τῆς ἀσφαλείας ἐκ τοῦ ἠσφαλισμένου κεφαλαίου.

Ἑταιρεῖαί τινες καθιέρωσαν διὰ τῶν γενικῶν ὅρων τῶν συμβολαίων των τὴν καλουμένην *αὐτόματον παράτασιν* τῆς ἀσφαλείας. Ἐν περιπτώσει δηλαδὴ διακοπῆς τῆς πληρωμῆς τῶν ἀσφαλίστρων συμβολαίου συμπληρώσαντος τριετῆ καταβολήν, ἀντὶ νὰ προβῶσι, κατὰ τὰ προειρημένα, εἰς τὴν μείωσιν τοῦ ἠσφαλισμένου κεφαλαίου διατηροῦσι τὴν ἀσφάλειαν ἐν πλήρει ἰσχύϊ, χρεοῦντες ταύτην ὑπὸ τύπον δανείου διὰ τῶν ἑκάστοτε ληξιπροθέσμων ἀσφαλίστρων καὶ τῶν τόκων αὐτῶν, καὶ τοῦτο μέχρις ὁλοσχεροῦς ἐξαντλήσεως τῆς ἀξίας τῆς ἐξαγορᾶς, ὁπότε ἡ ἀσφάλεια διαλύεται ὁριστικῶς, χωρὶς ὁ ἠσφαλισμένος νὰ ἔχῃ δικαίωμά τι

Digitized by Google

ἐξ αὐτῆς. Ἄκυρον συμβόλαιον δύναται νὰ ἐπανέλθῃ ἐν ἰσχύϊ ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας προβλεπομένης ὑπὸ τῶν γενικῶν ὅρων αὐτοῦ, ἐφ᾽ὅσον κατόπιν νέας ἰατρικῆς ἐξετάσεως τοῦ ἠσφαλισμένου ἐξακριβωθῇ ὅτι οὗτος εὑρίσκεται εἰσέτι ὑπὸ τὰς αὐτὰς ὑγιεινὰς συνθήκας, ὑφ᾽ ἃς ἐγένετο ἀρχικῶς δεκτὴ ἡ ἀσφάλειά του καὶ κατεβλήθησαν ἐντόκως τὰ καθυστερούμενα ἀσφάλιστρα.

Πᾶσα ἀγωγὴ πηγάζουσα ἐκ τῆς συμβάσεως τῆς ἐπὶ τῆς ζωῆς ἀσφαλίσεως *παραγράφεται*, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 195 τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορικοῦ νόμου, διὰ τῆς παρελεύσεως τριῶν ἐτῶν ἀρχομένων ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ἔτους ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐγεννήθη ἡ ἀγωγή. Θ. Α. ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ

—[ΙΑΤΡ.] Τὸ ζήτημα τῆς ἰατρικῆς ἐν τῇ ἀσφαλείᾳ τῆς ζωῆς ὑπῆρξεν ἀπὸ μακροῦ ἐν τῇ ξένῃ προσφιλὲς ἀντικείμενον πλείστων σπουδαιοτάτων μονογραφιῶν, διὰ δὲ τὸ διαρκῶς ἐπίκαιρον αὐτοῦ καὶ θέμα πανεπιστημιακῶν μαθημάτων (πβλ. Einführung in die Versicherungsmedizin. Vorlesungen v. Prof. Grober)· εἰδικὰ δὲ περιοδικὰ καὶ στατιστικοὶ λεπτομερεῖς πίνακες (πβλ. Medico-actuarial mortality Charts. Boston) συμπληροῦσιν ὁσημέραι τὰ τῆς σπουδῆς τοῦ εἰδικοῦ τούτου κλάδου τῆς ἰατρικῆς, ὅστις συνεχῶς ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον προάγεται. Ἡ λεπτομερὴς ὅμως ἔκθεσις τῶν πορισμάτων τῶν μελετῶν τούτων, σχετικῶς πρὸς πάντα τὰ ἰατρικά, ἰατροδικαστικὰ καὶ στατιστικὰ ἐν γένει ζητήματα ἀπαιτεῖ διεξοδικὴν μελέτην, ἥτις ἤθελεν ἀγάγει μακρὰν καὶ κυρίως ἤθελεν ἐνδιαφέρει τοὺς εἰδικῶς περὶ ταῦτα ἀσχολουμένους, οἵτινες, ὡς εἰκός, καὶ δύνανται νὰ ἀνατρέξωσιν εἰς αὐτὰς ταύτας τὰς πηγὰς καὶ τὰ βοηθήματα, ὧν τινων τοὺς τίτλους παραθέτομεν· δι᾽ ὃ καὶ ἀρκούμεθα ἐν τῷ παρόντι ἄρθρῳ ὅπως ἐξετάσωμεν μόνον ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν γενικά τινα σημεῖα, ἀφορῶντα εἰς τὴν ἰατρικὴν τῆς ἀσφαλείας τῆς ζωῆς, ἰδίᾳ ὑπὸ πρακτικὴν ἔποψιν, ἀφ᾽ ἑτέρου δέ, λεπτομερέστερόν πως, ἔνια τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερόντων εἰδικῶν θεμάτων αὐτῆς, ὧν ἡ γνῶσις παρίσταται ἀπαραίτητος, δεδομένης τῆς καταπληκτικῆς διαδόσεως τῆς ἀσφαλείας τῆς ζωῆς καθ᾽ ἅπασαν τὴν χώραν ἡμῶν μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν μικροτάτων χωρίων, ἔνθα οἱ ἰατροὶ εὕρηνται καθ᾽ ἡμέραν ὑποχρεωμένοι νὰ ἐξετάζωσι πρὸς ἀσφάλειαν οὐκ ὀλίγα ἄτομα.

Ὡς εἴρηται ἤδη, τὸ δικαίωμα τῆς λήψεως τοῦ ἠσφαλισμένου ποσοῦ ἀποκτᾷ ὁ ἠσφαλισμένος, καὶ φυσικῷ τῷ λόγῳ οἱ περὶ ὧν ἡ ἀσφάλεια, διὰ συμβολαίου συνομολογουμένου μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς ἑταιρείας, δι᾽ οὗ ὑποχρεοῦται οὗτος μὲν ὅπως πληρώνῃ (ἐτησίως, ἑξαμηνιαίως, τριμηνιαίως) καὶ ἐπὶ χρονικὸν διάστημα ἐκ τῶν προτέρων καθωρισμένον (15, 20, 25 ἐτῶν ἢ ἰσοβίως) ποσόν τι χρηματικόν, τὰ καλούμενα *ἀσφάλιστρα*, ἡ δ᾽ ἑταιρεία νὰ καταβάλῃ τὸ ἠσφαλισμένον ποσόν, εἴτε ἀμέσως ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ ἠσφαλισμένου, εἴτε μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ὡρισμένου χρονικοῦ διαστήματος, ἢ εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν ἠσφαλισμένον, εὑρισκόμενον εἰσέτι κατὰ τὴν λῆξιν ἐν ζωῇ, ἢ εἰς τοὺς ὑπὲρ ὧν ἡ ἀσφάλεια, ἂν οὗτος ἀπέθανεν.

Τούτου δοθέντος συμφέρει τῇ ἑταιρείᾳ, ὅπως ὁ ἠσφαλισμένος εὕρηται ἐν ζωῇ τουλάχιστον μέχρι τοῦ χρόνου τῆς λήξεως τῆς ἀσφαλείας αὐτοῦ καὶ μετὰ τὴν καταβολὴν ὅλων τῶν συνομολογηθέντων ἀσφαλίστρων, ἵνα μὴ αὐτη, ἐν περιπτώσει πρωΐμου θανάτου, ἀναγκασθῇ, ὅπως καταβάλῃ τὸ ὅλον ἠσφαλισμένον ποσόν, οὐ μόνον ἄνευ τοῦ συνήθους μικροῦ κέρδους, ὅπερ ἀνέμενεν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ σημαντικῇ ζημίᾳ αὐτῆς. Ἀκριβῶς δ᾽ ὁ κίνδυνος τῆς ἀσφαλιστικῆς ἑταιρείας ἔγκειται εἰς τὸν θάνατον τοῦτον τοῦ ἠσφαλισμένου, τὸν ἐπελθόντα οὐχὶ συνῳδὰ πρὸς τοὺς ὑπολογισμοὺς θνητότητος ἀναλόγως τῇ ἡλικίᾳ αὐτοῦ, ἐφ᾽ ὧν καὶ κυρίως ἐρείδεται ὁ ὅλος τῶν ἀσφαλειῶν ζωῆς ὀργανισμός, ἀλλὰ πρωϊμώτερον. Κατὰ ταῦτα, ἡ μεσολάβησις τοῦ ἰατροῦ ἐν τῇ ἀσφαλείᾳ τῆς ζωῆς παρίσταται ὅλως φυσικὴ καὶ ἀπαραίτητος, προκειμένου περὶ οἰκονομικῆς πράξεως στηριζομένης κυρίως ἐπὶ τῆς δυνατῆς διαρκείας τῆς ζωῆς ἀνθρώπου τινὸς ἀπὸ ὡρισμένης τινὸς ἡμέρας, δεδομένου ὄντος ὅτι ἐκτὸς τυχαίων καὶ ἐπαγγελματικῶν ἀτυχημάτων ὁ θάνατος προέρχεται πάντοτε ἐκ νόσου. Δι᾽ ὃ καὶ αἱ ἀσφαλιστικαὶ ἑταιρεῖαι ζωῆς πάντας τοὺς πρὸς ἀσφάλειαν προσερχομένους ὑποβάλλουσιν εἰς λίαν λεπτομερῆ ἐξέτασιν τῆς ὑγιείας αὐτῶν δι᾽ ἰδίων *ἐμπίστων ἰατρῶν* (médecins de confiance, Vertrauensärzte), οἵτινες μετ᾽ ἐξέτασιν τοῦ κινδύνου, ἔλεγχον τοῦ ἀμνηστικοῦ, καθορισμὸν τῆς παρούσης καταστάσεως τῆς ὑγιείας, προγιγνώσκοντες κατὰ τὸ δυνατὸν τὴν πιθανὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς, ποιοῦνται ἐπιλογήν, ἀποδεχόμενοι μὲν τοὺς ὑγιεῖς ἢ τοὺς παρουσιάζοντας τὰς εὐνοϊκωτέρας συνθήκας, ὅπως ἐπὶ μακρὸν ζήσωσιν, ἀπορρίπτοντες δὲ τοὺς τὰ ἐναντία ἐμφανίζοντας. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι οὐδὲν ἀβεβαιότερον τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς διαρκείας τῆς ζωῆς ἀτόμου τινός, διότι αὕτη εἶναι ἀλγεβρικὴ ἐξίσωσις ἧς ὁ ἄγνωστος (Χ) παραμένει τοιοῦτος μέχρι τῆς ὥρας τοῦ θανάτου· ἐν τούτοις εἶναι ἀφ᾽ ἑτέρου καὶ ἀποδεδειγμένον στατιστικῶς, ὅτι ἡ θνητότης μεγάλου ἀριθμοῦ ἀτόμων τῆς αὐτῆς ἡλικίας εἰς ἐλαχίστας κυμάνσεις ὑπόκειται. Ἐπὶ τῆς ὁπωσδήποτε λοιπὸν σταθερᾶς ταύτης θνητότητος πληθύος ἀτόμων τῆς αὐτῆς ἡλικίας στηρίζεται ὁ καθορισμὸς τῶν ἀσφαλίστρων καὶ σχεδὸν ὁ ὅλος τῆς ἀσφαλείας τῆς ζωῆς ὀργανισμός, θνητότητος μάλιστα πολλῷ εὐνοϊκωτέρας διὰ τὴν ἑταιρείαν τῆς συνήθως καὶ κοινῇ ἀπαντωμένης, ἀφοῦ πάντες οἱ προσλαμβανόμενοι πρὸς ἀσφάλειαν ἔχουσιν ἤδη ἀποδειχθῇ διὰ τῆς ἰατρικῆς ἐξετάσεως ὑγιῶς ἔχοντες.

Δῆλον ἄρα ὁποίαν ἐξαιρετικῶς ἐμπιστευτικὴν θέσιν κατέχει ὁ ἰατρὸς ἐν τῇ ἀσφαλείᾳ τῆς ζωῆς καὶ ὁποίας σημασίας διὰ τὸ οἰκονομικὸν μέλλον τῆς ἀσφαλιστικῆς ἑταιρείας τυγχάνει ἡ ἐπιλογὴ τῶν ἐμπίστων ἰατρῶν, οὐ μόνον μεταξὺ τῶν μᾶλλον πεπαιδευμένων, τῶν μᾶλλον ἀκεραίων καὶ εὐσυνειδήτων, ἀλλὰ καὶ τῶν εἰδικώτερον μορφωθέντων ἐν τῇ ἰατρικῇ τῶν ἀσφαλειῶν τῆς ζωῆς. Δι᾽ ὃ καὶ ὁ μετ᾽ ἐπιλογὴν διοριζόμενος ἰατρὸς θεωρεῖται ἔμπιστον πρόσωπον αὐτῆς ταύτης τῆς ἑταιρείας καὶ ὅλως ἀνεξάρτητος τῶν κατὰ τόπους ἀντιπροσώπων ἢ πρακτόρων αὐτῆς, ἐφ᾽ ὅσον οὗτος μετ᾽ εὐσυνειδησίας, ζήλου καὶ ἀκριβείας ἐξυπηρετεῖ τὰ συμφέροντα αὐτῆς. Διὰ τοῦτο δ᾽ ἀκριβῶς καὶ ἀμείβεται οὗτος ὑπὸ τῆς ἑταιρείας πάντοτε, ἀνεξαρτήτως ἂν ὁ ἐξετασθεὶς ὑπ᾽ αὐτοῦ ἀσφαλιστέος ἐγένετο δεκτὸς πρὸς ἀσφάλειαν ἢ οὔ.

Η ἐξέτασις τοῦ ἀσφαλιστέου.—Κανονικῶς πάντα προσερχόμενον πρὸς ἀσφάλειαν αἱ ἑταιρεῖαι ἢ οἱ κατὰ τόπους ἀντιπρόσωποι αὐτῆς μετὰ τὴν λῆψιν τῆς πρὸς τοῦτο γραπτῆς *αἰτήσεώς* των παρουσιάζουσιν εἰς τὸν ἔμπιστον ἰατρὸν (ἢ εἰς 2 ἢ καὶ περισσοτέρους, ἂν τὸ ἠσφαλισμένον ποσὸν εἶναι μέγα) πρὸς λεπτομερῆ ἐξέτασιν. Συνήθως δὲ συνοδεύει τοῦτον ἀντιπρόσωπος τῆς ἑταιρείας, δι᾽ οὗ ὁ ἰατρὸς βεβαιοῦται περὶ τῆς ταυτότητος τοῦ ἀσφαλιστέου, διότι οὐχὶ σπανία ἐμφανίζεται ἐν τοῖς χρονικοῖς τῶν ἀσφαλειῶν ἡ πλαστοπροσωπία, προσερχομένου πρὸς ἐξέτασιν ἑτέρου ὑγιοῦς ἢ νεαρωτέρου ἀτόμου, ἀντὶ τοῦ ἀσφαλιστέου. Καὶ παρ᾽ ἡμῖν δὲ συνέβη τοιοῦτον διὰ ξένην ἑταιρείαν, παρουσιασθέντος ἐν Πάτραις καὶ ἐξετασθέντος ὑγιοῦς ἀτόμου, ἀντὶ τοῦ πραγματικοῦ ἀσφαλιστέου φυματικοῦ, ὅστις μετ᾽ ὀλίγον ἀπέθανεν ἐν Ζακύνθῳ. Εἰς περιπτώσεις ὅμως, καθ᾽ ἃς ὁ ἀσφαλιστέος προσέρχεται μόνος τῷ ἰατρῷ, ὀφείλει νὰ προσαγάγῃ καὶ παραδώσῃ τῷ ἰατρῷ τὸ ὑπὸ τῆς ἑταιρείας συμπεπληρωμένον ἔντυπον, τὸ καλούμενον *δελτίον ταυτότητος* ἢ *ἀναγνωρίσεως*, ὅπερ ὁ ἀσφαλιστέος ὑπογράφει πρὸ τοῦ ἰατροῦ, παραβαλλομένης εἶτα τῆς ὑπογραφῆς ταύτης πρὸς τὴν τῆς γενομένης αἰτήσεως αὐτοῦ. Τὴν ἀρχέγονον ταύτην πιστοποίησιν τῆς ταυτότητος φρόνιμον εἶναι ἵνα ἐπικυροῖ ἡ ἐπίδειξις τοῦ δημοτικοῦ ἢ ἀπολυτηρίου τοῦ στρατοῦ, ἐφ᾽ ὧν εὕρηται ἐπικεκολλημένη ἡ φωτογραφία τοῦ κτήτορος.

Ἀλλ᾽ ὁ ἔμπιστος ἰατρὸς δέον πρὸ παντὸς νὰ ἔχῃ ὑπ᾽ ὄψει, ὅτι ἡ σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὸν ὑπὸ ἐξέτασιν ἀσφαλιστέον εἶναι ἐκ διαμέτρου ἀντίθετος πρὸς τὴν συνήθη τοῦ ἰατροῦ πρὸς πάντα ἄρρωστον ἢ πελάτην αὐτοῦ. Διότι ἐν μὲν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει ὁ ἄρρωστος ἢ ὁ ἐξεταζόμενος, ὡς τὰ πολλὰ γνωστός, προσπαθεῖ ἵνα παράσχῃ αὐτῷ πᾶσαν δυνατὴν πληροφορίαν περὶ τῆς ἀσθενείας αὐτοῦ, οὐχὶ δὲ σπανίως μάλιστα ὑπερβάλλων ἐπιχειρεῖ νὰ παραστήσῃ ταύτην σοβαρωτέραν, ἵνα ὁ ἰατρὸς δυνηθῇ νὰ θέσῃ ἀκριβεστέραν τὴν διάγνωσιν, τοὐναντίον δ᾽ ἐν τῇ ἐξετάσει ἀσφαλιστέων ὁ ἐξεταζόμενος συνήθως εἶναι ἄγνωστος τῷ ἰατρῷ, ἔχει δὲ μέγιστον ἐνδιαφέρον ἵνα πιστευθῇ ὡς διατελῶν ἐν ἀρίστῃ καταστάσει ὑγιείας καὶ ἀποπλανήσῃ τὸν ἰατρόν. Ὁ δόλος εἶναι συνηθέστατος καὶ ὁ ἰατρὸς δέον πάντοτε νὰ ἐξετάζῃ τὴν ἠθικὴν ἐντύπωσιν τὴν ἐκ τοῦ ἀσφαλιστέου καὶ νὰ εὕρηται πάντοτε ἐν ἐπιφυλακῇ. Τὸ ἀκόλουθον μικρὸν παράδειγμα ἐκ τῶν πολλῶν, ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Legrand du Saulle δεικνύει πόσον ἐσκεμμένως προσάγουσι πρὸς ἀσφάλειαν βαρέως πάσχοντα ἄτομα. Δύο ἀδελφοί, λέγει, προσῆλθον εἰς ψυχίατρον τῶν Παρισίων, ὁ δὲ πρεσβύτερος εἰσέρχεται πρῶτος παρὰ τῷ ἰατρῷ καὶ παρακαλεῖ αὐτόν, ὅπως μετὰ προσοχῆς ἐξετάσῃ τὸν ἄρρωστον: «Δὲν ἔχει τίποτε, λέγει, ἐν τούτοις δὲν εἶναι πλέον ὁ ἴδιος». Μετὰ τὴν λεπτομερῆ ἐξέτασιν ὁ αὐτὸς παρακαλεῖ τὸν ἰατρὸν ἵνα τῷ εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ ἀδελφοῦ του, οὗτος δὲ τὸν διαβεβαιοῖ ὅτι πρόκειται περὶ ἀρχομένης γενικῆς παραλύσεως, ἥτις θέλει λήξει κακῶς ἐντὸς 3—4 ἐτῶν. Οἱ πελάται ἐξηφανίσθησαν, ἀλλ᾽ ἐπετεύχθη ἀσφάλεια 100,000 φράγκων ἐπὶ τοῦ ἀσθενοῦντος, τρία δ᾽ ἔτη βραδύτερον ὁ ἀδελφὸς εἰσέπραττε τὸ ἐκ τῆς κλοπῆς ἐκείνης ποσόν. Τοιαῦτα παραδείγματα εἶναι οὐχὶ σπάνια. (Πρβλ. *J. Francis,* A chronicle of Life insurance καὶ *C. Walford,* The insurance guide and Handbook). Σημαντικώτατον δ᾽ ἐπὶ τούτοις εἶναι, ὅτι προκειμένου περὶ ἀσφαλείας ζωῆς ἀπαιτεῖται ὅπως ὁ ἰατρὸς ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ ἐξετάσει ἐκφέρῃ τὴν ὁριστικὴν αὐτοῦ κρίσιν περὶ ἀποδοχῆς ἢ ἀπορρίψεως τοῦ ἀσφαλιστέου. Σπανιώτερον δὲ μάλιστα ὁ ἰατρὸς ἔχει νὰ διαγνώσῃ καὶ ἀντίθετον ἀπάτην ἐνίων ἀσφαλιστέων, ὑγιῶν μὲν ἀλλὰ προσπαθούντων νὰ ἐμφανίσωσιν ἑαυτοὺς ἀσθενεῖς ἢ πάσχοντας ἐκ πολλαπλῶν καὶ βαρέων νοσημάτων, ὁπόταν παρὰ τὴν αὐτῶν θέλησιν προσέρχωνται εἰς ἀσφάλειαν ἢ δι᾽ οἱονδήποτε λόγον οὐδόλως ἐπιθυμοῦσι πλέον νὰ ἀσφαλισθῶσιν.

Τὰ ἐκ τῆς ἐξετάσεως τοῦ ἀσφαλιστέου πορίσματα ὁ ἰατρὸς ἀναγράφει ἐπὶ εἰδικοῦ ἐντύπου, χορηγουμένου ὑπὸ τῆς ἑταιρείας, οὗ τὸ μὲν πρῶτον μέρος αἱ *δηλώσεις* (Declarations-Personal statements), περιλαμβάνει τὸ ἱστορικὸν ἐν γένει τοῦ ἀσφαλιστέου *(ὄνομα, ἐπώνυμον, ἐπάγγελμα, κληρονομικόν, ἀναμνηστικόν, προηγηθεῖσαι νόσοι, ἐγχειρήσεις, δαμαλισμός, στρατιωτικὴ ὑπηρεσία, κατάχρησις οἰνοπνευμάτων* ἢ *ναρκωτικῶν* (μορφίνη κτλ.), *προηγούμεναι ἀσφάλειαι* κτλ., καὶ διὰ τὰς γυναῖκας εἰδικώτερον *κύησις, τοκετοί, ἐκτρώσεις, λοχεία, γαλουχία, παῦσις ἐμμήνων κτλ.)*. Αἱ δηλώσεις αὗται δύνανται νὰ γραφῶσι καὶ ὑπ᾽ αὐτοῦ τοῦ ἀσφαλιστέου, συνήθως ὅμως γράφονται τῇ ὑπαγορεύσει τοῦ ἀσφαλιστέου ὑπ᾽ αὐτοῦ τοῦ ἐμπίστου ἰατροῦ, ὅστις συνυπογράφει ταύτας μετὰ τοῦ ἀσφαλιστέου. Ἡ εὐθύνη τῶν δηλώσεων βαρύνει αὐτὸν τοῦτον τὸν ἀσφαλιστέον, ὅστις δέον νὰ γνωρίζῃ ὅτι ψευδεῖς δηλώσεις καθιστῶσι τὴν ἀσφάλειαν ἄκυρον. Ἰδίας ὅλως, ὡς εἰκός, σημασίας εἶναι ἡ γνῶσις τῶν προηγουμένων νόσων, διὸ καὶ ἀπαιτεῖται ἀπαραιτήτως ἡ *ἀνίχνευσις* τοῦ οἰκογενειακοῦ ἰατροῦ καὶ τῆς διευθύνσεως αὐτοῦ, διότι συχνάκις δι᾽ εὐνοήτους λόγους ἐπιμελῶς ἀποκρύπτουσι τοῦτον οἱ ἀσφαλιστέοι.

Ἐν τῷ β′ μέρει τοῦ ἐντύπου, τῷ *πιστοποιητικῷ τοῦ ἰατροῦ* (Certificat du médecin de confiance-Vertrauensärtlicher Attest-Confidential medical report), περιλαμβάνονται αἱ ἐρωτήσεις αἱ σχετικαὶ πρὸς τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῆς ὑγιείας τοῦ ἀσφαλιστέου. Συμφώνως δὲ ταῖς τεθειμέναις ἐρωτήσεσιν ἐξετάζονται ἡ πραγματικὴ ἡλικία αὐτοῦ, ἂν δηλαδὴ αὕτη κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἰατροῦ ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν δηλωθεῖσαν, τὸ ὕψος τοῦ ἀναστήματος, ἡ περίμετρος τοῦ θώρακος, τῆς κοιλίας καὶ τοῦ τραχήλου, ἡ ὑγιεία τῶν γονέων (fortes creantur fortibus et bonis, ἔγραφεν ὁ Ὁράτιος) τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ καὶ ἡ θνητότης αὐτῶν, εἶτα δὲ καὶ τὰ διάφορα ὀργανικὰ συστήματα τοῦ σώματος λεπτομερῶς καὶ ἐπιμελῶς (ἀναπνευστικόν, κυκλοφορικόν, πεπτικόν, οὐροποιητικο-γεννητικόν, νευρικόν, αἰσθητήρια, δέρμα, ἐξανθήματα, οὐλαί, μῦς, ὀστᾶ, ἀνωμαλία σπονδυλικῆς στήλης κ.λ.π.). Οἱ ἄπειροι περὶ τὴν ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς ἰατροὶ ἐν ἀρχῇ δυσφοροῦσιν ὡς τὰ πολλὰ διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐν τοῖς ἐντύποις τούτοις τῆς ἑταιρείας ἐρωτήσεων, ἀλλ᾽ ὁ ἐντριβέστερος γνωρίζει καὶ κατανοεῖ σαφῶς τὴν ἀνάγκην τῶν διατυπώσεων τούτων, τῶν ἐπιβληθεισῶν ἐκ μακρᾶς ἤδη πείρας.

Μετὰ τὴν πλήρη καὶ ἐπιμελῆ ἐξέτασιν πάντων τῶν ὀργανικῶν συστημάτων ἐπιβάλλεται τέλος τῷ ἐμπίστῳ ἰατρῷ ἡ ὁριστικὴ κρίσις περὶ τῆς παραδοχῆς ἢ μὴ τοῦ ἐξετασθέντος ἀσφαλιστέου. Αὕτη δέον νὰ στηρίζηται οὐχὶ μόνον ἐπὶ τῆς παρούσης καταστάσεως τῆς ὑγιείας, ἀλλ᾽ ἐξ ἴσου καὶ ἐπὶ τοῦ ἀναμνηστικοῦ. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τοῦ πίνακος 1 γνωματεύει ἂν ὁ ἀσφαλιστέος εὑρίσκεται εἰς τοιαύτην κατάστασιν ὑγιείας, ὥστε νὰ ὑπερβῇ τὸν μέσον ὅρον ζωῆς, τὸν ἀναλογοῦντα εἰς ἄτομον τῆς ἡλικίας αὐτοῦ. Τελικῶς δὲ καθορίζει τὸν προτεινόμενον κίνδυνον ὡς *ἄριστον, καλόν, ἀνεκτὸν* ἢ *ἀπορριπτέον*.

Τὸ ἔντυπον συμπληρούμενον ἀποστέλλεται ὡς οἷόν τε τάχιον πρὸς τὴν ἑταιρείαν καλῶς ἐσφραγισμένον ἢ παραδίδεται οὕτω τῷ πράκτορι, ὅστις δέον νὰ μὴ λαμβάνῃ γνῶσιν τῆς τελικῆς κρίσεως. Ἡ ἑταιρεία εἶτα καταρτίζει ἐκ τῶν ἐν γένει πληροφοριῶν ἴδιον ἔντυπον, ὅπερ ὑποβάλλει μετὰ τοῦ ἰατρικοῦ πιστοποιητικοῦ τῷ συμβούλῳ ἰατρῷ αὐτῆς (chief insurance medical officer), ὅστις ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὅλων στοιχείων τελικῶς ἀποφασίζει περὶ τῆς παραδοχῆς ἢ ἀπορρίψεως τοῦ ἀσφαλιστέου, περὶ ἐπανόδου αὐτοῦ πρὸς νέαν ἐξέτασιν μεθ᾽ ὡρισμένον χρόνον ἢ παραδοχῆς αὐτοῦ ὑπὸ ὡρισμένους ὅρους *(ἐπασφάλιστρον, ἐλάττωσις διαρκείας ἀσφαλείας κτλ.)*. Ἀλλ᾽ ἐπειδή, ὡς εἰκός,

ΠΙΝΑΞ Α′.

Πίναξ πιθανῆς διαρκείας ζωῆς ἀναλόγως τῆς ἡλικίας.

Ἡλικία	Πιθανὴ κατόπιν ζωὴ εἰς ἔτη	Ἡλικία	Πιθανὴ κατόπιν ζωὴ εἰς ἔτη	Ἡλικία	Πιθανὴ κατόπιν ζωὴ εἰς ἔτη
18	44	35	31	51	20
19	43	36	31	52	19
20	42	37	30	53	19
21	42	38	29	54	18
22	41	39	28	55	17
23	40	40	28	56	17
24	39	41	27	57	16
25	39	42	26	58	16
26	38	43	26	59	15
27	37	44	25	60	14
28	37	45	24		
29	36	46	23		
30	35	47	23		
31	34	48	22		
32	34	49	21		
33	33	50	21		
34	32				

Digitized by Google

ὁ σύμβουλος ἰατρὸς δὲν ἔχει πρὸ αὐτοῦ τὸν ἀσφαλιστέον, ἀλλ' ἁπλῶς τὸ συντασσόμενον πιστοποιητικόν, τοῦτο δέον νὰ ᾖ συντεταγμένον ὑπὸ τοῦ ἐμπίστου ἰατροῦ μετὰ πάσης δυνατῆς προσοχῆς καὶ λεπτομερείας, ἐξεικονίζον οὐ μόνον τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῆς ὑγιείας, ἀλλὰ καὶ ὅλον τὸ ἀναμνηστικὸν τοῦ ἀσφαλιστέου οὕτως, ὥστε νὰ παρέχηται αὐτῷ ἡ στερρὰ βάσις, ἡ ἀπαραίτητος πρὸς στήριξιν ἀσφαλοῦς κρίσεως περὶ τοῦ προτεινομένου κινδύνου. Ἀκριβῶς δὲ διὰ τοῦτο πρέπει εἰς ἑκάστην ἐρώτησιν νὰ δίδηται ὑπὸ τοῦ ἐμπίστου ἰατροῦ πάντοτε σαφὴς καὶ βραχεῖα ἀπάντησις (εἰ δυνατὸν διὰ τοῦ *ναὶ* ἢ *ὄχι*, μὴ ἐπαναλαμβανομένης τῆς ἐρωτήσεως), ἄνευ χρήσεως συγκεκομμένων λέξεων, ὁμοιωματικῶν, ἑνωτικῶν, μηδενικῶν καὶ ν' ἀποφεύγωνται αἱ ἐπὶ τοῦ ἐντύπου διορθώσεις καὶ διαγραφαί, αἵτινες, τυχὸν γινόμεναι, δέον νὰ συνοδεύωνται ὑπὸ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ἰατροῦ. Πάντως πολλῶν ἀνιαρῶν φροντίδων θὰ ἀπηλλάσσοντο αἱ ἑταιρεῖαι καὶ οὐ σμικρᾶς ἀπωλείας χρήματος καὶ χρόνου, ἂν ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο ἐχορηγοῦντο πάντοτε αἱ αἰτούμεναι πληροφορίαι.

Ἡ ἐξέτασις δὲ τοῦ ἀσφαλιστέου δέον νὰ γίνηται πάντοτε κατ' ἰδίαν, οὐδενὸς τρίτου παρισταμένου, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς ἑταιρείας. Ἐπὶ τούτοις δὲ οἱ ἔμπιστοι ἰατροὶ δέον νὰ ἀποφεύγωσι νὰ ἐξετάζωσι συγγενεῖς αὐτῶν ἢ προτεινομένους παρ' αὐτῶν πρὸς ἀσφάλειαν, ἢ ἀσφαλιστέους, δι' οὓς ἐμμέσως ἢ ἀμέσως ἐνδιαφέρονται.

Εἰδικαὶ ὑποχρεώσεις τοῦ ἰατροῦ.— Εἰδικώτερον δέον νὰ σημειωθῶσι καὶ τὰ ἑξῆς: Ἀπὸ ἀσφαλιστικῆς ἀπόψεως ἡ *ἡλικία* ἔχει ἐξαιρετικὴν ὅλως σημασίαν. Ὁ ἰατρὸς λοιπὸν ὀφείλει νὰ σημειοῖ, ἂν ἡ ἡλικία τοῦ πρὸς ἐξέτασιν ἀτόμου συμφωνῇ πρὸς τὴν δηλωθεῖσαν. Συνήθως λίαν νεαρὰ ἄτομα, ὡς καὶ ἄτομα, ὧν ἡ λῆξις τῆς ἀσφαλείας ἐπέρχεται μετὰ τὸ 70ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτῶν, δὲν γίνονται δεκτὰ πρὸς ἀσφάλειαν. Ἐξ ἴσου σπουδαίαν σημασίαν κέκτηται καὶ τὸ *ἐπάγγελμα*. Κινδυνώδη ἐπαγγέλματα (οἷον δύται, ἀεροπόροι, ἐργάται δυναμίτιδος, πυριτιδοποιείου) ἀποκλείονται τελείως τῆς ἀσφαλείας, ἐνῷ ἄλλα (ἀρτοποιοί, κτίσται, ὁδηγοὶ αὐτοκινήτων, οἰνοπνευματοποιοὶ κλπ.) γίνονται δεκτὰ ὑπὸ εἰδικοὺς ὅρους *(ἐπασφάλιστρον)*. Ἡ *διαμονὴ* καὶ ἡ *κατοικία* τῶν ἀσφαλιστέων παρὰ ταῦτα μεγάλως λαμβάνεται ὑπ' ὄψει. Ἀσφαλιστέοι καταχρώμενοι οἰνοπνευμάτων ἢ διαμένοντες εἰς ὡρισμένας νοσηρὰς ζώνας τῆς γῆς οὐδόλως γίνονται δεκτοὶ πρὸς ἀσφάλειαν, ἐνῷ ἄλλοι εἰς ἧττον ἐπικίνδυνα μέρη ζῶντες (Σουδὰν) μόνον ἐπὶ μεγάλῳ ἐπασφαλίστρῳ γίνονται δεκτοί. Ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία ἢ ἡ ἐξαίρεσις ἀπ' αὐτῆς, ὡς δῆλον, παρέχει ἐπίσης σοβαρὰ πορίσματα, ὡς καὶ ἡ ὕπαρξις προηγουμένης ἀσφαλείας ζωῆς παρ' ἄλλαις ἑταιρείαις ἢ ἡ ἀπόρριψις τοῦ ἀσφαλιστέου ὑπ' αὐτῶν.

Τὸ ὕψος τοῦ ἀναστήματος, ἡ διάμετρος τοῦ τραχήλου, τοῦ στήθους καὶ τῆς κοιλίας, ὡς καὶ τὸ βάρος τοῦ σώματος ἰδιάζουσαν ὅλως σημασίαν, ὡς εἰκός, ἔχουσιν ἐν τῇ ἀσφαλείᾳ τῆς ζωῆς. Φυσιολογικῶς ἡ περιφέρεια τοῦ θώρακος εἶναι περίπου ἴση πρὸς τὸ ἥμισυ τοῦ ἀναστήματος. Μικροτέρα περίμετρος δεικνύει στενότητα θώρακος καὶ προδιάθεσιν εἰς φυματίωσιν, εὔρυνσις δὲ τοῦ θώρακος κατὰ τὴν βαθεῖαν εἰσπνοὴν πολλῷ ἐλάσσων τῶν 4 ἑκατοστομέτρων καθιστᾷ τὸν ἀσφαλιστέον ἀπορριπτέον Ἡ περίμετρος δὲ τῆς κοιλίας δίδει τὸν βαθμὸν τῆς παθολογικῆς παχυσαρκίας ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἀνάστημα. Ὁ καθορισμὸς δὲ τοῦ βαθμοῦ ταύτης ἐπιτυγχάνεται (Florschütz) ἐὰν ἀπὸ τοῦ διπλασίου τῆς περιμέτρου τῆς κοιλίας ἀφαιρέσωμεν τὸ ὕψος τοῦ ἀναστήματος, διὰ δὲ τῆς εὑρεθείσης διαφορᾶς διαιρέσωμεν τὸ ὕψος τοῦ ἀναστήματος. Ἔστω π.χ. 1,70 ὕψος ἀναστήματος καὶ 1,10 περίμετρος κοιλίας· κατὰ ταῦτα θὰ ἔχωμεν:

$2 \times 110 = 220 - 170 = 50$ καὶ $\frac{170}{50} = 3,4$, ἥτις εἶναι ἡ ἀναλογία τῆς παχυσαρκίας ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ.

Ἐν ταῖς περιπτώσεσι ταύταις ἡ μὲν φυσιολογικὴ ἀναλογία εἶναι 5, ἔνδειξις βαθμοῦ τινος παχυσαρκίας 4, 3 δὲ δεικνύει μεγάλην ἤδη παχυσαρκίαν. Ἀριθμὸς κατώτερος τοῦ 3 ἀποκλείει πᾶσαν ἀσφάλειαν. Ἡ μέθοδος αὕτη παρέχει μετὰ τῆς ζυγίσεως τὰς ἀρίστας τῶν ἐνδείξεων.

Ὁ ἑπόμενος δὲ πίναξ 2 δεικνύει τὴν φυσιολογικὴν ἀναλογίαν μεταξὺ ὕψους ἀναστήματος καὶ βάρους. Καὶ ἡ περίμετρος τοῦ τραχήλου τέλος (ἴση συνήθως πρὸς τὴν μεταξὺ ἀκρωμίων ἀπόστασιν) δίδει πορίσματα λίαν θετικὰ ἐπὶ παχυσαρκίας ἢ νοσηρῶν ἄλλων καταστάσεων (βρογχοκήλη κτλ).

ΠΙΝΑΞ Β'.

Ὕψος ἀναστήματος	*Ἀνώτατον βάρους διὰ πᾶσαν ἡλικίαν*	*Ὕψος ἀναστήματος*	*Ἀνώτατον βάρους διὰ πᾶσαν ἡλικίαν*
152 1/2	73	172 1/2	85 1/2
155	74	175	90 1/2
157 1/2	75 1/2	177 1/2	93
160	77 1/2	180	96 1/2
162 1/2	79 1/2	182 1/2	100
165	81	185	103
167 1/2	82 1/2	187 1/2	106
170	83 1/2	190	109

Ὡς δῆλον, ἐπὶ ἀσφαλείας ζωῆς, ἡ ἐξέτασις τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος εἶναι σπουδαιοτάτη. Δεδομένου δ' ὅτι ἡ φυματίωσις ἐπιφέρει τοὺς πλείστους τῶν θανάτων, δέον νὰ ἐξετάζηται μετὰ ἰδιαιτέρας ὅλως προσοχῆς τὸ ἀναμνηστικὸν (αἱμοπτύσεις, πλευρῖτις κτλ.) καὶ πᾶσαι αἱ ἐν τῇ οἰκογενείᾳ σχετικαὶ νόσοι (γρίππη, βρογχῖτις, ἆσθμα ἢ συνέπειαι λοχείας), ὑφ' ὧν τὰ ὀνόματα συνήθως κρύπτεται ἐπιμελῶς ἡ φυματίωσις, εἶτα δὲ μετὰ ἰδιαζούσης προσοχῆς διὰ τῆς ἐπικρούσεως καὶ ἀκροάσεως ὁ θώραξ. Ἐὰν ἀπομένῃ ἀμφιβολία τις δύναται νὰ ὑποδειχθῇ εἰς τὴν ἑταιρείαν καὶ ἡ ἐκτέλεσις ἀκτινοσκοπήσεως.

Ἡ ἐξέτασις τοῦ κυκλοφορικοῦ συστήματος δέον ἐπίσης νὰ γίνηται μετὰ τῆς αὐτῆς προσοχῆς. Ἐν τῇ ἀσφαλείᾳ τῆς ζωῆς παρὰ τὴν ἐπισκόπησιν καὶ τὴν ψηλάφησιν ἐπιζητοῦνται καὶ τὰ ὅρια (οὐχὶ τὰ ἀνατομικὰ) τῆς καρδίας. Ἡ σχετικὴ αὕτη ἀμβλύτης (4ον ἀριστερὸν μεσοπλεύριον, ἀριστερὸν χεῖλος στέρνου, ἔσω θηλῆς μαστοῦ) ἐπὶ μὲν τῶν ἰσχνῶν ἀτόμων παρέχει ἀξιόλογα πορίσματα, ἐπὶ ὑπερβολικῶς ὅμως εὐσάρκων λίαν ἀμφίβολα Ἡ ἀκρόασις περαιτέρω δίδει ἀξιόπιστα πορίσματα ἐπὶ παθήσεων τῶν βαλβίδων (φυσήματα, ὧν δέον ν' ἀποχωρίζωνται τὰ ἐξωκαρδιακά). Βύθιοι τόνοι καρδίας, διαλείψεις, ἀκανόνιστοι σφύξεις, ἔντασις τοῦ β' τόνου τῆς πνευμονικῆς ἀρτηρίας καὶ τῆς ἀορτῆς, παρέχουσιν ἐπίσης ἐξαίρετα ὅλως πορίσματα, ὡς καὶ ἡ ταχυκαρδία ἢ βραδυκαρδία. Σφύξεις κάτω τῶν 60 ἢ ἄνω τῶν 90, δέον νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν μετὰ ἰδιαιτέρας ὅλως προσοχῆς, ἀποκλειομένης, ὡς εἰκός, τῆς ἐκ τῆς συγκινήσεως τῆς ἐξετάσεως ταχυκαρδίας, ἥτις ἀπαντᾶται συχνάκις. Ἄξιον συστάσεως μέσον πρὸ τῆς ἐξετάσεως τῆς καρδίας εἶναι ἡ ἰσχυρὰ κάμψις τῶν γονάτων μετὰ ρυθμικῆς πρὸς τὰ πρόσω τάσεως τῶν βραχιόνων πρὸς δραστηρίαν κίνησιν τῆς καρδίας. Τέλος ἡ ἀναζήτησις τυχὸν προϋπαρξάντων παροξυσμῶν στηθάγχης, ἡ ἐξέτασις τῆς καταστάσεως τῶν ἀγγείων (ἀρτηριοσκλήρυνσις, κιρσοὶ κτλ.) καὶ ἡ καταμέτρησις τῆς πιέσεως τοῦ αἵματος θέλει στηρίξει τὴν τελικὴν ἐπὶ τοῦ κυκλοφορικοῦ συστήματος κρίσιν τοῦ ἐμπίστου ἰατροῦ.

Τὸ πεπτικὸν σύστημα ἐξετάζεται ἐπιμελῶς, ἰδιαίτατα δὲ ὅσον ἀφορᾷ τὴν κατάστασιν τοῦ στόματος καὶ τῶν ὀδόντων, τὴν ὕπαρξιν ἕλκους στομάχου ἢ δωδεκαδακτύλου ἢ καρκίνου. Ἐρευνᾶται δὲ καὶ ἡ τυχὸν ὑφισταμένη σκωληκοειδῖτις, χρονία δυσεντερία, κωλῖτις, ἑδρικὸν συρίγγιον, ἡ ἐξόγκωσις τοῦ σπληνὸς (ἑλονοσία) ἢ τοῦ ἥπατος, τὸ ἀπόστημα αὐτοῦ, ἡ χολολιθίασις, ἢ τυχὸν ὑπάρχοντες ὄγκοι, περιτονῖτις κλ. Οἱ φέροντες κήλην εἴτε γίνονται δεκτοί, ἀποκλειομένων τῶν ἐκ τῆς κήλης κινδύνων, ἢ ἐπ' ἐπασφαλίστρῳ. Κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ὁ ἀσφαλισθεὶς ὀφείλει νὰ φέρῃ κηλεπίδεσμον καλῶς ἐφαρμοζόμενον.

Αἱ τοῦ νευρικοῦ συστήματος νόσοι (φρενίτιδες νόσοι), νόσοι τοῦ νωτιαίου μυελοῦ (κινητικὴ ἀταξία κτλ.), ἀποπληξία, παραλύσεις κτλ., καθορίζονται ἐπιμελῶς, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει καὶ τοῦ ἀναμνηστικοῦ. Ἡ ἐξέτασις τῶν ἀνακλαστικῶν τοῦ γόνατος, ἀχιλλείου τένοντος, ὄρχεως, τοῦ κλόνου ποδός, σημείου Babinsky, ἀντιδράσεως ἰδίᾳ τῆς κόρης εἰς τὸ φῶς ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει δέον νὰ ἐλλείπῃ.

Τὸ οὐροποιητικὸν σύστημα ἐξετάζεται ἐπιμελῶς, δεδομένης τῆς βαρύτητος τῶν νοσημάτων τοῦ νεφροῦ καὶ τῆς ἐξαιρετικῆς σημασίας αὐτῶν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς. Δι' ὃ καὶ ἡ ἐξέτασις τῶν οὔρων, τοὐλάχιστον διὰ λεύκωμα (ἀντιδραστήριον Tauret), σάκχαρον (ἀντιδρ. Fehling) καὶ εἰδικὸν βάρος, *οὐδέποτε πρέπει νὰ παραλείπηται*. Ἡ οὔρησις δὲ *δέον πάντοτε νὰ γίνηται παρουσίᾳ τοῦ ἐμπίστου ἰατροῦ*. Ἐὰν δέ, ἐξαιρετικῶς, ἐπὶ γυναικῶν μόνον, τὸ οὖρον ληφθῇ εἰς παράπλευρον δωμάτιον ἐξετάζεται τὸ πρόσφατον (θερμὸν) αὐτοῦ. Ἐπὶ ὑποψίας σακχαρουρίας ζητοῦνται καὶ τὰ μετὰ τὸ γεῦμα οὖρα. Συχνάκις αἱ ἑταιρεῖαι ἐπὶ μεγάλου ἠσφαλισμένου ποσοῦ ἀποστέλλουσι τὸν ἀσφαλιστέον καὶ εἰς ἐργαστήριον οὐροχημικὸν πρὸς λῆψιν οὔρων καὶ λεπτομερεστέραν ἀνάλυσιν αὐτῶν. Ἡ ὑπερτροφία τοῦ προστάτου, τὰ στενώματα τῆς οὐρήθρας, λίθοι τῶν νεφρῶν κτλ. ἐρευνῶνται ἐπίσης μετὰ ἰδιαιτέρας προσοχῆς.

Τὸ γεννητικὸν σύστημα ἐξετάζεται ἰδίᾳ ὑπὸ ἔποψιν κρυψορχίας, ὄγκων ὄρχεως, ἐπιθηλιώματος τῶν γεννητικῶν ὀργάνων κτλ.

Τὸ ζήτημα τῆς συφιλίδος, τὸ εἶδος καὶ ἡ διάρκεια τῆς γενομένης θεραπείας καὶ τῶν ὑφισταμένων ἔτι συμπτωμάτων αὐτῆς (ἰρῖτις, νωτιαία φθίσις κτλ.) ἰδιάζουσαν ὅλως σημασίαν ἔχει, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν πρόγνωσιν τῆς διαρκείας τῆς ζωῆς. Συνήθως ἐφ' ὅλων τῶν συφιλιδικῶν ἐπιβάλλεται εἰδικὸν ἐπασφάλιστρον. Ἐν ἀνάγκῃ ἐξετάζεται καὶ ἡ ἀντίδρασις Wassermam. Τέλος λαμβάνονται ὑπ' ὄψει πᾶσαι αἱ γενόμεναι ἐπὶ τοῦ ἀσφαλιστέου ἐγχειρήσεις (νεφρεκτομία, θυρεοειδεκτομία, γαστροεντεροαναστομώσεις, ἐξαιρέσεις ὄγκων κτλ.), ὧν γίνεται λεπτομερὴς μνεί... ...ετὰ παραθέσεως πάντοτε τοῦ ἐκτελέσαντος τὴν ἐγχείρησιν ἢ τὴν θεραπείαν ἰατροῦ.

Ἡ ἀσφάλεια γυναικῶν.— Τὸ ζήτημα τῆς ἀσφαλείας γυναικῶν εἶναι λίαν περίπλοκον. Τινὲς τῶν ἑταιρειῶν οὐδόλως δέχονται ταύτας πρὸς ἀσφάλειαν, ἄλλαι δὲ δέχονται ταύτας μόνον ἐπ' ἐπασφαλίστρῳ. Ἡ ἀρχαιοτέρα ἑλληνικὴ ἑταιρεία, *«ἡ Ἀνατολή»*, δέχεται τὰς γυναῖκας ἐπ' ἐπασφαλίστρῳ 3‰. Τὸ δύσκολον τῆς ἐξετάσεως γυμνοῦ τοῦ σώματος αὐτῶν, ἡ μείζων θνητότης αὐτῶν (ἀπὸ 20—25 ἐτῶν μείζων τῆς τῶν ἀνδρῶν, ἀπὸ 15—20 ἴση, ἀπὸ 35 καὶ ἄνω μικροτέρα) ἡ φυματίωσις, αἱ νόσοι τῶν γεννητικῶν ὀργάνων καὶ τῶν μαστῶν (καρκίνος κτλ.), ἡ κύησις, οἱ τοκετοί, οἱ τῆς λοχείας κίνδυνοι, ἐξηγοῦσι πασιφανῶς τὴν ἐπιφύλαξιν ταύτην. Ἐν ἀνάγκῃ ἡ ἐξέτασις τῶν γεννητικῶν ὀργάνων αὐτῶν δύναται νὰ ἐνεργηθῇ διὰ γυναικὸς ἰατροῦ. Ἡ ἀσφάλεια ἐγκύων γυναικῶν ἀναβάλλεται, γιγνομένης νέας ἐξετάσεως αὐτῶν 30 τοὐλάχιστον ἡμέρας μετὰ τὸν τοκετόν.

Διαβάθμισις τοῦ κινδύνου.— Ὁ σύμβουλος ἰατρὸς τῆς ἀσφαλείας πρὸς μείζονα ἐξασφάλισιν αἰτεῖται οὐχὶ σπανίως καὶ πιστοποίησιν τοῦ ἰατροῦ τῆς οἰκογενείας, πρὸς ὃν ἀποστέλλεται εἰδικὸν ἔντυπον τῆς ἑταιρείας μετὰ ὡρισμένων ἐρωτημάτων. Οἱ δ' ἰατροὶ τῶν οἰκογενειῶν δέον προθύμως καὶ ἀκωλύτως νὰ παρέχωσι πάσας τὰς αἰτουμένας ταύτας πληροφορίας περὶ τῆς ὑγείας τοῦ πελάτου των, ἄνευ φόβου παραβιάσεως τοῦ ἐπαγγελματικοῦ μυστικοῦ, διότι οἱ ἀσφαλιστέοι προσερχόμενοι πρὸς ἀσφάλειαν κατ' ἀρχὴν ἐξουσιοδοτοῦσι τὴν ἑταιρείαν ἵνα ζητήσῃ πᾶσαν τοιαύτην πληροφορίαν.

Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ πάντων τούτων ὁ σύμβουλος ἰατρὸς διαβαθμίζει τὸν προτεινόμενον κίνδυνον ὡς *ἄριστον, καλόν, ἀνεκτὸν* ἢ *ἀπορρίπτει τοῦτον*. Οὐχὶ σπανίως συνιστᾷ τὴν ἐπανεξέτασιν τοῦ ἀσφαλιστέου μετὰ ὡρισμένον χρονικὸν διάστημα (3, 6 μηνῶν ἢ ἔτους), ἐὰν ὑφίστανται σημεῖα ἐλαφρᾶς νόσου ἢ ἀρχομένης τοιαύτης. Ἐπὶ τῶν ὡρισμένων περιπτώσεων (διανομὴ εἰς τοὺς τροπικούς, κήλη, παχυσαρκία, σύφιλις κτλ.), αὕτη γίνεται δεκτή, ὡς εἴρηται, ἐπ' ἐπασφαλίστρῳ. Συνιστᾷ δὲ τὸν δαμαλισμὸν τῶν μὴ δαμαλισθέντων ἀτόμων ἢ τὸν ἀναδαμαλισμὸν τῶν ἅπαξ ἢ ἀμφιβόλως δαμαλισθέντων.

Ὁ σύμβουλος ἰατρὸς παρὰ ταῦτα ἐξετάζει καὶ τὰς αἰτίας τῶν θανάτων τῶν ἠσφαλισμένων, λαμβάνων ὑπ' ὄψει τὰ εἰδικὰ ἔντυπα, ἅτινα παραπέμπει ἡ ἑταιρεία πρὸς συμπλήρωσιν εἰς τοὺς τελευταῖον νοσηλεύσαντας ἰατρούς.

Γενικῶς ὁ κίνδυνος εἶναι τοσούτῳ καλύτερος, ὅσῳ νεώτερος ὁ ἀσφαλιστέος, ἀκινδυνωδέστερον τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ, ὑγιεινὴ ἡ διαμονή του, τὸ ἀναμνηστικὸν αὐτοῦ ἄριστον καὶ ἥσσονες ἐνδείξεις ὑπάρχουσιν ὑφισταμένης ἢ ἀρχομένης νόσου, ἐξ ἧς δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ ὁ θάνατος. Εἰδικώτερον δ' ἀποκλείονται πάσης ἀσφαλείας οἱ πάσχοντες ἐκ καρδιακῶν ὀργανικῶν παθήσεων, ἐκδήλου ἀρτηριοσκληρύνσεως, φυματιώσεως, νεφριτίδων ἐν γένει, διαβήτου, παχυσαρκίας, ἀλκοολισμοῦ, κακοήθων ὄγκων, ἐπιληψίας, νόσων ἐγκεφαλικῶν καὶ νωτιαίου μυελοῦ, νόσων τοῦ αἵματος (λευχαιμίας, προϊούσης κακοήθους ἀναιμίας κτλ.). Σὺν τῇ βελτιώσει ὅμως τῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν καὶ τῶν ὅρων τῆς ζωῆς, ἀπεδείχθη ὅτι ἄτομα πάσχοντα ἐξ ἐνίων χρονίων νόσων (ἐμφύσημα, Βασεδόβειος νόσος στάσιμος, ἐπουλωθεῖσα φυματίωσις κτλ.), ἀποκλειόμενα πρότερον τελείως τῆς ἀσφαλείας, παρουσιάζουσι τοσαύτην διάρκειαν ζωῆς, ὥστε κατὰ νεωτέρους χρόνους ἤρξαντο ταῦτα (minderwertige Leben) γινόμενα δεκτὰ πρὸς ἀσφάλειαν ὑπὸ ὡρισμένους ὅρους καὶ εἰδικῷ βαρυτέρῳ ἐπασφαλίστρῳ. Καὶ ἡ ἀσφάλεια τῶν κινδύνων τούτων ἐπιτυγχάνεται μετ' ἐπιμελῆ ἐξέτασιν τῶν ἀσφαλιστέων ὑπὸ τῶν ἐμπίστων ἰατρῶν καὶ καθορισμὸν ἀκριβῆ τοῦ εἴδους, τοῦ βαθμοῦ καὶ τοῦ σταδίου τῆς νόσου.

Καίτοι ὑπὸ τῶν διαφόρων ἑταιρειῶν ἐξετάζεται καὶ παρ' ἡμῖν στατιστικῶς ἡ θνητότης μεταξὺ τῶν ἠσφαλισμένων, οὐ μόνον κατ' ἀριθμόν, φῦλον, κατοικίαν, ἐπάγγελμα, οἰκογενειακὴν κατάστασιν, γεωγραφικὴν κατανομήν, ἀλλὰ καὶ κατ' αἰτίαν θανάτου, ἐν τούτοις τὰ στατιστικὰ δεδομένα δὲν ἐπιτρέπουσιν ἔτι, διὰ τὸν μικρὸν ἀριθμὸν τῶν θανόντων, πορίσματα ἀρκοῦντα καὶ ἀσφαλῆ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐπιλογὴν τῶν ἀσφαλιστέων. Πάντως, ὡς ἐν τῇ γενικῇ θνητότητι, τὴν προέχουσαν θέσιν παρ' ἡμῖν μεταξὺ τῶν αἰτίων θανάτου αὐτῶν ἔχει ἡ φυματίωσις. Κατὰ τὴν στατιστικὴν τῆς τελευταίας δεκαετίας (1918—27) τῆς ἀσφαλιστικῆς ἑταιρείας «ἡ Ἀνατολὴ» ἐξ 638 θανόντων ἠσφαλισμένων, δι' οὓς κατεβλήθησαν περὶ τὰ 6 ἑκατομ. ἀποζημιώσεις, 103 μὲν ἀπέθανον ἐκ διαφόρων μορφῶν φυματιώσεως, 95 ἐκ γρίππης, 36 δ' ἐκ παντοίων μορφῶν νεφρίτιδος· ὥστε πάντως ἰδιαιτέρα ὅλως προσοχὴ δέον νὰ δίδηται ὑπό τε τῶν ἀσφαλιστικῶν ἑταιρειῶν καὶ τῶν ἐμπίστων ἰατρῶν εἰς τὴν διάγνωσιν κυρίως τῆς ἀρχομένης φυματιώσεως καὶ τὴν ἐπιμελῆ ἐξέτασιν τῶν οὔρων, χημικῶς τε καὶ μικροσκοπικῶς.

Ἡ ἀσφάλεια τῆς ζωῆς, ἡ θαυμασία ὄντως αὕτη

Digitized by Google

ὀργάνωσις, ἧς τὰς μὲν βάσεις, κατὰ Alfred de Courcy, ἔθεσεν ἡ μαθηματικὴ ἐπιστήμη, τὸν στέφανον δὲ ἡ ἠθική, ἀπέμεινε πραγματικῶς, μετὰ τὴν σημερινὴν τάσιν πρὸς κατάργησιν τοῦ ἰατροῦ τῆς οἰκογενείας, ἡ μόνη, ἐν ᾗ ὁ ἰατρὸς ἐξακολουθεῖ νὰ κατέχῃ τὴν πλέον ἔμπιστον θέσιν. Καὶ τὴν θέσιν ταύτην ὀφείλει οὗτος νὰ τηρῇ πάντοτε ὑψηλά, συμφώνως πρὸς τὰς ἀπὸ τῶν Ἱπποκρατείων ἔτι χρόνων ἐπιβληθείσας μεγάλας καὶ ἠθικὰς ἀρχὰς τοῦ ἰατρικοῦ ἐπαγγέλματος. Οὐδέποτε ἄλλως τε δέον νὰ λησμονῇ πᾶς ὁ ἐργαζόμενος ἐν τῇ ἀσφαλείᾳ ζωῆς, ἰδιαίτατα δ' ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ μᾶλλον εὐγενοῦς καὶ ἀνιδιοτελοῦς ἐπαγγέλματος, ὅτι αἱ ἀσφαλιστικαὶ ἑταιρεῖαι δὲν εἶναι φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα, ὀφείλοντα ἢ δυνάμενα νὰ προστατεύωσι τυχὸν πάσχοντα καὶ ἀτυχοῦντα ἄτομα, ἔστω καὶ καταφανῶς ἄξια συνδρομῆς ἢ παρηγορίας, ἀλλ' ὅτι εἶναι ἀπαραίτητοι καὶ χρησιμώτατοι οἰκονομικοὶ ὀργανισμοί, οἵτινες ὑπὸ ὡρισμένας μόνον ἠθικὰς συνθήκας καὶ οὗτοι δύνανται νὰ εὐημερήσωσιν, ἵνα ἐπιτυχῶς ἀνταποκριθῶσι πρὸς τὸν μέγαν ἠθικὸν καὶ κοινωνικὸν προορισμόν των, ὅστις, δυστυχῶς, κατὰ τὸν Andr. de Montluc, ἔχει τὸ μόνον κακόν, ὅτι δὲν εἶναι καὶ σήμερον ἔτι ὑπὸ ὅλων ἀρκούντως γνωστός.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *A. Typaldo-Bassia*, Les assurances sur la vie. *E. H. Sieveking*, The medical adviser in life assurance. *J. Paterson Mac Laren*, Medical insurance examination. Modern methods and rating of lives. London 1927. *J. G. Fleming*, Medical statistics of Life Insurance. ΑΡ. Π. Κ.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ

Αἱ κοινωνικαὶ ἀσφάλειαι μετὰ τῆς ἐργατικῆς προστατευτικῆς νομοθεσίας καὶ μετὰ τοῦ δικαίου τῆς ἐργασίας ἀποτελοῦν τὰ τρία μεγάλα θέματα τῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς. Ὑπὸ τὸν ὅρον *κοινωνικαὶ ἀσφάλειαι* νοοῦνται ἅπασαι αἱ διαρρυθμίσεις ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι ἀποσκοποῦν τὴν ἐν περιπτώσει ἀνικανότητος πρὸς ἐργασίαν ἐξ ἀσθενειῶν, ἀτυχήματος, ἀδυναμίας, γήρατος ἢ καὶ ἐξ ἀνεργίας (βλ. λ.) πρόνοιαν ὑπὲρ τοῦ ἐργάτου. Ἡ ὁδὸς τῆς ἀτομικῆς οἰκονομίας τοῦ ἐργάτου δὲν παρέχει εἰς αὐτὸν ἀρκετὴν ἀσφάλειαν πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἀπροβλέπτων τούτων καὶ ἐκ μόνου ἀκόμη τοῦ λόγου, ὅτι εἶναι δυνατὸν τὰ ἄνω μνημονευθέντα ἀτυχήματα νὰ ἐπέλθουν ἀρκετὰ ἐνωρίς, προτοῦ δηλαδὴ νὰ ἔχῃ ἐξοικονομήσει ὁ ἐργάτης τὰ πρὸς τοῦτο ὑλικὰ μέσα. Ἄλλως τε καὶ αἱ μισθοδοτικαὶ συνθῆκαι εἶναι συνήθως τοιαῦται, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν οὔτε δι' οἰκονομιῶν συναθροισθεισῶν ἐπὶ ὁλοκλήρους δεκαετίας νὰ ἐξασφαλίσουν εἰς ἐργάτην τινὰ τὴν ὑπόλοιπον ζωήν του, ἐὰν ἤθελε γίνει ἀνίκανος πρὸς ἐργασίαν καὶ εἰς τὸ 55ον ἔτος περίπου τῆς ἡλικίας του. Ἐὰν λοιπὸν ὁ ἐργάτης πρέπῃ νὰ ἐξασφαλισθῇ ὁπωσδήποτε κατὰ τῶν δυσμενῶν τούτων περιστάσεων, τοῦτο δύναται νὰ κατορθωθῇ εὐκόλως διὰ μόνου τοῦ συνασπισμοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ ἐργατῶν πρὸς ἀπὸ κοινοῦ ἀνάληψιν τῶν κινδύνων. Τὰ μοιραῖα ταῦτα συμβεβηκότα δὲν προσβάλλουν ὁμοῦ σύμπαντας τοὺς ἐργάτας, οὔτε μετὰ τῆς αὐτῆς βαρύτητος, οὔτε κατὰ τὴν αὐτὴν ἡλικίαν. Συνενουμένων λοιπὸν τῶν ἐργατῶν εἰς κοινήν τινα ὀργάνωσιν, διανέμεται ὁ κίνδυνος εἰς σύμπαντας, οἱ ὀλιγώτερον ἢ οὐδαμῶς προσβληθέντες ἐργάται ὑποστηρίζουσι τοὺς ἀτυχεστέρους συναδέλφους των, οὕτω δὲ διὰ μικρῶν τινων ἀσφαλιστικῶν δόσεων διευκολύνεται ἀσφάλειά τις κατὰ τῶν κινδύνων ἀπωλείας τοῦ ἐργατικοῦ μισθοῦ. Ἡ ἀνάγκη τοιούτων ἀλληλοβοηθητικῶν ὀργανώσεων εἶναι τόσον στοιχειώδης διὰ τοὺς ἐργάτας, ὥστε οὗτοι ἐνωρίτατα ἵδρυσαν τοιαῦτα ταμεῖα ἀλληλοβοηθείας, ἐκεῖ ὅπου ἐνωρὶς ἐξηφανίσθησαν αἱ ὀργανώσεις τῶν μεσαιωνικῶν ἐπαγγελμάτων ἢ ἐκεῖ ὅπου ἡ νομοθεσία, ὡς ἐν Γαλλίᾳ, παρηκολούθει δυσπίστως ἄλλου εἴδους ἐργατικὰς ὀργανώσεις.

Ἀρχικῶς δὲν καθωρίζοντο λεπτομερῶς οὔτε τὰ ἀτυχήματα, ἀλλὰ συμπεριελαμβάνοντο γενικῶς ἥ τε ἀσθένεια, ἡ ἀνικανότης, τὸ γῆρας, ὁ θάνατος κλπ., οὔτε ἐτηρεῖτο αὐστηρὰ βάσις ἀσφαλιστικῆς νομοθεσίας. Οἱ ἐργάται ἐμφοροῦντο πάντες ἀπὸ τὴν ἀρχήν: «ὅλοι δι' ἕκαστον καὶ ἕκαστος δι' ὅλους», ἐλαμβάνετο δὲ μόνον πρόνοια, ὅπως ἀπὸ κοινοῦ ἐξευρίσκωνται τὰ μέσα δι' εἰσφορῶν. Τὰ ταμεῖα ταῦτα πολλαχῶς ἐχώλαινον καὶ λόγῳ τῶν διοικούντων αὐτὰ προσώπων καὶ λόγῳ ὑπερβολικῶν ἐπιβαρύνσεων, τέλος καὶ ἐκ τῆς δυσπιστίας μεθ' ἧς αἱ ἀρχαὶ συμπεριεφέροντο πρὸς αὐτά, διαβλέπουσαι εἰς ταῦτα ὄργανα ἐπιδιώκοντα καὶ ἄλλους σκοποὺς πλὴν τῶν φιλανθρωπικῶν. Πράγματι δὲ πολλὰ ἐπαγγελματικὰ σωματεῖα διεμορφώθησαν σὺν τῷ χρόνῳ ἐκ τοιούτων φιλανθρωπικῶν ὀργανώσεων.

Ἀπὸ τὸ τελευταῖον τρίτον τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἤρχισε νὰ διαμορφοῦται ἡ κίνησις αὕτη συστηματικώτερον ἔν τε τῇ Ἀγγλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ, ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ ἰδίως ὑπὸ τοῦ Βίσμαρκ. Οὗτος, καίτοι ἀπεστρέφετο τὴν ἐργατικὴν προστατευτικὴν νομοθεσίαν καὶ τὰς ἐργατικὰς ἐπαγγελματικὰς τάσεις, ὅμως ὑπεστήριξε τὴν ἀσφάλειαν. Ἰδιαιτέρως τοῦτο ἐπιστοποιήθη καὶ διὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ διαγγέλματος τῆς 17 Νοεμβρίου 1881. Εἰς τοῦτο ἐμνημονεύετο ὅτι ἡ θεραπεία τῶν κοινωνικῶν κακῶν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναζητηθῇ ὄχι μόνον εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν καταπίεσιν σοσιαλιστικῶν παρεκτροπῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν θετικὴν προαγωγὴν τῆς εὐημερίας τῶν ἐργατῶν. Ἡ συστηματικὴ διαρρύθμισις τῆς κοινωνικῆς ἀσφαλείας ἐγένετο ἐν τῇ Γερμανίᾳ διὰ τοῦ «ἀσφαλιστικοῦ νόμου τῆς ἐπικρατείας» (Reichsversicherungsordnung) τοῦ 1911, ὁ ὁποῖος ἐκωδικοποίησε τὴν παλαιοτέραν νομοθεσίαν ἐπὶ τῶν ἀτυχημάτων (1884), τῆς ἀσθενείας (1883), τῆς ἀνικανότητος καὶ γήρατος (1889). Ἐν τῇ Ἀγγλίᾳ ἡ πρώτη συστηματικωτέρα πως πρόνοια ἐν τῇ νομοθεσίᾳ ἔλαβε χώραν ὑπὲρ τοῦ γήρατος (Old Age Pensions Act) τῷ 1909, τῆς ἀσφαλείας κατὰ τῶν ἀτυχημάτων (National Insurance Act) τῷ 1911 (ἔργον τοῦ Lloyd George). Ὁ τελευταῖος οὗτος ἀφορᾷ τά τε ἀτυχήματα ἐργασίας, τὴν ἀσθένειαν, ἀνικανότητα καθὼς καὶ τὴν ἀνεργίαν.

Ἡ κοινωνικὴ αὕτη ἀσφάλεια εἶναι ὑποχρεωτικὴ διὰ πάντας τοὺς ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ νόμου καθωρισμένῃ σχέσει εὑρισκομένους ἐργάτας. Ἡ τοιαύτη ὑποχρεωτικὴ ἀσφάλεια, καίτοι ὄχι δι' ὅλους τοὺς κλάδους (δηλ. ἀσθένειαι, ἀτυχήματα, ἀνικανότης, γῆρας, ἀνεργία), ἔχει εἰσαχθῇ εἰς Αὐστρίαν, Οὐγγαρίαν, Νορβηγίαν, Ἑλβετίαν, Σερβίαν, Ρουμανίαν, Γαλλίαν. Εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας παρεμβάλλονται συνταγματικὰ προσκόμματα διὰ τὴν ἀποδοχὴν τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀσφαλείας.

Πάντως μόνον ἐν Ἀγγλίᾳ ἔχει διαμορφωθῇ σύστημα κοινωνικῆς ἀσφαλείας, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἀντιπαραβληθῇ ὡς πρὸς τὴν ἀξίαν μὲ τὸ γερμανικόν. Φορεῖς τῶν ἀσφαλειῶν τούτων εἶναι κατὰ γενικὸν κανόνα, καθόσον ἀφορᾷ τὴν ἀσφάλειαν κατὰ τῆς ἀσθενείας, οἵ τε ἐργάται καὶ ἐργοδόται ἐξ ἡμισείας συνεισφέροντες. Κατὰ τῶν ἀτυχημάτων καθίστανται ὑπεύθυνοι μόνον οἱ ἐργοδόται, δηλαδὴ ἡ βιομηχανία, καὶ ἑπομένως κατὰ τελευταῖον λόγον ἡ κατανάλωσις, ἡ κοινωνία φέρει τὴν εὐθύνην ταύτην. Διὰ τὴν ἀσφάλειαν κατὰ τῆς ἀνικανότητος, γήρατος καὶ τῶν καταλειπομένων ὀρφανῶν καὶ χηρῶν συνεισφέρουν οἵ τε ἐργοδόται καὶ ἐργάται, μερίδα δέ τινα συνεισφέρει καὶ τὸ Κράτος.

Εἰς τὴν ἀσφάλειαν κατὰ τῶν ἀσθενειῶν διαμορφοῦνται τοπικὰ νοσοκομειακὰ ταμεῖα ἢ ἐπαγγελματικὰ ἢ καὶ ἐργοστασιακὰ μόνον τοιαῦτα, τὰ ὁποῖα φροντίζουν διά τε τὴν πρόληψιν καὶ καταπολέμησιν αὐτῆς. Διὰ τὴν ἀσφάλειαν κατὰ τῶν ἀτυχημάτων συνενοῦνται οἱ ἐργοδόται εἰς ἐπαγγελματικοὺς εἴτε καὶ περιφερειακοὺς συνεταιρισμούς, κατανέμονται δὲ αἱ εἰσφοραὶ αὐτῶν κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν ὑπ' αὐτῶν πληρωνομένων μισθῶν, διότι, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, αἱ ἀποζημιώσεις αὗται θεωροῦνται ὡς κανονικὰ ἔξοδα τῆς παραγωγῆς, τῆς βιομηχανίας. Διὰ τὴν ἀνικανότητα, τὸ γῆρας κλπ. λειτουργοῦν ἀσφαλιστικὰ ἱδρύματα κατὰ περιφερείας εἴτε καὶ κατὰ κλάδους βιομηχανικοὺς (μεταλλευταί, σιδηροδρομικοί).

Ἀπαρχὴ δημοσίας ἀσφαλιστικῆς νομοθεσίας ἐγένετο ἐν Ἑλλάδι διὰ τοῦ ναυτικοῦ ἀπομαχικοῦ ταμείου, ἀρκετὰ ἐνωρὶς (1861) ἤδη, κατόπιν διὰ τοῦ περὶ μεταλλείων νόμου τοῦ 1881 καὶ τοῦ διατάγματος τοῦ 1882 καθωρίσθησαν τὰ τοῦ εἰδικοῦ ταμείου πρὸς περίθαλψιν τῶν ἐν τοῖς μεταλλείοις ἐργαζομένων. Ὁ νόμος ‚ΒΩΜΑ' (1901) κατόπιν, καὶ κατόπιν ὁ νόμος 3981 (1912) διερρύθμισαν τελικῶς τὸ ταμεῖον τῶν μεταλλευτῶν. Ἄλλα παρόμοια ταμεῖα συντάξεων εἶναι τὰ τραπεζικά, σιδηροδρομικά, τὰ ἀλληλοβοηθητικὰ τοῦ νόμου 281 κλπ. Πάντα ταῦτα ἀφοροῦν κυρίως τὴν ἀσθένειαν. Ὁ νόμος 551 (1914) περὶ εὐθύνης πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν ἐξ ἀτυχήματος ἐν τῇ ἐργασίᾳ παθόντων ἐργατῶν καὶ ὑπαλλήλων, ὡς συνεπληρώθη διὰ τοῦ νόμου 2868 τοῦ 1922 καὶ τῶν μετὰ ταῦτα τροποποιήσεων ἀπετέλεσε τὴν ἀπαρχὴν τῆς ἀσφαλείας παρ' ἡμῖν κατὰ τῶν ἀτυχημάτων ἐν τῇ ἐργασίᾳ. Αἱ λοιπαὶ ἀσφάλειαι (ἀνικανότητος, γήρατος, ἐγκαταλειπομένων, ἀνεργίας, ἰδιωτικῶν ὑπαλλήλων κλπ.) δὲν ἔχουν ἐπαρκῶς ἢ οὐδαμῶς διαμορφωθῇ παρ' ἡμῖν (βλ. πάντως τὸ Ν. Δ. τῆς 28 Ἀπριλίου 1922 «περὶ ἀπονομῆς συντάξεως, ἕνεκα πολιτικῆς ὑπηρεσίας», τὸν νόμον τοῦ 1928 «περὶ τοῦ ταμείου ἀσφαλίσεως καὶ προστασίας τῶν καπνεργατῶν», τὸ Ν. Δ. τῆς 8 Αὐγούστου 1925 κλπ.).

Τὸ Διεθνὲς Γραφεῖον Ἐργασίας φροντίζει καὶ εἰς τὰ ζητήματα ταῦτα δι' ἐκδόσεών του (Les assurances sociales 1925), διὰ θεμάτων ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει τῶν ἐτησίων συνελεύσεων κλπ., νὰ ἐπιφέρῃ ἑνοποίησίν τινα καὶ ἐν τῇ κοινωνικῇ ἀσφαλείᾳ (βλ. καὶ λ. **ἀτυχήματα τυχαῖα**).

Ἀσφάλεια ἰδιωτικῶν ὑπαλλήλων. — Ἡ εἰσαγωγὴ τῆς ἀσφαλείας τῶν ἰδιωτικῶν ὑπαλλήλων ἐσήμανε νέαν πρόοδον εἰς τὴν καθόλου κοινωνικὴν ἀσφάλειαν. Οὕτως ἐνῷ μέχρι τινὸς ἡ κοινωνικὴ ἀσφάλεια περιελάμβανε μόνον τοὺς ἐργάτας, ἦτο δηλαδὴ ἐργατική, ἀπὸ τοῦ 1910 περίπου συμπεριελήφθη εἰς αὐτὴν καὶ ἡ μέση τάξις τῶν ἰδιωτικῶν ὑπαλλήλων.

Ἐν Αὐστρίᾳ διεμορφώθη ἡ ἀσφάλεια αὕτη ἀρκετὰ ἐνωρὶς (προτοῦ διαμορφωθῇ πλήρως ἡ ἐργατικὴ ἀσφάλεια εἰς τὰ τμήματα αὐτῆς τοῦ γήρατος καὶ τῆς ἀνικανότητος) ἕνεκα πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν λόγων, καὶ τῆς μεγάλης σπουδαιότητος τὴν ὁποίαν εἶχεν αὐτόθι ἡ τάξις αὕτη. Ὁ πρῶτος νόμος ὁ χρησιμεύσας ὡς πρότυπον καὶ τῶν λοιπῶν σχετικῶν νόμων εἶναι ὁ αὐστριακὸς τῆς 16ης Δεκεμβρίου 1906, τὸν ὁποῖον ἠκολούθησε κατὰ πόδας καὶ ὁ γερμανικὸς νόμος περὶ ἀσφαλείας τῶν ἰδιωτικῶν ὑπαλλήλων τῆς 20 Δεκεμβρίου 1911.

Ὑπόχρεοι πρὸς ἀσφάλειαν εἶναι πάντες οἱ εἰς ἰδιωτικὰς θέσεις ὑπάλληλοι ἄνω τῶν 18 ἐτῶν καὶ λαμβάνοντες μισθὸν ἐτησίως τουλάχιστον 600 κορώνας. Ὡς ὑπάλληλοι δὲ πάλιν λογίζονται οἱ ὑπηρετοῦντες εἰς θέσεις μετὰ χαρακτῆρος ὑπαλληλικοῦ, δηλαδὴ εἰς τὰς ὁποίας παρέχεται ἐργασία κατὰ τὸ πλεῖστον πνευματική. Δὲν θεωροῦνται ἑπομένως ὡς ὑπάλληλοι οἱ ἐργαζόμενοι εἰς τὴν ἄμεσον παραγωγὴν τῶν ἀγαθῶν, ὡς ἐργάται μαθητευόμενοι, ἢ ὑπηρέται, ὡσαύτως δὲ οἱ δημοτικοὶ ὑπάλληλοι. Οἱ πρὸς ἀσφάλειαν ὑπόχρεοι διαιροῦνται εἰς ἓξ τάξεις. Αἱ συντάξεις παρέχονται ἐκ τῶν ὑπὸ τῶν ὑπαλλήλων καὶ ἐργοδοτῶν καταβαλλομένων συνεισφορῶν. Αἱ συνεισφοραὶ αὗται καταβάλλονται εἰς μὲν τὰς τέσσαρας πρώτας τάξεις κατὰ τὰ $^2/_3$ ὑπὸ τῶν ἐργοδοτῶν καὶ κατὰ τὸ ἓν τρίτον ὑπὸ τῶν ὑπαλλήλων, εἰς δὲ τὰς δύο τελευταίας ἐξ ἡμισείας. Φορεὺς τῆς ἀσφαλείας εἶναι τὸ ἐν Βιέννῃ ἵδρυμα ταμείου συντάξεων, τοῦ ὁποίου μέλη εἶναι οἱ ἠσφαλισμένοι ὑπάλληλοι καὶ οἱ ἐργοδόται των. Ἡ διοίκησις διεξάγεται ἀπὸ τὴν διεύθυνσιν καὶ τὴν γενικὴν συνέλευσιν, ἡ ὁποία ἀπαρτίζεται κατὰ τὸ ἥμισυ ἐξ ὑπαλλήλων καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ ἐξ ἐργοδοτῶν. Τὸ ταμεῖον τοῦτο ἔχει διακλαδώσεις τοπικάς.

Ἡ ἀσφάλεια τῶν ἰδιωτικῶν ὑπαλλήλων εἶναι ὑποχρεωτική, ἐν τούτοις ὁ νόμος ἀναγνωρίζει ὡς ἐξαίρεσιν καὶ ἑκουσίαν ἀσφάλειαν. Ἐκ τεχνικῶν ἀσφαλιστικῶν λόγων ὀφείλει ὁ ἀσφαλιζόμενος νὰ ἔχῃ ὡρισμένον ἀριθμὸν μηνῶν διὰ νὰ ἔχῃ ἀξίωσιν ἐπὶ συντάξεως. Ὁ χρόνος οὗτος ἀναμονῆς ἔχει διαφόρως ὑπὸ τοῦ νόμου ὁρισθῇ, ἀναλόγως τοῦ γένους τοῦ ἀσφαλισομένου, τῆς παρεχομένης συντάξεως εἰς αὐτὸν ἢ εἰς τοὺς ἐγκαταλειφθέντας ὑπ' αὐτοῦ, τέλος ἀναλόγως τῆς ὑποχρεωτικῆς ἢ ἑκουσίας ἀσφαλείας τοῦ ἀσφαλιζομένου. Ὁ νόμος παρέχει τριῶν εἰδῶν βοηθήματα: 1) Σύνταξιν εἰς τὸν ἀνίκανον ὑπάλληλον (προκειμένης ἀδυναμίας ἐνασκήσεως ἐπαγγέλματος ἢ συμπληρώσεως τοῦ 65ου ἔτους ἡλικίας) ἢ εἰς τοὺς ἐγκαταλειφθέντας ὑπ' αὐτοῦ. 2) Βοηθήματα διαμονῆς εἰς νοσοκομεῖα ἢ ἐπιστροφὴν καταβληθέντων ἀσφαλίστρων (γάμος ἀσφαλισθείσης μετὰ τὴν παρέλευσιν τοῦ χρόνου ἀναμονῆς) κλπ. 3) Βοήθημα διὰ θεραπείαν πρὸς ἀνάρρωσιν καὶ ἀποτροπὴν οὕτω τῆς περιπτώσεως τῆς παροχῆς τῆς συντάξεως. Ἐν Αὐστρίᾳ ἡ ἀσφάλεια αὕτη ὑπέστη πλείστας ὅσας τροποποιήσεις.

Ἀλληλασφάλεια.—Εἶναι ἕνωσις σωματειακῆς φύσεως μὴ περιωρισμένου ἀριθμοῦ προσώπων, πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ κατανείμουν τὰς ζημίας αἱ ὁποῖαι προσβάλλουν τὰ καθ' ἕκαστον μέλη μεταξὺ τῆς ὁλότητός των. Ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΕ', συνηθέστερον τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, συναντῶμεν ἐν Γερμανίᾳ ἑνώσεις συνεταιριστικῆς φύσεως πρὸς ἀποτροπὴν τῶν ἐπιζημίων ἀποτελεσμάτων, ἐπιζωοτιῶν, πυρκαϊῶν κλπ. Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα σωματεῖα ἀλληλασφαλιστικὰ διέδοσαν καὶ ἐξήπλωσαν τὴν ἀσφάλειαν κατὰ τῆς πυρκαϊᾶς, κατόπιν δὲ καὶ τὴν τῶν κτηνῶν καὶ τῆς χαλάζης. Τέλος κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος ἱδρύθησαν μεγάλα σωματεῖα ἀλληλασφαλείας ἰδιωτικὰ ἐν Γερμανίᾳ ὑπὸ τοῦ ἐκ Γόθας ἐμπόρου Arnoldi. Ὁ ἀνταγωνισμὸς τὸν ὁποῖον ὑφίσταντο τὰ σωματεῖα ταῦτα ἀπὸ τὰς κερδοσκοπικὰς ἀσφαλιστικὰς ἑταιρείας, τὰ ἐξυπηρέτησεν ἐξόχως εἰς τὸ νὰ διαμορφώσουν καὶ ταῦτα ὅρους ἐμπορικοὺς καὶ τελειοποιήσουν τὴν ὀργάνωσιν αὐτῶν, διατηροῦντα ἅμα τὸν χαρακτῆρα τῆς ἰδιαιτέρας φύσεώς των.

Τὰ μέλη τοῦ ἀλληλασφαλιστικοῦ σωματείου ὑποχρεοῦνται εἰς συμβολὰς διὰ τὴν ἀνάλογον ἀποζημίωσιν τῶν ἐπερχομένων ζημιῶν. Ἐνῷ δὲ αἱ ἀναλόγου φύσεως κερδοσκοπικαὶ Ἑταιρεῖαι σχηματίζονται ὑπὸ τρίτων (μετόχων), ἐν τῇ ἀλληλασφαλείᾳ αὐτοὶ οὗτοι οἱ θέλοντες νὰ ἀσφαλισθοῦν καθ' ἑνὸς οἱουδήποτε κινδύνου ἀπαρτίζουν τὸ σωματεῖον.

Τοιαῦτα σωματεῖα δύνανται νὰ συσταθοῦν πρὸς ἐπιδίωξιν κάθε ἀσφαλιστικοῦ σκοποῦ, ἡ πεῖρα ὅμως ἀπέδειξεν ὅτι ταῦτα εὐδοκιμοῦν εἰς ὡρισμένας μόνον περιπτώσεις. Ἐκεῖ δηλαδὴ μόνον ὅπου ὑπάρχουν ἀρκεταὶ στατιστικαὶ πληροφορίαι, ὥστε νὰ παρέχηται ἀσφαλὴς βάσις διὰ τὴν ἐπιμέτρησιν τῶν συμβολῶν, ἢ ἐκεῖ ὅπου κίνδυνοι καὶ ζημίαι δύνανται νὰ καθορισθοῦν ἀσφαλέστατα, διὰ τῆς ἀλληλοεποπτείας τῶν μελῶν, ἕνεκα τῶν γειτνιαζουσῶν σχέσεων αὐτῶν.

Αἱ συνηθέστεραι ἀλληλασφάλειαι εἶναι ζωῆς, πυρός, κτηνῶν, χαλάζης κτλ. Εἰς τὴν ἀσφάλειαν τῶν Μεταφορῶν ἢ ἀντασφάλειαν, δὲν χρησιμοποιεῖται συνήθως ἡ ἀλληλασφάλεια, οὔτε εἰς μικροτέρους κλάδος ἀσφαλειῶν. Μεγάλαι ἀλληλασφάλειαι δὲν συνιστῶνται εἰς τὴν νεωτέραν ἐποχήν, διότι ἀπαιτοῦνται σοβαρὰ κεφάλαια, οἱ δὲ χρημα-

Digitized by Google

τοδόται παρέχουν ταῦτα καλύτερον εἰς κερδοσκοπικὰς ἑταιρείας. Τὰ σωματεῖα ἀλληλασφαλείας ὑπόκεινται εἰς τὸν κρατικὸν ἔλεγχον. Τὸ σωματεῖον διαλύεται εἴτε πληρωθέντος τοῦ σκοποῦ ὃν προέθετο, εἴτε λήξάσης τῆς διαρκείας αὐτοῦ εἴτε δι' ἀποφάσεως τῶν ὀργάνων αὐτοῦ κλπ.

Ἡ ἀλληλασφάλεια ἐν Ἑλλάδι. — Ὁ ἐμπορικὸς νόμος παρ' ἡμῖν ὁρίζει (ἄρθρον 191) ὅτι αἱ σχετικαὶ αὐτοῦ διατάξεις (περὶ ἀσφαλιστικῆς συμβάσεως νόμος ,ΓΨΙΖ' τοῦ 1910, ἄρθρα 189—225 ἐμπορικοῦ νόμου) ἐφαρμόζονται καὶ ἐπὶ τῶν ἀμοιβαίων ἀσφαλίσεων, ἐφ' ὅσον αὗται δὲν εἶναι ἀσυμβίβαστοι πρὸς τὴν ἰδιάζουσαν φύσιν τῶν συμβάσεων τούτων. Εἰδικωτέραν ὅμως ἀλληλασφαλιστικὴν νομοθεσίαν εἰσήγαγε παρ' ἡμῖν τὸ Ν. Δ. τῆς 2 Ἰουλίου 1926 περὶ «γεωργικῶν συνεταιρισμῶν ἀλληλασφαλείας», κατὰ τὸν ὁποῖον συνεταῖροι ἔχοντες κυρίως ἢ δευτερευόντως ἐπάγγελμα τὴν γεωργίαν ἀσφαλίζονται ἐν ἀλληλεγγύῃ κατὰ τῶν κινδύνων πάσης φύσεως κινητῶν καὶ ἀκινήτων χρησιμοποιουμένων διὰ τὴν γεωργικὴν ἐκμετάλλευσιν ἢ προϊόντων αὐτῆς, ἤτοι κατὰ κινδύνων ἐκ θανάτου τῶν ζῴων, ἐκ πυρκαϊᾶς, χαλάζης, παγετῶν, πλημμυρῶν καὶ ἐξ ἄλλων θεομηνιῶν.

Οἱ συνεταιρισμοὶ οὗτοι δὲν δύνανται νὰ σχηματίσουν διὰ μετοχῶν ἑταιρικὸν κεφάλαιον. Τὸ κεφάλαιον αὐτῶν ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἑκάστοτε εἰσφορῶν τῶν συνεταίρων *(εἰδικῶν ἀσφαλίστρων)*, τῶν κρατικῶν ἐπιχορηγήσεων, δωρεῶν καὶ κληρονομιῶν. Ἐπίσης δὲν δύνανται νὰ ἐπιδιώκουν καὶ διανέμουν μεταξὺ τῶν συνεταίρων κέρδη.

Διὰ Ν. Δ. τῆς 2ας ὡσαύτως Ἰουλίου 1926 καθωρίσθησαν καὶ τὰ περὶ «Κεντρικοῦ ταμείου ἀσφαλείας κατὰ χαλάζης καὶ παγετῶν». Δι' αὐτοῦ συνεστήθη αὐτόνομος ὀργανισμὸς δημοσίου δικαίου ὑπαγόμενος ὑπὸ τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν ἐποπτείαν τοῦ ὑπουργείου τῆς Γεωργίας, μὲ ἕδραν τὰς Ἀθήνας, σκοπὸν ἔχων: 1) τὴν ἀνάληψιν τῆς ἀντασφαλίσεως (βλ. **ἀσφαλιστικὸν δίκαιον**) τοπικῶν ἀλληλασφαλιστικῶν συνεταιρισμῶν ἢ τῶν τυχὸν ταμείων ἀλληλασφαλείας γεωργικῶν συνεταιρισμῶν ἢ ἑνώσεως αὐτῶν κατὰ τῶν κινδύνων ἐκ χαλάζης καὶ παγετῶν τῶν ἀμπέλων, σταφιδαμπέλων, καπνοῦ καὶ λοιπῶν γεωργικῶν προϊόντων, 2) τὴν ἀπ' εὐθείας ἀσφάλειαν κατὰ χαλάζης καὶ παγετῶν παντὸς αἰτοῦντος γεωργοῦ καὶ 3) τὴν προσωρινὴν ἐνίσχυσιν τῶν κατὰ τὰ ἔτη 1926 καὶ 1927 παθόντων ἐκ χαλάζης γεωργῶν. Τὸ «Κεντρικὸν ταμεῖον ἀσφαλείας κατὰ χαλάζης καὶ παγετῶν» ἐξέδωκε πρότυπα καταστατικὰ συναιτερισμῶν ἀλληλασφαλείας, εἰδικοὺς κανονισμοὺς ταμείων ἀλληλασφαλείας, γεωργικῶν πιστωτικῶν συναιτερισμῶν, ὁδηγίας περὶ τῶν ὅρων ἀσφαλείας καὶ ἀντασφαλείας κλπ., οἱ ὁποῖοι κανονίζουν τὰ τῶν ἀσφαλίστρων, τοῦ τρόπου τῆς ἐκτιμήσεως τῶν ζημιῶν καὶ τῆς πληρωμῆς τῆς ἀποζημιώσεως, καθὼς καὶ ἄλλας λεπτομερείας. Δυστυχῶς ἡ νομοθεσία τοῦ «Κεντρικοῦ ταμείου ἀσφαλείας κατὰ παγετῶν καὶ χαλάζης», ὑπαγομένη εἰς τὴν τῆς δικτατορικῆς περιόδου, δὲν ἐκυρώθη μέχρι σήμερον.

Ἐν εὐρυτάτῃ σημασίᾳ τῆς ἀλληλασφαλείας θὰ ἠδύναντο νὰ ὑπαχθοῦν καὶ ἄλλα ἱδρύματα παρ' ἡμῖν, ὡς τὸ «Μετοχικὸν ταμεῖον τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων», τὸ διὰ τοῦ Νομοθετικοῦ Διατάγματος τῆς 30 Ἰουνίου 1926 ἱδρυθὲν νεαρὸν «Ταμεῖον προνοίας δημοσίων ὑπαλλήλων» κλπ. Δ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΙΣ

— ἀσφάλεια *[Ἀστ. Δικ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου *ἀσφάλεια* δηλοῦνται γενικῶς τὰ νομικὰ μέσα διὰ τῶν ὁποίων ἀσφαλίζεται ἡ ἐκτέλεσις ἑνὸς ἐνοχικοῦ δικαιώματος, μέλλοντος ἢ ὑπάρχοντος. Αἱ κυριώτεραι ἀσφάλειαι εἶναι τὸ ἐνέχυρον, ἡ ὑποθήκη, αἱ ἐγγυήσεις, ἡ παρακράτησις κλπ. (βλ. τὰς λ.). Ἐκ τῶν ἀσφαλειῶν τούτων ἄλλαι μὲν ἀνήκουσιν εἰς τὸ ἀναγκαστικὸν δίκαιον, πηγάζουσαι ἐκ τοῦ νόμου, ἄλλαι δὲ εἶναι προαιρετικαί, ὁριζόμεναι ἑκουσίως ὑπὸ τῶν συμβαλλομένων. —Ω.

—ἀσφάλεια *δημοσία* *[Δημ. Δίκ.]*. Εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ***«δημοσίας ἀσφαλείας»*** περιλαμβάνεται ἡ πραγματικὴ ἐλευθέρα ἐξάσκησις τῶν νομίμων προσωπικῶν καὶ ἐμπραγμάτων δικαιωμάτων ἑκάστου πολίτου καὶ ἡ ἐκ ταύτης παγίωσις τῆς *κοινωνικῆς τάξεως* καὶ τῆς *κοινῆς ἡσυχίας*. Κατὰ τὴν ὁρισμὸν τοῦ Duguit (Droit Const.) «ἡ δημοσία ἀσφάλεια συνίσταται εἰς τὴν προστασίαν τὴν ὁποίαν παρέχει τὸ κράτος εἰς ἕκαστον τῶν μελῶν του πρὸς συντήρησιν τοῦ προσώπου, τῶν δικαιωμάτων καὶ τῆς ἰδιοκτησίας αὐτοῦ».

Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «*Δημοσία Ἀσφάλεια*» νοοῦνται ἐπίσης, ἐν τῷ συνόλῳ των, αἱ πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς τάξεως καὶ τῆς ἀσφαλείας ἔν τινι χώρᾳ ἁρμόδιαι κρατικαὶ ὑπηρεσίαι, τῶν ὁποίων ὄργανα εἶναι ἡ **Χωροφυλακὴ** καὶ ἡ **Ἀστυνομία** (βλ. τὰς λ.) καὶ ὁ πρὸς ἐνίσχυσιν τούτων διατιθέμενος ἐνίοτε Στρατός. — Ω.

—Ἀσφάλεια *στρατεύματος* [ΣΤΡΑΤΗΓ.-ΤΑΚΤ.]. Καλεῖται *ἀσφάλεια* ἡ τήρησις τῆς ἐλευθέρας δράσεως πάσης διοικήσεως, δηλαδὴ τὸ δυνατὸν τῆς ἐν πάσῃ στιγμῇ ἐφαρμογῆς, παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ ἀντιπάλου, τῶν καθορισθεισῶν ἤδη διατάξεων καὶ **μέσων ἐνεργείας, εἴτε ἐπιθετικῶν εἴτε ἀμυντικῶν.**

Ἀπὸ τῶν παλαιῶν ἐποχῶν μέχρι τοῦ 1880 περίπου, ἡ ἀσφάλεια ὑφίστατο μόνον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ νὰ προφυλαχθῇ στράτευμά τι ἀπὸ ἀποτόμου αἰφνιδίας προσβολῆς, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς παροχῆς ἡσυχίας· δι' ὅ, ἡ ἀσφάλεια παρείχετο μόνον ὑπὸ τῶν ἐμπροσθοφυλακῶν ἢ πλαγιοφυλακῶν ἢ ὀπισθοφυλακῶν ἢ τῶν προφυλακῶν. Τὸ ὅτι πληροφορία, λαμβανομένη ἀπὸ μακρᾶς ἀποστάσεως, ἀποτελεῖ ἀσφάλειαν ἦτο ἀντίληψις, ἥτις δὲν εἶχεν ὑπεισέλθει ἀκόμη ἐν τῇ διανοίᾳ τῶν τότε στρατιωτικῶν, καθ' ὅσον ἡ ἀσφάλεια ἡ παρεχομένη ὑπὸ τμήματος δυναμένου ν' ἀντιστῇ ἦτο ἐπαρκὴς διὰ τὴν τότε ἐποχήν. Ἀντιλήψεις περὶ ἀσφαλείας διὰ πληροφοριῶν ἤρξαντο τὸ πρῶτον γεννώμεναι ἐν Γερμανίᾳ κατὰ τὴν περὶ τὸ 1880 ἐποχὴν (Τακτικὴ *Meckel* 1883), μόλις ὅμως τῷ 1889 ἐθεσπίσθησαν διὰ πρώτην φορὰν ὑπὸ τοῦ «γερμανικοῦ κανονισμοῦ ἐκστρατείας». Αἱ ἰδέαι αὗται ἐγένοντο ἀσπασταὶ καὶ ἐν Γαλλίᾳ (γαλλικὸς κανονισμὸς ἐκστρατείας» 1895, ἑλληνικὸς 1899), ἦσαν ὅμως ὅλως διάφοροι τῶν διατάξεων τοῦ γαλλικοῦ κανονισμοῦ τοῦ 1883 (ἑλληνικοῦ 1885).

Τοιουτοτρόπως ἡ ἔννοια τῆς ἀσφαλείας, ἀπὸ τῶν στενῶν της ὁρίων τῆς κυριολεξίας τῆς λέξεως (τακτικῆς ἐννοίας), ἤρχισεν εὐρυνομένη, λόγῳ τῆς λήψεως πληροφοριῶν ἀπὸ μακρᾶς ἀποστάσεως (στρατηγικῆς ἐννοίας), φθάσασα μέχρι τοῦ σημείου ὥστε σήμερον νὰ θεωρῆται ὡς ἀσφάλεια, καὶ δὴ πρωτεύουσα, ἡ παροχὴ τόσου χρόνου καὶ τόσου χώρου, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐλευθερία τῆς ἐφαρμογῆς τῶν σχεδίων τοῦ ἀρχηγοῦ, ἡ ἀποκληθεῖσα διὰ πρώτην φορὰν ὑπὸ τῶν γαλλικῶν κανονισμῶν τοῦ 1913 *ἀσφάλεια τοῦ ἀρχηγοῦ* (οὐδέποτε ὅμως ὑπὸ τῶν γερμανικῶν).

Διαβαθμίσεις τῆς ἀσφαλείας. — Ἡ ἀσφάλεια δὲν εἶναι πάντοτε ὁμοιόμορφος, ἀλλὰ κυμαίνεται μεταξὺ ὁρίων, συνεπῶς δύναται αὕτη νὰ φθάσῃ εἰς ἓν μέγιστον καὶ εἰς ἓν ἐλάχιστον, ἐν τῇ σχετικῇ ἑκάστοτε σφαίρᾳ εἴτε τῆς στρατηγικῆς εἴτε τῆς τακτικῆς ἐννοίας. *Μέγιστον τῆς ἀσφαλείας*, ἡ *πλήρης ἀσφάλεια*, καλεῖται τὸ νὰ δύναται ὁ ἀρχηγὸς νὰ μετακινήσῃ κατὰ βούλησιν τὰς δυνάμεις του ὁπουδήποτε, καὶ ν' ἀναλάβῃ ἢ ν' ἀρνηθῇ τὴν μάχην. *Ἐλάχιστον τῆς ἀσφαλείας*, ἡ *ἀπαραίτητος ἀσφάλεια*, καλεῖται τὸ νὰ ἔχῃ ὁ ἀρχηγὸς τὸν μόλις ἀπαιτούμενον χρόνον καὶ χῶρον διὰ νὰ λάβῃ τὰς δεούσας διατάξεις. Αὐτονόητον καθίσταται ὅτι, ἀπὸ τοῦ μεγίστου μέχρι τοῦ ἐλαχίστου, ὑπάρχουσι πλεῖσται διαβαθμίσεις τῆς ἀσφαλείας.

Ὡς κλασσικὸν παράδειγμα διαβαθμίσεων τῆς ἀσφαλείας φέρεται τὸ τῆς γαλλικῆς στρατιᾶς τοῦ Macmahon κατὰ τὸ τελευταῖον δεκαήμερον τοῦ Αὐγούστου 1870. Κατὰ τὸν ρωσσοϊαπωνικὸν πόλεμον 1904-1905, ἡ ἀσφάλεια τοῦ Ἰάπωνος ἀρχηγοῦ ἐν Μαντζουρίᾳ ἦτο πάντοτε πλήρης διὰ κατασκοπείας ὑπὸ Κινέζων.

Ἐκ τῶν ἑλληνικῶν πολέμων παραδείγματα διαβαθμίσεων ἀσφαλείας ὑπάρχουσιν ἀρκετά:

Α') Ὁ τουρκικὸς στρατὸς εἶχε κατ' Ὀκτώβριον 1912 πλήρη τὴν ἀσφάλειαν μέχρι τῆς προτεραίας τῆς μάχης τοῦ Σαρανταπόρου· ἀπὸ τῆς ἥττης του ὅμως κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἡ ἀσφάλεια ἤρχισε μειουμένη, ἐξέλιπε δ' ἐντελῶς ἀφ' ἧς στιγμῆς τῷ ἀπεκόπη ἡ διὰ στενωποῦ Πόρτες ὑποχώρησις.

Β') Μετὰ τὴν ἧτταν τῶν Τούρκων εἰς τὴν μάχην τῶν Γιανιτσῶν ἡ ἀσφάλειά των θὰ ἐξέλειπε πλήρως, ἂν τὰ ἐντεταλμένα τὴν κατάληψιν τῶν γεφυρῶν τοῦ Ἀξιοῦ ἑλληνικὰ τμήματα (τῆς 7ης Μεραρχίας) ἐξετέλουν ἐγκαίρως ταύτην, διότι τότε θ' ἀπεκλείετο ἡ πρὸς Θεσσαλονίκην ὑποχώρησις τῶν Τούρκων.

Γ') Μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου 1913, ἡ ἀσφάλεια τοῦ Τούρκου ἀρχηγοῦ ἐν Ἠπείρῳ ἐλάχιστα ἐμειοῦτο· αὕτη ἤρχισε μειουμένη πραγματικῶς ἀπὸ τῆς 18ης Φεβρουαρίου 1913, ἐξέλιπε δὲ πλήρως τὴν 19ην, ὁπότε τὰ κατὰ τοῦ δεξιοῦ τουρκικοῦ πλευροῦ ἀποτελέσματα τοῦ σχεδίου τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου ἤρχισαν καθιστάμενα ἔκδηλα.

Δ') Κατὰ τὸν ἑλληνοβουλγαρικὸν πόλεμον τοῦ 1913, ἡ ἀσφάλεια τοῦ ἀπέναντι τῶν Ἑλλήνων Βουλγάρου ἀρχηγοῦ ἤρξατο μειουμένη ἐπαισθητῶς εὐθὺς μετὰ τὴν ἧττάν του ἐν Κιλκίς, ἐξέλιπε δ' ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ τῶν ἀρχῶν Ἰουλίου λόγῳ τῆς στρατηγικῆς καταδιώξεως ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων.

Ε') Καθ' ὅλον τὸ χρονικὸν διάστημα τῶν μικρασιατικῶν ἐπιχειρήσεων, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1920 μέχρι 1922 ἡ ἀσφάλεια τοῦ Τούρκου ἀρχηγοῦ οὐδέποτε ἐξέλιπεν ἐξ ὁλοκλήρου (δὲν γίνεται μνεία περὶ τῆς ἐποχῆς ἀπὸ τοῦ Μαΐου 1919 μέχρις ἀρχῶν 1920, διότι τότε δὲν ὑπῆρχε τουρκικὸς στρατός).

ΣΤ') Ἡ ἀσφάλεια τοῦ Ἕλληνος ἀρχηγοῦ κατὰ τὰς μικρασιατικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ θέρους 1921 ὑπέστη διαβαθμίσεις. Καθ' ὅλον τὸ χρονικὸν διάστημα τῶν ἐπιχειρήσεων Ἐσκῆ Σεχὶρ καὶ κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Σαγγαρίου (Ἰούλιος—ἀρχὰς Αὐγούστου), ἡ ἀσφάλειά του ἦτο πλήρης, ἀλλὰ, διαρκουσῶν τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Σαγγαρίου, ἤρξατο ὁλονὲν μειουμένη, φθάσασα εἰς τὸ ἐλάχιστον κατὰ τὸ τελευταῖον δεκαήμερον τοῦ Αὐγούστου.

Ἐφ' ὅσον ὑφίσταται πλήρης ἡ ἀσφάλεια, ζήτημα αἰφνιδιασμοῦ δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ, διότι ὁ ἀρχηγὸς ἔχει ὅλον τὸν χρόνον νὰ λάβῃ τὰς καταλλήλους διατάξεις πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν προθέσεων τοῦ ἀντιπάλου (βλ. λ. **αἰφνιδιασμός**). Ἐνίοτε ὅμως διὰ διαφόρους λόγους αἱ πληροφορίαι ἐλλείπουσιν, ὁπότε δυνατὸν στράτευμά τι, πορευόμενον ἐν στρατηγικῇ ἀναπτύξει πρὸς συνάντησιν τοῦ ἀντιπάλου, νὰ συναντήσῃ τοῦτον ἐξ ἀπροόπτου εἰς θέσιν, ὅπου δὲν τὸν ἀνέμενε· τὸ τοιοῦτο βεβαίως δὲν σημαίνει ὅτι ἡ ἀσφάλεια ἐξέλιπεν, ἐπομένως ὅτι τὸ πορευόμενον στράτευμα ὑπέστη αἰφνιδιασμόν, διότι τοῦτο ἔχει στρατηγικὰς διατάξεις τοιαύτας, ὥστε νὰ δύναται ν' ἀνταποκριθῇ ἐν πάσῃ στιγμῇ εἰς πᾶσαν ἐνέργειαν τοῦ ἀντιπάλου. Τοιοῦτό τι συνέβη εἰς τοὺς Γερμανοὺς εἰς Spicheren τὴν 6ην Αὐγούστου 1870 καὶ εἰς St Privat τὴν 18ην Αὐγούστου 1870, εἰς τοὺς Ἕλληνας εἰς Γιανιτσὰ τὴν 19ην Ὀκτωβρίου 1912 καὶ εἰς Κορυτσᾶν τὸ πρῶτον δεκαήμερον τοῦ Δεκεμβρίου 1912. Εἰς πάσας τὰς ἄνω περιπτώσεις ἡ ἀσφάλεια τῶν τε Γερμανῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων ὑπῆρξε τοσούτῳ μᾶλλον πλήρης (αἰφνιδιασμὸς ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπέλθῃ), ὅσῳ εὑρίσκοντο ἀπέναντι ἐχθρῶν τηρούντων παθητικὴν ἄμυναν.

Τὸ λεγόμενον ἐνίοτε ὅτι στράτευμά τι ἀπώλεσε τὴν ἀσφάλειάν του, διότι ὑπέστη αἰφνιδιαστικὰ πυρὰ ἐκ μέρους τοῦ ἀντιπάλου, δὲν εὑρίσκει ἐφαρμογὴν εἰμὴ μόνον καθ' ἃς περιστάσεις στερεῖται τῶν καταλλήλων τακτικῶν διατάξεων, ἵνα δυνηθῇ ν' ἄρξηται ἀμέσως τοῦ πυρός, ὡς π. χ. συνέβη εἰς τὴν βασιλικὴν πρωσσικὴν φρουρὰν εἰς St Privat τῷ 1870. Ἅμα ὅμως, σὺν ταῖς στρατηγικαῖ διατάξεσι, συνυπάρχωσι καὶ αἱ κατάλληλοι τας κτικαὶ τοιαῦται, τότε ἡ ἀσφάλεια δὲν ἐκλείπει, δηλαδὴ τὰ ἐχθρικὰ πυρὰ δὲν ἐπιφέρουσιν αἰφνιδιασμόν, ὡς δὲν ἐξέλιπεν (αἰφνιδιασμὸς οὐδεὶς ἐπῆλθεν) ἅμα ὡς ἐβλήθη τὸ πρῶτον ὁ ὄγκος τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν μάχην τοῦ St Privat τῷ 1870, ἡ 2α ἑλληνικὴ μεραρχία εἰς Γιανιτσὰ (παρὰ τὴν γέφυραν Μπάλιτζα), ἡ 5η εἰς Μπίγλιστα καὶ ἡ 6η εἰς Τσαγγόνι, τῷ 1912.

Ἐκτέλεσις τῆς ἀσφαλείας. — Διὰ νὰ ὑφίσταται ἀσφάλεια, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπαρκὴς χρόνος, ἵνα κατορθοῦται ἡ ἔκδοσις διαταγῶν καὶ ἡ ἐκτέλεσις αὐτῶν, συνεπῶς αἱ περὶ ἐχθροῦ πληροφορίαι πρέπει νὰ προέρχωνται ἐξ ὅσον τὸ δυνατὸν μείζονος ἀποστάσεως, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐπαρκὴς χῶρος, ἵνα κατορθοῦται ἡ ἐντὸς αὐτοῦ συγκέντρωσις τῶν στρατευμάτων καὶ ἡ κατάλληλος διάθεσις αὐτῶν, συνεπῶς κατάληψις καταλλήλων ἐδαφικῶν σημείων, μετὰ τὴν ὁποίαν πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ ἐπακολουθῇ ἐπειγόντως ἡ ἀμυντικὴ ὀργάνωσις τοῦ ἐδάφους. Αὐτονόητον καθίσταται ὅτι, διὰ μὲν τὴν παροχὴν χρόνου, ἀπαιτεῖται ὅπλον ταχυκίνητον, ὡς τοιοῦτο δ' ἐχρησιμοποιεῖτο ἄλλοτε τὸ ἱππικὸν μόνον καὶ κατόπιν (ἀπὸ τοῦ 1910) τὸ ἱππικὸν καὶ ἡ ἀεροπλοΐα, διὰ δὲ τὴν παροχὴν χώρου ἀπαιτεῖται ὅπλον δυνάμενον νὰ παρέχῃ ἀντίστασιν, ὡς τοιοῦτο δὲ μέχρι τοῦ 1917 ἐχρησιμοποιεῖτο τὸ πεζικὸν ἐνισχυμένον ὑπὸ πυροβολικοῦ· ἀπὸ τοῦ 1917 ὅμως ἐκτελεῖται ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ ἐνισχυμένου ὑπὸ πυροβολικοῦ, οὕτω δὲ προκύπτει μεγάλη ὠφέλεια, διότι διὰ τοῦ αὐτοῦ ὅπλου καθίσταται δυνατὸν νὰ ἐκτελῶνται συγχρόνως ἀμφότεραι αἱ ἀποστολαί.

Ἐπειδὴ αἱ περιφέρειαι τῶν ὑπηρεσιῶν ἀσφαλείας καὶ ἐρεύνης ἀναγκαστικῶς ἐφάπτονται, διὰ τοῦτο, καίτοι ἄλλο ἔρευνα καὶ ἄλλο ἀσφάλεια, αἱ ὑπηρεσίαι αὗται σχετίζονται ἐν πολλοῖς, οὐδέποτε ὅμως συγχέονται. Ἀμφότεραι συμπληροῦσιν ἀλλήλας, καθ' ὅσον ἡ μὲν ἀσφάλεια ἐπωφελεῖται τῶν ὑπὸ τῆς ἐρεύνης προσποριζομένων πληροφοριῶν, ἡ δ' ἔρευνα συμπληροῦται διὰ τῶν ἀναγνωρίσεων τῆς ὑπηρεσίας ἀσφαλείας.

Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἤρχισε διασαφηνιζομένη ἡ ὑπηρεσία τῆς ἀσφαλείας, ἤτοι περὶ τὸ 1890, ἐπῆλθε συγχρόνως ριζικὴ διαφωνία μεταξὺ Γερμανῶν καὶ Γάλλων ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τῆς ἀσφαλείας. Διὰ τῶν γερμανικῶν κανονισμῶν ἐκστρατείας τοῦ 1889, 1900 καὶ 1908, ἐθεσπίζετο ὅτι ἡ ἀσφάλεια ἐξετελεῖτο συνήθως δι' ἀποσπασμάτων ἐξ ὅλων τῶν ὅπλων. (Περὶ τῶν γερμανικῶν ἀντιλήψεων διὰ τὴν δρᾶσιν τοῦ ἱππικοῦ βλ. «Idées Allemandes sur le rôle et l' emploi de la cavalerie» ἐν τῇ Revue militaire des armées étrangères, (φυλλάδιον Μαΐου 1904. – *Ι. Μεταξᾶ* λοχαγοῦ: «Ἡ ὑπηρεσία ἐρεύνης καὶ ἀσφαλείας ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ, κατὰ τὸν γερμανικὸν κανονισμὸν τοῦ 1908».)

Διὰ τοῦ γαλλικοῦ κανονισμοῦ ἐκστρατείας 1895 (ἑλληνικὸς 1899) ἐθεσπίζετο ὅτι ἡ ἀσφάλεια ἐξετελεῖτο ὄχι μόνον διὰ μεραρχιακῶν ἀποσπασμάτων (ἐμπροσθοφυλακῆς, ὀπισθοφυλακῆς, πλαγιοφυλακῆς, προφυλακῶν), συνεπῶς καὶ διὰ τῶν ἱππικῶν τῶν ἀποσπασμάτων τούτων, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ ἱππικοῦ τῶν σωμάτων στρατοῦ (ταξιαρχίας ἱππικοῦ), δι' οὗ ἐπετυγχάνετο λῆψις πληροφοριῶν ἀπὸ ἀποστάσεως μείζονος ἐκείνης, εἰς ἣν ἠδύνατο νὰ ἐξιχθῇ τὸ μεραρχιακὸν ἱππικόν. Τοιουτοτρόπως, ἐν Γαλλίᾳ ὡς

Digitized by Google

καὶ ἐν Ἑλλάδι, καθωρίζοντο δύο εἴδη ἀσφαλείας: ἡ μὲν δι' **ἀποσπασμάτων** (βλ. λ.), ἀποκληθεῖσα *ἄμεσος προστασία τῶν φαλάγγων*, ἐκτελουμένη δ' ἐντὸς μικρᾶς ἀποστάσεως (συνήθως μέχρι 4—6 χιλιομέτρων), ἡ δὲ διὰ τοῦ ἱππικοῦ τῶν σωμάτων στρατοῦ, ἀποκληθεῖσα **ἀπωτέρω ἀσφάλεια** (βλ. λ.) ἢ *ἀσφάλεια πρώτης γραμμῆς*, ἐκτελουμένη δ' ἐντὸς μακροτέρων ἀποστάσεων (συνήθως μέχρις 20—25 χιλιομέτρων). Ἐν τῷ ζητήματι δ' ἀκριβῶς τούτῳ ἐνέκειτο ἡ ριζικὴ διαφορὰ μεταξὺ τῶν γερμανικῶν καὶ τῶν γαλλικῶν ἀντιλήψεων τῶν τότε ἐποχῶν, διότι ἐν μὲν τῇ Γαλλίᾳ ἡ ἀσφάλεια ἦτο δύο εἰδῶν, ἐνῷ ἐν Γερμανίᾳ ἦτο ἑνιαία.

Ἐν Γαλλίᾳ περὶ τῆς παρεχομένης ἀσφαλείας διὰ τοῦ ἱππικοῦ τῶν σωμάτων στρατοῦ (ἀπωτέρω ἀσφάλεια) ἐθεσπίζοντο ἀρχαὶ δυσεφάρμοστοι ἐν τῇ πράξει, διότι καθωρίζετο ὅτι τὸ ἱππικὸν τοῦτο εἶχε διττὴν ἀποστολήν. Εἰς τὰς μεγάλας ὅμως ἀσκήσεις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, αἵτινες ἐπηκολούθησαν, κατεδείχθη ὅτι ἡ διττὴ αὐτὴ ἀποστολὴ τοῦ ἱππικοῦ ἦτο ἀνεφάρμοστος, καθ' ὅσον ἀντετίθετο ἡ μία πρὸς τὴν ἄλλην, δεδομένου ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ζητηθῇ παρὰ τῆς αὐτῆς μονάδος ἡ ἐπιζήτησις πληροφοριῶν πρὸς ὡρισμένην ζώνην καὶ ἡ σύγχρονος ἀπώθησις ὁποθενδήποτε ἐπερχομένων ἐπιδρομῶν. Διὰ τοῦ γαλλικοῦ κανονισμοῦ ἐκστρατείας 1913 (μὴ μεταφρασθέντος παρ' ἡμῖν) μετήλλαξεν ὁ μέχρι τότε τρόπος ἐκτελέσεως τῆς ἀσφαλείας, διαρρυθμισθέντων τῶν πραγμάτων τοιουτοτρόπως, ὥστε τὴν ὅλην ἀσφάλειαν ἀπετέλει ἡ *ἀσφάλεια τοῦ ἀρχηγοῦ* π οερχομένη ἐκ τῶν πληροφοριῶν) καὶ ἡ παρεχομένη διὰ τῶν μεραρχιακῶν ἀποσπασμάτων, ἡ ἀποκληθεῖσα *ἀσφάλεια ἐν πορείᾳ* (ἐμπροσθοφυλακή, ὀπισθοφυλακή, πλαγιοφυλακή) ἢ *ἀσφάλεια ἐν στάσει* (προφυλακαί)· ἡ ὅλη ἀσφάλεια ἐν προκειμένῳ ἐξετελεῖτο διὰ τῶν αὐτῶν ὀργάνων.

Οἱ μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον 1914—1918 γαλλικοὶ (συνεπῶς καὶ ἑλληνικοὶ) κανονισμοὶ παρακολουθοῦσι τὸ πνεῦμα τῶν τοῦ 1913, χωρὶς ὅμως νὰ δίδωσι τὴν ὀνομασίαν *ἀσφάλεια τοῦ ἀρχηγοῦ* (Γαλλικὴ διδασκαλία μονάδων 1921 § 72, ἑλληνικὴ 1923. Γαλλικὸς κανονισμὸς ἐκστρατείας 1924 § 76, ἑλληνικὸς 1926). Πολὺ ὅμως πρὶν ἢ καθορισθῶσι ταῦτα ἐν Ἑλλάδι διὰ τῶν ἐν λόγῳ κανονισμῶν, εἶχεν ἤδη καθορίσει ταῦτα ὁ στρατηγὸς *Δούσμανης*, κατὰ τρόπον μάλιστα ἑλληνικώτατον, ἅτε ἀνταποκρινόμενον πλήρως πρὸς τὴν πενιχρὰν δύναμιν τοῦ ἡμετέρου ἱππικοῦ, θεσπίζων ὅτι ἡ ἀσφάλεια παρ' ἡμῖν πρέπει νὰ στηρίζηται ἐπὶ τῶν πολλῶν ἀναγνωρίσεων, οὐχὶ δ' ἐπὶ τοῦ ὄγκου τοῦ ἱππικοῦ (κανονισμὸς ἐκστρατείας *Δούσμανη* 1921, σελ. 85, 89).

Στρατηγικὴ ἀσφάλεια.— Ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς στρατηγικῆς ἐνεργείας, ἡ ἀσφάλεια ἀποσκοπεῖ ἀρχικῶς μὲν ὅπως παράσχῃ εἰς τὸν ἀρχηγὸν τὸν ἀναγκαιοῦντα χρόνον καὶ χῶρον πρὸς συγκέντρωσιν τῶν στρατευμάτων του ἐν καταλλήλῳ στρατηγικῷ πεδίῳ, κατόπιν δὲ εἰς τὴν προκάλυψιν τῶν ἑλιγμῶν του. Εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὴν στρατηγικὴν ἀσφάλειαν ἐν Γαλλίᾳ (οὐδέποτε ἐν Γερμανίᾳ) αἱ *στρατηγικαὶ* (γενικαὶ) *ἐμπροσθοφυλακαί.*

Προκαλυπτικὰ ἀποσπάσματα πρὸ τοῦ μετώπου δὲν χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν ἀσφάλειαν, εἰμὴ μόνον κατὰ τὰς ἑκάστοτε στρατηγικὰς συγκεντρώσεις· πρὸς τὰ πλευρὰ ὅμως πάσης διατάξεως, εἴτε ἐπιθετικῆς εἴτε ἀμυντικῆς, τάσσονται μὲν πάντοτε πλευρικὰ ἀποσπάσματα, ἀλλ' ἔχοντα συγχρόνως καὶ μαχητικήν τινα ἀποστολὴν (π. χ. ἐπίθεσιν κατ' ἐχθρικοῦ τινος πλευροῦ, ὑπερκέρωσιν τοῦ ἐχθροῦ, κτλ). Προκειμένου ὅμως περὶ τῆς ἀσφαλείας κατὰ τὴν ἐπακολουθοῦσαν τὴν ἐπιστράτευσιν στρατηγικὴν συγκέντρωσιν ἐν τοῖς παραμεθορίοις, αὕτη ἐκτελεῖται μὲν διὰ τῶν πληροφοριῶν, ἀλλὰ κυρίως διὰ τῶν ἀποσπασμάτων προκαλύψεως.

Γενικῶς διὰ νὰ ἐκτελέσῃ μονάς τις τὴν ὑπηρεσίαν τῆς στρατηγικῆς ἀσφαλείας, ἐκπέμπει κατὰ πρῶτον τὸ δίκτυον τῶν ὀργάνων τῆς λήψεως πληροφοριῶν (ἐναερίους ἀναγνωρίσεις καὶ ἐπίγεια ἀποσπάσματα κατοπτεύσεως) ἐντὸς τῆς ὁρισθείσης ζώνης, μεθ' ὃ ἢ πορεύεται ἢ ἵσταται ὄπισθεν τῶν ὀργάνων τούτων, ἑτοίμη νὰ ὑποστηρίξῃ τὰ ἐπίγεια ὄργανα, χωρὶς ὅμως ν' ἀναλαμβάνῃ ἀγῶνα, οὗτινος τ' ἀποτελέσματα προβλέπονται ἀτυχῆ.

Καίτοι παρ' ἡμῖν μεταφοραὶ δι' αὐτοκινήτων μεγάλων δυνάμεων δὲν θὰ εἶναι, ἔστω καὶ ἐν προσεχεῖ μέλλοντι, κατορθωταί, ἐν τούτοις ἐπιβάλλεται νὰ γνωσθῇ ὅτι ἡ στρατηγικὴ ἀσφάλεια τῶν αὐτοκινητικῶν μονάδων εἶναι ὑψίστης σημασίας. Γενικῶς εἶναι παραδεκτόν, ὅτι διὰ νὰ ἐκτελεσθῇ αὐτοκινητικὴ μεταφορά, πρέπει προκαταβολικῶς νὰ ἔχῃ ἀσφαλισθῇ πλήρως ὁλόκληρος ἡ ἐδαφικὴ ζώνη, ἐντὸς τῆς ὁποίας θὰ γίνῃ ἡ μεταφορά. Συνεπῶς, διὰ νὰ δύναται τὸ ἱππικὸν νὰ ἐκτελέσῃ τὴν τοιαύτην στρατηγικὴν ἀσφάλειαν, πρέπε νὰ εὑρίσκηται προηγουμένως ἐπὶ τόπου, πολὺ πρὸ τῆς ἐκκινήσεως τῆς αὐτοκινητικῆς φάλαγγος. Σήμερον πολλαὶ συζητήσεις γίνονται περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς *αὐτασφαλείας* τῆς αὐτοκινητικῆς φάλαγγος, ἄνευ ὅμως συγκεκριμένου ἀποτελέσματος, λόγῳ τοῦ ὅτι ἀπαιτοῦνται μικρὰ αὐτοκινητικὰ ὀχήματα μεγάλης ταχυκινησίας καὶ συγχρόνως μεγίστης εὐκινησίας, ἅτινα, μέχρι σήμερον τοὐλάχιστον, δὲν ἔδωσε πλήρως ἡ βιομηχανία.

Τακτικὴ ἀσφάλεια.—Ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς τακτικῆς ἐνεργείας, ἡ ἀσφάλεια ἀποσκοπεῖ ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅπως παράσχῃ εἰς τὸν ἀρχηγὸν τὸν ἀναγκαιοῦντα χρόνον καὶ χῶρον διὰ τὴν λῆψιν τῆς καταλλήλου διατάξεως καὶ τῆς πρὸς μάχην ἀναπτύξεως τῶν στρατευμάτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὴν προάσπισιν τούτων ἀπὸ πάσης ἐχθρικῆς προσβολῆς, εἴτε ἐναερίου, εἴτε ἐπιγείου, εἴτε ἐξ ἀερίων. Ἡ ἀσφάλεια αὕτη παρέχεται διὰ τῶν ἑξῆς μέσων:

Α') Διὰ *πληροφοριῶν*, ἀδιάφορον πόθεν λαμβανομένων. Ἐκτὸς τῶν παρεχομένων πληροφοριῶν ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῆς στρατηγικῆς ἀσφαλείας, λαμβάνονται καὶ ἕτεραι ἀπὸ μικροτάτης ἀποστάσεως (6—8 συνήθως χιλιομέτρων), πολὺ πλέον ὅμως ἐμπεριστατωμέναι καὶ σαφεῖς διὰ τὰ ἐντὸς ὡρισμένης ζώνης συμβαίνοντα, μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε δι' αὐτῶν νὰ προσδιορίζηται ἡ φαινομένη περίμετρος τοῦ ἐχθροῦ. Τὰς τοιαύτας πληροφορίας προσπορίζουσι τὰ ἱππικὰ σώματος στρατοῦ καὶ μεραρχίας, τὰ συγκροτηθέντα σήμερον ἐν Γαλλίᾳ (συνεπῶς καὶ ἐν Ἑλλάδι) εἰς *ὁμάδας ἀναγνωρίσεως*, ἐνίοτε δὲ καὶ τ' ἀεροπλοϊκὰ ὄργανα τῶν μονάδων τούτων.

Β') Διὰ τῆς καταλλήλου διατάξεως τῶν στρατευμάτων, δηλαδὴ διὰ τῆς **ἀρθρωτῆς *συγκεντρώσεως*** (βλ. λ.).

Γ') Διὰ τῶν *ἀποσπασμάτων ἀσφαλείας*. Συμφώνως τοῖς συγχρόνοις γαλλικοῖς κανονισμοῖς (ὡς καὶ τοῖς ἑλληνικοῖς) τὰ ὄργανα τὰ παρέχοντα ἀσφάλειαν διὰ τῆς ἀντιστάσεως (διὰ πυρῶν) κατὰ τῶν ἐπιγείων προσβολῶν καλοῦνται *ἀποσπάσματα ἀσφαλείας*. Ταῦτα εἶναι ἢ ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ ἢ ἡ ὀπισθοφυλακὴ ἢ ἡ πλαγιοφυλακὴ προκειμένου περὶ κινήσεως *(ἀσφάλεια κατὰ τὰς πορείας)*, ἢ αἱ προφυλακαὶ προκειμένου περὶ στάσεως *(ἀσφάλεια ἐν στάσει)*. Περὶ τούτων διαλαμβάνει ὁ γαλλικὸς κανονισμὸς ἐκστρατείας 1924 καὶ ὁ ἑλληνικὸς 1926 (§ 106—153).

Δ') Διὰ τῆς *ἀντιαεροπορικῆς ἀμύνης* (βλ. λ. ***ἀεροπλοΐα στρατιωτική***).

Ε') Διὰ τῶν προληπτικῶν μέτρων κατὰ τῶν ἀναγνωρίσεων τῆς ἀντιπάλου ἀεροπλοΐας. Οἱ σύγχρονοι κανονισμοὶ ἀναγράφουσι μέτρα διὰ τὴν κατὰ τὸ δυνατὸν ἀπόκρυψιν τοῦ στρατοῦ ἀπὸ τῆς ἐναερίου θέας (Γαλλικὸς κανονισμὸς 1924, ἑλληνικὸς 1926 § 102, γερμανικὴ διεύθυνσις ἀγῶνος 1923 § 512—523).

Πάντα ὅμως τὰ μέτρα ταῦτα εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ λαμβάνωνται ὑπὸ μεγάλων μονάδων, δι' ὃ ὡς μόνη πραγματικὴ ἀσφάλεια θεωρητέα τὸ νὰ ἐκτελῶνται αἱ ἐν γένει πορεῖαι καὶ αἱ μετακινήσεις κατὰ τὴν νύκτα ἢ ὑπὸ ὁμίχλην. Ἀφοῦ δὲ τὰ τοιαῦτα προληπτικὰ μέτρα εἶναι ἐν πολλοῖς ἀνεφάρμοστα ἐν τοῖς εὐρωπαϊκοῖς ἐδάφεσι, καθίσταται εὐνόητον πόσον εἶναι ἐντελῶς ἀνεφάρμοστα ἐν τοῖς ἡμετέροις, γνωστοῦ ὄντος ὅτι οὔτε χωρία, οὔτε δάση, οὔτε δένδρα πλαισιοῦντα τὰς ὁδούς, οὔτε φυτεῖαι, κτλ. ὑπάρχουσιν εἰς τὰ πιθανὰ δι' ἡμᾶς θέατρα πολέμου τῆς Βαλκανικῆς ἢ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

ΣΤ') Διὰ τῶν μέτρων προστασίας κατὰ τῶν πολεμικῶν **ἀερίων** (βλ. λ.). Προκειμένου περὶ μονάδων μεταφερομένων αὐτοκινητικῶς, ἡ τακτικὴ ἀσφάλεια πόρρω ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ ἐπιτυγχάνηται διὰ τῶν μέσων τῆς μονάδος ταύτης, κατὰ συνέπειαν ἡ αὐτοκινητικὴ μονὰς δὲν δύναται ν' αὐτασφαλίζηται τακτικῶς. Ἡ στρατηγικὴ ἀσφάλεια προσκόπτει ἀκόμη εἰς τεχνικὰς δυσκολίας (ἀνάγκη ταχυκινήτων καὶ εὐκινήτων ὀχημάτων), τὸ δυνατὸν ὅμως τῆς ἄρσεως αὐτῶν δὲν ἀποκλείεται ἐν προσεχεῖ μέλλοντι· ἀντιθέτως ἡ τακτικὴ ἀσφάλεια θὰ προσκόπτῃ πάντοτε, διότι, καὶ αἰρομένων τῶν ὑφισταμένων ἤδη τεχνικῶν ἐλλείψεων, οὐδέποτε θὰ δυνηθῇ τὸ αὐτοκινητικὸν ὄχημα (π.χ. τὸ αὐτοκινητοποδήλατον ἢ ἡ camionnette κλπ.) ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν ἱππέα ἢ τὸν πεζὸν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς κατοπτεύσεως, διότι τὰ μηχανικὰ μέσα δὲν ἐπιτρέπουσι τὴν πλήρη διερεύνησιν τοῦ ἐδάφους.

Ἀσφάλεια πεζικοῦ.—Πᾶν ἐν πρώτῳ κλιμακίῳ πεζικὸν χρησιμοποιεῖ διὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἄμεσον καὶ ἐγγυτάτην ἀσφάλειαν μικρά τινα τμήματα (συνήθως ὁμάδα μάχης κατὰ τάγμα, σπανίως δὲ κατὰ λόχον), τὰ ὁποῖα καλοῦνται *περίπολοι ἀσφαλείας*, ἔχουσι δ' ὡς ἀποστολὴν τὸ νὰ ἐπιτηρῶσι τὸ πρὸ τοῦ πεζικοῦ ἐγγὺς ἔδαφος οὐχὶ δὲ καὶ τὸ μάχεσθαι.

Ἀσφάλεια Ἱππικοῦ.—Τὸ μὲν πεζῇ ἱππικὸν συμμορφοῦται πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ πεζικοῦ, δηλαδὴ χρησιμοποιεῖ περιπόλους ἀσφαλείας· τὸ δ' ἔφιππον ἱππικὸν χρησιμοποιεῖ εἴτε περιπόλους ἀσφαλείας εἴτε *ἀνιχνευτὰς ἀσφαλείας*, ἔχοντας ἀποστολὴν τὸ νὰ προλαμβάνωσι πάντα τυχὸν αἰφνιδιασμὸν τοῦ ἱππικοῦ τούτου ἐκ μέρους τοῦ ἐχθροῦ ἀπὸ ἐγγυτάτης ἀποστάσεως, δι' ὃ ἐπιτηροῦντας τὰς ἐπικινδύνους διευθύνσεις.

Ἀσφάλεια πυροβολικοῦ.—Τὸ πυροβολικὸν ἔχει συνήθως ἀνάγκην εἰδικῆς, ἀμέσου καὶ ἐγγυτάτης ἀσφαλείας κατά τε τὰς πορείας καὶ τὴν μάχην, ἐκτελουμένης διὰ τῶν **ἀνιχνευτῶν** του (βλ. λ.). Ἡ δι' ἀνιχνευτῶν ὅμως ἀσφάλεια τοῦ πυροβολικοῦ δὲν θεωρεῖται ἐπαρκής, εἰς ἃς περιπτώσεις τὸ πυροβολικόν, εἴτε πορεύεται μεμονωμένον, εἴτε εὑρίσκεται τεταγμένον πρὸς πυροβόλησιν εἰς ἓν τῶν ἄκρων τῆς μαχητικῆς παρατάξεως, ἢ ἐπὶ θέσεώς τινος λίαν προκεχωρημένης· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει χορηγεῖται εἰς τὸ πυροβολικὸν τοῦτο τμῆμά τι; συνήθως πεζικοῦ, ἐνίοτε δ' ἱππικοῦ, καλούμενον *στήριγμα* τοῦ πυροβολικοῦ.

Ἀσφάλεια ἀεροπλοΐας.—Ἡ ἀεροπορία ἔχει ἀνάγκην εἰδικῆς ἐναερίου ἀσφαλείας κατὰ τὴν ἐναέριον δρᾶσίν της (γαλλικὴ διδασκαλία μονάδων 1921, ἑλληνικὴ 1923 § 30), ἐκτελουμένης ἑκάστοτε ὑπὸ ἀριθμοῦ τινος ἀεροπλάνων καταδιώξεως, ὧν τὸ σύνολον καλεῖται *περίπολος*. Ἑκάστη ἀεροπορικὴ περίπολος ἀποτελεῖται συνήθως ἐκ 3 ἢ 5 ἀεροπλάνων καταδιώξεως, ἱπταμένων κατὰ τρόπον ὥστε νὰ σχηματίζωσι *προπέτασμα* (rideau) πέριξ τῆς ἀσφαλιζομένης ἀεροπορίας, δυνάμενον νὰ προασπίσῃ ταύτην ἀπὸ τῶν προσβολῶν τῆς ἀντιπάλου ἀεροπορίας.

Τοποθεσία ἀσφαλείας. Βλ. λ. ὀργάνωσις, ὀχύρωσις.

Ν. ΚΛΑΔΑΣ

Ἀσφάλεια μεταφορῶν.—Καλεῖται *ἀσφάλεια γεφύρας*, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ βάρος ὅπερ δύναται νὰ διέλθῃ διὰ στρατιωτικῆς γεφύρας ἄνευ κινδύνου καταστροφῆς ταύτης, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ τὸ ἀπόσπασμα ὅπερ παραμένει εἰς πᾶσαν γέφυραν διὰ νὰ ἐπιβλέπῃ καὶ κανονίζῃ τὰ τῆς διαβάσεως πεζῶν καὶ ὀχημάτων, ὡς καὶ νὰ ἐπιδιορθώνῃ τὰς ἐκ τῆς χρήσεως βλάβας αὐτῆς. Ἀναλόγως τῆς κινήσεως εἰς ὀχήματα καὶ ἄνδρας, ἣν παρουσιάζει μία γέφυρα, τὸ ἀπόσπασμα ἀσφαλείας διοικεῖται παρ' ἀξιωματικοῦ ἢ ὑπαξιωματικοῦ. Τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο ἐγκαθιστᾷ ἀνὰ ἕνα σκοπὸν εἰς τὰς ἑκατέρωθεν ἐξόδους τῆς γεφύρας, παραμένει δὲ φυλάκιον παρὰ τὴν γέφυραν. Ἐφοδιάζεται διὰ δοκίδων, διπλάκων καὶ ἐν γένει τοῦ ἀπαιτουμένου ὑλικοῦ, διὰ τὰς ἐπειγούσας προχείρους ἐπιδιορθώσεις τῶν βλαβῶν τοῦ καταστρώματος καὶ τῶν βάθρων τῆς γεφύρας. Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς πορευομένης φάλαγγος, οἱονδήποτε βαθμὸν καὶ ἂν ἔχῃ, ὑποχρεοῦται νὰ συμμορφῶται πρὸς τὰς τεχνικὰς ὑποδείξεις τοῦ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἀποσπάσματος ἀσφαλείας τῆς γεφύρας.

Ἀσφάλεια τηλεγραφίας.—Εἰς τὴν στρατιωτικὴν τηλεγραφίαν ὀνομάζεται *ἀσφάλεια* ἡ σειρὰ τῶν λαμβανομένων μέτρων, ἵνα προστατευθῶσιν αἱ *διαβιβάσεις (τηλεφωνικαί, ραδιοτηλεγραφικαὶ ἢ ὀπτικαί)* εἴτε ἀπὸ τοῦ κινδύνου καταστροφῆς των ἐκ τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ, εἴτε ἀπὸ τοῦ κινδύνου ὑποκλοπῆς τῶν συνεννοήσεων ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου.

Τηλέφωνα. Διὰ τὰς τηλεφωνικὰς διαβιβάσεις, ἰδίως εἰς σταθεροποιημένον μέτωπον, δέον νὰ ληφθῶσιν εἰδικὰ μέτρα τόσον διὰ τὰς γραμμὰς ὅσον καὶ διὰ τὰ τηλεφωνικὰ κέντρα. Ἡ προστασία τῶν τηλεφωνικῶν γραμμῶν ἐπιτυγχάνεται κατὰ μέγα μέρος δι' αὐτῆς ταύτης τῆς χαράξεώς των, λαμβανομένης φροντίδος νὰ ἀκολουθῶσι δρομολόγια μὴ ἐπισύροντα τὴν βολὴν τοῦ πυροβολικοῦ. Ἡ καλυτέρα χάραξις εἶναι νὰ τοποθετῶνται αἱ γραμμαὶ ἐπὶ τῶν παρειῶν χαραδρῶν βαινουσῶν καθέτως πρὸς τὸ κατεχόμενον μέτωπον. Εἰς τὰ πρῶτα τμήματα, ὅπου καὶ ἡ δρᾶσις τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ εἶναι μᾶλλον ἔντονος, ἐνδείκνυται ἡ τοποθέτησίς των εἰς τὰς πλευρὰς τῶν χαρακωμάτων. Ἡ προστασία τῶν τηλεφωνικῶν κέντρων ἀπὸ τοῦ ἐχθρικοῦ βομβαρδισμοῦ συνίσταται εἰς τὴν κατασκευὴν σκεπάστρων ἀντοχῆς, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐγκαθίστανται τὰ τηλεφωνικὰ κέντρα (περίοδος στασιμότητος). Ἐπίσης μέτρον ἀσφαλείας εἶναι ἡ ἀποφυγὴ τοῦ νὰ καθιστᾶται ὁρατὴ εἰς τὴν ἐχθρικὴν ἀεροπορίαν ἡ σύγκλισις τῶν τηλεφωνικῶν γραμμῶν εἰς τὸ κέντρον· μία τοιαύτη σύγκλισις ὁρατὴ εἰς τὴν ἐναέριον φωτογραφίαν καθιστᾷ καταφανῆ τὴν θέσιν τοῦ κέντρου. Μείζων προσοχὴ δέον νὰ ἀποδίδηται εἰς τὴν ἀσφάλειαν τῶν τηλεφωνικῶν διαβιβάσεων ἀπὸ τοῦ κινδύνου τῆς ὑποκλοπῆς αὐτῶν παρὰ τοῦ ἀντιπάλου. Ὁ κίνδυνος οὗτος ὑφίσταται ἐν περιόδῳ στασιμότητος διὰ τὰ τμήματα ἅτινα εὑρίσκονται εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ἐχθροῦ. Τὰ μέτρα ἀσφαλείας ἅτινα ἐνδείκνυνται ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ συνίστανται εἰς τὴν χρησιμοποίησιν κυκλωμάτων καὶ οὐδέποτε γραμμῶν· πράγματι ἂν ἐγκατασταθῇ εἷς μόνον ἀγωγὸς καὶ χρησιμοποιηθῇ ὡς δεύτερος ἡ γῆ, τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα διαχέεται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας της εἰς μεγάλην ἀπόστασιν (ἐξαρτωμένην ἐκ τῆς συστάσεως τοῦ ἐδάφους) καὶ παρέχει εὐκολίας εἰς τὸν ἀντίπαλον νὰ ὑποκλέπτῃ τὰς συνομιλίας. Ἀλλὰ καὶ ἂν χρησιμοποιηθῶσι δύο ἀγωγοί, δέον νὰ ἐφιστᾶται ἡ προσοχή, ὅπως, εἰς ἃ σημεῖα οἱ ἀγωγοὶ οὗτοι ἔρχονται εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸ ἔδαφος, μὴ ὑπάρχῃ φθορὰ τοῦ μονωτικοῦ περιβλήματος καὶ ὑφίσταται διαρροὴ τοῦ ρεύματος εἰς τὸ ἔδαφος.

Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον εἶχεν ὀργανωθῇ

Digitized by Google

εἰς Μακεδονίαν μεταξὺ τῶν λιμνῶν Πρέσπας καὶ Ὄχριδος ἀνταντικὸς σταθμὸς ὑποκλοπῆς τῶν βουλγαρικῶν τηλεγραφικῶν διαβιβάσεων.

Ὀπτικός. Εἰς τὴν ὀπτικὴν τηλεγραφίαν ὁ κίνδυνος τῆς καταστροφῆς τῶν σταθμῶν ἐκ τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ εἶναι μικρότερος ἀπὸ τὰς τηλεφωνικὰς γραμμάς, λόγῳ τοῦ μικροῦ χώρου ὃν κατέχουσιν οὗτοι. Πάντως διὰ τοὺς ὀπτικοὺς σταθμοὺς τοὺς ἐκπέμποντας ἐκ τῶν ὄπισθεν πρὸς τὰ πρόσω καὶ συνεπῶς ὄντας καταφανεῖς, ὑφίσταται συγχρόνως καὶ ὁ κίνδυνος τῆς καταστροφῆς ὡς καὶ ὁ τῆς ὑποκλοπῆς τῶν τηλεγραφημάτων των. Διὰ τοῦτο κατὰ γενικὸν κανόνα πᾶν τηλεγράφημα ἀποστελλόμενον διὰ τοῦ ὀπτικοῦ ἐκ τῶν ὄπισθεν πρὸς τὰ πρόσω δέον νὰ κρυπτογραφῆται.

Ἀσύρματος. Ὅσον ἀφορᾷ τέλος τὸν ἀσύρματον τὰ μέτρα ἀσφαλείας τῶν σταθμῶν ἀπὸ τῆς καταστροφῆς ἐκ τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ συνίστανται εἰς τὴν προφύλαξιν τοῦ σταθμοῦ εἰς μέρος μὴ βαλλόμενον· προκειμένου περὶ τῆς κεραίας του οἱ ἤδη χρησιμοποιούμενοι σταθμοὶ δὲν ἔχουσι κεραίας μεγάλου ὕψους. Διὰ τὰ τμήματα μάλιστα τῆς πρώτης γραμμῆς, ὅπου καὶ ὁ κίνδυνος ἀμεσώτερος, ταῦτα χρησιμοποιοῦσι σταθμοὺς μὲ κεραίας ὕψους 2 μέτρων περίπου, ἐπομένως θὰ εὕρωσι μίαν πτυχὴν τοῦ ἐδάφους νὰ τὴν καλύψωσι. Ἡ ἀσφάλεια τῶν δι᾽ ἀσυρμάτου διαβιβάσεων ἀπὸ τοῦ κινδύνου τῆς ὑποκλοπῆς, ἐπὶ τοῦ παρόντος περιορίζεται εἰς τὴν κρυπτογράφησιν τῶν ραδιοτηλεγραφημάτων. Ἂν ἡ χρησιμοποίησις βραχέων καὶ κατευθυνομένων κυμάτων καταστῇ ἐφικτή, τότε καὶ ἡ ἀσφάλεια τῶν ραδιοτηλεγραφικῶν διαβιβάσεων ἔσται μείζων. Π. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

—ἀσφάλεια *[Ἠλεκτροτεχν.]*· βλ. λ. **ἀσφαλιστικά.**

—ἀσφαλείας *γωνία* *[Ναυτ.]*. βλ. **ἀκτοπλοΐα.**

—ἀσφαλείας *συνθῆκαι* *[Διεθν. Δίκ.]*. Ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον νοοῦνται αἱ συνθῆκαι ἐκεῖναι διὰ τῶν ὁποίων δύο ἢ περισσότεραι Πολιτεῖαι ἀναλαμβάνουσιν ἀμοιβαίως τὴν ὑποχρέωσιν νὰ διατηρήσωσιν ὡρισμένον «νομικὸν καθεστώς», ἀλλοίοις λόγοις νὰ τηρήσωσιν ὡρισμένην τακτικὴν ἐπὶ πολιτικῶν ζητημάτων ἀφορώντων ἀμφοτέρας, ἐσωτερικῆς ἢ ἐξωτερικῆς φύσεως, ὑποσχόμεναι νὰ σεβασθῶσι τὴν ὑπάρχουσαν κατάστασιν (ἐδαφικὴν κτλ.) καὶ ἀπὸ κοινοῦ νὰ καταστήσωσι ταύτην σεβαστὴν ἀπέναντι παντὸς ἄλλου ξένου Κράτους. Αἱ συνθῆκαι ἀσφαλείας διακρίνονται τῶν λεγομένων «**ἐγγυητικῶν συνθηκῶν**» (βλ. λ.), διὰ τῶν ὁποίων ἓν ἢ πλείονα Κράτη ἐγγυῶνται νὰ συνδράμωσιν ἕτερόν τι Κράτος, ὅπως ἐκπληρώσῃ τὰς ὑπ᾽ αὐτοῦ ἀναληφθείσας διεθνεῖς ὑποχρεώσεις. Τὴν διάκρισιν ταύτην ἐπεχείρησε πρῶτον ὁ Bluntschli, ἣν ἀπεδέχθησαν πάντες σχεδὸν οἱ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἀσχοληθέντες συγγραφεῖς, ὅσον καὶ ἂν οὗτοι, ὡς πρὸς τὴν διατύπωσιν τοῦ ὁρισμοῦ καὶ τὴν ἀπὸ ἀπόψεως οὐσιαστικοῦ περιεχομένου ἑκάστης συνθήκης κατονομασίαν τούτων ἀφίστανται ἀλλήλων ἐν πολλοῖς.

Αἱ συνθῆκαι ἀσφαλείας, κατὰ τὴν τελευταίαν κυρίως περίοδον τῆς ἐξελίξεως τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, εἶναι ἀποτέλεσμα πολιτικῶν συνήθως ὑπολογισμῶν, ἤτοι τῆς παρατηρουμένης τάσεως πρὸς διατήρησιν τῆς λεγομένης ἰσορροπίας τῶν Κρατῶν (εὐρωπαϊκὴ ἰσορροπία, βαλκανικὴ ἰσορροπία κτλ.), ἀποτελεῖ δὲ μέσον ἐξασφαλίσεως τοῦ status quo. Τούτου ἕνεκα αἱ συνθῆκαι ἀσφαλείας ἐνέχουσι μοιραίως ἀμυντικὸν χαρακτῆρα, διαπνέονται ὑπὸ πνεύματος συντηρητικοῦ, ἀποτελοῦσιν ἄρνησιν πάσης διαταράξεως τοῦ κρατοῦντος ἐδαφικοῦ κτλ. καθεστῶτος. Ἐκ τούτου καταφαίνεται ὅτι αἱ συνθῆκαι ἀσφαλείας διαφέρουσι τῶν συνθηκῶν συμμαχίας, καθόσον εἰς τὰς περὶ ἀσφαλείας συνθήκας ὁ πόλεμος θεωρεῖται ἁπλῶς *ἐνδεχόμενος*, ἐνῷ εἰς τὰς συνθήκας συμμαχίας ὁ πόλεμος ἀποτελεῖ *ἀναγκαίαν συνέπειαν*. Κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν αἱ συνθῆκαι ἀσφαλείας τείνουσι πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς μεταξὺ τῶν Κρατῶν εἰρήνης, ἀποτελοῦσιν ἐγγύησιν τρόπον τινὰ περὶ διατηρήσεως τοῦ εἰρηνικοῦ καθεστῶτος μεταξὺ τῶν γειτόνων Πολιτειῶν καὶ τῆς οὕτω πως ἐξασφαλίσεως τῆς ἀκεραιότητος αὐτῶν, τῆς χωρικῆς των ἀσφαλείας.

Ἀπὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου καὶ ἐντεῦθεν, ὁπότε ἰδίως ἰδιαιτέρα τάσις παρατηρεῖται πρὸς διατήρησιν τῆς εἰρήνης, ἰδίως μεταξὺ τῶν Κρατῶν ἐκείνων, τὰ ὁποῖα περισσότερον τῶν ἄλλων ὑπέφερον ἐκ τοῦ παγκοσμίου πολέμου, διὰ συνομολογήσεως συνθηκῶν ἀσφαλείας «μερικωτέρου» τρόπον τινὰ χαρακτῆρος, τοιαῦται συνθῆκαι συνομολογοῦνται μόνον μεταξὺ δύο Κρατῶν καὶ οὐχὶ περισσοτέρων, χωρὶς τὸ γεγονὸς τοῦτο ν᾽ ἀποκλείῃ τὸ ἕτερον τούτων ἢ ἀμφότερα ὅπως ἐπιδιώξωσι τὴν συνομολόγησιν συνθηκῶν ἀσφαλείας καὶ μετ᾽ ἄλλου ἢ μετ᾽ ἄλλων Κρατῶν. Δέον ὅμως νὰ προστεθῇ ὅτι αἱ τοιαῦται συνθῆκαι ἀσφαλείας εἶναι δυναταὶ μόνον εἰς περίπτωσιν, καθ᾽ ἣν μεταξὺ τῶν συνομολογούντων ταύτην οὐδεμία, ὁποιασδήποτε φύσεως, διαφορὰ ὑφίσταται δυναμένη νὰ ὁδηγήσῃ τὶς ἐχθροπραξίας, εἰς ἐμπόλεμον ρῆξιν. Ἀπόδειξις τούτου εἶναι ἡ μὴ εἰσέτι ἐπιτευχθεῖσα συνομολόγησις τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ «*συμφώνου*» (παρ᾽ ἡμῖν, ἐν τῇ πολιτικῇ ἰδίως γλώσσῃ, γίνεται χρῆσις ἐσχάτως τοῦ ὅρου *συμφώνου* ἀντὶ *συνθήκης*, ἐνῷ πρόκειται περὶ ταυτοσήμων ἐννοιῶν), λόγῳ τῶν ἐκκρεμῶν εἰσέτι διαφορῶν, αἵτινες ὑφίστανται μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Καὶ ὁ λόγος, ἐν προκειμένῳ, ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι διὰ τῶν συνθηκῶν ἀσφαλείας, αἵτινες καλοῦνται ἐνίοτε καὶ συνθῆκαι διαιτησίας, τὰ συμβαλλόμενα Κράτη, ἀναγνωρίζοντα τὸ status quo καὶ ὑποσχόμενα νὰ σεβασθῶσι τοῦτο, ὑποχρεοῦνται ἀμοιβαίως ὅπως τὰς ἐνδεχομένως ἐν τῷ μέλλοντι δυναμένας νὰ προκύψωσι διαφορὰς των ἐπιλύωσι διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς διαιτησίας, χωρὶς νὰ προσβάλλωσιν ἄλληλα. Ἐφόσον δὲ ἐκκρεμεῖς ἤδη διαφοραί, φύσεως τοιαύτης ὥστε ἡ ἐπίλυσις αὐτῶν νὰ καθίσταται σχεδὸν δυνατὴ μόνον διὰ τῶν ὅπλων, χωρίζωσι δύο Κράτη, ἀποβαίνει ἀδύνατος ἡ πρὸ τῆς ἐπιλύσεως αὐτῶν συνομολόγησις συνθήκης ἀσφαλείας, ἧς ὁ σκοπὸς ἄρδην ἀνατρέπεται ἐκ τῶν ἐκκρεμουσῶν διαφορῶν.

Τῶν συνθηκῶν ἀσφαλείας προτάσσεται προοίμιον, δι᾽ οὗ δικαιολογεῖται ὁ σκοπὸς τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης· τοῦτο δὲ κατὰ κανόνα συνίσταται εἰς τὴν ἑκατέρωθεν ἐκδήλωσιν τῆς ἐπιθυμίας πρὸς διατήρησιν (ἐν Εὐρώπῃ, Βαλκανικῇ) καταστάσεως εἰρήνης καὶ πολιτικῆς σταθερότητος, ἧς ἡ ἀναγκαιότης ἀναγνωρίζεται ὡς ἀπαραίτητος διὰ τὴν κοινωνικὴν πρόοδον καὶ τὴν οἰκονομικὴν εὐημερίαν αὐτῶν, διὰ ἐξασφάλισιν ἐκ τῶν προτέρων τῆς κοινότητος τῶν βλέψεών των εἰς περίπτωσιν καθ᾽ ἣν ἤθελε διασαλευθῆ τὸ καθεστώς, τὸ δημιουργηθὲν διὰ τῶν μεταπολεμικῶν συνθηκῶν καὶ ἀποσόβησιν ἐπαναλήψεως πολέμων διὰ τῆς εἰρηνικῆς διευθετήσεως τῶν διαφορῶν. Τὸ κείμενον τῆς συνθήκης περιλαμβάνει κατὰ κανόνα τὴν ρητῶς διδομένην ἑκατέρωθεν ὑπόσχεσιν νὰ μὴ ἐνεργήσουν ἐπίθεσιν ἢ εἰσβολὴν καὶ νὰ μὴ καταφύγουν εἰς οὐδεμίαν πολεμικὴν πρᾶξιν. Τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης γίνεται κατὰ κανόνα ἐπιφύλαξις: α) ἐπὶ ἐξασκήσεως δικαιώματος νομίμου ἀμύνης, β) ἐπὶ ἐφαρμογῆς τοῦ ἄρθρ. 16 τοῦ Συμφώνου τῆς Κ. Τ. Ε. καὶ γ) ἐπὶ ἐνεργείας εἰς ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως τῆς Συνελεύσεως ἢ τοῦ Συμβουλίου τῆς Κ. Τ. Ε. Συνεπῆ δὲ πρὸς τὴν ἀναληφθεῖσαν ὡς ἄνω ὑποχρέωσιν δέχονται τὰ συμβαλλόμενα κράτη, ὅπως ἐπιλύωσι διὰ τῆς εἰρηνικῆς ὁδοῦ πᾶν ζήτημα οἱασδήποτε φύσεως, τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ διαιρέσῃ ποτὲ αὐτὰ καὶ δὴ διὰ «Κριτῶν» (ἄλλων Κυβερνήσεων ἢ τοῦ Διεθνοῦς Διαιτητικοῦ δικαστηρίου τῆς Χάγης, τοῦ Συμβουλίου τῆς Κ. Τ. Ε. κλπ.), πρὸς τὴν ἀπόφασιν τῶν ὁποίων ἀναλαμβάνουσι νὰ συμμορφωθοῦν. Ἐπὶ πλέον, δέχονται νὰ συνεργασθῶσιν εἰς περίπτωσιν καθ᾽ ἣν τὸ ἕτερον τῶν συμβαλλομένων Κρατῶν, χωρὶς νὰ προκαλέσῃ, ἤθελεν ὑποστῆ ἐπίθεσιν παρὰ τρίτου, ἐπίσης δὲ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν καθ᾽ ἣν ἤθελε τροποποιηθῆ ἢ κινδυνεύει νὰ τροποποιηθῆ τὸ μεταπολεμικὸν καθεστώς.

Ἐσχάτως παρατηρεῖται τάσις γενικεύσεως τῶν τοιούτων συνθηκῶν ἀσφαλείας διὰ τῆς συνομολογήσεως μεταξὺ ὅλων τῶν Κρατῶν ὁμοιοτύπων «συμφώνων», πρὸς τούτοις δὲ συνεστήθη εἰδικὴ ὑπὸ τῆς Κ. Τ. Ε. ἐπιτροπή, ὅπως μελετήσῃ τὸ ζήτημα καὶ ὑποβάλῃ εἰς τὸ Συμβούλιον τὸ πόρισμα τῶν ἀποφάσεών της. Η. Γ. Κ.

— ἀσφαλείας *συντελεστὴς* *[Μηχαν.]*· βλ. λ. **ἀντοχή.**

Ἀσφάλειος ἢ ***Ἀσφάλιος.*** Ἐπίθετον τοῦ Ποσειδῶνος διατυποῦν ὑπὸ τύπον ἐπικλήσεως τὴν εὐχὴν ἀσφαλοῦς ἀπόπλου καὶ πλοῦ καὶ καλῆς ἐκ τοῦ ταξιδίου ἐπιστροφῆς. Τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ πρὸς δήλωσιν τῆς προστατευτικῆς δυνάμεως τοῦ Ποσειδῶνος ἐπὶ τῶν ἐκ τῶν σεισμῶν κινδύνων. Ὁ Παυσανίας ἀναφέρει (3,11,9) ὅτι ὑπῆρχεν ἐν Σπάρτῃ ἱερὸν *Ἀθηνᾶς Ἀγοραίας* καὶ *Ποσειδῶνος, ἀσφαλίου.* Θ. Π.

Ἀσφαλὴ *[Γεωγρ.]*· (βλ. λ. **Αἰγαῖον** Β' 416 6').

ἀσφαλὴς (ὁ, ἡ),—ἐς (τό)· ὁ μὴ σφαλλόμενος, ὁ μὴ κλονιζόμενος, στερεός, σταθερός, ἔμπεδος, ἀκλόνητος: «ἀσφαλὴς γέφυρα»· ‖ βέβαιος, ἀναμφισβήτητος: «εἴδησις ἀσφαλής», «ἀσφαλὲς κέρδος,—συμπέρασμα».—Ἐπίρρ. **ἀσφαλῶς.**

ἀσφαλίζω· καθιστῶ τι ἀσφαλές, προφυλάττω τι ἀπὸ ἐνδεχομένου κινδύνου, ἐξασφαλίζω· ‖ «ἀσφαλίζω τὸ σπίτι μου,—τὰ ἔπιπλά μου,—τὰ ἐμπορεύματά μου,—τὴν ζωήν μου κ.τ.τ.», ἐξαγοράζω τὸν ἐνδεχόμενον κίνδυνον τοῦ σπιτιοῦ μου, τῶν ἐπίπλων κττ.

ἀσφάλιον *[Διεθν. Δίκ.]*. Ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον κατὰ *Ν. Ι. Σαρίπολον* («Τὰ τῶν Ἐθνῶν νόμιμα») ἐννοεῖται τὸ *εἰδικὸν διαβατήριον*, τὸ ὁποῖον παραχωρεῖται εἰς τοὺς θέλοντας νὰ μεταβῶσιν εἰς κατεχομένας χώρας ἢ ἄλλως ἀπηγορευμένα ἐδάφη (βλ. λ. **διαβατήριον**). Η. Γ. Κ.

— *[Στρατ. Τακτ.]*. Ἐκαλεῖτο *ἀσφάλιον* ὑπὸ τῶν παλαιοτέρων κανονισμῶν (Ἑλλ. Καν. Ἐκστρατ. 1899, § 87) ἡ ἔγγραφος διαταγὴ περὶ μὴ χρησιμοποιήσεως οἰκημάτων τινῶν ἐν ταῖς ἐπισταθμείαις ὑπὸ τῶν μονάδων τοῦ στρατεύματος, καθ᾽ ὅσον ἡ ἀνωτέρα στρατιωτικὴ διοίκησις προτίθεται νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ ἐν λόγῳ οἰκήματα διὰ γενικὰς ἀνάγκας (νοσοκομεῖα, στρατηγεῖα κτλ.). Οἱ σύγχρονοι κανονισμοὶ δὲν δίδουσιν εἰδικὴν ὀνομασίαν εἰς τὴν διαταγὴν ταύτην (Ἑλλ. Καν. Ἐκστρατ. 1926, § 211.). Ν. ΚΛΑΔΑΣ

ἀσφαλίσιμος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἐπιδεκτικὸς ἢ ὁ χρῄζων ἀσφαλίσεως.

ἀσφάλισις (ἡ)· ἡ διάθεσις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἀσφαλίζειν, ἡ ἐξασφάλισις.

ἀσφαλιστήριος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἔχων θέμα τὴν ἀσφάλειαν· «ἀσφαλιστήριον συμβόλαιον» ἢ ἁπλῶς «ἀσφαλιστήριον», τὸ συμφωνητικὸν δι᾽ οὗ συνομολογεῖται μία ἰδιωτικὴ σύμβασις ἀσφαλείας καὶ καθορίζονται οἱ ὅροι αὐτῆς (βλ. λ. **ἀσφάλεια**).

ἀσφαλιστὴς (ὁ)· ὁ ἀσφαλίζων, ὁ ἐξασφαλίζων ἀπὸ ἐνδεχομένου κινδύνου οἱανδήποτε περιουσίαν ἢ τὴν ζωήν τινος ἀντὶ συμφωνηθέντος ποσοῦ· ‖ ὁ ἔχων ἐπάγγελμα τὴν σύναψιν ἀσφαλειῶν.

ἀσφαλιστικός,—*ή,*—*ον*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἀσφάλειαν ὑπὸ οἱανδήποτε τῆς λέξεως ἔννοιαν: «ἀσφαλιστικὰ ὄργανα», «ἀσφαλιστικὴ ἑταιρεία», κλπ.

— ἀσφαλιστικὰ *[Ἠλεκτροτεχν.]*. Ὄργανα ἢ διατάξεις, διὰ τῶν ὁποίων προστατεύονται αἱ ἠλεκτρικαὶ ἐγκαταστάσεις ἀπὸ καταστροφῶν ἢ ἁπλῶς διαταραχῶν τῆς κανονικῆς λειτουργίας τῶν ἠλεκτρικῶν κυκλωμάτων. Αἱ διαταραχαὶ αὗται συνίστανται εἰς τὴν πέραν ὁρίου τινὸς μεταβολὴν τοῦ μεγέθους τῆς τάσεως ἢ τῆς ἐντάσεως τοῦ ρεύματος. Διακρίνονται ἐπομένως εἰς *ἀσφαλιστικὰ ἐντάσεως* καὶ *ἀσφαλιστικὰ ὑπερτάσεως*.

α') Ἀσφαλιστικὰ ἐντάσεως: Ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ εἰς ὃν ἀποβλέπουν κατατάσσονται εἰς:

1) ἀσφαλιστικὰ μεγίστου, σκοποῦντα τὴν προφύλαξιν ἐγκαταστάσεως ἀπὸ ἐντάσεως ρεύματος μεγαλυτέρας δι᾽ ἣν εἶναι κατασκευασμένη καὶ περιλαμβάνοντα τοὺς *αὐτομάτους διακόπτας μεγίστου* καὶ τὰς συνήθεις *τηκομένας ἀσφαλείας* τῶν κοινῶν ἠλεκτρικῶν ἐγκαταστάσεων.

Αἱ τελευταῖαι αὗται ἀποτελοῦνται ἀπὸ σύρμα ἢ λεπτὸν ἔλασμα ἐκ μολύβδου, χαλκοῦ, ἀργύρου ἢ καὶ κραμάτων (2 Pb+1 Sn), διαμέτρου ἀναλόγου πρὸς τὴν ἔντασιν δι᾽ ἣν προορίζονται καὶ μήκους ἀναλόγου πρὸς τὴν τάσιν. Τοποθετοῦνται δὲ ἐντὸς ἀφλέκτου μονωτικῆς θήκης ἢ ἁπλῶς τείνονται μεταξὺ δύο ἀκροδεκτῶν.

Αἱ *ἀσφάλειαι* παρεμβάλλονται ἐν σειρᾷ πρὸς τὸ κύκλωμα, ἐφαρμόζονται ἀδιακρίτως εἰς συνεχῆ καὶ ἐναλλασσόμενα ρεύματα καὶ προστατεύουν τὸ μετ᾽ αὐτὰς μόνον τμῆμα τοῦ κυκλώματος. Κυκλώματα ὑποδιαιρούμενα εἰς τμήματα δέον νὰ προστατεύωνται ὑπὸ γενικῶν καὶ μερικῶν ἀσφαλειῶν.

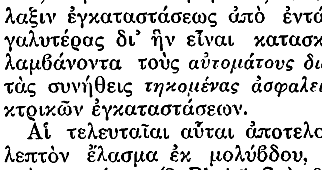

Ἀσφάλεια καὶ ἀσφαλειοθήκη κοινῆς χρήσεως.

Ἀσφάλειαι τοποθετοῦνται εἰς διανομὴν διὰ δύο ἀγωγῶν συνεχοῦς ἢ μονοφασικοῦ ρεύματος συνήθως καὶ εἰς τοὺς δύο ἀγωγούς, χωρὶς τοῦτο νὰ εἶναι καὶ ἀπαραίτητον. Εἰς διανομὴν ὅμως συνεχοῦς ἢ ἐναλλασσομένου μονοφασικοῦ ἢ διφασικοῦ μὲ τρεῖς ἀγωγοὺς ἀπαραιτήτως μὲν εἰς τοὺς δύο ἀκραίους, οὐδέποτε ὅμως εἰς τὸν οὐδέτερον ἀγωγόν. Εἰς τριφασικὰς τέλος διανομὰς μετὰ ἢ ἄνευ οὐδετέρου, αἱ ἀσφάλειαι τοποθετοῦνται μόνον εἰς τοὺς ἀγωγοὺς φάσεως.

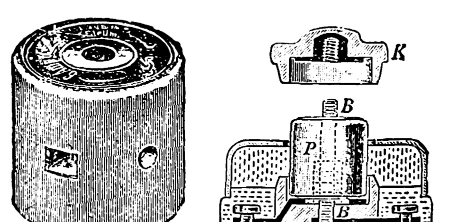

Ἀσφάλεια καὶ τομὴ ἀσφαλειοθήκης τύπου Siemens- Halske.

Ἡ ἐξωτερικὴ μορφὴ τῶν ἀσφαλειοθηκῶν ἔχει ποικιλώτατα σχήματα ἀναλόγως τῆς χρήσεως δι᾽ ἣν προορίζονται. Ἐν τῇ ὑψηλῇ τάσει χρησιμοποιοῦνται τηκόμεναι ἀσφάλειαι κλειόμεναι ἐξ ὁλοκλήρου ἐντὸς κυλινδρικῆς θήκης μήκους 15—35 ἑκατ. μὲ παχέα τοιχώματα ἐκ πορσελάνης. Ἡ θήκη πληροῦται μὲ μονωτικὴν ἄφλεκτον κόνιν, δι᾽ ἧς διέρχεται τὸ σύρμα τῆς ἀσφαλείας. Τὸ μέγα μῆκος ἐπιβάλλεται, ἵνα τὸ κατὰ τὴν τῆξιν σχηματιζόμενον τόξον σβεσθῆ ταχέως, εἶναι δὲ τελείως ἔγκλειστος ἵνα ἀποκλείωνται ἐκτινάξεις τηγμάτων. **Ἡ ἀσφαλειοθήκη κρατεῖται δι᾽ ἰσχυ-**

Digitized by Google

ρῶν μονωτήρων εἰς ἱκανὴν ἀπὸ τοῦ στηρίγματος, τοίχου ἢ στύλου, ἀπόστασιν.

Αἱ ἀσφάλειαι εἶναι καταλληλόταται διὰ κυκλώματα μικρᾶς ἐντάσεως καὶ ἰσχύος ἐν τῇ συνήθει τάσει. Εἰς μεγαλυτέρας ἐντάσεις ἡ ἀντικατάστασίς των γίνεται δαπανηρά, ἀπαιτεῖ πολὺν χρόνον, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἀποβαίνουσιν ἐπικίνδυνοι ἐκ τῆς πιθανῆς ἐκτινάξεως τηγμάτων, καὶ διὰ τοῦτο προτιμῶνται οἱ *αὐτόματοι διακόπται μεγίστου.*

2) Ἀσφαλιστικὰ ἐλαχίστου, διὰ τῶν ὁποίων διακόπτεται τὸ κύκλωμα εὐθὺς ὡς ἡ ἐν αὐτῷ ἔντασις ρεύματος κατέλθῃ κάτω διδομένου ὁρίου, καὶ περιλαμβάνοντα τοὺς *αὐτομάτους διακόπτας ἐλαχίστου.*

3) Ἀσφαλιστικὰ ἀναστροφῆς, διακόπτοντα αὐτομάτως τὸ ρεῦμα, εὐθὺς ὡς ὁδεύσῃ ρεῦμα κατὰ φορὰν ἀντίστροφον, συνεπείᾳ ἀνωμαλίας τινός, καὶ περιλαμβάνοντα τοὺς *αὐτομάτους διακόπτας ἀναστροφῆς.*

β') Ἀσφαλιστικὰ ὑπερτάσεως: Ταῦτα τοποθετοῦνται κυρίως εἰς ἐγκαταστάσεις ἐχούσας ἐναερίους γραμμὰς πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ ἀτμοσφαιρικῶν ἐπιδράσεων (πτῶσις κεραυνῶν, στατικαὶ φορτίσεις ἐξ ἐπιδράσεως ἠλεκτρισμένων νεφῶν κλπ.) προκαλουσῶν τάσεις κατὰ πολὺ μεγαλυτέρας τῆς κανονικῆς, τὰς καλουμένας *ὑπερτάσεις.* [Βλ. καὶ λ. **διακόπται**]. Λ. Ν. ΚΛΑΔΑΣ

—ἀσφαλιστικὰ *μέσα* *[Πολιτ. Δικον.].* Διὰ τοῦ ὅρου τούτου νοοῦνται γενικῶς ἐν τῇ πολιτικῇ δικονομίᾳ προσωρινὰ ἢ συντηρητικὰ μέτρα ἀσφαλείας, ὅπως ἡ συντηρητικὴ προσωπικὴ κράτησις, ἡ συντηρητικὴ κατάσχεσις εἰς χεῖρας τοῦ ὀφειλέτου ἢ τρίτου, προσωρινὰ μέτρα ἐπὶ διακατοχῆς κλπ. (βλ. **κράτησις, κατάσχεσις, διακατοχὴ** κλπ.). Ω—

—ἀσφαλιστικὴ *λυχνία*· βλ. λ. **Ντέϐυ (Davy)** *λυχνία.*

ἀσφάλιστος, *—η,* **—***ο(ν)* (τό)· δημοτ., ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δὲν ἐσφαλίσθη, δὲν ἐκλείσθη, ὁ ἀνοικτός: «ἀσφάλιστη πόρτα».

ἀσφάλιστρον (τό)· ἰδίᾳ εἰς τὸν πληθ. *ἀσφάλιστρα* (τά)· ἡ ἀμοιβή, τὴν ὁποίαν δίδει τις πρὸς ἐξασφάλισιν περιουσίας ἢ ζωῆς ἀπὸ ἐνδεχομένου κινδύνου (βλ. **ἀσφάλεια**).

Ἀσφαλίων. Θεράπων τοῦ Μενελάου (Ὀδ. Δ.216).

ἀσφαλτικός, *—ή, —όν* (τό)· ὁ τῆς ἀσφάλτου, ὁ ἐξ ἀσφάλτου συνιστάμενος.

—ἀσφαλτικὰ *ὁδοστρώματα*· βλ. λ. **ὁδόστρωμα.**

ἀσφαλτίτης (ὁ) (Asphaltit) *[Ὀρυκτολ.].* Οὕτως ὀνομάζονται αἱ ἐν εἴδει φλεβῶν παρουσιαζόμεναι συσσωρεύσεις **ἀσφάλτου** (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

Ἀσφαλτῖτις *λίμνη*· βλ. **Νεκρὰ θάλασσα** καὶ Πὶτς (Pitch lake).

ἀσφαλτοϐερνίκιον (τὸ) *[Βιομ. Χημ.].* Διάλυμα φυσικῆς ἢ τεχνητῆς ἀσφάλτου εἰς τερεβινθέλαιον, βενζίνην, πετρέλαιον, τῇ προσθήκῃ ξηραινομένου ἐλαίου. Τὰ ἀσφαλτοβερνίκια χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν ἐπάλειψιν σιδηρῶν ἀντικειμένων πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῆς σκωρίας. ΑΝ. Δ.

ἀσφαλτογρανίτης (ὁ) (Asphaltgranit). Ὁδόστρωμα, τὸ ὁποῖον κατασκευάζεται δι' ἐξαπλώσεως ἐπὶ τοῦ ἐκ μπετὸν θεμελίου στρώματος *χυτασφάλτου* (βλ. **ἄσφαλτος**) πάχους 15—22 ἑκατοστομέτρων. Ἐπ' αὐτοῦ κατόπιν συμπιέζονται θραύσματα γρανίτου (3—5 ἑκατοστομέτρων διαμέτρου) καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐξαπλοῦται τελικῶς κάλυμμα ἐκ ψηφίδων καὶ ἄμμου ἐκ γρανίτου μὲ χυτάσφαλτον. Γ. Κ. Γ.

ἀσφαλτοειδής (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ ἄσφαλτον.

ἀσφαλτόλιθος (ὁ) *[Ὀρυκτολ.]*· βλ. **ἄσφαλτος.**

ἀσφαλτομαστίχη (ἡ) (Asphaltomastix) *[Βιομ. Χημ.].* Οὕτω καλεῖται ἀσφαλτοῦχον ὑλικὸν χρησιμοποιούμενον μετ' ἄμμου εἰς τὴν παρασκευὴν τῆς *χυτῆς ἀσφάλτου*, δι' ἧς ἐπικαλύπτονται ὁδοί, πεζοδρόμια, αὐλαὶ ἐργοστασίων κλπ. Ἐνέχει 13—20% ἀσφάλτου, παρασκευάζεται δὲ ἐξ ἀλεσθέντος ἀσφαλτολίθου καὶ ἐκ τῆς καλουμένης πίσσης ἢ συμπεπυκνωμένης ἀσφάλτου, ἤτοι μείγματος σκληροτέρας ἀσφάλτου μετ' ὀρυκτελαίων ὑψηλοῦ βαθμοῦ ζέσεως, ἅτινα προσδίδουσιν εἰς τὸ μεῖγμα τοῦτο βαθμόν τινα μαλακότητος, καθιστῶσαι αὐτὸ εὐμάλακτον. Αἱ συμμειγνύμεναι ποσότητες ἀσφαλτολίθου καὶ πίσσης κανονίζονται ἀναλόγως τῆς περιεκτικότητος τοῦ ἀσφαλτολίθου εἰς ἄσφαλτον. Οὕτως ἂν ὑποτεθῇ, ὅτι ὁ ἀσφαλτόλιθος ἐνέχει 10% ἀσφάλτου καὶ ὅτι ἐπιθυμοῦμεν τὴν παρασκευὴν μαστίχης περιεκτικότητος 20% εἰς ἄσφαλτον, πρέπει νὰ προσθέσωμεν 20% συμπεπυκνωμένης ἀσφάλτου περιεχούσης 60—75% ἄσφαλτον.

Ἡ παρασκευὴ τῆς ἀσφαλτομαστίχης γίνεται εἰς τύμπανα θερμαινόμενα δι' ἀμέσου πυρὸς καὶ φέροντα ἐσωτερικῶς ἀναδευτῆρα, ὅστις παρεμποδίζει τὴν ἀνάφλεξιν τοῦ μείγματος εἰς τὸν πυθμένα. Ἡ ἀσφαλτομαστίχη, εἴτε φέρεται ὡς μᾶζα εἰς τὸν τόπον ἔνθα πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς ἐπίχυσιν, εἴτε φέρεται εἰς τεμάχια στρογγύλα ἢ ἑξαγωνικά. Ἡ παρασκευὴ αὐτῆς πρὸς ἐπίχυσιν γίνεται δι' ἀνατήξεως καὶ ἀναμείξεως μετὰ καθαρᾶς ἄμμου, ὅτε σχηματίζεται πολτοειδὴς μᾶζα ἥτις ἐπιχύνεται εἰς τὰς καταλλήλως ἑτοιμασθείσας ὁδοὺς καὶ ἐπιστρώννυται. Ἡ χυτὴ ἄσφαλτος ἐνέχει 13—14 % ἀσφάλτου. Κατὰ τὴν παρασκευὴν τῆς χυτῆς ἀσφάλτου λαμβάνεται κυρίως ὑπ' ὄψιν ὁ τόπος καὶ τὸ κλῖμα ἔνθα πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθῇ αὕτη. Κ. Γ. Μ.

ἀσφαλτόπισσα (ἡ) *[Βιομ. Χημ.].* Σκληρὰ καὶ εὔθραυστος ἐν χαμηλῇ θερμοκρασίᾳ, ἐν ὑψηλοτέρα ἰξώδης, βιτουμινώδης οὐσία, ἥτις συντηκομένη μετὰ κονιοποιημένου ἀσφαλτολίθου παρέχει τὴν ἀσφαλτομαστίχην. ΑΝ. Δ.

ἄσφαλτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἄνευ σφαλμάτων, ὁ ἀναμάρτητος.

ἄσφαλτος (ἡ) (Asphalt, Erdpech, Bergpech) *[Ὀρυκτολ.].* Ὀρυκτὴ ρητίνη συνισταμένη ἐξ ἀνθρακικοῦ στοιχείου (C), ὀξυγόνου (O) καὶ ὑδρογόνου (H), οὐχὶ ὅμως ὑπὸ ὡρισμένας ἀναλογίας. Γεννᾶται ἐν τῇ φύσει δι' ὀξειδώσεως καὶ ἀπορρητινώσεως τοῦ ὀρυκτοῦ πετρελαίου.

Τρόποι ἐμφανίσεως.— Ἡ ἄσφαλτος παρουσιάζεται ἐν τῇ φύσει: 1) *Εἰς κοιτάσματα.* Τοιαῦται εἶναι αἱ ἐμφανίσεις τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης, τῆς λίμνης von la Brea ἐπὶ τῆς νήσου Trinidad, τῆς λίμνης Bermudez ἐν Βενεζουέλᾳ, κ. λ. π. 2) *Εἰς ρωγμὰς καὶ φλέβας,* πολλάκις μαζὶ μὲ μεταλλεύματα, ὅπως π. χ. εἰς τὸ Iberg παρὰ τὸ Clausthal, εἰς τὸ Mörsfeld, εἰς τὸ Pfalz, Kammsdorf, Cornwall κλπ. 3) *Ὡς ἐμπότιμα κυρίως ἀπολιθωματοφόρων ἀσβεστολίθων καὶ ψαμμιτῶν,* ὡς π.χ. οἱ ἰουράσιοι ἀσφαλτοφόροι ἀσβεστόλιθοι τοῦ Limmer παρὰ τὸ Ἀννόβερον. Ἐπίσης εἰς τὸ Val de Travers τῆς Ἑλβετίας, εἰς Ἰταλίαν. Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ πλήρωσις μὲ ἄσφαλτον κελυφῶν διθύρων ἐλασματοβραγχίων, γαστεροπόδων κλπ., ὡς καὶ ἡ ἐμφάνισις ἀσφάλτου ἐντὸς πόρων σουηδικῶν γρανιτῶν καὶ ἐντὸς κοιτασμάτων μαγνητικοῦ σιδήρου τῆς Σουηδίας (π. χ. εἰς τὸ Dannemora, Norberg, Garpenberg, Bisperg, κτλ.).

Γενικαὶ ἔννοιαι περὶ ἀσφάλτου.—Ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως ἡ ἔννοια «*ἄσφαλτος*» εἶναι ἐντελῶς διαφορετικὴ ἀπὸ ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ τέχνη. Ἡ ὀρυκτολογία μὲ τὴν ὀνομασίαν «*ἄσφαλτος*» ἐννοεῖ μόνον τὴν καθαρωτάτην ἐμφάνισίν της, ὅπως περιεγράφη ἀνωτέρω, καὶ τῆς ὁποίας τυπικὸν δεῖγμα δέον νὰ θεωρῆται ἡ ἄσφαλτος τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης, ἡ *συρικὴ ἄσφαλτος.* Τοὐναντίον ἡ σκληρὰ ἄσφαλτος, ἡ ἀναμεμειγμένη μὲ ὀρυκτὰ προσμίγματα, καλεῖται *γεώδης ἄσφαλτος* ἢ *γεάσφαλτος* (erdiger Asphalt, Erdpech), ὡς π. χ. ἡ ἐμφάνισις τῆς νήσου Trinidad. *Πίσσα* (Bergteer) ἢ *μάλθα* (Malthe) εἶναι πυκνόρρευστος ὀρυκτὴ οὐσία, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ διακρίνωμεν ἀπὸ τὴν *ὑγρὰν νάφθαν,* ἡ ὁποία κατατάσσεται εἰς τὸ πετρέλαιον.

Ἐν τῇ τέχνῃ αἱ διαφοραὶ αὐταὶ δὲν εἶναι γνωσταί· μὲ τὸ ὄνομα *ἄσφαλτος* ἐννοοῦν τόσον τὴν καθαρωτάτην, μόνον πρὸς παρασκευὴν λεπτῶν βερνικίων χρησιμοποιουμένην ἄσφαλτον τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης, ὅσον καὶ τὰ τεχνητὰ ὑποπροϊόντα της, καὶ τοὺς ἀσβεστολίθους ἢ τὰς ἄμμους, τὰς ἐμπεποτισμένας μὲ μικρὰν περιεκτικότητα ἀσφάλτου. Συντόμως συνηθίζουν νὰ ἀποκαλοῦν ἄσφαλτον καὶ αὐτὰ τὰ διὰ πεπιεσμένου ἀσφαλτολίθου κατασκευαζόμενα ὁδοστρώματα.

Ὁ Meinecke ἐπρότεινεν, ὅπως γίνεται ἡ ἀκόλουθος διάκρισις τῶν διαφόρων ἀσφαλτοειδῶν καὶ ἀσφαλτούχων ὀρυκτῶν ὑλῶν:

α') *Καθαραὶ ἄσφαλτοι περιέχουσαι περίπου* 100 % οὐσίαν ἀσφάλτου.

β') *Ἀκατέργαστοι ἄσφαλτοι* (Rohasphalten) μὲ περιεκτικότητα ἀσφαλτικῆς οὐσίας 50 %.

γ') *Ἀσφαλτοῦχα ἢ ἀσφαλτομιγῆ πετρώματα* μὲ περιεκτικότητα 5—20 % (ἀσφαλτοῦχοι ἀσβεστόλιθοι ἢ ἀσφαλτόλιθοι, ἀσφαλτοῦχοι ψαμμῖται).

δ') *Ἀσφαλτοειδῆ ὀρυκτά,* ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἄσφαλτον ἀναμεμειγμένην μὲ ποσότητα μάλθης κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πυκνορρεύστου.

Ἡ διαίρεσις αὐτὴ προσαρμόζεται καὶ εἰς τὰς δυνατότητας τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν φυσικῶν αὐτῶν προϊόντων ἐν τῇ τεχνικῇ.

Ἐννοεῖται ὅτι αἱ ἰδιότητες καὶ ἡ χημικὴ σύνθεσις ποικίλλουν εἰς πολλὰς ἀσφάλτους πολὺ ἀναμεταξύ των. Οὕτω π. χ. 19 εἴδη ἀσφάλτων δεικνύουν τὰς ἀκολούθους ποικιλίας εἰς τὴν σύνθεσίν των: περιεκτικότης εἰς ἄνθρακα 88,63 – 65,92 % καὶ εἰς ὑδρογόνον 12,10—7,3 %. Ἄζωτον ἐλλείπει εἰς πολλὰ εἴδη, ἄσφαλτός τις ὅμως τοῦ Pont du Château περιέχει 3,37 %. Ὀξυγόνον ἐπίσης ἐλλείπει εἰς πολλὰ εἴδη καὶ φθάνει εἰς τὴν ἄσφαλτον τοῦ Pontnavey μέχρις 25,44 %. Θεῖον ἐλλείπει ἐνίοτε καὶ ἄσφαλτός τις ἐκ τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης περιέχει περίπου 10 %.

Τὰ κυριώτερα ἐν ἐκμεταλλεύσει κοιτάσματα—Ἐκμεταλλεύσεις ἀσφάλτων γίνονται εἰς πολλὰ μέρη τῆς γῆς. Αἱ κυριώτεραι τούτων εἶναι:

1) Ἡ τῆς νοτιοαμερικανικῆς νήσου *Trinidad.* Ἐξόρυξις ἀσφάλτου γίνεται εἰς τὰς θέσεις Marbella (φλὲψ πάχους 34 ποδῶν), εἰς τὰ ὀρυχεῖα Vistabella καὶ Williamsville, κυρίως ὅμως εἰς τὴν Pechsee καὶ La Brea village. Καὶ εἰς μὲν τὴν La Brea village τὸ κοίτασμα πάχους 30 ποδῶν σχεδὸν ἐξηντλήθη. Τὸ τῆς Pechsee ὅμως φαίνεται ἀνεξάντλητον. Αἱ μᾶζαι τῆς ἀσφάλτου ἀνεξέρχονται ἐκ τριτογενοῦς ἐλαιούχου ἄμμου καὶ συνίστανται κατὰ μέσον ὅρον ἀπὸ 30 % ὕδωρ, 25 % λεπτὴν ἄργιλον καὶ ἄμμον καὶ 45 % πισσάσφαλτον. Ἡ σημερινὴ περιεκτικότης τοῦ κοιτάσματος ὑπολογίζεται εἰς 3 ἑκατομμύρια τόννων περίπου. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς λίμνης περιλαμβάνει 60 περίπου (κατ' ἄλλους μόνον 40) ἑκτάρια καὶ τὸ βάθος της φθάνει ἐν τῷ μέσῳ μὲν τὰ 23 (κατ' ἄλλους 60 μ.) μέτρα, παρὰ δὲ τὰ κράσπεδα τὰ 6 μ. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς μάζης, ἡ ὁποία εἰς μεγαλύτερα βάθη ἀσφαλῶς εἶναι ἀκόμη πυκνόρρευστος, εἶναι τόσῳ στερεά, ὥστε ὑποβαστάζει τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς μικροὺς σιδηροδρόμους τῆς ἐργασίας, οἱ ὁποῖοι ἐλευθέρως κινοῦνται ἐπ' αὐτῆς. Ἡ καστανόχρωμος, μὲ πόρους διαπερωμένη μᾶζα (*τυράσφαλτος,* Käsepech) θραύεται μὲ ὀξείας σκαπάνας. Ἂν καὶ ἐκμεταλλεύονται τὴν λίμνην ἀπὸ μακροῦ, ἐν τούτοις μόλις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη παρετήρησαν μικρὰν πτῶσιν τῆς ἐπιφανείας, μόλις κατὰ 2 μέτρα. Ἡ λίμνη εἶναι ἀγγλικὴ κτῆσις. Τὸ προϊὸν μεταφέρεται κατὰ μέγιστον μέρος εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Φορτώνουν τρία εἴδη ἀσφάλτου: α') *ἀκατέργαστον ἄσφαλτον,* ὅπως αὕτη ἐξάγεται· β') *κατειργασμένην ἄσφαλτον,* τὴν ὁποίαν παράγουν θερμαίνοντες τὸ ἐξορυσσόμενον προϊὸν ἐντὸς ἀνοικτῶν λεβήτων, οὕτως ὥστε νὰ ἀπέλθῃ τὸ ὕδωρ καὶ μέρος τῶν πτητικῶν ἐλαίων· καὶ γ') *ἀπεξηραμένην ἄσφαλτον,* ἡ ὁποία βράζεται μὲ ἀτμὸν ὑπὸ πίεσιν. Ἡ κατειργασμένη ἄσφαλτος διατηρεῖ τὰ 33 % τοῦ ἀρχικοῦ της βάρους, ἡ δ' ἀπεξηραμένη μόλις τὰ 25 %. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς παραγωγῆς καταναλίσκεται εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας πρὸς παραγωγὴν *κυλινδρασφάλτου* (Walzasphalt).

2) Ἡ νῆσος Trinidad κεῖται πρὸ τῆς ἀκτῆς τῆς *Βενεζουέλας,* ἡ ὁποία ἔχει καὶ ἄλλα τινὰ σημαντικὰ κοιτάσματα ἀσφάλτου (Bermudez Lake, μὲ περιεκτικότητα 90-98 ο)ο πισσασφάλτου, Inciarte pitch lake).

3) Ἄλλο γνωστὸν κοίτασμα πολὺ καθαρᾶς ἀσφάλτου εὑρίσκεται παρὰ τὴν *Νεκρὰν θάλασσαν (ἰουδαϊκὴ ἄσφαλτος),* τοῦ ὁποίου ἐκμετάλλευσις γίνεται ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων. Ἀξιοσημείωτον εἶναι, ὅτι ἡ ἄσφαλτος αὕτη περιέχει, ἀντὶ ὀξυγόνου, θεῖον. Ρέει καὶ ἐκ πολλῶν γειτονικῶν πρὸς τὴν θάλασσαν πηγῶν ἐν ρευστῇ καταστάσει καὶ ἐντὸς τοῦ ὕδατος στερεοποιεῖται ψυχομένη εἰς τεμάχια, τὰ ὁποῖα ἐπιπλέουν καὶ συλλέγονται.

4) Γνωσταὶ ἐπίσης εἶναι αἱ ἐν *Συρίᾳ* ἐμφανίσεις κατὰ μῆκος ζώνης παραλλήλου πρὸς τὴν τάφρον τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης καὶ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἰορδάνου, ἰδίᾳ εἰς τὴν θέσιν Nebi Musa.

5) Ἡ νῆσος ἐπίσης *Barbad* παρέχει ἰδίᾳ τὸ προϊὸν *μανζὰκ* (Manjak), τὸ ὁποῖον ἐμφανίζεται εἰς φλέβας πάχους μέχρι 30 ποδῶν. Ἐκτὸς τούτου τὸ ὀρυκτὸν τοῦτο ἐμποτίζει τὸ περικλεῖον αὐτὸ πέτρωμα τόσῳ ἀφθόνως, ὥστε ἐξ ἑνὸς τόννου τοιούτου πετρώματος δύνανται νὰ ἐξαχθῶσι μέχρι 37 γαλλονίων πετρελαίου δι' ἀποστάξεως.

6) Ὀλιγώτερον ὀνομαστὰ εἶναι τὰ κοιτάσματα τῆς *Maracaibo* (Βενεζουέλας μὲ 68-75 ο)ο πισσάσφαλτον), τοῦ *Περοὺ* (Coxitambo), τῆς *Ρωσίας* (Kara Tschungul εἰς τὸ κυβερνεῖον τῶν Οὐραλίων καὶ Szernowodsk τοῦ Καυκάσου), τῆς *Κούβας* (Habanna), τοῦ *Μεξικοῦ* (Sota della Marina), *Καλιφορνίας* (Los Angeles καὶ νοτίως τοῦ κόλπου τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου), *Ἀλγερίου* (Constantine), κ.τ.λ.

Ἐκμεταλλεύσεις ἀσφάλτου ἐν Ἑλλάδι.—Ἐν Ἑλλάδι γνωστὰ κοιτάσματα ἐκμεταλλεύσεως ἀσφάλτου καὶ πισσασφάλτου μέχρι παχυρρεύστου πετρελαίου εὑρίσκονται ἐν *Ζακύνθῳ* εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ *Κερίου* (νότιαι ἀκταὶ τῆς νήσου). Ὑπὸ τὴν περιοχὴν ταύτην παρουσιάζονται πολλοὶ πισσασφαλτοῦχοι ὁρίζοντες ἐντὸς ψαμμιτικῶν στρωμάτων τῆς νεογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωικοῦ αἰῶνος. Ἡ πισσάσφαλτος τῆς Ζακύνθου ἔχει εἰδικὸν βάρος 1,0138 (15° Κ.) καὶ βαθμὸν ἀναφλέξεως 103° Κ., περιέχει δὲ καὶ 5, 4% θείου.

Ἡ παραγωγὴ ἀνήρχετο τῷ 1920 εἰς 30 τόννους, τῷ δὲ 1925 εἰς 296.

Εἰς *Μάραθον* τῆς Τριφυλίας ἐπίσης γίνεται ἐξόρυξις ἀσφαλτολίθου, (ἀσφαλτούχου ἠωκαινικοῦ ἀσβεστολίθου) περιεκτικότητος 7,5%. Ἡ ἐξόρυξις ἀνήρχετο τῷ 1920 εἰς 1700 τόν., τῷ 1921 εἰς 486, τῷ 1922 εἰς 410, τῷ 1923 εἰς 1300, τῷ 1925 εἰς 5256 τόννους. Ὁ ἀσφαλτόλιθος οὗτος χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῆς *Γενικῆς Βιομηχανικῆς Ἑταιρείας* εἰς τὴν παρασκευὴν ἀσφαλτομάλθης καὶ πιεστῆς ἀσφάλτου.

Digitized by Google

Ἐμφανίσεις ἀσφάλτου παρουσιάζονται καὶ ἀλλαχοῦ ἐν Ἑλλάδι (βλ. λ. ὑδρογονάνθρακες ὀρυκτοί). Γ. Κ. Γ.

— [ΧΗΜ.] Ἡ *ἄσφαλτος* εἶναι ῥητινοειδὴς ὑδρογονάνθραξ περιέχων συνήθως καὶ ὀξυγόνον, θεῖον καὶ ἄζωτον. Ἡ σύνθεσίς του κυμαίνεται ἐντὸς εὐρέων ὁρίων, ὡς 67—88% ἄνθραξ, 7—10% ὑδρογόνον, 2—23% ὀξυγόνον, 4—9% θεῖον.

Ἡ ἄσφαλτος εἶναι οὐσία ἄμορφος, ἄλλοτε ὑγρά, ἄλλοτε στερεά, χρώματος πισσομέλανος, λάμψεως στεατοειδοῦς, ἀδιαφανής, θραυσμοῦ ὀστρακοειδοῦς, μὴ εὔθρυπτος, σκληρότητος 2, εἰδικοῦ βάρους 1, 1 —1, 2, ὀσμῆς ὡς ἀπὸ βιτουμενίων, τηκομένη περὶ τοὺς 100° C, εὐανάφλεκτος, καίεται μετὰ ἰσχυρῶς αἰθαλιζούσης φλογός, τελείως ἢ σχεδὸν εὐδιάλυτος εἰς ἀλκοόλην, αἰθέρα, τερεβινθέλαιον, πετρέλαιον καὶ βενζίνην.

Αἱ ἄσφαλτοι διακρίνονται εἰς *μαλακὰς* ἢ *μάλθας* καὶ *στερεάς*, αἵτινες παράγονται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας δι' ὀξειδώσεως, ἐπιδράσεως τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς καὶ πολυμερισμοῦ ἴσως τῇ ἐπιδράσει τοῦ θείου, τὸ ὁποῖον ἐν μέρει ἐκλύεται ὡς ὑδρόθειον. Ὁ χαρακτηρισμὸς *μάλθη* ἐπεκράτησεν ἐν μέρει καὶ διὰ τὴν χημικῶς *καθαρὰν ἄσφαλτον*.

Ἡ ἄσφαλτος ἀποτελεῖται ἀπὸ ὑδρογονάνθρακας κεκορεσμένους μέν, ἀλλὰ τῆς σειρᾶς $C_\nu H_{2\nu-2}$ ἢ $C_\nu H_{2\nu-4}$, πιθανώτατα $C_{13}H_{24}$ προερχομένου ἐκ δύο μορίων ναφθενῶν ἡνωμένων διὰ μεθυλενικῆς ῥίζης $C_6H_{11}—CH_2—C_6H_{11}$.

Οἱ ὑδρογονάνθρακες οἱ ὁποῖοι συνηθέστατα περιέχονται εἶναι:

		εἰδ. βάρ.	σημ. τήξ.	σημ. ζέσ.
Παραφφῖναι	$C_{12}H_{26}$	0.7548	—12°	98°
	$C_{16}H_{34}$	0.7542	18°	157,5°
Ὀλεφῖναι	$C_{12}H_{24}$	0.7670	—31.5°	96°
	$C_{16}H_{32}$	0 7839	4°	154°
Ἀκετιλέναι	$C_{12}H_{22}$	0.7917	—9°	105°
	$C_{16}H_{30}$	0.8039	20°	160°
Ναφθέναι	$C_{12}H_{24}$	0 8055		197°
	$C_{16}H_{32}$	0.8294		248°
Ἀσφαλτέναι	$C_{13}H_{24}$	0.8823	κάτω τοῦ 0°	210°

Ἐκ τῶν προσμείξεων καθαίρεται ἡ ἄσφαλτος διὰ τήξεως καὶ κατεργασίας μὲ θερμὸν ὕδωρ, ὁπότε ἡ τετηκυῖα ἄσφαλτος ἐπιπλέει. Ἐν τῷ ἐμπορίῳ φέρεται εἰς πλάκας ἢ πίττας.

Βιομηχανικὴ παρασκευή — Τὰ μᾶλλον κατάλληλα πρὸς ἐξαγωγὴν ἀσφάλτου πετρέλαια εἶναι τὰ ἀσφαλτικὰ πετρέλαια τῆς Καλιφορνίας, τοῦ Μεξικοῦ, Τεξάς, τῆς Βενεζουέλας καὶ τῆς λίμνης Τρινιδάδ. Ταῦτα ὑποβάλλονται εἰς κλασματικὴν ἀπόσταξιν, καθ' ἣν λαμβάνονται ὡς κλάσματα τὰ ἔχοντα μικρότερον σημεῖον ζέσεως καὶ ἀποστάζοντα πρῶτα βενζίνην, φωτιστικὸν πετρέλαιον, γαζολίνην καὶ ὀρυκτέλαια. Ὡς ὑπόλειμμα μένει ἡ ἄσφαλτος. Αὕτη ὅμως ἀλλοιοῦται ἐὰν κατὰ τὴν ἀπόσταξιν ὑπερθερμανθῇ καὶ πρὸς τοῦτο συνηθίζεται ἡ καλουμένη ἀπόσταξις δι' ὑδρατμῶν. Πλούσιον ῥεῦμα ὑδρατμοῦ διοχετεύεται εἰς τὸ ἀποστάζον πετρέλαιον, ὁπότε τὸ παραγόμενον μεῖγμα τῶν ἀτμῶν τῶν δύο μὴ μειγνυομένων ὑγρῶν, ὕδατος καὶ πετρελαίου ἔχει χαμηλότερον σημεῖον ζέσεως. Τὸ αὐτὸ ἐπιτυγχάνεται καὶ δι' ἀποστάξεως ἐν τῷ κενῷ.

Ἡ ἀπόσταξις ἐγίνετο ἄλλοτε εἰς κυλινδρικὰ δοχεῖα, τοὺς ἀποστακτῆρας, τοῦ παλαιοῦ γνωστοῦ σχήματος, ἤδη ὅμως γίνεται συνηθέστερον εἰς ἀποστακτῆρας ἀποτελουμένους ἀπὸ σειρὰν σωλήνων, προσομοίων πρὸς τοὺς αὐλωτοὺς ἀτμολέβητας. Ὁ νεωτερισμὸς οὗτος ἔχει τὸ μέγα πλεονέκτημα νὰ συντομεύῃ εἰς 20 λεπτὰ τῆς ὥρας τὴν διάρκειαν τῆς κατεργασίας, ἀντὶ τῶν 10 ὡρῶν τῶν ἀπαιτουμένων εἰς τοὺς ἀποστακτῆρας παλαιοτέρου τύπου.

Ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ ἀποσταζομένου πετρελαίου καὶ ἀναλόγως τῆς θερμοκρασίας, εἰς ἣν ὑποβάλλεται κατὰ τὴν ἀπόσταξιν, λαμβάνεται ἄσφαλτος διαφόρου διαβαθμίσεως ἀναλόγως τοῦ προορισμοῦ της. Ἡ διαβάθμισις τῆς ἀσφάλτου ὁρίζεται ἐκ τῶν φυσικῶν της ἰδιοτήτων. Ἐκ τούτων αἱ μᾶλλον ἐν χρήσει εἶναι ἡ διεισδυτικὴ ἱκανότης καὶ ἡ διαλυτότης εἰς διθειάνθρακα, ἐν τῷ ὁποίῳ ὀφείλει νὰ διαλύηται σχεδὸν ποσοτικῶς. Τὸ μὴ διαλυτὸν εἰς CS_2, ἂν δὲν εἶναι ἀνόργανον συστατικόν, εἶναι κατὰ κανόνα ἄνθραξ, ὀφειλόμενος εἰς ὑπερθέρμανσιν κατὰ τὴν ἀπόσταξιν. Ἡ μεγάλη περιεκτικότης ἀσφάλτου εἰς ἐλεύθερον ἄνθρακα εἶναι ἐλάττωμα, αἱ δὲ ἄσφαλτοι *Μεξφάλτ* (ἄσφαλτοι ἐκ πετρελαίων) περιέχουν συνήθως 99,8% οὐσίας διαλυτὰς εἰς διθειάνθρακα. Ἡ αὐτὴ δοκιμασία εἰς τετραχλωράνθρακα ὀφείλει νὰ δίδῃ τιμὰς σχεδὸν τὰς αὐτάς. Αἱ διάφοροι διαβαθμίσεις ἀσφάλτων Μεξφάλτ, ὡς παραγόμεναι ἐκ πετρελαίων εὑρισκομένων εἰς μεγάλα κοιτάσματα, ἔχουν σταθερὰν τὴν σύνθεσιν, τὰ παραγόμενα δὲ προϊόντα εἶναι πάντοτε ὁμοιόμορφα. ΑΝ. Δ.

— [ΕΜΠΟΡΕΥΜ.] Αἱ παλαιότερον γνωσταὶ ἄσφαλτοι τοῦ ἐμπορίου εἶναι φυσικαὶ καὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ μείγματα καθαρᾶς ἀσφάλτου μὲ πετρώδεις ἢ καὶ ἄλλας ὕλας. Οὕτως ἡ προερχομένη ἐκ τῆς ἀσφαλτολίμνης Τρινιδάδ, περιέχουσα πολλὰς προσμείξεις, παραλαμβάνεται δι' ὑδρατμοῦ καὶ φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς *Trinidad épuré*, χρησιμοποιουμένη κυρίως εἰς ὁδοστρωσίας. Εἶναι ὅμως πολὺ σκληρὰ καὶ καθίσταται πλαστικωτέρα τῇ προσμείξει ἀσφαλτούχων πετρελαίων. Ἡ παραγωγή της δὲν ὑπερβαίνει τοὺς 150.000 τόν. ἐτησίως καὶ περιέχει πάντοτε προσμίξεις μέχρι 37%.

Ἐκτὸς ταύτης εἶναι γνωστὴ ἡ ἄσφαλτος *Bermundez* τῆς Βενεζουέλας καὶ ἡ τῆς νήσου *Κούβας*, ἀλλ' ἡ παραγωγὴ των δὲν εἶναι σημαντική. Ἐκ τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἐν ἐκμεταλλεύσει κοιτασμάτων ἀξιομνημόνευτα εἶναι τὰ τοῦ *Neuchatel* (Ἑλβετία), *Seyzell* (Γαλλία), *Limen* (Γερμανία), *Σικελίας* καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰς μικρὰν ποσότητα.

Οἱ ἀσβεστόλιθοι οὗτοι περιέχουν 4—12% ἄσφαλτον, κονιοποιοῦνται, κατεργάζονται καταλλήλως καὶ παρασκευάζονται εἰς μείγματα ὡρισμένης περιεκτικότητος εἰς ἄσφαλτον. Ἡ κυρία της χρησιμοποίησις εἶναι εἰς τὴν ὁδοποιίαν, ὅπου στρώννυται ὡς θερμὴ κόνις ἐπὶ τοῦ ὑποστρώματος τῆς ὁδοῦ, στερεοποιουμένη κατὰ τὴν ψῦξιν καὶ ἀποτελοῦσα τὴν λεγομένην *πιεστὴν ἄσφαλτον* ἢ συμπιέζεται εἰς σώματα (τὰ λεγόμενα *ψωμιά*) καὶ πωλεῖται ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀσφαλτομαστίχη*, ὁπότε τηκομένη χύνεται ἐπὶ τοῦ ὁδοστρώματος, ἀποτελοῦσα τὴν καλουμένην *χυτάσφαλτον* (asphalte coulé).

Τὸ μεγαλύτερον ὅμως μέρος τῆς ἐν τῷ ἐμπορίῳ φερομένης ἀσφάλτου παράγεται ἐξ ἀποστάξεως ἀσφαλτούχων πετρελαίων τοῦ Μεξικοῦ, τῆς Καλιφορνίας καὶ τῆς Πολιτείας Τεξᾶς. Ἡ ἄσφαλτος αὕτη περιέχει κατὰ 99,5% καθαρὰν ἄσφαλτον,

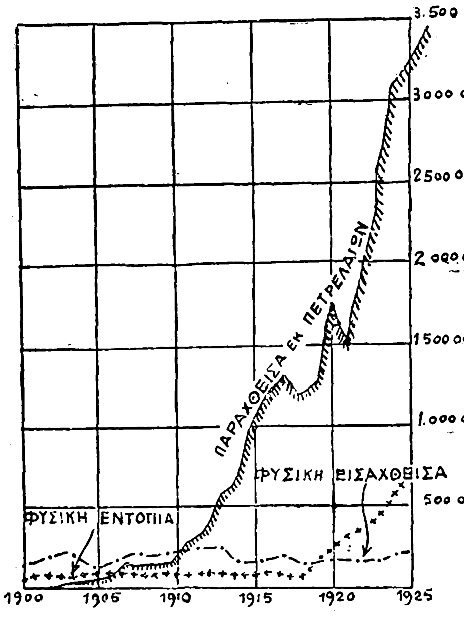

Στατιστικὴ παραγωγῆς καὶ εἰσαγωγῆς ἀσφάλτου κατὰ τόννους τοῦ ὑπουργείου Μεταλλείων ἐν Β. Ἀμερικῇ.

ἡ ἐτησία της δὲ παραγωγὴ φθάνει τὰ 3.000.000 τόν. Παρασκευάζεται εἰς διαφόρους διαβαθμίσεις σκληρότητος, ἀναλόγως τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς, καὶ χρησιμοποιεῖται κυρίως μὲν δι' ὁδοστρωσίας, ἀλλ' ἐν εὐρείᾳ κλίμακι καὶ πρὸς ἐπιστρώσεις πατωμάτων, ταρατσῶν, πεζοδρομίων, πρὸς ἐπάλειψιν σιδηρῶν κατασκευῶν, τὰς ὁποίας προστατεύει ἀπὸ τῆς ὑγρασίας καὶ τῆς φθορᾶς ἐκ σκωρίας, πρὸς ἐπένδυσιν διωρύγων, ἵνα καταστοῦν ὑδατοστεγεῖς, εἰς οἰκοδομὰς μεταξὺ θεμελίων καὶ τοίχων, πρὸς ἐπένδυσιν τῶν ἐσωτερικῶν θαλάμων ψυγείων ὡς ἐκ τοῦ δυσθερμαγωγοῦ αὐτῆς, ὁμοίως εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν χρωμάτων, τῶν βερνικίων, τοῦ χάρτου ἐπιστεγάσεως, τῶν ἠλεκτρικῶν καλωδίων, ἕνεκα τῆς μονωτικῆς αὐτῆς ἰδιότητος, τοῦ ἐβονίτου, τοῦ ὁποίου γίνεται μεγάλη χρῆσις εἰς τὴν κατασκευὴν ἠλεκτρικῶν ὀργάνων, ὡς καὶ εἰς πλείστας ἄλλας χρήσεις, καθότι δὲν ἀλλοιοῦται ὑπὸ τὴν ἐπίρειαν ὕδατος, ὀξέων κλπ. Κατὰ κανόνα αἱ ἄσφαλτοι δὲν πρέπει νὰ θερμαίνωνται ἄνω τῶν 180°, διότι χάνουν τὰς πολυτίμους των ἰδιότητας.

Μεγάλη ἐπίσης χρῆσις ἀσφάλτων ἐκ πετρελαίων γίνεται διὰ τὴν παρασκευὴν γαλακτωμάτων ἐν ἀναλογίᾳ 50% πρὸς ὕδωρ. Χρησιμοποιεῖται πρὸς ἐπάλειψιν ὁδῶν πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἐξοικονομηθοῦν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ ἔξοδα θερμάνσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι δύναται νὰ προσκολληθῇ καὶ ἐπὶ ὑγροῦ ἐδάφους. Ἐφαρμόζεται συχνὰ εἰς ὁδοστρώματα ἐλαφρᾶς κυκλοφορίας.

Ἡ βιομηχανία τῆς ἀσφάλτου ἐκ πετρελαίου διεξάγεται εἰς μεγίστην κλίμακα καὶ τροφοδοτεῖ ἤδη τὸ μέγιστον μέρος τῆς παγκοσμίου καταναλώσεως. Αἱ συνηθέστερον προσδιοριζόμεναι τεχνικαὶ αὐτῆς σταθεραὶ εἶναι τὸ σημεῖον τήξεως (κατὰ συμβατικὸν τρόπον), ὁ βαθμὸς διεισδύσεως βελόνης (Penetration), ἡ ἐπιμήκυνσις δοκιμίου ὑπὸ σταθερὰν θερμοκρασίαν. Συνήθως ζητεῖται καὶ ἡ διαλυτότης εἰς διθειάνθρακα, τετραχλωράνθρακα καὶ βενζίνην. Διὰ τῶν σταθερῶν τούτων προσανατολίζεται ὁ καταναλωτὴς εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ καταλλήλου διὰ τὴν χρῆσίν του εἴδους.

Ὁ παρατιθέμενος πίναξ παρέχει τὰ ἀποτελέσματα τῆς τεχνικῆς ἀναλύσεως τριῶν εἰδῶν ἀσφάλτου ἐκ πετρελαίων *(Μέξφαλτ)*:

Εἰδικὸν βάρος	1.05	1.048	1.04
Σημεῖον τήξεως	155—160°Φ	135—140°Φ	130—135°Φ
Διείσδυσις εἰς 25°K	20— 30	30—40	40—50
Ἐπιμήκυνσις εἰς 25°K	18cm.	100 cm.	100 cm.
Ὁλικὴ Ἄσφαλτος διαλυτὴ εἰς CS_2	95.85 %	95.85 %	95.85 %
Ὁλικὴ Ἄσφαλτος διαλυτὴ εἰς CCl_4	99.80 %	99.80 %	99.80 %
Διαλυτὸν εἰς Νάφθην 71° Be	74.00 %	74.72 %	75.00 %
Ἄνθραξ σταθερὸς	19.00 %	17.00 %	15.17 %
Ἀπώλεια διὰ θερμάνσεως εἰς 163°K ἐπὶ 5 ὥρας	ὀλιγ. τ. 1 %	ὀλιγ. τ. 1%.	ὀλιγ. τ. 1%
Σημεῖον ἀναφλέξεως ἐν ἀνοικτῷ	570°Φ.	566°Φ.	564°Φ.

Ἡ ἄσφαλτος ὀφείλει τὴν μεγάλην της διάδοσιν εἰς τὰς ἐξαιρετικὰς ἰδιότητας τὰς ὁποίας συγκεντρώνει: α') Δὲν ἀλλοιοῦται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, ὀξέων, ἡλιακῶν ἀκτίνων κλπ. β') Εἶναι ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ καὶ ἐπομένως ὑδατοστεγής. γ') Δὲν φθείρεται τριβομένη. δ') Εἶναι πλαστικὴ καὶ ἐλαστική. ε') Θερμαινομένη τήκεται εὐκόλως καὶ προσκολλᾶται στερεώτατα εἰς παντὸς εἴδους σώματα. στ') Εἶναι ἐξαιρετικῶς δυσθερμαγωγὸς καὶ δυσηλεκτραγωγός. ζ') Δύναται νὰ παραχθῇ ἐξ ἀσφαλτούχων πετρελαίων εἰς μεγίστην κλίμακα καὶ ἀναλόγως τοῦ προορισμοῦ της εἰς διαφόρους διαβαθμίσεις. Α. ΜΕΛΕΓΚΟΒΙΤΣ

—**ἀσφάλτου *ἔλαιον*** *Βιομ. Χημ.*). Ἔλαιον πισσώδους ὀσμῆς, συγκείμενον κυρίως ἐκ τερπενῶν, λαμβανόμενον δὲ ὡς ἀπόσταγμα κατὰ τὴν ἰσχυρὰν θέρμανσιν τῆς ἀσφάλτου, ὅτε ἐπέρχεται διάσπασις τῶν μὴ πτητικῶν συστατικῶν αὐτῆς, ὡς τοῦ καλουμένου *ἀσφαλτενίου*. Κ. Γ. Μ.

ἀσφαλτόστρωμα (τό)· βλ. λ. ὁδοστρώματα.

ἀσφαλτόστρωσις (ἡ)· ἡ στρῶσις, ἡ ἐπίστρωσις δι' ἀσφάλτου ἢ μίγματος ἀσφάλτου: «ἀσφαλτόστρωσις τῶν ὁδῶν».—Ῥῆμα ***ἀσφατοστρώνω***.—Ἐπίθ. *ἀσφαλτόστρωτος* (ὁ, ἡ),— *ον* (τό).

ἀσφαλτοτυπία (ἡ) (Asphaldruck) *[Γραφ. Τέχν.]*. Φωτολιθογραφία παρουσιάζουσα ἡμιτονισμούς, ἐπιτυγχανομένη δὲ δι' ἀπ' εὐθείας τυπώσεως ἡμιτονικοῦ ἀρνητικοῦ ἐπὶ λιθογραφικῆς πλακὸς ἐπικεχρισμένης διὰ φωτοπαθοῦς ἀσφαλτοδιαλύματος. Κ. Γ. Μ.

ἀσφαλτοῦχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ περιέχων ἄσφαλτον.

— **ἀσφαλτοῦχος *ψαμμίτης***,—***ἀσβεστόλιθος***· βλ.λ. ἄσφαλτος.

— **ἀσφαλτοῦχα** ἢ ***ἀσφαλτομιγῆ πετρώματα***· βλ. λ. ἄσφαλτος.

ἀσφαλτοφωτολιθογραφία (Asphalt-photolithographie) *[Γραφ. Τέχν.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ διὰ φωτογραφικῆς μεθόδου παρασκευὴ ἱκανῶν πρὸς τύπωσιν πλακῶν λαμβανομένων δι' ἀπ' εὐθείας τυπώσεως φωτοτύπου (ἀρνητικοῦ) ἐπὶ λιθογραφικῆς πλακὸς ἐπικαλυφθείσης διὰ φωτοπαθοῦς διαλύματος ἀσφάλτου. Τὴν ἀσφαλτοφωτολιθογραφίαν ἀνεκάλυψεν ὁ Nicéphore Niepce τῷ 1822 κατὰ φωτογραφικὰ αὐτοῦ πειράματα. Εἰς τὴν ἀσφαλτοφωτολιθογραφίαν χρησιμοποιοῦνται λειανθεῖσαι λιθογραφικαὶ πλάκες, ἐφ' ὧν ἐπιστρώννυται λεπτότατον στρῶμα ἀσφάλτου. Τὸ στρῶμα τοῦτο, λόγῳ τῆς πορώδους ἰδιότητος τοῦ λίθου, διασπᾶται πρὸς λεπτοτάτους κόκκους, συντελοῦν οὕτω εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ ἡμιτονισμοῦ τῆς εἰκόνος. Ἡ διάσπασις αὕτη ἐξαρτᾶται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐκ τῆς ἱκανότητος τοῦ λίθου πρὸς στέγνωσιν, ἐκ τῆς θερμοκρασίας καὶ ἐξ ἐνίων προσμειγμάτων προστιθεμένων εἰς τὸ διάλυμα τῆς ἀσφάλτου.

Ἡ ἐπὶ τοῦ στρώματος τῆς ἀσφάλτου τυπουμένη εἰκὼν μετὰ τὴν ἐμφάνισιν ἐπιπάσσεται δι' ἀνοργάνου κόνεως καὶ στερεοῦται διὰ διαβρωτικῆς λυχνίας. Ἡ ἐκτύπωσις ἀντιτύπων ἐκ τῆς ἑτοιμασθείσης πλακὸς γίνεται μετὰ τὴν ξήρανσιν καὶ ἐπιδιάβρωσιν. Μεγάλα τεμάχια λίθου κατὰ τὴν ἐπίχυσιν τοῦ ἀσφαλτοδιαλύματος κινοῦνται καὶ περιστρέφονται διὰ τῆς χειρὸς ἢ διὰ φυγοκέντρου συσκευῆς πρὸς καλὴν κατανομὴν αὐτοῦ ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς ἐπιφανείας. Ἡ πρὸς χρῆσιν ἄσφαλτος κονιοποιουμένη κατεργάζεται ἀναταρασσομένη μετ' αἰθέρος. Μετὰ ταῦτα ἀποχωριζομένων τῶν αἰθερικῶν διαλυμάτων χρησιμοποιεῖται ἡ καθιζηθεῖσα ἄσφαλτος. Κατ' ἄλλας μεθόδους ἡ κατεργασία τῆς ἀσφάλτου γίνεται ἐν συνδυασμῷ μετὰ τερεβινθελαίου ἢ χλωροφορμίου. Ἡ καθαρισθεῖσα ἄσφαλτος διαλύεται ἐκ βενζολίου, τὸ δὲ διάλυμα μείγνυται μετὰ 3—4% αἰθερίου ἐλαίου λεβάντας, ὅπερ προστίθεται ἵνα καταστήσῃ τὸ στρῶμα τῆς ἀσφάλτου πλαστικώτερον καὶ ἱκανώτερον πρὸς τύπωσιν.

Μετὰ τὴν τύπωσιν τῆς εἰκόνος ἐπὶ τοῦ ἐπιστρώματος τῆς ἀσφάλτου ἐμφανίζεται αὕτη δι' αὐστριακοῦ ἢ γαλλικοῦ τερεβινθελαίου. Τὰ πολωνικὰ καὶ οὐγγρικὰ τερεβινθέλαια δρῶσι ταχύτερον. Ἡ ἐμφάνισις ἐπιβραδύνεται προσθήκῃ διαφόρων ἐλαίων, βενζίνης, λιγροΐνης, παρακολύεται δὲ τελείως δι' ἐκπλύσεως δι' ὕδατος καὶ τέλος διὰ βενζίνης δι' ἐπιχύσεως ἀλκοόλης. Γραμμωτὰ σχέδια ἐμφανίζονται διὰ βύσματος βάμβακος ἐμβραχέντος

Digitized by Google

εἰς τερεβινθέλαιον. Ὁ παραμένων μετὰ τὴν ἐμφάνισιν κίτρινος καὶ ἀκάθαρτος τόνος δύναται νὰ ἀπομακρυνθῇ διὰ λεπτῆς ἀνοργάνου κόνεως, ὡς π. χ. διὰ κόνεως κρητίδος. Ἡ ἑτοιμασθεῖσα εἰκὼν ἐκτίθεται εἰς τὸ φῶς ὅπως ἀποκτήσῃ μεγαλυτέραν ἀνθεκτικότητα. Ἡ τελευταία αὕτη ἐργασία ἐπιτυγχάνεται καὶ διὰ τῆς διαβρωτικῆς λυχνίας. Ἡ ἐμφανισθεῖσα καὶ ξηρανθεῖσα εἰκὼν ὑποβάλλεται περαιτέρω εἰς μετεμφάνισιν ἢ διόρθωσιν. Πρὸς τοῦτο καλύπτονται τὰ ὀρθῶς τυπωθέντα μέρη τῆς εἰκόνος διὰ παχέος στρώματος κόμμεως καὶ ξηραίνονται· τὸ ἐπικαλυπτικὸν τοῦτο στρῶμα ἀπομακρύνεται μετὰ τὸ πέρας τῆς μετεμφανίσεως. Τὰ λίαν σκοτεινὰ μέρη τῆς εἰκόνος διορθοῦνται διὰ διυγρανθείσης κόνεως ἐλαφρόπετρας, σμυριδοκόνεως ἢ σχιστολίθου, τῇ βοηθείᾳ τεμαχίου δέρματος σκληροῦ. Μικραὶ περιοχαὶ διορθοῦνται καταλλήλως διὰ μαχαιρίου ἢ διὰ πλατειῶν λιθογραφικῶν βελονῶν.

Ἡ ἀσφαλτοφωτολιθογραφικὴ εἰκὼν δὲν παρουσιάζει μεγάλας διαβαθμίσεις τόνων. Ἐὰν ἡ ἐκτύπωσις γίνῃ δι' ὀλίγου λιθογραφικοῦ χρώματος, τότε λαμβάνονται ἀντίτυπα οὐχὶ εὐχάριστα καὶ φαιά, διὰ πολλοῦ δὲ χρώματος καθίστανται σκληρά. Πρὸς ἐπίτευξιν καλῶν ἀντιτύπων παρασκευάζονται δύο ἕως τέσσαρες ἀσφαλτοφωτολιθογραφικαὶ πλάκες, ἐφ' ὧν γίνεται διάφορος τύπωσις καὶ εἶτα ἐμφάνισις οὕτως, ὥστε ἑκάστη ἐξ αὐτῶν παρουσιάζει καὶ ἰδίους τόνους. Ἡ πρώτη εἶναι πλουσία εἰς τόνους, ἡ δευτέρα παρουσιάζει μόνον τὰς ἰσχυρὰς θέσεις καὶ αἱ ὑπόλοιποι παρουσιάζουν μόνον τοὺς ἡμιτονισμούς. Ἐκ τῶν πλακῶν μετὰ τὴν ἐπίχρισιν αὐτῶν διὰ τοῦ αὐτοῦ γραφικοῦ χρώματος λαμβάνονται τὰ ἀντίτυπα, τυπουμένου ἑκάστου τούτων ἀλληλοδιαδόχως καὶ ἐπὶ τῶν τεσσάρων πλακῶν. Ἂν καὶ διὰ τῆς μεθόδου ταύτης ἐπιτυγχάνονται ἐξαίρετα ἀποτελέσματα, ἐν τούτοις αὕτη δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ τὰς μονοχρώμους εἰκόνας ὡς ἐκ τούτου δὲ ὑπεσκελίσθη ὑπὸ τῆς *φωτοτυπίας*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Dr. J. M. Eder*, «Die Photogr. Kopierverfahren». – *Dr. H. Köhler*, Die Chemie und Technologie der natürlichen und künstlichen Asphalte». – *O. Walther*, «Die Photolithographie mit'ls Asphaltlösungen», Offset-Buch und Werbekunst 1924 S. 206. «Die Erhöhung der Lichtempfindlichkeit des Asphaltes und Asphaltgemischen D.R.P. No 390 163, 1922. Κ. Γ. ΜΑΚΡΗΣ

ἀσφαλτόχαρτον [*Ἐμπορευμ.*]. Φύλλα χαρτονίου πάχους 2, 5 χιλμ., διαποτισμένα δι' ἀνύδρου πίσσης λιθανθράκων τῇ προσθήκῃ 15 % ἀσφάλτου (βλ. καὶ λ. *πισσόχαρτα*). ΑΝ. Δ.

ἀσφαλτῶ (–*όω*), κοιν. *ἀσφαλτώνω*· ἐπαλείφω δι' ἀσφάλτου, ἐπικαλύπτω δι' ἀσφαλτοστρώματος.

ἀσφαλτώδης (ὁ, ἡ), —*ες* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ ἄσφαλτον || ὁ πλήρης ἀσφάλτου: «ἔδαφος ἀσφαλτῶδες».

ἀσφάλτωσις (ἡ) καὶ **ἀσφάλτωμα** (τό)· ἡ δι' ἀσφάλτου ἐπάλειψις ἢ ἐπίστρωσις.

ἀσφάρ (Asfar). Λέξις ἀραβική, δηλοῦσα τὸν ὠχρὸν καὶ συνεκδοχικῶς τὸν πυρρόχρουν καὶ τὸν ξανθόν. Οὕτω καλοῦσιν οἱ Ἄραβες τοὺς βορείους λαούς, τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Ρωμαίους καὶ ἐν γένει πάντας τοὺς Εὐρωπαίους. Α. Δ.

Ἄσφελντ (Asfeld). Μεγάλη οἰκογένεια γερμανικῆς καταγωγῆς εἰς ἣν ἐν ἔτει 1653 ἀπενεμήθη ὁ τίτλος τοῦ *βαρώνου* ὑπὸ τῆς βασιλίσσης Χριστίνας τῆς Σουηδίας. Τινὰ τῶν μελῶν αὐτῆς διεκρίθησαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Γαλλίας: —1) ***Πέτρος Μπιντάλ***, πρῶτος *βαρῶνος Ἄσφελντ*. Ὑπῆρξε πρεσβευτὴς Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ' ἐν Ἀμβούργῳ καὶ βραδύτερον ἐν τῇ νοτίῳ Γερμανίᾳ. —2) ***Βενέδικτος Μπιντάλ***, ἀδελφὸς τοῦ ἀνωτέρω. Γάλλος ἀξιωματικὸς ἐν τῷ γαλλικῷ στρατῷ (1658—1745), φονευθεὶς κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Βόννης. 3) ***Ἄσφελντ, Ἰάκωβος, Βικέντιος, Μπιντάλ*** –. Ἀδελφὸς τῶν ἀνωτέρω, θεολόγος, ἐκκλησιαστικός, ἀναγκασθεὶς νὰ ὑποβάλῃ τὴν παραίτησιν αὐτοῦ ὡς ἐφημερίου, λόγῳ τῶν ἰανσενιτικῶν ἀντιλήψεών του. Εἶναι συγγραφεὺς πολλῶν ἔργων.—4) ***Ἄσφελντ, Κλαύδιος, Φραγκῖσκος*** (1667—1743), ἀδελφὸς τῶν μνημονευθέντων, ἱππότης καὶ βραδύτερον μαρκήσιος καὶ στρατάρχης τῆς Γαλλίας. Τῇ 14 Ἰουνίου 1734 κατέλαβε τὸ Φίλιπσμπουργ καὶ τὸ Βόρμς. Α. Δ.

ἀσφένδαμος (ὁ) [*Βοτ.*]. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κρήτῃ τοῦ φυτοῦ *σφένδαμνος ὁ κρητικὸς* (Acer creticum). Δ. Ν. Π.

Ἀσφενδηλὲ [*Γεωγρ.*]. βλ. λ. Ἀσφεντυλές.

Ἀσφέντου ἢ **Ἀσφένδο** [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Σφακίων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος, ἧς ὁ πληθυσμὸς δὲν εἶναι μόνιμος, κατερχόμενος τὸν χειμῶνα εἰς πεδινὰ μέρη. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Βουβᾶς* (κάτ. 172), *Κολοκάσια* (κάτ. 143) καὶ *Νομηκιανὰ* (κάτ. 92), ἅπαντα κεῖνται κάτωθεν ἀποτόμου καὶ φοβεροῦ κρημνοῦ, παρὰ τὸν ὁποῖον ἐγείρεται ἡ ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Ζώνης, εἰς ἣν ὁ λαὸς ἀποδίδει θαυματουργὸν δύναμιν. Τὸ Ἀσφέντου εἶναι πατρὶς τῆς ἱστορικῆς οἰκογενείας τῶν Δεληγιαννάκηδων. Τῷ 1770 τὸ χωρίον κατελήφθη μετὰ τὸν Καλλικράτη. Ε. Γ.

Ἀσφεντυλὲς [*Γεωγρ.*]. Χωρίον κοινότητος Παλαιοχώρας τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. 86.

Ἀσφὲρ (Asfer) [*Ναυτ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς Ἀλγερίας (Kef el Asfer, : πλάτ. 36° 11' 20'', μῆκ. 0° 20' 20'', χάρτης ἀγγλικὸς 1909; Cape Ivi to Algiers) ἀποτελοῦν ἀπόληξιν φερωνύμου βουνοῦ τοῦ συμπήγματος Massif de l'Ouarsenis τοῦ νομοῦ Ἀλγερίου. Ἀπέχον 20 μίλλια εὐθύπλου ἀπὸ τοῦ λιμένος *Μοσταγκανὲμ* (Mostaganem, ἀρχ. *Μεταγώνιον*) εἶναι βραχῶδες εἰς ὀξὺ ἀπολῆγον, ἐπικινδυνωδέστατον δὲ τοῖς παραπλέουσι λόγῳ τοῦ ὕψους τῶν ὄπισθεν αὐτοῦ βουνῶν. Σ. Ε. Λ.

ἀσφέρδουγλας (ὁ) [*Βοτ.*]. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κεφαλληνίᾳ τοῦ φυτοῦ *ἀσφόδελος ὁ μικρόκαρπος* (Asphodelus microcarpus). Δ. Ν. Π.

ἀσφερρύλη (Asferyl=ἀρσενοσιδηρύλη) [*Φαρμ.*]. Ἅλας ἐνσίδηρον τοῦ ἀρσενικοτρυγικοῦ ὀξέος. Κόνις κιτρίνη ὑποπράσινος, περιέχουσα 18 % σιδήρου καὶ 23 % ἀρσενικοῦ, ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι καὶ ἐν ὀξέσιν, εὐδιάλυτος δ' ἐν ἀλκαλικοῖς ὑγροῖς. Συνίσταται πρὸς καταπολέμησιν τῆς χλωριάσεως καὶ τῆς ἀναιμίας. Μ. Ν. Κ.

Ἄσφηλντ (Ashfield) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Αὐστραλίας ἐν τῇ βορείῳ Νέᾳ Οὐαλλίᾳ (κομητεία Κούμπερλαντ) προάστειον τοῦ Σίδνεϋ. Κάτοικοι 27,000. Χ. Δ.

Ἄσφηλντ (Ashfield), ***Ἐδμόνδος***. Ἄγγλος προσωπογράφος, γεννηθεὶς περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' καὶ ἀποθανὼν κατὰ τὸ τέλος τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἀρίστων μαθητῶν τοῦ Ἰωσὴφ-Μιχαὴλ Βρίγκτ. Παρ' ὅλην τὴν δεξιότητα ἣν ἐκέκτητο εἰς τὴν ἐλαιογραφίαν, προετίμα νὰ ζωγραφίζῃ διὰ μολυβδίδων ποικίλων χρωμάτων, σύστημα ἄρτι εἰσαχθὲν ἐν τῇ τέχνῃ. Τὰ ἔργα του διακρίνει μεταξὺ ἄλλων καὶ χαριέστατος ἐναρμονισμὸς ποικίλων χρωμάτων. Ὁ καλλιτέχνης, ἐκτὸς τῶν πρωτοτύπων ἔργων του, ἔχει ἀντιγράψει πλεῖστα τοιαῦτα μεγάλων καλλιτεχνῶν, ἡ δὲ Πινακοθήκη τοῦ Μπουργκλεϋ-Χάους κέκτηται πλεῖστα ἀντίγραφα προσωπογραφιῶν τοῦ Βὰν-Δάϊκ. Θ. Β.

ἀσφήνωτος,— *η*, —*ον*· δημοτ., ὁ μὴ ἐνσφηνωμένος, ὁ μὴ στερεωμένος διὰ σφήνας.

Ἄσφι [*Γεωγρ.*]. Πόλις τοῦ Μαρόκκου (βλ. Σάφι).

Ἀσφίγγια ἢ **Ἀσφίγκια** [*Γεωγρ.*] βλ. λ. Ἀρφίγγια.

ἄσφικτος, —*η*, —*ο*· ὁ μὴ σφιγμένος, χαλαρός

ἀσφόγγιστος (ἢ *ἀσφόγγιχτος* ἢ *ἀσπόγγιστος* ἢ *ἀσπόγγιχτος*)· ὁ μὴ διὰ τοῦ σπόγγου ἀπαλειφθεὶς ἢ καθαρισθείς.— Ἐπίρρ. ***ἀσφόγγιστα***.

ἀσφοδέλιον (τό)· συγκολλητικὸν ἄλευρον ἐκ ῥιζῶν ἀσφοδέλου, κοιν. *τσιρίσι* (βλ. λ. *ἀσφόδελος*).

ἀσφόδελος (ὁ) (Asphodelus) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λειριοειδῶν*. Εἶναι φυτὰ ποώδη, πολυετῆ, κονδυλόρριζα. Τὸ γένος περιλαμβάνει 7 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν παρὰ τὴν Μεσόγειον χωρῶν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι

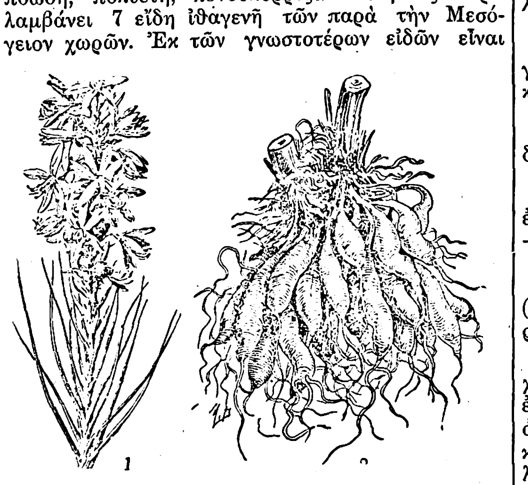

1. *Ἀσφόδελος ὁ μικρόκαρπος*. 2. *Ῥίζαι ἀσφοδέλου.*

ἀσφόδελος ὁ μικρόκαρπος (Asphodelus microcarpus), ἀπαντῶν συχνότατα παρ' ἡμῖν, εἶναι δὲ γνωστὸς ὑπὸ διάφορα ὀνόματα, εἰς τοὺς διαφόρους τόπους, ὡς: *ἀσφέρδουγκας, ἀσφόντιλος, σφέρδουκλας, σφερδούλακας, σπερδούκλα, καραβοῦκι, ἀκαρῶνι*, (Σίφνος), *ἄρβηκας* (Πάρος), *σπουρδακύλα* (Λακωνία), *σπούρδουκλας, σπουρτοῦλα, σπουρτουλίσι* (Κύπρος) κτλ. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι τὸ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καλούμενον *ἀσφόδελος*, ὅστις ἐθεωρεῖτο ὡς σύμβολον πένθους καὶ ἐκαλλιεργεῖτο παρὰ τοὺς τάφους. Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐπιστεύετο, ὅτι μὲ τὰς κονδυλώδεις ῥίζας τοῦ ἀσφοδέλου ἐτρέφοντο ἐν τῷ Ἅδῃ αἱ ψυχαί, αἵτινες ἀφοῦ διήρχοντο τὴν Στύγα ἀνεπαύοντο εἰς «*λειμῶνα ἀσφοδελόν*», ἤτοι πλήρη ἀσφοδέλων, ὡς ἀναφέρει ὁ Ὅμηρος (Ὀδυσ. π, 538). Ὁ Ἡσίοδος (Ἔργα καὶ Ἡμ., 48) ἐθεώρει τὸν ἀσφόδελον ὡς εὐτελὲς φυτόν:

«Νήπιοι· οὐδὲ ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντὸς
οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τι καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ».

Ἐπίσης καὶ ὁ Πλούταρχος τὸ φυτὸν τοῦτο ἐθεώρει ὡς εὐτελέστατον εἶδος τροφῆς (Συμπ., 14).

Οἱ ἰθαγενεῖς λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς βορείου Ἀφρικῆς τρώγουσιν ἔτι καὶ σήμερον τὰς ῥίζας τοῦ ἀσφοδέλου, τὰς ὁποίας βράζουσι προηγουμένως διὰ νὰ ἐξουδετερωθῇ ἡ δριμεῖα γεῦσίς των. Κατὰ καιροὺς ἐγένοντο πειράματα πρὸς κατασκευὴν οἰνοπνεύματος ἐκ τοῦ εἰς τὰς ῥίζας τοῦ ἀσφοδέλου περιεχομένου ἀμύλου· κατὰ τὸ 1855 μάλιστα ἐγένετο σκέψις ὅπως ἱδρυθῇ καὶ παρ' ἡμῖν τοιοῦτον ἐργοστάσιον, ψηφισθέντος καὶ εἰδικοῦ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον νόμου, ἀλλ' ἡ σκέψις αὕτη δὲν ἐπραγματοποιήθη. Ἐκ τῶν ῥιζῶν τοῦ ἀσφοδέλου εἰς τὴν Ἐρζερούμ παρασκευάζεται εἶδος ἀλεύρου γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀσφοδέλιον* καὶ ἔτι γνωστότερον ὑπὸ τὴν τουρκικὴν ὀνομασίαν *τσιρίσι*, χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν ὑποδηματοποιίαν. Τὸ τσιρίσι λαμβάνεται μετὰ τὴν πλήρη ἀποξήρανσιν τῶν ῥιζῶν τοῦ ἀσφοδέλου, αἵτινες συλλέγονται κατὰ Μάϊον κυρίως, καὶ τὸ παραγόμενον ἄλευρον ἀναμειγνύεται μετ' ἀραβοσίτου ἠλεσμένου.

Εἴς τινα μέρη χρησιμοποιοῦσι τοὺς ἀνθοφόρους καυλοὺς τῶν ἀσφοδέλων, ἀφοῦ ξηρανθῶσι, ὡς καύσιμον ὕλην. Ἡ διὰ καυλῶν ἀσφοδέλων, καλουμένων *ἀνθερίκων*, θέρμανσις ἦτο γνωστὴ καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει, ὅτι οἱ νομάδες Λίβυες κατεσκεύαζον τὰ καταλύματά των ἐξ ἀνθερίκων. Ἐπίσης ὁ Ἑλλάνικος ἀναγράφει ὅτι «οἰκίας ἔχουσιν (Λίβυες) ἐξ ἀνθερίκου πεποιημένας, μικρὰς ὅσον σκιᾶς ἕνεκα, ἃς καὶ περιφέρουσιν ὅπου ἂν πορεύωνται». Δ. Ν. Π.

ἀσφοδελὸς λειμών· βλ. **ἀσφόδελος**.

Ἄσφορντ (Ashford) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομητείᾳ τοῦ Κὲντ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Στοὺρ. Κάτοικοι 14.450. Ἐμπόριον δημητριακῶν καὶ βιομηχανία ἐπίπλων. Χ. Δ.

ἀσφράγιστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ ἐσφραγισμένος, ὁ μὴ διὰ σφραγῖδος ἐπισεσημασμένος: «ἀσφράγιστον γραμματόσημον, — χαρτόσημον» || συνεκδ. ἐπὶ ἐπιστολῶν ἢ φακέλων, ἄκλειστος, ἀνοικτός, κοιν. *ἀβούλλωτος*.

ἀσφυγμία (ἐκ τοῦ *ἀ-σφυγμός*) [*Ἰατρ.*]. Καλεῖται οὕτω ἡ ἔλλειψις σφυγμοῦ. Ἡ κατάστασις αὕτη ἀπαντᾷ ἐπὶ καταπληξίας, ἀγγειακῆς παραλύσεως συνεπείᾳ μολύνσεων (περιτονίτις) ἢ δηλητηριάσεων (διὰ χλωροφορμίου, χλωράλης κλπ.) καὶ ἐπὶ βαρείας ἐξασθενήσεως τοῦ μυοκαρδίου, καθ' ἣν ὁ σφυγμὸς καθίσταται τόσον μικρός, ὥστε δὲν εἶναι ψηλαφητός. Ὡς τοπικὴν ἀσφυγμίαν χαρακτηρίζομεν τὴν ἔλλειψιν σφυγμῶν ἐπί τινος μόνον ἀγγείου, π.χ. λόγῳ ἀνωμάλου θέσεως αὐτοῦ, ἢ λόγῳ ἀποφρακτικῆς ἀρτηρίτιδος ἢ σκληρύνσεως κλπ. Ἡ *ἀσφυγμία* σημαίνει κατὰ λέξιν *ἀσφυξίαν*, ἐν τούτοις ἀπὸ ἀπόψεως ἐννοίας εἶναι τελείως διάφοροι ὅροι, καθότι διὰ τῆς δευτέρας ἐννοοῦμεν τὴν συνεπείᾳ ἐλλείψεως ὀξυγόνου ἐξασθένησιν τῆς ἀναπνοῆς (βλ. λ. σφυγμός). Ι. Λ. Α.

ἀσφυκτικός, —*ή*, —*όν*· ὁ φέρων ἀσφυξίαν, πνιγηρός: «συνωστισμὸς ἀσφυκτικός», «ἀτμόσφαιρα ἀσφυκτική».—Ἐπίρρ. ***ἀσφυκτικῶς***.

ἀσφυκτιῶ· παθαίνω ἀσφυξίαν· δὲν δύναμαι ἢ δυσκολεύομαι ν' ἀναπνεύσω (κυριολ. καὶ μεταφ.).

ἄσφυκτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ ἔχων σφυγμόν· ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου ἔπαυσε νὰ λειτουργῇ ἡ καρδία. —Ῥῆμ. ***ἀσφυκτῶ***.

ἀσφυξία (ἡ)· παῦσις τοῦ σφυγμοῦ, ἀποπληξία (ἀρχ.)· || ἔλλειψις ἐπαρκοῦς ἢ καθαροῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, πνῖγος.

[ΙΑΤΡ.] Ἡ διαταραχὴ τῆς ἰσορροπίας τῶν χημικῶν τῆς ἀναπνοῆς φαινομένων, ἡ ἐπερχομένη ἐκ τῆς διακοπῆς τῆς εἰσόδου τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος ἐντὸς τῶν πνευμόνων ἀπό τινος οἱουδήποτε κωλύματος, ἢ ἡ εἰσπνοὴ μὴ ἀναπνευσίμων ἢ δηλητηριωδῶν ἀερίων, καὶ τὰ ἐπακόλουθα ῥαγδαῖα δραματικὰ φαινόμενα τῆς νοσηρᾶς πνιγμώδους καταστάσεως καὶ τοῦ βιαίου θανάτου χαρακτηρίζουσι τὴν εἰκόνα τῆς *ἀσφυξίας*.

Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν δὲ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος νοοῦμεν ἰδίως τὸ ἐν αὐτῷ εἰς ἀναλογίαν 21% ἐμπεριεχόμενον ὀξυγόνον, στοιχεῖον ἀπαραίτητον πρὸς διατήρησιν τῆς ζωῆς καὶ ἀενάως συγκομιζόμενον κατὰ τὴν ἀναπνοὴν ὑπὸ τοῦ κυκλοφοροῦντος αἵματος, πρὸς τὴν ἀνανέωσιν καὶ ζωτικότητα τοῦ πρωτοπλάσματος τῶν κυττάρων τοῦ ὀργανισμοῦ. Καὶ μολονότι τὰ νοσηρὰ καὶ θανατώδη φαινόμενα τῆς ἀσφυξίας δύνανται ἔν τινι μέτρῳ ν' ἀποδοθῶσι καὶ εἰς τὴν δηλητηριώδη ἐνέργειαν τῆς περισσείας τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, τοῦ ἀθροιζομέ-

Digitized by Google

νου, ὡς ἐκ τῆς διακοπῆς τῆς ἀναπνοῆς, ἐν μεγάλῃ ποσότητι ἐν τῷ αἵματι ἐκ τῆς ἀδιακόπως γινομένης ἐν τοῖς ἱστοῖς καταλλαγῆς τῆς ὕλης, οὐχ ἧττον ἡ στέρησις τοῦ ὀξυγόνου, ἢ μερικὴ ἢ ὁλική, ἢ βραδεῖα ἢ ταχεῖα, θεωρεῖται ὡς ἡ κυρία αἰτία τῆς ἀσφυξίας.

Ἐκ τούτων συνάγεται ὅτι ἔχομεν ἀσφυξίαν: 1) *ἐξ ἀνεπαρκείας πνευμονικοῦ ἀερισμοῦ*, προερχομένης α′) ἐξ αὐτομάτων αἰτίων παθολογικῆς καταστάσεως τῶν ἀναπνευστικῶν ὁδῶν (ἀποστήματα, ὄγκοι, ἀνευρύσματα, στενώσεις, παραλύσεις κλ.), ἐκ στάσεως πνευμονικῆς (ἀσυστολία, οἴδημα πνευμόνων, πλευρῖτις πνευμοθώραξ κλ.), ἐξ ἀλλοιώσεως τοῦ αἵματος, (αἱμορραγίαι, τοξιναιμίαι κλπ.) καὶ β′) ἐκ προκαλουμένων αἰτίων, τῶν καὶ μηχανικῶν λεγοκένων (ἀπαγχονισμός, στραγγαλισμός, πνιγμονὴ κλ. μαὶ 2) *ἐξ ἐνδείας* τοῦ ἐκ τοῦ εἰσπνεομένου ἀέρος ὀξυγόνου (ὑποκατάστασις ὑγρῶν ἢ ἀερίων ἐν τῷ ἀέρι, ἐλάττωσις ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως κλ.).

Ἡ παρακώλυσις τῆς τοῦ ἀέρος ἐν τοῖς πνεύμοσιν εἰσδύσεως καὶ ἡ τῆς ἀναπνοῆς διακοπὴ γίνεται ἄλλοτε μὲν δι᾽ ἀποφράξεως τῶν πρώτων ἀναπνευστικῶν ὁδῶν, ἄλλοτε διὰ περισφίγξεως τῆς τραχείας καὶ τοῦ λάρυγγος, ἄλλοτε δι᾽ εἰσπνοῆς δηλητηριωδῶν ἀερίων· ἐντεῦθεν πηγάζουσι τὰ διάφορα τοῦ βιαίου ἐξ ἀσφυξίας θανάτου εἴδη, ὁ ἀπαγχονισμός, ὁ στραγγαλισμός, ἡ πνιγμονὴ κλπ., περὶ ὧν παρακατιόντες δι᾽ ἓν ἕκαστον ἰδιαιτέρως θὰ διαλάβωμεν.

Κατὰ τὴν ἀσφυξίαν διαταράσσεται πρῶτον ὁ ἐγκέφαλος (διάνοια, ἔνστικτον), εἶτα ὁ νωτιαῖος καὶ ὁ προμήκης μυελὸς (ἀνακλαστικαὶ κινήσεις, ἀναπνευστικὸν κέντρον) καὶ τέλος ἡ καρδία· ἐκ τῆς ἐκ νέου δὲ παρουσίας τοῦ ὀξυγόνου ἐν τῷ αἵματι ἐπανέρχονται αἱ λειτουργίαι τῶν ὀργάνων τούτων κατ᾽ ἀντίθετον τάξιν.

Πειράματα ἐπὶ ζῴων πρὸς παρεμπόδισιν τῆς εἰσδύσεως ἀέρος ἐν τοῖς πνεύμοσιν ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἡ διακοπὴ τῆς ἀναπνοῆς δυνατὸν νὰ παραταθῇ ἐπὶ ἓν περίπου λεπτόν, ὁπότε τόσον ἐπὶ τῶν ζῴων ὅσον καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἐπέρχονται ἐπὶ 3—5 δευτερόλεπτα σφοδραὶ καὶ ἄτακτοι ἀναπνευστικαὶ κινήσεις, καθ᾽ ἃς κυριαρχεῖ ἡ εἰσπνοή· τὸ φαινόμενον τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸν ἐρεθισμὸν τοῦ κέντρου τῆς ἀναπνοῆς, τοῦ ἑδράζοντος ἐν τῷ προμήκει, ὑπὸ τοῦ αἵματος κεκορεσμένου ἀνθρακικοῦ ὀξέος· εἰς τρίτην φάσιν ἐπέρχεται ἡ ἀπώλεια τῆς αἰσθήσεως μετὰ γενικῶν σπασμῶν καὶ σπασμωδικῶν ἐκπνευστικῶν κινήσεων διαρκείας 1—2 λεπτῶν· μετὰ βραχεῖαν δὲ ἠρεμίαν κατὰ τὴν τελικὴν φάσιν αἱ εἰσπνοαὶ γίνονται ἀσθενέστεραι, ἀραιότεραι, ὁπότε καὶ παύουσιν· ἡ καρδία οὐχ ἧττον καὶ μετὰ τὴν παῦσιν τῆς ἀναπνοῆς ἐξακολουθεῖ λειτουργοῦσα, πλὴν μὲ βραδεῖς καὶ ἀτάκτους παλμούς, ὧν ὁ τόνος ὁλονὲν ἐξασθενεῖ, καὶ μετὰ συνεχεῖς καὶ παρατεταμένας διαλείψεις παύει καὶ αὕτη τὴν λειτουργίαν της. Οὕτως ὁ ἐξ ἀσφυξίας θάνατος εἰς τὰ ζῷα εἶναι διαρκείας 3 –4 λεπτῶν· εἰς τὸν ἄνθρωπον δυνατὸν νὰ ἐπιταχυνθῇ καὶ ἐξ ἠθικῶν ἐπηρειῶν, συγκινήσεως, τρόμου κλπ.

Γενικὰ σημεῖα τῶν ἐξ ἀσφυξίας θανάτων. Ταῦτα ἐκτὸς παραλλαγῶν τινων εἰς τὰ διάφορα εἴδη εἰσὶ τὰ ἑξῆς: 1) Ὑπεραιμία προσώπου προσεγγίζουσα πρὸς τὴν κυάνωσιν· τὸ τοιοῦτον ὅμως δὲν ἀποτελεῖ κανόνα· 2) ρευστότης τοῦ αἵματος ὡς καὶ βαθεῖα χρῶσις αὐτοῦ· 3) ὑπεραιμία πνευμόνων καὶ παρουσία ἐν αὐτοῖς αἱμορραγικῶν ἑστιῶν καὶ ποσότητος ἄλλοτε ἄλλης ἀφροῦ· καί, τέλος, 4) αἱ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν πνευμόνων παρατηρούμεναι κατάσπαρτοι ἐκχυμωτικαὶ βυσσινόχροοι κηλῖδες μεγέθους κεφαλῆς καρφοβελόνης μέχρι φακῆς καὶ πλέον.

Μέσα πρὸς διάσωσιν. Ταῦτα συνίστανται: 1) εἰς τὴν ἄρσιν τῶν αἰτίων τῶν προκαλεσάντων τὴν ἀσφυξίαν, καὶ 2) εἰς τὴν ἐπαναφορὰν τῆς ἀναπνοῆς. Πρὸς τοῦτο ἐξάγεται ὁ παθὼν ἐκ τοῦ περιβάλλοντος, ἐν ᾧ προὐκλήθη ἡ ἀσφυξία, καθὼς καὶ ἀπαλλάσσεται παντὸς δεσμοῦ περισφίγγοντος αὐτόν, βρόχου, ἐνδυμάτων κλπ., καὶ ἐπιτίθεται ἐν χώρῳ καλῶς ἀεριζομένῳ ἢ ἐν ὑπαίθρῳ· ἀποκαθαίρονται αἱ κοιλότητες τοῦ στόματος καὶ τῆς ρινὸς ἐκ τοῦ ἀφροῦ καὶ παρέχονται τὰ συνήθη ἀναληπτικὰ ἐξ αἰθέρος, καφουρᾶς, καφεΐνης κλπ. Ὡς πρὸς τὴν πρόκλησιν τῆς ἀναπνοῆς, τὴν ἔμμεσον ἢ ἄμεσον, τίθενται εἰς ἐνέργειαν: α′) ὁ ραντισμὸς διὰ ψυχροῦ ὕδατος τοῦ προσώπου, τοῦ σώματος καὶ τῆς καρδίας· β′) αἱ ἐντριβαὶ δι᾽ ἀρωματικοῦ τινος ὑγροῦ· γ′) ὁ ἐρεθισμὸς τοῦ βλενογόνου στόματος καὶ ρινὸς δι᾽ ὄξους, οἰνοπνεύματος, ἀμμωνίας κλπ. δ′) αἱ ἕλξεις τῆς γλώσσης ἐκ τῆς βάσεως αὐτῆς· καὶ ε′) ἡ τεχνητὴ ἀναπνοὴ μετὰ τῆς ἐμφυσήσεως, διὰ λαρυγγικοῦ σωλῆνος, ἀέρος ἐντὸς τῶνπνευμόνων (**Laborde, Silvester, Shultze, Harvie Dew**).

Α΄. Ἀσφυξία ἐκ μηχανικοῦ κωλύματος πρὸς τὴν ἀναπνοήν.— Ἀπαγχονισμός. Οὗτος ἀποτελεῖ τὸ εἶδος τοῦ θανάτου τοῦ ἐπερχομένου μετὰ τὴν ἀπαιώρησιν τοῦ σώματος διὰ βρόχου ἑλισσομένου περὶ τὸν λαιμόν, εἶναι δὲ ἓν τῶν συνήθων μέσων αὐτοκτονίας καὶ ἀνθρωποκτονίας. Διὰ τὸν θάνατον δὲν παρίσταται ἀνάγκη τελείας ἀπαιωρήσεως τοῦ σώματος· δυνατὸν τοῦτο νὰ στηρίζεται καὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους διὰ τῶν ποδῶν, γονάτων γλουτῶν κλπ., ἀλλ᾽ ὁ ἀπαγχονιζόμενος ἕνεκα τῆς

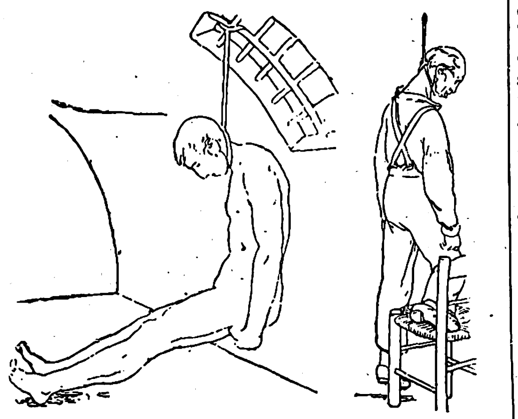

Θάνατος ἐξ ἀπαγχονισμοῦ ἄνευ τελείας ἀπαιωρήσεως τοῦ σώματος.

ἐκ τῆς ἐγκεφαλικῆς ἀναιμίας ἐπιγινομένης ἀμέσου ἀπωλείας τῶν αἰσθήσεών του, καίπερ στηριζόμενος, ἀδυνατεῖ νὰ κινήσῃ τὰς χεῖρας πρὸς χαλάρωσιν τοῦ δεσμοῦ καὶ διάσωσίν του.

Μηχανισμὸς τοῦ ἐξ ἀγχόνης θανάτου. Εἰς συμμετρικὴν περίδεσιν τοῦ λαιμοῦ μετὰ τοῦ δεσμοῦ τοῦ βρόχου εἰς τὸν αὐχένα καὶ τῆς ἀγκύλης αὐτοῦ εἰς τὸν λάρυγγα, τοιαύτη βιαία καὶ ἰσχυρὰ

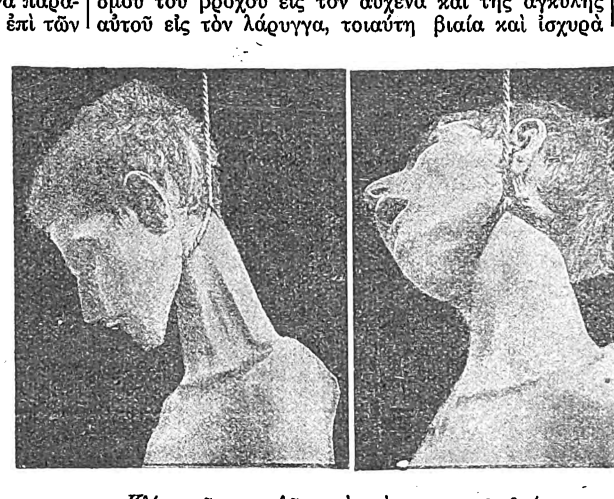

Κλίσις τῆς κεφαλῆς πρὸς τὸ μερος τοῦ βρόγχου

ἐπέρχεται ἡ περίσφιγξις τοῦ λαιμοῦ ὑπὸ τῆς ἐκ τοῦ βάρους τοῦ σώματος σμικρυνομένης καὶ ὑπὸ τὴν γνάθον διολισθαινούσης ἀγκύλης, ὥστε τελείως διακόπτεται ἡ εἴσοδος τοῦ ἀέρος εἰς τοὺς πνεύμονας διὰ τῆς ὠθήσεως ὑπὸ τοῦ βρόχου τῆς βάσεως τῆς γλώσσης πρὸς τὸ ὀπίσθιον τοίχωμα τοῦ φάρυγγος, συνάμα δὲ ἐπέρχεται καὶ ἡ διακοπὴ τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος εἰς τὸν ἐγκέφαλον διὰ τῆς πιέσεως τῶν εἰς τὰ πλάγια τοῦ λαιμοῦ κειμένων ἀγγείων, ὁπότε καὶ ἐκ τῆς ἐγκεφαλικῆς ἀναιμίας προκαλεῖται θάνατος ἐκ συγκοπῆς ταχύτατος, προσδίδων ὠχρότητα εἰς τὴν μορφὴν τοῦ θανόντος. Εἰς περίδεσιν ἐπὶ τὰ πλάγια τοῦ λαιμοῦ ἡ περίσφιγξις ἐπέρχεται μόνον εἰς τὸ πλάγιον τὸ ὑπὸ τῆς ἀγκύλης κατεχόμενον, ἐνῷ εἰς τὸ ἕτερον πλάγιον τὸ ἀντιστοιχοῦν εἰς τὸν κόμβον, ὡς ἐκ τῆς διολισθήσεως τούτου ὑψηλὰ πρὸς τὸ οὖς, πιέζεται μόνον ἡ ἐπιπολῆς κειμένη σφαγῖτις, ἐνῷ αἱ βαθύτερον κείμεναι, καρωτὶς καὶ σπονδυλικὴ ἀρτηρία, προσάγουσιν ἐλευθέρως αἷμα εἰς τὸν ἐγκέφαλον· ὡς ἐξ οὗ, ἐπειδή, ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν ἐκ τοῦ ἑνὸς πλαγίου προσάγεται αἷμα εἰς τὸν ἐγκέφαλον, ἀλλ᾽ ἀφ᾽ ἑτέρου, ὡς ἐκ τῆς ἀποφράξεως εἰς ἀμφότερα τὰ πλάγια τοῦ λαιμοῦ τῶν σφαγιτίδων, τὸ αἷμα δὲν δύναται νὰ ὑποστρέψῃ πλέον εἰς τὴν καρδίαν, ἐπέρχεται ἡ ἐγκεφαλικὴ συμφόρησις καὶ θάνατος ἐξ ἀποπληξίας, ἐν ᾗ περιπτώσει ὁ λάρυγξ φράσσεται ἀτελῶς· εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ θανάτου τὸ πρόσωπον εἶναι οἰδαλέον καὶ κυανοῦν, ἐξῳδηκυῖα δὲ ἡ γλῶσσα. Τέλος δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ καὶ ἀκαριαῖος θάνατος ἀνακλαστικῶς ἐκ τοῦ προμήκους ἐκ τῆς πιέσεως τῶν νεύρων, ἢ τοῦ λάρυγγος, ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ προμήκους ἐκ τῆς ἐξαρθρώσεως τοῦ 2ου αὐχενικοῦ σπονδύλου, εἰς περίπτωσιν βιαίου ἀπαγχονισμοῦ. Ὅπως ποτ᾽ ἂν ᾖ ὁ ἐξ ἀγχόνης θάνατος τὸ βραδύτερον ἐπέρχεται ἐντὸς 5—10 λεπτῶν· οὐχ ἧττον ἐσημειώθησαν καὶ δύο περιπτώσεις καταδίκων, ἐν Ἀμερικῇ καὶ ἐν Αὐστρίᾳ, ἀπαιωρηθέντων ἐπὶ 12 καὶ 25 λεπτά, τῆς καρδίας τοῦ ἑνὸς ἐξακολουθούσης νὰ πάλλῃ ἐπὶ δίωρον καὶ τοῦ ἑτέρου ἐπιζήσαντος ἐπὶ 24ωρον. Αἱ ἐξαιρέσεις αὗται ἀπεδόθησαν εἰς τὴν παρουσίαν δέσμης τραχηλικῶν ἀδένων ἐμποδισάντων τὴν τελείαν περίσφιγξιν τῶν ἀεροφόρων ὁδῶν καὶ τῶν ἀγγείων.

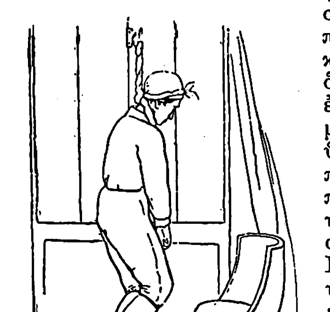

Συνήθης στάσις ἀπαγχονιζομένου.

[Ἀπεικόνισις τῆς αὐτοκτονίας τοῦ πρίγκιπος Κονδέ.]

Συμπτώματα: Ὁ ἀπαγχονιζόμενος ἀναλόγως τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ θανάτου παρουσιάζει, ὡς ἐλέχθη, ὠχρότητα ἢ κυάνωσιν τοῦ προσώπου· ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ κλίνει πρὸς τὸ μέρος τῆς ἀγκύλης τοῦ βρόχου, οἱ βραχίονες εἶναι προσκεκολλημένοι σχεδὸν εἰς τὰ πλάγια τοῦ σώματος, αἱ χεῖρες ἐν συσπάσει οὕτως, ὥστε οἱ ὄνυχες ἐμπείρονται εἰς τὴν παλάμην, καὶ τὰ κάτω ἄκρα ἐλαφρῶς κεκαμμένα.

Ἐκ περιγραφῶν ἐπιστημόνων πειραματισθέντων, ἢ ἐξ ἀτόμων διασωθέντων, ὡς καὶ ἐκ θαυματοποιῶν ἐχόντων ἐπάγγελμα τὸ ἀπαγχονίζεσθαι πρὸ τοῦ δημοσίου, γνωστὸν καθίσταται ὅτι ὁ αἰωρούμενος ἅμα τῇ συσφίγξει τοῦ βρόχου αἰσθάνεται βάρος κατὰ τὴν κεφαλὴν μετ᾽ αἰσθήματος ὑπνηλίας, θορυβώδεις ἦχοι ἀντηχοῦσιν εἰς τὰ ὦτά του, ἀστραπαὶ λάμπουσι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του, καὶ μετὰ βραχὺ βάρος καταλαμβάνει τοὺς πόδας του, τοῦθ᾽ ὅπερ προαγγέλλει τὴν ἀμέσως ἐπελευσομένην ἀπώλειαν τῶν αἰσθήσεων· ἐὰν κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην δὲν προβῶσιν εἰς τὴν χαλάρωσιν τοῦ βρόχου πρὸς ἀπαλλαγήν του, ἐπέρχεται ἡ *τελεία ἀναισθησία*, ἥτις χαρακτηρίζει τὴν δευτέραν περίοδον, συνοδευομένη ὑπὸ σπασμωδικῶν τοῦ προσώπου συνολκῶν, ἀναστροφῆς τῶν βολβῶν καθιστώσης ἀποτροπαίαν τὴν φυσιογνωμίαν, καὶ σπασμῶν ἐπινεμομένων ταχέως ὅλον τὸ σῶμα· τὴν περίοδον ταύτην ἀκολουθεῖ τρίτη φάσις, τῆς *νεκροφανείας*, ἢ τοῦ κατ᾽ ἐπίφασιν θανάτου μετὰ παρέσεως τῶν σφιγκτήρων τοῦ ὀρθοῦ, οὐροδόχου καὶ σπερματοδόχου κύστεως μετ᾽ ἀκουσίων κενώσεων καὶ τελικῶς τοῦ *θανάτου*, παρατεινομένων ἔτι ἐπί τινα λεπτὰ τῶν καρδιακῶν παλμῶν.

Ἡ εἰς τὴν ζωὴν ἀνάκλησις διὰ τῶν συνήθων μέσων, τεχνητῆς ἀναπνοῆς, ὀξυγόνου κλπ., εἶναι ἐφικτὴ 5 λεπτὰ μόνον μετὰ τὸν ἀπαγχονισμόν· ἀλλ᾽ αἱ ἐπερχόμεναι διαταραχαί, ἡμικωματώδης κατάστασις, ἔντονος δύσπνοια κλπ., εἶναι τόσον βαθεῖαι, ὥστε μετὰ ἄλλοτε ἄλλον χρόνον ἐπέρχεται τὸ μοιραῖον· ἀλλὰ καὶ ἂν καταστῇ δυνατὴ ἡ ζωή, αἱ ἀλλοιώσεις τοῦ ὀργανισμοῦ εἶναι βαθύταται,—αἱμοπτύσεις, δυσκαταποσία, ἀπόσβεσις φωνῆς, αἱμωδίαι συνολικαί, ἀμνησία, παραλύσεις κλπ.

Ὄψις τοῦ νεκροῦ: Τὸ πρόσωπον ὠχρὸν ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, τὰ βλέφαρα οἰδαλέα μὲ κυανωπὴν ἐκχύμωσιν, ἡ γλῶσσα ἐνίοτε προέχει, ὡς καὶ παρατηρεῖται ἐνίοτε ἀφρὸς εἰς τὰ χείλη καὶ τὴν ρινικὴν κοιλότητα Ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ μεταξὺ λάρυγγος καὶ κάτω γνάθου ὑπάρχει ὁριζοντία αὖλαξ φερομένη λοξῶς πρὸς τὰ πλάγια καὶ τὸν αὐχένα· τὸ εὖρος καὶ βάθος αὐτῆς εἶναι ἀνάλογον μὲ τὰ ἀντικείμενα, ἱμάντας, σχοινία, σύρματα κλπ., δι᾽ ὧν ἐγένετο ὁ περιβροχισμός· τὸ δέρμα τῆς αὔλακος ὡς ἐκ τῆς ἀποκολλήσεως τῆς ἐπιδερμίδος παρουσιάζει περγαμηνοειδῆ ὄψιν· ἐὰν τὰ χρησιμοποιηθέντα διὰ τὸν βρόχον ἀντικείμενα ὦσι μαλθακά, ὡς ρινόμακτρον, ὀθόνη, λαιμοδέτης κλπ., τότε ἢ οὐδὲν ἴχνος ἐκ τῆς αὔλακος παραμένει ἢ ἁπλοῦν ἀποτύπωμα ὑφίσταται. Τὰ ἄκρα, χεῖρες, πόδες κλπ., ὡς ἐκ τῆς φορᾶς τοῦ αἵματος πρὸς τὰ ἐπικλινέστερα μέρη, εἶναι μελανὰ καὶ ἐξῳδηκότα.

Αἱ κατὰ τὴν νεκροτομὴν παρατηρούμεναι ρήξεις μυῶν, τὰ κατάγματα τοῦ λάρυγγος, τοῦ ὑοειδοῦς ὀστοῦ, τὰ ἐξαρθρήματα τῶν πρώτων αὐχενικῶν σπονδύλων, εἶναι ἐξαιρετικαὶ περιπτώσεις ὀφειλόμεναι εἰς ἀπαιωρήσεις ἐξ ὕψους πολλῶν μέτρων ἢ εἰς βιαίας καὶ βαρείας κινήσεις ἐξασκουμένας ὑπὸ τοῦ δημίου ἐπὶ τοῦ κρεμαμένου σώματος τοῦ καταδίκου. Τὰ συνήθως παρατηρούμενα εἶναι ὑπεραιμίαι τῶν ἀναπνευστικῶν καὶ πεπτικῶν ὀργάνων, αἱ περὶ τὸν λάρυγγα ἰδίως καὶ τὴν τραχεῖαν ἐκχυμώσεις τοῦ μεσομυϊκοῦ κυτταρώδους ἱστοῦ μέχρι τοῦ ὀπισθίου τοιχώματος τοῦ φάρυγγος, αἱ ρήξεις τοῦ ἔσω χιτῶνος τῶν καρωτίδων, καὶ ἡ ὕπαρξις μικρᾶς ποσότητος ἀφροῦ ἰξώδους καὶ ποτε αἱμοφύρτου ἐν τῷ λάρυγγι, τραχείᾳ καὶ βρόγχοις. Διὰ τὸν ἰατροδικαστὴν ὑπάρχουσιν ἔτι διακριτικὰ **σημεῖα τῆς διαρκείας τοῦ**

Digitized by Google

ἀπαγχονισμοῦ, τοῦ χρόνου καθ' ὃν ὁ θάνατος ἐπῆλθεν, ὡς καὶ τῆς διακρίσεως τῆς αὐτοκτονίας ἀπὸ τῆς ἀνθρωποκτονίας, τοῦθ' ὅπερ τυγχάνει ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ζητημάτων, ὁπότε ἡ ἀτελὴς ἐκτίμησις τῶν φαινομένων δυνατὸν νὰ ἐπιφέρῃ σύγχυσιν καὶ νὰ ἐπέλθῃ ἄδικος δίωξις καὶ καταδίκη ἀτόμων ὑποτιθεμένων αὐτουργῶν φόνου.

Σημειοῦμεν ἐν τέλει καὶ τοὺς τυχαίους κεραυνοβόλους ἀπαγχονισμούς, καθ' οὓς ἐκ πτώσεων, ἀποτόμων κινήσεων τοῦ ἀτόμου, ἢ ἐντελῶς ἀπροόπτων γεγονότων, ἐμπλέκεται ὁ λαιμὸς εἰς κιγκλιδώματα, σχοινία κλπ., ὡς ὑπῆρξε ἡ περίπτωσις τῆς γνωστῆς τῶν ἀρχαίων χορῶν καλλιτέχνιδος Ἰσιδώρας Δούγκαν, σχούσης ἀκαριαῖον θάνατον κατὰ τὴν ἔναρξιν δρομαίας κινήσεως τοῦ αὐτοκινήτου της, συμπαρασύραντος ἀστραπιαίως διὰ τῶν τροχῶν του τὰ ἄκρα τῆς περιβαλλούσης τὸν λαιμὸν αὐτῆς καλύπτρας.

Στραγγαλισμός. Βιαιοπραγία συνισταμένη εἰς τὴν περίσφιγξιν ὁλοκλήρου τοῦ λαιμοῦ ἢ τῆς προσθίας μόνον μοίρας αὐτοῦ, καὶ συνεπαγομένη τὴν παρακώλυσιν τῆς εἰσόδου τοῦ ἀέρος ἐντὸς τῶν πνευμόνων.

Ὁ στραγγαλισμὸς σπανίως γίνεται πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοκτονίας, εἶναι δὲ συνήθως μέσον ἀνθρωποκτονίας, ἐκτελούμενος διὰ βρόχου ἢ διὰ τῶν δακτύλων τῆς χειρός· εἷς τρόπος χρησιμοποιούμενος ὑπό τινων φονέων ἐπαγγελματιῶν εἶναι ὁ ἐκ τῶν ὄπισθεν ῥιπτόμενος περὶ τὸν λαιμὸν τοῦ ἀνυπόπτως βαδίζοντος βρόχος, ὃν μετὰ δυνάμεως περισφίγγουσι ταχύτατα. Εἰς τὴν Ἱσπανίαν ἐφαρμόζεται ὁ στραγγαλισμὸς εἰς τοὺς καταδίκους διὰ κρίκου μεταλλικοῦ περὶ τὸν λαιμόν, οὗτινος ἡ διάμετρος βαθμιαίως σμικρύνεται ἐκ τῶν ὄπισθεν διὰ στρόφιγγος. Ὅλως τυχαίως διὰ βρόχου στραγγαλισμὸς δύναται νὰ συμβῇ εἰς ἀχθοφόρους ἐξ ἀποτόμου διολισθήσεως εἰς τὸν λαιμόν των τῆς ἀγκύλης τοῦ σχοινίου, τῆς συγκρατούσης εἰς τοὺς ὤμους διάφορα βάρη, σάκκους ἀλεύρων κλπ. Ὁ δὲ διὰ τῆς χειρὸς στραγγαλισμὸς εἶναι σύνηθες μέσον παιδοκτονίας, ἔνθα δύο δάκτυλοι ἢ καὶ εἷς μόνον ἀρκοῦσιν ἐπὶ νεογνῶν πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ· ἀλλ' ἐπὶ ἐνηλίκων χρησιμοποιεῖται ὁλόκληρος ἡ χεὶρ ἢ καὶ αἱ δύο, ἀναλόγως τῆς ῥώμης καὶ ἐπιτηδειότητος τοῦ αὐτουργοῦ καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀντιστάσεως τοῦ θύματος. Πολλάκις διενεργεῖται οὗτος ὁμοῦ μετὰ τῆς πνιγμονῆς, ἤτοι δι' ἀποφράξεως στόματος καὶ ῥινὸς καὶ πιέσεως ἐπὶ τοῦ λάρυγγος, ἄλλοτε τέλος μετὰ κακώσεων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πρὸς πρόκλησιν ἀναισθησίας.

Μηχανισμὸς τοῦ θανάτου: Ἡ ἐξασκουμένη πίεσις ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ, εἴτε διὰ βρόχου εἴτε διὰ τῆς χειρός, δὲν ἐφαρμόζεται ὡς ἐπὶ ἀπαγχονισμοῦ εἰς τὸν μεταξὺ λάρυγγος καὶ κάτω γνάθου χῶρον, ἀλλ' ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ λάρυγγος καὶ τῆς τραχείας· ἰσχυρὰ οὖσα αὕτη καὶ ἀπότομος φράσσει τὰς ἀναπνευστικὰς ὁδοὺς καὶ τὰ ἀγγεῖα καὶ ὁ θάνατος ἀποβαίνει ταχύς, προσδίδων ὠχρότητα εἰς τὴν μορφήν, ὡς συμβαίνει εἰς τὸν ταχὺν ἐξ ἀγχόνης θάνατον· ἡ διεκπεραίωσις ἑνὸς τοιούτου στραγγαλισμοῦ εὐχερὴς τυγχάνει εἰς νεογνά, εἰς γέροντας εἰς ἄτομα κοιμώμενα ἢ ἐν μέθῃ καὶ ἀναισθησίᾳ διατελοῦντα· ἀλλ' ἐπὶ ἐνηλίκων διατεθειμένων νὰ προβάλλωσιν ἀντίστασιν ἡ περίσφιγξις εἶναι ἀρκετὰ δυσχερής· ἀνεξαρτήτως τῆς ἀνομοιομεροῦς πιέσεως ἐπὶ τῶν διαφόρων τμημάτων τοῦ λαιμοῦ ὡς ἐκ τῆς ἀντιστάσεως τοῦ θύματος αἱ πιέζουσαι χεῖρες τοῦ φονέως ἐκ τοῦ καμάτου ἢ τῆς αἱμωδίας χαλαροῦνται, μετακινοῦνται, ἐναλλάσσονται ἐπιτρέπουσαι οὕτω τὴν διακεκομμένην κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος καὶ τὴν τμηματικὴν ἀναπνοήν, ὡς ἐξ οὗ ὁ θάνατος βραδύνει εἰς τοιοῦτον κοπιώδη στραγγαλισμόν, διαρκῶν καὶ 20 λεπτά, διάστημα κατὰ τὸ ὁποῖον καὶ ἡ ἀναισθησία βραδύτερον ἐπέρχεται καὶ τὸ θῦμα παλαίει καὶ κραυγάζει, ἐπικαλούμενον τὴν βοήθειαν καὶ κατορθώνει προσκαίρως ν' ἀπαλλαγῇ τῶν περισφιγγουσῶν χειρῶν. Εὐθὺς ὅμως ὡς ἐπέλθῃ ἡ ἀναισθησία, παρουσιάζονται τὰ αὐτὰ μὲ τὸν ἀπαγχονισμὸν συμπτώματα. Ἡ ἔγκαιρος ἐπέμβασις πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ θανάτου ἀποβαίνει ἀποτελεσματική, ἀλλ' αἱ ἐκ τῆς περισφίγξεως διαταραχαὶ τυγχάνουσι σοβαραί: δυσκαταποσία, ἀφωνία, ὀπισθοφαρυγγικὰ ἀποστήματα, φλέγμονες, μερικὴ γάγγραινα γλώσσης, οἴδημα γλωττίδος κλπ.

Ἐξωτερικὴ ὄψις τοῦ θύματος: Εἶναι ἀπότοκος τῆς ἀγωνιώδους ἀντιστάσεως τοῦ θύματος, καὶ τῆς ἀνωμάλου ἀναπνοῆς καὶ κυκλοφορίας. Θλάσεις, ἐκδοραί, τραύματα, κατάγματα τοῦ κρανίου, ἀμυχαὶ καὶ ἐκδοραὶ τοῦ προσώπου, μορφὴ κατέρυθρος ἢ κυανή, ἐκχυμώσεις στικταὶ ἐπιπεφυκότων καὶ βλεφάρων, γλῶσσα συνήθως ἐσφηνωμένη μεταξὺ τῶν τόξων τῶν ὀδόντων, ῥοὴ αἵματος ἐκ τῶν ὤτων ἐκ ῥήξεως τοῦ τυμπάνου, ἐκδοραί, ἐκχυμώσεως καὶ ἡμισεληνοειδεῖς ὀνυχισμοὶ ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ, ἀφρὸς αἱμόφυρτος ἐκ τῶν μυκτήρων καὶ τοῦ στόματος· πρὸς δὲ καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ παρατηρουμένη αὖλαξ ἐν ᾗ περιπτώσει διὰ βρόχου ἐγένετο ἡ περίσφιγξις· ἡ αὖλαξ τοῦ στραγγαλισμοῦ δὲν ὑψοῦται πρὸς τὴν μοῖραν τοῦ αὐχένος, ἀπαντᾶται δὲ καὶ πρὸς τὰ ἄνω καὶ τὰ κάτω, ὡς καὶ τὴν μεσότητα τοῦ λαιμοῦ, τὸ δὲ δέρμα αὐτῆς δὲν παρουσιάζει τὴν περγαμηνοειδῆ ὄψιν τοῦ ἀπαγχονισμοῦ. Κατὰ τὴν νεκροτομήν, μετὰ τῶν λοιπῶν ἀλλοιώσεων τῶν παρατηρουμένων εἰς τοὺς πνεύμονας τῶν ἀπαγχονισθέντων, συνυπάρχουσιν εἰς τοὺς λοβοὺς τῶν πνευμόνων καὶ ἐμφυσηματικαὶ πλάκες μετὰ μικρῶν αἱμορραγικῶν ἑστιῶν.

Πνιγμονή. Εἶδος ἀσφυξίας ἐπερχομένης ἐξ ἐγκληματικῆς ἢ τυχαίας ἀποφράξεως τῶν ἀναπνευστικῶν ὁδῶν διὰ μηχανικοῦ αἰτίου διαφόρου τοῦ εἰς τὸν ἀπαγχονισμὸν καὶ στραγγαλισμὸν ἐνεργοῦντος καὶ παρακωλύοντος τὴν εἴσδυσιν τοῦ ἀέρος ἐντὸς τῶν πνευμόνων.

Εἴδη πνιγμονῆς: α') Ἀπόφραξις στόματος καὶ μυκτήρων διὰ τῶν χειρῶν ἢ φιμώτρου ἢ διὰ ξένου σώματος ἐφαρμοζομένου πρὸ τῶν ὀπῶν τοῦ στόματος καὶ τῆς ῥινός· σύνηθες μέσον βρεφοκτονίας· ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν θηλασμὸν ἐν ὥρᾳ ὕπνου ὁ μαστὸς τῆς τροφοῦ ἀποφράσσων τὸ στόμα καὶ τὴν ῥῖνα τοῦ βρέφους δύναται νὰ προκαλέσῃ τὸν ἐκ πνιγμονῆς θάνατον.

β') Εἰσαγωγὴ ἀλλοτρίου σώματος, πώματος ὀθόνης κλπ., ἐντὸς τῶν ἀεροφόρων ὁδῶν πρὸς βρεφοκτονίαν καὶ ἀνθρωποκτονίαν, ἢ τυχαία εἴσοδος ἐντὸς τῶν ἀναπνευστικῶν ὁδῶν ξένων σωμάτων, βελονῶν, ἥλων, λίθων, σιγαρέττων, τμημάτων ὀδοντοστοιχιῶν, καπνοσυρρίγγων κλ. Συνήθης ἐπίσης τυγχάνει, ἰδίως εἰς παραλυτικούς, ἡ εἴσοδος κατὰ τὴν κατάποσιν ἢ τὸν ἔμετον τμημάτων τροφῆς ἐντὸς τοῦ λάρυγγος εἰς βαθεῖαν εἰσπνοήν· ἄλλοτε μέγα τμῆμα τροφῆς σταματᾷ εἰς τὸν οἰσοφάγον καὶ πιέζον ἐκ τῶν ὄπισθεν πρὸς τὰ πρόσω τὴν τραχεῖαν προκαλεῖ τὴν θανατηφόρον πνιγμονήν. Εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων τούτων ὁ θάνατος ἀκαριαῖος ἐπέρχεται πρὶν ἢ ὁ παθὼν ἢ οἱ περὶ αὐτὸν ἀντιληφθῶσί τι, καὶ ἐξηγεῖται οὐχὶ τόσον ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἀέρος ὅσον ἐξ ἀνακλαστικῶν φαινομένων ἐκ τοῦ προμήκους.

γ') Πίεσις ἐγκληματικὴ τοῦ θωρακικοῦ καὶ κοιλιακοῦ τοιχώματος διὰ τοῦ γόνατος συνδυαζομένη καὶ μετ' ἀποφράξεως τοῦ στόματος πρὸς πρόκλησιν πνιγμονῆς. Συνηθεστέρα ὅμως εἶναι ἡ πνιγμονὴ ἐκ τυχαίας πιέσεως τῶν θωρακικῶν καὶ κοιλιακῶν τοιχωμάτων τῶν νεογνῶν, πιεζομένων διὰ τῶν σπαργάνων αὐτῶν ἢ καὶ διὰ τῶν μελῶν ἢ καὶ ὅλου τοῦ σώματος τῶν μητέρων ἢ τροφῶν ἐν ὥρᾳ ὕπνου ἢ μέθης· ἐπίσης παρατηρεῖται αὕτη καὶ εἰς μεγάλας τοῦ πλήθους ἀθροίσεις καὶ συνωθήσεις· οὕτω κατὰ τὴν στέψιν Νικολάου Β' τῆς Ρωσίας ἀπώλοντο 3000 ἄτομα, τὰ πλεῖστα ἐκ πνιγμονῆς ἐκ συνωστισμοῦ· εἰς τὰ ἐκ τοιαύτης πνιγμονῆς θνήσκοντα ἄτομα, ὡς ἐκ τῆς μελανότητος τοῦ προσώπου αὐτῶν, τῆς προβολῆς τῶν ὀφθαλμῶν των καὶ τῆς ἐξοιδήσεως τῶν χειλέων, ἐδόθη ἡ προσωνυμία «κεφαλῆς νέγρου»· ὀφείλεται δὲ ἡ τοιαύτη κατάστασις τοῦ προσώπου εἰς τὴν ἐκ πιέσεως τοῦ θώρακος παλίρροιαν τοῦ φλεβικοῦ αἵματος, οἷα τῆς ἄνω κοίλης φλεβὸς καὶ τῶν σφαγιτίδων πρὸς τὸν ἐγκέφαλον.

δ') Κάθειρξις ἐν στενῷ χώρῳ περιέχοντι μικρὰν ποσότητα ἀέρος· καὶ

ε') Κατάχωσις ἐν τῇ γῇ ἢ ἑτέρῳ προσομοίῳ μέρει, χιόνι, πηλῷ, βορβόρῳ, ἄμμῳ, σίτῳ κτλ., ἐγκληματική, ἢ καὶ τυχαία, ὡς εἰς φρέατα, σήραγγας, μεταλλωρυχεῖα, κατὰ τοὺς σεισμοὺς κτλ.

Μηχανισμὸς τοῦ ἐκ πνιγμονῆς θανάτου: Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ καθαρᾶς πλέον ἀσφυξίας, καθ' ἣν ὁ ἀερισμὸς καὶ μόνος τῶν πνευμόνων κωλύεται ἢ αἴρεται, χωρὶς νὰ ἐμποδίζεται ἡ ἐκ πιέσεως τῶν ἀγγείων κυκλοφορία τοῦ ἐγκεφάλου. Ἡ μόνη διάκρισις εἶναι ἂν ὁ τρόπος τῆς πνιγμονῆς ἔλαβε χώραν δι' ἀποφράξεως τῶν ἀεροφόρων ὁδῶν, ἢ διὰ πιέσεως τοῦ θώρακος καὶ κοιλίας. Κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν αἱ ἀναπνευστικαὶ κινήσεις γίνονται καὶ εἶναι ἐκτάκτως σφοδραί, ἐπιφέρουσαι θωρακικὴν διαστολήν, πνευμονικὴν διεύρυνσιν, ῥῆξιν πνευμονικῶν κυψελίδων, καὶ τὰ ἐκ ταύτης ἐμφυσήματα· ἐπίσης εἰς τοὺς ἐκ καταχώσεως θνήσκοντας, ἐὰν δὲν ἐξασκηθῇ ὑπὸ τῆς καλυπτούσης ὕλης μεγάλη πίεσις ἐπὶ τοῦ θώρακος, ἡ εἰσπνοὴ γίνεται μετ' ἐντάσεως, συμπαρασύρουσα εἰς τὰ ἐνδότερα τῶν ἀεροφόρων ὁδῶν πάσας τὰς φρασσούσας τὸ στόμα καὶ τὴν ῥῖνα ὕλας, ἄμμον, χῶμα, σῖτον κτλ., ἐνῷ εἰς τὴν πνιγμονὴν ἐκ πιέσεως τῶν θωρακικῶν τοιχωμάτων οὐδὲν τούτων συμβαίνει.

Τὰ συμπτώματα εἶναι τὰ συνήθη τῶν λοιπῶν ἐξ ἀσφυξίας θανάτων καὶ ἰδίως τῶν ἐκ πνιγμοῦ περὶ ὧν εὐθὺς ὁ λόγος. Ὡς πρὸς δὲ τὰς ἀνατομικὰς ἀλλοιώσεις οὐδεμία τούτων ἐστὶ χαρακτηριστική. Πολὺς ἐγένετο λόγος περὶ τῶν κατασπάρτων στικτῶν ἐκχυμωτικῶν κηλίδων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν πνευμόνων, ἃς ὁ Tardieu παρατηρήσας πρῶτος ὥρισεν αὐτὰς ὡς τὸ μόνον παθογνωμικὸν σημεῖον τῆς ἐξ ἀσφυξίας πνιγμονῆς· ἐπανειλημμέναι ὅμως καὶ λίαν ἐπιστάμεναι ἔρευναι ἀπέδειξαν ὅτι αἱ μνησθεῖσαι κηλῖδες ἀπαντῶσιν εἰς ὅλα τὰ εἴδη τῶν ἐξ ἀσφυξίας θανάτων, ὡς καὶ ἐν γένει εἰς πάντα βίαιον καὶ ταχύτατον θάνατον.

Κατάδυσις (ἢ *πνιγμὸς* ἢ *καταποντισμός*). Εἶναι εἶδος θανάτου ἐξ ἀσφυξίας προκαλουμένου ἐκ τῆς εἰσόδου ὑγροῦ ἀντὶ ἀέρος εἰς τὰς ἀεροφόρους ὁδοὺς μετὰ τὴν βύθισιν τῆς κεφαλῆς ἐντὸς τοῦ ὕδατος ἢ ἄλλου τινὸς ὑγροῦ. Ἐκ πασῶν τῶν ἀσφυξιῶν ἡ συνηθέστερον ἀπαντῶσα εἰς μέρη περιβρεχόμενα ὑπὸ θαλάσσης ἢ ἀφθονοῦντα φρεάτων, λιμνῶν, χειμάρρων, ποταμῶν, καὶ ἐπερχομένη τυχαίως εἰς τοὺς λουομένους, εἰς τοὺς ἁλιεύοντας, εἰς τὰ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν παίζοντα παιδία, εἰς τὰ ναυάγια, ἢ καὶ προκαλουμένη ἐπὶ σκοπῷ αὐτοκτονίας, ἰδίως ἐν ὥρᾳ θέρους καὶ πλειότερον ὑπὸ τῶν γυναικῶν.

Μηχανισμὸς τοῦ θανάτου: Ὁ θάνατος δύναται νὰ προέλθῃ ἀκαριαῖος συνεπείᾳ ἐγκεφαλικῆς ἀναιμίας καὶ συγκοπῆς προερχομένης ἐκ τρόμου, συγκινήσεως ἢ ἐρεθισμοῦ, ἐκ ψύξεως τῶν νεύρων, μεταδιδομένου εἰς τὸν προμήκη. Ἐπίσης δύναται οὗτος νὰ ὀφείλεται εἰς κεραυνοβόλον ἀποπληξίαν ὡς ἐκ τῆς ταπεινῆς θερμοκρασίας τοῦ ὕδατος, ἐνεργούσης συσπαστικῶς ἐπὶ τῶν ἀγγείων, ἢ ἐκ καταδύσεως κατὰ τὴν πέψιν μετὰ κοπιῶδες γεῦμα ἢ γενναίαν οἰνοποσίαν. Κυρίως ὅμως ὁ θάνατος προέρχεται ἐξ ἀσφυξίας. Πρόδηλον ὅτι ἀφ' ἧς στιγμῆς ὁ πίπτων ἐντὸς τοῦ ὕδατος καλυφθῇ ὑπ' αὐτοῦ παρεμβαλλομένου μεταξὺ τοῦ ἔξω ἀέρος καὶ τῶν πνευμόνων, νέος ἀὴρ δὲν δύναται πλέον νὰ εἰσέλθῃ· τὸ ἀρχικῶς εἰσκομισθὲν διὰ τοῦ ἀέρος ὀξυγόνον εἰς ἀναλογίαν 21% μειοῦται κατὰ τὴν πνιγμονὴν εἰς 5%· τὸ εἰς ἴχνη εἰσκομιζόμενον διὰ τοῦ ἀέρος ἀνθρακικὸν ὀξὺ φθάνει κατὰ τὴν πνιγμονὴν εἰς τὸν ἐκπνεόμενον ἀέρα εἰς 4. 34%. Συνεπῶς ἔνδεια ὀξυγόνου μὴ ἐπαρκοῦντος διὰ τὴν θρέψιν τοῦ αἵματος καὶ τὴν κανονικὴν διέγερσιν τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου περίσσεια ἀνθρακικοῦ ὀξέος ὑπερδιεγείρουσα τὸ νευρικὸν σύστημα καὶ τὸν προμήκη. ἐξ οὗ ἡ σπασμώδης διεύρυνσις τοῦ θώρακος καὶ ἡ ἐντεῦθεν διαστολὴ τῶν πνευμόνων πρὸς εἰσπνοὴν πλειοτέρου ὕδατος, καὶ παραγωγὴ ἐκ τούτου ἀφροῦ ἐμποδίζοντος τὴν εἰσπνοὴν τοῦ ὀλίγου ἐναπομένοντος ὀξυγόνου καὶ ἐκπνοὴν τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος· ἐπὶ πᾶσι τούτοις καὶ ἡ ὑδραιμία ὡς ἐκ τῆς ἀπορροφήσεως τοῦ ὕδατος ὑπὸ τοῦ αἵματος, πάντα ταῦτα εἰσὶν ἱκανὰ νὰ ἐπιφέρωσι τὸν ἐκ πνιγμοῦ ἀσφυκτικὸν θάνατον.

Συμπτώματα: Ἅμα τῇ καταβυθίσει ἐκ τῆς ψύξεως καὶ τοῦ ἐρεθισμοῦ τοῦ βλενογόνου τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων καὶ τῶν ἐννευρούντων αὐτὰ νεύρων τριδύμου ἄνω λαρυγγικοῦ, ἐπέρχεται ἀνακλαστικῶς ἐκ τοῦ προμήκους ἡ ἐπίσχεσις τῆς ἀναπνοῆς, διαρκοῦσα ἐπὶ ἓν λεπτὸν περίπου· εἶτα ὡς ἐκ τοῦ ἀσφυκτικοῦ αἵματος ὀφειλομένου εἰς μείωσιν, ὡς ἐλέχθη, τοῦ ὀξυγόνου καὶ περίσσειαν τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, ἀναπόφευκτος ἀποβαίνει ἡ ἀναπνοὴ καὶ ἄρχονται ἐνεργητικαὶ βαθεῖαι εἰσπνοαὶ συμπαρασύρουσαι τὸ ὕδωρ μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ αἰωρουμένων μικροσκοπικῶν σωμάτων καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν ἀεροφόρων ὁδῶν μέχρι τῶν πνευμονικῶν κυψελίδων· ἡ παρουσία τοῦ ὕδατος ἐρεθίζουσα τὸν βλενογόνον προκαλεῖ ἄφθονον ἔκκρισιν βλένης, ἥτις ἀναμιγνυομένη μετὰ τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ συνυπάρχοντος ἀέρος ἀποτελεῖ τὸν ἀφρόν, ἱκανὸν καὶ μόνον αὐτὸν νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἀσφυξίαν· αἱ ἔντονοι εἰσπνευστικαὶ κινήσεις ἐπαναλαμβάνονται δὶς ἢ τρίς, καθ' ἃς ἐξέρχεται τέλεον ἐκ τῶν πνευμόνων ὁ ἐνυπάρχων ἀὴρ κατὰ τὴν ἐκπνοήν, πληροῦνται δὲ οὗτοι ὕδατος κατὰ τὴν εἰσπνοὴν μέχρι 400 γραμμαρίων περίπου, ὁπότε ἄρχεται ἡ δυσπνοϊκὴ περίοδος, χαρακτηριζομένη ὑπὸ βαθειῶν καὶ βραχειῶν εἰσπνοῶν, ἐπιγίγνονται τετανικοὶ καὶ κλονικοὶ σπασμοί, καὶ ἐπέρχεται ἡ ἀπώλεια τῶν αἰσθήσεων, ἡ παράλυσις τῶν σφιγκτήρων καὶ ὁ θάνατος. Ἡ διάρκεια τοῦ πνιγμοῦ εἶναι 3 ½—4 ἢ 5 λεπτῶν. Ὁ καταποντιζόμενος ἐκτὸς τῶν κοινῶν αἰτίων εἰς πάσας τὰς ἀσφυξίας διὰ τὸν θάνατον, ἔχει ὡς ἐκ περισσοῦ καὶ ἓν πλειότερον, συνιστάμενον εἰς τὴν τελείαν κένωσιν τῶν πνευμόνων ἐκ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος ἀντικαθιστωμένου δι' ὕδατος, ἐνῷ εἰς τὰ λοιπὰ εἴδη τῆς ἀσφυξίας ὁ ἐνυπάρχων ἀὴρ εἰς τοὺς πνεύμονας συγκρατεῖται.

Μετὰ τὴν διάσωσιν ἡ ἀναβίωσις τυγχάνει δύσκολος: α') ὡς ἐκ τῆς ἀλλοιώσεως τοῦ αἵματος ὑπὸ τῆς παρουσίας τοῦ ὕδατος ἐν αὐτῷ καὶ τῆς συλλογῆς δηλητηριωδῶν οὐσιῶν· β') ὡς ἐκ τῆς ἀδυναμίας τῶν πνευμόνων νὰ ἐκδιώξωσι διὰ τὸν ἀερισμόν των τὸν ἐνυπάρχοντα ἀφρὸν καὶ γ') ὡς ἐκ τῆς ἀλλοιώσεως τοῦ ἐπιθηλίου τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων ἐκ τοῦ ἐρεθισμοῦ τοῦ ὕδατος, ἀτελῶς ἐπιτελούντων τὴν λειτουργίαν τῆς ἀναπνοῆς.

Ἐξωτερικὰ σημεῖα: Κυάνωσις προσώπου, καθ' ἣν περίπτωσιν δὲν ἔλαβε χώραν συγκοπή· ἀφρὸς ἐκ τοῦ στόματος καὶ τῆς ῥινὸς ὡς ἀπὸ φυσαλλίδων σάπωνος κατ' ἀρχάς, καὶ εἶτα ὑπέρυθρος ἢ ῥόδινος· ἐκδοραὶ μετώπου, δέρμα κοκκωτόν, τὸ καλούμενον χήνειον, ὡς ἐκ τῆς συσπάσεως τῶν λείων μυϊκῶν ἰνῶν τῶν καταφυομένων ἐπὶ τοῦ βολβοῦ τῶν τριχῶν καὶ τῶν ἀδενίσκων τοῦ δέρματος· παρουσία ἰλύος καὶ ἄμμου εἰς τοὺς ὄνυχας καὶ τὰς χεῖρας ἰσχυρῶς συνεσφιγμένας μετ' ἐκδορῶν τῶν δακτύλων. Ἐξοίδησις ὅλου τοῦ σώματος προσλαμβάνοντος τεραστίας διαστάσεις ὡς ἐκ τῆς ἀρχομένης ἐντερικῆς σήψεως καὶ ἀναπτύξεως ἀερίων δι-

Digitized by Google

θούντων ὅλους τοὺς ἱστούς· ἡ πρασίνη χροιὰ τοῦ δέρματος εἶναι ἔνδειξις μακροτέρας διαμονῆς τοῦ σώματος ἐν τῷ ὕδατι. Κατὰ τὴν νεκροτομὴν οἱ πνεύμονες παρουσιάζουσιν εἰς τὴν ἐπιφάνειάν των τὰς μνημονευθείσας στικτὰς ἐκχυμώσεις· κατὰ τὴν τομὴν τῶν πνευμόνων ἀφρὸς ἀναβλύζει ἀφθονώτερος τοῦ ἀπαντῶντος εἰς ἄλλους βιαίους θανάτους, ἀνευρίσκονται δὲ ἄμμος, ἰλύς,ὡς καὶ λείψανα ὑδροβίων φυτῶν· ἐν τῷ στομάχῳ ὑπάρχει ὕδωρ, τὸ δὲ αἷμα τῶν ἐκ καταδύσεως θανόντων εἶναι ρευστὸν ὡς ἐκ τῆς ἀπορροφήσεως ὑπ' αὐτοῦ τοῦ εἰσπνευσθέντος ὕδατος. Ἀρκεταὶ μέθοδοι ὑπάρχουσι πρὸς ἀνεύρεσιν διὰ τοῦ μικροσκοπίου τοῦ ὑπὸ τοῦ αἵματος ἀπορροφηθέντος ὕδατος, ἢ διὰ καταμετρήσεως τῶν αἱμοπεταλίων, ἢ διὰ τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς αἱμοσφαιρίνης, ἢ διὰ τῆς κρυοσκοπίας, ὡς καὶ τῆς ἀνευρέσεως τῶν διὰ τοῦ ὕδατος ἐν τῷ αἵματι εἰσαχθέντων μικροσκοπικῶν φυτικῶν καὶ ζωϊκῶν μορίων (Plankton).

Β'. Ασφυξία ἐξ εἰσπνοῆς δηλητηριωδῶν ἀέρων.—Ἀπὸ τοῦ ὀξειδίου τοῦ ἄνθρακος. Τὸ κατ' ἐξοχὴν θανατῶδες ἀέριον, εἰς ἀναλογίαν ½—1% ἐν τῷ ἀέρι φονεῦον, καὶ διαχεόμενον εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν, ὑπὸ πυκνὸν σταχτόχρουν καπνόν, ἐκ τῆς καύσεως ἀνθράκων ἐν ἀνοικταῖς ἑστίαις, πυραύνοις, ἐκ τῶν πυρκαϊῶν ἐκ τῶν ἐργοστασίων, ἐξ ἀποφράξεως σωλήνων ἑστιῶν ἢ τῶν δικλείδων αὐτῶν, ἐκ συγκοινωνωνίας καπνοδοχῶν, καὶ ἀποβαῖνον θανατηφόρον ἐν χώροις περιωρισμένοις, ἔνθα δὲν γίνεται ποσῶς ἡ παροχέτευσις ἢ γίνεται ἐλαττωματική.

Συμπτώματα: Ταῦτα σχετικῶς μὲ τὸ εἰσπνεόμενον ποσὸν τοῦ ἀερίου καὶ μὲ τὰς συνθήκας, ὑφ' ἃς τελεῖται ἡ δηλητηρίασις εἶναι ἄλλοτε ραγδαῖα καὶ κεραυνοβόλα καὶ ἄλλοτε βραδέα. Εἰς ἀποτόμους εἰσπνοὰς μεγάλων ποσοτήτων τοῦ ἀερίου τούτου, τὰ φαινόμενα τῆς ὑπνηλίας, τῆς παραλύσεως τῶν μυῶν καὶ τῆς ἀναισθησίας ἐπέρχονται ραγδαῖα ὁμοῦ μὲ τοὺς σπασμούς, τὰς παραλύσεις τῶν σφιγκτήρων, τὴν κωματώδη κατάστασιν καὶ τὸν ἀγωνιώδη θάνατον. Εἰς τὴν βαθμιαίαν ἀσφυξίαν τὴν προερχομένην ἐκ μικρῶν ποσῶν ἀερίου πίεσις δυσάρεστος καταλαμβάνει τοὺς κροτάφους μετὰ κεφαλαλγίας, πρὸς δὲ βόμβοι τῶν ὤτων, ἴλιγγος, ἐλάττωσις ὁράσεως καὶ ἀκοῆς καὶ αἴσθημα ἀκατανίκητον ὑπνηλίας, μετά τινων ἐνίοτε παραισθήσεων· ἡ διάνοια παραμένει ἔτι ὀλίγον διαυγής, ἡ μυϊκὴ ἀτονία δὲν εἶναι τόσον ἔντονος καὶ τὸ ἄτομον ἀντιλαμβανόμενον τὸν κίνδυνον δύναται νὰ σωθῇ ἐξερχόμενον ἢ ἀνοῖγον παράθυρον πρὸς ἀνανέωσιν τοῦ ἀέρος· μετὰ ταῦτα ἀμέσως ἡ αἰσθητικότης ἀμβλύνεται καὶ ἀπόλλυται, ἡ ὅρασις σκοτίζεται, τὸ μυϊκὸν σύστημα ἀτονεῖ καὶ παραλύει, ἡ ἀναπνοὴ κατ' ἀρχὰς συχνὴ καὶ θορυβώδης βραδύνει καὶ γίνεται ἀνώμαλος καὶ ἐπιπολαία, οἱ καρδιακοὶ παλμοὶ ἀραιοῦνται, καὶ ἐν κωματώδει καταστάσει ἐπέρχεται ἡ παῦσις τῆς λειτουργίας τῆς ἀναπνοῆς καὶ τῆς καρδίας, καὶ ὁ θάνατος. Ἡ κωματώδης κατάστασις δύναται νὰ διατηρηθῇ καὶ ἐπὶ τριήμερον καὶ τὸ ἄτομον νὰ διαφύγῃ τὸν θάνατον ἂν ἀνανεοῦται ὁ μεμολυσμένος ἀήρ.

Χρονία δηλητηρίασις δι' ὀξειδίου τοῦ ἄνθρακος ἐπιγίνεται εἰς τοὺς μαγείρους, τοὺς καπνιστάς, ὡς καὶ τοὺς φύλακας μεγάλων σηράγγων, οἵτινες κατέχονται διαρκῶς ὑπὸ κεφαλαλγίας, ἀνορεξίας,ἀπισχνάνσεως καὶ ὠχρότητος, ἡ δὲ ἐπὶ μακρὸν χρόνον διαμονὴ αὐτῶν ἐντὸς τῶν μεμολυσμένων αὐτῶν χώρων ἀπειλεῖ καὶ τὴν ζωήν των· ἀλλὰ καὶ ἡ ὠχρότης καὶ τὸ ἄναιμον τῶν κατοίκων τῶν μεγάλων πόλεων ὀφείλεται εἰς τὴν μεμολυσμένην ἐκ τῶν ἐργοστασίων ἀτμοσφαῖραν.

Ἐνέργεια τοῦ ὀξειδίου τοῦ ἄνθρακος: Τὸ ἀέριον τοῦτο δὲν ἐνεργεῖ ἀπ' εὐθείας τοξικῶς ἐπὶ τοῦ πλάσματος τοῦ αἵματος, ὡς τὸ ἀρσενικόν, ὁ φωσφόρος, ὁ ὑδράργυρος, ἀλλ' ἀπορροφώμενον ὑπὸ τοῦ αἵματος οὐ μόνον διαλύεται ἐν τῷ πλάσματι αὐτοῦ, ἀλλ' ἑνοῦται καὶ μετὰ τῆς αἱμοσφαιρίνης τῶν αἱμοσφαιρίων αὐτοῦ ἐξουδετεροῦν τὴν ἰδιότητα αὐτῶν, ἣν ἔχουσι νὰ κομίζωσι τὸ ὀξυγόνον εἰς τοὺς ἱστοὺς πρὸς τὴν θρέψιν των· ὁ θάνατος ἑπομένως ἐκ τοῦ ὀξειδίου τοῦ ἄνθρακος εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐκ τῆς ἐπενεργείας του στερήσεως τοῦ ὀξυγόνου, ὡς συμβαίνει εἰς τὰ ἄλλα ἐκ μηχανικοῦ αἰτίου εἴδη ἀσφυξίας, ἐκ τῶν διαφόρων δὲ παραλύσεων καὶ ἡμιπληγιῶν τῶν ἐξ αὐτοῦ προερχομένων πειθόμεθα καὶ περὶ τῆς τοξικῆς ἐπενεργείας τοῦ ὀξειδίου τοῦ ἄνθρακος ἐπὶ τῶν νευρικῶν κέντρων. Ἡ φασματοσκοπικὴ ἐξέτασις τοῦ αἵματος τῶν ἐξ ἀσφυξίας δι' ὀξειδίου τοῦ ἄνθρακος θανόντων παρέχει εἰς τὸν ἰατροδικαστὴν τὰ διδόμενα τῆς ὑπὸ τοῦ αἵματος ἀπορροφήσεώς του.

Ἡ ὄψις τοῦ ἐξ ὀξειδίου τοῦ ἄνθρακος θανόντος παραμένει ἡ αὐτή, οἵα καὶ ἐν τῇ ζωῇ, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ χροιὰ τῶν ἔσω ὀργάνων· οἱ πνεύμονες μόνον παρουσιάζουσιν οἴδημα, ἐκχυμωτικὰς κηλῖδας καὶ ὀροαιματῶδες ἐξίδρωμα, τὸ ὁποῖον πληροῖ ἐπίσης τοὺς βρόγχους καὶ τὴν τραχεῖαν.

Ἀσφυξία ἀπὸ τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος. Τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ θεωρεῖται τοξικὸν ἀέριον· ἡ παρουσία αὐτοῦ εἰς τὸν ἀέρα, κεκορεσμένον ὀξυγόνου, εἰς ἀναλογίαν 24% κτείνει τὰ πτηνά· εἰς ἀναλογίαν 40% φονεύει τοὺς κύνας, ἐνῷ ἡ εἰσπνοὴ ἀζώτου ἢ ὑδρογόνου ἐμπεριέχοντος ὀξυγόνον, οὐδεμίαν ἐπιφέρει κακὴν ἐπενέργειαν εἰς τὰ ζωϊκὰ ὄντα.

Τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ διαχέεται εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν ἔκ τε τοῦ ζωϊκοῦ καὶ φυτικοῦ βασιλείου. Τὸ αἷμα, ἐκ τῆς ἐκ τοῦ ὀξυγόνου καύσεως τῶν ἱστῶν τοῦ ὀργανισμοῦ ἀποκομίζον ἀνθρακικὸν ὀξύ, ἐκβάλλει τοῦτο διὰ τῆς ἐκπνοῆς εἰς τὸν ἀέρα· ὡρισμένη ποσότης τούτου ἐν τῷ αἵματι ἐπενεργοῦσα ἐπὶ τοῦ προμήκους καὶ τοῦ πνευμονογαστρικοῦ συντελεῖ εἰς τὴν κανονικὴν ρύθμισιν τῶν παλμῶν τῆς καρδίας· ὅταν ἡ ποσότης του εἶναι ἀνεπαρκής, ὡς συμβαίνει ἐκ τῆς ἐλαττώσεως τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως εἰς τοὺς ἀλπινιστὰς καὶ ἀεροπόρους, ὁ ἐρεθισμὸς αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ πνευμονογαστρικοῦ εἶναι ἀνεπαρκής, καὶ οἱ παλμοὶ τῆς καρδίας αὐξάνουσι· ὅταν πάλιν ἡ ποσότης τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος εἶναι ὑπερβολική, ἐπέρχεται τότε ὑπερερεθισμὸς τοῦ πνευμονογαστρικοῦ καὶ ἡ καρδία βραδύνει τοὺς παλμοὺς αὐτῆς καὶ τέλος σταματᾷ. Εὕρηται ὅθεν τοῦτο εἰς συναθροίσεις κόσμου ἐντὸς κλειστῶν χώρων, εἰς ἀμφιθέατρα κακῶς ἀεριζόμενα, διαχεόμενος ἐκ τῆς ἐκπνοῆς, καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ, ἂν μὴ ἐπικίνδυνα, προκαλοῦσι πάντως ὑπνηλίαν, ἀπάθειαν διανοητικήν, λιποθυμίαν κλπ. Ἐκ δὲ τοῦ φυτικοῦ βασιλείου ἀναδίδεται ἄφθονον ἀνθρακικὸν ὀξὺ ἐκ τῶν οἰναποθηκῶν κατὰ τὴν ζύμωσιν τῶν σταφυλῶν, τοῦ ζύθου, εἰς τὰ φρέατα, τὰ σπήλαια, καὶ εἰς αἰθούσας βριθούσας ἀνθέων ἢ καρπῶν ἐν ζυμώσει. Ὅταν τοῦτο εἶναι ἐν μεγάλῃ ποσότητι διακεχυμένον, ὁ θάνατος ἐπέρχεται ἀκαριαῖος, χωρὶς νὰ προκαλέσῃ ἰδιαίτερα συμπτώματα. Τὸ πρόσωπον παρίσταται ὑπεραιμικόν, πλάκες ροδίζουσαι παρατηροῦνται εἰς διάφορα μέρη τοῦ σώματος, τὸ αἷμα βαθέως ἐρυθρόν, καὶ ἐπέρχεται τοιαύτη δυσκαμψία τῶν μυῶν, ὥστε τὸ σῶμα ἀπὸ τῶν ἄκρων συλλαμβανόμενον αἴρεται ὡς σανίς.

Σημειοῦμεν ὅτι τὸ ἀέριον, θερμὸν ἐν ἀρχῇ καὶ κουφότερον τοῦ ἀέρος, διαχεόμενον ἀνέρχεται εἰς τὰ ὕψη καὶ συνεπῶς κτείνει πρῶτον τὸν ὑψηλότερα εὑρισκόμενον ἢ κοιμώμενον· εἶτα δὲ βαθμηδὸν ψυχόμενον κατέρχεται εἰς τὰ χαμηλότερα μειγνύμενον μετὰ τοῦ ἀέρος.

Ἀσφυξία ἀπὸ φωταερίου. Τὸ φωταέριον εἶναι ἀεριῶδες μῖγμα ἀποτελούμενον κυρίως ἐκ διττανθρακούχου καὶ ἀνθρακούχου ὑδρογόνου, ἀνθρακικοῦ ὀξέος καὶ ὀξειδίου τοῦ ἄνθρακος, καὶ προερχόμενον ἐκ τῆς καύσεως τῶν λιθανθράκων μετὰ τὸν καθαρισμὸν αὐτοῦ ἐκ διαφόρων θειωδῶν ὑλῶν, ἀμμωνίας, βενζίνης κλ. Ἡ ὕπαρξίς του ἀγγέλλεται διὰ τῆς χαρακτηριστικῆς ὀσμῆς του, ἔστω καὶ ἂν περιέχεται μικρὰ ποσότης αὐτοῦ ἐν τῷ ἀτμοσφαιρικῷ ἀέρι 1:1000. Ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ περιέχων 5% φωταερίου ἐντὸς ἡμισείας ὥρας κτείνει τὸν κοιμώμενον ἄνθρωπον. Διπλῆν ἔχει τὴν ἐνέργειάν του, προκαλεῖ ἔκρηξιν καὶ ἀσφυξίαν.

Τὸ φωταέριον εἰσπνεόμενον ἐπιφέρει ἀπώλειαν αἰσθήσεων, δυσκολίαν περὶ τὴν ἀναπνοήν, σφυγμοὺς νηματοειδεῖς μετὰ τῶν λοιπῶν συμπαρομαρτούντων τῇ ἀσφυξίᾳ συμπτωμάτων καὶ θάνατον. Αἱ ἐπερχόμεναι ἀλλοιώσεις εἰσὶν ὠχρότης προσώπου, μυκτῆρες ἔμπλεοι αἰθάλης, ρόδιναι κηλῖδες ἐνιαχοῦ τοῦ σώματος, ὑπεραιμία τῶν ἀεροφόρων ὁδῶν καὶ ἐγκεφάλου, καὶ αἷμα μέλαν εἰς τὰ ἀγγεῖα καὶ τὴν καρδίαν.

Ἀσφυξία ἀπὸ ἀναθυμιάσεων βόθρων. Ἓν ἐκ τῶν κινδυνωδεστέρων ἀερίων τῶν ἀναπτυσσομένων μετ' ἄλλων ὁμοῦ, τῆς ἀμμωνίας, τοῦ ἀζώτου, τοῦ ἀνθρακούχου ὀξυγόνου, ὑπὸ τὴν ἐπιφανειακὴν στοιβάδα τῶν βόθρων, εἶναι τὸ *ὑδρόθειον*· τούτου τὰς ἀναθυμιάσεις ἐπιφέρει ἡ ἀνατάραξις τῆς ἄνω στοιβάδος τῶν βόθρων.

Καὶ τοῦ ἀερίου τούτου ὡς καὶ τοῦ φωταερίου ἡ ἐνέργεια εἶναι διπλῆ, διότι προκαλεῖ ἔκρηξιν καὶ ἀσφυξίαν· ἔργον συνέσεως ὅθεν εἶναι οἱ βόθροι νὰ ἀνεμίζωνται διὰ σωλῆνος φθάνοντος μέχρι τῆς ὀροφῆς, οἱ δὲ πρὸς κένωσιν αὐτῶν ἐργαζόμενοι νὰ ἀποσύρωσι πρῶτον τὴν ἄνω στοιβάδα, ἵνα ἐξατμισθῶσι τὰ ἐπιπλέοντα δηλητηριώδη ἀέρια, διότι ἡ εἰσπνοὴ αὐτῶν προκαλεῖ ἀπότομον ἀπώλειαν τῶν αἰσθήσεων καὶ ἐντὸς δευτερολέπτων τινῶν ἐν μέσῳ σπασμῶν καὶ συσπάσεων πίπτει ὁ ἐργάτης ὡς μᾶζα μολύβδου, θνήσκων ἐξ ἀσφυξίας, μὲ τὸ σῶμα ψυχρόν, τὸ πρόσωπον πελιδνὸν καὶ τὸ στόμα ἡμίκλειστον μετὰ ροδίζοντος ἀφροῦ. Ἡ ἔγκαιρος ἐκ τοῦ βόθρου ἀνάσυρσις τοῦ ἐργάτου μετὰ τεχνητῆς ἀναπνοῆς καὶ παροχῆς ὀξυγόνου δύναται νὰ σώσῃ αὐτόν.

Ἀσφυξία ἀπὸ ἠλεκτροπληξίας· βλ. λ. ἠλεκτροπληξία.

Ο. ΡΑΛΛΙΔΗΣ

—ἀσφυξία νεογνῶν [*Ἰατρ.*]. Ἡ κατάστασις τῆς νεκροφανείας τοῦ νεογνοῦ ἅμα τῇ γεννήσει του, ἡ προερχομένη ἐκ τῆς ἔκ τινος αἰτίου διακοπῆς ἢ διαταραχῆς τῆς ἐνδομητρίου κυκλοφορίας αὐτοῦ, ἐξ ἧς γίνεται ἡ ἐναλλαγὴ τῶν ἀερίων αὐτοῦ μετὰ τῶν τῆς μητρός, ἀποτελεῖ τὴν λεγομένην ἀσφυξίαν τῶν νεογνῶν.

Ἡ ἀσφυξία τῶν νεογνῶν καὶ ὁ ἐκ ταύτης ἐνδεχόμενος θάνατος δυνατὸν νὰ λάβῃ χώραν καὶ καθ' ἣν ὥραν εὕρηται τὸ ἔμβρυον ἐν τῇ μήτρᾳ· ἀλλὰ τὸν μεγαλύτερον κίνδυνον διατρέχει τοῦτο κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐξωθήσεως καὶ τῆς διόδου αὐτοῦ διὰ τοῦ πυελογεννητικοῦ σωλῆνος.

Διακρίνομεν δύο εἴδη ἀσφυξίας: Τὴν *ὑπεραιμικὴν* ἢ *κυανωτικήν*, καὶ τὴν *ἀναιμικήν*, τὴν καὶ *λευκὴν* λεγομένην. Ἡ *κυανωτικὴ* ἀσφυξία ὀφείλεται εἰς τὴν μακρὰν διάρκειαν τοῦ τοκετοῦ καὶ ἰδίως τῆς περιόδου τῆς ἐξωθήσεως, καθ' ἣν ἢ ἐκ προώρων ἀναπνευστικῶν κινήσεων τοῦ ἐμβρύου εἰσπνέονται ὑπ' αὐτοῦ αἷμα, βλέναι, ἐνάμνιον ὑγρὸν κλπ., ἢ ἐπέρχεται βλάβη καὶ κάκωσις τῆς κεφαλῆς, συνεπαγομένη πλημμελῆ λειτουργίαν τοῦ ἐγκεφάλου. Ἐπίσης καὶ διαμαρτία περὶ τὴν διάπλασιν τοῦ ἐμβρύου δυνατὸν νὰ συνεπαγάγῃ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἀσφυξίας. Τὴν δὲ ἀναιμικὴν ἀσφυξίαν προκαλεῖ ἡ ἀτελὴς ἢ τελεία διακοπὴ τοῦ προσκομιζομένου ἐκ τῆς κυκλοφορίας τῆς μητρὸς αἵματος πρὸς τὸ ἔμβρυον, ὀφειλομένη ἢ εἰς μεγάλην αἱμορραγίαν ἐκ προώρου ἀποκολλήσεως τοῦ πλακοῦντος, ἢ εἰς πίεσιν τοῦ πλακοῦντος ὑπὸ τοῦ ἐμβρύου συνεπείᾳ ἰσχυρῶν συσπάσεων τῆς μήτρας ἢ καὶ τέλος εἰς πίεσιν, περιελιγμόν, ἢ ἀποκοπὴν τῆς ὀμφαλίδος.

Κατὰ τὴν κυανωτικὴν ἀσφυξίαν τὸ νεογνὸν παρουσιάζει ὄψιν ἐρυθρὰν ἀποκλίνουσαν πρὸς τὸ ἰῶδες, ψυχρὰν τὴν γλῶσσαν καὶ οἰδαλέον τὸν κορμόν, ἰδίως κατὰ τὸ ἄνω μέρος· ἡ ἀναπνοὴ αὐτοῦ ἐλλείπει ἢ γίνεται κατὰ βραδέα διαστήματα ἀπότομος καὶ διακεκομμένη· οἱ μῦς ὅμως διατηροῦσι τὴν τονικότητα αὐτῶν· ἡ δὲ καρδία καὶ ἡ ὀμφαλὶς σφύζουσι κατ' ἀραιὰ διαστήματα ἀσθενῶς καὶ ἀνωμάλως. Κατὰ δὲ τὴν ἀναιμικὴν ἀσφυξίαν τὸ δέρμα τοῦ νεογνοῦ εἰς ἄκρον ὠχρὸν προσλαμβάνει ὄψιν λευκὴν ὡσεὶ κηροῦ, αἱ σάρκες εἰσὶ πλαδαραί, οἱ μῦς ἄτονοι, ἡ κεφαλὴ καὶ τὰ ἄκρα ταλαντεύονται παθητικῶς, αἱ δὲ σφύξεις τῆς ὀμφαλίδος καὶ οἱ καρδιακοὶ παλμοὶ ἀσθενέστατοι ἢ καὶ οὐδόλως αἰσθητοί, καὶ τὸ νεογνὸν διατελεῖ ἐν πλήρει ἀπνευστίᾳ. Ἡ μορφὴ αὕτη τῆς ἀσφυξίας εἶναι ἡ βαρυτέρα.

Ἡ πρόγνωσις τῆς ἀσφυξίας τοῦ νεογνοῦ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ εἴδους καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς διαρκείας αὐτῆς· ὅσον μακροτέρα ἡ διάρκεια αὐτῆς, τόσον αἱ ἐλπίδες διασώσεως ὀλιγώτεραι· οὕτω τὰ ἐν τῇ μήτρᾳ ἐπί τινας ὥρας ἐν ἡμιασφυκτικῇ καταστάσει διατηρηθέντα ἔμβρυα θνήσκουσι πρὸ τῆς ἐξόδου ἢ ἅμα τῇ γεννήσει αὐτῶν· τὰ κατὰ τὴν ἔξοδον ἐκ τῆς μήτρας καταληφθέντα ἐπὶ μακρὸν ὑπὸ ἀσφυκτικῆς καταστάσεως, παρὰ πᾶσαν ἰατρικὴν μέριμναν θνήσκουσιν ἐντὸς εἰκοσιτετραώρου. Ἀλλὰ καὶ ἐν περιπτώσει διασώσεως, τὰ ἀσφυκτικῶς γεννώμενα, κατὰ τὴν μετέπειτα ζωὴν αὐτῶν εἰσὶν ἐκτεθειμένα εἰς νόσους τῶν ἀναπνευστικῶν καὶ πεπτικῶν ὀργάνων, καὶ ἐπιρρεπῆ εἰς νευρικὰς καὶ ψυχικὰς νόσους. Οὐχ ἧττον οἱ ἄνω κανόνες τῆς θνησιμότητος καὶ νοσηρότητος τῶν ἀσφυκτικῶν νεογνῶν ἔχουσι καὶ τὰς ἐξαιρέσεις των.

Ὅταν τὰ πρὸς διάσωσιν τοῦ νεογνοῦ μέσα ἀποβῶσιν ἀποτελεσματικά, τότε κανονίζεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ ἀναπνοή, τὸ νεογνὸν κραυγάζει, τὸ δὲ δέρμα αὐτοῦ ἄρχεται γινόμενον ρόδινον· παρὰ ταῦτα ἐπίβλεψις ἡμερῶν τινων καθίσταται ἀναγκαία. Ἐπίσης ἐπὶ παρατεταμένων καὶ κοπιωδῶν τοκετῶν ἔργον φρονήσεως ὑπαγορεύει τὴν προληπτικὴν ἑτοιμασίαν θερμῶν σπαργάνων, λουτροῦ καὶ παντὸς ἐνδεδειγμένου μέσου διὰ τὴν εἰδικὴν περίπτωσιν.

Μέσα πρὸς διάσωσιν. Πρώτιστα πάντων ἐπιβάλλεται διὰ τὴν ἐλευθέραν εἴσοδον τοῦ ἀέρος ἡ ἀποκάθαρσις καὶ ἀπελευθέρωσις τῶν ἀεροφόρων ὁδῶν ἐκ τῶν ἀπομυζηθεισῶν ὑλῶν, βλενῶν κλπ., γινομένη εἴτε διὰ τοῦ δακτύλου εἰσαγομένου ἐντὸς τοῦ στόματος, εἴτε, ἐν περιπτώσει βαθυτέρας εἰσδύσεως τῶν βλενῶν, διὰ τοῦ λαρυγγικοῦ σωλῆνος, εἰσβιβαζομένου εἰς τὸν λάρυγγα πρὸς ἐκμύζησιν διὰ τοῦ στόματος, ἐκ τοῦ ἐλευθέρου ἄκρου τοῦ σωλῆνος, τῶν ἐν τῷ βάθει βλενῶν· εἶτα προκειμένου περὶ ἀναιμικῆς μορφῆς πελιδνοῦ νεογνοῦ αἰωροῦμεν αὐτὸ μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω καὶ τοὺς πόδας πρὸς τὰ ἄνω, ἀποκαθαίροντες τὰς βλένας ἐκ τοῦ στόματος διὰ τοῦ δακτύλου, καὶ ὑποβοηθοῦντες τὴν κάθοδον καὶ ἔξοδον αὐτῶν διὰ τῆς πλήξεως ἐπὶ τῆς ράχεως τοῦ νεογνοῦ διὰ τῆς παλάμης τῶν χειρῶν. Ἕπεται τέλος ἡ ἐντριβὴ τοῦ δέρματος πρὸς ἐρεθισμόν, δι' οἰνοπνεύματος, ἡ ἐμβάπτισις τοῦ νεογνοῦ ἐναλλὰξ ἐντὸς ψυχροῦ καὶ θερμοῦ ὕδατος, ἡ ἐμφύσησις ἀέρος διὰ τοῦ στόματος.

Ἐὰν μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν ξένων ὑλῶν ἐκ τῶν ἀεροφόρων ὁδῶν καὶ τὴν χρῆσιν ὅλων τῶν ἄνω μνημονευθέντων μέσων δὲν ἐπέλθῃ ἡ λειτουργία τῆς ἀναπνοῆς, τότε τίθενται εἰς ἐνέργειαν αἱ διάφοροι μέθοδοι τῆς τεχνητῆς λεγομένης ἀναπνοῆς. Ὡς πρώτην ἐκ τούτων ἀναφέρομεν τὴν μέθοδον τοῦ Sylvester, τὴν δι' ἀνυψώσεως τῶν βραχιόνων ὕπερθεν τῶν πλαγίων τῆς κεφαλῆς ἐπὶ 1—2 δευτερόλεπτα πρὸς ἐπίτευξιν τῆς εἰσπνοῆς, καὶ καταβιβάσεως εἶτα αὐτῶν κατὰ μῆκος τοῦ κορμοῦ καὶ ἰσχυρᾶς δι' αὐτῶν πιέσεως τῶν πλαγίων τοῦ θώρακος πρὸς πρόκλησιν τῆς ἐκπνοῆς, τῶν τεχνητῶν τούτων κινήσεων μεθοδι-

Digitized by Google

κῶς 20κις κατὰ λεπτὸν ἐπαναλαμβανομένων. Ὡς δευτέραν μέθοδον ἀναφέρομεν τὴν τοῦ Byrd, σκοποῦσαν τὴν δι' ὁριζοντίας θέσεως τοῦ νεογνοῦ καὶ ἐκτάσεως τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ πρὸς τὰ ὀπίσω διάνοιξιν τῆς γλωττίδος πρὸς εἰσπνοὴν ἀέρος, καὶ εἶτα τὴν διὰ κυκλοτεροῦς θέσεως τοῦ νεογνοῦ, ἐπιτυγχανομένης διὰ τῆς κάμψεως τῶν μηρῶν καὶ τῆς κεφαλῆς πρὸς τὴν κοιλίαν καὶ τὸν θώρακα, πρόκλησιν τῆς ἐκπνοῆς. Σημειοῦμεν τρίτον τὴν μέθοδον τοῦ Schultze, συνισταμένην πρῶτον εἰς τὴν αἰώρησιν τοῦ νεογνοῦ ὄπισθεν ἐκ τῶν μασχαλῶν αὐτοῦ διὰ τῶν χειρῶν τοῦ ἰατροῦ πρὸς πτῶσιν τῶν σπλάγχνων καὶ τοῦ διαφράγματος διὰ τὴν εἴσοδον τοῦ ἀέρος, καὶ τὴν εἰς δεύτερον χρόνον ἀναστροφὴν τοῦ νεογνοῦ, καθ' ἣν τὸ κατώτερον αὐτοῦ ἡμιμόριον κλίνει πρὸς τὰ πρόσω, πιέζον κοιλίαν καὶ διάφραγμα πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἐκπνοῆς. Ἐπίσης ἡ μέθοδος τοῦ Laborde, ἡ διὰ ρυθμικῆς ἕλξεως τῆς γλώσσης πρὸς ἐρεθισμὸν τῶν νεύρων αὐτῆς, προκαλεῖ ἀνακλαστικῶς τὴν ἀναπνοήν.

Πλὴν τῶν ἄνω, κατὰ τῆς ἀσφυξίας τῶν νεογνῶν συνιστῶνται ἡ εἰσαγωγὴ ὀροῦ φυσιολογικοῦ ἐντὸς τῆς ὀμφαλικῆς φλεβὸς ὑπὸ τοῦ Schücking, αἱ ἁπλαῖ ἐνέσεις καφουρούχου ἐλαίου ὑπὸ τοῦ Knapp, καὶ ἡ ἐκ 0,003 χλσγρ. ὑποδερμικὴ ἢ ἐνδομυϊκὴ ἔνεσις τῆς λοβελίνης ὑπὸ τοῦ Eckstein καὶ Rominger, ὡς διεγερτικὸν μέσον τοῦ ἀναπνευστικοῦ κέντρου. Ο. ΡΑΛΛΙΔΗΣ

— **ἀσφυξία ῥιζῶν** καὶ ***σπερμάτων*** *[Φυτοπαθολ.]*. Ὅταν τὸ ἔδαφος ἐμποτισθῇ μὲ ὑπερβολικὴν ποσότητα ὕδατος τὰ ἐν αὐτῷ κενὰ πληροῦνται ὑγροῦ καὶ οὕτω ἐκδιωκομένου ἐν μέρει ἢ ἐν ὅλῳ τοῦ ἐν τῷ ἐδάφει ἀέρος ἡ ἀναπνοὴ τῶν ῥιζῶν δυσχεραίνεται. Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς ἐκδηλοῦται ἀσφυξία εἰς τὰς ῥίζας τῶν φυτῶν, χαρακτηριζομένη δι' ἐλαττώσεως τῶν ἐτησίως ἐκφυομένων βλαστῶν, τῆς ἀποχρώσεως καὶ προώρου πτώσεως τῶν φύλλων καί, ἰδίᾳ, τῆς σήψεως τῶν ὑπογείων ὀργάνων των καί, τέλος, καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου τοῦ φυτοῦ. Ἐδάφη μὴ ἀποστραγγιζόμενα καλῶς ἢ μὲ ὑπέδαφος ἀδιαπέραστον καὶ συνεπῶς συγκρατοῦντα διαρκῆ ὑγρασίαν περὶ τὰς ῥίζας διευκολύνουν πολὺ τὴν ἐμφάνισιν τῶν φαινομένων αὐτῶν καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὰ ἀδιαπέραστα ἀργιλλώδη ἐδάφη καὶ κατὰ τὰ βροχερὰ ἔτη παρατηροῦνται συχνότερον φαινόμενα ἀσφυξίας ῥιζῶν. Τὸ μόνον εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας δυνάμενον νὰ ἐφαρμοσθῇ μέτρον εἶναι ὁ ἀερισμὸς τοῦ ἐδάφους δι' ἀποστραγγιστικῶν ἔργων ἢ δι' ἀνοίγματος καθ' ὡρισμένας ἀποστάσεις καταλλήλων χανδάκων. Τὸ αὐτὸ φαινόμενον παρατηρεῖται ὅταν ἡ ῥίζα ἑνὸς φυτοῦ εὑρεθῇ ἐντὸς ἀερίου ἀκαταλλήλου διὰ τὴν ἀναπνοήν της, π. χ. ἀζώτου, ὑδρογόνου, ἀνθρακικοῦ ὀξέος κλπ.

Ἐὰν ἡ ῥίζα περιέχῃ *γλυκόζην*, ὡς συμβαίνει συνήθως, σχηματίζεται *αἰθυλικὸν πνεῦμα (οἰνόπνευμα)*, εἰς τὸ ὁποῖον ὀφείλεται ὁ θάνατος τοῦ φυτοῦ, δηλαδὴ λαμβάνει χώραν ζύμωσις καὶ ἄνευ παρουσίας σακχαρομυκήτων ἢ ἄλλων ὀργανισμῶν ἱκανῶν νὰ προκαλέσουν τὴν οἰνοπνευματικὴν ζύμωσιν. Ἡ ἀποσύνθεσις αὕτη ἐκτείνεται ἀπὸ τὴν κυρίως ῥίζαν πρὸς τὰς δευτερευούσας, δηλαδὴ προοδεύει κατ' ἀντίστροφον φορὰν τῆς ὑπὸ μυκήτων προκαλουμένης σήψεως.

Τὰ δένδρα τῶν δενδροστοιχιῶν τῶν πόλεων, λόγῳ τῆς πιέσεως τοῦ περὶ αὐτὰ ἐδάφους, ἥτις παρακωλύει τὸν ἀερισμόν του, ὑποφέρουν συχνὰ ἀπὸ ἀσφυξίαν, τῆς ὁποίας ἐνίοτε ἐπαυξάνουν τὰ ἀποτελέσματα οἱ ἐν τῷ ἐδάφει σωλῆνες διοχετεύσεως φωταερίου, ἂν δὲν εἶναι καλῶς συνηρμοσμένοι.

Ἀσφυξία ἐπίσης δύναται νὰ προκληθῇ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ μετρίως ὑγρὰ καὶ ἀρκούντως στραγγερὰ ἐδάφη ἀπὸ ὑπὲρ τὸ δέον βαθεῖαν φύτευσιν ἢ κακὴν καλλιέργειαν τοῦ ἐδάφους, καθιστῶσαν ἀβέβαιον τὸν ἀερισμὸν αὐτοῦ. Ἀλλὰ εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς ἡ ἐπιδεκτικότης τῶν διαφόρων φυτῶν ποικίλλει. Οὕτω δένδρα τινὰ προσαρμόζονται εἰς τὴν διαρκῆ ὑγρασίαν διὰ παραγωγῆς, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν κανονικῶν ῥιζιδίων, ὑδροβίων τοιούτων. Εἶναι π. χ. λίαν εὐαίσθητοι εἰς τὴν ἀσφυξίαν αἱ ῥίζαι τῆς *ἐλάτης*, τῆς *πεύκης*, τῆς ὀξυᾶς, τῆς *ἐρυθροελάτης*, μᾶλλον ἀντέχουσαι αἱ τῆς *μελίας*, τῆς *κλήθρας*, τῆς *δρυός*, ἀντέχουσαι αἱ τῆς *ἰτέας*, τῆς *λεύκης*, τῆς *βετούλης*, τῆς *πτελέας*, *πεύκης* τῆς τοῦ *Weymouth* (Pinus strobus).

Καὶ τὰ πολὺ βαθέως φυτευόμενα σπέρματα σήπονται ἐνίοτε διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους. Ὁ βαθμὸς τῆς ἀντοχῆς τῶν σπερμάτων εἰς τὴν ἀσφυξίαν εἶναι διάφορος ἀναλόγως τοῦ εἴδους εἰς τὸ ὁποῖον ταῦτα ἀνήκουν. Ὁ Mazé ἀπέδειξεν, ὅτι καὶ εἰς τὰ σπέρματα σχηματίζεται λόγῳ ἀσφυξίας αἰθυλικὸν πνεῦμα ὡς καὶ ἐνίοτε ἀλδεΰδη, ἥτις προέρχεται ἀπὸ τὴν μετατροπὴν τοῦ οἰνοπνεύματος.

Π. Γ. ΚΟΥΤΣΟΜΗΤΟΠΟΥΛΟΣ

ἀσφυξιογόνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ προκαλῶν ἀσφυξίαν.

— **ἀσφυξιογόνον *(ἀέριον)*·** βλ. *ἀέρια (πολεμικά)*.

ἀσφυρηλάτητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ σφυρηλατημένος, ὁ μὴ διὰ τῆς σφύρας ἀπειργασμένος.

ἀσφύρικτος, —*η*, —*ο*· δημοτ., ὁ ἀσύρικτος (βλ. λ.).

Ἀσχὰ *[Βιβλ.]*. Οὕτως ἀποδίδεται ἐν τῇ ἑλλ. μεταφράσει τῆς Π. Διαθήκης τῶν Ο' τὸ ἑβραϊκὸν ὄνομα *Ἀξά*, ὡς ὠνομάζετο ἡ θυγάτηρ τοῦ Χάλεβ, τοῦ συντρόφου Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, ἣν ἔλαβεν ὡς σύζυγον ὁ Γοθονιὴλ ἐπὶ τῇ ἐκπορθήσει τῆς πόλεως Καριὰθ - Σέφερ (Ἰησ. Ναυῆ ιε' 16 ἑξ. καὶ Κριτ. α' 12 ἑξ.). Π. Ι. Μ.

ἀσχάλλω· λυποῦμαι, δυσανασχετῶ, πειράζομαι.

Ἀσχαμπὰτ *[Γεωγρ.]*· βλ. **Ἀσκαμπάτ.**

Ἀσχανὰζ *[Βιβλ.]*. Υἱὸς τοῦ Γαμὲρ καὶ ἀπόγονος τοῦ Ἰάφεθ (Γένεσ. ι' 3), ἄρα κατὰ τὴν Γραφὴν γενάρχης λαοῦ τινος τῆς *ἰαπετικῆς* φυλῆς. Τίς ὅμως ὁ λαὸς οὗτος δὲν δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ τις σήμερον μετὰ βεβαιότητος. Κατὰ μὲν τὰ Ταλ*μούδ*, τότε ἱεροσολυμιτικὸν καὶ τὸ βαβυλωνιακόν, ὡς καὶ τὰ Ταργκούμ, *Ἀσχανὰζ*=Ἀσία. Κατὰ δὲ τὸν Ἰώσηπον (Ἰουδ. Ἀρχαιολογ. Α' στ' 1) ὁ Ἀσχανὰζ ὑπῆρξε πατὴρ τῶν *Ἀσχαναζέων*, οἵτινες κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Ρηγῖνες*, ὑφ' οὓς ἄγνωστον σήμερον τίς λαὸς νοεῖται. Κατὰ δὲ τοὺς Ἰουδαίους λογίους τοῦ μεσαίωνος ἀπόγονοι τοῦ Ἀσχανὰζ εἶναι οἱ *Γερμανοί*. Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ μέχρι σήμερον ἔτι οἱ Γερμανοεβραῖοι ἀποκαλοῦσιν ἑαυτοὺς ἐνίοτε *Ἀσκεναζί*. Πολλὰς πιθανότητας ἔχει ὑπὲρ ἑαυτῆς ἡ γνώμη πολλῶν νεωτέρων κριτικῶν, καθ' ἣν συμφώνως καὶ πρὸς τὴν ταλμουδικὴν παράδοσιν τὸ Ἀσχανὰζ ἀναζητητέον ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ δὴ ἐν τῇ Βιθυνίᾳ, ἔνθα περιοχή τις ἔφερε τὸ πάλαι τὸ ὄνομα *Ἀσκανία* καὶ κατῳκεῖτο ὑπὸ Φρυγῶν καὶ Μυσῶν (*Ὁμήρ.* Ἰλιὰς Β, 862, *Στράβων* ΙΒ' 564, *Πλινίου* Φυσ. Ἱστορ. V 40 κλπ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. ***Lenormant***, Origines de l'histoire Β' σ. 393 ἑξ. ***Vigouroux***, Diction. de la Bible ἐν λ. *Ascenez*. Π.Ι.Μ.

ἀσχαρίτης ἢ ***ἀσσαρίτης*** (Ascharit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εὑρέθη ὑπὸ μορφὴν λευκῶν κονδύλων εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ὀρυκτοῦ *καινίτου* (βλ. λ.) τῶν κοιτασμάτων καλιούχων ἁλάτων. Εἶναι ἔνυδρον βορικὸν μαγνήσιον τοῦ χημικοῦ μοριακοῦ τύπου $3\ Mg_2B_2O_5 \cdot 2\ H_2O$. Παρουσιάζεται εἰς τὸ Aschersleben τῆς βορειοανατολικῆς Γερμανίας. Γ. Κ. Γ.

ἀσχαφφίτης (Aschaffit) *[Πετρογρ.]*. Οὕτως ὠνόμασεν ὁ γεωλόγος Gümbel (τῷ 1865) παραλλαγήν τινα τοῦ πετρώματος *κερσαντίτου*. Εἶναι πηγματικὸς κερσαντίτης, πλούσιος εἰς ἐγκλείσματα ὀρθοκλάστου, χαλαζίου (συχνὰ ἐπίσης καὶ γρανίτου). Ὡς κύρια ὀρυκτὰ περιέχει βιοτίτην καὶ πλαγιόκλαστον. Εὑρίσκεται εἰς τὸ Aschaffenburg (Stengerts). Γ. Κ. Γ.

ἀσχεδίαστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ σχεδιασθείς, ὁ ἄνευ σχεδίου, ἀμελέτητος, ἀπροσχεδίαστος.— Ἐπίρρ. ***ἀσχεδιάστως***.

Ἄσχειον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀχαΐας. Οἱ κάτοικοι *Ἀσχειεῖς (Στέφ. Βυζάντ.)*. Α. Δ.

ἀσχέτιστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ συσχετισθεὶς πρός τι· || ὁ μὴ συνάψας σχέσεις πρός τινα.

ἄσχετος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ ἔχων σχέσιν τινὰ ἢ ἀναφορὰν πρός τι, ὁ μὴ σχετικός, ξένος, ἀλλότριος. — Ἐπίρρ. ***ἀσχέτως*** (δημοτ. ***ἄσχετα***), ἄνευ σχέσεως ἢ ἀναφορᾶς, ἀνεξαρτήτως.

ἄσχημα· ἐπίρρ., βλ. **ἄσχημος.**

ἀσχημάδα (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἄσχημος, ἀσχημιά.

ἀσχημαίνω· ἀόρ. *ἀσχήμηνα* (ἢ *ἀσχημένω*, ἀόρ. *ἀσχήμεινα*)· γίνομαι ἄσχημος, χάνω τὴν ὡραιότητά μου.

ἀσχημάνθρωπος (ὁ)· ἄσχημος, δυσειδὴς ἀνήρ, ἄλλως ***ἀσχημάνδρας***· θηλ. ***ἀσχημογυναῖκα***· ἀντίθ. *εὐμορφάνθρωπος*—*εὐμορφογυναῖκα*.

ἀσχηματία (ἡ) (ἐκ τοῦ *α* καὶ *σχῆμα*) *[Ἰατρ.]*. Οὕτω καθορίζεται νευρική τις διαταραχὴ καθ' ἣν ἔνια τμήματα τῆς ἀτομικῆς ἡμῶν ὑποστάσεως παύονται ὑφιστάμενα ἐν τῇ ἐννοίᾳ τὴν ὁποίαν ἔχομεν περὶ τοῦ ἡμετέρου σώματος. Συνώνυμον τούτου εἶναι ἡ *κιναισθησιοπάθεια*. Ὁ ὅρος οὗτος ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Bonnier τῷ 1905. Μ. Ν. Κ.

ἀσχημάτιστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ ἔχων ἢ μὴ λαβὼν εἰσέτι σχῆμα, ὁ μὴ ἐμφανίζων τὸ κανονικὸν αὐτοῦ σχῆμα, ἄμορφος.— Ἐπίρρ. ***ἀσχηματίστως***.

— **ἀσχημάτιστος** *λόγος* *Ρητορ.]*· ὁ ἄνευ σχημάτων ῥητορικῶν, εὐθύς, εἰλικρινής, ἀπέριττος (βλ. λ. **ἀνοικονόμητον**).

ἀσχημία (ἡ) καὶ ***ἀσχημιά***· τὸ νὰ εἶναί τις ἄσχημος, δυσειδής, δυσμορφία, ἔλλειψις κάλλους· || πρᾶξις ἢ συμπεριφορὰ ἀπρεπής, ἀνάρμοστος.

Ἀσχημία *[Ἀστρονομ.]*. Ὄνομα δοθὲν ἐν ἀρχῇ εἰς ἀστέρα πρώτου μεγέθους ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ Μικροῦ Κυνός, ὅστις εἶναι σήμερον γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Προκύων (βλ. λ.). ΑΝ. Δ.

ἀσχημίζω· κάμνω τι ἄσχημον, καθιστῶ τι δύσμορφον, δυσειδές· || ἀμεταβ., γίνομαι ἄσχημος, χάνω τὴν εὐμορφίαν μου: «ἀσχήμισε ἀπὸ τὴν ἀρρώστια» καὶ μεταβ. «τὸν ἀσχήμισε ἡ ἀρρώστια».

ἀσχήμισμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἀσχημίζω, χάλασμα.

ἄσχημ(ο)—· ὡς πρῶτον συνθετικὸν προσδιορίζει ἐπιρρηματικῶς τὸ δεύτερον συνθετικὸν ὅταν τοῦτο ἔχῃ τύπον παθ. μετοχῆς, ἐπιθετικῶς δὲ ὅταν ἔχῃ τύπον οὐσιαστικοῦ: ἀσχημοκαμωμένος, ἀσχημοφτειασμένος, ἀσχημοντυμένος κτλ. ἀσχημόσπιτο, ἀσχημόπαιδο, ἀσχημόλογα κ. τ. λ.

ἀσχημογυναῖκα (ἡ)· βλ. **ἀσχημάνθρωπος.**

ἀσχημομούρης (ὁ), θηλ. ***ἀσχημομούρα***· ὁ ἔχων ἄσχημη μούρη, πρόσωπον δυσειδές, δύσμορφος, ἄσχημος· ἄλλως *ἀσχημομούτσουνος*.

Ἀσχημονήσι *[Γεωγρ.]*· ἕτερον ὄνομα τῆς νήσου Ἀντιτήλου (βλ. λ.).

ἀσχημονῶ (*—έω*)· ὁμιλῶ ἢ ἐνεργῶ κατὰ τρόπον ἀποδοκιμαζόμενον ὑπὸ τῶν σωφρονούντων, φέρομαι ἀκόσμως, ἀπρεπῶς, ἀναιδεύομαι, ἀσεβῶ.

ἄσχημος (ὁ, ἡ) καὶ *—η*, *—ον* (τό)· καὶ ***ἄσκημος***· ὁ μὴ ἔχων τὸ προσῆκον σχῆμα, ἄμορφος, δύσμορφος, δυσειδής· ἀντίθ. *εὔμορφος*· || κακός, ἀποτρόπαιος, ἀποδοκιμαστέος: «ἄσχημα λόγια», «ἄσχημη συμπεριφορά».—Ἐπίρρ. ***ἄσχημα***, κακῶς, δυσαρέστως: «ὁ ἄρρωστος εἶναι ἄσχημα», εἰς δυσάρεστον ἢ ἐπικίνδυνον κατάστασιν.

ἀσχημοσύνη (ἡ)· ἀσχημία, πρᾶξις ἢ λόγος ἀπρεπής, ἀνάρμοστος.

ἀσχημούλης (ὁ), θηλ. *ἀσχημούλα*· μαλακωτέρα ἐκφορὰ τοῦ *ἄσχημος*: «ἦτο λίγο ἀσχημούλα»· ἀντίθ. *εὐμορφούλης*, *—α*.

ἀσχιδὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ μὴ ἐσχισμένος, ἄσχιστος.

ἄσχιον τὸ *[Βοτ.]*. Οὕτω καλεῖ ὁ Θεόφραστος τὸ φυτὸν *ὕδνον* (Tuber). Δ. Ν. Π.

Ἄσχιος ***ὑποβαθμὶς*** (Asschien) *[Γεωλογ.]*. Οὕτω ὀνομάζεται ἐν Βελγίῳ ὑποβαθμὶς στρωμάτων (ἄμμοι καὶ γλαυκονιτικοὶ ἄργιλοι φέρουσαι τὸ ἀπολιθωμένον πρωτόζῳον τρηματόκογχον Operculina Orbignyana) ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὴν *λούδιον* βαθμῖδα τῆς ἠωκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

ἄσχιστος (ὁ, ἡ) καὶ *—η*, *—ον* (τό)· ὁ μὴ ἐσχισμένος, ὁ μὴ διὰ σχισμάτων τεμαχισμένος: «ἄσχιστα ξύλα».

ἀσχόλαστος (ὁ, ἡ) καὶ *—η*, *—ον* (τό)· ὁ μὴ σχολάσας, ὁ μὴ περατώσας τὴν ἡμερησίαν ἐργασίαν του.

ἀσχόλημα (τό)· τὸ εἰς ὅ τις ἀσχολεῖται.

ἀσχολία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἄσχολος, ἐνασχόλησις, ἐργασία· || τὸ εἰς ὅ τις ἀσχολεῖται, *ἀσχόλημα*.

ἀσχολίαστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἄνευ σχολίων, ὁ ἄνευ ἀκριβεστέρας ἢ λεπτομερεστέρας ἑρμηνείας: «ἀσχολίαστος συγγραφεύς»· || μεταφ. ὁ μὴ βαθύτερον ἀνερευνηθεὶς ἢ ἐπικριθείς: «τὸ γεγονὸς παρῆλθεν ἀσχολίαστον».—Ἐπίρρ. ***ἀσχολιάστως***.

Ἀσχόλιος. Ἐπίσκοπος Θεσσαλονίκης κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Δ' αἰῶνος. Κατήγετο ἐκ Καισαρείας (*Migne* Ἑ. Π. 32, 637) καὶ ἐβάπτισε τὸν αὐτοκράτορα Θεοδόσιον τὸν Α' ἐν Θεσσαλονίκῃ (*Σωκράτους* Ἐκκλ. Ἱστ. 5, 7, ἐν *Migne* Ἑ.Π. 67, 573 καὶ *Σωζομένου* Ἐκκλ. ἱστ. 7, 4, αὐτ. σ. 1424). Εὑρίσκετο ἐν ἀλληλογραφίᾳ μετὰ τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ὅστις γράφων πρὸς αὐτὸν τὸν ἀποκαλεῖ φωστῆρα τῆς Ἐκκλησίας καὶ μεγάλως τὸν ἐπαινεῖ (ἐπιστ. 144 καὶ 164 ἐν *Migne* Ἑ. Π. 32, 609 καὶ 633 κ. ἑ.), συγχρόνως δὲ οἰκτείρει τὴν σύγχρονον κατάστασιν τῆς Ἐκκλησίας: «Τότε μὲν Χριστιανοὶ πρὸς ἀλλήλους εἰρήνην ἤγομεν· εἰρήνην ἐκείνην, ἣν ὁ Κύριος ἡμῖν κατέλιπεν, ἧς νῦν οὐδ' ἴχνος ἡμῖν λοιπὸν ὑπολέλειπται· οὕτως ἀπηνῶς ἀπ' ἀλλήλων ἀπεδιώξαμεν...Τὰ δὲ ἡμέτερα οἷα; ἀπέψυκται ἡ ἀγάπη, πορθεῖται ἡ τῶν πατέρων διδασκαλία, ναυάγια περὶ τὴν πίστιν πυκνά, σιγᾷ τῶν εὐσεβούντων τὰ στόματα...». (ἐπιστ. 164 ἑ. ἀ.). Δ. Σ. Μ.

ἄσχολος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ ἔχων σχολήν, ὁ μὴ εὐκαιρῶν, ὁ ἀσχολούμενος περί τι.

ἀσχολοῦμαι (*—έομαι*)· εἶμαι ἄσχολος περί τι, καταγίνομαι εἴς τι, ἔχω ὡς ἐνασχόλησιν· «ἀσχολοῦμαι εἰς τὴν ἱστορίαν,—εἰς τὴν ἀστρονομίαν κ.τ.τ.».

Ἀσχοῦφτα (Aschufta). Ἰνδὸς ποιητὴς καὶ ἰα-

Digitized by Google

τρός, ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Εἰς τὰ ποιήματά του διεκτραγῳδεῖ τὰς πικρίας τῆς ζωῆς Α. Δ.

ἄσχυ. Παχύ, εὔοσμον καὶ μέλαν ὑγρόν, ἐξαγόμενον κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου (4,23) διὰ στραγγισμοῦ τῶν καρπῶν δένδρου τινὸς τῶν Σκυθῶν, *ποντικοῦ* ὑπ' αὐτοῦ καλουμένου, ἴσου περίπου κατὰ τὸ μέγεθος πρὸς τὴν συκῆν. Τὸ ὑγρὸν τοῦτο ἐχρησιμοποιεῖτο ὑπὸ τῶν Σκυθῶν ὡς τροφή, τρωγόμενον εἴτε ὠμὸν εἴτε ἀναμεμειγμένον μετὰ γάλακτος. Ἐκ τοῦ πάχους του κατεσκευάζοντο καὶ πλακοῦντες. Θ. Π.

Ἀσώματα (καὶ *Ἀνασώματα*) *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Ραχιᾶς* (τέως Ράχωβας) τῆς ἐπαρχίας Βερροίας. Κάτ. 78.

ἀσώματος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ ἔχων σῶμα, ὁ ἄϋλος· «ἡ ψυχὴ εἶναι ἀσώματος», «ἀσώματοι δυνάμεις», οἱ ἄγγελοι.

—ἀσώματοι (οἱ)· βλ. **ἄγγελοι.**

—ἀσώματον *πρᾶγμα,—δικαίωμα* κλπ. *[Νομ.]*· βλ. **πρᾶγμα, δικαίωμα** κλπ.

Ἀσώματος καὶ ***Ἀσώματοι*** (ὑπὸ τῶν λογιωτέρων). Ἡ ἱερὰ μονὴ τῆς ἐπαρχίας Ἀμαρίου, τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῶν Ταξιαρχῶν. Κεῖται ἐν τῷ κέντρῳ κοιλάδος, ἐξ αὐτῆς ὀνομαζομένης Ἀσωμαθιανὸς Κάμπος. Ἡ κοιλὰς εἶναι κατάφυτος, καταρδεύεται δὲ ὑπὸ ἀφθόνων ὑδάτων. Ἡ μονὴ τῶν Ἀσωμάτων, ἐκτισμένη ἐν εἴδει φρουρίου μὲ περίβολον σχηματίζοντα ἐπίμηκες τετράπλευρον παραλληλόγραμμον, κοσμεῖται μὲ τὰ πέριξ διώροφα κατὰ τὸ πλεῖστον κελλία τῶν μοναχῶν, τὸ *Ἡγουμενεῖον*, τὴν *Τράπεζαν* καὶ τὸν *Ξενῶνα*. Ἐκτὸς δὲ τοῦ περιβόλου εἶναι ἐκτισμένα δευτερευούσης χρείας οἰκήματα, σταῦλοι, ἀποθῆκαι καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἐν τῷ κέντρῳ αὐλῆς ὑψοῦται ὁ φερώνυμος τῆς μονῆς ναός, ἐν σχεδίῳ τὸ πρῶτον ἁπλῆς βασιλικῆς, τελευταῖον δὲ μεταρρυθμισθεὶς ἐπὶ τῆς ἡγουμενίας *Ἀγαθαγγέλου Λαγγβάρδου* κατὰ βυζαντινὸν σταυροειδὲς σχῆμα.

Τὸ μετόχιον *Ἁγία Παρασκευὴ* μὲ ὁμώνυμον ναΐσκον βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, ἀνακαινισθέντα ἐπὶ τῆς ἡγουμενίας Ἱεροθέου Τρουλλίνου, ἀνῆκεν εἰς Τούρ-

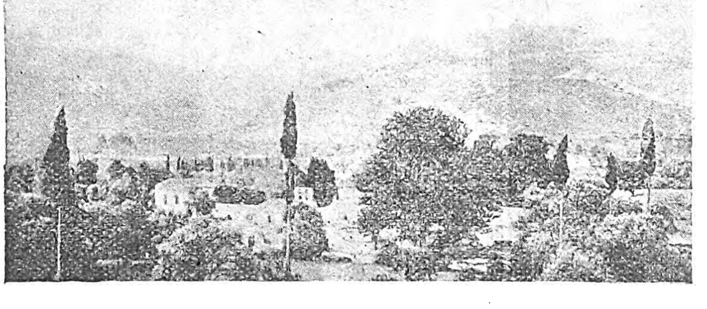

Ἡ Μονὴ Ἀσωμάτων τοῦ Ἀμαρίου (Κρήτης).

κους ἐκ τοῦ ἐγγὺς χωρίου Γέννας, ἀλλ' ὁ καθ' αὐτὸ ἰδιοκτήτης Κτιστάκις, ἔχων τὸ ἱερατικὸν ἀξίωμα τοῦ Μουφτῆ, ἐπώλησε τοῦτο τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ τῆς Κρήτης Ἀνθοπούλου εἰς τὴν μονήν. Ἐν τῷ ναῷ τοῦ μετοχίου ὑπάρχει ὁ τάφος τῶν *Χορτάτσων, Γεωργίου* καὶ *Θεοδώρου*, οἵτινες ὑπῆρξαν ἀρχηγοὶ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1273 κατὰ τῶν Ἐνετῶν. Σῴζεται δὲ καὶ ἐξαίρετος βυζαντινὴ ζωγραφία τῶν Χορτάτσων, διδόντων πρὸς ἀλλήλους τὰς χεῖρας ὡς ἐπὶ ὁρκωμοσίᾳ πρὸ τοῦ νέου αὐτῶν ἀγῶνος.

Πρὸς Ν. καὶ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς μονῆς εἶναι καὶ ἄλλο ἱστορικὸν μετόχι, ἡ *Πετράδια*. Τρεῖς ἀρχαῖαι εἰκόνες σῴζονται ἐν αὐτῷ· μία μικρὰ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς καὶ δύο ἄλλαι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Ἡ Πετράδια πολλάκις ἐχρησίμευε κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις ὡς καταφύγιον εἰς τοὺς μαχομένους κατὰ τῆς τυραννίας, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς συνελεύσεις ἐπαρχιακάς.

Μὴ σῳζομένου ἀρχαίου ἱστορικοῦ κώδικος περὶ τῆς ἱδρύσεως τῆς μονῆς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ διὰ μέσου τῶν αἰώνων διαδραματισθέντων, δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἐπακριβῶς σχετικὰς γνώσεις. Ὡς ἀναφέρει εἰς τὰ Ἱστορικὰ Σημειώματα αὐτοῦ ὁ *Γ. Ἀνδρεδάκις* (σελ. 34 ἑξ.) δύο παλαιοὶ κώδικες καὶ εἷς νεώτερος τῆς μονῆς μετενεχθέντες τῷ 1897 εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Ρεθύμνης ἀπωλέσθησαν. Θὰ ἀρκεσθῶμεν λοιπὸν εἰς τὴν παράδοσιν καὶ τὸν σῳζόμενον νεώτερον κώδικα, οὗτινος αἱ σημειούμεναι εἰδήσεις δὲν ἀναφέρονται εἰς χρόνον παλαιότερον τοῦ 1682.

Ἡ παράδοσις λέγει ὅτι ἡ μονὴ ἐκτίσθη ὑπό τινος βασιλίσσης τοῦ Βυζαντίου, ἴσως κατὰ τὸν Ι' ἢ ΙΑ' αἰῶνα ἢ καὶ πρότερον. Πάντως εἶναι γνωστὸν ὅτι κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Χορτάτσων Γεωργίου καὶ Θεοδώρου (1273) συνῆλθον οἱ ἐπαναστάται εἰς τὴν μονὴν Ἀσωμάτων. Ὁ δὲ ναός, ὁ τὸ πρῶτον κτισθείς, μὴ ὑπομείνας ὅμως τὴν πάροδον τῶν αἰώνων, ἦτο οὐχὶ εἰς τὸ σχῆμα βασιλικῆς, ὁποῖος ἦτο ὁ μέχρι πρὸ μικροῦ σῳζόμενος, ἀλλὰ μὲ τροῦλλον καὶ σταυροσχήμους ἐξοχάς, ὡς ἔδειξαν τὰ ἀνακαλυφθέντα θεμέλια κατὰ τὴν κτίσιν τῶν δύο πτερύγων, καθ' ἣν στερεώταται βάσεις ὑπὸ τὴν γῆν ἐνεφανίσθησαν.

Ἑτέρα παράδοσις ἀναφέρει, ὅτι ἡ σημερινὴ μονὴ προῆλθεν ἐκ τῆς μονῆς Καλόειδαινας, τῆς ὁποίας ἦτο μετόχι. Οἱοσδήποτε ἐν τούτοις καὶ ἂν εἶναι ὁ χρόνος τῆς πρώτης ἱδρύσεως ἢ τῆς ἀνακαινίσεως τῆς μονῆς, αὕτη κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος (1776) ἦτο ἐν ἀκμῇ, ἂν κρίνωμεν ἐξ ὅσων γράφει ὁ Γαλάτης περιηγητὴς Σαβαρῆς εἰς τὰς ἐπιστολάς του. Ὁ σῳζόμενος κῶδιξ ἐν τῇ πρώτῃ σελίδι ἀναγράφει: «Τὸ ἱερὸν τοῦτο Μοναστήριον ἐκτίσθη, ὅτε οἱ Ἑνετοὶ ἐξουσίαζον τὴν Κρήτην. Ἀλλ' ὁ χρόνος δὲν διέσωσε τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχαίου κτίτορος, διότι ὅτε οἱ Τοῦρκοι ἐξουσίασαν τὸν τόπον, κατέστρεψαν τὸ ἱερὸν τοῦτο καταγώγιον». Τὸ 1682 ἤρχισεν ἐκ νέου ἡ συγκρότησις τῆς μονῆς. Διαρκούσης τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἡ μονὴ θὰ ἦτο ἔρημος. Σύνηθες ἄλλως ἦτο κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις νὰ μεταβαίνωσιν οἱ μοναχοὶ εἰς τὰ χωρία τῆς καταγωγῆς των καὶ νὰ στρατεύωνται ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ συγχωριανοῦ ὁπλαρχηγοῦ, ἐὰν δὲν ἦσαν οἱ ἴδιοι ὁπλαρχηγοί.

Ἡ μονὴ τῶν Ἀσωμάτων ἀπὸ τῆς Ἐνετοκρατίας καὶ ἑξῆς εἰς πᾶσαν ἐθνικῆς σημασίας ὑπόθεσιν ἐχρησίμευσε καὶ χρησιμεύει ὡς συνεκτικὸν κέντρον τῆς ἐπαρχίας Ἀμαρίου. Περισσότερον ὅμως κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 καὶ μετ' αὐτήν. Ὁ Πᾶνος Κορωναῖος συχνότατα διέμενεν ἐν τῇ μονῇ τῷ 1866. Τῇ 2 Ἰουλίου τοῦ 1868 ὑπεγράφη ἐν αὐτῇ ἀναφορὰ πρὸς τὴν βασίλισσαν τῆς Ἀγγλίας Βικτωρίαν, δι' ἧς ἐζητεῖτο ἡ μεσολάβησις τῆς Ἀγγλίας πρὸς πλήρωσιν τῶν ἐθνικῶν πόθων (*Μενδελσῶνος*, «Οἱ περὶ ἐλευθερίας ἀγῶνες τῆς Κρήτης», σελ. 80). Καὶ εἰρηνικαὶ διαμαρτυρίαι, ἐξέτασις τοπικῶν ἢ γενικωτέρων συμφερόντων, ἐκλογαὶ αὐθόρμητοι λαϊκῶν ἀντιπροσώπων, καταρτισμὸς ἐπαρχιακῶν ἐπιτροπῶν καὶ τὰ τοιαῦτα πάντοτε ἐνηργοῦντο διὰ συνόδων ἐν Ἀσωμάτοις. Τῷ 1889, 1894, 1905, 1906 ἐνταῦθα συνήχθησαν οἱ Ἀμαριῶται καὶ προέβησαν εἰς ἀναλόγους δι' ἑκάστην ἐποχὴν ἐνεργείας. Ἐνταῦθα ἐπίσης ἀπεφασίσθη νὰ ἱδρυθῇ καὶ τὸ μνημεῖον, τὸ ὁποῖον θὰ ἀπαθανατίσῃ τοὺς ἐξ Ἀμαρίου προσενεχθέντας θύματα εἰς τὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγῶνα.

Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΙΣ

–Ἀσώματος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Θρᾴκῃ ἐπαρχίας Κομοτηνῆς τοῦ νομοῦ Ροδόπης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται παρὰ τὰς ὑπωρείας τῆς Ροδόπης, ἐγγὺς τῶν βουνῶν *Καρλὴκ* καὶ *Γενῆ-Κιόϊ*. Κάτ. 650. Εἰς τὴν κοινότητα ἀριθμοῦσαν ἐν συνόλῳ 2649 κατοίκους ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Ρίζωμα* (κάτ. 125), *Θάμνα* (κάτοικοι 350), *Ἁγίασμα* (κάτοικοι 300), *Δύμη* (κάτοικοι 420), *Σύμβολα* (κάτοικοι 296), *Γενετὴ* (κάτ. 208) καὶ *Φαλεὰ* (κάτ. 300). Ὁ Ἀσώματος διαιρεῖται εἰς δύο συνοικίας· ἡ μὲν κεῖται εἰς ὑψηλότερον σημεῖον καὶ διακρίνεται διὰ τὸ ὑγιεινὸν τοῦ κλίματός της, ἡ δὲ εἰς χαμηλότερον παρὰ βαλτώδη ἔκτασιν καὶ ἐμφανίζει νοσηρότητά τινα, κατὰ τοὺς θερινοὺς ἰδίως μῆνας. Τὸ χωρίον εἶναι τόπος θερινῆς διαμονῆς τῶν Κομοτηναίων, ἐνταῦθα δ' ἐπὶ τρίμηνον μετασταθμεύει καὶ τὸ 29ον Σύνταγμα πεζικοῦ πρὸς ἐκτέλεσιν ἀσκήσεων. Οἱ κάτοικοι ὑδρεύονται ἐκ φρεατίων ὑδάτων.

Ὁ Ἀσώματος μετὰ τῆς Κομοτηνῆς, βορείως τῆς ὁποίας κεῖται, συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ, εὑρισκομένης ὑπὸ κατασκευὴν ἁμαξιτῆς τοιαύτης (6 χλμτρ.). Πλησίον αὐτοῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν 15' τῆς ὥρας διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Θεσσαλονίκης — Ἀλεξανδρουπόλεως. Τὸ χωρίον πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπουλάτ-Κιόϊ*. Δ. Ε. Μ.

— Ἀσώματος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μυτιλήνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐν κοιλάδι παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους *Λιάκα* τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Ὀλύμπου ἐν ὑψομ. 301 μ. Ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων, ἰδίως τῶν πηγῶν *Μπορὸς* καὶ *Φλέβα*. Διὰ τῆς περιφερείας τῆς κοινότητος διέρχεται μικρὸς ποταμός, ὅστις πηγάζων ἐκ τῆς θέσεως *Ἄνδρεια* καὶ διαβρέχων τὰς τοποθεσίας *Ἅγιοι Ἀνάργυροι, Νιχτάντας* καὶ *Καρύνη*, ἐκβάλλει εἰς τὸν ποταμὸν *Εὐεργέτουλαν*. Οἱ κάτοικοι τῆς κοινότητος ἀνέρχονται τοὺς χιλίους περίπου, ὧν περὶ τοὺς 30—35, πρόσφυγες τὸ πλεῖστον, διαμένουσιν εἰς τὸν δι' ἁμαξιτῆς (2 χμτρ.) καὶ διὰ βατῆς λιθοστρώτου (1 χμτρ.) ὁδοῦ συνδεόμενον μικροσυνοικισμὸν *Νιχτάντας*, ὅστις πρότερον εἶχε τουρκικὸν πληθυσμὸν ἀνταλλαγέντα. Ὁ συνοικισμὸς οὗτος, ὡς καὶ ὁ διὰ λιθοστρώτου ὁδοῦ (χμτρ. 2) μετὰ τῆς ἕδρας συνδεόμενος ἀκατοίκητος τὸ πλεῖστον συνοικισμὸς *Ἅγιοι Ἀνάργυροι*, χρησιμεύουσιν ὡς τόποι θερινῆς διαμονῆς πολλῶν ἐκ τῶν κατοίκων τοῦ Ἀσωμάτου.

Ἡ ὀνομασία Ἀσώματος ὀφείλεται εἰς τὸν ἐν τῷ χωρίῳ ναὸν τῶν Ταξιαρχῶν. Ἄλλοτε τὸ χωρίον ἠγείρετο εἰς τὴν νῦν θέσιν *Χωραφέλλια*, ἔνθα σῴζεται καὶ παρεκκλήσιον τῶν Ταξιαρχῶν, ἀλλ' ἠρημώθη, σφαγέντων ὑπὸ τῶν Τούρκων τῶν πλείστων τῶν κατοίκων του ἐν τῷ ὕπερθεν τῆς θέσεως ταύτης ὄρει *Μακελιό*. Ὑπὸ τῶν διασωθέντων κατοίκων ἐκτίσθη κατόπιν ἕτερον χωρίον ἐν τῇ θέσει *Ἄνδρεια*, ὅπου ἐπίσης σῴζεται παρεκκλήσιον τῶν Ταξιαρχῶν. Ἄγνωστον εἰς ποίαν ἀκριβῶς ἐποχὴν οἱ κάτοικοι τοῦ νέου τούτου συνοικισμοῦ καταδιωχθέντες ἤγειραν τὸ χωρίον των ἐν τῇ νῦν θέσει. Κατά τινα παράδοσιν οἱ ἐκ τῆς Ἀνδρείας ἀπελθόντες διῃρέθησαν εἰς δύο ὁμάδας, καὶ οἱ μὲν τῆς πρώτης ἔκτισαν τὸν *Ἀσώματον*, οἱ δὲ τῆς δευτέρας τὸ 1½ ὥραν ἀπέχον τούτου χωρίον *Σκοῦντα*. Ἀξία μνείας ἱστορικὴ τοποθεσία ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Ἀσωμάτου εἶναι τὸ Δ. αὐτοῦ ὑψούμενον ὄρος *Νίκωνας*, ἔνθα ἐμόναζεν ὁ ἅγιος Νίκων μετὰ τῶν 199 πατέρων. Ἡ ἀκριβὴς τοποθεσία, εἰς ἣν ἔκειτο ἡ μονή, δὲν εἶναι γνωστή. Εἰς ἀπόστασιν 5 λεπτῶν ἀπὸ τοῦ χωρίου, ἐν θέσει *Ἐκκλησίδι*, ἀνευρέθησαν τάφοι τῶν προχριστιανικῶν χρόνων, εἰς ἀπόστασιν δὲ 20' ἀπὸ τοῦ χωρίου κεῖται παρὰ τὰς ὁμωνύμους πηγὰς ἡ μονὴ τῶν *Ἁγίων Ἀναργύρων*, ἐκτισμένη εἰς θαυμασίαν τοποθεσίαν, ἔνθα κατ' ἔτος τελεῖται μεγάλη διήμερος πανήγυρις (31 Ἰουνίου — 1 Ἰουλίου).

Ὁ Ἀσώματος συνδέεται μεθ' ὅλων τῶν κέντρων τῆς Λέσβου δι' ἁμαξιτῶν ὁδῶν, ἀπέχει δ' ἀπὸ τοῦ Ἁγιάσσου 4 χιλιόμ. καὶ ἀπὸ τῆς Μυτιλήνης 22 χιλιόμ. ΕΥΣΤΡ. ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ

Ἀσώματος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Ἁγίου Βασιλείου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. 182. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Γιαννιοῦ* (κάτ. 129) καὶ ἡ Μονὴ *Πρέβελη* (κάτ. 166). Εἶναι πατρὶς τῆς οἰκογενείας τῶν Τσουδερῶν. Παρὰ τὸν Ἀσώματον κεῖται τὸ *Κουρταλιώτικο φαράγγι*, ὀνομασθὲν οὕτω ἐκ τῆς ἀντηχήσεως, ἥτις γίνεται, ὅταν πνέωσι σφοδροὶ ἄνεμοι, καὶ ἥτις ὁμοιάζει πρὸς συνεχῆ χειροκροτήματα *(κούρταλα)*. Ε. Γ.

—Ἀσώματος *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Αἰγίνης (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

—Ἀσώματος *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἡ ὀρθὴ ὀνομασία τοῦ παρὰ τὸ Ταίναρον ἀγκυροβολίου, ἥτις ἐξ αἰτίας τῶν ἀγγλικῶν χαρτῶν παρεφθάρη εἰς *Ἀζόματο* καὶ *Ἀζούματο* καὶ ὑφ' ἣν εἶναι γνωστὴ καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας ἔτι, τοὺς μὴ ἐντοπίους ναυτικοὺς (βλ. καὶ **Ἀζόματο**). Σ. Ε. Λ.

—Ἀσωμάτων *(μονή)*. —1) Παρὰ τοὺς Ἀμπελοκήπους τῶν Ἀθηνῶν (βλ. λ. **Πετράκης** καὶ **Ἀθῆναι** τ. Β' σ. 133β', 184β', 187β', 189β' κλπ.).

—2) Ἐν Λευκάδι, ὑπαγομένη εἰς τὴν κοινότητα Βαυκερῆς. Μοναχοὶ 4.

—3) Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀμαρίου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης (βλ. **Ἀσώματος**).

Ἀσωνίδης. Τριήραρχος ἐξ Αἰγίνης, μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (7.181).

Ἀσωπὰ (τὰ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τόπος παρὰ τὸν Ἀσωπὸν ἐν Φθιώτιδι, μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (9,428).

ἀσώπαστος, *—η, —ον*· ὁ μηδέποτε σιωπῶν, ὁ καθ' ὑπερβολὴν φλύαρος.

Ἀσωπία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Ἡ χώρα τῆς Σικυωνίας, διὰ τῆς ὁποίας ρέει ὁ *Ἀσωπὸς* ποταμός. —2) Οὕτω, καὶ *Παρασώπιοι*, ὠνομάζετο κώμη τις ἐν Βοιωτίᾳ, διότι πλησίον αὐτῆς ἔρρεεν ὁ ποταμὸς Ἀσωπός. – 3) Ὄνομα γενικῶς τῆς Βοιωτίας, ἀναφερόμενον εἰς τὰς «Ἱκέτιδας» τοῦ Εὐριπίδου (στ. 571). ΑΔ. ΑΔ.

Ἀσωπία, *Ἀσωπὶς* ἢ ***Ἀσώπη*** *[Μυθ.]*· βλ. καὶ λ. **Ἀσία** Ε' 815α'.

ἀσωπία (ἡ) (Asopia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *πυραλιδῶν*. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἀσωπία ἡ τῶν ἀλεύρων* (Asopia farinalis). Ἀπαντῶσιν εἰς τὰς οἰκίας καὶ τοὺς κήπους κατὰ τὸ θέρος. Αἱ κάμπαι τῶν ἐντόμων τούτων ἀναπτύσσονται κυρίως εἰς τὰ ἄλευρα. Δ.Ν.Π.

Ἀσωπίδης *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Θεσπιάδος Ἐρατοῦς.

Ἀσώπιοι *[Ἀρχ.]*. Κάτοικοι τῆς παρὰ τὸν Ἀσωπὸν χώρας ἐν Βοιωτίᾳ (*Ἡρόδ*. 9.15).

Ἀσώπιος, *Κωνσταντῖνος*. Εἷς ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων φιλολόγων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1790, ἐκ πτωχῶν ἀλλ' ἐντίμων γονέων, εἰς τὸ χωρίον Γραμμένον τῆς Ἠπείρου, ὁπόθεν κατάγονται ὡσαύτως οἱ ἐθνικοὶ εὐεργέται ἀδελφοὶ Ζωσιμᾶ καὶ ὁ Καπλάνης. Ἀπορφανισθεὶς πατρὸς ἐν τρυφερᾷ ἡλικίᾳ ἠκολούθησε τὴν μητέρα του μεταβᾶσαν εἰς Ἰωάννινα πρὸς εὕρεσιν

Digitized by Google

ἐργασίας. Εἰσαχθεὶς εἰς σχολεῖον διεκρίθη ταχέως μεταξὺ τῶν συμμαθητῶν του ἐπ' ἄκρᾳ φιλοτιμίᾳ, ἐπιμελείᾳ καὶ διανοητικῇ ῥώμῃ. Ὁ σχολάρχης του Ἀθαν. Ψαλλίδας, ὁ γνωστὸς τοῦ Γένους διδάσκαλος, τῷ ἔδωκε τὴν προσωνυμίαν *Ἀσώπιος*, διότι τὸ πατρωνυμικόν του ἦτο *Ντσόλμπας*, τὸν ἐπρότεινε δὲ εἰς τὸν Καπλάνην ὡς ὑπότροφον τῆς ὁμωνύμου σχολῆς, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Ἐξ Ἰωαννίνων μετέβη μετὰ τοῦ Φιλητᾶ εἰς Κέρκυραν πρὸς ἀποπεράτωσιν τῶν ἐγκυκλίων σπουδῶν καὶ ἀκολούθως εἰς Νεάπολιν τῆς Ἰταλίας πρὸς σπουδὴν τῆς ἰατρικῆς. Ἀσθενήσας ὅμως ἐπανῆλθεν εἰς Κέρκυραν τῷ 1813, ὁπόθεν ἐκλήθη ὑπὸ τῆς ἐν Τεργέστῃ ἑλληνικῆς κοινότητος ὡς διδάσκαλος· μεταβὰς εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἐδίδαξεν ἐπὶ πενταετίαν. Ὁ Γούδας ἐν τοῖς «Βίοις παραλλήλοις» ἀναφέρει ὅτι ἐν Τεργέστῃ συνηντήθη ὁ Ἀσώπιος μετὰ τοῦ λόρδου Γύλφορδ, ὅστις τῷ ἐπρότεινε νὰ τὸν ἀποστείλῃ εἰς Γερμανίαν ἰδίᾳ δαπάνῃ πρὸς σπουδὴν τῆς φιλολογίας. Τὸ γεγονὸς πάντως εἶναι, ὅτι τὴν 25ην Ἰανουαρίου 1819 ὁ Γύλφορδ ἀπέστειλεν ἐκ Βενετίας εἰς τὸν Ἀσώπιον μακρὰν ἐπιστολὴν ἐν ᾗ πράγματι τῷ ἐπρότεινε τὰ ἀνωτέρω. Ὁ Ἀσώπιος ἀποδεχθεὶς τὴν προσφορὰν ἀνεχώρησε διὰ Γερμανίαν, ἐκεῖθεν δὲ μετέβη εἰς Παρισίους καὶ Λονδῖνον, ὅπου ηὔρυνε τὰς γνώσεις του καὶ ἐτελειοποιήθη εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῶν ξένων γλωσσῶν.

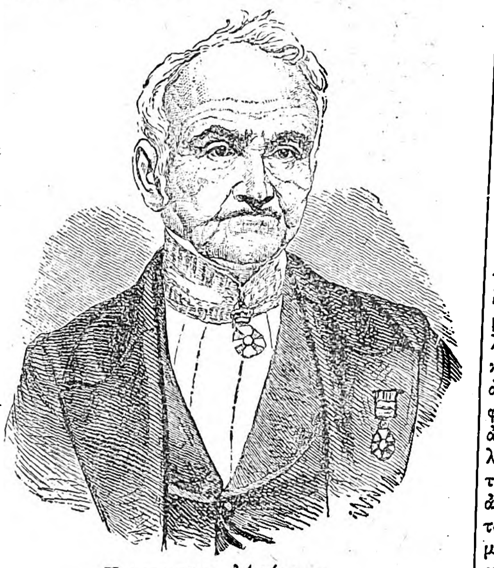

Κωνσταντῖνος Ἀσώπιος.

Ὁ Ἀσώπιος ἐν Βερολίνῳ ἐχρημάτισε μαθητὴς τοῦ F. A. Wolf, τοῦ γνωστοῦ συγγραφέως τῶν προλεγομένων εἰς Ὅμηρον. Ὅτε ἐσπούδαζεν ἐπεξέτεινε τὰς μελέτας του ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε εὑρέθη πρὸ ἀδιεξόδου, ἀγνοῶν πῶς νὰ πορευθῇ καὶ ποῦ νὰ καταλήξῃ. Ἠναγκάσθη ὅθεν ν' ἀπευθυνθῇ δι' ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Κοραῆν, ζητῶν ὁδηγίας περὶ τοῦ πρακτέου· πράγματι δὲ ὁ ἀοίδιμος ἀνὴρ τῷ ἀπήντησε τὰ δέοντα, καὶ οὕτως ὁ Ἀσώπιος ἀπηλλάγη τῶν δυσχερειῶν. Αἱ σπουδαί του ὑπῆρξαν εὐρύταται καὶ ἐπεξετάθησαν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ τοιοῦτο βεβαίως δὲν τὸν ὠφέλησεν ὑπὸ καθαρῶς ἐπιστημονικὴν ἔποψιν, διότι τὸν ἀπεμάκρυνε τῆς εἰδικεύσεως καὶ τῆς περὶ ὡρισμένον φιλολογικὸν κλάδον ἐνασχολήσεως, ἥτις μόνη ἐπιτρέπει τῷ ἐπιστήμονι γόνιμον ἐπιστημονικὴν δρᾶσιν. Παρὰ ταῦτα εἶχε κατορθώσει ν' ἀποκτήσῃ μεγάλην πολυμάθειαν οὐ μόνον φιλολογικὴν ἀλλὰ καὶ ἐγκυκλοπαιδικήν, ὡς μαρτυροῦν τὰ μετέπειτα ἔργα του. Ἐφωδιασμένος λοιπὸν διὰ τοιαύτης μορφώσεως, ἥτις ἦτο συμφυὴς πρὸς τὸ κρατοῦν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πνεῦμα, κατῆλθεν εἰς Κέρκυραν, ὅπου διωρίσθη καθηγητὴς τῆς φιλολογίας ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημείᾳ, ἱδρυθείσῃ, ὡς γνωστόν, ὑπὸ τοῦ Γύλφορδ, ὅστις πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς διδασκαλίας ἐν αὐτῇ εἶχεν ἀποστείλει εἰς Εὐρώπην τὸν Ἀσώπιον καὶ ἄλλους τινὰς διὰ νὰ σπουδάσουν. Ἐν Κερκύρᾳ παρέμεινε διδάσκων μέχρι τοῦ 1842. Ταχέως ἀπέκτησε φήμην διακεκριμένου λογίου καὶ φιλολόγου, ἡ διδασκαλία του δὲ ὑπῆρξε τοσοῦτον καρποφόρος, ὥστε λόγῳ τῶν σημαντικῶν ὑπηρεσιῶν του καὶ εἰς ἐκτίμησιν τῆς ἐπιστημονικῆς του καταρτίσεως ἠξιώθη τοῦ μεγάλου Ἰονίου παρασήμου τῶν ἁγίων Γεωργίου καὶ Μιχαήλ. Οἱ Κερκυραῖοι «τὸν προσηγόρευον *ἱππότην Ἀσώπιον*, εἰς τὴν προσηγορίαν δὲ ταύτην ἐνησμένιζε σφόδρα καὶ αὐτὸς ὁ σεβαστὸς διδάσκαλος, διαθρυπτόμενος τὴν φιλοτιμίαν καὶ χαίρων ἴσως ἐπὶ παρασήμῳ ὅπερ δὲν ἀπενέμετο τότε εἰς τοὺς τυχόντας» *(Θερειανός)*. Κατὰ τὴν ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημείᾳ καθηγεσίαν του ὁ Ἀσώπιος συνέγραψε τὴν «Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Σύνταξιν» (1841) καὶ ἕτερον ἔργον «Περὶ Ἑλληνικῆς Συντάξεως» (περίοδος α', 1841, περίοδος β', 1848, καὶ 2α ἔκδοσις τῷ 1858), ἅτινα ἔσχον μεγάλην διάδοσιν εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Τὸ περὶ συντάξεως μάλιστα ἔργον του μετεφράσθη καὶ εἰς τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν ὑπὸ David Fanfani (Pisa 1852). Ὡσαύτως ἐν Κερκύρᾳ ἐξεφώνησε λόγον «περὶ τῆς προόδου τῶν ἐθνῶν» (1837), μεταφρασθέντα ἰταλιστὶ καὶ ἐκδοθέντα αὐτόθι. Ἡ φιλολογική του φήμη ηὔξησε τοσοῦτον, ὥστε ὑπὸ τῶν ἐν Ἀθήναις λογίων ἐκρίνετο ὡς ἀπαραίτητος ὁ διορισμός του ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν· κατ' ἐπίμονον δὲ εἰσήγησιν τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου ἐκλήθη τῷ 1842 ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ὡς καθηγητής. Συνεπείᾳ τούτου περιεπλάκη ὁ Ἀσώπιος εἰς ὀξεῖαν φιλολογικὴν ἔριδα πρὸς τὸν *Χρυσοβέργην*, διεκδικοῦντα τὴν ἰδίαν πανεπιστημιακὴν ἕδραν. Ὁ φιλολογικὸς οὗτος ἀγὼν διεξήχθη ἀπὸ τῶν στηλῶν τῶν ἐφημερίδων «Αἰὼν» ὑπὲρ τοῦ Χρυσοβέργη καὶ τοῦ «Φίλου τοῦ λαοῦ» καὶ τοῦ «Ραδαμάνθυος» ὑπὲρ τοῦ Ἀσωπίου.

Ὁ ἐπιφανὴς λόγιος Διονύσιος Θερειανὸς ἐν ταῖς «Φιλολογικαῖς Ὑποτυπώσεσι» περιγράφει διὰ χαρακτηριστικῶν φράσεων τὰ τοῦ διεξαχθέντος ἀγῶνος, ὅστις ἀποτελεῖ πιστὴν εἰκόνα τοῦ ἐπιστημονικοῦ βίου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης: «Ὅσον φίλερις καὶ αὐθάδης ὁ ἐμπειρικὸς γραμματικὸς Χρυσοβέργης, τοσοῦτον φιλήσυχος καὶ περιδεὴς ὁ θεωρητικὸς Ἀσώπιος· ἐκεῖνος μὲν ἀθυρόστομος καὶ φιλολοίδωρος, ἀποπειρώμενος ἐκ παντὸς τρόπου καὶ πάσῃ δυνάμει νὰ ὑποσκελίσῃ τοὺς ἀντιτέχνους· οὗτος δὲ πλήρης μὲν εὐλαβείας καὶ ὑποστολῆς, ἀλλ' ἐν παραβύστῳ ἀντενεδρεύων καὶ ἀγωνιζόμενος νὰ προφυλάξῃ τὴν φιλολογικὴν αὐτοῦ φήμην. Ἡ ἔρις ἦτο μὲν κατ' ἐπίφασιν φιλολογική, κατ' ἀλήθειαν ὅμως ἀπέβλεπε πρὸς τὴν κατάληψιν τῆς φιλολογικῆς ἕδρας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, ἧς ἀντεποιοῦντο ἑκάτερος ἀναφανδὸν ἢ ἐν τῷ κρυπτῷ. Ὁ ἀγὼν ἔληξεν, ὡς εἰκός, ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ Ἀσωπίου, ἀλλὰ τὰ διαδραματισθέντα ἐπεισόδια δὲν εἶναι ὅλως ἀνάξια μνήμης. Ὁ Χρυσοβέργης, τεθωρακισμένος τῷ ἀρχαίῳ ῥητῷ «σιγᾶν ὅπη δεῖ καὶ λέγειν ἵν' ἀσφαλές», κατήγγειλεν ὡς «ἀναξίαν πρᾶξιν» τὴν ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐκ Κερκύρας τρὶς γενομένην πρόσκλησιν τοῦ καθηγητοῦ Ἀσωπίου, ἀντεπαγόμενος ὅτι ἔδει νὰ προτιμηθῶσιν ἄλλοι λόγιοι, πολλῷ ἐκείνου κρείσσονες. Εἰς ὑποστήριξιν δὲ τῶν ἰσχυρισμῶν του φέρει ὁ Χρυσοβέργης ἐκ τοῦ «ὑδροκεφαλικοῦ συγγράμματος» τοῦ Ἀσωπίου (τῆς «Εἰσαγωγῆς») χωρία γεγραμμένα παρὰ τοὺς κανόνας τῆς ἑλληνικῆς γραμματικῆς. Τὴν «Εἰσαγωγὴν» ἀποκαλεῖ «Πανδέκτην» ὑπέρμεστον ἀλλοτρίων πραγμάτων, «σύρραμμα ἀτάκτως συνερραμμένον ἀπὸ διαφόρους ἑλληνιστάς». Ἡ ἐπίκρισις τοῦ Χρυσοβέργη ἀγορεύοντος πρὸ domo sua, αὐτὸν μὲν ἥκιστα ὠφέλησε, τὸ δὲ φιλολογικὸν τοῦ Ἀσωπίου ἀξίωμα οὐδαμῶς ἔβλαψε. Πρὸς τὸν ἀπηνῆ κατήγορον ἀντεπεξῆλθε τότε ἀνωνύμως ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ Ἀσωπίου, ὁ Οἰκονομίδης, ὀρθοεπῶς καὶ καλλιεπῶς ἀνασκευάσας καθ' ἕκαστα τὰ ὑπὸ τοῦ Χρυσοβέργη σκαιῶς ἀναρριφθέντα, ὅστις «ἄσημος ἐπὶ σοφίᾳ καὶ ἄγνωστος ἕως χθὲς εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐξήνθησεν αἴφνης ἐν μέσῳ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, πικρὸς τῶν σοφωτέρων Ἑλλήνων κατήγορος». Ἀποδείξας ὁ ἐλλόγιμος μαθητὴς ὅτι ἡ «κορωνὶς τῶν σφαλμάτων» τοῦ πολυμαθοῦς διδασκάλου του οὐδαμῶς μάχεται πρὸς τοὺς γραμματικοὺς κανόνας, κηρύττει ἐν τέλει σαφῶς καὶ διαρρήδην ὅτι «εἰς μόνον τὸν Ἀσώπιον ἁρμόζει ἀληθῶς ἡ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῶν Ἀθηνῶν καθέδρα τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας». Καὶ οὕτως ἐγένετο».

Κατὰ τὸν χρόνον τῆς νέας του καθηγεσίας ὁ Ἀσώπιος ἐχρημάτισε δὶς πρύτανις: τῷ 1843, ἐκφωνήσας λόγον περὶ πρυτανείας καὶ πρυτανείων, καὶ τῷ 1856, ὁπότε ἐξεφώνησε μακρὸν «περὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου» λόγον, τυπωθέντα καὶ ἐν ἐπηυξημένῃ ἐκδόσει τῷ 1858 μετὰ εἰκονογραφιῶν· τὸν λόγον τοῦτον προέταξε καὶ ὁ μακαρίτης καθηγητὴς Κ. Φρεαρίτης τῆς ἱστορίας Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, γραφείσης ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ γνωστοῦ ἔργου τοῦ ἐπιφανοῦς Γερμανοῦ ἱστορικοῦ Droysen. Ἡ πολυμάθειά του ὅμως δὲν ὑπῆρξεν ὠφέλιμος εἰς τὴν ἐπιστημονικήν του σταδιοδρομίαν. Ἐν τῷ ἔργῳ του «εἰς Πίνδαρον εἰσαγωγή», ἀποτελουμένῳ ἐκ 256 ὅλων σελίδων, γίνεται λόγος περὶ παντὸς μὲν πράγματος πλὴν τοῦ Πινδάρου. Τῷ 1850 ἐξέδωκε τὴν «Ἱστορίαν τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων».

Ὁ Ἀσώπιος ὑπῆρξε τύπος καὶ ὑπογραμμὸς διδασκάλου, ὡς ἄνθρωπος δὲ εἶχε πολλὰ προτερήματα· ἦθος ἥμερον καὶ προσηνές, ἀόργητον καὶ ἀξιοπρεπῆ χαρακτῆρα, γαληνιαῖον πρόσωπον, τρόπων ἀφέλειαν καὶ εὐγένειαν. Ἐκέκτητο μνήμην ἀπέραντον καὶ εὐγλωττίαν, ἦτο δὲ συνάμα πολύγλωσσος καὶ ἐγκυκλοπαιδικώτατος. Ἐστερεῖτο δυστυχῶς δημιουργικοῦ ἐπιστημονικοῦ πνεύματος, ἡ δὲ ὑπερβολική του πολυμάθεια τὸν ἀπέτρεπεν ἀπὸ τῆς εἰδικεύσεως ἐκείνης, ἥτις ἐπιτρέπει εἰς τὸν ἐπιστήμονα νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς ἐπιστήμης. Πάντα ὅμως ταῦτα, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Θερειανός, δὲν εἶναι ἱκανὰ «νὰ ἀμαυρώσωσι τὰ πολυειδῆ ὠφελήματα, ὧν ἐγένετο παραίτιος εἰς τὸ ἔθνος ἡ γραμματικὴ καὶ καθόλου φιλολογικὴ τοῦ σοφοῦ ἀνδρὸς ἐργασία. Σκοπουμένου τοῦ χρόνου, τῶν πόρων καὶ τῶν βοηθημάτων, ὁ Ἀσώπιος ἔπραξεν ἐπ' ἀγαθῷ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ πλειότερα καὶ μείζονα ἢ ὅσα πολλοὶ ἄλλοι συνομήλικες διδάσκαλοι καὶ καθηγηταί».

Τῇ 19 Νοεμβρίου 1872 ἐτελεύτησε, κατὰ τὴν κηδείαν του δὲ τῷ ἀπεδόθησαν τιμαὶ στρατηγοῦ. Ἐπικήδειον ἐξεφώνησεν ὁ πρωτοπρεσβύτερος Ρομπότης, ἐπιτάφιον ὁ Κ. Παπαρρηγόπουλος καὶ ἐπιμνημόσυνον μετὰ ἓν ἔτος ὁ Ζωχιός. Λίαν χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἑξῆς φράσις τοῦ λόγου τοῦ τελευταίου: «Ἀνέβη ὁ Ἀσώπιος ἀπὸ τῶν τάξεων τοῦ λαοῦ, ἐξ ὧν προέρχονται οἱ ἥλιοι οἱ ἀνατέλλοντες καὶ εἰς ἃς οἱ δυόμενοι ἐπιστρέφουσιν».

Ἄλλα ἔργα τοῦ Ἀσωπίου εἶναι τὰ «Σούτσεια» (1853), πλεῖστοι λόγοι καὶ διατριβαὶ (καταγεγραμμέναι εἰς τὰ δελτία τῶν βιβλιοθηκῶν Ἐθνικῆς καὶ τῆς Βουλῆς) καὶ στοιχεῖα ἑλληνικῆς γραμματικῆς καὶ συντακτικοῦ, χάριν τῶν γυμνασίων, πολλάκις ἐκδοθέντα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἀναστασίου Γούδα*, Βίοι παράλληλοι τ. Β' ἔκδ. 2α—*Ζωχιοῦ*, Λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐν τέλει τοῦ μνημοσύνου Κ. Ἀσωπίου (1873).—*Δ. Θερειανοῦ*. Φιλολογικαὶ Ὑποτυπώσεις (Τεργέστη 1885).

Ι. Φ. ΔΗΜΑΡΑΤΟΣ

— **Ἀσώπιος, *Εἰρηναῖος*.** Υἱὸς τοῦ *Κωνσταντίνου Ἀσωπίου*, γεννηθεὶς τὴν 5 Δεκεμβρίου 1825 ἐν Κερκύρᾳ καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τὴν 29 Ἰανουαρίου 1905. Ἀνάδοχος αὐτοῦ ἐγένετο ὁ λόρδος Φρειδερῖκος Γκύλφορδ, ἄρχων τῆς Ἰονίου Ἀκαδημείας. Σπουδάσας εἰς τὸ ἐν Κερκύρᾳ λύκειον τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἦλθεν εἰς Ἀθήνας τῷ 1842 μετὰ τοῦ πατρός του. Ὁ Εἰρηναῖος ἐνεγράφη κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολήν, εἶτα δέ, παρακινούμενος ὑπὸ τοῦ πατρός του, ἠκολούθησε μαθήματα ἰατρικῆς, τῷ δὲ 1844 ἀπῆλθεν εἰς Ἰταλίαν, ὅπως συνεχίσῃ τὰς σπουδάς του εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Πίσης. Τὴν ἀποδημίαν του ταύτην μετ' ἄλλων Ἑπτανησίων σπουδαστῶν περιγράφει χαριέστατα εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ «Παλαιὰ καὶ νέα», παρέχων εἰκόνα τῶν ἠθῶν τῶν πολυαρίθμων σπουδαστῶν τῶν ἰταλικῶν Πανεπιστημίων. Ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πίσης μετέβη εἰς Φλωρεντίαν, ὅπως ἀκροασθῇ τοῦ διασήμου καθηγητοῦ τῆς ἰατρικῆς Ρουφαλίνι καὶ παρέμεινεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ μέχρι τοῦ 1852, λαβὼν τὴν ἄδειαν πρὸς ἐξάσκησιν τῆς ἰατρικῆς. Παρ' ὅλας τὰς ἐπιτυχεῖς σπουδάς του εἰς τὴν ἐπιστήμην ταύτην, ὁ Εἰρηναῖος Ἀσώπιος εἱλκύετο κυρίως πρὸς τὴν λογοτεχνίαν, ἐν Φλωρεντίᾳ δὲ συνῆψε σχέσεις μετὰ τῶν λογογράφων καὶ ποιητῶν τῆς πόλεως ταύτης. Μεταβὰς εἰς Παρισίους πρὸς τελειοποίησίν του εἰς τὰς κλινικὰς τῆς πόλεως ταύτης, παρέμεινεν ἀπὸ τοῦ 1852 μέχρι τοῦ 1856. Ἐν Παρισίοις ἐξεδηλώθησαν εἰς αὐτὸν αἱ πρὸς τὴν λογοτεχνίαν κλίσεις του καὶ παρηκολούθει τὴν διδασκαλίαν τῶν περιωνύμων καθηγητῶν Saint-Marc Girardin καὶ Brunet de Presle.

Κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα ἐπεδόθη ὁριστικῶς εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν, ἐγένετο δὲ συνεργάτης εἰς πλείστας ἐφημερίδας καὶ περιοδικά, γράφων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χρονογραφήματα, ἐπιφυλλίδας φιλολογικὰς καὶ ἀναμνήσεις, εἰς ἃς ἀπεικόνιζε τοὺς διαπρεπεῖς ἄνδρας τῆς Ἰταλίας, μεθ' ὧν εἶχε συνδεθῇ ἐν Τοσκάνῃ. Ἐγνωρίσθη τότε μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Δουμᾶ πατρός, εὑρισκομένου εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς δόξης του. Ἄρτι ἐπανακάμψας οὗτος ἐκ τῆς ἐξορίας, ἤρξατο ἐκδίδων τὴν περίφημον ἐφημερίδα «le Mousquetaire», εἰς ἣν προσελήφθη ὡς συνεργάτης ὁ Εἰρηναῖος Ἀσώπιος. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην διαγράφων τὸ ἀρχιτεκτονικὸν σχέδιον τῶν ἱστορικῶν μυθιστορημάτων του ὁ Δουμᾶς, ἀνέθετε τὴν συγγραφὴν τῶν διαφόρων τμημάτων αὐτῶν εἰς τοὺς συνεργάτας του, τὰ ὁποῖα κατόπιν ἀνεθεώρει καὶ συνηρμολόγει. Οὕτως ὁ Ἀσώπιος μετέσχε τῆς συνεργασίας ταύτης εἰς τὸν «Mousquetaire» καὶ εἰς τὴν κατόπιν ἐκδοθεῖσαν ἐφημερίδα ὑπὸ τοῦ ἰδίου Δουμᾶ «le Monte-Christo». Ἐν Παρισίοις ἐσχε-

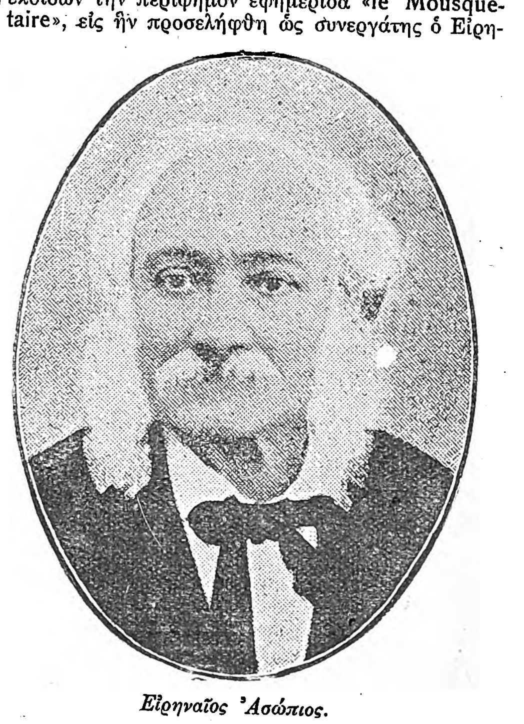

Εἰρηναῖος Ἀσώπιος.

Digitized by Google

τίσθη μετὰ πλείστων λογογράφων, διὰ τῆς κομήσσης δὲ Χριστίνας Belgiojoso, ἥτις εἶχε διατρίψει εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ ποιητοῦ Ἑρρίκου Χάϊνε τῷ 1855, πρῶτος δὲ αὐτὸς κατέστησε γνωστὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν ποιητήν. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἐπέστρεψε λήγοντος τοῦ 1857 καὶ παραιτήσας τὴν ἰατρικὴν ἀφιερώθη ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν φιλολογίαν, δημοσιεύων ἄρθρα ποικίλης ὕλης εἰς τὰς ἐφημερίδας καὶ τὰ περιοδικά, ἰδίως δὲ χρονογραφήματα, τὰ ὁποῖα εἶχεν εἰσαγάγει εἰς τὴν ἑλληνικὴν δημοσιογραφίαν ὁ Κωνσταντῖνος Πώπ.

Τὴν 1 Ἰανουαρίου 1863 ἤρξατο ἐκδιδόμενον τὸ περιοδικὸν «Χρυσαλλίς», τοῦ ὁποίου τὴν διεύθυνσιν ἀνέλαβεν ὁ Εἰρηναῖος Ἀσώπιος, ὅστις καὶ ἐπλήρου κατὰ δεκαπενθημερίαν τὰς τριάκοντα δύο σελίδας του δι' ἄρθρων φιλολογικῶν, βιογραφιῶν διασήμων ἀνδρῶν, εἰς πᾶν δὲ φυλλάδιον ἔγραφεν ἐπιθεωρήσεις περὶ τῆς παγκοσμίου πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς κινήσεως ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Ἀλθώτης*. Εἰς τὸν πρόλογον τοῦ περιοδικοῦ τούτου ὁ Ἀσώπιος δι' ὀλίγων γραμμῶν εἰκονίζει τὸν σκοπὸν τῆς φιλολογικῆς αὐτοῦ δράσεως: Εἰς τὴν «Χρυσαλλίδα», ἔλεγε, θὰ περιέχεται σὺν τοῖς ἄλλοις τὸ κἄτι τι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον αἰσθανόμεθα ἅπαντες, χωρὶς νὰ δυνάμεθα νὰ τὸ ἐκφράσωμεν, ὅ,τι δηλαδὴ ἀναπνέομεν εἰς τὸν *ἀέρα*, ὅ,τι *μᾶς προσβάλλει πανταχόθεν*, φῆμαί τινες ἀσαφεῖς, πόθοι, ἀόριστοι τάσεις εἰς πᾶν ὅ,τι *νέον*. Ἐν ἑνὶ λόγῳ τὸ σύνολον ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ὀνομάσῃ τις βίον ἢ πνεῦμα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος». Ἐπεδίωκεν, ἐν ἄλλοις λόγοις, νὰ εἰσαγάγῃ τὰς νεωτεριστικὰς ἰδέας καθ' ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς, αἱ ὁποῖαι ἐκυκλοφόρουν εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀλλ' αἵτινες ἀσθενῶς ἔφθανον μέχρι τῶν ἑλληνικῶν ἀκτῶν.

Εἰς τὸ περιοδικὸν τοῦτο συνειργάσθησαν πάντες οἱ ἀναφαινόμενοι ποιηταὶ καὶ λογογράφοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς, οἱ Παράσχοι, οἱ Ἀναστάσιος καὶ Ἀλέξανδρος Βυζάντιοι, ὁ Ἄγγελος Βλάχος, Ἐμμ. Ροΐδης, Ἰωάννης Καρασούτσας, Δημ. Στοῦμπος καὶ πλεῖστοι ἄλλοι ἐκ τῶν διαπρεπόντων τότε λογογράφων καὶ ἐπιστημόνων. Ἡ ζωὴ τοῦ περιοδικοῦ τούτου δὲν παρετάθη εἰ μὴ ἐπὶ τρία ἔτη, μετὰ τὴν παῦσιν δὲ τῆς ἐκδόσεώς του ὁ Ἀσώπιος ἀπὸ τοῦ 1867 ἤρξατο ἐκδίδων τὸ «Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον», τοῦ ὁποίου ἡ ἔκδοσις ἐξηκολούθησεν ἐπὶ τριάκοντα ὅλα ἔτη μέχρι τοῦ 1896. Εἰς τὸ ἡμερολόγιον τοῦτο ἐδημοσιεύθησαν μελέται καὶ ποιήματα πάντων τῶν διακριθέντων λογογράφων τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, μακρόταται δὲ εἶναι αἱ εἰς αὐτὸ περιεχόμεναι ἐπιθεωρήσεις τοῦ Εἰρηναίου Ἀσωπίου, εἰς τὰς ὁποίας περιέχονται αἱ παλαιότεραι καὶ σύγχρονοι ἐντυπώσεις τοῦ συγγραφέως, δίδουσαι διὰ γλαφυροῦ ὕφους τὴν εἰκόνα τῆς ἑλληνικῆς προόδου καὶ δυνάμεναι νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς πολύτιμα κείμενα τῆς ἱστορίας αὐτῆς.

Κατὰ τὴν μακρὰν ταύτην φιλολογικὴν ἐργασίαν τοῦ Ἀσωπίου, ἐκεῖνο ὅπερ διακρίνει αὐτὴν εἶναι ἡ λιτότης τοῦ ὕφους καὶ ἡ χάρις αὐτοῦ. Διαπαιδαγωγηθεὶς ὁ συγγραφεὺς ἐν Παρισίοις καὶ συνεργασθεὶς μετὰ τῶν ἐπιφανεστέρων Γάλλων συγγραφέων τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἐμόρφωσεν ἴδιον ὕφος καὶ ἐν μέσῳ τῆς πλαταγιζούσης τότε ἐμφάσεως εἰσήγαγε τὴν κομψὴν μορφὴν τοῦ λόγου, τὸ χιοῦμορ, τὸ ἀττικὸν ἅλας, τὴν ἁπλότητα καὶ τὴν εὐκρίνειαν τῆς ἐκφράσεως, ὡς δὲ λέγει ὁ Ροΐδης, εἶναι ἐκ τῶν πρώτων, ὅστις ἔδωκε τὴν νέαν τροπὴν εἰς τὸν τρόπον τοῦ γράφειν καὶ ὤθησε πρὸς τὰς νέας ἰδέας τὴν ἀττικὴν λογοτεχνίαν. Ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦ Εἰρηναίου Ἀσωπίου δὲν θὰ τὸ εὕρῃ τις συγκεντρωμένον εἰς συγγράμματα.

Τὸ μόνον ἐκδοθὲν βιβλίον παρ' αὐτοῦ εἶναι τὸ περιλαμβανόμενον εἰς τὴν «Βιβλιοθήκην Μαρασλῆ» ὑπὸ τὸν τίτλον «Παλαιὰ καὶ Νέα», ὅπερ ἀποτελεῖ ἐλάχιστον μέρος τοῦ ἔργου του. Τὸ σύνολον εἶναι ἐγκατεσπαρμένον εἰς ἐφημερίδας, περιοδικὰ καὶ ἰδίως εἰς τὸ «Ἀττικὸν Ἡμερολόγιόν» του.

Εἶναι ἄγνωστον ἐὰν ὁ συγγραφεὺς ἀφῆκεν ἀνέκδοτα συγγράμματα, διότι τὰ χειρόγραφα καὶ ἡ πολύτιμος βιβλιοθήκη του διεσπάρησαν, πωληθέντα ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατόν του. Θ. Β.

Ἀσωπὶς *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ Ἀσωποῦ καὶ τῆς Μετόπης, ἀναφερομένη ὑπὸ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου (4,72). Α. Δ.

Ἀσωπὶς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἐπώνυμον τῶν Θηβῶν (*Πίνδ.* Ι. 7 (8) 39, *Στράβ.* 8, 387), τῆς Αἰγίνης, (*Νόνν.* 13, 202), τῆς Ἀντιόπης (*Ἀπολλ. Ρόδ.* 1,735), τῆς Κερκύρας (*Ἀπολλ. Ρόδ.* 1,666), τῆς Σινώπης (*Πλουτ.* Λουκ. 23) καὶ τῆς Ὠερόης (*Ἡρόδ.* 9,51). Α. Δ.

Ἀσώπιχος. Ὀλυμπιονίκης ἐξ Ὀρχομενοῦ τῆς Βοιωτίας, μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ Πινδάρου.

Ἀσωπόδωρος. —1) Ἀργεῖος ἀγαλματοποιὸς μεταξὺ τῶν μαθητῶν τοῦ Πολυκλείτου καταλεγόμενος ὑπὸ τοῦ Πλινίου. Ἐπειδὴ ὅμως ἔν τινι ἐπιγραφῇ, ἡ ὁποία ἀνευρέθη ἐν Ὀλυμπίᾳ, ἀναφέρεται, ὅτι ὁ Ἀσωπόδωρος (μετ' ἄλλων ἐκ τῶν θεωρουμένων ὑπὸ τοῦ Πλινίου ὡς μαθητῶν τοῦ Πολυκλείτου) κατεσκεύασε τὰ ἐκεῖ ἀναθήματα τοῦ Συρακουσίου καὶ Καμαριναίου Πραξιτέλους, ὑποτίθεται (ἕνεκα τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς), ὅτι οὗτος ἔζησε κατὰ τὸν ΣΤ' π. Χ. αἰῶνα καὶ ὅτι ἑπομένως ὑπῆρξεν ὄχι μαθητής, ἀλλὰ συμμαθητὴς τοῦ Πολυκλείτου, ἔχων διδάσκαλον ἐν τῇ τέχνῃ (ὡς καὶ ὁ Πολύκλειτος) τὸν συμπολίτην ἀμφοτέρων Ἀγελάδαν (βλ. καὶ λ. **Ἀργεία σχολή**). Γ. Ι. Κ.

— 2) Φλιάσιος ποιητής, πιθανῶς τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου. Τούτου μνημονεύονται ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου (Δειπν. 10, 445 *6 καὶ* 14, 639 *α*) πλὴν τῶν καταλογάδην ἰάμβων καὶ ἐρωτικὰ βιβλία. Μετὰ τοῦ Ἀριστείδου τοῦ Μιλησίου γράψαντος «Μιλησιακὰ» καὶ Παρθενίου τοῦ Νικαέως, συγγραφέως τῶν «Ἐρωτικῶν παθημάτων», εἶναι πρόδρομος τοῦ μυθιστορήματος.

— 3) Θηβαῖος, υἱὸς τοῦ Τιμάνδρου, νικητὴς ἐν Ἰσθμίοις (*Πίνδ.* Ι, 1, 50).

— 4) Ἀθηναῖός τις, καθ' οὗ ὁ Λυσίας ἔγραψε λόγον.

— 5) Θηβαῖος ἀρχηγὸς τοῦ ἱππικοῦ τῶν συμπολιτῶν του, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν εἶχον ταχθῆ μὲ τὸ μέρος τῶν Περσῶν καὶ ἐπολέμησαν κατὰ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων. Ὁ Ἀσωπόδωρος κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἐπέδειξεν ἀνδρείαν ἀναχαιτίσας τὴν νικηφόρον προέλασιν τῶν Ἀθηναίων ὁπλιτῶν καὶ προξενήσας σημαντικὴν ἀπώλειαν εἰς τοὺς Μεγαρεῖς καὶ Φλιασίους. Θ. Π.

Ἀσωπόλαος. Πλαταιεύς, πατὴρ τοῦ Ἀστυμάχου (*Θουκ.* 3,52).

ἄσωπος (ὁ) (Asopus) *Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *πεντατομιδῶν*. Ἀπαντῶσι πανταχοῦ τῆς γῆς καὶ ἐνδιαιτῶνται συνήθως ἐπὶ τῶν δένδρων. Δ. Ν. Π.

Ἀσωπὸς *[Μυθολ.]*. Οἱ ποταμοὶ ἐν γένει, ὡς εὐεργητικαὶ δυνάμεις τῆς φύσεως, ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὡς οἱ ἀρχικοὶ βασιλεῖς τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας ἀρδεύουν, καὶ ἀκόμη περισσότερον ὡς οἱ πατέρες τῶν λαῶν, οἱ ὁποῖοι ἔζων παρὰ τὰς ὄχθας αὐτῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀσωπὸς ἐθεοποιήθη καὶ εἰς τὴν Βοιωτίαν ἀπεδίδοντο εἰς αὐτὸν θεῖαι τιμαί. Τὸ ὄνομα τοῦ Ἀσωποῦ ἀπαντᾶται εἰς πολλοὺς μύθους, εἰς τοὺς μύθους περὶ τῆς Φλίας, τῆς Σικυῶνος, τῆς Κερκύρας, τῆς Αἰγίνης καὶ τῶν Θηβῶν. Ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι εἰς παλαιοτάτους χρόνους ὁ Ἀσωπὸς ἐθεωρεῖτο σπουδαιότατος ποταμὸς καὶ ὅτι ἡ σημασία αὐτοῦ ἦτο γενική, ὅπως ἦτο καὶ τοῦ *Ἀχελῴου*· ἐσήμαινε δηλαδὴ ὅλα τὰ ρέοντα ὕδατα. Ἐλέγετο ὅτι ὁ Ἀσωπὸς εἶχε θυγατέρα τὴν *Αἴγιναν*, τὴν ὁποίαν ἥρπασεν ὁ Ζεύς, ἄλλας δὲ θυγατέρας εἶχε τὴν *Κέρκυραν* καὶ τὴν *Θήβην*. Ὡς πρὸς τὸν ἐν Πελοποννήσῳ *Ἀσωπὸν* ἀναφέρει ὁ Παυσανίας (ΙΙ, 5) ὅτι κατὰ τὰς διηγήσεις τῶν Σικυωνίων τὸ ὕδωρ αὐτοῦ δὲν ἦτο ἐγχώριον, διότι ὁ Μαίανδρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας διὰ τῆς θαλάσσης ἤρχετο εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐσχημάτιζε τὸν Ἀσωπόν. ΑΔ. ΑΔ.

—*[Γεωγρ.]*. —1) Ὁ πρὸς βορρᾶν τοῦ Πάρνηθος ρέων ποταμός, ὀνομαζόμενος νῦν καὶ *Ὠρωπὸς* ἢ *Βουριένης*. Ὁ Ἀσωπὸς ἔχει τὰς πηγὰς αὐτοῦ ἐν τῇ περιοχῇ τῇ μεταξὺ τῶν Θηβῶν καὶ τῶν βορείων κλιτύων τοῦ ὄρους Κιθαιρῶνος. Εἰς τὸ ἄνω ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ, μεταξὺ Κιθαιρῶνος καὶ ποταμοῦ Ἀσωποῦ, εὑρίσκεται ὁ χῶρος τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν. Ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ποταμοῦ Ἀσωποῦ ἡ πρὸς βορρᾶν τοῦ Κιθαιρῶνος πεδιὰς ἐκαλεῖτο *Παρασωπία*. Ἅμα τῇ ἐξόδῳ τοῦ Ἀσωποῦ ἐκ τοῦ στενοῦ παρὰ τὸ Χλεμποτσάρι ὑπάρχουσι τὰ ἐρείπια τῆς παλαιᾶς πόλεως *Τανάγρας*. Ὁ ποταμὸς ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς θέσεως Τανάγρας διατρέχει περιοχὴν καλλιεργημένην καὶ ἀναπεπταμένην, ἔνθα ὑπάρχουσιν ἐρείπια μεσαιωνικῶν πύργων ὡς ὁ τῶν Σταυιτῶν. Ὁ Ἀσωπὸς ἐκβάλλει εἰς τὸν πορθμὸν τοῦ Εὐρίπου βορειοδυτικῶς τῆς Σκάλας Ὠρωποῦ. Ὁ Ἀσωπὸς πανταχοῦ εἶναι πεζῇ διαβατός.

—2) Ποταμὸς τῆς Πελοποννήσου, πηγάζων ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς παλαιᾶς Φλιασίας, χύνεται μεταξὺ τῶν νῦν χωρίων Βέλου καὶ Κιάτου εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Ὁ ποταμὸς οὗτος διήρχετο παρὰ τὴν πόλιν Φλιοῦντα διαρρέων τὴν περιοχὴν Σικυωνίαν. Ἐκ τοῦ ποταμοῦ Ἀσωποῦ ἡ παράκτιος περιοχὴ βορειανατολικῶς τῆς Σικυῶνος ἔφερε τὸ ὄνομα *Ἀσωπία*.

— 3) Ποταμὸς ἐν τῇ Φθιώτιδι. Οὗτος διήρχετο μεταξὺ Οἴτης καὶ Καλλιδρόμου καὶ ἐχύνετο ἐν τῇ τότε ἀκτῇ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου δυτικῶς τῶν Θερμοπυλῶν. Ἀπὸ τοῦ Ἀσωποῦ ποταμοῦ ἤρχετο ἀτραπὸς *Ἀνόπαια* καλουμένη, ἣν ὁ ἐκ Τραχῖνος Ἐφιάλτης παρουσιασθεὶς πρὸς τὸν βασιλέα Ξέρξην ὑπέσχετο νὰ δείξῃ εἰς τοὺς Πέρσας καὶ ὁδηγήσῃ τούτους διὰ τοῦ ὄρους εἰς τὰ νῶτα τῆς θέσεως τῶν Θερμοπυλῶν. Ὁ Λεωνίδας κατὰ τὴν τρίτην καὶ τελευταίαν ἡμέραν τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν ἐπέπεσε κατὰ τῶν Περσῶν ἐξελθὼν ἐκ τῆς πύλης τοῦ τείχους τῆς κειμένης πρὸς τὸν ποταμὸν Ἀσωπόν. Ἕνεκα τῆς θέσεως τῆς τότε ἀκτῆς τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου, παρακολουθούσης τὸ κάτω ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ βορείως τοῦ Ἀσωποῦ, ἐπῆλθε μεγίστη καταστροφὴ εἰς τοὺς Πέρσας, ὧν πλεῖστοι διωκόμενοι ἔπιπτον εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐφονεύοντο.

—4) Ποταμὸς τῆς νήσου Πάρου.

—5) Παραπόταμος τοῦ ποταμοῦ Λύκου παρὰ τὴν Λαοδίκειαν. Ν. ΚΟΚΙΔΗΣ

—6) Ποταμὸς τῆς Αἰγίνης (διὰ μυθολ. βλ. λ. **Αἴγινα**) ὀνομαζόμενος τανῦν *Ρέμμα τῆς Σκοτεινῆς*, ἐκβάλλων εἰς μίλλιον περίπου νοτίως *Αἰγίνης* τῆς πόλεως. Σ. Ε. Λ.

—**Ἀσωπὸς** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Λακωνίας ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου παρὰ τὴν χερσόνησον, ἥτις σήμερον μὲν καλεῖται *Ξυλί*, κατὰ τὴν ἀρχαιότητα δὲ *Κυπαρισσία ἄκρα*, καὶ ἐν τῇ θέσει Μποζᾶ, κειμένη μεταξὺ τῶν λιμένων *Ἐλιᾶς* καὶ *Πλύτρας*. Ὁ Ἀσωπὸς ἀπεῖχε κατὰ τὸν Παυσανίαν (ΙΙΙ. 22. 9) περὶ τοὺς 60 σταδίους (2 περίπου ὥρας) τῶν *Ἀκριῶν* (σημ. *Κοκκινιᾶς*), εἶχε ναὸν τῶν Ρωμαίων βασιλέων καὶ εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας ἀπὸ τῆς πόλεως ναὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὅστις ἐπεκαλεῖτο Φιλόλαος. Ἡ ἀκρόπολις τοῦ Ἀσωποῦ, *Κυπαρισσία* ἐπικαλουμένη, ὡς καὶ ἡ ἐν αὐτῇ λατρευομένη Ἀθηνᾶ, ἔκειτο ἐπὶ τῆς προειρημένης χερσονήσου τοῦ Ξυλί, παρὰ τοὺς πρόποδας τῆς ὁποίας ἔκειντο κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Παυσανίου τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως *Ἀχαιῶν τῶν Παρακυπαρισσίων*. Οὐχὶ πολὺ μακρὰν τοῦ Ἀσωποῦ ἔκειτο καὶ τὸ χωρίον *Ὑπερτελέαιον*, εἰς τὸ ὁποῖον ἔκειτο καὶ ἕτερον ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Ἡ πόλις ὠνομάσθη οὕτως ἀπὸ τοῦ ὁμωνύμου της ποταμοῦ, τοῦ ὁποίου, καταβυθισθέντος, καταφανὴς εἶναι ἡ κοίτη, *Ποταμιὰ* καλουμένη.

Ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ταύτης πόλεως, ἥτις ἤκμασε κυρίως κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Κοινοῦ τῶν Ἐλευθερολακώνων, τοῦ ὁποίου ἦτο μία τῶν ἐπισημοτέρων πόλεων, εἶχεν ὀνομασθῆ ὁ τέως δῆμος *Ἀσωποῦ* (πρωτεύουσα *Μολάοι*), ὅστις περιελάμβανε πάντα τὰ χωρία τῆς καταφύτου καὶ εὐφόρου πεδιάδος, τὴν ὁποίαν ἤρδευεν ἄλλοτε ὁ ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων τῆς σήμερον καλουμένης Γκαγκανιᾶς πηγάζων Ἀσωπός. Τοῦ Ἀσωποῦ διεσώθησαν καὶ χαλκᾶ νομίσματα, τῶν τε χρόνων τῆς αὐτονομίας, φέροντα ἔμπροσθεν μὲν κεφαλὴν Διονύσου, ὄπισθεν δὲ Ποσειδῶνα καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ΑΣΩΠΙΩΝ, καὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων μὲ τύπους τὰς εἰκόνας τῶν θεῶν Ἀρτέμιδος, Ποσειδῶνος, Διονύσου, Νεμέσεως κ. λ. π. καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ΑCΩΠΕΙΤΩΝ. Πρό τινων ἐτῶν ἦλθον εἰς φῶς ἐκ τοῦ χώρου τῆς ἀρχαίας πόλεως καὶ ἀγγεῖά τινα τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων.

Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας πόλεως εἶχε κτισθῆ κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους νέα πόλις, ἐκ τῆς ὁποίας, ἐρημωθείσης ὡσαύτως, διεσώθησαν λείψανα μεγαλοπρεποῦς βυζαντινοῦ ναοῦ. ΚΑΨ.

—**Ἀσωποῦ, *τέως δῆμος***—. Εἷς ἐκ τῶν πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' ἀπαρτιζόντων τὴν ἐπαρχίαν Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς 5 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων Ἀγγελώνης, Ἐλαίας, Καταβόθρας, Κοντεβιανίκων, Μολάων, Πακιῶν, Παπαδιανίκων, Συκέας καὶ Φοινικίου. Δ. Ε. Μ.

Ἀσὼρ *[Βιβλ.]*. Ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἐλιακείμ, μνημονευομένου ἐν τῷ γενεαλογικῷ καταλόγῳ τοῦ Σωτῆρος (Ματθ. α' 13).

— **Ἀσὼρ** *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Ὄνομα πολλῶν πόλεων τῆς Παλαιστίνης: —1) ἐν τῇ φυλῇ Νεφθαλείμ, ἄλλοτε πρωτεύουσα τοῦ βασιλέως Ἰαβεὶν (*Ἰησ. Ναυῆ* ια' 1)· —2) ἐν τῇ φυλῇ Ἰούδα (*Ἰησ. Ναυῆ* ιε' 23)· —3) ἐν τῇ φυλῇ Βενιαμὶν(*Νεεμ.* ια' 33)· —4) ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, *Νέα ἀσὼρ* (*Ἰησ. Ναυῆ* ιε' 25). Π. Ι. Μ.

ἀσώρευτος (ὁ, ἡ), — *ον* (τό)· ὁ μὴ σωρευθείς, ἀσυσσώρευτος.

ἄσωστος,—*η*, —*ο*· καὶ δημ. *ἄσωτος*, ἰδιωμ. *ἄσουτος*· αὐτὸς ποῦ δὲν ἔχει σωμό, τελειωμό, ἀτελεύτητος, ἀπέραντος: «ἄσωτα εἶναι τὰ παραμύθια του» || ὁ ὄχι σωστός, ὁ ἑφταμηνίτικος, ὁ σωματικῶς ἢ διανοητικῶς ἀτελής.

ἀσωτεῖον (τό)· ὁ τόπος ὅπου διαιτῶνται ἄσωτοι.

ἀσωτεύω· διάγω βίον ἄσωτον, σπαταλῶ, καταδαπανῶ ἀσκόπως: «διήγαγε τὸν βίον του ἀσωτεύων».

ἀσωτία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἄσωτος, ἀκόλαστος, σπατάλη.

— *[Νομ.]* Ἀσωτία εἶναι κατὰ τοὺς Ρωμαίους ἡ διασπάθισις τῆς πατρῴας περιουσίας, ἄσωτος δὲ ὁ μήτε μέτρον, μήτε καιρὸν δαπάνης ἐπιστάμενος (Ν. 1 πρ. Πανδ. 27, 10, Ν. 1 πρ. Βασιλ. 38. 10). Ἡ σπατάλη περιουσίας κτηθείσης ἐκ τῆς ἐργασίας τοῦ προσώπου ἢ ἄλλως πως δὲν περιλαμβάνεται ἐν τῇ νομικῇ ἐννοίᾳ τῆς ἀσωτίας, ἀλλὰ μόνον ἡ τῆς πατρῴας περιουσίας ἄμετρος διαχείρισις. Ἡ ἀσωτία εἶναι ἐλάττωμα τοῦ χαρακτῆρος μᾶλλον ἢ τοῦ λογικοῦ, διὸ καὶ ἄσωτος κηρύσσεται ὁ ἐκ κουφότητος ἀσκόπως κατασπαταλῶν τὴν

Digitized by Google

περιουσίαν καὶ μὴ δυνάμενος ἐξ ἀδυναμίας τοῦ χαρακτῆρος ν' ἀναχαιτίσῃ τὴν πρὸς σπατάλην τάσιν, ἥτις θᾶττον ἢ βράδιον θέλει καταλήξει εἰς τὴν ἐξαφάνισιν τῆς περιουσίας (Ν. 1 πρ. Πανδ. 27, 10), ἐνῷ τοὐναντίον ἐκτάκτως δαπανηρὸς βίος, ἀδέξιος τῆς περιουσίας διοίκησις ἢ θυσία αὐτῆς χάριν λογικοῦ σκοποῦ, π. χ. ὅπως σωθῇ συγγενὴς ἐξ οἰκονομικῆς καταστροφῆς, δὲν χαρακτηρίζονται ὡς ἀσωτία. Κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δικαιον ἐπιτρέπεται ἡ λῆψις μέτρων περιοριστικῶν τῆς εἰς τὸ δικαιοπρακτεῖν ἱκανότητος τῶν ἀσώτων, ἐξομοιουμένων ὡς πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ δικαίου ἀναγνώρισιν τῆς βουλήσεώς των πρὸς τοὺς ἀνήβους. Ἡ πατρῴα περιουσία κατὰ τοὺς Ρωμαίους δὲν διέφερε τῆς ἐννοίας τῆς οἰκογενείας (familia), καὶ τοῦτο πρὸς δημιουργίαν ἀρρήκτων δεσμῶν οἰκογενειακῶν καὶ θρησκευτικῶν, ἑπόμενον δ' ἦτο νὰ θεωρῶσιν ὡς ἔλλειψιν ἐχεφροσύνης τὴν πρὸς τοὺς δεσμοὺς αὐτοὺς ἀδιαφορίαν τοῦ ἀσώτου, δι' ὃν καθιέρωσαν ἐπιμέλειαν οἵαν καὶ διὰ τοὺς διφορουμένας ἔχοντας τὰς φρένας καὶ στερήσεις ἐνίων δικαίων ἐν οἷς καὶ τοῦ εμπορεύεσθαι. Καθιέρωσαν διὰ τὸν ἄσωτον πλήρη ἀνικανότητα τοῦ ἀπαλλοτριοῦν διὰ τῆς mancipatio καὶ τῆς in jure cessio. Ὁ νομοδιδάσκαλος Παῦλος διετήρησεν ἡμῖν τὴν κατὰ τῶν ἀσώτων ἀπαγόρευσιν (Sentent. lib. III tit. IV). Παρ' ἡμῖν οἱ ὑπὸ δικαστικὴν ἀντίληψιν ἕνεκεν ἀσωτίας τελοῦντες ἐπιχειροῦσιν ὡρισμένας πράξεις μόνον τῇ συναινέσει τοῦ δικαστικοῦ αὐτῶν ἀντιλήπτορος (ἄρθρ. 103—106, 135 νόμ. ἀνηλίκων). Οἱ νεώτεροι κώδικες καὶ ἡ Πολιτικὴ Δικονομία δὲν περιλαμβάνουσιν ὁρισμόν τινα τοῦ ἀσώτου, ὡς δὲ παρὰ τοῖς Γάλλοις οὕτω καὶ παρ' ἡμῖν τὰ ὅρια τῆς τῶν ἀσώτων ἀπαγορεύσεως ἐπαφίενται εἰς τὴν κρίσιν τοῦ δικαστοῦ. Ἰσχύει ἐπὶ ἀσώτων ὅ,τι καὶ ἐπὶ ἀνήβων, ὅτι ἡ θέσις των δύναται πάντοτε νὰ καταστῇ κρείσσων, οὐδέποτε δὲ χείρων. Αὐτεπαγγέλτως οὐδέποτε τὸ δικαστήριον ἐπιβάλλει τὰ νόμιμα κατὰ τῶν ἀσώτων μέτρα, ἀλλὰ μόνον κατόπιν αἰτήσεως τῶν συμφέρον ἐχόντων προσώπων, τοιαῦτα δὲ πρόσωπα ἀναγνωρίζει ὁ νόμος τοὺς γονεῖς, τοὺς συγγενεῖς ἀσχέτως βαθμοῦ καὶ τὸν σύζυγον, ἐλλείψει δὲ προσώπων καταλλήλων τὸ δικαστήριον διορίζει δικαστικὸν ἀντιλήπτορα καὶ ἐξωτικόν. Ἁρμόδιον δικαστήριον εἶναι τὸ πρωτοδικεῖον πρὸς διορισμὸν δικαστικοῦ ἀντιλήπτορος (βλ. ἀντίληψις *δικαστικὴ* καὶ ἀπαγόρευσις). Πᾶς ἄρρην, ἐνῆλιξ, μὴ ἀπηγορευμένος, δύναται νὰ διορισθῇ δικαστικὸς ἀντιλήπτωρ. Δὲν εὐθύνεται ὁ δικαστικὸς ἀντιλήπτωρ διὰ τὰς πράξεις τοῦ ἀσώτου τὰς προηγηθείσας τοῦ διορισμοῦ του, οὐδὲ δι' ἐκείνας εἰς ἃς ἀποκλείεται ἡ ἀνάμιξίς του.

Ἡ ἄρνησίς του νὰ παραστῇ εἰς πράξεις, εἰς ἃς ἀπαιτεῖται ἡ συναίνεσίς του, δὲν ἀποκλείει τὴν εὐθύνην του, πρὸς ἀναπλήρωσιν ὅμως τοῦ ἀρνουμένου τὸ δικαστήριον δύναται νὰ διορίσῃ ad hoc ἕτερον δικαστικὸν ἀντιλήπτορα. Αἱ περιπτώσεις καθ' ἃς ἡ συναίνεσις τοῦ δικαστικοῦ ἀντιλήπτορος εἶναι ὑποχρεωτικὴ καθορίζονται ἐν τῷ νόμῳ (βλ. νόμον περὶ ἐπιτροπείας, κηδεμονίας καὶ δικαστικῆς ἀντιλήψεως) ἀποκλειστικῶς καὶ οὐχὶ ἐνδεικτικῶς, συναίνεσις συνεπῶς ἀνοικείως δοθεῖσα θεωρεῖται ὡς μηδέποτε γενομένη. Ἐκ τῆς κατοικίας τοῦ ἀσώτου κρίνεται ἡ ἁρμοδιότης τοῦ δικαστηρίου πρὸς διορισμὸν δικαστικοῦ ἀντιλήπτορος. Ὁ ἄσωτος δὲν δικαιοῦται νὰ δανείζεται, νὰ προβαίνῃ εἰς ἐξοφλήσεις, οὐδὲ ν' ἀπαλλοτριοῖ, πλὴν μόνον τῶν κινητῶν πραγμάτων τῶν ὑποκειμένων εἰς φθορὰν ἢ χειροτέρευσιν καὶ τῶν προωρισμένων, ὡς τὰ ἐμπορεύματα, πρὸς πώλησιν. Δὲν δικαιοῦται ὡσαύτως ὁ ἄσωτος νὰ παρέχῃ δουλείαν ἢ ὑποθήκην· διότι καὶ αὗται ἀποτελοῦσι μερικὴν ἀπαλλοτρίωσιν περιουσίας, οὐδὲ νὰ προβαίνῃ εἰς δωρεάς. Διαθήκην δὲν δικαιοῦται νὰ συντάξῃ, ὅπως μὴ ἀποκλείσῃ τοὺς κηρύξαντας αὐτὸν εἰς κατάστασιν ἀσώτου, δύναται ὅμως ν' ἀνακαλέσῃ τὴν ἤδη συνταχθεῖσαν πρὸ τῆς ἀπαγορεύσεώς του. Διανομὴν δὲν δικαιοῦται νὰ ζητήσῃ, οὐδὲ νὰ προβῇ εἰς ἀποδοχὴν ἢ ἀποποίησιν κληρονομίας. Δικαιοῦται ὅμως ἄνευ συναινέσεως τοῦ δικαστικοῦ ἀντιλήπτορος εἰς σύναψιν γάμου, υἱοθεσίαν, νομιμοποίησιν τέκνων. Ἡ μεταγενεστέρως δοθεῖσα συναίνεσις δὲν καλύπτει τὴν ἔλλειψιν αὐτῆς, ἥτις δέον νὰ προηγῆται ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος ἀπὸ μέρους τοῦ δικαστικοῦ ἀντιλήπτορος. Αἱ ἀκύρως ἐλλείψει συναινέσεως ἐνεργηθεῖσαι δικαιοπραξίαι προσβάλλονται εἴτε παρ' αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀσώτου ἅμα τῇ ἄρσει τῆς ὑφ' ἣν τελεῖ ἐπιμελείας, εἴτε παρὰ τῶν συγγενῶν του καὶ τῶν κληρονόμων του. Ἡ ἐκ τῆς ἀσωτίας ἀπαγόρευσις αἴρεται, καθ' ὃν τρόπον συνεστήθη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κρασσᾶ* Γενικαὶ Διδασκαλίαι. *Seuffets* Archiv für Eutscheidungen der obersten Gerichte in den deutschen Staaten XII. 2, XIII. 81. Eutscheidungen des Reichsgegerichtsin Civilsachen XXI no 28 σ. 169. *Μπαλῆ* Κληρονομικὸν Δίκαιον τεῦχ. 2 κλπ.

Κ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Ἀσώτιοι. Βυζαντινὸς τύπος τοῦ ὀνόματος Ἀσὸδ (βλ. λ.).

Ἀσώτιος. Υἱὸς τοῦ ἄρχοντος τῶν ἀρχόντων, ὡς ἐκαλοῦντο οἱ βασιλεῖς τῆς ἐν Ἀσίᾳ Ἰβηρίας, ἐλθὼν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, καθ' ὃν χρόνον οὗτος ἐπετροπεύετο εἰσέτι ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτοῦ. Τοὺς Κωνσταντινουπολίτας κατέπληξε διὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Διότι κατὰ μαρτυρίαν τῶν χρονογράφων (Συνέχεια *Θεοφάνους* Βόνν. σ. 387 καὶ ἐντεῦθεν, *Κεδρηνὸς* II 284, 5) λαμβάνων ῥάβδον σιδηρᾶν ἐκ τῶν ἄκρων διὰ τῶν δύο χειρῶν ἔκαμπτεν αὐτὴν εἰς κύκλον. Τοῦτον ὑπεδέχθη ἡ βασιλομήτωρ μετὰ πολλῶν τιμῶν καὶ πάλιν εἰς τὴν ἰδίαν χώραν ἐξαπέστειλε.

Σ. Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ἄσωτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ δυνάμενος νὰ σωθῇ, ὁ μὴ παρέχων ἐλπίδα σωτηρίας· ‖ ὁ καταδαπανῶν τὴν περιουσίαν του, ὁ ἀκόλαστος· ‖ ὁ ἄσωστος (βλ. λ.).—Ἐπίρρ. **ἀσώτως.**

—*[Νομ.]*· βλ. **ἀσωτία.**

—***ἄσωτος υἱός.*** Τὸ κυριώτερον πρόσωπον περιφήμου παραβολῆς τοῦ Εὐαγγελίου, ἀπαντώσης ὑπὸ λίαν ἐκδεδηλωμένην συμβολικὴν μορφὴν καὶ εἰς τὴν βραχμανικὴν καὶ βουδδιστικὴν παράδοσιν. Κατὰ ταύτην ἄσωτος υἱὸς εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὅστις, ἀφοῦ ἀπολαύσῃ τῶν ἀπατηλῶν καὶ ἐφημέρων βιωτικῶν ἡδονῶν, ἐγκαταλείπει τὴν ὑλικὴν καὶ σαρκικὴν ἀπόλαυσιν, ἵνα διὰ τῆς ἐνατενίσεως καὶ τῆς σκέψεως τύχῃ τῆς ἠθικῆς καθάρσεως.

Ἡ παραβολὴ τοῦ ἀσώτου ἐνέπνευσε μέγαν ἀριθμὸν καλλιτεχνῶν. Τάπης φλαμανδικὸς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἀποκείμενος ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Κλυνύ,

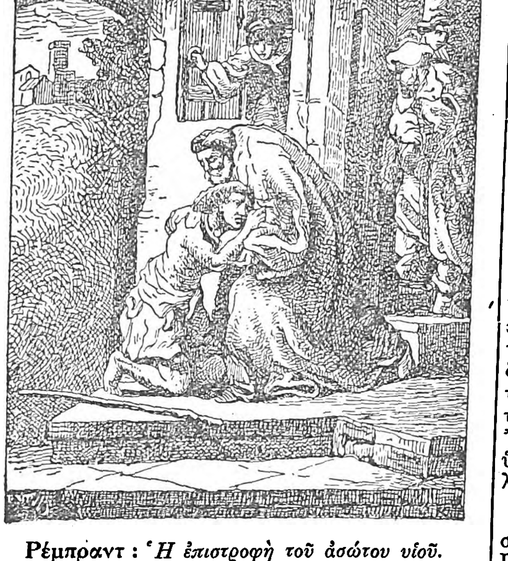

Ρέμπραντ : *Ἡ ἐπιστροφὴ τοῦ ἀσώτου υἱοῦ.*
[Μουσεῖον Ἐρμιτὰζ Πετρουπόλεως.]

ἀπεικονίζει τὰ διάφορα ἐπεισόδια. Κλασσικοὶ εἶναι οἱ τέσσαρες σχετικοὶ πίνακες τοῦ *Μπέχαμ* (1540), ὁ πίναξ τοῦ *Ντύρερ*, παριστῶν τὸν ἄσωτον υἱὸν ἐν μέσῳ τῆς ἀγέλης τῶν χοίρων, ὁ τοῦ *Φράγκ* ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου, ἀπεικονίζων τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ἀσώτου υἱοῦ, ὁ τοῦ *Μουρίλλο*, ὁ τοῦ *Τεννιέ*, θέμα τοῦ ὁποίου εἶναι ὁ ἄσωτος υἱὸς ἐν μέσῳ πλήθους ἑταιρῶν. Ἡ ἐπάνοδος τοῦ ἀσώτου υἱοῦ ἐνέπνευσε τὸν *Ρέμπραντ*, τὸν Λουκᾶν *Λάϋντε*, τὸν *Μπασσάν*, τὸν *Φέτι*, τὸν *Γκερσέν*, τὸν *Σπάντα*, τὸν *Τισσὸ* καὶ ἄλλους ζωγράφους.

Ἡ παραβολὴ τοῦ Ἀσώτου υἱοῦ ἐχρησίμευσεν ὡς θέμα καὶ εἰς πολλοὺς συγγραφεῖς Ἕλληνας καὶ ξένους. Τὰ σπουδαιότερα Ἑλληνικὰ ἔργα μὲ τὸν τίτλον «Ἄσωτος» εἶναι ἔμμετρος κωμῳδία τοῦ *Ἀλεξ. Σούτσου* (Ναύπλιον 1832) καὶ τραγῳδία τοῦ *Ἀριστομ. Προβελεγγίου.*

Ω—.

—**Ἀσώτου** ***Κυριακή.*** Οὕτως ὀνομάζεται ἡ δευτέρα Κυριακὴ τοῦ Τριῳδίου, διότι, συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τῆς Ἐκκλησίας, ἀναγινώσκεται κατ' αὐτὴν ἡ παραβολὴ τοῦ Ἀσώτου υἱοῦ (*Λουκ.* ιε' 11—32), δι' ἧς διδασκόμεθα ὅτι τὸ κυριώτατον μέσον πρὸς σωτηρίαν εἶναι μὲν ἡ ἐγκράτεια, ἀλλ' ὅτι ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ ἡμῶν εἶναι πανάγαθος καὶ δέχεται εἰς τοὺς κόλπους Αὐτοῦ καὶ ἐκεῖνα τὰ τέκνα του, τὰ ὁποῖα ἡμάρτησαν μέν, καθὼς ὁ νεώτερος υἱὸς τῆς παραβολῆς, ἀλλὰ μετενόησαν.

Δ. ΜΤ.

ἀσωφρόνιστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ σωφρονιζόμενος, ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον δὲν δύναταί τις νὰ σωφρονίσῃ, ἀσύνετος, ἀδιόρθωτος.

Ἄτ (Ath) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Βελγίου ἐν τῷ νομῷ τοῦ Αἰνὼ (Hainaut) ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Dendre. Κάτ. 10530. Ἔχει ἀνεπτυγμένην βιομηχανίαν κατεργασίας ἐρίου, βάμβακος καὶ ξύλου, ὡς καὶ ἡ περιφέρειά της ἔχει σημαντικὴν γεωργικὴν ἀπόδοσιν.

Ἡ πόλις κατὰ περιόδους περιῆλθεν εἰς τὴν Γαλλίαν (1667, 1697, 1792 μέχρι 1815) καὶ τὴν Ὁλλανδίαν (1706).

Δ. Ε. Μ.

Ἄτα. Τέταρτος φαραὼ τῆς πρώτης θινιτικῆς δυναστείας ὁ παρὰ Μανέθωνι ἀναφερόμενος ὡς *Κενκένης* ἢ *Οὐενέφης*. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του πεῖνα τρομερὰ ἐδεκάτισε τὴν χώραν, εἰς αὐτὸν δ' ὀφείλονται αἱ παρὰ τὴν Σακκαρὰν πυραμίδες τοῦ Κώκομέ.

Ἄτα *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Μικρὰ νῆσος ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Δωρίδος, Δ.Β.Δ. τῆς νήσου Σύμης, εἰς $^{3}/_{4}$ μιλ. ΝΑ τοῦ ΝΔ κέρατος τοῦ ὅρμου *Ντάτσα* (πλάτ. 36° 44', μῆκ. 27° 45' Ἀν., χάρτ. ἀγγλικ. 1604 : The gulfs of Kos, Doris and Symi).

Σ. Ε. Λ.

Ἀτάβα (Atava), ***Σέργιος Νικολάεβιτς Τερπιγκορέν.*** Ρῶσος λογοτέχνης (1841-1905). Διεκρίθη ὡς συγγραφεὺς ἠθογραφιῶν καὶ διηγημάτων, ἐν οἷς περιγράφει τὴν πτώχευσιν τῶν γαιοκτημόνων, συνεπείᾳ τῆς καταργήσεως τῆς δουλοπαροικιας.

Α. Δ.

Ἀταββέγγοι· βλ. Ἀταμπέκ.

ἀταβισμός· βλ. προγονισμός.

Ἀταβυρία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Παλαιὸν ὄνομα τῆς *Ῥόδου*.

Ἀταβυριασταί. Ἕτερον ὄνομα τῶν Ἀθηναϊστῶν (βλ. λ.).

Ἀταβύριον ***(Ἀτάβυρον*** ἢ ***Ἀτάβυρις)*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τὸ ὑψηλότατον ὄρος τῆς Ρόδου, ἐν τῷ Ν.Δ. ἄκρῳ τῆς νήσου, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Διὸς τοῦ ἐπικαλουμένου *Ἀταβυρίου*. Ὁ ναὸς οὗτος, ἀρχικῶς Φοινικικός, λέγεται, ὅτι ἐθεμελιώθη ὑπὸ τοῦ Κρητὸς Ἀλθαιμένου. «Μετὰ δὲ Λίνδον», λέγει ὁ Στράβων (14, 655) περὶ τοῦ ὄρους, «Ἰξία χωρίον καὶ Μνασύριον· εἶθ' ὁ Ἀτάβυρις, ὄρος τῶν ἐνταῦθα ὑψηλότατον, ἱερὸν Διὸς Ἀταβυρίου». Ἐκεῖ λέγεται, ὅτι ὑπῆρχον χαλκοὶ βόες, οἱ ὁποῖοι ἐμυκῶντο τότε μόνον, ὁσάκις προὔκειτο νὰ συμβῇ κακόν τι. Ἐκ Ρόδου ἡ λατρεία τοῦ Ἀταβυρίου Διὸς διὰ τῶν ἀποικιῶν ἔφθασε μέχρι τοῦ Ἀκράγαντος. Κατὰ τὸν Ἡσύχιον *βύριον*=*οἴκημα* καὶ *Ἀταβύριον*=*«ἔνθα θηρία συνάγονται».*

—*[Ναυτ. Γεωγρ.]* Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τοῦ ὄρους, γνωστὴ ὑπὸ τὰς ὀνομασίας «*Αττάγιαρο*» ἢ τοῦ «*Ἀλθαιμένους*», εἶναι ἡ πρώτη γῆ ἣν ἀναφαίνουσιν οἱ ἀπὸ Πὸρτ - Σαΐδ (Διώρυγος τοῦ Σουὲζ) πρὸς Κ)λιν καὶ ἐφεξῆς πλέοντες, ὡς κυανῆν ὑπὲρ τὸν ὁρίζοντα νεφέλην, δι' ἣν χρησιμοποιοῦσι προσδιορισμὸν στίγματος διὰ διοπτεύσεως τοῦ ὕψους της καὶ τῆς ἀντικειμένης αὐτῷ γωνίας, δεδομένων τῶν συντεταγμένων της (πλάτ. 36°12$^{1}/_{2}$, μῆκ. 27°53$^{1}/_{2}$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1667 : Rhodos island) καὶ τοῦ ὕψους της ἀνερχομένου εἰς 4068 πόδας (βλ. καὶ λ. Αἰγαῖον, τ. Β', σ. 407 α').

Σ. Ε. Λ.

—**Ἀταβύριον** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὄρος ἐν Παλαιστίνῃ, ὅπερ εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ ἀναγραφόμενον ὑπὸ τὸ ὄνομα *Θαβώρ*. Παρὰ τὸ ὄρος ὑπῆρχεν ὁμώνυμος πόλις.

—**Ἀταβύριον** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πλὴν τοῦ ἐν Ρόδῳ καὶ ἐν Παλαιστίνῃ Ἀταβυρίου ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν λεξικογράφων καὶ ἐν Σικελίᾳ καὶ ἐν Περσίᾳ ὄρος καὶ πόλις Ἀταβύριον. Ἡ ἐγκατάστασις Φοινίκων ἐν Σικελίᾳ ἐξηγεῖ ἐπαρκῶς τὴν ὕπαρξιν ἐν αὐτῇ πόλεως φερούσης τὸ σημιτικὸν τοῦτο ὄνομα. Ἐν Περσίᾳ ὅμως πρέπει ἢ νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ λέξις Ἀταβύριον εἶναι παραφθορὰ περσικοῦ τινος ὀνόματος, ἢ νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἄποικοι ἐκ Συρίας ἢ ἄλλης σημιτικῆς χώρας ἐγκατέστησαν ἐκεῖ, πιθανῶς κατὰ τοὺς χρόνους τῶν βιαίων μετανάστεύσεων λαῶν, τὰς ὁποίας ἐν μεγάλῃ κλίμακι ἐνήργησαν πρὸ πάντων οἱ κατακτηταὶ βασιλεῖς τῆς Ἀσσυρίας καὶ Βαβυλωνίας, ἐν μέρει δὲ καὶ οἱ παλαιότεροι βασιλεῖς τῶν Περσῶν.

Γ. Ι. Κ.

Ἀταγιάλ (Atayal) Ἡ κυριωτέρα τῶν ἑπτὰ αὐτοχθόνων ἰαπωνικῶν φυλῶν, αἵτινες κατοικοῦν εἰς τὴν νῆσον Φορμόζαν. Οἱ Ἀταγιάλ, ἀνερχόμενοι εἰς δέκα περίπου χιλιάδας, περιφρονοῦσι πᾶσαν χειρωνακτικὴν ἐργασίαν. Ἡ καλλιέργεια τῶν ἀγρῶν διενεργεῖται ὑπὸ τῶν γυναικῶν, ἐνῷ οἱ ἄνδρες ἐπιδίδονται εἰς τὸ κυνήγιον καὶ τὴν ἁλιείαν, εἶναι δὲ κυνηγοὶ οὐ μόνον ζῴων, ἀλλὰ καὶ ἀνθρωπίνων κεφαλῶν. Οὐδεὶς Ἀταγιάλ δικαιοῦται νὰ ἔλθῃ εἰς γάμου κοινωνίαν, νὰ ἐκλεγῇ μέλος τοῦ συμβουλίου τῆς φυλῆς ἢ ἀρχηγὸς αὐτῆς, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀποκόψει τοὐλάχιστον μίαν ἐχθρικήν. Διὸ καὶ ἀποτελοῦσι τρομερὸν κίνδυνον διὰ τοὺς Ἰάπωνας καὶ ξένους ἐργάτας τῶν δασῶν τῆς Φορμόζης, τοὺς περισυλλέγοντας καφουράν. Ἡ ἰαπωνικὴ κυβέρνησις ἐγκατέστησεν ὁλόκληρον δίκτυον φυλακίων, διεκτεινόμενον ἐκ τοῦ Σόου, ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ, μέχρι τῆς Πολίζια, κειμένης ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Φορμόζης. Οἱ Ἀταγιάλ εἶναι προγονολάτραι, κατοικοῦσι δ' ἐντὸς καλυβῶν, κατεσκευασμένων ἐκ βαμβοῦ.

Α. Δ.

Ἄταγις (Atagis) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Παλαιὸν ὄνομα τοῦ Ἄντιτζε (βλ. λ.).

Ἀτάδ *[Βιβλ.]*. Εἰς τὴν πέραν τοῦ Ἰορδάνου «ἅλωνα Ἀτάδ» ὁ Ἰωσὴφ μετὰ τῶν ἀδελφῶν του καὶ μεγαλοπρεποῦς τιμητικῆς συνοδίας «ἐκόψαντο κοπετὸν μέγαν καὶ ἰσχυρὸν» ἐπὶ 7 ἡμέρας διὰ τὸν

Digitized by Google

ἐν Αἰγύπτῳ ἀποθανόντα πατέρα του Ἰακώβ, μεθ' ὃ συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν ἐκείνου ἔθαψαν αὐτὸν ἐν τῷ σπηλαίῳ Ἐφρὼν τοῦ Χετταίου, ὁμοῦ μετὰ τῶν γονέων καὶ προγόνων αὐτοῦ (Γένεσ. ν' 10 ἑξ.). *Ἀτὰδ* δ' ἐνταῦθα εἶναι ἢ τὸ ὄνομα τοῦ ἰδιοκτήτου ἤ, ὅπερ τὸ πιθανώτερον, ἀκανθώδεις θάμνοι παρ' οὓς ἔκειτο ἡ ἐν λόγῳ ἅλως, τῆς λέξεως *Ἀτὰδ* ἐχούσης τοιαύτην σημασίαν. Ἐν τῇ ἑλληνικῇ μεταφράσει τῆς Π. Διαθήκης ἡ λέξις ἐν ἄλλοις χωρίοις μεταφράζεται διὰ τοῦ *ῥάμνος*. Π.Ι.Μ.

Ἀταία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις λακωνική. Οἱ κάτοικοι *Ἀταιᾶται (Στέφ. Βυζάντ.)*.

Ἀτάϊντε (Ataïde), ***Λουδοβῖκος***. Πορτογάλος πολιτικὸς καὶ στρατιωτικός, γεννηθεὶς τῷ 1519 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1580 ἐν Γκόᾳ. Ἀντιβασιλεὺς τῶν Ἰνδιῶν, καθ' ὃν χρόνον εἶχον ἑνωθῆ πάντες οἱ Ἰνδοὶ πρὸς ἐκδίωξιν τῶν Πορτογάλων, κατώρθωσε νὰ νικήσῃ τοὺς Ἰνδοὺς ἡγεμόνας καὶ ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν. Α. Δ.

Ἀτάϊρ *[Ἀστρον.]*. Ἕτερον ὄνομα τοῦ ἀστέρος Ἀλτάϊρ (βλ. λ.).

ἀταίριαστος, *—η, —ο*· αὐτὸς ποὺ δὲν ταιριάζει, δὲν προσαρμόζεται πρὸς ἄλλο τι, ἀπροσάρμοστος: «ὁ γαμπρὸς εἶναι ἀταίριαστος μὲ τὴ νύφη», «ἀταίριαστο ἀντρόγυνο»· || ἀνάρμοστος, ἄκαιρος, ἀπρεπής: «μὴ λὲς ἀταίριαστες κουβέντες».—Ἐπίρρ. ***ἀταίριαστα***.

ἀτάϊστος, *—η, —ο* καὶ *ἀτάγιστος*· ὁ μὴ ταγισμένος, ὁ μὴ λαβὼν τροφήν, *ταγήν*, ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον δὲν ἐδόθη τροφή· ἐπὶ ζῴων καὶ μικρῶν παιδίων: «ἔχω τὸ μικρό μου ἀτάϊστο», «ἄφησε τὶς κότες ἀτάϊστες»· πβλ. *ταΐζω*.

Ἀτακάθο (Atacazo) *[Γεωγρ.]*. Ἡφαίστειον ἐν τῇ ὀροσειρᾷ τῶν Ἄνδεων (ὑψόμ. 4539 μ.) παρὰ τὴν πόλιν Zuito ἐν τῇ Δημοκρατίᾳ τοῦ Ἰσημερινοῦ.

Ἀτακάμα (Atacama) *[Γεωγρ.]*. Ἡφαίστειον τῶν Ἄνδεων (ὑψόμ. 5500 μ.) ἐν Βολιβίᾳ.

—Ἀτακάμα (Atacama) *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν μεγαλυτέρων ἐπαρχιῶν τῆς Χιλῆς ἔχουσα ἔκτασιν 79531 τετρ. χμτρ. καὶ πληθυσμὸν (1925) 48413 κατοίκων. Ὁ μεγαλύτερος πλουτοπαραγωγικὸς πόρος τῆς περιφερείας εἶναι τὰ πλούσια κοιτάσματα νιτρικοῦ νατρίου καὶ μεταλλευμάτων ἀργύρου καὶ χαλκοῦ. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ πόλις Κοπιάπο (κάτ. 9834). Δ. Ε. Μ.

—Ἀτακάμα (Atacama) *[Γεωγρ.]*. Παλαιὸν ὄνομα τῆς νῦν ἐπαρχίας τῆς Χιλῆς καλουμένης **Ἀντοφαγκάστα** (βλ. λ.).

Ἀτακάμας (Atacamas). Ἐρυθρόδερμοι τῆς νοτίου Ἀμερικῆς ἀνήκοντες εἰς τὴν φυλὴν τῶν Περουϊανῶν.

ἀτακαμίτης (Atacamit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν παρουσιαζόμενον εἰς κρυστάλλους τοῦ ῥομβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ κρύσταλλοί του εἶναι συνήθως πρισματικοί, οἱ δὲ δίδυμοι καὶ τρίδυμοι κρύσταλλοι σπάνιοι. Ἐπίσης παρουσιάζεται καὶ χειροπληθὴς καὶ εἰς νεφροειδῆ, ῥαβδοειδῆ, ἀκτινωτά, φυλλώδη, κοκκώδη καὶ στιφρὰ συσσωματώματα. Τέλος εὑρίσκεται καὶ ὡς ἐπιφλοίωμα ἢ καὶ ὡς ἄμμος.

Ὁ ἀτακαμίτης ἔχει σχισμὸν τέλειον, θραῦσιν ὀστρεοειδῆ, σκληρότητα 3—3½ βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 3,76, χρῶμα πρασόχρουν, ἢ χλωροπράσινον ἢ ὑπομέλαν πράσινον, λάμψιν ὑελώδη. Εἶναι ἡμιδιαφανὴς μέχρι διαφωτίστου καὶ ἐπὶ πλακὸς ἐκ πορσελλάνης συρόμενος δίδει γραμμὴν μηλοπρασίνην. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι χλωριοῦχος χαλκὸς μεθ' ὑδροξειδίου τοῦ χαλκοῦ. Ὁ μοριακός του τύπος εἶναι $CuCl_2.3Cu[OH]_2$. Ἐμπεριέχει 59, 43% χαλκὸν (Cu), 17,64% χλώριον, 11,26% ὀξυγόνον καὶ 12,67% ὕδωρ.

Ὁ ἀτακαμίτης πολλαχοῦ τοπικῶς ἐξορύσσεται ὡς μετάλλευμα χαλκοῦ. Εὑρέθη εἰς μεγάλα ποσὰ ἐντὸς φλεβῶν χαλκούχων μεταλλευμάτων εἰς τὸ Algodon Bay καὶ εἰς τὰς φλέβας ἀργυρούχων μεταλλευμάτων τοῦ Tarapaca εἰς τὸ Περοῦ. Περαιτέρω εἰς τὴν ἐν Χιλῇ Ἀτακάμα, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομά του (Remolinos καὶ Copiapo), εἰς τὴν Barraburra (ὡραῖοι κρύσταλλοι) παρὰ τὴν Ἀδελαΐδα. Παρουσιάζεται ἐνίοτε καὶ ὡς προϊὸν ἀτμίδων τοῦ Βεζουβίου.

Ἐν Ἑλλάδι εὑρέθη εἰς σμαραγδοπράσινα δευτερογενῆ πρίσματα ἐπὶ τοῦ σμιθσωνίτου εἰς τὰ κοιτάσματα τοῦ Λαυρίου *(Βερζέκος, Καμάριζα, Σούνιον)*. Γ. Κ. Γ.

Ἀτάκι *[Γεωγρ.]*. Μικρὰ νῆσος μεταξὺ τῆς χερσονήσου τῆς Ἁλικαρνασσοῦ καὶ τῆς νήσου Καλύμνου, 6 δὲ μιλ. ΝΑ τοῦ φάρου τῆς ἐρημονήσου *Καλόλιμνος* (πλάτ. 37°01', μῆκ. 27°13', χάρτ. ἀγγλ. 2836a: Archipelago, southern sheet).
Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἀτακῖνοι (Atacini) *[Ἀρχ.]*. Γαλατικὸς λαός, ὅστις κατῴκει παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ *Ἄτακος* (νῦν *Ὦντ*). Κατὰ τὸν Πομπώνιον Μέλαν (ΙΙ. 5) ἡ Ναρβώννη ἦτο ἀποικία τῶν Ἀτακίνων. Ὁ Βάλκεναιρ ὑποθέτει, ὅτι οἱ Ἀτακῖνοι ἦτο μία τῶν φυλῶν τοῦ μεγάλου ἔθνους τῶν *Βεβρύκων* ἢ τῶν *Ἰβηρολιγούρων*, ὑποστηρίζει δὲ ὅτι πρωτεύουσα αὐτῶν δὲν ἦτο ἡ Ναρβώνη, ἀλλ' ἡ *Atacinus vicus* παρὰ τὸν Ὠσόν, παραπόταμον τοῦ Ὦντ. Εἰς τὸν χάρτην τοῦ Λονιὸν ἡ γῆ τῶν Ἀτακίνων σημειοῦται ὡς ἐπέκτασις τῆς χώρας τῶν Οὐόλσκων Τεκτοσάγων. Α. Δ.

ἀτάκκα *[Μουσ.]*. Προστακτικὴ δηλοῦσα τὴν ἄμεσον ἔναρξιν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ τεμαχίου. Γράφεται καὶ εἰς τὸ τέλος συνθέματος, προκειμένου τοῦτο νὰ συνδεθῇ ἀμέσως μετὰ τοῦ ἑπομένου. Λ.

ἀτακκία (ἡ) (Ataccia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀτακκιδῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τῆς ἁπλῆς φυλλοθεσίας των καὶ τῶν νηματίων τῶν στυλίσκων των, οἵτινες εἶναι κοῖλοι. Γνωστότερα εἴδη εἶναι, αἱ: *ἀτακκία ἡ ἀκεραιόφυλλος* (Ataccia integrifolia), φυομένη εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας. Ἐκ τῶν ῥιζῶν της ἐξάγεται ἀναληπτικὸν ἄμυλον, ἀνάλογον πρὸς τὸ ἐκ τοῦ σάγου ἐξαγόμενον· *ἀτακκία ἡ λοφιοειδὴς* (Ataccia cristata). Ἀπαντᾷ εἰς τὰς Μαλαισίας νήσους καὶ καλλιεργεῖται εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Εὐρώπης. Τὰ ῥιζώματά της εἶναι κονδυλώδη, βραχέα, κωνικὰ καὶ ἐξ αὐτῶν ἐκφύονται ᾠοειδο-λογχοειδῆ φύλλα, ἐκ τοῦ κέντρου τῶν ὁποίων ἀναφαίνεται ἀκανθῶδες στέλεχος, ὅπερ κατὰ τὴν κορυφήν του φέρει πολυάριθμα ἄνθη. Δ. Ν. Π.

Ἀτακπάμα (Atakpama). Φυλὴ νιγριτικὴ τοῦ Δυτικοῦ Σουδάν, κατοικοῦσα τὴν ὁμώνυμον πόλιν μετὰ τῆς περιοχῆς της, ἐπὶ τῆς νοτίας κλιτύος τοῦ ὄρους Ἀκπόσσο ἐν Τογολάνδῃ. Οἱ Ἀτακπάμα εἶναι γεωργοὶ καὶ κτηνοτρόφοι, ἀσχολοῦνται πρὸς τούτοις καὶ μὲ τὴν ὑφαντουργίαν, βαφικήν, μαχαιροποιίαν κ. τ. λ. Θ. Ν. Σ.

Ἀτακπαμὲ (Atakpame) *[Γεωγρ.]*. Ἐμπορικὴ πόλις ἐν Τόγκῳ (Δαχομέη) τῆς Ἀφρικῆς, κειμένη ἐπὶ σπουδαίας διασταυρώσεως ὁδῶν εἰς τὸ τέρμα τοῦ σιδηροδρόμου Λόμε-Ἀτακπαμέ. Κάτ. περίπου 10.000. Εἶναι γνωστὴ διὰ τὴν ἐξαγωγὴν κόμμεως καὶ βάμβακος. Ἕδρα καθολικῶν ἱεραποστόλων.

ἀτάκτημα (τό)· πρᾶξις ἄτακτος, λόγος ἀπρεπής, ἄκαιρος.

ἀτακτομόρφωσις (ἡ) (Atactomorphosis) *[Ζωολ.]*. Ὅρος χρησιμοποιούμενος ἐν τῇ ἐντομολογίᾳ πρὸς δήλωσιν τῆς ἀπολύτου ἀκινησίας τῶν νυμφῶν ἐντόμων τινῶν, αἵτινες δὲν κινοῦνται παρὰ μόνον κατὰ τὸ τελευταῖον στάδιον τῆς μεταμορφώσεώς των. Δ. Ν. Π.

ἀτακτοποίητος (ὁ, ἡ) καὶ *—η, —ον* (τό)· ὁ μὴ τακτοποιημένος, ὁ μὴ ἐν τάξει, ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει ἀποκείμενος· «ἀτακταποίητα πράγματα,—βιβλία,—ἔπιπλα κ. τ. λ.»· || ὁ ἀκαθόριστος ἔτι, ὁ μὴ λαβὼν ὁριστικὴν μορφὴν καὶ τάξιν· «οἱ δουλειές μου εἶναι ἀκόμη ἀτακτοποίητες», «ἀτακτοποίητος λογαριασμός»· || συνεκδ. «εἶμαι ἀτακτοποίητος», δὲν ἐτακτοποίησα τὰς ὑποθέσεις μου, εἶμαι ἄνω κάτω.

ἀτακτοπορέλλα (Atactoporella Ulrich) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος *τρεπτοστομάτων βρυοζῴων*, οὗτινος λείψανα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς σιλουρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ.Κ.Γ.

ἄτακτος (ὁ, ἡ) καὶ *— η, —ον* (τό)· ὁ μὴ ἐν τάξει εὑρισκόμενος, ὁ μὴ κατὰ τὴν προσήκουσαν τάξιν ὑφιστάμενος, ἀνώμαλος, ἄκοσμος, ἄρρυθμος: «ἄτακτος ἄνθρωπος, - βίος,—σφυγμός»· || «ἄτακτος στρατὸς» ἢ «ἄτακτα σώματα» ἢ ἁπλῶς «ἄτακτοι», στρατιῶται μὴ ἀνήκοντες εἰς τὸν τακτικὸν στρατόν, ἄνευ αὐστηρᾶς πειθαρχίας καὶ παρὰ τὴν στρατιωτικὴν τέχνην δρῶντες.—Ἐπίρρ. ***ἀτάκτως***.

— «Ἄτακτα» ἢ *«Ἄτακτοι γλῶσσαι»*· τίτλος ἔργου **Φιλητᾶ** *τοῦ Κῴου* (βλ. λ.).

— «Ἄτακτα»· τίτλος ἔργου τοῦ **Ἀδ. Κοραῆ** (βλ. λ.).

ἀτακτῶ *(—έω)*· εἶμαι ἄτακτος, δὲν πειθαρχῶ, παραβαίνω τὴν προσήκουσαν τάξιν, κοιν. *κάμνω ἀταξίες*.

Ἀτάλα (Atala). Τίτλος μυθιστορήματος τοῦ Σατωμπριὰν (βλ. λ.).

Ἀτάλα *[Ἀστρονομ.]*. Ὄνομα τοῦ 152ου μικροῦ πλανήτου, ἀνακαλυφθέντος τῇ 2 Νοεμβρίου 1875 εἰς τὸ ἀστεροσκοπεῖον τῶν Παρισίων ὑπὸ τοῦ P. Henry.

Ἀταλὰ *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἀσφαλέστατον ἀγκυροβόλιον ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Κῶ καὶ δὴ κατὰ τὸν ἀνατ. μυχὸν τῆς κολπώσεως τῆς διανοιγομένης μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Κογιοὺν Μπουρνοῦ* καὶ *Ἀτμὰκ Μπουρνοῦ*. Ἡ πρὸ τοῦ ἀγκυροβολίου ἐκτεινομένη συστὰς Γεντὴ Ἀταλὰ (πλάτ. 36° 52', μῆκ. 28° 05' Ἀν., *χάρτης ἀγγλικὸς* 1604: The gulfs of Doris, Kos and Symi) καθιστᾷ αὐτὸ πανταχόθεν ἀνεμοσκεπές. Σ. Ε. Λ.

Ἀταλάγια (Atalaya) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον τεσσάρων αἰχμηρῶν ὀρθοπάγων βουνῶν ἐν Ἱσπανίᾳ, χαρακτηριστικῶν πρὸς ἀναγνώρισιν, λόγῳ καταφανῶν ἐπὶ τῆς κορυφῆς των κτισμάτων ὑπὸ τῶν παραπλεόντων. —1) Παρὰ τὸν λιμένα τῆς Καρθαγένης ἐπιστεφόμενον ὑπὸ φρουρίου. —2) Atalaya de Albercuitx, παρὰ τὴν βορείαν ἐσχατιὰν τῆς Μαγιόρκας, ἐπιστεφόμενον ἀπὸ σηματοφόρον. —3) Atalaya Alcudia ἐπὶ τῆς ΒΑ ἀκτῆς τῆς Μαγιόρκας, ὕψους 1495 ποδῶν, ἐπιστεφόμενος ὑπὸ μεσαιωνικοῦ σκοπιωρικοῦ πύργου (βίγλας) καὶ —4) Atalaya del Morey παρὰ τὴν ἀνατολικὴν ἐσχατιὰν τῆς Μαγιόρκας, ἐπίσης ἐπιστεφόμενος ὑπὸ μεσαιωνικοῦ σκοπιωρικοῦ πύργου. Σ.Ε.Λ.

— Ἀταλάγια (Atalaya) *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον καὶ ἐγγὺς αὐτοῦ πολίχνη ἐν τῇ Ἀργεντινῇ, πρὸς τὴν εἴσοδον καὶ ἐν τῇ ἀριστερᾷ ἀκτῇ τοῦ Ρίο-ντέλα-Πλάτα.

Ἀταλάγιασσα (Atalayasa) *[Γεωγρ.]*. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τῆς ἐν τῇ συστάδι τῶν Βαλεαρίδων νήσου Ἴβιθα (Iviza) πρώτη ἀναφαινομένη εἰς τοὺς προσγειοῦντας (ὑψόμετρον 1558 ποδ., πλάτ. 38°46', μῆκ. 1°24' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3276: Iviza and Formantera islands). Ὀρθοῦται ἐγγὺς τῆς ΝΔ ἄκρας τῆς νήσου. Σ. Ε. Λ.

ἀταλαιπώρητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ ταλαιπωρηθείς, ὁ μὴ ὑποστὰς ταλαιπωρίας, ἀστενοχώρητος.—Ἐπίρρ. ***ἀταλαιπωρήτως***.

ἀταλαίπωρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ ταλαιπωρούμενος, ὁ μὴ μετὰ ταλαιπωρίας ἢ κόπου ἀναζητῶν, ὁ ἀποφεύγων τοὺς κόπους, ἀμελής, ἀνίκανος: «ἀταλαίπωρος ἄνθρωπος», ὁ προχείρως καὶ ἀβασανίστως ἀποφαινόμενος· || ὁ μὴ τυγχάνων ταλαιπωρίας, κόπων: «ἀταλαίπωρος τοῖς πολλοῖς ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας» *(Θουκυδ.)*.—Ἐπίρρ. ***ἀταλαιπώρως***· προχείρως, ἀμελῶς, ἀπερισκέπτως.

Ἀταλάντη *[Μυθολ.]*. Ἐκ τῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο γνωστῶν ἡρωΐδων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μυθολογίας ὑπερέχουσι δύο, ἡ Ἀταλάντη τῆς *Ἀρκαδίας* καὶ ἡ Ἀταλάντη τῆς *Βοιωτίας*. Ἀμφότεραι ὅμως αἱ ἡρωΐδες αὗται ἔχουσι κοινοὺς τοὺς μύθους καὶ κοινὸν τὸν χαρακτῆρα· διὰ τοῦτο θεωρεῖται πιθανωτάτη ἡ γνώμη ὅτι τὸ ὄνομα *Ἀταλάντη* ἦτο ἐν ἀρχῇ ἓν τῶν ἐπιθέτων τῆς *Ἀρτέμιδος*, πρὸς τὴν ὁποίαν ἔχουσι πολλὰ τὰ κοινὰ γνωρίσματα ἀμφότεραι αἱ ἡρωΐδες, καὶ ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ ἔλαβεν ἰδίαν ὑπόστασιν καὶ διεκρίθη ἔπειτα εἰς δύο ἡρωΐδας: 1) ***Ἡ βοιωτική:*** Θυγάτηρ αὕτη τοῦ Σχοινέως, υἱοῦ τοῦ Ἀθάμαντος καὶ βασιλέως τῆς Σκύρου, ἦτο διαπεφημισμένη διὰ τὸ κάλλος της καὶ τὴν ὠκυποδίαν της. Τὰ θέλγητρά της προσείλκυσαν πολλοὺς μνηστῆρας, ἀλλ' αὕτη ἐδήλωσε πρὸς τὸν ἐπιθυμοῦντα νὰ ὑπανδρεύσῃ αὐτὴν πατέρα της, ὅτι θὰ ἔδιδε τὴν χεῖρά της μόνον εἰς ἐκεῖνον ὅστις ἤθελε νικήσει αὐτὴν εἰς τὸν δρόμον. Πάντα ὅμως ἀγωνιζόμενον ἄφινε πρὸ αὐτῆς νὰ τρέξῃ καὶ διώκουσα κατόπιν ἐφόνευε διὰ τοῦ δόρατός της. Οὕτως εἶχε φονεύσει ἀνοικτιρμόνως πολλούς, ἕως ὅτου ἐνίκησεν αὐτὴν διὰ στρατηγήματος τῆς θεᾶς Ἀφροδίτης ὁ Ἱππομένης ἢ κατ' ἄλλους μύθους ὁ Μειλανίων. Οὗτος ῥίπτων, ὁσάκις ἔβλεπεν ὅτι ἡ Ἀταλάντη ἐπλησίαζεν αὐτὸν τρέχοντα πρὸ αὐτῆς, ἀνὰ ἓν τῶν τριῶν χρυσῶν μήλων, ἅτινα εἶχε λάβει παρὰ τῆς Ἀφροδίτης, καὶ ἀπασχολῶν οὕτως αὐτὴν κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ τὸν θάνατον καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέρμα τοῦ δρόμου πρὸ αὐτῆς. Διὰ τὴν νίκην του ὅμως ἐλησμόνησεν ὁ Ἱππομένης νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν βοηθήσασαν αὐτὸν Ἀφροδίτην· διὰ τοῦτο αὕτη ἐκδικουμένη ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὸν μανιώδη ἔρωτα πρὸς τὴν Ἀταλάντην, ἕνεκα τοῦ ὁποίου δὲν ἠδυνήθη νὰ συγκρατηθῇ καὶ ὅτε εἰσῆλθε μετ' αὐτῆς εἰς τὸν ναὸν τῆς θεᾶς Κυβέλης, ἀλλὰ περιεπτύχθη αὐτὴν μετὰ πάθους. Ἀγανακτήσασα τότε διὰ τὴν ἀσέβειαν ταύτην ἡ Κυβέλη μετεμόρφωσε τὸν μὲν Ἱππομένη εἰς λέοντα, τὴν δὲ Ἀταλάντην εἰς λέαιναν καὶ ἔζευξεν αὐτοὺς εἰς τὸ ἅρμα της.

Ἡ Ἀταλάντη παλαίουσα πρὸς τὸν Πηλέα.

*2) **Ἡ ἀρκαδική:*** Ἦτο κόρη τοῦ Ἰάσου ἢ Ἰασίωνος ἢ Μαινάλου καὶ τῆς Κλυμένης, θυγατρὸς τοῦ Μινύου. Ὅταν ἐγεννήθη (ἐν Σχοινοῦντι), ὁ πατήρ της, ὅστις ἐπεθύμει ν' ἀποκτήσῃ ἄρρενα τέκνα καὶ ὄχι κόρην, ἐξέθηκεν αὐτὴν εἰς τὸ Παρθένιον ὄρος, πλησίον πηγῆς σκιαζομένης ὑπὸ μεγάλων δένδρων. Ἐκεῖ προσήρχετο καὶ ἐθήλαζεν **αὐτὴν μία ἄρκτος ἕως ὅτου** εὗρον αὐτὴν κυνηγοὶ

Digitized by Google

οἵτινες καὶ τὴν ἀνέθρεψαν. Ὅταν ἐμεγάλωσεν ἔζη ἐν τῇ ἐρημίᾳ, μακρὰν πάσης κοινωνίας μὲ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διετήρει τὴν παρθενίαν της, διότι ὁ γάμος ἐπροξένει εἰς αὐτὴν φρίκην. Διήρχετο τὰς ὥρας της, ὡπλισμένη πάντοτε, καταδιώκουσα ἄγρια θηρία ἀνὰ τὰ ὄρη καὶ τὰς κοιλάδας καὶ πλήττουσα διὰ τοῦ δόρατός της τοὺς βράχους διὰ ν' ἀναβλύζωσι παγωμένον ὕδωρ πρὸς καταστολὴν τῆς δίψης της. Ὁ κυνηγετικὸς αὐτὸς βίος εἶχε καταστήσει αὐτὴν παρθένον ἀτρόμητον καὶ κυνηγὸν διάσημον. Μὲ τὰ βέλη της διετρύπησε τοὺς θελήσαντας νὰ ἐπιβουλευθοῦν τὴν τιμήν της Κενταύρους *Ῥοῖκον* καὶ *Ὑλαῖον*. Μὲ τοὺς κυνηγετικοὺς ἄθλους της κατέστησε τὴν συμμετοχήν της εἰς τὴν θήραν τοῦ Καλυδωνίου κάπρου ἀπαραίτητον.

Εἰς τὴν θήραν ταύτην διεκρίθη, πρώτη αὐτὴ κτυπήσασα τὸν κάπρον εἰς τὰ νῶτα· διὰ τοῦτο καὶ ἔλαβεν ὡς βραβεῖον ἀπὸ τὸν ἐρασθέντα αὐτῆς διὰ τὸ θάρρος της *Μελέαγρον*, ὅστις ἐφόνευσεν αὐτόν, τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ δέρμα τοῦ κάπρου. Ἡ Ἀταλάντη μετέσχε καὶ τῆς Ἀργοναυτικῆς ἐκστρατείας, κατὰ τὴν ὁποίαν τραυματισθεῖσα ἐθεραπεύθη ὑπὸ τῆς Μηδείας (κατ' ἄλλον μῦθον ἠμποδίσθη ὑπὸ τοῦ Ἰάσωνος νὰ μετάσχῃ αὐτῆς, φοβηθέντος ὅτι τὸ κάλλος της θὰ προκαλέσῃ ἔριδας μεταξὺ τῶν Ἀργοναυτῶν), καὶ κατὰ τοὺς πρὸς τιμὴν τοῦ Πελίου ἀγῶνας «ἆθλα ἐπὶ Πελίᾳ» ἐνίκησεν ἐν τῇ πάλῃ τὸν Πηλέα. Μετὰ τὰ ἡρωϊκὰ αὐτὰ κατορθώματα ἀνεγνωρίσθη τέλος ὑπὸ τῶν γονέων της, οἵτινες ἐζήτησαν νὰ ὑπανδρεύσωσιν αὐτήν. Αἱ περὶ τῶν γάμων τῆς ἀρκαδικῆς Ἀταλάντης παραδόσεις εἶναι αἱ αὐταὶ μετὰ τῆς Ἀταλάντης τῆς Βοιωτίας, μὲ μόνην διαφορὰν ὅτι ἡ μεταμόρφωσίς της εἰς λέαιναν ἔγινεν ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Διός. (Υἱὸς τῆς Ἀταλάντης ἐκ τοῦ Μειλανίωνος ἢ Μελεάγρου ἢ Ἄρεως ἦτο ὁ Παρθενοπαῖος.) Αἱ παραδόσεις αὗται, ἡ ζηλότυπος φροντίς της διὰ τὴν διατήρησιν τῆς παρθενίας της, ὁ ἔρως πρὸς τὴν ἀγρίαν καὶ μονήρη ζωήν, ἡ ὠκυποδία καὶ ὁ θηρευτικὸς χαρακτήρ της εἶναι χαρακτηριστικά, ἅτινα προσεγγίζουν αὐτήν, ὡς προελέχθη, πρὸς τὴν Ἄρτεμιν - Καλλιστώ, τῆς ὁποίας εἶναι εἷς δευτερεύων τύπος. Ἐκ τῶν μύθων τῆς Ἀταλάντης ὁ ἀγὼν πρὸς τὸν Ἱππομένη, τὰ χρυσᾶ μῆλα καὶ ἡ ὠκυποδία της ἐπλούτισαν τήν τε ἑλληνικὴν καὶ τὰς ξένας γλώσσας μὲ πλοῦτον μεταφορικῶν ἐκφράσεων.

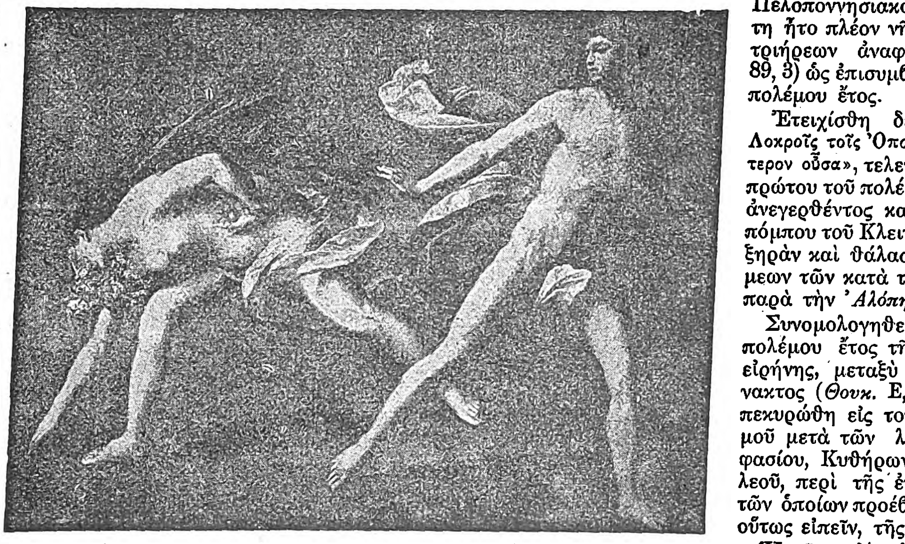

Le Guide: *Ὁ δρόμος τῆς Ἀταλάντης καὶ τοῦ Ἱππομένους.*

Ὁ μῦθος τῆς Ἀταλάντης ἐν τῇ καλλιτεχνίᾳ. Οἱ ἀρχαῖοι καλλιτέχναι ἀπεικόνισαν τὴν Ἀταλάντην εἰς τὰ ἔργα των ἢ παρὰ τὸν Μελέαγρον (συνήθως) ἢ παρὰ τὸν Μειλανίωνα (ὡς ἐν τῇ λάρνακι τοῦ Κυψέλου, ἔνθα ἐκράτει νεβρὸν ἐλάφου) ἢ ἀγωνιζομένην μετὰ τοῦ Πηλέως ἢ ἀκόμη παρὰ τὴν Ἑλένην, ἥτις ἦτο ὁ τύπος τοῦ γυναικείου κάλλους, διὰ τὴν ἀντίθεσιν τοῦ ἀρρενωποῦ κάλλους της. Ἐκ τῶν ἀρχαίων ἔργων διεσώθησαν: εἷς θαυμάσιος κορμὸς τῆς Ἀταλάντης (ἔργον τοῦ μεγάλου καλλιτέχνου Σκόπα) προερχόμενος ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ ἀετώματος τοῦ ἐν Τεγέᾳ ναοῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς καὶ ἀποκείμενος εἰς τὸ ἐν Τεγέᾳ μουσεῖον, ἓν ἀγαλμάτιόν της εὑρεθὲν εἰς τὸ Κολοσσαῖον τῆς Ῥώμης καὶ ἀποκείμενον εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Βατικανοῦ, καὶ τοιχογραφίαι τινὲς ἐν Πομπηΐᾳ. Ἀλλὰ καὶ νεώτεροι καλλιτέχναι ἐνεπνεύσθησαν ἐκ τοῦ μύθου τῆς Ἀταλάντης· οὕτως ὑπάρχουν τρεῖς πίνακες τοῦ Rubens παριστῶντες τὴν Ἀταλάντην καὶ τὸν Μελέαγρον, δύο τοῦ Jordaens, εἷς τοῦ Van der Faes ἐν Λούβρῳ καὶ ἓν ἄγαλμα μαρμάρινον τοῦ Pradier. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **Ἀταλάντη.** Ἀδελφὴ τοῦ Περδίκκα καὶ σύζυγος τοῦ ναυάρχου *Ἀττάλου*. Ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ μακεδονικοῦ στρατοῦ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ της Περδίκκα (321 π. Χ.).

— **Ἀταλάντη** *[Ἀστρον.]*. Ὄνομα τοῦ 36ου ἀστεροειδοῦς, ἀνακαλυφθέντος ἐν Παρισίοις τὴν 5 Ὀκτωβρίου 1855 ὑπὸ τοῦ ζωγράφου καὶ ἐρασιτέχνου ἀστρονόμου Goldschmidt.

Ἀταλάντη *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Λοκρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. 3351. Εἰς τὴν κοινότητα ἀριθμοῦσαν ἐν συνόλῳ 3502 κατοίκους (1920) ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Μποῦζι, Κάτω Πέλλη* καὶ *Ὅρμος Κάτω Πέλλης*. Ἡ περιφέρεια τῆς Ἀταλάντης, πλὴν τῶν δημητριακῶν, καπνοῦ, ἐλαίου καὶ ἄλλων γεωργικῶν προϊόντων, εἶναι ἐνδιαφέρουσα διὰ τὸν ὀρυκτὸν πλοῦτον της (βλ. λ. **Λοκρίς**), τὸ ἔδαφος ὅμως αὐτῆς εἶναι εὔσειστον, πολλάκις συμβάντων εἰς αὐτὸ μεγάλων σεισμῶν. Ἡ Ἀταλάντη εἶναι ἕδρα εἰρηνοδικείου ὑπαγομένου εἰς τὸ πρωτοδικεῖον Λαμίας, ὑποδιοικήσεως χωροφυλακῆς, οἰκονομικῆς ἐφορείας, ταμείου, ὑποτελωνείου, ταχυδρ. τηλεγρ. γραφείου. Ἔχει δὲ σχολεῖα μέσης καὶ δημοτ. ἐκπαιδεύσεως. Ἐν Ἀταλάντῃ ὑπάρχουσιν ἴχνη ἀρχαίου συνοικισμοῦ, διατηροῦνται δὲ καὶ πολλὰ ἄλλα ἀρχαῖα ἀντικείμενα μεταφερθέντα ἐκ τῆς δίωρον ἀπεχούσης ἀρχαίας πόλεως *Ὀποῦντος*.

Ἐπίνειον τῆς Ἀταλάντης ἐν τῷ Εὐβοϊκῷ εἶναι ἡ *Σκάλα*, συνδεομένη μετ' αὐτῆς δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (2 χμτρ.) Μετὰ τῆς Βελίτσης, ὁπόθεν διέρχεται ἡ ἐξ Ἀθηνῶν πρὸς Λαμίαν σιδηροδρομικὴ γραμμὴ τῶν ΣΕΚ, συγκοινωνεῖ ἐπίσης δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ. Δ. Ε. Μ.

—*[Ἱστορ.]*. Ἡ Ἀταλάντη ἀναφέρεται κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ὡς ἕδρα βαρωνίας. Ἐκαλεῖτο συνήθως *Ταλάντη* (ἐπὶ τὸ λογιώτερον *Ταλάντιον*), οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς *Ταλαντινοί*. Ὁ ἐπίσκοπος τῆς πόλεως ἔφερε τὸν τίτλον «*Ἐπίσκοπος Ταλαντίου*». Ἐκ τῆς ἐπαρχίας τῆς Ἀταλάντης κατήγετο ὁ διασημότερος τῶν ἁρματολῶν τῆς Στερεᾶς, ὁ Ἀνδροῦτσος, καὶ ὁ περίπυστος υἱός του Ὀδυσσεύς, ὅστις ὑπῆρξεν ἐκ τῶν κορυφαίων τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, μυήσας εἰς αὐτὴν τὸν Διάκον.

Πρὶν ἔτι ἐκραγῇ ὁ Ἀγών, ἔστειλεν ὁ Διάκος, ὅπως ἐπαναστατήσῃ τὴν Ἀταλάντην, τὸν ἐξάδελφόν του Ἀντώνιον Κοντοσόπουλον, ὅστις καὶ ἔγινεν ἔκτοτε ὁπλαρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας Ταλαντίου. Κατ' ἔγγραφον τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης (ἀριθ. 8763) τὴν κήρυξιν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Λεβαδείᾳ ἔμαθεν ὁ Κοντοσόπουλος διὰ συμβολικῆς ἐπιστολῆς, ἐν ᾗ εἰδοποιεῖτο ὅτι ἐπῆλθεν ἡ ὥρα τοῦ θερισμοῦ καὶ νὰ συγκαλέσῃ ἐν Ἀταλάντῃ τοὺς θεριστάς. Οἱ ἐν Ἀταλάντῃ Τοῦρκοι συνεποσοῦντο εἰς 150, ἐπιφανέστεροι δὲ αὐτῶν κατὰ τὸ μνησθὲν ἔγγραφον ἦσαν ὁ Κούρταλης, ὁ Ζαϊνὲ-Ἀγᾶς καὶ ὁ Μουσταφᾶς Κόλιας. Ὁ Διάκος ἔστειλεν ἐπιστολὰς καὶ πρὸς τοὺς ἐπιλέκτους τῆς ἐπαρχίας καὶ πρὸς τὸν λαόν, ὅστις δράξας σύσσωμος τὰ ὅπλα ἐπολιόρκησε τοὺς Τούρκους, κλεισθέντας εἴς τινας οἰκίας. Οἱ πολιορκηθέντες μόλις ἤκουσαν ὅτι παρεδόθησαν οἱ Τοῦρκοι τῆς Λεβαδείας ἐσυνθηκολόγησαν, παραδόντες τὰ ὅπλα ἐπὶ ἀσφαλείᾳ ζωῆς καὶ τιμῆς αὐτῶν. Μεγάλην συμβολὴν εἰς τὴν κίνησιν τῆς ἐπαρχίας παρέσχε καὶ ὁ περίφημος ἐπίσκοπος Ταλαντίου *Νεόφυτος*, πρωταγωνιστὴς εἰς τὰ τῆς ἱδρύσεως τῆς τοπικῆς Διοικήσεως τοῦ Ἀρείου Πάγου (1821—1822). Ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους (*Φιλήμονος* τόμ. Γ' σελ. 85—86) ἡ Ἀταλάντη ἠκολούθησε τὴν τύχην Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ὁτὲ μὲν κατεχομένη ὑπὸ τῶν κατερχομένων ἐχθρικῶν στιφῶν καὶ πασάδων, ὁτὲ δὲ ἐλευθερουμένη ἀποχωρούντων τούτων εἰς Λαμίαν. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου ὁ Κιουταχῆς κατέλαβε πᾶσαν τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα πλὴν τοῦ φρουρίου τῶν Ἀθηνῶν, ὅταν δὲ ἀπεφασίσθη ἀντιπερισπασμὸς ἐκ Βορρᾶ, ἀνέλαβε τοῦτον προθύμως ὁ Ἰ. Κωλέττης, ὅστις τὸν Ὀκτώβριον 1826 συνέλεξεν εἰς τὰς Σποράδας 1500 Θετταλομακεδόνας, οἵτινες τὴν 5 Νοεμβρίου ἔφθασαν ὑπὸ τὸν Καρατάσον καὶ Γάτσον εἰς τὸ Ταλαντονήσι ὡς καὶ τινες φιλέλληνες μετὰ τοῦ Βουτιέ. Ἐν Ἀταλάντῃ ἦσαν αἱ τροφοδοτοῦσαι τὸν Κιουταχῆν ἀποθῆκαι καὶ 200 Τοῦρκοι φυλάττοντες αὐτάς.

Μόλις ὅμως ἀπέβησαν οἱ περὶ τὸν Γάτσον, διαφωνήσαντος τοῦ Καρατάσου, ἐφάνη ἐκ Λεβαδείας ὁ Μουστάμπεης μὲ χιλίους πεζοὺς καὶ ἱππεῖς, ἐπηκολούθησε δὲ μάχη σφοδρὰ καθ' ἣν ἐφονεύθησαν οἱ Ἕλληνες ὁπλαρχηγοὶ Ἄγγελος Καλαμίδας, Κόντος, Χαμακιώτης καὶ 37 στρατιῶται, ὡς καὶ ὁ Κ. Σακελλίων, συνελήφθη δὲ ζῶν καὶ ὁ υἱός του Ἐμμ. Παπᾶ Θανάσης. Σπευσάντων ἐκ τῶν πλοίων τῶν Καρατάσου καὶ Ἀποστολαρᾶ, διεσώθη τὸ ὑπόλοιπον σῶμα τοῦ Γάτσου, κινδυνεύσαντος καὶ αὐτοῦ καὶ κλεισθέντος ἔν τινι μονῇ. Εὐθὺς κατόπιν οἱ Ὀλύμπιοι διεσκορπίσθησαν εἰς τὰς νήσους, παρὰ τὰς προτροπὰς τοῦ Κωλέττη, ὅστις μὴ ἀπογοητευθεὶς μετέβη καὶ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1827 εἰς Σκόπελον καὶ συναθροίσας πάλιν ἱκανοὺς Θετταλομάγνητας τοὺς διεβίβασεν εἰς Ἀταλάντην, ἵνα ἐκεῖθεν καταλάβῃ τὰς διόδους τῶν Θερμοπυλῶν. Ἀλλ' οἱ συλλεχθέντες, ἀφοῦ ἐλεηλάτησαν τὴν Θάσον, δὲν ἀπεβιβάσθησαν εἰς Ἀταλάντην, διασκορπισθέντες καὶ πάλιν, ματαιωθείσης οὕτω τῆς στρατιωτικῆς φιλοδοξίας τοῦ Κωλέττη, θελήσαντος καὶ εἰς τοῦτο νὰ μιμηθῇ τὸν Μαυροκορδᾶτον (*Τρικούπη* τόμ. Δ' σελ. 63 καὶ 87, *Ἀρχεῖον Ἀγωνιστῶν* φάκελ. 275 καὶ 477). Οἱ Μακεδόνες μετὰ τὸν Ἀγῶνα συνῳκίσθησαν εἰς *Νέαν Πέλλαν*. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

Ἀταλάντη *[Γεωγρ.]*. Νῆσος «κατὰ τὸν Ὀποῦντα, ὁμώνυμος τῇ πρὸ τῆς Ἀττικῆς» (Στράβ. Didot 365, 15· Plinius, Didot IV, 23, 6). Χερσονησὶς ποτε οὖσα, μετεβλήθη εἰς νῆσον, ἀποκοπέντος τοῦ ἰσθμοῦ της κατόπιν σεισμικῆς δονήσεως, ὡς ἀναφέρει Διόδωρος ὁ Σικελιώτης (ΙΒ, νθ, 2) καὶ Δημήτριος ὁ Καλλατιανὸς «ὁ τοὺς καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα γενομένους ποτὲ σεισμοὺς διηγούμενος», οὗ τὰς εἰδήσεις παρέλαβεν ὁ Στράβων (50,48), ὅστις πάλιν ἀναφέρει καὶ διὰ «τριήρη τινὰ ἐκ τῶν νεωρίων ἐξαιρεθεῖσαν ὑπερπεσεῖν τοῦ τείχους» ἐξ αἰτίας, προφανῶς, σεισμικοῦ κύματος, ἀποτόκου τῆς δονήσεως, διανοίξαντος δὲ διάπλουν καὶ κατακλύσαντος τὴν πεδιάδα ἕως εἴκοσι σταδίων. Φαίνεται ὅμως ὅτι τόσον ὁ Καλλατιανὸς ὅσον καὶ ὁ Στράβων ἐσύγχυσαν δύο σεισμοὺς ὑπολαβόντες αὐτοὺς ἕνα, δεδομένου ὅτι, ὡς ἀμέσως θὰ ἴδωμεν, κατὰ μὲν τὴν ἀρχὴν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἡ Ἀταλάντη ἦτο πλέον νῆσος, τὸ δὲ γεγονὸς τῶν τριήρεων ἀναφέρει ὁ Θουκυδίδης (Γ, 89, 3) ὡς ἐπισυμβὰν μετὰ τὸ πέμπτον τοῦ πολέμου ἔτος.

Ἐτειχίσθη δὲ καὶ Ἀταλάντη, «ἐπὶ Λοκροῖς τοῖς Ὀπουντίοις νῆσος, ἐρήμη πρότερον οὖσα», τελευτῶντος τοῦ θέρους τοῦ πρώτου τοῦ πολέμου ἔτους (*Θουκ.* Β, 32), ἀνεγερθέντος καὶ φρουρίου, ὑπὸ Κλεοπόμπου τοῦ Κλεινίου, ἀρχηγοῦ τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν Ἀθηναϊκῶν δυνάμεων τῶν κατὰ τῆς Λοκρίδος, μετὰ τὴν παρὰ τὴν *Ἀλόπην* νίκην του.

Συνομολογηθείσης τὸ δέκατον τοῦ πολέμου ἔτος τῆς Νικιείου κληθείσης εἰρήνης, μεταξὺ Νικίου καὶ Πλειστοάνακτος (*Θουκ.* Ε, ιη, 6) ἡ Ἀταλάντη ἐπεκυρώθη εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, ὁμοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν πόλεων Κορυφασίου, Κυθήρων, Μεθώνης καὶ Πτελεοῦ, περὶ τῆς ἐν ὁμάδι παραδόσεως τῶν ὁποίων προέβλεπε τὸ αὐτὸ ἄρθρον, οὕτως εἰπεῖν, τῆς συνθήκης.

Ἡ νῆσος Ἀταλάντη ἀναφαίνεται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἱστορίᾳ κατὰ τὴν εἰς Ἑλλάδα εἰσβολὴν «τῶν ἀπὸ Ὠκεανοῦ βαρβάρων». Ἀπαριθμῶν ὁ Παυσανίας (Φωκικὰ Ι, 3) τὰς δυνάμεις, ἃς ἀπέστειλαν οἱ Ἕλληνες εἰς Θερμοπύλας πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ὑπὸ τὸν Βρέννον (279 π. Χ.) Γαλατῶν, ἀναφέρει ὅτι ἡ νῆσος Ἀταλάντη συνεισέφερεν εἰς τὸν κοινὸν ἀγῶνα δι' ἑπτακοσίων Λοκρῶν πεζῶν, ἄνευ συνοδείας ἱππικοῦ.

Τανῦν ἡ νῆσος εἰς τὸν Δ.ΝΔ μυχὸν τοῦ Ὀπουντίου κόλπου κειμένη, διατηρεῖ τὴν ἀρχαίαν της ὀνομασίαν, ἐνίων ναυτικῶν παραφθειράντων αὐτὴν εἰς *Ταλαντονήσι*. Τὸ μῆκός της εἶναι ἑνὸς μιλλίου ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον καὶ τὸ ὕψος της 410 ποδῶν. Ἡ νοτία ἀκτή της, ἡ ἀπὸ τῆς ἠπείρου ἀποταμεῖσα, χωρίζεται ἀπὸ τὴν καθ' αὐτὸ ἀκτὴν τῆς Λοκρίδος διὰ πόρου στενοῦ ἀλλ' ἔχοντος βάθος 6—10 ὀργυιῶν καὶ συνεπῶς πλοΐμου ὄντος. Τῆς νήσου σχηματιζούσης γωνίαν πρὸς τὴν ἠπειρωτικὴν ἀκτήν, μορφοῦται ὅρμος, γνωστὸς ὡς «ὅρμος τῆς Ἀταλάντης» παρ' ἡμῶν, «Talanta» ὑπὸ τῶν ξένων, καὶ παρέχων ἀγκυροβόλιον ἄριστον, μὲ βολίσματα 6—10 ὀργ. βυθὸν λίαν ἐπίβολον ταῖς ἀγκύραις· ὁ ἀπὸ τοῦ *Τελεθρίου* τῆς Εὐβοίας (κοιν. *Κανδήλι*) καταχυνόμενος σφοδρότατος καὶ κινδυνωδέστατος ἄνεμος ἐξασθενεῖ ἐντελῶς πρὶν φθάσῃ ἕως τοῦ ἀγκυροβολίου. Τὸ ἐπίνειον τῆς Ἀταλάντης, ἀπεχούσης 7 περίπου χιλιόμετρα ἔνδον αὐτοῦ, εὕρηται ἀκριβῶς καταντικρὺ τῆς φερωνύμου νήσου καὶ ἐπὶ τὸν πόρον. Εἰς τριακόσια μέτρα δυτικῶς τῆς Β ἄκρας τῆς νήσου ἄλλη νησίς, μεταγενέστερον αὐτῆς ἀπόσπασμα, ἀφοῦ παρ' οὐδενὸς ἀρχαίου συγγραφέως ἀναφέρεται, καὶ ἐπ' αὐτῆς ναυτικὸς φανὸς (πλάτ. 38° 40′ 35″, μῆκ. 23° 06′ 40″, χάρτ. ἀγγλ 1556: Gulf of Volo with Oreos and Talanta channels) ἐρυθροῦ σταθεροῦ φωτὸς 6 μιλλίων. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—**Ἀταλάντη** *[Γεωγρ.]*. Νησίον εἰς 1/8 μιλ. Δ. ΝΔ τῆς ΝΔ ἐσχατιᾶς τῆς πρὸ τοῦ λιμένος τοῦ Πειραιῶς Ψυτταλείας τῆς νήσου (πλάτ. 37°55′55″, μῆκ. 23°31′30″, χάρται ἀγγλικὸς 1657: Gulf of Athens, ἑλληνικός: «Ναύσταθμος Σαλαμῖνος», ἀγγλικὸς 894: Salamis strait and Giorgio channel). Τόσον αὐτὸ ὅσον καὶ ἡ ἔλαττον μιλλίου δυτικῶς αὐτῆς βραχονησὶς *Προφήτης* κεῖνται ἐπὶ τῆς εὐθυγραμμίας τοῦ σώματος τῆς νήσου Ψυτταλείας καὶ τῆς ἄκρας *Σελήνια* τῆς Σαλαμῖνος.

Ἡ σύγχρονος ὀνομασία τοῦ νησίου εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ ἀρχαία: «Ψυτταλία νησίον ἔρημον πετρῶδες,

Digitized by Google

8 τινες εἶπον λήμην τοῦ Πειραιῶς· πλησίον δὲ καὶ ἡ Ἀταλάντη ὁμώνυμος τῇ περὶ Εὔβοιαν καὶ Λοκροὺς καὶ ἄλλο νησίον (δηλαδὴ ὁ *Προφήτης*) ὅμοιον τῇ Ψυτταλίᾳ καὶ τοῦτο, εἶθ' ὁ Πειραιεὺς» (*Στράβ.* Θ, α, 14). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἀταλάντη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο τόπος τις ἐν Μακεδονίᾳ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. ΚΑΨ.

— **Ἀταλάντης κόλπος** *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἐλάσσων κόλπος τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τοῦ Βορείου Εὐβοϊκοῦ, ἄλλως *Ὀπούντιος κόλπος*. Σ. Ε. Λ.

— **Ἀταλάντης, τέως δῆμος** —. Εἷς ἐκ τῶν πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' ἀπαρτιζόντων τὴν ἐπαρχίαν Λοκρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος 9 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων Ἀταλάντης, Ἐξάρχου, Ζελίου, Καλαποδίου, Κολάκας καὶ Σκεντέραγα. Δ. Ε. Μ.

— **«Ἀταλάντης» περίπτωσις** *[Διεθν. Δίκ.]*. Ἐμπορικὸν πλοῖον ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθέρας καὶ ὁμοσπόνδου πόλεως (ἀνσεατικῆς) Βρέμης καὶ φέρον τὸ ὄνομα «*Ἀταλάντη*» συνελήφθη διαρκοῦντος τοῦ ἀγγλογαλλικοῦ πολέμου (1808) παρ' ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ πλοίου, καθόσον ἐκ τῆς γενομένης ἐπ' αὐτοῦ νηοψίας ἀνεκαλύφθη ἐντὸς κιβωτίου πεπληρωμένου μὲ τέϊον πολιτικὴ ἀλληλογραφία ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν ὑπουργὸν τῆς Γαλλίας. Τὸ ἐπὶ τῶν λειῶν δικαστήριον, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἐξεδικάσθη ἡ ὑπόθεσις, ἀπεφάνθη ὑπὲρ τῆς κατασχέσεως τοῦ τε πλοίου καὶ τοῦ φορτίου αὐτοῦ, ὡς δικαιολογητικοὺς δὲ λόγους προέβαλεν ὅτι ἡ διαμετακόμισις ἀλληλογραφίας ἐχθρικοῦ κράτους ἀποτελεῖ «λεπτήν τινα πρᾶξιν» ἐχθρικῆς φύσεως· μάλιστα, ἐν τῇ ἀποφάσει αὐτοῦ τὸ ἐν λόγῳ Συλοδικεῖον, ἐθεώρησε τὴν πρᾶξιν ταύτην πολὺ χειροτέραν τῆς διεξαγωγῆς λαθρεμπορίου καθ' οἱονδήποτε τρόπον. Εἰς τοιαύτην τινὰ ἀπόφασιν ὅμως ἔδει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει ἂν ὁ κύριος τοῦ πλοίου ἐγνώριζεν ἢ ἠδύνατο νὰ γνωρίζῃ τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐμπορεύματος καὶ εἰδικώτερον τῆς μεταβιβαζομένης ἀλληλογραφίας. Ἁπλῶς τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ πλοῖον μετέφερεν ἀλληλογραφίαν πρὸς ἐχθρικὸν κράτος δὲν ἀποτελεῖ ἀσφαλὲς τεκμήριον, ὅτι οὕτω πως ἐνηργεῖτο πρᾶξις ἐχθρικὴ ἢ ἐπιζημία διὰ τὸ ἕτερον τῶν ἀντιπάλων κρατῶν. Ἀπολύτως ἀπαραίτητον εἶναι ἡ πιστοποίησις τοῦ ἂν ὁ κύριος τοῦ πλοίου ἐγνώριζεν ἢ ἠδύνατο νὰ γνωρίζῃ τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐμπορεύματος. Ἂν καὶ ὑπεστηρίχθη ἡ ἄποψις ὅτι δὲν ἀπαλλάσσει τῆς οὕτω πως δημιουργουμένης εὐθύνης ἡ ἄγνοια τοῦ περιεχομένου τοῦ ἐμπορεύματος, ὀρθοτέρα φαίνεται ἡ ἄποψις ὅτι ἡ κατάσχεσις δὲν ἐπιτρέπεται ἐφ' ὅσον ὁ πλοίαρχος δυνηθῇ ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἠγνόει τὸ «ἐχθρικὸν περιεχόμενον» τοῦ ἐμπορεύματος (*Wheaton,* Elements of internationel law, London 1916 σ. 759). Η.Γ.Κ.

ἀταλάντη (ἡ) (Atalanta) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων· βλ. **φανήεσσα**.

—**ἀταλάντη** (ἡ) (Atalante) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ρυτοειδῶν*. Εἶναι θάμνοι ἢ μικρὰ δένδρα, ἀειθαλῆ, καλλιεργούμενα κυρίως πρὸς κόσμον καὶ ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς. Γνωστὰ περὶ τὰ 10 εἴδη, ὧν κοινότερα: *ἀταλάντη ἡ μονόφυλλος* (Atalante monophylla) ἰθαγενὴς τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν θάμνος· *ἀταλάντη ἡ πυξόφυλλος* (Atalante fuxifolia) ἰθαγενὲς τῆς Κίνας φυτόν· *ἀταλάντη ἡ γλαυκὴ* (Atalante glauca) ἰθαγενὲς δενδρύλλιον τῆς Κουϊνσλάνδης. Ὁ καρπὸς τοῦ εἴδους τούτου τῆς ἀταλάντης περιέχει ὄξινον χυμὸν καὶ εἰς πλεῖστα μέρη χρησιμοποιεῖται ἀντὶ λεμονίου. Δ. Ν. Π.

Ἀταλάριχος. Οὕτως ὀνομάζει ὁ Προκόπιος τὸν **Ἀθαλάριχον** (βλ. λ.).

ἀτάλαφος (ὁ) (Atalaphus) *[Ζωολ.]*. Γένος *νυκτερίδων* τῆς τάξεως τῶν *χειροπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *νυκτεριδιδῶν*. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει ζῷα ἀπαντῶντα πανταχοῦ τῆς γῆς καὶ διακρινόμενα διὰ τὸ μέγεθός των. Εἶναι ἐντομοφάγα καὶ ἐν καιρῷ ἡμέρας κρύπτονται ἐντὸς σπηλαίων καὶ κοιλοτήτων γῆς, ὅπως ἐξέλθωσι κατὰ τὴν νύκτα πρὸς σύλληψιν τῆς λείας των.

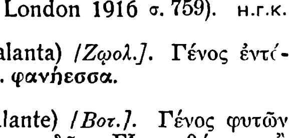

Ἀτάλαφος ὁ μυοειδής.

Κατὰ τὸν χειμῶνα περιπίπτουσιν εἰς χειμερίαν νάρκην, ὅπως πᾶσαι αἱ νυκτερίδες. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει περὶ τὰ 200 εἴδη, ὧν γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Ἀτάλαφος ὁ μυοειδὴς* (Atalaphus murinus), τὸ μεγαλύτερον εἶδος τῆς οἰκογενείας. Τὸ ἄνοιγμα τῶν πτερῶν του φθάνει τὰ 35 ἑκατοστόμετρα. Ὁ χρωματισμός του εἶναι πυρρὸς εἰς τὴν ράχιν καὶ τὴν κοιλίαν καὶ φαιὸς εἰς τὰς πτέρυγας. Ἡ πτῆσίς του εἶναι κανονικὴ καὶ ταχεῖα. Κατοικεῖ τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν βόρειον Ἀμερικήν. *Ἀτάλαφος ὁ ρινόλοφος* (Atalaphus rinolophus). Διακρίνεται διὰ τὸ βραχὺ ρύγχος του καὶ τὸν κιτρινόφαιον χρωματισμόν του, ὅστις εἶναι σκοτεινότερος κατὰ τὴν ράχιν καὶ ἀνοικτότερος κατὰ τὴν κοιλίαν.

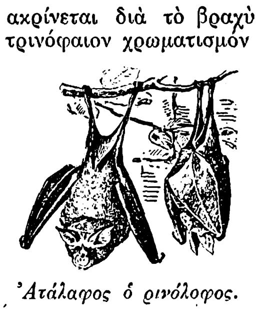

Ἀτάλαφος ὁ ρινόλοφος.

Ἀπαντᾷ εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Μαλαισίαν. *Ἀτάλαφος ἡ μικρὰ* (Atalaphus pipistrella). Τὸ ρύγχος του εἶναι βραχύ, ἀμβλὺ καὶ γυμνόν. Τὰ πτερύγια τῶν ὤτων εἶναι βραχέα. Ἔχει 30—36 ὀδόντας, ἀναλόγως τῶν διαφόρων ποικιλιῶν. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν κεντρικὴν καὶ βόρειον Εὐρώπην. Δ. Ν. Π.

Ἄταλι *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Ἄτταλη**.

Ἀταλιώτης, *Νικόλαος*. Πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο προεστὼς τῆς πατρίδος του Νάξου, μετέχων δὲ καὶ τῆς Φιλικῆς ἑταιρείας, ἀπεστάλη παρὰ τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀρχῇ. Ὅταν ἀπεφασίσθη εἰς τὰς Κυκλάδας ἡ ἐξέγερσις, ὡρκίσθη πρῶτος ἐν Νάξῳ. Τῷ 1822, ὢν ἐπίτροπος καὶ ἐπιστάτης τῆς νήσου, ἡτοίμασε 14465 γρόσια διὰ τὴν κίνησιν τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου. Τῷ 1823 παρέσχεν ἐπιδόματα εἰς τοὺς ναυαρχοῦντας Λαλεχὸν καὶ Λ. Κριεζῆν. Ἐξηκολούθησε δὲ μέχρι τοῦ 1826 παμψηφεὶ ἐκλεγόμενος γενικὸς ἐπιστάτης τῆς Νάξου (Ἀρχεῖον Κουντουριώτη Δ' σ. 180) καὶ μέλος τῆς ἐφορείας πρὸς προμήθειαν πολεμεφοδίων, συντρέχων ἐξ ὅλης ψυχῆς τὸν Ἀγῶνα, δι' ὃ καὶ ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἐκδουλεύσεων τὸν κατέταξεν εἰς τὴν Β' τάξιν τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, ὡς φαίνεται εἰς τὸ Ἀρχεῖον τῶν Ἀγωνιστῶν. Τ. Χ. Κ.

ἀταμάν. Τίτλος ὃν φέρουσιν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Κοζάκων. Ἡ λέξις παρήχθη ἐκ τῆς ἀρχαίας γερμανικῆς τοιαύτης *het,* σημαινούσης ἀρχηγόν. Κατὰ τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν οἱ Κοζάκοι διετέλουν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Πολωνίας, ὁ βασιλεὺς αὐτῆς Στέφανος Μπάθορυ ἀνεγνώρισεν ὡς ὑπέρτατον ἀρχηγὸν αὐτῶν ἕνα τῶν σημαινόντων Κοζάκων ἀρχηγῶν, εἰς ὃν ἀπένειμε τὸν τίτλον τοῦ *ἀταμάν*, παραδώσας εἰς αὐτὸν ὡς ἀπόδειξιν τοῦ ἀξιώματός του σημαίαν καὶ στρατάρχικὴν ράβδον.

Ὅταν τῷ 1655 οἱ Κοζάκοι περιῆλθον εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς Ρωσίας, διετήρησαν τὸν ὀργανισμὸν αὐτῶν. Ἀλλ' ὅτε τῷ 1708 ὁ ἀταμὰν Μαζέππας (βλ. λ.) μετέστη εἰς τὸν βασιλέα τῆς Σουηδίας Κάρολον ΙΒ', ὅπως ἑνώσῃ τοὺς Κοζάκους καὶ πάλιν μετὰ τῆς Πολωνίας, ὁ αὐτοκράτωρ Πέτρος ὁ Μέγας ἐμείωσε μεγάλως τὰ προνόμια αὐτῶν. Ἐπὶ μακρὰ ἔτη τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀταμὰν παρέμεινε χηρεῦον, μόλις δὲ τῷ 1750, ὁ κόμης Ραζουμόφσκη, χωρὶς νὰ ἐπαναφέρῃ τὰ ἀρχαῖα προνόμια αὐτοῦ, ὥρισεν εἰς τὸν ἀταμὰν ἐτησίαν ἐπιχορήγησιν 56.000 ρουβλίων. Ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη Β' κατήργησεν ἐντελῶς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀταμὰν ἐν Οὐκρανίᾳ καὶ ἀντικατέστησεν αὐτὸν διὰ συμβουλίου ἐξ ὀκτὼ μελῶν. Οἱ λοιποὶ Κοζάκοι διετήρησαν τοὺς ἀταμὰν αὐτῶν, ἀλλὰ τὰ προνόμια αὐτῶν εἶχον μεγάλως περιορισθῆ. Οἱ μετέπειτα αὐτοκράτορες ἠλάττωσαν ἔτι μᾶλλον τὴν προτέραν ἰσχὺν τοῦ ἀταμάν, ἡ δὲ ρωσικὴ ἐπανάστασις ἐξηφάνισε καὶ τὰ τελευταῖα ὑφιστάμενα ἴχνη τοῦ ἀταμανισμοῦ.

Οἱ ἀταμὰν ἐξελέγοντο ὑπὸ τῶν Κοζάκων, ἀλλ' ἡ ἐκλογὴ αὐτῶν, ὅπως ἔχῃ κῦρος, ἔδει νὰ ἐπικυρωθῇ δι' οὐκαζίου ὑπὸ τοῦ Τσάρου. Μετὰ τὸν περιορισμὸν τῶν δικαιωμάτων τῶν ἀταμάν, τὸν τίτλον τοῦτον ἔφερεν ὁ Διάδοχος τοῦ Ρωσικοῦ κράτους. Μεταφορικῶς ἀταμάνοι καλοῦνται ἐν Ρωσίᾳ καὶ οἱ προϊστάμενοι διαφόρων ἐργατικῶν σωματείων, ἐπίσης δὲ οἱ λήσταρχοι. Θ. Β.

ἀταμίευτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ ταμιευόμενος, ὁ μὴ ἐν τῷ ταμείῳ ἀποτιθέμενος ἢ ἀποτεθείς, ἀθησαύριστος.

«**Ἀτὰμπ - *ἄντ - ντὶν***» (Atab - ad - din). Διάφορος γραφὴ τοῦ «*Γκιϋγιὰτ - ἄντ - ντὶν*» (Ghiyat - ad - din) κατὰ τὸν Γάλλον μαθηματικὸν καὶ ἀνατολιστὴν Σεντιλλιό. Τὸ «*Ἀτὰμπ-ἄντ - ντὶν*» εἶναι μαθηματικὸν ἔργον, συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ *Ἀλ - Καχῆ*, ἰατροῦ καὶ μαθηματικοῦ, ζήσαντος ἐν Σαμαρκάνδῃ κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ὁ συγγραφεὺς δίδει τ' ἀθροίσματα τῆς τετάρτης δυνάμεως τῶν ἀκεραίων ἀριθμῶν καὶ ἀποδεικνύει τὸ ἀδύνατον τῆς ἐπιλύσεως κυβικῶν ἐξισώσεων ἀλγεβρικῶς. Α. Δ.

Ἀταμπάσκα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Ἀδαβάσκα**.

Ἀταμπὲκ ἢ **Ἀταβέγγοι** (λέξ. τουρκ. ἐκ τοῦ *ἀτὰ*=*πατὴρ* καὶ *μπὲκ* ἢ. *μπέγκ*=βέης, κύριος, ἡγεμών). Οὕτως ὠνομάζοντο ἀρχικῶς οἱ παιδαγωγοὶ τῶν πριγκίπων τῶν Σελτζουκιδῶν. Κατὰ φεουδαλικὴν συνήθειαν οἱ σουλτᾶνοι παρεχώρουν εἰς τοὺς πρίγκιπας ὡς τιμάριον ἐπαρχίαν τινὰ ἢ πόλιν, ἐν τῇ ὁποίᾳ τὴν πραγματικὴν ἐξουσίαν ἐνήσκουν οἱ Ἀταμπὲκ ὡς ἐπίτροποι καὶ ἐν ὀνόματι τῶν νεαρῶν πριγκίπων. Ἡ δύναμις αὕτη τῶν Ἀταμπὲκ κατέληγεν ἐνίοτε εἰς τὴν ἵδρυσιν ἰδίων των δυναστειῶν κατὰ τὴν ΙΑ' καὶ ΙΒ' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα. Αἱ δυναστεῖαι αὗται κατελύθησαν ὑπὸ τῶν Ἐγιουπιδῶν καὶ ὑπὸ τοῦ Μογγόλου κατακτητοῦ Τζίγκις-Χάν.

Τὰ κυριώτερα κράτη τὰ ἱδρυθέντα ὑπὸ τῶν Ἀταμπὲκ ἦσαν: 1) Τοῦ *Ἀζερμπαϊτζὰν* (τῆς Περσίας). Ἱδρύθη τοῦτο τῷ 1160 μ. Χ. ὑπὸ τοῦ Σεμσεδδὶν Ἀταμπὲκ Ἰλδεγκίζ, ἀπελευθέρου τοῦ Σελζουκίδου σουλτάνου Μελὶκ - Σάχ, διετηρήθη δὲ ἐπὶ 77 ἔτη, ἀριθμῆσαν πέντε ἡγεμόνας (βλ. λ. **Ἀζερμπαϊτζάν**), τὸν Σεμσεδδὶν Ἰλδεγκίζ, τὸν Δζιχὰν Πεχλιβὰν Μεχμέτ, τὸν Κυζὺλ - Ἀρσλὰν Ὀσμάν, τὸν Ἄμπου - Μπὲκρ καὶ τὸν Μουζαφφὲρ - ὲτ - ντὶν Οὐζμπέκ, ἅπαντας ἀταμπέκ.

2) *Τῶν Ἀταμπεκιὰν - ἰ - Ἰρὰκ* (ἀταμπέκων τοῦ Ἰράκ). Τὸ μεγαλύτερον ἀταμπεκικὸν κράτος, ἱδρυθὲν ἐν Μοσούλῃ καὶ κυριαρχῆσαν τῆς Μεσοποταμίας, τοῦ Κουρδιστὰν καὶ τῆς Συρίας. Τὸ κράτος τοῦτο ἵδρυσεν ὁ Οὐμὰδ - ὲτ - ντὶν Ζεγκῆ - μπὶν - Ἀκσουγγούρ, στρατηγὸς τοῦ Σελτζουκίδου σουλτάνου Μαχμούτ, ἐγγόνου τοῦ Μελὶκ - Σὰχ κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα. Ἦτο κατ' ἀρχὰς ἁπλῆ ἡγεμονία, ἔσχε δὲ 6 ἡγεμόνας, διαρκέσαν μέχρι τοῦ 1234 καὶ διακριθὲν εἰς τοὺς κατὰ τῶν Σταυροφόρων ἀγῶνας. Μετὰ τὸν Οὐμὰδ-ὲτ - ντὶν ἐχωρίσθη εἰς δύο, ὧν τὸ μὲν εἶχε πρωτεύουσαν τὴν *Μοσούλην*, τὸ δὲ τὴν *Διαρβεκίρ*. Ἀλλὰ τὰ δύο ταῦτα κράτη δὲν ἐβράδυναν νὰ ἑνωθῶσι καὶ πάλιν. Τὸ κράτος τοῦτο κατέλυσεν ὁ Χολαγκιού, υἱὸς τοῦ Τζίγκις - Χάν.

3) *Τῶν Ἀταμπὲκ τῆς Περσίας* (Ἀταμπεκιὰν - ὶ - Φαρίς). Ἱδρύθη τῷ 1147 μ. Χ. ὑπὸ τὸν Σουγγοὺρ - μπὶν - Μεβδοὺτ - μπὶν - Σουλγούρ, στρατηγοῦ τοῦ Σελτζουκίδου σουλτάνου Μεσούτ. Τὸ κράτος τοῦτο ἔσχε δέκα ἡγεμόνας, διετηρήθη δὲ μέχρι τοῦ 1269.

4) *Τῶν Λουρῆ* (Ἀταμπεκιὰν - ὶ - Λουρῆ). Ἱδρύθη ἐν τῇ περσικῇ ἐπαρχίᾳ *Λουριστάν*, τῷ 1149, ὑπὸ τοῦ Ἄμπου - Ταχὶρ - μπὶν - Μεχμέτ, στρατηγοῦ τοῦ ἀνωτέρω ἀναφερομένου Σουγγούρ, ἔσχε δὲ 9 ἡγεμόνας. Ἐκ τούτων ὁ Τεκλὲ ἐπολέμησεν ὡς σύμμαχος τοῦ Χολαγκιού, ὅτε οὗτος κατέστρεψε τὴν Βαγδάτην. Ἐφονεύθη ὅμως ὑπὸ τούτου, διότι ἐξεδήλωσεν οἶκτον διὰ τὴν σφαγὴν τῶν Μουσουλμάνων. Οἱ διάδοχοί του ἐγένοντο ὑποτελεῖς τῶν Μογγόλων, τέλος δέ, ἐπὶ τοῦ τελευταίου ἀταμπέκι Λουρῆ, τοῦ Μουζαφερεντὶν Ἐφρασιγιάπ, τὴν χώραν αὐτοῦ κατέκτησεν ὁ Ταμερλᾶνος, διορίσας αὐτὸν ἰσόβιον διοικητήν.

5) Τελευταῖον τοιοῦτον κράτος, ὀνομαζόμενον τὸ «*Μικρὸν λουρικὸν κράτος τῶν Ἀταμπέκων*», ἱδρύθη τῷ 1194 ἐν Περσίᾳ ὑπὸ τοῦ Σετζαεντὶν Χουρσὶτ ἐν τῷ Μικρῷ Λουριστάν, διαρκέσαν μέχρι τοῦ 1298 καὶ σχὸν 12 ἡγεμόνας. Κατελύθη ὑπὸ τῶν Μογγόλων. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἄταξ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ναρβωνικῆς Γαλλίας, πηγάζων ἐκ τῶν Πυρηναίων. Ὑπὸ τοῦ Πολυβίου καλεῖται *Νάρβων*, σήμερον δὲ ὀνομάζεται *Ὢντ* (Aude).

ἄταξ (ὁ) (Atax) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀραχνοειδῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκάρεων*. Τὰ ζῷα ταῦτα κατοικοῦσιν εἰς γλυκέα ὕδατα καὶ νήχονται εὐχερέστατα τῇ βοηθείᾳ τῶν βλεφαρωτῶν ποδῶν των. Οἱ ἄτακες διακρίνονται διὰ τὸν λαμπρὸν χρωματισμόν των καὶ τὴν ἰδιόρρυθμον διάταξιν τῶν ὀφθαλμῶν των, οἵτινες δὲν εἶναι τοποθετημένοι, ὅπως εἰς ἕτερα γένη τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, ἐπὶ τῆς διαμέσου γραμμῆς, ἥτις διαχωρίζει τὸ πρόσθιον κρανιακὸν τμῆμα, ἀλλὰ πλαγίως τῆς κεφαλῆς. Τὸ γένος τοῦτο διαιρεῖται εἰς πλεῖστα ὑπογένη, ὧν κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Ἀρρένουρος (Arrhenurus). Διακρίνεται ἐκ τοῦ σκληροῦ, ἐν εἴδει θώρακος, καλύμματος, ὅπερ περιβάλλει τὸ σῶμά του.

Διπλόδοντος (Diplodontus). Χαρακτηρίζεται ὑπὸ μαλακοῦ σώματος καὶ μακρῶν καὶ λεπτῶν λαβίδων.

Ὑδρόδρομος (Hydrodroma). Διακρίνεται ἐκ τῶν βραχυτάτων λαβίδων του.

Ἀξόνα (Axona). Ἔχει σῶμα κατὰ τὸ μεγαλύτερον αὐτοῦ μέρος τεθωρακισμένον. Ἡ τετάρτη ἄρθρωσις φέρει εἰδικὰ ὄργανα, ἔχοντα ἀκανθοειδῆ μορφὴν καὶ χρησιμεύοντα ὡς ὄργανα συνουσίας.

Φορελία (Forelia). Τὸ σῶμα τῶν ἀρρένων εἶναι τεθωρακισμένον καὶ τὸ τῶν θηλέων γυμνόν. Τὸ τέταρτον ζεῦγος τῶν ποδῶν εἶναι μετεσχηματισμένον εἰς συλληπτικὰς λαβίδας καὶ ἡ τελευταία ἄρθρωσις ἀναδιπλοῦται ἐπὶ τῆς προηγουμένης.

Ὑγροβάτης (Hygrobatus). Πάντες οἱ πόδες εἶναι ἐφωδιασμένοι διὰ λεπτῶν, μεταξοειδῶν τριχῶν.

Λιμνησία (Limnesia). Ἔχει ἀνανάπτυκτον πτερύγιον κεκαλυμμένον ὑπὸ σκληρῶν τριχῶν καὶ κατὰ τὸ τελευταῖον ζεῦγος τῶν ποδῶν εὑρισκόμενον. Τὸ γένος ἄταξ ἔχει τὰ ἑξῆς ἴδια χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Προσακτρίδες ἐκ πέντε ἀρθρώσεων ἀποτελούμεναι· ἐνίοτε ἡ δευτέρα καὶ τετάρτη εἶναι ἐπιμηκέστεραι τῶν λοιπῶν. Ἡ τετάρτη ἄρθρωσις φέρει κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῆς ἐπιφάνειαν λεπτὰ φυμάτια. Ἡ πέμπτη εἶναι τρίδους κατὰ τὸ ἄκρον της. Τὸ στερνικὸν τμῆμα ἀποτελεῖται ἐκ τεσσάρων σκληρῶν πλακιδίων διαχωριζομένων ἀπ' ἀλλήλων διὰ μεμβρανώδους σταυροῦ. Τὸ πρῶτον ζεῦγος τῶν ποδῶν εἶναι παχύτερον τῶν λοιπῶν καὶ ἐφωδιασμένον δι' ἀρθρωτῶν ἀκανθῶν. Τὰ

Digitized by Google

δύο τελευταῖα ζεύγη τῶν ποδῶν φέρουσι βλεφαρίδας εὐκινήτους, αἵτινες ἀποτελοῦσιν εἶδος νηκτικοῦ πτερυγίου. Οἱ πόδες κατὰ τὸ κατώτερον αὐτῶν ἄκρον φέρουσιν ἀκάνθας ἐν εἴδει ὀνύχων. Τὸ γεννητικὸν τμῆμα περιβάλλεται ὑπὸ μικρῶν σικυῶν.

Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν τοῦ γένους κυριώτερος εἶναι:

Ἄταξ ὁ ἁδρὸς (Atax crassus). Εὑρίσκεται εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης καὶ ζῇ παρασιτικῶς εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν τῶν κογχῶν τοῦ ἀνόδοντος.

Ἄταξ ὁ τελματαῖος.

Τὰ εἴδη: *ἄταξ ὁ ὑψηλοφόρος* (Atax hypsilophorus), *ἄταξ ὁ ἀκανθωτὸς* (Atax spinosus) καὶ *ἄταξ ὁ τελματαῖος* (Atax limosus), ἔχουσι τὰ αὐτὰ ἤθη καὶ ἔθιμα πρὸς τὸ προηγούμενον εἶδος καὶ ζῶσι παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν κογχῶν τοῦ αὐτοῦ ζῴου (ἀνόδοντος).

Ἄταξ ὁ Μπόνζειος (Atax Bonzii). Διακρίνεται ἐκ τοῦ ἐρυθροῦ καὶ ἐνίοτε πρασίνου χρωματισμοῦ τοῦ σώματός του, ὅπερ ποικίλλεται διὰ μελανῶν κηλίδων καὶ ζῇ παρασιτικῶς ἐπὶ τοῦ μύακος (μύδι).

Ἄταξ ὁ ἀπεστρογγυλωμένος (Atax globator). Τὸ σῶμα τοῦ ἄρρενος εἶναι πράσινον καὶ ἡ κοιλία του σχηματίζει κατὰ τὸ ἄκρον της εἶδος ῥοπάλου. Τὸ σῶμα τῆς θηλείας εἶναι τελείως στρογγύλον, ἔχει χρῶμα ὠχρῶς κυανοῦν κατὰ τὴν ῥάχιν καὶ τὴν κοιλίαν καὶ πράσινον κατὰ τοὺς πόδας.

Ἄταξ ὁ μῖμος (Atax histrius). Τὸ σῶμα τοῦ ἄρρενος εἶναι τετραγωνικὸν καὶ ἔχει χρῶμα κιτρινοπράσινον. Τὸ σῶμα τῆς θηλείας εἶναι ᾠοειδές, ἔχει χρῶμα ἐρυθρὸν καὶ φέρει τέσσαρας μελανὰς κηλῖδας.

Δ. Ν. Π.

ἀταξία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἄτακτος, ἔλλειψις τάξεως, ἀκαταστασία, ἀκοσμία, ἀρρυθμία, ἀνωμαλία.

—*[Ἰατρ.]* Καλεῖται *ἀταξία* ἡ μυϊκὴ ἀσυνεργία, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἐπέρχεται ἄρσις τῆς ἁρμονίας ἐν τῇ συνεργίᾳ τῶν διαφόρων μυῶν ἢ μυϊκῶν ὁμάδων κατὰ τὰς ἑκουσίας κινήσεις, μὴ ἐπιτυγχανομένου οὕτω τοῦ δι' αὐτῶν ἐπιδιωκομένου σκοποῦ. Διὰ τὴν σκόπιμον καὶ ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν πάσης κινήσεως δέον ὄχι μόνον ἡ δύναμις τῶν καθ' ἕκαστα μυῶν νὰ τηρῆται ἀκεραία, ἀλλὰ καὶ νὰ διατίθεται δι' ἑκάστην κίνησιν ἡ ἀνάλογος δύναμις, ἔτι δὲ νὰ χρησιμοποιῶνται αἱ ἀναγκαιοῦσαι μυϊκαὶ ὁμάδες ἐν ἀναλόγῳ καὶ συμφώνῳ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς κινήσεως συνεργίᾳ, συναγωνιστικῇ καὶ ἀνταγωνιστικῇ, ἅμα δὲ καὶ ἐν τῇ δεούσῃ χρονικῇ ἀλληλουχίᾳ· πᾶσα ὅθεν κίνησις γινομένη ὑπὸ τὰς ἀνωτέρω συνθήκας εἶναι ἁρμονικὴ καὶ προσηρμοσμένη πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπόν, ἐνῷ, ἀντιθέτως, πᾶσα διαταραχὴ εἰς τὰς ἀνωτέρω σχέσεις τῆς συνεργασίας ἐπιφέρει ἀταξίαν, ἔστω ἀκόμη καὶ ἂν ἡ μυϊκὴ δύναμις, αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, διατηρῆται ἀκεραία. Ἵνα αἱ κινήσεις γίνωνται ἁρμονικαί, δέον νὰ ὑπάρχῃ φυσιολογικὴ καὶ ἀνατομικὴ ἀκεραιότης τῶν διαφόρων ὁδῶν καὶ κέντρων. Πᾶσα σχετικὴ βλάβη ἐπιφέρει ἀταξίαν, καὶ δὴ ἀναλόγως τῆς θέσεως καὶ τῆς προκαλούσης αἰτίας· οὕτως ἔχομεν ἀταξίας φλοιώδεις, ὑποφλοιώδεις, μεσεγκεφαλικὰς κτλ., ἐπὶ ὄγκων τοῦ ἐγκεφάλου, ὑποφύσεως κ.τ.λ., παρεγκεφαλιδικάς, προμηκικάς, ἐπὶ κατὰ πλάκας σκληρύνσεως, ψευδοσκληρύνσεως, ἐπὶ νόσων τοῦ νωτιαίου μυελοῦ καὶ ἰδίως τῆς νωτιάδος φθίσεως (tabes) καὶ τῆς κληρονομικῆς ἀταξίας (νόσου τοῦ Friedreich), ἐπὶ πολυνευρίτιδος, ἐπὶ διαφόρων λοιμωδῶν νόσων, τύφου, ὀστρακιᾶς, πνευμονίας (*ὀξεῖα ἀταξία* κατὰ Leyden), ληθαργικῆς ἐγκεφαλίτιδος, πελάγρας, ὡς καὶ ἐπὶ διαφόρων τοξικῶν καταστάσεων δι' οἰνοπνεύματος, διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος, ἀψινθίου, νικοτίνης κτλ.· ἐπίσης ὑπάρχουσι καὶ ἀταξίαι ἀγγειοκινητικῆς προελεύσεως ὡς καὶ ὑστερικῆς τοιαύτης.

Ἐκ τῶν ἀταξιῶν τούτων δύο χρήζουσιν ἰδιαιτέρας περιγραφῆς: ἡ προϊοῦσα *κινητικὴ ἀταξία* (ataxie locomotrice) ὡς σύμπτωμα τῆς νωτιάδος φθίσεως (tabes) καὶ ἡ *κληρονομικὴ ἀταξία* ἢ νόσος τοῦ Friedreich, ἀποτελοῦσα ἰδίαν νοσολογικὴν ὀντότητα.

Ἡ *κινητικὴ* ἀταξία, οὖσα ἐκ τῶν κυρίων συμπτωμάτων τῆς *νωτιάδος φθίσεως* καὶ ὀφειλομένη εἰς τήν, συφιλιδικῆς αἰτίας, βλάβην τῶν ὀπισθίων δεματίων (αἰσθητικῆς ὁδοῦ) τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, ἐμφανίζει κατ' ἐξοχὴν τοὺς χαρακτῆρας τῆς δυσαρμονίας τῶν ἑκουσίων κινήσεων· ἡ μυϊκὴ δύναμις διατηρεῖται καλῶς, κατὰ τὴν βάδισιν π.χ. τὸ ἄκρον δὲν ἀνυψοῦται, ὡς συνήθως, καθέτως, ἀλλ' ἐν προσαγωγῇ ἢ ἀπαγωγῇ μετὰ δυνάμεως δυσαναλόγου, στρέφεται πρὸς τὰ ἔσω ἢ ἔξω καὶ ἀφοῦ διὰ διαρκῶν ταλαντώσεων φθάσῃ εἰς ὕψος τι, δὲν ἀφίεται ἠρέμα ὅπως καταπέσῃ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ ῥίπτεται μετὰ δυνάμεως ἐκσφενδονιζόμενον οὐχὶ παραλλήλως πρὸς τὸν ἕτερον πόδα ἀλλὰ κατ' ἀντίθετον κατεύθυνσιν ἢ πρὸς τὸ μέρος τούτου προσκρούων ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἐν γένει κατὰ τρόπον μὴ προσαρμοζόμενον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ βαδίσματος· ἐνίοτε τοῦτο ἔχει τὸν χαρακτῆρα τοῦ zigzag. Ἡ ἀταξία αὐξάνει ὅταν κλεισθῶσιν οἱ ὀφθαλμοὶ (σημεῖον Romberg), ἐνῷ ἀντιθέτως ἐλαττοῦται, ὅταν οὗτοι παρακολουθοῦν καὶ ἐλέγχουν τὰς κινήσεις. Ἀνάλογος ἀταξία εἶναι καὶ κατὰ τὰ ἄνω ἄκρα καὶ τὰς λοιπὰς κινήσεις.

Ἡ *κληρονομικὴ* ἀταξία ἀποτελοῦσα ἰδίαν νόσον (τοῦ Friedreich) ὀφείλεται εἰς κληρονομικὴν συστηματικὴν βλάβην ἢ ἀτελῆ διάπλασιν διαφόρων δεσμίδων τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἔχει ἀλλοίαν φυσιολογικὴν λειτουργίαν· παρατηρεῖται τουτέστι κατ' αὐτὴν ἐκφύλισις καὶ τῶν ὀπισθίων δεματίων (αἰσθητικῶν) τοῦ νωτιαίου μυελοῦ καὶ τῆς παρεγκεφαλικῆς δεσμίδος μετ' ἀτροφίας τῆς στήλης τοῦ Klark καὶ τῆς πλαγίας πυραμιδικῆς, οὕτως ὥστε ἡ συμπτωματολογία τῆς νόσου ταύτης νὰ εἶναι μεῖγμα ἐκ πασῶν τῶν ἀντιστοίχων λειτουργικῶν διαταραχῶν· οὕτως ἡ ἀταξία ἔχει τὸν παρεγκεφαλιδικὸν χαρακτῆρα, τοῦ βαδίσματος ὁμοιάζοντος μᾶλλον πρὸς τὸ τοῦ ἐν μέθῃ διατελοῦντος, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου τὴν συνυπάρχουσαν ἐλάττωσιν τῶν ἀντανακλάσεων δὲν παρακολουθεῖ ἡ μυϊκὴ ὑποτονία ὡς ἐν τῇ νωτιάδι φθίσει, ἀλλὰ παρατηρεῖται ἔλλειψις ταύτης· σὺν τούτοις ὑπάρχει συνήθως σημεῖον Banbinski καὶ εἴς τινας περιπτώσεις καὶ ἄλλα συμπτώματα τῆς βλάβης τοῦ πυραμιδικοῦ, οὐχ ἧττον ὅμως τὰ τελευταῖα δὲν εὑρίσκονται πάντοτε λόγῳ τοῦ ὅτι συνυπάρχει βλάβη τῶν ὀπισθίων δεματίων. Αἱ αἰσθητικαὶ διαταραχαὶ παραδόξως δὲν εἶναι μεγάλαι, πιθανῶς διότι καὶ ἡ βλάβη τῶν ὀπισθίων δεματίων δὲν εἶναι συνήθως μεγάλης ἐκτάσεως· εἰς τὴν ἔλλειψιν δὲ κυρίως τῆς βλάβης τῆς ἐν τῷ βάθει αἰσθητικότητος ὀφείλεται τὸ ὅτι ἡ ἀταξία δὲν ὁμοιάζει πρὸς τὴν τῆς νωτιάδος φθίσεως, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ ὅτι ἐλλείπει κατ' αὐτὴν τὸ σημεῖον Romberg. Ἡ ὑπὸ τοῦ Senator καὶ Pièrre Marie κληθεῖσα *κληρονομικὴ παρεγκεφαλιδικὴ* ἀταξία ὑπάγεται καὶ αὕτη, κατὰ τὰ νῦν παραδεδεγμένα, εἰς τὴν ἀνωτέρω περιγραφεῖσαν κληρονομικὴν ἀταξίαν. Ἡ πορεία τῆς νόσου εἶναι χρονία καὶ ἔχει διάρκειαν περίπου ἀπὸ 20—40 ἐτῶν, τοῦ θανάτου ἐπερχομένου συνήθους ἐξ ἑτέρας τινὸς παρεμβλήτου νόσου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Pr Oppenheim* Lehrbuch der Nervenkrankheiten.—*Pr Curschmann* und *Pr Kramer (F. K. Walter)* Lehrbuch der Nervenkrankheiten.

Γ. ΠΑΜΠΟΥΚΗΣ

ἀταξιγαλακτία (ἡ) (Atassigalassia) *[Κτηνιατρ.]*. Εἰς τὰς μὴ συνουσιασθείσας κύνας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐρώτων των ἢ εἰς τὰς σχούσας ἐπανειλημμένας σχέσεις μετὰ ἄρρενος, ἀλλὰ ἀκάρπους, παρουσιάζεται εἰδική τις κατάστασις, καθ' ἣν οἱ μαστοὶ τῶν κυνῶν ἐξογκοῦνται καὶ ἀποδίδουσι γάλα μὲ ὅλας του τὰς φυσικὰς ἰδιότητας. Αἱ κύνες λοχεύουσι προθύμως ὡς ἂν πραγματικῶς εἶχον μικρά, γαυγίζουσι, δάκνουσι ὅντινα ἤθελε πλησιάσει αὐτὰς καὶ ἡ κενοδοξία των αὐτὴ φθάνει μέχρι τοῦ σημείου νὰ νομίσῃ τις ὅτι πρόκειται περὶ λύσσης. Πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ γάλακτος αἱ κύνες παρουσιάζουσιν ὀκνηρότητα, ἀνησυχίαν, μελαγχολίαν, ἀνορεξίαν καὶ πυρέσσουσιν (Brusasco). Κατὰ τὸν Vachetta ἡ κατάστασις αὕτη τῶν κυνῶν ἀποδίδεται εἰς ψυχικοσωματικὰς λειτουργικὰς ἀλλοιώσεις, κατ' ἄλλους εἰς αὐθυποβολὴν καὶ κατὰ τὸν Eberhard εἰς τὴν συνήθειαν ἣν ἀποκτᾷ ὁ ὀργανισμὸς νὰ παράγῃ γάλα μὲ τοὺς συνεχεῖς τοκετούς. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἀταξιγαλακτία παρουσιάζεται καὶ εἰς κύνας αἱ ὁποῖαι οὐδέποτε ἔτεκον, δὲν δύναταί τις νὰ παραδεχθῇ τὴν γνώμην τοῦ Eberhard.

Ἡ ἡσυχία, ἡ δίαιτα, ἡ χορήγησις ἐσωτερικῶς Acetato di potassio 3 gr, Azotato di potassio 2 gr., Acqua 200 gr. (ἓν κοχλιάριον ἀνὰ τετράωρον) καὶ ψυχρὰ ἐπιθέματα ἐπὶ τῶν μαστῶν, ἀρκοῦσι διὰ νὰ θεραπεύσωσι τὰς πασχούσας κύνας.

Δ. ΣΙΑΜΠΑΝΗΣ

ἀταξίδευτος, *—η, —ο*· ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δὲν ἐταξίδευσε.

ἀταξικός, *—ή, —όν* (ἰατρ. ὅρος), ὁ ἐνέχων **ἀταξίαν** (βλ. λ.): «ἀταξικὰ φαινόμενα».

ἀταξιόκερας (ὁ) (Ataxioceras Font.) *[Παλαιοζ.]*. Ὄνομα δοθὲν—καὶ μὴ ὂν πλέον ἐν χρήσει—εἰς τὸ γένος *περισφίγκτης* τῶν ἀμμωνιτῶν. Γ. Κ. Γ.

ἀταξῖται (οἱ) (Ataxite) *[Μεταλ.]*. Ὁμὰς *μετεωρικῶν* σιδήρων εἰς τοὺς ὁποίους ἐπικρατεῖ ἡ στιφρὰ σύστασις. Γ. Κ. Γ.

ἀταξοαδυναμικός, *—ή, —όν [Ἰατρ.]*. Ὅρος ἀναφερόμενος εἰς τὴν μορφὴν ὀξείας τινὸς νόσου κατὰ τὴν ὁποίαν συνδυάζονται ἡ ἀδυναμία καὶ τὰ ἀταξικὰ φαινόμενα, τουτέστι τὸ σύνολον νευρικῶν φαινομένων ἀπαντώντων εἰς τὰς βαρείας μορφὰς τῶν πυρεξιῶν ἐν γένει, καὶ συνισταμένων κυρίως εἰς τὴν ἄμετρον καὶ σπασμωδικὴν ἀνησυχίαν καὶ ταραχὴν τοῦ πάσχοντος μετ' ἀϋπνίας καὶ γενικῆς ἀνωμαλίας εἰς τὴν κανονικὴν πορείαν τῆς νόσου. Μ. Ν. Κ.

ἀταξόκρινος (ὁ) *[Παλαιοζ.]*· βλ. λ. ἀνωμαλόκρινος. Γ. Κ. Γ.

Ἀταοῦλφος. Εἷς τῶν γενναίων Γότθων ἀρχηγῶν τῶν διακριθέντων κατὰ τὴν μεγάλην ἐπιδρομὴν τῶν Βαρβάρων τοῦ Δ'—Ε' αἰῶνος μ. Χ., ἡ ὁποία ἐπέφερε τὴν καταστροφὴν τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, καθ' ὃν χρόνον ἐστερεώνετο ἡ Βυζαντινὴ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολήν. Δὲν εἶναι εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι ἔδρασαν κατὰ τοὺς τρικυμιώδεις ἐκείνους χρόνους, ὅπως ὁ Ἀλάριχος, ὁ Στηλίχων, ὁ Ἀττίλας, ὁ Ἀέτιος, ἀλλ' ὑπῆρξεν ἱδρυτὴς Βαρβαρικοῦ κράτους ἐν τῇ Εὐρώπῃ καὶ συνετέλεσε σπουδαίως καὶ οὗτος εἰς τὴν νέαν διαμόρφωσιν τῆς Χριστιανικῆς Δύσεως. Προσέτι ὁ Ἀταοῦλφος εἶναι κάλλιστος τύπος τῶν Βαρβάρων ἐκείνων ἀρχηγῶν, τοὺς ὁποίους εἶχε σαγηνεύσει τὸ μεγαλεῖον τῆς Ρώμης.

Ὁ Ἀταοῦλφος, ὅστις ἐλέγετο *Ἀδόλφος*, κατὰ παλαιὸν τύπον τῆς Γοτθικῆς γλώσσης, ὑπῆρξε βασιλεὺς τῶν Βησιγότθων (410—415), ἀδελφὸς τῆς συζύγου τοῦ **Ἀλαρίχου** (βλ. λ.). Κατὰ τὸ 408 βλέπομεν τὸν Ἀταοῦλφον εἰς τὴν Παννονίαν ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ τῶν Γότθων καὶ Οὔννων. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, κληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀλαρίχου, διότι τὸν ἐχρειάζετο διὰ τὴν ἐκστρατείαν του ἐναντίον τῆς Ρώμης. Τότε ὁ Ἀλάριχος δὲν ἐκυρίευσε τὴν Ρώμην, ἀλλ' ἔκαμε βασιλέα ἰδικόν του, τὸν **Ἄτταλον** (βλ. λ.) καὶ ὠνόμασεν ἀρχηγὸν τῆς αὐτοκρατορικῆς σωματοφυλακῆς τὸν γυναικάδελφόν του Ἀταοῦλφον.

Τὸ ἔτος 410 εἶναι τὸ μοιραῖον ἔτος τῆς ἁλώσεως τῆς Ρώμης ὑπὸ τοῦ Ἀλαρίχου. Ἡ λαφυραγωγία τῆς κοσμοκρατείρας πόλεως διήρκεσεν ἓξ ἡμέρας, κατὰ τὰς ὁποίας τὰ πάντα κατέστρεψεν ὁ Γερμανὸς κατακτητής, καὶ κατὰ τὰς ὁποίας αἱ εὐγενεῖς κόραι τῶν συγκλητικῶν τῆς Ρώμης ἔχυνον οἶνον νὰ πίνουν εἰς χρυσᾶ ποτήρια οἱ Βάρβαροι κατακτηταί. Καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἀλάριχος ἡτοιμάζετο νὰ διέλθῃ εἰς τὴν Β. Ἀφρικὴν πρὸς κατάκτησιν αὐτῆς ἀπέθανεν αἰφνιδίως, καὶ οὕτως ἔλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῶν Βησιγότθων ὁ γυναικάδελφός του Ἀταοῦλφος (410).

Ὁ Ἀταοῦλφος βασιλεὺς τῶν Βησιγότθων.— Ὁ φοβερὸς Ἀλάριχος ὑπῆρξεν ἐχθρὸς τοῦ κράτους, ὁ διάδοχός του Ἀταοῦλφος ὑπῆρξεν ὑπερασπιστὴς αὐτοῦ, ὡς καὶ ἄλλοι Βάρβαροι ἀρχηγοὶ τῶν χρόνων ἐκείνων. Ὁ Λατῖνος ἱστορικὸς Παῦλος Ὀρώσιος μᾶς διηγεῖται μίαν περίεργον μαρτυρίαν τῶν αἰσθημάτων τοῦ Ἀταούλφου, αἰσθημάτων τὰ ὁποῖα δύνανται ν' ἀποδοθοῦν εἰς τὴν ψυχικὴν κατάστασιν τῶν πλείστων Βαρβάρων ἀρχηγῶν. Ἡ μᾶλλον διακαὴς φιλοδοξία τοῦ Ἀταούλφου ἦτο κατ' ἀρχάς, λέγει ὁ Ὀρώσιος, νὰ ἐξαλείψῃ τὸ ὄνομα τῆς Ρώμης καὶ νὰ ἱδρύσῃ εἰς ὅλην τὴν ἔκτασιν τῶν Ρωμαϊκῶν χωρῶν ἓν νέον ἀπέραντον κράτος, ἀλλὰ κράτος τῶν Γότθων, οὕτως ὥστε πᾶν ὅ,τι ἦτο Ρωμανία νὰ γίνῃ Γοτθία καὶ νὰ παίξῃ ὁ ἴδιος τὸν ῥόλον, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἄλλοτε παίξει ὁ Καῖσαρ Αὔγουστος. Ἀλλ' ἔπειτα ἐνόησεν, ὅτι οἱ Γότθοι ἦσαν ἀνίκανοι νὰ ὑπομείνουν τὸν ζυγὸν τῶν νόμων ἕνεκα τῆς βαρβάρου ἀπειθαρχίας των, καὶ διὰ τοῦτο εἶχε λάβει τὴν ἀπόφασιν νὰ ζητήσῃ τὴν δόξαν του εἰς τὸ ν' ἀφιερώσῃ τὸ ξίφος τῶν Γότθων πρὸς ἀναστήλωσιν καὶ αὔξησιν τῆς δυνάμεως τοῦ ὀνόματος τῶν Ρωμαίων.

Ὁ Ἀταοῦλφος διέμεινεν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἓν ἔτος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλαρίχου, καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ Ὀνώριος ἀπεφάσισε νὰ συνθηκολογήσῃ μετ' αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀπένειμε τὸν ὑψηλὸν τίτλον τοῦ ἀρχιστρατήγου. Ὡς magister militum ὁ Ἀταοῦλφος ἀποστέλλεται ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτοαος πέραν τῶν Ἄλπεων διὰ νὰ καταπολεμήσῃ τοὺς Βαρβάρους τῆς Γαλατίας καὶ τῆς Ἱσπανίας. Ὁ Ἀταοῦλφος ἔμεινε μὲ τοὺς Βησιγότθους του δύο ἔτη εἰς τὴν Νότιον Γαλατίαν πολεμῶν ἐναντίον τῶν ἐκεῖ Βαρβάρων καὶ ὡς πιστὸς ὑπηρέτης τοῦ κράτους στηρίζων τὴν δύναμιν τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Ρωμαίων. Ἡ μεγάλη ἐπιδρομὴ τῶν Βαρβάρων, ἡ ὁποία εἶχε διέλθει τὸν Ρῆνον τῷ 406, μετὰ δύο ἐτῶν λαφυραγωγίας καὶ καταστροφάς, εἶχε παρέλθει. Μόνον οἱ Βουργούνδιοι ἔμειναν πλέον εἰς τὴν Γαλατίαν, οἱ ἄλλοι Βάρβαροι εἶχον περάσει εἰς τὴν Ἱσπανίαν, οἱ Σουηβοὶ εἰς Γαλικίαν, οἱ Ἀλανοὶ εἰς τὴν Λουσιτανίαν, οἱ Βανδῆλοι εἰς Ἀνδαλουσίαν, ὅθεν ἐξεκίνουν μετ' ὀλίγον πρὸς ἵδρυσιν τοῦ φοβεροῦ Βανδηλικοῦ κράτους εἰς τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν (439), τὸ ὁποῖον μετὰ ἕνα αἰῶνα ἔμελλε νὰ καταστρέψῃ ὁ Ἰουστινιανὸς (534).

Ὁ Ἀταοῦλφος καὶ ἡ Αὐγούστα Πλακιδία.—Ὁ Ἀταοῦλφος εἶχε στήσει τὴν καθέδραν αὐτοῦ εἰς τὰ Βουρδίγαλα (τὸ σημερινὸν Bordeaux τῆς Γαλλίας), καὶ ἀφοῦ ἐνίκησε δύο σφετεριστὰς τοῦ θρόνου, εἶχε κατορθώσει εἰς διάστημα δύο ἐτῶν (412—414) νὰ κυριεύσῃ ὁλόκληρον τὴν ἐντεῦθεν τῶν Πυρηναίων χώραν, τὴν Νότιον Γαλατίαν, ἤτοι ὁλόκληρον τὴν χώραν ἡ ὁποία κεῖται μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ροδανοῦ, Γαρούννα καὶ τῶν Πυρηναίων. Καὶ οὕτω ὁ Βάρβαρος ἐκεῖνος ἀρχηγὸς ὑπῆρξεν ὁ ἱδρυτὴς εἰς τὴν Εὐρώπην τοῦ πρώτου μεγάλου Βαρβαρικοῦ Χριστιανικοῦ Βασιλείου.

Ἤδη τὰ πράγματα εἶχον εἰρηνεύσει εἰς τὴν

Digitized by Google

Νότιον Γαλατίαν, αἱ σχέσεις τῶν Βησιγότθων μὲ τὸ κράτος ἦσαν καλαί, ὅτε παράφορος ἔρως τοῦ Ἀταούλφου πρὸς μίαν Ρωμαίαν πολὺ ὑψηλῆς καταγωγῆς ἐθόλωσε πάλιν τὴν κατάστασιν.

Ἀπὸ τὰς φοβερὰς ἡμέρας τῆς καταστροφῆς τῆς Ρώμης ὑπὸ τοῦ Ἀλαρίχου εἶχε μείνει ὡς αἰχμάλωτος, ἢ μᾶλλον ὡς ὅμηρος, εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Βησιγότθων ἡ κόρη τοῦ Μεγάλου Θεοδοσίου καὶ ἀδελφὴ τοῦ αὐτοκράτορος Ὁνωρίου, ἡ ὡραία καὶ φιλόδοξος *Γάλλα Πλακιδία*. Οἱ Βησιγότθοι φεύγοντες διὰ τὴν Γαλατίαν παρέλαβον μεθ' ἑαυτῶν τὴν εὐγενῆ αἰχμάλωτόν των καὶ ὁ Ἀταοῦλφος δὲν ἤργησε νὰ γίνῃ αἰχμάλωτος τοῦ πρὸς αὐτὴν ἔρωτός του. Οἱ Γότθοι ἐφέροντο μὲ μεγίστην εὐλάβειαν καὶ τιμὴν πρὸς τὴν κόρην καὶ ἀδελφὴν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων. Ὁ Ἀταοῦλφος προσεπάθει νὰ λάβῃ τὴν συγκατάθεσιν αὐτῆς διὰ τὸν γάμον, εἰς τὸν ὁποῖον τέλος συνήνεσεν ἡ Πλακιδία. Ὁ γάμος ἑνὸς Βαρβάρου ἀρχηγοῦ μὲ μίαν Ρωμαίαν ἡγεμονίδα ἑωρτάσθη μὲ μεγάλην πολυτέλειαν καὶ πομπὴν εἰς τὴν Ναρβῶνα (Narbonne). Ὁ Ἀταοῦλφος ἐφόρεσε τὸ Ρωμαϊκόν του ἔνδυμα, ὡς Ρωμαῖος εὐγενής, ἡ πρώτη ὅμως θέσις ἀνῆκεν εἰς τὴν Πλακιδίαν, ἡ ὁποία ἐκάθητο ἐπὶ Αὐτοκρατορικῆς κλίνης. Πεντήκοντα ὡραῖοι νέοι δοῦλοι ἔφερον εἰς αὐτὴν πεντήκοντα δίσκους γεμάτους ἀπὸ χρυσὸν καὶ πολυτίμους λίθους. Ὁ δὲ ἄλλοτε Ρωμαῖος Αὐτοκράτωρ Ἄτταλος ἔψαλε τὸν ἐπιθαλάμιον (ὕμνον). Καὶ οὕτως εἷς Γότθος βασιλεύς, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει ἀπὸ τὴν Σκυθίαν, ἐνυμφεύετο εἰς τὴν Ναρβῶνα τὴν Πλακιδίαν, τὴν δούλην του, κόρην τοῦ Μεγάλου Θεοδοσίου καὶ ἀδελφὴν τοῦ Ὁνωρίου, καὶ ἔδιδεν εἰς αὐτὴν ὡς γαμήλιον δῶρον τὰ λάφυρα τῆς Ρώμης. Εἰς τὰς ἑορτὰς ταύτας ἐχόρευε καὶ ἔψαλλεν εἷς Ρωμαῖος, τὸν ὁποῖον οἱ Βάρβαροι ἔκαμνον ἤδη μῖμον, ἀφοῦ πρότερον τὸν εἶχον κάμει Αὐτοκράτορα.

Ὁ γάμος τοῦ Ἀταούλφου ἐτάραξε πάλιν τὰ πράγματα, διότι τὴν Πλακιδίαν ἠγάπα καὶ ὁ γενναῖος Ρωμαῖος στρατηγὸς κόμις Κωνστάντιος, ὁ ὁποῖος εἶχε γίνει τὸ πρῶτον πρόσωπον τῆς αὐλῆς τῆς Ραβέννης. Μετὰ τὸν γάμον ὁ Κωνστάντιος ἐπροκάλεσε ρῆξιν μεταξὺ τοῦ Ὁνωρίου καὶ τοῦ Ἀταούλφου, καὶ οὗτος πρὸς ἐκδίκησιν ἔκαμε πάλιν Αὐτοκράτορα τὸν Ἄτταλον. Ὁ Κωνστάντιος ἦλθεν εἰς τὴν Γαλατίαν καὶ ἐξηνάγκασε τὸν Ἀταοῦλφον νὰ ἐκκενώσῃ καὶ νὰ πυρπολήσῃ τὴν πρωτεύουσάν του, τὰ Βουρδίγαλα. Οἱ Βησιγότθοι ἠναγκάσθησαν εἰς ὑποχώρησιν καὶ ὁ Ἀταοῦλφος ἐπολιορκήθη ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίου εἰς τὴν Ναρβῶνα. Ὁ διὰ στόλου καὶ στρατοῦ ἀποκλεισμὸς τοῦ Ἀταούλφου ἔφερε τὴν πεῖναν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Βησιγότθων, καὶ οὕτως ὁ Ἀταοῦλφος ἠναγκάσθη νὰ παραδώσῃ καὶ τὴν Ναρβῶνα καὶ ν' ἀποχωρήσῃ εἰς τὴν Ἱσπανίαν (415). Τὸ ἴδιον ἔτος ἀπέθνῃσκε δολοφονημένος εἰς μίαν Ἱσπανικὴν πόλιν.

Ὁ Αταοῦλφος καὶ ἡ Ρώμη.—Ὁ Ἀταοῦλφος ἕνεκα τῶν σχέσεών του μὲ τὴν Ρώμην καὶ τῆς γνωριμίας του μὲ τὸν Ρωμαϊκὸν κόσμον εἶχε προσελκυσθῆ πρὸς αὐτὸν καὶ ἦτο θαυμαστὴς τοῦ κράτους. Ἐξήσκησεν ἡ μεγάλη, ἡ αἰωνία Ρώμη καὶ εἰς τὸν Βάρβαρον τοῦτον ἀρχηγὸν τὴν ἕλξιν καὶ τὴν γοητείαν, τὴν ὁποίαν ἐξήσκει εἰς ὅλους τοὺς Βαρβάρους, ἀλλ' ὁ Αταοῦλφος ὑφίστατο καὶ ἄλλην γοητείαν, προερχομένην ἀπὸ τὰ θέλγητρα καὶ τὴν ὑπεροχὴν τῆς Πλακιδίας, ὄχι μόνον ὡς γυναικός, ἀλλὰ καὶ ὡς κόρης καὶ ἀδελφῆς Αὐτοκρατόρων. Λοιπὸν ἀπὸ ἕνα ἄγριον Βάρβαρον, διψαλέον διὰ καταστροφάς, ὁ Ἀταοῦλφος ἐγίνετο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον θαυμαστὴς τοῦ Ἑλληνορρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ φίλος τοῦ κράτους. Ὄχι μόνον κατὰ τὸν γάμον του παρουσιάσθη μὲ Ρωμαϊκὴν στολήν, ὄχι μόνον οἱ ὀνομαστότεροι Λατῖνοι ποιηταὶ τῆς Γαλατίας ἔψαλαν τοὺς ἐπιθαλαμίους του, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἐκ τῆς Πλακιδίας γεννηθέντα υἱόν του, ὁ ὁποῖος ὅμως πολὺ ταχέως ἀπέθανε, δὲν ἔδωκε Γοτθικὸν ἀλλὰ Ρωμαϊκὸν ὄνομα, τὸν ὠνόμασε Θεοδόσιον. Ὁ Ἀταοῦλφος ἐπεζήτησε πάντοτε νὰ διατελῇ ἐν εἰρήνῃ μὲ τὸν Ὁνώριον, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωνε. Κατακείμενος δὲ εἰς τὴν ἐπιθανάτιον κλίνην του, συνέστησεν εἰς τὸν ἀδελφόν του νὰ παραδώσῃ τὴν Πλακιδίαν εἰς τὸν Ὁνώριον καὶ νὰ συνάψῃ φιλίαν μὲ τοὺς Ρωμαίους. Ἐν τούτοις ὁ ἡμιπολιτισμένος οὗτος Βάρβαρος ἦτο πάντοτε ἐπίφοβος εἰς τοὺς Ρωμαίους, καὶ ὁ θάνατός του τοῖς προὐξένησε μεγάλην χαράν. Ὅταν τὴν 24ην Σεπτεμβρίου τοῦ 415 ἔφθασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἡ εἴδησις τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἐπανηγυρίσθη τὸ γεγονὸς «μὲ λυχναψίαν καὶ μὲ ἱππικοὺς ἀγῶνας καὶ μὲ πομπάς» (Πασχάλιον χρονικόν, σ. 572, ἐκδ. Βόννης).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Οἱ Λατῖνοι καὶ οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς τοῦ Ε' αἰῶνος.—*Dahn*, Die Könige der Germanen τ. V. σ. 55.—*Hodgkin*, Italy and her invaders, ἐκδ. β', τ. I, σ. 821.—Σύντομα ἀλλ' οὐσιώδη παρὰ *Lavisse-Rambaud*, Histoire générale, τ. I. σ. 66. Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ἀταπείνωτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ ταπεινωθεὶς ἢ ὁ μὴ ταπεινούμενος.

Ἀτάρ. Θεότης τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ καθαρισμοῦ εἰς τὴν ἀρχαίαν περσικὴν θρησκείαν, ἀνάλογος πρὸς τὸν *Ἀγνὶ* τῆς βεδικῆς καὶ τὸν *Ὀγκὺν* τῆς σλαυϊκῆς θρησκείας.

ἀτάρακτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό), κοιν. *ἀτάραχτος*· ὁ μὴ ταρασσόμενος ἢ ὁ μὴ ταραχθείς, ἀθορύβητος, ἀσυγκίνητος, ἤρεμος, ἀπαθής.

Ἀτάραντες (οἱ). Ἀρχαῖον ἔθνος τῆς Λιβύης, τὸ ὁποῖον κατῴκει ἐν τῇ νῦν σύρτει τῆς Βιλάκας χώρᾳ παραγούσῃ ἄφθονον ἅλας. Οἱ *Ἀτάραντες*, καθὼς μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ἡρόδοτος, ἐστεροῦντο ἕκαστος ἰδίου ὀνόματος, πρᾶγμα ὅπερ ἀποδεικνύει τὴν ἐν πλήρει κοινοκτημοσύνῃ συμβίωσίν των. Ἡ παρὰ τὸν ἰσημερινὸν κατοικία των φαίνεται ὅτι τοῖς παρεῖχε πράγματα, δι' ὃ καὶ «τῷ ὑπερβάλλοντι ἡλίῳ καταρῶνται καὶ πρὸς τούτοισι πάντα τὰ αἰσχρὰ λοιδορέονται» (*Ἡροδ.* 4, 184). Θ. Π.

ἀταραξία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀτάρακτος, ἔλλειψις ταραχῆς, ἠρεμία, ἀπάθεια.

—*[Φιλοσ.]* Ἀρχικῶς παρὰ Δημοκρίτῳ ἡ *ἀταραξία* σημαίνει τὴν ἠρεμίαν τῆς ψυχῆς, ἥτις ὀφείλεται εἰς τὴν ἐν μέτρῳ ἀπόλαυσιν τῶν ἡδονῶν τῆς ζωῆς, εἰς τὸ ἁρμονικῶς ζῆν, εἰς τὸν φιλοσοφικὸν ἐγωϊσμόν, ὅστις ρίπτει τοὺς ἀνθρώπους εἰς εὐπρόσδεκτον ἀγῶνα κατὰ τῶν παθῶν. Στωϊκοί, Ἐπικούρειοι καὶ Πυρρωνισταί, ἀφορμηθέντες ἐκ διαφόρων ἀπόψεων, συνήγαγον τὸ αὐτὸ γενικὸν συμπέρασμα ἐν προκειμένῳ. Δι' ὅλους τούτους ὁ ἰδεώδης ἄνθρωπος, ὁ σοφός, εἶναι ὁ ἀπαλλασσόμενος τῶν παθῶν καὶ τῆς παρομαρτούσης εἰς αὐτὰ ἀθλιότητος. Ὁ σοφός, ποιούμενος ἐκποδὼν πάντα φόβον καὶ πᾶσαν ἐλπίδα, παρίσταται ἀδιάφορος εἰς τὰς ἀκανθώδεις προσπαθείας καὶ εἰς τοὺς ἔκφρονας καὶ ἀκάρπους ἀγῶνας πρὸς ἀπόκτησιν χιμαιρικῶν ἀγαθῶν. Ἡ ἀταραξία τῶν Στωϊκῶν ὑπερνικᾷ καὶ αὐτοὺς τοὺς φυσικοὺς πόνους. Ἡ τῶν Ἐπικουρείων συνίσταται ἐν τῷ ἐκτοπισμῷ τῶν παθῶν, τῶν μεριμνῶν, τῶν ἀνησυχιῶν, ἐπιδιώκουσα ἓν καὶ μόνον: τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ πάσης φυσικῆς ὀδύνης καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ὑγείας, καὶ τέλος ἡ τῶν Πυρρωνιστῶν ἔγκειται ἐν τῇ ἀποσοβήσει τῶν βασάνων, τὰς ὁποίας γεννᾷ ἡ δίψα τῆς γνώσεως, ἤτοι ἐν τῇ ἀποφυγῇ τῆς ἐρεύνης τῆς ἀληθείας. Α. Δ.

—*[Ἰατρ.]* Ὁ ὅρος *ἀταραξία* ἀναφέρεται εἰς νευρικὰς διαταραχὰς πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἠθικῆς ἠρεμίας καὶ τῆς πρὸς τὰς συγκινήσεις ἀπαθείας. Ὑπάρχει καὶ ἡ πεπτικὴ ἀταραξία, κατὰ Jaquet, δι' ἧς ἐκσημαίνεται ἡ ἔλλειψις διαταραχῆς τοῦ πεπτικοῦ συστήματος, κατάστασις τουτέστιν τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἐπιδιώξωμεν, ὅπως ἐπιτύχωμεν τὴν θεραπείαν διαφόρων δερματοπαθειῶν. Μ. Ν. Κ.

ἀτάραχος (ὁ, ἡ) καὶ —*η*, —*ον* (τό)· ὁ μὴ ταρασσόμενος, ὁ μὴ καταλαμβανόμενος ὑπὸ ταραχῆς, ἀτάρακτος.— Ἐπίρρ. **ἀταράχως**.

Ἀτάρβα-*βέδα*· βλ. **Βέδαι.**

Ἀτάρβας. Ἑλληνικὸς τύπος φοινικικοῦ κυρίου ὀνόματος, ἀντίστοιχος τοῦ λατινικοῦ τύπου Adherbal (τοῦ ἀποδιδομένου διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ *Ἀδέρβαλος*). Ἐκ τῶν ὑπὸ τὸν ἑλληνικὸν τύπον (Ἀτάρβας) ἀναφερομένων ἀνδρῶν, σπουδαιότατος εἶναι ὁ Καρχηδόνιος στρατηγὸς *Ἀτάρβας*, ὁ ὁποῖος ἐν ἔτει 307 π. Χ., ἔχων ὡς συστράτηγον τὸν Ἱμίλκωνα, ἀπέκλεισεν ἐν Τύνητι τὸν Ἀρχάγαθον, τὸν υἱὸν τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Ἀγαθοκλέους, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τούτου ἐξ Ἀφρικῆς καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ ἐν Σικελίᾳ εὑρισκομένου πατρός του (βλ. καὶ λ. **Ἀγαθοκλῆς** καὶ **Ἀρχάγαθος**. Περὶ τῶν προσώπων τῶν ἀναφερομένων ὑπὸ τὸν λατινικὸν τύπον (Adherbal) βλ. λ. **Ἀδέρβαλος**). Γ. Ι. Κ.

Ἀτάρβηχις (ἢ ***Ἀφροδιτόπολις***). Πόλις τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου, εἰς ἀπόστασιν 9 χιλιομέτρων πρὸς Ν. τῆς Βύβλου, ἐπὶ ἑνὸς βραχίονος τοῦ Νείλου. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρων τὴν πόλιν (II, 41) λέγει ὅτι εἰς αὐτὴν ὑπῆρχε σεβαστὸν ἱερὸν τῆς θεᾶς Ἀφροδίτης. Ἡ λέξις εἰς τὴν αἰγυπτιακὴν διάλεκτον σημαίνει «πόλις τῆς Ἀθώρ». Οἱ Ἕλληνες τὴν Ἀτάρβηχιν ἐκάλουν *Ἀφροδιτόπολιν*, διότι ἐταύτιζον τὴν θεὰν *Ἀθὼρ* μὲ τὴν ἑλληνικὴν *Ἀφροδίτην*, ἥτις παρίστατο ὑπὸ τὴν συμβολικὴν μορφὴν μιᾶς λευκῆς ἀγελάδος.

Ἀτάρβιος. Οὗτος ζῶν κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ Δ' αἰῶνος ἐκήρυττε δοξασίας συγγενεῖς πρὸς τὰς τοῦ αἱρετιοῦ Σαβελλίου (βλ. λ.). Πρὸς αὐτὸν σῴζεται ἐπιστολὴ τοῦ συγχρόνου του Μ. Βασιλείου (βλ. *Migne* Ἑ. Π. 32,421. 552—3). Δ. Σ. Μ.

Ἀταργατεῖον· βλ. **Ἀτάργατις.**

Ἀτάργατις *[Θρησκειολογ.]*. Οὕτως ἐξελληνίζεται τὸ ἀραμαϊκὸν ὄνομα *Ἀταραττά*, τῆς κυρίας θεότητος τῶν Ἀραμαίων, ἥτις συχνάκις μνημονεύεται καὶ ὑπὸ τῶν κλασσικῶν συγγραφέων. Λέγεται δὲ καὶ *Ἀτεργάτη* καὶ *Ἀτέργατις* καὶ *Ἀταργάτειτις* καὶ *Ἀτ-τα(ρ)γάθη*. Ὑπὸ τὸν συγκεκομμένον ἀραμαϊκὸν τύπον *Ταραττὰ* ἀπαντᾷ τὸ ὄνομα αὐτῆς καὶ ἐν τῷ Ταλμούδ, ὡς καὶ ἐν τῇ συριακῇ καὶ ἀρμενικῇ φιλολογίᾳ. Ἐκ δὲ τοῦ συγκεκομμένου τούτου τύπου παρήχθη ὁ ἐπίσης παρ' Ἕλλησι καὶ Λατίνοις συγγραφεῦσιν εὐχρηστῶν τύπος *Δερκετώ*. Ἡ ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος τῆς θεᾶς ταύτης εἶναι ἐκ τῶν μάλιστα ἀμφιβαλλομένων, ἀριθμοῦνται δὲ οὐκ ὀλίγαι παρετυμολογίαι αὐτοῦ· κατὰ τὴν πιθανωτάτην πασῶν ἐκδοχήν, τὸ *Ἀταραττὰ* εἶναι σύνθετον ἐκ τοῦ *Ἀττὰρ* καὶ τοῦ *Ἄττα*. Καὶ τὸ μὲν *Ἀττὰρ* εἶναι ὁ ἀραμαϊκὸς τύπος τοῦ χαναανιτικοῦ, μωαβιτικοῦ καὶ ἀβησυνικοῦ *Ἀστὰρ* (Ἀστάρτη), τοῦ ἀσσυροβαβυλωνιακοῦ *Ἰστὰρ* καὶ τοῦ νοτιοαραβικοῦ *Ἀθτάρ*, τῆς γνωστῆς μεγάλης καὶ παναρχαίας σημιτικῆς θεότητος, ἥτις συνήθως ἐθεωρεῖτο ὡς θήλεια θεότης. Τὸ δὲ β' συνθετικὸν τοῦ ὀνόματος, τὸ *Ἄττα*, ἀπαντᾷ ἀλλαχοῦ τε καὶ ἐν ἑλληνικαῖς ἐπιγραφαῖς ὑπὸ τὸν τύπον *Ἄθη*, *Ἄθης*, *Ἄθας* καὶ οὐχὶ ἀπροσφυῶς ταυτίζεται ὑπό τινων πρὸς τὸ *Ἄττις*.

Φύσις καὶ λατρεία τῆς Αταργάτιος.—Αἱ παλαιόταται περὶ τῆς θεᾶς ταύτης εἰδήσεις παρέχονται εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τῶν παρὰ διαφόροις συγγραφεῦσι διεσπαρμένων ἀποσπασμάτων τοῦ Κτησίου, ἀποθανόντος περὶ τὸ 400 π. Χ. Οὕτω λ. χ. κατὰ πληροφορίαν τινὰ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου (Β' 20), στηριζομένου εἰς τὸν Κτησίαν, ἡ Ἀφροδίτη ὀργισθεῖσα κατὰ τῆς Δερκετοῦς προεκάλεσεν ἔρωτα αὐτῆς πρὸς νεανίαν τινά, ἐξ οὗ αὕτη ἀπέκτησε τὴν περίφημον Σεμίραμιν· αἰσχυνομένη δ' ὅμως ἔπειτα, τὸν μὲν νεανίαν ἐξηφάνισε, τὸ δὲ βρέφος ἐξέθηκεν εἰς τὴν ἔρημον καὶ αὐτὴ ἀπεσύρθη εἴς τινα λίμνην παρὰ τὴν Ἀσκάλωνα, ἔνθα μετεβλήθη εἰς ἀνθρωπόμορφον ἰχθύν. Ἡ δὲ παλαιοτάτη ἐπιγραφικὴ περὶ αὐτῆς μαρτυρία σῴζεται ἐπί τινος συριακοῦ νομίσματος φέροντος ἐπὶ τοῦ ἑνὸς μέρους τὴν ἐπιγραφὴν *Ἀβδ-Χαντάντ*, ἐπὶ δὲ τοῦ ἑτέρου τὴν ἐπιγραφὴν *Ἀτάρατα* καὶ χρονολογουμένου πιθανώτατα ἀπὸ τῆς ἑλληνιστικῆς περιόδου. Ἐπίσης ἔχομεν καὶ ἄλλας πολλὰς μεταγενεστέρας ἐπιγραφὰς καὶ νομίσματα, δι' ὧν διαφωτίζεται ὁ χαρακτὴρ τῆς θεότητος ταύτης, ἐπὶ δὲ τούτοις τὴν σπουδαιοτάτην πραγματείαν τοῦ Λουκιανοῦ (ἀποθανόντος τῷ 200 μ. Χ.) περὶ τῆς «Συρίας θεοῦ». Ἐκ πασῶν τῶν μαρτυριῶν τούτων εἰκάζεται, ὅτι ἡ θεότης αὕτη ἀνήκει μὲν εἰς τὴν ὁμάδα τῶν χετταϊκῶν ἤ, ἀκριβέστερον εἰπεῖν, τῶν μικρασιατικῶν μητέρων-θεῶν, ἔχει δ' ὅμως προσλάβει καὶ ἱκανὰ χαρακτηριστικὰ ἐκ τῆς βαβυλωνιοασσυριακῆς Ἰστάρ, πρὸς ἣν εἶναι κατ' οὐσίαν ἡ αὐτή, ὡς καὶ πρὸς τὴν Ἀστάρτην. Ἱερὰ ζῷα αὐτῆς ἦσαν αἱ περιστεραί, διότι κατά τινα παράδοσιν σῳζομένην παρὰ τῷ Νιγιδίῳ Φιγούλῳ ἁλιεῖς εὗρον ἐν τῷ Εὐφράτῃ ᾠὸν θαυμαστοῦ μεγέθους, ὅπερ ἐκόμισαν εἰς τὴν χώραν, καὶ ἐξ οὗ, ἐπωασθέντος ὑπό τινος περιστερᾶς, ἐγεννήθη ἡ Ἀτάργατις. Ἐπίσης ἱεροὶ ἦσαν εἰς αὐτὴν οἱ ὄφεις καὶ οἱ ἰχθύες. Κυρίως ὅμως, ἡ θεὰ αὕτη, ὥσπερ καὶ ἡ Ἰστὰρ-Ἀστάρτη, ἦτο θεὰ τῆς γονιμότητος καὶ ἡ λατρεία αὐτῆς ἦτο συνδεδεμένη μετ' ἐθίμων σχετιζομένων πρὸς τὸν γενετήσιον βίον (εὐνουχισμός, ἀκολασία).

Τὸ κύριον κέντρον καὶ ἡ ἀφετηρία τῆς λατρείας αὐτῆς ἦτο ἡ συριακὴ *Ἱεράπολις* ἢ *Βαμβύκη*, τὸ ἐν τῇ ὁποίᾳ ἱερὸν τῆς θεᾶς ταύτης ὁ Λουκιανὸς περιγράφει ἐν τῇ μνημονευθείσῃ πραγματείᾳ του ὡς τὸ μέγιστον καὶ τὸ πλουσιώτατον ἐν τῇ Συρίᾳ, καὶ ὅθεν ὠνομάζετο πολλάκις θέα Ἱεραπολιτική. Ἐντεῦθεν δ' ἐξηπλώθη αὕτη εἰς τὴν Παλμύραν, τὴν Αὐρανίτιδα καὶ τὴν Βασάν, ἐν τῇ πόλει Καρνίῳ (=Καρναεὶν) τῆς ὁποίας ὑπῆρχεν *Ἀταργατεῖον*, τ. ἔ. ναὸς τῆς Ἀταργάτης, κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Μακκαβαίων (Β' Μακκαβ. ιβ' 26· πρβ. καὶ Α' Μακκαβ. ε' 43). Ἐπίσης ἐξηπλώθη ἡ λατρεία αὐτῆς κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν καὶ ἀνὰ τὴν ἑλληνικὴν χερσόνησον. Οὕτω π. χ. ἀνασκαφαὶ γενόμεναι ἐν Δήλῳ ἤνεγκον εἰς φῶς ἐπιγραφὰς ἐκ τῶν ἀρχῶν τῆς χριστιανικῆς χρονολογίας, ἐν αἷς ἡ Ἀτάργατις συνδυάζεται πρὸς τὴν Ἀφροδίτην, πρὸς ἣν ἐνίοτε καὶ ταυτίζεται. Ἐν γένει κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν περίοδον ἦτο γνωστὴ καθ' ἅπαντας τοὺς λιμένας τῆς Μεσογείου ἡ λατρεία τῆς Ἀταργάτιος, χαρακτηριζομένης ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων ὡς Συρίας θεᾶς. Εἶναι δὲ ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι ἡ λατρεία τῆς θεᾶς ταύτης ἠκολούθει κατὰ πόδας τῇ λατρείᾳ τῆς Ἀστάρτης, ὅπου εἰσήγετο αὕτη. Τὸ ἕτερον μέγα κέντρον τῆς θεᾶς ταύτης ἦτο ἡ ἐν Παλαιστίνῃ πόλις Ἀσκάλων, ἔνθα παραλλήλως πρὸς τὸν ναὸν τῆς Ἀστάρτης ὑπῆρχε καὶ ναὸς τῆς Δερκετοῦς Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

ἀταρίχευτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ τεταριχευμένος, ὁ νωπός, ἐπὶ ἰχθύων, κρεάτων κ.τ.τ· || ἐπὶ νεκροῦ, ὁ μὴ ταριχευθείς.

Ἀταρνεὺς *[Μυθολ.]*. Μυθικὸς ἥρως ἐπώνυμος τῆς ἐν Μυσίᾳ πόλεως **Ἀταρνέως** (βλ. λ.), ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπῆρχε καὶ ἱερὸν αὐτοῦ. Γ. Ι. Κ.

Ἀταρνεὺς *[Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Χώρα καὶ πόλις τῆς Μυσίας, ἣν καθ' Ὅμηρον ᾤκουν Κίλικες *(Στρ. 523,1)*, κατόπιν δὲ ἀπῴκισαν καὶ ἐνέμοντο Χῖοι (*Ἡροδ.* Η, 106, *Σκύλ. Καρυανδ.* Περίπλους § 98: ἡ δὲ χώρα Λεσβία· καὶ ὑπὲρ ταύτης ἡ Χίων χώρα καὶ πόλις Ἀταρνεύς· ὑπὸ δὲ ταῦτα, ὑπὸ τὴν θάλασσαν λιμὴν Πιτάνη καὶ ποταμὸς Κάϊκος), ἀποβᾶσαν οὕτω σφῆνα Ἰωνικοῦ ἐδάφους ἐν τῇ Αἰολίδι

Digitized by Google

(βλ. χάρτ. *C. Müller,* ἐν ἐκδόσει Στράβωνος ὑπὸ Διδότου. ἀρ. X: Æolis et Ionia). Ἀναφέρεται παρ' Ἡροδότῳ (Α, 160) ἐν σχέσει πρὸς τὸν ὑπὸ δίωξιν θεματοφύλακα τοῦ θησαυροῦ τοῦ Κροίσου, Πακτύαν, ὁ ὁποῖος, φεύγων τὴν ὀργὴν τοῦ Κύρου καὶ καταφυγὼν εἰς τὸ ἐν Χίῳ ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς ὡς ἱκέτης, ἐξεδόθη ἐν τούτοις εἰς Ἀταρνέα ὑπὸ τῶν Χίων, ἔναντι ἀμοιβῆς, γεγονὸς οὗ ποιεῖται ἐπίσης μνείαν ὁ Παυσανίας (Δ, λε', 10). Κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, Χῖοι, φυγάδες πολιτικοὶ τῆς πατρίδος των, λόγῳ τῆς ἀναμείξεως εἰς τὰς ἐκεῖ πολιτικὰς διαμάχας των τοῦ Ἀθηναίου ναυάρχου Κρατησιππίδου, κατέλαβον τὸν Ἀταρνέα, φύσει ὀχυρώτατον· ἔχοντες δὲ αὐτὸν ἐφεξῆς ὁρμητήριον, ἐπολέμουν κατὰ τῶν κατεχόντων τὴν Χίον πολιτικῶν των ἀντιπάλων (*Διοδ. Σικελ.* ΙΓ', ξε', 4). Ἀναλαβὼν τὴν διοίκησιν τῶν ἐν Μικρασίᾳ σπαρτιατικῶν δυνάμεων ὁ Δερκυλλίδας καὶ εὑρὼν τοὺς Χίους πρόσφυγας κατέχοντας εἰσέτι τὸν Ἀταρνέα «καὶ ἐκ τούτου ἄγοντας καὶ φέροντας τὴν Ἰωνίαν καὶ ζῶντας ἐκ τούτου», μαθὼν δὲ προσέτι ὅτι ὑπῆρχε πολὺς σῖτος καὶ τρόφιμα ἐν αὐτῷ, τὸν κατέλαβε μετὰ ὀκτάμηνον πείσμονα πολιορκίαν, καὶ ἐγκαταστήσας ἐκεῖ «ἐπιμελητὴν» Δράκοντα τὸν Παλληνέα, ἐχρησιμοποίει τὸν Ἀταρνέα ὡς κέντρον ἐφοδιασμοῦ τῶν ὑπ' αὐτὸν δυνάμεων (*Ξενοφ.* Ἑλλην. Γ, 6, 11). Ἀλλὰ καὶ τῶν Μυρίων τόπος ἐπισταθμίας ἐγένετο ὁ Ἀταρνεύς, κατερχομένων δι' Ἀδραμυττίου καὶ Καρτηνοῦ, πρὸ τῆς εἰσβολῆς των εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Καΐκου καὶ τῆς παρ' αὐτῶν ἁλώσεως τῆς Περγάμου (*Ξενοφ.* Κυρ. Ἀνάβ. Ζ, η, 8). Ἐπὶ Ἑρμείου τυράννου εἶχεν ὑπαχθῆ εἰς τὴν τυραννίδα του (βλ. λ. **Ἄσσος**), χρησιμοποιηθεὶς μάλιστα καὶ ὡς καθέδρα αὐτῆς (*Στράβ.* 522. 9)· δι' ὃ καὶ κατ' αὐτοῦ ἐστρέφοντο αἱ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις τοῦ Μέντορος, πρὶν ἢ ὁ παρὰ Πέρσαις Ρόδιος οὗτος στρατηγὸς δυνηθῇ διὰ δόλου νὰ συλλάβῃ τὸν τύραννον (*Διόδ. Σικελ.* ΙΣΤ, νϐ). Ἦτο δὲ καὶ λίαν χρυσοφόρος ἡ γῆ του, ἰδίως μεταξὺ τῆς πόλεως Ἀταρνέως καὶ τῆς Περγάμου, τροφοδοτήσασα καὶ αὐτή, σὺν τῷ Πακτωλῷ, τὰ θησαυροφυλάκια τοῦ Γύγου, τοῦ Ἀλυάττου καὶ τοῦ Κροίσου· τὴν ἐποχὴν ὅμως τοῦ Πλινίου ἡ πλουσία πόλις εἶχεν ἐκπέσει εἰς χωρίον (nunc pago, quondam opido), ἂν καὶ ὁ Στράβων τὴν ἀναφέρει ἤδη ὡς ἐρημωθεῖσαν, τὰς δὲ γαίας της ἐξαντληθείσας εἰς πολύτιμον μέταλλον «πολίχνη ἐρήμη, ἐκμεμεταλλευμένα ἔχουσα τὰ χωρία» (*Plin.* Histor. Natur. XXXVII 56,5 καὶ *Στράβ.* 580,29)· προσθέτει δὲ ὁ Πλίνιος τὴν ὕπαρξιν ἐκεῖ πολυτίμου ὁπωσοῦν λίθου προσομοιάζοντος πρὸς ὕαλον, κρύσταλλον καὶ ἴασπιν, πάντως δὲ τοσοῦτον στιλπνοῦ, ὥστε νὰ βλέπῃ τις ἑαυτὸν ἐν τοιούτῳ ὡς ἐν κατόπτρῳ.

Ἡ ἔκτασις, ἥτις τανῦν ἐπέχει τὴν θέσιν τῆς «χώρας τοῦ Ἀταρνέως», εἶναι ἡ παραλία, μετὰ τῆς ἐνδοχώρας της, τοῦ κατέναντι τῆς Λέσβου κόλπου τοῦ *Καβακοΐμ* (βλ. λ. **Αἰγαῖον** Β' 390 α), τῆς πόλεως Ἀταρνεὺς ταυτιζομένης (*C. Müller:* Index nominum rerumque εἰς Στράβωνα ἐκδ. *Didot*) πρὸς τὴν σύγχρονον κωμόπολιν *Δικιλῆ Κιοΐ* (πλάτος 39°04'00'', μῆκος 26°54'45'', χάρτ. ἀγγλ. 1665: Mytileni island with the gulfs of Adramyti and Sandarli) τοῦ σαντζακίου Καράζι, τοῦ Καΐκου ποταμοῦ ταυτιζομένου πρὸς τὸν *Μπακὴρ τσάϊ*, τῆς δὲ διλιμένου (*Στρ.* 525,33) Πιτάνης πρὸς τὸ *Καρατουσλὰρ λιμὰν* καὶ τὸ *Σανδαρλῆ*.

Τὸ ἐθνικὸν τοῦ Ἀταρνεύς, *Ἀταρνείτης:* «τὴν παραλίαν ἣν νῦν ἔχουσιν Ἀδραμυττηνοὶ καὶ Ἀταρνεῖται...» (*Στρ.* 523,1).

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—**Ἀταρνεὺς** *[Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Τοποθεσία ἄσχετος πρὸς τὴν χώραν καὶ τὴν πόλιν, τὰ συνώνυμα, διὰ τοῦτο δὲ καὶ χαρακτηριστικῶς ἐπικαλουμένη «Ἀταρνεὺς ὑπὸ τῇ Πιτάνῃ, κατὰ τὴν καλουμένην νῆσον Ἐλεοῦσαν», ὡς ὁ Στράβων (525,33) ἀναφέρει. Ὁ «Ἀταρνεὺς ὑπὸ τῇ Πιτάνῃ» οὐδαμοῦ ἀλλοῦ δύναται νὰ προσαρμόσῃ, πλὴν τῆς, ΝΔ τοῦ ὄρους Καρὰ Νταγ (2560 ποδ.), παραλίας τοῦ ὅρμου Ναρλῆ Ντερὲ (πλάτ. 38°56', μῆκ. 26°52'), διανοιγομένου μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Τσιναρλῆ Μπουρνοῦ καὶ Τσιναρὶν Μπουρνοῦ καὶ ἔχοντος πρὸ τοῦ ἀνοίγματός του τὴν νῆσον Ἅγιος Γεώργιος (χάρτ. ἀγγλ. 1665: Mytileni island with the gulfs of Adramyti and Sandarli) πρὸς ἣν ταυτίζεται ἡ Ἐλεοῦσα.

Σ. Ε. Λ.

Ἀτάρνη *[Γεωγρ.]*. Γεωργικὸς συνοικισμὸς ἐν τῇ Θράκῃ, ὑπαγόμενος εἰς τὴν κοινότητα *Συκαράγης* (πρώην Τσομπάνκιοϊ) τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Χοταλὰρ* ἢ *Ὀταλάρ*. Κεῖται ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ ἀπὸ Ἀλεξανδρουπόλεως εἰς Κομοτινήν, κατοικεῖται δ' ἐκ 30 περίπου οἰκογενειῶν καθαρῶς τουρκικῶν.

Α. Θ. Σ.

Ἀταρνὸς ἢ *Ἀδρανὸς* ἢ ***Ἐδρενὸς*** *[Γεωγρ. Ἱστορ.]*. Ὑποδιοίκησις τοῦ τουρκικοῦ νομοῦ Προύσης, κατέχουσα τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας ἡγεμονίας (βεϋλικίου) τοῦ Ἐδρενός, τὴν ὁποίαν παρεχώρησεν ὁ σουλτάνος Ὀρχὰν εἰς τὸν φρούραρχον τῆς ὁμωνύμου ἕδρας τῆς ὑποδιοικήσεως κειμένης παρὰ τὴν ἀρχαίαν πόλιν *Ἀδριανοὺς τοὺς παρ' Ὄλυμπον*, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ Τοῦρκοι ἱστορικοὶ δίδουσι τὸ ὄνομα ***Ἐδρενὸς*** ἢ ***Ἀδρανός,*** συγχέοντες τὴν πόλιν πρὸς τὸν κάτοχον αὐτῆς. Ὁ Ἐδρενὸς οὗτος ὑπερησπίσθη τὴν πόλιν ἐπὶ δέκα ἔτη κατὰ τῶν Τούρκων ἐπὶ τοῦ σουλτάνου Ὀσμάν, πατρὸς τοῦ Ὀρχάν, δὲν παρέδωκε δὲ αὐτὴν εἰμὴ μόνον κατόπιν ρητῆς διαταγῆς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου (1317).

Τὴν ἀρχαίαν πόλιν Ἀδριανοὺς τοὺς παρ' Ὄλυμπον ἵδρυσεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανός. Τὰ ἐρείπια αὐτῆς σῴζονται εἰς ἀπόστασιν 2 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς πόλεως Ἀταρνός, περιγραφέντα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Χάμιλτον. Περιλαμβάνουσι κυρίως πόλιν μὲ τρεῖς ἁψῖδας, ἓν γυμνάσιον καὶ δύο ναούς.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀταρνὸς-τσάϊ *[Γεωγρ.]*. Ὁ *Ρύνδακος* τῶν ἀρχαίων, ποταμὸς τοῦ τουρκικοῦ νομοῦ Προύσης πηγάζων ἐκ τοῦ Μουρὰτ-Δὰγ καὶ ἐκβάλλων εἰς τὴν Ἀπολλωνίαν λίμνην, εἰς ἀπόστασιν 20 χιλιομέτρων ΝΑ. τῆς Κερμαστῆς (Κρεμαστῆς) μετὰ ροῦν 190 χιλιομέτρων, ὧν 100 ἐν τῷ σαντζακίῳ Κιουτάχιας (Κοτυαίου) καὶ 90 ἐν τῷ σαντζακίῳ Προύσης. Ν. Μ.

Ἀταρρίας. Στρατηγὸς τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Κασσάνδρου (διάφορος τοῦ Ἀθαρρίου τοῦ παλαιμάχου τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου). Ἐν ἔτει 317 π. Χ. ὁ Ἀταρρίας ἦρχε τῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα ὁ Κάσσανδρος ἀπέστειλεν ἐναντίον τοῦ βασιλέως τῶν Μολοσσῶν Αἰακίδου (τοῦ πατρὸς τοῦ Πύρρου) κατὰ τὸν πόλεμον πρὸς τὸν Πολυσπέρχοντα καὶ τὴν Ὀλυμπιάδα, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ μετ' αὐτῶν συμμαχῶν Αἰακίδης ἀπώλεσε τὸν θρόνον συνεπείᾳ ἐπαναστάσεως. Γ. Ι. Κ.

ἀταρώθ. Διὰ τῆς ἑβραϊκῆς ταύτης λέξεως, δηλούσης τοὺς *στεφάνους*, ὀνομάζονται διάφοροι πόλεις τῆς Παλαιστίνης καὶ δὴ ἐν Γαλααδίτιδι (Ἀριθ. λϐ' 1), ἐν Μωαβίτιδι (*Σοφὰρ* ἐν Ἀριθ. λϐ', 35), ἐν οἴκῳ Ἰακὼβ (Α' Παραλ. ϐ', 54) καὶ ἐν φυλῇ Εὐφραὶμ (*Ἰησ. Ναυῆ* κτλ. ιστ', στ. 2 Ἀχαταρωθί, 5 καὶ 7). Π. Ι. Μ.

ἀτασθαλία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀτάσθαλος, ἀκαταστασία, ἀκοσμία, ἀταξία, ἀνακολουθία: «ἀτασθαλία γλώσσης, — συμπεριφορᾶς, κττ.»· κοιν. *ἀτσαλιά*.

ἀτάσθαλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ἀκατάστατος, ἄκοσμος, ἄτακτος, ἀνακόλουθος: «ἀτάσθαλος γλῶσσα, — ϐίος κττ.» καὶ «ἀτάσθαλος τὴν γλῶσσαν, — τὸν ϐίον κττ.».—Ἐπίρρ. ***ἀτασθάλως***.

Ἀτατάρχος (Atatarchos). Θρυλικὸς βασιλεὺς τῶν Ἰροκέζων, ἐρυθροδέρμων τῆς Β. Ἀμερικῆς, ὅστις, κατὰ τὸν μῦθον, ἐμάχετο φέρων χιτῶνα, ἐξυφασμένον ἐκ μαύρων ὄφεων, συμβολιζόντων τὸ πολεμικὸν αὐτοῦ μένος.

Ἀτατζῆ - *Νεβᾶ - Ζαντὲ* (Athadi-Newa-Zadé). Τοῦρκος ποιητής, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Κωνσταντινουπόλει (1583—1635). Μία τῶν ποιητικῶν του συλλογῶν φέρει τὸν τίτλον «Ἀνθοπνοή». Α. Δ.

Ἀτατσὶ (Atatchi) *[Γεωγρ.]*. Ὄρη τῆς ἀνατολικῆς Ρωσίας ἐν τῷ κυβερνείῳ Ὄρενμπουργ ἐκ τῶν ὁποίων πηγάζει ὁ Οὐράλης. Περιέχουσι κοιτάσματα σιδήρου.

ἀτατσίτης (ὁ) (Atatschit) *[Πετρογραφ.]*. Πετρώματα ἐκρηξιγενῆ παρουσιαζόμενα εἰς τὸ ὄρος Atatsch (νότια Οὐράλια). Κατὰ τὸν Niggli κατατάσσονται εἰς τὰ λαμπροσομμαϊτικὰ μάγματα τῆς καλιοσειρᾶς μαγμάτων (Kalireihe). Γ. Κ. Γ.

Ἀταϋὰλ (Atayal)· ϐλ. **Ἀταγιάλ.**

Ἀτάϋρος. Ἄλλο ὄνομα τοῦ ὄρους **Ἀταϐυρίου** (ϐλ. λ.) τῆς Ρόδου.

ἄταφος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ τυχὼν ταφῆς, κοιν. *ἄθαφτος*.

Ἀτάχο (Atajo) *[Γεωγρ.]*. Ὀροσειρὰ ἐν Ἀργεντινῇ, συνδεομένη μὲ τὰς Ἄνδεις διὰ τῆς Σιέρρα ντὲ λὰ Νεγκρίλλα.

Ἀταχουάλλπα (Atahuallpa, atahu = ἀρετή, allpa=γλυκεῖα). Ὁ τελευταῖος *ἴνκα* (βασιλεὺς) τοῦ Περοῦ, υἱὸς τοῦ ἴνκα Χουάϋνα Καπὰχ καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἡττηθείσης καὶ ὑποταχθείσης ϐασιλίσσης τοῦ Κουΐτου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἴνκα Χουάϋνα Καπὰχ (1529) διηρέθη ἡ αὐτοκρατορία· καὶ τὸ μὲν βασίλειον τοῦ Κουΐτου κατέλαβεν ὁ Ἀταχουάλλπα, εἰς δὲ τὸν θρόνον τῶν ἴνκα ἀνῆλθεν ὁ ἑτεροθαλὴς ἀδελφός του *Χουάσκαρ*. Αἱ ἔριδες μεταξὺ τῶν δύο ἀδελφῶν, ἰδίᾳ ἡ περὶ ἀνεξαρτησίας ἢ μὴ τοῦ βασιλείου τοῦ Κουΐτου, κατέληξαν εἰς πόλεμον, καθ' ὃν ὁ Ἀταχουάλλπα νικήσας καὶ αἰχμαλωτίσας τὸν Χουάσκαρ ἐν Κοντακάξας παρὰ τὸ Κοῦτσκον (1532) κατέλαβε τὸν θρόνον τῶν ἴνκα. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἶχεν ἀποβιβασθῆ εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Περοῦ ὁ Ἱσπανὸς κατακτητὴς *Φραγκῖσκος Πιζάρρο*, ὅστις συνηντήθη (15 Νοεμβρίου 1532) ἐν Καγιαμάρκᾳ μετὰ τοῦ ἐκεῖ ἀναμένοντος αὐτὸν Ἀταχουάλλπα. Οὗτος εὑρισκόμενος εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν λαϊκὴν γνώμην, ὡς ἐκθρονίσας τὸν ἀδελφόν του καὶ ὡς κατέχων παρανόμως τὸν θρόνον κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Περοῦ, καθ' οὓς ἀπῃτεῖτο καταγωγὴ ἀπὸ τοὺς ἴνκα ἐξ ἀμφοτέρων τῶν γραμμῶν, δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ ἐπιχειρήσῃ τι κατὰ τῶν Ἱσπανῶν, καίτοι ἡ δύναμις τούτων δὲν ὑπερέβαινε τοὺς 200 πολεμιστάς, ἀλλὰ προῆλθεν εἰς ἀσκόπους διαπραγματεύσεις. Ὅτε δὲ μετέβη εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἱσπανῶν, οὗτοι, κατόπιν σκηνοθετηθείσης ἀφορμῆς, δοθέντος τοῦ σημείου ὑπὸ τοῦ Πιζάρρο, ἐπέπεσαν δολοφονικῶς καὶ ἐνήργησαν μίαν στυγερὰν σφαγὴν τῆς συνοδείας τοῦ Ἀταχουάλλπα, ἐνῷ οὗτος ᾐχμαλωτίσθη καὶ ἐφυλακίσθη. Ὑποσχεθεὶς λύτρα διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του, κατέβαλε ταῦτα ἐντὸς τριῶν μηνῶν εἰς χρυσᾶ ἀντικείμενα, τῶν ὁποίων ἡ ἀξία ὑπελογίζετο εἰς τὸ τεράστιον ποσὸν τῶν $4^1/_2$ ἑκατομμυρίων δουκάτων. Παρὰ τὴν καταβολὴν τῶν λύτρων ὁ Ἀταχουάλλπα δὲν ἀφέθη ἐλεύθερος, ἀλλ' ὁ Πιζάρρο ἤρξατο διαπραγματευόμενος μετὰ τοῦ Χουάσκαρ. Τοῦτο πληροφορηθεὶς ὁ Ἀταχουάλλπα ἐξέδωκε μυστικῶς διαταγάς, συνεπείᾳ τῶν ὁποίων ἐδολοφονήθη ὁ Χουάσκαρ. Ὁ Ἀταχουάλλπα κατηγορηθεὶς διὰ τὴν πρᾶξίν του ταύτην καὶ ὑπὸ τὴν πρόφασιν ὅτι διήγειρε στάσιν κατὰ τῶν Ἱσπανῶν κατεδικάσθη εἰς θάνατον διὰ προκληθείσης ὑπὸ τοῦ Πιζάρρο δικαστικῆς ἀποφάσεως, ἡ δὲ ποινὴ ἐξετελέσθη ἀμέσως ἐν Καγιαμάρκᾳ τὴν 29ην Αὐγούστου 1523. Θ. Χ. Σ.

ἀταχυδρόμητος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ ταχυδρομηθείς, ὁ μὴ παραδοθεὶς εἰς τὸ ταχυδρομεῖον πρὸς ἀποστολήν: «ἀταχυδρόμητος ἐπιστολή,—ἔγγραφον» κτλ.

Ἄτγουντ, *Γεώργιος* (George Atwood). Ἄγγλος φυσικὸς (1745—1807). Ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Cambridge, βραδύτερον δὲ κληθεὶς εἰς Λονδῖνον ὑπὸ τοῦ Pitt ἐτοποθετήθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν. Ἐφεῦρεν ἁπλῆν καὶ εὐφυᾶ μηχανὴν πρὸς ἀπόδειξιν τῶν νόμων τῆς πτώσεως τῶν σωμάτων, καλουμένην διὰ τοῦ ὀνόματός του. Συνέγραψε πραγματείας μεγάλου ἐνδιαφέροντος, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Ἐπὶ τῆς εὐθυγράμμου κινήσεως καὶ τῆς περιστροφῆς τῶν σωμάτων, μετὰ περιγραφῆς σχετικῶν πειραμάτων» Cambridge 1784, «Μαθήματα ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῆς Φυσικῆς, διδαχθέντα εἰς Cambridge» Λονδῖνον 1784. ΑΝ. Δ.

—**Ἄτγουντ** ***μηχανὴ*** *[Φυσ.]*. Συσκευὴ ἐπινοηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου φυσικοῦ Ἄτγουντ διὰ τὴν ἀπόδειξιν τῶν νόμων τῆς πτώσεως τῶν σωμάτων. Ἡ περιγραφὴ αὐτῆς ἔχει ὡς ἑξῆς: Λεπτὸν νῆμα ἐξηρτημένον ἀπὸ λίαν ἐλαφρᾶς καὶ εὐκινήτου τροχαλίας συγκρατεῖ εἰς τὰ ἄκρα του δύο ἴσας μάζας Μ καὶ Μ'. Τὸ σύστημα τοῦτο εὑρίσκεται ἐν ἰσορροπίᾳ δι' ὅλας τὰς μεταξὺ τῶν δύο μαζῶν σχετικὰς θέσεις, τῆς διαφορᾶς βάρους τοῦ νήματος οὔσης τελείως ἀσημάντου ἐν σχέσει μὲ τὸ βάρος τῶν μαζῶν. Ἂν ὅμως μία τῶν μαζῶν ἀνυψωθῇ μέχρι τοῦ ἀνωτάτου σημείου τῆς διαδρομῆς της καὶ ἐπιβαρυνθῇ διὰ προσθέτου μάζης ἐχούσης βάρος π, τὸ σύστημα θὰ παρασυρθῇ, ἕνεκα τῆς προσθέτου ταύτης ἐπιβαρύνσεως, εἰς κίνησιν διατηροῦσαν ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ ἐλευθέρως πίπτοντος σώματος κατὰ πολὺ ὅμως βραδυτέραν. Ἡ μᾶζα Μ μετακινεῖται κατὰ μῆκος κανόνος, διῃρημένου εἰς ἑκατοστόμετρα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου δύνανται νὰ προσαρμοσθοῦν εἰς διάφορα ὕψη ἀφ' ἑνὸς μὲν δρομεὺς Τ φέρων μικρὰν τράπεζαν χρησιμεύουσαν ἵνα σταματᾷ τὴν μᾶζαν κατὰ τὴν πτῶσίν της, ἀφ' ἑτέρου δὲ δρομεὺς Δ, φέρων δακτύλιον καταλλήλου διαμετρήματος, ὥστε νὰ συγκρατῇ τὸ πρόσθετον βάρος, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἐπηρεάζῃ τὴν κίνησιν τῆς μάζης. Τέλος εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ κανόνος καὶ ἀκριβῶς ἀπέναντι τοῦ μηδενὸς εὑρίσκεται κινητὴ τράπεζα ἐπιτρέπουσα τὴν ἔναρξιν τῆς πτώσεως τῆς μάζης κατὰ ἀκριβῶς δοθεῖσαν χρονικὴν στιγμήν. Ἡ μέτρησις τοῦ χρόνου γίνεται δι' ἐκκρεμοῦς ὡρολογίου ἢ συνηθέστερον διὰ *μετρονόμου*. Πρὸς ἐλάττωσιν τῆς τριβῆς τῆς τροχαλίας στηρίζεται εἰς νεωτέρας συσκευὰς ὁ ἄξων ταύτης ἐπὶ

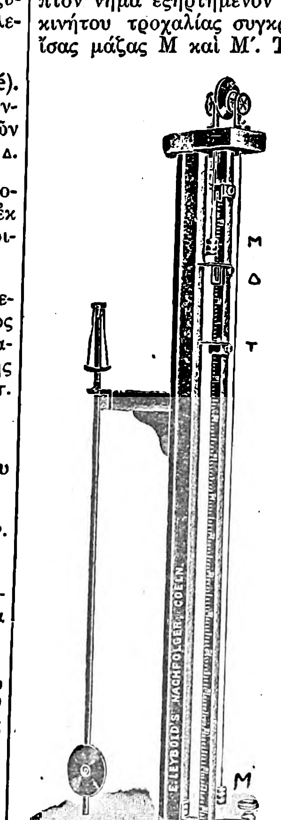

Μηχανὴ τοῦ Ἄτγουντ μετὰ ἐκκρεμοῦς ὡρολογίου.

Digitized by Google

τῶν ἀκμῶν τεσσάρων ἴσων τροχαλιῶν διασταυρουμένων ἀνὰ δύο.

Μετρήσεις.—Ἂν κληθῇ διὰ g ἡ μετὰ τὸ πέρας ἑνὸς δευτερολέπτου κτηθεῖσα ταχύτης τοῦ προσθέτου βάρους π πίπτοντος μόνου καὶ ἐλευθέρως, g' ἡ ταχύτης τοῦ ἰδίου βάρους παρασύροντος εἰς κίνησιν καὶ τὰς δύο μάζας M, αἱ ποσότητες κινήσεως εἰς τὰς δύο ταύτας περιπτώσεις θὰ εἶναι αἱ αὐταί, ὡς προκαλούμεναι ὑπὸ τῆς αὐτῆς δυνάμεως, ἤτοι τοῦ προσθέτου βάρους π. Θὰ ἔχωμεν τότε:

$$g\pi = g'(2M+\pi), \text{ ἐξ οὗ } g' = g\frac{\pi}{2M+\pi}.$$

Ἡ ταχύτης g' εἶναι ἐπομένως ὡρισμένον κλάσμα τῆς ταχύτητος g, δυνάμενον νὰ σμικρυνθῇ κατὰ βούλησιν δι' ἀντιστοίχου αὐξήσεως τῶν μαζῶν M. Διὰ τῆς οὕτως ἐπιτυγχανομένης ἐπιβραδύνσεως ἐπιτυγχάνεται καὶ πειραματικὴ ἐπιβεβαίωσις τῶν νόμων ὅτι: 1) ἡ ταχύτης σώματος πίπτοντος ἐλευθέρως εἶναι ἀνάλογος τοῦ χρόνου τοῦ διαρρεύσαντος ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς πτώσεως· καὶ 2) τὰ διανυθέντα διαστήματα εἶναι ἀνάλογα τῶν τετραγώνων τῶν χρόνων, καθ' οὓς διηνύθησαν.

Πρὸς πειραματικὴν ἐπιβεβαίωσιν τοῦ πρώτου τῶν νόμων τοποθετεῖται ἐπὶ τῆς κινητῆς τραπέζης τὸ βάρος M+π, εἰς ἀπόστασιν δέ τινα ὁ δακτύλιος. Ὁ μετρονόμος κανονίζεται οὕτως, ὥστε τὸ οὕτω ληφθὲν διάστημα νὰ διανύηται εἰς μίαν χρονικὴν μονάδα, ὁ δὲ φέρων τὴν τράπεζαν δρομεὺς στερεοῦται εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην, εἰς ἣν φθάνει ἡ μᾶζα κατὰ τὸ τέλος τῆς δευτέρας χρονικῆς στιγμῆς, κινουμένη μόνη καὶ ἐλευθέρως, λόγῳ τῆς ἀδρανείας, ἀφοῦ τῆς ἀφῃρέθη κατὰ τὸ τέλος τῆς πρώτης χρονικῆς στιγμῆς τὸ πρόσθετον βάρος ὑπὸ τοῦ δακτυλίου. Αἱ θέσεις αὗται εὑρίσκονται διά τινων δοκιμῶν ἐμπειρικῶς. Ἤδη τὸ βάρος M+π φέρεται ἐκ νέου ἐπὶ τῆς κινητῆς τραπέζης καὶ ἀφίεται πρὸς πτῶσιν ταυτοχρόνως πρὸς ἕνα τῶν κτύπων τοῦ μετρονόμου. Παρατηρεῖται ὅτι κατὰ τὸν ἑπόμενον κτύπον συμπίπτει ἡ συγκράτησις τοῦ προσθέτου βάρους ὑπὸ τοῦ δακτυλίου, κατὰ τὸν τρίτον δὲ ἄφιξις τῆς ἐλευθέρως καὶ ἰσοταχῶς κινουμένης μάζης εἰς τὴν τράπεζαν. Τὸ μεταξὺ δρομέως καὶ τραπέζης διάστημα, τὸ διανυόμενον ὑπὸ τοῦ σώματος M ἐν ἑνὶ δευτερολέπτῳ δι' ὁμαλῆς κινήσεως, παριστᾷ τὴν ταχύτητα τοῦ συστήματος κατὰ τὸ τέλος τῆς πρώτης χρονικῆς στιγμῆς. Δι' ἐπαναλήψεως τοῦ πειράματος ὑπὸ διαφορετικὰς συνθήκας (π. χ. δι' αὐξήσεως τοῦ ἀπὸ τῆς πτώσεως μέχρι τοῦ δακτυλίου διαστήματος εἰς τὸ διπλάσιον ἢ τριπλάσιον, κανονιζομένου ὅμως τοῦ διαστήματος ΔΤ τόσου, ὥστε νὰ διανύηται πάντοτε εἰς μίαν χρονικὴν στιγμὴν) ἐπιβεβαιοῦται ὅτι αἱ ταχύτητες ἃς ἀποκτᾷ ἡ κινουμένη μᾶζα εἶναι ἀνάλογοι τῶν χρόνων καθ' οὓς ἐπέδρασεν ἡ δύναμις τῆς βαρύτητος.

Πρὸς ἐπαλήθευσιν τοῦ δευτέρου νόμου τῆς πτώσεως τῶν σωμάτων, ἀφαιρεῖται ὁ δακτύλιος ἀπὸ τοῦ ξυλίνου στελέχους καὶ εὑρίσκονται τὰ διαστήματα, διὰ μετακινήσεως τοῦ δρομέως μετὰ τῆς τραπέζης, τὰ διανυόμενα εἰς 1, 2, 3, κ.τ.λ. χρονικὰς στιγμάς. Παρατηρεῖται ὅτι ταῦτα εἶναι πράγματι ἀνάλογα τῶν τετραγώνων τῶν χρόνων, καθ' οὓς διηνύθησαν.

Ἡ μηχανὴ τοῦ Atwood περιγράφεται εἰς πᾶν σύγγραμμα Φυσικῆς. ΑΝ. Δ.

— **Ἄτγουντ** (Atwood), *Θωμᾶς*. Συνθέτης Ἄγγλος (1767—1838). Υἱὸς ἀνθρακοπώλου, ἐσπούδασε μουσικὴν ἐν Ἰταλίᾳ, ὅπου τὸν ἀπέστειλεν ὁ προστάτης του πρίγκιψ τῆς Οὐαλίας. Ἐπιστρέψας ἐν Ἀγγλίᾳ ἐγένετο ὀργανίστας τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Παύλου καὶ συνθέτης τοῦ βασιλικοῦ παρεκκλησίου· τοῦτο ὅμως δὲν τὸν ἠμπόδισε νὰ γράψῃ παραλλήλως 15 μελοδράματα μεταξὺ τῶν ὁποίων: ὁ Αἰχμάλωτος, ὁ Πύργος τοῦ Γκεβαρνόν, ὁ Πτωχὸς ναύτης, οἱ Ἱππόται τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, οἱ Πτωχοὶ φίλοι κλπ. Ν. Ι. Θ.

— **Ἄτγουντ** (Atwood), *Θωμᾶς*. Πολιτικὸς καὶ τραπεζίτης Ἄγγλος (1773—1856), ἀγωνισθεὶς ὑπὲρ τῶν χαρτονομισμάτων δι' ἐπιτυχῶν δημοσιευμάτων, ὅτε κατὰ τὸ 1816 ἀνεκινήθη τὸ ζήτημα τῆς ἐπανόδου εἰς τὰς διὰ χρυσοῦ πληρωμάς. Ἐπειδὴ ἡ Κυβέρνησις ἀπέκρουσε τὰς ἰδέας του, ὠργάνωσε (1829) ὑπὸ τὸ ὄνομα «Πολιτικὴ Ἕνωσις τῆς Βιρμιγχάμης» ἰσχυρὸν πολιτικὸν ὀργανισμόν, ὅστις συνετέλεσεν εἰς τὴν τελικὴν ἐπιτυχίαν τῆς κοινοβουλευτικῆς μεταρρυθμίσεως. Ν. Ι. Θ.

Ἀτγουῶτερ (Atwater), *Βίλμπορ Ὄλιν*. Χημικὸς Ἀμερικανὸς (1844—1907). Πολυπληθεῖς εἶναι ἰδίᾳ αἱ ἐργασίαι του ἐπὶ ζητημάτων βρωματοχημείας.

ἄτε· αἰτιατικὴ πληθυντικὴ τοῦ οὐδετέρου τῆς ἀντωνυμίας *ὅστε*, ἐκπεσοῦσα εἰς σύνδεσμον. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ χρησιμοποιεῖται ἐπὶ δύο σημασιῶν: α') ὡς, ὅπως, καθάπερ· β') καθόσον, ἐπειδή, ὡς, ἀφοῦ. Ἐν τῇ νεοελληνικῇ ἡ χρῆσις τοῦ *ἄτε* ἐπὶ τῆς δευτέρας μόνον σημασίας εἶναι ἀρκετὰ συχνή: «ἡ συνέλευσις ἀνεβλήθη, ἄτε μὴ γενομένης ἀπαρτίας.»

Ἀτέας ἢ *Ἀθέας*. Σκύθης βασιλεὺς (βλ.λ. Ἀθέας)

ἄτεγκτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ τεγγόμενος, ὁ μὴ διαβρεχόμενος, ὁ μὴ γινόμενος μαλακώτερος, ἀμάλακτος, ἄκαμπτος, σκληρός, ἀνηλεής: «ἄτεγκτος δικαστής».

Ἀτέγουα (Attegua) *Ἀρχ. [Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας (Τουρδητανία), μία ἐξ ἐκείνων παρὰ τὰς ὁποίας (*Στράβ.* 117, 19) οἱ υἱοὶ τοῦ Πομπηΐου ἡττήθησαν. *Ἀτέτουα* κατ' ἄλλα χειρόγραφα καὶ *Ἀπέτουα* κατ' ἄλλα. Ἡ ταυτότης της, καίτοι ἀναφερομένη πολλαχοῦ ὑπὸ τοῦ Hirtius (de bello Hisp.), τοῦ Πλινίου (Attegua: III, 3, 5), Δίωνος Κασσίου (43, 33), Βαλερίου Μαξίμου (IX, 2) καὶ τοῦ Frontinus (Strateg. III, 14), εἶναι ἐν τούτοις ἀβεβαία. Ὁ Mül'er (Index nomin. rerumq. εἰς *Στράβωνα* ἐκδ. *Didot*) ὑποθέτει ὅτι τὴν θέσιν της ἐπέχει ἡ Teba, μεταξὺ Osuna καὶ Anteguera καὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Quadalhorce. Σ. Ε. Λ.

ἀτεζάριστος, *—η, —ο*· ὁ μὴ τεζαρισμένος, ὁ μὴ τεντωμένος.

ἀτείχιστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ διὰ τείχους περιβεβλημένος, ἀπεριτείχιστος, ἀνοχύρωτος.

ἀτεκνία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἄτεκνος, ἔλλειψις τέκνων, στείρωσις, ἄλλως *ἀπαιδία*.

—*[Ἐγκυκλ.]* βλ. **τεκνοποιΐα**.

ἄτεκνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ ἔχων τέκνα, ὁ μὴ ἀποκτήσας τέκνα ἕνεκα στειρώσεως.

ἀτεκνόχορτο (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Ἀττικῇ τοῦ φυτοῦ *δίαρον τὸ λεπτόφυλλον* (Biarum tenuifolium). Δ. Ν. Π.

ἀτέλανδρον (τὸ) (Atelandron) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χειλανθῶν*. Γνωστὸν ἐν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῆς Νέας Ὁλλανδίας. Δ.Ν.Π.

ἀτελεασπὶς (Ateleaspis Traquair) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κεφαλασπιδῶν* τῆς τάξεως τῶν ὀστεοστράκων πλακοδέρμων ἰχθύων. Ἡ ἀτελεασπὶς ἔφερε στρογγύλην κεφαλὴν κεκαλυμμένην μὲ πολὺ μικρὰ πολυγωνικὰ πλακίδια. Αἱ πλευραὶ φέρουν ρομβικὰ λέπια. Λείψανα ἰχθύων τοῦ γένους τούτου εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς δαουντονίου ἐποχῆς τῆς ἀνωτέρας σιλουρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Σκωτίᾳ. Γ. Κ. Γ.

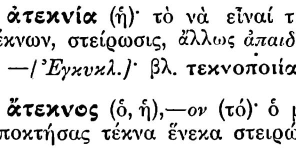

Ἀτελεασπίς.

Ἀτελέβουσα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος ἀναφερομένη ὑπὸ Κλαυδίου Πτολεμαίου (Παμφυλίας θέσις: Ε, ε, 10) ὡς παρακειμένη τῇ ἀκτῇ τῆς Παμφυλίας καὶ ἔχουσα συντεταγμένας πλάτ. 35° 5/6 καὶ μῆκ. ἀπὸ μεσημβρινοῦ Μακάρων 60° 1/3. Κατὰ τὰς ἀγγλικὰς ναυτιλιακὰς ὁδηγίας (Mediterranean Pilot 1925: V, 102,34), ἀκολουθούσας ὡς πρὸς τὰ ἀρχαῖα τοπωνύμια τὰς γνώμας τῶν Ἄγγλων ἀρχαιολόγων, ἡ *Ἀτελέβουσα* εἶναι ἡ σύγχρονος νησὶς *Ρασχὰτ Ἀντασσὶ* (πλάτ. 36°47'30'', μῆκ. 30°39'30'', χάρτ. ἀγγλ. 236: Rhodos island to Karaburnù) ἡ ἐγγύτατα τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τοῦ κόλπου τῆς Ἀτταλείας κειμένη καὶ εἰς 7½ μίλ. ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἀτελεγκεφαλία (ἡ) *[Τερατογ.]*. Τερατογενὴς διάπλασις, καθ' ἣν ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐγκεφάλου εἶναι ἀτελής, δὲν ἔχει δηλαδὴ φθάσει εἰς τὴν κεκανονισμένην φυσιολογικὼς τελειοποίησιν τῆς διαπλάσεως καὶ ἀναπτύξεως. Μ. Ν. Κ.

ἀτέλεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀτελής, ἔλλειψις τελειότητος, ἐλάττωμα, μειονέκτημα· || ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τῶν τελῶν, ἀπὸ τῶν φόρων.

— [ΑΡΧΑΙΟΛ.] Εἰς τὰς ἀρχαίας Ἑλληνικὰς πολιτείας ἡ ἀτέλεια ἦτο ἡ ἀπαλλαγὴ προσώπου τινὸς ἀπὸ διάφορα φορολογικὰ βάρη, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ πρόσωπον τοῦτο ἦτο ὑποχρεωμένον, ἀπαλλαγὴ εἴτε ὁλοκληρωτική, εἴτε μερικὴ καὶ εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις. Μία πόλις ἠδύνατο νὰ χορηγήσῃ τὴν ἀτέλειαν ὄχι μόνον εἰς τοὺς πολίτας αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς ξένους. Ἦτο δὲ ἡ ἀτέλεια ἐν χρήσει εἰς ὅλας, ὡς φαίνεται, τὰς Ἑλληνικὰς δημοκρατίας, μόνον δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ Θηβαῖοι εἶχον ἀπαγορεύσει αὐτήν.

Ἡ ἀπαλλαγὴ ἐδίδετο ὡς ἀμοιβὴ δι' ἐξαιρετικὰς ὑπηρεσίας. Ὅταν ἐδίδετο εἰς ἄτομα ἦτο ἀποκλειστικῶς περιωρισμένη εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀπαλλασσομένου· ὅταν ἐδίδετο ὡς ἐξαιρετικὸς τίτλος τιμῆς εἰς τοὺς ὑπηκόους ξένου κράτους ἢ εἰς ὅμιλον ἀνθρώπων, ἠδύνατο νὰ εἶναι καὶ κληρονομική. Καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις ἠδύνατο νὰ εἶναι:

1) Ὁλοκληρωτική, *ἀτέλεια ἁπάντων*. Ἡ ἀτέλεια αὕτη περιελάμβανε τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοὺς τελωνειακοὺς δασμούς, περιωρίζετο ὅμως εἰς τὴν προσωπικὴν κατανάλωσιν τοῦ ἀπαλλασσομένου, ἀπαλλαγὴν ἀπὸ λειτουργίας, ἐκτὸς τῆς *τριηραρχίας* καὶ τῆς *εἰσφορᾶς*, ἤτοι τοῦ φόρου ἐπὶ τῆς ἰδιοκτησίας, καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ δαπάνας πρὸς τέλεσιν θυσιῶν τινων (*ἀτέλεια ἱερῶν*). Ἡ ἀτέλεια ἁπάντων ἐδόθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων εἰς ἐπισήμους ξένους. Πολλὰς δ' εὐκολίας εἶχον καὶ οἱ ἔμποροι σιτηρῶν.

2) Ἡ μερικὴ ἀτέλεια ἀφεώρα μόνον εἰς ἓν ἢ περισσότερα φορολογικὰ βάρη ἐξ ὅσων ἐλέχθησαν. Αἱ ἐπιγραφαὶ δίδουν λεπτομερείας πολλὰς περὶ τῆς ἀτελείας τῶν ἐμπορευμάτων ἢ τοῦ δικαιώματος τοῦ λιμένος (*ἐλλιμενίου*), καθορίζουν δὲ τὴν ἀτέλειαν, ἂν θ' ἀφορᾷ τὰ δικαιώματα φόρων τῆς θαλάσσης ἢ τῆς ξηρᾶς, πόσον καιρὸν θὰ διαρκοῦν κ.τ.τ. Ὁ περιορισμὸς δ' οὗτος ἦτο ἀναγκαῖος, διότι χωρὶς αὐτὸν τὸ κράτος θὰ ἦτο ἐκτεθειμένον εἰς μεγάλας ζημίας.

Ὡς πρὸς τὰς λειτουργίας ἡ ἀτέλεια ὑφίστατο δικαιωματικῶς διὰ τοὺς ὀρφανοὺς καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς ἀνηλικιότητος αὐτῶν. Προσέτι οἱ πολῖται, οἱ ὁποῖοι ἐξετέλουν λειτουργίαν τινά, ἦσαν ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ ἄλλας λειτουργίας κατὰ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον εἶχον ἀναλάβει αὐτήν. Ἡ ἀτέλεια αὕτη λειτουργιῶν παρείχετο διὰ ψηφίσματος καὶ ἦτο ἐντελῶς ἐξαιρετικὴ τιμὴ εἰς τὸν πολίτας ἢ ξένους, οἱ ὁποῖοι εἶχον παράσχει μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸν τόπον. Ἀλλ' ἡ διάκρισις αὕτη δὲν ἐδίδετο εὐκόλως, καὶ ὁ Δημοσθένης ἀναφέρει ὅτι μόλις θὰ ὑπῆρχον δέκα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα εἶχον τὴν ἀτέλειαν ταύτην. Οὐδεὶς δὲ ἠδύνατο ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν τριηραρχίαν. Ὁ νόμος ἦτο κατηγορηματικός: «Μηδέν' εἶναι ἀτελῆ τριηραρχίας πλὴν τῶν ἐννέα ἀρχόντων» (δηλ. κατὰ τὸ ἔτος τῆς ἀρχῆς αὐτῶν).

Ὡς πρὸς τὴν *εἰσφοράν*, ἤτοι τὴν ἀτέλειαν ἐπὶ τῆς ἰδιοκτησίας, ὁ νόμος δὲν παρεδέχετο οὐδεμίαν ἐξαίρεσιν: «οὐδεὶς ἐστ' ἀτελὴς τῶν εἰσφορῶν».

Τὸ ὄνομα ἀτέλεια ἐδίδετο ἐπίσης καὶ εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν. Ὑπῆρχεν «*ἐκ τῶν νόμων*» διὰ κάθε ἄρχοντα, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ ἐκτέλεσις τῶν καθηκόντων του δὲν ἐπέτρεπε τὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τῆς πόλεως. Ἰδίως δὲ ἡ ἀτέλεια αὕτη παρείχετο εἰς τοὺς *τεχνίτας* τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Ἀθηνᾶς, ἵνα μὴ ἀπασχολοῦνται ἀπὸ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν καθηκόντων. Ἐπίσης συνήθεις ἦσαν αἱ ἀτέλειαι εἰς τὰς ἐμπορικὰς πανηγύρεις, διὰ νὰ προσελκύωνται εἰς αὐτὰς οἱ ἔμποροι, ἀφοῦ μάλιστα συνέπιπτον μὲ θρησκευτικάς τινας πανηγύρεις. ΑΔ. ΑΔ.

— [ΟΙΚΟΝ.]. Ἐν τῷ ρωμαϊκῷ δικαίῳ ἡ *ἀτέλεια* ἀποδίδεται διὰ τοῦ immunitas. Εἰς τὴν σημερινὴν δημοσιονομικὴν γλῶσσαν ἀτέλειαν ἐννοοῦμεν τὴν μὴ ὑπαγωγὴν τῆς εἰσαγωγῆς ἢ ἐξαγωγῆς ὑπὸ τὴν δασμολογίαν. Ἡ ἀτέλεια αὕτη παρέχεται συνήθως πρὸς προαγωγὴν τῆς βιομηχανίας (ἀτέλεια εἰσαγωγῆς μηχανῶν). Παρ' ἡμῖν ἰσχύει ὁ νόμος 2948 τοῦ 1922, περὶ Προαγωγῆς τῆς Βιομηχανίας καὶ Βιοτεχνίας», καθ' ὃν παρέχεται ἀτέλεια τελωνειακοῦ ἢ καὶ δημοτικοῦ δασμοῦ διὰ τὴν ἵδρυσιν ἢ ἐπέκτασιν σοβαρῶν βιομηχανιῶν καὶ βιοτεχνιῶν ἐξυπηρετουσῶν τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν εἰσκόμισιν ἀλλοδαπῆς ξυλείας, σιδηροδοκῶν καὶ τῶν συναφῶν εἰδῶν τῆς μηχανολογικῆς συγκροτήσεως αὐτῶν, ὅταν ὑπάρχῃ βεβαιωμένη ἔλλειψις καταλλήλου ἐγχωρίου παραγωγῆς αὐτῶν καὶ μετὰ προηγουμένην γνωμοδότησιν εἰδικοῦ συμβουλίου. Ὡσαύτως ἀτέλεια παρέχεται πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῆς εἰσαγωγῆς ὡρισμένων εἰδῶν κλπ. Τὰ κατὰ τὸ τελωνειακὸν δασμολόγιον ἀτελῆ ἐμπορεύματα ὑπόκεινται εἰς τὴν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς εἰσαγωγὴν των εἰς δημοτικὸν φόρον, ἴσον πρὸς τὸν ἑκάστοτε ἐν τῷ δημοτικῷ δασμολογίῳ ἀναγραφόμενον διὰ τὰ ὁμοειδῆ ἐγχώρια ἐμπορεύματα.

Ἀτέλειαι ὑπάρχουν καὶ ἄλλων εἰδῶν, π. χ. παντοειδεῖς ἐκπαιδευτικαί, ταχυδρομικαί, τελῶν χαρτοσήμου (βλ. περὶ τὰς 92 τοιαύτας εἰς *Βασιλείου*, Νεώτεροι Κώδικες Α' σελ. 381), ἐξόδων δικῶν (Πολ. Δικον. 220/223). Δ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΙΣ

— *Ἀτέλεια ταχυδρομική*. Αὕτη εἶναι προνόμιον ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῆς ὑποχρεώσεως πρὸς καταβολὴν ταχυδρομικῶν τελῶν. Ἐν Ἑλλάδι τοιαύτης ἀτελείας ἀπολαύει ἡ ἀλληλογραφία ἡ ἀποστελλομένη παρὰ τῶν Δημοσίων, Δημοτικῶν καὶ Δικαστικῶν ἀρχῶν. Ὁμοίως, ἐν καιρῷ πολέμου, ἀπολαύει ἀτελείας ἡ παρὰ τῶν στρατιωτικῶν καὶ πρὸς τοὺς στρατιωτικοὺς ἀποστελλομένη ἀλληλογραφία. Ὁμοίως ταχυδρομικῆς ἀτελείας τυγχάνουσι καὶ νομικά τινα πρόσωπα ἰδιωτικοῦ δικαίου, συγκεκριμένως παρὰ τοῦ νόμου κατονομαζόμενα, ὡς π. χ. ἡ Ἐπιτροπὴ ἀποκαταστάσεως προσφύγων. Ε. Φ. Ε.

ἀτελείωτος (ὁ, ἡ) καὶ *—η, —ον* (τό)· ὁ μὴ τελειωθείς, ὁ μὴ γενόμενος τέλειος, ἐλλιπής, ἀτελής, ἡμιτελής: «ἀτελείωτον ἔργον» || ὁ μὴ ἔχων τέλος, ἀπέραντος, ἀνεξάντλητος: «τὰ βάσανά μου εἶναι ἀτέλειωτα», «τὰ χρήματα δὲν εἶναι ἀτελείωτα».

ἀτελεκρίνος (ὁ) (Atelecrinus) *[Παλαιοζῳολ.]*. Τὸ καὶ σήμερον ζῶν τοῦτο γένος τῶν *κρινοειδῶν*

Digitized by Google

εὑρέθη ἀπολιθωμένον καὶ ἐντὸς **στρωμάτων ἀπὸ** τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

ἀτελεκτασία (ἡ) (atélectasie) *[Ἰατρ.]* Λέξις ἰατρικὴ δηλοῦσα πάθησιν μᾶλλον παθολογοανατομικὴν τοῦ *πνεύμονος*, παραγομένη ἐκ τῶν ἑλληνικῶν λέξεων ἀτελὴς—ἔκτασις καὶ δηλοῦσα **τὴν σύμπτωσιν** τῶν τοιχωμάτων τῶν κυψελίδων **καὶ ἑπομένως** τὴν ἐλάττωσιν ἢ καὶ τὴν **τελείαν ἐξάλειψιν** τῶν κυψελιδικῶν κοιλοτήτων.

Ἡ τοιαύτη παθολογοανατομικὴ βλάβη **τοῦ πνεύμονος** ἐκδηλοῦται κλινικῶς καὶ **ἰδίᾳ σημειολογικῶς**, ἐὰν ἡ βλάβη εἶναι λίαν ἐκτεταμένη, διὰ τῶν συμπτωμάτων ἐκείνων ἅτινα συνοδεύουσι τὴν πύκνωσιν τοῦ πνεύμονος μετ' ἀπωλείας **τῆς ἐλαστικότητος** αὐτοῦ, ἤτοι: φωνητικαὶ **δονήσεις** ἠλαττωμέναι ἢ ἐξηλειμμέναι (σπανίως **ηὐξημέναι**), ὑπαμβλύτης ἢ ἀμβλύτης, ἀναπνευστικὸν ψιθύρισμα ἐλλεῖπον ἢ λίαν ἠλαττωμένον, **λόγῳ δὲ τῆς** ἐλαττώσεως τοῦ ἀναπνευστικοῦ πεδίου **πιθανὸν** νὰ ὑπάρχῃ δύσπνοια.

Τὰ τοιαῦτα ὅμως κλινικὰ σημεῖα **δὲν εἶναι** ἱκανὰ ἢ εἰδικὰ ὅπως καθορίσωσι τὴν διάγνωσιν τῆς ἀτελεκτασίας τοῦ πνεύμονος καὶ διὰ τοῦτο αὕτη εἶναι μᾶλλον παθολογοανατομικὸν εὕρημα παρὰ κλινικὴ νόσος, δυνάμενον δὲ νὰ παρατηρηθῇ εἰς πλείστας νόσους.

Ἡ ἀτελεκτασία αὕτη παρατηρεῖται συνήθως εἰς τὰς βρογχίτιδας τὰς τριχοειδεῖς (ἰδίᾳ τῆς μικρᾶς ἡλικίας) καὶ τὰς βρογχοπνευμονίας. Παράγεται δὲ εἴτε διότι μετὰ τὴν ἀπόφραξιν τῶν βρογχιολίων ὑπὸ τῆς βλέννης δὲν δύναται νὰ εἰσέλθῃ ἀήρ, ἐνῷ διὰ τῆς βηχὸς ἐξέρχεται ὁ ἐνυπάρχων καὶ οὕτω ἡ κυψελὶς εὑρίσκεται χωρὶς ἀέρα καὶ συμπίπτει, εἴτε διότι μετὰ τὴν ἀπόφραξιν τῶν βρογχιολίων ὁ ἐν αὐταῖς ἀὴρ ἀπορροφᾶται καὶ τὰ τοιχώματα συμπίπτουσιν (Virchow). Ἰδιαιτέραν μορφὴν ἀτελεκτασίας τοῦ πνεύμονος ἀποτελεῖ ἡ παρατηρουμένη κατὰ τὰς σκληρύνσεις τοῦ πνεύμονος (φυματιώσεις, σύφιλις) κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ κυψελίδες δὲν συμπίπτουσι συνήθως, ἀλλὰ λαμβάνουσι μορφὰς σχισμοειδεῖς ἢ ἀδενοειδεῖς, περιβαλλόμεναι ὑπὸ συνδετικοῦ καὶ ἐλαστικοῦ ἱστοῦ ἐν ὑπερτροφίᾳ. Ἐκτὸς τῶν νόσων τούτων ὁ πνεύμων δυνατὸν νὰ ὑποστῇ ἀτελεκτασίαν λόγῳ πιέσεως εἴτε ἐκ τῶν ἔσω πρὸς τὰ ἔξω, εἴτε συχνότερον ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω. Τοιαῦτα αἴτια δυνατὸν νὰ εἶναι ὁ πνευμονοθώραξ, ὁ αἱματοθώραξ, αἱ ἐξιδρωματικαὶ ἢ πυώδεις πλευρίτιδες, περικαρδίτιδες ἐξιδρωματικαί, ὄγκοι τοῦ μεσοθωρακίου ἢ ἀσκίτης τῆς κοιλίας κλπ.

Καθ' ὅλας τὰς ἀνωτέρω περιπτώσεις τῆς ἀτελεκτασίας τοῦ πνεύμονος κατὰ τὴν νεκροτομήν, πλὴν ἐλαχίστων διαφορῶν, διακρίνομεν τὸν πνεύμονα μὲ πρόσθια καὶ ὀπίσθια χείλη ἀπεστρογγυλωμένα καὶ παχέα, συνεσταλμένα πρὸς τὰ ἐντὸς τοῦ πνεύμονος ἐν ἀντιθέσει μὲ τὰ προέχοντα ἐμφυσηματικὰ αὐτοῦ τμήματα. Τὰ τμήματα ταῦτα εἶναι ἰώδους χροιᾶς ἢ πρὸς τὸ μέλαν. Διὰ τῆς ψηλαφήσεως καὶ πιέσεως δὲν τρίζουσιν, ἡ δὲ σύστασις εἶναι μᾶλλον ὑπόσκληρος, διότι ἀκριβῶς ἐλλείπει ἐκ τῶν κυψελίδων ὁ ἀήρ. Τεμάχιον τοῦ τμήματος τούτου τοῦ πνεύμονος ριπτόμενον εἰς τὸ ὕδωρ βυθίζεται. Κατὰ τὴν τομὴν ὁ πνεύμων εἶναι σκληρός, ἡ δὲ ἐπιφάνεια τῆς τομῆς εἶναι λεία, στιλπνή, ξηρὰ (κρεάτωσις), ἡ πίεσις σπανίως μόνον προκαλεῖ τὴν ἔξοδον ἐκ τῆς ἐπιφανείας τῆς τομῆς πύου ἢ βλέννης. Τὰ οὕτω ἐν ἀτελεκτασίᾳ τμήματα τοῦ πνεύμονος δύνανται νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν φυσιολογικὴν αὐτῶν ὄψιν διὰ τῆς ἐμφυσήσεως, ἥτις εἶναι χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς ἀτελεκτασίας. Ἡ μικροσκοπικὴ ἐξέτασις παρουσιάζει ἰδίως φλεγμονώδεις οὐχὶ ὅμως καὶ σημαντικὰς ἀλλοιώσεις. Ἐν τούτοις δέον νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἕκαστος πνεύμων διέρχεται φυσιολογικῶς ἐξ ἑνὸς σταδίου πλήρους ἀτελεκτασίας αὐτοῦ, παρατηρουμένου κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐμβρυϊκῆς ζωῆς, λήγοντος δὲ εὐθὺς μετὰ τὰς πρώτας εἰσπνοάς. Μ. Β.

ἀτελέκυκλος (ὁ) (Atelecyclus) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακοστράκων δεκαπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυούρων*, τῆς οἰκογενείας τῶν *κορυστιδῶν*. Τὸ γένος τοῦτο διαφέρει τῶν ἄλλων γενῶν τῆς αὐτῆς οἰκογενείας ἐκ τῆς κόγχης του, ἥτις εἶναι σχεδὸν κυλινδρικὴ καὶ φέρει βαθείας καὶ κανονικὰς ὀδοντώσεις κατὰ τὰ ἄκρα της. Ἐν Εὐρώπῃ ἀπαντῶσι δύο εἴδη τοῦ γένους τούτου, ὧν γνωστότερον εἶναι *ἀτελέκυκλος ὁ ἑτερόδους* (Atelecyclus heterodon), ἀπαντῶν εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν καὶ τὰ πρὸς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν παράλια τῆς Γαλλίας. Δ. Ν. Π.

ἀτελεοκυστίτης (ὁ) (Ateleocystites Billings) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολελιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀνωμαλοκυστιδῶν καρποειδῶν κυστοειδῶν ἐχινοδέρμων*. Λείψανα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας σιλουρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

ἀτελένευρος (ὁ) (Atelenevrus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κεφαλοψιδῶν*. Δ. Ν. Π.

ἀτελέποδα (τὰ) *[Ζωολ.]*. Ὁ ὅρος οὗτος δίδεται εἴς τινα ζῷα, τῶν ὁποίων οἱ πόδες δὲν φέρουσι πάντας τοὺς δακτύλους. Δ. Ν. Π.

—**ἀτελέποδα** (τὰ) (Atelepoda) *[Ζωολ.]*. Γένος νηκτικῶν πτηνῶν, διακρινόμενον ἐκ τῆς τελείας ἀπουσίας μεγάλου δακτύλου εἰς τοὺς πόδας. Δ.Ν.Π.

ἀτελεστίτης (ὁ) (Atelestit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν παρουσιαζόμενον εἰς θειοκίτρινα, ἀδαμαντοειδῶς λάμποντα κρυσταλλίδια (τοῦ μονοκλινοῦς κρυσταλλικοῦ συστήματος) ἐπὶ βισμουθιακῆς ὤχρας εἰς τὸ Schneeberg τῆς Σαξωνίας. Χημικῶς ἐξεταζόμενον εἶναι ἔνυδρον ἀρσενικικὸν βισμούθιον μὲ χημικὸν μοριακὸν τύπον $3Bi_2O_3, As_2O_5.2H_2O$. Γ. Κ. Γ.

ἀτελεστοκρῖνος (ὁ) (Atelestocrinus) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κυαθοκρινιδῶν φιστουλάτων κρινοειδῶν*. Λείψανά του ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιθανθρακοφόρου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Β. Ἀμερικῇ. Γ. Κ. Γ.

ἀτέλεστος (ὁ) (Atelestos) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακοδέρμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μαλαχιδῶν*. Ζῶσι παρὰ τὰς ἀκτὰς τῶν θαλασσῶν καὶ ἐνίοτε εὑρίσκονται καὶ ὑπὸ τὸ ὕδωρ. Ἀπαντῶσιν εἰς τὰς θαλάσσας τῶν τροπικῶν χωρῶν. Δ. Ν. Π.

ἀτελεσφόρητος (ὁ, ἡ), —**ον** (τό)· ὁ μὴ τελεσφορήσας, ὁ μὴ εὐδοκιμήσας, μάταιος: «ἀτελεσφόρητοι ἐνέργειαι».

ἀτελεύτητος (ὁ, ἡ), —**ον** (τό)· ὁ μὴ τελευτῶν, ὁ μὴ φθάνων εἰς τέλος, ἀνεξάντλητος, ἀτελείωτος: «ἀτελεύτητοι ἀγῶνες,—προσπάθειαι».

ἀτελὴς (ὁ, ἡ), —**ές** (τό)· ὁ ἄνευ τέλους, ὁ μὴ ἀχθεὶς εἰς τέλος, ἀτελείωτος, ἐλλιπής, ἐλαττωματικός: «ἔργον ἀτελές» ‖ ὁ ἀπηλλαγμένος τελῶν, φόρων, ἀφορολόγητος: «τὰ δημόσια ἔγγραφα ταχυδρομοῦνται ἀτελῆ».—Ἐπίρρ. **ἀτελῶς**.

—**ἀτελὴς ἀριθμός**, — **διαίρεσις** *[Μαθημ.]* βλ. **ἀριθμητική**.

— **ἀτελὴς διαθήκη** *[Ἀστικ. Δίκ.]* βλ. **διαθήκη**.

ἀτελὴς (ὁ) (Ateles) *[Ζωολ.]*. Γένος πιθήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πλατυρρίνων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κηβιδῶν*. Τὸ γένος τοῦτο εἶναι ἐνδιάμεσος τύπος μεταξὺ *μυκητῶν* καὶ *κήβων* καὶ παρουσιάζει τοὺς ἑξῆς χαρακτῆρας: Ἀπουσίαν ἀντίχειρος ἀπὸ τῶν προσθίων μελῶν, ἅτινα εἶναι λεπτότατα καὶ μακρότατα, ἐξ οὗ ὠνομάσθησαν οἱ πίθηκοι τοῦ γένους τούτου καὶ *ἀραχνοειδεῖς πίθηκοι*. Ἡ ἔλλειψις τοῦ ἀντίχειρος ἐκ τῶν προσθίων μελῶν παρατηρεῖται καὶ εἰς ὅλα τὰ εἴδη τοῦ γένους τούτου καὶ ἀντικαθίσταται ὑπὸ τοῦ μετακαρπικοῦ ὀστοῦ. Ἐνίοτε ἀπαντῶσι καὶ ζῷα φέροντα εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀντίχειρος μικρὸν φῦμα μετὰ ἢ ἄνευ ὄνυχος, ὅπερ ὑποβαστάζεται ὑπὸ μιᾶς καὶ μόνης ἀκροτελευτίου φάλαγγος. Τὸ σῶμά των γενικῶς εἶναι λεπτόν, ἡ κεφαλή των μικροτάτη σχετικῶς πρὸς τὸν ὄγκον τοῦ ζῴου, τὸ πρόσωπον ἀγένειον. Ἡ οὐρά των εἶναι μακροτάτη καὶ προσομοιάζει πρὸς πέμπτον πόδα. Ἐκ τῆς οὐρᾶς του κρέμαται ὁ ἀτελὴς ἐκ τῶν δένδρων μὲ τὴν κεφαλὴν διευθυνομένην πρὸς τὰ κάτω. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶναι ἐξυπνότατα, ἥμερα, βραδυκίνητα καὶ εὐκόλως ἐξημεροῦνται καὶ ἐπιδιώκουσι τὴν μετὰ τῶν ἀνθρώπων συναναστροφήν. Ἀπαντῶσιν ἐν αἰχμαλωσίᾳ εἰς πλείστους ζῳολογικοὺς κήπους τῆς Εὐρώπης. Ἡ φωνὴ των προσομοιάζει πρὸς εὐάρεστον συριγμὸν καὶ παραβάλλεται πρὸς φωνὴν πτηνοῦ.

Ἀτελὴς ὁ πενταδάκτυλος.

Πατρὶς τῶν ἀτελῶν πιθήκων εἶναι ἡ Ἀμερική. Ἐνδιαιτῶνται κατὰ προτίμησιν εἰς ὑψηλὰ δένδρα. Ζῶσι καθ' ὁμάδας, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται ἐκ 10-15 ζῴων· ἐνίοτε ἀπαντῶσι καὶ κατὰ ζεύγη ἢ μεμονωμένοι. Τρέφονται ἐξ ἐντόμων, μαλακίων καὶ ἐξ ἰχθύων ἔτι. Οἱ κατοικοῦντες τὰ παραθαλάσσια δάση συχνάκις κατέρχονται μέχρι τῆς παραλίας διὰ νὰ συλλάβωσι διάφορα μαλακόστρακα, τῶν ὁποίων θραύουσιν ἐπιδεξίως μεταξὺ πετρῶν τὸ ὄστρακον, ὅπως φάγωσι τὸ περιεχόμενον ζῷον.

Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 15 εἴδη, πάντα ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Κυριώτερα εἴδη εἶναι:

1) *Ἀτελὴς ὁ πενταδάκτυλος* (Ateles pentadactylus). Ἀπαντᾷ παρὰ τὸν ἰσθμὸν τοῦ Παναμᾶ καὶ τὸ Περοῦ. Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 1,15 μέτρα, ἐξ ὧν τὰ 65 περίπου ἑκατοστὰ ἀνήκουσιν εἰς τὴν οὐράν. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ σώματός του εἶναι μελανὸς καὶ εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀντίχειρος φέρει φῦμα μετὰ ὄνυχος.

2) *Ἀτελὴς ὁ πανίσκος* (Ateles paniscus). Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Γουϊάναν. Τὸ μῆκος τοῦ σώματός του εἶναι 1,35 μέτρα, ἐξ ὧν τὰ 80 περίπου ἑκατοστόμετρα ἀνήκουσιν εἰς τὴν οὐράν. Τὸ ἀνάστημά του ἀπὸ τοῦ ἄκρου τῶν ποδῶν μέχρι τοῦ ἀκρωμίου φθάνει τὰ 45 ἑκατοστόμετρα. Αἱ καλύπτουσαι τὸ σῶμά του τρίχες εἶναι χονδραὶ καὶ μακραὶ κατὰ τοὺς ὤμους, πυκνότεραι κατὰ τὴν ράχιν καὶ ἠνωρθωμέναι κατὰ τὸ μετωπικὸν τμῆμα. Ὁ χρωματισμός του εἶναι μελανὸς κατὰ τὴν ράχιν καὶ τὰ πλάγια, ὑπέρυθρος κατὰ τὸ πρόσωπον καὶ κατὰ τὰ ἄκρα τῶν χειρῶν στιλπνῶς μελανός. Οἱ ὀφθαλμοί του εἶναι καστανοί.

3) *Ἀτελὴς ὁ ὑπόξανθος* (Ateles hypoxanthus). Κατοικεῖ τὴν κεντρικὴν Βραζιλίαν. Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 1,10 ἑκατοστόμετρα. Τὸ σῶμά του εἶναι ὀγκωδέστερον τῶν προηγουμένων καὶ μακρόν. Ἡ κεφαλὴ μικρά. Ὁ τράχηλος βραχὺς καὶ ὑπὸ πυκνοτάτων τριχῶν κεκαλυμμένος. Παρατηρεῖται ἀπουσία ἀντίχειρος, ἀντικαθισταμένου ὑπὸ βραχέος καὶ ὀγκώδους φύματος ἄνευ ὄνυχος. Τὸ χρῶμά του εἶναι φαιοκίτρινον, ὑπέρυθρον ἢ ὠχροκιτρινέρυθρον. Τὸ πρόσωπον τοῦ νεαροῦ ζῴου εἶναι μελανόφαιον, τοῦ ὡρίμου ἡλικίας σαρκόχρουν καὶ τοῦ γεγηρακότος σκοτεινῶς φαιόν.

4) *Ἀτελὴς ὁ χρυσομέτωπος* ἢ *βαρτλέττειος* (Ateles Bartlettii), ὀνομασθεὶς οὕτως ὑπὸ τοῦ ἀνακαλύψαντος τοῦτον Bartlett. Ἀπαντᾷ εἰς τὸ Περοῦ· τὸ μῆκος του φθάνει τὸ 1 περίπου μέτρον. Τὸ σῶμά του καλύπτεται ὑπὸ πυκνῶν καὶ μακρῶν μεταξοειδῶν τριχῶν καὶ ἔχει μελανὸν χρῶμα κατὰ τὴν ράχιν καὶ τὰς πλευράς. Ἐπὶ τοῦ μετώπου του ὑπάρχει χρυσοκίτρινος εὐρεῖα λωρίς. Τὰ κάτω μέρη τοῦ σώματος, τὰ ἄκρα καὶ ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια τῆς οὐρᾶς εἶναι καστανοκίτρινος. Τὸ πρόσωπον ἔχει καστανόμελαν χρῶμα. Κατοικεῖ τὰ πυκνὰ καὶ ὑψηλὰ δάση τῆς Γουϊάνας καὶ ἀποτελεῖ ὁμάδας ἐξ 6—8 ζῴων· σπανίως συναντᾷ τις μεμονωμένα ζῷα. Συνήθως οἱ πίθηκοι οὗτοι κρέμανται ἐκ τῆς οὐρᾶς ἀπὸ τῶν ὑψηλοτέρων κλάδων τῶν δένδρων καὶ σχηματίζουσιν ἰδιορρυθμότατα συμπλέγματα. Ἐπὶ τῆς γῆς βαδίζουσιν ἀδεξίως. Οἱ πίθηκοι οὗτοι θηρεύονται ἀπλήστως. Ἰθαγενεῖς τινες τῶν μερῶν ἐκείνων τρώγουσι τὸ κρέας των καὶ τὸ παρομοιάζουσι πρὸς τὸ κρέας τοῦ λαγωοῦ, οἱ δὲ Εὐρωπαῖοι θηρεύουσι τούτους διὰ τὸ μαλακόν, μεταξῶδες τρίχωμά των. Δ. Ν. Π.

— **ἀτελὴς** (ὁ) (Ateles) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων πενταμεροῦς συμμετρίας τῆς οἰκογενείας τῶν *συλφιδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Βραζιλίαν καὶ διακρίνονται διὰ τὰ μαλακὰ ἔλυτρά των. Δ. Ν. Π.

ἀτελιὲ (τό)· ξένη λέξις ἐκ τοῦ γαλλικοῦ **atelier**. Κυρίως σημαίνει δωμάτιον, ἐργαστήριον γλύπτου, ζωγράφου, μεθ' ὅλων τῶν σχετικῶν.

ἀτελίτης (ὁ) (Atelit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν χρώματος πρασίνου, προϊὸν ἀλλοιώσεως τοῦ εἰς τὸν Βεζούβιον παρουσιαζομένου ὀρυκτοῦ τενορίτου. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι χλωριοῦχος χαλκὸς μὲ ὑδροξείδιον χαλκοῦ καὶ ὕδωρ. Ὁ χημικὸς μοριακός του τύπος εἶναι $CuCl_2.2Cu[OH]_2$ + ὕδωρ (aq). Γ. Κ. Γ.

Ἄτελλα (Atella). Ἀρχαία πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ὄσκων Καμπανίᾳ. Ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἀπὸ Καπύης εἰς Νεάπολιν ἀγούσης ὁδοῦ καὶ ἔσχε κοινὴν τὴν τύχην τῆς ἀρχαιότητα μετὰ τῆς Καπύης. Κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων κατὰ τὸν Δ' π.Χ. αἰῶνα. Κατὰ δὲ τὸν δεύτερον καρχηδονικὸν πόλεμον, μετὰ τὴν ἐν Κάνναις μάχην, ἐκηρύχθη ὑπὲρ τοῦ Ἀννίβα· διὰ τοῦτο ἀνακαταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἐτιμωρήθη σκληρῶς. Ἡ πόλις κατηδαφίσθη καὶ οἱ κάτοικοι ἐξωρίσθησαν. Ἀνῳκοδομήθη ὅμως βραδύτερον καὶ ἐπὶ Κικέρωνος, ὅτε ἦτο μία τῶν ἰσοπολιτίδων πόλεων τῆς Ἰταλίας, καὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων ἦτο ἐν πολλῇ ἀκμῇ ἔχουσα καὶ μεγαλοπρεπὲς ἀμφιθέατρον. Ἡ πόλις ὑφίστατο μέχρι τοῦ ΙΑ' μ. Χ. αἰῶνος καὶ ἦτο καὶ ἕδρα ἐπισκόπου. Κατὰ τὸ 1030 μ.Χ. μετῴκισε τοὺς κατοίκους αὐτῆς ὁ Ραϊνοῦλφος εἰς Ἀβέρσαν. Τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας ταύτης πόλεως κεῖνται σήμερον Ν. τῆς Καπύης καὶ εἰς ἀπόστασιν 12 περίπου χιλιομέτρων. Τῆς ἀρχαίας πόλεως διεσώθησαν καὶ νομίσματα. ΚΑΨ.

ἀτελλανὸν *δρᾶμα* (fabula Atellana ἢ καὶ Atellana). Ἰδιαίτερον εἶδος κωμῳδίας ρωμαϊκῆς, ἐγχωρίου, ἀτεχνοτέρας, λαβούσης τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν ὀσκικὴν πόλιν Ἀτέλλαν (βλ. λ.), διότι ἐν αὐτῇ φαίνεται ὅτι πρὸ πάντων ἐκαλλιεργήθη τὸ εἶδος

Digitized by Google

αὐτὸ τῆς κωμῳδίας, τὸ ὁποῖον ἔπειτα εἰσήγαγον καὶ εἰς τὴν Ῥώμην ἐλθόντες Ἀτελλανοὶ ὑποκριταὶ καὶ παρίστανον καὶ ἐκεῖ κατ' ἀρχὰς μόνον εἰς ὀσκικὴν διάλεκτον. Κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Ἀτελλανῶν ὑποκριτῶν παρίστανον ὁμοίας κωμῳδίας, ἐπίσης fabulas Atellanas καλουμένας, καὶ Ῥωμαῖοι ὑποκριταὶ εἰς γλῶσσαν λατινικήν, χωρὶς νὰ παύσουν καὶ εἰς ὀσκικὴν διάλεκτον παριστανόμενοι (*Στράβ.* 5,233), καθ' ὅσον συνεδέοντο μὲ τὴν λατρείαν ὀσκικῆς τινος θεότητος. Αἱ γνῶμαι τῶν κριτικῶν δὲν συμφωνοῦν εἰς τὴν ἐξήγησιν τῆς ὀνομασίας fabula Atellana (βλ. τὰς διαφόρους γνώμας εἰς τὴν γραμματολογίαν τοῦ *M. Schanz*, Gesch. d. röm. Litteratur, I, 2 σελ. 2 κέ. καὶ εἰς τοῦ *Pauly-Wissowa* Realencyclop. τόμ. 2 στήλ. 1914—1921). Ἡ fabula Atellana λαμβάνει τὴν μεγίστην ἀνάπτυξιν παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις εἰς τοὺς χρόνους τῆς παρακμῆς τῆς τραγῳδίας καὶ τῆς κωμῳδίας καὶ εὐδοκιμεῖ παρὰ τῷ ῥωμαϊκῷ λαῷ, ὁ ὁποῖος ἠρέσκετο περισσότερον εἰς τὰς βωμολοχίας, αἱ ὁποῖαι εἶναι τὸ κυριώτατον χαρακτηριστικὸν τοῦ εἴδους αὐτοῦ, παρὰ εἰς τὰ ἔντεχνα δράματα. Εἰς αὐτὴν ἦσαν σταθεροὶ τέσσαρες ἀνδρικοὶ χαρακτηριστικοὶ τύ-

Πρόσωπα τῶν ἀτελλανῶν δραμάτων.

ποι, ὁ *Maccus*, τύπος ἀγαθοῦ χωριάτου φαγᾶ, ὁ *Bucco*, τύπος μωροῦ καυχηματίου, ὁ *Pappus*—τὸν ὁποῖον οἱ Ὄσκοι πρότερον Casnar ἐκάλουν—, τύπος ἁπλοϊκοῦ γέροντος, καὶ ὁ *Dossennus*, ἕνας τετραπέρατος καμπούρης.

Ὑπάρχει κάποια διαφορὰ μεταξὺ τῶν κριτικῶν καὶ ὡς πρὸς τὴν ἑρμηνείαν τῶν τύπων τούτων, καθ' ὅσον τινὲς ἐξηγοῦν καὶ τὸν τύπον τοῦ Maccus ὡς τύπον μωροῦ, ἠλιθίου καὶ σχετίζουν αὐτὸν μὲ τὰς ἑλληνικὰς λέξεις μακκώ, μακκοᾶν, παραδεχόμενοι, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι δὲν ἀποκρούουν, ὅτι καὶ τὸ εἶδος αὐτὸ εἶναι ἑλληνικῆς καταγωγῆς, διαδοθὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀποίκων ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ εἰς τοὺς Ὄσκους τῆς Καμπανίας. Καὶ τὸν τύπον Bucco σχετίζουν μὲ τὴν ἑλληνικὴν λέξιν Γνάθων (πρβ. buccae=γνάθοι), ἀλλὰ ὄχι μὲ τὴν σημασίαν τοῦ ἀδηφάγου παρασίτου, ἀλλὰ μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἔχοντος μεγάλας, μακρὰς γνάθους, αἱ ὁποῖαι χαρακτηρίζουν ἄνθρωπον φλύαρον καὶ ματαιολόγον κατὰ τοὺς φυσιογνωμονικοὺς συγγραφεῖς (βλ. *Ἀδαμαντ. Σοφιστοῦ* Φυσιογνωμ. Β' 27). Ἡ λέξις Pappus εἶναι ἀναμφιβόλως ἐκ τῆς ἑλληνικῆς εἰλημμένη. Ὁ περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς τύπους ἐνδιαφέρων ἦτο ὁ Dossennus, τ. ἔ. ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν καμπούραν, ἐκ τοῦ dorsum, Dorsennus ὁ ἔχων τὰ νῶτα ἐξωγκωμένα. Ὁ Dossennus εἶναι εἰς τὴν fabula Atellana ἡ γελοιογραφία τοῦ σοφοῦ καὶ τοῦ φιλοσόφου, εἰς μίαν δὲ κωμῳδίαν τοῦ Πομπωνίου, τὴν Philosophia, εἶχε τὸ πρόσωπον τοῦ πρωταγωνιστοῦ, εἰς ἄλλην, Maccus virgo, εἶχε τὸ πρόσωπον σχολάρχου. Ὡς φιλόσοφος ἦτο ἀδηφάγος καὶ φιλάργυρος. Ἐκτὸς αὐτῶν τῶν τύπων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἦτο ἀπαραίτητον νὰ ἐμφανίζωνται καὶ οἱ τέσσαρες εἰς κάθε δραματικὴν παράστασιν, παρενέβαλλον καὶ ἄλλους τύπους, τοὺς ὁποίους παρελάμβανον ἀπὸ τὰ δύο ἄλλα εἴδη τῆς κωμῳδίας, τὴν fabula palliata καὶ τὴν fabula togata.

Κατ' ἀρχὰς ἡ fabula Atellana ἦτο μία κωμικὴ παράστασις, προχείρου ἐμπνεύσεως, μὲ πλοκὴν ἁπλῆν, χωρὶς ἀξιώσεις νὰ ταχθῇ εἰς τὰ φιλολογικὰ ἔργα· μεταξὺ αὐτῶν ἔλαβε θέσιν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Σύλλα, ὅτε εἰσήχθη ἡ συνήθεια, μετὰ τὴν παράστασιν μιᾶς τραγῳδίας, νὰ παριστάνουν καὶ κάτι εὔθυμον. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸν Ῥωμαῖον ποιητὴν Ἄκκιον, ὁ ὁποῖος ἔκρινε καλὸν νὰ παριστάνῃ μετὰ τὴν τραγῳδίαν καὶ μίαν ἱλαροτραγῳδίαν ἀπὸ ἐκείνας ποὺ εἶχον εἰσαγάγει οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν Ἰταλίαν, τοῦ *Ρίνθωνος*, αἱ ὁποῖαι ἦσαν παρῳδίαι (Travestien) ἑλληνικῶν τραγῳδιῶν, ἰδίως τοῦ Εὐριπίδου. Σῴζονται ἀποσπάσματα ὁμωνύμου τραγῳδίας τοῦ Ἀκκίου καὶ παρῳδίας τοῦ Νοβίου, Phoenissae. Μνημονεύονται καὶ παρῳδίαι τοῦ Πομπωνίου ὑπὸ τοὺς τίτλους Ἀριάδνη, Ἀταλάντη, Σίσυφος καὶ τοῦ Νοβίου Ἡρακλῆς μεσίτης (Hercules coactor). Μνημονεύεται καὶ Ἀγαμέμνων ὑποβολιμαῖος (Agamemno suppositus) τοῦ Πομπωνίου, καὶ τοῦτο ὑπενθυμίζει τοὺς πολλοὺς ὑποβολιμαίους τῆς νέας ἀττικῆς κωμῳδίας (Μενάνδρου, Φιλήμονος, Κρατίνου).

Αἱ τοιαῦται παρῳδίαι ὠνομάσθησαν λατινιστὶ exodia καὶ οἱ ὑποκριταὶ αὐτῶν exodiarii. Ἀλλὰ ὡς τοιαῦτα exodia μνημονεύονται καὶ fabulae Atellanae τῶν ποιητῶν Πομπωνίου καὶ Νοβίου, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ποὺ λαμβάνουν τοιαύτην θέσιν ἐν ταῖς ῥωμαϊκαῖς παραστάσεσιν, οἵαν θέσιν εἶχεν ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς τὸ σατυρικὸν δρᾶμα, γίνονται τεχνικώτεραι, τὰ πρόσωπα αὐτῶν πλέον ὑποδύονται ἐξ ἐπαγγέλματος ὑποκριταί, καὶ ἡ παράστασις γίνεται κανονικῶς ἐπὶ τῇ βάσει κειμένου γραπτοῦ, τὸ ὁποῖον καὶ ἐδημοσιεύετο. Δυστυχῶς δὲν περιεσώθη καμμία fabula Atellana πλήρης, πλὴν τίτλων καὶ ἀποσπασμάτων συνειλεγμένων παρὰ *Otto Ribbeck* (Comicorum Romanorum fragmenta σελ. 269—335). Ἡ γλῶσσα τῶν Ἀτελλανῶν δραμάτων ἦτο ἡ ἀγοραία τῶν πληβείων καὶ τῶν Λατίνων χωρικῶν, ἀθυρόστομος εἰς αἰσχρὰς βωμολοχίας, ποὺ ὑπενθυμίζουν τὰς ἐν ταῖς κωμῳδίαις τοῦ Ἀριστοφάνους. Μέτρον μετεχειρίζοντο τὸ τῶν ἄλλων εἰδῶν τῆς κωμῳδίας, ἀλλὰ προετίμων τὸ ἰαμβικὸν καταληκτικὸν τετράμετρον (septenarius). Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς ἀρχαιότητος παραγκωνίζεται καὶ πάλιν διὰ δευτέραν φορὰν ἡ fabula Atellana ἀπὸ τὸν μῖμον.

Θ. Α. Κ.

ἀτελόδεσμα (τὰ) (Atelodesma) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, τετραμεροῦς συμμετρίας τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κανθαριδιδῶν*. Γνωστὰ εἶναι δύο εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας. Δ. Ν. Π.

ἀτελόδους (ὁ) (Atelodus Pomel) *[Παλαιοζῳολ.]*. Συνώνυμον τοῦ γένους **δίκερως** (βλ. λ.). Γ. Κ. Π.

ἀτελόκερα (τὰ) (Atelocera) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τευθρηδονιδῶν*. Εἶναι ἰθαγενῆ τῆς Σενεγάλης. Δ. Ν. Π.

ἀτελοκύστις (ἡ) *[Παλαιοζῳολ.]*· βλ. **πλακοκυστίτης**. Γ. Κ. Γ.

ἀτελοπροσωπία (ἡ) *[Ἀνατομ.]*. Ὅρος ἐκσημαίνων τὴν ἀτελῆ ἀνάπτυξιν τοῦ προσώπου καὶ τὴν συγγενῆ ἐμβρυογονικῶς παραμόρφωσιν αὐτοῦ. Μ. Ν. Κ.

ἀτελοστόματα (τὰ) (Atelostomata) *[Ζωολ.]*. Ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδόθη εἰς ζῷά τινα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐχινιδῶν*, ἅτινα διακρίνονται διὰ τὴν ἀτελῆ διάπλασιν τοῦ στόματός των. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζῳολ.]* Ἡ ὑποτάξις αὕτη τῶν *ἀκανονίστων*, τῆς ὁποίας γένη ζῶσι καὶ σήμερον, ζῇ ἤδη ἀπὸ τῆς ἰουρασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν. Γ. Κ. Γ.

ἀτελώνιστος (ὁ, ἡ), **—ον** (τό)· ὁ μὴ ὑποβληθεὶς εἰς τελωνειακὸν δασμόν, ἀφορολόγητος· || ἰδιωματ. ἄφθονος, εἰς τὴν φράσιν: «ἔφαγε τὸ κουτόχορτο ἀτελώνιστο».

Ἀτέν, ***Ἀτούμ***, ***Ἀτοὺν*** ἢ ***Ἀτὼν-ρά***. Θεὸς Αἰγύπτιος (βλ. λ. *Αἴγυπτος* τ. Β' σ. 572 β', 612' κ. ἑπ. καὶ εἰκόνα τ. Β' σ. 538 α').

Ἄτενα ἢ ***Ἄτνα*** (Atena, Atna) *[Ἐθνολ.]*. Φυλὴ ἰνδιανικὴ τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐξηπλωμένη παρὰ τὸν Χαλκοῦν ποταμὸν ἐν Ἀλάσκᾳ. Οἱ *Ἄτενα* ὑπάγονται εἰς τὴν γλωσσικὴν ὁμάδα τῶν Κουτσὶν ἢ Loucheux τῆς μεγάλης οἰκογενείας τῶν Ἀταπάσκων.

Ἀτένη *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἄρνης τῆς ἐπαρχίας Ἄνδρου. Κάτ. (1920) 36.

ἀτενὴς (ὁ, ἡ), **—ὲς** (τό)· μόνον ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἢ τοῦ βλέμματος: «ἀτενεῖς ὀφθαλμοί», οἱ κατ' εὐθεῖαν βλέποντες, οἱ σταθερῶς προσηλωμένοι που.—Ἐπίρρ. **ἀτενῶς**· ὡς στρατιωτικὸν ἢ γυμναστικὸν παράγγελμα.

ἀτενίζω. Βλέπω ἀτενῶς, προσηλώνω τοὺς ὀφθαλμούς μου, βλέπω τι ἀσκαρδαμυκτί· || μεταφ. ἀποβλέπω, ἔχω ἐστραμμένην τὴν προσοχήν μου πρός τι.—Οὐσιασ. **ἀτενισμὸς** (ὁ).

Ἀτενόλφος Α' ἢ ***Ἀτενοῦλφος***. Ἡγεμὼν τῆς Καπύης καὶ τοῦ Βενεβέντου, ἀποθανὼν τῷ 910. Τὸ δουκᾶτον τοῦ Βενεβέντου τὸ ἐκυρίευσε τῷ 900, ἀφοῦ ἐνίκησε τὸν Ραδελγῖζον Β', τὸν ὁποῖον ἐξεδίωξεν ἀπὸ τὰ κράτη του, ἡττήθη ὅμως ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν. ΑΔ. ΑΔ.

— **Ἀτενόλφος Β'**. Υἱὸς τοῦ Ἀτενόλφου Α', ἡγεμὼν τοῦ Βενεβέντου, βασιλεύσας ἀπὸ τὸ 910 ἕως τὸ 940. Ὁ Ἀτενόλφος Β' διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του ἐβασίλευσε συγχρόνως μὲ τὸν ἀδελφόν του *Λανδόλφον*, ἀμφότεροι δὲ ἀνεγνώρισαν τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ Ἀτενόλφος Β' ἐβασίλευσε μὲ τὸν τίτλον τοῦ πατρικίου. ΑΔ. ΑΔ.

Ἀτεπόμαρος. Μυθικὸς Γαλάτης βασιλεύς, εἷς ἐκ τῶν δύο ἡρώων, οἱ ὁποῖοι κατά τινα παράδοσιν, ἀποδειχθεῖσαν ἀνακριβῆ, ἔκτισαν τὸ Λούγδουνον (σημ. *Λυὼν*) παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Σαύου καὶ Ροδανοῦ (*Ψευδοπλουτ.* «περὶ ποταμῶν», τ. II σ. 1152). Κατ' ἄλλην παράδοσιν (*Ψευδοπλουτ.* «Μικρὰ παράλληλα»), ὁ Ἀτεπόμαρος ἐπιδραμὼν εἰς Ἰταλίαν ἐπολιόρκησε τὴν Ῥώμην καὶ ἐδέχθη νὰ συνθηκολογήσῃ μετὰ τῶν πολιορκουμένων ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ τοῦ παραδοθῶσιν αἱ σύζυγοι καὶ αἱ θυγατέρες τῶν Ῥωμαίων. Τότε αἱ δοῦλαι προσεφέρθησαν νὰ ἐνδυθῶσι πολυτελῆ ἐνδύματα καὶ νὰ μεταβῶσιν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Γαλατῶν ἀντὶ τῶν δεσποινῶν των. Μία ἐκ τούτων, ἡ *Ρητάνη*, δραπετεύσασα ἐκ τοῦ στρατοπέδου νύκτωρ, εἰδοποίησε τοὺς Ῥωμαίους ὅτι ἦτο κατάλληλος στιγμὴ νὰ ἐπιτεθῶσιν ἐξαπίνης ἐναντίον τῶν κοιμωμένων Γαλατῶν, οἱ ὁποῖοι καὶ κατεσφάγησαν. Ὑπολογίζεται ὅτι τὸ γεγονὸς τοῦτο συνέβη περὶ τὸ 389 π.Χ. Θ.Π.

Ἀτέρβιος. Σφοδρὸς ἀντιωριγενιστής, ἐλθὼν κατὰ τὰ τέλη τοῦ Δ' αἰῶνος ἐκ τῆς Δύσεως εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ὡς προσκυνητὴς μετὰ τοῦ Βιγιλαντίου, μεθ' οὗ ἤλεγξε τοὺς Ὠριγενιστάς, συνεπείᾳ τοῦ ὁποίου ὁ θερμὸς ἕως τότε θαυμαστὴς τοῦ Ὠριγένους Ἱερώνυμος ἤρχισε νὰ παριστᾷ ἑαυτὸν ὡς ἀντιωριγενιστὴν καὶ νὰ ἀποκηρύττῃ τὴν μνήμην τοῦ Ὠριγένους (βλ. λ. **Ἱερώνυμος**). Δ. Σ. Μ.

Ἀτεργάτη· βλ. **Ἀτάργατις**.

ἀτέργατις (ὁ) (Atergatis de Haan) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων *καρκίνων*, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν βραχυούρων δεκαπόδων ἀρθρωτῶν ζῴων. Λείψανά του εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου (κατὰ πᾶσαν πιθανότητα) καὶ τῆς ὀλιγοκαίνου περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

ἀτέρικος (ὁ) (Atericus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἡμεροβίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *νυμφαλιδῶν*. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα ἐν Ἀφρικῇ. Δ. Ν. Π.

Ἀτέριον *[Ἀρχ Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν Σικελίᾳ ὑπὸ τῶν λεξικογράφων ἀναφερομένη ὡς παράδειγμα, ὅτι τὸ ἐθνικὸν τῶν ὀνομάτων τῶν ληγόντων εἰς —ιον ἔχει κατάληξιν —ῖνος (Ῥήγιον — Ῥηγῖνος, Ἀτέριον—Ἀτερῖνος). Γ. Ι. Κ.

Ἀτέριος ἢ ***Ἁτέριος*** (Aterius ἢ Haterius) Μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο μνημονεύονται πολλοὶ Ῥωμαῖοι, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ ὀνομαστότεροι εἶναι οἱ ἑξῆς:

α') ***Ἁτέριος*** πιθανῶς συγκλητικός, νομομαθὴς (Haterianum ius) ὅστις προγράφεται ὑπὸ τῶν τριάνδρων τῆς β' τριανδρίας (43 π. Χ.) καὶ προδοθεὶς ὑπὸ ἑνὸς δούλου του φονεύεται. Ὁ Ἁτέριος οὗτος εἶναι ἴσως ἀδελφὸς τοῦ ῥήτορος Ἁτερίου, τοῦ ἐπὶ Αὐγούστου ὑπατεύσαντος καὶ τῷ 25 μ. Χ. ἀποθανόντος.

β') ***Ἁτέριος Ροῦφος*** (Hat. Rufus) Ῥωμαῖος τῆς τάξεως τῶν ἱππέων (eques romanus) ὅστις ἐφονεύθη ὑπὸ ξιφομάχου εἰς τὸ ἀμφιθέατρον τῶν Συρακουσῶν κατά τινα περίεργον τρόπον τὸν ὁποῖον διηγεῖται ὁ Βαλέριος Μάξιμος (1, 7, 8).

γ') ***Ἁτέριος Ἀγρίππας*** (D. Haterius Agrippa), υἱὸς τοῦ ῥήτορος Κοΐντου Ἁτερίου. Τῷ 17 μ. Χ. μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πραίτωρος Vipstanus Gallus ἐκλέγεται πραίτωρ. Τῷ 21 μ. Χ., ὡς ἐκλελεγμένος ὕπατος γνωματεύει ὑπὲρ τῆς εἰς θάνατον καταδίκης τοῦ ἐν τῇ συγκλήτῳ δικαζομένου Κλυτωρίου Πρίσκου, ὁ ὁποῖος καὶ καταδικάζεται καὶ φονεύεται ἐν τῇ φυλακῇ. Τῷ 22 ὑπατεύει μετὰ τοῦ Γαΐου Σουλπικίου Γάλβα. Τῷ 32 μ. Χ. ἀναφέρει ὁ Τάκιτος (ann. 6, 4) ὅτι καταφέρεται μὲ πολλὴν δυσμένειαν ἐναντίον τῶν ὑπάτων τοῦ προηγουμένου ἔτους, δι' αὐτὸ δὲ καὶ διὰ τὸν φιλήδονον βίον του ἐμισήθη περισσότερον.

δ') ***Ἁτέριος, Κόϊντος Ἁτ. Ἀντωνῖνος*** (Q. Haterius Antoninus). Πιθανῶς υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ὕπατος μὲ τὸν Δέκιμον Ἰούνιον Σιλανὸν Τορκουᾶτον τῷ 53 μ. Χ., δαπανᾷ ὅλην τὴν κληροδοτηθεῖσαν αὐτῷ περιουσίαν καὶ λαμβάνει συγχρόνως μὲ τὸν Αὐρήλιον Κότταν, τῷ 58, παρὰ τοῦ Νέρωνος ἐτήσιον εἰσόδημα, μολονότι εἶχον διασπαθίσει ἐν τρυφῇ τὴν παππῴαν οὐσίαν.

ε') ***Ἁτέριος Κάνδιδος*** (M. Haterius Candidus). Ἀνθύπατος ἐν Σικελίᾳ ἐπὶ Νέρωνος, ἔχων ἕνα ἐκ τῶν ταμιῶν του τὸν Λεύκιον Κορνήλιον Μάρκελλον.

στ') ***Ἁτέριος Νέπως*** (T. Haterius Nepos). Διοικητής, ἡγεμὼν κράτιστος τῆς Αἰγύπτου (praefectus Aegypti), τὸν Β' μ.Χ. αἰῶνα, ὡς εἰκάζεται ἐκ τῆς Φουλγινίας (Fulginia, *Φουλκίνιον* κατὰ Στράβωνα), πόλεως τῆς Ὀμβρικῆς, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ ἡ ἀκέφαλος γνωστὴ ἐπιγραφὴ (CIL, XI 5213), ἐν ᾗ οὗτος μνημονεύεται.

ζ') ***Ἁτέριος Νέπως*** (T. Haterius Nepos Atinas Probus Publicius Matenianus). Τῷ 134 ὕπατος μετὰ τοῦ Τίτου Βιβίου Βάρου, τῷ 138 διοικητὴς τῆς Παννονίας (Pannonia superior), ὡς ὕπαρχος τοῦ Ἀδριανοῦ, πολεμεῖ ἐκεῖ κατὰ γειτονικῶν βαρβάρων λαῶν, ἀπὸ τῶν ὁποίων καὶ θριαμβεύει. Οὗτος ἦτο υἱὸς μᾶλλον ἢ ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου.

η') ***Ἁτέριος Σατουρνῖνος*** (Ti. Haterius Saturninus). Ὕπαρχος τῶν Αὐγούστων ἀντὶ πραίτωρος (legatus Augustorum pro praetore) ἐν τῇ κάτω Παννονίᾳ, τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Β' μ.Χ. αἰῶνος. Θ. Α. Κ.

ἀτερμάτιστος (ὁ, ἡ), **—ον** (τό)· ὁ μὴ τερματιζόμενος, ἀτελεύτητος, **ἀτελείωτος**.

Digitized by Google

ἀτέρμων (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ μὴ ἔχων τέρμα, ἀτελείωτος.

— *ἀτέρμων κάθοδος* (descente infinie) *[Μαθημ.]*· βλ. λ. κάθοδος.

— *ἀτέρμων κοχλίας*· βλ. κοχλίας.

Ἄτερνον (Aternum) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς κεντρικῆς Ἰταλίας, τοῦ ὡς ἄνω τοπωνυμίου της ἀποτελοῦντος ἀπόδοσιν, κατὰ Στράβωνα, εἰς τὴν Ἑλληνικὴν φωνὴν τῆς Λατινικῆς της ὀνομασίας Aternum. Εἶναι δὲ ἐπώνυμος τοῦ ποταμοῦ τοῦ διαρρέοντος αὐτὴν (βλ. λ. Ἄτερνος): «Ἐπ' αὐτῇ δὲ τῇ θαλάττῃ τό τε Ἄτερνον, ὅμορον τῇ Πικεντίνῃ, ὁμώνυμον τῷ ποταμῷ τῷ διορίζοντι τὴν Οὐηστίνην καὶ τὴν Μαρρουκίνην .... τὸ δὲ πόλισμα τὸ ἐπώνυμον αὐτοῦ Οὐηστίνων μέν ἐστι, κοινῷ δὲ ἐπινείῳ χρῶνται καὶ οἱ Πολίγγοι καὶ οἱ Μαρρουκῖνοι» (*Στρ.* 201, 36 καὶ ἑξῆ.). Ἀναφέρεται εἰς τὸ Ἀντωνινιάνειον ὁδοιπορικὸν καὶ εἰς τὸν Πεουτιγγεριανὸν χάρτην. Εἶναι ἡ σύγχρονος πόλις *Πεσκάρα* (Pescara, πλάτ. 42° 28′ Β, μήκ. 14° 14′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 200: Ortona to river Pô), σταθμὸς τοῦ Ἰταλικοῦ σιδηροδρόμου τῆς Ἀδριατικῆς ἀκτῆς. Σ. Ε. Λ.

Ἄτερνος (Aternus) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς κεντρικῆς Ἰταλίας. Πηγάζων ἐκ τῆς χώρας τῶν Σαβίννων (τῶν Gran Sasso τῶν Ἀπεννίνων), παραρρέει ἐκ δυσμῶν τὴν Ἀμιτερνίνην (ταν. San Vittorino), ὅπου καμπτόμενος κατευθύνεται ΝΑ πρὸς Κορφίνιον (ταν. Pentima), διερχόμενος ἐγγὺς καὶ ΒΔ αὐτοῦ, μεθ' ὃ στρέφων ΒΑ ἀποτόμως παραρρέει τὴν Τεατέαν (ταν. Chieti), διὰ νὰ ἐκβάλῃ εἰς τὸ Ἀδριατικόν, κατὰ τὴν φερώνυμον αὐτοῦ πόλιν ἣν διασχίζει (βλ. Ἄτερνον). Οὕτω, διαρρέων τὴν χώραν τῶν Πελίγνων, διαχωρίζει τὰς χώρας τῶν Οὐηστίνων καὶ τῶν Μαρρουκίνων, τὰ δύο Abruzzi τῆς σήμερον (*Στράβ.* 201,35. *Plinius*, Didot, III, 17, 1 καὶ 18, 1). Ὁ Κλαύδιος Πτολεμαῖος («Ἰταλίας, Μαρρουκινῶν θέσις» Γ, α 20) ὁρίζει τὰς ἐκβολάς του εἰς πλάτος 42° 1/2 καὶ μῆκος ἀπὸ Μακάρων 40° 1/2. Εἶναι δὲ ὁ ποταμὸς ὁ σύγχρονος *Πεσκάρα*, οὗ αἱ ἐκβολαὶ εἰς τὴν φερώνυμον πόλιν (Pescara, πλάτ. 42°28′, μήκ. 14°14′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 200: Ortona to river Pô), ἣν διαρρέει. Σ. Ε. Λ.

ἀτερπής (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ μὴ παρέχων τέρψιν, δυσάρεστος, λυπηρός.

ἄτερπος (ὁ) (Aterpus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων *κολεοπτέρων*, τετραμεροῦς συμμετρίας τῆς οἰκογενείας τῶν *ξυλοφάγων*. Δ. Ν. Π.

ἀτερψία (ἡ)· ἔλλειψις τέρψεως.

Ἀτέσα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Ἀτέσσα.**

Ἀτὲς-Γκᾶ (Atesh-Gah). Ὄρος τῆς συγχρόνου περσικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, δηλῶν μνημεῖα, ἅτινα προφανῶς ὑπῆρξαν βωμοὶ τοῦ πυρὸς κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς λατρείας τοῦ Ζωροάστρου. Πράγματι ἀτὲς-γκᾶ σημαίνει τοποθέτησιν, ἐναπόθεσιν πυρός. Α. Δ.

Ἀτέσγκα (Ateshga) *[Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν Ρωσίᾳ ἐν τῷ κυβερνείῳ τοῦ Βακοῦ, 27 χιλιόμ. βορειοανατολικῶς τοῦ Βακοῦ. Οἱ πυρολάτραι ἔχουσιν ἐκεῖ τὸν μεγαλύτερον ναόν των. Πηγαὶ νάφθης. Α. Δ.

Ἀτὲς-Ἐφρούζ (Atesh-Efrouz). Ὁ ἑνδέκατος μὴν τοῦ περσικοῦ ἔτους. Α. Δ.

Ἀτέσης. Οἰκογένεια ταπεινὴ ἐξ Ὕδρας, μέλη τῆς ὁποίας ἐφόνευσαν τὴν 31 Δεκεμβρίου 1801 τὸν πατέρα τῶν Κουντουριωτῶν *Ἀναγνώστην Κουντουριώτην*. Ὡς ἐκτίθεται ὑπὸ τῶν προεστώτων εἰς τὸ Ἀρχεῖον Ὕδρας (τόμ. Α' σελ. 277-8), ἐλθὼν ὁ Ἀτέσης μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ συνεννοηθεὶς καὶ μετὰ τοῦ πρωτεξαδέλφου του Λαζ. Νικολοδήμα, εἰσέβαλε τὴν νύκτα πρὸ τοῦ δείπνου εἰς τὴν οἰκίαν Κουντουριώτου, καθ' ἣν ὥραν οἱ «βιολιτζῆδες» ἔπαιζαν, διότι «ἀνάπιαναν τὰ προζύμια» διὰ τὸν ἐπικείμενον γάμον τοῦ υἱοῦ του Λαζάρου, θέλων δὲ νὰ ἐκδικηθῇ ἕνα τῶν βιολιτζήδων ὥρμησε κατ' αὐτοῦ. Ἐπεμβὰς τότε ὁ γέρων Κουντουριώτης καὶ ἐπιπλήξας αὐτὸν ἐδέχθη μίαν μαχαιριάν, ἐξ ἧς ἀκαριαίως ἀπέθανε. Οἱ φονεῖς ἔφυγον εὐθὺς ἐκ τῆς νήσου. Λέγεται δὲ ὅτι μετὰ ἔτη ἐπέστρεψεν ὁ Ἀτέσης εἰς ἐσχάτην δυστυχίαν καὶ ὅτι ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης τὸν συγχώρησε καὶ ὥρισε δι' αὐτὸν μηνιαῖον ἐπίδομα ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μὴ ἐμφανισθῇ ποτε αὐτοπροσώπως ἐνώπιόν του. Τ. Χ. Κ.

—Ἀτέσης, *Ἀναστάσιος*. Γέρων ἀγωνιστής. Ἔμπορος ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ἔσπευσε εἰς Χασιὰν καὶ ἐνεγράφη εἰς τὸ σῶμα τοῦ Χατζῆ-Μελέτη Βασιλείου. Ἀπέθανε πένης ἐν Αἰγίνῃ, ἐπὶ Καποδιστρίου.

—Ἀτέσης ἢ *Δουζίνας, Σταμάτιος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Πόρου ὑπηρετήσας ὑπὸ τὸν Ἀναγνώστην Δουζίναν. Τῷ 1822 ἐπληγώθη εἰς τὸν ὦμον ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῆς Κορίνθου, ἀλλ' ἰαθεὶς ἠκολούθησε τὸν ἀρχηγόν του εἰς ὅλας τὰς μετέπειτα μάχας τιμηθεὶς καὶ διὰ τοῦ ἀργυροῦ ἀριστείου. Λ. Δ. Κ.

ἀτεσίνη *[Φαρμ. Χημ.]*· βλ. ἀκονίτου *ἀλκαλοειδῆ*.

Ἄτεσις· βλ. Ἄντιτζε.

Ἀτὲς-Κεντὲ (Atesh-Kedé). Βιογραφικὴ καὶ βιβλιογραφικὴ συλλογὴ τῶν κυριωτέρων ποιητῶν τῆς Περσίας, συγκροτηθεῖσα ὑπὸ τοῦ *Λουτφ-Ἀλῆ-Μπέγκ*. Τὸ ἔργον τοῦτο, ὁ τίτλος τοῦ ὁποίου σημαίνει «Οἶκος ἢ ναὸς τοῦ Πυρός», ἐμπεριέχει τὰς βιογραφίας ἑκατὸν τεσσαράκοντα δύο ποιητῶν, ἀρχαίων καὶ νεωτέρων, μέχρι τοῦ 1799. Εἶναι ὑπέροχος ἀνθολογία τῆς περσικῆς ποιήσεως, δεδομένου ὅτι εἰς τὴν βιογραφίαν ἑκάστου ποιητοῦ παρατίθενται καὶ χαρακτηριστικοὶ στίχοι. Α. Δ.

Ἀτέσσα (Atessa) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Κιέτι, ἔχουσα σημαντικὴν ἐμπορικὴν κίνησιν καὶ κατ. 10,050.

Ἀτέστε (Ateste) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας παρὰ τὸν ποταμὸν Ἀδίγην (Ἄντιτζε) καὶ ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς ὁδοῦ Mutina-Aquileia. Ἐπὶ Αὐγούστου ὑπῆρξεν ἐπαρχία ρωμαϊκή, ἐφωδίαζε δ' ἐπὶ αὐτοκρατορίας ἑκάστοτε μὲ πολλοὺς στρατιώτας τὴν ἐν Ρώμῃ φρουράν. Σήμερον καλεῖται *Ἔστε*. Α. Δ.

Ἀτεστῖνοι (Atestini) *[Ἀρχ.]*. Οἱ κάτοικοι τῆς ἀρχαίας ἰταλικῆς πόλεως *Ἀτέστε*.

ἀτευχής (ὁ) (Ateuchus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων *κολεοπτέρων*, πενταμεροῦς συμμετρίας, τῆς οἰκογενείας τῶν *πεταλοκέρων*. Τὰ ἔντομα τῆς οἰκογενείας ταύτης φέρουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Σῶμα εὐρύτατον πεπιεσμένον κατὰ τὴν ράχιν. Ρύγχος συσταλτόν, ἡμικυκλικόν, περιβάλλον ἐξ ὁλοκλήρου τὰ στοματικὰ ὄργανα καὶ ἐφωδιασμένον κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ μέρος ὑπὸ ἓξ καὶ σπανιώτερον ὑπὸ τριῶν ὀδοντώσεων. Ὀφθαλμοὶ διῃρημένοι εἰς δύο τμήματα, σχεδὸν ἀνόμοια μεταξύ των. Κεραῖαι ἐξ ἐννέα ἀρθρώσεων ἀποτελούμεναι. Πυγίδιον γυμνόν. Κεφαλὴ καὶ κοιλία ἐφωδιασμέναι, εἰς τοὺς ἄρρενας, μὲ ἐπιμήκη κερατοειδῆ προσαρτήματα. Αἱ σιαγόνες φέρουσιν ἀνὰ πέντε ὀδόντας. Τὸ πρῶτον ζεῦγος τῶν ποδῶν ἰσχυρότερον κατὰ πολὺ τῶν λοιπῶν καὶ βαθέως ὀδοντωτὸν καθ' ὅλον τὸ μῆκός του. Τὰ δύο ἐπακολουθοῦντα ζεύγη εἶναι λεπτότερα καὶ κατὰ τὸ ἄκρον φέρουσιν ἀκανθωτὰς ἀποφύσεις. Αἱ νύμφαι τῶν ἐντόμων ζῶσιν ἐντὸς τῶν ριζῶν τῶν κορμῶν τῶν δένδρων. Οἱ ἀτευχεῖς κατοικοῦσιν ἀποκλειστικῶς τὸν παλαιὸν κόσμον. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 100 εἴδη, ὧν 60 περίπου ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὰ ἐπίλοιπα εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ Ἀσίαν. Γνωστότερα τούτων εἶναι:

Ἀτευχὴς ὁ ἱερὸς (Ateuchus sacer). Ὁ χρωματισμός του εἶναι λαμπρὸς κυανοπράσινος μὲ μεταλλικὰς ἀνταυγείας. Τὰ ἔντομα τοῦ εἴδους τούτου, παρ' ὅλον τὸ μέγεθος καὶ τὸ εὔρωστον σῶμά των, ἵπτανται εὐχερῶς, ἀλλὰ βαδίζουσι δυσκόλως, ζῶσι δὲ ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῶν περιττωμάτων τῶν διαφόρων ζῴων, ἅτινα διασκορπίζουσι διὰ τῆς κεφαλῆς των καὶ εἶτα σχηματίζουσιν σφαίρας ἀρκετοῦ μεγέθους ἐξ αὐτῶν, τὰς ὁποίας μετακινοῦσι διὰ τῶν ποδῶν των καὶ τὰς κρύπτουσιν ἐντὸς τῆς γῆς.

Ἀτευχὴς ὁ ἱερός.

Κατά τινας φυσιοδίφας αἱ θήλειαι ἐντὸς τῶν τοιούτων σφαιρῶν τοποθετοῦσι τὰ ᾠά των (ἐν ἑκάστῃ σφαίρᾳ ἐναποθέτει ἓν καὶ μόνον ᾠόν). Ὁ Fabre εἰς τὸ ἔργον του «Souvenirs entomologiques», ἀπορρίπτει τὴν γνώμην τῶν προγενεστέρων φυσιοδιφῶν, ὡς πρὸς τὴν τοποθέτησιν τῶν ᾠῶν, καὶ λέγει, ὅτι ἐντὸς τῶν σφαιρῶν διεισδύουσι τὰ ἔντομα ταῦτα, ἵνα διέλθωσι χρονικόν τι διάστημα ἐν ἀναπαύσει.

α β

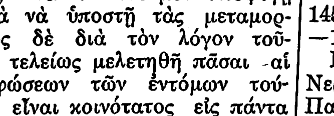

Ἀτευχὴς ὁ ἱερός.
[α=προσθία ὄψις, β=ὀπισθία ὄψις.]

Συνήθως τὸ τοιοῦτον συμβαίνει κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας, Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον, ἵνα τὸ ἔντομον ἀποφύγῃ τὸν καύσωνα καὶ διὰ νὰ ὑποστῇ τὰς μεταμορφώσεις του, ἀκριβῶς δὲ διὰ τὸν λόγον τοῦτον δὲν ἔχουσιν ἔτι τελείως μελετηθῆ πᾶσαι αἱ φάσεις τῶν μεταμορφώσεων τῶν ἐντόμων τούτων. *Ἀτευχὴς ὁ ἱερὸς* εἶναι κοινότατος εἰς πάντα τὰ παράλια τῆς Μεσογείου, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *σκαραβαῖος ὁ ἱερός*, ἐκ τοῦ σπουδαιοτάτου ρόλου ὃν διεδραμάτισεν εἰς τὴν λατρείαν τῶν ἀρχαίων κατοίκων τῶν ὀχθῶν τοῦ Νείλου (βλ. λ. σκαραβαῖος).

Ἀτευχὴς ὁ αἰγυπτιακὸς (Ateuchus aegyptiorum). Τὸ εἶδος ἀνεκαλύφθη τῷ 1819 εἰς τὴν Méroë, παρὰ τὸν Νεῖλον, ὑπὸ τοῦ Cailliaud κατὰ τὸ ταξίδιόν του εἰς τὴν Sennaar. Ἀπεικονίζεται ἐπίσης εἰς πλεῖστα μνημεῖα καὶ συχνάκις συγχέεται μὲ τὸν *ἀτευχῆ τὸν ἱερόν*.

Ἀτευχὴς ὁ σιλανὸς (Ateuchus silanus). Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Συρίαν καὶ διακρίνεται τῶν ἄλλων εἰδῶν ἐκ τοῦ ὅτι ἔχει διαφανεῖς πτέρυγας. *Ἀτευχὴς ὁ ἡμίστικτος* (Ateuchus semipunctatus). Εὑρίσκεται εἰς τὰ ἑλώδη μέρη τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας ὡς καὶ εἰς τὰ πολλὰ παράλια αὐτῆς. *Ἀτευχὴς ὁ εὐρυλαίμος* (Ateuchus laticollis). Ἀπαντᾷ εἰς πάσας τὰς παραμεσογειακὰς χώρας, εἶναι δὲ κοινὸς καὶ παρ' ἡμῖν. *Ἀτευχὴς ὁ οὐλοφόρος* (Ateuchus cicatricosus). Ἀπαντᾷ ἐν Ἀλγερίᾳ καὶ ὁμοιάζει κατὰ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα πρὸς τὸν *ἀτευχῆ τὸν ἱερόν*. Δ.Ν.Π.

ἀτεχνία (ἡ)· ἔλλειψις τέχνης, ἀνεπάρκεια τέχνης, ἀνεπιτηδειότης.

ἄτεχνος (ὁ, ἡ), καὶ —η, —ον (τό)· ὁ ἄνευ τέχνης, ὁ ἐλλιπὴς εἰς τὴν τέχνην του, ἀνεπιτήδειος· || ἐπὶ ἔργων, ὁ ἄνευ τέχνης εἰργασμένος, ἀντίθ. *τεχνικός*. —Ἐπίρρ. *ἀτέχνως*.

ἄτεχνος (ὁ) (Atechnus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων *κολεοπτέρων* πενταμεροῦς συμμετρίας τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσομελιδῶν*. Δ.Ν.Π.

Ἀτζαβές, Μήτρος. Ἀγωνιστὴς ἐκ Κοτσαντίνας τοῦ δήμου Φελλίας τῆς Λακεδαίμονος. Ἐπολέμησεν ἐπὶ κεφαλῆς συγχωρίων του ὡς μπουλουξῆς ὑπὸ τὸν Γιατρᾶκον, συμμετασχὼν εἰς τὰς μάχας καὶ πολιορκίας Τριπόλεως, Φραγκόβρυσης, Δολιανῶν, Βαλτετσίου, Ναυπλίου, Πατρῶν, Κορίνθου, Δερβενακίων, Μεθώνης καὶ Κορώνης καὶ εἰς τὰς λοιπὰς κατὰ τοῦ Ἰμπραὴμ γενομένας. Λ. Δ. Κ.

Ἀτζαγιῶλαι. Μεγάλη ἰταλικὴ οἰκογένεια, κοιτὶς τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἡ Βρεσκία (Brescia). Ἐκ τῆς πόλεως ταύτης ἀπῆλθε μετὰ τῆς οἰκογενείας του τὸ ἔτος 1160 ὁ Γουλιαρέλλος Ἀτζαγιώλης, ἀναγκασθεὶς νὰ ἐκπατρισθῇ—ὡς ἀνήκων εἰς τὴν μερίδα τῶν Γουέλφων—διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὰς διώξεις τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου Βαρβαρόσσα. Ἡ οἰκογένεια ἔκτοτε ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Φλωρεντίαν, ὅπου, κατά τινας χρονογράφους, ἀνήγειρε καὶ πύργον γνωστὸν ὡς «Πύργον Γουλιαρέλλου». Τὸ ὄνομα αὐτῆς σχετίζεται μὲ τὸ ἀρχικὸν ἐπάγγελμά της, ὡς ἐμπορευομένης τὸν χάλυβα (Acciaio=Acciajuolo).

Οἱ Ἀτζαγιῶλαι ἕδρασαν ἐν Φλωρεντίᾳ, Νεαπόλει καὶ ἐν Ἑλλάδι. Ἐν τῇ πρώτῃ τῶν πόλεων τούτων μνημονεύονται ὡς ἀναμιχθέντες εἰς τὰ τῆς διοικήσεως πρὶν ἡ ἐμφανισθῇ ἡ ἱστορικὴ τῶν Μεδίκων οἰκογένεια. Οὕτως ἀπὸ τοῦ ἔτους 1260 μέχρι τῆς ὁριστικῆς ἐπικρατήσεως τοῦ οἴκου τῶν Μεδίκων, εὑρίσκονται οἱ Ἀτζαγιῶλαι ἀναμεμιγμένοι —ἐν συνεργασίᾳ μὲ ἄλλας ἰσχυρὰς οἰκογενείας— εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τῆς Φλωρεντίας, μηδὲ τῆς ἐξώσεως τοῦ περιφήμου «Δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν» Βαλθέρου ἐξαιρουμένης, ἐπισυμβάσης, ὡς γνωστόν, τὸ ἔτος 1343.

Ὁ κλάδος τῆς Νεαπόλεως ἄρχεται ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, διὰ τοῦ αὐλάρχου τοῦ βασιλέως Ροβέρτου Ἀτζαγιώλου Ἀτζαγιώλη. Τούτου υἱὸς ἦτο ὁ πολὺς *Νικόλαος*, ὁ μέγας στρατοπεδάρχης, ὁ δημιουργὸς τοῦ μεγαλείου τῆς οἰκογενείας, ὅστις καὶ ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Ἀτζαγιώλων ἐν Ἑλλάδι, ὡς ἐκ τῶν ἀξιωμάτων καὶ κτήσεων τὰς ὁποίας οὗτος εἶχε (φρούραρχος ἰδιοκτήτης Κορίνθου, βαρῶνος Αἰγίου κλπ.). Ἐκ τοῦ κλάδου τῆς Νεαπόλεως διεκρίθησαν πλεῖστοι ἄλλοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ *Ἄγγελος*, μέγας στρατοπεδάρχης τοῦ βασιλείου καὶ γενικὸς διοικητὴς Καλαβρίας ἐπὶ Λουδοβίκου τοῦ Ἀνδηγαυοῦ, ὁ *Βενέδικτος*, ἀρχιδικαστὴς ἐν ταῖς μεσημβριναῖς ἐπαρχίαις τοῦ βασιλείου καὶ τοποτηρητὴς τοῦ βασιλείου ἐπὶ τοῦ βασιλέως Λαδισλάου, καὶ πλεῖστοι ἄλλοι, καρδινάλιοι, νούντσιοι τοῦ πάπα κλπ.

Ἐκ τοῦ κλάδου τῆς Ἑλλάδος γνωστότεροι εἶναι: ὁ *Νέριος Α'*, θετὸς υἱὸς τοῦ μεγάλου στρατοπεδάρχου Νικολάου, ἡγεμονεύσας τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τοῦ 1385 μέχρι τοῦ θανάτου του (1394), ὁ *Ἀντώνιος*, νόθος υἱὸς τοῦ Νερίου κύριος Θηβῶν καὶ Λεβαδείας, δοὺξ τῶν Ἀθηνῶν (1405—1435), ὁ *Νέριος Β'*, δοὺξ τῶν Ἀθηνῶν (1435—1439 καὶ 1441—1451), ὁ *Ἀντώνιος Β'*, ἡγεμονεύσας τῶν Ἀθηνῶν (1439—1441), ὁ *Φραγκῖσκος Α'* (1451—1454), ὁ *Φραγκῖσκος Β'*, τελευταῖος δοὺξ τῶν Ἀθηνῶν (1455—1458), ὁ *Ἄγγελος* (ἀδελφὸς Νερίου τοῦ Α') καρδινάλιος καὶ ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν (1394—1400), ὁ *Ἰωάννης*, ἀρχιεπίσκοπος Θηβῶν (1428—1450), ὁ *Ἀντώνιος*, ἐπίσκοπος Κεφαλληνίας (1427—1445) καὶ πλεῖστοι ἄλλοι.

Γνωστόταται ἐπίσης εἶναι αἱ θυγατέρες τοῦ Νερίου Α' *Βαρθολομαίου*, ἡ σύζυγος Θεοδώρου Α' Παλαιολόγου, Δεσπότου Μυστρᾶ καὶ ἡ *Φραγκίσκα* σύζυγος Καρόλου τοῦ Α' τῶν Τόκκων, ἡ ἡγεμονεύσασα ἐπὶ ἓν ἔτος περίπου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της καὶ ὑπογραφομένη εἰς τὰ ἐκδοθέντα παρ' αὐτῆς διατάγματα ὡς «Βασίλισσα τῶν Ρωμαίων». (Βλ. καὶ λ. **Ἀθῆναι** Β' 97—103. καὶ 202 β', γ'.) Γ. Ε. Τ.

Digitized by Google

Ἀτζάζι (ἐκ τοῦ ἀραβ. *ταλάς*, ἤτοι λεῖον καὶ ἄνευ τριχῶν)· εἶδος μεταξωτοῦ ὑφάσματος, σατὲν (satin).

ἀτζαλωτά. Εἶδος δικτύων (βλ. λ. *ἁλιεία* τ. Γ', σ. 776, α').

ἀτζαμῆς (ἐκ τοῦ *Ἀτζέμ*, ὅπερ σημαίνει Πέρσης). Ἄπειρος, ἀγύμναστος, ἀσυνήθιστος, ἐστερημένος πείρας καὶ γνώσεων. *Ἀτζέμ* ἐκάλουν οἱ Ἄραβες πάντα *μὴ Ἄραβα* (κατὰ τὸ ἡμέτερον «πᾶς μὴ Ἕλλην βάρβαρος»). Βαθμιαίως ὅμως ἡ λέξις περιωρίσθη εἰς τοὺς Πέρσας, οὓς οἱ Ἄραβες, θεωροῦντες ἀσπόνδους ἐχθρούς, ἅτε αἱρετικοὺς (σιίτας), περιεφρόνουν ὡς χυδαίους καὶ ἀπολιτίστους, ἐπαιρόμενοι οἱ ἴδιοι ὡς μόνοι εὐγενεῖς καὶ πεπολιτισμένοι. Ἐκ τούτου φαίνεται κατήντησε ἡ λέξις ἀτζαμῆς εἰς τὴν σημασίαν τοῦ *ἀμαθής, ἄπειρος, ἀνεπιτήδειος, ἀδέξιος*. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀτζαμῆς. Οὕτως ἐπωνομάζετο κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος, διὰ τὴν ἀδεξιότητα τὴν ὁποίαν ἐπέδειξεν ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς εἰς τοὺς τειχοπηδημούς, Ἀθηναῖός τις, ἄγνωστος παραμείνας. Ὁ Ἀτζαμῆς, ἐν τούτοις, φαίνεται ὅτι διεκρίνετο διὰ τὴν σκοπευτικήν του δεινότητα, ἐχρησιμοποιήθη δὲ ὡς πυροβολητὴς κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ. Ἐλέγετο δὲ ὁσάκις μία σφαῖρα ἐπετύγχανε τοῦ σκοποῦ της, ἢ παρῆγεν ἐμφανῆ φθοράν, ὅτι «ὁ Ἀτζαμῆς κτυπάει». Ἡ ῥῆσις αὕτη συνεπῶς δὲν εἶναι εἰρωνική, σημαίνουσα ἀπροσώπως τὸν ἀδέξιον, ἐκ τύχης ἐπιτυγχάνοντα εἰς τὴν σκόπευσιν, ὅπως ὑπετέθη· ἀφορᾷ προσωπικῶς τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος Ἀτζαμῆν, τοῦ ὁποίου ἀτυχῶς δὲν περιεσώθη οὔτε τὸ ἀληθὲς ὄνομα, οὔτε ἡ ἄλλη βιογραφία. Γ. Δ. Κ.

ἀτζαμὶ ὀγλὰν (καὶ κατὰ παραφθορὰν **ἀτζεμογλάν**). Σημαίνει κυρίως παιδία ἀγύμναστα (βλ.λ. **ἀτζαμῆς**). Οὕτως ἐκαλοῦντο κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς τουρκικῆς ἱστορίας οἱ ἀγύμναστοι ἢ νεοσύλλεκτοι **γενίτσαροι** (βλ. λ.). Κατὰ τὸν περὶ στρατολογίας (*παιδομαζώματος*) τῶν γενιτσάρων νόμον (*ντεβσουρμέ*), τὸν θεσπισθέντα ἐπὶ σουλτάνου Μουρὰτ Α', οἱ ἐξ αἰχμαλώτων ἢ ἐξ Ἑλλήνων (καὶ Βοσνίων, Ἀλβανῶν, Βουλγάρων καὶ Ἀρμενίων) στρατολογούμενοι ἢ ὑπὸ Τούρκων τοπαρχῶν καὶ Μουσουλμάνων φίλων τῆς Τουρκίας φυλάρχων καὶ ἡγεμόνων εἰς τὸν σουλτᾶνον δωρούμενοι νεαροὶ παῖδες, οἱ λεγόμενοι *ἀτζαμὶ-ὀγλάν*, ἔπρεπε νὰ διέλθωσι πολλὰ ἔτη ὡς δόκιμοι εἰς τοὺς στρατῶνας καὶ ἄλλα μέρη εἰδικῆς ἐγγυμνάσεως, ὅπως ἀσκούμενοι διηνεκῶς ἀποκτήσωσι τὴν ἀναγκαίαν πεῖραν καὶ τὰς ἀπαιτουμένας γνώσεις, καὶ ἰδίᾳ τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν καὶ θρησκείαν, ἄνευ τῶν ὁποίων δὲν ἠδύναντο νὰ καταταγῶσιν εἰς τὰς τάξεις τῶν γενιτσάρων καὶ ν' ἀποτελέσωσι μέρος τοῦ προνομιούχου τούτου σώματος.

Οἱ *ἀτζαμὶ-ὀγλὰν* διῃτῶντο εἰς ἰδιαιτέρους στρατῶνας, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἔβαινεν αὐξανόμενος, ἰδίᾳ μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀδριανουπόλεως (1361). Εἰς τοὺς στρατῶνας τούτους ἀπεστέλλετο καὶ ἡ εἰς τὸν σουλτᾶνον ἀναλογοῦσα μερίς, ἤτοι τὸ ἓν πέμπτον τῶν αἰχμαλώτων. Τεχνῖται ἰδιαίτεροι ἐδίδασκον εἰς τοὺς ἁρπαζομένους τούτους ἑλληνόπαιδας καὶ χριστιανόπαιδας ἐν γένει τὰ στρατιωτικὰ καὶ διάφορα ἐπαγγέλματα, ἐθίζοντες αὐτοὺς εἰς τὴν πειθαρχίαν καὶ τὰς κακουχίας. Ἄλλως τε ὁ νόμος τοῦ παιδομαζώματος ὥριζεν, ὅτι πρέπει νὰ προτιμῶνται οἱ ρωμαλέοι καὶ ἰσχυροὶ τὴν κρᾶσιν παῖδες. Οἱ οὕτως ἐκ τῶν καταλόγων τῶν ἀτζαμὶ-ὀγλὰν καταρτιζόμενοι νέοι δὲν κατετάσσοντο μόνον εἰς τὸ σῶμα τῶν γενιτσάρων. Οἱ καλύτεροι ἀπεσπῶντο εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἀνακτόρων, ὅπου ὑπῆρχον δι' αὐτοὺς πέντε σχολαὶ (*ὀδάδες*), ἄλλοι εἰς στρατῶνας, οἵτινες ἐχρησίμευον ὡς σχολαί. Ἄλλοι ἀπεστέλλοντο εἰς τὰς ἐπαρχίας (τοπαρχίας ἢ ἐγιαλέτια) ἢ εἰς τὰ αὐτοκρατορικὰ ἀγροκτήματα, ἄλλοι τέλος ἐδίδοντο χάριν ὑπηρεσίας καὶ ἐγγυμνάσεως εἰς τοὺς στρατιωτικοὺς τιμαριούχους καὶ ζαΐμηδες, διότι δὲν ἐπήρκουν οἱ ἐν τῇ πρωτευούσῃ ὑπάρχοντες στρατῶνες διὰ τὴν ἄφθονον προϊόντος τοῦ χρόνου ἀπόδοσιν τοῦ παιδομαζώματος. Οἱ εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ τὰ ἐξαρτήματα αὐτῶν (κήπους ἢ *μποστάνια*) ἀποσπώμενοι ἐχρησίμευον ὡς κηπουροὶ (*μποσταντζῆδες*) ἢ φύλακες ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ *μποσταντζῆ-μπασῆ*. Βαθμιαίως οἱ μποσταντζῆδες ἀπετέλεσαν ἰδιαίτερον σῶμα, ἔχον τὴν ἀστυνομίαν καὶ φύλαξιν τῶν ἀνακτόρων. Ἄλλοι ἀτζαμὶ-ὀγλὰν ἐχρησίμευον ὡς λεμβοῦχοι καὶ ἐρέται εἰς τὰ *καντιργὰ (κάτεργα)* τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου, ἅτινα μετέφερον τὰ καυσόξυλα τῶν ἀνακτόρων. Οἱ ἀτζαμὶ-ὀγλὰν ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ ὡς κτίσται, διακριθέντες ὡς τοιοῦτοι εἰς τὰς οἰκοδομὰς τῆς Χασεκῆ-σουλτάνας, συζύγου τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμάν, τόσον, ὥστε οὗτος ὥρισεν εἰς αὐτοὺς ἐπίδομα 5 ἄσπρων (γροσίων) κατὰ μῆνα διὰ τὴν ὑπόδησιν αὐτῶν (*παπούτς-παρασῆ*). Ἐκ τῶν ἀτζαμὶ 600 ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς τὸν ναύσταθμον διὰ τὰς ἐπισκευὰς τῶν πλοίων, ἔχοντες δύο στρατῶνας, ἕνα εἰς τὸ *Κουρσουνλοῦ Χὰν* (ἐπὶ τῆς σημερινῆς προκυμαίας τοῦ Γαλατᾶ) καὶ ἕτερον εἰς Κιουρκτσιλὲρ-καπουσοῦ, ἤτοι εἰς τὰ καὶ σήμερον ἔνδοθεν τῆς γεφύρας τοῦ Γαλατᾶ ὑπάρχοντα *Κιουρεκτσίδικα* (ἐργαστήρια κωπῶν). Ἄλλοι συνώδευον τὸν ἀγᾶν τῶν γενιτσάρων περιπολοῦντα πρὸς τιμωρίαν τῶν κακοποιῶν μὲ τὸν *φάλαγγα* (τουρκιστὶ *φαλάκα*), ἄλλοι ὑπηρέτουν εἰς τὰ ἀνάκτορα ὡς βαλτατζῆδες (ἢ *μπαλτατζῆδες* ἤτοι πελεκυφόροι, μὴ φέροντες ὅμως πελέκεις), δηλαδὴ βοηθοὶ τῶν μαγείρων καὶ θαλαμηπόλων.

Κατὰ τὸν Τοῦρκον ἱστορικὸν Κουτζῆ-βέην, οἱ διὰ τοῦ παιδομαζώματος περισυλλεγόμενοι ἀτζαμὶ-ὀγλὰν ἐφέροντο εἰς Κωνσταντινούπολιν ἢ ἄλλας κεντρικὰς πόλεις ἐνδεδυμένοι δι' ἐρυθροῦ χονδροειδοῦς ὑφάσματος *(ἀμπᾶ)* καὶ ἐπωλοῦντο ὑπὸ τῶν ἀγάδων ἀντὶ δύο χρυσῶν νομισμάτων ἕκαστος. Μετὰ τὴν ἐγγύμνασιν κατετάσσοντο εἰς ὀδάδες ἢ ὀρτάδες τῶν γενιτσάρων. Οἱ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν ἐρχόμενοι γυμνασμένοι νέοι εἰσήρχοντο εἰς τὴν πρωτεύουσαν εἰς μακρὰν ἄλυσιν, κρατοῦντες, ὁ εἷς τὸν ἄλλον, ἐκ τῆς ἄκρας τῶν ἐνδυμάτων, ἡγουμένων τῶν πρεσβυτέρων.

Ὅταν βραδύτερον ὁ θεσμὸς τῶν γενιτσάρων ἀπώλεσε τὸν ἀρχικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα, τὸ δὲ σῶμα ἐστρατολογεῖτο πλέον καὶ ἐκ Τούρκων πάσης τάξεως, ἀχθοφόρων, καρραγωγέων καὶ ἐν γένει τοῦ πρώτου τυχόντος, ἠλαττώθη σημαντικῶς καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀτζαμὶ-ὀγλάν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ ὀλίγοι σχετικῶς οὗτοι ματαίως ἀνέμενον προαγωγὴν εἰς τοὺς στρατῶνας καὶ τὰ ἀνάκτορα, παρεσύροντο εἰς στασιαστικὰ κινήματα, ὧν σπουδαιότερον τὸ ἐπὶ σουλτάνου Μεχμὲτ Δ' κίνημα τῶν *τζελέπηδων* (ὑπηρετῶν) τῶν ἀνακτόρων. Τῷ 1619 ὑπῆρχον 17.000 μισθοδοτούμενοι ἀτζαμὶ-ὀγλάν. Τῷ 1660 ἠριθμοῦντο μόνον 4102, στοιχίζοντες εἰς τὸ Κράτος 3 ἑκατομμύρια ἄσπρα.

Οὕτω βαθμιαίως ἐξέλιπε ὁ θεσμὸς τῶν ἐξ Ἑλλήνων καὶ ἄλλων Χριστιανῶν στρατολογουμένων *ἀτζαμὶ-ὀγλάν*, ἐκ τῶν ὁποίων πλεῖστοι διακρινόμενοι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἀνακτόρων κατώρθωνον νὰ ἀνέλθωσιν εἰς ὑψηλὰ ἢ καὶ ὕψιστα ἀξιώματα τοῦ κράτους καὶ εἰς αὐτὸ τὸ τοῦ Μεγάλου Βεζύρου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Colonel Ahmed Djevad bey*, Etat militaire ottoman, κατὰ γαλλικὴν μετάφρασιν ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ὑπὸ *Γεωργίου Μακρίδου*. Κων)πολις καὶ Παρίσιοι 1882 σελ. 241—263.—*Zinkeisen*, Geschichte des Osmanischen Reiches in Europa, τ. III σελ. 205—231. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀτζγκεροντὸρφ (Atzgersdorf) *[Γεωγρ.]*. Βιομηχανικὴ πόλις τῆς Αὐστρίας ἐπὶ τοῦ *Λίζινγκ*, παραποτάμου τοῦ Δουνάβεως. Κάτ. 9.500.

Ἀτζὲ-ἀμπὰτ *[Γεωγρ.]*. Δῆμος τῆς ὑποδιοικήσεως Βίγας, τῆς ὁμωνύμου διοικήσεως (ἤτοι τῆς διοικήσεως Δαρδανελλίων), ἐν Τουρκίᾳ.

Ἀτζὲ-βέης. Εἷς τῶν κυριωτέρων στρατηγῶν τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμὰν Ε' τοῦ Μεγαλοπρεποῦς.

Ἄτζελ (Atzel) καὶ **Ἔτζελ** (Etzel). Ἀρχικὸν ὄνομα τοῦ βασιλέως τῶν Οὕννων *Ἀττίλα*, ὡς ἐμφαίνεται ἔκ τινων χωρίων τοῦ θρύλου τῶν Νιμπελοῦγγεν. Α. Δ.

Ἀτζέλιο (Azelio)· βλ. Ἀζέλιο.

Ἄτζελτ (Atzelt), *Ἰωάννης*. Περιώνυμος Γερμανὸς χαράκτης (1654-1692). Διεκρίθη ὡς εἰκονογράφος βιβλίων. Τὰ θέματα τῶν εἰκονογραφιῶν αὐτοῦ παρέλαβεν ἐκ τοῦ πολέμου τοῦ 1688-1699 μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν Μουσουλμάνων. Α. Δ.

ἀτζὲμ-πιλάφι· βλ. πιλάφι.

Ἀτζέμης (ἀραβ. *Ἀτζέμ*). Σημαίνει καὶ παρ' ἡμῖν, ὡς καὶ παρὰ τοῖς Τούρκοις, *Πέρσης* (βλ. ἀτζαμῆς).

Ἀτζεμιστάν. Καλεῖται οὕτω τουρκ. ἡ Περσία.

ἀτζεμπεροσχὶμ (Atzeberoschim). Μουσικὸν ὄργανον τῶν Ἑβραίων. Κατὰ τὸν Κίρχερ τὸ ὄργανον τοῦτο, κατεσκευασμένον ἐκ ξύλου ἐλάτης ἢ πύξου, εἶχε σχῆμα ἰγδίου, ἔπληττον δὲ αὐτὸ διὰ πλήκτρου ἐκ τοῦ αὐτοῦ ξύλου, φέροντος εἰς τὰ ἄκρα εἶδος κομβίων. Τὸ ἰγδίον τοῦτο ἐκράτουν διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρός, τὸ δὲ πλῆκτρον διὰ τῆς δεξιᾶς καὶ ἔπληττον ἄλλοτε μὲν ἐπὶ τοῦ πυθμένος, ἄλλοτε δ' ἐπὶ τῆς περιφερείας, τοποθετοῦντες τὸ πλῆκτρον ἐγκαρσίως καὶ χρησιμοποιοῦντες ἐκ περιτροπῆς τὰ ἄκρα του. Α. Δ.

Ἀτζεντίν. Σελτζουκίδαι σουλτᾶνοι (βλ. Ἀζεδδίν).

Ἀτζερμπαϊτζὰν *[Γεωγρ.]*· βλ. Ἀζερμπαϊζάν.

Ἀτζὲχ (Atjeh) *[Γεωγρ.]*. Διαμέρισμα τῆς ὑπὸ τοὺς Ὀλλανδοὺς νήσου Σουμάτρας τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, κείμενον εἰς τὸ βόρειον ἄκρον αὐτῆς καὶ ἔχον ἔκτασιν 55.95) τ. χιλ. Ἔχει πλούσια κοιτάσματα πετρελαίου, σημαντικὴν δὲ ἀπόδοσιν καὶ εἰς κτηνοτροφικὰ καὶ ἁλιευτικὰ προϊόντα. Κάτοικοι 735.000.

Τὸ Ἀτζέχ, ὅπερ εἶναι γνωστὸν καὶ ὑπὸ τὰ ὀνόματα *Ἀτσὶμ* καὶ *Ἀτσὲμ*, κατοικεῖται ὑπὸ τῶν ἀγρίων φυλῶν Gajo καὶ Alas καὶ ἰδίως ὑπὸ τῶν *Ἀτζέχων*. Κατὰ τὸν ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνα ὑπῆρξε σουλτανᾶτον, ὅπερ ἕδρασε στρατιωτικῶς εἰς τὰς γειτονικὰς θαλάσσας, συγκεντρῶσαν καὶ ἐμπορικὴν ἰσχὺν λόγῳ τῆς χρησιμοποιήσεώς του ὡς ἀποταμιευτικοῦ κέντρου ἐγχωρίων προϊόντων ἐν τῇ Ἄπω Ἀνατολῇ. Κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα οἱ Ἄγγλοι ἠμφεσβήτησαν τὴν ἐπὶ τοῦ Ἀτζὲχ κυριαρχίαν τῶν Ὀλλανδῶν, μετὰ ταῦτα ὅμως ἀνεγνώρισαν ταύτην. Δ. Ε. Μ.

Ἄτζι (Azzi), ***Φαουστίνα νέϊ Φόρτι.*** Μία τῶν διασημοτέρων ποιητριῶν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, γεννηθεῖσα ἐν Ἀρέτζο τῆς Ἰταλίας τῷ 1650 καὶ ἀποθανοῦσα τῷ 1724. Ἐξελέγη μέλος τῆς «Ἀκαδημείας τῶν Ἀρκάδων» ὑπὸ τὸ ὄνομα Selvaggia Eurinomia καὶ τῆς «Ἀκαδημείας τῶν Φορτσάτι ντ' Ἀρέτζο» ὑπὸ τὴν προσωνυμίαν Confusa. Τὸ κυριώτερον τῶν ἔργων αὐτῆς εἶναι τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Serto poetico», ἀφιερωθὲν εἰς τὴν μεγάλην δούκισσαν τῆς Τοσκάνης Βεατρίκην τῆς Βαυαρίας. Α. Δ.

— **Ἄτζι** (Azzi), ***Φραγκῖσκος-Μαρία.*** Ἰταλὸς εὐπατρίδης (1655—1707) μεταφράσας ἐμμέτρως τὴν Παλαιὰν διαθήκην ὑπὸ μορφὴν σονέττων. Τὸ ἔργον αὐτοῦ φέρει τὸν τίτλον «Genesi con alcuni sonetti morali».

Ἀτζίγγανος· βλ. Ἀτσίγγανος.

Ἀτζιμοὺρ (Azzimur) *[Παρ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ἀκτῆς τοῦ Μαρόκκου (πλάτ. 32° 22', μῆκ. 8° 18' Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 820: Cape Fedala to cape Blanco. Ναυτιλ. ὁδηγ. Africa Pilot I Cape Spartel to river Cameroon, 1920 σελ. 260). Νοτίως αὐτοῦ ἀμέσως, αἱ ἐκβολαὶ τοῦ ποταμοῦ Ουαδὶ - οὺμ - ἐρ - Ρέμπια, τοῦ *Ἀσάμα* τῶν ἀρχαίων, καὶ ἐν ταῖς ἐκβολαῖς λιμὴν *Ἀτζιμοὺρ* καὶ πολίχνη. Ἡ διάθλασις καὶ ὁ ἀντικατοπτρισμὸς παρουσιάζει ἐκεῖ, λόγῳ τοῦ αὐχμοῦ, περιέργους ἐμφανίσεις: «ἐφ' ὅσον πλησιάζει τις εἰς τὴν πόλιν κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἐμφανίζεται αὕτη λόγῳ τῆς ἀπὸ τοῦ αὐχμοῦ διαθλάσεως ὡς μεγαλειώδους φαντασμαγορίας τοποθεσία, καὶ τάφος τις (μαραμπούτ) εὑρισκόμενος πρὸς τὸ κέντρον τῆς πόλεως, φαίνεται ὀρθόγωνος ὡς καθεδρικὸς ναὸς πανύψηλος. Τὸ πρωϊνὸν ὅμως φῶς ἀποδεικνύει οὐδὲν ἄλλο ἢ σωροὺς ἐρειπίων καί τινα καλυβόσπιτα» (ὑποπλ. Arleti, εἰς προμνημονευθείσας ναυτιλ. ὁδηγ.). Ἡ ἀπόστασις τοῦ ἀκρωτηρίου *Ἀτζιμοὺρ* ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Σπαρτὲλ (Spartel) 195 μίλλια. Σ. Ε. Λ.

ἀτζιμπᾶς· βλ. ἀτζουμπᾶς.

ἄτζιο (agio)· βλ. ἐπικαταλλαγή.

Ἀτζίρα (Agira) *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Ἀγύριον.

Ἀτζιτίρης, *Παῦλος*, ἢ ***Κεφαλληνός.*** Ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ καὶ κατὰ Φιλήμονα (τόμ. Γ' σελ. 302) ἦτο ἐκ τῶν πρώτων καταρτισάντων σῶμα καὶ δραμόντων εἰς Ἀχαΐαν μόλις τῷ 1821 ἐκηρύχθη ὁ Ἀγών, εἰς ὃν ὑπηρέτησε μέχρι τέλους ὡς ἀξιωματικός. Τ. Χ. Κ.

Ἀτζμὴρ (Ajmer) *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Ἀτζμὴρ-Μερβάρα τῶν Ἰνδιῶν. Κάτ. 86.222.

— **Ἀτζμὴρ-*Μερβάρα*** (Ajmer Merwara) *[Γεωγρ.]*. Νομὸς τῶν βρεττανικῶν Ἰνδιῶν. Κάτ. 501,395.

Ἄτζο (Ajo) *[Γεωγρ.]*. Περιφέρεια ἐν Ἀριζόνᾳ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. Εἶναι γνωστὴ διὰ τὰ μεταλλεῖα χαλκοῦ, ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν ὁποίων ἤρξατο τῷ 1917.

Ἄτζο (Azo), ***Ἀλβέρτος*·** βλ. Ἄζο.

— **Ἄτζο** (Azo), ***Πόρκιος.*** Ἰταλὸς νομομαθὴς ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα ἐν Βολωνίᾳ, ἔνθα ἐδίδαξε τὸ δίκαιον. Ἀνῆκεν εἰς τοὺς γλωσσογράφους καὶ ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τοῦ νομικοῦ κόσμου ὡς αὐθεντία. Ἔγραψε γλώσσας, σχετικὰς πρὸς τοὺς Πανδέκτας τοῦ Ἰουστινιανοῦ, παραδόσεις, ἀναφερομένας εἰς τὸν Κώδικα, ἃς περισυνέλεξεν εἷς τῶν μαθητῶν του καὶ ἐδημοσίευσεν ὁ νομοδιδάσκαλος Λὲ-Κὸντ τῷ 1577, περίληψιν τοῦ Κώδικος καὶ τῶν Εἰσηγήσεων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερον ἔργον αὐτοῦ κτλ. Α. Δ.

ἀτζόγερο (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κεφαλληνίᾳ, Ζακύνθῳ, Κρήτῃ καὶ Πάτμῳ τοῦ φυτοῦ *ἀνάγυρις ἡ δύσοσμος* (Anagyris foetida). Δ. Ν. Π.

Ἀτζογκουΐντι· βλ. Ἀζογκουΐντι.

Ἀτζολίνι (Azzolini), ***Δέκιος.*** Ἰταλὸς καρδινάλιος (1623—1689). Συσταθεὶς ὑπὸ τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου τοῦ Ζ' εἰς τὴν βασίλισσαν Χριστίναν, ἐγένετο ἔμπιστος αὐτῆς καὶ κατόπιν κληρονόμος της.

—**Ἀτζολίνι** (Azzolini), ***Λαυρέντιος.*** Ἰταλὸς ποιητής, ἀποθανὼν τῷ 1632. Ὑπῆρξε γραμματεὺς Οὐρβανοῦ τοῦ Η' καὶ κατόπιν ἀρχιεπίσκοπος. Τὸ κυριώτερον ἔργον αὐτοῦ εἶναι τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Satire contro la lussuria». Α. Δ.

—**Ἀτζολίνι** (Azzolini), ***Φραγκῖσκος.*** Γεννηθεὶς ἐν Βόργο Φόρτσε τῆς Ἰταλίας τῷ 1796, ἀνετράφη μὲ τὰς φιλελευθέρους ἰδέας, ἃς κατέπνιξαν ἐν Ἰταλίᾳ οἱ συνησπισμένοι στρατοὶ τῆς ἱερᾶς συμμαχίας

Digitized by Google

μόλις ὅμως ἤχησεν ἡ σάλπιγξ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος, ἔσπευσεν ἐκ τῶν πρώτων καὶ κατετάχθη εἰς τὸ ὑπὸ τὸν Βαλέστραν ὀργανωθὲν φιλελληνικὸν τακτικὸν σῶμα, ὑπηρέτησε δὲ ὡς ἀξιωματικὸς καθ' ὅλον τὸν ἀγῶνα. Ἐνεργηθείσης τῷ 1821 τῆς πρώτης ἐφόδου κατὰ τοῦ φρουρίου τοῦ Ναυπλίου ἐπληγώθη, ἰαθεὶς δὲ μετέσχε κατόπιν τῆς ἁλώσεως τοῦ Ἀκροκορίνθου καὶ κατὰ τὸ 1822 εἰς τὴν ὀλεθρίαν μάχην τοῦ Πέτα ἐν Ἠπείρῳ. Ἐπὶ Ἰμβραὴμ μετέσχε τῶν ἐν Μεσσηνίᾳ καὶ Ἀρκαδίᾳ μαχῶν καὶ ἐπὶ τῆς ἀρχηγίας τοῦ Καραϊσκάκη εἰς τὴν Ἀττικήν, ἔνθα καὶ πάλιν ἐπληγώθη τῷ 1827. Λαβὼν τὸ ἀριστεῖον τοῦ Ἀγῶνος ἐξηκολούθησε καὶ μετ' αὐτὸν ὑπηρετῶν εἰς τὸν ἑλληνικὸν στρατόν, τῷ 1854 δὲ ἀπέθανεν ἐκ χολέρας φέρων τὸν βαθμὸν ταγματάρχου. Τ. Χ. Κ.

ἀτζουμπᾶς (ὁ), ἢ *ἀτζιμπᾶς* καὶ **ἀτσουπᾶς**. Ἡ λέξις εἶναι μεσαιωνική, προελεύσεως ἀραβικῆς (hadjib=ὁ θυρωρός, ὁ αἴρων τὸ παραπέτασμα τῆς θύρας τῆς αἰθούσης τῶν ἡγεμόνων), δηλοῦσα, ὅπως καὶ ἐν τῇ ἀραβικῇ, τὸν σωματοφύλακα ἅμα καὶ θυρωρόν. Ἡ λέξις ἀπαντᾷ καὶ παρὰ τῷ Συνεχιστῇ τοῦ Θεοφάνους, ἀλλὰ πολὺ συνηθέστερον εἰς τὰ ἀκριτικὰ ἔπη. Οὕτω κατὰ τὴν παραλλαγὴν τῆς Ἄνδρου (σ. 3 στ. 90) ὁ στρατηγὸς «τριακοσίους Σαρακηνούς, γέροντας ἀτσουπάδας | ἔδωκε νὰ φυλάττωσι τριγύροθεν τὲς πόρτες». Δὲν εἶναι δὲ ἀσυνήθης καὶ ὡς ἐπώνυμον εἴτε ἐν συνθέσει οἷον *Ἀτζιποθόδωρος* εἴτε καὶ ἁπλοῦν, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν σῳζομένων κυριωνυμικῶν ὀνομάτων χωρίων *Ἀτσουπᾶδες* ἐν Κεφαλληνίᾳ, Κρήτῃ καὶ εἴ που ἀλλαχοῦ.

Ὡς ἀτζουμπᾶδες ἐχρησιμοποιοῦντο πιθανώτατα Σαρακηνοί, ὡς δεικνύει τὸ ἀνωτέρω παρατεθὲν χωρίον καὶ τὸ ἐπώνυμον Ἀτζιποθόδωρος, ὅστις ἐκλήθη οὕτω διὰ τὸ τοῦ εἴδους μελάντερον. Ἐντεῦθεν ἐν Κρήτῃ οἱ ἀτζουμπᾶδες, ὅπως καὶ οἱ Σαρακηνοί, κατήντησαν δαίμονες, ταυτισθέντες πρὸς τοὺς ἀνασκελᾶδες (βλ. λ.). Ἐν Κύπρῳ ἡ λέξις ἀπαντᾷ ὡς προσηγορικὸν σημαίνουσα τὸν ὀχληρὸν καὶ ταραξίαν.

Ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ ἀτζουμπᾶ νὰ μεριμνᾷ περὶ τοῦ πρὸ τῆς εἰσόδου παραπετάσματος ἡ λέξις μετεφέρθη καὶ εἰς τὰς ἀράχνας. (Πρβλ. καὶ τὸν περίφημον στίχον τοῦ *Firdousi*, τὸν ὁποῖον ἀπήγγειλεν ὁ Μωάμεθ Β' εἰσερχόμενος εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν Παλαιολόγων: «Ἡ ἀράχνη ἐπιτελεῖ τὰ καθήκοντα τοῦ θυρωροῦ εἰς τὰς στοὰς τοῦ βασιλέως, ἡ δὲ γλαῦξ τονίζει τὸν ἐνυάλιον παιᾶνα ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Ἀφραστάβ»)· ὅθεν ἀτσουμπᾶς ἐν Αἰγίνῃ σημαίνει τὴν ἀράχνην. [*Πολίτου*, Τὰ ὀνόματα τῶν νεραΐδων καὶ τῶν ἀνασκελάδων ἐν Λεξικογρ. Ἀρχ. Ε' σ. 30 κ.ἑ.].

Σ. Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Ἀτζοῦνι (Azuni), ***Δομένικος - Ἀλβέρτος***. Ἐπιφανὴς Ἰταλὸς νομομαθὴς καὶ ἱστορικὸς (1749–1827). Μετὰ τὴν γενομένην τῷ 1792 προσάρτησιν τῆς Nizza εἰς τὴν Γαλλίαν ἐκλήθη εἰς Παρισίους, ἔνθα συνειργάσθη εἰς τὴν κατάρτισιν τοῦ Ἐμπορικοῦ Κώδικος, διορισθεὶς μετὰ ταῦτα πρόεδρος τοῦ ἐν Genua δικαστηρίου τῶν Ἐφετῶν. Διεκρίθη ἰδίως ὡς νομομαθὴς εἰδικῶς ἀσχοληθεὶς μὲ τὸ Ναυτικὸν Δίκαιον· συνέγραψε τὸ περίφημον «Systema universale dei principi del diritto marittimo dell'Europa» (τόμοι τέσσαρες 1795), τὸ ὁποῖον ἐξέδωκε καὶ γαλλιστὶ τῷ 1805 εἰς δύο τόμους ὑπὸ τὸν τίτλον «Droit maritime de l'Europe». Ἐπίσης συνέγραψε «Histoire géographique, politique et naturelle de la Sardaigne» (τόμοι δύο 1802), ἥτις μετεφράσθη καὶ εἰς τὴν γερμανικὴν τὸ ἑπόμενον ἔτος (1803). Πολύτιμον θεωρεῖται ἐπίσης τὸ «Dizionario universale ragionato della giurisprudenza mercantile» (1786–88) τόμοι δύο, ἐπανεκδοθὲν τῷ 1822. Μεταξὺ τῶν ἄλλων βιβλίων του μνημονευτέον ἐπίσης: «Mémoires pour servir à l'histoire des voyages maritimes des anciens navigateurs de Marseille» (1813). Η. Γ. Κ.

Ἀτζουρουόκα (Ajuruoca). Πόλις τῆς Βραζιλίας ἐν τῷ νομῷ Μίνας - Ζεράνς, ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ, διακόσια χιλιόμετρα βορειοανατολικῶς τοῦ Ρίο Ἰανέϊρο. Παράγει καπνόν, καφὲν καὶ σακχαροκάλαμον. Κάτ. 13.000.

Ἀτζυποθεόδωρος ἢ ***Ἀτζιποθόδωρος***. Παρωνύμιον τοῦ ἐμπίστου τοῦ Ἰωάννου Τζιμισκῆ Θεοδώρου διὰ τὸ μέλαν τοῦ προσώπου του χρῶμα. Ὁ Ἀτζυποθεόδωρος μετὰ τῶν Μιχαὴλ Βούρτζη, Ἰσαὰκ τοῦ Βαράμ, ταξιάρχου Λέοντος Βαλάντη, πατρικίου Λέοντος Πεδιασίμου καὶ Ἰωάννου Τζιμισκῆ ἐφόνευσε τὴν νύκτα τῆς 10ης Δεκεμβρίου 969 τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου *Νικηφόρον Φωκᾶν* ἐν τῷ κοιτῶνί του καὶ ἀποκόψας τὴν κεφαλὴν τοῦ νεκροῦ τὴν ἐπέδειξεν εἰς τὰ περιστοιχίζοντα τ' ἀνάκτορα πλήθη, ἐπισημοποιῶν οὕτω τὸ ἔγκλημα, ἐνῷ ταυτοχρόνως ὁ *Τζιμισκῆς* περιεβάλλετο τὰ χρυσᾶ πέδιλα καὶ ἀνεκηρύσσετο βασιλεύς. Ὅταν ὁ Τζιμισκῆς ἠθέλησε κατὰ τὰ εἰωθότα νὰ στεφθῇ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας, συνήντησε τὴν ἄρνησιν τοῦ πατριάρχου *Πολυεύκτου* ζητοῦντος τὴν ὑπόδειξιν καὶ τιμωρίαν τῶν δολοφόνων τοῦ Νικηφόρου. Ὁ Τζιμισκῆς πιεζόμενος ὑπέδειξε τὸν Λέοντα Βαλάντην, ὡς πρωτουργὸν τῆς δολοφονίας, τοὺς δὲ λοιποὺς ὡς ἁπλοῦς συνενόχους. Καὶ ὁ μὲν Βαλάντης ἐφονεύθη, οἱ δὲ λοιποί, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀτζυποθεόδωρος, ἐξωρίσθησαν. Θ. Π.

Ἀτζφὲλντ (Hatzfeld), ***Ἀδόλφος***. Γάλλος καθηγητὴς καὶ λεξικογράφος (1824–1900). Εἶναι συγγραφεὺς «γενικοῦ λεξικοῦ τῆς γαλλικῆς γλώσσης», εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ ὁποίου συνειργάσθησαν ὁ Νταρμεστέτερ καὶ Α. Τομᾶς, καὶ ἑτέρου ἔργου περισπουδάστου ὑπὸ τὸν τίτλον: «Tableau de la littérature et de la langue au XVIe siècle en France». Α. Δ.

Ἄτη *[Θρησκειολ.]*. Σημιτικὴ θεότης ἧς τὸ ὄνομα διεσώθη ὡς συνθετικὸν κυρίων ἀσσυριακῶν ὀνομάτων, ἐν παλμυρηναῖς ἐπιγραφαῖς καὶ παρὰ Συρίοις καὶ Ἕλλησι συγγραφεῦσιν. Ὑπὸ τῶν τελευταίων τούτων λέγεται *Ἄθη* καὶ *Ἄθης*. Διὰ συνδυασμοῦ τοῦ ὀνόματος τούτου μετὰ τοῦ σημιτικοῦ ὀνόματος *Ἀτὰρ* (Ἰστὰρ) ἀπετελέσθη τὸ ὄνομα τῆς κατ' ἐξοχὴν ἀραμαϊκῆς ἢ Συρίας θεότητος, τῆς **Ἀταργάτιος** (βλ. λ.). Εἶναι πολὺ πιθανὴ ἡ εἰκασία καθ' ἣν ὁ μικρασιατικὸς *Ἄττις* εἶναι ἄλλος τύπος τοῦ ἐν λόγῳ ὀνόματος. Π. Ι. Μ.

Ἄτη *[Ἀστρον.]*. Ὄνομα τοῦ 111ου μικροῦ πλανήτου ἀνακαλυφθέντος εἰς Clinton ὑπὸ τοῦ Peters τὴν 14ην Αὐγούστου 1870.

Ἀτήιος (Ateius). Τὸ ὄνομα τοῦτο φέρουσι πολλοὶ Ρωμαῖοι, τῶν ὁποίων ὀνομαστότεροι εἶναι:

α') ***Ἀτήιος***. Ὕπαρχος τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου (τοῦ συνάρχοντος τοῦ Ὀκταυΐανοῦ καὶ τοῦ Λεπίδου) ἐν τῇ πέραν τῶν Ἄλπεων Γαλατίᾳ (Κελτικῇ). Οὗτος ἐκλήθη ἐσπευσμένως ὑπὸ τῆς Φουλβίας, συζύγου τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου, νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπικουρίαν τοῦ ἐν Περουσίᾳ Λευκίου Ἀντωνίου (βλ. λ. **Ἀντώνιος** *Λεύκιος* καὶ **Ἀντώνιος** *Μᾶρκος*).

β') ***Ἀτήιος*** (G. Ateius). Ρωμαῖος νομοδιδάσκαλος iurisconsultus ἢ iurisperitus), μαθητὴς τοῦ Σερβίου Σουλπικίου Ρούφου. Εἰς τὸν Γάϊον Ἀτήιον ἀποδίδονται ὑπὸ τῶν νεωτέρων τὰ τέσσαρα ἀποσπάσματα, τὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰ Digesta μὲ τὸ ὄνομα Ἀτηίου.

γ') ***Ἀτήιος Μᾶρκος*** (M. Ateius). Μνημονεύεται ὅτι ἀνέβη πρῶτος τὰ τείχη τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Σύλλα τῷ 86 π.Χ. (*Πλούτ.* 6. Σύλλα κεφ. 14).

δ') ***Ἀτήιος Μᾶρκος***. Ἐκ τῶν ἐστρατηγηκότων (e praetoriis), ἐκλέγεται ἐν ἔτει 17 μ.Χ. καὶ πέμπεται εἰς τὴν Ἀσίαν πρὸς περίθαλψιν τῶν δώδεκα ἐπιφανῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι ἔπαθον ἐκ σεισμοῦ, περιγραφομένου ὑπὸ τοῦ Τακίτου (ann. 2,47).

ε') ***Ἀτήιος, Γάϊος Καπίτων*** (G. Ateius Capito). Δήμαρχος ἐν Ρώμῃ τῷ 55 π.Χ., καθ' ὃ ἔτος ἔγιναν πάλιν ὕπατοι ὁ Πομπήιος καὶ ὁ Κράσσος. Ὁ Ἀτήιος καὶ ὁ Πόπλιος Ἀκυίλλιος Γάλλος εἶναι οἱ μόνοι ἐκ τῶν δημάρχων τοῦ ἔτους ἐκείνου οἱ ὁποῖοι τάσσονται μὲ τὴν μερίδα τῆς συγκλήτου κατὰ τῆς ἀνανεωθείσης τριανδρίας (Καίσαρος, Πομπηίου καὶ Κράσσου) καὶ ὑποστηρίζουν τὸν Μᾶρκον Κάτωνα καὶ τὸν Φαυώνιον εἰς τὴν ἀντίδρασίν των κατὰ τῆς τριανδρίας. Βραδύτερον ὁ Ἀτήιος φαίνεται ὅτι ἤλλαξε στάσιν καὶ ἔγινε φίλος τοῦ Καίσαρος, ὄχι ὅμως ἐκ τῶν θερμοτέρων.

στ') ***Ἀτήιος, Γάϊος Καπίτων***. Ὁ ὀνομαστότατος τῶν Ἀτηίων, υἱὸς Λευκίου Ἀτηίου Καπίτωνος. Τῷ 5 μ.Χ. γίνεται ὕπατος. Τῷ 13 μ.Χ. ἀνατίθεται εἰς αὐτὸν ἡ ἐπιμέλεια τῶν ὑδάτων (cura aquarum), καὶ τὸ ἔργον αὐτὸ εἶχε μέχρι τέλους τοῦ βίου του, 22 μ.Χ. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἀνάληψιν τῶν καθηκόντων του αὐτῶν ἀνετέθη εἰς αὐτὸν μαζὶ μὲ τὸν Λεύκιον Ἀρρούντιον νὰ ρυθμίσῃ τὰ ὕδατα τοῦ Τιβέρεως, ἐν τούτοις ἡ σοβαρὰ μελέτη του περὶ διοχετεύσεως τῶν πλημμυρούντων ὑδάτων τοῦ ἄνω Τιβέρεως δὲν ἔτυχε τῆς ἐγκρίσεως τῆς συγκλήτου. Ἦτο φρονημάτων μοναρχικῶν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ Αὔγουστος ἔσπευσε νὰ τὸν κάμῃ ὕπατον, προτιμήσας αὐτὸν τοῦ ἐπίσης ὀνομαστοῦ ἀνδρὸς Λαβέωνος. Βραδύτερον ἐπὶ Τιβερίου ἔδειξεν ὑπερβολικὴν δουλοφροσύνην πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τοῦτον καὶ ἔχασε πολὺ ἀπὸ τὴν ὑπόληψίν του (*Tacit.* ann. 3,70, *Δίων Κάσσιος* 57,17, *Sueton.* de grammat. 22). Διὰ τὴν γνῶσιν τοῦ δικαίου ὁ Ἀτήιος ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Αὔλῳ Ὀφιλίῳ· ἀπὸ τὰ συγγράμματά του διεσώθησαν μόνον ἀποσπάσματα συλλεχθέντα ὑπὸ τοῦ Huschke (Iurisprudentiae anteiustinianae ἔκδ. 5, σελ. 115 κ.ἑ.) καὶ ὑπὸ τοῦ Level (Palinj. I, 105 κ.ἑ.). Ὁ Ἀτήιος εἶχε καὶ σχολὴν ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐδίδασκε τὸ δίκαιον, μαθητὴς του δὲ καὶ διάδοχος ἐν τῇ σχολῇ ἦτο ὁ Σαβῖνος (Savinus). Κυρίως ἡ σπουδὴ καὶ ἡ δρᾶσις τοῦ Ἀτηίου ἀφεώρα τὸ δημόσιον δίκαιον (ius publicum) καὶ τὸ περὶ τὰ ἱερὰ (ius sacrum). (Βλ. *Δημ. Παπούλια*, εἰσηγήσεις τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου, καὶ *Pauly-Wissowa* Realencyclop. τόμ. II, στ. 1904–1910.)

ζ') ***Ἀτήιος, Λεύκιος Καπίτων*** (L. Ateius Capito, L. f.). Πιθανῶς πατὴρ τοῦ προηγουμένου. Μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος ὡς μάρτυς εἰς τὰ συγκλητικὰ δόγματα τῆς 30 Σεπτεμβρίου τοῦ 51 (*Cic.* ad. fam. 8, 8, 5 καὶ 6).

η') ***Ἀτήιος, Λεύκιος Πραιτεξτᾶτος*** (L. Ateius Praetextatus), ὁ αὐτοκληθεὶς Philologus, ἐξ Ἀθηνῶν καταγόμενος. Εἰκάζεται ὅτι ἐδόθη ὡς λεία εἰς τὸν Μᾶρκον Ἀτήιον καὶ ἐξ αὐτοῦ ἔλαβεν ἀπελευθερωθεὶς (iibertinus) τὰ ρωμαϊκὰ ὀνόματα. Ἀκροατὴς Ἀντωνίου τοῦ Γνίφωνος καὶ τοῦ Λαιλίου Ἑρμᾶ, ἔζησεν ἐν Ρώμῃ τοὐλάχιστον μέχρι τοῦ 29 π. Χ. Ὡς διδάσκαλος τῆς ρητορικῆς καὶ ὡς γραμματικὸς (δηλ. φιλόλογος), ἐδίδαξε νέους ἐπιφανῶν οἰκογενειῶν, ὅπως τοὺς ἀδελφοὺς Ἄππιον Κλαύδιον καὶ Κλαύδιον Ὡραῖον, τοὺς ὁποίους καὶ ἠκολούθησεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν (Ἀσίαν καὶ Κιλικίαν) κατὰ τὰ ἔτη 55–51· βραδύτερον ἔγινε φίλος τοῦ Σαλλουστίου καὶ τοῦ Ἀσινίου Πολλίωνος, ἐπὶ τοὺς ὁποίους ἐπέδρασεν εἰς τὴν συγγραφήν. Ἔργα αὐτοῦ μνημονεύονται: 1) Breviarium rerum omnium Romanarum, παραδοθὲν εἰς τὸν Σαλλούστιον διὰ νὰ ἐκλέξῃ ὅ,τι ἤθελε. 2) Antiqua verba et figurae διὰ τὸν Σαλλούστιον ἐπίσης μία συλλογὴ ἀρχαϊσμῶν. 3) Hyle (ὕλη, ὑλικόν), τὸ σπουδαιότερον ἔργον του, ὑπὸ τοῦ Σουητωνίου καὶ μὲ τὸν τίτλον commentarii μνημονευόμενον, ἐξ 800 βιβλίων ἀποτελούμενον καὶ περιέχον παντὸς εἴδους μαθήσεις (omnis generis). 4) Liber glossematorum. 5) Πινάκων τρία βιβλία. 6) An amaverit Didum Aeneas. (Βλ. *H. Graff* εἰς τὰ Mélanges greco-rom. de l' académie de St. Pétersb. II, 274–420).

θ') ***Ἀτήιος Σάγκτος*** (At. Sanctus), διδάσκαλος τοῦ Κομμόδου εἰς τὴν ρητορικήν. Θ. Α. Κ.

ἄτηκτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ τακεὶς ἢ ὁ μὴ τηκόμενος, ἄλειωτος.

ἀτημελὴς (ὁ) (Atemeles) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *σταφυλινιδῶν*. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν βόρειον Εὐρώπην. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *ἀτημελὴς ὁ παράδοξος* (Atemeles paradoxus). Δ.Ν.Π.

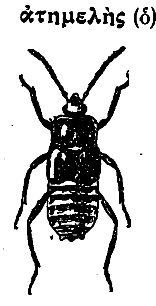

Ἀτημελὴς ὁ παράδοξος.

ἀτημελησία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀτημέλητος, ἔλλειψις περιποιήσεως.

ἀτημέλητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ ἐπιμελούμενος ἑαυτοῦ ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὴν ἐμφάνισιν: «ἀτημέλητος τὴν κόμην, — τὴν περιβολὴν κ. τ. τ.».—Ἐπίρρ. ***ἀτημελήτως***.

Ἀτήνη. Δῆμος τῆς Ἀττικῆς ἀνήκων κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Ἀντιοχίδα, βραδύτερον εἰς τὴν Δημητριάδα καὶ τέλος εἰς τὴν Ἀτταλίδα φυλήν. Ἡ Ἀτήνη ὠνομάζετο καὶ *Ἀτηνία* (οἱ κάτοικοι *Ἀτηνεῖς* καὶ *Ἀτηνιεῖς*), ἔκειτο δὲ πιθανῶς κατὰ τὴν νοτίαν παραλίαν τῆς Ἀττικῆς παρὰ τὴν Ἀνάφλυστον καὶ τὸ ὄρος Ὄλυμπον, ὅπου ἀνευρέθησαν ἐρείπια ἀρχαίου συνοικισμοῦ ἀποδιδόμενα εἰς αὐτήν. Ἡ Ἀτήνη ἢ Ἀτηνία δὲν πρέπει νὰ συγχέηται πρὸς τὴν *Ἀζηνίαν* Γ. Ι. Κ.

Ἄτηρα. Πόλις τῆς Συρίας ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου ἀναφερομένη, πιθανῶς ἡ αὐτὴ μὲ τὴν *Ἀδαρὶν* τοῦ Πευτιγκερείου πίνακος, ἡ ὁποία ἔκειτο παρὰ τὴν μεγάλην στρατιωτικὴν ὁδὸν τὴν φέρουσαν ἀπὸ Δαμασκοῦ εἰς Παλμύραν καὶ τῆς ὁποίας τὰ ἐρείπια ὑποτίθεται ὅτι εὑρίσκονται παρὰ τὸ σημερινὸν *Καστάλ*. Γ. Ι. Κ.

Ἄτης. Οὕτως ὠνομάζετο ὁ Διόνυσος διὰ τὴν βλάβην (Ἄτην), τὴν ὁποίαν ἐπιφέρει ἡ χρῆσις τοῦ οἴνου σκοτίζουσα καὶ ἀφαιροῦσα τὸν νοῦν. Ἡ *Ἄτη*, κατὰ τὴν μυθολογίαν, ὑπῆρξεν ἐκείνη, ἡ ὁποία ἀφῄρεσε τὸν νοῦν τοῦ *Ἀμπέλου* (τοῦ ἐπωνύμου τοῦ φυτοῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου παράγεται ὁ οἶνος) καὶ ἔγινεν αἰτία, ἵνα καὶ ὁ οἶνος ἐπιφέρῃ παρόμοιον ἀποτέλεσμα εἰς τοὺς πίνοντας. Γ. Ι. Κ.

Ἄτης *λόφος*. Κατὰ τοὺς ποιητὰς τῶν Ἀλεξανδρινῶν χρόνων, ὁ λόφος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκτίσθη ἡ πόλις Ἴλιον, ἐκαλεῖτο κατ' ἀρχὰς Σκαμάνδριος λόφος. Ὅτε ὅμως ὁ μυθικὸς ἐπώνυμος τοῦ Ἰλίου Ἶλος, ἀκολουθῶν βοῦν, ἡ ὁποία εἶχε διαφύγει ἀπὸ τὴν ἐν Φρυγίᾳ ὑπ' αὐτοῦ φυλασσομένην ἀγέλην, κατάκοπος ἔφθασεν εἰς τὸν λόφον ἐκεῖνον, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὸ ὄνομα «*Ἄτης λόφος*», τουτέστι λόφος «βλάβης» ἢ «συμφορᾶς». Τὸ ὄνομα τοῦτο ὑπῆρξε τρόπον τινὰ προφητεία περὶ τῶν δεινῶν, τὰ ὁποῖα ἔμελλε νὰ πάθῃ ἡ ἐπὶ τοῦ λόφου ἐκείνου κτισθεῖσα πόλις Ἴλιον. Γ. Ι. Κ.

Ἀτησῖνος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. **Ἄντιτζε**.

Ἀτθιδογράφοι. Οὕτως ὀνομάζονται οἱ γράψαντες **Ἀτθίδα** (βλ.λ.), τ.ἔ. ἱστορίαν εἰδικὴν τῶν Ἀθηνῶν ἢ γενικῶς τῆς Ἀττικῆς. Περὶ Ἀθηνῶν ἢ Ἀττικῆς ἔγραψαν καὶ πολλοὶ συγγραφεῖς εἰς γενικώτερα συγγράμματα, ὅπως π. χ. Ἑλλάνικος ὁ Μυτιληναῖος, ὁ Φερεκύδης καὶ ἄλλοι (πρβλ. *Θουκυδ.* 1, 97,2). Ἀλλὰ τοὺς τοιούτους συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι ἔγραψαν περὶ Ἀττικῆς καὶ Ἀθηνῶν εἰς γενικὰ συγγράμματα, ἔστω καὶ διεξοδικῶς, ἀποχωρίζουν οἱ γραμματολόγοι καὶ οἱ κριτικοί, ἀπὸ τοὺς εἰδι-

Digitized by Google

κοὺς Ἀτθιδογράφους, εἰς τοὺς ὁποίους περιλαμβάνουν μόνον τοὺς ἑξῆς ὀκτώ, *Κλείδημον* ἢ *Κλειτόδημον* ἢ *Δῆμον*, *Ἀνδροτίωνα*, *Δήμωνα*, *Φιλόχορον*, *Φανόδημον*, *Μελάνθιον*, *Ἴστρον* καὶ *Ἄνδρωνα*. Πάντες οὗτοι ἔζησαν κατὰ τὸν Δ′ ἢ Γ′ π. Χ. αἰῶνα. Ἐκ τούτων ἀρχαιότατος εἶναι ὁ *Κλείδημος*, Ἀθηναῖος πιθανῶς, ὁ ὁποῖος διηγεῖτο ἐν λεπτομερείᾳ καὶ ἀκριβείᾳ τὰ γεγονότα, ἔγραψε δὲ Ἀτθίδα ἢ λόγον Ἀττικόν, τοὐλάχιστον ἐκ 12 βιβλίων.

Ὁ *Ἀνδροτίων* ἔγραψεν Ἀτθίδα, ἐκ 12 τοὐλάχιστον βιβλίων, ἡ ἱστορία του ἔφθανε μέχρι τοῦ ἔτους 392 π. Χ., ἐπραγματεύετο τὰ μυθικὰ καὶ ἔδιδε μεγάλην προσοχὴν εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν μύθων.

Ὁ *Δήμων* φαίνεται ὅτι δὲν ἔγραψε τὴν Ἀτθίδα του μὲ πολλὴν εἰλικρίνειαν ἢ ἐπιμέλειαν, δι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ ἄλλος Ἀτθιδογράφος Φιλόχορος ἔγραψεν ἐναντίον τῶν ὑπὸ τοῦ Δήμωνος ὄχι ἀκριβῶς ἱστορηθέντων. Ἡ Ἀτθίς του περιελάμβανε 4 τοὐλάχιστον βιβλία, καὶ ἐφρόντιζεν, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ὀλίγων ἀποσπασμάτων (1,2,3,4,) νὰ ἑρμηνεύῃ τοὺς μύθους καὶ τὰ ἱερά.

Ὁ *Φιλόχορος* ἦτο ὁ ἐπιφανέστατος τῶν Ἀτθιδογράφων, διακρινόμενος μεταξὺ αὐτῶν καὶ διὰ τὴν μάθησίν του καὶ διὰ τὴν κρίσιν του καὶ διὰ τὸ κῦρος, ἕνεκα δὲ τῶν ἀρετῶν του αὐτῶν περιεσώθησαν καὶ ἱκανῶς πολλά, ὑπὲρ τὰ 200 ἀποσπάσματα ἐκ τῆς Ἀτθίδος ἢ τῶν Ἀτθίδων ἢ τῶν Ἱστοριῶν του· διότι ἡ Ἀτθὶς τοῦ Φιλοχόρου ἀναφέρεται καὶ μὲ τὰ τρία αὐτὰ ὀνόματα. Ἤρχιζε δὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀττικῆς ἀπὸ τῆς γενέσεως τοῦ λαοῦ αὐτῆς καὶ ἐπλήρου 17 βιβλία.

Ὁ *Φανόδημος* ἤκμασεν ὀλίγον ὕστερον μετὰ τὸν Κλείδημον. Εἶχε κῦρος μέγα (*Διον. Ἁλικ.* 1, 61), κρίσιν ὀξεῖαν, ὡς δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ἀπὸ τὰ ὀλίγα σωζόμενα ἀποσπάσματα· διὰ νὰ ἀνυψώσῃ ἀκόμη περισσότερον τὴν δόξαν τῶν Ἀθηνῶν ἀπεμακρύνετο ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν (πρβλ. ἀπόσπ. 17). Ἡ Ἀτθὶς τοῦ Φανοδήμου ἀπετελεῖτο τοὐλάχιστον ἀπὸ 9 βιβλία.

Ὁ *Μελάνθιος* μνημονεύεται δὶς μόνον, παρ᾽ Ἁρποκρατίωνι (ἐν λ. Γρυπάνιον) καὶ ὑπὸ σχολιαστοῦ τοῦ Ἀριστοφάνους (εἰς Πλοῦτον, 846).

Ὁ *Ἴστρος* ἦτο κατ᾽ ἀρχὰς δοῦλος τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ ποιητοῦ Καλλιμάχου καὶ ἔπειτα ἐκπαιδευθεὶς ὑπ᾽ αὐτοῦ διέπρεψε, καίπερ δοῦλος. Ὀνομάζεται πολλάκις Καλλιμάχειος (*Ἀθην.* 6,20. 9,9). Ἦτο γραμματικός, ποιητὴς καὶ ἱστορικός· ὡς ἱστορικὸς ἠρκεῖτο νὰ συλλέγῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὅσα οἱ ἄλλοι ἱστορικοὶ εἶχον παραδώσει. Τὸ αὐτὸ φαίνεται ὅτι ἔκαμνε καὶ εἰς τὴν Ἀτθίδα του, ἡ ὁποία μνημονεύεται καὶ μὲ τοὺς τίτλους Σύμμεικτα, Συναγωγαί, Ἄτακτα. Ὁ Πολέμων δὲν εἶχε πολλὴν ὑπόληψιν διὰ τὸ ἔργον τοῦ Ἴστρου, διὸ καὶ παίζων ἔλεγεν ὅτι ὁ Ἴστρος πρέπει νὰ πνιγῇ εἰς τὸν (ποταμὸν) Ἴστρον (*Ἀθην.* 9,9). Μεταξὺ τῶν ἔργων τοῦ Ἴστρου μνημονεύονται Ἀττικὰ εἰς 16 τοὐλάχιστον βιβλία· ἡ αὐτὴ συγγραφὴ μνημονεύεται καὶ ὡς Ἀτθίδες, συναγωγὴ τῆς Ἀτθίδος ἢ τῶν Ἀτθίδων συγαγωγή, Ἀττικαὶ συναγωγαί.

Περὶ τοῦ *Ἄνδρωνος* γνωρίζομεν ὅτι ἦτο ἐξ Ἁλικαρνασσοῦ, μεταξὺ τῶν ἐπιφανεστέρων Ἀτθιδογράφων κατὰ τὸν Σουΐδαν, δὲν πρέπει δὲ νὰ συγχέεται μὲ *Ἄνδρωνα* τὸν ἐξ Ἐφέσου. Σχετικὰ μὲ τὴν Ἀτθίδα αὐτοῦ μανθάνομεν ἀπὸ τὸν Πλούταρχον (β. Θησ. κεφ. 25), ἀπὸ τὸν Στράβωνα (9,601) καὶ ἀπὸ σχολιαστὴν τοῦ Ἀριστοφάνους, εἰς Βατράχους, 1422 (1418.1469).

Τὰ ἀποσπάσματα ὅλων τῶν Ἀτθιδογράφων ἔχουν συλλεχθῆ εἰς τὴν σειρὰν τῶν *Müller*. Fragmenta historicorum Graecorum, τόμ. I, σελ. 359—427. Θ. Α. Κ.

Ἀτθὶς *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ αὐτόχθονος βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν Κραναοῦ καὶ τῆς Πεδιάδος, κόρης τοῦ ἐκ Λακεδαίμονος Μήνυτος, καὶ ἀδελφὴ τῆς Κραναῆς καὶ Κραναίχμης. Ἡ Ἀτθὶς ἀπέθανε πρὶν ἢ ἔλθῃ εἰς γάμον· καὶ διὰ τοῦτο ὁ πατήρ της εἰς αἰωνίαν μνήμην της ὠνόμασε τὴν χώραν ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐβασίλευεν *Ἀτθίδα* ἢ *Ἀττικήν*. Κατ᾽ ἄλλον ὅμως μῦθον ἡ Ἀτθὶς συνῆλθε μετὰ τοῦ Ἡφαίστου καὶ ἀπέκτησεν υἱὸν τὸν Ἐριχθόνιον, τὸν ἐκβαλόντα τῆς ἀρχῆς τὸν Ἀμφικτύωνα, ὅστις εἶχεν ἐκβάλει αὐτῆς τὸν πάππον του Κραναόν. ΚΑΨ.

Ἀτθὶς *[Γραμματολ.]*. Ὄνομα σύνηθες σημαῖνον τὴν περὶ τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν χρονογραφιαν. Ὁ Ἑλλάνικος λέγει ἀκόμη: Ἀττικὴ συγγραφή, («ὁπόσοι τὰ Ἀθηναίων ἐπιχώρια ἔγραψαν τὰ ἀρχαιότατα»). Ὁ Ἀπολλόδωρος ἤδη ἀναφέρει τὴν λέξιν ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ, ἡ ὁποία ἔγινε πλέον ἐπίσημος: οἱ τὴν Ἀτθίδα συγγράψαντες (*Στράβων*, V 221. IX, 392).

Κατὰ τὸν Ε′ αἰῶνα π. Χ. ἡ Ἀττικὴ χρονογραφία ὑπῆρξε πτωχὴ εἰς τὰς Ἀθήνας, διότι κατὰ τὸν μέγαν ἐκεῖνον αἰῶνα οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον, φυσικά, ἐνδιαφέρον μόνον διὰ τὸ πρόσφατον παρελθὸν καὶ διὰ τοὺς ἐνδόξους χρόνους αὐτῶν. Τὸ ἐθνικὸν ἱστορικὸν ἔπος τοῦ Ἡροδότου καὶ ἡ βαθεῖα πολιτικὴ ἱστορία τοῦ Θουκυδίδου ἦσαν τόσον σπουδαῖα ἔργα, ὥστε δὲν ἄφιναν θέσιν διὰ τὴν μετριόφρονα χρονογραφίαν. Τὰ δὲ Χρονικὰ τοῦ Ἑλλανίκου ἀναφέρονται πολὺ ὀλίγον εἰς τὴν Ἀττικήν, διότι εἶναι Χρονικὰ ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος.

Περὶ τὰ μέσα ὅμως τοῦ Δ′ αἰῶνος ἐμφανίζεται ἡ τάσις τῆς ἀνασκοπῆς τοῦ παρελθόντος, τῆς ἐπαναφορᾶς παλαιῶν ἐθίμων, τὴν ὁποίαν εὑρίσκομεν νὰ ἐκφράζῃ κάλλιστα ὁ Ἀρεοπαγιτικὸς τοῦ Ἰσοκράτους, ἐπίσης καὶ οἱ Νόμοι τοῦ Πλάτωνος, καὶ ἡ ὁποία εὑρίσκει τὸ τέλος αὐτῆς εἰς τὴν ἀναστήλωσιν τοῦ Λυκούργου. Οἱ τότε Ἀτθιδογράφοι ἀσχολοῦνται ὄχι μόνον μὲ τὴν παλαιὰν πολιτικὴν χρονογραφίαν, ἀλλά, ἐξ ἴσου, καὶ μὲ τὴν θρησκευτικήν, μεγάλη δὲ πνοὴ θρησκευτικὴ διατρέχει τότε τὰς Ἀθήνας.

Οἱ ἀρχαῖοι ἀναγνωρίζουν εἰς τὸ πλῆθος τῶν συγγραφέων καὶ τῶν βιβλίων ἑνότητα, καὶ μάλιστα ἀναφέρονται οἱ εἰς τὰ Ἀττικὰ ἀσχολούμενοι χρονογράφοι συχνὰ καὶ χωρὶς ὄνομα. Οὕτω λέγεται: «οἱ τὴν Ἀτθίδα συγγράψαντες». Ἄλλοτε πάλιν θεωροῦνται ὡς ἓν σύνολον: «Ἀττικαὶ συναγωγαί, Ἀττικά, Ἀτθίδες». Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ μὲ τὴν ἰδίαν ἔννοιαν λέγεται: «οἱ τὰ Εὐβοϊκὰ συγγράψαντες—οἱ Ναξίων συγγραφεῖς» κλπ. κλπ. Τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι συνήθως ἕκαστος ἀκολουθεῖ τὸν παλαιότερον ἐπεκτείνων, συμπληρώνων καὶ τροποποιῶν αὐτόν. Ἡ κυρία πηγὴ τῶν Ἀτθιδογράφων ἦτο ἡ παράδοσις, ἡ ὁποία ἐχρησίμευσε πρὸς τόνωσιν τῆς ἐθνικῆς θρησκείας καὶ τῆς ἐθνικῆς δημοκρατίας. Οἱ Ἀτθιδογράφοι ἐχρησίμευσαν καὶ εἰς τὸ νὰ συμπληρώνωνται οἱ μεγάλοι ἱστορικοί, ἔπραξαν δὲ τοῦτο ἤδη καὶ ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Πλούταρχος, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Βιλαμόβιτς. Πολλαὶ εἰδήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐσώθησαν ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα, πολλαὶ χρονολογίαι, τὸ περίφημον Πάριον Χρονικὸν προέρχονται ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν χρονογραφίαν. Μεγάλα πνεύματα καὶ συγγραφεῖς βεβαίως δὲν ἦσαν οἱ χρονογράφοι οὗτοι, ἐπροσπάθουν ὅμως, μὲ τὰς ἐκ τῆς ἀρχαίας παραδόσεως λεπτομερείας, νὰ ἐξωραΐζουν τὴν ξηρὰν χρονογραφίαν καὶ συγχρόνως νὰ συνεισφέρουν εἰς τὴν ἀναστήλωσιν τῆς θρησκείας τῶν πατέρων καὶ εἰς τὴν ἐξύψωσιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος (βλ. λ. **Ἀτθιδογράφοι** καὶ *Schwarz* παρὰ *Pauly-Wissowa*, λ. Atthis). ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

ἄτι (Τουρκιστὶ ἄτ=ἵππος). Ἵππος ἐνόρχης, ὀχεῖον (ἀμουνούχιστο ἄλογο), ἵππος κέλης, ἵππος πολεμιστοῦ.

Ἄτι. Φαραὼ τῆς ΣΤ′ δυναστείας· (βλ. λ. **Αἴγυπτος** τ. Β′, σ. 570 γ).

Ἀτὶ (Athies) *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς Γαλλίας ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Σὸμμ παρὰ τὸ Περόν, ἔχουσα ὡραίαν ἐκκλησίαν τοῦ ΙΒ′ αἰῶνος, καταστραφεῖσαν κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον.

Ἄτια (Atia) *[Ναυτ. Γωγρ.]*. Ἀκρωτήριον (Ras Atia, πλάτ. 37° 01′, μῆκ. 6° 16′ Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 1910: Algiers to cape Bugaroni) τῆς Ἀλγερίας (Petite Cabylie; Depart[t] de Constantine) εἰς 11 μίλλια δυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου *Μπουγαρόνι*. Ἐπὶ τοῦ *Ἄτια* ἀποτελοῦντος, κυρίως εἰπεῖν, τὸ ἀνατολικὸν κέρας τοῦ κόλπου τῆς Μπουζί, ὑπάρχει φάρος ἐρυθροῦ σταθεροῦ φωτός. Σ. Ε. Λ.

Ἀτία (gens Atia). Ὄνομα ρωμαϊκῆς οἰκογενείας πληβείων, μέλος τῆς ὁποίας ἦτο καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Αὐγούστου.

Ἀτιζύης. Σατράπης τῆς Φρυγίας κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, κατὰ τὴν ὁποίαν παρὰ μὲν τὸν Γρανικὸν ποταμὸν ἦτο εἷς ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ Περσικοῦ ἱππικοῦ, κατὰ δὲ τὴν μάχην τῆς Ἰσσοῦ ἐφονεύθη. Γ. Ι. Κ.

ἀτιθάσευτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ δυνάμενος νὰ τιθασευθῇ, ἀνημέρωτος, ἄγριος.

ἀτίθασος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ τιθασός, ἀνήμερος, ἄγριος.

ἀτικοκόνια (τὰ) (Atikokonia Walcott) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων *κοραλλίων*, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἀρχαιοκυαθινῶν*. Λείψανά του εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας καμβρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸν Καναδᾶν (Ὀντάριο). Γ. Κ. Γ.

Ἀτικουϊζάγια (Atiquizaya) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἐν τῇ κεντρικῇ Ἀμερικῇ δημοκρατίας τοῦ Σαλβαδώρ. Κάτ. 10.000.

ἀτίλας (ὁ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κύπρῳ τοῦ φυτοῦ *κεφαλωτὴ ἡ συρικὴ* (Cephalaria syrica). Δ. Ν. Π.

Ἀτιλία (Atilia gens). Ὄνομα ρωμαϊκῆς οἰκογενείας· (βλ. λ. **Ἀτίλιος**).

Ἀτιλικῖνος (Atilicinus). Ρωμαῖος νομομαθής, ἀκμάσας κατὰ τὸν Α′ ἢ Β′ αἰῶνα μ. Χ.

Ἀτίλιος (Atilius) Ὄνομα ρωμαϊκὸν οἰκογενειακὸν (gens Atilia) τῆς τάξεως τῶν πληβείων. Ἡ οἰκογένεια αὐτὴ τῶν *Ἀτιλίων* ἦτο πολὺ μεγάλη, **μὲ κλάδους τοὺς *Καλατίνους* (Calatini), τοὺς *Ρηγούλους*** (Reguli) καὶ τοὺς *Σαρανοὺς* ἢ *Σερρανοὺς* (Sarani, Serrani). Οἱ ὀνομαστότεροι ἐκ τῆς μεγάλης αὐτῆς οἰκογενείας εἶναι:

α′) ***Ἀτίλιος***. Ποιητὴς κωμῳδιῶν μὲ ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν (fabula palliata), τασσόμενος πέμπτος εἰς τὴν σειρὰν τῶν τοιούτων ποιητῶν καὶ χαρακτηριζόμενος ὅτι ἦτο μεταξὺ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι εἶχον τὴν ἱκανότητα εὐκόλως νὰ συγκινοῦν, ὅπως καὶ ὁ Τραβέας καὶ ὁ Καικίλιος. Δεικνύουν δὲ πράγματι καὶ τὰ πολὺ ὀλίγα διασωθέντα ἀποσπάσματά του πολλὴν ζωηρότητα, ἀρχαϊσμοὺς καὶ κτυπητὰς παρηχήσεις. Μία του κωμῳδία ἐπεγράφετο misogynus, κατὰ τὸν τοῦ Μενάνδρου μισογύνην. Ἴσως εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον μὲ τὸν μνημονευόμενον ὡς μεταφραστὴν τῆς Ἠλέκτρας τοῦ Σοφοκλέους *Ἀτίλιον*.

β′) ***Ἀτίλιος*** ἢ ***Ἀτίλλιος***. Φίλος τοῦ Βρούτου, ἀποτρέπων νὰ συνάψουν τὴν μάχην παρὰ τοὺς Φιλίππους (42 π. Χ.).

γ′) ***Ἀτίλιος***. Ὀρφανὸς ἐκ πατρός, πλούσιος, μόλις ἔλαβε τὴν ἀνδρικὴν τήβεννον προγράφεται χάριν τοῦ πλούτου ὑπὸ τῶν τριάνδρων, τῷ 43 π. Χ. Ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν φίλων καταφεύγει εἰς τὴν μητέρα «μόνος καὶ ἔρημος», ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς μητρὸς «ὑπὸ δέους οὐ δεξαμένης» ἐκδιωχθεὶς καταφεύγει εἰς τὸ ὄρος, ἀναγκάζεται ὑπὸ λιμοῦ νὰ κατέλθῃ εἰς τὰ πεδινά, περιπίπτει εἰς τὰς χεῖρας λῃστοῦ καὶ τὴν σκληρότητα αὐτοῦ μὴ δυνάμενος νὰ ὑποφέρῃ, δραπετεύει καὶ συναντήσας ἀπεσταλμένους τῶν τριάνδρων παραδίδεται καὶ φονεύεται (*Ἀππιαν* ἐμφ. 4,30).

δ′) ***Ἀτίλιος***. Τῆς τάξεως τῶν ἀπελευθέρων, libertini generis. Τῷ 27 μ. Χ. ἀνοικοδομεῖ χάριν κέρδους ἓν ἀμφιθέατρον εἰς τὴν πόλιν Fidenae τοῦ Λατίου, ἀλλὰ τόσον σαθρόν, ὥστε κατὰ τὴν πρώτην παράστασιν κατέπεσε μὲ πολλὰς χιλιάδας θύματα, δι᾽ αὐτὸ δὲ καὶ ἐξωρίσθη (*Τάκιτ.* ann. 4,62).

ε′) ***Ἀτίλιος Λεύκιος*** (L Atilius). Εἷς ἐκ τῶν δημάρχων τοῦ ἔτους 311 π. Χ., ὑποβάλλει μετὰ τοῦ συναδέλφου του Γαΐου Μαρκίου τὴν πρότασιν, ἡ ὁποία καὶ ψηφίζεται, νὰ ἐκλέγωνται ἀπὸ τότε καὶ εἰς τὸ ἑξῆς 16, ἀντὶ τῶν μέχρι τότε, ἀπὸ τοῦ 362 π. Χ., ἐκλεγομένων 6, στρατιωτικοὶ χιλίαρχοι ὑπὸ τοῦ λαοῦ (*Λίβ.* 9 30, 3).

στ′) ***Ἀτίλιος Λεύκιος***. Ταμίας τοῦ ἑτέρου τῶν ὑπάτων πίπτει εἰς τὴν μάχην παρὰ τὰς Κάννας, 216 π. Χ.

ζ′) ***Ἀτίλιος Λεύκιος***. Φρούραρχος ἐν τῇ πόλει τῶν Λοκρῶν τῷ 215 π. Χ., ἀφίνεται κρυφίως ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως νὰ φύγῃ, μὲ τὴν φρουράν του, ὅταν ἡ πόλις παρεδόθη εἰς τὸν Ἀννίβαν.

η′) ***Ἀτίλιος Μᾶρκος***, ὀνομάζεται ὑπὸ τοῦ Βαλερίου Μαξίμου (3, 2, 7) ὁ γέρων ἐκεῖνος συγκλητικὸς ὁ ὁποῖος πρῶτος κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ρώμης ὑπὸ τῶν Γαλατῶν ἐφονεύθη καθήμενος ἐπὶ τῆς συγκλητικῆς ἕδρας.

θ′) ***Ἀτίλιος Πόπλιος***. Ὕπαρχος (legatus) τοῦ Πομπηΐου ἐν τῷ πολέμῳ κατὰ τῶν πειρατῶν (67 π. Χ.). Ἄλλος ὁμώνυμος μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Πομπηΐου (digesta 1, 2, 2, 38) μεταξὺ τῶν ἀρχαιοτάτων Ρωμαίων νομοδιδασκάλων.

ια′) ***Ἀτίλιος Βοῦλβος*** (M. Atilius Bulbus), συγκλητικὸς καταδικασθεὶς κατὰ τὴν δεκαετίαν 80—71 π. Χ. de maiestate καὶ ὡς δικαστὴς δωροδοκηθείς.

ιβ′) ***Ἀτίλιος Φορτουνατιανὸς*** (Atilius Fortunatianus). Λατῖνος μετρικός, γράψας μετρικὴν διασωθεῖσαν. Αὕτη εἶναι ἐκδεδομένη εἰς τὴν σειρὰν τῶν Λατίνων γραμματικῶν ὑπὸ τοῦ *H. Keil* τόμ. VI, σελ. 278—304. Θ. Α. Κ.

Ἀτίλιος *νόμος* (Atilia lex). Ρωμαϊκὸς νόμος τῶν χρόνων τῆς δημοκρατίας κανονίζων τὰ τῆς κηδεμονίας. Συμφώνως πρὸς αὐτὸν ὁ πραίτωρ, εἰς περίπτωσιν καθ᾽ ἣν ὁ νόμιμος ἢ ἐκ διαθήκης κηδεμὼν περιέπιπτεν εἰς σφάλμα τι, καθώριζεν ἐν συμφωνίᾳ μετὰ τῆς πλειοψηφίας τῶν δημάρχων τὸν νέον κηδεμόνα. [Πρβλ. *Lange* Römische Alterthümer (Βερολῖνον 1873) τόμ. Α′ σελ. 23.] —Ρ

ἀτιμάζω· θεωρῶ τινα ἄτιμον, ἀνάξιον τιμῆς, καταφρονῶ· || καθιστῶ τινα ἄτιμον, γίνομαι αἴτιος ὥστε νὰ ἀτιμασθῇ, στερῶ τινα τῆς τιμῆς, προσάπτω εἴς τινα ἀτιμίαν, ἀρχ. *αἰσχύνω*.

ἀτιμαστὴς (ὁ)· ὁ ἀτιμάζων, ὁ προσάπτων εἴς τινα ἀτιμίαν.

ἀτίμητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ τιμώμενος, ὁ καταφρονούμενος, ἐκεῖνος εἰς ὃν δὲν ἀπεδόθη τιμή· || ὁ μὴ δυνάμενος νὰ ἐκτιμηθῇ, ἀνεκτίμητος, πολύτιμος, ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχαίων μέχρι τῆς ἰδιωματικῆς: «Καὶ τὰ κρυφὰ τῆς μάννας μας ἀτίμητο λογάρι».

ἀτιμία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἄτιμος, ἔλλειψις ἢ στέρησις τιμῆς, καταισχύνη, ὄνειδος· || πολιτικὴ ἀτιμία, στέρησις τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων.

— *[Ἀρχαιολ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτως ἡ στέρησις τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου ἐν Ἀθήναις, ἥτις πλὴν πολλῶν ἄλλων ἐπακολουθημάτων ἐστέ-

Digitized by Google

ρει τὸν τιμωρούμενον καὶ τῆς προστασίας τῶν νόμων. Ἡ τιμωρία αὕτη ἐμφανίζεται ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Σόλωνος, χωρὶς νὰ ἀναφέρηται ἐν τῇ νομοθεσίᾳ αὐτοῦ (*Δημοσθ.* κατὰ Ἀριστοκρ. 640). Ἡ *ἀτιμία* ἦτο πολιτικὸς θάνατος, ὁ δ' ὑποβαλλόμενος εἰς αὐτὴν μετὰ τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς περιουσίας αὐτοῦ ἦσαν ὡς μὴ ὑπάρχοντες διὰ τὴν πολιτείαν. Ἡ τοιαύτη ἀτιμία, ἡ τῶν παλαιοτάτων χρόνων, εἶναι ἡ *τελεία ἀτιμία,* καθ' ὅσον ἐφ' ὅρου ζωῆς ὁ οὕτω τιμωρούμενος ἀπεκλείετο τῆς πολιτείας ὅπως καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ. Τοῦτο ἐνόουν διὰ τῆς φράσεως «καθάπαξ ἄτιμος» (*Δημοσθ.* κατὰ Μειδ. 542. 546). Ὁ ἀτιμαζόμενος δὲν μετεῖχε πολιτικῆς ἢ ἱερατικῆς ὑπηρεσίας, ἐστερεῖτο δὲ παντὸς δικαιώματος ἐμφανίσεως ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἐν ταῖς θυσίαις, ἐν τοῖς δικαστηρίοις, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου, μὴ γινόμενος καὶ εἰς τὸν στρατὸν δεκτός, καὶ ὁπωσδήποτε προσβαλλόμενος δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν προστασίαν τοῦ νόμου. Ταῦτα πάντα βεβαιοῦνται ὑπὸ πλείστων χωρίων τῶν συγγραφέων καὶ ἰδίᾳ τοῦ Δημοσθένους (Κατὰ Νεαίρας, 1353. Κατὰ Τιμοκρ. 715, 717 καὶ 739. Περὶ τῆς Ροδ. ἐλευθ. 200. Κατὰ Φιλ. γ' 122. *Αἰσχ.* κατὰ Τιμάρ. 54). Ἡ περιουσία τοῦ οὕτω τιμωρουμένου ἐδημεύετο, ὡς φαίνεται, μόνον ὅτε οὗτος ἦτο ὀφειλέτης τοῦ δημοσίου. Εἰς τελείαν ἀτιμίαν κατεδικάζετο ὁ πολίτης καὶ ἐπὶ δεκασμῷ ἢ δωροληψίᾳ, ἐπὶ καταχρήσει τῶν δημοσίων χρημάτων, ἐπὶ δειλίᾳ ἐν πολέμῳ, ἐπὶ συκοφαντίᾳ, ἐπὶ ἀσεβείᾳ πρὸς τοὺς γονεῖς, ἐπὶ ἐξυβρίσει ἄρχοντος κατὰ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ, ἐπὶ μεροληψίᾳ δικαστικῇ, ἐπὶ κατασπαταλήσει τῆς πατρῴας οὐσίας (*Ἀνδοκ.* περὶ μυστ. 36.—*Δημοσθ.* κατὰ Μειδ. 543 π. Μεγαλοπ. 200). Καίτοι κατὰ τὴν περίπτωσιν τῆς τοιαύτης ἀτιμίας δὲν ὑπῆρχεν ἐλπὶς ἀπαλλαγῆς ἀπ' αὐτῆς, ὑπῆρχε φαίνεται νόμος, καθ' ὃν τότε μόνον προετείνετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου ἡ ἀπαλλαγή, ὅταν 6,000 πολῖται τοὐλάχιστον προαπεφάσιζον μυστικῶς νὰ εἰσαχθῇ τοιαύτη πρότασις, ὁπότε καὶ πάλιν τὸ πρᾶγμα ἀπεφασίζετο διὰ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου καταλλήλως. Ἐν περιπτώσει κινδύνου τῆς δημοκρατίας ἀπηλλάσσετο εὐκολώτερον, διότι τότε παρεχωρεῖτο ἀμνηστεία εἰς τοὺς ἀτίμους. Οἱ τυχόντες δὲ ἀμνηστείας καὶ ἀναλαβόντες τὰ πολιτικὰ αὐτῶν δικαιώματα ἐκαλοῦντο *ἐπίτιμοι.* Ἕτερον εἶδος ἀτιμίας εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον διήρκει μέχρις οὗ ὁ στερηθεὶς τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ ἤθελεν ἐκπληρώσει τὰς ὑποχρεώσεις, διὰ τὰς ὁποίας ἐπεβλήθη εἰς αὐτὸν ἡ τιμωρία αὐτή· ἡ περίπτωσις ἀφεώρα τοὺς ὀφειλέτας τοῦ δημοσίου. Ὁ ὀφείλων εἰς τὴν πόλιν ἢ ἐκ ποινῆς ἐπιβληθείσης ἢ ἐξ ἐγγυήσεως ὑπὲρ ἄλλου, ἐὰν ἠρνεῖτο ἢ δὲν ἠδύνατο νὰ καταβάλῃ τὰ ὀφειλόμενα, παρέμενεν ἐν τελείᾳ ἀτιμίᾳ. Τὰ τέκνα αὐτοῦ ἐν ᾧ ἔτι ἔζη δὲν περιελαμβάνοντο εἰς τὴν ἀτιμίαν ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ. Ἐὰν ὁ ὀφειλέτης ἠρνεῖτο τὴν πληρωμὴν καὶ πέραν τῆς ἐνάτης πρυτανείας τὸ χρέος ἐδιπλασιάζετο καὶ ἡ περιουσία αὐτοῦ ἐδημεύετο. Ἐὰν ἐξωφλεῖτο τὸ χρέος πωλουμένης τῆς περιουσίας, ἔληγεν ἡ ἀτιμία, εἰδὲ μή, οὐ μόνον συνεχίζετο ἀλλὰ καὶ καθίστατο κληρονομικὴ διὰ τὰ τέκνα αὐτοῦ μέχρις ἐξοφλήσεως. Ἀλλὰ καὶ προσωπικὴ κράτησις πολλάκις ἐπεβάλλετο διὰ τὸ πρὸς τὸ δημόσιον χρέος, ὅπως συνέβη εἰς τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ τὸν Κίμωνα. Ὁ ζητῶν νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς διὰ χρέος πρὸς τὸ δημόσιον ἀτιμίας ὑπέκειτο εἰς ἄλλην διαδικασίαν, τὴν τῆς *ἐνδείξεως.* Καὶ τρίτος ἐὰν προσεπάθει νὰ ζητήσῃ τοῦτο ὑπὲρ αὐτοῦ, ἐστερεῖτο τῆς ἰδίας περιουσίας. Ἄλλο εἶδος ἀτιμίας, διὰ τῆς ὁποίας ἀπέβαλλεν ὁ τιμωρούμενος δι' αὐτῆς μέρος μόνον τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ, ἦτο ἡ *ἀτιμία κατὰ πρόσταξιν,* ὁριζομένου τίνα δικαιώματα ἀπέβαλλεν οὗτος. Οὕτως ἂν ἐνεφανίζετο ὡς κατήγορός τινος δημοσίᾳ, εἶτα δὲ ἢ ἄφινε τὴν ὑπόθεσιν ἢ δὲν ἐλάμβανε τὸ πέμπτον τῶν ψήφων, κατεδικάζετο εἰς χιλίων δραχμῶν ἀττικῶν πρόστιμον καὶ εἰς μερικὴν ἀτιμίαν, μὴ δυνάμενος τοῦ λοιποῦ νὰ ἐμφανίζηται ὡς κατήγορος εἰς ὁμοίας φύσεως ὑπόθεσιν (*Ἁρποκρ.* ἐν λ. Δώρων γραφή). Ἂν ἡ κατηγορία ἦτο *γραφὴ ἀσεβείας,* δὲν ἐπετρέπετο εἰς τὸν κατήγορον ἐν ἀποτυχίᾳ νὰ ἐπισκέπτηται ἱερά τινα. Ἐνίοτε δὲ καὶ ἐὰν μὴ ἐλάμβανεν ὁ κατήγορος τὸ πέμπτον τῶν ψήφων, δὲν ἐπεβάλλετο εἰς τὸν κατήγορον ποινή τις ἢ ἀτιμία, ὡς ἐὰν κατηγορεῖτο τις ἐπὶ κακοποιίᾳ γονέων ἢ ὀρφανῶν ἢ κληρονόμων (*Meier* de Bon. Damn. p. 133), ἄλλοτε δὲ ἐπεβάλλετο εἰς αὐτὸν μόνον ζημία χιλίων δραχμῶν οὐχὶ δὲ καὶ ἀτιμία. Τὰ τέκνα τῶν καταδικαζομένων εἰς θάνατον δι' ἐγκλήματα περιήρχοντο εἰς ἀτιμίαν, δὲν εἶναι δὲ γνωστὸν πότε ἐλύοντο ταύτης. Ἂν δὲ ὁ ὑποβεβλημένος εἰς οἱονδήποτε τῶν ἄνω εἰδῶν ἀτιμίας ἤσκει τι τῶν δικαιωμάτων ὧν ἐστερήθη, ὑπεβάλλετο ἀμέσως εἰς *ἀπαγωγὴν* ἢ *ἔνδειξιν* καὶ ἐτιμωρεῖτο ἄνευ ἄλλης διαδικασίας ἐὰν ἀπεδεικνύετο ἔνοχος.

Προκειμένου περὶ τῆς Σπάρτης δὲν εἶναι τόσον γνωστὰ τὰ ἐγκλήματα, διὰ τὰ ὁποῖα ἐπεβάλλετο ἡ ἀτιμία. Ἐκεῖ ὁ λαὸς μετεχειρίζετο ὡς ἐστερημένον τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων πάντα τῶν νενομισμένων παραβάτην. Ὁ μὴ διαιτώμενος κατὰ τοὺς ἰσχύοντας θεσμοὺς ἐστερεῖτο τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου, καθιστάμενος *ἀδόκιμος,* δηλ. ἄτιμος.

Ἀλλὰ καὶ κατὰ νόμον ἐξέπιπτε τῆς τάξεως τοῦ πολίτου πᾶς ὅστις δὲν ἠδύνατο ἢ δὲν ἤθελε νὰ καταβάλῃ τὸ ἀναλογοῦν αὐτῷ εἰς τὰ δημόσια συσσίτια (*Ἀριστοτ.* Πολιτ. Β', 6). Εἰς τὴν Σπάρτην ἀνεγνωρίζετο ὡς ὕπατον ἔγκλημα ἡ πρὸ τῶν πολεμίων δειλία καὶ ἡ λιποταξία ἐν καιρῷ μάχης, δι' ὃ ἐστιγματίζετο διὰ τοῦ ἀνωτάτου βαθμοῦ τῆς ἀτιμίας ὁ περιελθὼν εἰς τοιαύτην θέσιν· οὗτος ἐχαρακτηρίζετο δι' ἰδίας λέξεως: ὁ *τρέσας.* Καὶ ἡ ἐπάνοδος ὁπλίτου εἰς τὴν πατρίδα ἄνευ τῶν συστρατιωτῶν αὐτοῦ ὁμοίως ἐχαρακτηρίζετο, ὅπως συνέβη εἰς τὸν **Ἀριστόδημον** (βλ. λ.) μετὰ τὴν μάχην τῶν Θερμοπυλῶν (*Ἡροδ.* 7,231). Ὁμοίως οἱ Σπαρτιᾶται, οἱ ὁποῖοι ἐν Σφακτηρίᾳ παρεδόθησαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἐτιμωρήθησαν δι' ἀτιμίας, δι' ἧς ἀπέβαλον πᾶσαν ἀντιποίησιν δημοσίας ὑπηρεσίας καὶ κατέστησαν νομικῶς ἀνίκανοι νὰ πωλῶσι καὶ νὰ ἀγοράζωσιν, ἀνέλαβον ὅμως εἶτα τὰ δικαιώματα αὐτῶν (*Θουκ.* 6,34).

Εἶναι γνωστὸν ἀκόμη, ὅτι οἱ ἄγαμοι ὑπέκειντο εἰς εἶδός τι ἀτιμίας, νὰ μὴ τιμῶνται δηλ. διὰ τοῦ σεβασμοῦ τοῦ προσήκοντος εἰς τὴν πρεσβυτικὴν ἡλικίαν, νὰ μὴ ἐπιτρέπηται αὐτοῖς ἡ συμμετοχὴ εἰς ἑορτάς τινας, ἐπιβαλλομένου εἰς αὐτοὺς νὰ ᾄδωσιν ᾄσματά τινα ἀτιμωτικὰ ἑαυτῶν. Οὐδεὶς ἄτιμος ἐπετρέπετο νὰ λαμβάνῃ ὡς σύζυγον τὴν θυγατέρα πολίτου Σπαρτιάτου καὶ οὕτως, ἐὰν ἔμενεν ἄγαμος, ὑπεβάλλετο εἰς τὴν ἀτιμίαν τῶν ἀγάμων γερόντων. Κατὰ τὸν Πλούταρχον (Ἀγησ. 30) οἱ ἄτιμοι οὐ μόνον ἀπεκλείοντο πάσης ἀρχῆς ἐν Σπάρτῃ, ἀλλὰ ἐξελαμβάνετο ἄδοξον νὰ δώσῃ τις εἰς αὐτοὺς γυναῖκα ἐκ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ ἢ νὰ λάβῃ παρ' αὐτῶν. Εἶχε δὲ τὴν ἄδειαν ὁ συναντῶν νὰ κτυπᾷ αὐτούς, ὅταν θέλῃ· οὗτοι ὤφειλον νὰ ὑπομένωσι περιφερόμενοι ρυπαροὶ καὶ ταπεινοὶ καὶ φέροντες τρίβωνας συνερραμμένους ἐκ βαπτοῦ χρώματος, καὶ ξυρίζοντες μέρος μόνον τοῦ πώγωνος αὐτῶν. Καίτοι ὅμως τοσαῦτα ὑφίσταντο δὲν ἐστεροῦντο τῆς προστασίας τῶν νόμων. Καὶ ὁ ἐν πολέμῳ ἀκόμη τρέσας δὲν ἦτο εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν πρὸς τὸν ἐν Ἀθήναις δι' ἀτιμίας περιβαλλόμενον, διότι ἐν περιορισμῷ τινι ἤσκει πολιτικά τινα δικαιώματα, ἀλλὰ πάντοτε κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ ὑποδηλοῦται ἡ ἀτιμωτικὴ κατάστασις αὐτοῦ. ιακ. χ. δ.

— *[Ρωμ. Δίκ.]*· βλ. **τιμή.**

Ἄτιμο *[Ναυτ. Γεωγρ.].* Νησὶς μετὰ νησίου, ἐγγὺς καὶ ΝΔ τῆς Νικουριᾶς (πλάτ. 36°52'40'', μῆκ. 25°54'30'', χάρτ. ἀγγλ. 1866: Amorgos and Donusa island). Τὸ ὑψόμετρόν της 276 πόδες. σ. ε. λ.

Ἀτιμόκοι ἢ ***Τιμούκουα*** (Atimoke, Timukua). *[Ἐθνολ.].* Φυλὴ ἰνδιανικὴ τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἐξηπλωμένη ἄλλοτε παρὰ τὸν ποταμὸν Σαὶν Ζὸν καὶ ἐπὶ τῆς ἀτλαντικῆς παραλίας τῆς Φλωρίδος. θ. χ. σ.

ἄτιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἄνευ τιμῆς, ὁ μὴ τιμώμενος, ὁ περιφρονούμενος· || ὁ μὴ παρέχων τιμήν, ὁ ἀτιμάζων: «ἄτιμος πρᾶξις, — συμπεριφορὰ κ. τ. τ.»· || ἀντίθ. *ἔντιμος, τίμιος*· || ὁ στερούμενος τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων, ἀντίθ. *ἐπίτιμος.*—Ἐπίρρ. ***ἀτίμως.***

Ἀτιμπάϊα (Atibaïa) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Βραζιλίας ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Ἁγ. Παύλου ἔχουσα 10.000 κατοίκους καὶ περιφέρειαν πλουσίαν εἰς καλλιεργείας βάμβακος καὶ καφέ.

ἀτιμῶ (*—όω*)· καθιστῶ τινα ἄτιμον, ἀτιμάζω.

ἀτιμωρησία (ἡ)· τὸ νὰ παραμένῃ τις ἀτιμώρητος, ἀποφυγὴ τῆς τιμωρίας.

ἀτιμωρητί· ἐπίρρ., ἄνευ τιμωρίας.

ἀτιμώρητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ τιμωρούμενος ἢ τιμωρηθείς, ὁ διαφεύγων τὴν τιμωρίαν.—Ἐπίρρ. ***ἀτιμωρήτως*** καὶ ***ἀτιμωρητί.***

ἀτίμωσις (ἡ)· τὸ νὰ καταστῇ τις ἄτιμος· || ἡ πρᾶξις ἕνεκα τῆς ὁποίας ἀτιμοῦταί τις.

ἀτιμωτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἐπιφέρων ἀτίμωσιν: «πρᾶξις ἀτιμωτική».

Ἂ-τιν *[Γεωγρ.].* Νομὸς τοῦ Ἀννὰμ (βλ. λ.).

Ἀτὶν ***(Ἀτύρ, Ἀτὶρ)*** *Ἀστρον.*. Ὄνομα τοῦ ἀστέρος α τοῦ Ταύρου, πλέον γνωστοῦ ὡς **Ἀλδεβαρὰν** (βλ. λ.).

ἀτίνακτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό), κοιν. ***ἀτίναχτος***· ὁ μὴ τιναχθείς, ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον δὲν ἐτίναξέ τις.

Ἀτιντάν· βλ. Ἀτιντᾶνες.

Ἀτιντᾶνες. Οἱ κάτοικοι τῆς ἀπ' αὐτῶν κληθείσης *Ἀτιντανίας* χώρας, τῆς κειμένης κατὰ τὰ μεθόρια Ἠπείρου καὶ Ἰλλυρίας καὶ ἐκτεινομένης πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν ἀπὸ τοῦ κάτω ροῦ τοῦ Ἀῴου μέχρι τῆς δυτικῆς Μακεδονίας. Ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ἡ ὁποία δὲν εὑρίσκετο καὶ πολὺ μακρὰν τῶν δυτικῶν συνόρων τῆς Ἀτιντανίας, ἐχωρίζετο ἡ χώρα αὕτη διὰ τῆς Χαονίας καὶ τοῦ Ὠρικοῦ, ἐν μέρει δὲ καὶ διὰ τῆς περιοχῆς τῆς πόλεως Ἀπολλωνίας. Εἰς τὴν ἱστορίαν κατὰ πρώτην φορὰν ἀναφέρονται οἱ Ἀτιντᾶνες κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (429 π. Χ.), ὡς ἀποτελοῦντες ἓν κράτος μετὰ τῶν Μολοσσῶν καὶ ἐν συμμαχίᾳ μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων, Ἀπρακιωτῶν, Χαόνων καὶ ἄλλων λαῶν τῆς Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας λαβόντες μέρος εἰς τὴν ἐναντίον τῆς Ἀκαρνανίας ἐκστρατείαν. Ἔκτοτε οὐδεὶς λόγος γίνεται περὶ τῶν Ἀτιντάνων μέχρι τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος, ὅτε οὗτοι ὑπῆρξαν σύμμαχοι τῶν Ρωμαίων κατὰ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Ἰλλυριῶν πειρατῶν καὶ τῆς βασιλίσσης αὐτῶν Τεύτας (229 π. Χ.). Μετ' ὀλίγον ὅμως, ὅτε ὁ ἐπίσης σύμμαχος τῶν Ρωμαίων κατὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον Δημήτριος ὁ Φάριος ἀπέστη τῆς φιλίας τῶν Ρωμαίων (τῷ 225 π. Χ.) καὶ συνεμάχησε πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀντίγονον τὸν Δώσωνα (τῷ 221 π. Χ.), πεισθέντες ὑπ' αὐτοῦ ἐγένοντο καὶ οἱ Ἀτιντᾶνες ἐχθροὶ τῶν Ρωμαίων. Κατὰ τὴν ἐν ἔτει 215 π. Χ. μεταξὺ Φιλίππου τοῦ Ε', τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας, καὶ τοῦ Καρχηδονίου στρατηλάτου Ἀννίβα συνθήκην συμμαχίας, ρητῶς ἀναφέρεται ἡ Ἀτιντανία μεταξὺ τῶν χωρῶν, εἰς τὴν κατάληψιν καὶ ὁριστικὴν κατοχὴν τῶν ὁποίων ἀνελάμβανεν ὁ Ἀννίβας τὴν ὑποχρέωσιν νὰ βοηθήσῃ τὸν Φίλιππον τὸν Ε'. Κατὰ δὲ τὴν μεταξὺ Ρωμαίων καὶ Φιλίππου τοῦ Ε' εἰρήνην, τὴν γενομένην ἐν Φοινίκῃ τῆς Χαονίας κατὰ τὸ τέλος τοῦ 205 ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 204 π. Χ., ἡ Ἀτιντανία ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ὡς ἀνήκουσα εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν διετηρήθη καὶ βραδύτερον ὄχι μόνον καὶ μετὰ τὴν ὁριστικὴν ἧτταν τοῦ Φιλίππου τοῦ Ε' (ἐν ἔτει 197 π. Χ.), ἀλλ' ἀκόμη καὶ ἀφοῦ μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Περσέως (τῷ 168 π. Χ.) ἡ Μακεδονία ἀπώλεσε τὴν ἑνότητά της καὶ διῃρέθη εἰς τέσσαρας μικρὰς δημοκρατίας. Ἡ Ἀτιντανία τότε προσηρτήθη εἰς τὴν τετάρτην, τὴν δυτικωτάτην, πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς ὁποίας οἱ Ἀτιντᾶνες ἦσαν καὶ φυλετικῶς συγγενεῖς. Τὴν φυλετικὴν δὲ ταύτην συγγένειαν τῶν Ἀτιντάνων καὶ Μακεδόνων ἐπιβεβαιοῖ καὶ ἡ παράδοσις, ὅτι ὁ ἐπώνυμος τῶν Ἀτιντάνων μυθικὸς ἥρως Ἀτιντὰν ἦτο υἱὸς τοῦ Μακεδόνος, τοῦ μυθικοῦ ἐπωνύμου τῆς Μακεδονίας. γ. ι. κ.

Ἀτιντανία· βλ. **Ἀτιντᾶνες.**

Ἀτὶς (Athis) *[Γεωγρ.].* Βιομηχανικὴ πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Ὄρν, ἔχουσα ὑφαντουργεῖα βάμβακος.

Ἀτίσα *[Θρησκειολ.].* Λόγιος Ἰνδὸς μοναχός, εἰς ὃν ὀφείλεται ἡ βαθυτέρα μεταρρύθμισις τοῦ Λαμαϊσμοῦ. Ἵδρυσε νέον τάγμα καθαρῶς βουδδικοῦ τύπου, ἔγραψε πολλὰ βιβλία καὶ μετέφρασεν εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ Θιβὲτ πολλὰς βουδδικὰς ἑρμηνείας. Ἀπέθανε τῷ 1052 μ.Χ. π. ι. μ.

ἀτίσαρος (ὁ) *[Βοτ.].* Κοινὴ ὀνομασία ἐν Ἀμοργῷ τοῦ φυτοῦ *κίστις ὁ ἐλελιφασκόφυλλος* (cistus salvifolius). δ. ν. π.

Ἀτὶ-σοὺ-Λὰν (Athies-sous-Laon) *[Γεωγρ.].* Πολίχνη τῆς Γαλλίας ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Αΐν, ἱστορικῶς γνωστὴ ἐκ τῆς κατὰ τὸ 1814 νίκης τοῦ δουκὸς ντὲ Ραγκὺζ κατὰ τῶν συμμάχων.

Ἀτισών. Ποταμὸς τῆς βορείου Ἰταλίας, παρὰ τὸν ὁποῖον, κατὰ τὸν Πλούταρχον, ὀχυρωθεὶς ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς Κάτλος ἐν ἔτει 102 π. Χ. ἐπεχείρησεν ἀνεπιτυχῶς νὰ ἀνακόψῃ τὴν προέλασιν τῶν Κίμβρων, οἱ ὁποῖοι ἤδη εἶχον ὑπερβῆ τὰς Ἄλπεις, καθ' ὃν χρόνον ὁ Μάριος συνέτριβεν ἐν Γαλατίᾳ τοὺς Τεύτονας. Κατά τινας ὁ ποταμὸς Ἀτισὼν εἶνε ὁ ἐκ τῶν ὀρέων τοῦ Τεσσίνου πηγάζων καὶ εἰς τὴν Μείζονα λίμνην (lago Maggiore) χυνόμενος ποταμός, ὁ καλούμενος νῦν *Τότσε* (Toce), κατ' ἄλλους δὲ ὁ πολὺ ἀνατολικώτερος τούτου Ἀδίγης (νῦν Adige), ὁ ὑπὸ τῶν παλαιῶν Ἄτεσις ἢ Ἄθεσις καλούμενος (βλ. λ. **Ἀντιτζε**). Ἄλλοι πάλιν φρονοῦσιν, ὅτι ἀντὶ Ἀτισὼν πρέπει νὰ γραφῇ *Νατισών.* γ. ι. κ.

Ἀτιτλὰν (Atitlan) *[Γεωγρ.].* Λίμνη ἐν Γουατεμάλᾳ τῆς Ἀμερικῆς μήκους 39 χιλιομέτρων, πλάτους 16 καὶ βάθους 600 μέτρων. Χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ ἀπότομον τῶν ὀχθῶν της. Παρ' αὐτὴν κεῖται ὁμώνυμον ἡφαίστειον ὕψους 3820 μέτρων καὶ πόλις παρὰ τὴν νοτίαν ὄχθην της, ἀριθμοῦσα 10,000 κατ., καλουμένη *Σαντιάγο ντὲ Ἀτιτλάν.*

ἄτιτλος (ὁ, ἡ) *—ον* (τό)· ὁ ἄνευ τίτλου, ὁ μὴ φέρων τίτλον, ἐπικεφαλίδα.

Ἄτιτσα. Ἀπόστολος τοῦ Βουδδισμοῦ· βλ. Ντιπανκάρα.

ἀτιτύμαλα (τὰ) (**Atithymala**) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐφορβιοειδῶν.* δ. ν. π.

Ἀτκὰρσκ (Atkarsk) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Σαράτοφ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀτκάρα, οὖσα ἐμπορικὸν κέντρον δημητριακῶν. **Κάτ. 8200.**

Digitized by Google

Ἄτκινς (Atkins), ***Τζών.*** Περιώνυμος Ἄγγλος χειρουργός, γεννηθεὶς ἐν Πλαῖστοβ. Τῷ 1721 περιῆλθεν, ὡς ἰατρὸς τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, τὴν Ἀφρικήν, τὴν Σενεγάλην, τὴν Βραζιλίαν, τὰς Ἰνδίας καὶ ἔγραψεν ἔργον σχετικὸν πρὸς τὴν περιοδείαν αὐτοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «A travel to Guinea, Brazil, the west India etc». Α. Δ.

—**Ἄτκινς** (Atkins), ***Τζὼν Βλάκ.*** Ἄγγλος δημοσιογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1871. Ἐχρημάτισεν ἀνταποκριτὴς τοῦ «Φρουροῦ τοῦ Μάνστεστερ» κατὰ τὸν ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897, κατὰ τὸν ἱσπανοαμερικανικὸν τοῦ 1898 καὶ τὸν νοτιαφρικανικὸν ἀπὸ τοῦ 1889—1900. Κατὰ τὸ 1925—1926 διηύθυνε τὸν «Παρατηρητήν». Ἔγραψε διάφορα βιβλία, ἐν οἷς «Ἐθνικὴν φυσικὴν ἀγωγήν», «Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν ἐν Ἀγγλίᾳ γεωργίαν» καὶ τὴν «Εὐχαρίαν τοῦ ἔθνους». Ν. Ι. Θ.

Ἄτκινσον (tAkinson), ***Ἐρρῖκος.*** Ἐγεννήθη τῷ 1877 ἐν Merced τῆς Καλιφορνίας. Κογκρεγκασιοναλιστὴς ἐφημέριος εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἀμερικῆς, ἤδη, ζῶν ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ, διατελεῖ γενικὸς γραμματεὺς τοῦ παγκοσμίου συνδέσμου τῆς φιλίας τῶν Ἐθνῶν διὰ τῶν Ἐκκλησιῶν (The World Alliance for Promoting international Friendship through the Churches), εἰς τὰ συνέδρια τοῦ ὁποίου συμμετέχουν ὁ ἀντιπρόσωπος τῶν αὐτοκεφάλων ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν· συγχρόνως δὲ διακονεῖ ἐν τῇ ὁμοσπονδιακῇ συνόδῳ (Federal Concil) τῶν ἀμερικανικῶν Ἐκκλησιῶν. Ἔχει γράψει διάφορα θεολογικὰ ἔργα ἐν οἷς: The Church and Industrial warfare (1914), The Church and the Poeples Play (1915) καὶ Men and Times (1918). Δ. Σ. Μ.

— **Ἄτκινσον** (Atkinson), ***Θωμᾶς Οὐΐτλαμ.*** Περιηγητὴς Ἄγγλος (1799-1861). Ἐξηρεύνησε τὸ κέντρον τῆς Ἀσίας, ἰδιαιτέρως τὴν ἔρημον τοῦ Γκομπὶ (Gobi) ἀπὸ τοῦ 1846-1854 καὶ ἐδημοσίευσε τὰ τῆς ἐξερευνήσεώς του εἰς δύο ἔργα: «Explorations in Oriental and Western Siberia» (Londres 1858)· καὶ «Ἐργασίαι ἐν τῷ ἄνω καὶ κάτω Ἀμοὺρ» (Λονδῖνον. 1860). Ν. Ι. Θ.

— **Ἄτκινσον** (Atkinson), ***Ἰωάννης Αὔγουστος.*** Ἄγγλος ζωγράφος καὶ χαράκτης (1775-1831). Τῷ 1784 ἐγκατεστάθη ἐν Ρωσίᾳ, ὅπου ἔτυχε τῆς προστασίας τῆς Αἰκατερίνης τῆς Β' καὶ κατόπιν Παύλου τοῦ Α'. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ταύτην ἐζωγράφησε πίνακας ἱστορικοὺς καὶ προσωπογραφίας. Εἰς Λονδῖνον ἐπανῆλθε τῷ 1801. Ἀφῆκε διακοσμήσεις ἔργων, ὑδατογραφίας καὶ ἐλαιογραφίας (Μάχη τοῦ Βατερλὼ 1815). Ν. Ι. Θ.

Ἀτκὶς *[Ναυτ. Γεωγρ.].* Τοπωνύμιον ἀκρωτηρίου (Kavo Atkis) τῆς Κάσσου κατὰ τὰς ἀγγλικὰς ναυτιλιακὰς ὁδηγίας (Mediter. Pilot IV, ἔκδ. 1918 σελ. 518). Εἶναι προφανὲς λάθος τοῦ ἀγνοοῦντος τὴν ἑλληνικὴν συγγραφέως, μεταγραμματίσαντος δύο τῆς ὀνομασίας *Ἀκτὶς* γράμματα. Σ. Ε. Λ.

Ἄτκυνς (Atkyns), ***Ριχάρδος.*** Ἄγγλος λογοτέχνης (1615—1677). Κυριώτερον ἔργον αὐτοῦ εἶναι: «Ἡ ἀρχὴ καὶ αἱ πρόοδοι τῆς τυπογραφίας ἐν Ἀγγλίᾳ». Α. Δ.

—**Ἄτκυνς** (Atkyns), ***Ροβέρτος.*** Ἔξοχος Ἄγγλος νομομαθὴς καὶ δικηγόρος (1621—1709). Ὑπερήσπισε τὸν λόρδον Ρούσσελ εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς συνωμοσίας τοῦ Ραΐ-Χάους. Τῷ 1689 ὠνομάσθη πρῶτος βαρῶνος τοῦ Ἐσίκερ καὶ σπῆκερ (πρόεδρος) τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων. Ν. Ι. Θ.

ἀτλαζένιος, —α, —ο· δημοτ., ὁ κατεσκευασμένος ἀπὸ *ἀτλάζι·* ἄλλως *ἀτλαζωτός.*

ἀτλάζι (Atlus, Attlus, Atlas ἢ καὶ Attlas). Εἶδος ὑφάσματος σατέν, εἰσαχθὲν ἐξ Ἰνδιῶν, ἐκ καθαρᾶς μετάξης ἢ καὶ συνυφασμένον μετὰ λίνου, ἐρίου ἢ καὶ βάμβακος, μετὰ στιλβούσης ἐπιφανείας. Ὑπάρχουσιν ἀτλάζια μονόχροα, ριγὲ καὶ χρυσοῦφαντα, ὡς καὶ ὅλων τῶν χρωματισμῶν, κατὰ κανόνα ὅμως τὰ τοιαῦτα δὲν εἶναι γνήσια πλὴν τῶν ἐρυθρῶν. Τὰ ὑφάσματα ταῦτα φέρουν εἰδικὰς ὀνομασίας (ὡς cancanias, quempas κλπ.) καὶ ἦσαν ἄλλοτε μετὰ τόσης λεπτότητος καὶ προσοχῆς ὑφασμένα, ὥστε ἐπὶ μακρὸν διάστημα ἐπιστεύετο ὅτι οἱ Εὐρωπαῖοι ἐργάται δὲν θὰ ἦσαν εἰς θέσιν νὰ τὰ μιμηθοῦν, ἰδίως τὰ διὰ χρυσοϋφάντων ἢ μεταξοϋφάντων ἀνθέων κεκοσμημένα. Τὸ ὁλομέταξον ἀτλάζι λέγεται καὶ ὁλοσηρικὸν καὶ ἦτο κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα κυρίως ἐν περιωπῇ.

Ἀτλανέρσα. Τέταρτος βασιλεὺς τῆς δυναστείας τῆς Μερόης, ἥτις συνεχίζει τὴν ΚΕ' αἰγυπτιακὴν δυναστείαν (633—623).

Ἀτλάντα (Atlanta) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, πρωτεύουσα τῆς συμπολιτείας τῆς Γεωργίας, κειμένη εἰς τοὺς πρόποδας τῶν Ἀπαλαχιανῶν ὀρέων. Εἶναι οὐχὶ μόνον σημαντικὸν βιομηχανικὸν καὶ ἐμπορικὸν κέντρον, ἀλλὰ καὶ ἀξιόλογον συγκοινωνιακὸν τοιοῦτον, καθόσον ἐν αὐτῇ διακλαδίζονται πολλοὶ σιδηρόδρομοι. Κάτ. 200.000. Ἐν αὐτῇ διαμένουσιν ἀρκετοὶ Ἕλληνες μετανάσται. Δ. Ε. Μ.

—*[Ἱστορ.]* Ἡ Ἀτλάντα, ἱδρυθεῖσα τῷ 1845, ὑπῆρξε κατὰ τὸν ἀνθενωτικὸν πόλεμον τῷ 1864, σπουδαῖον κέντρον ἐφοδιασμοῦ τῶν νοτιοαμερικανῶν ἐν τῇ περιοχῇ Γεωργίας. Μετὰ τὴν ἀπώθησίν των ἐξ αὐτῆς, δὲν κατώρθωσαν νὰ τὴν ἀνακαταλάβωσιν, οἱ δὲ βορειοαμερικανοὶ ἔκαυσαν ταύτην (βλ. καὶ λ. **Ἀμερική**, τ. Δ' σελ. 237). Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Ἄτλαντες *[Ἀρχ.].* Λαὸς τῆς Ἀφρικῆς, κατοικῶν κατὰ τὸν Ἡρόδοτον εἰς τὰς νοτίας ὑπωρείας τοῦ ὄρους Ἄτλαντος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Οἱ Ἄτλαντες ἐλέγετο ὅτι ἀπείχοντο τῆς βρώσεως παντὸς ἐμψύχου, εἶχον δὲ καὶ τὴν ἰδιότητα νὰ μὴ βλέπωσιν ἐνύπνια. Κατά τινας οἱ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ἀναφερόμενοι *Ἀτάραντες* καὶ οἱ *Ἄτλαντες* ἦσαν ὁ αὐτὸς λαός, κατ' ἄλλους δὲ οἱ Ἄτλαντες ἦσαν οἱ αὐτοὶ μὲ τοὺς *Νασαμῶνας.* Ἄγνωστον εἶναι τίνας λαοὺς ἐνόουν οἱ παλαιοὶ ὑπὸ τὰ ὀνόματα ταῦτα, τὰ ὁποῖα βραδύτερον κατήντησαν ὅλως μυθικά. Γ. Ι. Κ.

ἄτλαντες· βλ. ἄτλας.

ἀτλάντη (ἡ) (Atlanta) *[Ζῳολ.].* Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀτλαντιδῶν.* Ἡ κόγχη τῶν ζῴων τούτων εἶναι κρητιδώδης, εὔθραυστος καὶ κοσμεῖται διὰ λεπτῶν σπειροειδῶν αὐλακώσεων. Τὸ σχῆμά της εἶναι δισκοειδὲς καὶ κατὰ τὸ ἄνω αὐτῆς μέρος τροπιδωτόν, τὸ ἄνοιγμα τῆς κόγχης εἶναι ἐπίμηκες καὶ ὀδοντωτόν. Τὸ ἐντὸς τῆς κόγχης ζῷον εἶναι πεπιεσμένον, συσπειρωμένον καὶ κατὰ τὸ ὀπίσθιον ἄκρον του φέρει εἶδος σικύας (βεντούζας). Ἡ κεφαλή του καταλήγει εἰς προβοσκίδα καὶ ἔμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν φέρει δύο κυλινδρικὰς καὶ χονδρὰς προσακτρίδας. Τὰ γεννητικὰ ὄργανα τοῦ ἄρρενος εὑρίσκονται ἐντὸς ἐπιμήκους ὀχετοῦ, ὅστις καταλήγει εἰς τὴν ἕδραν. Ἀναπνέουσι διὰ κτενοειδῶν βραγχίων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *ἀτλάντη ἡ γοδισόδειος* (Atlanta Gaudichaudii) ἥτις διακρίνεται ἐκ τῆς ὑψηλῆς, εὐρείας καὶ τροπιδώδους κόγχης της, τοῦ εὔρους ἀνοίγματος τῆς κόγχης καὶ τῶν σχετικῶς μεγάλων ὀφθαλμικῶν κογχῶν της. Δ. Ν. Π.

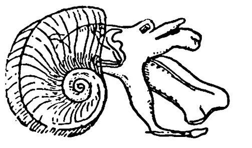

Ἀτλάντη ἡ γωδισόδειος.

Ἀτλαντία *[Μυθολ.].* Μία τῶν Ἀμοδρυάδων νυμφῶν ἐξ ἧς ὁ Δαναὸς ἀπέκτησε πέντε θυγατέρας.

Ἀτλαντιάδης. Καλεῖται οὕτω ὑπὸ τοῦ Ὀβιδίου ὁ *Ἑρμῆς* ὡς υἱὸς τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἄτλαντος Μαίας, ἐνίοτε δὲ καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ἑρμοῦ *Ἑρμαφρόδιτος.* Γ. Ι. Κ.

ἀτλαντίδαι (οἱ) (Atlantidae) *[Ζῳολ.].* Οἰκογένεια μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἑτεροπόδων.* Εἶναι ζῷα θαλάσσια ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας, ἀλλ' ἰδίως εἰς τὰς τῶν τροπικῶν χωρῶν. Τὸ μέγεθός των σπανίως ὑπερβαίνει τὰ 5 χιλιοστόμετρα. Δ. Ν. Π.

Ἀτλαντίδες *[Μυθολ.].* Θυγατέρες τοῦ Ἄτλαντος καὶ τῆς Ἑσπερίδος, ἀπὸ τῆς ὁποίας καὶ *Ἑσπερίδες* αὗται ἐκαλοῦντο, θυγατρὸς τοῦ ἀδελφοῦ του Ἑσπέρου. Κατ' ἄλλον μῦθον ἐγεννήθησαν αὗται ἐκ τῆς Αἴθρας ἢ Πλειόνης ἐπὶ τοῦ ὄρους Κυλλήνης. Αἱ Ἀτλαντίδες ἦσαν ἑπτὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ ἐκαλοῦντο, *Μαῖα* (ἡ μήτηρ τοῦ Ἑρμοῦ), *Ἠλέκτρα, Ταϋγέτη, Στερόπη, Μερόπη, Ἀλκυόνη καὶ Κελαινώ,* ἐγένοντο δὲ πᾶσαι μητέρες θεῶν ἢ ἡρώων ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐκαυχῶντο ὅτι κατήγοντο τὰ διασημότερα βασιλικὰ γένη τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Κατά τινα μῦθον, παρὰ Διοδώρῳ διασωθέντι (Δ'. 27), αἱ διαπρεπεῖς διὰ τὸ κάλλος των καὶ τὴν σωφροσύνην των Ἀτλαντίδες εἶχον ἁπαχθῆ διὰ πειρατῶν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Αἰγυπτίων Βουσίριδος, εἶχεν ὅμως ἐλευθερώσει καὶ ἀποδώσει εἰς τὸν πατέρα των ταύτας ὁ Ἡρακλῆς, εἰς τὸν ὁποῖον ἐξ εὐγνωμοσύνης ὁ Ἄτλας ἔδωκε τὰ χρυσᾶ μῆλα καὶ ἐδίδαξε τὴν ἀστρολογίαν, τὴν ὁποίαν ἔπειτα ἐδίδαξεν εἰς τοὺς Ἕλληνας ὁ Ἡρακλῆς. Κατ' ἄλλον μῦθον αἱ Ἀτλαντίδες καταδιωχθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ὠρίωνος κατέφυγον πρὸς τὸν Δία, ὅστις μεταμόρφωσεν αὐτὰς εἰς ἀστέρας, τοὺς ἀποτελέσαντας τὸν ἀστερισμὸν τῶν *Πλειάδων.* Αἱ ἀπὸ τοῦ πατρός των Ἀτλαντίδες καὶ ἀπὸ τῆς μητρός των Ἑσπερίδες κληθεῖσαι ἐκαλοῦντο καὶ Νύμφαι. Αἱ Ἀτλαντίδες ἐτιμῶντο πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἰδίως δὲ εἰς τὸ ἐν Πυλίᾳ ἄντρον των (*Στρ.* C 346). ΚΑΨ.

— **Ἀτλαντίδες** *[Ἀστρον.].* Ὄνομα ὑπὸ τὸ ὁποῖον ὁ Ὀβίδιος ἀναφέρει τὰς *Πλειάδας.*

Ἀτλάντικ-Σίτυ (Atlantic City) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας (Νέας Ἰερσέης) τῆς Β. Ἀμερικῆς, ὑπαγομένης νήσου Absecon Beach. Κάτ. 50.700.

Ἀτλάντικο (Atlantico) *[Γεωγρ.].* Διαμέρισμα τῆς ἀμερικανικῆς Κολομβίας ἔχον ἔκτασιν 3070 τετρ. χμτρ. καὶ πληθυσμὸν 135.792 κατ. Πρωτεύουσα αὐτοῦ εἶναι ἡ *Μπαρανκοῦϊλλα* (Baranquilla). Δ. Ε. Μ.

ἀτλαντικός, *—ή, —όν·* ὁ τοῦ Ἄτλαντος.

— **ἀτλαντικὴ** ***ζώνη ἡφαιστείων*** (Atlantische-Vulkanzone) *[Γεωλογ.]·* βλ. **ἡφαίστεια.**

— **ἀτλαντικὴ** ***οἰκογένεια πετρωμάτων*** (Atlantische Sippe) *[Πετρογρ.].* Οὕτω ἐκάλεσεν ὁ Becke τὴν περιοχήν, εἰς τὴν ὁποίαν παρουσιάζονται πυριγενῆ ἢ ἐκρηξιγενῆ πετρώματα, τὰ ὁποῖα εἶναι πλούσια εἰς *ἀλκάλια* (ἰδίως *νάτριον*) καὶ ὡς ἐκ τούτου χαρακτηρίζονται κατὰ τὸν Rosenbusch ὡς πετρώματα τῆς *ἀλκαλικῆς σειρᾶς μαγμάτων* (Alkalireihe). Τοιαῦτα πετρώματα εἶναι οἱ φογαῖται, θεράλιθοι, ἐσσεξῖται, κερατοφύραι, φανόλιθοι, λιμβουργῖται, τεφρῖται, βασανῖται, κλπ. (βλ. καὶ λ. **ἀλκαλιοῦχα πετρώματα**). Γ. Κ. Γ.

— **ἀτλαντικὸς** ***οὐδὸς*** (Atlantische Schwelle) *[Γεωγρ.].* Ὁμαλὸν ἔξαρμα, σιγμοειδῶς κεκαμμένον τοῦ πυθμένος τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῆς νήσου Ἰσλανδίας πρὸς βορρᾶν μέχρι τῶν νήσων Bouvet πρὸς νότον. Ἐπ' αὐτοῦ ἐπικάθηνται αἱ πλεῖσται ἡφαίστειοι νῆσοι τῆς περιοχῆς. Γ. Κ. Γ.

— **ἀτλαντικὸς** ***τύπος ἀκτῶν*** (Atlantischer Küstentypus) *[Γεωγρ.].* Οὕτω καλεῖται, κατὰ τὸν E. Suess, ὁ τύπος τῶν ἀκτῶν, καθ' ὃν ἡ διεύθυνσις τῶν ἀκτῶν συναντᾶται μὲ τὴν διεύθυνσιν τῶν παρακτίων ὀρέων ὑπὸ μεγάλην γωνίαν. Τοιοῦτος τύπος ἀκτῶν εὑρίσκεται ἰδιαιτέρως εἰς τὰς εὐρωπαϊκάς, ἀφρικανικάς, ἀμερικανικὰς καὶ γροιλανδικὰς ἀκτὰς τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. Ἐκτὸς τούτου καὶ εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς Ἀφρικῆς, τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς Αὐστραλίας καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

Ἀτλαντικὸς ***ὠκεανός·*** βλ. **Ὠκεανὸς** καὶ **Ὠκεανογραφία.**

Ἀτλάντιος *[Μυθολ.].* Εἷς τῶν υἱῶν τοῦ Ἑρμοῦ ἐκ τῆς Ἀφροδίτης, ὁ καὶ **Ἑρμαφρόδιτος** (βλ. λ.) λεγόμενος.

Ἀτλαντίς. Θρυλικὴ ἤπειρος πέραν τοῦ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα γνωστοῦ πρὸς δυσμὰς κόσμου. Περὶ ταύτης πρῶτος ὁ Πλάτων ὁμιλεῖ εἰς δύο του διαλόγους, τὸν «Τίμαιον» καὶ τὸν «Κριτίαν». Εἰς ἀμφοτέρους ὁ Κριτίας ἐπαναλαμβάνει πρὸς τοὺς Σωκράτην, Τίμαιον καὶ Ἑρμοκράτην ὅσα, δεκαετὴς ὤν, ἤκουσεν ἀπὸ τὸν τότε 90ετῆ καὶ ὁμώνυμον αὐτῷ πάππον του λέγοντα περὶ τῶν ἐκ Σάϊτος διδαγμάτων, ἅτινα ἀπεκόμισεν ὁ Σόλων παρὰ τῶν ἐκεῖ ἱερέων. Κατὰ τὴν ἀφήγησιν ταύτην ὁ Σόλων εὗρε τοὺς Αἰγυπτίους ἱερεῖς πολὺ σοφωτέρους ἑαυτοῦ καὶ τῶν συμπατριωτῶν του εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ κόσμου. Διὰ νὰ ὠθήσῃ αὐτοὺς εἰς ἐκτενεστέρας ὁμιλίας, τοῖς ἐξέθηκεν ὅσα οἱ Ἕλληνες γνωρίζουν ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τοῦ Δευκαλίωνος. Ἔκπληκτος ὅμως ἤκουσε τοῦτο· ὅτι τοῦ κατακλυσμοῦ ἐκείνου προηγήθησαν τρεῖς ἄλλαι τεράστιοι καὶ παγκόσμιοι θεομηνίαι καὶ ὅτι πέραν τῶν Ἡρακλείων στηλῶν ἐξετείνετο ἄλλοτε ἡ Ἀτλαντίς, νῆσος ἴση τὸ μέγεθος πρὸς τὴν Λιβύην καὶ Ἀσίαν ὁμοῦ, ἄλλαι δὲ νῆσοι ἑκατέρωθεν ταύτης ἐπέτρεπον νὰ μεταβῇ τις ἐκ τοῦ παλαιοῦ κόσμου πρὸς τὴν πέραν τοῦ Ἀτλαντικοῦ ἤπειρον (βλ. καὶ λ. **Ἀμερική**, τ. Δ', σ. 225, α' καὶ ἑξ.). Εἰς τὴν Ἀτλαντίδα ἀνεπτύχθη σπουδαῖος πολιτισμός, οἱ δὲ βασιλεῖς της, μάλιστα οἱ τοῦ Ἄτλαντος, υἱοῦ τοῦ Ποσειδῶνος, ἀπόγονοι, ἐκράτησαν σημαντικοῦ μέρους τῶν ἑκατέρωθεν ἠπείρων. Μετὰ τοῦτο συγκεντρώσαντες τὰς δυνάμεις των ἐζήτησαν νὰ καταχτήσουν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Αἴγυπτον. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι τεθέντες ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἀμύνης, πότε ἐν συμμαχίᾳ τῶν ἄλλων, πότε μόνοι των, ἀνέπτυξαν τόσην πολεμικὴν τέχνην καὶ τόσον ἡρωϊσμόν, ὥστε ἔσωσαν τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἀπειληθέντων. Τότε ἡ Ἀττικὴ δὲν εἶχε τὴν ἐπὶ Σόλωνος καὶ σήμερον διάπλασιν.

Ἡ Ἀκρόπολις ἐξετείνετο εἰς εὐρύτατον ὀροπέδιον περιλαμβάνον τὸν Λυκαβηττὸν καὶ τὴν Πνύκα. Ἀλλ' ἐπῆλθεν ἡμέρα τρομερά, καθ' ἣν τεράστιοι ὄμβροι ἐπὶ ὁλόκληρον ἡμερονύκτιον ἔπιπτον καὶ ἡ Ἀτλαντὶς ἐβυθίσθη εἰς τὸν Ὠκεανόν. Τότε ἐπῆλθε καταστροφὴ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καθ' ἣν ἐξηφανίσθησαν οἱ πολεμισταὶ καὶ πολὺς λαὸς καὶ προσέλαβεν ἡ Ἀττικὴ τὴν πενιχρὰν της σημερινὴν διάπλασιν. Οἱ ἱερεῖς τῆς Αἰγύπτου περιέγραψαν ἀκόμη την κοινωνικήν, τὴν τεχνικὴν καὶ τὴν δημοσιονομικὴν δίαιταν τῶν Ἀτλάντων.

Μετὰ τὸν Πλάτωνα καὶ ἄλλοι Ἕλληνες συγγραφεῖς ἐμνημόνευσαν τῆς Ἀτλαντίδος. Ἐκ τῶν ἀρχαίων ὁ Ἀριστοτέλης ἐθεώρει τὰ κατὰ τὴν Ἀτλαντίδα ὡς μυθοπλαστίαν τοῦ Πλάτωνος, ἄλλοι δὲ παρεδέχοντο ταῦτα ὡς ἀληθῆ. Ἡ γνώμη των ὅμως δὲν ἔχει σημασίαν, διότι ἐκεῖνοι δὲν διέθετον τὸ σημερινὸν ἐπιστημονικὸν ὑλικὸν πρὸς ἔλεγχον τῶν λεγομένων τοῦ Πλάτωνος. Βραδύτερον τὸ πρόβλημα τῆς Ἀτλαντίδος ἀπησχόλησε περισσότερον τὴν ποίησιν παρὰ τὴν ἐπιστήμην. Ὁ *Φρ. Βάκων* ἔψαλλεν εἰς τὴν «Νέαν Ἀτλαντίδα» τὰς προόδους τῆς ἐπιστήμης, ὁ ἰατρὸς καὶ ἀστρονόμος *Φρασκάτωρ* (ΙΣΤ' αἰῶν) συνέταξε μακρὸν λατινικὸν ποίημα, ταυτίζων τὴν Ἀτλαντίδα πρὸς τὴν Ἀμερικήν, καὶ τὸ μετέφρασεν εἰς τὸ γαλλικὸν ὁ *Δρ. Ὑβαρὲν* (1847).

Digitized by Google

ΠΙΘΑΝΗ ΟΨΙΣ ΤΗΣ ΓΗΣ ΠΡΟ ΤΗΣ ΥΠΟΧΩΡΗΣΕΩΣ ΤΩΝ ΠΑΓΕΤΩΝΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΞΑΦΑΝΙΣΕΩΣ ΤΗΣ ΑΤΛΑΝΤΙΔΟΣ

[Κατὰ τὸν Π. Καμπανακην]

Ἡ διὰ σταυρῶν γραμμὴ σημειοῖ τὸ ταξίδιον τοῦ Ἡρακλέους, ἡ δὲ ὀδοντωτὴ τὸ ταξίδιον τοῦ Μενελάου. Ἡ εἰς τὸ μέσον στιγμοειδὴς γραμμὴ σημειοῖ τὰ ὅρια τῶν δύο μυθικῶν βασιλείων, τοῦ Ἄτλαντος πρὸς δυσμὰς καὶ τοῦ Κρόνου πρὸς Ἀνατολάς. Ἡ ὕπαρξις τῆς Ἀτλαντίδος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ, καθιστᾷ ἐφικτὴν τὴν μεταξὺ τῶν μεγάλων ἠπείρων τῶν δύο ἡμισφαιρίων συγκοινωνίαν.

Ὁ *Népomucène Lemercier* συνέθηκεν ἔπος «Ἀτλαντίς», καθὼς καὶ ὁ μαρκήσιος Πιμοδὰν εἶδος Ὀδυσσείας. Ἀλλ' ὁ ἀληθὴς ψάλτης τῆς Ἀτλαντίδος ἐγένετο ὁ *Jacinto Verdaguer*, Καταλᾶνος ποιητής. «Ἡ Ἀτλαντίς του, λέγει ὁ abbe Moreux, εἶναι ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους χείμαρρος ὁρμητικὸς ποιήσεως, ἀφήνων ὀπίσω του πᾶν ὅ,τι παρήγαγον πλούσιον οἱ ἄλλοι Καταλᾶνοι, Καστιλᾶνοι καὶ Πορτογάλοι ποιηταί». Τὸ ἔργον μετεφράσθη εἰς πολλὰς γλώσσας καὶ πάντες οἱ ἔκτοτε πραγματευθέντες τὸ θέμα ἐζήτησαν νὰ ἐμπνευσθοῦν ἀπὸ τὸ ἔπος τοῦ Verdaguer.

Πρὸς τὴν Ἀμερικὴν ἐταύτισε τὴν Ἀτλαντίδα καὶ ὁ γεωγράφος Φιλίππου τοῦ Β', *Ἀβραὰμ Ὀρτέλιος* (1598). Παραδοξότερος ὁ Προτεστάντης Θεολόγος *Baër* εἰς τὸ βιβλίον του «Essai historique et critique sur l' Atlantide des anciens» (1762), ἐζήτησε ν' ἀποδείξῃ ὅτι πρόκειται περὶ τῆς *Παλαιστίνης*. Ὁ Σουηδὸς καθηγητὴς *Olaus Rudbeck* (1675) ἔγραψεν ὀγκωδέστατον σύγγραμμα, τοῦ ὁποίου μόνος ὁ πρόλογος κατεῖχε 4 τόμους, καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἐζήτει νὰ πείσῃ ὅτι ἡ Ἀτλαντὶς ἦτο ἡ Σκανδιναυϊκὴ Χερσόνησος. Τὸ χειρόγραφον ἐκάη τῷ 1702, ἀλλ' ἡ ἰδέα ἔμεινε καὶ μάλιστα εὗρεν ὀπαδούς. Ὁ *Sylvain Bailly* (1779) εἰς τὸ ἔργον του «Lettres sur l' Atlantide de Platon et sur l'ancienne histoire de l'Asie» ὑπεστήριξεν ὅτι οἱ Ἄτλαντες κατῴκουν τὰς πολικὰς χώρας καὶ ἀπὸ τούτων προῆλθεν ὁ πολιτισμὸς τοῦ παλαιοῦ κόσμου, διότι ἀπότομος ψῦξις τῶν χωρῶν ἐκείνων τοὺς ἠνάγκασε νὰ μεταναστεύσουν πρὸς Νότον. Σαφέστερος εἰς τὴν ἑρμηνείαν του ἀλλ' ὄχι ὀλιγώτερον παραδοξολόγος ὁ *Φρειδ. Klee* ἔγραψε τῷ 1842 μελέτην περὶ τοῦ «Κατακλυσμοῦ», εἰς τὴν ὁποίαν ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ Ἀτλαντὶς τοῦ Πλάτωνος εἶναι αὐτὴ ἡ Εὐρώπη, οἱ δὲ πνιγέντες κατὰ τὸν κατακλυσμὸν πληθυσμός της ἦσαν οἱ *Ἄτλαντες* ἢ οἱ *Τιτᾶνες*. Τὸν κατακλυσμὸν δὲ προὐκάλεσεν ἐκτοπισμὸς τοῦ ἄξονος τῆς γῆς.

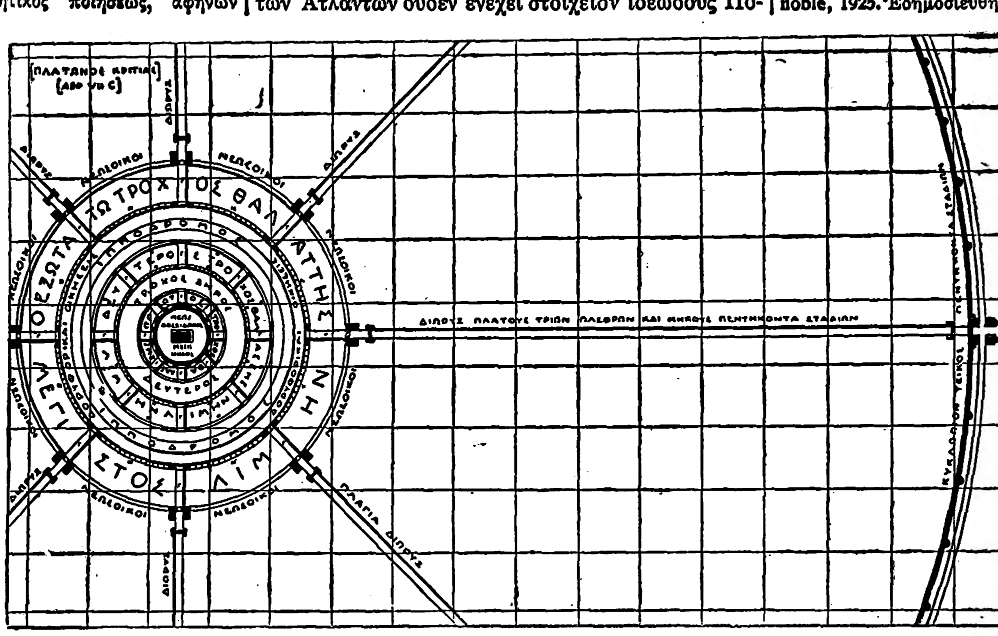

Ἡ μητρόπολις τῆς Ἀτλαντίδος κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Πλάτωνος (Κριτ. 430 VII c).

[Κατὰ σχεδιάγραμμα Πατρόκλου Καμπανάκη.]

Πρῶτος ὁ Γερμανὸς Ἰησουΐτης *Kircher* (1680) ἐτοποθέτησε τὴν Ἀτλαντίδα εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν ἐνώπιον τοῦ στενοῦ τοῦ Γιβραλτάρ. Αἱ Κανάριοι νῆσοι καὶ αἱ Ἀζόραι εἶναι, κατ' αὐτόν, τὰ λείψανα αὐτῆς, ὡς ἱστοὶ ποντισθέντος πλοίου προέχοντες ἀκόμη τῆς ἐπιπολῆς. Ἀξιόλογος εἶναι ἡ μελέτη τοῦ *Π. Καμπανάκη*, ὅστις θέτει τὴν Ἀτλαντίδα νοτιώτερον, διότι καὶ τὰς Ἡρακλείους στήλας τοποθετεῖ κατὰ τὸ Δ. ἄκρον τῆς Σαχάρας.

Οἱ νεώτεροι ἐπιστήμονες, ἰδίως ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἐντεῦθεν, ἐπραγματεύθησαν τὸ θέμα, καὶ τόση ἀνεπτύχθη φιλολογία περὶ τοῦτο, ὥστε ὑπολογίζονται εἰς 50 χιλ. τὰ σχετικὰ συγγράμματα.

Τὰ *κύρια* ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἐγέννησεν ἡ πλατωνικὴ ἀφήγησις, εἶναι: α') Ἂν ὑπῆρξε πράγματι ἡ Ἀτλαντὶς ἢ ὄχι. β') Ποῦ αὕτη ἔκειτο. γ') Διατὶ καὶ πῶς ἐπῆλθεν ἡ καταστροφή, ἤτοι τίνα τὰ φυσικὰ αἴτια αὐτῆς καὶ ἂν δυνάμεθα νὰ προσαγάγωμεν τεκμήρια σημερινὰ τοῦ γεγονότος.

Μὲ τὸ πρῶτον ζήτημα ἠσχολήθησαν πολλοὶ ἐπιστήμονες, οἵτινες προσήγαγον πολλὰ στοιχεῖα ὑπὲρ τῆς ὑπάρξεώς της. Αἱ ἀντιρρήσεις κατὰ τοῦ πραγματικοῦ τῆς πλατωνικῆς πληροφορίας εἶναι πολὺ ἀσθενεῖς. Διετάθησαν ὅτι ὁ Πλάτων ἐφαντάσθη τὴν Ἀτλαντίδα, διὰ νὰ δημιουργήσῃ χώραν ἔξω τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ πολιτειακόν του ἰδεῶδες. Ἐν τούτοις ἡ ἐν τῷ «Κριτίᾳ» περιγραφὴ τῶν τεκτονικῶν ἔργων τῆς πρωτευούσης καὶ τῆς πολιτικῆς διαίτης τῶν Ἀτλάντων οὐδὲν ἐνέχει στοιχεῖον ἰδεώδους Πολιτείας. Τοὐναντίον ἀναγινώσκοντες προσεκτικὰ τὰς πληροφορίας ταύτας βλέπομεν ἐμφανῶς τὴν ἀντικειμενικότητά των. Ἔπειτα, τρεῖς αἰῶνας μετὰ τὸν Πλάτωνα, ὁ σχολιαστὴς αὐτοῦ *Πρόκλος* εἶδεν ἐν Σάϊτι ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν ἱερέων τῆς Νηίθ, στήλας ἐφ' ὧν ἱερογλυφικαὶ ἐπιγραφαὶ ἀφηγοῦντο τὰ κατὰ τὴν Ἀτλαντίδα.

Παρατηροῦν ἀκόμη ὅτι ἡ Ατλαντὶς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶχεν ἔκτασιν ἴσην πρὸς τὸ ἄθροισμα τῶν ἐπιφανειῶν Ἀφρικῆς καὶ Ἀσίας. Λησμονοῦν ὅμως ὅτι ὁ ἐπὶ Πλάτωνος γνωστὸς κόσμος ἦτο ἀσυγκρίτως μικρότερος τοῦ πραγματικοῦ καὶ ὅτι Ἀσίαν μὲν ἐνόμιζον τότε τὴν μεταξὺ Μεσογείου, Περσικοῦ, καὶ Κασπίας γῆν, Ἀφρικὴν δέ, ἢ ἀκριβέστερον Λιβύην, ὠνόμαζον τὴν μεταξὺ Μεσογείου καὶ Σαχάρας χώραν, ἥτις μάλιστα Σαχάρα εἰς τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἐγράφοντο ἐπὶ τῶν πλακῶν τῆς Νηὶθ αἱ περὶ Ἀτλαντίδος πληροφορίαι ἦτο θάλασσα. Λέγουν ἀκόμη ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν ὁ Πλάτων νὰ γνωρίζῃ τὴν πέραν τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ ἤπειρον (τὴν Ἀμερικήν), διότι τὰ τότε ἄνευ πυξίδος ἱστιοφόρα δὲν ἦσαν ἱκανὰ νὰ διασχίζουν τοῦτον. Ἀκριβῶς ὅμως τοῦτο ἀποδεικνύει τὴν μεσολάβησιν τῆς Ἀτλαντίδος, ἥτις ἐκτεινομένη καθ' ὅλον τὸ πλάτος τοῦ Ἀτλαντικοῦ μετέβαλλε τὸν ἀπὸ τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τοῦ παλαιοῦ κόσμου πλοῦν πρὸς τὸν νέον κόσμον εἰς ἀκτοπλοΐαν. Τεκμήρια ἄλλως τε τοῦ ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐγνώριζον τὴν ὕπαρξιν ἠπείρου πέραν τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ἀπαντῶμεν πολλὰ καὶ εἰς ἄλλους ἐκτὸς τοῦ Πλάτωνος ἀρχαίους συγγραφεῖς, ὅπως τὸν Ὅμηρον, τὸν Ἡσίοδον, τὸν Ἡρόδοτον, τὸν Αἰσχύλον, τὸν Ἀρίσταρχον καὶ τὸν Ἀπολλόδωρον. Τέλος τὸ Γιβραλτὰρ εἰδικότερον ὡς ἰσθμὸς ἦτο γνωστὸν εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὅπως συνάγεται ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Στράβωνος μνημονευομένων χωρίων ἀρχαίων Γεωγράφων. Ἡ Λιβύη ἦτο ἡνωμένη μὲ τὴν Εὐρώπην.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ αἴτια τῆς καταστροφῆς τῆς Ἀτλαντίδος πολλαὶ ἐξηνέχθησαν θεωρίαι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εὐτυχεῖς. Τὰς σοβαρωτέρας περὶ ταύτης γραμμὰς διετύπωσεν ὁ Φωκίων Νέγρης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Πλάτωνος*, «Τίμαιος» 21 e κ. ἑξ. καὶ ἰδίως «Κριτίας» (112b κ. ἑξ. "*Atlantis*» Bull. des «Amis de l' Atlantide», Paris. *Gattefossé R.* «La vérité sur l' Atlantide», Lyon, 1923. *Devigne R.* «Un continent disparu. L'Atlantide, sixième partie du monde», Paris 1925 (ὅπου καὶ βιβλιογραφία). *Δοανίδου Ι.* «Ἡ Ἀτλαντίς» ἐν «Ἡμερολ. Μεγ. Ἑλλάδος», Ἀθῆναι 1925. *Milice Al.* «La submersion de l' Atlantide» Commun. au Congrès de l'Assoc. Franç. de Grenoble, 1925. Ἐδημοσιεύθη καὶ εἰς τὴν Pensée française. Juillet 1926. *Moreux Th.* «L'Atlantide a-t-elle existé?», Paris 1924. *Καμπανάκη Π.* «Ἡ πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ συγκοινωνία τῶν δύο κόσμων διὰ τῆς Ἀτλαντίδος», Κωνσταντινούπολις 1893. *Negris Ph.* «L' Atlantide» ἐν Rev. Scientifique 23 Sept. 1922. «Glaciers et Atlantes», Athènes 1927 τοῦ Αὐγούστου. «Κατάκλυσις καὶ καταβύθισις τῆς Αἰγηΐδος» ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν 1928. *de Paniagua A.* «L' Atlantide» extrait des Mém. de la Sté d' Études Scient. et Archéol. de Draguignan. 1927. *Termier P.* «L' Atlantide» ἐν Bull. inst. océanographique 20 Juin 1913.

Γ. ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ

—[ΓΕΩΛΟΓ-ΠΑΛΑΙΟΓΕΩΓΡ.]. Ἡ περὶ τῆς Ἀτλαντίδος ἀφήγησις τοῦ Πλάτωνος, διημφεσβητήθη, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, καὶ διαμφισβητεῖται εἰσέτι ὑπὸ τῶν πλείστων γεωλόγων καὶ παλαιογεωγράφων.

Ὑπὲρ τῆς πραγματικότητος τῆς ἀφηγήσεως τοῦ Πλάτωνος ἔγραψαν πολλοὶ ἐπιστήμονες, ἰδίως ὅμως ὁ *Pierre Termier*, ὁ *O. Wilckens*, ὁ *Louis Germain*, ὁ *Abbé Th. Moreux*, ὁ *Roger Devigne* καὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων μετὰ ἰδιαιτέρας θέρμης ὁ *Φωκίων Νέγρης*. Τὰ κυριώτερα ὑπὲρ τῆς ὑπάρξεως τῆς Ἀτλαντίδος ἐπιστημονικὰ ἐπιχειρήματα εἶναι τὰ ἑξῆς:

α') Ἡ σύμπτωσις κατὰ προσέγγισιν ἀρκετὴν τῶν δύο χρονολογιῶν, τῆς ὑποχωρήσεως δηλαδὴ τῶν παγετώνων ἐξ Εὐρώπης καὶ Βορείου Ἀμερικῆς ἀφ' ἑνός, καὶ τῆς κατὰ τὸν Πλάτωνα χρονολογίας καταβυθίσεως τῆς Ἀτλαντίδος ἀφ' ἑτέρου.

Εἶναι γνωστόν, ὅτι κατὰ τὴν τεταρτογενῆ περίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος, οἱ παγετῶνες, οἱ ὁποῖοι σήμερον περιορίζονται εἰς τὰς ἀρκτικὰς χώρας καὶ εἰς τὰ ὑπὲρ τὰ ὅρια τῆς αἰωνίου χιόνος τμήματα τῶν ὑψηλῶν ὀρέων, προὐχώρησαν τρεῖς κατ' ἐπανάληψιν φορὰς πρὸς τὰ νοτιώτερα καὶ τὰ χαμηλότερα καὶ ἐκάλυψαν μεγάλα τμήματα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Μετὰ τὴν τελευταίαν προέλασίν των, τὴν *τρίτην*, ὅπως ὀνομάζεται, *περίοδον τῶν παγετώνων*, οὗτοι ὑπεχώρησαν ὁριστικῶς πρὸς τὰς σημερινὰς περιοχάς των. Κατὰ τοὺς τελευταίους ὑπολογισμούς, τοὺς ὁποίους ἐξετέλεσαν οἱ Ἀμερικανοὶ γεωλόγοι, ἡ τελευταία ὑποχώρησίς των ἐγένετο πρὸ 7—10 χιλιάδων ἐτῶν. Ἡ ὑποχώρησις τῶν παγετώνων ἀποδίδεται κατὰ τὴν γνώμην πολλῶν γεωλόγων εἰς τὸ γεγονός, ὅτι τότε ἐσχηματίσθη τὸ θερμὸν ρεῦμα τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. Διὰ νὰ σχηματισθῇ ὅμως τότε τὸ ρεῦμα τοῦτο, ἔπρεπε νὰ γίνῃ νέα μορφολογικὴ διαρρύθμισις τοῦ ὠκεανοῦ, μὴ ὑπάρχουσα μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης.

Ἡ νέα αὕτη μορφολογικὴ διαμόρφωσις ἔγινε συνεπείᾳ τεκτονικῶν φαινομένων, ἐκ τῶν ὁποίων ἓν οὐσιῶδες —κατὰ τοὺς ὑποστηρίζοντας τὴν ὕπαρξιν τῆς Ἀτλαντίδος—ἦτο ἡ καταβύθισις αὐτῆς. Τοῦτο δὲ συμπεραίνουν ἐκ τῆς κατὰ προσέγγισιν συμπτώσεως, ὅπως προελέχθη, τῶν δύο χρονολογιῶν.

β') Ἡ ὕπαρξις διαφόρων χερσαίων μαλακίων ζῴων, κοινῶν εἰς τὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου, εἰς τὰς νήσους Ἀζόρας, Μαδέραν, Καναρίους καὶ Ἀντίλλας, ὡς καὶ εἰς τὴν Κεντρῴαν Ἀμερικήν,

[*Ἁπλῆ σύγκρισις τῶν ἔργων τέχνης τῶν ἀρχαίων λαῶν, οἵτινες ἀνεπτύχθησαν περὶ τὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου (δεξιὸν ἥμισυ τῆς εἰκόνος) πρὸς τὰ ἔργα τέχνης τῶν ἰθαγενῶν τῆς Ἀμερικῆς λαῶν (ἀριστερὸν ἥμισυ τῆς εἰκόνος) καταδεικνύει τὴν στενὴν συγγένειαν τῶν πολιτισμῶν, οἵτινες ἀνεπτύχθησαν εἰς τοὺς διὰ τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ χωριζομένους σήμερον δύο κόσμους. Ἡ συγγένεια αὕτη ἀποτελεῖ μίαν τῶν σοβαρωτέρων ἐνδείξεων περὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς Ἀτλαντίδος, ἥτις, πρὸ τῆς ἐπισυμβάσης καταστροφῆς, ἀπετέλει τὴν μεταξὺ τῶν δύο κόσμων γέφυραν.*]

[Κατὰ σχεδιάγραμμα Π. Καμπανάκη.]

Digitized by Google

Κατὰ τὸν *P. Termier* ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ζῴων ὅμοια θαλάσσια μαλάκια ζοῦν σήμερον συγχρόνως εἰς τὰς ἀκτὰς τῶν Ἀντιλλῶν καὶ τῆς Σενεγάλης. Ἐπίσης ὑπάρχουν μαδρεπόρα ζῷα εἰς τὴν νῆσον τοῦ San-Thomé, ἐκ τῶν ὁποίων ἓν εἶδος ἐπανευρίσκεται εἰς τὰς κοραλλιογενεῖς ὑφάλους τῆς Φλωρίδος καὶ τέσσαρα ἄλλα εἴδη εἶναι γνωστὰ μόνον εἰς τὰς Βερμούδας. Ὅλα αὐτὰ διαπιστώνουν τὴν ὕπαρξιν, πρὸ τῆς ἐποχῆς τῶν παγετώνων, μιᾶς ἀτλαντικῆς ἠπείρου, ἡ ὁποία ἤνωνε τὴν Ἀφρικήν, τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικήν, καὶ τῆς ὁποίας ἡ νότιος ἀκτὴ ἐξικνεῖτο ἀπὸ τὰς Ἀντίλλας εἰς τὸν κόλπον τῆς Γουϊνέας διὰ τῶν νήσων Βερμουδῶν.

γ') Ὁ Pierre Termier ἔδειξεν ἐπίσης, ὅτι λάβαι ἐξαχθεῖσαι ἐκ τοῦ πυθμένος τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ ἐκ βάθους 3000 μ. μεταξὺ τῶν Ἀζορῶν καὶ τῆς Ἰσλανδίας ἔχουν ὑφὴν ἐξ ὁλοκλήρου *ὑελώδη*. Αἱ λάβαι αὗται, ἂν ὄντως εἶχον ἐκχυθῆ ἐπὶ τοῦ πυθμένος τοῦ ὠκεανοῦ ὑπὸ τὴν πίεσιν 3000 μ. πάχους ὕδατος, ἔπρεπε νὰ μὴν ἔχουν ἱστὸν καὶ ὑφὴν ὑελώδη, ἀλλὰ *κρυσταλλικήν*. Ὁ Termier συνάγει ἐξ αὐτοῦ, ὅτι αἱ λάβαι αὗται ἐξεχύθησαν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ξηρᾶς, ἥτις ἀργότερον κατεβυθίσθη εἰς 3000 μέτρων βάθος.

δ') Ἄλλη ἐπίσης ἀπόδειξις εἶναι ἡ ἀκόλουθος:

Ἂν ὄντως κατεβυθίσθη ἡ Ἀτλαντίς, ἔπρεπε καὶ αἱ ἀκταὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, αἱ ὁποῖαι περιέβαλλον τὴν Ἀτλαντίδα, νὰ παρασυρθοῦν καὶ αὐταὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ νὰ παρουσιάζουν καταβυθισμένα τμήματα. Ὄντως δὲ παρατηρεῖται, ὅτι κατὰ προέκτασιν τῶν κοιτῶν τῶν ποταμῶν, οἱ ὁποῖοι χύνονται εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν, ὑπάρχουν αὔλακες, αἵτινες συνεχίζονται πολὺ μακρὰν ἐπὶ τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης καὶ μέχρι βάθους 3.000 μ. περίπου. Ὡς παράδειγμα κλασσικὸν ἀναφέρεται ὁ ποταμὸς Χούδσων τῆς Νέας Ὑόρκης. Ἡ ὑποθαλάσσιος κοίτη του παρουσιάζεται μέχρι βάθους 2000 μ. ὑπὸ μορφὴν βαθείας χαράδρας, τῆς ὁποίας αἱ ἀπόκρημνοι πλευραὶ ἔχουν ὕψος πλέον τῶν 1100 μέτρων. Περαιτέρω πρὸς τὰ βαθύτερα εἰς τὴν ὑποθαλάσσιον ταύτην κοίτην ἐκβάλλουν καὶ κοῖται παραποτάμων, καὶ ἡ κυρία κοίτη παρακολουθεῖται καὶ ἀναγνωρίζεται μέχρι τοῦ βάθους τῶν 2700 μέτρων. Τοιαύτη ὑποθαλάσσιος μορφὴ τοῦ πυθμένος δὲν δύναται νὰ εἶναι ἄλλο τι—διατείνονται οἱ ὑποστηρίζοντες τὴν ὕπαρξιν καὶ καταβύθισιν τῆς Ἀτλαντίδος—, εἰμὴ κοίτη ποταμοῦ σχηματισθεῖσα ἐπὶ ξηρᾶς ἡ ὁποία κατεποντίσθη μεταγενεστέρως.

Ἡ ὕπαρξις παρομοίων ὑποθαλασσίων κοιτῶν ποταμῶν, οἱ ὁποῖοι χύνονται εἰς τὸν Ἀτλαντικόν, εἶναι—κατὰ τοὺς ἰδίους—ἀπόδειξις καταβυθίσεως τῶν ἀκτῶν τοῦ ὠκεανοῦ, ἡ ὁποία συνεπηκολούθησε τὴν καταβύθισιν τῆς Ἀτλαντίδος.

ε') Ἐξ ἄλλου ἡ καταβύθισις τῶν ἀκτῶν τοῦ Ἀτλαντικοῦ ἐπανευρίσκεται καὶ εἰς τὰς ἀκτὰς τῶν βορείων χωρῶν, χρονολογεῖται δὲ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ὑποχωρήσεως τῶν παγετώνων. Εἰς τοιαύτας καταβυθίσεις ὀφείλεται ὁ κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν γενόμενος χωρισμὸς τῆς Ἀγγλίας ἀπὸ τοῦ σώματος τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης καὶ ἡ καταβύθισις τῶν ἀκτῶν τῆς Νορβηγίας.

στ') Ὡς ἄλλη ἀπόδειξις θεωρεῖται περίεργόν τι ἔθιμον τῶν ἐγχέλεων. Οὗτοι ζῶντες καὶ ἀναπτυσσόμενοι εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα, κατέρχονται, ἀφοῦ φθάσουν εἰς τὴν ὥριμον διὰ τὴν διαιώνισιν τοῦ εἴδους των ἡλικίαν, εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐκτελοῦν ταξίδιον γάμου ὁμοῦ ἄρρενες καὶ θήλεις, οἱ μὲν τῆς Εὐρώπης πρὸς δυσμάς, οἱ δὲ τῆς Ἀμερικῆς πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τῆς θαλάσσης τῶν σαργάσσων φυκῶν. Ἀφοῦ ᾠοτοκήσουν ἐντὸς τῶν φυκῶν ἀποθνήσκουν ἄρρενες καὶ θήλεις γονεῖς. Αἱ ἐκ τῶν ᾠαρίων ἐξερχόμεναι νύμφαι ἐπανέρχονται νῦν, αἱ μὲν ἐξ Εὐρωπαίων γονέων εἰς Εὐρώπην ἐντὸς τριῶν ἐτῶν, αἱ δ' ἐξ Ἀμερικανῶν εἰς Ἀμερικὴν ἐντὸς ἑνὸς ἔτους.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐξηγεῖται—ὑπὸ τῶν ὑποστηριζόντων τὴν ὕπαρξιν τῆς Ἀτλαντίδος—, ὅτι οἱ ἐγχέλεις ἄλλοτε ἔζων καὶ διῃτῶντο εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῆς Ἀτλαντίδος καὶ κατέθετον τὰ ᾠά των εἰς τὰ φύκη, κατερχόμενοι πρὸς τοῦτο εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀτλαντίδος. Μετὰ τὴν καταβύθισιν ταύτης, ἐπιζητοῦντες καταφύγιον, διεπεραιώθησαν εἰς τὰς ἑκατέρωθεν ἠπείρους. Ἐπειδὴ δ' αὗται δὲν τοῖς παρέχουν κατάλληλα μέρη πρὸς ᾠοτοκίαν, μεταβαίνουν πρὸς τοῦτο, ὁδηγούμενοι ὑπὸ κληρονομικοῦ ἐνστίκτου, εἰς τὰ μέρη, ὅπου οἱ πρόγονοί των εἶχον γεννηθῆ.

ζ') Ὁ *Φωκ. Νέγρης* προσθέτει καὶ ἑτέραν ἀπόδειξιν. Ὡς συνέπεια, γράφει, ἀναπόδραστος τῆς καταβυθίσεως καὶ ἐξαφανίσεως τῆς Ἀτλαντίδος ἔπρεπε νὰ εἶναι ταπείνωσις τῆς στάθμης τῆς θαλάσσης ἢ ἀποχώρησις αὐτῆς, ἡ ὁποία καλύτερον θὰ ἐξεδηλώθη ἐντὸς τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Τοιαύτη ταπείνωσις παρουσιάζεται — κατὰ τὸν Φ. Νέγρην —εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος καὶ δὴ μετ' ἐκτάκτου καθαρότητος εἰς τὴν νῆσον Σίφνον. Πολυάριθμοι ὀπαὶ λιθοφάγων ζῴων παρατηροῦνται εἰς τὰς πρὸς τὴν θάλασσαν κλιτῦς τῆς νήσου ταύτης ἀπὸ τῆς κορυφῆς της (700 μ. ὕψους περίπου) μέχρι τῆς σημερινῆς στάθμης τῆς θαλάσσης. Τοιαῦται ὀπαὶ εὑρίσκονται καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ ἄλλα φαινόμενα, ἐξ ὧν ἀποδεικνύεται ταπείνωσις τῆς στάθμης τῆς θαλάσσης ἐπὶ ὁλοκλήρους ἑκατοντάδας μέτρων.

η') Ἐσχάτως ὁ Ροζὲ Ντεβίνι (Roger Devigne) παρέσχε καὶ νέα τεκμήρια ὑπὲρ τῆς ἐκδοχῆς τῆς ὑπάρξεως τῆς Ἀτλαντίδος, στηριζόμενα ἐπὶ παρατηρήσεων ἰδικῶν του, ὡς καὶ τοῦ *Ντὲ Μόργκαν* ἐπὶ τῶν προϊστορικῶν πολιτισμῶν.

Ὁ Ντὲ Μόργκαν, ἐργασθεὶς καὶ μελετήσας τὰ τῶν προϊστορικῶν ἀνθρώπων ἐν τῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ, κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι κατὰ τὴν Ὠριγνάσιον ἐποχὴν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἐγγὺς Ἀνατολῆς, τὴν Μεσοποταμίαν δηλ., Χαλδαίαν, Περσίαν καὶ Αἴγυπτον, μέγισται πλήμμυραι ἐπεσώρευσαν τεραστίας ποσότητας προσχωμάτων (χαλίκων, ἄμμων, κλπ.) καταστρέψασαι φυτά, ζῷα καὶ τοὺς ἀνθρώπους τῆς τότε ἐποχῆς. Ἴχνη καὶ λείψανα προϊστορικῶν ἀνθρώπων δὲν εὑρέθησαν εἰς τὰς χώρας ταύτας καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς μεταξὺ τῆς παλαιολιθικῆς καὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ χαλκοῦ. Καὶ ὁ Ντὲ Μόργκαν συνάγει ἐκ τούτων, ὅτι αἱ χῶραι αὗται, ὡς καὶ αἱ νῆσοι τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου, ἦσαν ἔρημοι καὶ ἀκατοίκητοι καθ' ὅλας αὐτὰς τὰς ἐποχάς.

Καὶ μετὰ παρέλευσιν χιλιετηρίδων ἐμφανίζονται ἐκ νέου ἄνθρωποι ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Μικρᾷ

Ἡ ἐν Μυκήναις Πύλη τῶν Λεόντων.

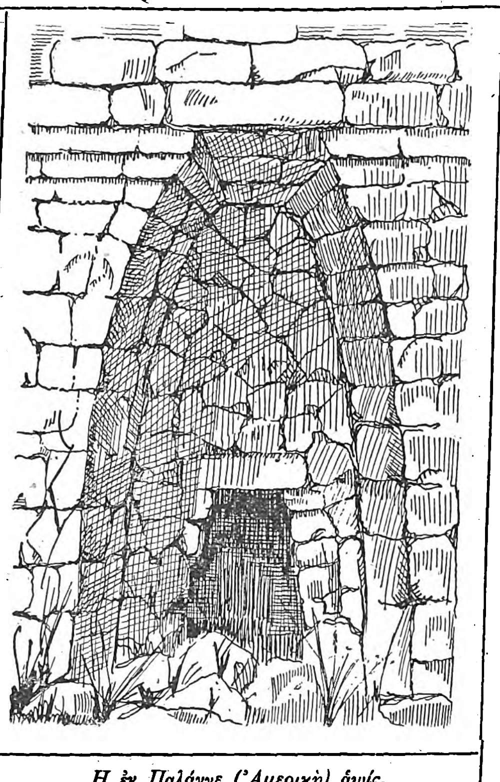

Η ἐν Παλάγγε (Ἀμερικὴ) ἀψίς.

Ἡ τεχνοτροπία τῆς κατασκευῆς τῶν δύο τούτων μνημείων ἐν τῷ παλαιῷ (ἀριστερὰ) καὶ τῷ νέῳ (δεξιὰ) κόσμῳ, θεωρεῖται ὡς ἀποδεικνύουσα ὅτι οἱ κατασκευασταί των εἶχον κοινὴν—ἀπὸ τῶν Ἀτλάντων—τὴν καλλιτεχνικὴν παράδοσιν.

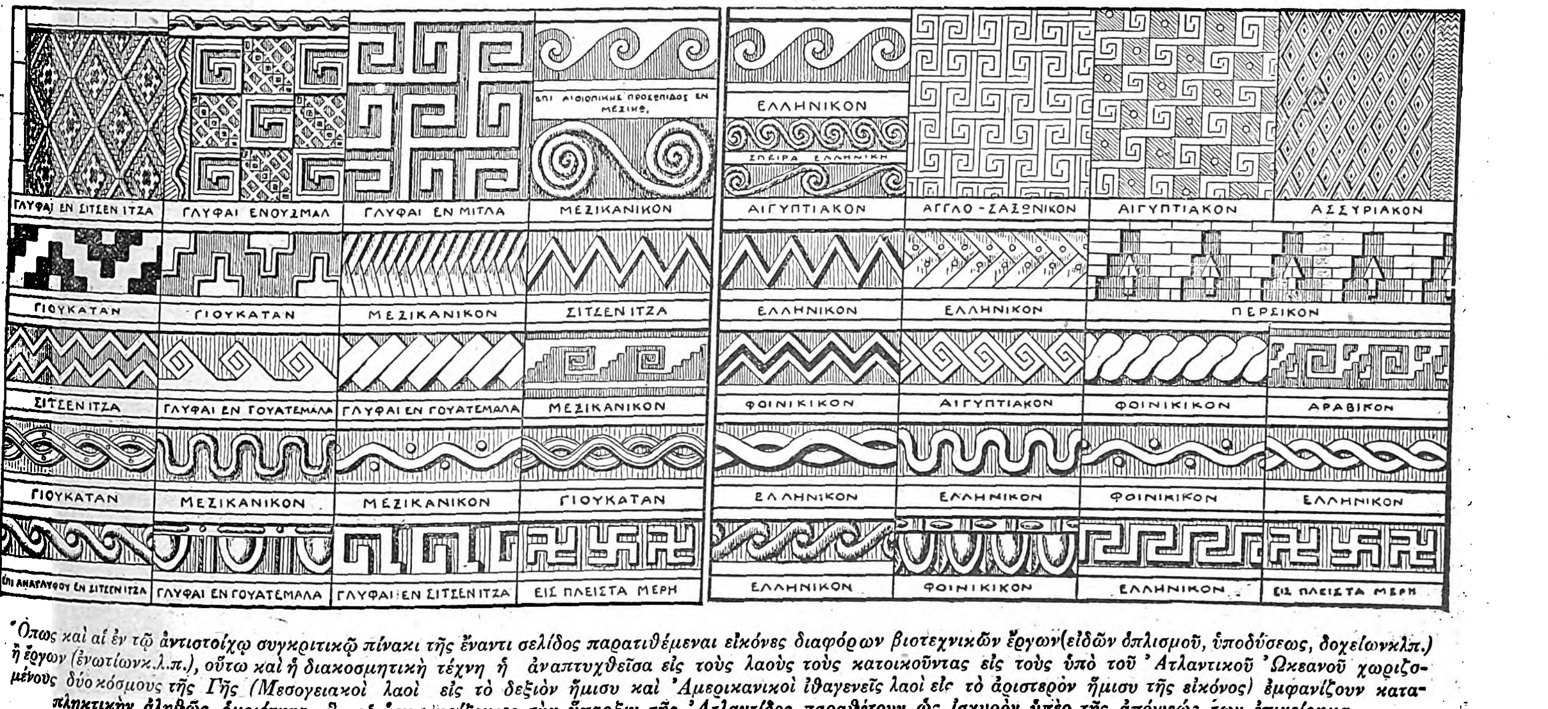

Ὅπως καὶ αἱ ἐν τῷ ἀντιστοίχῳ συγκριτικῷ πίνακι τῆς ἔναντι σελίδος παρατιθέμεναι εἰκόνες διαφόρων βιοτεχνικῶν ἔργων (εἰδῶν ὁπλισμοῦ, ὑποδύσεως, δοχείων κλπ.) ἢ ἔργων (ἐνωτίων κ.λ.π.), οὕτω καὶ ἡ διακοσμητικὴ τέχνη ἡ ἀναπτυχθεῖσα εἰς τοὺς λαοὺς τοὺς κατοικοῦντας εἰς τοὺς ὑπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ χωριζομένους δύο κόσμους τῆς Γῆς (Μεσογειακοὶ λαοὶ εἰς τὸ δεξιὸν ἥμισυ καὶ Ἀμερικανικοὶ ἰθαγενεῖς λαοὶ εἰς τὸ ἀριστερὸν ἥμισυ τῆς εἰκόνος) ἐμφανίζουν καταπληκτικὴν ἀληθῶς ὁμοιότητα, ἣν οἱ ὑποστηρίζοντες τὴν ὕπαρξιν τῆς Ἀτλαντίδος παραθέτουν ὡς ἰσχυρὸν ὑπὲρ τῆς ἀπόψεώς των ἐπιχείρημα.

Digitized by Google

Ἀσίᾳ, γνωρίζοντες ὅμως τὴν βιομηχανίαν τοῦ χαλκοῦ. Πόθεν ἦλθον οἱ νέοι αὐτοὶ ἔποικοι, οἱ ὁποῖοι ἔφερον μαζί των καὶ τὸ μέταλλον χαλκόν; Ὁ Ροζὲ Ντεβίνι ἰσχυρίζεται, ὅτι οἱ ἔποικοι οὗτοι ἦσαν «*Ἀτλάνται*», προερχόμενοι ἐκ τῆς Ἀτλαντίδος. Τὰ ἐπιχειρήματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζει τὸν ἰσχυρισμόν του, εἶναι ὅτι οἱ ἄνθρωποι, οἱ παρουσιαζόμενοι εἰς τοὺς ἀποικισμοὺς τούτους, ὅπου ὑπάρχει χαλκός, ἀνήκουν ὅλοι εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν φυλήν. Ἡ φυλὴ αὕτη παρουσιάζεται, κατὰ τὸν Ντεβίνι, ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, ἀπὸ τῆς Βερβερίας μέχρι τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Χαλδαίας, καὶ εἰς τὴν χώραν τῶν Βάσκων ἐν Ἱσπανίᾳ, τῶν Ἐτρούσκων ἐν Ἰταλίᾳ, εἰς τὰς Καναρίους νήσους καὶ εἰς τὴν βόρειον καὶ νότιον Ἀμερικήν, ἀπὸ τοῦ Μεξικοῦ μέχρι τῆς Περουβίας.

Οἱ ἄνθρωποι τῆς φυλῆς αὐτῆς, *φυλῆς τοῦ χαλκοῦ* ὅπως ὠνομάσθη, ἔχουν τὸ αὐτὸ χρῶμα (φαιὸν μέχρις ἐρυθροῦ), τὰ αὐτὰ ἤθη, κλίσεις καὶ ἔθιμα (ταρίχευσις ὁμοιόμορφος νεκρῶν, σύμβολα τὰ αὐτὰ μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ σταυρός, κ.λ.π.) τὴν αὐτὴν θρησκείαν (ἡλιολάτραι, ἱερεῖς, ἐπιστήμονες ἰδίᾳ ἀστρονόμοι, ἀνθρώπιναι θυσίαι, ὁμοιόμορφος κατασκευὴ τραπεζοειδῶν ναῶν ἐξ ὀγκολίθων κεκαλυμμένων μὲ πλάκας χρυσᾶς, κ.τ.λ.), τὰς αὐτὰς παραδόσεις καὶ τὴν αὐτὴν περίπου τέχνην (ἀγγειογραφίαι καὶ τοιχογραφίαι ὁμοιομόρφου τύπου, ἐπεξεργασία ἀρχικὴ τοῦ χαλκοῦ ὁμοιότροπος, κατασκευὴ δόλμεν, τύμβων, πυραμίδων, κ.τ.λ.). Αἱ παλαιότεραι πυραμίδες τῆς Αἰγύπτου ὁμοιάζουν πολὺ πρὸς τὰς τῆς Ἀμερικῆς (βλ. **Αἴγυπτος** τ. Β', σ. 565 γ). Κατὰ τὸν Ντεβίνι τέλος οἱ Βερβερῖνοι ὁμιλοῦν ἀκόμη καὶ σήμερον γλῶσσαν, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκονται ῥίζαι μὴ ἀπαντώμεναι εἰς γλώσσας γνωστῶν ἐθνῶν. Καὶ ὁ Ντεβίνι καταλήγει, ὅτι ὅλα τὰ ἀνωτέρω συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς γνώμης, ὅτι κατὰ τὴν χαλκῆν ἐποχὴν ἡ φυλὴ τοῦ χαλκοῦ ἐξεκίνησεν ἐκ χώρας εὑρισκομένης μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀφρικῆς ἐξ ἑνὸς καὶ Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς ἐξ ἄλλου καὶ διεσπάρη πρὸς δυσμὰς καὶ ἀνατολάς. Ἡ χώρα αὕτη ἦτο ἡ Ἀτλαντίς.

θ') Ὡς τελευταία τέλος ἀπόδειξις φέρεται ἡ ὕπαρξις καὶ ἐν Ἀμερικῇ παραδόσεων περὶ ἐξαφανίσεως χώρας τινός, ὑπὸ συνθήκας περίπου ὁμοίας μὲ ἐκείνας τὰς ὁποίας δίδει ὁ Πλάτων σχετικῶς μὲ τὴν ἐξαφάνισιν τῆς Ἀτλαντίδος.

Μετὰ πάντα τὰ δεδομένα ταῦτα, συμπεραίνει ὁ Φωκ. Νέγρης εἰς τὴν μελέτην του «Παγετῶνες καὶ Ἀτλάνται», ἀγόμεθα νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος, τὸ «*Ἔθνος τοῦ χαλκοῦ*», ἐξήπλωσε τὴν ἐπιρροήν του ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ. Τὸ ἔθνος τοῦτο εἶναι οἱ *Ἀτλάνται*, οἱ κάτοικοι τῆς Ἀτλαντίδος. Ἐπελθούσης τῆς καταστροφῆς, οἱ ἐπιζήσαντες ἐζήτησαν τὴν σωτηρίαν των εἰς τὰς περιβαλλούσας αὐτὴν ἠπείρους, ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ εἶχον ἤδη ἐγκαταστάσεις. Τοὐλάχιστον τοῦτο συνάγεται ἐκ τῆς παραδόσεως τοῦ Πλάτωνος, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ εἰσβολὴ εἰς Εὐρώπην τῶν Ἀτλάντων προηγήθη τῆς ἐξαφανίσεως τῆς Ἀτλαντίδος. Ἕνεκα δὲ τῆς ἐρημώσεως, περὶ ἧς ἐγένετο ἀνωτέρω λόγος, τῆς ἐγγὺς Ἀνατολῆς, οὗτοι δὲν ἐπροχώρησαν ἐκ νέου πρὸς αὐτὴν εἰμὴ μετὰ χιλιετηρίδας ὁλοκλήρους, φέροντες μεθ' ἑαυτῶν τὸν χαλκόν, καὶ ἀναμιγνυόμενοι μὲ ἄλλας φυλάς, ἃς τυχὸν συνήντων καθ' ὁδόν.

Παρ' ὅλα ὅμως τὰ ἀνωτέρω, ἡ πλειονότης τῶν γεωλόγων καὶ παλαιογεωγράφων μένει ἀκόμη σκεπτικὴ πρὸ τῶν ἐπιχειρημάτων τούτων. Καὶ ἡ ὕπαρξις τῆς Ἀτλαντίδος δὲν θεωρεῖται ἀκόμη ὑπ' αὐτῶν ὡς ὁριστικῶς ἀποδεδειγμένη· καὶ διὰ τοῦτο ἡ ὕπαρξίς της δὲν ἀναγράφεται εἰς τὰ ἐπιστημονικὰ συγγράμματα γεωλογίας δηλαδὴ καὶ παλαιογεωγραφίας.

Εἰς τὸ ἐσχάτως (1926) ἐκδοθὲν ἔργον τῆς Γεωλογίας τοῦ *Σάλομον* (τόμ. ΙΙ, σελ. 417) εἰς τὴν μελέτην, τὴν ὁποίαν ὁ καθηγητὴς τῆς Βιέννης *Schaffer* καταχωρίζει σχετικῶς μὲ τὸν καινοζωϊκὸν αἰῶνα ἀναγράφει:

«Ἡ Εὐρώπη συνεδέετο τότε» (κατὰ τὴν τριτογενῆ δηλ. περίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος) «προσκαίρως—παροδικῶς ἴσως μόνον διὰ σειρᾶς νήσων—μὲ τὴν βόρειον Ἀμερικήν, καὶ ἡ Ἰσλανδία καὶ αἱ νῆσοι Faröer εἶναι τὰ λείψανα αὐτῆς τῆς σειρᾶς τῆς ποτὲ μυθώδους Ἀτλαντίδος...»

Ἐν πάσῃ περιπτώσει μόνον ἔρευναι καὶ ἀνακαλύψεις τοῦ μέλλοντος ἴσως δυνηθοῦν νὰ ῥίψουν πλῆρες φῶς καὶ νὰ δώσουν ὁριστικὴν λύσιν εἰς τὸ ζήτημα τῆς πραγματικότητος τῆς Ἀτλαντίδος. Οὕτω ὁ Μπόρχαρντ διετύπωσε τὴν γνώμην ὅτι ἡ Ἀτλαντὶς ἔδει νὰ ἀναζητηθῇ παρὰ τῷ Γκαμπές, νοτίως τῆς Τύνιδος. Πράγματι αἱ παρ' αὐτοῦ γενόμεναι ἔρευναι ἀπεκάλυψαν λοφίσκον περιβαλλόμενον ὑπὸ κύκλου, ἐφ' οὗ λείψανα τοιχοδομίας μαρτυροῦντα ἀρχαῖον συνοικισμόν, καὶ δευτέρου κύκλου ἐκτάσεως 5 χιλιομέτρων, περιβάλλοντος τὸν πρῶτον ὁμοκεντρικῶς. Σημειωτέον ὅτι εἰς τὴν ἀραβικὴν ὁ τόπος καλεῖται *Κὰσρ - Γκαλάλ*, ἤτοι λόφος ὑδριῶν, ὡς ὁ παρὰ Πλάτωνι. Πρόκειται ἆρά γε περὶ συμπτώσεως; Πάντως ἐπὶ τοῦ λόφου εὑρέθη μέγα ποσὸν θραυσμάτων ὀπτῆς γῆς, ἀνηκόντων εἰς λίαν μεμακρυσμένην ἐποχήν. Τὰ θραύσματα ταῦτα εἶναι: λίθινα βέλη, θραύσματα πελέκεων ἐκ πυρίτου λίθου καὶ προεξέχοντα λείψανα τοιχοδρομίας, ἐκ τῆς διατάξεως τῆς ὁποίας συνάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι πρόκειται περὶ μεγάλου τινὸς οἰκοδομήματος, ἴσως ναοῦ. Πανάρχαια ἔργα εὕρηνται πολλαχοῦ καὶ πληθὺς θραυσμάτων ἐντὸς ὀάσεων, ὥστε περιοχή τις νὰ καλῆται εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ἰθαγενῶν *Νταρὲτ - Ἔχ - Χούγκα* ἤτοι λόφος τῶν θραυσμάτων. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὁ Μπόρχαρντ συνήγαγεν ὅτι ἡ περιγραφὴ τοῦ Πλάτωνος ἀναφέρεται εἰς τὴν θάλασσαν τῶν Ἀτλάντων Μπὰχρ - Ἀταλά, τὴν «λίμνην τοῦ Τρίτωνος» τοῦ Διοδώρου καὶ τὴν σήμερον, σχεδὸν ἀποξηρανθεῖσαν, *Σὼττ - Ντζερέντ*. Ὁ Γάλλος καθηγητὴς *Πουανσό*, γενικῶς ἔφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων, μεταβὰς ἐπὶ τόπου παρεδέχθη τὴν ἄποψιν τοῦ Μπόρχαρντ, τὸ βάσιμον τῆς ὁποίας θὰ ἀποδείξουν αἱ ἐνεργηθησόμεναι ἐκεῖ ἀνασκαφαί.

Αἱ δύο Ἀτλαντίδες. — Ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω μὲ τὸ ὄνομα «*Ἀτλαντὶς*» γεωλόγοι τινὲς καὶ παλαιογεωγράφοι (Arldt, Harassowitz κλπ.) χαρακτηρίζουν τὰς δύο ἠπείρους, αἵτινες κατὰ τὴν *λιθανθρακοφόρον* περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος κατελάμβανον ὅλην σχεδὸν τὴν ἔκτασιν τοῦ σημερινοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ καὶ περιελάμβανον καὶ μεγάλα τμήματα τῶν ἑκατέρωθεν αὐτοῦ σημερινῶν ἠπείρων. Ὁ Arldt διέκρινε: α') τὴν *βόρειον Ἀτλαντίδα*, ἥτις περιελάμβανε τὴν βόρειον Εὐρώπην καὶ τὸ βορειοδυτικὸν τμῆμα τῆς βορείου Ἀμερικῆς μετὰ τῶν ἀρκτικῶν περιοχῶν καὶ ἐχωρίζετο ἀπὸ τῆς σιβηρικῆς μάζης τῆς ἠπείρου *Ἀγκάρας* διὰ τῆς *Οὐραλικῆς θαλάσσης* καὶ β') τὴν *νότιον Ἀτλαντίδα*, ἡ ὁποία ἦτο τὸ δυτικὸν ἥμισυ τῆς *ἠπείρου Γκοντβάνα*, ἡ ὁποία περιελάμβανε τὴν μέσην καὶ δυτικὴν Αὐστραλίαν, τὴν χερσόνησον τῶν Ἰνδιῶν, τὴν Ἀραβίαν, ὅλην σχεδὸν τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς νοτίου Ἀμερικῆς.

Αἱ δύο Ἀτλαντίδες ἐχωρίζοντο διὰ τῆς *μεγάλης Μεσογείου*, ἡ ὁποία ἐξετείνετο κατὰ διεύθυνσιν ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς.

Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

— **«Ἀτλαντίς»**. Ἑλληνικὴ ἐφημερὶς ἐκδιδομένη καθημερινῶς ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ. Ἱδρύθη τῷ 1894 ὑπὸ τοῦ Σόλωνος Βλαστοῦ ἐν ἀρχῇ μὲν ἑβδομαδιαία, κατόπιν δὲ ἡμερησία. Ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἐφημερίδος ἐκδίδεται καὶ ἡ *Μηνιαία εἰκονογραφημένη Ἀτλαντίς*, ἱδρυθεῖσα τῷ 1910. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βλαστοῦ (1927), τὴν «Ἀτλαντίδα» διευθύνει ὁ Ἀδ. Πολυζωΐδης.

Δ. Κ. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

ἀτλαντόδυμος (ἐκ τοῦ *ἄτλας* καὶ *δίδυμος*) *[Τερατογ.]*. Τερατογενὴς διάπλασις ἁπλῆ ἐπὶ τὰ κάτω καὶ διπλῆ ἐπὶ τὰ ἄνω. Εἰς τὰ *ἀτλαντόδυμα* (atlodymes) τέρατα ὑπάρχουσι δύο κεφαλαὶ κεχωρισμέναι, φερόμεναι ἐφ' ἑνὸς κοινοῦ σώματος· ἀλλὰ τὸ σῶμα τοῦτο, κατὰ τὸν γενικὸν ὁρισμὸν τῶν μονοσώμων, ἔχει τὸν ὀργανισμὸν αὐτοῦ ὄντως μονομερῆ, αἱ δὲ δύο αὗται κεφαλαί, συνεχόμεναι πρὸς ἀλλήλας διὰ τοῦ ὀπισθίου καὶ πλαγίου αὐτῶν τμήματος, ἐπικάθηνται ἐπὶ μοναδικοῦ σώματος ἄνευ κανονικοῦ αὐχένος.

Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

Ἄτλαντος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῆς Θέτιδος.

Α. Δ.

ἀτλαντοσαυρίδαι (Atlantosauridae) *[Παλαιοζωολ.]*. Οἰκογένεια ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑπόταξιν τῶν *σαυροπόδων δεινοσαυρίων* ἑρπετῶν ζῴων. Τὰ ζῷα τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶχον τοὺς τραχηλικοὺς σπονδύλους καὶ τοὺς ἐμπροσθίους ῥαχιαίους ὀπισθοκοίλους. Οἱ ὀπίσθιοι ῥαχιαῖοι ἦσαν ἀμφίκοιλοι. Οἱ δὲ προϊεροί, οἱ ἱεροὶ καὶ οἱ ἐμπρόσθιοι οὐραῖοι σπηλαιώδεις. Οἱ τραχηλικοί των καὶ οἱ ἐμπρόσθιοι ῥαχιαῖοι σπόνδυλοι ἔφερον ἐπίσης δικρανοειδεῖς ἀκανθοειδεῖς ἀποφύσεις.

Τὰ ζῷα τῆς οἰκογενείας ταύτης, ἐκλειψάσης σήμερον, εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν δυτικὴν βόρειον Ἀμερικήν. Τὰ στρώματα ταῦτα ὀνομάζονται στρώματα τοῦ *Como* (Comobeds) ἢ τῶν *ἀτλαντοσαύρων*.

Γ. Κ. Γ.

ἀτλαντόσαυρος (Atlantosaurus Marsh) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων σαυροειδῶν ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀτλαντοσαυριδῶν* ἑρπετῶν.

Γ. Κ. Γ.

— **ἀτλαντοσαύρων *στρώματα*** ἢ ***κοιτάσματα*** (Atlantosaurus - Schichten). Οὕτω καλοῦνται στρώματα, πλούσια εἰς ἀπολιθωμένα λείψανα γιγαντιαίων *δεινοσαυροειδῶν* ἑρπετῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ μᾶλλον ὀνομαστὸν εἶναι ὁ *διπλόδοκος*, τὰ ὁποῖα εὑρέθησαν εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικήν. Τὰ στρώματα ταῦτα ὠνομάσθησαν καὶ μὲ ἄλλα ὀνόματα ὑπὸ ἄλλων συγγραφέων, ὡς π. χ. *στρώματα τοῦ Morrison* (ὑπὸ τοῦ Cross), ἢ τοῦ *Como* (ὑπὸ τοῦ Scott), ἢ *σχιστόλιθοι τοῦ Beulah* (ὑπὸ τοῦ Jenney), οὐδεμία ὅμως ἐκ τῶν ὀνομασιῶν τούτων ἐπεκράτησε. Τὰ στρώματα ταῦτα ἐκτείνονται, μὲ διεύθυνσιν βορρᾶ - νότου, ἀπὸ τὸ Billings εἰς τὴν νότ. Μοντάναν μέχρι τοῦ Νέου Μεξικοῦ, καὶ ἐμφανίζονται εἰς πολυαρίθμους θέσεις παρὰ τὰ κράσπεδα τῶν ὀρέων Bighorn εἰς τὴν βορειοανατολικὴν Wyoming, εἰς τοὺς Black - Hills τῆς νοτίου Δακότας, εἰς τὴν περιφέρειαν Hartville εἰς Laramie, καθὼς ἐπίσης καὶ εἰς μίαν μακρὰν ταινίαν παρὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῶν Βραχωδῶν ὀρέων εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν Wyoming καὶ τὸ ἀνατολικὸν Κολοράδον.

Τὰ στρώματα ταῦτα ἐσχηματίσθησαν κατὰ τὰ ὅρια τῆς ἰουρασίου πρὸς τὴν κρητιδικὴν περίοδον τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἀπὸ μακροῦ χρόνου εἶχον ἤδη συλλεγῆ ἀπὸ τὰ στρώματα αὐτὰ εἰς θέσεις τινὰς μεμονωμένως ὀστᾶ ἄκρων, τεμάχια κρανίων, σπόνδυλοι καὶ ἄλλα τμήματα σκελετῶν. Τέλειοι ὅμως πλήρεις σκελετοὶ δὲν εὑρίσκοντο ἐκτὸς τοῦ ὑπὸ τοῦ O. C. Marsh εὑρεθέντος θαυμασίου σκελετοῦ τοῦ *βροντοσαύρου excelsus*. Κατόπιν, καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1890, ἀπεκαλύφθησαν ἐκτάκτως πλούσιοι τόποι εὑρέσεως, εἰς διαφόρους θέσεις, ἰδίᾳ δ' εἰς Wyoming καὶ Colorado.

Ὅταν ὁ Osborn ἐπεσκέφθη διὰ πρώτην φορὰν τοὺς τόπους τῶν εὑρημάτων, ἐφαίνοντο εἰς τοποθεσίαν τινὰ ἐσκορπισμένοι μεταξὺ τῶν θαυμασίων ἀνθέων, τῶν ἀνθισμένων κακτεωδῶν καὶ τῶν διαφόρων ἄλλων θάμνων, σκοτεινόφαιοί τινες ὄγκοι

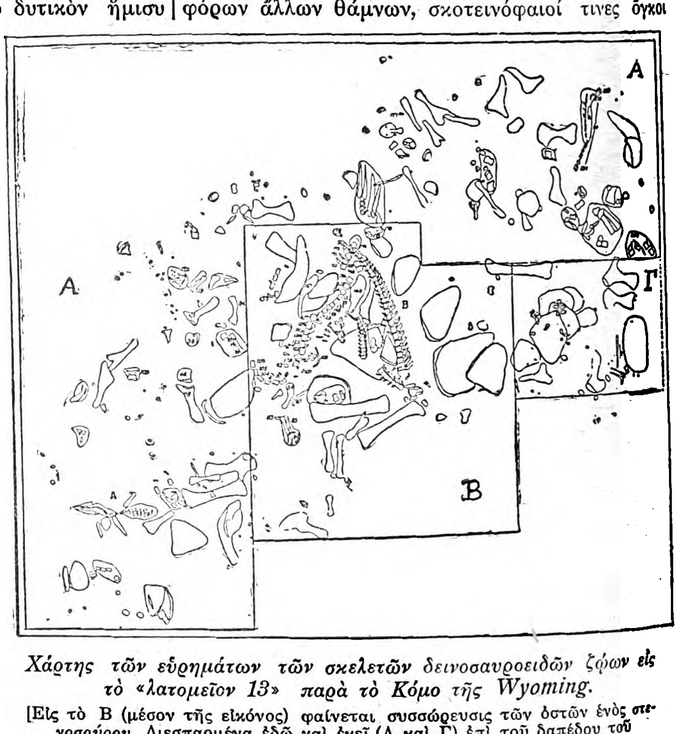

Χάρτης τῶν εὑρημάτων τῶν σκελετῶν δεινοσαυροειδῶν ζῴων εἰς τὸ «λατομεῖον 13» παρὰ τὸ Κόμο τῆς Wyoming.

[Εἰς τὸ Β (μέσον τῆς εἰκόνος) φαίνεται συσσώρευσις τῶν ὀστῶν ἑνὸς *στεγοσαύρου*. Διεσπαρμένα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ (Α καὶ Γ) ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ ὀρυχείου φαίνονται τὰ ὀστᾶ *καμπτοσαύρων*.]

πετρωμάτων. Ἡ λεπτομερεστέρα τούτων ἐξέτασις ἔδειξεν, ὅτι οἱ ὄγκοι οὗτοι ἦσαν ὀστᾶ δεινοσαύρων. Μεξικανός τις βοσκός, μὴ εὑρίσκων ἄλλα σκληρότερα ἀντικείμενα διὰ νὰ κατασκευάσῃ τὰ θεμέλια τῆς καλύβης του, εἶχε συλλέξει τοιαῦτα ὀστᾶ καὶ εἶχε κατασκευάσει ταῦτα. Ὡς ἐκ τούτου ἡ θέσις αὕτη εὑρέσεως λειψάνων *δεινοσαύρων* (εὑρισκομένη εἰς τὸ ἄκρον μικρᾶς κοιλάδος ἐγγὺς τοῦ Medicine Bow River εἰς τὴν Wyoming), ἡ ὁποία εὑρίσκεται παρὰ τὴν καλύβην ταύτην καὶ κατέστη κατόπιν ὀνομαστὸς τόπος εὑρέσεως τοιούτων λειψάνων, ὠνομάσθη, καὶ εἶναι γνωστὴ εἰς τὴν παλαιοντολογικὴν βιβλιογραφίαν, ὡς «*λατομεῖον τῆς ὀστεΐνης καλύβης*».

Μετὰ ταῦτα ἤρχισαν εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἔντονοι καὶ συνεχεῖς ἀνασκαφαί. Μὲ τὴν ἀξίνην καὶ τὸ πτύον, ἐνίοτε καὶ μὲ δυναμίτιδα, κατετεμαχίζετο τὸ πέτρωμα, ἵνα ἐξαχθῶσι τὰ ὀστᾶ. Διὰ τῆς κοπιώδους αὐτῆς ἐργασίας ἦλθον εἰς φῶς μέγας μέγας ἀριθμὸς λειψάνων δεινοσαυροειδῶν ζῴων, τὰ ὁποῖα ὁ Osborn ὠνόμασε «ἀληθινὸν ἀπόθεμα τῆς κιβωτοῦ τοῦ Νῶε».

Εὑρέθησαν κατόπιν καὶ ἀνεσκάφησαν καὶ ἄλλαι πολλαὶ τοποθεσίαι. Πλουσιώτατος τόπος εὑρημάτων εἶναι ἡ περιοχὴ τοῦ Como εἰς τὸ Wyoming, ὅπου τὸν Αὔγουστον τοῦ 1879 εὑρέθη τὸ πρῶτον ὁ σκελετὸς τοῦ *βροντοσαύρου excelsus*. Εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην εὑρέθη κατόπιν καὶ σκελετὸς τοῦ *εὐκαμπτοσαύρου* τοῦ Browni. Ὁ ἀκριβὴς χάρτης τῶν εὑρημάτων (βλ. σχῆμα) δίδει καθαρὰν εἰκόνα περὶ τοῦ εἴδους τῆς ἐμφανίσεως τῶν λειψάνων. Τὰ πτώματα ἔκειντο κατ' ἀρχὰς ἐλεύθερα ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐπὶ τῆς ἄμμου καὶ ἀποσυνετίθεντο. Ἐν μέρει κατετεμαχίζοντο ἀπὸ ἁρπακτικὰ ζῷα, μέχρι ὅτου ἐκαλύπτοντο ὑπὸ στρώματος ἄμμου καὶ προεφυλάσσοντο ἀπὸ περαιτέρω καταστροφήν.

Εἰς τὸ Sheep Creek τέλος (Albany County,

Digitized by Google

Wyoming) εὑρέθησαν κατὰ τὸ 1899 **τὰ λείψανα** τοῦ περιφήμου σκελετοῦ τοῦ *διπλοδόκου* **τοῦ Carnegie**, τοῦ ὁποίου γύψινα ἐκμαγεῖα **βλέπει τις εἰς τὰ** μεγάλα εὐρωπαϊκὰ μουσεῖα (Βιέννης, **Βερολίνου**, Λονδίνου, Παρισίων, Βολωνίας).

Τὰ εὑρεθέντα ἐντὸς τῶν στρωμάτων **τῶν** ***ἀτλαντοσαύρων*** ζῷα ἀνήκουν εἰς τὰ γένη ***βροντόσαυρος, διπλόδοκος***, *βραχιόσαυρος, στεγόσαυρος*, ***καμπτόσαυρος***, *κερατόσαυρος, ἀντρόδεμος, ὀρνιθολη****στής, πριακόδους***, *τινόδους, μενακόδους, φασκολη****στής, λαόδους, στυλόδους***, *ἀσθενόδους, παυρόδους, δικρο****κυνώδους, δοκόδους***, *ἐννεόδους κλπ.*

Σχετικῶς μὲ τὴν γένεσιν τῶν στρωμάτων **τῶν ἀτλαντοσαύρων** ὁ Osborn παραδέχεται, **ὅτι ταῦτα εἶναι** ἀποθέματα ρευμάτων ποταμοῦ. **Καὶ ἄλλοτε μὲν** τὰ ρεύματα ταῦτα παρέσυρον τὰ **πτώματα, τὰ ἐσκόρπιζον** εἰς εὐρεῖαν ἔκτασιν καὶ **τὰ ἐσκέπαζον ταχέως** μὲ ἄμμον καὶ πηλὸν (ὁπότε καὶ **διετηρήθησαν** καὶ εὑρίσκονται σήμερον οἱ **σκελετοί των τέλειοι**). Ἄλλοτε ὅμως τὰ πτώματα ἀποσυνετίθεντο **κατὰ** τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πρότερον καὶ **κατόπιν, παρασυρόμενα**, ἐφέροντο ἐπὶ μπάγκων **ἐξ ἄμμου· συνεσωρεύοντο** ἐκεῖ καὶ ἐσκεπάζοντο **κατόπιν ὑπ' ἄλλων** νέων στρωμάτων ἄμμων.

Ὁ Oth Abel σχετικῶς μὲ τὴν εἰκόνα **τὴν ὁποίαν θὰ** παρουσίαζε τότε ἡ ὅλη περιοχὴ **γράφει τὰ ἑξῆς: Εἰς** τὰς ὄχθας τοῦ μεγάλου ρεύματος **τῶν ἀτλαντοσαύρων**, ὡς καὶ εἰς τὰ διάφορα **πέριξ** σχηματιζόμενα ἕλη, ὑπῆρχον δάση ἐκτεταμένα. Ἐντὸς τῶν **ἑλῶν** ἡλιάζοντο οἱ κροκόδειλοι. Οὗτοι ἐτρέφοντο **ἀπὸ** διαφόρους ἰχθῦς τοῦ ποταμοῦ **τούτου. Χελῶναι** περιεφέροντο ἐντὸς τῶν ἑλῶν. Ἡ περιοχὴ **ἀπετέλει** εὐρεῖαν πεδινὴν χώραν, τὴν ὁποίαν διέρρεε **κατρακυλῶν** βραδέως τὰ θολὰ κυματά του **μέγας ποταμός**, ὅπως ὁ σημερινὸς Ἀμαζόνιος. **Εἰς πολλὰς** θέσεις εὑρίσκοντο πολλοὶ **μπάγκοι ἄμμου, καλαμῶνες** καὶ νῆσοι, ὅπως τοιαῦτα **εὑρίσκονται ἀκόμη** σήμερον εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ἄνου Νείλου. Ἐντὸς τῶν τοιούτων ἑλῶν καὶ λιμνῶν ἔζων τὰ **τεράστια** δεινοσαυροειδῆ ζῷα, **προφυλαττόμενα ἀπὸ** τοὺς ἐχθρούς των.

Ὅσον ἀφορᾷ τέλος τὴν αἰτίαν **τῆς ἐκλείψεως τῶν** ζώων τούτων, ὁ Abel παραδέχεται **ὅτι αἰτίαι εἶναι**: α') ἡ πιθανῶς ἀλλαγὴ τοῦ κλίματος, **ἡ ὁποία προὐκάλεσεν** ἀποξήρανσιν τοῦ μεγάλου **ποταμοῦ, ἢ β')** διείσδυσις τῆς θαλάσσης, ἡ **ὁποία κατὰ τὴν ἀνωτέραν** κρητιδικὴν περίοδον **κατέκλυσε τὴν περιοχὴν** τοῦ μεγάλου ποταμοῦ **τῶν ἀτλαντοσαύρων καὶ ἐπέφερε** τὴν τελείαν καταστροφὴν **τῶν γιγάντων τούτων**. Καὶ τοῦτο διότι **ταῦτα ἦσαν ἀνίκανα νὰ προσαρμοσθῶσι** ταχέως πρὸς τὴν ἐν **θαλάσσῃ ζωὴν ἢ** νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ **ἕλη καὶ νὰ ἐπιστρέψουν** εἰς τὴν ἐπὶ ξηρᾶς ζωήν. Γ. Κ. Γ.

ἀτλαντόχελυς (Atlantochelys **Agass.**) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψασῶν **θαλασσίων** χελωνῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν **οἰκογένειαν τῶν δεσματοχελυδῶν** χελωνοειδῶν ζῴων. Γ. Κ. Γ.

Ἄτλας *[Μυθολ.]*. Ἡ περὶ τοῦ Ἄτλαντος **παράδοσις** εἶναι μία τῶν πολυπλοκωτέρων **παραδόσεων** τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μυθολογίας. **Κατὰ Ἡσίοδον** (Θεογον. 507—9) ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰαπετοῦ **καὶ** τῆς καλλισφύρου Ὠκεανίδος Κλυμένης **καὶ ἀδελφὸς** τοῦ Προμηθέως, **τοῦ Ἐπιμηθέως καὶ τοῦ Μενοιτίου**, εἶχε δὲ ἔργον νὰ κρατῇ εἰς **τοὺς ὤμους** του τὸν εὐρὺν Οὐρανὸν «ταύτην γάρ οἱ μοῖραν **ἐδάσσατο** μητίετα Ζεύς». Κατὰ τὸν Ὅμηρον **(Ὀδυσ.** Α' 53) ἐκράτει ἤ, κατ' ἄλλην ἑρμηνείαν τῆς **λέξεως** *ἔχει* («ἔχει δέ τε κίονας αὐτὸς — μακράς, αἳ **γαῖάν τε** καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχουσιν»), ἐφύλασσε τοὺς **κίονας** οἵτινες ἐχώριζον τὴν γῆν ἀπὸ τὸν **οὐρανόν**. Οὕτω κατὰ τὰς δύο ἀρχαιοτάτας ταύτας **παραδόσεις** ὁ Ἄτλας ἦτο εἶδος στύλου τοῦ κόσμου, **ὁμοίου** μὲ τὸν *Σκάμπλα* τῆς ἰνδικῆς μυθολογίας **καὶ τὸν** *Ἰρμινσοὺλ* τῆς τευτονικῆς. Κατ' ἄλλους **μύθους** ἦτο υἱὸς τοῦ Αἰθέρος ἢ τοῦ Οὐρανοῦ ἢ **τοῦ Ἑσπέρου** (τούτου ἐλέγετο καὶ ἀδελφὸς καὶ **γαμβρὸς** ἐπὶ θυγατρὶ) ἢ τοῦ Ἰαπετοῦ καὶ τῆς **Ὠκεανίδος** Ἀσίας. Τούτου θυγατέρες ἐλέγοντο ἡ **Καλυψὼ** (κατὰ τὸν Ὅμηρον) καὶ αἱ ἀπ' αὐτοῦ **μὲν ὀνομασθεῖσαι** **Ἀτλαντίδες** (βλ. λ.), ἀπὸ δὲ **τῆς μητρός** των Πληιόνης *Πλειάδες*, αἵτινες, ὅτε κατηστερίσθησαν ὑπὸ τοῦ Διός, ἀπετέλεσαν τὸν ἀστερισμὸν τῶν Πλειάδων, τοῦ ὁποίου οἱ μὲν ἓξ ἀστέρες, ὡς προελθόντες ἐκ τοῦ καταστερισμοῦ τῶν ἐρωμένων τῶν θεῶν (*Διὸς* Μαῖα, Ἠλέκτρα, Ταϋγέτη — *Ποσειδῶνος* Ἀλκυόνη, Κελαινὼ— *Ἄρεως* Στερόπη), εἶναι φωτεινοί, ὁ δὲ ἕβδομος δυσκόλως φαίνεται, ὡς προελθὼν ἐκ τῆς Μερόπης, γενομένης συζύγου θνητοῦ, τοῦ Σισύφου. Ὁμοίως ἐλέγοντο θυγατέρες αὐτοῦ αἱ Ὑάδες (βλ.λ.). Πρὸς τὸν Ἄτλαντα ἦλθε τῇ ὑποδείξει τοῦ Προμηθέως ὁ **Ἡρακλῆς** (βλ. λ.) καὶ τῇ βοηθείᾳ αὐτοῦ ἔλαβε τὰ χρυσᾶ μῆλα τῶν Ἑσπερίδων.

Ὁ Ἄτλας παραδίδων εἰς τὸν ***Ἡρακλέα τὰ μῆλα τῶν Ἑσπερίδων.***
Μετόπη τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς ἐν Ὀλυμπίᾳ]

Ἡ ἀρχαιοτέρα μορφὴ τοῦ μύθου τοῦ Ἄτλαντος φαίνεται ὅτι προῆλθεν ἐκ τῆς ἀντιλήψεως τῶν ἀρχαίων ὅτι τὰ ἄκρα τοῦ γηίνου δίσκου περιβάλλει ἅλυσις ὀρέων, τῶν ὁποίων αἱ μὲν ρίζαι ἐβυθίζοντο εἰς τὰ βάθη τοῦ Ὠκεανοῦ (ἐντεῦθεν ἡ σχέσις τοῦ Ἄτλαντος πρὸς τὰς θαλασσίας θεότητας, Πρωτέα, Καλυψώ, Ὠκεανίδας κ. λ. π.), αἱ δὲ ὑψηλαὶ κορυφαὶ ὡσεὶ κίονες ὑπεβάσταζον τὸν ἡμισφαιρικὸν θόλον τοῦ οὐρανοῦ. Οἱ Λίβυες, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (Δ' 184), ἐκάλουν τὸ ὄρος *Ἄτλαντα*, **περὶ** τὸ ὁποῖον κατῴκει ὁ λαὸς τῶν *Ἀτλάντων*, **ὕστατος** τῶν πρὸς Δ. λαῶν, κίονα τοῦ οὐρανοῦ. Κατὰ τὰς *εὐημερικὰς* ἑρμηνείας ὁ Ἄτλας ἦτο Λίβυς βασιλεὺς ἢ ποιμὴν ἢ σοφὸς ἀστρολόγος, ὅστις ἐδίδαξε τὴν ἀστρολογίαν εἰς τοὺς Ἕλληνας (τὸν Ἡρακλέα κατὰ τὸν μῦθον).

Μαρμάρινον ἄγαλμα τοῦ Ἄτλαντος ὑποβαστάζοντος τὴν Γῆν.
[Μουσεῖον Νεαπόλεως.]

Ὁ μῦθος τοῦ Ἄτλαντος ἐνέπνευσε τοὺς καλλιτέχνας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Οὕτως εἶχεν ἀπεικονισθῆ οὗτος εἰς τὴν *λάρνακα τοῦ Κυψέλου* «ἀνέχων γῆν καὶ οὐρανὸν» καὶ φέρων τὰ μῆλα τῶν Ἑσπερίδων πρὸς τὸν πρὸς αὐτὸν ἐρχόμενον μὲ ξίφος Ἡρακλέα. Ὑπὸ τὴν παράστασιν τοῦ Ἄτλαντος εἶχε γραφῆ ὁ στίχος «Ἄτλας οὐρανὸν ἔχει, τὰ δὲ μᾶλα μεθήσει» (*Παυσ.* V. 18. 4). Ὁμοίως εἶχεν ἀπεικονισθῆ εἰς τὸν θρόνον τοῦ *Ἀμυκλαίου Ἀπόλλωνος*, εἰς τὸν ἐν Ὀλυμπίᾳ *θησαυρὸν τῶν Ἐπιδαμνίων* καὶ εἰς τὰς ἐν Ὀλυμπίᾳ «*γραφὰς*» τοῦ ζωγράφου Παναίνου, ἐν Τανάγρᾳ δὲ ὑπῆρχεν ἡ παράδοσις ὅτι ὁ Ἄτλας καθήμενος εἰς τὴν θέσιν ἥτις ἐκαλεῖτο ὑπ' αὐτῶν «*Πόλος*» «ἐπολυπραγμόνει τά τε ὑπὸ γῆς καὶ τὰ οὐράνια». Ἐκ τῶν ἀρχαίων ἔργων, ἅτινα οἱ δημιουργοί των ἐνεπνεύσθησαν ἐκ τοῦ μύθου τοῦ Ἄτλαντος, περιῆλθον εἰς ἡμᾶς μία ἀρχαϊκὴ φιάλη, εἰς τὴν ὁποίαν παρίσταται ὁ Ἄτλας βαστάζων τὸν οὐρανόν, μία μετόπη τοῦ ναοῦ τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Διός, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπεικονίζεται ὁ Ἄτλας κομίζων πρὸς τὸν Ἡρακλέα τὰ χρυσᾶ μῆλα τῶν Ἑσπερίδων, καὶ ἓν μαρμάρινον ἄγαλμα τοῦ Ἄτλαντος φέροντος τὴν οὐρανίαν σφαῖραν, τὸ ὁποῖον εἶναι εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Νεαπόλεως. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

—**Ἄτλας** *[Μυθ.]*. Πρῶτος βασιλεὺς τῆς **Ἀρκαδίας** (βλ. λ. τόμ. Ε' 530 γ').

Ἄτλας *[Γεωγρ.]*. Ὀροσειρὰ ἐν τῇ Β. Δ. Ἀφρικῇ, ἐκτεινομένη μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Γκὶρ τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ Μπὸν τῆς Τύνιδος. Ἀποτελεῖται ἐκ μεγάλων παραλλήλων συστάδων ὀρέων χωριζομένων διὰ κοιλάδων αἱ ὁποῖαι καλύπτουσιν ὁλόκληρον σχεδὸν τὸ Μαρόκκον, τὴν Ἀλγερίαν καὶ μέρος τῆς Τύνιδος, ἔκτασιν δηλαδὴ 400.000 περίπου τετρ. χλμτ. καὶ ἔχουσι κατεύθυνσιν ἀπὸ ΝΔ. πρὸς ΒΑ. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς ὑπὸ τοῦ Ἄτλαντος κατεχομένης ἐκτάσεως ἔχει σχῆμα μακροῦ τριγώνου μήκους 2300 περίπου χιλιομ. μὲ βάσιν ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ καὶ κορυφὴν τὸ ἀκρωτήριον Μπόν. Εἶναι μία τῶν μεγαλυτέρων ὀροσειρῶν τοῦ κόσμου καὶ ἡ μεγαλυτέρα τῆς Ἀφρικῆς (ὑψηλοτέρα κορυφὴ *Ἀζασὶ* 4500 μ.). Τὸ μᾶλλον ὑψηλὸν τμῆμά της εἶναι τὸ δυτικόν, ὁ *κυρίως Ἄτλας*, τοῦ ὁποίου πολλαὶ κορυφαὶ ὑπερβαίνουν τὰς 4000 μ., ἐφ' ὅσον ὅμως προχωρεῖ πρὸς Α καθίσταται χαμηλότερον καὶ φθάνει τὰ 2000 μ. (μέσον ὕψος) ἐν Ἀλγερίᾳ καὶ μόλις 1000 ἐν Τύνιδι (βλ. καὶ λ. **Ἀφρική**).

Ἡ ὀροσειρὰ αὕτη ἦτο γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἄτλας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ἐπιστεύετο ὅτι ἐπ' αὐτοῦ ἐστηρίζετο ὁ οὐρανός, ἐντεῦθεν δὲ καὶ τὸ ὄνομα, καὶ ὅτι ἡ κορυφή του ἐκαλύπτετο διαρκῶς ὑπὸ νεφῶν. Τὴν αὐτὴν πληροφορίαν ἀπαντῶμεν συχνὰ καὶ εἰς ἄλλους συγγραφεῖς. Ὁ Πτολεμαῖος διαιρεῖ τὴν ὀροσειρὰν εἰς δύο μέρη, τὸν *Μέγαν* καὶ τὸν *Μικρὸν Ἄτλαντα*. Εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ἐγχωρίων, σήμερον, δὲν εἶναι πολὺ γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἄτλας, δὲν ὑπάρχει ὅμως καὶ ὡρισμένον γενικὸν ὄνομα, διὰ τοῦ ὁποίου νὰ ἐννοοῦν οὗτοι ὁλόκληρον τὴν ὀροσειράν, ἀλλὰ εἰδικώτερα τοπικὰ δι' ἕκαστον τῶν τμημάτων αὐτῆς. Χ. Δ.

Τὸν Ἄτλαντα διαιροῦσι γενικῶς εἰς τρεῖς ὀρεινὰς περιοχὰς σχεδὸν παραλλήλους πρὸς ἀλλήλας: 1) Τὸν *Μικρὸν Ἄτλαντα* μήκους 350 χιλιομέτρων κείμενον πλησίον τῆς Μεσογείου καὶ ἀπέχοντα ταύτης μόλις 50 χιλιόμετρα. Ὁ Μικρὸς Ἄτλας ἀνήκει ὁλόκληρος εἰς τὴν Ἀλγερίαν καὶ διασχίζεται ὑπὸ δικτύου ὁδῶν· 2) τὸν *Μέσον Ἄτλαντα*, ἀρχόμενον ἐκ τοῦ κόλπου τῆς Τύνιδος καὶ καταλήγοντα εἰς τὸ στενὸν τοῦ Γιβραλτάρ, ἀπέχοντα δὲ 25—75 χιλιόμετρα τῆς ἀκτῆς, καὶ οὗ τὸ μὲν μέγιστον ὕψος φθάνει τὰ 3000 μ., τὸ δὲ μέσον δὲν ὑπερβαίνει τὰ 1500 μ. Ἡ γραμμὴ τοῦ Μέσου Ἄτλαντος διασχίζεται παρὰ τοῦ ποταμοῦ *Σέλιφ* (Chélif) καὶ τῶν παραποτάμων αὐτοῦ. Ἐν Μαρόκκῳ ὁ Μέσος Ἄτλας ἐπεκτείνεται διὰ τῶν ὀρέων τοῦ Ρὶφ (Rif) μέχρι τοῦ Γιβραλτάρ, ἔνθα ἐσχάτως ἔλαβον χώραν ἀγῶνες τῶν συμμάχων Γάλλων καὶ Ἱσπανῶν κατὰ ἐπαναστατῶν Μαροκκινῶν (βλ. λ. Μαρόκκον). Ὁ Μέσος Ἄτλας διασχίζεται ἐπίσης ὑπὸ πολλῶν ὁδῶν· 3) τὸν *Μέγαν Ἄτλαντα*, ὅστις ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Μπὸν (Bon), ἔναντι τῆς Σικελίας κειμένου, μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Γκὶρ (Ghir) ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. Οὗτος ὑψοῦται εἴς τινα μέρη εἰς ὕψος 2500 μέτρων, εἰς δὲ τὴν κορυφὴν Ἀζασὶ (Ajaschi), βορειοανατολικῶς τῆς πόλεως Μαρόκκου, φθάνει τὰ 4500 μ. Τὸν Μέγαν Ἄτλαντα διασχίζουσιν ὀλίγαι ὁδοί, ὡς π. χ. ἡ τῆς Κωνσταντίνας διὰ Μπάτνα (Bathna) εἰς Μπίσκρα (Biskra) καὶ δυτικώτερον ἡ ἀπὸ Σέτιρ εἰς Μποῦ-Σάδα (Bu-Saada) κτλ. (βλ. καὶ λ. **Ἀλγερία**).

Οἱ ποταμοὶ τῆς περιοχῆς τοῦ Ἄτλαντος δὲν ἔχουσι σημασίαν καὶ δὲν ἐπιδρῶσιν εἰς τὰς στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις, διότι εἰσὶν ἐμπόδια φυσικὰ δευτερευούσης σημασίας. Αἱ πρὸς τὴν ἔρημον στεναὶ φάραγγες, αἱ φέρουσαι εἰς συγκοινωνίαν τὰ ὀροπέδια μετὰ ταύτης, φράσσονται διὰ φρουρίων προστατευόντων τὴν γαλλικὴν κτῆσιν ἀπὸ τῶν προσβολῶν ἢ ἐπιδρομῶν τῶν φυλῶν τῆς ἐρήμου. Οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς ταύτης, πιθανῶς κύριοι τῆς χώρας πρὸ τῆς εἰσβολῆς τῶν Βανδάλων ἢ Ἀράβων, εἰσὶ Βέρβεροι (Berber), οἵτινες εἰς τὰ ἀπροσπέλαστα μέρη τοῦ ὄρους δὲν εἶναι πλήρως ὑποτεταγμένοι.

Ἡ ὅλη περιοχὴ τοῦ Ἄτλαντος διαιρεῖται εἰς τρεῖς ζώνας: 1) τὴν *Τὲλ* (Tell) ἢ τὴν περιοχὴν τῶν δημητριακῶν, τὴν περιλαμβανομένην μεταξὺ Ἄτλαντος καὶ θαλάσσης, 2) τὴν περιοχὴν τῶν *ὀροπεδίων*, περιλαμβανομένην μεταξὺ τῶν διαφόρων ὀρεινῶν γραμμῶν τοῦ Ἄτλαντος καὶ 3) τὴν *Σαχάραν τοῦ Ἀλγερίου*, ἐκτεινομένην εἰς τὴν νοτίαν κλιτὺν τοῦ Μεγάλου Ἄτλαντος.

Ἡ *Τὲλ* εἶναι πλάτους 70—150 χιλ., καλλιεργεῖται καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν αὐτῆς καὶ κατοικεῖται ὑπὸ λαοῦ ἐργατικοῦ καὶ ποιμένων. Ἡ δευτέρα, ἡ τῶν ὀροπεδίων πλάτους 150—250 χιλ., εἶναι παμμεγίστη πεδιὰς διακοπτομένη παρὰ λιμνῶν ἁλατούχων ἢ *σὸτ* (chott) καλουμένων, εἴς τινα μέρη εἶναι κεκαλυμμένη παρὰ χλωρίδος σπανίας καὶ ἀγρίας, διατρέχεται παρὰ ποιμνίων, εἶναι δὲ ὁμοιόμορφος πρὸς βορρᾶν, ὀρεινοτέρα καὶ ποικιλωτέρα πρὸς νότον. Ἡ περιοχὴ αὕτη εἶναι κατὰ τὸν χειμῶνα κεκαλυμμένη ὑπὸ χιόνων. Ἡ *Σαχάρα τοῦ Ἀλγερίου* εἶναι ἡ χώρα δι' ἧς διέρχεταί τις εἰς τὰς πρὸς νότον περιοχὰς ἢ τἀνάπαλιν. Ἀποτελεῖται ἐκ χέρσων ἐκτεταμένων περιοχῶν καὶ ὀάσεων, εἶναι καλλιεργήσιμος εἰς μέρος μόνον τῆς ἐκτάσεως αὐτῆς, ὑδρεύεται παρὰ φρεάτων, τρέφει ζῷα εἰς τὰς χέρσους ἐκτάσεις καὶ παράγει καρποὺς εἰς τὰς ὀάσεις. Κατοικεῖται παρὰ κηπουρῶν καὶ ποιμένων.

Γενικῶς ἡ περιοχὴ τοῦ Ἄτλαντος, βρεχομένη ἀφ' ἑνὸς παρὰ τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ τῆς Μεσογείου καὶ εἰσδύουσα πρὸς νότον εἰς τὴν ἔρημον Σαχάραν (ἔνθα δὲν ὑπάρχουσι καθωρισμένα ὅρια διὰ τὸ Μαρόκκον, Ἀλγέριον καὶ Τύνιδα), εἶναι ἔκτασις ἐνδιαφέροντος παγκοσμίου, καθότι μετὰ ταύτης εἶναι συνυφασμένα συμφέροντα Μεγάλων Δυνάμεων.

Τὰ γεγονότα τῶν τελευταίων ἐτῶν ἐν Ταγγέρῃ, Ἀγαδὶρ καὶ Ρὶφ μέχρι σήμερον πείθουσι περὶ τούτου. Ν. ΚΟΚΙΔΗΣ

— **Ἄτλας** *[Ἀστρον.]*. —1) Ἀρχαῖον ὄνομα τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ *Βοώτου*. —2) Ὄνομα ἑνὸς ἀστέρος ἐν τῷ συμπλέγματι τῶν *Πλειάδων*.

—«**Ἄτλας**» *[Ναυτ. Ἱστορ.]*. Τὸ ὄνομα τῆς πρώτης ἐν Ἑλλάδι χρησιμοποιηθείσης *βυθοκόρου* (κοινῶς *δράγας*) κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν τοῦ λιμένος Ἑρμουπόλεως Σύρου, μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ κυματοθραύστου (1878). Οἱ Ἑρμουπολῖται παραστατικώτατα τὴν ὠνόμαζον «*βορβοροφάγον*». Αἱ συνοδοὶ αὐτῆς φορτίδες, δι' ὧν μετεφέροντο μακρὰν εἰς τὸ πέλαγος αἱ πρὸς ἀπόρριψιν ἰλύες καὶ ἀκαθαρσίαι ἀπὸ τῆς ἐκσκαφῆς, εἶχον παραστατικώτατα ἐπίσης ὀνόματα «*Κάνθαρος*» καὶ «*Βάτραχος*». Σ.Ε.Λ.

ἄτλας (ὁ), —*αντος*. Ὁ ὡραῖος ἑλληνικὸς μῦθος, καθ' ὃν ὁ Ἄτλας ὑπεβάσταζεν ἐπὶ τοῦ ὤμου του

Digitized by Google

τὸν Οὐρανόν, ὑπῆρξεν ἀφορμὴ νὰ χρησιμοποιηθῇ μεταφορικῶς ἡ λέξις πολλαπλῶς.

— [ΑΡΧ. ΤΕΧΝ.] Πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ *Ἄτλαντος*, ὁ ὁποῖος ὑπεστήριζε τὸν κόσμον, οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ὠνόμαζον *ἄτλαντας* τὰ ἀγάλματα, τὰ ὁποῖα παρίστανον ἀνδρικὰς μορφὰς ὑποστηριζούσας διὰ τῶν ὤμων των ἀρχιτεκτονικόν τι μέλος, ὡς θριγκόν, εἴτε διακοσμήσεις ἀρχιτεκτονικάς. Τὰ ἀγάλματα ταῦτα ἦσαν ἀκριβῶς ἀνάλογα πρὸς

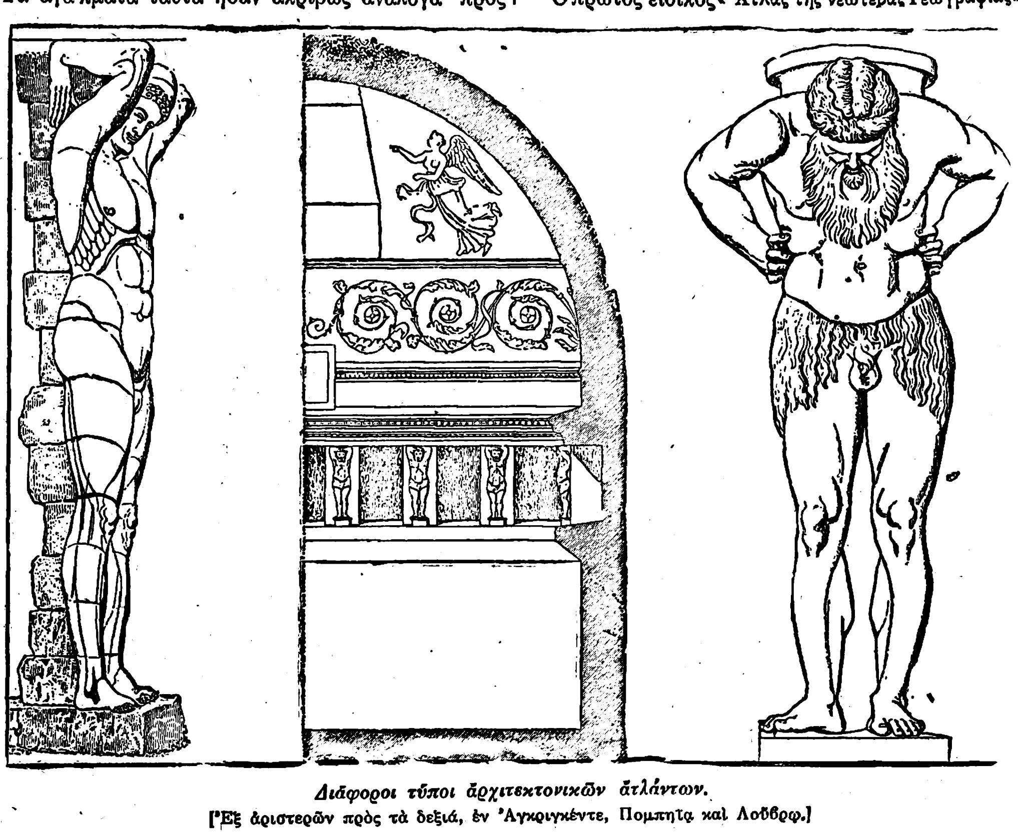

Διάφοροι τύποι ἀρχιτεκτονικῶν ἀτλάντων.
[Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά, ἐν Ἀγκριγκέντε, Πομπηΐᾳ καὶ Λούβρῳ.]

τὰς *Καρυάτιδας*, καὶ ὅπως αὗται, δύνανται νὰ ἐνθυμίζουν αἰχμαλώτους. Εἰς τὴν Σπάρτην ὑπῆρχε στοὰ Περσῶν αἰχμαλώτων. Ἀλλὰ ἀπὸ τὰ παραδείγματα, τὰ ὁποῖα διεσώθησαν εἰς ἡμᾶς ἐκ τῆς ἀρχαιότητος, δηλαδὴ ἀπὸ τὰ μνημεῖα, ἡ ἀναλογία μεταξὺ τῶν Καρυατίδων καὶ τῶν Ἀτλάντων δὲν εἶναι ὁμοία: Αἱ Καρυάτιδες εἶναι ἐνδεδυμέναι καὶ ἡ στάσις αὐτῶν εἶναι πάντοτε ἤρεμος, ἐνῷ οἱ Ἄτλαντες εἶναι γυμνοὶ καὶ ἡ στάσις των δεικνύει πάντοτε τὸν ἀγῶνα, τὸν ὁποῖον καταβάλλουν διὰ νὰ βαστάσουν τὸ ἐπ' αὐτῶν βάρος, εἶναι ὄρθιοι ἢ συνηθέστερον γονατισμένοι καὶ οἱ μύες αὐτῶν εἶναι πάντοτε τεταμένοι ἐκ τοῦ βάρους.

Οἱ παλαιότεροι Ἄτλαντες εἶναι εἰς τὸν Ἀκράγαντα, εἰς τὸν ναόν, ὁ ὁποῖος νομίζεται ὡς ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Εἰς τὸ μουσεῖον τῶν ἀρχαιοτήτων τοῦ Λούβρου ὑπάρχουν τέσσαρα ἀγάλματα Σατύρων ἀτλάντων καλῆς τέχνης· παρόμοια δὲ ἀγάλματα ἀνεκαλύφθησαν εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὰ ἐρείπια τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου, ὅπου καὶ σώζονται, κοσμοῦντα τὸν τοῖχον τῆς *κοινῆς*, εἰς δὲ τὴν Πομπηΐαν, εἰς μίαν αἴθουσαν λουτρῶν, ἡ περιφέρεια εἶναι στολισμένη μὲ μικρὰς μορφὰς Ἀτλάντων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν διαφόρους στάσεις. Ἐκτὸς τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ τούτου προορισμοῦ, τὸν ὁποῖον εἶχον οἱ Ἄτλαντες, εὑρίσκομεν αὐτοὺς καὶ ὡς ἁπλᾶς διακοσμήσεις καὶ εἰς ἄλλου εἴδους μνημεῖα. Τοιουτοτρόπως εἰς τὸ περίφημον κολοσσιαῖον πλοῖον, τὸ ὁποῖον κατεσκεύασεν ὁ Ἱέρων τῶν Συρακουσῶν, ὑπῆρχον Ἄτλαντες ξύλινοι καθ' ὅλον τὸν γῦρον τοῦ πλοίου ὡς στηρίγματα τοῦ ἐπιστυλίου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστηρίζετο τὸ ἄνω κατάστρωμα τοῦ πλοίου. Τοῦ ἰδίου εἴδους ἀγάλματα ὑπεβάσταζον τὴν στέγην τῆς σκηνῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ μέγας Ἀλέξανδρος μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Περσίας ἐδίκαζε καὶ ἔδιδεν ἀκροάσεις. Ἐπίσης μορφαὶ Ἀτλάντων διακοσμοῦσι τὰ ἐπιστύλια πολλῶν σαρκοφάγων, ὧν ἄλλας βλέπομεν εἰς τὰς τοιχογραφημένας διακοσμήσεις τῆς Πομπηΐας, καὶ ἄλλας εἰς τὰς διακοσμήσεις λυχνούχων ἢ διαφόρων ἐπίπλων. ΑΔ. ΑΔ.

— [ΓΡΑΦ. ΤΕΧΝ.] Ἡ ὀνομασία *ἄτλας* δίδεται κυρίως εἰς συλλογὰς γεωγραφικῶν χαρτῶν, οἵτινες ἐν συνεχείᾳ ἀναπαριστῶσι τὸ σύνολον τῆς ἐπιφανείας τῆς γηΐνης σφαίρας. Τοιοῦτοι χάρται ἦσαν ἤδη ἐν χρήσει ἀπὸ τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς κλασσικῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος (βλ. λ. χάρται *γεωγραφικοί*), τὸ ὄνομα *ἄτλας* ὅμως ἐδόθη εἰς αὐτοὺς κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἐκδόσεως σειρᾶς γεωγραφικῶν χαρτῶν ὡς παραρτήματος εἰς τὴν Γεωγραφίαν τοῦ Πτολεμαίου. Οἱ χάρται οὗτοι ἐσχεδιάσθησαν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ χάρτου *Μαρίνου τοῦ Τυρίου*, ἀκμάσαντος περὶ τὰ τέλη τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος, καὶ τῶν χαρτῶν, τοὺς ὁποίους οἱ πρῶτοι ἀντιγραφεῖς τοῦ σοφοῦ **Ἀλεξανδρινοῦ δὲν** μετέγραφον πάντοτε μετὰ τοῦ κειμένου καὶ οἵτινες διεσώθησαν ὑπὸ τοῦ *Ἀγαθοδαίμονος* (Ε' αἰών). Ἡ σειρὰ αὕτη διεσώθη ὑπὸ διαφόρων ἀντιγραφέων διὰ μέσου τοῦ Μεσαίωνος, μετὰ δὲ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς τυπογραφίας συνώδευον τὸ κείμενον τῆς Γεωγραφίας τοῦ Πτολεμαίου, πλουτιζομένη ἐν τῷ μεταξὺ διὰ προσθήκης καὶ νέων χαρτῶν τῶν ἑκάστοτε ἀνακαλυπτομένων «*νέων χωρῶν*».

Ὁ πρῶτος εἰδικὸς «Ἄτλας τῆς νεωτέρας Γεωγραφίας» ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ *Ὀρτελίου* τῷ 1570. Μετ' αὐτὸν ὁ *Μαρκάτωρ* ἐξέδωκε τῷ 1578 πλήρη σειρὰν τῶν πτολεμαϊκῶν χαρτῶν, μετ' αὐτὴν δέ, τῷ 1594, ὑπὸ τὴν γενικὴν ὀνομασίαν «Ἄτλας», πλήρη συλλογὴν τῶν νέων γεωγραφικῶν χαρτῶν, οἵτινες ἦσαν καὶ οἱ ἄριστοι τῆς τότε ἐποχῆς. Ἔκτοτε κατὰ περιόδους ἐξεδόθησαν πλεῖστοι «Ἄτλαντες», γενικοὶ ἢ καὶ εἰδικοί, ὡς ἄτλαντες τῆς ἀρχαίας γεωγραφίας, ναυτικοὶ ἄτλαντες, ἄτλαντες τῶν θρησκειῶν, ἱστορικοὶ ἄτλαντες κ.λ.π.,

Ἐκ τῶν συγχρόνων γεωγραφικῶν ἀτλάντων σπουδαιότεροι εἶναι οἱ ἐκδοθέντες ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ *Stieler*, τοῦ Ἄγγλου *Bartholomew* καὶ τοῦ Γάλλου *Schrader*, οἱ γερμανικοὶ ἄτλαντες τῆς Φυσικῆς Γεωγραφίας τοῦ Berghaus καὶ τῆς Ἱστορικῆς Γεωγραφίας τοῦ *Spruner-Mencke* καὶ ὁ γαλλικὸς «Κλασσικὸς Ἄτλας» τοῦ *Vidal de le Blache*.

Κατ' ἐπέκτασιν ὀνομάσθησαν *ἄτλαντες* καὶ πᾶσαι αἱ συλλογαὶ χαρτῶν καὶ πινάκων, αἵτινες χρησιμοποιοῦνται πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν ἑνὸς κειμένου. Οὕτω ἔχομεν «ἄτλαντας τοῦ Οὐρανοῦ», (βλ. λ. ἀστέρες), «ἀνατομικοὺς ἄτλαντας» κ.λ.π. Ω.—

— [ΝΑΥΤ.] Καλοῦνται *ἄτλαντες* (κοιν. τὰ *τσιφούτια*, γαλλ. les colombiers, ἀγγλ. accores—the poppets καὶ shores) οἱ δρύοχοι οἱ ὑποστηρίζοντες τὸ πλοῖον σχεδὸν κατακορύφως καὶ λοξῶς ἐπὶ τῆς ναυπηγικῆς κλίνης ἢ τῆς δεξαμενῆς. Φανερὸν ὅτι

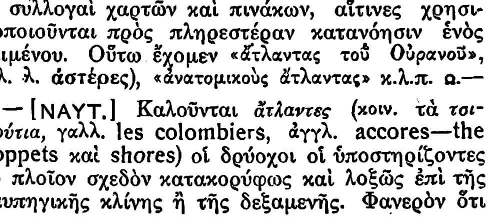

Ὑποστήριξις πλοίου δι' ἀτλάντων.

οἱ ἄτλαντες τοποθετοῦνται ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, ὅταν τὸ πλοῖον ναυπηγῆται καὶ ἐφ' ὅσον προχωρεῖ ἡ ναυπήγησις, ἐκ τῶν ἄνω δὲ πρὸς τὰ κάτω ὅταν τοῦτο δεξαμενίζηται, ἐφ' ὅσον προχωρεῖ ἡ ἐξάντλησις τοῦ ὕδατος τῆς δεξαμενῆς. Π. Σ. Α.

— [ΑΝΑΤΟΜ.] Κυρίως ὁ ἕβδομος αὐχενικὸς σπόνδυλος. Σημειωτέον δ' ὅτι οἱ ξένοι συγγραφεῖς καλοῦσι τὸν μὲν πρῶτον σπόνδυλον ἄτλαντα (ὡς στηρίζοντα τὴν κεφαλὴν κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸν τῆς μυθολογίας Ἄτλαντα, τὸν ἀνέχοντα τὸν οὐρανόν), τὸν δὲ δεύτερον *ἐπιστροφέα* καὶ τὸν ἕβδομον *προέχοντα*. Οἱ Ἕλληνες ὅμως ἀνατομικοί, οἱ νεώτεροι, καλοῦσιν ὀρθῶς τὸν α' σπόνδυλον *ἐπιστροφέα*, τὸν β' *ἄξονα* καὶ τὸν ζ' *ἄτλαντα* ἢ προέχοντα. Παρὰ τῷ Πολυδεύκει (Β, 130—133) εὕρηται σαφὴς ἡ ὀνομασία τῶν αὐχενικῶν σπονδύλων· «ἐφέστηκε δὲ σφονδύλοις ἑπτὰ ὁ τράχηλος... Τῶν δὲ σφονδύλων ὁ μὲν πρῶτος, ὁ σὺν τῷ τραχήλῳ στρεφόμενος, *ἐπιστροφεὺς* ὀνομάζεται... ὁ δὲ δεύτερος, ἀκίνητος ὤν, ἄξων ὀνομάζεται, προβολὰς δ' ἔχει δύο... τὴν μὲν τῷ πρώτῳ, τὴν δὲ τῷ τρίτῳ τῶν σφονδύλων ἐνηρμοσμένας... ὁ τελευταῖος ὡς ἀχθοφορῶν *ἄτλας* ὀνομάζεται». Ὅτι δὲ ἡ κατὰ Πολυδεύκη ὀνομασία αὕτη εἶναι ὀρθή, πειθόμεθα καὶ ἐκ τῆς γραμματικῆς ἐννοίας τῶν προκειμένων ὅρων καὶ ἐκ τῆς ἐνεργείας τῶν σπονδύλων αὐτῶν. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

—ἄτλας πυρῖτις (Atlas Powder). Ἐκρηκτικὴ οὐσία, κατασκευασθεῖσα ἐν Ἀμερικῇ.

ἀτλασίτης (ὁ) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτὸν παρουσιαζόμενον εἰς σχήματα χειροπληθῆ, ἢ λεπτοστηλοειδῆ εἰς τὸ Chanarcillo. Θεωρεῖται ὡς ἀτακαμίτης (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

Ἄτλε (Atlee), ***Βάσιγκτον Δέμουελ.*** Ἀμερικανὸς ἰατρὸς γεννηθεὶς τῷ 1808. Διέπρεψεν ἰδίως εἰς τὴν Γυναικολογίαν διὰ τὴν διαγνωστικήν του ἱκανότητα ὡς καὶ τὴν χειρουργικήν του δεξιότητα. Διεξήγαγε τὴν πρώτην *ᾠοθηκεκτομὴν* (1844), ἣν ἐπηκολούθησαν ὑπὸ τοῦ ἰδίου 387 περιπτώσεις τῆς αὐτῆς ἐγχειρήσεως. Ἐπίσης εἰσήγαγεν εἰδικὴν μέθοδον ἐκπυρηνώσεως ἰνωμάτων μήτρας (1853), παρέσχε δὲ μεγάλην συμβολὴν εἰς τὴν διαφορικὴν διάγνωσιν τῶν ᾠοθηκικῶν, παρῳοθηκικῶν καὶ μητρικῶν κύστεων (1873). Ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἱδρυτῶν τῆς «Ἀμερικανικῆς γυναικολογικῆς Ἑταιρίας». Ο. Ρ.

Ἀτλίξκο (Atlixco) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τοῦ Μεξικοῦ ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Puebla, κειμένη εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Popocatepetl. Κάτ. 15.000.

Ἀτλίτης [*Μυθολ.*]. Εἷς τῶν πεντήκοντα υἱῶν τοῦ Αἰγύπτου, φονευθεὶς ὑπὸ τῆς Δαναΐδος Εὐρυθόης.

ἀτμαγωγοὶ [*Μηχαν.*]. Ὀνομάζομεν οὕτως ἰδίως τοὺς σωλῆνας, οἵτινες χρησιμεύουν ὅπως ὁδηγοῦν τὸν ἀτμὸν ἀπὸ τοῦ ἀτμολέβητος εἰς τὴν ἀτμομηχανήν. Διὰ παγίας ἐγκαταστάσεις, ὅταν τὸ μῆκος τῶν σωλήνων εἶναι μέγα, κατασκευάζονται οὗτοι ἐκ χυτοσιδήρου ἢ ἐξ ἐλατοῦ σιδήρου. Δευτερεύοντες ἀτμαγωγοὶ μικροῦ μήκους, κεκαμμένου σχήματος, κατασκευάζονται συνήθως ἐκ χαλκοῦ. Ἡ διάμετρος τοιούτου σωλῆνος, καταλλήλου διὰ τὴν ῥοὴν ὡρισμένης ποσότητος ἀτμοῦ, καθορίζει ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν πτῶσιν τῆς πιέσεως τοῦ ἀτμοῦ ἐν τῷ σωλῆνι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ῥοῆς, ἐπειδὴ ἐκ τῆς διαμέτρου ἐξαρτῶνται αἱ ἀντιστάσεις ῥοῆς, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν ἀπώλειαν ἀτμοῦ λόγῳ ἐξυδατώσεως μέρους αὐτοῦ, ὀφειλομένης εἰς τὴν ἔξωθεν ψῦξιν τοῦ σωλῆνος. Ὅσῳ μικροτέρα εἶναι ἡ διάμετρος, τόσῳ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ἀπώλεια πιέσεως τοῦ ἀτμοῦ καὶ τόσῳ μικροτέρα ἡ ἀπώλεια ἐξυδατώσεως. Κατὰ κανόνα ἀποβλέπομεν εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῆς δευτέρας ἀπωλείας τῆς θερμικῆς καὶ χρησιμοποιοῦμεν μᾶλλον στενοὺς σωλῆνας 25—400 χιλιοστῶν διαμέτρου ἀντιστοίχως πρὸς τὸ ποσὸν τοῦ ἀνὰ 1'' ἀτμοῦ, ὅστις πρόκειται νὰ ὁδηγῆται διὰ τοῦ σωλῆνος. Ἂν κληθῇ τὸ ποσὸν τοῦτο B εἰς χιλιόγραμμα, v ὁ ὄγκος ἑνὸς χιλιογράμμου τοῦ πρὸς μεταφορὰν ἀτμοῦ εἰς κυβικὰ μέτρα, w ἡ ταχύτης τοῦ ἀτμοῦ εἰς μέτρα καὶ F ἡ διατομὴ τοῦ σωλῆνος εἰς τετραγωνικὰ μέτρα, τότε θὰ ἰσχύῃ ἡ σχέσις $B.v = F.w$, διότι τὸ πρῶτον μέλος παριστᾷ τὸν ὄγκον τοῦ ἀτμοῦ, ὁ ὁποῖος θέλομεν νὰ ῥέῃ διὰ τοῦ σωλῆνος ἀνὰ 1'' καὶ τὸ δεύτερον μέλος παριστᾷ τὸν ὄγκον τοῦ ἀτμοῦ, ὅστις δύναται νὰ διέλθῃ διὰ τοῦ σωλῆνος διανομῆς F μὲ ταχύτητα w. Ὁρίζοντες ἐκ τῶν προτέρων τὴν ταχύτητα w μεταξὺ 30 καὶ 40 μέτρων εἰς 1'', ὑπολογίζομεν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς διατομῆς $F = \frac{B.v}{w}$, ἐκ ταύτης δὲ εὑρίσκομεν τὴν διάμετρον. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ μῆκος τῶν σωλήνων, ὁρίζεται τοῦτο ἀπὸ τὰς τοπικὰς συνθήκας, τὸ δὲ σχῆμά των φροντίζομεν νὰ εἶναι κατὰ τὸ δυνατὸν εὐθύγραμμον πρὸς ἀποφυγὴν ἀπωλειῶν πιέσεως.

Κατὰ τὴν τοποθέτησιν λαμβάνεται πρόνοια διὰ τὴν ἀσφαλῆ ὑποστήριξιν καὶ τὴν ἀκίνδυνον διαστολὴν τῶν διαφόρων τμημάτων τοῦ σωλῆνος, ὁ ὁποῖος τοποθετεῖται ὀλίγον κεκλιμένος πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ῥεύματος τοῦ ἀτμοῦ, καὶ τοῦτο ὅπως εὐκολύνεται ἡ ἀπαγωγὴ τοῦ ὕδατος τοῦ προερχομένου ἐκ συμπυκνώσεως μέρους τοῦ ἀτμοῦ, τοῦθ' ὅπερ εἶναι ἐπικίνδυνον διὰ τὴν μηχανήν. Τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐπιδιώκουν καὶ οἱ τοποθετούμενοι πρὸ τῆς μηχανῆς σάκκοι, διὰ τῶν ὁποίων διερχόμενος ὁ ἀτμὸς ἀφίνει τὸ ὕδωρ. Α. Μ.

— ἀτμαγωγοὶ *ἐπὶ πλοίων* [*Ναυτ.*]. Ἐπὶ τῶν ἀτμοπλοίων διακρίνομεν: *κυρίους ἀτμαγωγούς*, *βοηθητικοὺς* καὶ *ἀτμαγωγοὺς ἐκροῆς*.

Ὁ κύριος ἀτμαγωγὸς συνδέει τὸν κύριον ἀτμολέβητα πρὸς τὰς κυρίας μηχανὰς τοῦ πλοίου. Ὅταν ὑπάρχουν ὁμάδες λεβήτων καὶ ὁμάδες ἀτμομηχανῶν, ὁ κύριος ἀτμαγωγὸς διατάσσεται οὕτως, ὥστε ἑκάστη ὁμὰς λεβήτων νὰ δύναται νὰ τροφοδοτῇ δι' ἀτμοῦ οἱανδήποτε ὁμάδα μηχανῶν. Τοιουτοτρόπως ἐπιτυγχάνεται ἀφ' ἑνὸς μεγαλυτέρα ἀσφάλεια λειτουργίας, ἰδίως προκειμένου περὶ πολεμι-

Digitized by Google

κῶν ἀτμοπλοίων, καὶ ἀφ' ἑτέρου μικρότεραι διάμετροι σωλήνων καὶ παχῶν. Οἱ ἀτμαγωγοὶ δηλαδὴ τῶν ὁμάδων τῶν λεβήτων ὁδηγοῦν τὸν ἀτμὸν εἰς κοινὸν *ἀτμοκιβώτιον*, τὸ ὁποῖον στερεοῦται ἐπὶ τοῦ ἐμπροσθίου στεγανοῦ διαφράγματος τοῦ μηχανοστασίου. Ἀπὸ τοῦ ἀτμοκιβωτίου τούτου ἐκκινοῦν οἱ κύριοι ἀτμαγωγοί, οἵτινες ὁδηγοῦν τὸν ἀτμὸν διὰ μέσου ὑδατοσυλλέκτου ἢ ὑδατοπαγίδων μέχρι τοῦ *ἀτμοφράκτου* ἑκάστης μηχανῆς. Τὸ στόμιον ἑκάστου ἀτμαγωγοῦ καταλήγοντος ἢ ἀρχομένου ἀπὸ τοῦ ἀτμοκιβωτίου ρυθμίζεται ὡς πρὸς τὸ ἄνοιγμα δι' εἰδικοῦ δι' ἕκαστον ἀγωγὸν ἀτμοφράκτου· ὅταν τὰ μηχανοστάσια εἶναι δύο ἢ περισσότερα, ἰσάριθμα εἶναι καὶ τὰ ἀτμοκιβώτια ὡς τὸ ἀναφερθέν, συγκοινωνοῦν δὲ μεταξύ των δι' ἐγκαρσίων σωλήνων.

Ὁ ἀτμοφράκτης χειρισμοῦ τῆς κυρίας μηχανῆς, εἰς ὃν καταλήγει ὁ κύριος ἀτμαγωγός, ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ μίαν βαλβῖδα μὲ δύο ἕδρας, τῆς ὁποίας ὁ χειρισμὸς γίνεται ἔξωθεν διὰ χειροτροχοῦ. Πρὸ τῆς βαλβῖδος ἢ τοῦ στομίου τοῦ σωλῆνος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον εἰσέρχεται ὁ ἀτμὸς εἰς τὸν ἀτμοφράκτην, ὑπάρχει στραγγαλιστικὴ δικλείς, τῇ βοηθείᾳ τῆς ὁποίας εἶναι δυνατὴ ἡ ταχεῖα καὶ πλήρης διακοπὴ εἰσροῆς ἀτμοῦ εἰς τὴν μηχανήν. Τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητον πρὸς ἀποφυγὴν καταστροφῆς τῆς μηχανῆς εἰς στιγμὰς καθ' ἃς ἡ ἕλιξ λ. γ. ρ κακοκαιρίας ἐξέρχεται τοῦ ὕδατος, καὶ συνεπῶς ἡ ἀντίστασις ἢ τὸ φορτίον τῆς μηχανῆς σχεδὸν μηδενίζεται. Ἐκ τῶν βοηθητικῶν μηχανῶν τοῦ πλοίου μόνον ἡ μηχανὴ τοῦ πηδαλίου καὶ ἡ μηχανὴ ἡ χρησιμεύουσα διὰ τὴν ἀναστροφὴν τῆς κινήσεως τῶν κυρίων μηχανῶν τροφοδοτοῦνται διὰ διακλαδώσεων ἀπὸ τοὺς κυρίους ἀτμαγωγούς. Ὅλαι αἱ λοιπαὶ βοηθητικαὶ μηχαναὶ τροφοδοτοῦνται διὰ διακλαδώσεων ἀπὸ εἰδικὸν ἀτμαγωγόν, καλούμενον *βοηθητικόν*. Οὗτος παραλαμβάνει τὸν ἀτμὸν εἴτε ἀπὸ εἰδικὸν λέβητα, βοηθητικὸν καλούμενον, εἴτε ἀπὸ τὸ προαναφερθὲν ἀτμοκιβώτιον, εἴτε ἀπὸ κύριόν τινα ἀτμαγωγὸν καὶ δὴ ἀπὸ θέσεως εὑρισκομένης μεταξὺ τῆς ἀντιστοίχου ὁμάδος τῶν κυρίων λεβήτων καὶ τοῦ ἀτμοκιβωτίου· ἡ τελευταία διάταξις ἔχει τὸ προτέρημα τῆς τροφοδοτήσεως τῶν βοηθητικῶν, τοῦ πλοίου ἀκινητοῦντος, χωρὶς νὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ πληροῦται τὸ ἀτμοκιβώτιον ἀτμοῦ.

Τοὺς ἀτμαγωγοὺς ἐκροῆς διακρίνομεν ἐπίσης εἰς κυρίους καὶ βοηθητικούς. Οἱ κύριοι ὁδηγοῦν τὸν ἐκρέοντα ἀτμὸν ἐκ τοῦ κυλίνδρου τῆς χαμηλῆς πιέσεως τῶν κυρίων μηχανῶν εἰς τὸ ψυγεῖον. Οὗτοι εἶναι ἐφωδιασμένοι δι' ἀποφρακτικῶν συρτῶν, διὰ νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἀπομόνωσις τῶν ψυγείων ἀπὸ τὰς κυρίας μηχανάς, ὁσάκις ἐν ὅρμῳ πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθῇ τὸ ψυγεῖον διὰ τὴν ἐκροὴν τῶν βοηθητικῶν μηχανῶν. Οἱ βοηθητικοὶ ἀτμαγωγοὶ ἐκροῆς ὁδηγοῦν τὸν ἐκρέοντα ἀτμὸν τῶν βοηθητικῶν μηχανημάτων εἰς τὰ ψυγεῖα τῶν κυρίων μηχανῶν ἢ εἰς ἐπὶ τούτῳ ψυγεῖα, βοηθητικὰ ἐπίσης καλούμενα.

Εἰς τὰ πολεμικὰ πλοῖα, τέλος, ἀπὸ ἕκαστον κύριον ἀτμαγωγὸν ἑκάστου μηχανοστασίου καὶ ὀλίγον πρὸ τοῦ ἀτμοφράκτου ἐκκινεῖ εἷς ἀτμαγωγὸς καταλήγων εἰς τὸ ψυγεῖον καὶ χρησιμεύων πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ κυρίου ἀτμαγωγοῦ, εἰς ἃς περιπτώσεις λόγῳ ἀποτόμου στάσεως τοῦ πλοίου ἐπέρχεται συσσώρευσις ἀτμοῦ ἐπικίνδυνος διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ κυρίου ἀτμαγωγοῦ.

Αἱ ταχύτητες ἀτμοῦ ἃς δεχόμεθα ὡς βάσιν διὰ τὸν ὑπολογισμὸν ὡς ἀνωτέρω τῶν διαμέτρων τῶν ναυτικῶν ἀτμαγωγῶν κυμαίνονται μεταξὺ 24 καὶ 40 μέτρων. Αἱ μεγαλύτεραι ταχύτητες ἰσχύουν διὰ τὰς μεγαλυτέρας πιέσεις. Ὡς ὑλικὸν δὲ διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν σωλήνων ἄνευ ῥαφῆς, ὡς συνηθίζεται ἐσχάτως, προτιμᾶται ὁ ρευστοσίδηρος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Seaton*, A manuel of marine engineering 1904.— *Bauer*, Berechnung u. Konstruktion der Schiffsmaschinen und Kessel 1924. — *Bertin*, Chaudières marines, Paris 1902.

Α. Μ.

Ἀτμὰκ μπουρνοὺ *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Μικρασίας ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Κῶ (πλάτ. 36° 51′ 10″, μῆκ. 28° 02′ 15″, χάρτ. ἀγγλ. 1604: The gulfs of Kos, Doris and Symi καὶ 1533 * Yedi Atalà), νότιον κέρας τοῦ ὅρμου *Ἀταλά*. Σ.Ε.Λ.

ἀτμάκατος (ἡ) *[Ναυτ.]*. Λέμβος κινουμένη ὑπὸ ἀτμομηχανῆς. Αἱ λέμβοι αὗται εἰσὶν ἀπαραίτητα ἐφόλκια εἰς πάντα τὰ μεγάλα πολεμικὰ πλοῖα, διὰ τὴν κίνησιν δὲ καὶ τῶν μεγαλυτέρων ἐξ αὐτῶν δὲν ἀπαιτοῦνται πλείονες τῶν ἓξ ἀνδρῶν ἐν συνόλῳ. Ἄλλοτε ἀτμάκατοι ταχύπλοοι ὡπλίζοντο διὰ τῆς ἐπακοντίου λεγομένης *τορπίλλης* καὶ ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς νυκτερινὰς ἐπιθέσεις κατὰ μεγάλων πλοίων. Βραδύτερον, τελειοποιηθείσης τῆς *αὐτοκινήτου τορπίλλης* ἐπαρκῶς, ἔφερον ἐν ὥρᾳ εὐθέτῳ πλευρικοὺς «*σωλῆνας σκελετοὺς*» διὰ τὴν ἐκσφενδόνισιν τούτων. Τανῦν μόνον ὡς βοηθητικὰ τῶν μεγάλων μονάδων χρησιμοποιοῦνται. Π. Σ. Α.

ἀτμάμαξα (ἡ)· ἅμαξα δι' ἀτμοῦ κινουμένη.

— [ΙΣΤΟΡ.] Ἡ ἀτμάμαξα ὑπῆρξεν ἡ τελευταία κατὰ χρονικὴν σειρὰν ἐκ τῶν μεγάλων ἐφαρμογῶν τῆς δυνάμεως τοῦ ἀτμοῦ. Ἤδη πρὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος ἡ παγία ἀτμομηχανή, συμπληρωθεῖσα καθ' ὅλας αὐτῆς τὰς λεπτομερείας καὶ μέχρι σχεδὸν τῆς τελειότητος ὑπὸ τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ Βάττ, ἔδιδε τὴν κίνησιν εἰς πλεῖστα ἐργοστάσια τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης, ἀπὸ δὲ τοῦ 1807 τὰ κατασκευασθέντα ὑπὸ τοῦ Φούλτων τροχοφόρα ἀτμόπλοια διέσχιζον τοὺς μεγάλους ἀμερικανικοὺς ποταμούς. Καὶ ὅμως τὴν ἰδίαν ταύτην ἐποχὴν αἱ δοκιμαὶ τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ ἀτμοῦ πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς κυκλοφορίας καὶ τῶν μεταφορῶν ἐν τῇ ξηρᾷ εὑρίσκοντο μόλις εἰς τὸ πρῶτον αὐτῶν στάδιον, ἐχρειάσθη δὲ νὰ παρέλθῃ ἓν τέταρτον αἰῶνος ἀκόμη, μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ὁ Ἄγγλος *Γεώργιος Στήβενσον* (G. Stephenson) ἐκίνησε τὸν θαυμασμὸν ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου μὲ τὰς τελειωτικὰς δοκιμὰς τῆς ἐπινοηθείσης παρ' αὐτοῦ πρώτης πρακτικῶς χρησίμου ἀτμαμάξης.

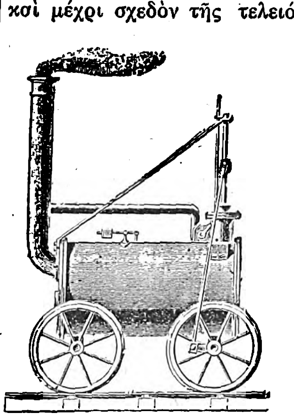

Ἡ ἀτμάμαξα τοῦ Τρέβιθικ (1804).

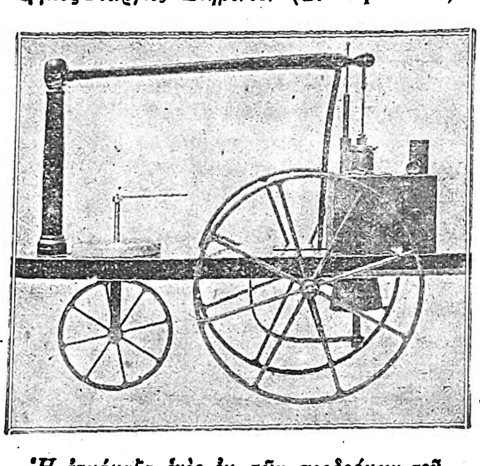

Ἡ ἀτμάμαξα ἑνὸς ἐκ τῶν προδρόμων τοῦ Στήβενσον, τοῦ Γουΐλλιαμ Μέρντοκ.

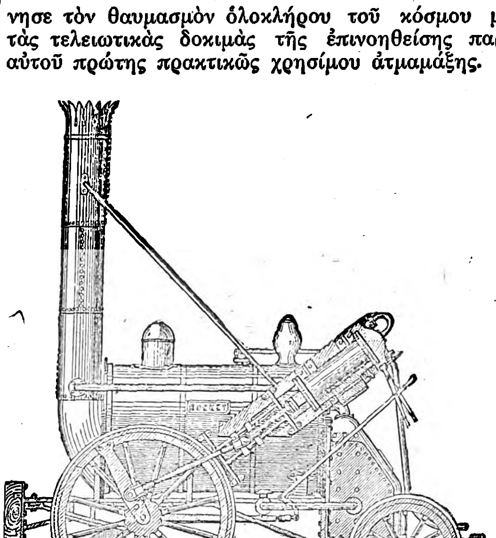

Ἡ «Ροκέττα» τοῦ Στήβενσον (1829).

Πρὸ αὐτοῦ ὁ ἐπίσης Ἄγγλος *Τρέβιθικ* εἶχεν ἐπιτύχει τῷ 1804 τὴν κατασκευὴν μηχανῆς διὰ τῆς ὁποίας κατωρθοῦτο ἡ ρυμούλκησις βαγονέττων ἐλαφροῦ φορτίου ἐπὶ τῶν ἐντὸς τῶν μεταλλείων σιδηροτροχιῶν. Ἡ ἀτμάμαξα ἐκείνη, βαρεῖα καὶ πολύπλοκος, ἐλάμβανε τὴν ἀναγκαίαν ἀντίδρασιν διὰ τὴν πρὸς τὰ πρόσω ὤθησίν της μέσῳ ὀδοντωτῶν τροχῶν κινουμένων ἐπὶ ἐσχάρας (ὁμοίως περίπου μὲ τοὺς σημερινοὺς ὀδοντωτοὺς σιδηροδρόμους). Ἐκτὸς δὲ τοῦ Τρέβιθικ καὶ ἄλλοι ἐφευρέται εἶχον ἐπίσης ἐπινοήσει διαφόρους, περιέργους κατὰ τὸ πλεῖστον, τύπους ἀτμαμαξῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν τὴν «μὲ πόδας» μηχανήν, τῆς ὁποίας ἡ προώθησις ἐγίνετο διὰ μοχλῶν κινούντων ἀρθρωτὰ πέλματα. Πᾶσαι ὅμως αἱ ἐπινοήσεις αὗται πολὺ ἀπεῖχον ἀπὸ τῆς πρακτικῆς λύσεως τοῦ μεγάλου προβλήματος.

Ὁ Στήβενσον ἦτο ἐν ἀρχῇ ἁπλοῦς ἀγράμματος ἐργάτης εἰς τὰ μεταλλεῖα τοῦ Κίλλινγκγουορτ, ἐπιφορτισμένος τὴν ἐπιτήρησιν τῆς λειτουργίας μιᾶς ἀτμαντλίας δι' ἧς ἐξήγοντο τὰ ὕδατα ἐκ τῶν σηράγγων· ἀλλά, προικισμένος ὅσον ὀλίγοι μὲ τὸ ἐφευρετικὸν δαιμόνιον, μὲ θέλησιν καὶ μὲ ἐπιμονήν, ἔφθασε νὰ γίνῃ ἀρχιμηχανικὸς τῆς ἑταιρείας τῶν ὀρυχείων ἐκείνων. Ἐγκύψας καλῶς, λόγῳ τῆς ἐργασίας του, εἰς τὰ τῆς λειτουργίας τῶν ἀτμομηχανῶν τῆς ἐποχῆς του, ἐσκέφθη νὰ τελειοποιήσῃ τὴν ἀτμάμαξαν τοῦ Τρεβίθικ δι' ἁπλοποιήσεως τοῦ κυρίως πολυπλόκου μηχανισμοῦ της καὶ εἰσαγωγῆς εἰς αὐτὴν νέων διατάξεων αἵτινες θὰ καθίστων πρακτικωτέραν τὴν χρῆσίν της. Ἡ μεγάλη δυσκολία ἐνέκειτο εἰς τὸ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν θερμαντικὴν ἀπόδοσιν τῆς ἑστίας, ἥτις, λόγῳ τοῦ κατ' ἀνάγκην μικροῦ ὄγκου της καὶ τῆς χονδροειδοῦς της κατασκευῆς, δυσκόλως παρεῖχε τὴν ἀναγκαίαν διὰ τὴν κίνησιν ποσότητα ἀτμοῦ, μολονότι ἐνισχυομένη δι' ἰσχυροῦ φυσητῆρος. Ὁ Στήβενσον ἔλυσε τὸ πρόβλημα τοῦτο ἐκτοξεύων εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς καπνοδόχου τὸν ἀτμὸν τῆς ἐκροῆς τῶν κυλίνδρων, ἡ δὲ θαυμασία αὕτη λύσις, ἡ τόσον ἁπλῆ καὶ τόσον ἀποτελεσματική, δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἔδωκε τὴν πνοὴν τῆς ζωῆς εἰς τὴν ἀτμάμαξαν. Ἐγκαταλείπων ταυτοχρόνως τὴν περίπλοκον χρῆσιν τῶν ἐσχαρωτῶν σιδηροτροχιῶν, ὁ Στήβενσον ἀνεζήτησεν εἰς τὴν ἁπλῆν τριβὴν τῶν τροχῶν ἐπὶ τῶν ράβδων τὸ ἀναγκαιοῦν στήριγμα διὰ τὴν προώθησιν τῆς μηχανῆς του. Ἐξ ἄλλου ὁ μηχανισμὸς διὰ τὴν μετάδοσιν τῆς κινήσεως ἀνήχθη εἰς μεγάλην ἁπλότητα: τὰ ἔμβολα δύο κυλίνδρων πλευρικῶς τοποθετημένων ἐνήργουν ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ κινητηρίου ἄξονος μέσῳ διωστήρων.

Ὅταν τὰ πάντα ἦσαν ἕτοιμα διὰ τὴν πρώτην δοκιμαστικὴν διαδρομὴν τῆς ἀτμαμάξης τοῦ Στήβενσον τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1825, ἄπειρον πλῆθος περιέργων συνωστίζετο εἰς τὸ Στόκτον, διὰ νὰ παραστῇ εἰς τὴν ἀναχώρησιν τοῦ τραίνου, τὸ ὁποῖον ἀπετελεῖτο ἀπὸ 6 βαγόνια φορτωμένα μὲ ἄνθρακας καὶ ἄλευρα καὶ ἓν ὄχημα ἐπιβατῶν. Ὁ Στήβενσον ὡδήγει αὐτοπροσώπως τὴν μηχανὴν καὶ τὴν ὡρισμένην ὥραν ἡ ἁμαξοστοιχία ἐξεκίνησε. Πρὸ αὐτῆς ἐκάλπαζεν εἷς ἱππεὺς κρατῶν σημαίαν διὰ νὰ προειδοποιῇ τοὺς περιέργους καὶ νὰ τοὺς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τῆς γραμμῆς πρὸς πρόληψιν ἀτυχημάτων. Δὲν ἐφαντάζετο κανεὶς τότε ὅτι ἓν ἀτμοκίνητον μεταφορικὸν μέσον ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπερβάλῃ εἰς ταχύτητα ἕνα καλὸν ἵππον. Ἐν τούτοις μετὰ πορείαν ὀλίγων λεπτῶν ὁ Στήβενσον ἔκαμε σῆμα εἰς τὸν ἱππέα νὰ παραμερίσῃ καὶ ἡ ἁμαξοστοιχία ἐπροσπέρασε φθάνουσα ταχύτητα 24 χιλιομέτρων καθ' ὥραν μὲ ρυμούλκησιν φορτίου 90 τόννων. Ἡ διαδρομὴ μέχρι τοῦ Ντάρλιγκτον, ὅπου εἶχεν ὁρισθῇ ὁ σταθμὸς ἀφίξεως, συνετελέσθη ἄνευ οὐδενὸς ἀπευκταίου. Ἐκεῖ ἐξεφορτώθησαν τὰ ἐμπορεύματα, μεθ' ὃ ἡ ἁμαξοστοιχία ἐξεκίνησε πάλιν διὰ τὸ Στόκτον φέρουσα ἐπιβάτας μόνον. Ὅταν ἔφθασεν ἐκεῖ διεπιστώθη ὅτι πλέον τῶν 600 ἀτόμων εἶχον ἀνέλθει ἐπ' αὐτῆς!

Μία τελευταία τελειοποίησις ἀπέμεινε διὰ ν' ἀχθῇ ἡ ἀτμάμαξα τοῦ Στήβενσον εἰς τὴν ὁριστικὴν αὐτῆς μορφὴν καὶ τὴν πλήρη ἀπόληψιν τῆς κινητηρίου της δυνάμεως: ἡ χρησιμοποίησις τῶν αὐλωτῶν λεβήτων. Τοὺς τοιούτους λέβητας ἐσχεδίασε τῷ 1828 ὁ Γάλλος μηχανικὸς Σεγκιέν, τὴν ἰδίαν δὲ περίπου ἐποχὴν ὁ Στήβενσον, εἴτε ἀχθεὶς ἀφ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος, εἴτε παρακολουθῶν τὰς προσπαθείας τοῦ Σεγκιέν, ἐφήρμοσε τοὺς αὐλωτοὺς λέβητας κατὰ τὸν πλέον ἐπιτυχῆ τρόπον εἰς τὴν κατασκευὴν ἄλλης ἀτμαμάξης του, τῆς «ροκέττας» (rocket), τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα δὲν ἐβράδυνε νὰ γίνῃ παγκοσμίως ἔνδοξον.

Ἡ πρώτη διαδρομὴ ἁμαξοστοιχίας ἀπὸ Στόκτον εἰς Ντάρλιγκτον.

Εἰς τὸ ἔτος 1829 ἀνήκει εἷς τῶν μεγαλυτέρων σταθμῶν τῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ. Εἶχε σχηματισθῇ τότε μία ἑταιρεία, τῆς ὁποίας σκοπὸς ἦτο νὰ συνδέσῃ σιδηροδρομικῶς τὰ δύο μεγαλύτερα βιομηχανικὰ κέντρα τῆς Ἀγγλίας, τὸ Μάντσεστερ καὶ τὸ Λίβερπουλ. Κατὰ τοῦ σχεδίου τούτου ἠγέρθησαν πλεῖσται ἀντιδράσεις, σοβαρὰ δὲ καὶ διακεκριμένα πρόσωπα ἐξέφραζον τὴν βεβαιότητα, ὅτι αἱ ἀτμάμαξαι θ' ἀνατινάσσωνται εἰς τὸν ἀέρα ὁμοῦ μετὰ τῶν τραίνων, ὅτι οἱ ἐπιβάται θὰ φονεύωνται καὶ τὰ πέριξ θὰ πυρπολοῦνται, ὅτι ἀκόμη ὁ καπνὸς θὰ

Digitized by Google

δηλητηριάζη τὰς ἀγελάδας καὶ τοὺς βόας καὶ οἱ ἀτμοὶ θὰ ἐξοντώνουν τὰ πτηνά. Οἱ ἱδρυταὶ ἐν τούτοις τῆς ἑταιρείας κατώρθωσαν, κατόπιν μακρῶν ἀγώνων καὶ συζητήσεων, νὰ λάβουν παρὰ τοῦ Ἀγγλικοῦ κοινοβουλίου τὴν ἄδειαν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ σχεδίου των καὶ προέκυψαν διαγωνισμοὶ διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ καταλληλοτέρου τύπου ἀτμαμάξης (Ἀπρίλιος 1829). Οἱ ὅροι των καθώριζον μηχανὴν βάρους 4—6 τόννων, φερομένην ἐπὶ δύο ἢ τριῶν ἀξόνων, μὲ ἐξάρτησιν (suspension) δι' ἐλατηρίων καὶ ἱκανὴν νὰ σύρῃ, ἐπὶ ὁριζοντίων σιδηροτροχιῶν, βάρος 20 τόννων μὲ ταχύτητα 10 μιλλίων (18 χιλιομ. περίπου) καθ' ὥραν.

Αἱ δοκιμαὶ ἐγένοντο τὴν 9 Ὀκτωβρίου 1829 εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ρέϊνλιχ συμμετεχουσῶν πέντε ἀτμαμαξῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ «Ροκέττα» τοῦ Στήβενσον. Πάντες οἱ λοιποὶ συναγωνιζόμενοι ἠναγκάσθησαν διὰ διαφόρους λόγους, ἄλλος ταχύτερον καὶ ἄλλος βραδύτερον, νὰ ἐγκαταλείψουν τὸν ἀγῶνα. Μόνος ὁ Στήβενσον ἐπετέλεσεν εὐκόλως καὶ μέχρι τέλους τοὺς τεθειμένους ὅρους: ἡ «Ροκέττα» του ἔσυρε βάρος 12 τόννων μὲ ταχύτητα 14 μιλλίων (25 χιλιομ.), εἶτα δὲ ἀποζευχθεῖσα τῶν ρυμουλκουμένων ὀχημάτων ἔφθασε μόνη τὴν ἀφάνταστον διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ταχύτητα τῶν 35 μιλλίων (60 χιλιομ.) καθ' ὥραν.

Ἡ θαυμαστὴ αὕτη ἐπιτυχία ἔκρινε τὸ μέλλον τῶν σιδηροδρόμων, ἐν Ἀγγλίᾳ κατ' ἀρχάς, καὶ ἀμέσως κατόπιν ἀνὰ τὸν κόσμον σύμπαντα. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1830 ἡ ἀπὸ Μάντσεστερ εἰς Λίβερπουλ γραμμὴ ἐτίθετο εἰς χρῆσιν τῶν ταξιδιωτῶν μὲ 8 ἀτμομηχανάς, κατασκευασθείσας ὑπὸ τῶν ἐργοστασίων τὰ ὁποῖα ὁ Στήβενσον ἵδρυσεν ἐν Νιουκάστελ. Ἡ ἐπαύξησις ὅμως τῆς κυκλοφορίας ἀπήτησε πολὺ ταχέως ἰσχυροτέρας ἀτμαμάξας. Οἱ μεγάλοι Ἄγγλοι ἐργοστασιάρχαι Σὰρπ καὶ Ρόμπερτς, καθὼς καὶ ὁ ἴδιος ὁ Στήβενσον μετὰ τοῦ υἱοῦ του Ροβέρτου, δημιουργοῦσι τότε νεωτέρους τύπους καταλλήλους διὰ τὰς νέας συνθήκας τῶν μεταφορῶν, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ παραστῇ ἀνάγκη ν' ἀπομακρυνθῶσιν οὐσιωδῶς ἀπὸ τὸν ἀρχικὸν τύπον τῆς «ροκέττας». Αἱ λεπτομέρειαι μόνον μεταρρυθμίζονται: αἱ διαστάσεις τῆς ἑστίας καὶ τῆς μηχανῆς μεγεθύνονται, οἱ ἄξονες ἀντὶ δύο γίνονται τρεῖς, τὸ ἀρχικὸν βάρος τῶν 4 τόννων αὐξάνεται εἰς 14 τόννους διὰ τὴν μηχανὴν τῶν Σὰρπ καὶ Ρόμπερτς τοῦ 1840 καὶ εἰς 20 τόννους δι' ἐκείνην ἣν ὁ Στήβενσον κατεσκεύασε τῷ 1845.

Κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος ἡ ἀτμάμαξα ἔφθασεν εἰς πλήρη πλέον ὡριμότητα. Εἰσήχθησαν οἱ συνεζευγμένοι μεγάλοι τροχοί, ἡ ὑπερθέρμανσις τοῦ ἀτμοῦ (ἀπὸ τοῦ 1898) καὶ πλεῖσται ὅσαι ἄλλαι τελειοποιήσεις διὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς καυσίμου ὕλης καὶ τὴν αὔξησιν τῆς ταχύτητος ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς ἑλκτικῆς δυνάμεως ἀφ' ἑτέρου. Τὸ βάρος τῶν μηχανῶν αὐξάνει μέχρι 40 καὶ 50 τόννων, αἱ ἑστίαι καὶ τὰ μέσα διανομῆς τοῦ ἀτμοῦ μεταρρυθμίζονται ἐπὶ τὰ βελτίω. Ἀλλὰ παρ' ὅλας ταύτας τὰς τελειοποιήσεις, δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ «ροκέττα» τοῦ Στήβενσον παρέμεινε καὶ παραμένει, μέχρι καὶ τῆς σήμερον ἔτι, ὁ βασικὸς τύπος καὶ τὸ ὑπόδειγμα τῆς ἀτμαμάξης. —Ω.

— [ΜΗΧΑΝΟΛ.] Αἱ *ἀτμάμαξαι* ὑπάγονται εἰς τοὺς *συρμοκινητῆρας*, ὅπως καλοῦμεν γενικῶς τὰ κινητήρια ὀχήματα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐφωδιασμένα διὰ κινητῆρος καὶ πηγῆς ἐνεργείας, ἢ μόνον διὰ κινητῆρος, καὶ τὰ ὁποῖα κινοῦσιν οὕτω ὄχι μόνον ἑαυτὰ ἀλλὰ καὶ πλείονα ἄλλα ὀχήματα· *κινητήριοι δὲ ἅμαξαι* καλοῦνται ἐκεῖνα τῶν ὀχημάτων, ἅτινα ἐφωδιασμένα διὰ κινητῆρος δύνανται μόνα νὰ περιλάβουν ἐπιβάτας καὶ ἐμπορεύματα πρὸς μεταφοράν.

Ἐφόσον, ὡς συνήθως, ἡ κίνησις τῶν συρμοκινητήρων γίνεται ἐπὶ σιδηρῶν τροχιῶν, καλοῦμεν τούτους *σιδηροδρομικοὺς* συρμοκινητῆρας καὶ διακρίνομεν εἰς *ἀτμαμάξας*, *ἐλαιοσυρμοκινητῆρας*, *ἠλεκτρικοὺς συρμοκινητῆρας* καὶ *συρμοκινητῆρας διὰ πεπιεσμένου ἀέρος*, ἀντιστοίχως πρὸς τὸ εἶδος τοῦ χρησιμοποιουμένου κινητῆρος. Ἐν μεγίστῃ σχετικῶς χρήσει εὑρίσκονται αἱ ἀτμάμαξαι, διότι ἔχουν τὸ προτέρημα τῆς μεγίστης δυνατῆς ἁπλότητος καὶ ἀσφαλείας τῆς λειτουργίας, διότι εὐκόλως προσαρμόζονται εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς λειτουργίας, καθ' ἃς ἡ ἰσχὺς τοῦ κινητῆρος πρέπει νὰ εἶναι μεταβλητὴ μεταξὺ εὐρέων ὁρίων, διότι αἱ ἑλκτικαὶ δυνάμεις τῆς ἀτμαμάξης εἶναι σχετικῶς μεγάλαι, καὶ τέλος διότι ἡ λειτουργία τῆς ἀτμαμάξης εἶναι ἀνεξάρτητος τῆς θέσεως κεντρικοῦ τινος σταθμοῦ παροχῆς ἐνεργείας, ὅπερ δὲν συμβαίνει εἰς τὰ λοιπὰ εἴδη τῶν σιδηροδρομικῶν συρμοκινητήρων. Ἐλαττώματα τῆς ἀτμαμάξης ἀποτελοῦν, τὸ ὅτι εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ σύρῃ μεγάλας σχετικῶς ποσότητας καυσίμου ὕλης καὶ ὕδατος, τὸ ὅτι ἀπαιτεῖ ἐντατικὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ πυρός, καὶ συχνὸν καθαρισμὸν τῆς ἑστίας καὶ τοῦ λέβητος καὶ τέλος ἡ ἐκ τοῦ καπνοῦ καὶ τῆς αἰθάλης ἐνόχλησις. Ἡ ἀπόδοσις τῆς ἀτμαμάξης θεωρουμένης ὡς θερμοκινητῆρος εἶναι λίαν μικρὰ 7—9%. Ἐκ τῆς θερμότητος δηλαδή, ἣν διαθέτομεν εἰς τὴν ἐσχάραν τοῦ λέβητος ἀτμαμάξης, ὀλιγώτερον τοῦ ἑνὸς δεκάτου μετατρέπεται εἰς ὠφέλιμον ἔργον. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐπιχειροῦν νὰ καλυτερεύσουν τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἀτμαμαξῶν διὰ χρησιμοποιήσεως ἀτμοῦ μεγίστης πιέσεως, 60 ἀτμοσφαιρῶν, καὶ δι' ἀντικαταστάσεως τῆς συνήθους ἐμβολοφόρου ἀτμομηχανῆς δι' ἀτμοστροβίλου μετὰ ψυγείου.

Τὸν αὐτὸν σκοπόν, τουτέστι τὴν ὕψωσιν τῆς θερμοτρεπτικῆς ἀποδόσεως εἰς τοὺς συρμοκινητῆρας, ἐπιδιώκουν διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν μηχανῶν Diesel διὰ τὴν ἕλξιν τῶν σιδηροδρομικῶν συρμῶν, διότι αἱ μηχαναὶ αὗται μετατρέπουν εἰς ἔργον τὰ 30 ἑκατοστὰ περίπου τῆς θερμότητος τοῦ καυσίμου ἐλαίου· εἶναι οἰκονομικώτεραι τῶν ἀτμαμαξῶν παρὰ τὴν μεγαλυτέραν ἀξίαν τῆς μονάδος θερμότητος τοῦ ἐλαίου σχετικῶς πρὸς τὴν ἀξίαν τῆς θερμότητος τῶν γαιανθράκων. Οἱ συρμοκινητῆρες Diesel ἔχουν ἀφ' ἑτέρου τὸ πλεονέκτημα τῆς μεγαλυτέρας ἀκτῖνος δράσεως, τῆς ἁπλουστέρας ἐξυπηρετήσεως κατὰ τὴν πορείαν, τοῦ ὅτι εἶναι διαρκῶς ἕτοιμοι πρὸς λειτουργίαν, ἐλλείπει ὁ καπνὸς καὶ εἶναι ἐπίσης ἀνεξάρτητοι, ὡς αἱ ἀτμάμαξαι, ἀπὸ τὴν θέσιν κεντρικῆς πηγῆς ἐνεργείας. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦδε τοὐλάχιστον παρουσιάζεται ὡς ἐμπόδιον πρὸς χρησιμοποίησιν τῶν μηχανῶν Diesel διὰ τὴν κίνησιν τῶν συρμῶν εἶναι ἡ δυσκολία τῆς προσαρμογῆς τῶν μηχανῶν τούτων πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς σιδηροδρομικῆς λειτουργίας. Εἶναι δηλαδὴ δύσκολον διὰ τῶν μηχανῶν Diesel νὰ ἐπιτευχθῇ ἐπαρκὴς ἐλαστικότης εἰς τὰς ἑλκτικὰς δυνάμεις ἀντιστοίχως πρὸς τὰς ἀπαιτουμένας διαφόρους ταχύτητας πορείας τῶν συρμῶν. Ἡ κατανίκησις τοῦ ἐμποδίου τούτου ἀπαιτεῖ τὴν παρεμβολὴν εἰδικοῦ μηχανισμοῦ μεταφορᾶς τοῦ ἔργου ἀπὸ τοῦ κινητῆρος εἰς τοὺς τροχούς.

Οἱ ἠλεκτρικοὶ συρμοκινητῆρες ἔχουν τὰ προτερήματα τῆς μεγάλης ἑλκτικῆς δυνάμεως, τῆς μεγάλης ἰσχύος, τῆς εὐκόλου ἐξυπηρετήσεως, τῆς ἐλλείψεως τοῦ καπνοῦ, τοῦ νὰ εἶναι διαρκῶς ἕτοιμοι πρὸς λειτουργίαν. Παρουσιάζουν ὅμως τὸ ἐλάττωμα τῆς ἐξαρτήσεως ἀπὸ κεντρικὸν σταθμὸν παραγωγῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας καὶ τῶν συναφῶν ἐγκαταστάσεων διὰ τὴν παροχὴν τοῦ ρεύματος.

Κύρια εἴδη.—Ἀτμαμαξῶν καὶ ἐν γένει συρμοκινητήρων διακρίνομεν διάφορα εἴδη ἀντιστοίχως πρὸς τὴν ἄποψιν ὑπὸ τὴν ὁποίαν τοὺς ἐξετάζομεν. Οὕτως, ἀπὸ ἀπόψεως σκοποῦ δι' ὃν προορίζονται καὶ ὅστις ἀπαιτεῖ ὡρισμένην ἑλκτικὴν δύναμιν καὶ ταχύτητα, διακρίνομεν ἀτμαμάξας διὰ ταχεῖς συρμούς, δι' ἐπιβατικοὺς συρμούς, δι' ἐμπορικοὺς καὶ διὰ τοὺς χειρισμούς, συνθέσεως συρμῶν κ.τ.τ. ἐν τοῖς σταθμοῖς.

Ἀντιστοίχως πρὸς τὸ εἶδος τῆς τροχιᾶς διακρίνομεν ἀτμαμάξας διὰ κυρίας γραμμάς, διὰ δευτερευούσας γραμμάς, διὰ γραμμὰς κατασκευῶν, διὰ τροχιὰς ὁδῶν, δι' ὀδοντωτὰς τροχιάς. Ἀντιστοίχως πρὸς τὸ πλάτος τῶν τροχιῶν διακρίνομεν ἀτμαμάξας διὰ κανονικὸν πλάτος, ὅπερ εἶναι 1435 χιλιοστὰ (ἐν Ρωσίᾳ 1524), δι' εὐρείας γραμμὰς 1600 μέχρι 1676 χιλιοστά, διὰ στενὰς γραμμὰς 1065, 1000, 750 κ.τ.λ. χιλιοστῶν. Ὡς πρὸς τὸν ὁλικὸν ἀριθμὸν τῶν ἀξόνων, τὴν διάταξιν αὐτῶν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν συνεζευγμένων ἀξόνων τῆς ἀτμαμάξης, παρατηροῦμεν ὅτι ὅσῳ μεγαλύτερος εἶναι ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν ἀξόνων ἀτμαμάξης, τόσῳ βαρυτέρα καὶ ἰσχυροτέρα εἶναι αὕτη κατὰ κανόνα, καὶ ὅσῳ μεγαλύτερος ὁ ἀριθμὸς τῶν συνεζευγμένων ἀξόνων τόσῳ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ἑλκτικὴ αὐτῆς δύναμις. Εἰς τοὺς ταχεῖς συρμοὺς αἱ ἀτμάμαξαι ἔχουν συνεζευγμένους μέρος μόνον τῶν ἀξόνων, ἔμπροσθεν εἶναι ἐφωδιασμέναι δι' ἑνὸς *φορείου*, ὄπισθεν δὲ συνήθως δι' ἑνὸς φέροντος (μὴ συνεζευγμένου) ἄξονος. Ἡ διάμετρος τῶν κινητηρίων τροχῶν εἶναι μεγάλη, 1,8 μέχρι 2 μέτρων, καὶ ἐν γένει ἡ κατασκευὴ προσαρμόζεται πρὸς τὴν μεγάλην ταχύτητα, μὲ τὴν ὁποίαν προορίζονται νὰ ὁδεύουν.

Αἱ διὰ τοὺς ἐμπορικοὺς συρμοὺς ἀτμάμαξαι ἔχουν ὅλους ἢ σχεδὸν ὅλους τοὺς ἄξονας συνεζευγμένους, καὶ τοῦτο ἵνα ἐπιτευχθῇ ἡ συμμετοχὴ ὁλοκλήρου τοῦ βάρους τῆς ἀτμαμάξης εἰς τὴν ἀνάπτυξιν μεγάλης προσφύσεως (τριβῆς), ἑπομένως κατὰ τὸ δυνατὸν μεγάλης ἑλκτικῆς δυνάμεως καὶ δὴ μὲ μικρὰν διάμετρον κινητηρίων τροχῶν 1,2 μέχρι 1,6 μ. Εἰς τὰς ἀτμαμάξας τέλος *χειρισμοῦ*, ἡ διάταξις τῶν ἀξόνων εἶναι συμμετρικὴ κατὰ μῆκος, καὶ τοῦτο ὅπως ἐξ ἴσου εὐνοῆται ἡ πρὸς τὰ πρόσω ἢ πρὸς τὰ ὀπίσω πορεία. Πρὸς σύντομον καὶ μονοσήμαντον χαρακτηρισμὸν τῆς διατάξεως τῶν ἀξόνων ἀτμαμάξης χρησιμοποιοῦνται εἰδικὰ σύμβολα. Οὕτως ὁ ἀριθμὸς τῶν συνεζευγμένων ἀξόνων τῶν γερμανικῶν ἀτμαμαξῶν συμβολίζεται δι' ἑνὸς μεγάλου λατινικοῦ γράμματος (A=1 κινητήριος ἄξων B=2, C=3 συνεζευγμένοι ἄξονες), ὁ ἀριθμὸς τῶν φερόντων ἀξόνων παρίσταται δι' ἀντιστοίχων ἀραβικῶν ψηφίων, προηγουμένου ἢ ἑπομένου τοῦ λατινικοῦ γράμματος, καθόσον οἱ φέροντες ἄξονες τῆς ἀτμαμάξης προηγοῦνται ἢ ἕπονται τῶν συνεζευγμένων· οὕτω τὸ σύμβολον 2C1 σημαίνει ὅτι ἡ ἀτμάμαξα ἔχει τρεῖς συνεζευγμένους ἄξονας, δύο φέροντας ἔμπροσθεν αὐτῶν, ἀποτελοῦντας φορεῖον, καὶ ἕνα φέροντα ὄπισθεν τῶν συνεζευγμένων· τὸ σύμβολον 1E σημαίνει ὅτι πρόκειται περὶ ἀτμαμάξης μὲ πέντε συνεζευγμένους ἄξονας, καὶ ἕνα φέροντα ἔμπροσθεν τῶν πρώτων.

Ἄλλοτε ἐν Εὐρώπῃ μετεχειρίζοντο κλάσματα διὰ τὸν προκείμενον χαρακτηρισμὸν τῶν ἀτμαμαξῶν· π. χ. $^{3}/_{6}$ ἐσήμαινεν ὅτι ἡ ὑπ' ὄψει ἀτμάμαξα εἶχεν 6 ἄξονας ὧν οἱ τρεῖς συνεζευγμένοι. Ἐν Ἀμερικῇ τὰς συνηθεστέρας διατάξεις τῶν ἀξόνων ἀτμαμαξῶν χαρακτηρίζουν δι' εἰδικοῦ ὀνόματος, ἑκάστη π. χ. *Pacific* ὀνομάζεται ἡ 2C1 ἀτμάμαξα, *Micado* ἡ 1D1, *Moundain* ἡ 2D1 κτλ. Τὰς ἀτμαμάξας διακρίνομεν εἰς τοιαύτας μετὰ εἰδικοῦ ἐφοδιοφόρου ὀχήματος, ὅπερ χρησιμεύει διὰ τὴν μεταφορὰν τοῦ καυσίμου καὶ τοῦ ὕδατος, καὶ εἰς ἀτμαμάξας ἄνευ ἐφοδιοφόρων (tenderlokomotiven), αἵτινες φέρουσι μεθ' ἑαυτῶν τὸ ὕδωρ καὶ τὸ καύσιμον. Τέλος αἱ ἀτμάμαξαι χαρακτηρίζονται καὶ ἀπὸ τὸ εἶδος τοῦ χρησιμοποιουμένου ἀτμοῦ, ἂν εἶναι ὑγρὸς ἢ θερμός, ἔτι δὲ καὶ ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς λειτουργίας αὐτοῦ (ἁπλῆ ἢ διπλῆ ἀποτόνωσις κτλ.). Πρὸς πλήρη χαρακτηρισμὸν τῶν συρμοκινητήρων ἢ τῶν ἀτμαμαξῶν αὐτῶν αἱ διάφοροι διευθύνσεις σιδηροδρόμων χρησιμοποιοῦν εἰδικὰ σύμβολα, ὡς τὰ ἀναφερθέντα, ἅτινα χαράσσονται ἐπὶ ἑκάστης ἀτμαμάξης καὶ χρησιμεύουν διὰ τὴν ὑπηρεσίαν.

Σύνθεσις συρμοκινητῆρος.—Ὁ συρμοκινητὴρ ἀποτελεῖται: 1) ἀπὸ τὸ *ὄχημα*, 2) ἀπὸ τὸν *μετατροπέα* τῆς ἐνεργείας, 3) ἀπὸ τὸν *μηχανισμὸν* τῆς μεταφορᾶς τοῦ ἔργου ἀπὸ τοῦ μετροπέως εἰς τὸ ὄχημα καὶ 4) ἀπὸ τὴν *ἐξάρτησιν* (τροχοπέδη, ἀμμοδόκη κ.τ.λ.).

Τὸ *ὄχημα* ἑδράζεται ἐπὶ τοῦ ἰκρίου ἢ πλαισίου καὶ περιλαμβάνει τοὺς ἄξονας μετὰ τῶν τροχῶν, τὰ φέροντα ἐλατήρια καὶ τὴν *αἰώρησιν*. Τὸ *πλαίσιον* ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἰσχυρὰς κατὰ μῆκος δοκοὺς (παρειάς), αἵτινες συνδέονται ἐγκαρσίως κατὰ τὰ ἄκρα καὶ ἐνδιαμέσως. Τὸ οὕτω μορφούμενον πλαίσιον ὄχι μόνον ἀποτελεῖ τὸν *σκελετὸν* τοῦ ὀχήματος, ἀλλὰ καὶ χρησιμεύει ὡς βάσις διὰ τὴν ἕδρασιν τοῦ μετατροπέως, τοῦ μηχανισμοῦ, καὶ τοῦ οἰκίσκου τοῦ προστατεύοντος τὸ προσωπικόν· ἐπὶ πλέον δὲ καὶ διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ἑλκτικῶν δυνάμεων μέσῳ τῶν συσκευῶν ἕλξεως,

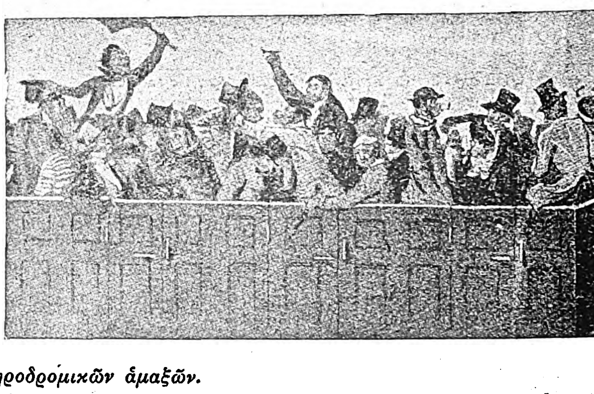

Οἱ ἐπιβάται τῶν πρώτων σιδηροδρομικῶν ἁμαξῶν.
[Σχεδιάσματα τοῦ 1829 εἰκονίζοντα τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ κοινοῦ διὰ τὸ νέον μέσον συγκοινωνίας.—Ἀριστερᾷ: Β' θέσις. Δεξιὰ Γ' θέσις.]

Digitized by Google

μεθ' ὧν εἶναι ἐφωδιασμένοι οἱ μετωπιαῖοι (ἄκροι) ἐγκάρσιοι σύνδεσμοι αὐτοῦ. Τὸ πλαίσιον μεθ' ὅλου τοῦ ἐπ' αὐτοῦ φορτίου ἑδράζεται μέσῳ ἐλατηρίων ἐπὶ τῶν *πυξίδων* (σιδηρῶν κιβωτίων), αἵτινες προσαρμόζονται εἰς ἀντιστοίχους ἐκτομὰς τῶν παρειῶν τοῦ πλαισίου, ἀλλ' οὕτως ὥστε νὰ ὑπάρχῃ ἐλευθερία τις κινήσεως αὐτῶν κατὰ τὴν κατακόρυφον. Αἱ πυξίδες αὗται μορφοῦνται καὶ ὡς ἕδρανα, ἐντὸς τῶν ὁποίων περιστρέφονται οἱ ἄξονες, ἐπὶ τῶν ὁποίων οὕτω μεταφέρεται τὸ ὅλον βάρος τοῦ συρμοκινητῆρος.

Ὁ *μηχανισμὸς* περιλαμβάνει ὅλα τὰ τεμάχια τῆς μηχανῆς, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουν διὰ τὴν μεταφορὰν τῆς δυνάμεως ἢ τοῦ ἔργου ἀπὸ τοῦ μετατροπέως (κυλίνδρου π. χ.) εἰς τοὺς κινητηρίους τροχούς, ἐπίσης ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα χρησιμεύουν διὰ τὴν ρύθμισιν τῆς ἰσχύος, τῆς ἑλκτικῆς δυνάμεως καὶ τῆς ταχύτητος καὶ τέλος τὰ χρησιμεύοντα διὰ τὴν ἀναστροφὴν τῆς κινήσεως (διανομή).

Ἡ *ἐξάρτησις* περιλαμβάνει τὴν τροχοπέδην μετὰ τῶν σχετικῶν ὀργάνων, τὴν ἀμμοδόκην, δι' ἧς ἡ τροχιὰ περιχέεται δι' ἄμμου πρὸς αὔξησιν τῆς προσφύσεως ἐν περιπτώσει ὑγρᾶς ἢ λείας τροχιᾶς, σηματοσειρῆνα, κώδωνα, ταχόμετρον, συσκευὴν φωτισμοῦ, μικρὰ μηχανήματα ἐπισκευῶν κτλ.

Κανονισμοί.—Ἡ κατασκευὴ τῶν ἀτμαμαξῶν καὶ ἐν γένει τῶν συρμοκινητήρων ὑπόκειται εἰς κανονισμούς, οἵτινες ἐκδίδονται ἐν μέρει ὑπὸ τῶν κρατῶν καὶ ἐν μέρει ἀπὸ τὰς διευθύνσεις τῶν σιδηροδρόμων, ἐπιδιώκεται δὲ δι' αὐτῶν ἡ ἐπίτευξις τῆς δυνατῆς μεγίστης ἀσφαλείας λειτουργίας καὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς κυκλοφορίας εἰς πλείονα τοῦ ἑνὸς γειτονικὰ δίκτυα. Ἀναφέρομεν ἐνταῦθα τὰς λεγομένας *τεχνικὰς συμφωνίας* ἑνιαίου τύπου ὀχημάτων διὰ τὴν διεθνῆ συγκοινωνίαν. Εἰς τοὺς κανονισμοὺς τούτους καθορίζεται, μεταξὺ ἄλλων, τὸ περίγραμμα τῶν ὀχημάτων, ἡ ἐπιτρεπομένη *πίεσις ἐπὶ ἑκάστου ἄξονος*, ἡ μορφὴ τῶν ἐπισώτρων καὶ τῶν τροχῶν, τὸ εἶδος τῆς κατασκευῆς τῶν συσκευῶν ἕλξεως καὶ κρούσεως, τῶν ἐλατηρίων, τῶν τροχοπεδῶν, τῶν ἀσφαλιστικῶν τῶν λεβήτων, αἱ ἐπιτρεπόμεναι μέγισται ταχύτητες. Ἐκτὸς τούτου ἑκάστη διεύθυνσις σιδηροδρόμων συντάσσει εἰδικοὺς λεπτομερεστάτους τεχνικοὺς ὅρους, εἰς τοὺς ὁποίους ὀφείλει νὰ ὑπόκειται ἡ ἐκτέλεσις καὶ ἡ παραλαβὴ τῶν οἰκείων ἀτμαμαξῶν καὶ ἑκάστου τῶν μερῶν αὐτῶν.

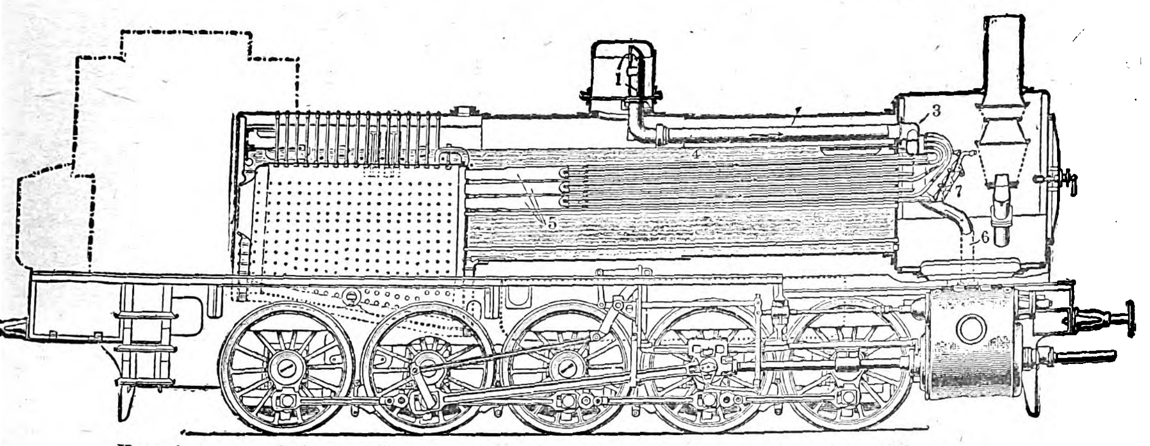

Κατακόρυφος τομὴ ἐφοδιοφόρου ἐμπορικῆς ἀτμαμάξης μὲ πέντε συνεζευγμένους ἄξονας.

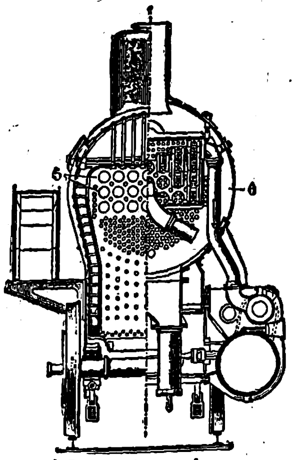

Ἐγκαρσία τομή.

Δοκιμαί.—Οἱ ἕτοιμοι συρμοκινητῆρες ἢ αἱ ἀτμάμαξαι ὑποβάλλονται εἰς τὴν δοκιμασίαν τῆς παραλαβῆς, ἥτις συνίσταται εἰς μίαν ἢ περισσοτέρας δοκιμαστικὰς πορείας. Ἐὰν πρόκειται περὶ νέου εἴδους κατασκευῆς ἐκτελοῦνται κατὰ κανόνα πλείονες πορεῖαι δοκιμῶν ὑπὸ διαφόρους συνθήκας, διὰ νὰ καθορισθῇ ἡ ἑλκτικὴ δύναμις καὶ ἡ ἰσχὺς καὶ συνεπῶς μία βάσις διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῶν δρομολογίων.

Ἐξέλιξις τῆς ἀτμαμάξης.—Ὡς πρῶτος κατασκευαστὴς ἀτμαμάξης θεωρεῖται ὁ Ἄγγλος *Τρέβιθικ,* ὅστις τῷ 1804 κατεσκεύασεν ἀτμήλατον ἅμαξαν μὲ δύο ἄξονας, ἥτις ἐκυλίετο ἐπὶ χυτοσιδηρῶν τροχιῶν. Ἡ κίνησις μετεδίδετο ἀπὸ τὴν σφονδυλοφόρον ἄτρακτον τῆς ἀτμομηχανῆς εἰς τοὺς ἄξονας τῆς ἀτμαμάξης μέσῳ ὀδοντωτῶν τροχῶν. Οἱ τροχοὶ τῆς ἀτμαμάξης ἦσαν λεῖοι περιφερειακῶς, ἔφερον ὅμως ἐστερεωμένας βελόνας, τῶν ὁποίων αἱ κεφαλαὶ ἐπιέζοντο ἐπὶ ξυλίνης τροχιᾶς ὑπαρχούσης παρὰ τὰς χυτοσιδηρᾶς, καὶ τοῦτο πρὸς αὔξησιν τῆς προσφύσεως. Ἐνόμιζον δηλαδὴ τότε ὅτι ἡ τριβὴ μεταξὺ τροχῶν καὶ τροχιᾶς δὲν ἦτο ἐπαρκὴς διὰ τὴν κίνησιν τῆς ἀτμαμάξης καὶ πολὺ ὀλιγώτερον διὰ τὴν ἕλξιν καὶ ἄλλων ὀχημάτων. Τὸ πρῶτον οἱ Ἄγγλοι Blackett καὶ Hedley ἀπέδειξαν ὅτι ἡ τριβὴ μεταξὺ σιδηρῶν τροχῶν καὶ σιδηρᾶς τροχιᾶς ἐπαρκεῖ διὰ τὴν ἕλξιν συρμοῦ, ἀρκεῖ τὸ βάρος τῆς ἀτμαμάξης νὰ μὴ εἶναι πολὺ μικρόν. Οὕτω τῷ 1813 κατεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ Hedley ἡ δευτέρα ἀτμάμαξα, ἄνευ ξυλίνης τροχιᾶς, μὲ δύο ἄξονας, κινουμένους ἀπὸ δύο κατακορύφους ἀτμοκυλίνδρους μέσῳ ὀδοντωτῶν τροχῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐγένοντο καταφανῆ τὰ πλεονεκτήματα τῶν σιδηροδρομικῶν ὁδῶν διὰ τὰς μεταφοράς. Ἡ κατασκευὴ τοιούτων ὁδῶν ἐπεξετείνετο ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐνῷ ἡ κίνησις τῶν ὀχημάτων ἐγίνετο δι' ἵππων. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Stephenson ἐπέτυχε νὰ χρησιμοποιήσῃ ὑπὲρ τῶν σιδηροδρομικῶν μεταφορῶν τὰ πλεονεκτήματα τῆς ὑπαρχούσης τότε ἀτμομηχανῆς καὶ τῷ 1814 κατεσκεύασε τὴν πρώτην πράγματι χρησιμοποιήσιμον ἀτμάμαξαν, τῆς ὁποίας οἱ τροχοὶ ἐλάμβανον τὴν κίνησιν ἀπὸ τὴν ἄτρακτον τῆς ἀτμομηχανῆς μέσῳ ὀδοντωτῶν τροχῶν. Τὸ ἄσκοπον τῆς τοιαύτης μεταδόσεως τῆς κινήσεως κατενόησε ταχέως ὁ Stephenson καὶ εἰς τὰς ἀμέσως ἑπομένας κατασκευάς του χρησιμοποιεῖ ἁλύσεις διὰ τὴν μεταφορὰν τῆς κινήσεως εἰς τοὺς τροχοὺς τῆς ἀτμαμάξης. Τῷ δὲ 1829 κατεσκεύασε τὴν περίφημον ἀτμάμαξαν *Rocket,* ἐν τῇ ὁποίᾳ χρησιμοποιεῖ διὰ τὴν μεταφορὰν τοῦ ἔργου τὸν καὶ σήμερον ἀκόμη ἐν συνήθει χρήσει *μηχανισμὸν τοῦ στροφάλου.* Ἡ Rocket εἶχε δύο ἀτμοκυλίνδρους ἐν κεκλιμένῃ θέσει ἑκατέρωθεν τοῦ λέβητος, τὰ ἀντίστοιχα ἔμβολα μετέδιδον τὴν κίνησιν εἰς δύο στρόφαλα, ἅτινα σχηματίζοντα γωνίαν 90° ἔστρεφον τὸν μοναδικὸν κινητήριον ἄξονα τῆς ἀτμαμάξης, τῆς ὁποίας οἱ δύο τροχοὶ εἶχον διάμετρον 1,43 μ. Τὸν ἀτμολέβητα διέσχιζον 25 ἀεριαυλοὶ καὶ ὁ ἀγωγὸς τῆς ἐκροῆς ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς φυσητὴρ διὰ τὴν ἔντασιν τοῦ ἑλκυσμοῦ ὡς σήμερον.

Ἡ ἀτμογόνος ἢ θερμαινομένη ἐπιφάνεια τοῦ λέβητος ἀνήρχετο εἰς 12,76 τετραγωνικὰ μέτρα, ἡ διάμετρος τοῦ λέβητος 1 μ., τὸ μῆκος 1,83 μ. Ἡ Rocket ἐζύγιζε 4,5 τόννους καὶ ὁ ἐφοδιοφόρος αὐτῆς 3 τόννους, ἡ ταχύτης της ἦτο 21 χιλιόμετρα ἀνὰ ὥραν μὲ βάρος ἕλξεως 12,5 τόννους· σύρουσα μόνον ὄχημα μὲ 30 ἐπιβάτας ἔφθανε τὴν ταχύτητα τῶν 40 χιλιομέτρων. Ἡ ἐνάτη τέλος ἀτμάμαξα τοῦ Stephenson «Planet» εἶχε τὴν θεμελιώδη μορφὴν τῶν σήμερον ἐν χρήσει ἀτμαμαξῶν, μὲ δύο ἐμπροσθίους φέροντας ἄξονας, δύο μεγαλυτέρους κινητηρίους καὶ δύο ὑπὸ τὸν καπνοθάλαμον ἐσωτερικῶς τοῦ πλαισίου τοποθετημένους ὁριζοντίους ἀτμοκυλίνδρους.

Ἡ σημερινὴ ἀτμάμαξα.—Τὰ κύρια μέρη τῆς ἀτμαμάξης εἶναι ὁ *ἀτμολέβης,* μετὰ τῆς ἐξαρτήσεως αὐτοῦ, ὁ *ἀτμοκύλινδρος* μετὰ τοῦ μηχανισμοῦ μεταφορᾶς ἔργου εἰς τοὺς τροχοὺς καὶ τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ρυθμίσεως τοῦ ἔργου καὶ τῆς ἀναστροφῆς τῆς κινήσεως, καὶ τέλος τὸ *πλαίσιον* μετὰ τῶν τροχῶν, ἀξόνων καὶ ἐλατηρίων.

Ὁ *ἀτμολέβης.* Κατασκευάζεται ἐκ ρευστοχάλυβος καὶ ἔχει κατὰ κανόνα εἰς ὅλας τὰς ἀτμαμάξας τὴν μορφὴν τοῦ παρατιθεμένου σχήματος. Ἀποτελεῖται ἐκ δύο μερῶν, ὧν τὸ πρῶτον εἶναι ὄρθιον καὶ περιβάλλει εἰς ἀπόστασιν 70—100 χιλιοστῶν τὴν *πυροπυξίδα* ἢ τὸν κλίβανον, κιβώτιον ἐκ χαλκοῦ, σχήματος πρίσματος, τοῦ ὁποίου τὴν κάτω ἕδραν ἀποτελεῖ ἡ *ἐσχάρα,* ὅπου γίνεται ἡ καῦσις, ἐνῷ αἱ λοιπαὶ πέντε ἕδραι περιβάλλονται ἀπὸ τὸ ὕδωρ καὶ ἀποτελοῦν τὴν ἄμεσον θερμαινομένην ἐπιφάνειαν τοῦ ὅλου λέβητος. Κάτωθεν τῆς ἐσχάρας ὑπάρχει ἕτερον κιβώτιον, ἡ *τεφροδόκη,* σκοποῦσα νὰ ἐμποδίζῃ τὴν πτῶσιν τῶν ἀνημμένων ἀνθράκων καὶ τῆς τέφρας. Αἱ θύραι τῆς τεφροδόκης χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τοῦ θερμαστοῦ διὰ τὴν ρύθμισιν τοῦ ἑλκυσμοῦ, δηλαδὴ τοῦ ποσοῦ τοῦ ἀέρος τοῦ διερχομένου διὰ τῆς ἐσχάρας καὶ ἑπομένως τῆς ταχύτητος τῆς καύσεως. Τὰ τοιχώματα τῆς πυροπυξίδος κατὰ τὸ κάτω ἄκρον καθηλοῦνται ἐπὶ ἰσχυροῦ σιδηροῦ δακτυλίου ὡς καὶ τὰ τοιχώματα τοῦ περιβάλλοντος τὴν πυροπυξίδα ὀρθίου τμήματος τοῦ ὅλου λέβητος, μετὰ τοῦ ὁποίου οὕτω συνδέεται ἡ πυροπυξίς. Ἀποτελεῖ δηλαδὴ ὁ ρηθεὶς δακτύλιος τὸν πυθμένα τοῦ ὕδατος διὰ τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ λέβητος. Τὰ ἑκατέρωθεν τῆς ἐσχάρας τοιχώματα καὶ ὁ οὐρανὸς τῆς πυροπυξίδος συνδέονται διὰ πληθύος ἐνδετῶν μὲ τὰ τοιχώματα τοῦ περιβλήματος. Πρὸς τροφοδότησιν τῆς ἐσχάρας διὰ καυσίμου ἡ ὀπισθία ἕδρα τῆς πυροπυξίδος καὶ τοῦ περιβλήματος φέρουν ἄνοιγμα, κλειόμενον διὰ τῆς θύρας τοῦ πυρός.

Τὸ πρῶτον τοῦτο τμῆμα τοῦ λέβητος, τὸ περιέχον τὴν πυροπυξίδα, συνεχίζεται πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ δεύτερον μέρος, τὸ ὁποῖον ἔχει σχῆμα κυλίνδρου μὲ ὁριζόντιον ἄξονα μήκους 4-6 μέτρων· ὁρίζεται πρὸς τὰ ὀπίσω ἀπὸ τὴν ἐμπροσθίαν ἕδραν τῆς πυροπυξίδος καὶ πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἀπὸ ἐγκάρσιον στεγανὸν τοίχωμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζονται καταλήγοντες πλῆθος χαλυβδίνων σωλήνων, 50 περίπου χιλιοστῶν διαμέτρου, οἵτινες ἀναχωροῦν, ἐπίσης στηριζόμενοι ἐπ' αὐτῆς, ἀπὸ τὴν ἐμπροσθίαν ἕδραν τῆς πυροπυξίδος· οἱ σωλῆνες οὗτοι ἀποτελοῦν τὴν ἔμμεσον θερμαινομένην ἐπιφάνειαν τοῦ ὅλου λέβητος. Τὸ κυλινδρικὸν τοῦτο τμῆμα συνεχίζεται πρὸς τὰ ἐμπρὸς ὑπὸ τοῦ ἐπίσης κυλινδρικοῦ σχήματος τῆς αὐτῆς περίπου διαμέτρου *καπνοθαλάμου,* ὅστις φέρει πρὸς τὰ ἄνω τὴν *καπνοδόχον,* καὶ πρὸς τὰ ἐμπρὸς τὴν θύραν τοῦ καθαρισμοῦ. Ὁ καπνοθάλαμος περικλείει ἐπίσης τὸν *ὑπερθερμαντῆρα* τοῦ ἀτμοῦ καὶ τὸν *φυσητῆρα.*

Τοιουτοτρόπως τὰ ἀέρια τῆς καύσεως, ἥτις λαμβάνει χώραν ἐν τῷ κλιβάνῳ, διέρχονται διὰ τῶν χαλυβδίνων σωλήνων, θερμαίνουν τὸ ὕδωρ ὅπερ περιβάλλει αὐτοὺς καὶ καταλήγουν εἰς τὸν καπνοθάλαμον μὲ θερμοκρασίαν 250° μέχρι 300°, ἐνῷ ἐν τῷ κλιβάνῳ ἢ τῇ πυροπυξίδι ἡ θερμοκρασία αὐτῶν εἶναι 1400°—1500°. Ἐκ τοῦ καπνοθαλάμου ὠθοῦνται διὰ τῆς καπνοδόχου εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν δι' ἀτμοῦ, ὅστις, ἀφοῦ ἐργασθῇ εἰς τοὺς κυλίνδρους τῆς ἀτμαμάξης, ὁδηγεῖται εἰς τὸν φυσητῆρα, ὅστις εἶναι τμῆμα σωλῆνος κατακόρυφον καὶ συγκεντρικὸν πρὸς τὴν καπνοδόχον, κάτωθεν τῆς ὁποίας καταλήγει εἰς *συνηγμένον στόμιον.* Δι' αὐτοῦ διερχόμενος ὁ ἀτμὸς ἀποκτᾷ ταχύτητα, συμπαρασύρει τὰ καπναέρια πρὸς τὴν καπνοδόχον, δημιουργῶν οὕτω ὑπόθλιψιν ἐν τῷ καπνοθαλάμῳ, ἐντὸς τῶν χαλυβδίνων σωλήνων καὶ ἐν τῇ πυροπυξίδι. Ἀποκαθίσταται δηλαδὴ εἰς τοὺς χώρους τούτους διὰ τοῦ φυσητῆρος πίεσις μικροτέρα τῆς ἀτμοσφαιρικῆς κατὰ 75—150 χιλιοστὰ ὑδατίνης στήλης, ἥτις καλεῖται *ἑλκυσμός.* Λόγῳ τῆς διαφορᾶς ταύτης τῆς πιέσεως, ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ εἰσέρχεται μὲ ἀντίστοιχον ταχύτητα ἀπὸ τὴν θύραν τῆς τεφροδόχης καὶ διὰ τῶν διακένων τῆς ἐσχάρας διασχίζει ἐκ τῶν κάτω τὸ στρῶμα τοῦ καυσίμου, εἰς ὃ προσφέρεται οὕτω τὸ διὰ τὴν καῦσιν ἀπαιτούμενον ὀξυγόνον. Ὅταν ὁ ἑλκυσμὸς εἶναι ὑπερβολικὸς λόγῳ μεγαλυτέρας τῆς συνήθους πιέσεως τοῦ ἀτμοῦ τῆς ἐκροῆς, τὸ ρεῦμα τοῦ ἀέρος συμπαρασύρει πρὸς τὴν καπνοδόχον τεμαχίδια ἀνημμένων ἀνθράκων. Ταῦτα συγκρατοῦνται ἀπὸ καλάθους ἐκ συρματίνων δικτύων ἢ ἄλλας παρομοίας συσκευὰς μεθ' ὧν ἐφοδιάζεται τὸ ἄνω ἄκρον τῆς καπνοδόχου. Διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ πυρὸς ἢ τὴν ἔναυσιν, ὅταν ἡ ἀτμάμαξα εὑρίσκεται ἐν στάσει, χρησιμοποιεῖται ἐφεδρικὸς φυσητήρ.

Διὰ νὰ λειτουργῇ οἰκονομικῶς καὶ ἀκινδύνως ὁ ἀτμὸς ἐντὸς τῶν κυλίνδρων, πρέπει ἐρχόμενος ἐκ τοῦ λέβητος νὰ συμπαρασύρῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερον ὕδωρ. Διὰ τοῦτο ἡ παραλαβὴ τοῦ ἀτμοῦ ἐκ τοῦ λέβητος γίνεται ἀπὸ θέσιν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ ἀτμοπαραγωγὴ εἶναι σχετικῶς ὀλιγώτερον ὁρμητική, κειμένην ἑπομένως πρὸς τὸ ἐμπρόσθιον μέρος τοῦ λέβητος καὶ εἰς ὕψος ἀπὸ τῆς στάθμης τοῦ ὕδατος ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλύτερον. Τοιαύτην θέσιν παρέχει ὁ *ἀτμοσυλλέκτης,* ὁ ὁποῖος εἶναι κύλινδρος ἀποτελῶν συνέχειαν τοῦ ἀτμοθαλάμου τοῦ λέβητος, ἀπὸ τὸ ἄνω μέρος τοῦ ὁποίου γίνεται ἡ παραλαβὴ τοῦ ἀτμοῦ διὰ τοῦ ἀτμαγωγοῦ, ὅστις κατὰ τὸ στόμιον εἶναι ἐφωδιασμένος διὰ *ρυθμιστικῆς βαλβῖδος.*

Τῇ βοηθείᾳ τῆς βαλβῖδος ταύτης καὶ καταλλήλου μηχανισμοῦ ὁ μηχανοδηγὸς δύναται ἀπὸ τῆς θέσεώς του νὰ ρυθμίζῃ τὴν ποσότητα καὶ τὴν πίεσιν τοῦ ἀποστελλομένου εἰς τὰς μηχανὰς ἀτμοῦ.

Digitized by Google

Ὁ ἀτμαγωγὸς ὁδηγεῖ τὸν ἀτμὸν εἰς τὸν ἐν τῷ καπνοθαλάμῳ ὑπερθερμαντῆρα, ὅστις ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓν σιδηροῦν κιβώτιον χωριζόμενον εἰς δύο διαμερίσματα καὶ ἀπὸ πολλὰ *στοιχεῖα*· ἕκαστον στοιχεῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕνα σωλῆνα μικρᾶς διαμέτρου, κεκαμμένον εἰς διπλοῦν βρόχον, ὅστις εἰσχωρεῖ εἰς ἕνα ἀπὸ τοὺς εὐρεῖς (1500 χιλιοστῶν διαμέτρου) χαλυβδίνους σωλῆνας, οἵτινες διαρρέονται ὑπὸ τῶν ἀερίων τῆς καύσεως. Διὰ τοῦ ἑτέρου τῶν ἄκρων του τὸ στοιχεῖον συγκοινωνεῖ μὲ τὸ ἕτερον τῶν διαμερισμάτων τοῦ κιβωτίου, εἰς ὃ καταλήγει ὁ ἀτμαγωγὸς ὁ φέρων τὸν ὑγρὸν ἀτμὸν ἐκ τοῦ λέβητος. Τὸ δεύτερον ἄκρον τοῦ στοιχείου προσαρμόζεται εἰς τὸ δεύτερον διαμέρισμα τοῦ κιβωτίου, ὁπόθεν ἐκκινεῖ ὁ ἀτμαγωγὸς ὁ ὁδηγῶν τὸν ὑπέρθερμον πλέον ἀτμὸν εἰς τὸ ἀτμοκιβώτιον τοῦ κυλίνδρου. Διὰ τοιούτου ὑπερθερμαντῆρος συστήματος Σμὶθ ἐπιτυγχάνομεν θερμοκρασίας ἀτμοῦ 330°—380°, οἰκονομίαν εἰς ὕδωρ μέχρι 35%, καὶ εἰς καύσιμον μέχρις 25%, σχετικῶς πρὸς ὁμοίαν ἀτμάμαξαν χρησιμοποιοῦσαν ὑγρὸν ἀτμὸν ἄνευ ὑπερθερμαντῆρος.

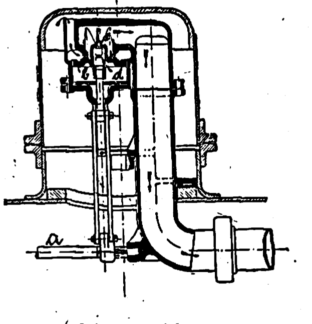
Ἀτμοσυλλέκτης.

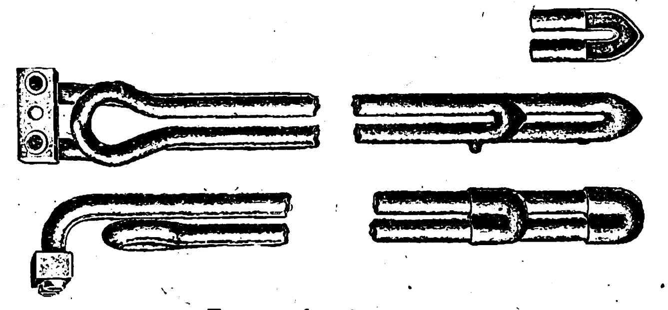
Στοιχεῖον ὑπερθερμαντῆρος.

Ἡ *ἐξάρτησις* τοῦ λέβητος τῆς ἀτμαμάξης περιλαμβάνει: 1) Δύο *τροφοδοτικὰς ὕδατος* συσκευάς, δύο δηλαδὴ ἀνεξαρτήτους ἀλλήλων ἐμβολοφόρους ὑδραντλίας ἢ ἐγχυτῆρας, τῶν ὁποίων οἱ σωλῆνες καταθλίψεως καταλήγουν εἰς τὰ τροφοδοτικὰ ἐπιστόμια τοῦ λέβητος, ἅτινα ἐμποδίζουν τὸ ἅπαξ καταθλιβὲν εἰς τὸν λέβητα ὕδωρ νὰ διαφύγῃ ἐκ νέου διὰ τῶν αὐτῶν ἀγωγῶν. 2) Δύο *ὑδροδείκτας* μὲ χαραγμένην τὴν κατωτάτην ἐπιτρεπομένην στάθμην τοῦ ὕδατος. 3) Ἓν *θλιβόμετρον*, μίαν *ἀτμοσειρῆνα*, δύο *ἀσφαλιστικὰ* ἐπιστόμια, διὰ τῶν ὁποίων προλαμβάνεται ἡ ὕψωσις τῆς πιέσεως τοῦ ἀτμοῦ ὑπὲρ τὸ ἐπιτρεπόμενον ὅριον. 4) Ἕνα *προθερμαντῆρα* διὰ τὸ ὕδωρ τῆς τροφοδοτήσεως, ἐν τῷ ὁποίῳ θερμαίνεται τὸ ὕδωρ πρὸ τῆς εἰσόδου του εἰς τὸν λέβητα διὰ μέρους τοῦ ἐκρέοντος ἐκ τῶν κυλίνδρων ἀτμοῦ. Ἡ ἐκ τῆς προθερμάνσεως ταύτης οἰκονομία εἰς καύσιμον ἀνέρχεται εἰς 8—15%. 5) Διαφόρου μεγέθους ὀπαὶ καταλλήλως κλειόμεναι, χρησιμεύουσαι διὰ τὸν καθαρισμὸν τοῦ λέβητος ἀπὸ τῶν λεβητολίθων καὶ τοῦ πηλοῦ, καὶ εἷς *κρουνὸς* ἐκροῆς εἰς τὴν κατωτάτην θέσιν, χρησιμεύων διὰ τὴν πλήρη ἐκκένωσιν καὶ ἐπαναπλήρωσιν τοῦ λέβητος προκειμένου καθαρισμοῦ.

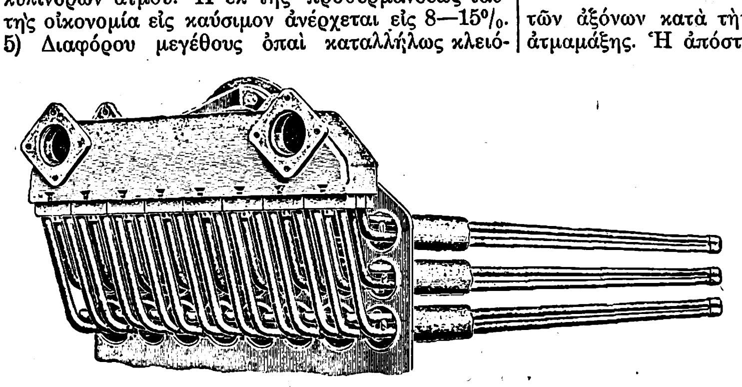
Ὑπερθερμαντὴρ Schmidt.

Ὁ ὅλος λέβης ἑδράζεται ἐπὶ τοῦ *πλαισίου* τῆς ἀτμαμάξης, ἀλλὰ μόνον πρὸς τὰ ἐμπρὸς κάτωθεν τοῦ καπνοθαλάμου κοχλιοῦται στερεῶς ἐπὶ τοῦ πλαισίου, ἐνῷ κατὰ τὰς ἄλλας θέσεις ἡ ἕδρασις τοῦ λέβητος εἶναι τοιαύτη, ὥστε δύναται οὗτος ἐλευθέρως νὰ διαστέλλεται πρὸς τὰ ὀπίσω.

Ὄχημα καὶ πλαίσιον. Πλαισίων διακρίνομεν δύο εἴδη: μὲ παρειὰς ἐξ ἐλασμάτων 25—35 χιλιοστῶν πάχους καὶ μὲ παρειὰς ἐξ ὁλοσώμων σιδηρῶν ἢ χαλυβδίνων δοκῶν πάχους 80—110 χιλιοστῶν· τὸ δεύτερον εἶδος προτιμᾶται σήμερον. Ἐπὶ πλέον διακρίνομεν *ἐσωτερικὰ πλαίσια*, ὡς καλοῦμεν ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων αἱ παρειαὶ κεῖνται μεταξὺ τῶν τροχῶν καὶ τὰ ὁποῖα σήμερον εἶναι ἐν ἀποκλειστικῇ σχεδὸν χρήσει, καὶ *ἐξωτερικὰ πλαίσια* μὲ παρειὰς κειμένας ἐξωτερικῶς τῶν τροχῶν· ὁ ἐμπρόσθιος ἐγκάρσιος σύνδεσμος τῶν παρειῶν φέρει τοὺς *συγκρουστῆρας* καὶ κατασκευάζεται ἀπὸ ἔλατον σίδηρον, ἐνῷ ὁ σύνδεσμος τῶν παρειῶν ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ λεγόμενον *κιβώτιον ἕλξεως* τὸ περιέχον τὸν σύνδεσμον μεταξὺ ἀτμαμάξης καὶ ἐφοδιοφόρου καὶ κατασκευαζόμενον ἐκ χυτοσιδήρου ἢ χυτοχάλυβος. Εἰς τὰς συνήθεις ἀτμαμάξας, ἐν αἷς οἱ κύλινδροι εἶναι τοποθετημένοι ἐξωτερικῶς, ὑπάρχει πάντοτε ἰσχυρὸς ἐγκάρσιος σύνδεσμος τοῦ πλαισίου μεταξὺ τῶν κυλίνδρων. Ὅπου εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ κύλινδρος ἐσωτερικῶς τοῦ πλαισίου, τὸ σῶμα τοῦ κυλίνδρου τούτου ἀποτελεῖ τὸν ἐγκάρσιον σύνδεσμον τοῦ πλαισίου. Τὰ φέροντα ἐλατήρια, διὰ μέσου τῶν ὁποίων ἑδράζεται τὸ πλαίσιον μετὰ τῶν ἐπ' αὐτοῦ βαρῶν ἐπὶ τῶν ἀξόνων, συνδέονται καθ' ὁμάδας δι' *αἰωρῶν* (βλ. λ.), τῶν ὁποίων σκοπὸς εἶναι ἡ κατὰ τὸ δυνατὸν διατήρησις τῆς κατανομῆς τοῦ βάρους ἐπὶ τῶν ἀξόνων κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πορείας τῆς ἀτμαμάξης. Ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ τελευταίου τροχοῦ τῆς ἀτμαμάξης καλεῖται *μεταξόνιον*. Ὅσῳ μεγαλύτερον εἶναι τὸ μεταξόνιον τοῦτο σχετικῶς πρὸς τὸ μῆκος τῆς ἀτμαμάξης, τόσῳ ἠρεμωτέρα εἶναι ἡ πορεία αὐτῆς. Προκειμένου ὅμως περὶ ἀτμαμαξῶν μὲ πολλοὺς ἄξονας καὶ μὲ μέγα μεταξόνιον, ἀπαιτοῦνται εἰδικὰ μέτρα διὰ τὴν ἄνετον δίοδον αὐτῶν διὰ τῶν καμπύλων τῆς τροχιᾶς. Οὕτω ἡ ἕδρασις τινῶν τῶν ἀξόνων, φερόντων ἢ συνεζευγμένων, μορφοῦται οὕτως, ὥστε νὰ δύνανται οὗτοι νὰ ὀλισθαίνουν ὡς πρὸς τὸ πλαίσιον καθέτως ἐπὶ τὴν τροχιάν. Διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν συχνὴ εἶναι ἡ χρῆσις τοῦ καλουμένου ἄξονος Bissel. Ὁ ἄξων οὗτος ἑδράζεται ὁμεταθέτως ἐπὶ δευτέρου εἰδικοῦ ὁμωνύμου πλαισίου, τὸ ὁποῖον μέσῳ ἰσχυροῦ ἐλάσματος δύναται νὰ στρέφηται εἰς τὰς καμπύλας περὶ στροφέα κατακόρυφον, στερεούμενον ὄπισθεν ἐπὶ τοῦ κυρίου πλαισίου πρὸς τὸ μέρος τοῦ ἀμέσως ἑπομένου τροχοῦ. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ταχυκίνητοι ἀτμάμαξαι ἐφοδιάζονται δι' εἰδικοῦ φορείου μὲ δύο ἄξονας, τὸ ὁποῖον δύναται ὄχι μόνον νὰ στρέφεται περὶ στροφέα στερεούμενον ἐπὶ τοῦ κυρίου πλαισίου ἀλλὰ καὶ νὰ ὀλισθαίνῃ καθέτως ἐπὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς τροχιᾶς. Τὸ φορεῖον τοῦτο προπορευόμενον παρέχει ὁμαλότητα εἰς τὴν πορείαν τῆς ἀτμαμάξης, ἀκόμη καὶ ὅταν αἱ ταχύτητες αὐτῆς εἶναι μεγάλαι, καὶ ἐπὶ πλέον διευκολύνει μεγάλως τὴν δίοδον τῆς ἀτμαμάξης διὰ τῶν καμπύλων.

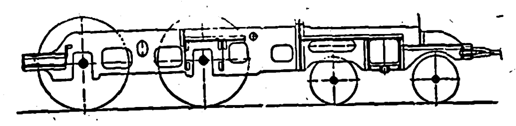
Πλαίσιον ἀτμαμάξης ἐξ ἐλασμάτων.

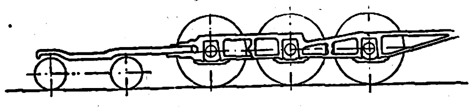
Πλαίσιον ὁλόσωμον.

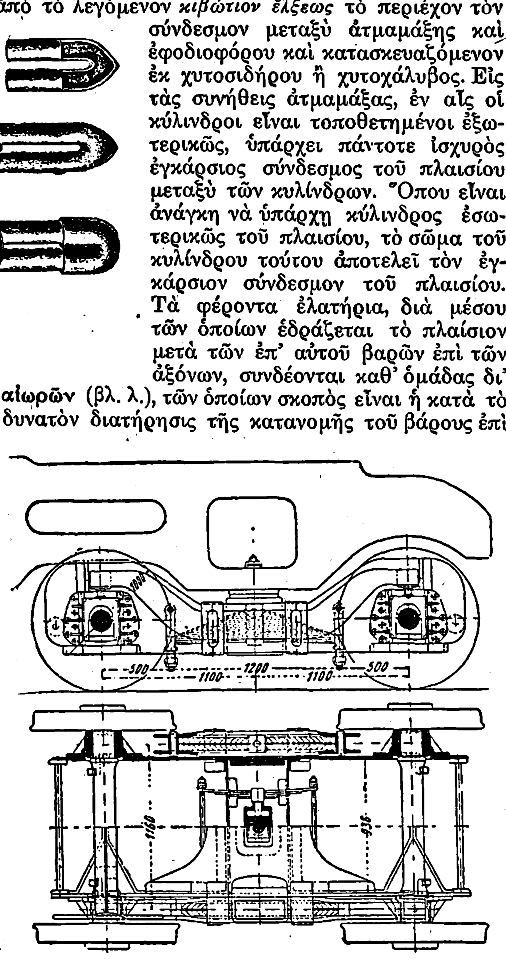
Φορεῖον.

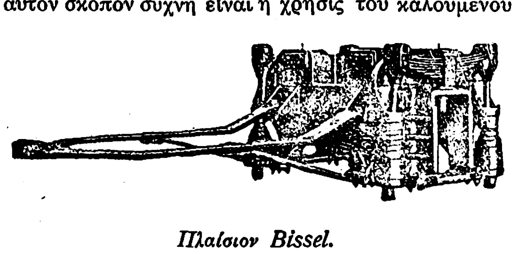
Πλαίσιον Bissel.

Αἱ *ἐφοδιοφόροι ἅμαξαι* περιλαμβάνουν συνήθως 15—30 κυβικὰ μέτρα ὕδατος, 5—10 τόννους γαιανθράκων καὶ ἔχουν 2—4 ἄξονας. Ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἓν πλαίσιον μετὰ τῶν ἀξόνων καὶ τροχοπέδης. Ἐπὶ τοῦ πλαισίου ἐπιτίθεται στερεουμένη ἡ κιβωτιοειδὴς δεξαμενὴ τοῦ ὕδατος. Ἐπὶ τῆς στέγης τῆς δεξαμενῆς συσσωρεύονται οἱ γαιάνθρακες. Κάμψιμος σωλὴν χρησιμεύει διὰ τὴν προσαγωγὴν τοῦ ὕδατος εἰς τὰς ἀντλίας τροφοδοτήσεως τοῦ λέβητος τῆς ἀτμαμάξης.

Ἐφοδιοφόροι ἅμαξαι καλοῦνται αἱ φέρουσαι μεθ' ἑαυτῶν τὰ ἐφόδια αὐτῶν εἰς ὕδωρ καὶ καύσιμον.

Κύλινδρος. Κατὰ τὴν κατασκευὴν ἐπιζητεῖται ἡ δυνατὴ ἁπλότης τοῦ συνόλου τῆς μηχανῆς, ἕκαστον στοιχεῖον νὰ εἶναι ἀνέτως προσιτὸν καὶ ἡ ἐπιβάρυνσις αὐτοῦ ἀπὸ τὰς δυνάμεις νὰ μὴ εἶναι μεγάλη, αἱ δὲ ἀντιστάσεις τριβῶν εἰς τοὺς μηχανισμοὺς νὰ εἶναι κατὰ τὸ δυνατὸν μικραί· ἐπὶ πλέον πρέπει νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐκκίνησις τῆς μηχανῆς οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ γεωμετρικὴ της μορφή· τέλος πρέπει ἡ μηχανὴ νὰ δύναται νὰ ἀναπτύσσῃ τὰς ἀπαιτουμένας ἑλκτικὰς δυνάμεις.

Κατὰ κανόνα ἑκάστη ἀτμάμαξα εἶναι ἐφωδιασμένη μὲ δύο ἀτμομηχανὰς τῆς αὐτῆς ἰσχύος, ἀνεξαρτήτους ἀλλήλων, *διδύμους* ὡς τότε ὀνομάζονται, αἵτινες κινοῦν τοὺς ἑκατέρωθεν κινητηρίους τροχούς. Οἱ ἀτμοκύλινδροι ἐκ χυτοσιδήρου κεῖνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁριζόντιοι ἢ ἐν ὀλίγον κεκλιμένῃ θέσει, ἐμπρός, πλησίον τοῦ καπνοθαλάμου, ἐξωτερικῶς δὲ συνήθως τοῦ πλαισίου ἐφ' οὗ κοχλιοῦνται στερεῶς. Ἐντὸς ἑκάστου κυλίνδρου κινεῖται ἓν ἔμβολον ἐκ χάλυβος, φέρον περιφερειακῶς ἐλατήρια ἐκ χυτοσιδήρου, τῇ βοηθείᾳ τῶν ὁποίων τὸ ἔμβολον ἐν ἑκάστῃ θέσει χωρίζει στεγανῶς τὸν ὄγκον τοῦ κυλίνδρου εἰς δύο χώρους, εἰς τὰ ἄκρα τῶν ὁποίων καταλήγουν δύο συνήθως ἀγωγοὶ ἀρχόμενοι ἀπὸ τὸ *ἀτμοκιβώτιον* τοῦ κυλίνδρου. Ὁ ἀτμὸς ἀναχωρῶν ἀπὸ τὸν *ἀτμοσυλλέκτην* τοῦ λέβητος ὁδηγεῖται δι' ἑνὸς ἀγωγοῦ εἰς τὸν *ὑπερθερμαντῆρα* τὸν ἐν τῷ καπνοθαλάμῳ καὶ ἐκεῖθεν διὰ δύο ἀγωγῶν εἰς τὰ δύο ἀτμοκιβώτια τῶν κυλίνδρων. Ἐντὸς ἑκάστου ἀτμοκιβωτίου κινεῖται ἀνὰ εἷς *ἀτμονομεύς*, συνήθως σύρτης ἐπίπεδος ἢ κυλινδρικός, φροντίζων διὰ τὴν κατάλληλον διανομὴν τοῦ ἀτμοῦ εἰς τὸν ἀντίστοιχον κύλινδρον. Τῇ βοηθείᾳ τοῦ σύρτου καὶ τῶν δύο ἀτμαγωγῶν, οἱ ὁποῖοι καταλήγουν εἰς τὰ ἄκρα τοῦ κυλίνδρου, εἰσρέει ὁ ἀτμὸς ἐναλλὰξ εἰς τὸ ἓν καὶ εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τοῦ κυλίνδρου, πιέζων τὸ ἔμβολον ἐναλλὰξ πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ πρὸς τὰ ὀπίσω. Ἀναγκάζεται οὕτω τὸ ἔμβολον ὑπὸ τοῦ ἀτμοῦ νὰ ἐκτελῇ ἐντὸς τοῦ κυλίνδρου συνεχῆ παλινδρομικὴν κίνησιν. Τὴν αὐτὴν κίνησιν ἐκτελεῖ καὶ τὸ λεγόμενον *βάκτρον*, τὸ ὁποῖον εἶναι χαλυβδίνη ῥάβδος κυκλικῆς διατομῆς, συνδεομένη στερεῶς μὲ τὸ ἔμβολον. Τῇ βοηθείᾳ στυπειοθλίπτου διὰ τὴν στεγανότητα, τὸ βάκτρον διαπερᾷ τὸν κύλινδρον πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ καταλήγει εἰς τὸ *ζύγωμα* μὲ τὸ ὁποῖον συνδέεται ἐπίσης στερεῶς. Τὸ ἐκ χυτοχάλυβος ζύγωμα παρακολουθοῦν οὕτω τὴν κίνησιν τοῦ ἐμβόλου ὀλισθαίνει διὰ δύο *πεδίλων* ἐπὶ δύο ἐπίσης ἐκ χάλυβος εὐθυντηριῶν στερεωμένων ἐπὶ τοῦ πλαισίου. Τὸ ἀμέσως ἑπόμενον μέλος τοῦ μηχανισμοῦ τῆς μεταφορᾶς, ὁ λεγόμενος *διωστήρ*, εἶναι ἐπίσης ῥάβδος ἐπιμήκης ἐκ χάλυβος, διατομῆς ὀρθογωνίου ἢ διπλοῦ Ταῦ, καὶ χρησιμεύει διὰ τὴν μετατροπὴν τῆς παλινδρομικῆς κινήσεως τοῦ ἐμβόλου εἰς περιστροφικὴν τοῦ *στροφάλου* καὶ ἑπομένως τοῦ κινητηρίου ἄξονος. Πρὸς τοῦτο ὁ διωστὴρ συνδέεται δι' ἀρθρώσεων ἀφ' ἑνὸς μὲ τὸ εὐθυκίνητον ζύγωμα μέσῳ τοῦ *κομβίου* τοῦ ζυγώματος καὶ ἀφ' ἑτέρου μὲ τὸ στρόφαλον μέσῳ τοῦ κομβίου τοῦ στροφάλου. Οὕτω τὸ μὲν ἓν ἄκρον κινεῖται παλινδρομικῶς, παραλαμβάνον τὴν κίνησιν τοῦ ἐμβόλου διὰ τοῦ ζυγώματος, τὸ δὲ ἕτερον ἄκρον περιστρέφεται συμπαρασῦρον εἰς τὴν περιστροφὴν τὸν κινητήριον ἄξονα μετὰ τῶν τροχῶν αὐτοῦ. Ὁ κινητήριος ἄξων φέρει στερεωμένον ἐπ' αὐτοῦ δεύτερον στρόφαλον σχηματίζον πρὸς τὸ πρῶτον γωνίαν 90°. Τὸ δεύτερον τοῦτο στρόφαλον, διὰ λόγους ὁμοιομορφίας τῆς κινήσεως καὶ ἀσφαλείας τῆς ἐκκινήσεως, παραλαμβάνει τὴν κίνησιν ἀπὸ τὸ ἀντίστοιχον ἔμβολον τῆς δευτέρας ἀτμομηχανῆς, ἥτις εἶναι διατεταγμένη ἐπὶ τοῦ ἑτέρου μέρους τοῦ πλαισίου συμμετρικῶς πρὸς τὴν περιγραφεῖσαν.

Ὁ *μηχανισμὸς τῆς διανομῆς* τοῦ ἀτμοῦ λαμβάνει κίνησιν ἀπὸ τὸν κινητήριον ἄξονα καὶ μεταδίδει τοιαύτην κίνησιν **εἰς τὸν ἀτμοσύρτην, ὥστε διατη-**

Digitized by Google

ρεῖται ἡ σκοπουμένη κίνησις τῆς ἀτμαμάξης. Διὰ τοῦ μηχανισμοῦ τούτου ὁ μηχανοδηγὸς δύναται ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτοῦ δι' ἑνὸς μοχλοῦ ὄχι μόνον νὰ ρυθμίζῃ τὴν ποσότητα τοῦ ἀτμοῦ, ὅστις εἰσέρχεται ἀνὰ ἐμβολισμὸν εἰς τοὺς κυλίνδρους, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιτυγχάνῃ τὴν ἀναστροφὴν τῆς κινήσεως τῆς ἀτμαμάξης. Τοιοῦτοι μηχανισμοὶ χρησιμοποιοῦνται διάφοροι, ὡς οἱ τοῦ Stephenson, Gooch, Allan καὶ ὁ τοῦ Heusinger. Ὁ τελευταῖος εἶναι σήμερον ὁ μᾶλλον ἐν χρήσει, διότι παρέχει σταθερὰν *προεισροήν*, ὁμοιόμορφον διανομὴν τοῦ ἀτμοῦ, καὶ διότι ἔχει τὸ προτέρημα καθ' ὃ ὅλα τὰ μέλη αὐτοῦ δύνανται νὰ διαταχθῶσι ἐξωτερικῶς τοῦ πλαισίου κατὰ τρόπον ἐποπτικὸν καὶ ἀνέτως προσιτόν.

Ὁ μηχανισμὸς οὗτος ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓν *ἀντιστρόφαλον*, ἐπέχον θέσιν ἐκκέντρου, συνδεόμενον μὲ τὸ κύριον στρόφαλον καὶ μεταδίδον διὰ τοῦ ἑτέρου ἄκρου του τὴν κίνησιν εἰς τὸν διωστῆρα τοῦ ἐκκέντρου. Τὸ ἐμπρόσθιον ἄκρον τοῦ διωστῆρος τούτου συνδέεται ἀρθρωτῶς μὲ τὸ κάτω ἄκρον ἑνὸς τόξου δυναμένου νὰ στρέφεται περὶ ὁριζόντιον ἄξονα ἀμετάθετον καὶ διαπερῶντα τὸ τόξον εἰς τὸ μέσον τοῦ μήκους του. Τὸ οὕτω ταλαντούμενον τόξον φέρει σχισμήν, ἐντὸς τῆς ὁποίας δύναται νὰ ὀλισθαίνῃ εἷς *ὁλκὸς* ἢ πλινθίον τὸ ὁποῖον συνδέεται μὲ τὸν διωστῆρα τοῦ σύρτου. Ὁ διωστὴρ παραλαμβάνων οὕτω τὴν κίνησιν ἀπὸ τὸ τόξον τὴν μεταδίδει εἰς τὸ βάκτρον τοῦ σύρτου. Ἡ προπορεία τοῦ σύρτου ἐπιτυγχάνεται διὰ τοῦ καλουμένου μοχλοῦ προπορείας, ὅστις κινούμενος ἀπὸ τὸ ζύγωμα παρεμβάλλεται μεταξὺ βάκτρου καὶ διωστῆρος τοῦ σύρτου.

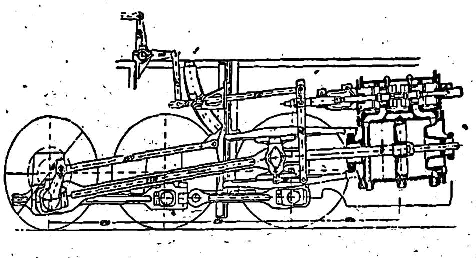

Μηχανισμὸς διανομῆς ἀτμαμάξης Heusinger.

Διάφοροι εἶναι αἱ διατάξεις τῶν κινητηρίων μηχανισμῶν εἰς ἀτμαμάξας μὲ πολλοὺς ἄξονας· μίαν τοιαύτην παριστᾷ ἡ παρατιθεμένη εἰκών, ἥτις εἶναι κατασκευὴ Mallet μὲ ἕνα λέβητα, 4 κυλίνδρους, δύο πλαίσια. Τὸ ὀπίσθιον πλαίσιον φέρει τοὺς δύο κυλίνδρους ὑψηλῆς πιέσεως καὶ συνδέεται στερεῶς μετὰ τοῦ λέβητος, ἐνῷ τὸ ἐμπρόσθιον πλαίσιον φέρει τοὺς κυλίνδρους τῆς χαμηλῆς πιέσεως καὶ συνδέεται μὲ τὸ ὀπίσθιον δι' ἀρθρώσεως.

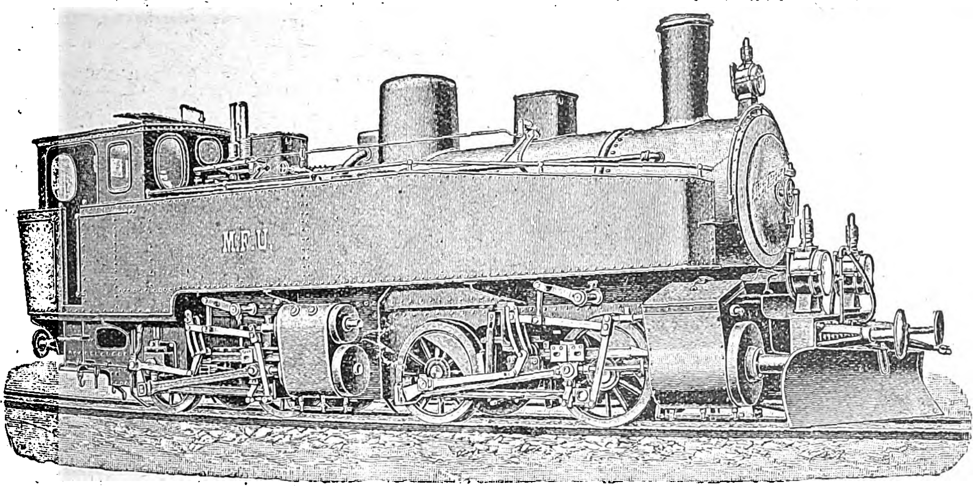

Διπλῆ ἀτμάμαξα B + B.

Ἐξήγησις κινήσεως ἀτμαμάξης.—Φαντασθῶμεν ἕνα κινητήριον τροχὸν ἀτμαμάξης, καθ' ἣν στιγμὴν θέλοντες νὰ θέσωμεν εἰς κίνησιν τὴν ἀτμάμαξαν ὁδηγοῦμεν τὸν ἀτμὸν καταλλήλως εἰς τὸν κύλινδρον. Ἐκεῖ ὁ ἀτμὸς πιέζει τὸ ἔμβολον καὶ ἡ πίεσις αὐτοῦ διὰ τοῦ βάκτρου καὶ τοῦ διωστῆρος φθάνει εἰς τὸ στρόφαλον τοῦ τροχοῦ, τὸν ὁποῖον τείνει νὰ περιστρέψῃ μὲ μίαν ἐπιτρόχιον δύναμιν Δ. Ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς ἐπενεργείας τῆς δυνάμεως ταύτης Δ ἀναπτύσσεται ἀφ' ἑνὸς μία ἀντίστασις τριβῆς T μεταξὺ τροχοῦ καὶ τροχιᾶς, καὶ ἀφ' ἑτέρου μία ἀντίστασις εἰς τὴν ἕλξιν Z, διευθυνομένη ἐκ τῶν ἔμπροσθεν πρὸς τὰ ὄπισθεν. Ἂν ἡ δύναμις Δ καταννικήσῃ τὴν τριβὴν T, χωρὶς νὰ καταννικήσῃ τὴν ἑλκτικὴν δύναμιν Z, τότε ὁ τροχὸς στρέφεται ὀλισθαίνων ἐπὶ τόπου, ἂν τοὐναντίον ἡ δύναμις Δ καταννικήσῃ πρῶτον τὴν Z, χωρὶς νὰ ἔχῃ καταννικήσει τὴν τριβὴν T τότε ὁ τροχὸς στρέφεται ἄνευ ὀλισθήσεως, δηλαδὴ κυλιόμενος ἐπὶ τῆς τροχιᾶς, καὶ τὸ ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα ἐπέρχεται, ἡ ἀτμάμαξα κινεῖται ἕλκουσα τὸν συρμόν. Ἀντίστοιχα συμβαίνουν κατὰ τὴν κίνησιν τοῦ συρμοῦ. Ἡ ἀντίστασις Z, ἡ καλουμένη *ὁλικὴ ἀντίστασις τοῦ συρμοῦ*, ἰσοῦται μὲ τὴν ἀντίστασιν τῶν ἑλκομένων ὀχημάτων καὶ τὴν ἰδίαν ἀντίστασιν τῆς ἀτμαμάξης, προέρχεται δὲ ἀπὸ τὰς τριβὰς μεταξὺ τροχῶν καὶ τροχιᾶς, τὰς τριβὰς τῶν μηχανισμῶν καὶ τὴν ἀντίστασιν τοῦ ἀέρος. Ἡ ὁλικὴ διὰ τοῦτο ἀντίστασις Z ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ταχύτητος τοῦ συρμοῦ, τῶν κλίσεων καὶ τῶν καμπύλων τῆς τροχιᾶς, ἀπὸ τὴν κατασκευὴν τῶν ὀχημάτων, ἀπὸ τὴν ἀτμοσφαιρικὴν κατάστασιν καὶ ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ συρμοῦ, ὁρίζεται δὲ ἐκ πειραματικῶν τύπων.

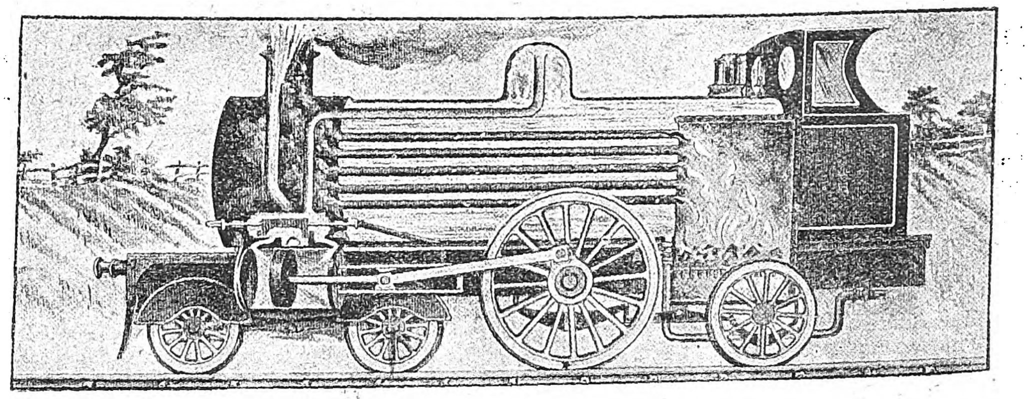

Κατακόρυφος τομὴ ἀτμαμάξης μὲ ἕνα κινητήριον ἄξονα.

Διὰ τὴν ἐκκίνησιν ἢ διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ταχύτητος τοῦ συρμοῦ πρέπει, ὡς ἐλέχθη, ἀφ' ἑνὸς ἡ ἀτμάμαξα νὰ εἶναι ἀρκετὰ ἰσχυρά, ὥστε νὰ καταννικᾷ τὴν μεγίστην τιμὴν τῆς Z, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀντίστασις αὕτη Z νὰ εἶναι τὸ πολὺ ἴση πρὸς τὴν τριβὴν T, τὴν καλουμένην προσφυσιν, καὶ ἥτις ἰσοῦται μὲ τὸ βάρος τῆς ἀτμαμάξης τὸ ἀντιστοιχοῦν εἰς τὸν θεωρούμενον κινητήριον ἄξονα B ἐπὶ τὸν συντελεστὴν τῆς τριβῆς φ. Πρέπει δηλαδὴ Z=φ.B, διότι ὁσάκις συμβῇ ἡ ἀντίστασις Z νὰ ὑπερβῇ τὴν πρόσφυσιν φ.B, καὶ ἂν ἀναπτύξῃ ἡ ἀτμάμαξα τὴν ἑλκτικὴν δύναμιν Z, θὰ ἐπέλθῃ ὀλίσθησις τοῦ κινητηρίου τροχοῦ ἐπὶ τόπου. Ὁ κίνδυνος τῆς ὀλισθήσεως ταύτης εἶναι φυσικά, τῶν ἄλλων συνθηκῶν μενουσῶν τῶν αὐτῶν, τόσῳ μεγαλύτερος, ὅσῳ μεγαλυτέρα ἡ κλίσις τῆς τροχιᾶς (ἡ ἀνωφέρεια) καὶ ὅσῳ μεγαλύτερον τὸ βάρος τοῦ πρὸς μεταφορὰν συρμοῦ. Διὰ τοῦτο αἱ διὰ τοιαύτας συνθήκας χρησιμοποιούμεναι ἀτμάμαξαι πρέπει νὰ ἔχουν ὄχι μόνον ἰσχυροτέρας μηχανὰς ἀλλὰ καὶ ἴδιον βάρος μέγα πρὸς ἐπίτευξιν μεγάλης προσφύσεως φ.B, ἀντιστοίχως πρὸς τὴν ἀπαιτουμένην μεγάλην ἑλκτικὴν δύναμιν Z. Τὸν αὐτὸν σκοπόν, τὴν αὔξησιν τοῦ βάρους προσφύσεως, ἐπιδιώκομεν διὰ τῆς συζεύξεως τῶν ἀξόνων. Ζευγνύομεν δηλαδὴ τὸ πρῶτον κινητήριον ζεῦγος τροχῶν μὲ δεύτερον, τρίτον κ.τ.λ. δι' ἰσχυρῶν *ῥάβδων συζεύξεως*, αἵτινες συνδέουσιν ὁριζοντίως τὸ κομβίον τοῦ στροφάλου τοῦ πρώτου ἄξονος μὲ τὸ κομβίον τοῦ στροφάλου τοῦ δευτέρου ἴσης διαμέτρου, τὸν ὁποῖον οὕτω ἀναγκάζομεν νὰ συμμετάσχῃ τῆς κινήσεως τοῦ πρώτου. Πολλαπλασιάζομεν οὕτω τὸν ἀριθμὸν τῶν κινητηρίων ἀξόνων, συνεπῶς τὴν πρόσφυσιν φ.B καὶ ἐπομένως τὴν ἑλκτικὴν δύναμιν Z, βεβαίως ἐπὶ τῇ προϋποθέσει ὅτι ὁ λέβης καὶ ἡ μηχανὴ εἶναι ἀρκετὰ ἰσχυρὰ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς μεγάλης αὐτῆς δυνάμεως.

Οὕτως, ἐνῷ ἡ πρώτη ἀτμάμαξα τοῦ Stephenson εἶχε βάρος 7, 8 τόννων, αἱ ἀτμάμαξαι τοῦ 1880 εἶχον βάρος 50 τόννων περίπου καὶ αἱ σημεριναὶ ζυγίζουν μετὰ τῆς ἐφοδιοφόρου 200 τόννους κατὰ μέσον ὅρον, διὰ νὰ μὴ ἀναφέρωμεν τὰς μεγάλας ἀμερικανικάς, ὧν τὸ βάρος ὑπερβαίνει τοὺς 300 τόν.

Διὰ τῶν μέτρων τούτων, τῆς αὐξήσεως τοῦ βάρους προσφύσεως καὶ τῆς συζεύξεως τῶν ἀξόνων ἐπέτυχον τὴν ἕλξιν βαρέων συρμῶν ἐπὶ ὁδῶν κλίσεως μέχρις 1 : 25, δηλαδὴ ὁδῶν ἀνερχομένων κατὰ 1 μ. ἐπὶ μήκους 25 μέτρων. Πόσον δὲ μεγάλην σχετικῶς ἑλκτικὴν δύναμιν χρειάζεται νὰ ἀναπτύξῃ ἡ ἀτμάμαξα πρὸς κατανίκησιν τῆς κλίσεως ταύτης καταφαίνεται ἐκ τοῦ ἑξῆς ἁπλοῦ ὑπολογισμοῦ. Ἡ ἀντίστασις εἰς τὴν ἕλξιν τοῦ συρμοῦ ἐπὶ ὁριζοντίας ὁδοῦ ὑποτεθείσθω ὅτι ἀνέρχεται εἰς $\frac{1}{200}$ τοῦ βάρους τοῦ συρμοῦ. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἕκαστος τόννος (=1000 χιλιόγραμμα βάρους συρμοῦ) ἀπαιτεῖ δύναμιν πρὸς ἕλξιν 5 χιλιογράμμων ἐπὶ ὁριζοντίας ὁδοῦ. Ἂν ἡ ὁδὸς ἔχῃ κλίσιν $\frac{1}{100}$, ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν ἕλξιν τοῦ ἑνὸς τόννου ἐκτὸς τῶν ὡς ἄνω 5 χιλιογράμμων ἐπὶ πλέον 10 χιλιόγραμμα, διότι τόση εἶναι τότε ἡ συνιστῶσα τοῦ βάρους 1 τόννου, ἥτις τείνει νὰ ἕλξῃ τοῦτο πρὸς τὰ κάτω ἀντιθέτως τῆς ἐπιδιωκομένης κινήσεως, καὶ ἂν ἡ κλίσις τῆς ὁδοῦ εἶναι $\frac{2}{100}$, τότε ἀπαιτεῖται δύναμις 20 χιλιογράμμων ἐπὶ πλέον, ἐν συνόλῳ 25 χιλιόγραμμα ἀνὰ τόννον. Σχετικῶς δηλαδὴ πρὸς τὴν ἀπαιτουμένην ἑλκτικὴν δύναμιν ἐπὶ ὁριζοντίας ὁδοῦ, ἀπαιτεῖται πενταπλασία τοιαύτη διὰ κλίσιν μόλις διακρινομένην διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ, ὡς εἶναι ἡ κλίσις τῶν $\frac{2}{200}$ κτλ.

Ὑπολογισμὸς ἀτμαμάξης. Εἴδομεν ὅτι ἡ ὁριακὴ τιμὴ τῆς ἑλκτικῆς δυνάμεως Z εἶναι ἴση πρὸς φ.B, ὅπου B τὸ βάρος προσφύσεως, ὡς ἐκαλέσαμεν τὸ μέρος τοῦ βάρους τῆς ἀτμαμάξης τὸ πιέζον τοὺς κινητηρίους ἢ συνεζευγμένους μὲ τὸ κινητήριον ἄξονας, φ δὲ παριστᾷ τὸν καλούμενον συντελεστὴν τῆς τριβῆς μεταξὺ τροχοῦ καὶ τροχιᾶς, ὅστις ἰσοῦται πρὸς $^1/_6 - ^1/_7$ ἐν περιπτώσει ὑγρασίας καὶ $^1/_8$ ἐν περιπτώσει ξηροῦ καιροῦ. Δεχόμενοι χάριν ἀσφαλείας $φ = ^1/_7$ καὶ διὰ βάρος B=70 τόννους π. χ., εὑρίσκομεν τὴν δυνατὴν ἑλκτικὴν δύναμιν $Z = ^1/_7 . 70 = 10$ τόννους ἢ 10,000 χιλιόγραμμα. Διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ ὅμως αὕτη, χρειάζεται ἐπαρκῶς ἰσχυρὰ μηχανή, ἐπειδὴ δὲ εἰς μίαν περιστροφὴν τῶν κινητηρίων τροχῶν διαμέτρου D μέτρων ἀντιστοιχεῖ πορεία συρμοῦ D.π, τὸ ἀπαιτούμενον ἀνὰ στροφὴν ἔργον θὰ εἶναι Z.D.π (δύναμις ἐπὶ δρόμον) χιλιογραμμόμετρα. Ἂν ἀφ' ἑτέρου ὑποτεθῇ ὅτι ἔχομεν δύο κυλίνδρους διαμέτρου d ἑκ. ἕκαστον καὶ ὅτι ἡ μέση πίεσις τοῦ ἀτμοῦ ἐπὶ ἑκάστου τῶν ἐμβόλων εἶναι p χιλιόγραμμα ἀνὰ τετραγωνικὸν ἑκατοστόν, S δὲ εἶναι ἡ διαδρομὴ τῶν ἐμβόλων τούτων εἰς μέτρα, τότε ἡ ὁλικὴ πίεσις τοῦ ἀτμοῦ ἐπὶ τῶν 2 ἐμβόλων θὰ εἶναι $2.\frac{d^2 \cdot \pi}{4} \cdot p$ χιλιόγραμ. καὶ ἐπειδὴ ὁ δρόμος τῶν ἐμβόλων, ὁ ἀντιστοιχῶν εἰς μίαν στροφὴν τῶν τροχῶν, εἶναι 2 S μέτρα (δύο διαδρομαί), τὸ ἔργον τοῦ ἀτμοῦ ἀνὰ στροφὴν θὰ εἶναι $2.2\frac{d^2.\pi}{4}$, p. S χιλιογραμμόμετρα.

Τὸ ἀνθιστάμενον ἔργον Z.D.π τὸ ἀπαιτούμενον διὰ τὴν ἕλξιν πρέπει προφανῶς νὰ ἰσοῦται πρὸς τὸ κινητήριον ἔργον τοῦ ἀτμοῦ. Ἐντεῦθεν ἕπεται ἡ σχέσις

$$2.\,2.\frac{d^2.\pi}{4}.p.\,S = Z.\,D.\,\pi, \text{ ὁπόθεν}$$

$$Z = \frac{d^2.\,p.\,S}{D} \quad (1).$$

Ἐντεῦθεν ἕπεται ὅτι μεγαλυτέρας ἑλκτικὰς δυνάμεις Z καταννικῶμεν μὲ τὰς αὐτὰς διαστάσεις κυλίνδρων καὶ τὴν αὐτὴν πίεσιν ἀτμοῦ, ἂν ἔχωμεν μικροτέραν διάμετρον κινητηρίων τροχῶν. Διὰ τοῦτο, ὅπου εἶναι ἀνάγκη μεγάλης ἑλκτικῆς δυνάμεως καὶ προκειμένου περὶ ἐμπορικῶν συρμῶν, χρησιμοποιοῦνται ἀτμάμαξαι μὲ πλείστους συνεζευγμένους ἄξονας, καὶ μὲ μικροτέρας διαμέτρους τροχῶν (D = 1, 2 μ. περίπου).

Ἡ δυνατὴ ταχύτης ὁρίζεται ὡς ἑξῆς: π. D εἶναι ὁ δρόμος τοῦ συρμοῦ ἀνὰ στροφήν, ὁ δὲ δρόμος εἰς τὸ 1' θὰ εἶναι **π D. n μέτρα, ἂν n εἶναι ὁ**

Digitized by Google

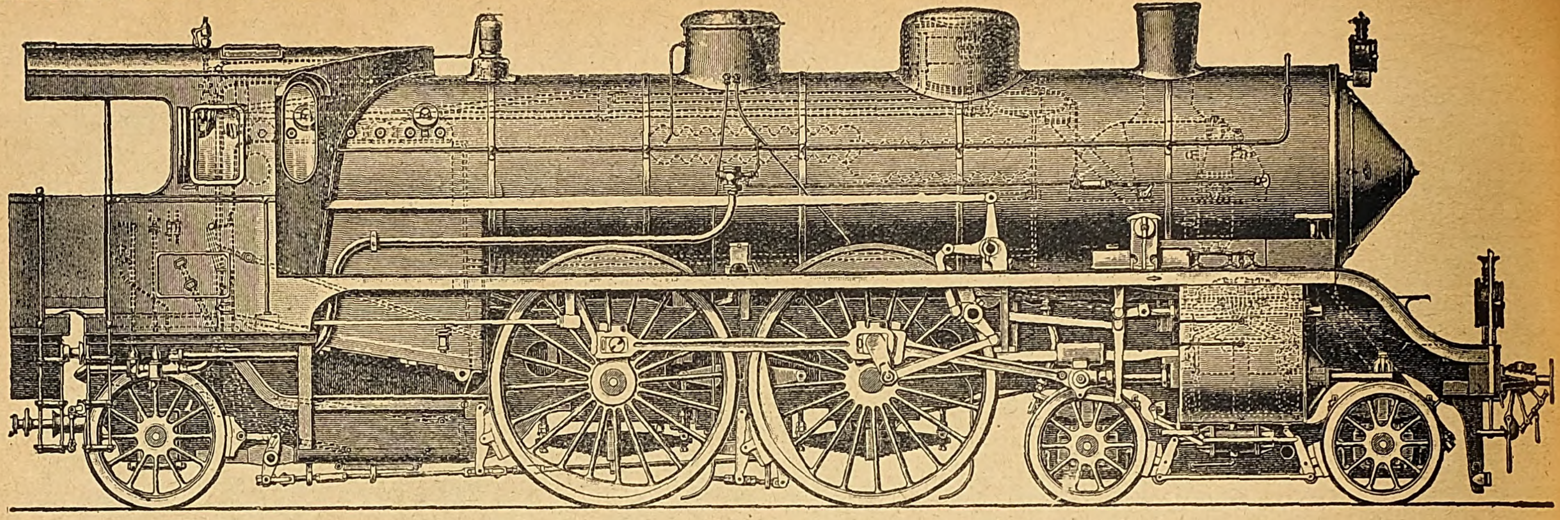

2 B 1—Τετρακύλινδρος διπλῆς ἀποτονώσεως ταχεῖα ἀτμάμαξα

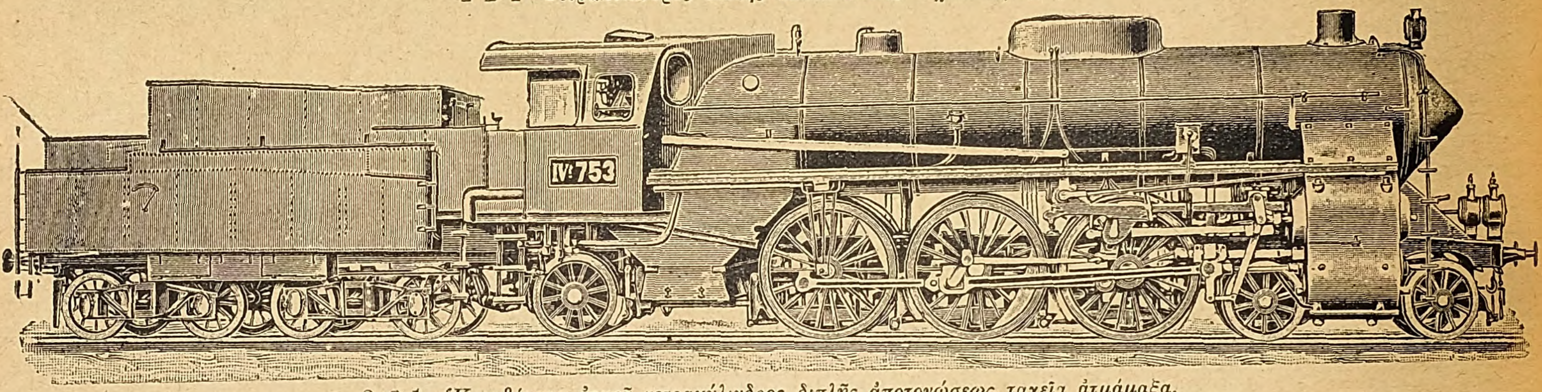

2 C 1—Ὑπερθέρμου ἀτμοῦ τετρακύλινδρος διπλῆς ἀποτονώσεως ταχεῖα ἀτμάμαξα.

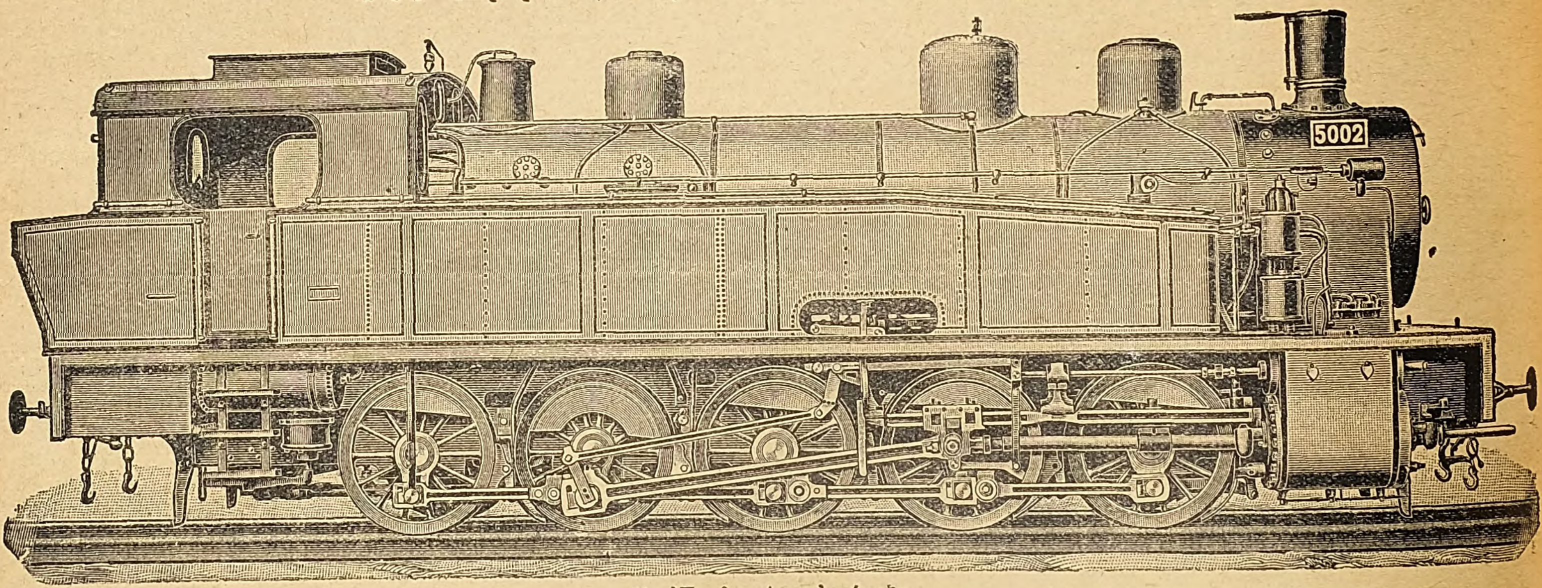

E—Ἐφοδιοφόρος ἀτμάμαξα.

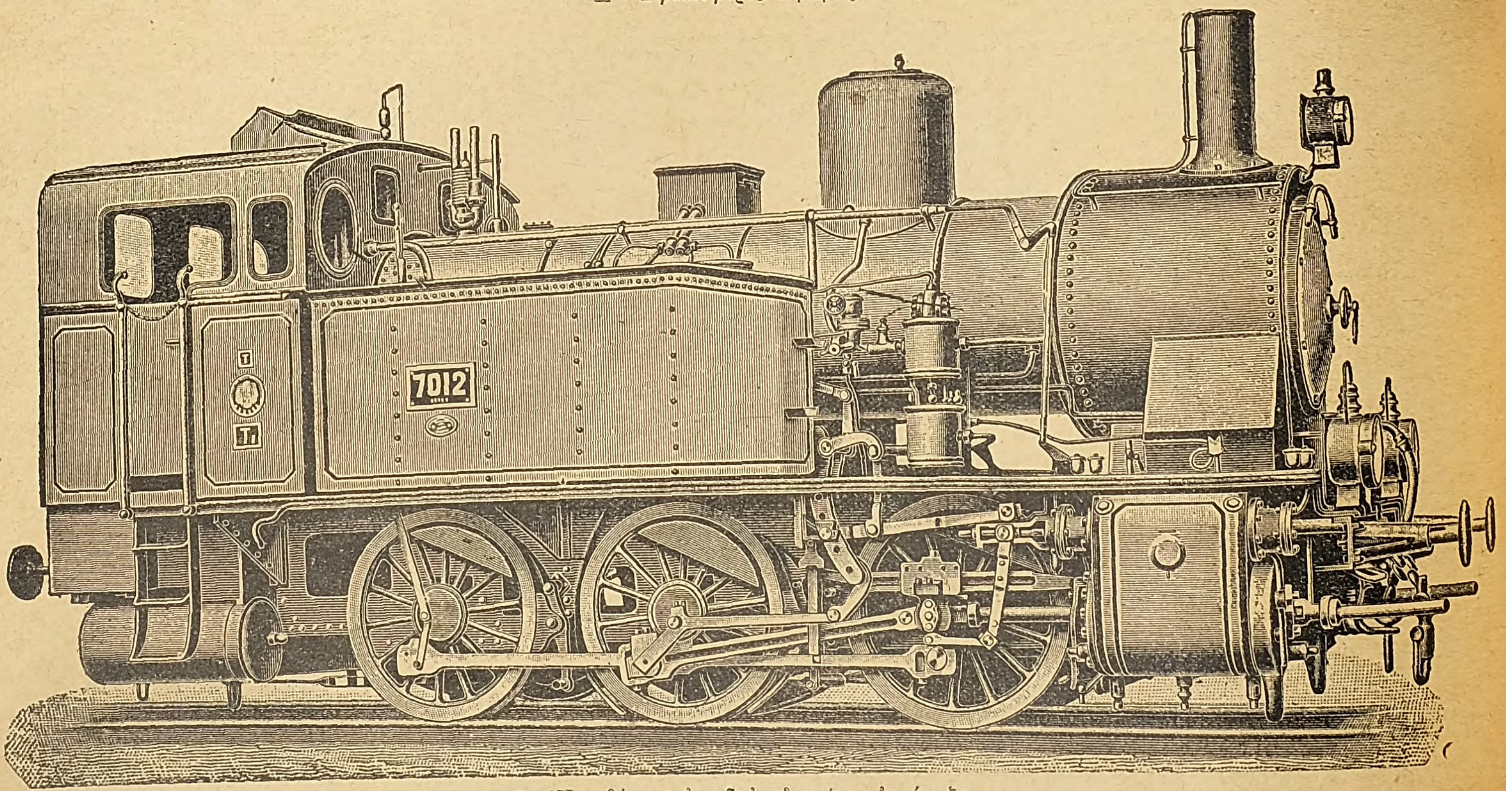

C—Ὑπερθέρμου ἀτμοῦ ἐφοδιοφόρος ἀτμάμαξα.

Digitized by Google

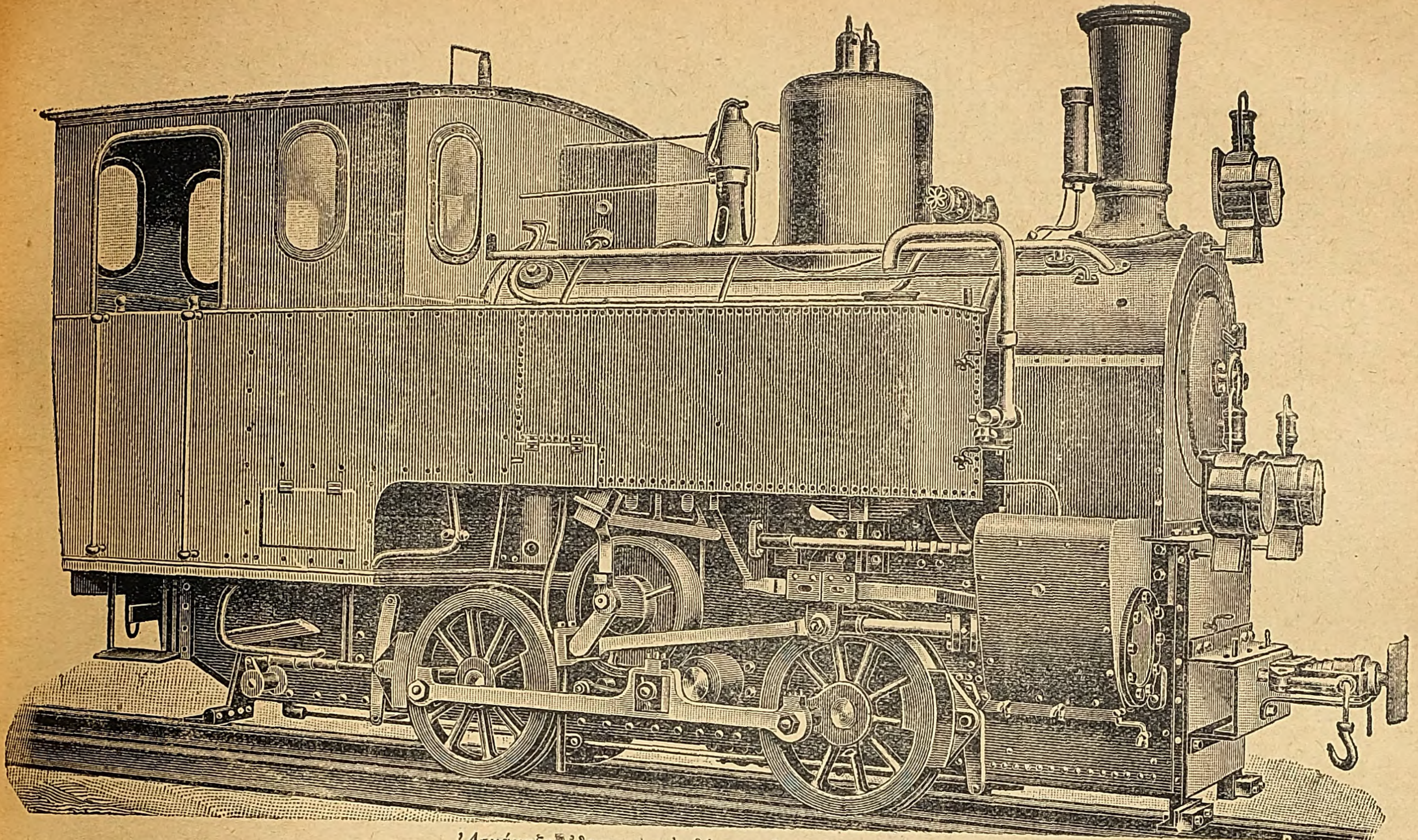

Ἀτμάμαξα ὀδοντωτὴ μὲ δύο συνεζευγμένους ἄξονας.

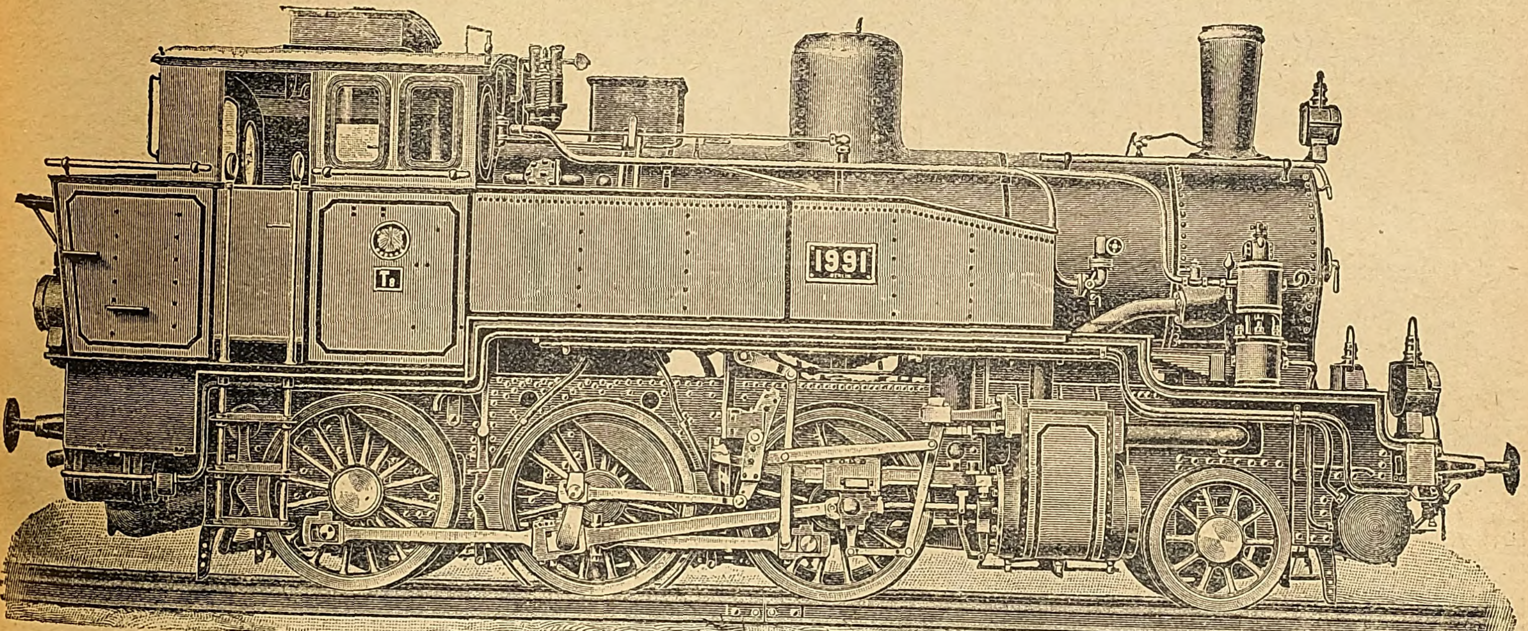

1 C—Ὑγροῦ ἀτμοῦ δίδυμος ἀτμάμαξα.

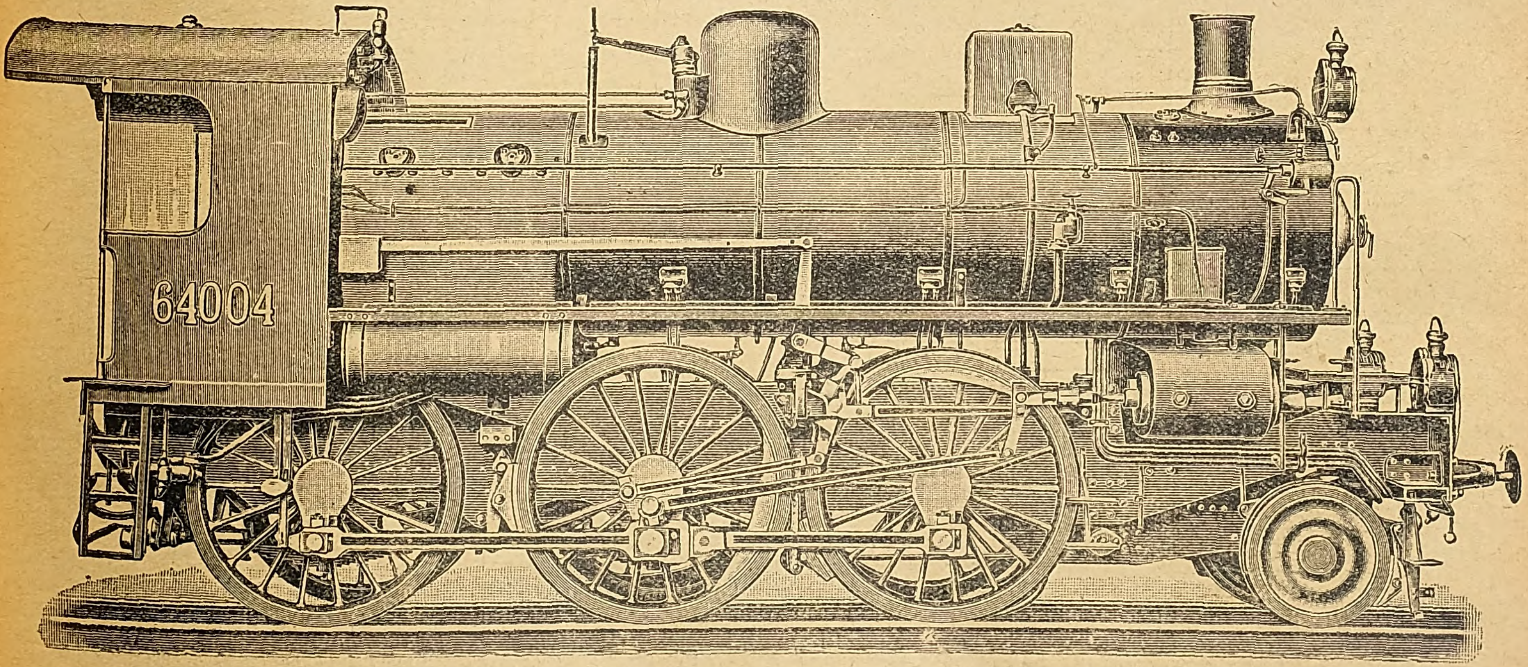

1 C—Ὑπερθέρμου ἀτμοῦ δίδυμος ἀτμάμαξα.

Digitized by Google

ἀριθμὸς τῶν στροφῶν τοῦ κινητηρίου τροχοῦ εἰς τὸ 1', ἑπομένως ἡ ταχύτης V τοῦ συρμοῦ ἢ ὁ δρόμος εἰς τὸ δευτερόλεπτον θὰ εἶναι $V=\frac{D.\pi.n}{60}$ (2).

Εἰς τὸ αὐτὸ δευτερόλεπτον ὁ δρόμος ὁ διανυόμενος ὑπὸ τοῦ ἐμβόλου θὰ εἶναι $C=\frac{2.S.n}{60}$ (3) μέτρα. Ἡ ταχύτης ὅμως αὕτη C τοῦ ἐμβόλου δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ὑπερβῇ ἓν ὅριον, οὕτως ὥστε ἡ ὁριακὴ τιμὴ τῆς C παρουσιάζεται ὡς μία σταθερά, 4 μέτρα π. χ.

Γράφοντες τὴν τελευταίαν ἐξίσωσιν (3) ὑπὸ τὴν μορφὴν $\frac{n}{60}=\frac{C}{2S}$ καὶ ἀντικαθιστῶντες εἰς τὴν (2) ἀντὶ τοῦ $\frac{n}{60}$ τὸ ἴσον του, ἔχομεν $V=\frac{D.C}{2S}$. Ἐκ τῆς σχέσεως ταύτης ἕπεται ὅτι διὰ τὴν αὐτὴν ἀτμομηχανήν, τὰ αὐτὰ C καὶ S, ἡ ταχύτης τῆς ἀτμαμάξης θὰ εἶναι τόσῳ μεγαλυτέρα ὅσῳ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ διάμετρος D τῶν κινητηρίων τροχῶν. Διὰ τοῦτο ἀτμάμαξαι διὰ ταχεῖς συρμοὺς ἔχουν μεγάλην διάμετρον κινητηρίων τροχῶν (D=2 μ. περίπ.). Ἀφ' ἑτέρου τὸ γινόμενον Z.V εἰς χιλιογραμμόμετρα ἀνὰ 1'' εἶναι ἡ *ἑλκτικὴ ἰσχὺς* τῆς ἀτμαμάξης, καὶ αὕτη πρέπει προφανῶς (παραλειπομένων τῶν τριβῶν) νὰ ἰσοῦται πρὸς τὴν ἰσχὺν τῆς ἀτμομηχανῆς ἢ πρὸς τὸ ἔργον τὸ ἐντὸς τῶν δύο κυλίνδρων ὑπὸ τοῦ ἀτμοῦ ἐπιτελούμενον ἀνὰ 1'', ὅπερ εἶναι $2\frac{\pi.d^2}{4}.p.C$· ἂν λοιπὸν ὑποθέσω τὴν ἰσχὺν ταύτην σταθεράν, ἀφοῦ πάντως δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ ὡρισμένην τινὰ τιμὴν ἐξαρτωμένην ἀπὸ τὴν ἰσχὺν τοῦ ἀντιστοίχου ἀτμολέβητος, τότε θὰ ἔχω Z.V=σταθερᾷ. Ἐντεῦθεν προκύπτει ὅτι μὲ τὴν αὐτὴν ἀτμομηχανὴν δὲν δύναμαι νὰ αὐξήσω τὴν ταχύτητα V τῆς ἀτμαμάξης ἂν δὲν ἐλαττωθῇ ἡ ἀπαιτουμένη ἑλκτικὴ δύναμις Z καὶ ἀντιστρόφως. Διὰ τοῦτο αἱ ταχεῖαι ἀτμάμαξαι ἔχουν ὀλίγους σχετικῶς συνεζευγμένους ἄξονας ἢ αἱ δι' ἐμπορικοὺς συρμούς.

Ἡ ταχύτης πορείας V. Διὰ λόγους ἀσφαλείας τῆς λειτουργίας τῆς ἀτμαμάξης δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ταχύτης πορείας V αὐτῆς νὰ ὑπερβῇ μεγίστην τινὰ τιμήν, ἥτις εἶναι τόσῳ μεγαλυτέρα ὅσῳ μικροτέρα εἶναι λόγῳ τῆς προσφόρου κατασκευῆς ἡ τάσις τῆς ἀτμαμάξης πρὸς ὀφιοειδεῖς κινήσεις καὶ ὅσῳ ὁμοιομορφοτέρα διατηρεῖται ἡ πορεία αὐτῆς ἐπὶ εὐθείας καὶ καμπύλης τροχιᾶς. Τὴν μεγαλυτέραν ταχύτητα ἐπιτρέπουν ἀτμάμαξαι μετὰ ἐμπροσθίου φορείου, ἀκολουθοῦν ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔποψιν αἱ ἐφωδιασμέναι μὲ φέροντα ὁδηγὸν ἄξονα καὶ ἕπονται αἱ στερούμεναι φερόντων ἀξόνων.

Ἡ ἰσχὺς τῆς ἀτμαμάξης.—Ἐξαρτᾶται αὕτη ἀπὸ τὴν ἰσχὺν τοῦ ἀτμολέβητος (τὴν ἀτμοπαραγωγὴν αὐτοῦ) καὶ ἀπὸ τὸν βαθμὸν τῆς ἐπιτυγχανομένης ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἀτμοῦ τούτου ἐν

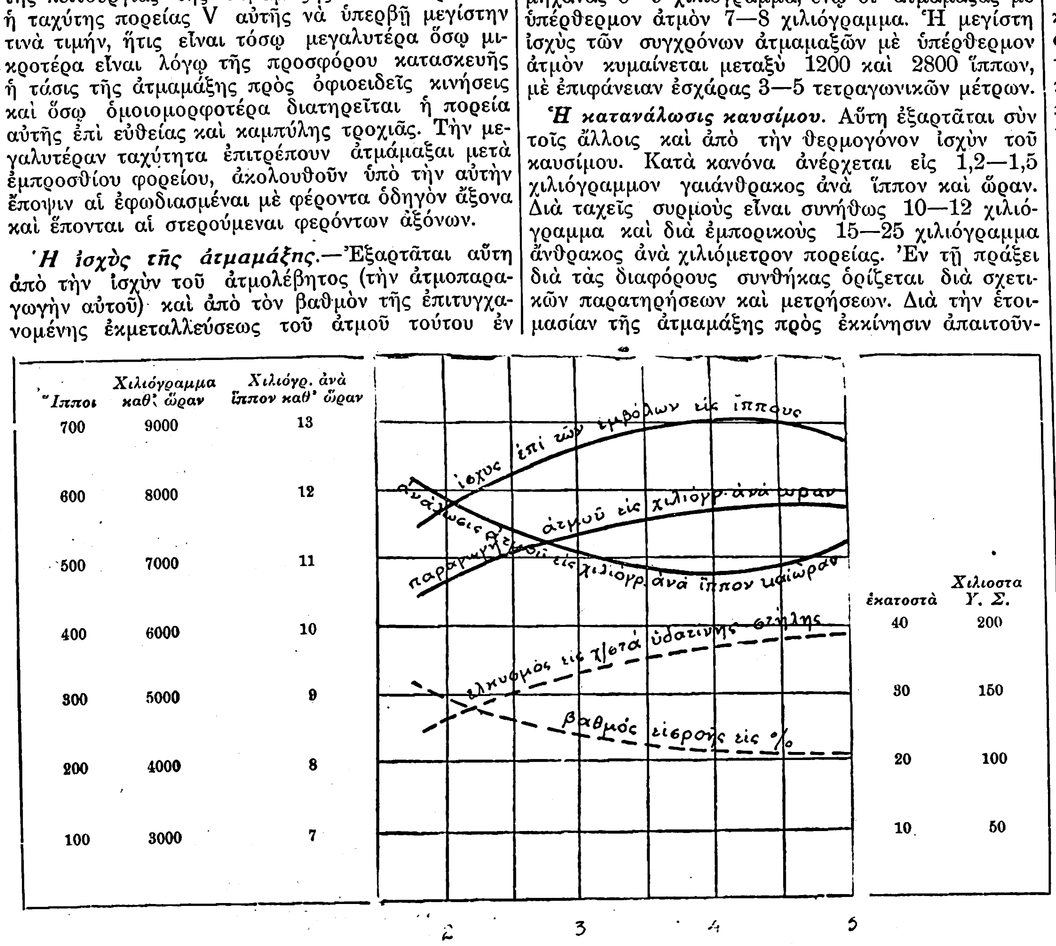

Στροφαὶ κινητηρίων τροχῶν εἰς 1''.

τοῖς ἀτμοκυλίνδροις, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ἀνὰ ἵππον καὶ ὥραν κατανάλωσιν ἀτμοῦ. Κατὰ κανόνα ἡ ἰσχὺς τῆς ἀτμαμάξης αὐξάνει κατ' ἀρχὰς μὲ τὴν ταχύτητα πορείας, διὰ τιμὴν τινα τῆς ταχύτητος φθάνει ἡ ἰσχὺς τὴν μεγίστην αὐτῆς τιμὴν καὶ κατόπιν αὐξανομένης τῆς ταχύτητος ἐλαττοῦται.

Ἡ σχέσις μεταξὺ παραγωγῆς ἀτμοῦ, καταναλώσεως ἀτμοῦ ἀνὰ ἵππον καὶ ὥραν καὶ ἐνδεικνυμένης ἰσχύος ἀτμαμάξης τύπου 2. Β—ταχείας φαίνεται εἰς τὸ ἀνωτέρω διάγραμμα, ὅπου παρίστανται αἱ μεταβολαὶ τῶν αὐτῶν μεγεθῶν αὐξανομένης τῆς ταχύτητος πορείας ἢ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν στροφῶν τῶν κινητηρίων τροχῶν ἀνὰ 1''. Ἐκ τοῦ διαγράμματος π. χ. βλέπομεν ὅτι διὰ ταχύτητα κινητηρίου τροχοῦ τριῶν μέτρων ἀνὰ 1'' χρειάζεται ἡ ὑπ' ὄψει ἀτμάμαξα νὰ ἀναπτύξῃ ἰσχὺν περίπου 650 ἵππων, ἡ παραγομένη ποσότης ἀτμοῦ πρέπει νὰ εἶναι περίπου 7300 χιλιογράμμων ἀνὰ ὥραν, ἡ κατανάλωσις ἀτμοῦ ἀνὰ ἵππον καὶ ὥραν 11,2 χιλιόγραμμα, ὁ ἑλκυσμὸς πρέπει νὰ εἶναι 175 χιλιοστὰ ὑδατίνης στήλης καὶ ὁ βαθμὸς εἰσροῆς 0,25.

Ἡ ἰσχὺς τοῦ ἀτμολέβητος κατὰ κανόνα εἶναι προφανῶς τόσῳ μεγαλυτέρα, ὅσῳ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ἐπιφάνεια τῆς ἐσχάρας, καὶ ἡ ἀτμογόνος ἢ θερμαινομένη ἐπιφάνεια αὐξάνει ἐπίσης, αὐξανομένης τῆς ἐπιβαρύνσεως τῆς ἐσχάρας, δηλαδὴ τῆς ποσότητος τοῦ καιομένου καυσίμου ἀνὰ ὥραν καὶ τετραγωνικὸν μέτρον ἐπιφανείας τῆς ἐσχάρας. Ἡ ἀτμοπαραγωγὴ εἰς ποσὰ ἐπηρεάζεται ἐπίσης ἀπὸ τὴν κατάστασιν εἰς ἣν εὑρίσκεται κατὰ τὴν λειτουργίαν ἡ θερμαινομένη ἐπιφάνεια τοῦ λέβητος· π.χ. οἱ λεβητόλιθοι, ἡ αἰθάλη εἰς τοὺς ἀεριαγωγοὺς σωλῆνας ἐπιδροῦν δυσμενῶς ἐπὶ τῆς ἀτμοπαραγωγῆς. Ἐπίσης ἐπιδροῦν ἐπὶ τῆς ἀτμοπαραγωγῆς ἡ ποιότης τοῦ καυσίμου, ὁ τεμαχισμὸς τῶν ἀνθράκων, ἡ κατάστασις εἰς ἣν διατηρεῖται τὸ πῦρ καὶ ἐν γένει ἡ ἱκανότης τοῦ θερμαστοῦ.

Ἐν Εὐρώπῃ εἰς τὰς περιπτώσεις πλήρους ἐπιβαρύνσεως τῆς ἀτμαμάξης καίονται 400—500 χιλιόγραμμα γαιανθράκων ἀνὰ τετραγωνικὸν μέτρον ἐπιφανείας ἐσχάρας καὶ ὥραν, ἕκαστον δὲ χιλιόγραμμον γαιάνθρακος ἀντιστοίχως πρὸς τὴν ποιότητα αὐτοῦ καὶ τὴν ἀποτελεσματικότητα τοῦ ἑλκυσμοῦ κτλ. παράγει 7—8 χιλιόγραμμα ἀτμοῦ. Ἱκανὸς θερμαστὴς δύναται νὰ καύσῃ ὡραίως μέχρι 2400 χιλιογράμμων γαιάνθρακας.

Ἡ κατανάλωσις τοῦ ἀτμοῦ ἀνὰ ἵππον καὶ ὥραν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ποιότητα τοῦ χρησιμοποιουμένου εἰς τοὺς κυλίνδρους ἀτμοῦ, ἂν εἶναι δηλαδὴ κεκορεσμένος ἢ ὑπέρθερμος, ἐξαρτᾶται ἐπίσης ἀπὸ τὴν κατασκευὴν τῆς μηχανῆς, ἂν εἶναι δίδυμος ἢ διπλῆς ἀποτονώσεως, ἀπὸ τὴν στεγανότητα τῶν συρτῶν καὶ τῶν ἐμβόλων καὶ ἀπὸ τὰς τριβὰς τοῦ μηχανισμοῦ. Ἀνέρχεται δὲ ἡ ἀνάλωσις αὕτη διὰ καλὰς μηχανὰς διδύμους, λειτουργούσας μὲ κεκορεσμένον ἀτμόν, εἰς 11—12 χιλιόγραμμα ἀτμοῦ ἀνὰ ἵππον καὶ ὥραν, διὰ διπλῆς ἀποτονώσεως μηχανὰς 8—9 χιλιόγραμμα, ἐνῷ δι' ἀτμαμάξας μὲ ὑπέρθερμον ἀτμὸν 7—8 χιλιόγραμμα. Ἡ μεγίστη ἰσχὺς τῶν συγχρόνων ἀτμαμαξῶν μὲ ὑπέρθερμον ἀτμὸν κυμαίνεται μεταξὺ 1200 καὶ 2800 ἵππων, μὲ ἐπιφάνειαν ἐσχάρας 3—5 τετραγωνικῶν μέτρων.

Ἡ κατανάλωσις καυσίμου. Αὕτη ἐξαρτᾶται σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ ἀπὸ τὴν θερμογόνον ἰσχὺν τοῦ καυσίμου. Κατὰ κανόνα ἀνέρχεται εἰς 1,2—1,5 χιλιόγραμμον γαιάνθρακος ἀνὰ ἵππον καὶ ὥραν. Διὰ ταχεῖς συρμοὺς εἶναι συνήθως 10—12 χιλιόγραμμα καὶ διὰ ἐμπορικοὺς 15—25 χιλιόγραμμα ἄνθρακος ἀνὰ χιλιόμετρον πορείας. Ἐν τῇ πράξει διὰ τὰς διαφόρους συνθήκας ὁρίζεται διὰ σχετικῶν παρατηρήσεων καὶ μετρήσεων. Διὰ τὴν ἑτοιμασίαν τῆς ἀτμαμάξης πρὸς ἐκκίνησιν ἀπαιτοῦνται περίπου 50 χιλιόγραμμα γαιάνθρακος ἀνὰ κυβικὸν μέτρον χωρητικότητος τοῦ λέβητος.

Ἀνώμαλοι κινήσεις τῆς ἀτμαμάξης. — Οἱ ἄξονες συνδέονται στερεῶς μετὰ τῶν τροχῶν, τῶν ὁποίων ἡ περιφερειακὴ ἐπιφάνεια κυλίσεως εἶναι κωνικὴ καὶ φέρει ἐσωτερικῶς ἐξοχήν, τὸν καλούμενον *ὄνυχα*. Ἡ κωνικότης τῆς ἐπιφανείας ταύτης ὅπως καὶ ὁ ὄνυξ χρησιμεύουν διὰ τὴν ὁδηγίαν τῆς ἀτμαμάξης κατὰ τὸ δυνατὸν ἐπὶ τοῦ ἄξονος τῆς τροχιᾶς. Ἡ κωνικότης χρησιμεύει ἐπὶ πλέον διὰ νὰ ἀποφευχθῇ ἡ ὀλίσθησις τοῦ ἐσωτερικοῦ τροχοῦ ἑκάστου ἄξονος κατὰ τὴν δίοδον τῆς ἀτμαμάξης διὰ τῶν καμπύλων τῆς τροχιᾶς. Τότε λόγῳ τῆς φυγοκέντρου δυνάμεως ὁ ὄνυξ τοῦ ἐξωτερικοῦ τροχοῦ πλησιάζει πρὸς τὴν κεφαλὴν τῆς ἐξωτερικῆς ῥάβδου, ἐνῷ ὁ ὄνυξ τοῦ ἐσωτερικοῦ τροχοῦ τοῦ αὐτοῦ ἄξονος ἀπομακρύνεται τῆς κεφαλῆς τῆς ἐσωτερικῆς ῥάβδου. Τοιουτοτρόπως λόγῳ τῆς κωνικότητος, ὁ μὲν ἐξωτερικὸς τροχὸς κυλίεται ἐπὶ μεγάλης διαμέτρου τοῦ κώνου, ὁ δὲ ἐσωτερικὸς ἐπὶ μικρᾶς, διότι ἡ ἐξωτερικὴ γραμμὴ τῶν ῥάβδων ἐν καμπύλῃ εἶναι ἐπιμηκεστέρα τῆς ἐσωτερικῆς διὰ τὸ αὐτὸ μῆκος ὁδοῦ. Συνεπῶς ἂν διάμετροι κυλίσεως τῶν δύο τροχῶν ἦσαν ἴσαι, ὁ ἐσωτερικὸς τροχὸς θὰ ὠλίσθαινεν ἐπὶ τῆς ἀντιστοίχου ῥάβδου, τοῦθ' ὅπερ θὰ συνεπήγετο ἀντιστάσεις, φθορὰς κτλ.

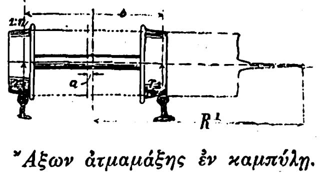

Ἄξων ἀτμαμάξης ἐν καμπύλῃ.

Διὰ τοὺς ἄνω λόγους ὑπάρχει κατ' ἀνάγκην διάκενον μεταξὺ ἐσωτερικῶν ἀκμῶν τῶν κεφαλῶν τῶν ῥάβδων καὶ τῶν ὀνύχων τῶν τροχῶν. Λόγῳ τοῦ διακένου τούτου, συντεινούσης καὶ τῆς κωνικότητος τῆς ἐπιφανείας κυλίσεως τῶν τροχῶν, αἱ ἀτμάμαξαι ὁδεύουν ἐπὶ τῶν σιδηροτροχιῶν, ἐφ' ὅσον τὰ διάκενα ταῦτα τὸ ἐπιτρέπουν, κατὰ γραμμὴν κυματοειδῆ ἢ ὀφιοειδῆ εἰς ἑκάστην κροῦσιν τοῦ ἑνὸς τῶν ὀνύχων τοῦ προσθίου τροχοῦ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς ἀντιστοίχου ῥάβδου, ἡ ἀντίδρασις ταύτης ἐναντίον τοῦ τροχοῦ δίδει μίαν κίνησιν περιστροφῆς τῆς ἀτμαμάξης περὶ ἄξονα κατακόρυφον κείμενον ὄπισθεν τοῦ μέσου τοῦ μήκους αὐτῆς· ὅταν ἡ κινητικὴ ἐνέργεια τῆς περιστροφῆς αὐτῆς καταστραφῇ εἴτε διὰ κρούσεως τοῦ ἑτέρου ὄνυχος εἴτε διὰ τριβῆς, ἄρχεται νέα περιστροφικὴ κίνησις ἀντιθέτου διευθύνσεως τῆς πρώτης καὶ οὕτω καθεξῆς.

Ἡ ὀφιοειδὴς αὕτη κίνησις εἰς ὡρισμένας στιγμὰς ἐντείνεται λόγῳ τῶν ἐπιταχυντικῶν δυνάμεων τῶν κινουμένων μαζῶν τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀτμαμάξης καὶ λόγῳ τῆς ἐλαστικῆς παραμορφώσεως τῶν ῥάβδων. Ἐν γένει ἡ ἀνώμαλος αὕτη κίνησις αὐξάνει αὐξανομένης τῆς ταχύτητος ἐπιδρῶσα οὐσιωδῶς ἐπὶ τῆς ἠρεμίας τῆς πορείας καὶ ἐξαρτᾶται κυρίως ἀπὸ τὸ μεταξόνιον. Διὰ τοῦτο ταχεῖαι ἀτμάμαξαι παρουσιάζουν μεγάλα μεταξόνια. Ἐκτὸς τῆς ἀνωμαλίας ταύτης λαμβάνουν χώραν κατὰ τὴν κίνησιν καὶ *κατακόρυφοι κραδασμοὶ* τῆς ἀτμαμάξης περὶ ὁριζόντιον ἄξονα διερχόμενον διὰ τοῦ κέντρου βάρους αὐτῆς καὶ κάθετον ἐπὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς τροχιᾶς, ἔτι δὲ καὶ περὶ ὁριζόντιον κατὰ μῆκος ἄξονα. Τὰ δύο ταῦτα εἴδη τῶν κατακορύφων κραδασμῶν ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν διάταξιν τῶν φερόντων ἐλατηρίων καὶ αἰωρῶν, ἐν γένει τῆς αἰωρήσεως τῆς ἀτμαμάξης, καὶ ὀφείλονται εἰς αἴτια ἐξωτερικὰ ὡς ἡ περιοδικὴ πτῶσις τῶν ἀξόνων κατὰ τὴν διέλευσιν τῶν ἁρμῶν τῶν ῥάβδων κτλ. Οἱ κραδασμοὶ παρουσιάζονται εἰς ὅλους τοὺς συρμοκινητῆρας. Εἰδικῶς εἰς τὰς ἀτμαμάξας ἔχομεν καὶ ἄλλας *ἐνοχλητικὰς κινήσεις* ὀφειλομένας εἰς τὴν ἀντίδρασιν τῶν κινουμένων μαζῶν τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ στροφάλου, ἔχουν δηλαδὴ αἴτια ἐσωτερικά. Ἐναντίον αὐτῶν ἀντενεργοῦμεθα δι' ἀντιβάρων καὶ ἐν γένει διὰ τῆς *ἰσορροπήσεως τῶν μαζῶν*.

Ἀτμάμαξαι ὑψίστης πιέσεως. — Αἱ συνήθεις νεώτεραι ἀτμάμαξαι μετὰ ὑπερθέρμου ἀτμοῦ ἐκμεταλλεύονται διὰ τὴν ἕλξιν τὰ ἑπτὰ ἕως ἐννέα ἑκατοστὰ τῆς ἐν τῷ ἀναλισκομένῳ καυσίμῳ περιεχομένης θερμότητος. Ὁ ὁλικὸς δηλαδὴ βαθμὸς ἀποδόσεως εἶναι σχετικῶς μικρός. Πρὸς αὔξησιν τῆς ἀποδόσεως ἐσκέφθησαν νὰ χρησιμοποιήσουν εἰς τὰς ἀτμαμάξας ἀτμὸν μεγίστης πιέσεως, 60 ἀτμοσφαιρῶν καὶ πλέον, ἀντὶ τῶν 14 ἀτμοσφαιρῶν, ἥτις εἶναι ἡ συνήθης τηρουμένη πίεσις. Πράγματι σχετικὰ πειράματα ἀπέδειξαν ὅτι διὰ τοῦ μέτρου τούτου ἐπιτυγχάνεται οἰκονομία εἰς ἄνθρακας 20—30% καὶ βαθμὸς ἀποδόσεως περίπου 0,15.

Τὴν ἀτμάμαξαν δι' ἧς ἐκτελοῦνται ἐν Γερμανίᾳ ἐπιτυχῶς τὰ πειράματα ταῦτα δεικνύει ἡ κατωτέρω εἰκών. Τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τοῦ λέβητος εἶναι μορφωμένον πρὸς παραγωγὴν τοῦ ἀτμοῦ τῶν 60 ἀτμοσφαιρῶν, ἐνῷ τὸ ἐμπρόσθιον, κυλινδρικὸν τμῆμα δι' ἀτμὸν 14 ἀτμοσφαιρῶν. Τὸ τμῆμα τοῦτο περιλαμβάνει δύο ὑπερθερμαντῆρας μὲ στενοὺς σωλῆνας, ἕνα ὑψηλῆς καὶ ἕνα χαμηλῆς πιέσεως. Ὁ ἀτμὸς τῶν 60 ἀτμοσφαιρῶν ἀφοῦ διέλθῃ διὰ τοῦ πρώτου ὑπερθερμαντῆρος καὶ θερμανθῇ εἰς 370°, ὁδηγεῖται εἰς τὸν κύλινδρον τῆς ὑψηλῆς πιέσεως, ὅστις εἶναι τοποθετημένος κάτωθεν τοῦ καπνοθαλάμου καὶ μεταξὺ τῶν παρειῶν τοῦ πλαισίου εἰς τὸν κύλινδρον τοῦτον ὁ ἀτμὸς ἀποδίδων μέρος τῆς ἐνεργείας του ἀποτονοῦται εἰς πίεσιν 14 ἀτμοσφαιρῶν, ἐξερχόμενος δὲ τοῦ κυλίνδρου ἀναμιγνύεται μὲ τὸν ἀτμόν, ὅστις προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀναφερθὲν κυλινδρικὸν τμῆμα τοῦ λέβητος, καὶ ὅστις ἑπομένως ἔχει πίεσιν ἐπίσης 14 ἀτμοσφαιρῶν, ἀλλὰ θερμοκρασίαν 400°, ὡς διελθὼν διὰ τοῦ δευτέρου ὑπερθερμαντῆρος. Τὸ μεῖγμα θερμοκρασίας περίπου 350° διὰ δύο ἀτμαγωγῶν ὁδηγεῖται πρὸς περαιτέρω ἐκμετάλλευσιν εἰς δύο κυλίνδρους χαμηλῆς πιέσεως, τοποθετημένους ἑκατέρω-

Digitized by Google

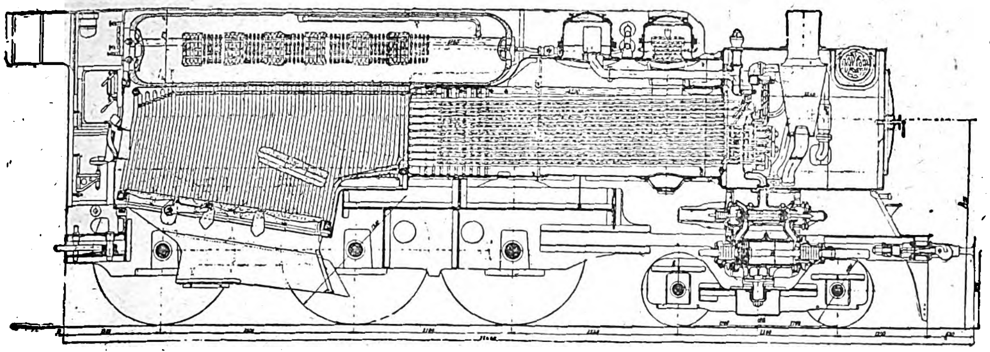

Κατακόρυφος τομὴ 2 C-τρικυλίνδρου ἀτμαμάξης ὑψίστης πιέσεως.

θεν τοῦ λέβητος καὶ ἐξωτερικῶς τοῦ πλαισίου.

Ἀτμάμαξαι στροβιλοκίνητοι. — Οὕτω δύνανται νὰ κληθοῦν αἱ ἐσχάτως κατασκευασθεῖσαι ἀτμάμαξαι, αἱ χρησιμοποιοῦσαι ἀτμοστροβίλους μετὰ ψυγείου ἀντὶ ἐμβολοφόρων ἀτμομηχανῶν. Τοιαῦται ἀτμάμαξαι ἀπεδείχθη ὅτι παρέχουν 25% οἰκονομίαν εἰς καύσιμον σχετικῶς πρὸς τὰς συνήθεις. Τὸ κατωτέρω σχῆμα δεικνύει εἰς δύο τομὰς μίαν γερμανικὴν στροβιλοκίνητον ἀτμάμαξαν Maffei· ὁ ἐν τῷ λέβητι παραγόμενος ἀτμὸς 22 ἀτμοσφαιρῶν ὑπερθερμαίνεται ἰσχυρῶς καὶ ἀκολούθως ὁδηγεῖται εἰς τὸν ἀτμοστρόβιλον, ὅπου ἀποτονοῦται ἀποδίδων ἔργον μέχρι πιέσεως 0,2 ἀτμοσφαιρῶν. Ὁ ἀτμοστρόβιλος εἶναι τοποθετημένος πρὸ τοῦ λέβητος καὶ ὑπὲρ τὸ φορεῖον, εἶναι δὲ πολυβάθμιος 8800 στροφῶν εἰς τὸ 1′. Τὸ ἔργον τοῦ ἀτμοστροβίλου τούτου μεταφέρεται δι' ὀδοντωτῶν τροχῶν εἰς ἐνδιάμεσον ἄξονα στρεφόμενον μὲ 360 στροφὰς εἰς 1′. Ὁ ἄξων οὗτος διὰ στροφάλου καὶ ῥάβδων συζεύξεως κινεῖ τοὺς κινητηρίους τροχοὺς τῆς ἀτμαμάξης. Ὁ ἐκρέων ἐκ τοῦ στροβίλου ἀτμὸς ὁδηγεῖται καὶ συμπυκνοῦται εἰς δύο ψυγεῖα ἐπιφανείας, τῶν ὁποίων τὸ ὕδωρ κυκλοφορίας ἀναψύχεται εἰς σχετικὴν ἐγκατάστασιν ἐπὶ τοῦ ἐφοδιοφόρου. Τὸ ἐκ τῆς συμπυκνώσεως τοῦ ἀτμοῦ ὕδωρ καταθλίβεται διὰ τροφοδοτικῆς ἀντλίας πάλιν εἰς τὸν λέβητα. Δεύτερος ἀτμοστρόβιλος οἰκονομικωτέρας κατασκευῆς χρησιμεύει διὰ τὴν ἀναστροφὴν τῆς κινήσεως τῆς ἀτμαμάξης. Ὁ

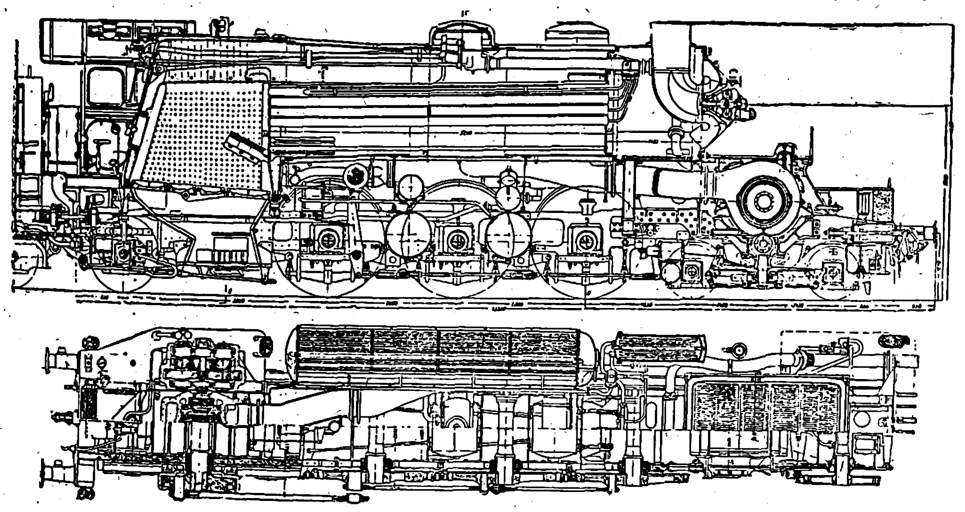

Κατακόρυφος (Α) καὶ ὁριζοντία (Β) τομὴ 2 C 1 —στροβιλοκινήτου ἀτμαμάξης.

ἀτμοστρόβιλος οὗτος εἶναι ἐσφηνωμένος ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἄξονος μὲ τὸν πρῶτον, μετὰ τοῦ ὁποίου περιστρέφεται κενὸς κατὰ τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν τῆς ἀτμαμάξης.

Ἐκτὸς τῆς οἰκονομίας αἱ στροβιλοκίνητοι ἀτμάμαξαι παρουσιάζουν τὸ πλεονέκτημα τῆς ὁμοιομόρφου στρεπτικῆς ῥοπῆς, τῆς εὐκολίας τῆς ἐκκινήσεως, καὶ τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὴν ὄχλησιν τοῦ συχνοῦ καθαρισμοῦ τοῦ λέβητος. Ἔχει βεβαίως καὶ τὸ ἐλάττωμα τοῦ πολυπλόκου τῆς κατασκευῆς λόγῳ πολλῶν βοηθητικῶν μηχανημάτων πρὸς ψῦξιν, κυκλοφορίαν ὕδατος, διατήρησιν τοῦ ἑλκυστοῦ (ἐλλείπει ὁ φυσητὴρ) κτλ.

Σχεδιάζεται ἐπὶ πλέον ὁ συνδυασμὸς τῶν πλεονεκτημάτων τῆς χρησιμοποιήσεως μεγάλης πιέσεως 60 ἀτ. μετὰ τῶν τοῦ ἀτμοστροβίλου. Διὰ τοῦ τοιούτου συνδυασμοῦ προϋπολογίζεται ὅτι ἡ ἀπόδοσις εἰς ἔργον ἕλξεως τῆς ἀτμαμάξης θὰ φθάσῃ τὰ 25 ἑκατοστὰ τῆς ἀναλισκομένης θερμότητος. Θὰ φθάσῃ δηλαδὴ τὴν ἀπόδοσιν τῶν συρμοκινητήρων Diesel.

Ἀτμάμαξαι ὀδοντωταί. — Ἐκτὸς τῶν κανονικῶν τύπων ἀτμαμαξῶν ἀπαιτοῦνται εἰδικῆς κατασκευῆς ἀτμάμαξαι διὰ τὴν κίνησιν ἐπὶ τροχιῶν μεγάλων κλίσεων καὶ μικρῶν ἀκτίνων καμπυλότητος, ὡς εἶναι ἰδίως ἡ περίπτωσις τῶν ὀρεινῶν γραμμῶν. Λέγοντες ἰσχυρὰς κλίσεις ἐννοοῦμεν τὰς μεγαλυτέρας τοῦ 1:25, δηλαδὴ τῶν κλίσεων γραμμῶν, αἵτινες ἐπὶ μήκους 25 μ. ἀνέρχονται εἰς ὕψος κατὰ 1 μέτρον. Καὶ τῶν ὀρεινῶν γραμμῶν εἶναι δυνατὴ ἡ ἐξυπηρέτησις διὰ κοινῶν ἀτμαμαξῶν, ἀλλὰ τότε χρειάζεται μέγα σχετικῶς ἀνάπτυγμα

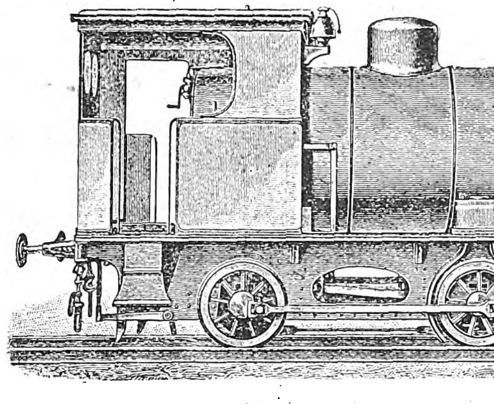

Ἀτμάμαξα ἄνευ πυρός.

μήκους τροχιᾶς, καὶ ἐκτὸς τούτου συμβαίνει συνήθως ἡ διατήρησις μικρᾶς κλίσεως τῆς τροχιᾶς νὰ ἀπαιτῇ πολυδάπανα ἔργα, σήραγγας, γεφύρας κ. τ. λ. Μεταξὺ τῶν δύο συνήθων σιδηρῶν ῥάβδων τοποθετεῖται τρίτη ὀδοντωτή, μὲ τοὺς ὀδόντας τῆς ὁποίας συμπλέκονται οἱ ὀδόντες τροχοῦ, τὸν ὁποῖον κινεῖ ἡ μηχανὴ τῆς ἀτμαμάξης. Διακρίνομεν α′) καθαρῶς ὀδοντωτὰς ἀτμαμάξας, ἐν αἷς ἡ κίνησις ἐπιτυγχάνεται ἀποκλειστικῶς διὰ τοῦ ὀδοντωτοῦ τροχοῦ, ἐνῷ ὅλοι οἱ ἄλλοι τροχοὶ τῆς ἀτμαμάξης χρησιμεύουν ὡς φέροντες· καὶ β′) ὀδοντωτὰς ἀτμαμάξας διὰ μεικτὴν λειτουργίαν, χρησιμοποιουμένας κυρίως ὅπου τμήματα τροχιᾶς μεγάλης κλίσεως ἐναλλάσσονται μὲ τμήματα τροχιᾶς δι' ἃ ἐπαρκεῖ ἡ συνήθους προσφύσεως ἀτμάμαξα.

Ἀτμάμαξαι ἄνευ πυρός.—Τοιαῦται ἀτμάμαξαι χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν κίνησιν συρμῶν ἐπὶ γραμμῶν, ἐν αἷς διὰ τῆς χρήσεως τῶν συνήθων ἀτμαμαξῶν εὐκόλως δύναται νὰ προκύψῃ κίνδυνος πυρκαϊᾶς, ἐκρήξεως ἢ καὶ ἄλλου εἴδους ἐνοχλήσεως· π.χ. εἰς πυριτιδοποιεῖα, σήραγγας, μεταλλευτικὰ ἔργα κτλ. Αἱ ἄνευ πυρὸς ἀτμάμαξαι ἀντὶ τοῦ ἀτμολέβητος φέρουν ἓν μέγα κυλινδρικοῦ σχήματος σιδηροῦν δοχεῖον, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς λειτουργίας εἶναι κατὰ τὰ $^2/_3$ πλῆρες ὕδατος. Τὸ ὕδωρ τοῦτο, δι' ἀτμοῦ ὑψηλῆς πιέσεως λαμβανομένου ἐκ παγίου τινὸς ἀτμολέβητος θερμαίνεται μέχρι θερμοκρασίας 190°, κατὰ τὴν θέρμασιν δὲ ταύτην ὑψοῦται ἡ πίεσις ἐν τῷ δοχείῳ μέχρι 13 ἀτμοσφαιρῶν. Ἡ οὕτως ἀποθηκευθεῖσα θερμότης ἐν τῷ δοχείῳ δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ὑπὸ μορφὴν ἀτμοῦ πρὸς παραγωγὴν ἔργου ἐν τῇ μηχανῇ τῆς ἀτμαμάξης, ἥτις οὕτω κινεῖται. Τοῦτο συμβαίνει διότι, ἐφόσον τὸ δοχεῖον στέλλει ἀτμὸν εἰς τὸν κύλινδρον τῆς μηχανῆς, ἐπὶ τοσοῦτον παράγεται νέος ἀτμὸς ἀπὸ τὸ ἐν τῷ δοχείῳ θερμὸν καὶ ὑπὸ πίεσιν ὕδωρ. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ πίεσις τοῦ ἀτμοῦ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐλαττοῦται, ἀλλ' ἡ κίνησις τῆς ἀτμαμάξης ἐξακολουθεῖ μέχρις οὗ ἡ θερμοκρασία τοῦ ὕδατος κατέλθῃ εἰς 120°, διότι τότε ἡ πίεσις τοῦ ἀτμοῦ θὰ εἶναι 2 περίπου ἀτμοσφαιρῶν. Ἡ λειτουργία τοιαύτης ἀτμαμάξης εἶναι ἐντελῶς ἀκίνδυνος (ἔκρηξις ἀποκλείεται), ἡ δ' ἐπιτήρησις αὐτῆς εἶναι ἁπλουστάτη. Τὸ δοχεῖον, περιβαλλόμενον διὰ δυσθερμαγωγῶν ὑλικῶν πρὸς ἀποφυγὴν ψύξεως λόγῳ ἀκτινοβολίας, δύναται νὰ διατηρήσῃ τὴν πίεσιν ἐν στάσει ἐπὶ δεκάδας ὡρῶν.

Εἰς τὰς αὐτὰς περιπτώσεις χρησιμοποιοῦνται καὶ συρμοκινητῆρες διὰ πεπιεσμένου ἀέρος. Οὗτοι φέρουσι μεθ' ἑαυτῶν εἰς κυλινδρικὰ ἐπιμήκη δοχεῖα ἀντὶ θερμότητος ἀέρα πεπιεσμένον μέχρις 100 καὶ πλέον ἀτμοσφαιρῶν. Ὁ ἀὴρ οὗτος ἀναγκάζεται νὰ διέλθῃ διὰ στραγγαλιστικῆς βαλβῖδος, ὅπου πίπτει ἡ πίεσίς του εἰς 10 ἀτμοσφαίρας καὶ ἐκεῖθεν διαβιβάζεται εἰς νέον λέβητα, ὁπόθεν τροφοδοτοῦνται οἱ κύλινδροι τοῦ ἀεροκινητῆρος. Α. Μ.

ἀτμὰν *[Θρησκειολ.]*. Οὕτως ὀνομάζεται ἐν τῇ ἰνδικῇ θρησκείᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ ἡ ψυχή. Ἡ λέξις ἐν τῇ παλαιοτέρᾳ ἰνδικῇ φιλολογίᾳ ἐσήμαινε τὴν ζωογονοῦσαν πνοήν, βραδύτερον τὴν ψυχὴν καὶ ἔπειτα κατέστη συνώνυμος τῷ *αὐτὸς* (ὁ ἴδιος). Ἐν τῇ πρώτῃ σημασίᾳ ἀπαντᾷ καὶ ὑπὸ τὴν συγκεκομμένην μορφὴν *τμάν*. Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν τελευταίαν ἔννοιαν (τοῦ *αὐτὸς* δηλαδὴ) δὲν ἔμεινεν ἡ λέξις ἀνεξέλικτος, ἀλλ' ἐξειλίχθη πρὸς τέσσαρας διευθύνσεις, σημαίνουσα εἴτε α′) τὸ αὐτὸ πρόσωπον ἢ σῶμα ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἔξω κόσμον, εἴτε β′) τὸν κορμὸν τοῦ σώματος πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν μελῶν αὐτοῦ, εἴτε γ′) τὴν ψυχὴν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ σῶμα, εἴτε δ′) τὴν οὐσίαν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν μὴ οὐσίαν. Ὅθεν ἡ ἔννοια τοῦ *ἀτμὰν* εἶναι μᾶλλον σχετικὴ καὶ ἀρνητική, ὑπενθυμίζουσά πως τὴν *ἀρχὴν* τοῦ Ἀναξιμάνδρου, τὸ *ὂν* τοῦ Παρμενίδου, τὸ *ὄντως* ὂν τοῦ Πλάτωνος, τὴν *substantia* τοῦ Σπινόζα ἢ τὸ *Ding an sich* τοῦ Καντίου. Σπουδαίως ἀνεπτύχθη ἡ ἔννοια τοῦ *ἀτμὰν* ὑπὸ τῶν συγγραφέων τῶν λεγομένων *οὐπα-*

Κινητήριος ἅμαξα διὰ πεπιεσμένου ἀέρος.

Digitized by Google

νισάδων, ἔνθα ἐμφανίζεται τοῦτο οὐ μόνον ὡς φορεὺς τῆς ζωῆς καὶ τῆς συνειδήσεως, ἐπιζῶν καὶ μετὰ θάνατον, ἐν δὲ τῇ μετεμψυχώσει παριστῶν τὴν συνέχειαν τοῦ ἐγώ, ἀλλὰ καὶ πανθεϊστικῶς ταυτίζεται ἐξ ὁλοκλήρου ἡ οὐσία αὐτοῦ πρὸς τὴν ψυχὴν τοῦ κόσμου, ἥτις λέγεται ἐπίσης *ἀτμάν*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Religion in Geschichte und Gegenwart (6ʹ ἔκδ. 1927) καὶ *Hastings* Encyclopaed. of Religion and Ethics, ἔνθα πλήρης βιβλιογραφία. Π. Ι. Μ.

ἀτμαναδευτῆρες *[Μηχανολ.]*. Συσκευαί, αἵτινες τῇ βοηθείᾳ ἀτμοῦ ἀπεργάζονται τὴν ἀνάμειξιν ὑγρῶν μετ' ἀλλήλων ἢ μετὰ στερεῶν. Μέσῳ φλεβὸς ἀτμοῦ ῥέοντος μετὰ μεγάλης ταχύτητος λόγῳ τῆς ἀντιστοίχου πτώσεως τῆς πιέσεως ἀναρροφᾶται ἀήρ, ὅστις διανέμεται εἰς σωλῆνας διατρήτους καὶ δι' αὐτῶν εἰσδύει ἐκ τοῦ κάτω μέρους τοῦ σχετικοῦ δοχείου εἰς τὴν μᾶζαν τοῦ ὑγροῦ. Ὁ ἀὴρ ἀνερχόμενος θέτει εἰς ζωηρὰν κίνησιν τὸ ὑγρὸν καὶ τὰς ἐν αὐτῷ τυχὸν περιεχομένας στερεὰς ἢ ὑγρὰς ὕλας διαφόρου εἰδικοῦ βάρους, οὕτω δὲ ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐπιδιωκομένη ἀνάμειξις τόσῳ ταχεῖα καὶ πλήρης, οἵα εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ βαρέων μηχανικῶν ἀναδευτήρων. Ἐπὶ πλέον οἱ ἀτμαναδευτῆρες παρουσιάζουν τὸ προτέρημα τῆς ἁπλότητος καὶ τῆς εὐθηνίας, καθ' ὅσον ἀποτελοῦνται μόνον ἀπὸ ἕνα λεπτὸν ἀτμαγωγὸν ἐφωδιασμένον διὰ κρουνοῦ, δι' οὗ γίνεται ἡ ῥύθμισις τῆς ἰσχύος τῆς ἀναμείξεως ἀντιστοίχως πρὸς τὰς πρὸς ἀνάμειξιν ὕλας. Α. Μ.

Ἀτμανίσφη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Εὐδαίμονος Ἀραβίας, ἐπὶ τῆς ἀκτῆς «τῆς Ἐρυθρᾶς τῆς μετὰ τὰ στενά», ὡς ἀναφέρει ὁ Κλαύδ. Πτολεμαῖος (Ἀραβίας Εὐδαίμονος θέσις Στ, 2, 9) τοποθετῶν αὐτὴν εἰς πλάτος 11° 45ʹ καὶ μῆκος ἀπὸ Μακάρων 80° 40ʹ. Ὁ Müller (εἰς τὸν Χάρτην XIII: Arabia ora Australis secundum periplum Maris Erythraei (ἔκδ. *Didot* Ἐλασσόνων Ἑλλήνων Γεωγράφων τόμ. III) τοποθετεῖ αὐτὴν εἰς τὴν σύγχρονον *Sherin Magatım,* εἰς 80 μίλλια εὐθύπλου Α. ΒΑ τοῦ Ἄδεν. Εἰς λατινικὰ λεξιλόγια τοῦ Πτολεμαίου ἀπαντᾷ καὶ ὡς *Agmanisphi.* Σ. Ε. Λ.

Ἀτμᾶνος· βλ. **Ἀρμενία** *[Ἐκκλησία]*.

ἀτμαντλία (ἡ)· ἀντλία δι' ἀτμοῦ κινουμένη.

— *[Μηχαν.]* Καλοῦμεν οὕτω τὰς *ἀντλίας,* αἵτινες λαμβάνουσι τὸ ἀπαιτούμενον ἔργον ἢ τὴν κίνησιν ἀπὸ ἀντιστοίχους ἀτμομηχανὰς μηδένα ἄλλον σκοπὸν ἐξυπηρετούσας. Τοιαῦται ἀντλίαι εἶναι αἱ χρησιμοποιούμεναι διὰ τὴν τροφοδότησιν τῶν ἀτμολεβήτων δι' ὕδατος, τὰ λεγόμενα *ἱππάρια.* Α. Μ.

ἀτμαπαγωγὸς (ὁ)· βλ. λ. **Χημεῖον.**

ἀτμάροτρον (τό). Καλεῖται οὕτως εἶδος μικρᾶς ἀτμαμάξης συρούσης ὄπισθεν σύστημα περονῶν, τῇ βοηθείᾳ τῶν ὁποίων ἐπιτυγχάνεται ἐπεξεργασία τοῦ ἐδάφους παρομοία πρὸς τὴν διὰ τῆς χειρὸς τῇ βοηθείᾳ ἀξίνης (βλ. λ. **ἄροτρον**). Α. Μ.

Ἀτμᾶ-Τζελῆ *[Γεωγρ.]*· βλ. **Γέρακας.**

Ἀτ-Μεϊντάν. Τὸ σημερινὸν ὄνομα πλατείας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καταλαμβανούσης τὸν χῶρον τοῦ μεγάλου βυζαντινοῦ *ἱπποδρόμου* τοῦ Σεπτίμου Σεβήρου. Ἡ λέξις εἶναι τουρκική, σημαίνει δὲ *πλατεῖα τῶν ἵππων, ἱππόδρομος.*

ἀτμήλατος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ διὰ τοῦ ἀτμοῦ ἐλαυνόμενος, ἀτμοκίνητος.

ἀτμήρης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ὡπλισμένος δι' ἀτμοῦ, ἀτμήλατος, ἀτμοκίνητος: «ἀτμήρης ναυτιλία», ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν *ἱστιοφόρον ναυτιλίαν.*

ἀτμητόνυχος (ὁ) (Atmetonychus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων *κολεοπτέρων* τετραμεροῦς συμμετρίας τῆς οἰκογενείας τῶν *κανθαριδιδῶν.* Δ. Ν. Π.

ἄτμητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ τμηθείς, ἄκοπος· || ὁ μὴ τεμνόμενος, ὁ μὴ διαιρετός, ἀδιαίρετος, ἄτομος.

ἀτμι—. Πρῶτον συνθετικὸν πολλῶν λέξεων τῆς νεοελληνικῆς, σχηματισθεισῶν κατ' ἀναλογίαν πρὸς τ' ἀρχαῖα: *ἀτμιάω, ἀτμιδόομαι, ἀτμιδοῦχος, ἀτμιδώδης, ἀτμίζω, ἀτμιστός,* ἅτινα προῆλθον ἐκ τοῦ ἀτμὶς καὶ ἄλλων λέξεων ἢ παραγωγικῶν ὀνοματικῶν καὶ ῥηματικῶν καταλήξεων. Κατὰ τὰ πρότυπα ταῦτα ἐσχηματίσθησαν καὶ σχηματίζονται εὐχερέστατα πλεῖστα σύνθετα πρὸς δήλωσιν τοῦ ἔχοντος σχέσιν πρὸς τὸν ἀτμόν: *ἀτμιδομετρία, ἀτμιδομετρικός, ἀτμιδόμετρον, ἀτμιδοσκόπιον, ἀτμιόμετρον, ἀτμισίμετρον, ἀτμισμός, ἀτμιστὸς* κλπ.

ἀτμιδαλβουμίνη (Atmidalbumin) *[Φαρμ. Χημ.]*. Σχηματίζεται μετὰ τῆς *ἀτμιδαλβουμόζης* ὡς προϊὸν μετατροπῆς τῶν λευκωμάτων κατὰ τὴν θέρμανσιν αὐτῶν μετὰ πολλοῦ ὕδατος εἰς 150°. Κατὰ τὴν θέρμανσιν ταύτην ὅλαι αἱ μορφαὶ τῶν λευκωμάτων καὶ τῶν ἀδιαλύτων ἔτι καὶ πηγνυομένων μετατρέπονται εἰς διαλυτὰς καὶ μὴ πηγνυομένας ἑνώσεις, παραπλησίας πρὸς τὰς ἀλβουμόζας, συγχρόνως δὲ σχηματίζεται ὑδρόθειον, ἀμμωνία, πεπτόνη. Κ. Γ. Μ.

ἀτμιδαλβουμόζη (Atmidalbumose)· βλ. λ. **ἀτμιδαλβουμίνη.**

ἀτμιδοκερατίνη (Atmidokeratin) *[Φαρμ. Χημ.]*. Προϊὸν διαλυτὸν ἐν ὕδατι προερχόμενον ἐκ μετατροπῆς τῆς κερατίνης, σχηματιζόμενον δὲ μετὰ τῆς *ἀτμιδοκερατόζης* κατὰ τὴν μεθ' ὕδατος θέρμανσιν τῆς κερατίνης εἰς 150° εἰς κλειστοὺς σωλῆνας, ὅτε ἀποσπᾶται ὑδρόθειον καὶ μερκαπτάνη. Κ. Γ. Μ.

ἀτμιδοκερατόζη· βλ. **ἀτμιδοκερατίνη.**

ἀτμίζω· ἐκπέμπω ἀτμούς, μεταβάλλω εἰς ἀτμούς.

ἀτμιόμετρον· βλ. **ἐξατμιστήρ.**

ἄτμιππος· βλ. ἀτμόϊππος.

ἀτμὶς (Fumarole) *[Γεωλ.]*. Ἀναθυμιάσεις (ἀναφυσήσεις) θερμῶν ἀερίων καὶ ἀτμῶν, αἱ ὁποῖαι ἐξέρχονται μὲ τάσιν μικρὰν ἢ μεγάλην (ἐνίοτε καὶ μὲ συριγμὸν) ἐκ ῥωγμῶν ἢ ὀπῶν ἢ καὶ κάτω ἀπὸ ὄγκους πετρωμάτων ἡφαιστείων ἐδαφῶν ἢ ῥευμάτων λάβας (βλ. καὶ **ἡφαίστεια**). Γ. Κ. Γ.

— *[Ὑγιειν.]* Ἡ *ἀτμὶς* ἀποτελεῖ ἓν ἐκ τῶν εὐχρηστοτέρων καὶ ἀποτελεσματικωτέρων φυσικῶν μικροβιοκτόνων μέσων· ὁ κεκορεσμένος διελαύνων ἀτμὸς θερμοκρασίας 100° εἰσδύεται τάχιστα ἐντὸς τῶν πρὸς ἀπολύμανσιν ἀντικειμένων, ὡς ἐκ τούτου δὲ χρησιμοποιεῖται κατ' ἐξοχὴν ἐν τῇ ἀπολυμαντικῇ τέχνῃ ἐντὸς ἰδίων ἀπολυμαντικῶν κλιβάνων. Τὸ ἀπολυμαντικὸν ἀποτέλεσμα ἐνισχύεται ἔτι μᾶλλον διὰ τῆς χρήσεως ἀτμοῦ μετὰ πιέσεως ἀνωτέρας τῆς μιᾶς ἀτμοσφαίρας, ὁπότε αὐξάνεται καὶ ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀτμοῦ. Τοὐναντίον ὁ ὑπέρθερμος ἀτμός, τουτέστιν ἐκεῖνος, οὗτινος ηὐξήθη μὲν ἡ θερμοκρασία, ἀλλ' οὐχὶ συγχρόνως καὶ ἡ πίεσις, καὶ ὁ μετ' ἀέρος ἀνάμεικτος ἀτμὸς δὲν ἔχουσιν ἐπίσης ἰσχυρὰν ἀπολυμαντικὴν δύναμιν καὶ δὲν χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ ἀπολυμαντικῇ τέχνῃ, ὡς ἐκ τούτου δὲ πρέπει νὰ δίδηται μεγάλη προσοχὴ πρὸς τὴν τελείαν πλήρωσιν τῶν ἀπολυμαντικῶν κλιβάνων δι' ἀτμοῦ καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν ὁλοσχερῆ ἀποδίωξιν τοῦ ἀέρος, τοῦ ὁποίου καὶ μικρὸν ἐναπολειφθὲν ποσὸν συντελεῖ πρὸς σημαντικὴν μείωσιν τῆς ἀπολυμαντικῆς ἰσχύος τοῦ ἀτμοῦ. Κατὰ νεωτέρας δ' ἐρεύνας αὔξεται μεγάλως ἡ μικροβιοκτόνος δύναμις τοῦ ἀτμοῦ θερμοκρ. 55°—65° ἂν ἀναμιχθῶσι μετ' αὐτοῦ ἀεριώδη ἀπολυμαντικά, ὡς φορμόλη, καὶ πρὸ τῆς διοχετεύσεως τοῦ ἀτμοῦ εἰς τὸν κλίβανον παραχθῇ δι' ἀεραντλίας κενὸν 600 χιλιοστομέτρων ὑδραργυρικῆς στήλης. Κ. Σ.

ἀτμισίμετρον ἢ *ἀτμισμόμετρον* *[Μετεωρολ.]*. Οὕτως ὀνομάζεται παρ' ἡμῖν τὸ *ἐξατμισίμετρον τοῦ Piche,* ὄργανον λίαν εὔχρηστον καὶ ἁπλοῦν διὰ τὴν ἐκτέλεσιν παρατηρήσεων ἐπὶ τῆς *ἐξατμίσεως* παρὰ τοῖς μετεωρολογικοῖς σταθμοῖς. Τὸ ἀτμισίμετρον *Piche,* ὅπερ ἀναρτᾶται ἐντὸς τοῦ μετεωρολογικοῦ κλωβοῦ παρὰ τὰ θερμομετρικὰ καὶ ὑγρομετρικὰ ὄργανα, συνίσταται ἐξ ἑνὸς κυλινδρικοῦ σωλῆνος μήκους περίπου 20 ἑκ. καὶ διαμέτρου 1 ἑκ. κλειστοῦ κατὰ τὸ ἓν ἄκρον, τὸ φέρον τὸ σύστημα ἀναρτήσεως, καὶ ἀνοικτὸν κατὰ τὸ ἕτερον. Ὁ σωλὴν οὗτος πληροῦται δι' ὕδατος καὶ φράσσεται τὸ ἀνοικτὸν ἄκρον διὰ κυκλικοῦ χαρτίνου πορώδους δίσκου τῇ βοηθείᾳ μεταλλικοῦ στηρίγματος. Ἐπὶ τοῦ ὀργάνου ὑπάρχει κεχαραγμένη κλῖμαξ εἰς κυβικὰ χιλιοστὰ τοῦ μέτρου· λόγῳ τῆς συνεχοῦς ἐξατμίσεως διὰ τοῦ πάντοτε διαβεβρεγμένου χαρτίνου δίσκου τὸ ὕδωρ κατέρχεται συνεχῶς μετὰ ταχύτητος ἐξαρτωμένης ἐκ τῆς ταχύτητος ἐξατμίσεως, ἡ ἑκάστοτε δὲ λαμβανομένη διαφορὰ τῶν ὑψῶν τοῦ ὕδατος παριστᾷ τὸ ποσὸν τοῦ ἐξατμισθέντος ὕδατος κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα δύο ἀναγνώσεων. Ἡ ποσότης αὕτη λόγῳ τῆς βαθμολογήσεως τοῦ ὀργάνου ἐκφράζεται εἰς χιλιοστόμετρα καὶ δέκατα τοῦ χιλιοστομέτρου. Θ. Θ. ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ

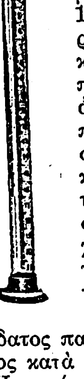

ἀτμιστήρ· βλ. **ἐξατμιστήρ.**

ἀτμο—. Πρῶτον συνθετικὸν πλείστων λέξεων τῆς νεοελληνικῆς, σχηματισθεισῶν κατ' ἀναλογίαν πρὸς τ' ἀρχαῖα ἀτμοειδής, ἀτμώδης, ἅτινα προῆλθον ἐκ τοῦ *ἀτμὸς* καὶ ἄλλων λέξεων ἢ παραγωγικῶν ὀνοματικῶν καταλήξεων. Κατὰ τὰ πρότυπα ταῦτα ἐσχηματίσθησαν καὶ σχηματίζονται εὐχερῶς πλεῖστα σύνθετα, σημαίνοντα τὸν χρησιμοποιοῦντα τὸν ἀτμὸν ἢ προοριζόμενον διὰ τὸν ἀτμὸν ἢ ὁπωσδήποτε ἔχοντα σχέσιν πρὸς αὐτόν: ἀτμοβᾶρις, ἀτμοβραστήρ, ἀτμογέρανος, ἀτμογόνος, ἀτμοδρομέω, ἀτμοδρομία, ἀτμοδρόμων, ἀτμοδυναμόμετρον, ἀτμοθεραπεία, ἀτμοθάλαμος, ἀτμόθλιψις, ἀτμόϊππος, ἀτμοθυρίς, ἀτμοκινητήρ, ἀτμοκίνητος, ἀτμοκλίβανος, ἀτμολέβης, ἀτμόμετρον, ἀτμομηχανή, ἀτμονομεύς, ἀτμόπλοιον, ἀτμορρυθμιστής, ἀτμοσυρίκτρα, ἀτμοσύρτης, ἀτμοσφαῖρα, ἀτμοσωλήν, ἀτμοτελωνίς, ἀτμοφορτὶς κλπ.

ἀτμοβᾶρις (ἡ) *[Ναυτ.]*. Κανονιοφόρος (ἡ *κανονιέρα*—la canonière à vapeur—the steam gunboat) μικροῦ ἐκτοπίσματος, φέρουσα βαρὺν σχετικῶς πρὸς αὐτὴν ὁπλισμόν. Τὴν σήμερον τοιαῦτα πολεμικὰ πλοῖα δὲν ναυπηγοῦνται. Διὰ τὸ ἡμέτερον πολεμικὸν ναυτικὸν ἐναυπηγήθησαν ἐν τοῖς ναυπηγείοις τοῦ Ταμέσεως δύο τοιαῦτα ἐν ἔτει 1881, ὀνομασθέντα τὸ πρῶτον «*Ὕδρα*» καὶ «*Σπέτσαι*», βραδύτερον δὲ «*Ἀμβρακία*» καὶ «**Ἄκτιον**» (βλ. λ.). Π. Σ. Α.

ἀτμοβραστῆρες (οἱ) *[Μηχανολ.]*. Εἶναι συσκευαὶ δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται ὁ βρασμὸς ὑλῶν τῇ βοηθείᾳ ἀτμοῦ, ὅστις εἴτε φέρεται ἀπ' εὐθείας εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῆς πρὸς βρασμὸν ὕλης ἐντὸς κλειστοῦ δοχείου, εἴτε περιβάλλει τὸν σχετικὸν λέβητα καὶ ἐφοδιάζει αὐτὸν μὲ τὴν ἀναγκαίαν πρὸς βρασμὸν ποσότητα θερμότητος. Τὸ προτέρημα τῆς μεθόδου ταύτης συνίσταται εἰς τὸ ὅτι οὕτω δυνάμεθα δι' ἑνὸς ἀτμολέβητος νὰ ἐξυπηρετήσωμεν μέγαν ἀριθμὸν δοχείων βρασμοῦ καὶ δὴ μὲ σταθερὰν θερμοκρασίαν, ἐφ' ὅσον διατηροῦμεν τὴν πίεσιν ἐν τῷ κοινῷ ἀτμολέβητι σταθεράν. Ἐπὶ πλέον ἡ καῦσις τῶν οὐσιῶν ἀποφεύγεται καὶ καθίσταται δυνατὴ ἡ θέρμανσις ὁσονδήποτε μεγάλων δοχείων βρασμοῦ καὶ εἰς μεμακρυσμένας θέσεις ἀπὸ τῆς πυρᾶς.

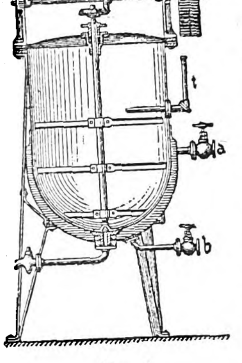

Σχ. 1.

Τοιαῦται συσκευαὶ χρησιμοποιοῦνται ὄχι μόνον εἰς μεγάλα μαγειρεῖα πρὸς παρασκευὴν φαγητῶν ἀλλὰ καὶ εἰς διαφόρους βιομηχανίας, χρωματουργίαν, τυροκομίαν, σαπωνοποιίαν, ζυθοποιίαν κτλ. Ὁσάκις ὁ ἀτμὸς δύναται νὰ ἔρχηται εἰς ἀπ' εὐθείας ἐπαφὴν μετὰ τῶν πρὸς βρασμὸν ὑλῶν, ὅταν δηλαδὴ τὸ ἐκ τῆς συμπυκνώσεως ὕδωρ εἶναι ἀβλαβές, τότε ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ εἶδος τῶν προκειμένων ὑλῶν καὶ τὸ εἶδος τοῦ μετάλλου ἐξ οὗ ὁ βραστήρ. Πολλάκις εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν χρησιμοποιοῦνται κλειστὰ ξύλινα δοχεῖα καὶ ἰδίως ὅταν αἱ πρὸς βρασμὸν ὕλαι περιέχουν ἅλατα προσβάλλοντα τὰ μέταλλα. Βραστῆρες ἐν οἷς ὁ ἀτμὸς χρησιμοποιεῖται μόνον πρὸς θέρμανσιν ἐφοδιάζονται διὰ διπλοῦ περιβλήματος καὶ πυθμένος ἢ διὰ σπειροειδοῦς σωλῆνος, ὃν διαρρέει ὁ ἀτμός.

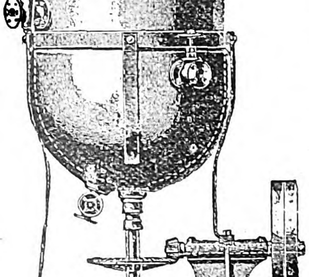

Σχ. 2.

Τὸ σχ. 1 παριστᾷ βραστῆρα μὲ διπλοῦν πυθμένα, ἐφωδιασμένον δι' ἀναδευτῆρος κινουμένου δι' ἱμάντος. Διὰ τοῦ κρουνοῦ **a** εἰσέρχεται ὁ ἀτμός, διὰ τοῦ **b** ἐξέρχεται, διὰ τοῦ c ἐκκενοῦται ὁ βραστήρ· t παριστάνει θερμόμετρον. Τὸ σχ. 2 παριστᾷ ὅμοιον βραστῆρα μετὰ θλιβομέτρου πρὸς ἔνδειξιν τῆς ἐν αὐτῷ πιέσεως, ἐξ οὗ συμπεραίνεται καὶ ἡ θερμοκρασία, πρᾶγμα σπουδαῖον διὰ τὰς χημικὰς βιομηχανίας, ἐν αἷς ὁ βρασμὸς πρέπει νὰ γίνεται ὑπὸ ὡρισμένην ἑκάστοτε θερμοκρασίαν καὶ πίεσιν. Τὸ σχ. 3 παριστᾷ βραστῆρα ἐκ χυτοσιδήρου μετὰ σπειροειδῶν σωλήνων ἐξ ἐλατοῦ σιδήρου, κατάλληλον δι' ὑψηλὰς πιέσεις ἀτμοῦ. Τὸ σχ. 4 παρι-

Σχ. 3.

Digitized by Google

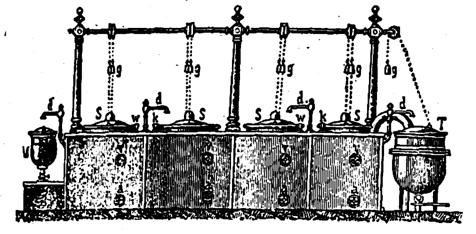

Σχ. 4.

στᾷ μαγειρεῖον δι' ἀτμοῦ μὲ διαφόρους βραστῆρας παγίους ὡς οἱ S καὶ T καὶ μεταθετοὺς ὡς ὁ M· v παριστᾷ κρουνοὺς εἰσροῆς ἀτμοῦ, a ἐκροῆς, w κρουνοὺς θερμοῦ ὕδατος, k ψυχροῦ ὕδατος, g ἀντίβαρα. Α. Μ.

ἀτμογέρανος (ὁ) *[Μηχανολ.]*. Καλεῖται οὕτως ἀνυψωτικὸν μηχάνημα κινούμενον δι' ἐπὶ τούτῳ ἀτμομηχανῆς (βλ.λ. **ἀνυψωτικαὶ μηχαναί**). Α. Μ.

ἀτμογνώμων (ὁ) *[Μηχανολ.]*. Καλεῖται οὕτως ὄργανον δι' οὗ μετροῦμεν τὴν ἐν ὡρισμένῳ χρόνῳ διὰ σωλῆνος ρέουσαν ποσότητα ἀτμοῦ.

ἀτμογραφία (ἡ) (Atmographie) *[Γραφ. Τέχν.]*. Μέθοδος μεταφορᾶς χρησιμοποιουμένη εἰς τὴν κεραμουργικήν. Κατ' αὐτὴν πληροῦται τὸ ἐπὶ χαλκίνης πλακὸς παρασκευασθὲν βαθύτυπον σχέδιον διὰ κόνεως ἀλβουμίνης, ἢ ἐκτίθεται εἰς ἀτμοὺς ὑδροφθορίου ἐπὶ 15′ λεπτὰ πλὰξ ἐπικαλυφθεῖσα διὰ διαλύματος σακχαρούχου διχρωμικοῦ ἀμμωνίου, τυπωθεῖσα καὶ εἶτα δι' ἀλβουμίνης ἐπιπασθεῖσα. Ἡ οὕτως ἑτοιμασθεῖσα πλὰξ τιθεμένη ἐπὶ ἐπιφανείας χάρτου, μετάλλου ἢ ὑάλου ἐπικαλυφθείσης διὰ διαλύματος σακχαρούχου βόρακος καὶ ταχέως ξηρανθείσης, σχηματίζει ἐπ' αὐτῆς εἰς τὰ ἀντίστοιχα μέρη τῆς ἀλβουμίνης ὑγροσκοπικὴν μεταφορὰν τοῦ σχεδίου, ἥτις ἐπιπάσσεται δι' εὐτήκτων χρωμάτων. Ὡς ἀτμογραφία χαρακτηρίζεται ἔτι φωτοτυπία παρασκευαζομένη διὰ τῆς μεθόδου τῆς κατατυπίας. Κ. Γ. Μ.

ἀτμοδιανομὴ (ἡ) *[Μηχανολ.]*· βλ. **διανομαί**.

ἀτμοδίκροτον (τὸ) *[Ναυτ.]*· βλ. **ἀτμοκατάφρακτον**.

ἀτμοδόκη (ἡ) *[Μηχανολ.]*. Καλεῖται οὕτω, προκειμένου περὶ μηχανῆς πολλαπλῆς ἀποτονώσεως, ὁ χῶρος εἰς τὸν ὁποῖον ἐκρέει ὁ ἀτμὸς ἀπὸ τὸν κύλινδρον τῆς ὑψηλῆς πιέσεως καὶ ὅπου ἀναμένει οὗτος τὴν κατάλληλον στιγμὴν διὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν κύλινδρον τῆς χαμηλῆς. Ἐὰν ἡ μηχανὴ εἶναι τριπλῆς ἀποτονώσεως, ἔχομεν δύο ἀτμοδόκας κτλ. Πρὸς ἀποφυγὴν ἀπωλειῶν πιέσεως τοῦ ἀτμοῦ κατὰ τὴν μετάβασίν του ἀπὸ τοῦ ἑνὸς κυλίνδρου εἰς τὸν ἄλλον, πρέπει ἡ ἀντίστοιχος ἀτμοδόκη νὰ ἔχῃ ὄγκον κατὰ τὸ δυνατὸν μεγαλύτερον. Κυμαίνεται οὗτος διὰ παγίας δικυλίνδρους μηχανὰς μεταξὺ τοῦ ὄγκου τοῦ κυλίνδρου τῆς ὑψηλῆς καὶ τοῦ ὄγκου τοῦ κυλίνδρου τῆς χαμηλῆς. Α. Μ.

ἀτμοδρομῶ (*—έω*) *[Ναυτ.]*· πλέω διὰ πλοίου ὑπὸ ἀτμομηχανῆς κινουμένου (aller à la vapeur—to steam). Π. Σ. Α.

ἀτμοδρόμων (ὁ) (la corvette à vapeur—the steam sloop) *[Ναυτ.]*. Δρόμων τὴν ἱστιοφορίαν πλοῖον, φέρον καὶ βοηθητικὴν ἀτμομηχανὴν ὡς προωστῆρα. Π. Σ. Α.

ἀτμοημιολία (ἡ) *[Ναυτ.]*. Κοινῶς καλεῖται ἡ *γολέτα μὲ ἀτμὸ* (la goélette à vapeur—the steam schooner). Εἶναι πλοῖον, ἡμιολία τὴν ἱστιοφορίαν, φέρον ὡς βοηθητικὸν προωστῆρα ἀτμομηχανήν. Διὰ τὸ ἑλληνικὸν πολεμικὸν ναυτικὸν ἐναυπηγήθησαν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν ἔτει 1856—1857 τέσσαρες, ὑπὸ τὰ ὀνόματα «*Πανόπη*», «*Πληξαύρα*», «*Ἀφρόεσσα*» καὶ «*Σφενδόνη*». Αὗται ἐξετόπιζον 220 τόννους. Ἐκ τούτων ἡ πρώτη ἑτοιμασθεῖσα «Πανόπη», πλέουσα εἰς Ἑλλάδα κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1856 ἐναυάγησεν εἰς τὰ βορειοδυτικὰ παράλια τῆς Ἱσπανίας, τοῦ πληρώματός της διασωθέντος χάρις εἰς τὸν παρὰ τοῦ εὐπαιδεύτου κυβερνήτου της Ἐμμανουὴλ Μιαούλη καλὸν ὑπολογισμὸν τῆς παλιρροίας. Ἀντὶ ταύτης βραδύτερον παρηγγέλθη ἑτέρα ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα, ὡς καὶ δύο ἄλλαι, ἡ «*Σαλαμινία*» καὶ ἡ «*Πάραλος*», μεγαλύτεραι τῶν πρώτων, τὰ κομψότερα πλοῖα τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ. Αἱ δύο τελευταῖαι ἐξετόπιζον 360 τόννους. Τὰ πλοῖα ταῦτα ἤθελον χρησιμεύσει εἰς τὴν καταδίωξιν τῆς πειρατείας καὶ τοῦ λαθρεμπορίου, διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς δημοσίου ὑπηρεσίας καὶ ἐν γένει διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν θαλασσῶν τοῦ Κράτους.

Μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ βασιλέως Ὄθωνος, ἡ μὲν «Πανόπη» μετωνομάσθη «*Σῦρος*», ἡ δὲ «Σφενδόνη» «*Ναύπλιον*». Ἡ «Σαλαμινία» μέχρι τοῦ 1925 ἐξετέλει τὴν μεταξὺ Πειραιῶς καὶ Πολεμικοῦ Ναυστάθμου συγκοινωνίαν, ἡ δὲ «Σῦρος» ἐξακολουθεῖ προσφέρουσα τὰς ὑπηρεσίας της, χρησιμεύουσα ἐν Πειραιεῖ ὡς προβλής, εἰς ἣν παραβάλλουσι τὰ ἐκτελοῦντα τὴν συγκοινωνίαν Πειραιῶς—Ναυστάθμου βοηθητικὰ πλοῖα τοῦ στόλου. Π. Σ. Α.

ἀτμοθάλαμος (ὁ) *[Μηχαν.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ χῶρος τοῦ ἀτμολέβητος, ὁ μὴ καταλαμβανόμενος ὑπὸ τοῦ ὕδατος. Ὁ ἀτμοθάλαμος χωρίζεται ἀπὸ τὸν ὑδροθάλαμον διὰ τῆς στάθμης τοῦ ὕδατος καὶ χρησιμεύει διὰ νὰ παράσχῃ χρόνον τινὰ εἰς τὸν ἀτμόν, ὅπως ἀπαλλαγῇ οὗτος τοῦ ὕδατος, ὅπερ τυχὸν κατὰ τὴν παραγωγήν του συμπαρασύρει μεθ' ἑαυτοῦ. Ὅταν ἡ παραλαβὴ ἀτμοῦ ἀπὸ τὸν λέβητα εἶναι κανονική, ὁμοιόμορφος, τότε τὸ μέγεθος τοῦ ἀτμοθαλάμου ἔχει δευτερεύουσαν σημασίαν. Ὅταν ὅμως ἡ παραλαβὴ τοῦ ἀτμοῦ εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι μεταβλητή, τότε ἀποβαίνει ἀπαραίτητον ὁ ἀτμοθάλαμος τοῦ λέβητος νὰ εἶναι μέγας, καὶ τοῦτο πρὸς πρόληψιν ἰσχυροῦ ἀναβρασμοῦ τοῦ ὕδατος καὶ ἑπομένως προβολῆς ὕδατος εἰς τὸν ἀτμοκύλινδρον τῆς μηχανῆς. Εἰς τὴν ποιότητα (ὑγρὸς ἢ ξηρὸς) τοῦ ἀτμοῦ ὃν παρέχει ὁ λέβης ἔχει σημασίαν καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος, τῆς χωριζούσης τὸν ἀτμοθάλαμον ἀπὸ τὸν ὑδροθάλαμον. Ὅσῳ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ἐπιφάνεια αὐτή, τόσῳ ξηρότερος εἶναι ὁ παραγόμενος ἀτμός. Ὅταν ἡ ἐπιβάρυνσις τοῦ λέβητος εἶναι κανονική, τότε ὁ ἀτμὸς περιέχει 3—6% ὕδωρ. Α. Μ.

ἀτμοθεραπεία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Θεραπεία ἐφαρμοζομένη ἐπὶ διαφόρων μερῶν τοῦ σώματος δι' ἀτμῶν, ὧν ἡ ἐνέργεια ποικίλλει, ἀναλόγως τῆς πρὸς τοῦτο χρησιμοποιουμένης φαρμακευτικῆς οὐσίας. Αἱ τοιαῦται ἐφαρμογαὶ καλοῦνται *ὑποθυμιάσεις* ἢ *ὑποκαπνισμοὶ* (fumigations). Εὔχρηστοι ὑποθυμιάσεις εἶναι αἱ *θειοῦχοι*, αἱ *μαλακτικαὶ* (διὰ θερμοῦ ὕδατος ἢ ἀφεψήματος ἀλθαίας), αἱ *ὑγραργυροῦχοι*, αἱ *ναρκωτικαί*, αἱ *στυπτικαί*, αἱ *διεγερτικαὶ* (δι' ἀφεψήματος ἀρωματικῶν φυτῶν ἢ αἰθερίων ἐλαίων, μινθόλης, εὐκαλυπτόλης κλπ.). Ἡ ἀτμοθεραπεία καλεῖται *ὑγρά*, ὅταν οἱ ἀτμοὶ περιέχουν καὶ ὕδωρ, *ξηρὰ* δέ, ὅταν οἱ ἀτμοὶ προέρχωνται ἐκ καιομένων στερεῶν οὐσιῶν, λ.χ. θείου, κινναβάρεως κλπ. Ἡ ἀτμοθεραπεία εἶναι δυνατὸν νὰ περιορίζηται οὐχὶ μόνον εἰς μέλος τι τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ εἰς φυσικήν τινα αὐτοῦ κοιλότητα (οὖς, ρῖνα, πνεύμονας). Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει καὶ δὴ ὅταν ἡ ἐφαρμογὴ ἐνεργῆται εἰς τὰς ἀναπνευστικὰς κοιλότητας, καλεῖται *εἰσπνοή*. Σ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ἀτμοθέρμανσις (ἡ) *[Μηχανολ.]*· βλ. θέρμανσις.

ἀτμοθερμιδόμετρον. Καλεῖται οὕτω συσκευή τις κατὰ Bunsen, δι' ἧς ἐπιτυγχάνεται ἡ εὕρεσις τῆς εἰδικῆς θερμότητος σώματός τινος ἐκ τοῦ ποσοῦ τοῦ συμπυκνουμένου εἰς ὕδωρ ἀτμοῦ κατὰ τὴν δίοδον αὐτοῦ διὰ τοῦ ὑπ' ὄψει σώματος. Α. Μ.

ἀτμόθλιψις (ἡ) *[Μηχανολ.]*. Ὅρος ταυτόσημος πρὸς τὸ *πίεσις ἀτμοῦ* ἢ *τάσις ἀτμοῦ* (βλ. λ. ἀτμός).

ἀτμόϊππος (ὁ) *[Μηχανολ.]*. Καλεῖται οὕτω κοινῶς ἡ μονὰς μετρήσεως τῆς ἰσχύος τῶν ἀτμομηχανῶν, ἥτις ἰσοῦται πρὸς 75 χιλιογραμμόμετρα ἔργου ἐπιτελουμένου ἐντὸς ἑνὸς δευτερολέπτου. Οὕτω μηχανὴ 10 ἀτμοΐππων ἰσχύος, δύναται νὰ ἐκτελέσῃ ἔργον 750 χιλιογραμμομέτρων εἰς 1″, δύναται δηλαδὴ ἐν χρόνῳ 1″ νὰ ἀναβιβάσῃ ὕδωρ ἢ βάρος 75 χιλιογράμμων εἰς ὕψος 10 μέτρων κτλ. Ἐν τῇ τεχνικῇ χρησιμοποιοῦμεν τὴν αὐτὴν μονάδα ὑπὸ τὸν ὄνομα «ἵππος» πρὸς μέτρησιν τῆς ἰσχύος τῆς ἀπορροφωμένης ἢ παρεχομένης ὑπὸ οἱασδήποτε μηχανῆς ἢ μηχανήματος. Α. Μ.

ἀτμοκατάφρακτον (τὸ) (γαλλ. vaisseau-de ligne à vapeur, ἀγγλ. steam liner) *[Ναυτ.]*. Καλεῖται οὕτω κατάφρακτον πλοῖον τῆς γραμμῆς ἱστιοφόρον, μετὰ βοηθητικῆς μηχανῆς. Ὁ συνηθέστερος τύπος αὐτῶν, ἀπότοκος τῆς ἰδιοφυΐας τοῦ Γάλλου ναυπηγοῦ Ντυπυῒ ντὲ Λὼμ, ἦτο τὸ ἀτμοδίκροτον, ἐγκαινιασθεὶς διὰ τῶν ἀτμοδικρότων τοῦ τύπου «Napoléon» (βλ. λ. «Ἀλγεσίρας»). Π. Σ. Α.

ἀτμοκαυσία (ἐκ τοῦ *ἀτμὸς καὶ καῦσις*) *[Ἰατρ.]*. Μέθοδος θεραπευτικὴ καυτηριάσεως ἐνεργουμένην δι' εἰδικοῦ μηχανήματος ἐξακοντίζοντος ἀκτῖνα ἀτμοῦ ὑψηλῆς θερμοκρασίας (45°—60°), χρησιμοποιουμένη πρὸς τινας γυναικολογικὰς παθήσεις ὅπως προκαλέσῃ τὴν σκλήρυνσιν τῆς μήτρας καὶ τὴν στείρωσιν. Ἡ μέθοδος αὕτη ἐφημίσθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν γυναικολόγων, ἀλλ' ἐγκατελείφθη ἤδη ὡς προκαλοῦσα πολλὰ τὰ δυσάρεστα εἰς τὰ γεννητικὰ ὄργανα καὶ τὰ παρακείμενα τούτοις πυελικά. Μ.Ν.Κ.

ἀτμοκιβώτιον (τὸ) *[Μηχανολ.]*. Διὰ τοῦ ἀτμοσωλῆνος A (σχ. 1) ὁ ἀτμὸς διοχετεύεται ἐκ τοῦ ἀτμολέβητος εἰς τὸ *ἀτμοκιβώτιον* τοῦ ἀτμονομέως, ἔνθα καταλήγουσιν αἱ ἀτμαγωγοὶ θυρίδες τοῦ κυλίνδρου. Ἐντὸς τοῦ ἀτμοκιβωτίου B ὀλισθαίνει κατὰ τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην ἔννοιαν ὁ ἀτμονομεὺς Γ, ὅστις καλύπτει ἢ ἀποκαλύπτει τὰς ἀτμαγωγοὺς θυρίδας Δ καὶ ἐπιτρέπει εἰς τὸν αὐτῷ παραμονεύοντα ἀτμὸν νὰ εἰσέλθῃ ἐν τῷ κυλίνδρῳ E καὶ ἐξασκήσῃ τὴν ἐνέργειαν τῆς πιέσεως αὐτοῦ ἐπὶ τῶν παρειῶν τοῦ κινητοῦ ἐμβόλου.

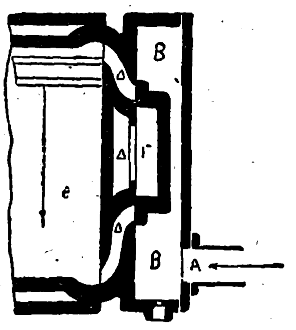

Σχ. 1.—*Ἀτμοκιβώτιον ἁπλοῦ σύρτου.*

Τὸ σχῆμα τῶν ἀτμοκιβωτίων εἶναι παραλληλεπίπεδον ἢ κυλινδρικὸν (σχ. 2), ἀναλόγως τοῦ συστήματος τοῦ ἀτμονομέως. Ἕκαστον ἀτμοκιβώτιον ἀποτελεῖται ἐκ τῆς παραπλεύρου ἐπιφανείας, τῆς ὁποίας τὸ ἐσωτερικὸν εἶναι ἀκατέργαστον ἐκτὸς τοῦ κατόπτρου τῶν ἀτμοθυρίδων ἂν εἶναι σχήματος παραλληλεπιπέδου, καὶ τετορνευμένον ἂν εἶναι σχήματος κυλινδρικοῦ.

Οἱονδήποτε καὶ ἂν εἶναι τὸ σχῆμα τοῦ ἀτμοκιβωτίου, πάντοτε περιβάλλεται ὑπὸ ἐπενδύματος ἐξ ἀμιάντου, ἢ χυτοσιδηροῦ χιτωνίου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κυκλοφορεῖ ἀτμὸς πρὸς ἀποφυγὴν ὑγροποιήσεων τοῦ ἐν αὐτῷ παραμένοντος ἀτμοῦ. Φέρει πῶμα φορητὸν μετὰ λιπαντηρίου, ὁ δὲ πυθμὴν αὐτοῦ φέρει στυπειοθλίπτην μετὰ μεταλλικῶν παρεμβυσμάτων ἐντὸς τῶν ὁποίων ὀλισθαίνει τὸ βάκτρον τοῦ ἀτμονομέως. Φ. Δ. ΠΑΞΙΝΟΣ

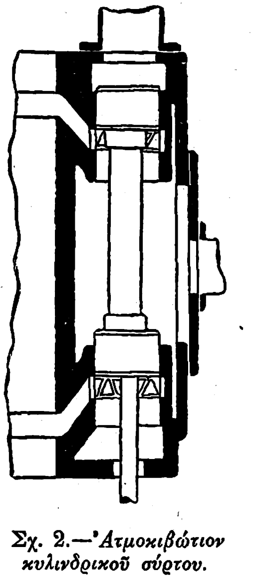

Σχ. 2.—*Ἀτμοκιβώτιον κυλινδρικοῦ σύρτου.*

ἀτμοκινητὴρ (ὁ) *[Μηχανολ.]*· βλ. **ἀτμομηχανή**.

ἀτμοκίνητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δι' ἀτμοῦ κινούμενος.

—*ἀτμοκίνητον* *[Ναυτ.]*. Εἰς τὸν ὅρον τοῦτον ἐξυπακούεται ἡ λέξις σκάφος. Ὁ ὅρος εἶναι συνώνυμος τοῦ *ἀτμόπλοιον*. Σ. Ε. Λ.

ἀτμοκλίβανος *τοῦ Κὼχ* *[Ὑγιειν.]*. Εἶναι συσκευὴ χρησιμοποιουμένη πρὸς ἀποστείρωσιν τῇ χρήσει *ὑγρᾶς θερμότητος* καὶ δὴ τοῦ *διελαύνοντος ἀτμοῦ*. Ἀποτελεῖται ἐκ λευκοσιδηροῦ ἢ χαλκίνου κυλίνδρου, ὕψους 3/4 τοῦ μέτρου συνήθως, ὅστις ἔξωθεν περιβάλλεται ὑπὸ πιλήματος ἢ ἀμιάντου πρὸς παρακώλυσιν τῆς ἀποβολῆς τοῦ θερμαντικοῦ καὶ πρὸς τὰ κάτω ἀπολήγει εἰς δοχεῖον ὕδατος. Τὸ ἄνωτερον στόμιον τοῦ κλιβάνου καλύπτεται ὑπὸ κωνοειδοῦς καλύμματος, ἔχοντος ὄψιν χράνους καὶ φέροντος ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ ὀπὴν πρὸς ἔνθεσιν θερμομέτρου. Ἡ ἐν τῷ κλιβάνῳ τούτῳ ἀναπτυσσομένη θερμοκρασία δὲν ὑπερβαίνει τοὺς 100°, διότι ὡς ἐκ τῆς ἐλευθέρας διεκφυγῆς τοῦ ἀτμοῦ, οὐδεμία παράγεται ἐν αὐτῷ πίεσις, δι' ἧς, ὡς γνωστόν, αὔξεται ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀτμοῦ καὶ τοῦ ὕδατος.

Διὰ τῆς ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν ἐπιδράσεως τῆς θερμοκρασίας ταύτης φονεύονται μὲν τὰ μικρόβια, οὐχὶ δ' ὅμως καὶ οἱ σπόροι αὐτῶν, πρὸς καταστροφὴν τῶν ὁποίων ἀπαιτεῖται πολύωρος ἐπίδρασις τοῦ ἀτμοῦ. Ἡ ἐπὶ πολλὴν ὅμως ὥραν ἐφαρμογὴ ὑψηλῆς θερμοκρασίας ἐπιφέρει σπουδαίας ἀλλοιώσεις τινῶν ἐκ τῶν θρεπτικῶν μέσων, καθιστῶσας ταῦτα ἀκατάλληλα δι' ὃν σκοπὸν προορίζονται. Οὕτως ἡ πηκτὴ θερμαινομένη εἰς 100° πλέον τῆς ἡμισείας ὥρας ἀπόλλυσι τὴν ἰδιότητα τοῦ πήγνυσθαι, τούτου δ' ἕνεκα συνήθως θερμαίνομεν τὰ διάφορα θρεπτικὰ ὑλικὰ ἐν τῷ ἀτμοκλιβάνῳ ἀνὰ ἐν τέταρτον μέχρις ἡμισείας ὥρας ἑκάστοτε, ἀλλ' ἐπὶ τρεῖς συνεχεῖς ἡμέρας. Διὰ τῆς θερμάνσεως δὲ ταύτης τὴν πρώτην ἡμέραν ἀποκτείνονται ὅλα τὰ μικρόβια καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν σπόρων, οἱ ὑπόλοιποι δὲ σπόροι μεταβάλλονται μέχρι τῆς ἑπομένης ἡμέρας εἰς βακτηρίδια καὶ φονεύονται διὰ τῆς δευτέρας θερμάνσεως· οἱ τυχὸν ἐναπολειφθέντες καὶ εἰς μικρόβια μεταβληθέντες σπόροι καταστρέφονται καὶ οὗτοι κατὰ τὴν τρίτην θέρμανσιν. Ἐὰν ὅμως μετὰ τὴν πρώτην ἢ τὴν δευτέραν θέρμανσιν παρέλθῃ χρονικὸν διάστημα μεῖζον τῶν 24 ὡρῶν, τὰ ἐκ τῶν σπόρων ἀναπτυχθέντα μικρόβια λαμβάνουσι καιρὸν ν' ἀναπτύξωσι νέους σπόρους, ὡς ἐκ τούτου δ' ἀποβαίνει ἀπαραίτητος ἡ ἐκ νέου ἐπὶ τρεῖς συνεχεῖς ἡμέρας ἐν τῷ ἀτμοκλιβάνῳ θέρμανσις αὐτῶν. Κ. ΣΑΒΒΑΣ

ἀτμολέβητες (οἱ) *[Μηχανολογ.]*. Καλοῦνται οὕτω μηχανολογικαὶ συσκευαί, χρησιμεύουσαι διὰ τὴν παραγωγὴν ὑδρατμοῦ πρὸς κίνησιν ἀτμομηχανῶν ἢ πρὸς ἐξυπηρέτησιν ἐγκαταστάσεων θερμάνσεως, βρασμοῦ ὑλῶν, ξηράνσεως κλπ.

Ὁ ἀτμολέβης ὀφείλει πρὸ παντὸς νὰ λειτουργῇ μὲ τὴν δυνατὴν ἀσφάλειαν, νὰ διατηρῆται ὅσον

Digitized by Google

τὸ δυνατὸν περισσότερον χρόνον, νὰ παράγῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον ἀτμὸν μὲ δαπάνην καυσίμου ὅσον τὸ δυνατὸν μικροτέραν. Ἡ πλήρωσις τῶν ὅρων τούτων ὑπὸ τοῦ ἀτμολέβητος ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν μορφὴν αὐτοῦ, ἀπὸ τὸ μέταλλον τῆς κατασκευῆς, ἀπὸ τὰς διαστάσεις αὐτοῦ, ἀπὸ τὴν θερμογόνον ἰσχὺν τοῦ χρησιμοποιηθησομένου καυσίμου καὶ ἀπὸ διαφόρους ἄλλας βοηθητικὰς συσκευάς, τὰ λεγόμενα ἐξαρτήματα τοῦ λέβητος.

Ὡς δεσπόζουσα μορφὴ διὰ τοὺς πλείστους λέβητας καὶ τὰ μέρη αὐτῶν ἔχει ἐκλεγῆ ὁ κοῖλος κύλινδρος διὰ λόγους ἀντοχῆς καὶ εὐκολίας ἐλάσεως. Οἱ πυθμένες τῶν κυλίνδρων ἔχουν σχῆμα ἐπίπεδον ἢ μᾶλλον κοῖλον πρὸς τὸ πιεζόμενον μέρος. Μέρη λέβητος σχήματος κιβωτίου, ὡς αἱ πυροπυξίδες τῶν ἁτμαμαξῶν καὶ τμήματά τινα τῶν λεβήτων μετὰ ὑδροσωλήνων, παρουσιάζουν μικροτέραν ἀντοχήν.

Τὸ συνηθέστερον ὑλικὸν κατασκευῆς τῶν λεβήτων εἶναι ἔλασμα ἐκ ρευστοσιδήρου. Ὁ χαλκός, ὁ ὀρείχαλκος καὶ ὁ χυτοσίδηρος χρησιμοποιοῦνται μόνον δι' ὡρισμένα μέρη τῆς κατασκευῆς. Ἡ σύνδεσις τῶν διαφόρων ἐλασμάτων γίνεται δι' ἡλώσεως ἢ καὶ κολλήσεως ἐν θερμῷ. Τὸ δὲ πάχος αὐτῶν ὑπολογίζεται ὥστε νὰ ἀντέχῃ μετὰ μεγάλης σχετικῶς ἀσφαλείας εἰς τὴν πίεσιν τοῦ ἀτμοῦ, καίτοι ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς θερμότητος ἀπαιτεῖ κατὰ τὸ δυνατὸν λεπτὰ τοιχώματα.

Ἡ πίεσις τοῦ ἀτμοῦ διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν παγίων ἀτμομηχανῶν φθάνει συνήθως μέχρι 12 ἀτμοσφαιρῶν, δι' ἁτμαμάξας μέχρι 16 καὶ διὰ ναυτικὰς μηχανὰς μέχρις 20 ἀτμοσφαιρῶν. Ἐν τούτοις εἰς νεωτάτας ἐγκαταστάσεις, ἰδίως κεντρικοὺς σταθμοὺς παραγωγῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας, χρησιμοποιεῖται διὰ λόγους οἰκονομίας πίεσις μέχρι 35 ἀτμοσφαιρῶν καὶ εἰς μεμονωμένας περιπτώσεις ἡ πίεσις τῶν 60 καὶ 100 ἀτμοσφαιρῶν.

Ὡς πηγαὶ θερμότητος χρησιμοποιοῦνται στερεαί, ὑγραὶ ἢ ἀέριοι καύσιμοι ὗλαι. Εἰς ἕκαστον ἀτμολέβητα ἀντιστοιχεῖ καὶ μία ἐγκατάστασις θερμάνσεως τοῦ ὕδατος, ἣν συντόμως δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν *ἑστίαν*. Ἑκάστη ἑστία διὰ στερεὰ καύσιμα ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν *κλίβανον*, ὅπου γίνεται ἡ καῦσις, καὶ ἀπὸ τοὺς καπνάγωγούς δι' ὧν διερχόμενα τὰ ἀέρια ἀποθέτουσι θερμότητα ἐπὶ ὡρισμένης ἐπιφανείας τοῦ λέβητος καὶ καταλήγουσιν εἰς τὴν *καπνοδόχον*.

Ὁ κλίβανος εὑρίσκεται τοποθετημένος εἴτε ὑπὸ τὸν λέβητα εἴτε ἐντὸς εἴτε πρὸ τοῦ λέβητος καὶ ἐνίοτε μεταξὺ δύο τμημάτων τοῦ λέβητος.

Ὁπωσδήποτε ἡ ἐγκατάστασις τῆς θερμάνσεως, ἡ κληθεῖσα *ἑστία*, ἔχει σκοπὸν νὰ παραγάγῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέραν θερμότητα ἀπὸ τὸ διατιθέμενον πρὸς τοῦτο καύσιμον καὶ νὰ μεταδώσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλύτερον μέρος τῆς θερμότητος ταύτης εἰς τὸ ἐν τῷ λέβητι ὕδωρ. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐπιτυγχάνεται διὰ χρησιμοποιήσεως μεγάλης *θερμαινομένης ἐπιφανείας*. Ταύτην διακρίνομεν εἰς *ἄμεσον* θερμαινομένην ἐπιφάνειαν, ὡς καλοῦμεν τὴν ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῶν φλογῶν προσβαλλομένην, καὶ *ἔμμεσον*, ὡς καλοῦμεν τὴν διαρρεομένην ὑπὸ μόνον τῶν ἀερίων τῆς καύσεως. *Ἀτμογόνος ἐπιφάνεια* καλεῖται τὸ μέρος τῆς θερμαινομένης ἐπιφανείας, τὸ ὁποῖον ἐσωτερικῶς εὑρίσκεται ἐν ἐπαφῇ μὲ τὸ ὕδωρ. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἡ ἀτμογόνος ἐπιφάνεια συμπίπτει πρὸς τὴν θερμαινομένην. Ἔχει σημασίαν διὰ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς ἀτμογόνου ἐπιφανείας, ἡ πρὸς ἄλληλα διάταξις τοῦ ρεύματος τοῦ ἐν τῷ λέβητι ὕδατος καὶ τοῦ ρεύματος τῶν ἀερίων τῆς καύσεως. Ὅταν τὰ ρεύματα εἶναι διατεταγμένα, ὥστε νὰ ἔχουν τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν, ὁ λέβης προσονομάζεται *παραλλήλου ρεύματος*, εἰς δὲ τὴν ἀντίθετον περίπτωσιν *ἀντιρρεύματος*.

Ἀκόμη μεγαλυτέραν σπουδαιότητα ἔχει ἡ ἐντατικὴ *κυκλοφορία τοῦ ὕδατος* ἐν τῷ λέβητι· διὰ τοῦτο εἰς ὅλας τὰς νεωτέρας κατασκευὰς ἀποδίδεται σημασία εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τοιαύτης κυκλοφορίας κατὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ λέβητος.

Ὁ ἐν τῷ λέβητι παραγόμενος κεκορεσμένος ἀτμὸς (βλ. λ.) συμπαρασύρει μεθ' ἑαυτοῦ ποσότητά τινα, ἥτις εἶναι τόσῳ μικροτέρα ὅσῳ μικροτέρα εἶναι ἡ ἐπιβάρυνσις τοῦ λέβητος, ὅσον μικρότερον δηλαδὴ εἶναι τὸ παραγόμενον ποσὸν ἀτμοῦ καὶ ὅσῳ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ *ἀτμογόνος ἐπιφάνεια* τοῦ ὕδατος, ὅπως ὀνομάζομεν τὴν ἐλευθέραν ἐπιφάνειαν τούτου ἐν τῷ λέβητι. Ἡ παραλαβὴ τοῦ ἀτμοῦ ἀπὸ τὸν λέβητα γίνεται ἀπὸ θέσιν ὅσον τὸ δυνατὸν ὑψηλοτέραν, ἀπομεμακρυσμένην ἀπὸ τὴν ἀτμογόνον ἐπιφάνειαν, ὅπως ὁ παραλαμβανόμενος ἀτμὸς εἶναι κατὰ τὸ δυνατὸν ἀπηλλαγμένος ὕδατος. Τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐξυπηρετεῖ ὁ λεγόμενος *ἀτμοσυλλέκτης*, ἡ προέκτασις δηλαδὴ τοῦ ἀτμοθαλάμου τοῦ λέβητος κατὰ ἕνα κύλινδρον ἀπὸ τὸν ὁποῖον παραλαμβάνεται ὁ ἀτμός.

Τοὺς ἀτμολέβητας διακρίνομεν εἰς *ὁριζοντίους* καὶ *κατακορύφους*, ἔτι δὲ εἰς *παγίους* καὶ *μεταθετοὺς* (Locomobile). Οἱ πάγιοι ἀτμολέβητες εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐντετοιχισμένοι καὶ ἡ θερμαινομένη αὐτῶν ἐπιφάνεια εἶναι κανονικοῦ μεγέθους· οἱ κινητοὶ ἢ μεταθετοὶ λέβητες δὲν εἶναι ἐντετοιχισμένοι καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ θερμαινομένη αὐτῶν ἐπιφάνεια εἶναι κατ' ἀνάγκην σχετικῶς μικροτέρα. Τὸ μέρος τοῦ χώρου, ὃν περικλείουν οἱ ἀτμολέβητες, τὸ ὁποῖον πληροῦται ὕδατος, καλεῖται *ὑδροθάλαμος*, τὸ δὲ ὑπόλοιπον τοῦ χώρου τούτου ἀποτελεῖ τὸν ἀτμοθάλαμον. Ὁ μεγάλος ὑδροθάλαμος ἀποτελεῖ διὰ τὸν λέβητα ἕνα συσσωρευτὴν θερμότητος, συνεπῶς ἕνα ἀποτελεσματικὸν ρυθμιστὴν τῆς ἀτμοποιήσεως καὶ τῆς ἐν τῷ λέβητι πιέσεως, ὅταν λόγῳ τοῦ σκοποῦ δι' ὃν προορίζεται τὸ ποσὸν τοῦ ἐκ τοῦ λέβητος παραλαμβανομένου ἀτμοῦ κυμαίνεται οὐσιωδῶς. Διὰ τοῦτο εἰς τοιαύτας περιπτώσεις εἶναι κατάλληλοι οἱ ἀτμολέβητες μεγάλου ὑδροθαλάμου, οἵτινες ἐπὶ πλέον παρέχουν ἀτμὸν σχετικῶς ξηρότερον τοῦ τῶν λεβήτων μετὰ μικροῦ ὑδροθαλάμου, οἵτινες ἀφ' ἑτέρου ἔχουν τὸ πλεονέκτημα τῆς ταχυτέρας ἀτμοπαραγωγῆς.

Εἴδη ἀτμολεβήτων. — Τὰ κυριώτερα εἴδη τῶν ἀτμολεβήτων εἶναι τὰ ἑξῆς:

1) *Ὁ ἁπλοῦς κυλινδρικὸς λέβης*. Οὗτος ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕνα ἐλασμάτινον κύλινδρον σχεδὸν ὁριζοντίου ἄξονος, τοῦ ὁποίου οἱ κατὰ ἄκρα πυθμένες εἶναι ἐπίπεδοι ἢ κοῖλοι πρὸς τὰ ἔσω. Ὁ λέβης οὗτος θερμαίνεται εἴτε ἐκ τῶν ἀερίων τῆς καύσεως ξένων γειτονικῶν ἑστιῶν, εἴτε κέκτηται ἰδίαν ἐγκατάστασιν θερμάνσεως (σχ. 1).

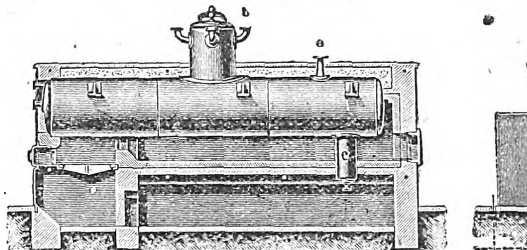

Σχ. 1.—*Ἁπλοῦς κυλινδρικὸς λέβης*.

Ὑπὸ τὸ ἐμπρόσθιον κατά τι ὑψωμένον ἄκρον τοῦ κυλίνδρου τοποθετεῖται ἡ *ἐσχάρα*, ὅπου γίνεται ἡ καῦσις τοῦ καυσίμου τῇ βοηθείᾳ ἀέρος, ὅστις ἀπὸ τὸν ἐλεύθερον χῶρον τὸν κάτωθι τῆς ἐσχάρας εἰσέρχεται διαπερῶν τὸ στρῶμα τοῦ καυσίμου διὰ τῶν διακένων τῆς ἐσχάρας. Τὰ παραγόμενα ἀέρια ὁδεύοντα πρὸς τὴν καπνοδόχον διὰ τοῦ μοναδικοῦ ὀχετοῦ περιβάλλουν τὸν λέβητα καὶ ἀποθέτουν μέρος τῆς θερμότητος αὐτῶν. Ἡ δι' ὕδατος τροφοδότησις τοῦ λέβητος γίνεται κατὰ τὴν θέσιν a διὰ σωλῆνος, τοῦ ὁποίου τὸ στόμιον εἰσδύει ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐν τῷ λέβητι ὕδατος. Ἡ παραλαβὴ τοῦ ἀτμοῦ γίνεται ἀπὸ τοὺς ἀτμολήπτας b, τοὺς ὁποίους φέρει ὁ λεγόμενος ἀτμοσυλλέκτης. Πρὸς τὸ ὀπίσθιον μέρος ὁ λέβης φέρει θύλακον c, ὅπου συσσωρεύεται ὁ πηλὸς καὶ ἐν γένει ξέναι οὐσίαι καὶ τὰ ἅλατα, καὶ ὁπόθεν ἐκβάλλονται διὰ ἐπὶ τούτῳ κρουνοῦ μεθ' οὗ εἶναι ἐφωδιασμένος ὁ θύλακος. Μέγιστον μῆκος 10μ. καὶ ἡ μεγίστη διάμετρος εἶναι 1,5. Τοιοῦτος λέβης σπανίως κατασκευάζεται σήμερον.

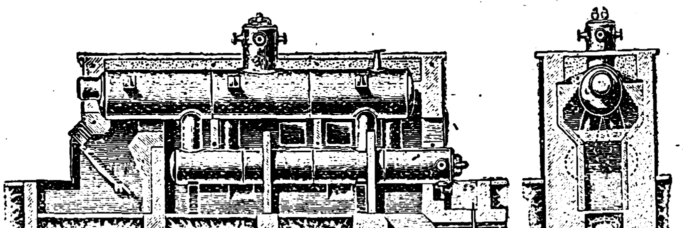

Σχ. 2.—*Πολλαπλοῦς κυλινδρικὸς ἀτμολέβης*.

2) *Πολλαπλοῦς κυλινδρικὸς λέβης*. Εἶναι συγκρότημα ἐκ δύο ἢ περισσοτέρων κυλινδρικῶν λεβήτων. Διακρίνομεν δύο κατηγορίας τοιούτων ἀντιστοίχως πρὸς τὴν θέσιν τῆς ἐσχάρας.

α') Ἡ ἐσχάρα τοποθετεῖται ὑπὸ τὸν ἄνω λέβητα, ὁπότε λέγομεν ὅτι πρόκειται περὶ *ἐνδιαμέσου* θερμάνσεως. Ἡ διάταξις τῶν λεβήτων ποικίλλει· ἢ τοποθετεῖται εἷς λέβης ἄνω καὶ εἷς κάτω, ἢ εἷς ἄνω καὶ δύο κάτω (σχ. 2) ἢ δύο ἄνω καὶ δύο κάτω. Ἡ κυκλοφορία τοῦ ὕδατος ἐπιτυγχάνεται διὰ δύο μέχρι τριῶν σωλήνων συγκοινωνίας τοῦ ἄνω λέβητος μετὰ τοῦ ἀντιστοίχου κάτω λέβητος, ὅστις χρησιμεύει ὡς προθερμαντὴρ τοῦ ἄνω. Ὁ ἐντοιχισμὸς τῶν λεβήτων τούτων γίνεται οὕτως, ὥστε οἱ προκύπτοντες ὀχετοὶ διὰ τὰ ἀέρια νὰ εἶναι ἢ εὐθεῖς κατὰ μῆκος ἢ σκολιοί, οὕτως ὥστε τὰ ἀέρια νὰ ἐφάπτωνται ἐναλλὰξ τοῦ ἄνω καὶ τοῦ κάτω λέβητος. Ἡ τροφοδότησις γίνεται διὰ τοῦ κάτω λέβητος.

β') Ἡ ἐσχάρα τοποθετεῖται ὑπὸ τοὺς κάτω λέβητας. Ἡ διάταξις εἶναι: εἷς, ὁ κύριος λέβης, ἄνω καὶ εἷς μέχρι τριῶν, εἰς σειρὰν πλησίον ἀλλήλων κειμένων, κάτω, οἵτινες λέγονται καὶ *βραστῆρες*.

3) *Ὁμὰς λεβήτων*. Καλεῖται οὕτω τὸ σύνολον πλειόνων ὁμοειδῶν λεβήτων κατὰ σειρὰν συνδεδεμένων, τοποθετουμένων παρ' ἀλλήλους ἢ ὑπ' ἀλλήλους ἐν κοινῷ περιτοιχισμῷ. Κοινὸς ἀτμοσυλλέκτης συνδέει τοὺς ἄνω λέβητας. Εἷς ἀντίστοιχος ἐγκάρσιος κύλινδρος, τοποθετούμενος ἀμέσως ὄπισθεν τῆς ἐσχάρας, συνδέει τοὺς κάτω λέβητας.

4) *Αὐλωτοὶ λέβητες*. Εἷς τοιοῦτος λέβης ὑπὸ τὴν ἁπλουστέραν αὐτοῦ μορφὴν ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕνα ὁριζόντιον μετὰ ἐξωτερικῆς ἑστίας κυλινδρικὸν λέβητα, τοῦ ὁποίου ὁ ὑδροθάλαμος διασχίζεται κατὰ μῆκος ὑπὸ ἀεριαυλῶν, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς αὐξήσεως τῆς θερμαινομένης αὐτοῦ ἐπιφανείας. Τὰ ἀέρια τῆς καύσεως ἐκκινοῦντα ἀπὸ τὴν ἐσχάραν διατρέχουν ἐκ τῶν ἔμπροσθεν πρὸς τὰ ὄπισθεν τὸ κάτω μέρος τοῦ περιβλήματος τοῦ λέβητος· ἀκολούθως ἀναγκάζονται νὰ εἰσέλθουν ἀπὸ τὸ ὀπίσθιον ἄκρον τοῦ λέβητος εἰς τοὺς ἀεριαυλούς, τοὺς ὁποίους ἀφοῦ διατρέξουν ἐκ τῶν ὄπισθεν πρὸς τὰ ἔμπροσθεν καταλήγουν εἰς τὴν καπνοδόχον, ἐστερημένα μεγάλου μέρους τῆς θερμότητος αὐτῶν. Τοιοῦτοι λέβητες κατασκευάζονται συνήθως ἐν συνδυασμῷ μὲ ἄλλους τύπους λεβήτων (βλ. σχ. 5).

5) *Λέβητες μετὰ φλογοσωλήνων* ἢ *φλογοδρόμων*. Οὗτοι εἶναι λέβητες κυλινδρικοί, τῶν ὁποίων ὁ ὑδροθάλαμος διασχίζεται καθ' ὅλον τὸ μῆκος ἀπὸ 1—3 εὐρεῖς σωλῆνας, ἐντὸς ἑκάστου τῶν ὁποίων τοποθετεῖται καὶ μία ἐσχάρα. Οἱ σωλῆνες οὗτοι καλοῦνται *φλογόδρομοι* ἢ *φλογοσωλῆνες*. Ὁ λέβης Cornwall φέρει ἕνα τοιοῦτον, οὗτινος τὸ κέντρον εὑρίσκεται εἴτε ἐπὶ τῆς κατακορύφου διαμέτρου τοῦ λέβητος εἴτε ὀλίγον δεξιώτερα ἢ ἀριστερώτερα διὰ λόγους τελειοτέρας κυκλοφορίας τοῦ ὕδατος. Ὁ λέβης Fairbairn (σχ. 3) κέκτηται δύο φλογοσωλῆνας συμμετρικῶς διατεταγμένους. Ὁ ἐντοιχισμὸς εἶναι τοιοῦτος, ὥστε τὰ ἀέρια τῆς καύσεως ἐγκαταλείποντα τὸν φλογοσωλῆνα ἀναγκάζονται νὰ διατρέξουν πλείονας ὀχετούς, ἐφαπτόμενα τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβλήματος τοῦ λέβητος, πρὶν νὰ καταλήξουν εἰς τὸν ὀπίσθιον ὑπόνομον, τὸν ἄγοντα πρὸς τὴν καπνοδόχον. Οἱ φλογοσωλῆνες ἐνισχύονται κατὰ τῆς πιέσεως τοῦ περιβάλλοντος αὐτοὺς ὕδατος εἴτε διὰ γωνιακῶν ἐλασμάτων καθηλουμένων κατὰ τὰς ἐγκαρσίους ραφάς, εἴτε διὰ τῶν λεγομένων σωλήνων Galloway (σχ. 4)· οὗτοι διασχίζουν ἐγκαρσίως καὶ χιαστὶ τοὺς φλογοσωλῆνας ἐφ' ὧν καθηλοῦνται, συντελοῦντες οὕτω καὶ πρὸς αὔξησιν τῆς ἀμέσου θερμαινομένης ἐπιφανείας.

Σχ. 3.—*Λέβης μετὰ δύο φλογοσωλήνων Fairbairn*.

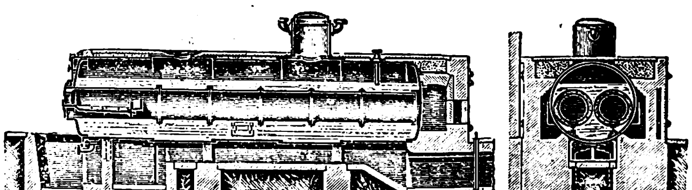

Σχ. 4.—*Λέβης μετὰ φλογοσωλῆνος Galloway*.

6) *Σύνθετοι λέβητες*. Οὗτοι προέκυψαν διὰ τοῦ συνδυασμοῦ πλειόνων τύπων λεβήτων, ὡς ὁ παριστώμενος ἐν δύο τομαῖς ὑπὸ τοῦ Σχ. 5, ὅστις ἀποτελεῖται ἐκ δύο ἐπ' ἀλλήλους κειμένους κυλινδρικοὺς λέβητας, ὧν ὁ κάτω μετὰ δύο φλογοσωλήνων καὶ ὁ ἄνω μετὰ αὐλῶν. Τὰ ἀέρια τῆς

Digitized by Google

καύσεως διατρέχουν πρῶτον τοὺς δύο φλογοσωλῆνας τοῦ κάτω λέβητος, κατόπιν ἐκ τῶν ὄπισθεν τοὺς ἀεριαυλοὺς τοῦ ἄνω λέβητος καὶ τέλος περιβάλλουν τὰ περιβλήματα τῶν δύο λεβήτων πρὶν νὰ ἐξέλθουν πρὸς τὴν καπνοδόχον. Τοιοῦτοι λέβητες κατασκευάζονται εἴτε μὲ χωριστοὺς ὑδροθαλάμους καὶ ἀτμοθαλάμους ἢ μὲ κοινὸν ὑδροθάλαμον καὶ χωριστοὺς ἀτμοθαλάμους (σχ. 5).

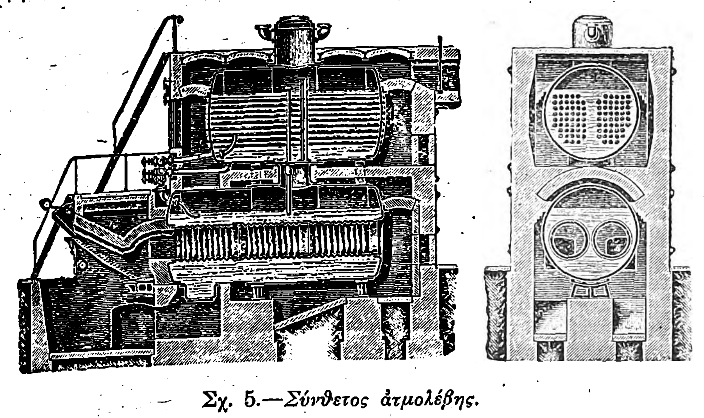

Σχ. 5.—*Σύνθετος ἀτμολέβης.*

7) Οἱ *μεταθετοὶ λέβητες* (Locomobil). Οὗτοι εἶναι λέβητες μετ' ἀεριαυλῶν (σχ. 6) ἄνευ ἐντοιχισμοῦ καὶ μετὰ ἐσωτερικῆς ἑστίας, ὅμοιοι πρὸς τοὺς λέβητας τῶν ἀτμαμαξῶν (βλ. λ.).

8 *'Ατμολέβητες La Chapelle.* Εἶναι κατακόρυφοι κυλινδρικοὶ λέβητες (σχ. 7) χωρὶς ἐντοιχισμὸν διὰ μικρὰς ἐγκαταστάσεις, διὰ τὴν κίνησιν ἀνυψωτικῶν μηχανημάτων, ὑδραντλιῶν κτλ. Ὁ κλίβανος αὐτῶν εἶναι ὑψηλός, κυλινδρικοῦ σχήματος, διαπερώμενος ὑπὸ ἑνὸς μέχρι τεσσάρων ὑδροσωλήνων ἢ βραστήρων.

9) *Λέβητες μετὰ ὑδροσωλήνων.* Οὗτοι τηροῦν τὸ ὕδωρ, ἐν μέρει δὲ καὶ ἀτμὸν ἐντὸς εὐθέων ἢ καμπύλων σωλήνων ἐξ ἐλατοῦ σιδήρου λοξῶς ἢ κατακορύφως τοποθετουμένων, διαμέτρου 80—120 χιλιοστῶν. Οἱ σωλῆνες οὗτοι ἔξωθεν διαρρέονται ὑπὸ τῶν ἀερίων τῆς καύσεως. Τοιοῦτοι ἀτμολέ-

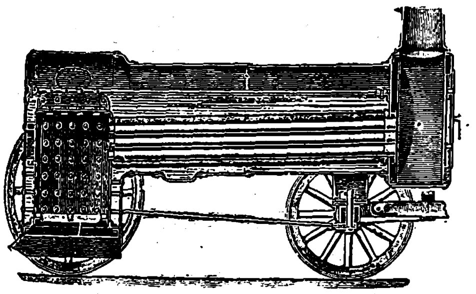

Σχ. 6.—*Μεταθετὸς λέβης.*

βητες παρουσιάζουν μεγάλην θερμαινομένην ἐπιφάνειαν καὶ σχετικῶς πρὸς τὸ μέγεθος αὐτῆς μικρὸν ὑδροθάλαμον, διὰ τοῦτο εἶναι ὀλιγώτερον κατάλληλοι τῶν μετὰ μεγάλου ὑδροθαλάμου διὰ λειτουργίαν μεταβλητῆς παροχῆς ἀτμοῦ. Τὰ διάφορα συστήματα τοιούτων λεβήτων διαφέρουν ἀλλήλων ἀπὸ ἀπόψεως κατασκευῆς κατὰ τὸν τρόπον τῆς συνδέσεως τῶν ὑδροσωλήνων μεταξύ των καὶ μὲ τοὺς ἀτμοσυλλέκτας. Μεταξὺ τῶν ἀρχαιοτέρων συστημάτων περιλαμβάνονται τὰ συστήματα Belleville, Root (σχ. 8) κ.λ.π. Ἐν τῷ λέβητι τούτῳ δύο κατακόρυφοι σειραὶ σωλήνων ἀποτελοῦν μίαν σπεῖραν ἢ ἓν στοιχεῖον R, A καὶ E εἶναι αἱ *κεφαλαὶ* αἱ συνδέουσαι τὰ ἄκρα τῶν σωλήνων. Ἡ τροφοδότησις γίνεται ἐκ τῶν κάτω εἰς ἕνα ἐγκάρσιον ἐμπρόσθιον βραστῆρα S', εἰς ὃν καταλήγει ὁ σωλὴν τῆς τροφοδοτήσεως S, ὅστις ὁδηγεῖ τὸ ὕδωρ ἀφοῦ τοῦτο προθερμανθῇ ἐν τῇ σπείρᾳ r. Αἱ παραλλήλως πρὸς τοὺς σωλῆνας ἄγουσαι πλάκες P,

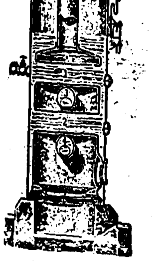

Σχ. 7.—*Λέβης La Chapelle.*

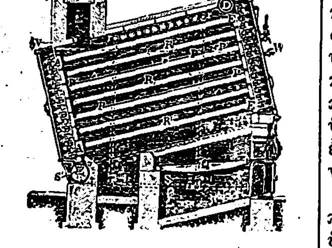

Σχ. 8.—*Λέβης Root μετὰ ὑδροσωλήνων.*

P' ἀποτελοῦν τοὺς ὀχετοὺς δι' ὧν ὁδηγοῦνται τὰ ἀέρια τῆς καύσεως, ἅτινα ἀναχωροῦντα ἀπὸ τῆς ἐσχάρας Q περιτρέχουν τοὺς σωλῆνας· W εἶναι ἡ στάθμη τοῦ ὕδατος καὶ D ὁ ἀτμοσυλλέκτης, ὅπου συλλέγεται ὁ ἀτμὸς ἑκάστης σπείρας σωλήνων R. Πρὸς περιορισμὸν τῶν ἐλαττωμάτων τῶν ὑδροσωληνωτῶν λεβήτων, ἅτινα ἐκδηλοῦνται ἰδίως ὅταν εἶναι ἀνομοιόμορφος ἡ παραλαβὴ τοῦ ἀτμοῦ, ἐσκέφθησαν νὰ προσθέσουν συσσωρευτὰς θερμότητος, νὰ αὐξήσουν δηλαδὴ τὸν ὑδροθάλαμον τῶν τοιούτων λεβήτων διὰ τῆς προσθήκης μιᾶς ἢ δύο θαλαμῶν ὕδατος· οὕτω προέκυψαν οἱ *μονοθάλαμοι* καὶ οἱ *διθάλαμοι* ὑδροσωληνωτοὶ λέβητες (βλ. καὶ ἀτμολέβητες *ναυτικοί).*

10) *Λέβητες μονοθάλαμοι.* Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀνήκουν αἱ κατασκευαὶ Alban, Dürr καὶ Willmann.

Ὁ λέβης Dürr (Σχ. 9) ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἄνω λέβητας κυλινδρικοὺς a καὶ b, συγκοινωνοῦντας διὰ σωλήνων d, καὶ μίαν θαλάμην ὕδατος ἐμπρός, μὲ ἐπίπεδα τοιχώματα. Ἡ θαλάμη αὕτη δι' ἑνὸς χωρίσματος εἶναι ὑποδιῃρημένη κατὰ πλάτος εἰς δύο χώρους, ἐμπρόσθιον καὶ ὀπίσθιον. Εἰς μὲν τὸν ὀπίσθιον χῶρον ἐκβάλλουν τὰ στόμια τῶν ὑδροσωλήνων, τῶν ὁποίων τὸ ἕτερον ἄκρον εἶναι κλειστόν, εἰς δὲ τὸν ἐμπρόσθιον χῶρον τῆς θαλάμης καταλήγουν τὰ στόμια ἄλλων σωλήνων, οἵτινες ἀνοικτοὶ ἑκατέρωθεν εἶναι ὡς πρὸς τὴν διάμετρον μικρότεροι τῶν ὑδροσωλήνων, ἐντὸς τῶν ὁποίων εἰσέρχονται καὶ διήκουσι στηριζόμενοι δι' ἐλατηρίων σχεδὸν μέχρι τοῦ ἑτέρου κλειστοῦ τῶν ὑδροσωλήνων, οἵτινες οὕτω μορφοῦνται διπλοῖ. Τὸ ὕδωρ εἰσέρχεται εἰς τὸ ἐμπρόσθιον τμῆμα τῆς ὑδροθαλάμης, κατέρχεται διὰ τῶν ἀνοικτῶν ἐσωτερικῶν σωλήνων c, φθάνον εἰς τὸ κλειστὸν ἄκρον τῶν ἐξωτερικῶν σωλήνων, ἐπιστρέφει διὰ τούτων πρὸς τὰ ἐμπρὸς θερμαινόμενον καὶ καταλήγει εἰς τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τῆς θαλάμης, ὁπόθεν ἀνέρχεται σχεδὸν ἀτμὸς εἰς τὸν κύλινδρον a, ἐνῷ ἀπὸ τὸν κύλινδρον b κυρίως κατέρχεται ὕδωρ εἰς τοὺς ἐσωτερικοὺς σωλῆνας c πρὸς ἐπανάληψιν τῆς κυκλοφορίας. Ὅταν ὑπάρχῃ εἷς κύλινδρος ἄνω ἀντὶ δύο, τότε χωρίζεται εἰς δύο διὰ κατακορύφου διαφράγματος κατὰ μῆκος· ἐκ τῶν δύο χώρων ὁ εἷς συγκοινωνεῖ μὲ τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τῆς θαλάμης καὶ ὁ ἄλλος μὲ τὸ ἐμπρόσθιον καὶ ἐπιτυγχάνεται οὕτως ἡ περιγραφεῖσα κυκλοφορία.

11) *Λέβητες διθάλαμοι.* Τοιοῦτοι λέβητες κατασκευάζονται ὑπὸ πλείστων ἐργοστασίων. Ἕνα ἐκ τῶν πλέον διαδεδομένων τοῦ τύπου Babcock - Wilcox περιγράφομεν κατωτέρω.

12) *Λέβητες μετὰ ἠνωρθωμένων ὑδροσωλήνων.* Ἐπὶ τῷ σκοπῷ οἰκονομίας χώρου ἤχθησαν εἰς τὴν διάταξιν τῶν ὑδροσωλήνων κατακορύφως ἢ σχεδὸν κατακορύφως. Τοιοῦτοι ἀτμολέβητες π. χ. εἶναι συστήματος Burkhardt, Stirling καὶ Garbe. Ὁ ἀτμολέβης Garbe (σχ. 10) ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἄνω λέβητας a καὶ δύο κάτω βραστῆρας b, συνδεομένους ἀντιστοίχως μὲ τοὺς ἄνω διὰ δέσμης ὑδροσωλήνων c, διαρρεομένων ἔξωθεν ὑπὸ τῶν ἀερίων τῆς καύσεως, ἅτινα ἀναπτυσσόμενα ἐν τῇ ἐσχάρᾳ d ἀκολουθοῦν πορείαν δεικνυομένην ὑπὸ τῶν βελῶν· f παριστᾷ τὸν ὑπερθερμαντῆρα καὶ g ρυθμιστικὴν δικλεῖδα, πρὸς ρύθμισιν τοῦ ποσοῦ τῶν ἀερίων τῶν διερχομένων διὰ τοῦ ὑπερθερμαντῆρος. Διὰ τοιούτων τύπων ἀτμολεβήτων ἐπιτυγχάνεται αὔξησις τῆς θερμαινομένης ἐπιφανείας μέχρι 500 τετραγωνικῶν μέτρων καὶ ἄνω.

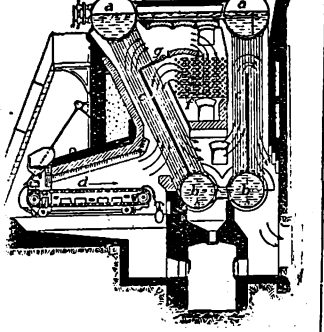

Σχ. 10.—*Λέβης μετὰ ἠνωρθωμένων ὑδροσωλήνων Garbe.*

Γενικῶς οἱ λέβητες μετὰ ὑδροσωλήνων, ἐπειδὴ παράγουν σχετικῶς ὑγρὸν ἀτμόν, χρησιμοποιοῦν *ὑπερθερμαντῆρα* πρὸς ἐξουδετέρωσιν τοῦ ἐλαττώματος τούτου.

'Ατμολέβητος ἰσχὺς ἢ ἐπιβάρυνσις.—Καλεῖται οὕτω τὸ ποσὸν τοῦ ἀτμοῦ, τὸ ὁποῖον παράγει ὁ ἀτμολέβης εἰς χιλιόγραμμα ἀνὰ τετραγωνικὸν μέτρον θερμαινομένης αὐτοῦ ἐπιφανείας. Μέσαι τιμαὶ ἐπιβαρύνσεως λεβήτων εἶναι διὰ παγίους 12—35, διὰ λέβητας ἀτμαμαξῶν 40—60 καὶ διὰ λέβητας πλοίων 25—55 χιλιόγραμμα ἀνὰ τετρ. μέτρον θερμαινομένης ἐπιφανείας. Ἡ ὁλικὴ ἐπιφάνεια τῆς ἐσχάρας ὁρίζεται ἀνάλογος τοῦ μεγέθους τῆς θερμαινομένης ἐπιφανείας, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει καὶ τοῦ εἴδους τοῦ καυσίμου. Διὰ παγίους καὶ ναυτικοὺς λέβητας ἡ ὁλικὴ ἐπιφάνεια τῆς ἐσχάρας ὁρίζεται $^1/_{25}$—$^1/_{50}$, δι' ἀτμαμάξας $^1/_{80}$ μέχρι $^1/_{90}$ τῆς θερμαινομένης ἐπιφανείας.

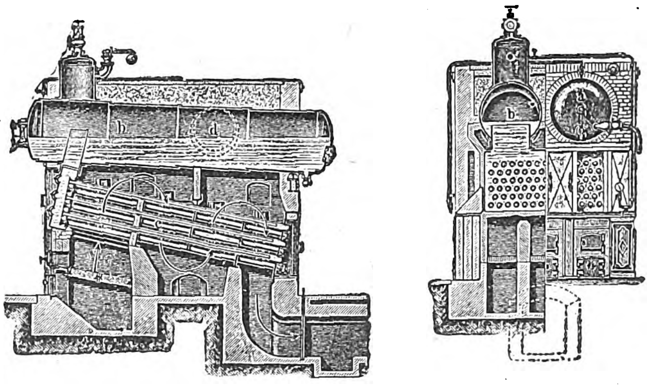

Σχ. 9.—*Μονοθάλαμος λέβης μετὰ ὑδροσωλήνων Dürr.*

Ἡ οἰκονομικὴ ἀξία τοῦ λέβητος ἐκτιμᾶται ἐκ τοῦ ποσοῦ τοῦ ἀτμοῦ, τὸ ὁποῖον παράγει ἐν αὐτῷ ἕκαστον χιλιόγραμμον καταναλισκομένου καυσίμου. Τὸ ποσὸν τοῦτο εἰς χιλιόγραμμα καλεῖται *συντελεστὴς ἀτμοποιήσεως* τοῦ λέβητος, καὶ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ εἶδος τοῦ καυσίμου, ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς λειτουργίας (πίεσιν ἀτμοῦ κ.τ.λ.) καὶ ἀπὸ τὸ σύστημα τοῦ λέβητος. Οὕτως ἓν χιλιόγραμμον γαιάνθρακος ἀτμοποιεῖ 5—10 χιλιόγραμμα, ἓν ὀπτάνθρακος 4.5—8 χιλιόγραμμα, ἓν λιγνίτου 2,5—5 χιλιόγραμμα καὶ ἓν καυσίμου ἐλαίου παράγει 11—13 χιλιόγραμμα ἀτμοῦ.

Βαθμὸς ἐπιδόσεως τοῦ λέβητος καλεῖται ὁ λόγος τοῦ ποσοῦ τῆς θερμότητος ἢ τῆς ἐνεργείας ἐκπεφρασμένης εἰς θερμότητα, ἣν περιέχει ὁ παραγόμενος ἀτμὸς ἔν τινι χρόνῳ, πρὸς τὸ ποσὸν τῆς θερμότητος, ἣν περιέχει τὸ καύσιμον, τὸ ὁποῖον ἐν τῷ λέβητι ἀναλίσκεται εἰς τὸν αὐτὸν χρόνον. Ὁ λόγος οὗτος κυμαίνεται περίπου μεταξὺ 0,60 καὶ 0,85 διὰ τὰ διάφορα συστήματα τῶν λεβήτων.

'Ατμολεβήτων ἐξάρτησις. — Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο νοοῦμεν ὅλας τὰς συσκευάς, ὅσαι χρειάζονται διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς λειτουργίας καὶ διὰ τὴν συντήρησιν μιᾶς ἐγκαταστάσεως ἀτμολέβητος.

Εἰς ταύτας περιλαμβάνονται αἱ ἀνθρωποθυρίδες, τὰ στηρίγματα τοῦ λέβητος, ἡ ἐσχάρα, τὰ ὄργανα θερμάνσεως, αἱ θύραι τοῦ πυρός, αἱ θύραι καθαρισμοῦ, αἱ κλίμακες καὶ τὰ κιγκλιδώματα, ὅ,τι ἀποτελεῖ τὸν ἐντοιχισμὸν ἢ τὸ φέρον τὸν λέβητα ἴκριον. Ἄλλην ὁμάδα λεπτῶν ἐξαρτημάτων ἀποτελοῦν: τὸ *τροφοδοτικὸν ἐπιστόμιον* καὶ αἱ τροφοδοτικαὶ συσκευαί, οἱ ὑδροδεῖκται καὶ οἱ *δοκιμαστικοὶ κρουνοὶ* διὰ τὸν ἔλεγχον τῆς στάθμης τοῦ ὕδατος ἐν τῷ λέβητι, τὰ *ἀσφαλιστικὰ ἐπιστόμια,* τὰ ὁποῖα φροντίζουν νὰ ἐπιτρέπουν τὴν ἔξοδον τοῦ ἀτμοῦ ὁσάκις ἡ πίεσις αὐτοῦ ὑπερβῇ ἓν ὡρισμένον ἑκάστοτε ὅριον, ὁ *ἀτμοφράκτης,* τὸ *θλιβόμετρον* πρὸς ἔνδειξιν τῆς πιέσεως τοῦ ἀτμοῦ. Ἐκτὸς τούτων εἰς τὴν ἐξάρτησιν τοῦ λέβητος ἀνήκουν οἱ κρουνοὶ καὶ οἱ σχετικοὶ ἀγωγοὶ πρὸς ἀπαγωγὴν τοῦ ἐν τῷ λέβητι πηλοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς λειτουργίας ἢ πρὸς πλήρη ἐκκένωσιν τοῦ λέβητος προκειμένου ἐσωτερικοῦ καθαρισμοῦ αὐτοῦ, ὁ *προθερμαντὴρ* τοῦ ὕδατος, ὁ *ὑπερθερμαντὴρ* τοῦ ἀτμοῦ καὶ ἡ ἐγκατάστασις καθαρισμοῦ τοῦ τροφοδοτικοῦ ὕδατος.

'Ατμολέβητες ὑψίστης πιέσεως. — Ἐνῷ μέχρι πρὸ διετίας κατεσκεύαζον ἀτμολέβητας μὲ ἠνωρθωμένους σωλῆνας (Garbe) διὰ πιέσεως ἀτμοῦ ἀπὸ 25 μέχρι τὸ πολὺ 35 ἀτμοσφαιρῶν, τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν τῶν Schmidt καὶ Hartman ἀπέδειξαν τὸ δυνατὸν καὶ ὠφέλιμον τῆς ἀλματικῆς ὑψώσεως τῆς πιέσεως τῶν ἀτμολεβήτων εἰς 60 ἀτμοσφαίρας. Αἱ ἔρευναι αὗται ἔθεσαν τὴν κατασκευὴν τῶν λεβήτων πρὸ νέων προβλημάτων, ὧν τὸ σπουδαιότερον εἶναι ἡ προσαρμογὴ τῶν ὑλικῶν τῆς κατασκευῆς καὶ τῆς στεγανότητος εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν μεγάλων τούτων πιέσεων καὶ τῶν ἀντιστοίχων θερμοκρασιῶν. Μὲ οὐσιωδῶς μεγαλυτέραν πίεσιν μέχρι καὶ πέραν τῶν 100 ἀτμοσφαιρῶν λειτουργεῖ ὁ ἐσχάτως ἐν Στοκχόλμῃ κατασκευασθεὶς καὶ κληθεὶς Atmos - λέβης. Ἡ ἀτμογόνος ἢ θερμαινομένη ἐπιφάνεια τοῦ λέβητος τούτου ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν ἀριθμοῦ τινος ὁριζοντίων σωλήνων διαμέτρου 200 - 350 χιλιοστῶν. Οἱ σωλῆνες οὗτοι διατηροῦνται ἐν μέρει πλήρεις ὕδατος καὶ στρέφονται περὶ τὸν ἄξονα αὐτῶν μὲ 300 στροφὰς περίπου εἰς τὸ 1'. Ἡ φυγόκεντρος δύναμις συνωθεῖ τὸ ὕδωρ καὶ διανέμει τοῦτο ὁμοιομόρφως ἐπὶ τῆς κυλινδρικῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀντιστοίχου σωλῆνος, ἥτις οὕτω ψύχεται ἰσχυρῶς. Αἱ παραγόμεναι φυσαλίδες τοῦ ἀτμοῦ λόγῳ τῆς πιέσεως τοῦ ὕδατος ὠθοῦνται πρὸς τὸ κέντρον τοῦ σωλῆνος, ὅπου σχηματίζεται πυρὴν ἐξ ἀτμοῦ τελείως ἀπηλλαγμένος ὕδατος. Διὰ δύο στενῶν ἀγωγῶν τῇ βοηθείᾳ

Digitized by Google

στυπειοθλιπτῶν διὰ τὴν στεγανότητα, γίνεται ἀπὸ τὰ δύο ἄκρα ἑκάστου σωλῆνος (βραστῆρος) ἀφ' ἑνὸς ἡ τροφοδότησις αὐτοῦ δι' ὕδατος, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀπαγωγὴ τοῦ ἀτμοῦ πρὸς τὸν ὑπερθερμαντῆρα. Ἐσχάτως ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ Benson πρὸς ἀποφυγὴν τῶν, ὡς ἀνωτέρω, στρεφομένων σωλήνων, οἵτινες διὰ τὰς μεγάλας αὐτὰς πιέσεις ἀποβαίνουν πολὺ βαρεῖς καὶ πολυδάπανοι, ἐσκέφθη νὰ χρησιμοποιήσῃ σπειροειδεῖς σωλῆνας, ἐν οἷς καταθλίβει τὸ ὕδωρ μέχρι πιέσεως κατά τι ἀνωτέρας τῆς κρισίμου, περίπου 225 ἀτμοσφαιρῶν. Τὸ ὕδωρ θερμαινόμενον μέχρι τῆς κρισίμου θερμοκρασίας 374 βαθμῶν μετατρέπεται ἀποτόμως καὶ ἐν συνόλῳ εἰς ἀτμόν, ὅστις ἀκολούθως ὑπερθερμαίνεται ἐν τῷ αὐτῷ σπειροειδεῖ σωλῆνι μέχρι θερμοκρασίας 390° καὶ τέλος στραγγαλίζεται ἀπὸ τὴν πίεσιν τῶν 225 ἀτμοσφαιριῶν εἰς 105 ἀτμοσφαίρας, ἀπαγόμενος πρὸς χρησιμοποίησιν. Τὰ ἤδη ἐν Ἀγγλίᾳ ἐκτελούμενα σχετικὰ πειράματα πρόκειται νὰ κρίνουν περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς πρακτικῆς χρησιμοποιήσεως τῶν ἀτμολεβήτων Benson.

Α. Μ.

— ἀτμολέβητες ναυτικοὶ [*Μηχανολ.*]. Καλοῦμεν οὕτω τοὺς ἀτμολέβητας, οἵτινες χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν δι' ἀτμοῦ τῶν κινητηρίων ἀτμομηχανῶν τῶν πλοίων. Αἱ μετατροπαί, ἃς ὑπέστησαν ἐν τῇ ἐξελίξει των οἱ ναυτικοὶ ἀτμολέβητες, ἀφ' ὅτου ἐχρησιμοποιήθη ὁ ἀτμὸς διὰ τὴν κίνησιν τῶν πλοίων μέχρι σήμερον, εἶναι πολὺ ριζικώτεραι τῶν τῆς ναυτικῆς ἀτμομηχανῆς. Ὁ πρῶτος χρησιμοποιηθεὶς εἶναι ὁ *κιβωτοειδὴς* λεγόμενος λέβης, ὃν κατεσκεύασεν ὁ Watt διὰ τὰς πρώτας του ἀτμομηχανάς, τὸν ὁποῖον δεικνύει ἐν τομῇ τὸ σχ. 1. Ὁ λέβης οὗτος ἐκτὸς τοῦ μεγάλου βάρους τοῦ ἐντοιχισμοῦ παρουσίαζε καὶ μικρὰν θερμαινομένην ἐπιφάνειαν οὕτως, ὥστε διὰ μεγάλας ὁπωσδήποτε ἰσχῦς ἐχρειάζετο σειρὰ ὅλη τοιούτων λεβήτων, πρᾶγμα ἀδύνατον διὰ τὰς περιωρισμένας συνθήκας βάρους καὶ χώρου τῶν πλοίων. Οὕτω μεταξὺ ἄλλων προέκυψεν ὁ παριστώμενος ἐν καταχορύφῳ καὶ ὁριζοντίᾳ τομῇ (σχ. 2) λαβυρινθώδης λέβης. Τὸ περίβλημα ἦτο μορφῆς κιβωτίου μὲ ἐπιπέδους ἕδρας ἐξ ἐλασμάτων. Τὸ μέρος τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ λέβητος τὸ περιβαλλόμενον ὑπὸ τοῦ ὕδατος διεκόπτετο ἀπὸ ὑδάτινα τοιχώματα, λόγῳ τῶν ὁποίων τὰ ἀέρια τῆς καύσεως ἠναγκάζοντο ἀναχωροῦντα ἀπὸ τῆς ἑστίας νὰ ἐκτελέσουν διαδρομὴν μακρὰν καὶ μετὰ πολλῶν καμπῶν μέχρις ὅτου φθάσουν εἰς τὴν καπνοδόχον· ἐλάμβανον οὕτω τὸν καιρὸν νὰ ἀποθέσουν τὴν θερμότητα. Τοιοῦτοι λέβητες μὲ ἐπίπεδα τοιχώματα δὲν ἠδύναντο νὰ ἀνθέξουν εἰς ὑπερπίεσιν ἀτμοῦ ἄνω τοῦ 1/2 χιλιογράμμου ἀνὰ τετρ. ἑκ., ἀνεξαρτήτως τοῦ ὅτι καὶ ἡ θερμαινομένη ἐπιφάνεια τοιούτων λεβήτων δὲν ἦτο οὐσιώδης.

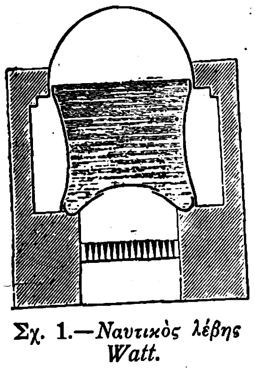

Σχ. 1.—*Ναυτικὸς λέβης Watt.*

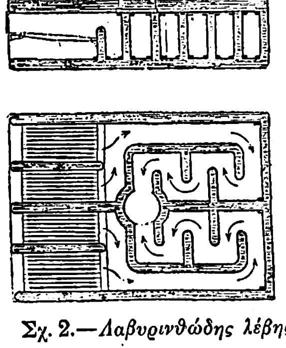

Σχ. 2.—*Λαβυρινθώδης λέβης.*

Τοιαύτη ἐπιφάνεια, μεγαλυτέρα σχετικῶς, ἐπετεύχθη ἀφ' ὅτου ἐχρησιμοποιήθησαν οἱ αὐλοί, σωλῆνες δηλαδὴ πολλοὶ τὸν ἀριθμὸν καὶ μικρᾶς διαμέτρου, διὰ τῆς ἐπιφανείας τῶν ὁποίων ἠδύναντο τὰ ἀέρια τῆς καύσεως νὰ μεταδίδουν τὴν θερμότητα αὐτῶν εἰς τὸ ὕδωρ. Οὕτω προέκυψαν οἱ *αὐλοφόροι λέβητες*. Τὸ ἐξωτερικὸν σχῆμα τοῦ

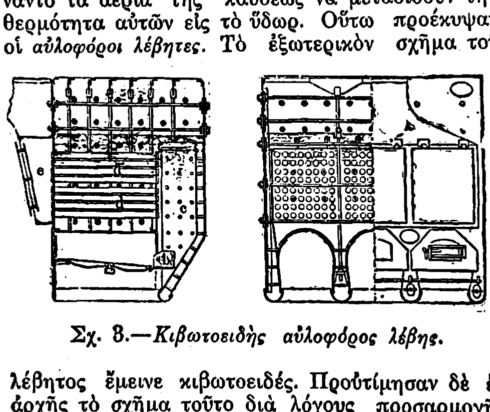

Σχ. 3.—*Κιβωτοειδὴς αὐλοφόρος λέβης.*

λέβητος ἔμεινε κιβωτοειδές. Προυτίμησαν δὲ ἐξ ἀρχῆς τὸ σχῆμα τοῦτο διὰ λόγους προσαρμογῆς πρὸς τὸν διατιθέμενον χῶρον ἐν τοῖς πλοίοις. Διὰ τοῦτο διετηρήθη τὸ κιβωτοειδὲς σχῆμα ἐφ' ὅσον χρόνον ἡ πίεσις τοῦ ἀτμοῦ ἐτηρεῖτο κάτω τῶν 2 ἀτμοσφαιρῶν, καίτοι μετὰ μεγάλης δυσκολίας ἐπετυγχάνετο ἡ ἀκαμψία τῶν μεγάλων ἐπιπέδων τοιχωμάτων τοῦ λέβητος. Τὸ σχ. 3 παριστᾷ τοιοῦτον λέβητα, ἔνθα a παριστᾷ τὸν κλίβανον, b τὴν γέφυραν τοῦ πυρός, c τὸν ὀπίσθιον καπνοθάλαμον· ἐκεῖθεν τὰ ἀέρια τῆς καύσεως διέρχονται διὰ τῶν αὐλῶν d εἰς τὸ ἐμπρόσθιον καπνοθάλαμον e, ὅποθεν διευθύνονται πρὸς τὴν καπνοδόχον.

Ἡ ἀνάγκη τῆς ὑψώσεως τῆς πιέσεως, λόγοι δηλαδὴ ἀντοχῆς ἤγαγον ἀπὸ τὸ παραλληλεπίπεδον σχῆμα τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβλήματος εἰς τὸ ἐλλειψοειδὲς σχῆμα καὶ κατόπιν εἰς τὸ *κυλινδρικόν*, τὸ ὁποῖον ἐπὶ πλέον, ἀνεξαρτήτως τῆς ἀντοχῆς, παρουσιάζει τὸ προτέρημα τῆς εὐκολωτέρας ἐλάσεως καὶ διὰ τοῦτο ὁ κύλινδρος ἐξακολουθεῖ νὰ ἀποτελῇ τὸ βασικὸν σχῆμα διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν λεβήτων ἢ τῶν μερῶν αὐτοῦ· ἐνῷ ἀπὸ ἀπόψεως μόνον ἀντοχῆς ἰδεῶδες σχῆμα θὰ ἦτο ἡ σφαῖρα.

Τοιοῦτοι κυλινδρικοὶ λέβητες χρησιμοποιοῦνται μέχρι σήμερον κατὰ προτίμησιν εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα. Ἔχουν ἕνα μέχρι τεσσάρων φλογοδρόμους F

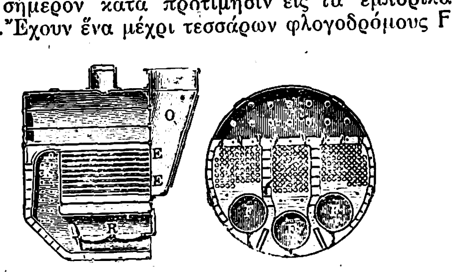

Σχ. 4.—*Κυλινδρικὸς ναυτικὸς λέβης μετὰ ἀεριαυλῶν καὶ ἐπιστρεφομένης φλογός.*

(σχ. 4) μετ' ἐσχάρας R· τὰ ἀέρια τῆς καύσεως φθάνοντα εἰς τὸν ὀπίσθιον καπνοθάλαμον K ἐπιστρέφουν διὰ τῶν αὐλῶν E εἰς τὸν ἐμπρόσθιον καπνοθάλαμον O διὰ νὰ καταλήξουν εἰς τὴν καπνοδόχον. Διὰ τῆς ἑνώσεως τῶν ὀπισθίων τοιχωμάτων δύο τοιούτων τῆς αὐτῆς διαμέτρου λεβήτων, προέκυψαν οἱ λεγόμενοι διπλοῖ ἢ δίδυμοι κυλινδρικοὶ λέβητες. Τοιοῦτον μὲ τέσσαρας ἑστίας ἑκατέρωθεν παριστᾷ τὸ σχ. 9.

Τὰ πολλὰ προτερήματα τῶν κυλινδρικῶν λεβήτων ὀφείλονται κυρίως εἰς τὸν μεγάλον ὑδροθάλαμον καὶ ἀτμοθάλαμον καὶ εἰς τὸ ὅτι ἐσωτερικῶς εἶναι ἀνέτως προσιτοὶ πρὸς καθαρισμὸν κτλ. Τὰ ἐλαττώματα τούτων συνίστανται κυρίως εἰς τὸ μέγα αὐτῶν βάρος σχετικῶς πρὸς τὴν ἰσχὺν καὶ εἰς τὴν εὐαισθησίαν ὡς πρὸς τὰς ἀλλαγὰς τῆς θερμοκρασίας, λόγῳ τῆς ὁποίας ἀπαιτοῦνται 8—12 ὧραι διὰ νὰ τεθοῦν εἰς κατάστασιν λειτουργίας. Τὸ μέγα βάρος τῶν κυλινδρικῶν λεβήτων ἤγαγεν εἰς τὴν χρησιμοποίησιν ὡς ναυτικοῦ τοῦ λέβητος τῆς ἁτμαμάξης, τοῦ σιδηροδρομικοῦ λεγομένου λέβητος. Οὗτος εἶχε μικρότερον βάρος διὰ τὴν αὐτὴν ἰσχὺν καὶ πίεσιν ἀτμοῦ, ἀλλὰ λόγῳ τῆς κατασκευῆς του ἦτο πολὺ εὐπαθὴς εἰς τὴν ψῦξιν, αἱ διαρροαὶ ἦσαν συχναί, ὁ ὑδροθάλαμος σχετικῶς μικρός. Προσωρινὴ ἔλλειψις ὕδατος λόγῳ βλάβης τῶν τροφοδοτικῶν προὐκάλει ἄμεσον διαπύρωσιν τοῦ οὐρανοῦ τοῦ κλιβάνου, ἀπόσπασιν τῶν ἐνδετῶν ἀπ' αὐτοῦ καὶ συνεπῶς ἔκρηξιν. Τὰ ἐλαττώματα τῶν σιδηροδρομικῶν λεβήτων, οἵτινες ἐχρησιμοποιήθησαν ἰδίως εἰς τορπιλλοβόλα καὶ μικρὰ καταδρομικά, ἤγαγον εἰς τὴν πλήρη ἐγκατάλειψιν αὐτῶν καὶ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν *λεβήτων μετὰ ὑδροσωλήνων*.

Ἀπὸ τοῦ 1867, ὁπότε κατεσκευάσθη ὁ ἀτμολέβης Babcock-Wilcox ἐν Ἀμερικῇ, ἐγένοντο πλεῖστα ὅσα πειράματα ἐπὶ τοιούτων λεβήτων μὲ ὅλας τὰς δυνατὰς κατασκευὰς τῶν λεπτομερειῶν, μέχρις ὅτου κατέληξαν εἰς τοὺς σήμερον ἐν χρήσει τύπους. Ἐκ τῶν πειραμάτων αὐτῶν προέκυψαν τὰ ἑξῆς: 1) Ἡ ἀνάγκη τῆς κατανομῆς εἰς τμήματα τοῦ ὁλικοῦ ὑδροθαλάμου καὶ οὕτως ὥστε ἂν τμῆμά τι ὑποστῇ βλάβην νὰ μὴ συνεπιφέρῃ αὕτη γενικὴν ἔκρηξιν τοῦ λέβητος.

2) Ἡ ἀνάγκη τῆς συνεχοῦς καὶ πλήρους κυκλοφορίας τοῦ ἐν τῷ λέβητι ὕδατος πρὸς εὐκόλυνσιν τῆς ἀτμοπαραγωγῆς, ὕψωσιν τῆς ἰσχύος τοῦ λέβητος καὶ διατήρησιν ἴσης κατὰ τὸ δυνατὸν θερμοκρασίας ἐν ὅλῳ τῷ περιεχομένῳ τοῦ λέβητος. 3) Ἡ ἀνάγκη τῆς ὑπάρξεως χώρου τινός, ἐν τῷ ὑδροθαλάμῳ, μὴ ἐκτεθειμένου εἰς τὴν ἐπήρειαν τῶν ἀερίων τῆς καύσεως, ὅπου νὰ συσσωρεύεται ὁ πηλός, αἱ ξέναι ἐν γένει προσμείξεις, καὶ ὅπου νὰ ἀποτίθενται οἱ τυχὸν σχηματιζόμενοι λεβητόλιθοι. 4) Πρὸς ἀποφυγὴν ἐπιβλαβῶν κυμάνσεων τῆς πιέσεως τοῦ ἀτμοῦ καὶ τῆς στάθμης τοῦ ὕδατος πρέπει τόσον ὁ ὑδροθάλαμος ὅσον καὶ ὁ ἀτμοθάλαμος νὰ εἶναι κατὰ τὸ δυνατὸν μεγάλοι. 5) Ἡ ἀντοχὴ τῶν ἐλασμάτων νὰ παρέχῃ πλήρη ἀσφάλειαν καὶ εἰς τὰς δυσμενεστέρας περιπτώσεις. Καμμία σύνδεσις δὲν πρέπει νὰ ἐκτίθεται εἰς τὰς φλόγας. Ὁ λέβης δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ ἀνάγκην οἱασδήποτε ἐνισχύσεως (ἐνδετῶν, συνδετῶν κτλ.). 6) Ὅλα τὰ μέρη τοῦ λέβητος πρέπει νὰ εἶναι εὐκόλως προσιτὰ εἰς τὸν καθαρισμὸν καὶ τὰς ἐπισκευάς.

Τὰ ἐξαγόμενα ταῦτα συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐπικράτησιν, ἀπέναντι τῶν κυλινδρικῶν, τῶν λεβήτων μετὰ ὑδροσωλήνων εἰς τὰ πολεμικὰ πλοῖα, ἰδίως τὰ τορπιλλοβόλα. Κατόπιν ἐξερράγη νέος συναγωνισμὸς μεταξὺ λεβήτων μετὰ στενῶν ὑδροσωλήνων 25-40 χιλιοστῶν διαμέτρου καὶ λεβήτων μετὰ εὐρέων ὑδροσωλήνων ἄνω τῶν 40 χιλιοστῶν· ὁ συναγωνισμὸς κατέληξεν ὑπὲρ τῶν λεβήτων μετὰ στενῶν ὑδροσωλήνων λόγῳ τοῦ μικροτέρου των βάρους, τῆς οἰκονομίας τῆς λειτουργίας των καὶ τῆς ταχείας ἀτμοπαραγωγῆς. Τὸ σχ. 5 παριστᾷ ἕνα τοιοῦτον Thornycroft· ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν ἄνω κύριον λέβητα a, δύο βραστῆρας b, τοὺς κεκαμμένους ὑδροσωλῆνας d, τὴν ἑστίαν f καὶ δύο σωλῆνας c κυκλοφορίας τοῦ ὕδατος, εὑρισκομένους ἔξω τῶν φλογῶν. Εἰς τὸν λέβητα Yarrow οἱ ὑδροσωλῆνες εἶναι εὐθεῖς. Τὸ σχ. 6 παριστᾷ ὑδροσωληνωτὸν ναυτικὸν λέβητα Dürr μετὰ μιᾶς θαλάμης ὕδατος a, ἥτις συνδέεται ἀφ' ἑνὸς μὲ τοὺς ὑδροσωλῆνας b καὶ ἀφ' ἑτέρου μὲ τὸν ἄνω λέβητα c. Αἱ θύραι τοῦ πυρὸς καὶ τῶν τεφροδοχῶν φαίνονται ἔμπροσθεν καὶ κάτω. Τὰ ἀέρια τῆς καύσεως διατρέχουν τοὺς ὑδροσωλῆνας κατὰ μῆκος καὶ ἐγκαρσίως, περιβάλλουν ἀκολούθως τὸν ἄνω λέβητα c καὶ ἐξέρχονται πρὸς τὴν καπνοδόχον κατὰ τὴν θέσιν d.

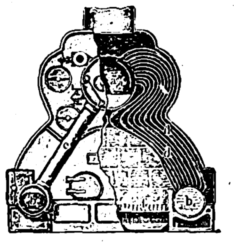

Σχ. 5.—*Ναυτικὸς λέβης Thornycroft.*

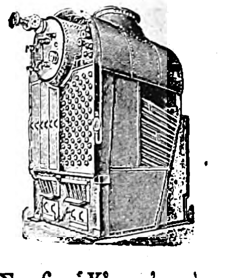

Σχ. 6.—*Ὑδροσωληνωτὸς ναυτικὸς λέβης Dürr.*

Εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα χρησιμοποιεῖται ὁ κυλινδρικὸς καὶ ἐκ τῶν μετὰ ὑδροσωλήνων κυρίως ὁ λέβης Babcock-Wilcox. Οὗτος συνίσταται ἐξ ἀριθμοῦ τινος κεκλιμένων σωλήνων ἐξ ἐλατοῦ σιδήρου, δι' ὧν διαιρεῖται ὁ ὅλος ὑδροθάλαμος εἰς μικρὰ ρεύματα ὕδατος. Οἱ σωλῆνες οὗτοι διαρρέονται ἐξωτερικῶς ὑπὸ τῶν καταχορύφως ἀνερχομένων ἀερίων τῆς καύσεως καὶ τὸ ἐν αὐτοῖς ὕδωρ θερμαίνεται ταχέως εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν. Τὸ ὕδωρ θερμαινόμενον ἀνέρχεται ἐντὸς τῶν σωλήνων καὶ εἰσρέει εἰς κατακόρυφα τμήματα ὑδροθαλάμου, ὅπου ἀνερχόμενον ἀναγκάζεται νὰ ἀκολουθήσῃ ὀφιοειδῆ ὁδόν, μέχρις ὅτου φθάσῃ εἰς τὸν ἄνω ὁριζόντιον λέβητα. Ἐκεῖ χωρίζεται τὸ ὕδωρ ἀπὸ τὸν ἀτμόν. Τὸ ὕδωρ δι' ἐπὶ τούτῳ σωλήνων ἀρχομένων ἀπὸ τοῦ ὁριζοντίου λέβητος ῥέει εἰς τὰ ὀπίσθια κατακόρυφα τμήματα ὑδροθαλάμου καὶ ἐντεῦθεν φθάνει πάλιν εἰς τοὺς κεκλιμένους σωλῆνας, ὁπότε ἀρχίζει ἐκ νέου ὁ κύκλος τοῦ ὕδατος. Ἡ συνεχὴς αὕτη κυκλοφορία τοῦ ὕδατος διατηρεῖ τοῦτο εἰς ὁμοιόμορφον θερμοκρασίαν καὶ διευκολύνει τὴν ἀπόθεσιν τῶν ξένων οὐσιῶν, ἃς τυχὸν περιέχει τὸ ὕδωρ, εἰς ἐπὶ τούτῳ θύλακον, ὅστις ὑπάρχει εἰς τὴν κατωτάτην θέσιν. Ὁ ἀτμὸς παραλαμβανόμενος ἀπὸ τὸ ὀπίσθιον μέρος τοῦ ὁριζοντίου λέβητος ὁδηγεῖται δι' *ὑπερθερμαντῆρος* εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον.

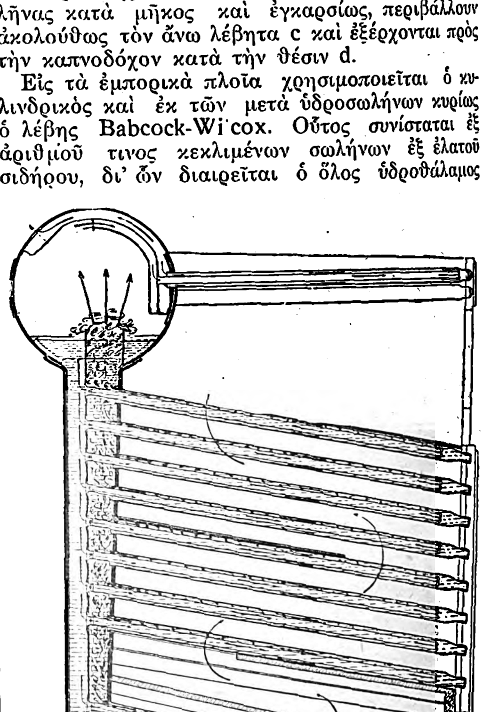

Σχ. 7.—*Σχηματικὴ παράστασις ἀτμολέβητος Dürr.*

Digitized by Google

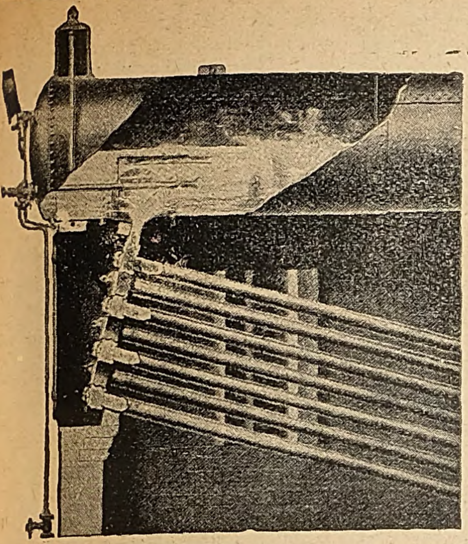

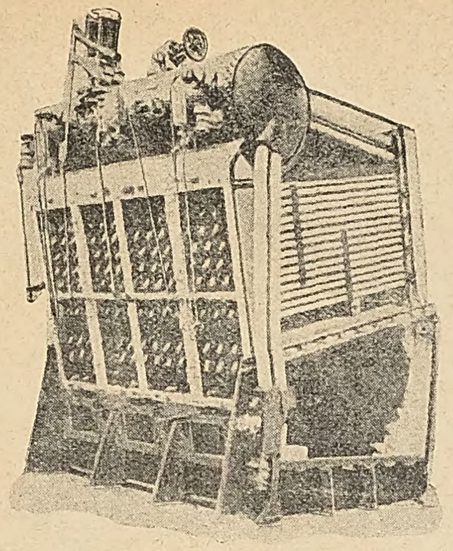

Σχ. 8.—Ναυτικὸς λέβης μετὰ εὐρέων ὑδροσωλήνων Babcock Wilcox.

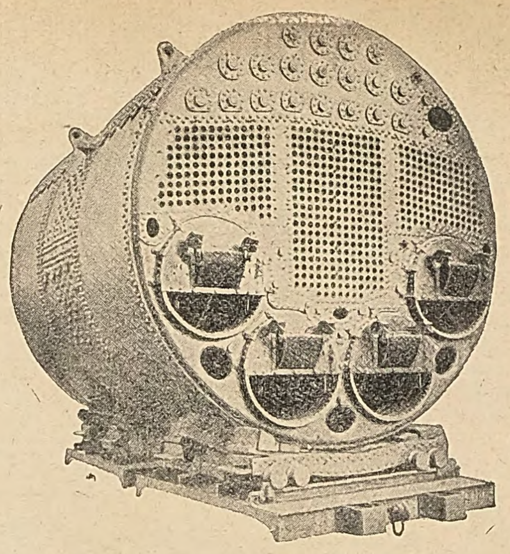

Σχ. 9.—Διπλοῦς σκωτικὸς ναυτικὸς ἀτμολέβης

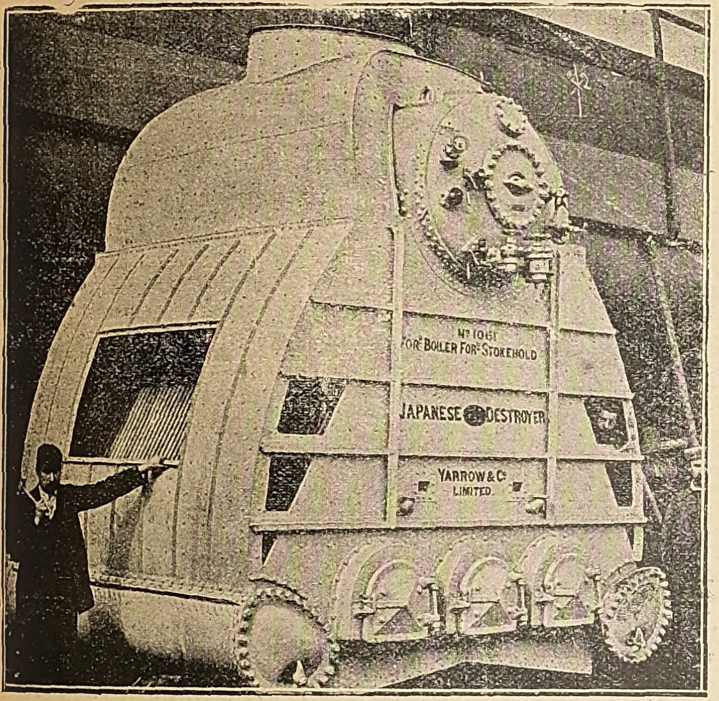

Σχ. 10.—Ἀτμολέβης Yarrow μετὰ κελύφους.

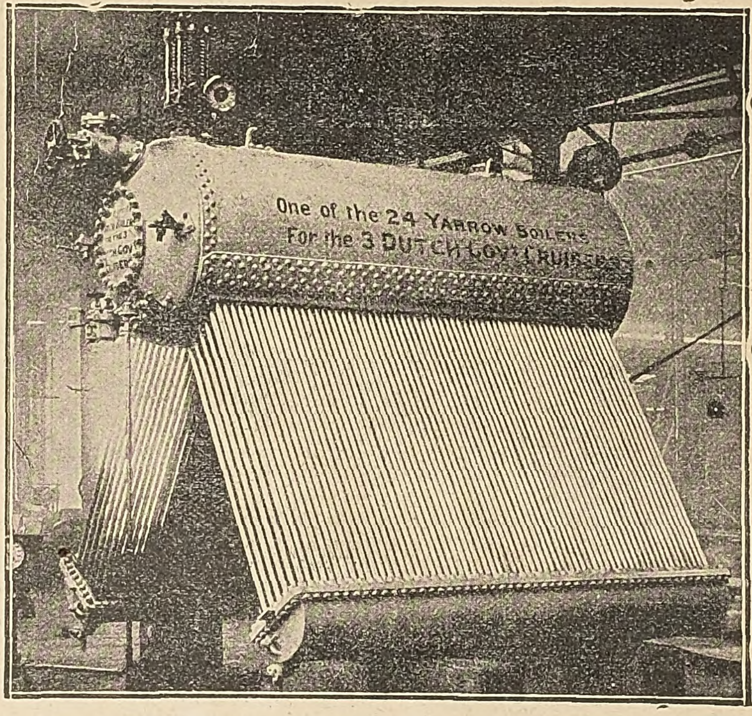

Σχ. 11.—Ἀτμολέβης Yarrow ἄνευ κελύφους.

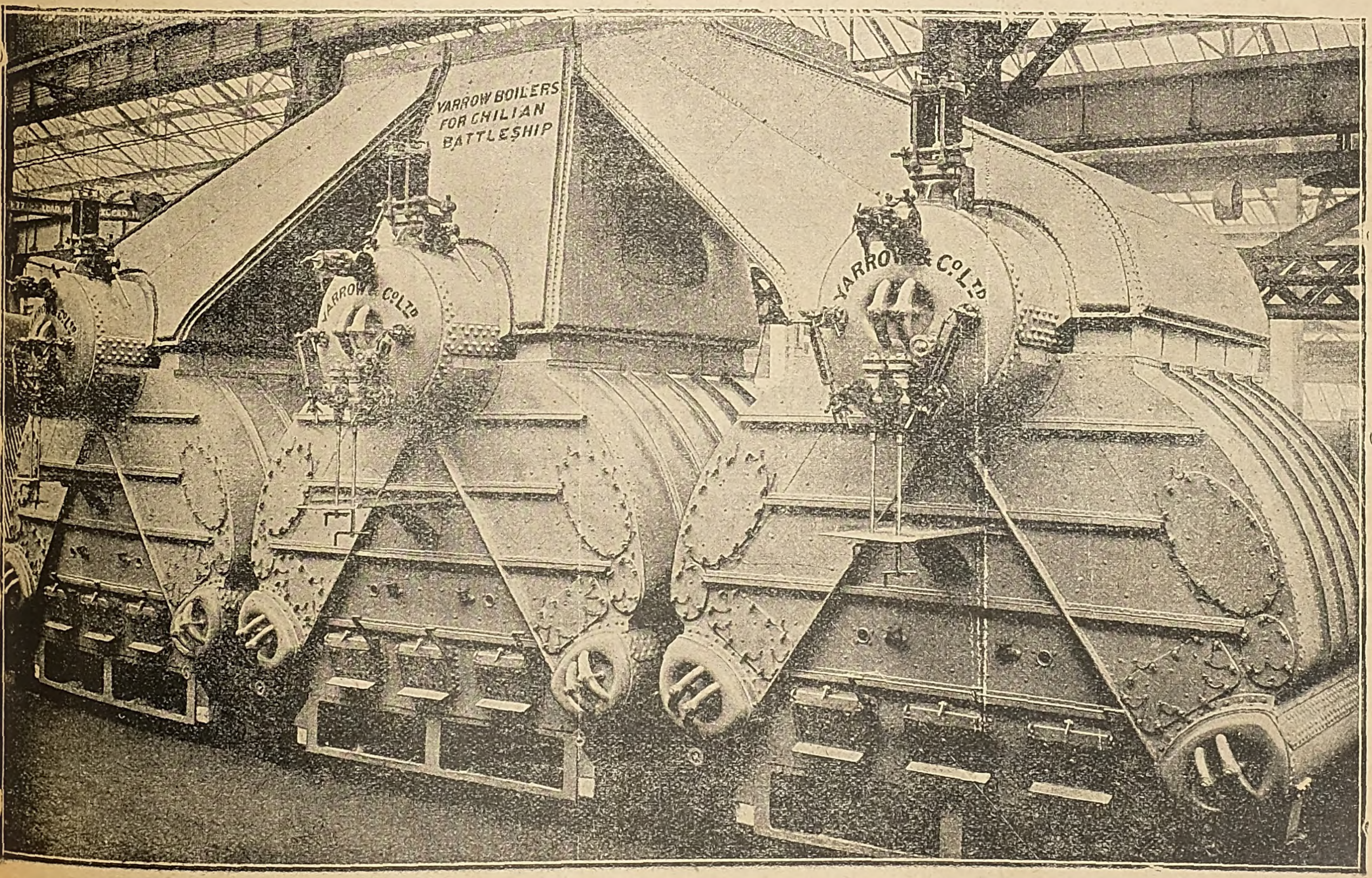

Σχ. 12.—Ὁμὰς ναυτικῶν ἀτμολεβήτων μετὰ στενῶν ὑδροσωλήνων Yarrow.

Digitized by Google

Ὑπολογισμὸς ἀτμολεβήτων— Ὁ ὑπολογισμὸς οὗτος ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὴν ποσότητα καὶ ποιότητα τοῦ ἀτμοῦ ἣν ὁ ὑπ' ὄψει λέβης πρόκειται νὰ παράγῃ ἀνὰ ὥραν καὶ ἔχει ὡς σκοπὸν τὸν καθορισμὸν τῶν κυρίων διαστάσεων τοῦ ἀτμολέβητος, ἤτοι τῆς θερμαινομένης ἐπιφανείας, τῆς ἐπιφανείας τῆς ἐσχάρας, τῶν ὀχετῶν καὶ τῆς καπνοδόχου. Ἐπὶ πλέον ὁ ὑπολογισμὸς ἐπεκτείνεται εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν παχῶν, διαμέτρων κτλ., ἐν γένει τῶν διαστάσεων αἵτινες συνδέονται πρὸς τὰς ἀναπτυσσομένας τάσεις ἢ τὴν ἀντοχὴν τοῦ χρησιμοποιηθησομένου ὑλικοῦ διὰ τὴν κατασκευήν. Α. Μ.

— **ἀτμολέβης** *τῶν ὀδοντοτεχνιτῶν* [*Ὀδοντοτ.*]. Οὗτος συνίσταται ἐκ παχέος στρώματος χαλκοῦ καὶ περιβάλλεται ὑπὸ χιτῶνος ἐκ σιδηροῦ ἐλάσματος μετὰ τριῶν ἢ τεσσάρων ποδῶν, κάτωθεν τοῦ ὁποίου τίθεται λύχνος δι' οἰνοπνεύματος, ἢ φωταερίου ἢ τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, κατὰ τὴν ὄπτησιν τοῦ ἐλαστικοῦ κόμμεος ἢ κυτταρίνης οὐσίας ὀδοντοστοιχιῶν. Τὸ μέγεθος καὶ ἡ χωρητικότης τοῦ ἀτμολέβητος ποικίλλει ἀπὸ ἑνὸς μέχρι τεσσάρων κιλῶν ὕδατος (1—4 ἐγκλείστων -moufles). Ὁ ἀτμολέβης εἶναι ἐφωδιασμένος δι' ἑνὸς σιδηροῦ ἐπιπώματος μετὰ ἰσχυροῦ κλείθρου, μιᾶς δικλεῖδος, δι' οὗ ἐκφεύγει ὁ ἀτμός, καὶ μιᾶς θήκης ἔμπροσθεν πρὸς τοποθέτησιν τοῦ θερμομέτρου ἢ τοῦ ἀραιομέτρου. διὰ τὴν διαβάθμισιν τῆς θερμοκρασίας κατὰ τὴν ὄπτησιν τῶν ὀδοντοστοιχιῶν. Π. ΠΑΝΤΑΤΖΗΣ

ἀτμολόγος [*Φάρ.*]· ὄργανον ἐργαστηρίου τῆς ὑπηρεσίας τῶν φάρων, δι' οὗ ἐξακριβοῦται ἡ θερμοκρασία ἐξατμίσεως καὶ ἀναφλέξεως τοῦ εἰδικοῦ πρὸς φωτισμὸν τῶν φάρων πετρελαίου. Σ. Ε. Λ.

ἀτμόλουτρον (τό)· λουτρὸν διὰ χρησιμοποιήσεως τοῦ ἀτμοῦ.

— [*Ἰατρ.*] Τὰ ἀτμόλουτρα ἀποτελοῦν συνδυασμὸν θερμῶν ἀερολούτρων καὶ ὑδρολούτρων, ἐν οἷς τὸ θερμὸν ὕδωρ ὑφίσταται μᾶλλον ὑπὸ μορφὴν σταγονιδίων αἰωρουμένων ἐν τῷ ἀέρι. Τὰ ἀτμόλουτρα ἀποτελοῦν ἥττονος ἀξίας τρόπον θερμότητος, εἰς ἣν ὑποβάλλεται τὸ ἀνθρώπινον σῶμα· διότι ἡ ὑγρὰ θερμότης εἶναι δυσχερῶς ἀνεκτή, μὴ δυναμένη νὰ ὑπερβῇ ἀκινδύνως τοὺς 50°—60°, διὰ τὸν λόγον, ὅτι ἡ διαπνοὴ δυσχεραίνεται ἐν περιβάλλοντι κεκορεσμένῳ ὑγρασίας. Ἐν τούτοις τὰ ἀτμόλουτρα δύνανται νὰ παρέχουν ἀκόμη ὑπηρεσίας, ἰδίως ὅταν λαμβάνωνται ἐν εἰδικοῖς κιβωτίοις, τὰ ὁποῖα ἀπαλλάσσουν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ ν' ἀναζητῶμεν τὰ ρωμαϊκά, τὰ ρωσικά, ἢ τὰ τουρκικὰ λουτρά, ἐν οἷς τὸ μόνον πλεονέκτημα εἶναι, ὅτι ὁ λουόμενος δύναται νὰ περιφέρηται ἐλευθέρως ἐν τῇ αἰθούσῃ.

Κατ' οἶκον δύναταί τις νὰ πραγματοποιήσῃ ἀνέτως ἀτμόλουτρον διὰ τῆς ὑπὸ Winternitz ὑποδειχθείσης μεθόδου. Τοποθετεῖ ἐν λουτῆρι διάτρητον σανίδα, ἐφ' ἣν διοχετεύεται ζέον ὕδωρ, καὶ κατακλίνεται ἐπ' αὐτῆς, μεθ' ὃ ὁ λουτὴρ καλύπτεται διὰ κλινοσκεπάσματος.

Τὰ ἀτμόλουτρα εἶναι δυνατὸν νὰ ληφθοῦν καὶ ὑπὸ μορφὴν *καταιονήσεως*· ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται πίεσίς τις, ἢ ὁποία μόνον εἰς ὑδροθεραπευτήρια δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ· ἐπὶ πλέον δ' ὁ ἀτμὸς εἶναι ἀνάγκη νὰ διέρχηται διὰ κοίλης με-

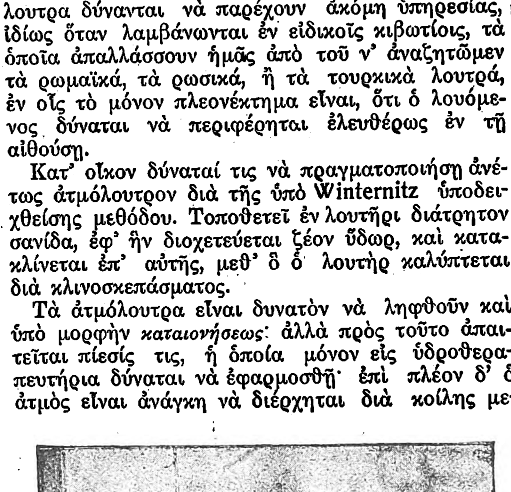

Ατμόλουτρον ἐν θεραπευτηρίῳ.

ταλλίνης σφαίρας, ἧς τὸ κατωφερὲς μέρος φέρει κρουνόν, προωρισμένον νὰ κενώνῃ τὸ ἐκ τῆς συμπυκνώσεως τῶν ἀτμῶν προερχόμενον ὕδωρ, τὸ ὁποῖον ἄλλως θὰ ἐξηκοντίζετο μετὰ τῶν ἀτμῶν. Ὁ ἀπὸ τῆς κοίλης ταύτης σφαίρας ἀναχωρῶν σωλὴν καταλήγει εἰς χαλκοῦν ἐπιστόμιον, ὡπλισμένον διὰ ξυλίνης λαβῆς· δέον δὲ νὰ εἶναι ἱκανῶς ἐπιμήκης καὶ εὔκαμπτος, ἵνα διευθύνηται πρὸς οἱονδήποτε μέρος τοῦ σώματος τοῦ ἀρρώστου. Ὁ ἐφαρμόζων τὴν καταιόνησιν βοηθὸς τοῦ ἰατροῦ ἀπαλλάσσει προηγουμένως τὸν σωλῆνα τοῦ ζέοντος ὕδατος καὶ ἐξακοντίζει ἐν ἀρχῇ τὸν ἀτμὸν ἐπὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ χειρός, ἵνα βεβαιωθῇ περὶ τῆς ἀπουσίας τῶν ζεόντων σταγονιδίων. Εἶτα δὲ προβαίνει εἰς τὴν ἐφαρμογὴν ἐπὶ τοῦ δερματος τοῦ ἀρρώστου ἐξ ἀποστάσεως πρῶτος 30 ἑκτμ., μετὰ ταῦτα δὲ μικροτέρας, ὥστε ὁ ἄρρωστος νὰ ἔχῃ πάντοτε τὸ αἴσθημα εὐαρέστου θερμότητος. Ἐννοεῖται, ὅτι ὁ βοηθὸς ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐξετάζει διὰ τῆς χειρός του τὴν θερμοκρασίαν τῆς ἀκτῖνος τοῦ ἐξακοντιζομένου ἀτμοῦ.

Τὰ ἀτμόλουτρα εἶναι ἢ *τοπικὰ* ἢ *γενικὰ*(σύστημα Berthe), ἀποτελοῦν δὲ μέρος πλείστων σταθμῶν θερμῶν πηγῶν, ἔνθα χρησιμοποιοῦνται καὶ ἀτμοὶ μεταλλικῶν ὑδάτων, οἷον ἐν Mont-Dore ἢ ἐν Néris· ἐνδείκνυνται δὲ κατὰ τῶν νευραλγιῶν ἢ τῶν ρευματικῶν ἀλγῶν, τῆς ἀρθρίτιδος κλπ. καὶ ἀντενδείκνυνται πρὸ παντὸς εἰς περιπτώσεις καρδιοπαθειῶν καὶ ἀρτηριοσκληρύνσεως. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

—**ἀτμόλουτρον** (τὸ) (bain-marie, Wasserbad). Οὕτω καλεῖται συσκευὴ χρησιμοποιουμένη εἰς τὰ χημικὰ ἐργαστήρια κατὰ τὰς ἐξατμίσεις διαφόρων ὑγρῶν ἢ τὴν θέρμανσιν αὐτῶν δι' ἀτμῶν, ὁσάκις ἐπιζητεῖται ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν ἐν ὁμοιομόρφῳ θερμοκρασίᾳ. Τὸ ἀτμόλουτρον ἀποτελεῖται ἐκ χύτρας σιδηρᾶς ἢ χαλκίνης φερούσης ὡς ἐπικάλυμμα συγκεντρικοὺς δακτυλίους ἐκ χαλκοῦ, πορσελάνης ἢ σπανιώτερον νικελίου. Ἀντὶ τῶν δακτυλίων τούτων γίνεται εἰς τινα ἀτμόλουτρον ἰριδοειδὴς διάταξις τοῦ ἐπικαλύμματος (κατὰ Lössner)ἐπιτρέπουσα εὐχερέστερον τὴν περιστολὴν ἢ μεγέθυνσιν τῆς κεντρικῆς ὀπῆς αὐτοῦ, ἐφ' ἧς τίθεται τὸ πρὸς θέρμανσιν δοχεῖον.

Ἁπλοῦν ἀτμόλουτρον.

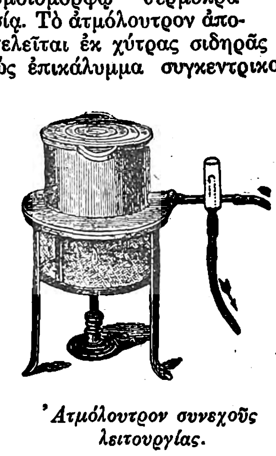

Ἀτμόλουτρον συνεχοῦς λειτουργίας.

Κατὰ τὴν δι' ἀτμολούτρου θέρμανσιν πρέπει νὰ προσέχωμεν πάντοτε, ὅπως μὴ ὑπερβῇ ἡ θερμοκρασία τὴν τοῦ ζέοντος ὕδατος. Τοῦτο δὲ συμβαίνει ὅταν ἐξατμισθῇ τελείως τὸ ὕδωρ τοῦ ἀτμολούτρου. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ ὅπως ἡ χύτρα τοῦ ἀτμολούτρου διατηρῆται πάντοτε πεπληρωμένη δι' ὕδατος, φέρουσιν ἀτμόλουτρά τινα πλευρικῶς ειδικὴν διάταξιν ἐπιτρέπουσαν τὴν συνεχῆ ἐκ τοῦ κρουνοῦ τοῦ ὕδατος τροφοδότησιν αὐτῶν. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ ἀτμόλουτρα κατασκευάζονται μόνα, ἐκτὸς ὅμως αὐτῶν φέροντα καὶ διπλᾶ, τριπλᾶ ἢ πολλαπλᾶ ἀτμόλουτρα, ἀποτελούμενα ἐκ τῆς κεντρικῆς χύτρας καὶ ἐκ τοῦ ἐπικαλύμματος αὐτῶν, ὅπερ φέρει ὀπὰς καλυπτομένας ὑπὸ συγκεντρικῶν δακτυλίων, οὕτως ὥστε ἑκάστη τῶν ὀπῶν αὐτῶν ἀποτελεῖ καὶ ἓν ἀτμόλουτρον. Κ. Γ. Μ.

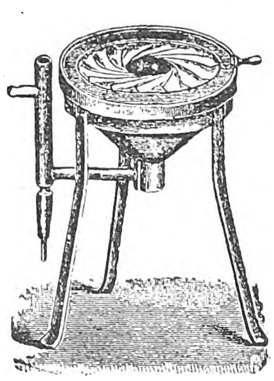

Ἀτμόλουτρον μετὰ ἰριδοειδοῦς διατάξεως.

ἀτμομετρία [*Μετεωρ.*]. Ἡ μέτρησις τῆς ποσότητος ἐξατμιζομένων ἀτμῶν ὑγροῦ. Λέγεται καὶ *ἀτμιδομετρία*. ΑΝ. Δ.

ἀτμομετρογράφος. Ὄργανον αὐτογραφικὸν πρὸς μέτρησιν τῆς ποσότητος τῶν ἐξατμιζομένων ἀτμῶν ὑγροῦ. Λέγεται καὶ ἀτμιδομετρογράφος ἢ καὶ ἀτμογράφος. ΑΝ. Δ.

ἀτμόμετρον [*Μετεωρ.*]. Ὄργανον προωρισμένον νὰ μετρῇ τὴν ποσότητα τοῦ ἐξατμιζομένου ὑγροῦ ἰδίᾳ τοῦ ὕδατος εἰς ὡρισμένον χρονικὸν διάστημα. Λέγεται καὶ *ἀτμιδόμετρον*.

Τὸ ἁπλούστερον ἀτμιδόμετρον εἶναι δοχεῖον πλῆρες ὑγροῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ μετρεῖται ἡ ἐξατμιζομένη ποσότης εἴτε ἀπ' εὐθείας εἴτε διὰ ζυγίσεως. Τοιαῦτα ὄργανα ὑπέδειξαν κατὰ πρῶτον οἱ Muschenbroek (1731) καὶ Richmann (1751). Ὁ Saussure (1783) ὑπέδειξεν ὅτι, ἵνα ἔχωμεν τὴν πραγματικὴν ἐξάτμισιν ὑπαιθρίων ὑδάτων, πρέπει τὸ ἀτμιδόμετρον νὰ εὑρίσκεται ἐντὸς τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ὕδατος. Χρειάζεται ὅμως τότε καὶ βροχόμετρον, τὸ ὁποῖον παρατιθέμενον νὰ μετρῇ τὴν ποσότητα τῆς πιπτούσης βροχῆς, ἡ ὁποία δέον νὰ ἀφαιρῆται. Διαφόρους τύπους ἀτμιδομέτρων κατεσκεύασαν κατὰ καιροὺς καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ἐν οἷς καὶ ὁ Neumann (1852) καὶ Prestel (1863) κλπ.

—**ἀτμόμετρον** *τοῦ Γκάϊσσλερ* [*Χημ. Τροφ.*]. Ὄργανον πρὸς προσδιορισμὸν τῆς εἰς ἀλκοόλην περιεκτικότητος τῶν ἀλκοολούχων ὑγρῶν. Εἶναι λίαν εὔχρηστον καὶ χρησιμοποιεῖται ἀρκούντως ἐν τῇ πράξει. Σ. Γ.

ἀτμομηχανὴ (ἡ)· μηχανὴ λειτουργοῦσα δι' ἀτμοῦ.

— [ΙΣΤΟΡ.] Μολονότι ἡ πρακτικὴ χρησιμοποίησις τῆς δυνάμεως τοῦ ἀτμοῦ ἀνάγεται εἰς πολὺ πρόσφατον ἐποχήν, φαίνεται ὅτι ἀπὸ παλαιοτάτων ἤδη χρόνων τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἀπησχολήθη μὲ τὰς ἰδιότητας αὐτοῦ, προσπαθοῦν νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὸ μυστήριόν των καὶ νὰ ἐξαγάγῃ ἐξ αὐτῶν ὠφελίμους διὰ τὸν ἄνθρωπον χρησιμότητας. Οὕτω *Φίλων ὁ Βυζάντιος*, ζήσας περὶ τὸ 250 π. Χ., περιγράφει λέβητα χρησιμοποιούμενον εἰς τὰ θυσιαστήρια τῆς ἐποχῆς του διὰ τὴν ἀναρρίπισιν τοῦ πυρός. Ὁ λέβης ἦτο κλειστός, ἔφερε δὲ πρὸς τὰ ἄνω λεπτὸν κεκαμμένον σωλῆνα, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ παραγόμενος ἀτμὸς ἐξετοξεύετο πρὸς τὴν πυρὰν τοῦ θυσιαστηρίου. Ὁ ἴδιος περιγράφει ἐπίσης συσκευὴν συρίζουσαν διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀτμοῦ καὶ προτείνει τὴν χρησιμοποίησίν της ἐπὶ τῶν φάρων: «Τὸ πῦρ—λέγει—τοῦ φάρου πρέπει νὰ καίῃ ὑπεράνω κλειστοῦ λέβητος πεπληρωμένου ἐν μέρει δι' ὕδατος· ὅταν, συνεπείᾳ τῆς θερμότητος, σχηματισθῇ ἀτμός, οὗτος θὰ ἐξέρχεται δι' αὐλῶν, εἰς τῶν ὁποίων τὰ ἄκρα δύνανται νὰ δοθοῦν μορφαὶ πτηνῶν, ὁπότε θὰ φαίνεται ὅτι ἐξ αὐτῶν προέρχονται οἱ συριγμοί».

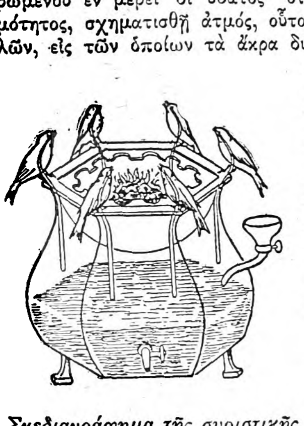

Σχεδιαγράφημα τῆς συριστικῆς συσκευῆς τοῦ Φίλωνος πρὸς χρῆσιν τῶν φάρων.
[Ἐξ ἀραβικοῦ χειρογράφου εὑρισκομένου ἐν Ὀξφόρδῃ.]

Μετὰ τὸν Φίλωνα, ὁ *Ἥρων* ὁ ἐξ Ἀλεξανδρείας, ζήσας περὶ τὰ τέλη τοῦ πρώτου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δευτέρου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος, κατεσκεύασε τὴν λεγομένην «*αἰολικὴν σφαῖραν*», ἥτις ἐπέχει τὴν θέσιν τῆς πρώτης περιστροφικῆς ἀτμομηχανῆς: ἄνωθεν κλειστοῦ λέβητος P, θερμαινομένου ἐκ τῶνκάτω, ἐτοποθέτησε κοίλην χαλκίνην σφαῖραν x, φέρουσαν σωλῆνα συνδεόμενον ὑπὸ ἐλευθέραν περιστροφὴν μετὰ τοῦ ἀτμαγωγοῦ O· οὕτως ὁ παραγόμενος ἐν τῷ λέβητι ἀτμὸς ἤγετο ὅλος εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς σφαίρας, ἐκεῖθεν δὲ ἐξέρρεε διὰ δύο σωληνίσκων w καὶ z τοποθετημένων κατὰ τὰ ἄκρα τῆς αὐτῆς διαμέτρου (καθέτου ἐπὶ τὸν ἄξονα περιστροφῆς) καὶ πρὸς ἀντιθέτους διευθύνσεις· ἡ τοιαύτη διάταξις ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα νὰ δημιουργῆται κατὰ τὴν ἐκροὴν τοῦ ἀτμοῦ «*ζεῦγος δυνάμεων*» ἐπιφέρον τὴν περιστροφὴν τῆς σφαίρας. Ἡ ἐπινόησις τοῦ Ἥρωνος δὲν εὗρε πρακτικὴν ἐφαρμογήν, μολονότι πολλοὶ ἠσχολήθησαν μὲ αὐτὴν κατὰ τὸν μεσαίωνα, ἰδίως κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, ὁπότε ἤρχισεν ἡ ἀναγέννησις τῶν θετικῶν

Ἡ αἰολικὴ σφαῖρα τοῦ Ἥρωνος.
[Κατὰ χαλκογραφίαν ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Στούαρ «Περιγραφικὴ ἱστορία τῆς ἀτμομηχανῆς»].

Digitized by Google

ἐπιστημῶν. Παραμένει ἐν τούτοις ἡ «*αἰολικὴ σφαῖρα*» ὡς ἀξιομνημόνευτον εὐφυὲς κατασκεύασμα, τὸ ὁποῖον ἐνθυμίζει ἀρκούντως τὴν σημερινὴν νεωτάτην μορφὴν τῶν ἀτμομηχανῶν, —τὸν *ἀτμοστρόβιλον*.

Καὶ εἰς πολὺ παλαιοτέρους ἔτι χρόνους οἱ Ἕλληνες εἶχον γνῶσίν τινα τῆς ἐν τῷ ζέοντι ὕδατι λανθανούσης δυνάμεως, ἣν καὶ ἐκληροδότησαν εἰς τοὺς Ἄραβας. Ἀλλ' οὐδείς, οὔτε τότε, οὔτε κατὰ τὴν πρώτην χριστιανικὴν χιλιετηρίδα, οὔτε κατὰ τὸν μεσαίωνα κατώρθωσέ ποτε νὰ ἐκμεταλλευθῇ πρακτικῶς τὴν δύναμιν ταύτην. Διὰ τὴν ἐξέλιξιν ἐκείνου τὸ ὁποῖον λέγεται σήμερον ἀτμομηχανὴ ἐχρειάσθη νὰ προϋπάρξῃ ἡ «πειραματικὴ ἔρευνα». Ἐπειδὴ δὲ μέχρι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος τὸ πείραμα ἔλειπεν ἀπὸ τὰς ἐπιστημονικὰς μελέτας, αἱ περὶ ἀτμοῦ γνώσεις παρέμειναν ἐπὶ μίαν καὶ ἡμίσειαν χιλιετηρίδα ἄνευ οὐδεμιᾶς προόδου. Τὸν ΙΖ' αἰῶνα ὁ κόσμος ἐγνώριζε περὶ τοῦ ἀτμοῦ ὅ,τι σχεδὸν καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Φίλωνος καὶ τοῦ Ἥρωνος.

Ἐνδιαμέσως μνημονεύονται ἐλάχισταί τινες προσπάθειαι, τῶν ὁποίων ὅμως τ' ἀποτελέσματα δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσι σοβαρά, οὔτε ἀπὸ ἐπιστημονικῆς, οὔτε ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως. Οὕτως ὁ ζωγράφος *Λεονάρδος Ντὰ Βίντσι*, ὅστις ὑπῆρξε συγχρόνως καὶ εἷς τῶν μεγαλυτέρων μηχανικῶν τοῦ κόσμου, περιγράφει, παραθέτων καὶ

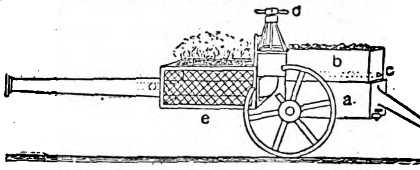

Τὸ ἀτμοπυροβόλον «Architronito» κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Λεονάρδου Ντὰ Βίντσι.

[a=δοχεῖον ὕδατος· b=ἀνθρακαποθήκη· c=ἄξων σκοπεύσεως· d=κοχλίας τροφοδοτήσεως· e=ἑστία ἀνθράκων.]

σχετικὸν σχεδιάγραμμα, πυροβόλον ὅπλον λειτουργοῦν διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀτμοῦ, τὸ ὁποῖον ὀνομάζει «Architronito». «Πρόκειται —λέγει— περὶ μηχανήματος ἐκ χαλκοῦ ἐκσφενδονίζοντος σφαίρας σιδηρᾶς μετὰ μεγάλου κρότου καὶ μεγάλης δυνάμεως. Τὸ ἓν τρίτον τοῦ ὀργάνου (τοῦ σωλῆνος) εὑρίσκεται ἐντὸς μεγάλου πυρὸς ἐξ ἀνθράκων· ὅταν δι' αὐτοῦ καλῶς θερμανθῇ, στρέφομεν τὸν κοχλίαν D, ὅστις εὑρίσκεται ἄνω τοῦ δοχείου ὕδατος AB, ὁπότε τὸ ὕδωρ χύνεται ἐντὸς τοῦ θερμανθέντος τμήματος τοῦ σωλῆνος, ὅπου μετατρέπεται ἀποτόμως εἰς ὄγκον ἀτμοῦ. Ἡ σφαῖρα ἐκτινάσσεται τότε μεθ' ὁρμῆς καὶ τρομεροῦ κρότου». Καὶ προσθέτει τὴν πληροφορίαν ὅτι διὰ τοῦ μηχανήματος τούτου ἐρρίφθη σφαῖρα βάρους ἑνὸς ταλάντου εἰς μῆκος 6 σταδίων. Περίεργον εἶναι ὅτι ὁ Ντὰ Βίντσι ἀποδίδει τὴν ἐφεύρεσιν τοῦ «Architronito» εἰς τὸν Ἀρχιμήδην, τοῦθ' ὅπερ δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὰς ἄλλας ὑπαρχούσας πληροφορίας περὶ τῶν ἔργων τοῦ μεγάλου μαθηματικοῦ. Φαίνεται μᾶλλον ὅτι πρόκειται περὶ ἄλλου τινὸς μηχανικοῦ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος φέροντος τὸ ἴδιον ὄνομα.

Εἰς ἄλλο χειρόγραφον τοῦ Ντὰ Βίντσι ὑπάρχει σχεδίασμα φυσητῆρος ὑπὸ μορφὴν κεφαλῆς παιδίου, ἔχοντος εἰς τὸ στόμα σωληνίσκον, μετὰ τῆς ὑποσημειώσεως: «Ὅταν ἡ κεφαλὴ αὐτὴ εἶναι πεπληρωμένη ὕδατος καὶ τὸ ὕδωρ βράσῃ, ὁ ἀτμὸς ἐξέρχεται μόνον διὰ τοῦ στόματος καὶ ἔχει τὴν δύναμιν ν' ἀναρριπίζῃ τὸ πῦρ». Πρόκειται δηλ. ἐνταῦθα περὶ αὐτῆς ταύτης τῆς συσκευῆς τὴν ὁποίαν περιγράφει ὁ Φίλων πρὸ 1800 ἐτῶν.

Εἰς τὸν ἴδιον Ντὰ Βίντσι ἀπεδίδετο ἡ κατασκευὴ λέμβου κινουμένης δι' ἀτμοῦ, δημιουργήματος, ὡς φαίνεται, τῆς φαντασίας τῶν μεταγενεστέρων. Ὅ,τι εὑρέθη εἰς σχετικὸν ἰχνογράφημά του εἶναι μικρὰ λέμβος ἔχουσα σύστημα προωθήσεως διὰ μυϊκῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως. Τοιαῦται ἄλλως τε διὰ πτυομόρφων κωπῶν κινούμεναι λέμβοι συναντῶνται καὶ εἰς ἰχνογραφήματα παλαιοτέρων τοῦ Λεονάρδου Ντὰ Βίντσι μηχανικῶν. Ἐν γένει πρέπει νὰ εἴμεθα πολὺ ἐπιφυλακτικοὶ ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ παλαιῶν ἰχνογραφημάτων καὶ κειμένων σχετικῶν πρὸς τὰς μηχανάς, διότι εἰς τοιαῦτα δοκουμέντα παρενεβλήθησαν δυστυχῶς ἐκ τῶν ὑστέρων πράγματα, ὁποῖα ἀρχικῶς δὲν ὑπῆρχον. Τοῦτο δ' ἐγένετο ἰδίως ὅταν, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν πνεύματος κενοδόξου, διάφοροι χῶραι ἠθέλησαν νὰ διεκδικήσουν ὑπὲρ ἑαυτῶν τὸν πρῶτον ἐφευρέτην τῆς ἀτμομηχανῆς.

Αἱ πρῶται ἀτμομηχαναί. — Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ ἀτμομηχανὴ δὲν ἐπενοήθη οὔτε κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ὅπως θέλουν οἱ μέν, οὔτε κατὰ τὸν μεσαίωνα, ὅπως θέλουν ἄλλοι. Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἦτο ἀσφαλῶς ἄγνωστος οἱαδήποτε οὐσιώδης καὶ πρακτικὴ χρησιμοποίησις τῆς δυνάμεως τοῦ ἀτμοῦ, διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει δὲν θὰ παρήρχετο αὕτη ἀπαρατήρητος ἐκ μέρους ἐκείνων οἵτινες, ὅπως ὁ Λεονάρδος Ντὰ Βίντσι καὶ ἄλλοι, φαίνονται ἐκ τῶν ἐργασιῶν των κάτοχοι πάσης γνωστῆς τεχνικῆς προόδου. Αἱ ἰδιότητες τοῦ ἀτμοῦ εἶχον ἕως τότε ἐπισύρει τὴν προσοχὴν τῶν ἐρευνητῶν μόνον ὡς περίεργα φαινόμενα καὶ οὐχὶ ὡς φυσικὴ δύναμις τὴν ὁποίαν θὰ ἦτο δυνατὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ ἐκμεταλλευθῇ πρακτικῶς. Δι' ὃ καὶ ὁ *Ἱερώνυμος Καρντάνο*, φιλόσοφος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἀναφέρει ῥητῶς εἰς τὸ βιβλίον του «Περὶ διαφορῶν τῶν πραγμάτων», ὅτι «ἡ χρησιμοποίησις τοῦ πυρὸς ὡς δυνάμεως εἶναι ἀπὸ ἀπόψεως πρακτικῆς ἐφαρμογῆς καθ' ὁλοκληρίαν ἀνέφικτος».

Τῷ 1560 νεαρὸς Ἰταλὸς φυσικός, ὁ *Ἰωάννης Βαπτιστὴς ντὲ λὰ Πόρτα*, ἵδρυσεν ἑταιρείαν διὰ τὴν ἔρευναν τῶν μυστηρίων τῆς φύσεως, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης ἀρχίζει ἐν Εὐρώπῃ γόνιμος περίοδος διὰ τὴν πρόοδον τῆς Πειραματικῆς Φυσικῆς. Ὁ Πόρτα ἀσχοληθεὶς ἐν τοῖς ἄλλοις καὶ μὲ τὸν ἀτμόν, ἐγκαταλείπει, κατὰ τρόπον ἀξιοπαρατήρητον, τὴν πεπατημένην τῶν ἀορίστων θεωριῶν σχετικῶς μὲ τὸ δυνατὸν τῆς χρησιμοποιήσεως μιᾶς τόσον μυστηριώδους δυνάμεως καὶ βαδίζει μετριοφρόνως τὴν πειραματικὴν ὁδὸν πρὸς ἔρευναν τῶν φυσικῶν ἰδιοτήτων τῆς τάσεως τοῦ ἀτμοῦ. Δι' ἐπινοηθείσης παρ' αὐτοῦ συσκευῆς ἠδυνήθη νὰ διαπιστώσῃ ὅτι ποσότης ὕδατος ὑποβαλλομένη εἰς βρασμὸν μετατρέπεται εἰς πολλαπλάσιον ὄγκον ἀτμοῦ, ὅτι δὲ ὁ ἀτμὸς οὗτος ψυχόμενος μετατρέπεται καὶ πάλιν εἰς ὕδωρ. Ὁ Γάλλος μηχανικὸς *Κὼς* συνεχίζων (περὶ τὸ 1615) πειράματα ἀνάλογα πρὸς τὰ τοῦ Πόρτα, καθώρισε σαφέστερον ὅτι ὁ ἀτμὸς εἶναι ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ὕδωρ μετατραπὲν εἰς ἀέριον διὰ τῆς θερμότητος καὶ ὅτι ψυχόμενον μεταβάλλεται εἰς τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς ποσότητα ὕδατος.

Εἷς πρόγονος τοῦ ἀτμοστροβίλου.—Ὁ ἀνθρωπόμορφος φυσητήρ, περὶ τοῦ ὁποίου ἔγινεν ἀνωτέρω λόγος καὶ μὲ τὸν ὁποῖον πολλοὶ ἠσχολήθησαν καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους, ἐτελειοποιήθη τῷ 1629 ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ *Ἰωάν. Μπράγκα*, μηχανικοῦ καὶ ἀρχιτέκτονος, ὅστις περιγράφει ὡς ἑξῆς τὴν ἐφεύρεσιν εἰς βιβλίον του φέρον τὸν τίτλον «Ἡ μηχανὴ» καὶ κοσμούμενον ἀπὸ πολυαρίθμους ξυλογραφίας: «Ἐπὶ ἐσχάρας πυρὸς εὑρίσκεται ἀτμολέβης, τοῦ ὁποίου τὸ ἄνω μέρος ἔχει σχῆμα ἀνθρωπίνης κεφαλῆς. Ὅταν ὁ λέβης πληρωθῇ δι' ὕδατος μέσῳ τῆς στρόφιγγος Η ἀνάπτεται τὸ πῦρ, ὁπότε ὁ παραγόμενος ἀτμὸς ἐκτοξεύεται ἐκ τοῦ στόματος τοῦ εἰδώλου πρὸς ἕνα τροχὸν Ε τοῦ ὁποίου ἡ περιφέρεια φέρει διαδοχικῶς διατεταγμένα σκαφίδια». Πρότερον δὲν ἐδίδετο προσοχὴ εἰς τὴν διάταξιν ταύτην τοῦ Μπράγκα, ἀφ' ἧς ἐποχῆς ὅμως ἐπανήλθομεν εἰς τὸν τροχὸν τοῦτον διὰ τῆς ἐπινοήσεως τοῦ ἀτμοστροβίλου, κατεδείχθη ἡ σημασία τῆς ἐπινοήσεως ταύτης. Ἦτο δὲ γνωστὴ εἰς τὸν Μπράγκα ἡ μεγάλη ταχύτης τοῦ περιστρεφομένου τροχοῦ, διότι, ὡς βλέπομεν ἐν τῷ σχεδιάσματι, ἐφρόντισε ν' ἀναγάγῃ ταύτην δι' ὑποπολλαπλασιασμοῦ, μέσῳ τριῶν ζευγῶν ὀδοντωτῶν τροχῶν, εἰς τὸ $^{1}/_{150}$ μόνον τῆς ἀρχικῆς. Διὰ τῆς μηχανῆς του ὁ Μπράγκα ἐκίνει συσκευὴν λειοτριβήσεως σπόρων (κοπανιστήριον), γράφει ὅμως ὅτι δύναται ἐπίσης νὰ χρησιμοποιηθῇ

Ὁ ἀτμοστρόβιλος τοῦ Μπράγκα.

[Κατὰ ξυλογραφίαν ἐκ τοῦ βιβλίου «La machine» τοῦ ἰδίου ἐφευρέτου, ἐκδοθέντος τῷ 1629.]

διὰ τὴν ἀνύψωσιν ὕδατος καὶ τὴν λειτουργίαν πριονιστηρίου.

Τὴν ἰδίαν ἐποχὴν (1630) ὁ Δαβὶδ Ράμσεϋ ἔλαβεν ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ πέμπτον δίπλωμα εὑρεσιτεχνίας δι' ἀτμαντλίαν—«πρὸς ἀνύψωσιν ὕδατος διὰ τοῦ πυρὸς ἐκ βαθέων φρεάτων», κατὰ τὸν τίτλον τοῦ διπλώματος—, περὶ τοῦ τύπου τῆς ὁποίας δὲν διεσώθησαν λεπτομέρειαι.

Κατὰ τὸ πρῶτον τέταρτον ἐπίσης τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ὁ διάσημος φυσικοφιλόσοφος Ἰω. Βαπτιστὴς Χέλμοντ κάμνει διάκρισιν τῶν χαρακτηριστικῶν μεταξὺ «ἀέρος», «ἀτμοῦ» καὶ «ἀερίου», λέγων ὅτι ὁ ἀτμὸς εἶναι «ἐλαστικὸν ρευστὸν» ἐκ μετατροπῆς τοῦ ὕδατος.

Τῷ 1683 ὁ Σαμουὴλ Μόρανδ περιέγραψε μηχανὴν ἐπινοηθεῖσαν παρ' αὐτοῦ, ἥτις ὅμως περιγραφὴ δὲν ἐδημοσιεύθη. Οὗτος ὑπελόγιζεν ὅτι ὁ ἀτμὸς καταλαμβάνει ὄγκον 2.000 φορὰς μεγαλύτερον ἀπὸ τὸν ὄγκον τοῦ ὕδατος ἐξ οὗ ἐγεννήθη.

Μὲ τὰς ἐργασίας τοῦ Μόρλανδ δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τερματιζομένην τὴν προϊστορίαν τοῦ ἀτμοῦ, τῆς ὁποίας ἀνεφέραμεν ἤδη τὰ σημαντικώτερα σημεῖα, παραλείψαντες, ἐννοεῖται, πλείστας ἄλλας προσπαθείας ἐστερημένας σοβαρότητος καὶ τῶν ὁποίων θὰ ἦτο μακρὰ ἡ ἀφήγησις. Σημειοῦμεν ἐπὶ παραδείγματι ὅτι, ἐν τοῖς ἄλλοις, ὁ Ἄγγλος ἐπίσκοπος Γουΐλκινς ἐπρότεινε τῷ 1648, ὅπως χρησιμοποιηθῇ ἡ αἰολικὴ σφαῖρα τοῦ Ἥρωνος διὰ τὴν κροῦσιν τῶν κωδώνων τῶν ἐκκλησιῶν, διὰ νὰ κλώθωνται νήματα καὶ διὰ νὰ λικνίζωνται τὰ παιδία!

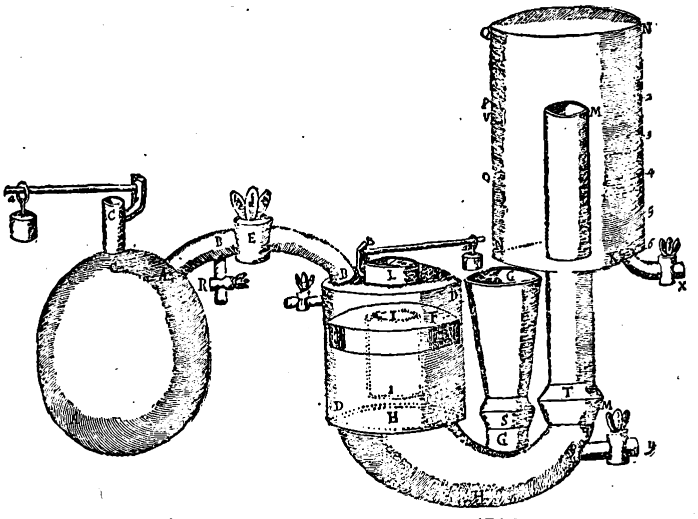

Ἀτμαντλία τοῦ Παπίνου, ἔτους 1706.

[Κατὰ χαλκογραφίαν ἐκ τοῦ ἔργου «Ars nova» τοῦ ἰδίου].

Αἱ μηχαναὶ τοῦ Παπίνου καὶ τοῦ Σαβερύ.— Εἰσερχόμενοι ἤδη εἰς τὴν περίοδον καθ' ἣν ἡ μελέτη τῆς δυνάμεως τοῦ ἀτμοῦ ἐμορφώθη συστηματικῶς, παρατηροῦμεν ὅτι ἡ πρὸς ταύτην παρότρυνσις προῆλθεν ἐξ ἄλλου πεδίου τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως. Τῷ 1681 ὁ *Διονύσιος Παπῖνος* (Denis Papin) ἀνεκάλυψε τὴν γνωστὴν ὁμώνυμον του χύτραν, διὰ τῆς ὁποίας ἡ ἕψησις τῶν φαγητῶν γίνεται ὑπὸ πίεσιν ἀτμοῦ. Ἄξιον μνείας εἶναι ὅτι ὁμοίαν ταύτης εἶχε χρησιμοποιήσει πρὸ 2000 ἐτῶν (τῷ 250 π.Χ.) ὁ ἰατρὸς *Φιλωμένης*,—πάντως ὅμως ἄνευ ἀσφαλιστικῆς δικλεῖδος, ἥτις εἶναι ἀποκλειστικὸν τοῦ Παπίνου δημιούργημα. Τὰ ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐπινοήσεως του ταύτης συνεχισθέντα πειράματα τοῦ Παπίνου ἐπὶ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ ἀτμοῦ κατέστησαν αὐτὸν μέγαν ἐφευρέτην καὶ μίαν τῶν σπουδαιοτέρων προσωπικοτήτων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀτμομηχανῆς.

Ἐν ἔτει 1690 ἐδημοσίευσεν ἐνδιαφέρουσαν πραγματείαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Νέαι μέθοδοι πρὸς παραγωγὴν λίαν ἐντατικῶν ὠστικῶν δυνάμεων διὰ μικροῦ κόπου». Καὶ λέγει ἐπὶ λέξει εἰς ἓν ἐκ τῶν κεφαλαίων τοῦ βιβλίου του τούτου: «Ἐπειδὴ τὸ ὕδωρ ἔχει τὴν ἰδιότητα, μεταβαλλόμενον διὰ τοῦ πυρὸς εἰς ἀτμὸν νὰ γίνεται τόσον ἐλαστικὸν ὅσον ὁ ἀὴρ καὶ νὰ πυκνοῦται πάλιν διὰ τῆς ψύξεως, πιστεύω ὅτι εὐκόλως θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ κατασκευασθῶσι μηχαναί, ἐν αἷς τὸ ὕδωρ διὰ μετρίας θερμάνσεως καὶ μικρᾶς δαπάνης θὰ παρῆγε τὴν πλήρη κενότητα, τὴν ὁποίαν ματαίως ζητοῦσι νὰ ἐπιτύχωσι διὰ τῆς πυρίτιδος». Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὰ ἔτη ἐκεῖνα αἱ προσπάθειαι τῶν ἐφευρετῶν εἶχον στραφῇ πρὸς τὴν ἐπινόησιν κινητηρίων μηχανῶν λειτουργουσῶν διὰ διαδοχικῶν ἐκρήξεων πυρίτιδος, αἵτινες δὲν ἀπέδωκαν μὲν τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα, δύνανται ὅμως νὰ θεωρηθῶσιν ὡς οἱ πρόδρομοι τῶν σημερινῶν μηχανῶν ἐσωτερικῆς καύσεως. Μίαν δὲ τοιαύτην πυριτιδομηχανὴν εἶχεν ἐπινοήσει καὶ ὁ Παπῖνος.

Ἐκ τῆς προαναφερθείσης περικοπῆς καταφαίνεται σαφῶς, ὅτι ὁ Παπῖνος εἶχε διαγνώσει εὐκρινέστατα τὴν φύσιν τοῦ ἀτμοῦ τοῦ ὕδατος καὶ ὅτι βαδίζων πρὸς τὴν ἐπινόησιν ἀτμοκινητῆρος ἠκολούθει ὁδὸν ἐπιστημονικῶς ὀρθὴν καὶ παρέχουσαν θετικὰς ἐλπίδας ἐπιτυχίας. Ἐργαζόμενος,

Digitized by Google

ἰδίως ἐν Γερμανίᾳ, ἐπέτυχε νὰ κατασκευάσῃ τῷ 1706, μετά τινος ἄλλου ὀλιγώτερον ἐπιτυχεῖς τύπους, τὴν ἀτμαντλίαν τῆς ὁποίας διάγραμμα παραθέτομεν, ἔγραφε δὲ περὶ ταύτης εἰς τὸν φίλον του Γερμανὸν φιλόσοφον Λεϊβνίτιον: «Ὅσον προχωρῶ μὲ τὴν μηχανὴν αὐτήν, τόσον ἐκτιμῶ περισσότερον τὴν ἀξίαν τῆς ἀνακαλύψεώς μου, ἥτις θεωρητικῶς πρόκειται ν' αὐξήσῃ τὰς ἀνθρωπίνους δυνάμεις μέχρι τοῦ ἀπείρου. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρακτικὴν ἄποψιν, πιστεύω ὅτι διὰ τοῦ μέσου τούτου εἷς καὶ μόνος ἄνθρωπος θὰ δύναται νὰ ἐκτελέσῃ ἐργασίαν ἑκατόν. Ὁμολογῶ ἐν τούτοις, ὅτι χρειάζεται καιρὸς ἕως οὗ ἡ ἀνακάλυψίς μου ἀχθῇ μέχρι τῆς τελειότητος ταύτης, πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ὁποίας θὰ καταβάλω πᾶσαν προσπάθειαν».

Κατ' Αὔγουστον τοῦ 1706 ἐγένετο ἐν Κάσσελ ἡ πρώτη πειραματικὴ ἐπίδειξις τῆς νέας ἀτμομηχανῆς τοῦ Παπίνου ἐπὶ παρουσίᾳ πολλῶν ἐπισήμων, πρὸς βεβαίωσιν τοῦ ὅτι ἠδύναντο δι' αὐτῆς ν' ἀνυψώνωνται τὰ ὕδατα τῶν μεταλλείων ἐκ τῶν σηράγγων εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ νὰ λειτουργήσουν οἱ πίδακες, οἵτινες ἐπρόκειτο νὰ κατασκευασθοῦν εἰς τὸ πάρκον τοῦ Wilhelshöhe. Εἰς πραγματείαν δὲ τοῦ ἰδίου, δημοσιευθεῖσαν τὸ ἑπόμενον ἔτος, ἡ πρώτη αὕτη πρακτικῶς χρησιμοποιήσιμος ἀτμομηχανὴ περιγράφεται ὡς ἑξῆς: «Εἷς λέβης Α, ἐφωδιασμένος μὲ ἀσφαλιστικὴν δικλεῖδα, εἶναι ἑδραίως ἐντοιχισμένος ἄνωθεν ἑστίας πυρός. Ὁ ἀτμὸς τοῦ λέβητος φθάνει διὰ σωλῆνος Β εἰς κύλινδρον D, ἐντὸς τοῦ ὁποίου δύναται νὰ κινῆται ἔμβολον F. Ὅταν τὸ ἔμβολον τοῦτο εὑρίσκεται εἰς τὸ ἀνώτατον σημεῖον τῆς διαδρομῆς του, πληροῦται ὁ ὑπ' αὐτὸ χῶρος, μέσῳ τῆς χοάνης G δι' ὕδατος. Ἐὰν τότε ἀφεθῇ ὁ ἀτμὸς νὰ εἰσέλθῃ διὰ τοῦ κρουνοῦ E, θὰ πιέσῃ ἐκ τῶν ἄνω τὸ ἔμβολον, τοῦτο δὲ κατερχόμενον πιέζει τὸ ὕδωρ καὶ ἀνυψώνει αὐτὸ ἐντὸς τοῦ σωλῆνος M». Ὅταν ὁ Παπῖνος προέβη εἰς τὰ πειράματά του, ὁ ἀνυψωτικὸς σωλήν, ἀναχωρῶν ἀπὸ τῆς ὀπῆς x, εἶχεν ὕψος 20 μέτρων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀπεδείκνυε πρακτικὴν τὴν ἀνακάλυψιν.

Ὁ Παπῖνος μετέβη εἰς Λονδῖνον διὰ νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς μηχανῆς του εἰς τὰ ἀγγλικὰ ὀρυχεῖα διὰ τὴν ἀνύψωσιν τῶν ὑδάτων. Ἀλλ' ἐκεῖ εἶχε λάβει ἤδη ἐν τῷ μεταξὺ (τῷ 1698) ὁ *Θωμᾶς Σαβερὺ* προνόμια εὑρεσιτεχνίας δεκατετραετοῦς ἰσχύος διὰ μηχανὴν ὁμοίου σκοποῦ. Σήμερον δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ Παπῖνος καὶ ὁ Σαβερὺ ἤχθησαν εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς δυνάμεως τοῦ ἀτμοῦ ἐξ ἰδίας ἕκαστος ἐμπνεύσεως. Ὁπωσδήποτε οἱ Ἄγγλοι ηὐνόησαν περισσότερον τὸν Σαβερὺ παρ' ὅσον τὸν Παπῖνον, λόγῳ φαίνεται τῆς φιλίας τοῦ τελευταίου πρὸς τὸν Λεϊβνίτιον καὶ τοὺς Γερμανοὺς ἐν γένει.

Ἡ μηχανὴ τοῦ Σαβερὺ ἐδοκιμάσθη τῷ 1706 εἰς τὰ ἀγγλικὰ ἀνθρακωρυχεῖα, ἀλλ' ὑπέστη ἔκρη-

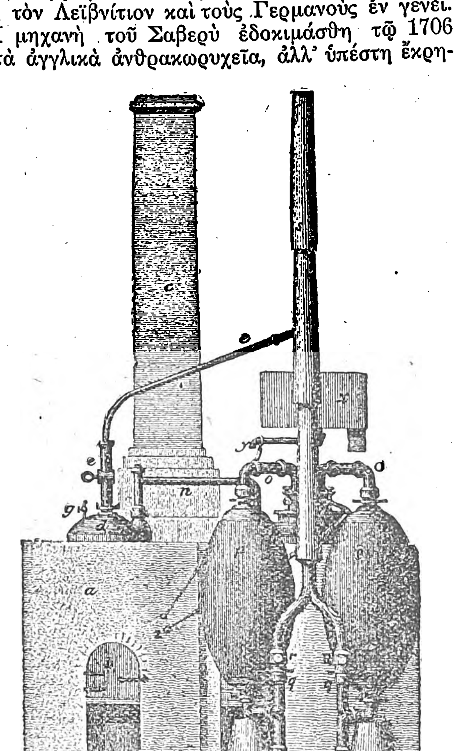

Ἡ ἀτμαντλία τοῦ Σαβερύ.

[b=ἑστία τοῦ πυρός· d=ἀτμολέβης· n=ἀτμαγωγός· P=ἀτμοκύλινδροι ἄνευ ἐμβόλων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὁ ἀτμὸς ἐνεργεῖ ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ ἀντλουμένου ὕδατος· t=σωλὴν ἀναρροφήσεως.]

ξιν ἐξ ἀτυχοῦς τινος συμβάντος· ἐπὶ πλέον ἡ κατανάλωσις καυσίμου ὕλης καὶ αἱ ἀπώλειαι τοῦ ἀτμοῦ ἦσαν τεράστιαι, διότι οἱ ἐπὶ τῆς λειτουργίας τῆς μηχανῆς τεχνῖται, μὴ ἔχοντες μέσον μετρήσεως τῆς πιέσεως, ἠναγκάζοντο ν' ἀφήνουν συχνὰ νὰ ἐκφεύγῃ ὁ ἀτμὸς ἀνωφελῶς.

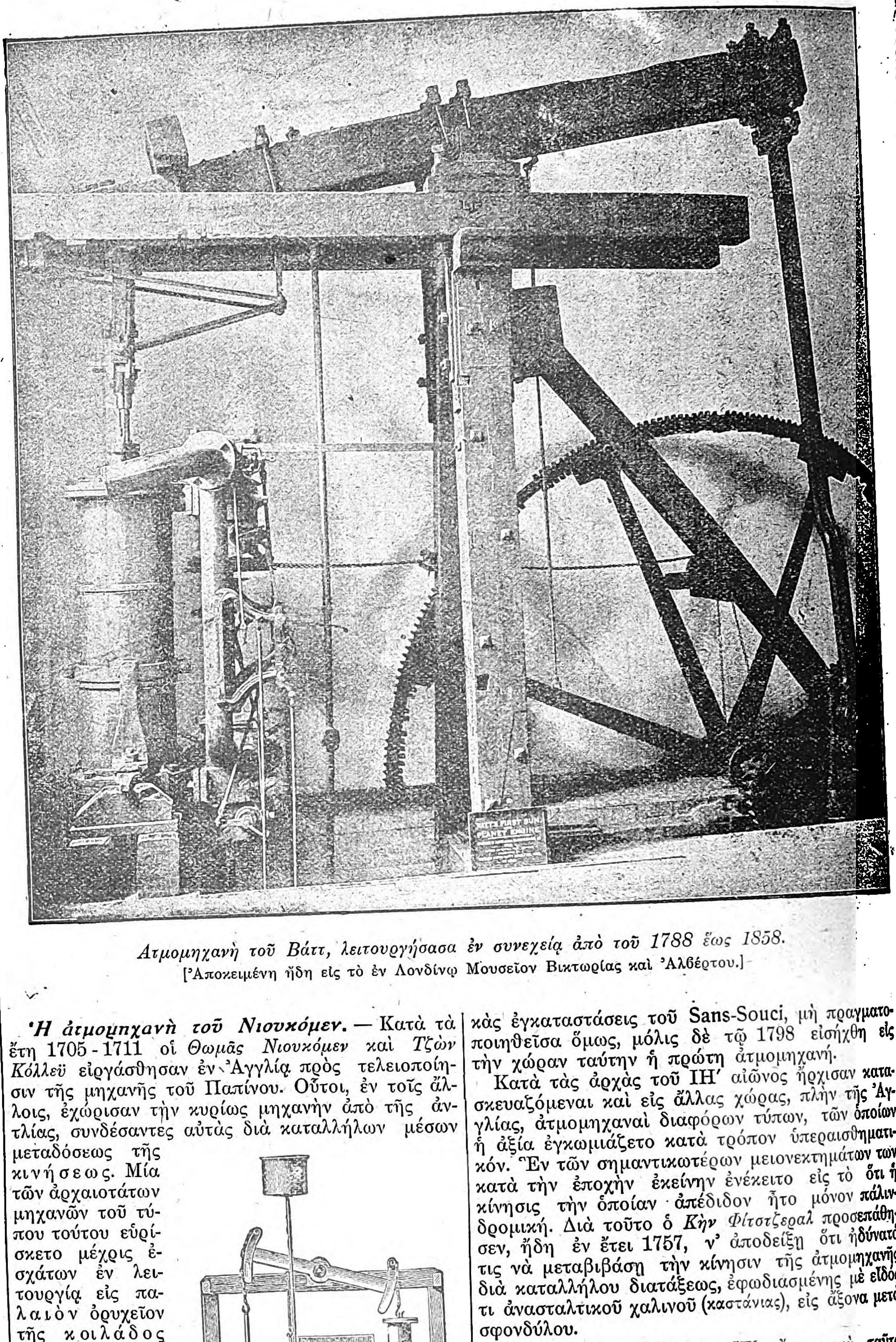

Ἀτμομηχανὴ τοῦ Βάττ, λειτουργήσασα ἐν συνεχείᾳ ἀπὸ τοῦ 1788 ἕως 1858.

[Ἀποκειμένη ἤδη εἰς τὸ ἐν Λονδίνῳ Μουσεῖον Βικτωρίας καὶ Ἀλβέρτου.]

Ἡ ἀτμομηχανὴ τοῦ Νιουκόμεν. — Κατὰ τὰ ἔτη 1705 - 1711 οἱ *Θωμᾶς Νιουκόμεν* καὶ *Τζὼν Κόλλεϋ* εἰργάσθησαν ἐν Ἀγγλίᾳ πρὸς τελειοποίησιν τῆς μηχανῆς τοῦ Παπίνου. Οὗτοι, ἐν τοῖς ἄλλοις, ἐχώρισαν τὴν κυρίως μηχανὴν ἀπὸ τῆς ἀντλίας, συνδέσαντες αὐτὰς διὰ καταλλήλων μέσων μεταδόσεως τῆς κινήσεως. Μία τῶν ἀρχαιοτάτων μηχανῶν τοῦ τύπου τούτου εὑρίσκετο μέχρις ἐσχάτων ἐν λειτουργίᾳ εἰς παλαιὸν ὀρυχεῖον τῆς κοιλάδος Fairbotton ἐν Ἀγγλίᾳ. Λέγεται, ἀλλ' εἶναι ἀνεξακρίβωτον, ὅτι τῷ 1712 νεαρός τις φύλαξ μιᾶς τοιαύτης μηχανῆς, ὁ *Ἄμφρεϋ Πόττερ*, ἐντεταλμένος τὸ ἄνοιγμα καὶ τὸ κλείσιμον τῶν κρουνῶν τοῦ ἀτμοῦ, ἐπενόησε τρόπον δι' οὗ τοῦτο ἐγίνετο ἐφεξῆς αὐτομάτως.

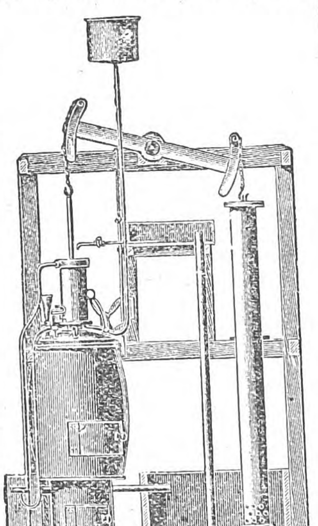

Ὑπόδειγμα τῆς ἀτμομηχανῆς τοῦ Νιουκόμεν.

[Εὑρέθη ὑπὸ τοῦ Βάττ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Γλασκώβης καὶ ἐχρησίμευσεν εἰς αὐτὸν ὡς ἀφετηρία διὰ τὴν ἐπινόησιν τῆς ἰδικῆς του μηχανῆς.]

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ ἀτμομηχανὴ εἶχε πλέον ἐπαρκῶς διαμορφωθῆ, ὥστε κατέστη δυνατὸν νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὴν πρᾶξιν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει οὔτε τελεία ἦτο ἀκόμη κατὰ τὴν σύνθεσίν της οὔτε οἰκονομικῶς εἰργάζετο. Ἐκ τῆς Ἀγγλίας εἰσήχθη κατόπιν εἰς τὰ λοιπὰ κράτη. Τῷ 1715, ὁπότε πλέον ὁ Παπῖνος δὲν ἔζη, εἰσήχθη ἡ πρώτη τοιαύτη μηχανὴ ἐξ Ἀγγλίας εἰς Γερμανίαν καὶ ἐτοποθετήθη εἰς τοὺς πίδακας τοῦ Κάσσελ, ὅπου καὶ ἐλειτούργησε συνεχῶς ἐπὶ 50 ἔτη, μέχρι τοῦ 1765. Τῷ 1717 εἰσήχθη εἰς τὴν Ρωσίαν, τῷ 1726 εἰς Γαλλίαν καὶ Ἱσπανίαν, τῷ 1772 εἰς Σουηδίαν, τῷ 1753 εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας καὶ τῷ 1815 εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικήν. Εἰς Πρωσσίαν, τῷ 1748, ἐπὶ Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου, εἶχε γίνει πρότασις πρὸς χρησιμοποίησιν ἀτμαντλίας εἰς τὰς ὑδραυλικὰς ἐγκαταστάσεις τοῦ Sans-Souci, μὴ πραγματοποιηθεῖσα ὅμως, μόλις δὲ τῷ 1798 εἰσήχθη εἰς τὴν χώραν ταύτην ἡ πρώτη ἀτμομηχανή.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἤρχισαν κατασκευαζόμεναι καὶ εἰς ἄλλας χώρας, πλὴν τῆς Ἀγγλίας, ἀτμομηχαναὶ διαφόρων τύπων, τῶν ὁποίων ἡ ἀξία ἐγκωμιάζετο κατὰ τρόπον ὑπεραισθηματικόν. Ἓν τῶν σημαντικωτέρων μειονεκτημάτων των κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐνέκειτο εἰς τὸ ὅτι ἡ κίνησις τὴν ὁποίαν ἀπέδιδον ἦτο μόνον παλινδρομική. Διὰ τοῦτο ὁ *Κὴν Φίτστζεραλ* προσεπάθησεν, ἤδη ἐν ἔτει 1757, ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἠδύνατό τις νὰ μεταβιβάσῃ τὴν κίνησιν τῆς ἀτμομηχανῆς διὰ καταλλήλου διατάξεως, ἐφωδιασμένης μὲ εἶδός τι ἀνασταλτικοῦ χαλινοῦ (καστάνιας), εἰς ἄξονα μετὰ σφονδύλου.

Ἡ μηχανὴ τοῦ Βάττ.—Ἓξ ἔτη μετὰ ταῦτα περιῆλθεν εἰς χεῖρας τοῦ *Τζαίημς Βάττ* (James Watt), μηχανικοῦ καὶ κατασκευαστοῦ τῶν ὀργάνων τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Γλασκώβης, ἓν ὑπόδειγμα ἀτμομηχανῆς τοῦ Νιουκόμεν, τὸ ὁποῖον ἐσκέφθη οὗτος νὰ τελειοποιήσῃ. Πράγματι δέ, κατόπιν συντόνου σπουδῆς, ὁ Βάττ κατώρθωσε νὰ διίδῃ τὰ ἐλαττώματα τοῦ συστήματος Νιουκόμεν, εἰσάγων ἅμα νεωτέρας τελειοποιήσεις πολυτίμου χρησιμότητος. Καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1764 ἀνεζήτει ν' ἀνεύρῃ μέσον πρὸς ἀποφυγὴν τῆς σοβαρᾶς ἀπωλείας τῆς προερχομένης ἐκ τοῦ ὅτι ἡ συμπύκνωσις τοῦ ἀτμοῦ ἐγίνετο ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ κυλίνδρῳ, τοῦ ὁποίου αἱ παρειαὶ ἐψεκάζοντο πρὸς τοῦτο διὰ ψυχροῦ ὕδατος· τῷ 1765 ἐπενόησε τὸν *«συμπυκνωτήν»* του, ἀνεξάρτητον καὶ κεχωρισμένον ἀπὸ τὸν κύλινδρον, μεθ' οὗ συνεκοινώνει κατὰ τὰς καταλλήλους μόνον στιγμάς.

Ἡ τελειοποίησις αὕτη, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ σημαντικωτέρα τῶν ὅσων ἐπενοήθησαν ἀπὸ τῆς πρώτης ἀνακαλύψεως τῆς ἀτμομηχανῆς, ἔλαβε τῷ 1769 πέντε διπλώματα εὑρεσιτεχνίας. Ὁ Βάττ συνεταιρίσθη διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν αὐτῶν μετὰ τοῦ μεγαλοβιομηχάνου *Ματθ. Μπάουλτον*, ὅστις ἵδρυσεν εἰς τὸ Σόο (παρὰ τὸ Μπίρμιγκχαμ) μέγα εἰδικὸν ἐργοστάσιον, καταστὰν κατόπιν διάσημον. Πλέον τοῦ ἑνὸς ἑκατομμυρίου φράγκων ἐδαπανήθησαν προπαρασκευαστικῶς προτοῦ ἀρχίσῃ ἡ παραγωγὴ μηχανῶν. Ἄλλως τε ἡ ἐπινοητικότης τοῦ Βάττ δὲν εἶχε σταματήσει εἰς τὰ μέχρι τότε ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματα. Ἀπὸ τῆς μηχανῆς *ἁπλῆς ἐνεργείας*, εἰς ἣν ὁ ἀτμὸς ἐπίεζε τὸ ἔμβολον ἐκ τῆς μιᾶς μόνον πλευρᾶς αὐτοῦ, ἤχθη εἰς τὴν ἐπινόησιν τῆς μηχανῆς διπλῆς ἐνεργείας, ὅπου ὁ ἀτμὸς ἐνήργει κατ' ἐναλλαγὴν ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν τοῦ ἐμβόλου. Εἶτα ἐπενόησεν, ἐν ἔτει 1784, τὸ περίφη-

Digitized by Google

μον ἀρθρωτὸν παραλληλόγραμμόν του, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπετύγχανε τοὺς ἑξῆς δύο σημαντικοὺς νεωτερισμούς: τὴν μετατροπὴν ἐν πρώτοις τῆς παλινδρομικῆς εὐθυγράμμου κινήσεως τοῦ ἐμβόλου εἰς περιστροφικὴν συνεχῆ κίνησιν, καὶ δεύτερον τὸν αὐτόματον κανονισμὸν τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ἀτμοῦ διὰ τοῦ φυγοκέντρου ρυθμιστοῦ. Εἰς αὐτὸν ἐπίσης ὀφείλεται καὶ ἡ χρησιμοποίησις τοῦ σφονδύλου (volant). Κατώρθωσεν οὕτως ὁ Βὰττ νὰ τελειοποιήσῃ τὴν τόσον πρωτόγονον μέχρι τότε ἀτμομηχανήν, ὥστε νὰ τὴν καταστήσῃ πολυτίμως χρήσιμον ὄργανον πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς ἀνθρωπότητος.

Μετὰ τὸν Βάττ, ἄλλοι σύγχρονοί του καὶ μεταγενέστεροι, ὡς ὁ *Ὅρνμπλεβερ*, ὁ *Φάρσυ*, ὁ *Βὸλφ* κλπ., προσέθηκαν ἄλλας τινὰς τελειοποιήσεις εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ κινητῆρος, αὐξάνοντες τὴν ταχύτητα, ὑψοῦντες τὴν πίεσιν τοῦ ἀτμοῦ, ἐπιμηκύνοντες τὸν χρόνον τῆς ἐκτονώσεως. Βραδύτερον οἱ *Τομάς*, *Καβέ*, *Φρόϋντ*, *Φαρκὸτ* καὶ ἄλλοι ἐπετύγχανον νὰ ρυθμίσουν τὴν κατανάλωσιν τοῦ ἀτμοῦ, εἰς τρόπον ὥστε νὰ εἶναι αὐτή, εἰς ἑκάστην διαδρο-

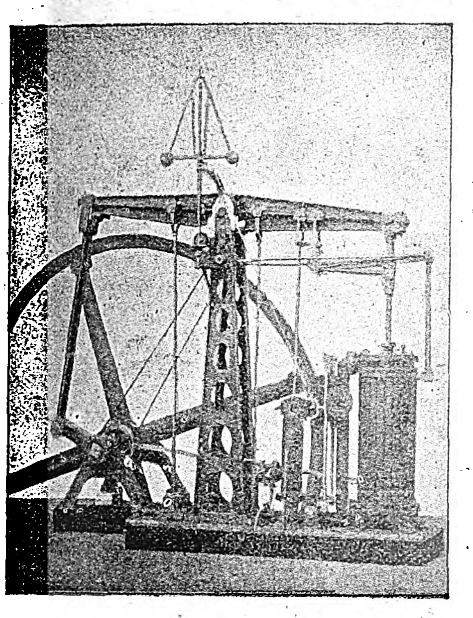

Γερμανικὴ ἀτμομηχανὴ τοῦ Φρόϋντ (ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ συστήματος Βάττ).

[Κατασκευασθεῖσα τῷ 1816 ἐλειτούργει μέχρι τοῦ 1902.]

μὴν τοῦ ἐμβόλου, ἀνάλογος πρὸς τὸ ζητούμενον ἑκάστοτε ἀπὸ τὴν μηχανὴν ἔργον, ν' ἀποκλείσουν τὰς πτώσεις τῆς πιέσεως, νὰ κανονίσουν τὴν ἐκτόνωσιν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ εἶναι πληρεστέρα καὶ ἄνευ ἀπωλειῶν ἡ χρησιμοποίησις τῆς ἀναπτυσσομένης ἐνεργείας. Χάρις εἰς πάσας τὰς προσπαθείας ταύτας, ἡ ἀτμομηχανὴ ἔφθασε βαθμηδὸν μέχρι τῆς μορφῆς ἣν σχεδὸν ἐξακολουθεῖ διατηροῦσα καὶ μέχρι σήμερον.
—ω

—[ΜΗΧΑΝΟΛ.] Καλοῦμεν ἀτμομηχανὴν τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου μετατρέπομεν τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀτμοῦ εἰς ἔργον. Μέχρι τοῦδε κατὰ δύο τρόπους κατέστη δυνατὴ ἡ μετατροπὴ αὕτη, τουτέστιν ἡ διὰ τοῦ ἀτμοῦ κατανίκησις ἀντιστάσεων: διὰ *πιέσεως* καὶ δι' *ὠθήσεως*. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ὁ ἀτμὸς πιέζει τὸ ἀνθιστάμενον σῶμα καὶ διὰ τῆς πιέσεως κινεῖ τοῦτο, εἰς δὲ τὴν δευτέραν τὸ ἀνθιστάμενον σῶμα κινεῖται ὠθούμενον ὑπὸ τῆς κινητικῆς ἐνεργείας τῆς μάζης τοῦ ἀτμοῦ. Ὁ πρῶτος τρόπος δύναται νὰ κληθῇ *ἄμεσος* ἢ καὶ *στατικός*, ὁ δὲ δεύτερος *ἔμμεσος* ἢ καὶ *δυναμικός*, διότι ἀπαιτεῖ προηγουμένην μετατροπὴν τῆς *ἐνεργείας πιέσεως* τοῦ ἀτμοῦ εἰς *κινητικὴν ἐνέργειαν* ἢ *ρύμην*. Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ πρώτου τρόπου ἤγαγεν ἀπὸ μακροῦ σχετικῶς χρόνου εἰς τὰς *ἐμβολοφόρους ἀτμομηχανάς*, καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ δευτέρου νεωτέρου τρόπου, εἰς τοὺς *ἀτμοστροβίλους*.

Ἀτμομηχαναὶ ἐμβολοφόροι.—Διὰ νὰ ἀναγκάσωμεν τὸν ἀτμὸν νὰ δράσῃ διὰ τῆς πιέσεως αὐτοῦ, πρέπει νὰ διαθέτωμεν ἓν ἀμετάθετον δοχεῖον, τοῦ ὁποίου ἓν τῶν τοιχωμάτων νὰ εἶναι μεταθετόν, νὰ ἐφάπτεται στεγανῶς τῶν περὶ αὐτὸ τοιχωμάτων καὶ νὰ εἶναι συνδεδεμένον μὲ τὴν ἀντίστασιν. Οὕτως ὁ ἀτμὸς πιέζων τὸ μεταθετὸν τοίχωμα θὰ κατανικᾷ τὴν ἀντίστασιν εἰς δρόμον τινὰ καὶ θὰ μᾶς δίδει ἔργον.

Εἰς τὰς ἀτμομηχανὰς αἵτινες πρέπει νὰ λειτουργοῦν περιοδικῶς, οἰκονομικῶς καὶ ταχέως, τὸ δοχεῖον ἀντιπροσωπεύει ὁ *ἀτμοκύλινδρος* καὶ τὸ μεταθετὸν τοίχωμα τὸ λεγόμενον *ἔμβολον*. Ὁ κύλινδρος εἶναι κλειστὸς στεγανῶς καὶ ἐντὸς αὐτοῦ δύναται νὰ κινῆται μεταξὺ ὡρισμένων ὁρίων εὐθυγράμμως τὸ ἔμβολον a (σχ. 1). Στερεῶς συνδεδεμένον μὲ τὸ ἔμβολον εἶναι τὸ *βάκτρον* (σιδηρᾶ ῥάβδος) g, τὸ ὁποῖον τῇ βοηθείᾳ *στυπειοθλιπτῶν* διαπερᾷ στεγανῶς τὸ ἓν ἢ ἀμφότερα τὰ *πώματα* τοῦ κυλίνδρου. Ἡ εὐθύγραμμος παλινδρομικὴ κίνησις τοῦ ἐμβόλου καὶ τοῦ βάκτρου μέσῳ ἁπλοῦ *μηχανισμοῦ τοῦ στροφάλου* μετατρέπεται εἰς περιστροφικὴν κίνησιν τοῦ λεγομένου *στροφαλοφόρου ἄξονος*; ἀπὸ τὸν ὁποῖον παραλαμβάνουν τὴν κίνη-

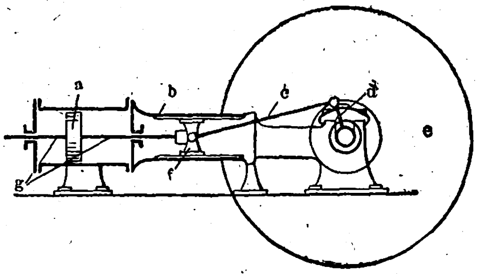

Σχ. 1.

σιν ἢ τὸ ἔργον μέσῳ τροχαλιῶν καὶ ἱμάντος ἢ ἄλλως πως αἱ λεγόμεναι *ἐργομηχαναί*, τόρνοι, ἀντλίαι κτλ. Ὁ μηχανισμὸς τοῦ στροφάλου ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν *διωστῆρα* c καὶ τὸ *στρόφαλον* d. Ὁ διωστὴρ συνδέεται ἀρθρωτῶς κατὰ μὲν τὸ ἓν αὐτοῦ ἄκρον μὲ τὸ εὐθυκίνητον βάκτρον, κατὰ δὲ τὸ ἕτερον μὲ τὸ στρεφόμενον στρόφαλον, ὅπερ εἶναι στερεῶς συνδεδεμένον μὲ τὸν ἄξονα. Οὕτως ὁ διωστὴρ ταλαντοῦται κατὰ τὴν κίνησιν. Διὰ νὰ ἀποφευχθῇ ἡ κάμψις τοῦ βάκτρου, ἡ σύνδεσις τοῦ διωστῆρος μετ' αὐτοῦ γίνεται μέσῳ τοῦ *ζυγώματος* f, τὸ ὁποῖον ἀφ' ἑνὸς συνδέεται στερρῶς μετὰ τοῦ βάκτρου, καὶ ἀφ' ἑτέρου φέρει τὸ λεγόμενον *κομβίον τοῦ ζυγώματος* διὰ τὴν μετὰ τοῦ διωστῆρος σύνδεσιν. Τὸ ζύγωμα ὀλισθαίνει κατὰ τὴν εὐθύγραμμον κίνησιν αὐτοῦ ἐπὶ δύο ἢ μιᾶς *εὐθυντηριῶν* b. Ὁ ἄξων στρέφεται στηριζόμενος τοὐλάχιστον ἐπὶ δύο *ἑδράνων*. Τὰ ἕδρανα, αἱ εὐθυντηρίαι καὶ ὁ κύλινδρος στερεοῦνται ἐπὶ τῶν θεμελίων τῆς μηχανῆς εἴτε ἀπ' εὐθείας εἴτε μέσῳ ἰκρίου ἢ βάσεως τῆς μηχανῆς ὡς εἰς τὸ σχῆμα. Ἡ βάσις ἔχει σκοπὸν νὰ παραλαμβάνῃ τὰς ἐσωτερικὰς δυνάμεις χωρὶς οὐσιώδεις κραδάνσεις καὶ παραμορφώσεις.

Οὕτω κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς περιστροφῆς τοῦ στροφαλοφόρου ἄξονος, δὶς συμπίπτουσιν ἐπὶ μιᾶς εὐθείας οἱ φανταστικοὶ ἄξονες τοῦ στροφάλου, τοῦ διωστῆρος καὶ τοῦ βάκτρου. Τὸ ἔμβολον καὶ τὸ ζύγωμα εὑρίσκονται εἰς τὰς ὁριακὰς θέσεις τῆς διαδρομῆς αὐτῶν, καὶ ἡ πίεσις τοῦ ἀτμοῦ, ἥτις ὁμοίως ἐνεργεῖ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς αὐτῆς εὐθείας, δὲν δύναται ἀφ' ἑαυτῆς νὰ μεταθέσῃ τὸν μηχανισμὸν ἀπὸ τὰς δύο ταύτας θέσεις, ἃς διὰ τοῦτο καλοῦμεν *νεκρὰ σημεῖα* τῆς μηχανῆς. Διακρίνομεν ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικὸν νεκρὸν σημεῖον, καθόσον τὸ στρόφαλον ἔχει τὴν μᾶλλον ἐγγὺς ἢ μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένην θέσιν ἀπὸ τὸν κύλινδρον. Διὰ τὴν παράκαμψιν ὑπὸ τῆς μηχανῆς τῶν νεκρῶν σημείων χρησιμοποιεῖται ἡ ἀδράνεια τῶν στρεφομένων μαζῶν καὶ δὴ τοῦ *σφονδύλου* e, ὅστις εἶναι ἐσφηνωμένος ἐπὶ τῆς ἀτράκτου, ἰδίως προκειμένου περὶ μονοκυλίνδρων καὶ πολυκυλίνδρων, τῶν ὁποίων τὰ ἔμβολα κτλ. φθάνουν συγχρόνως εἰς τὰ νεκρὰ σημεῖα. Ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ σφονδύλου δι' ὅλας τὰς ἐμβολοφόρους μηχανὰς εἶναι ὁ ἑξῆς: Ἡ πίεσις τοῦ ἀτμοῦ ἐπὶ τοῦ ἐμβόλου δὲν εἶναι σταθερὰ καὶ ἡ ἀντίστασις ἥτις ἐνεργεῖ ἐπὶ τῆς ἀτράκτου εἶναι ἐπίσης ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μεταβλητή. Ἡ σχέσις μεταξὺ πορειῶν ἐμβόλου καὶ *κομβίου* τοῦ στροφάλου εἶναι ἐπίσης μεταβλητή. Ταῦτα προκαλοῦν περιοδικὴν κύμανσιν τῆς ταχύτητος περιστροφῆς τῆς ἀτράκτου, ἣν ὁ σφόνδυλος διὰ τῆς ἀδρανείας τῆς μάζης αὐτοῦ ἔχει σκοπὸν νὰ περιορίσῃ μεταξὺ ὁρίων ἀνεκτῶν διὰ τὴν σκοπουμένην ἑκάστοτε χρησιμοποίησιν τοῦ ἔργου τῆς μηχανῆς.

Κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς περιστροφῆς τῆς ἀτράκτου, τὸ ἔμβολον καὶ τὸ ζύγωμα ἐκτελοῦν δύο ἁπλᾶς διαδρομὰς ἢ ἐμβολισμούς. Διακρίνομεν *προσπέλασιν* καὶ *ἀπομάκρυνσιν* τοῦ ἐμβόλου, καθ' ὅσον τοῦτο πλησιάζει ἢ ἀπομακρύνεται τῆς ἀτράκτου. Ἡ περιστροφὴ μιᾶς ὁριζοντίας μηχανῆς δύναται νὰ γίνεται πρὸς τὰ *πρόσω* ἢ νὰ εἶναι *ἀνάστροφος*. Ὅταν πρόκειται περὶ τῆς πρώτης περιπτώσεως, τὸ κομβίον τοῦ στροφάλου κατὰ τὴν προσπέλασιν διαγράφει τὸ *ἄνω* ἡμικύκλιον τοῦ κύκλου του, κατὰ δὲ τὴν ἀπομάκρυνσιν τὸ *κάτω*. Τὰ ἀντίστροφα συμβαίνουνὅταν πρόκειται περὶ ἀναστρόφου κινήσεως. Ἐκ τῶν δύο πλευρῶν τοῦ ἐμβόλου ὀνομάζομεν τὴν μίαν *πρὸς τὸ στρόφαλον* καὶ τὴν ἑτέραν *πρὸς τὸ πῶμα*. Ἑκατέρα τῶν πλευρῶν τούτων πρέπει ἐναλλὰξ νὰ συγκοινωνῇ μὲ ἕνα ἀγωγὸν τοῦ κυλίνδρου, δι' οὗ νὰ δύναται νὰ εἰσέρχεται ὁ ἐκ τοῦ λέβητος ἀτμός, καὶ μὲ ἕνα ἀγωγὸν δι' οὗ ὁ χρησιμοποιηθεὶς ἀτμὸς νὰ δύναται νὰ ἐξέρχεται τοῦ κυλίνδρου. Ὡς ἐκ τούτου ὁ κύλινδρος (σχ. 2)

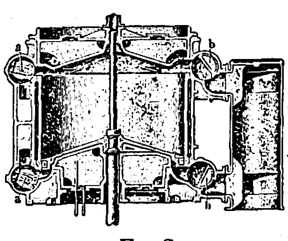

Σχ. 2.

πρέπει ἐν γένει νὰ εἶναι ἐφωδιασμένος κατὰ τὰ ἄκρα μὲ 4 ἀγωγούς, δύο τῆς εἰσροῆς καὶ δύο τῆς ἐκροῆς. Διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ὅπως ἑκατέρα τῶν πλευρῶν τοῦ ἐμβόλου ἔρχηται εἰς ἐπικοινωνίαν ἐναλλὰξ καὶ ἐγκαίρως μὲ τοὺς δύο ἀντιστοίχους ἀγωγοὺς εἰσροῆς καὶ ἐκροῆς τοῦ ἀτμοῦ, χρησιμοποιοῦνται συσκευαὶ καλούμεναι *διανομαί*. Διακρίνομεν δὲ *ἐσωτερικὴν* καὶ *ἐξωτερικὴν διανομήν*. Ἡ πρώτη συνίσταται εἰς τὰ *ἀποφρακτικὰ* ὄργανα, σύρτας, βαλβῖδας ἢ κρουνούς, τὰ ὁποῖα ἀνοίγουν καὶ κλείουν τοὺς ἀγωγοὺς τῆς εἰσροῆς καὶ ἐκροῆς τοῦ ἀτμοῦ. *Ἐξωτερικὴ* δὲ *διανομὴ* καλεῖται ὁ μηχανισμός, ὅστις παραλαμβάνων τὴν κίνησιν ἀπὸ τὴν στροφαλοφόρον ἄτρακτον, μεταδίδει ταύτην καταλλήλως εἰς τὰ ἀποφρακτικὰ ὄργανα. Ὅταν τὸ ἔμβολον εὑρίσκεται εἰς τὸ νεκρὸν σημεῖον, ὁ χῶρος ὁ περιλαμβανόμενος μεταξὺ τῆς ἀντιστοίχου ἐπιφανείας αὐτοῦ, τοῦ πώματος τοῦ κυλίνδρου καὶ τῶν ἀποφρακτικῶν ὀργάνων καλεῖται *ἐπιζήμιος χῶρος*, διότι, ἐνῷ εἶναι πρακτικῶς ἀπαραίτητος, προκαλεῖ ζημίας εἰς ἀτμόν.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν μηχανημάτων ἢ τῶν ἐργομηχανῶν τῶν κινουμένων ὑπὸ τῆς ἀτμομηχανῆς, ὡς καὶ ἡ ἐπιβάρυνσις τῶν μηχανημάτων τούτων, δὲν μένει πάντοτε ἡ ἰδία, ἐν ἄλλοις λόγοις ἡ κατανικητέα ὑπὸ τῆς ἀτμομηχανῆς ἀντίστασις εἶναι μεταβλητή. Τοῦτο ἔχει ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς κινήσεως τῆς μηχανῆς καὶ δὴ ἐλαττουμένης τῆς ἀντιστάσεως ἡ ταχύτης ἢ αἱ στροφαὶ τῆς μηχανῆς τείνουν νὰ αὐξήσουν, τοὐναντίον δὲ συμβαίνει αὐξανομένης τῆς ἀντιστάσεως.

Πρὸς ἀποφυγὴν ἢ μᾶλλον μείωσιν τῶν οὕτως ἐπερχομένων μεταβολῶν ταχύτητος ἢ στροφῶν, ἑκάστη ἀτμομηχανὴ κέκτηται καὶ μίαν συσκευὴν *ρυθμίσεως*. Ἡ συσκευὴ αὕτη δύναται νὰ δρᾷ κατὰ δύο τρόπους: 1) Εἴτε δρᾷ ἐπὶ τῆς πιέσεως τοῦ ἀτμοῦ μέσῳ στραγγαλιστικῆς δικλεῖδος, ἥτις ὑπάρχει εἰς τὸν ἀτμαγωγὸν τὸν φέροντα τὸν ἀτμὸν ἐκ τοῦ λέβητος. Δι' αὐτῆς δηλαδὴ ἡ ρυθμιστικὴ συσκευὴ αὐξάνει ἢ ἐλαττώνει τὴν διατομὴν διόδου τοῦ ἀτμοῦ, προτοῦ οὗτος φθάσῃ εἰς τὴν μηχανήν. 2) Εἴτε δρᾷ ἐπὶ τοῦ ποσοῦ τοῦ εἰσερχομένου εἰς τὸν κύλινδρον ἀτμοῦ ἀνὰ ἐμβολισμόν, αὐξάνουσα ἢ ἐλαττοῦσα τὸ ποσὸν τοῦτο ἀναλόγως τῶν μεταβολῶν τῆς ἀντιστάσεως. Ἡ κίνησις τῆς στραγγαλιστικῆς δικλεῖδος γίνεται πάντοτε αὐτομάτως διὰ τοῦ λεγομένου *ρυθμιστοῦ*.

Ἡ λειτουργία τοῦ ἀτμοῦ ἐν τῇ μονοκυλίνδρῳ ἀτμομηχανῇ. — Αὕτη κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς ὁλοκλήρου περιστροφῆς ἐπὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πλευρᾶς τοῦ ἐμβόλου τελεῖται ὡς ἑξῆς: Τοῦ ἐμβόλου εὑρισκομένου εἰς τὸ νεκρὸν σημεῖον, π. χ. τὸ ἀριστερόν, ὁ ἀγωγὸς τῆς εἰσροῆς τοῦ ἀτμοῦ εἰς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ ἐμβόλου ἔχει ἐν μέρει ἀνοίξει καὶ ὁ ἀγωγὸς οὗτος μένει ἀνοικτός, τῆς εἰσροῆς ὄπισθεν τοῦ ἐμβόλου ἐξακολουθούσης μέχρις ὅτου τὸ ἔμβολον διατρέξῃ ἕνα μέρος τῆς ἁπλῆς αὐτοῦ διαδρομῆς, ὁπότε κλείει ὁ ἀγωγός. Ὁ ἐν τῷ κυλίνδρῳ ἐγκλεισθεὶς ἀτμὸς πιέζει τὸ ἔμβολον σχεδὸν μέχρι τέλους τῆς διαδρομῆς του διὰ τῆς διασταλτικῆς αὐτοῦ ἱκανότητος, ἢ ὅπως λέγομεν ἀποτονούμενος. Ἡ περίοδος αὕτη, καθ' ἥν, διακοπείσης τῆς εἰσροῆς, ὁ ὄγκος τοῦ ἀτμοῦ αὐξάνει καὶ ἡ πίεσις αὐτοῦ ἐλαττοῦται, καλεῖται *περίοδος τῆς ἀποτονώσεως*. Ὀλίγον ὅμως πρὶν φθάσῃ τὸ ἔμβολον εἰς τὸ ἕτερον νεκρὸν σημεῖον (τὸ δεξιόν), ἀνοίγει ὁ ἀγωγὸς τῆς ἐκροῆς τοῦ ἀτμοῦ ὁ πρὸς τὴν θεωρουμένην ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ ἐμβόλου καὶ ἀρχίζει ἡ ἐκροὴ τοῦ ἀποτονωθέντος ἀτμοῦ, ἥτις λέγεται *προεκροὴ* καὶ διαρκεῖ μέχρις ὅτου τὸ ἔμβολον φθάσῃ τὸ δεξιὸν νεκρὸν σημεῖον. Τὸ ἔμβολον ἀκολούθως ἐπιστρέφει πρὸς τὰ ἀριστερά, ἐνῷ ἔμπροσθεν αὐτοῦ συνεχίζεται ἡ κυρίως λεγομένη *ἐκροὴ* τοῦ ἀτμοῦ, μέχρις ὅτου τὸ ἔμβολον διατρέξῃ τὰ 80 περίπου ἑκατοστὰ τῆς διαδρομῆς αὐτοῦ ὁδεύοντος πρὸς τὰ ἀριστερά. Τότε κλείεται ὁ ἀγωγὸς τῆς ἐκροῆς, τὸ ἔμβολον προχωρεῖ καὶ ὁ ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἐγκλεισθεὶς ἀτμὸς ὑφίσταται *συμπίεσιν*, καθ' ἣν ὁ ὄγκος αὐτοῦ ἐλαττοῦται καὶ ἡ πίεσις αὐξάνει. Ὀλίγον ὅμως πρὶν νὰ φθάσῃ τὸ ἔμβολον εἰς τὸ ἀριστερὸν νεκρὸν σημεῖον, ἀνοίγει ἔμπροσθεν αὐτοῦ ὁ ἀγωγὸς τῆς εἰσροῆς καὶ μέχρις ὅτου φθάσῃ τὸ ἔμβολον εἰς τὸ νεκρὸν σημεῖον, ὁπόθεν τὸ ἐθεωρήσαμεν, λαμβάνει χώραν ἡ λεγομένη *προεισροὴ* τοῦ ἀτμοῦ, καθ' ἣν ὁ ἀτμὸς λαμβάνει τὴν πλήρη πίεσιν αὐτοῦ μεθ' ἣν ἄρχεται ἐκ νέου ἡ ἐκτεθεῖσα περίοδος.

Διὰ μίαν λοιπὸν καὶ τὴν αὐτὴν πλευρὰν τοῦ ἐμβόλου καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν δύο ἐμβολισμῶν, μιᾶς περιστροφῆς τῆς ἀτράκτου, λαμβάνουν χώραν αἱ ἑξῆς φάσεις τῆς λειτουργίας τοῦ ἀτμοῦ:

α) Ὄπισθεν τοῦ ἐμβόλου κατὰ τὴν διάρκειαν ἑνὸς ἐμβολισμοῦ ἀπὸ τὸ ἀριστερὸν μέχρι τοῦ δεξιοῦ νεκροῦ σημείου: 1) εἰσροὴ ἀτμοῦ, 2) ἀποτόνωσις καὶ 3) προεκροή.

β') Ἔμπροσθεν τοῦ ἐμβόλου κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ δευτέρου ἐμβολισμοῦ, ἀπὸ τὸ δεξιὸν εἰς τὸ ἀριστερὸν νεκρὸν σημεῖον: 1) ἐκροὴ ἀτμοῦ, 2) συμπίεσις καὶ 3) προεισροὴ ἀτμοῦ.

Ὅταν, ὡς συνήθως, ἡ μηχανὴ εἶναι διπλῆς ἐνεργείας, αἱ δύο αὗται ὁμάδες τῶν φάσεων λαμβάνουν

Digitized by Google

χώραν κατὰ τὴν ἐκτεθεῖσαν σειρὰν ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν τοῦ ἐμβόλου, ἀλλ' οὕτως ὥστε, ὅταν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τοῦ ἐμβόλου ὁδεύοντος πρὸς τὰ ἀριστερὰ λαμβάνῃ χώραν ἡ πρώτη ὁμάς, *συγχρόνως* ἐπὶ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς λαμβάνει χώραν ἡ δευτέρα ὁμὰς τῶν φάσεων.

Ὁ τρόπος τῆς λειτουργίας τοῦ ἀτμοῦ ἔν τινι μηχανῇ παρακολουθεῖται εὐκόλως καὶ σαφῶς διὰ τοῦ λεγομένου διαγράμματος τοῦ *θλιψιοδείκτου*. Τοῦτο χαράσσεται αὐτομάτως τῇ βοηθείᾳ εἰδικοῦ ὀργάνου, τοῦ θλιψιοδείκτου, καὶ ἀποτελεῖ τὴν γραφικὴν εἰκόνα τῶν ἀλλαγῶν καταστάσεως ἃς ὑφί-

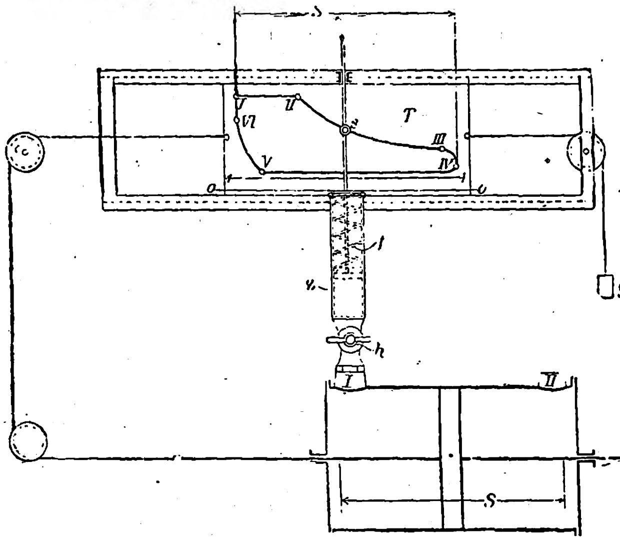

Σχ. 3.

σταται ὁ ὄπισθεν τοῦ ἐμβόλου εἰσερχόμενος ἀτμὸς κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς πλήρους περιστροφῆς τῆς μηχανῆς.

Ἐντὸς μικροῦ μεταλλικοῦ κυλίνδρου Ζ ὀλισθαίνει τελείως στεγανῶς ἔμβολον (σχ. 3). Τοῦτο πιέζεται ἐκ τῶν ἄνω διὰ σπειροειδοῦς ἐλατηρίου f, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐστερεωμένον ἐπὶ τοῦ πώματος τοῦ κυλίνδρου καὶ ἀμφότερα ἐπιτρέπουν τὴν δίοδον βάκτρου ἐστερεωμένου ἐπὶ τοῦ ἐμβόλου. Τὸ βάκτρον εἰς τὸ ἄνω ἄκρον φέρει γραφίδα S. Ὁ χῶρος ὁ κάτωθεν τοῦ ἐμβόλου τοῦ θλιψιοδείκτου διὰ τοῦ εἰδικοῦ τριπλοῦ κρουνοῦ h δύναται νὰ τεθῇ εἰς συγκοινωνίαν εἴτε μὲ τὴν ἀτμοσφαῖραν εἴτε μὲ τὸν χῶρον τοῦ κυλίνδρου τὸν ἀντιστοιχοῦντα εἰς τὴν ἑτέραν τῶν πλευρῶν τοῦ ἐμβόλου (ἐνταῦθα τὴν ἀριστεράν), καθόσον ὁ θλιψιοδείκτης εἶναι κοχλιωμένος εἰς τὴν διάτρητον θέσιν I ἢ II τοῦ κυλίνδρου. Οὕτως ἡ κάτωθεν τοῦ ἐμβόλου κρατοῦσα πίεσις τείνει νὰ ὑψώσῃ τὴν γραφίδα S καὶ νὰ βραχύνῃ τὸ ἐλατήριον f. Ἐπειδὴ δὲ ἡ βράχυνσις τοῦ χρησιμοποιουμένου ἐλατηρίου εἶναι ἀνάλογος τῆς πιέσεως, ἕπεται ὅτι καὶ ἡ ὕψωσις τῆς γραφίδος θὰ εἶναι ἀνάλογος τῆς αὐτῆς πιέσεως. Εἰς αὔξησιν π. χ. τῆς πιέσεως κάτωθεν τοῦ ἐμβόλου τοῦ θλιψιοδείκτου κατὰ 1 χιλιογρ. θὰ ἀντιστοιχῇ ὡρισμένη ὕψωσις τῆς γραφίδος π. χ. 10 χ)στά. Ἡ γραφὶς τέλος S ἐφάπτεται συνεχῶς λείου τεταμένου χάρτου ἐν πλαισίῳ Τ, τὸ ὁποῖον συμμετέχει τῆς παλινδρομικῆς κινήσεως τοῦ ἐμβόλου κατὰ τρόπον δεικνύμενον εἰς τὸ σχῆμα. Ἐφόσον ἡ πίεσις ὑπὸ τὸ ἔμβολον τοῦ θλιψιοδείκτου μένει σταθερά, ἡ γραφὶς γράφει ὁριζόντιον εὐθεῖαν. Ἂν τοὐναντίον ἡ πίεσις ἐκεῖ ἢ τῆς πλευρᾶς τοῦ ἐμβόλου μὲ τὴν ὁποίαν συγκοινωνεῖ εἶναι μεταβλητή, τότε ἡ γραφὶς θὰ γράψῃ καμπύλην γραμμήν, ἥτις θὰ δεικνύῃ τὴν μεταβολὴν τῆς πιέσεως τοῦ ἀτμοῦ ἐπὶ τῆς ἀντιστοίχου πλευρᾶς τοῦ ἐμβόλου κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κινήσεως τῆς μηχανῆς.

Ἂν ἤδη λειτουργούσης τῆς μηχανῆς φέρωμεν τὸ ἔμβολον τοῦ θλιψιοδείκτου διὰ τοῦ κρουνοῦ εἰς συγκοινωνίαν μὲ τὴν ἀτμοσφαῖραν, ἡ γραφὶς θὰ γράψῃ τὴν ὁριζόντιον 1—1, τὴν ὁποίαν ὀνομάζομεν *ἀτμοσφαιρικὴν γραμμήν*. Στρέφομεν ἀκολούθως τὸν κρουνὸν h καὶ φέρομεν τὰ κάτωθι τοῦ ἐμβόλου τοῦ θλιψιοδείκτου εἰς συγκοινωνίαν μὲ τὸν χῶρον τοῦ ἀτμοκυλίνδρου τὸν ἀντιστοιχοῦντα εἰς τὴν ἑτέραν τῶν πλευρῶν τοῦ ἐμβόλου· τότε ἡ γραφὶς S θὰ γράψῃ, κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς περιστροφῆς, τὴν κλειστὴν γραμμὴν I, II, III, IV, V, VI, I, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ *διάγραμμα τοῦ θλιψιοδείκτου* διὰ τὴν πλευρὰν ταύτην τοῦ ἐμβόλου καὶ ἥτις μᾶς δεικνύει τὴν πορείαν τῶν διαφόρων φάσεων τῆς λειτουργίας τοῦ ἀτμοῦ. Πράγματι εὑρισκομένου τοῦ ἐμβόλου εἰς τὸ ἀριστερὸν νεκρὸν σημεῖον, τότε, ὡς ἀνεφέραμεν, κρατεῖ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς αὐτοῦ ἡ πίεσις τοῦ ἐκ τοῦ λέβητος ἀτμοῦ, ἥτις ὑψοῖ τὴν γραφίδα τοῦ θλιψιοδείκτου, ἀναλόγως τῆς κλίμακος τοῦ ἐλατηρίου, μέχρι π. χ. τῆς θέσεως I. Κινουμένου ἀκολούθως τοῦ ἐμβόλου πρὸς τὰ δεξιά, ἐφ' ὅσον διαρκεῖ ἡ εἰσροή, ἡ πίεσις ὄπισθεν αὐτοῦ θὰ εἶναι περίπου σταθερὰ καὶ ἡ γραφὶς τοῦ θλιψιοδείκτου μένουσα περίπου εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος γράφει ἐπὶ τοῦ χάρτου τοῦ πλαισίου, ὅπερ κινεῖται ἀριστερά, τὴν γραμμὴν I, II. Διακοπτομένης ὅμως τῆς εἰσροῆς τοῦ ἀτμοῦ καὶ ἀρχομένης τῆς ἀποτονώσεως αὐτοῦ, ἡ γραφὶς γράφει ἐπὶ τοῦ πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἀκόμη κινουμένου χάρτου τὴν πίπτουσαν γραμμὴν II, III, διότι καὶ ἡ πίεσις τοῦ ἀτμοῦ ἐν τῷ κυλίνδρῳ πίπτει κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀποτονώσεως. Ἐν τῇ θέσει III ἄρχεται ἡ προεκροή, ἥτις διαρκεῖ μέχρις ὅτου φθάσῃ τὸ ἔμβολον εἰς τὸ δεξιὸν νεκρὸν σημεῖον καὶ παρίσταται διὰ τῆς γραμμῆς III καὶ IV.

Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἐμβόλου πρὸς τὰ ἀριστερὰ ὁ χάρτης τοῦ πλαισίου κινεῖται πρὸς τὰ δεξιά. Ἡ γραφὶς γράφει τότε κατ' ἀρχὰς τὴν γραμμὴν τῆς ἐκροῆς IV - V, ἥτις εἶναι συνήθως εὐθεῖα παράλληλος πρὸς τὴν 1-1 καὶ κεῖται ὑπὲρ ταύτην, ὅταν ἡ ἐκροὴ γίνεται εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν, καὶ ὑπὸ ταύτην, ὅταν ἡ ἐκροὴ γίνεται εἰς ψυγεῖον, εἰς χῶρον δηλαδὴ ὅπου ψυχόμενος ὁ ἀτμὸς συμπυκνοῦται διὰ ψύξεως. Ἡ γραμμὴ V - VI παριστᾷ τὴν συμπίεσιν τοῦ ἀτμοῦ, ἥτις λαμβάνει χώραν μετὰ τὸ κλείσιμον τῆς ἀτμοθυρίδος τῆς ἐκροῆς. Αὕτη ὀφείλει νὰ ἀνέρχηται λοξῶς, διότι ὁ μὲν χάρτης κινεῖται δεξιά, ἡ δὲ **πίεσις** πρὸ τοῦ ἐμβόλου ὑψοῦται κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς φάσεως ταύτης. Ὀλίγον πρὶν φθάσῃ πάλιν τὸ ἔμβολον εἰς τὸ ἀριστερὸν νεκρὸν σημεῖον, ἀνοίγει ὁ ἀγωγὸς τῆς εἰσροῆς διὰ τὴν προεισροὴν καὶ ἐφ' ὅσον αὐξάνει ἡ διατομὴ εἰσόδου τοῦ ἀτμοῦ, ὑψοῦται καὶ ἡ γραφὶς βαθμηδὸν ἐπὶ τῆς γραμμῆς VI - I, μέχρις ὅτου, φθάσαντος τοῦ ἐμβόλου εἰς τὸ νεκρὸν σημεῖον, λάβῃ καὶ ἡ γραφὶς τὴν ἀρχικὴν θέσιν I.

Τὸ ἐμβαδὸν τοῦ οὕτω χαραχθέντος διαγράμματος τοῦ θλιψιοδείκτου μετρεῖ τὸ ἔργον, ὅπερ ἐπιτελεῖ ὁ ἀτμὸς ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς (τῆς ἀριστερᾶς) τοῦ ἐμβόλου κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς περιστροφῆς καὶ ἀνὰ τετραγωνικὸν ἑκατοστὸν ἐπιφανείας τοῦ ἐμβόλου.

Σκοπὸς τῆς ἀποτονώσεως εἶναι ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς διασταλτικῆς ἱκανότητος τοῦ ἀτμοῦ, κατ' αὐτὴν δὲ γίνεται ἔργον χωρὶς νὰ ἐξοδεύωμεν ἀτμόν. Ὁ λόγος τῆς πορείας τοῦ ἐμβόλου, καθ' ἣν διαρκεῖ ἡ εἰσροὴ πρὸς τὸ μῆκος τῆς διαδρομῆς καλεῖται *βαθμὸς εἰσροῆς*· ὁ ἀντίστροφος ἀριθμὸς καλεῖται *σχέσις ἀποτονώσεως*. Σκοπὸς τῆς προεκροῆς εἶναι ἡ προετοιμασία τοῦ ἀτμοῦ διὰ τὴν ἐκροήν, ἡ ἔγκαιρος δηλαδὴ ἐξίσωσις τῆς πιέσεως, ἣν ἔχει ὁ ἀτμὸς κατὰ τὸ τέλος τῆς ἀποτονώσεως πρὸς τὴν πίεσιν τοῦ χώρου, εἰς ὃν πρόκειται νὰ ἐκρέῃ ὁ ἀτμός. Ἀντίστοιχος εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς προεισροῆς. Σκοπὸς τῆς συμπιέσεως εἶναι νὰ παράσχῃ εἰς τὸ ἔμβολον ἓν ἐλαστικόν, οὕτως εἰπεῖν, προσκεφάλαιον, εἰς ὃ νὰ ἀποδώσῃ τὴν ταχύτητα αὐτοῦ, ἵνα μὴ φθάνον εἰς τὸ νεκρὸν σημεῖον μὲ ταχύτητα προκαλέσῃ ἐπικινδύνους κρούσεις κατὰ τοὺς ἁρμούς.

Εἴδη ἀτμομηχανῶν.—Τὸ σχ. 4 παριστᾷ *ἁπλοῦν μονοκύλινδρον*, ὁριζόντιον, ἐλευθέρας ἐκροῆς μηχανὴν μετὰ διανομῆς Rider. Ἡ διανομὴ αὕτη (σχ. 5.) ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο σύρτας, ὧν ὁ εἷς ὀλισθαίνει ἐπὶ τῶν ὀπισθίων τοῦ ἑτέρου, ὅστις φροντίζει νὰ κανονίζῃ τὴν ἔναρξιν τῶν διαφόρων φάσεων τῆς λειτουργίας τοῦ ἀτμοῦ, ἐκτὸς τῆς ἀποτονώσεως, τῆς ὁποίας τὴν ἔναρξιν ρυθμίζει ὁ πρῶτος σύρτης, ὅστις εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ ρυθμιστοῦ c. Ἀμφότεροι οἱ σύρται κινοῦνται ἐντὸς κοινοῦ ἀτμοκιβωτίου, τὸ ὁποῖον φαίνεται ἀριστερὰ τοῦ κυλίνδρου, τὴν κίνησιν δὲ παραλαμβάνουν ἀπὸ τὸν ἄξονα τῆς μηχανῆς διὰ δύο ἐκκέντρων. Ὁ ἀτμὸς εἰσέρχεται εἰς τὸ ἀτμοκιβώτιον διὰ τοῦ ἀτμοφράκτου a. Ὁ σφόνδυλος b χρησιμεύει καὶ ὡς τροχαλία πρὸς μεταφορὰν τοῦ ἔργου μέσῳ ἱμάντος εἰς τὰς ἐργομηχανάς, ἃς ἐξυπηρετεῖ ἡ ἀτμομηχανή. Ὁ ρυθμιστὴς e παραλαμβάνει τὴν κίνησιν ἀπὸ τοῦ ἄξονος μέσῳ ἱμάντος καὶ τροχαλιῶν.

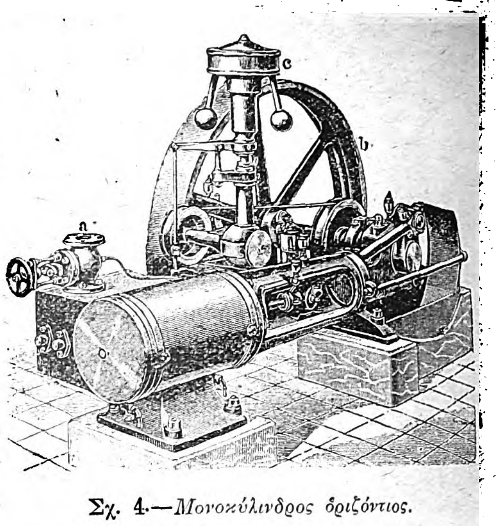

Σχ. 4.—*Μονοκύλινδρος ὁριζόντιος.*

Τοιαῦται *ἁπλῆς ἀποτονώσεως* μηχαναὶ λειτουργοῦσαι μὲ πίεσιν ἀτμοῦ 6—8 ἀτμοσφαιρῶν καὶ στροφὰς 80—150 ἀνὰ 1' παρέχουν ἔργον 60—80

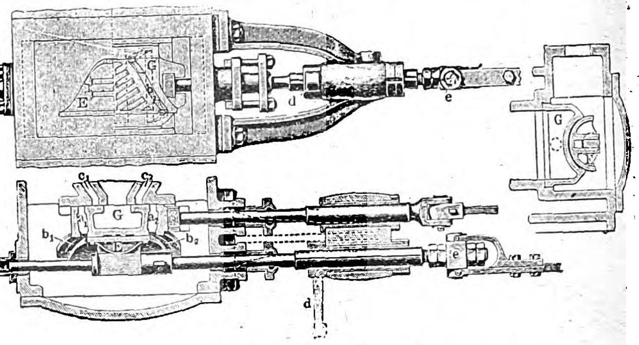

Σχ. 5.—*Διανομὴ Rider.*

ἵππων. Διὰ μεγαλυτέρας πιέσεις ἀτμοῦ καὶ διὰ περισσοτέρους ἵππους προτιμητέαι αἱ *πολλαπλῆς ἀποτονώσεως* μηχαναί.

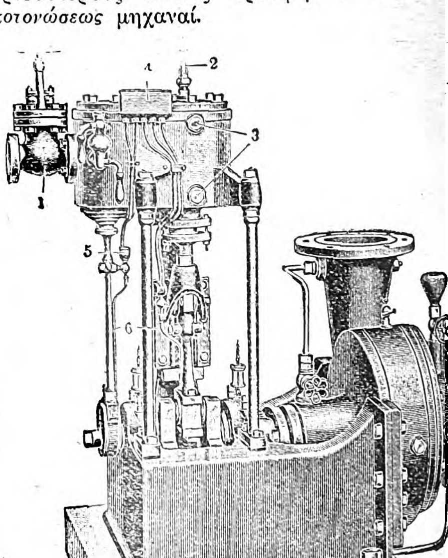

Σχ. 6.—*Μονοκύλινδρος κατακόρυφος.*

Τοιαύτην *διπλῆς ἀποτονώσεως μὲ δύο κυλίνδρους* κατ' ἐπέκτασιν καὶ μὲ ἕνα μηχανισμὸν στροφῆς παριστᾷ ἡ εἰκὼν 7. Ὁ ἀτμαγωγὸς c ὁδηγεῖ

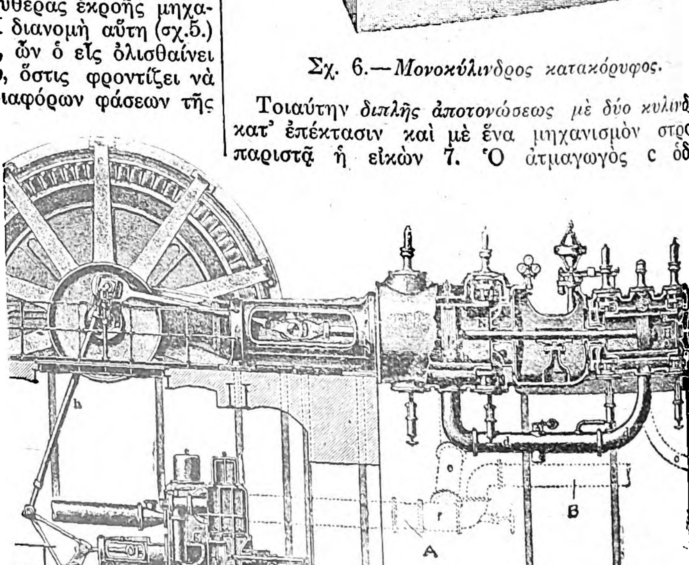

Σχ. 7.—***Δικύλινδρος διπλῆς ἀποτονώσεως.***

Digitized by Google

τὸν ἀτμὸν ἀπὸ τὸν λέβητα εἰς τὸν κύλινδρον τῆς ὑψηλῆς πιέσεως H. Ἀφοῦ ἀποδώσῃ ἐκεῖ μέρος τῆς ἐνεργείας του, ὁδηγεῖται διὰ τοῦ σωλῆνος d εἰς τὸν κύλινδρον τῆς χαμηλῆς πιέσεως N, ὅπου ἡ ἀποτόνωσίς του συνεχίζεται μέχρι περίπου τῆς πιέσεως τῆς ἀτμοσφαίρας ἢ τοῦ ψυγείου. Ἀφοῦ

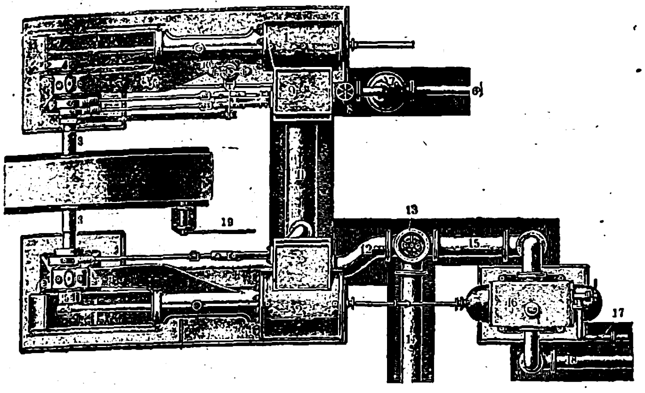

Σχ. 8.—*Δικύλινδρος διπλῆς ἀποτονώσεως.*

δηλαδὴ λειτουργήσῃ ὁ ἀτμὸς διαδοχικῶς εἰς ἀμφοτέρους τοὺς κυλίνδρους, ὅπως λειτουργεῖ εἰς τὴν μονοκύλινδρον, ἐξέρχεται διὰ τοῦ σωλῆνος e εἰς τὸ ψυγεῖον g ἢ τὴν ἀτμόσφαιραν, ἀντιστοίχως πρὸς τὴν θέσιν τῆς χειροκινήτου βαλβῖδος f. Ἀμφότεροι οἱ κύλινδροι εἶναι ἐφωδιασμένοι δι' ἀτμο-

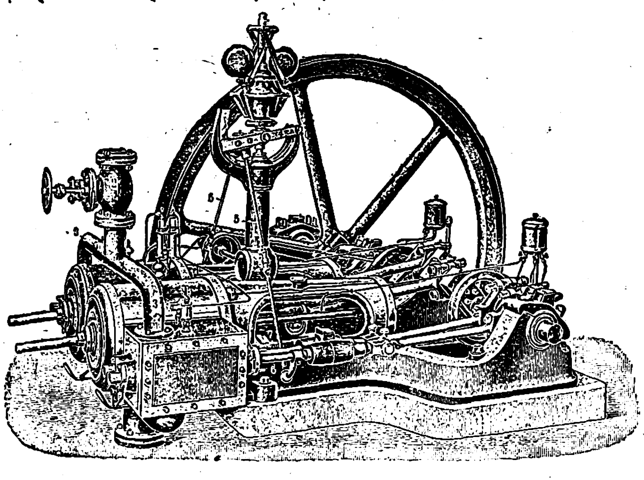

Σχ. 9.—*Δίδυμος ἀτμομηχανὴ δικύλινδρος.*

περιβλήματος a καὶ b. Ὁ κύλινδρος τῆς χαμηλῆς πιέσεως ὀφείλει νὰ ἔχῃ μεγαλύτερον ὄγκον, διότι ὁ ἀτμὸς κατὰ τὴν εἴσοδον εἰς τὸν κύλινδρον τοῦτον ἔχει ἤδη ἀποτονωθῆ ἐν τῷ πρώτῳ κυλίνδρῳ τῆς ὑψηλῆς πιέσεως, συνεπῶς ἔχει μεγαλύτερον ὄγκον. Τὸ σχ. 9 παριστᾷ *δικύλινδρον δίδυμον.*

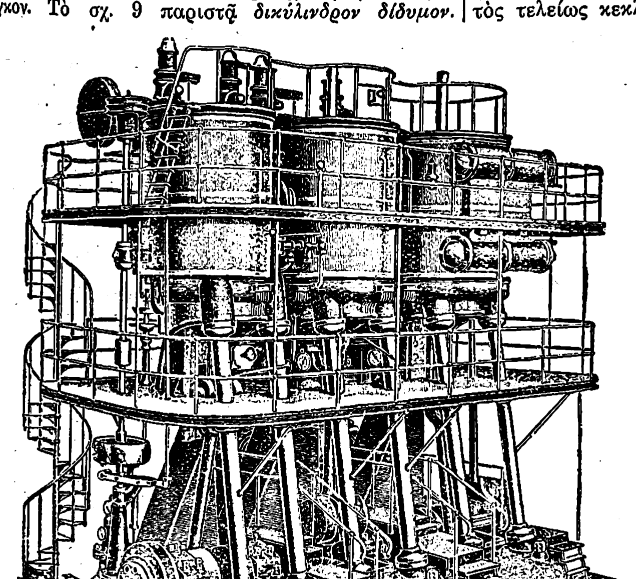

Σχ. 10.—*Τρικύλινδρος τριπλῆς ἀποτονώσεως.*

Εἰς ἕκαστον κύλινδρον ὁ ἀτμὸς ἐνεργεῖ ἀνεξαρτήτως τοῦ ἄλλου. Εἶναι δύο μονοκύλινδροι μηχαναὶ συνεργαζόμεναι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἄξονος.

Τριπλῆς ἀποτονώσεως μηχανὴν *τρικύλινδρον* κατακόρυφον δεικνύει τὸ σχ. 10. Οἱ τρεῖς κύλινδροι ἵστανται κατὰ παράταξιν ἀντιστοιχοῦντες εἰς τρεῖς μηχανισμούς, τρία στρόφαλα, ὧν αἱ διευθύνσεις σχηματίζουν γωνίαν 120°. Ὑπάρχουν καὶ διατάξεις, καθ' ἃς οἱ δύο κύλινδροι τῆς ὑψηλῆς καὶ μέσης τοποθετοῦνται ὁ εἷς ἐπὶ τοῦ ἄλλου καὶ ἐξυπηρετοῦν ὁμοῦ ἓν στρόφαλον, ἕτερον δὲ ὁ παραπλεύρως κύλινδρος τῆς χαμηλῆς. Πάντως ὁ ἀτμὸς ἀποτονοῦται διαδοχικῶς καὶ εἰς τοὺς τρεῖς κυλίνδρους ὑψηλῆς, μέσης καὶ χαμηλῆς. Συμβαίνει δὲ ἐνίοτε ὁ ὄγκος τοῦ ἀτμοῦ, ὅταν φθάσῃ εἰς τὸν τρίτον κύλινδρον, νὰ εἶναι τόσῳ μεγάλος, ὥστε νὰ παρίσταται ἀνάγκη νὰ χρησιμοποιηθοῦν δύο κύλινδροι ἀντὶ ἑνὸς τῆς χαμηλῆς πιέσεως. Τότε ἔχομεν ἐν συνόλῳ τέσσαρας κυλίνδρους ἢ *τετρακύλινδρον* ἀτμομηχανὴν *τριπλῆς ἀποτονώσεως.*

Τετραπλῆς ἀποτονώσεως μηχαναὶ κατασκευάζονται σπανιώτερον καὶ διὰ πιέσεις ἀτμοῦ ἄνω τῶν 15 ἀτμοσφαιρῶν.

Τὸ προτέρημα τῶν *πολλαπλῆς ἀποτονώσεως* μηχανῶν ἔγκειται εἰς τὴν μικροτέραν κατανάλωσιν ἀτμοῦ ἀνὰ ἵππον καὶ ὥραν ἀπέναντι τῶν μονοκυλίνδρων, καὶ ἐπὶ πλέον εἰς τὴν μεγαλυτέραν ὁμοιομορφίαν τῆς κινήσεως, ἣν δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν διὰ τῶν περισσοτέρων στροφάλων.

Ἀτμομηχαναὶ ταχύστροφοι: Καλοῦνται οὕτως αἱ λειτουργοῦσαι μὲ ἀριθμὸν στροφῶν ἀνὰ 1' 300—400 καὶ ἄνω, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς συνήθεις ὧν αἱ στροφαὶ εἶναι 80—150. Αἱ ταχύστροφοι εἶναι κατάλληλοι διὰ τὴν κίνησιν δυναμομηχανῶν πρὸς παραγωγὴν ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας. Ἐξαιρετικῶς ἐπιμεμελημένη ἀπαιτεῖται ἡ διαμόρφωσις τῆς λιπάνσεως, ρυθμίσεως καὶ τῆς διανομῆς τοιούτων μηχανῶν πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῶν μειονεκτημάτων, ἃ συνεπάγεται ἡ μεγάλη ταχύτης. Μίαν τοιαύτην παριστᾷ τὸ σχ. 11, συστήματος Westinghouse, διπλῆς ἀποτονώσεως δικύλινδρον ἁπλῆς ἐνεργείας. Τὰ ἔμβολα πιέζονται ὑπὸ τοῦ ἀτμοῦ μόνον ἐκ τῶν ἄνω καὶ συνδέονται ἀρθρωτῶς ἀπ' εὐθείας μὲ τοὺς διωστῆρας. Ἐλλείπει δηλαδὴ τὸ ζύγωμα καὶ τὸ βάκτρον διὰ νὰ σμικρυνθῇ τὸ ὕψος καὶ αὐξηθῇ ἡ εὐστάθεια τῆς μηχανῆς. Ἡ διανομὴ γίνεται διὰ κυλινδρικοῦ σύρτου, διατεταγμένου ἐπὶ τῶν πωμάτων τῶν κυλίνδρων, ἐξυπηρετοῦντος ἀμφοτέρους τοὺς κυλίνδρους καὶ ἐπηρεαζομένου ἀπὸ *ρυθμιστὴν ἀξονικόν.* Τὰ στρόφαλα σχηματίζουν γωνίαν 180° καὶ στρέφονται ἐντὸς τελείως κεκλεισμένου θαλάμου, ἐν μέρει πλήρους ἐλαίου λιπάνσεως.

Συνεχοῦς ρεύματος: Τὴν μηχανὴν αὐτὴν κατεσκεύασεν ὁ Stumpf, καθηγητὴς τοῦ ἐν Βερολίνῳ Πολυτεχνείου. Τὸ ὄνομα ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ὁ ἀτμὸς ἀπὸ τῆς εἰσόδου μέχρι τῆς ἐξόδου αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ κυλίνδρου δὲν ἀλλάσσει διεύθυνσιν κινήσεως ὡς εἰς τὰς λοιπὰς συνήθεις ἀτμομηχανάς, αἵτινες θὰ ἠδύναντο νὰ κληθοῦν πρὸς διάκρισιν ἀτμομηχαναὶ ἐναλλάσσοντος ρεύματος ἀτμοῦ.

Ὁ ἀτμὸς φθάνων ἀπὸ τὸν λέβητα διὰ τοῦ ἀγωγοῦ a (σχ. 12) εἰς τὸν θάλαμον τῆς βαλβῖδος b, εἰσέρχεται μετὰ τὸ ἄνοιγμα αὐτῆς εἰς τὸν κύλινδρον, ἀφοῦ προηγουμένως θερμάνῃ μέρος τοῦ πώματος c· ὁ εἰσελθὼν ἀτμὸς ὠθεῖ τὸ ἔμβολον μὲ τὴν πίεσιν τῆς εἰσροῆς ἐπί τι τμῆμα τῆς διαδρομῆς καὶ ἀκολούθως διακοπτομένης τῆς εἰσροῆς ἀποτονοῦται, μέχρις ὅτου τὸ ἔμβολον ἀποκαλύψῃ τὰς θυρίδας d, ἃς φέρει ὁ κύλινδρος κατὰ τὸ μέσον τοῦ μήκους αὐτοῦ. Τότε ἐκρέει εἰς τὴν ἐλευθέραν ἀτμοσφαῖραν ἢ τὸ ψυγεῖον· ἐπανερχόμενον τὸ ἔμβολον φράσσει τὰς θυρίδας d καὶ ὁ ὑπολειφθεὶς ἐν τῷ κυλίνδρῳ ἀτμὸς συμπιέζεται ἰσχυρῶς μέχρις ὅτου τὸ ἔμβολον φθάσῃ μικρὸν πρὸ τοῦ νεκροῦ αὐτοῦ σημείου, ὁπόθεν ἄρχεται πάλιν ἡ εἰσροὴ κ.τ.λ.

Καθ' ὅμοιον τρόπον λειτουργεῖ ὁ ἀτμὸς καὶ ἐπὶ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς τοῦ ἐμβόλου.

Τοιουτοτρόπως τὰ τοιχώματα τοῦ κυλίνδρου κατὰ τὰ ἄκρα εὑρίσκονται συνεχῶς εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν ἐκ τοῦ λέβητος εἰσρέοντα ἀτμόν, ὁ ὁποῖος οὕτω δὲν ψύχεται καὶ ἀπώλειαι ἐξυδατώσεως ἀποφεύγονται. Συνέπεια τούτου εἶναι ὅτι κατανάλωσις ἀτμοῦ ἀνὰ ἵππον καὶ ὥραν τῆς μηχανῆς ταύτης εἶναι περίπου 4,5 χιλιογρ., ἤτοι δὲν ὑπερβαί-

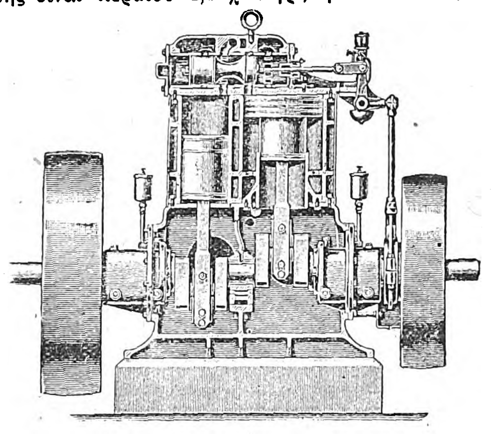

Σχ. 11.—*Ταχύστροφος διπλῆς ἀποτονώσεως ἁπλῆς ἐνεργείας.*

νει τὴν κατανάλωσιν δικυλίνδρων διπλῆς ἀποτονώσεως μηχανῶν, καίτοι εἶναι μονοκύλινδρος. Ἐχρησιμοποιήθη ὄχι μόνον διὰ παγίας ἐγκαταστάσεις, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν κίνησιν πλοίων καὶ συρμῶν.

Ἀτμομηχαναὶ μεταθεταὶ (Locomobile): Αὗ-

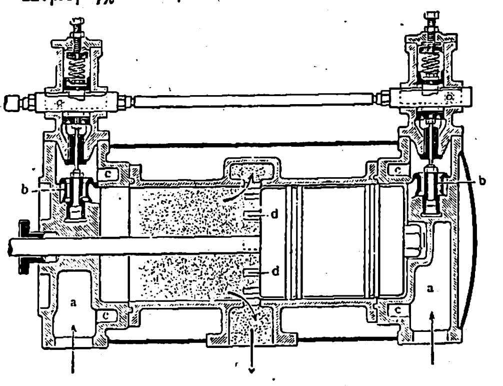

Σχ. 12.—*Ἀτμομηχανὴ συνεχοῦς ρεύματος ἀτμοῦ.*

ται εἶναι ἀτμομηχαναὶ διατεταγμέναι ἐπὶ ὀχήματος μεθ' ὅλων τῶν σχετικῶν, τοῦ ἀτμολέβητος περιλαμβανομένου. Χρησιμοποιοῦνται ὅπου πρόκειται περὶ προσωρινῆς ἀνάγκης ἔργου, π. χ. διὰ τὴν κίνησιν ἀλωνιστικῶν, θεριστικῶν κ.λ. ἐν γένει γεωργικῶν μηχανῶν, πριόνων, διὰ τὴν ἄντλησιν ὑδάτων

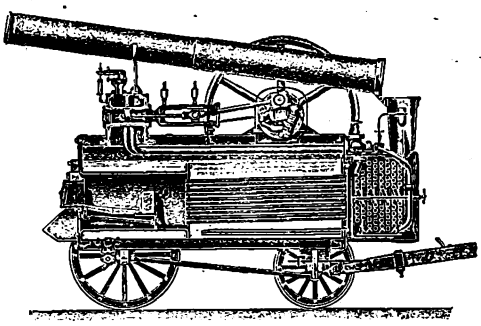

Σχ. 13.—*Μεταθετὴ ἀτμομηχανὴ μονοκύλινδρος.*

των εἰς κατασκευὰς κ.τ.λ. Μίαν τοιαύτην παριστᾷ ἐν κατακορύφῳ τομῇ τὸ σχ. 13. Ὁ λέβης μετὰ τοῦ ὑπερθερμαντῆρος ἑδράζεται ἐπὶ τοῦ πλαισίου τοῦ ὀχήματος, ἡ δὲ ἀτμομηχανὴ ἐπὶ τοῦ λέβητος. Ὁ κύλινδρος διαπερᾷ τὸν ἀτμοσυλλέκτην, ὅστις χρησιμεύει ὡς ἀτμοπερίβλημα τοῦ πρώτου. Μέχρι τριάκοντα ἵππων κατασκευάζονται μονοκύλινδροι, διὰ περισσοτέρους ἵππους δικύλινδροι.

Ἀτμομηχαναὶ ἡμιπάγιαι (Halblocomobile): Μίαν τοιαύτην διπλῆς ἀποτονώσεως παριστᾷ τὸ σχ. 14 εἰς δύο τομάς, ἑδράζεται ἐπὶ χυτοσιδηρῶν ποδῶν καὶ εἶναι εὐρέως διαδεδομένη εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς βιομηχανίας μέχρις ἰσχύος 1000 HP. Ἀπέναντι τῶν συνήθων ἐγκαταστάσεων μετὰ χωριστοῦ λέβητος, αὗται ἀπαιτοῦν πολὺ μικρότερον χῶρον ἐγκαταστάσεως, οὔτε ἔχουν ἀνάγκην βαρέων θεμελίων. Τίθενται εἰς λειτουργίαν ταχύτερον, ἡ ἐπιτήρησις αὐτῶν εἶναι ἁπλουστέρα, ὁ καθαρισμὸς καὶ ἡ ἐπιθεώρησις αὐτῶν ἀνετωτέρα. Ἐπὶ πλέον εἶναι οἰκονομικώτεραι εἰς προμήθειαν καὶ λειτουργίαν ἀπὸ τὰς συνήθεις ἀτμομηχανὰς τῆς αὐτῆς ἰσχύος, ἰδίως ἀφ' ὅτου ὁ Wolf εἰσήγαγε τὴν ὑπερθέρμανσιν τοῦ ἀτμοῦ εἰς τὰς προκειμένας ἡμιπαγίας ἢ βιομηχανικὰς ἀτμομηχανάς.

Digitized by Google

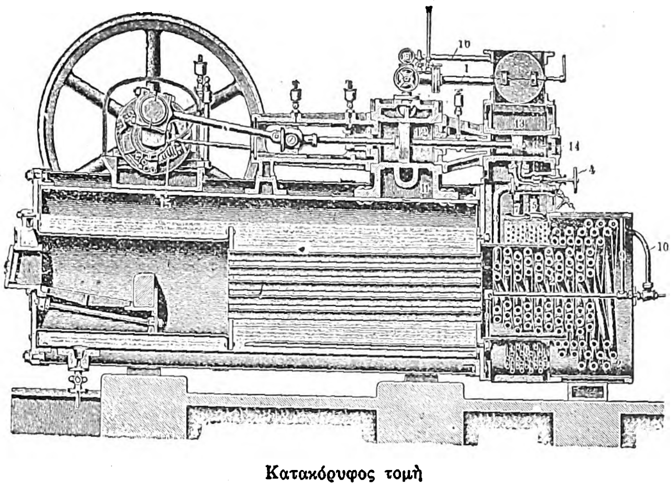

Κατακόρυφος τομὴ

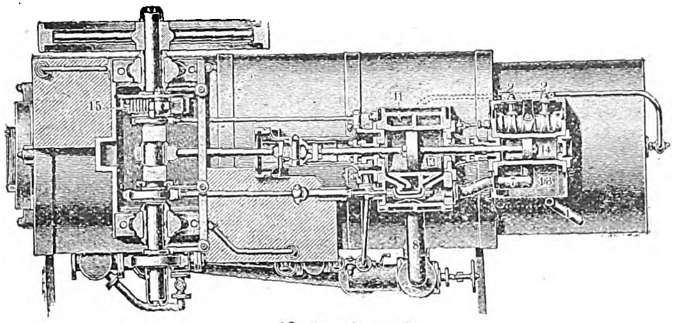

Ὁριζοντία τομὴ

Σχ. 14.—*Ἡμιπαγία ἀτμομηχανὴ διπλῆς ἀποτονώσεως Βόλφ.*

Ἀτμομηχανῶν ἰσχύς: Καλοῦμεν οὕτω τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον δύναται νὰ μᾶς δώσῃ μία ἀτμομηχανὴ ἐν χρόνῳ ἑνὸς δευτερολέπτου. Ἡ ἰσχὺς τῶν ἀτμομηχανῶν μετρεῖται εἰς ἵππους (HP), διακρίνεται δὲ εἰς *ἐνδεικνυμένην* ἢ *ἐσωτερικὴν ἰσχὺν* N_ε HP καὶ *πραγματικὴν ἰσχὺν* N_π.

Ἐνδεικνυμένην ἰσχὺν καλοῦμεν τὸν μέσον ὅρον τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον ἀνὰ 1″ ἀποδίδει ὁ ἀτμός, ἐντὸς τῶν κυλίνδρων, εἰς τὸ ἔμβολον. Τὸ ἔργον τοῦτο κατὰ τὴν μεταφορὰν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἐμβόλου εἰς τὴν ἄτρακτον ὑφίσταται μείωσιν λόγῳ τῶν τριβῶν, αἵτινες ἀναπτύσσονται κατὰ τὰς ἐπ' ἀλλήλας ὀλισθαινούσας ἐπιφανείας τῶν διαφόρων μελῶν τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ στροφάλου, δι' οὗ ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ἐπιτελεῖται ἡ ἐν λόγῳ μεταφορὰ τοῦ ἔργου.

Οὕτω τὸ ἀπὸ τῆς ἀτράκτου δυνάμενον νὰ παραληφθῇ πρὸς χρῆσιν ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ (1″) ἔργον, ἡ λεγομένη πραγματικὴ ἢ ὠφέλιμος ἰσχὺς N_π, εἶναι πάντοτε μικροτέρα τῆς ἀντιστοίχου ἐνδεικνυμένης N_ε.

Τὸν λόγον $\frac{N_\pi}{N_\varepsilon} = \eta_\mu$ καλοῦμεν *μηχανικὸν βαθμὸν ἀποδόσεως*. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος η_μ εἶναι προφανῶς πάντοτε μικρότερος τῆς μονάδος, μᾶς δεικνύει πόσον τοῖς ἑκατὸν τοῦ ἐν τῷ κυλίνδρῳ ἐπιτελουμένου ἔργου φθάνει εἰς τὴν ἄτρακτον καὶ συνεπῶς πόσον καταναλίσκεται κατὰ τὴν μεταφορὰν αὐτὴν λόγῳ τῶν τριβῶν. Καὶ αἱ τριβαὶ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν καλὴν ἢ μὴ ἐκτέλεσιν καὶ ἐπιτήρησιν (λίπανσιν κλπ.) τῆς μηχανῆς, διὰ τοῦτο ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς η_μ διαβαθμίζει τὴν τελειότητα τῆς μηχανῆς ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἀπόψεων. Ὀνομάζεται δὲ *μηχανικός,* ἐπειδὴ μᾶς δίδει ἰδέαν τῶν μηχανικῶν ἀπωλειῶν τῆς λειτουργίας.

Ὁ ὑπολογισμὸς τῆς ἐνδεικνυμένης ἰσχύος προκειμένης μηχανῆς γίνεται τῇ βοηθείᾳ τοῦ διαγράμματος τοῦ *θλιψιοδείκτου*. Τὸ διάγραμμα τοῦτο μᾶς δεικνύει εἰς ἐπιφάνειαν τὸ ἔργον τὸ ἐπιτελούμενον ὑπὸ τοῦ ἀτμοῦ ἐν τῷ κυλίνδρῳ, τὸ ἀντιστοιχοῦν εἰς μίαν περιστροφήν, τὴν μίαν πλευρὰν τοῦ ἐμβόλου καὶ ἓν τετραγωνικὸν ἑκατοστὸν τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ. Συνεπῶς τὸ ἔργον τοῦτο εὑρίσκεται ἂν πολλαπλασιάσωμεν τὴν *μέσην ἐνδεικνυμένην πίεσιν* P_ε εἰς χιλιογρ./□ ἑκ. ἐπὶ τὴν διαδρομὴν τοῦ ἐμβόλου S' εἰς μέτρα ἢ $P_\varepsilon . S$ χιλιογραμμόμετρα.

Τὸ ὁλικὸν ἔργον ἐπὶ τῆς *μιᾶς* πλευρᾶς τοῦ ἐμβόλου ἀνὰ στροφὴν θὰ εἶναι $P_\varepsilon . S. F.$ χιλιογραμμόμετρα, ἔνθα F ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἐμβόλου εἰς τετρ. ἑκατοστά. Τὸ δὲ ἀνὰ πρῶτον λεπτὸν ἔργον θὰ εἶναι $P_\varepsilon . S. F. n$, ἔνθα n ὁ ἀριθμὸς τῶν στροφῶν τῆς μηχανῆς ἀνὰ πρῶτον λεπτόν. Τὸ ἔργον ἀνὰ δευτερόλεπτον θὰ εἶναι $\frac{P_\varepsilon . S F n}{60}$ χιλιογραμμόμετρα, ἐπιτελούμενα ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τοῦ ἐμβόλου, ἐπομένως ἡ ἰσχὺς εἰς ἵππους διὰ τὴν ὑπ' ὄψει πλευρὰν θὰ εἶναι $\frac{P_\varepsilon . S. F. n}{60.75} = N'_\varepsilon$. Ὁμοίως τῇ βοηθείᾳ τοῦ διαγράμματος τῆς ἑτέρας πλευρᾶς τοῦ ἐμβόλου εὑρίσκομεν τὴν ἀντίστοιχον μέσην πίεσιν P'_ε καὶ ὑπολογίζομεν τὴν ἰσχὺν τὴν ἀντιστοιχοῦσαν εἰς τὴν ἑτέραν αὐτὴν πλευρὰν τοῦ ἐμβόλου $N''_\varepsilon = \frac{P_\varepsilon . S. F. n}{60.75}$. Ἐὰν ἡ μηχανὴ εἶναι μονοκύλινδρος, τότε τὸ ἄθροισμα $N'_\varepsilon + N''_\varepsilon = N_\varepsilon$ θὰ μᾶς δώσῃ τὴν ζητουμένην ἐνδεικνυμένην ἰσχὺν εἰς ἵππους. Ἐὰν ἡ μηχανὴ εἶναι δικύλινδρος, ἡ ἰσχὺς αὐτῆς θὰ ζητηθῇ ὡς ἄθροισμα τεσσάρων ὁμοίων καὶ ὁμοίως ὑπολογιζομένων ὅρων, ἀντιστοιχούντων εἰς τὰς 4 πλευρὰς ἐμβόλου τῆς δικυλίνδρου. Ὁμοίως ὑπολογίζομεν τὴν ἰσχὺν οἱασδήποτε πολυκυλίνδρου μηχανῆς εἴτε πολλαπλῆς ἀποτονώσεως εἶναι αὕτη, εἴτε ἕκαστος τῶν κυλίνδρων αὐτῆς εἶναι ἀνεξάρτητος τῶν λοιπῶν ἀπὸ ἀπόψεως λειτουργίας τοῦ ἀτμοῦ, ὁπότε πρόκειται περὶ *διδύμου, τριδύμου* κ.τ.λ. μηχανῆς. Πρὸς ὑπολογισμὸν ἐπομένως τῆς ἐνδεικνυμένης ἰσχύος μιᾶς προκειμένης μηχανῆς ἀπαιτεῖται νὰ μετρήσωμεν τὰς στροφὰς καὶ τὴν διαδρομήν, νὰ ὑπολογίσωμεν ἐκ τῆς διαμέτρου τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἢ τῶν ἐμβόλων αὐτῆς, καὶ ἀφοῦ λάβωμεν διὰ τοῦ θλιψιοδείκτου τὰ διαγράμματα τὰ ἀντιστοιχοῦντα εἰς ἑκάστην πλευρὰν ἐμβόλου, ὡς τὸ δεικνυόμενον εἰς τὸ σχ. 15, νὰ ὁρίσωμεν τὴν ἀντιστοιχοῦσαν δι' ἑκάστην πλευρὰν μέσην ἐνδεικνυομένην πίεσιν P_ε καὶ τέλος νὰ ἐφαρμόσωμεν τὸν ἄνω τύπον. Πρὸς εὕρεσιν τῆς P_ε, δηλαδὴ τῆς μέσης τεταγμένης ἑκάστου διαγράμματος, ὡς εἰς τὸ σχ. 15, εἴτε ἐμβαδομετροῦμεν τὸ διάγραμμα δι' εἰδικοῦ ὀργάνου καλουμένου *ἐμβαδομέτρου* καὶ κατόπιν τὸ εὑρεθὲν ἐμβαδὸν διαιροῦμεν διὰ τοῦ μήκους τῆς βάσεως τοῦ διαγράμματος, εἴτε ὡς δείκνυται εἰς τὸ σχῆμα

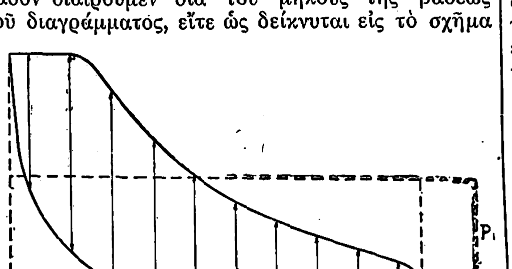

Σχ. 15.

μετροῦμεν ἀριθμόν τινα, 10 π. χ. τεταγμένων τοῦ διαγράμματος καὶ εὑρίσκομεν τὴν μέσην τιμὴν αὐτῶν. Τὸ ἐξαγόμενον ἑκατέρας τῶν μεθόδων θὰ μᾶς δώσῃ τὴν P_ε εἰς χιλιοστά. Ὑπολείπεται ἀκολούθως, διὰ νὰ εὕρωμεν τὴν P_ε εἰς χιλιόγραμμα, νὰ διαιρέσωμεν τὸ εὑρεθὲν εἰς χ)στὰ ἐξαγόμενον διὰ τῆς κλίμακος τῶν πιέσεων τοῦ διαγράμματος, ἥτις ἀναγράφεται ἐπὶ τοῦ χρησιμοποιηθέντος ἐλατηρίου τοῦ θλιψιοδείκτου κατὰ τὴν λῆψιν τοῦ διαγράμματος, (π. χ. 1 χιλιογρ.=10 χιλιοστά).

Διὰ νὰ εὕρωμεν τὴν *πραγματικὴν ἰσχὺν* τῆς μηχανῆς N_π μεταχειριζόμεθα εἴτε *πέδην* εἴτε *δυναμόμετρον*. Διὰ τῆς *πέδης* μετατρέπομεν τὸ ἔργον τῆς ἀτράκτου εἰς ἔργον τριβῆς καὶ τοῦτο μετροῦμεν. Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι μόνον διὰ μικρὰς μηχανὰς ἐφαρμόσιμος, λόγῳ τῶν δυσχερειῶν καὶ τῶν κινδύνων οὓς παρουσιάζει προκειμένου περὶ μηχανῶν μεγάλης ἰσχύος. Διὰ νὰ λάβωμεν μίαν ἰδέαν τῶν ἀπωλειῶν λόγῳ τριβῶν, ἀρκούμεθα κατὰ κανόνα νὰ ὁρίσωμεν κατὰ προσέγγισιν τὴν πραγματικὴν ἰσχὺν διὰ τοῦ θλιψιοδείκτου. Λαμβάνομεν δηλαδὴ τὸ διάγραμμα κτλ. τῆς μηχανῆς στρεφομένης κενῆς, ἄνευ φορτίου, εὑρίσκομεν, ὡς ἀνωτέρω ἐξετέθη, τὴν ἐνδεικνυομένην ἰσχὺν τῆς κενῆς μηχανῆς N_κ καὶ ἀφαιροῦμεν ἀπὸ τὸ N_ε, τὸ ὁποῖον παριστᾷ τὴν ἐνδεικνυμένην ἰσχὺν τῆς μηχανῆς ὑπὸ τὸ κανονικὸν φορτίον, ἡ διαφορὰ $N_\varepsilon - N_\kappa$ μετρεῖ περίπου τὴν πραγματικὴν ἰσχὺν N_π εἰς ἵππους. Λέγομεν περίπου, διότι ὁ τοιοῦτος ὑπολογισμὸς ὑποθέτει, ὅτι τὸ ἔργον τὸ διατιθέμενον μόνον διὰ τὴν κατανίκησιν τῶν τριβῶν τῆς κενῆς N_κ ἰσοῦται πρὸς τὰς τριβὰς τῆς φορτωμένης μηχανῆς, ἐνῷ εἰς τὴν πραγματικότητα, ὅταν ἡ μηχανὴ εἶναι φορτωμένη, αἱ τριβαὶ ὑπερβαίνουν τὰς τριβὰς τῆς κενῆς, κατὰ τὰς λεγομένας *προσθέτους τριβάς*, διὰ τὰς ὁποίας ὅμως δὲν ἰσχύουν γενικῆς ἰσχύος κανόνες. Διὰ μίαν π. χ. ἀτμομηχανὴν 150 ἵππων μονοκύλινδρον ἐξηλέγχθη πειραματικῶς ἰσχύουσα ἡ σχέσις:

$N_\pi = 0{,}902 . N_\varepsilon - 16$ διὰ λειτουργίαν μετὰ ψυγείου καὶ $N_\pi = 0{,}945 . N_\varepsilon - 12$ διὰ λειτουργίαν ἄνευ ψυγείου.

Διαστάσεις ἀτμομηχανῶν.— Πρὸ τοῦ ἀντιστρόφου πρὸς τὸ ἀνωτέρω προβλήματος εὑρισκόμεθα, ὅταν δοθείσης τῆς ἰσχύος τῆς ἀτμομηχανῆς ζητοῦμεν νὰ ὁρίσωμεν τὰς κυρίας αὐτῆς διαστάσεις, τὴν διάμετρον καὶ τὴν διαδρομὴν τοῦ ἐμβόλου καὶ τὰς συνθήκας ὑφ' ἃς πρόκειται νὰ λειτουργῇ.

Συνήθως, ἐκτὸς τῆς ἰσχύος τῆς πραγματικῆς N_π, εἶναι γνωστὴ καὶ ἡ μεγίστη ὑπερπίεσις P_λ, ὑφ' ἣν ἐπιτρέπεται νὰ λειτουργῇ ὁ πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς μηχανῆς λέβης. Ἡ *ἀπόλυτος* ἐπιτρεπομένη πίεσις λέβητος θὰ εἶναι $P_\lambda + 1$. Ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὰς κυμάνσεις πιέσεως κατὰ τὴν λειτουργίαν δεχόμεθα ὡς πίεσιν λειτουργίας τοῦ λέβητος 0,9 $(P_\lambda + 1)$. Λόγῳ τῶν προβλεπομένων ἀπωλειῶν πιέσεως κατὰ τὴν μετάβασιν τοῦ ἀτμοῦ ἀπὸ τοῦ λέβητος διὰ τοῦ ἀτμαγωγοῦ εἰς τὸ ἀτμοκιβώτιον τοῦ κυλίνδρου, δεχόμεθα ἀρχικὴν πίεσιν εἰσροῆς τοῦ ἀτμοῦ εἰς τὸν κύλινδρον $P = 0{,}9\ (P_\lambda + 1) - 0{,}5$ χιλιόγραμμα ἐπὶ τοῦ τετρ. ἑκατοστοῦ. Καὶ τοῦτο ἐφ' ὅσον δὲν γνωρίζομεν τὴν διάμετρον, τὸ μῆκος καὶ τὸ σχῆμα τοῦ ἀτμαγωγοῦ, διὰ νὰ ὑπολογίσωμεν ἀκριβέστερον τὴν ἐν αὐτῷ πτῶσιν τῆς πιέσεως. Χαράσσομεν κατόπιν τὸ θεωρητικὸν διάγραμμα (σχ. 16) τῆς ὑπὸ μελέτην μηχανῆς, ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὴν μορφὴν τῶν διαγραμμάτων λειτουργουσῶν ὁμοίων μηχανῶν καὶ τὰς ἑκάστοτε προκειμένας εἰδικὰς συνθήκας. Λαμβάνομεν πρὸς τοῦτο ὡς βάσιν τοῦ διαγράμματος τμῆμα εὐθείας S μήκους 100 ἢ 200 κτλ. χιλιοστῶν, διὰ νὰ παραστήσωμεν εὐκόλως τὰ μήκη S_1, S_2, S_3 κτλ., τὰ ὁποῖα παριστοῦν τὴν διάρκειαν τῶν διαφόρων φάσεων τῆς λειτουργίας τοῦ ἀτμοῦ ἐν τῷ κυλίνδρῳ, ἡ ὁποία διάρκεια ἐκφράζεται κατὰ συνθήκην εἰς ἑκατοστὰ τῆς διαδρομῆς τοῦ ἐμβόλου. Τὸ ὕψος τοῦ διαγράμματος ὁρίζει ἡ ἀρχικὴ πίεσις P λαμβανομένη ὑπὸ κλίμακά τινα, π. χ. 1 χιλ. γρ./τετρ. ἑκ.=10 χ/στά.

Μὲ τὴν μεγαλυτέραν προσοχὴν πρέπει νὰ γίνῃ κατόπιν ἡ ἐκλογὴ τῆς πορείας τῆς εἰσροῆς S_1 ἢ τοῦ βαθμοῦ εἰσροῆς $\frac{S_1}{S}$, διότι ἀπὸ τὸ μέγεθος αὐτὸ ἐξαρτῶνται αἱ οἰκονομικαὶ ἰδιότητες τῆς μηχανῆς. Μικρὸς βαθμὸς εἰσροῆς σημαίνει τελειοτέραν ἐκμετάλλευσιν τῆς διασταλτικῆς ἱκανότητος τοῦ ἀτμοῦ, οἰκονομίαν ἀτμοῦ, συνεπάγεται ὅμως ἐπίσης μικρὰτ μέσην πίεσιν ἀτμοῦ, συνεπῶς διὰ τὴν αὐτὴν ἰσχὺν καὶ τῶν λοιπῶν συνθηκῶν μενουσῶν τῶν αὐτῶν ὁ μικρὸς βαθμὸς εἰσροῆς ἀπαιτεῖ μεγαλυτέραν ἐπιφάνειαν ἐμβόλου, ὀγκωδέστερον κύλινδρον, μεγαλυτέραν *ὁλικὴν* ἐπὶ τοῦ ἐμβόλου πίεσιν, ἰσχυρότερον βάκτρον κτλ. Ἐν συντόμῳ ὁ μικρὸς βαθμὸς εἰσροῆς συνεπάγεται ἐλάττωσιν ἐξόδων λειτουργίας καὶ αὔξησιν ἐξόδων προμηθείας τῆς μηχανῆς, καὶ ἀντιστοίχως τὰ ἀντίθετα ὁ μεγάλος. Διὰ τοῦτο ἡ ἐκλογὴ τοῦ $\frac{S_1}{S}$ χρειάζεται προσοχὴν πρὸς ἐκλογὴν τῆς προσφορωτάτης διὰ τὰς ἑκάστοτε προκειμένας συνθήκας τιμῆς αὐτοῦ. Πρέπει δηλαδὴ νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ τοπικὴ τιμὴ

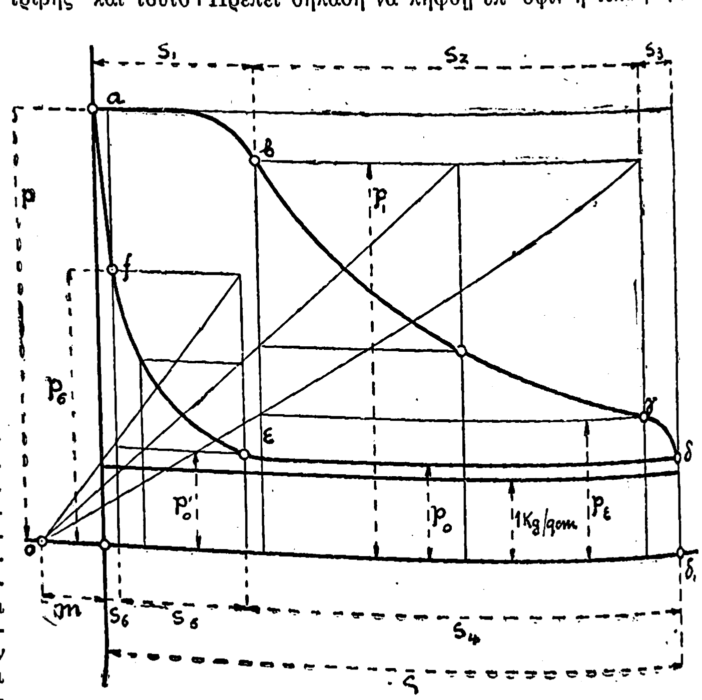

Σχ. 16

τοῦ καυσίμου, τοῦ σιδήρου, ἂν ἡ μηχανὴ θὰ λειτουργῇ συνεχῶς ἢ ὄχι, ἂν προβλέπωμεν ἐπέκτασιν τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτῆς κτλ. Ἐπὶ πλέον πρέπει ἡ εἰσροὴ S_1 νὰ εἶναι τοὐλάχιστον τόση, ὥστε ἡ τελικὴ πίεσις τῆς ἀκολουθούσης ἀποτονώσεως P_τ νὰ ἐπαρκῇ διὰ τὴν κατανίκησιν τῶν τριβῶν τῆς μηχανῆς· οὕτως ἐξαρτᾶται ἡ εἰσροὴ καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχικὴν πίεσιν P, τὴν πίεσιν ἐκροῆς P_0 καὶ ἀπὸ τὴν πορείαν τῆς ἀποτονώσεως β.γ. Συνήθως ἀποτονοῦμεν τὸν ἀτμόν: μέχρι πιέσεως $P_\tau = 1{,}8—1{,}5$ διὰ μονοκυλίνδρους μηχανὰς ἐλευθέρας ἐκροῆς: μέχρι $P_\tau = 1{,}7—1{,}4$ διὰ διπλῆς ἀποτονώσεως μηχανὰς ἐλευθέρας ἐκροῆς: μέχρι $P_\tau = 0{,}9—0{,}7$ διὰ μονοκυλίνδρους μετὰ ψυγείου: καὶ μέχρι 0,8—0,5 χλ./τετρ. έκ. διὰ μηχανὰς διπλῆς ἀποτονώσεως μετὰ ψυγείου.

Ὡς τιμὰς ἀφετηρίας διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ λόγου S_1 : S δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὰς τοῦ κάτωθι πίνακος:

ΠΙΝΑΞ Ι.

Οἰκονομικαὶ τιμαὶ βαθμῶν εἰσροῆς S_1 : S

ἀπόλ. πίεσις εἰσρ. P χγμ/έκ²	Ἀτμομηχαναὶ ἐλευθέρας ἐκροῆς (Μονοκύλινδροι).		Ἀτμομηχαναὶ μετὰ ψυγείου		
			Μονοκύλινδροι		Δικύλινδροι
	Διανομῆς σύρτου	*Διανομῆς βαλβίδων*	*Χωρὶς ἀτμοχιτῶνα*	*Μετὰ ἀτμοχιτ.*	
4	0,53—0,42	0,39—0,31	0,20—0,14	0,15—0,10	—
5	0,46—0,32	0,33—0,27	0,17—0,13	0,13—0,09	0,10—0,08
6	0,40—0,28	0,28—0,23	0,15—0,125	0,11—0,08	0,09—0,07
8	0,34—0,25	0,22—0,19	0,14—0,12	0,09—0,07	0,08—0,06
10	0,29—0,20	0,19—0,17	—	—	0,07—0,05

Ὡς κανονικοὺς βαθμοὺς εἰσροῆς ἐκλέγομεν ἐνδιαμέσους τιμάς, καὶ δὴ μεγαλυτέρας τιμὰς διὰ μικρὰς καὶ μικροτέρας διὰ μεγάλας μηχανάς. Πρὸς τούτοις δυνάμεθα νὰ λάβωμεν τὴν κανονικὴν εἰσροὴν μικροτέραν δι' ὑψηλὰς τιμὰς καυσίμου καὶ συνεχῆ λειτουργίαν τῆς μηχανῆς, καὶ μεγαλυτέραν εἰς τὴν ἀντίθετον περίπτωσιν. Προκειμένου περὶ ὑπερθέρμου ἀτμοῦ ἡ εἰσροὴ πρέπει νὰ λαμβάνεται κατά τι μεγαλυτέρα λόγῳ τῆς ταχυτέρας τότε πτώσεως τῆς πιέσεως κατὰ τὴν ἀποτόνωσιν.

Ἐπιζήμιος χῶρος εἶναι ὁ χῶρος τοῦ κυλίνδρου ὁ μὴ διαγραφόμενος ὑπὸ τοῦ ἐμβόλου, ὁ περιλαμβανόμενος μεταξὺ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐμβόλου, ὅταν τοῦτο εὑρίσκεται εἰς τὸ νεκρὸν σημεῖον, καὶ τῆς ἐπιφανείας ἀποφράξεως τοῦ ἀντιστοίχου ὀργάνου τῆς διανομῆς. Ὁ χῶρος οὗτος m ἐξαρτᾶται κυρίως ἀπὸ τὸ εἶδος τῆς διανομῆς καὶ τὴν ταχύτητα τοῦ ἐμβόλου. Δυνάμεθα νὰ θέσωμεν προκειμένης διανομῆς ἐπιπέδου σύρτου ἢ βαλβίδων m=4—10%, διανομῆς κυλινδρικοῦ σύρτου m=6—12% καὶ διανομῆς στρεφομένου σύρτου (corliss) m=3—8% τῆς διαδρομῆς S. Αἱ μικρότεραι τιμαὶ τοῦ m ἰσχύουν διὰ μικρὰς καὶ αἱ μεγαλύτεραι διὰ μεγάλας ταχύτητας ἐμβόλου.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς εἰσροῆς πίπτει ἡ πίεσις τοῦ ἀτμοῦ ἐν τῷ κυλίνδρῳ ἀπὸ P εἰς P_1. Τὸ μέγεθος τῆς πτώσεως $P—P_1$ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ εἶδος τῆς διανομῆς. Εἶναι αὕτη τόσῳ μεγαλυτέρα ὅσῳ στενότεροι οἱ ἀτμαγωγοὶ τοῦ κυλίνδρου καὶ ὅσῳ βραδυτέρα γίνεται ἡ ἀπόφραξις τῶν ἀτμοθυρίδων τοῦ κυλίνδρου ἀπὸ τὸ ἀντίστοιχον ὄργανον τῆς διανομῆς, διότι τότε προκαλεῖται μεγαλύτερος στραγγαλισμὸς τοῦ εἰσερχομένου ἀτμοῦ, ὅστις ἰδίως προκαλεῖ τὴν μνημονευθεῖσαν πτῶσιν τῆς πιέσεως. Κατὰ μέσον ὅρον εἶναι $P—P_1=0{,}15P$. Ἐκτιμῶντες τὴν πίεσιν P_1 ἔχομεν τὸ σημεῖον β τοῦ διαγράμματος καὶ χαράσσομεν τὴν γραμμὴν τῆς εἰσροῆς κατ' αἴσθημα.

Ἀναχωροῦντες ἀπὸ τὸ σημεῖον β χαράσσομεν τὴν καμπύλην τῆς *ἀποτονώσεως* βγ, ὑποθέτοντες, ὡς συμβαίνει εἰς τετελεσμένας μηχανάς, ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς αἱ πιέσεις τοῦ ἀτμοῦ μεταβάλλονται ἀντιστρόφως ἀναλόγως τῶν ὄγκων, ὅτι δηλαδὴ ἰσχύει ὁ νόμος τοῦ Mariotte, καθ' ὃν Pυ= σταθερᾷ, ἔνθα υ ὁ ὄγκος τοῦ ἀτμοῦ διὰ τὴν τυχοῦσαν θέσιν τοῦ ἐμβόλου κατὰ τὴν πορείαν S_2 καὶ P ἡ ἀντίστοιχος πίεσις. Ἡ καμπύλη βγ δύναται λοιπὸν νὰ χαραχθῇ σημεῖον πρὸς σημεῖον, ὑπολογιζομένης τῆς πιέσεως ἐκ τῆς ἄνω ἐξισώσεως δι' ἑκάστην θέσιν τοῦ ἐμβόλου, δι' ἑκάστην δηλαδὴ τιμὴν τοῦ ὄγκου υ.

Τὰ σημεῖα τῆς καμπύλης δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν καὶ γραφικῶς, ὡς δεικνύει τὸ σχῆμα, κατὰ τὸν γνωστὸν δηλαδὴ τρόπον, καθ' ὃν εὑρίσκονται τὰ σημεῖα ἰσοπλεύρου ὑπερβολῆς, ἣν παριστᾷ ἡ ἄνω ἐξίσωσις. Ὅταν ὁ ἀτμὸς εἶναι ὑπέρθερμος, ὁ νόμος τῆς ἀποτονώσεως ἐκφράζεται διὰ τῆς ἐξισώσεως $P\upsilon^n$ = σταθερᾷ, ἔνθα n=1,1—1,3 ἀντιστοίχως πρὸς τὸν βαθμὸν ὑπερθερμάνσεως. Ἡ πτῶσις τότε τῆς πιέσεως διὰ τὴν αὐτὴν αὔξησιν τοῦ ὄγκου τοῦ ἀτμοῦ εἶναι μεγαλυτέρα τῆς ἀντιστοιχούσης εἰς τὸν νόμον Pυ=σταθερᾷ, ἐνῷ διὰ πολὺ ὑγρὸν ἀτμὸν ἡ πτῶσις εἶναι μικροτέρα.

Ἡ πορεία τῆς *προεκροῆς* S_8 πρέπει νὰ ἐκλεγῇ τοσαύτη, ὥστε εἰς τὸ τέλος τῆς διαδρομῆς τοῦ ἐμβόλου ὁ ἀτμὸς νὰ ἔχῃ πίεσιν περίπου P_0 τῆς ἐκροῆς. Διὰ τοῦτο ὁ λόγος S_8 : S λαμβάνεται ὅσῳ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ διαφορὰ $P_\tau—P_0$, ὅσῳ μεγαλύτερος ὁ ἀριθμὸς τῶν στροφῶν τῆς μηχανῆς καὶ ὅσῳ βραδύτερον γίνεται ὑπὸ τοῦ ὀργάνου τῆς διανομῆς τὸ ἄνοιγμα τῆς ἐκροῆς. Εἰς τὰς συνήθεις περιπτώσεις εἶναι S_8 : S=0,04—0,06. Εἰς τὰς διανομὰς διὰ σύρτου εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἀπομακρυνθῶμεν οὐσιωδῶς ἀπὸ τὰ ἄνω ὅρια, διὰ νὰ συμβιβάσωμεν τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἄλλων (σπουδαιοτέρων) φάσεων τῆς λειτουργίας τοῦ ἀτμοῦ, αἵτινες ρυθμίζονται δι' ἀμφοτέρας τὰς πλευρὰς τοῦ ἐμβόλου ἀπὸ τὸν μοναδικὸν σύρτην. Τὴν καμπύλην τῆς προεκροῆς χαράσσομεν κατ' ἐκτίμησιν.

Τὴν πίεσιν τῆς *ἐκροῆς* P_0 δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν σταθεράν, ὁσάκις οἱ σωλῆνες τῆς ἐκροῆς τοῦ ἀτμοῦ εἶναι ἀρκετὰ εὐρεῖς καὶ οὐχὶ πολὺ ἐπιμήκεις καὶ δὴ P_0=1, 1—1, 2 χλμ/έκ.² διὰ μηχανὰς ἐλευθέρας ἐκροῆς καὶ $P_0 = 0{,}15 — 0{,}2$ διὰ μηχανὰς μετὰ ψυγείου. Τὴν τελικὴν πίεσιν τῆς ἐκροῆς P'_0 δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ἴσην πρὸς $1{,}1.P_0$ διὰ νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὸν ἀναπόφευκτον στραγγαλισμὸν τοῦ ἀτμοῦ κατὰ τὴν ἀπόφραξιν τῆς ἀτμοθυρίδος ἐκροῆς.

Τὴν διάρκειαν τῆς *συμπιέσεως* S_5 : S ἐκλέγομεν οὕτως ὥστε ἡ τελικὴ πίεσις τῆς συμπιέσεως P_0 νὰ μὴ ὑπερβαίνῃ τὰ 0,7 τῆς ἀρχικῆς πιέσεως εἰσροῆς P. Εἰς μηχανὰς μετὰ ψυγείου, ἐπειδὴ ἡ ἀρχικὴ πίεσις τῆς συμπιέσεως P'_0 εἶναι μικρά, ἀπαιτεῖται μεγαλυτέρα πορεία συμπιέσεως· ὡς ὡριακὴ τιμὴ τοῦ λόγου S_5 : S θεωρεῖται τὸ 0, 4. Ἡ P_σ ἐπηρεάζεται καὶ ἀπὸ τὸ μέγεθος τοῦ ἐπιζημίου χώρου m, οὖσα, τῶν ἄλλων συνθηκῶν μενουσῶν τῶν αὐτῶν, τόσῳ μεγαλυτέρα, ὅσῳ μικρότερον τὸ m. Τὰς μεγαλυτέρας συμπιέσεις ἀπαιτοῦσιν αἱ ταχυκίνητοι μηχαναὶ λόγῳ τῆς μεγαλυτέρας ἀδρανείας τῶν εὐθυκινήτων αὐτῶν μαζῶν. Ἡ καμπύλη τῆς συμπιέσεως κατασκευάζεται ὅπως καὶ ἡ τῆς ἀποτονώσεως. Μὲ ἀρκοῦσαν δηλαδὴ προσέγγισιν πρὸς τὴν πραγματικότητα ὑποτίθεται ὅτι καὶ ἡ συμπίεσις ἀκολουθεῖ τὸν νόμον τοῦ Mariotte.

Ἡ *προεισροὴ* S_6 ἔχει σκοπόν, ἀπὸ τῆς στιγμῆς ποὺ ἀρχίζει μέχρις ὅτου ἔλθῃ τὸ ἔμβολον εἰς τὸ νεκρὸν σημεῖον, νὰ ὑψώσῃ τὴν πίεσιν τοῦ ἀτμοῦ ἀπὸ P_σ μέχρι τῆς ἀρχικῆς P, ἣν θὰ ἔχῃ ὁ νέος ἀτμὸς διὰ τὴν ἐπανάληψιν τῆς περιόδου. Διὰ τοῦτο ἐκλέγεται ὁ λόγος S_6 : S τόσῳ μεγαλύτερος ὅσῳ μεγαλυτέρα ἡ πρὸς ἐξίσωσιν διαφορὰ $P—P_\sigma$, ὅσῳ μεγαλύτερος ὁ ἀριθμὸς τῶν στροφῶν καὶ ὅσῳ βραδύτερον γίνεται τὸ ἄνοιγμα τῆς ἀτμοθυρίδος ἀπὸ τῆς διανομῆς. Εἰς τὰς συνήθεις περιπτώσεις S_6:S=0,005—0,01. Προκειμένου περὶ διανομῶν διὰ σύρτου ἀναγκαζόμεθα ἐνίοτε δι' ἄλλους λόγους νὰ ἀπομακρυνθῶμεν τῶν ἄνω τιμῶν οὐσιωδῶς.

Μετὰ τὴν χάραξιν τοῦ διαγράμματος εὑρίσκομεν καθ' ὃν τρόπον ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν τὴν *μέσην ἐνδεικνυμένην πίεσιν* τοῦ ἀτμοῦ P_ε εἰς χγμ. ἀνὰ ἑκ.², ἥτις ὑποθέτομεν ὅτι εἶναι ἡ αὐτὴ δι' ἀμφοτέρας τὰς πλευρὰς τοῦ ἐμβόλου τῆς μονοκυλίνδρου διπλῆς ἐνεργείας μηχανῆς περὶ ἧς ἐνταῦθα πρόκειται.

Ἂν λοιπὸν F ἑκ.² ἡ ζητουμένη ἐπιφάνεια τοῦ ἐμβόλου, P_ε F χλγμ. θὰ εἶναι ἡ ὁλικὴ μέση πίεσις ἐπὶ τοῦ ἐμβόλου, καὶ ἂν C_μ μέτρα εἶναι ἡ μέση ταχύτης τοῦ ἐμβόλου ἀνὰ 1″, τότε $P_\varepsilon. F. C_\mu$ χιλιογραμμόμετρα εἰς 1″ θὰ εἶναι ἡ ἰσχὺς τῆς μηχανῆς ἡ ἐνδεικνυμένη, καὶ εἰς ἵππους $N_\varepsilon = \frac{P_\varepsilon. F.C_\mu}{75}$ (1)

Ἂν δὲ S ἡ ζητουμένη διαδρομὴ τοῦ ἐμβόλου εἰς μέτρα, ἐπειδὴ εἰς μίαν στροφὴν ἀντιστοιχεῖ δρόμος 2S τοῦ ἐμβόλου καὶ αἱ στροφαὶ τῆς μηχανῆς ὑποτίθενται n εἰς τὸ 1′, θὰ ἔχωμεν:

$C_\mu = \frac{2S.n}{60}$ ἢ $C_\mu = \frac{S.n}{30}$ (2). Ἂν τέλος η_μ ὁ μηχανικὸς βαθμὸς ἀποδόσεως καὶ N_π ἡ δοθεῖσα πραγματικὴ ἰσχύς, θὰ ἔχωμεν καὶ τὴν σχέσιν $N_\pi = \eta_\mu N_\varepsilon$ (3).

Ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὰς σχέσεις (1), (2), (3), αἵτινες θὰ ἰσχύουν καὶ μόνον αὗται μεταξὺ τῶν διαφόρων χαρακτηριστικῶν τῆς μηχανῆς, ὅταν αὕτη ἐκτελεσθῇ, καὶ παρατηροῦντες ὅτι τὰ μόνα γνωστὰ εἶναι τὸ P_ε καὶ τὸ N_π, ἐνῷ τὰ λοιπὰ εἶναι ἄγνωστα καὶ ὑπερβαίνουν εἰς ἀριθμὸν τὰ ὑπὸ τρεῖς ἐξισώσεις, προβαίνομεν εἰς τὴν ἐκλογὴν χαρακτηριστικῶν τινων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν ἐκ τῶν καλῶς λειτουργουσῶν μηχανῶν. Οὕτω τὴν μέσην ταχύτητα τοῦ ἐμβόλου C_μ ὁρίζομεν κατὰ τὸν Πίνακα ΙΙ (βλ. κατ.). Διὰ ταχείας μηχανὰς αὐξάνομεν τὰς τιμὰς τοῦ πίνακος κατὰ 25% καὶ κατὰ 50% διὰ ταχυτάτας μηχανὰς τῶν 300—400 στροφῶν.

Ἐννοεῖται ὅτι κατὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ταχύτητος C_μ δὲν παραβλέπομεν τὴν ἐπίδρασιν ἣν ἔχει ἡ ὑπὸ ἐκλογὴν ταχύτης C_μ ἐπὶ τῶν διαστάσεων τῆς μηχανῆς, τὴν ὁποίαν ἐπίδρασιν δεικνύουν αἱ σχέσεις (1) καὶ (2).

Αἱ τιμαὶ τοῦ πίνακος ΙΙ ἰσχύουν ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ὁ λόγος S.: D = 2, ἔνθα D ἡ διάμετρος τοῦ ἐμβόλου εἰς μέτρα. Ὅταν ὁ λόγος αὐτὸς ἔχῃ ἄλλην τινὰ τιμήν, τότε, διὰ νὰ εὕρωμεν τὴν προσφορωτέραν ταχύτητα C_μ, πολλαπλασιάζομεν τὰς ἐκ τοῦ πίνακος ΙΙ τιμὰς ἐπὶ συντελεστὴν τινα α

ΠΙΝΑΞ ΙΙ

Τιμαὶ τῶν ταχυτήτων ἐμβόλου C_μ εἰς μέτρα ἀνὰ 1″ διὰ μέσης ταχύτητος μηχανάς.

N εἰς HP	Ἀπόλυτος πίεσις εἰσροῆς εἰς χγμ/ἑκ² 3	4	6	8	10
3	0,89	0,99	1,13	1,24	1,35
6	0,97	1,07	1,23	1,35	1,47
10	1,02	1,14	1,31	1,43	1,56
20	1,13	1,24	1,42	1,55	1,67
40	1,25	1,37	1,55	1,69	1,82
70	1,42	1,52	1,68	1,82	1,95
100	1,51	1,62	1,78	1,92	2,05
200	1,70	1,84	2,05	2,18	2,31
300	1,81	1,96	2,20	2,35	2,50
400	1,90	2,06	2,31	2,47	2,63
600	2,02	2,20	2,47	2,66	2,83
1000	2,17	2,37	2,67	2,88	3,12

ὃν λαμβάνομεν ἐκ τοῦ πίνακος ΙΙΙ, ἀντιστοίχως πρὸς τὸν λόγον S : D ὃν ἐδέχθημεν.

ΠΙΝΑΞ ΙΙΙ

S D	a
0,50	0,57
0,75	0,67
1,00	0,75
1,50	0,90
2,00	1,00
2,50	1,10
3,00	1,20

Ὁ λόγος οὗτος διὰ τὰς τετελεσμένας μηχανὰς κυμαίνεται συνήθως μεταξὺ 1 καὶ 2, πλησιάζων πρὸς τὴν μονάδα διὰ κατακορύφους καὶ ταχυκινήτους μηχανὰς καὶ πρὸς τὸ 2 διὰ ὁριζοντίους καὶ βραδυκινήτους.

Ἐκλεγείσης τῆς ταχύτητος C_μ, ἂν δίδεται ἡ ἐνδεικνυμένη ἰσχὺς τῆς μηχανῆς N_ε, ὑπολογίζομεν ἐκ τῆς ἄνω σχέσεως (1) τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐμβόλου $\frac{75.\,N_\varepsilon}{P_\varepsilon.\,C_\mu}$ ἑκ.² (4). Ἂν ὅμως, ὡς συνήθως, δίδεται ἡ πραγματικὴ ἰσχύς, τότε ὑπολογίζομεν πρῶτον τὸ N_ε ἐκ τῆς ἄνω σχέσεως (3) λαμβάνοντες τὴν κατάλληλον τιμὴν τοῦ μηχανικοῦ ἀποδόσεως ἐκ τοῦ πίνακος IV, καὶ ἀκολούθως ὑπολογίζομεν

ΠΙΝΑΞ IV

Μηχανικοὶ βαθμοὶ ἀποδόσεως η_μ διὰ κανονικὴν εἰσροήν.

$\frac{N_\pi}{C_\mu}$	Ἀτμομηχαναὶ ἐλευθ. ἐκροῆς (Μονοκύλινδροι)	Μηχαναὶ μετὰ ψυγείου	
		Μονοκύλινδροι	Πολυκύλινδροι
3	0,71	—	—
6	0,73	0,69	—
10	0,75	0,71	0,68
14	0,77	0,73	0,70
20	0,79	0,75	0,72
30	0,80	0,77	0,74
40	0,81	0,78	0,76
50	0,82	0,79	0,77
60	0,83	0,80	0,78
80	0,84	0,81	0,79
100	0,85	0,82	0,80
200	0,86	0,84	0,81
400	0,87	0,85	0,82
600	0,88	0,86	0,83
1000	0,89	0,87	0,84
2000	0,90	0,88	0,85

τὸ F ἐκ τῆς (4). Προκειμένου περὶ δικυλίνδρων ἐλευθέρας ἐκροῆς, αἱ τιμαὶ τοῦ η_μ λαμβάνονται 0,03 μικρότεραι τῶν τοῦ πίνακος διὰ τὴν μονοκύλινδρον ἐλευθέρας ἐκροῆς, καὶ περὶ τρικυλίνδρων μετὰ ψυγείου, 0,02 μικρότεραι τῶν τοῦ πίνακος διὰ τὰς δικυλίνδρους τοιαύτας.

Ὑπολογισθείσης τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐμβόλου αὐξάνομεν ταύτην κατὰ 2—3%, καθ' ὅσον πρόκειται περὶ μικρᾶς ἢ μεγάλης μηχανῆς, διὰ νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὴν μὴ πιεζομένην ἐπιφάνειαν τοῦ βάκτρου. Ὑπολογίζομεν οὕτω τὴν διάμετρον D τοῦ κυλίνδρου εἰς ἑκατοστὰ ἐκ τοῦ τύπου $\frac{\Pi D^2}{4}$=1, 02—1, 03 F.

Ἡ διαδρομὴ τοῦ ἐμβόλου S ἕπεται τότε ἐκ τῆς σχέσεως $\frac{S}{D}$, ἣν ἐδέχθημεν, καὶ τέλος ὁ ἀριθμὸς τῶν στροφῶν η ἐκ τῆς σχέσεως (2), ἐξ ἧς $\eta = \frac{30.\,C_\mu}{S}$, ἔνθα C_μ καὶ S εἰς μέτρα. Ἐὰν ὁ οὕτω προκύπτων ἀριθμὸς τῶν στροφῶν τῆς μηχανῆς δὲν εἶναι πρόσφορος, τροποποιοῦμεν τὴν τιμὴν τοῦ S, καὶ ἂν τοῦτο δὲν εἶναι ἀρκετὸν τὴν τιμὴν τῆς C_μ, ὁπότε προκύπτουν νέαι τιμαὶ διὰ τὰ F, D καὶ S, προσαρμοζόμεναι εἰς τὸν ἐπιθυμητὸν ἀριθμὸν στροφῶν.

Λειτουργία.—Δὲν ὑπάρχουν διὰ νόμου ἐπιβαλλόμενοι κανονισμοὶ διὰ τὴν κατασκευὴν καὶ τὴν λειτουργίαν τῶν ἀτμομηχανῶν ὡς προκειμένου περὶ ἀτμολεβήτων. Κατὰ τὴν ἐπιτήρησιν ἐν τούτοις τῆς λειτουργίας τῶν ἀτμομηχανῶν τὰ ἑπόμενα εἶναι ἄξια προσοχῆς.

Ἡ *κινητοποίησις* τῆς μηχανῆς πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῇ μόνον μετὰ μακρὰν καὶ ἐπαρκῆ προθέρμανσιν τοῦ ἀτμαγωγοῦ καὶ τῆς μηχανῆς καὶ ἀφοῦ ἀπομακρυνθῇ ἐπιμελῶς διὰ τῶν ἐπὶ τούτῳ κρουνῶν τὸ ὕδωρ τὸ προερχόμενον ἐκ τῆς συμπυκνώσεως τοῦ ἀτμοῦ κατὰ τὴν προθέρμανσιν, ὁπότε τὰ τοιχώματα τῶν σωλήνων καὶ τοῦ κυλίνδρου εἶναι ψυχρά. Ἀνεπαρκὴς προθέρμανσις ἢ ἐφυδάτωσις τῆς μηχανῆς δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ συσσώρευσιν ὕδατος ἐντὸς τοῦ κυλίνδρου τοῦθ' ὅπερ εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνον, διότι τὸ ὕδωρ εἶναι ἀσυμπίεστον.

Digitized by Google

Ἅπαντα τὰ δοχεῖα λιπάνσεως πρέπει νὰ ἐξελεγχθοῦν πρὸ τῆς κινητοποιήσεως. Μὴ στεγανοὶ στυπειοθλῖπται πρέπει νὰ συσφιγχθῶσι καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ ἀντικατασταθῶσι τὰ παρεμβύσματα. Ἂν ἡ μηχανὴ ἀπὸ τῆς προηγουμένης στασιοποιήσεως ἔμεινεν ἐν θέσει μὴ εὐνοϊκῇ διὰ τὴν ἐκκένωσιν, πρέπει νὰ περιστραφῇ διὰ τῆς χειρὸς τῇ βοηθείᾳ τῆς εἰδικῆς πρὸς τοῦτο συσκευῆς, ἀλλὰ μετὰ προσοχῆς καὶ ἰδίως ἀφοῦ ἐξελεγχθῇ ὅτι ὁ ἀτμοφράκτης τῆς μηχανῆς εἶναι ἐντελῶς κλειστὸς καὶ ὅτι δὲν διαφεύγει δι' αὐτοῦ ἀτμὸς πρὸς τὴν μηχανήν, διότι ἄλλως ὑπάρχει ὁ φόβος νὰ ἐκκινήσῃ ἡ μηχανὴ καθ' ἣν στιγμὴν ὁ μηχανοδηγὸς προσπαθεῖ διὰ τῆς χειρὸς νὰ περιστρέψῃ αὐτήν.

Κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς μηχανῆς ἀπαιτεῖται ἐπιμέλεια περὶ τὴν λίπανσιν τῶν ὀλισθαινουσῶν ἐπιφανειῶν, ἐν μεγαλυτέρῳ δὲ μέτρῳ προκειμένου περὶ μηχανῶν ὑπερθέρμου ἀτμοῦ. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ εἴδους τοῦ *ἐλαίου* λιπάνσεως ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν σκοπόν, δι' ὃν προορίζεται. Ἀπαιτοῦνται τοὐλάχιστον δύο εἴδη ἐλαίου. Διὰ τὰς ἐν ἐπαφῇ πρὸς τὸν ἀτμὸν εὑρισκομένας ἐπιφανείας ἀπαιτεῖται πυκνόρρευστον, μεγάλου βαθμοῦ ἀναφλέξεως, τὸ καλούμενον *κυλινδρέλαιον*, ἐνῷ διὰ τὰς λοιπὰς ὀλισθαινούσας ἐπιφανείας χρησιμοποιεῖται τὸ μᾶλλον λεπτόρρευστον *μηχανέλαιον*.

Ἡ ἀνάμιξις εὐθηνοτέρου μηχανελαίου μετὰ τοῦ κυλινδρελαίου διὰ τὴν λίπανσιν τοῦ κυλίνδρου κτλ. ἀντενδείκνυται, διότι ἡ σκοπουμένη οὕτως οἰκονομία δὲν ἐπιτυγχάνεται, ἰδίως προκειμένου ὑπερθέρμου ἀτμοῦ, ἐπειδὴ τὸ μηχανέλαιον καίεται χωρὶς νὰ χρησιμοποιηθῇ, καὶ ὑπολείπεται ἡ ζημία ἡ θερμικὴ ἀφ' ἑνός, καὶ ἡ μηχανικὴ λόγῳ τῶν τριβῶν καὶ φθορῶν, τὰς ὁποίας προκαλοῦν τὰ ὑπολείμματα τῆς καύσεως τοῦ ἐλαίου τούτου, ἀφ' ἑτέρου.

Ἰδιαιτέρως ἐπιμελῆ ἐπιτήρησιν ἀπαιτεῖ ὁ *ρυθμιστὴς* τῆς μηχανῆς, διότι ἀπὸ τὴν καλὴν λειτουργίαν αὐτοῦ ἐξαρτᾶται ἡ ἀσφάλεια τῆς λειτουργίας τῆς μηχανῆς. Ἡ λίπανσις τῶν ἀρθρώσεων τοῦ ρυθμιστοῦ πρέπει νὰ γίνεται μετὰ τῆς μεγίστης ἐπιμελείας. Συμβαίνει ἐνίοτε ὁ ρυθμιστὴς νὰ ὀρχῆται ἢ νὰ πηδᾷ. Προκειμένου περὶ μηχανῶν μετὰ βαλβίδων ἢ σύρτου μὲ ἔκκεντρον μεταβλητῆς γωνίας σφηνώσεως, τὰ ἅλματα τοῦ ρυθμιστοῦ προέρχονται συνήθως ἀπὸ τὴν ἀντίδρασιν τοῦ μηχανισμοῦ τῆς διανομῆς. Ἡ ἐπίδρασις τῆς ἀντιδράσεως ταύτης ἐπὶ τὸν ρυθμιστὴν εἶναι τόσῳ ἀποτελεσματικωτέρα ὅσῳ μικρότερος εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν στροφῶν τοῦ ρυθμιστοῦ καὶ ὅσῳ μικροτέρα εἶναι ἡ τριβὴ ἡ ἀντιτιθεμένη εἰς τὴν μετακίνησιν τοῦ ρυθμιστοῦ. Τὰ ἅλματα ταῦτα τοῦ ρυθμιστοῦ δυνατὸν νὰ ὀφείλωνται καὶ εἰς ἄλλην αἰτίαν, εἰς τὸ ὅτι ὁ βαθμὸς **ἀναισθησίας** (βλ. λ.) τοῦ ρυομιστοῦ εἶναι μικρότερος τοῦ βαθμοῦ ἀνομοιομορφίας τοῦ σφονδύλου. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ ρυθμιστὴς ἐπεμβαίνων εἰς τὰ καθήκοντα τοῦ σφονδύλου προσπαθεῖ νὰ ἐξουδετερώσῃ τὰς ἀνὰ στροφὴν περιοδικῶς ἐπαναλαμβανομένας μεταβολὰς τῆς γωνιακῆς ταχύτητος τῆς ἀτράκτου· οὕτως ὁ ρυθμιστὴς δὲν εὑρίσκει τὴν κατάλληλον θέσιν ἰσορροπίας, ὅπως ἐκτελέσῃ τὸν προορισμόν του.

Διὰ τὴν ἄρσιν τῆς αἰτίας τῶν ἁλμάτων τοῦ ρυθμιστοῦ ἐκ τῶν ὑστέρων ἐν τετελεσμένῃ μηχανῇ, συνήθως παρεμβάλλεται πέδη δι' ἐλαίου, ἀλλὰ διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐλαττοῦται ἡ εὐαισθησία τοῦ ρυθμιστοῦ. Ἂν παρατηρῆται ὅτι ὁ ρυμιστὴς μεθ' ἑκάστην ἀλλαγὴν τοῦ φορτίου ἀργεῖ νὰ ἐπέμβῃ ὅπως ρυθμίσῃ τὴν ταχύτητα τῆς μηχανῆς, τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ ρυθμιστὴς εἶναι πολὺ ἀναίσθητος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὀφείλεται εἴτε εἰς τὴν αὔξησιν τῶν τριβῶν, αἵτινες ἀντιτίθενται εἰς τὴν μετακίνησιν αὐτοῦ, εἴτε εἰς τὸ ὅτι ὁ ρυθμιστὴς ἐξ ἀρχῆς ἐξελέγη ἀκατάλληλος διὰ τὸ ἔργον, δι' ὃ προορίζεται.

Ἂν ὁ ρυθμιστής, ἅπαξ τεθεὶς εἰς κίνησιν, ἐξακολουθῇ ταλαντούμενος ἀπὸ τῆς ἀνωτάτης αὐτοῦ θέσεως εἰς τὴν κατωτάτην καὶ ἀντιθέτως, τότε ὁ ρυθμιστὴς εἶναι ἀσταθής. Πρέπει νὰ αὐξηθῇ ὁ *βαθμὸς ἀνομοιομορφίας* αὐτοῦ, καὶ τοῦτο εἶναι εὔκολον νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τοὺς πλείστους ἐν χρήσει ρυθμιστάς. Αἱ ταλαντώσεις αὗται τοῦ ρυθμιστοῦ εὐνοοῦνται ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν κινουμένων μαζῶν αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο οἱ ρυθμισταὶ βάρους λειτουργοῦν ὑπὸ δυσμενεστέρας συνθήκας ἀπὸ τῆς προκειμένης ἀπόψεως ἢ οἱ ρυθμισταὶ ἐλατηρίων, ἐν οἷς αἱ κινούμεναι μᾶζαι εἶναι μικραί.

Ἂν ὁ ἀριθμὸς τῶν στροφῶν τῆς φορτωμένης μηχανῆς διαφέρῃ πολὺ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν στροφῶν τῆς κενῆς, τοῦτο δηλοῖ ὅτι ὁ βαθμὸς ἀνομοιομορφίας τοῦ ρυθμιστοῦ εἶναι πολὺ μεγάλος. Πρέπει νὰ ἐλαττωθῇ ἐφ' ὅσον εἶναι ἐπιδεκτικὸς μεταβολῆς. Ἂν ὁ ἀριθμὸς τῶν στροφῶν τῆς μηχανῆς εἶναι δι' ὅλας τὰς θέσεις τοῦ ρυθμιστοῦ πολὺ μικρός, ἢ πολὺ μεγάλος, τότε πρέπει νὰ αὐξήσωμεν ἢ νὰ ἐλαττώσωμεν τὸ κεντρικὸν βάρος τὸ πιέζον τὸν δακτύλιον ἢ νὰ τανύσωμεν ἢ νὰ χαλαρώσωμεν τὸ σχετικὸν ἐλατήριον. Προκειμένου περὶ ρυθμιστῶν μὲ ἐλατήρια χρειάζεται προσοχή, διότι μεταβαλλομένης τῆς τάσεως τῶν ἐλατηρίων μεταβάλλεται καὶ ὁ βαθμὸς ἀνομοιομορφίας τοῦ ρυθμιστοῦ. Ἐν ἀνάγκῃ ἀλλάσσομεν τὸν ἀριθμὸν τῶν στροφῶν τοῦ ρυθμιστοῦ δι' ἀλλαγῆς τῆς σχέσεως μεταφορᾶς μεταξὺ ἀτράκτου, μηχανῆς καὶ ρυθμιστοῦ. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν εἶναι ἀπαραίτητος ὁ ἔλεγχος τῆς λειτουργίας τῆς μηχανῆς διὰ τοῦ θλιψιοδείκτου, ὅστις διὰ τοῦ διαγράμματος μᾶς παρέχει ἀσφαλέστερον τεκμήριον τοῦ τρόπου τῆς λειτουργίας τοῦ ἀτμοῦ καὶ τοῦ μηχανισμοῦ τῆς διανομῆς.

Τὰς συνηθεστέρας περιπτώσεις ἐλαττωματικῆς λειτουργίας δεικνύουν τὰ διαγράμματα 1—11 τοῦ

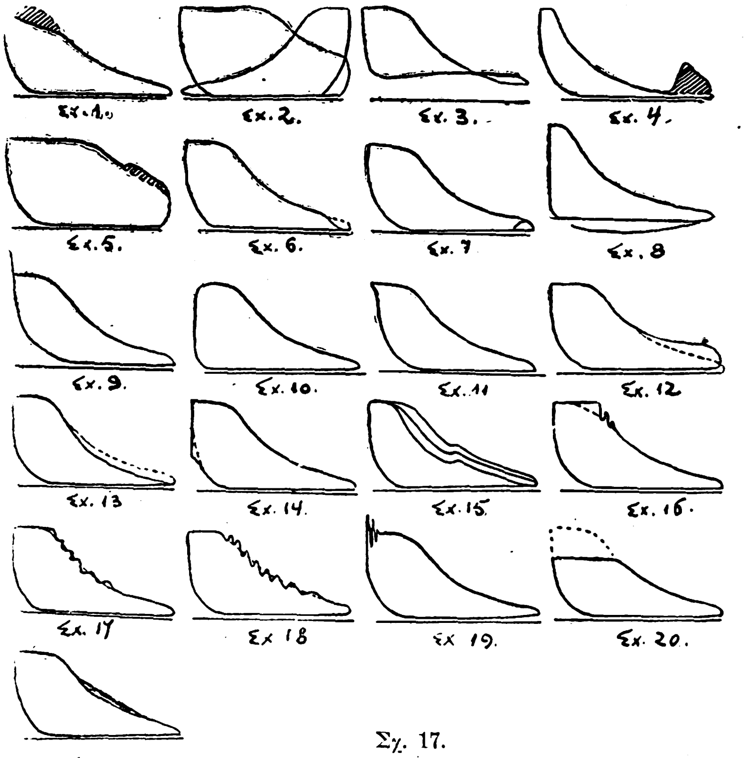

Σχ. 17.

σχ. 17. Ἐκ τοῦ διαγράμματος 1 παρατηροῦμεν ὅτι λαμβάνει χώραν μεγάλη πτῶσις πιέσεως τοῦ ἀτμοῦ κατὰ τὴν εἰσροήν. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς στραγγαλισμὸν τοῦ ἀτμοῦ, ὁ δὲ στραγγαλισμὸς δυνατὸν νὰ προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι ὁ ἀτμοφράκτης δὲν εἶναι ἐντελῶς ἀνοικτός, εἴτε ἐκ τοῦ ὅτι οἱ ἀγωγοὶ οἱ ὁδηγοῦντες τὸν ἀτμὸν ἀπὸ τοῦ ἀτμοκιβωτίου εἰς τὸν κύλινδρον εἶναι στενοὶ καὶ ἐπιμήκεις καὶ παρέχουν οὕτω μεγάλην ἀντίστασιν εἰς τὴν εἰσροὴν τοῦ ἀτμοῦ, ἥτις ἀντίστασις προκαλεῖ τὴν παρατηρουμένην πτῶσιν τῆς πιέσεως. Ὁ λόγος τῆς χαραγμένης ἐπιφανείας πρὸς τὴν ὅλην ἐπιφάνειαν τοῦ κανονικοῦ διαγράμματος, ὅπερ παρίσταται μὲ ἐστιγμένον περίγραμμα, μᾶς δίδει πόσον τοῖς ἑκατὸν ἀπώλειαν εἰς ἔργον ἔχομεν λόγῳ τοῦ στραγγαλισμοῦ. Τὸ διάγραμμα 2 δεικνύει ὅτι τὰ δύο διαγράμματα τὰ ἀντιστοιχοῦντα εἰς τὰς δύο πλευρὰς τοῦ ἐμβόλου παρουσιάζουν οὐσιώδη διαφορὰν εἰς τὴν διάρκειαν τῆς εἰσροῆς τοῦ ἀτμοῦ, ἐνῷ ἡ ὁμοιομορφία τῆς κινήσεως τῆς μηχανῆς ἀπαιτεῖ, εἰ δυνατόν, ἰσότητα εἰς τὰς πορείας εἰσροῆς ἑκατέρωθεν τοῦ ἐμβόλου. Ἀπαιτεῖται ρύθμισις τοῦ μηχανισμοῦ τῆς διανομῆς. Τὸ διάγραμμα 3 παριστᾷ τὸ διάγραμμα τοῦ κυλίνδρου τῆς ὑψηλῆς πιέσεως, ἀτμομηχανῆς μετὰ διπλῆς ἀποτονώσεως. Ὁ βρόχος τὸν ὁποῖον παρουσιάζει τὸ διάγραμμα δεικνύει ἀνωμαλίαν ἐπιβλαβῆ, διότι ἡ ἐπιφάνεια ἣν περικλείει ὁ βρόχος παριστᾷ ἔργον ἀρνητικόν. Προέρχεται δὲ ἐκ τοῦ ὅτι ἡ πορεία εἰσροῆς τοῦ κυλίνδρου τῆς χαμηλῆς πιέσεως εἶναι πολὺ μικρά. Ὁ βρόχος παρουσιάζεται συχνὰ εἰς διαγράμματα ἀτμομηχανῶν ἐλευθέρας ἐκροῆς λειτουργουσῶν κενῶν ἄνευ φορτίου, ἀλλὰ τότε δὲν ἔχει καὶ σημασίαν.

Τὸ διάγραμμα 4 παριστᾷ ἀτμομηχανὴν μὲ δύο σύρτας. Ἡ ἀνωμαλία δεικνύει ὅτι εἰσέρχεται ἀτμὸς εἰς τὸν κύλινδρον περὶ τὸ τέλος τῆς φάσεως τῆς ἀποτονώσεως, σημαίνει δὲ ἀπώλειαν, διότι τοῦ παρακαίρως εἰσερχομένου ἀτμοῦ δὲν γίνεται ἐπαρκὴς ἐκμετάλλευσις, τοὐναντίον ἡ δρᾶσίς του εἶναι κατὰ μέγα μέρος ἀρνητική. Προέρχεται δὲ ἡ ἀνωμαλία, διότι αἱ δύο πλάκες τοῦ σύρτου τῆς ἀποτονώσεως ἔχουν ἀπομακρυνθῇ ὑπὲρ τὸ δέον. Τὸ διάγραμμα 5 ἀφορᾷ μηχανὴν μὲ τὸ αὐτὸ εἶδος διανομῆς, ἐν ᾗ παρατηρεῖται τὸ αὐτὸ φαινόμενον ἀλλὰ λόγῳ ὑπερβολικοῦ βαθμοῦ εἰσροῆς. Τὸ διάγραμμα 6 δεικνύει ὅτι ἡ προεκροὴ ἀρχίζει πολὺ πρὶν ἀφ' ὅ,τι πρέπει. Τοὐναντίον τὸ διάγραμμα 7 δεικνύει ὅτι ἡ προεκροὴ ἀρχίζει ἀργότερον τοῦ πρέποντος. Τὸ διάγραμμα 8 δεικνύει ὅτι ἡ ἀντίθλιψις εἶναι μεγάλη· τοῦτο σημαίνει ἢ ὅτι ὑψώθη ἡ πίεσις ἐν τῷ ψυγείῳ, ὅπου ἐκρέει ὁ ἀτμός, ἢ ὅτι ὁ σωλὴν ὁ ὁδηγῶν τὸν ἀτμὸν τῆς ἐκροῆς εἰς τὸ ψυγεῖον εἶναι στενὸς καὶ ἐπιμήκης, παρέχων ἀντιστάσεις εἰς τὸν ἐκρέοντα ἀτμόν. Τὸ διάγραμμα 9 δεικνύει ὅτι ἡ συμπίεσις τοῦ ἀτμοῦ εἶναι ὑπερβολική. Τὸ διάγραμμα 10 δεικνύει ὅτι ἡ συμπίεσις εἶναι ἀνεπαρκὴς καὶ ἡ προεισροὴ ἐπίσης. Τὸ διάγραμμα 11 δεικνύει ὅτι ἡ προεισροὴ λαμβάνει χώραν πολὺ ἐνωρίς.

Τὰς διαφυγὰς ἀτμοῦ δὲν δυνάμεθα συνήθως νὰ διακρίνωμεν ἀσφαλῶς ἐκ τοῦ διαγράμματος εἰμὴ μόνον ὅταν λαμβάνουν χώραν ἐν μεγάλῳ μέτρῳ. Τὸ διάγραμμα 12 π.χ. δεικνύει ὅτι τὸ ἀποφρακτικὸν ὄργανον τῆς εἰσροῆς δὲν εἶναι στεγανὸν καὶ ἀφίνει ἀτμὸν νὰ εἰσέρχεται κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀποτονώσεως. Τὰ διαγράμματα 13 καὶ 14 δεικνύουν ὅτι τὰ ἐλατήρια τοῦ ἐμβόλου δὲν εἶναι στεγανὰ καὶ ἀφίνουν ἀτμὸν νὰ διέρχεται εἰς τὸ ἕτερον μέρος τοῦ κυλίνδρου. Δυνατὸν ὅμως ἡ πτῶσις τῆς γραμμῆς τῆς ἀποτονώσεως νὰ ὀφείλεται καὶ εἰς τὴν ἔλλειψιν στεγανότητος τοῦ ὀργάνου τῆς ἐκροῆς, ὁπόθεν πιθανὸν νὰ ἐξέρχεται ἀκαίρως ὁ ἀτμός. Τὸ διάγραμμα 15 δεικνύει τρία διαγράμματα μὲ διαφόρους βαθμοὺς εἰσροῆς· καὶ εἰς τὰς τρεῖς περιπτώσεις παρατηρεῖται εἴσοδος ἀτμοῦ κατὰ τὴν ἀποτόνωσιν καὶ ἐν τῇ αὐτῇ θέσει τοῦ ἐμβόλου. Σημεῖον ὅτι ἐν τῇ θέσει ταύτῃ λαμβάνει χώραν περιοδικὴ ὕψωσις ἐκ τῆς ἕδρας αὐτοῦ τοῦ ἀποφρακτικοῦ ὀργάνου τῆς εἰσροῆς.

Παρατηρητέον ἐπίσης ὅτι πρὸς ἀσφαλέστερον ἔλεγχον τῆς στεγανότητος τῶν ἐλατηρίων τοῦ ἐμβόλου, πληροῦμεν τὸν πρὸς τὴν μίαν μόνον πλευρὰν τοῦ ἐμβόλου χῶρον τοῦ κυλίνδρου δι' ἀτμοῦ καὶ καθιστῶμεν προσιτὴν εἰς τὴν παρατήρησιν τὴν ἑτέραν πλευρὰν τοῦ ἐμβόλου. Ἐὰν παρατηρήσωμεν λεπτὸν νέφος μόνον ἀτμοῦ ἢ σταγονίδια ὕδατος, τότε συμπεραίνομεν ὅτι ἡ στεγανότης τοῦ ἐμβόλου εἶναι ἐπαρκής. Ὁμοίως ἐλέγχομεν τὴν στεγανότητα τῶν βαλβίδων, συρτῶν κτλ.

Συμβαίνει ἐνίοτε τὰ λαμβανόμενα διὰ τοῦ θλιψιοδείκτου διαγράμματα νὰ παρουσιάζουν ἀνωμαλίας χωρὶς νὰ ὑφίστανται ἀντίστοιχοι ἀνωμαλίαι εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ ἀτμοῦ ἐν τῇ μηχανῇ. Τὰ ψευδῆ αὐτὰ διαγράμματα ὀφείλονται εἰς ἐλαττωματικὴν λειτουργίαν τοῦ θλιψιοδείκτου ἢ τῆς βοηθητικῆς αὐτοῦ συσκευῆς. Τὰ συνηθέστερα τῶν ψευδῶν τούτων διαγραμμάτων παριστάνουν τὰ διαγράμματα 16—21. Τὸ διάγραμμα 16 δεικνύει ὅτι τὸ ἔμβολον τοῦ θλιψιοδείκτου φθάνον εἰς τὸ ἄνω νεκρὸν σημεῖον ἐμποδίζεται νὰ κατέλθῃ πρὸς παρακολούθησιν τῆς πιπτούσης πιέσεως. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ κύλινδρος τοῦ θλιψιοδείκτου ἀπαιτεῖ καθαρισμόν. Τὸ διαγραμμα 17 δεικνύει ὅτι τὸ ἔμβολον τοῦ θλιψιοδείκτου κατέρχεται δι' ἁλμάτων λόγῳ τριβῶν. Χρειάζεται καθαρισμὸς καὶ ἐξουδετέρωσις τῶν τριβῶν τῆς συσκευῆς. Τὸ διάγρ. 18 σημαίνει ὅτι τὸ ἐλατήριον τοῦ θλιψιοδείκτου εἶναι πολὺ εὐαίσθητον. Χρειάζεται ἰσχυρότερον ἐλατήριον, καὶ ἡ αὔξησις τῆς τριβῆς ἡ προκαλουμένη δι' ἰσχυροτέρας πιέσεως τῆς γραφίδος τοῦ θλιψιοδείκτου ἐπὶ τοῦ χάρτου τοῦ τυμπάνου πρὸς ἀπόσβεσιν τῶν ταλαντώσεων. Τὸ διαγραμμα 19 δεικνύει ὅτι τὸ ἔμβολον τοῦ θλιψιοδείκτου ἀνέρχεται λόγῳ τῆς ἀδρανείας τῶν μαζῶν αὐτοῦ ὑπὲρ τὴν ὀρθὴν θέσιν. Ἰσχυρότερον ἐλατήριον δύναται νὰ ἐξουδετερώσῃ ἢ νὰ μειώσῃ τὴν ἀνωμαλίαν αὐτήν. Τὸ διαγραμμα 20 προδίδει ὅτι ὁ κρουνὸς τοῦ θλιψιοδείκτου δὲν εἶναι ἐντελῶς ἀνοικτὸς καὶ ὁ ἀτμὸς στραγγαλίζεται. Τὸ διάγραμμα τέλος 21 προδίδει τὴν ὕπαρξιν ὕδατος ἐν τῷ κυλίνδρῳ τοῦ θλιψιοδείκτου ἢ ἐν τῷ ἀγωγῷ, ὅστις ὁδηγεῖ τὸν ἀτμὸν εἰς αὐτόν.

Ἡ κατανάλωσις ἀτμοῦ καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς θερμότητος. — Ἡ εἰς ἀτμὸν ἀνάλωσις τῆς ἀτμομηχανῆς λογίζεται εἰς χιλιόγραμμα ἀνὰ ἵππον ἐνδεικνύμενον καὶ ὥραν καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν ὠφέλιμον κατανάλωσιν καὶ τὰς ἀπωλείας. Ἡ ὠφέλιμος καναναλωσις δύναται νὰ ὑπολογισθῇ διὰ προκειμένην μηχανὴν ἐκ τοῦ διαγράμματος τοῦ θλιψιοδείκτου, ὁπόθεν φαίνεται ὁ ὄγκος τοῦ ἀτμοῦ, ὅστις εἰσέρχεται εἰς τὸν κύλινδρον ἀνὰ μίαν διαδρομὴν ἐμβόλου· ἐπίσης ἐκεῖθεν φαίνεται καὶ ὁ ὄγκος τοῦ ἀτμοῦ ὁ ὁποῖος μένει ἐντὸς τοῦ κυλίνδρου καθ' ἣν στιγμὴν διακόπτεται ἡ εἰσροὴ καὶ ἀρχίζει ἡ συμπίεσις.

Αἱ ἀπώλειαι: Ἡ μεγαλυτέρα ἀπώλεια εἰς τὰς ἀτμομηχανὰς εἶναι ἡ ὀφειλομένη εἰς τὰς ἐξυδατώσεις λόγῳ ψύξεως τοῦ ἀτμοῦ, αἱ ὁποῖαι λαμβάνουν χώραν κυρίως ἐν τῷ ἐπιζημίῳ χώρῳ κατὰ τὴν εἰσροὴν τοῦ ἀτμοῦ. Αἱ ἀπώλειαι αὗται εἶναι τόσῳ μεγαλύτεραι ὅσῳ μεγαλυτέρα ἡ διαφορὰ τῆς θερμοκρασίας τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐπιζημίου χώρου ἀπὸ τὴν θερμοκρασίαν τοῦ εἰσρέοντος ἀτμοῦ. Ἡ διαφορὰ αὕτη θερμακρασιῶν εἶναι οὐσιώδης εἰς τὰς συνήθεις μονοκυλίνδρους μηχανάς, διότι ὁ ἀτμὸς εἰσρέει καὶ ἐκρέει ἀπὸ τὴν αὐτὴν ἀτμοθυ-

Digitized by Google

ρίδα ἢ ἀπὸ τὸ αὐτὸ πάντως μέρος τοῦ κυλίνδρου· οὕτως ὁ εἰσερχόμενος ἀτμὸς συναντᾷ ἐπιφανείας ἐχούσας θερμοκρασίαν μικροτέραν λόγῳ τῆς ἐπαφῆς αὐτῶν μὲ τὸν ἐκρέοντα ἀτμόν. Ψύχεται οὕτως ὁ εἰσρέων ἀτμὸς καὶ μέρος αὐτοῦ συμπυκνούμενον

Σχ. 18.

εἰς ὕδωρ χάνεται ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν δι' ὃν προορίζεται. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ὁ χῶρος οὗτος ὁ μὴ διαγραφόμενος ὑπὸ τοῦ ἐμβόλου καλεῖται *ἐπιζήμιος χῶρος*.

Πρὸς ἐλάττωσιν τῶν ἀπωλειῶν τούτων: 1) περιβάλλομεν τὸν κύλινδρον καὶ τοὺς ἀτμαγωγοὺς διὰ δυσθερμαγωγῶν οὐσιῶν· 2) μεταχειριζόμεθα *ἀτμοπερίβλημα* ἢ ἀτμοχιτῶνα· ὁ κύλινδρος δηλαδὴ ἐφοδιάζεται διὰ τῆς κατασκευῆς ὑπὸ χώρου κενοῦ δακτυλιοειδοῦς, περιβάλλοντος τὴν κυρτὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ. Ὁ χῶρος οὗτος κατὰ τὴν λειτουργίαν διαρρέεται ὑπὸ ἀτμοῦ εἰσρέοντος ἢ ἐκρέοντος ἐκ τοῦ κυλίνδρου. Οὕτως αἱ ἐπιφάνειαι τῶν τοιχωμάτων τοῦ κυλίνδρου διατηροῦνται εἰς σταθεροτέραν θερμοκρασίαν καὶ αἱ ἐξυδατώσεις μειοῦνται· 3) ὑπερθερμαίνομεν τὸν ἀτμόν· τοιουτοτρόπως μειοῦνται ἢ ἀποφεύγονται αἱ ἐξυδατώσεις· 4) ἀποτονοῦμεν τὸν ἀτμὸν οὐχὶ εἰς ἕνα κύλινδρον, ἀλλὰ διαδοχικῶς εἰς δύο, τρεῖς κτλ. κυλίνδρους. Χρησιμοποιοῦμεν τὰς μηχανὰς πολλαπλῆς ἀποτονώσεως. Ἐν αὐταῖς αἱ θερμοκρασιακαὶ διαφοραὶ τοῦ λειτουργοῦντος ἀτμοῦ ἐν ἑκάστῳ κυλίνδρῳ εἶναι μικραὶ καὶ αἱ ἐξυδατώσεις ἐν συνόλῳ ὀλιγώτεραι ἢ ἐν τῷ μονοκυλίνδρῳ τοῦ αὐτοῦ ἔργου· 5) Διὰ τῆς ἀτμομηχανῆς Stumpf συνεχοῦς ρεύματος.

Ἐκτὸς τῶν ἀπωλειῶν ἐξυδατώσεως ἔχομεν καὶ ἀπωλείας λόγῳ διαφυγῶν τοῦ ἀτμοῦ διὰ τῶν ἐλατηρίων τῶν ἐμβόλων, τῶν στυπειοθλιπτῶν κλπ.

Τὴν *ὁλικὴν κατανάλωσιν* ἀτμοῦ προκειμένης ἀτμομηχανῆς δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν διὰ τοῦ πειράματος. Κυμαίνεται αὕτη μεταξὺ εὐρέων ὁρίων ἀναλόγως τῆς ἰσχύος τοῦ εἴδους καὶ τῶν συνθηκῶν τῆς λειτουργίας τῆς μηχανῆς, καὶ ἀνέρχεται περίπου εἰς 6—10 χιλιόγρ. ἀνὰ ἵππον ἐνδεικνύμενον καὶ ὥραν διὰ κεκορεσμένον ἀτμόν· δι' ὑπέρθερμον ἀτμὸν εἶναι μικρότερα. Ἡ ἐλαχίστη τιμὴ καταναλώσεως ἀτμοῦ ἀνὰ ἵππον εἶναι περίπου 4 χιλιόγρ.

Ὁ λόγος τοῦ ἔργου τὸ ὁποῖον λαμβάνομεν ἐπὶ τῆς ἀτράκτου μιᾶς μηχανῆς πρὸς τὴν θερμότητα ἣν πρὸς τοῦτο δαπανῶμεν ἐν τῷ κλιβάνῳ τοῦ λέβητος καλεῖται *οἰκονομικὸς βαθμὸς ἀποδόσεως* τῆς ἐγκαταστάσεως καὶ ἀνέρχεται εἰς 0,10—0,16. Ἐκ τῆς θερμότητος ἣν περιέχει τὸ δαπανώμενον καύσιμον ἐκμεταλλευόμεθα ἐν ταῖς ἀτμομηχαναῖς (τοῦ λέβητος περιλαμβανομένου) τὰ 10—16 ἑκατοστά. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ὑπολοίπου τὸ συμπαραλαμβάνει ὁ ἐκρέων ἐκ τῆς μηχανῆς ἀτμὸς καὶ συνεχῶς χάνεται ἀνωφελῶς, ἂν αἱ τοπικαὶ συνθῆκαι δὲν ἐπιτρέπουν τὴν περαιτέρω χρησιμοποίησιν τῆς θερμότητος αὐτοῦ διὰ δευτερεύοντας σκοπούς, π.χ. πρὸς θέρμανσιν κτλ.

Ὁ πίναξ (σχ. 18) δεικνύει τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀτμομηχανῆς ἀπὸ τῆς προκειμένης ἀπόψεως. Α. Μ.

—ἀτμομηχαναὶ ναυτικαί. Καλοῦμεν οὕτω τὰς ἀτμομηχανὰς τὰς χρησιμοποιουμένας διὰ τὴν κίνησιν τῶν ἀτμοπλοίων. Ἡ ἰσχὺς τῶν ἀτμομηχανῶν τούτων προϋπολογίζεται ἴση πρὸς τὸ γινόμενον τῆς ταχύτητος τοῦ πλοίου ἐπὶ τὴν ἀντίστασιν τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ ἀνέμου, ἣν πρόκειται νὰ κατανικᾷ τὸ πλοῖον διὰ τῆς μηχανῆς. Ἡ μηχανὴ περιστρέφει ἕνα ἰσχυρὸν χαλύβδινον ἄξονα διατεταγμένον κατὰ μῆκος, ὅστις διαπερᾷ ὑδατοστεγῶς τὸ πλοῖον πρὸς τὰ ὀπίσω, καταλήγων εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ πηδαλίου. Κατὰ τὸ ἄκρον τοῦτο ὁ ἄξων συνδέεται στερεῶς μὲ τὸν προωστῆρα ἢ τὴν λεγομένην *ἕλικα* τοῦ πλοίου. Ἡ ἕλιξ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕνα ὀμφαλὸν διάτρητον, τῇ βοηθείᾳ τοῦ ὁποίου συνδέεται μὲ τὸν ἄξονα καὶ σχεδὸν κατ' ἀκτῖνα φέρει 3 ἢ 4 συνήθως πτέρυγας, τῶν ὁποίων αἱ ὀπίσθιοι ἐπιφάνειαι εἶναι ἑλικοειδεῖς.

Περιστρεφομένου οὕτω τοῦ ἄξονος ὑπὸ τῆς μηχανῆς περιστρέφεται καὶ ἡ ἕλιξ τείνουσα διὰ τῶν ὀπισθίων ἑλικοειδῶν ἐπιφανειῶν τῶν πτερύγων αὐτῆς νὰ κοχλιωθῇ ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Τὸ ἀποτέλεσμα ὅθεν τῆς περιστροφῆς τοῦ ἄξονος εἶναι νὰ ἐξασκῇ ἡ ἕλιξ μίαν ὤθησιν τοῦ ὕδατος πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἑπομένως νὰ δέχεται μίαν ἴσην ἀντίδρασιν ἐκ μέρους τοῦ ὕδατος ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ἐπιφανειῶν τῶν πτερύγων. Ἡ ἀντίδρασις αὕτη μεταδίδεται εἰς τὸν ἄξονα (λόγῳ τῆς συνδέσεως αὐτοῦ μὲ τὴν ἕλικα), ὅστις οὕτως ὠθεῖται ἐκ τῶν ὄπισθεν πρὸς τὰ ἐμπρός. Ὁ ἄξων εἰς θέσιν τινὰ τοῦ ἐντὸς τοῦ πλοίου τμήματος αὐτοῦ ἑδράζεται ἐπὶ τοῦ λεγομένου *ἑδράνου τῆς ὤσεως* (κοινῶς θρώς) ἰσχυρῶς καθηλωμένου ἐπὶ τοῦ σκελετοῦ τοῦ πλοίου. Ὁ στροφεὺς τοῦ ἄξονος κατὰ τὴν θέσιν ταύτην φέρει ἐξοχὰς δακτυλιοειδεῖς καὶ ἀντιστοιχούσας ἐσοχὰς φέρει ὁ τριβεὺς τοῦ ἑδράνου τῆς ὤσεως. Τοιουτοτρόπως ὁ ἄξων δύναται νὰ στρέφεται χωρὶς νὰ δύναται νὰ μετακινηθῇ κατὰ μῆκος, καὶ οὕτως ἡ πρὸς τὰ πρόσω ὤθησις, ἣν δέχεται ὁ ἄξων ὑπὸ τῆς ἕλικος, μεταδίδεται διὰ τῶν δακτυλίων του εἰς τὸ ἕδρανον τῆς ὤσεως καὶ διὰ τούτου εἰς τὸ πλοῖον.

Ἐξέλιξις τῶν ναυτικῶν ἀτμομηχανῶν. — Ἡ ἐξέλιξις τῶν ναυτικῶν ἀτμομηχανῶν ἄρχεται κυρίως ἀπὸ τοῦ 1838, ὅτε εἰσήχθη ἡ ἕλιξ ὡς προωστὴρ τῶν πλοίων καὶ παρουσιάζει μίαν ἅλυσιν ποικίλων κατασκευῶν καὶ πρακτικῶν προόδων, τῆς ὁποίας τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν εἶναι ἡ ὕψωσις τῆς ἰσχύος ἀπὸ 50 ἵππους, ἣν εἶχεν ἡ μηχανὴ τοῦ πρώτου ἑλικοφόρου πλοίου «Ἀρχιμήδης», εἰς 100000 ἵππους.

Ἡ τεραστία αὕτη αὔξησις τῆς ἰσχύος ἐπετεύχθη διὰ τῆς συνεχοῦς ὑψώσεως τοῦ βαθμοῦ ἀποδόσεως, ἢ τῆς οἰκονομίας τῆς λειτουργίας λεβήτων, μηχανῶν καὶ ἕλικος διὰ τῆς ἐλαττώσεως τῆς εἰς ταύτην καταναλώσεως καὶ διὰ τοῦ βαθμιαίου περιορισμοῦ τοῦ ἀναγκαιοῦντος βάρους καὶ χώρου τῶν σχετικῶν ἐγκαταστάσεων.

Ὁ ὁλικὸς βαθμὸς ἀποδόσεως τῆς ἀτμοκινητηρίου ἐγκαταστάσεως ἑνὸς πλοίου διὰ τὰς συνήθεις περιπτώσεις ἀνέρχεται εἰς 0,072—0,08. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἐκ τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον ἀντιπροσωπεύει ἡ θερμότης ἡ περιεχομένη εἰς τὸ καιόμενον καύσιμον εἰς τὴν ἐσχάραν τοῦ λέβητος, τὰ 8 ἑκατοστὰ τὸ πολὺ χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῆς ἕλικος διὰ τὴν κίνησιν τοῦ πλοίου. Τὰ λοιπὰ 92 ἑκατοστὰ τῆς διατιθεμένης ἐν τῇ ἐσχάρᾳ θερμότητος χάνονται καὶ δή: 1) Κατὰ τὴν ἀτμοποίησιν χάνομεν 35 περίπου ἑκατοστά: βαθμὸς ἀποδόσεως ἀτμολέβητος $\eta_1=0{,}65$. 2) Τοῦ ὑπολοίπου χάνομεν περίπου τὰ 80 ἑκατοστὰ κατὰ τὴν μετατροπὴν τῆς θερμότητος ἣν περιέχει ὁ παραχθεὶς ἀτμὸς εἰς ἔργον ἐνδεικνύμενον ἐντὸς τῶν κυλίνδρων: βαθμὸς ἀποδόσεως ἐνδεικνύμενος η_2=λόγος ἐνδεικνυμένου ἔργου πρὸς τὸ ποσὸν τῆς θερμότητος τοῦ ἀτμοῦ, ὃν διαθέτει ὁ λέβης πρὸς τοῦτο=0,18 περίπου. 3) Κατὰ τὴν μεταφορὰν τοῦ ἔργου τῶν κυλίνδρων εἰς τὴν ἄτρακτον ἔχομεν ἄλλας ἀπωλείας λόγῳ τῶν τριβῶν, κρούσεων ἐλαστικῶν παραμορφώσεων κτλ. Χάνομεν οὕτω τὰ 15 περίπου ἑκατοστὰ τοῦ ἐνδεικνυμένου ἔργου. Ὁ μηχανικὸς δηλαδὴ βαθμὸς ἀποδόσεως $\eta_\mu = 0{,}85$ 4). Τέλος κατὰ τὴν μεταφορὰν τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον ἔφθασεν εἰς τὴν στροφαλοφόρον ἄτρακτον, μέχρι τῆς ἕλικος καὶ τὴν μετατροπὴν αὐτοῦ ὑπὸ τῆς ἕλικος εἰς τὴν τελικὴν μορφήν, δηλαδὴ εἰς ἔργον ὠθήσεως τοῦ πλοίου, ἔχομεν νέας ἐπίσης μηχανικὰς ἀπωλείας λόγῳ τριβῶν κατὰ τὰ ἕδρανα τοῦ ἑλικοφόρου ἄξονος καὶ τῆς προσολισθήσεως τῆς ἕλικος, οὕτως, ὥστε $\eta_{\varepsilon\lambda}$=λόγος ἔργου ὠθήσεως πρὸς τὸ ἔργον τῆς στροφαλοφόρου ἀτράκτου=0,72. Τόσος δηλ. εἶναι περίπου ὁ καλούμενος βαθμὸς ἀποδόσεως τῆς ἕλικος $\eta_{\varepsilon\lambda}$.

Ὁ ὁλικὸς βαθμὸς ἀποδόσεως η τῆς κινητηρίου ἐγκαταστάσεως εὑρίσκεται ἐὰν σχηματίσωμεν τὸ γινόμενον ὅλων τῶν μερικῶν βαθμῶν ἀποδόσεως, ἤτοι ἔχομεν $\eta=\eta_1\ \eta_2\ \eta_\mu\ \eta_{\varepsilon\lambda.}=0{,}08$ **περίπου.**

Ἡ μεγίστη κατὰ ταῦτα ἀπώλεια λαμβάνει χώραν κατὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν ἐν τοῖς κυλίνδροις τοῦ ἐν τῷ λέβητι παραχθέντος ἀτμοῦ, ἐπειδὴ μόνον ἓν μικρὸν μέρος τῆς ἐξοδευθείσης θερμότητος διὰ τὴν ἀτμοποίησιν εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθῇ (βλ. καὶ **ἀτμός, ἀτμομηχανή**). Ἀφ' ἑτέρου σοβαραὶ θερμικαὶ ἀπώλειαι λαμβάνουν χώραν κατὰ τήν, ὡς ἀνωτέρω, ἐκμετάλλευσιν λόγῳ ἐξυδατώσεων τοῦ ἀτμοῦ ἐν τοῖς ἀτμαγωγοῖς, ἐν τοῖς ἀτμοκιβωτίοις, ἐν τοῖς κυλίνδροις. Εἰς ταύτας προστίθενται καὶ ἄμεσοι ἀπώλειαι εἰς ἀτμόν, μικρότεραι αὗται, λόγῳ διαφυγῶν τοῦ ἀτμοῦ κατὰ τὰς μὴ τελείως στεγανὰς ἐπιφανείας ὀλισθήσεως τῶν ἐμβόλων, τῶν συρτῶν καὶ τῶν στυπειοθλιπτῶν. Τέλος ἄλλαι ἀπώλειαι προκαλοῦνται λόγῳ ἀνεπαρκοῦς κενοῦ, ἀντιστάσεων ροῆς τοῦ ἀτμοῦ ἐν τοῖς ἀτμαγωγοῖς τοῦ κυλίνδρου καὶ λόγῳ στραγγαλισμῶν οὓς ὑφίσταται ὁ ἀτμὸς ἀπὸ τὰ ἀποφρακτικὰ ὄργανα τῶν διανομῶν. Πρὸς ἐλάττωσιν τῶν ἀπωλειῶν τούτων εἰσήχθη τὸ ψυγεῖον ἐπιφανείας καὶ ηὐξήθη σὺν τῷ χρόνῳ ἡ πίεσις τοῦ ἀτμοῦ ἀπὸ δύο μέχρις 20 ἀτμοσφαιρῶν, ὅπως ὑπεδείκνυε ἡ θερμοδυναμικὴ (βλ. ἀτμός). Ἐπειδὴ ὅμως οὕτω λόγῳ τῆς αὐξήσεως τῆς θερμοκρασιακῆς διαφορᾶς μεταξὺ εἰσρέοντος καὶ ἐκρέοντος ἀτμοῦ ηὔξανον συγχρόνως αἱ ἀπώλειαι ἐξυδατώσεως τοῦ ἀτμοῦ, διὰ τοῦτο συνεδυάσθη τὸ μέτρον τῆς αὐξήσεως τῆς πιέσεως μὲ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς πολλαπλῆς ἀποτονώσεως τοῦ ἀτμοῦ, καθ' ἣν ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς ὅλης θερμοκρασιακῆς πτώσεως γίνεται τμηματικῶς εἰς πλείονας κυλίνδρους· οὕτως ἡ θερμοκρασιακὴ πτῶσις τοῦ ἀτμοῦ ἐν ἑκάστῳ κυλίνδρῳ ἠλαττώθη καὶ ἐπετεύχθη ἐλάττωσις τῆς ἐν συνόλῳ ἀπωλείας ἐξυδατώσεως τοῦ ἀτμοῦ, καὶ τόσῳ μεγαλυτέρα ἐλάττωσις ὅσῳ περισσότερα τὰ τμήματα κατανομῆς τῆς πτώσεως. Ἐνῷ π.χ. διὰ διπλῆν ἀποτόνωσιν, δύο κυλίνδρους καὶ ἀρχικὴν πίεσιν ἀτμοῦ 6 χιλιογρ. ἔχομεν θερμοκρασιακὴν πτῶσιν 45°, διὰ πίεσιν ἀρχικὴν 10,5 χιλιογρ. μὲ τριπλῆν ἀποτόνωσιν εἰς τρεῖς κυλίνδρους θὰ ἔχωμεν εἰς ἕκαστον κύλινδρον θερμοκρασιακὴν διαφορὰν 38° καὶ μὲ τετραπλῆν ἀποτόνωσιν, 4 κυλίνδρους καὶ ἀρχικὴν πίεσιν 15 χιλιογρ. ἔχομεν διαφορὰν θερμοκρασίας εἰσρέοντος καὶ ἐκρέοντος ἀτμοῦ ἀπὸ ἕκαστον κύλινδρον 33°. Ἐπειδὴ ἡ ὕψωσις τῆς πιέσεως ἀπὸ 6 π.χ. εἰς 10 κτλ. ἀπαιτεῖ ἐπὶ πλέον δαπάνην θερμότητος πρακτικῶς σχεδὸν παραμελητέαν, διὰ τοῦτο ἡ πολλαπλῆ ἀποτόνωσις ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν αὔξησιν τῆς πιέσεως συνεπάγεται οὐσιώδη οἰκονομίαν εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἀτμοῦ. Οὕτως ἐνῷ ἡ κατανάλωσις εἰς γαιάνθρακας τῆς ἁπλῆς ἀποτονώσεως μηχανῆς (μονοκυλίνδρου) ἀνήρχετο εἰς 1,3—1,7 χιλιόγραμμα ἀνὰ ἵππον καὶ ὥραν, καὶ τῆς διπλῆς ἀποτονώσεως δικυλίνδρου εἰς 1,0—1,1 χιλιογρ., αἱ νεώτεραι τριπλῆς ἀποτονώσεως μηχα-

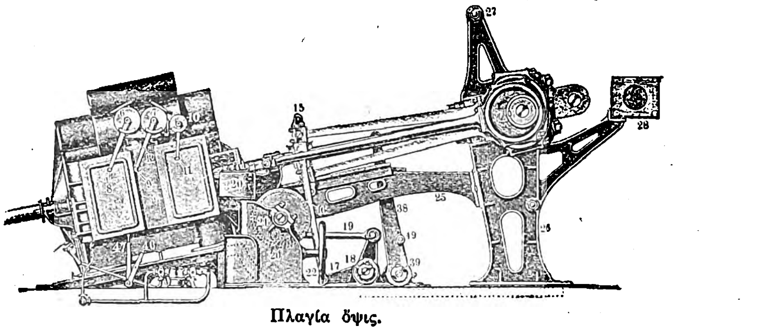

Πλαγία ὄψις.

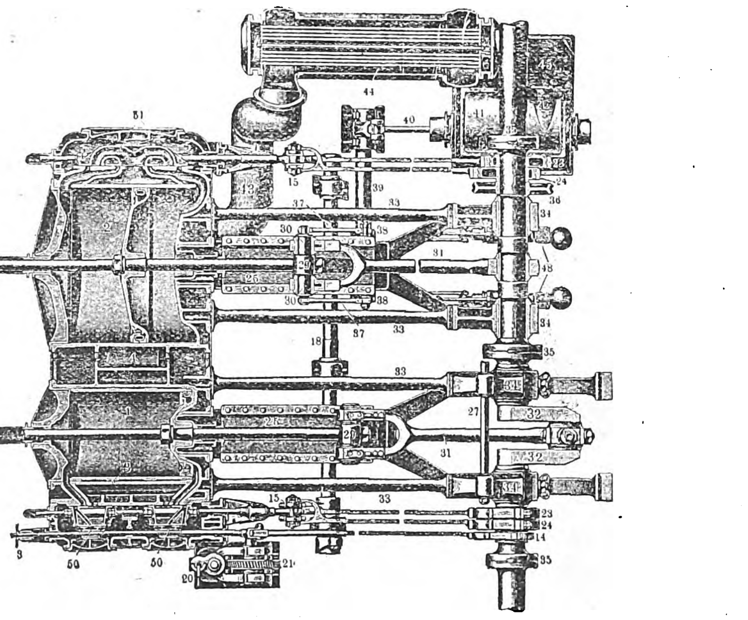

Τομὴ κατὰ τὸν ἄξονα τῶν κυλίνδρων.

Δικύλινδρος κεκλιμένη ναυτικὴ ἀτμομηχανὴ τροχοφόρου πλοίου.

Digitized by Google

ναὶ καταναλίσκουν μόνον 0,7—0,9 χιλ. καὶ αἱ τετραπλῆς 0,65—0,7.

Πρὸς ὕψωσιν τοῦ βαθμοῦ ἀποδόσεως τοῦ λέβητος ηλ ἐχρησιμοποιήθησαν: 1) ὁ τεχνητὸς ἑλκυσμὸς πρὸς αὔξησιν τῆς ταχύτητος τῆς καύσεως καὶ τῆς θερμοκρασίας ἐν ταῖς ἐσχάραις· 2) ἡ προθέρμανσις τοῦ ἀέρος καύσεως· 3) ἡ ὑπερθέρμανσις τοῦ ἀτμοῦ. Οὕτως ὁ βαθμὸς ἀποδόσεως ὡρισμένων κατηγοριῶν λεβήτων ηὐξήθη πέραν τοῦ 0,8.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν μηχανικὸν βαθμὸν ἀποδόσεως καὶ τὸν τῆς ἕλικος δὲν ἐγένοντο σπουδαῖαι πρόοδοι, διότι ἐν μέρει αἱ συντελούμεναι πρόοδοι ἐξουδετεροῦντο ἀπὸ τὴν αὔξησιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κυλίνδρων, δηλαδὴ τῶν μηχανισμῶν, συνεπῶς τῶν τριβῶν καὶ ἀπὸ τὴν σὺν τῷ χρόνῳ αὔξησιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν στροφῶν τῶν μηχανῶν.

Ἡ ἐλάττωσις τοῦ βάρους τῶν ναυτικῶν μηχανῶν ἀνὰ ἵππον ἰσχύος, καὶ συνεπῶς ὁ περιορισμὸς τοῦ ἀναγκαιοῦντος διὰ τὴν ἐγκατάστασιν αὐτῶν χώρου, ἐπετεύχθη: 1) Διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς ταχύτητος τῶν ἐμβόλων ἢ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν στροφῶν τοῦ στροφαλοφόρου ἄξονος ἀνὰ 1′. 2) Διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ τεχνητοῦ ἑλκυσμοῦ καὶ τῆς χρησιμοποιήσεως λεβήτων ταχείας ἀτμοπαραγωγῆς μεθ' ὑδροσωλήνων. 3) Διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως μετάλλων μεγάλης ἀντοχῆς. Τὰ μέσα ὅμως ταῦτα εὗρον κυρίως ἐφαρμογὴν εἰς τὰς μηχανὰς τῶν πολεμικῶν πλοίων, ὅπου τὸ ζήτημα τοῦ βάρους καὶ τοῦ χώρου συνδέεται μὲ τὴν πολεμικὴν ἀξίαν καὶ ὅπου ἡ μεγίστη ἰσχὺς τῶν μηχανῶν ἀπαιτεῖται νὰ ἀναπτύσσηται μόνον εἰς ὡρισμένας ὥρας ἀνάγκης. Τοὐναντίον διὰ τὰς μηχανὰς τῶν ἐμπορικῶν πλοίων, ὅπου ἀπέβλεψαν κυρίως εἰς τὴν ἐξασφάλισιν συνεχοῦς λειτουργίας μὲ μόνιμον ἰσχὺν καὶ μὲ μικρὰ ἔξοδα ἐπισκευῶν καὶ συντηρήσεως, ἐκεῖ αἱ μορφαὶ τῶν κατασκευῶν ἐκινήθησαν κυρίως πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς ὑψώσεως τῆς οἰκονομίας τῆς λειτουργίας καὶ ὀλιγώτερον εἰς τὴν κατεύθυνσιν τῆς ἐλαττώσεως τοῦ βάρους τῶν ἐγκαταστάσεων. Διὰ τοῦτο εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα ἀπὸ δεκαετηρίδων χρησιμοποιεῖται ὁ αὐτὸς τύπος μηχανῆς κατακορύφου μὲ χυτοὺς ὀρθοστάτας, οἵτινες χρησιμεύουν ὡς εὐθυντηρίαι τοῦ ζυγώματος δι' ἀμφοτέρας τὰς φορὰς περιστροφῆς τῆς μηχανῆς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν στροφῶν κυμαίνεται μεταξὺ τῶν στενῶν ὁρίων 70-95 ἀνὰ 1′, ἡ μέση ταχύτης τοῦ ἐμβόλου μεταξὺ 3—4,8 μέτρων ἀνὰ 1″, ἐνῷ ἡ διαδρομὴ τοῦ ἐμβόλου μεταβάλλεται μεταξὺ 650 χιλιοστῶν διὰ τὰ μικρὰ πλοῖα μέχρι 1850 χιλιοστῶν διὰ τὰ μέγιστα.

Εἰς τὰ πολεμικὰ ἀτμόπλοια, ἡ εὐρεῖα χρησιμοποίησις τοῦ χάλυβος ὡς ἐλατοῦ καὶ χυτοῦ, τοῦ νικελιοχάλυβος, τοῦ ὀρειχάλκου μεγάλης ἀντοχῆς, ἡ διάτρησις τῶν ἀξόνων, διωστήρων, κομβίων κτλ., ἡ ἀντικατάστασις τῶν χυτῶν ὀρθοστατῶν διὰ χαλυβδίνων ἐπέτυχον σημαντικὴν οἰκονομίαν βάρους. Ἀφ' ἑτέρου ἡ ὕψωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν στροφῶν εἰς 120—140 διὰ μεγάλα πλοῖα καὶ εἰς 300—400 ἀνὰ 1′ διὰ τορπιλλοβόλα ἐπέτρεψε τὴν ἐλάττωσιν τῆς διαδρομῆς τῶν ἐμβόλων καὶ συνεπῶς τῶν διαστάσεων τῶν κυλίνδρων, καὶ τοῦτο χωρὶς οὐσιώδη ἐλάττωσιν τοῦ βαθμοῦ ἀποδόσεως τῆς ὀρειχαλκίνης ἕλικος. Τὴν αὔξησιν τῶν τριβῶν, ἣν συνεπήγαγεν ἡ αὔξησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν στροφῶν καὶ τῆς ταχύτητος τοῦ ἐμβόλου, ἀντεμετώπισαν διὰ τῆς τελειοποιήσεως τῆς λιπάνσεως καὶ τῆς ψύξεως δι' ὕδατος. Ἐπὶ πλέον διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τρικυλίνδρων καὶ τετρακυλίνδρων μηχανῶν ὑψώθη ἡ ὁμοιομορφία τῆς λειτουργίας τῶν μηχανῶν, συνεπῶς ἀνεκουφίσθη ὁ ἄξων καὶ ὁ σκελετὸς τοῦ πλοίου.

Διὰ τῆς ὑψώσεως τῆς ταχύτητος τοῦ ἐμβόλου ἐπετεύχθη πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ὁ περιορισμὸς ἐντὸς ἀνεκτῶν ὁρίων τῶν διαστάσεων τοῦ κυλίνδρου τῆς χαμηλῆς πιέσεως εἰς τὰς τρικυλίνδρους τριπλῆς ἀποτονώσεως μηχανὰς μεγάλης ἰσχύος. Ὡς ἀνεκτὸν ὅριον διαμέτρου κυλίνδρου θεωρεῖται ὁ ἀριθμὸς 2,7 μέτρα. Μεγαλυτέρα διάμετρος κυλίνδρου συνεπάγεται μέγαν ἐπιζήμιον χῶρον, ἐπομένως μεγάλας ἀπωλείας λόγῳ ἐξυδατώσεως τοῦ ἀτμοῦ καὶ ἀντιστάσεων ῥοῆς αὐτοῦ· ἐκτὸς τούτου ἡ κατασκευὴ καὶ ἡ σύνθεσις τοιούτου κυλίνδρου παρουσιάζει δυσχερείας. Διὰ τοῦτο πολλάκις ἀναγκάζονται νὰ ὑποδιαιρέσουν τὸν κύλινδρον τῆς χαμηλῆς πιέσεως εἰς δύο, τοῦθ' ὅπερ ὅμως προκαλεῖ αὔξησιν τοῦ βάρους καὶ τοῦ μήκους τῆς μηχανῆς.

Ἡ τριπλῆς ἀφ' ἑτέρου ἀποτονώσεως μηχανὴ ἔχει ἀπέναντι τῆς διπλῆς ἀποτονώσεως τοιαύτης τὸ πλεονέκτημα τῆς μικροτέρας ἀρχικῆς ἐπιβαρύνσεως τῶν ὀργάνων τῶν μηχανισμῶν, βάκτρων, διωστήρων κ. τ. τ., καὶ τοῦτο παρὰ τὴν μεγαλυτέραν ὁλικὴν μέσην πίεσιν ἀτμοῦ. Ἡ τρικύλινδρος δηλαδὴ ἀπαιτεῖ ἐλαφροτέρους μηχανισμοὺς καὶ βάσιν, τοσούτῳ δὲ μᾶλλον, καθόσον λόγῳ τῶν τριῶν στροφάλων ἡ ἐπιτρόχιος δύναμις κατανέμεται ὁμοιομορφότερα περὶ τὸν ἄξονα, καὶ συνεπῶς αἱ ταλαντώσεις τῆς μηχανῆς ἠπιώτεραι. Διὰ τοῦτο ἡ τρικύλινδρος παρὰ τὴν ὑψηλοτέραν πίεσιν ἀτμοῦ καὶ τὸν ἐπὶ πλέον κύλινδρον μετὰ τοῦ ἀντιστοίχου μηχανισμοῦ δὲν ἔχει οὐσιώδη διαφορὰν βάρους καὶ τιμῆς ἀπὸ τὴν διπλῆς ἀποτονώσεως μηχανήν.

Ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν εὐκολίαν καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῶν χειρισμῶν ἡ τρικύλινδρος τριπλῆς ἀποτονώσεως μηχανὴ εὑρίσκεται ἐν προτερήματι ἀπέναντι ὅλων τῶν ἄλλων εἰδῶν μηχανῶν· διὰ τοῦτο ἡ μηχανὴ αὕτη ἀποτελεῖ τὸν κύριον τύπον ναυτικῆς μηχανῆς. Κατασκευάζεται εἰς ποικίλας μορφὰς καὶ ποικίλα μεγέθη. Ἡ ὁλικὴ ἀποτόνωσις τοῦ ἀτμοῦ καὶ ἡ σχέσις τῶν ὄγκων τῶν τριῶν αὐτῆς κυλίνδρων ἐπίσης ποικίλλει. Ὡς βάσις καθορισμοῦ τῆς σχέσεως τῶν ὄγκων τῶν κυλίνδρων λαμβάνεται ἡ κατανομὴ τῆς ὅλης θερμοκρασιακῆς πτώσεως τοῦ ἀτμοῦ εἰς τρία ἴσα μέρη. Ἂν π.χ. ἡ ἀρχικὴ πίεσις τοῦ ἀτμοῦ εἶναι 10,5 χιλιόγρ. εἰς ἣν ἀντιστοιχεῖ θερμοκρασία 181° (βλ. καὶ λ. ατμὸς) καὶ ἡ τελικὴ πίεσις ἀποτονώσεως τοῦ ἀτμοῦ ἐν τῷ κυλίνδρῳ χαμηλῆς πιέσεως εἶναι 0,3 χιλιόγρ., εἰς ἣν ἀντιστοιχεῖ θερμοκρασία 67°, τότε ἡ ὅλη θερμοκρασιακὴ πτῶσις θὰ εἶναι $181 - 67 = 114°$ διαιρουμένη διὰ 3 μᾶς δίδει 38° ὡς θερμοκρασιακὴν πτῶσιν ἐν ἑκάστῳ κυλίνδρῳ. Ἐντεῦθεν ὁρίζεται ἡ θερμοκρασία εἰσόδου τοῦ ἀτμοῦ εἰς ἕκαστον κύλινδρον. Οὕτως εἰς τὸν τῆς ὑψηλῆς πιέσεως εἰσέρχεται μὲ 181° καὶ ἐξέρχεται μὲ 143°, εἰς τὸν τῆς μέσης εἰσέρχεται μὲ 143° καὶ ἐξέρχεται μὲ 105°, εἰς τὸν τῆς χαμηλῆς ἔχομεν πτῶσιν ἀπὸ 105° μέχρι 67°, ἐν ᾗ ἐξέρχεται ὁ ἀτμὸς πρὸς τὸ ψυγεῖον. Εἰς τὰς θερμοκρασίας ταύτας ἐξόδου τοῦ ἀτμοῦ ἐκ τῶν κυλίνδρων 143, 105, 67 ἀντιστοιχοῦν πιέσεις ἐξόδου κατὰ σειρὰν 4—1,25—0,30 χιλιογρ. καὶ οἱ ὄγκοι ἀνὰ χιλιόγραμ. ἀτμοῦ 0,48—1,42—5,43. Ἡ σχέσις λοιπὸν τοῦ ὄγκου τῶν κυλίνδρων θὰ εἶναι 48 : 142 : 543.

Ἐν τῇ πραγματικότητι λαμβάνεται ὡς μέση τιμὴ ἡ σχέσις 1 : 2,6 : 6,7· λαμβάνεται δηλαδὴ ἡ θερμοκρασιακὴ πτῶσις τοῦ κυλίνδρου τῆς ὑψηλῆς κατά τι μικροτέρα, ἐπειδὴ ἐκεῖ ὁ ἀτμὸς ἔχει τὴν μεγίστην θερμοκρασίαν καὶ εἶναι πλέον εὐαίσθητος εἰς ἐξυδατώσεις. Κατὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἄνω σχέσεως τῶν ὄγκων λαμβάνεται ἐπίσης ὑπ' ὄψιν ἡ ὁμοιομορφία τῆς κινήσεως, ἥτις ἀπαιτεῖ ἰσότητα συντελουμένων ἔργων ἐν ἑκάστῳ κυλίνδρῳ καὶ ἐπιδιώκεται κατὰ τὸ δυνατὸν ἡ ἰσότης τῶν ἀρχικῶν ὑπερθλίψεων τοῦ ἀτμοῦ ἐπὶ τῶν τριῶν ἐμβόλων. Ἐπὶ πλέον προκειμένου περὶ πολεμικῶν πλοίων λαμβάνεται ὑπ' ὄψει ἐκτὸς τῆς μεγίστης ἰσχύος καὶ ἡ οὐσιωδῶς μικροτέρα ἰσχὺς ἡ ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὴν οἰκονομικὴν ταχύτητα τῶν 11 περίπου κόμβων.

Ἡ διανομὴ τοῦ ἀτμοῦ ρυθμίζεται συνήθως οὕτως, ὥστε ὁ βαθμὸς εἰσροῆς τοῦ κυλίνδρου τῆς ὑψηλῆς πιέσεως νὰ εἶναι 0,6—0,75, τῆς μέσης 0,55—0,65 καὶ τοῦ τῆς χαμηλῆς 0,6. Οὕτω κατὰ κανόνα ἀποφεύγεται ἡ χρησιμοποίησις εἰδικοῦ σύρτου ἀποτονώσεως.

Μεγάλης σπουδαιότητος διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἀτμοῦ εἶναι αἱ διανομαὶ καὶ τὸ σχῆμα τῶν ἀγωγῶν, διὰ τῶν ὁποίων ὁδηγεῖται ὁ ἀτμὸς ἀπὸ τοῦ λέβητος διὰ μέσου τῶν ἀτμοδοχῶν καὶ τῶν κυλίνδρων πρὸς τὸ ψυγεῖον. Αἱ διατομαὶ τῶν ἀγωγῶν καὶ θυρίδων τοῦ εἰσρέοντος ἀτμοῦ ὑπολογίζονται ἐπὶ τῇ βάσει ταχύτητος ἀτμοῦ κάτω

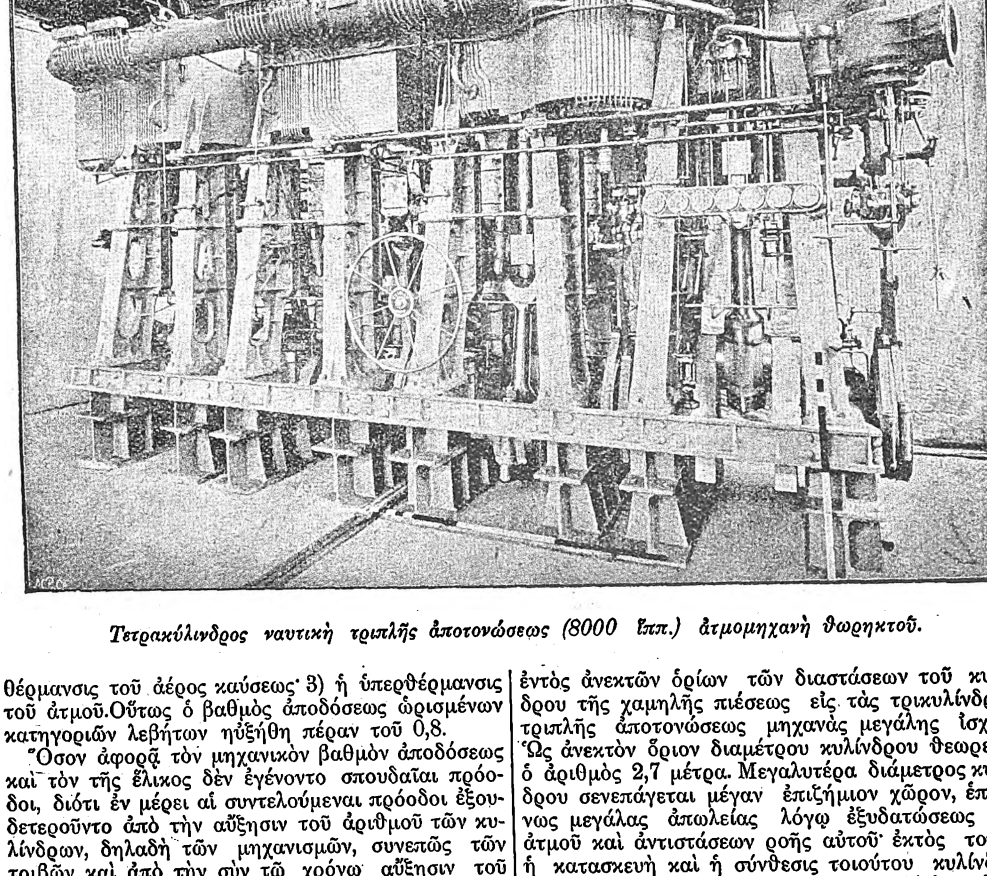

Τετρακύλινδρος ναυτικὴ τριπλῆς ἀποτονώσεως (8000 ἱππ.) ἀτμομηχανὴ θωρηκτοῦ.

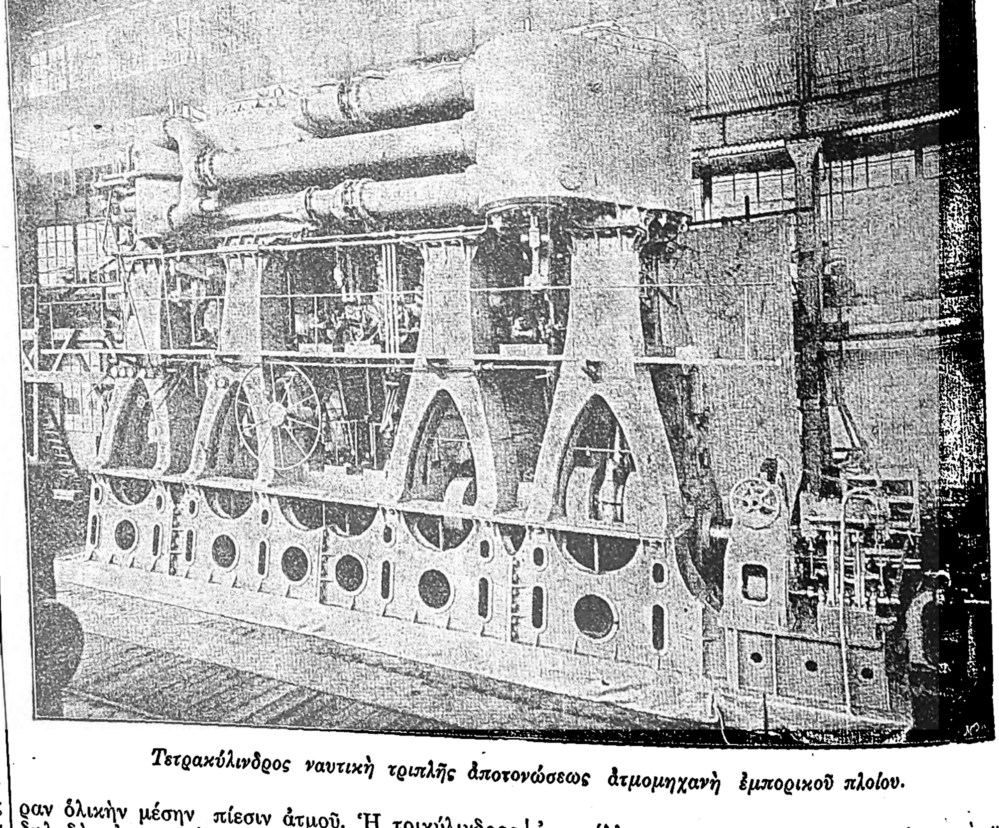

Τετρακύλινδρος ναυτικὴ τριπλῆς ἀποτονώσεως ἀτμομηχανὴ ἐμπορικοῦ πλοίου.

Digitized by Google

τῶν 40 μέτρων, ἐνῷ αἱ τῆς ἐκροῆς κάτω τῶν 30 μ. Ὡς πρὸς τὸ σχῆμα ἀποφεύγονται κατὰ τὸ δυνατὸν τὰ γόνατα ἐν γένει, αἱ ἀπότομοι ἀλλαγαὶ διευθύνσεως τοῦ ἀτμοῦ, ὡς προκαλοῦσαι πτώσεις πιέσεως, ἀπώλειαν ἔργου. Οὕτως ἐξηγεῖται διατὶ εἰς τὸν κύλινδρον τῆς χαμηλῆς πιέσεως, σχεδὸν πάντοτε καὶ εἰς τὸν κύλινδρον τῆς μέσης πιέσεως πολλάκις χρησιμοποιεῖται ἐπίπεδος σύρτης διὰ τὴν διανομὴν τοῦ ἀτμοῦ ἀντὶ κυλινδρικοῦ, διότι ὁ τε-

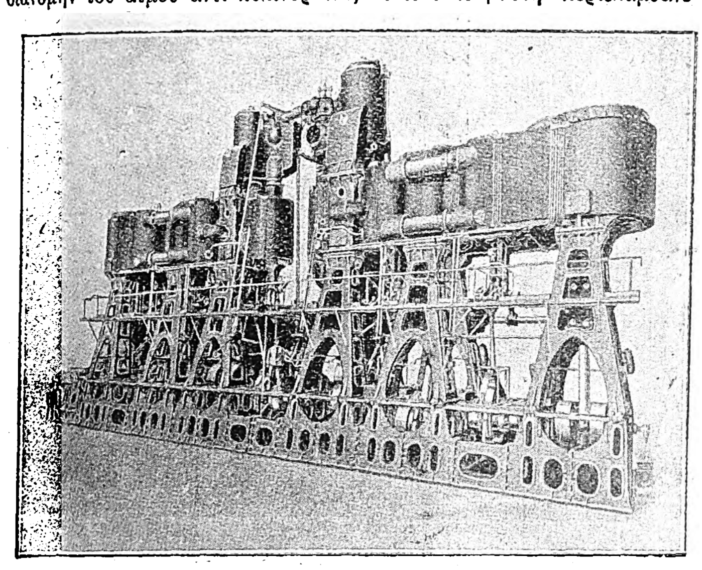

Ναυτικὴ ἀτμομηχανὴ τετραπλῆς ἀποτοπώσεως ἐπιβατικοῦ πλοίου.

λευταῖος οὗτος ἐξαναγκάζει τὸν ἀτμὸν εἰς σκολιὸν δρόμον προκαλοῦντα ἀπωλείας μεγαλυτέρας ἀπὸ τὰς ἐπὶ πλέον τριβὰς τοῦ ἐπιπέδου σύρτου.

Εἰς τοὺς τρεῖς κυλίνδρους τῆς συνήθους ναυτικῆς ἀτμομηχανῆς ἀντιστοιχοῦν πάντοτε τρεῖς (οὐχὶ δὲ ὡς ἄλλοτε) μηχανισμοὶ στροφάλου, τρία στρόφαλα διατεταγμένα περὶ τὸν ἄξονα, ὥστε αἱ διευθύνσεις αὐτῶν νὰ σχηματίζουν γωνίας 120°. Καὶ τοῦτο διὰ λόγους ὁμοιομορφίας τῆς κινήσεως καὶ περιορισμοῦ τῆς φθορᾶς τῶν κινουμένων ὀργάνων τῆς μηχανῆς.

Ἡ σειρὰ καθ' ἣν διατάσσονται τὰ στρόφαλα ἔχει μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἀτμοῦ, ἐπειδὴ ἐξ αὐτῆς ἐξαρτᾶται ἡ συμπίεσις τοῦ ἀτμοῦ ἐν ταῖς **ἀτμοδόκαις** (βλ. λ.) καὶ αἱ ἐπιτρόχιοι δυνάμεις. Τὸ νὰ προπορεύηται τὸ στρόφαλον τοῦ κυλίνδρου τῆς ὑψηλῆς πιέσεως εὐνοεῖ τὴν οἰκονομίαν τοῦ ἀτμοῦ, ἀπαιτεῖ ὅμως μεγαλυτέρας ἀτμοδόκας μεταξὺ τῶν κυλίνδρων, τοῦθ' ὅπερ αὐξάνει τὸ βάρος τῆς μηχανῆς· διὰ τοῦτο χρησιμοποιεῖται καὶ ἡ διάταξις καθ' ἣν προπορεύεται τὸ στρόφαλον τῆς χαμηλῆς.

Ἡ τρικύλινδρος αὕτη μηχανὴ κατασκευάζεται κατὰ προτίμησιν ὡς κατακόρυφος καὶ ἡ σειρὰ διατάξεως τῶν κυλίνδρων εἶναι συνήθως: ὑψηλῆς, μέσης, χαμηλῆς. Ἐν τούτοις, εὕρηται καὶ ἡ διάταξις: ὑψηλῆς, χαμηλῆς, μέσης.

Ἡ σειρὰ ἐξαρτᾶται κυρίως ἀπὸ τὸ εἶδος τῆς διανομῆς. Κατὰ κανόνα προσπάθεια καταβάλλεται ἐκ μέρους τῆς κατασκευῆς πρὸς μόρφωσιν τῆς ὅλης μηχανῆς εἰς ἓν στερεὸν σύνολον, καὶ τοῦτο ὅπως μὴ μεταδίδωνται κατὰ τὸ δυνατὸν εἰς τὸ πλοῖον αἱ κραδάνσεις καὶ αἱ ἀνατρεπτικαὶ ῥοπαὶ αἱ προκαλούμεναι ἀπὸ τὰς κινουμένας μάζας τῆς μηχανῆς. Εἰς μεγάλας μόνον ἐγκαταστάσεις ἐπιζητεῖται ἡ ἕδρασις ἑκάστου κυλίνδρου ἐπὶ τῶν ἀντιστοίχων ὀρθοστατῶν ἢ στηλῶν κεχωρισμένως. Οἱ κύλινδροι συνδέονται τότε μεταξύ των καὶ μετὰ τοῦ σκελετοῦ τοῦ πλοίου μόνον δι' ἑλκυστήρων, οὕτως ὥστε ἕκαστος κύλινδρος ἀντιστοίχως πρὸς τὰς ἐν αὐτῷ κρατούσας θερμοκρασίας νὰ δύναται ἐλευθέρως νὰ διαστέλλεται ἀνεξαρτήτως τῶν λοιπῶν.

Οἱ κύλινδροι τῶν ναυτικῶν μηχανῶν κατασκευάζονται ἐκ χυτοσιδήρου καὶ κατὰ κανόνα εἶναι ἐφωδιασμένοι δι' ὑποκαμίσου ἐκ χάλυβος ὁ τῆς ὑψηλῆς, καὶ ἐκ σκληροῦ χυτοσιδήρου οἱ λοιποί. Τὰ πώματα τῶν κυλίνδρων συνήθως ἐκ χυτοχάλυβος ἔχουν μορφὴν προσαρμοζομένην πρὸς τὴν κωνικὴν μορφὴν τῶν χαλυβδίνων ἐμβόλων καὶ μόνον προκειμένου περὶ ἐμπορικῶν πλοίων διαθετόντων ὕψος φέρουν τὰ πώματα ἀνοίγματα, δι' ὧν μέσῳ στυπειοθλιπτῶν διέρχονται στεγανῶς αἱ προεκτάσεις τῶν βάκτρων τῶν ἐμβόλων.

Ὡς *ἀτμονομεῖς* χρησιμοποιοῦνται συνήθως σύρται κυλινδρικοὶ διὰ τοὺς κυλίνδρους τῆς ὑψηλῆς καὶ τῆς μέσης πιέσεως. Ἐπίπεδοι δὲ διὰ τὸν κύλινδρον τῆς χαμηλῆς. Ἐνίοτε ἐν τούτοις εἰς τὰ πολεμικὰ ἀντὶ ἑνὸς ἐπιπέδου σύρτου χρησιμοποιοῦνται δύο κυλινδρικοὶ διὰ τὸν κύλινδρον τῆς χαμηλῆς. Ὁ μηχανισμὸς τῆς διανομῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ὕψους τῆς μηχανῆς· διὰ βραχείας μηχανὰς ἐκλέγονται οἱ μηχανισμοὶ **Heusinger, Marshall** ἢ **Klug**, ἐνῷ διὰ τὰς συνήθεις περιπτώσεις ὁ μᾶλλον διαδεδομένος μηχανισμὸς εἶναι ὁ τοῦ **Stephenson**. Ἡ *βάσις* τῶν ναυτικῶν μηχανῶν εἶναι κατασκεύασμα ἐκ χυτοσιδήρου ἢ χυτοχάλυβος μὲ δύο παρειὰς κατὰ μῆκος τῆς μηχανῆς καὶ ἐνδιαμέσους κατὰ τὰ στρόφαλα ἰσχυρὰς ἐγκαρσίους ἐνισχύσεις. Α. Μ.

Ἀτμομηχανικὴ (ἡ). Οὕτως ἐκαλεῖτο μία ἕδρα τῆς ἀνωτέρας Σχολῆς τῶν Μηχανολόγων, ἥτις συνεστήθη ἐν τῷ Μ. Πολυτεχνείῳ τῷ 1887. Ἡ ἕδρα αὕτη περιελάμβανε τότε τὸ σύνολον τῶν ἐν τῇ Σχολῇ διδασκομένων μηχανολογικῶν μαθημάτων. Τῷ 1907, συσταθείσης τῆς ἕδρας τῆς «Κατασκευῆς Μηχανῶν», ἠλαττώθη ἀντιστοίχως τὸ περιεχόμενον τῆς Ἀτμομηχανικῆς. Τέλος τῷ 1917 κατηργήθη ἡ ἕδρα, συσταθεισῶν ἀντὶ ταύτης δύο ἑδρῶν «Θεωρητικῆς Μηχανολογίας» καὶ «Κατασκευῆς θερμοκινητηρίων καὶ ὑδροκινητηρίων Μηχανῶν». Α. Μ.

ἀτμόμυλος (ὁ)· μύλος κινούμενος δι' ἀτμοῦ.

— [ΕΓΚΥΚΛ.] Διὰ τοῦ γενικοῦ ὅρου ἀτμόμυλος ἐννοοῦμεν κυρίως μὲν τοὺς ἀτμοκινήτους *σιτομύλους* καὶ *ἀλευρομύλους*, γενικῶς δὲ πάντας τοὺς μύλους πρὸς ἄλεσιν σίτου μεγάλης ποσότητος. Τοῦ ὅρου ἀτμόμυλος ἐγένετο καὶ ἐξακολουθεῖ εἰσέτι νὰ γίνεται χρῆσις αὐτοῦ ἀφ' ὅτου, μετὰ τὸν ἄνεμον καὶ τὸ ὕδωρ, ἐφηρμόσθη ὡς κινητήριος δύναμις εἰς τοὺς ἀλευρομύλους ἡ *ἀτμομηχανή*, ἥτις μεταξὺ ὅλων τῶν πρὸ ἑξηκονταετίας γνωστῶν κινητήρων ἦτο ἡ πολυτιμοτέρα καὶ ἡ μόνη—πρὸ τῆς τελειοποιήσεως καὶ ἐφαρμογῆς τῶν *γκαζομηχανῶν, πετρελαιομηχανῶν* καὶ τοῦ *ἠλεκτρισμοῦ*—εἰς τὴν βιομηχανίαν, λόγῳ τοῦ ὅτι ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιηθῇ πανταχοῦ καὶ εἰς οἱανδήποτε δύναμιν. Ἐν τούτοις ἡ ὀνομασία αὕτη εἶναι προωρισμένη νὰ περιπέσῃ εἰς ἀχρηστίαν, διότι ἡ ἀτμομηχανὴ ἔχει σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἀντικατασταθῆ εἰς τοὺς μύλους, διὰ λόγους ἁπλότητος καὶ οἰκονομίας, ὑπὸ *κινητήρων ἐσωτερικῆς καύσεως* καὶ τοῦ *ἠλεκτρισμοῦ*.

Δὲν θ' ἀσχοληθῶμεν ἐνταῦθα μὲ τὴν κινητήριον δύναμιν, ἀλλὰ μόνον μὲ τὸν μηχανισμὸν τοῦ μύλου, διότι παρ' ἡμῖν, ἀτμόμυλος, ἔχει ἀποκλειστικῶς τὴν ἔννοιαν τοῦ μεγάλου *σιτομύλου*, ἀνεξαρτήτως ἐνίοτε καὶ τῆς φύσεως τοῦ κινητῆρος, ἀφοῦ πρὸ τριακονταετίας καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀτμόμυλοι ὠνομάζοντο καὶ οἱ διὰ γκαζομηχανῶν κινούμενοι *πετρόμυλοι* καὶ *κυλινδρόμυλοι*.

Γενικὰ περὶ τῶν ἐγκαταστάσεων.—Οἱ ἀτμόμυλοι (σχ. 1) ἀπαρτίζονται ἀπὸ τρία διακεκριμένα κτίρια:

Α') Ἀπὸ τὰς ***σιταποθήκας***, αἵτινες,—πληρούμεναι σίτου, εἴτε δι' ἐργατῶν, ὅταν εἶναι μικραὶ καὶ μονόροφοι, εἴτε μηχανικῶς, δι' ἀπορροφητικῶν ἐγκαταστάσεων, ὅταν εἶναι μεγάλαι καὶ πλησίον τῆς θαλάσσης ἢ πλωτῶν ποταμῶν,—τροφοδοτοῦσι τὸν μύλον δι' ἀτερμόνων σιδηρῶν ἑλίκων, ἢ μηχανικῶν μεταφορέων σίτου, τὸν ὁποῖον διοχετεύουσιν εἰς τὸ τμῆμα τῶν *σιτοκαθαριστηρίων*.

Β) Ἀπὸ τὰς ***ἀποθήκας τῶν ἀλεύρων*** ἐν αἷς ἐναποτίθενται καὶ ἀναμιγνύονται εἴτε διὰ τῶν χειρῶν *(χαρμάνια)*, εἴτε μηχανικῶς δι' *ἀναμικτήρων*, τὰ παραγόμενα ὑπὸ τοῦ μύλου ἄλευρα καὶ

Γ) Ἀπὸ τὸν ***κυρίως μύλον***, ὅστις περιλαμβάνει τέσσαρα τμήματα: α) τὴν *κινητήριον δύναμιν*, δηλαδὴ τὸ *λεβητοστάσιον* καὶ *μηχανοστάσιον* μὲ μικρὸν μηχανουργεῖον προχείρων ἐπισκευῶν, β) τὰ *σιτοκαθαριστήρια* διὰ τὸν καθαρισμὸν τοῦ σίτου, γ) τοὺς *μυλολίθους* ἢ *κυλίνδρους* διὰ τὴν ἄλεσιν καὶ δ) τὰ *ἀλευροκαθαριστήρια* διὰ τὸ κοσκίνισμα, τὸ κρισάρισμα καὶ τὸν ἀποχωρισμὸν τῶν ἀλεύρων κατὰ εἶδος καὶ ποιότητα.

Ἡ σύστασις τοῦ σίτου. — Εἰς τὴν ἀλευροποίησιν τοῦ σίτου ἡ ῥουτίνα μόνη ἐδίδαξεν ὅσα γνωρίζομεν. Μὲ δοκιμὰς καὶ συνεχεῖς ἀναζητήσεις ἐτελειοποίησαν τὰς διαφόρους μεθόδους, θὰ ἔφθανον δὲ πολὺ ταχύτερον εἰς τὰς σημερινὰς τελειοποιήσεις, ἐὰν οἱ ἐργαζόμενοι εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν μηχανῶν καὶ τῶν μεθόδων εἶχον ἀκριβῆ ἰδέαν τῆς ἀνατομικῆς συστάσεως καὶ τῆς χημικῆς συνθέσεως τοῦ σίτου.

Ὅθεν πρὸς πλήρη κατανόησιν τῆς ἀλέσεως καὶ τῆς ἀλληλουχίας καὶ λειτουργίας τῶν διαφόρων μηχανημάτων ἀρχίζομεν ἐκ τοῦ δεδομένου, ὅπερ νομίζομεν οὐσιωδῶς χρήσιμον, ἢ μᾶλλον ἀπαραίτητον εἰς ὅλους ἐκείνους, οἵτινες θέλουν νὰ ἐννοήσουν καὶ παρακολουθήσουν καρποφόρως τὴν ἄλεσιν.

Τὸ δεδομένον τοῦτο, ἄγνωστον ἐπὶ πολὺν χρόνον ἢ παραμελούμενον ἀπὸ πολλοὺς τῶν ἀλευροβιομηχάνων, συνίσταται εἰς σύντομον περιγραφὴν τῆς ἀνατομικῆς συστάσεως τοῦ σίτου, καθόσον ἀφορᾷ τὴν χημικὴν αὐτοῦ σύνθεσιν (βλ. καὶ λ. **σῖτος**).

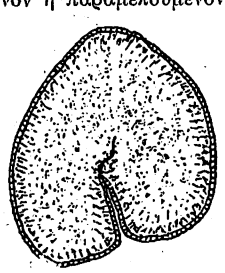

Σχ. 2.—*Τομὴ ἐγκάρσιος εἰς τὸ μέσον τοῦ μήκους ἑνὸς κόκκου σίτου.*

Ὁ κόκκος τοῦ σίτου (σχ. 2) παρουσιάζεται εἰς σχῆμα αὐγοειδές, μικρῶν διαστάσεων, χαραγμένος κατὰ μῆκος ὑπὸ ῥωγμῆς βαθείας, ἥτις τὸν διαιρεῖ εἰς δύο διακεκριμένους λοβούς. Εἰς τὴν βάσιν ἑκάστου κόκκου παρατηρεῖ τις μικρὰν κοιλότητα πεπληρωμένην ὑπὸ τοῦ ἐμβρύου (σχ. 3). Τὸ ἀντίθετον ἄκρον, ἡ κορυφή, φέρει πλῆθυν τριχῶν (μικρὰ γένεια), αἵτινες γενικῶς συγκρατοῦσιν, ὅπως καὶ ἡ κατὰ μῆκος ῥωγμή, κόνιν, μουχλιάσματα κλπ. ξένα σώματα. Ἡ κατὰ μῆκος τομὴ (σχ. 3) τοῦ κόκκου δεικνύει ὅτι οὗτος εἶναι συντεθειμένος ἐκ δύο στρωμάτων, λίαν διακεκριμένων ἀπ' ἀλλήλων: Ἐκ τοῦ φλοιοῦ ἢ περικαρπίου καὶ τοῦ πυρῆνος ἐξ ἀλεύρου. Τὸν *φλοιὸν* ἢ *περικάρπιον* σχηματίζουσι τρία στρώματα, ὑπερκείμενα τὰ μὲν ἐπὶ τῶν δέ, ἤτοι: α) τὸ *ἐπικάρπιον*, ἄχρουν καὶ ἄνευ φαινομένων κυττάρων, β) τὸ *μεσοκάρπιον*, σχηματιζόμενον ὑπὸ κυττάρων ἐγκαρσίων, ὀλίγον ἐπιμήκων καὶ μὲ χρῶμα κίτρινον καὶ γ) τὸ *ἐνδοκάρπιον* συντεθειμένον ἐπίσης ὑπὸ κυττάρων μικροτέρων, ἐστρογγυλωμένων εἰς τὸ κατώτερον μέρος καὶ περικεκαλυμμένων ὑπὸ ἐπιδερμίδος πολὺ ὀλίγον ἀνεπτυγμένης.

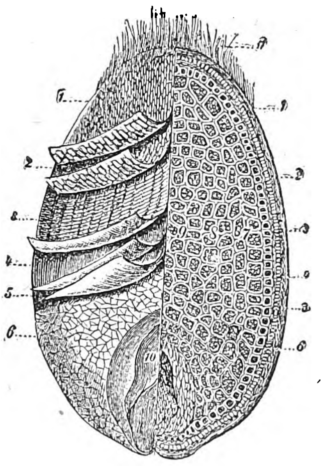

Σχ. 3.—*Ἡμιτομὴ κατὰ μῆκος ἑνὸς κόκκου σίτου.*

Ὁ πυρὴν ἐξ ἀλεύρου σχηματίζεται ἐκ τεσσάρων στρωμάτων: α) ἀπὸ τὴν *πρώτην αὐτοῦ ἐπένδυσιν* κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἰσχυρῶς, χρώματος κιτρίνου, β) ἀπὸ τὴν *ἐμβρυομεμβράνην* σχηματιζομένην ἀπὸ χονδρὰ κύτταρα ἄνευ ἀμύλου, γ) ἀπὸ τὸν καθ' αὐτὸ *ἀλευρώδη πυρῆνα*, δ) ἀπὸ τὸ *ἔμβρυον*. Ὅθεν τὸ ὅλον ἢ σχεδὸν τὸ ὅλον τοῦ πυρῆνος δίδει τὰ *ἄλευρα* (σεμιδάλια καὶ φαρίνα), τὰ περιέχοντα θρεπτικὰς οὐσίας καὶ κατάλληλα διὰ τὴν κατασκευὴν ἄρτου. Τὰ ἐξωτερικὰ στρώματα, δηλαδὴ τὸ περικάρπιον καὶ τὰ γειτονικὰ πρὸς αὐτὸ ἐξωτερικὰ κύτταρα τῆς ἐσωτερικῆς μεμβράνης, παράγουσι τὰ *πίτυρα* (ψιλὰ καὶ χονδρά). Τὰ πίτυρα ταῦτα ἀντιπροσωπεύουσι περίπου 18 % τοῦ ὁλικοῦ βάρους τοῦ κόκκου, τὸ δὲ ἔμβρυον 1 %· ἤτοι ἐν ὅλῳ τὰ 19 % πρέπει νὰ ἀποχωρισθῶσιν

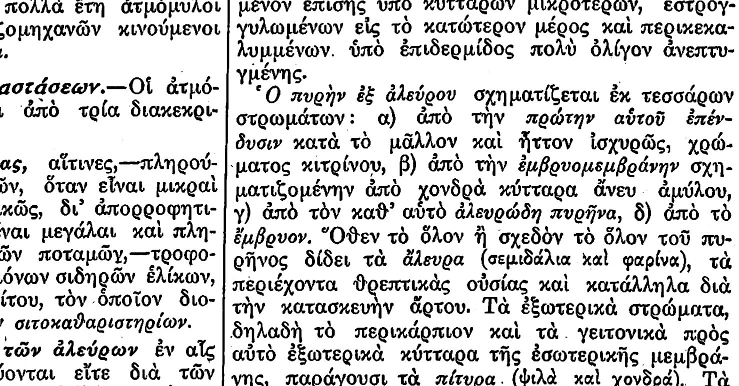

Σχ. 1.—*Ἀτμόμυλος.*

ἐκ τῶν ἀλεύρων, ὡς μὴ περιέχοντα θρεπτικὰς οὐσίας καὶ ὡς ἀκατάλληλα διὰ τὴν τροφὴν τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ *ἔμβρυον* περιέχει ἔλαιον, γόμμαν καὶ σάκχαρον, ἀλλ' οὐχὶ γλουτίνην ἢ ἄμυλον.

Μέθοδοι ἀλέσεως τοῦ σίτου.— Ἡ τέχνη τοῦ μυλωνᾶ συνίσταται εἰς τὴν συντριβὴν τοῦ σίτου,

Digitized by Google

τὴν ἐξαγωγὴν τῶν διαφόρων ποιοτήτων τῶν ἀλεύρων, ἅτινα κατέχουσι τὸ ἐσωτερικὸν τῶν κόκκων καὶ εἰς τὸν ἀποχωρισμὸν τοῦ ἐμβρύου καὶ τοῦ φλοιοῦ ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὸ πίτυρον.

Δύναταί τις νὰ φθάσῃ εἰς τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα διὰ τριῶν μεθόδων ἀλέσεως, αἵτινες κατὰ πολὺ διαφέρουν μεταξύ των, διότι δίδουσιν εἰς τὰ παραγόμενα ἄλευρα ὄψιν καὶ ἰδιότητας διαφορετικάς.

Α') Ἄλεσις γαλλικὴ ἢ οἰκονομική. Ἡ μέθοδος αὐτή, γενικῶς γενομένη παραδεκτὴ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν χρήσει, συνίστατο εἰς τὴν πεντάκις ἄλεσιν τοῦ σίτου καὶ τῶν προϊόντων αὐτοῦ μὲ τὰ ἀντίστοιχα κοσκινίσματα καὶ μὲ τοὺς μυλολίθους ἀπέχοντας μεταξύ των ἀρκετά, ὥστε ἡ συντριβὴ τοῦ σίτου νὰ εἶναι χονδροειδής.

Τὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ 100 χιλιογράμμων σίτου ἦσαν τὰ ἑξῆς:

Φαρῖναι λευκαὶ	1η Ἄλεσις:	φαρίνα σίτου	38. 33	χιλ. 66, 00
	2α Ἄλεσις:	» 1ης σεμιδαλιῶν	19. 16	
	3η Ἄλεσις:	» 2ας σεμιδαλ.	8. 51	
Φαρῖναι μαῦραι	4η Ἄλεσις:	φαρίνα 3ης σεμιδαλ.	5. 00	8. 33
	5η Ἄλεσις:	φαρίνα 4ης σεμιδαλ.	3. 33	
ἐξαχθέντ.	Πίτυρον χονδρὸ καὶ ψιλὸ		10. 82	23. 32
	Ξανακομμένα		6. 80	
	»	(Ρεκουπέτες)	5. 70	
	Ἀποτρίμματα, ἐξάτμισις, ἀπώλεια			2. 35
			Ὁλικόν.	100. 00.

Ἡ μέθοδος αὕτη ἔδιδε καλὰ ἀποτελέσματα μὲ τὸν μαλακὸν σῖτον, οὐχ ἧττον ἐφηρμόζετο καὶ εἰς ἡμίσκληρον καὶ σκληρόν, ἀλλ' ἡ ἐπιτυγχανομένη ἀπόδοσις ἦτο ὀλιγώτερον ἱκανοποιητική. Ἡ ἀπόδοσις αὐτῆς ἦτο κατὰ τὸ ἓν ἕκτον περίπου ὑπερτέρα τῆς τῶν ἄλλων μεθόδων.

***Β') Ἄλεσις ἀμερικανικὴ** (λεγομένη ἀγγλική).* Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι ἁπλουστάτη καὶ συνίσταται εἰς τὴν ἄλεσιν τοῦ σίτου δι' ἑνὸς μόνον περάσματος ἐκ τῶν μυλολίθων καὶ εἰς τὸν ἀποχωρισμὸν κατόπιν, διὰ καταλλήλων κοσκίνων, τῶν πιτύρων καὶ τῶν διαφόρων ποιοτήτων τῆς φαρίνας. Οἱ μυλόλιθοι οἱ προωρισμένοι διὰ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἀλέσεως εἶναι μικρότεροι ἀπὸ τοὺς τῆς οἰκονομικῆς μεθόδου, μὴ ὑπερβαίνοντες τὸ 1 μ. 30 κατὰ διάμετρον μὲ 120 στροφὰς ἀνὰ 1'. Οἱ μυλόλιθοι εἰργάζοντο πολὺ πλησίον ἀλλήλων (πατημένοι) καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ τῆς περιφερειακῆς ταχύτητος τὰ ἐξερχόμενα ἀλέσματα ἐθερμαίνοντο ὑπερβολικῶς, πρὸς ἀποφυγὴν δὲ ἀλλοιώσεως αὐτῶν ἐκ τῆς θερμότητος, ὡδηγοῦντο συνήθως εἰς κατάλληλον ψυχραντῆρα.

Ἡ μέθοδος αὕτη ἐφηρμόζετο καλύτερον εἰς τὸν ἡμίσκληρον καὶ μαλακὸν σῖτον.

Ἡ ἀπόδοσις ἐπὶ 100 χιλιογράμμων σίτου εἶναι περίπου:

Φαρίνα διὰ λευκὸν ἄρτον	60
» » ἡμίλευκον	14
Πίτυρα χονδρὰ καὶ ψιλὰ	24
Ἀποτρίμματα	2
Ὁλικὸν	100

Γ') Ἄλεσις διὰ σεμιδάλια. Σκοπὸς τῆς μεθόδου ταύτης εἶναι ἡ ἐπίτευξις ὡραίων φαρινῶν ἐκ σεμιδάλεων, προωρισμένων πρὸς παρασκευὴν ἄρτου πολυτελείας. Οἱ ἡμίσκληροι καὶ σκληροὶ σῖτοι μὲ κόκκους κανονικοὺς καὶ χονδροὺς — οἵτινες δυσκόλως κατεργάζονται διὰ τῶν ἄλλων μεθόδων—εἶναι οἱ μόνοι, οἵτινες δύνανται εὐδοκίμως νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὴν μέθοδον ταύτην.

Ἡ μέθοδος συνίσταται εἰς τὸ νὰ πλησιάσωμεν ἀρκούντως καὶ καταλλήλως τοὺς μυλολίθους μεταξύ των, διὰ νὰ συνθλίψωσι καὶ συντρίψωσι πάντας τοὺς κόκκους τοῦ σίτου, χωρὶς ὅμως νὰ κονιοποιήσουν τὸ ἐσωτερικὸν τῶν κόκκων εἰς τρόπον, ὥστε νὰ χωρισθῇ ὁ φλοιὸς ἀπὸ τὸν ἀλευρώδη πυρῆνα, ὅστις μένει συσσωματωμένος, ὡς μικρὸν σφαιρίδιον, οὗτινος τὰ σχήματα εἰσὶν ἀναγκαίως λίαν ἀκανόνιστα. Τὰ σεμιδάλια μεταφέρονται πρῶτον εἰς κόσκινον, ὅπερ χωρίζει αὐτὰ ἀπὸ τὴν *τρελλὴ φαρίνα.* Κατόπιν εἰς σύστημα κοσκίνων, μὲ ὀπὰς βαθμιαίως πλέον ἀνοικτάς, ἅτινα πραγματοποιοῦσιν αὐτομάτως τὸν ἀποχωρισμὸν ἢ τὴν διαίρεσιν, πρὸς ἐπίτευξιν τριῶν διαφόρων ποιοτήτων. Τὰ λεπτότερα δίδουσι τὴν πρώτην ποιότητα, ἣν ἐπιζητοῦσιν οἱ ζαχαροπλάσται, καὶ ἥτις χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν ἄρτου πολυτελείας. Τὰ χονδρότερα καὶ τὰ μέτρια ἀποχωρίζονται κατόπιν ἀπὸ τὴν ψιλοπιτουριὰ καὶ τὴν τρελλὴ φαρίνα διὰ σειρᾶς καταλλήλων κοσκίνων καὶ σεμιδαλομηχανῶν. Μετὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν τελευταίων τούτων σεμιδαλιῶν (μετρίων καὶ χονδρῶν) ταῦτα ξαναλέθονται καὶ τὸ ξανάλεσμα τοῦτο δίδει φαρίναν δυναμένην ν' ἀναμιχθῇ μὲ τὴν πρώτην ἐπιτευχθεῖσαν καὶ μὲ νέα σεμιδάλια. Τὰ τρίτα καὶ τέταρτα σεμιδάλια ξαναλεθόμενα σχηματίζουσι τὴν *φαρίνα Νο 2.* Μέχρι τῆς πέμπτης ἀλέσεως αἱ φαρῖναι θεωροῦνται λευκαί, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἕκτης ἐπιτυγχάνουσι φαρίναν, ἣν ἀναμιγνύουσι μὲ τὴν προερχομένην ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν στρωμάτων τοῦ πυρῆνος καὶ τῶν ἐσωτερικῶν τοῦ φλοιοῦ. Ἡ ἑβδόμη ἄλεσις παρέχει τὴν μαύρην φαρίνα.

Ἰδοὺ τὰ μέσα ἀποτελέσματα τὰ ἐπιτυγχανόμενα **ἐπὶ 100 χιλιογράμ. σίτου, διὰ τῆς μεθόδου ταύτης:**

	χιλ.
Ἀποκοσκινίδια ἢ μικροὶ κόκκοι —	0,800
Φαρίνα τρελλὴ	20,352
» σεμιδαλιοῦ Νο 1 . . .	20,252
» » » 2 . . .	6,360
» λεγομένη λευκὴ . . .	11,448
» » μαύρη . . .	19,040
Πίτυρον	6,000
Ξανακομμένο	6,400
Ξαναλεσμένο	7,599
Ἀπώλεια (φύρα)	1.649
ὁλικὸν	100.

Τὸ τελευταῖον τοῦτο σύστημα ἠκολούθησαν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς καὶ οἱ μύλοι τοῦ Πειραιῶς, διότι ὁ ἀλεθόμενος σῖτος, πρὸ τοῦ πολέμου, ἦτο σχεδὸν πάντοτε σκληρός, μὲ τὴν ἑξῆς ὅμως τροποποίησιν: ἀντὶ νὰ ξαναλέθωνται τὰ παραγόμενα σεμιδάλια μετατρεπόμενα εἰς φαρίνας, παρέμενον καὶ παρεδίδοντο εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς χονδρά, μέτρια καὶ ψιλὰ σεμιδάλια, χρησιμοποιούμενα οὕτω ὑπό τε τῶν ἀρτοποιῶν διὰ τὴν κατασκευὴν ἄρτου καὶ τῶν μακαρονοποιῶν διὰ τὴν τῶν ζυμαρικῶν ἐν γένει. Ἡ ἐξαγομένη ποσότης τῶν σεμιδαλιῶν ἐκ τῶν 100 χιλιογράμμων τοῦ σίτου ἐκυμαίνετο ἀπὸ 60—64 %, ἀναλόγως τῆς ποιότητος τοῦ σίτου, τῶν μηχανημάτων καὶ τῆς μεθόδου τῆς ἀλέσεως ἣν ἠκολούθει ἢ εἶχε καθιερώσει ἢ καὶ δημιουργήσει ἕκαστος ἀλευροβιομήχανος εἰς τὸν ἀτμόμυλόν του.

Διάταξις γενικὴ ἑνὸς ἀτμομύλου.—Μετὰ τὴν σύντομον περιγραφὴν τῶν ἀρχῶν καὶ μεθόδων ἀλέσεως, ἐρχόμεθα εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς γενικῆς διατάξεως τῶν διαφόρων μηχανημάτων, ἅτινα ἀπαρτίζουν ἕνα μεγάλον μύλον.

Καθαρισμός. Ἀρχόμεθα ἀπὸ τὸν καθαρισμὸν τοῦ σίτου, ὅστις εἶναι ἀπαραίτητος καὶ παρουσιάζει τὴν μεγαλυτέραν ἀναντιρρήτως σπουδαιότητα, οἱονδήποτε καὶ ἂν εἶναι τὸ σύστημα τῆς ἀλέσεως (μυλόλιθοι κύλινδροι, *συντριπτῆρες κ.λ.π.*), διότι, ἂν δὲν ἀφαιρεθῇ ἐπιμελῶς πᾶν ἴχνος κονιορτοῦ καὶ ἀκαθαρσίας ἢ ξένον σῶμα ἀπὸ τὸν σῖτον, ἡ λευκότης καὶ ἡ ποσότης τῶν ἀλεύρων θὰ ἐπηρεασθῶσι.

Τὰ πρὸς καθαρισμὸν χρησιμοποιούμενα μηχανήματα εἶναι: α') *διανομεὺς τοῦ ἀκαθάρτου σίτου,* ἐξασφαλίζων πᾶσαν διακοπὴν τῆς διόδου τοῦ σί-

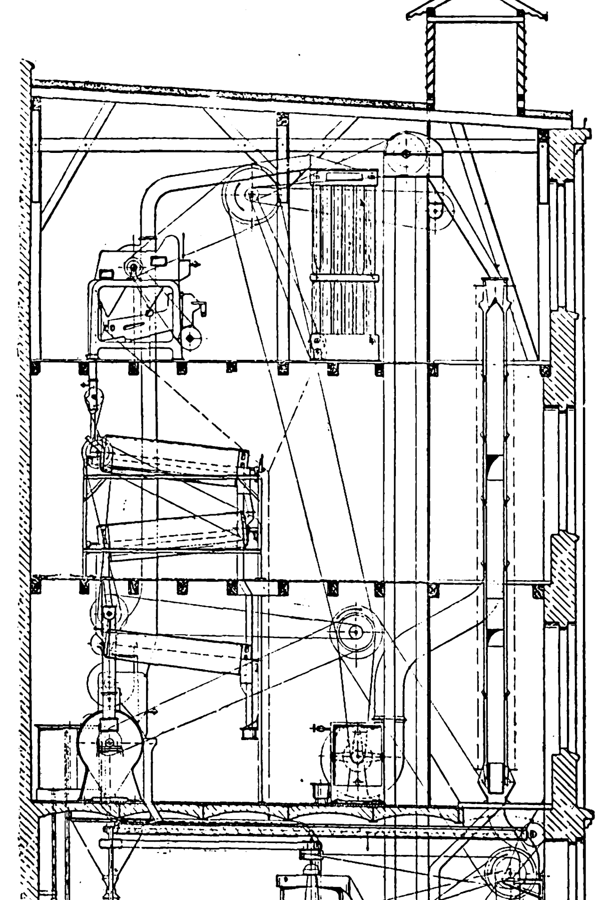

Σχ. 4.—*Ἐγκατάστασις προκαταρκτικοῦ καθαρισμοῦ τοῦ σίτου.*

του ἀπὸ ἄχυρα, σπάγγους, πώματα καὶ ἄλλας ὕλας μεγάλου ὄγκου, β') *τετραπλοῦς κοσκινιστὴρ* μὲ ἰσχυρὸν εἰσπνευστῆρα πρὸς ἀφαίρεσιν τοῦ χώματος, μικρῶν χαλίκων, ἄμμου, τῆς ἱπταμένης ἐν αὐτῷ κόνεως κ.τ.λ, γ') *τριέρτα* πρὸς ἀφαίρεσιν καὶ κατάταξιν τῶν ξένων κόκκων μεγάλου μήκους, ἤτοι βρόμης, κριθῆς, βρίζης, ζιζανίων, κοκκινίλας, ἢ στρογγύλων κόκκων, ὅπως τὸ μαυροκούκκι,

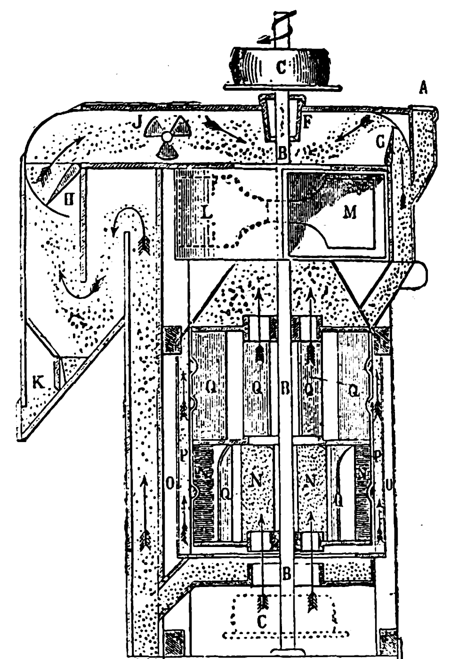

Σχ. 5.—*Σιτοκαθαριστικὴ μηχανὴ «Εὕρηκα».*

τὸ λαθήρι κ.λ.π, δ') *σιτοκαθαριστικὴ μὲ ἰσχυρὸν εἰσπνευστῆρα* πρὸς καθαρισμὸν—διὰ τῆς κεντρόφυγος δυνάμεως—τῶν αἰχμῶν καὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ φλοιοῦ (σχ. 5), ε') *ψήκτρα,* ἥτις συμπληροῖ δι' ἐνεργητικῆς προστριβῆς τὸ ἔργον τῆς σιτοκαθαριστικῆς, ἀφαιροῦσα τὰς τρίχας τῆς αἰχμῆς καὶ τὴν κόνιν ἐκ τῆς ρωγμῆς, στ') *ἐμβρυουλκὸς* πρὸς ἀφαίρεσιν τοῦ ἐμβρύου, ζ') *πλυντήριον* (διὰ τὸν σκληρὸν μόνον σῖτον) μετὰ στεγνωτηρίου διὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ὑπολειφθεισῶν ἀκαθαρσιῶν, μικρῶν χαλίκων, χώματος, σεσηπότων καὶ κούφιων κόκκων καὶ πλύσιν τοῦ σίτου ἐκ παντὸς ὑπολειφθέντος μορίου κόνεως, καὶ η') *μαγνητικὸν μηχάνημα* αὐτόματον διὰ νὰ συγκρατῇ καὶ ἀποσύρῃ ἐκ τοῦ διερχομένου σίτου, τὰ σιδηρᾶ τεμάχια, ἤτοι καρφιά, πρόκες, κοχλίας, περικόχλια, πρὸς προφύλαξιν οὕτω τῶν μυλολίθων.

Μετὰ τὸν καθαρισμὸν ὁ σῖτος ἀνυψοῦται δι' ἀναβατῆρος εἰς τὰ κασσόνια τοῦ σίτου, ἔνθα παραμένει ἐπί τινας ὥρας πρὸς τῆς ἀλέσεως πρὸς σίτευσιν καὶ κατόπιν διοχετεύεται εἰς τοὺς μυλολίθους.

Ἄλεσις διὰ μυλολίθων: Ὁ σῖτος εἰσάγεται ἄνωθεν ἐκ τῆς κεντρικῆς ὀπῆς μεταξὺ τῶν δύο μυλολίθων καὶ τείνει νὰ λάβῃ ἀμέσως τὴν περιστροφικὴν κίνησιν καὶ τὴν περιφερειακὴν ταχύτητα τοῦ κινουμένου μυλολίθου, διαγράφων οὕτω διὰ τῆς κεντρόφυγος δυνάμεως, ἐκ τοῦ κέντρου πρὸς τὰ ἔξω, σπειροειδῆ καμπύλην μέχρις ὅτου ἐξέλθῃ ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς περιφερείας ἀλεσμένος.

Τὸ σχ. 6 ἑνὸς ζεύγους μυλολίθων ἐν τομῇ δίδει ἀκριβῆ ἰδέαν τῆς συνθέσεως καὶ λειτουργίας τοῦ μηχανήματος. Ὁ ἄνω μυλόλιθος λαμβάνει τὴν κίνησιν αὐτοῦ ἐκ τοῦ κατακορύφου ἄξονος α, διὰ μέσου κωνικῶν ὀδοντωτῶν τροχῶν β, ἐξ ὧν ὁ μὲν τροχίσκος εἶναι ἐσφηνωμένος ἐπὶ τῆς ἀτράκτου α (ἄλμπουρο) τοῦ μυλολίθου, ὁ δὲ τροχὸς ἐπὶ τῆς κυρίας ἀτράκτου, ἥτις κινεῖ καὶ πάντας τοὺς ἄλλους μυλολίθους. Ἡ μετάδοσις αὕτη τῆς κινήσεως ἐγένετο, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, κατὰ προτίμησιν διὰ στρεβλωμένων ἱμάντων, ἐκ τῆς ὁριζοντίου εἰς τὴν κατακόρυφον ἄτρακτον τοῦ μυλολίθου.

Διὰ τῆς περιστροφῆς τοῦ ρυθμιστικοῦ τροχίσκου γ καὶ μέσῳ τοῦ μοχλοῦ δ ἀνυψοῦται ἡ φωλεὰ ε καὶ κατὰ συνέπειαν ὁ μυλόλιθος μ, οὕτωςὥστε διὰ τῆς ἀνυψώσεως ἢ καταβιβάσεως τοῦ μυλολίθου νὰ ρυ-

Digitized by Google

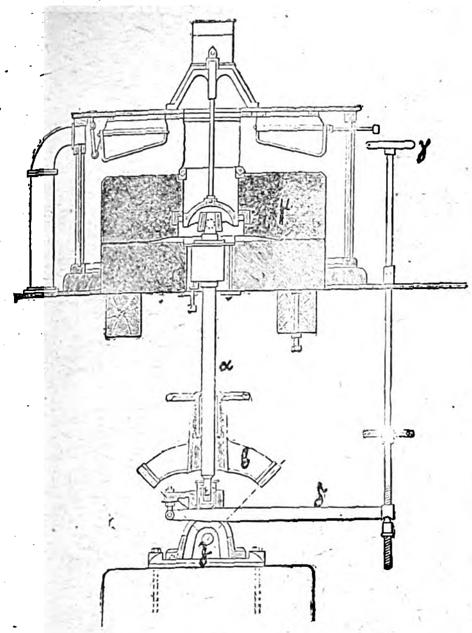

Σχ. 6.—*Διάταξις ἑνὸς ζεύγους μυλολίθων. Ἐγκαρσία τομὴ κατὰ τὸν ἄξονα.*

θμίζηται ὁ βαθμὸς τῆς ἀλέσεως (χονδρὰ ἢ ψιλά).
Τὸ ἐκ τῶν μυλολίθων ἐξερχόμενον ἄλεσμα, θερμόν, διοχετεύεται, ἀνυψούμενον δι᾽ ἀναβατῆρος καὶ μεταφερόμενον, ἐν ἀνάγκῃ δι᾽ ἕλικος, ἐντὸς *ψυχραντῆρος* (σχ. 7), ἔνθα ψυχραίνεται ἁπλωνόμενον διαρκῶς ὑπὸ τῶν περιστρεφομένων πτερύγων, αἵτινες, ἐφ᾽ ὅσον ὁ ψυχραντὴρ πληροῦται ὑπὸ ἀλεύρων, ἀνέρχονται, κοχλιουμένου τοῦ ὀμφαλοῦ τῶν ἀκτίνων ὅστις σχηματίζει περικόχλιον ἐπὶ τοῦ ἑλικοειδοῦς κατακορύφου ἄξονος τῆς περιστροφῆς των. Πρὸς ἐλάτωσιν τῆς θερμάνσεως τῶν μυλολίθων καὶ τοῦ ἀλέσματος, εἰσπνευστικὸς ἀνεμιστὴρ

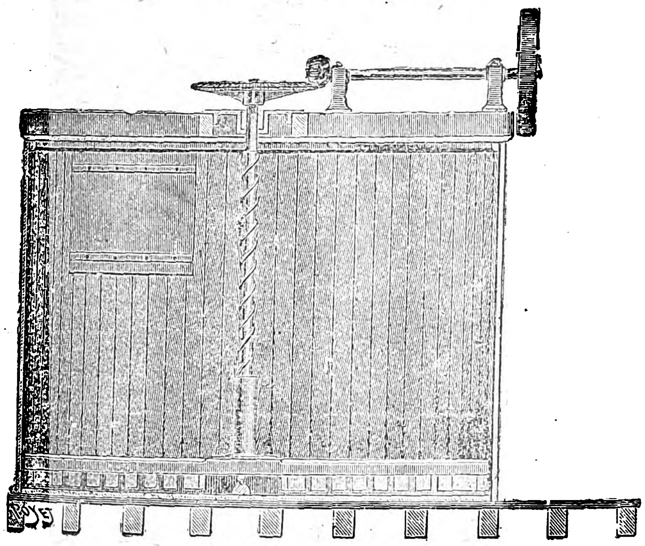

Σχ. 7.—*Ψυχραντὴρ ἀλεύρου.*

ἐνεργεῖ διαρκῶς, εἰσπνέων τὸν μεταξὺ μυλολίθων καὶ τοῦ ξυλίνου καλύμματός των θερμὸν ἀέρα.
Ἐκ τοῦ ψυχραντῆρος τὸ ἄλεσμα διοχετεύεται εἰς τὸν *διαιρέτην* (πολυγωνικὸν περιστροφικὸν κόσκινον), ὅστις ἀφαιρεῖ πρῶτον τὴν φαρίναν, ἀποχωρίζει διαδοχικῶς τὰ σεμιδάλια κατ᾽ ὄγκον καὶ ἐξάγει ἐκ τοῦ ἀντιθέτου ἄκρου τὰ πίτυρα, ὡς μὴ δυνάμενα λόγῳ ἐλαφρότητος καὶ μεγέθους νὰ διέλθωσιν ἐκ τῶν ὀπῶν τοῦ ὑφάσματος τοῦ διαιρέτου.
Κοσκίνισμα καὶ κρισάρισμα. Πάντα τὰ προϊόντα τὰ συλλεγέντα κάτωθεν τοῦ διαιρέτου ὑποβάλλονται εἰς ἐπανειλημμένον *κοσκίνισμα* καὶ *κρισάρισμα*, διότι οἱ μυλόλιθοι κονιοποιοῦντες ἓν μέρος τῶν πιτύρων ἀναμιγνύουσι τοῦτο μὲ τὰ σεμιδάλια καὶ τὴν φαρίναν.
Πρὸς ἀφαίρεσιν τῆς *ψιλοπιτουριᾶς* ταύτης χρησιμοποιοῦσι τὰ ἁπλᾶ *πολυγωνικὰ κόσκινα* (σχ. 8) μὲ

Σχ. 8.—*Πολυγωνικὸν κόσκινον ἀλεύρου.*

διαφόρους ἀριθμοὺς μεταξωτῶν καὶ τὰ *κυλινδρικὰ κόσκινα* ἀλεύρου μὲ κεντρόφυγα δύναμιν (σχ. 9).
Διὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς προσκεκολλημένης φαρίνας καὶ τῆς ἀναμιχθείσης ψιλοπιτουριᾶς μὲ τὰ σεμιδάλια διοχετεύονται ταῦτα εἰς *ἁπλᾶς σεμιδαλο-*

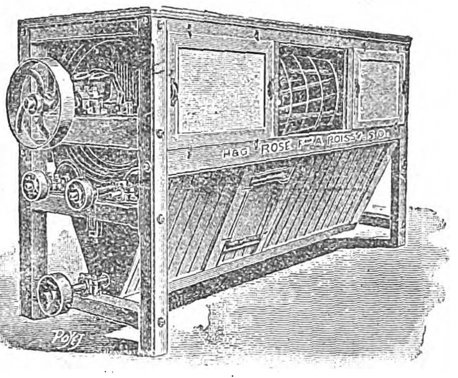

Σχ. 9.—*Κόσκινον μὲ κεντρόφυγα δύναμιν.*

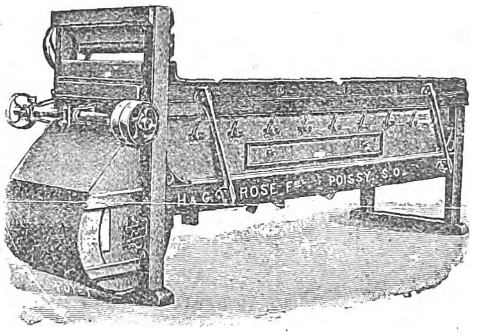

Σχ. 10.—*Σεμιδαλομηχανή.*

μηχανὰς μὲ ἀνεμιστῆρας (σχ. 10) αἵτινες κατεσκευάζοντο μὲ μεγάλην ἐπιτυχίαν ἐν Πειραιεῖ καὶ εἰς τὰς *εἰσπνευστικὰς σειμδαλομηχανὰς* (σχ. 11), ὧν μεγάλη χρῆσις γίνεται καὶ εἰς τοὺς σημερινοὺς μύλους.
Τέλος πάντα τὰ ὑπολειπόμενα καὶ ἐνδεδυμένα προϊόντα (φράζια) ἀλέθονται ἐκ νέου δι᾽ εἰδικοῦ πρὸς τοῦτο ζεύγους μυλολίθων καὶ ξανακοσκινίζονται.
Οἱ ἀτμόμυλοι ἐν Ἑλλάδι. —Ἀτμόμυλοι ἱδρύθησαν ἐν *Σύρῳ, Πάτραις, Λαρίσῃ, Ἀθήναις, Χαλκίδι, Βελεστίνῳ, Βόλῳ* καὶ ἰδίως ἐν *Πειραιεῖ*, ἔνθα συνεκεντρώθησαν 13 μεγάλοι ἀτμόμυλοι περιλαμβάνοντες 87 ζεύγη μυλολίθων διαφόρων διαμέτρων, ἀπὸ 1,20 μ. μέχρις 1.50 μ., μὲ κινητηρίους ἀτμομηχανὰς δυνάμεως 2600 ἵππων ἀτμοῦ ἐν συνόλῳ, βελτιωθέντες καὶ συμπληρωθέντες βαθμηδόν, πρὸ πάντων ἀπὸ τοῦ ἔτους 1883 καὶ ἐντεῦθεν, ὅτε ἱδρύθη ἐν Πειραιεῖ ὑπὸ τοῦ *Δ. Σεφερλῆ* ὁ μεγαλύτερος τότε ἀτμόμυλος τῆς Ἀνατολῆς, μὲ 12 ζεύγη μυλολίθων καὶ μὲ κινητήριον ἀτμομηχανὴν κατ᾽ ἀρχὰς 120 ἀτμοΐππων, ἀντικατασταθεῖσαν τὸ 1891, λόγῳ ἀνεπαρκείας τῆς πρώτης, ὡς ἐκ τοῦ ἐπικρατοῦντος παρ᾽ ἡμῖν συστήματος ἀλέσεως, διὰ μεγαλυτέρας 316 ἀτμοΐππων, ἀπαραιτήτων διὰ τὴν σύγχρονον κίνησιν καὶ τῶν 12 ζευγῶν μυλολίθων. Ἔκτοτε ἡ ἀλευροβιομηχανία τοῦ Πειραιῶς κατέστη ὁ σπουδαιότερος βιομηχανικὸς κλάδος ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν ὑπ᾽ αὐτῆς ἀπασχολουμένων κεφαλαίων.
Σήμερον ὅσοι ἐκ τῶν μεγάλων πετρομύλων δὲν διελύθησαν ἢ δὲν κατεστράφησαν ὑπὸ πυρκαϊᾶς μετεβλήθησαν εἰς κυλινδρομύλους (βλ. τὰς λ. πετρόμυλοι καὶ **κυλινδρόμυλοι**). Γ. ΡΑΖΕΛΟΣ

Σχ. 11—*Σεμιδαλομηχανὴ εἰσπνευστική.*

ἀτμομυοδρόμων (ὁ) (la corvette à matereau à vapeur - the steam bark) *[Ναυτ.]*. Πλοῖον, μυοδρόμων τὴν ἱστιοφορίαν *(μπάρκο-γαβάρα)*, φέρον βοηθητικὴν ἀτμομηχανήν. Παρ᾽ ἡμῖν, τέσσαρες ἀτμομυοδρόμονες ὑπῆρξαν, ἔχοντες τὴν ἱστιοφορίαν βοηθητικὴν τῆς ἀτμομηχανῆς, ἀλλ᾽ ἄριστα καὶ ὡς ἱστιοφόρα πλέοντες, ἀποζευγνυομένης τῆς ἕλικος. Οἱ ἀτμομυοδρόμονες οὗτοι, συγκροτήσαντες ἄλλοτε τὴν «Μοῖραν τῶν γυμνασίων» τὴν λεγομένην κοινῶς «*Μαύρην Μοῖραν*», διὰ τὸ χρῶμα τῶν σκαφῶν της, ἄλλοτε τὴν «*Μοῖραν τῶν ἀτμομυοδρομόνων*» τὴν κοινῶς λεγομένην «*Μοῖραν τῶν Ποταμῶν*» καὶ ἄλλοτε τὴν «*Συμμορίαν τῶν ἀτμομυοδρομόνων*», ὑπῆρξεν ἡ νεοσσιὰ ἐξ ἧς ἐξεπορεύοντο ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν οἱ ἀξιωματικοὶ οἱ ὑπαξιωματικοὶ καὶ τὰ πληρώματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ναυτικοῦ.
Αἱ ὀνομασίαι τῶν τεσσάρων τούτων ἀτμομυοδρομόνων «*Ἀλφειός*», «*Ἀχελῷος*», «*Πηνειός*», «*Εὐρώτας*» ὑπῆρξαν αἰτία νὰ ὀνομάζωνται οὗτοι κοινῶς «*τὰ Ποτάμια*» (βλ. **Ἀλφειός**). Π. Σ. Α.

Ἄτμονοι *[Ἀρχ.]*. Ἀρχαῖος γερμανικὸς λαός, ὅστις κατῴκει παρὰ τὸν κάτω Δούναβιν καὶ ἀνῆκεν εἰς τὴν φυλὴν τῶν Βασταρνῶν ἢ Βαστερνῶν (*Στράβ.* 7, 306).

ἀτμονομεύς. Καλεῖται οὕτω κυρίως ὁ σύρτης ὁ χρησιμοποιούμενος διὰ τὴν *διανομὴν* τοῦ ἀτμοῦ εἰς τὸν κύλινδρον.

ἀτμονομή· *βλ.* **διανομαί.**

ἀτμοπάρων (ὁ) *[Ναυτ.]*. Κοινῶς καλεῖται *τὸ μπρίκι μὲ ἀτμὸ* (le brig à vapeur-the steam brig). Εἶναι πλοῖον, πάρων τὴν ἱστιοφορίαν, φέρον βοηθητικὴν κινητήριον ἀτμομηχανήν. Ἐν Ἑλλάδι εἷς καὶ μόνος ἀτμοπάρων ὑπῆρξεν, ὑπὸ τὸ ὄνομα «*Αἰγαῖον*». Ἀρχικῶς ἦτο πάρων, εἰς ὅν, περιελθόντα εἰς τὴν τότε «Ἑλληνικὴν Ἀτμοπλοΐαν» τῆς Ἑρμουπόλεως τὴν ἐπιλεγομένην «Συριανήν», ἐτοποθετήθη βραδύτερον ἡ ἀτμομηχανή. Π. Σ. Α.

ἀτμοπλοΐα (ἡ)· τὸ πλέειν δι᾽ ἀτμοῦ. (Ἡ λέξις νέα, ἐσχηματίσθη ὡς ἀπὸ τοῦ *ἀτμόπλοος* κατὰ τὰ ἄλλα εἰς —*ος*>—*ια*.)
—*[Ναυτιλ.]*. Ὁ ὅρος *ἀτμοπλοΐα* ὑπὸ τὴν κυριολεκτικήν του ἔννοιαν, τοῦ δι᾽ ἀτμοῦ πλοῦ, παρεμερίσθη παραχωρήσας τὴν θέσιν του εἰς τὸν ὅρον *ἱστιοδρομία*, ὅστις ὅμως δὲν ἀποδίδει κατὰ κυριολεξίαν τὸ πρᾶγμα, ὑποδηλῶν μᾶλλον τὸ ἀντίθετον τῆς ἱστιοδρομίας κατὰ τὸν πλοῦν πλοίου *ἀμφικινήτου*.
Ἑτέρα τοῦ ὅρου «*ἀτμοπλοΐα*» ἔννοια εἶναι ἡ τῆς μέσῳ ἀτμοπλοίων ἐξυπηρετήσεως τῶν συγκοινωνιῶν, τόσον διὰ τῆς θαλάσσης, ὅσον καὶ ἐπὶ τῶν ποταμῶν καὶ τῶν λιμνῶν. Καὶ ἡ μὲν πρώτη κατηγορία τῆς ἀτμοπλοΐας περιλαμβάνει : τὴν «*ἀκτοπλοΐαν*», καθ᾽ ἣν τὸ ἀτμόπλοιον δὲν παύει ὂν ἐν ὄψει τῶν ἀκτῶν (λ. χ. ἀκτοπλοΐα Σαρωνικοῦ), τὴν «*πελαγοδρομίαν*» ἢ ἐπικρατέστερον «*ποντοπλοΐαν*», καθ᾽ ἣν αἱ «*ἀτμοπλοϊκαὶ γραμμαὶ*» ἐμφανίζουσι μεγάλα σχετικῶς διάρματα τῆς ἀκτῆς, ὁτὲ μὲν ἀποκρυπτομένης, ὁτὲ δὲ ἀναφαινομένης (βλ. λ. ἀναφαίνω *γῆν* καὶ ἀποκρύπτω *γῆν*), ὡς λ. χ. ἡ ποντοπλοΐα τῆς Μεσογείου, καὶ τὴν «*ὠκεανοπλοΐαν*», ὅταν τὸ ὅλον ἢ μέρος τοῦ διάρματος ἀπὸ τοῦ ἀφετηρίου λιμένος εἰς τὸν κατιτήριον διανύεται ἐπὶ ὠκεανοῦ.
Τρίτη τοῦ ὅρου ἔννοια εἶναι ἡ τῆς ναυτικῆς ἐπιχειρήσεως, εἴτε πρὸς ἐξυπηρέτησιν «ἀτμοπλοϊκῶν γραμμῶν» ὡρισμένων, πρὸς ἐκμετάλλευσιν ἐν γένει τῶν ἐπικοινωνιῶν, μέσῳ ἀτμοπλοίων, εἴτε εἰς διαπόρθμευσιν ἐπιβατῶν ἀφορῶσιν αὗται, εἴτε εἰς μεταφορὰν ἐμπορευμάτων. Ἀπὸ τοιαύτης δὲ ἀπόψεως ὁ ὅρος δύναται νὰ ἐνέχῃ καὶ τὴν ἔννοιαν εἴτε τῆς προσωπικῆς ἐπιχειρήσεως εἴτε τῆς ἑταιρικῆς τοιαύτης (βλ. **ἀτμοπλοικαὶ ἑταιρεῖαι**). Σ. Ε. Λ.

— **ἀτμοπλοΐαι ἑλληνικαί**· βλ. Ἑλλὰς *[ναυτιλία]*.

ἀτμοπλοϊκός, —*ή*, —*όν*· ὁ τῆς ἀτμοπλοΐας: «ἀτμοπλοϊκαὶ ἑταιρεῖαι»· || ὁ δι᾽ ἀτμοπλοίων ἐκτελούμενος: «ἀτμοπλοϊκὴ συγκοινωνία». — Ἐπίρ. ***ἀτμοπλοϊκῶς***· τὸ δι᾽ ἀτμοπλοίων διαπορθμεύειν ἢ διαπορθμίζεσθαι, πρὸς διαστολὴν ἀπὸ ἄλλων τρόπων μεταφορῶν, λ. χ. *ἀεροπορικῶς, σιδηροδρομικῶς* κτλ.
— **ἀτμοπλοϊκαὶ** *γραμμαὶ [Ναυτιλ.]*. Καλοῦνται οὕτω, γενικῶς, τὰ δρομολόγια ἅτινα κατὰ περιόδους γνωστὰς καὶ καθωρισμένας ἐκτελοῦσι τὰ ἀτμόπλοια μετ᾽ ἐπαρκοῦς διὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκῶν ἀκριβείας, χειραφετημένα πλέον ἀπὸ τῶν ἀνέμων τὰς ἰδιοτροπίας, διὰ τῆς σχεδὸν πάντοτε ὑπαγωγῆς τῆς κινήσεως αὐτῶν, χάρις εἰς τὴν κινητήριόν των δύναμιν, εἰς τὴν ἀνθρωπίνην βούλησιν. Χαρακτηρίζονται ὅθεν αἱ ἀτμοπλοϊκαὶ **γραμμαὶ** (βλ. **ἀτμοπλοΐα**) ὡς *ὑπερω-*

Digitized by Google

κεάνιοι, ὡς *πελάγιοι* καὶ ὡς *παράκτιοι*. Ἀτμοπλοϊκαὶ γραμμαί, αἵτινες ἀποφέρουσι ζημίαν εἰς τὰς ἀναλαβούσας τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν ἀτμοπλοϊκὰς ἑταιρείας, ὀνομάζονται ἐν τῇ διοικητικῇ γλώσσῃ «*ἄγονοι ἀτμοπλοϊκαὶ γραμμαί*», ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον τὸ Κράτος, ἐν τῇ μερίμνῃ του ὑπὲρ τῆς θεραπείας τῶν ἀναγκῶν τῶν εἰς ἀπόκεντρα παραθαλάσσια μέρη οἰκούντων πολιτῶν του, καταβάλλει εἰς τὰς ἐκτελούσας τοιαύτας «ἐν τῷ ἐσωτερικῷ» γραμμὰς ἀτμοπλοΐας, δυνάμει εἰδικῶν συμβάσεων, ἐπιχορήγησιν πρὸς ἀντιστάθμισιν τῆς εἰς ἐκείνας προκυπτούσης ζημίας (βλ. καὶ λ. **ἀτμόπλοιον** *[ἱστορ.]* καὶ **ἀτμοπλοϊκαὶ *ἑταιρεῖαι***).

Σ. Ε. Λ.

— **ἀτμοπλοϊκαὶ ἑταιρεῖαι** *[Ναυτιλ.]*. Εἶναι οἰκονομικοὶ ὀργανισμοί, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἰσχυροί, ἀποσκοποῦντες εἰς τὴν δι' ἰδίων ἀτμοπλοίων ἐκμετάλλευσιν τῶν συγκοινωνιῶν. Ἀφ' ἧς ὁ ἀτμὸς ἐκρίθη ὁριστικῶς ὡς εὐεργέτης τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν θαλασσίων διαπορθμεύσεων, δὲν ἐβράδυνε νὰ διαπιστωθῇ ὅτι πρὸς ἐξυπηρέτησιν μεγάλου δικτύου *ἀτμοπλοϊκῶν γραμμῶν* τὸ προσωπικὸν κεφάλαιον, ὅσον καὶ ἂν ἦτο μέγα, ἀπέβαινεν ἀνεπαρκὲς πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν δαπανῶν ἃς αἱ τοιαῦται ἐπιχειρήσεις ἀπήτουν. Διὰ τοῦτο ἤρξαντο συνιστώμεναι ἑταιρεῖαι πάσης κατηγορίας, μέγιστα διαθέτουσαι κεφάλαια καὶ ἁδρῶς ὑποστηριζόμεναι ὑπὸ τῶν Κρατῶν των, κατανοησάντων τὸ προφανὲς ἄλλως τε ἀξίωμα, ὅτι πᾶν χρῆμα ὑπὲρ τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας, τῆς πυκνώσεως τῶν συγκοινωνιῶν καὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν πλοϊζομένων δαπανώμενον ἀποτελεῖ δαπάνην τὰ μᾶλλον καρποφόρον καὶ τόνωσιν τῆς μεγίστης τῶν πηγῶν τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας παντὸς Κράτους. Διὰ τοῦτο καὶ ὀρθότατα ἐρρέθη, ὅτι ἡ σύγκρισις τῆς πυκνότητος τῶν ἀτμοπλοϊκῶν γραμμῶν παντὸς Κράτους, ἐπί τινος γενικοῦ χάρτου εἰκονιζομένων, καθὼς καὶ τὸ σύνολον τῶν τόννων τῆς ἀτμήρους ναυτιλίας του, δύνανται ἄριστα νὰ παράσχωσι τὸ μέτρον τοῦ ἐθνικοῦ τοῦ κράτους πλούτου καὶ τῆς ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀκμῆς του». Ἡ ὁριστικὴ τοῦ ἀτμοῦ ἐπικράτησις, καὶ συνεπῶς ἡ σύμπηξις τῶν ξένων ἀτμοπλοϊκῶν ἑταιρειῶν, συνέπεσεν εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἡ ἱστιοφόρος ἑλληνικὴ ναυτιλία ἦτο εἰς τὴν μεσουράνησίν της· κατάδηλος ὅθεν ἡ μείωσις τὴν ὁποίαν αὕτη ὑπέστη.

Παρ' ὅλην ὅμως τὴν ἀτυχῆ ταύτην σύμπτωσιν ἤρχισεν ἐκδηλουμένη καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων τάσις πρὸς ἐκμετάλλευσιν τῶν θαλασσίων συγκοινωνιῶν, διὰ συνεταιρικῶν ἀτμοπλοίων. Πρῶτον τοιοῦτον, ἐφ' ὅσον γνωρίζομεν, ὑπῆρξε μικρὸν φορτηγὸν «*Δημήτριος-Χριστίνα*», ἀγορασθὲν νεότευκτον τῷ 1840, τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Δημητρίου Μπλάτση, Θεσσαλονικέως, συνεταιρικῶς μετὰ τοῦ βαρώνου Γεωργίου Σίνα καὶ τοῦ Βασιλείου Σπάρταλη· τοῦτο νηολογηθὲν ἀρχικῶς ἐν Τεργέστῃ καὶ ἐκτελοῦν μεταφορὰς γαιανθράκων καὶ σιτηρῶν μεταξὺ Ἀγγλίας, εὐρωπαϊκῶν λιμένων καὶ λιμένων Ἀζοφικῆς, μετεγράφη κατόπιν εἰς τὸν λιμένα Ἑρμουπόλεως, ἐξακολουθοῦν τοὺς πλοῦς του μέχρι τοῦ 1862. Τῷ 1856 κατόπιν πολλῶν ἐμποδίων διπλωματικῆς φύσεως (ὀφειλομένων εἰς ἐνεργείας τῆς Αὐστρίας ὑποστηριζούσης τὴν ἀτμοπλοΐαν τῆς Lloyd Austro-ungarico, ἥτις, ἀπὸ τὸν ἀνταγωνισμὸν ὃν τῇ ἐπέφερεν εἰς τὰς μεταφορὰς ἐμπορευμάτων τὸ χαχεκτικὸν «Δημήτριος - Χριστίνα», εἶχε κατανοήσει πόσον θὰ συνηγωνίζοντο αὐτὴν συστηματοποιημέναι ἀτμοπλοϊκαὶ ἑταιρεῖαι), ἅτινα ὑπερενίκησεν ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδᾶτος, ἱδρύετο ἐν Ἑρμουπόλει Σύρου τῷ 1857 ἡ «*Ἑλληνικὴ Ἀτμοπλοΐα*», ἡ «*Συριανή*», ὡς τὴν ὠνόμαζε τὸ κοινόν, ὅπερ παντοιοτρόπως τὴν ὑπεστήριξε.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ Κράτος τὴν ἐπροικοδότει διὰ γενναίας διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπιχορηγήσεως ἐξ 650 χιλιάδων δραχμῶν, προβλέπον ὅτι ἡ ἀτμοπλοϊκὴ αὕτη ἑταιρεία θὰ ἀποκαθίστα γοργῶς καὶ ἀθρόως τὰς ζημίας, αἵτινες προῆλθον ἐν τῇ ἐθνικῇ μας οἰκονομίᾳ ἐκ τῆς καταπτώσεως τῆς ἱστιοφόρου μας ναυτιλίας, ἀφοῦ ἅμα τῇ συστάσει της οὐδεμία ξένη σημαία ἐξυπηρέτει τὰς μετὰ «τοῦ Λεβάντε» ἐπικοινωνίας. Πράγματι, ἐν ἀρχῇ αἱ τοιαῦται προσδοκίαι τοῦ κοινοῦ ἐπηλήθευσαν, διότι καὶ ὡραῖον συνεργεῖον «*Νεώριον*» ἱδρύσατο αὕτη εἰς τὴν Ἄμμον τῆς Ἑρμουπόλεως, καὶ πάντα αὐτῆς τὰ ἀτμόπλοια ἀπὸ τῆς κομψῆς «Ἴριδος» μέχρι τοῦ καχεκτικοῦ τροχηλάτου «Ἰόνιον» καὶ τοῦ *ἀτμοπάρωνος* «Αἰγαῖον», διέπλεον κατάφορτα τὰς θαλάσσας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Μικρασίας. Καὶ προσήνεγκε μὲν ὑψίστας ὑπηρεσίας εἰς τὸν Κρητικὸν Ἀγῶνα διὰ τῶν πλοίων της καὶ δὴ τοῦ ἱστορικοῦ «*Πανελληνίου*», ἀλλὰ κατὰ σύμπτωσιν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἤρξατο κατάπτωσις.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Αἱ κυριώτεραι ἑταιρεῖαι. —Αἱ κυριώτεραι σήμερον ἀτμοπλοϊκαὶ ἑταιρεῖαι τοῦ κόσμου εἶναι αἱ ἑξῆς:

α') ***Ἀγγλικαί.***—1) *Ἄμπερντην Λάϊν* (Aberdeen Line) ἐξυπηρετοῦσα τὴν γραμμὴν Λίβερπουλ—Πόλις Ἀκρωτηρίου—λιμένες Αὐστραλίας.—2) *Ἀζιάτικ Στὴμ Ναβιγκέσιον Κόμπανυ* (Asiatic Steam Navig. Co). Γραμμὴ μεταξὺ Καλκούττας—Ραγκοὺν καὶ λοιπῶν λιμένων τῶν Ἰνδιῶν.—3) *Ἄνκορ Λάϊν* (Anchor Line). Γραμμαί: Γλασκώβη—Νέα Ὑόρκη, Λίβερπουλ—Μασσαλία—Σουὲζ—Βομβάη — Καράτσι, Λίβερπουλ — Γιβραλτὰρ — Πὸρτ - Σάϊτ.—4) *Ἄνκορ Ντόναλντσον Λάϊν* (Anchor Donaldson Line). Γραμμή: Γλασκώβη — Καναδᾶς. 5) *Ἀντέλαϊντ Λάϊν* (Adelaide Line). Ἐξυπηρετεῖ ἐσωτερικὰς γραμμὰς τῆς Αὐστραλίας.—6) *Ἄντριου Ουέϊρ Λάϊν* (Andrew Weir Line). Ἐξυπηρετεῖ γραμμὰς μεταξὺ Ἰνδιῶν καὶ Νοτίου Ἀφρικῆς μέχρι τῆς πόλεως τοῦ Ἀκρωτηρίου.—7) *Ἀουστράλιαν Στήμσιπ Κόμπανυ* (Australian Steamship Co). Ἐξυπηρετεῖ ἐσωτερικὰς γραμμὰς τῆς Αὐστραλίας.—8) *Ἀουστράλιαν Κομονουὲλθ Λάϊν* (Australian Commonwealth Line). Γραμμαί: Λονδῖνον—Κολόμπο, Λονδῖνον—λιμένες Αὐστραλίας.—9) *Ἀτλάντικ Τράνσπορτ* (Atlantic Transport Line). Γραμμαί: Λονδῖνον — Βουλώνη ἢ Χερβοῦργον — Νέα Ὑόρκη. —10) *Ἄφρικαν Λάϊν* (African Line). Γραμμαί: Μεταξὺ Λίβερπουλ—Μαδέρας—Καναρίων νήσων καὶ λιμένων τῆς Δυτικῆς Ἀφρικῆς. —11) *Γκλὲν Λάϊν* (Glen Line). Ἕδρα τῆς ἑταιρείας ἐν Λονδίνῳ, πλοῖα ἐν συνόλῳ 14, τόννων 159610, ἐξυπηρετοῦντα τὴν γραμμήν: Λονδῖνον—Πὸρτ - Σάϊτ—Κολόμπο —Πένανγκ—Σιγκαπόρη — Μπανγκὸκ — Μανίλα — Σαγκάη — Ναγκασάκι — Κόμπε — Ὑοκοχάμα καὶ Βλαδιβοστόκ. Διὰ τὸ μετ' ἐπιστροφῆς ταξίδιον ἀπαιτοῦνται 4 μῆνες, ἀξία δὲ τοῦ εἰσιτηρίου λίραι Ἀγγλίας 175. Ἡ γραμμὴ αὕτη θεωρεῖται ἡ πλέον εὐθηνὴ διὰ τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ ἐπισκεφθοῦν τὴν Ἄπω Ἀνατολήν. —12) *Ἔλλερμαν ἄντ Παπαγιάννη Λάϊνς* (Ellerman and Papayanni Lines). Γραμμαὶ μεταξὺ Λίβερπουλ-Πορτογαλλίας καὶ λιμένων τῆς Μεσογείου. Ἡ ἑταιρεία ἔχει 25 ἀτμόπλοια 70 χιλιάδων τόννων ἐν συνόλῳ. —13) *Ἔλλερμαν ἄντ Μποῦκναλ Λάϊν* (Ellerman and Bucknall Line). Γραμμὴ μεταξὺ Σαουθάμπτον-Σιγκαπόρης καὶ λιμένων Κίνας καὶ Ἰαπωνίας. —14) *Ἔλλερμανς Σίτυ ἄντ Χοὺλ Λάϊνς* (Ellermans City and Hull Lines). Γραμμὴ μεταξὺ Λίβερπουλ - λίμνης Σουδὰν - Βομβάης - Κολόμπο - Μαντρὰς - Καλκούττας. —15) *Ἔλντερς ἄντ Φάϊφς Λάϊν* (Elders and Fyffe's Line). Γραμμὴ Λίβερπουλ ἢ Μπρίστολ ἢ Χοὺλ εἰς Βερμούδας λιμένας Ἀντιλλῶν.—16) *Ἔλντερ, Ντέμσπτερ ἄντ Κόμπανυ Λίμιτεντ* (Elder, Dempster and Co. Ltd) Μεγάλη ἀτμοπλοϊκὴ ἑταιρεία συνεργαζομένη μετὰ τῆς *Ἄφρικαν Λάϊν* καὶ διαθέτουσα περὶ τὰ 80 ἀτμόπλοια, ὧν τινα κινούμενα διὰ μηχανῶν ἐσωτερικῆς καύσεως, 375 χιλιάδων τόννων ἐν συνόλῳ περίπου. Γραμμαί: Λίβερπουλ—λιμένες δυτικῶν ἀκτῶν Ἀφρικῆς, Ἀμβοῦργον—Ρόττερνταμ—Ἀμβέρσα—λιμένες δυτικῶν ἀκτῶν Ἀφρικῆς, Νέα Ὑόρκη—Κανάριοι νῆσοι—Δακὰρ καὶ λιμένες δυτικῶν ἀκτῶν Ἀφρικῆς, Καναδᾶς—λιμένες δυτικῶν ἀκτῶν Ἀφρικῆς —17) *Ἰνδο-Τσάϊνα Στὴμ Ναβιγκέσιον Κόμπανυ* (Indo-China Steam Nav. Co). Ἐξυπηρετεῖ γραμμὰς μεταξὺ τῶν λιμένων τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Κίνας. —18) *Κανάντιαν Πασίφικ Στήμσιπς* (Canadian Pacific Steamships). Μεγάλη ἀτμοπλοϊκὴ ἑταιρεία κατέχουσα στόλον 14 μεγάλων ὑπερωκεανίων (240 ἐν ὅλῳ χιλιάδων τόννων) ἀπὸ 12 χιλιάδων μέχρις 25 χιλιάδων τόννων ἕκαστον, ὧν μεγαλύτερον τὸ «*Ἔμπρες ὄφ Σκότλαντ*» 25.160 τόννων. Ἐξυπηρετεῖ διὰ τῶν ὡς ἄνω πλοίων τὰς μεγάλας ἀτμοπλοϊκὰς γραμμὰς τοῦ Ἀτλαντικοῦ: α') Ἀμβοῦργον—Σαούθαμπτον—Χερβοῦργον—Καναδᾶς. β') Ἀμβέρσα—Σαούθαμπτον —Χερβοῦργον—Μοντρεάλ. γ') Λίβερπουλ—Μοντρεὰλ ἢ Κουεμπέκ. δ') Λίβερπουλ—Μπέλφαστ—Γλασκώβη—Μοντρεὰλ καὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ, Βανκοῦβερ—Βικτωρία—Ὑοκοχάμα—Κόμπε—Ναγκασάκι—Σαγκάη—Χὸγκ - Κὸγκ—Μανίλα. Ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς ἑταιρείας τῶν Καναδικῶν σιδηροδρόμων ἀναλαμβάνει ταξίδια ἀπὸ Εὐρώπης εἰς Ἄπω Ἀνατολὴν μέσῳ Ἀμερικῆς. Ἐπίσης διοργανώνει ταξίδια τοῦ γύρου τοῦ κόσμου (round the world) ἀντὶ μέσης τιμῆς εἰσιτηρίου 200 λιρῶν Ἀγγλίας. Τέλος διὰ τῶν μεγάλων της ἀτμοπλοίων διοργανώνει ταξίδια ἀπὸ Εὐρώπης εἰς Ἀμερικὴν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Μεσόγειον ἀντὶ 3 λιρῶν ἡμερησίως. — 19) *Κιοῦναρ Λάϊν* (Cunard Line). Μία τῶν μεγαλυτέρων ἀτμοπλοϊκῶν ἑταιρειῶν τοῦ κόσμου. Ἱδρύθη τῷ 1840 ὑπὸ τοῦ Samuel Cunard μὲ ἑταιρικὰ κεφάλαια 270 χιλιάδων λιρῶν, ἐναυπήγησε δὲ τέσσαρα πλοῖα τὰ ὁποῖα διετέθησαν διὰ τὴν γραμμὴν τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Τῷ 1898 ἐναυπηγήθησαν ἕτερα τέσσαρα πλοῖα καὶ οὕτω σὺν τῷ χρόνῳ ἐξειλίχθη εἰς ἰσχυρότατον ὀργανισμόν, κατέχουσα σήμερον 18 ὑπερωκεάνια τόννων ἐν συνόλῳ περὶ τὰς 400 χιλιάδας, ὧν μεγαλύτερα τὰ «*Μπερεγκάρια*» (52,226 τόννων, πρώην γερμανικὸν «*Ἰμπεράτωρ*») «*Ακουϊτάνια*» (45647), «*Μαυριτάνια*» (30,696). Τὰ πλοῖα τῆς ἑταιρείας ταύτης ἐξυπηρετοῦν τὰς γραμμὰς ἀπὸ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας εἰς Ἡνωμένας Πολιτείας καὶ εἰς Καναδᾶν. Ἐκτὸς τῶν συνήθων δρομολογίων της ἡ «Κιοῦναρ Λάϊν» διοργανώνει ἐτησίως ταξίδια ἀναψυχῆς ἀνὰ τοὺς διαφόρους λιμένας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Μεσογείου, ἔτι δὲ καὶ ταξίδια τοῦ γύρου τοῦ κόσμου Εἰς τὴν Κιοῦναρ Λάϊν ἀνῆκεν ἐπίσης καὶ τὸ ὑπὸ γερμανικοῦ ὑποβρυχίου κατὰ τὸν Μέγαν πόλεμον βυθισθὲν «*Λουζιτάνια*», χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως ὡς πλωτὸν νοσοκομεῖον. — 20) *Κομμονουὲλθ ἄντ Ντομίνιον Λαϊν* (Commonwealth and Dominion Line). Ἡ ἑταιρεία αὕτη ἔχει περὶ τὰ 25 ἀτμόπλοια, τόννων συνολικῶς 300 χιλιάδων περίπου, ἐξυπηρετοῦντα τὰς γραμμὰς ἀπὸ Ἀγγλίας καὶ Νέας Ὑόρκης εἰς Αὐστραλίαν καὶ Νέαν Ζηλανδίαν διὰ τῆς διώρυγος τοῦ Παναμᾶ ἢ διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος.— 21) *Λάμπορτ ἄντ Χόλτ Λάϊν* (Lamport and Holt Line). Γραμμαί: Λίβερπουλ—λιμένες Βραζιλίας, Νέα Ὑόρκη—λιμένες Οὐραγουάης καὶ Ἀργεντινῆς.— 22) *Λέϋλαντ Λάϊν* (Leyland Line). Γραμμαί: Λίβερπουλ—Νέα Ὀρλεάνη—Μπαρμπάντος — Τρίνιταντ —Κίνγκστον, Λίβερπουλ—Γουϊάνα—Κιουρασάο—Κολούμπια—Κολίν.— 23) *Μπρίτις Ἴντια Λάϊν* (British India Line). Μεγάλη ἀτμοπλοϊκὴ ἑταιρεία, ἔχουσα στόλον ἐξ 130 πλοίων, τόννων ἐν συνόλῳ 756654, ἐξυπηρετοῦσα τὰς γραμμὰς Ἀγγλία—Πόρτ-Σάϊτ—λιμένες Ἰνδιῶν, Ἀγγλία—Πὸρτ-Σουδὰν—Ἄδεν— λιμένες δυτικῶν ἀκτῶν Ἀφρικῆς.— 24) *Μποὺθ Λάϊν* (Booth Line). Γραμμή: Λίβερπουλ—Λισσαβὼν—λιμένες Βραζιλίας.— 25) *Μπίμπυ Λάϊν* (Bibby Line). Γραμμαί: Λίβερπουλ—Πὸρτ - Σουδὰν—Κολόμπο—Ραγκούν, Λίβερπουλ—Μασσαλία—λιμένες Ἰνδιῶν.— 26) *Μπλιοῦ Φάννελ Λάϊν* (Blue Funnel Line). Γραμμαί: Λονδίνου—Πένανγκ — Σιγκαπόρη—Χὸγκ - Κὸγκ — Σαγκάη — λιμένες Ἰαπωνίας, Λίβερπουλ—Πόλις Ἀκρωτηρίου—λιμένες Αὐστραλίας—λιμένες Νέας Ζηλανδίας.— 27) *Βλὰντ Λάϊν* (Bland Line). Γραμμαί: Γιβραλτὰρ — Ταγκέρη — Καζαμπλάνκα — Μελίλλα —Ὀράν.— 28) *Νέλσων Λάϊν* (Nelson Line). Γραμμαί: Λονδῖνον—Βουλώνη—Βίγκο—Λὰς Πάλμας—Ρίον Ἰανέϊρον—Μοντεβίδεο—Μπουένος Ἄϋρες.— 29) *Νάταλ Λάϊν* (Natal Line). Γραμμαί: Λονδῖνον — Πόλις Ἀκρωτηρίου—Νατὰλ — Μπεῖρα.— 30) *Νιοῦ Ζήλαντ Σίππινγκ Κόμπανυ* (New Zealand Shipping Co). Ἔχει 17 πλοῖα τόννων συνολικῶς 156684. Συνεργάζεται μετὰ τῆς «*Φέντερα Λάϊν*» καὶ διατηρεῖ τὰς γραμμὰς Ἀγγλία—Νέα Ζηλανδία—Αὐστραλία διὰ τῆς διώρυγος τοῦ Παναμᾶ, ἔτι δὲ καὶ διὰ τῶν λιμένων τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Χόρν.— —31) *Ὄριεντ-Λάϊν* (Orient Line). Μεγάλη ἑταιρεία κατέχουσα στόλον ἐξ 9 μεγάλων πλοίων 150 χιλιάδων τόννων συνολικῶς, ὧν τέσσαρα ἀνὰ 20 χιλ. τόννων ἕκαστον. Γραμμαί: Λονδῖνον—Γιβραλτὰρ —Τουλών— Νεάπολις —Πὸρτ - Σάϊτ, Σουὲζ—Κολόμβο—λιμένες Αὐστραλίας. Ἐκτὸς τοῦ συνήθους δρομολογίου διοργανώνει πολλὰ ταξίδια ἀναψυχῆς κατ' ἔτος εἰς τὴν Μεσόγειον, τὰ φιὸρδ τῆς Νορβηγίας, τὴν Κεϋλάνην καὶ τὸν γῦρον τοῦ κόσμου, τῆς τιμῆς εἰσιτηρίου διὰ τὸν τελευταῖον ποικιλλούσης ἀπὸ 165—280 λίρας Ἀγγλίας. —32) *Πενίνσουλαρ ἄντ Ὀριένταλ Στήμσιπ Ναβιγκέσιον Κόμπανυ* (Peninsular and Oriental S. N. Co ἢ ἁπλῶς P and O S. N. Co). Μεγάλη ἑταιρεία ἔχουσα ὑπὲρ τὰ 60 ἀτμόπλοια, τόννων 576766 ἐν συνόλῳ, ὧν τινα 20 χιλιάδων τόννων καὶ πολλὰ 16 χιλιάδων (τύπου Ranchi). Γραμμαί: Ἀγγλία—λιμένες Μεσογείου—λιμένες Ἰνδιῶν ἢ Ἀγγλία—Πὸρτ-Σάϊτ, λιμένες Κίνας καὶ Ἰαπωνίας ἢ τέλος Ἀγγλία—Πὸρτ-Σάϊτ—λιμένες Αὐστραλίας. Ἡ ἑταιρεία αὕτη διοργανώνει ἐπίσης διάφορα ταξίδια ἀναψυχῆς εἰς Βόρειον Εὐρώπην, φιὸρδ Νορβηγίας, Μεσόγειον καὶ γῦρον τοῦ κόσμου περιλαμβανομένης καὶ τῆς Αὐστραλίας. —33) *Πῆ ἄντ Ὤ βία δὴ Κέϊπ Σέρβις* (P and O via the Cape Service). Ἡ ἑταιρεία αὕτη εἶναι κλάδος τῆς προηγουμένης, ἐξυπηρετεῖ δὲ τὴν ἑξῆς γραμμήν: Ἀγγλία—λιμένες Νοτίου Ἀφρικῆς καὶ διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος εἰς λιμένας Αὐστραλίας καὶ Νέας Ζηλανδίας. —34) *Ρὲντ Στὰρ Λάϊν* (Red Star Line). Στόλος ἐκ 5 ὑπερωκεανίων, 80 χιλιάδων τόννων ἐν συνόλῳ, ὧν μεγαλύτερον τὸ «Belgenland» 27200 τόννων. Γραμμαί: Ἀμβέρσα —Βουλώνη— Σαουθάμπτον—Νέα Ὑόρκη ἢ καὶ Καναδᾶς. Ἡ ἑταιρεία ὀργανώνει ἐπίσης ταξίδια ἀναψυχῆς τοῦ γύρου τοῦ κόσμου. — 35) *Ρόϋαλ Μαΐλ Στὴμ Πάκετ Κόμπανυ* (Royal Mail Steam Packet Co). Μεγαλύτερον πλοῖον τῆς ἑταιρείας τὸ «Asturias» 22500 τόννων, κινούμενον διὰ μηχανῶν ἐσωτερικῆς καύσεως. Γραμμαί: Εὐρώπης—Ἀμερικῆς, Νέας Ὑόρκης—Νοτίου Ἀφρικῆς, Νέας Ὑόρκης—Νοτίου Ἀμερικῆς καὶ τοῦ γύρου τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Ὀργανώνει ταξίδια ἀναψυχῆς εἰς διάφορα μέρη τοῦ κόσμου. —36) *Shaw, Savil and Albino Go Ltd.* 37) *Γιούνιον Κὰστλ Μαΐλ Λάϊν* (Union Castle Mail S. S. Co). —38) *Ουάϊτ Στὰρ Λάϊν* (White Star Line). Γραμμαί: Εὐρώπης—Β. Ἀμερικῆς, Λίβερπουλ—Πόλις ἀκρωτηρίου—λιμένες Αὐστραλίας. —39) *Ουάϊτ Στὰρ-Κανάντιαν Λάϊν* (White Star - Canadian Line). Γραμμαί: Λίβερπουλ—λιμένες Καναδᾶ.

β') ***Ἀμερικανικαί.***—1) *Ἄντμιραλ Ὀριένταλ Λάϊν.* (Admiral Oriental Line). Γραμμαί: μεταξὺ λιμένων Δυτικῶν ἀκτῶν Ἀμερικῆς καὶ Ἄπω Ἀνατολῆς.—2) *Ἀλάσκα Στήμσιπ Κόμπανυ* (Alaska Steamship Company). Γραμμαὶ μεταξὺ Σήττλ καὶ λιμένων Ἀλάσκας. Εἰδικὰ ταξίδια ἀναψυχῆς εἰς Ἀλάσκαν.— 3) ***Κανάδιαν Γκόβερνμεντ Μέρτσαντ Μαρὶν*** (Canadian Government Merchant Marine).

Digitized by Google

Βάσις Χάλιφαξ. 4) *Κούγιαμελ Φρούϊτ Κόμπανυ* (Cuyamel Fruit Company).—5) *Ντόλαρ Στήμσιπ Λάϊν* (Dollar Steamship Line). Τακτικοὶ πλόες τοῦ γύρου τοῦ κόσμου.—6) *Γκρέϊβ Λάϊν* (Grave Line). Γραμμαί: Νέα Ὑόρκη—λιμένες Νοτίου Ἀμερικῆς (Περοῦ—Χιλῆς—Παναμᾶ).—7) *Μόργκαν Λάϊν* (Morgan Line).—8) *Μάτσον Ναβιγκέσιον Κόμπανυ* (Matson Navigation Company).—9) *Μάνσον Στήμσιπ Λάϊν* (Munson Steamship Line).—10) *Ὀσεάνικ Στήμσιπ Κόμπανυ* (Oceanic Steamship Company). Γραμμαί: Ἅγ. Φραγκῖσκος—λιμένες Αὐστραλίας ·νῆσοι Χαβάϊ—11) *Πασίφικ Στὴμ Ναβιγκέσιον Κόυπανυ* (Pacific Steam Navigation Company). Γραμμαί: Εὐρώπη—Ἀμερική. Γῦρος Νοτίου Ἀμερικῆς.—12) *Παναμᾶ Μαίιλ Στήμσιπ Κόμπανυ* (Panama Mail Steamship Co). — 13) *Γιουναῖτεντ Στέϊτς Λάϊνς* (United States Lines). Γραμμαί: λιμένες Β. Εὐρώπης—Ν. Ὑόρκη. Εἰς τὴν ἑταιρείαν ταύτην ἀνήκει τὸ μεγαλύτερον ὑπερωκεάνιον τοῦ κόσμου «Λεβιάθαν», 60 χιλιάδων τόννων περίπου.—14) *Γιουναῖτεντ Φρούϊτ Κόμπανυ* (United Fruit Company).

γ') ***Γαλλικαί.***—1) *Κομπανὶ Ζενερὰλ Τρανσατλαντὶκ* (Compagnie Générale Transatlantique). — 2) *Σαρζὲρ Ρεουνὶ* (Chargeurs Reunis).—3) *Κομπανὶ Σοὺντ Ἀτλαντὶκ* (Cie Sud Atlantique).—4) *Κομπανὶ Ἀβραὶζ Πενινσουλαὶρ* (Cie Havraise Peninsulaire). —5) *Φάμπρ Λάϊν* (Fabre Line).—6) *Φρεσσινὲ Λάϊν* (Fressinet Line).—7) *Ναβιγκασιὸν Μὶξτ* (Navigation Mixte Co.).—8) *Πακὲ Λάϊν* (Paquet Line).—9) *Τρανσπὸρ Μαριτὶμ* (Transports Maritimes).

δ') ***Γερμανικαί.***—1) *Χάμπουργκ Σάουθ Ἀμέρικα Λάϊν* (Hamburg South America Line).—2) *Χάμπουργκ' Ἀμέρικα Λάϊν* (Hamburg-America Line).—3) *Χόλλαντ Οὐὲστ Ἄφρικα Λάϊν* (Holland West Africa Line).—4) *Νὸρθ Τζέρμαν Λόϋντ* (North German Lloyd).—5) *Νορντόϋτσερ Λόϋντ* (Norddeutscher Lloyd).—6) *Ὄτσεαν Λάϊν* (Ozean Line).—7) *Βόερμαν ἄντ Κομπάϊντ Λάϊνς* (Woermann and Combined Lines).

ε') ***Ἰταλικαί.***—1) *Κόζουλιτς Λάϊν* (Cosulich Line). Γραμμαί: Τεργέστη—Πάτραι—Νεάπολις—Λιμένες Νοτίου Ἀμερικῆς ἢ καὶ Ν. Ὑόρκη.—2) *Λόϋντ Σαμπάουντο* (Lloyd Sabaudo). Γραμμαί: Ἰταλία—Ἱσπανία—Βόρ. καὶ Νότ. Ἀμερική.—3) *Λόϋντ Τριεστίνο Λάϊν* (Lloyd Triestino Line). Γραμμαί: Ἀνατολ. Μεσογείου—Ἰνδιῶν καὶ Ἄπω Ἀνατολῆς.—4) *Μαρίτιμα Ἰταλιάνα* (Maritima Italiana). —5) *Ναβιγκατσιόνε Τζενεράλε Ἰταλιάνα* (Navigatione Generale Italiana). Γραμμαί: Ἰταλίας—Βορείου, Μέσης καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς.—6) *Πούλια Στήμσιπ Ναβιγκέσιον Κόμπανυ* (Puglia S. N. Co). —7) *Τρανσαντλαντίκα Ἰταλιάνα* (Transatlantica Italiana).

στ') ***Ἰαπωνικαί.***—1) *Νίπον Γιοῦσεν Καϊσὰ* (Nippon Yusen Kaisha). Γραμμαί: Ἀτλαντικοῦ καὶ Εἰρηνικοῦ, λιμένες Εὐρώπης—Ἄπω Ἀνατολῆς.—2) *Ὀζάκα Σόζεν Καϊσὰ* (Osaka Shosen Kaisha).—3) *Τόϊο Κίζεν Καϊσὰ* (Toyo Kisen Kaisha).

ζ') ***Δανικαί.***—*Μπάλτικ Ἀμέρικα Λάϊν* (Baltic America Line).

η') ***Νορβηγικαί.***—1) *Μπῆ ἄντ Ἔν Λάϊν* (B. and N. Line). 2) *Νορβέζιαν Ἀμέρικα Λάϊν* (Norwegian America Line).—3) *Σκαντινάβιαν Ἀμέρικα Λάϊν* (Scandinavian America Line).

θ') ***Βελγικαί.***—*Κομπανὶ Μπέλζ Μαριτὶμ ντὺ Κογκὸ* (Cie Belge Maritime du Congo).

ι') ***Ὀλλανδικαί.***—1) *Ὅλλαντ Ἀμέρικα Λάϊν* (Holland America Line).—2) *Ὅλλαντ Ἄφρικα Λάϊν* (Holland Africa Line) – 3) *Νέντερλαντ Ρόαγιαλ Μαίηλ* (Nederland Royal Mail).—4) *Ρόττερνταμ Σάουθ Ἀμέρικα Λάϊν* (Rotterdam South America Line). —5) *Ρόαγιαλ Ὅλλαντ Λόϋντ* (Royal Holland Lloyd). —6) *Ρόττερνταμ Λόϋντ* (Rotterdam Lloyd).

Κ. Χ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

— **ἀτμοπλοϊκὴ** ***σύμβασις*** *[Ναυτ.]*. Σύμβασις συναπτομένη μεταξὺ τοῦ Κράτους καὶ ἀτμοπλοίου ἢ ἀτμοπλοϊκῆς ἑταιρίας, εἴτε τῆς σημαίας του εἴτε ὑπὸ ξένην σημαίαν, πρὸς παροχὴν προνομίου, λ.χ. ἀπαλλαγῆς μερικῆς ἀπὸ τῶν φαρικῶν τελῶν εἴτε ἐπιχορηγήσεως, ἔναντι παρεχομένης ἐφ' ὡρισμένου χρόνου ὑπηρεσίας λ.χ. ἐξυπηρετήσεως συγκοινωνίας ἀγόνου *ἀτμοπλοϊκῆς γραμμῆς*, μεταφορᾶς ταχυδρομείου, διατηρήσεως συγκοινωνίας ἀτμοπλοϊκῆς γραμμῆς ἐξωτερικοῦ κτλ. Καὶ αὐτὸ ἔτι τὸ Βρεττανικὸν Κράτος δὲν εἶχε διστάσει νὰ προέλθῃ εἰς συμβάσεις τοιαύτας πρὸς ἀτμοπλοΐας ὑπὸ ξένας σημαίας, ὡς λ.χ. μετὰ τῆς Compagnie des Messageries Maritimes διὰ τὸ ταχυδρομεῖον Ἰνδιῶν, ὅταν τοῦτο συνεκεντροῦτο εἰς Μασσαλίαν, καὶ τὴν Nord Deutsche Lloyd τῆς Βρέμης, διὰ μέρος τοῦ διὰ τὴν Ἀμερικανικὴν ἤπειρον ταχυδρομείου. Σ. Ε. Λ.

ἀτμόπλοιον (τὸ) *[Ναυτ.]*. Κοινῶς καλεῖται *βαπόρι* καὶ παρὰ χερσαίοις ἀξέστοις *παμπόρο* (γαλλ. bateau à vapeur καὶ παλαιότερον pyroscaphe, ἀγγλ. steam vessel ἢ steamer, ἰταλιστὶ piroscafo). Πλοῖον ἐν γένει, ὡς κινητήριος τοῦ ὁποίου δύναμις χρησιμοποιεῖται ὁ ἀτμός. Παρ' ἡμῖν, παραλαβόντων τὴν ὀνομασίαν ἀπὸ τῶν Ἰταλῶν, οἵτινες ἐχρησιμοποίησαν αὐτούσιον τὸν ὅρον ὃν πρῶτος μετεχειρίσθη ὁ Ζουφρουᾶ (βλ. **ἀτμόπλοιον** *['Ιστορ.]*), ὠνομάζετο κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐμφανίσεώς του εἰς τὰ ὕδατά μας *πυρόσκαφον*. Βραδύτερον, ἐπάλαιον περὶ ἐπικρατήσεως αἱ ὀνομασίαι *ἀτμῆρες*, *ἀτμοκίνητον*, *ἀτμήλατον*, *ἀτμόπλοιον*, ἐπικρατησάσης ὅμως τῆς τελευταίας καίτοι δὲν εἶναι αὕτη ἡ μὴ στερουμένη κυριολεξίας. Κατὰ ταῦτα ἀτμόπλοια εἶναι τὰ ἐμπορικὰ ἐν γένει, τόσον τὰ τῆς *ἀκτοπλοΐας* ὅσον καὶ τὰ τῆς μεγάλης *πελαγοδρομίας*, καθὼς καὶ τὰ *ὑπερωκεάνια*, εἴτε *φορτηγὰ* εἶναι πάντα ταῦτα εἴτε *ἐπιβατικά*, ὅπως καὶ τὰ *πλοῖα ψυχαγωγίας*, ὅπως καὶ τὰ *πολεμικὰ* ἀπὸ τοῦ μεγαλυτέρου *δρέδνωτ* ἕως τῆς μικροτέρας *ἀτμακάτου*, ἀρκεῖ τὰ πλοῖα ταῦτα νὰ ἔχωσι τὸν ἀτμὸν ὡς δεσπόζουσαν κινητήριον δύναμιν.

Τὰ ἀτμόπλοια ἔχουσιν ἱκανοὺς τὸν ἀριθμὸν προσωνυμικοὺς χαρακτηρισμούς, ἐξαρτωμένους εἴτε ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ *προωστῆρος*, ὁπότε εἶναι *τροχήλατα* ἢ *τροχοφόρα*, *ἑλικοφόρα* ἢ *ἑλικοκίνητα*, καὶ *στροβιλοφόρα* ἢ *στροβιλοκίνητα*, εἴτε ἐκ τῆς συνδεδυασμένης ἐνεργείας, πρὸς πρόωσίν των, ἀτμοῦ καὶ ἱστίων, ὁπότε τὰ τοιαῦτα ἀτμόπλοια ὀνομάζονται *ἀμφικίνητα* ἢ *ἀμφίπλοα* καὶ ὑποδιαιροῦνται ἀναλόγως τοῦ ἐξαρτισμοῦ των εἰς *ἀτμοτρίκροτα*, *ἀτμοδίκροτα*, *ἀτμοφρεγάτας*, *ἀτμοδρόμωνας*, *ἀτμομυοδρόμωνας*, *ἀτμοπάρωνας*, *ἀτμοημιολίας*, εἴτε ἀναλόγως τῆς εἰδικῆς αὐτῶν χρησιμότητος, ὡς λ. χ. *ρυμουλκά*, *τηλεγραφικά*, *πλοηγικά*, *ἁλιευτικά*, τόσον ὡς πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ Πολεμικοῦ ὅσον καὶ τὰς τοῦ Ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ. Οὐδέποτε ὅμως τὰ ἀτμόπλοια προσονομάζονται ἀπὸ τοῦ εἴδους τῆς καυσίμου αὐτῶν ὕλης. Αἱ προσωνυμίαι ὅμως τῆς πρώτης περιπτώσεως δύνανται νὰ συνδυάζωνται πρὸς τὰς προσωνυμίας τῆς δευτέρας, ὡς: «τροχήλατος ἀτμοφρεγάς», «ἑλικοφόρος ἀτμοημιολία».

Ἐξώφθαλμον ἐν ἡμέρᾳ γνώρισμα μεταξὺ ἱστιοφόρου καὶ ἀμφικινήτου ἀτμοπλοίου, ἐφ' ὅσον τοὐλάχιστον εἶναι ἐν πλῷ, εἶναι ἡ καπνοδόχος. Δυνατὸν ἐν τούτοις νὰ συμβῇ, ὥστε ἀμφικίνητον ἀτμόπλοιον, πλέον κατά τινα χρόνον μόνον ὑπὸ τῶν ἱστίων του τὴν πρόωσιν, νὰ μὴ ἠδυνήθη δι' οἱονδήποτε λόγον νὰ ταπεινώσῃ τὴν καπνοδόχον του· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, διὰ νὰ μὴ ἐκληφθῇ ὡς ἀτμοπλοοῦν καὶ ὑπέχον ὑποχρεώσεις χειρισμῶν ἀτμοπλοίου πρὸς ἀποφυγὴν συγκρούσεων, ὡς ὁ διεθνὴς κανονισμὸς κελεύει, δέον «νὰ φέρῃ κατὰ τὴν ἡμέραν εἰς τὸ πρωραῖον μέρος, καὶ εἰς θέσιν ὅπου δύναται νὰ φαίνεται καλύτερον, μίαν μελανὴν σφαῖραν, ἢ ἓν σχῆμα στερεόν, διαμέτρου δύο ποδῶν» (ἀριθ. 14). Ὁ διεθνὴς κανονισμὸς πρὸς ἀποφυγὴν συγκρούσεων θεωρεῖ ὡς ἀτμόπλοιον καὶ πᾶν πλοῖον χρησιμοποιοῦν πρὸς πρόωσιν αὐτοῦ πάσης φύσεως ἐνέργειαν, ἠλεκτρισμόν, ἐσωτερικὴν καῦσιν κ.τ.λ. πλὴν τῆς ἀπὸ τοῦ ἀνέμου (προεισαγ. διατάξεις ἐδάφ. 3)· ἐπομένως τὰ δι' ἠλεκτρισμοῦ ἢ ἄλλως πως αὐτοκινήτως κινούμενα σκάφη, ὑπάγονται, ἀπὸ ἀπόψεως διεθνῶν κανονισμῶν, ἔστω καὶ ἂν ἔχωσιν ἀναπεπταμένην ἱστιοφορίαν, εἰς τὰ ἀτμόπλοια (Merchant Shiping Act, 1894, ἄρθρ. 743). Ἐὰν ἐν τούτοις, εἰς πλοῖον, μὴ κινούμενον διὰ τῆς μηχανῆς του ἀλλὰ μόνον διὰ τῶν ἱστίων του, ὑπάρχῃ ἐν ἀτμολέβησιν ἀτμὸς ὑπὸ θλῖψιν, ὅστις ἀναγκαιοῖ πρὸς κίνησιν τῆς μηχανῆς, τότε τὸ τοιοῦτον ἀμφικίνητον ἀτμόπλοιον, καίτοι ἱστιοπλοοῦν, ὁ διεθνὴς κανονισμὸς λογίζει ὡς καθαρῶς ἀτμόπλοιον· ἀτμόπλοια δὲ τὰ δικαστήρια λογίζουν καὶ τὰ ἱστιοδρομοῦντα ρυμουλκά, ἐφ' ὅσον ἔχουσιν ἀτμὸν ἐπαρκῆ πρὸς ἀναπόδισιν (*Π. Ρεδιάδου*, Ἑρμην. Καν. ἀποφ. συγκρούσεων σ. 47). Ἐγεννήθη ὅμως τότε ζήτημα, ἂν καὶ αἱ κωπήλατοι λέμβοι δέον νὰ λογίζωνται, ἀπὸ ἀπόψεως διεθνοῦς κανονισμοῦ, ὡς ἱστιοφόρα ἢ ὡς ἀτμόπλοια, ἀλλ' αἱ νομολογίαι, καὶ ἰδίως ἡ γαλλική, ἐθεώρησαν τὰς λέμβους, καὶ αὐτὰς ἀκόμη τῆς ἱστιοπλοούσας, ὡς «ἀτμόπλοια», καθ' ὅσον λόγῳ τῶν μικρῶν αὐτῶν διαστάσεων ἔχουσι πολλῷ μείζονα τῶν ἀτμοπλοίων ἐλευθερίαν κινήσεων (Marseille 5 Ἰουν. 1884, Cour. Supr. de Pensylvanie 4 Φεβρ. 1889).

Ἐν καιρῷ νυκτὸς ἡ διάκρισις μεταξὺ ἱστιοφόρου καὶ ἀτμοπλοίου ἐν πλῷ εὑρισκομένων, γίνεται ἀμέσως ἀπὸ τῶν πλοϊκῶν φανῶν, ἐφ' ὅσον ὁ θεώμενος εὑρίσκεται σχεδὸν κατὰ τὸ ἐγκάρσιον ἢ πρώραθεν τοῦ ἐγκαρσίου ἐπιπέδου τοῦ ὑπὸ ἀναγνώρισιν πλοίου. Διότι, ἐνῷ τὸ ἱστιοφόρον ἔχει μόνον τοὺς δύο πλευρικοὺς πλοϊκοὺς φανούς, τὸν πράσινον δεξιᾷ καὶ τὸν ἐρυθρὸν ἀριστερᾷ, τὸ ἀτμόπλοιον ἔχει δύο προσέτι ἐφιστίους φανοὺς λευκούς, τὸν ἕνα ἀπὸ τοῦ προτόνου τοῦ ἀκατίου ἱστοῦ, ἢ ἐπὶ ἄλλου ὑψηλοῦ σημείου κατὰ τὸ διάμηκες ἐπίπεδον, τὸν δὲ πρύμνηθεν τοῦ προηγουμένου, ὑψηλότερον δὲ ἐκείνου, καὶ πάντοτε ἐπὶ τοῦ διαμήκους ἐπιπέδου: οὕτω ἐνῷ ἀντιπλέοντος ἱστιοφόρου βλέπει τις μόνον τὰ δύο προμνησθέντα χρωματιστὰ φῶτα εἰς τὴν αὐτὴν ὁριζόντιον, ἀντιπλέοντος ἀτμοπλοίου βλέπει καὶ τὰ πλευρικὰ αὐτὰ φῶτα, ἀλλὰ καὶ δύο λευκὰ ἐπὶ τῆς αὐτῆς κατακορύφου, καταμεσῆς δὲ ἀλλ' ὑψηλότερα τῶν χρωματιστῶν· προφανὲς δὲ εἶναι, ὅτι ὅταν τὰ δύο κατακόρυφα λευκὰ φῶτα τοῦ ἀτμοπλοίου δὲν εἶναι εἰς τὴν ἰδίαν κατακόρυφον ἀλλ' «ἀνοίγουν», τὸ **ἀντιπλέον ἀτμόπλοιον δὲν κατευθύνεται εὐθέως** πρὸς τὸν θεώμενον, ἀλλὰ λοξῶς καὶ δὴ πρὸς τὴν διεύθυνσιν πρὸς ἣν τὸ χαμηλότερον λευκὸν φῶς. Ἐὰν δὲ ἀντιπλέοντα ἀτμόπλοια εὑρίσκωνται εἰς τὴν ἀνάγκην, πρὸς ἀποφυγὴν κινδύνου συγκρούσεως, νὰ καταδηλώσωσι τοὺς χειρισμοὺς εἰς οὓς προτίθενται νὰ προβῶσι, τοῦτο πράττουσι διὰ τῆς ἀτμοσυρίκτρας των, ἧς ἓν σύριγμα σημαίνει κατευθύνομαι δεξιᾷ, δύο κατευθύνομαι ἀριστερᾷ καὶ τρία ἀναποδίζω ὁλοταχῶς (Διεθν. Καν. ἄρθ. 2, 3, 4, 7, 10, 11, 15, 16, 18, 19, 23, 24, 28).

Τὸ ὄνομα τοῦ πλοίου εἶναι ἀναγεγραμμένον ὑποχρεωτικῶς διὰ λατινικῶν μὲν χαρακτήρων ἐφ' ὅσον πλέει εἰς ξένας θαλάσσας ἐφ' ἑκάστης τῶν *παρειῶν*, δι' ἑλληνικῶν δὲ ἐπὶ τοῦ *καθρέπτου* τῆς πρύμνης τιθεμένης, ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν τοῦ πλοίου, τῆς τοῦ λιμένος τῆς νηολογήσεως. Τὸ χρῶμα τῶν καπνοδόχων, ὅπερ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀτμήρους ναυτιλίας ἦτο κιτρίνης ὤχρας, εἶναι τώρα, διὰ τὰ ἐμπορικά, τῆς ἀρεσκείας τοῦ πλοιοκτήτου, δικαιουμένου νὰ ζωγραφίζῃ εἰς τὰς καπνοδόχους τῶν πλοίων καὶ τὸ ἑαυτοῦ ἢ τῆς ἑταιρείας τὸ ἔμβλημα, ὅπως δικαιοῦται νὰ ἔχῃ ἴδιον σῆμα ἀναγνωριστικόν, ἐπαιρόμενον μέχρις ἐπιμήλου τοῦ μεγάλου ἱστοῦ, ἐὰν τὰ ἀναγνωριστικὰ ταῦτα ἔχωσιν ἐπισήμως δηλωθῇ (Διεθν. Καν. ἄρθρ. 13) εἰς τὸν λιμενάρχην τοῦ τόπου τῆς νηολογήσεως (βλ. λ. ἀ/π).

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— [ΙΣΤΟΡ.] Βεβαιωμένον εἶναι (*Léon Renard* L'art naval, σελ. 43), ὅτι αἰῶνας ὅλους πρὸ τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ ἀτμοῦ ὡς κινητηρίου δυνάμεως ἐν τῇ ναυσιπλοΐᾳ, ἐγεννήθη ἡ σκέψις τῆς κινήσεως τῶν πλοίων μέσῳ τροχῶν, τιθεμένων εἰς λειτουργίαν διὰ τῆς εἰς αὐτοὺς μεταβιβάσεως ἐνεργείας («ἔργου») ἀπὸ μυϊκῆς δυνάμεως. Εἰς Κίναν ἀπὸ ἀμνημονεύτου χρησιμοποιοῦνται γιόγκαι, ὧν ὁ *προωστὴρ* σύγκειται ἐκ τεσσάρων *τροχῶν* μετὰ πτερυγίων, οἱ ὁποῖοι τίθενται εἰς λειτουργίαν μέσῳ εὐφυεστάτης συλλήψεως συνδυασμῶν *στροφάλων* καὶ *διωστήρων*. Ἀλλὰ καὶ οἱ Καρχηδόνιοι καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἐχρησιμοποίουν πλοῖα ὧν οἱ προωστῆρες δὲν ἦσαν κῶπαι ἀλλὰ τροχοὶ μετὰ πτερυγίων. Περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἀπαντῶσι πλοῖα, φορτίδες μᾶλλον καὶ σχεδίαι, εἰς ἃ ἐπανευρίσκομεν τὴν αὐτὴν μορφὴν κινητηρίου δυνάμεως καὶ ὅμοιον προωστῆρα, διὰ τὰς μεταφορὰς ποιμνίων ἀπὸ μιᾶς ὄχθης ποταμοῦ εἰς τὴν ἀντίπεράν της. Ἀπὸ τῶν προσπαθειῶν τούτων οἱ πρῶτοι ἐφευρεταὶ τῶν ἀτμοκινήτων σκαφῶν ἠρύσθησαν τὸ εἶδος τοῦ προωστῆρος, ὅστις ἄλλως τε ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἐχρησιμοποιήθη καὶ ἤδη, ἀραιῶς εἰς ποταμόπλοια, χρησιμοποιεῖται εἰσέτι. Πάντως ἡ ἰδέα τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ ἀτμοῦ ἐν τῇ ναυσιπλοΐᾳ ὑπῆρξε δῶρον πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα τοῦ ΙΗ', ἂν μὴ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἐν τούτοις, ὁ Ἱσπανὸς ἱστορικὸς Navarette, ἀρυόμενος τὴν εἴδησιν ἐκ τῶν πολυτίμων διὰ τὴν ἱσπανικὴν ἱστορίαν ἀρχείων τῆς κωμοπόλεως *Σιμάνκας* (Simancas), ἀναφέρει ὅτι οἱ Καταλανοὶ διαμφισβητοῦν τὴν προτεραιότητα τῆς ἐπινοήσεως τῆς δι' ἀτμοῦ ναυσιπλοΐας (*Renard* αὐτ. Revue de Géographie XXIV, 1889 σελ. 256—257. *P. Camena d'Almeida*, Le centenaire de la navigation à vapeur et l'Exposition Maritime de Bordeaux, σελ. 4). Διότι, κατὰ τὴν μὴ ἐπιβεβαιουμένην ἀλλαχόθεν εἴδησιν ταύτην, τὸ πρῶτον πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν πείραμα ἐγένετο τῷ 1542 ὑπὸ τοῦ Καταλανοῦ πλοιάρχου Blanco de Garay, ἐφαρμόσαντος τὴν ἐπινόησίν του ἐν Βαρκελώνῃ, τὴν 17 Ἰουνίου 1543, ἐπί τινος πλοίου τῆς «Trinitad», *(«Τριὰς»)* διακοσίων τόννων καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ ἐπιτροπῆς ἐκ σημαινόντων προσώπων, καταρτισθείσης ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Καρόλου τοῦ Κουΐντου. Εἰς τί ὅμως συνίστατο ἡ κινητήριος μηχανὴ ἀγνοεῖται, τοῦ Garay εἰς οὐδένα ἐπιτρέψαντος νὰ τὴν ἴδῃ, καλύψαντος μάλιστα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὸ μηχάνημά του· ἡ ἐπιτροπὴ οὐδὲν ἄλλο ἀντελήφθη παρὰ ὅτι συνέκειτο ἐκ δύο τροχῶν, ἑνὸς ἐπὶ ἑκάστης πλευρᾶς, καὶ ἑνὸς μεγάλου λέβητος ἐν ᾧ ἔβραζεν ὕδωρ. Ἐν τούτοις αἱ ἀναφοραί, ἃς ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη ὑπέβαλεν εἰς τὸν Κάρολον, ἐξύμνουν τὴν εὐκολίαν καὶ τὴν ταχύτητα τῆς ἐκδηλώσεως τῶν ἑλικτικῶν ἰδιοτήτων τῆς «Τρινιτάδ», ἥτις ὑπὸ μὲν τὰ ἱστία ἀνέστρεφε διπλασίως ταχύτερον τῆς ἀρίστης τῶν γαλερῶν, ἄνευ δὲ τοιούτων ἐκινεῖτο μὲ ταχύτητα μιᾶς τοὐλάχιστον λεύγας ὡριαίως· ταῦτα ὅμως οὐδόλως συνεκίνησαν τὸν θησαυροφύλακα, οὔτε ἔπεισαν τὸν αὐτοκράτορα πρὸς περαιτέρω εἰς βάρος τοῦ ταμείου του δαπάνας, καὶ ὁ ἐφευρέτης ἀποσυνθέσας τὸ μηχάνημά του τὸ ἐφύλαξεν εἰς τεμάχια.

Ἀσχέτως πρὸς τὴν εἴδησιν ταύτην, ἧς ἄλλως τε ἡ ταυτότης ἀμφισβητεῖται παρά τινων, καὶ ἄλλην τινὰ θρυλλουμένην ἀπόπειραν (1687) τοῦ Γάλλου Duguet ἐπωφεληθέντος τῶν σκέψεων τοῦ Savery καὶ τοῦ Worcester, πρέπει νὰ ἀναδράμῃ τις εἰς τὸν ΙΗ' αἰῶνα πρὸς εὕρεσιν ἀληθοῦς τοιαύτης ἐφευρέσεως καὶ πλοίου πράγματι ἀτμοκινήτου, ὀφειλομένων ἀμφοτέρων εἰς τὸν Γάλλον μηχανικὸν Dénis Papin. Ἑκατὸν ἀκριβῶς ἔτη πρὸ τοῦ πλοῦ τοῦ πλοίου τοῦ Φούλτων εἰς τὸν Οὐδσωνα, καθειλκύετο τὸ πλοῖόν του εἰς τὸν Φούλντα (Fulda) τῆς Γερμανίας, τῷ 1707, καταπλεῦσαν ἀπὸ Κάσσελ (Cassel) εἰς Μοῦνδεν (Münden), ὁπό-

Digitized by Google

θεν ὁ Παπὲν ὠνειρεύετο νὰ τὸ κατευθύνῃ εἰς Ἀγγλίαν. Οἱ λεμβοῦχοι ὅμως τοῦ Βέζερ (Weser), προϊδόντες εἰς τὸ ἀτμόπλοιον συναγωνιστὴν ἐπικίνδυνον, ἔσπευσαν νὰ καταστρέψωσι σκάφος καὶ μηχανήν· ὀλίγον μετὰ ταῦτα, ὁ Παπὲν ἀπέθνησκεν εἰς Ἀγγλίαν πενέστατος. Παρόμοιον τέλος εὗρον καὶ πάντες οἱ πειραθέντες νὰ δαμάσωσι τὸν ἀτμὸν ὑπὲρ τῆς ναυτιλίας, ὁ Ζουφρουά, ὁ Φὶτς καὶ ὁ Φούλτων. Παρὰ τοῦτο ὅμως αἱ σκέψεις τῶν ἐφευρετῶν εἶχον στραφῆ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ἣν εἶχε χαράξει ὁ Παπέν. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἀπῃτήθη χρόνος μακρότατος πρὸς ὑπερνίκησιν τοσούτων δυσχερειῶν, ὡς ἡ τῆς ἐξοικονομήσεως τοιούτων ἐγκαταστάσεων εἰς τὸ περιωρισμένων διαστάσεων κοῖλον τῶν πλοίων, ὡς καὶ τῆς ἐξευρέσεως τῆς πρεπούσης ἀναλογίας μεταξὺ μηχανῆς καὶ τροχῶν, δηλαδὴ κινητῆρος καὶ προωστῆρος, πλὴν ὅλα τὰ ἐμπόδια ταῦτα διαρκῶς ἐξουδετεροῦντο· τοῦτο ὅμως ὄχι χάρις εἰς τὴν ἐνθάρρυνσιν τῶν μυστῶν τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, ἀφοῦ τὸ βραβεῖον ὅπερ τῷ 1753 προεκήρυξεν ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν ὑπὲρ ἐπινοήσεως μηχανικοῦ μέσου δυναμένου νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν ἄνεμον εἰς τὴν πρόωσιν τῶν πλοίων, ἀπενεμήθη εἰς τὴν διάσημον μαθηματικὸν Μπερνουῒλλὶ (Bernuilli), ἀποδείξαντα διὰ μαθηματικῶν τύπων, ὅτι εἰς τὴν κατάστασιν τῆς τότε ἐπιστήμης τοιαύτη τις ἐπινόησις ἀπέβαινεν οὐτοπία.

Αἱ γνῶμαι ὅμως τῶν σοφῶν, παρ᾽ ὅλην τὴν αὐθεντικότητά των, δὲν ἀνεχαίτιζον τοὺς ἐφευρετάς. Οὕτως ὁ Ἰωνάθαν Χοὺλλ, ἐπωφελούμενος τῶν ἐπινοήσεων τῶν Νιουκόμεν, ἐζήτησε (1736) προνόμιον δι᾽ ἐφεύρεσιν πλοίου ἔχοντος τὸν προωστῆρα ὄπισθεν, κινουμένου διὰ μηχανήματος μετατροπῆς τῆς εὐθυγράμμου παλινδρομικῆς κινήσεως εἰς συνεχῆ περιστροφικήν, εὐφυεστάτου μὲν ἀλλὰ πολὺ συνθετωτέρου τοῦ διὰ στροφάλου καὶ διωστῆρος συστήματος. Οὐδεὶς ἠθέλησε νὰ τὸν ἐνθαρρύνῃ ὑλικῶς, καὶ ἡ κατασκευὴ τῆς μηχανῆς τοῦ ἀτμοκινήτου δὲν ἐπραγματοποιήθη. Πάντως, ὁ Χοὺλλ θεωρεῖται ὁ πρῶτος τολμήσας, διὰ τῆς αἰτήσεως προνομίου, νὰ διανοηθῇ τὸ δυνατὸν τῆς πρακτικῆς ἐκμεταλλεύσεως μιᾶς τοιαύτης ἐπινοήσεως. Ἐπίσης, τῷ 1770, δύο ἀξιωματικοὶ Γάλλοι ὁ κόμης ντ᾽ Ὠξιρὸν (d'Auxiron) καὶ ὁ ἱππότης Μολλὲν ντὲ Φολλενὲ (Molin de Follenay), ἐμελέτησαν δοκιμὰς ἐπὶ τοῦ Σικουάνα καὶ πρὸ τῶν Παρισίων, πλὴν τὸ ἀτμοκίνητον ὅπερ κατεσκεύασαν, διαθέσαντες ἀμφότεροι μέχρις βολοῦ τὰς περιουσίας των ἀνετινάχθη κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν δοκιμῶν καὶ ὁ Ὠξιρὸν ἀπέθανε μετ᾽ ὀλίγον ἐκ μαρασμοῦ.

Κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον, ἕτερος Γάλλος εὐπατρίδης, ὁ Ζουφρουὰ ντ᾽ Ἀμπὰνς (Claude-François marquis de Jouffroy d'Abbans) κατεγίνετο πρὸς προσομοίαν κατεύθυνσιν, καθελκύσας εἰς Doubs τῷ 1776 τὸ *«πυρόσκαφόν»* του, ὡς ὠνόμασε τὸ εἶδος τοῦ πλοίου του, οὗ ἡ μηχανὴ κατεσκευάσθη διὰ τῆς συναρωγῆς τοῦ μικροσιδηρουργοῦ τοῦ χωρίου τούτου· ἔχον δὲ τοῦτο μῆκος 40 ποδῶν καὶ πλάτος 6, ἐναυσιπλόει κατὰ Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον τοῦ ἔτους ἐκείνου πρὸ τοῦ Ντούμπς, ἐπιτυχῶς ἀναπλέον τῷ ρεύματι.

Τῷ 1783 ἄλλο «πυρόσκαφον» τοῦ Ζουφρουὰ μήκους 130 ποδῶν, ἔχον δὲ τροχοὺς 14 ποδῶν διαμέτρου, ἀνέπλεε τὸν Σὼν (Saôn) ὑπὸ τὰ φρενητιώδη τῶν παροχθίων χειροκροτήματα. Αἱ ἐπιτυχίαι ὅμως αὗται δὲν ἐγένοντο ἐξ αὐτοψίας ἀντιληπταὶ εἰς τοὺς Παρισινούς, οὔτε εἶχον μάρτυρας προσωπικότητας, ὧν ἡ γνώμη, ὡς βαρύνουσα, θὰ ἔπρεπε νὰ κατακτηθῇ. Διὰ τοῦτο ὁ πολὺς ὑπουργὸς de Calonne, μὴ γνωρίζων τί νὰ ἀποφασίσῃ ἐπὶ αἰτήσεως τοῦ Ζουφρουὰ πρὸς ἀπονομὴν αὐτῷ προνομίου, τὴν παρέπεμψεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν, ἧς τὰ μέλη, προδιατεθειμένα κατὰ τῆς τοιαύτης ἐπινοήσεως, οὐδαμῶς ἔλαβον ὑπ᾽ ὄψιν τόσον τὰς ἀντιλήψεις μυριάδος αὐτοπτῶν, ὅσον καὶ τὴν θερμοτάτην σύστασιν τῆς ἀκαδημίας τῆς Λυών, ἣν εἶχεν ὑπογράψει καὶ ὁ Φούλτων, αὐτόπτης μάρτυς τῆς ἐπιτυχίας τῶν δοκιμῶν ἐπὶ τοῦ Σών. Ἡ ἀπόφανσις τῆς ἀκαδημίας ἐζήτει τὴν ἐκτέλεσιν πειραμάτων καὶ ἐπὶ τοῦ Σηκουάνα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκπλήρωσιν ἄλλων ὅρων ἐντελῶς ἀπραγματοποιήτων, ὡς «ὁ ἀνάπλους τοῦ Σηκουάνα ὑπὸ πλοίου μετὰ φορτίου, ἐκτοπίσματος 450,000 κυβικῶν ποδῶν καὶ ἐφ᾽ ὅσον ἡ ἐπιτυχία ἐγίνετο ἀνενδοιάστως ἀντιληπτὴ ὑπὸ τῶν Παρισινῶν (31 Ἰανουαρίου 1784). Ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις εὗρε τὸν Ζουφρουὰ ἐν τελείᾳ ἀποθαρρύνσει· μεταναστεύσας δὲ τότε καὶ αὐτὸς εἰς Ἀγγλίαν, μελαγχολικῶς παρηκολούθει τὰς δοκιμὰς τοῦ Φούλτων. Κατὰ τὴν εἰς Γαλλίαν ἐπιστροφήν του κατενόησεν, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀποβάλῃ ὁριστικῶς πᾶσαν ἐλπίδα πραγματοποιήσεως τῆς ἐφευρέσεώς του καὶ νὰ θεωρήσῃ ἀρκετὴν εὔνοιαν τῆς τύχης τὴν εἰσαγωγήν του εἰς τοὺς «Ἀπομάχους», ὅπου τῷ 1832 ἀπέθανε προσβληθεὶς ἐκ χολέρας. Ἀπηνὴς ὅμως μοῖρα φαίνεται διώκουσα αὐτὸν καὶ μετὰ θάνατον, ἀφοῦ καὶ ἡ πατρίς του, ἥτις μικροῦ δεῖν θὰ εἶχε, χάρις εἰς αὐτόν, τὴν δόξαν τῆς ὡς πρὸς τὰ ἄλλα κράτη προηγήσεως εἰς τὴν ἀτμήρη ναυσιπλοΐαν, οὐδὲν παρουσίασε κατὰ τὴν ἐν Βορδῷ διεθνῆ Ναυτικὴν Ἔκθεσιν (1907) τὸ ὑπομιμνῆσκον τὸν Ζουφρουά, καθὼς μετὰ θλίψεως παρατηρεῖ ὁ d'Almeida (αὐτ.).

Ἐν τοσούτῳ οἱ Ἄγγλοι, εἰς οὐδένα τῶν ἀνωτέρω ἐφευρετῶν ἀναγνωρίζουν ἐπιτυχίαν τινά, ἀπὸ ἀπόψεως πειστικότητος ὡς πρὸς τὸ χρησιμοποιήσιμον τοῦ ἀτμοῦ ὡς κινητηρίου δυνάμεως τῶν πλοίων, θεωροῦντες, ὅτι τὸ τοιοῦτον ἐπετεύχθη τὸ πρῶτον (1788) ὑπὸ τῶν Πατρικίου Μίλλερ καὶ Σάϊμιγκτον (Patrick Miller καὶ Symington), κατόπιν δοκιμῆς γενομένης εἰς Dalswinton ἐν τῇ νοτίῳ Σκωττίᾳ καὶ τὸ ἐπιὸν ἔτος, δι᾽ ἄλλου δὲ πλοίου, εἰς Forth καὶ Clyde Canal. Πάντως, ἐπὶ μίαν δεκαετίαν ἔκτοτε, οὐδὲν τὸ ἀξιοσημείωτον ἐγένετο ἐν Ἀγγλίᾳ. Κατὰ τὰς ἀρχὰς ὅμως τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ὁ λόρδος Ντάντας (Dundas) ἀνέθηκεν εἰς τὸν Σάϊμιγκτον τὴν διὰ λογαριασμόν του κατασκευὴν ἀτμοκινήτου ρυμουλκοῦ διὰ τὸν ποταμὸν Κλάϊντ (Clyde). Οὕτω τῷ 1802 καθειλκύσθη εἰς τὸν ποταμὸν ἐκεῖνον τὸ ἀτμοκίνητον πλωτὸν «Charlotte Dundas», ὁ κινητὴρ τοῦ προωστῆρος τοῦ ὁποίου εἶχε πολὺ προτρέξει τῆς ἐποχῆς του, ἅτε ἀποτελεσθεὶς ἐκ τῆς πρώτης ἐν τῷ κόσμῳ κατασκευασθείσης ὁριζοντίου ἀτμομηχανῆς ἁπλῆς ἐκτονώσεως, κινούσης δὲ τροχὸν ἐν σχήματι πηνίου (κουβαρίστρας) ἔχοντος τὸν ἄξονα τοποθετημένον ὄπισθεν, ἐν τῇ πρύμνῃ, παραλλήλως δὲ τῷ καθρέπτῃ της ἀλλὰ καὶ τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς θαλάσσης.

Ἡ «Charlotte Dundas» διέτρεξε δίαρμα 20 μιλλίων εἰς 6 ὥρας, ἔχουσα τὸν μὲν ἄνεμον μέτριον ἀλλ᾽ ἀντίθετον, ἐν ρυμουλκίᾳ δὲ δύο μεγίστας φορτίδας μετὰ φόρτου 70 τόννων ἑκάστην. Τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἱκανοποιητικὸν καὶ τὸ ρυμουλκὸν ἐξηκολούθει τὸ ἔργον του· θανόντος ὅμως τοῦ Ντούντας, ὅστις ἦτο ὁ χορηγὸς τῶν διὰ τὰς δοκιμὰς δαπανῶν, ὁ Σάϊμιγκτον, ἐστερημένος πλέον χρηματικῶν μέσων, διέκοψεν ὁριστικῶς τὰς μελέτας του καὶ τοὺς πειραματισμούς του.

Εἰς τὰ ἀμερικανικὰ ὕδατα ἐπεφυλάσσετο ἡ δόξα, εὐτυχεστέρων ἐν ἀρχῇ, ὁριστικῶς ἐπιτυχῶν βραδύτερον δοκιμῶν διὰ τὴν ἀτμήλατον ναυσιπλοΐαν. Πολυάριθμοι ὑπῆρξαν καὶ ἐκεῖ οἱ μελετηταί, εἷς τῶν ὁποίων ὁ Τζὼν Φὶτς (John Fitch) κατέληξεν εἰς εὐάρεστα ἀποτελέσματα διὰ δύο πλοίων του, ἐφωδιασμένων οὐχὶ διὰ τροχῶν ἀλλὰ διὰ συστήματος κατακορύφων κωπῶν κινουμένων ὑπὸ τῆς ἀτμομηχανῆς, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον, ἔχον μῆκος 34 ποδῶν, πλάτος 8 ποδῶν καὶ 6 κατακορύφους κώπας κατὰ πλευράν, ἐξετέλεσε, τὴν 27 Ἰουλίου 1787, ἐπιτυχῆ δοκιμαστικὸν πλοῦν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Dalaware· ἓν καὶ πλέον ἔτος κατόπιν, τὴν 12 Ὀκτωβρίου 1788, τὸ ἕτερον πλοῖόν του, τοῦ ἰδίου τύπου, φέρον καὶ ἐπιβάτας, ἐξετέλεσε τὸν ἀπὸ Φιλαδελφείας εἰς Bulington διάπλουν, 20 μιλλίων ὄντα, μὲ ταχύτητα 6 μιλλίων· τῷ 1790, τρίτον πλοῖον τοῦ Φίτς, συνεργασθέντος τότε μετὰ τοῦ Θόρντον (Thornton), ἀπέδωκε ταχύτητα ὀκτὼ ὅλων μιλλίων, μεταφέρον ἐπιβάτας καὶ ἐμπορεύματα. Παρὰ τὰς ἐπιτυχίας ταύτας, τὸ κεφάλαιον ἐδυσπίστει ἀπολύτως εἰς τὸ πρακτικὸν τῆς ἐπινοήσεως καὶ ὁ Fitch, μὴ δυνάμενος νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὸ δοθὲν αὐτῷ προνόμιον, διὰ τὴν ἀτμήρη ναυσιπλοΐαν ἐν Πενσυλβανίᾳ καὶ Νέᾳ Ὑόρκῃ, ηὐτοκτόνησε τῷ 1798 ριφθεὶς εἰς τὸν Allegheny. Συγχρόνως δὲ καὶ ἐν συνεννοήσει μὲ τὸν Φίτς, ὁ Ρέμσεϋ εἶχε προτείνει εἰς τὸν στρατηγὸν Βάσιγκτων τὴν κατασκευὴν ἀτμοκινήτου ἄλλου τύπου, ἣν ἀπορριφθεῖσαν τότε ἐπραγματοποίησε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φίτς, τὸ ἀτμήλατον δὲ τοῦτο (μεγάλη τις ἀτμάκατος), ὅπερ καθειλκύσθη εἰς τὸν Ποτομάκ, προωθεῖτο ὑπὸ μηχανῆς, ἥτις ἦτο ἐπινόησις τοῦ Μπερνουῒλλί, καὶ ἀπετελεῖτο ἐξ ἰσχυρᾶς ἀντλίας ἀπωθούσης τὸ ὕδωρ ἀπὸ τῆς πρύμνας πρὸς τὴν θάλασσαν, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἀντίδρασις τῆς ἀπώσεως αὐτοῦ νὰ ἐπιφέρῃ τὴν πρόωσιν τοῦ πλοίου· ἡ ἐπιτευχθεῖσα ὅμως ταχύτης ἦτο, ὡς εἰκός, ἀποθαρρυντική, μόλις ἀνελθοῦσα εἰς $2\frac{1}{2}$ μίλλια. Ἡ μεγαλυτέρα ὅμως δόξα τοῦ Ρέμσεϋ ἦτο ὅτι, προσεταιρισθεὶς τὸν Φούλτων διὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν μελετῶν ἐπὶ τῆς ἀτμήρους ναυσιπλοΐας, συνέβαλεν εἰς τὸ νὰ ἀναζωπυρηθῇ ἐν αὐτῷ ὁ ὑπὲρ αὐτῆς ζῆλός του· ἴσως δὲ νὰ μὴ ἐμεγαλούργει ὁ Φούλτων, ἄνευ τῆς τοιαύτης τοῦ Ρέμσεϋ ὑποδαυλίσεως.

Ἡ συμβολὴ τοῦ Φούλτων.—Γεννηθεὶς (1765) εἰς Μικρὰν Βρεττανίαν τῶν Ἡν. Πολιτειῶν ὁ Ροβέρτος Φούλτων κατῆλθε νεώτατος εἰς Γαλλίαν, ὁπόθεν συχνότατα μετέβαινεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἦτο ἐκ τῶν ἐργατῶν τοῦ πνεύματος οἱ ὁποῖοι ἐμελέτων τὴν χρησιμοποίησιν τῆς ἀπὸ τοῦ ἀτμοῦ ἐνεργείας, διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς ναυσιπλοΐας. Πρὸς τὴν τοιαύτην δὲ κατεύθυνσιν ἀπὸ νεαρωτάτης ἡλικίας κατηύθυνε τὰς μελέτας του, θαυμαστὴς ὢν τοῦ Ζουφρουά, ὃν ἐθεώρει ὡς ἐγγίσαντα τὴν πρακτικὴν τοῦ προβλήματος τῆς ἀτμήρους ναυσιπλοΐας λύσιν. Ἡ τύχη τὸν ηὐνόησεν ἐν ἀρχῇ, διότι ὅταν διετέλει ὑπὸ τὸ κράτος μεγάλης ἀπογοητεύσεως διὰ τὴν ἔλλειψιν πάσης ἐνθαρρύνσεως ἐν Γαλλίᾳ, ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ ἐν Παρισίοις πρεσβευτοῦ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Robert Λίβιγκστων, ὅστις τῷ ἐπεδείξατο μεγίστην συμπάθειαν, τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ τὸ πρόβλημα οὗ τὴν λύσιν ἐπεδίωκεν ὁ Φούλτων δὲν τῷ ἦτο ποσῶς ἄγνωστον. Πράγματι ὁ ἐρασιτέχνης μηχανικὸς διπλωμάτης οὗτος, ἔχων τῷ 1797 τεχνικοὺς συναρωγοὺς τὸν Ἄγγλον Nisbett, τὸν Γάλλον Marc Isambart Brunel, διάσημον μηχανικὸν κατασκευάσαντα βραδύτερον τὴν σήραγγα τοῦ Ταμέσεως, καὶ τὸν John Stevens, τὸν πρῶτον ἐπινοητὴν τῆς θωρακίσεως τῶν πολεμικῶν πλοίων, καθείλκυσεν εἰς τὸν Οὕδσωνα ποταμὸν διάφορα ὑποδείγματα ἀτμήρων πλοιαρίων πρὸς πειραματισμούς. Ἐδοκίμασαν δὲ οὗτοι διαφόρων εἰδῶν προωστῆρας, τροχοὺς μετὰ πτερυγίων, ἐπιφανείας ἑλικοειδοῦς, μηχανήματα ἀνοίγοντα τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῶν κατὰ τὴν ἐξολικὴν τοῦ ἐμβολέως τὴν ἐνεργοῦσαν πρὸς πρόωσιν καὶ συμπτύσσοντα αὐτὴν κατὰ τὴν εἰσολκήν του, κατ᾽ ἀπομίμησιν τῶν ποδῶν τῶν στεγανοπόδων πτηνῶν (mécanisme palmipède), ἀτέρμονας ἁλύσεις καὶ ἄλλα διάφορα μέσα, ἀποκομίσαντες ὅμως ἀποθαρρυντικὰ ἀποτελέσματα. Ἐκράτησεν ὅθεν τὸν Φούλτωνα εἰς Παρισίους, δοκιμάσαντα ἀνεπιτυχῶς δύο τύπους ἀτμοπλοίων, τὸν μὲν εἰς Plombiers ἐπὶ τοῦ Eaugronne, τὸν δὲ ἐπὶ τοῦ Σηκουάνα. Παρὰ τὰς ἀποτυχίας ὅμως ταύτας ὁ Λίβιγκστων, πεποιθὼς εἰς τελικὴν ὑπερνίκησιν τῶν δυσχερειῶν, ἐχορήγησε νέα κεφάλαια εἰς τὸν Φούλτων καὶ τὴν 9 Αὐγούστου 1803 ἓν νέον ἀτμῆρες τροχήλατον σκάφος, 33 μέτρων μήκους καὶ $2\frac{1}{2}$ πλάτους, ἀνέπλεε τὸν Σηκουάναν ἀντιπλέον ἰσχυρόν πως ρεῦμα, μὲ ταχύτητα 1,6 μέτρων κατὰ δευτερόλεπτον ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς $3\frac{1}{2}$ περίπου μιλλίων ὡριαίαν, ὑπὸ τὰς ὄψεις τῶν Παρισινῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ Βοναπάρτου, πρὸς ὃν ὁ Φούλτων διὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν Champagny ἀπηύθυνεν ὑπόμνημα, ἀφιερῶν ὑπὲρ τῆς δόξης του τὴν ἐπινόησίν του. Ὁ πρωθύπατος, εὑρισκόμενος εἰς Βουλώνην καὶ διοργανῶν μέσα πρὸς καίριον πλῆγμα τοῦ ἀδιαλλάκτου ἐχθροῦ του, εὗρεν, ὅτι τὰ ἀτμοκίνητα τοῦ Φούλτων θὰ ἦσαν ἐκεῖνα, δι᾽ ὧν θὰ ἠδύνατο νὰ διαπορθμεύσῃ εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὴν στρατιὰν τῆς Βουλώνης, καὶ ἔσπευσε (21 Ἰουλίου 1804) νὰ γράψῃ ἐκ Βουλώνης εἰς τὸν κακῶς προδιατεθειμένον διὰ τὴν ἐπινόησιν ὑπουργόν του, ὅπως ἐντὸς 10 ἡμερῶν φροντίσῃ νὰ μορφωθῇ δι᾽ ἀποφάσεως τοῦ Ἰνστιτούτου ἀκριβὴς γνώμη περὶ τῆς ἐφευρέσεως.

Ἡ ἐπιτυχία ἐν τούτοις δὲν ἦτο ἐγγὺς καὶ αἱ τεχνοκριτικαὶ ἐκθέσεις, ἃς παρὰ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν ᾐτήσατο ὁ πρωθύπατος, ἔγεμον δυσμενεστάτων συμπερασμάτων παρὰ τὴν «φυσικὴν καὶ ἁπτὴν ἀλήθειαν» ἣν ἐκεῖνος ἀντελήφθη καὶ ἐτόνιζε. Ὁ Φούλτων τότε, ἰδὼν ὅτι οὔτε ἡ ἐμπιστοσύνη τοῦ κοινοῦ πρὸς τὴν ἐφεύρεσίν του, οὔτε τὸ γαλλικὸν κεφάλαιον ἦσαν προδιατεθειμένα κατὰ τρόπον ὑποσχόμενον τῶν δοκιμῶν τὴν συνέχισιν, ἐγκατέλιπε τὴν Γαλλίαν. Πᾶν ἄλλο ὅμως ἢ ἀποτεθαρρημένος, μετέβη μετὰ τοῦ Ἕνρυ Μπὲλλ (Henry Bell), τοῦ κατόπιν πλοιοκτήτου τοῦ *«Κομήτου»*, εἰς Ἀγγλίαν, μεθ᾽ οὗ παρέστη εἰς τὰς τότε γενομένας δοκιμὰς τῆς «Charlotte Dundas», ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ ἦλθεν εἰς προσωπικὴν συνεννόησιν μετὰ τοῦ ἐν Soho τῆς Birmingham οἴκου «Boulton and Watt», ἀναλαβόντος νὰ κατασκευάσῃ ἀτμομηχανὴν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γενικῶν σχεδιαγραμμάτων τοῦ Φούλτων, ἀλλὰ καὶ τῆς τεχνικῆς τοῦ οἴκου πείρας καὶ τοῦ προσωπικοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν ἐν αὐτῷ ὑπὲρ τῆς προσπαθείας τοῦ Φούλτων. Μετὰ ταῦτα, μεταβὰς εἰς Νέαν Ὑόρκην, ἐπελήφθη τῆς ναυπηγήσεως τοῦ σκάφους τοῦ πλοίου του, τοῦ ἀλησμονήτου ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἀτμοπλοίων, *«Κλερμόντ»*, ὅπερ εἶχεν ἐκτόπισμα 150 τόννων, μῆκος 133 ποδῶν, πλάτος 18 καὶ βύθισμα 9 ποδιῶν. Ἡ καθολκή του συνέπιπτε πρὸς τὴν ἐξ Ἀγγλίας ἀποστολὴν τῆς ἀποσυντεθειμένης εἰς τεμάχια μηχανῆς (1806) καὶ μετά τινας μῆνας τὸ «Clermont», τὸ πρῶτον πραγματικὸν ἀτμόπλοιον, ἦτο ἕτοιμον πρὸς δοκιμαστικὸν πλοῦν ἐν τῷ Οὕδσωνι ποταμῷ, συναρμολογηθείσης τῆς μηχανῆς του, ἥτις, ἔχουσα ἰσχὺν 18 ἀτμοΐππων, ἐκίνει δύο τροχοὺς διαμέτρου 15 ποδῶν. Δὲν ἦτο δὲ μόνον πειραματισμοῦ πλοῖον τὸ «Κλερμόντ», ἀλλὰ καὶ καθαρῶς ἐπιβατηγόν, ἔχον θαλαμίσκους ἐπιβατῶν πρὸς πρῷραν καὶ πρύμναν. Ἡ ἐπίσημος δοκιμὴ ἔγινε τῇ 17ῃ Αὐγούστου τοῦ 1807, καὶ τὸ «Κλερμόντ», ἀποπλεῦσαν ἐκ Νέας Ὑόρκης, ἀναπλέει τὸν Οὕδσωνα μὲ κατεύθυνσιν πρὸς τὴν Ἄλμπανυ. Τὸ ἀμερικανικὸν ἐν τούτοις κοινόν, μετὰ δυσπιστίας καὶ αὐτὸ ἀποβλέπον εἰς τὸ ἀποτέλεσμα, εἶχε δώσει ἤδη εἰς τὸ ἀτμόπλοιον τὸ ἐμπαικτικὸν προσωνύμιον «Fulton's Jolly» (=μανία Φούλτωνος).

Τὸ πρῶτον τοῦτο «Κλερμὸντ» διεδέχθη δεύτερον μεῖζον καὶ τελειότερον. Εἶχε πλέον κερδίσει τὴν δόξαν ὁ Φούλτων, τὸ κεφάλαιον ὅμως ἐξηκολούθει ὂν ἀπολύτως δύσπιστον. Ὁ Φούλτων, ἀφοῦ κατεσπατάλησε ὅλην του τὴν περιουσίαν, ἠναγκάζετο νὰ δανείζηται τεράστια ποσά, ὅπως ἀνταποκρίνηται εἰς τὰς δαπάνας τῶν δοκιμῶν τῶν τελειοποιήσεών του. Εἰς τὴν Διεθνῆ Ναυτικὴν ἔκθεσιν τοῦ Bordaux (1807) εἶχεν ἐκτεθῆ ἐν τῷ ἀμερικανικῷ περιπτέρῳ μία τοιαύτη συναλλαγματικὴ τοῦ Fulton δι᾽ 8000 δολλάρια, ἣν οὐδεὶς ἦτο διατεθειμένος ν᾽ ἀποδεχθῇ. Καίτοι δὲ ἡ εἰς αὐτὸν παροχὴ προνομίου (11 Φεβρουαρίου 1809) ἀφῆκεν ἀσυγκινήτους τοὺς κεφαλαιούχους, οἱ πλοιοκτῆται

Digitized by Google

ἐν τούτοις ἤρχιζαν ἀπὸ τοῦ 1810 ἐξετάζοντες προσεκτικώτερον τὸ πρᾶγμα, καθελκυσθέντων τῶν ἀτμοπλοίων «Accommodation» διὰ τὸν Ἅγιον Λαυρέντιον, «New Orleans» διὰ τὰ δυτικὰ ἐνδοχωρικὰ ὕδατα, «Suiftsure» καὶ «Car of Commerce» ἐπίσης διὰ τὸν Ἅγιον Λαυρέντιον. Ἀλλὰ καὶ

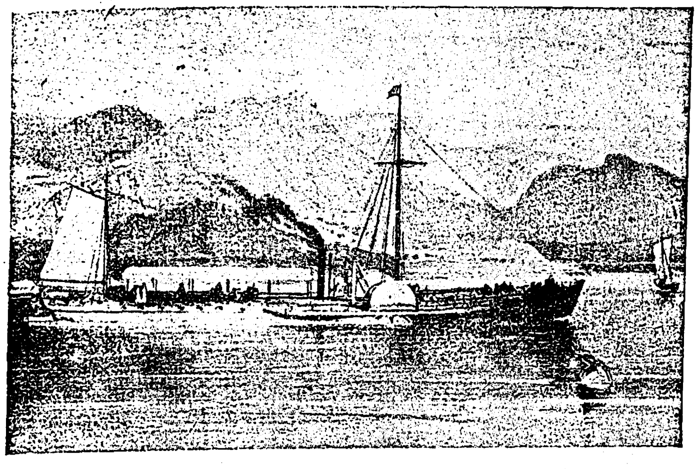

Τὸ ἀτμόπλοιον «Κλερμὸντ» δι' οὗ ὁ Φούλτων ἐξετέλεσε τὰς δοκιμάς του ἀπὸ Νέας Ὑόρκης εἰς Ἄλμπανυ, τὴν 17 Αὐγούστου 1807.

αὐτὴ ἡ κυβέρνησις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐνδιεφέρθη, θέσασα τῷ 1814 ἐπ' ἐσχαρίων εἰς τὰ ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ ναυπηγεῖα Brown μεγάλην φρεγάταν «Fulton», δι' ἣν ὁ Φούλτων εἶχε μελετήσει μηχανὴν βοηθητικὴν τῶν ἱστίων. Δυστυχῶς ὁ Φούλτων οὔτε κέρδη ἀπέλαυσε οὔτε τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ ἔργου του εἶδεν· ὁ δὲ θάνατός του, ἐπισυμβὰς ἕνεκεν ἀφοσιώσεως αὐτοῦ πρὸς φίλον του, ἐθεωρήθη ὡς ἐθνικὸν πένθος καὶ ἀπεκάλυψεν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἐκτίμησιν τοῦ πλήθους πρὸς αὐτόν, ἥτις ὅμως ἐλάνθανεν ἐφ' ὅσον αὐτὸς ἔζη, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν οἰκτρὰν οἰκονομικὴν κατάστασιν εἰς ἣν οὗτος εἶχε περιέλθει, ἀφοῦ ἐξέλεγξις τοῦ παθητικοῦ του διεπίστωσεν ὅτι ἀνήρχετο τοῦτο εἰς 100.000 δολλάρια. Οἱ Ἄγγλοι συγγραφεῖς τονίζουν, ἐν τούτοις, ὅτι ὁ Φούλτων δὲν ἦτο ὁ μόνος πρωτεργάτης ἐν τῇ ἀτμήρει ναυτιλίᾳ (*Holmes C. V:* Ancient and modern ships II, 6), διότι ὁ Τζὼν Στῆβενς (John Stevens) ἀναγράφεται ὡς «ἐπιτυχὼν πρακτικὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἀτμοῦ εἰς τοὺς προωστῆρας» (τῷ 1804) διὰ μηχανήματος προσαρμόσαντος ἐπιτυχῶς εἰς ἑλικοειδῆ προωστῆρα καὶ ὅπερ φυλάσσεται εἰσέτι εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Στῆβενς Ἰνστιτιουτ εἰς Χομπόκεν τῆς Νέας Ὑερσέης (Stevens Institut at Hoboken, New Jersey). Κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο τὸ πλοῖόν του διέδραμεν ἀπὸ Νέας Ὑόρκης εἰς Χομπόκεν μετὰ ταχύτητος 6 μιλλίων ὡριαίως, μεταχειρισθὲν προωστῆρα παλαιόθεν μὲν γνωστὸν καὶ λησμονημένον, μὴ καταλαβόντα δὲ τὴν πρέπουσαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀτμήρους ναυτιλίας θέσιν του παρὰ μετὰ 32 ἔτη, χάρις εἰς τὰς ἐπινοήσεις τοῦ Σωβάζ, τοῦ Ἔρικσον καὶ τοῦ Πέττι Σμὶθ. Δεύτερον παρόμοιον, ἀλλὰ τελειότερον, ἀτμόπλοιον ἐναυπηγήθη μετ' ὀλίγον ὑπὸ τοῦ Ροβέρτου Στῆβενς, υἱοῦ τοῦ προμνησθέντος, ὅπερ ὀνομασθὲν «Φοῖνιξ» («Phoenix») διέπλευσε τῷ 1808 ἀπὸ Νέας Ὑόρκης εἰς Φιλαδέλφειαν, γύρῳ διὰ θαλάσσης, εἰσπλεῦσαν κατόπιν εἰς Delaware. Τονίζει δὲ ὁ ἱστορικὸς J. Scott Russel, ἀναφέρων τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Ροβέρτος Σμὶθ «ὑπῆρξεν ἀναμφιβόλως ὁ παντὸς ἄλλου προηγηθεὶς ἐν τῇ διὰ τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης ἀτμοπλοΐᾳ», ἀποδίδων δὲ εἰς τὸν Στῆβενς τὸ μεῖζον μέρος τῆς τοιαύτης δόξης παρὰ εἰς τὸν Φούλτωνα, προσθέτει ὅτι «ὁ Στῆβενς εἶναι προφανῶς ὁ ἀνὴρ εἰς ὅν, ὑπὲρ πάντα ἄλλον, ἡ Ἀμερικὴ ὀφείλει τὸ μέγιστον μέρος εἰς τὴν εὐόδωσιν τῆς ἀτμήρους της ναυτιλίας».

Ἡ ἐξέλιξις του ἀτμοπλοίου.—Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φούλτων ἐπῆλθεν ἀμέσως γοργὴ ἡ ἐξέλιξις τῆς ἀτμήρους ναυτιλίας, τόσον ἐν τῇ πατρίδι του, ὅπου ἤρχισαν ἀτμοπλοϊκαὶ συγκοινωνίαι εἰς Βοστώνην, καὶ μεταξὺ Νέας Ὑόρκης καὶ Νιούπορτ (1817), ἐξυπηρετούμεναι τῷ 1823 ὑπὸ τριακοσίων ἀτμοπλοίων, ὅσον καὶ ἐν τῇ ξένῃ. Καὶ εἰς μὲν τὴν Ἀγγλίαν, ἡ πρώτη ναυπήγησις πραγματικῶν ἀτμοπλοίων ἐγένετο τέσσαρα ἔτη μετὰ τὴν «Κλερμόντ», εἰς τὰ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Κλάϊντ (Clyde) ναυπηγεῖα τῶν J. & C. Wood, ἐπὶ τῇ παραγγελίᾳ τοῦ Ἕνρυ Μπέλλ, ἰδιοκτήτου ξενοδοχείου (1811). Τὸ παραγγελθὲν ἀτμόπλοιον ἦτο μικρότερον τοῦ «Κλερμοὺντ» μόλις 25 τόννων, ἔχον μῆκος τρόπιδος 40 ποδῶν καὶ πλάτος $10^1/_2$ ποδῶν· ἡ μηχανή του, κατασκευασθεῖσα ὑπὸ τοῦ John Roberston ἐν Γλασκώβῃ, διατηρεῖται εἰσέτι εἰς τὸ «Μουσεῖον Βικτωρίας καὶ Ἀλβέρτου». Τὸ πλοῖον «*Κομήτης*» (Comet) ὀνομασθέν, ἦτο τετράτροχον παραδόξου σχήματος, μὲ ὑψηλὴν καπνοδόχον, ἣν ἐχρησιμοποίει καὶ ὡς στήλην ἱστοῦ, ἀφ' ἧς ἠρτᾶτο τετράγωνον ἱστίον, καὶ ἐξετέλει τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ Γλασκώβης καὶ Γκρῆνοκ τακτικῶς μετὰ ταχύτητος 5 μιλλίων ὡριαίως, ἐξετέλεσε δὲ καὶ τὸν περίπλουν τῆς Ἀγγλίας (*Almeida* αὐτ. σελ. 9). Τὴν αὐτὴν συγκοινωνίαν ἐξυπηρέτει, ἀπὸ τοῦ 1813, ἄλλο ἀτμήλατον «Elizabeth» 58 ποδῶν μήκους καὶ 11 πλάτους, προστεθέντων τὸ ἐπιὸν ἔτος τεσσάρων ἄλλων ἀτμοπλοίων πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς ἰδίας γραμμῆς καὶ τὸ μεθεπιὸν ἄλλων τεσσάρων, ὧν δύο μόνον διεσώθησαν τὰ ὀνόματα, «Argyle» καὶ «Industry».

Ἡ πρώτη ἐπὶ τοῦ Ταμέσεως ἐγκατάστασις ἀτμοπλοϊκῆς συγκοινωνίας, ἐξυπηρετήθη διὰ τριῶν ἀτμοπλοίων, τῆς «Marjory», τῆς «Defiance» καὶ τοῦ «Thames». Ἡ Marjory, τόννων 70 καὶ ἰσχύος 40 ἀτμοΐππων ὀνομαστικῶν, ναυπηγηθεῖσα εἰς Γλασκώβην ὑπὸ τῶν J. & C. Wood, κατέφθασε τῷ 1815 εἰς Λονδῖνον καὶ ἐξετέλει συγκοινωνίαν μεταξὺ Λονδίνου καὶ Γκραίβεζεντ, ἡμέραν παρ' ἡμέραν. Τὸ αὐτὸ ἔτος ἡ προμνησθεῖσα «Argyle», ἐκτοπίσματος 74 τόννων, μήκους 65 ποδῶν, πλάτους $4^1/_2$ καὶ βάθους $3\,^1/_2$, ἀνέπτυξε μέσην ὡριαίαν ταχύτητα 7 μιλ. ἐλθοῦσα ἀπὸ Κλάϊντ εἰς Τάμεσιν, διὰ τὴν συγκοινωνίαν Λονδίνου—Γκραίβεζεντ. Τῷ 1816 τὸ ἀτμήλατον «*Καληδονία*», 94 ποδῶν μήκους καὶ $14^1/_2$ πλάτους, διέπλευσεν ἀπὸ Μαργκέητ (Margate) εἰς Ρόττερδαμ καὶ ἐκεῖθεν τῷ 1817 εἰς Κόμπλεντζ, καὶ εἶναι τὸ πρῶτον εἰσπλεῦσαν τὸν Ρῆνον ἀτμόπλοιον, ἴσως δὲ καὶ τὸ πρῶτον διαπλεῦσαν τὴν Μάγχην, πωληθὲν κατόπιν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Δανίας. Ἐπηκολούθησε, τῷ 1818, ἡ ναυπήγησις τῶν «London», «Diana», «Victory», «Favorite», ὡς καὶ τοῦ «Rob-Roy» ἐκτελοῦντος κανονικὰ δρομολόγια μεταξὺ Belfast καὶ Greenock καὶ κατόπιν μεταξὺ Dover καὶ Calais, γραμμὴν ἣν εἶχε πρῶτον ἐγκαινιάσει τὸ ἀτμήλατον τοῦτο μετονομασθὲν εἰς Henri IV. Συγχρόνως, τῷ 1816, τὸ «Hibernia» ἐγκαινίαζεν εἰς τὰ παρθένα ἀπὸ διάπλουν πυροσκάφου ὕδατα τοῦ Bristol channel τακτικὰ δρομολόγια μεταξὺ τῶν διέκπλων τῶν Βρεττανικῶν νήσων· τὸ δὲ «Talbot» (1819) μεταξὺ Holyhead καὶ Δουβλίνου. Τῷ 1829, ἡ Ἀγγλία κατεῖχε 331 ἀτμόπλοια πάσης διαστάσεως.

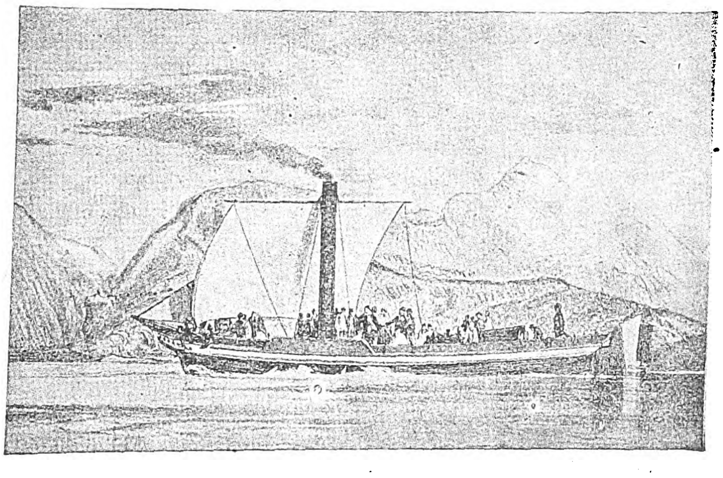

Τὸ ἀτμόπλοιον «Κομήτης» («The Comet») δι' οὗ ὁ Ἕνρυ Μπέλλ ἐξετέλει τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ Γλασκώβης καὶ Γκρῆνοκ (1811).

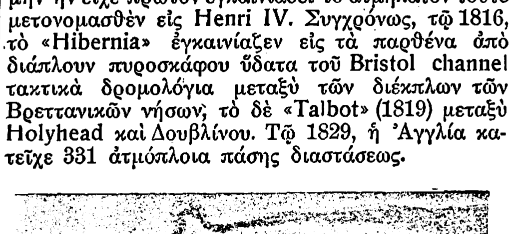

Τὸ ἀτμόπλοιον «Industry» τὸ ὁποῖον ἀπὸ τοῦ 1815 ἐξετέλει τὴν συγκοινωνίαν ἐν τῷ ποταμῷ Κλάϊντ (Clyde).

Ἐν Γαλλίᾳ, ἡ ὑπὲρ τῆς ἀτμήρους ναυτιλίας κίνησις κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον ὑπῆρξε κατὰ πολὺ χλιαρωτέρα. Ὁ πλοιοκτήτης καὶ πλοίαρχος Andriel, ἀγοράσας ἐν Λονδίνῳ τὴν «Marjory», ἐξετέλει δι' αὐτῆς τοὺς διάπλους τῆς Μάγχης μεταξὺ Λονδίνου καὶ Χάβρης ἀπὸ τοῦ 1816. Εἷς τῶν διάπλων τούτων ἦτο ἐξαιρετικῶς περιπετειώδης, ἀπαιτηθεισῶν λόγῳ τρικυμίας 9 ἡμερῶν. Ὁ αὐτὸς Andriel διὰ τοῦ ἀτμοπλοίου του «Ferdinando Primo», ἐξετέλεσε τὸ ἐπιὸν ἔτος τὸν πρῶτον μεταξὺ Μασσαλίας καὶ Νεαπόλεως πλοῦν. Ἐν τούτοις, εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν οὐδεμία ἐγένετο πρόβλεψις, ἀφοῦ τῷ 1820, καταρτισθέντος τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν καὶ δὴ ὡς πρὸς τὰς ἐργασίας αἵτινες ἔδει προγραμματικῶς νὰ συντελεσθῶσιν ἐντὸς ἑνδεκαετίας, οὐδεμία πρόβλεψις ἐγένετο περὶ εἰσαγωγῆς τοῦ ἀτμοῦ ὡς κινητηρίου τῶν πλοίων δυνάμεως.

Ἕτερον ἀξιοσημείωτον γεγονὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀτμοπλοΐας ἐσημειώθη τῷ 1819 διὰ τοῦ διάπλου ὑπὸ τῆς «*Σαβαννά*» («Savannah») τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. Τὸ πλοῖον τοῦτο, ναυπηγηθὲν τῷ 1818 εἰς Νέαν Ὑόρκην παρὰ τῷ Francis Ficket, εἶχε μελετηθῆ ἐν ἀρχῇ ὡς ἀποκλειστικῶς ἱστιοφόρος δρόμων. Εἰς τὰς ἐπιμόνους ὅμως ὑποδείξεις τοῦ Moses Roger, φίλου τοῦ Φούλτων καὶ τοῦ Στῆβενς, ὧν ὑπῆρξε καὶ συνέταιρος κατὰ τὰς πρώτας δοκιμάς, ἐπείσθησαν οἱ πλοιοκτῆται της, Scarborough καὶ Ἰσαάκ, νὰ ζητήσουν ἀπὸ τοὺς ναυπηγοὺς τοποθέτησιν μηχανῆς καὶ πρόβλεψιν χώρου διὰ ἀνθρακαποθήκας, ὅπερ καὶ ἐγένετο, κατασκευασθείσης τῆς μὲν μηχανῆς παρὰ τοῦ Stephen Vail, τοῦ δὲ λέβητος παρὰ Daniel Dod, ἀμφοτέρων ἐργοστασιαρχῶν τῆς New Jersey. Ἦτο δ' ἁπλῆς ἐνεργείας αὕτη μὲ κύλινδρον διαμέτρου 40 δακτύλων καὶ διαδρομῆς ἐμβόλου 5 ποδῶν· τὸ σπουδαιότερον δὲ ἦτο ὅτι οἱ τροχοὶ ἦσαν «λυόμενοι», ὅπως ἀποσυντίθενται καὶ ἐπιβιβάζωνται ἔνδον, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν τὸ λαμπρὸν τοῦ ἀνέμου θὰ ἀπέδιδε μείζονα ταχύτητα, ἐνῷ τὰ πτερύγια τῶν τροχῶν θὰ ἐμείουν ταύτην, διατρέχοντα καὶ αὐτὰ ταῦτα κίνδυνον. Μετά τινας δοκιμαστικοὺς πλοῦς μεταξὺ Τσάρλεστον καὶ Νέας Ὑόρκης, ἀπέπλευσε δι' Εὐρώπην, τὴν 22 Μαΐου 1819, φθάσασα ἐν ὄψει τῶν ἀκτῶν τῆς Ἰρλανδίας τὴν μεσημβρίαν τῆς 17 Ἰουνίου, γεγονὸς οὗτινος ἐξαίρουν τὴν σημασίαν οἱ «Τάϊμς» τοῦ Λονδίνου, τονίζοντες εἰς τὸ φύλλον των τῆς 30 Ἰουνίου 1819, ὅτι ἡ «Σαβαννὰ ὑπῆρξε τὸ πρῶτον πλοῖον τοῦ εἴδους του, τὸ ὁποῖον διέσχισε τὸν Ὠκεανόν». Ὁ διάπλους μέχρι Λίβερπουλ, ὅπου ἔφθασε τὴν Κυριακὴν 20 Ἰουνίου, συνετελέσθη εἰς 29 ἡμέρας καὶ 11 ὥρας.

Δέον ὅμως νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ πλοῦς ἐγένετο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διὰ τῶν ἱστίων, τοῦ ἀτμοῦ χρησιμοποιηθέντος ἑξάκις μόνον καὶ δὴ ἐπὶ 80 ὥρας, ἐπὶ τῶν 707 ὡρῶν τοῦ διάπλου. Τόσον ὅμως ἦτο εἰς ἐμβρυώδη κατάστασιν τεχνικῆς πείρας τὸ προσωπικὸν τῆς μηχανῆς της, ὥστε παρ' ὅλον τὸ μικρὸν τῆς διαρκείας τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς μηχανῆς, εἶχον ἀναλώσει ὅλην την ἐξ 75 τόννων γαιανθράκων καὶ 25 τόννων δαδίου καύσιμον ὕλην της καὶ μόλις ἠδυνήθη νὰ εἰσπλεύσῃ ἀτμοπλοοῦσα. Ἐκ Λίβερπουλ περιήγαγε ἡ «Σαβαννὰ» τὴν «ἀστερόεσσαν» σημαίαν ἀνὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Βορείου Εὐρώπης καὶ τῆς Βαλτικῆς, προσεγγίσασα εἰς Πετρούπουλιν, Στοκχόλμην καὶ Ἐλσινόρην. Ἐξετέλει δὲ πλόας μεικτοὺς μέχρι τοῦ 1822, ὁπότε προσαράξασα ἐπὶ τῆς πρὸ τῆς Νέας Ὑόρκης Μακρᾶς Νήσου (Long island) κατεστράφη. Τῷ 1820, ἄλλο ἀτμοκίνητον «Conte de Palmela» ἀπέπλευσεν ἐκ Λίβερπουλ διὰ Βραζιλίαν μέσῳ Λισαβῶνος. Ἀλλὰ πλὴν τοῦ ὀνόματος τοῦ πλοίου, ὅπερ εἶναι τὸ πρῶτον διαταμὸν τὸν ἰσημερινὸν ἀτμόπλοιον, καὶ τοῦ δρομολογίου, οὐδὲν εἶναι γνωστὸν ὡς πρὸς τὸν πλοῦν τοῦτον, ὅστις πάντως εἶναι ὁ πρῶτος δι' ἀτμοῦ ἐκτελεσθεὶς κατὰ τὴν διεύθυν-

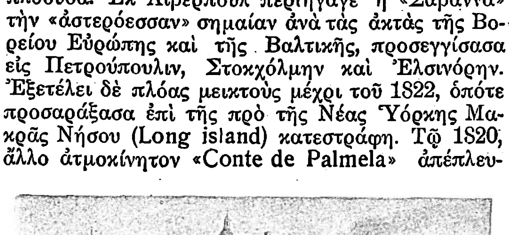

Τὸ ἀτμόπλοιον «Argyle» τὸ ὁποῖον ἐξετέλει τὴν συγκοινωνίαν Γκραίβεζενδ—Λονδῖνον (1816).

Digitized by Google

σιν ταύτην ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ. Παρὰ τὰς ἐπιτυχίας ταύτας οἱ ἐφοπλισταὶ ἐδίσταζον νὰ παραγγείλωσι πλοῖα διὰ τὸν διάπλουν τοῦ ὠκεανοῦ· ἀντιθέτως, αἱ παράκτιοι πελαγοδρομίαι εἶχον ὁριστικῶς δεχθῆ τὴν χρῆσιν τοῦ ἀτμοῦ.

Τῷ 1821 ὁ Evans ἐναυπήγησε τὸ «Lightning»,

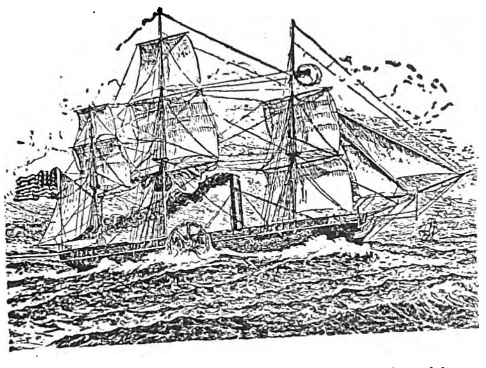

Ὁ πρῶτος ἀτμοδρόμων «Savannah» ἐκτελέσας τῷ 1814 τὸν διάπλουν τοῦ Ἀτλαντικοῦ, δι' ἀτμοῦ ἐπιβοηθοῦντος την ἱστιοπλοΐαν.

τὸ πρῶτον πρὸς ταχυδρομικὴν ὑπηρεσίαν χρησιμοποιηθὲν ἀτμόπλοιον, 205 τόννων καὶ ὀγδοήκοντα ἵππων· ἐξετέλει δὲ τὴν μεταφορὰν ταχυδρομικῶν σάκκων μεταξὺ Holyhead καὶ Δουβλίνου. Πρὸς ἀνάλογον σκοπὸν ἐναυπηγήθη καὶ τὸ «City of Edimbourgh» εἰς τὰ ἱστορικὰ ναυπηγεῖα τοῦ Μπλάκγουωλ (Blackwall), τὰ ὁποῖα ἔκτοτε ἔλαβον νέαν ὤθησιν, καταστάντα περιώνυμα ἐν τῇ παρακολουθήσει τῶν ἑκάστοτε ἀπαιτήσεων τῆς ἐξελισσομένης ναυπηγικῆς· ἐξετέλει δὲ ἡ «Πόλις τοῦ Ἐδιμβούργου» τὴν ταχυδρομικὴν ἐπικοινωνίαν μεταξὺ Λονδίνου καὶ Λῆϊθ (Leith).

Ἀλλὰ τὸ τελειότερον, ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, τῶν τότε ναυπηγηθέντων τοιούτων ἀτμοπλοίων ἦτο τὸ «James Watt», ναυπηγηθὲν ὑπὸ J. & C. Wood ἐν Γλασκώβῃ. Εἶχε 141 ποδῶν καὶ 9 δακτύλων μῆκος μεταξὺ τῶν ὀρθίων, $25\frac{1}{2}$ ποδῶν πλάτος κατὰ τὸν μέγιστον νομέα, καὶ $16\frac{1}{2}$ ποδῶν βύθισμα· εἶχε δὲ δύο μηχανὰς 100 ὀνομαστικῶν ἵππων καὶ δύο τροχοὺς 18 ποδῶν διαμέτρου, κινουμένους δὲ ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων, ὁπότε τοῦ ἑνὸς κινουμένου πρόσω καὶ τοῦ ἑτέρου ἀνάποδα, ἠδύνατο τὸ πλοῖον νὰ στρέφῃ ἐπὶ τόπου. Ἄλλη καινοτομία τοῦ πλοίου τούτου ἦτο ὅτι οἱ ναυπηγοὶ ἐθεώρησαν αὐτὸ μὲν ὡς καθαρῶς ἀτμοκίνητον, τὰ δὲ ἱστία του, ἐπίδρομον, δύο ἡμιόλια, τρία λαίφη, τρεῖς ἀρτέμονας καὶ ἐν προΐστιον, ὡς βοηθητικὰ τῆς μηχανῆς.

Ἡ πρὸς τὰς Ἀνατολικὰς Ἰνδίας ἀτμοπλοΐα ἤρχισε τῷ 1825 ὑπὸ τοῦ μικροῦ ἀτμοπλοίου «Falcon», μόλις 176 τόννων, ὅπερ, ἔχον τὴν μηχανὴν του βοηθητικὴν τῶν ἱστίων, κατέπλευσεν εἰς Καλκούτταν διὰ τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Τὸ αὐτὸ ὅμως ἔτος κατεσκευάσθη ὑπὸ τῶν ἐν Deptford ναυπηγείων Gordon διὰ τὴν ἰδίαν γραμμὴν τὸ ἀτμόπλοιον «Entreprise» (ἐπιχείρησις) μήκους 122 ποδῶν, πλάτους 27, τόννων 470 καὶ ἰσχύος μηχανῆς 120 ὀνομαστικῶν ἵππων. Ὁ ἀπὸ Ἀγγλίας εἰς Καλκούτταν διάπλους συνετελέσθη δι' αὐτοῦ εἰς 113 ἡμέρας, τὰς 103 τῶν ὁποίων ἦτο ὑπ' ἀτμόν, τὰς δὲ ἄλλας ἐχρησιμοποίησε διὰ τὴν ἀνανέωσιν τῶν καυσίμων. Ἡ μέση ταχύτης, κατὰ τὸν διάπλουν, ἦτο 8,79 μιλλίων ὡριαίως.

Τῷ 1827, τὸ «Curaçoa» 400 τόννων καὶ 100

Τὸ ταχυδρομικὸν ἀτμόπλοιον «Τζαίημς Οὐάττ».

ἵππων ὀνομαστικῶν, ναυπηγηθὲν ἐν Σκωτίᾳ καὶ ἀγορασθὲν παρὰ τῆς Ὁλλανδικῆς κυβερνήσεως, ἐξετέλεσε τὸν πρῶτον πλοῦν μεταξὺ Ὁλλανδίας καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς, διανύσαν τὸ μεταξὺ Helvoestluis καὶ Surinam διάστημα εἰς 27 ἡμέρας καὶ 11 ὥρας, μὲ μέσην κατανάλωσιν $7\frac{14}{100}$ λίτρας γαιανθράκων ἀνὰ ἵππον καὶ ὥραν. Τῷ 1833 τὸ «Royal William», 180 ὀνομαστικῶν ἵππων, ναυπηγηθὲν εἰς Κουεμπὲκ ὑπὸ τῆς πρώτης γνωστῆς ἀτμοπλοϊκῆς ἑταιρίας «Quebec and Halifax Steam Navigation C°» ἀλλὰ μὲ μηχανὴν ἀγγλικὴν τῶν Boulton καὶ Watt συναρμοσθεῖσαν εἰς Μονρεάλ, διήνυσε δρομολόγιον 2500 μιλλίων, Παΐκτον—Νέα Σκωτία – Πορτσμούθ, εἰς 17 ἡμέρας· εἶχε μῆκος 176 ποδῶν, πλάτος 27 καὶ βύθισμα 13 ποδῶν. Ἀπὸ τοῦ ἔτους δὲ τούτου δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι τὰ μυστικὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ ἀτμοῦ καὶ τοῦ τρόπου τοῦ χειρίζεσθαι αὐτὸν εἶχον πλέον ἀποκαλυφθῆ εἰς τε τοὺς ναυπηγοὺς καὶ τοὺς μηχανικοὺς τῶν πλοίων, τὰ δὲ ἔκτοτε ναυπηγούμενα πλοῖα ἐσχεδιάζοντο καὶ ἐμελετῶντο ἐπὶ γνωστῶν ἤδη κανόνων· διὰ τοῦτο τὰ ἀτμόπλοια ἤρχισαν καὶ στερεώτατα νὰ κατασκευάζωνται ἀλλὰ καὶ κομψότητα εἰς ἁρμονίαν γραμμῶν νὰ ἀποκτῶσιν, ἰδίως τὰ ἀκτοπλοϊκὰ ἀτμόπλοια τῶν ναυπηγείων Robert Napier, ἀριστουργηματικὸν ναυπήγημα τῶν ὁποίων ἦτο (1835) ἡ «Isabella Napier».

Ὁ διάπλους τοῦ Ἀτλαντικοῦ.—Τὸ 1838 εἶναι σημαντικὸς σταθμὸς εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἀτμοπλοίων. Ἐγένοντο μακραὶ συζητήσεις τότε, περὶ τοῦ δυνατοῦ ἢ μὴ τοῦ διάπλου τοῦ Ἀτλαντικοῦ, διὰ μόνης τῆς χρήσεως τοῦ ἀτμοῦ καὶ ἄνευ τῆς βοηθείας ἱστίων, πάντες δὲ σχεδὸν κατέληγον εἰς τὸ ἀδύνατον τοιούτου ἐγχειρήματος, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τὸ μέγιστον τῆς καταναλώσεως εἰς γαιάνθρακας, ἀνερχομένης τότε εἰς τρία χιλιόγραμμα ἀνὰ ἵππον καὶ ὥραν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὴν ἀνυπαρξίαν ἐνδιαμέσου τινὸς σταθμοῦ πρὸς συμπληρωτικὴν ἀνθράκευσιν. Καὶ διαλέξεις ἐπισήμων σοφῶν ἔτεινον νὰ πείσωσι περὶ τούτου πάντα αἰσιόδοξον. Κατὰ περίεργον σύμπτωσιν, ὀφειλομένην μᾶλλον εἰς τὸ χαρακτηρίζον τοὺς Ἄγγλους χιοῦμορ, εἰς τοὺς τοίχους αἰθούσης, ἐν ᾗ

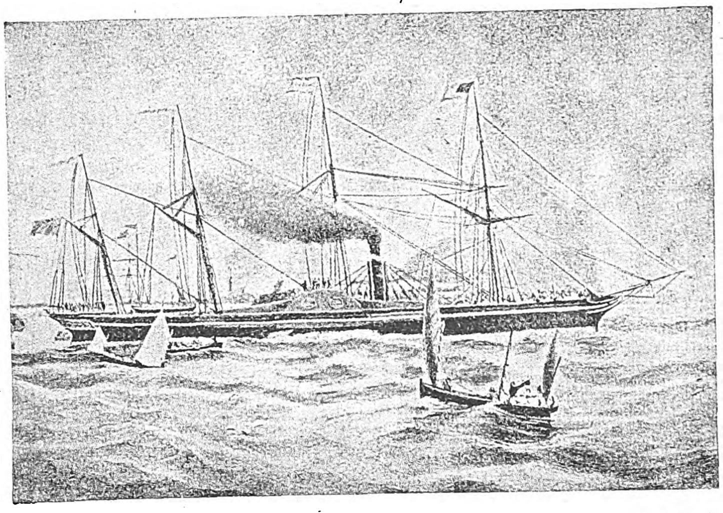

Τὸ πρῶτον ὑπερωκεάνιον «Γκρὴτ Βέστερν» (=Μέγας Δυτικός) ὅπερ πρῶτον διέπλευσε τὸν Ἀτλαντικὸν ἐν συνεχείᾳ πλοῦ καὶ ἄνευ ἐνδιαμέσου προσεγγίσεως.

οἱ ἐν αὐτῇ ἀκροαταὶ ἤκουον διάλεξιν τοῦ καθηγητοῦ Lardner ἀναπτύσσοντος, ὅτι ὁ τοιοῦτος διάπλους «ἦτο ἐξ ἴσου ἀδύνατος ὅπως καὶ ταξίδιον ἀπὸ τῆς Γῆς εἰς τὴν Σελήνην», ἀνεγίνωσκον συνάμα εἰδοποίησιν, τοιχοκολλημένην εἰς τὸν ὄπισθεν τῆς ἕδρας τοῦ ἀγορητοῦ τοῖχον, καθ' ἣν τὸ «ἀτμόπλοιον *Μέγας Δυτικὸς*» («Great Western») ὑπὸ πλοίαρχον Hosken θὰ ἀνεχώρει ἐκ Μπρίστολ διὰ Νέαν Ὑόρκην, τὴν 4 Ἀπριλίου, καὶ θὰ διέπλεεν ἀτμοδρομοῦν». Τὸ ξύλινον ἀτμόπλοιον τοῦτο, σχεδιασθὲν ὑπὸ τοῦ Patterson ἐν Μπρίστολ, εἶχεν ἐκτόπισμα 1320 τόννων, μῆκος 71 μέτρων καὶ μηχανὴν 400 ἵππων, κατασκευῆς Maudslay Sons & Field» μὲ τροχοὺς διαμέτρου 29 ποδῶν· ἦτο ἐπιβατηγὸν μεγίστων διὰ τὴν ἐποχὴν του διαστάσεων, στερεὸν καὶ πολυτελέστατον.

Ἐν τούτοις ἑπτὰ μόνον ἐπιβάται εἶχον ἀποτολμήσει νὰ ἀντιμετωπίσουν τοὺς κινδύνους τοῦ πλοῦ, ἀποζημιωθέντες διὰ τὸ θάρρος των, διότι ὁ πλοῦς ὑπῆρξε καθ' ὅλα λαμπρὸς καὶ αἴσιος, τοῦ «Γκρὴτ Βέστερν» ἀποπλεύσαντος τὴν 8 Ἀπριλίου καὶ καταπλεύσαντος εἰς Νέαν Ὑόρκην τὸ δειλὶ τῆς 23 Ἀπριλίου. Κατὰ σύμπτωσιν, τὴν προτεραίαν εἶχε φθάσει εἰς Νέαν Ὑόρκην τὸ ἀτμόπλοιον «*Σείριος*» («Sirius») τῆς ἀτμοπλοΐας «St. Georges» τόννων 700, μήκους 208 ποδῶν, πλάτους 25 καὶ βυθίσματος 18, κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ ἐν Πέρθ οἴκου Menzies & Co μετὰ μηχανῆς 320 ἵππων, κατασκευῆς T. Wingate & co Glasgow, ὅπερ εἶχεν ἀναχωρήσει ἐκ Κὸρκ (Cork) μὲ ἐμπορεύματα καὶ 94 ἐπιβάτας, ἐχρειάσθη δὲ 17 περίπου ἡμέρας διὰ τὸν διάπλουν.

Ἡ χρησιμοποίησις τῆς ἕλικος. — Τὰ ἀπὸ τοῦ «Μεγάλου Δυτικοῦ» ὑπὲρ τῆς δι' ἀτμοῦ ναυσιπλοΐας ἦσαν βασικώτερα τῶν ἀπὸ τοῦ «Σειρίου», διότι τὸ πρῶτον δὲν διέκοψε ποσῶς τὸν πλοῦν του διανύσαν συνεχῶς 3125 μίλλια μὲ μέσην ταχύτητα 8,2 καὶ ὁλικὴν ἀνάλωσιν 655 τόννων, ἐνῷ τὸ δεύτερον τὸν διέκοψεν ἐπὶ δύο ἡμέρας. Πάντως ἡ διπλῆ αὕτη ἐπιτυχία ἐστερέωσε διὰ παντὸς τὴν πίστιν τόσον τοῦ κεφαλαίου πρὸς τὰς τοιαύτας ἐπιχειρήσεις, ὅσον καὶ τῶν ἐπιβατῶν πρὸς τὸ τοιοῦτον μέσον διαπορθμεύσεως.

Τὸ μέσον προώσεως, εἰς τὸ ὁποῖον εὐθὺς ἐξ

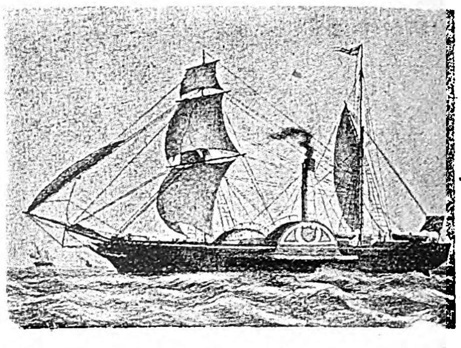

Τὸ ἀτμόπλοιον «Σείριος», τὸ πρῶτον διαπλεῦσαν τὸν Ἀτλαντικόν, ἀλλὰ μετ' ἐνδιαμέσου προσεγγίσεως διημέρου διαρκείας.

ἀρχῆς εἶχε προσηλωθῆ ἡ σκέψις τῶν καταγινάντων εἰς τὴν μηχανικὴν τῶν πλοίων πρόωσιν καὶ τὸ ὁποῖον εἶχε καὶ ὁ Φοῦλτων χρησιμοποιήσει, δηλαδὴ οἱ τροχοί, ἐξηκολούθει χρησιμοποιούμενον γενικῶς τόσον εἰς τὰ ἀτμόπλοια, ὅσον καὶ εἰς τὰ πολεμικά. Πλεῖσται φρεγάται ἀτμοκίνητοι ἦσαν τροχήλατοι. Κατὰ τὴν περίοδον δὲ ταύτην ἐγένετο τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Ἄστιγγος (βλ. λ.) ἡ σκέψις τῆς ναυπηγήσεως ἀτμηλάτων πολεμικῶν διὰ τὸν στόλον μας τοῦ Ἀγῶνος, πραγματοποιηθεῖσα μόνον ὡς πρὸς τὴν ἐν Deptford ναυπηγηθεῖσαν «*Καρτερίαν*», καταπλεύσασαν εἰς Ναύπλιον τὴν αὐγὴν τῆς 4 Σεπτεμβρίου 1826· ἦτο ὅθεν ἡ Καρτερία ἐκ τῶν πρώτων πολεμικῶν ἀτμηλάτων τοῦ κόσμου, πάντως δὲ τὸ πρῶτον ναυμαχῆσαν (ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Ἀμφίσσης), τῶν Γάλλων ἀνακριβῶς διατεινομένων, ὅτι ἡ τιμὴ αὕτη ἀνήκει εἰς τὸ σχεδὸν σύγχρονον τροχήλατόν των «Sphinx», ὡς λαβὸν μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἀλγερίας καὶ βομβαρδίσαν τὸ Σιδὶ-Φερρούχ, ἀφοῦ τὰ πολεμικὰ ταῦτα γεγονότα (1831) εἶναι μεταγενέστερα (*Ράδου «ὁ Ἄστιγξ καὶ τὸ ἔργον του ἐν Ἑλλάδι»* 1928).

Ὁ τροχὸς ἐτελειοποιήθη διὰ προσθήκης εὐφυεστάτου ὅσον καὶ ἁπλουστάτου μηχανήματος ἐκκεντρικοῦ ὡς πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ τροχοῦ, αὐξάνοντος δὲ σημαντικώτατα τὴν ἀπόδοσίν του, διότι ἠνάγκαζε τὰ πτερύγια νὰ καταδύωνται κατ' ὀρθὴν πρὸς τὴν θάλασσαν γωνίαν καὶ νὰ ἀναδύωνται λοξῶς ὡς πρὸς αὐτήν. Παρὰ τὰ πλεονεκτήματά των ὅμως ταῦτα, οἱ τροχοὶ λόγῳ τῶν *κανθηλίων* των παρουσίαζον πολλὰ ἄτοπα, ἰδίως διὰ τὸ πολεμικὸν ναυτικόν, καὶ πάντες ἐπεδίωκον ἐξεύρεσιν λύσεως δι' ἧν κατεδεικνύετο ἀναντιρρήτως ἡ χρησιμοποίησις ἑλικοειδοῦς προωστῆρος.

Οἱ μηχανικοὶ οἵτινες ἐστράφησαν πρὸς τοιαύτην κατεύθυνσιν ὑπῆρξαν πολλοὶ τόσον ἐν Εὐρώπῃ ὅσον καὶ ἐν Ἀμερικῇ· ἐνταῦθα θὰ περιορισθῶμεν εἰς ἁπλῆν μνείαν τοῦ στρατηγοῦ Meusnier (1783) μελετήσαντος τὴν κίνησιν πηδαλιουχουμένου ἀεροστάτου διὰ δύο ἑλίκων καὶ προτείναντος τὴν τοποθέτησιν τοιούτων προωστήρων εἰς πλοῖα, καὶ τοῦ ἐξ Ἀμιὲν Dallery λαβόντος προνόμιον (1803) δι' αὐλωτοὺς λέβητας καὶ τὴν πρόωσιν τῶν πλοίων διὰ

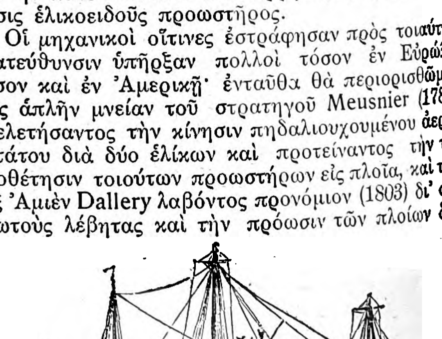

Τροχήλατος Γαλλικὴ φρεγάτα ἐν ὅρμῳ.

δύο ἑλίκων, τῆς μὲν ἐξέμπροσθεν τῆς δὲ ἀπόπισθεν. Ἐπίσης θὰ γίνῃ ἐν ὀλίγοις ἐξιστόρησις τῆς ἐν τῇ πράξει εἰσαγωγῆς τῆς ἕλικος ὡς προωστῆρος ὑπὸ τῶν Σμὴθ καὶ Ἔρικσον, ὧν αἱ δοκιμαὶ χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ 1835 καὶ 1836. Εἶναι ἐν τούτοις γεγονὸς ὅτι δύο Γάλλοι προηγήθησαν

Digitized by Google

τῇ ὁδῷ ταύτῃ, ὁ λοχαγὸς Delisle (Ντελὶλ) τῷ 1823 καὶ ὁ ἐκ Βουλώνης μηχανικὸς Σωβὰζ (Sauvage), —γνωστὸς εἰς τοὺς Ἕλληνας ὡς πρῶτος συλλαβὼν τὴν ἰδέαν τῆς ἀποξηράνσεως τῆς Κωπαΐδος—τυχὼν προνομίου εὑρεσιτεχνίας τῷ 1832, δι' ἕλικα

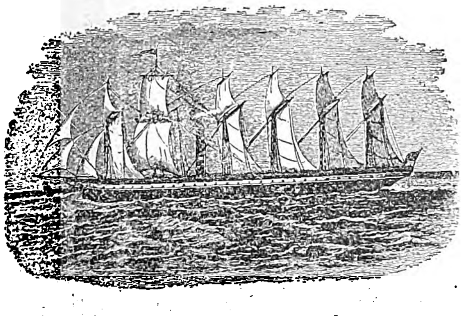

Τὸ πρῶτον ἐπίσημον ἑλικοκίνητον ἀτμόπλοιον «Μεγάλη Βρεττανία» (1843) μελετηθὲν ἀρχικῶς ὡς τροχήλατον ὁπλιταγωγόν.

παρομοίαν ἐκείνης δι' ἥν, τῷ 1836, ἐλάμβανε προνόμιον ὁ Σμίθ.

Ὁ Σμὶθ οὗτος, κτηματίας εἰς Hendon, ἐπέτυχεν ὅπως ἐνδιαφέρηται διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἐπιχειρήσεών του ὁ τραπεζίτης Ράϊτ (Wright), τῇ νομισματικῇ συναρωγῇ τοῦ ὁποίου κατεσκεύασεν ὑπόδειγμα πλοίου ἐφωδιασμένου διὰ ξυλίνης ἔλι-

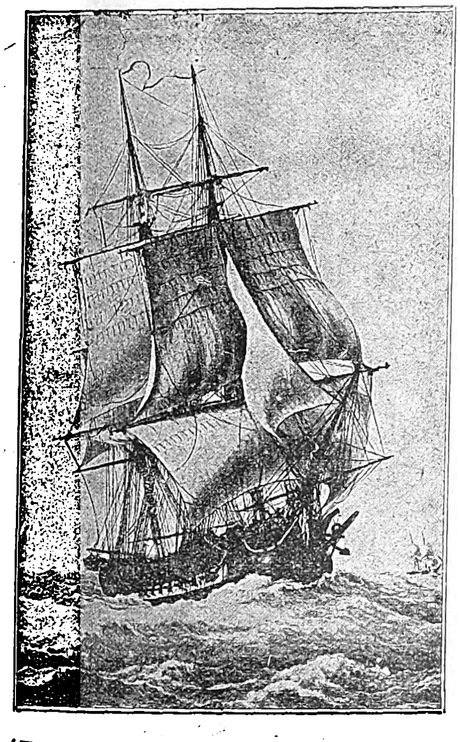

Ἡ πρώτη μεταποιηθεῖσα εἰς ἑλικοκίνητον φρεγάτα «La Pomone».

[Ὑδατογραφία F. Roux ἐν Musée de la Marine ἐν Παρισίοις.]

κος, δι' οὗ ἐπειραματίζετο εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ Hendon καὶ τὰς μεγάλας δεξαμενὰς τῶν πάρκων τοῦ Λονδίνου. Ἦσαν δὲ τόσον φερέλπιδα τὰ προκαταρκτικὰ ταῦτα πειράματα, ὥστε ὁ Σμὶθ καὶ οἱ φίλοι του ἤρξαντο τῆς ναυπηγήσεως ἀτμακάτου 6 τόννων, ἐφωδιασμένης διὰ προωστῆρος ἀποτελουμένου ἐξ ἐπιφανείας ὀρθοῦ *«στεβλοῦ ἑλικοειδοῦς»*, ἐχούσης μῆκος δύο *«βημάτων»*, τὸν δὲ ἰθύνοντα τὰς γενετείρας ἄξονα τοποθετημένον παραλλήλως τῇ τρόπιδι καὶ ὕπερθεν αὐτῆς. Τὸ πλοιάριον τοῦτο ἐδοκιμάσθη ἐπιτυχῶς τὴν 1 Νοεμβρίου 1836 καὶ ἐξηκολούθει κανονικοὺς πλόας ἐν τῷ Ταμέσει, μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1837.

Τῶν πολλῶν ὅμως διατεινομένων, ὅτι τὰ πειράματα ταῦτα ἀπεδείκνυον τὴν ἕλικα κατάλληλον μόνον πρὸς χρῆσιν τῆς ποταμοπλοΐας, οὐχὶ δὲ καὶ τῆς ἀκτοπλοΐας, ὁ Σμὶθ δὲν ἐδίστασε νὰ ἀναχθῇ καὶ εἰς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν· τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1837 διέπλευσεν ἀπὸ Μπλάκγουωλ (Blackwall εἰς Γκραίβεζενδ (Gravesend) καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ραμσγκαίητ (Ramsgate), ἔπλευσε κατόπιν εἰς Ντόβερ (Dover), εἶτα εἰς Φόλκεστον (Folkeston) καὶ ἐκεῖθεν εἰς Χάϊθ (Hythe) ἐπαναπλεύσας εἰς Φόλκεστον διανύων 5 μίλλια εἰς $^{3}/_{4}$ ὥρας· τὴν 25 Σεπτεμβρίου ἐπανέπλευσεν εἰς Λονδῖνον ὑπὸ σφοδρὰν κακοκαιρίαν, ἐπικίνδυνον διὰ τόσον μικρὸν σκάφος.

Ἡ τόλμη τῆς ἐπιχειρήσεως ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιτυχία αὐτῆς, διήγειραν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ ὑπὲρ τοῦ νέου προωστῆρος, συμμερισθέντος αὐτὸ καὶ τοῦ Βρεττανικοῦ Ναυαρχείου. Ἐν τοσούτῳ πρὸ πάσης ἀποφάσεως πρὸς παραδοχὴν τῆς ἐφευρέσεως, οἱ λόρδοι τοῦ Ναυαρχείου ἀπήτησαν τὴν ἐπανάληψιν τῶν δοκιμῶν καὶ δὴ διὰ πλοίου διακοσίων τοὐλάχιστον τόννων, δι' ὃ ὁ Σμὶθ καὶ οἱ συνεταῖροί του, δαπανήσαντες 262500 φράγκα ἐναυπήγησαν τὸν «*Ἀρχιμήδην*» ἐκτοπίσματος 237 τόννων, καθελκυσθὲν τῷ 1838· ἦτο ἐφωδιασμένον δι' ἕλικος ἑνὸς «βήματος» κινουμένης διὰ δύο μηχανῶν ἀποδιδουσῶν ὁμοῦ 90 ἀτμοΐππους καὶ ταχύτητα περὶ τὰ 9 μίλλια, ἐνῷ εἶχε προδιαγραφῇ ὑπὸ τοῦ ναυαρχείου τοιαύτη 4 ἕως 5 μιλλίων.

Ὁ πρῶτος πλοῦς τοῦ «Ἀρχιμήδους» ἐξετελέσθη ἀπὸ Γκραίβεζενδ εἰς Πορτσμούθ, εἰς 20 ὥρας, παρὰ τοῦ ἀνέμου καὶ τοῦ ρεύματος τὸ ἐναντίον. Κατόπιν, παραδοθὲν τὸ «Ἀρχιμήδης» εἰς τὸν πλοίαρχον Chappel, ἐξετέλεσεν, ἐπιβαίνοντος καὶ τοῦ Σμίθ, τὸν περίπλουν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, προσεγγίσαν εἰς ὅλους τοὺς ναυτικοὺς λιμένας, κυρίως πρὸς διαφημιστικὸν σκοπὸν ἐπιδείξεως εἰς τοὺς κεφαλαιούχους ἐφοπλιστάς, τῶν ὁποίων πράγματι ἐγένετο ἀντικείμενον θαυμασμοῦ καὶ ἐκπλήξεως.

Κατόπιν τῶν λαμπρῶν αὐτῶν ἀποτελεσμάτων τῶν δοκιμῶν, τὸ Ναυαρχεῖον υἱοθέτησε τὴν ἕλικα ὡς προωστῆρα τοῦ μέλλοντος καὶ τὸ ὑπὸ ναυπήγησιν ὁπλιταγωγὸν «Μεγάλη Βρεττανία» (Great Britain), τὸ ὁποῖον εἶχε μελετηθῆ τροχήλατον, μετεποιεῖτο, ἐπὶ τῶν ἐσχαρίων ὄν, εἰς ἑλικοφόρον. Τὸ πλοῖον τοῦτο, σχεδιασθὲν ὑπὸ τοῦ ὑπερόχου ναυπηγοῦ Brunel τοῦ ναυπηγήσαντος ἀργότερον τὸν «Μέγαν Ἀνατολικόν», τὸν γενάρχην τῶν πλωτῶν κολοσσῶν, καθειλκύσθη τῷ 1843 ἀπὸ τῶν ἐν Μπρίστολ ναυπηγείων Πάττερσον, καὶ λόγῳ τῶν δεδομένων του εἶχεν ἐπιφέρει ἀναστάτωσιν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν τῆς ναυπηγικῆς: σιδηροῦν τὸ σκάφος του, μήκους 322 ποδῶν, πλάτους 51 καὶ βυθίσματος 16 ποδῶν, περιελάμβανε μηχανὴν 1000 ἵππων, ἔφερε δὲ ἓξ ἱστοὺς πλὴν τοῦ προβόλου, ὧν οἱ πέντε μεθ' ἡμιολίου καὶ λαίφους, ὁ δὲ ἀπὸ πρώρας δεύτερος μετὰ μεγίστης καὶ δόλωνος, τῆς καπνοδόχου του εὑρισκομένης μεταξὺ τοῦ δευτέρου καὶ τοῦ τρίτου ἱστοῦ ἀπὸ πρώρας· τὸ συνολικόν του ἐκτόπισμα εἶχεν ἀνέλθει εἰς 3230 τόννους. Ἐξοκεῖλαν κατόπιν ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἰρλανδίας, ἐδέρετο ὑπὸ τῶν κυμάτων ὁλόκληρον τὸν χειμῶνα· ὅταν δὲ τὸ θέρος ἀνειλκύσθη, αἱ διαπιστωθεῖσαι βλάβαι ἦσαν ἐλάχισται. Τὸ ἀτύχημα τοῦτο ἐγένετο ἀφορμὴ ὅπως τὸ ξύλον παραδώσῃ τὴν θέσιν του ὡς ναυπηγικὸν ὑλικόν.

Ἡ ἐφεύρεσις τοῦ Ἔρικσον.— Ὁ ἕτερος τῶν πρὸς τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν ἐφευρετῶν, ὁ *Ἔρικσον*, πρώην ἀξιωματικὸς τοῦ σουηδικοῦ στρατοῦ παραμείνας ἐπὶ μακρὸν ἐν Ἀγγλίᾳ, ἔνθα ἐξετιμᾶτο διὰ τὴν περὶ τὰς μηχανὰς ἰδιοφυΐαν του, ἐζήτησε προνόμιον εὑρεσιτεχνίας τῷ 1836, καὶ καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἐξετέλεσε πολυάριθμα πειράματα ἐν Λονδίνῳ, διὰ πλοίου ὑποδειγματικοῦ μήκους 2 μόλις ποδῶν, τὸ ὁποῖον κινούμενον δι' ἀτμοῦ παρέθεε τὰ χείλη κυκλικῆς δεξαμενῆς. Τῶν πειραμάτων ἱκανοποιησάντων τὸν Ἔρικσον, προέβη εἰς τὴν ναυπήγησιν πλοιαρίου 13, 72 μήκους, 2, 44 πλάτους καὶ 0, 91 βυθίσματος, ὅπερ ὀνομασθὲν «Francis B. Ogden» καὶ δοκιμασθὲν κατ' Αὔγουστον τοῦ 1837, ἀνέπτυξε ταχύτητα 10 μιλλίων, ἠδυνήθη δὲ νὰ ρουμουλκήσῃ μυοπάρωνα 140 τόννων μὲ ταχύτητα 7 μιλλίων ἀλλὰ καὶ μέγα ἀμερικανικὸν ἱστιοφόρον, τὸ «Toronto» μὲ ταχύτητα 4 $^{1}/_{2}$ μιλλίων. Γοητευμένος ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα, προσεκάλεσε τοὺς λόρδους τοῦ Ναυαρχείου νὰ ἐξετάσωσι τὸ μικρόν του πλοῖον, τούτων δὲ δεχθέντων τὴν πρόσκλησιν, ἐρρυμούλκησεν ὁ Ericson τὴν ἄκατον τοῦ ναυαρχείου, ἧς ἐπέβαινον, μετὰ ταχύτητος 10 μιλλίων. Παρὰ τοῦτο, οὐδεμιᾶς ἔτυχεν ὁ ξένος οὗτος ἐφευρετὴς ἐνθαρρύνσεως, τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ Κοινῆς Γνώμης οὔσης ἄλλωστε τεταγμένης ὑπὲρ τοῦ ἐξ ἴσου ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα παρασχόντος Ἄγγλου, τοῦ Σμίθ.

Ἀπογοητευμένος ὁ Ἔρικσον, ἐσκέφθη νὰ παρουσιάσῃ τὴν ἐφεύρεσίν του εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Εὐτυχῶς δι' αὐτόν, ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ ὑποπλοιάρχου τοῦ Ἐθνικοῦ Ναυτικοῦ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Stockton, ἀνδρὸς μεγάλης ψυχῆς καὶ εἰς αἰσθήματα καὶ εἰς ἐνεργητικότητα, προσενεχθέντος νὰ ναυπηγήσῃ δι' ἐξόδων του ἀτμήλατον 21μ, 35 μήκους, 3μ, 05 πλάτους καὶ 70 ἀτμοΐππων ἰσχύος μηχανῆς. Αἱ δοκιμαὶ τοῦ μικροῦ τούτου πλοίου ὀνομασθέντος «Robert Stockton» ἐπεκταθεῖσαι μέχρι τοῦ διάπλου τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ὑπῆρξαν τοσοῦτον ἱκανοποιητικαί, ἀλλὰ καὶ συμπερασματικαί, ὥστε ὄχι μόνον τὸ Πολεμικὸν Ναυτικὸν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἀμέσως παρεδέχθη

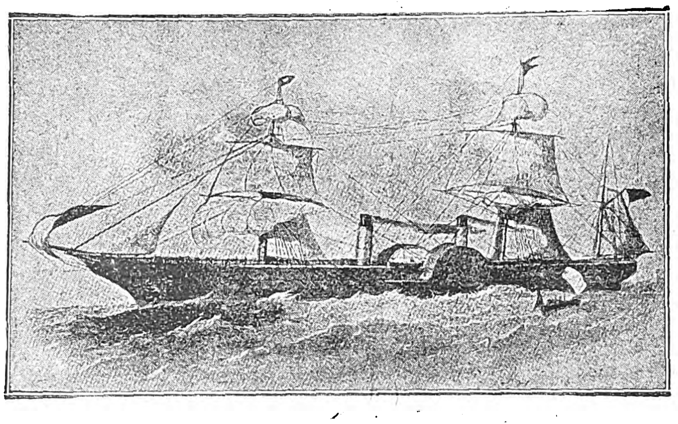

Τὸ τελευταῖον ναυπηγηθὲν τροχήλατον «Σκωτία».

ὡς προωστῆρα τὴν ἕλικα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἐμπορικὸν μετὰ πολλοῦ ζήλου ἤρχισε νὰ τὴν χρησιμοποιῇ. Εὕρισκον πράγματι τελειότερον τὸ σύστημα τοῦ Ericson, καθ' ὃ ἡ κίνησις εἰς τὸν προωστῆρα ἀπεδίδετο ἀπὸ τῆς μηχανῆς ἀπ' εὐθείας, ἢ τὸ σύστημα τοῦ Smith ὅπου ἡ κίνησις αὕτη ἐγίνετο μεσολαβούντων ὀδοντωτῶν τροχῶν. Πάντως, δὲν ἀφῆκεν ἔκτοτε ὁ Ἔρικσον τὸ ἔδαφος τῆς φιλοξένου Δημοκρατίας, εἰς ἣν προσέφερε πλειστάκις τὴν πεῖράν του ὡς ἐξόχου μηχανικοῦ καὶ δὴ μελετῶν τοὺς «Μονίτορας» ἢ ἐπινοῶν τὴν φέρουσαν τὸ ὄνομά του τορπίλλην.

Αἱ ἐν Γαλλίᾳ τελειοποιήσεις.—Ἡ Γαλλία δὲν ἠδύνατο νὰ ὑστερήσῃ, ὡς πρὸς τὴν παραδοχὴν τῆς ἕλικος, τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ἀγγλίας. Ὅπως ἄλλοτε παρεδέχθη τοὺς τροχούς, ἐν καθυστερήσει καὶ τότε, οὕτω παρεδέχθη καὶ τὴν ἕλικα προτιμήσασα μάλιστα πλῆρες τοῦ Ἔρικσον τὸ σύστημα. Ὁ Σουηδὸς κόμης Ἄδολφ ντὲ Ρόζεν, πληρεξούσιος τῶν ὑποθέσεων τοῦ Ἔρικσον ἐν Εὐρώπῃ, ἐκλήθη ὅπως μετατρέψῃ εἰς ἑλικοκίνητον τὴν φρεγάταν «La Pomone» τῶν 44 πυροβόλων, ἓν τῶν ἀριστουργημάτων τῆς ναυπηγικῆς τῆς πρώτης Αὐτοκρατορίας, ἐκτελεσθὲν (1804) ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σχεδίων τοῦ περιωνύμου Sané· ἐφωδιάσθη δὲ ὑπὸ μηχανῆς 220 ἵππων κατασκευῆς τῶν ἐν Χάβρῃ συνεργείων κατὰ τὰ σχέδια τοῦ περιωνύμου μηχανικοῦ Mazeline, περιστρεφούσης ἑλικοειδὲς 4,50 μέτρων διαμέτρου καὶ ἀποδιδούσης ταχύτητα 8 μιλλίων. Νέα ὅμως πρόοδος συνετελέσθη τότε, καθαρῶς γαλλικῆς ἐπινοίας. Ὁ ἐν Χάβρῃ ἰδιώτης ναυπηγὸς Augustin Normand ἐδέχθη νὰ διακινδυνεύσῃ τὰς δαπάνας δοκιμῶν νέου τύπου ἕλικος, ἀποτελοῦντος τροποποίησιν τῆς ἕλικος τοῦ Σωβάζ, τοῦ ὁποίου, θεωρουμένου παρ' αὐτοῦ ὡς καθ' αὑτὸ ἐφευρετοῦ τῆς ἕλικος, εἶχε ζητήσει τὴν συγκατάθεσιν διὰ τὴν τροποποίησιν τῆς ἐπινοήσεώς του. Ἡ μεγίστη διαφορὰ συνέκειτο εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τῆς συνεχοῦς ἐπιφανείας τοῦ ἑλικοειδοῦς τοῦ Σωβάζ, ὡς τὴν εἶχον χρησιμοποιήσει καὶ ὁ Σμὶθ καὶ ὁ Ἔρικσον, διὰ τμημάτων τοιαύ-

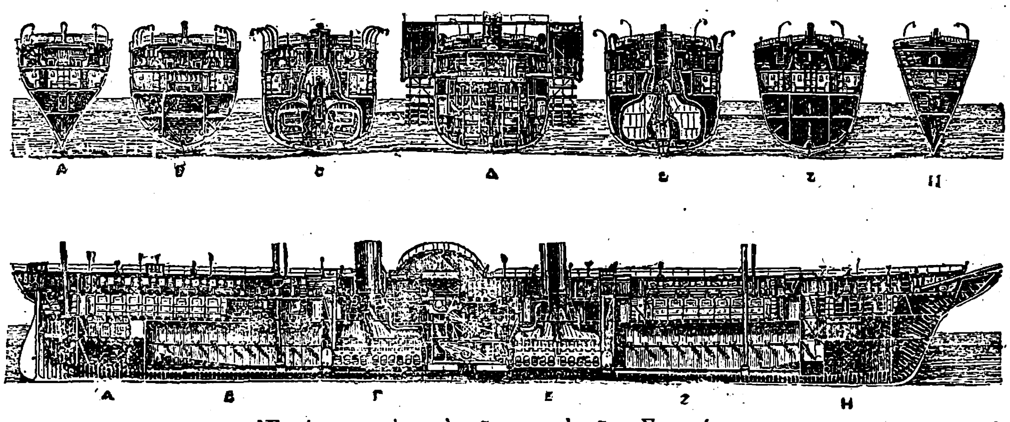

Ἐγκάρσιος καὶ κατὰ μῆκος τομὴ τῆς «Σκωτίας».

Digitized by Google

της ἐπιφανείας, δι' ἑλικοειδῶν δηλαδὴ πτερυγίων, προσαρμοζομένων καθέτως τῇ ἀτράκτῳ. Ἡ νέα αὕτη ἐπινόησις, ἥτις τόσον εὐδοκιμήσασα ἀποτελεῖ ἕως σήμερον καὶ θὰ ἐξακολουθῇ ἐσαεὶ ἀποτελοῦσα τὴν βάσιν τῶν ἑλίκων τῶν νέων πλοίων, ἐφηρμόσθη τὸ πρῶτον (1842) ἐπὶ κομψοτάτου *ἀποστόλου* πλοίου 376, ὀνομασθέντος ἐν ἀρχῇ μὲν «Ναπολέων», βραδύτερον δὲ «*Κορσικανὸς*» (Corse), δι' ὃ ἐπετεύχθη ταχύτης 10 1/5 μιλλίων ὡριαίως. Παρὰ ταῦτα ἐξηκολούθει ποιά τις δυσπιστία εἰς τὴν μετατροπὴν πλοίων τῆς γραμμῆς ἱστιοφόρων εἰς ἀτμόπλοια, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀπ' εὐθείας κατασκευὴν μεικτῶν τοιούτων ἕως τῷ 1847, ὁπότε ἐναυπηγήθη τὸ «*Βαλμύ*», τὸ τελευταῖον ἀποκλειστικῶς ἱστιοφόρον τρίκροτον.

Τῷ 1844 ὅμως ὁ πλοίαρχος τοῦ γαλλικοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ καὶ κατόπιν ναύαρχος Labrousse ἐξέδωκε μελέτην ἐπὶ τῶν ναυτικῶν προωστήρων, ἀντίτυπα τῆς ὁποίας ἀπέστειλεν εἰς τὸν πρίγκιπα καὶ θαλασσόλυκον Ζουανβὶλ ὡς καὶ εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ναυτικῶν, συνοδεύων αὐτὰ διὰ σοβαρωτάτου εἰς ἐμβρίθειαν ὑπομνήματος, συνιστῶντος τὴν ναυπήγησιν πλοίου τῶν 100 πυροβόλων, ἐφωδιασμένου διὰ μηχανῆς ὁριζοντίας χιλίων ἵππων, τοποθετημένης ὑπὸ τὴν ἴσαλον καὶ συνεπῶς ἀτρώτου ἀπὸ τῶν ἐχθρικῶν βλημάτων.

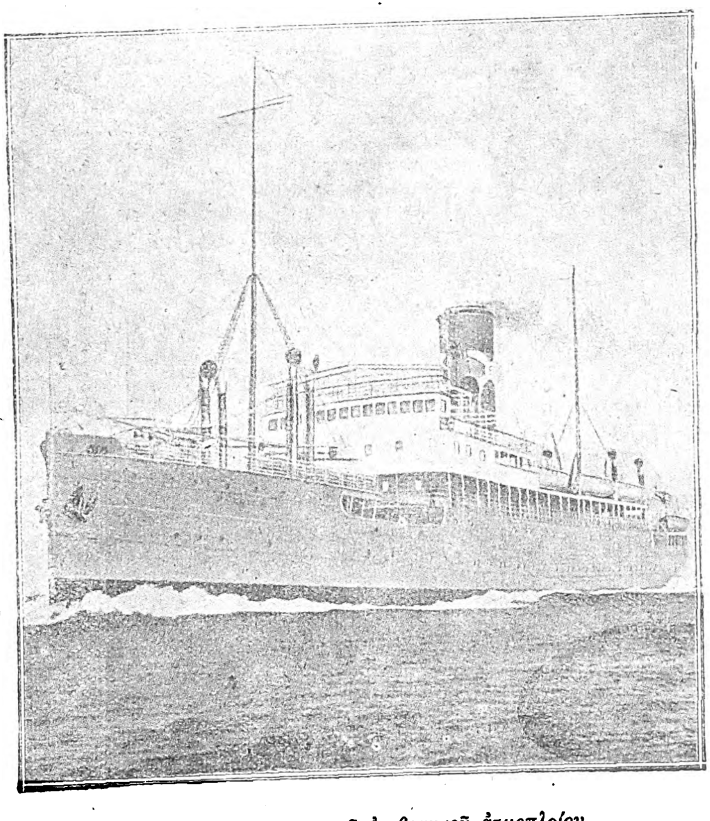

Ο τύπος τοῦ σημερινοῦ ἐπιβατηγοῦ ἀτμοπλοίου.
[Τὸ «Πατρὶς ΙΙ» τῆς Ἐθνικῆς ἀτμοπλοΐας τῆς Ἑλλάδος.]

Τὸ τολμηρὸν αὐτὸ ὑπόμνημα, λόγῳ τῆς ἀναστατώσεως ἣν ἐπέφερεν εἰς τὰς τότε ἀντιλήψεις τῶν τε μαχίμων ἀξιωματικῶν ὅσον καὶ τῶν τεχνικῶν τοιούτων τοῦ γαλλικοῦ ναυτικοῦ, ἔσχε πολλοὺς τοὺς θαυμαστὰς ἀλλὰ καὶ περισσοτέρους τοὺς ἀπὸ ὀρθοδοξίας ἀντιδρῶντας, πρὸς οὓς ἀντεπεξήρχετο αὐτὸς οὗτος ὁ Ζουανβίλ. Ἀλλ' οὐδὲν θὰ κατώρθουν οἱ εὐγενεῖς οὗτοι τοῦ εὐπατρίδου-ναύτου ἀγῶνες, ἐὰν δὲν ἐπεφαίνετο εἷς ἄσημος ἕως τότε ναυπηγός, ὁ καταστὰς μετ' ὀλίγον περίδοξος, ὁ *Ντυπυΐ ντὲ Λὸμ* (Dupuy de Lôme) καὶ δὲν ἀνελάμβανε τὴν ναυπήγησιν τῆς τετράδος τῶν ἀτμοκινήτων τρικρότων, τύπου «Ναπολέων» (βλ. λ. «Ἀλγεθίρας»), δικαιώσας μέχρις ἐλαχίστης λεπτομερείας τοῦ Labrousse τὰς σοφὰς προβλέψεις.

Ἀπὸ τοῦ 1850—1860 σημειοῦται γοργὴ πρόοδος εἰς τὴν ναυπήγησιν τῶν ἀτμοπλοίων διὰ τοῦ Dupuy de Lôme ἐν Γαλλίᾳ, μελετήσαντος καὶ ἐφαρμόσαντος πρακτικῶς τὴν θωράκισιν τῶν πλοίων, τοῦ Isambard-Kingdom-Brunel ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅστις προέτρεξε πολὺ τῆς ἐποχῆς του διὰ τῆς ναυπηγήσεως τῶν ὑπερωκεανίων κολοσσῶν, τῶν Ρὴδ (Reed), Κῶλις (Colis), Ἔρικσον, ἐπινοητῶν τῶν μονιτόρων, τῶν θωρηκτῶν τῆς γραμμῆς, τῶν ἐν ἐξελίξει τορπιλλικῶν (βλ. λ. **ἀτμομηχανή, ἀτμολέβης, ἀτμοστρόβιλοι**).

Τὰ τροχήλατα. — Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν γοργὴν ἐπεισέλευσιν τῆς ἕλικος εἰς τὴν πρόωσιν τῶν πλοίων, ἡ ναυπήγησις τροχηλάτων πλοίων δὲν εἶχεν ὁριστικῶς τερματισθῇ, πολλῶν προτιμώντων τὴν χρῆσιν προωστῆρος, ὅστις, ὡς οἱ τροχοί, εἶχεν ἀρκούντως πλέον μελετηθῇ καὶ ἐφ' οὗ εἶχον ἐφαρμοσθῇ πάντα τὰ ἀπὸ μακρᾶς ναυτικῆς πείρας προκύψαντα συμπεράσματα. Πλεῖστα ὅθεν τροχήλατα ἐξηκολούθησαν ναυπηγούμενα, ἰδίως διὰ τὰς γραμμὰς τὰς ἐξυπηρετούσας τὴν διαπεραίωσιν ἐν τῷ πορθμῷ τῆς Μάγχης.

Ἐν Ἑλλάδι τροχήλατα σκάφη ἦσαν, τοῦ μὲν βασιλικοῦ ναυτικοῦ, ὁ «*Ὄθων*», θαλαμηγὸς τοῦ ἀειμνήστου βασιλέως μετονομασθεῖσα «Ἀθῆναι», ἡ «**Ἀμφιτρίτη**» (βλ. λ.), ἡ πρώτη, κομψοτάτη τοῦ βασιλέως Γεωργίου θαλαμηγὸς μετὰ τεσσάρων καπνοδόχων, ὁ «*Ὄλυμπος*» καὶ ὁ «*Καρχαρίας*» βοηθητικά. Ἐπίσης τὰ εὔδρομα τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1865. Ὡς πρὸς τὰ ἀκτοπλοϊκά, ἐφ' ὅσον γνωρίζομεν, τὸ «*Ἰόνιον*» τῆς ἄλλοτε «Ἑλληνικῆς Ἀτμοπλοΐας» τῆς Ἑρμουπόλεως, ἡ «*Ἶρις*», κομψότατον, ταχύτατον καὶ πολυτελέστατον ἀτμόπλοιον τῆς αὐτῆς καὶ αἱ «*Σπέτσαι*» τῆς ἄλλοτε ἀτμοπλοΐας «Γουδῆ».

Πάντως τὸ ὡραιότερον καὶ τὸ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως τελειοποιημένον, ἀλλὰ καὶ τὸ τελευταῖον κατασκευασθὲν ὑπερωκεάνιον τροχήλατον (1862) ἦτο ἡ «*Σκωττία*» (Scottia) τῆς ἑταιρείας Cunard Line, διασχίσαν τὸν Ἀτλαντικὸν εἰς 8 ἡμέρας καὶ 22 ὥρας, ἀποτελοῦν καὶ τὸ ἀπόγειον τῆς τελειοποιήσεως τῶν πλοίων τῆς ἑταιρίας ταύτης, ὧν ἡ σειρὰ ἤρξατο τῷ 1840 διὰ τῆς «Britannia» καὶ τῆς «Arcadla» καὶ ἔληξε μὲ τὴν «Persia» καὶ τὴν «Scottia», παραδόσασα τὴν θέσιν της ἐφεξῆς εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἑλικοκινήτων τῆς ἑταιρίας.

Ἡ «Σκωττία», 367 ποδῶν μήκους, 47 1/2 πλάτους, 23 βυθίσματος, 3871 τόννων ἐκτοπίσματος καὶ 4950 ἵππων δυνάμεως μηχανῆς (κατασκευῆς καὶ ναυπηγίας Robert Napier εἰς ποταμὸν Κλάϊντ) καὶ 19 μιλλίων ταχύτητος, ἦτο τὸ πρῶτον σιδηροῦν σκάφος, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐφοδιασθῇ δι' ἑπτὰ στεγανῶν διαφραγμάτων ἐγκαρσίων. Τὰ τροχήλατα θαλαμηγὰ πλοῖα ἦσαν χάρματα κομψότητος, ὡς λ.χ. τὸ «Λεϊνστα» καὶ τὸν «Ὄσμπορν» («Osborne»), βασιλικὴ θαλαμηγὸς τῆς Ἀγγλίας ἀπὸ τοῦ 1871 ἕως τοῦ 1900, ὅτε ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῆς ἑλικοφόρου θαλαμηγοῦ «Βικτώρια καὶ Ἀλβέρτος» (1900). Ἀλλὰ καὶ σήμερον ἔτι ἐξακολουθοῦν ὄντα ἐν χρήσει, εἰς τὴν ποταμοπλοΐαν ἀλλὰ καὶ ὡς ρυμουλκά, τροχήλατα πλοῖα, ἀναπολοῦντα τὴν πρώτην τοῦ ἀτμοπλοίου ἐμφάνισιν, τὴν ἐποχὴν τοῦ Φούλτωνος.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἀτμοποίησις (ἡ) ἢ ***ἐξαέρωσις*** (ἡ) [*Φυσ.*]. Καλεῖται οὕτως ἐν τῇ Φυσικῇ ἡ παραγωγὴ ἐξ ὑγροῦ ἀτμῶν. Ἡ ἀτμοποίησις προκαλεῖται εἴτε δι' *ἐξατμίσεως*, ὅτε ἡ παραγωγὴ τοῦ ἀτμοῦ λαμβάνει χώραν ἐν οἱαδήποτε θερμοκρασίᾳ, βραδέως, καὶ κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὑγροῦ, εἴτε διὰ *βρασμοῦ*, ὅτε ἡ παραγωγὴ τῶν ἀτμῶν λαμβάνει χώραν ἐν ὡρισμένῃ θερμοκρασίᾳ, ταχέως καὶ καθ' ὅλην τὴν μᾶζαν τοῦ ὑγροῦ. Κατὰ τὴν παραγωγὴν ἀτμῶν διὰ βρασμοῦ ὑγροῦ παρατηροῦμεν, ὅτι, καθ' ἣν στιγμὴν ἄρχεται ὁ βρασμὸς τοῦ ὑγροῦ, ἡ θερμοκρασία αὐτοῦ διατηρεῖται σταθερά, καίτοι ἔξωθεν τὸ ὑγρὸν θερμαίνεται συνεχῶς. Ἡ οὕτω προσδιδομένη θερμότης, ἥτις δὲν χρησιμεύει πρὸς ἀνύψωσιν τῆς θερμοκρασίας τοῦ ὑγροῦ καὶ ἥτις ἑπομένως δὲν εἶναι αἰσθητὴ διὰ τοῦ θερμομέτρου, καλεῖται *λανθάνουσα θερμότης ἀτμοποιήσεως* καὶ χρησιμεύει πρὸς παραγωγὴν τῆς μετατροπῆς τῆς ὑγρᾶς καταστάσεως εἰς τὴν ἀέριον. Πράγματι δ' ἡ λανθάνουσα θερμότης ἀτμοποιήσεως ἀντιστοιχεῖ πρὸς ἀναλισκόμενον ἔργον διὰ τὴν μετατροπὴν τῆς ὑγρᾶς καταστάσεως εἰς ἀέριον. Τὸ ἔργον τοῦτο ὑποδιαιρεῖται: 1) εἰς τὸ *ἐσωτερικὸν ἔργον* τὸ ἀπαιτούμενον διὰ τὴν ὑπερνίκησιν τῶν μοριακῶν ἕλξεων καὶ 2) εἰς τὸ *ἐξωτερικὸν ἔργον*, ὅπερ δαπανᾶται διὰ τὴν ὑπερνίκησιν τοῦ ἔργου τοῦ παραγομένου κατὰ τὴν αὔξησιν τοῦ ὄγκου τοῦ ὑγροῦ λόγῳ ἐξαερώσεως αὐτοῦ, πρὸς ἣν ἀνθίσταται ἡ ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις.

Ἐν τῇ Φυσικῇ ὁρίζομεν ὡς *λανθάνουσαν θερμότητα* ἀτμοποιήσεως τὸ ποσὸν τῆς θερμότητος, ὅπερ ἀπαιτεῖται ἵνα ἡ μονὰς τῆς μάζης ὑγροῦ μετατραπῇ εἰς κεκορεσμένον ἀτμὸν τῆς αὐτῆς θερμοκρασίας. Ἐπίσης διακρίνομεν καὶ τὴν μοριακὴν θερμότητα ἀτμοποιήσεως, ἥτις ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ ποσὸν τῆς θερμότητος ὅπερ ἀπαιτεῖται ἵνα ἓν γραμμομόριον ὑγροῦ μετατραπῇ εἰς κεκορεσμένον ἀτμὸν τῆς αὐτῆς θερμοκρασίας. Ἑπομένως ἡ μοριακὴ θερμότης ἀτμοποιήσεως ὑγροῦ ἰσοῦται πρὸς τὴν λανθάνουσαν θερμότητα ἀτμοποιήσεως ἐπὶ τὸ μοριακὸν βάρος αὐτοῦ.

Ὁλικὴ θερμότης ἀτμοποιήσεως ὑγροῦ εἰς θερμοκρασίαν t καλεῖται τὸ ποσὸν τῆς θερμότητος ὅπερ ἀπαιτεῖται ὅπως φέρωμεν τὸ ὑγρὸν ἀπὸ τῆς θερμοκρασίας 0 εἰς τὴν θερμοκρασίαν t^0 ὑπὸ πίεσιν ἴσην πρὸς τὴν μεγίστην τάσιν τῶν ἀτμῶν εἰς θερμοκρασίαν t^0 καὶ ὅπως μετατρέψωμεν ἀκολούθως τὸ ὑγρὸν εἰς ἀτμὸν κεκορεσμένον θερμοκρασίας t^0. Ἡ ὁλικὴ θερμότης ἀτμοποιήσεως εἶναι συνάρτησις τῆς θερμοκρασίας.

Ὁσάκις ἡ μονὰς μάζης ὑγροῦ ἐκ τῆς θερμοκρασίας ζέσεως ὑπὸ τὴν ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν μεταβάλλεται εἰς κεκορεσμένον ἀτμὸν τῆς αὐτῆς θερμοκρασίας, δαπανᾶται ὡρισμένον ποσὸν θερμότητος, ὅπερ ἰσοῦται πρὸς τὴν λανθάνουσαν θερμότητα ἀτμοποιήσεως. Ἀντιστρόφως, ὅταν ἡ μονὰς μάζης ἀτμοῦ ἐν τῇ θερμοκρασίᾳ ζέσεως τοῦ ὑγροῦ μεταβάλλεται εἰς ὑγρὸν τῆς αὐτῆς θερμοκρασίας, ἀποδίδεται ὡρισμένον ποσὸν θερμότητος, ὅπερ καλεῖται *θερμότης συμπυκνώσεως*. Εἶναι δὲ ἡ λανθάνουσα θερμότης ἀτμοποιήσεως ἀριθμητικῶς ἴση πρὸς τὴν θερμότητα συμπυκνώσεως, ἔχει ὅμως ἀντίθετον σημεῖον αὐτῆς. Οὕτω διὰ τὸ ὕδωρ ἡ λανθάνουσα θερμότης ἀτμοποιήσεως εἶναι 539 θερμίδες. Ἤτοι ὅπως μετατρέψωμεν 1 γρμ. ὕδατος 100°C εἰς ἀτμὸν 100°, ἀπαιτοῦνται 539 θερμίδες-γρμ., ἢ ὅπως μετατρέψωμεν 1 χιλιόγραμμον ὕδατος 100°C εἰς ἀτμὸν 100°C ἀπαιτοῦνται 539 θερμίδες-χλγρ. Ὁμοίως ὁσάκις 1 γρμ. ἢ 1 χιλιογρ. ἀτμοῦ 100C μεταβάλλεται εἰς ὕδωρ 100° ἀποδίδονται 539 θερμ.-γρμ., ἢ 539 θερμ.-χλγρ.

Ἡ λανθάνουσα θερμότης ἀτμοποιήσεως μεταβάλλεται μετὰ τῶν διαφόρων σωμάτων, ὁ κατωτέρω δὲ παρατιθέμενος πίναξ παρέχει τὴν λανθάνουσαν θερμότητα ἀτμοποιήσεως (δι' ἓν γρμ. οὐσίας) διὰ τὰ μᾶλλον συνήθη ἐκ τῶν ὑγρῶν:

Αἰθυλικὸς αἰθὴρ	90	θερμ.	Θειοῦχος ἄνθραξ	85	θερμ.
Αἰθυλικὸν πνεῦμα	202	»	Ἄζωτον	48	»
Ἀμμωνία	321	»	Ὕδωρ	539	»
Ἀνιλίνη	104	»	Ὑδρογόνον	110	»
Βενζόλη	94	»	Τερεβινθέλαιον	70	»
Χλωροφόρμιον	58	»	Τολουόλη	87	»
Ὀξικὸν ὀξὺ	90	»	Κάδμιον	180	»
Ἀνθρακικὸν ὀξὺ	142	»	Θεῖον	362	»
Ὑδράργυρος	68	»	Ψευδάργυρος	365	»
Ὀξυγόνον	51	»			

Καὶ κατὰ τὴν ἐξάτμισιν παρατηροῦμεν ἐπίσης τὸ φαινόμενον ὅτι ἡ παραγωγὴ ἀτμῶν συνοδεύεται ὑπὸ ἀναλύσεως θερμότητος. Πράγματι δ' ἐκ πείρας γνωρίζομεν ὅτι, ἐὰν ἐπὶ τῆς χειρός μας ρίψωμεν σταγόνα αἰθέρος, αὕτη ἐξαεροῦται ταχέως λόγῳ τῆς μεγάλης πτητικότητος τοῦ αἰθέρος, ἐνῷ ταυτοχρόνως παρατηρεῖται ταπείνωσις τῆς θερμοκρασίας, ἤτοι ἀπόψυξις τῆς περιοχῆς, ἐν ᾗ εὑρίσκετο ὁ αἰθήρ, ὀφειλομένη εἰς τὸ ὅτι πρὸς ἀτμοποίησιν τοῦ αἰθέρος ἀπαιτεῖται ἀνάλωσις θερμότητος ἥτις προσλαμβάνεται ἐκ τῆς χειρὸς ἡμῶν. Τοῦ φαινομένου τούτου γίνεται συχνότατα χρῆσις ἐν τῇ ἰατρικῇ πρὸς παραγωγὴν τοπικῆς ἀναισθησίας. Ὁμοίως ἐὰν σωλῆνα περιέχοντα ὕδωρ εἰσαγάγωμεν ἐντὸς ἑτέρου περιέχοντος αἰθέρα καὶ προκαλέσωμεν ταχεῖαν ἐξαέρωσιν τοῦ αἰθέρος διὰ προσφυσήσεως ἰσχυροῦ ρεύματος, παράγεται ἀπόψυξις τοῦ ὕδατος δυναμένη νὰ προκαλέσῃ τὴν στερεοποίησιν αὐτοῦ, λόγῳ τῆς ἀπορροφωμένης ἐκ τοῦ ὕδατος θερμότητος ὡς ἐκ τῆς ἐξαερώσεως τοῦ αἰθέρος.

Ὁμοίως κατὰ τὸ θέρος ἀποψύχομεν τὸ ὕδωρ διὰ τῆς εἰσαγωγῆς αὐτοῦ ἐν πηλίνοις δοχείοις (Αἰγινήτικα κανάτια), ἡ ψῦξις δ' ἐπέρχεται λόγῳ ἐξαερώσεως τῶν σταγονιδίων ὑγρῶν, τῶν διερχομένων διὰ τῶν πόρων τῶν δοχείων καὶ ἐπικαθημένων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν. Ὁμοίως κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀπόψυξις τοῦ ὕδατος, ἐὰν ὑαλίνην φιάλην πλήρη ὕδατος περιτυλίξωμεν διὰ βεβρεγμένου ὑφάσματος καὶ ἐκθέσωμεν ταύτην εἰς τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας.

Προσδιορισμὸς τῆς λανθανούσης θερμότητος ἀτμοποιήσεως. Θεωρήσωμεν ὑγρὸν μάζης μ γρμ. εἰς θερμοκρασίαν t, ὅπερ φέρομεν εἰς τὴν θερμοκρασίαν ζέσεως T. Ἡ πρὸς τοῦτο ἀπαιτουμένη θερμότης εἶναι μ. ε (T—t), ἔνθα ε ἡ εἰδικὴ θερμότης τοῦ ὑγροῦ. Ὅπως δὲ μετατρέψωμεν τὸ ὑγρὸν εἰς ἀτμὸν θερμοκρασίας T, ἀπαιτεῖται ἐπὶ πλέον ποσὸν θερμότητος μ. λ, ἔνθα λ ἡ λανθάνουσα θερμότης ἀτμοποιήσεως καὶ ἑπομένως τὸ ἀπαιτηθὲν ποσὸν θερμότητος διὰ τὴν ἀτμοποίησιν τοῦ ὑγροῦ εἶναι $\varrho\varepsilon(T-t)+\varrho\lambda$.

Ἡ θερμότης αὕτη ἀποδίδεται, ὅταν ὁ ἀτμὸς συμπυκνωθῇ καὶ μετατραπῇ εἰς ὑγρὸν θερμοκρασίας t. Πράγματι δ' ἐὰν διαβιβάσωμεν τὸν ἀτμὸν διὰ θερμιδομέτρου περιέχοντος M γρμ. ὕδατος, θερμοκρασίας t_0, ἡ δὲ θερμοκρασία τοῦ ὕδατος ὑψωθῇ εἰς t, τότε τὸ ἀπορροφηθὲν ποσὸν θερμότητος ὑπὸ τοῦ ὕδατος εἶναι $M(t-t_0)$. Ἐὰν δ' ἐξισώσωμεν τ' ἀνωτέρω δύο ποσὰ θερμότητος εὑρίσκομεν

$$\varrho\varepsilon(T-t)+\varrho\lambda=M(t-t_0).$$

ἐξ ἧς ἐπιλύοντες ὡς πρὸς λ. εὑρίσκομεν:

$$\lambda=\frac{M(t-t_0)-\varrho\varepsilon(T-t)}{\varrho}$$

Ὁ προσδιορισμὸς τῆς λανθανούσης θερμότητος ἀτμοποιήσεως γίνεται δι' εἰδικῶν *θερμιδομετρικῶν συσκευῶν* ὡς ἡ τοῦ Schiff, Berthelot κλπ.

Ὁ ἀνωτέρω τύπος ὑπολογισμοῦ τῆς λανθανούσης θερμότητος ἀτμοποιήσεως κατὰ τὰς μετρήσεις ἀκριβείας καθίσταται πολυπλοκώτερος, καθ'

Digitized by Google

ὅσον ὑπεισέρχονται διάφορα συμπληρωματικὰ μέλη ἀπαιτούμενα διὰ σχετικὰς διορθώσεις, ὡς π. χ. τὸ εἰς ὕδωρ ἰσοδύναμον τοῦ θερμιδομέτρου καὶ θερμομέτρου, διὰ τὴν ἐξουδετέρωσιν τῶν ἀπωλειῶν θερμότητος ἐξ ἀκτινοβολίας κλπ.

Θεωρητικῶς, ὡς δεικνύεται ἐν τῇ θερμοδυναμικῇ, ἡ θερμότης ἀτμοποιήσεως παρέχεται ὑπὸ τοῦ τύπου τοῦ Clapeyron:

$$\lambda = AT(\varkappa_\upsilon - \varkappa_\varrho)\frac{dp}{dt}.$$

ἔνθα A=1)427 ὁ ἀντίστροφος τοῦ μηχανικοῦ ἰσοδυνάμου τῆς θερμότητος, $\varkappa_\upsilon$ καὶ $\varkappa_\varrho$ οἱ εἰδικοὶ ὄγκοι τοῦ κεκορεσμένου ἀτμοῦ καὶ ὑγροῦ καὶ p= φ (t) ἡ καμπύλη τῶν μεγίστων τάσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γ. Ἀθανασιάδου*, Ἀσκήσεις Φυσικῆς. *M. L. Marchis*, Thermodynamique. *M. Schüle* Leitfaden der Wärmemechanik. Κ. Π.

ἀτμοπυράκτωσις (ἡ) *[Φάρ.]*. Σύστημα ἐντατικοῦ φωτισμοῦ τῶν φάρων συνιστάμενον εἰς ὑπερλευκοπύρωσιν εἰδικοῦ μεταξωτοῦ κατασκευάσματος μετ' ἀμιάντου, διὰ φλεγόντων ἀτμῶν πετρελαίου (βλ. καὶ **αὐτόσχημον**). Ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν φάρων, τὸ σύστημα ἀτμοπυρακτώσεως εἰσήχθη τῷ 1924, πλείστων παλαιῶν φάρων ἀνακαινισθέντων ἔκτοτε, χάρις εἰς τὰ ὑπὸ τῆς ὑπηρεσίας γενόμενα παραδεκτὰ μηχανήματα ἀτμοπυρακτώσεως συστήματος Chance Brothers, Smethwick, Birmingham. Σ. Ε. Λ.

ἀτμὸς (ὁ)· ἡ ἀεριώδης μεταβολὴ παντὸς ὑγροῦ, κοιν. *ἀχνός* ‖ ἰδίως ὁ πρὸς κίνησιν χρησιμοποιούμενος ἀτμὸς τοῦ βράζοντος ὕδατος.

—[ΦΥΣΙΚ.] Γενικῶς ἐν τῇ Φυσικῇ καλοῦμεν *ἀτμὸν* τὸ ἀέριον συστατικόν, ὅπερ προκύπτει ἐκ τῆς μετατροπῆς στερεοῦ ἢ ὑγροῦ εἰς ἀέριον. Οὕτω τὸ ἀέριον ὅπερ προκύπτει κατὰ τὴν μετατροπὴν ὑγροῦ αἰθέρος ἐκ τῆς ὑγρᾶς καταστάσεως εἰς τὴν ἀέριον καλεῖται *ἀτμὸς αἰθέρος* κ.ο.κ. Ἡ παραγωγὴ ἀτμῶν ἐξ ὑγροῦ τινος καλεῖται *ἀτμοποίησις* ἢ *ἐξαέρωσις* τοῦ ὑγροῦ. Τὴν παραγωγὴν ἀτμῶν δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν εἴτε δι' *ἐξατμίσεως*, ὅτε παρατηρεῖται παραγωγὴ ἀτμῶν βραδέως καὶ ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας μόνον τοῦ ἐξατμιζομένου ὑγροῦ καὶ ἐν οἱαδήποτε θερμοκρασίᾳ, εἴτε διὰ *βρασμοῦ*, ὅτε ἡ παραγωγὴ τῶν ἀτμῶν γίνεται ἐν ὡρισμένῃ μόνον θερμοκρασίᾳ ταχέως καὶ μετέχει εἰς αὐτὴν ὅλη ἡ μᾶζα τοῦ ὑγροῦ. Ὁσάκις ὑγρὸν εἰσάγεται ἐν χώρῳ κενῷ, τοῦτο ἐξαεροῦται ταχύτατα. Οὕτως ἐὰν ἐν τῷ κενῷ βαρομετρικοῦ σωλῆνος εἰσαγάγωμεν καταλλήλως σταγόνα ὑγροῦ, π. χ. ὕδατος, παρατηροῦμεν ὅτι τὸ ὕδωρ ἐξαεροῦται ταχέως, ἐνῷ ταυτοχρόνως ὁ ὑδράργυρος ἐν τῷ βαρομετρικῷ σωλῆνι κατέρχεται, καταδεικνυμένου οὕτω ὅτι ὁ παραχθεὶς ἀτμὸς ἀσκεῖ ὡρισμένην πίεσιν. Ἐὰν εἰσαγάγωμεν νέαν σταγόνα ὕδατος, παρατηροῦμεν ὅτι καὶ αὕτη ἐξαεροῦται, ἐνῷ ὁ σωλὴν τοῦ ὑδραργύρου κατέρχεται ἔτι περισσότερον, τέλος δ' ἐπέρχεται στιγμὴ καθ' ἣν ἡ εἰσαγομένη σταγὼν ὕδατος δὲν ἐξαεροῦται, ἡ δὲ πίεσις τοῦ ἀτμοῦ ἐν τῷ κενῷ τοῦ βαρομετρικοῦ σωλῆνος παραμένει σταθερά, μὴ παρατηρουμένης περαιτέρω καθόδου τοῦ ὑδραργύρου ἐν τῷ βαρομετρικῷ σωλῆνι, ἐφ' ὅσον ἡ θερμοκρασία διατηρεῖται σταθερά.

Ὅταν τοῦτο συμβῇ, λέγομεν ὅτι ὁ ἄνωθεν τοῦ ὑδραργύρου χῶρος τοῦ βαρομετρικοῦ σωλῆνος *ἐκορέσθη ἀτμῶν*, τοὺς δὲ ὑπάρχοντας ἐν τῷ ἄνω χώρῳ ἀτμοὺς καλοῦμεν κεκορεσμένους. Χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς καταστάσεως τοῦ κόρου εἶναι ἡ παρουσία ὑγροῦ ἐν ἐπαφῇ πρὸς τὴν ἀτμόσφαιραν τῶν ἀτμῶν. Ἐφ' ὅσον οἱ ἀτμοὶ δὲν εἶναι κεκορεσμένοι καλοῦνται *ἀκόρεστοι*. Ἐὰν ὁ ἀτμὸς περιέχῃ ἢ οὐχὶ ἐν προσμίξει καὶ ὑγρὸν ἐξ οὗ παρήχθη καλεῖται ὑγρὸς ἢ ξηρός. Ἐν τῇ περιστάσει δὲ καθ' ἣν ὁ ἀτμὸς παρουσιάζει θερμοκρασίαν ἀνωτέραν τοῦ σημείου ζέσεως τοῦ ὑγροῦ ἐξ οὗ παρήχθη, καλεῖται *ὑπέρθερμος*. Ἐν τοῖς προηγουμένοις εἴδομεν ὅτι ὁ ἀτμὸς ἀσκεῖ ὡρισμένην πίεσιν, ἥτις εἰδικώτερον καλεῖται *τάσις τοῦ ἀτμοῦ*, ἐφ' ὅσον δὲ ὁ ἀτμὸς εἶναι κεκορεσμένος, ἡ τάσις αὐτοῦ καλεῖται εἰδικώτερον *μεγίστη τάσις* καὶ ἀκολουθεῖ τοὺς ἀκολούθους νόμους: 1) Ἡ μεγίστη τάσις εἶναι ἀνεξάρτητος τοῦ ὄγκου τοῦ καταλαμβανομένου ὑπὸ τοῦ ἀτμοῦ. 2) Ἡ μεγίστη τάσις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ὑγροῦ. Ἤτοι διάφοροι ἀτμοὶ παρουσιάζουσιν ἐν τῇ αὐτῇ θερμοκρασίᾳ διάφορον μεγίστην τάσιν. Οὕτω εἰς 20° ὁ ἀτμὸς ὕδατος παρουσιάζει μεγίστην τάσιν 17 m.m, τοῦ οἰνοπνεύματος 440 m. m. καὶ τοῦ αἰθέρος 433 m. m. 3) Ἡ μεγίστη τάσις τῶν ἀτμῶν μεταβάλλεται μετὰ τῆς θερμοκρασίας καὶ μάλιστα αὐξάνει αὐξανομένης τῆς θερμοκρασίας.

Ὑπὸ πολλῶν ἐρευνητῶν ἐπεδιώχθη ἡ ἀνεύρεσις σχέσεως μαθηματικῆς συνδεούσης τὴν μεγίστην τάσιν τῶν ἀτμῶν πρὸς τὴν θερμοκρασίαν, διεπιστώθη δὲ ὅτι ἡ μεταβολὴ τῆς πιέσεως συναρτήσει τῆς θερμοκρασίας δύναται ἀκριβέστερον νὰ ἐκφρασθῇ, δι' ἐκτενῆ περιοχὴν παρατηρήσεως, διὰ λογαριθμικῆς συναρτήσεως.

Οὕτω διὰ τιμὰς τῆς μεγίστης τάσεως κατὰ τῆς ἀτμοσφαίρας ἀρκοῦσαν προσέγγισιν παρέχει ὁ τύπος:

$$\log p = \frac{\lambda_0}{RT} + \frac{\alpha}{R}\log T - \frac{\varepsilon}{R}T + i$$

ἔνθα λ_0 ἡ θερμότης ἀτμοποιήσεως, R ἡ σταθερὰ τοῦ ἀερίου, T ἡ ἀπόλυτος θερμοκρασία, α συντελεστής, ὅστις προσεγγιζόντως ἰσοῦται πρὸς τὴν διαφορὰν τῶν εἰδικῶν μοριακῶν θερμοτήτων τοῦ ἀτμοῦ καὶ τοῦ ὑγροῦ ὑπὸ σταθερὸν ὄγκον. Κατὰ παρατηρήσεις τοῦ Nernst εἶναι προσεγγιζόντως α=3,5. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ i, τοῦτο παριστᾷ σταθερὰν ὁλοκληρώσεως, ἥτις δι' ὑψηλὰς θερμοκρασίας συνδέεται πρὸς τὴν χημικὴν σταθερὰν i' διὰ τοῦ τύπου i=i'—log R. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῆς θεωρίας τῶν *κβάντα*, διὰ μονατομικὰ ἀέρια εἶναι i=—3,703+1,5 log M, ὅπου M τὸ μοριακὸν βάρος. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ μέλος τοῦ ἀνωτέρω τύπου, ὅπερ περιλαμβάνει τὸν συντελεστὴν ε, τοῦτο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ παραλείπεται ἐν τοῖς ὑπολογισμοῖς. Ἐξ ἄλλου δι' ἐφαρμογῆς τῆς κινητικῆς θεωρίας τῶν ἀερίων ἐπὶ τοῦ φαινομένου τῆς ἀτμοποιήσεως εὑρίσκεται θεωρητικῶς ὁ ἀκόλουθος τύπος, ὁ ἐκφράζων τὴν ἐξάρτησιν τῆς μεγίστης ταύτης ἀπὸ τῆς θερμοκρασίας:

$$\log p = -\frac{\Lambda_0}{RT} + \log T + \text{σταθ.}$$

Ἡ ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχήματι εἰκονιζομένη καμπύλη δεικνύει γραφικῶς τὴν μεταβολὴν τῆς μεγίστης τάσεως τοῦ ἀτμοῦ τοῦ ὕδατος συναρτήσει τῆς θερμοκρασίας. Διὰ τὰ λοιπὰ ὑγρὰ εὑρίσκομεν ἐπίσης ἀναλόγους καμπύλας. Οὕτω διὰ τὴν μεγίστην τάσιν τῶν ἀτμῶν τοῦ ὕδατος ἔχομεν τὴν ἀκόλουθον μεταβολὴν μετὰ τῆς θερμοκρασίας:

Εἰς	4°	4,6	mm	Εἰς	120°,6	2	ἀτμ.
»	50°	91,98	»	»	180°,3	10	»
»	100°	760	»	«	250°,9	28	»

Προκειμένου περὶ τοῦ ἀτμοῦ τοῦ ὕδατος, λόγῳ τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτοῦ ἐν τῇ ἀτμομηχανικῇ, ἡ σπουδὴ αὐτοῦ ἔχει γίνει συστηματικῶς τόσον ἀπὸ θεωρητικῆς ὅσον καὶ ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως, εἰδικοὶ δὲ πίνακες παρέχουσι τὴν μεγίστην τάσιν τοῦ ἀτμοῦ τοῦ ὕδατος τόσον διὰ θερμοκρασίας ἄνω τοῦ μηδενός, ὅσον καὶ διὰ θερμοκρασίας κάτω τοῦ μηδενός, οἵτινες ἔχουσι μεγίστην σημασίαν καὶ ἐν τῇ Φυσικῇ, διὰ διαφόρους διορθώσεις κατὰ τὰς μετρήσεις. Ἡ παραγωγὴ ἀτμῶν δύναται νὰ λάβῃ χώραν ἐν ἀερίῳ ἀτμοσφαίρᾳ. Ἐὰν π. χ. ἐντὸς δοχείου περιέχοντος ἀέρα εἰσαγάγωμεν αἰθέρα, οὗτος ἐξαεροῦται, ἡ δὲ μεγίστη τάσις τῶν ἀτμῶν αὐτοῦ ἰσοῦται πρὸς τὴν μεγίστην τάσιν ἣν θὰ εἶχον οἱ ἀτμοὶ ἐὰν ὁ αἰθὴρ ἐξητμίζετο ἐν τῷ κενῷ.

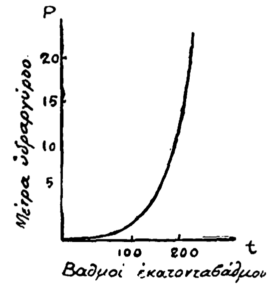

Μεταβολὴ τῆς μεγίστης τάσεως τῶν ἀτμῶν ὕδατος μετὰ τῆς θερμοκρασίας.

Ἀκόρεστοι ἀτμοί.—Ἐφ' ὅσον οἱ ἀτμοὶ δὲν εἶναι κεκορεσμένοι, οὗτοι ἀκολουθοῦσι τοὺς ἀτμοὺς τῶν τελείων ἀερίων καὶ ἑπομένως ἡ *τάσις* ἢ ἡ *πίεσις* τοῦ ἀτμοῦ εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογος τοῦ ὄγκου του. Δεδομένου δὲ ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει τῶν τελείων **ἀερίων** (βλ. λ.) διὰ καθορισμοῦ τῆς πυκνότητος αὐτῶν δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὸ μοριακὸν βάρος M αὐτῶν διὰ τοῦ τύπου M=28,95 δ, συνάγεται ὅτι καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ἀκορέστων ἀτμῶν, οἵτινες συμπεριφέρονται ὡς τέλεια ἀέρια, δυνάμεθα διὰ καθορισμοῦ τῆς πυκνότητος αὐτῶν νὰ προσδιορίσωμεν τὸ μοριακόν των βάρος. Ἐπὶ τῆς ἰδιότητος ταύτης τῶν ἀκορέστων ἀτμῶν ἐρείδεται ἡ μέθοδος τοῦ μοριακοῦ βάρους οὐσιῶν δυναμένων νὰ ἐξαερωθῶσι χωρὶς νὰ ὑποστῶσι μετουσίωσιν, διεμορφώθησαν δὲ τρεῖς μέθοδοι, αἱ τοῦ Meyer, Hoffmann καὶ Dumas διὰ τῶν ὁποίων προσδιορίζομεν τὴν πυκνότητα τῶν ἀτμῶν καὶ ἀκολούθως ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀνωτέρω τύπου εὑρίσκομεν τὸ μοριακὸν βάρος. Αἱ ἀνωτέρω μέθοδοι τυγχάνουσιν εὐρυτάτης ἐφαρμογῆς ἐν τῇ Χημείᾳ. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

—[ΜΗΧΑΝΟΛ.] Καλοῦμεν ἐν τῇ μηχανολογίᾳ *ἀτμούς*, τὰ ἀερώδη ἐκεῖνα σώματα, ἅτινα σχετικῶς εὐκόλως παράγονται ἀπὸ ὑγρὰ καὶ εὐκόλως ἐπίσης μεθίστανται ἀπὸ τὴν ἀέριον κατάστασιν εἰς τὴν ὑγράν. Μεγίστης σπουδαιότητος διὰ τὴν προκειμένην ἄποψιν εἶναι ὁ ἀτμὸς τοῦ ὕδατος, διότι τοῦτον χρησιμοποιοῦμεν ὡς μέσον, εἰς τὸ ὁποῖον προσδίδοντες θερμότητα ἀπολαμβάνομεν ἔργον, κατανικῶμεν ὠφελίμους ἀντιστάσεις, διὰ τῶν λεγομένων ἀτμομηχανῶν, αἵτινες ἐξακολουθοῦν νὰ ἀποτελοῦν τὸ κύριον μέρος τῶν κινητηρίων μηχανῶν καθόλου.

Γενικαὶ ἰδιότητες.—Ὁ ἐκ τοῦ βρασμοῦ τοῦ ὕδατος παραγόμενος ἀτμὸς εἶναι ἐντελῶς *ἄχρους* καὶ *διαφανής*, ἐφ' ὅσον διατηρεῖ τὴν ἀερώδη αὐτοῦ κατάστασιν, ἀναμιγνυόμενος ὅμως μὲ τὸν ψυχρὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα συμπυκνοῦται εἰς ὕδωρ, τὸ ὁποῖον ὑπὸ μορφὴν σταγονιδίων αἰωρεῖται ἐν τῷ ἀέρι, σχηματίζον τὸ γνωστὸν ὁρατὸν νέφος. Περὶ τούτου πειθόμεθα παρατηροῦντες τὸ φαινόμενον τῆς διαφυγῆς ἀτμοῦ διὰ παρωτίδος *(φλάντζας)* ἀτμαγωγοῦ σωλῆνος. Ὁ διαφεύγων ἀτμὸς εἶναι ὁρατὸς ὑπὸ μορφὴν νέφους μόνον εἰς ἀπόστασιν χιλιοστῶν τινων ἀπὸ τοῦ ἁρμοῦ.

Ὁ *ὑδρατμὸς* παράγεται ἀπὸ τὸ ὕδωρ εἴτε διὰ θερμάνσεως τοῦ ὕδατος, εἴτε δι' ἐλαττώσεως τῆς ἐπὶ τοῦ ὕδατος πιέσεως.

Ὁ ἀτμός, ὡς ὅλα τὰ ἀέρια, ἔχει τὴν τάσιν νὰ ἐξογκοῦται, νὰ πληροῖ δηλαδὴ ἐντελῶς τὸν χῶρον τὸν ὁποῖον ἑκάστοτε τῷ παρέχομεν. Συνέπεια τῆς τάσεως αὐτῆς εἶναι ἡ *πίεσις* ἣν ἐξασκεῖ ὁ ἀτμὸς ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τοῦ δοχείου ἐν ᾧ εὑρίσκεται καὶ ἡ ὁποία ἰσοῦται μὲ τὴν πίεσιν ἥτις κρατεῖ καθ' ὅλην τὴν μᾶζαν τοῦ ἀτμοῦ, προερχομένην ἀπὸ τὴν ἀντίδρασιν τῶν τοιχωμάτων.

Τὸ μέγεθος τῆς τάσεως ἢ πιέσεως ταύτης τοῦ ἀτμοῦ μετρεῖται ἐν τῇ τεχνικῇ εἰς *ἀτμοσφαίρας*. Τὸ ὄνομα τῆς μονάδος ταύτης προέρχεται ἀπὸ τὴν πίεσιν, ἣν ἐξασκεῖ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀήρ. Ἀπό τινων δεκαετηρίδων ὀνομάζεται ἀτμόσφαιρα ἡ πίεσις ἑνὸς χιλιογράμμου ἐπὶ ἐπιφανείας ἑνὸς τετραγωνικοῦ ἑκατοστοῦ, ἐνῷ πρότερον ἐμετρεῖτο ἡ πίεσις μὲ τὴν πραγματικὴν πίεσιν τῆς ἀτμοσφαίρας ἥτις ἀνέρχεται εἰς 1,0333 χιλιόγρ. ἐπὶ τοῦ τετραγ. ἑκατοστοῦ. Πρὸς διάκρισιν ὀνομάζομεν τὴν ἤδη χρησιμοποιουμένην μονάδα πιέσεως *νέαν ἀτμόσφαιραν* ἢ καὶ *μερικὴν ἀτμόσφαιραν*, ἐνῷ τὴν ἀρχαιοτέραν κανονικὴν ἀτμόσφαιραν. Οὕτω μία κανονικὴ ἀτμόσφαιρα ἰσοῦται πρὸς 1,0333 χιλιόγρ. ἀνὰ □ ἑκ. ἢ 1,0333 τῆς νέας ἀτμοσφαίρας καὶ μία νέα ἀτμόσφαιρα ἰσοῦται πρὸς 1 χιλιόγρ. ἀνὰ □ ἑκ. ἢ πρὸς 0,9678 τῆς κανονικῆς ἀτμοσφαίρας.

Ὁμιλοῦντες περὶ πιέσεως ἀτμοῦ, πρέπει ἐπίσης νὰ προσέχωμεν ἂν ἐννοοῦμεν τὴν *ἀπόλυτον πίεσιν* ἢ τὴν *ὑπέρθλιψιν*. *Ἀπόλυτος πίεσις* καλεῖται ἡ πίεσις τοῦ ἀτμοῦ λογιζομένη ἀπὸ τοῦ μηδενὸς τοῦ ἀπολύτου κενοῦ, ἐνῷ *ὑπέρθλιψις* εἶναι ἡ διαφορὰ τῆς πιέσεως τοῦ ἀτμοῦ, τῆς ἀπολύτου δηλαδή, ὑπὲρ τὴν πίεσιν τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος. Τὴν ὑπέρθλιψιν δεικνύει τὸ θλιβόμετρον τοῦ λέβητος καὶ ὁ θλιψιοδείκτης τῆς ἀτμομηχανῆς. Τὴν ἀπόλυτον πίεσιν τοῦ ἀτμοῦ εὑρίσκομεν προσθέτοντες εἰς τὴν ἔνδειξιν τοῦ θλιβομέτρου ἢ τοῦ θλιψιοδείκτου τὴν ἑκάστοτε βαρομετρικὴν πίεσιν. Χρειάζεται δὲ ἡ ἀπόλυτος πίεσις διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῆς ἰσχύος τῶν ἀτμομηχανῶν, τῆς καταναλώσεως ἀτμοῦ, θερμότητος κ.τ.λ.

Ἐν Ἀγγλίᾳ μετροῦσι τὴν πίεσιν τοῦ ἀτμοῦ εἰς λίτρας ἀγγλικὰς ἐπὶ τοῦ τετραγ. ἀγγλικοῦ δακτύλου· εἶναι δὲ 1 κανονικὴ ἀτμόσφαιρα=14,696 ἀγγλικαὶ λίτραι ἐπὶ τοῦ τετραγ. ἑκ. καὶ μία μετρικὴ ἀτμόσφαιρα=14,223 ἀγγλ. λίτραι ἐπὶ τοῦ τετραγ. ἑκατοστοῦ.

Ἐὰν ἀφήσωμεν λεκάνην, περιέχουσαν χημικῶς καθαρὸν ὕδωρ, ἐκτεθειμένην εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀέρα, εἶναι γνωστὸν ὅτι μετά τινα χρόνον τὸ ὕδωρ μετατρέπεται ἐξ ὁλοκλήρου εἰς ἀτμόν. Τὴν τοιαύτην ἀτμοποίησιν καλοῦμεν *ἐξάτμισιν*, ἐπειδὴ γίνεται μόνον κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος. Ἐὰν ὅμως καλύψωμεν τὴν λεκάνην ταύτην δι' ὑελίνου κώδωνος, θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι μόνον ἓν μέρος τοῦ ὕδατος μετατρέπεται εἰς ἀτμόν, μεθ' ὃ ἡ ἐξάτμισις παύει. Τότε λέγομεν ὅτι ὁ ὑπὸ τὸν κώδωνα χῶρος εἶναι κεκορεσμένος ὑδρατμοῦ. Ἐὰν αὐξήσωμεν τὴν θερμοκρασίαν, νέα ποσότης ὕδατος ἐξατμίζεται, τοὐναντίον ἂν ἐλαττώσωμεν τὴν θερμοκρασίαν αὐτοῦ θὰ παρατηρήσωμεν ἐπανασυμπύκνωσιν ἀτμοῦ εἰς ὕδωρ. Ἐν γένει ἡ ποσότης ἀτμοῦ ἥτις ἀπαιτεῖται διὰ νὰ κορεσθῇ ὡρισμένος χῶρος ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν θερμοκρασίαν καὶ εἶναι τόσῳ μεγαλυτέρα ὅσῳ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ θερμοκρασία. Διὰ τοῦτο φέροντες ψυχρὸν σῶμα εἰς ὑγρὸν θερμὸν χῶρον, παρατηροῦμεν ὅτι ἐπικάθηνται ἐπὶ τοῦ σώματος σταγόνες ὕδατος. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον παρατηροῦμεν ὅτι στίλβουσαι ἐπιφάνειαι ὀργάνων τῆς ἀτμομηχανῆς κατὰ τὴν προθέρμανσιν αὐτῆς καλυπτόμεναι ὑπὸ πάχνης ὕδατος ἀποβάλλουσι τὴν στιλπνότητα αὐτῶν, τὴν ὁποίαν ἐπανακτῶσι ἀφοῦ παρέλθῃ χρόνος τις μετὰ τὴν κινητοποίησιν τῆς μηχανῆς, ὁπότε ὑψωθείσης τῆς θερμοκρασίας τὸ ἐπ' αὐτῶν ὕδωρ ἐξατμίζεται. Φαντασθῶμεν νῦν κύλινδρον κατακόρυφον ὁριζοντίας ἐλευθέρας διατομῆς ἑνὸς τετραγωνικοῦ μέτρου, περιέχοντα ἓν χιλιόγραμμον ὕδατος θερμοκρασίας 0° Κελσίου καὶ ὅτι ἐπ' αὐτοῦ κεῖται ἔμβολον, τὸ ὁποῖον ὑποτιθέμενον ἀβαρὲς δύναται νὰ ὑψοῦται ἐντὸς τοῦ κυλίνδρου ἐφαπτόμενον στεγανῶς τῶν ἐσωτερικῶν τοιχωμάτων αὐτοῦ. Ἐὰν θερμάνωμεν τὸ ὕδωρ τοῦτο ὁπωσδήποτε μέχρις 100°, παρατηροῦμεν ὅτι τότε ἀρχίζει νὰ ἀτμοποιῆται, τὸ δὲ ἔμβολον ὠθεῖται πρὸς τὰ ἄνω ὑπὸ τοῦ παραγομένου ἀτμοῦ. Καίτοι δὲ ἡ θέρμανσις ἐξακολουθεῖ, ἡ θερμοκρασία τοῦ περιεχομένου τοῦ κυλίνδρου μένει σταθερά, 100°, μέχρις ὅτου καὶ τὸ τελευταῖον ἴχνος τοῦ ἐν τῷ κυλίνδρῳ ὕδατος μεταπραπῇ εἰς ἀτμόν. Τὸ ἔμβολον ἀνέρχεται εἰς ὕψος 1,65 μέτρ., ὁ παραχθεὶς δηλαδὴ ἀτμὸς ἔχει ὄγκον 1,65 κυβικὰ μέτρα, **ἐνῷ τὸ ὕδωρ ἐξ οὗ παρήχθη**

Digitized by Google

εἶχε ὄγκον ἑνὸς χιλιοστοῦ τοῦ κυβ. μέτρου πολλαπλασιασθέντα διὰ τῆς ἀτμοποιήσεως ἐπὶ 1650. Ἐπειδὴ τὸ ἔμβολον ὑπετέθη ἀβαρὲς πιέζεται μόνον ἀπὸ τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα μὲ πίεσιν 10334 χιλιογράμμων, καὶ τὴν πίεσιν ταύτην ἔχει ὁ παραχθεὶς ἀτμός, ἤτοι 1 ἀτμοσφαίρας. Ἐὰν ἐπαναλάβωμεν τὸ αὐτὸ πείραμα, ἀλλὰ ἀφοῦ θέσωμεν ἐπὶ τοῦ ἐμβόλου βάρος 10334 χιλιογράμ., θὰ ἴδωμεν ὅτι πρέπει νὰ θερμάνωμεν τὸ ὕδωρ μέχρι 120° Κελσίου διὰ νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἀτμοποίησις αὐτοῦ, ὅταν δὲ αὕτη τελειώσῃ, τὸ χιλιόγραμμον τοῦ παραχθέντος ἀτμοῦ θὰ ἔχῃ ὄγκον 0,86 κυβικὰ μέτρα, ἐπολλαπλασιάσθη δηλαδὴ ὁ ὄγκος τοῦ ὕδατος ἐπὶ 860.

Ἐὰν ἐπαναλαμβάνωμεν τὸ πείραμα τῆς ἀτμοποιήσεως ὑπὸ πίεσιν τριῶν ἀτμοσφαιρῶν, θέτοντες δηλαδὴ βάρος ἐπὶ τοῦ ἐμβόλου 2.10334= 20668 χιλιογράμμων, θὰ παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ἀτμοποίησις ἀρχίζει ὅταν ἀνέλθῃ ἡ θερμοκρασία τοῦ ὕδατος εἰς 134° διατηρουμένη σταθερὰ μέχρις ὅτου τελειώσῃ ἡ ἀτμοποίησις, ὁπότε ὁ παραχθεὶς ἀτμὸς θὰ ἔχῃ ὄγκον 0,587 κυβικῶν μέτρων κλπ.

Διὰ τοιούτων πειραμάτων ἀπεδείχθη ὅτι ἡ θερμοκρασία t°, εἰς ἣν πρέπει νὰ θερμάνωμεν τὸ ὕδωρ διὰ νὰ γίνῃ ἔναρξις τῆς ἀτμοποιήσεως καὶ ἥτις διατηρεῖται σταθερὰ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἀτμοποιήσεως, εἶναι ὡρισμένη καὶ ἐξαρτᾶται μόνον ἀπὸ τὴν πίεσιν P, ὑφ' ἣν γίνεται ἡ ἀτμοποίησις. Ἡ θερμοκρασία αὕτη λέγεται *θερμοκρασία ἀτμοποιήσεως* ἢ *βρασμοῦ* ἢ *κορέσεως*. Ἡ αὐτὴ θερμοκρασία λέγεται ἐπίσης καὶ *θερμοκρασία συμπυκνώσεως*, διότι ἂν τὸν ὡς ἀνωτέρω παραχθέντα ἀτμὸν ἀρχίσωμεν νὰ ψύχωμεν, θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι οὗτος ἐξυδατοῦται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐφ' ὅσον ἐξακολουθεῖ ἡ ψῦξις, καὶ ὅτι, τηρουμένης τῆς πιέσεως αὐτοῦ σταθερᾶς P (διὰ τοῦ ἐμβόλου), ἡ θερμοκρασία του μένει σταθερὰ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ὑγροποιήσεως. Ἔχοντες ἑπομένως δοχεῖον πλῆρες ἀτμοῦ, πιέσεως μιᾶς π. χ. ἀτμοσφαίρας, δυνάμεθα διὰ ψύξεως μέχρις ἐξυδατώσεως τοῦ ἀτμοῦ νὰ σμικρύνωμεν τὸν ὄγκον τοῦ περιεχομένου εἰς τὸ $^1/_{1250}$ τοῦ ἀρχικοῦ, δηλαδὴ νὰ δημιουργήσωμεν σχεδὸν κενὸν ἐντὸς τοῦ δοχείου. Τὴν μέθοδον αὐτὴν χρησιμοποιοῦμεν διὰ νὰ δημιουργήσωμεν κενὸν εἰς τὰ *ψυγεῖα* τῶν ἀτμομηχανῶν. Τοιαύτην ψῦξιν ὑπὸ σταθερὰν πίεσιν καὶ ἐξυδάτωσιν ὑφίσταται ὁ ἀτμός, καθ' ἣν στιγμὴν ἐρχόμενος θερμὸς ἐκ τοῦ λέβητος εἰσρέει εἰς τὰ ψυχρὰ τοιχώματα τοῦ ἀτμοκυλίνδρου κατὰ τὴν κινητοποίησιν τῆς μηχανῆς καὶ ἐν μέρει καὶ κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς μηχανῆς. Ἡ ἐξυδάτωσις αὕτη εἶναι πολλαχῶς ἐπιζημία.

Ἐφ' ὅσον ὁ παραγόμενος ἀτμὸς εὑρίσκεται ἐν ἐπαφῇ μὲ τὸ ὑγρὸν ἐξ οὗ παράγεται λέγεται *ὑγρὸς κεκορεσμένος*, διότι πάντοτε περιέχει σταγονίδια ὕδατος. Τοιοῦτος ἑπομένως εἶναι ὁ ἀτμὸς ὁ περιεχόμενος ἐντὸς ὅλων τῶν ἀτμολεβήτων τῶν ἐν καταστάσει λειτουργίας. Τοιούτου ἀτμοῦ ὑγροῦ, ἐφ' ὅσον ἡ θερμοκρασία διατηρεῖται σταθερὰ t, κατ' οὐδένα τρόπον δυνάμεθα ν' αὐξήσωμεν ἢ νὰ ἐλαττώσωμεν τὴν ἀντίστοιχον πίεσιν P. Ἂν αὐξήσωμεν τὸν ὄγκον του, ἕλκοντες π. χ. ἀποτόμως τὸ ἔμβολον τοῦ πειράματος, τῆς θερμάνσεως ἐννοεῖται ἐξακολουθούσης, νέος ἀτμὸς θὰ παραχθῇ καὶ θὰ καταλάβῃ τὸν νέον χῶρον ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας πιέσεως καὶ θερμοκρασίας. Ἀντὶ τούτου εἰς τοὺς ἀτμολέβητας ἐν λειτουργίᾳ λαμβάνει χώραν συνεχὴς ἀφαίρεσις ἀτμοῦ πρὸς τροφοδότησιν τῆς οἰκείας μηχανῆς, συνεχὴς παραγωγὴ ἴσης ποσότητος νέου ἀτμοῦ τῆς αὐτῆς πιέσεως καὶ θερμοκρασίας. Ἐννοεῖται, ἀρκεῖ πρὸς τοῦτο νὰ ῥυθμίζεται ἡ θέρμανσις τοῦ λέβητος ἀντιστοίχως πρὸς τὸ ἀναλισκόμενον ποσὸν ἀτμοῦ. Ἂν δὲ ἐλαττώσωμεν τὸν ὄγκον τοῦ ὑγροῦ ἀτμοῦ, ὁπότε πρέπει νὰ ψύξωμεν αὐτὸν διὰ νὰ διατηρήσωμεν τὴν θερμοκρασίαν t σταθεράν, τότε θὰ λάβῃ χώραν ὑγροποίησις μέρους τοῦ ἀτμοῦ ἀντίστοιχος πρὸς τὴν ἐλάττωσιν τοῦ ὄγκου, ἀλλ' ἡ πίεσις θὰ μείνῃ σταθερὰ P. Διὰ τοῦτο ὁ ἀτμὸς οὗτος λέγεται ἐπίσης *ὑγρὸς κεκορεσμένος* καὶ ἡ πίεσις αὐτοῦ ἡ ἀντιστοιχοῦσα εἰς ὡρισμένην θερμοκρασίαν *πίεσις κορέσεως*. Ἂν ἡ θέρμανσις, ὡς ἐν τῷ πειράματι, ἐξακολουθήσῃ τηρουμένης τῆς πιέσεως μέχρις ὅτου καὶ τὸ τελευταῖον ἴχνος τοῦ ἐν αὐτῷ ὕδατος μετατραπῇ εἰς ἀτμόν, τότε ὁ προκύπτων ἀτμὸς λέγεται *ξηρὸς κεκορεσμένος ἀτμός*.

Ὁ ἀτμὸς οὗτος ἔχει ὄχι μόνον θερμοκρασίαν *ἀλλὰ καὶ ὄγκον ὡρισμένον* (ἀνὰ χιλιογρ.) καὶ ἐξαρτώμενον ἐπίσης ἀπὸ μόνον τὴν πίεσιν εἰς ἣν εὑρίσκεται. Τὸν ὄγκον ἑνὸς χιλιογράμμου ἀτμοῦ καλοῦμεν *εἰδικὸν ὄγκον* καὶ παριστῶμεν διὰ υ εἰς κυβικὰ μέτρα. Ὁ ἀντίστροφος ἀριθμὸς $\frac{1}{υ}$, παριστῶν τὸ βάρος ἑνὸς κυβικοῦ μέτρου ἀτμοῦ εἰς χιλιόγραμμα, παρίσταται διὰ τοῦ γράμματος γ.

Ἂν τὸν ξηρὸν κεκορεσμένον ἀτμὸν ἐξακολουθήσωμεν θερμαίνοντες, τηροῦντες τὴν πίεσιν σταθεράν, τότε θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ θερμοκρασία του ἀρχίζει πλέον νὰ αὐξάνῃ ἐφ' ᾧ μέτρῳ θερμαίνομεν καὶ ὁ ὄγκος τοῦ ἀτμοῦ ἐπίσης. Ὁ οὕτω παραγόμενος ἀτμὸς λέγεται *ὑπέρθερμος ἀτμός*. Οὗτος ἔχει μεγαλυτέραν θερμοκρασίαν καὶ μεγαλύτερον ὄγκον ἀπὸ τὸν ξηρὸν κεκορεσμένον ἀτμὸν τῆς αὐτῆς πιέσεως. Ὁ ὑπέρθερμος ἀτμὸς λέγεται καὶ *ἀκόρεστος*, διότι ὁ χῶρος, τὸν ὁποῖον καταλαμβάνει δὲν εἶναι πλέον κεκορεσμένος ἀτμοῦ, ἀλλὰ θὰ ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ καὶ ἄλλον ἀτμὸν καὶ δὴ μέχρις ὅτου, τοῦ ὄγκου τηρουμένου σταθεροῦ, ἡ πίεσις ἀνέλθῃ εἰς τὴν *πίεσιν τῆς κορέσεως*, τὴν ἀντιστοιχοῦσαν εἰς τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ὑπερθέρμου ἀτμοῦ.

Ἀπὸ ξηρὸν κεκορεσμένον παράγομεν ὑπέρθερμον ὄχι μόνον θερμαίνοντες τὸν ξηρὸν ὑπὸ σταθερὰν πίεσιν, ἀλλὰ καὶ αὐξάνοντες τὸν ὄγκον τοῦ ξηροῦ ἀτμοῦ κρατοῦντες τὴν θερμοκρασίαν του σταθεράν· διότι τότε πίπτει ἡ πίεσις τοῦ ἀτμοῦ κάτω τῆς ἀντιστοιχούσης εἰς τὴν θερμοκρασίαν, ἑπομένως γίνεται ὑπέρθερμος. Κατὰ ταῦτα ἡ πίεσις τοῦ κεκορεσμένου εἶναι ἡ μεγίστη, ἣν δύναται νὰ ἀποκτήσῃ ὑπὸ δοθεῖσαν θερμοκρασίαν. Ἡ δὲ θερμοκρασία του ἡ ἐλαχίστη ὑπὸ δοθεῖσαν πίεσιν.

Ὁ ὑπέρθερμος ἀτμὸς ψυχόμενος μέχρι τῆς θερμοκρασίας τῆς κορέσεως δὲν ὑγροποιεῖται· καὶ τοῦτο εἶναι ἓν σπουδαῖον προτέρημα ἀπέναντι τοῦ κεκορεσμένου διὰ τὴν χρησιμοποίησιν αὐτοῦ εἰς τὰς μηχανάς, διότι ὑγροποίησις ἀτμοῦ σημαίνει ἀπώλειαν. Ἐπὶ πλέον διὰ τῆς ὑπερθερμάνσεως τοῦ ἀτμοῦ κερδίζομεν εἰς ὄγκον ἀτμοῦ· δι' ἑκάστην πλήρωσιν τοῦ ἀτμοκυλίνδρου χρειαζόμεθα, σχετικῶς πρὸς τὸν κεκορεσμένον, μικρότερον βάρος ἀτμοῦ διὰ τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ αὐτοῦ ἔργου, μικροτέρας ἑπομένως ἰσχύος λέβητα κτλ. (πρβλ. **ἀτμομηχανή**).

Θερμοδυναμικαὶ ἰδιότητες τῶν ἀτμῶν.—Μέχρι πρὸ ὀλίγου σχετικῶς χρόνου πλήρης σύγχυσις ἐπεκράτει μεταξὺ τῶν φυσικῶν καὶ τῶν μηχανικῶν ὅσον ἀφορᾷ τὴν φύσιν τῆς θερμότητος, τὰ θερμικὰ ἐν γένει φαινόμενα καὶ ἰδίως τὴν ἐπίδρασιν τῆς θερμότητος ἐπὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸν ἀτμόν. Ἐθεώρουν δηλαδὴ τὴν θερμότητα ὡς εἶδος ὕλης ἀβαροῦς, ἀσταθμήτου καὶ ἐπέμενον εἰς τὴν παραδοχὴν ταύτην, καίτοι οὕτω δὲν ἠδύναντο νὰ ἐξηγήσουν τὰ πλεῖστα τῶν θερμικῶν φαινομένων. Ἰδίως ἐνδιέφερεν ὅτι διὰ τῆς ὑλικῆς θεωρίας ἔμενεν ἀνεξήγητον τὸ τεραστίας σπουδαιότητος γεγονὸς τῆς λειτουργίας τῆς ἀτμομηχανῆς τοῦ Watt, καθ' ἣν προφανῶς διὰ καύσεως ἀνθράκων, τῇ βοηθείᾳ δηλαδὴ θερμότητος, παρήγετο ἔργον, κατενικῶντο ἀντιστάσεις, ὑψοῦτο ὕδωρ κ.τ.λ. Τότε, τῷ 1824, ὁ Γάλλος φυσικὸς Sadi Carnot (1796—1832), μελετῶν τὰ συμβαίνοντα κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς μνημονευθείσης ἀτμομηχανῆς, κατέληξεν εἰς συμπεράσματα ἀναμετρήτου σημασίας διὰ τὴν ἔκτοτε ἐξέλιξιν ὄχι μόνον τῶν θερμοκινητήρων, ἀλλὰ καὶ τοῦ συνόλου τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, τῶν παραγώγων ἐφηρμοσμένων καὶ συνεπῶς τοῦ ὅλου πολιτισμοῦ (βλ. λ. **ἐνέργεια, ἐντροπή, θερμοκινητῆρες**).

Μεταξὺ ἄλλων ὁ Carnot κατέληξεν εἰς τὴν πρότασιν, καθ' ἥν, διὰ νὰ παραχθῇ ἔργον διὰ μηχανῆς τῇ βοηθείᾳ θερμότητος, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ μεταβιβασθῇ συγχρόνως θερμότης ἀπὸ σῶμα θερμότερον (τὸν λέβητα) εἰς ψυχρότερον (τὸ ψυγεῖον). Ὅπως διαθέτοντες ὕδωρ δὲν δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἔργον δι' ὑδροτροχοῦ, ἐὰν δὲν ὑποστῇ τὸ ὕδωρ τοῦτο πτῶσιν στάθμης, τοὐναντίον δὲ διαθέτοντες ἔργον, καταναλίσκοντες ἔργον, δυνάμεθα νὰ μεταβιβάσωμεν θερμότητα ἀπὸ ψυχροτέρου σώματος εἰς θερμότερον, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰς σημερινὰς ψυκτικὰς μηχανάς, καθ' ὅμοιον τρόπον, καταλίσκοντες ἔργον, δυνάμεθα νὰ ἀντλήσωμεν ὕδωρ εἰς ὑψηλοτέραν στάθμην. Ὅπως δὲ ἓν χιλιόγραμμον ὕδατος πῖπτον εἰς ὡρισμένον βάθος, καὶ ἂν μεταχειρισθῶμεν τὴν τελειοτάτην ὑδροκινητήριον μηχανήν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μᾶς δώσῃ περισσότερον ἔργον ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον χρειαζόμεθα διὰ νὰ ἐπαναφέρωμεν τὸ χιλιόγραμμον εἰς τὸ ἀρχικὸν ὕψος, ἀντιστοίχως, ἰσχυρίζεται ὁ Carnot, μία μονὰς θερμότητος ῥέουσα ἀπὸ δοθείσης ὑψηλοτέρας θερμοκρασίας εἰς δοθεῖσαν χαμηλοτέραν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μᾶς δώσῃ ἔργον περισσότερον ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον χρειαζόμεθα, διὰ νὰ ἐπαναφέρωμεν τὴν μονάδα ταύτην τῆς θερμότητος εἰς τὴν ἀρχικήν της θερμοκρασίαν.

Διὰ τῶν σκέψεων αὐτῶν ὁ Carnot ἀπέκλεισε τὸ λεγόμενον *θερμικὸν ἀεικίνητον* καὶ παρέσχε τὰς βάσεις διὰ τὴν θέσιν τοῦ πρώτου μεγάλου νόμου, τῆς ἀρχῆς τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας (1860). Ἐπὶ πλέον ὁ Carnot ὑπέδειξε τὴν ἰσοδυναμίαν μεταξὺ θερμότητος καὶ ἔργου, ἐφ' ἧς ἐστηρίχθη ὁ ἐξοστρακισμὸς τῆς ὑλικῆς θεωρίας τῆς θερμότητος καὶ ἡ ἀντικατάστασις αὐτῆς, τῷ 1840, διὰ τῆς *μηχανικῆς θεωρίας*, δι' ἧς ἐξηγήθησαν ὅλα τὰ μέχρι τότε ἀνεξήγητα θερμικὰ φαινόμενα. Θεωροῦμεν οὕτω σήμερον ὅτι ἡ θερμότης, ἣν ἔχει σῶμά τι, συνίσταται εἰς κίνησιν τῶν μορίων του, ὅτι εἶναι τὸ σύνολον τῆς κινητικῆς ἐνεργείας τῶν μορίων τοῦ σώματος καὶ ὅτι κατὰ τὴν μετατροπὴν θερμότητος εἰς ἔργον ἡ τοιαύτη κίνησις τῶν μορίων χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν κίνησιν ἄλλων μαζῶν κ.λ. Ὁπωσδήποτε γνωρίζομεν

ΠΙΝΑΞ ΙΔΙΟΤΗΤΩΝ ΥΔΡΑΤΜΟΥ.

Πίεσις P εἰς ιλ. ἀνὰ τρ. ἑκ	Θερμοκρασία t εἰς βαθμοὺς Κελσίου	Θερμότης ὑγροῦ q εἰς μον. θερμότητος	Ἐσωτερικὴ — Θερμότης ἀτμοποιήσεως r — ϱ	Ἐξωτερικὴ — Θερμότης ἀτμοποιήσεως r — Apu	Ὁλικὴ θερμότης λ εἰς μον. θερ.	Ἀτμοῦ θερμότης T εἰς μον. θερ.	Ὄγκος υ 1 χιλιογ. ἀτμοῦ εἰς κυβικ. μέτρα	Βάρος γ ἑνὸς κυβ. μέτρ. ἀτμοῦ εἰς χιλιογραμμα
0,02	17,3	17,3	533,6	31,91	602,9	571,0	68,126	0,01468
0,04	28,8	28,8	546,3	33,15	608,3	575,1	35,387	0,02826
0,06	36,0	36,0	541,7	33,92	611,6	577,7	24,140	0,04142
0,08	41,3	41,4	538,2	34,49	614,1	579,6	18,408	0,05432
0,10	45,6	45,7	535,4	34,94	616,0	581,1	14,920	0,06703
0,12	49,2	49,3	533,1	35,32	617,7	582,3	12,568	0,07956
0,15	53,7	53,8	530,1	35,79	619,7	583,9	10,190	0,09814
0,20	59,8	59,9	526,1	36,42	622,4	586,0	7,777	0,12858
0,25	64,6	64,8	522,9	36,92	624,6	587,7	6,307	0,1586
0,30	68,7	68,9	520,2	37,34	626,4	589,1	5,316	0,1881
0,35	72,3	72,5	517,8	37,70	628,0	590,3	4,600	0,2174
0,40	75,5	75,7	515,6	38,02	629,4	591,3	4,060	,2463
0,50	80,9	81,2	512,0	38,56	631,7	593,1	3,2940	0,3036
0,60	85,8	85,8	508,8	39,01	633,7	594,6	2,7770	0,3601
0,70	89,5	89,9	506,1	39,39	635,3	595,9	2,4040	0,4160
0,80	93,0	93,5	503,6	39,73	636,8	597,0	2,1216	0,4713
0,90	96,2	96,7	501,4	40,03	638,1	598,1	1,9003	0,5262
1,0	99,1	99,6	499,4	40,30	639,3	599,0	1,7220	0,5807
1,1	101,8	102,3	497,5	40,55	640,7	599,8	1,3751	0,6349
1,2	104,2	101,8	495,7	40,78	641,3	600,8	1,4521	0,6887
1,4	108,7	109,4	492,6	41,18	643,1	601,9	1,2571	0,7955
1,6	112,7	113,4	489,7	41,54	644,7	603,0	1,1096	0,9013
1,8	116,3	117,1	487,1	41,85	646,0	604,1	0,9939	1,0062
2,0	119,6	120,4	484,7	42,14	647,2	605,1	0,9006	1,1104
2,5	126,7	127,7	479,4	42,74	649,9	607,1	0,7310	1,3680
3,0	132,8	133,9	474,9	43,23	652,0	608,7	0,6163	1,6224
3,5	138,1	139,4	470,8	43,65	653,8	610,1	0,5335	1,8743
4,0	142,8	144,2	467,2	44,01	655,4	611,3	0,4708	2,1239
4,5	147,1	148,6	463,9	44,33	656,8	612,4	0,4217	2,3716
5,0	151,0	152,6	460,8	44,61	658,1	613,3	0,3820	2,6177
5,5	154,6	156,3	458,0	44,87	659,2	614,2	0,3494	2,8624
6,0	157,9	159,8	455,3	45,10	660,2	615,0	0,3220	3,1058
6,5	161,1	163,0	452,8	45,32	661,1	615,7	0,2987	3,3481
7,0	164,0	166,1	450,4	45,51	662,0	616,3	0,2786	3,5891
7,5	166,8	168,9	448,2	45,67	662,8	616,9	0,2611	3,8294
8,0	196,5	171,7	446,0	45,86	663,5	617,5	0,2458	4,0683
8,5	172,0	174,3	443,9	46,02	664,2	618,0	0,2322	4,3072
9,0	174,4	176,8	441,9	46,17	664,9	618,5	0,2200	4,5448
9,5	176,7	179,2	440,0	46,30	665,5	619,0	0,2091	4,7819
10,0	178,9	181,5	438,2	46,43	666,1	619,4	0,1993	5,018
11,0	183,1	185,8	436,6	46,67	667,1	620,2	0,1822	5,480
12,0	186,9	189,9	431,3	46,88	668,1	620,9	0,1678	5,960
13,0	190,6	193,7	428,2	42,08	668,9	621,6	0,1556	6,425
14,0	194,0	197,3	425,2	47,26	669,7	622,2	0,1451	6,889
15,0	197,2	200,7	422,4	47,43	670,5	622,7	0,1360	7,352
16,0	200,3	203,9	419,7	47,58	671,2	623,2	0,1279	7,814
18,0	206,1	210,0	414,6	47,85	672,4	624,1	0,1145	8,734
20,0	211,3	215,5	409,8	48,08	673,4	624,9	0,1036	7,648

Digitized by Google

ἔκτοτε ὅτι 424 περίπου χιλιογραμμόμετρα ἔργου ἰσοδυναμοῦν πρὸς μίαν μονάδα θερμότητος, καταναλίσκοντες δηλαδὴ τὸ ἔργον τοῦτο δυνάμεθα νὰ ὑψώσωμεν τὴν θερμοκρασίαν 1 χιλιογράμμου ὕδατος κατὰ 1 βαθμὸν Κελσίου. Καὶ ἀντιστρόφως, διὰ νὰ παραχθῶσι 424 χιλιογραμμόμετρα ἔργου, διὰ νὰ ὑψωθῶσι π. χ. 424 χιλιόγραμμα βάρους εἰς ὕψος 1 μέτρου, πρέπει νὰ ἐξαφανισθῇ μία μονὰς θερμότητος.

Τῇ βοηθείᾳ τῆς μηχανικῆς θεωρίας τῆς θερμότητος ὁρίζεται τὸ ποσὸν τῆς θερμότητος, τὸ ὁποῖον χρειάζεται διὰ τὴν μετατροπὴν ὕδατος εἰς ἀτμὸν ὡρισμένης πιέσεως.

Εἴδομεν ἀνωτέρω ὅτι διὰ τῆς ἀτμοποιήσεως 1 χιλιογρ. ὕδατος ἐν κυλίνδρῳ διανομῆς 1 τετρ. μέτρου, τὸ ἀβαρὲς ἔμβολον ἀνῆλθεν εἰς ὕψος 1, 65 μέτρ. Ἡ ἐπὶ τοῦ ἐμβόλου πίεσις τῶν 10334 χιλιογρ., ἡ ἀτμοσφαιρική, κατενικήθη εἰς δρόμον 1,65 μ. καὶ ἐδαπανήθη ἔργον $10334 \times 1,65 = 17051$ χιλιογραμμομέτρων. Τὸ ἔργον τοῦτο κατεβλήθη προφανῶς ὑπὸ τοῦ παραχθέντος ἀπὸ τὸ ὕδωρ ἀτμοῦ τῆς μιᾶς ἀτμοσφαίρας καὶ ἀντιστοιχεῖ εἰς $\frac{17051}{424} = 40,2$ Μονάδας θερμότητος, γενικῶς $\frac{p.\,u}{424}$ ἢ A. pu, ἔνθα p ἡ πίεσις, u αὔξησις τοῦ ὄγκου κατὰ τὴν ἀτμοποίησιν καὶ $A = \frac{1}{424}$.

Κατὰ τὰ πειράματα ὅμως τοῦ Regnault διὰ νὰ μετατραπῇ ἓν χιλιόγραμμον ὕδατος 100° εἰς ἀτμὸν χρειάζονται 537 μονάδ. θερμότητος. Τὸ ποσὸν δὲ τοῦτο καλοῦμεν θερμότητα ἀτμοποιήσεως, γενικῶς r, τὸ ποσὸν 40, 2 ὅπερ κατηναλώθη εἰς ἔργον καλοῦμεν ἐξωτερικὴν θερμότητα ἀτμοποιήσεως καὶ τὸ ὑπόλοιπον, τὸ ὁποῖον μένει ἐν τῷ ἀτμῷ, ἐσωτερικὴν θερμότητα, γενικῶς ρ. Οὕτως ἔχομεν $r = p + Apu$, ἔνθα αἱ τιμαὶ r, p, καὶ Apu ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν πίεσιν ὑφ' ἣν γίνεται ἡ ἀτμοποίησις καὶ εὑρίσκονται ἐκ τοῦ ἀνωτέρω πίνακος· ἀφ' ἑτέρου ἡ ποσότης θερμότητος ἣν χρειαζόμεθα διὰ νὰ θερμάνωμεν 1 χιλιογρ. ὕδωρ ἀπὸ θερμοκρασίαν 0° εἰς θερμοκρασίαν 100° τῆς *ἐνάρξεως* τῆς ἀτμοποιήσεως εἶναι 100,5 Μ. Θ., γενικῶς q, καλεῖται δὲ θερμότης τοῦ ὑγροῦ καὶ ἐξαρτᾶται ἐπίσης ἀπὸ τὴν πίεσιν. Οὕτως ἡ *ὁλικὴ θερμότης* λ, ἣν χρειαζόμεθα διὰ νὰ μετατρέψωμεν 1 χιλιόγρ. ὕδατος, θερμοκρασίας 0° ὑπὸ πίεσιν τυχοῦσαν p, ἰσοῦται πρὸς τὸ ἄθροισμα τῆς θερμότητος τοῦ ὑγροῦ q, τῆς ἐσωτερικῆς θερμότητος ἀτμοποιήσεως ρ καὶ τῆς ἐξωτερικῆς τοιαύτης Apσ ἢ $\lambda = q + \rho + Ap\sigma$ διὰ πίεσιν μιᾶς ἀτμοσφαίρας εἶναι κατὰ τὰ ἀνωτέρω $\lambda = 100,5 + 40,2 + 496,3 = 637$ Μ. Θ. Δι' οἱανδήποτε ἄλλην πίεσιν δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἀμέσως τὸ ἀπαιτούμενον πρὸς παραγωγὴν ἑνὸς χιλιογρ. ἀτμοῦ ποσὸν θερμότητος λ ἐκ τοῦ παρατιθεμένου πίνακος τῶν ἀτμῶν τοῦ Zenner. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ πίνακος βλέπομεν ἐπίσης ὅτι ἀτμὸς μεγάλης πιέσεως διὰ νὰ παραχθῇ ἀπαιτεῖ θερμότητα ἐλαχίστην, πρακτικῶς οὐδόλως περισσοτέραν ἀπὸ τὴν θερμότητα, ἣν χρειαζόμεθα διὰ τὴν παρασκευὴν μικρᾶς πιέσεως ἀτμοῦ. Ἐνῷ π. χ. διὰ νὰ παρασκευάσωμεν 1 χιλιογρ. ἀτμοῦ 2 ἀτμοσφ. χρειαζόμεθα κατὰ τὸν πίνακα 643 Μ. Θ., διὰ νὰ παρασκευάσωμεν 1 χιλ. ἀτμοῦ 12 ἀτμοσφ. ἀπαιτεῖται δαπάνη 655 Μ. Θ. Τοῦτο εἶναι σπουδαῖον διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς θερμότητος τοῦ ἀτμοῦ ἐν ταῖς ἀτμομηχαναῖς.

Ἡ σπουδαιοτάτη ὅμως τῶν ἰδιοτήτων τοῦ ἀτμοῦ, ἥτις καθιστᾷ αὐτὸν χρησιμοποιήσιμον ἐν ταῖς ἀτμομηχαναῖς, εἶναι ἡ ἱκανότης καὶ ἡ τάσις αὐτοῦ νὰ *ἐξογκοῦται* ἢ νὰ *ἀποτονοῦται*. Ὁ ἀτμὸς ἀποτονοῦται ὅταν ἡ ἐπ' αὐτοῦ πίεσις ἐλαττοῦται τηρουμένης τῆς θερμοκρασίας αὐτοῦ σταθερᾶς. Ὁ ἀτμὸς ἐξογκοῦται ὅταν, τηρουμένης τῆς πιέσεως αὐτοῦ σταθερᾶς, θερμαίνηται. Οἱ νόμοι καθ' οὓς ἀποτονοῦται ὁ ἀτμὸς δὲν εἶναι μὲ ἀπόλυτον ἀκρίβειαν γνωστοί. Διὰ πρακτικοὺς σκοποὺς δεχόμεθα ὅτι ἡ ἀποτόνωσις τοῦ ἀτμοῦ ἀκολουθεῖ τὸν νόμον τοῦ Mariotte, δηλαδὴ ὅτι ὁ ἀτμὸς τότε συμπεριφέρεται ὡς τὰ τέλεια ἀέρια, κατὰ τὴν ἀποτόνωσιν τῶν ὁποίων αἱ πιέσεις μεταβάλλονται ἀντιστρόφως ἀναλόγως τῶν ὄγκων, τηρουμένης τῆς θερμοκρασίας αὐτῶν σταθερᾶς. Ὁ ἀποτονούμενος ἀτμὸς δὲν ἀκολουθεῖ ἀκριβῶς τὸν νόμον τοῦτον, καὶ διότι ἡ πίεσις τοῦ ἀτμοῦ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν θερμοκρασίαν καὶ ἀντιστρόφως, ἂν π. χ. ἐλαττωθῇ ἡ ἐπὶ τοῦ ἀτμοῦ πίεσις εἰς τὸ ἥμισυ τῆς ἀρχικῆς, ὁ ἀτμὸς δὲν θὰ καταλάβῃ διπλάσιον ἀκριβῶς ὄγκον, καὶ διότι ἡ πτῶσις τῆς πιέσεως συνεπιφέρει ἐν γένει πτῶσιν τῆς θερμοκρασίας ἥτις ἐλαττώνει ἔν τινι μέτρῳ τὸν ὄγκον τοῦ ἀτμοῦ. Κυρίως εἰπεῖν τὸ φαινόμενον τῆς ἀποτονώσεως τοῦ ἀτμοῦ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας τελεῖται καὶ ἰδίως διαφέρει πολὺ ἂν ὁ ἀποτονούμενος ἀτμὸς κατανικᾷ ἀντίστασιν, ἐκτελεῖ ἔργον κατὰ τὴν ἀποτόνωσιν ἢ ὄχι. Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν, ὅταν δηλαδὴ ὁ ἀποτονούμενος δὲν λαμβάνῃ εὐκαιρίαν κατὰ τὴν ἀποτόνωσιν νὰ ἐκτελέσῃ ἔργον, τότε λέγομεν ὅτι πρόκειται περὶ *ἐλευθέρας ἀποτονώσεως*, ἐνῷ εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν λέγομεν ὅτι πρόκειται περὶ *ἐργαζομένης ἀποτονώσεως*. Κατὰ τὴν ἐλευθέραν ἀποτόνωσιν ὁ ἀτμὸς ἂν εἶναι κεκορεσμένος γίνεται ὑπέρθερμος. Ἂν π.χ. ἔχωμεν 1 χιλιογρ. ἀτμοῦ κεκορεσμένου 4 ἀτμοσφ. κεκλεισμένον ἐντὸς κυλίνδρου δι' ἐμβόλου καὶ ὑψώνωμεν τὸ ἔμβολον δι' *ἐξωτερικῆς* δυνάμεως, μέχρις ὅτου ὁ ἀτμὸς ἀποτονούμενος λάβῃ τὴν πίεσιν 1 ἀτμοσφ., ὁ ἀτμὸς τῆς δευτέρας καταστάσεως θὰ εἶναι ὑπέρθερμος, διότι ἡ θερμότης ἣν εἶχεν ἐν τῇ πρώτῃ καταστάσει, τῶν 4 ἀτμοσφ. πιέσεως, ἥτις εἶναι κατὰ τὸν πίνακα 650 μ. θερμ., διατηρεῖται ἐπειδὴ ὁ ἀτμὸς δὲν ἔκαμε ἔργον. Οὕτως ἀτμὸς 1 ἀτμ. πιέσεως ἔχει 650 μονάδων θερμότητα, ἐνῷ ἡ θερμότης τοῦ κεκορεσμένου διὰ τὴν πίεσιν ταύτην εἶναι 637 Μ. Θ. Τὸ πλεόνασμα, $650 - 637 = 13$ μ. θερμότητος, διετέθη διὰ τὴν ὕψωσιν τῆς θερμοκρασίας ἀπὸ 100°, ἥτις ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν κόρεσιν, εἰς 139° περίπου, ἣν ἔχει πράγματι περίπου ὁ ἀτμὸς τῆς δευτέρας καταστάσεως, ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ εἰδικὴ θερμότης τοῦ ἀτμοῦ εἶναι 0,33.

Τὸ φαινόμενον τῆς ἐλευθέρας ἀποτονώσεως τοῦ ἀτμοῦ παρατηρεῖται εἰς τὰς ἀτμομηχανὰς πολλαπλῆς ἀποτονώσεως κατὰ τὴν μετάβασιν τοῦ ἀτμοῦ εἰς τὴν ἀτμοδόκην, τὸν χῶρον δηλαδὴ εἰς ὃν ἐκρέει ὁ ἀτμὸς ἀπὸ ἕνα κύλινδρον καὶ ἐνῷ ἀναμένει νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν ἑπόμενον κύλινδρον. Ὅταν ὑπάρχῃ οὐσιώδης διαφορὰ μεταξὺ πιέσεως ἐκροῆς ἐκ τοῦ κυλίνδρου τῆς ὑψηλῆς καὶ πιέσεως εἰσροῆς εἰς τὸν κύλινδρον τῆς χαμηλῆς, τότε ὁ ἀτμὸς ἀποτονοῦται ἐν τῇ ἀτμοδόκῃ, χωρὶς νὰ ἐκτελῇ ἔργον, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν κύλινδρον τῆς χαμηλῆς ὑπέρθερμος, δι' ὃ καὶ συμβαίνει νὰ ἐργάζεται ὁ τελευταῖος κύλινδρος οἰκονομικῶς χωρὶς ἀτμοπερίβλημα.

Ἂν τὸν αὐτὸν ἀτμὸν 4 ἀτμ. μὲ θερμότητα 650 μονάδων τὸν ἀναγκάσωμεν ἀποτονούμενον νὰ ἐκτελέσῃ ἔργον, ἐλαττοῦντες π. χ. βαθμηδὸν τὰ ἐπὶ τοῦ ἐμβόλου βάρη μέχρις ὅτου ὁ ἀτμὸς ἀποτονούμενος νὰ λάβῃ πίεσιν 1 ἀτμ., καὶ τὸν ἀντίστοιχον ὄγκον, ἐπειδὴ μέρος τῆς θερμότητος αὐτοῦ διετέθη πρὸς ἐκτέλεσιν ἔργου, ἐπέρχεται ψῦξις, ὑγροποίησις μέρους τοῦ ἀτμοῦ. Τοιαύτη ἐργαζομένη εἶναι ἡ ἀποτόνωσις τοῦ ἀτμοῦ εἰς τοὺς κυλίνδρους τῶν **ἀτμομηχανῶν** (βλ. λ.).

Εἰσαγωγὴ εἰς τοὺς θερμοκινητῆρας.— Κυρίως ἐνταῦθα, διὰ τὴν μηχανολογικὴν ἄποψιν, ἐνδιαφέρει ἡ μετατροπὴ θερμότητος εἰς ἔργον μέσῳ *ἀτμοῦ ἐν μηχαναῖς*.

Κατὰ τὸν Carnot, διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ τοιαύτη μετατροπή, πρέπει συγχρόνως νὰ λάβῃ χώραν πτῶσις θερμότητος ἀπὸ θερμοτέραν εἰς ψυχροτέραν. Καὶ πράγματι ἐκ τῆς Φυσικῆς ἢ ἐκ πείρας γνωρίζομεν ὅτι θερμαίνοντες στερεὸν σῶμα, ράβδον, σιδήρου π. χ., δυνάμεθα νὰ κατανικήσωμεν μεγάλας ἀντιστάσεις, νὰ κρημνίσωμεν τοῖχον κλπ., ἀλλὰ καὶ ἂν διαθέτωμεν θερμὴν ράβδον σιδήρου δυνάμεθα διὰ προσφόρου διατάξεως τοῦ πειράματος νὰ κατανικήσωμεν ἐπίσης μεγάλην ἀντίστασιν διὰ *ψύξεως*. Εἶναι προφανὲς ὅτι εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἔλαβε χώραν καὶ θερμοκρασιακὴ πτῶσις θερμότητος. Ἐὰν ἠθέλομεν μὲ τὴν αὐτὴν μέθοδον καὶ μὲ τὴν αὐτὴν ράβδον νὰ παράγωμεν ἔργον εἰς ἀπεριόριστον ποσότητα, θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ συνθέσωμεν μίαν ἐγκατάστασιν, δι' ἧς νὰ ἦτο δυνατὴ ἡ περιοδικὴ ἐπανάληψις τοῦ πειράματος, ἥτις θὰ ἀπῄτει ἐναλλὰξ θέρμανσιν καὶ ψῦξιν τῆς ράβδου. Θὰ εἴχομεν τότε μίαν *θερμοτρεπτικὴν μηχανήν*, ἥτις θὰ κατηνάλισκε θερμότητα καὶ θὰ μᾶς ἔδιδε ἔργον καὶ ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῆς ὁποίας ἡ ροὴ τῆς θερμότητος ἀπὸ θερμοτέραν εἰς ψυχροτέραν θὰ ἦτο πλέον ἔκδηλος. Τέλος εὐνόητον εἶναι ὅτι τὸ καθ' ἑκάστην θέρμασιν τῆς ράβδου δυνάμενον νὰ κερδηθῇ ἔργον μετρεῖται ἀπὸ τὸ γινόμενον τῆς πιέσεως, ἣν ἐξασκοῦμεν ἐπὶ τῆς ράβδου ἐπὶ τὴν *αὔξησιν τοῦ ὄγκου* αὐτῆς, ἣν προκαλεῖ ἡ θέρμανσις.

Ἐντεῦθεν ἕπεται, ὅτι διὰ νὰ μορφώσωμεν μίαν θερμοτρεπτικὴν ἐγκατάστασιν περιοδικῶς λειτουργοῦσαν χρειαζόμεθα πρὸ παντὸς μίαν θερμικὴν πηγὴν πρὸς παροχὴν τῆς θερμότητος, θερμοκρασίας ἔστω t_1· δεύτερον: εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἔχωμεν ἓν σῶμα, μεσάζον οὕτως εἰπεῖν, ὅπως ἀνωτέρω τὸν σίδηρον, τὸ ὁποῖον διὰ τῆς θερμότητος διαστελλόμενον νὰ κατανικᾷ μίαν ἀντίστασιν εἰς ἕνα δρόμον, ἤτοι νὰ μᾶς δίδῃ ἔργον καὶ ἐπαναψυχόμενον νὰ ἐπαναφέρεται εἰς τὴν ἀρχικὴν κατάστασιν πρὸς ἐπανάληψιν τῆς περιόδου. Τρίτον, χρειάζεται ἡ κινητικὴ σύνδεσις τοῦ μεσάζοντος ἢ λειτουργοῦντος σώματος μὲ τὴν ἀντίστασιν, χρειάζεται δηλαδὴ ἡ συνήθως λεγομένη *μηχανή*, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ λειτουργοῦν σῶμα νὰ ἀφίνῃ τὸ ἔργον καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν νὰ ἀπάγεται τοῦτο εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον· καὶ τέλος ἀπαραίτητος εἶναι εἷς χῶρος, ἓν θερμοδοχεῖον, κατωτέρας θερμοκρασίας τῆς t_1, ἔστω t_2, διὰ νὰ γίνεται ἡ ψῦξις ἢ ἡ ἀπαραίτητος πτῶσις θερμότητος ἀπὸ τὴν θερμοκρασίαν t_1 εἰς τὴν t_2.

Διὰ μιᾶς τοιαύτης, κατὰ σκέψιν πρὸς τὸ παρόν, ἐγκαταστάσεως ἐξοδεύοντες ἀνὰ περίοδον Q_1 μονάδας θερμότητος ἐκ τοῦ θερμοδοχείου τῆς ὑψηλοτέρας θερμοκρασίας t_1 λαμβάνομεν ἔργον L χιλιογραμμομέτρων, τὸ ὁποῖον, μετρούμενον εἰς θερμότητα $\frac{L}{424}$ Μ. Θ., πρέπει νὰ εἶναι μικρότερον τοῦ Q_1, ἐπειδὴ ἓν μέρος τοῦ Q_1 τὸ ποσὸν Q_2 Μ. Θ. ὀφείλει, ὡς εἴπομεν, νὰ ὑποστῇ συγχρόνως θερμοκρασιακὴν πτῶσιν ἀπὸ t_1 εἰς t_2. Οὕτω θὰ εἶναι $Q_1 - Q_2 = \frac{L}{424}$. Ὁ λόγος τοῦ ἔργου ὅπερ λαμβάνομεν ἀνὰ περίοδον $\frac{L}{424}$ πρὸς τὴν θερμότητα Q_1 ἣν διεθέσαμεν καλεῖται θερμοδυναμικὸς βαθμὸς ἀποδόσεως τοῦ κύκλου τῶν μεταβολῶν ἃς ὑφίσταται τὸ μεσάζον σῶμα ἀνὰ περίοδον λειτουργίας· ἂν παρασταθῇ διὰ τοῦ η_θ θὰ ἔχῃ $\eta_\alpha = \frac{L}{424.Q_1}$.

Θεωροῦμεν δηλαδὴ διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἀποδόσεως τὸ ποσὸν Q_2 ὡς ἀπολεσθέν, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἀρχικήν του στάθμην, τὴν θερμοκρασίαν t_1 ἄνευ καταναλώσεως ἔργου, τοῦθ' ὅπερ κατ' οὐδένα τρόπον συμφέρει. Ὑπάρχουν ἄπειροι τρόποι, καθ' οὓς δυνάμεθα νὰ ὑποβάλλωμεν δοθὲν σῶμα, ὡς ἡ σιδηρᾶ ράβδος, διὰ θερμότητος εἰς τοιαύτας μεταβολὰς ἢ ἀλλαγὰς καταστάσεως, θέρμανσιν, ἐξόγκωσιν, ψῦξιν κτλ., ὥστε τὸ ἀποτέλεσμα νὰ εἶναι ἀφ' ἑνὸς παραλαβὴ ὑφ' ἡμῶν ἔργου καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐπαναφορὰ τοῦ σώματος εἰς τὴν ἀρχικὴν κατάστασιν. Ὑπάρχουν δηλαδὴ ἄπειροι τρόποι, καθ' οὓς δυνάμεθα διὰ θερμότητος νὰ ὑποβάλλωμεν δοθὲν σῶμα εἰς *κυκλικὴν ἀλλαγὴν καταστάσεως*. Ἕκαστος τρόπος εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον οἰκονομικός, ἤτοι ἔχει ἐν γένει καὶ διάφορον βαθμὸν ἀποδόσεως η_θ. Μᾶς ἐνδιαφέρουν προφανῶς οἱ οἰκονομικώτεροι τρόποι, ἢ κύκλοι. Δὲν ἔχει ὅθεν ἀνάγκην ἐξάρσεως τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Carnot μᾶς ὑπέδειξε τὸν οἰκονομικώτερον *κύκλον*, μᾶς ὑπέδειξε δηλαδὴ ἕνα τρόπον καθ' ὅν, ἂν ρυθμίσωμεν τὴν θέρμανσιν ψῦξιν κτλ. τοῦ μεσάζοντος σώματος, λαμβάνομεν τὸ μέγιστον ἔργον, διαθέτοντες ὡρισμένην ποσότητα θερμότητος Q_1.

Ἐν ἄλλοις λόγοις ὁ *κύκλος τοῦ Carnot* ἔχει τὸν *μέγιστον βαθμὸν ἀποδόσεως* ἐξ ὅλων τῶν κύκλων οὓς δυνάμεθα διὰ σώματος νὰ ἐπιτελέσωμεν ἐντὸς τοῦ πλαισίου δοθείσης θερμοκρασιακῆς πτώσεως ἀπὸ t_1 εἰς t_2. Ὁ Carnot ἀπέδειξεν ἐπίσης ὅτι ὁ μέγιστος αὐτὸς βαθμὸς ἀποδόσεως τοῦ κύκλου του *δὲν ἐξαρτᾶται* ἀπὸ τὸ μεσάζον σῶμα, ἀλλ' ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τὰς θερμοκρασίας t_1 καὶ t_2 τῶν δύο θερμοδοχείων, τὰ ὁποῖα, ὡς ἀναφέραμεν, εἶναι ἀπαραίτητα. Τοῦτο δὲ εἶναι πολὺ σπουδαῖον, διότι μᾶς δίδει πλήρη ἐλευθερίαν ἐκλογῆς τοῦ μεσάζοντος σώματος. Ἐκλέγομεν λοιπὸν τὸ σῶμα τοῦτο τοιοῦτον, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ πρακτικῶς ἡ ἐκτέλεσις τῆς μηχανῆς ἣν προτείνει ὁ Carnot καὶ ἀφοῦ ἐκτελεσθῇ νὰ εἶναι χρησιμοποιήσιμος διὰ τὰς ἀνάγκας ἃς πρόκειται νὰ πληρώσῃ διὰ τοῦ ἔργου ὅπερ θὰ μᾶς δίδῃ

Διὰ νὰ πραγματώσωμεν τὸν κύκλον τοῦ Carnot χρειαζόμεθα πρὸ παντὸς δύο θερμοδοχεῖα, ὧν τὸ πρῶτον ὑψηλῆς πως θερμοκρασίας t_1 καὶ τὸ δεύτερον χαμηλοτέρας t_2· ὡς δεύτερον θερμοδοχεῖον δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν ἀδαπάνως τὴν ἀτμοσφαῖραν. Ἀκολούθως πρέπει νὰ λάβωμεν ποσόν τι ἀπὸ τὸ ἐκλεγὲν ὡς μεσάζον σῶμα, π. χ. 1 χιλιόγραμμ., καὶ ἀφοῦ τὸ συνδέσωμεν μὲ τὴν κατανικητέαν ἀντίστασιν νὰ τὸ ὑποβάλωμεν εἰς τὴν ἑξῆς σειρὰν ἀλλαγῶν καταστάσεως: 1) Νὰ τὸ θερμάνωμεν διὰ θερμότητος Q_1 μονάδων, ἐκ τοῦ πρώτου θερμοδοχείου ἀλλὰ βαθμηδόν, οὕτως ὥστε κατὰ τὴν θέρμανσιν ἡ θερμοκρασία του νὰ μένῃ σταθερά, καὶ δὴ t_1. Κατὰ τὴν θέρμανσιν αὐτὴν τὸ σῶμα ἐξογκοῦται, κατανικᾷ τὴν ἀντίστασιν, ἥτις, ἀπὸ σκοποῦ, τὸ ἐμποδίζει νὰ ἐξογκωθῇ, καὶ μᾶς δίδει ἓν ποσὸν ἔργου L_1 χιλιογραμμομέτρων. 2) Νὰ διακόψωμεν τὴν θέρμανσιν καὶ νὰ τὸ ἀφήσωμεν εἰς ἑαυτὸ ἐν θερμικῇ ἀπομονώσει, νὰ ἐξογκωθῇ ἀδιαθέρμως ἐφ' ὅσον δύναται καὶ μέχρις ὅτου λάβῃ τὴν θερμοκρασίαν τοῦ περιβάλλοντος ἢ τοῦ δευτέρου θερμοδοχείου t_2. Τότε λόγῳ τῆς ἐξογκώσεως λαμβάνομεν ἓν ποσὸν ἔργου L_2 χιλιογραμμομέτρων. 3) Νὰ ἀρχίσωμεν τότε νὰ ψύχωμεν τὸ σῶμα, ὑποτιθέμενον ὅτι ἔχει ἐλάχιστα ἀνωτέραν θερμοκρασίαν τῆς t_2 τῆς ἀτμοσφαίρας μὲ τὴν ὁποίαν τὸ φέρομεν εἰς ἐπαφήν. Τὴν ψῦξιν αὐτὴν τὴν ρυθμίζομεν ὥστε ἡ θερμοκρασία τοῦ σώματος t_2 νὰ μένῃ σταθερά. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ψύξεως τὸ σῶμα συστέλλεται, κίνησις λαμβάνει χώραν ἀντίθετος τῆς προηγουμένης κατὰ τὴν ἐξόγκωσιν, ἡ περιβάλλουσα τὸ σῶμα ἀντίστασις δίδει ἔργον εἰς τὸ σῶμα. Ἐν ἄλλοις λόγοις ἡ ψῦξις αὕτη μᾶς δίδει ἀρνητικὸν ἔργον $-L_3$, ἀπαιτεῖ ἔργον καὶ ἀντὶ τούτου δίδει θερμότητα Q_2 εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν. 4) Νὰ διακόψωμεν τέλος τὴν ψῦξιν καὶ ἐν γένει πᾶσαν θερμικὴν συναλλαγὴν τοῦ σώματος μὲ τὸ περιβάλλον καὶ νὰ τὸ συμπιέσωμεν ἀδιαθέρμως μέχρις ὅτου ἡ θερμοκρασία του ἀνέλθῃ ἀπὸ t_2 εἰς τὴν ἀρχικὴν t_1 πρὸς ἐπανάληψιν τοῦ κύκλου, ὅστις οὕτω συμπληροῦται. Ἡ τελευταία αὕτη ἀλλαγή, ἡ συμπίεσις, ἀπαιτεῖ προσπάθειαν ἐκ μέρους μας, ἀπαιτεῖ ἔργον τι L_4 χιλιογραμμομέτρων, τὸ ὁποῖον ἐπίσης πρέπει νὰ λογισθῇ ὡς ἀρνητικὸν $-L_4$.

Digitized by Google

Τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον ἐν συνόλῳ μᾶς ἔδωκε κύκλος θὰ εἶναι $L=L_1+L_2-L_3-L_4$ χιλιογραμμόμετρα· ἡ θερμότης ἣν πρὸς τοῦτο διεθέσαμεν εἶναι Q_1 μονάδες· ἓν μέρος αὐτῆς ἠναλώθη εἰς ἔργον $\frac{L}{424}$ μον. θ. καὶ τὸ ὑπόλοιπον Q_2 μετεδόθη εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν. Ἐπειδὴ δὲν ὑποθέτομεν ὅτι ἔλαβον χώραν ἄλλαι ἀπώλειαι ἐνεργείας, ἐπειδὴ πρόκειται περὶ σκέψεων, θὰ εἶναι $Q_1-Q_2=\frac{L}{424}$.

Ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι χρησιμοποιοῦντες τὰ αὐτὰ θερμοδοχεῖα, δηλαδὴ τὴν αὐτὴν θερμοκρασιακὴν πτῶσιν, καὶ διαθέτοντες τὸ αὐτὸ ποσὸν θερμότητος Q_1 κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Carnot, ἥτις ἐνδείκνυται ὡς οἰκονομικωτέρα πασῶν, τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον κερδίζομεν L εἶναι ὡρισμένον καὶ ἀνεξάρτητον τοῦ εἴδους τοῦ σώματος ὅπερ θὰ χρησιμοποιήσωμεν διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς μεθόδου ταύτης.

Εἶναι δὲ ὡς ἀποδεικνύεται $\frac{L}{424.Q_1}$, ἢ ὁ θερμοδυναμικὸς βαθμὸς ἀποδόσεως τοῦ κύκλου Carnot οἱονδήποτε καὶ ἂν εἶναι τὸ μεσάζον σῶμα ἴσος πρὸς $1-\frac{T_1}{T_2}$, ἔνθα T_1 καὶ T_2 αἱ ἀπόλυτοι θερμοκρασίαι τῶν χρησιμοποιουμένων θερμοδοχείων, ἢ $1-\frac{273+t_1}{273+t_2}$, ἔνθα t_1 καὶ t_2 αἱ αὐταὶ θερμοκρασίαι εἰς βαθμὸν Κελσίου.

Ἀφ' ἑτέρου εἶναι γνωστόν, ὅτι ἔργον κερδίζομεν ὅταν κατανικᾶται μία ἀντίστασις εἰς ἕνα δρόμον, καὶ τὸ ἔργον τοῦτο μετρεῖται ἀπὸ τὸ γινόμενον τῆς ἀντιστάσεως ἐπὶ τὸν δρόμον. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὸν δρόμον, τὸν ἀντιπροσωπεύει ἡ ἐξόγκωσις τοῦ μεσάζοντος σώματος, ἡ δὲ κατανικωμένη ἀντίστασις ἰσοῦται μὲ τὴν πίεσιν ὑφ' ἣν κρατοῦμεν τὸ σῶμα, καὶ ἥτις πίεσις κατανικῶσα τὴν ἀντίστασιν κατὰ τὴν ἐξόγκωσιν μᾶς δίδει τὸ ἔργον. Τὸ ἔργον τοῦτο διὰ κατανάλωσιν θερμότητος Q_1 εἶναι ὡρισμένον, πόση θὰ εἶναι ὅμως ἡ κατανικωμένη ἀντίστασις καὶ πόση ἡ ἐξόγκωσις ἢ ὁ δρόμος, τοῦτο ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ μεσάζον σῶμα. Τοῦτο μόνον εἶναι βέβαιον, ὅτι ὅσῳ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ κατανικητέα ἀντίστασις τόσῳ μικρότερος θὰ εἶναι ὁ δρόμος, καὶ ἀντιστρόφως. Εἰς τὰς μηχανὰς ἔχομεν συμφέρον ὁ δρόμος νὰ εἶναι σχετικῶς μεγάλος (αἱ στροφαὶ) καὶ ἡ ἀντίστασις ἢ ἡ πίεσις νὰ εἶναι μικρὰ διὰ νὰ δαμάζεται ἀπὸ τὰ διατιθέμενα ὑλικὰ τῆς κατασκευῆς τῆς μηχανῆς. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος δι' ὃν χρησιμοποιοῦμεν ὡς μεσάζοντα σώματα εἰς τὰς μηχανὰς τὰ ἀέρια ἢ τοὺς ἀτμοὺς ἐν γένει καὶ ὄχι τὰ στερεά, τὰ ὁποῖα θὰ παρεῖχον καὶ ἄλλας προφανεῖς δυσχερείας χωρὶς ἀντάλλαγμα, διότι τὰ ἀέρια ἔχουν τὴν γνωστὴν ἰδιότητα νὰ διαστέλλωνται τῇ βοηθείᾳ θερμότητος σχετικῶς πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὰ ἄλλα σώματα. Διὰ τοῦτο θέλοντες νὰ μετατρέψωμεν θερμότητα εἰς ἔργον διὰ τῶν λεγομένων θερμοκινητηρίων μηχανῶν, προσπαθοῦμεν κατὰ τὸ δυνατὸν νὰ ἐκτελέσωμεν τὸν κύκλον τοῦ Carnot, χρησιμοποιοῦντες ὡς μεσάζον σῶμα τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα εἰς τὰς μηχανὰς ἐσωτερικῆς καύσεως καὶ τὸ ὕδωρ εἰς τὰς ἀτμομηχανὰς περὶ ὧν κυρίως πρόκειται ἐνταῦθα.

Τὸ ὕδωρ χρησιμοποιοῦμεν ὡς μεσάζον σῶμα 1) διότι μετατρεπόμενον εἰς ἀτμὸν κέκτηται τὰς χρηστὰς ἰδιότητας τῶν ἀερίων, ἰδίως τὴν τάσιν νὰ διαστέλλεται· 2) διότι οἱ ὑδρατμοὶ σχετικῶς πρὸς ἄλλων σωμάτων ἀτμοὺς ἔχουν μεγάλας θερμοκρασίας ἀντιστοιχούσας εἰς μικρὰς πιέσεις, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μᾶς συμφέρει, διότι ἡ εἰς ἔργον ἀπόδοσις, ἡ τιμὴ τοῦ ηθ, ὡς εἴδομεν, εἶναι τόσῳ μεγαλυτέρα, ὅσῳ μεγαλυτέρα ἡ ἀνωτάτη θερμοκρασία t_1 (τοῦ λέβητος), καὶ αἱ μικραὶ πιέσεις εἶναι ἐπιθυμηταὶ διὰ νὰ δαμάζωνται ὑπὸ τῶν ὑλικῶν κατασκευῆς τῶν μηχανῶν· 3) οἱ ὑδρατμοὶ δὲν εἶναι ἐπιβλαβεῖς εἰς τὴν ἀναπνοήν· 4) καὶ τὸ ἐπίσης σπουδαῖον, διότι δυνάμεθα παντοῦ νὰ ἔχωμεν ὕδωρ σχεδὸν ἀδιαλείπτως καὶ ἑπομένως εἴμεθα ἐλεύθεροι νὰ μὴ συμπληρῶμεν τὸν κύκλον, ἀλλὰ νὰ τὸν ἀφίνωμεν ἀνοικτὸν ἀντικαθιστῶντες τὸ ὕδωρ μεθ' ἑκάστην περίοδον λειτουργίας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπίσης μᾶς συμφέρει· 5) διότι κατὰ τὴν ἀτμοποίησιν ὑπὸ σταθερὰν πίεσιν, ἡ θερμοκρασία του μένει σταθερά· ἐπίσης κατὰ τὴν ψῦξιν ὑπὸ σταθερὰν πίεσιν συμβαίνει τὸ αὐτό, καὶ τοῦτο καθιστᾷ τὸ ὕδωρ πρόσφορον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μεσάζον διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ οἰκονομικωτάτου κύκλου τοῦ Carnot.

Ἰδανικὴ ἀτμομηχανή: Ἡ πραγμάτωσις τοῦ κύκλου τούτου δι' ὕδατος ἀπαιτεῖ 4 συσκευὰς ἀντιστοίχους πρὸς τὰς 4 φάσεις αὐτοῦ.

1) Ἀπαιτεῖται μία συσκευὴ ἐν ᾗ νὰ προσδίδωμεν εἰς τὸ ὕδωρ τὴν θερμότητα Q_1, ὑπὸ ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέραν θερμοκρασίαν t_1. Ἡ συσκευὴ αὕτη ὀφείλει νὰ εἶναι σιδηροῦν δοχεῖον, ἐν ᾧ τὸ ὕδωρ θὰ θερμαίνεται ἐξωτερικῶς διὰ μέσου τῶν τοιχωμάτων τοῦ δοχείου καὶ μέχρις ἀτμοποιήσεως· εἶναι ὁ ἀτμολέβης.

(2 Ἀπαιτεῖται μία συσκευὴ ἐν ᾗ ὁ παραχθεὶς διὰ τῆς θερμότητος Q_1 ἀτμὸς νὰ λαμβάνῃ τὴν εὐκαιρίαν νὰ κατανικᾷ μίαν ἀντίστασιν εἰς ἕνα δρόμον, καὶ τοῦτο πρὸς ὄφελος ἡμῶν, νὰ ἐκτελῇ *ἔργον* μηχανικόν. Ἡ συσκευὴ αὕτη ὀφείλει νὰ εἶναι ἐπίσης ἓν σιδηροῦν (λόγῳ τῆς μεγάλης θερμοκρασίας καὶ πιέσεως), μὲ τοίχωμα μεταθετὸν ἐφ' οὗ νὰ ἐνεργῇ ἡ κατανικητέα ἀντίστασις. Ἡ συ-

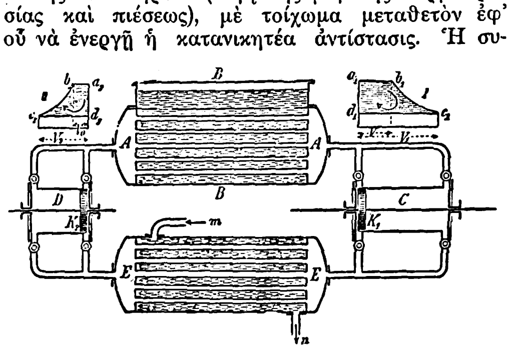

Ἰδανικὴ ἀτμομηχανὴ Carnot.

σκευὴ αὕτη εἶναι ὁ *ἀτμοκύλινδρος* K_1 τοῦ ὁποίου τὸ ἔμβολον συνδέομεν διὰ μηχανισμοῦ μὲ τὴν ἀντίστασιν. Ἐν τῷ κυλίνδρῳ οὕτω ἀποδίδεται τὸ ἔργον L_1, ὅπερ παρίσταται ὑπὸ τοῦ ἄνωθεν τοῦ κυλίνδρου διαγράμματος (βλ. **ἀτμομηχανή**).

3) Χρειάζεται μία συσκευὴ εἰς ἣν ὁδηγούμενος ὁ ἀτμὸς μετὰ τὴν ἐν τῷ ἀτμοκυλίνδρῳ ἐργασίαν του νὰ ψύχεται ὑπὸ σταθερὰν πίεσιν, νὰ γίνεται ἡ *ἀφαίρεσις* τῆς θερμότητος Q_2 ὑπὸ θερμοκρασίαν t_2 ὅπως ἀπαιτεῖ ἡ τρίτη φάσις. Ἡ συσκευὴ αὕτη εἶναι τὸ *ψυγεῖον*, εἰς τὸ ὁποῖον ὁδηγούμενος ὁ ἀτμὸς ἀπὸ τὸν κύλινδρον ἀναγκάζεται νὰ διατρέξῃ ἀριθμόν τινα στενῶν σωλήνων ἔξωθεν ψυχομένων διὰ συνεχῶς ἀνανεουμένου ψυχροῦ ὕδατος.

4) Τέλος χρειάζεται εἷς δεύτερος κύλινδρος K_2 εἰς ὃν ὁδηγούμενος ὁ ἀτμὸς μετὰ τὴν ἐν τῷ ψυγείῳ ψῦξίν του νὰ συμπιέζεται μέχρις ὅτου ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἀρχικὴν κατάστασιν τοῦ ὕδατος, ἐπὶ πλέον διὰ τοῦ κυλίνδρου τούτου νὰ καταθλίβεται τὸ ὕδωρ εἰς τὴν ἀρχικὴν του θέσιν ἐντὸς τοῦ λέβητος, πρὸς ἐπανάληψιν τοῦ κύκλου κτλ. Ἡ συμπίεσις αὕτη ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν ἔργον l_2 τὸ ὁποῖον καταβάλλομεν ἀπὸ τὸ ἔργον l_1, ὅπερ κερδίζομεν ἐν τῇ κυρίᾳ ἀτμομηχανῇ. Τὸ L_2 φαίνεται γραφικῶς ἄνωθεν τοῦ κυλίνδρου τοῦ συμπιεστοῦ.

Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ κύκλου εἶναι νὰ ἐξοδεύσωμεν θερμότητα Q_1 μονάδων ἐν τῷ λέβητι καὶ νὰ κερδίσωμεν ἔργον καθαρὸν ἐν τῷ κυλίνδρῳ τῆς μηχανῆς $L=L_1-L_2$ χιλιογραμμόμετρα. Τὴν ἀπόδοσιν μετρεῖ ὁ λόγος $\frac{Q_1}{424.L}=\eta\theta=y-\frac{273+t_2}{273+t_1}$ (1)

Συγκεκριμένως ἂν ἀρχίσωμεν τὸν κύκλον δι' ἑνὸς χιλιογράμμου ὕδατος ἐν τῷ λέβητι θερμοκρασίας τῆς ἐνάρξεως τῆς ἀτμοποιήσεως t_1, ἥτις, ὡς γνωστόν, ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν πίεσιν ἣν κρατοῦμεν ἐν τῷ λέβητι, ἂν π.χ. 2 ἀπόλυτοι ἀτμοσφ. εἶναι ἡ πίεσις τοῦ λέβητος, θὰ ἔχωμεν $t_1=119{,}6^0$ κατὰ τὸν πίνακα καὶ ἂν ἡ πίεσις ἣν κρατοῦμεν ἐν τῷ ψυγείῳ εἶναι 0,1 χιλιογρ. θὰ εἶναι $t_2=45{,}58$. Τὸ ποσὸν Q_1 ὅπερ χρειαζόμεθα διὰ τὴν ἀτμοποίησιν τοῦ χιλιογράμμου, ἰσοῦται πρὸς r=θερμότητα ἀτμοποιήσεως=526,84, ὡς βλέπομεν ἐκ τοῦ πίνακος.

Συνεπῶς ἐκ τῆς (1) ἔχομεν ἀντικαθιστῶντες τὰ γνωστά $\frac{526{,}84}{424 \cdot L}=1-\frac{273+45{,}58}{273+119{,}6}=\eta_\theta$.

Ἐντεῦθεν ὑπολογίζομεν ἀφ' ἑνὸς τὸ ἔργον L, ὅπερ ἐπιτελεῖ ἓν χιλιόγραμμον ἀτμοῦ ἐν τῇ ἰδανικῇ αὐτῇ ἐγκαταστάσει καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸν βαθμὸν ἀποδόσεως η_θ. Εὑρίσκομεν οὕτω L=41763 χιλιογραμμόμετρα καὶ ηθ =0,18.

Ἐὰν κρατήσωμεν τὴν αὐτὴν πίεσιν ψυγείου καὶ ὑψώσωμεν τὴν πίεσιν τοῦ λέβητος εἰς 14 π. χ. ἀτμοσφαίρας, τότε ὁμοίως ὑπολογίζομεν L=63163 χιλιογρ. καὶ ηθ = 0,32.

Ἐντεῦθεν πειθόμεθα ἀφ' ἑνὸς περὶ τοῦ σπουδαίου γεγονότος, καθ' ὃ καὶ διὰ τοῦ τελειοτάτου θεωρητικῶς δυνατοῦ τρόπου μόνον μικρόν τι μέρος τῆς διατιθεμένης θερμότητος δυνάμεθα νὰ μετατρέψωμεν εἰς ἔργον, καὶ ἀφ' ἑτέρου περὶ τοῦ ὅτι μᾶς *συμφέρουν αἱ μεγάλαι πιέσεις* λεβήτων. Διὰ μίαν πραγματικὴν μηχανὴν ἔχοντες τὴν θερμοκρασίαν t_1 τοῦ λέβητος καὶ τὴν τοῦ ψυγείου t_2, ὑπολογίζομεν τὸ L καὶ τὸ ηθ τῆς ἀντιστοιχούσης εἰς τὰς αὐτὰς θερμοκρασίας ἰδανικῆς ὡς ἀνωτέρω τῇ βοηθείᾳ τῶν πινάκων. Μετροῦμεν ἀκολούθως τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον μᾶς δίδει ἐν τῷ κυλίνδρῳ ἡ πραγματικὴ μηχανὴ ἀνὰ χιλιόγραμμον ἀτμοῦ καὶ λαμβάνομεν μίαν ἰδέαν τῆς τελειότητος τῆς λειτουργίας τῆς ὑπὸ ἔλεγχον πραγματικῆς μηχανῆς.

Εἰς τὰς συνήθεις μηχανὰς ὁ ἔλεγχος αὐτὸς μᾶς δεικνύει ὅτι τὸ ἔργον τῆς πραγματικῆς μηχανῆς ἰσοῦται πρὸς τὰ ἓξ δέκατα τοῦ ἔργου τῆς ἀντιστοίχου ἰδανικῆς (**βλέπε καὶ λ. ψυκτικαὶ μηχαναί**).

Α. Μ.

— ἀτμοῦ θερμότης. Ἐκλήθη οὕτω ὑπὸ τοῦ Zenner τὸ ἐπὶ πλέον εἰς *ἐνέργειαν* περιεχόμενον ἑνὸς χιλιογράμμου ἀτμοῦ, ὑπὲρ τὴν ἐνέργειαν ἣν περιέχει 1 χιλιόγραμμον ἀντιστοίχου ὑγροῦ θερμοκρασίας 0^0 καὶ πιέσεως τῆς αὐτῆς. Τὸ ποσὸν τοῦτο μετρεῖται εἰς μονάδας θερμότητος καὶ εἶναι διὰ ξηρὸν κεκορεσμένον ἀτμὸν q+p, μὲ τιμὰς τῶν q καὶ p ἐξαρτωμένας μόνον ἀπὸ τὴν πίεσιν (βλ. ἀτμός).

Α. Μ.

ἀτμοσειρήν, ἡ καὶ *ἀτμοσυρίκτρα*· βλ. σειρήν.

ἀτμοσίφων (ὁ) *[Μηχανολ.]*. Ὄργανον τὸ ὁποῖον χρησιμεύει διὰ τὴν τροφοδότησιν τῶν ἀτμολεβήτων καὶ διὰ τὴν προθέρμανσιν αὐτῶν ὅταν οὗτοι εἶναι μεγάλων διαστάσεων.

Σύγκειται ἐκ τοῦ βραχίονος Α διὰ τοῦ ὁποίου εἰσέρχεται τὸ ὕδωρ, ἐκ τοῦ βραχίονος Β ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι προσηρμοσμένος ἀτμοσωλήν, καὶ ἐκ τοῦ ἀκροφυσίου Γ διὰ τοῦ ὁποίου ἐξέρχεται ὁ ὑπὸ πίεσιν ἀτμὸς λαμβανόμενος ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἀτμολέβητος. Ὁ ἀτμὸς ἐξερχόμενος ἐκ τοῦ ἀκροφυσίου μετὰ μεγάλης ταχύτητος παρασύρει τὸ ἐντὸς τοῦ θαλάμου Δ ὕδωρ, συμβαλλούσης πρὸς τοῦτο καὶ τῆς στήλης τοῦ ὕδατος ἀπὸ τῆς στάθμης τῆς δεξαμενῆς μέχρι τοῦ *ἀκροφυσίου* (σχ. 1).

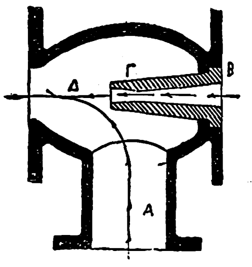

Σχ. 1.

Ὅταν ἀτμολέβης τις προθερμαίνηται, τὰ διάφορα μέρη τῆς θερμαινομένης αὐτοῦ ἐπιφανείας δὲν ἀποκτῶσι τὴν αὐτὴν θερμοκρασίαν. Ὡς ἐκ τούτου μετὰ τὴν ἔναυσιν τῶν πυρῶν τὰ κάτωθι τῶν ἑστιῶν μέρη εἶναι ψυχρά, καὶ τὰ ἐλάσματα καταπονοῦνται λόγῳ τῆς ἀνίσου διαστολῆς αὐτῶν. Πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ μειονεκτήματος τούτου ἐγκαθιστῶσι τὸν ἀτμοσίφωνα Δ, ὅστις λαμβάνει τὸν ἀτμὸν ἐκ τοῦ βοηθητικοῦ ἀτμολέβητος καὶ ἐξάγει αὐτὸν ἐκ τοῦ κωνικοῦ ἀκροφυσίου Ε. Τὸ παραγόμενον κενὸν διὰ τῆς παρὰ τοῦ ἀτμοῦ διώξεως γεννᾷ ρεῦμα ὕδατος, ὅπερ εἰσδῦον διὰ τῶν πρὸς τοῦτο ὀπῶν ὡς δεύτερόν τι ἀκροφύσιον γεννᾷ πρὸς τὰ ἄνω ρεῦμα ψυχροῦ ὕδατος, ἐξερχόμενον διὰ τῆς ἄκρας τοῦ ἀκροφυσίου Ε (σχ. 2). Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐπιτυγχάνεται ἡ διὰ **κυκλοφορίας** μεταφορὰ τοῦ ψυχροῦ ὕδατος

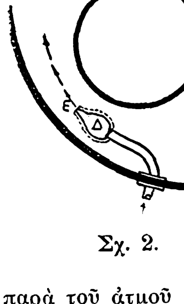

Σχ. 2.

Φ. Δ. ΠΑΞΙΝΟΣ

ἀτμοσκόπιον· βλ. **ἀτμισίμετρον καὶ** ἀτμόμετρον.

ἀτμοστρόβιλος *[Μηχανολ.]*. Οἱ ἀτμοστρόβιλοι ἀποτελοῦν νεώτερον εἶδος ἀτμομηχανῶν, ἐν αἷς ἡ θερμότης τοῦ ἀτμοῦ μετατρέπεται πρῶτον εἰς κινητικὴν ἐνέργειαν καὶ ἀκολούθως ἡ κινητικὴ ἐνέργεια τοῦ ἀτμοῦ μετατρέπεται εἰς ἔργον.

Ἡ πρώτη μετατροπὴ γίνεται ἐντὸς ἀκινήτων ἀγωγῶν, τῶν λεγομένων **ἀκροφυσίων** (βλ. λ.), ἐνῷ ἡ δευτέρα μετατροπὴ γίνεται ἐντὸς σκαφιδίων πεπακτωμένων κατ' ἀκτῖνα ἐπὶ τροχοῦ ἐστερεωμένου ἐπὶ ἄξονος στρεπτοῦ. Ὁ ἀτμὸς εἰσβάλλων καταλλήλως μὲ μεγάλην ταχύτητα εἰς τὸν μεταξὺ τῶν σκαφιδίων χῶρον, ἀναγκάζεται ὑπὸ τούτων νὰ ἀλλάξῃ διεύθυνσιν. Εἰς τὴν **ἀλλαγὴν** αὐτὴν ἀντιδρῶν ὁ ἀτμὸς ὠθεῖ τὰ σκαφίδια, συνεπῶς τὸν τροχόν, καὶ στρέφει τὸν ἄξονα, ἐφ' οὗ ἐνεργεῖ ἡ ἀντίστασις, ἣν ὁ ἀτμὸς κατανικῶν μᾶς δίδει ἔργον ἀπὸ τὴν θερμότητα ἣν ἔλαβεν ἐν τῷ λέβητι ὅπου παρήχθη.

Εἰς τὸν Σουηδὸν μηχανικὸν Laval ὀφείλεται ἡ κατασκευὴ (1883) τοῦ πρώτου χρησιμοποιησίμου ἀτμοστροβίλου λειτουργοῦντος κατὰ τὸν ἄνω τρόπον. Ὁ ἀτμὸς ἐκ τοῦ λέβητος ὁδηγεῖται εἰς ἀριθμόν τινα ἀκροφυσίων α

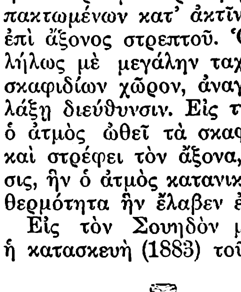

Σχ. 1.—*Ἀτμοστρόβιλος Laval.*

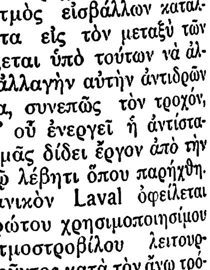

Σχ. 2.—*Ἀτμοφύσια καὶ τροχὸς Laval.*

(σχ. 1 καὶ 2), ὅπου μετατρέπεται ἡ ἐνέργεια πιέσεως, ἣν ἔχει ὁ ἀτμός, εἰς ἐνέργειαν ταχύτητος, ὅπως λέγομεν ἡ **θλιπτικὴ πτῶσις** τοῦ ἀτμοῦ εἰς κινητικὴν **ἐνέργειαν.**

Digitized by Google

Θλιπτικὴν πτῶσιν ἀπό τινος πιέσεως εἰς ἄλλην ὀνομάζομεν τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον θὰ ἐπετέλει ὁ ἀτμός, ἂν ἀποτονούμενος μεταξὺ τῶν αὐτῶν πιέσεων εὕρισκε τὴν εὐκαιρίαν νὰ κατανικᾷ συνεχῶς ἴσην, πρὸς τὴν ἐν ἑκάστῃ στιγμῇ πίεσιν αὐτοῦ, ἀντίστασιν, ὅπως συμβαίνει κατὰ τὴν ἀποτόνωσιν τοῦ ἀτμοῦ ἐντὸς τοῦ κυλίνδρου τῶν ἐμβολοφόρων ἀτμομηχανῶν. Ἐντὸς τοῦ ἀκροφυσίου ὅμως ὁ ἀτμὸς δὲν εὑρίσκει τοιαύτην εὐκαιρίαν, καίτοι ἀποτονοῦται κατὰ τὴν *ροήν*, διὰ τοῦτο ἡ θλιπτικὴ πτῶσις ἐμφανίζεται εἰ κινητικὴν ἐνέργειαν κατὰ τὴν ἔξοδον ἐκ τοῦ ἀκροφυσίου. Εἶναι δὲ ἡ κινητικὴ αὕτη ἐνέργεια τοῦ ἀτμοῦ ἐντελῶς ὡρισμένη, ὅταν εἶναι γνωστὰ τὰ ὅρια τῆς πτώσεως τῆς πιέσεως ἣν ὑφίσταται ὁ ἀτμὸς ῥέων διὰ τοῦ ἀκροφυσίου, ἂν δηλαδὴ εἶναι γνωστὴ ἡ πίεσις τοῦ λέβητος καὶ ἡ πίεσις τοῦ χώρου εἰς ὃν πρόκειται νὰ ἐκρέῃ ὁ ἀτμὸς ἀπὸ τοῦ ἀκροφυσίου. Οὕτως ἂν ἡ πίεσις τοῦ ἀτμοῦ εἰσερχομένου εἰς τὸ ἀκροφύσιον εἶναι 10 χιλιογρ. καὶ κατὰ τὴν ἔξοδον ἡ πίεσις εἶναι 0,08 χιλ. ἀνὰ ἑκ.², τότε ἡ ταχύτης τοῦ ἐξερχομένου θεωρητικῶς ἀτμοῦ πρέπει νὰ εἶναι 1280 μέτρα εἰς 1″. Ἡ πραγματικὴ ταχύτης ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν κατάστασιν καὶ μορφὴν τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀκροφυσίου· κατὰ μέσον ὅρον ὑπολείπεται τῆς θεωρητικῆς μόνον κατὰ 5 %, θὰ εἶναι δηλαδὴ 1216 μέτρα περίπου.

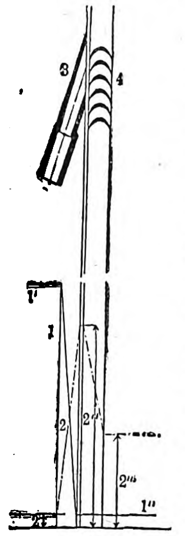

Σχ. 3.—*Ταχύτητες καὶ πιέσεις ἀτμοῦ.*

Δι' ἄλλα ὅρια πιέσεως εὑρίσκομεν τὴν θεωρητικὴν ταχύτητα ἀπὸ πίνακας, ὡς οἱ τοῦ Mollier, ἢ διαγράμματα καὶ ἐκτιμῶμεν τὴν πραγματικήν. Μὲ μεγάλην ὁπωσδήποτε ταχύτητα ὁ ἀτμὸς ἅμα τῇ ἐξόδῳ του ἐκ τοῦ ἀκροφυσίου 3 (σχ. 3) εἰσέρχεται εἰς τοὺς μεταξὺ τῶν σκαφιδίων χώρους τοῦ τροχοῦ 4, τοὺς ὁποίους διατρέχει ὠθῶν τὰ σκαφίδια, δίδων δηλαδὴ ἔργον καὶ χάνων ταχύτητα, ἐνῷ ἡ πίεσις αὐτοῦ κατὰ τὴν δίοδον διὰ τοῦ τροχοῦ διατηρεῖται σταθερὰ καὶ ἴση μὲ τὴν πίεσιν τοῦ ψυγείου μὲ τὸ ὁποῖον συγκοινωνεῖ ὁ χῶρος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου στρέφεται ὁ τροχὸς ἢ μὲ τὴν πίεσιν τῆς ἀτμοσφαίρας ἂν ἡ ἐκροὴ τοῦ ἀτμοῦ εἶναι ἐλευθέρα. Μίαν ἰδέαν τῶν μεταβολῶν τῆς πιέσεως 1 καὶ τῆς ταχύτητος 2 τοῦ ἀτμοῦ ἀπὸ τῆς εἰσόδου αὐτοῦ εἰς τὸ ἀκροφύσιον μέχρις ὅτου ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ τροχοῦ μᾶς δίδει τὸ σχ. 3.

Τὰ ἑξήκοντα περίπου ἑκατοστὰ τῆς κινητικῆς ἐνεργείας τοῦ ἀτμοῦ μετατρέπονται διὰ τοῦ τρόπου τούτου εἰς ἔργον. Τὸ ποσοστὸν ὅμως τοῦτο ἐξαρτᾶται ἀπὸ πλείονας συνθήκας κατασκευῆς καὶ λειτουργίας τοῦ στροβίλου, π. χ. ἀπὸ τὴν κλίσιν ἣν παρουσιάζει ὁ ἄξων τοῦ ἀκροφυσίου ὡς πρὸς τὸ ἐπίπεδον συμμετρίας τοῦ τροχοῦ τὸ κάθετον ἐπὶ τὸν ἄξονα αὐτοῦ. Ἡ ἀντίστοιχος γωνία πρέπει νὰ εἶναι μικρά, περίπου 17 μοιρῶν, ἀπὸ τὴν κλίσιν τοῦ πρώτου στοιχείου τῆς καμπύλης τῶν σκαφιδίων· ὡς πρὸς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον ἡ ἀντίστοιχος γωνία πρέπει νὰ εἶναι ἐπίσης μικρά, περίπου 30°. Καὶ ὡς πρὸς αὐτὰ μὲν ἡ κατασκευὴ συμμορφοῦται εὐκόλως, ἀλλὰ τὸ ἀνωτέρω ποσοστὸν ἢ ἡ *ἀπόδοσις* τοῦ στροβίλου ἐξαρτᾶται κυρίως ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν στροφῶν ἢ μᾶλλον ἀπὸ τὴν *περιφερειακὴν ταχύτητα* τοῦ τροχοῦ. Ἀποδεικνύεται δηλαδὴ ὅτι τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον παραλαμβάνομεν ἀπὸ τὸν τροχὸν διαθέτοντες ὡρισμένην ποσότητα κινητικῆς ἐνεργείας ἀτμοῦ, εἶναι τόσῳ μεγαλύτερον, ὅσῳ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ περιφερειακὴ ταχύτης τοῦ τροχοῦ καὶ μάλιστα ὅτι τὸ μέγιστον ἀπολαμβανόμενον ἔργον ἀντιστοιχεῖ εἰς τιμὴν τῆς περιφερειακῆς ταχύτητος τοῦ τροχοῦ ἴσην πρὸς τὸ ἥμισυ τῆς ταχύτητος μεθ' ἧς προσβάλλει τοῦτον ὁ ἀτμός. Ἡ ταχύτης ὅμως αὕτη τοῦ ἀτμοῦ εἶναι μεγάλη, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω· διὰ θλιπτικὴν πτῶσιν ἀπὸ 10 ἀτμοσφ. εἰς 0,08 ἀτμ. ἰσοῦται πρὸς 1216 μέτρα ἀνὰ 1″. Συνεπῶς ἡ ἱκανοποιητικὴ ἐκμετάλλευσις τῆς πτώσεως αὐτῆς θὰ ἀπῄτει νὰ στρέφηται ὁ τροχὸς μὲ περιφερειακὴν ταχύτητα 610 περίπου μέτρων ἀνὰ 1″. Τοσαύτη ὅμως ταχύτης εἶναι πρακτικῶς ἀνεφάρμοστος, δὲν ὑπάρχουν τουτέστιν ὑλικὰ ἀντέχοντα εἰς τὰς ἀντιστοίχους πρὸς τὴν ταχύτητα ταύτην φυγοκέντρους δυνάμεις. Παρ' ὅλας τὰς προόδους τὰς ὁποίας συνεπήγαγεν εἰς τὴν τέχνην τῆς κατασκευῆς τῶν μηχανῶν καὶ τὴν μεταλλουργίαν ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ ἀτμοστροβίλου δὲν ἐπετεύχθη νὰ δαμασθῇ καὶ διὰ τῶν ἀρίστων ὑλικῶν περιφερειακὴ ταχύτης ἀνωτέρα τῶν 400 μέτρων εἰς 1″. Σημειωτέον ἀκόμη ὅτι ἡ ἀπαιτουμένη οἰκονομικὴ ταχύτης τῶν 610 μέτρ. θὰ ἦτο ἀκόμη μεγαλυτέρα, ἂν ἡ πίεσις τοῦ λέβητος ἦτο ἀνωτέρα τῶν 10 ἀτμοσφ., μᾶς συμφέρει δὲ ἡ πίεσις αὕτη νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέρα (βλ. ἀτμός).

Ἐν συμπεράσματι ὁ ἀτμοστρόβιλος οὗτος δὲν λειτουργεῖ οἰκονομικῶς διὰ τὰς ἐν χρήσει πιέσεις καὶ τὰ ἐν χρήσει ὑλικά. Ἐν τούτοις χρησιμοποιεῖται διὰ μικρὸν ἀριθμὸν ἵππων, μικρὰς θλιπτικὰς πτώσεις, ὅπου ὑπάρχει ἀνάγκη οἰκονομίας χώρου, π. χ. διὰ τὸν ἠλεκτροφωτισμὸν πλοίων κτλ. Ἡ μελέτη ὅμως τῶν συνθηκῶν οἰκονομικῆς λειτουργίας αὐτοῦ ὑπέδειξε τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν τῶν στροβίλων.

Οὕτως, ἐπειδὴ παρετηρήθη ὅτι εἰς τὸν στρόβιλον Laval λόγῳ τοῦ ὅτι εἶναι μικρὰ ἡ δυνατὴ περιφερειακὴ ταχύτης τοῦ τροχοῦ, π.χ. τῶν 400 μέτρ., δὲν γίνεται ἐπαρκὴς ἐκμετάλλευσις τῆς κινητικῆς ἐνεργείας τοῦ ἀτμοῦ ἐν τῷ τροχῷ, τοῦτο δὲ σημαίνει ὅτι ὁ ἀτμὸς ἐξέρχεται τοῦ τροχοῦ Laval μὲ μεγάλην σχετικῶς ἀκόμη κινητικὴν ἐνέργειαν, διὰ τοῦτο ἐσκέφθησαν νὰ χρησιμοποιήσουν τὴν κινητικὴν αὐτὴν ἐνέργειαν ἐκροῆς. Παραλαμβάνουν τὸν ἀτμὸν ἅμα τῇ ἐξόδῳ του ἀπὸ τὰ σκαφίδια τοῦ τροχοῦ δι' ἄλλης σειρᾶς σκαφιδίων ἀκινήτων, τῶν ὁποίων ἀποκλειστικῶς σκοποὶ εἶναι νὰ ἀλλάξουν τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀτμοῦ καὶ ὁδηγήσουν αὐτὸν μὲ κατάλληλον κλίσιν εἰς δευτέραν σειρὰν σκαφιδίων δευτέρου τροχοῦ (σχ. 4), ὅπως ἐπιτευχθῇ ἐν αὐτῷ ἡ μετατροπὴ εἰς ἔργον τῆς ὑπολοίπου κινητικῆς ἐνεργείας ἐκροῆς τοῦ ἀτμοῦ ἀπὸ τὸν πρῶτον τροχόν. Προέκυψαν τοιουτοτρόπως οἱ ἀτμοστρόβιλοι μὲ *βαθμῖδας ταχύτητος*, δηλαδὴ μὲ ἐκμετάλλευσιν τῆς ταχύτητος τοῦ ἀτμοῦ κατὰ τμήματα, εἰς δύο στεφάνας σκαφιδίων, ὡς ἀνωτέρω, ἢ καθ' ὅμοιον τρόπον εἰς τρεῖς, τέσσαρας κτλ. Τὸ σχ. 4 παριστᾷ σχηματικῶς ἀτμοστρόβιλον μὲ τρεῖς βαθμῖδας ταχύτητος, ἔνθα 3 παριστᾷ ὁμάδα ἀκροφυσίων, ὅπου παράγεται ἡ ταχύτης τοῦ ἀτμοῦ, 4, 4′, 4″ παριστᾷ τὰς τρεῖς στεφάνας σκαφιδίων τοῦ κινητηρίου τροχοῦ, ἐν αἷς γίνεται ἡ κατὰ τμήματα ἐκμετάλλευσις τῆς ταχύτητος τοῦ ἀτμοῦ, 3′ καὶ 3″ παριστᾷ τὰς ἀκινήτους ὁδηγοὺς στεφάνας σκαφιδίων, ἅτινα εἶναι πεπακτωμένα ἐπὶ τοῦ κελύφους τὸ ὁποῖον περιβάλλει τὸν χῶρον ἐν ᾧ στρέφεται ὁ τροχός, τὸ ὁποῖον κέλυφος ἐπιτρέπει συγκοινωνίαν τοῦ χώρου τούτου μόνον μὲ τὸν λέβητα καὶ τὸ ψυγεῖον ἢ τὴν ἀτμοσφαῖραν ὅπου γίνεται ἡ ἐκροὴ τοῦ ἀτμοῦ· ἡ τεθλασμένη γραμμὴ 1 παριστᾷ τὴν μεταβολὴν τῆς πιέσεως καὶ ἡ τεθλασμένη 2 τὴν μεταβολὴν τῆς ταχύτητος τοῦ ἀτμοῦ κατὰ τὴν δίοδον αὐτοῦ διὰ τοῦ ἀτμοστροβίλου.

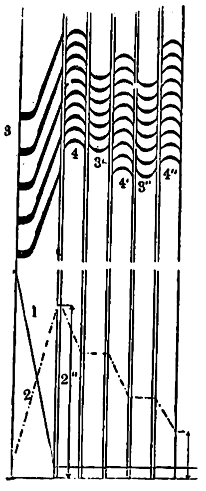

Σχ. 4.—*Ἰσόθλιπτος στρόβιλος μετὰ 3 βαθμίδων ταχύτητος.*

Ἐκ τῆς πορείας τῶν γραμμῶν αὐτῶν συνάγεται ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ στροβίλου. Τὸν ὀνομάζομεν δηλαδὴ *μονοβάθμιον* ἀπὸ ἀπόψεως πιέσεως, μὲ *δύο βαθμῖδας ταχύτητος* διὰ τὸν ἄνω λόγον καὶ *ἰσόθλιπτον*, τοῦτο δὲ διότι ἡ πίεσις τοῦ ἀτμοῦ ὑφίσταται μόνον μίαν πτῶσιν ἐντὸς τοῦ ἀκροφυσίου, καὶ κατόπιν μένει σταθερά. Ὁ ἀτμὸς πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτοῦ εἰς τὸν τροχὸν καὶ μετὰ τὴν ἔξοδον ἔχει τὴν αὐτὴν πίεσιν μεθ' ἧς ἐκρέει εἰς τὸ ψυγεῖον, ἐνῷ ὁ στρόβιλος Laval παρουσιάζει μίαν πτῶσιν πιέσεως καὶ μίαν πτῶσιν ταχύτητος, διὰ τοῦτο δὲ λέγεται *ἰσόθλιπτος μονοβάθμιος*.

Ἐπειδὴ ὅμως καὶ διὰ τοῦ συστήματος τούτου δὲν ἐπετεύχθη πλήρως ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπὸς τῆς οἰκονομικῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς κινητικῆς ἐνεργείας τοῦ ἀτμοῦ, ἰδίως ὅταν ἡ θλιπτικὴ πίεσις ἦτο μεγάλη, ἤχθησαν εἰς τοὺς *ἰσοθλίπτους* μετὰ *βαθμίδων πιέσεως*, οἵτινες προέκυψαν διὰ τῆς συνδέσεως κατὰ σειρὰν πολλῶν στροβίλων Laval, ἐν ἑκάστῳ τῶν ὁποίων γίνεται ἡ ἐκμετάλλευσις μόνον ἑνὸς τμήματος τῆς διαθεσίμου θλιπτικῆς πτώσεως τοῦ ἀτμοῦ. Ἡ ὅλη δηλαδὴ θλιπτικὴ πτῶσις, ἣν διαθέτομεν ἀπὸ τὴν πίεσιν τοῦ λέβητος 12 ἀτμ. μέχρι τῆς πιέσεως, ἣν κρατοῦμεν εἰς τὸ ψυγεῖον, π.χ. 0,1 ἀτμ., ὑποδιαιρεῖται εἰς τμήματα, 4 π. χ. ἀπὸ 12 μέχρις 8, ἀπὸ 8 μέχρι 4, ἀπὸ 4 μέχρι 2 καὶ ἀπὸ 2 μέχρι 0,1 ἀτμοσφ. Διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν ἑκάστου τμήματος διαθέτομεν ἀνὰ ἕνα στρόβιλον Laval ἢ Curtis καὶ τοὺς 4 στροβίλους συνδέομεν κατὰ σειράν. Οἱ τροχοὶ τουτέστι σφηνοῦνται ὅλοι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἄξονος καὶ ὁ ἀτμὸς ἐξερχόμενος τοῦ πρώτου στροβίλου εἰσέρχεται εἰς τὰ ἀκροφύσια τοῦ δευτέρου καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Διὰ τῆς κατατμήσεως ταύτης τῆς θλιπτικῆς πτώσεως ἐπιτυγχάνεται ἡ οἰκονομικὴ λειτουργία ἑκάστου τῶν 4 π. χ. κατὰ σειρὰν συνδεδεμένων στροβίλων καὶ συνεπῶς τοῦ ὅλου στροβίλου καὶ μὲ *μικρὰν* περιφερειακὴν ταχύτητα, διότι ἡ ταχύτης τοῦ ἀτμοῦ κατὰ τὴν ἔξοδον ἐξ ἑκάστου ἀκροφυσίου εἶναι σχετικῶς μικρὰ λόγῳ τῆς μικρᾶς θλιπτικῆς πτώσεως, συνεπῶς καὶ ἡ οἰκονομικὴ περιφερειακὴ ταχύτης τοῦ στροβίλου ἐπίσης μικρά, ἐπειδή, ὡς εἴπομεν ἡ δευτέρα ταχύτης ὀφείλει νὰ εἶναι ἴση πρὸς τὸ ἥμισυ τῆς πρώτης τοῦ ἀτμοῦ. Οὕτω διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τοιούτων ἀτμοστροβίλων ηὐξήθη ὄχι μόνον ἡ οἰκονομία ἀλλὰ καὶ ἡ ἀσφάλεια τῆς λειτουργίας των. Τοιοῦτον ἀτμοστρόβιλον παριστᾷ σχηματικῶς τὸ σχ. 5 ἐν τῷ ὁποίῳ 3, 3′, 3″, 3‴ παριστοῦν τὰ ἀκροφύσια τῶν τεσσάρων στροβίλων, 4, 4′, 4″, 4‴ παριστοῦν τοὺς ἀντιστοίχους τροχοὺς μὲ τὰ σκαφίδια. Ἡ

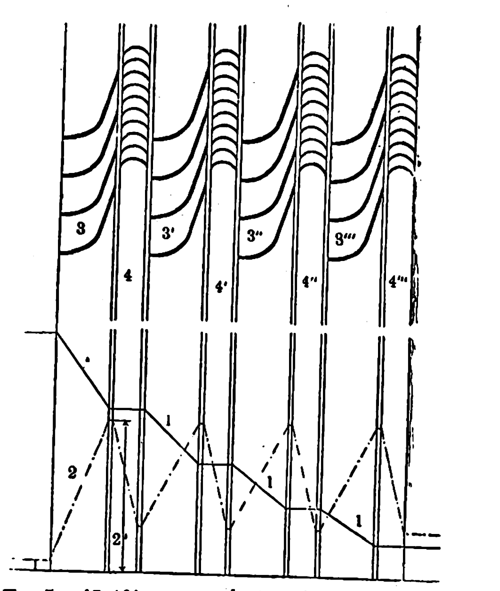

Σχ. 5.—*Ἰσόθλιπτος μετὰ 4 βαθμίδων πιέσεως.*

τεθλασμένη γραμμὴ 1 παριστᾷ τὴν μεταβολὴν τῆς πιέσεως καὶ ἡ τεθλασμένη 2 τὴν μεταβολὴν τῆς ταχύτητος τοῦ ἀτμοῦ κατὰ τὴν δίοδον τοῦ ἀτμοῦ διὰ τοῦ ὅλου ἀτμοστροβίλου. Τὸ σχῆμα 6 παριστᾷ ἐν τομῇ τοιοῦτον σύστημα Zoelly συνδεδεμένον ἀπ' εὐθείας μὲ τὴν ἐργομηχανὴν ἣν ἐξυπηρετεῖ.

Τὸ σχ. 7 παριστᾷ σχηματικῶς ἀτμοστρόβιλον ὁμοίου συστήματος ἀλλὰ μόνον μὲ δύο βαθμῖδας πιέσεως, δύο θλιπτικὰς πτώσεις, ἑκάστης τῶν ὁποίων γίνεται ἡ ἐκμετάλλευσις δι' ἑνὸς στροβίλου Curtis, δηλαδὴ μὲ δύο βαθμῖδας ταχύτητος. Ἡ τεθλασμένη γραμμὴ 1 παριστᾷ τὴν μεταβολὴν τῆς πιέσεως καὶ ἡ 2 τὴν μεταβολὴν τῆς ταχύτητος. Ἐν τῷ ἀκροφυσίῳ 3 τῆς πρώτης βαθμῖδος πίπτει ἡ πίεσις μέχρι 1′, ἐνῷ ἡ ταχύτης αὐξάνει· ἐν τῷ ἀκροφυσίῳ 3′ τῆς δευτέρας βαθμῖδος πιέσεως ἔχομεν νέαν πτῶσιν πιέσεως μέχρι 1″ καὶ ἀντίστοιχον αὔξησιν τῆς ταχύτητος 2. Οἱ δύο τροχοὶ 5 καὶ 6 στρέφονται ἐντὸς δύο διαμερισμά-

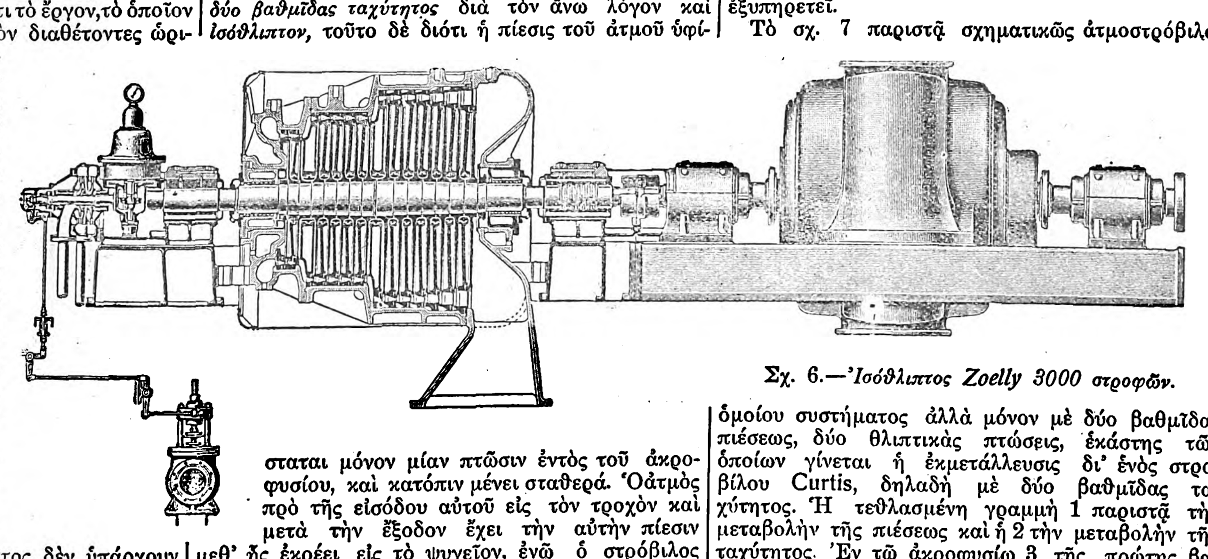
Σχ. 6.—*Ἰσόθλιπτος Zoelly 3000 στροφῶν.*

Digitized by Google

των 7 καὶ 8 στεγανῶς κεκλεισμένων ἐν οἷς κρατοῦν ἀντιστοίχως αἱ πιέσεις 1′ καὶ 1″. Ἐν τῇ πρώτῃ κινητηρίῳ στεφάνῃ 4 μετατρέπεται εἰς ἔργον μόνον ἓν μέρος τῆς ταχύτητος 2, ἀκολούθως ὁ ἀτμὸς εἰσέρχεται εἰς τὴν ὁδηγὸν στεφάνην σκαφιδίων 9, ὅπου ταχύτης καὶ πίεσις τοῦ ἀτμοῦ μένουν σταθεραὶ καὶ μόνον ἡ διεύθυνσις αὐτοῦ ἀλλάσσει, ὅπως εἰσέλθῃ εἰς τὴν δευτέραν κινητήριον στεφάνην 4′, ὅπου χρησιμοποιεῖται τὸ ὑπόλοιπον τῆς κινητικῆς ἐνεργείας τοῦ ἀτμοῦ. Ἅμα τῇ ἐξόδῳ αὐτοῦ ἀπὸ τὴν στεφάνην 4′ εἰσέρχεται εἰς τὰ ἀκροφύσια 3′, ὅπου γίνεται ἡ δευτέρα πτῶσις τῆς πιέσεως ὑπὸ σύγχρονον αὔξησιν τῆς ταχύτητος. Ἡ ἀντίστοιχος κινητικὴ ἐνέργεια μετατρέπεται εἰς ἔργον εἰς τὸν δεύτερον τροχὸν 8, ἀκριβῶς καθ' ὅμοιον τρόπον ὡς ἐν τῷ τροχῷ 7.

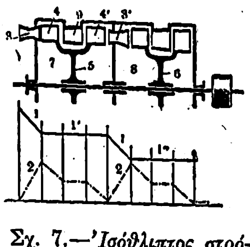

Σχ. 7.—*Ἰσόθλιπτος στρόβιλος μετὰ 2 βαθμίδων πιέσεως (σύστημα Curtis).*

Τὸ σχ. 8 παριστᾷ ἄλλης συνθέσεως στρόβιλον ἰσόθλιπτον μετὰ 10 βαθμίδων πιέσεως. Ἐν αὐτῷ ἡ ὅλη θλιπτικὴ πτῶσις ἔχει ὑποδιαιρεθῇ εἰς 10

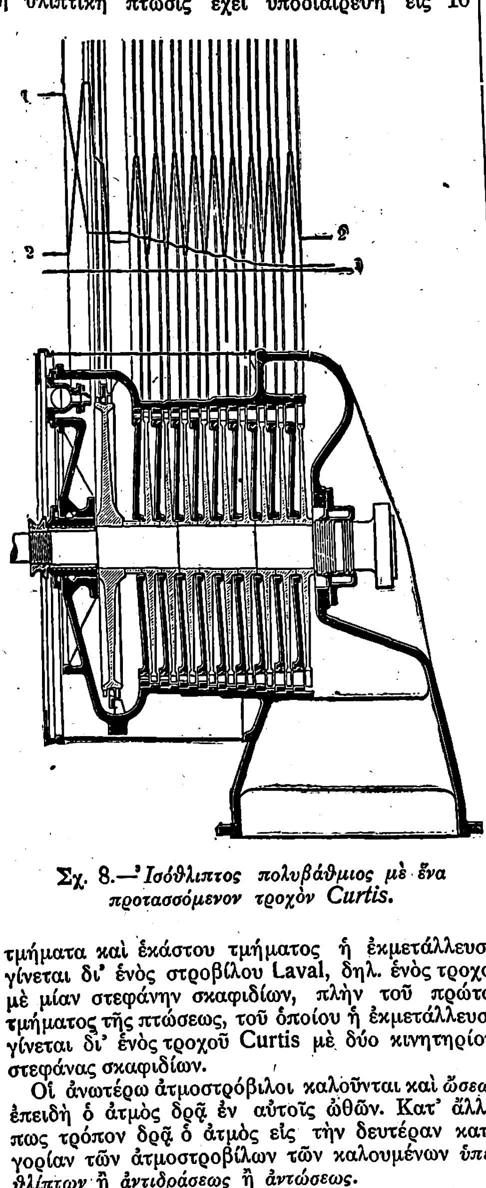

Σχ. 8.—*Ἰσόθλιπτος πολυβάθμιος μὲ ἕνα προτασσόμενον τροχὸν Curtis.*

τμήματα καὶ ἑκάστου τμήματος ἡ ἐκμετάλλευσις γίνεται δι' ἑνὸς στροβίλου Laval, δηλ. ἑνὸς τροχοῦ μὲ μίαν στεφάνην σκαφιδίων, πλὴν τοῦ πρώτου τμήματος τῆς πτώσεως, τοῦ ὁποίου ἡ ἐκμετάλλευσις γίνεται δι' ἑνὸς τροχοῦ Curtis μὲ δύο κινητηρίους στεφάνας σκαφιδίων.

Οἱ ἀνωτέρω ἀτμοστρόβιλοι καλοῦνται καὶ ὤσεως, ἐπειδὴ ὁ ἀτμὸς δρᾷ ἐν αὐτοῖς ὠθῶν. Κατ' ἄλλον πως τρόπον δρᾷ ὁ ἀτμὸς εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν τῶν ἀτμοστροβίλων τῶν καλουμένων *ὑπερθλίπτων* ἢ *ἀντιδράσεως* ἢ *ἀντώσεως*.

Εἰς τοὺς στροβίλους τούτους ὁ ἀτμὸς ἀποτονοῦται ἐν μέρει μόνον εἰς τὰ ὁδηγὰ ἀκροφύσια ἢ συνηγμένα στόμια καὶ ἐν μέρει εἰς τὰ ἀντίστοιχα σκαφίδια τοῦ τροχοῦ. Ἡ ὅλη δηλαδὴ θλιπτικὴ πτῶσις ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο καὶ τὸ πρῶτον ἥμισυ αὐτῆς μετατρέπεται εἰς κινητικὴν ἐνέργειαν ἐντὸς τῶν ἀκροφυσίων, τὸ δὲ ὑπόλοιπον τῆς πτώσεως μετατρέπεται εἰς κινητικὴν ἐνέργειαν ἐντὸς τῶν σκαφιδίων. Οὕτως ὁ ἀτμὸς δρᾷ ὠθῶν μὲν τὰ σκαφίδια κατὰ τὴν εἴσοδον εἰς αὐτά, ἀντωθῶν δὲ ἢ ἀντιδρῶν κατὰ τὴν ἔξοδον αὐτοῦ ἐκ τῶν σκαφιδίων. Ἡ συνισταμένη τῆς ὠθήσεως, ἣν ἐξασκεῖ ὁ ἀτμὸς λόγῳ τῆς ταχύτητος ἣν ἔχει εἰσερχόμενος εἰς τὰ σκαφίδια, καὶ τῆς ἀντιδράσεως ἣν ἀναπτύσσει λόγῳ τῆς ἐπιταχύνσεως ἐντὸς τῶν σκαφιδίων εἶναι ἡ κινοῦσα τὸν τροχὸν δύναμις.

Εἰς τοὺς στροβίλους τούτους ἡ πίεσις πρὸ τῆς εἰσόδου εἰς τὸν τροχὸν εἶναι μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν πίεσιν ἣν ἔχει κατὰ τὴν ἔξοδον, διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ προσβάλλωνται ὑπὸ ἀτμοῦ τὰ σκαφίδια καθ' ὅλην τὴν περιφέρειαν τοῦ τροχοῦ πρὸς ἀποφυγὴν στρεβλώσεων αὐτοῦ, ἀφ' ἑτέρου διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἀναπτύσσεται μία μεγάλη πίεσις ἐπὶ τοῦ τροχοῦ τείνουσα νὰ συμπαρασύρῃ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς κινήσεως τοῦ ἀτμοῦ καὶ παραλλήλως πρὸς τὸν ἄξονα.

Εἰς τοὺς ὑπερθλίπτους στροβίλους διὰ νὰ εἶναι οἰκονομικὴ ἡ λειτουργία τοῦ ἀτμοῦ πρέπει ὁ τροχὸς νὰ στρέφηται μὲ ταχύτητα ἴσην πρὸς τὴν ταχύτητα μεθ'

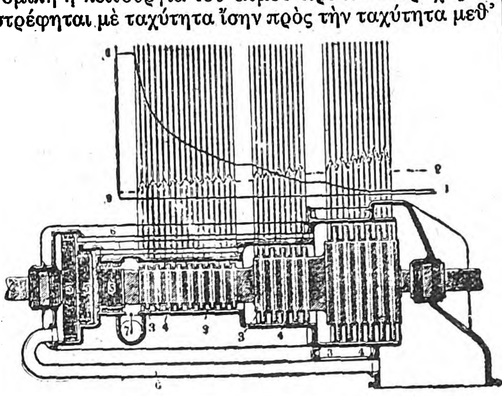

Σχ. 9.—*Ὑπέρθλιπτος στρόβιλος* Parsons.

ἧς προσβάλλει τοῦτον ὁ ἀτμός. Διὰ τοῦτο ἡ διατιθεμένη θλιπτικὴ πτῶσις, ὅταν πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς τοιούτους στροβίλους, κατανέμεται εἰς πολλὰ τμήματα· δὲν ὑπάρχουν μονοβάθμιοι ἀλλὰ μόνον πολυβάθμιοι στρόβιλοι αὐτοῦ τοῦ εἴδους.

Τὸ σχ. 9 παριστᾷ σχηματικῶς ἕνα τοιοῦτον ἀτμοστρόβιλον. Οὗτος ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕνα τύμπανον, ἐφ' οὗ εἶναι πεπακτωμέναι στεφάναι σκαφιδίων (4), τόσαι τὸν ἀριθμόν, ὅσαι καὶ αἱ βαθμίδες πιέσεως εἰς ἃς εἶναι κατανεμημένη ἡ ὅλη θλιπτικὴ πτῶσις. Ἑκάστη δηλαδὴ στεφάνη ἢ σειρὰ σκαφιδίων (4) ἀντιπροσωπεύει καὶ τὸν τροχὸν τοῦ ἁπλοῦ στροβίλου. Δευτέρα ὁμὰς ἰσαρίθμων στεφανῶν σκαφιδίων 3 εἶναι ἐσφηνωμέναι ἐπὶ τοῦ κελύφους καὶ χρησιμεύουν διὰ τὴν ἀποτόνωσιν καὶ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἀτμοῦ εἰς τὰς ἀντιστοίχους στεφάνας σκαφιδίων τοῦ τυμπάνου. Ἕκαστον ζεῦγος στεφανῶν μιᾶς ὁδηγοῦ ἢ ἀκινήτου ἐπὶ τοῦ κελύφους καὶ μιᾶς κινητῆς ἐπὶ τοῦ τυμπάνου ἀποτελοῦν μίαν βαθμῖδα πιέσεως, ἢ ἕνα ἁπλοῦν ὑπέρθλιπτον στρόβιλον προωρισμένον νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὸ ἀντίστοιχον τμῆμα τῆς θλιπτικῆς πτώσεως. Ὁ ὅλος στρόβιλος ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ σύνολον τῶν ἁπλῶν συνδεδεμένων διὰ τοῦ τυμπάνου κατὰ σειράν.

Ὁ ἀτμὸς εἰσέρχεται ἀπο τὴν θέσιν 7 καὶ διατρέχει διαδοχικῶς τὰ ἀκίνητα καὶ κινητὰ σκαφίδια διαρκῶς ἀποτονούμενος, ὡς δεικνύει ἡ πορεία τῆς καμπύλης 1, ἥτις παριστᾷ τὴν πορείαν τῆς πιέσεως τοῦ ἀτμοῦ κατὰ μῆκος τοῦ στροβίλου. Ἡ ταχύτης 2 τοῦ ἀτμοῦ αὐξάνει ἐντὸς τῶν ὁδηγῶν σκαφιδίων καὶ ἐλαττοῦται ἐντὸς τῶν κινητῶν λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ ἀτμὸς ἐκεῖ δίδει ἔργον· ἐπειδὴ ὅμως ὁ ἀτμὸς ἀποτονοῦται καὶ ἐντὸς τῶν κινητῶν σκαφιδίων, ἡ ταχύτης τοῦ ἀτμοῦ ἐν συνόλῳ αὐξάνει κατὰ μῆκος τοῦ στροβίλου. Ἐν πολὺ ὅμως μεγαλυτέρῳ μέτρῳ αὐξάνει ὁ ὄγκος τοῦ ἀτμοῦ λόγῳ τῆς συνεχοῦς πτώσεως τῆς πιέσεως αὐτοῦ· διὰ τοῦτο αὐξάνει καὶ τὸ μῆκος τῶν σκαφιδίων ἐφ' ὅσον ὁ ἀτμὸς προχωρεῖ πρὸς τὴν ἔξοδον.

Τὰ τρία ἔμβολα 5 χρησιμεύουν διὰ τὴν ἰσορρόπησιν τῆς μνημονευθείσης κατὰ τὸν ἄξονα πιέσεως, ἣν ὑφίσταται τὸ τύμπανον ὑπὸ τοῦ ἀτμοῦ λόγῳ τοῦ τρόπου τῆς λειτουργίας του. Τὸ σχ. 10

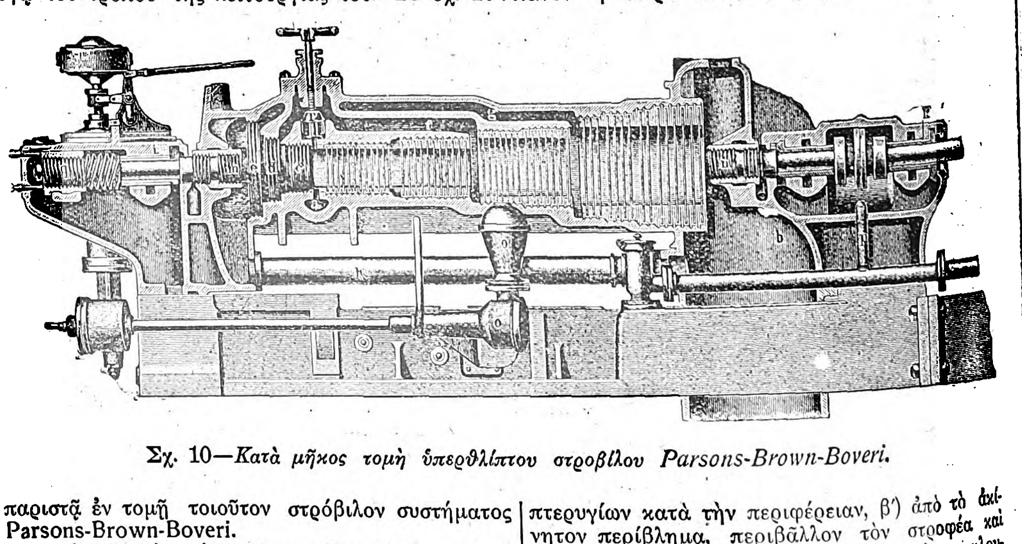

Σχ. 10—*Κατὰ μῆκος τομὴ ὑπερθλίπτου στροβίλου Parsons-Brown-Boveri.*

παριστᾷ ἐν τομῇ τοιοῦτον στρόβιλον συστήματος Parsons-Brown-Boveri.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω δύο κυρίων εἰδῶν τοῦ ἰσοθλίπτου καὶ ὑπερθλίπτου στροβίλου, ἐμορφώθησαν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ μεικτὰ συστήματα στροβίλων, ἐν οἷς ἡ ὅλη πτῶσις κατανέμεται εἰς δύο, ὑψηλῆς πιέσεως καὶ χαμηλῆς· καὶ τοῦ μὲν ἑνός, τοῦ ἀντιστοιχοῦντος εἰς τὰς ὑψηλὰς πιέσεις τμήματος τῆς πτώσεως, γίνεται ἡ ἐκμετάλλευσις κατὰ τὸν ἰσόθλιπτον ἢ ὤσεως τρόπον, τοῦ δὲ ἑτέρου, τῶν χαμηλῶν πιέσεων, κατὰ τὸν ὑπέρθλιπτον ἢ ἀντώσεως. Ὁ ἀτμοστρόβιλος χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ τὴν κίνησιν δυναμομηχανῶν, εἰς τῶν ὁποίων τὴν ἐπὶ τὰ βελτίω ἐξέλιξιν καὶ συνέτεινε· ἀλλὰ καὶ παντοῦ ὅπου ἀπαιτεῖται σχετικῶς μεγάλος ἀριθμὸς περιστροφῶν, εἰς περιστροφικὰς ἀντλίας, συμπιεστὰς ἀέρος κτλ.

Ναυτικοὶ ἀτμοστρόβιλοι. — Ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ ἀτμοστροβίλου ὡς κινητηρίου μηχανῆς τῶν πλοίων ὀφείλεται εἰς τὸν Parsons, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1897 ἐπιχειρήσας τὸ πρῶτον νὰ κινήσῃ μικρὰν ἀτμάκατον, δὲν ἔπαυσεν ἔκτοτε ἐργαζόμενος διὰ τὴν ὑπερνίκησιν τῶν δυσχερειῶν, αἵτινες παρουσιάζονται εἰς τὴν τοιαύτην χρησιμοποίησιν τοῦ ἀτμοστροβίλου.

Τὰ προτερήματα, ἅτινα παρουσιάζουν ἀπέναντι τῶν ἐμβολοφόρων οἱ ἀτμοστρόβιλοι ὡς κινητῆρες πλοίων, εἶναι: ἡ ὁμοιόμορφος στρεπτικὴ ῥοπή, ἡ ἀπουσία μαζῶν παλινδρομουσῶν καὶ ἑπομένως τῶν κραδάνσεων, ἃς αὗται προκαλοῦν, ἡ ἁπλῆ ἐπιτήρησις, ἡ οἰκονομία χώρου καὶ ἔν τινι μέτρῳ βάρους, αἱ μικρότεραι ἀνάγκαι ἐπισκευῶν κ.τ.λ. Τὰ προτερήματα ταῦτα εἶναι τόσῳ προφανῆ, ὥστε ἡ ἐμβολοφόρος ἀτμομηχανὴ θὰ ἐξετοπίζετο τῶν πλοίων ὑπὸ τοῦ ἀτμοστροβίλου ἂν οὗτος δὲν παρουσίαζε καὶ ἓν κεφαλαιῶδες διὰ τὴν προκειμένην χρῆσιν ἐλάττωμα. Ὁ ἀτμοστρόβιλος δηλαδή, διὰ νὰ γίνεται ἐν αὐτῷ οἰκονομικὴ ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ ἀτμοῦ, πρέπει νὰ λειτουργῇ μὲ μέγαν ἀριθμὸν στροφῶν, ἐνῷ τοὐναντίον ἡ ἕλιξ πρέπει νὰ στρέφεται μὲ μικρὸν ἀριθμὸν στροφῶν διὰ νὰ δύναται νὰ χρησιμοποιῇ τὸ ἔργον τῆς μηχανῆς πρὸς ὤθησιν τοῦ πλοίου μὲ ἀνεκτὰς ἀπωλείας. Ὁ λεγόμενος βαθμὸς ἀποδόσεως τῆς ἕλικος ἐλαττοῦται πολύ, ὅταν ἡ ταχύτης περιστροφῆς ὑπερβῇ ἓν ὅριον ἐξαρτώμενον ἀπὸ τὸ μέγεθος τῆς μετατρεπομένης ὑπὸ τῆς ἕλικος ἰσχύος.

Ἡ ἀδυναμία τοῦ ἀτμοστροβίλου νὰ στραφῇ ἀντιθέτως ἀποτελεῖ δευτέραν δυσχέρειαν διὰ τὴν προκειμένην ἐφαρμογήν του. Πλεῖσται ὅσαι ἀνεπιτυχεῖς ἀπόπειραι ἐγένοντο μέχρι τοῦδε πρὸς ἄρσιν τῆς ἀδυναμίας ταύτης τοῦ ἀτμοστροβίλου. Οὕτως ὥστε ἀπέμεινεν ἐν τέλει ὡς μόνη λύσις τῆς ἀναστροφῆς τῆς κινήσεως τοῦ πλοίου ἡ χρησιμοποίησις εἰδικοῦ δευτέρου ἀτμοστροβίλου, ὅστις νὰ συμπεριστρέφεται κενὸς μετὰ τοῦ κυρίου ἀτμοστροβίλου κατὰ τὴν πρὸς τὰ πρόσω κίνησιν.

Ἡ προσπάθεια πρὸς ἄρσιν τοῦ πρώτου ἐλαττώματος τοῦ ἀτμοστροβίλου ἤγαγεν εἰς τὴν ἔμμεσον κινητικὴν σύνδεσιν τοῦ ἑλικοφόρου ἄξονος μετὰ τοῦ ἄξονος τοῦ ἀτμοστροβίλου, μέσῳ ὀδοντωτῶν τροχῶν, ἠλεκτρικῆς ἐγκαταστάσεως, γεννητρίας καὶ κινητῆρος, ἢ διὰ τοῦ μετασχηματιστοῦ τοῦ Föttinger. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἄμεσος σύνδεσις τοῦ ἄξονος τῆς ἕλικος μὲ τὸν ἄξονα τοῦ ἀτμοστροβίλου εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις παρουσιάζει ἀποφασιστικὰ προτερήματα.

Α. Μ.

Ἀτμοστρόβιλος νεώτερος.—Ἡ λειτουργία τοῦ ἀτμοστροβίλου βασίζεται ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀκριβῶς ἀρχῶν, αἱ ὁποῖαι διέπουν τὴν λειτουργίαν τῶν ἀπὸ πολλοῦ γνωστῶν ὑδροστροβίλων (βλ. λ.). Μέρος τῆς θερμότητος μετατρέπεται κατὰ τὴν ἀποτόνωσιν τοῦ ἀτμοῦ εἰς κινητικὴν ἐνέργειαν, προκαλοῦσαν τὴν κίνησιν τῶν κινητῶν πτερυγίων, τὰ ὁποῖα πάλιν μεταδίδουν εἰς τοὺς ἄξονας, ἀπὸ τῶν ὁποίων λαμβάνεται μηχανικὸν ἔργον.

Ὁ ἀτμοστρόβιλος ἀποτελεῖται α') ἀπὸ τὸ κινητὸν μέρος, τὸν καλούμενον στροφέα, δηλαδὴ ἀπὸ ἄξονα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι ἐσφηνωμένον εἴτε τύμπανον ἢ σειρὰ δίσκων, φερόντων στεφάνας ἐκ πτερυγίων κατὰ τὴν περιφέρειαν, β') ἀπὸ τὸ ἀκίνητον περίβλημα, περιβάλλον τὸν στροφέα καὶ φέρον στεφάνην ἐξ ἀκινήτων πτερυγίων, καλουμένων *ἀκροφυσίων*, ὅπου ἀποτονοῦται καὶ ἐπιταχύνεται ὁ ἀτμός. Τὸ ἀκίνητον μέρος φέρει ἀκόμη τὰς διατάξεις διὰ τὴν εἰσαγωγὴν καὶ ἀποχέτευσιν τοῦ ἀτμοῦ, τοὺς στυπειοθλίπτας, τὰ ἕδρανα τῶν στροφέων καὶ τὴν βάσιν τοῦ στροβίλου.

Ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἀτμοστροβίλων ἔχει σήμερον γενικευθῇ πρὸς κίνησιν γεννητριῶν ἐναλλασσομένου ἢ καὶ συνεχοῦς ῥεύματος πρὸς παραγωγὴν ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας εἰς τοὺς ἠλεκτρικοὺς

Digitized by Google

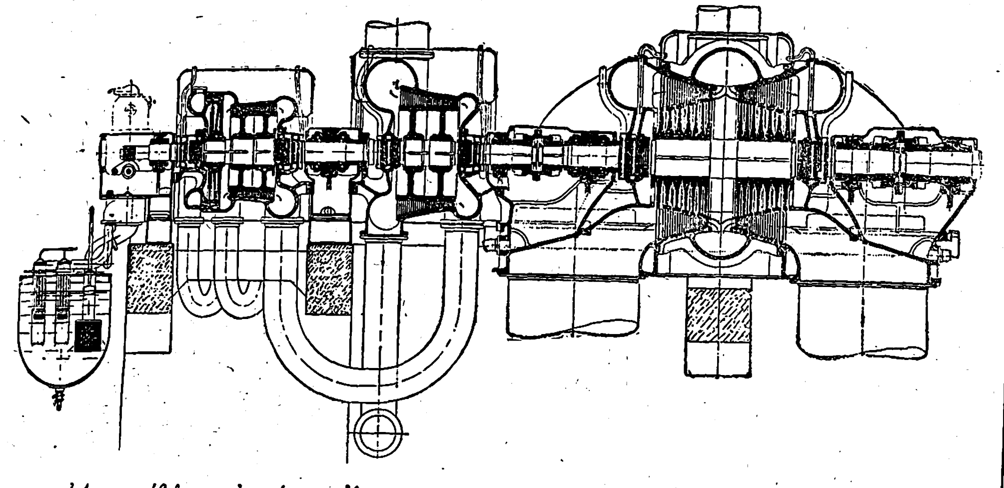

Ἀτμοστρόβιλος πρὸς κίνησιν ἠλεκτρικῆς γεννητρίας μεγάλης ἰσχύος (μέχρι 20 000 KW.).

[Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν στρόβιλον ὑψηλῆς πιέσεως (ἀριστερά), τὸν μέσης πιέσεως καὶ τὸν χαμηλῆς (δεξιά), ὅστις εἶναι διπλοῦς. Ὁ ἀτμὸς διέρχεται τούτους ἐν παραλλήλῳ διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἀπαιτουμένη εἰς τὸ τέλος ηὐξημένη διατομή. Ἀξιοσημειώτος εἶναι ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν ἐν σειρᾷ ἀτομικῶν στροβίλων. Οἱ δύο Curtis τροχοὶ ὅλως ἀριστερά. —Ἡ μεγάλη αὔξησις τῆς διατομῆς πρὸς δίοδον τοῦ ἀτμοῦ. Ἡ κατανομὴ εἰς στροβίλους ὑψηλῆς, μέσης καὶ χαμηλῆς γίνεται πρὸς ἐλάττωσιν τοῦ μεταξὺ τῶν ἑδράνων ἐλευθέρου μήκους.]

σταθμούς, μὲ συνήθη ἀριθμὸν στροφῶν 3,000 ἀνὰ λεπτόν. Ὁμοίως πρὸς κίνησιν πολεμικῶν πλοίων καὶ ταχυπλόων ταχυδρομικῶν, ἀλλὰ κατόπιν ἐφοδιασμοῦ μὲ σύστημα ὀδοντωτῶν τροχῶν πρὸς ὑποβιβασμὸν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν στροφῶν τῆς ἕλικος. Τέλος παντοῦ ὅπου ἀπαιτεῖται μεγάλη δύναμις ἐν συνδυασμῷ πρὸς οἰκονομίαν καυσίμου ὕλης, ἢ ὅπου πρέπει νὰ χρησιμοποιηθῇ ὑψηλῆς ἢ ὑψηλοτάτης πιέσεως ἀτμός, ἀλλ' ὅπου ἔχομεν συμφέρον νὰ εἶναι τὸ βάρος τοῦ κινητῆρος κατὰ τὸ δυνατὸν μικρόν.

Τὰ πλεονεκτήματα τῶν ἀτμοστροβίλων ἔναντι τῆς ἀτμομηχανῆς εἶναι πάμπολλα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα συνοψίζονται διὰ τῶν ἑξῆς: α') Ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς θερμότητος τοῦ ἀτμοῦ εἶναι τελειοτέρα τῆς εἰς τὴν ἀτμομηχανήν, δηλαδὴ ἡ κατανάλωσις θερμίδων ἀνὰ ἵππον εἶναι σημαντικῶς μικροτέρα τῆς τῶν ἀτμομηχανῶν, ἀποδίδουσα περὶ τὰ 84% τοῦ θεωρητικῶς δυνατοῦ ἔργου. β') Ἔχουν ἓν μόνον περιστρεφόμενον τεμάχιον καὶ δύο, τὸ πολὺ ἕξ, ἕδρανα, ἐνῷ ἡ ἀτμομηχανὴ ἔχει πλῆθος ἀρθρώσεων καὶ κινουμένων τεμαχίων. γ') Ἡ ζυγοστάθμισις εἶναι τελεία ὡς ἐκ τῆς ὑπάρξεως ἑνὸς μόνον περιστρεφομένου τεμαχίου. δ') Τὸ βάρος τῆς κατασκευῆς ἀνὰ ἵππον εἶναι μικρότερον καὶ δὲν αὐξάνει μὲ τὴν ἰσχὺν ὡς εἰς τὰς ἀτμομηχανάς. ε') Ἐπιτρέπουν πολὺ μεγαλυτέρας ἰσχῦς, ἄνω τῆς τετραπλασίας, ἀπὸ τὰς ἀτμομηχανὰς τοῦ αὐτοῦ βάρους. στ') Χρησιμοποιοῦν εὐκόλως ὑπέρθερμον ἀτμὸν μέχρι 450° C καὶ 60—100 At. καὶ εἶναι ὡς ἐκ τοῦ τρόπου τῆς κατασκευῆς των εἰς θέσιν νὰ ἐπωφελοῦνται τοῦ κενοῦ εἰς τὸ ψυγεῖον μέχρι καὶ 29°. ζ') Καταλαμβάνουν σχετικῶς μικρὰν ἐπιφάνειαν ἐδάφους, τὸ ὁποῖον ἔχει μεγίστην σημασίαν διὰ τοὺς μεγάλους ἠλεκτρικοὺς σταθμοὺς ἐντὸς μεγαλοπόλεων. Ἔχουν ἀνάγκην ἐλαφρῶν μόνον θεμελιώσεων ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἐμβολοφόρους μηχανάς. θ') Εἶναι δυνατὸν νὰ τεθοῦν εἰς κίνησιν ἐντὸς 10' ἕως 15' λεπτῶν ἀπὸ καταστάσεως ψυχρᾶς, προτέρημα σημαντικὸν διὰ πολεμικὰ ἀτμόπλοια καὶ ἐφεδρικὰς μηχανὰς ἠλεκτρικῶν σταθμῶν.

Ἀντιθέτως ὅμως διὰ μηχανὰς μικρᾶς ἰσχύος καὶ ὀλιγοστρόφους ὁ ἀτμοστρόβιλος δὲν δύναται νὰ συναγωνισθῇ ἄλλους τύπους κινητήρων.

Ἀπὸ ἀπόψεως κατασκευῆς διαφέρουν οἱ ἀτμοστρόβιλοι τῶν ὑδροστροβίλων, διότι ὁ ἀποτονούμενος ἀτμὸς αὐξάνει εἰς ὄγκον σημαντικώτατα καὶ πρέπει νὰ παρέχεται αὔξουσα διατομὴ πρὸς τὸ τέλος τοῦ ἀτμοστροβίλου καὶ μεγαλυτέρας διατομῆς σωλὴν ἀποχετεύσεως. Ὁ ἀτμὸς ἀποτονούμενος εἰς τὰ ἀκροφύσια μεταξὺ τῶν συνήθων ὁρίων πιέσεως ἀποκτᾷ ταχύτητα σημαντικωτάτην (περίπου βλήματος) καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ αἱ ταχύτητες τῶν πτερυγίων εἶναι ἀναλόγως ὑψηλαί. Οἱ δίσκοι καὶ τὰ τύμπανα, ὡς ἐκ τῶν ὑψηλῶν περιφεριακῶν ταχυτήτων καὶ τῶν ἀναπτυσσομένων φυγοκέντρων δυνάμεων, ὑφίστανται κοπώσεις ἰσχυροτάτας, αἵτινες δύνανται νὰ προξενήσουν καὶ ἐκρήξεις αὐτῶν.

Πρὸς περιορισμὸν τῶν κοπώσεων, τῶν μεγάλων περιφερειακῶν ταχυτήτων καὶ τῶν πολλῶν στροφῶν τῶν ἀτμοστροβίλων ἔγινε γενικῶς παραδεκτὴ ἡ ὑπὸ τοῦ Barrows ὑποδειχθεῖσα ἀρχὴ τῆς ἐν σειρᾷ τοποθετήσεως πολλῶν—ἀτομικῶν λεγομένων—στροβίλων, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ἀποτόνωσις τοῦ ἀτμοῦ λαμβάνει χώραν βαθμιαίως. Τὸ ὅλον πρόβλημα τῶν ἀτμοστροβίλων συνίσταται ἐπομένως εἰς τὸν περιορισμὸν τῶν ὑπερβολικῶν περιφερειακῶν ταχυτήτων δίσκων καὶ τυμπάνου, ὡς καὶ τὴν ἐλάττωσιν τῶν στροφῶν τοῦ ἄξονος.

Οἱ τελευταῖοι τύποι ἀτμοστροβίλων ἔχουν ἕνα δίσκον μὲ δύο ἐν σειρᾷ πτερώματα δράσεως, τοῦ ὁποίου φορτίζεται μόνον τὸ μέρος τῆς περιφερείας. Ἡ διάταξις αὐτὴ ἐγενικεύθη, ὡς ἐκ τῶν πολλῶν της πλεονεκτημάτων. Διὰ ταύτης ἡ μεγάλη ἀρχικὴ πίεσις καὶ θερμοκρασία τοῦ ἀτμοῦ ὑποβιβάζεται εἰς τὰ ἀκροφύσια πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ἀτμοῦ εἰς τὸν στρόβιλον. Αἱ ἀπώλειαι ὡς ἐκ τῆς τριβῆς τοῦ ἀτμοῦ εἰς τὸν πρῶτον στρόβιλον, μετατρεπόμεναι εἰς θερμότητα, χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἀπόδοσιν ἔργου εἰς τὸν ἑπόμενον στρόβιλον. Τέλος δὲ ὡς ἐκ τῆς μερικῆς φορτίσεως παρὰ τὴν περιφέρειαν, περιορίζεται μὲν ἡ διατομή, χωρὶς ὅμως ὑπερβολικὴν μείωσιν τοῦ μήκους τοῦ πτερυγίου.

Εἰς τὰς τελευταίας μεγαλυτέρας ἐγκαταστάσεις παρουσιάζονται: α') Χωρισμὸς τοῦ ὅλου στροβίλου εἰς τρεῖς, δηλαδὴ ὑψηλῆς, μέσης καὶ χαμηλῆς πιέσεως, πρὸς τὸν σκοπὸν μειώσεως τοῦ ἐλευθέρου μήκους τοῦ στροφέως καὶ ὡς ἐκ τούτου κινδύνου ἐκ δονήσεων. β') Παλινθέρμανσις τοῦ ἀτμοῦ μεταξὺ στροβίλων ὑψηλῆς καὶ μέσης πιέσεως, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὀφείλεται εἰς τὴν τάσιν τῆς διατηρήσεως τοῦ ἀτμοῦ ὅσον τὸ δυνατὸν στεγνοῦ. γ') Προθέρμανσις τοῦ ὕδατος τροφοδοτήσεως τοῦ λέβητος δι' ἀπομαστεύσεως τοῦ ἀτμοῦ ἀπὸ ἕν, δύο ἢ καὶ τρία σημεῖα κατὰ μῆκος τοῦ στροβίλου. Ἐπιτυγχάνονται οὕτως ἀφ' ἑνὸς μὲν καλύτερος βαθμὸς ἀποδόσεως τοῦ ὅλου συστήματος καὶ ἐλάττωσις τοῦ ὑπερβολικοῦ ὄγκου τοῦ ἀτμοῦ εἰς τὸ τέλος τοῦ στροβίλου. δ') Χωρισμὸς εἰς δύο ἢ τρία τύμπανα, ὅπως καταστῇ βραχὺ τὸ ἐλεύθερον μεταξὺ ἑδράνων περιστρεφόμενον τμῆμα.

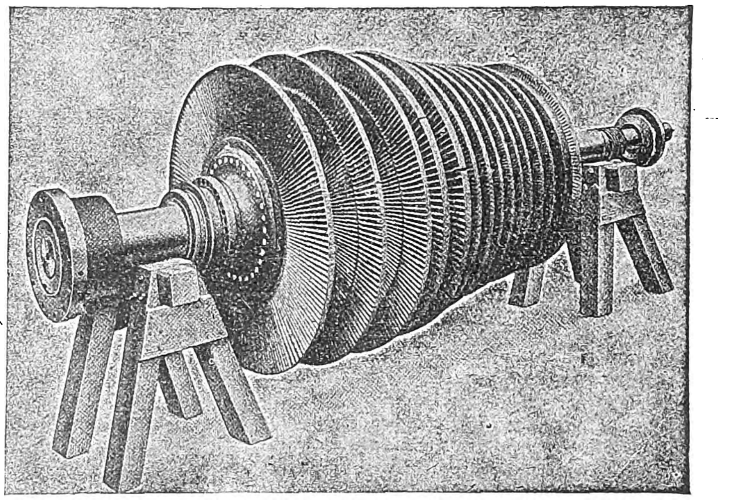

Στροφεὺς ἀτμοστροβίλου.

[Ἀριστερὰ τὸ τμῆμα χαμηλῆς πιέσεως μὲ μακρὰ πτερύγια. Ὅλως δεξιὰ τροχοὶ δράσεως μὲ βραχέα πτερύγια. Διακρίνονται οἱ ἀτομικοὶ ἐν σειρᾷ στρόβιλοι.]

Διὰ τοῦ συστήματος τούτου ἐπιτυγχάνονται ὁλικοὶ θερμικοὶ βαθμοὶ ἀποδόσεως τῆς ὅλης ἐγκαταστάσεως τῶν ἀτμοστροβίλων, συγκρινόμενοι πρὸς τοὺς τῶν μηχανῶν ἐσωτερικῆς καύσεως. Ὁ δὲ κύκλος, τὸν ὁποῖον διατρέχει ὁ ἀτμὸς ὅταν ὁ ἀτμὸς παλινθερμαίνεται, πλησιάζει πολὺ πρὸς τὸν γνωστὸν θεωρητικὸν κύκλον τοῦ Carnot.

Οἱ ἀτμοστρόβιλοι ἔχουν στυπειοθλίπτας ἰδιαιτέρας κατασκευῆς, συνήθως κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ λαβυρίνθου. Ἡ μέτρησις τῆς ἰσχύος, τὴν ὁποίαν ἀναπτύσσουν, γίνεται εἰς τὰς ἐγκαταστάσεις πλοίων διὰ προσδιορισμοῦ τῆς στρέψεως τοῦ ἄξονος τῇ βοηθείᾳ ἰδίων λεπτῶν μετρητικῶν ὀργάνων.

Ἡ ἐξέλιξις γενικῶς τῶν ἀτμοστροβίλων ὑπῆρξε ταχυτάτη καὶ οἱ τύποι διεδέχθησαν ἀλλήλους προτοῦ αἱ μηχαναὶ φθαρῶσι.

Αἱ τελευταῖαι τάσεις ἐν τῇ κατασκευῇ τῶν ἀτμοστροβίλων συνοψίζονται εἰς: α') ὑψηλὴν πίεσιν καὶ ὑπερθέρμανσιν ἀτμοῦ, β') πλείονας ἐν σειρᾷ ἀτομικοὺς στροβίλους μὲ σχετικῶς μικρὰν περιφερειακὴν ταχύτητα.

Α. ΜΕΛΕΓΚΟΒΙΤΣ

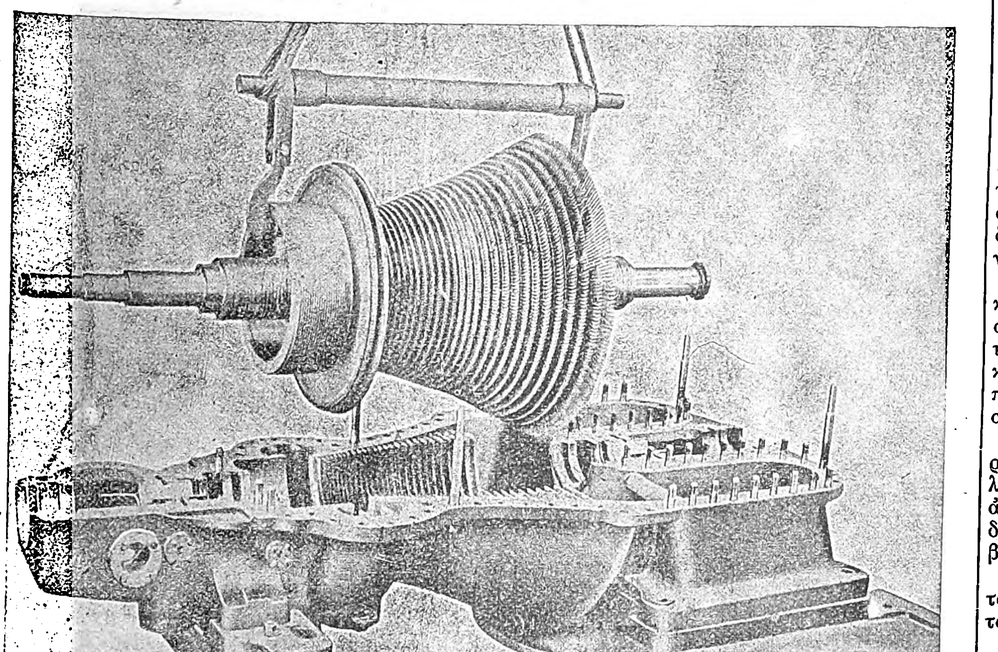

Ἀτμοστρόβιλος μέσης ἰσχύος.

[Ὁ στροφεὺς εἶναι ἀνυψωμένος. Ἐπ' αὐτοῦ (ἀριστερὰ) εἷς τροχὸς Curtis, ὃν ἐπακολουθεῖ σειρὰ ἀτομικῶν στροβίλων εἰς τοὺς ὁποίους αὐξάνεται ἡ διάμετρος καὶ τὸ μῆκος τοῦ πτερυγίου βαθμιαίως, ὅπως αὐξηθῇ ἡ διατομὴ ἀναλόγως τοῦ ὄγκου τοῦ ἀποτονουμένου ἀτμοῦ. Ἀπὸ τὸ περίβλημα φαίνεται μόνον τὸ κάτω ἥμισυ ὅλως δεξιὰ καὶ ἑκατέρωθεν δύο ὀπαὶ ἀποχετεύσεως τοῦ ἀτμοῦ εἰς τὸ ψυγεῖον.]

ἀτμοσυλλέκτης *[Μηχανολ.]* βλ. ἀτμάμαξα.

ἀτμοσύρτης *[Μηχανολ.]* βλ. διανομαί.

ἀτμοσυσσωρευταὶ (οἱ) *[Μηχανολ.]*. Καλοῦνται οὕτω συσκευαὶ χρησιμοποιούμεναι διὰ τὴν ἀπο-

Digitized by Google

θήκευσιν τοῦ ἀτμοῦ, ὁ ὁποῖος ἐκρέει ἀπὸ τὰς ἐμβολοφόρους ἀτμομηχανάς, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς περαιτέρω ἐκμεταλλεύσεως τῆς θερμότητος, τὴν ὁποίαν ὁ ἀτμὸς οὗτος περιέχει. Κατὰ τὴν ἀποθήκευσιν ταύτην λαμβάνεται φροντὶς πρὸς διατήρησιν τῆς πιέσεως καὶ τῆς θερμοκρασίας τοῦ ἐκρέοντος ἀτμοῦ. Ἡ μέθοδος προυτάθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Rateau τῷ 1904 καὶ ἐχρησιμοποιήθη κυρίως ὅπου λειτουργοῦν μεγάλαι ἐμβολοφόροι ἀτμομηχαναὶ μετὰ συχνῶν διακοπῶν. Ὁ ἀτμὸς δὲν ἐκρέει ἀπὸ τὰς μηχανὰς εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν ἢ εἰς ψυγεῖον, ἀλλὰ εἰς τὸν ἀτμοσυσσωρευτὴν ὅστις ἔχει σχῆμα καὶ μέγεθος λέβητος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶναι διατεταγμένα ὑπὲρ ἄλληλα πολυάριθμα χυτοσιδηρᾶ τήγανα πλήρη ὕδατος. Ὁ ἀτμὸς εἰσρέει ἐκ τῶν κάτω, ἀνέρχεται εἰς τὰ μεταξὺ τῶν τηγάνων κενὰ καὶ ἀπάγεται ἀπὸ τὸ ἄνω μέρος τοῦ συσσωρευτοῦ ὁδηγούμενος πρὸς ἐκμετάλλευσιν εἰς ἀτμοστρόβιλον χαμηλῆς πιέσεως μετὰ ψυγείου. Ὁσάκις ὁ ἐκρέων ἀπὸ τὴν ἐμβολοφόρον ἀτμομηχανὴν ἀτμὸς ὑπερβαίνει εἰς ποσὸν τὸν καταναλισκόμενον ὑπὸ τοῦ ἀτμοστροβίλου, τὸ περίσσευμα ἀποθηκεύεται εἰς θερμότητα ἐν ταῖς μάζαις τοῦ χυτοσιδήρου καὶ τοῦ ὕδατος τῶν τηγάνων, τῆς πιέσεως καὶ τῆς θερμοκρασίας τοῦ ἀτμοῦ ὑψουμένης ἀντιστοίχως. Ὅταν τὸ ποσὸν τοῦ ἐκρέοντος ἀτμοῦ εἶναι μικρότερον τοῦ καταναλισκομένου ὑπὸ τοῦ ἀτμοστροβίλου, τότε τὸ ἔλλειμμα καλύπτεται ἀπὸ τὴν ἀποθηκευμένην ἐν τῷ συσσωρευτῇ θερμότητα, ὑπὸ πτῶσιν τῆς πιέσεως καὶ τῆς θερμοκρασίας ἐν αὐτῷ.

Ἀσφαλιστικὸν ἐπιστόμιον μὲ τὸ ὁποῖον ἐφοδιάζεται ὁ συσσωρευτὴς φροντίζει διὰ τὴν τήρησιν ἑνὸς ὁρίου εἰς τὴν ὕψωσιν τῆς πιέσεως, ὁσάκις ἡ περίσσεια τοῦ ἐκρέοντος ἀτμοῦ εἶναι μεγάλη. Ἐνῷ, ὅταν ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει πίπτῃ ἡ πίεσις κάτω τοῦ ἐπιτρεπομένου ὁρίου διὰ τὴν ἐν τῷ στροβίλῳ ἐκμετάλλευσιν, τότε παρέχεται εἰς τὸν στρόβιλον ἀτμὸς μετὰ προηγούμενον στραγγαλισμὸν ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸν ἀτμολέβητα. Ἀμφότερα, καὶ ἡ χρῆσις τοῦ ἀσφαλιστικοῦ ἐπιστομίου καὶ ἡ τοῦ στραγγαλισμένου ἀτμοῦ, ἀποφεύγονται κατὰ τὸ δυνατόν, ὡς μὴ οἰκονομικά, δι' αὐξήσεως τοῦ ὄγκου τοῦ συσσωρευτοῦ. Οὕτως ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐλάττωσις τῆς κυμάνσεως τῆς πιέσεως τοῦ ἀτμοῦ ἐν τῷ συσσωρευτῇ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συντείνει καὶ εἰς τὴν ὁμαλωτέραν λειτουργίαν τῆς ἐμβολοφόρου μηχανῆς.

Ἐπειδὴ ὁ χυτοσίδηρος ἔχει εἰδικὴν θερμότητα 0,13, ἡ μᾶζα αὐτοῦ ὡς συσσωρευτοῦ θερμότητος εἶναι πολὺ ὀλιγώτερον ἀποτελεσματικὴ ἀπὸ τὴν τοῦ ὕδατος. Τὸ προτέρημα τοῦ χυτοσιδήρου εἶναι ἡ μεγάλη ἀγωγιμότης. Ἐντεῦθεν ἤχθησαν εἰς τὴν σκέψιν πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ χυτοσιδήρου νὰ φροντίσουν περὶ τελειοτέρας ἀναμίξεως τοῦ ἀτμοῦ μετὰ τοῦ ὕδατος, καὶ τοῦτο ἐπιτυγχάνουν διὰ τῆς χρήσεως σωλήνων διατρήτων, δι' ὧν ἐμφυσᾶται ὁ ἐκρέων ἀτμὸς εἰς τὴν μᾶζαν τοῦ ὕδατος. Εἰς τοὺς ἀτμοσυσσωρευτὰς δύνανται νὰ περιληφθοῦν καὶ οἱ μεγάλης περιεκτικότητος λέβητες (ἄνω τῶν 10 κυβικῶν μέτρων), οἵτινες χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἀποθήκευσιν τῆς περισσευούσης ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας εἰς μεγάλας κεντρικὰς ἐγκαταστάσεις. Τὸ περισσεῦον ρεῦμα προσάγεται δι' εἰδικῶν ἠλεκτροδίων τὰ ὁποῖα ἐμβαπτίζονται εἰς τὸ ὕδωρ τοῦ λέβητος, ὅπερ οὕτω θερμαίνεται καὶ ἀτμοποιεῖται. Τῶν τοιούτων ἐγκαταστάσεων αὐξάνει ἡ σημασία ἐφ' ὅσον αὐξάνουν αἱ ὑδροηλεκτρικαὶ ἐγκαταστάσεις. Α. Μ.

ἀτμόσφαιρα (ἡ) καὶ **ἀτμοσφαῖρα** (ἡ)· ὁ ἀὴρ ὁ περιβάλλων τὴν γῆν· || *μεταφ.* τὸ περιβάλλον, ἡ διάθεσις, ἡ ψυχικὴ κατάστασις· «ἀτμόσφαιρα μίσους, — παρεξηγήσεως, — διαφθορᾶς, — δυσμενείας κ.τ.λ.».

— [ΦΥΣ.] Καλεῖται οὕτω τὸ περιβάλλον τὰ ἐν τῷ κόσμῳ σώματα ἀέριον στρῶμα, κυρίως δὲ τὸ περιβάλλον τὴν γῆν. Οἱ λοιποὶ ἀστέρες ἔχουν ἐν μέρει ὁμοίαν ἀτμοσφαῖραν πρὸς τὴν τῆς γῆς (Ἀφροδίτη, Ἄρης), ἄλλοι τελείως διάφορον (Ἥλιος, ἀπλανεῖς), ἐνῷ ἡ Σελήνη, ὁ Ἑρμῆς καὶ οἱ μικροὶ πλανῆται δὲν ἔχουν οὐδόλως. Ἡ ἀτμοσφαῖρα τῆς γῆς εἶναι ἀέριον μεῖγμα, τὸ ὁποῖον συγκρατεῖται ἐπὶ τῆς γῆς ἐκ τῆς δυνάμεως τῆς βαρύτητος, ἕνεκα τῆς ὁποίας καὶ ἀποφεύγεται ἡ εἰς τὸ σύμπαν ἐξάπλωσίς του.

Σχῆμα τῆς ἀτμοσφαίρας. — Ἡ ἀτμοσφαῖρα ἔχει ὡς καὶ ἡ γῆ σχῆμα σφαιρικόν, πεπλατυσμένον κατὰ τοὺς πόλους. Ἕνεκα τῆς ἡμερησίας περιφορᾶς τῆς γῆς, τὴν ὁποίαν παρακολουθεῖ καὶ ἡ ἀτμοσφαῖρα, τῆς ὡς ἐκ τῆς συστάσεώς της εὐχερεστέρας ὀλισθήσεως αὐτῆς, τῆς μεγαλυτέρας ἐπιδράσεως τῆς φυγοκέντρου δυνάμεως ἀφ' ἑνός, καὶ τῆς σημαντικῆς διαστολῆς τὴν ὁποίαν ὑφίσταται αὕτη παρὰ τὸν ἰσημερινὸν ἐκ τῆς ὑψηλοτέρας θερμοκρασίας τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἀφ' ἑτέρου, τὸ σχῆμα τῆς ἀτμοσφαίρας εἶναι παρὰ τὸν ἰσημερινὸν πολὺ πλέον τοῦ τῆς γῆς ἐξωγκωμένον. Ἡ ἀτμοσφαῖρα ἑπομένως εἶναι σχήματος σφαιροειδοῦς τείνοντος πρὸς τὸ ἐλλειπτικόν.

Χημικὴ σύνθεσις. — Ξηρὸς ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ σύγκειται ἐξ

	ἀζώτου	*ὀξυγόνου*	*ἀργοῦ*	*ἀνθρακ. ὀξέος*
°/₀ κατ' ὄγκον	78.04	20.99	0.94	0.03
°/₀ κατὰ βάρος	75.46	23.19	1.30	0.05

Ἐν τούτοις ἡ σύνθεσις αὕτη τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος δὲν εἶναι κατὰ πάντα ἀκριβής. Ἐκτὸς τοῦ *ἀργοῦ*, ἀνακαλυφθέντος τῷ 1882 ὑπὸ τῶν λόρδου Rayleigh καὶ W. Ramsay, ἀνεκαλύφθη ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ καὶ μία ἄλλη σειρὰ ἀερίων προσομοίων τῷ ἀζώτῳ, ὅσον ἀφορᾷ τὰς χημικὰς ἰδιότητας. Τὸ πρῶτον τούτων καὶ μᾶλλον διαδεδομένον εἶναι τὸ *ἥλιον*, τοῦ ὁποίου ἡ παρουσία εἰς τὴν ἡλιακὴν στεφάνην εἶχεν ἤδη ἀποδειχθῆ φασματοσκοπικῶς ὑπὸ τοῦ Janssen, ἐπὶ τῆς γῆς δὲ εἴς τι ὀρυκτὸν τῆς Γροινλανδίας, τὸν *κλεβεΐτην*. Ἡ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ παρουσία του εἰς ἐλαχίστην ποσότητα ἀνεκαλύφθη ὁμοίως ὑπὸ τῶν δύο Ἄγγλων φυσικῶν. Μετὰ τὸ ἥλιον ἀνεκαλύφθησαν τὰ σπάνια ἀέρια: *κρυπτόν, νέον, ξένον*, τὰ ὁποῖα ἀπεμονώθησαν διὰ κλασματικῶν ἀποστάξεων ὑγροποιη-

Ἡ ὄψις τοῦ οὐρανοῦ ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἀτμοσφαῖρα.

θέντος ἀέρος. Ἐν τῇ ἑκατοστιαίᾳ συνθέσει περιέχεται τὸ νέον ἐν ἀναλογίᾳ ἑνὸς ἑκατοντάκις χιλιοστοῦ, τὸ κρυπτὸν ἑνὸς ἑκατομμυριοστοῦ καὶ τὸ ξένον εἰς ἀναλογίαν ἑνὸς εἰκοσάκις ἑκατομμυριοστοῦ. Τέλος ἡ ἀτμοσφαῖρα περιέχει ἴχνη *ἐλευθέρου ὑδρογόνου*. Οὕτως εἰς ἓν ἑκατομμύριον λίτρων ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος περιέχονται:

781.600	λίτρα	ἀζώτου	10	λίτρα	νέου
208.600	»	ὀξυγόνου	1	λίτρον	κρυπτοῦ
9.680	»	ἀργοῦ	1	»	ἡλίου
100	»	ὑδρογόνου	0,05	»	ξένου.

Ὁ ἀὴρ ἑπομένως σύγκειται ἐξ ὀκτὼ ἀερίων, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἀργόν, τὸ κρυπτόν, τὸ νέον καὶ τὸ ξένον προέρχονται ἐκ τῶν ἐκ τοῦ ἐδάφους ἀναδιδομένων ἐκπομπῶν (émanations). Ὁ Ch. Moureu ἐβεβαίωσεν ὅτι μεταξὺ τῶν ἀναλογιῶν των ὑφίσταται ἀναλλοίωτος σχέσις, ὅπερ ἐξηγεῖται ἐκ τῆς χημικῆς των ἀδρανείας.

Ἀνεξαρτήτως τῶν ἀερίων τούτων στοιχείων, ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ περιέχει ἀνθρακικὸν ὀξὺ (1/3.000 περίπου), ὑδρατμοὺς (1/30 - 1/1000), ἀμμωνίαν, θειῶδες ὀξύ, ὑδρόθειον, νιτρῶδεις ἀτμούς, ὑδρογονάνθρακας καὶ ὄζον. Τῶν ἀερίων τούτων ἡ περιεκτικότης κυμαίνεται ἀναλόγως τῶν ἐπὶ τῆς γῆς παραγόντων, ὡς μεγάλων βιομηχανι-

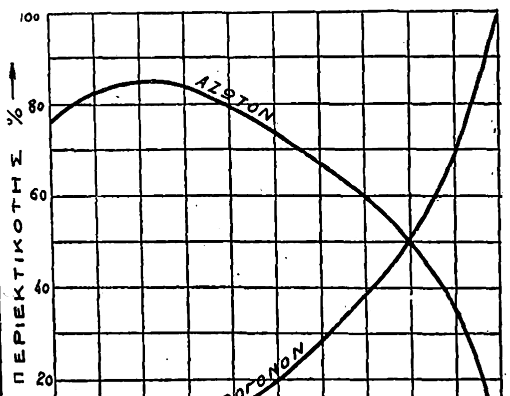

Συγκριτικὴ περιεκτικότης τῆς ἀτμοσφαίρας εἰς ἄζωτον καὶ ὑδρογόνον εἰς διάφορα ὕψη.

κῶν ἐγκαταστάσεων, ἀνθρακωρυχείων, μεταλλικῶν πηγῶν κλπ. Τὸ ὄζον περιέχεται ἐν μεγαλυτέρᾳ ἀναλογίᾳ εἰς τὰ ἀνώτερα στρώματα, κέκτηται δὲ τὴν ἰδιότητα συμφώνως πρὸς τὰ πειράματα τοῦ Fabry ν' ἀπορροφᾷ τὴν ὑπεριώδη ἀκτινοβολίαν τοῦ ἡλίου.

Ὕψος τῆς ἀτμοσφαίρας. — Ἐκ τῆς μετρήσεως τῆς *ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως* ἀποκομίζεται ἡ γνῶσις ὅτι αὕτη ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν πίεσιν ὑδραργυρικῆς στήλης ὕψους 760 m. m., ὅταν ἡ μέτρησις γίνεται εἰς τὸ ὕψος τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ἐὰν ὁ ἀὴρ εἶχε τὴν αὐτὴν πυκνότητα καθ' ὅλον τὸ ὕψος του, οἵαν καὶ παρὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ ὕψους του θὰ εὑρίσκετο ἐκ μόνου τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τοῦ 760 mm. ἐπὶ τὸν λόγον τῶν πυκνοτήτων τοῦ ὑδραργύρου καὶ τοῦ ἀέρος,

$$H = 0.76 . \frac{13.6}{0.0013}$$

ἤτοι περὶ τὰ 9.000 μέτρα. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος εἶναι πολὺ μικρότερος τῆς πραγματικότητος, δεδομένου ὅτι τὰ ἀνώτερα στρώματα εἶναι οὐσιωδῶς ἀραιότερα. Ἀκριβεῖς ὑπολογισμοὶ τοῦ ὕψους τῆς ἀτμοσφαίρας δύνανται νὰ γίνουν μόνον ἐκ τῶν φαινομένων τοῦ λυκαυγοῦς, ἐφ' ὅσον αὕτη ἔχει ἀκόμη τὴν ἀνακλαστικὴν ἰδιότητα καὶ τῆς ἐκτιμήσεως τῆς ἀποστάσεως τῶν ἐν αὐτῇ εἰσερχομένων *μετεωριτῶν*, φωτοβολούντων ἕνεκα τῆς ἐκ τῆς τριβῆς ἀναπτυσσομένης θερμότητος. Τὸ ὕψος τῆς ἀτμοσφαίρας εἶναι κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Biot ἐκ τοῦ λυκαυγοῦς 47.000 μέτρα, κατὰ τοὺς τοῦ Bonssignault καὶ Humboldt 43.000 μέτρα. Ἐκ τοῦ ὕψους ὅμως τῆς τροχιᾶς τῶν μετεωριτῶν ὑπολογίζεται τοῦτο ὑπὸ τῶν Coulvier καὶ Gravier εἰς 800 χλμ. Ἡ πιθανωτέρα ὅμως τιμὴ τοῦ ὕψους τῆς ἀτμοσφαίρας φαίνεται ὅτι κυμαίνεται περὶ τὰ 400 χιλιόμετρα. Καὶ μέχρι μὲν τοῦ ὕψους τῶν 80 περίπου χιλιομέτρων ἐπικρατεῖ ἐν τῇ συνθέσει τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος τὸ ἄζωτον, ἐνῷ τὸ ἄνωθεν τῆς ζώνης ταύτης στρῶμα σύγκειται κυρίως ἐκ μορίων ὑδρογόνου καὶ ἡλίου ἐν ἀραιᾷ καταστάσει, ἀρκούσῃ ὅμως ἵνα προκαλῇ τὴν διαπύρωσιν τῶν σωμάτων τὰ ὁποῖα τριβόμενα ἐπ' αὐτῶν μετὰ μεγάλης ταχύτητος σχηματίζουν τοὺς διάττοντας ἀστέρας. Ἄνωθεν τοῦ στρώματος τούτου καὶ μέχρις ὕψους 500 καὶ 600 χιλιομέτρων εὑρίσκεται τὸ *γεωκορώνιον*, τὰ μόρια τοῦ ὁποίου ἐν ἀραιοτέρᾳ ἀκόμη καταστάσει τείνουν ν' ἀποχωρισθοῦν τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ νὰ διαδοθοῦν εἰς τὸ διάστημα.

Ἡ σύνθεσις τῆς ἀτμοσφαίρας μεταβάλλεται κατὰ ταῦτα μετὰ τοῦ ὕψους. Ἡ ἀνωτέρω δοθεῖσα σύνθεσις ἰσχύει μόνον δι' ὕψος 4,000 μέτρων ἀκριβῶς. Προϊόντος ὅμως τοῦ ὕψους ἀλλοιοῦται καὶ ἡ σύνθεσις ἐπαισθητῶς. Εἰς ὕψος 20 χιλιομέτρων ἡ εἰς ἄζωτον περιεκτικότης αὐξάνει εἰς 84°/₀ κατ' ὄγκον, ἐνῷ ἡ τοῦ ὀξυγόνου ὑποχωρεῖ εἰς 15°/₀. Ὁμοίως αὐξάνει εἰς τὸ δεκαπλάσιον ἡ περιεκτικότης εἰς ὑδρογόνον καὶ ἐλαττοῦται εἰς τὸ τρίτον ἡ εἰς ἀργόν. Εἰς ὕψος 50 χιλιομέτρων ὁ ἀὴρ περιέχει 79°/₀ ἄζωτον, 7°/₀ ὀξυγόνον, ἀλλ' ἀντιθέτως ἤδη 13°/₀ ὑδρογόνον καὶ 0,05°/₀ ἥλιον. Εἰς ὕψος 100 χιλιομέτρων τέλος ὀξυγόνον δὲν ὑπάρχει πλέον, ἀζώτου δὲ μόλις 0.1°/₀.

Τὸ ἥλιον ὅμως γίνεται 0,5°/₀ καὶ τὸ ὑδρογόνον σχεδὸν 99,9°/₀ τῆς ἀτμοσφαίρας. Ἀπὸ τοῦ ὕψους τούτου ἡ ἀτμοσφαῖρα σύγκειται ἀποκλειστικῶς ἐξ ὑδρογόνου καὶ ἡλίου, μέχρις ὅτου συγχωνευθοῦν μετὰ τοῦ γεωκορωνίου, ἀπὸ τοῦ ὕψους δὲ τῶν 250 χιλιομέτρων ἀποτελεῖται ἡ ἀτμοσφαῖρα ἀποκλειστικῶς ἐκ τοῦ γεωκορωνίου. Τὸ ἀέριον τοῦτο ἀνεκαλύφθη ἐκ τοῦ φάσματος τοῦ πολικοῦ σέλαος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀνεκαλύφθη ἡ ῥάβδωσις 577μμ. τοῦ κορωνίου τοῦ εὑρεθέντος ἐν τῇ φωτοστεφάνῃ τοῦ ἡλίου. Τὰ μόρια τοῦ ἀερίου τούτου ὀφείλουν νὰ εἶναι εἰδικῶς ἐλαφρότερα ἀκόμη καὶ τῶν τοῦ ὑδρογόνου καὶ ἡλίου, τοῦτο δὲ ἀποτελεῖ τὸ ἔσχατον περὶ τὴν γῆν περίβλημα.

Ἡ διάφορος σύνθεσις τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ ἡ διαφορὰ τῶν ἐν αὐτῇ τελουμένων φαινομένων ἤγαγον εἰς τὸν χωρισμὸν αὐτῶν εἰς στρώματα. Πρῶτον τὸ ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς μέχρι τοῦ ὕψους τῶν 4,000 μέτρων στρῶμα, ὅπου συμβαίνουν αἱ ἀτμοσφαιρικαὶ διαταραχαὶ καὶ αἱ μετακινήσεις τοῦ ἀέρος αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν κατωτέραν γενικὴν κυκλοφορίαν· τὸ στρῶμα αὐτὸ περιέχει τοὺς ὑδρατμοὺς καὶ τὸν ἐν αἰωρήσει κονιορτόν. Τὸ δεύτερον στρῶμα ἀπὸ 4,000—11,000 μέτρων, τὸ μὴ περιλαμβάνον πλέον ὁριζοντίους ἀλλὰ μόνον κατακορύφους μετακινήσεις ἐκ συμπτώσεως ρευμάτων. Τὰ δύο ταῦτα στρώματα συνιστοῦν τὴν *τροπόσφαιραν*. Ἀπὸ τοῦ ὕψους τούτου μέχρι τοῦ ὁρίου τῶν 80.000—100.000 χιλιομέτρων τὸ ἀέρινον στρῶμα εἰς οὐδεμίαν ὑπόκειται μετακίνησιν, ἀλλὰ τὸ μεῖγμα τῶν ἀερίων εἶναι διατεταγμένον εἰς στρώματα ἀναλόγως τῆς πυκνότητός του. Τὸ στρῶμα τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν *στρατόσφαιραν* καὶ τὰ τρία δὲ ὁμοῦ συνιστοῦν τὴν *πραγματικὴν ἀτμοσφαῖραν*. Ἄνωθεν τούτων εὑρίσκεται ἡ ἀτμοσφαῖρα τοῦ ὑδρογόνου καὶ τοῦ γεωκορωνίου.

Θερμοκρασία τῆς ἀτμοσφαίρας. — Ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ περιλαμβάνεται μεταξὺ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ἀφ' ἑνός, τῆς ὁποίας ἡ μέση ἐτησία θερμοκρασία εἶναι 15.1° περίπου, καὶ τοῦ διαστήματος ἔχοντος θερμοκρασίαν 273° κάτω τοῦ μηδενός. Ἡ πτῶσις τῆς θερμοκρασίας μεταξὺ τῶν δύο τούτων ὁρίων δὲν εἶναι κανονική. Ἐξηρευνήθη αὕτη εἰς τὰ ὑψηλότερα στρώματα δι' ἐλευθέρων ἀεροστάτων, φερόντων αὐτογραφικὰ ὄργανα, μεγίστου ἢ ἐλαχίστου, βαρομετρικὰ καὶ θερμικά. Ἐκ τῶν πρώτων ὑπολογίζεται τὸ ἐπιτευχθὲν ὕψος, ἐκ τῶν δευτέρων ἡ ἐπικρατοῦσα θερμοκρασία. Εἰς τὰ

Digitized by Google

κατώτερα στρώματα μέχρι 4000 μέτρων, ἡ θερμοκρασία ἐλαττοῦται μέν, ἀλλ' ἀκανονίστως. Θεωρητικῶς αὕτη ἔπρεπε νὰ ἐλαττοῦται κατὰ 1^0 δι' ἑκάστην ἑκατοντάδα μέτρων τελείως ξηροῦ, καὶ κατὰ 1^0 διὰ 200 μέτρα κεκορεσμένου δι' ὑδρατμῶν. Ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν 14.000 μέτρων ἀπαντᾶται

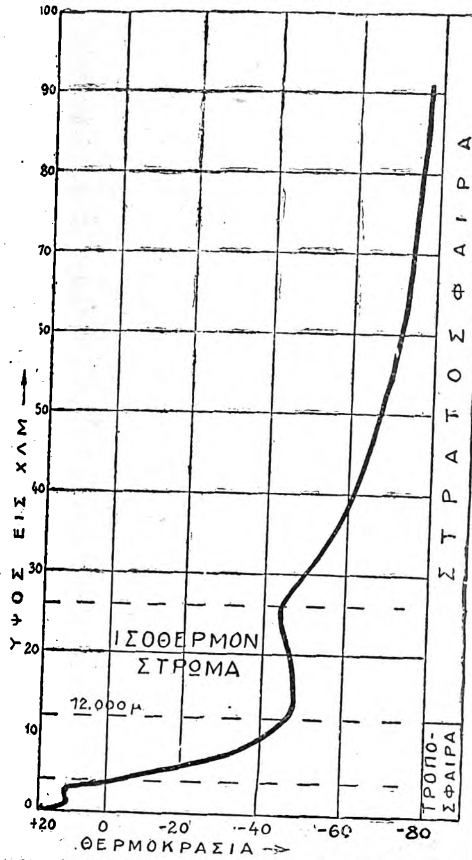

Μεταβολὴ τῆς θερμοκρασίας τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος μετὰ τοῦ ὕψους.

ζώνη, ἔνθα ἡ θερμοκρασία παύει αὔξουσα, μάλιστα δὲ αὐξάνει κατά τι. Ἡ ζώνη αὕτη καλεῖται *ἰσόθερμος*, τὸ δὲ ὕψος της ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς μετεωρολογικῆς καταστάσεως καὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἔτους. Ἐὰν ἡ ζώνη αὕτη εὑρίσκεται ὑπὸ ἠλαττωμένην βαρομετρικὴν πίεσιν, ἡ ἰσόθερμος ζώνη ἀπαντᾶται ἀπὸ τοῦ 9ου καὶ 10ου χλμ. ὕψους καὶ ἡ θερμοκρασία εἶναι —40^0 ἕως —50^0. Ἐὰν ἀντιθέτως εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ηὐξημένης βαρομετρικῆς πιέσεως, συναντᾶται αὕτη ἀπὸ τοῦ 14ου ἕως 15ου χλμ. καὶ ἡ θερμοκρασία δύναται νὰ φθάσῃ τοὺς —75^0. Εἰς τὴν χώραν τοῦ ἰσημερινοῦ παρετηρήθησαν αἱ χαμηλόταται θερμοκρασίαι τῆς ἰσοθέρμου ζώνης περὶ τοὺς —80^0 κατὰ 15^0 ἕως 20^0 κατώτεραι τῶν παρατηρηθεισῶν παρὰ τὰς πολικὰς χώρας. Τέλος εἰς τὰς πολικὰς χώρας αὕτη κεῖται πολὺ χαμηλότερα τῶν ἰσημερινῶν, ὅπου ἀνευρίσκεται κατὰ κανόνα ἄνω τοῦ 16ου χιλιομέτρου. Ἡ ἀπὸ τῆς θερμοκρασίας—100^0 μέχρι τῆς ἀπολύτου —273^0 πορεία τῆς καμπύλης ὕψουςθερμοκρασίας εἶναι ἀκόμη ἀνεξερεύνητος καὶ προβληματική. Λόγῳ τῆς αὐξήσεως τῆς θερμοκρασίας εἰς τὰς ἀνωτέρας ζώνας καλεῖται αὕτη καὶ *ἀνωτέρα ἀναστροφή*.

Τὸ κυανοῦν τοῦ οὐρανοῦ.— Ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ εἶναι ἄχρους. Τὸ *κυανοῦν τοῦ οὐρανοῦ* παράγεται κατὰ τὸν λόρδον Rayleigh (1871) διὰ διασκεδασμοῦ τοῦ φωτὸς εἰς τὰ μόρια τοῦ ἀέρος καὶ τὰ ἄλλα τὴν ἀτμοσφαῖραν θολοῦντα μόρια, ἡ διάμετρος τῶν ὁποίων εἶναι μικροτέρα τοῦ μήκους κύματος τοῦ φωτὸς (μικρότερον τῶν 0,000397 χιλιοστομ.). Ἂν αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες κατὰ τὴν κυματοειδῆ των διάδοσιν, συναντήσουν ἐν τῇ τροχιᾷ των τοιαῦτα μορίδια, τὰ ἀναγκάζουν νὰ ὑποβάλλωνται καὶ ταῦτα εἰς κραδασμικὴν κίνησιν καὶ νὰ γίνουν κέντρα παραγωγῆς νέων κυμάνσεων. Τὸ ἐκ τῶν μοριδίων ἐκπεμπόμενον φῶς εἶναι ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἔντασίν του ἀντιστρόφως ἀνάλογον πρὸς τὴν τετάρτην δύναμιν τοῦ μήκους κύματος τοῦ ἐπὶ τὸ μορίδιον προσπίπτοντος φωτός, τὸ ἀνακλώμενον φῶς εἶναι δηλαδὴ τόσῳ ἐντονώτερον ὅσῳ μικρότερον εἶναι τὸ μῆκος κύματος τοῦ ἀρχικῶς προσπίπτοντος φωτός. Τὸ ἔχον μικρὸν μῆκος κύματος κυανοῦν φῶς ἀνακλᾶται ἰσχυρότερον ἀπὸ τὸ ἔχον μεγαλύτερον μῆκος κύματος ἐρυθρόν. Εἰς τὸ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀνακλώμενον φῶς τὸ κυανοῦν ἀνακλᾶται 4—7, τὸ ἰῶδες 6—10 φορὰς ἰσχυρότερον τοῦ κιτρίνου καὶ ἰώδους. Ὑπερισχύει ὡς ἐκ τούτου τὸ κυανοῦν χρῶμα. Μορίδια τῶν ὁποίων τὸ μέγεθος ὑπερβαίνει τὸ μῆκος κύματος τοῦ φωτός, ἀνακλῶσι τὸ φῶς κατὰ τοὺς συνήθεις τῆς ἀνακλάσεως νόμους, τὸ λευκὸν ἑπομένως ὡς λευκόν. Ὅσῳ μᾶλλον θολὴ εἶναι λοιπὸν ἡ ἀτμοσφαῖρα, τόσον ὑπερισχύει τὸ λευκὸν φῶς.

Ὑγρασία τῆς ἀτμοσφαίρας.—Ὕδωρ ἐξατμίζεται πάντοτε ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ οἱαδήποτε θερμοκρασία καὶ ἂν ἐπικρατῇ τόσον ἐκ τῆς στερεᾶς ὅσον καὶ ἐκ τῆς ὑγρᾶς καταστάσεως. Τὸ προϊὸν εἶναι ὑδρατμός, ὅστις ἔχει τὰς αὐτὰς ἰδιότητας ὡς καὶ πᾶν ἄλλο ἀέριον μιγνύμενος κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον μετὰ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος. Τὴν μεγίστην ποσότητα ἀτμοῦ παρέχει εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν ἡ θάλασσα· εἰς πολὺ δὲ μικροτέραν κλίμακα αἱ λίμναι, οἱ ποταμοί, τὰ ἕλη, οἱ λειμῶνες καὶ τὰ δάση. Ἡ ἐξατμιζομένη ποσότης ἐξαρτᾶται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τῆς θερμοκρασίας τῆς ὑπὸ ἐξάτμισιν ἐπιφανείας καὶ τῆς τοῦ ἀέρος, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῦ βαθμοῦ κορεσμοῦ τοῦ ἀέρος καὶ τῆς βαρομετρικῆς πιέσεως. Ὅσῳ μικροτέρα εἶναι αὕτη, τόσῳ ταχύτερον γίνεται ἡ ἐξάτμισις. Ὁ ἀὴρ ἐξ ἄλλου δέχεται ἐπὶ τοσοῦτον μᾶλλον ὑδρατμούς, καθ' ὅσον ἡ θερμοκρασία του εἶναι μεγαλυτέρα. Ἡ περιεκτικότης 1 κυβικοῦ μέτρου ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος κεκορεσμένου εἰς ὑδρατμοὺς εἶναι εἰς θερμοκρασίαν:

C	—25^0	—20^0	—15^0	—10^0
g	0,71	1,04	1,55	2,28
C	—5^0	0^0	+5^0	+10
g	3,38	4,87	6,79	9.1
C	+15	+20^0	+25^0	+30^0
g	12.7	17.4	23.5	30.1

γραμμάρια ὑδρατμοῦ.

Ἡ ὑγρασία καλεῖται *ἀπόλυτος*, ὅταν ἐκφράζηται αὕτη, ὡς ἀνωτέρω, εἰς γραμμάρια ὑδρατμοῦ κατὰ κυβικὸν μέτρον ἀέρος· *σχετικὴ* ὑγρασία καλεῖται ὁ λόγος μεταξὺ τῆς ὑπαρχούσης περιεκτικότητος εἰς ὑδρατμοὺς καὶ ἐκείνης, ἣν θὰ εἶχεν ὁ ἀὴρ κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν ἐὰν ἦτο τελείως κεκορεσμένος.

Κατὰ ταῦτα ἀὴρ θερμὸς καὶ κεκορεσμένος ψυχόμενος δὲν δύναται νὰ συγκρατήσῃ ὁλόκληρον τὸ ποσὸν τῆς ὑγρασίας του. Τὸ πλεονάζον μέρος ἀποχωρίζεται ὑπὸ μορφὴν λεπτοτάτων σταγόνων ἢ κρυσταλλιδίων πάγου. Ὁ ἀποχωρισμὸς οὗτος δὲν συμβαίνει πάντοτε ἀπροσκόπτως. Ἐὰν ὁ ἀὴρ εἶναι τελείως καθαρός, ἀπηλλαγμένος δηλαδὴ τελείως τῆς παρουσίας στερεῶν μοριδίων, ὡς κονιορτοῦ, καπνοῦ κλπ., ἡ συμπύκνωσις δὲν λαμβάνει χώραν. Ὁ ἀὴρ συγκρατεῖ πολὺ μεγαλύτερον ποσὸν ὑδρατμοῦ ἀπὸ τὴν κεκορεσμένην κατάστασιν, ὁμιλοῦμεν δὲ τότε περὶ ἀέρος *ὑπερκεκορεσμένου* ἢ *ὑπερκόρου*. Εἰς τὴν πραγματικότητα λοιπὸν ἔχει ὁ ὑδρατμὸς ἀνάγκην ἀπὸ *κέντρα συμπυκνώσεως*, ἐπὶ τῶν ὁποίων νὰ ἀποβληθῇ.

Ἐὰν ὁ κεκορεσμένος ἀὴρ ψυχθῇ κάτω τοῦ μηδενός, ὁ ἀτμὸς δὲν ἀποβάλλεται ὑπὸ μορφὴν σταγονιδίων στερεοποιουμένων μεταγενεστέρως, ἀλλὰ κατὰ τὴν συμπύκνωσιν λαμβάνει ἀπ' εὐθείας τὴν μορφὴν κρυσταλλιδίων πάγου. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν τοιαύτην ψῦξιν τοῦ ἀέρος ἐλλείπει ἐν ἀρχῇ ἡ συμπύκνωσις, ἄνευ τῆς παρουσίας αἰωρουμένων στερεῶν μοριδίων. Ὁ τοιοῦτος ὑδρατμὸς λέγεται *ἐν ὑποψύξει*.

Οἱ λόγοι οἱ προκαλοῦντες τὴν ψῦξιν τοῦ ἀέρος δύνανται νὰ εἶναι διαφόρου εἴδους. Ἐκ τούτων οἱ σπουδαιότεροι εἶναι ὅτι:

α') Ὁ ἀὴρ ψύχεται ἐξ ἀκτινοβολίας θερμότητος εἰς τὸ οὐράνιον διάστημα ἢ ἐξ ἐπαφῆς πρὸς τὴν ἤδη ψυχθεῖσαν γηΐνην ἐπιφάνειαν. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι κακὸς ἀγωγὸς τῆς θερμότητος περιορίζεται ἡ ψῦξις εἰς περιωρισμένα στρώματα καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς προκαλουμένη συμπύκνωσις δὲν εἶναι οὐσιώδους σημασίας (νυκτερινὴ ὁμίχλη, δρόσος κ. τ. λ.).

β') Ὁ ἀὴρ διαστελλόμενος καταναλίσκει ἔργον, δαπάναις τῆς ἐν αὐτῷ περικλειομένης θερμότητος, τοῦθ' ὅπερ συμβαίνει ὅταν ὁ ἀὴρ ἀνυψοῦται ἀπὸ κατωτέρου καὶ πυκνοτέρου εἰς ἀνώτερον μὲ μικροτέραν πίεσιν στρῶμα τῆς ἀτμοσφαίρας· ψύχεται τότε *δυναμικῶς*. Ἐὰν ὁ ἀὴρ εἶναι ξηρὸς ψύχεται κατὰ 1^0 δι' ἑκάστην ἑκατοντάδα μέτρων. Ἐὰν ὅμως ὁ ἀὴρ εἶναι κεκορεσμένος, ἀποβάλλει τὸν ὑπερβάλλοντα ὑδρατμὸν ὑπὸ τὴν μορφὴν μικρῶν σταγονιδίων ὕδατος. γ') Ὁ ἀὴρ αναμιγνυόμενος μετ' ἄλλου ψυχροτέρου ψύχεται καὶ προκαλεῖ ὁμοίως συμπυκνώσεις, ἀλλ' εἰς ἥττονα μοῖραν.

Κατὰ τὴν ψῦξιν 1 κυβικοῦ μέτρου κεκορεσμένου ἀέρος κατὰ 1^{0}C συμπυκνοῦνται:

Θερμοκρασία	Συμπύκνωσις	Θερμοκρασία	Συμπύκνωσις
—15^0	0,12 g	+10"	0,57 g
10^0	0,17	15^0	0,75
5^0	0,25	20^0	0,98
0^0	0,33	25^0	1,25
+5^0	0,43	30^0	1,59

Κεκορεσμένος ἀὴρ θερμοκρασίας + 15^0 ψυχόμενος κατὰ 1^0 ἀποδίδει τρὶς ἐντονωτέραν συμπύκνωσιν, ἀπὸ τοιοῦτον θερμοκρασίας —5^0.

Ἐὰν ἀνυψοῦται κεκορεσμένος ἀὴρ ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης κατὰ 100 μέτρα, ψύχεται ὅταν ἡ ἀρχικὴ θερμοκρασία εἶναι:

—20^0	κατὰ	0,86^0
0^0	»	0,63^0
÷20^0	»	0,45^0.

Αἱ ψύξεις αὗται ἐπιφέρουν τὰς πλουσιωτέρας συμπυκνώσεις καὶ εἶναι οὐσιώδους σημασίας διὰ τὸν σχηματισμὸν αὐτῶν. Ἐὰν κατὰ ταῦτα ἡ ἀνύψωσις εἶναι 2 μέτρα κατὰ δευτερόλεπτον, ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀνυψουμένου κεκορεσμένου ἀέρος 10^0 καὶ τὸ ὕψος 1000 μέτρα, συμπυκνώνει κατὰ τετραγωνικὸν μέτρον καὶ κατὰ τὸν ἀπαιτούμενον διὰ τὴν ἀνύψωσιν χρόνον, 8 λεπτὰ περίπου, 3 χγρ. ὕδατος, ἤτοι ὕψος στήλης ὕδατος 3 χιλιοστομέτρων.

Οἱ διάφοροι ἐπικρατοῦντες ὅροι θερμοκρασίας καὶ ὑγρασίας προκαλοῦν τοπικὰς διαφορὰς τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως, αἱ ὁποῖαι ἰσοφαρίζονται διὰ ρευμάτων ἀέρος ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς ἐχούσης μεγαλυτέραν ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν πρὸς τὴν κατωτέραν, τοὺς καλουμένους ἀνέμους (βλ. λ.).

Αἱ περίοδοι τῆς ἀτμοσφαίρας.—Τὸ μέγα πρὸς ἐπίλυσιν πρόβλημα τῆς Μετεωρολογίας, τῆς ἐπιστήμης τῆς ἐρευνώσης τὰ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ φαινόμενα, εἶναι τὸ τῆς προγνώσεως τοῦ καιροῦ, καὶ δὴ ὄχι διὰ μικρὸν μόνον χρονικὸν διάστημα, ἀλλὰ καὶ διὰ μέγα. Διὰ τὴν πρόγνωσιν τοῦ καιροῦ τῆς πρώτης κατηγορίας ὑπάρχουν μέθοδοι παρέχουσαι μετ' ἀρκούσης ἀσφαλείας καὶ μὲ πιθανότητα 90 % ὑποδείξεις βασίμους διὰ τὴν πρόβλεψιν τοῦ καιροῦ τοῦ ἀκολουθοῦντος εἰκοσιτετραώρου. Ἡ πρόβλεψις διὰ μεγαλύτερον χρονικὸν διάστημα, ὀλιγώτερον ἀνεπτυγμένη, ἐξετάζει τὸ πιθανὸν τῆς

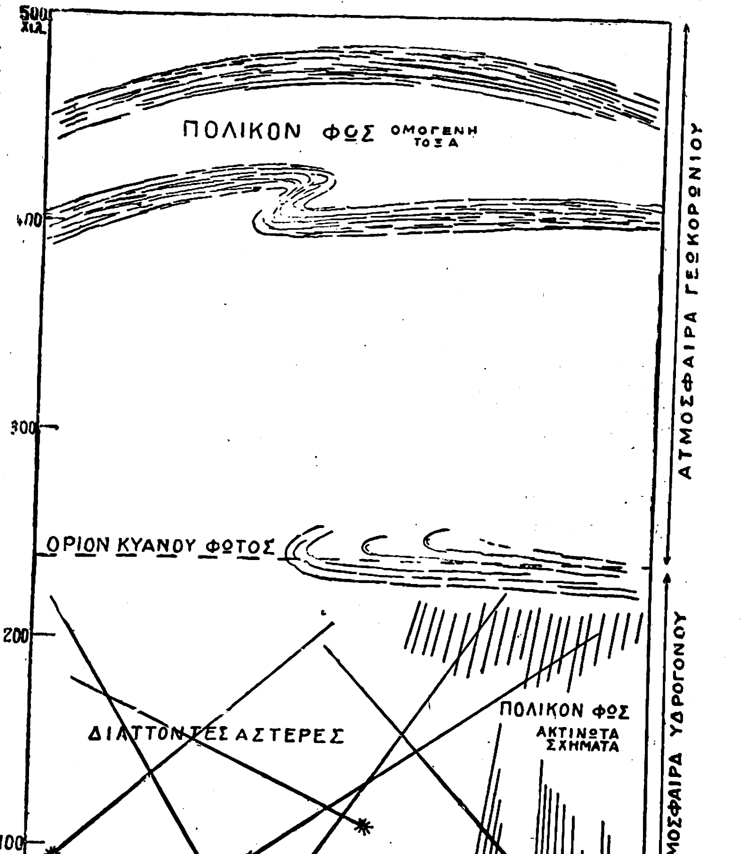

Τομὴ τῆς ἀτμοσφαίρας δεικνύουσα τὰ ὕψη, ὅπου συμβαίνουν τὰ κυριώτερα ἀτμοσφαιρικὰ φαινόμενα.

ὑπάρξεως νόμου περιοδικότητος τῶν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ φαινομένων.

Ὁ Brückner διετύπωσε καθαρῶς ἐμπειρικὸν νόμον, συγκεντρώσας παρατηρήσεις ἑνὸς αἰῶνος, καθ' ὃν ἡ ἐτησία κατάστασις τῆς ἀτμοσφαίρας ἀποτελεῖ περιόδους κατὰ μέσον ὅρον ἐκ 35 ἐτῶν

Digitized by Google

συγκειμένας ἐκ 17 θερμῶν καὶ ξηρῶν καὶ 17 ψυχρῶν καὶ ὑγρῶν ἐτῶν.

Αἱ περίοδοι αὗται συμπίπτουν μὲ τὰς αὐξομειώσεις τοῦ μέσου ὕψους τῆς ἐπιφανείας τῆς Κασπίας θαλάσσης, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συνεσχέτισεν ὁ Berget πρὸς παλαιοτέρας στατιστικὰς τῆς παρῳχθίου καταστάσεως, ἀποδείξας τὴν ἰσχὺν τοῦ νόμου ἀπὸ 7 τοὐλάχιστον αἰώνων. Ὁ Wolf ἀνεκάλυψε παρομοίαν περιοδικότητα εἰς τὰς ἀλλοιώσεις τῆς ἐνεργοῦ ἐπιφανείας τοῦ ἡλίου καὶ ὁ W. J. Lockyer καθώρισε τὴν ἡλιακὴν περίοδον εἰς 33 ἔτη. Λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ταυτότητος σχεδὸν τῆς περιόδου τοῦ Brückner καὶ τῆς τοῦ Lockyer, ἡ ἐξάρτησις τῶν μετεωρολογικῶν φαινομένων ἀπὸ τῆς ἡλιακῆς ἀκτινοβολίας φαίνεται λίαν πιθανή.

Αἱ ἡλιακαὶ κηλῖδες, τῶν ὁποίων ἡ ἐξ 11 ἐτῶν περιοδικότης διέπει τὰ φαινόμενα τῆς ἅλω, τῶν μαγνητικῶν θυελλῶν καὶ τῶν σεισμικῶν φαινομένων, δὲν εἶναι αἱ μόναι αἱ ἐπὶ τῶν μεταπτώσεων τῆς γηΐνης ἀτμοσφαίρας ἐπιδρῶσαι. Ἡ σπουδαιότης τῶν ἡλιακῶν προβολῶν εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀμφισβητήσεως. Διεπιστώθη ὅτι ὁ ἐξ 11 ἐτῶν κύκλος τῶν ἡλιακῶν κηλίδων προκαλεῖ καὶ ἕτερον ἐκ 3.7 ἐτῶν κύκλον προβολῶν. Ἀλλὰ στατιστικαὶ ἐν Ἰνδίαις ἐμφαίνουν σαφεστάτας αὐξομειώσεις τῆς πιέσεως κατὰ περιόδους ἐκ 3.7 ἐτῶν.

Γενικεύων τὰς ἐπὶ τοῦ πεδίου τούτου παρατηρήσεις ὁ Lockyer κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο κυρίας ζώνας, ὅσον ἀφορᾷ τὰς μετεωρολογικὰς ἀλλοιώσεις. Ἡ πρώτη εἶναι ἡ ἰνδικὴ ζώνη, αἱ αὐξομειώσεις τῆς ὁποίας εἶναι αἰσθηταὶ εἰς Σιβηρίαν, Ἰνδίας, Κίναν, Αὐστραλίαν, ἀνατολικὴν Ἀφρικὴν καὶ Εὐρώπην. Ἡ δευτέρα ἔχει τὸ κέντρον της παρὰ τὴν νοτιοαμερικανικὴν πόλιν Κόρδοβα καὶ περιλαμβάνει τὴν Βόρειον καὶ Νότιον Ἀμερικὴν καὶ ἐπηρεάζει καὶ τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανὸν μέχρι τῶν νήσων Hawai. Αἱ δύο αὗται ζῶναι εὑρίσκονται ἐντὸς τῶν κέντρων τῶν βαρομετρικῶν ἀλλοιώσεων ὁλοκλήρου τῆς γῆς. Τὰ ἔτη τῶν ὑψηλῶν μέσων ἀτμοσφαιρικῶν πιέσεων συμπίπτουν πρὸς ἐκεῖνα, καθ' ἃ αἱ ἡλιακαὶ κηλῖδες εἶναι ἀσθενέστεραι. Ὅσῳ δὲ μᾶλλον σπουδάζεται ὁ ἥλιος, τόσῳ ἡ ἐπίδρασίς του ἐπὶ τῆς μεταβολῆς τῶν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ φαινομένων γίνεται κατάδηλος.

ΑΝ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ

— [ΓΕΩΛΟΓ.] Ἡ γενικὴ σημασία τῆς *ἀτμοσφαίρας* ὡς γεωλογικῆς δυνάμεως, στηρίζεται ἐπὶ τῶν ἑξῆς γεγονότων:

α') Ἀποτελεῖ τὸν ἀναγκαῖον καὶ κύριον ὅρον ὑπάρξεως τοῦ ὀργανικοῦ κόσμου (ὡς ἐκ τοῦ *ὀξυγόνου*, τοῦ χρησίμου διὰ τὴν ἀναπνοὴν τῶν ζῴων καὶ φυτῶν, καὶ τοῦ *διοξειδίου* τοῦ *ἄνθρακος*, χρησίμου διὰ τὴν θρέψιν τῶν φυτῶν).

β') Εἶναι ἡ φορεὺς καὶ ἡ μεσάζουσα διὰ τὴν γνωστήν, οὐδέποτε καταπαύουσαν, *κυκλοφορίαν τοῦ ὕδατος*, κατὰ τὴν ὁποίαν τοῦτο, ἐξατμιζόμενον ἐκ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς συνεχῶς, ἀνέρχεται ὑπὸ μορφὴν ἀτμῶν εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν, συμπυκνοῦται εἰς τὰ ὑψηλότερα στρώματα αὐτῆς διὰ νὰ καταπέσῃ πάλιν ἐπὶ τῆς γῆς ἐν ὑγρᾷ ἢ στερεᾷ καταστάσει *(ἀτμοσφαιρικὰ κατακρημνίσματα)*.

γ') Εἰς αὐτὴν ὀφείλονται οἱ ἄνεμοι, ἐκ τῶν ὁποίων πάλιν ἐξαρτῶνται τὰ διάφορα μετεωρολογικὰ φαινόμενα (βροχή, χιών, κλπ.) καὶ αἱ κινήσεις τῆς θαλάσσης.

Χημικὴ ἐπίδρασις. — Αἱ γεωλογικαὶ ἐπιδράσεις τῆς ἀτμοσφαίρας εἶναι ἐν μέρει *χημικαί*, ἐν μέρει *μηχανικαί*. Τὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα προκαλεῖ ἡ ἀτμοσφαῖρα χημικῶς ἐπιδρῶσα ἐπὶ τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς *(λιθοσφαίρας)*, ὀφείλονται εἰς τοὺς ὑδρατμοὺς καὶ εἰς τὰ ἀέρια, διοξείδιον ἄνθρακος (κοιν. ἀνθρακικὸν ὀξὺ) καὶ ὀξυγόνον, τὰ ὁποῖα περιέχει. Καὶ δή: α') Τὸ διὰ τῆς ἀτμοσφαίρας καταπῖπτον ὕδωρ τῆς βροχῆς διαλύει καὶ συμπαραλαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ τὰ δύο ταῦτα ἀέρια καὶ δύναται τότε καλύτερον νὰ ἐπιφέρῃ ἀλλοιώσεις εἰς τὰ διάφορα ὀρυκτὰ καὶ πετρώματα καὶ νὰ διαλύῃ ταῦτα. Οὕτω πως ἡ ἀτμοσφαῖρα γίνεται ἀφορμὴ καταστροφῆς τῶν πετρωμάτων. β') Τὸ ὀξυγόνον τῆς ἀτμοσφαίρας ἑνοῦται μετὰ διαφόρων σωμάτων ἢ ὀρυκτῶν καὶ μεταβάλλει αὐτὰ εἰς ἄλλα σώματα (ὅπως π. χ. ὀρυκτὰ σιδήρου εἰς διάφορα ὀξείδια, κλπ.). γ') Πολλὰ ὀρυκτὰ τὸ ὀξυγόνον τὰ μεταβάλλει καὶ τὰ καθιστᾷ εὐπρόσβλητα ὑπὸ τοῦ ὕδατος, τὸ ὁποῖον τότε τὰ διαλύει καὶ τὰ ἀποκομίζει εὐκολώτερον.

Μηχανικὴ ἐπίδρασις.— Τὰ φαινόμενα τῆς χημικῆς ἐπιδράσεως τῆς ἀτμοσφαίρας εἶναι ἐλάχιστα ἔναντι τῶν φαινομένων τῆς μηχανικῆς ἐπιδράσεως αὐτῆς.

Πρὸς διάκρισιν τῶν τοιούτων ἐπιδράσεων τῆς ἀτμοσφαίρας ἀπὸ τῶν τοῦ ὕδατος, χαρακτηρίζομεν ταύτας μὲ τὸ ὄνομα *αἰολικαὶ* ἢ *ὑπαέριοι* (subaërisch). Διακρίνομεν δὲ τὴν *καταστρεπτικὴν* ἢ *ἀποκομιστικὴν* ἐνέργειαν καὶ τὴν *δημιουργικὴν* ἢ *ἀποθετικήν*.

α') ***Αἰολικὴ ἀποκόμισις.*** Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἀτμοσφαῖρα, δὲν θὰ εἴχομεν θυέλλας, τρικυμίας, κλπ., αἱ ὁποῖαι προκαλοῦν (ἰδίᾳ εἰς τὰ παράλια) πολλὰς καταστροφὰς ἐπὶ τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς.

Κυρίως ὅμως ἡ αἰολικὴ καταστροφὴ καὶ ἀποκόμισις γίνεται διὰ τῶν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ γεννωμένων ἀνέμων, καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ ἡ ἔντασίς της ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐντάσεως τῶν ἀνέμων. Ὁ πνέων ἄνεμος, κινούμενος ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ξηρᾶς, συμπαρασύρει μεθ' ἑαυτοῦ τὰ ἐπ' αὐτῆς εὑρισκόμενα τεμαχίδια ὀρυκτῶν ἢ διαφόρων πετρωμάτων, ἄμμου, κονιορτοῦ κλπ. Ταῦτα συμπαρασυρόμενα ἐνεργοῦν συνεχῶς ἀποξύνοντα, δίκην ῥίνης, καὶ διαβιβρώσκοντα τὴν γηΐνην ἐπιφάνειαν. Ὁ ἄνεμος οὕτω πως ἐνεργεῖ ἐντελῶς ὁμοίως, ὅπως καὶ τὸ ῥέον ὕδωρ, τὸ ὁποῖον διαβιβρώσκει, διὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ συμπαρασυρομένων τεμαχιδίων ὀρυκτῶν καὶ πετρωμάτων, τὴν κοίτην του καὶ τὴν γηΐνην ἐπιφάνειαν. Ἡ μόνη διαφορὰ μεταξὺ τῆς διαβρωτικῆς, κοιλαντικῆς καὶ μετακομιστικῆς ἐνεργείας τοῦ ἀνέμου καὶ τοῦ ὕδατος εἶναι, ὅτι ἡ μὲν ἐνέργεια τοῦ ὕδατος γίνεται μόνον ἐξ ὑψηλοτέρων σημείων πρὸς χαμηλότερα, ἐνῷ ἡ τοῦ ἀνέμου γίνεται καὶ πρὸς τὰ χαμηλότερα καὶ πρὸς τὰ ὑψηλότερα.

Τὰ φαινόμενα τῆς αἰολικῆς ἀποκομίσεως εἶναι σημαντικὰ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὰς περιοχὰς μὲ ξηρὸν κλῖμα (aride, Geb'ete), εἰς τὰς ἐρήμους καὶ τὰς στέππας. Ἐντὸς αὐτῶν ἡ ἡλίασις (Insolation) καὶ ἡ χημικὴ ἀποσάθρωσις τῶν πετρωμάτων προεπεξεργάζονται τὴν καταστροφὴν τούτων, ἀποτελειώνει δὲ ταύτην ὁ ἄνεμος. Καὶ ἐκείνην μὲν τὴν ἐνέργειαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἄνεμος ἀποκομίζει τὰ τεμαχίδια τῶν πετρωμάτων, τὰ ὁποῖα κατέστησαν ἀπολελυμένα διὰ τῆς ἡλιάσεως καὶ τῆς μηχανικῆς καὶ χημικῆς ἀποσαθρώσεως, ὀνομάζομεν *ἀποφύσησιν* ἢ *ἐκφύσησιν* (Deflation, Abblasung· βλ. λ. ἀποκόμισις)· τὴν δὲ λειαντικὴν ἢ ἀκονιστικὴν ἢ διαυλακώνουσαν ἐνέργειαν, τὴν ὁποίαν προκαλοῦν τὰ μετὰ τοῦ ἀνέμου συμπαρασυρόμενα ὑλικά, ὀνομάζομεν *ἀπορρίνησιν* (Korrasion).

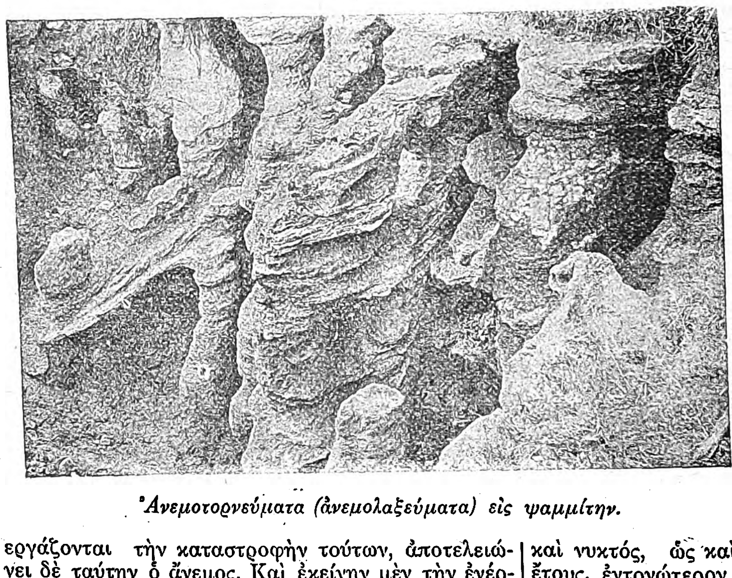

Ἀνεμοτορνεύματα (ἀνεμολαξεύματα) εἰς ψαμμίτην.

Ὡς πρώτη ἐνέργεια τῆς διαβρώσεως ὑπὸ τοῦ ἀνέμου εἶναι τὰ *ἀνεμοτορνεύματα* (Windshliffe), τὰ ὁποῖα παρατηροῦνται εἰς ἐπιφανείας βράχων ἐκτεθειμένας εἰς τὴν προσβολὴν τῶν ἀνέμων συμπαρασυρόντων καὶ φορτωμένων μὲ ἄμμον. Ἄλλο ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ γένεσις τῶν *γωνιωδῶν* ἢ *πυραμιδικῶν κροκαλῶν* (Windkanter) αἱ ὁποῖαι εἶναι πολυγωνικαί, ἐλαφρῶς γωνιωδῶς ἀπεστρογγυλωμέναι κροκάλαι, μὲ ἐπιφανείας λειασμένας, δεικνυούσας βερνικιοειδῆ λάμψιν.

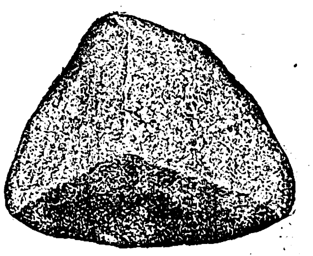

Τριγωνικὴ κροκάλη, κατασκεύασμα τῆς διαβρωτικῆς καὶ λειαντικῆς ἐνεργείας τοῦ ἀνέμου.

Ἐπίσης διὰ τῆς διαβρώσεως καὶ ἀποκομιστικῆς ἐνεργείας τῶν ἀνέμων γεννῶνται αἱ αἰολικαὶ ***τράπεζαι***, οἱ *αἰολικοὶ μάρτυρες λόφοι* (αἰολικὴ ***πόλις***) αἱ αἰολικαὶ ***χύτραι στροβιλισμοῦ*** (βλ. λ.) κλπ.

β') ***Αἰολικὴ ἀποθετικὴ ἐνέργεια·*** βλ. ***αἰολικὰ ἀποθέματα.***

Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω συμπερασματικῶς δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι ἡ ἐπίδρασις τῆς ἀτμοσφαίρας εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῶν ἄλλων γεωλογικῶν δυνάμεων, ἤτοι τριπλῆ: *καταστροφὴ* δηλ. προϋπαρχόντων πετρωμάτων, *μεταφορὰ* ὑλικοῦ καὶ *ἀπόθεσις* τούτου πρὸς σχηματισμὸν ἄλλων πετρωμάτων.

Γ. Κ. Γ.

— [ΥΓΙΕΙΝ.] Ἐκ μακρῶν παρατηρήσεων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων ἤδη χρόνων ἀπεδείχθη, ἐβεβαιώθη δὲ καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν, ὅτι μεγάλως ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τὴν ὑγείαν τοῦ ἀνθρώπου αἱ φυσικαὶ καταστάσεις τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ ἰδίως αἱ ταλαντώσεις αὐτῆς, συντελοῦσαι πρὸς ἀνάπτυξιν νόσου. Οἱ φυσικοὶ παράγοντες, ἀφ' ὧν ἐξαρτᾶται ἡ ἑκάστοτε κατάστασις τῆς ἀτμοσφαίρας, εἶναι ἡ θερμοκρασία αὐτῆς, ἡ ὑγρασία αὐτῆς, ἡ ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις, οἱ ἄνεμοι, τὰ ὑδατώδη μετέωρα, τὸ φῶς καὶ ὁ ἠλεκτρισμός. Περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐπιδράσεως τούτων ἐπὶ τῆς ὑγείας τοῦ ἀνθρώπου βλ. λ. ἀήρ.

Κ. ΣΑΒΒΑΣ

— [ΦΥΤΟΠΑΘΟΛ.] Μόνον ἡ συμπτωματικὴ παρουσία ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ἀερίων ἢ δηλητηριωδῶν ἀτμῶν, βιομηχανικῆς γενικῶς προελεύσεως, δύναται ἐνίοτε νὰ προκαλέσῃ δυσμενεῖς διὰ τὴν βλάστησιν συνεπείας.

Π. Γ. Κ.

—**ἀτμόσφαιρα** ***μετρικὴ*** *[Μηχανολ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ πίεσις 1 χιλιογράμμου ἐπὶ ἐπιφανείας ἑνὸς τετραγωνικοῦ ἑκατοστοῦ (βλ. ἀτμός).

Α. Μ.

ἀτμοσφαιρικὰ (τὰ) *[Ἀσύρμ. Τηλεγρ.]*. Ὑπὸ τὸν ὅρον *ἀτμοσφαιρικὰ* ὑπονοοῦμεν ἐν τῇ ἀσυρμάτῳ τηλεγραφίᾳ παράσιτα σήματα ἐκδηλούμενα κατὰ τὴν λῆψιν καὶ προκαλούμενα ἰδίᾳ ἐξ ἠλεκτρικῶν φαινομένων παραγομένων εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν. Ὁσάκις ἡ λῆψις διεξάγεται διὰ τῆς ἀκοῆς τ' ἀτμοσφαιρικὰ προκαλοῦσιν ἰδιάζοντας χαρακτηριστικοὺς ἤχους εἰς τ' ἀκουστικά, οἵτινες ὅταν εἶναι ἀρκούντως συχνοὶ καὶ ἐντάσεως ἱκανῆς παρακωλύουσιν οὐσιωδῶς τὴν λῆψιν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς γραφικῆς λήψεως ἐπιδρῶσιν οὐσιωδῶς τ' ἀτμοσφαιρικά, καὶ εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις δύνανται νὰ δυσχεράνωσι, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ νὰ παρακωλύσωσι ταύτην παντελῶς. Ἡ λῆψις ἐπηρεάζεται ἐκτὸς τῶν ἀτμοσφαιρικῶν καὶ ὑπὸ ἄλλων αἰτίων, ὡς π.χ. γειτνιαζόντων ἠλεκτρικῶν δικτύων, ἠλεκτροκινητήρων, ἀπὸ τῶν ὁποίων ὅμως δύναται ν' ἀπαλλαγῇ εὐκόλως διὰ καταλλήλου ἐκλογῆς τοῦ τόπου τῆς λήψεως. Ἡ ἐπίδρασις ὅμως τῶν ἀτμοσφαιρικῶν παρατηρεῖται πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἐν καιρῷ ἡμέρας καὶ νυκτός, ὡς καὶ εἰς πάσας τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους, ἐντονώτερον ὅμως κατὰ τὸ θέρος. Ἀπὸ τῶν ἀπαρχῶν τῆς πρακτικῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἀσυρμάτου τηλεγράφου παρετηρήθη ἡ ἐπιζημία ἐπίδρασις τῶν ἀτμοσφαιρικῶν ἐπὶ τῆς διαμοιβῆς τῆς ἀνταποκρίσεως δι' ἀσυρμάτου τηλεγραφίας, ὑπὸ πάντων δ' ἀνεγνωρίσθη ὅτι αὕτη τότε μόνον θὰ ἠδύνατο πραγματικῶς νὰ προαχθῇ, ἐὰν ἡ λῆψις ἦτο δυνατὸν ν' ἀπαλλαγῇ καθ' ὁλοκληρίαν ἀπὸ τῆς ἐπηρείας τῶν ἀτμοσφαιρικῶν, ἢ ἔστω ἂν ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν ἐμειοῦτο εἰς τὸ ἐλάχιστον. Ἐν τούτοις παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας τῶν εἰδικῶν πρὸς εὕρεσιν συστήματος πρὸς ἀπαλλαγὴν τῆς λήψεως ἀπὸ τῆς ἐπηρείας τῶν ἀτμοσφαιρικῶν, τὸ ζήτημα παραμένει εἰσέτι (1928) ἄλυτον. Ἐν τούτοις ὅμως, ἐκ τῶν ἄχρι τοῦδε γενομένων ἐρευνῶν, ἐβελτιώθη σημαντικῶς ἡ λῆψις ἐν τῇ ἀσυρμάτῳ τηλεγραφίᾳ εἰς τρόπον, ὥστε παρὰ τὴν ὑφισταμένην ἐπίδρασιν τῶν ἀτμοσφαιρικῶν ἡ λῆψις νὰ διεξάγηται σχεδὸν ἀπροσκόπτως, ἐξαιρέσει ὡρισμένων μόνον περιπτώσεων καὶ ὡρισμένων ἐποχῶν τοῦ ἔτους, καθ' ἃς ἡ ἐπίδρασις τῶν ἀτμοσφαιρικῶν ἐκδηλοῦται ἐντονώτερον.

Ἐν ἀρχῇ κυρίως ἀνεζητήθη ἡ βελτίωσις τῆς λήψεως δι' εἰσαγωγῆς τῶν μουσικῶν σπινθήρων ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἔμμεσον ἐκπομπὴν καὶ λῆψιν διὰ τῆς ἀκοῆς. Διὰ τῶν μέσων τούτων ἐπετυγχάνετο, ἀφ' ἑνὸς μὲν συντονισμὸς ἐν τῇ λήψει, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τῆς χρησιμοποιήσεως μουσικῶν σπινθήρων ἐν τῇ ἐκπομπῇ παρήγοντο εἰς τ' ἀκουστικὰ κατὰ τὴν λῆψιν διὰ τῆς ἀκοῆς μουσικοὶ ἦχοι, οὕτω δὲ τὰ χρήσιμα σήματα ἦτο δυνατὸν λόγῳ τῆς μουσικότητος αὐτῶν νὰ διακριθῶσιν ὑπὸ πεπειραμένου λήπτου διὰ μέσου τῶν συνυπαρχόντων ἀτμοσφαιρικῶν, ἅτινα παρῆγον εἰς τ' ἀκουστικὰ κρότους ἀκαθορίστου μορφῆς. Ἐν τούτοις τὰ μέσα ταῦτα ἀπεδείχθησαν ἀνεπαρκῆ ὅπως προστατεύσωσι τὴν λῆψιν, ἰδίᾳ ὅταν ἡ ἀνταπόκρισις διαμείβεται μεταξὺ μεμακρυσμένων σημείων, μεταγενέστεραι δ' ἔρευναι κατέδειξαν ὅτι εἶναι πρακτικῶς ἀδύνατος ἡ ὁλοκληρωτικὴ ἀπαλλαγὴ τῆς λήψεως ἀπὸ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν καὶ ὅτι πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς λήψεως δέον ὁ λόγος μεταξὺ τῆς ἐντάσεως τῶν χρησίμων σημάτων καὶ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν, ἤτοι ὁ λόγος *Σῆμα / Ἀτμοσφαιρικοῦ*, νὰ διατηρῇ ἐν τῷ τόπῳ τῆς λήψεως ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέραν τιμήν.

Ἐκ τῆς θεωρητικῆς ἐρεύνης τοῦ προβλήματος κατεδείχθη, ὅτι τοῦτο δυνατὸν νὰ λυθῇ κατὰ δύο τρόπους: α') δι' αὐξήσεως τῆς ἐντάσεως τῶν χρη-

Digitized by Google

σίμων σημάτων ἐν τῷ τόπῳ τῆς λήψεως ἐν σχέσει πρὸς τὴν τῶν ἀτμοσφαιρικῶν καὶ β') δι' ἐλαττώσεως τῆς ἐντάσεως τῶν ἀτμοσφαιρικῶν ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἔντασιν τῶν χρησίμων σημάτων.

Ἐν ἀρχῇ ἐπεζητήθη ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τῶν ἀτμοσφαιρικῶν διὰ τοῦ πρώτου τρόπου, ἤτοι δι' αὐξήσεως τῆς ἐντάσεως τῶν χρησίμων σημάτων, ὅπερ κατὰ πρῶτον ἐπετεύχθη δι' αὐξήσεως τῆς ἀπὸ τῆς κεραίας ἐκπομπῆς μεταβιβαζομένης ἰσχύος. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῶν ἀνωτέρω ἱδρύθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη οἱ μεγάλοι ραδιοτηλεγραφικοὶ σταθμοί, ὡς ὁ τοῦ Νάουεν 400 K. W., ὁ ἐν Saint Assise 1500 K. W. Ἡ πεῖρα ὅμως κατέδειξεν ὅτι παρὰ τὴν τοιαύτην αὔξησιν τῆς ἰσχύος ἐπὶ κεραίας ἡ ἀνταπόκρισις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξασφαλισθῇ καθ' ὡρισμένας ἐποχὰς τοῦ ἔτους, ἡ δὲ περαιτέρω αὔξησις τῆς ἐπὶ κεραίας ἰσχύος προσέκρουε τόσον εἰς τεχνικάς, ὅσον καὶ εἰς οἰκονομικὰς δυσχερείας. Ὡς ἐκ τούτου ἡ ἐπίλυσις τοῦ ἀνωτέρω προβλήματος ἐπεζητήθη διὰ βελτιώσεως τῆς ἀκτινοβολίας καὶ ἐπομένως τῆς ἀποδόσεως κεραιῶν, ὡς καὶ εἰς τὴν χρησιμοποίησιν κατευθυνομένης ἐκπομπῆς. Ἐν τούτοις καὶ τὰ μέσα ταῦτα ἔσχον ὡς ἀποτέλεσμα βελτίωσιν τῆς λήψεως, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐξασφάλισιν τῆς ἀνταποκρίσεως.

Ἕνεκα τῶν ἀνωτέρω λόγων ἐπεδιώχθη ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τῶν ἀτμοσφαιρικῶν διὰ τοῦ δευτέρου τρόπου, ἤτοι ἐπεδιώχθη ἡ διατήρησις καλῆς τιμῆς εἰς τὴν λῆψιν *Σῆμα / Ἀτμοσφαιρικὸν* διὰ ἐλαττώσεως τῆς ἐντάσεως τῶν ἀτμοσφαιρικῶν ἐν τῇ λήψει, ἡ μέθοδος δ' αὕτη ἀποτελεῖ τὴν σύγχρονον κατεύθυνσιν πρὸς ἐπίλυσιν τοῦ προβλήματος τῶν ἀτμοσφαιρικῶν.

Ἐκ τῆς τελευταίας κατευθύνσεως, ἣν ἔλαβε τὸ πρόβλημα τῶν ἀτμοσφαιρικῶν, ἀνεγνωρίσθη ὅτι μεγίστης σπουδαιότητος ζήτημα εἶναι ἡ γνῶσις τῆς φύσεως τῶν ἀτμοσφαιρικῶν. Κατὰ τὰς ἐρεύνας τῶν Watt καὶ Appleton κατεδείχθη ὅτι τ' ἀτμοσφαιρικὰ παρουσιάζουσι καθαρῶς ἐκπεφρασμένον περιοδικὸν χαρακτῆρα, καὶ ὅτι δὲν εἶναι ἁπλᾶ ἀποσβεννύμενα κύματα, ἀλλ' ἀποτελοῦσι φάσμα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐκτενές, ἐν ᾧ ἀντιπροσωπεύεται πληθὺς ἁπλῶν μηκῶν κύματος καὶ ἐπομένως τὸ πρόβλημα τῆς σπουδῆς τῆς φύσεως τῶν ἀτμοσφαιρικῶν ἀνάγεται: 1) εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς φασματικῆς συνθέσεως αὐτῶν· 2) εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ νόμου τῆς διανομῆς τῆς ἐνεργείας αὐτῶν κατὰ τὰ διάφορα μήκη κύματος· καὶ 3) εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ τρόπου τῆς διανομῆς τῶν ἀτμοσφαιρικῶν κατὰ τὰς διαφόρους διευθύνσεις.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε γενομένων παρατηρήσεων προκύπτει ὅτι ἡ ἔντασις τῶν ἀτμοσφαιρικῶν εἶναι μικροτέρα ἐν τῇ περιοχῇ τῶν βραχέων κυμάτων, ἐξ οὗ καταδεικνύεται τὸ πλεονεκτικὸν τῆς χρησιμοποιήσεως τούτων ἐν τῇ ραδιοτηλεγραφικῇ ἀνταποκρίσει. Ὁμοίως ἐκ παρατηρήσεως κατεδείχθη, ὅτι ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἡμερησίαν διακύμανσιν τῆς ἐντάσεως τῶν ἀτμοσφαιρικῶν, αὕτη εἶναι μεγαλυτέρα κατὰ τὴν νύκτα ἢ κατὰ τὴν ἡμέραν.

Γενικῶς *τ' ἀτμοσφαιρικὰ* δεχόμεθα ὅτι προέρχονται ἐκ μεταβολῆς τῆς ἠλεκτρικῆς ἰσορροπίας τῆς ἀτμοσφαίρας, ὡς π. χ. κατὰ τὴν ἐκκένωσιν νέφους θυέλλης, ἢ ὅταν ἡ κεραία εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἰσχυροῦ ἠλεκτροστατικοῦ πεδίου, π. χ. ὅταν ἄνωθεν αὐτῆς ὑπέρκειται νέφος, ἢ καὶ εἰς ἠλεκτρισμένα σωματίδια ἀπωθούμενα ὑπὸ τοῦ ἡλίου. Εἰς πολλὰς δὲ περιπτώσεις τ' ἀτμοσφαιρικὰ θεωροῦνται ὡς ἐπακολούθημα τοπικῶν ἢ ὀλίγον μεμακρυσμένων ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν. Τίνα σημασίαν ἔχουσι τ' ἀτμοσφαιρικὰ ἐπὶ τῆς λήψεως κατανοοῦμεν ἐκ τοῦ ἑξῆς ὑπολογισμοῦ. Ἐὰν ἡ ἐπίδρασις τῶν ἀτμοσφαιρικῶν εἶναι τοιαύτη, ὥστε ἐκ τοῦ μεταβιβαζομένου κειμένου ραδιοτηλεγραφήματος νὰ λαμβάνωνται μόνον τὰ 22 %, ὅπως ληφθῇ τὸ σύνολον τοῦ κειμένου δέον τὸ ραδιοτηλεγράφημα νὰ μεταβιβασθῇ 8 ἢ 9 φορὰς κατ' ἐπανάληψιν. Αἱ συνεχεῖς ὅμως αὗται ἐπαναλήψεις ἀποτελοῦσι λίαν ἐπιζήμιον παράγοντα ἐν τῇ ἐκμεταλλεύσει τῶν ραδιοτηλεγραφικῶν ἐγκαταστάσεων.

Τὰ μέσα, ἅτινα ἐφαρμόζονται σήμερον πρὸς προφύλαξιν τῆς λήψεως ἀπὸ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἀτμοσφαιρικῶν εἶναι: ἡ χρησιμοποίησις μουσικῶν σπινθήρων ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἔμμεσον ἐκπομπήν· χρησιμοποίησις διατηρουμένων κυμάτων· λῆψις διὰ διπλῆς συμβολῆς· ἐλάττωσις τῆς ἀποσβέσεως τῶν κυκλωμάτων λήψεως· ἐφαρμογὴ ταχείας ἐκπομπῆς καὶ λήψεως· χρησιμοποίησις ἠλεκτρικῆς καὶ ἀκουστικῆς ἐπιλογῆς, καὶ πύκνωσις τῆς μεταβιβάσεως τῆς ἀνταποκρίσεως, καθ' ἃς ὥρας ἡ ἐπήρεια τῶν ἀτμοσφαιρικῶν εἶναι ἀσθενεστέρα. Ἐν τέλει παρατηροῦμεν ὅτι ἡ εἰσαγωγὴ τῶν βραχέων κυμάτων προήγαγε σημαντικῶς τὸ πρόβλημα τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς λήψεως ἀπὸ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν, δεδομένου ὅτι τ' ἀτμοσφαιρικὰ σπανίζουσιν ἐν τῇ περιοχῇ τῶν βραχέων κυμάτων.

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

ἀτμοσφαιρικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀνήκων εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν, ὁ τῆς ἀτμοσφαίρας: «ἀτμοσφαιρικὸς ἀήρ, —ἠλεκτρισμός», «ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις κττ.». || Τὸ οὐδέτερον, ἰδίως εἰς τὸν πληθυντικόν, λαμβάνεται ὡς οὐσιαστικόν: **τὰ ἀτμοσφαιρικὰ** (βλ. λ.).

—ἀτμοσφαιρικὴ *διάθλασις* *[Φυσ.]*. Καλεῖται τὸ φαινόμενον τὸ παρουσιαζόμενον κατὰ τὴν ἐκ τοῦ κόσμου εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν εἴσοδον ὀπτικῆς ἀκτῖνος, ὡς ἐκ τῆς διαφόρου πυκνότητος τῶν στρωμάτων τῆς ἀτμοσφαίρας.

Ἡ φωτεινὴ ἀκτὶς ὑφίσταται διαδοχικὰς ἀνακλάσεις κατὰ τὸν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ δρόμον της ἀκολουθοῦσα γραμμὴν τεθλασμένην ἢ καμπύλην, ἀναλόγως τῆς διαθλαστικότητος τοῦ σώματος διὰ ὁποίου διαδίδεται. Ἡ φορὰ τῆς καμπύλης προσεγγίζει διαρκῶς πρὸ τὴν κάθετον. Ὡς ἐκ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς διαθλάσεως οἱ ἀστέρες φαίνονται εἰς ἡμᾶς ὑψηλότερον τῆς πραγματικῆς αὐτῶν θέσεως εἰς τὸν ὁρίζοντα, ἀνατέλλουν ἐπομένως ἐνωρίτερον καὶ δύουν ἀργότερον. Πράγματι φωτεινὴ ἀκτὶς προερχομένη ἔκ τινος ἀστέρος Α εἰσερχομένη ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ἀκολουθεῖ τροχιὰν καμπύλην, ὅτε ὁ ἀστὴρ δὲν φαίνεται εἰς τὴν πραγματικὴν αὐτοῦ θέσιν Α, ἀλλὰ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐφαπτομένης εἰς τὴν καμπύλην ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ παρατηρητοῦ Π. Ὁ ἀστὴρ ἐπομένως θὰ γίνῃ ὁρατὸς εἴς τι σημεῖον Α' τοῦ οὐρανοῦ. Ἡ φαινομένη ἀνύψωσις τοῦ ἀστέρος εἶναι τόσῳ μεγαλυτέρα, ὅσῳ ὁ ἀστὴρ εὑρίσκεται πλησιέστερον πρὸς τὸν ὁρίζοντα, ἔνθα ἡ ἐκτροπὴ εἶναι μεγίστη. Εἰς τὰ ἡμέτερα κλίματα ἡ φαινομένη ἀνύψωσις ἰσοδυναμεῖ πρὸς 34' τῆς μοίρας περίπου.

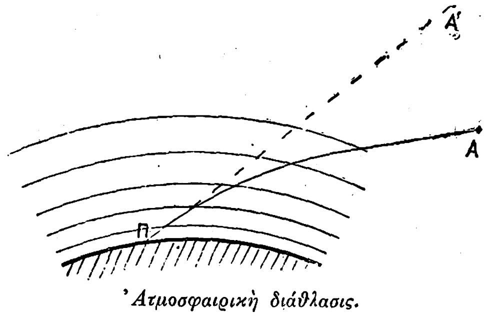

Ἀτμοσφαιρικὴ διάθλασις.

Ἐπειδὴ τόσον τοῦ Ἡλίου, ὅσον καὶ τῆς Σελήνης ἡ φαινομένη διάμετρος εἶναι μικροτέρα τῶν 34', οἱ δίσκοι αὐτῶν φαίνονται πλήρεις ὑπὲρ τὸν ὁρίζοντα, πρὶν ἀκόμη ἡ κορυφὴ αὐτῶν ὑψωθῇ πράγματι ὑπεράνω τοῦ ὁρίζοντος. Ἑπομένως ἡ διάρκεια τῆς ἡμέρας αὐξάνεται τήν τε πρωΐαν καὶ τὴν ἑσπέραν. Ὁμοίως λόγῳ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς διαθλάσεως φαίνεται ὁ δίσκος τοῦ Ἡλίου ἀνατέλλοντος ἢ δύοντος πεπλατυσμένος κατὰ τὴν ὁριζόντιον διάμετρόν του, διότι τὸ ἀνώτερον σημεῖον τοῦ δίσκου ὑφίσταται ἀνύψωσιν μικροτέραν τῆς τοῦ κατωτέρου σημείου, τὸ ὁποῖον εἶναι πλησιέστερον πρὸς τὸν ὁρίζοντα.

ΑΝ. Δ.

—ἀτμοσφαιρικὴ *ἐκκένωσις*· βλ. λ. **ἀτμοσφαιρικὸς *ἠλεκτρισμός***.

—ἀτμοσφαιρικὴ *πίεσις* *[Φυσ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ στατικὴ πίεσις τὴν ὁποίαν ἐξασκεῖ (ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς) ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ ὡς ἐκ τοῦ βάρους του.

Ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ ἐνεργεῖ ὡς κοινὸν ἀέριον, ἐπιφέρει ἐπομένως πιέσεις κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις. Ἐξαιρέσει τοπικῶν ὅρων ἡ πίεσις εἶναι ἡ αὐτὴ εἰς πάντα τὰ σημεῖα ἰσοϋψοῦς στρώματος καὶ μεταβάλλεται μετὰ τοῦ ὕψους οὕτως, ὥστε τὰ ταπεινότερα στρώματα ὑφίστανται πιέσεις μείζονας. Ὡς ἐκ τοῦ λόγου τούτου καὶ λόγῳ τοῦ συμπιεστοῦ τοῦ ἀέρος τὰ κατώτερα στρώματα εἶναι καὶ πυκνότερα τῶν ἀνωτέρων, ἐνῷ τὰ ἰσοϋψῆ εἶναι καὶ ἰσόπυκνα.

Ἡ ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις κατεδείχθη ὑπὸ πλείστων πειραμάτων. Ποτήριον τελείως πλῆρες ὕδατος καλυπτόμενον διὰ φύλλου χάρτου καὶ ἀναστρεφόμενον δὲν χύνεται, συγκρατουμένου τοῦ χάρτου ὑπὸ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως (ἀνώσεως τοῦ ἀέρος). Κοῖλα ἡμισφαίρια καλῶς ἐφαρμόζοντα, ὥστε νὰ σχηματίζουν κοίλην σφαῖραν, δὲν ἀποχωρίζονται πλέον ἐὰν τοὺς ἀφαιρεθῇ ὁ ἐνυπάρχων ἀτμοσφαιρικὸς ἀήρ, καὶ δι' ἰσχυρᾶς ἀκόμη δυνάμεως (ἡμισφαίρια τοῦ Μάγντεμπουργ). Τοῦτο εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως ἐπιφερομένης ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τῆς σφαίρας. Ἂν ἀνοιγομένης τῆς στρόφιγγος εἰσαχθῇ ἀήρ, τὰ ἡμισφαίρια ἀποσπῶνται εὐκόλως διότι ὁ εἰσελθὼν ἀὴρ ἐξουδετεροῖ τὴν ἐκ τῶν ἔξω πίεσιν.

Ἡ ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις μετρεῖται διὰ τοῦ κλασσικοῦ καταστάντος πειράματος τοῦ *Toricelli*. Σωλὴν ὑάλινος μήκους 80 περίπου ἑκατ. κλειστὸς κατὰ τὸ ἓν ἄκρον πληροῦται καθαροῦ ὑδραργύρου ἄνευ φυσαλλίδων ἀέρος καὶ ἀναστρέφεται ἐντὸς λεκάνης περιεχούσης ὑδράργυρον. Ὁ ὑδράργυρος κατέρχεται μέχρις ὅτου ἡ ἐλευθέρα του ἐπιφάνεια φθάσῃ εἰς ὕψος 76 ἑκατ. περίπου ἄνω τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὑδραργύρου τῆς λεκάνης, ὅταν τὸ πείραμα γίνεται ὑπὸ συνήθεις ἀτμοσφαιρικὰς συνθήκας καὶ εἰς ὕψος μὴ ἀπέχον πολὺ ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Τὸ πείραμα τοῦτο ὄχι μόνον καταδεικνύει τὴν ὕπαρξιν τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως ἀλλὰ καὶ ἐπιτρέπει τὴν ἀκριβεστάτην μέτρησιν αὐτῆς. Πράγματι, ἵνα ὑπάρχῃ ἰσορροπία μεταξὺ τοῦ ἐν τῷ σωλῆνι ὑδραργύρου καὶ τοῦ ἐν τῇ λεκάνῃ, δέον ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ὑδραργύρου τῆς λεκάνης νὰ δέχεται τοσαύτην ἐκ τῆς ἀτμοσφαίρας πίεσιν, ὅσην δέχεται ἐκ τῆς ὑδραργυρικῆς στήλης καὶ τὸ ὁριζόντιον ἐπίπεδον ἐντὸς τοῦ σωλῆνος, τὸ κείμενον εἰς τὸ αὐτὸ μὲ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς λεκάνης ὕψος. Ἑπομένως παρὰ τὸ ὕψος τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης 1 τετρ. ἑκατ. δέχεται ἐκ τῆς ἀτμοσφαίρας τόσην πίεσιν, ὅσον εἶναι τὸ βάρος κατακορύφου στήλης ὑδραργύρου, βάσεως 1 τετρ. ἑκ. καὶ ὕψους 76 ἑκατ., τοῦτο δὲ ἰσοῦται πρὸς τὸν ὄγκον τοῦ ὑδραργύρου (76 κυβ. ἑκατ.) ἐπὶ τὴν πυκνότητά του (13.6), ἤτοι 76×13.6=1033,6 γραμμ. Ἡ πίεσις αὕτη ἐλήφθη ὡς μονὰς πιέσεως καὶ ἐκλήθη *ἀτμοσφαῖρα*. Πίεσις μιᾶς ἀτμοσφαίρας ἰσοδυναμεῖ ἐν τῷ συστήματι τῶν μονάδων:

1 At=760 mm. Hg=10.33m. H^2O=1,033 kg*/cm^2., ὅπου kg* παριστᾷ γραμμάρια βάρους.

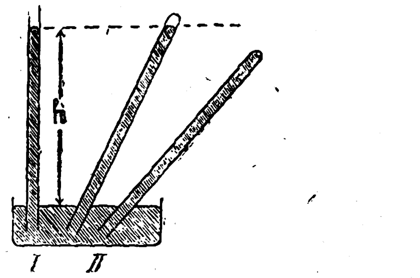

Πεῖραμα Toricelli πρὸς μέτρησιν τῆς ἀτμοσφαιρ. πιέσεως.

Τὸ ὕψος τῆς ὑδραργυρικῆς στήλης μετρεῖται πάντοτε κατακορύφως, δὲν ἰσχύει ἐπομένως τὸ ποσὸν τοῦ ὑδραργύρου μόνον πρὸς ὁρισμὸν τῆς ἀτμοσφαίρας. Ἂν τῷ ὄντι ὁ σωλὴν τοῦ Toricelli τεθῇ εἰς πλαγίαν θέσιν, παρατηρεῖται ἀνάλογος μείωσις τοῦ ἄνω τοῦ ὑδραργύρου χώρου καὶ ἀντίστοιχος φαινομένη ἀνύψωσις τῆς στάθμης τῆς ὑδραργυρικῆς στήλης, διότι ἡ πραγματικὴ ἐλευθέρα αὐτοῦ ἐπιφάνεια μένει εἰς τὸ αὐτὸ ὁριζόντιον ἐπίπεδον. Ὁ ἄνωθεν τοῦ ὑδραργύρου ἐν τῷ σωλῆνι χῶρος ἐκτὸς ἀπὸ ἀτμοὺς ὑδραργύρου, μὴ ἐξασκοῦντας ἀξιόλογον πίεσιν ἐπὶ τῆς ὑδραργυρικῆς στήλης, εἶναι τελείως κενός, ἀποτελεῖ δὲ τὸ ὅριον τοῦ κενοῦ εἰς ὃ δυνάμεθα νὰ φθάσωμεν καὶ καλεῖται *βαρομετρικὸν κενόν*.

Ἡ ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις (βλ. λ. **ἀτμοσφαῖρα**) εἶναι συνάρτησις τοῦ ὕψους καὶ βαίνει διαρκῶς ἐλαττουμένη, καθ' ὅσον τοῦτο αὐξάνει. Ἐκ παρατηρήσεων γενομένων ἐπὶ κορυφῶν ὀρέων, ὑπὸ ἐπιβατῶν ἀεροπλοίων καὶ ἀεροπλάνων διηρευνήθη ἡ μεταβολὴ τῆς συναρτήσεως ὕψος - πίεσις διὰ τὰ κατώτερα ἀτμοσφαιρικὰ στρώματα. Τὰ ἀνώτερα στρώματα τῆς πραγματικῆς ἀτμοσφαίρας ἐξηρευνήθησαν δι' ἐλευθέρων ἀεροστάτων ἄνευ ἐπιβάτου φερόντων αὐτογραφικὰ ὄργανα. Τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως τῶν κατωτέρων στρωμάτων ὑπάρχουν ἀκριβέσταται μετρήσεις, χρησιμεύουν δὲ αὗται διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ὕψους ἀεροχημάτων ἢ ὀρέων. Ὁ παρατιθέμενος πίναξ δεικνύει τὴν μεταβολὴν τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως διὰ τὰ κατώτατα στρώματα, ἡ δὲ καμπύλη δι' ὅλον τὸ μῆκος τῆς πραγματικῆς ἀτμοσφαίρας.

Ἡ ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις, καλουμένη καὶ *βαρο-*

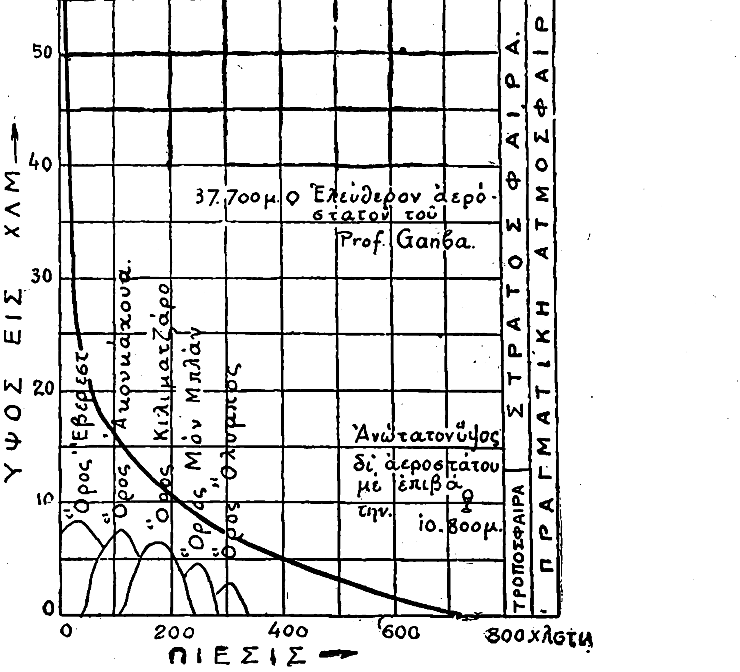

Διαιρέσεις τῆς ἀτμοσφαίρας μετὰ καμπύλης μεταβολῆς τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως εἰς διάφορα ἐπιτευχθέντα ὕψη.

Digitized by Google

Ἀτμοσφαιρικὴ κατάστασις τῆς Εὐρώπης κατὰ τὴν πρωίαν τῆς 21 Ἰουλίου 1928 μετὰ τῶν ἰσοβαρῶν καμπύλων.

μετρική, μετρεῖται δι' ὀργάνων τῶν ὁποίων ἡ κατασκευὴ στηρίζεται ἐπὶ τοῦ πειράματος τοῦ Τορικέλλι, κληθέντων *βαρομέτρων*. Διὰ βιομηχανικὰς χρήσεις, ὅπου τὰ ὑδραργυρικὰ βαρόμετρα εἶναι δύσχρηστα κατασκευάζονται μεταλλικά.

Μεταβολὴ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως

Ὕψος εἰς μέτρα	Πίεσις εἰς mm Hg	p : p.
0	760	1,000
100	751	0,988
200	742	0,976
300	733	0,964
400	724	0,953
500	716	0,942
600	707	0,931
700	699	0,920
800	690	0,908
900	682	0,897
1000	674	0,887
1200	658	0,866
1400	642	0,845
1600	627	0,825
1800	612	0,805
2000	598	0,787
2500	563	0,741
3000	529	0,696
4000	470	0,618
5000	418	0,550

Πρὸς κατάδειξιν τῆς μεταβαλῆς τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως καὶ εἰς μικροτάτας διαφορὰς ὕψους, χρησιμοποιεῖται τὸ *μικροβαρόμετρον*, κατὰ Hefner-Alteneck. Ὑαλίνη φιάλη χωρητικότητος 1—2 λίτρων καὶ περιβαλλομένη διὰ μαλλίνου ὑφάσματος πρὸς θερμικὴν μόνωσιν κατὰ τὴν διὰ τῶν χειρῶν ἐπίψαυσιν κλείεται ἀεροστεγῶς διὰ δισδιατρήτου πώματος, δι' οὗ διέρχεται, ἀφ' ἑνὸς μὲν σωλὴν κεκαμμένος εἰς τόξον, ἀφ' ἑτέρου δὲ στρόφιγξ. Εἰς τὸν σωλῆνα τίθεται σταγὼν Σ ἐγχρόου ὑγροῦ καὶ ἀνοίγεται ἡ στρόφιγξ σ οὕτως, ὥστε ἡ ἐντὸς τῆς φιάλης πίεσις νὰ ἐξισωθῇ πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν καὶ ἡ σταγὼν νὰ ἠρεμήσῃ εἰς τὸ κατώτατον σημεῖον τοῦ σωλῆνος. Ἐὰν κλειομένης τῆς στρόφιγγος ὑψωθῇ ἡ φιάλη κατὰ 1—2 μέτρα, παρατηρεῖται μετακίνησις τῆς σταγόνος κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ βέλους, ἅτε τῆς ἐσωτερικῆς πιέσεως καθισταμένης μεγαλυτέρας, ἕνεκα τῆς ἐλαττώσεως τῆς ἐξωτερικῆς. Ἂν ἡ φιάλη καταβιβασθῇ εἰς τὸ προηγούμενον ἐπίπεδον, ἡ σταγὼν ἐπανέρχεται εἰς τὴν ἀρχικήν της θέσιν τῆς ἰσορροπίας. Ἡ ἀκριβὴς γνῶσις τῆς μεταβολῆς τῆς συναρτήσεως ὕψους - ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως ἀπέκτησε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη θεμελιώδη σημασίαν, ἕνεκα τῆς μεγάλης ἀναπτύξεως τῆς ἀεροπορίας, διότι εἶναι τὸ μόνον μέσον τὸ ὁποῖον διαθέτομεν διὰ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ ὕψους, εἰς ὃ εὑρίσκεται ἀερόπλοιον ἢ ἀεροπλάνον.

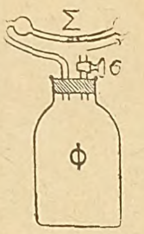

Μικροβαρόμετρον Hefner-Alteneck.

Ἐν τοῖς ἀνωτέρω προϋπετέθη ὅτι ἡ ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις εἶναι ἀριθμὸς ἀπολύτως σταθερὸς δι' ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ὕψος. Τοῦτο ὅμως δὲν συμβαίνει ποσῶς. Αὕτη μεταβάλλεται διαρκῶς κατὰ τὰς διαφόρους ὥρας τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς καὶ ἐξαρτᾶται ἐκ πλήθους παραγόντων. Ἀντικείμενον τῆς Μετεωρολογίας, μεταξὺ τῶν ἄλλων, εἶναι καὶ ἡ παρακολούθησις ταύτης καὶ ἡ εὕρεσις ἐκ τοῦ μέσου ὅρου τῶν καθ' ἕκαστα παρατηρήσεων τῆς *μέσης ἡμερησίας ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως*. Ἀναλόγως δὲ καὶ τῆς μέσης μηνιαίας καὶ τῆς μέσης ἐτησίας. Ἡ μέση ἐτησία ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις τόπου τινὸς εἶναι σταθερὰ καὶ ἐξαρτᾶται μόνον ἐκ τοῦ ὕψους τῆς μετρήσεως. Ἀνάγοντες τὰς εὑρεθείσας μέσας βαρομετρικὰς πιέσεις εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, παρατηροῦμεν ὅτι αὗται βαίνουν αὔξουσαι μέχρι πλάτους 36°, ἐλαττούμεναι ἀκολούθως καθ' ὅσον βαίνομεν πρὸς τὸν πόλον.

Εἰς τὴν διακεκαυμένην ζώνην ἡ ἡμερησία μεταβολὴ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως ὑφίσταται κανονικὰς αὐξομειώσεις. Κατὰ τὸν Humbolt ὑπάρχουν δύο ἐλάχιστα: τὴν 4ην ἀπογευματινὴν καὶ τὴν 4ην πρωινήν, καὶ δύο μέγιστα: τὴν 10ην πρωινὴν καὶ τὴν 10ην νυκτερινήν. Τὸ πλάτος τῆς αὐξομειώσεως περιλαμβάνει διὰ μὲν τὴν ἡμέραν 2,55 χλστμ., διὰ τὴν νύκτα δὲ 0,85 χλστμ. Εἰς τὰ εὔκρατα κλίματα αἱ ἡμερήσιαι αὗται μεταβολαὶ δὲν εἶναι τόσον ἔντονοι καὶ συγχέονται πρὸς τὰς ἐκ τυχαίων αἰτίων ὀφειλομένας. Ἐκ τῆς παρατηρήσεως τῶν διαταραχῶν αὐτῶν συνάγονται ἐνδιαφέροντα συμπεράσματα διὰ τὴν πρόγνωσιν τοῦ καιροῦ. Ἐκ τῆς παρατηρήσεως διεπιστώθη ὅτι βαθμιαία καὶ σταθερὰ αὔξησις τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως ἔχει συνήθως ὡς ἐπακόλουθον καλὸν καιρόν. Ἡ βροχή, ἀντιθέτως, συμπίπτει σχεδὸν πάντοτε πρὸς βαρομετρικὴν ὕφεσιν. Διὰ τῆς συγχρόνου παρατηρήσεως τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως εἰς διαφόρους τόπους καταστρώνονται οἱ βαρομετρικοὶ χάρται, εἰς οὓς ἑνοῦνται διὰ γραμμῆς, τῆς *ἰσοβαροῦς καμπύλης*, οἱ τόποι οἱ ἔχοντες τὴν αὐτὴν ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν. Οἱ χάρται οὗτοι συμβάλλουν τὰ μέγιστα εἰς τὴν πρόγνωσιν καὶ τὸν ὑπολογισμὸν τῆς μελλούσης ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως.

Ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ ἡ ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις παριστᾷ σπουδαιότατον παράγοντα, λόγῳ τῆς ἐξ αὐτῆς ἐξαρτήσεως πληθύος φαινομένων, ὡς τῶν τοῦ βρασμοῦ, καταστάσεως καὶ πυκνότητος ἀερίων καὶ ἀτμῶν κλπ., δι' ὃ καὶ ἡ ἀκριβής της γνῶσις ἀποτελεῖ πολλάκις ἀπαραίτητον, ἀλλὰ καὶ πολυτιμότατον σύμβουλον. ΑΝ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ

— *[Ὑγιειν.]* βλ. λ. **ἀὴρ** καὶ **δύτης**.

— **ἀτμοσφαιρικὸς ἠλεκτρισμὸς** *[Φυσ.]*. Καλεῖται τὸ σύνολον τῶν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ τελουμένων ἠλεκτρικῶν φαινομένων. Ἡ ὕπαρξις ἠλεκτρισμοῦ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ἀνεκαλύφθη τῷ 1752 ὑπὸ τοῦ Φραγκλίνου, ἀνυψώσαντος χαρταετόν, τοῦ ὁποίου τὸ νῆμα ἦτο προσδεδεμένον εἰς κλειδίον, κρατούμενον χάριν μονώσεως διὰ μεταξίνου νήματος καὶ κατορθώσαντος νὰ παραγάγῃ μετὰ βροχήν, ἀφοῦ τὸ νῆμα διεβράχη καὶ κατέστη ἀγωγόν, ἠλεκτρικοὺς σπινθῆρας μετὰ τῆς ἑτέρας του χειρός. Ἐκ τοῦ πειράματος τούτου ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι μεταξὺ δύο διαφόρου ὕψους σημείων τῆς ἀτμοσφαίρας, ὑφίσταται διαφορὰ *δυναμικοῦ*, ὅτι ἡ Γῆ ἑπομένως περιβάλλεται ὑπὸ ἠλεκτροστατικοῦ πεδίου. Ἡ φύσις τοῦ πεδίου τούτου εὑρίσκεται ἐκ τῆς μετρήσεως τοῦ δυναμικοῦ τῆς ἀτμοσφαίρας εἰς διάφορα ὕψη. Ἀπεδείχθη οὕτως, ὅτι ἡ ἐπὶ τῆς Γῆς ὑπερισχύουσα ποσότης ἀρνητικῶν ἰόντων δημιουργεῖ ἀνιὸν ἀρνητικὸν πεδίον, τὸ ὁποῖον θεωρητικῶς παρουσιάζει τὸ μέγιστον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἐνέργεια μειοῦται μετὰ τοῦ ὕψους. Τὰ συνήθως ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ὑπερισχύοντα θετικὰ ἰόντα προκαλοῦν θετικὴν φόρτισιν τοῦ χώρου, ἥτις ἀντισταθμίζεται εἴς τι ὕψος διὰ τῆς ἀρνητικῆς τῆς γῆς. Τὸ δυναμικὸν ἑπομένως τῆς ἀτμοσφαίρας εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀμοιβαίας ἐπιδράσεως τοῦ γηίνου πεδίου καὶ τῆς φορτίσεως τοῦ χώρου. Τοῦτο ὑπόκειται εἰς πλῆθος αὐξομειώσεων ἕνεκα τῆς ἐπηρείας διαφόρων παραγόντων.

Ἑνοῦντες τὰς ἐπιφανείας τοῦ αὐτοῦ δυναμικοῦ λαμβάνομεν τὰς ἰσοδυνάμους ἐπιφανείας τῆς ἀτμοσφαίρας. Μεταξὺ δύο ἰσοδυνάμων ἐπιφανειῶν ὑφίσταται διαφορὰ δυναμικοῦ, ἥτις εἶναι ἀνάλογος τῆς ἀποστάσεως, προϊόντος δὲ τοῦ ὕψους τῆς ἀτμοσφαίρας ὑφίσταται πτῶσις τοῦ δυναμικοῦ, μετρουμένη ἐκ τῆς διαφορᾶς δυναμικοῦ (εἰς βόλτ) δύο ἐπὶ κατακορύφου κειμένων σημείων κατὰ μονάδα ὕψους (εἰς μέτρα).

Ἡ πτῶσις τοῦ δυναμικοῦ παρὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς εἶναι κατὰ μέσον ὅρον 100 V. κατὰ μέτρον. Ἡ τιμὴ αὕτη ἐλαττοῦται μέχρις ὕψους ἑκατοντάδων τινῶν μέτρων κατὰ 10 V. δι' ἕκαστα 100 μέτρα. Εἰς μεγαλύτερα ὕψη ἡ μείωσις αὕτη εἶναι μικροτέρα, μέχρις οὗ εἰς ὕψος 6000 μέτρων ἡ πτῶσις τοῦ δυναμικοῦ διαφέρει ἐλάχιστα τοῦ μηδενὸς καὶ εἰς ὕψος 8000 μ. ἐκλείπει τελείως. Ἄνωθεν ὑψωμάτων, ὡς δένδρων, οἰκιῶν, λόφων, ὀρέων, τὸ δυναμικὸν εἶναι μεγαλύτερον, αἱ ἰσοδύναμοι ἐπιφάνειαι ἑπομένως εἶναι πλησιέστεραι ἀλλήλων. Ἐν Εὐρώπῃ ὑφίσταται ἡ πτῶσις τοῦ δυναμικοῦ σαφῆ ἐτησίαν πορείαν, ἔχουσαν μέγιστον τὸν χειμῶνα (Ἰανουάριον) καὶ ἐλάχιστον τὸ θέρος (Ἰούλιον). Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας ὑφίσταται αὐξομειώσεις, μὴ ὑποκειμένας ὅμως εἰς οὐδεμίαν κανονικότητα. Παρουσιάζει συνήθως μέγιστον κατὰ τὴν 3ην ὥραν καὶ ἐλάχιστον μεταξὺ 15ης καὶ 16ης ὥρας.

Αἱ μεταξὺ τῆς πτώσεως τοῦ δυναμικοῦ καὶ τῶν μετεωρολογικῶν παραγόντων ὑφιστάμεναι σχέσεις συνοψίζονται εἰς τὰ ἑξῆς:

Ἡ πτῶσις τοῦ δυναμικοῦ ἐλαττοῦται μετ' αὐξούσης ἀπολύτου ὑγρασίας τοῦ ἀέρος, μετ' ἀνιούσης θερμοκρασίας, μετ' αὐξανομένης ἐντάσεως τῆς ἡλιακῆς ἀκτινοβολίας καὶ μετ' αὐξούσης καθαρότητος τῆς ἀτμοσφαίρας. Ἀντιθέτως αὐξάνει κατὰ τὴν αὔξησιν τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως, διὰ θολώσεως τοῦ ἀέρος, διὰ σχηματισμοῦ νεφῶν, κυρίως δὲ διὰ τῶν πυκνῶν καὶ ὑψηλῶν νεφῶν τοῦ χειμῶνος. Οὐδεμίαν ἐπίδρασιν φαίνονται ἐξασκοῦντα ἐπὶ τῆς πτώσεως τοῦ δυναμικοῦ ἡ ἔντασις καὶ ἡ φορὰ τῶν ἀνέμων, ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη. Αἰωρούμενα μορίδια κονιορτοῦ, καπνοῦ, ὁμίχλης, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁποίων ἐνίοτε φθάνει χιλιάδας τινὰς κατὰ κυβικὸν ἑκατοστόν, ἐπηρεάζουν ὁμοίως τὴν πτῶσιν τοῦ δυναμικοῦ μέχρις ὕψους 1 χλμ. Ὁ λόγος ἔγκειται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι εἶναι αὐτὰ ταῦτα πεφορτισμένα, ἡ φόρτισις δὲ τούτων ἐξουδετεροῦται πολλαπλῶς μετὰ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς.

Διὰ τὴν μέτρησιν τῆς πτώσεως τοῦ δυναμικοῦ, δηλαδὴ τῆς διαφορᾶς δυναμικοῦ δύο ἰσοδυνάμων ἐπιφανειῶν κατακορύφως ἀπεχουσῶν κατὰ 1 μέτρον,

Digitized by Google

χρησιμοποιεῖται συλλέκτης ἐφωδιασμένος μετ' *ἠλεκτρομέτρου*. Ἐὰν μεμονωμένος ἠλεκτρικὸς ἀγωγὸς (μεταλλικὴ σφαῖρα) ἀχθῇ εἴς τι σημεῖον τῆς ἀτμοσφαίρας, διισπᾶται ἐν αὐτῷ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν γηΐνου σώματος ὁ ἀρνητικὸς καὶ ὁ θετικὸς ἠλεκτρισμός. Ἀφαιρουμένου ἤδη τοῦ πρὸς τὸν γήϊνον ὁμωνύμου ἀρνητικοῦ, συγκεντροῦται ἐν αὐτῷ ὁ ἑτερώνυμος ἠλεκτρισμὸς μέχρι τοῦ δυναμικοῦ τοῦ περιβάλλοντος ἀέρος. Ἑπομένως ὁ συλλέκτης φορτίζεται εἰς τὸ δυναμικὸν τοῦ περιβάλλοντος. Ἡ ἐπ' αὐτοῦ συγκεντρωθεῖσα φόρτισις καὶ τὸ παρὰ τὴν θέσιν του ἐπικρατοῦν δυναμικὸν ἀναγινώσκονται ἐπὶ τοῦ ἠλεκτρομέτρου.

Ὡς μέσος ὅρος τοῦ δυναμικοῦ τῆς Εὐρώπης εὑρέθη ἡ τιμὴ 150 V/m (Βὸλτ κατὰ μέτρον), ἄνωθεν δὲ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης τιμαὶ κυμαινόμεναι μεταξὺ 50 καὶ 150 V/m. Κατὰ ταῦτα ἡ μέση τιμὴ τοῦ δυναμικοῦ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς εἶναι περίπου 100 V/m. Ἐκ τούτου ἐξάγεται ἡ τιμὴ τῆς ἠλεκτρικῆς φορτίσεως 1 τετρ. ἑκατ. τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς $-2,65 \cdot 10^{-4}$, ἡ δὲ ὁλικὴ φόρτισις τῆς γῆς $-1,35 \cdot 10^{15}$ μονάδες ἠλεκτρικῆς ποσότητος τοῦ ἠλεκροστατικοῦ συστήματος C. G. S·

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ καιροῦ ἐπὶ τοῦ δυναμικοῦ ἔγκειται κυρίως εἰς τὴν ἀλλοίωσιν τῆς ἀγωγιμότητος τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος. Ἠλαττωμένη ἀγωγιμότης, ἥτις ἐμφανίζεται κατὰ τὴν ἀντικυκλωνικὴν κατάστασιν τοῦ καιροῦ, δηλαδὴ ἐπὶ κατιόντων ρευμάτων καὶ σχηματισμοῦ στιβάδων κονιορτοῦ καὶ μεγάλης περιεκτικότητος εἰς ὑδρατμούς, προκαλεῖ αὔξησιν τοῦ δυναμικοῦ, ἐνῷ κατὰ τὴν κυκλωνικὴν κατάστασιν τοῦ καιροῦ μετὰ ἀνιόντων ρευμάτων, ἥτις ἐμποδίζει συγκέντρωσιν κονιορτοῦ, μεγάλης ὑγρασίας καὶ ὁμίχλης, ἡ ἀγωγιμότης αὐξάνει καὶ τὸ δυναμικὸν ἐλαττοῦται. Διαφορωτάτη εἶναι ἡ ἐπίδρασις τῶν νεφῶν ἐπὶ τοῦ δυναμικοῦ: Οἱ *θύσανοι* καὶ αἱ *σωρεῖαι* δὲν φαίνονται ἔχοντες οὐσιώδη ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτοῦ. Κλειστὰ *στρώματα* προκαλοῦν συνήθως κατάπτωσιν, ἡ μετέπειτα δὲ διαύγασις ἀνύψωσιν τοῦ δυναμικοῦ. Νέφη καταιγίδος προκαλοῦν κατ' ἀρχὰς ἐν τῷ μετώπῳ των θετικὸν δυναμικόν. Κατὰ τὴν διάρκειαν καταιγίδος λαμβάνουν χώραν ἐντονώταται αὐξομειώσεις, αἱ ὁποῖαι ὅταν ὑπερβοῦν ὡρισμένον τι ὅριον, ἀναλόγως τῆς τοπικῆς καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαίρας, ἐξουδετεροῦνται δι' ἀμοιβαίων ἠλεκτρικῶν σπινθήρων, τῶν ὁποίων ἡ ἔντασις κυμαίνεται μεταξὺ 10000 καὶ 50000 Ἀμπέρ, ὁτὲ μὲν μεταξὺ νεφῶν, τῶν *ἀστραπῶν*, ὁτὲ δὲ μεταξὺ νέφους καὶ γῆς, τῶν *κεραυνῶν*. Κατὰ τὴν στιγμὴν τῶν τοιούτων ἐκκενώσεων τὸ δυναμικὸν σημεῖον δύναται νὰ ἀλλάξῃ τιμὴν ἐντὸς τῶν λίαν εὐρέων ὁρίων ± 10000 V/m. Ὁμοίως ἡ βροχὴ ἐπιφέρει ἰσχυρὰς διαταραχὰς τοῦ δυναμικοῦ. Ξηρὰ ὅμως χιὼν δρᾷ σχεδὸν ἀντιθέτως προσδίδουσα μεταβαλλομένας θετικὰς τιμάς.

Κοσμικὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τοῦ δυναμικοῦ ὑφίσταται ἀναμφισβητήτως κατὰ τὴν ἡμερησίαν περιφορὰν ἐκ τῆς ἡλιακῆς ἀκτινοβολίας. Τοιαύτη ὅμως ἄλλης φύσεως, ὡς ἐκ τῆς Σελήνης, τῶν ἡλιακῶν κηλίδων ἢ ἐκλείψεων τοῦ Ἡλίου, δὲν ἀπεδείχθη μέχρι τοῦδε ἀρκούντως. Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ δυναμικὸν τῆς ἀτμοσφαίρας ἀνεκαλύφθη ἐνωρίτατα καὶ ὁ ἠλεκτρικὸς διασκεδασμὸς τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος. Μεμονωμένη μεταλλικὴ σφαῖρα, ἥτις ἐκτίθεται πεφορτισμένη ἐν τῷ ἀέρι, χάνει μετά τινα καιρὸν τὸ φορτίον της. Ἡ ἔντασις τοῦ τοιούτου διασκεδασμοῦ ἀποδίδεται διὰ τοῦ *συντελεστοῦ διασκεδασμοῦ* (α· ἢ α′), ὅστις ἐκφράζει τὸ ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ποσὸν τῆς φορτίσεως, τὸ ὁποῖον χάνει σῶμά τι κατὰ λεπτόν. (Συσκευὴ διασκεδασμοῦ τοῦ Elster καὶ Geitel.) Ἀργότερον ὅμως κατεδείχθη ὅτι ἡ ἐκδοχὴ τοῦ ἠλεκτρικοῦ διασκεδασμοῦ ἦτο ἐσφαλμένη καὶ ὅτι ὁ ἀὴρ περιέχει θετικῶς καὶ ἀρνητικῶς ἠλεκτρισμένα μορίδια, τὰ *ἰόντα*, τὰ ὁποῖα ἐξουδετεροῦν τὴν φόρτισιν τοῦ διασκεδαννύοντος σώματος. Ἐὰν τοῦτο εἶναι π. χ. θετικῶς πεφορτισμένον, ἀπωθεῖ τὰ θετικὰ ἰόντα καὶ ἕλκει τὰ ἀρνητικά, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος ἐπαφὴν ἐξουδετεροῦν μέρος τῆς φορτίσεως τούτου δι' ἀποδόσεως τοῦ ἰδικοῦ των φορτίου. Ἡ ἐξουδετέρωσις αὕτη γίνεται τόσῳ ταχύτερον, ὅσῳ εἶναι μεγαλυτέρα ἡ *ἀγωγιμότης* τῆς ἀτμοσφαίρας, δηλαδὴ ἡ ἱκανότης τῆς μεταφορᾶς τῆς ἐν ἑνὶ κυβικῷ ἑκατοστῷ περιεχομένης ποσότητος ἠλεκτρισμοῦ. Ἡ ἀγωγιμότης λ τῆς ἀτμοσφαίρας εὑρίσκεται ἐκ τοῦ γινομένου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν θετικῶν η· καὶ ἀρνητικῶν η′ ἰόντων τῶν περιεχομένων εἰς 1 κυβ. ἑκατ. ἐπὶ τὴν ταχύτητα ν καὶ ν′ αὐτῶν καὶ τὸ ἠλεκτρικὸν φορτίον ε ἑνὸς ἰόντος:

$$\lambda = \varepsilon\,(\eta^{\cdot}\,\nu^{\cdot} + \eta'\,\nu).$$

Ἡ μέτρησις τῆς ἀγωγιμότητος τοῦ ἀέρος ἐπιτυγχάνεται διὰ μετρητῶν διασκεδασμοῦ κατασκευῆς ἐπιμεμελημένης. Εἶναι ὁμοίως δυνατὸν νὰ προσδιορισθῇ μεμονωμένως ὁ ἀριθμός, ἡ ταχύτης καὶ ἡ φόρτισις τῶν ἰόντων καὶ νὰ ὑπολογισθῇ ἐκ τούτων ἡ ἀγωγιμότης κατὰ τὸν ἀνωτέρω τύπον.

Ἡ λίαν ἐπισταμένη μελέτη τῆς ραδιενεργείας κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀπέδειξεν ὅτι ὑφίσταται σχέσις μεταξὺ ταύτης καὶ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἠλεκτρισμοῦ. Ἐκ πειραμάτων διασκεδασμοῦ εἰς δείγματα ἀέρος, ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶχεν ἀφαιρεθῇ πᾶν ἴχνος ἰόντος, ἀπεδείχθη ὑπὸ τῶν Elster καὶ Geitel, ὅτι ἐν τῷ ἀέρι συνυπάρχουν ἀκτινεργοὶ οὐσίαι, αἱ ὁποῖαι παράγουν διαρκῶς νέους φορεῖς θετικῶν καὶ ἀρνητικῶν φορτίων ἠλεκτρισμοῦ. Ἰδίως εἰς δείγματα ἀέρος ἐκ τοῦ ἐδάφους κατεδείχθη ἡ ὕπαρξις τῆς *ἐκπομπῆς* τοῦ ραδίου, θορίου καὶ ἀκτινίου. Ἡ εἰς ἐκπομπὴν περιεκτικότης τοῦ ἐν τῷ ἐδάφει ἀέρος δὲν εἶναι παντοῦ ἡ αὐτή. Εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον μέχρι βάθους 2 μέτρων αὐξάνει συνεχῶς, καθισταμένη σταθερὰ ἀπὸ τοῦ βάθους τούτου. Ἐξαρτᾶται αὕτη ἐκ τῆς ἱκανότητος τοῦ ἐδάφους πρὸς ἀνταλλαγὴν τοῦ ἐδαφικοῦ ἀέρος πρὸς τὸν τῆς ἀτμοσφαίρας, τῆς *ἐδαφικῆς ἀναπνοῆς* δηλαδή.

Βροχαὶ καὶ πάγοι ἐμποδίζουν τὴν κανονικήν της λειτουργίαν, ἐνῷ ἡ ἡλιακὴ ἀκτινοβολία καὶ παρατεταμένη ἐλάττωσις τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως τὴν διευκολύνουν. Ἐκ τῶν μετρήσεων εὑρίσκεται ὅτι τὸ ποσὸν τῶν κατὰ δευτερόλεπτον καὶ κυβικὸν ἑκατοστὸν ἐν τῷ ἐδαφικῷ ἀέρι παραγομένων νέων ἰόντων ἐκ τῆς ἀκτινοβολίας α τῶν ἐκπομπῶν, κυμαίνεται μεταξὺ 80 καὶ 200 οὕτως, ὥστε νὰ ὑπάρχῃ μόνιμος ἀριθμὸς ἐξ 9000 περίπου ἰόντων εἰς ἕκαστον κυβικὸν ἑκατοστὸν ἐδαφικοῦ ἀέρος, ἑπομένως πλέον τοῦ δεκαπλασίου ἀπὸ ὅ,τι εἰς τὸν ἀτμοσφαιρικόν. Ἀλλὰ καὶ οὗτος ἔχει ἀξιόλογον περιεκτικότητα εἰς ἐκπομπήν. Καὶ αὐτὴ μὲν αὕτη ἐλάχιστα συμβάλλει εἰς τὴν ἀγωγιμότητα τοῦ ἀέρος, ἀλλὰ τὰ διὰ τῶν ἀκτίνων της διαρκῶς παραγόμενα νέα ἰόντα εἶναι κεφαλαιώδους διὰ ταύτην σημασίας, ὡς προκαλοῦντα τὴν διηνεκῆ ὕπαρξιν περίπου 700 ἰόντων κατὰ κυβικὸν ἑκατοστόν. Ἑτέρα πηγὴ τοῦ ἰονισμοῦ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος ἔγκειται εἰς τὰς δι' αὐτῆς διερχομένας ἀκτινοβολίας, ὡς εἰς τὴν ἐνέργειαν τῶν ἐξαιρετικῶς σκληρῶν ἀκτίνων γ τοῦ ραδίου C καὶ θορίου D (δύο προϊόντων διασπάσεως τῆς ἐν λόγῳ ἐκπομπῆς), καὶ τέλος εἰς τὴν *ὑπεριώδη* ἡλιακὴν ἀκτινοβολίαν διὰ τὰ ἀνώτερα στρώματα τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ ὡρισμένων *φωτοηλεκτρικῶν* ἐπιδράσεων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

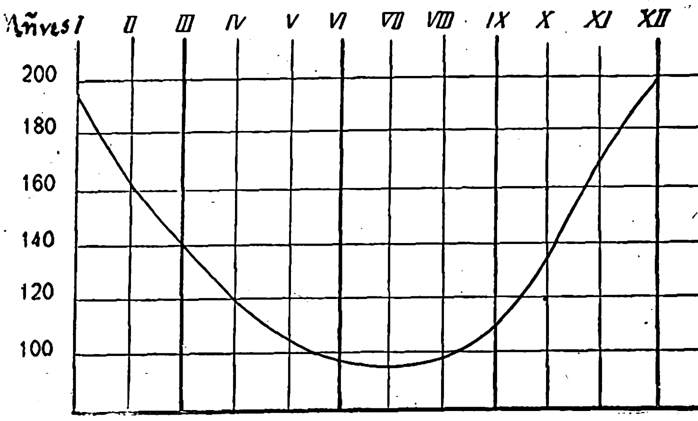

Ἐτησία μεταβολὴ τῆς πτώσεως τοῦ δυναμικοῦ.

Αἱ γενικαὶ ἀρχαὶ τῆς *θεωρίας τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἠλεκτρισμοῦ* εἶναι αἱ ἀκόλουθοι κατὰ τὸν Ebert: Ὁ ἐκ τοῦ ἐδάφους ἐξερχόμενος καὶ ἕνεκα τῆς ἐπιδράσεως τῆς ραδιενεργείας ἰσχυρῶς ἀγωγὸς (ἰονισμένος) ἐδαφικὸς ἀὴρ προσδίδει κατὰ τὴν διὰ τῶν πόρων τοῦ ἐδάφους βραδεῖαν ὀλίσθησίν του εἰς τοῦτο ἀρνητικὴν μᾶλλον ἢ θετικὴν φόρτισιν, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς φορτίζεται ἠλεκτραρνητικῶς. Ὁ ἐξερχόμενος ἐδαφικὸς ἀὴρ κέκτηται ἑπομένως περίσσειαν θετικῶν ἰόντων οὕτως, ὥστε ὁ λόγος λ·/λ′ νὰ εἶναι ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἀέρι μεγαλύτερος τῆς μονάδος. Τὸ μῖγμα τοῦτο διαδίδεται διὰ τοῦ ἀνέμου εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, ἑπομένως καὶ ὑπὲρ τοὺς ὠκεανούς, ὅπου δὲν ὑπάρχει ἐδαφικὴ ἀναπνοή.

Ἐπίδρασις τῶν ἀνωμαλιῶν τοῦ ἐδάφους ἐπὶ τῶν ἰσοδυναμικῶν ἐπιφανειῶν.

Ἂν καὶ ὑφίστανται ποσοτικαὶ ἀντιρρήσεις κατὰ τῆς θεωρίας ταύτης καὶ ἡ ἐπίδρασις καὶ ἄλλων παραγόντων ἐπὶ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ τῆς Γῆς εἶναι πρόδηλος, ἐν τούτοις πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς βέβαιον ὅτι ἡ ὕπαρξις τοῦ γηΐνου ἠλεκτρικοῦ πεδίου ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὰ *ἀκτινεργὰ* σώματα.

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἐπὶ τῆς εὐεξίας τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ ἀποτελεῖ πρόβλημα μὴ ἐπιλυθὲν ἀκόμη. ΑΝ. Δ

— **ἀτμοσφαιρικὸς κατοπτρισμὸς** *[Φυσ.]*. Καλεῖται ἡ ὀπτικὴ ἀπάτη, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας φαίνονται ἀνεστραμμένα τὰ μεμακρυσμένα ἀντικείμενα. Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρατηρεῖται συχνάκις εἰς τὰς θερμὰς χώρας καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς ἀμμώδεις πεδιάδας τῆς Ἀφρικῆς. Εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ὁλικῆς ἀνακλάσεως τοῦ φωτός, ἐξηγήθη δὲ κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Monge. Τὸ ἀμέσως ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους στρῶμα τοῦ ἀέρος θερμαίνεται ἰσχυρότερον τῶν ἀνωτέρων ἕνεκα τῆς γειτνιάσεως πρὸς τὴν ὑπερμέτρως θερμὴν ἄμμον. Σχηματίζονται οὕτω παρὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς διαδοχικὰ στρώματα ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, τῶν ὁποίων ἡ πυκνότης βαίνει αὐξάνουσα ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω. Φωτεινὴ ἀκτὶς προερχομένη ἀπὸ ὑψηλοῦ τινος σημείου, ὡς τῆς κορυφῆς Α φοίνικος, εἰσερχομένη εἰς τὰ κατώτερα στρώματα ὑφίσταται ἀλλεπαλλήλους διαθλάσεις, ἀποκλίνουσα διαρκῶς τῆς καθέτου, μέχρις ὅτου φθάσῃ εἰς στρῶμα τόσον ἀραιόν, ὥστε ἡ σχηματιζομένη μετὰ τῆς ἐπιφανείας του γωνία νὰ εἶναι μεγαλυτέρα τῆς ὁρικῆς. Ἡ ἀκτὶς ὑφίσταται τότε ὁλικὴν ἀνάκλασιν καὶ ἀκολουθοῦσα ἀντίθετον δρόμον ὁδεύει πρὸς ἀνώτερα στρώματα.

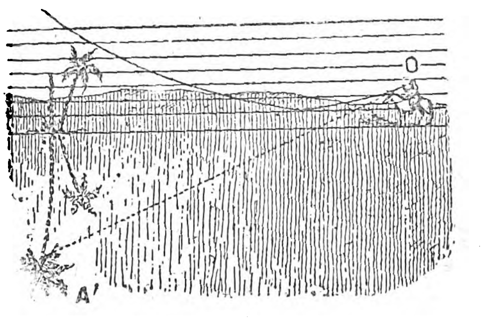

Ἑρμηνεία ἀτμοσφαιρικοῦ κατοπτρισμοῦ.
(Α=ἀντικείμενον, Α′=εἴδωλον, Ο=παρατηρητής).

Ἐὰν τοιαύτη ἀκτὶς ὑποπέσῃ εἰς τὴν ἀντίληψιν ἀνθρωπίνου ὀφθαλμοῦ, ὑπολαμβάνει οὗτος ταύτην ὡς προερχομένην ἀπὸ διεύθυνσιν ἐφαπτομένην πρὸς τὴν καμπύλην τῆς εἰσόδου εἰς τὸν ὀφθαλμόν. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει διὰ πάντα τὰ σημεῖα τοῦ ἀντικειμένου οὕτως, ὥστε νὰ σχηματίζεται πλῆρες συμμετρικὸν καὶ ἀνεστραμμένον εἴδωλον τοῦ κατοπτριζομένου ἀντικειμένου. Ἐπειδὴ δὲ κατοπτρίζεται συγχρόνως καὶ ὁ οὐρανός, ἡ ὀπτικὴ ἀπάτη εἶναι πλήρης, τοῦ παρατηρητοῦ ὑπολαμβάνοντος ὅτι εὑρίσκεται λίμνη ἠρεμοῦσα ἐν τῇ ὁποίᾳ κατοπτρίζονται τὰ πέριξ ἀντικείμενα.

Ὁ ἀτμοσφαιρικὸς κατοπτρισμὸς δύναται ν' ἀναπαρασταθῇ καὶ πειραματικῶς ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ, ἐὰν θέσωμεν ἐντὸς ἐπιμήκους, ὑαλίνης λεκάνης, δύο μιγνυόμενα ὑγρὰ διαφόρου πυκνότητος καὶ διαφόρου δείκτου διαθλάσεως, ὡς π. χ. ὕδωρ καὶ διάλυμα ἅλατος, τὰ ὁποῖα ἀφίνονται ἐπ' ὀλίγον πρὸς ἀνάμιξιν διὰ διαχύσεως. Ἐὰν διαβιβάσωμεν ἐκ τοῦ πλαγίου τοιχώματος τῆς λεκάνης λεπτὴν δέσμην φωτεινῶν ἀκτίνων ὑπο κατάλληλον κλίσιν, παρατηροῦμεν ὅτι αὕτη ἀκολουθεῖ τροχιὰν καμπύλην, ἔχουσαν τὸ κοῖλον πρὸς τὰ κάτω, καθ' ὅσον ἡ δέσμη ὑφίσταται ὁλικὴν ἀνάκλασιν μεταβαίνουσα ἀπὸ τῶν κατωτέρων καὶ πυκνοτέρων στρωμάτων τοῦ ὑγροῦ εἰς τὰ ὑπερκείμενα ἀραιότερα στρώματα.

Ἀτμοσφαιρικὸς κατοπτρισμός.

Τὸ φαινόμενον τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ κατοπτρισμοῦ παρατηρεῖται καὶ ὑπεράνω τῆς θαλάσσης ὅταν ἡ θάλασσα εἶναι θερμοτέρα τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος. ΑΝ. Δ.

ἀτμοσφαιρογραφία (ἡ)· ἡ περιγραφὴ τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τῶν ἐν αὐτῇ τελουμένων.

Digitized by Google

ἀτμοσφαιρογραφικὸς (ὁ), *—ή, —όν*· ὁ ἔχων σχέσιν πρὸς τὴν *ἀτμοσφαιρογραφίαν.*

ἀτμοσφαιρολογία (ἡ)· ἡ ἐπιστήμη ἡ ἐξετάζουσα τὰ κατὰ τὴν ἀτμοσφαῖραν.

ἀτμοσφαιρολογικὸς (ὁ), *—ή, —όν*· ὁ ἔχων σχέσιν πρὸς τὴν *ἀτμοσφαιρολογίαν.*

ἀτμόσφυρα· βλ. λ. σφῦρα.

ἀτμοσωλὴν (ὁ)· 6λ. λ. ἀτμαγωγός.

ἀτμοφράκτης (ὁ) *[Μηχανολ.]*. Ὄργανον ὅπερ χρησιμεύει ἵνα διακόπτῃ τὸν ἀτμὸν τῶν ἀτμολεβήτων ἐκ τῶν μηχανῶν καὶ μηχανημάτων. Διὰ τῆς μεταθέσεως τῆς βαλβῖδός του μεταβάλλοντες τὴν τομὴν τῆς διαβάσεως τοῦ ἀτμοῦ, ἐλαττοῦμεν τὴν ποσότητα τούτου καὶ κατὰ συνέπειαν τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ πίεσιν. Ὁ ἀτμοφράκτης (σχ 1) ἀποτελεῖται ἐκ χυτοσιδηροῦ ἢ ὀρειχαλκίνου τεύχους Α προσαρμοζομένου ἐπὶ τοῦ ἀτμολέβητος διὰ τοῦ περιαυχενίου Β. Φέρει πῶμα Γ μετὰ στυπειοθλίπτου Δ καὶ παρεμβυσμάτων, ἅτινα συνθλιβόμενα ἐπιτυγχάνουσι τὴν ἀτμοστεγῆ διάβασιν τοῦ βάκτρου Ε. Ἡ ἐξ ὀρειχάλκου βαλβὶς Ζ ἑδράζεται ἐπὶ κωνικῆς ἐπιφανείας, καλουμένης *ἕδρας βαλβῖδος.*

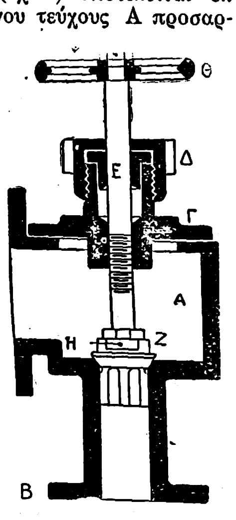

Σχ. 1.

Ἡ συναρμογὴ Η τοῦ βάκτρου μετὰ τῆς βαλβῖδος εἶναι τοιαύτη, ὥστε, περιστεφομένου τοῦ βάκτρου, νὰ μὴ περιστρέφηται ἡ βαλβίς. Ὁ σφόνδυλος Θ χειρισμοῦ, ἐφηρμοσμένος ἐπὶ τοῦ ἄνω ἄκρου τοῦ βάκτρου, ἐπιτρέπει τὴν πλήρη ἐφαρμογὴν τῆς βαλβῖδος ἐπὶ τῆς ἕδρας της καὶ ἀντιθέτως. Οἱ ἀτμοφράκται φέρουσιν ἐσωτερικῶς τοῦ ἀτμολέβητος ὀρειχάλκινον σωλῆνα πεφραγμένον κατὰ τὸ ἐλεύθερον αὐτοῦ ἄκρον. Οὗτος ἐπεκτείνεται κατὰ μῆκος τοῦ ἀτμοθαλάμου, ἀπολήγει δὲ εἰς τὸ ἀνώτατον αὐτοῦ σημεῖον. Κατὰ τὸ διάμηκες αὐτοῦ φέρει ὀπάς, ἵνα δι' αὐτῶν ὁ διερχόμενος ἀτμὸς ἀποχωρίζηται τῶν μορίων τοῦ ὕδατος.

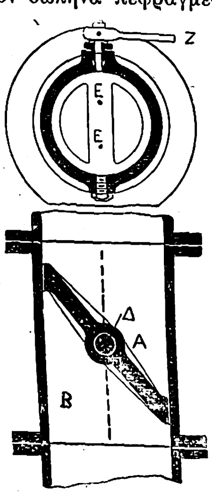

Σχ. 2.

Ἀτμοφράκτης ἐλλειψοειδής. — Ὁ ἀτμοφράκτης οὗτος (σχ. 2) σύγκειται ἐξ ὀρειχαλκίνου δίσκου Α, μορφῆς ἐλλειψοειδοῦς, ἐφαρμοζομένου ἀτμοστεγῶς ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς κυρτῆς ἐπιφανείας τοῦ κυλίνδρου Β, ἀποτελοῦντος τὸ τεῦχος τοῦ ἀτμοφράκτου.

Ὁ δίσκος τοῦ ἀτμοφράκτου τούτου εἶναι προσηρμοσμένος ἐπὶ ὁριζοντίου ἄξονος Δ δι' ἐγκαρσίων *ἐφηλίδων* (πύρων) Ε. Ὁ ἄξων οὗτος ἐρείδεται κατὰ τὸ ἓν ἄκρον ἐπὶ στυπειοθλίπτου, ὃν διαπερᾷ, ἐνῷ τὸ ἕτερον εἰσέρχεται ἐλευθέρως ἐντὸς ἐγκαθίσεως ἐπιτρεπούσης αὐτῷ τὴν ἐλευθέραν περιστροφήν. Ὁ μοχλὸς Ζ συνηρμοσμένος ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἄκρου τοῦ ἄξονος χρησιμεύει διὰ τὴν κυκλικὴν τοῦ δίσκου μετακίνησιν μέχρι τῆς δι' ἐστιγμένης γραμμῆς θέσεως αὐτοῦ. Ἀναλόγως τῆς θέσεως τοῦ δίσκου ὁ ἀτμὸς διέρχεται κατὰ μικρὰς ἢ μεγάλας ποσότητας.

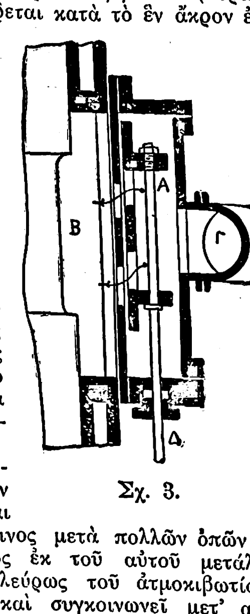

Σχ. 3.

Ἕτερον εἶδος ἀτμοφράκτου εἶναι τὸ ἐν τῷ σχ. 3. Οὗτος εἶναι σύρτης Α ὀρειχάλκινος μετὰ πολλῶν ὀπῶν ὀλισθαίνων ἐπὶ πλακὸς ἐκ τοῦ αὐτοῦ μετάλλου. Τοποθετεῖται παραπλεύρως τοῦ ἀτμοκιβωτίου Β τῶν ἀτμομηχανῶν καὶ συγκοινωνεῖ μετ' αὐτοῦ διὰ σωλῆνος Γ. Ὁ σύρτης προσαρμόζεται ἐπὶ βάκτου Δ διαπερῶντος στυπειοθλίπτην, κινεῖται δὲ διὰ συστήματος μοχλῶν καὶ διωστήρων. Ἀναλόγως τῆς θέσεως, ἣν λαμβάνουσιν αἱ θυρίδες τοῦ ἀτμοφράκτου τούτου ὡς πρὸς τὰς θυρίδας τοῦ κατόπτρου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὀλισθαίνει εἰσέρχεται ἐν τῷ ἀτμοκιβωτίῳ τῆς ἀτμομηχανῆς κατὰ μεταβλητὰς ποσότητας ὁ παραμονεύων ἐν τῷ θαλάμῳ Ε τοῦ ἀτμοφράκτου ἀτμός. Φ. Δ. ΠΑΞΙΝΟΣ

ἀτμοφρεγάτα (ἡ) *[Ναυτ.]*. Λέγεται καὶ *ἀτμοφρεγὰς* (γαλ. frégate à vapeur, ἀγγλ. steam fregate). Μονόκροτον σκάφος μὲ ἐξαρτισμὸν δρόμωνος, φέρον βοηθητικὴν ἀτμομηχανήν. Αἱ πρῶται ἀτμοφρεγάται ἦσαν τροχήλατοι, πρώτη δὲ τούτων ἡ «Fulton» τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς ἐφοδιασθεῖσα διὰ μηχανῆς κατασκευασθείσης συμφώνως τοῖς σχεδίοις τοῦ Φούλτωνος. Κατόπιν ἐναυπηγοῦντο ἀτμοφρεγάται ἑλικοκίνητοι, ἀλλὰ καὶ παλαιαὶ φρεγάται μετεποιοῦντο εἰς τοιαύτας (βλ. ἀτμόπλοιον). Πλεῖσται ἀτμοφρεγάται καὶ δὴ τροχήλατοι ἔλαβον μέρος εἰς τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον. Π. Σ. Α.

ἀτμώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ περιέχων ἀτμὸν ἢ ὁ δίκην ἀτμοῦ: «ἀτμώδης ἀπόπνοια».

Ἄτνι (Atni) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἰνδιῶν νοτίως τῆς Βομβάης. Κάτ. 11.500.

ἀτοιχοκόλλητος (ὁ, ἡ) καὶ *—η, —ον* (τό)· ὁ μὴ τοιχοκολληθείς, ὁ μὴ ἐπὶ τοῦ τοίχου κολληθεὶς πρὸς δημοσιότητα.

ἀτοκία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἄτοκος, τὸ μὴ τίκτειν, ἡ *στειρότης.*

ἀτοκινόλη (ἡ) (atoquinol) *[Χημ.]*. Σύνθεσις *φενυλκινχονικοῦ ἀλλυλίου.* Κρύσταλλοι ὠχροκίτρινοι τηκόμενοι εἰς 30°, ἧττον διαλυτοὶ ἐν ὕδατι, ἐν οἰνοπνεύματι, εἰς ὀξέα καὶ ἀλκάλια, εὐδιάλυτοι ἐν τῷ αἰθέρι καὶ τοῖς ἐλαίοις. Ἡ ἀτοκινόλη εἶναι εἰδικὸν φάρμακον τῶν ρευματικῶν καὶ ἀρθριτικῶν παθήσεων, αὐξάνει τὴν διὰ τῶν οὔρων ἀπεκβολὴν τῶν οὐρικῶν ἁλάτων καὶ κατευνάζει τὰ ἀρθρικὰ ἄλγη· εἶναι ἀντιθερμικὸν καὶ ἀναλγητικόν, ἡ δ' ἐνέργεια αὐτοῦ ἐπεκτείνεται εἰς πάσας τὰς γενικὰς ἢ τοπικὰς ἐκδηλώσεις τῆς ἀρθριτικῆς διαθέσεως. Μ. Ν. Κ.

ἀτόκιον (τὸ) *[Ἰατρ.]*. Καλεῖται πᾶν φάρμακον, ἀντικείμενον ἢ σύστημα, σκοπὸν ἔχον τὴν τεχνητὴν παρεμπόδισιν τῆς γονιμοποιήσεως τῆς γυναικός. Αἱ μέθοδοι αὗται ἐνεργοῦν ἢ διὰ καταστροφῆς τοῦ σπέρματος ἢ διὰ παρεμποδίσεως τῆς εἰσόδου του εἰς τὴν μήτραν. Τὰ ἀτόκια φάρμακα εἶναι πλεῖστα ἐν τῷ ἐμπορίῳ, φερόμενα ὑπὸ διάφορα ὀνόματα, ὑπὸ μορφὴν δισκίων, ὑποθέτων κλπ., τιθεμένων δέκα λεπτὰ πρὸ τῆς συνουσίας ἐν τῷ κόλπῳ. Ἐν τούτοις δὲν εἶναι πάντοτε ἀσφαλῆ. Ἀσφαλεστέρα μέθοδος εἶναι ἡ μετὰ τὴν συνουσίαν ἐπιμεμελημένη ἀπόπλυσις τοῦ κόλπου διὰ διαλύσεως κιτρικοῦ ὀξέος, γνωστοῦ ὄντος ὅτι τὸ σπέρμα καταστρέφεται εἰς ὄξινον περιβάλλον. Ἡ ἀποφυγὴ τῆς κυήσεως ἐπιδιώκεται ἐπίσης διὰ πεσσῶν τοποθετουμένων ἐν τῷ κόλπῳ ἢ ἀντικειμένων ἀποφρασσόντων τὴν εἴσοδον τοῦ τραχήλου τῆς μήτρας (ταῦτα δύνανται νὰ παραμείνωσιν ἀφαιρούμενα μόνον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐμμήνων) ἢ μικρῶν σπόγγων ἐμβεβαπτισμένων εἰς ἀντισηπτικὰς ἢ σπερμοκτόνους διαλύσεις καὶ τοποθετουμένων ἐπὶ τοῦ τραχήλου τῆς μήτρας πρὸ τῆς συνουσίας, εἶτα δὲ ἀποσυρομένων διὰ τοῦ νήματος εἰς τὸ ὁποῖον ὁ σπόγγος προσδένεται, ἢ διὰ περικαλυμμάτων τοῦ τραχήλου τῆς μήτρας, ἀναλόγων τῶν ἀνδρικῶν περικαυλίδων κλπ. Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

Ἄτοκο (τὸ) *[Παραλ.Γεωγρ.]*. Λέγεται συνάμα καὶ *Ἄτοκος.* Εἶναι νῆσος μικρὰ τοῦ Ἰονίου εἰς 13 μίλλια Α.ΝΑ τοῦ ἀκρωτηρίου Λευκάτας (Κάβο Δουκάτο), νοτιοδυτικῆς τῆς Λευκάδος ἐσχατιᾶς, καὶ εἰς 3 ½ μίλλια ἀπὸ τῆς νησῖδος Φορμίκουλα καὶ Ν.ΝΔ αὐτῆς (πλάτ. 38°29', μῆκ. 20°49' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 203: Santa Maura, Ithaca, Cefallonica) ὑπαγομένη εἰς τὴν κοινότητα Ἰθάκης, τοῦ λιμένος *Βαθὺ* τῆς ὁποίας ἀπέχει 9 μίλλια. Ἔχει ὕψος 1096 ποδῶν, 2 μίλλια μῆκος ἀπὸ Λιβὸς πρὸς Μέσην καὶ πλάτος 1¼ καὶ τρεῖς κορυφὰς σχεδὸν ἰσοϋψεῖς. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1920 παρουσίασεν 6 κατοίκους. Πλεῖστοι ἑρμηνεύοντες τοὺς στίχους τοῦ Καταλόγου (Β 633) τῆς Ἰλιάδος «Καὶ Κροκύλει' ἐνέμοντο καὶ Αἰγίλιπα τρηχεῖαν», ταυτίζουσι τὸ μὲν Κροκύλειον πρὸς τὸ Ἀρκούδι, τὴν δὲ Αἰγίλιπα πρὸς τὸ Ἄτοκο ἢ καὶ ἀντιστρόφως· ὁ σχολιαστὴς ὅμως τῆς Géographie de Strabon (τόμ. IV σελ. 35 ὑποσημ. 4) θεωρεῖ τὰ τοπωνύμια ἀφορῶντα θέσεις ἐπὶ τῆς Ἰθάκης, οὐδέποτε δὲ ἐπὶ τῆς Λευκάδος. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἄτοκος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ τίκτων, ὁ ἀνίκανος πρὸς τοκετόν, ὁ στεῖρος· ‖ ὁ μὴ φέρων τόκον, ὁ μὴ ἐπὶ τόκῳ δανεισθείς: «ἄτοκον δάνειον»· ‖ τὸ οὐδ. *ἄτοκον* ὡς οὐσιαστ. τὸ ἐμποδίζον τὴν κύησιν, φάρμακον χρησιμοποιούμενον πρὸς ἀποτροπὴν τῆς κυήσεως.—Ἐπίρρ. **ἀτόκως.**

ἀτὸλλ (Atoll). Καλεῖται οὕτω ὁμὰς κοραλλιογενῶν νησίδων, σχηματιζουσῶν δακτύλιον.

ἀτολλίτης (ὁ) (Atollites) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων *μεδουσῶν*, προσαρμοζόμενον πρὸς τὸ σήμερον ζῶν γένος *ἀτόλλα.* Γ. Κ. Γ.

ἀτολμία (ἡ)· νὸ νὰ εἶναί τις ἄτολμος, ἔλλειψις τόλμης, δειλία.

— *[Ψυχιατρ.]* Ψυχολογικὴ ἀνεπάρκεια προκαλοῦσα διαταραχὰς τῆς βουλήσεως, τῆς διανοήσεως καὶ τῆς κινήσεως (ἀδεξιότης) καὶ ὀφειλομένη εἴτε εἰς ἀποτόμους ψυχονευρικοὺς κλονισμοὺς ἀτόμων παρουσιαζόντων βλάβας τοῦ περιφερικοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ τοῦ ἐνδοεκκριτικοῦ τοιούτου ἢ εἰς κληρονομικότητα. Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας ἡ ἀτολμία ἐμφανίζεται ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας παρουσιάζουσα ὡς διαγνωστικὰ σημεῖα: τὴν νωθρότητα, τὸ εὐφάνταστον, τὴν εὔκολον κούρασιν, ὑπερβολικὴν αἰδῶ, ἀδεξιότητα κινήσεων, ἀποφυγὴν τοῦ κόσμου, προσήλωσιν εἰς ὡρισμένας ἰδέας, ἀντικείμενα ἢ λεπτομερείας, νυκτερινὰς ἐνουρήσεις ἀκουσίας, κεφαλαλγίας, αἱμωδίας, τρόμον τῶν ἄκρων, ἀνησυχίαν, μελαγχολίαν, σκοτοφοβίαν, ἀναποφασιστικότητα, ἀψικορίαν, ἔλλειψιν ἀντιστάσεως, μοιρολατρείαν κ. τ. λ. Ἡ κατάστασις αὕτη αὐξάνεται κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν καὶ κατὰ τὴν ὥριμον ἡλικίαν ἐπιδεινοῦται ἢ ἐλαττοῦται ἢ ἐξαφανίζεται ὁριστικῶς ἢ παροδικῶς, ὁπότε ἐπανεμφανιζομένη ἐκ νέου ἐπιφέρει βαρεῖαν κατάπτωσιν καὶ ἀνικανότητα πρὸς πᾶσαν ἐργασίαν ἢ στοιχειώδη δρᾶσιν τοῦ κοινωνικοῦ βίου.

Ἡ ἀτολμία παραλύει τὴν βούλησιν (Dugas). Ὁ ἄτολμος καὶ ὁ ἄβουλος ἀποφεύγει τὸν κόσμον, δὲν δύναται νὰ ὁμιλήσῃ πρὸ τοῦ κοινοῦ, δὲν δύναται νὰ ἐκφρασθῇ ἂν καὶ κατέχει πλῆθος ἰδεῶν καὶ ἐπιχειρημάτων, ἡ ἔντασις τῆς φωνῆς του εἶναι ἀσθενής, ὁ δὲ ὑψηλὸς τόνος τῆς φωνῆς τοῦ συνομιλητοῦ του τὸν ἀφίνει ἄναυδον, δὲν ἔχει ἑτοιμότητα σκέψεως, ἡ παρουσία κόσμου ἐνοχλεῖ τὰς κινήσεις του, παραπαίει βαδίζων ἐντὸς πολυανθρώπου αἰθούσης, αἰσθάνεται τὰ βλέματα ὅλων βαρύνοντα ἐπὶ τοῦ ἀτόμου του, δὲν δύναται νὰ φάγῃ ὑπὸ τὰ ὄμματα τρίτων, εἶναι προσεκτικὸς καὶ καχύποπτος παρακολουθῶν τὴν ὁμιλίαν τῶν ἄλλων, νομίζει ὅτι τὸν εἰρωνεύονται, ἀνίκανος εἶναι νὰ προβῇ εἰς μίαν ἐπιχείρησιν, εἶναι ἀναποφάσιστος προκειμένου νὰ ἐκλέξῃ μίαν ἰδέαν ἢ ἓν ἀντικείμενον, ἔχει τὴν μανίαν τῆς ἀκάρπου συγκρίσεως, νομίζει τὸν ἑαυτόν του ἀνίκανον ἢ ἄσχημον, νομίζει ὅτι εἶναι ἀνάξιος ν' ἀγαπηθῇ, «εὑρίσκει εἰς τὴν ἐξώθυραν τὴν λέξιν ποῦ τοῦ ἐχρειάζετο εἰς τὴν αἴθουσαν» (J.-J. Rousseau), ὑπολαμβάνει τὸν ἑαυτόν του ὡς ὂν ἰδιαζούσης φύσεως, εἶναι μελαγχολικός, εἶναι δυστυχής, ἐνθουσιάζεται εὐκόλως καὶ ἀπογοητεύεται εὐκολώτερον.

Καὶ ὅμως τὰ τοιαῦτα ἄτομα εὑρισκόμενα κατὰ μόνας ἐπιτελοῦν πράξεις ὑψίστης νοημοσύνης, ἃς κοινὸς νοῦς δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ φέρῃ εἰς πέρας, χειρίζονται θαυμασίως τὴν γραφίδα, εἶναι φιλομαθεῖς ἀλλ' ἔγκλειστοι εἰς τὸν ἑαυτόν των, καταδικασμένοι εἰς μετρίαν ζωήν, ὑποτασσόμενοι εὐκόλως, ἔχοντες διαρκῆ ἀνάγκην προστασίας καὶ ἀναζητοῦντες διαρκῶς ἕνα ἔμπιστον φίλον διὰ νὰ τοῦ ἐξομολογηθοῦν τὴν δυστυχίαν των, διὰ νὰ τοῦ δώσουν ν' ἀντιληφθῇ τὴν ἀξίαν των καὶ νὰ γίνῃ αὐτὸς ὁ δικηγόρος των παρὰ τῇ κοινωνίᾳ.

Ἐν τούτοις σπανίως κατορθώνουν ν' ἀποκτήσουν φίλους ἂν καὶ εἶναι χαρακτῆρες ἐξόχου ἐντιμότητος, εἰλικρινείας καὶ ἀφοσιώσεως. Ὁ λόγος εἶναι διότι εἶναι ἄτομα ἀνίκανα νὰ προσελκύσουν τὴν συμπάθειαν ἢ τὴν ἐκτίμησιν τρίτου. Καὶ τοῦ ἐλαττώματός των τούτου, ὡς καὶ τῶν ἄλλων, ἔχουν πλήρη ἐπίγνωσιν, ἀλλ' εὑρίσκονται ἐν ἀδυναμίᾳ νὰ τὰ ἐξουδετερώσουν. Ὁ ἄτολμος ἀποφεύγει τὰς εὐθύνας, μισεῖ τὸ ἐπάγγελμά του καὶ ἐπιδεινουμένης τῆς θέσεώς του δὲν δύναται νὰ πράξῃ τι ἄλλο ἀπὸ τοῦ νὰ κοιμᾶται ἢ νὰ μένῃ ἐξηπλωμένος ἐπὶ ὥρας, ἀποφεύγων τὸ φῶς, τὸν θόρυβον καὶ τὴν παρουσίαν ἄλλου προσώπου. Πλεῖστοι ἐκ τῶν διασήμων συγγραφέων καὶ καλλιτεχνῶν κατείχοντο ὑπὸ τῆς ἀσθενείας ταύτης, ὁ Ὁράτιος, Βιργίλιος, Σαίξπηρ, Χάϊνε, Σέλλεϋ, Κῆτς, Μισελέ, Ἀμιέλ, Ρουσσώ, Ἀλφρὲ ντὲ Βινὺ κ. λ. π.

Πρὸς θεραπείαν τῆς ἀτολμίας κατὰ μὲν τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ἀρκεῖ ἡ ἔγκαιρος διάγνωσίς της καὶ ἡ θεραπεία της διὰ καταλλήλου διαπαιδαγωγήσεως καὶ διὰ τῆς ἐν ὑπαίθρῳ ἀθλητικῆς ζωῆς. Κατὰ δὲ τὴν ὥριμον ἡλικίαν ἡ ἐξοικείωσις τοῦ ἀτόλμου πρὸς τὰ πρόσωπα καὶ πράγματα ἅτινα ἐκ δειλίας ἀποφεύγουσι· τοῦτο εἶναι τὸ καλύτερον μέσον διὰ ν' ἀπαλλαγῇ ἐκ τῆς καταστάσεώς του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Ribot*: Maladies de la volonté (Paris, éd. F. Alcan).—*Paulhan*: Les types intellectuels (Paris, éd F. Alcan)—*Dugas*: La timidité.—*Hartenberg*: Les timides et la timidité (Paris—Alcan éd.)—*Janet*: Les obsessions et la psychasthénie (Paris—Alcan éd.). Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

ἄτολμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἄνευ τόλμης, ὁ στερούμενος τόλμης, ὁ δειλός.—Ἐπίρρ. **ἀτόλμως.**

ἄτομα (τὰ) (Atoma Bellardi) *[Παλαιοζωολ.]*. Ὑπογένος ἀπολιθωμένων *γαστεροπόδων μαλακίων*, ἀνῆκον εἰς τὸ καὶ σήμερον ζῶν γένος *μαγγίλια* (Mangilia). Γ. Κ. Γ.

ἀτομαρία (ἡ) (Atomaria) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ροταλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κρυπτοφαγιδῶν*. Τὰ

Digitized by Google

ἔντομα ταῦτα διακρίνονται ἐκ τοῦ προθώρακος, ὅστις κυρτοῦται κατὰ τὰ ἄκρα του καὶ ἐκ τῶν κεραιῶν αἵτινες ἐκφύονται εἰς τὸ μεταξὺ τῶν δύο ὀφθαλμῶν κεφαλικὸν τμῆμα. Εἶναι μικρότατα ζῷα καὶ ζῶσιν ἐπὶ ἀποσυντεθειμένων φυτῶν, εἰς ὑγρὰ καὶ ἀνήλια δάση καὶ ἐντὸς τῶν ὑπογείων. Τὰ ἤθη τῶν ἐντόμων τούτων δὲν ἐμελετήθησαν εἰσέτι ἐπακριβῶς· γνωστὸν μόνον εἶναι ὅτι τὸ ἀνεπτυγμένον ἔντομον ἀπαντᾷ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐκβλαστήσεως τῶν σπόρων τῶν τεύτλων εἰς τὰ ριζώματα τοῦ φυτοῦ καὶ κατατρώγει τοὺς νεαροὺς βλαστοὺς καὶ εἶτα καταστρέφει βαθμηδὸν καὶ τὰ φύλλα. Ὡς προφυλακτικὸν ἐνδείκνυται ἡ ἐμβάπτισις τῶν σπόρων τῶν τεύτλων πρὸ τῆς διασπορᾶς ἐντὸς διαλύματος ἀποτελουμένου ἐκ 1,000 λίτρων ὕδατος, 5 λίτρων θεϊκῆς μαγνησίας καὶ 1 λίτρου φανικοῦ ὀξέος. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν γνωστότερα, εἶναι:

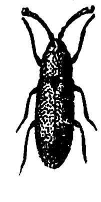

Ἀτομαρία ἡ γραμμική.

Ἀτομαρία ἡ γραμμική (Atomaria linearis) ἀπαντῶσα κυρίως εἰς τὰς φυτείας τῶν τεύτλων, ἃς καὶ καταστρέφει καθ' ὁλοκληρίαν. Ἐκ τῶν μεγαλυτέρων καταστροφῶν εἶναι ἡ κατὰ τὸ ἔτος 1854 ἐπισυμβᾶσα εἰς τὴν βόρειον Γαλλίαν ὅπου κατέστρεψαν περὶ τὰ 2.000 ἑκτάρια τευτλοφυτειῶν.

Ἀτομαρία ἡ φαιοϊώδης (Atomaria ferruginea). Διακρίνεται ἐκ τῶν κεραιῶν της, αἵτινες φέρουσι δύο ἀρθρώσεις καὶ ἐκ τοῦ φαιομελανοϊώδους χρώματός της.

Ἀτομαρία ἡ μεσομέλαινα (Atomaria mesomelas). Ἔχει σῶμα ᾠοειδές, κυρτὸν καὶ στιλπνοῦ σκοτεινῶς φαιοῦ χρώματος. Τὸ ἥμισυ πρόσθιον τμῆμα τῶν ἐλύτρων της εἶναι ἀνοικτῶς κίτρινον. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ ὑπόγεια. Δ. Ν. Π.

ἀτομικισμὸς (ὁ)· βλ. λ. **ἀτομοκρατία**.

ἀτομικιστὴς (ὁ)· ὁ περὶ τοῦ ἀτόμου του μεριμνῶν, ὁ ἐγωϊστής· || ὁ ὀπαδὸς τῆς *ἀτομικιστικῆς σχολῆς*.

ἀτομικιστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἰδιάζων εἰς τὸν *ἀτομικιστήν*.

— **ἀτομικιστικὴ** ***σχολὴ*** *[Φιλοσ.]*· βλ. λ. **ἀτομοκρατία**.

— **ἀτομικιστικὸς** ***ἀναρχισμός***· βλ. λ. **ἀναρχισμὸς** καὶ ἐγωτισμός.

— **ἀτομικιστικὸς** ***φιλελευθερισμὸς*** *[Οἰκον.]*· βλ. λ. φιλελευθερα σχολή.

ἀτομικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἄτομον, εἰς τὸν ἕνα καὶ μόνον, εἰς τὸ πρόσωπον: «ἀτομικαὶ προσπάθειαι, —ἐνέργειαι κττ.», αἱ ἀπὸ τοῦ ἀτόμου, ἀπὸ τοῦ ἑνὸς προερχόμεναι ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς *ὁμαδικάς*· «ἀτομικὰ συμφέροντα», τὰ εἰς ἓν ἕκαστον τῶν ἀτόμων ἀναφερόμενα ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ *γενικά*· πβλ. *προσωπικός*. —Ἐπίρρ. ***ἀτομικῶς***. || «ἀτομικὸν ἐργαλεῖον» ἐν τῇ στρατιωτικῇ ὀνοματολογίᾳ λέγεται τὸ ὑφ' ἑνὸς ἑκάστου ἀνδρὸς φερόμενον ἐργαλεῖον (πτύον, σκαπάνη, κλπ.)· || «ἀτομικὸς ἐπίδεσμος» καλεῖται ἐν τῷ στρατῷ ὁ διὰ τὴν περίπτωσιν τραυματισμοῦ ἐπίδεσμος, δι' οὗ εἶναι ἐφωδιασμένος ἕκαστος ἀνήρ.

— **ἀτομικὰ** ***βιβλιάρια***· βλ. ταυτότης.

— **ἀτομικὰ** ***δικαιώματα***. Ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον (ταυτόσημοι πρὸς τὸν ὁποῖον εἶναι καὶ οἱ ὅροι: *ἀτομικαὶ ἐλευθερίαι* ἢ *προσωπικὰ δικαιώματα* ἢ *θεμελιώδη δικαιώματα*) ἐννοεῖται πᾶν δικαίωμα δι' οὗ κατοχυροῦται ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου κατὰ πάσης ἐπιδράσεως ἢ ἐπεμβάσεως τῆς Πολιτείας. Ἡ ἔννοια τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων ἔγκειται εἰς τὴν ὕπαρξιν φραγμῶν περιοριστικῶν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας καὶ εἰδικώτερον τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως. Τὰ ἀτομικὰ δικαιώματα περιστέλλουσι τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Κράτους, παρέχοντα ἐγγύησιν ἀναγνωρίσεως τῆς ἐλευθέρας ἐνεργείας καὶ δράσεως τοῦ ἀτόμου.

Τὰ ἀτομικὰ δικαιώματα διακρίνονται τῶν λεγομένων *πολιτικῶν δικαιωμάτων* ὡς καὶ τῶν *ἀστικῶν δικαιωμάτων*. Πολιτικὰ δικαιώματα εἶναι τ' ἀναγνωριζόμενα οὐχὶ εἰς πάντας τοὺς Ἕλληνας λ. χ., ἀλλὰ μόνον εἰς τοὺς κεκτημένους τὰ κατὰ τὸ δημόσιον δίκαιον ἀπαιτούμενα προσόντα (γένους, ἡλικίας κλπ.), ἤτοι εἰς τοὺς ἔχοντας τὴν ἰθαγένειαν τοῦ Κράτους πολίτας, ἀποκλειομένων τῶν ἄλλων (γυναικῶν λ. χ. ἐὰν καὶ ἐφόσον ἡ νομοθεσία τοῦ ἐν λόγῳ Κράτους ἀπαγορεύει τοῦτο, τῶν ἀνηλίκων κλπ.) καὶ κατὰ κανόνα τῶν ἀλλοδαπῶν. Οὕτως ὑπὸ τὸν ὅρον πολιτικὰ δικαιώματα νοοῦνται τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν, τὸ τοῦ ἐκλέγεσθαι καὶ τοῦ εἶναι ἔνορκον κλπ., ἅτινα ἀναγνωρίζονται εἰς τοὺς κεκτημένους τὰ ὑπὸ τοῦ δημοσίου δικαίου ὁριζόμενα προσόντα ἰθαγενεῖς, δηλαδὴ εἰς τοὺς ἐνεργοὺς πολίτας ἢ «πολίτας» ἐν τῇ στενῇ τῆς λέξεως σημασίᾳ. Τούτων πάλιν, ὅπως καὶ τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων, διακρίνονται τὰ ἀστικὰ δικαιώματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἀναγνωρίζονται μόνον ὑπὲρ τῶν «πολιτῶν» ἀλλὰ γενικῶς ὑπὲρ ὅλων τῶν ἰθαγενῶν καὶ ὑπὲρ τῶν ἀλλοδαπῶν κατὰ κανόνα. Οὕτω τὸ ἄρθρον 10 τοῦ ἡμετέρου ἀστικοῦ νόμου τῆς 29 Ὀκτωβρίου 1856 ὁρίζει ὅτι «πᾶς Ἕλλην ἀπολαύει ἁπάντων τῶν ἀστικῶν δικαιωμάτων», τὸ δὲ ἄρθρον 13 ὁρίζει ὅτι «ὁ ἀλλοδαπὸς ἀπολαύει ἐπίσης ἐν Ἑλλάδι τῶν ἀστικῶν δικαιωμάτων», σαφῶς δ' ὁρίζεται ἐν ἄρθρῳ 9 ὅτι «ἡ ἀπόλαυσις τῶν ἀστικῶν δικαιωμάτων εἶναι ἀνεξάρτητος τῆς τῶν πολιτικῶν, ἅτινα ἀποκτῶνται καὶ διατηροῦνται μόνον κατὰ τὸ δημόσιον δίκαιον».

Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ἀστικὰ καὶ πολιτικὰ δικαιώματα, τὰ ἀτομικὰ δικαιώματα, τὰ ὁποῖα καλοῦνται καὶ *δημόσια δικαιώματα* ἢ *προσωπικαὶ ἐλευθερίαι*, καθιεροῦνται, ἀναγνωρίζονται ὑπὲρ ὅλων τῶν ἔν τινι Κράτει διαβιούντων, ἀσχέτως ἰθαγενείας, γένους, ἡλικίας κλπ. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως δηλαδὴ τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων δὲν ὑπάρχει διάκρισις οὐδὲ μεταξὺ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, οὐδὲ μεταξὺ ἀνηλίκων ἢ ἐνηλίκων, οὐδὲ τέλος μεταξὺ ἰθαγενῶν καὶ ἀλλοδαπῶν· τὰ ἀτομικὰ δικαιώματα ἀσφαλίζονται ὑπὲρ ὅλων ἀνεξαρτήτως καταγωγῆς ἢ ἡλικίας καὶ γένους, καὶ ἀδιακρίτως, ὑπὲρ πάντων τῶν ἔν τινι Κράτει διαβιούντων. Τὰ ἀτομικὰ δικαιώματα δὲν ὑπονοοῦν ὑποχρέωσίν τινα τοῦ Κράτους νὰ πράξῃ τι, ἀλλ' ἀντιθέτως ὑποχρέωσιν νὰ μὴ πράξῃ, νὰ ἀπόσχῃ ἐνεργείας τινός, ἀφιεμένου εἰς τὸ ἄτομον ὡρισμένου κύκλου ἐλευθερίας, ὡρισμένου σταδίου ἐλευθέρας δράσεως, ἐχούσης καθωρισμένα ὅρια, ἡ ὑπέρβασις τῶν ὁποίων ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας ἀπαγορεύεται ἢ ἀπολύτως ἢ σχετικῶς. Ἡ Πολιτεία τουτέστιν εἴτε οὐδόλως δύναται νὰ ἐπεμβῇ εἰς τὸν κύκλον τῆς ἐλευθέρας ἐνεργείας τοῦ ἀτόμου, εἴτε τὸ δικαίωμα αὐτῆς τοῦ ἐπεμβαίνειν περιορίζεται, δὲν εἶναι δηλαδὴ ἀπόλυτον, δικαιουμένη νὰ ἐπεμβῇ μόνον εἰς ἃς περιπτώσεις καὶ ὑφ' οὓς ὅρους ἐπιτρέπεται τοῦτο ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Συντάγματος.

Τὰ ἀτομικὰ δικαιώματα ἀσφαλίζονται ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ Καταστατικοῦ χάρτου ἑκάστου Κράτους. Ἐννοεῖται ὅτι τὰ τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων ρυθμίζει τὸ Σύνταγμα διὰ γενικῶν τινων ἀποφθεγματικῶν διατάξεων, αἱ λεπτομέρειαι τῶν ὁποίων ρυθμίζονται ὑπὸ τοῦ διοικητικοῦ δικαίου καὶ τῆς ποινικῆς δικονομίας. Οὕτως ἂν καὶ τὸ Σύνταγμα καθορίζει διὰ γενικῶν διατάξεων τὰ τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας, αἱ σχετικαὶ λεπτομέρειαι καθορίζονται ὑπὸ τῆς ποινικῆς δικονομίας, τῆς ὁποίας τὰ σχετικὰ ἄρθρα δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀντιβαίνωσι βεβαίως πρὸς τὸ Σύνταγμα. Ἐπίσης τὸ Σύνταγμα ἐγγυᾶται τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι, τὰς λεπτομερείας ὅμως ὑφ' ἃς ἐπιτρέπεται ν' ἀσκηθῇ τὸ δικαίωμα τοῦτο ὁρίζει ἡ σχετικὴ νομοθεσία. Τὰ αὐτὰ ἰσχύουν καὶ διὰ τὰ λοιπὰ δικαιώματα, ἅτινα ἐγγυᾶται ὁ Καταστατικὸς χάρτης.

Τὴν πηγὴν τῶν «ἀτομικῶν δικαιωμάτων» ἀνευρίσκομεν εἰς τὴν «διακήρυξιν περὶ ἀνεξαρτησίας» (declaration of independence) τῆς ἀμερικανικῆς ἐπαναστάσεως (τῆς 4 Ἰουλίου 1776), τῶν «déclarations des droits de l'homme et du citoyen» ἤτοι εἰς τὰς «διακηρύξεις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου» τοῦ 1789 καὶ 1793, τὰς ὁποίας ἐψήφισαν ἡ Constituante καὶ ἡ Convention, ἀποτελοῦσι δὲ γενικῶς συνέπειαν τῆς καθ' ὅλου πολιτικῆς φιλοσοφίας τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνος. Τὰ ἀτομικὰ δικαιώματα ἐκηρύχθησαν ὑπὸ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ὡς φυσικά, ἀναπαλλοτρίωτα, ἱερά, ἀπαραβίαστα, ἀπαράγραπτα. Περὶ αὐτῶν ὅμως ἐν τῇ συγχρόνῳ ἐπιστήμῃ κρατοῦσιν ἐντελῶς διάφοροι θεωρίαι ἐκείνων, τὰς ὁποίας διεκήρυξεν ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις. Οὕτως οὐχὶ μόνον δὲν θεωροῦνται πλέον ὡς *φυσικὰ δικαιώματα*, καθόσον ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ φύσει δὲν δύναται νὰ ἔχῃ δικαιώματα, ἐπειδὴ ἡ ὕπαρξις δικαιωμάτων προϋποθέτει τὴν κοινωνίαν, ἐν ᾗ καὶ μόνῃ γεννᾶται τὸ δίκαιον, ἀλλ' οὐδ' ὡς *δικαιώματα* ἐν γένει θεωροῦνται. Κατά τινα δὲ κρατοῦσαν θεωρίαν, ὑπὲρ ἧς συντάσσονται οἱ ἐπιφανέστεροι δημοσιολόγοι, ὡς ὁ Laband, ὁ Jellinek κλπ. (κατ' αὐτῆς ὁ G. Meyer) τὰ ὑπὸ τοῦ συντάγματος καθιερούμενα ἀτομικὰ δικαιώματα ἀποτελοῦσιν ἁπλῶς ἐξ ἀντικειμένου δημόσιον δίκαιον, περιέχουσι μόνον κανόνας ἀντικειμενικοῦ δικαίου, οἵτινες περιορίζουσι τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν, οὐδόλως δὲ ἱδρύουσιν ἐξ ὑποκειμένου δημόσια δίκαια, ἤτοι δημόσια δικαιώματα (subjektive öffentliche Rechte). Κατ' ἄλλην θεωρίαν, ἥτις ὑπεστηρίχθη καὶ παρ' ἡμῖν (Ν. Ν. Σαρίπολος), αἱ περὶ ἀτομικῶν δικαιωμάτων διατάξεις τοῦ ἡμετέρου Συντάγματος, αἵτινες εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὰς εἰς ξένα Συντάγματα ἀπαντωμένας, δὲν ἀποτελοῦσι μόνον κανόνας ἀντικειμενικοῦ δημοσίου δικαίου ἀλλὰ καὶ δημόσια δικαιώματα. Οὕτω δημόσιον δικαίωμα εἶναι τὸ δικαίωμα τῶν δικαστηρίων νὰ ἐξετάζωσι τὴν συνταγματικότητα τῶν νόμων, ἐνῷ ἀντιθέτως ἡ ὑπὸ τοῦ Συντάγματος καθιερουμένη ἰσότης τῶν Ἑλλήνων ἀπέναντι τοῦ νόμου δὲν ἀποτελεῖ μόνον κανόνα ἀντικειμενικοῦ δικαίου, ὅπως δέχονται οἱ τῆς πρώτης θεωρίας ὀπαδοί, καθόσον πολλάκις ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διατάξεως ταύτης ὑπάρχει δίκαιον ἐξ ὑποκειμένου, δηλ. δικαίωμα. Καὶ αἱ πλεῖσται περὶ ἀτομικῶν δικαιωμάτων διατάξεις τοῦ Συντάγματος, κατὰ τὴν αὐτὴν θεωρίαν, δὲν καθιεροῦσι μόνον κανόνας ἀντικειμενικοῦ δημοσίου δικαίου, ἀλλὰ καὶ ταυτοχρόνως δημόσια δικαιώματα. Πρὸς τὴν γνώμην ταύτην συντάσσονται καὶ ἐν Βελγίῳ ὁ Orban, ἐν Γερμανίᾳ δὲ ὁ G. Meyer.

Ὁ κύκλος τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων, τὰ ὁποῖα ἐκήρυξεν ἡ ἀμερικανικὴ καὶ γαλλικὴ ἐπανάστασις, παραμένει, κυρίως εἰπεῖν, καὶ σήμερον ἔτι τόσον εὐρὺς ὡς καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἡ μόνη διαφορά, ἥτις ἀπαντᾶται ἤδη, ἔγκειται εἰς τὴν λεπτομερεστέραν διατύπωσιν αὐτῶν, κατ' οὐσίαν ὅμως ὁ ἀριθμὸς τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου δὲν ηὔξησεν οὐδ' ἐν τῇ πλέον φιλελευθέρᾳ ἢ προηγμένῃ Δημοκρατίᾳ. Ὡς τοιαύτη, ἀπὸ τῆς ἡμετέρας ἀπόψεως, ἐθεωρεῖτο, κατὰ τὴν μαρτυρίαν ἐπιφανῶν συγγραφέων (Hatschek κλπ.) ἡ Δημοκρατία τῆς Κούβας κατὰ τὸ Σύνταγμα τῆς 21 Φεβρουαρίου 1902, ἤδη δὲ ἡ Γερμανικὴ Δημοκρατία, τὸ ἀπὸ 11 Αὐγούστου 1919 Σύνταγμα τῆς ὁποίας ἀφιερώνει 56 ἐν ὅλῳ ἄρθρα. Καὶ τὸ Σύνταγμα τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας τῆς 3ης Ἰουνίου 1927 ἀφιερώνει 21 ἄρθρα (ἔναντι 17 μόνον τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864) περὶ τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων. Τὸ σχετικὸν κεφάλαιον τοῦ νῦν ἰσχύοντος Συντάγματος, ὅπως καὶ τὸ τοῦ παλαιοῦ, ἐπιγράφεται «Δημόσιον Δίκαιον τῶν Ἑλλήνων» (τὸ παλαιὸν ἔλεγε «Περὶ τοῦ Δημοσίου Δικαίου τῶν Ἑλλήνων» κατ' ἀπομίμησιν τοῦ γαλλικοῦ Συνταγματικοῦ Χάρτου —Charte constitutionnelle— τῆς 4ης Ἰουνίου 1814 Droit public des Français). Ἀλλ' ὁ τίτλος τοῦ κεφαλαίου τούτου τοῦ Συντάγματος, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὀρθὸς ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως, καθ' ὅσον δὲν πρόκειται περὶ τοῦ δημοσίου δικαίου τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' εἰδικῶς περὶ «δημοσίων δικαίων», κατὰ τοὺς Γάλλους «droits publics», τινῶν τῶν ὁποίων ἀπολαύουσιν οὐχὶ μόνον οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ κατὰ γενικὸν κανόνα καὶ οἱ ἐν Ἑλλάδι ἀλλοδαποί, γενικῶς εἰπεῖν πάντα τὰ πρόσωπα. Τὸ ὅτι ὁ τίτλος τοῦ κεφαλαίου τούτου ἥκιστα ἐκφράζει τὴν ἔννοιαν καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν ὑπ' αὐτὸν κατατεταγμένων διατάξεων, ἀνεγνωρίσθη καὶ ὑπὸ τῆς ἐπὶ τοῦ πολιτεύματος ἐπιτροπείας τῆς Β' ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, προταθείσης ἀντ' αὐτοῦ τῆς φράσεως: «Περὶ τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων». Πλὴν ὅμως ἡ ἐν λόγῳ πρότασις δὲν ἐγένετο ἀποδεκτή· κατὰ δὲ τὴν Ἀναθεωρητικὴν Βουλὴν τοῦ 1911 εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Συντάγματος ἐπιτροπήν, ὡς αὕτη ἀναφέρει ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτῆς τῆς 14 Φεβρουαρίου 1911, ἐκράτησεν ἡ γνώμη «ὅπως τὸ σημεῖον τοῦτο, μηδεμίαν ἔχον οὐσιαστικὴν σημασίαν, μὴ θιχθῇ ὅλως», ἂν καὶ ἀνεγνώριζεν ὅτι εἰς τὰς σχετικὰς διατάξεις «πρόκειται περὶ δικαίων οὐχὶ μόνον τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ κατὰ κανόνα παντὸς ἀνθρώπου ἐν Ἑλλάδι».

Αἱ περὶ ἀτομικῶν δικαιωμάτων ἀρχαί, αἵτινες περιέχονται εἰς τὰς «Διακηρύξεις» τῆς ἀμερικανικῆς καὶ γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἀφ' ὧν προῆλθον αἱ περὶ ἀτομικῶν δικαιωμάτων διατάξεις τῶν συγχρόνων Συνταγμάτων, εἶναι ἐν γενικαῖς γραμμαῖς αἱ ἀκόλουθοι: 1) Ἡ ἀρχὴ τῆς *πολιτικῆς ἰσότητος*. Ἡ declaration of independence ἐκήρυττε: «πάντες οἱ ἄνθρωποι ἐγεννήθησαν ἴσοι», ἡ δὲ «Διακήρυξις» τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως διετύπωνε τὸ ἀξίωμα: «Οἱ ἄνθρωποι γεννῶνται καὶ μένουσιν ἐλεύθεροι καὶ ἴσοι κατὰ τὰ δικαιώματα» (ἄρθρ. 1 ἐδ. α'). Τὴν ἀρχὴν ταύτην καθιεροῖ ἐν τέλει τὸ ἄρθρ. 6 τοῦ ἡμετέρου Συντάγματος. 2) Ἡ ἀρχὴ τῆς *ἐνώπιον τοῦ νόμου ἰσότητος τῶν πολιτῶν*. Ἡ «Διακήρυξις» τοῦ 1789 ἐν ἄρθρ. 6 ὥριζεν: «Ὁ νόμος εἶναι ἡ ἔκφρασις τῆς γενικῆς θελήσεως... Δέον νὰ εἶναι ὁ αὐτὸς δι' ὅλους, εἴτε προστατεύει εἴτε τιμωρεῖ. Ἅπαντες οἱ πολῖται, ὄντες ἴσοι ἐνώπιον τοῦ νόμου, εἶναι ἐξ ἴσου δεκτοὶ εἰς ὅλα τὰ δημόσια ἀξιώματα καὶ εἰς ὅλας τὰς δημοσίας θέσεις, κατὰ τὴν ἱκανότητα αὐτῶν καὶ ἄνευ ἄλλης διακρίσεως ἢ τῆς στηριζομένης ἐπὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἱκανότητός των». Ἐν ἄρθρῳ δὲ 13 ἀνεγράφετο ἡ *φορολογικὴ ἰσότης ὅλων τῶν πολιτῶν καὶ ἡ ἀνάλογος φορολογία*. Αἱ ἐν λόγῳ δύο ἀρχαὶ καθιεροῦνται καὶ διὰ τοῦ ἄρθρου 6 τοῦ ἡμετέρου Συντάγματος. 3) Τὴν *ἀτομικὴν ἐλευθερίαν* καθιεροῖ ἡ Διακήρυξις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου ἐν ἄρθρῳ 4: «Ἡ ἐλευθερία συνίσταται εἰς τὸ νὰ δύναταί τις νὰ πράττῃ πᾶν ὅ,τι δὲν βλάπτει τὸν ἄλλον· οὕτως ἡ ἐξάσκησις τῶν φυσικῶν δικαίων ἑκάστου ἀνθρώπου περιορίζεται μόνον ὑπὸ τῶν ὁρίων, ἅτινα ἀσφαλίζουσιν εἰς τὰ ἄλλα μέλη τῆς κοινωνίας τὴν ἀπολαυὴν τῶν αὐτῶν δικαίων. Τὰ ὅρια ταῦτα μόνον ὑπὸ τοῦ νόμου εἶναι δυνατὸν νὰ ὁρισθῶσιν». Ἐν ἄρθρῳ 5 δὲ ἀνεγράφετο: «Ὁ νόμος μόνον τὰς ἐπιβλαβεῖς τῇ κοινωνίᾳ πράξεις δικαιοῦται νὰ ἀπαγορεύσῃ. Πᾶν ὅ,τι δὲν ἀπαγορεύεται ὑπὸ τοῦ νόμου, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐμποδισθῇ· οὐδεὶς δὲ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαναγκασθῇ νὰ πράξῃ τι μὴ διατασσόμενον ὑπὸ τοῦ νόμου». Τῆς τοιαύτης γενικῆς ἀρχῆς συνέπεια εἶναι: α') Ἡ *ἀσφάλεια*. Τὸ ἄρθρον 7ον ὁρίζει ὅτι οὐδεὶς συλλαμβάνεται, φυλακίζεται καὶ τιμωρεῖται αὐθαιρέτως· τὸ ἄρθρ. 8ον καθιεροῖ τὴν ἀρχὴν nulla poena sine lege («οὐδεμία ποινὴ ἐπιβάλλεται ἄνευ νόμου προηγουμένως ὁρίζοντος αὐτήν») καὶ ὅτι αἱ ποιναὶ δέον νὰ εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὸ ἀδίκημα καὶ οὐχὶ ὑπεράγαν αὐστηραὶ καὶ ἀπάνθρωποι. Πρὸς τὰ ἄρθρα ταῦτα ἀνταποκρίνονται τὰ ἄρθρα 8-10 τοῦ ἡμετέρου Συντάγματος. Σχετικὸν

Digitized by Google

εἶναι ἐπίσης τὸ ἄρθον 17ον τοῦ Συντάγματος. β') Ἡ *ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς λατρείας*. Τὸ ἄρθρον 10 τῆς «Διακηρύξεως» ὁρίζει: «Οὐδεὶς ἐπιτρέπεται νὰ ἐνοχλῆται διὰ τὰς δοξασίας αὐτοῦ οὐδὲ δι' αὐτὰς τὰς θρησκευτικάς, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως ἡ ἐκδήλωσις αὐτῶν νὰ μὴ ταράττῃ τὴν ὑπὸ τοῦ νόμου καθιερωθεῖσαν δημοσίαν τάξιν». Διὰ τοῦ ἄρθρου τούτου ἐκηρύσσετο ἁπλῶς ἡ θρησκευτικὴ ἀνοχή, ἐνῷ τὸ ἄρθρον 1 τοῦ ἡμετέρου Συντάγματος ὁρίζει τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν: «Ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως εἶναι ἀπαραβίαστος». γ') Ἡ *ἐλευθερία τοῦ τύπου καὶ τοῦ λόγου*. Τὸ ἄρθρον 11 τῆς «Διακηρύξεως» ὁρίζει: «Ἕκαστος πολίτης δύναται νὰ λέγῃ, νὰ γράφῃ καὶ νὰ δημοσιεύῃ διὰ τοῦ τύπου ἐλευθέρως, ἐκτὸς ἂν εὐθύνεται διὰ κατάχρησιν τῆς ἐλευθερίας ταύτης ἐν ὡρισμέναις ὑπὸ τοῦ νόμου περιπτώσεσι». Ἀντίστοιχον τούτου εἶναι τὸ ἄρθρον 16 τοῦ ἡμετέρου Συντάγματος. δ') *Τὸ δικαίωμα τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας*. Τὸ ἄρθρον 2 τῆς «Διακηρύξεως» ἀνεγνώριζε τὴν ἰδιοκτησίαν ὡς δικαίωμα φυσικὸν τοῦ ἀνθρώπου, τὸ δὲ ἄρθρον 17 ἐκήρυσσε τὴν ἀτομικὴν ἰδιοκτησίαν ὡς «δικαίωμα ἀπαραβίαστον καὶ ἱερόν», ἐπέτρεπεν ὅμως τὴν ἀπαλλοτρίωσιν αὐτῆς μόνον διὰ δημοσίαν ἀνάγκην μετὰ προηγουμένην ἀποζημίωσιν. Τοῦ ἄρθρου τούτου ἀντίστοιχον εἶναι τὸ ἄρθρον 19 τοῦ ἡμετέρου Συντάγματος. Ἐπὶ πλέον ἡ γαλλικὴ «Διακήρυξις» ἐν ἄρθρῳ 21 ἐκήρυσσε τὸ ἠθικὸν καθῆκον τῆς πολιτείας νὰ βοηθῇ τοὺς μὴ δυναμένους νὰ ἐργασθῶσι πτωχοὺς καὶ νὰ προμηθεύῃ ἐργασίαν εἰς τοὺς μὴ ἔχοντας τοιαύτην ἐνδεεῖς. Εἰς τὸ ἄρθρον τοῦτο ἀντιστοιχεῖ τὸ ἄρθρον 22 τοῦ ἡμετέρου Συντάγματος. Σχετικὸν τυγχάνει τὸ ἄρθρον 24 § 2 καθ' ὃ «πολυμελεῖς οἰκογένειαι δικαιοῦνται ειδικῆς μερίμνης».

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω γενικῶν ἀρχῶν τῶν δύο ἐπαναστάσεων, τῆς ἀμερικανικῆς καὶ γαλλικῆς, κατηρτίσθη τὸ περιεχόμενον τῶν περὶ ἀτομικῶν δικαιωμάτων διατάξεων τοῦ Συντάγματος ἑκάστου Κράτους, ἐν μεγαλυτέρᾳ λεπτομερείᾳ. Τῆς ἐλευθερίας συνέπεια εἶναι τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι τὸ ὁποῖον καθιεροῖ τὸ ἄρθρον 13 τοῦ νῦν ἰσχύοντος Συντάγματος. Πάλιν ἐκ τῆς ἐλευθερίας ἐκπηγάζει τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι, τὸ ὁποῖον κατοχυρώνει τὸ ἄρθρον 14 τοῦ ἡμετέρου Συντάγματος. Τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς, ἐξ ἧς προέρχεται τὸ δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐξωτερικεύῃ τοὺς στοχασμούς του, συνέπεια εἶναι τὸ ἄρθρον 18 τοῦ Συντάγματος δι' οὗ καθιεροῦται τὸ ἀπαραβίαστον τῶν ἐπιστολῶν, τηλεγραφημάτων καὶ τηλεφωνημάτων. Ἐπίσης τῆς γενικῆς ἐλευθερίας συνέπεια εἶναι ἡ ἐλευθερία τῆς τέχνης, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτῶν, τὴν ὁποίαν ἀναγνωρίζει τὸ ἄρθρον 21 τοῦ Συντάγματος κ. τ. λ. (βλ. λ. **ἀνεξιθρησκεία, ἀπαραβίαστον, ἀπόρρητον**).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Jellinek*: «System der subjektiven offentlichen Rechte» 1905. Τοῦ αὐτοῦ: «Die Erklärung der Mensche und Bürgerrechte» 3 ἔκδ. 1919. — *Orban*: «Le droit constitutionnel de la Belgique» τ. III (1911). *Meyer*: «Lehrbuch des D. Staatsrechtes. *Tönnies*: Bürgeliche und politische Freiheit ἐν τῷ Handbuch der Politik τ. I. .(1912) σ. 240 ἑ. Haurion: «Principes de droit public» 1910 *Ν Ν. Σαριπόλου*: «Σύστημα Συνταγματικοῦ Δικαίου καὶ Γενικοῦ Δημοσίου Δικαίου» τ. I (1903). Τοῦ αὐτοῦ «Ἑλληνικὸν Συντ. Δίκαιον» II (1914) σ. 385 ἑλλ.

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

—ἀτομικαὶ *ἔννοιαι* *[Λογ.]*. Καλοῦνται (ἐν τῇ ἐξετάσει τῶν ἐννοιῶν κατὰ πλάτος) αἱ ἀναφερόμεναι εἰς ἓν καὶ μόνον ἀντικείμενον. Οὕτω π. χ. ἡ ἔννοια: *Πλάτων* εἶναι ἀτομικὴ ἔννοια, διαστελλομένη ἀπὸ τὴν *γενικὴν* ἔννοιαν: *φιλόσοφος*. Παρ' Ἀριστοτέλει αἱ ἀτομικαὶ ἔννοιαι καλοῦνται «*τὸ καθ' ἕκαστον*», ἀντιτιθέμεναι εἰς τὰς γενικὰς (γένη, «*τὸ καθόλου*»).

Θ. Π.

—ἀτομικαὶ *κρίσεις* *[Λογ.]*. Καλοῦνται (ἐν τῇ ἐξετάσει τῶν κρίσεων καθ' ἑαυτὰς κατὰ ποσόν), ἐκεῖναι ἐν αἷς τὸ κατηγορούμενον (Κ) ἀναφέρεται εἰς ἓν μόνον ὑποκείμενον (Υ) ἤ, ὅπερ ταὐτόν, ἐκεῖναι ὧν τὸ ὑποκείμενον εἶναι ἀτομικὴ ἔννοια. Οὕτως ἡ κρίσις: «Ὁ Μόμμιος κατέστρεψε τὴν Κόρινθον», εἶναι ἀτομικὴ κρίσις. Αἱ ἀτομικαὶ κρίσεις διαστέλλονται ἀπὸ τὰς γενικάς, τὰς μερικὰς καὶ τὰς ἀδιορίστους.

Θ. Π.

— ἀτομικὴ *ἄσκησις* *[Στρατ..]*· βλ. λ. **ἀσκήσεις**.

—ἀτομικὴ *διάθλασις* *[Φυσ. Χημ.]*. Φυσικοχημικὴ σταθερὰ εὑρισκομένη ἐκ τοῦ γινομένου τοῦ ἀτομικοῦ βάρους στοιχείου καὶ τῆς εἰδικῆς διαθλάσεως αὐτοῦ. Ἐκφράζεται ὑπὸ τοῦ τύπου, ὀφειλομένου εἰς τοὺς Lorenz καὶ Lorentz:

$$a = \frac{A}{d} \cdot \frac{N^2-1}{N^2+2},$$

ἔνθα A παριστᾷ τὸ ἀτομικὸν βάρος, d τὴν πυκνότητα καὶ N τὸν δείκτην διαθλάσεως, καὶ μᾶς παρέχει ἀριθμὸν σχετικὸν τοῦ πραγματικοῦ ὄγκου τῶν ἐν ἑνὶ γραμμομορίῳ περιεχομένων ἀτόμων. Τὸ ἄθροισμα τῶν ἀτομικῶν διαθλάσεων οὐσίας παρέχει τὴν *μοριακὴν* αὐτῆς *διάθλασιν*. Ἡ ἀτομικὴ διάθλασις εἶναι σταθερὸς ἀριθμὸς μόνον διὰ τὰ μονοσθενῆ στοιχεῖα. Διὰ τὸ ὀξυγόνον, ἄνθρακα καὶ ἄζωτον λαμβάνει αὕτη διαφόρους τιμὰς ἀναλόγως τῆς φύσεως τῆς συνδέσεως.

Ὁ ἀκόλουθος πίναξ ἀποδίδει τὰς τιμὰς τῶν ἀτομικῶν διαθλάσεων στοιχείων τινῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑπολογισμῶν τοῦ W. A. Roth καὶ F. Eisenlohr:

Στοιχεῖον	Σύμβ.	Hα	D	Hβ	Hγ
Ἄζωτον (εἰς πρωτοταγεῖς ἀλειφατικὰς ἀμίνας)	—N=	2.309	2.322	2.368	2.397
Ἄζωτον (εἰς δευτεροταγεῖς ἀλειφατικὰς ἀμίνας)	=N—	2.475	2.499	2.561	2.603
Ἄζωτον (εἰς τριτοταγεῖς ἀλειφατικὰς ἀμίνας)	≡N	2.807	2.840	2.940	3.000
Ἄζωτον (εἰς νιτρίλια)	—C: N	3.054	3.070	3.108	3.129
» (εἰς ἰμίδια)	C.N:C	3.740	3.776	3.847	3.962
Ἄνθραξ (ἁπλῶς ἠνωμένος)	C	2.413	2.418	2.438	2.466
Ἄνθραξ. Δι' ἕκαστον αἰθυλεν. δεσμὸν ἐπὶ πλέον	|=	1.686	1.733	1.824	1.893
Ἄνθραξ. Δι' ἕκαστον ἀκετυλεν. δεσμὸν ἐπὶ πλέον	|≡	2.328	2.398	2.506	2.538
Βρώμιον	Br	8.803	8.865	8.999	2.152
Ἰώδιον	J	13 757	13 900	14 224	14 521
Ὀξυγόν. (καρβονυλικὸν)	O''	2.189	2.211	2.247	2.267
» (αἰθέρος)	O<	1.639	1.643	1.649	1.662
(ὑδροξυλίου)	O'	1.522	1.525	1.531	1.541
Ὑδρογόνον	H	1.092	1.100	1.115	1.122
Χλώριον	Cl	5.933	5.967	6.043	6.101

Ἐκ τῶν ἀναφερομένων ἀτομικῶν διαθλάσεων μᾶλλον εὔχρηστοι εἶναι αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ῥάβδωσιν D τοῦ νατρίου, διὰ τὸ εὔκολον τῆς παραγωγῆς τοῦ φωτὸς τούτου. Προσπάθειαι προσδιορισμοῦ τῆς ἀτομικῆς διαθλάσεως καὶ ἄλλων στοιχείων ἐκ τῶν ὀργανικῶν των ἑνώσεων δὲν κατέληξαν μέχρι τοῦδε εἰς σαφῆ καὶ ἀσφαλῆ ἀποτελέσματα.

ΑΝ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ

— ἀτομικὴ *θερμότης* *[Φυσ. Χημ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ ποσὸν τῆς θερμότητος εἰς θερμίδας τὸ ἀναλισκόμενον ὅπως ὑψωθῇ κατὰ ἕνα βαθμὸν ἑκατονταβάθμου ἡ θερμοκρασία ἑνὸς γραμμοατόμου τοῦ σχετικοῦ στοιχείου. Οἱ Dulong καὶ Petit εὗρον (1818) ὅτι τὸ ποσὸν τοῦτο εἶναι ὁ αὐτὸς ἀριθμὸς διὰ πάντα τὰ στοιχεῖα περίπου=6.3, ἐκτὸς ὀλίγων ἐξαιρέσεων τῶν ἐλαφρῶν στοιχείων ὡς βηρυλλίου=3.7, βορίου=2.6, πυριτίου=4.8, ἄνθρακος ὑπὸ μορφὴν ἀδάμαντος=1.4, ἄνθρακος ὑπὸ μορφὴν γραφίτου=2. Εἶναι ἰδιότης παρακολουθοῦσα τὸ στοιχεῖον εἰς τὰς ἑνώσεις του, ὥστε ἡ μοριακὴ θερμότης (ἀναλόγως ὁριζομένη) ἰσοῦται πρὸς τὸ ἄθροισμα τῶν ἀτομικῶν θερμοτήτων τῶν συστατικῶν (τὸ γινόμενον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀτόμων ἐπὶ τὸν ἀριθμὸν 6.3).

Ἡ ἀτομικὴ θερμότης ὅταν μὲν ἐκφράζεται ὑπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 6.3 δὲν μεταβάλλεται αἰσθητῶς ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς θερμοκρασίας τῶν συνήθων χημικῶν ἀντιδράσεων, μεταβάλλεται ὅμως αἰσθητῶς ὅταν εἶναι μικροτέρα ὡς εἰς τὸν ἄνθρακα, αὐξανομένη μετ' αὐτῆς καὶ τείνουσα εἰς τὴν τιμὴν 6.3. Εἰς χαμηλοτέρας θερμοκρασίας ἐλαττοῦται τείνουσα περὶ τὸ ἀπόλυτον μηδὲν νὰ μηδενισθῇ. Παρὰ τὴν θερμοκρασίαν ταύτην παρουσιάζεται κατάστασις τῶν καλουμένων *τελείων στερεῶν*, καθ' ἣν αἱ μηχανικαὶ καὶ θερμικαὶ αὐτῶν ἰδιότητες εἶναι ἀνεξάρτητοι τῆς θερμοκρασίας.

Ἡ ἀτομικὴ θερμότης εἰς τὴν ἀέριον κατάστασιν καὶ ὑπὸ σταθερὸν ὄγκον ἰσοῦται πρὸς τὸν ἀριθμὸν 3 περίπου, ὑπὸ σταθερὰν δὲ πίεσιν εἶναι κατὰ R=1.98 μεγαλυτέρα, ἔνθα R παριστᾷ τὴν γνωστὴν σταθερὰν τῶν ἀερίων. Εἰς τὴν στερεὰν κατάστασιν ἡ διαφορὰ αὕτη εἶναι περίπου 0.3, ὥστε ἐπειδὴ εἰς τὰ στερεὰ οἱ προσδιορισμοὶ τελοῦνται ὑπὸ τὴν σταθερὰν πίεσιν τῆς ἀτμοσφαίρας, ἡ ὑπὸ σταθερὸν ὄγκον ἰσοῦται πρὸς 6 περίπου. Θεωρητικὴν σημασίαν ἔχουσιν αἱ ἀτομικαὶ θερμότητες ὑπὸ σταθερὰν πίεσιν ὡς διὰ τύπων ὑπολογιζόμεναι.

Ὁ πρῶτος ὑπολογισμὸς ἐγένετο ἐπὶ τῇ βάσει τῆς *κινητικῆς θεωρίας*. Ἡ κινητικὴ ἐνέργεια (ἤτοι ἡ *θερμότης*) ἑνὸς γραμμομορίου ἐκ N μορίων ἀερίου μάζης m καὶ μέσης ταχύτητος u εἶναι $\frac{1}{2}Nmu^2$ καὶ ἐὰν T ἡ ἀπόλυτος θερμοκρασία καὶ R ἡ γνωστὴ σταθερὰ τῶν ἀερίων ἔχομεν $\frac{1}{2}Nmu^2 = \frac{3}{2}RT$. Διὰ T=1 καὶ διὰ μονοάτομα ἀέρια, ὧν τὸ μόριον σύγκειται ἐξ ἑνὸς ἀτόμου, ἔχομεν ὡς τιμὴν τῆς κινητικῆς ἐνεργείας (θερμότητος) πρὸς ὕψωσιν τῆς θερμοκρασίας κατὰ ἕνα βαθμὸν $\frac{3}{2}R = \frac{3}{2} \times 1.98 = 2.97$, ἤτοι περίπου 3, ὡς πειραματικῶς εὑρέθη. Εἰς τὰ ὑγρὰ καὶ στερεὰ ἐπειδὴ τὰ μόρια μὴ κινούμενα ἐλευθέρως ἀλλὰ δονούμενα πέριξ τῆς θέσεως τῆς ἰσορροπίας κατέχουσιν οὐ μόνον κινητικὴν ἀλλὰ καὶ δυνάμει ἐνέργειαν εἰς ἴσην ποσότητα, ἡ εἰδικὴ θερμότης ὑπὸ σταθερὸν ὄγκον εἶναι διπλασία ἤτοι 2×2.97=5.94, ἤτοι περίπου 6, ὡς καὶ πειραματικῶς εὑρίσκεται. Διὰ τῆς κινητικῆς ὅμως ταύτης θεωρίας δὲν δύναται νὰ δοθῇ ἐξήγησις τῆς μεταβολῆς τῆς ἀτομικῆς θερμότητος μετὰ τῆς θερμοκρασίας.

Πρὸς εὕρεσιν τύπων τοιούτων ἐχρησιμοποιήθησαν αἱ νεώτεραι θεωρίαι τῆς σχέσεως τῆς ἐνεργείας πρὸς τὴν συχνότητα τῶν παλμικῶν κινήσεων καὶ τὴν ἀπόλυτον θερμοκρασίαν, διεπόμεναι ὑπὸ τῆς θεωρίας τοῦ Planck τῶν *κβάντα (δόσεων ἐνεργείας)*. Ὁ Debye εὗρεν ὅτι εἰς χαμηλὰς θερμοκρασίας ἡ ἀτομικὴ θερμότης ὑπὸ σταθερὸν ὄγκον Cv εἶναι ἀνάλογος τῆς τρίτης δυνάμεως τῆς ἀπολύτου θερμοκρασίας $Cv=4a\,T^3$, ἔνθα a εἶναι σταθερὰ ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς φύσεως τῆς οὐσίας, πολλαὶ δὲ ἐγένοντο ἀπόπειραι τῆς ἐκφράσεως τῆς σταθερᾶς ὑπὸ ἄλλων προσδιοριστῶν δεδομένων καὶ ἐν γένει διόρθωσιν αὐτῆς, εἰς πλείστας δὲ περιπτώσεις παρουσιάζεται συμφωνία τῶν θεωρητικῶν καὶ πειραματικῶν δεδομένων. Οὕτως ὁ Nernst καὶ ὁ Lindemann κατήρτισαν τὸν παρατιθέμενον πίνακα τῆς ἀτομικῆς θερμότητος τοῦ ἀδάμαντος προσδιορισθείσης ἀπὸ τῆς ἀπολύτου θερμοκρασίας 17.5° (—255.5°) καὶ ὑπολογισθείσης διὰ καταλλήλου τύπου, παρουσιαζομένης καταπληκτικῆς συμφωνίας. Εἰς τοὺς τύπους τοὺς διωρθωμένους εἰσέρχεται ὡς εἴπομεν ἡ συχνότης τῶν παλμῶν τοῦ ἀτόμου, ἥτις προσδιορισθεῖσα διὰ διαφόρων ὁδῶν δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς γνωστὴ ποσότης, διὰ τὸν ἀδάμαντα ἴση πρὸς 405.5×10^{11}.

Ἀτομικὴ θερμότης ἀδάμαντος.

Ἀπόλυτος Θερμοκρασίο	Ἀτομικὴ θερμοκρασία	
	Παρατηρηθεῖσα.	Ὑπολογισθεῖσα.
30	0.00	0.000
42	0.00	0.000
88	0.03	0.006
92	0.03	0.009
205	0.62	0.62
209	0.66	0.65
220	0.72	0.74
222	0.76	0.78
232	0.86	0.87
243	0.95	0.97
262	1.14	1.16
284	1.35	1.37
306	1.58	1.59
331	1.83	1.82
358	2.11	2.07
413	2.64	2.53
1169	5.23	5.19

Εἰς τὸν χαλκὸν καὶ τὸ πυρίτιον καὶ εἰς ταπεινὰς θερμοκρασίας ἐπαληθεύεται ὁ ἁπλοῦς τύπος τοῦ Debye:

Χαλκὸς $Cv = 1.35.\,10^{-5}T^3$

Ἀπόλυτος θερμοκρασία.	Ἀτομικὴ θερμοκρασία	
	Παρατηρηθεῖσα	Ὑπολογισθεῖσα.
14.5	0.040	0.041
15.6	0.051	0.051
17.2	0.069	0.069
20.2	0.115	0.112
20.75	0.112	0.120
25.4	0.234	0.222

Πυρίτιον $Cv = 0.387 + 10^{-5}T^3$

20.1	0.031	0.031
24.1	0.053	0.053
28.2	0.086	0.086
33.7	0.152	0.148
39.7	0.248	0.236
44.7	0.358	0.343

Π. ΖΑΧΑΡΙΑΣ

— ἀτομικὴ *θεωρία* *[Φυσ. Χημ.]*. Ἡ θεωρία καθ' ἣν ἡ ὕλη ἀπαρτίζεται ἐξ ἀτόμων (βλ. λ.). Ἡ ἰδέα αὕτη ἐκ τῆς συγκρίσεως πρὸς τὴν κατασκευὴν τῶν κοινωνιῶν ἀνεφάνη ἤδη παρὰ τοῖς ἀνατολικοῖς λαοῖς (*Kanâda*, Vaiceslican System). Ὡρισμένην φιλοσοφικὴν μορφὴν ἔδωκαν πρῶτοι οἱ Ἕλληνες (βλ. **ἀτομικὴ σχολή**).

Ἐκ τῶν φυσικῶν καὶ μαθηματικῶν πολλοὶ ὁμιλοῦσι περὶ ἀτόμων ὡς ὁ *Boyle* (1682), ὁ *Καρτέσιος* καὶ ἄλλοι. Ὁ *Δάλτων* (1805) ἔδωκεν εἰς τὴν ἀτομικὴν θεωρίαν πρακτικὴν μορφὴν ἐξελίξιμον καὶ μεγίστην κτήσασαν σπουδαιότητα εἰς τὴν θεωρητικὴν θεμελίωσιν τῆς νεωτέρας χημείας.

Οἱ φιλόσοφοι ὅμως δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συμφιλιώσωσι τὴν ἰδέαν τοῦ ἀτόμου, τὸ μὴ περαιτέρω διαιρετόν, πρὸς τὴν λογικὴν ἀνάλυσιν. Ὁ Σπινόζα δὲν δέχεται ὅριον διαιρετότητος, ἀλλὰ τὴν ὕπαρξιν μονάδων. Ὁ *Κάντιος* ἐν τῇ μοναδολογίᾳ αὐτοῦ ὁμιλεῖ περὶ τῶν μονάδων αὐτῶν ὡς σφαιρῶν ἐνεργείας τῶν ἑλκτικῶν καὶ ὠστικῶν δυνάμεων. Καὶ ἄλλοι φιλόσοφοι ἐθεώρησαν τὸ ἄτομον ὡς κέντρον δυνάμεως περιβαλλόμενον ὑπὸ περιφερείας ἐνεργειῶν. Τὸ ἄτομον θεωρεῖται ὡς νοητικὸν μέσον τῆς ἀντιλήψεως τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου τῶν φαινομένων. Τὰ χημικὰ δὲ ἄτομα ὡς σχετικά, καθ' ὅσον δύνανται νὰ θεωρηθῶσι σύνθετα ἐκ πρωτοατόμων, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δεδομένα, ἀλλ' ἰδέαι, ὁρίζουσαι τὴν διαιρετότητα τῆς ὕλης. Δὲν εἶναι τὸ ὄντως ὄν, εἶναι κέντρα δυνάμεως σχετικῆς ἀνεξαρτησίας, ἓν τῶν μελῶν τῆς ὑλικῆς καὶ δυναμικῆς ἀλληλουχίας, ἐξ ἧς προέρχεται ἡ ἀντικειμενικὴ πραγματικότης ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ἐξωτερικῆς ἐμπειρίας. Φυσιοδίφαι ὡς ὁ Diderot, Buffon, Nâgeli καὶ Heckel ἐδέχθησαν καὶ μονάδα τῶν ψυχικῶν φαινομένων ἀποδώσαντες εἰς τὰ ἄτομα καὶ αἴσθησιν. Ἡ ἀτομικὴ θεωρία ἔσχεν ἀνέκαθεν καὶ ἐχθροὺς καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα, π. χ. τοὺς *ἐκκλησιαστικοὺς φιλοσόφους* (Energetiker) καὶ τελευταίως τοὺς *ἐνεργητικοὺς*

Digitized by Google

τοὺς τὰ πάντα ἐκ τῆς ἐνεργείας ἐξηγοῦντας (W. Ostwald). Τελικῶς ὅμως ἐνίκησεν ἡ ἀτομικὴ θεωρία κατορθώσασα νὰ ἀναλύσῃ τὰ χημικὰ ἄτομα εἰς κεντρικὰς δυνάμεις *(πυρῆνας)* καὶ περιφερικὰς ἐνεργείας *(ἠλεκτράτομα)* καὶ ἐρευνήσῃ τὴν κατασκευὴν αὐτῶν ἐξ ἄλλων πρωτοουσιῶν *(πρώτων καὶ ἠλεκτρατόμων)*, αἵτινες καὶ αὗται προέρχονται κατὰ τοὺς Thompson, Tait, Lodge ἐκ δινῶν ἐν τῷ αἰθέρι, ἐπανερχομένους εἰς τὰς πληρεστέρας ἀρχαιοτέρας δοξασίας.

Χημικὴ ἀτομικὴ θεωρία.— Ὡς τοιαύτην καλοῦμεν τὴν ὑπὸ τοῦ Δάλτωνος τελεσθεῖσαν πρακτικὴν προσαρμογὴν εἰς τὰ γενικὰ τῆς χημείας ἀξιώματα, ὡς τὸ ὑπὸ τοῦ Lavoisier (1792) ἐκ νέου ἐκφωνηθὲν ἀξίωμα τῆς ἀφθαρσίας τῆς ὕλης καὶ τὰς ἐκδηλώσεις αὐτοῦ, τοὺς νόμους τῶν ἁπλῶν καὶ πολλαπλῶν ἀναλογιῶν. Ἡ τοιαύτη προσαρμογὴ τοῦ Δάλτωνος ἀπεδείχθη γονιμωτάτη καὶ προεκάλεσε τὴν θεωρητικὴν συστηματοποίησιν τῆς χημείας τοῦ 19ου αἰῶνος. Τὰ ἀξιώματα ὅμως ταῦτα εἶχον ἤδη ἐκφωνήσει οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι καὶ δὴ ὁ Δημόκριτος.

Πάντα τὰ σώματα συνίστανται ἐξ 86 ἁπλῶν σωμάτων, τῶν στοιχείων, καὶ αἱ μονάδες ποσότητες, καθ' ἃς ταῦτα ἑνοῦνται πρὸς ἄλληλα καὶ ἀνταλλάσσονται εἶναι τὰ ἀτομικὰ αὐτῶν βάρη, ἀνάλογα πρὸς τὰ σχετικὰ βάρη τῶν ἀτόμων αὐτῶν ὡς πρὸς τὰ τοῦ ὀξυγόνου λαμβανομένου ἴσου πρὸς 16. Οἱ ἀνωτέρω νόμοι διετυπώθησαν ὡς ἑξῆς ὑπὸ τοῦ Lavoisier καὶ Dalton: «Τὰ στοιχεῖα ἑνοῦνται μετ' ἀλλήλων εἰς χημικὰς ἑνώσεις πάντοτε εἰς ὡρισμένας ἀναλλοιώτους σχέσεις βάρους». Στοιχεῖα δύνανται νὰ σχηματίσουν ἑνώσεις κατὰ πλειοτέρας ἀναλογίας βάρους μεθ' ἑτέρου, ἀλλ' αἱ ἀναλογίαι αὗται βάρους εἶναι ἀκέραια πολλαπλάσια τῆς μικροτέρας ἐξ αὐτῶν. Αἵ τε ἁπλαῖ καὶ πολλαπλαῖ ἀναλογίαι ἐξηγοῦνται ἀβιάστως διὰ τῆς παραδοχῆς τῶν ἀτόμων τῶν διαφόρων στοιχείων μετὰ τῶν ἀτομικῶν αὐτῶν βαρῶν. Τὰ ἄτομα ταῦτα δὲν ὑπάρχουσιν ἐλεύθερα (ἐκτὸς ἐξαιρέσεων), ἀλλ' ἡνωμένα εἰς μόρια. Μόρια καλοῦνται τὰ ἐλάχιστα διὰ μηχανικῶν μέσων μὴ περαιτέρω διαιρετὰ ἐλάχιστα ἐλευθέρως ὑπάρχοντα τμήματα χημικῆς ἑνώσεως, αἱ μονάδες αὐτῆς, αἵτινες καὶ συμμετέχουσιν κατὰ τὰς χημικὰς δράσεις. Τὰ μόρια χαρακτηρίζονται διὸ τοῦ μοριακοῦ αὐτῶν βάρους εἰς γραμμάρια *(γραμμομορίου)*, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν ἀτομικῶν βαρῶν *(γραμμοατόμων)* τῶν συνιστώντων τὸ μόριον: Πλεῖσται σχέσεις τῶν ἑνώσεων πρὸς φυσικὰς ἰδιότητας ἐκδηλοῦνται ὑπὸ ἁπλῆν μορφὴν ὅταν δὲν λογίζωνται ἐπὶ τῆς μονάδος βάρους, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ γραμμομορίου, ἤτοι τοῦ βάρους τῆς μονάδος τῆς ἑνώσεως. Ὁ προσδιορισμὸς τοῦ μεγέθους τῶν μορίων ἄνω τῶν 200.000 ἑνώσεων καὶ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς διατάξεως τῶν ἀτόμων ἐν αὐτῷ ὑπῆρξε τὸ ἐπιτυχὲς καὶ σπουδαιότατον ἔργον τῆς χημείας κατὰ τὸν λήξαντα αἰῶνα, ἀποτέλεσμα τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἀτομικῆς θεωρίας, τῆς συστηματοποιήσεως τῶν διαφόρων ἑνώσεων, τῶν ἰδιοτήτων αὐτῶν καὶ τῶν γενετικῶν σχέσεων πρὸς ἀλλήλας, ὥστε νὰ κατορθωθῇ ἡ τεχνητὴ παραγωγὴ διαφόρων προϊόντων τῆς φύσεως, ἰδίως τῆς ὀργανικῆς καὶ ἡ ἀνακάλυψις καὶ εἰς δημοσίαν χρῆσιν ἀπόδοσις πλείστων νέων χρησιμωτάτων οὐσιῶν ὡς χρωμάτων, φαρμάκων, ἀρωμάτων κλπ. Εἰς τοῦτο σπουδαίως συνετέλεσεν ἡ ἰδιαιτέρα γλῶσσα τῶν χημικῶν τύπων καὶ χημικῶν ἐξισώσεων. Ὡρισμένα σύμβολα συγκείμενα ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ γράμματος μόνον ἢ μετὰ βοηθητικοῦ δευτέρου ἐκ τοῦ λατινικοῦ ὀνόματος τοῦ στοιχείου σημαίνουσι τό τε στοιχεῖον καὶ τὸ γραμμοάτομον αὐτοῦ (βλ. ὄπισθεν πίνακα). Διὰ τῆς παραθέσεως αὐτῶν μετὰ δεικτῶν δηλούντων τὸ ποσὸν τῶν καθ' ἕκαστον ἀτόμων δηλοῦται ἡ μονὰς δράσεως τῆς χημικῆς ἑνώσεως, δηλαδὴ τὸ γραμμομόριον αὐτῆς.

Ἡ ἱκανότης τῆς ἑνώσεως ἑνὸς ἀτόμου μεθ' ἑνός, δύο κλπ. ἀτόμων ὑδρογόνου ἐκλήθη σθένος ἢ ἀτομικότης ἢ συγγένεια αὐτοῦ μετρουμένη εἰς μονάδας καὶ δηλουμένη διὰ κεραιῶν γραφομένων περὶ τὸ σύμβολον τοῦ ἀτόμου. Ἡ ἕνωσις διαφόρων ἀτόμων δηλοῦται δι' ἑνώσεως τῶν σχετικῶν κεραιῶν καὶ οὕτως ἐδημιουργήθησαν οἱ *ἐμπειρικοὶ τύποι* οἱ ἐκφράζοντες ἁπλῶς τὰ ποσὰ καὶ εἴδη τῶν τὸ μόριον ἀποτελούντων ἀτόμων καὶ οἱ *συντακτικοί*, εἰκόνες τρόπον τινὰ τῆς ἐσωτερικῆς κατασκευῆς αὐτοῦ καὶ περιληπτικαὶ ἐκφράσεις τῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ. Οὕτω τὸ ὑδροχλώριον HCl γράφεται H—Cl. Τὸ ὕδωρ H_2O γράφεται H—O—H. Ἡ ἀμμωνία $\mathrm{H{-}N}\genfrac{}{}{0pt}{}{\diagup\mathrm{H}}{\diagdown\mathrm{H}}$. Τὸ ὑπεροξείδιον τοῦ ὑδρογόνου H_2O_2 ἢ H—O—O—H. Οὕτω βαθμηδὸν παράγονται ἁλύσεις ἀνοικταὶ ἢ κλεισταὶ σπουδασθεῖσαι πρῶτον εἰς τὸν ἄνθρακα καὶ παρέχουσαι τὴν ἄμετρον ποικιλίαν τῶν ἑνώσεων αὐτοῦ νῦν δὲ σπουδαζόμεναι καὶ εἰς τὰς ἀνοργάνους ἑνώσεις, καθ' ὅσον διὰ τῆς τοιαύτης ἁλυσοδέσεως παράγονται ὁλονὲν μεγαλύτερα μόρια ἕως οὗ παύσωσι πλέον δεικνύοντα τὰς χαρακτηριστικὰς ἰδιότητας τῶν μορίων τῶν χημικῶν ἑνώσεων καὶ δεικνύωσι πλέον τὰς ἰδιότητας τῶν τελῶν, συστατικῶν τῶν καλουμένων κολλοειδῶν. Τὸ ὅριον τοῦτο εἶναι περίπου 1 μ μ. Οἱ τύποι οὗτοι τῆς ἀτομικῆς θεωρίας ἐπίπεδοι, συμπληρωθέντες διὰ τῶν στερεοχημικῶν, ἀπεδείχθησαν ἐν πολλοῖς πραγματικοί. Οὕτως ὁ Langmuir ἐρευνῶν τὰς ἰδιότητας τῶν μονομοριακῶν ἐπιφανειακῶν ὑμενίων λιπῶν καὶ λιπαρῶν ὀξέων ἐπὶ ὕδατος ἐβεβαίωσε τὴν ἐπιμήκη κατασκευὴν αὐτῶν, εἰς ἄλλας δὲ ἑνώσεις εἶναι καταφανὴς ἡ μεμβρανώδης κατ' ἐπιφάνειαν ἔκτασις. Τὸ συνήθως ὁριζόμενον μέγεθος τῶν μορίων εἶναι εἰς τὴν ἀέριον κατάστασιν ἢ τὴν πρὸς τοῦτο συγκριτὴν τῆς ἐν ἀραιᾷ διαλύσει.

Ὅταν τὰ μόρια δὲν χωρίζωνται ἀπ' ἀλλήλων, ἀλλ' εἶναι πλησίον ἀλλήλων εἰς ὁμογενὲς σῶμα, τότε τὸ μόριον λαμβάνει πολὺ μεγαλυτέρας διαστάσεις καὶ ὁλόκληρος κρύσταλλος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς μόριον. Ἰδίως ἐσπουδάσθησαν αἱ *ἑτεροπολικαὶ ἑνώσεις*, δηλαλὴ τὰ ἅλατα συγκείμενα ἐξ ἠλεκτροθετικοῦ καὶ ἠλεκτραρνητικοῦ συστατικοῦ καὶ ὑπελογίσθησαν αἱ δυνάμεις συνοχῆς αὐτῶν. Ἰδίως εἰς τοὺς κρυστάλλους ἀπεδείχθη διὰ τῶν ἐκ τῆς ἀνακλάσεως τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν παρεχομένων εἰκόνων συμβολῆς ὅτι τὰ ἄτομα καὶ τὰ ἰόντα παραμένουσιν ἀνεξάρτητα κανονικῶς παρατεθειμένα. Πλείστων ἑνώσεων ὡρίσθησαν οὕτω τὰ μοριακὰ δίκτυα συμφωνοῦντα πρὸς τὰ ἐκ τῶν συντακτικῶν τύπων διδόμενα, ἰδίως εἰς ὁμοιοπολικὰς ἑνώσεις ὡς μέταλλα καὶ ἄνθρακα, ὅστις ἐλέγχεται ἔχων δίκτυον συμπαγὲς βασιεξάγωνον συμφωνοῦν πρὸς τὸ τοῦ μελιλιθικοῦ ὀξέος, ὅπερ

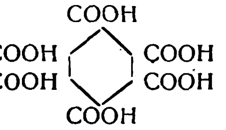

παράγεται κατὰ τὴν ὀξείδωσιν γραφίτου καὶ αἰθάλης. Ἡ σημερινὴ ἀτομικὴ θεωρία, ἡ ἐρειδομένη ἐπὶ τῆς ἀντιλήψεως τοῦ ἀτόμου τοῦ Bohr, ὁμοῦ μετὰ τῆς ἀναλύσεως διὰ τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν ἀνακαλυπτούσης τὴν κρυσταλλικὴν ὑφὴν καὶ τὴν κατασκευὴν τοῦ κρυσταλλικοῦ δικτύου, δίδει τὸ μέσον πρὸς ὑπολογισμὸν τῶν δυνάμεων συνοχῆς τοῦ μορίου ἢ τῆς σκληρότητος τοῦ κρυστάλλου, τοῦ ἔργου ἐξιοντισμοῦ ἐν ὑδατώδει διαλύσει ἢ ἀποσυνθέσεως διὰ τοῦ ἀποχωρισμοῦ τῶν μορίων, ἐξήγησιν τῆς παραγωγῆς καὶ ἐντάσεως ὀξίνων ἢ βασικῶν ἰδιοτήτων τοῦ μορίου κλπ. προοριζομένη νὰ χύσῃ πλῆρες φῶς εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν χημικῶν ἑνώσεων καὶ τὰς σχέσεις πρὸς τὰς διαφόρους φυσικὰς ἰδιότητας αὐτῶν. Π. ΖΑΧΑΡΙΑΣ

— ἀτομικὴ θεωρία τοῦ ἠλεκτρισμοῦ· βλ. λ. ἠλεκτρισμός.

— ἀτομικὴ προσωπὶς *[Στρατ. Τακτ.]*· βλ. λ. ἀέρια.

—Ἀτομικὴ σχολὴ *[Ἱστορ. Φιλοσ.]*. Οὕτως ἐκλήθη ἡ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀκμάσασα φιλοσοφικὴ σχολή, ἡ ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ **Λευκίππου** (βλ. λ.) καὶ πρεσβεύουσα τὴν διὰ τῶν ἀτόμων ἑρμηνείαν τοῦ κόσμου. Ταύτης κυριώτατος ἐκπρόσωπος εἶναι ὁ **Δημόκριτος** (βλ. λ.), μεταγενέστεροι δὲ ὀπαδοὶ ὁ Ἐπίκουρος καὶ ὁ Λουκρήτιος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Kirchberger*, Die Entwicklung der Atomtheorie 1922. – *Lasswitz*, Geschichte der Atomistik 1890 – *Mabilleau*, Histoire de la philos. atom. 1895.—*Rubens*, Die Entwickl der Atomistik. — Ω.

—ἀτομικὴ ψυχολογία *[Ψυχολ.]*. Ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ τοῦ ὅρου ἐννοίᾳ *ἀτομικὴ ψυχολογία* εἶναι ἡ ἐρευνῶσα τὰ κύρια φαινόμενα τῆς ἀτομικῆς τοῦ ἀνθρώπου συνειδήσεως, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν *ψυχολογίαν λαῶν* (*Wundt*, Logik, 1905, II 2², 168). Ἐν στενωτέρᾳ δὲ ἐννοίᾳ ἡ ἀτομικὴ ψυχολογία εἶναι ἡ περὶ τὰς ψυχικὰς διαφοράς, διὰ τῶν ὁποίων διακρίνεται ἕκαστον ἄτομον τῶν λοιπῶν, ἀσχολουμένη. Κύριοι ταύτης ἀντιπρόσωποι εἶναι ὁ *Γ. Στὲρν* καὶ ὁ *Ἀλφρέδος Ἄδλερ*. Κατὰ τὸν Στὲρν ἕκαστον ἄτομον (ὁ Στὲρν προτιμᾷ ἀντὶ τῆς λέξεως ταύτης τὴν λέξιν «*πρόσωπον*»), καίτοι ἀποτελεῖται ἐκ τῶν πολλῶν αὐτοῦ μερῶν, εἶναι ὅμως ἑνιαῖόν τι ὅλον «*πολλότης ἐν ἑνότητι*» (Vieleinheit)». Οὔτε τὰ ἄθροισμα τῶν μερῶν αὐτοῦ εἶναι τὸ ἄτομον, οὔτε μέρος τι σπουδαιότερον τῶν λοιπῶν ἐν τῷ ἀθροίσματι. Ἡ οὐσία τοῦ προσώπου (ἀτόμου) εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ πρόσωπον ὡς ὅλον τι λαμβανόμενον. Τὸ πρόσωπον δρᾷ ὡς ὅλον, εἶναι ἔλλογος ὁλότης σκοπίμως δρῶσα. Ἡ σκόπιμος δὲ αὕτη δρᾶσις ἐκπηγάζει ἐξ αὐτοῦ ὡς ὁλότητος καὶ ἀντεπιδρᾷ ἐπ' αὐτοῦ. Τὸ πρόσωπον εἶναι εἰς ἑαυτὸ σκοπὸς καθ' ἑαυτόν, ἡ δὲ εἰς σκοπὸν τείνουσα αἰτιότης αὐτοῦ εἶναι «*ἐσωτερικὴ τελολογία*». Πᾶν τὸ συμβαῖνον ἐν τῷ ἀτόμῳ τείνει εἰς τὴν διαφύλαξιν καὶ ἀνάπτυξιν αὐτοῦ ὡς ἑνιαίου τινὸς ὅλου. Ἀλλ' ὅμως ἐν τῷ προσώπῳ συμπλέκονται μετὰ τῶν *ἀτομικῶν σκοπῶν καὶ ξένοι σκοποί*. Παρὰ τὴν *αὐτοτέλειαν* ἐμφανίζεται καὶ ἡ *ἑτεροτέλεια*.

Ἡ τελευταία αὕτη περιλαμβάνει τοὺς σκοποὺς ἀνωτέρων προσώπων, οἷα εἶναι ἡ οἰκογένεια, ὁ λαός, ἡ ἀνθρωπότης, καὶ τοὺς σκοποὺς ὁμοτίμων προσώπων, οἷα εἶναι ὁ φίλος, ὁ πλησίον, περιλαμβάνει δὲ καὶ ἀνωτέρους εἰς πράγματα ἀναφερομένους σκοπούς, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶναι προσωπικοί, ἀλλ' ἀναφέρονται εἰς τὸ ἀληθές, εἰς τὸ ἀγαθόν, εἰς τὸ καλὸν καὶ εἰς τὸ ὅσιον. Οἱ ἀτομικοὶ σκοποὶ δύνανται νὰ συγκρούωνται πρὸς τοὺς ξένους, ἐκ τῆς συγκρούσεως δὲ ταύτης προέρχεται ἰδιοτέλεια ἢ αὐταπαρνησία. Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ αἴρῃ τὰς ἀντιθέσεις διὰ τῆς προσλήψεως τῆς ἑτεροτελείας εἰς τὴν αὐτοτέλειαν καὶ διὰ τῆς συγχωνεύσεως ἀμφοτέρων εἰς ἕν, ὥστε ὁ ξένος σκοπός, καίτοι ἐξακολουθεῖ ἀποβλέπων εἰς τὸ ἀλλότριον ἐγώ, χάνει ὅμως τὸν χαρακτῆρα τῆς ξενότητος καὶ ἐμφανίζεται οἰκεῖος εἰς τὸ ἐγὼ (Introzeption). Κατὰ ταῦτα ἡ ἀτομικὴ αὕτη ψυχολογία θὰ ἠδύνατο κρινομένη κατὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο γνώρισμα αὐτῆς νὰ ἀποκαλῆται καὶ κοινωνική.

Εἰς ὅμοια πορίσματα κατέληξαν καὶ αἱ ἔρευναι τοῦ Ἀλφρέδου Ἄδλερ, ὁ ὁποῖος ὅμως ὁρμᾶται κυρίως ἐκ τῆς ψυχικῆς παθολογίας. Κατὰ τοῦτον «πάντα τὰ ψυχικὰ φαινόμενα πρέπει νὰ νοῶνται ὡς προπαρασκευαὶ πρός τινα σκοπόν». Ἡ μέχρι τοῦδε ζωὴ ἔχει τὴν σημασίαν προπαρασκευῆς εἰς μέλλον τι, ἐν τῷ ὁποίῳ φαίνονται ἐκπληρούμενοι οἱ πόθοι τοῦ ἀτόμου.

Πάντα τὰ ψυχικὰ γεγονότα διατελοῦσιν ἐν στενωτάτῃ πρὸς ἄλληλα ἐλλόγῳ συναφείᾳ καὶ συναποτελοῦν πλῆρές τι ἑνιαῖον ὅλον. Διὰ τοῦτο ἕκαστον φαινόμενον δύναται νὰ ἑρμηνευθῇ μόνον ἐκ τῆς μετὰ τοῦ ὅλου συναφείας αὐτοῦ. «Ἐὰν δέ ποτε κατώρθωσα νὰ διαγνώσω τὸν σκοπὸν ψυχικῆς τινος κινήσεως ἢ προγράμματός τινος τῆς ζωῆς, ὀφείλω νὰ περιμένω, ὅτι ἀναγκαίως πᾶσαι αἱ μερικαὶ κινήσεις θὰ συμφωνοῦν μὲ τὸν διαγνωσθέντα σκοπὸν καὶ μὲ τὸ πρόγραμμα τοῦτο τῆς ζωῆς». Ἡ πρότασις δὲ αὕτη ἰσχύει καὶ ἀντεστραμμένη, ἤτοι: «Αἱ ὀρθῶς κατανοηθεῖσαι μερικαὶ κινήσεις ὀφείλουν ἀναγκαίως νὰ παρέχουν διὰ τῆς συναφείας αὐτῶν τὴν εἰκόνα ἑνιαίου τῆς ζωῆς προγράμματος καὶ τοῦ τελικοῦ αὐτῆς σκοποῦ». Ἐκ τῆς εἰς σκοπὸν τάσεως ταύτης, ἥτις προέρχεται ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀτόμου, γεννᾶται ἡ ἑνότης τῆς προσωπικότητος. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸν Adler αἱ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων σχέσεις εἶναι σπουδαιότατα εἰς τὸν ψυχικὸν βίον καὶ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ πραγματικὰ ψυχικὰ γεγονότα, ἡ ἀτομικὴ καὶ τούτου ψυχολογία θὰ ἠδύνατο νὰ ὀνομασθῇ καὶ *κοινωνική*. Τοιαύτην ἀποδίδει ὁ Ἀλφρέδος Ἄδλερ εἰς τὸ *κοινωνικὸν συναίσθημα* σημασίαν καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀτομικὴν ἑνὸς ἑκάστου ἀτόμου ψυχικὴν ἀνάπτυξιν καὶ ὡς πρὸς τὴν συμβίωσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ὥστε τὰ φαινόμενα τοῦ ἐγωϊσμοῦ, ἅτινα εἶναι πολὺ ποικιλώτερα παρ' ὅ,τι φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως εἰς τὸν μὴ εἰδικόν, ἀνάγονται ὑπ' αὐτοῦ εἰς ψυχικὰς *παθήσεις*. Ἀλλ' ὅμως καὶ ἡ ἰδιαιτέρα ἐν ἑνὶ ἑκάστῳ διαμόρφωσις τῶν κοινωνικῶν σχέσεων καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐπιδράσεως, τὴν ὁποίαν εἰς συγκεκριμένας τοῦ βίου περιστάσεις ἀσκεῖ τὸ κοινωνικὸν συναίσθημα, δύνανται νὰ κατανοῶνται μόνον ἐκ τῆς ἰδιαζούσης, ἀτομικῆς ἐν ἑκάστῳ ἀτόμῳ ἑνότητος τῶν ψυχικῶν γεγονότων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *W. Stern*, Psychologie der individuellen Differenzen 1920. Τοῦ αὐτοῦ, Die differentielle Psychologie in ihren methodieschen Grundlagen 1911 Τοῦ αὐτοῦ Die menschliche Persönlichkeit, 1919. Τοῦ αὐτοῦ, Die Psychologie und der Personalismus 1917. Τοῦ αὐτοῦ, Grundgedauken der personalistischen Philosophie, 1918.—*Alfred Adler*, Praxis und Theorie der Individualpsychologie, Ἔκδ. 2α, 1924. Τοῦ αὐτοῦ, Uber den nervösen Charakter, Ἔκδ. 3η, 1922. Τοῦ αὐτοῦ, Menschenkenntnis, 1927.—*Adler*, Furtmüller und Wexberg, Heilen und Bilden. Medizinisch=pädagogische Arbeiten aus dem Gebiete der Individualpsychologie, Ἔκδ. 2α 1922. Ὁ Adler ἐκδίδει ἀπὸ τετραετίας καὶ περιοδικὸν ἐπιγραφόμενον: Internationale Zeitschrift für Individualpsychologie.—*E Wexberg*, Handbuch für Individualpsychologie 1927. Σ. Μ. ΚΑΛΛΙΑΦΑΣ

—ἀτομικὸν βάρος *[Φυσ. Χημ.]*. Καλεῖται ἀτομικὸν βάρος στοιχείου τὸ εἰς γραμμάρια ποσὸν αὐτοῦ, ὅπερ εἰσέρχεται εἰς τὰς χημικὰς ἑνώσεις, τοῦ ὁποίου δύνανται μὲν νὰ ληφθῶσιν ἀκέραια πολλαπλάσια ἀλλ' οὐχὶ τμήματα. Τὸ βάρος τοῦτο χαρακτηρίζει τὸ στοιχεῖον, ὡς κοινωνικὸν ἄτομον, συνοδεῦον αὐτὸ εἰς πάσας τὰς χημικὰς αὐτοῦ περιπετείας, εἶναι δ' ἐκδήλωσις τοῦ θεμελιώδους ἀξιώματος τῆς ἀφθαρσίας τῆς ὕλης διατυπωθέντος ἐκ νέου κατὰ τὸ 1792 ὑπὸ τοῦ Lavoisier καὶ ἄλλως καλουμένου *ἀξιώματος τῶν χημικῶν ἰσοδυνάμων*, καθ' ὃ ἡ ὕλη δὲν καταστρέφεται ἀλλὰ μεταβάλλεται εἰς ἄλλα σώματα καθ' ὡρισμένας ἀναλογίας βάρους. Ἡ χημικὴ ποσοτικὴ ἀνάλυσις μᾶς δίδει τὴν ἑκατοστιαίαν σύνθεσιν τῶν σωμάτων καὶ διὰ συγκρίσεως πρὸς τὸ ποσὸν ἑνὸς λαμβανομένου ὡς μονάδος τὰ *ἑνωτικὰ βάρη* ἢ *ἰσοδύναμα*, τὰ ποσὰ δηλαδὴ τῶν διαφόρων σωμάτων, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ ἀντικαταστήσωσιν ἄλληλα εἰς ἕνωσιν μετὰ τῆς αὐτῆς ποσότητος τρίτου στοιχείου. Ἐὰν συγκρίνωμεν τὰ διάφορα ὀξείδια βλέπομεν ὅτι:

1.01 γρ. ὑδρογόνου	μετὰ 8 γρ.	ὀξυγ.	ἑνοῦνται εἰς	8.01 γρ. ὕδατος
35.45 γρ. χλωρίου	» 8 γρ.	»	»	43.40 γρ. ὀξειδίου τοῦ χλωρίου
3.00 γρ. ἄνθρακος	» 8 γρ.	»	»	11.00 γρ. διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος
4.68 γρ. ἀζώτου	» 8 γρ.	»	»	12.68 γρ. ὀξειδίου τοῦ ἀζώτου
31.80 γρ. χαλκοῦ	» 8 γρ.	»	»	39.80 γρ. ὀξειδίου τοῦ χαλκοῦ

Digitized by Google

Κατὰ τὰς αὐτὰς ἀναλογίας ἑνοῦνται τὰ στοιχεῖα ταῦτα καὶ μεταξύ των, δηλαδὴ 35.45 γρ. χλωρίου μετὰ 1.01 γρ. ὑδρογόνου εἰς 36.46 γρ. ὑδροχλωρίου. 31.80 γρ. χαλκοῦ μετὰ 35.45 γρ. χλωρίου εἰς 67.25 διχλωριούχου χαλκοῦ κλπ. Ἑνωτικὰ ὅμως τοιαῦτα βάρη ἢ ἰσοδύναμα γνωρίζομεν πλείονα τοῦ ἑνὸς διὰ τὸ αὐτὸ στοιχεῖον ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῆς ἑνώσεως. Οὕτω γνωρίζομεν καὶ ἀναλογίαν 2×31.80 χαλκοῦ πρὸς 35.45 χλωρίου εἰς τὸν ὑποχλωριοῦχον χαλκόν, πέντε δὲ ὅλας διαφόρους ἀναλογίας ἑνώσεως ὀξυγόνου καὶ ἀζώτου ὡς

4.68	ἀζώτου	(1×4.68)	8	(1×8)	ὀξυγόνου	=τριοξείδιον ἀζώτου
14.04	»	(3×4.68)	8	(1×8)	»	=ὑποξείδιον »
14.04	»	(3×4.68)	+16	(2×8)	»	=ὀξείδιον »
14.04	»	(3×4.68)	32	(4×8)	»	=διοξείδιον »
14.04	»	(3×4.68)	40	(5×8)	»	=πεντοξείδιον »

Αἱ διάφοροι ὅμως αὗται ἀναλογίαι εὑρίσκονται εἰς σχέσεις ἐκφραζομένας δι' ἀκεραίων ἀριθμῶν ὥστε δύνανται νὰ ἐκφρασθῶσι διὰ πολλαπλασίων τοῦ αὐτοῦ βασικοῦ ἀριθμοῦ δι' ἕκαστον στοιχεῖον, τοῦ ἀτομικοῦ βάρους αὐτοῦ.

Ἕκαστον λοιπὸν στοιχεῖον χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ ἀτομικοῦ αὐτοῦ βάρους, ἀναλόγως δὲ τοῦ εἴδους τῶν ἑνώσεων ἢ ἀντιδράσεων δύναται νὰ παρουσιάσῃ διάφορα ἑνωτικὰ βάρη ἢ χημικὰ ἰσοδύναμα.

Ἡ ἐκλογὴ τῶν ἀτομικῶν βαρῶν καὶ συστηματοποίησις συνετελέσθη ἐπὶ τῇ βάσει τῆς *ἀτομικῆς θεωρίας*, καθ' ἣν τὰ στοιχεῖα συνίστανται ἐκ μικροτάτων μὴ περαιτέρω διαιρετῶν ὁμοιοβαρῶν τμημάτων, τῶν *ἀτόμων*, ἐκ τῆς παραθέσεως τῶν ὁποίων σχηματίζονται τὰ μόρια τῶν ἑνώσεων, τὰ ἐλάχιστα ἐλευθέρας ὑπάρξεως δυνατὰ τμήματα τῶν διαφόρων σωμάτων, καὶ τῇ βοηθείᾳ διαφόρων φυσικῶν μεθόδων, διὰ τῶν ὁποίων εὑρίσκομεν πόσα ἄτομα συνέρχονται πρὸς κατασκευὴν τῶν καθ' ἕκαστον ἑνώσεων. Οὕτω π. χ. γινώσκομεν ὅτι 1.01 γρ. ὑδρογόνου καὶ 35.45 γρ. χλωρίου ἑνοῦνται εἰς 36,46 γρ. ὑδροχλωρίου. Ἐξ ἄλλου 1 ὄγκος ὑδρογόνου καὶ 1 ὄγκος χλωρίου δίδουσι δύο ὄγκους ὑδροχλωρίου ἤτοι 2×36,46 72,92 γρ. Εἷς ὄγκος λοιπὸν ὑδρογόνου ζυγίζει 2.02 γρ. καὶ εἷς ὄγκος χλωρίου 70.90 γρ. Ὥστε τὸ μόριον τοῦ ἀερίου ὑδρογόνου περιέχει δύο ἄτομα, τὸ μόριον τοῦ ἀερίου χλωρίου δύο ἄτομα ὅμοια, τὸ δὲ μόριον τοῦ ὑδροχλωρίου δύο ἄτομα ἀνόμοια.

Ἴσοι ὄγκοι ἀερίων δέον νὰ περιέχωσι τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν μορίων. Εἰς τὸ ὕδωρ 1.01 γρ. ὑδρογόνου ἑνοῦνται πρὸς 8 γρ. ὀξυγόνου εἰς 9.01 γρ. ὕδατος καὶ δύο ὄγκοι ὑδρογόνου μεθ' ἑνὸς ὀξυγόνου σχηματίζουσι 2 ὄγκους ὑδρατμῶν. Οἱ δύο ὄγκοι ὅμως ὑδρογόνου ζυγίζουσι 4,04 γρ. καὶ δίδουσι 36.04 γρ. ὕδατος, ὥστε ὁ εἷς ὄγκος ὀξυγόνου δέον νὰ ζυγίζῃ 32 γρ. Ἐπειδὴ ἕκαστος ὄγκος περιέχει τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν μορίων βλέπομεν ὅτι τοῦ μορίου τοῦ ὑδρογόνου ἔχοντος βάρος 2,02 τὸ τοῦ ὀξυγόνου ἔχει 32 καὶ τοῦ ὕδατος 18.02. Τὸ μόριον τοῦ ὕδατος σύγκειται ἐκ 2.02 ὑδρογόνου καὶ 16 ὀξυγόνου, ὥστε τὸ ἀτομικὸν βάρος αὐτοῦ εἶναι 16 ἐνῷ τὸ ἑνωτικὸν εἶναι 8, ἓν δ' ἄτομον ὀξυγόνου ἑνοῦται πρὸς 2 ἄτομα ὑδρογόνου ὅπως σχηματίσῃ ἓν μόριον ὕδατος. Τὸ ἀτομικὸν βάρος ἑκάστου στοιχείου ἐδηλώθη δι' ἑνὸς συμβόλου (ἐκ τῶν ἀρχικῶν λατινικῶν γραμμάτων τοῦ ὀνόματος τοῦ στοιχείου) καὶ οὕτω κατηρτίσθη ἡ χημικὴ σημειογραφία. 1.01 γρ. ὑδρογόνου = H. 35.45 γρ. χλωρίου = Cl, 16 γρ. ὀξυγόνου = 16 ὥστε τὸ ὑδροχλώριον γράφεται HCl καὶ τὸ ὕδωρ H_2O.

Οὕτω μεθοδικῶς ἐκ τῶν ἑνωτικῶν βαρῶν εὑρέθησαν τὰ ἀτομικὰ βάρη. Ἐπειδὴ τὸ ἄτομον συντηρεῖ τὴν αὐτοτέλειαν αὐτοῦ ἐν τῷ μορίῳ, διάφοροι ἰδιότητες παρουσιάζουσι τιμὴν ἴσην πρὸς τὸ ἄθροισμα τῶν εἰς τὰ συνιστῶντα ἄτομα ἀναλογουσῶν καὶ ἐκλήθησαν διὰ τοῦτο *προσθετικαί*. Αὗται χρησιμεύουσιν εἰς ἔλεγχον τοῦ ἀτομικοῦ βάρους στοιχείου προϋποτιθεμένου ὅτι ἡ ἰδιότης αὕτη ἔμεινεν ἀναλλοίωτος. Ἡ καθ' ἑαυτὸ προσθετικὴ ἰδιότης εἶναι τὸ βάρος ὡς εἴδομεν. Τὸ βάρος τοῦ μορίου ἰσοῦται πρὸς τὸ ἄθροισμα τῶν βαρῶν τῶν συνιστώντων ἀτόμων. *Ἡ εἰδικὴ θερμότης* εἶναι ἐπίσης τοιαύτη ἰδιότης. *Ἡ μοριακὴ θερμότης*, γινόμενον τοῦ μοριακοῦ βάρους ἐπὶ τὴν εἰδικὴν θερμότητα, εἶναι τὸ ἄθροισμα τῶν ἀτομικῶν θερμοτήτων τῶν συνιστώντων ἀτόμων. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ἐλαφρῶν στοιχείων ἡ ἀτομικὴ θερμότης εἶναι διὰ πάντα τὰ στοιχεῖα ὁ αὐτὸς ἀριθμὸς 6.3 περίπου. Ἐκ τῆς εἰδικῆς θερμότητος ἑνώσεως δυνάμεθα διὰ συγκρίσεως νὰ ὁρίσωμεν τὸ ζητούμενον ἀτομικὸν βάρος. Ἐπίσης εἰς μέταλλα εὑρίσκομεν τὸ ἀτομικὸν βάρος διαιροῦντες τὴν ἀτομικὴν θερμότητα 6.3 διὰ τῆς εἰδικῆς. Οὕτως ἀναλύοντες τὸν χλωριοῦχον μόλυβδον εὑρίσκομεν ἑνωτικὸν βάρος 103.5 πρὸς 35.45 χλωρίου· ἡ εἰδικὴ τοῦ μεταλλικοῦ μολύβδου θερμότης εἶναι 0,031 καὶ 6.3 : 0.031=203, ὥστε τὸ ἀτομικὸν βάρος τοῦ μολύβδου εἶναι 207, οὐχὶ τὸ ἥμισυ ἢ τὸ διπλάσιον καὶ ὁ τύπος τοῦ χλωριούχου μολύβδου $PbCl_2$. Ἄλλο βοήθημα εἶναι ἡ ὕπαρξις ὁμοίων ἑνώσεων παρουσιαζομένων ὑπὸ τὴν αὐτὴν κρυσταλλικὴν μορφὴν καὶ σχηματιζουσῶν μικτοὺς κρυστάλλους. Τὰ διάφορα μέταλλα εὑρίσκονται ὑπὸ τὴν αὐτὴν μορφὴν ἡνωμένα καὶ ὑπὸ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν ἀτόμων ἐν τῷ μορίῳ. Ἐν στυπτηρίαις π. χ. διὰ τὸ αὐτὸ ποσὸν θειϊκοῦ ὀξέος εὑρίσκομεν 56 γρ. σιδήρου καὶ 27.1 γρ. ἀργιλλίου. Ἐὰν 56 εἶναι τὸ ἀτομικὸν βάρος τοῦ σιδήρου, 27.1 εἶναι τὸ τοῦ ἀργιλλίου.

Διὰ τῆς μεθοδικῆς συγκρίσεως καθωρίσθη βαθμηδὸν τὸ ἀτομικὸν βάρος τῶν γνωστῶν 86 στοιχείων, ὡς δεικνύει ὁ παρατιθέμενος πίναξ. Οἱ ἀριθμοὶ ὀνομάζονται καὶ *γραμμοάτομα* κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ *γραμμομόριον* τῶν ἑνώσεων, ἤτοι τὸ μοριακὸν βάρος ἐκφραζόμενον εἰς γραμμάρια. Ὁ καθορισμὸς τοῦ πίνακος τούτου ἀπῄτησεν ἐργασίαν ὑπερογδοήκοντα ἐτῶν τῶν Richter, Lavoisier, Dalton, Berzelius, Proût, Dumas καὶ τέλος τοῦ Stas, ὅστις ὑπερέβαλε πάντας τοὺς προηγουμένους του εἰς ἀκρίβειαν. Σήμερον οἱ ἀριθμοὶ τῶν ἀτομικῶν βαρῶν εἶναι ἀκριβεῖς μέχρι τοῦ δευτέρου δεκαδικοῦ εἰς τὰ πλεῖστα τῶν στοιχείων λαμβανομένου ὡς μονάδος τοῦ ὀξυγόνου=16. Ἀπέμεινεν ἡ σχέσις ὑδρογόνου πρὸς τὸ ὀξυγόνον καθ' ὅσον παρουσιάζετο οὐχὶ ἀκριβῶς 1 : 16 καὶ εἰς ἑκάστην διόρθωσιν τῆς σχέσεως ταύτης θὰ ἐδιωρθοῦντο καὶ ὅλα τὰ ἀτομικὰ βάρη ὡς προσδιοριζόμενα ἐκ τῶν ἑνώσεων μετὰ τοῦ ὀξυγόνου ἐὰν ὡς βάσις ἐτίθετο H=1. Κατὰ τὰς τελευταίας ἀκριβεστάτας ἐργασίας τοῦ Morley τὸ ἀτομικὸν βάρος τοῦ ὑδρογόνου εἶναι 1.0077 ὡς πρὸς τὸ τοῦ ὀξυγόνου=16. Διὰ τῶν τελευταίων περὶ τοῦ ἀτόμου ἐργασιῶν ἀπεδείχθη τὸ ὀρθὸν τῆς τοιαύτης κατατάξεως καὶ ἀπὸ θεωρητικῆς ἀπόψεως.

Τὰ *ἀπόλυτα* βάρη τῶν ἀτόμων εἶναι ἀνάλογα τῶν ἀτομικῶν βαρῶν καὶ εὑρίσκονται διαιρουμένου τοῦ ἀτομικοῦ βάρους διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ Avogadro 60.6×10^{22}, ἤτοι 1.65×10^{-24} γρ. εἰς τὸ ὑδρογόνον, 26.4×10^{-24} διὰ τὸ ὀξυγόνον καὶ οὕτω ἐφεξῆς. Παρουσιάζουσι μεγαλυτέραν ἔκτασιν ἢ οἱ ὄγκοι καὶ διὰ τοῦτο ἡ μᾶζα συμπυκνοῦται πολὺ εἰς τὰ βαρύτερα στοιχεῖα καὶ ἐπιφέρει τὴν ἀστάθειαν τοῦ συγκροτήματος.

Π. ΖΑΧΑΡΙΑΣ

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΒΑΡΩΝ ΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

Ὄνομα στοιχείου	Σύμβολον	Ἀτομικὸν βάρος	Ὄνομα στοιχείου	Σύμβολον	Ἀτομικὸν βάρος	Ὄνομα στοιχείου	Σύμβολον	Ἀτομικὸν βάρος
Ἄζωτον Nitrogenium	N	14.0	Θόριον Thorium	Th	232.1	Ὄσμιον Osmium	Os	190.9
Ἀκτίνιον Aktinium	Ac	226.0	Θούλιον Thulium	Tu	169.4	Οὐράνιον Uranium	U	238.2
Ἄνθραξ Carboneum	C	12.0	Ἴνδιον Indium	In	114.8	Παλλάδιον Palladium	Pd	106.7
Ἀντιμόνιον Stibium	Sb	120.2	Ἰρίδιον Iridium	Ir	193.1	Πολώνιον Polonium	Po	210.0
Ἀργίλλιον Aluminium	Al	27.1	Ἰώδιον Iodium	I	126.9	Πρασεοδύμιον Praseodymium	Pr	140.9
Ἀργὸν Argon	Ar	39.9	Κάδμιον Cadmium	Cd	112.4	Πυρίτιον Silicium	Si	28.3
Ἄργυρος Argentum	Ag	107.9	Καίσιον Caesium	Cs	132.8	Ράδιον Radium	Ra	226.4
Ἀσβέστιον Calcium	Ca	40.1	Κάλιον Kalium	K	39.1	Ρόδιον Rhodium	Rh	102.9
Ἀρσενικὸν Arsenicum	As	75.0	Κασσίτερος Stannum	Sn	119.0	Ρουθήνιον Ruthenium	Ru	101.7
Ἅφνιον Hafnium	Ha	180.0	Κοβάλτιον Kobaltum	Co	59.0	Ρουβήδιον Rubidium	Rb	85.5
Βανάδιον Vanadium	V	51.0	Κρυπτὸν Krypton	Kr	82.9	Σαμάριον Samarium	Sm	150.4
Βάριον Barium	Ba	137.4	Λανθάνιον Lanthanum	La	139.0	Σελήνιον Selenium	Se	79.2
Βηρύλλιον Beryllium	Be	9.1	Λευκόχρυσος Platinum	Pt	195.2	Σίδηρος Ferrum	Fe	55.8
Βισμούθιον Bismutum	Bi	209.0	Λίθιον Lithium	Li	6.9	Σκάνδιον Scandium	Sc	45.1
Βολφράμιον Wolframium	W	184.0	Λουτήτιον Lutetium	Lu	175.0	Ταντάλιον Tantalium	Ta	181.5
Βόριον Borium	B	10.9	Μαγγάνιον Manganum	Mn	54.9	Τελλούριον Tellurium	Te	127.5
Βρέβιον Brevium	Bv	123.4	Μαγνήσιον Magnesium	Mg	24.3	Τέρβιον Terbium	Tb	159.2
Βρώμιον Bromium	Br	79.9	Μολυβδένιον Molybdenum	Mo	96.0	Τιτάνιον Titanium	Ti	48.1
Γαδολίνιον Gadolinium	Gd	157.3	Μόλυβδος Plumbum	Pl	207.2	Ὑδράργυρος Hydrargyrum	Hg	200.6
Γάλλιον Gallium	Ga	69.9	Νάτριον Natrium	Na	23.0	Ὑδρογόνον Hydrogenium	H	1.01
Γερμάνιον Germanium	Ge	72.5	Νεοδύμιον Neodymium	Nd	144.3	Ὑττέρβιον Ytterbium	Yb	173.5
Δημήτριον Cerium	Ce	140.2	Νέον Neon	Ne	20.2	Ὕττριον Yttrium	Y	89.0
Δυσπρόσιον Dysprosium	Dy	162.5	Νικέλιον Nikelium	Ni	58.7	Φθόριον Fluorum	F	19.0
Ἔρβιον Erbium	Er	167.7	Νιόβιον Niobium	Nb	93.5	Φώσφορος Phosphorum	P	31.0
Εὐρώπιον Europium	Eu	152.0	Νίτον Niton (Emination Em)	Nt	222.0	Χαλκὸς Cuprum	Cu	63.6
Ζιρκόνιον Zirkonium	Zr	90.6	Ξένον Xenon	X	130.2	Χλώριον Chlorum	Cl	35.5
Ἥλιον Helium	He	4.0	Ὀξυγόνον Oxygenium	O	16.0	Χρυσὸς Aurum	Au	197.2
Θάλλιον Thallium	Tl	204.0	Ὅλμιον Holmium	Ho	163.5	Χρώμιον Chromium	Cr	52.0
Θεῖον Sulfur	S	32.0				Ψευδάργυρος Zincum	Zn	65.7

—ἀτομικὸν σύστημα *[Διοικ. Δίκ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ σύστημα εἰς τὸ ὁποῖον τὸ διοικητικὸν ὄργανον εἶναι ἓν πρόσωπον ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ *συλλογικὸν* ὅπου εἶναι ὁμὰς προσώπων. Ω.—

—ἀτομικὸς ἀριθμὸς *[Φυσ. Χημ.]*. Ὀνομάζομεν *ἀτομικὸν ἀριθμὸν* ἢ *ἀριθμὸν τήξεως στοιχείων*, τὸν ἀριθμὸν τὸν δηλοῦντα τὸ ποσὸν μονάδων θετικοῦ ἠλεκτρικοῦ φορτίου τοῦ πυρῆνος (βλ. ἄτομον), χαρακτηρίζει δὲ τὰς χημικὰς ἰδιότητας τοῦ στοιχείου. Αὐξάνει μετὰ τοῦ ἀτομικοῦ βάρους, εἶναι δυνατὸν ὅμως νὰ ἔχῃ τὴν αὐτὴν τιμὴν καὶ εἰς στοιχεῖα διαφόρου μὲν ἀλλὰ πλησίον εὑρισκομένου ἀτομικοῦ βάρους. Διὰ τοῦτο ἀντικατέστησε τὸ ἀτομικὸν βάρος εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν τῶν χημικῶν τῶν στοιχείων ἰδιοτήτων. Ὁ ἐν τῇ ἔναντι σελίδι πίναξ δεικνύει τὰ γνωστὰ στοιχεῖα κατατεταγμένα κατὰ τὸν αὔξοντα ἀτομικὸν ἀριθμόν. Ἐν τῇ τελευταίᾳ στήλῃ ἀναγράφονται καὶ τὰ ἀτομικὰ βάρη τῶν ἐν ἀναμείξει ἰσοτόπων, τῶν ἐχόντων διάφορον μὲν ἀτομικὸν βάρος ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ἠλεκτρικὸν φορτίον καὶ τὰς αὐτὰς χημικὰς ἰδιότητας καὶ μὴ διαστελλομένων ἀλλήλων διὰ χημικῶν μεθόδων, ἀλλ' ὡς ἓν ἑνιαῖον στοιχεῖον παρουσιαζομένων καὶ τῶν ὁποίων τὸ ἀτομικὸν βάρος καλεῖται *μέσον ἀτομικὸν βάρος*. Εἰς τὰ ραδιενεργὰ στοιχεῖα, τὰ τυπικὰ μὲν στοιχεῖα ἀναγράφονται πρῶτα καὶ τούτων δὲν ἔχουσιν ἐρευνηθῆ τὰ ὑπάρχοντα ἰσότοπα τὰ ἐν ἀναμείξει. Εἶναι ὅμως γνωστὰ ἰσότυπα παραγόμενα διὰ μεταβολῶν ραδιενεργῶν οὐχὶ δ' ἐν ἀναμείξει μετὰ τῶν ἐλευθέρων γνωστῶν στοιχείων εὑρισκομένων καὶ χαρακτηρίζονται ἰδιαιτέρως δι' ἀστερίσκων.

—ἀτομικὸς διασκεδασμὸς *[Φυσ. Χημ.]*. Φυσικοχημικὴ σταθερὰ εὑρισκομένη ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς ἀτομικῆς διαθλάσεως διὰ δύο διαφόρου μήκους κύματος ἀκτῖνας, ὡς αἱ H_γ καὶ H_α. Ἐκφράζεται ὑπὸ τοῦ τύπου:

$$\alpha = \left(\frac{N^2_\gamma - 1}{N^2_\gamma + 2} - \frac{N^2_\alpha - 1}{N^2_\alpha + 2}\right)\frac{A}{d}$$

ἔνθα N_γ εἶναι ὁ δείκτης διαθλάσεως διὰ τὸ μῆκος κύματος H_γ, N_α διὰ τὸ H_α, A τὸ ἀτομικὸν βάρος τοῦ ἐν λόγῳ στοιχείου καὶ d ἡ πυκνότης, καὶ ἔχει, ὡς διαφορὰ δύο σχεδὸν ἴσων ἀριθμῶν, πολὺ μικρὰν τιμήν, εἶναι ἑπομένως πολὺ εὐπαθεστέρα ἔναντι λαθῶν μετρήσεως, ὥστε ὀλιγώτερον ἀκριβὴς καὶ αὐθεντικὴ τῆς ἀτομικῆς διαθλάσεως.

Ὁ ἀκόλουθος πίναξ ἀποδίδει τὰς τιμὰς τοῦ

Στοιχεῖον	Σύμβ.	$H_\beta - H_\alpha$	$H_\gamma - H_\alpha$
Ἄζωτον (εἰς πρωτοταγεῖς ἀλειφατικὰς ἀμίνας	—N=	0.059	0.086
Ἄζωτον (εἰς δευτεροταγεῖς ἀλειφατικὰς ἀμίνας)	=N—	0.086	0.119
Ἄζωτον (εἰς τριτοταγεῖς ἀλειφατικὰς ἀμίνας)	≡N	0.133	0.186
Ἄζωτον (εἰς νιτρίλια)	—C⋮N	0.055	0.065
Ἄζωτον (εἰς ἰμίδια)	C·N:C	0.139	0.220
Ἄνθραξ (ἁπλῶς ἡνωμένος)	C	0.025	0.056
Ἄνθραξ (δι' ἕκαστον αἰθυλενικὸν δεσμὸν ἐπὶ πλέον)	∣=	0.138	0.200
Ἄνθραξ (δι' ἕκαστον ἀκετυλενικὸν δεσμὸν ἐπὶ πλέον)	∣≡	0.139	0.171
Βρώμιον	Br	0.211	0.340
Ἰώδιον	J	0.482	0.775
Ὀξυγόνον (καρβονυλικὸν)	O″	0.057	0.078
Ὀξυγόνον (αἰθέρος)	O<	0.012	0.019
Ὀξυγόνον (ὑδροξυλίου)	O′	0.006	0.015
Ὑδρογόνον	H	0.023	0.029
Χλώριον	Cl	0.107	0.168

Digitized by Google

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΓΝΩΣΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΥ ΑΤΟΜΙΚΟΥ ΒΑΡΟΥΣ ΑΥΤΩΝ

Ἀτομικὸς ἀριθμὸς	Ὄνομα τοῦ στοιχείου	Σύμβολον	Ἀτομικότης	Μέσον ἀτομικὸν βάρος	Ἰσότοπα
1	Ὑδρογόνον	H	1	1.08	
2	Ἥλιον	He	0	4.00	
3	Λίθιον	Li	1	6.94	7,6
4	Βηρύλλιον	Be	2	9.1	9,
5	Βόριον	B	3	11.0	
6	Ἄνθραξ	C	4	12.0	
7	Ἄζωτον	N	3,5	14.01	14,
8	Ὀξυγόνον	O	2	16.00	
9	Φθόριον	F	1	19.00	
10	Νέον	Ne	0	20.02	20,22
11	Νάτριον	Na	1	23.00	
12	Μαγνήσιον	Mg	2	24.32	24,25,26
13	Ἀργίλλιον	Al	3	27.1	27,
14	Πυρίτιον	Si	4	28.3	28,29,(30)
15	Φωσφόρος	P	3,5	31.04	31,
16	Θεῖον	S	2	32.06	32,
17	Χλώριον	Cl	1(3,5,7)	35.46	35,37
18	Ἀργὸν	Ar	0	39.88	40,36
19	Κάλιον	K	1	39.10	39.41
20	Ἀσβέστιον	Ca	2	40.07	40,44
21	Σκάνδιον	Se	3	45.1	—
22	Τιτάνιον	Ti	2,3,4	48.1	—
23	Βανάδιον	Va	2,3,4,5	51.0	
24	Χρώμιον	Cr	(2).3,(6)	52.0	
25	Μαγγάνιον	Mn	2,3,(4)(6),(7)	54.93	—
26	Σίδηρος	Fe	2,3,(6)	55.84	56,54
27	Κοβάλτιον	Co	(1),2	58.97	—
28	Νικέλιον	Ni	2,(3)	58.68	58,60
29	Χαλκὸς	Cu	2(3)	63.57	—
30	Ψευδάργυρος	Zn	(1)2	65.37	64,66,68,70
31	Γάλλιον	Ga	2,3	69.9	—
32	Γερμάνιον	Ge	2,4	72.5	—
33	Ἀρσενικὸν	As	3,5	74.96	75,
34	Σελήνιον	Se	2,4,6	79.2	80,78,76,82,77,74
35	Βρώμιον	Br	1,(3),(5),(7)	79.92	79,81
36	Κρυπτὸν	Kr	0	82.92	84,86,82,83,80,78
37	Ρουδήδιον	Rb	1	85.45	85,87
38	Στρόντιον	Sr	2	87.63	—
39	Ὕττριον	Y	3	88.7	—
40	Ζιρκόνιον	Zr	4	90.6	—
41	Νιόβιον	Nb	(2),3,(4),(5)	93.5	—
42	Μολυβδαίνιον	Mo	2.3.4.5.6	96.0	
43	—	—	—	—	
44	Ρουθήνιον	Ru	2.3,4,6,7,8	101.7	—
45	Ρόδιον	Rh	2,3,4	102.9	—
46	Παλλάδιον	Pd	2,4	106.7	—
47	Ἄργυρος	Ag	1	107.88	—
48	Κάδμιον	Cd	2	112.4	—
49	Ἴνδιον	In	2,3,4	114.8	—
50	Κασσίτερος	Sn	2,4	118.7	120.118.116.124.119. 117.122.(121)
51	Ἀντιμόνιον	Sb	3,5	120.2	127,
52	Τελλούριον	Te	2.4.6	127.5	—
53	Ἰώδιον	J	1,(3,5,7)	126.92	—
54	Ξένον	X	0	130.2	129,132,131,134,136, 128,130(126,134)
55	Καίσιον	Cs	1	132.81	133,
56	Βάριον	Ba	2	137.37	—
57	Λανθάνιον	La	3	139.0	
58	Δημήτριον	Ce	3,4	140.25	—
59	Πρασεδύμιον	Pr	3,(4)	140.9	—
60	Νεοδύμιον	Nd	3,4	144.3	—
61	—	—	—	—	
62	Σαμάριον	Sm	3	150.4	—

Ἀτομικὸς ἀριθμὸς	Ὄνομα τοῦ στοιχείου	Σύμβολον	Ἀτομικότης	Μέσον ἀτομικὸν βάρος	Ἰσότοπα
63	Εὐρώπιον	Eu	3	152.0	
64	Γαδολίνιον	Gd	3	157.3	—
65	Τέρβιον	Tb	3,(4)	159.2	—
66	Δυσπρόσιον	Dy	3	162.5	—
67	Ὅλμιον	Ho	3	163.5	—
68	Ἔρβιον	Er	3	167.7	—
69	Θούλιον	Tu	3	168.5	—
70	Ὑττέρβιον	Yb	3	173.5	—
71	Λουτήτιον	Lu	3	175.0	
72	Ἅφνιον	Ha	4	180.0	
73	Ταντάλιον	Ta	5	181.5	—
74	Βολφράμιον	W	2,4,5,6	184.0	
75	—	—	—	—	
76	Ὄσμιον	Os	2,3,4,6,8	190.9	—
77	Ἰρίδιον	Ir	2,3,4	193.1	—
78	Λευκόχρυσος	Pp	(2),4	195.2	—
79	Χρυσὸς	Au	(1),3	197.2	—
80	Ὑδράργυρος	Hg	2	200.6	202,210,197,198,199,200
81	Θάλλιον	Tl	1,3	204	
	Ἀκτίνιον C″	Ac C″	—		(206)*
	Θόριον C″	Th C″	—		208*
	Ράδιον C″	Ra C″	—		210*
82	Μόλυβδος	Pb	2,(4)	207,2	—
	Ράδιον G	Ra G	—		206
	Θόριον D	Th D	—		208*
	Ράδιον D	Ra D	—		210*
	Ἀκτίνιον B	Ac B	—		(210)*
	Θόριον B	Th B	—		212*
	Ράδιον B	Ra B	—		214*
83	Βισμούθιον	Bi	3	209	
	Ράδιον E	Ra E	—		210*
	Ἀκτίνιον C	Ac C	—		(210)*
	Θόριον C	Th C	—		212*
	Ράδιον C	Ra C	—		214*
84	Πολώνιον (Ράδιον F)	Po RaE	2,4,(6)	210*	
	Ἀκτίνιον C′	Ac C′	—		(210)*
	Θόριον C′	Th C′	—		212*
	Ράδιοε C′	Ra C′	—		214*
	Ἀκτίνιον A	Ac A	—		216*
	Ράδιον A	Ra A	—		218*
85	—	—	—	—	
86	Ἐμάνιον (Ραδίου)	Em (Ra)	0	222*	
	» (Ἀκτινίου)	Ac (Em)			218*
	» (Θορίου)	Th (Em)			220*
87	—	—	—	—	
88	Ράδιον*	Ra	2	225.97	
	Ἀκτίνιον X	Ac X			(222)*
	Θόριον X	Th X			224*
	Μεσοθόριον I	Me Th I			228*
89	Ἀκτίνιον*	Ac	3	226*	
	Μεσοθόριον 2	MeTh II			228*
90	Θόριον	Th	4	232.15	—
	Ραδιοακτίνιον	RaAc			226*
	Ραδιοθόριον	RaTh			228*
	Ἰόνιον	Io			230*
	Οὐράνιον Y	U Y			(230)*
	Οὐράνιον X_1	U X_1			(2:4)*
91	Πρωτοακτίνιον	Pr	(5)	230)*	
	Οὐράνιον X_1	U X_1			234*
92	Οὐράνιον	U	4,6	238.2	
	Οὐράνιον II	U II			23*

ἀτομικοῦ διασκεδασμοῦ στοιχείων τινῶν ἐκ τῶν ὑπολογισμῶν τῶν ἀτομικῶν διαθλάσεων γινομένων ὑπὸ τῶν Roth καὶ Eisenlohr.

Ἡ γραμμὴ γ τοῦ ὑδρογόνου ἀντεκατεστάθη τελευταίως διὰ τῆς γραμμῆς β, ἕνεκα τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς ὑποκιτρίνου χρώματος οὐσίας εἶναι αὕτη συνηθέστατα λίαν δυσδιάκριτος, ὡς ἐκ τούτου δὲ εἶναι μᾶλλον ἐν χρήσει ἡ διαφορὰ Hβ—Hα. Α.Δ.

— **ἀτομικὸς ὄγκος** *[Φυσ. Χημ.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ ὄγκος εἰς κυβικὰ ἑκατοστὰ ὁ καταλαμβανόμενος ὑπὸ ποσότητος τοῦ στοιχείου εἰς γραμμάρια ἴσης πρὸς τὸ ἀτομικὸν βάρος αὐτοῦ. Εὑρίσκεται διαιρουμένου τοῦ ἀτομικοῦ βάρους διὰ τοῦ εἰδικοῦ βάρους (ἢ πολλαπλασιαζομένου ἐπὶ τοῦ εἰδικοῦ ὄγκου) τοῦ στοιχείου. Ὁ ἀτομικὸς ὄγκος καίτοι εἶναι χαρακτηριστικὸν διὰ τὰς χημικὰς ἰδιότητας τοῦ στοιχείου δὲν εἶναι ἀναλλοίωτος αὐτοῦ ἰδιότης ὡς τὸ βάρος, ἀλλὰ λαμβάνει διάφορον τιμὴν εἰς τὰς διαφόρου τύπου σειρὰς ἑνώσεων τοῦ στοιχείου, παρακολουθῶν τὴν μεταβολὴν τῆς χημικῆς συγγενείας ἢ ἀτομικότητος τοῦ στοιχείου, ἐπηρεάζεται δ' ἐκ τῆς ἐνεργείας τῶν γειτονικῶν ἐν τῷ μορίῳ ἀτόμων. Ὁ ἄργυρος π. χ. εἰς μεταλλικὴν κατάστασιν ἔχει τὸν αὐτὸν ὄγκον πρὸς τὸν χρυσὸν =10.2, ἐνῷ ἔχει τὸ ἥμισυ ἀτομικὸν βάρος, καὶ εἶναι εὐγενὲς μέταλλον ὡς ἐκεῖνος. Ἐν ταῖς ἑνώσεσιν αὐτοῦ μετὰ χλωρίου καὶ τῶν ἀλογόνων καταλαμβάνει μεγαλύτερον ὄγκον τοῦ τῶν ἀλκαλίων καὶ εἶναι μονατομικός. Ὁ χαλκὸς ὡς μέταλλον ἔχει ἀτομικὸν ὄγκον 6.8 περίπου ὡς καὶ τὰ μέταλλα νικέλιον, κοβάλτιον καὶ ψευδάργυρος. Ἐν ταῖς ἑνώσεσιν αὐτοῦ, ὡς διατομικὸς μὲν ὁμοιάζει πρὸς τὰ ἄνω μέταλλα, ὡς μονατομικὸς δὲ μεταβάλλει ὄγκον καὶ προσεγγίζει πρὸς τὸν ἄργυρον. Ὁ ἀτομικὸς ὄγκος τῶν καθαρῶν στοιχείων εἶναι περιοδικὴ συνάρτησις τοῦ ἀτομικοῦ βάρους, ἡ σχετικὴ δὲ καμπύλη ἔχει μορφὴν κυματοειδῆ μετὰ βαθμηδὸν ὑψηλότερον βαινόντων κυμάτων, ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν ὁποίων εὑρίσκονται τὰ μέταλλα τῶν ἀλκαλίων μετὰ τοῦ μεγαλυτέρου ἀτομικοῦ ὄγκου, εἰς τὰς κοιλότητας δὲ τῶν ὁποίων εὑρίσκονται τὰ μέταλλα. Ἐν γένει χημικῶς συγγενῆ στοιχεῖα καταλαμβάνουσιν ὁμοίας θέσεις ἐπὶ τῆς καμπύλης ὡς φαίνεται ἐν τῷ διαγράμματι.

Τὸ μεταβλητὸν τοῦτο τοῦ ἀτομικοῦ ὄγκου ἤγαγεν εἰς τὴν ἀντίληψιν ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ ἀτόμου καταλαμβανόμενος ὄγκος δὲν εἶναι πλήρης ὕλης, ἀλλὰ παριστᾷ τὴν σφαῖραν ἐνεργείας αὐτοῦ, ἐντὸς τῆς ὁποίας δὲν δύναται νὰ εἰσχωρήσῃ ἕτερον ἄτομον. Ὡς τοιοῦτο αὐξάνει μετὰ τῆς θερμοκρασίας. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀτομικὸς ὄγκος εἶναι περιοδικὴ συνάρτησις τοῦ ἀτομικοῦ βάρους καὶ συνδέεται πρὸς τὰς χημικὰς ἰδιότητας, δέον αἱ χημικαὶ αὗται ἰδιότητες νὰ ἑδρεύωσιν ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ ἀτόμου. Ὡς ἐν τῷ περὶ ἀτόμου κεφαλαίῳ λεπτομερῶς ἐξηγεῖται, θεωρεῖται σήμερον ἀποδεδειγμένον ὅτι ἡ ὅλη μᾶζα τοῦ ἀτόμου εἶναι συγκεντρωμένη εἰς τὸν πυρῆνα, εἰς τὴν σφαῖραν δ' ἐνεργείας αὐτοῦ περιστρέφονται ἠλεκτράτομα, οἱ φορεῖς τῶν χημικῶν ἰδιοτήτων. Γνωστοῦ ὄντος τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ Avogadro $60.5 \times 10^{22} = N$, δηλαδὴ τοῦ ποσοῦ τῶν μορίων τῶν περιεχομένων ἐν τῷ ὄγκῳ τοῦ γραμμομορίου, διαιροῦντες τὸν ἀτομικὸν ὄγκον A δι' αὐτοῦ καὶ λαμβάνοντες τὴν κυβικὴν ῥίζαν εὑρίσκομεν τὴν ἀπόστασιν τῶν κέντρων τῶν ἀτόμων $\Delta = \sqrt[3]{A/N}$. Ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς ἐλάχιστον διαφέρει ἀπὸ τῆς διαμέτρου τῶν ἀτόμων ὡς ὑπολογίζεται ἀκριβέστερον δι' ἄλλης μεθόδου ἴσος πρὸς 2.09 αὐτῶν. Αἱ διάμετροι τῶν ἀτόμων ποικίλλουσι μεταξὺ 1.4×10^{-8} ἑκ. εἰς τὸν ἄνθρακα, μέχρι 3.23×10^{-8} εἰς τὸ νάτριον καὶ 3.82×10^{-8} εἰς τὸ κάλιον. Τοῦ ὑδρογόνου εἶναι 2.4×10^{-8}, ὥστε εἰς ἅπαντα εἶναι τῆς αὐτῆς τάξεως, τοῦ μεγέθους τούτου ὄντος χαρακτηριστικοῦ διὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν γνωστῶν ὡς καθαρῶς χημικῶν φαινομένων. Π. ΖΑΧΑΡΙΑΣ

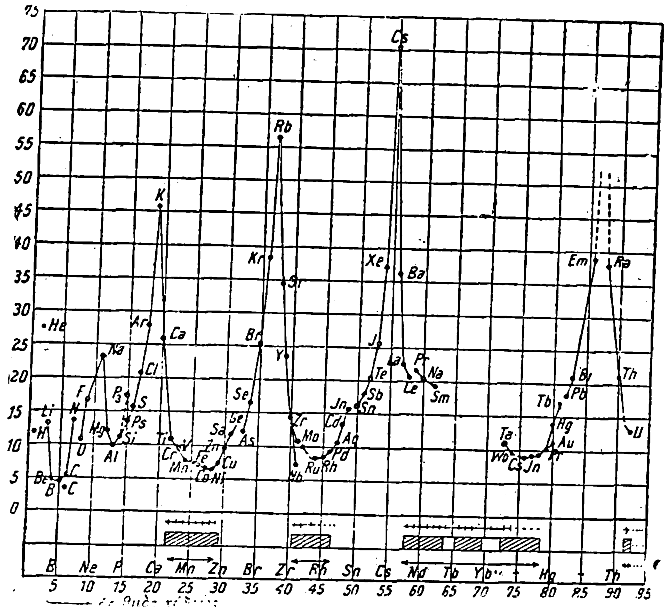

Διάγραμμα ἀτομικοῦ ὄγκου ἐν συναρτήσει πρὸς τὸν ἀτομικὸν ἀριθμόν.
[Οἱ συνεχεῖς σταυροὶ σημειοῦν παρουσίαν παραμαγνητικῶν ἑνώσεων, τὰ ὑπὸ πλαγίων παραλλήλων τεμνόμενα ὀρθογώνια παριστῶσιν ἔγχρωμα ἰόντα καὶ τὰ βέλη εἴσοδον νέων ἠλεκτρατόμων εἰς ἐσωτέρας τροχιάς].

— **ἀτομικὸς ὁπλισμὸς** *[Στρατ. Τακτ.]*. Ὁ ὁπλισμὸς ὁ φερόμενος ὑφ' ἑνὸς ἑκάστου ἀνδρὸς καὶ ἐξυπηρετούμενος ὑφ' ἑνὸς μόνον ἀνδρός, καλεῖται *ἀτομικός*· τοιοῦτος δ' εἶναι, τὸ τυφέκιον μετὰ λόγχης ἢ ἄνευ, τὸ ὁπλοπολυβόλον, ἡ χειροβομβίς, τὸ ὁπλοβομβοβόλον, καὶ ἡ σπάθη τοῦ ἱππέως.

— **ἀτομικὸς πυρήν**· βλ. λ. ἄτομον.

ἀτομικότης, —*ητος* (ἡ)· ἡ ἰδιότης καὶ τὸ γνώρισμα τοῦ ἀτομικοῦ, τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου, προσωπικότης.

— [ΦΥΣ.—ΧΗΜ.] Καλεῖται *ἀτομικότης, δύναμις, σθένος* ἢ *συγγένεια* τῶν χημικῶν στοιχείων, ἡ ἱκανότης τῶν ἀτόμων αὐτοῦ νὰ ἑνῶνται μεθ' ὡρισμένου ἀριθμοῦ ἑτερογενῶν ἀτόμων. Μετρεῖται διὰ

Digitized by Google

τοῦ ἀριθμοῦ ἀτόμων ὑδρογόνου ἢ ἰσοδυνάμου ποσοῦ ἄλλων στοιχείων (κυρίως ὀξυγόνου). Μονατομικά, μονοδύναμα, μονοσθενῆ ἢ ἔχοντα μίαν μονάδα συγγενείας εἶναι τὰ ἑνούμενα μεθ' ἑνὸς ἀτόμου ὑδρογόνου, ὡς τὸ χλώριον παρέχον ὑδροχλώριον HCl. Τὸ ὀξυγόνον εἶναι διατομικόν, διδύναμον κτλ. ἑνούμενον μετὰ δύο ἀτόμων ὑδρογόνου εἰς ὕδωρ OH_2. Ὁ σίδηρος εἶναι τριδύναμος ἢ τριατομικὸς ἑνούμενος μετὰ τριῶν ἀτόμων χλωρίου μονατομικοῦ στοιχείου $FeCl^3$. Ὁ ἄνθραξ εἶναι τετρατομικὸς ὡς CH^4 ἢ CH^3Cl κ. τ. λ. Ἡ δύναμις αὕτη, σθένος ἢ ἀτομικότης ἐκδηλοῦται καὶ εἰς τὰς ρίζας (ἰόντα κ.τ.λ.).

Ἡ ἀτομικότης εἶναι χαρηκτηριστικὴ ἰδιότης ἰδίως δι' ὡρισμένας τάξεις ἑνώσεων, καθ' ὅσον ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ στοιχείου μεθ' οὗ ἡ ἕνωσις καὶ ἐκ τοῦ εἴδους τῆς ἑνώσεως, σχετιζομένη πρὸς τὸν ἀτομικὸν ὄγκον καὶ τὸ ἠλεκτρικὸν φορτίον τὸ ὁποῖον φέρει καὶ τὸ ὁποῖον ἰσοδυναμεῖ πρὸς τόσας μονάδας ὅσαι εἶναι αἱ μονάδες συγγενείας τοῦ στοιχείου ἢ ρίζης, ὡς εἰς πλείστας περιπτώσεις βεβαιοῦται διὰ τῆς κατ' εὐθεῖαν μετρήσεως τοῦ ἠλεκτρικοῦ φορτίου κατὰ τὴν ἠλεκτρόλυσιν.

Δι' ἕκαστον στοιχεῖον χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ μεγίστη αὐτοῦ ἀτομικότης ὡς πρὸς τὸ ὑδρογόνον καὶ τὸ ὀξυγόνον (ὁ Abegg παρετήρησεν ὅτι τὸ ἄθροισμα τῶν ἀτομικοτήτων πρὸς τὸ H καὶ πρὸς τὸ O εἶναι ὀκτώ). Εἶναι περιοδικὴ ἰδιότης καθ' ὅσον μεταβάλλεται μετὰ τοῦ ἀτομικοῦ βάρους μέχρις ὁρίου 8 βαθμίδων ἐπανερχομένη εἰς τὴν αὐτὴν τιμὴν καὶ ὁδεύουσα περαιτέρω κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον (Ἴδε περιοδικὸν σύστημα). Ἡ μεγαλυτέρα ἀτομικότης ὡς πρὸς τὸ ὑδρογόνον παρουσιάζεται =5, ἐνῷ ἡ πρὸς τὸ ὀξυγόνον εἶναι=7. Αἱ μονάδες αὗται συγγενείας παρίστανται διὰ κεραιῶν εἴτε ἐλευθέρων εἴτε συνδεουσῶν τὰ ἀντίστοιχα ἄτομα ἐν περιπτώσει ἑνώσεων. H—, O=, Fe≡,

—C— δεικνύουσι τὸ μονοσθενὲς τοῦ ὑδρογόνου, δισθενὲς τοῦ ὀξυγόνου, τρισθενὲς τοῦ σιδήρου, τετρασθενὲς τοῦ ἄνθρακος.

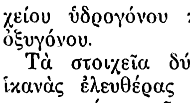

O=C=O παριστῶσι πῶς κορέννυνται αἱ μονάδες αὗται συγγενείας ὑπὸ μονατομικοῦ στοιχείου ὑδρογόνου καὶ χλωρίου καὶ διατομικοῦ ὀξυγόνου.

Τὰ στοιχεῖα δύνανται νὰ παράγωσιν ἑνώσεις ἱκανὰς ἐλευθέρας ὑπάρξεως καὶ χωρὶς νὰ ὦσι κεκορεσμέναι πᾶσαι αἱ μονάδες τῆς συγγενείας.

Τὸ μονοξείδιον τοῦ ἄνθρακος C=O, ὁ ὑποχλωριοῦχος σίδηρος $FeCl_2$ εἶναι τοιαῦται ἑνώσεις. Ἡ ἐλάττωσις ὅμως αὕτη τῆς ἀτομικότητος φθάνει πολλάκις εἰς σημεῖον νοητὸν μόνον, ὅταν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ μεγαλύτερον βάρος τῆς παραγομένης ἑνώσεως διὰ τῆς ἀντιλήψεως τοῦ μερικοῦ αὐτοκορεσμοῦ τοῦ ἀτόμου, τῆς ἑνώσεως δηλαδὴ αὐτοῦ μετ' ἄλλων ὁμοίων ἀτόμων εἰς διπλᾶ καὶ πολλαπλᾶ ἄτομα ἀναλόγως ἠλαττωμένης συνολικῆς ἀτομικότητος. Ὁ ἄνθραξ ὡς τετρατομικὸς ἑνοῦται μεθ' ὑδρογόνου εἰς τὴν κεκορεσμένην ἕνωσιν μεθανίου CH^4. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἕνωσις τριατομικοῦ ἄνθρακος τὸ αἰθάνιον. Ἡ ἕνωσις ὅμως CH_3 δὲν ὑπάρχει ἐν ἐλευθέρᾳ καταστάσει καὶ διπλασιάζεται εἰς C_2H_6 τὸ ἀέριον αἰθάνιον. Ἐκ τῶν ὀκτὼ μονάδων συγγενείας τῶν δύο ἀτόμων ἄνθρακος αἱ δύο ἐκορέσθησαν διὰ τὴν ἕνωσιν τῶν ἀτόμων αὐτοῦ τοῦ ἄνθρακος καὶ αἱ ὑπόλοιποι ἓξ ὑπὸ ὑδρωγόνου κατὰ τὸ σχῆμα

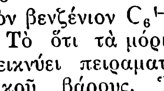

Ἑξαπλοῦν ἄτομον ἄνθρακος εἶναι δεκατετρατομικὸν (ἀντὶ 24ατομικοῦ) αὐτοκορεννυμένων δὲ πλειοτέρων μονάδων ἑξατομικὸν εἰς τὸν βενζένιον C_6H_6 ὡς πρῶτος ὑπέδειξεν ὁ Kekulé. Τὸ ὅτι τὰ μόρια γίνονται τοσοῦτον μεγάλα ἀποδεικνύει πειραματικὸς προσδιορισμὸς τοῦ μοριακοῦ βάρους. Ἡ θεωρία αὕτη τῆς ἀτομικότητος συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ μορίου διὰ τῆς καταστρώσεως τῶν συντακτικῶν τύπων τῶν συνοψιζόντων ἐπὶ ἁπλοῦ ἐπιπέδου διαγράμματος ὅλην τὴν χημικὴν συμπεριφορὰν τῆς ἐν λόγῳ χημικῆς οὐσίας.

Ἡ ἀτομικότης ἐκδηλοῦται κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν κεραιῶν κατ' ἀνάγκην λόγῳ τῆς ὑπάρξεως τῶν ἑτέρων ἀτόμων. Ὅταν λοιπὸν ἓν πολυατομικὸν ἄτομον ἀπασχολῇ πλείονας τῆς μιᾶς μονάδος συγγενείας, ὁ δεσμὸς ὡς διπλοῦς ἀντὶ νὰ ᾖ ἰσχυρότερος εἶναι ἀσθενέστερος λόγῳ τῆς δημιουργουμένης τάσεως. Ἡ ἁλυσόδεσις ἀτόμων ἄνθρακος διὰ μιᾶς μονάδος συγγενείας εἶναι ἡ ἰσχυροτέρα. Διπλοῦς δεσμὸς =C=C= ἀντὶ νὰ παραγάγῃ εὐσταθεστέραν ἕνωσιν παράγει ἀσταθεστέραν καὶ ἀκόρεστον ἕνωσιν τὸ αἰθυλένιον

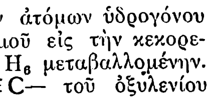

διὰ προσθήκης δύο ἐπὶ πλέον ἀτόμων ὑδρογόνου καὶ λύσεως τοῦ διπλοῦ δεσμοῦ εἰς τὴν κεκορεσμένην ἕνωσιν αἰθάνιον C_2H_6 μεταβαλλομένην. Ὁ τριπλοῦς δεσμὸς —C≡C— τοῦ ὀξυλενίου εἶναι ἀκόμη ἀσταθέστερος.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς κεκορεσμένας ἑνώσεις δὲν ἀποκλείεται ἡ ὕπαρξις διαθεσίμων ὑπολειμμάτων τῆς συγγενείας ἔξω τῶν ἀναλωθεισῶν κατὰ τὰς κατευθύνσεις τῶν κεραιῶν. Ταύτας ὁ Werner ὠνόμασεν *καθεύδουσαν ἀτομικότητα* ἐκδηλουμένην εἰς τὰς ἑνώσεις μεταξὺ μορίων, τὰς μυριακὰς ἑνώσεις, διπλᾶ ἅλατα κλπ. συγκρατουμένας δι' ἀσθενεστέρων δεσμῶν ἢ τὰ συστατικὰ μόρια ἐν τοῖς ὁποίοις αἱ κύριαι ἀτομικότητες ἔχουσι καταναλωθῆ. Οὕτω περὶ ἓν κεντρικὸν ἄτομον δύνανται νὰ τοποθετηθοῦν ἕως 4 ἢ 6 ἄλλα ἄτομα ἢ ὁμάδες παραγομένων συμπλόκων ἑνώσεων βαθμηδὸν μεγαλυτέρου μοριακοῦ βάρους, φθανουσῶν καὶ εἰς τὰς ἀνοργάνους ἑνώσεις εἰς μέγεθος τάξεως ὡς καὶ εἰς τὰς ὀργανικὰς ἑνώσεις τοῦ ἄνθρακος *(κατάστασις κολλοειδής)*. Π. ΖΑΧΑΡΙΑΣ

— [ΤΑΚΤΙΚΗ] Ὁ ὅρος *ἀτομικότης* εἰσήχθη ἐν τῇ στρατιωτικῇ φρασεολογίᾳ ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἔπαυσαν διεξαγόμεναι αἱ μαχητικαὶ ἐνέργειαι διὰ συμπαγῶν μαζῶν πεζικοῦ ἢ ἱππικοῦ.

Ἐν τῷ πεζικῷ αἱ πρῶται περὶ ἀτομικότητος ἰδέαι ἤρχισαν ριπτόμεναι κατὰ τὴν περὶ τὸ 1880 ἐποχήν, ἀλλ' ἐφηρμόσθησαν μετὰ τὸ 1890. Εἰς τὸ ἔφιππον ὅμως ἱππικὸν αἱ περὶ ἀτομικότητος ἰδέαι ἐβράδυνον πολὺ νὰ ὑπεισέλθωσι, διότι καὶ ἡ ἀπὸ τῶν παλαιοτέρων ἐποχῶν χρησιμοποιουμένη τάξις *εἰς προνομὴν* πόρρω ἀπεῖχεν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐνέχῃ κατὰ τὰς παλαιὰς ἐποχὰς τὴν ἰδέαν τῆς ἀτομικότητος τοῦ ἱππέως. Ἡ ἀτομικότης ἐν τῷ ἐφίππῳ ἱππικῷ δυνατὸν εἰπεῖν ὅτι ἐπῆλθεν ἀφ' ἑαυτῆς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ τελευταίου παγκοσμίου πολέμου 1914—1918. Εὐθὺς μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ταχυβόλου πυροβόλου (περὶ τὸ 1900), ὁ ὅρος ἀτομικότης ἤρχισε χρησιμοποιούμενος καὶ ἐν τῷ πυροβολικῷ ὑπὸ τῶν πρώτων συγγραψάντων περὶ ταχυβόλου πυροβολικοῦ (Γάλλου στρατηγοῦ Langlois καὶ Γάλλου ταγματάρχου, νῦν δὲ στρατηγοῦ, Rouquerol) προκειμένου περὶ τῆς ἰσχύος ἑνὸς ἑκάστου ταχυβόλου πυροβόλου. Πρὸς ἀποφυγὴν ὅμως πάσης τυχὸν πεπλανημένης ἀντιλήψεως, δέον νὰ τονισθῇ ὅτι ἡ ἀτομικότης τοῦ πυροβόλου δὲν πρέπει νὰ ἐκλαμβάνηται ποτὲ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς μεμονωμένης καὶ μακρὰν τῆς σχετικῆς πυροβολαρχίας χρησιμοποιήσεώς του (μεμονωμένη τάξις πρὸς πυροβόλησιν τοῦ πυροβόλου), ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀτομικῆς χρησιμοποιήσεως τῶν πυρῶν του, ἤτοι τῆς ἀτομικῆς χρησιμοποιήσεως τῆς τροχιᾶς του.

Σήμερον ἡ ἔκφρασις «*ἀτομικότης*» χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῆς ἀεροπλοΐας, προκειμένου περὶ ἑνὸς ἑκάστου ἀεροπλοϊκοῦ ὀργάνου, κατὰ τὴν φάσιν τῆς συρράξεως ἐν τῷ ἐναερίῳ ἀγῶνι. Τὸ ἅρμα ἐφόδου ἔχει ἀτομικότητα, ἀρχομένην εὐθὺς ἀμέσως ἀπὸ τῆς ἐν τῇ μάχῃ παρεμβάσεώς του, ἐξικνουμένην δ' εἰς πλήρη τοιαύτην κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ ἀγχεμάχου ἀγῶνός του. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

ἀτομισμὸς (ὁ)· ἡ αὐτοτέλεια τῆς σκέψεως ἢ τῆς δράσεως: «ἔχω τὸν ἀτομισμόν μου», σκέπτομαι ἢ ἐνεργῶ, χωρὶς νὰ ἐπηρεάζωμαι ὑπὸ ξένων ὑποβολῶν ἢ εἰσηγήσεων.

Ἐν τῇ Ψυχολογίᾳ *ἀτομισμὸς* (atomismus) λέγεται ἡ θεωρία καθ' ἣν τὰ καθ' ἕκαστον στοιχεῖα τοῦ ψυχικοῦ βίου προέρχονται ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει ἐξ ἑνὸς καὶ μόνου, θεωρουμένου ὡς βασικοῦ. Τοιαῦτα στοιχεῖα εἶναι κατὰ τὸν *Ἕρμπαρτ* ἡ παράστασις, κατὰ τὸν *Τσίεν* τὸ αἴσθημα, κατὰ τὸν *Χόρβιτς* τὸ συναίσθημα, κατὰ τὸν *Σοπεγχάουερ* ἡ βούλησις.

Ὁ ὅρος ἀτομισμὸς χρησιμοποιεῖται καὶ ἐν τῇ Μεταφυσικῇ (βλ. **μοναδολογία**). Α. Δ.

ἀτομιστὴς (ὁ)· ὁ ὀπαδὸς τῆς θεωρίας τοῦ ἀτομισμοῦ.

ἀτομιστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἰδιάζων εἰς τὸν *ἀτομιστήν*.

—ἀτομιστικὴ θεωρία· βλ. **ἀτομικὴ θεωρία**.

ἀτομόγραμμον· βλ. λ. **γραμμοάτομον**.

ἀτομόδεσμα (Atomodesma Beyt) *[Παλαιοζῳλ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων θαλασσίων *διθύρων* ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ἐκλείψασαν οἰκογένειαν τῶν *μυαλινιδῶν ἀνισομυαρίων ἐλασματοβραγχίων μαλακίων*. Λείψανά του εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιθανθρακοφόρου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

ἀτομοκρατία (Individualismus) *[Φιλοσ.]*. Καλεῖται οὕτω πᾶσα θεωρία παρέχουσα εἰς τὸ ἄτομον ἀξίαν ἀνωτέραν τῆς εἰς τὴν κοινωνίαν ἀποδιδομένης ἢ ἀνωτέραν τῆς τῶν γενικῶν καὶ ἀπροσώπων ἀξιῶν.

Ἡ ἀτομοκρατία ὡς θεωρία ἢ ὡς τάσις προϋποθέτει τὴν ἀποτέλεσιν τοῦ ἀτόμου, ἥτις συντελεῖται ἤδη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Ἀτομοκρατικοὶ εἶναι ἐν Ἑλλάδι οἱ σοφισταί, οἱ κυνικοί, οἱ κυρηναϊκοί, οἱ ἐπικούρειοι, οἱ στωϊκοί. Ἰδίᾳ κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους, χαλαρωθέντων τῶν δεσμῶν πρὸς τὸ κράτος, τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν θρησκείαν, ἐνισχύεται τὸ ἄτομον, ὅπερ ἀποκτᾷ πλέον πλήρη ἐλευθερίαν νὰ καθορίζῃ κατὰ βούλησιν ἑαυτὸ καὶ τὸν βίον του. Τὸν ἀτομισμὸν τοῦτον, συνέπειαν κυρίως τῆς σοφιστικῆς διδασκαλίας καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Ἀλεξάνδρου, εὑρίσκομεν ἐκδηλούμενον διὰ τῆς λατρείας μεγάλων προσωπικοτήτων καὶ τοῦ πρὸς αὐτὰς σεβασμοῦ, διὰ τοῦ χαρακτῆρος τῆς φιλοσοφιας, ἥτις στρέφεται πρὸς τὸ ἄτομον, ἐπιζητοῦσα διὰ ἠθικῶν συστημάτων νὰ καταστήσῃ αὐτὸ αὔταρκες καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐσωτερικήν του εἰρήνην. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐμφανίζεται καὶ ἡ βιογραφία ὡς φιλολογικὸν εἶδος καὶ ὅτι αἱ μεγάλαι προσωπικότητες θεωροῦνται νῦν ὡς τὸ κέντρον τῆς ἱστορίας, ὡς βλέπομεν λ. χ. παρὰ Πολυβίῳ.

Ὁ Χριστιανισμός, ἐξαίρων τὴν ἀξίαν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ τρέπων τὸ ὄμμα πρὸς τὰ ἔσω, ἐνισχύει τὴν ἀτομοκρατίαν, τῆς ὁποίας κλασσικὸν δεῖγμα ἀποτελοῦν αἱ ἐξομολογήσεις τοῦ Αὐγουστίνου. Τὰ πολλαπλᾶ δεσμά, θρησκευτικά, οἰκονομικά, κρατικά, ἐπιστημονικά, τὰ ὁποῖα διακρίνουν τοὺς μέσους αἰῶνας, ἀνακόπτουν τὴν κίνησιν ταύτην. Οἱ ποικίλοι οὗτοι περιορισμοὶ τοῦ ἀτόμου αἴρονται πάλιν βαθμηδὸν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν νεωτέρων χρόνων. Τὴν ἀρχὴν πρὸς ἀπελευθέρωσιν ποιεῖται ἡ Ἀναγέννησις, κηρύττουσα τὸ ἰδανικὸν καὶ τὸ δίκαιον τῆς ὡραίας προσωπικότητος, συνεχίζει δὲ αὐτὴν ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις, ἐξαγγέλλουσα διὰ τοῦ στόματος τοῦ Λουθήρου ὅτι ὁ Χριστιανὸς εἶναι ἐλεύθερος κύριος πάντων τῶν πραγμάτων καὶ ἀπ' οὐδενὸς ἐξαρτώμενος, ὁ νέος ἀνθρωπισμός, ὅστις προβάλλει εἰς ἑαυτὸν ὡς σκοπὸν τὴν ἀνθρωπιστικὴν καὶ καλαισθητικὴν μόρφωσιν τοῦ ἀτόμου, καὶ οἱ ρωμαντικοί. Παράλληλον κίνησιν βλέπομεν καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ φιλοσοφίᾳ.

Ὁ Καρτέσιος θεωρεῖ τὸ ἐγὼ ὡς τὴν ἀσφαλῆ ἀπαρχὴν πάσης βεβαιότητος, ὁ Λεϊβνίτιος ἐξαίρει τὴν ἀτομικότητα τῶν μονάδων, ὁ Κάντιος παράγει τοὺς νόμους τῆς φύσεως ἐκ τοῦ Ἐγώ, οἱ δὲ διάδοχοι αὐτοῦ ἐκτείνουσι τὸ Ἐγὼ τοῦτο εἰς δημιουργὸν τῶν πάντων δύναμιν ἢ εἰς τὸ ἀπόλυτον. Ἡ κίνησις αὕτη ὁδηγεῖ τέλος εἰς τὴν κρατικὴν καὶ πολιτικὴν ἀτομοκρατίαν, τῆς ὁποίας πρόδρομος ἐγένετο ὁ Rousseau, καὶ εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀτομοκρατίαν, τῆς ὁποίας ἀρχὴ καὶ βάσις εἶναι ὁ ἐλεύθερος καὶ ἄνευ περιορισμῶν οἱωνδήποτε συναγωνισμὸς τῶν ἀτόμων. Τοιουτοτρόπως παρατηροῦμεν καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τὴν δύναμιν τοῦ νόμου ἐκείνου τῆς πνευματικῆς ἐξελίξεως τῆς ἀνθρωπότητος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐν μὲν ταῖς κατωτέραις βαθμίσιν ὑπερέχει τοῦ ἀτόμου ἡ σημασία τῶν κοινωνικῶν συνδέσμων, οἷοι ὁ λαός, τὸ γένος, ἡ οἰκογένεια, ἡ θρησκεία, ἐν δὲ ταῖς ἀνωτέραις ἀνακύπτει τὸ ἄτομον ἀπαιτοῦν τὰ ἑαυτοῦ δίκαια. Ἀλλὰ τὴν ἀπόλυτον ταύτην ἀτομοκρατίαν διαδέχεται πάλιν ἡ πρὸς τὸν σύνολον ροπὴ καὶ ἡ ἔξαρσις τῶν κοινῶν σκοπῶν, διὰ τοὺς ὁποίους τὸ ἄτομον κέκτηται σημασίαν μόνον ὡς μέλος καὶ ὡς ὄργανον ἑνὸς ὅλου. Ἡ πρὸς τὴν ροπὴν ταύτην ἀντίδρασις δημιουργεῖ βραδύτερον τὸν Stirner ἢ τὸν Nitzsche ἢ τὸ πλῆθος τῶν βιογραφιῶν καὶ αὐτοβιογραφιῶν, αἵτινες ἀποτελοῦν ἓν ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς συγχρόνου ἐποχῆς.

Ἐν τῇ συντόμῳ ταύτῃ ἱστορικῇ ἐπισκοπήσει ὑποδηλοῦνται πᾶσαι ἢ σχεδὸν πᾶσαι αἱ κατευθύνσεις, διὰ τῶν ὁποίων ἐκδηλοῦται ἡ ἀτομοκρατία. Ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ἐφαρμοζομένη ἰσχυρίζεται ὅτι τὸ πραγματικῶς ὑπάρχον δὲν εἶναι ἕν, ἀλλὰ πολλά, ὅτι ὁ κόσμος εἶναι σύνολον ἀτόμων (Δημόκριτος λ. χ., Λεϊβνίτιος). Ἡ πολιτικὴ ἀτομοκρατία θεωρεῖ τὸ κράτος ὡς ἁπλῆν ἕνωσιν ἀτόμων καὶ ὡς μέσον πρὸς ὕπαρξιν, ἀνάπτυξιν καὶ εὐημερίαν αὐτῶν. Τὸ ἄτομον εἶναι σκοπὸς ἑαυτοῦ, ἡ κοινωνία καὶ τὸ κράτος τὸ ὄργανον πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἀτομικοῦ σκοποῦ ἢ τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας. Διὰ τοῦτο δέον αἱ λειτουργίαι τοῦ κράτους νὰ περιορισθοῦν εἰς τὸ ἐλάχιστον δυνατὸν ὅριον, ἵνα ἀποκτήσῃ τὸ ἄτομον ὡς οἷόν τε εὐρύτερον πεδίον ἐλευθέρας δράσεως καὶ ἀναπτύξεως (W. von Humboldt λ. χ., Τολστόϊ). Ἡ τάσις πρὸς πλήρη ἄρσιν τῶν κρατικῶν λειτουργιῶν ὁδηγεῖ εἰς τὸν ἀναρχισμὸν (βλ. **ἀναρχισμός**). Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὴν κοινωνικὴν ἀτομοκρατίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ κοινωνικοὶ θεσμοὶ δὲν εἶναι ὑπέρτεροι τοῦ ἀτόμου οὐδὲ σκοπός, πρὸς ὃν δέον τοῦτο νὰ τείνῃ, ἀλλ' ἐδημιουργήθησαν τοὐναντίον διὰ τὸ ἄτομον, διὰ τὴν εὐδαιμονίαν αὐτοῦ ἢ τὴν τελειοποίησιν. Διὰ τοῦτο ὑπόκεινται εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ ἀτόμου, τὰ ὁποῖα ἔχουν δικαίωμα νὰ μὴ προσαρμόζωνται εἰς τοὺς θεσμοὺς τούτους. Τῆς θεωρίας ταύτης παραλλαγὴ εἶναι ἡ θρησκευτικὴ ἀτομοκρατία, κατὰ τὴν ὁποίαν τὴν σχέσιν τοῦ ἀτόμου πρὸς τὸν Θεὸν δὲν ρυθμίζει τὸ δόγμα, ἡ παράδοσις ἢ ἡ ἐκκλησία, ἀλλ' ἡ βούλησις καὶ αἱ προδιαθέσεις τοῦ ἀτόμου, τὸ ὁποῖον καὶ ἀπολυτρώνει αὐτὸ ἑαυτό.

Ὁ ἀρχέγονος Βουδδισμὸς εἶναι μορφὴ τοιαύτης ἀτομοκρατίας. Ἐν τῷ Χριστιανισμῷ ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ διαφόρων αἱρέσεων, ηὐνοήθη δὲ ὑπὸ τῶν θρησκευτικῶν ἀρχῶν τῆς μεταρρυθμίσεως. Τοιοῦτος ἀτομοκρατικὸς ἦτο ὁ Goethe, ἀτομοκρατικὴ δὲ εἶναι καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ σοσιαλισμοῦ περὶ τῆς θρησκείας ὡς ἀτομικῆς ὑποθέσεως, ὡς πράγματος ἐνδιαφέροντος μόνον τὸ καθ' ἕκαστον ἄτομον. Ἄλλη παραλλαγὴ τῆς κοινωνικῆς ἀτομοκρατίας εἶναι ἡ ἠθικὴ θεωρία, καθ' ἣν ὕψιστος σκοπὸς εἶναι ἡ προαγωγὴ τῆς ἀτομικότητος ἢ ἡ

Digitized by Google

ἀποτέλεσις τῆς προσωπικότητος, τὴν ὁποίαν ὁ Goethe κηρύττει ὡς τὸ πρώτιστον καὶ εὐγενέστατον κτῆμα τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὡς ἀποτελοῦσαν τὴν μοναδικὴν αὐτοῦ εὐτυχίαν. Ὑπὲρ πᾶν προέχει ἡ ἀξία τοῦ ἀτόμου· διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἀντικείμενον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται ἡ ἠθικὴ πρᾶξις, δὲν εἶναι ἡ κοινωνία, τὸ σύνολον, ἀλλὰ τὰ ἄτομα, οἱ καθ' ἕκαστον ἄνθρωποι. Ἀλλὰ τὸ ἀντικείμενον, εἰς ὃ ἀναφέρεται ἡ ἠθικὴ πρᾶξις, δύναται νὰ εἶναι καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ πρῶτον πρόσωπον. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει καταντῶμεν εἰς τὸν ἐγωϊσμόν, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ βούλησις τοῦ ἀτόμου δέον νὰ ὁρμᾷ πρὸς τὴν νίκην μετ' ἀπολύτου ἀνεξαρτησίας καὶ πρὸ οὐδενὸς ὑποχωροῦσα, ἐφ' ὅσον συναντᾷ βουλήσεις ἀντιτιθεμένας πρὸς τοὺς ἰδίους σκοπούς.

Ἡ ἱστορικὴ τέλος ἀτομοκρατία ζητεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὰ ἱστορικὰ φαινόμενα ἐκ τῆς συνειδητῆς ἐνεργείας τῶν ἀτόμων, θεωροῦσα τὴν δημιουργικὴν δρᾶσιν τῶν μεγάλων προσώπων (πολιτικῶν, φιλοσοφικῶν, καλλιτεχνικῶν, θρησκευτικῶν) ὡς τὸν κύριον καὶ κατ' ἐξοχὴν παράγοντα τῆς ἱστορικῆς κινήσεως καὶ προόδου (λ. χ. Carlyle). Ἐφ' ὅσον μεταξὺ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου καὶ τοῦ ἀτόμου θὰ ὑφίσταται ἡ ἀντινομία καὶ ἡ σύγκρουσις—καὶ θὰ ὑφίσταται κατ' ἀνάγκην—ἡ ἀτομοκρατία, καὶ δὴ ὑπὸ τὴν κοινωνικήν, θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν αὐτῆς μορφήν, θὰ ὑφίσταται καὶ αὐτὴ κατ' ἀνάγκην, ἐκδηλουμένη ποικιλοτρόπως καὶ ἀναλόγως πρὸς τὰς ἑκάστοτε κυριαρχούσας συνθήκας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Külpe*, Einleitung in die Philosophie, 6η ἐκδ. 1913. *Windelband*, Einleintung in die Philosophie, 1914. *Wolf*, Geschichte des antiken Socialismus und Individualismus, 1909. *P. Wendland*, Die griechischrömische Kultur etc, ἐκδ. γ' 1912. *Troeltissch*, Die Sociallehren der christlichen Kirchen und Senten, 1914. *Palante*, Les antinomies entre l' individu et la société. 1913. *Fournière*, Essai sur l' individualisme 1908. *Th. Ziegler*, Individualismus und Socialismus in Geistesleben des 19 Jahrh. 1899. *Sombart*, Socialismus und sociale Bewegung in 19 Jahrb. 1896. *Warner Fite*, Individualism, 1911.

Ν. Ι. ΛΟΥΒΑΡΗΣ

ἄτομον (τό)· τὸ οὐδ. τοῦ ἐπιθέτου *ἄτομος* ὡς οὐσιαστ.· τὸ μὴ δυνάμενον νὰ τμηθῇ, νὰ διαιρεθῇ, τὸ ἐλάχιστον δυνατὸν μόριον· || ἕν τι καὶ μόνον, τὸ καθ' ἕκαστον ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ εἶδος ἢ τὸ γένος· || «τὸ ἀτομόν μου», ἐγὼ αὐτός, τὸ πρόσωπόν μου: «προσεβλήθη τὸ ἄτομόν του», «σπουδαῖον ἄτομον».

— [ΦΥΣ.-ΧΗΜ.] Ὁ Δημόκριτος καλεῖ ἄτομα τὰ τελευταῖα μὴ περαιτέρω διαιρετὰ ἐλάχιστα τμήματα ὕλης ἐκ συγκροτημάτων τῶν ὁποίων παράγονται τὰ διάφορα σώματα. Τὰ ἄτομα δὲν εἶναι ἀντιληπτὰ ὡς ἐκ τῆς σμικρότητος αὐτῶν, δὲν εἶναι δὲ εὔκολον νὰ σχηματίσωμεν ἰδέαν περὶ αὐτῶν. Ἓν σταγονίδιον αἵματος διαμέτρου $^1/_{150}$ τοῦ χιλιοστομέτρου καὶ μικροτέρας ἀκόμη περιέχει πολὺ ὕδωρ, κόκκους αἱμοσφαιρίνης, λίπη, ἅλατα, λεκιθίνην, ἰνωδογόνον πλάσμα κλπ., ἐκ πάντων δὲ τούτων ἓν μόριον καθαρᾶς αἱμοσφαιρίνης διαμέτρου δύο ἕως τριῶν ἑκατομμυριοστῶν τοῦ χιλιοστομέτρου περιέχει 2378 ἄτομα ἤτοι 758 ἄνθρακος, 1203 ὑδρογόνου, 195 ἀζώτου, 218 ὀξυγόνου, 3 θείου καὶ 1 σιδήρου ($^1/_{800}$ τοῦ βάρους αὐτοῦ)·

Χημικὰ ἄτομα.— Καλοῦμεν *χημικὰ ἄτομα* κατὰ Δάλτωνα (1805) τὰ ἐλάχιστα τμήματα ὕλης τῶν χημικῶν στοιχείων, ὅμοια πρὸς ἄλληλα καὶ ἰσομεγέθη δι' ἓν ἕκαστον στοιχεῖον, διάφορα δ' εἰς τὰ διάφορα στοιχεῖα. Τοιουτοτρόπως ἓν σύνθετον σῶμα παράγεται διὰ τῆς συνενώσεως ὡρισμένου ἀριθμοῦ διαφόρων ἀτόμων τῶν συστατικῶν στοιχείων καὶ διὰ τοῦτο αἱ ἀναλογίαι βάρους τῶν συστατικῶν στοιχείων πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὴν παραγομένην ἕνωσιν ἐκφράζονται δι' ἀκεραίων ἀριθμῶν (βλ. **ἀτομικὴ θεωρία**). Ἕκαστον λοιπὸν στοιχεῖον χαρακτηρίζεται διὰ τοῦ βάρους τοῦ ἀτόμου αὐτοῦ, εἰσερχομένου ἀναλλοιώτου εἰς τὴν ἕνωσιν καὶ ἐξερχομένου· ἀναλλοιώτου ἐξ αὐτῆς. Τὰ σχετικὰ βάρη τῶν ἀτόμων αὐτῶν ὡς πρὸς τὸ ἐλαφρότερον, τὸ ὑδρογόνον, εἶναι γνωστὰ ὡς τὰ ἀτομικὰ βάρη τῶν στοιχείων (βλ. **ἀτομικὸν βάρος**).

Περιορισθέντος οὕτω τοῦ ὁρισμοῦ τοῦ ἀτόμου, τὰ ἐλάχιστα ἐλεύθερα ὑπάρχοντα τεμάχια ὕλης συνθέτου σώματος, ὅμοια πρὸς τὸ ὅλον σῶμα, ἐκλήθησαν *μόρια*. Τὰ μόρια συνίστανται ἐκ δύο τοὐλάχιστον ἀτόμων ὁμοίων εἰς τὸ στοιχεῖον ἢ ἀνομοίων εἰς τὰς ἑνώσεις καὶ εἴς τινας περιπτώσεις συμπίπτουσι πρὸς ἄτομα, καθ' ὃ συγκείμενα ἐξ ἑνὸς μόνον ἀτόμου, ὡς εἰς τὰ ἀδρανῆ ἀέρια ἥλιον, νέον, ἀργόν, κρυπτόν, ξένον, ἐμώνιον, τοὺς ἀτμοὺς μετάλλων καλίου, ὑδραργύρου κλπ.

Ἐπίσης εἶναι γνωστὰ ἐλάχιστα τεμάχια ὕλης φέροντα ἠλεκτρικὸν φορτίον καὶ κατὰ τὴν μετακίνησιν αὐτῶν παράγοντα τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα ἐν ἀερίοις καὶ διαλύμασι, τὰ *ἰόντα*. Καὶ ταῦτά εἰσιν εἴτε *μόρια*, εἴτε *ἄτομα* (δηλαδὴ *μονοάτομα μόρια*). Κατωτέρω δὲ θὰ ἴδωμεν ὅτι ὑπάρχουσι καὶ μικρότερα ἔτι τῶν ἀτόμων τεμαχίδια ὕλης, οἱ φορεῖς τοῦ ἀρνητικοῦ ἠλεκτρικοῦ φορτίου, τὰ *ἠλεκτράτομα*.

Τὰ χημικὰ ἄτομα χαρακτηρίζονται κυρίως ἐκ τοῦ βάρους αὐτῶν, τῶν λοιπῶν ἰδιοτήτων εὑρισκομένων εἰς ὡρισμένας πρὸς αὐτὸ σχέσεις. Τὸ ὅτι δὲ εἶναι πράγματι τὰ τελευταῖα μὴ περαιτέρω διαιρετὰ τμήματα ὕλης ἠμφεσβητήθη λίαν ἐνωρίς. Ὁ Proût (1815), παρατηρήσας ὅτι τὰ ἀτομικὰ βάρη τῶν στοιχείων εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἀκέραιοι ἢ σχεδὸν ἀκέραιοι ἀριθμοί, ὑπεστήριξεν ὅτι προέρχονται ἐκ συμπυκνώσεως τοῦ ὑδρογόνου. Ἡ σκέψις αὕτη δὲν ἐπεκράτησε, καίτοι διαρκῶς συζητουμένη, διότι κατ' αὐτὴν ἔπρεπε τὰ ἀτομικὰ βάρη νὰ ἐκφράζωνται ὑπὸ ἀκεραίων ἀριθμῶν καὶ δι' ἀκριβεστάτων προσδιορισμῶν ἐπιστοποιήθη ὅτι τὰ κλασματικὰ τμήματα τῶν ἀτομικῶν βαρῶν δὲν προέρχονται ἐκ λαθῶν παρατηρήσεως.

Προχωρησάσης τῆς ἐρεύνης τῶν ἑνώσεων τῶν στοιχείων εὑρέθησαν κανονικότητες προοδευτικῆς κανονικῆς μεταβολῆς τῶν ἰδιοτήτον ὡρισμένων ὁμάδων (τριάδων ἐπὶ ἑπτάδων) μετὰ τοῦ ἀτομικοῦ βάρους· καὶ τοῦτο ἤθελε στηρίξει τὴν θεωρίαν τοῦ Proût ἂν μὴ παρετηρεῖτο ἡ περιοδικὴ ἐπανάληψις τῶν αὐτῶν κυρίων ἰδιοτήτων κατὰ τὴν προοδευτικὴν κατάταξιν τῶν στοιχείων κατ' αὖξον ἀτομικὸν βάρος εἰς τὸ περιοδικὸν σύστημα. Τὸ μυστήριον τῆς περιοδικῆς ἐμφανίσεως τῶν αὐτῶν ἰδιοτήτων, δεικνῦον ὅτι αἱ χημικαὶ ἰδιότητες ἐξαρτῶνται ἐμμέσως καὶ οὐχὶ ἀμέσως ἐκ τοῦ βάρους τοῦ ἀτόμου, συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς θεωρίας τοῦ Proût καὶ τὴν ἀνακήρυξιν ἀξιώματος *τῆς ἀφθαρσίας τοῦ ἀτόμου*, τοῦ ἀμεταβλήτου τῶν στοιχείων, τῆς ἀδυναμίας τῆς μεταβολῆς στοιχείων εἰς ἄλληλα ὡς ἀποτελέσματος πείρας τῶν χημικῶν μεταβολῶν. Πράγματι ἀπόπειραι μεταβολῆς ἀργύρου εἰς χρυσὸν διὰ συμπυκνώσεως ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἰσχυροτάτων κρούσεων ἀπεδείχθησαν ἄνευ ἀποτελέσματος (Dr Emmens).

Τῇ βοηθείᾳ τῆς *κινητικῆς θεωρίας* προσδιωρίσθη τὸ ἀπόλυτον βάρος τῶν ἀτόμων, καθ' ὅσον τὸ ἀτομικὸν βάρος ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ βάρους 6.06×10^{23} ἀτόμων. Οὕτω τὸ βάρος τοῦ ὑδρογόνου εἶναι 1: 6.06×10^{23}, ἤτοι 1.65×10^{-24} γρ. Τὸ βάρος τοῦτο εἶναι τρὶς ἑκατομμυριάκις μικρότερον τοῦ βάρους σπορίου λυκοποδίου, ὅπερ εἶναι μόλις ὁρατὸν καὶ μόλις ζυγιστὸν ἐπὶ εὐπαθεστάτου χημικοῦ ζυγοῦ. Τὸ βάρος τοῦ ἀτόμου τοῦ ὀξυγόνου εἶναι 16κις μεγαλύτερον, ἤτοι 26.4×10^{-24} γρ. καὶ τῶν ἄλλων στοιχείων ἀναλόγως. Ἐπίσης διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου εὑρίσκεται καὶ ὁ ὄγκος τῶν ἀτόμων, διαιρουμένου τοῦ ἀτομικοῦ ὄγκου, ἤτοι τοῦ ὄγκου ὃν καταλαμβάνει ποσὸν στοιχείου εἰς γρ. ἴσον πρὸς τὸ ἀτομικὸν βάρος αὐτοῦ διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀτόμων 6.06×10^{23} τοῦ ἀποτελοῦντος τὸ ἀτομικὸν βάρος καὶ ἡ διάμετρος αὐτῶν κυμαινομένη μεταξὺ 1.4 ἕως 3.8×10^{-8}, ἑκ. ἤτοι 0.14—0.38 μ.μ. (βλ. **ἀτομικὸς ὄγκος**).

Ἀποσύνθεσις τῶν ἀτόμων.— Ὁ ὄγκος τοῦ ἀτόμου εἶναι περιωρισμένος ἐντὸς μικρῶν ὁρίων καὶ ὅταν τὸ ποσὸν ὕλης αὐτοῦ ὑπερβῇ ὅριόν τι καθίσταται ἀσταθὲς καὶ ἀποσυντίθεται. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ λήξαντος αἰῶνος τὸ ζεῦγος Curie διεπίστωσε τοῦτο εἰς τὰ φαινόμενα τῆς ραδιενεργείας, παρουσιαζόμενα ἐπὶ τῶν βαρέων μετάλλων ραδίου, θορίου, οὐρανίου καὶ ἄλλων. Αἱ ὑπὸ τῶν ραδιενεργῶν σωμάτων ἐκπεμπόμεναι ἀκτῖνες *(αἰγλοβολία)* διὰ τῆς ἐπιδράσεως ἠλεκτρικοῦ πεδίου διεκρίθησαν εἰς τρία εἴδη: 1) *τὰς βολίδας α*, αἵτινες φέρουσαι θετικὸν ἠλεκτρικὸν φορτίον δύο μονάδων κινοῦνται μετὰ ταχύτητος ἐξικνουμένης εἰς τὸ $^1/_{15}$ τῆς τοῦ φωτός, ἔχουσιν ἀτομικὸν βάρος 4 καὶ ἐξουδετερούμεναι μεταβάλλονται εἰς τὸ ἀδρανὲς ἀέριον στοιχεῖον, τὸ ἥλιον· 2) *τὰς ἀκτῖνας β*, αἵτινες φέρουσαι ἀρνητικὸν ἠλεκτρικὸν φορτίον μιᾶς μονάδος κινοῦνται μετὰ ταχύτητος ἐξικνουμένης εἰς τὰ $^2/_3$ τῆς τοῦ φωτὸς καὶ ἔχουσιν ἀτομικὸν βάρος τὸ $^1/_{1850}$ τοῦ ὑδρογόνου καὶ ἀποτελοῦνται ἐξ ἠλεκτρατόμων (ἠλεκτρονίων Elektrons) καὶ 3) *τὰς ἀκτῖνας γ*, αἵτινες εἶναι ἁπλαῖ κυμάνσεις τοῦ αἰθέρος ἀνάλογοι πρὸς τὰς ἀκτῖνας Ραϊντγκεν. Τὰ ἄτομα λοιπὸν ἀπεδείχθησαν σύνθετα κατασκευάσματα συμφώνως πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ Proüt, περιέχοντα *ἥλιον καὶ ἠλεκτράτομα (ἢ ἠλεκτρόνια)*.

Τὰ *ἠλεκτράτομα* εἶναι ἡ ἐλαχίστη ποσότης ὕλης, ἥτις εἶναι συνδεδεμένη πρὸς τὴν μονάδα τοῦ ἠλεκτρισμοῦ καὶ δὴ τοῦ ἀρνητικοῦ. Τὸ θετικὸν ἠλεκτρικὸν φορτίον συνδέεται πρὸς μᾶζαν ἰσουμένην πρὸς τὰ βάρη τῶν ἀτόμων ἢ μορίων, τῶν *ἰόντων*. Τὰ ἰόντα ἐξουδετερουμένου τοῦ ἠλεκτρικοῦ αὐτῶν φορτίου μεταβάλλονται εἰς ἐν ἐλευθέρᾳ καταστάσει εὑρισκόμενα ἄτομα ἢ μόρια, τὰ ἠλεκτράτομα ὅμως ἐξ οἱουδήποτε σώματος ἀποσχιζόμενα εἶναι τὰ αὐτά, ἔχουσι τὴν αὐτὴν μᾶζαν, ἤτοι $^1/_{1850}$ τῆς τοῦ ὑδρογόνου καὶ δὲν εἶναι γνωστὰ ἄνευ ἠλεκτρικοῦ φορτίου ἐν ἐλευθέρᾳ οὐδετέρᾳ καταστάσει, ὥστε ἡ μᾶζα αὐτῶν φαίνεται ἀρρήκτως συνδεδεμένη πρὸς τὸ ἀρνητικὸν αὐτῶν ἠλεκτρικὸν φορτίον καὶ οὖσα ἠλεκτρομαγνητικῆς φύσεως. Τὸ ἠλεκτράτομον λοιπὸν εἶναι ἐν ταὐτῷ ἡ μικροτέρα ἐλευθέρως γνωστὴ ποσότης ὕλης καὶ ἡ μονὰς τοῦ ἠλεκτρισμοῦ τῶν δύο ἐννοιῶν συμπιπτουσῶν εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην. Τὸ ὅτι ὑπάρχει μονὰς τῶν ἠλεκτρικῶν φορτίων ὑπέδειξαν οἱ νόμοι τῆς ἠλεκτρολύσεως καὶ ἕκαστον ἰὸν φέρει μεθ' ἑαυτοῦ τὸ φορτίον τοῦτο ἰσούμενον πρὸς $\frac{9660}{60 \times 10^{23}} = 1.591 \times 10^{-10}$ ἠλεκτρομαγνητικὰς μονάδας ($^1/_{10}$ κουλομβίου) ἢ 4.774×10^{-20} ἠλεκτροστατικὰς (c. g. s.), τὸ προσδιώρισε δ' ἀκριβέστατα κατ' εὐθεῖαν ὁ Millikan μετρῶν τὴν ταχύτητα πτώσεως μεταξὺ δύο μεταλλίνων πλακῶν καὶ ὕστερον διὰ τῆς ἐπιδράσεως γνωστοῦ ἠλεκτρικοῦ πεδίου τὴν τῆς ἐπανώσεως σταγονιδίων νεφελώματος ἐλαίου, ἠλεκτρισμένων διὰ τῆς ἐπιδράσεως ἀκτίνων Ραϊντγκεν ἐξιοντιζουσῶν τὸν ἀέρα καὶ παραγουσῶν ἠλεκτράτομα προσκολλώμενα ἐπὶ τῶν σταγονιδίων. Αἱ ὑπὸ ἔλεγχον σταγόνες ἐλάμβανον φορτίον 1, 2 ἢ 3 μονάδων, τῆς ταχύτητος μεταβαλλομένης κατὰ δόσεις ἀναλόγως, ὥστε ἐπιστοποιήθησαν ἥ τε ἀτομικὴ κατάστασις τοῦ ἠλεκτρισμοῦ καὶ ἡ ἀπόλυτος τιμὴ τοῦ ἀτόμου τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, τοῦ ὁποίου μόνον πολλαπλάσια δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἀλλ' οὐχὶ τμήματα.

Τὰ *πρῶτα* εἶναι ἐξ ἄλλου τὰ ἐλάχιστα τμήματα ὕλης τὰ συνδεδεμένα πρὸς τὸ θετικὸν ἠλεκτρικὸν φορτίον καὶ ἔχουσι τὸ ἀτομικὸν βάρος τοῦ ὑδρογόνου, ὑπάρχοντα ἐλεύθερα ὡς τὰ θετικὰ ἰόντα τοῦ ἐξιοντισμένου ὑδρογόνου. Ἐλεύθερα ἔχουσι μᾶζαν 1.0077, ἐν τοῖς ἄλλοις ὅμως στοιχείοις μᾶζαν 1, καθ' ὅσον τὰ ἀτομικὰ βάρη κατ' εὐθεῖαν μετρούμενα ἀπεδείχθησαν ἀκέραια πολλαπλάσια τῆς μονάδος. Τὸ ἀμέσως μετὰ τὸ ὑδρογόνον ἐρχόμενον ἀέριον ἥλιον ἀτομικοῦ βάρους ἀκριβῶς 4, συνίσταται ἐκ 4 ἀτόμων ὑδρογόνου, ὥστε τὰ 77/10000 τῆς μάζης τοῦ ὑδρογόνου ὡς ἀντιλαμβανόμεθα ταύτην ἐξαφανίζονται κατὰ τὴν συμπύκνωσιν ταύτην. Ἐπειδὴ ὅμως σήμερον ἡ ἔννοια τῆς μάζης εἰς τὰ ἠλεκτρομαγνητικὰ φαινόμενα δὲν χωρίζεται τῆς ἐνεργείας, καὶ τὰ ἐνδατομικὰ φαινόμενα εἶναι τοιαύτης φύσεως, δεχόμεθα ὅτι ἡ ἀνάλογος πρὸς τὸ ποσὸν αὐτὸ ἐνέργεια παρουσιάζεται ὡς θερμότης καὶ ἀκτινοβολία. Ὑπολογίζεται δὲ τοσαύτη ὥστε νὰ ἀποδίδεται εἰς τὴν ἐνέργειαν ταύτην ἡ συγκράτησις τῆς θερμότητος τοῦ ἡλίου.

Τὰ οὐδέτερα ἄτομα λοιπὸν παρουσιάζονται ὡς συνιστάμενα ἐκ θετικῶς ἠλεκτρισμένου πυρῆνος ἀποτελοῦντος τὴν μᾶζαν αὐτοῦ καὶ ἐξ ἀρνητικῶς ἠλεκτρισμένων ἠλεκτρατόμων ἐξουδετερούντων τὸ θετικὸν τοῦ πυρῆνος φορτίον. Ὅταν διὰ καταλλήλου ἐπενεργείας ἀποσπάσωμεν ἠλεκτράτομα, ἀπομένει ὁ πυρὴν ἀνισσορόπητος καὶ εὐκίνητος, φέρων τόσας θετικὰς ἐλευθέρας ἠλεκτρικὰς μονάδας ὅσα ἠλεκτράτομα ἐλλείπουσι. Οὕτως ἐμετρήθησαν καὶ τὰ ποσὰ ἠλεκτρατόμων, τὰ ὁποῖα περιέχονται ἐν τῷ ἀτόμῳ εἰς τοιαύτην ἐλευθέραν κατάστασιν, ἐξουδετεροῦντα τὸ ἐλεύθερον θετικὸν φορτίον τοῦ πυρῆνος καὶ εἰς στενὴν σχέσιν πρὸς τὰς κυρίας χημικὰς ἰδιότητας τοῦ ἀτόμου εὑρισκόμενα. Ἐπειδὴ αἱ χημικαὶ ἀλληλεπιδράσεις συνίστανται εἰς ἀνταλλαγὰς ἠλεκτρικῶν φορτίων, προέρχονται ἐκ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἠλεκρατόμων αὐτῶν. Αἱ βολίδες α ἔχουσι μᾶζαν 4 καὶ φορτίον δύο θετικῶν μονάδων. Προσλαμβάνουσαι δύο ἠλεκτράτομα ἐξουδετεροῦνται εἰς τὸ ἀδρανὲς ἄτομον τοῦ ἡλίου. Ἐπειδὴ κατὰ τὴν συμπύκνωσιν τῶν 4 ἀτόμων ὑδρογόνου ἀπαιτοῦνται 4 πρῶτα καὶ 4 ἠλεκτράτομα, δέον τὰ δύο ἐκ τῶν ἠλεκτρατόμων νὰ συγκολλῶσι τὸν πυρῆνα ἐξουδετερούμενα ἐντὸς αὐτοῦ παράγοντα τὸ ἀδρανὲς βάρος τοῦ ἀτόμου καὶ ἀφήνοντα διαθεσίμους δύο μονάδας θετικοῦ ἠλεκτρισμοῦ, εἴτε ἐλευθέρας εἰς τὸ ἐξιοντισμένον ἥλιον, τὰς βολίδας α, ἢ ἐξουδετερουμένας ὑπὸ τῶν ἐξωτερικῶν δύο ἠλεκτρατόμων εἰς τὸ ἐλεύθερον ἄτομον τοῦ ἡλίου, τὸ ὁποῖον ὂν δεύτερον εἰς τὴν σειρὰν συμπυκνώσεως, φέρον δηλαδὴ ἀριθμὸν 2, ἔχει ἀτομικὸν μὲν βάρος 4, φορτίον ὅμως πυρῆνος καὶ ἀριθμὸν ἐξωτερικῶν ἢ περιφερικῶν, ἐὰν φαντασθῶμεν τὰ ἄτομα εἰς σχῆμα σφαίρας, ἠλεκτρατόμων, 2.

Τὸ ὀξυγόνον ἀτομικοῦ βάρους 16 εἶναι ὄγδοον εἰς τὴν σειρὰν συμπυκνώσεως, συνιστάμενον ἐκ 16 πρώτων καὶ 16 ἠλεκτρατόμων, ἐκ τῶν ὁποίων ὅμως τὰ ὀκτὼ συγκολλῶσι τὸν πυρῆνα, ἀφήνοντα 8 θετικὰς μονάδας ἐλευθέρας πρὸς συγκράτησιν τῶν 8 περιφερικῶν ἠλεκτρατόμων. Τὸ οὐράνιον ἀτομικοῦ βάρους 238 φέρει τὸν ἀριθμὸν 92 δηλαδή, ἐκ τῶν 238 ἠλεκτρατόμων αὐτοῦ 146 εἶναι συγκεκολλημένα εἰς τὸ ἀδρανὲς τοῦ πυρῆνος μέρος, ἀφήνοντα 92 θετικὰς μονάδας διαθεσίμους, συγκρατούσας 92 περιφερικὰ ἠλεκτράτομα. Ὁ αὔξων αὐτὸς ἀριθμός, ὁ καλούμενος *ἀτομικὸς ἀριθμὸς* ἢ *ἰριθμὸς τάξεως τοῦ στοιχείου*, δηλῶν τὰς μονάδας θετικοῦ ἠλεκτρικοῦ φορτίου τοῦ πυρῆνος καὶ τὸν ἀριθμὸν περιφερικῶν ἠλεκτρατόμων, χαρακτηρίζει τὰς χημικὰς ἰδιότητας τοῦ στοιχείου, αἵτινες κατὰ τοῦτο ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν περιφερικῶν ἠλεκτρατόμων καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ πυρῆνος. Τὸ μέγεθος τοῦ πυρῆνος ἐπιδρᾷ μόνον ἐπὶ τῆς ποσότητος τῶν ἠλεκτρατόμων, ἤτοι ἐμμέσως ἐπὶ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ στοιχείου. Τὸ ὅτι τὸ ἠλεκτρικὸν φορτίον αὐξάνει κατὰ τὴν συμπύκνωσιν τοῦ ἀτόμου κατὰ μονάδα ἀπεκάλυψεν ὁ Moseley τῷ 1913 ἐρευνήσας τὰ ἐξ ἀκτίνων Ραϊντγκεν φάσματα καὶ μετρήσας τὴν κατ' αὖξον φορτίον μετατόπισιν αὐτῶν λόγῳ τοῦ θετικοῦ φορτίου τοῦ πυρῆνος πρὸς κυμάνσεις μικροτέρου κύματος.

Περιφερικαὶ καὶ κεντρικαὶ ἰδιότητες τοῦ ἀτόμου. Αἱ ἰδιότητες τοῦ ἀτόμου ἐξαρτῶνται κατὰ ταῦτα αἱ μὲν ἐκ τοῦ πυρῆνος, αἱ δὲ ἐκ τῶν περιφερικῶν ἠλεκτρατόμων. Ἀπὸ καθαρᾶς δὲ χημικῆς ἀπόψεως αἱ ἰδιότητες διακρίνονται εἰς περιοδικὰς καὶ μὴ περιοδικάς. Συνεταυτίσθησαν λοιπὸν αἱ

Digitized by Google

μὲν μὴ περιοδικαὶ πρὸς τὰς ἐξαρτωμένας ἐκ τοῦ πυρῆνος, τὰς κεντρικάς, αἱ δὲ περιοδικαὶ πρὸς τὰς περιφερικάς. Ἐὰν κατατάξωμεν τὰ στοιχεῖα κατ' αὖξον ἀτομικὸν βάρος βλέπομεν πρῶτον ὅτι τὸ ἠλεκτρικὸν φορτίον αὐξάνει κανονικῶς κατὰ μονάδα, ὥστε εἶναι κεντρικὴ ἰδιότης τοῦ πυρῆνος. Ἡ ἀτομικὴ θερμότης εἶναι καὶ αὕτη ἰδιότης τοῦ πυρῆνος καὶ εἶναι (ἐκτὸς τῶν ἐλαφροτέρων στοιχείων) σταθερὸς ἀριθμός. Ὁ ἀτομικὸς ὅμως ὄγκος μεταβάλλεται περιοδικῶς (ἴδε ἀτομικὸς ὄγκος) ὡς καὶ ἡ ἀτομικότης καὶ αἱ συναφεῖς χημικαὶ ἰδιότητες (ἴδε περιοδικὸν σύστημα) καὶ ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν περιφερικῶν ἠλεκτρατόμων. Ἤδη τὸ μεταβλητὸν τοῦ ἀτομικοῦ ὄγκου τῶν στοιχείων ἀναλόγως τοῦ τύπου τῶν σχετικῶν ἑνώσεων ἤγαγεν εἰς τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ ἀτόμου καταλαμβανόμενος ὄγκος δὲν εἶναι πλήρης ὕλης ἀλλὰ σημαίνει τὴν σφαῖραν ἐνεργείας αὐτοῦ, τὴν καταλαμβανομένην ὑπὸ τῶν περιφερικῶν ἠλεκτρατόμων. Τὰ ἐξώτερα ἄλλως περιφερικὰ ἠλεκτράτομα, ἀποσχίζονται εὐκόλως δι' ὑψηλῆς θερμοκρασίας (ἐκπομπὴ ἠλεκτρατόμου ἐν κενῷ σωλῆνι ὑπὸ διαπύρου βολφραμίου ἢ ἀσβέστου, ἀγωγιμότης τῶν φλογῶν λόγῳ ἀποσχίσεως ἠλεκτρατόμων), ἢ ἐπιδράσεις φωτὸς ἢ ἐν γένει ἀκτινοβολίας ἐπὶ μετάλλων (φωτοηλεκτρικὰ φαινόμενα), καὶ τέλος διὰ τῆς ἐπιδράσεως ὑλικῶν ἀκτίνων ὡς αἱ α καὶ β. Ἐπίσης ἡ ἐνέργεια τοῦ φωτὸς εἰς ἐρεθισμὸν τῶν ἀτόμων καὶ διευκόλυσιν πολλάκις τῶν περιφερικῶν δράσεων αὐτῶν συνίσταται εἰς ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς κινήσεως τῶν περιφερικῶν ἠλεκτρατόμων, ἐπιτάχυνσιν αὐτῶν.

Ἰσότοπα: Ἀφοῦ αἱ ἰδιότητες τῶν στοιχείων ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν περιφερειῶν ἠλεκτρατόμων εἶναι δυνατὸν ἡ συμπύκνωσις νὰ γίνῃ τοιουτοτρόπως ὥστε τὸ μὲν βάρος τοῦ πυρῆνος νὰ διαφέρῃ κατά τι, τὰ περιφερικὰ ὅμως ἠλεκτράτομα νὰ ὦσιν ἰσάριθμα καὶ ὁμοίως διατεταγμένα. Τότε τὰ στοιχεῖα ταῦτα δὲν δύνανται νὰ διαχωρισθῶσι διὰ χημικῶν μεθόδων οὔτε νὰ διακριθῶσι καὶ ἐκλήθησαν ἰσότοπα ὡς καταλαμβάνοντα τὸν αὐτὸν τόπον ἐν τῇ κατατάξει τῶν στοιχείων. Χημικῶς θεωροῦνται ὡς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ στοιχεῖον. Οὕτως ἐγνώσθησαν δύο μόλυβδοι, ὁ κοινὸς καὶ τὸ ράδιον g ἀτομικοῦ βάρους 207,2 καὶ 206, οὐδόλως διαστελλόμενοι χημικῶς. Ἐπίσης ἐγνώσθησαν διάφορα στοιχεῖα ραδιενεργά, ἐντελῶς ὅμοια κατὰ τὰς ἰδιότητας πρὸς γνωστὰ στοιχεῖα ἀλλὰ διαφόρου ἀτομικοῦ βάρους (ἰδὲ πίνακα ἀτομικοῦ ἀριθμοῦ). Τέλος ἐξηκριβώθη ὅτι τὰ κλασματικὰ ἀτομικὰ βάρη εἶναι ἐκδήλωσις τῆς ὑπάρξεως μίγματος διαφόρων ἰσοτόπων καὶ ὁ Aston τῷ 1913 ἐξηκρίβωσε πλεῖστα τοιαῦτα ζυγίζων τὸ βάρος τῶν καθ' ἕκαστον ἀτόμων ἐν καταστάσει θετικῶν ἰόντων (ἀκτίνων αὐλοῦ ἢ Goldstein) κινουμένων ἐν ἠλεκτρομαγνητικῷ πεδίῳ. Ἐκ τοῦ χλωρίου διεχώρισε δύο συστατικὰ βάρους ἀτόμων 35 καὶ 37. Ἐκ τοῦ μαγνησίου τρία βαρῶν 24, 25 καὶ 26 κλπ. Ὥστε ὅλα τὰ στοιχεῖα ἔχουσιν ἀτομικὸν βάρος ἀκέραιον ὡς πολλαπλάσια ἑνὸς ἀρχικοῦ στοιχείου τοῦ πρώτου=1 καὶ τὰ παρουσιαζόμενα κλασματικὰ ἀτομικὰ βάρη προέρχονται ἐκ μίξεως διαφόρων στοιχείων ἐχόντων τὸ αὐτὸ ἠλεκτρικὸν φορτίον καὶ τὴν αὐτὴν διάταξιν τῶν περιφερικῶν ἠλεκτρατόμων.

Κατασκευὴ τοῦ ἀτόμου: Τὸ ἄτομον λοιπὸν συνίσταται ἐκ πυρῆνος ἀποτελοῦντος τὸ βάρος αὐτοῦ καὶ περιφερικῶν ἠλεκτρατόμων μετρουμένων ἐκ τοῦ ἀτομικοῦ αὐτῶν ἀριθμοῦ, μὴ ἐπηρεαζόντων τὸ βάρος αὐτοῦ ἀλλ' ὁριζόντων τὴν χημικὴν αὐτοῦ δρᾶσιν. Εἴδομεν ὅτι ἔχον μεταβλητὸν ὄγκον παρουσιάζεται ὡς ἀποτελοῦν τρόπον τινὰ μικροσκοπικὸν ἡλιακὸν σύστημα. Ὁ Rutheford ἀπέδειξεν ὅτι ἡ ἀναλογία εἶναι πλήρης, τοῦ πυρῆνος καταλαμβάνοντος ἐλάχιστον ὄγκον. Βομβαρδίζων διὰ βολίδων α ἀέρια καὶ παρατηρῶν τὰς τροχιὰς αὐτῶν διὰ φωσφορίζοντος διαφράγματος διεπίστωσεν ὅτι αἱ πλεῖσται διήρχοντο ἀνενόχλητοι, μὴ παρεκκλίνουσαι τῆς εὐθείας αὐτῶν τροχιᾶς. Συναντῶσαι ἠλεκτράτομα ἀπεμάκρυνον ταῦτα ἄνευ διαταράξεως τῆς τροχιᾶς των, καθ' ὃ ἔχουσαι μᾶζαν 4×1850κις μεγαλυτέραν. Διερχόμεναι ὅμως πλησίον πυρῆνος ἀποτόμως ἐξετρέποντο ἐπὶ παραβολικῆς τροχιᾶς, ὡσεὶ ἀνακλώμεναι. Τὸ τοιοῦτον συμβαίνει σπανιώτατα λόγῳ τῆς σμικρότητος τοῦ πυρῆνος, ἐκ 10,000 βολίδων ριπτομένων ἐναντίον ἑνὸς ἀτόμου μιᾶς μόνον προσεγγιζούσης αὐτόν. Ἐκ τῆς ἐκτροπῆς ταύτης ὑπολογιζομένης τῆς τροχιᾶς ἐκ τῆς ἠλεκτρικῆς ἕλξεως τοῦ πυρῆνος ἐξάγεται ὅτι αἱ βολίδες προσεγγίζουσι τὸν πυρῆνα εἰς ἀπόστασιν 5×10^{-13} ἀπὸ τοῦ θεωρητικοῦ κέντρου τῆς ἕλξεως, ὥστε ὁ πυρὴν ἔχει διάμετρον μικροτέραν τῶν 10^{-12} ἑκ.

Γραμμαὶ τοῦ φάσματος καὶ σχέσις πρὸς τὸ ἄτομον: Ἡ ἔρευνα δμως καὶ ἀνάγνωσις τῶν πολυπλόκων γραμμικῶν φασμάτων ἐπέτρεψε τὴν διείσδυσιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀτόμου καὶ τὸν ἔλεγχον τῶν ἐν αὐτῷ συμβαινόντων διὰ τῆς θεωρίας τοῦ Bohr. Ἡ πρώτη ἐπιτυχὴς συστηματοποίησις τῶν πλείστων γραμμῶν τοῦ φάσματος τοῦ ὑδρογόνου ἐγένετο τῷ 1881 ὑπὸ τοῦ Balmer, εὑρόντος ὅτι ἡ θέσις, ἤτοι ἡ συχνότης ν (ἢ τὸ μῆκος κύματος $\lambda=\frac{1}{\nu}$) τῶν διαφόρων γραμμῶν ὡρισμένης ὁμάδος ἐκφράζεται ὑπὸ τοῦ τύπου $\nu=\frac{1}{\lambda}=B\left(\frac{1}{4}-\frac{1}{n^2}\right)$, ἔνθα B σταθερὰ ποσότης. Ἤτοι αἱ διαδοχικαὶ γραμμαὶ ἔχουσι συχνότητας ἀντιστρόφως ἀναλόγους τῶν τετραγώνων τῶν ἀκεραίων ἀριθμῶν n. Αἱ γραμμαὶ αὗται ἀποτελοῦσαι συγκεκριμένην ὁμάδα ἄρχονται ἀπὸ n=3 καὶ τελευτῶσιν εἰς $n=\infty$, ὥστε τὸ φάσμα εἶναι πεπερασμένον καὶ ἔχει τὴν κάτωθι μορφήν, τῶν γραμμῶν πυκνουμένων κατὰ τὸ τέλος μέχρι τοῦ ὁρίου, ἤτοι τῆς βάσεως τῆς ὁμάδος.

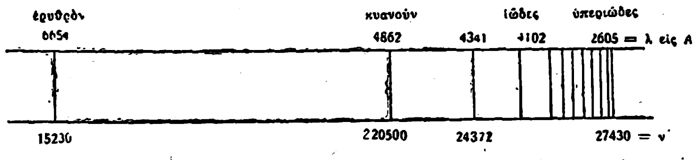

Σχ. 1.—*Χαρακτηριστικαὶ γραμμαὶ τοῦ φάσματος τοῦ ὑδρογόνου.*

Τὸ ὑδρογόνον ὅμως παρουσιάζει ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν καὶ ἄλλας γραμμὰς συγκροτουμένας εἰς ὁμοίας κατασκευῆς ὁμάδας, μίαν εἰς τὸ ὑπεριῶδες μεγαλυτέρας ἐκτάσεως καὶ ἑτέρων κατὰ τὸ ἐνδέρυθρον μικροτέρας διαδοχικῆς ἐκτάσεως. Ὁ τύπος τοῦ Balmer ἐφηρμόζετο καὶ ἐπ' αὐτῶν, ἀλλ' εἰς τὸ $^1/_4$ ἔδει νὰ τεθῶσιν ἄλλοι ἀριθμοὶ ὡς 1, ἢ $\frac{1}{9}$ ἢ $\frac{1}{10}$ κλπ. ὁ γενικὸς λοιπὸν τύπος τῆς συχνότητος οἵας δήποτε γραμμῆς τοῦ φάσματος εἶναι $\nu=B\left(\frac{1}{q^2}-\frac{1}{n^2}\right)$, ἔνθα q=1,2,3 .... δίδει τὸν ἀριθμὸν τῆς ὁμάδος καὶ τὴν βασικὴν αὐτῆς γραμμὴν καὶ n=1,2,3 .... τὸν ἀριθμὸν τῆς καθ' ἕκαστον γραμμῆς ἐν ἑκάστῃ ὁμάδι. Αἱ διάφοροι ὁμάδες γραμμῶν ἐκλήθησαν κατὰ σειρὰν K, L, M, N, O, P. Ἡ τιμὴ τῆς σταθερᾶς B εἶναι 3.29×10^{15} κυμάνσεως κατὰ δεύτερον λεπτόν. Ἀντὶ ταύτης γίνεται χρῆσις καὶ τῆς B/c, ἔνθα c ἡ ταχύτης τοῦ φωτὸς (κατὰ Rydberg) καὶ τότε ἡ σταθερὰ B/c ἰσοῦται πρὸς 1.09635×10^5 κατὰ ἑκατοστόμετρον μήκους κυμάτων. Αἱ γραμμαὶ τῶν διαφόρων ὁμάδων τοῦ φάσματος τοῦ ὑδρογόνου χαρακτηρίζονται ὑπὸ τῶν ἑξῆς συχνοτήτων.

	Ὁμὰς K q=1	Ὁμὰς L q=2	Ὁμὰς M q=3	Ὁμὰς N q=4	Ὁμὰς O q=5
n=1	0				
n=2	82258.27	0.			
n=3	97491.20	15233.01	0		
n=4	102822.84	20564.57	5331.56	0	
n=5	↓	23032.31	7799.30	2467.75	0
n=6	↓	24372.82	↓	↓	2412.91
n=7	↓	25181.10	↓	↓	↓
—	↓	↓	↓	↓	↓
—	↓	↓	↓	↓	↓
—	↓	↓	↓	↓	↓
n=8	109677.69	27439.42	12186.41	6854.85	4387.11

Ἐκ τούτων ἡ K εὑρίσκεται εἰς τὸ ὑπεριῶδες, ἡ L εἰς τὸ ὁρατὸν καὶ αἱ λοιπαὶ πρὸς τὸ ἐνδέρυθρον μέρος τοῦ φάσματος.

Ἄτομον τοῦ Bohr: Ὁ καθηγητὴς Niels Bohr ἐφαντάσθη ὅτι τὸ ὑδρογόνον συνίσταται ἐξ ἑνὸς πυρῆνος καὶ ἑνὸς ἠλεκτρατόμου στρεφομένου περὶ αὐτὸν δίκην δορυφόρου ἐπὶ διαφόρων κυκλικῶν τροχιῶν, ὧν αἱ ἀκτῖνες μεταβάλλονται ὡς τὰ τετράγωνα τῶν ἀκεραίων ἀριθμῶν διὰ τῆς ἠλεκτρικῆς ἕλξεως τοῦ πυρῆνος, ἀναλόγου τοῦ γινομένου τῶν μαζῶν καὶ ἀντιστρόφως ἀναλόγου τοῦ τετραγώνου τῆς ἀποστάσεως. Αἱ διάφοροι ἀκτῖνες αἱ ἀντιστοιχοῦσαι εἰς τὰς γραμμὰς τοῦ φάσματος προέρχονται ἐκ τῆς πτώσεως τοῦ ἠλεκτρατόμου ἀπὸ μιᾶς τροχιᾶς εἰς ἑτέραν ἐνδοτέραν. Κατὰ τὴν πτῶσιν ταύτην ἐπέρχεται ἀποτόμως ἐπιτάχυνσις καὶ ἐκ τῆς συμβολῆς τοῦ ἠλεκτρικοῦ πεδίου τοῦ ἠλεκτρατόμου καὶ τοῦ παρακολουθοῦντος τὴν κίνησιν αὐτοῦ μαγνητικοῦ παράγεται διατάραξις τοῦ αἰθέρος, μία μονοχρωματικὴ ἀκτὶς δίδουσα μίαν γραμμὴν τοῦ φάσματος. Ἐὰν ἀριθμίσωμεν τὰς διαφόρους δυνατὰς τροχιὰς κατὰ σειρὰν πρὸς τὰ ἔξω 1,2,3,.... n καὶ ὀνομάσωμεν τὴν ἐσωτέραν βάσιν K, τὴν μετέπειτα L καὶ καθ' ἑξῆς, λαμβάνομεν τὴν ἑξῆς εἰκόνα. Ἠλεκτράτομον πίπτον ἐκ τοῦ ἀπείρου (ἐκτὸς τῆς σφαίρας ἐνεργείας τοῦ ἀτόμου) εἰς τὴν τροχιὰν K, δίδει τὴν βασικὴν γραμμὴν Z_1 τῆς ὁμάδος K συχνότητος 109677,69. Ἐκ τῆς 4ης (n=4) τὴν γραμμὴν Γ_1 συχνότητος 102822,24, ἐκ τῆς τρίτης τὴν B_1 97491.20 καὶ ἐκ τῆς δευτέρας τὴν A_1 82258.27. Πίπτον κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐκ τῆς δευτέρας τροχιᾶς L δίδει τὴν δευτέραν ὁμάδα τοῦ ὁρατοῦ μέρους τοῦ φάσματος ὑπὸ βάσιν τὴν Z_2 καὶ ἀρχὴν τὴν B_2. Πίπτον εἰς τὴν τρίτην τροχιὰν M δίδει τὴν τρίτην ὁμάδα q=3 μετὰ βάσεως τῆς Z_3 καὶ ἀρχῆς τῆς Γ_3, πάντοτε κατὰ μίαν γραμμὴν πτωχοτέραν. Ἡ ἀντιστοιχία εἶναι πλήρης, ἀλλ' οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ κατέστη δυνατὸς ὁ ὑπολογισμὸς τῶν ἀκτίνων τῶν τροχιῶν, τοῦ ἀριθμοῦ τῶν περιστροφῶν, τῆς κινητικῆς ἐνεργείας τοῦ ἠλεκτρατόμου ἐφ' ἑκάστης τῶν τροχιῶν, τῆς τάσεως εἰς βόλτ τῆς προκαλούσης τὴν ταχύτητα ἐπὶ τῆς τροχιᾶς καὶ τέλος εἰς στεφάνωμα τῆς θεωρίας ὑπελογίσθη καὶ ἡ σταθερὰ τοῦ Balmer. Ἡ εὐσταθεστέρα τῶν τροχιῶν εἶναι ἡ ἐσωτέρα καὶ ἐπὶ ταύτης κινεῖται ὑπὸ κανονικὰς συνθήκας τὸ ἠλεκτράτομον.

Αἱ ἐξισώσεις τῆς τροχιᾶς τοῦ ἠλεκτρατόμου ὡρίσθησαν διὰ τῶν ἑξῆς σχέσεων. Ἐν πρώτοις ἡ κεντρόφυξ δύναμις ἰσοῦται πρὸς τὴν ἕλξιν. Ἐὰν m ἡ μᾶζα τοῦ ἠλεκτρατόμου, u ἡ ταχύτης, p ἡ ἀκτὶς τῆς τροχιᾶς, w ἡ γωνιακὴ ταχύτης, E τὸ ἠλεκτρικὸν φορτίον τοῦ πυρῆνος, e τοῦ ἠλεκτρατόμου (E=e εἰς τὸ ὑδρογόνον), ἔχομεν $mu^2/p = Ee/p^2 = mpw^2$, ἤτοι $mp^3w=Ee$ (1). Εἶτα κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ Κεπλέρου τὰ ἐμβαδὰ τὰ διανυόμενα κατὰ τὴν μονάδα τοῦ χρόνου εἶναι δι' ἑκάστην τροχιὰν σταθερὸς ἀριθμὸς $\frac{1}{2}$ up. Ἀλλὰ ταῦτα μεταβάλλονται ἀπὸ τροχιᾶς εἰς τροχιὰν καὶ δὴ κατά τινα κανόνα, τὸν τρίτον νόμον τοῦ Κεπλέρου, ἀπαιτοῦντα ὅπως, ὅταν τὸ up αὐξάνῃ ἀπὸ τροχιᾶς εἰς τροχιὰν ὡς ἡ σειρὰ τῶν ἀκεραίων ἀριθμῶν, αἱ ἀκτῖνες αὐξάνουσι ὡς τὰ τετράγωνα αὐτῶν. Ἡ ροπὴ λοιπὸν τῆς ὠθήσεως mup εἶναι χαρακτηριστικὴ δι' ἑκάστην τροχιὰν καὶ μεταβάλλεται ὡς ἡ σειρὰ τῶν ἀκεραίων ἀριθμῶν $mup=mp^2w=n\Delta$, ἔνθα Δ σταθερὸς ἀριθμὸς καὶ n ὁ ἀριθμὸς τῆς τροχιᾶς. Ἀλλὰ δυνάμεθα διὰ τὸ διπλάσιον τῆς κινητικῆς ἐνεργείας νὰ γράψωμεν $mu^2=mw^2p^2=n.\Delta w=n.h\nu$, ἤτοι νὰ ἐξισώσωμεν τὴν διαφορὰν ἐνεργείας πρὸς τὴν διαφορὰν τῆς ἀκτινοβόλου ἐνεργείας, ἐκφράζοντες ὅτι αὕτη εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὰς ἐνεργειακὰς δόσεις hν ἔνθα ν εἶναι ἡ συχνότης τῆς ἀκτινοβολίας καὶ h ἡ σταθερὰ τῆς ἀκτινοβολίας τοῦ Planck. Ἐὰν θέσωμεν $w=2\pi\nu$ τότε $n\Delta w=n.\Delta 2\pi.\nu=nh\nu$ καὶ $\Delta=\frac{h}{2\pi}$ ὥστε ἔχομεν $m\rho^2w^2=\frac{nh}{2\pi}$ (2). Τὰ ἀποτελέσματα ἐδικαίωσαν τὴν τοιαύτην συσχέτισιν, διότι ἐκ τῶν τύπων (1) καὶ (2) εὑρίσκομεν διὰ τὴν ταχύτητα $u=pw=\frac{2\pi Ee}{n.h.}$, διὰ τὴν ἀκτῖνα $p=\frac{n^2h^2}{4\pi^2 me.E}$ καὶ τὴν γωνιακὴν ταχύτητα $w=\frac{8\pi^3 me^2E^2}{n^3h^3}$. Ἡ διάμετρος τῆς ἐσωτάτης τροχιᾶς K τοῦ ὑδρογόνου ὑπολογίζεται ἐὰν $e=4.77\times10^{-10}$, $m=0.9\times10^{-27}$ γρ., $h=6.547\times10^{-27}$ εἰς $p=0.527\times10^{-8}$ καὶ ἡ διάμετρος $=10^{-8}$ ἑκ., περίπου ὅσον καὶ τὸ 2p ἐκ τῆς κινητικῆς θεωρίας τῶν ἀερίων ὑπολογιζόμενον ὡς μέγεθος τῶν ἀτόμων. Ἐπίσης ἡ ταχύτης τοῦ ἠλεκτρατόμου ἐπὶ τῆς τροχιᾶς ταύτης n=1 εἶναι $u=2.19\times10^8$ ἑκ., ἤτοι 2190 χλμ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν περιστροφῶν πάντοτε διὰ n=1 εἶναι $w/2\pi=6.6\times10^{15}$ κατὰ δεύτερον λεπτόν. Ὁ πυρὴν εὑρίσκεται πολὺ ἐσώτερον ἔχων ἀκτῖνα τάξεως 100000κις μικροτέραν 10^{-13}.

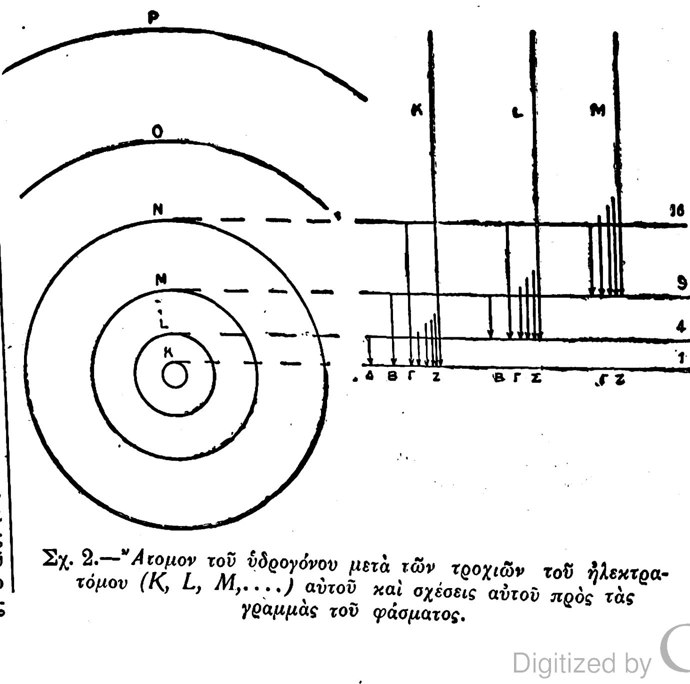

Σχ. 2.—*Ἄτομον τοῦ ὑδρογόνου μετὰ τῶν τροχιῶν τοῦ ἠλεκτρατόμου (K, L, M,....) αὐτοῦ καὶ σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὰς γραμμὰς τοῦ φάσματος.*

Digitized by Google

Ὁ συσχετισμὸς πρὸς τὰς γραμμὰς τοῦ φάσματος εἶναι ἁπλούστατος διότι $v = B\left(\frac{1}{q^2} - \frac{1}{n^2}\right)$ καὶ $hv = Bh\left(\frac{1}{q^2} - \frac{1}{n^2}\right)$. Ἐὰν θεωρήσωμεν τὰς ἐξωτάτας τροχιὰς δυνάμεθα νὰ θέσωμεν τὴν συχνότητα περιστροφῆς ἴσην πρὰς τὴν συχνότητα τῆς ἐκ τῆς πτώσεως πρὸς τὴν ἀμέσως κατωτέραν τροχιὰν $n-1$ ἐξαπολυομένης ἀκτινοβολίας, ὥστε ἔχομεν $v = B\left(\frac{1}{(n-1)^2} - \frac{1}{n^2}\right) = B\left(\frac{2n-1}{n^2\ (n-1)^2}\right)$ ὅπερ διὰ μέγα n τείνει εἰς $2^B/n^3$. Ὥστε $w/2\pi = \frac{4\pi E^2 e^3 m}{n^3 h^3} = 2B/_{n^3}$ καὶ $B = \frac{2\pi^2.E^2.e^2m}{h^3}$ ἐξ ἧς ὑπελογίσθη ἐκ τρίτων δεδομένων ἡ σταθερὰ τῆς ἀκτινοβολίας τοῦ Balmer $B = 3.27 \times 10^{15}$ ὡς εὑρίσκεται καὶ ἐκ φασματοσκοπικῶν μετρήσεων. Μάλιστα ἡ ἀκρίβεια τοῦ προσδιορισμοῦ εἶναι τοιαύτη ὥστε ἐλήφθη ὑπ᾽ ὄψιν οὐχὶ ἡ μᾶζα m τοῦ ἠλεκτρατόμου ἀλλ᾽ ἡ διωρθωμένη $m\left(\frac{M}{M+m}\right)$ ἔνθα M ἡ μᾶζα τοῦ πυρῆνος, ἤτοι $m.\frac{1850}{1851}$ διότι κινεῖται καὶ ὁ πυρὴν περὶ τὸ κοινὸν κέντρον βάρους. Ὅταν τὸ M εἶναι μεγαλύτερον ὡς εἰς τὰ βαρύτερα στοιχεῖα, ἡ διόρθωσις αὕτη εἶναι ἀσήμαντος.

Αἱ ἐξασκούμεναι ἠλεκτρικαὶ τάσεις αἱ διέπουσαι τὰς ταχύτητας τῶν κινουμένων φορτίων καὶ τὰ ἠλεκτρικὰ ἔργα ὑπολογίζονται εὐκόλως ἐκ τῆς ἰσότητος κεντροφύγου δυνάμεως καὶ ἠλεκτρικῆς ἕλξεως $\frac{mu^2}{p} = \frac{Ee}{p^2}$ ἤτοι $\frac{1}{2}mu^2 = \frac{Ee}{2p}$. Κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἕλξεως τὸ περιστρεφόμενον σῶμα ἔχον κινητικὴν ἐνέργειαν $\frac{1}{2}mu^2$, δέον νὰ προσλάβῃ ἄλλο τόσον ποσόν, ὅπως ἐπιταχυνόμενον ἐκφύγῃ τῆς ἐνεργείας τοῦ κέντρου. Ἤτοι τὸ ἠλεκτράτομον αὐξάνον τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ εἰς $\frac{Ee}{p}$. ἀπομακρύνεται τοῦ πυρῆνος. Τὸ ἠλεκτρικὸν ἔργον λοιπὸν εἶναι e V ἀντὶ V ἡ ἐνεργοῦσα ἠλεκτρικὴ τάσις. Ἡ ἐνέργεια μετατοπίσεως τοῦ ἠλεκτρατόμου ἀπὸ τροχιᾶς εἰς τροχιὰν μετρουμένη ἐκ τῆς διαφορᾶς ἐνεργείας τῆς ἀκτινοβολίας εἶναι $hv = Bh\left(\frac{1}{q^2} - \frac{1}{n^2}\right) = \frac{Bh}{q^2} - \frac{Bh}{n^2}$. Τὸ ἔργον τῆς ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τῆς τροχιᾶς $q=1$, ἤτοι τῆς ἐσωτάτης K εἰς $n=\infty$ πρὸς ἐξιοντισμὸν τοῦ ἀτόμου εἶναι $Bh = eV$ καὶ $V = \frac{Bh}{e} = \frac{3.27 \times 10^{15} \times 6.547 \times 10^{-27}}{4.774 \times 10^{-10}} = 0.045$ ἠλεκτρικαὶ μονάδες ἤτοι $\times 300 = 13.5$ βόλτ.

Τὸ ἔργον τῆς ἀπομακρύνσεως ἀπὸ ἄλλων τροχιῶν εἶναι μικρότερον, ἤτοι τὸ $\frac{1}{4}$, τὸ $\frac{1}{9}$ κλπ. καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἐξώτατα ἠλεκτράτομα ἀπομακρύνονται εὐκολώτατα. Ἐκ τῆς ἐνεργούσης τάσεως ὑπολογίζομεν τὴν ταχύτητα, διότι $\frac{1}{2}mu^2 = Ee/p^2 = eV$ τὸ ἔργον τοῦ ἐξιοντισμοῦ καὶ $V = \frac{mu^2}{2e}$. Εἰς ταχύτητα $u = 2190$ χμ. ἀντιστοιχοῦν $V = 13.5$ βόλτ. Ἵνα τὸ ἠλεκτράτομον λάβῃ τὴν ταχύτητα τοῦ φωτός, δέον V νὰ αὐξήσῃ εἰς 855 μονάδας, ἤτοι 260000 περίπου βόλτ. Ἡ ἀκτὶς ὑπολογίζεται εἰς 5×10^{-18} εἶναι τὸ ὅριον δηλαδὴ τῆς ἐνεργείας τῶν νόμων τῆς ἕλξεως, τὸ ὅριον ἐκτάσεως τοῦ πυρῆνος ἐντὸς τοῦ ὁποίου αἱ ἐκδηλώσεις δυνάμεως εἶναι μέγισται. Ἡ κανονικὴ θέσις τοῦ ἠλεκτρατόμου τοῦ ὑδρογόνου εἶναι ἐπὶ τῆς ἐσωτέρας τροχιᾶς K.

Ἄτομον τοῦ ἡλίου: Τὸ πρῶτον στάδιον συμπυκνώσεως τοῦ ὑδρογόνου ὑπ᾽ ἀρ. 2 εἶναι τὸ ἀέριον ἥλιον συνιστάμενον ἐκ 4 πρώτων καὶ 4 ἠλεκτρατόμων, ἐξ ὧν τὰ δύο συγκολλῶσι τὸν πυρῆνα ἀφήνοντα 2 θετικὰς μονάδας ἠλεκτρισμοῦ διαθεσίμους καὶ συγκρατούσας τὰ δύο περιφερικὰ ἠλεκτράτομα. Διακρίνομεν τὸ οὐδέτερον ἄτομον, τὸ ἁπλῶς ἐξιοντισμένον, ἐντελῶς ἀνάλογον πρὸς τὸ ὑδρογόνον καὶ τὸ διπλῶς ἐξιοντισμένον, τὰς βολίδας α. Εἰς τὸ ἁπλῶς ἐξιοντισμένον ἥλιον ἰσχύουσιν αἱ ἀνωτέρω ἐξισώσεις τοῦ ὑδρογόνου ἐὰν ἀντὶ E θέσωμεν 2e. Ἡ σταθερὰ τοῦ Balmer τότε λόγῳ τοῦ $E^2 = 4e^2$ γίνεται ἴση πρὸς 4B ἐὰν δ᾽ ἐπιφέρωμεν καὶ τὴν διόρθωσιν διὰ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὴν κίνησιν τοῦ πυρῆνος, δέον ἀντὶ τῆς μάζης 4M νὰ θέσωμεν τὴν σχέσιν πρὸς τὸ ὑδρογόνον, ἤτοι:

$$4M \times \frac{4M}{4M+m} : \frac{M}{M+m} = 4 \times \frac{4(M+m)}{4M+m} = 4.0016.$$

Πράγματι αἱ ἀκριβέσταται φασματοσκοπικαὶ μετρήσεις ἔδωσαν διὰ τὴν σταθερὰν ταύτην τὸν ἀριθμὸν 4.0016. Αἱ τροχιαὶ ἔχουσιν ἀκτῖνας κατὰ τὸ ἥμισυ μ κροτερας. Ἡ ἕλξις εἶναι $\frac{4\,E.e}{p^2}$ ἤτοι τετραπλασία καὶ αἱ ἐν τῷ φάσματι μετρούμεναι ἀποστάσεις δεκαεξαπλάσιαι, διὸ καὶ πλεῖσται λεπτομέρειαι τῆς θεωρίας ἐβεβαιώθησαν εἰς τὸ ἥλιον.

Τὸ οὐδέτερον ἀέριον ἔχει δύο ἠλεκτράτομα κινούμενα ἐπὶ τῆς αὐτῆς τροχιᾶς K ὑπὸ κανονικὰς συνθήκας. Ἐν τούτοις ἐγνώσθησαν δύο παραλλαγαὶ λόγῳ διαφορῶν ἐν τῷ φάσματι βολταϊκοῦ τόξου, τὸ ὀρθο-ἥλιον ὅταν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου καὶ τὸ παρα-ἥλιον ὅταν τὰ ἠλεκτράτομα ἐπὶ διασταυρομένων. Εἰς τὸ ὀρθο-ἥλιον φαίνεται ὅτι τὸ ἓν τῶν ἠλεκτρατόμων εὑρίσκεται πλησιέστερον εἰς τὸν πυρῆνα καὶ τὸ ἕτερον μακρότερον, δίδον ἰδιότητας μονατομικοῦ στοιχείου λόγῳ ὁμοιότητος τοῦ φάσματος πρὸς τὸ τοῦ λιθίου, ἔχοντος τρία ἠλεκτράτομα, ὧν τὸ ἓν ἀπομεμακρυσμένον καὶ δίδον μείζονα ἀτομικὸν ὄγκον. Ἡ κατάστασις αὕτη διεγείρεται ὑπὸ ἀκτινοβολίας Ραΐντγκεν παραγομένης ὑπὸ διαφορὰν δυναμικοῦ εἴκοσι βόλτ.

Αἱ διπλοῦν ἠλεκτρικὸν φορτίον φέρουσαι βολίδες α ἀποτελοῦνται ἐκ τοῦ πυρῆνος τοῦ ἡλίου ἄνευ ἠλεκτρατόμων, στερούμεναι διὰ τοῦτο παντὸς εἴδους ἀκτινοβολίας ὡς καὶ ὁ πυρὴν τοῦ ἐξιοντισμένου ὑδρογόνου. Ὁ πυρὴν οὗτος δὲν ἔχει ἔκτασιν, ὡς ἄλλως ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς εὐκολίας μεθ᾽ ἧς διέρχεται διὰ μέσου τῶν ἀτόμων.

Ἄζωτον. Τοῦτο φέρον τὸν ἀριθμὸν 7 σύγκειται ἐκ 14 πρώτων συγκολλωμένων ὑπὸ 7 ἠλεκτρατόμων καὶ ἑτέρων ἑπτὰ περιφερικῶν ἠλεκτρατόμων. Τὸν πυρῆνα τούτου κατώρθωσεν ὁ Rutherford νὰ καταστρέψῃ βομβαρδίζων διὰ βολίδων α ἐκσφενδονιζομένων μετὰ ταχύτητος 13000 χμ. ἐκ ραδίου, ἀποσυντιθέμενον εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη τριῶν ἀτόμων ἡλίου καὶ ἑνὸς ὑδρογόνου $3 \times 4 + 2 \times 1 = 14$ κατὰ τρόπον μήπω διευκρινισθέντα ἡνωμένων. Μεταξὺ 10^{15} βολίδων μία συναντᾷ τὸν πυρῆνα, ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα δύναται νὰ μετρηθῇ, διότι τὸ παραγόμενον ὑδρογόνον εἶναι τὸ καλούμενον *ἐπιτεταχυμένον ὑδρογόνον*, ὡς συμβαίνει εἰς ἀέριον ὑδρογόνου διὰ κρούσεως βολίδων α μεταδιδούσης εἰς τὸ ἄτομον αὐτοῦ τὴν μεγαλυτέραν αὐτῶν ἐνέργειαν. Ἐνῷ αἱ βολίδες α δὲν εἰσχωροῦσιν εἰς τὸν ἀέρα πλέον τῶν 7 ἑκ., αἱ τοῦ ἐπιτεταχυμένου ὑδρογόνου εἰσχωροῦσιν 28 ἑκ. (ἤτοι τετραπλασίως λόγῳ τῆς κατὰ τὸ $\frac{1}{4}$ μικροτέρας μάζης αὐτῶν) καὶ δύνανται νὰ ἐξιοντίσωσιν, ἤτοι νὰ ἀπομακρύνωσιν ἠλεκτράτομα ἐξ ἄλλων ἀτόμων. Ἡ ἐπιτάχυνσις αὕτη ἐπιτείνεται καὶ διὰ τῆς κατὰ τὴν διάλυσιν τοῦ ἀτόμου ἐλευθερουμένης ἐνεργείας, ὡς κατὰ τὴν αὐτόματον ραδιενέργειαν, διότι ἐκ βαρυτέρων πυρήνων ἐλευθεροῦται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὑδρογόνον πολὺ περισσότερον ταχύ, εἰσδῦον 48 ἑκ. ὅταν παράγηται ἐκ βορίου καὶ 75 ἑκ. ὅταν παράγηται ἐξ ἀργιλλίου.

Ἐλλειπτικαὶ τροχιαί: Τὸ ἠλεκτράτομον δύναται νὰ κινῆται καὶ ἐπὶ ἐλλειπτικῶν τροχιῶν τῆς αὐτῆς ἐνεργείας. Ἡ θεωρία τοῦ φάσματος διαμένει ἡ αὐτή, ἀλλ᾽ ἐξηγοῦνται διάφοροι λεπτομέρειαι. Εἰς ἑκάστην κυκλικὴν τροχιὰν συντάσσονται ὡρισμένοι ἀριθμοὶ ἐλλειπτικῶν τροχιῶν, ἅπασαι τῆς αὐτῆς βαθμίδος ἐνεργείας, ὧν ὁ μὲν μέγας ἄξων ἰσοῦται πρὸς τὴν διάμετρον τοῦ κύκλου α, ὁ δὲ μικρὸς β λαμβάνει τιμὰς $\beta = \alpha.\frac{n'}{q}$, ἔνθα q ὁ ἀριθμὸς τῆς κυρίας κυκλικῆς τροχιᾶς καὶ n′ ἀριθμὸς λαμβάνων τὰς τιμὰς 1, 2, 3 ... $q-1$, διότι ὅταν $n' = q$, τότε $\beta = \alpha$ καὶ ἡ τροχιὰ καθίσταται κυκλική· n′ καλεῖται ὁ ἀριθμὸς τῶν δευτερογενῶν ἁλμάτων· η′ εἶναι ὁ τῶν πρωτογενῶν ἁλμάτων μεταξὺ τῶν κυρίων κυκλικῶν τροχιῶν. Τὸ σχῆμα 3 δεικνύει τὰς διαφόρους ἐλλειπτικὰς τροχιὰς τὰς συντασσομένας εἰς τὰς κυρίας κυκλικὰς τροχιὰς τοῦ ὑδρογόνου.

Αἱ ἐλλειπτικαὶ τροχιαὶ ὑφίστανται μετακίνησιν ὁλόκληρον, τὴν καλουμένην *περιήλιον* καὶ παρατηρηθεῖσαν εἰς τοὺς πλανήτας· Ἡ κίνησις αὕτη μεταβάλλουσα τὴν ἐνέργειαν προκαλεῖ νέας ἀκτῖνας καὶ προσθέτει γραμμὰς τοῦ φάσματος ἐκ τῶν θέσεων τῶν ὁποίων τὸ μέγεθος αὐτῆς ὑπολογίζεται. Ἐὰν ἐνεργῇ καὶ ἄλλη ἐξωτερικὴ δύναμις, τότε καὶ τὸ ἐπίπεδον τῆς τροχιᾶς στρέφεται περὶ τὴν ἐξωτερικὴν δύναμιν ὑφιστάμενον τὴν *δεσμικὴν* κίνησιν. Διὰ τῆς ἐπιδράσεως μαγνητικοῦ πεδίου αἱ πρόσθετοι αὗται κινήσεις ἐνδυναμοῦνται καὶ αἱ ἁπλαῖ γραμμαὶ τοῦ φάσματος ἀναλύονται εἰς διπλᾶς καὶ τριπλᾶς. Εἶναι τὸ φαινόμενον τοῦ Zeeman, ἐξηγηθὲν θεωρητικῶς ὑπὸ τῶν Lorenz καὶ Sommerfeld. Ὅμοια φαινόμενα παράγονται διὰ τῆς ἐπιδράσεως ἠλεκτρικοῦ πεδίου, ὡς παρετήρησεν ὁ Stark, τῶν ὁποίων ὅμως ἡ θεωρητικὴ ἐπεξεργασία δὲν συνετελέσθη πλήρως εἰσέτι.

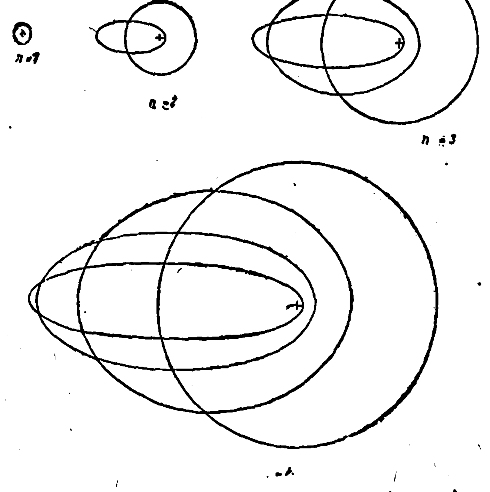

Σχ. 3.—*Ἐλλειπτικαὶ τροχιαὶ συντεταγμέναι πρὸς τὰς κυρίας κυκλικὰς τροχιὰς τοῦ ἠλεκτρατόμου τοῦ ὑδρογόνου.*

Ἄτομα τῶν μετάλλων: Ἐφ᾽ ὅσον προχωροῦμεν εἰς βαρύτερα ἄτομα τὸ ποσὸν τῶν ἠλεκτρατόμων αὐξάνει, ταῦτα δὲ τάσσονται ἐπὶ ὁλονὲν νέων τροχιῶν κυκλικῶν καὶ ἐλλειπτικῶν, τὰ φαινόμενα δὲ περιπλέκονται. Ἰδέαν τῶν γενικῶν χαρακτηριστικῶν λαμβάνομεν διὰ τῶν τύπων οἵτινες ὑφίστανται διορθώσεις, ἰδίως λόγῳ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἐξωτερικῶν ἠλεκτρατόμων ἐξασθενούντων τὴν ἕλξιν τοῦ πυρῆνος. Ἐὰν A εἶναι ὁ ἀτομικὸς ἀριθμὸς τοῦ στοιχείου, ἡ ἀκτὶς K τῆς τροχιᾶς εἶναι $\frac{1}{A} \times \frac{h^2}{4\pi.m.e^2}$, ἡ ταχύτης $u = A\ \frac{2\pi.e^2}{m.h.}$ καὶ ἡ συχνότης $A^2\ B$ ἢ $A^2\ B/c$, ἤτοι διὰ τὸ στοιχεῖον νάτριον ἀριθμοῦ 11 τὸ μῆκος κύματος εἶναι 7·6 A°, ἤτοι ἡ ἀκτινοβολία εἶναι Ραΐντγκεν. Διὰ τοῦτο διακρίνομεν τὰ ἐσωτερικὰ φάσματα Ραΐντγκεν καὶ τὰ ἐξωτερικὰ ἐξαπολυόμενα διὰ τῆς φλογὸς Bunsen ἢ τοῦ βολταϊκοῦ τόξου ἢ τοῦ ἠλεκτρικοῦ σπινθῆρος, τὰ χαρακτηρίζοντα ἀναλυτικῶς τὰ διάφορα στοιχεῖα. Ἡ κατασκευὴ τῶν ἐσωτερικῶν φασμάτων εἶναι κανονικωτάτη, ἁπλῆ καὶ ὁμοία εἰς ὅλα τὰ στοιχεῖα. Διαφέρει μόνον ἡ θέσις ἐν τῷ φάσματι μετατοπιζομένη πρὸς τὰ ἀριστερὰ κανονικως, ἐφ᾽ ὅσον ὁ πυρὴν αὐξάνει τὸ ἠλεκτρικὸν αὐτοῦ φορτίον. Ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 11 ἐμφανίζεται ἡ ὁμὰς K, ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 32 προστίθεται καὶ ἡ ὁμὰς L, ἀπὸ τοῦ 65 καὶ ἡ M καὶ ἀπὸ τοῦ 85 καὶ ἡ N.

Τὰ βαρέα λοιπὰ μέταλλα ἔχουσι μέχρι τῆς 4ης τροχιᾶς ταχύτητα ἠλεκτρατόμων ἀντιστοιχοῦσαν εἰς ἀκτινοβολίαν Ραΐντγκεν. Ἡ γειτνίασις τοῦ πυρῆνος παραλύει τὰς ἐπενεργείας τῶν ἐξωτερικῶν ἠλεκτρατόμων καὶ τὰ φάσματα Ραΐντγκεν παρουσιάζονται ὡς αἱ κατ᾽ ἐξοχὴν κεντρικαὶ (μὴ περιοδικαὶ) ἰδιότητες τῶν ἀτόμων, χρησιμεύσασαι εἰς τὴν μέτρησιν τοῦ φορτίου τοῦ πυρῆνος. Διὰ τὴν ὁμάδα K ἡ τετραγωνικὴ ρίζα τῆς συχνότητος εἶναι ἀνάλογος τοῦ ἀτομικοῦ ἀριθμοῦ. Κατὰ τὸν Moseley διὰ τὴν K ἔχομεν τὸν τόπον τοῦ Balmer $v' = B\ (A-1)^2 \left(\frac{1}{1^2} - \frac{1}{2^2}\right)$ καὶ διὰ τὴν L $v' = B\ (A-7.4)\left(\frac{1}{2^2} - \frac{1}{3^2}\right)$. Διὰ τὰς ἑπομένας ὁμάδας δὲν ἐδόθησαν ἀκόμη τύποι, πάντως ὅμως ἡ ἐνέργεια δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἀτομικῶν ἀριθμῶν A κατὰ τὸν ἁπλοῦν τύπον τοῦ Balmer οὖσα ἴση πρὸς $\frac{A^2\ Bh}{q^2}$ ἀλλὰ πρὸς $\frac{A_1{}^2\ Bh}{q^2}$ ἔνθα A_1 παριστᾷ τὸ πραγματικὸν κατ᾽ ἀγνώστους κανόνας ἐξησθενημένον λόγῳ τῆς ἐνεργείας τῶν ἠλεκτρατόμων ἠλεκτρικοῦ φορτίου. Μόνον ἂν ἀπομακρυν-

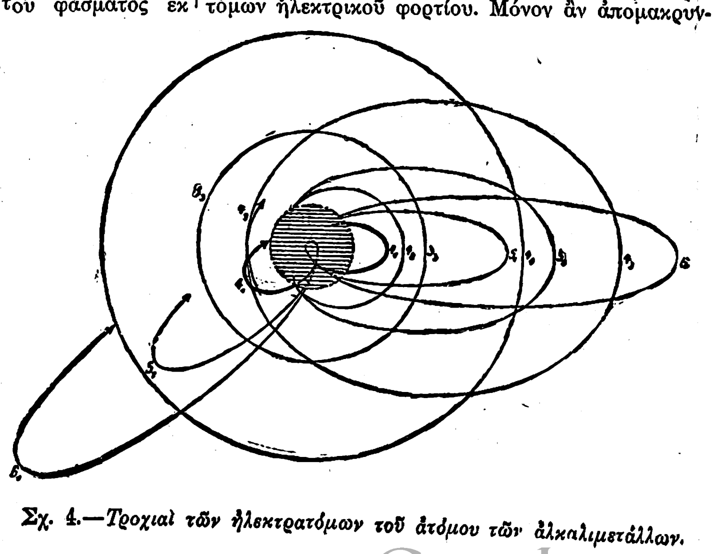

Σχ. 4.—*Τροχιαὶ τῶν ἠλεκτρατόμων τοῦ ἀτόμου τῶν ἀλκαλιμετάλλων.*

Digitized by Google

θῶσι πάντα τὰ ἠλεκτράτομα ἐκτὸς 2, ὅταν δηλαδὴ τὸ ἄτομον ἐξιοντισθῇ τελείως εἰς ἁπλοῦν σύστημα δυνάμεθα νὰ ἐφαρμόσωμεν τὸν τύπον μετὰ σταθερᾶς (A — 2) B.

Τὸ πραγματικὸν φορτίον $\frac{A_1}{q}$ ἐμετρήθη καὶ καταγραφὲν συναρτήσει τοῦ A εἰς καμπύλας, βοηθεῖ εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῆς θέσεως νέου προσλαμβανομένου ἠλεκτρατόμου εἰς μίαν τῶν ἐσωτερικῶν ἢ ἐξωτερικῶν τροχιῶν. Πράγματι δ' οὕτω ἐξηγοῦνται διάφοροι ἀνωμαλίαι τῶν ἰδιοτήτων τῶν στοιχείων. Αἱ διάφοροι τροχιαὶ εἶναι περισσότεραι ἀπὸ τὰς κυρίας κυκλικὰς μετὰ τῶν συντασσομένων ἑκάστῃ ἐλλειπτικῶν ὡς ἀπαιτοῦσιν αἱ λεπτομέρειαι τοῦ φάσματος. Αἱ ἀκτινοβολίαι τοῦ ἐσωτερικοῦ φάσματος προέρχονται δι' ἐπιδράσεως ἢ καθοδικῶν ἀκτίνων ἢ ἀκτίνων Ραῖντγκεν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν στροφῶν τῶν ἠλεκτρατόμων εἰς τὰς τροχιὰς ταύτας δὲν ἀντιστοιχεῖ τελείως εἰς τὸν ἀριθμὸν κραδασμοῦ τῆς ἀκτινοβολίας ὡς εἰς τὰς ἐξωτέρας τροχιάς, ἀλλ' ἡ συχνότης τῆς ἀκτινοβολίας εὑρίσκεται μεταξὺ τῶν ἀριθμῶν στροφῶν τῆς ἀρχικῆς καὶ τῆς τελικῆς τροχιᾶς.

Τὰ ἐξωτερικὰ φάσματα προέρχονται εἴτε ἐκ τῶν οὐδετέρων ἀτόμων ἢ τοῦ ἅπαξ ἢ τοῦ δὶς ἐξιοντισθέντος (διὰ τοῦ ἠλεκτρικοῦ σπινθῆρος). Τὸ ἐξωτερικὸν φάσμα τῶν μετάλλων τῶν ἀλκαλίων δεικνύει γραμμὰς ὡς τοῦ ὑδρογόνου σημεῖον ἑνὸς ὀξυτάτου ἠλεκτρατόμου. Ἐγνώσθησαν 4 ὁμάδες καὶ κατωρθώθη ἡ παράστασις τῆς συχνότητος τῶν γραμμῶν αὐτῶν διὰ τοῦ τύπου τοῦ Balmer ἔνθα οἱ ἀριθμοὶ τροχιῶν q καὶ n ἀντικαθίστανται διὰ q+a καὶ n±b. Διὰ τῶν οὕτω διωρθωμένων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν φασματοσκοπικῶν δεδομένων τύπων ὑπολογίζεται διὰ τὸ κάλιον ἔργον ἐξιοντισμοῦ 6.87×10^{-12} ἔργ. ἀντιστοιχοῦν εἰς 4. 32 βόλτ ἐνῷ ἐμετρήθη πειραματικῶς 4. 1 βόλτ.

Τὸ σχῆμα δεικνύει τὴν διάταξιν τῶν διαφόρων τροχιῶν τῶν ἀτόμων τῶν ἀλκαλιμετάλλων. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μέρος (τὸ σκοτεινὸν ἐν τῷ σχήματι) εὑρίσκονται αἱ δύο πρῶται τροχιαὶ K καὶ L ἤτοι 1 καὶ 2_1 καὶ 2_2. Ἡ πρώτη ἐλλειπτικὴ τροχιὰ περιέχει τὸ ἠλεκτοάτομον τὸ χαρακτηριστικὸν τῶν συγγενειῶν αὐτῶν 2_1 εἰς τὸ λίθιον, 3_1 εἰς τὸ νάτριον, 4_1 εἰς τὸ κάλιον, ἥτις καὶ ἔχει ἰδιάζουσαν μορφὴν παρουσιάζουσαν ἰσχυροτάτην περιήλιον κίνησιν λόγῳ τοῦ διαρκῶς μεταβαλλομένου πραγματικοῦ φορτίου A_1 κατὰ τὰ διάφορα αὐτῆς σημεῖα. Ἐὰν ἐξιοντίσωμεν τὸ ἄτομον τοῦ ἀλκαλιμετάλλου τὸ ἰὸν παρουσιάζει ὁμοίαν κατασκευὴν πρὸς τὸ οὐδέτερον ἄτομον τοῦ προηγουμένου στοιχείου ὡς δεικνύει τὸ φάσμα. Ἐὰν χάσῃ δύο ἠλεκτράτομα τότε πρὸς τὸ οὐδέτερον ἄτομον τοῦ προπροηγουμένου. Διὰ τοῦτο κατέστη δυνατὸν νὰ καταμετρηθῶσιν αἱ τροχιαί, τὸ ἐπὶ ἑκάστης ποσὸν ἠλεκτρατόμων καὶ νὰ ἐξηγηθῶσι τὰ μυστήρια τοῦ περιοδικοῦ συστήματος.

Τὰ μέχρι τοῦδε γνωστὰ συνοψίζονται ἐν τῷ ἑπομένῳ πίνακι τοῦ Bohr ἔνθα ἐν τῇ πρώτῃ στήλῃ ἀναγράφονται οἱ ἀτομικοὶ ἀριθμοὶ A, ἐν τῇ δευτέρᾳ τὰ σύμβολα τῶν στοιχείων καὶ ἐν ταῖς ἑπομέναις τὸ ἐν ἑκάστῃ τροχιᾷ ποσὸν ἠλεκτρατόμων. Αἱ τροχιαὶ διαστέλλονται καθ' ὁμάδας (βαθμίδας ἐνεργείας) καὶ προοδευτικῶς δι ἀριθμῶν καὶ δεικτῶν ὡς ἐξηγήθη.

Ἀριθμὸς τῶν τροχιῶν καὶ ποσῶν ἠλεκτρατόμων. Τὰ ἀδρανῆ στοιχεῖα ἔχουσι τὰς τροχιὰς πλήρεις καὶ κεκορεσμένας· τὸ ἥλιον τὴν K μετὰ δύο ἠλεκτρατόμων· τὸ νέον ἐπιπροσθέτως τὴν L δι' ὀκτώ· τὸ A_2 ἐπιπροσθέτως τὴν M δι' ἑτέραν ὀκτὼ τὸ κρυπτὸν καὶ τὴν N δὲ ἑτέρων ὀκτώ· τὸ ξένον καὶ τὴν O δι' ἑτέρων ὀκτὼ καὶ τὸ ἐμάνιον καὶ τὴν P δι' ἑτέρων ὀκτώ. Ταῦτα ὄντα κεκορεσμένα δὲν ἑνοῦνται μετ' ἄλλων, παρέχουν δὲ μονοάτομα μόρια εἰς ἀέριον κατάστασιν. Διὰ τῆς προσθήκης ἑνὸς ἠλεκτρατόμου εἰς τὴν πρώτην ἐλλειπτικὴν τροχιὰν τῆς ἑπομένης ὁμάδος παράγονται τὰ ἀλκαλομέταλλα Li, Na, Ru, Cs καὶ τὸ ἐλλεῖπον ραδιενεργὸν ὑπ' ἀρ. 87. Οὕτως εἰς περιόδους ἀνὰ 8 ἐπανέρχονται αἱ αὐταὶ ἰδιότητες λόγῳ τῆς αὐτῆς κατασκευῆς τῆς ἐξωτάτης τροχιᾶς. Βάσις τῆς ἀνωτέρω κατατάξεως εἶναι ἡ ὑπόθεσις ὅτι ἕκαστον ἠλεκτράτομον ἅπαξ τοποθετηθὲν διατηρεῖ τὴν θέσιν του κατὰ τὴν προσθήκην νέων, μόνον ὅτι κατὰ τὴν τοιαύτην προσθήκην αὐξανομένου τοῦ φορτίου τοῦ πυρῆνος ἐλαττοῦται ἡ διάμετρος τῆς τροχιᾶς αὐτοῦ.

Ἡ ἀνώμαλος συμπλήρωσις τῶν καθ' ἕκαστον τροχιῶν ἐξηγεῖ διαφόρους ἰδιοτροπίας. Ἡ ἐσωτάτη βαθμὶς K περιέχει δύο μόνον ἠλεκτράτομα. Ἡ βαθμὶς L φθάνει εἰς ὀκτώ. Ἡ M καίτοι κορεννυμένη δι' ὀκτὼ δύναται νὰ περιλάβῃ ἕως 18 τῶν ἐπὶ πλέον προστιθεμένων μεταγενεστέρως καὶ παραγόντων διαδοχικὰ στοιχεῖα πολὺ ὅμοια, καίτοι μὴ εὑρισκόμενα εἰς κάθετον στήλην τοῦ περιοδικοῦ συστήματος. Εἰς τὸ κάλιον μένει ἐλευθέρα ἡ τροχιὰ 3_3 τῆς βαθμίδος M καὶ προστίθεται τὸ πρῶτον ἠλεκτράτομον εἰς τὴν τροχιὰν 4_1 τῆς βαθμίδος N. Μετὰ τὸ Ca διατομικὸν ἄρχεται πληρουμένη ἡ τροχιὰ 3_3 καὶ ὕστερον καὶ αἱ 3_1 καὶ 3_2. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὴν βαθμίδα N. Συμπληροῦται πρῶτον δι' ὀκτὼ ἠλεκτρατόμων εἰς τὸ κρυπτὸν καὶ εἶτα προστίθεται τὸ ἑπόμενον ἠλεκτράτομον εἰς τὴν βαθμῖδα O (5_1) παράγον τὸ ρουβήδιον. Μετὰ τὸ διατομικὸν στρόντιον ἄρχονται προστιθέμενα τὰ ἠλεκτράτομα εἰς τὴν 4_3 καὶ μένει ἐλευθέρα ἀκόμη ἡ 4_4 Εἰς τὸ ξένον συμπληροῦνται αἱ 5_1 καὶ 5_2 διὰ 4 ἠλεκτρατόμων ἑκάστη καὶ τὸ ἑπόμενον προστίθεται εἰς τὴν 6_1 παράγον τὸ καίσιον καὶ ὕστερον τὸ στρόντιον. Ὕστερον ἄρχονται συμπληρούμεναι αἱ ἐσωτερικαὶ τροχιαὶ εἰς 18 καὶ ἀπὸ τοῦ 58 στοιχείου καὶ ἡ 4_4 παραγομένων τῶν μετάλλων τῶν σπανίων γαιῶν, τὰ ὁποῖα ὀλίγον διαφέρουσιν ἀλλήλων λόγῳ τῆς ὁμοιότητος τῶν ἐξωτερικῶν τροχιῶν καὶ ἀνομοιότητος τῆς τετάρτης πλέον ἐσωτερικῆς τροχιᾶς ἢ ἐσωτέρας ἐξηγουμένου οὕτω διὰ τῶν φασματοσκοπικῶν δεδομένων, δι' ὧν κατηρτίσθη ὁ πίναξ, τοῦ προβλήματος τῆς ὁμοιότητος τῶν σπανίων γαιῶν μεταξὺ La, Ce, Pr Lu καὶ τῆς θέσεώς των ἐν τῷ περιοδικῷ συστήματι. Τὸ ἄφνιον ὁμοιάζει κατὰ τὰς ἐξωτερικὰς τροχιὰς πρὸς τὸ ζιρκόνιον καὶ ἔχει τὴν ἀτομικότητά του, ἐνῷ κατὰ τὰ ἄλλα ὁμοιάζει πρὸς τὰς σπανίας γαίας καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς ἀνῆκον εἰς αὐτάς.

Βαθμὶς		K	L	M	N	O	P	Q
A	η'	1_1	2_1 2_2	3_1 3_2 3_3	4_1 4_2 4_3 4_4	5_1 5_2 5_3 5_4 5_5	6_1 6_2 6_3 6_4 6_5 6_6	7_1 7_2
1	H	1						
2	He	2						
3	Li	2	1					
4	Be	2	2					
5	B	2	2 (1)					
10	Ne	2	4 4					
11	Na	2	4 4	1				
12	Mg	2	4 4	2				
13	Al	2	4 4	2 1				
18	Ar	2	4 4	4 4				
19	K	2	4 4	4 4	1			
20	Ca	2	4 4	4 4	2			
21	Sc	2	4 4	4 4 1	2			
22	Ti	2	4 4	4 4 2	2			
29	Cu	2	4 4	6 6 6	1			
30	Zn	2	4 4	6 6 6	2			
31	Ga	2	4 4	6 6 6	2 1			
36	Kr	2	4 4	6 6 6	4 4			
37	Rb	2	4 4	6 6 6	4 4	1		
38	Sr	2	4 4	6 6 6	4 4	2		
39	Y	2	4 4	6 6 6	4 4 1	2		
40	Zr	2	4 4	6 6 6	4 4 2	2		
47	Ag	2	4 4	6 6 6	6 6 6	1		
48	Cd	2	4 4	6 6 6	6 6 6	2		
49	Jn	2	4 4	6 6 6	6 6 6	2 1		
54	X	2	4 4	6 6 6	6 6 6	4 4		
55	Cs	2	4 4	6 6 6	6 6 6	4 4	1	
56	Ba	2	4 4	6 6 6	6 6 6	4 4	2	
57	La	2	4 4	6 6 6	6 6 6	4 4 1	2	
58	Ce	2	4 4	6 6 6	6 6 6 1	4 4 1	2	
59	Pr	2	4 4	6 6 6	6 6 6 2	4 4 1	2	
71	Lu	4	4 4	6 6 6	8 8 8 8	4 4 1	2	
72	Hf	4	4 4	6 6 6	8 8 8 8	4 4 2	2	
79	Au	2	4 4	6 6 6	8 8 8 8	6 6 6	1	
80	Hg	2	4 4	6 6 6	8 8 8 8	6 6 6	2	
81	Te	2	4 4	6 6 6	8 8 8 8	6 6 6	2 1	
86	Em	2	4 4	6 6 6	8 8 8 8	6 6 6	4 4	
87	—	2	4 4	6 6 6	8 8 8 8	6 6 6	4 4	1
88	Ra	2	4 4	6 6 6	8 8 8 8	6 6 6	4 4	2
89	Ac	2	4 4	6 6 6	8 8 8 8	6 6 6	4 4 1	2
90	Th	2	4 4	6 6 6	8 8 8 8	6 6 6	4 4 2	2

Ἐφ' ὅσον προστίθενται νέα ἠλεκτράτομα στενοχωροῦνται, συμπτύσσονται καὶ φορτίζονται αἱ προηγούμεναι τροχιαί, αὐξάνεται ἡ ταχύτης περιστροφῆς καὶ ἐνέργεια τῶν ἠλεκτρατόμων λόγῳ τῆς αὐξανούσης ἕλξεως τοῦ πυρῆνος καὶ οὕτως ἀπὸ τῆς βαθμίδος 86 ἡ ἰσορροπία τοῦ ἀτόμου δὲν εἶναι εὐσταθὴς καὶ ἄρχεται ἀνασυντιθέμενον, παρέχον τὰ φαινόμενα τῆς ραδιενεργείας. Ἡ κινητικὴ ἐνέργεια $\frac{1}{2}mu^2 = \frac{2\pi^2.m^2.E.e^2}{h^3} = Bh = 2.154 \times 10^{-11}$, ἔργ. διὰ στοιχεῖον ἀριθμοῦ A εἶναι BA^2h, ἤτοι διὰ τὸ στοιχεῖον A=90 τὸ θόριον 8100 $Bh = 1.34 \times 10^{-7}$.

Ἡ διαφορὰ δυναμικοῦ παρὰ τὸν πυρῆνα $\frac{Ae}{p}$ ἔνθα p ἡ ἀκτὶς τοῦ πυρῆνος $= 10^{-12}$ εἰς τὸ θόριον φθάνει τὴν τιμὴν τῶν 43000 μονάδων ἤτοι 13 ἑκατομ. βόλτ. Ἡ ταχύτης βολίδος α ὑπολογίζεται κατὰ τὸν τύπον $u = \sqrt{2.\frac{2e}{4m}.v}$, ἔνθα M ἡ μᾶζα τοῦ πρώτου $= 1.66 \times 10^{-24}$ γρ. εἰς 3.5×10^9 ἑκ., ἐνῷ αἱ ἐκ τοῦ ραδίου ἐκπεμπόμεναι ἔχουσι πραγματικὴν ταχύτητα 1.7×10^9 ἑκ. περίπου ἡμίσειαν, διότι ὡς εἴδομεν ἡ ἐνέργεια τοῦ πυρῆνος ἐπὶ τοῦ ἐκσφενδονιζομένου ἠλεκτρατόμου ἐξασθενεῖ λόγῳ τῆς ὑπάρξεως τῶν περιφερικῶν ἠλεκτρατόμων καθισταμένη A_1.

Ἡ ἐνέργεια ἣν φέρει βολὶς α ταχύτητος 17 χμ' εἶναι $\frac{1}{2}(4 \times 1.66 \times 10^{-24})(1.7 \times 10^9)^2 = 9.6 \times 10^{-6}$ ἔργ δι' ἓν ἄτομον καὶ $\times 60.6 \times 10^{22} = 5.89 \times 10^{19}$ δι' ἓν γραμμοάτομον (4 γρ.), ἤτοι διὰ $10^7 = 5.89 \times 10^{12}$ βάττ κατὰ δεύτερον λεπτὸν ἀντιστοιχοῦντα εἰς 1.63×10^{16} ὡριαῖα χιλιόβαττα. Ἡ ἐνέργεια ἡ δυναμένη νὰ κερδηθῇ ἐκ τῆς ἐκρήξεως τῶν ἀτόμων εἶναι κολοσσαία ἔναντι τῶν γνωστῶν ἡμῖν ἐνεργειῶν προερχομένων ἐκ τῆς καύσεως, ἐξ ἐκρηκτικῶν ὑλῶν καὶ ἐκ κινουμένων μαζῶν. Ὁ Lodge ἐφαντάσθη χρησιμοποίησιν αὐτῆς διὰ πυραύλων κινουμένων διὰ τῆς ἀποσυνθέσεως ἐλαχίστων τμημάτων τοῦ ἰδίου ἑαυτῶν σώματος. Ραδιενεργὸς οὐσία εἰς τὴν οὐρὰν ἐλευθέρως αἰωρουμένου σώματος δίδει εἰκόνα τοῦ φαντασθέντος πυραύλου καθ' ὅσον θὰ ἠδύνατο νὰ τῆς μεταδώσῃ κίνησιν διὰ τῆς ἐκσφενδονίσεως βολίδων α. Ἡ ἐκ τοῦ ραδίου σήμερον ἐκπεμπομένη ἐνέργεια γίνεται αἰσθητὴ ὡς θερμότης. Περικλειομένου τοῦ χώρου ἔνθα φυλάσσεται ἅλας ραδίου ὑπὸ οὐσίας ἀδιαπεράτου εἰς τὰς ἐκπεμπομένας ἀκτῖνας παράγονται κατὰ γραμμάριον καὶ ὥραν 25.4 θερμίδες, ὅσον ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν κινητικὴν ἐνέργειαν τοῦ ποσοῦ τῶν ἐκπεμπομένων ἀκτίνων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ, *Lodge*, Atoms and Rays. *Simmerfeld*, Atomban und Spektrallinien.

Π. ΖΑΧΑΡΙΑΣ

—[ΒΙΟΛΟΓ.]. Ἐν τῇ βιολογίᾳ ὁ ὅρος *ἄτομον* ἐν τῇ κυρίᾳ τῆς λέξεως σημασίᾳ σημαίνει πᾶν ἔμβιον ὄν, ζῷον ἢ φυτόν, ὅπερ δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ὅταν διαιρεθῇ.

Ὁ ὁρισμὸς ὅμως οὗτος δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ μόνον διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ ἀνώτερα ζῷα, ἅτινα πράγματι δὲν δύνανται νὰ ὑπάρξωσι διαιρούμενα. Τοὐναντίον διὰ τὰ φυτὰ καὶ τὰ κατώτερα ζῷα, ὁ ὁρισμὸς οὗτος δὲν ἰσχύει· οὕτως ἐκ διαφόρων φυτῶν *(βηγόνης, γερανίου)* δυνάμεθα διὰ μοσχεύσεως νὰ παραγάγωμεν νέα φυτά. Ἐπίσης ἐὰν εἰς κατώτερα ζῷα ἀποχωρισθῇ μέρος τοῦ σώματος αὐτῶν, τοῦτο ἀποτελεῖ τμῆμα αὐτοτελές, δυνάμενον νὰ ζήσῃ ἐπὶ μακρόν, ὡς λ. χ. αἱ προγλωττίδες τῶν *ταινιῶν*. Δύναται μάλιστα τὸ ἀποχωρισθὲν τμῆμα νὰ ἀναγεννηθῇ εἰς ὁλόκληρον νέον ζῷον. Ὡσαύτως ἀποσπασθεῖσα ἀπόφυσις θαλασσίου *ἀστέρος* δύναται νὰ ζήσῃ αὐτοτελῶς, συμπληροῦται μάλιστα καὶ διὰ βλαστήσεως 4—5 νέων ἀποφύσεων εἰς νέον τέλειον θαλάσσιον ἀστέρα. Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται εἰς τοὺς *σκώληκας* καὶ τοὺς *πολύποδας* τῶν γλυκέων ὑδάτων.

Ἐκ τούτων συνάγομεν ὅτι ἡ ἀνωτέρω ἔννοια τοῦ ἀτόμου, ἥτις ἔχει ὡς βάσιν μόνον τὸ ἀδιαίρετον τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος καὶ τῶν ἀνωτέρων ζῴων, δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἰσχὺν καὶ δι' ἅπαντα τὰ ἔμβια ὄντα.

Ἐκ τούτου οἱ πλεῖστοι θεωροῦσιν, ὅτι μᾶλλον ἡ εἰδικὴ μορφὴ ὄντος τινὸς ζῳικοῦ ἢ φυτικοῦ δύναται νὰ δώσῃ τὰ στοιχεῖα σαφεστέρας καὶ μᾶλλον καθωρισμένης ἐννοίας τοῦ ἀτόμου. Οὕτω δυνάμεθα ἀπὸ βιολογικῆς ἀπόψεως νὰ χαρακτηρίσωμεν ὡς ἄτομον πᾶν ὂν εἴδους τινός, ζῳικοῦ ἢ φυτικοῦ, δυνάμενον νὰ ζήσῃ αὐτοτελῶς καὶ ἔχον ὑποχρεωτικῶς εἰδικοὺς μορφολογικοὺς χαρακτῆρας ἰδιοκῶς κληρονομουμένους. Τὸ ἄθροισμα δὲ τῶν ἰδιοτήτων τούτων, δι' ὧν ἀναγνωρίζεται τοῦτο ὡς ἄτομον, καλεῖται ἀτομικότης τοῦ ὄντος.

Ι. ΚΑΤΣΑΡΑΣ

ἄτομος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ τμηθείς, ἄκοπος' ἀτεμάχιστος· ‖ ὁ μὴ τεμνόμενος, ὁ μὴ δυνάμενος νὰ τεμαχισθῇ, νὰ διαιρεθῇ, ὁ ἀδιαίρετος· ‖ τὸ οὐδ. **ἄτομον** (βλ. λ.) λαμβάνεται ὡς οὐσιαστικόν.

ἀτομοσία (ἡ) (Atomosie) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *διπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν ***ζαφριδῶν***. **Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας.**

Δ.Ν. Π.

Digitized by Google

—ᾶτον καὶ πληθ. *—ᾶτα*· κατάληξις τοπικὴ δηλοῦσα κτήματα, συνοικισμοὺς ἢ κώμας, π. χ. *Ξυλᾶτον, Ψηλᾶτον* (Κύπρ.) *Λαζαρᾶτα, Λιναρᾶτα, Δομενικᾶτα, Λογοθετᾶτα* κλπ. (Λευκάδ.), *Βαλιανᾶτα, Βλαχᾶτα, Βουτσινᾶτα, Γερμανᾶτα, Γεωργακᾶτα, Λουκᾶτα* κτλ. (Κεφαλλην.). Ἡ χρῆσις τῆς καταλήξεως ταύτης ὡρμήθη ἀπὸ μεσαιωνικῶν προτύπων, οἷον *ρηγᾶτον, πριγκιπᾶτον, δουκᾶτον, δεσποτᾶτον* κ.τ.τ., ὁ δὲ πληθυντικὸς *—ᾶτα* προέκυψεν ἀπὸ τῆς διανομῆς ἑνὸς κτήματος εἰς τὰ τέκνα ἢ τοὺς κληρονόμους ἐκείνου ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐλήφθη τὸ ὄνομα, ἤτοι τὸ κτῆμα τοῦ Λιβαδᾶ ἐλέχθη τὸ πρῶτον Λιβαδᾶτον, ἔπειτα δὲ ὅτε τοῦτο διενεμήθη εἰς τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ ὠνομάσθη ἡ ὅλη περιοχὴ *Λιβαδᾶτα*· ἀκολούθως διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου ἐδηλώθη καὶ ὁ ἀναπτυχθεὶς συνοικισμὸς ἢ κώμη. (Βλ. Ἐπιστ. Ἐπετηρίδα 9, 1 κ. ἑ.)

Ἀτὸν (Haton) ***ντὲ λὰ Γκουπιλλιέρ, Ἰούλιος Ναπολέων.*** Περιώνυμος Γάλλος μηχανικὸς καὶ μαθηματικός, γεννηθεὶς τῷ 1833. Εἶναι συγγραφεὺς κλασσικῶν ἔργων, ἀναφερομένων εἰς τὴν θεωρητικὴν καὶ ἐφηρμοσμένην μηχανικήν, τὴν γεωμετρίαν, τὸν διαφορικὸν καὶ ὁλοκληρωτικὸν λογισμὸν καὶ τὴν μαθηματικὴν φυσικήν.

ἀτονία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἄτονος, ἀδυναμία, χαλάρωσις τῶν δυνάμεων.

—*[Ἰατρ.]* Ἐλάττωσις τοῦ φυσιολογικοῦ τόνου τοῦ μυϊκοῦ συστήματος ὀργάνου τινὸς ἢ τῶν μυῶν ὁλοκλήρου τοῦ σώματος, π. χ. ἀτονία τοῦ στομάχου ὑποδηλοῖ μείωσιν τοῦ τόνου ἢ τῆς πρὸς σύσπασιν ἱκανότητος τῶν μυϊκῶν στιβάδων τοῦ στομάχου συνοδευομένη ὑπὸ ἐξασθενήσεως τοῦ τοιχώματος καὶ συχνότατα ὑπὸ ἀνευρυσμοῦ αὐτοῦ. Ἡ ἀτονία τῶν μυῶν ὁλοκλήρου τοῦ σώματος, ἐκφαινομένη διὰ γενικῆς ἐξασθενήσεως τῶν σωματικῶν δυνάμεων, δύναται νὰ ὀφείλεται εἰς πάθησιν αὐτῶν τούτων τῶν μυῶν ἢ συνηθέστερον εἰς πάθησιν τοῦ κεντρικοῦ νευρικοῦ συστήματος, ὀργανικὴν ἢ λειτουργικὴν (νευρασθένεια). Ἀλλὰ καὶ ἄλλα αἴτια δύνανται νὰ ἀγάγωσιν εἰς γενικὴν ἀτονίαν τοῦ σώματος, λ.χ. ὑποσιτισμός, ἀναιμικαὶ καταστάσεις κ.τ.τ. Ι. Μ. ΚΑΤΣΑΡΑΣ

Ἀτονία τῆς μήτρας. — Αὕτη χαρακτηρίζεται ὑπὸ τῆς ἐλαττώσεως ἢ τῆς ἐλλείψεως τῆς συσταλτικότητος τῆς μήτρας· εἶναι δὲ συχνὴ ἐπιπλοκὴ τοῦ τοκετοῦ, ἀπαντῶσα ἰδίως εἰς τὰς παχυσάρκους γυναῖκας, τὰς λεμφικῆς διαθέσεως, τὰς ἀτροφικὰς μετὰ λεπτοῦ σκελετοῦ καὶ ἀνεπαρκοῦς μυϊκοῦ στρώματος τῆς μήτρας. Ὀφείλεται δὲ εἰς πλημμελῆ θέσιν τῆς μήτρας, οἷον τὴν προσθίαν κλίσιν καὶ τὰς πλαγίας κλίσεις ταύτης· εἰς ὄγκους τῆς μήτρας, ἰνώματα, καρκίνον κλπ. τοῦ σώματος ἢ τοῦ αὐχένος αὐτῆς· εἰς ἐστενωμένην πύελον καὶ ἰδίως τὴν γενικῶς ἐστενωμένην τοιαύτην· εἰς ῥήξεις τῆς μήτρας· εἰς συγγενεῖς παραμορφώσεις ταύτης· εἰς δυσκαμψίαν τοῦ αὐχένος· εἰς ἀναισθητικὰ φάρμακα· εἰς τὴν πολυτοκίαν καὶ εἰς τὴν ἐν μεγάλῃ ἡλικίᾳ πρωτοτοκίαν. Ὀφείλεται ὡσαύτως εἰς τὴν ὑπερδιάτασιν τῆς μήτρας ἕνεκεν ὑδραμνίου καὶ διδύμου κυήσεως· εἰς τὴν πρόωρον ῥῆξιν τοῦ θυλακίου· εἰς τὴν ἐκ τοῦ ᾠοῦ λοίμωξιν· εἰς τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τοῦ ἐμβρύου· εἰς τὴν ὑδροκεφαλίαν, κλπ. Κατ' αὐτήν, αἱ συστολαὶ τῆς μήτρας εἶναι σπάνιαι καὶ μικρᾶς διαρκείας, ἀνώμαλοι καὶ ἀραιαί. Ἡ μήτρα δὲν ἔχει τὴν χαρακτηριστικὴν σκληρίαν, εἶναι μαλακὴ καὶ διὰ τῆς ψηλαφήσεως καθίστανται ἀντιληπτὰ τὰ διάφορα μέλη τοῦ ἐμβρύου· δὲν ἀντιδρᾷ δὲ εἰς τὰς χειρομαλαξίας καὶ τὰς ἐντριβάς. Ἡ διαστολὴ τοῦ τραχήλου δὲν προάγεται καὶ δὲν παρατηρεῖται οὔτε κάθοδος οὔτε στροφὴ τοῦ ἐμβρύου· ὁ τοκετὸς ἐπέρχεται καὶ ἐπακολουθεῖ ὁ θάνατος τοῦ ἐμβρύου, ἂν δὲν εἶναι ἔγκαιρος ἡ ἐπέμβασις. Αἱ ἐπικίνδυνοι ἐπιπλοκαὶ ταύτης εἶναι ὁ κάματος καὶ ἡ ἐξάντλησις τῆς τικτούσης καὶ ἡ ἐπακολουθοῦσα λοίμωξις, ὡς ἐκ τῶν ὁποίων ἐπέρχεται πολλάκις ὁ θάνατος τῆς γυναικὸς καὶ ἡ σῆψις τοῦ ἐμβρύου (βλ. **ἀδράνεια *τῆς μήτρας***). Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

Ἀτονία οὔλων.—Τὴν οὐλοβλενογονικὴν ταύτην πάθησιν ἀπαντᾷ τις, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις, ἕνεκεν τῶν δυσμενῶν καὶ ἀνθυγιεινῶν ὅρων, ὑφ' ὧν κυρίως βιοῦσιν ἐντὸς ἀνηλίων, ψυχρῶν καὶ ὑγρῶν ὑπογείων, εἰς δυσκρασικὰ καὶ δὴ εἰς χοιραδικὰ ἄτομα. Ἵνα ἐπαναφέρωμεν εἰς τὴν φυσιολογικήν των θέσιν τὰ ἀκανονίστως μαλθακὰ καὶ χαλαρὰ οὖλα, ἐκτελοῦμεν τελείαν ἀποτρύγωσιν, καθαρίζομεν καλῶς τοὺς ὀδόντας, ἀφαιροῦμεν πᾶν ὅ,τι ἄλλο νομίζομεν ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ ἢ καὶ νὰ προδιαθέσῃ εἰς τὴν νόσον ταύτην, ὡς ἄσχημα σφραγίσματα, κακῶς τοποθετημέναι ὀδοντοπροσθετικαὶ ἐργασίαι, χορηγοῦμεν ἀντισηπτικὰς καὶ ὀλίγον τι ἐρεθιστικὰς πλύσεις τοῦ στόματος, συνιστῶμεν τακτικὴν χρῆσιν τῆς ὀδοντοψήκτρας μετὰ δισανθρακικούχων ἐλιξιρίων ἢ καὶ σαπωνούχων ὀδοντοτριμμάτων καὶ παραγγέλλομεν φρουτολαχανικὴν δίαιταν καὶ γυμναστικὰς ἐν τῷ ὑπαίθρῳ ἀσκήσεις. Γ. Π. ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΣ

ἀτονία *[Μετεωρολ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου φέρεται ἐν τῇ Μετεωρολογίᾳ εἷς ἐκ τῶν τρόπων τῆς συμπυκνώσεως τῶν ὑδρατμῶν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ πρὸς σχηματισμὸν τῶν νεφῶν. Οἱ ὑδρατμοὶ τῆς ἀτμοσφαίρας συμπυκνοῦνται ψυχομένου τοῦ ἀέρος κατὰ τρεῖς διαφόρους τρόπους: α') *ἀμέσως*, εἴτε δι' ἀκτινοβολίας ἢ διὰ μεταφορᾶς μάζης ἀέρος ἀπὸ μιᾶς θερμῆς περιοχῆς εἰς ψυχροτέραν τοιαύτην· β') διὰ διαστολῆς ἢ *ἀτονίας* (détente), ἤτοι ἐλαττώσεως τῆς πιέσεως, καὶ γ') διὰ *μίξεως* μετὰ μάζης ἀέρος ψυχροτέρας.

Τὸ φαινόμενον τῆς ἀτονίας παράγεται ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ, ὅταν μᾶζά τις ἀέρος ἕνεκεν οἱασδήποτε αἰτίας παρασυρθῇ εἰς ἀνοδικὴν κίνησιν, ὁπότε ἡ πίεσις ταύτης ἐλαττοῦται καθ' ὅσον ἀνέρχεται καὶ ἑπομένως ψύχεται αὕτη. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὅταν ἀέριόν τι αὐξάνῃ κατ' ὄγκον ἐκτονοῦται καὶ ἑπομένως ψύχεται, ἡ ψῦξις δ' αὕτη δύναται νὰ ἀνέλθῃ εἰς πολλοὺς βαθμούς· οὕτω π.χ. ἐὰν μάζης τινὸς ἀέρος, ὑπὸ θερμοκρασίαν 20^0, ἐλαττωθῇ ἡ πίεσις κατὰ τὸ ἥμισυ, τότε ἡ θερμοκρασία ταύτης θὰ κατέλθῃ μέχρι -34^0, δηλ. θὰ λάβῃ χώραν πτῶσις θερμοκρασίας κατὰ 54^0· ὁμοίως ὑπὸ τὰς αὐτὰς ἀρχικὰς συνθήκας εἰς ἐλάττωσιν τῆς πιέσεως μόνον κατὰ τὸ $^1/_{10}$, ἀντιστοιχεῖ ψῦξις κατὰ 9^0. Εἰς πᾶσαν ἀνοδικὴν κίνησιν ἡ συμπύκνωσις τῶν ὑδρατμῶν ἄρχεται ἀφ' ἑνὸς ἐπιπέδου, ὅπερ ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἀρχικῶν συνθηκῶν τοῦ ἀέρος· ἄνωθεν τοῦ ἐπιπέδου τούτου, ἡ θερμοκρασία ἐλαττοῦται βραδέως μετὰ τοῦ ὕψους, τῆς συμπυκνώσεως ἐξακολουθούσης καὶ ἀποβαλλομένων συγχρόνως ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον μεγάλων ποσοτήτων ὕδατος· οὕτω π. χ. ἔχει ὑπολογισθῇ ὅτι 1 κυβ. μέτρον ἀέρος κεκορεσμένου δι' ὑδρατμῶν καὶ θερμοκρασίας 15^0 καὶ ὑπὸ ἀρχικὴν πίεσιν 750 χ.μ. ψύχεται μέχρι τῆς θερμοκρασίας 0^0 ὅταν ἀνέρχηται ὀλίγον κατ' ὀλίγον μέχρις ὕψους 3000 μ. καὶ ἀποδίδει κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς ἀνόδου ταύτης 5 γραμμάρια ὑδρατμῶν. Ἡ συμπύκνωσις δι' ἀτονίας δύναται νὰ παράσχῃ μεγάλας ποσότητας ἀτμοσφαιρικῶν κατακρημνισμάτων. Οὕτως ἂς ὑποθέσωμεν εἰς τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα, ὅπου ἕκαστον κυβικὸν μέτρον ἀποβάλλει 5 γρ. ὑδρατμοῦ, ὅτι ἡ ἀνοδικὴ κίνησις ἐξακολουθεῖ ἐπὶ ὡρισμένον χρόνον μετὰ κατακορύφου ταχύτητος 1 μέτρου κατὰ δευτερόλεπτον, τότε ἐν τῇ ἀνοδικῇ στήλῃ ὕψους 3000 μ. καὶ τομῆς 1 □ μ., θὰ κατακρημνισθῶσι κατὰ τὴν διάρκειαν ἑκάστου δευτερολέπτου 5 γρ. ὑδρατμῶν, ἤτοι 300 γρ. εἰς τὸ λεπτὸν ἢ 18 kg καθ' ὥραν· ἡ ποσότης αὕτη τοῦ ὕδατος ἀντιστοιχεῖ παρὰ τὸ ἔδαφος εἰς ὕψος βροχῆς 18 χ. μ. καθ' ὥραν ἢ 432 χ.μ. ἀνὰ ἡμέραν. Ἀναλογίζεταί τις πόσον τεράστιον εἶναι τὸ ποσὸν τοῦτο, ὅταν ἐνθυμηθῇ ὅτι τὸ ὁλικὸν ἐτήσιον μέσον ὕψος βροχῆς π. χ. ἐν Ἀθήναις ἀνέρχεται περίπου εἰς 400 χμ.

Ἡ ποσότης τοῦ συμπυκνουμένου ὕδατος κατὰ τὴν ἀνοδικὴν κίνησιν εἶναι ἀκόμη μεγαλυτέρα, ὅταν ἡ ἀρχικὴ θερμοκρασία εἶναι ἀνωτέρα τῶν 15^0 καὶ ἡ ταχύτης τοῦ ἀνοδικοῦ ρεύματος εἶναι ἀνωτέρα τοῦ ἑνὸς μέτρου κατὰ δευτερόλεπτον. Θ. Θ. ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ

ἀτονικότης καὶ ***ἄτονος*** (Atonal) *[Μουσ.]*. Νεολογισμὸς ὑποδηλῶν τὴν μελῳδικὴν καὶ ἁρμονικὴν κατάστρωσιν συγχρόνων μουσικῶν συνθέσεων καὶ κυρίως τῶν Βιενναίων Shœnberg καὶ Onneger ἐν αἷς ἡ πληθὺς τῶν μετατροπιῶν καὶ ὁ ταυτόχρονος συμφυρμὸς διαφόρων ὑπερκειμένων τονικοτήτων καταστρέφει τόνον καὶ τρόπον. Λ.

ἀτόνιστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ τονισμένος, ὁ μὴ εἰς μουσικὴν προσηρμοσμένος: «ἀτόνιστον ποίημα».

ἄτονος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ ἔχων τόνον, ἔντασιν, δύναμιν, ἀδύνατος, ἀσθενής, χαλαρός: «ἄτονος ἐνέργεια, ἀντίστασις κ. τ. τ.», ἀντίθ. *ἔντονος*· || ἐπὶ λέξεων καὶ συλλαβῶν, ὁ μὴ φέρων τόνον, ὁ ἄνευ τόνου ἀπαγγελλόμενος ἢ γραφόμενος.—Ἐπίρρ. ***ἀτόνως***.

— *[Γραμμ.]* Ἄτονοι λέξεις καλοῦνται μονοσύλλαβά τινα, τὰ ὁποῖα ἐν τῷ λόγῳ ἐκφέρονται στενῶς μετὰ τῶν λέξεων πρὸ τῶν ὁποίων εὑρίσκονται καὶ δὲν φέρουσιν ἴδιον τόνον. Αὗται εἶναι δέκα: α') οἱ τέσσαρες τύποι τοῦ ἄρθρου: ὁ, ἡ, οἱ, αἱ· β') τρεῖς προσθέσεις: ἐν, εἰς, (ἐς) ἐκ (ἐξ)· γ') δύο σύνδεσμοι: εἰ, ὡς· δ') τὸ ἀποφατικὸν μόριον οὐ (οὐκ, οὐχ). Αἱ ἄτονοι λέξεις λαμβάνουσι τόνον ὅταν ἡ ἀκολουθοῦσα λέξις εἶναι ἐγκλιτική, π. χ. εἴ τις (εἴ τίς ἐστι φίλος), τὸ δὲ οὐ ὅταν εὑρίσκεται πρὸ σημείου στίξεως: φὴς ἢ οὔ. Οἱ τύποι ὁ, ἡ, οἱ, αἱ, τονίζονται (ὅ, ἥ, οἵ, αἵ) ὅταν χρησιμοποιοῦνται ὡς ἀντωνυμίαι. Θ. Π.

—ἄτονον ἕλκος· βλ. ἕλκος.

Ἀτόντο ***ὐ Ἀντιλλιὸν*** (Atondoy Antillon). Ἱσπανὸς ναύαρχος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, γνωστὸς ἰδίᾳ διὰ τὴν ἐκστρατείαν αὐτοῦ πρὸς κατάκτησιν τῆς Καλιφορνίας, ἧς ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἀποικιστής.

ἀτονῶ (*—έω*)· εἶμαι ἄτονος, δὲν ἔχω ἔντασιν, ἰσχύν, εἶμαι ἀνίσχυρος: «ἠτόνησεν ἡ σκέψις του», «πολλαὶ διατάξεις τῶν νόμων ἀτονοῦσιν».

ἀτόξευτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ τοξευθείς· || ὁ ἐκτὸς βολῆς τόξου.

ἀτοξίνη (ἡ) (Anatoxine) *[Μικροβ.]*. Καλεῖται ἡ δι' εἰδικῆς ἐπεξεργασίας οὕτως ἀλλοιωθεῖσα τοξίνη, ὥστε αὕτη καθίσταται ἀβλαβὴς εἰς ζῷα καὶ ἀνθρώπους, ἐνῷ διατηρεῖ τὰς λοιπὰς ἀνοσιογόνους ἰδιότητας. Τοιαύτη ἀτοξίνη παρεσκευάσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ramon, ὅστις ὑπέβαλε τὴν *διφθεριτικὴν τοξίνην* εἰς τὴν ἐπίδρασιν φορμόλης 3 - 4 ‰ καὶ διετήρησε τὸ μῖγμα εἰς 37^0—38^0, παρετήρησε δὲ ὅτι ἡ οὕτω ληφθεῖσα διφθεριτικὴ *ἀτοξίνη* ἀπώλεσε βαθμιαίως τὴν τοξικὴν αὐτῆς δύναμιν, διατηροῦσα ἐν τούτοις τὴν ἰδιότητα τοῦ κροκυδισμοῦ κατὰ τὴν μετὰ τῆς διφθεριτικῆς ἀντιτοξίνης ἀνάμιξιν. Ἐγχυνομένη αὕτη εἰς ζῷα, καὶ εἰς μεγίστας ἔτι ποσότητας, οὐ μόνον οὐδεμίαν τοπικὴν ἢ γενικὴν βλάβην ἐπιφέρει εἰς αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἀναπτύσσει ἀνοσοποιίαν αὐτῶν, καθιστῶσα ταῦτα ἱκανὰ νὰ ὑποστῶσιν ἄνευ βλάβης ἔγχυσιν πλείστων θανατηφόρων δόσεων τοξίνης. Τελευταίως ἡ χρῆσις τῆς ἀτοξίνης ἐφηρμόσθη κατὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ ἀντιδιφθεριτικοῦ ὀροῦ μετὰ μεγίστης ἐπιτυχίας. Εἰς τὸ Ἰνστιτοῦτον Pasteur τῶν Παρισίων μετὰ 7 - 8 ἐνέσεις ἀτοξίνης Ramon παράγεται ἐν διαστήματι 4 - 5 ἑβδομάδων ἀντιδιφθεριτικὸς ὀρὸς περιέχων ἐν ἑκάστῳ κυβ. ἑκατοστ. 500 μονάδας ἀνοσίας, ὅστις διὰ τῶν παλαιοτέρων μεθόδων ἠδύνατο νὰ παραχθῇ μόνον ἐντὸς 5 - 6 μηνῶν. Πλὴν δὲ τούτου οἱ ἐμβολιαζόμενοι ἵπποι ἀνέχονται ἄριστα τὴν ἀτοξίνην, ὅπερ δὲν συμβαίνει πάντοτε ἐπὶ τῆς χρήσεως τοξίνης, ἔστω καὶ ἐξησθενημένης.

Ὅλως τελευταίως ἤρχισεν ἐφαρμοζομένη ἡ ἔγχυσις εἰς ἀνθρώπους τοιαύτης διφθεριτικῆς ἀτοξίνης πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῆς διφθερίτιδος. Περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων ὅμως τῆς μεθόδου ταύτης δὲν δυνάμεθα εἰσέτι ν' ἀποφανθῶμεν. Κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν διφθεριτικὴν ἀτοξίνην παρεσκεύασεν ὁ Ramon *δυσεντερικὴν* ἀτοξίνην, διὰ τῆς ἐπιδράσεως 0,06 κ. ἑ. διαλύματος φορμόλης 40 % ἐπὶ λίτρου τοξίνης τοῦ βακτηριδίου Jehiga, ἐν διαστήματι 30 ἡμερῶν. Ὡσαύτως κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον παρεσκευάσθη καὶ *ἀλλαντικὴ* ἀτοξίνη, ὡς καὶ *τετανικὴ* τοιαύτη. Κ. ΣΑΒΒΑΣ

ἀτοξύλη (ἡ) (Atoxyl) *[Χημ.]*· βλ. **π-ἀμινοφαινυλαρσινικὸν *ὀξύ***. Σ. Γ.

—*[Φαρμ. Χημ.]* Εἶναι τὸ παραμινοφαινυλαρσινικὸν νάτριον $C_6H_4NH_2AsO(OH)ONa$. Λευκὴ κρυσταλλικὴ ἄοσμος κόνις, ἀσθενῶς ἁλατώδους γεύσεως, εὐδιάλυτος ἐν θερμῷ ὕδατι, ἐν ψυχρῷ δὲ διαλυτὴ κατὰ 17 % καὶ ἐν ἀλκοόλῃ σχεδὸν ἀδιάλυτος. Ἡ ἀτοξύλη παρουσιάζει ἔναντι τῶν ἀνοργάνων ἑνώσεων τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ τῶν κακοδυλικῶν ἑνώσεων μικροτέραν τοξικότητα. Κρυσταλλοῦται ἐξ ἀραιᾶς ἀλκοόλης μετὰ 2 μ. ὕδατος, ἐξ ὕδατος δὲ ἐνίοτε μεθ' ἓξ μορίων ὕδατος. Ἡ ἀτοξύλη κατὰ τὴν θεραπευτικὴν αὐτῆς χρῆσιν φθάνει κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ οὖρα ἀμετάβλητος, ὅπου δύναται νὰ καταδειχθῇ μετὰ τὸν ἀποχρωματισμὸν αὐτῶν διὰ ζωϊκοῦ ἄνθρακος τῇ προσθήκῃ διαλύματος νιτρώδους νατρίου καὶ ρεσορκίνης ἢ διαλύματος β-ναφθόλης ὡς καὶ διὰ τῶν ἀντιδράσεων Gutzeit καὶ Marsh. Ἡ ἀτοξύλη ἐχρησιμοποιήθη ὡς ἀντισυφιλιδική, ἐγκατελείφθη ὅμως ὡς ἐπιφέρουσα τύφλωσιν· ἤδη χρησιμοποιεῖται κατὰ τῆς νόσου τοῦ ὕπνου. Κ. Γ. Μ.

ἀτόπημα (τό)· ἄτοπος, ἀπρεπὴς λόγος ἢ πρᾶξις, ἀτάκτημα.

ἀτοπίτης (ὁ) (Atopit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν εὑρισκόμενον εἰς κρυστάλλους τοῦ κυβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Ἔχει σκληρότητα 5½—6 βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 5.3, χρῶμα κιτρινόφαιον μέχρις ἀνοικτοκιτρίνου, λάμψιν παχεῖαν. Εἶναι ἡμιδιαφανής. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ἀντιμονιακὸν ἀσβέστιον μὲ χημικὸν μοριακὸν τύπον $Ca_2Sb_2O_7$. Περιέχει ἐπίσης ὀλίγον σίδηρον, μαγγάνιον καὶ νάτριον. Παρουσιάζεται ὡς σπάνιον ὀρυκτόν, ἐμπεφυκὸς ἐντὸς τοῦ ὀρυκτοῦ *χεδυφανοῦς* παρὰ τὸ Langban εἰς τὴν Wermland καὶ ἐντὸς χειροπληθοῦς λειμονίτου τοῦ Miguel Burnier τῆς Βραζιλίας. Γ. Κ. Γ.

ἀτοπογνωσία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου, ὃν ἐδημιούργησεν ὁ Munk, καθορίζεται ἡ ἀπώλεια τῆς μνήμης τῶν κινήσεων, ἥτις εἶναι πρώϊμον σύμπτωμα τῶν ἐγκεφαλικῶν ὄγκων τῶν περὶ τὴν ρολάνδειον ζώνην ἑδραζομένων. Μ. Ν. Κ.

ἀτοποθέτητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει τοποθετηθείς.

ἄτοπον *[Λογική]*· βλ. ἀπαγωγή.

ἄτοπος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐκτὸς τοῦ οἰκείου τόπου εὑρισκόμενος, ἀσυνήθης, ἄτακτος, παράδοξος, ἄκοσμος, ἀπρεπής, ἀνάρμοστος.—Ἐπίρρ. ***ἀτόπως***.

ἄτοπος (ὁ) (Atopus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, πενταμεροῦς συμμετρίας, τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακοδέρμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μαλαχιδῶν*. Ἀπαντῶσιν εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη τῆς Γαλλίας. Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

ἀτοποσαυρίδαι (οἱ) (Atoposauridae) *[Παλαιοζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *κροκοδειλιδῶν* ἑρπετῶν ζῴων. Τὸ σῶμα τῶν ζῴων τῆς οἰκογενείας ταύτης ἦτο μικρὸν σαυροειδές. Ἔφερον ῥύγχος βραχύ, σπονδύλους ἀμφικοίλους. Ἡ ῥάχις των ἔφερε δύο ἐπιμήκεις σειρὰς πλακῶν ἐγκαρσίως ἐπιμήκους μορφῆς, αἱ ὁποῖαι ἤρχιζον ἀμέσως ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς. Εἰς κανὲν ἐκ τῶν ἀπολιθωμένων λειψάνων δὲν εὑρέθη κοιλιακὸς θώραξ. Τὰ ζῷα τῆς οἰκογενείας ταύτης εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος, σχηματισθέντων ἐντὸς ἀβαθῶν θαλασσῶν. Γ. Κ. Γ.

ἀτοπόσαυρος (ὁ) (Atoposaurus H. v. Meyer) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν **ἀτοποσαυριδῶν** (βλ. λ.) ἑρπετῶν. Λείψανα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου περιόδου ἐν Γαλλίᾳ, εἰς τὸ Cerin (Ain) καὶ εἰς τὸ Painten (Oberpfalz). Γ. Κ. Γ.

ἀτόρνευτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ τορνευθείς, ὁ μὴ διὰ τοῦ τόρνου τρόπον τινὰ στρογγυλευθείς, ὁ μὴ λεπτομερῶς ἐπεξειργασμένος.

Ἀτόροι (Atorei) *[Ἐθνολ.]*. Φυλὴ ἰνδιανικὴ τῆς Γουαϊάνας ὑπαγομένη εἰς τὰς φυλὰς τῶν Ἀρουάκ. Θ. Χ. Σ.

— ᾶτος· κατάληξις πατρωνυμικὴ (Κεφαλλ.), π. χ. *Σάρλος Ἀλεξᾶτος, Σάρλος Αὐγουστᾶτος,* ἤτοι Σάρλος ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλέξη καὶ Σάρλος ὁ υἱὸς τοῦ Αὐγουστῆ, ὡς ἐν Λακωνικῇ ἡ κατάλ. *—άκος (Παναγιώτης ὁ Κυριακουλάκος* καὶ *Παναγιώτης ὁ Γριβάκος,* ἤτοι Παναγιώτης ὁ υἱὸς τοῦ Κυριακούλη καὶ Παναγιώτης ὁ υἱὸς τοῦ Γρίβα). Ἐν Ἰκαρίᾳ γίνεται χρῆσις τοῦ πληθ. *—ᾶτοι* ἐπὶ οἰκογενειακῶν ἐπωνυμίων, οἷον *Δαμαλᾶτοι, Πατελλᾶτοι, Καρουτσᾶτοι κτλ.,* ἤτοι οἱ φέροντες τὸ ἐπώνυμον *Δαμαλᾶς, Πάτελλος, Καροῦτσος κτλ.,* καθὰ πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος διὰ τῆς καταλήξεως *— αῖοι,* οἷον *Κυριακουλαῖοι, Γριβαῖοι κτλ.*

— ἀτός, *—ή —ό*· τύπος τῆς ἀντωνυμίας αὐτὸς (βλ. λ.).

Ἄτοσσα. — 1) Θυγάτηρ τοῦ Κύρου, σύζυγος τοῦ Καμβύσου, ἀδελφοῦ αὐτῆς, ἔπειτα τοῦ Σμέρδιος καὶ τελευταῖον Δαρείου τοῦ Ὑστάσπους ἐξ οὗ ἔσχε τὸν Ξέρξην (*Ἡρ.* 3, 68, 134, *Ἀθήν.* 12, 522). — 2) Θυγάτηρ καὶ σύζυγος τοῦ Ἀρταξέρξου. Ὁ Πλούταρχος (Ἀρταξ. 23), λέγει, ὅτι ἡ Παρύσατις ἐνόησεν ὅτι ὁ Ἀρταξέρξης ἠγάπα δι' ἔρωτος ἰσχυροῦ τὴν Ἄτοσσαν, θυγατέρα αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκρύπτετο δι' ἐκείνην καὶ συνεκράτει τὸ πάθος αὐτοῦ, καίτοι κρυφίως εἶχε σχέσεις μετὰ τῆς παρθένου. Ἐπὶ τέλους ἔπεισεν αὐτὸν νὰ νυμφευθῇ αὐτήν. Τινὲς δὲ λέγουσιν, ἐξακολουθεῖ ὁ Πλούταρχος, ὅτι καὶ δευτέραν θυγατέρα αὐτοῦ, τὴν Ἄμηστριν, ἐνυμφεύθη ὁ Ἀρταξέρξης. Ἀλλὰ τὴν Ἄτοσσαν τόσον ἠγάπα, ὥστε δὲν ἀπεστράφη αὐτὴν καὶ ὅτε ἐπληρώθη τὸ σῶμα λευκωμάτων. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

Ἀτοτόζτλη (Atotoztli). Θυγάτηρ Μοντεζούμα τοῦ Α' (1464), ἰθαγενοῦς βασιλέως τῶν Μεξικανῶν. Συνεζεύχθη τὸν στενὸν συγγενῆ της Τεζοζομόκ, υἱὸν τοῦ πρώτου αὐτοκράτορος τῶν Κόλχουας, μεθ' οὗ ἀπέκτησε τρεῖς υἱούς, τὸν Ἀξαγιακάτλ, τὸν Τιζὸκ καὶ τὸν Ἀουϊτζότλ, οἵτινες ἐβασίλευσαν ἀλληλοδιαδόχως. Α. Δ.

Ἀτοτονίλκο (Atotonilco) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Μεξικοῦ ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Jalisco. Κάτ. 14000.

ἀτοὺ (τό)· καλοῦνται *ἀτοὺ* (γαλλ. atout) τὰ παιγνιόχαρτα μιᾶς τῶν τεσσάρων σειρῶν (couleurs), κατὰ συνθήκην ἑκάστοτε ὁριζομένης ὡς ὑπερνικώσης τὰς ἄλλας· || μεταφ. ἰσχυρὸν ἐπιχείρημα· || συντελεστὴς ἐπιτυχίας.

Ἀτουάμοι (Atuami) *[Ἐθνολ.]*. Φυλὴ Ἰνδιάνων τῆς Καλιφορνίας ὑπαγομένη γλωσσικῶς εἰς τοὺς Ἀτσοβάμους. Θ. Χ. Σ.

Ἀτουατικοί· βλ. Ἀδουατικοί.

Ἀτουάτουτον ἢ *Ἀτουατούκα* (Atuatuca) *[Γεωγρ.]*. Ἡ παλαιοτάτη πόλις τῆς Βελγικῆς, κειμένη ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Τούγγρων, λαοῦ Γερμανικοῦ, πρώτου διαβάντος τὸν Ῥῆνον καὶ ἐγκαταστάντος ἐν τῇ χώρᾳ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιωχθέντων Γαλατῶν. Τὸ Ἀτουάτουτον, ἤδη ἀπὸ τοῦ Δ' μ. Χ. αἰῶνος ἕδρα ἐπισκόπου, φέρει νῦν τὸ ὄνομα *Τόγγρη* (γαλλ. Togres, φλαμ. Tongern) ἀπὸ τῆς παλαιᾶς ὀνομασίας τοῦ λαοῦ τῶν Τούγγρων, κεῖται δὲ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν βορείως τῆς Λιέγης, εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους μετετέθη καὶ ἡ ἕδρα τῆς ἐπισκοπῆς. Τὸ Ἀτουάτουτον ἢ Ἀτουατούκα τῶν Τούγκρων δὲν πρέπει νὰ συγχέηται (ὡς ἄλλοτε συνέβαινε) μὲ τὴν παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Μόζα *Ἀδουατούκαν* (Aduatuca), τὴν κειμένην ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς σημερινῆς Λιμβούργης (Limbourg) παρὰ τὰ γερμανικὰ σύνορα. Γ. Ι. Κ.

ἀτοὺρ (Atour). Ὄνομα γυναικείας κομμώσεως κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας, ἀνηκούσης εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν κορύμβων τῆς Δύσεως (hennins)· ὅθεν τὰ ἀτοὺρ ἦσαν προφανῶς κόρυμβοι μετὰ δύο ἑκατέρωθεν προσθίων προεξοχῶν, παρεμφερεῖς πρὸς ἐκείνους, οὓς εἰσήγαγεν ἡ βασίλισσα τῆς Βαυαρίας Ἰσαβέλλης εἰς τὴν Γαλλίαν. Τὸ ἀτοὺρ ἦτο μᾶλλον ἡ κόμμωσις τῶν κυριῶν τῆς ἀριστοκρατικῆς τάξεως. Κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα ὑπὸ τὸ ὄνομα *πορτογαλικὰ ἀτοὺρ* ἐνοοῦντο αἱ μνημειώδεις ἐκεῖναι κομμώσεις μὲ θυσανωτὰς ταινίας, αἵτινες ἐξετείνοντο μέχρι τοῦ αὐχένος. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐκάλουν *ὕφασμα ἀτοὺρ* (toile d'atour) πᾶν λεπτὸν ὕφασμα, προωρισμένον διὰ τὴν διακόσμησιν τῶν κομμώσεων τοῦ εἴδους τῶν κορύμβων. Ὑπῆρχον δὲ καὶ εἰδικαὶ κτενίστριαι ἐξ ἐπαγγέλματος, αἵτινες ὠνομάζοντο *ἀτουρνερέζες* (Aturneresses). Α. Δ.

Ἀτοὺρ *[Ἀστρον.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Ταύρου.

Ἀτοὺρ ἢ *Ἀττοὺρ* (Atour, Attour) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν βρεττανικῶν Ἰνδιῶν ἐν τῷ νομῷ Σαλὲμ τοῦ Μαντράς. Κάτοικοι 10000. Χ. Δ.

ἀτουρία (ἡ) (Aturia Bronn) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ναυτιλιδῶν* τῆς ὑποτάξεως τῶν ναυτιλοειδῶν τετραβραγχιωτῶν κεφαλοπόδων μαλακίων. Τὸ κέλυφος τῶν ζῴων τούτων ἦτο ἐνειλιγμένον μὲ λείας περιστροφάς. Λείψανα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς κατωτέρας κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος μέχρι τῆς μειοκαίνου τοῦ καινοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

Ἀτουρία *[Γεωγρ.]*. —1) Ποταμὸς ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βασκώνων ἐν τῇ Ἱσπανικῇ Ταρρακωνίτιδι, νῦν Ὄρρια (Orria), πηγάζων ἐκ τῶν Κανταβριγικῶν ὀρέων καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν Γασκωνικὸν κόλπον. —2) *Ἀτουρία* ἐκαλεῖτο τὸ βόρειον μέρος τῆς Ἀσσυρίας παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν Καρδουχείων ὀρέων βορείως τῆς Νινευΐ. Ἡ λέξις Ἀτουρία εἶναι διάφορος μορφὴ τῆς λέξεως *Ἀσσυρία.* Γ. Ι. Κ.

Ἀτούριος *[Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Κελτογαλατίας Ἀκουϊτανίας, οὗ αἱ ἐκβολαὶ εἶχον κατὰ Πτολεμαῖον (Β, ζ, 1) πλάτ. 44° 3/4 καὶ μῆκος ἀπὸ μεσημβρινοῦ Μακάρων 16° 3/4. τῶν πηγῶν του οὐσῶν ἐπὶ τῆς Πυρήνης (τανῦν Hautes Pyrénées: Tourmalet), τῶν δὲ ἐκβολῶν του εἰς τὴν Καταβρικὴν θάλασσαν (τανῦν Golfe de Gascogne). Εἶναι ὁ τὴν πόλιν *Ντὰζ* παραρρέων σύγχρονος Ἀδοὺρ (βλ. λ.). Ὁ Μαρκιανὸς ὀνομάζει αὐτὸν καὶ *Ἄτουριν.* Σ. Ε. Λ.

Ἄτουρις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. **Ἀτούριος.**

Ἀτοῦροι (Atures) *[Ἐθνολ.]*. Φυλὴ ἰνδιανικὴ τῆς Βενεζουέλας κατοικοῦσα παρὰ τὸν Ρίο Μέταν. Θ. Χ. Σ.

ἀτοφάνη (ἡ) (Atophan) *[Φαρμ. Χημ.]*. Οὕτως ἐκλήθη τὸ α-φαινυλο-κιγχονικικὸν ὀξύ: $C9\ H_5\ (C_6H_5)\ N—CO\ OH$. Τὸ σῶμα τοῦτο παρασκευάζεται διὰ συμπυκνώσεως ἀνιλίνης, βενζαλδεῦδης καὶ πυροσταφυλικοῦ ὀξέος ἢ ἐξ ἰσατινικοῦ ὀξέος καὶ πυροσταφυλικοῦ ὀξέος. Κόνις κιτρινωπή, κρυσταλλική, τηκομένη εἰς 209° ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι. Ἡ ἀτοφάνη χρησιμοποιεῖται λίαν ἐπιτυχῶς κατὰ τοῦ ἀρθριτισμοῦ, ἡ δὲ καλὴ αὐτῆς δρᾶσις προὐκάλεσε καὶ τὴν παρασκευὴν σειρᾶς ὁμοίας κατασκευῆς σωμάτων, χρησιμοποιουμένων ἐν τῇ θεραπευτικῇ. Ἡ ἀτοφάνη προκαλεῖ σημαντικὴν ἀποβολὴν τοῦ οὐρικοῦ ὀξέος ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ, τὰ δὲ οὖρα καθίστανται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον θολὰ ἐκ τῶν οὐρικῶν ἁλάτων καὶ λαμβάνουσι χροιὰν ἐρυθροῦ τοῦ Βορδώ. Ἡ ἀτοφάνη ἐνδείκνυται κυρίως κατὰ τοῦ ἀρθριτισμοῦ, ἐπίσης δὲ ἐπὶ ρευματισμῶν τῶν ἄρθρων, νευραλγιῶν κλπ. Δόσις ἡμερησία 3—5 γρ.

— ἀτοφάνης *αἰθυλεστήρ* βλ. **ἀκιτρίνη.** Σ. Γ.

ἀτόφυος, *—α, —ο*· (ἐκ τοῦ *αὐτοφυής*), ἀκέραιος, ὁλόκληρος, μονοκόμματος, ἀτεμάχιστος· || ἰδιωμ., ἀπαράλλακτος: «εἶναι ἀτόφυος ὁ πατέρας του»· λέγεται καὶ ἐπὶ νεκροῦ, τοῦ ὁποίου δὲν μετεβλήθησαν τὰ χαρακτηριστικὰ ἐκ τοῦ θανάτου.

ἀτοχυλαλκοόλη (ἡ) (Atochylalkohol) *[Φαρμακ.]*· ἀλκοόλη τοῦ τύπου $C_{26}H_{46}O$ ἀπομονωθεῖσα ὑπὸ τῶν Divers καὶ Kawakita ἐκ κόλλης παρασκευαζομένης ἐκ τῆς ῥίζης τοῦ φυτοῦ Ilex integra Κ. Γ. Μ

Ἄτρα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ διοικήσει Γκιουμουσχανὲ τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος. Κάτοικοι 800, ἐκ τῶν ὁποίων, πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν, 650 Ἕλληνες διατηροῦντες πλήρη ἀστικὴν σχολήν. Α. Α. Π.

Ἀτρὰ (Atrà) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Μεγάλη καὶ περίεργος εἰς ἰδιορρυθμίαν κοιλὰς τῆς Ἀλγερίας (Wadi Babel Atrà) σχηματιζομένη 2 1/2 μίλλια ΝΔ τοῦ ἀκρωτηρίου *Νωὲ* (cap Noè: πλάτ. 35° 11″ Β, μῆκ. 1° 41′ Δ, χάρτ. ἀγγλ. 2437: Cape Très Forcas to Ivi) καὶ σχηματίζουσα τὸ ἀγκυροβόλιον Marsa Arobat (βλ. λ. **Ἀρομπάτ**). Σ. Ε. Λ.

ἀτραβατικὸς ἢ *ἀτραβατική.* Πιθανῶς ἐκ τοῦ νεολατινικοῦ atrebaticus (ὅπερ ἐκ τοῦ λατινικοῦ ater=μέλας). Ἡ λέξις εἶναι βυζαντινὴ ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ἰωάν. Λυδοῦ (134 9), σημαίνει δὲ ἓν εἶδος ἱματίου σκοτεινοῦ χρώματος. Ἐφορεῖτο ὑπὸ τῶν αὐλικῶν, μεγιστάνων καὶ συγκλητικῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως «ἐν ταῖς κοιναῖς συνόδοις». Κατὰ τὸν Σουΐδαν (ἐν λ.) αἱ ἀτραβατικαὶ ἦσαν «ξηραμπέλινοι τὸ χρῶμα» καὶ ἐκαλοῦντο οὕτως ἀπὸ τοῦ χρώματος· «τὸ γὰρ μέλαν ἄδρον καλοῦσι». Θ. Π.

ἀτράβηχτος, *—η, —ο*· ἢ *ἀτραύηχτος*· δημ. αὐτὸς ποῦ δὲν εἶναι τραβηγμένος: «ἔχω τὸ νερὸ ἀτράβηχτο».

ἀτραβιλίνη (ἡ) (Atrabilin) *[Φαρμ. Χημ.]*. Σκεύασμα ληφθὲν ἐκ τῶν ἐπινεφριδίων, ἀναγραφὲν δὲ εἰς διαλύματα 20—50% κατὰ τῆς κερατίτιδος, τραχωμάτων κλπ. Κ. Γ. Μ.

ἀτράγιος *λίθος*. Ὀνομασία εἰδικοῦ Θεσσαλικοῦ μαρμάρου ὀρυσσομένου ἐκ τοῦ πλησίον τῆς Λαρίσης χωρίου Χασάμπαλη· λόγῳ τῆς πολυχρωμίας, τῆς σκληρότητος καὶ τῆς ὡραιότητος αὐτοῦ ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ Ἀνθεμίου καὶ τοῦ Ἰσιδώρου διὰ τὴν κατασκευὴν μονολίθων κιόνων τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας Κωνσταντινουπόλεως.

ἀτραγούδητος, *—η, —ο,* ἢ *ἀτραγούδιστος*· ὁ μὴ δι' ᾄσματος ὑμνηθείς.

Ἀτραδάτης. Οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ πατὴρ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Κύρου τοῦ μεγάλου, κατὰ Νικόλαον τὸν Δαμασκηνόν. Γ. Ι. Κ.

ἀτρακλίδα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Λήμνῳ τοῦ φυτοῦ *καρλινία ἡ κορυμβανθὴς* (Carlina corymbosa). Δ. Ν. Π.

ἀτρακτία (ἡ) (Atractie) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *διπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀσυλιδῶν*. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῆς Βραζιλίας. Δ. Ν. Π.

ἀτρακτιλλίτης (ὁ) (Atractillites) *[Παλαιοζ.]*. Συνώνυμον τοῦ ὑπογένους *ἀκτινοκάμαξ* τῶν βελεμνιτῶν. Γ. Κ. Γ.

ἀτράκτιον (τὸ) (Atractium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἡμιβασιδιομυκήτων*. Δ. Ν. Π.

ἀτρακτίτης (Atractites Gümbel) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βελεμνιτιδῶν* τῆς ὑποτάξεως τῶν βελεμνοειδῶν διβραγχιωτῶν κεφαλοπόδων μαλακίων. Τὸ κέλυφος καὶ τὸ ἔμβολον τῶν ζῴων τούτων εἶναι κατὰ κανόνα λεῖον. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου καὶ τῆς λιασίου περιόδου τοῦ μεσοζωικοῦ αἰῶνος εἰς τὰς Ἄλπεις, τὰς χώρας τῆς Μεσογείου, τὰ Ἱμαλάϊα καὶ τὴν βόρειον Ἀμερικήν. Τοῦ γένους τούτου καὶ μάλιστα τοῦ εἴδους *ἀτρακτίτης* ausseanus, λείψανα εὑρέθησαν ὑπὸ τοῦ Renz εἰς τοὺς ἀσβεστολίθους τοῦ Ἀσκληπιείου τῆς Ἐπιδαύρου (τῆς κατωκαρνικῆς βαθμῖδος τῆς τριασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος). Γ. Κ. Γ.

ἀτρακτόβολος (ὁ) (Atractobolus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βασιδιομυκήτων*. Δ. Ν. Π.

ἀτρακτοειδὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ἔχων σχῆμα ἀτράκτου.

ἀτρακτόκερως (ὁ) (Atractocerus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, πενταμεροῦς συμμετρίας, τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰχνευμονιδῶν*. Γνωστὰ ὀλίγιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν. Δ. Ν. Π.

ἄτρακτος (ὁ καὶ ἡ)· 1) ἐργαλεῖον κλωστικὸν συγκείμενον ἐκ μικρᾶς ἐκ ξύλου ἢ ἐκ καλάμου ῥάβδου μήκους 25—30 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου περίπου. Ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους ἔφερεν ἐντομὴν ἢ ἄγκιστρον εἰς ὃ περιεδένετο τὸ νῆμα οὕτως, ὥστε τὸ βάρος τῆς ἀτράκτου καὶ τοῦ πρὸς τὸ ἕτερον ἄκρον σφονδύλου νὰ δύναται νὰ σύρῃ αὐτὸ διαρκῶς πρὸς τὰ κάτω ἐφ' ὅσον ἐκλώθετο. Εἶναι τὸ κοινῶς **ἀδράχτι** (βλ. λ.) λεγόμενον, κατὰ πάντα ὅμοιον πρὸς τὸν παλαιὸν ἄτρακτον καὶ κατὰ τὴν κατασκευὴν καὶ κατὰ τὴν χρῆσιν. Τὸ κάτω ἄκρον τοῦ ἀτράκτου ἦτο ὀξύτερον τοῦ ἄνω, ὀλίγον δὲ ὑπὲρ αὐτὸ διεπερᾶτο τροχίσκος, ὁ *σφόνδυλος* καλούμενος (τὸ *σφονδύλι* νῦν) ἐξ ξύλου σκληροῦ, λίθου ἢ μετάλλου κατεσκευασμένος, χρησιμεύων δὲ πρὸς μείζονα παράτασιν τῆς περιστροφῆς τοῦ ἀτράκτου. Ἡ νήθουσα ἔστρεφε καταλλήλως τὸν ἄτρακτον διὰ τῆς δεξιᾶς (*Ἡρόδ.* 5,12), ὅπως κλωσθῇ τελειότερον τὸ νῆμα. (Περὶ τοῦ ἑλιγμοῦ τοῦ ἀτράκτου πρβλ. *Ἀριστοφάν.* Βατρ. 1348.) Καὶ ἐκ χρυσοῦ ἀναφέρεται ἄτρακτος ὡς δῶρον (*Ἡρόδ.* 4. 162). Ὁ ἄτρακτος μετὰ τῆς

Digitized by Google

ἠλακάτης καὶ τοῦ ἐρίου ἐφέροντο κατὰ τὰς νυμφικὰς πομπάς, ἄνευ δὲ τοῦ ἐρίου προσεφέροντο ὡς ἀναθήματα ὑπὸ γυναικῶν εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης, μάλιστα ἐν πρεσβυτικῇ ἡλικίᾳ, ἢ ὁσάκις ἄφινον πλέον τὴν χρῆσιν αὐτοῦ (Plin. H. N. VIII, 74). Τὰ αὐτὰ ἀνετίθεντο ὡς ἀφιερώματα εἰς τὴν Πολιοῦχον Ἀθηνᾶν, ὑπολαμβανομένην ὡς προστάτιδα τῆς ἐργασίας καὶ ἰδίως τῆς κλωστικῆς. Κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον (3, 12) ἡ Ἀθηνᾶ ἦτο ἀπεικονισμένη ἐν τῷ Παλλαδίῳ τῆς Τροίας φέρουσα ἄτρακτον καὶ ἠλακάτην καὶ οὕτως εἰκονίζεται ὡς Ἐργάνη Ἀθηνᾶ. Καὶ τῶν τριῶν Μοιρῶν ἡ μία, ἡ Κλωθώ, εἶχεν εἰς χεῖρας ἄτρακτον, τὸν τῶν Μοιρῶν καλούμενον (*Ἀριστ. π. κό.* 7, 6). Γενικῶς δὲ καὶ πᾶσα ἀτρακτοειδὴς ῥάβδος ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦτο, ὅπως παρ' Ἡροδότῳ (4,34).—2) Τὸ βέλος (*Αἰσχύλ ἀπ. σ.* 129, *Σοφ.* Φιλοκτ. 290. Τραχίν. 714, *Θουκυδ.* 4,40). ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

—ἄτρακτος *[Ἀνατομ.]*. Ὁ ἄξων, περὶ ὃν διατρέχουσιν αἱ ἕλικες καὶ ὁ ἑλικοειδὴς σωλὴν τοῦ κοχλίου (κειμένου ἐν τῷ λαβυρίνθῳ τοῦ ὠτός), καλεῖται *ἄτρακτος*, ἥτις ἀρχομένη ἀπὸ τῆς βάσεως τοῦ κοχλίου καὶ ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὸν πυθμένα τοῦ ἔσω ἀκουστικοῦ πόρου φέρεται ἐκ τῶν ἔσω καὶ ὀπίσω πρὸς τὰ ἔξω καὶ πρόσω καὶ τελευτᾷ εἰς τὰς κορυφὰς αὐτοῦ ἀποβαίνουσα κατὰ βραχὺ στενοτέρα. Καὶ τὸ μὲν μέρος τῆς ἀτράκτου, περὶ ὃ περιήκει ἡ πρώτη ἕλιξ, εἶναι παχύτερον καὶ καλεῖται *βάσις τῆς ἀτράκτου*, τὸ δὲ ἀντιστοιχοῦν εἰς τὴν δευτέραν ἕλικα, λεπτότερον ὄν, καλεῖται *στηλίς*, τὸ δὲ ἐν τῇ τελευταίᾳ ἡμιέλικι ἀντιστοιχοῦν μέρος καλεῖται *πέταλον τῆς ἀτράκτου*. Ἐπὶ τῆς βάσεως τῆς ἀτράκτου ὑπάρχουσι πλεῖστα σμικρότατα τμήματα, ἀπαρτίζοντα ἐν συνόλῳ τὸ *ἠθμοειδὲς ἑλικοειδὲς πέταλον*, δι' ὧν διέρχονται αἱ ἶνες τοῦ κοχλιακοῦ νεύρου· ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῶν τρημάτων ὑπάρχει μεῖζον τρῆμα, ἄγον εἰς τὸν *κεντρικὸν σωλῆνα τῆς ἀτράκτου*, φέροντα τὰ παρὰ τὴν κορυφὴν διανεμόμενα νεῦρα. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

—ἄτρακτος *[Ἠλεκτρολ.]*· ϐλ. **ἐπαγωγικὸν** ***πηνίον***.

—ἄτρακτος *[Μηχανολογ.]*. Καλοῦμεν ἐν τῇ μηχανολογίᾳ ἀτράκτους σώματα στερεά, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σιδηρᾶ, ἅτινα στρεφόμενα στηρίζονται ἐπὶ δύο τοὐλάχιστον ἑδράνων καὶ ἔχουν σκοπὸν τὴν μεταφορὰν ἔργου μηχανικοῦ, ὑπόκεινται δὲ κατὰ τὴν μεταφορὰν ταύτην εἰς *στρέψιν*. Τοιοῦτοι εἶναι οἱ κοινῶς λεγόμενοι **ἄξονες** (ϐλ. λ.) τῶν ἀτμομηχανῶν καὶ ἐν γένει τῶν κινητηρίων μηχανῶν, οἱ ἑλικοφόροι ἢ οἱ τροχοφόροι τῶν πλοίων, οἱ χρησιμοποιούμενοι διὰ τὴν μεταφορὰν καὶ τὴν διανομὴν τοῦ ἔργου εἰς τὰς διαφόρους ἐργομηχανὰς ἢ μηχανήματα.

Πράγματι κατὰ τὴν λειτουργίαν ὅλων τούτων ἡ κινητήριος δύναμις ἐνεργεῖ ἐπ' αὐτῶν δι' ἑνὸς μοχλοβραχίονος, στροφάλου ἢ τροχαλίας, διὰ ῥοπῆς κινητηρίου, ἐπίσης καὶ ἡ κατανικητέα ἀντίστασις ἐνεργεῖ ἐπὶ τῆς ἀτράκτου διὰ μοχλοβραχίονος, ὡς ἀνθισταμένη ῥοπή, ἥτις τείνει νὰ περιστρέψῃ τὴν ἄτρακτον ἀντιθέτως ἢ ἡ κινητήριος ῥοπή. Οὕτως ἡ ἄτρακτος κατὰ τὴν μεταφορὰν τοῦ ἔργου ἀπὸ τῆς θέσεως ὅπου ἐνεργεῖ ἡ δύναμις εἰς τὴν θέσιν ὅπου ἐνεργεῖ ἡ ἀντίστασις, ὑφίσταται στρέβλωσιν, διὰ τοῦτο ὑπολογίζονται ἐπὶ στρέψει.

Αἱ ἄτρακτοι τῶν μηχανῶν τῶν ἑλικοφόρων πλοίων ὑφίστανται κάμψιν καὶ διάτμησιν. Ἀλλ' αἱ καταπονήσεις αὗται εἶναι παραμελητέαι ἀπέναντι τῆς στρέψεως, εἰς ἣν ὑπόκεινται ἀπὸ τὸ ζεῦγος τῶν ῥοπῶν, τῆς κινητηρίου κατὰ τὴν μηχανὴν καὶ τῆς ἀνθισταμένης κατὰ τὴν ἕλικα. Ἡ διάμετρος αὐτῶν κατασκευαζομένων ἐκ ῥευστοχάλυβος ὁρίζεται ὑπὸ τῶν κανονισμῶν τῶν διαφόρων Lloyd καὶ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν πίεσιν τοῦ λέβητος, τὰς διαστάσεις τῶν κυλίνδρων καὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν στροφάλων ὡς πρὸς ἄλληλα.

Αἱ πρωτεύουσαι ἄτρακτοι τῶν κινητηρίων μηχανῶν ὑπόκεινται καὶ εἰς κάμψιν, ἀλλ' αὕτη δὲν σχετίζεται πρὸς τὸν κύριον προορισμὸν αὐτῶν τῆς μεταφορᾶς τοῦ ἔργου· ὑπολογίζονται ἐπὶ στρέψει καὶ κάμψει.

Αἱ δευτερεύουσαι ἄτρακτοι μεταφορᾶς ἔργου εἰς τὰς διαφόρους ἐργομηχανὰς τοῦ αὐτοῦ ἐργοστασίου κατασκευάζονται κατὰ κανόνα ἐξ ἐλατοῦ σιδήρου καὶ ἅπασαι τῶν αὐτῶν διαστάσεων, π. χ. 70 χιλιοστῶν διαμέτρου καὶ 6 μέτρων μήκους. Ὁ ἀριθμὸς τῶν στροφῶν τῶν ἀτράκτων τούτων διὰ αὐτοκινήτους ἐργομηχανὰς ἐκλέγεται μεταξὺ 200 καὶ 400, συνήθεις 100—200. Τὸ βάρος λείας ἀτράκτου d ἑκατ. διαμέτρου ἰσοῦται 0,613 d^2 χιλιόγρ. ἀνὰ μέτρον μήκους· ἂν N ὁ ἀριθμὸς τῶν ἵππων οὓς μεταφέρει ἡ **ἄτρακτος καὶ n ὁ ἀριθμὸς τῶν στροφῶν**, τότε ἡ διάμετρος εἰς ἑκατοστὰ ὑπολογίζεται ἐκ τοῦ τύπου $d = 12\sqrt[4]{\frac{N}{n}}$, ὑπολογίζονται δηλαδὴ ἐπὶ στρέψει (Βλ. *Bach* Maschinenelemente) Α. Μ.

Ἄτρακτος μηχανῆς πλοίου.—Κοινῶς καλεῖται *ὁ ἄξονας* (γαλλ. l'arbre de couche, ἀγγλ. the shaft). Εἶναι τὸ καθέτως πρὸς τὰ βάκτρα τῶν ἐμβολέων διῆκον, μακρὰν τῆς ἀτμομηχανῆς τεῦχος, ὅπερ ἔσω μὲν τοῦ στυπειοθλίπτου συνδέεται στερεῶς πρὸς τοὺς στροφάλους ἐπακουμβῶν ἐπὶ τῶν ἐκ λευκοῦ μετάλλου ἑδράνων τῶν τριβέων, ἔξωθεν δὲ αὐτοῦ πρὸς τὸν προωστῆρα, ἀποτελοῦν οὕτως ἓν σῶμα οἱονεὶ μετ' αὐτῶν, παρεμβαλλομένου εἰς αὐτὸν μεταξὺ προωστῆρος καὶ τῶν στροφάλων καὶ τοῦ *ὠστικοῦ τριβέως* (κοιν. *θρώς*). Αἱ ἄτρακτοι ἔχουσι τοὺς ἄξονας προκειμένου μὲν περὶ ἁπλελίκων πλοίων, ὁπότε καὶ μία τοιαύτη ὑπάρχει, ἐπὶ τοῦ διαμήκους τοῦ πλοίου ἐπιπέδου· εἰς τὰ διπλέλικα, ἔχουσι τοὺς δύο ἄξονάς των τεταγμένους συμμετρικῶς τῷ διαμήκει ἐπιπέδῳ· εἰς δὲ τὰ τριπλέλικα, τὸν μὲν ἕνα τῶν ἀξόνων κατὰ τὸ διάμηκες, τοὺς δὲ ἑτέρους δύο συμμετρικῶς καὶ παραλλήλως πρὸς τὸ ἐπίπεδον τοῦτο. Προκειμένου ὅμως περὶ πλοίου τροχηλάτου, ὁ ἄξων τῆς ἀτράκτου (ἥτις δύναται, ὡς τὰ διπλῆς μηχανῆς τοιαῦτα πλοῖα, νὰ ἀποτελῆται ἀπὸ δύο ἀνεξαρτήτους ἀλλήλων ἀτράκτους, ἐχούσας μόνον τὸν νοητὸν ἄξονά των κοινόν), εἶναι παράλληλος πρὸς τὸ ἐγκάρσιον ἐπίπεδον, ἀλλὰ καὶ κάθετος πρὸς τὸ διάμηκες, ἀδιαφόρως τοῦ εἴδους τῆς ἀτμομηχανῆς, ἥτις εἰς τοιαῦτα πλοῖα δύναται νὰ ᾖ καὶ μετὰ *παρανευόντων* κυλίνδρων. Σ. Ε. Λ.

— *[Ναυτ.]* Ὁ ὅρος ἄτρακτος ἀπαντᾷ ἐν τῷ ναυτικῷ ὀνοματολογίῳ ὑπὸ τὰς ἀκολούθους ἐννοίας: 1) *Ἄτρακτος τῆς ἀγκύρας* (βλ. λ ἄγκυρα). —2) *Ἄτρακτος τοῦ ἐργάτου* (κοινῶς *«τὸ ἀδράχτι»*, γαλλ. la fusée ἢ la mèche, ἀγγλ. the barrel ἢ the spindle). Μακρὸν σιδηροῦν κυλινδρικὸν τεῦχος, μικρᾶς διαμέτρου σχετικῶς πρὸς τὸ μῆκός του, ὅπερ ἐναρμοζόμενον διὰ τοῦ κάτω ἄκρου του ἐντὸς κοτύλης ἐφηρμοσμένης ἐπὶ διαπήγματος ὑπερειδομένου ὑπὸ τῶν ζυγῶν τοῦ ὑποστρώματος, διαπερᾷ τὸ κατάστρωμα ἐνδυναμούμενον κατὰ τὴν ἀνάτρησιν ταύτην διὰ σιδηροῦ περιαυχενίου περιβάλλοντος ἐκεῖ τὴν ἄτρακτον. —3) *Ἄτρακτος τοῦ ἱστοῦ* (κοινῶς *τὸ πίπουλο* ἢ ὁ *γλάρος*, γαλλ. la flèche du mât ἢ la flèche en l'air, ἀγγλ. the pole ἢ the skysail-mast). Εἶναι τὸ ὑπὲρ τὰ ὑψηλότερα *τραχηλώματα* μέρος τοῦ *ἐπιστηλίου* τοῦ *σιπάρου*, ἤ, τοιούτου ἐπιστηλίου μὴ ὑπάρχοντος, τὸ ἄνωθεν τοῦ τραχηλώματος τῶν ὑψηλοτέρων *ἐξαρτίων* μέρος τοῦ ἱστοῦ. Ἔχουσα σχῆμα κολουροκωνικόν, ἡ ἄτρακτος, κομψῶς δὲ λεπτυνομένη πρὸς τὰ ἄνω ἀπὸ ἀπόψεως ἁρμονίας γραμμῶν, ἐπικαλύπτεται κατὰ τὴν κορυφὴν διὰ χώνης χαλκῆς, ἀποληγούσης εἰς τετράγωνον τόρμον, περὶ ὃν ἐντορμοῦται τὸ *ἐπίμηλον*, φέροντα κατὰ τὸν ἄξονά του ἀνάτρησιν ἐν ᾗ στερεοῦται, διὰ «προσαρμογῆς ξιφολόγχης», τοῦ **ἀλεξικεραύνου** (βλ. λ.) ὁ ὀβελός. Καταγομένων τῶν ἐπιστηλίων τῶν *φωσώνων*, ἀποτραχηλοῦται τῆς ἀτράκτου ἡ χώνη καὶ παραμένει εἰς τὸ *στηλόκρανον* τοῦ ἐπιστηλίου τοῦ δόλωνος.

— *[Φάροι]* Καλεῖται *ἄτρακτος* ἕκαστον τῶν ἓξ ἐρυθροῦ χαλκοῦ φύλλων, ἅτινα συναρμολογούμενα ἀποτελοῦσι τὸν ἡμισφαιρικοῦ σχήματος τροῦλλον τοῦ κλωβοῦ τοῦ φάρου. Ἡ συναρμολόγησίς των γίνεται μέσῳ κοχλιωτῶν βλήτρων, χεῖλος πρὸς χεῖλος τῶν παρατιθεμένων ἀτράκτων, παρεμβαλλομένων, μεταξὺ τῶν ἁπτομένων ἐπιφανειῶν προσαρμογῆς, ταινιῶν ἐξ ὀθόνης ἐμπεποτισμένης εἰς διάλυμμα πηκτὸν ἐν λινελαίῳ ἐπιπλάσματος ἐκ μινίου, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς στεγανότητος. Σ.Ε.Λ.

— **Ἄτρακτος** *[Γεωμ.]*. Καλεῖται οὕτω κυρίως τὸ μέρος ΑΓΒΔΑ σφαιρικῆς ἐπιφανείας ὅπερ γεννᾶται ὑπὸ ἡμιπεριφερείας, ΑΓΒ κύκλου, στρεφομένης κατὰ γωνίαν ϑ ($<360^\circ$), περὶ τὴν διάμετρόν της· ἐν ἄλλαις λέξεσι μέρος τῆς ἐπιφανείας τῆς σφαίρας περιεχόμενον μεταξὺ δύο μεγίστων ἡμικυκλίων της μὲ κοινὴν διάμετρον ΑΒ.

Ἡ γωνία ϑ εἶναι ἡ γωνία τοῦ ἀτράκτου, καθ' ὅσον δ' αὕτη εἶναι $\lesseqgtr 90^\circ$ ὀνομάζεται ὁ ἄτρακτος: *ὀξυγώνιος, ὀρθογώνιος, ἀμβλυγώνιος.*

Δύο ἐπιπέδων τεμνόντων τὴν σφαῖραν κατὰ μεγίστους κύκλους διακρίνονται ἄτρακτοι *κατὰ κορυφὴν* καὶ ἄτρακτοι *ἐφεξῆς*, περιεχόμενοι ἐντὸς διέδρων κατὰ κορυφὴν ἢ ἐφεξῆς γωνιῶν τῶν δύο ἐπιπέδων.

Ὁ ἄτρακτος ἀποτελεῖ τὴν *βάσιν* τοῦ ὑπ' αὐτοῦ καὶ τῶν δύο μεγίστων ἡμικυκλίων ΑΓΒ καὶ ΑΔΒ περιοριζομένου στερεοῦ, ὅπερ καλεῖται (σφαιρικὸς) *ὄνυξ*. Ἐὰν ϱ εἶναι ἡ ἀκτὶς σφαίρας εἰς ἣν ὁ ἄτρακτος ἀνήκει, τὸ ἐμβαδόν του εἶναι (τῆς ϑ ἐκφραζομένης εἰς μοίρας) $\frac{\pi\varrho^2}{90}\cdot\vartheta$.

Καὶ εἰς ἄλλας ἐκ περιστροφῆς ἐπιφανείας (λ. χ. ἐλλειψοειδὲς ἐκ περιστροφῆς) καλεῖται ἐπίσης ἐνίοτε ἄτρακτος μέρος τῆς ἐπιφανείας περιοριζόμενον ὑπὸ δύο ἡμίσεων μεσημβρινῶν. Ὁ εἰς ἀτράκτους χωρισμὸς ἐπιφανείας ἐκ περιστροφῆς χρησιμεύει εἰς τὴν κατὰ προσέγγισιν κατασκευὴν *ἐπιπέδου ἀναπτύγματος* ἐπιφανείας τοιαύτης μὴ ἀναπτυκτῆς (οἷα λ.χ. ἡ σφαῖρα), ὅπερ εὑρίσκει ἐφαρμογὴν εἰς τὴν χαρτογραφίαν, εἰς τὴν δομικὴν (λ. χ. διὰ τὴν κατασκευὴν τρούλλων ἐκ περιστροφῆς) κ.τ.λ. Ι. Χ.

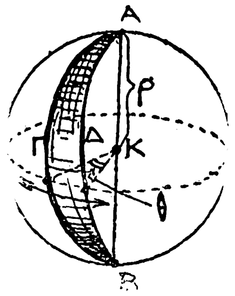

— ἄτρακτος ***ὡρική*** *[Ἀστρον.]* (γαλλ. fuseau horaire, ἀγγλ. time zone, ἰταλ. fusa orare). Συμβατικὴ ὑποδιαίρεσις τῆς ἐπιφανείας τῆς ὑδρογείου σφαίρας, διαιρουμένης θεωρητικῶς εἰς *ἀτράκτους γεωμετρικὰς* ἴσου εὔρους, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως οἱ ἐν ἑκάστῃ καὶ τῇ αὐτῇ ἀτράκτῳ εὑρισκόμενοι μεταχειρίζωνται μίαν καὶ τὴν αὐτὴν συμβατικὴν σύγχρονον ὥραν. Πρὸς τοῦτο ἡ ἐπιφάνεια τοῦ πλανήτου μας ἔχει διαιρεθῇ εἰς γεωμετρικὰς ἀτράκτους ἐκ 15 μοιρῶν ἑκάστη, *ὡρικὰς ἀτράκτους* ὀνομαζομένας, καὶ ὧν ἡ πρώτη, ἔχουσα ὡς ἄξονα τὸν μεσημβρινὸν τοῦ Γρήνουϊτς, ἐκτείνεται ἐπὶ $7^\circ \frac{1}{2}$ μήκους ἑκατέρωθεν αὐτοῦ. Διττὸς εἶναι ὁ τρόπος τῆς ἀριθμήσεως αὐτῶν, ὡς ἀφετηρίας τῆς ἀριθμήσεως χρησιμοποιουμένης τῆς ἀτράκτου τοῦ Γρήνουϊτς καὶ λογιζομένης 0 ὡρῶν. Κατὰ μὲν τοὺς Ἰταλοὺς καί τινα ἄλλα δευτερεύοντα κράτη, ἀριθμοῦνται οἱ ἄτρακτοι ἀπὸ 0 ὥρας ἕως 23 ὥρας, τῆς ἀριθμολογήσεως χωρούσης ἀπὸ τῆς ἀτράκτου τοῦ Γρήνουϊτς καὶ πρὸς ἀνατολάς, ὁπότε ἡ ἄτρακτος τῶν 23 ὡρῶν εἶναι ἡ ἀμέσως πρὸς δυσμὰς τῆς τοῦ Γρήνουϊτς. Κατὰ δὲ τοὺς Ἄγγλους καὶ τοὺς Γάλλους καί τινα ἄλλα δευτερεύοντα κράτη, ἡ ἀριθμολόγησις βαίνει πάλιν ἀπὸ τῆς τοῦ Γρήνουϊτς ἀλλὰ πρὸς ἀνατολὰς μὲν κατὰ τὴν ἀρνητικὴν σειρὰν διαδοχῆς τῶν ἀριθμῶν: —1 ωρ, —2ωρ...— 11 ωρ, ±12 ωρ., ἐνῷ πρὸς δυσμὰς κατὰ τὴν σειρὰν διαδοχῆς τῶν θετικῶν ἀριθμῶν: +1ω, +2 ωρ+. . . . + 11 ωρ., ± 12 ωρ.

Οὕτω ὅταν τὸ Γρήνουϊτς ἔχῃ μεσονύκτιον συμβατικοῦ χρόνου, ἡμεῖς εὑρισκόμενοι ἐν τῷ ἀτράκτῳ—2 (κατ' Ἄγγλους) ἢ 2 (κατ' Ἰταλοὺς) θὰ ἔχωμεν συμβατικὸν χρόνον κατὰ 2 ὥρας μεγαλύτερον, ἤτοι 2 ὥρ. (2αν πρωϊνὴν) τῆς ἀνατελλούσης ἡμέρας, ἐνῷ οἱ κάτοικοι τῆς ὡρικῆς ἀτράκτου + 1 (κατ' Ἄγγλους) ἢ 22 κατ' (Ἰταλοὺς) θὰ ἔχωσι σύγχρονον συμβατικὸν χρόνον 11 ὥρ. νυκτερινὴν (23 ὥρ.) τῆς προηγουμένης ἡμερομηνίας. Εἰδικῶς, ἡ μὲν ἄτρακτος 0 ὥρ. (Ἀγγλία, Γαλλία, Μαρόκον κτλ.) ὀνομάζεται ἄτρακτος συμβατικοῦ χρόνου «Δυτικῆς Εὐρώπης», ἡ ἄτρακτος —1 ὥρ. (Σκανδιναυΐα, Δανία, Γερμανία, Ἰταλία, Λιβύη, Ἀγγόλα κτλ.) «κεντρικῆς Εὐρώπης» καὶ ἡ τῶν—2 ὥρ. (δυτικὴ Ρωσία, Ρουμανία, Βουλγαρία, Τουρκία, Ἑλλάς, Αἴγυπτος, Σουδάν, Εὔελπι Ἀκρωτήριον) «ἀνατολικῆς Εὐρώπης». Ἀρκεῖ λοιπὸν ὅπως ἀπὸ τὴν ὥραν τόπου τινὸς ἀφαιρέσωμεν τὸν ἀπόλυτον ἀριθμὸν τῆς ἀτράκτου του, ἂν αὕτη εἶναι πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Γρήνουϊτς, ἢ νὰ τὸν προσθέσωμεν, ἂν εἶναι πρὸς δυσμάς, ἵνα ἔχωμεν τὴν σύγχρονον συμβατικὴν ὥραν τοῦ Γρήνουϊτς· δι ὅμοιον λόγον ἡ σύγχρονος συμβατικὴ ὥρα τῆς Μαδαγασκάρης εὑρισκομένης ἐν τῷ ἀτράκτῳ—3 (κατ' Ἰταλοὺς 3) εἶναι κατὰ μίαν ὥραν ἀκριβῶς μεγαλυτέρα τῆς συγχρόνου ὥρας ἡμῶν εὑρισκομένων ἐν τῷ ἀτράκτῳ τῶν—2 ὥρ. (2 κατ' Ἰταλούς).

Εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι ἡ τοιαύτη διαίρεσις εἶναι θεωρητική, διότι ὁ ἀπὸ τοῦ 1920 ἰσχύων διεθνὴς οὗτος θεσμός, μόνον ὑπὸ τῶν ναυσιπλοούντων πλοίων δύναται ἐπακριβῶς νὰ τηρηθῇ, ἀλλασσόντων τὴν ὥραν τῶν ὡρολογίων των κατὰ μίαν ἀκριβῶς ὥραν, προχωρητικῶς μὲν ὅταν διατέμνωσι τὸ ἀνατολικὸν μεσημβρινὸν ὅριον τῆς ἀτράκτου ἐξ ἧς ἐξέρχονται, ὀπισθοχωρητικῶς δὲ ἐὰν διατέμνωσι τὸ δυτικὸν τοιοῦτον. Ἐν τῇ πράξει ὅμως, ὁ κανὼν οὗτος δὲν ἦτο δυνατὸν να ἐφαρμοσθῇ κατὰ γράμμα ὑπὸ τῶν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς οἰκούντων· καθ' ὅσον τότε, διὰ λόγους σκοπιμότητος ὡς πρὸς τὰς βιωτικὰς ἀνάγκας, δὲν ἀφορίζονται τὰ ὅρια τῶν χωρῶν, τῶν ἐχουσῶν τὸν αὐτὸν συμβατικὸν χρόνον, διὰ τῶν γηΐνων μεσημβρινῶν πάντοτε, ἀλλά, συνηθέστατα, διὰ τῶν συνόρων τῶν κρατῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ τῶν μεγάλων Κράτους τινὸς ὑποδιαιρέσεων· διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἀνωμαλίας διεπόμενος χρόνος δὲν λέγεται πλέον *συμβατικός*, ἀλλ' *ἐθνικός*, ἐνῷ θὰ ἔπρεπε νὰ ἐλέγετο ὀρθότερον *κρατικὸς χρόνος*· ἔνιαι μάλιστα χῶραι ἔχουσι δεχθῆ χρόνον ἔτι μᾶλλον ἀποκλίνοντα τοῦ θεσμοῦ τῶν ὡρικῶν ἀτράκτων, ὡς λ.χ. τὸ Ἰνδοστάν, ἡ μέση Αὐστραλία, ἡ Νέα Ζηλανδία, τὸ Σαραουὰκ τῆς Βορνέου, ἡ Βενεζουέλα, ἡ Οὐραγουάη, ἡ Παραγουάη, ἡ Κολομβία κτλ. Πλεῖστοι χάρται τῆς ὑδρογείου διῃρημένης εἰς ὡρικὰς ἀτράκτους, ἀλλὰ καὶ ποιούμενοι εἰδικὴν μνείαν τῶν ἐκκλινουσῶν τοῦ κανόνος τῶν ἀτράκτων ὡρῶν, ἔχουσι δημοσι-

Digitized by Google

ευθῆ, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπερέχει ὁ ὑπὸ τίτλον Time zones τοιοῦτος τοῦ Ἀγγλικοῦ Ναυαρχείου. Διὰ τῶν χαρτῶν τούτων ὑπολογίζει τις ἀμέσως τὰς συγχρόνους ὥρας ὁσωνδήποτε τόπων.

Προκειμένου περὶ πλοίων ναυσιπλοούντων παρὰ τὴν ἄτρακτον ± 12, ταῦτα πρέπει, διατέμνοντα αὐτήν, νὰ ἀλλάσσωσιν οὐ μόνον ὥραν ἀλλὰ καὶ ἡμερομηνίαν, αὐξάνοντα ἢ ἐλαττοῦντα κατὰ μονάδα τὴν τῆς εἰσόδου των εἰς τὴν ἄτρακτον ταύτην ἐφ' ὅσον πλέουσι πρὸς ἀνατολὰς ἢ πρὸς δυσμάς· τοῦτο δὲ ἐπειδὴ ὅταν τὸ Γρήνουιτς ἔχῃ μεσημβρίαν ἡ ἄτρακτος ± 12 ἔχει μεσονύκτιον, τὴν ὥραν δηλαδὴ τῆς ἀλλαγῆς τῆς ἡμερομηνίας. Σ. Ε. Λ.

ἀτρακτυλένιον (τὸ) (Atractylen) *[Χημ.]*. Ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου: $C_{15}H_{24}$ λαμβανόμενος κατὰ τὴν μετ' ὀξίνου θειικοῦ καλίου θέρμανσιν τῆς ἀτρακτυλόλης. Ζέει εἰς 260—263°. Κ. Γ. Μ.

ἀτρακτυλικὸν ὀξὺ ἢ *ἀτρακτυλίνη* (Atractysäure, Atractylin) *[Χημ.]*. Ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ μετὰ καλίου ἅλατος ἀποτελεῖ συστατικὸν τῆς ῥίζης τοῦ φυτοῦ Aractylis gummifera. Βελόναι ἄχροοι, πικρᾶς γεύσεως, εὐδιάλυτοι ἐν ὕδατι καὶ ἀραιᾷ ἀλκοόλῃ. Εἰς 160° σχᾶται πρὸς βαλεριανικὸν ὀξύ. Τὸ ἀτρακτυλικὸν κάλιον ἀνταποκρίνεται εἰς τὸν τύπον $C_{30}H_{52}K_2S_2O_{18}$. Τὸ ἐλεύθερον ἀτρακτυλικὸν ὀξὺ ἐν καθαρᾷ καταστάσει δὲν εἶναι γνωστόν. Κ. Γ. Μ.

ἀτρακτυλίνη (ἡ)· βλ. **ἀτρακτυλικὸν ὀξύ.**

ἀτρακτυλῖνος (ὁ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κρήτῃ τοῦ φυτοῦ *καρλίνια ἡ κορυμβανθής* (Carlina corymbosa). Δ. Ν. Π.

ἀτρακτυλὶς (ἡ) (Carthamus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *συνανθήρων*. Εἶναι πόαι ἐτήσιαι ἢ πολυετεῖς. Γνωστὰ περὶ τὰ 20 εἴδη, ὧν κοινότερα τὰ ἑξῆς: *ἀτρακτυλὶς ἡ λευκόκαυλος* (Carthamus leucocaulos), κοινότατον φυτὸν καὶ παρ' ἡμῖν καὶ γνωστὸν ὑπὸ τὰ ὀνόματα, ἀτρακτύλι καὶ σταυράγκαθο. *Ἀτρακτυλὶς ἡ μαλλωτὴ* (Carthamus lanatus), γνωστὴ ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα τῆς γυναίκας τ' ἀδράχτι, ἀτρακτύλι, ἀτραξύλι καὶ ἀτράξυλο. *Ἀτρακτυλὶς ἡ ὀδοντωτὴ* (Carthamus dentatus), κοινῶς, ἰδίως ἐν Ἀττικῇ, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα φόνος, λόγῳ τοῦ βαθέως ἐρυθροῦ χρώματος τοῦ χυμοῦ του. Διὰ τὸ φυτὸν τοῦτο ὁ Διοσκορίδης, λέγει: «ἄκανθά ἐστιν ἐοικυῖα κνίκῳ, μακρότερα δὲ πολλῷ φύλλα ἔχουσα ἐπ' ἄκρου τῶν ῥάβδων, τὸ δὲ πλεῖστον γυμνόν, τραχύ, ᾧ αἱ γυναῖκες χρῶνται ἀντὶ ἀτράκτου». *Ἀτρακτυλὶς ἡ βαφικὴ* (Carthamus tinctoria). Εἶναι ἐτήσιον φυτὸν ἰθαγενὲς τῆς Ἀφρικῆς καὶ εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὰ ὀνόματα ἀσφούρι, ἀγριοζαφαράνα, σαφλόρι καὶ σαφράνι. Τὸ φυτὸν τοῦτο εἶναι ὁ *κνίκος* τῶν ἀρχαίων καὶ καλλιεργεῖται ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἀνατολῆς διὰ τὰ ἄνθη του, ἐξ ὧν ἐξάγεται βαφικὴ οὐσία, καὶ τὰ σπέρματά της, ἅτινα περιέχουσιν ἐλαιώδη οὐσίαν καὶ χρησιμοποιοῦνται πρὸς τροφὴν τῶν πτηνῶν. *Ἀτρακτυλὶς ἡ δικτυωτὴ* (Carthamus cancellata). Εἶναι ἐτήσιον ζιζάνιον μὲ ἀκανθωτὰ φύλλα καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον χώρας ὡς καὶ παρ' ἡμῖν. Δ. Ν. Π.

—**ἀτρακτυλίδος ἔλαιον** (Atractylisöl) *[Φαρμακογ.]*. Ὑγρὸν κιτρινωπὸν πηγνύμενον πρὸς κρυσταλλικὸν μῖγμα, λαμβανόμενον δὲ ἐκ τοῦ ἰαπωνικοῦ φυτοῦ Atractylis ovata τῆς οἰκογενείας τῶν συνθέτων, εἰς ὃ ἐνέχεται εἰς ἀναλογίαν 7%. Ὡς δραστικὸν συστατικὸν ἐνέχει σεσκβιτερπιναλκοόλην τηκομένην εἰς 59°, τὴν *ἀτρακτυλόλην* $C_{15}H_{25}OH$. Ἡ ἀτρακτυλόλη διὰ θερμάνσεως μετὰ ὀξίνου θειικοῦ καλίου σχηματίζει ἀτρακτυλένιον $C_{15}H_{24}$, ζέον εἰς 260—263°. Κ. Γ. Μ.

ἀτρακτυλόλη *[Χημ.]*· βλ. **ἀτρακτυλίδος** ἔλαιον.

ἀτρακτώδους (ὁ) (Atractodus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, πενταμεροῦς συμμετρίας τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιοβιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει τρία εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Βραζιλίαν. Δ. Ν. Π.

ἀτραμεντάριον· βλ. μελανοδοχεῖον.

ἀτραμίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Οὕτως ἐκλήθησαν διάφορα ξηρὰ μείγματα προσόμοια πρὸς τὴν κόνιν τῆς μελάνης, ἅτινα μεθ' ὕδατος δίδουσι χρησιμοποιήσιμον μελάνην.

Ἀτραμῖται. Λαὸς τῆς Εὐδαίμονος Ἀραβίας κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον, καλούμενος καὶ *Ἀτραμωτῖται*. Γ. Ι. Κ.

Ἀτράμους *[Ἀρχ.]*. Πελασγός, πατὴρ τῆς Θήβης, κτίσας κατὰ τὴν παράδοσιν τὸ *Ἀτραμύττειον*.

Ἀτραμυττικὸς κόλπος *[Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ *Ἀδραμυττηνοῦ κόλπου*, ἕλκουσα τὴν προέλευσιν ἀπὸ τῆς ἑτέρας τῶν ὀνομασιῶν (τῆς Ἀτραμύττιον) τῆς πόλεως Ἀδραμύττιον. Σ. Ε. Λ.

Ἀτραμύττιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία τοῦ *Ἀδραμυττίου*, ἀπαντῶσα παρὰ Θουκυδίδῃ (Ε, α, 1), τοῦ Ἡροδότου παραλλάσσοντος τὴν γραφὴν εἰς *Ἀτραμύττειον* (Ζ, 42). Τὴν γραφὴν κατὰ Θουκυδίδην ἀκολουθεῖ καὶ ὁ Ξενοφῶν (Ἀνάβ. Κύρου Ζ, η, 8). —Ω.

Ἀτράνι (Atrani) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Γραφικὴ πολίχνη (βλ. ἀγγλ. χάρτ. 1842: Naples to Cape Bonifati) ἐγγύτατα τῆς Ἀμάλφι (βλ. λ.), ἀφ' ἧς χωρίζεται δι' ὀρεινοῦ πλοκάμου, ἀπολήγοντος εἰς ἀπόκρημνον καὶ βραχώδη ἄκραν, ἐφ' ἧς σκοπιωρικὸς πύργος μεσαιωνικὸς ὁ Torre Atrani. Ἡ πολίχνη ἵδρυται ἐντὸς βραχώδους κοιλάδος, ἡ πρὸς τὴν θάλασσαν ἔξοδος τῆς ὁποίας γεφυροῦται διὰ πολυτόξου γεφύρας, ἐφ' ἧς ἁμαξιτὴ ὁδός. Πρὸ τῆς ἐξόδου τῆς κοιλάδος τὸ ἀγκυροβόλιον (βόλισμα 8 ὀργ.), εἰς ὃ ἐξαίρετον ὕδρεῖον. Σ. Ε. Λ.

ἀτρανορικὸν ὀξὺ ἢ *ἀτρανορίνη* *[Χημ.]*. Συστατικὸν ἐνεχόμενον εἰς τοὺς λειχῆνας τῶν φυτικῶν οἰκογενειῶν Urceolariaceen, Parmeliaceen, Physciaceen καὶ Cladoniaceen. Ἀνταποκρίνεται εἰς τὸν τύπον $C_{19}H_{18}O_8$ καὶ ἀποτελεῖ πρίσματα ἄχροα, φωτοθλαστικά, τηκόμενα εἰς 196°, ἀδιάλυτα ἐν ὕδατι καὶ δυσδιάλυτα ἐν ἀλκοόλῃ. Κ.Γ.Μ.

ἀτράνταχτος, —η, —ο· δημ., ὁ μὴ τρανταζόμενος, ὁ μὴ δυνάμενος νὰ τρανταχθῇ, νὰ διασεισθῇ, νὰ κινηθῇ ἀπὸ τὴν θέσιν του· ‖ μεταφ. ἀδιάσειστος, ἑδραῖος: «ἀτράνταχτο ἐπιχείρημα» ‖ μεγάλης ἀξίας: «προῖκα ἀτράνταχτη» ‖ μεγαλοπρεπής: «ἀτράνταχτος γάμος», — γλέντι». ‖ μεγάλων διαστάσεων: «καυγᾶς ἀτράνταχτος».

Ἄτραξ *[Μυθολ.]*. Λαπίθης, υἱὸς τοῦ Πηνειοῦ καὶ τῆς Βουρᾶς, θεμελιωτὴς τῆς ὁμωνύμου πόλεως τῆς Θεσσαλίας, πατὴρ τῆς Ἱπποδαμείας, συζύγου τοῦ Πειρίθου καὶ τῆς Καινίδος, ἡ ὁποία, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Ποσειδῶνος, ἔγινεν ἀνήρ. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἄτραξ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Θεσσαλίας ἐν τῇ Πελασγιώτιδι. Ἔκειτο παρὰ τὸν Πηνειὸν ποταμὸν πρὸς Δ. τῆς Λαρίσης καὶ εἶχε κτισθῆ κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπὸ τοῦ Λαπίθου Ἄτραγος (βλ. λ.). Κατ' ἀρχὰς ἡ πόλις ἀνῆκεν εἰς τοὺς Περραιβούς, βραδύτερον ὅμως περιῆλθεν εἰς τὴν τετραρχίαν Πελασγιώτιδα. Ἡ πόλις ἀντέστη ἡρωϊκώτατα κατὰ τοῦ Ρωμαίου στρατηγοῦ Φλαμινίου κατὰ τὸ 198 π.Χ. καὶ κατὰ τοῦ βασιλέως Ἀντιόχου κατὰ τὸ 191 π.Χ. Ὁ Ἄτραξ εἶχε διαφημισθῆ κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς καὶ βυζαντινοὺς χρόνους ἀπὸ τὴν χρῆσιν τῶν λευκοστίκτων μαρμάρων του. Οἱ Ρωμαῖοι μάλιστα ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης εἶχον ὀνομάσει *Ἀτρακηνοὺς* καὶ *Ἀτρακίους* ὅλους τοὺς Θεσσαλούς. Ἐκ τῶν ἀρχαίων θεῶν ἐτιμῶντο κατ' ἐξοχὴν ἐν αὐτῇ ὁ Ποσειδῶν, ὁ Ἀσκληπιὸς καὶ ἡ Γᾶ Παντορπία. Μάρτυρες τῆς ἐξ ἀρχαίων χρόνων ἀκμῆς τῆς πόλεως εἶναι τὰ διασωθέντα αὐτῆς νομίσματα, ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ, ἀναγόμενα ἰδίως εἰς δύο περιόδους, τὴν τῶν ἐτῶν 400—344 καὶ τὴν τῶν 300—200 π. Χ. Τὰ πρῶτα φέρουσιν ἔμπροσθεν κεφαλὴν νύμφης, ὄπισθεν δὲ ἵππον ἐλεύθερον βαδίζοντα καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ΑΤΡΑΓΙΟΝ, τὰ δεύτερα δὲ ὡς συνήθη μὲν σύμβολα σικύαν καὶ λαβίδων ἰατρικῶν ζεῦγος, ἐπιγραφὴν δὲ ΑΤΡΑΓΙΩΝ ἢ ΑΤΡΑ. ΚΑΨ.

ἀτραπὸς (ἡ)· ὁδὸς στενὴ παρὰ τὴν κυρίαν ὁδὸν εὐθυτέρα καὶ συντομωτέρα, κοιν. *μονοπάτι* ‖ καθόλου ὁδὸς στενή.

—*[Στρατ.]* Ἀτραπὸς καλεῖται ὁδὸς ἐπὶ ὀρεινῶν περιοχῶν βατὴ εἰς μικρὰ ἀποσπάσματα στρατοῦ. Αἱ ἀτραποί, αἱ ἄνω τῶν 3000 μ. ἀπὸ θαλάσσης εὑρισκόμεναι, δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι μόνον κατὰ τὸ θέρος. Πολλὰ κράτη ἐκπαιδεύουσι καὶ καταρτίζουσιν εἰδικὰ ἀποσπάσματα διὰ τὰς ἐπὶ χιονοσκεπῶν ὑψηλῶν ὀρέων ἐπιχειρήσεις (βλ. **ἀλπινιστής**).

Ἡ ἀτραπὸς εἶναι χρησιμοποιήσιμος ὑπὸ πεζῶν στρατευμάτων, ὑπὸ ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ, καὶ ὑπὸ μεμονωμένων ἱππέων, πάντῃ δ' ἀπρόσφορος εἰς πεδινὸν πυροβολικὸν καὶ εἰς αὐτοκίνητα. Ν. ΚΟΚΙΔΗΣ

Ἀτραπὸς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φλωρίνης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1920) 502. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κραπέστινα*.

Ἀτράτο (Atrato) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Κολομβίας πηγάζων ἐκ τῶν Ἄνδεων καὶ ἐκχυνόμενος μετὰ ροῦν 665 χμτρ. εἰς τὴν θάλασσαν τῶν Ἀντιλλῶν ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ. Ῥέει κατὰ μῆκος σχεδὸν τῆς παραλίας τῆς Κολομβίας, ἔχει δὲ μέγιστον πλάτος 530 μ. καὶ βάθος ποικίλλον ἀπὸ 4—20 μετρ. Ὁ Ἀτράτο, χωριζόμενος ἀπὸ τῶν ὑδάτων τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ δι' ἐδαφικῆς ζώνης, ἐχούσης εἰς πολλὰ σημεῖα πλάτος μόλις 320 μέτρων, εἶχε θεωρηθῆ ὑπὸ τοῦ Οὐνβόλδ ὡς δυνάμενος διὰ διώρυγος νὰ συνδέσῃ τὸν Ἀτλαντικὸν καὶ τὸν Εἰρηνικόν. Τὸ σχέδιον τοῦτο ἐγκατελείφθη μετὰ τὴν κατασκευὴν τῆς διώρυγος τοῦ Παναμᾶ. Ν. ΚΟΚΙΔΗΣ

Ἀτρατσιὰν *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον, νησίς, ὅρμος, χωρίον καὶ ὄρος τῆς ΝΔ ἀκτῆς τοῦ κόλπου τῆς Ἀτταλείας. Καὶ τὸ μὲν ἀκρωτήριον (πλάτ. 36°19'45" Β, μῆκ. 30°35'15" Ἀν., χάρτης ἀγγλικὸς 236: Rhodos island to cape Karaburnu) ἀπέχον τῆς πόλεως Ἀτταλείας 33½ μιλ. πρὸς νότον, ἔχει τὴν φερώνυμον νησῖδα, ἀνατολικῶς καὶ ἐγγύτατα αὐτοῦ. Ὁ ὅρμος, ἔχων ὡραῖον ψαμμαθῶνα, ἀνοίγεται εἰς 2¾ νοτιοδυτικῶς τοῦ φερωνύμου ἀκρωτηρίου, τοῦ φερωνύμου χωρίου εὑρισκομένου εἰς 2 χιλιόμ. Δ.ΒΔ ἔσω τοῦ ΒΔ μυχοῦ τοῦ ὅρμου, πρὸς ὃν συνδέεται δι' ἡμιονικῆς ὁδοῦ. Τὸ δὲ ὄρος *Ἀτρατσιὰν-ντὰγ* καὶ *Μουζὰρ-ντάγ*, ὕψους 3300 ποδῶν, ἐγείρει τὴν κορυφήν του εἰς 3 μίλλια Δ.ΒΔ τῆς ἄκρας τοῦ ἀκρωτηρίου, ἀποτελοῦντος χερσονησίζουσαν προβολὴν ἐκείνου.

Καὶ τὸ μὲν ἀκρωτήριον καὶ ἡ νησὶς ὀνομάζοντο κατὰ τὸν Ἀνώνυμον Γεωγράφον («Σταδιασμὸς Μεγάλης θαλάσσης» §§ 229—230) καὶ τὸν Πτολεμαῖον (Ε,ε, 10) *Κράμβουσα*, ὅπερ τοπωνύμιον ὑπάρχει καὶ ὡς πρὸς ἄλλην ἐπίσης τῆς Παμφυλίας νῆσον, εἰς 7½ μίλλια Ν.ΝΔ τῆς νησῖδος ταύτης κειμένην (βλ. λ. Ἀτταλείας *κόλπος*) ἐν τῷ αὐτῷ κόλπῳ, ἀλλὰ καὶ ἄλλης γείτονος ἀλλὰ παρὰ τὰς ἀνατολικὰς τῆς Κιλικίας ἀκτὰς ταύτης. Ὁ δὲ ὅρμος καθὼς καὶ τὸ εἰς τὴν ἐνδοχώραν τοῦ πολίσμα ἀναφέρονται ἐν τῷ Σταδιασμῷ ὑπὸ τὸ τοπωνύμιον *Ποσιδαρισοῦς* (§ 230), τοῦ τοπωνυμίου ἀπαντῶντος παρὰ Σκύλακι τῷ Καρυανδεῖ (Περίπλους § 10) ὡς *Σιδαροῦς* ἢ, κατ' ἄλλα χειρόγραφα, *Σιδηροῦς λιμὴν καὶ ἀκρωτήριον* (βλ. Σχόλια Muller εἰς ἔκδοσιν «Ἐλασσόνων Ἑλλήνων Γεωγράφων» ὑπὸ *Διδότου* τόμος I σελ. 491 ὑποσ. 230). Φαίνεται ὅμως ὅτι τὸ ἀκρωτήριον Σιδαροῦς δὲν εἶναι τὸ βόρειον τοῦ ὅρμου κέρας, δηλαδὴ τὸ τανῦν *Ἀτρατσιὰν* (καὶ *Κράμβουσα* ὀνομασθὲν ποτέ), ἀλλὰ τὸ νότιον αὐτοῦ κέρας, τανῦν ἀνώνυμον. Προσθέτει δὲ διαφωτιστικώτατα ὁ Σκύλαξ «...ἀκρωτήριον καὶ λιμὴν Σιδηροῦς. Ὑπὲρ τούτου ἐστὶν ἱερὸν Ἡφαίστου ἐν τῷ ὄρει καὶ πῦρ πολὺ αὐτόματον ἐκ τῆς γῆς καίεται καὶ οὐδέποτε σβέννυται». Πράγματι δὲ εἰς 4 μιλ. ὁριζοντιογραφικῶς πρὸς βορρᾶν τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους Ἀτρατσιάν, ὑπάρχει ἔτι καὶ νῦν ἡφαίστειον *Γιαννὰρ* (δι' ὃ ὁ χάρτης 236 σημειοῖ «small volcan and ruins. Temple») εἰς οὗ τὰς κλιτῦς σώζονται ἐρείπια πόλεως καὶ τοῦ ἱεροῦ, ὅπερ ὁ Σκύλαξ ἀναφέρει. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἀτραυμάτιστος (ὁ ἡ), —ον (τό)· ὁ μὴ τραυματισθείς, ἄτρωτος, ἀπλήγωτος.

Ἄτραφ-ἰ-Μπάλντα (Atraf-i-Balda) *[Γεωγρ.]*. Διαμέρισμα τῶν Κεντρικῶν Ἰνδιῶν πέριξ τοῦ Χαϊντεραμπάντ, ἀριθμοῦν 520000 κατοίκους.

ἀτράφαξις (ἡ) (Atriplex) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χηνοποδιδῶν*. Εἶναι θάμνοι ἢ πόαι ἐτήσιαι ἢ πολυετεῖς. Γνωστὰ περὶ τὰ 30 εἴδη ὧν κοινότερα: *ἀτράφαξις ἡ κηπαία* (Atriplex hortensis), ἀπαντῶσα καὶ παρ' ἡμῖν, ὡς λαχανευόμενον εἶδος καὶ εἶναι γνωστὴ κοινῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα *χρυσολάχανο, λεβουδιά* καὶ *λεπουδιά*. Ἡ ὀνομασία *χρυσολάχανον* ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου εἰς τὸ φυτὸν *ἀτράφαξις ἢ χρυσολάχανον* καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀδράφαξις, ἀτράφαξις ἢ ἅλιμος* (Atriplex halimus). Εἶναι θάμνος ἀπαντῶν εἰς παραθαλάσσια μέρη γνωστὸς ὑπὸ τὰ ὀνόματα: *ἁλιμιά, ἁλιματιά*, καὶ *ράμος* καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν φραγμῶν. Ὁ πολλαπλασιασμὸς τοῦ φυτοῦ τούτου γίνεται διὰ μεταμοσχεύσεως, εὐδοκιμεῖ εἰς ξηροὺς τόπους, εἰς τινα δὲ μέρη δίδεται καὶ ὡς τροφὴ τῶν ζῴων. Εἶναι τὸ *ἅλιμον* τοῦ Θεοφράστου καὶ ἡ *ἅλιμος* τοῦ Διοσκορίδου. Αἱ: *ἀτράφαξις ἡ ἡμίφραξ* (Atriplex semibaccata), *ἀτράφαξις ἡ λεπτόκαρπος* (Atriplex leptocarpa) καὶ *ἀτράφαξις ἡ κυστοφόρος* (Atriplex vesicaria) εἶναι ποώδη φυτά, ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας καὶ θεωροῦνται ὡς ἀρίστη τροφὴ τῶν κτηνῶν. Τὰ ἀνωτέρω εἴδη εὐδοκιμοῦσι καὶ εἰς ξηροὺς καὶ ὑφαλμύρους τόπους καὶ εἰσήχθησαν εἰς πλεῖστα μέρη τῆς νοτίου Ἀμερικῆς, τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Εὐρώπης. Καταλληλοτέρα ἐποχὴ πρὸς σπορὰν τῶν φυτῶν τούτων εἶναι ἡ ἄνοιξις. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοφυτολ.]* Τὸ γένος τοῦτο ἔζη ἤδη ἀπὸ τῆς ὀλιγοκαίνου περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἀπολιθωμένοι δὲ καρποὶ αὐτοῦ εὑρέθησαν ἐντὸς ὀλιγοκαινικῶν στρωμάτων εἰς τὸ Menat τῆς Γαλλίας. Γ. Κ. Γ.

— *[Φυτοπαθ.]* Ἐπὶ τῶν βλαστῶν καὶ τῶν φύλλων τῶν φυτῶν τοῦ γένους *ἀτράφαξις* σχηματίζονται ἐνίοτε κηκῖδες λόγῳ προσβολῆς αὐτῶν ὑπὸ τοῦ μύκητος Urophlyctis palposa. Π. Γ. Κ.

ἀτραχηλία *[Τερατογ.]*. Ἡ συγγενὴς ἔλλειψις τοῦ τραχήλου· λέγεται δὲ καὶ ἐπὶ χαρακτηριστικῆς ἀνωμαλίας ἐκ τῆς μεγάλης βραχύτητος τοῦ τραχήλου. Εἶναι δὲ τετραμορφία ἀναγομένη εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἀκεφάλων* τεράτων. Ἀτραχηλία ἐπίσης λέγεται καὶ ἐπὶ συγγενοῦς ἐλλείψεως τοῦ τραχήλου τῆς μήτρας, δυσμορφία συνεταγομένη πολλάκις τῆς στειρώσεως, κυρίως ἕνεκα τῆς συνυπάρχουσης μικρομητρίας ἢ νανομητρίας. Μ.Ν.Κ.

ἀτράχτι (τό)· βλ. ἀδράχτι καὶ ἄτρακτος.

— **ἀτράχτι τῆς γριᾶς** *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία

Digitized by Google

ἐν Κερκύρᾳ τοῦ φυτοῦ *νεκράνθεμον τὸ ἀρουραῖον* (Calendula arvensis). Δ. Ν. Π.

ἀτράχυς (ὁ) (Atrachys) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων *κολεοπτέρων* τετραμεροῦς συμμετρίας, τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσομελιδῶν*. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῆς βορείου Κίνας. Δ. Ν. Π.

Ἀτρέβατες ἢ *Ἀτρεβάτιοι* ἢ *Ἀτριβάτιοι* *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς Βελγικῆς Γαλατίας κατοικῶν βορείως τοῦ ποταμοῦ *Σαμάρα* (νῦν *Σόμ*), εἰς χώραν δασώδη καὶ ἑλώδη. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Καίσαρος εἰς τὴν Γαλλίαν οἱ Ἀτρέβατες, οἱ ὁποῖοι ἠδύναντο νὰ παρατάξωσι 15 χιλιάδας μαχητῶν, ἡττηθέντες ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Ρωμαίους. Καὶ μετὰ μὲν τὴν πρώτην ἧττάν των οἱ Ἀτρέβατες διετέλεσαν ἐπί τινα χρόνον φίλοι καὶ σύμμαχοι τῶν Ρωμαίων, ἀπηλλαγμένοι φόρων καὶ αὐτόνομοι, ἔχοντες βασιλέα τὸν ὁμοεθνῆ των *Κόμμιον*, τὸν ὁποῖον ὡς ἔμπιστον ἀνεβίβασεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Καῖσαρ. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ὅμως τῶν Βέλγων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ τοῦ Κομμίου ἐπανεστάτησαν καὶ οἱ Ἀτρέβατες, ἀλλ' ὑποταγέντες ἐκ νέου ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἀπώλεσαν τὴν αὐτονομίαν των. Βραδύτερον ἓν μέρος τῶν Ἀτρεβάτων μετηνάστευσεν εἰς τὴν Βρεττανίαν καὶ ἐγκατέστη ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν τοῦ Ταμέσεως, ἔχον πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ γείτονας τοὺς *Δοβούνους* καὶ πρωτεύουσαν τὴν πόλιν *Καλλέβαν* (νῦν *Σίλστερ*), ἐνῷ ἡ ἐν Γαλλίᾳ χώρα τῶν Ἀτρεβάτων ἔλαβεν ἀπὸ τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων τὸ ὄνομα *Ἀρτεσία*, τὸ ὁποῖον διατηρεῖ μέχρι σήμερον (Artois) ἔχουσα πρωτεύουσαν τὴν *Ἀρρὰς* (Arras), ἡ ὁποία κεῖται ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς παλαιᾶς Νεμετοκέννης (Nemetocenna), τῆς πρωτευούσης τῶν Ἀτρεβάτων. Γ. Ι. Κ.

Ἀτρεῖδαι *[Μυθολ.]*. Οὕτως ὠνομάζοντο οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Ἀτρέως (βλ. λ.), ὁ εὐρυκρείων *Ἀγαμέμνων* καὶ ὁ ξανθὸς *Μενέλαος*, καὶ οἱ ἀπόγονοι τούτων, ὡς ὁ υἱὸς τοῦ Ἀγαμέμνονος *Ὀρέστης* καὶ ὁ τούτου υἱὸς *Τισαμενός*. Ὁ βασιλικὸς οὗτος οἶκος ἐφημίζετο ὡς πλουσιώτατος καὶ ἰσχυρότατος τῶν καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα βασιλικῶν οἴκων κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους Ἡ ἀκμή των εἶναι ἀκμὴ τοῦ ἑλληνικοῦ φύλου τῶν **Ἀχαιῶν** (βλ. λ.), τῶν ὁποίων εἶναι οἱ κυριώτατοι ἐκπρόσωποι, καὶ ἐμφανίζονται ὑπὸ τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν ὡς οἱ κραταιότατοι ἄνακτες. Οἱ Ἀτρεῖδαι ἐκαλοῦντο καὶ *Πελοπίδαι* ἀπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ Ἀτρέως *Πέλοπος* καὶ *Τανταλίδαι* ἀκόμη ἀπὸ τοῦ πάππου τοῦ Ἀτρέως *Ταντάλου*.

Ἕδρα τῆς ἰσχύος τῶν Ἀτρειδῶν εἶναι αἱ πολύχρυσοι Μυκῆναι, ἀλλ' ἡ ἀρχὴ αὐτῶν δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὸ ἐν Ἀργολίδι πεδίον τοῦ Ἰνάχου, ἀλλ' ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Εὐρώτα ἐν τῇ Λακωνικῇ καὶ τὴν γόνιμον κοιλάδα τοῦ Παμίσου ἐν Μεσσηνίᾳ. Καὶ τῶν χωρῶν μὲν τούτων, κατ' εὐθεῖαν ἀπ' αὐτῶν ἐξαρτωμένων, ἄρχουσιν ἀπολύτως, ἔχουσιν ὅμως τὴν ἐπικυριαρχίαν καὶ βασιλείων ἀνεξαρτήτων, τῶν ὁποίων οἱ ἄνακτες ἀναγνωρίζουσι τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀτρειδῶν καὶ ἀκολουθοῦσιν αὐτοὺς ἐν πολέμῳ. Τὸ ὅπλον διὰ τοῦ ὁποίου οἱ Ἀτρεῖδαι ἐπέβαλον ἐν ἀρχῇ τὴν κυριαρχίαν των ἦτο ὁ πλοῦτος, ὡς μαρτυρεῖ ἡ παρ' Ἡσιόδῳ παράδοσις, ὅτι οἱ θεοὶ εἰς τοὺς Αἰακίδας ἔδοσαν ἀλκήν, εἰς τοὺς Ἀμυθαονίδας νοῦν καὶ εἰς τοὺς Ἀτρείδας πλοῦτον. Τὸν πλοῦτον τῶν Ἀτρειδῶν ἐκθειάζει καὶ ὁ Ὅμηρος, ἀποκαλῶν τὴν Μυκήνην *πολύχρυσον* καὶ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἀτρέως Θυέστην *πολύαρνον*, ἀπέδειξαν δὲ τὰ διὰ τῶν ἀνασκαφῶν ἐλθόντα εἰς φῶς πλούσια εὑρήματα τῶν τάφων τῶν Μυκηνῶν καὶ τοῦ Βαφειοῦ. Καὶ αὐτὸς ὁ Θουκυδίδης (Α'. 9), φαίνεται πιστεύων ὅτι ὁ Πέλοψ κατίσχυσεν ἐν τῇ ἀπ' αὐτοῦ ὀνομασθείσῃ Πελοποννήσῳ διὰ τοῦ πλήθους τῶν χρημάτων του. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους μύθους οἱ Πελοπίδαι, δηλ. ὁ Ἀτρεὺς καὶ ὁ ἀδελφός του Θυέστης, ὡρμήθησαν ἐκ τῶν δυτικῶν τῆς Πελοποννήσου (ἐκ τῆς Πισάτιδος, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐπιβάλει τὴν κυριαρχίαν του ὁ πατήρ των Πέλοψ), καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ἀργολίδα, ἀφοῦ κατίσχυσαν διὰ τοῦ πλούτου των τῆς προκατόχου τῆς χώρας δυναστείας τῶν Περσειδῶν. Κατεῖχον δέ, κατὰ τοὺς αὐτοὺς μύθους, τὴν ἀρχὴν ἐν Μυκήναις ἐπὶ τέσσαρας γενεάς. Πρῶτος ἐβασίλευσεν ὁ Ἀτρεύς, βουλομένων τῶν Μυκηναίων, τοῦτον δὲ σφαγέντα ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ του Αἰγίσθου διεδέχθη ὁ ἀδελφός του Θυέστης, ὡμολογεῖτο δηλαδὴ μία εἰρηνικὴ διαδοχὴ τοῦ γένους τῶν Περσειδῶν ὑπὸ τῶν Πελοπιδῶν. Ἕνεκα τῶν ἐρίδων Ἀτρέως καὶ Θυέστου, περιλαλήτων γενομένων διὰ τὴν μισαδελφίαν των, περὶ τῆς κατοχῆς τῆς χρυσῆς ἀμνός, ἥτις ἦτο τὸ ἐχέγγυον τῆς βασιλείας, ἐλέγετο ὅτι οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀτρέως, Ἀγαμέμνων καὶ Μενέλαος, μετῴκησαν εἰς Λακεδαίμονα, ἔνθα ἐνυμφεύθησαν τὰς θυγατέρας τοῦ βασιλέως Τυνδάρεω, τὴν Κλυταιμνήστραν ὁ Ἀγαμέμνων, καὶ τὴν Ἑλένην ὁ Μενέλαος. Καὶ οὕτως εἰρηνικὴ ἐνεφανίζετο καὶ ἐν Λακεδαίμονι ἡ μετάβασις τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος ἀπὸ τῶν Τυνδαριδῶν εἰς τοὺς Ἀτρείδας, οἵτινες ἐβασίλευσαν καὶ ἐν Μυκήναις, ἔνθα ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ὁ Ἀγαμέμνων ἐκθρονίσας τὸν διαδεχθέντα τὸν πατέρα του Θυέστην, ἐξάδελφόν του Αἴγισθον, καὶ ἐν Σπάρτῃ, ἔνθα βασίλευσεν ὁ Μενέλαος. Ἡ εἰρηνικὴ ὅμως διαδοχὴ καὶ ἐν Μυκήναις καὶ ἐν Σπάρτῃ εἶναι ἐφεύρημα τῶν μυθογράφων, οἵτινες ἐπεδίωκον ν' ἀπαλείφωσι τὴν ἀνάμνησιν βιαίων ἀνατροπῶν διὰ κηδεστιῶν καὶ ἐπιτροπειῶν καὶ ἄλλων συγγενικῶν δεσμῶν τῶν καταλυθεισῶν βασιλικῶν δυναστειῶν πρὸς τὰς βασιλικὰς δυναστείας τῶν ἐπηλύδων.

Τὸν Ἀγαμέμνονα διεδέχθη ὁ ὑπ' αὐτοῦ ἐκθρονισθεὶς Αἴγισθος, δολοφονήσας αὐτόν, ἐπανελθόντα νικητὴν ἐκ Τροίας, τῇ συμπράξει τῆς μοιχαλίδος συζύγου του Κλυταιμνήστρας, καὶ τὸν Αἴγισθον ὁ φονεύσας αὐτὸν υἱὸς τοῦ Ἀγαμέμνονος Ὀρέστης, ὅστις συζευχθεὶς τὴν κόρην τοῦ θείου του Μενελάου Ἑρμιόνην ἐβασίλευσε καὶ τῆς Σπάρτης. Τὸν Ὀρέστην διεδέχθη ὁ υἱός του Τισαμενὸς ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔγινεν ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Δωριέων, ἡ εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν μύθων καὶ τῶν παραδόσεων λεγομένη *κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν*.

Τῶν Ἀτρειδῶν ἐπιφανέστατος ὑπῆρξεν ὁ ἀρχιστράτηγος τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων (Ἀχαιῶν κλπ.) κατὰ τὸν τρωϊκὸν πόλεμον *Ἀγαμέμνων*. Οὗτος ὑπερέβη εἰς δύναμιν τοὺς προγόνους του, διότι ἐκεῖνοι μὲν εἶχον στηρίξει, φαίνεται, τὴν ἰσχύν των μόνον εἰς τὸν κατὰ ξηρὰν στρατόν των, ἐνῷ ὁ Ἀγαμέμνων εἶχε συγκροτήσει καὶ μεγάλην ναυτικὴν δύναμιν, διὰ τῆς ὁποίας εἶχε κυριαρχήσει οὐχὶ τῆς Πελοποννήσου μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν περὶ αὐτὴν νήσων καὶ νησίδων, αἵτινες ἐπ' αὐτοῦ εἶχον παύσει νὰ εἶναι τὰ ἄσυλα καὶ τὰ ὁρμητήρια τῶν πειρατῶν. Τῆς θαλασσοκρατορίας του ἔνδειξις εἶναι καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ παροχὴ ἑξήκοντα πλοίων εἰς τοὺς Ἀρκάδας διὰ νὰ μεταφέρωσι δι' αὐτῶν τοὺς μαχητάς των εἰς τὴν Τροίαν, ὡς μνημονεύει ὁ Ὅμηρος ἐν τῇ Ἰλιάδι. Εἶναι δηλαδὴ ὁ Ἀγαμέμνων ἡ προσωποποίησις τῆς ἀκμῆς τῶν Ἀχαιῶν ἐγχρονιζομένης εἰς τὸν ΙΒ' π. Χ. αἰῶνα, ὅτε οἱ Ἀχαιοὶ ὄχι μόνον εἶχον καθυποτάξει ἅπαντας τοὺς προτέρους λαοὺς τῆς Ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος καὶ εἶχον ἐκδιώξει ἀπὸ τῶν παραλίων αὐτῆς τοὺς Φοίνικας, ἀλλὰ καὶ θαλασσοκρατήσαντες εἶχον διαχυθῆ δι' ὑπερποντίων πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἐπιδρομῶν καὶ εἰς Κρήτην καὶ εἰς Κύπρον καὶ τὰς νήσους καὶ ἀκτὰς τῆς Μ. Ἀσίας. Ἀνάσσει τῶν Ἀχαιῶν ὁ Ἀγαμέμνων κατὰ τοὺς χρόνους, καθ' οὓς οὗτοι, παρὰ τοὺς πολεμικοὺς θριάμβους των, ἔχουν δημιουργήσει, ἰδιοφυῶς καλλιεργήσαντες τὰ εἰς τὴν κατακτηθεῖσαν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα εὑρεθέντα στοιχεῖα τῶν τεχνῶν, ἕνα θαυμάσιον πολιτισμόν, ὡς μαρτυροῦν τὰ διασωθέντα μνημεῖά του, τὸν πολιτισμὸν ὅστις ὠνομάσθη *μυκηναϊκὸς* ἀπὸ τῶν πλουσίων εὑρημάτων τῶν τάφων καὶ τῆς πόλεως Μυκηνῶν, ἕδρας τοῦ εὐρυκρείοντος Ἀγαμέμνονος. Ὁ μῦθος τῶν Ἀτρειδῶν καὶ γενικῶς τῶν Πελοπιδῶν ἀφοῦ ἔθρεψε τὸ ἔπος, ἐνέπνευσεν ἔπειτα καὶ τοὺς μεγάλους δημιουργοὺς τῆς λυρικῆς ποιήσεως καὶ τῆς ἀττικῆς τραγῳδίας, αἵτινες κατέστησαν περιλάλητα τὰ ἀνομήματα τοῦ οἴκου τοῦ Πέλοπος. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

—**«Ἀτρειδῶν κάθοδος»**. Ποίημα τοῦ ἐπικοῦ κύκλου μὴ σωζόμενον. Ἡ ὑπόθεσίς του, ὡς ἐκ τοῦ τίτλου ἐμφαίνεται, ἀφεώρα τὰ κατορθώματα καὶ τὰς περιπετείας τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ Μενελάου κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον. Τὸ ἔπος τοῦτο μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου (Δειπνοσ. 7, 281 β).

Ἀτρὲκ (Atrek) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Περσίας, πηγάζων ἐκ τοῦ ὄρους Χαζὰρ Μεντζὶτ καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν κόλπον Χασὰν Κούλι τῆς Κασπίας. Ἔχει μῆκος 463 χιλιομέτρων.

ἀτρεμής (ὁ, ἡ),—*ὲς* (τό), ὁ μὴ τρέμων, ἀτάραχος, γαλήνιος.

ἀτρεμία (ἡ) *[Νευρολ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ὑποδηλοῦται κληρονομική τις μορφὴ νευρασθενείας, χαρακτηριζομένη ὑπὸ βαθείας ἐξασθενήσεως τῆς ἠθικῆς ἐνεργείας, ἄνευ μυϊκῆς ἀδυναμίας, ἥτις δύναται νὰ φθάσῃ καὶ μέχρι τῆς τελείας κινητικῆς ἀνικανότητος τῶν κάτω ἄκρων. Οἱ ἐκ ταύτης πάσχοντες, καίπερ μὴ ὄντες πράγματι παράλυτοι, δύνανται νὰ παραμένωσι κατακεκλιμένοι ἐπὶ μῆνας καὶ ἐπὶ ἔτη ὁλόκληρα. Ὁ ὅρος οὗτος ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Neftel. Μ. Ν. Κ.

ἀτρεμούλιαστος,—*η*,—*ο*· ὁ μὴ τρέμων, οἷον ὑπὸ ψύχους, φόβου κ.τ.τ., ἀντίθ. *τρεμουλιάρης*.

ἀτρεμῶ (—*έω*)· εἶμαι ἀτρεμής, δὲν τρέμω, ἀκινητῶ, ἡσυχάζω.

ἄτρεπτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ τρεπόμενος ἢ ὁ μὴ τραπείς, ἀμετάβλητος· || «ἄτρεπτον φωνῆεν» γραμμ. ἀπὸ βραχέος εἰς βραχύ, οἷον ἀπὸ *ε* εἰς *ο*, ἢ ἀπὸ μακροῦ εἰς μακρόν, οἷον ἀπὸ *η* εἰς *ω*.—Ἐπίρρ. *ἀτρέπτως*.

Ἀτρεστίδας. Ἀρκὰς φίλος τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου τοῦ Β', παρὰ τοῦ ὁποίου ἔλαβεν ὡς δῶρον (ἢ μᾶλλον ὡς ἀμοιβὴν παρασχεθείσης ὑπηρεσίας) τριάκοντα περίπου γυναικόπαιδα ἐκ τῶν αἰχμαλώτων τῆς Ὀλύνθου. Τοῦτον συναντήσας ὁ Ἀθηναῖος ῥήτωρ Αἰσχίνης καὶ μαθὼν τίνες ἦσαν καὶ πόθεν προήρχοντο οἱ ὑπ' αὐτοῦ ἀγόμενοι, ἠγανάκτησε καὶ συνεβούλευσε τοὺς Ἀθηναίους νὰ στείλωσι πρέσβεις εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, ἵνα κατηγορήσωσι τὸν Ἀτρεστίδαν καὶ ἄλλους Ἀρκάδας ὡς συμπράττοντας πρὸς τὸν Φίλιππον πρὸς τὸ κακὸν τῆς Ἑλλάδος. Ὅτε ὅμως βραδύτερον αὐτὸς ὁ Αἰσχίνης ἐτάχθη ὑπὲρ τοῦ Φιλίππου, ὁ ἀντίπαλος αὐτοῦ Δημοσθένης, ἀναφέρων τὴν ἄλλοτε ἀγανάκτησιν τοῦ Αἰσχίνου κατὰ τοῦ Ἀτρεστίδα, προσπαθεῖ δι' αὐτῆς νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι καὶ ὁ Αἰσχίνης εἶχε πωληθῆ εἰς τὸν Φίλιππον. Διάφορος τοῦ Ἀτρεστίδα τούτου εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου ἀναφερόμενος *Ἀτρεστίδας ὁ Μαντινεύς*. Γ. Ι. Κ.

Ἀτρέϋα (Atreya). Τὸ ὄνομα τοῦτο σημαίνει υἱὸς τοῦ Ἄτρι, ἐκαλεῖτο δι' οὗτος συνάμα καὶ *Πουναρβάσου*. Ἦτο ἀρχαῖος διασημότατος Ἰνδὸς παθολόγος ἰατρός, κατὰ παράδοσιν ζήσας κατὰ τὴν ΣΤ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα, διδάξας ἐν Δυτικαῖς Ἰνδίαις. Εἰς τοῦτον μεταξὺ τῶν πρώτων ἀπεκαλύφθη ἡ ἐπιστήμη τῆς ζωῆς (Ἀγιουρβέδαι), ἣν ἐξέμαθε τοῖς ἓξ αὐτοῦ μαθηταῖς, ὧν ἕκαστος ἴδιον σύγγραμμα ἰατρικὸν ἔγραψεν, ἐγκριθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀτρέϋα. Κατὰ τὸ χειρόγραφον τοῦ Rower (1, 8), οὗτος εἶναι ὁ πρῶτος ἀσχοληθεὶς περὶ τὴν συλλογὴν καὶ δοκιμὴν τῶν ἰαματικῶν φυτῶν. Ἀγαπητὸς μαθητὴς τούτου ὑπῆρξεν ὁ Χαρίτα (Harita), οὗτινος τὸ σωζόμενον σύγγραμμα, συγγραφὲν κατὰ τὴν ΣΤ' ἢ Ζ' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα, θεωρεῖται ὡς διασκευὴ τοῦ παλαιοτέρου ἔργου τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ Ἀτρέϋα. ΑΡ. Π. Κ.

Ἀτρεὺς *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Πέλοπος καὶ τῆς Ἱπποδαμείας, ἔγγονος τοῦ Ταντάλου καὶ ἀδελφὸς τοῦ Θυέστου. Ἐνυμφεύθη τὴν Ἀερόπην, θυγατέρα τοῦ Κατρέως καὶ ἐγγόνην τοῦ Μίνωος, ἐκ τῆς ὁποίας ἐγένετο πατὴρ δύο υἱῶν, τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ τοῦ Μενελάου, καὶ μιᾶς θυγατρός, ὡς ἀναφέρεται, τῆς Ἀναξιβίας, μητρὸς τοῦ Πυλάδου. Κατὰ τὸν Ὅμηρον ὁ Ζεὺς παραδίδει τὸ ὑπὸ τοῦ Ἡφαίστου κατασκευασθὲν σκῆπτρον εἰς τὸν Ἑρμῆν, ὅστις δίδει τοῦτο εἰς τὸν Πέλοπα. Ἐκ τούτου μεταβιβάζεται τὸ σκῆπτρον εἰς τὸν Ἀτρέα, ὅστις ἀποθνήσκων τὸ ἀφίνει εἰς τὸν Θυέστην: «Δῶκ' Ἀτρέϊ ποιμένι λαῶν. Ἀτρεὺς δὲ θνήσκων ἔλιπεν πολύαρνι Θυέστῃ» (Ἰλ. 2, 105). Ποικιλώτατοι εἶναι οἱ περὶ Ἀτρέως πλασθέντες μῦθοι καὶ ποικιλοτρόπως ἐπραγματεύθησαν τὸ θέμα τοῦτο οἱ τραγικοὶ ποιηταί.

Κατά τινα μῦθον ὁ Ἀτρεὺς καὶ ὁ Θυέστης ἐφόνευσαν τὸν ἑτεροθαλῆ ἀδελφόν των, ἐκ τῆς νύμφης Ἀξιόχης, *Χρύσιππον*, συνεργούσης καὶ τῆς μητρός των Ἱπποδαμείας, καὶ ἔρριψαν τὸ πτῶμα αὐτοῦ εἰς φρέαρ. Ἕνεκα τῆς πράξεώς των ταύτης ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ τοῦ πατρός των καὶ κατὰ μίαν ἐκδοχὴν ἦλθον εἰς τὰς Μυκήνας, ὅπου ὁ πρὸς μητρός των θεῖος βασιλεὺς Σθένελος, ὁ πατὴρ τοῦ Εὐρυσθέως, παρεχώρησε τὸ ἀρχαῖον φρούριον τῆς Μιδέας ὡς διαμονήν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ τοῦ Σθενέλου, Εὐρυσθέως, ὁ Ἀτρεὺς νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα του Ἀερόπην τὸν διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον τῶν Μυκηνῶν. Κατὰ τὸν Στράβωνα (XIII, 377) αἱ Μυκῆναι μετέπεσον εἰς τοὺς Πελοπίδας, ὁρμηθέντας ἐκ τῆς Πισάτιδος.

Τὸν θάνατον τοῦ Χρυσίππου ἀκολουθοῦν φοβερὰ ἀνοσιουργήματα τοῦ αἱμοσταγοῦς ἀλλ' ἐνδόξου βασιλικοῦ γένους τῶν Μυκηναϊκῶν χρόνων. Ὁ Θυέστης διαφιλονικεῖ πρὸς τὸν Ἀτρέα τὴν ἀρχήν, ἐκ τούτου δὲ ἄρχονται διαφωνίαι μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν. Ὁ Θυέστης μοιχεύει τὴν σύζυγον τοῦ Ἀτρέως Ἀερόπην καὶ κλέπτει τὴν χρυσῆν ἀμνάδα, τῆς ὁποίας ἡ κτῆσις ἀποτελεῖ ἐχέγγυον τῆς βασιλείας. Ὁ Ἀτρεὺς ὅμως βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Διὸς ἀποκαθίσταται εἰς τὸν θρόνον· καὶ τὴν μὲν Ἀερόπην ῥίπτει εἰς τὴν θάλασσαν, φονεύει δὲ τὸν Θυέστην καὶ τοὺς υἱούς του. Τὰ ἀπαίσια ταῦτα κακουργήματα κάμνουν νὰ ὀπισθοχωρήσῃ τὸ ἅρμα τοῦ Ἡλίου, ὅστις μίαν ἡμέραν ἀνατέλλει ἐκ δυσμῶν.

Κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν ὁ Ἀτρεὺς ἐκδιώκει τὸν Θυέστην, ὁ ὁποῖος, ἐκδικούμενος, στέλλει τὸν υἱὸν τοῦ Ἀτρέως Πλεισθένην, ὃν ὡς ἴδιον εἶχεν ἀναθρέψει, ἵνα φονεύσῃ τὸν πραγματικὸν πατέρα του. Αἱ προθέσεις ὅμως τοῦ Πλεισθένους ἀνακαλύπτονται καὶ ὁ Ἀτρεὺς διατάσσει νὰ τὸν φονεύσουν, μὴ γνωρίζων ἐκ τῶν προτέρων ὅτι εἶναι υἱός του. Ὅταν τὸ μυστήριον τῆς παιδοκτονίας ἀποκαλύπτεται, ὁ Ἀτρεὺς μανιώδης κατέχεται ὑπὸ ἀκαθέκτου πόθου πρὸς ἀνήκουστον ἐκδίκησιν ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἐπανακαλεῖ τὸν Θυέστην εἰς τὴν αὐλήν του ἢ ὁ Θυέστης ἐπανέρχεται ὡς ἱκέτης. Ὁ Ἀτρεὺς ὑποδέχεται φιλοφρόνως τὸν ἀδελφόν, χαιρετίζει τὸν ἐξόριστον μετὰ προσποιητῆς τρυφερότητος καὶ ἀπομακρύνεται ὑπὸ τὴν διφορουμένην πρόφασιν, ὅτι μέλλει νὰ θύσῃ εἰς τοὺς θεοὺς (*Seneca* «Thyestes»). Τότε ὅμως ὁ Ἀτρεὺς θανατώνων τοὺς δύο υἱούς του παραθέτει αὐτοὺς ὡς γεῦμα πρὸς τὸν ἀδελφὸν «κρεουργὸν ἦμαρ εὐθύμως ἄγειν δοκῶν, παρέσχε δαῖτα παιδείων κρεῶν» (*Αἰσχ.* Ἀγαμ. 1592).

Ὁ Ἀτρεὺς κατόπιν φονεύεται ὑπὸ τοῦ Αἰγίσθου, υἱοῦ τοῦ Θυέστου καὶ τῆς Πελοπίας, τὴν ὁποίαν

Digitized by Google

ὡς κόρην τοῦ βασιλέως Θεσπρωτοῦ ἔλαβεν ὡς σύζυγον ὁ Ἀτρεύς, μὴ γνωρίζων ὅτι αὕτη ἦτο κόρη τοῦ Θυέστου, ἣν διέφθειρεν εἰς τὴν Σικυῶνα ὁ Θυέστης χωρὶς νὰ ἀναγνωρισθῇ ὑπ' αὐτῆς(βλ. λ. Αἴγισθος).

Τὰ ἀλλεπάλληλα ταῦτα κακουργήματα ἐγένοντο τὸ ἀντικείμενον πλείστων τραγῳδιῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων τραγικῶν. Ὁ Σοφοκλῆς («Ἀτρεὺς» ἢ «Μυκηναῖαι», «Θυέστης»), ὁ Εὐριπίδης («Πλεισθένης», «Κρῆσσαι») ὁ Ἀγάθων, ὁ Καρκίνος, ἐκ τῶν Λατίνων ὁ Ἔννιος, ὁ Ἄτιος, ὁ Σενέκας («Thyestes»), ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ Grebillon («Atrée et Thyeste») ἐπρομηθεύθησαν ὕλην διὰ τραγῳδίας των ἀπὸ τοὺς περὶ τὸν Ἀτρέα καὶ Θυέστην μύθους.

Ὁ Ἀτρεὺς εἶναι ἐν γένει ὁ ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος σκληροῦ ἡγεμόνος, ὁ ὁποῖος συγκεντρώνει ὅλα τὰ ἐλαττώματα καὶ τὰς κακίας τῶν παλαιῶν βασιλέων. Πάντα σχεδὸν τὰ ἀρχαῖα βασιλικὰ γένη τῆς Ἑλλάδος συνδέονται μὲ τοιαῦτα κακουργήματα, ἀδελφοκτονίας καὶ πατροκτονίας καὶ αἱμομιξίας, οὐδὲν ὅμως περισσότερον τῶν *Ἀτρειδῶν*, τοῦ ὁποίου γενάρχης ὑπῆρξεν ὁ Ἀτρεύς. Ἦτο συγχρόνως οὗτος ὁ ἡγεμὼν ἰσχυροτάτου κράτους τῶν Μυκηναϊκῶν χρόνων καὶ φαίνεται ὅτι οὗτος εἶναι ὁ κραταιώσας καὶ ἐπεκτείνας τὸ κράτος του, τοῦ ὁποίου τὰ πλούτη καὶ τὴν δύναμιν κατόπιν ἐξησθένησαν ὁ Ἀγαμέμνων καὶ ὁ Μενέλαος μὲ τοὺς πολέμους των εἰς τὴν Τροίαν. Τὸ κράτος του ἐξετείνετο ἕως εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Κύπρον καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν, καὶ οὗτος φαίνεται ὅτι εἶναι ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰς Χιττικὰς ἐπιγραφὰς τοῦ Boghazkioi βασιλεὺς τῆς Ἀχχιγιάβα *(Ἀχαΐας)* Ἀτταρισίγιας *(Ἀτρεύς)*. Οὗτος προσβάλλει ἐπανειλημμένως μικρὸν μετὰ τὸ 1250 τὴν Καρίαν καὶ τῷ 1225 τὴν Κύπρον, ἥτις κατ' Αἰγυπτιακὰς εἰδήσεις εὑρίσκεται μετὰ τριάκοντα ἔτη ἀπῳκισμένη ὑπὸ Ἀχαιῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Pauly-Wissowa*. Real Encyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft *Roscher*, Lexicon der Mythologie. *E. Forrer* Vorhomerische Griechen in den Keilschrifttexten von Boghazkiœi mitteil der deutschen Orientgesell. No 63, 1924. *Welcker* Die Griech. Tragoedie nach dem episch. Cyclus dargestell., I. pp. 357 et suiv.

. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

—**Ἀτρέως *θησαυρός***. Μὲ τὴν ὀνομασίαν ταύτην συνήθως ὀνομάζεται εἷς ἐκ τῶν ὀκτὼ θολωτῶν τάφων τῶν εὑρισκομένων ἐκτὸς τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν, ὅστις καὶ *τάφος τοῦ Ἀγαμέμνονος* καλεῖται. Εἶναι ὁ κάλλιστον πάντων διατηρούμενος καὶ ἀποτελεῖ μετὰ τοῦ ἑτέρου ἐν Ὀρχομενῷ θολωτοῦ τάφου, τοῦ λεγομένου θησαυροῦ τοῦ Μινύου, ἓν ἐκ τῶν πλέον ἐπιβλητικῶν μνημείων τῆς μυκηναϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

Ἑρμηνεία καὶ ἱστορία τοῦ μνημείου.— Σφοδρὸς διεξήγετο πρὸ ἐτῶν ἀγὼν μεταξὺ τῶν ἀρχαιολογούντων, ὧν οἱ μὲν ὑπεστήριζον ὅτι τὰ κτίσματα ταῦτα ἦσαν θησαυροί, ὅπως καὶ ἡ παραδεδομένη αὐτῶν μνεία ἐκ τῶν ἀρχαίων κειμένων ἀναφέρει, οἱ δὲ ὅτι ἦσαν τάφοι. Σήμερον ὅμως πάντες εἶναι πεπεισμένοι περὶ τῆς χρήσεως αὐτῶν ὡς οἰκογενειακῶν τάφων. Ὑπῆρξε λοιπὸν καὶ ὁ καλούμενος *θησαυρὸς τοῦ Ἀτρέως*, ὡς καὶ οἱ λοιποί, τάφος

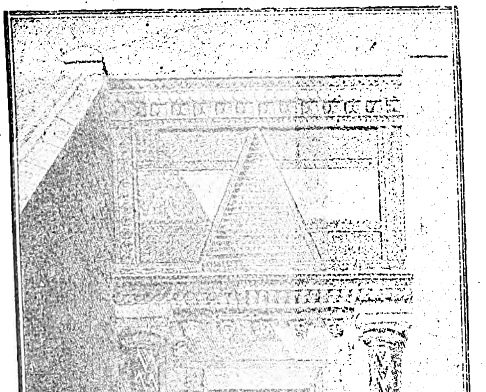

Ἀναπαράστασις τῆς προσόψεως κατὰ τὸν Chipiez.

οἰκογενειακός, ἀσφαλέστατα εἰς βασιλικὸν γένος ἀνήκων, ὅπως μαρτυρεῖ τοῦτο ἡ μεγαλοπρέπεια καὶ ὁ πλοῦτος τῆς διακοσμήσεως. Τελευταίως ὁ A. Wace ἐκτελέσας μικρὰν σκαφὴν εἰς τὸ κατώφλιον τῆς εἰσόδου. εὗρε πολλὰ ὄστρακα, ἐξ ὧν ἐξήγαγε τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ τάφος ἐκτίσθη κατὰ τὴν ὑστέραν μυκηναϊκὴν περίοδον. Πλησιάζει δὲ ἡ χρονικὴ αὕτη περίοδος καὶ πρὸς τὸν ἐν Χιττικαῖς ἐπιγραφαῖς ἀναφερόμενον *Ἀταρισίγιαν* (Ἀτρέα).

Αἱ ὀνομασίαι «θησαυρὸς τοῦ Ἀτρέως» καὶ «τάφος τοῦ Ἀγαμέμνονος» ἐδόθησαν ἀπὸ τοὺς πρώ-

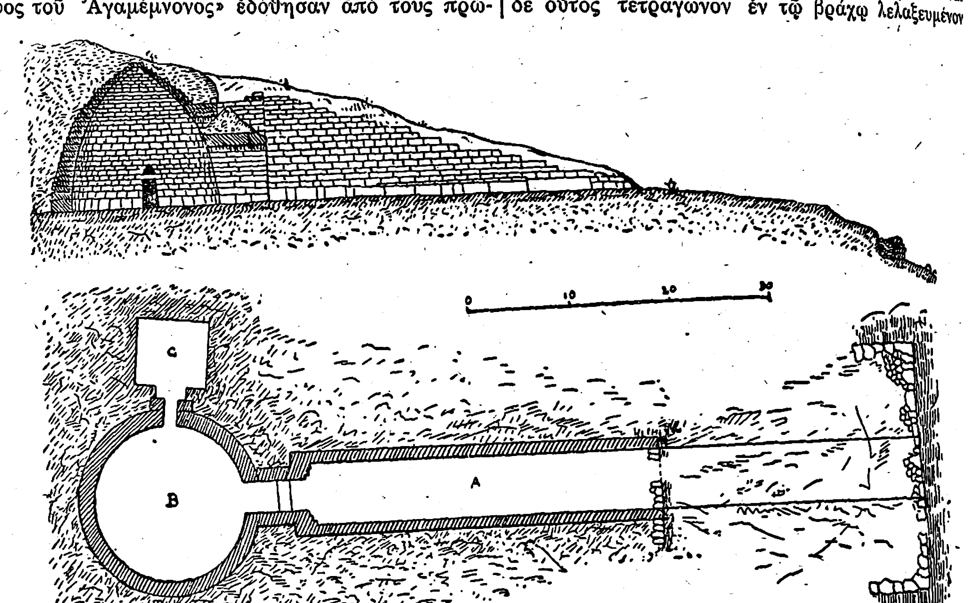

Ἄνω: *Τομὴ τοῦ θησαυροῦ τοῦ Ἀτρέως*. Κάτω: *Κάτοψις τοῦ θησαυροῦ*.
(A= δρόμος, B= θόλος, C=θάλαμος).

τους περιηγητάς, οἵτινές μὲ τὸν Παυσανίαν ἀνὰ χεῖρας ἤρχισαν νὰ περιέρχωνται τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Παυσανίας (II, XVI, 6) ἀναφέρει «καὶ Ἀτρέως καὶ τῶν παίδων ὑπόγαια οἰκοδομήματα, ἔνθα οἱ θησαυροί σφισι τῶν χρημάτων ἦσαν, τάφος δέ ἐστι μὲν Ἀτρέως, εἰσὶ δὲ καὶ ὅσους σὺν Ἀγαμέμνονι ἐπανήκοντας εἰς Ἴλιον κατεφόνευσεν Αἴγισθος κλπ.». Ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος πάμπολλοι ἦσαν οἱ περιηγηταί, οἱ δὲ ὁδηγοὶ ἐδείκνυον οὐ μόνον τὴν πύλην τῶν λεόντων, τὸν περίβολον καὶ τὸν θησαυρόν, ἀλλὰ καὶ τοὺς τάφους τῶν περιφανῶν θυμάτων τῆς Τρωϊκῆς τραγῳδίας.

Ὁ καλούμενος λοιπὸν θησαυρὸς τοῦ Ἀτρέως διεσώθη ἀκέραιος ἐν τῷ συνόλῳ μέχρις ἡμῶν, κενὸς ὅμως κτερισμάτων. Λέγουσιν ὅτι τοῦτον ἐσύλησεν ὁ Βελῆ πασᾶς τῷ 1808, ἂν καὶ εἶναι λίαν ἀπίθανον, ὅτι ὁ Βελῆς ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος συλητὴς αὐτοῦ. Εἰδοποιηθεὶς οὗτος ὑπὸ Ὀθωμανοῦ τινος, ἐνῷ ἦτο πασᾶς τοῦ Ναυπλίου, ἀνέσκαψε τὸν τάφον ἐν ᾧ ἀνεῦρε μικρὰ ἀγαλμάτια καὶ κτερίσματα ζυγίζοντα πολλὰς ὀκάδας. Ὁ τάφος εἶναι κατεσκευασμένος εἰς τὴν πλευρὰν ἑνὸς λόφου, ἀποτελεῖται δὲ ἀπὸ τὸν δρόμον, τὸ στόμιον, τὴν θόλον καὶ τὸν θάλαμον. Ὁ δρόμος εἶναι περίπου 35 μέτρων μήκους καὶ 6 πλάτους, ἔχων ἐπενδεδυμένας τὰς πλευρὰς διὰ τείχους κατ' ἰσοδομικὸν τρόπον. Ὁ δρόμος οὗτος ὁδηγεῖ εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ κτίσματος, ἥτις στενοῦται μικρὸν πρὸς τὰ ἄνω, ἔχουσα 2,46 πλάτος πρὸς τὰ ἄνω καὶ 2,66 πρὸς τὰ κάτω, τὸ δὲ ὑπέρθυρον ἀποτελεῖται ἀπὸ 2 ὑπερμεγέθεις πλάκας, καλῶς λελεασμένας. Ἄνωθεν ἀκριβῶς τῆς εἰσόδου σχηματίζεται, ὅπως καὶ ἐν τῇ πύλῃ τῶν λεόντων, τριγωνικὸν κενόν, ὅπερ ἐφράσσετο διὰ πλακῶν κεκοσμημένων διὰ γλυπτῶν κατὰ ζώνας διατεταγμένων ἑλικοειδῶν κοσμημάτων, ἐμποδίζον, τρόπον τινά, τὸ βάρος τοῦ οἰκοδομήματος νὰ πίπτῃ ὁλόκληρον ἐπὶ τῆς εἰσόδου. Πρὸ τοῦ στομίου, ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς εἰσόδου, ὑπῆρχον ἡμικίονες ἐκ λίθου ὑποπρασίνου, ὧν σώζονται αἱ βάσεις καί τινα τεμάχια ὡς καὶ τὸ ἐπίκρανον τοῦ ἑνός, φυλασσόμεναι σήμερον ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ. Οἱ κίονες ἦσαν πλουσίως δι' ἐγγεγλυμμένων γραμμικῶν καὶ σπειροειδῶν κοσμημάτων κεκοσμημένοι. Ἡ πρόσοψις τοῦ τάφου φαίνεται ὅτι ἦτο καὶ ἄλλως κεκοσμημένη, διότι ἐπὶ τῆς προσθίας στενῆς πλευρᾶς τοῦ ὑπερθύρου σώζονται ὀπαὶ δηλοῦσαι, ὅτι ἐνταῦθα, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ὑπῆρχον κοσμήματα ἐκ μετάλλου. Εἰς τὸ μέσον τοῦ στομίου ὑπῆρχε θύρα δίφυλλος, σώζονται δὲ ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ καὶ τοῦ ὑπερθύρου κοιλότητες ἐν αἷς, ὡς φαίνεται, ἐστρέφοντο αἱ στρόφιγγες.

Διὰ τῆς εἰσόδου εἰσερχόμεθα εἰς τὴν θόλον, ἥτις ἔχει τὸ σχῆμα παμμεγίστης κυψέλης· ἔχει 14 περίπου μέτρων ὕψος καὶ 15 μ. διάμετρον. Εἶναι ἐκτισμένη κατὰ τὸ ἰσοδομικὸν σύστημα ἐκ λίθων καλῶς πελεκημένων κατ' ἀλλεπαλλήλους σειράς, αἵτινες σχηματίζουν οὕτω κυκλικοὺς δακτυλίους σμικρυνομένους ἕνεκα τῆς πρὸς τὰ ἔσω λοξῆς τομῆς τῶν λίθων, ἐν ὅσῳ βαίνουν πρὸς τὴν κορυφήν, ὅπου ἡ σχηματιζομένη ὀπή, ὁ τελευταῖος μικρὸς δακτύλιος, κλείεται ὑφ' ἑνὸς λίθου τοποθετημένου ἐπὶ ἐπιπέδου ἐν εἴδει πώματος. Αἱ σειραὶ αὗται τῶν λίθων εἶναι 33, ἔχουσαι κατὰ διαστήματα ὀπάς. Εἴς τινας τῶν ὀπῶν τούτων διεσώθησαν καὶ ἧλοι χαλκοῦ, κατὰ δὲ τὴν γνώμην τοῦ Dörpfeld ἦσαν διὰ τούτων προσηλωμένοι ἐπὶ τῶν λίθων χαλκοῖ ῥόδακες. Ἡ θόλος συγκοινωνεῖ διὰ μικροτέρας εἰσόδου, πλουσίως καὶ αὐτῆς ἄλλοτε κεκοσμημένης, μὲ τὸν θάλαμον. Εἶναι δὲ οὗτος τετράγωνον ἐν τῷ βράχῳ λελαξευμένον δωμάτιον, οὗ αἱ πλευραὶ καὶ ἡ ὀροφὴ ἦσαν ὑπενδεδυμέναι ἄλλοτε διὰ πλακῶν ἐξ ἀλαβάστρου. Τὸ δωμάτιον τοῦτο ἔχει διαστάσεις 8,50 πρὸς 6, ἔχον ἐν τῷ μέσῳ στύλον, ὅστις ὑπεβάσταζε τὰς πλάκας τῆς ὀροφῆς. Τοιοῦτο δωμάτιον ἔχει μόνον ὁ ἐν Ὀρχομενῷ τῆς Βοιωτίας θολωτὸς τάφος, ὁ θησαυρὸς τοῦ Μινύου καλούμενος. Τοὺς νεκροὺς φαίνεται ὅτι ἔθαπτον ἀδιαφόρως καὶ ἐν τῷ πρώτῳ καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ θαλάμῳ.

Τοιοῦτος περίπου εἶναι ὁ θησαυρὸς τοῦ Ἀτρέως, οὗτινος τὸν πλοῦτον καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν, οὔτε λέξεις, οὔτε εἰκόνες εἶναι δυνατὸν νὰ παραστήσωσιν. Ὁ Παυσανίας ὁμιλῶν περὶ τοῦ ἐξ ἴσου μεγαλοπρεποῦς καὶ πλουσίου θησαυροῦ τοῦ Μινύου θεωρεῖ τούς τε προϊστορικοὺς τούτους θησαυροὺς καὶ τὰ τείχη τῆς Τίρυνθος ἐξ ἴσου ἐπιφανῆ καὶ ἔξοχα, ὅπως τὰς πυραμίδας καὶ τὰ μεγαλοπρεπῆ κτίσματα τῆς Αἰγύπτου (*Παυσ.* IX,XXXVI,5).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Παυσανίας*—Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας.— *Τσούντα*: Μυκῆναι καὶ Μυκηναῖος πολιτισμός 1893 — *Τσούντα*: Ἱστορία τῆς τέχνης. 1928.— *Perrot-Chip* et Histoire de l' art dans l'antiquité τόμ. VI. La Grèce primitive, l'art mycénien, 1894.— *Schliemann*: Mycènes, 1879.— *Belger*: Beiträge zur Kenntniss der Gr. Kuppelgräber. σ. 28. The Annual of the British School at Athens No. XXV.

Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ἀτρεὺς *['Ἀστρον.]*. Ὁ Στράβων λέγει τάδε: «Ἀτρέα δέ, τοῦ ἡλίου τὸν ὑπεναντίον τῷ οὐρανῷ δρόμον, μάντεις τε καὶ ἱεροσκοπουμένους ἀποδείκνυσθαι βασιλείας». (Γεωγραφικά. Α', β', 15· βλ. ὡσαύτως *Λουκιανόν*, Περὶ ἀστρολογίας, ιβ').

Ἀτρήνη. Θυγάτηρ τοῦ Κύκλωπος Ἄργητος καὶ τῆς νύμφης Φρυγίας, ἀδελφὴ τοῦ Δέστου καὶ Ἀτρῶνος, ἐπώνυμος τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ πόλεως *Ἀτρήνης* τῆς ἀναφερομένης ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι, κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον, ἐκαλοῦντο *Ἀτρηνεῖς* καὶ *Ἀτρηνῖται* καὶ *Ἀτρηναῖοι*.

Γ. Ι. Κ.

ἀτρησία (ἡ)· ἡ ἔλλειψις τρήματος, ὀπῆς.

—**ἀτρησία *γεννητικῶν ὀργάνων*** *[Γυναικολ.]*. Εἶναι ἡ ἔμφραξις τοῦ γεννητικοῦ σωλῆνος τῆς γυναικός, ἥτις δυνατὸν νὰ εἶναι συγγενὴς ἢ ἐπίκτητος. Καὶ αἱ μὲν *συγγενεῖς* ἐμφράξεις εἶναι αἱ ἀκόλουθοι: α) *ἀτρησία τοῦ παρθενικοῦ ὑμένος*· β) *ἀτρησία τοῦ κόλπου*· γ) *ἀτρησία τῆς μήτρας*. Πολλάκις ἐπέρχεται σύγχυσίς τις καὶ ἡ ἀτρησία τοῦ παρθενικοῦ ὑμένος ἐκλαμβάνεται ὡς ἀτρησία τοῦ κόλπου· ἡ δὲ ἀτρησία τῆς μήτρας εἶναι σπανιωτάτη. Ἐπὶ κολπικῆς ἀτρησίας, ὁ κόλπος δυνατὸν νὰ ἐλλείπῃ τέλεον ἢ ἐν μέρει, ἢ νὰ ἐμφράσσηται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ αὐλοῦ αὐτοῦ ὑπὸ διαφράγματος. Αἱ συγγενεῖς περιπτώσεις εἰσὶ βεβαίως δυσχερέστατα ἀπὸ θεραπευτικῆς ἀπόψεως.

Αἱ *ἐπίκτητοι* ἀτρησίαι εἶναι κολπικαὶ ἢ μητριαί· ἐκεῖναι μὲν γεννῶνται ἐξ οὐλωδῶν διαπλάσεων ἢ ἑλκωδῶν ἐπεξεργασιῶν τοῦ κόλπου, αὗται δὲ ἐκ φλεγμονῶν ἐπελθουσῶν κατὰ τὴν λοχείαν, ἢ μετὰ μολυσματικὰς παθήσεις καὶ ἰσχυρὰς καυτηριάσεις. Ὡσαύτως ἐπὶ παρηλίκων ἢ γηραιῶν γυναικῶν ἀπαντᾷ ὡς ἐπὶ συμφυτικῆς κολπίτιδος ἀτρησία τοῦ ἐσωτερικοῦ στομίου τῆς μήτρας ἐκ συμφύσεων, ἧς ἕνεκεν ἀθροίζεται ἄφθονος βλέννα ἢ πύον ἐν τῇ μήτρᾳ (*ὑδρομητρία* ἢ *πυομητρία*).

Digitized by Google

Ἐν πάσῃ ἀτρησίᾳ δὲν ὑπάρχει ἔμμηνος κάθαρσις, ἀντὶ δὲ ταύτης κατὰ τὴν ἔφηβον ἡλικίαν ἐπέρχονται ἐν ἀρχῇ μὲν περιοδικοὶ πόνοι, βραδύτερον δὲ διαρκὲς ἄλγος ἀπότοκον τοῦ παρακωλυομένου ἐπιμηνίου αἵματος. Ἀλλ' ἐπειδή, ἀρχομένης τῆς ἐφηβότητος, συχνότατοι εἰσι τοιοῦτοι πόνοι ἄνευ ἐμμήνου καθάρσεως καὶ ἐπὶ καλῶς διαπεπλασμένων νεανίδων (φοθηκικὴ δυσμηνόρροια) παραμελεῖται ὡς τὰ πολλὰ ἡ ἔγκαιρος ἐξέτασις ἐπὶ συγγενοῦς ἀτρησίας. Ἐπὶ τῇ ὑπονοίᾳ γεννητικῆς κακοπλαστίας ὁ ἰατρὸς ὀφείλει νὰ προβαίνῃ εἰς τὴν τοπικὴν ἐξέτασιν τῶν γεννητικῶν ὀργάνων. Ὅσῳ αὐξάνεται ἡ τοῦ αἵματος συλλογή, τοσούτῳ ἰσχυρότεροι ἐπέρχονται οἱ πόνοι πρὸ πάντων κατὰ τὴν οὔρησιν καὶ κατὰ τὴν ἀποπάτησιν. Κατὰ τὴν ἐξέτασιν δὲ εὑρίσκομεν τὸν κόλπον τεταμένον (*αἱματοκολπία*), βραδύτερον δὲ διατείνεται καὶ ὁ αὐχὴν καὶ ἡ κοιλότης τῆς μήτρας (*αἱματομητρία*). Ὅταν ὑπάρχῃ ἀτρησία τῆς μήτρας, γεννᾶται τότε πρωτόγονος αἱματομητρία· ἡ δὲ συλλογὴ αἵματος δύναται ἀκολούθως νὰ διατείνῃ τὰς σάλπιγγας (*αἱματοσαλπιγγία*).

Ἐκ τῶν εἰρημένων δῆλον καθίσταται ὅτι ἡ διάγνωσις οὐδόλως εἶναι δυσχερής. Ἐπὶ ἀτρησίας τοῦ παρθενικοῦ ὑμένος καὶ τοῦ κόλπου παρατηροῦμεν τὸ αἷμα διὰ τῶν ἐμπεφραγμένων μερῶν ἕνεκα τῆς διαφανείας αὐτῶν· διὰ δὲ τῆς ἀμφίχειρος ἐξετάσεως ἀπὸ τε τοῦ ὀρθοῦ καὶ τῶν κοιλιακῶν τοιχωμάτων ψηλαφῶμεν ὄγκον πληροῦντα μὲν τὴν ἐλάσσονα πύελον, ὑποκείμενον δ' ἄλλῳ ἐλάσσονι ὄγκῳ, ὅστις εἶναι αὐτὴ ἡ μήτρα. Ἑκατέρωθεν δὲ τοῦ ὄγκου τούτου ψηλαφῶμεν ἐνίοτε τὰς ὑπὸ τοῦ αἵματος διαταθείσας σάλπιγγας δίκην ἀλλάντων τὸ σχῆμα, ὀφείλομεν ὅμως νὰ προβαίνωμεν μετὰ προσοχῆς εἰς τὴν ἐξέτασιν, ἵνα ἀποφύγωμεν σαλπιγγορραγίαν, ἥτις δύναται νὰ προξενήσῃ θανατηφόρον περιτονῖτιν. Ἐπὶ πρωτογενοῦς αἱματομητρίας ψηλαφᾷ τις διὰ τῆς συνήθους ἀμφίχειρος ἐξετάσεως τὴν μήτραν, μεταβληθεῖσαν εἰς ὄγκον ἐλαστικοῦ καὶ κλυδάζοντα μετ' ἐξειλημμένου αὐχένος καὶ ἄνευ στομίου. Ἐπὶ ἐμφράξεως δὲ τοῦ ἐσωτερικοῦ στομίου τοῦ αὐχένος, ἀντὶ τοῦ σώματος τῆς μήτρας εὑρίσκει τις ὄγκον στρογγύλον καὶ κλυδάζοντα, ἀλλ' ἀπρόσιτον εἰς τὴν μὴ εἰσχωροῦσαν μητρομήλην.

Ἡ πρόγνωσις τῆς τοιαύτης καταστάσεως εἶναι κακὴ ἄνευ ἐγχειρήσεως, διότι οἱ αἱματώδεις οὗτοι ὄγκοι ῥήγνυνται εὐχερῶς. Συχνοτάτη εἶναι ἡ σαλπιγγορραγία, μεθ' ἣν ἡ πάσχουσα ἀποθνήσκει ἐκ περιτονίτιδος· αὐτόματος δ' ἐπέρχεται ἡ ἴασις ὅταν ὁ ἐμφράσσων ὑμὴν σχίζηται ἀφ' ἑαυτοῦ ἢ ὅταν λήγῃ πρωΐμως ἡ ἔμμηνος κάθαρσις.

Ἡ θεραπεία συνίσταται εἰς τὴν διάνοιξιν τοῦ ἐμφράσσοντος ὑμένος δι' ἐγχειρήσεως. Ἡ τομὴ δέον νὰ εἶναι μᾶλλον μικρά, ἵνα τὸ ἀθροισθὲν αἷμα καταρρεύσῃ βραδέως, διότι ἐὰν ἐκχυθῇ ταχέως, πιεζομένων συγχρόνως ἔξωθεν διὰ τῆς χειρὸς τῶν κοιλιακῶν τοιχωμάτων, δύνανται αἱ λίαν τεταμέναι σάλπιγγες, ἕνεκα τῆς ἀποτόμου ἐκτοπίσεως τοῦ πρὸς τὴν μήτραν πέρατος αὐτῶν, νὰ ῥαγῶσιν εἰς τὴν κοιλίαν. Ἐν τοιαύτῃ δὲ τότε περιπτώσει ὀφείλομεν νὰ διανοίξωμεν αὐθωρεὶ τὴν κοιλίαν καὶ νὰ καθαιρέσωμεν τάς τε σάλπιγγας καὶ τὰς ᾠοθήκας. Προτιμῶμεν ὡσαύτως τὴν *κοιλιοτομίαν*, ὅταν ἡ διάνοιξις τοῦ αἱματοκόλπου ἢ τῆς αἱματομητρίας εἶναι δυσχερὴς ἕνεκα τοῦ πάχους τοῦ ἐμφράσσοντος ὑμένος (πρὸ πάντων δὲ ὅταν ὑπάρχῃ παντελὴς ἔλλειψις τοῦ κόλπου).

Ἡ πρόγνωσις τῶν μεθ' αἱματοσαλπιγγίας ἀτρησιῶν τῶν γεννητικῶν ὀργάνων σπουδαίως ἐβελτιώθη διὰ τῆς ἀπὸ τῆς κοιλίας ἐνεργουμένης σαλπιγγεκτομίας, ἐνῷ ἡ θνησιμότης αὐτῶν ἀνέρχεται εἰς 70% διὰ τῶν ἀπὸ τοῦ κόλπου ἐγχειρήσεων (ἐκ μιᾶς καὶ μόνης στατιστικῆς τοῦ Leopold, ἐπὶ 56 ἐγχειρηθεισῶν περιπτώσεων ἀπὸ τοῦ κόλπου, 39 θάνατοι). Ἐπὶ δὲ ἀτρησίας τοῦ ἐσωτερικοῦ στομίου τῆς μήτρας, διατιτραίνομεν τὸν ἐμφράσσοντα ὑμένα διὰ κοινῆς μητρομήλης ἢ διὰ τριγώνου ἀκίδος.

Ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἡ *ἀτρησία μετὰ διπλοῦ γεννητικοῦ σωλῆνος*, καθόσον δυσχερέστερον διαγινώσκεται αὕτη. Οἱ πόνοι, περὶ ὧν εἴπομεν ἀνωτέρω, ὑπάρχουσι μὲν καὶ ἐνταῦθα, ἀλλ' ὑπάρχει ὡσαύτως καὶ ἡ ἔμμηνος κάθαρσις. Κατὰ τὴν ἐξέτασιν διὰ τῶν δακτύλων ἀντιλαμβανόμεθα ὄγκον τεταμένον, ἄλλοτε μὲν συνεχόμενον τῇ μήτρᾳ, ὅταν αὕτη εἶναι διπλῆ (διδελφής), ἄλλοτε δὲ τῇ μήτρᾳ καὶ τῷ κόλπῳ, ὅταν ἅπας ὁ γεννητικὸς σωλὴν τυγχάνῃ διπλοῦς. Ὅλως ἰδιάζουσα εἶναι ἐνταῦθα ἡ ἔλλειψις τοῦ κολπικοῦ θόλου πρὸς τὸ μέρος τοῦ ὄγκου καὶ τὸ ἡμικυκλικὸν σχῆμα τοῦ μητρικοῦ στομίου. Ἡ πρόγνωσις ἐνταῦθα δὲν εἶναι τόσον κακὴ ὅσον ἐπὶ τῆς περιγραφείσης ἤδη ἀνωτέρω μορφῆς, διότι ἡ ῥῆξις συμβαίνει εὐχερέστερον κατὰ τὸ ἀνοικτὸν μέρος τοῦ γεννητικοῦ σωλῆνος.

Ἡ θεραπεία οὐδόλως διαφέρει τῆς τῶν ἄλλων ἀτρησιῶν. Ὅταν ὑπάρχῃ ἐπίσχεσις τοῦ ἐπιμηνίου αἵματος (αἱματομητρία) ἐντὸς τοῦ ἀτελοῦς κέρατος τῆς μήτρας, συνάμα δὲ καὶ αἱματοσαλπιγγία, ἐνδείκνυται ἡ ἀπὸ τῶν κοιλιακῶν τοιχωμάτων κοιλιοτομία, διὰ τῆς ὁποίας καθορίζεται ἡ ἀκριβὴς διάγνωσις τῆς καταστάσεως. Ὄντως δὲ διὰ τῆς ἁπλῆς μόνον ἀμφίχειρος ἐξετάσεως, ἔμμισχός τις ὄγκος τοῦ πλατέος συνδέσμου δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς κύστις τῆς ᾠοθήκης, ὡσαύτως δὲ καὶ παρέγκλισις ἢ ἐκτροπὴ τοῦ πυθμένος τῆς μήτρας ἐκλαμβάνεται ὡς μονόκερως μήτρα. Ἐν τῇ κοιλιοτομίᾳ δὲ δέον νὰ ἀφαιρῆται μόνον ἡ αἱματώδης μήτρα μετὰ τῆς αἱματώδους σάλπιγγος καὶ τῆς οἰκείας ᾠοθήκης, ὅπερ οὐδόλως δυσχερὲς τυγχάνει, ὡς ἔχει νῦν ἡ χειρουργικὴ τέχνη. Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

— **ἀτρησία δακτυλίου** (ἄλλως *ἀπρωκτία*) *[Παιδ.]*. Δαμαρτία περὶ τὴν διάπλασιν, καθ' ἣν ἐπὶ τοῦ παιδίου ἐλλείπει ὁ πρωκτός. Κατὰ τὴν ἀνωμαλίαν ταύτην, ἄλλοτε μὲν ὑπάρχει ἁπλῆ ἀτρησία τοῦ ἀπευθυσμένου, τελείως κατὰ τὰ ἄλλα διαπεπλασμένου· ἄλλοτε δὲ τὸ ἀπευθυσμένον διανοίγεται παρὰ φύσιν ἢ εἰς τὴν κύστιν ἢ εἰς τὴν οὐρήθραν, ἢ εἰς τὸν κολεόν, ὁπόθεν ἐπὶ τοῦ νεογνοῦ ἐξέρχεται καὶ τὸ μηκώνιον· ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ ποικιλίᾳ δὲν ὑπάρχει ἴχνος πρωκτοῦ.

Ἐπιβάλλεται, ἅμα τῇ γεννήσει τοῦ παιδίου, ἡ προσεκτικὴ ἐξέτασις τῶν γεννητικῶν αὐτοῦ ὀργάνων καὶ τῆς ἕδρας. Ἂν ὑπάρχῃ πρωκτός, ἀλλὰ τὸ παιδίον ἀπὸ 24 ὡρῶν δὲν ἀπέβαλε μηκώνιον, ὑπάρχει εἰς τὸ ὀρθὸν ὑμενῶδες διάφραγμα, τοῦ ὁποίου ἐπιβάλλεται ἀμέσως ἡ σταυροειδὴς διατομή. Ἂν ὑφίστανται ἀποτυπώματα πρωκτοῦ, ἐνεργοῦμεν καὶ πάλιν ἐγχειρητικῶς, μέχρις οὗ συναντήσωμεν τὸ πέρας τοῦ ὀρθοῦ, ὅπερ ἕλκοντες διὰ λαβίδων πρὸς τὰ χείλη τοῦ τραύματος, διανοίγομεν καὶ προσηλοῦμεν. Ἡ προσήλωσις αὕτη θὰ γίνῃ εἴτε ἐπὶ τῆς φυσιολογικῆς θέσεως τοῦ πρωκτοῦ, ἂν φθάνῃ τὸ ἔντερον μέχρι ἐκεῖ *(φυσιολογικὴ ἕδρα)*, εἴτε εἰς ὃ μόνον μέρος φθάνει τοῦτο *(παρὰ φύσιν ἕδρα)*. Κατὰ τὴν ἄλλην περίπτωσιν, καθ' ἣν τὸ ἀπευθυσμένον διανοίγεται παρὰ φύσιν εἰς ἄλλο ὄργανον, ἡ χειρουργικὴ ἐπέμβασις δὲν εἶναι ἐπείγουσα, ἐφ' ὅσον αἱ κενώσεις ἐνεργοῦνται ὁπωσδήποτε τακτικῶς διὰ τοῦ ὀργάνου ἐκείνου. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ἄτρητος (ὁ, ἡ)· ὁ μὴ τετρημένος, ὁ μὴ ἔχων τρῆμα, ὀπήν, ἀτρύπητος.

Ἄτρι (Atri) *[Ἰνδ. Μυθολ.]*. Εἷς τῶν *ρίσι* ἢ ἁγίων τῶν Βεδῶν, ἰδιαιτέρως προστατευόμενος ὑπὸ τοῦ Ἴνδρα, τοῦ Ἄγνι καὶ τῶν Ἀσβίν. Διὰ τῶν προσευχῶν του ἐπανέφερεν εἰς τὴν γῆν τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ὅπερ εἶχεν ἐπισκιάσει ὁ δαίμων Σβαμπάνου, καὶ ἀπήλλαξε τὸν Ἄγνι ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας τῶν Ἀσούρας. Κατὰ τὸν θρῦλον ὁ Ἄτρι ἐγεννήθη ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ *Βράχμα* ἢ ἐκ τοῦ σπέρματος τῆς *Βάκ*. Συνεζεύχθη τὴν Ἀνασούγια. Θυγάτηρ αὐτοῦ εἶναι ἡ Σόμα (ἡ σελήνη), ἣν ἐγέννησε δι' ἑνὸς καὶ μόνου βλέμματος. Τὸ πέμπτον μαντάλα (βιβλίον) τῆς Ρίγκ - Βέντα ἀποδίδεται εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς ἀπογόνους του. Τὸ ὄνομα του φέρουσιν ἐπίσης δύο πραγματεῖαι, ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ἰατρικὴν καὶ τὴν ἀστρονομίαν. Α. Δ.

Ἀτρία (Atria) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ΒΑ ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τῶν Ἀπεννίνων, ἥτις, παράλιος οὖσα τὸ πάλαι, εἶναι τανῦν, λόγῳ τῶν γενομένων προσεπιχώσεων, μεσόγειος. Ἀνάδοχος τοῦ *Ἀτρία* κόλπου (βλ. **Ἀδρία**). Σ. Ε. Λ.

— **Ἀτρίας κόλπος** *[Ἀρχ. Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία ὀνομασία τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους (Plin. III, 20, 6) ἀπὸ τῆς πόλεως Ἀτρία (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

Ἀτριανὸς (Atrianus) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς (ὁ σημερινὸς *Τάρταρο*) ἀρδεύων τὴν ἐντεῦθεν τοῦ Πάδου Γαλατίαν καὶ ἐκβάλλων εἰς τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Ἐνετίας. Παρὰ τὰς ἐκβολὰς αὐτοῦ ὑπῆρχον τὰ *ἕλη τῶν Ἀτριανῶν* (Atrianorum paludes).

Ἀτριβέρσα (Atriversa) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἄκρα τοῦ ἀκρωτηρίου Γκρανίτολα (Granitola, πλάτ. 37°34', μήκ. 12°40' ἀνατολ., χάρτ. ἀγγλ. 186: Mazzara to Palma) Δ.ΝΔ τῆς Σικελίας ἐσχατιᾶς. Σ.Ε.Λ.

ἀτριβὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ μὴ τετριμμένος, ἄτριπτος· || ὁ μὴ ἐντριβής, ὁ μὴ ἠσκημένος εἴς τι, ἄπειρος, ἀνάσκητος.

ἀτρίβολος (ὁ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κρήτῃ τοῦ φυτοῦ *μηδικὴ ἡ δρεπανοειδὴς* (Medicago falcata). Δ. Ν. Π.

ἀτριγύριστος, *—η, —ο·* δημοτ., ὁ μὴ τριγυρισμένος, ὁ μὴ περικυκλωμένος· || ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον δὲν δύναταί τις νὰ *τριγυρίσῃ*, νὰ περιέλθῃ, λόγῳ μεγάλης ἐκτάσεως: «ἀτριγύριστο χωράφι,—ἀμπέλι, —σπίτι κτλ.».

Ἄτριο ντὲλ Καβάλλο (Atrio del Cavallo) *[Γεωγρ.]*. Ἡ ἡμικυκλικὴ κοιλὰς ἡ διαχωρίζουσα τὰς δύο κορυφὰς τοῦ Βεζουβίου, τὴν Monte di Somma πρὸς βορρᾶν καὶ τὴν Monte Vesuvio κωνοειδῆ ἀποτελοῦσαν τὸν σύγχρονον τοῦ ἡφαιστείου κρατῆρα πρὸς νότον. Εἰς τὸ ΒΑ. αὐτῆς στόμιον εὑρίσκεται τὸ περίφημον ἀστεροσκοπεῖον (βλ. χάρτ. ἀγγλ. 1728: Gulf of Naples) Σ. Ε. Λ.

ἄτριον (τό)· *[Ἀρχιτεκτ.]* βλ. **αὐλή**.

ἄτριον (τό) (Atrio, Atrio del Cavallo) *[Ἡφαιστειολ.]*. Κοιλαδοειδὲς βύθισμα (κοίλωμα) τοῦ ἐδάφους, τὸ ὁποῖον εἰς τὰ σύνθετα ἡφαίστεια ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ κεντρικοῦ κωνοειδοῦς ὄρους καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ δακτυλιοειδοῦς περιτειχίσματος, τὸ ὁποῖον τὸ περιβάλλει. Γ. Κ. Γ.

Ἄτριος *[Μυθολ.]*. Θρυλικὸς βασιλεὺς τῶν Ἐτρούσκων, υἱὸς τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τῆς Κίρκης, ἀδελφὸς τοῦ Λατίνου.

ἄτριπτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· κοιν. *ἄτριφτος*· ὁ μὴ τριμμένος, ὁ μὴ λειοτριβημένος: «ἄτριφτος καφές, —ζάχαρη,—ἀμύγδαλα κτλ.» || ὁ μὴ τριβείς, ὁ μὴ φθαρείς: «ἄτριφτο φόρεμα,—ὕφασμα κττ.».

ἀτριχία (ἡ) (Atrichia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βρύων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυτριχιδῶν*. Εἶναι μικρότατα φυτὰ φυόμενα εἰς ὑγροὺς καὶ σκιεροὺς τόπους. Δ. Ν. Π.

ἄτριχος (ὁ,ἡ) καὶ *—η,—ον* (τό)· ὁ μὴ ἔχων τρίχας.

Ἀτροκιανὸς (Atrocianns), ***Ἰωάννης***. Γερμανὸς βοτανικὸς καὶ φιλόλογος, ἀποθανὼν τῷ 1540. Εἶναι γνωστὸς διὰ τοὺς λατινικοὺς στίχους του καὶ διὰ τὴν ἀντίδρασιν αὐτοῦ πρὸς τὴν θρησκευτικὴν μεταρρύθμισιν τοῦ Λουθήρου.

ἀτρολακτινικὸν *ὀξύ*. Τὸ α-φαινυλογαλακτικὸν ὀξὺ $C_6H_5{-}C(OH)\left\langle\begin{matrix}CH_3\\COOH\end{matrix}\right. + \frac{1}{2}H_2O$. Σκευάζεται δι' ὀξειδώσεως τοῦ ὑδροτροπικοῦ ὀξέος δι' ὑπερμαγγανικοῦ καλίου. Ρομβικοὶ πίνακες ἐνέχοντες κρυσταλλικὸν ὕδωρ εἰς 90°, τηκόμενοι δὲ ἄνυδροι εἰς 94°. Κ. Γ. Μ.

ἀτρόμακτος ἢ *ἀτρόμαχτος, —η, —ο·* ὁ μὴ τρομάζων, ὁ μὴ ἐκπληττόμενος, ἄφοβος.

ἀτρόμητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ τρέμων ὑπὸ φόβου, ἄφοβος, γενναῖος, τολμηρός.

Ἀτρόμητος. Πατὴρ τοῦ Αἰσχίνου ἐκ Κοθωκιδῶν, δήμου τῆς Ἀττικῆς, γραμματιστής, πρότερον *Τρόμης* καλούμενος. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους, τοῦ Αἰλιανοῦ καὶ ἄλλων συγγραφέων. Α. Δ.

ἀτρομοκράτητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ τρομοκρατηθείς, ὁ μὴ διὰ τοῦ φόβου καταπλαγείς, ὁ μὴ κυριευθεὶς ὑπὸ φόβου.

ἄτρομος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ τρέμων, ἄφοβος, ἀτάραχος· ἀντίθ. *ἔντρομος*.

Ἄτρομος *[Μυθολ.]*. Εἷς τῶν υἱῶν τοῦ Ἡρακλέους, ὑπὸ τοῦ Ἀπολλοδώρου μνημονευόμενος.

ἀτροπαμίνη (Atropamin) *[Φαρμ. Χημ.]*. βλ. λ. **ἀποατροπίνη**.

Ἀτροπατεγκιάν· βλ. **Ἀτροπατηνή**.

Ἀτροπατηνὴ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἑλληνικὴ ὀνομασία τοῦ *Ἀτροπατεγκιάν* (σημ. *Ἀζερμπαϊτζάν*), κληθέντος οὕτω ἐκ τοῦ Ἀτροπάτου, Πέρσου σατράπου τῆς ἐποχῆς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου (βλ. **Ἀζερμπαϊτζάν**).

Ἀτροπάτης. Σατράπης τῆς Μηδίας, διατελέσας διοικητὴς μιᾶς περσικῆς μεραρχίας κατὰ τὴν μάχην τῶν Ἀρβήλων καὶ Γαυγαμήλων (331 π. Χ.). Βραδύτερον διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου σατράπης τῆς Μηδίας ἢ μᾶλλον τῆς ἐξ αὐτοῦ λαβούσης τὸ ὄνομα περσικῆς ἐπαρχίας Ἀτροπατηνῆς (βλ. λ.). Τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀτροπάτου ἐνυμφεύθη ὁ Περδίκας γενόμενος διοικητὴς τῆς Μηδίας. Ν. Μ.

ἀτροπικὸν *ὀξὺ* ἢ *α-φαινυλακρυλικὸν ὀξὺ* *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου

$$C_6H_5C(CO_2H){:}CH_2.$$

Ἐκλήθη οὕτω ἐκ τῆς σχέσεως τῆς ἀτροπίνης (βλ. λ.). Εἶναι πτητικὸν μεθ' ὑδρατμῶν καὶ τήκεται εἰς 106°. Σ. Γ.

ἀτροπίνη (Atropinum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ἀλκαλοειδές, περιεχόμενον μετ' ἄλλων συγγενῶν τοιούτων εἰς φυτὰ τῆς οἰκογενείας τῶν *σολανιδῶν*, ὡς τὴν *ἄτροπον τὴν εὐθάλειαν*, τὸν *ὑοσκύαμον*, τὸ *στραμώνιον*, τὴν *σκοπόλιαν* καὶ τὴν *δυβοϊσίαν*.

Ἡ ἀτροπίνη ἀνεκαλύφθη τῷ 1831 ὑπὸ τοῦ Mein καὶ ἀνεξαρτήτως ἀπ' αὐτοῦ, τῷ 1833 ὑπὸ τῶν Geiger καὶ Hesse, ὡς τὸ δραστικὸν συστατικὸν *ἀτρόπου τῆς εὐθαλείας*. Κατὰ τὸν Schering ἡ κυρία ποσότης τῶν ἀλκαλοειδῶν ἡ ἐνεχομένη εἰς τὰ φύλλα καρπούς, σπέρματα καὶ ῥίζας τῆς *εὐθαλείας* δὲν ἀποτελεῖται ἐξ ἀτροπίνης, ἀλλ' ἐξ *ὑοσκυαμίνης*, σώματος ἰσομεροῦς πρὸς τὴν ἀτροπίνην ὅπερ μεταπίπτει εἰς ἀτροπίνην. Πρὸς παρασκευὴν τῆς ἀτροπίνης χρησιμοποιοῦνται αἱ ξηρανθεῖσαι διετεῖς καὶ τριετεῖς ῥίζαι τῆς εὐθαλείας, αἱ συλλεγεῖσαι ὀλίγον χρόνον πρὸς τῆς *ἀνθήσεως* ταύτης, ὡς καὶ τὰ σπέρματα τοῦ στραμωνίου. Εἰς τὰ σπέρματα τῆς εὐθαλείας ἡ ἐνεχομένη ποσότης ἀτροπίνης ἀνέρ-

Digitized by Google

χεται εἰς 0.8%. Πρὸς ἐξαγωγὴν τῆς ἀτροπίνης γίνεται ἐκχύλισις τῶν κονιοποιηθεισῶν ριζῶν τῆς εὐθαλείας ἢ τῶν θραυσθέντων σπερμάτων τοῦ στραμωνίου ἢ τοῦ ὑοσκυάμου δι' ἀλκοόλης καθαρᾶς 90° παρουσίᾳ ὑδροξειδίου τοῦ ἀσβεστίου. Τὸ ὑγρὸν διηθεῖται, ἀφίεται ἤρεμον, μίγνυται μετὰ θειϊκοῦ ὀξέος, ἐπαναδιηθεῖται, ἀπαλλάσσεται δι' ἐξατμίσεως ἀπὸ τῆς ἀλκοόλης καὶ τὸ ὑπόλειμμα καθαίρεται ἀπὸ τῶν ρητινῶν καὶ λιπῶν δι' ἐπανειλημμένης ἀναταράξεως μετ' αἰθέρος. Ἐκ τοῦ οὕτω ληφθέντος διαλύματος τοῦ ἀλκαλοειδοῦς καθιζάνεται τοῦτο δι' ἀνθρακικοῦ καλίου καὶ τέλος τὸ ληφθὲν ἀλκαλοειδὲς ἐκπλύνεται ἐπανειλημμένως δι' ὕδατος καὶ ἀνακρυσταλλοῦται ἐξ ἀλκοόλης.

Ἡ ἀτροπίνη ἀποτελεῖ μικράς, ἀχρόους καὶ ἀόσμους διαφανεῖς βελόνας τηκομένας εἰς 115,5°, ἀδιαλύτους ἐν ὕδατι καὶ πετρελαϊκῷ αἰθέρι, διαλυτὰς δὲ ἐν αἰθυλικῇ καὶ ἀμυλικῇ ἀλκοόλῃ, ἐν χλωροφορμίῳ καὶ ὀλιγώτερον ἐν αἰθέρι καὶ βενζολίῳ. Τὰ οὐδέτερα διαλύματα τῆς ἀτροπίνης εἶναι ἀνενεργά. Συμφώνως πρὸς τὴν σύνταξιν αὐτῆς ἀποτελεῖ ἡ ἀτροπίνη τὸν r-τροπικὸν-i-τροπινικὸν ἐστέρα, ἤτοι προέρχεται ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ μιᾶς ἀλκοόλης, τῆς τροπίνης, καὶ ἑνὸς ὀξέος, τοῦ τροπικοῦ ὀξέος. Οὕτως ὁ συντακτικὸς τύπος τῆς ἀτροπίνης εἶναι ὁ ἑξῆς:

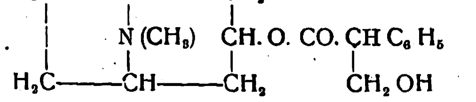

Ἐὰν ἡ ἀτροπίνη συνοδεύηται ὑπὸ *ὑοσκυαμίνης*, ὅπερ γίνεται κατάδηλον ἐκ τῆς ὀπτικῆς ἐνεργείας ἣν παρουσιάζουν τὰ διαλύματα αὐτῆς, διαλύεται εἰς ἀλκοόλην καὶ μείγνυται μετὰ νατρορρύματος πρὸς μετατροπὴν τῆς τελευταίας ταύτης εἰς ἀτροπίνην. Ἡ ἀτροπίνη δίδει μετὰ τῶν γενικῶν ἀντιδραστηρίων τῶν ἀλκαλοειδῶν ἰζήματα. Χαρακτηριστικαὶ ἀντιδράσεις τῆς ἀτροπίνης εἶναι αἱ ἀκόλουθοι: Κατὰ τὴν θέρμανσιν 0,01 γρ. ἀτροπίνης μετὰ 2 γρ. πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος, δίδει χαρακτηριστικὴν εὐάρεστον ὀσμὴν τῶν ἀνθέων τῆς δαμασκηνέας. Κατὰ τὴν ἐν κάψῃ ἐξάτμισιν ἴχνους ἀτροπίνης, ἢ καί τινος τῶν ἁλάτων αὐτῆς, μετὰ σταγόνων ἀτμίζοντος νιτρικοῦ ὀξέος παραμένει κιτρινωπὸν ὑπόλειμμα, ὅπερ προσθήκῃ ἀνύδρου ἀλκοολικοῦ καλιρρύματος προσλαμβάνει ἔντονον ἐρυθρὰν χροιὰν (ἀντίδρασις Vitali). Ἡ ἀντίδρασις αὕτη εἶναι λίαν εὐαίσθητος, δυστυχῶς ὅμως δίδουσιν αὐτὴν ἡ στρυχνίνη καὶ ἰδίᾳ ἡ βερατρίνη. Ἡ σπουδαιοτέρα ἀντίδρασις τῆς ἀτροπίνης καὶ ὑοσκυαμίνης εἶναι ἡ φυσιολογικὴ αὐτῆς ἰδιότης τῆς διευρύνσεως τῆς κόρης τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ἡ ἀτροπίνη εἶναι ἰσχυρὰ βάσις καὶ σχηματίζει μετὰ τῶν ὀξέων διάφορα ἅλατα εὔχρηστα καὶ ἐν τῇ θεραπευτικῇ. Διὰ καυστικῶν ἢ ἀνθρακικῶν ἀλκαλίων καθιζάνει ἐκ τῶν διαλυμάτων αὐτῆς. Συνθετικῶς παρασκευάζεται ἡ ἀτροπίνη διὰ θερμάνσεως ἐπὶ 30' ἀκετυλοχλωροτροπικοῦ ὀξέος μεθ' ὑδροχλωρικῆς τροπίνης, ὅτε σχηματίζεται ἡ ὀξικὴ ἀτροπίνη, ἥτις διὰ σαπωνοποιήσεως μετατρέπεται εἰς ὀξικὸν κάλιον καὶ ἀτροπίνην. Ἐν τῇ θεραπευτικῇ ἀναγράφεται ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν ἁλάτων αὐτῆς καὶ ἰδίᾳ τοῦ θειικοῦ, ὑδροχλωρικοῦ, νιτρικοῦ καὶ ὀξικοῦ ἅλατός της εἰς δόσεις 0,0001 γρ. πολλάκις τῆς ἡμέρας εἰς καταπότια ἢ εἰς κόνιν ἢ εἰς ποτήματα, ὡς καταπραϋντικόν. Ἐξωτερικῶς χρησιμεύει εἰς τὴν ὀφθαλμολογίαν εἰς δόσεις 0,01 γρ.: 10 γρ. ὕδατος. Ἡ ἀτροπίνη ἀπορροφᾶται εὐκόλως ὑπὸ τῶν μυῶν καὶ τοῦ κυτταρικοῦ ἱστοῦ ἀποβαλλομένη ἐντὸς 24ώρου διὰ τῶν οὔρων. Εἰς μεγάλας δόσεις προκαλεῖ διέγερσιν, εἶτα δὲ ἐγκεφαλικὴν καὶ μυϊκὴν κατάπτωσιν, κεφαλαλγίαν, παραισθήσεις, παραλήρημα, ὀπτικὰς ἀνωμαλίας μετ' ἰσχυρᾶς διευρύνσεως τῆς κόρης, εἶδος μέθης καὶ ὑπνηλίας καὶ τέλος κῶμα. Ἡ ἀτροπίνη μειοῖ τὴν ἔκκρισιν τῶν οὔρων, τοῦ σιέλου, τοῦ ἱδρῶτος καὶ τοῦ γάλακτος. Περὶ τῶν ἀντιδότων τῆς ἀτροπίνης βλ. λ. **ἀντίδοτα**. Κ. Γ. Μ.

— ἀτροπίνη *βαλεριανικὴ* (Atropinum valerianicum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ἕνωσις τῆς ἀτροπίνης μετὰ τοῦ βαλεριανικοῦ ὀξέος τοῦ τύπου:

$C_{17}\ H_{23}\ NO_3 . C_5\ H_{10}\ O_2 + {}^1/_2\ H_2O$. Σκευάζεται διὰ μείξεως ἐν ἀπολύτῳ ἀλκοόλῃ ἀτροπίνης καὶ βαλεριανικοῦ ὀξέος. Εὐδιάσπαστοι, ὑγροσκοπικοί, ἄχροοι κρύσταλλοι, ἀσθενῶς ἀπὸ βαλεριανικοῦ ὀξέος ὄζοντος, μαλακυνόμενοι εἰς 20° καὶ τηκόμενοι εἰς 42°, μετὰ τὴν πῆξιν δὲ αὐτῶν μὴ ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν κρυσταλλικὴν αὐτῶν μορφήν, διαλυτοὶ ἐν ὕδατι καὶ ἀλκοόλῃ. Ἡ βαλεριανικὴ ἀτροπίνη ἀναγράφεται ἰδίᾳ πρὸς ἐσωτερικὴν χρῆσιν. Κ. Γ. Μ.

—ἀτροπίνη *θειικὴ* (Atropinum sulfuricum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ἡ ἕνωσις αὕτη ὑπὸ κρυσταλλικὴν μορφὴν ἔχει τὸν τύπον: $(C_{17}\ H_{23}\ NO_3)_2 . H_2\ SO_4 + H_2O$. Παρασκευάζεται δι' ἐξουδετερώσεως ἀλκοολικοῦ διαλύματος θειικοῦ ὀξέος διὰ καθαρᾶς κρυσταλλικῆς ἀτροπίνης, λαμβανομένης τῆς προνοίας, ὅπως μὴ ἀνέλθῃ ἡ θερμοκρασία. Ἐκ τοῦ διαλύματος εἶτα τούτου διὰ μείξεως μετ' αἰθέρος ἀποχωρίζεται κρυσταλλικὴ ἡ *θειικὴ ἀτροπίνη*. Κόνις λευκὴ ἀποτελουμένη ἐκ μικρῶν κρυσταλλικῶν βελονῶν. Διαλύεται εἰς ἴσον ποσὸν ὕδατος καὶ εἰς 3 μ. ἀλκοόλης 90° πρὸς οὐδέτερον ἄχρουν ὑγρόν. Ἐν αἰθέρι, χλωροφορμίῳ, διθειάνθρακι καὶ βενζολίῳ εἶναι σχεδὸν ἀδιάλυτος. Τὰ διαλύματα τῆς θειικῆς ἀτροπίνης ἔχουν λίαν πικρὰν καὶ ἀηδῆ γεῦσιν. Κατὰ τὴν διατήρησιν ἡ θειικὴ ἀτροπίνη ἀποβάλλει μέρος τοῦ κρυσταλλικοῦ αὐτῆς ὕδατος. Ἡ καθαρὰ θειικὴ ἀτροπίνη τήκεται εἰς 183°, δι' ἰσχνῆς ὅμως ὑγρασίας καταπίπτει σημαντικῶς τὸ σημεῖον τήξεως αὐτῆς. Ἡ θειικὴ ἀτροπίνη εἶναι τὸ εὐρυτέρας ἐφαρμογῆς ἐν τῇ θεραπευτικῇ ἅλας τῆς ἀτροπίνης χρησιμοποιουμένης ἰδίᾳ ἐν τῇ ὀφθαλμολογίᾳ. Ἐκ τῆς θειικῆς ἀτροπίνης κατασκευάζεται ὁ *χάρτης τῆς ἀτροπίνης* (Charta atropinata), ὅστις χρησιμεύει ἐν τῇ ὀφθαλμιατρικῇ, καὶ ἡ *ἀτροπινοῦχος ζελατίνη* (Gelatina atropinata), τῆς αὐτῆς ὁμοίας χρήσεως σκεύασμα. Κ. Γ. Μ.

— ἀτροπίνη *σαλικυλικὴ* (Atropinum salicylicum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ἕνωσις τοῦ τύπου $C_{17}\ H_{23}\ NO_3 . C_7\ H_6\ O_3$, ἐνέχουσα 67.7% ἀτροπίνης. Λαμβάνεται διὰ διαλύσεως ἀτροπίνης ἐν ἀλκοόλῃ καὶ προσθήκης σαλικυλικοῦ ὀξέος μέχρις ἐξουδετερώσεως. Λευκὴ κρυσταλλικὴ κόνις λίαν διαλυτὴ ἐν θερμῷ ὕδατι καὶ ἀλκοόλῃ. Δέον νὰ φυλάσσηται εἰς καλῶς κεκλεισμένα δοχεῖα. Κ. Γ. Μ.

ἀτροπισμὸς *[Βιολ.]*· βλ. **τροπισμοί**.

ἀτροπολόγητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ τροπολογηθείς, ἀμετάβλητος.—Ἐπίρ. **ἀτροπολογήτως**.

ἀτροποποίητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ τροποποιηθείς, ὁ μὴ μεταβληθείς, ἀμετάβλητος.—Ἐπίρρ. **ἀτροποποιήτως**.

ἄτροπος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ τρεπόμενος, ὁ μὴ μεταβαλλόμενος, ἀμετάτρεπτος.— Ἀφηρ. **ἀτροπία**.

— *[Βοτ.]* Ἡ ὀνομασία *ἄτροπος* δίδεται εἰς τὴν θωθήκην, τῆς ὁποίας ἡ μικροπύλη κατέχει ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον ἄκρον τοῦ ὀμφαλοῦ τοῦ σπέρματος. Δ. Ν. Π.

Ἄτροπος *[Μυθολ.]*. Μία τῶν τριῶν Μοιρῶν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μυθολογίας (βλ. λ. **Μοῖραι**).

Ἄτροπος *[Ἀστρον.]*. Τηλεσκοπικὸς πλανήτης ὑπ' ἀριθ. 273, ἀνακαλυφθεὶς τὴν 8 Μαρτίου 1888 ὑπὸ τοῦ Palisa.

ἄτροπος (ὁ) (Atropus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκομβριδῶν*, περιλαμβάνον ἓν εἶδος ἰθαγενὲς τῶν Ἰνδικῶν θαλασσῶν. Δ. Ν. Π.

ἄτροπος (ἡ) (Atropa) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσωπανθῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *σολανιδῶν*. Τὰ φυτὰ ταῦτα ἔχουσι δριμεῖαν ὀσμὴν καὶ φύονται εἰς σκιερὰ καὶ δασώδη μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς δυτικῆς καὶ μέσης Ἀσίας. Ὁ ἐγκλιματισμὸς τῶν φυτῶν τούτων ἐπέτυχε καὶ εἰς ἄλλας ἠπείρους καὶ ἰδίως εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς. Εἰς πλεῖστα μέρη καλλιεργοῦνται ἐντατικῶς, διότι αἱ ῥίζαι καὶ τὰ φύλλα των εἶναι χρήσιμα εἰς τὴν φαρμακοποιίαν. Κυριώτερον εἶδος εἶναι ἡ:

Ἄτροπος ἡ εὐθάλεια (Atropa belladona). Εἶναι πόα πολυετής. Ἡ ῥίζα της εἶναι ἁδρά, σαρκώδης, ἀτρακτοειδὴς καὶ ὑπόφαιος κατὰ τὴν ἐπιφάνειάν της. Ἐκ τῆς ῥίζης ἐκφύεται ὁ καυλός, ὅστις εἶναι εὐθύς, ἰσχυρός, ἀπεστρογγυλωμένος καὶ τὸ ὕψος του φθάνει τὰ 150 ἑκατοστόμετρα. Ὁ καυλὸς εἶναι εἰς ἀρκετὸν ὕψος ἀπὸ τῆς βάσεώς του γυμνὸς καὶ εἶτα ἄρχεται διακλαδιζόμενος. Τὰ φύλλα της εἶναι ἐναλλασσόμενα, φοειδῆ, αἰχμηρά, μεγάλα καὶ μεμονωμένα. Τὰ ἄνθη, μεγάλα, μεμονωμένα καὶ κρεμάμενα, ἐκφύονται κατὰ τὴν μασχάλην τοῦ φύλλου, ἢ τὴν κοινὴν μασχάλην δύο συνηνωμένων φύλων. Τὸ ἄνθη κανονικοῦ σχήματος καὶ ἑρμαφρόδιτα. Ὁ κάλυξ των διῃρημένος εἰς πέντε φοειδεῖς καὶ αἰχμηροὺς κατὰ τὸ ἕτερον ἄκρον των λοβούς. Οἱ στήμονες πέντε, ἔχοντες ἐπιμήκη νημάτια, ἐσωτερικῶς καλύπτονται ὑπὸ λεπτοτάτων, πυκνῶν τριχῶν καὶ καταλήγουσιν εἰς διθύλακον ἀνθῆρα. Ἡ θωθήκη ἐλευθέρα, ἐπιφυὴς καὶ καλύπτεται κατὰ τὰ ἐσωτερικὰ αὐτῆς τοιχώματα ὑπὸ δισκοειδοῦς τινος ἀποφύσεως κιτρίνου χρώματος. Τὰ ἄνθη ἀναφαίνονται κατὰ Ἰούνιον, Ἰούλιον καὶ

Ἄτροπος ἡ εὐθάλεια.
[Α—Τομὴ καρποῦ. Β—σπέρμα.]

Αὔγουστον. Ὁ καρπὸς εἶναι σαρκώδης, αἰσθητῶς πεπιεσμένος κατὰ τὴν κορυφήν του, κατ' ἀρχὰς πράσινος, εἶτα ἐρυθρὸς καὶ τέλος κατὰ τὴν τελείαν ὡρίμανσίν του στιλπνῶς μελανός. Τὸ μέγεθός του ποικίλλει ἀπὸ ῥαγὸς σταφυλῆς μέχρι τοῦ κερασίου, πρὸς τὸ ὁποῖον ὁμοιάζει μεγάλως, καὶ περικλείει μέγαν ἀριθμὸν σπερμάτων.

Παρ' ἡμῖν ἡ ἄτροπος ἡ εὐθάλεια εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *μπελλαντόνα* καὶ φύεται εἰς τὸν Ὄλυμπον, τὴν Οἴτην καὶ τὸν Παρνασσόν. Αἱ ῥίζαι τοῦ φυτοῦ τούτου (βλ. κατ.) χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν φαρμακευτικήν. Πάντα τὰ μέρη τοῦ φυτοῦ τούτου εἶναι δηλητηριώδη καὶ ἐνέχουσι τὴν ἀτροπίνην (βλ. λ.) Τὰ φύλλα τῆς εὐθαλείας εἶναι ᾠοειδῆ, ὀξύληκτα, λειόχειλα, σχεδὸν ἄτριχα· δι' ἁπλοῦ φακοῦ φαίνονται λευκῶς ἐστιγμένα, λεπτά, χαλαρά, εὔθραυστα. Αἱ ῥίζαι ἐγκλείουσιν εἰς τὸν φλοιὸν κρυσταλλικὴν ἄμμον, καὶ δὲν ἔχουσι βιβλικὰς ἶνας οὔτε βλεννώδη κύτταρα. Δ. Ν. Π.

— ἀτρόπου τῆς *εὐθαλείας φύλλα καὶ ῥίζα* (Atropa belladona follia et radix) *[Φαρμακολ.]*. Τὰ ὡς δρόγη φερόμενα φύλλα τῆς εὐθαλείας εἶναι ἐρρυτιδωμένα. Ἡ δρόγη ἔχει ὀσμὴν ναυτιώδη, γεῦσιν δριμεῖαν, πικρὰν καὶ προκαλοῦσαν ὁμοίως ναυτίαν καὶ ἥτις μειοῦται κατὰ τὴν ξήρανσιν καὶ διατήρησιν. Συνήθεις νοθεῖαι τῆς δρόγης εἶναι ἡ ἀνάμειξις μετὰ φύλλων τοῦ φυτοῦ Solanum nigrum, οὗτινος τὸ πλάτυσμα εἶναι ἀκέραιον, μικρότερον καὶ δαντελωτὸν κατὰ τὰ ἄκρα, ἐπίσης μετὰ τῶν φύλλων τῆς Scopolia Carniolica, ὧν ἡ ἀνωτέρα ἐπιδερμὶς δὲν φέρει στόματα, μετὰ τῶν φύλλων τῆς Phytolacca decandra, τῆς καλουμένης ἰταλικῆς εὐθαλείας, ἅτινα εἶναι λεῖα. Τὰ φύλλα τῆς εὐθαλείας ἐνέχουσι τὰ αὐτὰ χημικὰ συστατικά, ἅτινα ἐνέχει καὶ ἡ ῥίζα αὐτῆς, ἤτοι ἀτροπίνην καὶ ὑοσκυαμίνην ἀπὸ 0,3—0,4 % ἡνωμένα μετὰ μηλικοῦ ὀξέος, ἀσπαραγίνην καὶ οὐσίας πεκτινικὰς καὶ ῥητινικὰς κλπ. Ἡ συλλογὴ τῶν φύλλων γίνεται κατὰ τὸν Ἰούνιον, δηλαδὴ πρὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀνθήσεως τοῦ φυτοῦ, εἶτα δὲ ξηραίνονται ταῦτα ἐν τῷ ἀέρι καὶ ὑπὸ σκιὰν καὶ φυλάσσονται ἐν λευκοσιδηροῖς δοχείοις. Ἡ ὡς δρόγη φερομένη ῥίζα τῆς εὐθαλείας ἀποτελεῖται ἐξ ἀρκετὰ ὀγκωδῶν τεμαχίων μήκους 10—15 ἑκσμ. καὶ 2—4,5 ἑκσμ. διαμέτρου.

Κατὰ τὴν κονιοποίησιν αὐτῶν ἀποβάλλουν λευκὴν κόνιν ἐρεθίζουσαν τοὺς βλενογόνους τῆς ῥινός, ἀποτελουμένην ἐκ κρυστάλλων ὀξαλικοῦ ἀσβεστίου καὶ ἐκ κόκκων ἀμύλου. Ἡ ῥίζα τῆς εὐθαλείας συχνάκις νοθεύεται διὰ ῥιζῶν *ἑλενίου*, αἵτινες ἔχουσιν ἀρωματικὴν ὀσμήν, *ἀρκείου* καὶ *γεντιανῆς*, εὐκόλως ἀναγνωριζομένων διὰ μικροσκοπικῆς ἐξετάσεως. Συνήθως ἀναμιγνύεται καὶ μετὰ ῥιζῶν τοῦ φυτοῦ Phytolacca decandra. Αἱ ῥίζαι ὡς καὶ οἱ βλαστοὶ καὶ τὰ φύλλα τῆς εὐθαλείας περιέχουν *ἀτροπίνην, ὑοσκυαμίνην, βελλαδονίνην, ἀσπαραγίνην, χρυσατροπικὸν ὀξύ, ἀτροπικὸν ὀξύ, ῥητινικὰς* καὶ *πεκτινικὰς* οὐσίας, *ὀξαλικὸν ἀσβέστιον* καὶ *ἄμυλον*. Ἡ περιεκτικότης αὐτῶν εἰς ἀτροπίνην ἀνέρχεται εἰς 0,35% διὰ τὸ ἄγριον φυτὸν καὶ 0,45% διὰ τὸ καλλιεργούμενον. Τὰ φύλλα καὶ ἡ ῥίζα τῆς εὐθαλείας χρησιμεύουν πρὸς ἐξαγωγὴν τῆς *ἀτροπίνης* εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ *βάμματος τῆς εὐθαλείας* (Tinctura Belladonae), ὅπερ ἀναγράφεται εἰς δόσιν 0,5—2,5 γρ. ἡμερησίως, τοῦ *ἁπλοῦ ἐκχειλίσματος τῆς εὐθαλείας* (Extractum Belladonae simplex), τοῦ *ὑγροῦ ἐκχειλίσματος τῆς εὐθαλείας* (Extractum Belladonae fluidum) καὶ τοῦ *ἐμπλάστρου τῆς εὐθαλείας* (Emplastrum Belladonae). Εἰς τὴν θεραπευτικὴν ἀναγράφονται αἱ ἀνωτέρω περιγραφεῖσαι δρόγαι εἰς δόσεις 0,03 γρ. ἕως 0,1 γρ. πολλάκις τῆς ἡμέρας εἰς κόνεις ἢ εἰς ἀφεψήματα ὡς ἀντισπασμωδικόν, μυδριατικόν, καταπραϋντικὸν καὶ ἀντινευραλγικὸν φάρμακον. Περαιτέρω κατὰ τῆς ἀκρατείας τῶν οὔρων καὶ κατὰ τῆς ἐπιμόνου μετὰ πόνων δυσκοιλιότητος. Κ. Γ. Μ.

Ἄτρος *[Γεωγρ.]*. Ὀρεινὴ δειρὰς εἰς τὰ ΝΑ τῆς νήσου Κεφαλληνίας (ὑψ. 780 μ.), κειμένη παραλλήλως τοῦ ὑψηλοτέρου ὄρους αὐτῆς Αἴνου. Ἐπὶ τοῦ ὄρους κεῖται ἡ ὡς *Μονὴ Ἄτρου* γνωστὴ Μονὴ τῶν Γενεθλίων τῆς Θεοτόκου, ἐν ᾗ ἐνδιαιτῶνται περὶ τὴν δεκάδα μοναχῶν. Παρ' αὐτῇ ἐγείρεται πύργος ἑνετικῆς κατασκευῆς.

ἀτροσίνη (atrosin) *[Φαρμακολ.]*. Οὕτως ἐκλήθη ἐρυθρὰ χρωστικὴ ἀνακαλυφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Hübschmann εἰς τὴν ῥίζαν *ἀτρόπου τῆς εὐθαλείας* Κ.Γ.Μ.

ἀτροσκίνη (atroscin) *[Φαρμ. Χημ.]* Συνώνυμον τῆς *ἀδρανοῦς σκοπολαμίνης* τῆς προερχομένης ἐκ τῆς ῥίζης τῆς *σκοπολίας*. Ἄχροοι διαφανεῖς μονοκλινεῖς κρύσταλλοι, τηκόμενοι εἰς 56°. Κ. Γ. Μ.

ἀτροφία (ἡ)· ἀτελὴς θρέψις, κακὴ ἢ νοσηρὰ θρέψις.

— [ΙΑΤΡ.] Οὕτως ἐκάλουν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες κατὰ τὸν Κέλσον τὴν κατάστασιν ἐκείνην, καθ' ἣν τὸ σῶμα δὲν τρέφεται, ἀλλὰ διαρκῶς ἐξαντλεῖται λόγῳ τῆς μὴ ἀναπληρώσεως τῶν φθειρομένων συστατικῶν τῶν ὀστῶν ὑπὸ νέων τοιούτων. Ὡς ἀποτέλεσμα αὐτῆς ἐπέρχεται ἡ ἐλάττωσις τῆς μάζης καὶ ἡ σμίκρυνσις τοῦ ὄγκου τοῦ νοσοῦντος

Digitized by Google

ὀργάνου. Ὡς πρότυπον τῶν ἀτροφικῶν καταστάσεων ἔχομεν τὰς ἀλλοιώσεις τῶν ὀργάνων, αἵτινες ἐξαφανίζονται κατὰ τὴν ἀσιτίαν. Ἡ ἐλάττωσις τοῦ ὄγκου ὀφείλεται κατὰ τὸν Virchow ἢ εἰς σμίκρυνσιν τοῦ ὄγκου τῶν συνιστώντων τὰ ὄργανα κυτταρικῶν στοιχείων, λόγῳ ἐλαττώσεως ἢ ἐξαφανίσεως τῶν μικροσκοπικῶν συστατικῶν αὐτῶν, (παραπλασματικῆς ὕλης, πυρηνικῆς οὐσίας κλπ.) καὶ τὸ εἶδος τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν *ἀληθῆ* ἢ *ἁπλῆν ἀτροφίαν*, ἢ εἰς ἐλάττωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κυττάρων, *ἀριθμητικὴ ἀτροφία*. Τὰ δύο ταῦτα εἴδη συνηθέστατα συνδυάζονται (Cohnheim), τὸ δὲ δεύτερον εἶναι κυρίως ἀποτέλεσμα ἐκφυλίσεως.

Τὴν ἀτροφίαν διακρίνομεν τῆς *ἀπλασίας*, ἥτις ὀφείλεται εἰς ἐλαττωματικὴν ἐμβρυολογικὴν καταβολὴν πρὸς σχηματισμὸν ὀργάνων κλπ. καὶ ἥτις ἀνήκει εἰς τὰς *δυσπλασίας*. Ὡς αἴτιον τῆς ἀτροφίας θεωρεῖται οἱαδήποτε νοσηρὰ ἐπίδρασις, ἥτις ἐπιφέρει διαταραχὴν τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης τοῦ κυττάρου καὶ συνεπῶς ἐλαττωματικὴν ἀναπλήρωσιν τῶν φθειρομένων συστατικῶν. Τὰ αἴτια ταῦτα εὑρίσκονται 1ον) ἐπ' αὐτοῦ τοῦ κυττάρου, συνιστάμενα εἰς ἐλάττωσιν τῆς ἀφομοιωτικῆς λειτουργίας αὐτοῦ *(πρωτοπαθὴς ἢ ἐνεργητικὴ ἀτροφία)* καὶ 2ον) ἐκτὸς τοῦ κυττάρου προκαλοῦντα κώλυμα εἰς τὴν προσκόμισιν θρεπτικῶν οὐσιῶν *(δευτεροπαθὴς ἢ παθητικὴ ἀτροφία)*. Ἀμφότερα τὰ εἴδη ταῦτα τῆς ἀτροφίας εἶναι ἐπιδεκτικὰ ἐπανορθώσεως, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐκφυλιστικὴν ἀτροφίαν *(νεκροβίωσις)*, καθ' ἣν συνυπάρχουσι καὶ ἐκφυλιστικαὶ ἀλλοιώσεις τῶν κυττάρων καὶ ἥτις μόνον διὰ νεοσχηματισμοῦ κυττάρων ἐπανορθοῦται.

Διαιρεσις ἀτροφιῶν.—Αἱ ἀτροφίαι διαιροῦνται εἰς τὰ ἑξῆς εἴδη:

1) ***Ἀτροφία δι' ἐλαττώσεως τῆς βιοπλαστικῆς ἐνεργείας (φυσιολογικὴ ἀτροφία).*** Τὰ διάφορα κύτταρα τοῦ ὀργανισμοῦ ἀπὸ τῆς καταβολῆς αὐτῶν εἶναι πεπροικισμένα μὲ μίαν κληρονομικῶς μεταδιδομένην βιοπλαστικὴν ἐνέργειαν, ἥτις κατὰ τὴν νεότητα εἶναι λίαν ἰσχυρὰ καὶ βαθμηδὸν μὲ τὴν πάροδον τῆς ἡλικίας ἐλαττοῦται ἢ καὶ τελείως καταπαύει (Cohnheim, Moenckeberg).

Ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἐλαττώσεως τῆς βιοπλαστικῆς ταύτης ἐνεργείας εἶναι ἡ ἀτροφία τῶν ὀργάνων. Οὕτω κατὰ τὸ γῆρας διάφοροι ἱστοί, καίτοι εἶναι λίαν ἐπαρκὴς ἡ εἰς αὐτοὺς προσκομιδὴ θρεπτικῶν ὑλικῶν, ἐν τούτοις ἀτροφοῦσι, καθότι τὰ διάφορα κύτταρα αὐτῶν δὲν ἐρεθίζονται ἀναλόγως ἵνα ἐπιτελέσωσιν κατὰ φυσιολογικὴν ἰσχὺν τὰ φυσικοχημικὰ φαινόμενα τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης *(γεροντικὴ ἀτροφία)*. Αἱ ἀτροφίαι αὗται τῶν ὀργάνων αἵτινες παρατηροῦνται κατὰ τὴν ἐμβρυϊκὴν καὶ μετεμβρυϊκὴν ζωὴν (ἀτροφία σώματος τοῦ Wolff, ἐξαφάνισις μεμβράνης τῆς κόρης, ἀτροφία θύμου ἀδένος καὶ ᾠοθηκῶν κλπ.) ὀφείλονται εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν ὁρμωνῶν, τ. ἔ. τῶν ἐκκριμάτων ἀδένων μετ' ἔσω ἐκκρίσεως, καθότι διὰ τῆς δράσεως αὐτῶν ἡ βιοπλαστικὴ ἐνέργεια ταχύτερον ἢ βραδύτερον ἐξαντλεῖται. Ὁ χρόνος τῆς ἐμφανίσεως τῆς ἀτροφίας ποικίλλει ἐπὶ τῶν διαφόρων ἀτόμων καὶ ὀργάνων· π.χ. ὁ θύμος ἀδὴν ἀτροφεῖ ἐνωρίτατα ἀπὸ τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας· αἱ ᾠοθῆκαι κατὰ τὴν κλιμακτηρικὴν περίοδον, ἡ καρδία κατὰ τὸ γῆρας, δι' ἀπωλείας τῶν μυϊκῶν ἰνῶν αὐτῆς μετὰ συγχρόνου ἐμφανίσεως εἰς τὸ σαρκόπλασμα περὶ τὸν πυρῆνα καστανοκιτρίνης χρωστικῆς *(φαιὰ ἀτροφία)*. Ὁμοίως τὸ ἧπαρ, ὅπερ ἐλαττοῦται εἰς τὸ $^1/_3$ τοῦ φυσιολογικοῦ, οἱ ὄρχεις, οἱ νεφροί, τὸ δέρμα, οἱ λεμφικοὶ ἀδένες, ὁ σπλήν, ὁ μυελὸς τῶν ὀστῶν μετ' ἐλαττώσεως τῆς αἱμοποιητικῆς λειτουργίας αὐτοῦ καὶ τέλος τὰ ὀστᾶ, ἅτινα καθίστανται πορώδη, ἐλαφρά, λεπτὰ ὡς φύλλα χάρτου καὶ εὔθραυστα.

2) ***Ἀτροφία ἐξ ἐλλιποῦς σιτίσεως*** *(ἀσιτία, ὑποσιτισμός, ποιοτικὴ ἀλλοίωσις τροφῆς κλπ.)*. Βραδεῖα καὶ παρατεταμένη ποσοτικὴ ἢ ποιοτικὴ ἐλάττωσις τῆς τροφῆς προκαλεῖ ἀπώλειαν τοῦ βάρους τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ ἀτροφίαν τῶν ὀργάνων, ἐνῷ ταχεῖα τοιαύτη ἐκφύλισιν αὐτῶν. Ὁμοίως ἀτροφία προκαλεῖται ὁσάκις προσκομίζονται μὲν ἐπαρκεῖς τροφαί, ἀτελῶς ὅμως ἢ οὐδόλως ἀπορροφῶνται. Ἐπὶ ἀσιτίας ὁ ὀργανισμὸς λαμβάνει μόνον ὀξυγόνον, δι' οὗ τελοῦνται αἱ καύσεις καὶ μικρὰν ποσότητα ὕδατος. Ἐνῷ λοιπὸν αἱ καύσεις τοῦ ὀργανισμοῦ ἐξακολουθοῦσι κανονικῶς, ἡ προσκομιδὴ θρεπτικῶν ὑλικῶν δὲν γίνεται, ὡς ἐξ οὗ ἀκολουθεῖ φθορὰ καὶ ἀπώλεια τοῦ βάρους αὐτοῦ. Ἡ ἀτροφία τῶν ὀργάνων ἐπὶ ἀσιτίας εἶναι διάφορος. Ἰδίᾳ αὕτη ἀφορᾷ τὸ λίπος, τὸ λεύκωμα τῶν πλουσίων εἰς λευκώματα μυῶν, τὸ ὕδωρ καὶ τὰ ἅλατα. Κατὰ τὸν Voit ἡ ἀπώλεια τοῦ βάρους τῶν ὀργάνων ἐπὶ ἀσιτίας ἔχει οὕτω:

Τὸ λίπος	χάνει τὰ	97 %	τοῦ βάρους του.
ὁ σπλὴν	»	66,7	»
τὸ ἧπαρ	»	53,7	»
οἱ ὄρχεις	»	40	»
οἱ μῦς	»	30	»
τὸ αἷμα	»	27	»
οἱ νεφροὶ	»	25,9	»
τὸ δέρμα	»	20,6	»
τὰ ἔντερα	»	18	»
οἱ πνεύμονες		17	»
τὸ πάγκρεας		17	»
τὰ ὀστᾶ	»	13,9	»
τὸ κεντρ.νευρ.σύστ.		3.2	»
ἡ καρδία	»	2,6	»

Ἡ ἀπώλεια τοῦ βάρους τοῦ ὀργανισμοῦ γίνεται κατὰ τὰ $^2/_3$ δι' ἀποβολῆς ὕδατος· κατὰ $^1/_4$ λίπους καὶ κατὰ $^1/_{12}$ λευκώματος. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι τὰ σπουδαιότερα ὄργανα, ὡς τὸ κεντρικὸν νευρικὸν σύστημα καὶ ἡ καρδία, χάνουσι τὸ μικρότερον βάρος, καθότι συντηροῦνται ἐκ τῶν ὀλιγώτερον σπουδαιοτέρων ὀργάνων καὶ ἐκ τῶν ἀδρανούντων τοιούτων. Παρόμοιον φαινόμενον παρατηρεῖται εἴς τινας ἰχθῦς (Rheinlachs), οἵτινες ἐκ τῆς θαλάσσης ἔρχονται εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα, ὅπου ἐπὶ ἓξ ἕως ἐννέα μῆνας οὐδεμίαν τροφὴν σχεδὸν λαμβάνουσι. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο, ἐνῷ τὰ διάφορα ὄργανα καὶ ἰδίᾳ οἱ μῦς αὐτῶν ἀπισχναίνονται σημαντικῶς, τὰ γεννητικά των ὄργανα ἀναπτύσσονται ἰσχυρότατα. Τὰ διάφορα ἄτομα ἐπὶ ἀσιτίας, ἐκτὸς τῆς ἐλαττώσεως τοῦ ὄγκου τῶν ὀργάνων, παρουσιάζουσι μαρασμὸν τοῦ δέρματος, ἰδίᾳ τοῦ προσώπου, λόγῳ ἀπωλείας τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ ὑποδορίου λίπους, τὰ ὄργανα αὐτῶν εἶναι ἔξαιμα καὶ ξηρά, ἐνίοτε δὲ ἐμφανίζουσι ἐναπόθεσιν χρωστικῆς (φαιὰ ἀτροφία). Ἀνάλογον ἀτροφίαν τῶν ὀργάνων πρὸς τὴν ἐξ ἀσιτίας ἔχομεν ἐπὶ ἐμπυρέτων νοσημάτων καὶ ταύτην ὀφειλομένην εἰς ἀνεπαρκῆ σίτισιν (Recklinghausen). Ἐπὶ καχεκτικῶν νόσων καὶ δὴ καρκινωμάτων ἡ ἀτροφία ὀφείλεται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς αὐτοδηλητηρίασιν διὰ προϊόντων τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης (Müller), ἅτινα ἐπιφέρουσι καταστροφὴν τοῦ λευκώματος τῶν μυῶν, ἐξ ἄλλου δὲ εἰς ἀφαίρεσιν θρεπτικῶν ὑλικῶν, καθότι ὁ ὄγκος ἀναπτύσσεται εἰς βάρος τῆς γενικῆς οἰκονομίας (Borst) καὶ τέλος τῆς ἀπώλειαν λευκωμάτων λόγῳ ἐξελκώσεων καὶ διαπυήσεων κλπ. Ἰδιαιτέρως ἀναφέρομεν τὴν *παιδικὴν ἀτροφίαν*, ἀνήκουσαν εἰς τὴν ἀτροφίαν ἐξ ἀσιτίας λόγῳ ἐλαττωματικῆς ἀφομοιώσεως τῆς ληφθείσης τροφῆς. Ἡ ἀτροφία αὕτη πλειστάκις ὀφείλεται εἰς πεπτικὰς διαταραχὰς (διαρροίας κλπ.). Ὡς αἴτιον δὲ αὐτῆς ἐθεωρήθη πρωτοπαθὴς ἀτροφία τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος φλεγμονώδους αἰτίας (Nothnagel), συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ἀτελῶς ἀπορροφῶνται αἱ θρεπτικαὶ οὐσίαι, ἢ κατ' ἄλλους (Bloch) εἰς πρωτοπαθῆ ἐντερικὴν ἢ παγκρεατικὴν ἀχυλίαν.

Οὐχὶ μόνον ἡ ποσοτικὴ ἀλλὰ καὶ ποιοτικὴ ἐλάττωσις τῆς τροφῆς *(μερικὴ ἀσιτία)* προκαλεῖ ἀτροφίαν. Οὕτως ἐπὶ ἀποκλειστικῆς σιτίσεως δι' ὑδατανθράκων ἐπέρχεται ἀλλοίωσις (σμίκρυνσις) τοῦ μεγέθους τῶν πυρήνων τῶν κυττάρων, ὁμοίως ὡς ἐπὶ ἀπολύτου ἀσιτίας, μικροτέρα τοιαύτη ἐπὶ διατροφῆς μόνον διὰ λευκωμάτων, ἐνῷ ἐπὶ διατροφῆς διὰ λίπους τὸ μέγεθος τῶν πυρήνων παραμένει φυσιολογικὸν παρὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ βάρους τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἀφαίρεσις τοῦ ὕδατος ἐκ τῆς τροφῆς ἐπιφέρει τὰς αὐτὰς ἀλλοιώσεις ὡς ἐπὶ ἀσιτίας. Ἀφαίρεσις τῶν ἁλάτων ὁμοίως, λόγῳ τῶν διαταραχῶν τῆς πέψεως, αἵτινες ἐμφανίζονται (ἔμετοι κλπ.). Τέλος ἀλλοίωσις τῶν ἀγγείων (ἀρτηριοσκλήρυνσις κλπ.) προκαλεῖ ἑστιακὴν ἀτροφίαν τοῦ ὑπὸ τοῦ ἀγγείου ἀρδευομένου τμήματος, λόγῳ κακῆς διατροφῆς αὐτοῦ.

3) ***Ἀτροφία ἐξ ἐλαττώσεως ἢ ἀναιρέσεως τῆς κυτταρικῆς λειτουργίας*** (Inaktivitätsatrophie). Ἐλάττωσις τῆς λειτουργίας ὀργάνου ἢ τμήματος τοῦ ὀργανισμοῦ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐλάττωσιν τοῦ ὄγκου (ἀτροφίαν) τῶν ἰδιαζόντων λειτουργικῶν τμημάτων αὐτοῦ. Ὡς ἐξῆς ἐξηγεῖ ὁ Weigert τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἀτροφίας· «αἱ ζωϊκαὶ οὐσίαι εἶναι κατ' ἐξοχὴν φύσεως εὐμεταβλήτου· ὅταν καταλείπωνται εἰς ἑαυτὰς μεταβάλλονται, γηράσκουσιν. Τὸ γῆρας ἀποφεύγεται μόνον, ὅταν αἱ ζωϊκαὶ οὐσίαι ἀνανεοῦνται. Ἡ ἀνανέωσις αὕτη εἶναι τότε μόνον δυνατή, ὅταν διὰ τῆς λειτουργίας ἐπέλθῃ μία φυσιολογικὴ ἀλλοίωσις τῶν συστατικῶν τῶν ἱστῶν. Κατ' αὐτὸν ἡ λειτουργία ἀποτελεῖ ἕνα μεγαλοφυὲς τέχνασμα τῆς φύσεως, δι' ἧς ἡ πραγματικὴ βλάβη τῶν ἱστῶν (τὸ γῆρας) ἐμποδίζεται». Κατὰ τὸν Roux τὸ λειτουργικὸν ἐρέθισμα δὲν προκαλεῖ μόνον φαινόμενα ἀφεταιροιώσεως εἰς τὰ κύτταρα, ἀλλ' εἶναι ἀναγκαῖον καὶ διὰ τὴν ἀφομοίωσιν.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω, κατὰ τὴν συστολὴν τῶν μυῶν συντελεῖται ἡ διεύρυνσις τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων καὶ τοῦ σαρκοπλάσματος τῶν κυττάρων (Arbeitskongestion) καὶ συνεπῶς καὶ ἡ εἰσαγωγὴ τροφῶν εἶναι μᾶλλον εὐνοϊκή. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἀτροφίας συναντῶμεν κατὰ τὰς μακρὰς ἀκινησίας μέλους (π.χ. ἐπὶ καταγμάτων) εἰς τοὺς μῦς καὶ τὰ ὀστᾶ. Αἱ μυϊκαὶ ἶνες καθίστανται λεπτότεραι, ἡ ἐγκαρσία ῥάβδωσις αὐτῶν ἀπόλλυται, μετασχηματίζονται αὗται εἰς λεπτὰ ἰνίδια παρουσιάζοντα αὔξησιν τῶν πυρήνων. Ὁ πολλαπλασιασμὸς οὗτος τῶν πυρήνων εὑρίσκεται ἐν στενῇ σχέσει μὲ τὰς παρατηρουμένας χημικὰς ἀλλοιώσεις· οὕτω παρετηρήθη (Grund) αὔξησις τοῦ μετὰ τοῦ φωσφόρου συνδεδεμένου λευκώματος καὶ ἐλάττωσις τῶν ἄνευ φωσφόρου πρωτεϊνῶν. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἀτροφίας ὑπάγεται ἡ καλουμένη ἀνακλαστικὴ ἀτροφία, ἥτις ἐμφανίζεται εἰς τοὺς μῦς ἐπὶ ὀξειῶν παθήσεων τῶν ἀρθρώσεων *(ἀρθρογενὴς ἀτροφία)*. Ὁμοίως ἡ μυϊκὴ ἀτροφία ἐπὶ ἐγκεφαλικῶν παθήσεων (ἡμιπληγία), ἐπὶ παραλύσεων νεύρων, ἐπὶ παθήσεων τοῦ νωτιαίου μυελοῦ (προσθίων κεράτων), ἥτις ὅμως λόγῳ τῶν βαρυτέρων ἀλλοιώσεων φαίνεται ὅτι πλὴν τῆς ἀνενεργείας τῶν μυῶν ὀφείλεται καὶ εἰς ἄλλας ἐπιδράσεις (βλ. κατωτέρω). Ἐπίσης ἡ ἀτροφία τοῦ ὀφθαλμικοῦ κόγχου ἐπὶ τήξεως τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἡ λέπτυνσις τῶν ὀστῶν τῆς κνήμης εἰς τὰς χρονίας παθήσεις τῶν ἀρθρώσεων (τοῦ γόνατος ἢ τῆς κατ' ἰσχίον τοιαύτης), ἡ ἀτροφία τῆς γνάθου ἐπὶ πτώσεως τῶν ὀδόντων, ἡ ἀτροφία τῶν ἐντέρων ἐπὶ ἀσιτίας λόγῳ τῆς μὴ λειτουργίας αὐτῶν, κλπ.

4) ***Νευρικὴ ἀτροφία.*** Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἀτροφίας κατατάσσει ὁ Virchow εἰς τὰς καλουμένας τροφονευρώσεις, δὲν ἔχει δὲ πλήρως διευκρινισθῇ ἡ παθογένεια αὐτοῦ. Κατὰ τὸν ἴδιον τὸ νευρικὸν σύστημα φαίνεται ὅτι ἐξασκεῖ τροφικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ὀστῶν. Ὁ Recklinghausen ἀποδίδει εἰς τὰ κινητικὰ νεῦρα ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἰδίας των θρέψεως καὶ τῆς τῶν μυῶν τοιαύτης, ἴσως ἐμμέσως διὰ τῆς μεταβολῆς τῆς κυκλοφορίας. Ἰδίας τροφικὰς ἶνας ἢ κύτταρα δὲν παραδέχεται. Ὁ Cohnheim θεωρεῖ ὅτι, ἐφ' ὅσον ἕκαστον κινητικὸν ἢ ἐκκριτικὸν νεῦρον συμμετέχει εἰς τὴν ἐναλλαγὴν τῆς ὕλης καὶ ἑπομένως εἰς τὴν θρέψιν τῶν μυῶν καὶ ἀδένων, εἶναι συγχρόνως καὶ τροφικόν.

Πάντες σχεδὸν συμφωνοῦσιν ὅτι δὲν ὑφίστανται ἴδια τροφικὰ νεῦρα καὶ ὅτι συγχρόνως ἡ λειτουργικὴ (κινητικὴ ἢ ἐκκριτικὴ) ὁδὸς εἶναι καὶ τροφική. Ἐξ αὐτοῦ βλέπει τις πόσον δύσκολος εἶναι ὁ διαχωρισμὸς τῆς νευρικῆς ἀτροφίας ἀπὸ τῆς ἀτροφίας ἐξ ἀνεπαρκοῦς λειτουργίας (βλ. **ἀτροφία *μυϊκή***).

5) ***Ἀτροφία ἐκ περιορισμοῦ τοῦ χώρου*** (πιέσεως κ.τ.λ.). Μεταξὺ τῶν διαφόρων ὀργάνων καθὼς καὶ τῶν τμημάτων αὐτῶν ὑπάρχει φυσιολογικῶς μία κατάστασις ἰσορροπίας (loi de balancement τοῦ Geoffroy—St. Hilaire). Εὐθὺς ὅμως ὡς ἓν τμῆμα μεγεθυνθῇ, πάραυτα ἐπέρχεται κώλυμα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ γειτνιάζοντος, οὗτινος ἀφαιρεῖται συγχρόνως τὸ θρεπτικὸν ὑλικὸν καὶ συνεπῶς ὑπόκειται τοῦτο εἰς ἀτροφίαν. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει ὁσάκις ἐξωτερικὰ αἴτια (πίεσις, ἕλξις κ.τ.λ.) προκαλέσωσιν ἐλάττωσιν τοῦ χώρου. Ἵνα ἐπέλθῃ ἡ ἀτροφία πρέπει τὸ αἴτιον νὰ δράσῃ ἐπὶ μακρὸν χρόνον μὲ τὴν αὐτὴν ἰσχὺν ἢ ἡ δρᾶσις νὰ ἐπαναλαμβάνεται μὲ μείζονα ἰσχύν. Ἡ ἐξασκουμένη δὲ πίεσις δὲν πρέπει νὰ εἶναι τόση, ὥστε νὰ ἐμποδίζῃ ἐντελῶς τὴν προσαγωγὴν θρεπτικῶν ὑλικῶν (οὐχὶ ἀνωτέρα τῆς ἀρτηριακῆς πιέσεως τοῦ ὀργάνου), διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐπέρχεται νέκρωσις.

Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἀτροφίας συναντῶμεν εἰς τὰ ὀστᾶ (π. χ. ἐπὶ τοῦ στέρνου, λόγῳ πιέσεως ἣν ἐξασκεῖ ἀνευρυσμὸς τῆς ἀορτῆς ἢ ὄγκος τοῦ μεσοθωρακίου, ἐπὶ τῶν αὐλοειδῶν ὀστῶν συνεπείᾳ πιέσεως ἣν ἐξασκεῖ ἐκ τοῦ μυελοῦ αὐτῶν ἀναπτυσσόμενος ὄγκος, ἐπὶ τῶν ὀστῶν τοῦ κρανίου, ἐπὶ ὄγκου τοῦ ἐγκεφάλου, ὑδροκεφάλου κλπ.). Ὁμοίως ἡ ἀτροφία τῶν ἄκρων συνεπείᾳ πιέσεως αὐτῶν (σινικὸς πούς), ἡ παραμόρφωσις τῆς κεφαλῆς μετ' ἀτροφίας ἐκ περιδέσεως (κεφαλόδεσμος Αἰθιόπων), αἱ ἐπὶ τοῦ ἥπατος σχηματιζόμεναι αὐλακώσεις λόγῳ πιέσεως ἐκ στηθοδέσμου κλπ., ἡ ἐπὶ ὑδρονεφρώσεως ἀτροφία τοῦ νεφροῦ λόγῳ πιέσεως ἣν ἐξασκοῦσι τὰ κατακρατούμενα οὖρα, αἱ ἀτροφίαι ἀδένων λόγῳ κατακρατήσεως τοῦ προϊόντος τῆς ἐκκρίσεως αὐτῶν, ἡ ἀτροφία τῶν πνευμονικῶν κυψελίδων ἐπὶ ἐμφυσήματος (διάτασις καὶ πίεσις) κλπ.

6) ***Ἀτροφία τοξικὴ καὶ μολυσματική.*** Σπανίως τοξικὰ ἢ μολυσματικὰ αἴτια προκαλοῦσιν ἄμεσον ἀτροφίαν, καθότι αὕτη συνήθως εἶναι δευτεροπαθὴς κατόπιν προηγηθείσης ἐκφυλίσεως. Τοιαύτη εἶναι ἡ μυϊκὴ ἀτροφία ἐπὶ θυρεοειδοῦς καχεξίας, πελλάγρας, ῥαχίτιδος κλπ., ὀφειλομένη εἰς αὐτοδηλητηρίασιν. Ἐπίσης αἱ ἀτροφίαι ἐπὶ ἰωδισμοῦ, ὑδραργυριάσεως, ὀπιοφαγίας, μολυβδιάσεως κλπ. Αἱ ἐπὶ μολυσματικῶν νόσων ἀτροφίαι ὀφείλονται κυρίως εἰς διαταραχὰς τῆς θρέψεως καὶ ἀσιτίαν. Τέλος ἀκτῖνές τινες, ὡς αἱ Roentgen, ῥαδίου, δύνανται νὰ προκαλέσωσιν ἄμεσον ἀτροφίαν τῶν ὄρχεων, ᾠοθηκῶν, θυλάκων τῶν τριχῶν κλπ., ἰδίᾳ ὀργάνων ὧν τὰ κύτταρα εὑρίσκονται εἰς τὸ στάδιον τῆς πυρηνοκινησίας.

7) ***Ἀτροφία ἐξ ἀγνώστου αἰτίου.*** Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην θὰ ἠδυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν τὴν νεανικὴν καὶ οἰκογενειακὴν μορφὴν τῆς προϊούσης μυϊκῆς δυστροφίας, ὀφειλομένης εἰς κληρονομικὴν παθολογικὴν καταβολὴν τῶν μυῶν, ἢ εἰς κληρονομικὴν διαταραχὴν τῆς θρέψεως τῶν μυϊκῶν ἰνῶν.

Κατὰ τὰς ἀτροφίας τῶν ὀργάνων ἢ μελῶν ἡ μορφὴ αὐτῶν ἄλλοτε μὲν διατηρεῖται *(συμμετρικὴ ἀτροφία)*, ἄλλοτε ὅμως διαταράσσεται *(ἀσύμμετρος ἀτροφία)*. Ἡ διάγνωσις αὐτῆς γίνεται δι' αὐτοπαραβολῆς τοῦ ὄγκου καὶ τοῦ βάρους πρὸς φυσιολογικὰ τοιαῦτα, προσέτι δὲ καὶ ἐκ τῆς ἱστολογικῆς ἐξετάσεως, ἥτις δεικνύει σμίκρυνσιν τῶν κυτταρικῶν στοιχείων, καθὼς καὶ ποσοτικὴν ἀλλοίωσιν τῶν συστατικῶν αὐτῶν, π. χ. ἐλάττωσιν τοῦ λίπους κλπ. Ἄλλοτε ὅμως παρατηροῦνται καὶ ἐκφυλιστικαὶ ἀλλοιώσεις (χρωστικαὶ κ. λ. π.), ὁπότε καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ κατασκευὴ τῶν κυττάρων καταστρέφεται. Ἐνίοτε εἶναι δυνατὸν ἐπὶ ἀτροφίας

Digitized by Google

τῶν κυρίως ὀστῶν νὰ συνυπάρχῃ αὔξησις τοῦ ἐρειστικοῦ τοιούτου, ὥστε ὄχι μόνον ἡ ἀτροφία νὰ μὴ εἶναι καταφανής, ἀλλ᾽ ἀπεναντίας νὰ ἐμφανίζηται ὑπὸ μορφὴν ὑπερτροφίας, π. χ. ἐπὶ τῆς ψευδοϋπερτροφικῆς μορφῆς τῆς προϊούσης μυϊκῆς δυστροφίας.

Ἡ ἴασις τῆς ἀτροφίας ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς αἰτιολογίας· οὕτως ἡ γεροντικὴ ἀτροφία δὲν ἰᾶται. Αἱ λοιπαὶ εἶναι δυνατὸν νὰ ἰαθῶσι μετὰ τὴν ἄρσιν τῶν αἰτίων καὶ διὰ τῆς ἀναλόγου θεραπείας.

8) ***Ἀτροφία δερματική***· βλ. κατωτέρω.

9) ***Ἀτροφία μήτρας***· βλ κατωτέρω.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Handbuch der Allgemeinen Pathologie ὑπὸ *Krehl* καὶ *Marchand* - Παθολογικαὶ ἀνατομικαὶ ὑπὸ *Κ. Μελισσηνοῦ*, *Archoff*, *Ribbert*, *Schwulbe*.

Ι. Λ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ

—ἀτροφία *δερματική* : Τὸ δέρμα ἀπόλλυσι τοὺς φυσιολογικοὺς αὐτοῦ χαρακτῆρας καθιστάμενον μαλθακόν, πλαδαρόν, ξηρόν, πιτυριασικόν, ἄνευ ἐλαστικότητος καὶ ἐνίοτε ἡμιδιαφανές, εἰς σημεῖον ὥστε νὰ διαφαίνωνται αἱ ὑποκείμεναι φλέβες καὶ τένοντες. Μικροσκοπικῶς παρατηρεῖται οἰδηματώδης διήθησις τῶν κυτταρικῶν στοιχείων, γραμμώσεις περιαγγειακαί, ἐλάττωσις τῶν ἐλαστικῶν ἰνῶν καὶ λέπτυνσις τῆς ἐπιδερμίδος. Τὸ τριχοαδενικὸν σύστημα ὑφίσταται ἐπίσης μερικὴν ἀτροφικὴν ἐπεξεργασίαν. Αἱ δερματικαὶ ἀτροφίαι, μικρᾶς πρακτικῆς σπουδαιότητος, δὲν ἔχουν μελετηθῆ εἰσέτι ἐπαρκῶς, εἶναι δὲ πολυαριθμόταται. Ἀναλόγως τῆς αἰτίας καὶ τῆς ἐκτάσεως αὐτῶν δύνανται νὰ καταταχθῶσιν εἰς δύο μεγάλας ὁμάδας: *καθολικὰς* καὶ *μερικάς*.

Ἡ πρώτη ὁμὰς περιλαμβάνει: α΄) τὰς *καθολικὰς ἰδιοπαθεῖς*, ὧν τύπος εἶναι ἡ γεροντικὴ δερματικὴ ἀτροφία καὶ β΄) *τὰς καθολικὰς συμπτωματικὰς χρονίων παθήσεων*, οἱ χαρακτῆρες τῶν ὁποίων ποικίλλουν ἀναλόγως τῆς προκαλούσης παθήσεως, οἷαι ἡ ἐρυθρὰ πιτυρίασις, ἡ καθολικὴ σκληροδερμία.

Ἡ δευτέρα ὁμὰς περιλαμβάνει: α΄) τὰς κυρίως *ἰδιοπαθεῖς μερικὰς ἀτροφίας*, αἵτινες ἐνίοτε καταλαμβάνουσιν ὁλόκληρον τμῆμα τοῦ δέρματος, ἐκσημαίνονται δὲ ὑπὸ διαφόρους ὀνομασίας, ὡς μελαγχρωματικὸν ξηρόδερμα τοῦ Caposi, ἐρυθρομελία τοῦ Pick, χρόνια ἀτροφικὴ ἀκροδερματῖτις τοῦ Herxheimer κλπ.· β΄) τὰς *κηλιδώδεις* μερικὰς ἰδιοπαθεῖς ἀτροφίας, αἵτινες, συνηθέστεραι ἐπὶ τῶν γυναικῶν, εἶναι διατεταγμέναι κατὰ πλάκας, μικρὰς ἢ μεγάλας, καὶ δὲν ἔχουσιν ἐπαρκῶς μελετηθῆ· καὶ γ΄) τὰς *συμπτωματικάς*, εἰς ἃς ὑπάγονται: *τροφικαὶ* διαταραχαὶ οἷα ἡ προϊοῦσα ἡμιατροφία τοῦ προσώπου, καθαρῶς *οὐλωτικαὶ* ἀτροφίαι προκύπτουσαι ἐκ τῆς ἐξελίξεως τοῦ λύκου, τῆς ἑλκωτικῆς συφίλιδος, τοῦ ἄχορος κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Darier*, Précis des maladies de la peau.— *M. Boisseau* Atrophies idiopathiques (1923 – *Gaucher* (μετάφρ. *Φωτεινοῦ*) Ἐγχειρίδιον δερμ. νόσων Brocq, maladies de la peau.

Ε. Γ. ΜΑΝΔΑΛΑΚΗΣ

—ἀτροφία *μήτρας*. Αὕτη, συγγενὴς οὖσα, χαρακτηρίζει τοὺς διαφόρους βαθμοὺς τῆς ἀτελοῦς ἀναπτύξεως τῆς μήτρας, ἀπὸ τῆς *βραδείας ἀναπτύξεως* καὶ τῆς *ὑποπλασίας* μέχρι τῆς *ἀπλασίας* αὐτῆς· ἀποτελεῖ δὲ ἓν τῶν κληρονομικῶν νοσηρῶν στιγμάτων τῆς ἐλαττωματικότητος τοῦ ὀργανισμοῦ. Τοιαῦται κληρονομικαὶ νοσηραὶ διαθέσεις καθιστῶσιν ἀπὸ γενικῆς ἀπόψεως ἀνάπηρον τὸν ἔκγονον ὀργανισμὸν διὰ βλαβῶν καὶ ἀλλοιώσεων τῶν ἐνδοκρινίων ἀδένων, εἰδικῶς δὲ δυσμενῶς ἐπὶ τῆς ᾠοθήκης δρῶσαι, βραδύνουσιν ἢ παρεμποδίζουσι τὴν ἀνάπτυξιν τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, καὶ τῆς μήτρας (ἐπιρροὴ κληρονομικὴ φυματιώσεως, συφίλιδος, ἀλκοολισμοῦ κλ.).

Ἡ ἀτροφία τῆς μήτρας παρουσιάζει δύο μορφάς· τὴν *ἀπλασικὴν* καὶ τὴν *ὑποπλασικήν*. Κατὰ τὴν πρώτην μορφὴν ἡ μήτρα τοῦ νεογεννήτου δὲν ἐξελίσσεται μετὰ τοῦ λοιποῦ ὀργανισμοῦ πρὸς διάπλασίν της, ἀλλὰ παραμένει μικρά, ὑποτυπώδης, ἔχουσα τὸ σῶμα ἀτροφικόν, τὸν δὲ τράχηλον ἀντιθέτως λίαν ἀνεπτυγμένον ὡς οὕτως εὕρηται ἐν τῇ ἐμβρυϊκῇ της καταστάσει. Ἡ μήτρα αὕτη καλεῖται *ἐμβρυώδης*, στερεῖται πάσης λειτουργικῆς ἰδιότητος (ἀμηνόρροια, στείρωσις κτλ.), εἶναι ἀνεπίδεκτος βελτιώσεως, καὶ παρακολουθεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ὑπὸ ὁμοίας ἀτροφίας τῶν λοιπῶν γεννητικῶν ὀργάνων· ἡ μορφὴ αὕτη εἶναι καὶ σπανία. Κατὰ δὲ τὴν δευτέραν μορφήν, τὴν ὑποπλασικήν, ἡ διάπλασις τῆς μήτρας βαίνει ὁμαλῶς μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς ἥβης (13ον - 14ον ἔτος), ὁπότε καὶ σταματᾷ ἡ περαιτέρω κατὰ τὴν ἥβην διάπλασις αὐτῆς· ἡ μήτρα αὕτη καλεῖται *παιδική*, παρουσιάζει διαστάσεις καὶ βάρος μήτρας παιδίσκης καὶ οὐχὶ ἐφήβου, τοιχώματα λεπτά, ἐστενωμένον τὸ στόμιον, ἀλλὰ διατηρεῖ πάντως τὴν μεταξὺ τοῦ σώματος καὶ τραχήλου ἀναλογίαν· τὴν αὐτὴν ὑποπλασίαν παρουσιάζουσι καὶ τὰ λοιπὰ γεννητικὰ ὄργανα ἔσω καὶ ἔξω. Ἐνίοτε ἡ παιδικὴ αὕτη κατάστασις δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὴν γεννητικὴν ζώνην ἀλλ᾽ ἐπεκτείνεται ἐπὶ τοῦ συνόλου ὀργανισμοῦ παρουσιάζοντος μικροσκοπικότητα τῶν μελῶν, καθ᾽ ἣν ἡ ἔφηβος προσομοιάζει παιδίσκην. Συνέπεια τῆς μορφῆς ταύτης εἶναι ἀμηνόρροια, δυσμηνόρροια, στείρωσις κλπ., μετ᾽ ἀπηχήσεως ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος· ἄλλοτε οὐδὲν τοπικὸν ἢ γενικὸν ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ σύμπτωμα προδίδει τὴν μορφὴν ταύτην τῆς ἀτροφίας, καὶ τὰ πάντα βαίνουσιν ὁμαλῶς ὡς ἐπὶ τῶν κατὰ φύσιν γεννητικῶν ὀργάνων.

Ἡ παιδικὴ αὕτη κατάστασις εἶναι δεκτικὴ βελτιώσεως καὶ οὐ μικρὰν ὠφέλειαν παρέχουσιν ἡ ὀποθεραπεία, ἡ φυσικοθεραπεία, ἡ μάλαξις, ἡ ὕπαιθρος ζωή, μετὰ διαφόρων ἀσκήσεων, καὶ ἐν γένει ἡ τόνωσις τοῦ ὀργανισμοῦ. Καὶ αὗται μὲν αἱ δύο μορφαὶ ἀποτελοῦσι τὴν ἐκ γενετῆς ἀτροφικὴν κατάστασιν τῆς μήτρας· πλὴν τούτων σημειοῦμεν ἁπλῶς τὰς μετὰ τόκον ἀτροφίας, καθ᾽ ἃς ἡ μήτρα τείνουσα ἐκ τῆς ἐπεκτάσεως ἣν προσέλαβε κατὰ τὴν ἐγκυμοσύνην νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰ ἀρχικὰ αὐτῆς ὅρια, ἤτοι νὰ παλινδρομήσῃ, ὑπερβαίνει τὰ ὅρια ταῦτα, ὑπερπαλινδρομεῖ, ὡς λέγομεν συνήθως, καὶ ἀποβαίνει μικροτέρα τοῦ πρὸ τῆς ἐγκυμοσύνης φυσικοῦ αὐτῆς μεγέθους. Ὡς αἴτια τῆς ἐπικτήτου ταύτης ἀτροφίας, ἐκτὸς τῆς ἀνεπαρκείας τῶν διαφόρων ἐνδοκρινίων ἀδένων, φέρονται καὶ νόσοι διάφοροι τῆς γεννητικῆς σφαίρας, παρατεταμένη γαλουχία, μεγάλη ἀπώλεια αἵματος κατὰ τοὺς τοκετοὺς κτλ. Τέλος ὑπάρχει καὶ ἡ γεροντικὴ ἀτροφία τῆς μήτρας συμβαίνουσα εἰς τὰς πολυτόκους εἰς λίαν προβεβηκυῖαν ἡλικίαν, μέχρι τελείας ἐξαφανίσεως αὐτῆς, ἧς μόνον λείψανον παραμένει ἐν τῷ κόλπῳ τὸ στόμιον τοῦ τραχήλου της.

Ο. ΡΑΛΛΙΔΗΣ

—ἀτροφία *μυϊκή* *[Νευρολ.]*. Ἀτροφία μυϊκὴ ἢ *μυατροφία* καλεῖται ἡ ἐλάττωσις τοῦ ὄγκου τοῦ μυός· αὕτη δύναται νὰ εἶναι ἢ ἁπλῶς ποσοτικὴ τῶν μυϊκῶν ἰνιδίων ἢ συγχρόνως καὶ ποιοτική, ἐκφυλιστική, τῶν μυϊκῶν ἰνιδίων ὑφισταμένων ἱστολογικὰς ἀλλοιώσεις. Αἰτία τῶν μυϊκῶν ἀτροφιῶν δύναται νὰ εἶναι εἴτε γενική τις τοιαύτη, καθ᾽ ἣν ἡ μυϊκὴ ἀτροφία εἶναι ἐκδήλωσις τῆς ὅλης σωματικῆς ἀπισχνάνσεως, ὡς κατὰ τὴν ἐλλιπῆ ἢ κακὴν θρέψιν, κατὰ τὰς διαφόρους νόσους ὀξείας ἢ χρονίας (λοιμώδεις, νόσους τῆς θρέψεως κτλ.), εἴτε τοπικὴ κατόπιν ἀμέσου βλάβης, τραυματικῆς ἢ ἄλλης, τοῦ μυός, πιέσεως τῶν τροφοφόρων ἀγγείων συνεπείᾳ ὄγκων, ἐξοστώσεων κτλ., εἴτε ἀντανακλαστικὴ συνεπείᾳ ἐλαττώσεως ἢ ἄρσεως τῆς λειτουργίας τοῦ μυός, ἤτοι ἀνενεργησίας, ὡς κατόπιν ἀκινησίας ἐξ οἱασδήποτε αἰτίας, ὡς π. χ. βλάβης καὶ ἀκινητοποιήσεως τῶν ἀρθρώσεων κτλ., εἴτε συνεπείᾳ αὐτοχθόνου πρωτοπαθοῦς νοσηρᾶς καταστάσεως αὐτῶν τούτων τῶν μυῶν, ὡς κατὰ τὰς μυοπαθείας (*προϊοῦσα μυϊκὴ δυστροφία* ἢ *πρωτοπαθὴς μυοπάθεια* κτλ.), εἴτε τέλος συνεπείᾳ βλάβης τοῦ οἰκείου νευρῶνος ἀπὸ τοῦ κινητικοῦ κυττάρου τῶν προσθίων κεράτων τοῦ νωτιαίου μυελοῦ μέχρι τῆς περιφερείας, ἅτε τῆς ἀκεραιότητος τοῦ νευρῶνος οὔσης ἀπαραιτήτου ὄχι μόνον διὰ τὴν φυσιολογικὴν λειτουργίαν τοῦ μυός, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν θρέψιν τούτου· εἶναι δὲ αἱ τελευταῖαι αὗται ἀτροφίαι τοσοῦτον βαθεῖαι, ὥστε ἰδίως κατ᾽ αὐτὰς ἐπέρχονται βαρεῖαι ἱστολογικαὶ ἀλλοιώσεις, παρατηρεῖται δὲ καὶ ἡ ἀντίδρασις ἐκφυλίσεως, ἥτις ἐλέγχεται ἠλεκτροδιαγνωστικῶς καὶ ἥτις ἀναλόγως τῆς ἐντάσεως τῆς βλάβης δύναται νὰ εἶναι ποικίλου βαθμοῦ ἀπὸ τῆς ἄρσεως τῆς ἐμμέσου διεγερσιμότητος τοῦ μυὸς εἴς τε τὸ γαλβανικὸν καὶ φαραδικὸν μέχρις ἄρσεως τῆς ἀμέσου τοιαύτης εἰς τὸ φαραδικόν, ἀναστροφῆς τοῦ φυσιολογικοῦ τύπου τῆς ἀντιδράσεως, ἐλαττώσεως τῆς ἀμέσου εἰς τὸ γαλβανικὸν καὶ ἐμφανίσεως τῆς μορφῆς τῆς συστολῆς ὀφιοειδοῦς καὶ οὐχὶ ἀποτόμου, μέχρις ἄρσεως, τέλος, πάσης ἀντιδράσεως. Κατὰ ταῦτα ἐπέρχεται μυϊκὴ ἀτροφία γενικῶς εἰς πᾶσαν βλάβην κεντρικὴν καθ᾽ ἣν προσβάλλονται τὰ κινητικὰ κύτταρα τῶν προσθίων κεράτων τοῦ νωτιαίου μυελοῦ· οὕτω παράγεται τοιαύτη εἰς τὴν μυελίτιδα πάσης αἰτίας (τραυματικήν, λοιμώδη, αἱματομυελίαν κ.τ.λ.), εἰς γλοιώματα, ὄγκον, κύστιν ἐχινοκόκκων κ.τ.λ. τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, εἰς πολιομυελίτιδα χρονίαν ἢ ὀξεῖαν ὡς εἰς τὴν νωτιαίαν παράλυσιν τῶν παίδων ἢ νόσον τοῦ Heine Medin, εἰς τὴν κατὰ πλάκας σκλήρυνσιν, εἰς τὴν πλαγίαν μυατροφικὴν σκλήρυνσιν, εἰς ὄγκους τῶν μηνίγγων καὶ μηνιγγίτιδα χρονίαν, εἰς τὴν σπονδυλίτιδα. Ἐπίσης εἰς βλάβας τῶν περιφερικῶν νεύρων ἀπὸ τὰς ῥίζας μέχρι τῆς περιφερείας· οὕτω παράγεται μυϊκὴ ἀτροφία εἰς τὰς ῥιζίτιδας, νευρίτιδας (πολυνευρίτιδας), εἴτε συνεπείᾳ λοιμώδους νόσου ὀξείας (γρίππης, τύφου, διφθερίτιδος κ.τ.λ.) ἢ χρονίας (διαβήτου, ἀρτηριοσκληρώσεως, γενικῆς καχεξίας, φυματιώσεως, συφίλιδος, λέπρας κ.τ.λ.) εἴτε συνεπείᾳ τοξικῶν δηλητηριάσεων (οἰνοπνεύματος, ἀρσενικοῦ, μολύβδου, ὑδραργύρου κτλ.)· ἐπίσης καὶ ἐπὶ ἀνωτέρων, ἐγκεφαλικῶν βλαβῶν (ἡμιπληγιῶν κτλ.) εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ βραδύτερον μυϊκὴ ἀτροφία, ἥτις ὀφείλεται μᾶλλον εἰς τὴν λόγῳ τῆς κεντρικῆς παραλύσεως ἀνενεργησίαν τῶν μυῶν, ὁμοίως δὲ ἐπέρχεται ἀνάλογος ἀτροφία, οὐχὶ ἐκφυλιστική, καὶ εἰς τὴν νωτιάδα φθίσιν (tabes).

Ἀλλ᾽ ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ὑπάρχουσιν ἀτροφίαι τινὲς μυϊκαί, αἵτινες λόγῳ τοῦ ὅτι ἐμφανίζονται ὑπὸ ὡρισμένην μορφὴν κατὰ τρόπον συστηματικὸν καὶ ὁμοιόμορφον κατέλαβον κεχωρισμένην θέσιν ὡς μυϊκαὶ ἀτροφίαι. Τοιαῦται εἶναι αἱ λεγόμεναι *νωτιαῖαι μυϊκαὶ ἀτροφίαι*, ὧν ὑποδιαιρέσεις εἶναι: ἡ *προϊοῦσα μυϊκὴ ἀτροφία* τύπου Arau-Duchenne, ἡ *οἰκογενὴς παιδικὴ μορφὴ* τῆς νωτιαίας μυϊκῆς ἀτροφίας τύπου Werdning-Hofmann, ἡ *νευρικὴ μορφὴ τῆς μυϊκῆς ἀτροφίας* ἢ *μυατροφίας* κατὰ Hoffmann (τύπος Charcot-Marie) ἢ ὁ *περονιαῖος* τύπος τῆς μυϊκῆς ἀτροφίας ὑπὸ Tooth ἢ ἡ *νεανικὴ ἀτροφικὴ παράλυσις τῶν ἄκρων* κατὰ Joffroy. Μετὰ τῶν μυατροφιῶν νωτιαίας προελεύσεως παλαιότερον περιεγράφετο καὶ ἡ προϊοῦσα μυϊκὴ δυστροφία ἢ πρωτοπαθὴς μυοπάθεια, λόγῳ τοῦ ὅτι καὶ κατ᾽ αὐτὴν ἐμφανίζεται μυϊκὴ ἀτροφία πρωτοπαθὴς ἄνευ βλάβης τινὸς τοῦ νεύρου ἢ τοῦ κεντρικοῦ (κινητικοῦ) κυττάρου· ἀπό τινος ὅμως ἐχωρίσθη αὕτη τῶν ἀνωτέρω *μυατροφιῶν* καὶ ὑπήχθη εἰς τὴν ὁμάδα τῶν *μυοπαθειῶν*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Oppenheim* Lehrbuch der Nervenkrankheiten — *Hans Curschmann* und *Franz Kramer*: Lehrbuch der Nervenkrankheiten *(F. K. Walter)*.– *Kraus* und *Brugseh* : Path. und Therapie, Nervenkrankheiten *(H. Fleischhacker)*. *Toby Cohn*: Die peripherischen Lähmungen.

Γ. ΠΑΜΠΟΥΚΗΣ

ἀτροφικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἀτροφίαν· «ἀτροφικὰ φαινόμενα»· || ὁ πάσχων ἀτροφίαν, ὁ ἔχων ἀτελῆ θρέψιν: «ἀτροφικὸς μῦς».

ἀτροφοδότητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ τροφοδοτηθείς, ὁ μὴ τροφοδοτούμενος.

ἄτροφος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ καλῶς θρεμμένος, ἀτραφής, ἰσχνός.

ἀτρόχιστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ τροχισθείς, *ἀτρούχιστος*· || μεταφ., ὁ μὴ καταστὰς ἐπιδέξιος διὰ τῆς μελέτης ἢ τῆς πείρας.

Ἀτρπατακάν. Ἀρμενικὴ ὀνομασία τοῦ Ἀζερμπαϊτζὰν (βλ. λ.).

Ἀτρὺ (Hatry), ***Ἰωάννης - Μαυρίκιος.*** Γάλλος στρατηγὸς (1742 - 1802). Συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὰς νίκας τοῦ στρατοῦ τῆς Σάμπρ - ἐ - Μὲζ (1794-95). Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1798 διωρίσθη ἀρχηγὸς τῶν στρατευμάτων τῆς Μαγεντίας, τὸν Ἰούνιον δὲ τοῦ αὐτοῦ ἔτους τοῦ ἐν Ὁλλανδίᾳ γαλλικοῦ στρατοῦ.

ἀτρύγητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ τρυγημένος ἐπὶ σταφυλῶν καὶ ἀμπέλων· || ἐπὶ τῶν κυψελῶν τῶν μελισσῶν, ἐκ τῶν ὁποίων δὲν ἐλήφθησαν αἱ κηρῆθραι: «μελίσσι ἀτρύγητο».

ἄτρυπα (ἡ) (Atrypa Dalm.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑπεροικογένειαν τῶν *σπειριφερακιοειδῶν ἀρθρωτῶν βραγχιοπόδων μαλακιοειδῶν*. Τὸ κέλυφος ἔφερε ἀκτινοειδῶς διηκούσας ῥαβδώσεις (αὔλακας), ἐνίοτε μὲ κοίλας ἀκάνθας, σπανιώτερον δ᾽ ἦτο λεῖον. Ἡ κοιλιακὴ θύρα τοῦ ὀστράκου ἔφερε στρογγύλην ὀπήν, ἡ ὁποία εἰς πολὺ προκεχωρημένον στάδιον ἐκαλύπτετο ὑπὸ τοῦ καμπυλουμένου σπονδύλου. Τὸ γένος τοῦτο τῶν ζῴων ἔζη κοσμοπολιτικῶς κατὰ τὴν σιλούριον καὶ δεβόνιον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος.

Γ. Κ. Γ.

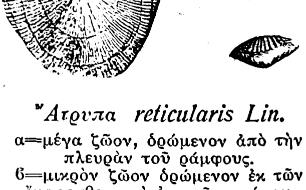

Ἄτρυπα reticularis Lin.
α=μέγα ζῶον, δρώμενον ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ ῥάμφους.
β=μικρὸν ζῶον δρώμενον ἐκ τῶν ἔμπροσθεν καὶ ἐκ τοῦ μετώπου.
Ἐκ στρωμάτων τῆς μέσης δεβονίου περιόδου (Gerolstein).

ἀτρύπητος, *—η, —ο*· ὁ μὴ τρυπημένος, ὁ μὴ δυνάμενος νὰ τρυπηθῇ.

ἀτρυπίδαι (οἱ) (Atrypidae Gill). *[Παλαιοζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑπεροικογένειαν τῶν *σπειριφερακιοειδῶν ἀρθρωτῶν βραγχιοπόδων μαλακιοειδῶν*. Τὰ ζῷα τῆς οἰκογενείας ταύτης ἔφερον κέλυφος ἰνῶδες, ἀμφίκυρτον, μὲ κλειθραῖον κράσπεδον κεκαμμένον, ἄνευ αὐλῆς (Area). Ἡ κοιλιακὴ θύρα ἔφερε στρογγύλην ὀπήν. Ὁ βραχιονικός των σκελετὸς ἀπετελεῖτο ἐκ δύο ἁπλῶν σπειρωτῶν ταινιῶν (πρωτογενῆ ἐλάσματα). Τὰ ζῷα τῆς οἰκογενείας ταύτης παρουσιάζονται ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς κατωτέρας σιλουρίου μέχρι καὶ τῆς δεβονίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Τὰ κυριώτερα γένη εἶναι ἡ *ἄτρυπα*, ἡ *ζυγοσπεῖρα*, ἡ *γλάσσια*, κ. λ. π.

Γ. Κ. Γ.

ἀτρυπίνα (ἡ) (Atrypina) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν **ἀτρυπιδῶν** (βλ. λ.) βραγχιοπόδων μαλακιοειδῶν. Λείψανα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς σιλουρίου καὶ τῆς δεβονίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν τῇ βορείῳ Ἀμερικῇ καὶ τῇ Εὐρώπῃ.

Γ. Κ. Γ.

ἀτρύπωτος, *—η, —ο*· ὁ μὴ τρυπωμένος, ὁ ἄρραφος διὰ τρυπώματος.

ἄτρυτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ *τειρόμενος*, ὁ μὴ κα-

Digitized by Google

ταπονούμενος, ἀκαταπόνητος, ἀκατάβλητος, ἀκούραστος.—Ἐπίρρ. *ἀτρύτως*.

Ἀτρῶν *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Κύκλωπος Ἄργητος καὶ τῆς νύμφης Φρυγίας.

ἀτρωσία (ἡ) *[Πνευματ.]*. Λέγεται οὕτω ἡ ἰδιότης προσώπων τινῶν ἢ συνισταμένη εἰς τὴν μὴ ἐπενέργειαν τοῦ πυρὸς ἐπ' αὐτῶν. Ἡ ἀτρωσία ἐμελετήθη ὑπὸ τοῦ *Κρούξ*, διὰ τοῦ *διαμέσου* Home, καὶ τοῦ ἄλλοτε Προέδρου τῆς Βασιλικῆς Ἑταιρείας τοῦ Λονδίνου Sir W. Huggins. Τὴν ἰδιότητα τῆς ἀτρωσίας ὁ διάμεσος δύναται, ὑπὸ ὡρισμένας περιπτώσεις, νὰ μεταδώσῃ καὶ εἰς ἄλλο πρόσωπον. Οὕτω διάμεσός τις ἀπέθηκεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Hall ἀνημμένον ἄνθρακα, χωρὶς ὁ καθηγητὴς νὰ πάθῃ τι.

Εἰς ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου ἰσχυρίσθησάν τινες ὅτι αἱ χεῖρες τοῦ Home ἐπροστατεύοντο διὰ χημικοῦ ἐπιχρίσματος. Ἀλλ' ὁ Κρούξ πρὸ τοῦ πειράματος εἶχεν ἐξετάσει τόσον προσεκτικῶς τὰς χεῖρας τοῦ Home, ὥστε νὰ ἀποκλείεται οἱαδήποτε ὑπόνοια. Κατὰ τοὺς πνευματιστὰς τὸ φαινόμενον ὀφείλεται εἰς ἀοράτους παράγοντας μὲ ἰδίαν ἀτομικότητα καὶ ἰδίαν βούλησιν, δυναμένους νὰ προκαλέσωσι φαινόμενα ἀνεξήγητα κατὰ τοὺς γνωστοὺς ἡμῖν φυσικοὺς νόμους, ὡς τὸ τῆς ἀτρωσίας. Οἱ φακίραι παρουσιάζουν τὸ φαινόμενον τῆς ἀτρωσίας ὑπὸ ποικίλας μορφάς. Ὄχι μόνον κρατοῦν εἰς τὰς χεῖράς των ἀνημμένους ἄνθρακας, ἀλλ' ὅπως ἀφηγεῖται ὁ Jacolliot, λείχουν πεπυρακτωμένον σίδηρον καὶ χαράσσουν δι' αὐτοῦ διάφορα σχήματα ἐπὶ τοῦ σώματός των, ἅτινα μετὰ τὸ πείραμα ἐξαλείφονται αὐτομάτως. —Ω

ἄτρωτος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ μὴ τετρωμένος ἢ ὁ μὴ τιτρωσκόμενος, ἀτραυμάτιστος, ἀπλήγωτος.

Ἀτσαβές, *Γεώργιος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Λακεδαίμονος, γνωστὸς εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τῶν ἐκδουλεύσεων ὡς ὁπλαρχηγὸς κατὰ τὸ 1821 καὶ καταταχθεὶς ὑπ' αὐτῆς ὡς ἀξιωματικὸς Ζ' τάξεως (ἀρ. μητρ. 3099). Τ. Χ. Κ.

Ἀτσαγιῶλαι· βλ. Ἀτζαγιῶλαι.

Ἀτσάγκουα (Atschagua). Φυλὴ Ἰνδιάνων τῆς Ν. Ἀμερικῆς ἐξηπλωμένη παρὰ τὸν Ρίο Μέτα ἐν Κολομβίᾳ. Οἱ Ἀτσάγκουα ὑπάγονται εἰς τὰς φυλὰς τῶν *Ἀρουάκ*. Θ. Χ. Σ.

Ἀτσάκι *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Μικρὰ νῆσος, εἰς 6 ½ μιλ. ἀνατολικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου *Χρυσοῦν Σπήλαιον* ἢ *Καραψιλή*, Ἀν. τῆς *Καλύμνου* ἐσχατιᾶς καὶ εἰς 1½ μίλ. δυτικῶς τῆς νήσου *Καραμπαγλά*. Αἱ συντεταγμέναι της εἶναι: πλάτος 37°00' ¼ Β, μηκ. 27° 12' ⅛ ἀν. (κατὰ τὸν Ἀγγλικὸν χάρτην 1899: Kalimno, Kappari and Kos channels). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἀτσάκιστος, —η, —ο· δημοτ., ὁ μὴ τσακισμένος, ἄθραυστος, ἄλλως *ἄσπαστος*: «ἀτσάκιστα μύγδαλα»· ‖ μεταφ. ὁ μὴ παρακμάσας, ὁ μὴ καμφθείς, οἷον ὑπὸ τῆς ἡλικίας, ὑπὸ νόσου κ. τ. τ.

ἀτσάκωτος, —η, —ο· δημοτ., ὁ μὴ τσακωμένος, ὁ μὴ συλληφθείς· ‖ ὁ μὴ συμπλακείς, ὁ μὴ διαπληκτισθείς.

ἀτσαλάκωτος, —η, —ο· δημοτ., ὁ μὴ τσαλακωμένος, ἄλλως *ἀσούφρωτος*.

ἀτσαλένιος, —α, —ο· ὁ κατεσκευασμένος ἀπὸ ἀτσάλι, χαλύβδινος· ‖ μεταφ. ἰσχυρός, στερεός, γερός, ἀπρόσβλητος, ἐρρωμένος: «ἀτσαλένια χράσι», «ἀτσαλένιος ἄνθρωπος».

ἀτσάλι (τό)· ἀπὸ τοῦ ἐνετικοῦ *acciale* (ἰταλ. *acciajo*)=χάλυψ· ὁ κεκαθαρμένος σίδηρος· ‖ μεταφ. χαρακτηριστικὸν παντὸς ἰσχυροῦ, ἀπροσβλήτου, σκληροῦ κ. τ. τ.

—*[Ἐγκυκλ.]* βλ. χάλυψ.

ἀτσαλιὰ (ἡ)· ἀκαταστασία, «τσαπατσουλιά»· ‖ ὑβριστικότης· ‖ βρωμιά· ‖ κακία (ἐν Θράκῃ).

Ἀτσαλιανὰ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος Παλαιοχώρας τῆς ἐπαρχίας Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1920) 92.

ἀτσαλολαμαρῖνα (ἡ)· λαμαρῖνα, ἔλασμα χαλύβδινον.

ἄτσαλος, —η, —ο· δημοτ., ἀκατάστατος, ἄτακτος, ἄκοσμος: «ἄτσαλος ἄνθρωπος», «ἄτσαλη δουλειά»· ‖ ἀκόλαστος τὴν γλῶσσαν, ὑβριστής, αὐθάδης, ἀμετροεπής· ‖ βρωμερός.

ἀτσάλωμα (τό)· δημοτ., ὁ διὰ χάλυβος ὁπλισμὸς τέμνοντός τινος ὀργάνου.

ἀτσαλώνω· δημοτ., ὁπλίζω τέμνον τι ὄργανον διὰ χάλυβος: «ἀτσαλώνω τὸ τσεκούρι, — τὸ μαχαίρι κτλ.» ‖ παθ. *ἀτσαλωμένος*· μεταφ. ἰσχυρός, γερός, ἐρρωμένος.

ἀτσαλωσύνη (ἡ)· δημοτ., τὸ νὰ εἶναί τις ἄτσαλος, ἀκαταστασία, ἀκοσμία.

ἀτσαμάνα (atchamana) *[Ἰνδ. θρησκ.]*. Θρησκευτικὸν ἔθιμον τῶν Ἰνδῶν, καθ' ὃ πλύνουσι τὸ στόμα αὐτῶν πρὶν ἢ παραστῶσιν εἰς τινα ἱεροτελεστίαν καὶ πρὸ τοῦ γεύματος. Η λέξις *ἀτσαμάνα* σημαίνει κάθαρσιν, ἀποκάθαρσιν ἐν τῇ σανσκριτικῇ. Α. Δ.

Ἀτσάνγκο *[Γεωγρ.]*· βλ. Ἀσάνγκο.

ἀτσάρυα (Açarya). Λέξις σανσκριτικὴ δηλοῦσα τὸν πνευματικὸν διδάσκαλον. Τίτλος διδόμενος ὑπὸ τῶν Ἰνδῶν βραχμάνων καὶ βουδιστῶν εἰς τοὺς διασημοτέρους σοφοὺς καὶ συγγραφεῖς, ἰδίᾳ δὲ εἰς τοὺς ἱδρυτὰς θρησκευτικῶν ἢ φιλοσοφικῶν σχολῶν. Ὁ τίτλος οὗτος εἶναι σημαντικὸς πρὸ παντὸς παρὰ τοῖς βουδισταῖς. Α. Δ.

Ἀτσεβέντο (Acevento) *Ἀντώνιος*. Ἱσπανὸς οἰκονομολόγος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ὑπῆρξε μέλος τοῦ ἀνωτάτου Συμβουλίου τῶν Ἰνδιῶν καὶ συγγραφεὺς σημαντικοῦ ἔργου ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἱστορικαὶ Ἀναμνήσεις», ἐν ᾧ πραγματεύεται τὴν ἀποικιακὴν νομοθεσίαν καὶ τὰς ἐμπορικὰς συμβάσεις τῶν Ἱσπανῶν μετὰ τῶν ἀποίκων αὐτῶν εἰς τὰς δυτικὰς Ἰνδίας. Α. Δ.

— **Ἀτσεβέντο** (Acevedo), ***Κριστομπάλ***. Ἱσπανὸς ζωγράφος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, μαθητὴς τοῦ Βαρθολομαίου Καρντοῦτσο. Διεκρίθη διὰ τοὺς πίνακας αὐτοῦ, ἀπεικονίζοντας σκηνὰς ἐκ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας καὶ κοσμοῦντας πολλοὺς ναοὺς καὶ μονὰς τῆς Ἱσπανίας. Α. Δ.

Ἀτσεϊκὴ *γλῶσσα [Γλωσσολ.]*· βλ. λ. Ἀσία *[Γλωσσ.]*, τ. Ε', σ. 810 γ'.

Ἀτσὲμ (Atchem) *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Ἀτζέχ.

Ἀτσερέντζα (Acerenza) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ποτέντζα, ἧς ὁ καθεδρικὸς ναὸς ἔχει ὡραῖον νορμανδικὸν ρυθμόν.

Ἀτσέρμπι (Acerbi), *Ἐρρῖκος*. Ἰταλὸς ἰατρὸς (1785—1827). Ὑπῆρξε κατὰ τὴν ἐποχήν του διάσημος ὡς παθολόγος καὶ καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς ἐν Μιλάνῳ. Τὸ κυριώτερον ἔργον αὐτοῦ εἶναι τὸ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Dottrina teoricopratica del morbo petecchiale». Ὁ Ἀτσέρμπι ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἵδρυσιν τοῦ φιλολογικοῦ περιοδικοῦ «Biblioteca Italiana».

— **Ἀτσέρμπι** (Acerbi), *Ἰωσήφ*. Περιώνυμος Ἰταλὸς φυσιοδίφης (1773—1846), συγγραφεὺς τῆς «Περιηγήσεως εἰς τὸ Βόρειον Ἀκρωτήριον διὰ τῆς Σουηδίας, Φινλανδίας καὶ Λαπωνίας» καὶ ἱδρυτὴς τοῦ περιοδικοῦ «Biblioteca Italiana». Ἀποσταλεὶς εἰς τὴν Αἴγυπτον ὡς γενικὸς πρόξενος, ἐξηρεύνησε τὴν χώραν ταύτην καὶ περισυνέλεξε πολύτιμα ἀντικείμενα τέχνης, τὰ ὁποῖα ἐδώρησεν εἰς διάφορα μουσεῖα τῆς πατρίδος του. Α. Δ.

Ἀτσέρρα (Acerra) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καζέρτας, ἀπέχουσα περὶ τὰ 12 χιλμτρ. ΒΑ τῆς Νεαπόλεως. Κάτοικοι 18600. Εἶναι ἡ ἀρχαία *Ἀχέρραι* (λατ. Acerrae), τὴν ὁποίαν κατέστρεψε, τῷ 225 π. Χ., ὁ Ἀννίβας. Χ. Δ.

Ἄτσερτς (Achurch), *Ζανέτ*. Περιώνυμος Ἀγγλὶς ἠθοποιὸς (1864—1916), διακριθεῖσα εἰς τοὺς ρόλους τῶν δραμάτων τοῦ Ἴψεν.

Ἄτσεσον (Acheson), ***Ἐδουάρδος***. Περιώνυμος Ἀμερικανὸς χημικός, γεννηθεὶς ἐν Βάσιγκτον τῷ 1856. Ἀνεκάλυψε νέαν λειαντικὴν οὐσίαν μεγάλης ἀνθεκτικῆς ἱκανότητος, ἣν ἐκάλεσεν *ἀνθρακοπυρίτιον* (carborundum). Προσέτι ἐφεῦρε μέθοδον παραγωγῆς καθαροῦ συνθετικοῦ γραφίτου, ἐν ἔτει δὲ 1899 ἵδρυσε τὴν ἑταιρείαν «Acheson Graphic Co» πρὸς ἐκμετάλλευσιν τῆς εφευρέσεώς του.

ἀτσετόζα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Ζακύνθῳ τοῦ φυτοῦ *λάπαθον τὸ βουκεφαλοφόρον* (Rumex bucephalophorus). Δ. Ν. Π.

Ἀτσετότενα (Atsetotena). Φυλὴ Ἰνδιάνων τῆς Β. Ἀμερικῆς, ὑπαγομένη εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν ὁμάδα τῶν φυλῶν τῶν Ἀταπάσκων. Θ. Χ. Σ.

ἀτσιακατοῦρα (acciaccatura) *[Μουσ.]*. Βοηθητικὸς φθόγγος τιθέμενος πρὸ ἄλλου κυρίου καὶ ἐκτελούμενος σχεδὸν ταυτοχρόνως. Λ.

ἀτσίγαρος, —η, —ο· δημ., ὁ στερούμενος σιγάρου· ‖ ὁ μὴ καπνίσας δι' ἔλλειψιν σιγάρου· ‖ μεταφ. ὁ ἐντελῶς ἀχρήματος, ἀπένταρος.

Ἀτσίγγανοι. Φῦλα ἐξ Ἰνδιῶν διεσπαρμένα ἐν Ἀσίᾳ, Εὐρώπῃ, Ἀφρικῇ καὶ Ἀμερικῇ. Ποικίλα ὀνόματα ἐδόθησαν εἰς τοὺς Ἀτσιγγάνους, εἴτε παρ' αὐτῶν τῶν ἰδίων, εἴτε παρ' ἄλλων λαῶν. Ταῦτα συνδέονται πρὸς τὸ χρῶμα τοῦ δέρματος, τὸ ἐπάγγελμα (: μάγοι, σιδηρουργοί, μουσικοί, ἐπισκευασταὶ μύλων τοῦ καφέ, ἀκροβάται) καὶ τὸν τόπον τῆς προελεύσεως. Ὀνόματα χρησιμοποιούμενα παρ' αὐτῶν τῶν ἰδίων εἶναι: *Καλὲ* ἢ *Μελλελέ*, ἤτοι μέλας, *Μελλελιτσέλι*, λαὸς μαύρων, *Σίντε* (ἴσως ἐκ τῆς σανσκριτικῆς λέξεως *Sindhu* = κάτοικος τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ), *Μανοὺς* καὶ *Ρόμ*, θηλυκὸν *Ρόμνι*, ἤτοι ἀνὴρ καὶ γυνή, *Ρομανίτσαβε*, ὅπερ σημαίνει κατὰ λέξιν: τέκνα ἀνθρώπων, *Ρομνιμανοὺς* καὶ *Ρομανίτσελ*. Ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ Ὁλλανδίᾳ καλοῦνται ἁπλῶς *Εἰδωλολάτραι* (Heiden), ἐν τῇ βορείῳ Γερμανίᾳ, Σουηδίᾳ καὶ Δανιμαρκίᾳ *Τάτερ*, τοῦ ὀνόματος τούτου ὀφειλομένου εἰς τὴν ἐσφαλμένην γνώμην, ὅτι οἱ Ἀτσίγγανοι κατάγονται ἐκ *Ταρτάρων*. Ἐπειδὴ κατὰ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην (Ἰεζεκιὴλ Κ' καὶ Λ') φέρονται ἐξ Αἰγύπτου ἕλκοντες τὴν καταγωγήν, ἐκλήθησαν *Αἰγύπτιοι* καὶ κατὰ παραφθορὰν *Γύφτοι* (Gypsig, Yip, Gitano κτλ.). Ἐπίσης τὸ ὄνομα *Φαραωνῖται* στηρίζεται προφανῶς ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως. *Βοημοὶ* (Bohemicus) ὠνομάσθησαν ὑπὸ τῶν Γάλλων, εἴτε διότι αἱ περὶ αὐτῶν εἰδήσεις μετεδόθησαν τὸ πρῶτον εἰς τὴν Γαλλίαν ἐκ Βοημίας, εἴτε ἐπειδὴ οἱ εἰς τὴν χώραν ἐκείνην μεταβάντες Ἀτσίγγανοι συνωδεύοντο ὑπὸ Βοεμῶν. Τὸ μᾶλλον ὅμως διαδεδομένον ὄνομα, ἡ προέλευσις τοῦ ὁποίου παραμένει ἔτι σκοτεινή, εἶναι τὸ τῶν *Ἀτσιγγάνων* ἢ *Τσιγγάνων* (τουρκ. *Τσιγγιανὲ* ἢ *Τσεγγενέ*, ρουμαν. *Σιγγάνου*, λιθουαν. *Σιγκόνας*, γερμαν. *Τσιγγόϊνερ*, ἰταλ. *Τσίγγαρι* καὶ *Τσιγγάνι*, ἱσπαν. *Θίγγαλι* κτλ.). Κατά τινας τὸ ὄνομα Ἀτσίγγανοι, Τσιγγάνοι, ἐξ οὗ καὶ τὸ παρ' ἡμῖν *τσιγγούνης*, ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ περσικὸν *Τσέγγ*, *Τσεγγιβάρ* (Zanzibaru), σημαῖνον χώραν μαύρων. Κατ' ἄλλους προῆλθεν ἐκ τοῦ *τσέγκ*, δηλοῦντος ὄργανον μουσικόν, *κίθαριν* (τσεγγί=ψάλται, χορευταί). Παρ' ἡμῖν τὸ σύνηθες ὄνομα εἶναι: *Γύφτος*, *Τουρκογύφτος* καὶ *Κατσίβελλος* (ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ *cattivello*, ὑποκορ. τοῦ *cattivo*=φαῦλος, ἄθλιος κακός). Ὡς πρὸς τὸν τύπον *Ἀθίγγανοι*, τὸν ἀφορῶντα εἰς Χριστιανοὺς αἱρετικούς, οὗτος δέον νὰ μὴ συγχέηται πρὸς τὸν τύπον Ἀτσίγγανοι (βλ. λ. Ἀθίγγανοι). Ἐν Ἀσίᾳ τέλος φέρουσιν ἄλλα ὀνόματα. Ἐν τῇ Ἰνδικῇ καλοῦνται *Ναουάρ*, ἐν Συρίᾳ *Κουρμπάντ* καὶ *Κάουλι*, ἐν Περσίᾳ *Λούρι*, *Λούλι* καὶ *Σούτ*.

Καταγωγή.— Οἱ Ἀτσίγγανοι φαίνεται ὅτι κατάγονται ἐκ τῶν *παριῶν* τῆς Ἰνδικῆς, ἰδίᾳ ἐκ τῶν *Ντόμ* καὶ τῶν *Νάτ*. Οἱ τελευταῖοι εἶναι πράγματι οἱ νῦν ζῶντες Ἰνδοὶ Ἀτσίγγανοι. Ὁ Ἰνδὸς συγγραφεὺς *Μπάμπου Ραγεντραλάλα Μίτρα* ἰσχυρίζεται, ὅτι οἱ σημερινοὶ *Μπεντίγυας* τῆς Βεγγάλης εἶναι πραγματικοὶ *Ἀτσίγγανοι*. Κατά τινα ἐν τῷ «Οὐὰχ Ναμὲ» (βιβλίῳ τῆς Ἀγάπης) τοῦ *Φιρδούση* διαλαμβανομένην ἀφήγησιν τοῦ Χάμσα-Ἰσπαχάνη (1000 π. Χ.) ὁ Πέρσης ἡγεμὼν Μπεραμγκοὺρ (420 μ. Χ.) παρεκάλεσε τὸν μαχαραγιὰν Σανκάλ, ὅπως τῷ ἐξαποστείλῃ δώδεκα χιλιάδας Ἀτσιγγάνους μουσικούς, ὅπως διασκεδάζωσι τοὺς ὑπηκόους του, οἱ μουσικοὶ δὲ οὗτοι ὀνομάζονται παρὰ μὲν τῷ Φιρδούσῃ *Λοῦρι*, παρὰ δὲ τῷ Χάμσα-Ἰσπαχάνῃ *Σούτ*, ὄνομα συνταυτιζόμενον πρὸς τὸ ἰνδικὸν *Τζάτ*. Ἐὰν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο κρύπτωνται ὄντως Ἀτσίγγανοι, οὗτοι θὰ ὑπῆρχον ἤδη ἐντεῦθεν τοῦ Ἰνδοῦ πρὸ χιλίων πεντακοσίων ἐτῶν, ὁ αὐτὸς δὲ καθ' ἑαυτὸν αὐθαίρετος ἰσχυρισμός, ὅτι ἡ μετανάστευσις τῶν Ἀτσιγγάνων ὀφείλεται εἰς τοὺς καταστρεπτικοὺς πολέμους τοῦ 1398 δὲν ἀποδεικνύεται ὀρθὸς ἐκ τοῦ ὑπὸ τοῦ *Μπαταλλιὰρ* ἀναφερομένου γεγονότος, ὅτι οἱ Ἀτσίγγανοι ἐνεφανίσθησαν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην πρὸ τῆς ἀνωτέρω μνημονευθείσης ἐποχῆς. Τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ *Γκρέλλμαν*, καθ' ὃν κοιτὶς τῶν Ἀτσιγγάνων δέον νὰ θεωρηθῇ ἡ Ἰνδική, φαίνονται ἐπιβεβαιῶσαι αἱ μετέπειτα γενόμεναι γλωσσολογικαὶ ἔρευναι, καθ' ἃς, παρὰ πάσας τὰς γλωσσικὰς συμμείξεις, τὰς ὀφειλομένας εἰς τὸν συγχρωτισμὸν τῶν Ἀτσιγγάνων μετὰ πολλῶν καὶ διαφόρων λαῶν, ἡ γλῶσσα αὐτῶν εἶναι, ὡς πρός τε τὴν γραμματικήν, τὸ λεξικὸν καὶ τὴν σύνταξιν, ὁμοία πρὸς τὰς διαλέκτους τῶν βορειοανατολικῶν Ἰνδιῶν. Ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ ἡ διάλεκτος *Χιτάνο*, ἡ γραμματικὴ τῆς ὁποίας εἶναι σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν ἱσπανική.

Η διασπορά των. — Ἡ ὁδός, ἣν ἠκολούθησαν οὗτοι ἐκ τῆς Ἀσίας, ἐν μέρει διὰ τῆς Αἰγύπτου, εἰς τὴν Εὐρώπην διαπεραιωθέντες Ἀτσίγγανοι καὶ ὁ χρόνος τῆς πρώτης αὐτῶν μετοικεσίας εἶναι ἄγνωστοι. Ὁ *Μπαταλλιὰρ* ἰσχυρίζεται, ὅτι οἱ νομάδες οὗτοι εἶχον πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην, τὸν Καύκασον, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὰς νήσους τῆς Μεσογείου. Ὁ ἰσχυρισμὸς αὐτοῦ ἐρείδεται καὶ ἐπὶ τοῦ κάτωθι χωρίου τοῦ Ἡροδότου (5, 9): «Τὸ δὲ πρὸς ἔτι τῆς χώρης ταύτης οὐδεὶς ἔχει φράσαι τὸ ἀτρεκές, οἵτινες εἰσὶ ἄνθρωποι οἱ οἰκέοντες αὐτήν, ἀλλὰ τὰ πέρην ἤδη τοῦ Ἴστρου ἔρημος χώρη φαίνεται ἐοῦσα καὶ ἄπειρος, μούνους δὲ δύναμαι πυθέσθαι οἰκέοντας πέρην τοῦ Ἴστρου ἀνθρώπους τοῖσι οὔνομα εἶναι *Σιγύννας*, ἐσθῆτι χρεωμένους μηδικῇ, τοὺς δὲ ἵππους αὐτῶν εἶναι λασίους ἅπαν τὸ σῶμα ἐπὶ πέντε δακτύλους τὸ βάθος τῶν τριχῶν, σμικροὺς δὲ καὶ σιμοὺς καὶ ἀδυνάτους ἄνδρας φέρειν, ζευγνυμένους δὲ ὑφ' ἅρματα εἶναι ὀξυτάτους. ἁρματηλατέειν δὲ πρὸς ταῦτα τοὺς ἐπιχωρίους. κατήκειν δὲ τούτων τοὺς οὔρους ἀγχοῦ Ἐνετῶν τῶν ἐν τῷ Ἀδρίῃ. εἶναι δὲ Μήδων σφέας ἀποίκους λέγουσι. ὅκως δὲ οὗτοι Μήδων ἄποικοι γεγόνασι, ἐγὼ μὲν οὐκ ἔχω ἐπιφράσασθαι, γένοιτο δ' ἂν πᾶν ἐν τῷ μακρῷ χρόνῳ. σιγύννας

Digitized by Google

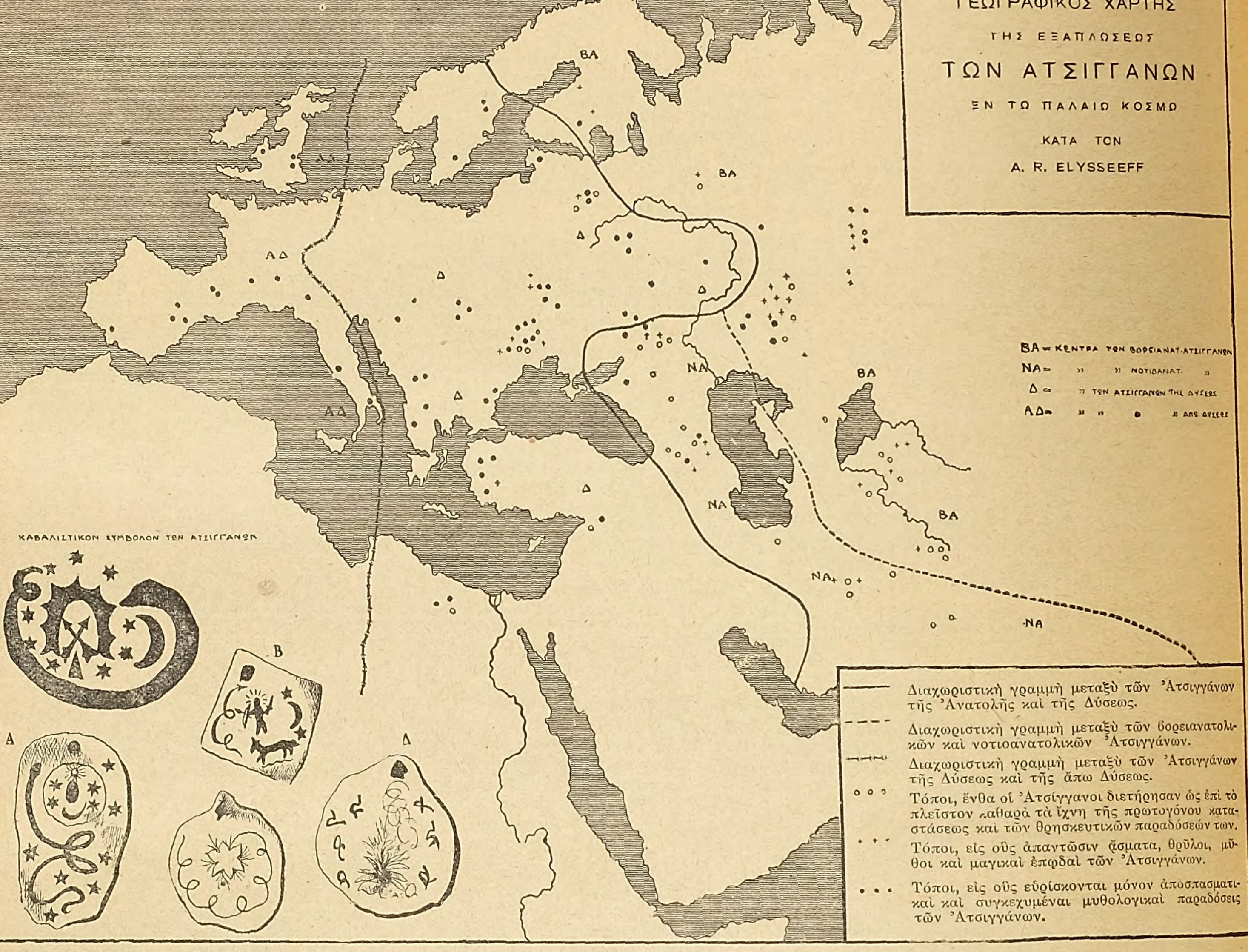

Εἰς τὸ κάτω ἀριστερὸν τμῆμα τοῦ χάρτου τὰ καβαλιστικὰ σύμβολα τῶν Ἀτσιγγάνων.

[Α=Φυλακτὸν μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ ἡλίου, τῆς σελήνης, τῶν ἀστέρων, καὶ ἑνὸς ὄφεως, ἀπεικονίζοντος τὸ Σύμπαν συμβολικῶς. Β=Φυλακτὸν μὲ εἰκόνα ἀνθρώπου, περιβαλλομένου ὑπὸ φωτοστεφάνου, βοηθουμένου ὑπὸ τῆς σελήνης καὶ τῶν ἀστέρων καὶ ὡπλισμένου μὲ σπάθην, τόξον καὶ βέλη. Κάτωθεν εἰκὼν ἵππου, ἀριστερὰ ὄφις, συμβολίζων τὸν Ἀνρομόρη. Ὁλόκληρος ἡ εἰκὼν συμβολίζει τὴν πάλην μεταξὺ τοῦ Ἰάνδρα καὶ τοῦ Ἀνρομόρη, τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Γ=Φυλακτὸν μὲ εἰκόνα ἀστέρος καὶ ὄφεως,καλούμενον Μπαράμυ καὶ συμβολίζον κατὰ τὸν Κουνάβιν τὴν πρωταρχικὴν τῶν Ἀτσιγγάνων θεότητα. Δ=Φυλακτὸν μὲ εἰκόνα διαφλεγομένης βάτου καὶ μὲ ἱερογλυφικά. Συμβολίζει τὴν δέησιν, τὴν ἀπευθυνομένην πρὸς τὴν θεότητα τοῦ Πυρός.]

δ' ὧν καλέουσι Λίγυες οἱ ἄνω ὑπὲρ Μασσαλίης οἰκέοντες τοὺς καπήλους, Κύπριοι δὲ τὰ δόρατα».

Πράγματι οἱ Ἀτσίγγανοι ὑπῆρξαν ἀνέκαθεν κατασκευασταὶ καὶ ἔμποροι ὅπλων καὶ μεταλλίνων σκευῶν, οἱ δὲ Κύπριοι καλοῦσι καὶ σήμερον ἔτι τοὺς Ἀτσιγγάνους *Κιλὶν Ντζιριντὲ*, ἤτοι κατασκευαστὰς ξιφῶν.

Οἱ Ἀτσίγγανοι ἐγκαθίστανται πάντοτε κατὰ προτίμησιν εἰς τὰς νοτίως τοῦ Δουνάβεως χώρας, οὐδαμοῦ δ' ἀλλαχοῦ ὁ ἀτσιγγανικὸς τύπος διετηρήθη τόσον καθαρὸς ὅσον ἐν Οὐγγαρίᾳ. Ἐκεῖθεν ἤρξαντο ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΕ' αἰῶνος μέχρι τοῦ 1438, κατ' ἄγνωστον ἐπίσης τρόπον, ἐξαπλούμενοι εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν λοιπὴν δυτικὴν Εὐρώπην, πιθανῶς εἰς πολλὰς ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένας ὀρδάς. Ἐν Γερμανίᾳ ἀναφέρονται τὸ πρῶτον κατὰ τὸ ἔτος 1417 παρὰ τὴν Βόρειον καὶ τὴν Ἀνατολικὴν θάλασσαν, ἐν Μάϊσεν, Λειψίᾳ καὶ Ἔσσῃ τῷ 1418, κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος καὶ ἐν Ἑλβετίᾳ. Τῷ 1422 ἐμφανίζονται ἐν Βολωνίᾳ καὶ ἐκεῖθεν τρέπονται πρὸς τὴν Ρώμην. Ἤδη ἐν ἔτει 1419 εὑρίσκονται ἐν Προβηγκίᾳ, τῷ 1427 ἐν Παρισίοις καὶ ὀλίγον βραδύτερον ἐν Ἱσπανίᾳ. Οἱ Ἄγγλοι δὲν ποιοῦνται μνείαν αὐτῶν πρὸ τῆς ἐποχῆς Ριχάρδου τοῦ Ζ'.

Αἱ πρῶται ὀρδαὶ τῶν Ἀτσιγγάνων διετέλουν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν καλουμένων «δουκῶν καὶ κομήτων τῆς Μικρᾶς Αἰγύπτου», ὡς ἐτιτλοφόρουν αὐτοὺς οἱ φιλοξενοῦντες τοὺς ἐπήλυδας τούτους λαοί.

Κατὰ τὰς διαφόρους στατιστικὰς ὑπάρχουσι σήμερον ἐν Εὐρώπῃ : 550.000 Ἀτσίγγανοι, κατανεμημένοι ὡς ἑξῆς: Ἱσπανία 40.000, Ἀγγλία καὶ Σκωττία 18.000, Αὐστρία καὶ Οὐγγαρία 97.000, ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι ἐν Οὐγγαρίᾳ, Ρουμανία 200.000, Τουρκία 200.000. Κατὰ τὸν *Χάμπερλαντ* οἱ σημερινοὶ Ἀτσίγγανοι δὲν ὑπερβαίνουσι τὸ ἑκατομμύριον.

Χαρακτὴρ καὶ ἤθη. — Οἱ Ἀτσίγγανοι ἔχουν ἀνάστημα μέτριον, σῶμα ἰσχνὸν καὶ λιγυρόν, δέρμα μελαγχροινόν, κόμην μέλαιναν καὶ ὀφθαλμοὺς μαύρους καὶ σπινθηροβόλους. Ἐκ παιδικῆς ἡλικίας εἰς τὰς κακουχίας εἰθισμένοι, λόγῳ τοῦ νομαδικοῦ βίου των, δὲν καταβάλλονται εὐκόλως ὑπὸ τῆς πείνης καὶ τῶν καιρικῶν μεταβολῶν, παρὰ δὲ τὴν ἄστατον καὶ περιπετειώδη ζωὴν αὐτῶν, ἀποθνήσκουσιν εἰς λίαν προκεχωρημένην ἡλικίαν. Ἐγκαθίστανται συνήθως πλησίον χωρίων καὶ κωμοπόλεων, μεταφέροντες ἀπὸ τόπου εἰς τόπον τὰς σκηνάς των, τὰς πενιχρὰς καὶ ρυπαρὰς κλινοστρωμνὰς καὶ τὰ μαγειρικὰ σκεύη των ἐπὶ κάρρων συρομένων ὑπὸ ὄνων, ἢ ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῶν. Ἀποστρέφονται πᾶσαν τακτικὴν ἐργασίαν καὶ κανονικὴν ἀπασχόλησιν. Χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς φυλῆς εἶναι ἡ ἀργία. Διὸ καὶ ζῶσι περισσότερον ἐκ τοῦ ἱδρῶτος τῶν ἄλλων ἢ ἐκ τοῦ ἰδίου ἑαυτῶν. Συχνάκις ἐξαπατῶσι τοὺς ἀγρότας, πείθοντες αὐτούς, ὅτι τὰ ζῷά των πάσχουσιν ἐξ ὡρισμένων νόσων, τὰς ὁποίας οὗτοι εἶναι ἱκανοὶ διὰ μαγικῶν φίλτρων νὰ θεραπεύσουν. Ἐνίοτε καταφεύγουσι καὶ εἰς τὴν κλοπὴν—οἱ Ἄραβες καλοῦσι τοὺς Ἀτσιγγάνους *Χαραμῆ*, ἤτοι κλέπτας— ἀποφεύγουσιν ὅμως νὰ κλέπτωσιν ἀντικείμενα μεγάλης ἀξίας. Φύσει ἀνυπότακτοι, ἄσπονδοι ἐχθροὶ πάσης ἀπ' ἄλλων ἐξαρτήσεως, εἰς οὐδένα ὑπείκουσι νόμον. Θεωροῦσι τὸν ἔρωτα ὡς τὴν μόνην πραγματικὴν ἡδονὴν τῆς ζωῆς. Εἰς τὴν ἀντίληψιν ταύτην συμβάλλεται τόσον τὸ θερμὸν ἀνατολικὸν αἷμά των, ὅσον καὶ ποιητική τις προδιάθεσις λίαν ἐκδεδηλωμένη. Διὰ νὰ ἔλθωσιν εἰς γάμου κοινωνίαν, ἀρκεῖ ἡ συναίνεσις τῶν ἐνδιαφερομένων, θεωρουμένης περιττῆς πάσης ἱεροτελεστίας ἢ νομικῆς διατυπώσεως. Παρ' αὐτοῖς ὑπάρχει καὶ τὸ ἔθιμον τῆς ἀνταλλαγῆς συζύγων.

Νεαραὶ καὶ εὐειδεῖς Ἀτσιγγανίδες ἀνταλλάσσονται μὲ γηραιὰς καὶ δυσειδεῖς ἀντὶ ὡρισμένου τιμήματος, ἵππου ἢ ἄλλου ἀντικειμένου.

Οἱ Ἀτσίγγανοι δεικνύουσιν εἰς τὴν μουσικὴν μεγάλην ἐπίδοσιν, ψάλλοντες ἢ ἐκτελοῦντες συχνάκις μετὰ μεγάλης ἀκριβείας τεμάχια, ἅτινα ἤκουσαν καὶ μίαν μόνον φοράν. Διάσημοι Ἀτσίγγανοι μουσικοὶ ὑπῆρξαν οἱ *Σουτσέβα*, *Μπαρλέα*, *Τσιάρι*, *Σουζόρ*, *Μπακσάρ*, *Σαρκόζυ*, *Κεκσέμετυ*, *Κσίνκα*, *Μπιάρυ*. Ἡ Τσιγγάνα *Πάννα* κατήγαγεν ἐν Βιέννῃ λαμπροὺς θριάμβους ὡς βιολινίστρια. Περιώνυμοι μουσικοσυνθέται μετεχειρίσθησαν τὰ μοτίβα καὶ τοὺς ρυθμοὺς τῆς μουσικῆς τῶν Ἀτσιγγάνων ὡς θέματα. Τοιοῦτοι : ὁ Μπετόβεν, ὁ Σοῦμπερτ, ὁ Μπρὰμς κ.ἄ. Ὁ Λίστ, ὡς γνωστόν, ἐνεπνεύσθη ἐξ αὐτῆς τὰς Οὐγγρικὰς ραψῳδίας του. Ἐξ ἄλλου ἡ ἱστορία τῆς τέχνης ποιεῖται εὔφημον μνείαν τοῦ ζωγράφου *Σολάριο*, τοῦ ἐπικαλουμένου «il Zingaro». Αἱ γυναῖκες εἶναι, ἰδίως ἐν Ἱσπανίᾳ, δειναὶ χορεύτριαι. Οἱ Ἀτσίγγανοι δὲν ὑστεροῦσιν ἐπίσης εἰς τὴν ποίησιν. Περίφημα εἶναι τὰ λαϊκά των ᾄσματα καὶ οἱ μῦθοι, ἡ περισυλλογή, μετάφρασις καὶ δημοσίευσις τῶν ὁποίων ἀπησχόλησεν ἤδη τὸν *Βλισλύσκι* καὶ ἐγένετο ἀντικείμενον εἰδικῆς μελέτης πολλῶν συγχρόνων ἀνατολιστῶν.

Οἱ Ἀτσίγγανοι ἀσκοῦσι κατ' οἶκον ἐπαγγέλματα, ἀλλ' ἡ ἀπασχόλησις αὐτὴ εἶναι μᾶλλον πρόφασις καλύπτουσα τὴν ἐπαιτείαν. Τινὲς ἐξ αὐτῶν εἶναι πρακτικοὶ κτηνίατροι καὶ πεταλωταί, ἄλλοι ἐπισκευασταὶ μύλων τοῦ καφέ, μαγειρικῶν λεβήτων καὶ ἄλλων σκευῶν. Ἄλλοι κατασκευάζουσι ξύλινα κοχλιάρια, φάτνας διὰ τὰ ζῷα, κόσκινα κτλ. καὶ ἄλλοι ζῶσιν ὡς δαμασταὶ πιθήκων ἢ ἄρκτων καὶ ὡς μάγοι. Εἰς Σίμπεμπουργ καὶ τὸ Βανᾶτον οἱ *Ἀουράροι* καὶ *Ρουντάροι* καλούμενοι Ἀτσίγγανοι ἐπαγγέλλονται τοὺς καθαριστὰς χρυσῶν κοσμημάτων. Ἐπίσης οἱ Ἀτσίγγανοι χρησιμοποιοῦνται ὡς δήμιοι. Αἱ γυναῖκές των ἀσκοῦν τὴν χειρομαντείαν.

Θρησκεία.—Οἱ Ἀτσίγγανοι ἔχουσι μᾶλλον ἄτονον τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα. Ἡ θρησκεία των, ἂν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ μιᾶς, εἶναι κρᾶμα ἰνδοϊρανικῶν θρησκευτικῶν παραδόσεων. Οἱ ὕμνοι των ὁμοιάζουσι πρὸς τοὺς τῶν Βεδῶν, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι οἱ τῶν Ἀτσιγγάνων εἶναι λίαν ἀπαισιόδοξοι. Ὡς παράδειγμα ἔστω ὁ ἑξῆς ὕμνος:

«Ἥλιε χρυσέ, ὀφθαλμὲ τοῦ καταφλέγοντος ἡμᾶς πατρὸς Πασιβίν, καταύγασον τὴν λάμψιν σου ἐπὶ τῶν κατασκηνώσεών μας, τῶν ἵππων μας, τῶν συζύγων καὶ τῶν τέκνων μας. Ἄφες τὰ βέλη σου ν' ἀφυπνίσουν τὴν γῆν ἀπὸ τὸν ψυχρὸν λήθαργόν της. Ἄφες αὐτήν. ὡς μήτηρ ἀγαθὴ νὰ σκορπίσῃ τὰ ἄφθονα δῶρά της. Βασιλεῦ τοῦ Ἀπείρου, τοῦ ἐν φωτὶ ἐξαστράπτοντος, δημιουργὲ τῆς γῆς καὶ τῶν ἄστρων, Σὺ ὁ εἰσδύων εἰς τοὺς κόλπους τῆς γῆς καὶ τῶν ὑδάτων

Διάφοροι τύποι 'Ατσιγγάνων.

['Εξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά: 1) 'Ατσίγγανος Τρανσυλβανίας. 2) 'Ατσίγγανος κατασκευαστὴς ξυλίνων κοχλιαρίων ἐκ Τρανσυλβανίας. 3) 'Ατσίγγανος τῶν περιχώρων τῆς Ἕρμαννστατ. 4) 'Ατσίγγανος ἀρκουδόγυφτος τῆς Ρουμανίας.]

'Αλλὰ Σὺ δὲν ἀκούεις τὰς ἱκεσίας μου, δὲν βλέπεις τὸ πρόσωπόν μου τὸ συσπώμενον ἐκ τοῦ πόνου. Σκότος ἐκάλυψε τοὺς ὀφθαλμούς σου καὶ κόνις τὰ ὦτά σου. Κακκάβα, παντοδύναμε Μπαράμυ, ὕψιστε Νταβάννυ, κατάπεμψον ἡμῖν τὸ πνεῦμα τῆς ζωῆς, ἵνα οἱ ἀγροὶ καλυφθῶσι καὶ πάλιν ἀπὸ τρυφερὰν χλόην καὶ οἱ ἵπποι τῶν τέκνων σου εὕρωσι ἄφθονον τροφήν». Ὁ *Μπαράμυ* δὲν εἶναι μόνον δημιουργὸς τοῦ κόσμου, ὡς ὁ Ἰνδὸς Βράχμαν, ἀλλὰ καὶ προστάτης καὶ φύλαξ αὐτοῦ ὡς ὁ Ἰνδὸς Βισνοῦ, τὸ δὲ ἐπώνυμον *Πασιβὶν* δεικνύει τὸ πρόσωπον, ὅπερ ὁ Μπαράμυ διαδραματίζει ὡς καταστρεπτικὴ θεότης, ὁμοία πρὸς τὸν Σίβαν.

Ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ.— Λόγῳ τῆς ξενοτρόπου ἐμφανίσεώς των, τοῦ νομαδικοῦ αὐτῶν βίου, συχνάκις πλήρους περιπετειῶν, τῆς παρ' αὐτῶν ἀσκουμένης τέχνης τῆς μαγείας καὶ μαγγανείας, τῆς αἰνιγματικῆς προελεύσεώς των, οἱ 'Ατσίγγανοι παρέσχον ἄφθονον ὑλικὸν εἰς τὴν λογοτεχνίαν πάντων τῶν ἐθνῶν διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Σχετικὰ λογοτεχνικὰ ἔργα εἶναι πλεῖστα, ἐν οἷς ἡ «Gitanilla» τοῦ *Θερβάντες*, «ἡ περιγραφὴ τῶν 'Ατσιγγάνων» τοῦ *Βάλτερ Σκώττ*, οἱ «'Ατσίγγανοι» τοῦ *Πούσκιν*, οἱ «Τρεῖς 'Ατσίγγανοι» τοῦ *Λενάου*, οἱ «Ρόμαι» τοῦ *Λεβαλλιάν*, ἡ «Κάρμεν» τοῦ *Προσπὲρ Μεριμέ*, ἡ «Γυφτοποῦλα» τοῦ *Παπαδιαμάντη*, ὁ «Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου» τοῦ *Παλαμᾶ* καὶ τὸ «Βοτάνι τῆς ἀγάπης» τοῦ *Δροσίνη*.

Ἐν τῇ ἱστορίᾳ.— Τὸ παράδειγμα τῆς Ἱσπανίας, ἥτις ἐξεδίωξε τοὺς 'Ατσιγγάνους κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν θρησκευτικῶν διωγμῶν, ἠκολούθησαν κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἡ 'Αγγλία, ἡ Γαλλία, ἡ Ἰταλία, ἡ Ὀλλανδία καὶ ἡ Γερμανία. Ἐψηφίσθησαν τότε εἰδικοὶ νόμοι, καθ' οὓς οἱ 'Ατσίγγανοι ὑπεχρεοῦντο νὰ ἐγκαταλίπωσι παραχρῆμα τὰ ξένα ἐδάφη, ἐν οἷς εἶχον ἐγκατασταθῇ, ἀπειλούμενοι διὰ βαρυτάτων ποινῶν ἐν περιπτώσει ἐπανόδου. 'Αλλά, καίτοι οἱ νόμοι οὗτοι ἐφηρμόσθησαν ἐν μέρει αὐστηρῶς, δὲν κατωρθώθη ἡ ἐκ τῶν μνημονευθεισῶν χωρῶν ἀπομάκρυνσίς των.

Κατόπιν κατεβλήθη προσπάθεια, ὅπως οἱ 'Ατσίγγανοι ἐγκαταλείψωσι τὸν ἄστατον βίον αὐτῶν καὶ ἀφομοιωθῶσι πρὸς τὸ περιβάλλον, εἰς τὸ ὁποῖον ἦσαν τόσον ἐνοχλητικοί. 'Αλλὰ καὶ ἡ προσπάθεια αὕτη δὲν ἐστέφθη ὑπὸ μεγάλης ἐπιτυχίας. Ἡ Μαρία Θηρεσία ἔσχεν οἰκτίρμονα ἀντίληψιν ἀπέναντι τῶν 'Ατσιγγάνων. Ἐπέβαλεν εἰς αὐτοὺς νὰ μὴ φέρωσι πλέον τὸ ἐπιλήψιμον ὄνομά των, ἀλλὰ νὰ καλῶνται ἐφεξῆς *Οὐϊ-Μαγυάρ*, ἤτοι *Νεοαγρόται*. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ἐν ἔτει 1768 ἐκδοθὲν πρῶτον σχετικὸν διάταγμα ἔμεινεν ἄνευ ἀποτελέσματος, αἱ αὐστριακαὶ ἀρχαὶ ἠναγκάσθησαν τῷ 1773 νὰ καταφύγωσιν εἰς τὴν βίαν, ἀποσπάσασαι ἐκ τῶν γονέων τὰ τέκνα ἐπὶ τῷ τέλει, ὅπως ἀναθρέψωσι ταῦτα εἰς τὸν Χριστιανισμόν. 'Αλλὰ καὶ πάλιν ὁ σκοπὸς οὗτος ἔμεινεν ἀπραγματοποίητος. 'Αποτελεσματικώτερα ὁπωσδήποτε ὑπῆρξαν τὰ σχετικὰ πρὸς τοὺς 'Ατσιγγάνους διατάγματα Ἰωσὴφ τοῦ Β'. Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἱδρύθη ἐν Πρωσσίᾳ σχολὴ πρὸς ἀγωγὴν καὶ μόρφωσιν τῶν 'Ατσιγγανοπαίδων, ἀλλὰ μετὰ πάροδον μικροῦ χρόνου ἔπαυσε λειτουργοῦσα ἐλλείψει μαθητῶν. Καὶ αἱ τῷ 1827 ἐν 'Αγγλίᾳ καταβληθεῖσαι προσπάθειαι πρὸς ἐκπολίτισιν τῶν νομάδων τούτων ἀπέβησαν μάταιαι. Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ ἐν Ρωσίᾳ τῷ 1847. Χαρακτηριστικὸν τοῦ ἀσυγκροτήτου καὶ ἀκαταρτίστου τῆς φυλῆς εἶναι καὶ τὸ ὅτι οἱ 'Ατσίγγανοι σημειοῦνται εἰς τὰ τουρκικὰ ληξιαρχικὰ βιβλία οὐχὶ ὡς *ἔθνος (μελλέτ)*, ὡς ὅλοι οἱ ἄλλοι πληθυσμοὶ τῆς Τουρκίας, (Ἕλληνες, 'Αρμένιοι, Ἑβραῖοι, Βούλγαροι κτλ), οἱ ἀνεγνωρισμένοι ὡς κατηρτισμέναι κοινότητες, ἀλλ' ὡς *ταϊφᾶ* = ὁμὰς ἢ φυλή.

Οἱ 'Ατσίγγανοι ἐν Ἑλλάδι.—Κατὰ τὸν Α. Πασπάτην οἱ ἐν τῇ Βυζαντινῇ ἱστορίᾳ διὰ πρώτην φορὰν τῷ 1360 μνημονευόμενοι 'Ατσίγγανοι ἐγκατεστάθησαν κατὰ πρῶτον ἐν Θρᾴκῃ, ἥτις εἶναι, κατὰ τὸν ἐπιστήμονα τοῦτον, ἡ πατρὶς πάντων τῶν ἐν Εὐρώπῃ 'Ατσιγγάνων. Ὁ *Χὸπφ* ἐξήνεγκε τὴν εἰκασίαν, ὅτι ἡ γενικὴ κίνησις, ἥτις προεκλήθη ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου τὸ μὲν πρῶτον διὰ τοῦ κράτους τοῦ Στεφάνου Ντουσσάν, εἶτα δέ, διὰ τῆς ἀπὸ τοῦ ἔτους 1358 ἀρξαμένης ἐλευθέρας ἐξεγέρσεως τῶν Σκιπετάρων, ἀπέσπασε καὶ μέρος τῶν 'Αθιγγάνων ἐκ τῆς ἐν Ρουμανίᾳ ἑστίας των. Ὁ *Χὸπφ* μάλιστα θεωρεῖ πιθανὸν τὸ ὅτι οἱ 'Ατσίγγανοι, ὁρμώμενοι ἐκ τῆς Ἠπείρου, μετέβησαν ἐν μέρει μὲν εἰς τὴν Κέρκυραν, ἐν μέρει δέ, ἀκολουθοῦντες τοὺς Σκιπετάρους, εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα. Κατ' ἄλλην θεωρίαν ἡ ἀπὸ Ρουμανίας εἰς τὴν Ἑλλάδα μετανάστευσις εἶναι ὀλίγον μεταγενεστέρα. Ὁ *Α. φὸν Γκουτσμήτ*, κρίνων τὴν περὶ 'Ατσιγγάνων πραγματείαν τοῦ *ντὲ Γκόγιε*, διορθοῖ τὴν θεωρίαν τοῦ Χόπφ, ἰσχυριζόμενος, ὅτι ὁ Ρουμᾶνος βοϊβόδας Βλαδισλαῦος ὁ Α', ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ὁποίου ἀναφέρονται τὸ πρῶτον κατὰ μαρτυρίας ἱστορικὰς οἱ 'Ατσίγγανοι ἐν Βλαχίᾳ, δὲν ἦρξε κατὰ τὰ ἔτη 1340 μέχρι 1342, ὡς λέγει ὁ Χόπφ, ἀλλά, μόλις τῷ 1366 ἀνελθὼν εἰς τὴν ἀρχήν, ἦρχεν ἀκόμη κατὰ τὸ ἔτος 1372. Ὁπωσδήποτε βέβαιον εἶναι, ὅτι οἱ 'Ατσίγγανοι εἶχον ἐποικήσει ἐν Κερκύρᾳ καὶ Πελοποννήσῳ ἤδη ἐν τῷ τελευταίῳ τρίτῳ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Σμήνη ἀτσιγγανικὰ ἐμφανίζονται κατὰ τὸ 1370 ἐν τῇ Ἠπειρωτικῇ παραλίᾳ, ἐν τῇ Βαγενετίᾳ, διάγοντα πλάνητα ἢ μόνιμον βίον καὶ κατὰ τοὺς χρόνους δ' ἔτι τῆς 'Ανδηγαυϊκῆς δυναστείας μεταναστεύουσιν εἰς Κέρκυραν μετ' ἄλλων Ἠπειρωτῶν, ἔνθα εἰσέρχονται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Φράγγων βαρώνων.

'Αφ' ἧς ἐποχῆς ἐγκατεστάθη μονίμως ἐν Κερκύρᾳ ἡ βενετικὴ ἀρχή, οἱ 'Ατσίγγανοι φαίνονται ἡνωμένοι ἐν τῷ φεούδῳ τοῦ βαρώνου Τζιανούλι ντὲ 'Αμπιτάμπουλο. Πλήθη ἄλλων 'Ατσιγγάνων εὐθὺς ἀπὸ τῆς Αἰτωλίας μετέβησαν διὰ τοῦ Ρίου εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐπῴκησαν κατ' ἀρχὰς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ κυρίως 'Αχαΐᾳ. Οἱ Παλαιολόγοι δὲν ὑπέθαλψαν τὴν ἐγκατάστασιν αὐτῶν, ἀλλ' ἔπραξαν τοῦτο οἱ Βενετοί, ἐπιτρέψαντες, ὅπως μετοικήσωσιν εἰς τὰς ἐν Πελοποννήσῳ βενετικὰς ἀποικίας. Εἰς τοὺς 'Ατσιγγάνους ἐπετρέπετο νὰ κατοικῶσι πλησίον τῶν Ἰουδαίων εἰς τὰ προάστεια πολλῶν

Διάφοροι τύποι 'Ατσιγγάννων.

['Εξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά: 1) 'Ατσίγγανος ἐκ Βουκοβίνας. 2) 'Ατσιγγάνα τοῦ Βουκουρεστίου 3) 'Ατσιγγάνα Τρανσυλβανίας. 4) 'Ατσιγγάνα (Τουρκογύφτισσα τῆς Κωνσταντινουπόλεως).]

Digitized by Google

βενετικῶν φρουρίων, ἐπὶ τῷ ὅρῳ, ὅπως πληρώνωσιν ὡρισμένους φόρους εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον. Ἐνταῦθα αἱ ἀτσιγγανικαὶ ἐποικήσεις ἀνῆλθον εἴς τινα βαθμὸν ἀκμῆς, ὥστε ὁ Μάζαρις ἐθεώρει αὐτοὺς ὡς σημαντικὸν τμῆμα τοῦ πελοποννησιακοῦ λαοῦ. Οἱ κυριώτεροι τόποι, ἐν οἷς ὑπῆρχον Ἀτσίγγανοι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦσαν τὸ Ναύπλιον καὶ ἡ Μεθώνη, ἔνθα κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ ΙΕ´ αἰῶνος πολλοὶ Γερμανοὶ ὁδοιπόροι εὗρον αὐτοὺς ὡς ὑποδηματοποιούς, σκυτοτόμους καὶ χαλκουργούς. Ἀφοῦ δὲ ὕστερον ἐπεξετάθησαν καὶ εἰς τὴν Μέσην Ἑλλάδα πολλαὶ τῶν ἐν τῇ Φραγγοελληνικῇ Ἀνατολῇ ἐποικήσεων αὐτῶν ἔσχον τὴν τύχην τοῦ λοιποῦ ποικίλου κόσμου, ὅστις κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΕ´ αἰῶνος ὑπέστη τὰς συνεπείας τῶν ὀθωμανικῶν ἐπιδρομῶν. Παρὰ τὰ ἐρείπια πολλῶν φραγγικῶν φεουδαλικῶν πύργων ὑπάρχουσι πολλὰ ἐγκαταλελειμμένα χωρία, ἅτινα, κατὰ τρόπον ἀνάλογον πρὸς τὰ *Ἑβραιόκαστρα*, καλοῦνται *Γυφτόκαστρα*. Σήμερον οἱ Ἀτσίγγανοι εἶναι διεσπαρμένοι εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα μονίμως ἢ νομαδικῶς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἀνδρεάδου*: «Οἰκονομικαὶ μελέται περὶ Ἑπτανήσου», Ἀθῆναι, 1914.—*Ascoli*: Zigeunerisches», Halle, 1855 *Bataillard*: De l'apparition et de la dispersion des Bohémiens en Europe», Paris, 1844. *Τοῦ αὐτοῦ*: Nouvelles recherches sur l'apparition et la disparition des Bohémiens en Europe», Paris, 1849 «Les derniers travaux relatifs aux Bohémiens dans l'Europe orientale», Paris, 1873. —«Notes et questions sur les Bohémiens en Algérie», Paris, 1874.—«Sur les origines des Bohémiens ou Tziganes», Paris, 1875.—«Les Tziganes de l'âge du bronze», Paris, 1877.—«Etat de la question de l'ancienneté de Tziganes en Europe», Paris, 1878 —*Borrow*: «The Zingali or an account of the gypsies in Spain», London, 1843.—*Böthlingk*· «Die Sprache der Zigeuner in Russland», Petersburg, 1852.—*Dyrland*· «Tatere og Natmandsfolk i Danmark», Koepenhaven, 1872.—*Goeje*· «Bijdrage tot de geschiedenies der Zigeuners», Amsterdam, 1875.—*Grellmann*· «Historische Versuche über die Zigeuner», Göttingen, 1787.—*Hopf*· «Einwanderung der Zigeuner in Europa», Gotha, 1870. *Hudson*· «Gli Zingari in Ispagna», Milano, 1878.—*Jimenez* «Vocabolario del dialecto gitano» Madrid, 1854 —*Kalina*· «La langue des Tsiganes slovaques», Posen, 1882. —*Kogalnitschan*· «Skizze einer Geschichte der Zigeuner, ihrer Sitten und Sprache», Stuttgart, 1840.—*Leland*· «The English Gipsies and their language», London, 1873.—*Liebich*· «Die Zigeuner in ihrem Wesen und in ihrer Sprache», Leipzig, 1863. *Liszt*: «Des Bohémiens et de leur musique», Paris, 1855.—*Miklosich*: «Uder die Mundarten und die Wanderungen der Zigeuner in Europa», Wien, 1873. *Paspati*: «Etudes sur les Tchinghianés ou Bohémiens de l' Empire Ottoman», Constantinople, 1870. *Τοῦ αὐτοῦ*: «Μελέτη περὶ τῶν Ἀτσιγγάνων καὶ τῆς γλώσσης αὐτῶν», ἐν «Πανδώρᾳ» τ. 8ος, καὶ ἀγγλιστί, μελέτη ὑπὸ τὸν τίτλον: «Turkish gypsies» ἐν τῷ τεύχει τοῦ Ἰουλίου τοῦ ἐν Ἐδιμβούργῳ ἐκδοθέντος τῷ 1888 εἰδικοῦ περιοδικοῦ: «Journal of the Gypsy Lore Society». (Ἐν αὐτῷ ἐνδιαφερώταται μελέται τῶν: Bacchar, Bataillard, Burton, Colocci, Constantinescu, Crofton, Davidson, Elysseeff, Felkin, Goeje Grierson, Groome, Herrmann, Ibbetson, Karpeles, Kopernicki, Leland, Lovarini, Mac-Ritchie, Meyer, Pennell, Pincherle, Ranking, Roberts, Sampson, Sarmai, Sowa, Strachey, Sylwestrowicz, Webster, Wlislocki, Zielinski).—*Pott*: «Die Zigeuner in Europa und Asien», Halle, 1844-45.—*Schwicker*: «Die Zigeuner in Ungarn und Siebenbürgen», Teschen, 1833.—*Sundt*: «Beretning om Fante eller Landstrygelfolket i Norge», Kristiania, 1850.—*Χέρτσβεργ*: «Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ ἀρχαίου βίου». Α´ 576 κ. ἑ. μετ. Π. Καρολίδου.—*Weisbach*: «Die Zigeuner», Wien 1889.

Α. Γ. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

—[ΛΑΟΓΡ.] Ἡ πρώτη γνωριμία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ μὲ τοὺς Ἀτσιγγάνους δύναται ν' ἀναχθῇ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ´ αἰῶνος, ὁπότε οὗτοι κατῆλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκ Βορρᾶ. Ὁ ἰδιότυπος τρόπος τῆς ζωῆς των φαίνεται ὅτι προὐξένησεν εἰς τὸν λαὸν ἀλλόκοτον ἐντύπωσιν. Τοὺς ὠνόμασεν *ἀτσιγγάνους, γύφτους, τουρκογύφτους, κατσιβέλλους, γαντζάους, σίντηδες, ζαπαράδες, ρόμους, νετότσους, βουργαρόγυφτους, τουρκόγυφτους* κλπ., καὶ εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὸν τῆς διανοητικότητος καὶ τῶν βασικῶν ἀντιλήψεων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τὸ γεγονὸς ὅτι οὐδὲν ποιητικὸν στοιχεῖον κατώρθωσε νὰ εὕρῃ εἰς τὸν τρόπον τῆς ζωῆς, εἰς τὰς ἱκανότητας καὶ τὰς ἰδέας τῶν Ἀτσιγγάνων, ἀλλ' ἐπρόσεξε μόνον τὰ ἐλαττώματά των καὶ τοὺς ἐφόρτωσε μὲ ὅλας τὰς κατάρας καὶ τὰς κακίας. Δι' αὐτὸν οἱ Ἀτσίγγανοι εἶναι πονηροί, χυδαῖοι, ἀσελγεῖς, πτωχοί, «ἀνεπρόκοποι», δειλοί, ἀκάθαρτοι, λαίμαργοι καί, τὸ σπουδαιότερον: ἀνόσιοι, ἀφωρισμένοι, κατηραμένοι. Αὐτοὶ προσεφέρθησαν νὰ χαλκεύσουν τοὺς ἀναγκαιοῦντας διὰ τὴν σταύρωσιν τοῦ Χριστοῦ ἥλους, ἐπιδείξαντες μάλιστα καὶ ἀπάνθρωπον προθυμίαν: ἐνῷ ἔλαβον παραγγελίαν τριῶν ἥλων, ἐχάλκευσαν πέντε! Ἀφ' ἧς στιγμῆς οἱ Ἀτσίγγανοι ἔσχον τὸ ἀτύχημα νὰ συνδεθῶσι πρὸς ἕνα τοιοῦτο παρελθόν, δὲν εὗρον ἔλεος παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ. Μὲ τὴν ζωηράν του φαντασίαν καὶ τὴν σκωπτικὴν διάθεσιν ἡ ὁποία τὸν διακρίνει ἔπλασε διαφόρους διηγήσεις καὶ παροιμίας περὶ αὐτῶν, σατιριζούσας τὰ ἐλαττώματά των καὶ ἱστορούσας τὰς πράξεις των. Οὕτω κατά τινα παράδοσιν τῶν Καλαβρύτων «οἱ γύφτοι εἶναι ἀφωρισμένοι ἀπ' τὸ Χριστὸ γιατὶ ἐφτειάσανε τὰ περόνια ποὺ τὸν ἐσταυρώσανε· καὶ γι' αὐτὸ ὅσα ἔχουνε τὴ μιὰ ὥρα, ἡ ἄλλη δὲν τὰ βρίσκει, καὶ ποτὲ δὲ μαλλιάζουνε (δὲν ριζώνουν)». Κατ' ἄλλην παράδοσιν (τῶν Κουρέντων τῆς Ἠπείρου), διὰ τὸν αὐτὸν λόγον «τοὺς καταράστηκε ὁ Χριστὸς νὰ μὴ κάνουν προκοπή, νὰ γίνουν μαῦροι, νὰ ἔχουν σπίτια τὶς καλύβες καὶ νὰ διακονεύουν τὸ ψωμὶ ποῦ τρῶν». Εἰς τοὺς δημοτικοὺς θρήνους τῆς μεγάλης Παρασκευῆς ἀναφέρεται ὅτι, ὅτε κατεδικάσθη ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν διὰ σταυρώσεως θάνατον, διῆλθεν ἡ Παναγία πρὸ τοῦ ἐργαστηρίου Ἀτσιγγάνου (ἔκτοτε οἱ Ἀτσίγγανοι ἦσαν χαλκεῖς), εὑροῦσα δ' αὐτὸν κατασκευάζοντα τοὺς ἥλους τῆς σταυρώσεως, ἠγανάκτησε διὰ τὴν σκληρὰν προθυμίαν αὐτοῦ καὶ τὸν κατηράσθη: «ἄντε, μωρὲ Ἀτσίγγανε, ποτὲ ἀχιλιὰ (=στάκτην, ἑστίαν) μὴν κάνῃς, οὔτε ἡ τραχηλίτσα σου πουκάμισο μὴ βάλῃ, τὸ σπίτι σου ποτὲ ψωμί, ποτὲ νὰ μὴ χορτάσῃ».

Κατ' ἄλλην παράδοσιν οἱ Ἀτσίγγανοι δὲν ἔχουν γράμματα, διότι δὲν ἐζήτησαν παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ διότι ἐχάλκευσαν τοὺς ἥλους διὰ τὴν σταύρωσιν τοῦ Ἰησοῦ: «Ὅταν ἐμοίραζεν ὁ Θεὸς τὰ γράμματα, ἐπῆγαν ὅλες οἱ φυλὲς νὰ γυρέψουν γράμματα ὄξω ἀπὸ τὴ γύφτικη φυλὴ ποῦ δὲν ἐπῆγε καθόλου καὶ γι' αὐτὸ οὔτε ἔχουν οὔτε θἄχουν ποτὲ γράμματα οἱ γύφτοι, γιατὶ ὁ Θεὸς τοὺς καταράστηκε καὶ τἄριξε μέσα στὴ θάλασσα, ὅταν οἱ γύφτοι ἔφτειασαν τὰ περόνια ποὺ σταυρώθηκε ὁ Χριστός». Οἱ γύφτοι δὲν κατεδέχθησαν νὰ ζητήσουν γράμματα ἀπὸ τὸν Θεόν! Ἴσως ὄπισθεν τῆς παραδόσεως ταύτης κρύπτεται βαθεῖα ψυχολογικὴ παρατήρησις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐπὶ τοῦ ἀνυποτάκτου, ἀναρχικοῦ καὶ φιλελευθέρου χαρακτῆρος τῶν Ἀτσιγγάνων. Εἰς τοὺς Ἀτσιγγάνους ἀποδίδονται καὶ μυστηριώδεις καὶ μαγικαὶ ἱκανότητες. Ὁ λαὸς φοβεῖται τὰς κατάρας των καὶ τὰς ἀπειλάς των. Τόσος δ' εἶναι ὁ φόβος, ὥστε ἐπεκτείνεται πολλάκις καὶ ἐπὶ ἄλλων προσώπων μηδεμίαν σχέσιν ἐχόντων πρὸς τοὺς Ἀτσιγγάνους πλὴν τῆς μακρινῆς ὁμοιότητος τῆς μορφῆς. Πολλαχοῦ ἡ λέξις *Τσιγγάνα* κατήντησε συνώνυμον τοῦ *μάγισσα*.

Λόγῳ τοῦ προγονικοῦ τούτου ἁμαρτήματός των, καὶ λόγῳ τοῦ ἀφορισμοῦ εἰς ὃν ὑπόκεινται, κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας, πάντες οἱ μάντεις καὶ οἱ ἀσκοῦντες μαγγανείας ἢ τὰς ἄρκτους ἐπισυρόμενοι ἢ τὰ τοιαῦτα ζῷα (ἐπιτηδεύματα τὰ ὁποῖα ἀσκοῦν οἱ Ἀτσίγγανοι συνήθως), «ἡ προσφορὰ τοῦ γύφτου δὲ λειτουργεῖται καὶ γιὰ νὰ λειτουργηθῇ πρέπει νὰ τὴ ζυμώσῃ Ρωμιά· οἱ γύφτοι οἱ ἴδιοι δὲν μποροῦν ποτὲ νὰ γένουν παπάδες οὔτε ἀναγνωστάδες, κι' οὐδὲ κι' ἐμεῖς οἱ ἄλλοι κάνομε συμπεθεριὰ μ' αὐτούς». Ὁ Ἀτσίγγανος εἶναι λαίμαργος, στερεῖται πνεύματος ἀποταμιεύσεως, πλήττει εὐκόλως, εἶναι «ἀντιοικονομικὸν στοιχεῖον». «Ὁ Ἀτσίγγανος ὥς που ἔχει μέλι δὲν κάνει ραχάτι». Ἀγαπᾷ καὶ εἶναι μετ' ἔρωτος προσκεκολλημένος εἰς τὰ ἐλαττώματά του, πρὸς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον οἱ ἄλλοι ὀνομάζουν φτώχεια, κακομοιριὰ κλπ.· πᾶν ὅ,τι δὲν εἶναι ἀσυστηματοποίητον καὶ ἀνοικοκύρευτον τοῦ προξενεῖ ἀνίαν: «τὸν Ἀτσίγγανο τὸν κάναν βασιλιᾶ κι' αὐτὸς θυμήθηκε τὰ τσάμια». Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἰρωνεύεται σκληρῶς τὰς ἰδιότητας ταύτας καὶ στηλιτεύει τοὺς κατόχους των. Ὁ μὴ δυνάμενος νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς νέαν τάξιν πραγμάτων καλυτέραν καὶ εὐτυχεστέραν ὁμοιάζει μὲ τὸν Ἀτσίγγανον. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἰρωνεύεται ἐπίσης καὶ τὸ στωϊκὸν «οὐδενὸς χρείαν ἔχειν». Ἐπὶ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι στεροῦνται καὶ τῶν στοιχειωδεστέρων λέγει: «βαρυφορτωμένο σπίτι σὰν τοῦ γύφτου τὴν καλύβα». Εἰρωνεύεται καὶ τὴν ἐπιδεικνυομένην φιλοσοφικὴν ἀταραξίαν, ἡ ὁποία μόνον ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἐλλείψεως ἀναγκῶν δύναται νὰ ἐννοηθῇ. Ἐπὶ κακῶν, τὰ ὁποῖα ὑπὸ τῶν ὑφισταμένων αὐτὰ δὲν γίνονται αἰσθητά, λέγει: «γύφτικο σπίτι καίγεται κι' οἱ γύφτοι περιχαίρονται». Ὅταν θέλῃ νὰ χλευάσῃ τινὰ διὰ τὸ ἐπαμφοτερίζον τοῦ χαρακτῆρος ἢ τῶν λόγων του λέγει: «σὰν τοῦ γύφτου τὰ παιδιὰ» (τὰ ὁποῖα ὅταν ἠρωτῶντο περὶ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως τῆς ἑπομένης, ἀπήντων: τὸ μὲν ἓν ὅτι θὰ βρέξῃ, τὸ δὲ ἄλλο ὅτι δὲν θὰ βρέξῃ, καὶ τοιουτοτρόπως ἐπηλήθευεν ἀναγκαίως ἡ μία ἐκ τῶν δύο ἀπαντήσεων καὶ διετηρεῖτο τὸ γόητρον τῆς φυλῆς). Χαρακτηριστικὴ εἶναι καὶ ἡ ἀπάντησις ἡ ἀποδιδομένη εἰς Ἀτσίγγανον κατηγορούμενον ἐπὶ ἐγκαταλείψει θέσεως ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ, μεταβληθεῖσα καὶ εἰς παροιμίαν. Ἀφελέστατα καὶ πειστικώτατα ἀπήντησε: «ὁ γύφτος ταμποῦρι δὲ βαστάει». Ἡ ἀπάντησις αὕτη εἰκονίζει πολὺ καλὰ τὸν ἄστατον καὶ πλάνητα βίον τῶν Ἀτσιγγάνων καὶ τὴν ἔλλειψιν σταθεροῦ διαφέροντος καὶ ἐθνικῆς συνειδήσεως παρ' αὐτοῖς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ν. Γ. Πολίτου*: Μελέται περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, Παραδόσεις, μέρος α´. σ. 102, μέρος β´. σ. 785. *Τοῦ αὐτοῦ*: Μελέται κλπ. Παροιμίαι τομ. β´. λ. Ἀτσίγγανος.

Θ. Π.

— *[Μουσ.]* Οἱ Οὗγγροι *Ἀτσίγγανοι* ἔχουν ἰδιαίτερον εἶδος μουσικῆς τῆς ὁποίας κύριον χαρακτηριστικὸν εἶναι ἡ ἰδιόρρυθμος τομὴ τῶν μουσικῶν περιόδων εἰς τρία, ἕξ, πέντε, ἑπτὰ μέτρα. Συνήθης εἰς αὐτὴν ἡ συγκοπή, καὶ συχνὴ ἡ ἀλλαγὴ μέτρων καὶ ἀγωγῆς. Περὶ τῆς μουσικῆς τῶν Ἀτσιγγάνων ἔγραψε περισπούδαστον μελέτην ὁ *Φρ. Λίστ*, ὅστις ἔλαβε τὸ ὕφος τῆς μουσικῆς ταύτης καὶ ρυθμοὺς ὡς βάσεις διὰ τὰς ἀθανάτους ραψῳδίας του. Ἐπίσης ὁ *Μπράμς*, ὁ *Δβορτζάκ*, ὁ *Σαραζάτι*, διὰ νὰ ἀναφέρωμεν μόνον τοὺς ἐπιφανεστέρους, ἔγραψαν μουσικὴν κατὰ τὸ ἀτσιγγανικὸν εἶδος.

Οἱ λαϊκοὶ μουσικοὶ τῶν Ἀτσιγγάνων βιολιστῶν κατὰ τὸ πλεῖστον εἶναι αὐτοδίδακτοι, ἄμοιροι δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ θεωρητικῶν γνώσεων. Ἐν τούτοις εἶναι ἐντελέστατοι εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν χορῶν καὶ τῶν λαϊκῶν των μοτίβων καὶ διακρίνονται διὰ τὴν δύναμιν καὶ τὸ πάθος τῆς δοξαριᾶς των. Πολλοὶ τῶν σημερινῶν μεγάλων βιρτουόζων τοῦ βιολιοῦ ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν λαϊκὴν μᾶζαν τῶν Ἀτσιγγάνων μουσικῶν.

Αἱ ὀρχῆστραί των ἀποτελοῦνται συνήθως ἀπὸ ἔγχορδα βιολιά, βιολοντσέλλα κλπ. καὶ τὸ ἀπαραίτητον *Cymbalon*, τὸ ἐθνικὸν οὑγγρικὸν *σαντούρι*. Τοιαῦται ὀρχῆστραι (Czardas) ἦσαν ἄλλοτε τῆς μόδας διεσπαρμέναι εἰς ὅλα τὰ εὐρωπαϊκὰ πολυσύχναστα κέντρα, αἱ πρόδρομοι, οὕτως εἰπεῖν τῶν σημερινῶν *Zaz-band*. Ἐδῶ ἦλθον διὰ πρώτην φορὰν πρὸ δεκαπενταετίας εἰς τὸ καφενεῖον Ζαχαράτου παρὰ τὴν Ὁμόνοιαν. Τὸ αὐτὸ εἶδος μουσικῆς μεταχειρίζονται καὶ οἱ Τρανσυλβανοὶ καὶ Ρουμᾶνοι Ἀτσίγγανοι.

Ἡ μουσικὴ κλῖμαξ τῶν Ἀτσιγγάνων ἔχει ἀναλογίαν πρὸς περσικοὺς καὶ τουρκικοὺς τρόπους, οἵτινες πάλιν συγγενεύουσι μὲ τὰς ἀρχαίας ἑλληνικὰς ἁρμονίας τοῦ χρωματικοῦ γένους. Ἡ μουσικὴ τῶν Ἀτσιγγάνων ἔχει βάσιν τὴν ἑξῆς κλίμακα: ρέ, μί, φά, σὸλ διέσις, ρὲ ἀνιόντως καὶ κατιόντως.

Ἐπὶ κεφαλῆς πολλῶν μουσικῶν τεμαχίων ἀντὶ πάσης ἄλλης ἐνδείξεως ἀγωγῆς χρόνου εὑρίσκομεν τὰς λέξεις *Zingaresco* ἢ *alla Zingara*, σημαινούσας ὅτι τὸ κομμάτι πρέπει νὰ ἐκτελεσθῇ κατά τε τὸν χρόνον καὶ τὸ ὕφος μὲ τὸν ἀτσιγγανικὸν τρόπον.

Δ. ΛΑΥΡΑΓΚΑΣ

— **«Ἀτσίγγανοι»** (Zingari). Μελόδραμα εἰς 4 πράξεις τοῦ Ρ. Λεονκαβάλλο. Εἶναι τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ συνθέτου τῶν «Παλιάτσων», ἐπιτυχίας ὅμως ἀμφισβητουμένης. Μέχρι τοῦδε ἐπαίχθη εἰς πολὺ ὀλίγα θέατρα (Μόντε Κάρλο, Νεάπολις κλπ).

—**Ἀτσιγγάνων *φέουδον*** (feudum Acinganorum). Οὕτως ἐκαλεῖτο τὸ ἐν Κερκύρᾳ φέουδον τοῦ Τζιανούλι ντὲ Χαμπιτάμπουλο (Gianuli de Hab tabulo), ὅπερ μετὰ πολλὰς μεταβολὰς κυρίων (ἀπὸ 1464 μέχρι 1520) ἔμεινεν ἐπὶ τέλους ὡς κληρονομικὴ κτῆσις τοῦ οἴκου τοῦ βαρώνου Μιχαὴλ Οὐγότου (Michele Ugot) καὶ διετηρήθη ὡς τοιοῦτο μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ´ αἰῶνος, ὁπότε κατελύθη τὸ φεουδαλικὸν πολίτευμα τῆς Κερκύρας. Ἐν τῷ φεούδῳ τούτῳ ἤδη ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ ΙΔ´ αἰῶνος εἶχον ἐγκατασταθῇ Ἀτσίγγανοι, ἐλθόντες ἀπὸ τῆς Βλαχίας μέσῳ Ἠπείρου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γ. Χέρτσβεργ*, Ἱστορία Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ ἀρχαίου βίου, μετ. Π. Καρολίδου σ. 578 κ. ἑξ. *Α. Μ. Ἀνδρεάδου*, Οἰκονομικαὶ μελέται περὶ Ἑπτανήσου τόμ. Β´. σ. 76 κ. ἑξ.

Θ. Π.

Ἀτσιγγανόκαστρο *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἡ Ν. Δ. τῆς νήσου Σύρου ἐσχατιά.

ἀτσίγγανος (ὁ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κύθνῳ τοῦ φυτοῦ *δαῦκος τὸ καρωτὸν* (Daucus carota).

Δ. Ν. Π.

Ἀτσικὴ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Λήμνου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἀριθμεῖ περὶ τοὺς 1700 κατοίκους, ὧν 130 ἀνήκουσιν εἰς τὸν εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγόμενον συνοικισμὸν *Πορπούλη*, ἀπέχοντα 5 χμτρ, καὶ 100 εἰς τὸν *Κρηνίς*, ἀπέχοντα 2 χμτρ.

ἀτσικνίδα, (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κρήτῃ τοῦ φυτοῦ *χόνδρυλλα ἡ βρουλοειδὴς* (Chondrylla juncea).

Δ. Ν. Π.

Ἄτσιλλ (Achill) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος κειμένη παρὰ τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς Ἰρλανδίας καὶ ἀποτελοῦσα μέρος τῆς κομητείας Μάγιο, ἀπὸ τῆς ὁποίας χωρίζεται διὰ τοῦ στενοῦ *Ἄτσιλλ Σάουντ*. Κάτοικοι 5.260.

Α. Δ.

Ἀτσὶμ (Atchim) *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Ἀτζέχ**.

Ἀτσιμπραγᾶ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τοῦ δήμου *Ἁγίου Νικολάου* τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου τοῦ νομοῦ Λασηθίου. Κάτ. (1920) 40.

Ἀτσὶν (Atschin). Φυλὴ ταταρικὴ τῆς Σιβηρίας κατοικοῦσα παρὰ τὸν ποταμὸν Ἰεννισέην, βορειοδυτικῶς τοῦ Κρασνογιάρσκ.

Θ. Χ. Σ.

Ἀτσίνα (Atsina). Ὀνομασία τῆς φυλῆς Ἀραπάχοι (βλ. λ.).

Θ. Χ. Σ.

Ἀτσινέζοι. Φυλὴ τῆς βορειοδυτικῆς Σουμάτρας συγκροτοῦσα τὸν αὐτόχθονα πληθυσμὸν τῆς ἐπαρχίας *Ἀτσὶν* ἢ *Ἀτγιὲχ* (Atjeh, Atschin, Acheen), ἥτις ἀπετέλει σουλτανᾶτον ἀπὸ τοῦ 1205. Οἱ Ἀτσινέζοι ὡς πρὸς τὴν καταγωγὴν καὶ τὸν πολιτισμόν των συγγενεύουν πρὸς τοὺς Μπατὰκ τῶν ὑψηλῶν χωρῶν τῆς Σουμάτρας. Διὰ τοῦ ἐμπορίου, τῆς συγκοινωνίας, ἰδίᾳ δὲ διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ μουσουλμανισμοῦ ἦλθον εἰς μεγάλην ἐπιμιξίαν μὲ διάφορα φυλετικὰ στοιχεῖα, οἷον Μαλαίους, Ἰνδούς, Ἄραβας κτλ., ἐν τούτοις παρέμειναν εἰς τὴν κατωτέραν βαθμῖδα πολιτισμοῦ ἐν τῇ συνθέσει τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἀτγιέχ.

Θ. Χ. Σ.

Ἄτσινσκ (Atschinsk) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Σιβηρίας ἐπὶ τοῦ παραποτάμου τοῦ Ὄμπ Τσουλύμ. Εἶναι ἕδρα διαμερίσματος τῆς ἀσιατικῆς Ρωσίας ἔχοντος 81.500 κατοίκους.

Digitized by Google

Ἀτσιντάλιους (Acidalius), ***Βαλέντιος***. Γερμανὸς ἀνθρωπιστὴς καὶ ποιητὴς (1567—1595). Διεκρίθη ἰδίᾳ διὰ τὰ περίφημα σχόλιά του εἰς τὸν Πλαῦτον καὶ ἄλλους Λατίνους συγγραφεῖς. Α. Δ.

Ἀτσίπα *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Κόλπος τῆς νήσου Καλύμνου (ὅλ. λ. Αἰγαῖον τ. Β' σ. 412 γ').

Ἀτσιπᾶδες *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Κοξαρὲς* τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Ἁγίου Βασιλείου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης. Κάτ. 125.

— *[Ἱστορ.]* Πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου τούτου ἦσαν Τοῦρκοι ἐξωμόται ἐκ Χριστιανῶν μετὰ τὸ 1770, φανατικοὶ δὲ διῶκται τῶν πρώην ὁμοθρήσκων. Ἐντεῦθεν κατήγετο ὁ περιβόητος ἐπὶ ὠμότητι, ἀλλὰ καὶ ἀνδρείᾳ Μπαϊρὰκ-αγασὶ (ὁπλαρχηγὸς) Γιανιτσαράπης. Κατὰ τὸν Ξανθουδίδην (Χάνδαξ σ. 31) τὸ ὄνομα τοῦ χωρίου ἔχει τὴν ἀρχήν του ἐκ τοῦ Βυζαντίου, διότι οἱ *Ἀτσιπᾶδες* ἦσαν μισθοφόροι καὶ δορυφόροι τῶν Βυζαντινῶν, μελάγχροες. Ε. Γ.

— **Ἀτσιπᾶδες** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Στόλων* τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Κάτ. (1920) 105. Ε. Γ.

Ἀτσιρεάλε (Acireale) *[Γεωγρ.]*. Παράλιος κωμόπολις ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κατάνης τῆς Σικελίας, παρὰ τοὺς πρόποδας τῆς Αἴτνης (κάτ. 8600). Παρ' αὐτὴν ὑπάρχει τὸ λεγόμενον «σπήλαιον τοῦ Πολυφήμου» καὶ ἡ «Κρήνη τῆς Γαλατείας». Χ. Δ.

Ἀτσιπόπουλον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Ρεθύμνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1920) 684.

Εἶναι ἐκ τῶν μᾶλλον προηγμένων χωρίων τῆς Κρήτης, πατρὶς γενναίων πολεμιστῶν. Ἡ ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου χειμάρρου γέφυρα, στηριζομένη ἐπὶ διπλῶν ἀψίδων, διελύετο κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις καὶ οὕτως ἐκωλύετο ἡ διάβασις τῶν Τούρκων. Τὸ ὄνομα κατὰ τὸν Ξανθουδίδην (Χάνδαξ σελ. 31) εἶναι βυζαντιακῆς προελεύσεως. Ε. Γ.

Ἀτσίχολος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1920) 363.

Ἄτσλεϋ (Atchley) ***Σίρλεϋ Κ.*** Γραμματεὺς τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀγγλικῆς Πρεσβείας, γεννηθεὶς τῷ 1871 ἐν Βριστόλῃ, ὅπου καὶ ἐξεπαιδεύθη. Τῷ 1896 κατελθὼν εἰς Ἑλλάδα ὡς ἀνταποκριτὴς τῶν «Ἡμερησίων Νέων» τοῦ Λονδίνου μετέβη εἰς Κρήτην παρακολουθήσας τὴν ἐκεῖ ἐπανάστασιν. Τῷ 1897 παρηκολούθησε τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον, ἔκτοτε δὲ παρέμεινεν ἐν Ἑλλάδι, ἐκμαθὼν τελείως τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Τῷ 1909 διωρίσθη ὑπάλληλος παρὰ τῇ ἐν Ἀθήναις Ἀγγλικῇ Πρεσβείᾳ, παρὰ τῇ ὁποίᾳ καὶ ἤδη διατελεῖ ὡς Γραμματεὺς α' τάξεως. Τῷ 1918 ὠνομάσθη παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως Ἱππότης τοῦ Τάγματος τοῦ Σωτῆρος καὶ τῷ 1924 παρὰ τῆς Ἀγγλικῆς Ἀξιωματικὸς τοῦ Τάγματος τῆς Βρεττανικῆς Ἐπικρατείας.

Τῷ 1918 ἐξέδωκε μελέτην περὶ τοῦ «Βίου καὶ τῆς Δράσεως τοῦ Βύρωνος ἐν Ἑλλάδι». Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἔδωκεν ἐπὶ τοῦ ἰδίου θέματος καὶ σειρὰν διαλέξεων ἐν τῇ Αἰθούσῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας Ἀθηνῶν.

Ὁ Ἄτσλεϋ διεδραμάτισε κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον σοβαρὸν ρόλον ἐν Ἀθήναις ὡς μυστικοσύμβουλος τῆς Ἀγγλικῆς Πρεσβείας.

Κατὰ τὴν τεσσαρακονταετίαν καθ' ἣν περίπου διαμένει ἐν Ἑλλάδι περιηγήθη πεζῇ ὁλόκληρον τὴν χώραν. Τῷ 1924 ἀνεκηρύχθη ἐπίτιμος Διδάκτωρ τῶν Γραμμάτων παρὰ τῷ Πανεπιστημίῳ τῶν Ἀθηνῶν. Εἶναι ἐπίτιμος ἑταῖρος τῆς Βρεττανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν, μέλος τῆς Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀγγλοελληνικοῦ Συνδέσμου. Ν. Ι. Θ.

Ἀτσμπέχα (Atchbeha). Εἷς τῶν δύο ἡγεμόνων τῆς Αἰθιοπίας, ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν ὁποίων εἰσήχθη εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν ὁ Χριστιανισμὸς (κατὰ τὸ 330 ἢ 333).

Ἀτσοβάμοι (Atsowami). Φυλαὶ ἰνδιανικαὶ τῆς Καλιφορνίας κατοικοῦσαι παρὰ τὸν ποταμὸν Πὶτ καὶ ἀποτελοῦσαι γλωσσικὴν οἰκογένειαν ἥτις πρότερον ἐθεωρεῖτο αὐτοτελής, σήμερον δὲ κατατάσσεται εἰς τὴν ὁμάδα τῶν γλωσσῶν τῶν Σάστι. Θ. Χ. Σ.

ἀτσουμπᾶδες· βλ. ἀτζουμπᾶς.

Ἀτσοῦντα (Atsuda) *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Ἀτσοῦτα**.

Ἀτσουπᾶδες *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Χιονάτων* τῆς ἐπαρχίας Κραναίας τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1920) 136.

Ἀτσουτάντα. Διάσημος Ἰάπων ποιητὴς τῆς ἐποχῆς τῶν Φουζιβάρα. Ἄγνωστον πότε γεννηθείς, ἀπέθανε τῷ 943 μ. Χ. Ποιήματά του περιλαμβάνονται εἰς τὰς συλλογὰς «Σουΐσσοῦ» καὶ «Γιακουνὶν Σσοῦ», περὶ ὧν βλ. λ. **Ἀσαγιασοῦ** Ι. Μ. Π.

ἀτσύμπητος, *—η, —ο*· δημοτ., ὁ μὴ τσυμπημένος, ὁ μὴ διὰ τσυμπήματος ἐνοχληθείς· ‖ «ἀτσύμπητα κουκκιά», ἰδιωμ., τὰ κουκκιὰ ἀπὸ τῶν ὁποίων δὲν ἀφῃρέθη ὀλίγον ὁ φλοιός.

Ἅττ (Hatt), ***Φίλιππος Εὐγένιος***. Γάλλος μηχανικὸς-ὑδρογράφος, γεννηθεὶς ἐν Στρασβοῦργ τῷ 1840. Διεκρίθη διὰ τὰς γεωδαισικὰς καὶ ὑδρογραφικὰς ἐργασίας του, τὰς σχετικὰς πρὸς τὴν Κοχιγκίναν καὶ τὰς ἀκτὰς τῆς Κορσικῆς. Τῷ 1897 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν. Ἔγραψε πολλὰς πραγματείας, δημοσιευθείσας ἐν τοῖς «Comptes rendus» καὶ τοῖς «Annales hydrographiques», ὡς καὶ δύο περισπούδαστα ἔργα ὑπὸ τὸν τίτλον: «Usage du cercle méridien» καὶ «Notions sur le phénomène des marées». Α. Δ.

Ἄττα. Τόπος ἢ χώρα ἐν τῇ ἀνατολικῇ παραλίᾳ τῆς Ἀραβίας (*Πτολ.* 6, 7, 15). ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἄττα (ἡ) (Atta) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *μυρμηκιδῶν*. Εἶναι μεγάλοι μύρμηκες, ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἔχουσι σχετικῶς μὲ τὸ σῶμά των δυσαναλόγως μεγάλην κεφαλήν. Τρέφονται κυρίως ἐκ διαφόρων κόκκων. Εἰδικοὶ μύρμηκες, *ἐργάται* καλούμενοι, διαχωρίζουσι τοὺς διαφόρους κόκκους καὶ τοποθετοῦσιν αὐτοὺς ἐν ὡρισμένῃ θέσει ἐν τῇ μυρμηκιᾷ.

Ἄττα ἡ κεφαλωτίς.

Ὁ χρωματισμός των γενικῶς εἶναι φαιός. Κυριώτερον εἶδος εἶναι: *ἄττα ἡ κεφαλωτὶς* (Atta cephalotis). Μύρμηκές τινες, *γεωργοὶ* καλούμενοι, τοῦ γένους τούτου μετακομίζουσιν ἔξωθεν κόκκους μικροσκοπικῶν μυκήτων, τοὺς ὁποίους φυτεύουσιν εἰς ἴδιον τμῆμα εὑρισκόμενον ἐντὸς τῆς μυρμηκιᾶς των, *κῆπον* καλούμενον, καὶ ἐκ τῶν προϊόντων τοῦ ὁποίου κατόπιν τρέφονται. Δ. Ν. Π.

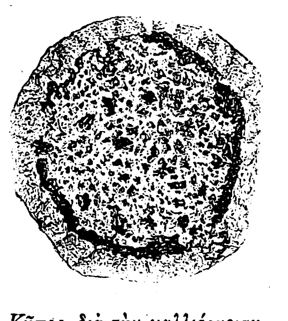

Κῆπος διὰ τὴν καλλιέργειαν μυκήτων τοῦ ἐντόμου ἄττα.

Ἀτταβάντε (Attavante, ὀνομαζόμενος καὶ ***Γαβριὴλ*** degli Attavanti). Ὁ διασημότερος μικρογράφος τῆς Φλωρεντίας (1452 — 1508). Εἰργάζετο διὰ λογαριασμὸν τοῦ διασήμου βιβλιοπώλου καὶ λογογράφου Βεσπεριάνο Μπιστρίτσι, ὅστις εἶχεν ὡς πελάτας του τοὺς διασημοτέρους βιβλιοφίλους τῶν χρόνων ἐκείνων. Τὰ χειρόγραφα ἅτινα εἰκονογράφησεν ὁ Ἀτταβάντε, ἀποτελοῦσι σήμερον ἀληθῆ θησαυρὸν τῶν μουσείων καὶ τῶν βιβλιοθηκῶν, κατέχουσι δὲ διακεκριμένην θέσιν ἐν τῇ τέχνῃ τῆς Ἀναγεννήσεως. Τὸν Ἀτταβάντε πλειότερον ἐνέπνεον τὰ ἀρχαῖα πρότυπα· εἰς τὰ περιθώρια τῶν σελίδων τῶν χειρογράφων, εἰς τὰ πλαισιώματα τῶν μικρογραφιῶν του φιλοπονημένα μετ' ἀπροσπελάστου λεπτότητος, διακρίνεται ἡ ἀκρίβεια τοῦ σχεδίου καὶ ἡ φαντασία τοῦ καλλιτέχνου, τοῦ ὁποίου τὰς ἐμπνεύσεις ἔδιδον τὰ ἀγάλματα καὶ τὰ ἀνάγλυφα τῶν ἀρχαίων σαρκοφάγων τὰ ὁποῖα εἶχον συλλέξει οἱ Μέδικοι ἐν Φλωρεντίᾳ.

Ἐκ τῶν ὡραιοτέρων του συνθέσεων εἶναι ἡ ἀλληγορικὴ παράστασις τῶν ἑπτὰ ἐλευθερίων τεχνῶν: τῆς Γραμματικῆς, Διαλεκτικῆς, Ρητορικῆς, Γεωμετρίας, Ἀστρονομίας, Ἀριθμητικῆς καὶ Μουσικῆς, τὰς ὁποίας πλαισιοῦν αἱ θεότητες τοῦ Ὀλύμπου. Ἀπὸ τοῦ 1485 ἕως τοῦ 1487 ἔγραψε διὰ τὸν βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας ρωμαϊκὸν Λειτουργικόν, ἀφθάστου ὡραιότητος, τὸ ὁποῖον κατέχει σήμερον ἡ βιβλιοθήκη τῶν Βρυξελλῶν. Ἐπὶ τοῦ βιβλίου τούτου μέχρι τοῦ 1785 ὡρκίζοντο οἱ κυβερνῆται τῶν Κάτω Χωρῶν, ἐπὶ τῶν δύο δὲ εἰκόνων του θέσαντες τὰς χεῖράς των ἔδωκαν τὸν ὅρκον ὁ Ἀλβέρτος καὶ ἡ Ἰσαβέλλα. Χειρόγραφα τοῦ διασήμου καλλιτέχνου κατέχουσιν ἐπίσης αἱ βιβλιοθῆκαι τῶν Παρισίων, τῆς Βιέννης, ἡ Λαυρεντιανὴ Βιβλιοθήκη καὶ ἄλλαι. Ἡ ἀξία τῶν τοιούτων εἰκονογραφημένων χειρογράφων τοῦ Φλωρεντινοῦ μικρογράφου εἶναι ἀνυπολόγιστος. Θ. Β.

Ἀτταβάρι· βλ. **Ἀλῆ μπὲν *Σὰλ Ἴβν Ζέϊν ἀλ Ταμπέρι***.

Ἀτταγᾶς. Θεσσαλὸς διαβόητος διὰ τὴν φαυλότητά του, ὅθεν καὶ ἡ παροιμία: «Ἀτταγᾶς Νουμηνίῳ συνῆλθε», ἰσοδυναμοῦσα πρὸς τὴν σημερινήν: «γύρισε ὁ τέτζερες καὶ βρῆκε τὸ καπάκι». Α. Δ.

Ἀττάγιαρο *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ ὑψηλοτέρου ὄρους τῆς Ρόδου (βλ. **Ἀταβύριον**). Σ. Ε. Λ.

Ἀτταγῖνος. Θηβαῖος, υἱὸς τοῦ Φρύνωνος, εἷς ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς ὀλιγαρχικῆς μερίδος ἐν Θήβαις κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ξέρξου καὶ ἐκ τῶν πρωτεργατῶν τῆς ὑποταγῆς τῶν Θηβῶν εἰς τοὺς Πέρσας. Ἤδη πρὸ τῆς ἐκστρατείας ἐκείνης ὁ Ἀτταγῖνος συνεδέετο διὰ φιλίας καὶ ξενίας πρὸς τὸν ἔκπτωτον βασιλέα τῆς Σπάρτης Δημάρατον, ὁ ὁποῖος τότε ἠκολούθει τὸν Ξέρξην. Ὑπὸ τοῦ Δημαράτου ἐπείσθη, κατὰ τὸν Πλούταρχον, ὁ Ἀτταγῖνος νὰ ὑπαγάγῃ τὴν πατρίδα του ὑπὸ τοὺς Πέρσας, συστηθεὶς δ' ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὸν Ξέρξην συνεδέθη διὰ ξενίας καὶ πρὸς αὐτόν. Τούτου ἕνεκα μεγάλης τιμῆς ἀπελάμβανεν ἐκ μέρους τῶν Περσῶν ὁ Ἀτταγῖνος, τὸν ὁποῖον οὗτοι καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ξέρξου ἐθεώρουν ὡς φίλον καὶ πρὸς τὸν ὁποῖον ἐφέροντο ὡς πρὸς ἰσότιμον. Ὅτε οἱ Ἕλληνες μετὰ τὴν νίκην τῶν Πλαταιῶν ἐπῆλθον κατὰ τῶν Θηβαίων, ἵνα τιμωρήσωσιν αὐτοὺς διὰ τὴν συμμετοχήν των εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῶν βαρβάρων καὶ κατὰ τῆς Ἑλλάδος, τοῦ Ἀτταγίνου τούτου καὶ τοῦ Τιμηγενίδου τὴν ἔκδοσιν ἐζήτησεν ὁ Παυσανίας παρὰ τῶν Θηβαίων, διότι οὗτοι οἱ δύο ἐθεωροῦντο κατ' ἐξοχὴν αἴτιοι τοῦ μηδισμοῦ τῶν Θηβῶν. Ὁ Ἀτταγῖνος συναισθανόμενος τί εἶχε πράξει καὶ φοβούμενος τὴν τιμωρίαν, ἐδραπέτευσε καὶ ἀπέφυγε τὴν τύχην τοῦ Τιμηγενίδου, ὁ ὁποῖος παραδοθεὶς ἐφονεύθη ἀναπολόγητος. Γ. Ι. Κ.

ἀτταγῖνος (ὁ) (Attagenus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *δερμοφαγιδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα διακρίνονται ἐκ τοῦ ᾠοειδοῦς ἢ ἐπιμήκους σώματός των μετὰ χαρακτηριστικῆς ὀφθαλμοειδοῦς κηλῖδος ἐπὶ τοῦ μετώπου. Αἱ κεραῖαι ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἕνδεκα ἀρθρώσεις, ἐξ ὧν αἱ τρεῖς τελευταῖαι σχηματίζουσι ρόπαλον ἐπίμηκες κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Οἱ πόδες εἶναι ἀρκετὰ ἰσχυροί, κυλινδρικοί, φέρουσι μικρὰς ἀκάνθας καὶ τελευτῶσιν εἰς πέντε λεπτοὺς δακτύλους. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 30 εἴδη, διεσπαρμένα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς γῆς. Κυριώτερον εἶδος εἶναι *ἀτταγῖνος ὁ πελλὸς* (Attagenus pellis). Τὸ μῆκος τοῦ ἐντόμου τούτου φθάνει τὰ 5 χιλιοστόμετρα. Ὁ χρωματισμός του εἶναι στιλπνῶς μελανόφαιος μετὰ μιᾶς λευκῆς κηλῖδος ἑκατέρωθεν τῆς ράχεως καὶ παρομοίας τοιαύτης κατὰ τὸ ἀνώτερον ἄκρον τοῦ προθώρακος. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν μέσην καὶ δυτικὴν Εὐρώπην καὶ ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ διαφόρων δένδρων καὶ ἐντὸς τῶν οἰκιῶν. Ἡ κάμπη του εἶναι ἐπιμήκης καὶ καλύπτεται ὑπὸ μεταξοειδῶν μικρῶν, φαιῶν ἢ ὑπερύθρων τριχῶν, αἵτινες κατὰ τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ ἐντόμου σχηματίζουσι θύσανον. Ἔχει 6 πόδας, ἀλλὰ κινεῖται συσπειροῦσα τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τοῦ σώματός της. Αἱ κάμπαι τῶν ζῴων τούτων καταστρέφουσι τὰ ἐνδύματα, τοὺς τάπητας καὶ γενικῶς τὰ ὑφάσματα καὶ ἀναφαίνονται κατὰ Μάϊον, Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον. Πρὸς προφύλαξιν τῶν ἀντικειμένων τούτων δέον νὰ τινάσσωνται ταῦτα καλῶς καὶ νὰ ἀφίενται ἐπί τινας ἡμέρας ἐκτεθειμένα εἰς τὸν ἀέρα. Δ. Ν. Π.

Ἀτταγῖνος ὁ πελλός.

Ἀττάγκουα (Attagua). Φυλὴ Ὀττεντότων ἐν Καπλανδίᾳ. Θ. Χ. Σ.

ἀτταγὼν (ὁ) (Bonasa) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν **ἀλεκτοροειδῶν** (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Ἄτταια (καὶ ***Ἀττάλεια***). Ἀρχαία πόλις τῆς ἐν Μ. Ἀσίᾳ Μυσίας (ἀρχαίας Αἰολίδος), ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἀπέναντι τῆς νήσου Λέσβου. Τῆς πόλεως ταύτης διεσώθησαν καὶ νομίσματα ἴδια τῶν αὐτοκρατορικῶν ρωμαϊκῶν χρόνων μὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΑΤΤΑΙΤΩΝ καὶ τὴν εἰκόνα ποταμίου θεοῦ ἢ ἀετοῦ κρατοῦντος στέφανον καὶ νομίσματα συμμαχικὰ μετὰ τῆς Ἐφέσου τῶν χρόνων τοῦ Καρακάλα. Ἐρείπια τῆς ἀρχαίας ταύτης πόλεως φαίνονται παρὰ τὸ χωρίον Δικελῆ - κιοΐ.

Ἀτταινιὰν (Attaignant), ***Πέτρος***. Παρισινὸς τυπογράφος θανὼν τῷ 1556. Μετεχειρίσθη ἐκ τῶν πρώτων κινητοὺς τυπογραφικοὺς χαρακτῆρας διὰ νὰ τυπώσῃ μουσικὰ ἔργα. Ἐδημοσίευσε συλλογὰς ᾀσμάτων καὶ μουσικὰ τεμάχια.

Ἄτταιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Κελτιβήρων ἐν τῇ Ταρρακωνικῇ Ἱσπανίᾳ.

ἀττακαῖος (ὁ) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων (βλ. λ. σολωμός).

Ἀττακάπα ἢ ***Ἀτακάπα*** (Atakapa, Attacapa). Μεμονωμένη γλωσσικὴ οἰκογένεια Ἰνδιάνων τῆς Β. Ἀμερικῆς, κατοικοῦσα παρὰ τὸν ποταμὸν Βερμίλιον ἐν Τέξας. Θ. Χ. Σ.

ἀττακεόλιθος (ὁ) (Forellenstein) *[Πετρογρ.]*. Πετρώματα ἀνήκοντα εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *γάββρων*. Κατὰ τὸν Niggli, κατατάσσονται εἰς τὰ *ὀσσιπιτικὰ μάγματα τῆς ἀσβεστο-αλκαλικῆς σειρᾶς*. Εἶναι κυρίως ὀλιβινικοὶ γάββροι καὶ ὀλιβινικοὶ νορῖται, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ (ἐκ τῶν ὀρυκτολογικῶν συστατικῶν) πυρόξενοι ἢ ἐλλείπουν τελείως ἢ περιορίζονται εἰς μικρὰς ποσότητας. Ὠνομάσθησαν

Digitized by Google

οὕτω, διότι φαίνονται ἐξωτερικῶς, φέροντες φαιοπρασίνας ἢ ἐρυθρωπὰς κηλῖδας, ὑπενθυμιζούσας τὸ δέρμα τοῦ ἰχθύος *ἀτταχαῖος ἢ φορέλλη* (πέστροφα). Αἱ κηλῖδες αὗται προέρχονται ἐκ τοῦ ὀρυκτοῦ ὀλιβίνου ἢ τοῦ ὀφείτου, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται ἐντὸς τοῦ λευκοῦ ἐξ ἀστρίων ὑποβάθρου. Τὸ πέτρωμα παρουσιάζεται μὲ τυπικὰς ἐμφανίσεις ἐν Σιλεσίᾳ, Κορνουάλλῃ καὶ Χάρτς. Ὀνομάζονται καὶ *τρωκτόλιθοι* (ἐκ τοῦ *τρώκτης*=πέστροφα). Γ. Κ. Γ.

ἀττακέοψις (ἡ) (Attakeopsis Thiollière) *[Παλαιοζωολ.]*. Συνώνυμον τοῦ γένους *οἰνοσκόπου*, ἀπολιθωμένου γένους ἰχθύων. Γ. Κ. Γ.

ἀττάκκο (attacco) *[Μουσ.]*. —1) Τέχνη τοῦ σχηματίζειν τὸν ἦχον ἐπὶ τοῦ ὀργάνου καὶ ἐνίοτε τὴν ἔκφρασιν. Ἐν τῇ *φυγῇ* (fuga) τμημάτιον φράσεως ἀναπτυσσόμενον ἀντιστικτικῶς καὶ χρησιμεῦον νὰ ὁδηγήσῃ τὸ θέμα ἀπὸ τῆς τονικῆς εἰς τὴν δεσπόζουσαν καὶ τἀνάπαλιν (βλ. **ἀνάκρουσις**). —2) Τρόπος ἀρθρώσεως τῆς φωνήσεως εἰς τὴν φωνητικὴν μουσικήν. Λ.

ἀττακόλιθος (ὁ) (Attakolith) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν παρουσιαζόμενον εἰς χειροπληθεῖς ὄγκους ἐν Westana εἰς τὸ Schonen. Θεωρεῖται ὡς φωσφορικὸν ἀργίλλιον καὶ ἀσβέστιον. Γ. Κ. Γ.

Ἄττακον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Κελτιβήρων, ἐν Ἱσπανίᾳ τῇ Ταρρακωνησίᾳ, ἀναφερομένη ὑπὸ Κλαυδίου τοῦ Πτολεμαίου (Β, στ, 58) ὡς κειμένη εἰς πλάτ. 41° 1/12 καὶ μῆκος ἀπὸ Μακάρων 13° 1/2. Σ. Ε. Λ.

ἄττακος (ὁ) (Attacus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νυκτίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βομβυκιδῶν*. Εἶναι αἱ μεγαλύτεραι ἐκ τῶν γνωστῶν *ψυχῶν*· αἱ πτέρυγές των εἶναι μεγάλαι καὶ εὐρεῖαι καὶ ἑκάστη τούτων φέρει ἀνὰ μίαν ὑελώδη κηλῖδα καταφανῆ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Αἱ κηλῖδες αὗται ἄλλοτε εἶναι στρογγύλαι, ἄλλοτε ὀφθαλμοειδεῖς καὶ ἄλλοτε τριγωνοειδεῖς. Αἱ κεραῖαι εἶναι λεπιδωταὶ εἰς ἀμφότερα τὰ γένη (ἄρρεν καὶ θῆλυ), ἀλλὰ τὰ λέπια εἶναι μεγαλύτερα εἰς τὰ ἄρρενα, ἢ εἰς τὰ θήλεα. Τὸ σῶμα εἶναι παχὺ καὶ τριχωτὸν καὶ τὸ στόμα καταλήγει εἰς ὑποτυπώδη προβοσκίδα. Αἱ κάμπαι τῶν ἐντόμων τούτων εἶναι παχεῖαι. Ἡ κεφαλή των εἶναι μικρὰ καὶ κοκκώδης, οἱ κρίκοι οἱ ἀποτελοῦντες τὸ σῶμά των τελείως διακεκριμένοι ἀλλήλων, λίαν ἐξωγκωμένοι, καὶ καλύπτονται συνήθως ὑπὸ φυματίων ἀπεστρογγυλωμένων καὶ διηυλακωμένων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Ἐκ τῶν φυματίων τούτων ἐκφύονται κλαδοειδεῖς ἄκανθαι ἢ σκληραὶ τρίχες ἀνισομεγέθεις καὶ κυκλικῶς διατεταγμέναι.

Αἱ *χρυσαλλίδες* εἶναι βραχεῖαι, φοειδεῖς καὶ φέρουσι κατὰ τὸ ἄκρον τῆς οὐρᾶς των μικρὸν θύσανον ἐξ ἀνίσων σκληρῶν τριχῶν. Αἱ χρυσαλλίδες περιβάλλονται ὑπὸ βομβυκίου ἀποτελουμένου ἐκ μεταξοειδῶν, πυκνῶν νηματίων, ἅτινα εἶναι κεχρισμένα ὑπὸ κολλώδους τινὸς οὐσίας. Ἐκ τῶν νηματίων τοῦ βομβυκίου εἰδῶν τινων κατασκευάζεται ἰδίως εἰς τὴν Ἄπω Ἀνατολὴν ἀρίστη μέταξα, παχυτέρα καὶ ἐκλεκτοτέρα τῆς κοινῆς μετάξης καὶ δι' ἧς ὑφαίνονται τὰ βαρύτιμα ἐνδύματα τῶν ἡγεμόνων τῶν χωρῶν τούτων. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει πλείονα τῶν πεντήκοντα εἰδῶν, ἅτινα ἀπαντῶσιν εἰς τὰς θερμὰς χώρας ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὸ γένος τοῦτο διῃρέθη εἰς πλεῖστα ὅσα ὑπογένη, ὡς *σατουρνία, φιλοσαμία* κλπ.

Ἐν Εὐρώπῃ ἀπαντῶσι τέσσαρα εἴδη τοῦ γένους *ἄττακος* τὰ ἑξῆς: *ἄττακος ὁ ταὼς ὁ μέγας* (Attacus pavonia major), *ἄττακος ὁ ταὼς ὁ μικρὸς* (Attacus pavonia minor), *ἄττακος ὁ ταὼς ὁ μέσος* (Attacus pavonia media) καὶ *ἄττακος ἡ Ἰσαβέλλα* (Attacus Isabella). Ἐκ τούτων κυριώτερα εἶναι:

1) ***Ἄττακος ὁ ταὼς ὁ μέγας.*** Εἶναι τὸ μεγαλύτερον τῶν ἐν Εὐρώπῃ εἰδῶν. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ ἐνίοτε καὶ εἰς τὴν Ὁλλανδίαν. Ἡ κάμπη του ζῇ ἐπὶ τῶν ὀπωροφόρων δένδρων (ἰδίως ἐπὶ τῆς ἀπιδέας) καὶ ἔχει μῆκος (κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτῆς ἀνάπτυξιν) περὶ τὰ 80 χιλιοστόμετρα. Ὁ χρωματισμός της εἶναι πράσινος καὶ τὰ φυμάτια δι' ὧν καλύπτεται ἡ ἄνω ἐπιφάνεια τοῦ σώματος καὶ ἅτινα ἐκφύονται ἐκ μικρῶν δερματικῶν ἐξογκώσεων εἶναι ζωηρῶς κυανᾶ.

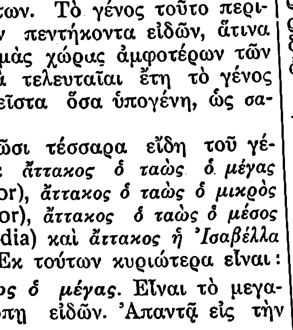

Ἄττακος ὁ ταὼς ὁ μέγας.
[α=Ἥμισυ φυσικ. μεγέθους β=Ἡ κάμπη του.]

Τὸ βομβύκιον τοῦ ἐντόμου ἔχει σχῆμα ἀπίου καὶ ἀποτελεῖται ἐκ σκληρῶν μεταξοειδῶν νηματίων.

2) ***Ἄττακος ὁ ταὼς ὁ μικρός.*** Εἶναι μικρότερος τοῦ προηγουμένου εἴδους καὶ ἀπαντᾷ ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ. Τὰ δύο γένη (ἄρρεν καὶ θῆλυ) διακρίνονται ἐκ τοῦ διαφόρου χρωματισμοῦ τῶν πτερύγων των. Ἡ κάμπη ἔχει σκοτεινῶς πράσινον χρῶμα μὲ ἐρυθρὰ ἢ πορτοκαλλόχροα φυμάτια, ἅτινα ἐκκρίνουσιν, ἐπὶ τῇ ἀφῇ, διαυγές τι ὑγρὸν δυσαρέστου ὀσμῆς. Αἱ κάμπαι ζῶσιν ἐπὶ διαφόρων φυτῶν, ὡς βάτων, ἰτεῶν, δαμασκηνεῶν, πτελεῶν κτλ.

Εἰς τὰς ἄλλας ἠπείρους, πλὴν τῆς Εὐρώπης, ἀπαντῶσι πλεῖστα ὅσα εἴδη ἐνδιαφέροντα κυρίως ὄχι τόσον διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸν λαμπρὸν χρωματισμόν των, ὅσον διὰ τὸ βομβύκιον, ὅπερ κατασκευάζουσι καὶ τὸ ὁποῖον παρέχει ἀρίστης ποιότητος, κατάλληλον πρὸς βιομηχανίαν μέταξαν. Τὰ πολυτιμότερα εἴδη ἀπαντῶσιν ἐν Ἀσίᾳ, ἐξ ὧν κυριώτερα εἶναι:

1) ***Ἄττακος ὁ Ἄτλας.*** Εἶναι τὸ μεγαλύτερον εἶδος, ἰθαγενὲς τῆς Ἰνδοκίνας. Τὸ ἄνοιγμα τῶν πτερῶν της φθάνει τὰ 27 ἑκατοστόμετρα. Ζῇ ἐπὶ διαφόρων δένδρων.

2) ***Ἄττακος ἡ κυνθία*** (Attacus cynthia). Ὡραιοτάτη ψυχὴ ἰθαγενὴς τῆς ἀνατολικῆς Ἀσίας. Τὸ μῆκος τοῦ σώματός της φθάνει τὰ 12 ἑκατοστόμετρα. Αἱ πτέρυγές της κοσμοῦνται ὑπὸ φαιῶν μὲ λευκάς, μελανὰς καὶ ἐρυθρὰς παρυφὰς καὶ ἑκάστη πτέρυξ φέρει δύο ὀφθαλμοειδῆ μελανὰ στίγματα. Ἡ κάμπη ἔχει μῆκος 7—8 ἑκατοστομέτρων καὶ ἔχει λαμπρὸν πράσινον χρῶμα. Τὸ βομβύκιον τοῦ εἴδους τούτου ἔχει μῆκος 15 χιλιοστομέτρων καὶ πλάτος 4, καὶ εἶναι ἐπίμηκες. Ἐκ τῶν μεταξοειδῶν ἰνῶν του κατασκευάζεται λεπτότατον ὕφασμα γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα φουλάρι τῶν Ἰνδιῶν.

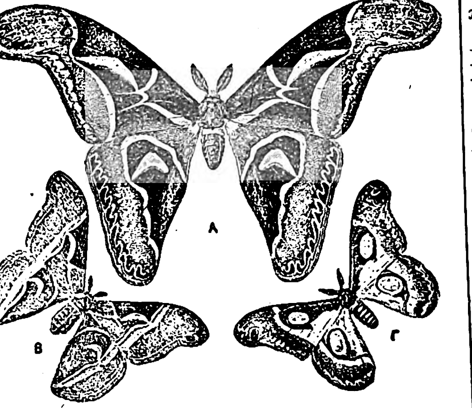

Ἄττακος.
[Α=Ἄτλας. Β=Κυνθία. Γ=Ἰαπωνικός.]

3) ***Ἄττακος ὁ ἰαπωνικός.*** Εἶναι παραπλήσιον ἔντομον πρὸς τὸν μεταξοσκώληκα. Ζῇ ἐπὶ τῶν δρυῶν.

4) ***Ἄττακος ὁ πέρνειος.*** Ἀπαντᾷ ἐν Κίνᾳ καὶ ζῇ ἐπὶ τῶν δρυῶν. Παράγει τὴν πολυτιμοτέραν μέταξαν.

Ἐκ τῶν Ἀμερικανικῶν εἰδῶν κυριώτερα εἶναι:

1) ***Ἄττακος ἡ ἠώς.*** Ἀπαντᾷ καθ' ὅλα τὰ παράλια τῆς νοτίου Ἀμερικῆς. Τὸ ἄνοιγμα τῶν πτερῶν της ἔχει μῆκος 20—22 ἑκατοστόμετρα καὶ διακρίνεται διὰ τὸν λαμπρὸν χρωματισμὸν καὶ τὴν ἄφθονον μέταξάν της.

2) ***Ἄττακος ἡ αἴθρα.*** Εἶναι ἰθαγενὴς ψυχὴ τῆς Γουϊάνας καὶ τῆς Κολομβίας.

3) ***Ἄττακος ὁ πολύφημος.*** Ἀπαντᾷ εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

Ἀττάλεια *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Λυδίας πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἕρμου παρὰ τὴν λίμνην Γυγαίαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἀπὸ Θυατείρων (νῦν Ἀκχισσάρ) εἰς τὴν Πέργαμον. Εἶναι ἡ σημερινὴ *Σελτζικλῆ*.

— **Ἀττάλεια** (***Σατάλεια, Σατάλια*** καὶ ***Σατέλια*** κατὰ τὸν μεσαίωνα, ἢ καὶ ***Ἀντάλια*** τουρκιστί) *[Γεωγραφ.]*. Πόλις τῆς νοτίου ἀκτῆς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Παμφυλίας τοῦ τουρκιστὶ καλουμένου *Σαταλιέχ*, ἔχουσα δὲ σχῆμα πετάλου ἀνέρχεται μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ δεσπόζοντος τοῦ λιμένος παραλιακοῦ βράχου, ὕψους 23 μ. εἰς τὸν μυχὸν τοῦ ὁμωνύμου κόλπου, ὅστις καλεῖται καὶ *Παμφυλικός*. Κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον ἐκαλεῖτο καὶ *Κώρυκον*, συγχέεται ὅμως ὑπὸ τοῦ γεωγράφου τὸ Κώρυκον τῆς Παμφυλίας, ὅπερ κατὰ Στράβωνα (ΙΔ. 4.1) ἦτο πολίχνιον ὅμορον αὐτῆς. Ὁ Μελέτιος ἐν τῇ Γεωγραφίᾳ του τοποθετεῖ αὐτὴν εἰς τὸ μέσον τῶν πόλεων Ἀσπένδου (τανῦν Μπαλκῆζ) καὶ Τελμησσοῦ (τανῦν Γκιουλλοὺκ δαγή), ἀφ' ἑκατέρας τῶν ὁποίων ἀπέχει 50 περίπου μίλλια. Ἡ σημερινὴ πόλις, ἰσχυρίζεται, ἀπέχει τῆς κρημνισμένης παλαιᾶς, εἶναι δὲ καλῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ὠχυρωμένη. Τὸ ὅτι καὶ εἰς πολὺ προγενεστέρας ἐποχὰς ἡ πόλις ἦτο ὀχυρά, ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ μέχρι σήμερον ἔτι ἀκεραίου σωζομένου καὶ ἐκ δύο καὶ ἐνιαχοῦ ἐκ τριῶν σειρῶν ἀποτελουμένου περιβόλου τῶν κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπὸ τοῦ Λέοντος τοῦ σοφοῦ κτισθέντων βυζαντινῶν τειχῶν. Τούτων τὸ ἐσωτερικόν, διασῷζον τὰς ἀρχαίας βάσεις του καὶ τοὺς πύργους του, ὑποδιαιρεῖ τὴν πόλιν εἰς τρία μεγάλα τμήματα. Πλὴν τῶν τειχῶν τούτων σῴζονται καὶ λείψανα τέχνης, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαίαν θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τέχνης ἔχουν ἡ πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ ἡ ὑποβαστάζουσα τὸ κατὰ τὸ 1844 καταστραφὲν ἄγαλμα τοῦ Διὸς καί τινα μνημεῖα ἀραβικῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

Ὅπως ἁπανταχοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας οὕτω καὶ εἰς τὴν Ἀττάλειαν οἱ Ἕλληνες εἶχον ἰδιαιτέρας συνοικίας, τῶν ὁποίων οἱ δρόμοι ἦσαν εὐθύτεροι, καθαρώτεροι καὶ πλατύτεροι τῶν λοιπῶν, ὧν ἡ ῥυμοτομία ἦτο σκολιά. Ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἐνταῦθα καὶ ἡ συνοικία τῶν ἐξ Αἰγύπτου Ἀράβων προσφύγων τοῦ 1798—1799. Τὴν πόλιν περικυκλοῦσι πολυάριθμοι καὶ χλοερώτατοι κῆποι βρίθοντες παντὸς εἴδους ὀπωρῶν καὶ λαχανικῶν, καθόσον ἡ πεδιάς, ἐπὶ τῆς ὁποίας κεῖται, εἶναι γονιμωτάτη, διότι ἀρδεύεται ὑπὸ τοῦ *Καταρράκτου* (Δουδὲν σού), ὁ ὁποῖος ἐντὸς τῆς πόλεως εἰσχωρῶν δι' ἐννέα βραχιόνων ῥέει ὁρμητικῶς ἀπὸ ἱκανοῦ ὕψους διὰ καταρρακτῶν (ἐκ τῶν ὁποίων ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομά του) καὶ χύνεται εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐπειδὴ τὸ ὕδωρ τοῦ Καταρράκτου εἶναι δύσπεπτον, οἱ κάτοικοι ἔχουν δεξαμενὰς ἐντὸς τῶν ὁποίων ἀποθηκεύεται τὸ πρὸς πόσιν ὄμβριον ὕδωρ.

Ἡ πόλις ἀπέχει τῆς Σμύρνης 420 χιλιόμετρα, τοῦ ΒΑ κειμένου Ἰκονίου 240, τοῦ Βουρδουρίου 120, τῆς Σπάρτης 150, ὑπήγετο δὲ διοικητικῶς κατὰ μὲν τοὺς ἀρχαίους χρόνους εἰς τὴν ἀρχαίαν Παμφυλίαν, κατὰ δὲ τοὺς νεωτέρους εἰς τὸ ὁμώνυμον τῆς Ἀτταλείας σαντζάκιον, τὸ ὁποῖον ὑπὸ τῶν ἐντοπίων καλεῖται καὶ σαντζάκιον τοῦ Τεκέ. Τὸ σαντζάκιον τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ 5 ὑποδιοικήσεων, τῆς τῆς *Ἀτταλείας*, τοῦ *Ἐλμαλῆ*, τοῦ *Κάς*, τοῦ *Ἀκσέκι* καὶ τῆς *Ἀλάγιας*, 11 δήμων καὶ 524 χωρίων, ἔχει ἔκτασιν 20 χιλ. τετραγωνικῶν χιλιομέτρων καὶ περιλαμβάνει τὴν ἀρχαίαν Παμφυλίαν, τὴν Λυκίαν καὶ μέρος τῆς δυτικῆς Κιλικίας. Ὁ πληθυσμός της ἀνέρχεται κατὰ τὴν στατιστικὴν τῆς Ἀγκύρας τοῦ 1924 (Statesman Yearbook, 1927 σ. 1331) εἰς 224.737 κατοίκους.

Ὁ καζᾶς τῆς πόλεως Ἀτταλείας ἔχει πληθυσμὸν 40,000 ψυχῶν, εἶναι ἕδρα πασᾶ καὶ ἄλλοτε ἕδρα ἀρχιεπισκόπου τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ὑπαγομένου εἰς τὴν Μητρόπολιν τῆς Πέργης (Πυργὶν Μουρτάνα), ἥτις εἶχε ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν της 18 ἀρχιεπισκοπάς. Ἡ Ἀττάλεια ἔχει 62 τζαμιά, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ τὸ καὲν τῷ 1895 • Djünanin, κτίσμα τοῦ Ε' αἰῶνος, μετατραπὲν ἐκ βασιλικῆς πεντακλίτου εἰς τουρκικὸν τέμενος καὶ ἐμφανίζον τὴν ἐξαιρετικὴν προσπάθειαν τῶν τεχνιτῶν, ὅπως συγχωνεύσωσι τὸν Ἑλληνιστικὸν καὶ Ἀνατολικὸν ἀρχιτεκτονικὸν τύπον. Πρότερον ἐλειτούργουν ἐν αὐτῇ 12 ἐκκλησίαι ἀνατολικαί, μία ἀρμενικὴ καὶ μία συναγωγή.

Τὸ κλῖμα τῆς Ἀτταλείας κατὰ τὸ ἔαρ καὶ τὸ φθινόπωρον εἶναι τερπνόν, κατὰ τὸν χειμῶνα βροχερόν, εἶναι δὲ χιονοσκεπεῖς αἱ κορυφαὶ τῶν ὀρέων. Κατὰ τὸ θέρος ἡ θερμοκρασία φθάνει μέχρι 39°, καίτοι ἡ αὔρα τῆς θαλάσσης μετριάζει πως τὴν θερμότητα. Γενικῶς τὸ κλῖμα τοῦτο εἶναι ἀνθυγιεινόν, καθόσον ἄφθονος ὑγρασία διατηρεῖται καὶ κατὰ τὸ θέρος, ἐνδημικὰ δὲ νοσήματα (διαλείποντες πυρετοί, χολώδεις δυσεντερίαι, ρευματισμοί, ἐλεφαντίασις ἀραβικὴ προσβάλλουσα ἰδίως τὰς γυναῖκας) φθείρουν τὴν ὑγείαν τῶν κατοίκων.

Ὁ λιμὴν τῆς πόλεως προφυλάσσεται ἀπὸ τοὺς βορείους ἀνέμους καὶ εἶναι ἀβαθὴς καὶ μικρὸς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν εὐρύτητα καὶ τὴν εἰς τὰ πλοῖα παρεχομένην ἀσφάλειαν τοῦ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑφισταμένου λιμένος. Ἄλλοτε ὁ λιμὴν ἦτο διπλοῦς ἐσωτερικός, ὁ καὶ νῦν σωζόμενος, καὶ ἐξωτερικὸς καταστραφεὶς δι' ὑποχωρήσεως τοῦ βράχου. Ἡ εἴσοδος τοῦ λιμένος τούτου ἐκλείετο δι' ἁλύσεως ἀφαιρεθείσης τῷ 1472 ὑπὸ τοῦ παπικοῦ στόλου καὶ ἀποκειμένης σήμερον ἐν τῷ Βατικανῷ. Πλὴν τοῦ κυρίου λιμένος πρὸς Δ τῆς πόλεως διανοίγονται πολλοὶ ὅρμοι καὶ φυσικοὶ λιμένες.

Ἐν τῇ πόλει ἀκμάζει ἡ σηροτροφία, παραμένει δ' ἐγκαταλελειμμένον μεταλλεῖον ἀργυρούχου μολύβδου. Ἡ πόλις ὠνομάσθη *Ἀττάλεια* ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Περγάμου *Ἀττάλου τοῦ Β'* τοῦ καὶ Φιλαδέλφου, θεμελιώσαντος αὐτὴν τῷ 158 π. Χ. Οἱ πρῶτοι κάτοικοι αὐτῆς ἔκτισαν τὴν 8 χιλιόμετρα ἀπέχουσαν καὶ ἐν τῇ κοιλάδι Ἀρὰπ τσάϊ κειμένην Ὀλβίαν, ὠνομάσθησαν δὲ Πάμφυλοι, διότι ἦσαν μεῖγμα ἐκ διαφόρων λαῶν κατελθόντων ἐκ Τροίας καὶ ἄλλων μερῶν κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (VII 91). Ἡ ἐπικαιροτέρα διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν θέσις τῆς Ἀτταλείας ὑπῆρξεν ἡ κυρία ἀφορμή, ὅπως καταστραφῇ ἡ Ὀλβία καὶ ταχέως ἀναδειχθῇ ἡ Ἀττάλεια, ἥτις ἐν ὀλιγοχρονίῳ διαστήματι ἀπέκτησε πληθυσμὸν 100,000 ψυχῶν. Ἅπασαι αἱ ἱστορικαὶ παραδόσεις περὶ τῆς πόλεως εἶναι σκοτειναί· γνωρίζομεν μόνον ὅτι ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἀνέγερσίν της, μετεβιβάσθη διὰ τῆς διαθήκης τοῦ τελευταίου βασιλέως τῆς Περγάμου Ἀττάλου τοῦ Γ' τῷ 133 π. Χ. ἡ Παμφυλία εἰς

Digitized by Google

τὸν ρωμαϊκὸν λαὸν καὶ ὅτι, ἡ μὲν πόλις τῆς Ἀτταλείας ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ρωμαίων Παύλου Σερβιλίου τοῦ Ἰσαυρικοῦ, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς ὑπεχρεώθησαν εἰς πληρωμὴν φόρου. Ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ρωμαίων ἡ Ἀττάλεια σκληρῶς ἐδοκιμάσθη ὑπὸ τῶν πειρατῶν, λυμαινομένων πάσας τὰς ἀκτὰς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Οἱ Ρωμαῖοι στρατηγοὶ Μ. Ἀντώνιος καὶ Σερβίλιος Βάττιος ὁ Ἰσαυρικὸς ἐπεχείρησαν νὰ σαρώσουν τοὺς πειρατικοὺς καταδρομεῖς, ἀλλ' ἡ ἐκστρατεία αὐτῶν οὐδένα καρπὸν ἐπήνεγκε, καθόσον οἱ πειραταὶ καὶ πάλιν ἀνεφάνησαν ἰσχυρότεροι καὶ εἴπερ ποτὲ θρασύτεροι.

Πρῶτος ὁ Γναῖος Πομπήϊος κατεδίωξε τοσοῦτον ἀπηνῶς τοὺς πειρατάς, ὥστε αὐτοὶ οἱ ἴδιοι (*Πλουτ.* Πομπ. XXVIII) ἠναγκάσθησαν νὰ πέμψωσιν ἱκετηρίας εἰς τὸν Ρωμαῖον στρατηγὸν καὶ οὐδέποτε πλέον ἐτόλμησαν ν' ἀναφανῶσιν εἰς τὴν χρυσῆν αὐτῶν θάλασσαν.

Κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους ἡ Ἀττάλεια δέχεται τοὺς κήρυκας καὶ ἀποστόλους τῆς νέας θρησκείας, ἡ παράδοσις (Πράξεις Ἀποστόλων XIV 24) δὲ ἀναφέρει ὅτι τῷ 45 μ. Χ. ὁ Ἀπόστολος Παῦλος σὺν τῷ Βαρνάβᾳ κατελθόντες εἰς Ἀττάλειαν ἐλάλησαν ἐκεῖ, καὶ ἐκεῖθεν ἀπέπλευσαν εἰς Ἀντιόχειαν. Ὡσαύτως φιλοξενεῖται ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καὶ ἡ ἐξ Ἰκονίου Αγία Θέκλα. Τῷ 53 μ.Χ. ὁ Παῦλος, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Σύλλα, τοῦ Λουκᾶ καὶ τοῦ Τιμοθέου, ἐπισκέπτεται τὰς ἐν Λυκίᾳ καὶ Κιλικίᾳ ἐκκλησίας, ἐλθὼν δὲ διὰ δευτέραν φορὰν εἰς τὴν Ἀττάλειαν ἐγκαθιδρύει ἕνα τῶν μαθητῶν του ὡς ἐπίσκοπον τῆς ἐκεῖ ἐκκλησίας.

Ἐπὶ τῶν Αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου ἡ Ἀττάλεια ἔσχε μεγίστην ἐμπορικὴν σπουδαιότητα, δι' ὃ καὶ ἠναγκάσθησαν οἱ Κομνηνοὶ νὰ παραχωρήσουν τὴν ἐπικαρπίαν αὐτῆς εἰς τοὺς Ἑνετούς. Τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν ἀναφαίνεται ὁ ἐξ Ἀτταλείας Μιχαήλ, ὅστις κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Μιχαὴλ Παραπινάκη συγγράφει χρονογραφίαν τῶν ἐτῶν 1034—1079 καὶ «Πόνημα νομικὸν ἢ σύνοψιν πραγματικήν» (βλ. λ. Ἀτταλειάτης *Μιχαήλ*), τὸ ὁποῖον ἔσχε μεγάλην διάδοσιν ὡς νομικὸν ἐγχειρίδιον. Τῷ 1148 ἡ Ἀττάλεια παρέχει καταφύγιον εἰς τὰ ἐξολοθρευθέντα στρατεύματα τοῦ Λουδοβίκου τοῦ Ζ'. Μετὰ ταῦτα οἱ Σελτζουκίδαι, κατακτήσαντες αὐτὴν καὶ κατιδόντες τὰς ἐκ τοῦ λιμένος της ὠφελείας, δὲν ἐβράδυναν νὰ τὴν καταστήσωσι τὸν κυριώτερον τῶν ναυστάθμων τοῦ βασιλείου τῆς Καραμανίας καὶ νὰ ἀνιδρύσωσι μνημεῖα κατὰ τὸν ρυθμὸν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Μετὰ τὴν κατὰ τὸ 1307 διαίρεσιν τοῦ Σελτζουκικοῦ κράτους εἰς δέκα ἀνεξαρτήτους ἡγεμονίας, ἡ Παμφυλία μετὰ τῆς Λυκίας ἀπετέλεσαν ἰδίαν ἡγεμονίαν, ἔχουσαν πρωτεύουσαν τὴν Ἀττάλειαν ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα Τεκέ.

Τῷ 1361 μ.Χ. ὁ βασιλεὺς τῆς Κύπρου Πέτρος, ἐνοχλούμενος ὑπὸ τῶν αὐθεντῶν τῆς Καραμανίας, ἐπέρχεται ἐναντίον τῆς Ἀτταλείας καὶ κυριεύσας αὐτὴν ἐγκαθιστᾷ τὴν 24 Αὐγούστου 1361 ὡς ἡγεμόνα τὸν *Ἰάκωβον δὲ Νορές*, προσενεχθέντα σκληρῶς εἰς τοὺς Ἀτταλεῖς. Τοῦτο μαθὼν ὁ Πέτρος ἠνάγκασε τὸν δὲ Νορὲς νὰ παραιτηθῇ καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἐγκαθίδρυσε τὴν 9 Μαΐου 1362 τὸν ἐκ φύσεως ἥμερον *Ἰωάννην δὲ Σούρ*. Ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Κύπρου παρέμεινεν ἡ Ἀττάλεια μέχρι τοῦ 1373, ὅτε παρεδόθη εἰς τοὺς Τούρκους. Ὁ σουλτᾶνος Μουρὰτ ἥνωσε τότε τὸ ἴδιον κράτος μετὰ τῆς μικρᾶς ἡγεμονίας τοῦ Τεκέ, ἥτις ἦτο πτωχὴ ὡς κατέχουσα μόνον, ὡς λέγει ὁ χρονογράφος του, τὰς πόλεις τοῦ Ἰστένου καὶ τῆς Ἀτταλείας. «Ὁ λέων, προσθέτει ὁ αὐτὸς χρονογράφος, εἶναι ἀναξιοπρεπὲς νὰ ἐγείρῃ πόλεμον καὶ νὰ κυνηγᾷ τὰς μυίας». Τῷ 1472 ἡ Ἀττάλεια προσβάλλεται ἀνωφελῶς ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Ἑνετικοῦ στόλου Πέτρου Μοτσενίγου, ὡς μᾶς παραδίδει ὁ Σ. Δεβιάζης (Μικρασιατικὸν ἡμερολόγιον τοῦ 1907 σ. 171). Τῷ 1481 ὁ σουλτᾶνος Βαγιαζὴτ ὁ Β' διορίζει ὡς διοικητὴν τῆς Ἀτταλείας τὸν δευτερότοκον υἱόν του Κορκούδ, ὅστις τὴν Ἀττάλειαν διοικῶν προσεβλήθη ὑπὸ ληστρικῶν συμμοριῶν, ὧν ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Σεϊτὰν Κουλοῦ (δοῦλος τοῦ διαβόλου).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βαγιαζὴτ ὁ σουλτᾶνος Σελὴμ διετήρησε τὸν ἀδελφόν του Κορκοὺδ ὡς διοικητήν, ἀλλ' αὐτὸς ἐπαναστατήσας ἡττήθη καὶ συλληφθεὶς ὑπὸ Τουρκομάνων ἐφονεύθη διὰ σουλτανικοῦ φιρμανίου. Ὁ φονευθείς, ἅτε λίαν πεπαιδευμένος, ἐπροστάτευσε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς διοικήσεώς του τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας.

Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἑξακόσιαι οἰκογένειαι τουρκικαὶ μεταναστεύσασαι ἐκ Πελοποννήσου ἐγκατέστησαν εἰς τὴν Ἀττάλειαν καὶ ἀπετέλεσαν τὴν *συνοικίαν τῶν Μοραϊτῶν*. Τῷ 1832 ἡ Ἀττάλεια κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Ἰμβραὴμ πασᾶ τῆς Αἰγύπτου. Τῇ 11ῃ Αὐγούστου 1895 καταστρεπτικὴ πυρκαϊὰ κατέκαυσε τὸ παρθεναγωγεῖον, τρεῖς ἐκκλησίας, ὧν μία βυζαντινή, καὶ πεντακοσίας χριστιανικὰς οἰκίας. Κατελθόντος δὲ τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου ὡς Ὑπάτου Ἁρμοστοῦ Κρήτης πολλοὶ Τουρκοκρῆτες ἐγκατέστησαν εἰς τὴν Ἀττάλειαν. Ὡσαύτως μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους τοῦ 1912 οἱ Τοῦρκοι τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν Ἀττάλειαν εὗρον καταφύγιον. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1919 κατέλαβον τὴν Ἀττάλειαν οἱ Ἰταλοί, ἐπιθυμοῦντες ὅπως ἐνασκήσωσι πολιτικήν τινα ἐν τῇ Ἀνατολῇ, βραδύτερον ὅμως ἐγκατέλιπον αὐτήν, διὰ τῆς κατὰ τὸν Ἀπρίλιον δὲ τοῦ 1920 συνδιασκέψεως ἐπανεδόθη εἰς τοὺς Τούρκους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Δανιηλόγλου Ε.*, Περιήγησις εἰς τὴν Παμφυλίαν. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1855. *Ἰατρίδου Κλήμεντος*, Συνοπτικὴ Ἱστορία τῆς Ἀτταλείας. Ἐν Ἀτταλείᾳ 1911. *Κοντογιάννη Παντ.*, Γεωγραφία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, Ἀθῆναι 1921. *Rott H.*, Klein asiatische Denkmäler Leipzig 1908. *Σκαλιέρη Γεωργ.*, Λαοὶ καὶ φυλαὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐν Ἀθήναις 1922. *Σωτηρίου Γεώργ.*, Χριστιανικὰ μνημεῖα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐν Ἀθήναις 1920.

Δ. Π. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

— **Ἀτταλείας κόλπος** *[Ναυτ. καὶ Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὁ *κόρφος τῆς Ἀντάλιας* τῶν ναυτικῶν μας. Μέγας κόλπος τῆς νοτίας Μικρασιατικῆς ἀκτῆς (τῆς Καραμανίας), διαβρέχων τὰς ἀκτὰς τῶν συγχρόνων σαντζακίων Ἀντάλια καὶ Ἀλάγια, δηλαδὴ τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τῆς ἀρχαίας Λυκίας, τὰς τῆς σφηνὸς τῆς Πισιδίας, τὰς τῆς Παμφυλίας καὶ τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τῆς Κιλικίας. Διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Χελιδόνια* (ἀρχ. *Ἱερὰ ἄκρα*, πλάτ. 36° 12' Β, μῆκ. 30° 27' 3/4 ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 236: Rhodos island to Karaburnù) ἀποτελοῦντος τὸ ΝΔ αὐτοῦ κέρας καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου *Ἀναμοὺρ* (ἀρχ. *Ἀνεμούριον*, πλάτ. 36°01' Β., μῆκ. 32°50' 3/4 ἀν., χάρ. ἀγγλ. 237: Karaburnù to Karadach Burnù) ἀποτελοῦντος τὸ ΝΑ τοιοῦτον, ἔχει ἄνοιγμα 120 ὅλων μιλλίων (πρβλ. Σταδ. Μεγ. θαλάσσης § 233), ἀπὸ Ζεφύρου πρὸς Ἀπηλιώτην διῆκον, εἴσδυσιν δέ, ἀπὸ τῆς πόλεως Ἀτταλείας, ἧς ὁ κόλπος εἶναι φερώνυμος, καὶ πρὸς νότον αὐτῆς, 42 μιλλίων. Ἀπὸ ἀπόψεως ὑφάλου τοπογραφίας, ὁ κόλπος ἔχει ἀνεπαρκῶς ἐξερευνηθῆ, τῶν ὑπὸ τῶν Βρεττανῶν —πλοιάρχου Φράνσις Μπωφὸρτ (1812) καὶ τῶν ἀντιπλοιάρχων Γκρέϊβς (1839) καὶ Μπρὸκ (1842)—γενομένων βυθομετρήσεων περιορισθεισῶν πρὸς τὴν αἰγιαλίτιδα. Πάντως τὰ βάθη του εἶναι μεγάλα, ἀφοῦ ἔξω τῆς αἰγιαλίτιδος εὑρέθησαν τοιαῦτα ὑπὲρ τὰς 110 ὀργυιὰς καὶ ἀφοῦ βολίσματά τινα, γενόμενα ἀραιῶς κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἑνούσης τὰ κέρατα νοητῆς χορδῆς, ἀπέδειξαν τὴν ὕπαρξιν βάθους 1388 ὀργυιῶν, μὲ ποιότητα βυθοῦ ἀμμοπηλώδη ὑποκίτρινον. Ἀπεγγὺς ὅμως τῆς αἰγιαλίτιδος τὰ βάθη εἶναι ἥσσονα τῶν 30 ὀργυιῶν, ὁ δὲ βυθός, βράχοι καὶ ἄμμος ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, εἶναι σπογγοβριθής· εἶναι δὲ οὗτος πολὺ γνώριμος εἰς τοὺς Αἰγινήτας δύτας, ἁλιεύοντας ἐκεῖ σπόγγους.

Εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ κόλπου τούτου ἠγείροντο τὸ πάλαι ἱκαναὶ τὸν ἀριθμὸν Ἑλληνίδες πόλεις οὐχὶ μακρὰν ἀλλήλων κείμεναι. Αἱ εἰδήσεις τοῦ Στράβωνος (ΙΔ γ, 8, ΙΔ, ε, 3), τοῦ Σκύλακος τοῦ Καρυανδέως (Περιπλ. §§ 100—103), τοῦ ὑπὸ Ἀνωνύμου Σταδιασμοῦ τῆς Μεγάλης θαλάσσης (§§ 197—233), Πτολεμαίου (Γεωγρ. Ὑφ. Ε, γ καὶ Ε, ε) καὶ τοῦ Πλινίου (V, 35 Didot), ἐπιτρέπουν νὰ ταυτισθοῦν σύγχρονα τοπωνύμια τῶν ἀκτῶν τοῦ κόλπου πρὸς τὰ ἀρχαῖα. Οὕτω, ἀρχόμενοι ἀπὸ τοῦ ΝΑ κέρατος καὶ ἀκολουθοῦντες τὸν πρὸς ἀνατολὰς παράπλουν ἔχομεν: —1) Ἀκρωτήριον *Ἱερὰ ἄκρα*, τανῦν *Χελιδόνια=Χελιδόνιοι νῆσοι* (τανῦν *Χελιντὰν Ἀντασσὶ* ἢ *Χελιδόνια* ἢ *Πεντανήσια*) εἰς 1/10 μιλλίου νοτίως τῆς φερωνύμου ἄκρας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Στράβωνος ἦσαν «τρεῖς νῆσοι τραχεῖαι, πάρισοι τὸ μέγεθος, ὅσον πέντε σταδίους ἀλλήλων διέχουσαι, τῆς δὲ γῆς ἀφεστᾶσιν ἑξαστάδιον· μία δ' αὐτῶν πρόσορμον

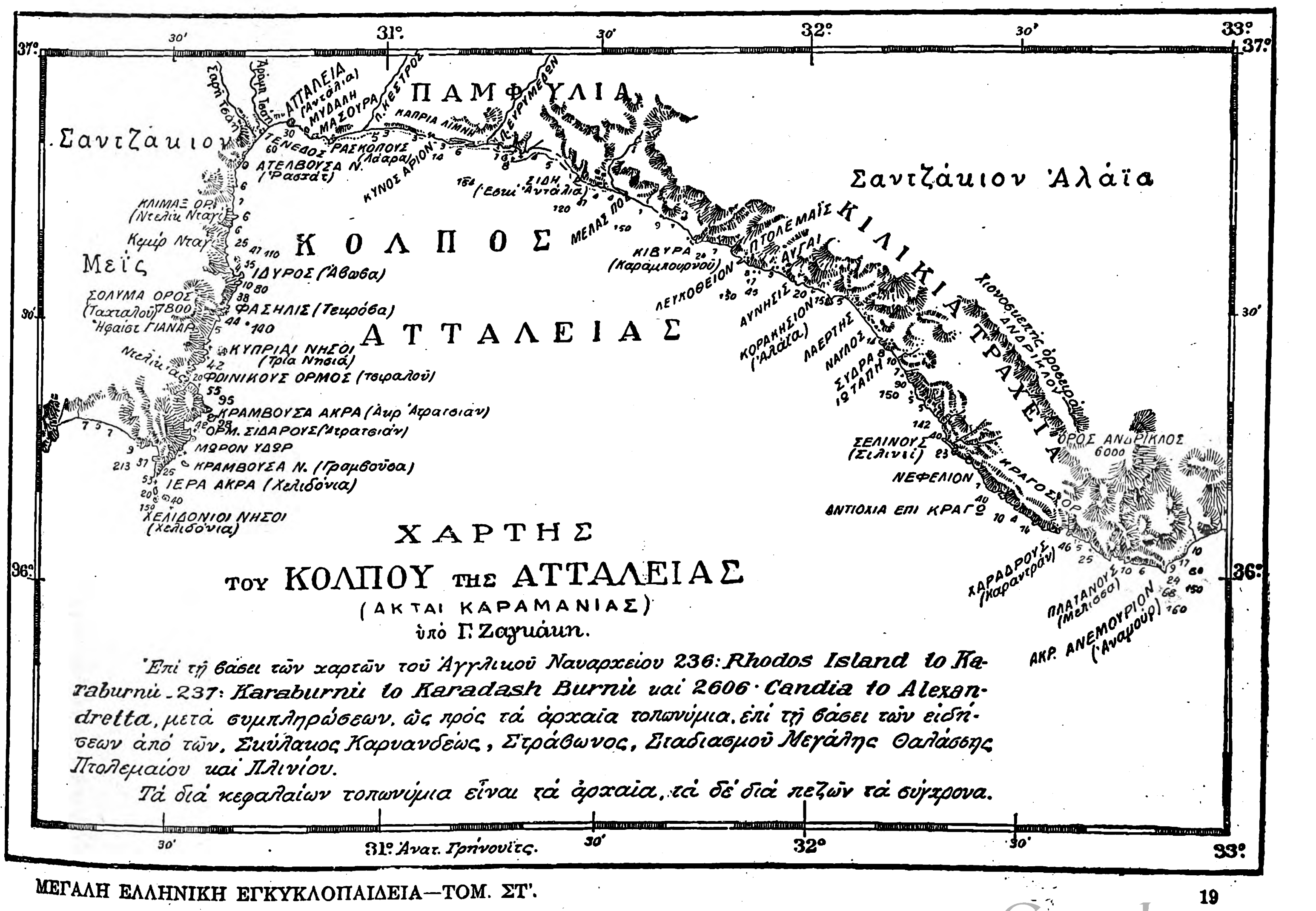

Digitized by Google

ἔχει»· ἤδη ὅμως κατόπιν τῶν διαβρώσεων ἀπὸ τῶν ἐπιφορῶν τῶν ἀπὸ νότου τρικυμιῶν, ἐγένοντο πέντε. —2) *Μωρὸν ὕδωρ*, ὅρμος, τανῦν ἀνώνυμος, εἰς 2 μίλ. Α. ΒΑ. τῆς Ἱερᾶς Ἄκρας. —3) *Κράμβουσα* νησίς, κατὰ Σκύλακα *Διονυσιάς*, τανῦν *Γραμβοῦσα*, 4 μίλ. ΒΑ τῆς Ἱερᾶς Ἄκρας. Ἔχει καταμεσῆς αὐτῆς, διαμπερῶς, γραφικωτάτην στοὰν φυσικήν, ἧς ὅταν καταπέσῃ ὁ θόλος θὰ ἀποκοπῇ ἡ νῆσος εἰς δύο *ἀποσπάσματα*. —4) *Πισιδηροῦς λιμὴν* κατὰ Ἀνώνυμον τοῦ Σταδιασμοῦ ἢ καὶ *Σιδαροῦς* λιμὴν κατὰ Σκύλακα τὸν Καρυανδέα, ὁ τανῦν **Ἀτρατσιὰν** (βλ. λ.) εἰς 8 μιλ. ΒΑ τῆς Ἱερᾶς ἄκρας. —5) *Κράμβουσα* ἄκρα καὶ φερώνυμος νησὶς πρὸ αὐτῆς, ἄλλη ἢ ἡ προμνησθεῖσα, τανῦν *Ἀτρατσιάν*, εἰς $10^1/_4$ μιλ. ΒΑ τῆς Ἱερᾶς Ἄκρας. Ἔσω τοῦ ἀκρωτηρίου, τὸ προβάλλον αὐτὸ ὄρος *Φοινικοῦς* ἢ *Ὄλυμπος*, τανῦν *Ἀτρατσιὰν* ὡσαύτως λεγόμενον. —6) *Πόρτο Γενοβέζε*, ἄριστον ἀγκυροβόλιον διὰ τὰς ἀπὸ νότου κακοκαιρίας εἰς $2^3/_4$ μιλ. ΒΔ τοῦ ἀκρωτ. Ἀτρατσιάν. —7) Πρόσορμος *Ὄλυμπος* ἢ *Φοινικοῦς*, φερώνυμος τῷ ὄρει καὶ τῇ πόλει, ἥτις ὑπῆρχεν εἰς αὐτὸν (τανῦν *Ντελικτὰς*) εἰς τὸν ΝΔ μυχὸν τοῦ *Κωρύκου αἰγιαλὸς* (τανῦν *Τσιραλοῦ ὅρμος*). Ἔσω αὐτοῦ τὸ μικρὸν ἡφαίστειον ὅπερ ἀναφέρει ὁ Σκύλαξ. —8) *Κώρυκος*· πρόσορμος εἰς τὸν ΒΔ μυχὸν τοῦ φερωνύμου ὅρμου, τανῦν ἀνώνυμος. —9) *Κύπριαι* νησῖδες (κατὰ Πλίνιον), τανῦν *Τρία νησιά*, 7 μίλ. Β τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀτρατσιάν.—10) *Φασηλίς*, ὅρμος καὶ φερώνυμος πόλις τῆς ἀρχαιότητος, τανῦν *Τεκρόβα*, εἰς 21 $^1/_2$ μίλ. Β τῆς Ἱερᾶς Ἄκρας.—11) *Ἄβοβα*, σύγχρονον ἀκρωτήριον, οὗ τὸ ἀντίστοιχον ἀρχαῖον τοπωνύμιον ἀγνοεῖται. Πιθανὸν νὰ ἐλέγετο *Ἵδυρος*, ἀφοῦ ὑπὸ τὸ τοπωνύμιον τοῦτο ὁ Σκύλαξ ἀναφέρει πόλιν ἐπ' αὐτοῦ ὑπάρξασαν. Ἐντὸς τοῦ ἀκρωτηρίου ἀχανὲς σπήλαιον, ἐκ τῶν ὡραιοτέρων ἐν τῷ κόσμῳ, ἔχον ἔδαφος ἐπίπεδον, φύσει ἐπεστρωμένον δι' ἄμμου καὶ ψήφων· ἐν αὐτῷ νεολκοῦνται πολλὰ πλοιάρια τῆς μικροακτοπλοΐας, ὅταν προβλέπωσι βλάβας, λόγῳ τῆς ἐπιφορᾶς τῶν ἀπὸ νότου τρικυμιῶν. Εἰς 8 μίλλια ΝΔ τοῦ ἀκρωτηρίου, ἔνδον καὶ ὁριζοντιογραφικῶς, τὸ πανύψηλον ὄρος *Σόλυμα* τῶν ἀρχαίων, τανῦν *Τάχταλου* (7800 ποδ.), ἐγγύτερον δὲ καὶ ΒΔ τοῦ ἀκρωτηρίου ὁ βουνὸς *Κεμὴρ Ντάγ*, ἀγνώστου ἀρχαίου τοπωνυμίου.—12) Νῆσος *Λυρνάτεια*, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Σκύλακος. Τοιαύτη νῆσος οὐδαμοῦ εὑρίσκεται σήμερον. Δεδομένων ὅμως, ἀφ' ἑνὸς τῆς ὑπάρξεως, βορείως καὶ εἰς ἀπόστασιν μιλλίου ἀπὸ τῆς ἄκρας *Ἄβοβα*, ὑφαλονησῖδος, ὑπὲρ ἣν ἀναδύουν τανῦν χοιράδες καὶ ἕρκη, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς ἀρχαιότητος τῆς ἐποχῆς τοῦ γεωγράφου, φυσικώτατον εἶναι νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι ἡ Λυρνάτεια διαβρωθεῖσα ὑπὸ τῶν σφοδρῶν τρικυμιῶν κατήντησεν ἡ σύγχρονος ὑφαλόνησος. —13) *Ἀτέλβουσα* (τουρκιστὶ *Ρασχάτ*), 12 μίλ. Β. τῆς ἄκρας Ἄβοβα. Κατόπιν, ὁ Β. Δ. τοῦ κόλπου τῆς Ἀτταλείας μυχός, ὅπου καὶ αἱ ἐκβολαὶ τῶν ποταμῶν Σαρῆ - τσάϊ καὶ Ἀρὰμπ - τσάϊ, ὧν τὰ ἀρχαῖα ὀνόματα δὲν διεσώθησαν. Εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ δευτέρου, ὑπῆρξε *Τένεδος* ἡ πόλις (*Ἀνων.* Σταδ. Μεγ. Θαλ.), ἡ καὶ *Ὀλβία (Σκύλαξ, Πτολ. καὶ Στράβ.)* καλουμένη. —14) **Ἀττάλεια** (βλ. λ.) ἡ πόλις (ἀποβάθρα αὐτῆς: πλάτ. 36° 52′ 15″ Β καὶ μῆκ. 30° 46′ 15″ ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 236*), ἐν τῷ βορείῳ τοῦ κόλπου μυχῷ καὶ εἰς 44 μίλ. Β τῆς Ἱερᾶς Ἄκρας. Αἱ Ἀγγλικαὶ Ναυτιλιακαὶ ὁδηγίαι, ἀκολουθοῦσαι ὡς πρὸς τὴν ἀναγραφὴν ἀρχαίων τοπωνυμίων τὰς γνώμας τῶν Ἄγγλων ἀρχαιολόγων, θέτουσι τὴν Ὀλβίαν εἰς τὴν θέσιν τῆς συγχρόνου Ἀτταλείας (Medit. Pilot ἔκδ. 1925, τόμος V: Coasts of Karamania σελ. 102), τὴν δὲ ἀρχαίαν Ἀττάλειαν εἰς τὴν θέσιν τῆς συγχρόνου *Λάαρα*· ἡ τοιαύτη ὅμως δόξα ἀναιρεῖται ὑπὸ Πτολεμαίου, τοποθετοῦντος τὰς δύο ταύτας πόλεις ὡς γειτονευούσας πρὸς ἀλλήλας (*Πτολ.* Ε, ε, 2) καὶ μὴ χωριζομένας διὰ τοῦ Καταρράκτου ποταμοῦ, ὁ ὁποῖος ὅμως χωρίζει τὰς συγχρόνους *Ἀντάλια* καὶ *Λάαρα*.—15) *Καταρράκτης ποταμὸς* (τανῦν *Καπλὰν Μαχαρατζῆ*), εἰς 1 μίλ. ἀνατ. τῆς συγχρόνου Ἀτταλείας.—16) *Μυγδάλη* καὶ *Μασούρα*· τῶν δύο τούτων ἀρχαίων πολισμάτων, ἅτινα πάντως ἀπεῖχον ἐλάχιστα ἀλλήλων, ἅτε κείμενα μεταξὺ ἐκβολῶν Καταρράκτου καὶ πολίσματος Ρασκόπους, δηλαδὴ ἐντὸς ἐκτάσεως 8 χιλιομέτρων, ἀγνοεῖται ἡ ἀκριβὴς θέσις.—17) *Ρασκόπους* (ἢ *Ρουσκόπους*). Κατὰ τὸν Müller τὴν θέσιν αὐτοῦ ἐπέχει ἡ Λάαρα, εἰς 5 μίλλια παράπλου ἀνατολικῶς τῆς Ἀτταλείας τῆς συγχρόνου.—18) *Μάγυδος*, ἀρχαῖον μεσόγειον πόλισμα εἰς 4 χιλιόμετρα πρὸς βορρᾶν ἀκριβῶς τῶν ἐκβολῶν τοῦ Κέστρου.—19) *Κέστρου* ποταμοῦ (τανῦν *Ἂκ-Σοὺ*) ἐκβολαί, ἀκριβῶς εἰς πλάτος 36° 51′ 00″ καὶ μῆκ. 30° 56′ 10″ κατὰ τὸν ἀγγλ. χάρτ. 236· ἐπὶ δὲ τῆς ὄχθης του, εἰς 6 μίλλια ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν του, τὰ ἴχνη τῆς *Πέργης*.—20) *Καπρία λίμνη*· τέναγος εἰς 2 μιλ. ἀνατολικῶς τοῦ Κέστρου, ἀνώνυμον τὴν σήμερον, τοῦ ἀγγλικοῦ χάρτου σημειοῦντος αὐτὸ μετὰ μνείας stagnant waters (λιμνάζοντα ὕδατα).—21) *Κυνοσάριον*, πόλισμα ἀρχαῖον ἐπάκτιον καὶ δὴ ἐπὶ τῆς ἀκτοταινίας τοῦ τενάγους· ἔκειτο κατὰ τὸν «Σταδιασμὸν τῆς Μεγάλης θαλάσσης» εἰς 6 μίλ. ἀνατολικῶς τῶν ἐκβολῶν τοῦ Κέστρου, πλὴν οὐδὲν ἴχνος του εὑρέθη.—22) *Εὐρυμέδοντος ποταμοῦ* (τανῦν *Κιουπροῦ Σοῦ*) ἐκβολαί, εἰς 14 μιλ. ἀνατολικῶς τῶν τοῦ Κέστρου. Ἐπὶ τῆς δυτικῆς αὐτοῦ ὄχθης καὶ εἰς 6 μιλ. ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν του τὰ ἐρείπια τῆς **Ἀσπένδου** (βλ. λ.).—23) *Σίδη*, τανῦν *Ἐσκῆ Ἀντάλια*, εἰς τὸν ΒΑ μυχὸν τοῦ κόλπου τῆς Ἀτταλείας καὶ εἰς 35 μιλ. ἀνατολικῶς τῶν ἐκβολῶν τοῦ Κέστρου. Μεταξὺ δὲ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Κέστρου καὶ τῆς Σίδης, ὑπῆρχον κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Στράβωνος «*νησία προκείμενα πολλά*», ἅτινα διαβιβρωσκόμενα ὑπὸ τῶν τρικυμιῶν ἀπὸ τότε, κατήντησαν τανῦν σκόπελοι, ἐν χρῷ τῆς θαλάσσης. —24) *Μέλανος Ποταμοῦ* (τανῦν *Μανεβγὰτ*) ἐκβολαὶ εἰς 6 μίλ. ἀνατολ. τῆς συγχρόνου Ἐσκῆ Ἀντάλια. —25) *Κίβυρα* (ἡ) πόλις, τανῦν ἀκρωτήριον Καραμπουρνοῦ καὶ ὕφορμος ἔρημος, εἰς 15 μιλ. ΝΑ τῆς Ἐσκῆ Ἀντάλια.—26) *Λευκόθειον* ἀκρωτήριον, τανῦν ἀνώνυμον εἰς 5 μιλ. Α.ΝΑ τῆς *Κιβύρας*· εἰς τὸν ὑπ' αὐτὸ σχηματιζόμενον ὕφορμον εἶχεν ἀνεγερθῇ ἡ *Πτολεμαΐς*.—27) *Αὐγαί*, *Ἁμάξια* καὶ *Αὔνησις*, τρεῖς πόλεις γείτονες, δυτικῶς τῆς συγχρόνου Ἀλάγια· δὲν ὑπάρχουσιν ἐνδείξεις ἐξόφθαλμοι τῶν θέσεών των.—28) *Κορακήσιον* (βλ. **Ἀλάγια**).—29) Ἀπὸ Κορακησίου ἕως τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σελινοῦντος, ἤτοι ἐπὶ διάστημα 21 μιλ. ἀπὸ Α πρὸς Δ, ὑπῆρξαν αἱ πόλεις *Λαέρτης*, *Ναῦλος*, *Σύδρα*, *Ἰωτάπη*, ὧν αἱ ἀκριβεῖς θέσεις δὲν ἐξηκριβώθησαν. —30) *Σελινοῦς* πόλις, ἡ κατόπιν *Τραϊανούπολις*, τανῦν *Σιλιντὶ* εἰς 31 μιλ. ΒΔ τοῦ ἀκρωτηρίου *Ἀναμούρ*. Ἐπίσης ποταμὸς *Σελινοῦς*, εἰς τὴν νοτίαν ὄχθην τῆς ἐκβολῆς τοῦ ὁποίου νησίζον ἀκρωτήριον, ἡ *Νησίζουσα Ἄκρα*, ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «Cliffs 585 feet», ἀναφερομένη εἰς τὸν ἀγγλ. χάρτην 237. —31) *Νεφέλιον* ἢ *Νεφέλη*, εἰς 7 μιλ. ἀπὸ τῆς Νησιζούσης Ἄκρας. Οὐδεὶς συνοικισμὸς ἐπέχει τὴν θέσιν της.— 32) *Κράγος*, ἡ κατόπιν *Ἀντιόχεια ἐπὶ Κράγῳ* ὀνομασθεῖσα, εἰς τὰς ἐπὶ τὴν θάλασσαν κλιτῦς τοῦ φερωνύμου ὄρους, εἰς 21 μιλ. ΒΔ τοῦ Ἀναμούρ.—33) *Χάραδρος*, ὅρμος καὶ πόλισμα, τανῦν *Καραντράν*, εἰς 13 μιλ. ΒΔ τοῦ Ἀναμούρ. —34) *Πλατανοῦς* ἢ *Πλατανιστοῦς*, τανῦν *Μέλισσα*, εἰς 7 μίλ. ΒΔ τοῦ Ἀναμούρ.— 35) Τέλος τὸ ἀκρωτήριον **Ἀνεμούριον** (βλ. λ), τανῦν *Ἀναμούρ*, τὸ ΝΑ τοῦ κόλπου τῆς Ἀτταλείας κέρας.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἀττάλεια (ἡ) (Attalea) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φοινικοειδῶν*. Εἶναι δένδρα ἀρκετοῦ ὕψους, ἰθαγενῆ κατὰ τὸ πλεῖστον τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστὰ περὶ τὰ 20 εἴδη, ὧν κοινότερα *Ἀττάλεια ἡ σχοινοφόρος* (Attalea funifera)· ἀπαντᾷ εἰς τὴν Βραζιλίαν καὶ αἱ μακραί, ἀνθεκτικαί, τραχεῖαι καὶ εὔκαμπτοι ἶνές του, γνωσταὶ εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα *πισάβα*, χρησιμοποιοῦνται πρὸς κατασκευὴν μεγάλων σαρώθρων πρὸς καθαρισμὸν τῶν ὁδῶν ὡς καὶ σχετικῶν μηχανικῶν κυλινδρικῶν σαρώθρων. *Ἀττάλεια ἡ ἀμυγδαλόκαρπος* (Attalea amygdalina)· φύεται ἐν Νέᾳ Γρενάδῃ καὶ ὁ καρπός της εἶναι ἐδώδιμος. *Ἀττάλεια ἡ περίβλεπτος* (Attalea spectabilis)· εἶναι φυτὸν ἰθαγενὲς τῆς Βραζιλίας καὶ καλλιεργεῖται πολλαχοῦ πρὸς κόσμον.

Δ. Ν. Π.

ἀττάλεια (τά). Ἑορτὴ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀττάλου Α΄ βασιλέως τοῦ Περγάμου, τελουμένη ἐν Περγάμῳ, Τέῳ καὶ Αἰγίνῃ, ἔνθα καὶ ναοὺς εἶχεν, ἀποθεωθεὶς διὰ τὰς κατὰ τῶν Γαλατῶν νίκας του.

ΚΑΨ.

Ἀτταλειάτης, *Μιχαήλ*. Βυζαντινὸς ἱστορικὸς τοῦ τέλους τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος, καταγόμενος πιθανῶς ὡς ἐκ τοῦ ὀνόματός του ἐμφαίνεται ἐκ τῆς Ἀτταλείας τῆς Παμφυλίας. Ἐνωρὶς μεταβὰς εἰς την πρωτεύουσαν κατώρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ ἱκανὴν περιουσίαν. Καίπερ μὴ ἀναμιχθεὶς εἰς τὰ δημόσια πράγματα, ἐν τούτοις, ἐπὶ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Δούκα (1059—1067), ἕνεκα τῆς δραστηριότητος καὶ ἱκανότητός του ἐγένετο «εἷς τῶν τῆς Συγκλήτου βουλῆς», ἐκτὸς τούτου «κριτὴς τοῦ βήλου καὶ ἐπὶ τοῦ ἱπποδρόμου». Ὁ Μιχαὴλ ἐπέδειξε προφανῶς μεγάλον ζῆλον εἰς τὰ καθήκοντά του, διότι τὸν βλέπομεν νὰ συνοδεύῃ τὸν αὐτοκράτορα Ρωμανὸν τὸν Διογένην ὡς «κριτὴς τοῦ στρατοπέδου», ἀνυψώθη δὲ εἰς τὴν τάξιν τῶν πατρικίων. Ἀργότερον, ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Βοτανειάτου, ἔλαβε καὶ τὸν τίτλον τοῦ «μαγίστρου» ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἱδρύσεως ἑνὸς πτωχοκομείου.

Ὁ Μιχαὴλ Ἀτταλειάτης συνέγραψε «Ποίημα νομικόν, ἤτοι σύνοψις πραγματική», τὸ ὁποῖον ἐσώθη εἰς πολυάριθμα χειρόγραφα. Ἓν χειρόγραφον τῆς μονῆς τοῦ Βατοπεδίου ἐπιγράφεται «Πρόχειρον νόμων», φαίνεται δὲ ὅτι εἶναι ὅμοιον μὲ τὴν σύνοψιν. Ἐπίσης συνέγραψε σύγγραμμα ὑπὸ τὸν τίτλον «Διάταξις ἐπὶ τῷ παρ' αὐτοῦ συστάντι πτωχοτροφείῳ καὶ τῷ μοναστηρίῳ», ὅπερ περιλαμβάνει διατάξεις καὶ καταγραφὴν τοῦ πτωχοτροφείου τὸ ὁποῖον ἵδρυσεν ὁ Ἀτταλειάτης τῷ 1077. Τὸ ἔργον τοῦτο, μεγίστης σημασίας διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, περιέχει καὶ κατάλογον τῶν βιβλίων τῶν προωρισμένων διὰ τὴν βιβλιοθήκην τοῦ μοναστηρίου. Σημαντικὸν ἐπίσης ἔργον τοῦ Ἀτταλειάτου εἶναι τὸ ἱστορικὸν αὐτοῦ ἔργον τὸ φέρον τὸν τίτλον «Ἱστορία ἐκτεθεῖσα παρὰ Μιχαὴλ αἰδεσιμωτάτου κριτοῦ ἐπὶ τοῦ ἱπποδρόμου καὶ τοῦ βήλου τοῦ Ἀτταλειάτου». Τὸ ἔργον περιλαμβάνει τὴν ἱστορίαν τῶν χρόνων μεταξὺ τοῦ τέλους τῆς μεγάλης Μακεδονικῆς δυναστείας καὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν καὶ τῶν Δουκάδων (1034—1079), χρόνων, οἵτινες ὑπῆρξαν πλήρεις ραδιουργιῶν, ἐπαναστάσεων καὶ γυναικοκρατίας.

Ὁ Ἀτταλειάτης περιγράφει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γεγονότα, τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος ἀντελήφθη καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ἔλαβε μέρος· «Περὶ ὧν οὐκ ἀκοῇ καὶ μύθοις ἑτέρων παρέλαβον, ἀλλ' ὧν αὐτὸς αὐτόπτης καὶ θεατὴς ἐχρημάτισα». Τὸ ἔργον αὐτοῦ συνεχίζει καὶ συμπληρώνει ὁ *Νικηφόρος Βρυέννιος*. Ὡς συγγραφεὺς ὁ Ἀτταλειάτης διακρίνεται ἀπὸ τοὺς συνήθεις Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς, διότι δὲν ἔχει τὸν πλατυασμὸν ἐκείνων, οὔτε τὸν πανηγυρικὸν τόνον, ἀλλ' ἐκθέτει τὰ πράγματα, ὡς λέγει ὁ ἴδιος, μὲ «*λέξεις βραχείας καὶ ἁπλοϊκάς*».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὰς «Διατάξεις τοῦ πτωχοτροφείου» ἐξέδωκε πρῶτος ὁ *Κ. Σάθας* (Μεσαιων. Βιβλιοθ. τ. Α΄ σ. 1—69). Τὸ δὲ ἱστορικὸν ἔργον ὁ *Bekker* εἰς τὴν ἐκδ. τῆς Βόννης, 1853. Τὰς ἄλλας ἐκδόσεις βλ. παρὰ *Krumbacher*, Gesch. der byzant. Litt. ἔκδ. β΄ σ. 271, ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ μελέτη καὶ ἄλλη βιβλιογραφία (τῆς Ἑλλην. μεταφράσεως εἰς τὴν Βιβλιοθ. Μαρασλῆ).

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Ἄτταλη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Μεσσαπέων* τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται εἰς τὰς κλιτῦς τοῦ λόφου *Σπηδάκι*, ἔχει κλῖμα ὑγιεινότατον καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων καὶ φρεατίων ὑδάτων. Κατοίκους ἀριθμεῖ τὸ μὲν χωρίον (1920) 421, ἡ δὲ κοινότης, εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ ὁ 30΄ ἀπέχων συνοικισμὸς *Πλατάνα*, 506. Μετὰ τῆς Χαλκίδος ἡ Ἄτταλη συγκοινωνεῖ διὰ βατῆς ὁδοῦ (ὥρ. 5).

Δ. Ε. Μ.

Ἀττάλης. Υἱὸς τοῦ Σαδυάττου, βασιλέως τῆς Λυδίας (*Νικόλ. Δαμασκ.* Ἔκδ. *Müller* III 396).

ἀτταλική. Οὕτως ἐκαλεῖτο πολύτιμος τάπης ἐξ ἐρίων ἢ μετάξης, ὅστις ἐχρησίμευεν ἢ ὡς ἔνδυμα ἢ ὡς κάλυμμα κλίνης. Οἱ πολυτελέστεροι ἐξ αὐτῶν εἶχον ὑφανθῇ ἐκ χρυσοῦ καὶ μετάξης. Τὸ σχῆμα τῆς ἀτταλικῆς ἔχει ἀπεικονισθῆ εἰς ἀρχαῖα ἀνάγλυφα.

ΚΑΨ

Ἀτταλικοὶ ***βασιλεῖς***. Ἐκαλοῦντο οὕτω γενικῶς οἱ βασιλεῖς τοῦ Περγάμου (*Στρ.* C, 563), διότι μεταξὺ τῶν βασιλευσάντων ἐν αὐτῷ οἱ περισσότεροι (τρεῖς) ἔφερον τὸ ὄνομα *Ἄτταλος*. Οἱ λοιποὶ (δύο) ἔφερον τὸ ὄνομα *Εὐμένης*.

ΚΑΨ.

Ἀτταλίς. Οὕτως ἐκαλεῖτο μία τῶν ἐν Ἀθήναις 12 φυλῶν, ἱδρυθεῖσα πρὸς τιμὴν τοῦ βασιλέως τῆς Περγάμου Ἀττάλου τοῦ Α΄ κατὰ τὸ 200 π.Χ., ὅτε ἱδρυθείσης αὐτῆς κατηργήθησαν ἡ *Ἀντιγονὶς* καὶ ἡ *Δημητριάς*, ἀπέμεινε δὲ ἡ *Πτολεμαῒς* μετὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Κλεισθένους ἱδρυθεισῶν 10 ἐν ἀρχῇ φυλῶν. Εἰς τὴν Ἀτταλίδα φυλὴν ἀνῆκον ἕνδεκα δῆμοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ δῆμος *Ἀπολλωνιέων*, ἱδρυθεὶς πρὸς τιμὴν τῆς συζύγου τοῦ Ἀττάλου Α΄, *Ἀπολλωνίδος*. Ὁ Ἄτταλος ὡς ἐπώνυμος καὶ ἀρχηγέτης ἥρως εἶχεν ἐν Ἀθήναις τὸν ἀνδριάντα του, τὸ ἰδικόν του ἱερὸν καὶ ἴδιον ἱερέα (βλ. καὶ λ. **Ἄτταλος Α΄**).

ΚΑΨ.

Ἀτταλισταὶ *[Θεατρ.]*. Ἐπωνυμία ἣν ἔλαβον οἱ ἐν Ἀσίᾳ πολυπληθεῖς καὶ πολυειδεῖς ὑποκριταὶ καὶ ἄλλοι περὶ τὸν Διόνυσον τεχνῖται, λόγῳ τοῦ ὅτι ἐν Περγάμῳ ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν *Ἀττάλων* ἐδίδοντο συχνότερον ἢ ἀλλαχοῦ τῆς Ἀσίας θεατρικαὶ παραστάσεις, ἀλλὰ καὶ διότι οἱ Ἄτταλοι παντοιοτρόπως ὑπεστήριξαν πάντας τοὺς περὶ τὸν Διόνυσον τεχνίτας. Οἱ Ἀτταλισταὶ σὺν τῷ χρόνῳ καὶ τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Κράτωνος ἀπετέλεσαν ἰδιαίτερον σωματεῖον, ὅπως τὰ σημερινὰ τῶν ἠθοποιῶν, ὅπερ καὶ ἐπισήμως ὠνόμασαν «*Κοινὸν τῶν Ἀτταλιστῶν*». Ὅλων δὲ αὐτῶν τῶν περὶ τὸν Διόνυσον τεχνιτῶν τῆς Ἰωνίας μέχρις Ἑλλησπόντου κέντρον ἦτο ἡ *Λέβεδος* (*Στράβων*, XI. 19), ἐν ᾗ καθ' ἕκαστον ἔτος συνήρχοντο εἰς ἐπίσημον συνέλευσιν καὶ ἐτέλουν ἀγῶνας πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου. Ἄλλοτε κατῴκουν τὴν Τέω, ἀλλὰ στάσις τις τοὺς ἠνάγκασε ν' ἀποσυρθῶσιν εἰς τὴν Ἔφεσον. Μεταγενεστέρως ὁ Ἄτταλος ὁ Β΄ τοὺς ἐγκατέστησεν εἰς Μυόνησον, μεταξὺ Τέω καὶ Λεβέδου. Φαίνεται δέ, ὅτι ἦσαν τόσον πολλοί, ὥστε οἱ Τήϊοι, φοβηθέντες μὴ ἐκ τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Μυονήσου ἀπειληθῇ ἡ ἀσφάλεια τῆς πόλεώς των, παρεκάλεσαν τοὺς Ρωμαίους νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἐκεῖ ἐγκατάστασιν τῶν ὑποκριτῶν, οἵτινες καὶ μετέβησαν πρὸς τοὺς Λεβεδίους, παρ' ὧν ἐγένοντο εὐχαρίστως δεκτοί, καθόσον ὁ πληθυσμός των ἦτο ἐλάχιστος. Μετὰ ἕνα αἰῶνα, ὁ Ἀντώνιος προσδιώρισεν ὡς διαμονὴν αὐτῶν τὴν Πριήνην (*Πλουτ.* Ἀντών. LXII. — Βλ. καὶ *Edm. Chishull.*, Antiqu. Asiat., σελ. 146).

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Ἀτταλίων. Ἰατρός, γράψας ὑπομνήματα εἰς ἀφορισμοὺς Ἱπποκράτους (Oribas Sardiani comment. in aphor. Hipp. Ed. *J. Guintherio Andernaco-Hipp.* Littré, IV. σελ. 447).

ΑΡ. Π. Κ.

Ἄτταλος ὁ ***Μακεδών***. Ἦτο εἷς τῶν ἐν Μακεδονίᾳ εὐγενῶν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Φιλίππου

Digitized by Google

Β'. Οὗτος ὑπῆρξεν ὁ ὑπαίτιος τῆς πρώτης μεταξὺ τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ υἱοῦ του, Μ. Ἀλεξάνδρου, ἔριδος, διότι ὅτε ὁ Φίλιππος ἐτέλει τοὺς γάμους του μετὰ τῆς ἀνεψιᾶς τοῦ Ἀττάλου Κλεοπάτρας, ὁ θεῖος τῆς νεαρᾶς βασιλίσσης παρώτρυνε τοὺς Μακεδόνας νὰ εὐχηθῶσιν εἰς τοὺς θεοὺς νὰ δώσωσιν εἰς τὸν Φίλιππον γνήσιον διάδοχον τῆς βασιλείας ἐκ τῆς Κλεοπάτρας. Ἡ παρόρμησις ἐκείνη ἠρέθισε τότε τὸν παρόντα Ἀλέξανδρον, ὅστις ἐσφενδόνησε κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἀττάλου τὸ ποτήριόν του. Ἡ πρᾶξίς του ὅμως ἐκείνη προεκάλεσε τὴν ἔριδα πατρὸς καὶ υἱοῦ, ὅστις ἠναγκάσθη νὰ συναπέλθῃ μετὰ τῆς μητρός του Ὀλυμπιάδος ἐκ τῆς μακεδονικῆς αὐλῆς. Ὁ Ἄτταλος ὑπῆρξε καὶ ἡ κυριωτέρα αἰτία τῆς δολοφονίας τοῦ Φιλίππου, διότι ὁ δολοφόνος αὐτοῦ Παυσανίας προέβη εἰς τὴν πρᾶξίν του ἐκείνην ὡς μὴ ἱκανοποιηθεὶς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου διὰ τὴν προσγενομένην εἰς αὐτὸν βαρείαν ἠθικὴν ὕβριν ὑπὸ τοῦ Ἀττάλου. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν τὴν δολοφονίαν τοῦ Φιλίππου ἀνακήρυξιν τοῦ διαδόχου του ὁ Ἄτταλος δὲν εὑρίσκετο ἐν Μακεδονίᾳ, διότι εἶχεν ἀποσταλῆ ὑπὸ τοῦ Φιλίππου μετὰ τοῦ Παρμενίωνος, τοῦ ὁποίου τὴν κόρην εἶχεν συζευχθῆ, εἰς Μ. Ἀσίαν ὡς ἀρχηγὸς τῶν προφυλακῶν τοῦ στρατοῦ, ὅστις ὑπὸ τὸν Φίλιππον θὰ ἐπήρχετο κατὰ τῶν Περσῶν. Καὶ ἐν Μ. Ἀσίᾳ ὅμως εὑρισκόμενος ὁ Ἄτταλος συνέλαβε τὸ σχέδιον ν' ἁρπάσῃ τὴν ἐξουσίαν ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ κηδεμόνος τοῦ ἐκ τῆς ἀνεψιᾶς του Κλεοπάτρας υἱοῦ τοῦ Φιλίππου, πεποιθὼς εἰς τὴν πρὸς αὐτὸν ἀφοσίωσιν τῶν στρατιωτῶν του, τῶν ὁποίων εἶχε κατορθώσει ν' ἀποκτήσῃ τὴν εὔνοιαν. Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ του ἦλθεν εἰς συνεννόησιν καὶ πρὸς τὸν ῥήτορα Δημοσθένην καὶ πρὸς τοὺς ἀποστατήσαντας Θρᾷκας. Ἡ δραστηριότης ὅμως τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐματαίωσε τοὺς δολίους σκοποὺς τοῦ Ἀττάλου, ὑποκριθέντος, δι' ἀποστολῆς ἀπεσταλμένων, τὸν ἀφωσιωμένον εἰς τὸν Ἀλέξανδρον. Ὁ Ἀλέξανδρος κατεδίκασεν ὡς ἔνοχον ἐσχάτης προδοσίας τὸν Ἄτταλον καὶ ἀπέστειλε τὸν Καρδιανὸν Ἑκαταῖον μὲ τὴν διαταγὴν νὰ διαπεραιωθῇ εἰς Μ. Ἀσίαν ἡγούμενος στρατιωτικοῦ τινος σώματος, καὶ ἀφοῦ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Παρμενίωνος, πρὸς τὸν ὁποῖον ἔτρεφε μεγάλην ἐμπιστοσύνην ἂν καὶ πενθερὸν τοῦ Ἀττάλου, νὰ κομίσῃ τὸν προδότην νεκρὸν ἢ ζῶντα εἰς Μακεδονίαν. Ἡ διαταγὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐξετελέσθη, δολοφονηθέντος τοῦ Ἀττάλου πρὸ τῆς συγκρούσεως τοῦ στρατοῦ του μὲ τὸν στρατὸν τοῦ Παρμενίωνος, ἐνῷ συγχρόνως ἡ φιλέκδικος Ὀλυμπία ἐθανάτωνεν εἰς τοὺς κόλπους τῆς μητρός του τὸ βρέφος τῆς Κλεοπάτρας καὶ ἠνάγκαζεν αὐτὴν ν' ἀπαγχονισθῇ διὰ τῆς ζώνης της.

—**Ἄτταλος** ὁ ***Ἀνδρομένους***. Ἦτο ἐκ Τυμφαίας καὶ εἷς τῶν τεσσάρων υἱῶν τοῦ Ἀνδρομένους οἵτινες ὑπηρέτουν ὡς ἀξιωματικοὶ εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Κατηγορηθεὶς κατὰ τὸ 330 π. Χ. ὅτι συμμετεῖχε μετὰ τῶν ἀδελφῶν του τῆς συνωμοσίας τοῦ Φιλώτα, συναπηλλάγη μετ' αὐτῶν τῆς κατηγορίας διὰ τῆς σθεναρᾶς ἀπολογίας τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ **Ἀμύντα** (βλ. λ.) καὶ διωρίσθη διοικητὴς μακεδονικῆς φάλαγγος. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου διωρίσθη ὑπὸ τοῦ ἐπιμελητοῦ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου Περδίκκα ναύαρχος. Ὅτε ἔμαθε τὸν θάνατον τοῦ Περδίκκα ἔσπευσε μετὰ τοῦ στόλου ἐκ Πηλουσίου, ὅπου εὑρίσκετο, εἰς Τύρον, τὴν ὁποίαν καὶ κατέλαβε μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ θησαυρῶν τοῦ Περδίκκα. Κατὰ τὸ 319 π. Χ. ἡττήθη ὑπὸ τοῦ Ἀντιγόνου καὶ κατὰ τὸ 317 π. Χ. περιῆλθεν εἰς χεῖρας τοῦ μεγάλου ἐκείνου στρατηγοῦ, ὅστις μετὰ τὴν κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος ἧτταν τοῦ Εὐμένους ἐν Γαβιηνῇ εἶχε καταστῆ κύριος πάσης τῆς Ἀσίας.

—**Ἄτταλος.** Ἀδελφὸς τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ Περγαμηνοῦ κράτους Φιλεταίρου καὶ πατὴρ τοῦ πρώτου βασιλέως τοῦ εἰρημένου κράτους Ἀττάλου τοῦ Α'.

— **Ἄτταλος Α'**, ***ὁ Σωτήρ***. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀττάλου, νεωτέρου ἀδελφοῦ τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ Περγαμηνοῦ κράτους Φιλεταίρου, καὶ τῆς Ἀντιοχίδος, θυγατρὸς τοῦ Ἀχαιοῦ. Ἐγεννήθη κατὰ τὸ 269 π. Χ., ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν βασιλέα κατὰ τὸ 241 π. Χ. καὶ ἀπέθανε κατὰ τὸ 197 π. Χ. βασιλεύσας οὕτως ἔτη 44. Εἰς τὴν ἀρχὴν διεδέχθη τὸν ἐξάδελφόν του Εὐμένη, ὅστις εἶχε διαδεχθῆ τὸν θεῖόν του Φιλέταιρον. Ὁ Ἄτταλος ἀναλαβὼν τὴν ἀρχὴν ἐν τῷ Περγαμηνῷ κράτει ἦτο, ὡς καὶ ὁ ἐξάδελφός του Εὐμένης πρὸ αὐτοῦ, δυνάστης τοῦ φρουρίου μόνον τῆς Περγάμου καὶ μικρᾶς περὶ τὴν πόλιν περιοχῆς, κατακτηθείσης ὑπὸ τοῦ Εὐμένους καὶ κύριος τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ θησαυρῶν, ὑπεχρεοῦτο δὲ εἰς πληρωμὴν φόρου πρὸς τοὺς Γαλάτας, οἵτινες μόνον ὑπὸ τὸν ὅρον αὐτὸν ἐδέχοντο νὰ μὴ λεηλατῶσι τὴν χώραν του. Τὴν ὑποχρέωσιν ταύτην, κληροδοτηθεῖσαν εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Εὐμένους, ἐθεώρει ὁ Ἄτταλος πολὺ ταπεινωτικὴν καὶ διὰ τοῦτο ἠρνήθη νὰ τὴν τηρήσῃ· ἕνεκα τῆς ἀρνήσεώς του ὅμως ταύτης περιῆλθεν εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Γαλάτας, οἵτινες ἐπέδραμον εἰς τὴν χώραν του. Διὰ νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς κατεπτοημένους ὑπηκόους του καὶ πείσῃ αὐτοὺς νὰ ἐπέλθωσι κατὰ τῶν Γαλατῶν, οἵτινες ἦσαν τὸ φόβητρον πάντων τῶν λαῶν τῆς Μ. Ἀσίας, ἐπενόησεν, ὡς λέγεται, ὁ Ἄτταλος, τὸ ἑξῆς τέχνασμα: ἔγραψεν ἀντιστρόφως ἐπὶ τῆς παλάμης του τὴν λέξιν *νίκη* καὶ ἐπετύπωσεν αὐτὴν ἔπειτα εἰς τὸ ἧπαρ θυομένου ζῴου, ἔδειξε δὲ ἔπειτα τὸ ἐντόσθιον φέρον εὐανάγνωστον τὴν λέξιν νίκη. Διὰ τῆς ἀπάτης αὐτῆς ἔπεισε τοὺς στρατιώτας του περὶ τῆς συνδρομῆς τῶν θεῶν καὶ ἐνέπνευσε θάρρος εἰς τὴν ψυχήν των. Ἐπῆλθε μετὰ ταῦτα κατὰ τῶν Γαλατῶν καὶ συγκροτήσας λυσσαλέαν πρὸς αὐτοὺς μάχην κατὰ τὰς πηγὰς τοῦ Καΐκου ποταμοῦ ἐνίκησεν αὐτοὺς κατὰ κράτος. Ἡ νίκη αὕτη ἐξύψωσε τὸν Ἄτταλον ὄχι μόνον εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῶν ὑπηκόων του, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐκτίμησιν σύμπαντος τοῦ ἑλληνισμοῦ, ὅστις, δικαίως, ἐθεώρησε τὴν νίκην ἐκείνην ὡς θρίαμβον κατὰ τῶν βαρβάρων. Μετὰ τὸ τρόπαιόν του ἐκεῖνο ὁ Ἄτταλος ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν βασιλέα, ἀπηθανάτισε τὴν νίκην του δι' ὑπερόχων καλλιτεχνικῶν μνημείων καὶ εἰς ἔνδειξιν τῆς πλήρους ἀνεξαρτησίας του ἀπὸ τῶν Σελευκιδῶν ἔκοψε τετράδραχμα οὐχὶ μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ βασιλέως Σελεύκου (ἐπικυριάρχου), ἀλλὰ τὴν τοῦ θείου του καὶ ἱδρυτοῦ τοῦ Περγαμηνοῦ κράτους Φιλεταίρου. Αἱ πράξεις αὗται καὶ ἡ ἐπιθυμία νὰ μεγαλώσῃ τὸ κράτος του προεκάλεσαν τὸν πρὸς τοὺς *Σελευκίδας* πόλεμόν του, κατὰ τὸν ὁποῖον ηὐτύχησε νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος του μέχρι τοῦ ὄρους Ταύρου, ἐπωφεληθεὶς ἐκ τῆς ἀδυναμίας τῶν ἀντιπάλων του ν' ἀνακόψωσι τὴν νικηφόρον πορείαν του ἕνεκα τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ἐν τῷ βασιλείῳ τῶν Σελευκιδῶν μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν Σελεύκου Β' καὶ Ἀντιόχου τοῦ Ἱέρακος (243—239 π. Χ.). Αἱ ἀλλεπάλληλοι μάλιστα νῖκαι τοῦ Ἀττάλου καὶ ἡ ἧττα τοῦ Σελεύκου ὑπὸ τοῦ βασιλέως τοῦ Πόντου Μιθριδάτου ἐν Ἀγκύρᾳ ἠνάγκασαν τοὺς δύο ἀδελφοὺς νὰ συμφιλιωθῶσι καὶ νὰ στραφῶσι κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλείου τῶν Σελευκιδῶν. Τότε ὁ Ἀντίοχος Ἱέραξ, ἀναγνωρισθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του ὡς βασιλεὺς τῶν ἐντεῦθεν τοῦ Ταύρου κτήσεων ἐν Μ. Ἀσίᾳ τῶν Σελευκιδῶν, ἡτοιμάσθη νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τοῦ Ἀττάλου, ὁ δεύτερος ὅμως ἐκραγεὶς ἐμφύλιος πόλεμος (238—235 π. Χ.) μεταξὺ τῶν δύο ἀδελφῶν ἕνεκα στάσεώς τινος ἐν Ἀντιοχείᾳ, προκληθείσης ὑπὸ τῆς βασιλίσσης Στρατονίκης, εὐνοούσης τὸν δευτερότοκον υἱόν της Ἀντίοχον Ἱέρακα, ἀπήλλαξε τὸν Ἄτταλον πάσης ἐνοχλήσεως. Μόνον μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ β' ἐμφυλίου πολέμου, ὅτε ὁ Ἀντίοχος Ἱέραξ ἀνεγνωρίσθη βασιλεὺς τῆς Λυδίας, ὁ Ἄτταλος ὑπέστη τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Σελευκίδου τούτου· καὶ τότε ὅμως ὁ Ἀντίοχος Ἱέραξ ἐπῆλθε κατὰ τοῦ Ἀττάλου ἡγούμενος μόνον τῶν ἰδίων στρατιωτικῶν δυνάμεων καὶ τῶν μισθοφόρων του Γαλατῶν, μὴ δυνηθείς, ὡς ἤλπιζε, νὰ παρασύρῃ εἰς τὸν κατὰ τοῦ Ἀττάλου πόλεμον καὶ τὸν πενθερόν του βασιλέα τῆς Βιθυνίας Ζιαέλαν. Κατὰ τὰς συναφθείσας μεταξὺ τῶν δύο ἀντιπάλων μάχας, τῶν ὁποίων κυριώτεραι ἦσαν αἱ ἐν Φρυγίᾳ, Ἀφροδισίῳ, Σάρδεσι καὶ Καρίᾳ, ὁ Ἄτταλος ἐνίκησε τὸν Ἀντίοχον καὶ οὕτως ὄχι μόνον ἠδυνήθη νὰ διατηρήσῃ τὰς κτήσεις του, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ ταύτας, ὅτε ὁ ἀντίπαλός του Ἀντίοχος συλληφθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐν Μ. Ἀσίᾳ στρατοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου (τῶν Πτολεμαίων) μετὰ τὰς εἰρημένας ἥττας του καθείρχθη ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Θρᾴκης (227 π. Χ.), ἔνθα καὶ ἐφονεύθη ἐπιχειρήσας νὰ δραπετεύσῃ ἐκ τῆς φυλακῆς του. Τὰ πράγματα ὅμως μετεβλήθησαν διὰ τὸν Ἄτταλον ἀπὸ τοῦ 222 π. Χ., ὅτε ὁ ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον τῶν Σελευκιδῶν Ἀντίοχος ὁ Γ', ὁ μέγας, ἐνεπιστεύθη τὴν διοίκησιν τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ κτήσεων τῶν Σελευκιδῶν εἰς τὸν θεῖόν του Ἀχαιόν, ἐμπειροπόλεμον στρατηγόν. Οὗτος διὰ τῶν πολεμικῶν ἀρετῶν αἵτινες ἐκόσμουν αὐτὸν ἠδυνήθη ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ νὰ περιορίσῃ τὸν Ἄτταλον εἰς τὴν Πέργαμον καὶ μικράν τινα πάλιν περὶ αὐτὴν περιοχήν. Ἐν τούτοις καὶ μετὰ τὸ εἰρημένον πάθημα ὁ Ἄτταλος δὲν ἔπαυσε νὰ καραδοκῇ εὐκαιρίαν τινὰ πρὸς ἀνάκτησιν τῶν κτήσεών του, μὴ θελήσας ποτὲ νὰ συμφιλιωθῇ πρὸς τὸν πανίσχυρον καταστάντα καὶ βασιλέα ἑαυτὸν ἀνακηρύξαντα *Ἀχαιόν*, παρὰ τὰς προσπαθείας τῶν Βυζαντίνων, οἵτινες εἰς τὸν κατὰ τῶν Ροδίων καὶ Προυσίου πόλεμόν των ἐπεδίωξαν νὰ συμφιλιώσωσι τοὺς Ἄτταλον καὶ Ἀχαιόν, ἀμφοτέρους συμμάχους των ὄντας. Πρὸς ἐπιτυχίαν δὲ τοῦ σκοποῦ του ἐν καιρῷ διετήρει μισθοφορικὸν στρατὸν ἐκ Γαλατῶν, τοὺς ὁποίους, *Αἰγοσάγας* καλουμένους, εἶχε φέρει ἐξ Εὐρώπης.

Ἡ ἀναμενομένη ὑπὸ τοῦ Ἀττάλου εὐκαιρία ἐπαρουσιάσθη, ὅτε ὁ Ἀχαιὸς ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Σελγέων, κατοικούντων παρὰ τὰ ὅρια τῆς Παμφυλίας. Ὁ Ἄτταλος ἄγων τότε τοὺς Αἰγοσάγας Γαλάτας ἐπορεύθη εἰς τὴν Αἰολίδα καὶ ἐπέτυχε νὰ προσχωρήσωσι πρὸς αὐτὸν πλεῖσται πόλεις, ἑκοῦσαι ἢ διὰ φόβον, ὡς ἡ Κύμη, ἡ Σμύρνη, ἡ Φώκαια, ἡ Τέως, ἡ Κολοφὼν κ. ὁ. κ. Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν του ταύτην ἐγκατέστησε τοὺς Αἰγοσάγας, καὶ διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν δοθεῖσαν πρὸς αὐτοὺς ὑπόσχεσιν, καὶ διὰ ν' ἀποφύγῃ τὴν πρὸς τὸν Ἀχαιὸν ἐκ δυσαρεσκείας προσέλευσίν των, εἰς τὴν παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον χώραν. Διὰ ν' ἀπαλλαγῇ δὲ τελείως τοῦ ἐπικινδυνοτάτου τούτου ἐχθροῦ του συνεμάχησε μετὰ τοῦ Ἀντιόχου Γ' ἐπελθόντος κατὰ τοῦ Ἀχαιοῦ μετὰ τὴν παρὰ τὴν Ραφίαν (217 π.Χ.) ἧττάν του ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου Δ'. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ὁ Ἀντίοχος βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Ἀττάλου ἐπέτυχε τὴν ἐξόντωσιν τοῦ θείου του Ἀχαιοῦ, δεσμίου διὰ προδοσίας παραδοθέντος εἰς αὐτόν. Κατὰ τῶν μεταξὺ Ρωμαίων καὶ Αἰτωλῶν ἀφ' ἑνός, καὶ Φιλίππου Ε' τῆς Μακεδονίας καὶ Ἀχαιῶν ἀφ' ἑτέρου, πόλεμον (211—204 π. Χ.), ὁ Ἄτταλος ἐτάχθη μετὰ τῶν Ρωμαίων καὶ Αἰτωλῶν, οἵτινες καὶ τὴν ὑπ' αὐτῶν κατεχομένην Αἴγιναν παρέδωσαν εἰς αὐτὸν ἀντὶ 30 μόνον ταλάντων (210 π. Χ.). Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον παρέσχεν ὁ Ἄτταλος, ὅστις εἶχεν ὀνομασθῆ καὶ ἀρχηγὸς τῆς Αἰτωλικῆς συμμαχίας, σημαντικὴν ἐπικουρίαν εἰς τοὺς Ρωμαίους, ἀποστείλας πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ στόλου των 35 πλοῖα, ἠναγκάσθη ὅμως, κατατροπωθεὶς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου κατὰ τὰ παράλια τῆς Λοκρίδος, νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ πεδίον τοῦ πολέμου κατὰ τὸ 205 π. Χ. καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν χώραν του ἀπειλουμένην καὶ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Βιθυνίας Προυσίου Α'. Πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον περιῆλθεν εἰς πόλεμον ὁ Ἄτταλος καὶ ὅτε ὁ Φίλιππος ἐν συμμαχίᾳ μετὰ τοῦ Ἀντιόχου Γ' ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Αἰγύπτου, ἥτις διετέλει ἐν ἀναρχίᾳ ἕνεκα τῆς ἐνηλικιότητος Πτολεμαίου τοῦ Ε', μὲ τὸν σκοπὸν νὰ διαμελίσωσιν αὐτήν. Τὰ στρατεύματα τοῦ Φιλίππου διαπεραιωθέντα εἰς Μ. Ἀσίαν πρὸς κατάληψιν τῶν ἐν αὐτῇ κτήσεων τῶν Πτολεμαίων παρέβλαπτον τὰς κτήσεις καὶ τῶν ἄλλων ὁμόρων ἑλληνικῶν κρατῶν. τῶν Βυζαντίνων, τῶν Ροδίων καὶ ἰδίως τοῦ Ἀττάλου, τοῦ ὁποίου καὶ τὴν χώραν ἠρήμωνον καὶ αὐτὰ τὰ ἱερὰ ἐσύλων. Τότε τὰ κράτη ταῦτα ἠναγκάσθησαν, φοβούμενα τοὺς δύο συμμαχήσαντας ἰσχυροὺς βασιλεῖς (Φίλιππον καὶ Ἀντίοχον), νὰ ζητήσωσι τὴν παρέμβασιν τῶν Ρωμαίων, οἵτινες προθυμότατα παρέσχον τὴν συνδρομήν των εὐθὺς ὡς ἔληξεν ὑπὲρ αὐτῶν ὁ β' καρχηδονικὸς πόλεμος. Ὁ Φίλιππος μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ κατ' αὐτοῦ πολέμου (200 π. Χ.) ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Μακεδονίαν. τότε δὲ εὗρον τὴν εὐκαιρίαν ὁ Ἄτταλος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ συμμαχήσαντες Βυζαντῖνοι καὶ Ρόδιοι νὰ ἐκδικηθῶσιν αὐτὸν ἐπιτεθέντες παρὰ τὴν Χίον κατὰ τοῦ στόλου του.

Μετὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην ὁ Ἄτταλος, ἐξασφαλίσας τὰ παράλια τῆς χώρας αὐτοῦ διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως ἰσχυρῶν ναυτικῶν δυνάμεων εἰς τὰς ἐπικαιροτέρας θέσεις, μετέβη εἰς Αἴγιναν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἀθήνας μετὰ Ρωμαίων πρέσβεων, ὅπως ἐπιτύχουν παρ' αὐτῶν τὴν κατὰ τοῦ Φιλίππου κήρυξιν πολέμου. Οἱ Ἀθηναῖοι ὄχι μόνον ἔγιναν ἐχθροὶ τοῦ Φιλίππου χάριν τοῦ Ἀττάλου, ἀλλὰ καὶ ἐδέχθησαν αὐτὸν μετὰ πολλῶν τιμῶν καὶ ἰδίαν φυλὴν ἵδρυσαν τὴν ὁποίαν ἀπ' αὐτοῦ ὠνόμασαν Ἀτταλίδα. Ἐκτὸς τῶν Ἀθηναίων ἐπέτυχεν ὁ Ἄτταλος νὰ κηρύξωσι πόλεμον κατὰ τοῦ Φιλίππου καὶ οἱ Ἀχαιοί, ὅτε μετέβη εἰς Σικυῶνα καὶ ἐχορήγησε πλουσίας δωρεὰς (10 τάλαντα καὶ μυρίους μεδίμνους σίτου) εἰς αὐτήν. Διαρκοῦντος τοῦ κατὰ τοῦ Φιλίππου πολέμου τῶν Ρωμαίων, πρὸς τοὺς ὁποίους ὄχι μόνον συμμάχους ἐπέτυχε νὰ προσφέρῃ, ἀλλὰ καὶ ἀξίας λόγου ἐπικουρικὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις διὰ τοῦ κραταιοῦ στόλου του, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Πέργαμον πρὸς διάσωσιν τῶν κτήσεών του ἀπὸ Ἀντιόχου τοῦ Γ', ὅστις ἐπωφελούμενος τοῦ μεταξὺ Ρωμαίων καὶ Φιλίππου πολέμου ἐπεξέτεινε τὰς ἐν Μ. Ἀσίᾳ κτήσεις τῶν Σελευκιδῶν. Ἐπανῆλθεν ὅμως εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα (ἀφοῦ ἀπεσύρθη ἐκ τῆς χώρας του ὁ Ἀντίοχος, πεισθεὶς πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, φίλων του τότε ὄντων), κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Φλαμινίνου, ὅπως συσκεφθῶσι διὰ τὴν συνέχισιν τοῦ κατὰ τοῦ Φιλίππου πολέμου. Δημηγορῶν δὲ ἐν τῷ συνεδρίῳ τῶν Θηβῶν καὶ προτρέπων τοὺς Βοιωτοὺς εἰς συμμετοχὴν τοῦ κατὰ τοῦ Φιλίππου πολέμου ἔπαθεν ἀποπληξίαν καὶ μετακομισθεὶς εἰς Πέργαμον ἀπέθανεν (197 π. Χ.) ἐν ἡλικίᾳ 72 ἐτῶν καὶ μετὰ βασιλείαν ὡς προελέχθη 44 ἐτῶν, ἀναδειχθεὶς πολλοῦ λόγου ἄξιος καὶ ὡς πολιτικὸς καὶ ὡς στρατιωτικὸς ἀνὴρ (βλ. καὶ λ. **Ἀντίοχος Γ'**).

Τὸ εἰρηνικὸν ἔργον τοῦ Ἀττάλου Α'. — Ὁ Ἄτταλος δὲν διεκρίθη μόνον διὰ τὰς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς ἀρετάς του, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς οἰκογενειακὰς καὶ ἀτομικάς, αἵτινες καὶ συνετέλεσαν ν' ἀναδειχθῇ ἡ *Πέργαμος* ἐπ' αὐτοῦ καὶ τῶν διαδόχων του μία τῶν φωτοβόλων ἑστιῶν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἑλληνικῆς καλλιτεχνίας, ἁμιλλωμένη πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρειαν κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν ἐποχήν. Κρίνων αὐτὸν ὁ ἱστορικὸς Πολύβιος (XVIII,41) ὡς σύζυγον καὶ πατέρα γράφει ὅτι «ἐβίωσε σωφρονέστατα καὶ σεμνότατα πρὸς γυναῖκα (*Ἀπολλωνίδα τὴν Κυζικηνήν*, ἥτις διεφύλαξεν ἀνυπέρβλητον τὴν εὔνοιαν καὶ φιλοστοργίαν πρὸς πάντας τοὺς υἱούς της) καὶ τέκνα

Digitized by Google

καὶ «καταλιπὼν τέτταρας υἱοὺς ἐν ἡλικίᾳ (Εὐμένην, Ἄτταλον, Φιλέταιρον καὶ Ἀθήναιον) οὕτως ἡρμόσατο τὰ κατὰ τὴν ἀρχὴν ὥστε παισὶ παίδων ἀστασίαστον παραδοθῆναι τὴν βασιλείαν». Ὡς ἄτομον ἦτο ὁ Ἄτταλος νουνεχής, τολμηρός, μεγαλόψυχος, εὐθὺς καὶ εἰλικρινής· διὰ τοῦτο, ὡς γράφει ὁ προρρηθεὶς ἱστορικός, καὶ ὁ πλοῦτος, τὸ μόνον ἐφόδιον ὅπερ εἶχεν ἀναλαβὼν τὴν ἀρχήν, οὔτε τὸν φθόνον καὶ τὰς ἐπιβουλὰς τῶν ἄλλων προεκάλεσεν ἐναντίον του, οὔτε τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν του διέφθειρεν, ἀλλ' ὑπῆρξεν ὁ ἀγαθὸς δοῦλος, ὅστις ἐξυπηρέτησε πάσας τὰς ἀτομικὰς καὶ κυβερνητικὰς αὐτοῦ ἀρετάς. Ὁ Ἄτταλος ὑπῆρξε φίλος τῶν γραμμάτων (συνέγραψε καὶ ὁ ἴδιος ἔργα τινὰ τῶν ὁποίων θέμα ἦτο ἡ μελέτη ζητημάτων τῆς φυσικῆς ἱστορίας), τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν.

Αὐτὸς πρῶτος ἔθεσε τὰ θεμέλια τῆς περιωνύμου καταστάσης *Περγαμηνῆς βιβλιοθήκης* καὶ ἤρχισε τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ κολοσσιαίου καὶ περικόσμου *Βωμοῦ τῆς Περγάμου*. Αὐτὸς ὡς ἄλλος Ἀλέξανδρος ἀπηθανάτισε τὴν κατὰ τῶν Βαρβάρων (Γαλατῶν) ἐν Μ. Ἀσίᾳ νίκην του διὰ μεγαλοπρεποῦς ἀναθήματος (σειρᾶς ἀγαλμάτων καὶ ἀναγλύφων) πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀθηνᾶς ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, τῆς πραγματικῆς πρωτευούσης τοῦ ἀρχαίου ἑλληνισμοῦ. Καὶ αὐτὸς ἀνέθηκεν εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῆς Περγάμου πρὸς τιμὴν τῶν αὐτῶν θεῶν τὰ ἀγάλματα τῶν Γαλατῶν, ἅτινα κοσμοῦσι σήμερον διάφορα μουσεῖα τῆς Εὐρώπης, ὡς ὁ *θνήσκων Γαλάτης* (Μουσεῖον Καπιτωλίου Ρώμης), ὁ αὐτοκτονῶν Γαλάτης (Μουσεῖον Θερμῶν Ρώμης), ὁ μαχόμενος Γαλάτης (Μουσεῖον Βατικανοῦ) κ. ὁ. κ. Οὕτω πανελλήνιον ἔχων τὸ φρόνημα καὶ φιλόκαλον καὶ φιλεύσπλαχνον τὴν ψυχὴν διέθετε τὸν πλοῦτόν του ὁ φιλόμουσος ἐκεῖνος βασιλεὺς εἰς θεραπείαν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν καλῶν τεχνῶν καὶ εἰς ἀγαθοεργίας γενναιοδωρότατος ὢν καὶ εἰς πόλεις (Ἀθήνας, Σικυῶνα) καὶ εἰς ἄτομα (εἰς τὸν ἐκ Θηβῶν ζωγράφον Ἀριστείδην ἔδωκεν 100 τάλαντα διὰ τὸν Ἀσθενῆ του). Διὰ πάσας τὰς ἀρετάς του ταύτας ἐτιμᾶτο ὄχι μόνον ὑπὸ τῶν ὑπηκόων του, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἄλλων ἑλληνίδων πόλεων, ὡς ὑπὸ τῶν Ἀθηνῶν, τὰς ὁποίας ἐκόσμησε καὶ διὰ τοῦ ἐν Ἀκαδημίᾳ θαλεροῦ Λακυδαίου (ἀπὸ τοῦ διδάκοντος ἐν αὐτῷ φιλοσόφου Λακύδους οὕτως ὀνομασθέντος) κήπου, μεταξὺ τῶν ἐπωνύμων τῶν φυλῶν των ἡρώων καταταχθείς, καὶ τῆς Σικυῶνος, ἥτις καὶ κολοσσιαῖον (δεκάπηχυν) ἀνδριάντα ἀνήγειρεν εἰς αὐτὸν καὶ εἰκόνα χρυσῆν αὐτοῦ ἐψήφισε νὰ στήσῃ καὶ ἐτησίαν θυσίαν ἐνομοθέτησε.

Πέρσης πολεμῶν πρὸς Ἕλληνα.

[Μαρμάρινον ἀντίγραφον ἐπισκευασμένον Τὸ πρωτότυπον εἶχεν ἀφιερωθῆ μετ' ἄλλων ὑπὸ τοῦ Ἀττάλου τοῦ Α' τῆς Περγάμου ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν.]

— **Ἄτταλος ὁ Β', ὁ *Φιλάδελφος*.** Ἦτο ὁ δευτερότοκος υἱὸς Ἀττάλου τοῦ Α' καὶ ἀδελφὸς καὶ διάδοχος Εὐμένους τοῦ Β', τὸν ὁποῖον πιστότατα ἐξυπηρέτησε βασιλεύοντα κατὰ διαφόρους ἐπιτυχεῖς διπλωματικὰς ἀποστολάς του πρός τε τοὺς Ρωμαίους, παρὰ τοῖς ὁποίοις ἐπανειλημμένως διέλυσε τὰς κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του διαβολὰς τοῦ Φαρνάκου, τοῦ Προυσίου, καὶ τῶν Γαλλογραίκων τῆς Μ. Ἀσίας, καὶ πρὸς τοὺς Ἀχαιούς. Εἶναι δὲ ἄξιος πάσης τιμῆς ὁ Ἄτταλος, διότι ἀπέρριψε καὶ τὰς προτάσεις τῶν Ρωμαίων ἐνεργούντων κατὰ τὴν πολιτικὴν ἀρχὴν των «διαίρει καὶ βασίλευε», ὅπως τῇ βοηθείᾳ των καταλάβῃ μέρος τοῦ βασιλείου τοῦ ἀδελφοῦ του. Κατὰ τὸν μεταξὺ Ρωμαίων καὶ Ἀντιόχου Γ' πόλεμον ὁ Ἄτταλος συνεπολέμησε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Εὐμένους, συμμαχοῦντος μὲ τοὺς Ρωμαίους, κατὰ τοῦ Ἀντιόχου, μετασχὼν καὶ τῆς παρὰ τὴν Μαγνησίαν (190 π. Χ.) μεγάλης μάχης, τῆς ὁποίας ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ ἐπαύξησις τοῦ βασιλείου τῆς Περγάμου. Ἐπίσης μετέσχε τῶν νικηφόρων ἀγώνων τῶν Ρωμαίων κατὰ τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ Γαλατῶν (190—180 π. Χ.). Κατὰ τὸ 172 π. Χ. ἀνέλαβε προσωρινῶς τὴν βασιλείαν, διότι διεδόθη ὅτι ὁ βασιλεὺς Εὐμένης ἐπιστρέφων ἐκ Ρώμης συνελήφθη ὑπὸ λῃστῶν καὶ ἐφονεύθη· κατέλιπεν ὅμως αὐτὴν εὐθὺς ὡς ἐπανῆλθεν ὁ Εὐμένης, ἀποδειχθείσης ψευδοῦς τῆς περὶ συλλήψεώς του διαδόσεως. Ἐπίσης συνεπολέμησε μετὰ τῶν Ρωμαίων κατὰ τοῦ *Περσέως* (171—168 π. Χ.), μετασχὼν καὶ τῆς ἐν *Πύδνῃ* μεγάλης μάχης (168 π. Χ.), ἡ ὁποία ἔκρινε τὴν τύχην τῆς Μακεδονίας. Κατὰ τὸ 159 π. Χ. ὁ Ἄτταλος, ἀποθανόντος τοῦ ἀδελφοῦ του Εὐμένους τοῦ Β', ἀνέλαβε τὴν βασιλείαν καὶ ἐβασίλευσε μέχρι τοῦ 138 π. Χ.

Ὡς πρῶτον καθῆκόν του ἐθεώρησεν ὁ Ἄτταλος, εὐθὺς ὡς ἀνέλαβε τὴν βασιλείαν, νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὸ βασίλειόν του τὸν πενθερόν του *Ἀριαράθην Ε'*, βασιλέα τῆς Καππαδοκίας, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀριαράθης διετέλεσε πάντοτε φίλος καὶ σύμμαχος τοῦ Ἀττάλου. Ἐκ τῶν 21 ἐτῶν τῆς βασιλείας του τὰ πρῶτα δέκα διῆλθε πολεμῶν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Βιθυνίας *Προυσίαν Β'*, ὅστις ἐν ἀρχῇ ὄχι μόνον ἐνίκησε τὸν Ἄτταλον, ἀλλὰ καὶ τῆς Περγάμου, τὴν ὁποίαν ἐλεηλάτησε, συλήσας καὶ αὐτὰ τὰ ἱερά της, ἔγινε κύριος. Τῇ βοηθείᾳ ὅμως τοῦ Ἀριαράθους καὶ τοῦ Μιθριδάτου καὶ πρὸ πάντων τῶν Ρωμαίων, ἀπηλλάγη τοῦ ἐπικινδύνου αὐτοῦ ἐχθροῦ του, ὅστις μάλιστα ὑπεχρεώθη διὰ τῆς ἐπιβληθείσης αὐτῷ συνθήκης νὰ πληρώσῃ εἰς τὸν Ἄτταλον 500 τάλαντα ἐν διαστήματι 20 ἐτῶν καὶ νὰ καταβάλῃ 100 τάλαντα εἰς τοὺς Μηθυμναίους, Κυμαίους καὶ Ἡρακλεώτας διὰ τὰς ζημίας τὰς ὁποίας εἶχε προξενήσει εἰς τὴν χώραν των. Βραδύτερον μάλιστα ἐξεδικήθη τὸν ἄσπονδον ἐχθρόν του Προυσίαν, ἐξεγείρας ἐναντίον του αὐτὸν τὸν υἱόν του *Νικομήδην*, ὅστις καὶ ἐφόνευσε τὸν πατέρα του. Ἐπίσης περιῆλθεν εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Πριηνεῖς χάριν τοῦ πενθεροῦ του Ἀριαράθους, τὸν Ψευδοφίλιππον (Ἀνδρίσκον) τῆς Μακεδονίας (149 π. Χ.) καὶ τοὺς Ἀχαιοὺς χάριν τῶν Ρωμαίων, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν ἔπαυσε παρέχων τὴν πολύτιμον διὰ τοῦ στόλου συνδρομήν του μέχρι τῆς ὑπ' αὐτῶν ἁλώσεως τῆς Κορίνθου (146 π.Χ.).

Τὸ εἰρηνικὸν ἔργον Ἀττάλου τοῦ Β'.—Ἐν τῇ ἐσωτερικῇ διοικήσει τοῦ κράτους του ὁ Ἄτταλος Β' ἐσυνέχισε τὸ πρόγραμμα τοῦ ὁμωνύμου πατρός του καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Εὐμένους. Ἦτο καὶ αὐτὸς ὁ φίλος τῶν γραμμάτων καὶ ὁ προστάτης τῶν καλλιτεχνῶν. Ἐπ' αὐτοῦ ἡ πρωτεύουσά του Πέργαμος ἐκοσμήθη διὰ μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομημάτων, ἐκ τῶν ὁποίων ὑπερεῖχεν ἡ περίκομψος ἐν τῇ ἀκροπόλει τῆς πόλεως μαρμαρίνη ἐξέδρα, καὶ πινάκων τῶν διασημοτέρων συγχρόνων του ζωγράφων, καὶ αἱ Ἀθῆναι, αἵτινες δὲν εἶχον ἀκόμη ἀπολέσει τὴν αἴγλην των, διὰ τῆς πολυτελοῦς παρὰ τὴν ἀγοράν των στοᾶς, ἥτις καὶ στοὰ Ἀττάλου ἐκαλεῖτο. Διὰ τὰς εὐεργεσίας του ταύτας πρὸς τὰς Ἀθήνας εἶχεν ἐπονομασθῆ *Ἄτταλος ὁ Φιλαθήναιος* καὶ εἶχε τιμηθῆ διὰ τῆς ἱδρύσεως κολοσσιαίου ἀνδριάντος, ὡς εἶχε τιμηθῆ διὰ χαλκοῦ ἀνδριάντος καὶ ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς ἐν Κρήτῃ Ἀπτέρας, διὰ τὰς πρὸς τοὺς κατοίκους αὐτῆς καὶ τῆς ὅλης νήσου εὐεργεσίας του. Ἀλλὰ καὶ πόλεις ἔκτισεν ὁ Ἄτταλος—τὴν ἐν Παμφυλίᾳ *Ἀττάλειαν* καὶ τὴν *Φιλαδέλφειαν*—, συνεχίσας ἐν τούτῳ τὸ ἔργον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ. Τοιοῦτος ὑπῆρξεν Ἄτταλος ὁ Β'. Ἀποθανὼν εἰς ἡλικίαν 82 ἐτῶν κατέλιπε μὲν ἰσχυρότατον κράτος ἑλληνικόν, ἀφοῦ ἐπέβαλλε τοῦτο τὴν θέλησίν του εἰς τὰ κατασπαρασσόμενα ὑπὸ ἐμφυλίων ἐρίδων γειτονικὰ κράτη τῆς Συρίας, Καππαδοκίας καὶ Βιθυνίας, ἀλλὰ τὸ ἰσχυρότατον τοῦτο κράτος, ὃν δορυφόρος τῆς Ρώμης, συνειργάσθη μετ' αὐτῆς εἰς τὴν φθορὰν καὶ δούλωσιν τοῦ ἑλληνισμοῦ.

— **Ἄτταλος Γ' ὁ *Φιλομήτωρ*.** Ἦτο υἱὸς Εὐμένους τοῦ Β' καὶ ἀνεψιὸς Ἀττάλου τοῦ Β', τὸν ὁποῖον διεδέχθη κατὰ τὸ 138 π. Χ. Ἐλέγετο ὅμως καὶ υἱὸς τοῦ Ἀττάλου ἐκ τοῦ ἐφημέρου γάμου του μετὰ τῆς Στρατονίκης (συζύγου τοῦ Εὐμένους Β'). Ὁ βασιλεὺς ὅμως οὗτος μόνον κοινὸν γνώρισμα μετὰ τῶν ἄλλων βασιλέων τοῦ γένους τῶν Ἀτταλιδῶν εἶχε τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας (εἶχε γράψει βιβλίον τι, εἶδος ἐγχειριδίου ἀγροτικῆς οἰκονομίας, τὸ ὁποῖον πολὺ ἐπῃνεῖτο ὑπὸ τῶν ἀσχολουμένων εἰς τὴν φυσικὴν ἱστορίαν). Ὁ σκληρὸς οὗτος τύραννος ἠσχολήθη ἐπὶ τῶν δηλητηρίων καὶ τῶν ἀντιδότων αὐτῶν, ἐπειραματίσθη δ' ἐπὶ κακούργων εἰς θάνατον καταδικασθέντων. Ὁ Γαληνὸς διέσωσεν ἡμῖν σκευασίας τούτου. Κατεχόμενος ὑπὸ δυσθυμίας παρέδιδεν ἑκάστοτε τὴν διοίκησιν τοῦ βασιλείου του εἰς πατρικοὺς φίλους, οἵτινες ὅμως ἐπλήρωνον τὴν βασιλικὴν ταύτην εὔνοιαν μὲ τὴν ζωήν των, συνήθως, διότι ὁ Ἄτταλος καταλαμβανόμενος ὑπὸ μανίας πολλάκις ἐγίνετο ὠμότατος καὶ διέτασσε τοὺς δορυφόρους του νὰ φονεύωσιν ἀνηλεῶς ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοὺς πρώην εὐνοουμένους του. Ὁ ἀνάξιος οὗτος βασιλεὺς ἀπέθανε κατὰ τὸ 133 π. Χ. βασιλεύσας πέντε ἔτη. Ἀποθανὼν κατέλιπε διὰ διαθήκης τὸ βασίλειόν του εἰς τοὺς Ρωμαίους, ἕνεκα ἀγνώστων λόγων· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐπιστεύθη ὑπό τινων ὅτι ἡ διαθήκη ἐκείνη ἦτο ἔργον πλαστογράφου τινός. Οἱ Ρωμαῖοι κατέλαβον τὸ βασίλειον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἀπὸ μιᾶς μόνης πόλεως (τῆς Περγάμου), τὴν ὁποίαν περιελάμβανε κατὰ τὴν ἵδρυσίν του, εἶχεν ἐκταθῆ βραδύτερον καὶ ἐξηπλοῦτο καὶ ἐπὶ Ἀττάλου Γ' ἐφ' ἁπασῶν τῶν μέχρι τοῦ Ταύρου κεντρικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Μ. Ἀσίας, μόνον κατὰ τὸ 129 π. Χ., ἀφοῦ κατέβαλον τὸν ἀντιστάντα εἰς τὴν κατάληψίν του νόθον υἱὸν τοῦ Εὐμένους Β' **Ἀριστόνικον** (βλ. λ.).

Νομίσματα τῶν Ἀττάλων. — Τὰ νομίσματα τῶν Ἀττάλων, ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ, μαρτυροῦντα καὶ αὐτὰ περὶ τῶν πλουσίων πόρων καὶ τῆς εὐημερίας τοῦ Περγαμηνοῦ βασιλείου, δὲν διαφέρουσι κατὰ τὸν τύπον τῶν νομισμάτων τῶν ἄλλων ἡγεμόνων τῆς Περγάμου (Φιλεταίρου, Εὐμένους Α' καὶ Εὐμένους Β'), διότι πάντα, πλὴν νομισμάτων τινῶν Εὐμένους τοῦ Β', φέρουσι μόνον τὸ ὄνομα καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς δυναστείας, *Φιλεταίρου*. Τὰ νομίσματα ταῦτα φέρουσιν ἔμπροσθεν μὲν κεφαλὴν τοῦ Φιλεταίρου φέροντος πλατὺ διάδημα, στέφανον δάφνης καὶ στέφανον καὶ διάδημα περιπεπλεγμένα, ὄπισθεν δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΦΙΛΕΤΑΙΡΟΥ καὶ Ἀθηνᾶν ἐπὶ θρόνου καθημένην μετ' ἀσπίδος πρὸ αὐτῆς εἰς τὰ ἀρχαιότερα (ἐπὶ Εὐμένους Α') ἢ ὄπισθεν αὐτῆς εἰς τὰ μεταγενέστερα (ἐπὶ Ἀττάλου Α'). Τὰ νομίσματα ταῦτα ὑποδιαιροῦνται εἰς πολυαρίθμους κλάσεις, διότι εἶναι ποικίλα τὰ σύμβολά των, ἰδίως τὰ ἔχοντα ἀσπίδα ὄπισθεν τῆς Ἀθηνᾶς (φύλλον κισσοῦ, σταφυλή, μέλισσα, φοίνιξ, κέρας Ἀμαλθείας, ἀστήρ, ρόπαλον, γλαῦξ, θύρσος, δᾲς κ.ο.κ.). Ἀπὸ τοῦ Ἀττάλου Α' ὅμως ἐκόπτετο εἰς τὴν Πέργαμον καὶ τὸ πανασιατικὸν νόμισμα *κιστοφόρος* (τὸ φέρον δηλαδὴ τὴν ἱερὰν βακχικὴν κίστην). Οἱ κιστοφόροι τῆς Περγάμου πρὸς διάκρισιν τῶν κιστοφόρων ἄλλων πόλεων ἔφερον καὶ τὰ γράμματα ΠΕΡ. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **Ἄτταλος.** Ρόδιος γραμματικὸς τῆς Ἀλεξανδρινῆς περιόδου, γράψας σχόλια εἰς τὰ Ἀράτου *Φαινόμενα*, ἐν οἷς ὑπερήσπιζε τὸν ἀστρονόμον ποιητὴν κατὰ τῶν ἐπικρίσεων τῶν συγχρόνων ἀστρονόμων καὶ μαθηματικῶν. Τὰς περὶ Ἀράτου ὅμως κρίσεις τοῦ Ροδίου γραμματικοῦ ἀνεσκεύασεν ὁ Ἵππαρχος εἰς τὸ περίφημον αὐτοῦ σύγγραμμα τὸ ἐπιγραφόμενον *τῶν Ἀράτου καὶ Εὐδόξου φαινομένων* ἐξηγήσεις (βλ. **Ἀλεξανδρινὴ *λογοτεχνία*—*Ἄρατος***). Α. Π. Σ.

— **Ἄτταλος.** Στωϊκὸς φιλόσοφος, διδάσκαλος τοῦ Ρωμαίου φιλοσόφου Σενέκα· ἐπὶ πολλὰ ἔτη διατρίψας ἐν Ρώμῃ, ἔνθα ἐδίδασκε τὴν στωϊκὴν φιλοσοφίαν, ἐξεδιώχθη ἐκεῖθεν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Τιβερίου κατὰ προτροπὴν τοῦ Σετανοῦ. Ὁ Σενέκας πολλαχοῦ τῶν συγγραμμάτων του μνημονεύει αὐτὸν μετὰ μεγάλου σεβασμοῦ, παραθέτων πλείστας εἰδικὰς αὐτοῦ διδασκαλίας, ἀναφερομένας ἰδίᾳ εἰς τὴν ἁπλότητα τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ χαρακτῆρος· καὶ ἐρεύνας τοῦ Ἀττάλου περὶ τοῦ κεραυνοῦ ἀναφέρει ὁ Σενέκας. Α. Π. Σ.

— **Ἄτταλος *(μάρτυς)*.** Ἐκ Περγάμου καταγόμενος ἐμαρτύρησεν ὡς Χριστιανὸς κατὰ τὸν ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου ἐν Γαλλίᾳ διωγμόν, τῷ 177, μετὰ τῆς δούλης *Βλανδίνης* καὶ τῶν σὺν αὐτῇ, ὧν ἡ μνήμη ἐπιτελεῖται τῇ 25ῃ Ἰουλίου. [Πρβλ. *Εὐσεβίου* Ἐκκλ. ἱστ. 5, 1 ἐν *Migne* Ἑ Π. 20, 416 κ. ἑ—Βλ. καὶ λ. **Ἀλκιβιάδης *ὁμολογητής***.] Δ. Σ. Μ.

— **Ἄτταλος.** — 1) Ἀρχίατρος ἀγνώστων χρόνων. —2) Ἰατρὸς τῆς Β' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ἐκ τῶν ὀπαδῶν τῆς μεθοδικῆς αἱρέσεως καὶ μαθητὴς τοῦ Σωρανοῦ, ὅστις κατὰ Γαληνὸν (Χ. 914) αἴτιος ἐγένετο τοῦ θανάτου Θεαγένους τοῦ κυνικοῦ φιλοσόφου, πάσχοντος ἐκ νοσήματος τοῦ ἥπατος, διότι παρὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ Γαληνοῦ ἐξηκολούθει θεραπεύων αὐτὸν διὰ καταπλασμάτων ἀρτομέλιτος καὶ καταντλήσεως θερμοῦ ἐλαίου. ΑΡ. Π. Κ.

— **Ἄτταλος.** Ἑλληνορρωμαῖος ἄρχων τῶν τελευταίων χρόνων τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ρώμης, ὁ ὁποῖος τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος μ. Χ. ἀνεβιβάσθη εἰς τὸν θρόνον αὐτῆς ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀρχηγῶν. Ὁ βίος του εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρων διὰ τὴν γνῶσιν τῆς πολυκυμάντου ἐκείνης ἐποχῆς τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Βαρβάρων καὶ τῶν τελευταίων χρόνων τῆς μεγάλης Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας.

Ὁ Ἄτταλος ἦτο καταγωγῆς Ἑλληνικῆς «Ἴων τὸ γένος» καὶ ἴσως ἐξ Ἀντιοχείας, ἔζη δὲ εἰς τὴν Ρώμην περὶ τὰ τέλη τοῦ Δ' καὶ ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος μ. Χ., ἦτο δὲ εἷς τῶν σπουδαίων ἀντιπροσώπων τοῦ ἐκπνέοντος εἰδωλολατρικοῦ κόσμου. Εἶχε σχέσεις μὲ τοὺς σημαντικωτέρους ἐθνικοὺς καὶ δὴ μὲ τὸν περίφημον *Σύμμαχον*, ὁ ὁποῖος ἐζήτει ἀπὸ τοὺς Αὐτοκράτορας τὴν ἀναστήλωσιν τῆς εἰδωλολατρίας. Ἐθεωρεῖτο ἤδη πρὸ τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ *Ἀλαρίχου*, τοῦ φοβεροῦ βασιλέως τῶν Βησιγότθων, ὡς διακεκριμένος ἀνὴρ καὶ εἶχε τὸν τιμητικὸν τίτλον vir spectabilis. Ἔγινε δὲ ἰδίως γνωστὸς εἰς τὴν ἱστορίαν κατὰ τὰς φοβερὰς ἡμέρας τῶν πολιορκιῶν τῆς Ρώμης ὑπὸ τοῦ Ἀλαρίχου.

Μετὰ τὴν πρώτην ἐκστρατείαν εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν (402), κατὰ τὴν ὁποίαν εἶχε σώσει τὴν χώραν ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς Στηλίχων, ὁ Ἀλάριχος ἐπέστρεψε καὶ πάλιν μετά τινα ἔτη καὶ ἐπολιόρκησε διὰ πρώτην φορὰν τὴν Ρώμην (408), ἡ ὁποία ἦτο ἀκόμη μεγάλη καὶ εὐδαίμων πόλις. Ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως, ὁ *Ὀνώριος*, εἶχε τὴν αὐλὴν αὐτοῦ εἰς τὴν Ραβένναν, ὅπου ἦτο ἀσφαλέστερος. Μετὰ τὴν πληρωμὴν μεγάλων λύτρων ὑπὸ τῆς Ρώμης καὶ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Ἀλαρίχου, ὁ Ὀνώριος ἔστειλε πρὸς αὐτὸν πρέσβυν τὸν Ἄτταλον διὰ νὰ κλείσῃ εἰρήνην. Ἡ πρεσβεία δὲν ἔφερεν ἀποτέλεσμα, ὁ Ἄτταλος ὅμως ἔγινε *προϊστάμενος τῶν θησαυρῶν* (comes sacrarum largitionum), εἶδος ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, ὀλίγον δ' ὕστερον καὶ ἔπαρχος *τῆς πόλεως* τῆς Ρώμης (Praefectus urbi), ἔλαβε δηλαδὴ ὕψιστα ἀξιώματα τῆς Ρωμαϊκῆς πολιτείας.

Ὁ Ἄτταλος Αὐτοκράτωρ.—Ὁ Ἀλάριχος ἐξη-

Digitized by Google

κολούθει νὰ διαπραγματεύεται μὲ τὴν αὐλὴν τῆς Ραβέννας τὴν πληρωμὴν φόρου καὶ τὴν παροχὴν σίτου ὡς καὶ τὴν παραχώρησιν χωρῶν πρὸς ἐγκατοίκησιν τῶν Γότθων αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ διαπραγματεύσεις ἔμειναν ἄκαρποι, ὁ Ἀλάριχος ἐβάδισε διὰ δευτέραν φορὰν «πανστρατιᾷ» κατὰ τῆς Ρώμης. Ἔρχεται διὰ νὰ κάμῃ νέον Αὐτοκράτορα, ἰδικόν του, καὶ ἐκβιάζει τὴν Σύγκλητον νὰ ἀναδείξῃ Αὐτοκράτορα τὸν Ἄτταλον: «καὶ κατὰ τὸ κελευόμενον Ἄτταλον, ὄντα ἔπαρχον τῆς πόλεως, εἰς τὸν βασίλειον ἀναβιβάζουσι θρόνον (οἱ τῆς Γερουσίας), ἁλουργίδα καὶ στέφανον περιθέντες» (*Ζώσιμος*, σ. 323, ἔκδ. Βόννης).

Ὁ Ἑλληνικῆς καταγωγῆς Αὐτοκράτωρ οὗτος τῆς Ρώμης δὲν ἦτο, ὡς φαίνεται, κοινὸς ἄνθρωπος. Διότι, μόλις ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, ἔλαβε σπουδαίας ἀποφάσεις καὶ ἐπεχείρησε μεγάλα ἔργα. Ἐκτελεῖ πρῶτον τὴν πρὸς τοὺς Γότθους ὑποχρέωσίν του, ὁ Ἀλάριχος διορίζεται στρατηγὸς τῶν Ρωμαϊκῶν δυνάμεων (Magister militum), ὁ δὲ γυναικάδελφός του **Αταοῦλφος** (βλ. λ.), ἀρχηγὸς τῶν σωματοφυλάκων (Comes domesticorum). Ἀλλὰ προβαίνει καὶ εἰς πράξεις, αἱ ὁποῖαι δεικνύουν ὅτι δὲν θέλει νὰ παραδώσῃ τὸ κράτος εἰς τοὺς Γερμανοὺς καὶ ὅτι θέλει ν' ἀνυψώσῃ αὐτὸ εἰς τὸ παλαιὸν μεγαλεῖόν του, καὶ μάλιστα νὰ ἑνώσῃ πάλιν Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων του, δηλαδὴ τοὺς ἀρχαίους θεούς.

Ὅταν ὁ Ἀλάριχος ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Ἄτταλον νὰ τὸν στείλῃ εἰς τὴν Ἀφρικὴν διὰ νὰ ἐκτελέσῃ ἐκεῖ τὰ καθήκοντά του ὡς Ρωμαῖος στρατηγός, ὁ Ἄτταλος ἠρνήθη, διότι δὲν ἤθελε νὰ ἔχουν εἰς χεῖράς των οἱ Βάρβαροι τὴν χώραν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἤρχοντο αἱ σιτοπομπαὶ εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἐξηρτᾶτο ὁ ἐπισιτισμὸς τῆς πόλεως. Ὁ Ἀλάριχος, δυσαρεστηθεὶς διὰ τὴν ἄρνησιν, ἐκάλεσε τὸν Ἄτταλον ἔξω τῆς Ρώμης καὶ ἐξέδυσεν αὐτὸν ἀπὸ «τὸ διάδημα καὶ τὴν ἁλουργίδα», ἔστειλε δὲ τὰ σύμβολα ταῦτα τῆς βασιλείας εἰς τὸν Ὀνώριον, θέλων νὰ συνδιαλλαγῇ μετ' αὐτοῦ. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἄρνησιν καὶ τοῦ Ὀνωρίου νὰ τὸν ἀποστείλῃ εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἐπῆλθε διὰ τρίτην φορὰν κατὰ τῆς Ρώμης (410), ὅτε καὶ κατώρθωσε νὰ γίνῃ κύριος αὐτῆς καὶ νὰ ἐπενέγκῃ τὴν γνωστὴν εἰς τὴν ἱστορίαν φοβερὰν καταστροφὴν τῆς αἰωνίας πόλεως.

Παράδοξοι ἦσαν καὶ αἱ τελευταῖαι περιπέτειαι τοῦ ἐφημέρου τούτου Ρωμαίου Αὐτοκράτορος. Ὁ Ἄτταλος ἐζήτησε καταφύγιον εἰς τοὺς φίλους του Γότθους, καὶ ὅταν, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλαρίχου, ὁ διάδοχος τούτου Ἀταοῦλφος ὡδήγησε τὸν λαὸν καὶ στρατόν του εἰς τὴν Γαλατίαν, ὁ Ἄτταλος συνώδευσε τοὺς Γότθους καὶ ἀπέκτησε μεγάλην ἐπιρροὴν πλησίον τοῦ νέου βασιλέως αὐτῶν. Κατὰ τοὺς γάμους τοῦ Ἀταούλφου μετὰ τῆς Πλακιδίας, ὁ Ἄτταλος ἔψαλε τὸν ἐπιθαλάμιον (ὕμνον), μετ' ὀλίγον δὲ ἔγινε πάλιν Αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Γαλατίαν. Ἀλλ' ὅταν οἱ προστάται του Γότθοι διῆλθον εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ὁ Ἄτταλος ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ρωμαίων καὶ ἐστάλη εἰς τὴν Ρώμην ὡς αἰχμάλωτος. Ὁ Ὀνώριος ἐτέλεσε θρίαμβον εἰς τὸν Ἱππόδρομον διὰ τὴν εἰς τὴν Γαλατίαν ἧτταν τῶν Βησιγότθων, καὶ ἔμπροσθεν τοῦ θριαμβευτικοῦ ἅρματός του ἐβάδιζεν ὁ τόσον τυχοδιωκτικὰς διελθὼν περιπετείας Ἄτταλος.

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

—**Ἀττάλου στοά**· βλ. λ. ἀγορά, ὅπου καὶ εἰκών.

—**Ἀττάλου συνοικία Ἀθηνῶν**· βλ. τ. Β' σ. 281α.

ἄτταλος (ὁ) (Attalus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακοδέρμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μαλαχιδῶν*. Εἶναι μικρὰ ἔντομα. Γνωστὰ περὶ τὰ τριάκοντα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον χώρας καὶ ἰδίως ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ νοτίῳ Γαλλίᾳ. Κοινότερον εἶδος εἶναι ὁ *ἄτταλος ὁ ὠχρὸς* (Attalus pallidus). Δ. Ν. Π.

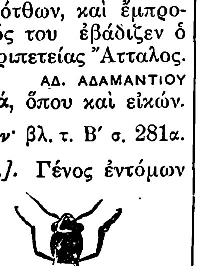

Ἄτταλος ὁ ὠχρός.

Ἀττάλυδα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Λυδίας. Οἱ κάτοικοι ἐκαλοῦντο *Ἀτταλυδεῖς (Στέφ. Βυζάντ.)*.

Ἀττὰρ (Attar) [*Ναυτ. Γεωγρ.*]. Ὅρμος καὶ πολίχνη ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ *Τετουὰν* (Tetuan bay) τῆς ἐπὶ Μεσογείῳ ἀκτῆς τοῦ Μαρόκκου (Sidi Attar· πλάτ. 35° 13' ½ Β. καὶ μῆκ. 4° 44' ½ Δ., χάρτ. ἀγγλ. 2717: Gibraltar to Alicante und Cape Spartel to cape Ferrat), εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Τάρσα καὶ εἰς 47 μιλλ. ΝΑ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἄλμινα τῆς Χέουτα. Σ. Ε. Λ.

Ἀττὰρ (Attar), ***Φερὶντ-Ἐντ-Ντὶν-Μωχαμέτ***. Διάσημος Πέρσης ποιητὴς γεννηθεὶς τῷ 1119. Εἶναι συγγραφεὺς μεγάλου ἀριθμοῦ θρησκευτικῶν καὶ μυστικιστικῶν ποιημάτων, ἐξ ὧν πολλὰ ἀπωλέσθησαν. Τὰ περισωθέντα ἀνέρχονται εἰς ἑκατὸν χιλιάδας στίχους. Ὁ Ἀττὰρ ἐφονεύθη κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Μογγόλων ἐν Περσίᾳ ὑπὸ τὸν Τζίγκις-Χάν. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Τὸ τραγούδι τῶν πουλιῶν», μυστικιστικὸν ποίημα, «Ἡ Πεμπτουσία», «Τὸ βιβλίον τοῦ ἀηδονιοῦ», «Ἡ γλῶσσα τοῦ μυστηρίου» καὶ τὸ «Βιβλίον τῶν συμβουλῶν». Α. Δ.

Ἀττὰρ (Attar), ***Χόντζα***. Ἀντιβασιλεὺς τοῦ Ὁρμοὺζ θανὼν τῷ 1513. Ἐπιφορτισθεὶς νὰ διοικήσῃ τὴν χώραν καὶ τὴν ἀνηλικιότητα τοῦ Σεῒφ Ἐντὶν τοῦ Δ' κατώρθωσε ν' ἀποκρούσῃ τὰς ἀποπείρας τῶν Πορτογάλων πρὸς ὑποδούλωσιν τῆς πατρίδος του.

Ἀτταρίν. Κεντρικωτάτη συνοικία τῆς αἰγυπτιακῆς Ἀλεξανδρείας, νοτίως τῆς πλατείας Μωχάμετ Ἀλῆ.

Ἄττας, *Κοΐντιος* (T. Quinctius Atta). Λατῖνος ποιητὴς κωμῳδιῶν μὲ ὑπόθεσιν μὲν λατινικὴν (fabulae togatae), πάντοτε ὅμως κατ' ἀπομίμησιν τῶν ἑλληνικῶν προτύπων· ἡ σκηνὴ ἐν αὐταῖς ὑπέκειτο εἰς πόλιν τινὰ τῆς Ἰταλίας—ὄχι ὅμως ἐν Ρώμῃ—καὶ οἱ ὑποκριταὶ ἐφόρουν ἐνδύματα ρωμαϊκά. Οὐδεμία τοιαύτη κωμῳδία λατινικὴ πλήρης διεσώθη, μόνον τίτλοι καὶ ἀποσπάσματα αὐτῶν. Ὁ Ἄττας ἔζησε καὶ ἔδρασε κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος ἀποθανὼν τῷ 77 π. Χ. Ἀπὸ τὰς κωμῳδίας αὐτοῦ εἶναι γνωστοὶ δώδεκα μόνον τίτλοι καὶ ὀλίγα μόνον ἀποσπάσματα (παρὰ *O. Ribbeck*, Comicorum Romanorum fragm. σελ. 188—193). Κατὰ τὰς κρίσεις τῶν παλαιῶν, Οὐάρρωνος καὶ Φρόντωνος, ὁ Ἄττας ἦτο ἀριστοτέχνης εἰς τὴν ἀπεικόνισιν πρὸ πάντων τῶν γυναικείων προσώπων. Θ. Α. Κ.

Ἄτταφς (Attaffs) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἀλγερίας ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Σελίφ, ἐν ᾗ σῴζονται ἐρείπια ρωμαϊκῆς ἐποχῆς.

Ἄττγουελ (Attwel), ***Οὖγος***. Περιώνυμος Ἄγγλος ἠθοποιός, ἀποθανὼν τῷ 1621.

Ἄττγουντ· βλ. **Ἄτγουντ**.

Ἄττεα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Τρῳάδος (*Στράβ.* 13, 607).

Ἀττέγουα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]· βλ. Ἀτέγουα.

ἀττελαβίτης (ὁ) (Attelabites) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*. Διακρίνονται ἐκ τοῦ ἐπιμήκους ρύγχους, ὅπερ ἔχει σχῆμα κυλινδρικόν, καὶ τοῦ ᾠοειδοῦς σώματός των. Δ. Ν. Π.

ἀττέλαβος (ὁ) (Attelabus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη, ἀπαντῶντα πανταχοῦ τῆς γῆς. Ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ διαφόρων φυτῶν καὶ τρέφονται ἐκ τῶν φύλλων των. Τὰ ἔντομα ταῦτα ὑφίστανται τὰς μεταμορφώσεις των ἐντὸς τῆς γῆς. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *Ἀττέλαβος ὁ κιοειδὴς* (Attelabus curculionoides), ὅστις διακρίνεται ἐκ τοῦ ἀτρακτοειδοῦς σώματός του, λίαν κυρτοῦ κατὰ τὴν ράχιν μὲ γενικὸν χρωματισμὸν τοῦ σώματος μελανόν, καὶ προθώρακα καὶ ἔλυτρα ἐρυθροορφνόξανθα. *Ἀττέλαβος ὁ τῆς δρυὸς* (Attelabus quercus)· ἀπαντᾷ εἰς τὴν μέσην Εὐρώπην, ἡ δὲ θήλεια ἐνδιαιτᾶται κυρίως ἐπὶ τῶν φύλλων τῆς δρυός, τῆς ὁποίας περιστρέφει καταλλήλως τὰ φύλλα, σχηματίζουσα βραχεῖς κυλίνδρους, ἐντὸς τῶν ὁποίων τοποθετεῖ τὰ ᾠά της καὶ ὅπου μετέπειτα ἀναπτύσσονται τὰ νεαρὰ ἔντομα. Δ. Ν. Π.

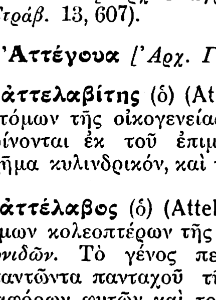

Ἀττέλαβος ὁ κιοειδής.

Ἀττελέβουσα (Attelebusa) [*Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.*]. Ὀνομασία παρὰ Λατίνοις Γεωγράφοις τῆς νήσου *Ράσπαχ* (βλ. **Ἀτταλείας *κόλπος*** καὶ Ἀτέλβουσα). Σ. Ε. Λ.

Ἀττεμστέττερ (Attemstetter), ***Δαβίδ***. Περιώνυμος Γερμανὸς καλλιτέχνης (1547—1617), διακριθεὶς ἰδίᾳ ὡς χρυσοχόος καὶ σμαλτωτής. Ἓν τῶν περιφημοτέρων ἔργων αὐτοῦ εἶναι τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα τῆς Αὐστρίας (1602).

Ἀττεντόλο (Attendolo), ***Τζιανμπατίστα***. Ποιητὴς καὶ ἐρανιστὴς Ἰταλὸς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Ἔλαβε μέρος ὑπὲρ τοῦ Τάσσου εἰς τὴν ἔριδα ἣν προὐκάλεσε τὸ ἔργον του «Παράδοσις τῆς Ἱερουσαλήμ».

Ἀττενχόφερ (Attenhoffer) ***Κάρολος***. Ἑλβετὸς μουσικοσυνθέτης (1837—1914), διευθυντὴς τοῦ Ὠδείου τῆς Ζυρίχης. Διεκρίθη ὡς συνθέτης ᾀσμάτων χοροῦ καὶ παιδικῶν.

Ἄττερ (Atter) [*Γεωγρ.*]. Λίμνη τῆς Αὐστρίας, ἔνθα ἐκβάλλει ὁ ποταμὸς Ἄγκερ, παραπόταμος τοῦ Τράουν. Λέγεται καὶ *Ἀττερσέε*.

ἀττερία (ἡ) (Hatteria) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἑρπετῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ρυγχοκεφαλιδῶν*. Εἶναι τὸ μόνον ἴσως γένος, ὅπερ ζῇ ἀπὸ τῆς τριασίου περιόδου. Ἔχει σῶμα ἀτρακτοειδές, τὰ δὲ πρόσθια μέλη βραχύτερα τῶν ὀπισθίων, ἅτινα φέρουσιν ἀγκιστροειδεῖς ὄνυχας. Ἡ οὐρὰ εἶναι πεπιεσμένη. Ἡ κεφαλὴ ἰσχυρά, τὸ ρύγχος βραχύ, τὸ μέτωπον πεπλατυσμένον. Εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς κεφαλῆς καὶ κατὰ τὴν διάμεσον γραμμὴν φέρει ἀκανθῶδες λοφίον μὲ μικρὰς σκληρὰς ἀποφύσεις. Ὁ γενικὸς χρωματισμὸς τοῦ σώματος εἶναι πρασινοελαιώδης καὶ τὰ μέλη φέρουσι μικρὰς λευκὰς κηλῖδας ἀναμεμιγμένας μετὰ κιτρίνων τοιούτων. Κυριώτερον εἶδος τοῦ γένους εἶναι: *ἀττερία ἡ στικτὴ* (Hatteria punctata), ἰθαγενὴς τῆς Νέας Ζηλανδίας. Δ. Ν. Π.

Ἀττερία ἡ στικτή.

Ἄττερμπομ (Atterbom), ***Πέτρος-Δανιὴλ-Ἀμεδαῖος***. Ποιητὴς Σουηδὸς (1790—1855). Θέλων νὰ ἀναγεννήσῃ τὴν ἐθνικὴν φιλολογίαν, ἵδρυσε τὴν ἑταιρείαν «Ἕνωσις τῆς Αὐγῆς» (1807), ἧς ὄργανον ὑπῆρξε κριτικὴ ἐφημερὶς ὑπὸ τὸν τίτλον «Φώσφορος» (1810—1813). Ὁ Ἄττερμπομ διωρίσθη (1828) καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Οὐψάλης. Κυριώτερα ἔργα του: «Ἡ ὁμοσπονδία τῶν στιχουργῶν», «Τὸ γαλάζιο πουλὶ» καὶ ἡ Svenska Siare och Skalder (1840—1849) θαυμασία ἱστορία τῆς σουηδικῆς φιλολογίας. Ν. Ι. Θ.

Ἀττερσέε (Attersee) [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. **Ἄττερ**.

Ἄττης· βλ. **Ἄττις**.

Ἄττι (Atti), ***Τζόττα***. Ποιήτρια Ἰταλὶς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος θανοῦσα τῷ 1469. Ἐρωμένη καὶ μετέπειτα νόμιμος σύζυγος τοῦ Σιγισμόνδου Παντόλφου Μαλατέστα, κυρίου τοῦ Ρίμινι.

Ἀττία (gens Attia)· βλ. **Ἀτία**.

Ἀττία [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Εὐδαίμονος Ἀραβίας (*Πτολεμ.* 6,7,33).

Ἀττιάσιον (Attiacium) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]· βλ. **Ἀττισύ**.

Ἀττίδεια (τά). Ἑορτὴ τοῦ *Ἄττιος* ἐν Ἀττικῇ.

Ἀττὶκ-*Οσμανιὲ* [*Γεωγρ.*]. Συνοικισμὸς ἐν τῇ περιφερείᾳ *Ἀρτισκοῦ* (Ἐλευθερῶν) τῆς Ἀν. Θρᾴκης. Οὗτος ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς εἶχε μετονομασθῆ εἰς *Ἀττικόν*.

ἀττικάρχαι (οἱ)· βλ. λ. **Ἀθῆναι** τ. Β' σ. 168β'.

Ἀττική. Ἡ σπουδαιοτάτη αὕτη ἑλληνικὴ ἐπαρχία, διὰ τὴν θέσιν καὶ τὴν ἐν αὐτῇ πρωτεύουσαν τῆς Ἑλλάδος πόλιν Ἀθήνας, εἶναι ἡ ἀνατολικωτάτη καὶ συνάμα ἡ νοτιωτάτη χώρα τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς (κατὰ τὰ ἀρχαῖα ὅρια) ὑπολογίζεται εἰς 2530 τετρ. χιλιόμ. Ἀρχαιότατα ὠνομάζετο *Ἀκτή*, ὄχι ὡς λέγει ὁ Στράβων ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ ἥρωος Ἀκταίωνος, ἀλλ' ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἀκτῶν αὐτῆς. Ἐκ τοῦ ὀνόματος τούτου ἐκλήθη καὶ *Ἀκτικὴ* ἢ *Ἀκταία*. Ὠνομάσθη ἔτι καὶ *Ἀτθίς*, ἀπὸ τῆς *Ἀτθίδος*, θυγατρὸς τοῦ Κραναοῦ, *Μοψοπία* ἀπὸ τοῦ *Μοψόπου*, παλαιοῦ βασιλέως αὐτῆς, *Ἰωνία* καὶ *Ἰὰς* ἀπὸ τοῦ *Ἴωνος*, υἱοῦ τοῦ Ξούθου, καὶ *Ποσειδωνία* ἀπὸ τοῦ *Ποσειδῶνος*.

—[ΓΕΩΛΟΓ.] Ἡ γεωλογικὴ κατασκευὴ τῆς *Ἀττικῆς* ἀπετέλεσε τὸ ἀντικείμενον τῆς μελέτης πολλῶν ἐρευνητῶν γεωλόγων, ἀλλοδαπῶν καὶ Ἑλλήνων (βλ. καὶ λ. **Ἀθῆναι**, τ. Β', σ. 32 β' καὶ ἑξῆς). Κατὰ τὰ πορίσματα τῶν μελετῶν, τὰς ὁποίας κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐξετέλεσαν οἱ Γερμανοὶ *Dr Richard Lepsius* καὶ *Carl Renz* καὶ οἱ Ἕλληνες γεωλόγοι *Φ. Νέγρης*, *Κ. Κτενᾶς* καὶ *Γ. Βορεάδης*, τὰ στρώματα, τὰ ὁποῖα συμμετέχουν εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς Ἀττικῆς, ἀνήκουν εἰς τὰ ἑξῆς συστήματα: α') Τὸ κρυσταλλοπαγὲς ὑπόθεμα ὀρέων ἢ κρυσταλλοπαγεῖς θεμελιώδεις ὀροσειραί. β') Τὸ παλαιοζωϊκόν. γ') Τὸ μεσοζωϊκὸν καὶ δ') Τὸ καινοζωϊκόν.

Α') Τὰ στρώματα τοῦ κρυσταλλοπαγοῦς ὑποθέματος *(κρυσταλλοσχιστώδη)*. Τὸ σύστημα τῶν κρυσταλλοσχιστωδῶν πετρωμάτων, τὸ ὁποῖον, ὡς μία ἑνιαία μᾶζα, συνιστᾷ τὸ ὑπόθεμα καὶ τοὺς πυρῆνας τῶν ἀττικῶν ὀρέων, Πεντελικοῦ, Ὑμηττοῦ, καὶ Λαυρεωτικῶν, ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἀκολούθων πέντε βαθμίδων (κατὰ σειρὰν ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων πρὸς τὰς νεωτέρας):

α') Ἀσβεστομιγεῖς μαρμαρυγιακοὶ σχιστόλιθοι μετὰ φακῶν χαλαζίου (οἱ ὑπὸ τοῦ Lepsius ὀνομαζόμενοι «*σχιστόλιθοι τῆς Βάρης*»). Τὸ πάχος τούτων φθάνει τὰ 100 μ. περίπου.

β') Δολομιτικοὶ καὶ ἀσβεστολιθικοὶ σχιστόλιθοι (οἱ ὑπὸ τοῦ Lepsius ὀνομασθέντες «*σχιστόλιθοι τῆς Πιργαρῆς*») πάχους 200 μ. περίπου.

γ') Μάρμαρα (κατώτερον—κατὰ τὴν γεωλογικὴν ἡλικίαν—μάρμαρον) πάχους περίπου 500 μέτρων.

δ') Μαρμαρυγιακοὶ σχιστόλιθοι, οἱ ὑπὸ τοῦ Lep-

Digitized by Google

sius ὀνομασθέντες «*σχιστόλιθοι τῆς Καισαριανῆς*», πάχους μέχρι 300 μέτρων.

ε') Μάρμαρα (ἀνώτερον—κατὰ τὴν γεωλογικὴν ἡλικίαν—μάρμαρον) μεγίστου πάχους 250 μέτρων.

Ἐκ τῶν πέντε τούτων βαθμίδων, αἱ τρεῖς τελευταῖαι ἐμφανίζονται καὶ συνιστῶσι σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου τὸ Πεντελικόν, τὸν Ὑμηττὸν καὶ τὴν λαυρεωτικὴν ὀρεινὴν χώραν. Αἱ δύο πρῶται παρουσιάζονται μόνον εἰς τὸ νότιον τμῆμα τοῦ Ὑμηττοῦ, καὶ δὴ εἰς τὰς κοιλάδας, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ τοῦ Ἀνύδρου κατέρχονται πρὸς νότον πρὸς τὴν Βάρην.

Ἡ γεωλογικὴ ἡλικία τῶν κρυσταλλοσχιστωδῶν τούτων πετρωμάτων (κατὰ ποίαν δηλαδὴ γεωλογικὴν περίοδον ταῦτα ἐσχηματίσθησαν) δὲν μᾶς εἶναι γνωστή. Αἱ γνῶμαι τῶν διαφόρων ἐπιστημόνων διίστανται. Πάντως πρόκειται περὶ ἰζηματογενῶν ἀρχικῶς πετρωμάτων, τὰ ὁποῖα ἔπαθον κατόπιν μεταμόρφωσιν καὶ μετεβλήθησαν εἰς κρυσταλλοπαγεῖς σχιστολίθους καὶ μάρμαρα. Πότε ὅμως ἐσχηματίσθησαν τὰ ἀρχικὰ ἰζηματογενῆ πετρώματα καὶ πότε μετεμορφώθησαν; Οἱ Cayeux καὶ Νέγρης ὑποστηρίζουν, ὅτι τὰ ἀρχικὰ ἰζηματογενῆ εἶναι πετρώματα σχηματισθέντα κατὰ τὸν μεσοζωϊκὸν αἰῶνα. Ὁ Renz ὅμως νομίζει, ὅτι μετὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀνεύρεσιν ἐν τῇ Ἀττικῇ στρωμάτων τῆς λιθανθρακοφόρου διαπλάσεως μὴ μεταμορφωθέντων, δὲν δύναται νὰ γίνῃ πλέον λόγος, ὅτι τὰ ἀρχικὰ ἰζηματογενῆ πετρώματα ἦσαν μεσοζωϊκὰ καὶ ὅτι ἔλαβε χώραν μεταμόρφωσις μεσοζωϊκῶν σχηματισμῶν εἰς εὐρεῖαν κλίμακα. Φρονεῖ, ὅτι πρόκειται κυρίως καὶ οὐσιωδῶς περὶ παλαιοζωϊκῶν ἰζηματογενῶν πετρωμάτων μεταμορφωθέντων. Εἰς τὰς ἐρεύνας τοῦ μέλλοντος ἀπόκειται ἡ ὁριστικὴ λύσις τοῦ ζητήματος.

Β') Τὰ στρώματα τοῦ παλαιοζωϊκοῦ συστήματος *(παλαιοζωϊκὰ στρώματα)*. Τὰ ἀποδεδειγμένως παλαιοζωϊκῆς ἡλικίας στρώματα τῆς Ἀττικῆς παρουσιάζονται—κατὰ τὰς μέχρι τοῦδε ἐρεύνας—εἰς τὴν νῆσον Σαλαμῖνα, εἰς τὸν Αἰγάλεω καὶ εἰς τὴν ὀροσειρὰν τῆς Πάρνηθος - Κιθαιρῶνος.

Τὰ εἰς τὸν Αἰγάλεω παρουσιαζόμενα στρώματα εἶναι κυρίως σχιστοψαμμιτικά, σχηματισθέντα κατὰ τὴν οὐράλιον ἐποχὴν τῆς λιθανθρακοφόρου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἀναπτύσσονται εἰς τὴν ΒΔ πλευρὰν τοῦ Αἰγάλεω, μὲ πάχος ὑπερβαῖνον τὰ 100 μέτρα, καὶ περιέχουν ἐνστρώσεις καστανοφαίου μαργαϊκοῦ ἀσβεστολίθου πάχους 20 - 25 μ., φέροντος ἀπολελιθωμένας *φουσουλίνας* (βλ. καὶ λ. **Αἰγάλεως**).

Τὰ εἰς τὴν ὀροσειρὰν Πάρνηθος - Κιθαιρῶνος παρουσιαζόμενα παλαιοζωϊκὰ στρώματα συνίστανται ἐκ σκοτεινοχρώμων σχιστολιθικῶν καὶ γραουβακοειδῶν πετρωμάτων μετὰ μελανῶν καὶ φαιῶν ἀσβεστολίθων, οἱ ὁποῖοι περιέχουν ἀπολιθωμένας *φουσουλίνας, σβαγερίνας*, κοράλλια, κρινοειδῆ, καὶ τὸ εἶδος τῶν ἀμμωνιτῶν *παραληγόκερως* (*περικλείτης*) τὸ *ἀττικὸν* Renz. Εἰς τὰ παλαιοζωϊκὰ στρώματα κατατάσσει ὁ Renz καὶ τοὺς «ἀθηναϊκοὺς σχιστολίθους», τοὺς ὁποίους ὅμως ὁ Lepsius θεωρεῖ ὡς κρητιδικῆς ἡλικίας.

Γ) Τὰ στρώματα τοῦ μεσοζωϊκοῦ συστήματος *(μεσοζωϊκὰ στρώματα)*. Κατὰ τὰς μέχρι τοῦδε ἐρεύνας, τὰ ἐν Ἀττικῇ ἐμφανιζόμενα στρώματα τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος (συστήματος) ἀνήκουν καὶ εἰς τὰς τρεῖς περιόδους τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

α') Στρώματα τῆς τριασίου περιόδου: 1) ἐπὶ τῆς νήσου Σαλαμῖνος. 2) ἐπὶ τῆς ὀροσειρᾶς Πάρνηθος—Κιθαιρῶνος. Ἀμέσως ἐπὶ τῶν λιθανθρακοφόρων στρωμάτων ἐπικάθηνται τοιαῦτα τῆς τριασίου περιόδου. Ἀρχίζουν μὲ ἀδρομερῆ χαλαζιακὰ λατυποπαγῆ καὶ μὲ χαλαζιακοὺς ψαμμίτας καὶ ἀναπτύσσονται κυρίως ὡς κιτρινόφαιοι, ψαμμώδεις, μαρμαρυγιοῦχοι σχισταὶ ἄργιλλοι μετὰ κοιτασμάτων σκοτεινοχρώμων ἀσβεστολίθων καὶ ὡς ἐρυθροί, ἀργιλλικοὶ μαρμαρυγιακοὶ ψαμμῖται. Τὰ στρώματα ταῦτα περικλείουν τὰ ἀπολιθώματα: Ὁλοπέλλα gracilior Schaur., Ἀνοπλοφόρα fassaensis Wiss., Μυοφορία praeorbicularis Bittner, Γκερβίλλεια, Ψευδομονῶτις inaequicostata Ben., Πέκτεν cf. discites Schloth. ποικιλία μικρῶτις Bittner καὶ Λίγκουλα tenuissima Bronn.

Ἐκ τῶν ἀπολιθωμάτων τούτων καθοδηγούμενος ὁ Renz καθορίζει, ὅτι τὰ στρώματα ταῦτα ἐσχηματίσθησαν κατὰ τὴν κατωτέραν τριάσιον περίοδον καὶ εἶναι ἀντίστοιχα πρὸς τὰ βερφένια στρώματα τῶν Ἄλπεων. Ὑπεράνω τῶν στρωμάτων τούτων ἐπίκειται παχεῖα, εἰς τὰ κατώτερα μέρη της δολομιτική, ἀνοικτόχρωμος μᾶζα ἀσβεστολιθική, ἡ ὁποία περιέχει ἀφθόνως τὸ ἀπολιθωμένον φῦκος *Διπλοπόρα ἡ πορώδης Schafh* καὶ ἄλλα εἴδη. Ἐκ τῶν ἀπολιθωμάτων τούτων ὁ Renz καθώρισεν, ὅτι ἡ ἀσβεστολιθικὴ αὐτὴ μᾶζα ἐσχηματίσθη κατὰ τὴν μέσην τριάσιον ὑποπερίοδον.

β') Στρώματα τῆς ἀνωτέρας τριασίου ὑποπεριόδου, ὡς καὶ τῆς ἰουρασίου περιόδου δὲν παρουσιάζονται ἐπὶ τῆς ὀροσειρᾶς Πάρνηθος-Κιθαιρῶνος. Εἰς τὸν Αἰγάλεω ὅμως καὶ τὴν Ζαχαρίτσαν ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ ὀρεινὴ των περιοχὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀσβεστολίθους τεφρολεύκους, φέροντας τὸ ἀπολίθωμα *γυροπορέλλα ἡ vesiculifera Gümbel* καὶ εἰς τὰ ἀνώτερα στρώματα (νότιαι καὶ νοτιοανατολικαὶ κορυφαὶ) ἀπολιθωμένους *μεγαλόδοντας*. Ἐκ τῶν ἀπολιθωμάτων τούτων συνάγεται, ὅτι οἱ ἀσβεστόλιθοι οὗτοι ἐσχηματίσθησαν κατὰ τὴν νώριον καὶ ραίτιον ἐποχὴν τῆς ἀνωτέρας τριασίου ὑποπεριόδου καὶ ὅτι ὁ σχηματισμός των ἐξηκολούθησε πιθανῶς καὶ κατὰ τὴν κατωτέραν ἰουράσιον ὑποπερίοδον τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος.

Κατὰ τὸν Renz ἐπίσης στρώματα τῆς ἀνωτέρας τριασίου ὑποπεριόδου, ὡς καὶ τῆς ἰουρασίου, δέον νὰ περικλείωνται — ἂν καὶ δὲν καθωρίσθησαν ἀκόμη ὁριστικῶς ἐπὶ τῇ βάσει ἀπολιθωμάτων — ἐντὸς τῶν μεσοζωϊκῶν ὀφειτοφόρων σχιστολίθων -κερατολίθων, οἱ ὁποῖοι ἰδιαιτέρως ἀναπτύσσονται εἰς τὴν βορείαν ἐξωτερικὴν ζώνην τῆς Πάρνηθος.

γ') Στρώματα τῆς κρητιδικῆς περιόδου ἀναπτύσσονται ἐν μεγάλῃ ἐκτάσει εἰς τὴν ὀροσειρὰν Αἰγάλεω, Πάρνηθος-Κιθαιρῶνος ὡς καὶ εἰς τὴν περιοχὴν Ἀθηνῶν καὶ τὴν λοιπὴν Ἀττικήν.

Ἐπὶ τοῦ Αἰγάλεω καθωρίσθησαν ἄχρι τοῦδε:

1) Πλακώδεις μαργαϊκοὶ καὶ κυανόφαιοι ἀσβεστόλιθοι φέροντες τὰ ἀπολιθώματα *Τοὐκάσια carinata, Ρεκβιένια* καὶ *Harpagodes*. Οὗτοι ἐσχηματίσθησαν κατὰ τὴν κατωτέραν κρητιδικὴν (παλαιοκρητιδικὴν) ὑποπερίοδον.

2) *Μαῦροι ἀσβεστόλιθοι* μὲ ἀπολελιθωμένους *ρουδιστάς*, σχηματισθέντες κατὰ τὴν ἀνωτέραν κρητιδικὴν (νεοκρητιδικὴν) ὑποπερίοδον.

Ἐπὶ τῆς ὀροσειρᾶς Πάρνηθος-Κιθαιρῶνος καθωρίσθησαν ἐπίσης κρητιδικοὶ σχιστόλιθοι καὶ κρητιδικοὶ ρουδιστοφόροι ἀσβεστόλιθοι.

Τέλος ἐν τῇ λοιπῇ Ἀττικῇ, κατὰ τὰς ἐρεύνας τῶν Lepsius καὶ Βορεάδου, παρουσιάζονται τρεῖς κρητιδικαὶ βαθμῖδες: 1) ἡ κατωτέρα ἀσβεστολιθικὴ βαθμὶς πάχους περὶ τὰ 100 μ.· 2) ἡ βαθμὶς τῶν Ἀθηναϊκῶν σχιστολίθων πάχους περὶ τὰ 200 μ. καὶ 3) ἡ ἀνωτέρα ἀσβεστολιθικὴ βαθμὶς ὑπὸ τὸ ὄνομα ἀσβεστόλιθοι τοῦ Λυκαβηττοῦ πάχους περὶ τὰ 250 μέτρα (βλ. καὶ λ. **Ἀθῆναι**, τ. Β' σ. 32 γ' καὶ ἑξῆς).

Δ') Τὰ στρώματα τοῦ καινοζωϊκοῦ συστήματος *(καινοζωϊκὰ στρώματα)*: *α') Στρώματα τῆς τριτογενοῦς περιόδου*. Ἐν τῇ Ἀττικῇ στρώματα παλαιογενῆ (ἠωκαινικὰ καὶ ὀλιγοκαινικὰ) κατὰ τὰς μέχρι τοῦδε ἐρεύνας δὲν ἐπεστρώθησαν. Νεογενῆ μόνον στρώματα (μειοκαινικὰ δηλ. καὶ πλειοκαινικὰ) ἀπαντῶνται, τὰ ὁποῖα εἶναι ἡ θαλασσογενῆ ἢ ποταμογενῆ ἢ λιμνογενῆ ἢ ἀποθέματα ἐντὸς ὑφαλμύρων ὑδάτων.

Ὁ Lepsius διέκρινεν ἐπὶ τοῦ γεωλογικοῦ χάρτου του τῆς Ἀττικῆς δύο βαθμῖδας τριτογενῶν στρωμάτων: μίαν *παλαιοτέραν*, ἀποτελουμένην ἐκ λιμνογενῶν καὶ θαλασσογενῶν τεφρῶν ἀσβεστολίθων, μαργῶν, ψαμμιτῶν καὶ κροκαλοπαγῶν· καὶ ἑτέραν *νεωτέραν*, συνισταμένην ἐξ ἐρυθρῶν μαργῶν ἄμμων καὶ κροκαλοπαγῶν, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐγκλείονται καὶ αἱ φωλεαὶ ἀπολιθωμένων ὀστῶν θηλαστικῶν ζῴων τοῦ Πικερμίου καὶ αἱ παρὰ τὴν Ραφίναν τράπεζαι ὀστράκων. Ἀμφότεραι αἱ βαθμῖδες περιέχουν κροκαλοπαγῆ στρώματα παχέα καὶ λαμβάνουν ἐκ τούτου πάχη σημαντικά, ἡ μὲν πρώτη 200 μ. περίπου, ἡ δὲ νεωτέρα ἐξ 150 μ.

Γενικῶς τὰ τριτογενῆ στρώματα ἐν τῇ Ἀττικῇ παραμένουν εἰς τὰς πεδιάδας καὶ δὲν ἀνέρχονται ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν ὀρεινῶν ράχεων. Περιβάλλουσι τὴν Πάρνηθα, τὸ Πεντελικόν, τὸν Ὑμηττὸν καὶ τὰ λαυρεωτικὰ βουνά, καὶ ἐπιστρώννυνται ἀσυμφώνως τόσῳ ἐπὶ τοῦ ἐκ κρυσταλλοπαγῶν πετρωμάτων ὀρεινοῦ ὑποθέματος, ὅσῳ καὶ ἐπὶ τῶν διαφόρων μεσοζωϊκῶν στρωμάτων.

Ἡ νεωτέρα ἐκ τῶν τριτογενῶν βαθμίδων, τὴν ὁποίαν ὁ Lepsius ὀνομάζει «*Πικερμικὴν βαθμῖδα*», ἐπικάθηται ἐπὶ τῶν στρωμάτων τῆς ἀρχαιοτέρας τριτογενοῦς βαθμῖδος πάντοτε ἀσυμφώνως. Τὰ στρώματά της κεῖνται γενικῶς σχεδὸν ὁριζοντίως καὶ σχηματίζουν, ὡς ἐκ τούτου, μεγάλας, σχεδὸν τελείως ἐπιπέδους, ἐπιφανείας, ὅπως ἡ τῆς πεδιάδος τῶν Μεσογείων καὶ ἡ τοῦ Θριασίου. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς αὐτά, τὰ στρώματα τῆς ἀρχαιοτέρας τριτογενοῦς βαθμῖδος ἀπαντῶνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲ στρῶσιν ἰσχυρότερον διατεταραγμένην. Κλίνουσιν ὑπὸ γωνίας 20°—30°, ἐνίοτε μέχρι 45°, καὶ διασχίζονται ὑπὸ μεταπτώσεων. Τούτου ἕνεκα, ἐκεῖ ὅπου τὰ τριτογενῆ ἀρχαιότερα στρώματα εὑρίσκονται περισσότερον ἐξηπλωμένα, παρουσιάζουσι λοφώδεις σχηματισμοὺς τοῦ ἐδάφους, ὅπως π. χ. ἐν Πειραιεῖ καὶ παρὰ τὴν νότιον ἀκτὴν τοῦ Φαληρικοῦ κόλπου, εἰς τὸ πεδίον τοῦ Κηφισοῦ ὑπεράνω τῶν Ἀθηνῶν παρὰ τὸν Πύργον, Μενίδιον καὶ Ἡράκλειον, εἰς τὰ Μεσόγεια, παρὰ τὸ Χαρβάτι, Σπάτα καὶ Κορωπὶ καὶ παρὰ τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς Ἀττικῆς, ὑπεράνω τῆς Ραφίνας μέχρι Βραώνας καὶ Πόρτο-Ράφτη. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Λαυρεωτικὴν παρατηροῦμεν τὰ στρώματα τῆς ἀρχαιοτέρας τριτογενοῦς βαθμῖδος νὰ ἀνέρχωνται καὶ μέχρι 207 μέτρων εἰς τὸ βουνὸν Δημήτριος καὶ παρὰ τὸν Κουβαρᾶ ἕως 336 μ. Ὅπου δὲ τὰ ἀρχαιότερα τριτογενῆ στρώματα περιβάλλονται ὑπὸ τῶν ἀσυμφώνως ἐπ' αὐτῶν ἐστρωμένων νεωτέρων τριτογενῶν στρωμάτων, ἐκεῖ ἐξέχουν συχνὰ ὡς σκόπελοι ἄνω τούτων.

β') Στρώματα τῆς τεταρτογενοῦς περιόδου (πλειοκαινικὰ καὶ ὁλοκαινικά. Ὑπεράνω τῶν στρωμάτων τῆς νεωτέρας τριτογενοῦς βαθμῖδος ἔχουν ἐπιστρωθῆ εἰς τὰς κοιλάδας καὶ τὰ κοιλώματα τοῦ ἐδάφους—κατὰ τὴν πλειστόκαινον καὶ ὁλόκαινον περίοδον—διάφορα στρώματα, προσχωσθέντα ὑπὸ ραγδαίων βροχῶν ἢ ὑπὸ τῶν τότε ρεόντων ποταμῶν καὶ ρυάκων. Εἰς τὰς νεωτάτας ταύτας ἐπιστρώσεις ἀνήκουν οἱ καστανόχροοι πηλοί, οἱ ὁποῖοι εἰς τὸ πεδίον τοῦ Κηφισοῦ παρὰ τὰς Ἀθήνας καλύπτουσι τὰ στρώματα τῆς νεωτέρας τριτογενοῦς βαθμῖδος. Ἀπὸ τοιούτων στρωμάτων λαμβάνει τροφὴν ὁ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ὀνομαστὸς ἀθηναϊκὸς ἐλαιών. Ὅμοιαι πηλώδεις προσχώσεις ἀπαντῶνται εἰς τὸν κάτω ροῦν τῆς κοιλάδος τοῦ ρύακος Πικερμίου, εἰς τὴν κοιλάδα τῆς Βραώνας καὶ εἰς τὰ περὶ τὸ Πόρτο-Ράφτη κοιλώματα, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὰς μεταξὺ Κερατέας καὶ Δασκαλειοῦ κοιλάδας, καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἐπὶ τῶν ἀττικῶν ἀκτῶν πανταχοῦ, ὅπου ὁμαλὰ παράλια ἀποτελοῦν τὰ ὅρια τῆς θαλάσσης, σχηματίζονται τυπικοὶ θῖνες ἐξ ἄμμου.

Ἄμμοι ἀρχαιοτέρων θινῶν, κειμένων εἰς στάθμας ὑψηλοτέρας, συγκεκολλημέναι ὑπὸ ἀσβεστολιθικοῦ σιμέντου εἰς εὔθρυπτον ψαμμίτην, εὑρέθησαν—ὑπὸ τοῦ Lepsius—μόνον εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν ἀκτὴν τῆς Ἀττικῆς. Αἱ ἄμμοι αὗται εὑρέθησαν εἰς ὕψος 100 120 μ. εἰς μίαν κοιλάδα, ἐκβάλλουσαν εἰς τὸ Βρωμοπούσι, ἐπίσης βορείως τοῦ λιμένος τῆς Βραώνας. εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Πόρτο-Ράφτη, καὶ ὑπεράνω τοῦ Τουρκολιμανίου.

Εἰς τὰ τεταρτογενῆ στρώματα δέον ἐπίσης νὰ κατατάξωμεν καὶ τοὺς μεγάλους ὄγκους συντριμμάτων καὶ κορημάτων πετρωμάτων, οἱ ὁποῖοι συσσωρεύονται εἰς τὰς χαράδρας καὶ πρὸ τῶν προπόδων τῶν ὀρέων. Συχνάκις τὰ συντρίμματα ταῦτα εἶναι συγκεκολλημένα ἐπιγενῶς δι' ἀσβεστολιθικῆς ὀρυκτῆς κόλλης εἰς παχέα λατυποπαγῆ.

Ὡς νεώτατον τέλος προϊὸν ὁ Lepsius ἀναφέρει καὶ τὴν ἐρυθρὰν πηλοειδῆ γῆν (terra rossa), ἡ ὁποία εἰς τὴν Ἀττικὴν προέρχεται ἐκ τῆς ἀποσαθρώσεως τῶν ἀσβεστολίθων καὶ τῶν μαρμάρων.

Ε') Ἐκρηξιγενῆ πετρώματα. Τὰ συστήματα τῶν διαφόρων στρωμάτων ἔχουν διασχισθῆ ὑπὸ πετρωμάτων πυριγενῶν ἢ ἐκρηξιγενῶν, τὰ ὁποῖα κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἀνεξήρχοντο ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς.

Ἀρχαιότερα ἡφαιστειογενῆ πετρώματα παρουσιάζονται εἰς τὴν Πάρνηθα. Εἰς τὴν περιοχὴν ταύτης κατὰ τὰ τέλη τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐγένοντο ἐπιφανειακαὶ ἐκχύσεις λάβας καὶ σχηματισμοὶ τόφφων. Αἱ λάβαι αὗται ἐσχημάτισαν τὰ εἰς τὴν Πάρνηθα εὑρισκόμενα ἡφαιστειογενῆ πετρώματα, τοὺς *χαλαζιακοὺς* δηλ. *κερατοφύρας* (ὡς π.χ. εἰς τὸ Ἀσπρόχωμα παρὰ τὰ Κιοῦρκα καὶ ἀλλαχοῦ). μετὰ τῶν τόφφων των (ὡς π.χ. εἰς τὸ νοτίως τοῦ βουνοῦ Βάρδι Ρουμάνι, εἰς τὴν Δαρδέζαν ἀνατολικῶς τῆς Χασιᾶς, εἰς τὸν ἐκβραχισμὸν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς παρὰ τὸ χιλιομ. 43.4—44,). Ἡ ἡφαιστεία ἐνέργεια εἰς τὸν ὄγκον τῆς Πάρνηθος ἤρχισε κατὰ τὴν μέσην λιθανθρακοφόρον περίοδον, ἔλαβε τὴν μεγίστην ἔντασίν της κατὰ τὴν πέρμιον περίοδον καὶ ἐξηκολούθησε πιθανῶς μέχρι καὶ τῆς κατωτέρας τριασίου ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος.

Ἐκτὸς τούτων τὰ κρυσταλλοσχιστώδη καὶ τὰ κρητιδικὰ στρώματα τῆς Λαυρεωτικῆς διασχίζονται ὑπὸ τοῦ γρανίτου τῆς Πλάκας. Ἡ κυρία μᾶζα τοῦ γρανίτου τούτου συνοδεύεται καὶ ἀπὸ φλέβας ἄλλων φλεβοειδῶν ὀξίνων ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων, αἱ ὁποῖαι διασχίζουν τὰς διαφόρους διαπλάσεις τοῦ Λαυρείου ἀπὸ τοῦ Σουνίου μέχρι τοῦ Δασκαλειοῦ.

Εἰς τὰ μεταεκρηξιγενῆ φαινόμενα καὶ δὴ τὴν λειτουργίαν—μετὰ τὴν ἐκρηξιγενῆ περίοδον—μεταλλοφόρων ἀτμίδων ὀφείλεται κυρίως ἡ μεταλλοφορία τοῦ **Λαυρείου** (βλ. λ.).

Ἐπίσης καὶ εἰς ἄλλας περιοχὰς τῆς Ἀττικῆς τὰ κρυσταλλοσχιστώδη καὶ τὰ παλαιοζωϊκὰ ὡς καὶ τὰ μεσοζωϊκὰ πετρώματα διασχίζονται ἀπὸ πλουτώνεια ἐκρηξιγενῆ πετρώματα. Γάββροι καὶ περιδοτῖται (χαρτζβουργῖται), πολλάκις μεταβεβλημένοι εἰς ὀφείτας, ἐμφανίζονται πολλαχοῦ (π. χ. εἰς πλεῖστα σημεῖα τοῦ Β. τμήματος τοῦ Ὑμηττοῦ καὶ τῆς ἀνατολικῆς πτέρυγος τῆς λαυρεωτικῆς πτυχῆς. Ἐπίσης εἰς τὸν Πάρνηθα, Κιθαιρῶνα παρουσιάζονται ὀφεῖται πολλαχοῦ). Διαλλαγῖται καὶ διαβάσης παρατηροῦνται σπανιώτερον. Αἱ ἐκρήξεις τῶν πετρωμάτων αὐτῶν συνέβησαν—ἄνευ ἀμφιβολίας κατὰ τὸν Lepsius—μετὰ τοὺς κρητιδικοὺς χρόνους καὶ πρὸ τῆς ἐπιστρώσεως τῶν μειοκαινικῶν στρωμάτων.

Κατὰ τὴν μεταμειόκαινον ἐποχὴν ἡ ἡφαιστεία ἐνέργεια δὲν ἐξεδηλώθη ἐν τῇ Ἀττικῇ καὶ ὡς ἐκ τούτου νεώτερα ἡφαιστειογενῆ πετρώματα δὲν ἐμφανίζονται ἐν αὐτῇ.

ΣΤ') Διαταράξεις καὶ πτυχώσεις τῶν στρωμάτων τῆς Ἀττικῆς. Τὰ διάφορα συστήματα στρωμάτων, τὰ ὁποῖα, ὡς προανεφέρθη, συμμετέχουν εἰς τὴν γεωλογικὴν κατασκευὴν τῆς Ἀττικῆς, ὑπέστησαν μετὰ τοὺς ἑκάστοτε σχηματισμούς

Digitized by Google

των πτυχώσεις. Ὡς ἐκ τούτου ἐπτυχώθησαν εἰς ὄρη, εἰς τὰ ὁποῖα παρατηροῦνται σήμερον τρεῖς κύριαι διευθύνσεις παρατάξεως τῶν στρωμάτων.

Μία κυρία διεύθυνσις στρώσεως στρωμάτων διήκει πρὸς τὰ Β. ΒΑ. (Αὕτη ἀναφαίνεται εἰς τὸν Κορυδαλλόν, τὸν Ὑμηττόν, τὴν Λαυρεωτικὴν καὶ ἀλλαχοῦ). Ἄλλη διήκει πρὸς ΒΔ, περιοριζομένη ἐπὶ τοῦ Πεντελικοῦ, τῶν κορυφῶν τοῦ Περατίου καὶ τῆς ΒΔ συνεχείας τούτων, καὶ τρίτη πρὸς ΒΑ. Τὰς ἀνακάμψεις ταύτας τῶν στρωμάτων παρήγαγον πτυχωσιγενεῖς κινήσεις, γενόμεναι κατὰ τὸν παλαιοζωικόν, τὸν μεσοζωικὸν καὶ τὸν καινοζωικὸν αἰῶνα.

Παρατηρεῖται τέλος καὶ τετάρτη διεύθυνσις παρατάξεως τῶν στρωμάτων, πρὸς Α.ΝΑ, ἡ ὁποία διήκει καθέτως πρὸς τὴν πρώτην, τὴν Β.ΒΑ δηλαδή. Αὐτὴ ἐπικρατεῖ εἰς τὰ μεσαῖα μέρη τῆς Ἀττικῆς μεταξὺ Ὑμηττοῦ, Πεντελικοῦ καὶ Λαυρείου. Τὰ στρώματα κατὰ τὴν ὀρογενετικὴν ταύτην κίνησιν ἠνωρθώθησαν εἰς ῥηξιγενεῖς ἀναβαθμῖδας, τὰ δὲ μεταξὺ τῶν ῥηγμάτων τεμάχη κλίνουν ἀποκλειστικῶς πρὸς βορρᾶν.

Ἡ ὀρογενετικὴ αὐτὴ κίνησις πρέπει νὰ ἔγινε πρὸ τῆς *ποντίου* ἡλικίας τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ὅπως δὲ καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον, οὕτω καὶ τὴν Ἀττικὴν προσέβαλον τεκτονικαὶ κινήσεις καθ᾽ ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἀποθέσεως καὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν τριτογενῶν στρωμάτων καὶ μετὰ ταύτην. Ἡ κατὰ τὰς ἄνω διευθύνσεις ἀνόρθωσις καὶ παράταξις τῶν διαφόρων στρωμάτων, ἔσχεν ὡς ἐπακολούθημα, ὅτι καὶ αἱ ὀρεογραφικαὶ διευθύνσεις τῶν διαφόρων ὀρεινῶν ὄγκων ἀκολουθοῦν τὰς διευθύνσεις στρώσεων τῶν στρωμάτων.

Οὕτως ἡ Β ΒΑ διεύθυνσις ἀναγνωρίζεται εἰς τὸν Αἰγάλεω, Κορυδαλλόν, Ὑμηττὸν καὶ εἰς τὴν πτυχωσιγενῆ λαυρεωτικὴν ὀρεινὴν χώραν. Εἰς τὸ Πεντελικὸν διασταυροῦνται αἱ δύο διευθύνσεις, ἡ ΒΔ καὶ ἡ ΒΑ. Ἐκ τούτων κυριαρχεῖ ἡ ΒΔ, ἡ ὁποία θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ Lepsius ὡς νεωτέρα, καὶ αὐτὴ καθορίζει τὴν διαδρομὴν τῆς κορυφογραμμῆς τοῦ ὄρους, τὸ ὁποῖον πρὸς βορρᾶν παρουσιάζει ἐγκατακρημνισιγενεῖς ἀποκρήμνους τοίχους. Ἡ αὐτὴ διεύθυνσις κυριαρχεῖ καὶ εἰς τὴν χαμηλὴν σειρὰν τοῦ ὄρους Περάτι παρὰ τὴν ἀνατολικὴν ἀκτήν.

Ζ´) Ἡ γεωλογικὴ ἱστορία τῆς Ἀττικῆς. Ἡ ἀρχαιοτάτη ὀρογενετικὴ κίνησις τοῦ ἀττικοῦ ἐδάφους εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία παρατηρεῖται μόνον ἐπὶ τῶν στρωμάτων τοῦ κρυσταλλοπαγοῦς ὑποθέματος. Δι᾽ αὐτῆς τῆς κινήσεως ἐπτυχώθησαν κατ᾽ ἀρχὰς τὰ στρώματα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὸ κρυσταλλοπαγὲς ὑπόθεμα τοῦ Πεντελικοῦ καὶ τοῦ Ὑμηττοῦ. Ἡ κίνησις ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε τὰ στρώματα ἠνωρθώθησαν καὶ ἔλαβον διεύθυνσιν ἀπὸ ΒΑ πρὸς ΝΔ. Μετὰ τὴν πτύχωσιν τοῦ κρυσταλλοπαγοῦς ὑποθέματος, τὰ πετρώματα αὐτοῦ, ἀποτελοῦντα ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐπιφάνειαν ξηρᾶς, διεβιβρώσκοντο ὑπὸ τῶν διαφόρων γεωλογικῶν δυνάμεων, ἀπεπλύνοντο καὶ ἀπεκομίζοντο. Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς οὐδὲν ἔκχυτον πέτρωμα ἐξερράγη ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς.

Κατὰ τὸν παλαιοζωϊκὸν αἰῶνα τμήματά τινα τῆς Ἀττικῆς ἀπετέλουν βυθοὺς θαλάσσης καὶ ἐσχηματίσθησαν εἰς τοὺς βυθοὺς τούτους τὰ παλαιοζωϊκὰ στρώματα. Ἡ θάλασσα φαίνεται, ὅτι ὅσῳ παρήρχοντο οἱ παλαιοζωϊκοὶ χρόνοι, κατελάμβανε μεγαλυτέρας ἐκτάσεις.

Συγχρόνως ἀπὸ τῆς μέσης λιθανθρακοφόρου ἐποχῆς ἤρχισε νὰ λειτουργῇ καὶ ἡ ἡφαιστεία ἐνέργεια. Ἐξεχύθησαν οἱ χαλαζιακοὶ κερατοφύραι τῆς Πάρνηθος καὶ ἐσχηματίσθησαν καὶ οἱ ἡφαιστειογενεῖς τόφφοι των.

Μεταξὺ τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ τοῦ μεσοζωϊκοῦ ἐμεσολάβησε διάλειψις τεκτονική, διότι —πιθανῶς— αἱ *ἑρκύνιοι* πτυχώσεις μετέβαλον τὴν ὄψιν καὶ τὴν μέχρι τότε ὑπάρχουσαν διανομὴν χέρσου καὶ θαλάσσης εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἀττικῆς.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐθαλάσσευον μεγάλα τμήματα— ἰδίᾳ τῆς Πάρνηθος καὶ τοῦ Κιθαιρῶνος. Ἐκεῖ ἐσχηματίσθησαν τὰ τριάσια θαλασσογενῆ στρώματα (ψαμμῖται, ἀσβεστόλιθοι, δολομῖται κ.τ.λ.). Ἡ ἡφαιστεία ἐνέργεια ἐξακολουθοῦσα ἐν τῷ μεταξύ, ἐλειτούργησε μέχρι τῆς κατωτέρας τριασίου περιόδου.

Ὅσῳ παρήρχοντο οἱ μεσοζωϊκοὶ χρόνοι, τόσῳ ἡ θάλασσα κατελάμβανε μεγαλυτέρας ἀκόμη ἐκτάσεις, καὶ κατὰ τοὺς κρητιδικοὺς χρόνους ὁλόκληρος ἡ Ἀττικὴ εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν θάλασσαν. Ἐπεστρώθησαν τότε τὰ διάφορα στρώματα τῶν κρητιδικῶν βαθμίδων, ἀσβεστόλιθοι, οἱ πράσινοι σχιστόλιθοι, αἱ καστανόχροοι μάργαι, οἱ κερατόλιθοι καὶ οἱ ἀνώτεροι ῥουδιστοφόροι ἀσβεστόλιθοι.

Μετὰ τὴν ἐπίστρωσιν τούτων ἤρξαντο αἱ μεγάλαι ὀρεογενετικαὶ κινήσεις, αἱ ἀλπικαὶ πτυχώσεις τῆς γῆς (βλ. λ. Αἰγηΐς). Δι᾽ αὐτῶν ἐγεννήθησαν ἡ ὀροσειρὰ τοῦ Αἰγάλεω-Πάρνηθος, ὁ Κιθαιρών, κτλ. καὶ διεμορφώθησαν τελειότερον τὰ λοιπὰ ἀττικὰ ὄρη. Μετὰ τὰς πτυχώσεις ὅμως ταύτας ἐπηκολούθησεν ἡ περίοδος ἀποκαταστάσεως τῆς ἰσορροπίας τῶν πτυχωθέντων τμημάτων. Μεγάλαι διαρρήξεις καὶ καταβυθίσεις ἐγένοντο καὶ τὰ ἀνωτέρω ὄρη κατετεμαχίσθησαν ποικιλοτρόπως. Ἐγεννήθησαν ἀπότομοι πλευραί, ταφροειδῆ καταβυθίσματα (π.χ. ἡ λεκάνη τοῦ Μάζι) κλπ. Ἐπίσης ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Ἀττικῆς μετὰ τὴν γένεσιν τῶν πτυχωσιγενῶν ὀρέων καὶ μέχρι τῆς μειοκαίνου ἐποχῆς ἐλάμβανον χώραν ὑπὸ τῶν διαφόρων γεωλογικῶν δυνάμεων διάβρωσις, ἀποσάθρωσις, ἀπόπλυσις κτλ., ἐν ἑνὶ λόγῳ *ἀποκόμισις* τοῦ ἐδάφους τῆς Ἀττικῆς. Ἡ δυτικὴ καὶ ἡ κεντρικὴ Ἀττική, χάρις εἰς ταυτοχρόνως γινομένην ἔξαρσιν, συνοδευομένην καὶ ὑπὸ ἐγκατακρημνίσεων, δὲν ἔπαθον τόσην μεγάλην ἀποκόμισιν καὶ δὲν ἰσοπεδώθησαν τόσῳ, ὅσῳ ἡ νοτιοανατολικὴ Ἀττική.

Ἐπὶ τῆς χώρας τῆς Ἀττικῆς, ἡ ὁποία οὕτω πως διεβρώθη καὶ διὰ τῆς ἀποκομίσεως ἔλαβε ποικιλόμορφον ἐπιφάνειαν, ἀπετέθησαν μετὰ ταῦτα κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου τὰ ἀρχαιότερα στρώματα τῆς παλαιοτέρας τριτογενοῦς βαθμῖδος. Ἀπετέθησαν ἐντὸς λεκανῶν, κειμένων μεταξὺ μεμονωμένων ὀρεινῶν νήσων εἰς τὰ βορειοδυτικά, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς διὰ τῆς ἀποκομίσεως ἰσοπεδωθείσης ἐπιφανείας εἰς τὰ νοτιοδυτικά.

Βραδύτερον ἔλαβε χώραν νέα ἔξαρσις, καὶ εἰς μὲν τὰ νοτιοανατολικὰ διὰ τῆς διαβρώσεως καὶ ἀποκομίσεως ἀπεκομίσθησαν σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου τὰ παλαιότερα τριτογενῆ στρώματα, ἐνῷ τοὐναντίον ταῦτα διετηρήθησαν εἰς τὰς λεκάνας καὶ τὰ κοιλώματα, προσβληθέντα μόνον ὑπὸ διαρρήξεων μετὰ μεταπτώσεων, αἵτινες εἶχον διεύθυνσιν ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς. Διὰ τῶν μεταπτώσεων τούτων τὰ μειοκαινικὰ στρώματα διερράγησαν κατὰ βαθμῖδας καὶ κατετεμαχίσθησαν εἰς τεμάχη, κλίνοντα πρὸς βορρᾶν μὲ γωνίας 30°—45°.

Μετὰ τὴν ἀπόθεσιν καὶ τὴν διατάραξιν τῶν μειοκαινικῶν στρωμάτων ἔλαβον χώραν νέαι ἀποκομίσεις ὑλικοῦ καὶ ἰσοπεδώσεις εἴς τινα μέρη. Συνεπείᾳ τούτου ἡ ἐκ μειοκαινικῶν στρωμάτων ἀποτελουμένη τότε ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους διεμορφώθη τελικῶς εἰς χώραν ἐλαφρῶς κυματοειδῆ, τὴν ὁποίαν δύναται εὐχερῶς νὰ ἴδῃ καὶ καθορίσῃ ὁ μελετῶν τὸ ἀθηναϊκὸν πεδίον βορείως καὶ νοτίως τῶν Ἀθηνῶν.

Ἡ προμνημονευθεῖσα ἔξαρσις ἔλαβε χώραν κατὰ τοὺς μεταμειοκαινικοὺς χρόνους. Ἀφοῦ δὲ διὰ τῆς διαβρώσεως νέαι κοιλάδες διεχώρισαν τὰς ἐκ τῆς ἀποκομίσεως παραχθείσας ἐπιφανείας, ἤρχισε νὰ γίνεται συνίζησις. Πιθανῶς μαζὶ μὲ τὴν συνίζησιν ἐλάμβανον χώραν καὶ καταβυθίσεις τεμάχων στρωμάτων κατὰ μῆκος τῶν μεταπτώσεων. Συνεπείᾳ τούτων μορφαὶ τῆς χέρσου ἐβυθίσθησαν ὑπὸ τὴν θάλασσαν, χοανοειδεῖς θαλάσσιοι ὅρμοι ἐγένοντο ἐντὸς καταβυθισθεισῶν ἐκβολῶν κοιλάδων. Παράκτια μέρη τῆς Ἀττικῆς ἀπεχωρίσθησαν τοῦ κορμοῦ της καὶ ἔκτοτε ἢ ἔμειναν νῆσοι ἢ ἡνώθησαν πάλιν κατόπιν μὲ τὴν ξηρὰν (δι᾽ ἐξάρσεως γενομένης κατὰ τὴν πλειστόκαινον ἐποχὴν ἢ διὰ προσκομίσεως ὑλικοῦ καὶ ἐπιχώσεως ὑπ᾽ αὐτοῦ τοῦ χωρίζοντος αὐτὰς στενοῦ θαλάσσης). Ἡ μορφολογία τῶν ἀττικῶν παρακτίων νήσων δεικνύει, ὅτι τότε ἡ μετὰ τῆς χέρσου συνέχειά των ἦτο μεγαλυτέρα. Τὸ *Γαϊδουρονήσι*, ἡ νῆσος *Ἀρσίδα*, ἡ νῆσος *Φλέβα*, δεικνύουν καθαρὰ τὰ ἀνωτέρω. Τὰ αὐτὰ ἐγένοντο καὶ περὶ τὴν Σαλαμῖνα. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀπετέθησαν ἐπὶ τῶν μειοκαινικῶν στρωμάτων τὰ θαλασσογενῆ στρώματα τῆς νεωτέρας τριτογενοῦς βαθμῖδος. Ταῦτα διετήρησαν τὴν ὁριζοντίαν των θέσιν καὶ ἐκάλυψαν τὰς πεδιάδας καὶ τὰ χθαμαλὰ μέρη τῆς Ἀττικῆς. Μετὰ τὴν ἀπόθεσίν των αἱ κινήσεις τοῦ ἐδάφους δὲν ἔπαυσαν, διότι πολλαχοῦ εὑρίσκομεν τὰ στρώματα αὐτὰ εἰς ὕψος 400 μ. *(Κορυδαλλός, Πεντελικόν)*.

Νέα ἔξαρσις ἐγένετο. Ἡ ὑπὸ τοῦ Lepsius ἀνεύρεσις τῶν ἄμμων θινῶν πλειστοκαίνου ἐποχῆς εἰς τὴν νοτιανατολικὴν ἀκτὴν (βλ. *ἀνωτέρω*) δεικνύει τοῦτο πασιφανῶς.

Διὰ τῆς ἐξάρσεως αὐτῆς καὶ συγχρόνως διὰ τῆς προσχώσεως ὑλικοῦ ἐντὸς τῶν θαλασσῶν καὶ ὑπὸ τῶν ποταμῶν, πολλαὶ νῆσοι ἡνώθησαν ἐκ νέου μὲ τὴν ξηράν, ὡς π. χ. ἡ χερσόνησος τοῦ *Πειραιῶς*, ἡ νῆσος τοῦ *Ἁγ. Κοσμᾶ*, ἡ μεσαία ἐκ τῶν τριῶν χερσονήσων, αἵτινες κεῖνται πρὸ τοῦ νοτίου Ὑμηττοῦ, ἡ δυτικῶς τοῦ κόλπου τοῦ Ἁγ. Νικολάου χερσόνησος, τὸ *Νυχτοχώρι*, ὁ *Ἅγ. Νικόλαος* παρὰ τὸ Θορικόν, αἱ νῆσοι αἱ βορείως καὶ νοτίως τοῦ ὄγκου τοῦ *Μαυρονόρους*. Ἐσχηματίσθησαν ἐπίσης πολλὰ ἐσωτερικὰ δέλτα, μικραί τινες λιμνοθάλασσαι, κτλ.

Μετὰ ταῦτα εἰς τὰς ἀκτὰς ἐπηκολούθησε (καὶ ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον) ἡ διάβρωσις, ἀσθενὴς μὲν εἰς τὴν δυτικὴν ἀκτὴν (ὅπου κυρίως κατατρώγει τὰ μαλακώτερα τριτογενῆ στρώματα), ἰσχυρὰ δ᾽ εἰς τὴν ἀνατολικήν, ὅπου ὑποβοηθεῖται καὶ ὑπὸ τῶν συχνῶν βορείων ἀνέμων καὶ τοῦ Ἑλλησποντίου ῥεύματος.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἀλπικῶν πτυχώσεων καὶ πάντως πρὸ τῆς ἐπιστρώσεως τῶν μειοκαίνων στρωμάτων τῆς παλαιοτέρας τριτογενοῦς βαθμῖδος ἔλαβον χώραν καὶ αἱ ἀναρρήξεις τῶν ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων (γρανίτου τῆς Πλάκας, γάββρων, περιδοτιτῶν κλπ.).

Η´) Ὀρυκτὸς πλοῦτος τῆς Ἀττικῆς. Ἡ Ἀττικὴ φέρει εἰς πολλὰ σημεῖα αὐτῆς μεταλλεύματα καὶ ὀρυκτὰς ὕλας χρησίμους. Εἰς τὸ *Λαύρειον* εἶναι γνωστὰ τὰ μεταλλεύματα ψευδαργύρου, ἀργυρομιγοῦς μολύβδου, διάφορα θειοῦχα ἀνάμικτα, σιδηροῦχα καὶ σιδηρομαγγανιοῦχα κλπ., τῶν ὁποίων ἐκμετάλλευσις γίνεται ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος. Εἰς τὸ *Γραμματικὸν* (παρὰ τὸν Μαραθῶνα) ὑπάρχουν φλέβες μεταλλευμάτων σιδηρούχων, αἵτινες ὑπέστησαν ἐκμετάλλευσιν. Ἀμμίαντος ἐπίσης εὑρέθη εἰς πολλὰ σημεῖα ἐντὸς ὀφειτῶν (*Καισαριανή, Ἅγ. Ἰωάννης ὁ Καρρέας, Σιαμάτα, κλπ.*), οὐδαμοῦ ὅμως εἰσέτι ἐγένετο συστηματικὴ ἐκμετάλλευσις τούτου. Μάρμαρα ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος παρέχει τὸ Πεντελικὸν κυρίως. Κοιτάσματα λιγνιτῶν εὑρέθησαν ἐντὸς τριτογενῶν στρωμάτων (Ὠρωπός, Ραφίνα, Ἡράκλειον), τῶν ὁποίων γίνεται ἐκμετάλλευσις.

Γ. Κ. Γ.

— [ΦΥΣ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Ἀττικὴ χωρεῖ ὡς τριγωνικὴ χερσόνησος ΝΑ., λήγουσα κατὰ τὴν ὀξυτέραν αὐτῆς γωνίαν πρὸς Ν., εἰς τὸ ἀκρωτ. Σούνιον. Εἰς τὰς πλευράς, αἵτινες βρέχονται ΝΔ. ὑπὸ τοῦ Σαρωνικοῦ, Α. ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου καὶ ΒΑ. ὑπὸ τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου, πληθὺς ὅρμων καὶ φυσικῶν λιμένων διακόπτουν τὴν εὐθυγραμμίαν τῶν ἀκτῶν. Κατὰ τούτους ἀναστομοῦνται κατάλληλοι δι᾽ ἐγκατάστασιν πληθυσμοῦ πεδιάδες, τῶν ὁποίων μεγαλυτέρας ἐκτάσεως εἶναι ἡ δυτικωτάτη τῆς *Ἐλευσῖνος (ἢ τὸ Θριάσιον πεδίον)* καὶ τὸ πρὸς τὸ μέσον τῆς χώρας *Ἀθηναϊκὸν πεδίον*, ὅπερ χωρεῖ βαθέως εἰς ταύτην. Ἀμφότεραι εἶναι ἐστραμμέναι πρὸς τὸν Σαρωνικόν, καθ᾽ ὃν καὶ τὸ κύριον μέτωπον τῆς χώρας.

Συνεπείᾳ γεωλογικῶν ἀναταράξεων πολλὰ περιφερικὰ τμήματα ἀποσπασθέντα ἀπετέλεσαν νήσους, ὡς τὴν *Σαλαμῖνα*, τὴν *Ψυττάλειαν (Λειψοκουτάλα)*, τὴν *Φάβραν (Φλέβες)*, τὴν *Ἐλαιοῦσαν (Ἀρτζιντᾶς)*, τὴν νῆσον τοῦ *Πατρόκλου (Γαϊδουρονήσι)*, τὴν νῆσον τῆς *Ἑλένης (Μακρονήσι)* κ. ἄ. Τινὲς τῶν νήσων τούτων ἀργότερον ἡνώθησαν καὶ πάλιν μετὰ τῆς ξηρᾶς καὶ μετεβλήθησαν εἰς χερσονήσους (βλ. ἀνωτ. *Γεωλογ.*), ἐν γένει δὲ ἡ ἀκτὴ τῆς Ἀττικῆς τείνει πρὸς ἐξομάλυνσιν, διὰ τῶν δέλτα τῶν χειμάρρων, τῶν σχηματιζομένων ἁλῶν (ἁλυκῶν) καὶ τῶν ζωστήρων. Ὡς πρὸς δὲ τὴν θαλασσίαν διάβρωσιν παρατηρεῖται μεγαλυτέρα κατὰ τὴν Α. καὶ Ν. παραλίαν.

Τὰ ὄρη τῆς Ἀττικῆς, χωριζόμενα διὰ διαύλων καὶ εὐρέων λεκανοπεδίων, φαίνονται τελείως μεμονωμένα, ὑψούμενα ἀποτόμως ἐκ τῆς πέριξ πεδινῆς χώρας *(Αἰγάλεως, Πεντελικόν, Ὑμηττός)*. Ἐξαίρεσιν ἀποτελοῦν τὰ *Λαυρεωτικὰ* ὄρη (πρὸς Ν). Ἀντιθέτως πρὸς τὰ ὄρη ταῦτα ἐκτείνονται κατὰ τὰς ὁμόρους χώρας, Βοιωτίαν καὶ Μεγαρίδα, στομιδωσιγενῆ ὄρη, διακοπτόμενα ὑπὸ παραλλήλων ῥηγμάτων καὶ κατὰ διεύθυνσιν ἐξ Α. πρὸς Δ. Ταῦτα ἀποτελοῦν τὰ *Ἀττικο-βοιωτικὰ* ὄρη, τῶν ὁποίων κύρια εἶναι ὁ *Κιθαιρὼν* (κοιν. *Ἐλατιᾶς-Πάστρα*) καὶ ἡ *Πάρνης* (κοιν. *Ὀζά*), χωριζόμενα ἀλλήλων διὰ τοῦ κλειστοῦ ὀροπεδίου τῆς *Σκούρτας* (ὑψόμ. 530), ὅπου τὰ χωρία τὰ καλούμενα *Δερβενοχώρια* (ἐν οἷς καὶ ἡ *Σκούρτα*).

Τὴν βορειοδυτικωτάτην γωνίαν τῆς χώρας σχηματίζει ἡ ὑψίστη κορυφογραμμὴ τοῦ *Κιθαιρῶνος* (ὑψ. 1411 μ.). Πρὸς Ν. τὰ ὅρια ἀκολουθοῦν τὸ παραλλήλως ὑψούμενον ὄρος *Πατέραν* (1120 μ.), ὅστις τελευτᾷ κατὰ τὸν Ἐλευσίνιον κόλπον καὶ ἀντικρὺ τῆς νήσου Σαλαμῖνος. Παρὰ τὴν ἀκτὴν ὑψοῦται εἰς δύο κυρίας ἀποτόμους κορυφάς, ἐξ ὧν φέρει τὸ ὄνομα *Κέρατα* (κοινῶς *Τρικέρι*, 470 μ.). Πρὸς δυσμὰς τῶν Κεράτων ἀνοίγεται διασφὰξ (*Κανδήλι* λεγομένη), δι᾽ ἧς ἄλλοτε διήρχετο ἡ δημοσία ὁδὸς Θηβῶν - Μεγάρων. Ὁ χείμαρρος *Ἰαπὶς* (κοιν. *Ἀμμοσούρα*), ὅστις διαπερᾷ ταύτην, ἀπετέλει τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν πολιτικὸν ὅριον Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος, ἐνῷ σήμερον τὰ πολιτικὰ ὅρια τῶν δύο τούτων ἐπαρχιῶν ἄγονται ἐντεῦθεν τῶν Κεράτων, μέσῳ τοῦ Θριασίου πεδίου, ἀφινομένης τῆς ἀττικῆς πολίχνης Ἐλευσῖνος εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μεγαρίδος.

Ἡ Πάρνης εἶναι συνέχεια τοῦ Κιθαιρῶνος, ἰσοϋψὴς πρὸς αὐτὸν ἀλλ᾽ ὀγκωδεστέρα, διαμορφοῦσα τὰ βόρεια ὅρια τοῦ Ἀθηναϊκοῦ πεδίου. Παρατηροῦνται δύο παράλληλα ἀντίκλινα, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων πυργοῦται ἡ κορυφὴ *Καραβόλα*, ἡ ὑψίστη τῆς Πάρνηθος. Εἰς ταύτην ἀνήκει καὶ τὸ ὄρος *Φελλεὺς* (κοιν. *Μπελέτσι*) ὑψ. 829 μ. Οἱ πρὸς τὰ ΒΑ. τοῦ ὄρους πρόβουνοι δὲν ἀπαρτίζουν προέκτασιν τοῦ ὄρους, ἀλλ᾽ εἶναι ὑψώματα διατεμνόμενα ὑπὸ κοιλάδων καὶ φαράγγων, ἐκτεινόμενα πρὸς Α μὲν μέχρι τῆς ἀκτῆς, πρὸς Β. δὲ μέχρι τῆς κοιλάδος τοῦ *Βοιωτικοῦ Ἀσωποῦ*, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ὁποίου ἡ μικρὰ πεδιὰς τοῦ Ὠρωποῦ. Πρὸ τῆς ἀκμῆς τῶν Ἀθηνῶν ὁλόκληρος ὁ Κιθαιρὼν ἀνῆκεν εἰς τοὺς Βοιωτούς, τὰ δ᾽ ὅρια περιωρίζοντο ἐντεῦθεν τοῦ μικροῦ πεδίου τῆς *Οἰνόης* (κοιν. *Μαζίου*). Κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς, ὄχι μόνον τὰ ὅρια ἦσαν εἰς τὰς κορυφογραμμὰς τοῦ Κιθαιρῶνος ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρος ἡ Πάρνης ἀνῆκεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οὕτω δὲ τὰ ὅρια τῆς Ἀττικῆς ἔφθανον μέχρι τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀσωποῦ. Ἡ περιοχὴ δὲ τοῦ Ὠρωποῦ

Digitized by Google

ΕΥΒΟΪΚΟΣ ΚΟΛΠΟΣ
ΠΑΡΝΗΣ
ΠΕΝΤΕΛΙΚΟΝ
ΟΡΜΟΣ ΜΑΡΑΘΩΝΟΣ
Σχηματάρι
Δρίτσα
Χαλκουτσι
ΩΡΩΠΟΣ
ΔΗΛΙΟΝ
Οινόφυτα
ΤΑΝΑΓΡΑ
Χλιμποτσάρι
Μουσταφάδες
ΣΦΕΝΔΑΛΗ
Αυλών
Καλάμος
ΨΑΦΙΣ
Μαλακάσα
Μαρκόπουλο
Καπανδρίτι
Βαρνάβα
ΡΑΜΝΟΥΣ
Γραμματικόν
Αφίδναι
ΟΙΝΟΗ
Μαραθών
ΜΑΡΑΘΩΝ
ΔΕΚΕΛΕΙΑ
Αχαρναί (Μενίδιον)
Κηφισιά
Αμαρούσιον
Χαλάνδρι
ΧΟΛΑΡΓΟΣ
Ελευσίς
Μάνδρα
Μαγούλα
Ασπρόπυργος
Θριάσιον πεδίον
Άνω Λιόσια
ΠΡΟΒΑΛΙΝΘΟΣ
ΠΕΝΤΕΛΗ
ΠΑΙΟΝΙΔΑΙ
ΤΡΙΝΕΜΕΙΑ

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΥΠΟ Γ. ΖΑΓΚΑΚΗ
Χιλιόμετρα
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Τὸ σχέδιον ἐλήφθη ἐκ τοῦ χάρτου τῆς Ἀττικῆς τοῦ Ι. ΣΑΡΡΗ συντεθέντος ἐκ τῶν χαρτῶν τοῦ Ἀγγλ. ὑδρογραφ. ναυαρ. καὶ Ι. Α. Kaupert.
Οἱ ἀρχαῖοι δῆμοι καὶ τὰ ὀνόματα ἐκ τοῦ χάρτου τοῦ H. Kiepert.
ΣΑΡΩΝΙΚΟΣ ΚΟΛΠΟΣ
ΜΕΣΟΓΑΙΑ
ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ
Σαλαμὶς
Αμπελάκι
Παιανία
Σπάτα
Κορωπί
Μαρκόπουλον
Καλύβια
Κερατέα
Βάρη
Λαύρειον
Σούνιον
ΦΑΒΡΑ
ΕΛΕΝΗ
ΜΑΚΡΟΝΗΣΙ
24°00' Ἀνατ. Γρήνουΐτς

ἐπὶ σειρὰν ἑκατονταετηρίδων περιήρχετο ἐναλλὰξ εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Βοιωτῶν, μέχρις οὗ Φίλιππος ὁ Μακεδὼν παρέδωκε ταύτην ὁριστικῶς εἰς τοὺς Ἀθηναίους.

Τὰ λοιπὰ ὄρη τῆς Ἀττικῆς ἔχουσι ποικίλας διευθύνσεις, τὰ ἀποτελοῦντα δὲ ταύτην πετρώματα ἀνάγονται εἰς τὸν παλαιοζωϊκὸν αἰῶνα καὶ τὸν ἀρχαιότερον μεσοζωϊκόν. Ὁ *Αἰγάλεως*, ὅστις χωρίζει τὰ πεδία τῆς Ἐλευσῖνος καὶ τῶν Ἀθηνῶν (μέχρις ὕψ. 468) καὶ ὁ *Ὑμηττὸς* (1027 μ. ὕψ.), ὅστις χωρίζει τὸ Ἀθηναϊκὸν πεδίον τῆς Μεσογαίας, ἔχουσι διεύθυνσιν Β.ΒΔ., τὴν αὐτὴν δὲ διεύθυνσιν ἔχουν καὶ τὰ νότια ὄρη τῆς Λαυρεωτικῆς. Τὸ *Πεντελικὸν* (1109 μ.), ἡ ἀνεξάντλητος πηγὴ μαρμάρων, δεικνύει δύο στολιδώσεις, μίαν ἐκ Β.Δ. πρὸς τὰ Ν.Δ. καὶ ἑτέραν ἐγκαρσίως ἐκ ΝΔ. πρὸς τὰ ΒΑ. ἡ τελευταία αὕτη φαίνεται νεωτέρα, αὕτη δὲ συνετέλεσεν εἰς τὸν πυραμιδοειδῆ σχηματισμὸν τῶν κορυφῶν αὐτῆς, καὶ δὴ τῆς ὑψίστης. Ἡ αὐτὴ στολίδωσις παρατηρεῖται καὶ εἰς τὸ παράκτιον ὄρος *Περατί*, νοτιώτερον. Τοὐναντίον, ἄλλα ὄρη ἔχουν διεύθυνσιν ἐκ Δ. πρὸς Α.

Ὁ Αἰγάλεως διατέμνεται ὑπὸ τῆς διόδου τοῦ *Πυθίου* (νῦν τοῦ *Δαφνίου*)· τὸ πρὸς Β. τῆς διόδου τμῆμα ἐλέγετο *Ποικίλον* (νῦν *Δαφνοβούνι—Ζαχαρίτσα*), τὸ δὲ νότιον τμῆμα ἐκ δήμου τινὸς ἐκαλεῖτο *Κορυδαλλὸς* (νῦν βουνὸ τοῦ *Σκαραμαγκᾶ*), τελευτῶν εἰς τὸ ἀπέναντι τῆς Σαλαμῖνος ἀκρωτήριον *Ἀμφιάλην (κοιν. Πέραμα)*. Κατὰ τὸν αὐχένα μεταξὺ τοῦ Ποικίλου καὶ τῆς Πάρνηθος (νῦν *Δέμα*) διέρχεται ἡ ἐξ Ἀθηνῶν πρὸς τὸ Θριάσιον σιδηροδρ. γραμμὴ (177 μ. ὕψ.). Κατὰ ἔτι ὑψηλότερον αὐχένα μεταξὺ Πάρνηθος καὶ Πεντελικοῦ διέρχεται ἡ γραμμὴ τοῦ Λαρισσαϊκοῦ σιδηροδρόμου κατὰ τὸν σταθμὸν τοῦ *Οἴου (Μπογιάτι)*, ὕψ. 350 μ., ἐνῷ ἡ μεταξὺ τοῦ Πεντελικοῦ καὶ τοῦ Ὑμηττοῦ δίοδος, εὖρους μιᾶς ὥρας, ταπεινοῦται μέχρι 216 μ. Διὰ ταύτης διέρχεται ἡ πρὸς τὸ Λαύρειον σιδηροδρ. γραμμή, διασχίζουσα τὴν πεδιάδα τῆς Μεσογαίας, τὴν τρίτην τῶν κυρίων πεδιάδων τῆς Ἀττικῆς, περιβαλλομένην πανταχοῦ σχεδὸν ὑπὸ λόφων, προεκτάσεων τοῦ Ὑμηττοῦ καὶ τοῦ Πεντελικοῦ. Αἱ λοφοσειραὶ αὗται συνδέονται πρὸς Ν., ὅπου ὑψοῦνται τὰ ὄρη τῆς Λαυρεωτικῆς. Μεταξὺ τοῦ βουνοῦ τῆς *Μερέντας* καὶ τοῦ νοτιωτέρου *Πανείου—Κερατοβουνίου* (650 μ. ὕψ.) ἀνοίγεται μακρὰ δίοδος δι' ἧς συγκοινωνεῖ ἡ νοτιοανατολικωτάτη τῆς χερσονήσου ἀκτή. Ἡ λοφώδης αὕτη χώρα εἶναι ὁ «Σουνιακὸς βουνὸς» τοῦ Ἡροδότου ἢ ἡ «Λαυρεωτικὴ χώρα», περίφημος διὰ τὸν πλοῦτον τῶν μεταλλείων αὐτῆς.

Ἄλλη παράλιος μικρὰ πεδιὰς εἶναι ἡ τοῦ περιφήμου *Μαραθῶνος*, σχηματιζομένη Β.Α. τοῦ Πεντελικοῦ.

Κλῖμα.— βλ. λ. Ἀθῆναι, τ. Β', σ. 36 α' καὶ ἑξῆς.

Τοπογραφία.— Βλ. λ. Ἀθῆναι τ. Β', σ. 31 α' καὶ Ἑλλὰς—Τοπογραφικῶς.

Χαρτογραφία.—Ἀπὸ χαρτογραφικῆς ἀπόψεως οὐδεμία ἄλλη χώρα τῆς Ἑλλάδος ἔχει ἀποτυπωθῆ λεπτομερέστερον ὅσον ἡ Ἀττική, τοῦτο δ' ὀφείλεται εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ τοπογραφικοῦ ἀρχαιολ. Ἰνστιτούτου τῆς Γερμανίας, ἀποβλεπούσας εἰς τὰς ἱστορικὰς καὶ ἀρχαιολογικὰς μελέτας. Ὁ καθορισμὸς τῶν τριγωνομετρικῶν σημείων ἐγένετο μετὰ μεγάλης ἀκριβείας ὑπὸ τῶν J. A. Kaupert. Gaede καὶ Kurowski, τὰ δὲ πρῶτα φύλλα τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ E. Κουρτίου καὶ J. A. Kaupert τῷ 1878. Ἐπηκολούθησε μέχρι τοῦ 1900 σειρὰ ἐκδόσεων φύλλων 24 ἐν ὅλῳ ὑπὸ κλίμακα 1 : 25000, ὡς καὶ λεπτομερέστεροι τῶν Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς ὑπὸ κλίμακα 1 : 10000. Ἀνέκδοτα ἔμειναν 8 φύλλα τῆς Β. Δ. Ἀττικῆς, ἀπετυπώθησαν ὅμως καὶ ταῦτα εἰς συνολικὸν χάρτην τῆς Ἀττικῆς, ὅστις ἐξεδόθη τῷ 1900 ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ J. A. Kaupert εἰς κλίμακα 1 : 100.000.

Ι. Σ. ΣΑΡΡΗΣ

— [ΠΑΡΑΛ. ΓΕΩΓΡ.] βλ. λ. Αἰγαῖον τ. Β', σ. 381 καὶ 383.

— [ΣΤΡΑΤ. ΓΕΩΓΡ.] βλ. Ἀθῆναι, τ. Β' σ. 209 γ'.

— [ΠΟΛΙΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Ἀττικὴ ἀποτελεῖ μίαν τῶν 6 ἐπαρχιῶν τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Νόμου ΔΝΖ' διῃρεῖτο εἰς 9 δήμους, ἤδη ὅμως ἀπαρτίζεται ἐκ τριῶν δήμων καὶ 38 κοινοτήτων, ὧν ὁ πληθυσμὸς κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928 ἀνέρχεται εἰς 873.407 κατοίκους. Οἱ ἀποτελοῦντες τὴν ἐπαρχίαν τέως δῆμοι ἦσαν οἱ *Ἀθηναίων, Ἀχαρνῶν, Θορικίων, Κρωπίας, Λαυρεωτικῆς, Μαραθῶνος, Πειραιῶς, Φυλῆς* καὶ *Ὠρωπίων*, οἱ νῦν δὲ τρεῖς δῆμοι εἶναι οἱ *Ἀθηναίων, Πειραιῶς*, καὶ *Λαυρεωτικῆς*. Τὰς νῦν κοινότητας τῆς ἐπαρχίας σημειοῦμεν κατωτέρω κατὰ περιφερείας τῶν τέως δήμων, ἐν παρενθέσει ἀναγράφοντες τοὺς ἀπαρτίζοντας αὐτὰς συνοικισμούς :

α') Περιφέρεια Ἀθηνῶν. Δῆμοι : Ἀθηναίων (βλ. λ. Ἀθῆναι). Κοινότητες : 1) *Ἁγ. Ἀναργύρων* (Ἅγ. Ἀνάργυροι), 2) *Ἀμαρουσίου* (Ἀμαρούσιον) 3) *Γλυφάδας* (Γλυφάδα, Εὐρυάλη), 4) *Ἐκάλης* (Ἐκάλη), 5) *Ἡρακλείου* (Ἡράκλειον), 6) *Καλαμακίου* (Καλαμάκι), 7) *Καλλιθέας* (Καλλιθέα, Τζιτζιφιές), 8) *Κηφισίας* (Κηφισία), 9) *Μοσχάτου* (Μοσχᾶτον, Παράγγες), 10) *Μπραχαμίου* (Μπραχάμι, Κατσιπόδι, Ἁγ. Κοσμᾶς), 11) *Νέων Λιοσίων* (Νέα Λιόσια), 12) *Παλαιοῦ Φαλήρου* (Παλαιὸν Φάληρον, Ἁγία Βαρβάρα, Πικροδαφνή) καὶ 13) *Χαλανδρίου* (Χαλάνδριον).

β') Περιφέρεια Ἀχαρνῶν. Κοινότητες : 1) *Ἄνω Λιοσίων* (Ἄνω Λιόσια) καὶ 2) *Ἀχαρνῶν* (Ἀχαρναί τέως Μενίδι, Βαρυμπόμπι, Μπέλιζα, Δεκέλεια).

γ') Περιφέρεια Θορικοῦ. Κοινότητες : 1) *Καλυβίων Θορικοῦ* (Καλύβια Θορικοῦ, Ὄλυμπος, Ἀνάβυσσος), 2) *Κερατέας* (Κερατέα, Ἄρη - Πανρίτι, Βίλλια, Δασκαλειόν, Διψέλιζα, Μερκάτι καὶ Πλάκα) καὶ 3) *Κουβαρᾶ* (Κουβαρᾶς).

δ') Περιφέρεια Κρωπίας. Κοινότητες : 1) *Κορωπίου* (Κορωπί, Βάρη, Κίτσι), 2) *Μαρκοπούλου* (Μαρκόπουλον, Ἅγ. Σπυρίδων, Βραῶνα, Λιάδα τέως Δάγλα, Πορτο—Ράφτη καὶ Πρασσᾶς), 3) *Παιανίας* (Παιανία τέως Λιόπεσι, Παπαγγελάκι), 4) *Παλλήνης* (Παλλήνη, Κάντζα, Χαρβάτι), καὶ 5) *Σπάτων* (Σπάτα, Ραφήνα, Γιαλοῦ, Πικέρμι).

ε') Περιφέρεια Λαυρείου. Δῆμοι : *Λαυρεωτικῆς* (Λαύρειον, Ἀγριλέζα, Βίγλα, Θορικόν, Καμάριζα, Σούνιον, Σούριζα).

στ') Περιφέρεια Μαραθῶνος. Κοινότητες : 1) *Ἀφιδνῶν* (Ἀφιδναί τέως Κιοῦρκα, Κοκκινόβραχος τέως Λιοσάτι, Μπογιάτι). 2) *Βαρνάβας* (Βαρνάβα). 3) *Γραμματικοῦ* (Γραμματικόν, Ἄνω Σοῦλι). 4) *Καπανδριτίου* (Καπανδρίτι, Μικροχώρι τέως Βελλιαντζίκι, Πολυδένδρι τέως Μάζι, Πευκόφυτον τέως Σπατατζίκι). 5) *Μαραθῶνος* (Μαραθών, Ἅγιος Κωνσταντῖνος, Βρανά, Γεροτσακούλι, Διόνυσος, Βόθωνας τέως Καλέντζι, Κάτω Σοῦλι, Ξερολίθι τέως Μπέη, Ξυλοκερατιὰ τέως Ξυλοκέριζα, καὶ Σταμάτα) καὶ 6) *Νέας Μάκρης* (Νέα Μάκρη).

ζ') Περιφέρεια Πειραιῶς. Δῆμοι : *Πειραιῶς* (βλ. λ. Πειραιεύς). Κοινότητες : 1) *Ἁγ. Ἰωάννου Ρέντη* (Ἅγ. Ἰωάννης Ρέντης) καὶ 2) *Νέου Φαλήρου* (Νέον Φάληρον).

η') Περιφέρεια Φυλῆς. Κοινότητες : 1) *Ἀσπροπύργου* (Ἀσπρόπυργος) καὶ 2) *Φυλῆς* (Φυλή, τέως Χασιά).

θ') Περιφέρεια Ὠρωποῦ. Κοινότητες : 1) *Αὐλῶνος* (Αὐλὼν τέως Σάλεσι, Ἀσπροχώρι τέως Μπούγα), 2) *Καλάμου* (Κάλαμος, Ἅγ. Ἀπόστολοι), 3) *Μαρκοπούλου* (Μαρκόπουλον, Μαλακάσα, Μαυροσουβάλα, Μήλεσι, Μπάφι), 4) *Σκάλας Ὠρωποῦ* (Σκάλα Ὠρωποῦ, Χαλκούτσι) καὶ 5) *Ὠρωποῦ* (Ὠρωπός, Συκάμινος).

Οἰκονομικὴ ἄποψις.—Ἡ περιφέρεια τῆς ἐπαρχίας Ἀττικῆς εἶναι μία τῶν παραγωγικωτέρων τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας. Περὶ τὰς 50.000 στρεμ. ὑπολογίζονται αἱ ἐκτάσεις, ἃς καταλαμβάνει ἡ σπορὰ τῶν δημητριακῶν (15.000 σῖτος, 25.000 κριθὴ καὶ 10.000 βρόμη), 35.000 στρεμ. ἡ ἀμπελοφυτεία καὶ 5.000 στρεμ. αἱ λοιπαὶ καλλιέργειαι (2.000 ὀσπρίων, 2.000 λαχανικῶν, 1000 καπνοῦ καὶ 500 ἀνθέων). Ὑπὸ ἐλαιοδένδρων καταλαμβάνονται ἐκτάσεις 250.000 στρ. περίπου καὶ 100.000 στρεμ. διαφόρων ἄλλων καρποφόρων δένδρων. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν κτηνοτροφίαν, αὕτη συνίσταται κυρίως ἐκ τῆς ἐκτροφῆς 4.000 γαλακτοφόρων ἀγελάδων, 25.000 αἰγοπροβάτων, 5.000 μεγάλων ζῴων καὶ 2.000 χοίρων. Ἡ πτηνοτροφία ἀναβιβάζεται εἰς τὴν ἐκτροφὴν 50.000 πουλερικῶν. Τέλος καὶ ἡ μελισσοκομία παίζει σημαίνοντα ρόλον εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν τῆς Ἀττικῆς, ἀριθμουμένων 5.500 περίπου κυψελῶν, ὧν αἱ 3.000 εὐρωπαϊκῶν τύπων.

Ἡ ἐπαρχία Ἀττικῆς εἶναι ἡ βιομηχανικωτέρα τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος, εὑρισκομένων ἐν αὐτῇ τῶν μεγαλυτέρων βιομηχανικῶν κέντρων αὐτῆς, τόσον ποικίλων βιομηχανικῶν κλάδων ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ, ὅσον καὶ εἰδικῶς μεταλλουργικῶν ἐγκαταστάσεων ἐν Λαυρείῳ παρὰ τὰ πλούσια τῆς Λαυρεωτικῆς μεταλλοφόρα κοιτάσματα. Οὐχ ἧττον ὅμως καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα τῆς Ἀττικῆς (Μαρκόπουλον, Κίζα, Ὠρωπὸς κλπ.) ἀσκοῦνται ἀξιόλογοι βιομηχανίαι ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἐν τῇ περιοχῇ τῶν πρώτων ὑλῶν, εἴτε γεωργικῶν εἴτε ὀρυκτῶν.

Ἐκπαίδευσις. — Ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς ἐπαρχίας Ἀττικῆς, πλὴν τῶν ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ δημοσίων σχολείων (γυμνάσια 16, πρακτ. λύκεια 2, ἑλλ. σχολεῖα 34 τῆς Μέσης ἐκπαιδεύσεως ὡς καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ἐμπορικῶν σχολῶν 6), εἰς ἃ ἐν συνόλῳ φοιτῶσι 15.000 περίπου μαθηταί, λειτουργοῦσιν ἕτερα 16 σχολεῖα μέσης, ὧν τὰ 5 γυμνάσια (1 πρακτικὸν) καὶ τὰ 11 ἑλληνικὰ σχολεῖα μὲ σύνολον μαθητῶν 492 τὸ μέν, καὶ 1204 τὸ δέ. Καθ' ὅλην δὲ τὴν ἐπαρχίαν λειτουργοῦσι 285 δημοτικὰ σχολεῖα, εἰς ἃ συνολικῶς φοιτῶσιν 60000 μαθηταὶ περίπου ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Τὰ σχολεῖα τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως διακρίνονται εἰς ἀρρένων 93, θηλέων 135, μικτὰ 54 καὶ νηπιαγωγεῖα 3, ἀνήκουσι δ' εἰς τρεῖς περιφερείας ἐπιθεωρητῶν Ἀνατολικῆς Ἀθηνῶν, Δυτικῆς Ἀθηνῶν (ἐν μέρει) καὶ Πειραιῶς (ἐν μέρει).

Τὰ ἐκτὸς τῶν δήμων Ἀθηναίων καὶ Πειραιῶς λειτουργοῦντα σχολεῖα μέσης ἐκπαιδεύσεως εἶναι τὰ γυμνάσια Καλλιθέας, Παλαιοῦ Φαλήρου, Ἀμαρουσίου καὶ Κορωπίου, τὸ πρακτ. λύκειον Λαυρείου καὶ τὰ ἑλλην. σχολεῖα Βουλιαγμένης, Καλλιθέας, Παλ. Φαλήρου, Λαυρείου, Ἀχαρνῶν, Κερατέας, Κορωπίου, Μαρκοπούλου, Λιοπεσίου καὶ Σπάτων.

Συγκοινωνίαι : Τὴν ἐπαρχίαν Ἀττικῆς, πλὴν τῶν περὶ τὰς Ἀθήνας καὶ Πειραιᾶ τοπικῶν σιδηροδρόμων καὶ τροχιοδρόμων (βλ. λ. Ἀθῆναι καὶ Πειραιεύς), διασχίζουσι καθ' ὅλον τὸ μῆκός των τὰ δίκτυα τῶν σιδηροδρόμων Ἀττικῆς καὶ ἠλεκτρικῶν σιδηροδρόμων, διέρχονται δὲ δι' αὐτῆς αἱ γραμμαὶ τῶν πρὸς Πελοπόννησον καὶ Β. Ἑλλάδα σιδηροδρόμων. Οἱ ἠλεκτρικοὶ σιδηρόδρομοι ἐξυπηρετοῦσι τὴν γραμμὴν Πειραιῶς—Ἀθηνῶν (χμτρ. 6.700), ἥτις ἤδη προεκτείνεται μέχρι Κηφισίας (ἐξ Ἀθηνῶν χμτρ. 15,690) δι' Ἀμαρουσίου εἰς ἀντικατάστασιν τῆς ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας σιδηροδρόμων Ἀττικῆς ἐκτελουμένης συγκοινωνίας, ἥτις περιορίζεται εἰς τὴν γραμμὴν Ἀθηνῶν—Λαυρείου (χμτρ. 66,050) ἐξυπηρετοῦσαν καὶ τὴν παραγωγικὴν περιφέρειαν τῶν Μεσογείων.

Ἐκ τῶν διασχιζουσῶν τὴν Ἀττικὴν ὁδῶν κυριώτεραι εἶναι αἱ ἐξ Ἀθηνῶν 1) πρὸς Ἐλευσῖνα (χμτρ. 22,9) καὶ δι' αὐτῆς εἰς Πελοπόννησον, 2) πρὸς Δεκέλειαν (χμτρ. 23) καὶ ἐκεῖθεν διὰ Μαλακάσης (χμτρ. 38) εἴτε εἰς Κακοσάλεσι (χμτρ. 46,970) καὶ Σχηματάρι (χμτρ. 61,980), εἴτε εἰς Σκάλα Ὠρωποῦ (χμτρ. 49.540), 3) πρὸς Ἀμαρούσιον (χμτρ. 12), Κηφισίαν (χμτρ. 13.200). Ἐκάλην (χμτρ. 19) καὶ Διόνυσον (χμτρ. 23,580) μὲ διακλάδωσιν πρὸ τοῦ Ἀμαρουσίου πρὸς Χαλάνδριον (χμτρ. 8) καὶ μονὴν Πεντέλης (χμτρ. 15.500), 4) πρὸς Ραφίναν (χμτρ. 26,2), εἶτα Ἅγιον Ἀνδρέαν (χμτρ. 29), καὶ εἶτα Μαραθῶνα (χμτρ. 40.250), 5) πρὸς Παλαιὸν Φάληρον (χμτρ. 6), Γλυφάδα (χμτρ. 14), Βουλιαγμένην (χμτρ. 22) καὶ 6) πρὸς Σούνιον (χμτρ. 59,512) διὰ Λιοπεσίου (χμτρ. 18,090), Μαρκοπούλου (χμτρ. 27.490), Κερατιᾶς (χμτρ. 38), Λαυρείου (χμτρ. 52,010).

Δ. Ε. ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ

— [ΙΣΤΟΡ.] Ὅσον καὶ ἂν συσκοτίζουσιν οἱ ὡραῖοι ἐγχώριοι μῦθοι τὴν ἀρχαιοτάτην ἱστορίαν τῆς *Ἀττικῆς*, τῆς προνομιούχου ταύτης γωνίας τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος, ἀφίνουσιν ἐν τούτοις νὰ διαφαίνωνται οἱ διάφοροι σταθμοὶ αὐτῆς καὶ οἱ οὐσιωδέστεροι παράγοντες, οἵτινες προεκάλεσαν τὴν ἐν τῇ Ἀττικῇ ἐπιμειξίαν διαφόρων ὁμογενῶν καὶ ἀλλογενῶν φύλων, τῶν ὁποίων ἡ πρὸς ἄλληλα ἐπικοινωνία ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς τύχης τῶν κατοίκων τῆς χώρας. Ὁ κυριώτατος παράγων ἦτο ὅτι ἡ Ἀττική, ἀποτελοῦσα βραχώδη χερσόνησον χωριζομένην τῆς λοιπῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος διὰ δυσβάτων ὀρέων (Κιθαιρῶνος, Πάρνηθος) καὶ εἰσχωροῦσα εἰς τὸ Αἰγαῖον τοσοῦτον, ὥστε νὰ κεῖται ἐκτὸς τῆς ὁδοῦ τῶν ἀπὸ Βορρᾶ εἰς Νότον μεταναστευόντων λαῶν, καὶ οὖσα λεπτόγεως, ηὐτύχησε νὰ μὴ ὑποστῇ τὸν κατακλυσμὸν πολυαρίθμων χερσαίων ἐπιδρομέων, διότι οὗτοι οὔτε γονιμωτάτας πρὸς καλλιέργειαν δημητριακῶν καρπῶν γαίας θὰ εὕρισκον ἐν αὐτῇ, οὔτε ἀπεράντους ἐκτάσεις λειμώνων διὰ τὰ ποίμνιά των. Ἕνεκα τῶν εἰρημένων λόγων ὅσοι ξένοι ἐγκατεστάθησαν εἰς αὐτὴν ἦλθον κατὰ μικρὰς ἢ μεγάλας ὁμάδας ἀπὸ ξηρᾶς ἢ θαλάσσης καὶ κατῴκησαν πλησίον ἀλλήλων, χωρὶς νὰ ὑποδουλώσωσιν οἱ μὲν τοὺς δέ. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ διαπιστώνει τὸ ἀθηναϊκὸν δόγμα τοῦ αὐτοχθονισμοῦ (βλ. λ. Ἀθῆναι τ. Β' σ. 44α). Ἡ Ἀττικὴ λοιπὸν ὑπῆρξεν ἄσυλον προγεγραμμένων καὶ τυχοδιωκτῶν, οὐχὶ ὅμως καὶ ἡ λεία ἑνὸς ἐπιδρομέως λαοῦ. Ἀρχαιότατοι κάτοικοι αὐτῆς ὑπῆρξαν, ἀπὸ τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς, καὶ εἰς τὰς τρεῖς πρὸς τὸν Σαρωνικὸν ὡς ῥιπίδια ἀνοιγομένας πεδιάδας, τὴν ἀνατολικὴν τῆς Μεσογαίας, τὴν ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ Κηφισοῦ, καὶ τὴν δυτικὴν τῆς Ἐλευσῖνος (Θριάσιον πεδίον), οἱ Πελασγοί (βλ.λ.), οἵτινες εἶχον θεοποιήσει τὴν γῆν καὶ τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως καὶ ἦσαν λαὸς γεωργικὸς καὶ ποιμενικός. Τὸν μονότονον βίον τῶν πρώτων τούτων κατοίκων φαίνεται ὅτι ἐτάραξαν—ὁδηγοὶ εἶναι οἱ ἐγχώριοι μῦθοι περὶ Κέκροπος, καὶ Θησέως καὶ Μινωταύρου (βλ. λ. Ἀθῆναι τ. Β' σ. 45 α, β, κέξ.)—ὁμάδες πυκναὶ ἐποίκων ναυτικῶν λαῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς θαλασσοκρατίας τῶν Αἰγυπτίων, ἐπὶ τῆς ΙΓ' δυναστείας, καὶ τῶν Κρητῶν, ἐπὶ τοῦ μυθικοῦ Μίνωος, ὅτε εὗρον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐγκατασταθῶσιν ἐν αὐτῇ καὶ Καρο-Λέλεγες πειραταί. Μετὰ τοὺς ἀλλογενεῖς τούτους ἐπήλυδας ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ἀττικὴν πυκναὶ ὁμάδες Ἀχαιῶν, οἵτινες εἰσήγαγον εἰς τὴν χώραν καὶ τὰ φῶτα τοῦ πολιτισμοῦ των, ὡς μαρτυροῦσι τὰ ἐν Ἀττικῇ πολυάριθμα μυκηναϊκὰ μνημεῖα (ἐν Ἀκροπόλει Ἀθηνῶν, Ἐλευσῖνι, Ἀχαρναῖς, Μαρκοπούλῳ, Σπάτα, Θορικῷ κ. ο. κ.), καὶ Ἀχαιοαιολέων (βλ. λ. Αἰολεῖς), κατελθόντων κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἐκ Θεσσαλίας καὶ ἐγκατασταθέντων εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνος, ἔνθα ἵδρυσαν τὴν βραδύτερον κληθεῖσαν *ἰωνικὴν τετράπολιν* (Μαραθῶνα, Οἰνόην, Τρικόρυθον καὶ Προβάλινθον). Ἡ εἰς τέσσαρας φυλὰς διαίρεσις αὐτῶν, ἡ διάλεκτός των καὶ ἡ εἰς τὰς κώμας ἐκείνας λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ Διονύσου, ἐπιβάλλουσι τὸν ταυτισμὸν αὐτῶν μὲ τὸ ἑλληνικὸν φῦλον, ὅπερ βραδύνερον φέρει τὸ ὄνομα τῶν *Ἰώνων*. Τὸ γεγο-

Digitized by Google

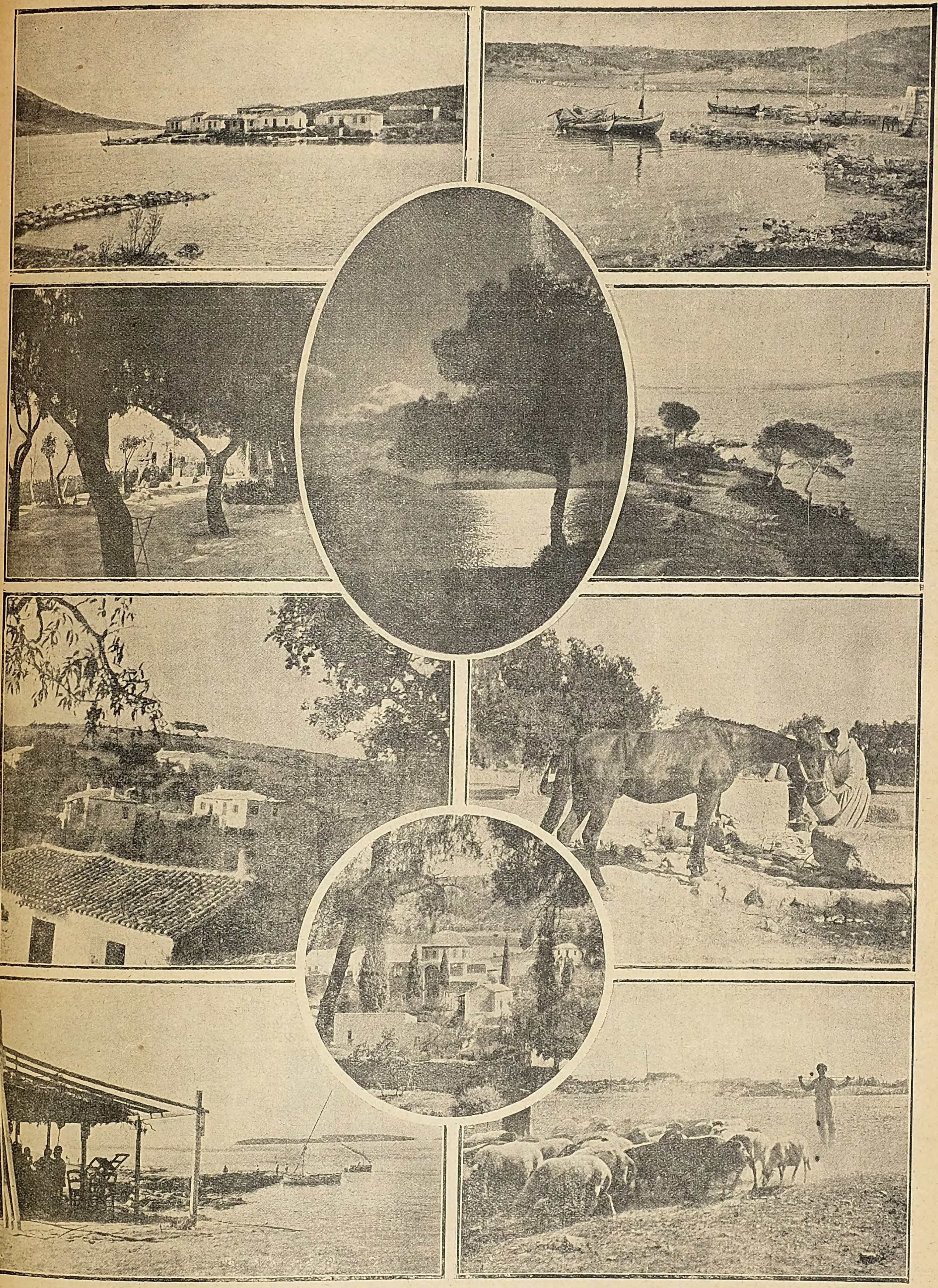

Εἰκόνες ἀπὸ τὴν ***Ἀττικήν****: 1) καὶ 2) Δύο ἀπόψεις τοῦ Πόρτο-Ράφτη. 3) Ἐξοχικὸν πανδοχεῖον. 4) Δύσις τοῦ ἡλίου ἀπὸ τὴν παραλία. 5) Ὁ Σκαραμαγκᾶς. 6) Ἡ Βαρνοβα. 7) Τὸ πότισμα τοῦ ἀλόγου. 8) Το μοναστῆρι τοῦ Δαφνίου. 9) Καφενεῖον εἰς τὴν ἀκρογιαλιά. 10) Πρόβατα ὁδηγούμενα εἰς τὴ βοσκή.*

[Ἡ ἀρίθμησις τῶν εἰκόνων ἀρχίζει ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ ἐκ τῶν ἄνω].

Digitized by Google

Εἰκόνες ἀπὸ τὴν Ἀττικήν: *1) Ἡ μονὴ τῶν Κλειστῶν. 2, 4 καὶ 5) Ἡ Καισαριανή. 3) Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Κυνηγός. 6) Γενικὴ ἄποψις τῆς μονῆς τῶν Κλειστῶν. 7) Στὴ βρῦσι. 8) Περιβολάρης.*

[Ἡ ἀρίθμησις τῶν εἰκόνων ἀρχίζει ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ ἐκ τῶν ἄνω].

Digitized by Google

νὸς τοῦτο, ἡ ἐγκατάστασις τῶν Ἀχαιοαιολέων εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνος, εἶχε διακοσμηθῆ μὲ τοὺς ὡραίους μύθους τοῦ Ξούθου καὶ τοῦ υἱοῦ του Ἴωνος (βλ. λ. καὶ λ. Ἀθῆναι). Μετὰ τὴν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐπιδρομὴν τῶν Δωριέων ἡνώθησαν μετὰ τῶν Ἀχαιοαιολέων τούτων, τῶν Ἰώνων, οἱ Ἴωνες τῶν βορείων ἀκτῶν τῆς Πελοποννήσου, ἐκδιωχθέντες ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, τοὺς ὁποίους εἶχον ἐξαναγκάσει νὰ ἐγκαταλίπωσι τὰς πατρίδας των (Ἀργολίδα, Λακωνικὴν καὶ Μεσσηνίαν) οἱ ἐπιδραμόντες Δωριεῖς. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ εἰς τὸ ἄσυλον αὐτὸ παντὸς μετοικοῦντος φύλου εἶχον καταφύγει Μινύαι ἐξ Ὀρχομενοῦ, Καδμεῖοι ἐκ Θηβῶν, Γεφυραῖοι ἐκ Τανάγρας, Τροιζήνιοι, οἵτινες ἀθρόοι ἐγκατεστάθησαν εἰς Σφηττὸν καὶ Ἀνάφλυστον, Λήμνιοι, Μεσσήνιοι καὶ Τριφύλιοι, ἐξ ὧν κατήγοντο τὰ ἀριστοκρατικὰ γένη τῶν Μεδοντιδῶν, Παιονιδῶν καὶ Ἀλκμεωνιδῶν· καὶ ἄλλοι, οἵτινες συνεπλήρωσαν τὸ μωσαϊκὸν τῶν συνοικησάντων ἐν Ἀττικῇ φύλων. Πάντα ταῦτα τὰ φυλετικὰ στοιχεῖα ἀφωμοίωσε σὺν τῷ χρόνῳ τὸ ἰωνικὸν φῦλον, ὡς πολυπληθέστερον καὶ ἀρτιώτερον ὠργανωμένον, κατισχῦσαν κατὰ τὰς τοπικὰς ἔριδας καὶ συγκρούσεις πρὸς τὰ ἄλλα. Ἐκ τοῦ φυλετικοῦ τούτου κράματος, τὸ ὁποῖον περιελάμβανε τὰ ὑγιέστερα, τολμηρότερα καὶ φιλελευθερώτερα στοιχεῖα πολλῶν συγχωνευθέντων φύλων, προῆλθον σὺν τῷ χρόνῳ διὰ τῆς συνενώσεως ἢ καθυποτάξεως τῶν μικροτέρων πόλεων καὶ κωμῶν εἰς τὰς μεγαλυτέρας πόλεις τρία κράτη, τὸ τῆς *ἰωνικῆς τετραπόλεως* ἐν τῇ Μεσογαίᾳ, τὸ τῆς *Κεκροπίας* καὶ τὸ *ἱερατικὸν* τῆς Ἐλευσῖνος. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος π.Χ. τὸ κράτος τῆς Κεκροπίας, καὶ τὸ κράτος τῆς Ἰωνικῆς τετραπόλεως συνηνώθησαν εἰς ἓν ἑνιαῖον κράτος μὲ κοινὴν θρησκείαν καὶ κοινὴν πρωτεύουσαν, τὰς *Ἀθήνας*, ὡς μετωνομάσθη ἡ Κεκροπία, διὰ τῆς κατισχύσεως τῶν Ἰώνων (βλ. λ. **Ἀθῆναι**). Τὴν συνένωσιν τῶν δύο εἰρημένων κρατῶν ἐπηκολούθησεν ἡ συνένωσίς των καὶ μὲ τὸ κράτος τῆς Ἐλευσῖνος, τοῦ ὁποίου τὰ ἄρχοντα ἱερατικὰ γένη διετήρησαν τὰ θρησκευτικὰ των προνόμια, καὶ ἡ ὑποταγὴ τῆς ἐπί τινα χρόνον ἀντιστάσης Παλλήνης. Ὅτε δὲ συνεπληρώθη πλέον ἡ ἕνωσις ἁπάσης τῆς Ἀττικῆς εἰς ἓν κράτος ἑνιαῖον, ἡ ἱστορία τῆς Ἀττικῆς ἐταυτίσθη μὲ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀθηνῶν, τῆς πρωτευούσης τοῦ ἑνιαίου κράτος τῆς Ἀττικῆς (βλ. λ. **Ἀθῆναι τ. Β' σ. 42** καὶ ἑξῆς). Τὸ κράτος τοῦτο (τὸ ἠπειρωτικὸν δηλ. αὐτοῦ τμῆμα) τοπικῶς μὲν ὑποδιῃρεῖτο εἰς τρία τμήματα, τοὺς *Πεδιεῖς* (ἢ τὴν *Πεδιάδα*) πρὸς τὰ ΒΔ τῶν Ἀθηνῶν, τοὺς *Παράλους* (ἢ τὴν *Παραλίαν*, τὴν *Ἀκτήν*), κατοικοῦντας τὴν ἀπὸ Πειραιῶς μέχρι Σουνίου παραλίαν χώραν τῆς Ἀττικῆς, καὶ τοὺς *Διακρίους* (ἢ *Διακρίαν*), κατοικοῦντας τὰς ὀρεινὰς ἐκτάσεις τῆς Ἀττικῆς, πολιτικῶς δὲ εἰς *φυλάς, τριττῦς καὶ δήμους*. Ἡ κατὰ φυλὰς καὶ δήμους διαίρεσις τῶν κατοίκων τῆς Ἀττικῆς ἦτο ἀρχαιοτάτη, ἀποδιδομένη κατά τινα μὲν μῦθον εἰς τὸν Κέκροπα, ὅστις ἐλέγετο ὅτι διῄρεσε τὴν Ἀττικὴν εἰς 12 τμήματα ἢ δήμους, ἤτοι *Κεκροπίαν, Τετράπολιν* (Μαραθῶνα, Οἰνόην, Τρικόρυθον, Προβάλινθον), *Ἐπακρίαν, Δεκέλειαν, Ἐλευσῖνα, Ἄφιδναν, Θορικόν, Βραυρῶνα, Κύθηρον, Σφηττόν, Κηφισίαν καὶ Φάληρον*, οἵτινες συναπετέλουν εἶδός τι ὁμοσπονδίας, κατ' ἄλλους δὲ εἰς τὸν Ἴωνα, ὅστις εἶχε διαιρέσει τὴν χώραν εἰς 4 φυλὰς μὲ βάσιν τὴν κοινὴν καταγωγὴν τῶν συνανηκόντων εἰς τὴν αὐτὴν φυλὴν καὶ ἄλλους μυθικοὺς τῆς Ἀττικῆς βασιλεῖς. Τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχαιοτάτων τούτων φυλῶν ἦσαν τοπικὰ ἢ μυθικὰ ἢ ἱστορικά, καὶ κατὰ καιροὺς ἤλλασσον· οὕτως αἱ 4 αὗται φυλαὶ ἐκαλοῦντο 1) *Κεκροπία, Αὐτόχθων, Ἀκταία, Παραλία* ἢ 2) *Κραναΐς, Ἀτθίς, Μεσογαία, Διακρία*, ἢ 3) *Διάς, Ἀθηναΐς, Ποσειδωνιάς, Ἡφαιστειάς*, ἢ 4) *Αἰγικορεῖς, Ἀργαδεῖς, Ὅπλητες* καὶ *Γελέοντες*. Ἡ τελευταία διαίρεσις, ἀποδιδομένη εἰς τὸν Ἴωνα, ἔμεινε καὶ ἡ διαρκεστέρα ἀπὸ τοῦ Κλεισθένους, ὅστις ἐπεδίωξε τὴν αὔξησιν τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν καὶ τὴν διάσπασιν τῆς συνοχῆς τῶν συμφερόντων τῶν τάξεων καὶ τῶν γενῶν (βλ. καὶ λ. **Ἀθῆναι τ. Β'. σ. 49 β.**). Πάντες οἱ ἐν τῇ Ἀττικῇ πολῖται ἦσαν κατανεμημένοι εἰς 10 φυλάς, αἵτινες περιελάμβανον ἀστικόν, ἀγροτικὸν καὶ παραλιακὸν πληθυσμὸν τῆς χώρας. Τὰ ὀνόματα τῶν φυλῶν τούτων (ἐκ τῶν ὁποίων ἑκάστη εἶχε τὸν ἐπώνυμον ἥρωά της, ἔχοντα τὸ ἱερόν του καὶ τὸν ἀνδριάντα του εἰς τὰ τεμένη του), ἦσαν τὰ ἑξῆς (κατὰ τὴν ἐν τοῖς δημοσίοις γράμμασι τάξιν): *Ἐρεχθηΐς, Αἰγηΐς, Πανδιονίς, Λεοντίς, Ἀκαμαντίς, Οἰνηΐς, Κεκροπίς, Ἱπποθοωντίς, Αἰαντὶς* καὶ *Ἀντιοχίς*. Εἰς τὰς 10 ταύτας φυλὰς προσετέθησαν κατὰ τὸ 306—305 π. Χ. ἡ *Ἀντιγονὶς* καὶ ἡ *Δημητριάς*, βραδύτερον δὲ καὶ ἡ *Πτολεμαΐς*, ὅτε ἔγιναν 13. Κατὰ τὸ ἔτος ὅμως 200 π. Χ., προστεθείσης τῆς *Ἀτταλίδος*, κατηργήθησαν ἡ Ἀντιγονὶς καὶ ἡ Δημητριὰς καὶ οὕτως ἀπέμειναν 12. Τελευταία προσετέθη ἡ *Ἀδριανὶς* πρὸς τιμὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ. Αἱ τριττύες, συσταθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Κλεισθένους, ἦσαν ἰσόμοιροι καὶ ἰσομεγέθεις, διὰ τοῦτο δὲ ἦσαν προσφορώτεραι τῶν ἀνίσων δήμων πρὸς κατανομὴν τῶν εἰσφορῶν καὶ τῶν ἄλλων τελῶν. Ἑκάστη φυλὴ κατενέμετο εἰς τρεῖς *τριττῦς*, ἀποτελουμένας ἐκ δήμων, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ἦτο διάφορος ἐν ἑκάστῃ κατὰ λόγον τοῦ μεγέθους τούτων. Γνωσταὶ τριττύες εἶναι αἱ τῆς *Πανδιονίδος* φυλῆς (τῶν *Παιανιέων, Μυρρινουσίων* καὶ πιθανῶς τῶν *Κυδαθηναίων*), καὶ τῆς *Οἰνηΐδος* (τῶν *Λακιαδῶν, Θριασίων* καὶ ἴσως τῶν *Ἐπακρέων*), δύο τῆς *Ἱπποθοωντίδος* (τῶν *Ἐλευσινίων*, καὶ *Πειραιέων*) καὶ μία τῆς *Ἀκαμαντίδος* (τῶν *Κεραμέων*). Τὰ ὀνόματα τῶν τριττύων συνέπιπτον, πιθανώτατα, μὲ τὸ ὄνομα τοῦ μεγίστου τῶν ἐν αὐταῖς δήμων. Ἑκάστης τριττύος προΐστατο ὁ *τριττύαρχος*. Πρὸ τοῦ Κλεισθένους (ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς κληρονομικῆς βασιλείας) αἱ 4 τότε φυλαὶ ὑποδιῃροῦντο εἰς 48 *ναυκραρίας*. Οἱ δῆμοι τῆς Ἀττικῆς ἀνήρχοντο εἰς 174, πιθανώτατα, κατὰ τὸ 200 π. Χ.· ἦσαν δὲ παλαιοτάτη, ὡς προελέχθη, ὑποδιαίρεσις τῆς χώρας καὶ ἦσαν ἀνίσου μεγέθους (ἐκ τῶν μεγίστων ἦτο ὁ τῶν *Ἀχαρνέων*, ἐκ τῶν μικροτέρων δὲ ὁ τῶν *Ἁλιμουσίων* καὶ ὁ τῶν *Μυρρινουσίων*). Δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον διὰ πάντας τοὺς ἀρχαίους δήμους οὔτε ποῦ ἔκειτο ἕκαστος αὐτῶν, οὔτε εἰς τίνα τριττὺν καὶ φυλὴν ὑπήγετο ἕκαστος. Οὕτω γνωστὸν μόνον εἶναι ὅτι οἱ δῆμοι *Ραμνοῦς* (κείμενος πρὸς Β. τοῦ Μαραθῶνος καὶ ἔχων τὸν περίφημον ναὸν τῆς Νεμέσεως), *Μαραθών*, ὁ περίδοξος διὰ τὴν παρ' αὐτὸν νίκην τῶν Ἀθηναίων (490 π. Χ.), *Τρικόρυθος* καὶ *Οἰνόη* ἀνῆκον εἰς τὴν *Αἰαντίδα* φυλήν. Οἱ *Μυρρινοῦς, Παλλήνη* (πεφημισμένη διὰ τὸ ἐν αὐτῇ ἱερὸν τῆς Παλληνίδος Ἀθηνᾶς καὶ τὴν παρ' αὐτὴν νίκην τοῦ Πεισιστράτου καὶ ὡς πατρὶς τοῦ Ἀμεινίου τοῦ Σαλαμινομάχου), *Πεντέλη* καὶ *Ἀνάφλυστος* (νῦν *Ἀνάβυσσος*) ἀνῆκον εἰς τὴν *Ἀντιοχίδα* φυλήν. Καὶ οἱ *Θοράς, Αἰγιλία, Ἀμφιτρόπη, Βῆσα* καὶ *Προβάλινθος* εἰς τὴν *Πανδιονίδα*. Ἐκ τῶν 4 παρακειμένων δήμων, οἵτινες ἐκαλοῦντο *Τετράκωμοι*, ὁ *Πειραιεὺς* καὶ οἱ *Θυμοιτάδαι* ἀνῆκον εἰς τὴν *Ἱπποθοωντίδα* φυλήν, ἐνῷ τὸ *Φάληρον* ἀνῆκεν εἰς τὴν *Αἰαντίδα* καὶ ἡ *Ξυπέτη* εἰς τὴν *Κεκροπίδα*. Εἰς τὴν *Ἱπποθοωντίδα* ἀνῆκε καὶ ὁ δῆμος *Κορυδαλλός*. Γνωστὴ ἐπίσης εἶναι ἡ τοποθεσία τῶν ἑξῆς ἀρχαίων δήμων: τοῦ τῶν *Ἀχαρνέων* παρὰ τὸ σημερινὸν Μενίδι (ἡμίσειαν ὥραν ΝΔ), τοῦ τῶν *Κηφισιέων* παρὰ τὴν σημερινὴν Κηφισιάν, τοῦ τῶν Σφηττίων, πατρίδος τοῦ Σωκρατικοῦ Αἰσχίνου καὶ τοῦ φίλου καὶ θαυμαστοῦ τοῦ Σωκράτους Χαιρεφῶντος, παρὰ τὸ σημερινὸν Κορωπί. Ἐπίσης εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ δῆμος *Ἀνάφλυστος* ἔκειτο παρὰ τὸν σημερινὸν Ἀνάβυσσον, ὁ δῆμος *Μυρρινοῦς* παρὰ τὸ σημερινὸν Μαρκόπουλον, ὁ δῆμος *Γαργηττὸς* παρὰ τὸ σημερινὸν Γαρηττό, ὁ δῆμος *Λαμπτραὶ* ἢ *Λαμπραί*, ὅστις ἦτο διττός, ὁ ὑπένερθεν (ὁ παράλιος) καὶ ὁ ὕπερθεν (ὁ μεσόγειος) παρὰ τὰς τοποθεσίας Βουρβάτσι, Λαμπρικᾶ (ἥτις διέσωσε τὸ ἀρχαῖον ὄνομα) καὶ «στοῦ Κίτσι τὸ πηγάδι», ὁ δῆμος *Ἀναγυροῦς* παρὰ τὴν σημερινὴν Βάρην, ὁ δῆμος *Ἄθμονον* (Ἀθμονία), εἰς τὸν ὁποῖον κατ' ἐξοχὴν ἐλατρεύετο ἡ Ἀμαρυσία Ἄρτεμις, παρὰ τὸ σημερινὸν Ἀμαρούσιον, ὁ δῆμος *Φλύα*, ὅστις ἦτο πατρὶς τοῦ ποιητοῦ Εὐριπίδου καὶ τοῦ Λυκομήδους τοῦ διακριθέντος εἰς τὰς ναυμαχίας Ἀρτεμισίου καὶ Σαλαμῖνος καὶ ἦτο διαπεφημισμένος διὰ τὰ ἱερὰ τῶν ἐν αὐτῷ λατρευομένων θεῶν Μεγάλης θεᾶς (Γῆς), Διονύσου (Ἀνθίου), Δήμητρος (Ἀνησιδώρας), Ἀπόλλωνος (Δαφνηφόρου) καὶ Διὸς (Κτησίου), παρὰ τὸ σημερινὸν Χαλάνδρι, ὁ δῆμος *Παλλήνη* παρὰ τὸ σημερινὸν Χαρβάτι καὶ τὴν θέσιν Γέρακα, ὁ δῆμος *Παιανία*, ὅστις ἦτο πατρὶς τοῦ ῥήτορος Δημοσθένους, παρὰ τὸ σημερινὸν Λιόπεσι, ὁ δῆμος *Κρωπία*, παρὰ τὴν θέσιν Δέμα, ἔνθα ἅλυσις βουνῶν συνδέει Πάρνηθα καὶ Αἰγάλεων, ὁ δῆμος *Κορυδαλλὸς* παρὰ τὴν θέσιν Σκαραμαγκᾶ, ὁ δῆμος *Αἰξωνὴ* παρὰ τὴν σημερινὴν Γλυφάδα, ὁ δῆμος *Ἀναγυροῦς* παρὰ τὴν σημερινὴν Βουλιαγμένην, ὁ δῆμος *Ἁλιμοῦς* παρὰ τὴν Κωλιάδα ἄκραν (Ἅγ. Κοσμᾶν). Ἐξηκριβωμένος εἶναί πως καὶ ὁ χῶρος παρὰ τὸν ὁποῖον ἔκειτο οἱ ἀρχαῖοι δῆμοι *Ἐλευθεραί, Φυλή, Δεκέλεια* (νῦν Τατόϊ), *Ὠρωπός*, ὅστις ἄλλοτε ἀνῆκεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἄλλοτε περιήρχετο εἰς τοὺς Βοιωτούς, ἡ *Ἄφιδνα*, αἱ *Ἀραφηνίδες Ἁλαὶ* (νῦν Ραφήνα), *Βραυρὼν* (νῦν Βρανῶνα), *Πρασιαὶ* (νῦν Πόρτο-Ράφτη), *Ποταμὸς* (παρὰ τὴν σημερινὴν Κερατέαν), ἔνθα ὑπῆρχεν ὁ τάφος τοῦ Ἴωνος κ.ο.κ. Ἀμφισβητεῖται ὁ χῶρος ἔνθα ἔκειτο ὁ δῆμος *Ἀλωπεκή*, ἡ πατρὶς τοῦ Ἀριστείδου καὶ τοῦ Σωκράτους, ὑποστηριζόντων ἄλλων μὲν ὅτι ἔκειτο παρὰ τοὺς σημερινοὺς Ἀμπελοκήπους, ἄλλων δὲ ὅτι ἔκειτο παρὰ τὴν σημερινὴν Ἐλεοῦσαν (μεταξὺ Καλλιθέας καὶ Φαλήρου). Ἕκαστος δῆμος εἶχεν ἄρχοντα τὸν *δήμαρχον*, μνημονεύονται ὅμως καὶ ἄλλοι ἄρχοντες τῶν δήμων, θρησκευτικὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔχοντες καθήκοντα (ὡς ὁρισταὶ ἐν Πειραιεῖ καὶ Σουνίῳ, ἱεροποιοὶ καὶ σωφρονισταὶ ἐν Αἰξωνῇ, ἱερεῖς, μεράρχαι κ.ο.κ.). Ἀπὸ τοῦ δήμου οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς, οἵτινες ἦσαν ἐλεύθεροι πολῖται, μέτοικοι καὶ δοῦλοι ἐλάμβανον τὸ ἐπώνυμόν των, π.χ. *Δημοσθένης Δημοσθένους Παιανιεὺς* (τύπος ἐλευθέρων πολιτῶν), *Τεῦκρος ἐν Κυδαθηναίῳ οἰκῶν* (τύπος μετοίκων). Οἱ δοῦλοι ἔφερον ἢ τὸ ἐθνικὸν των ὄνομα π.χ. *Φρύξ, Παφλαγὼν* ἢ τὸ συνηθιζόμενον ἐν τῇ πατρίδι των ὄνομα, π.χ. *Μίδας* (*ὁ ἐκ Φρυγίας δοῦλος*). Πόλεις μεγάλαι μνημονεύονται ἐν τῇ Ἀττικῇ αἱ *Ἀθῆναι* καὶ τὸ ἐπίνειον αὐτῶν, ὁ *Πειραιεύς*, δευτερεύουσαι δὲ ἡ *Ἐλευσίς*, ὁ *Ὠρωπός*, ὁ *Ραμνοῦς*, ἡ *Δεκέλεια*, ἡ *Φυλὴ* καὶ ἡ *Στειρία*, ἡ πατρὶς τοῦ Θηραμένους καὶ τοῦ Θρασυβούλου, φρούρια δὲ ὁ *Ἀνάφλυστος*, ὁ *Θορικός*, τὸ *Σούνιον*, ὁ *Ραμνοῦς*, ἡ *Ἐλευσίς*, ἡ *Φυλή*, αἱ *Ἄφιδναι*, τὸ *Πάνακτον*. Ἐκ τῶν ὀνομάτων τῶν ἀρχαίων ὁδῶν συγκοινωνίας τοῦ ἐν Ἀττικῇ πληθυσμοῦ (ἐφημίζετο δὲ ἀπὸ τοῦ Πεισιστράτου ἡ Ἀττικὴ διὰ τὴν καλὴν συγκοινωνίαν της) διεσώθησαν μέχρι τοῦδε τὸ τῆς *Ἱερᾶς ὁδοῦ*, διὰ τῆς ὁποίας συνεδέοντο αἱ Ἀθῆναι μετὰ τῆς Ἐλευσῖνος, τὸ τῆς *Σφηττίας*, ἥτις διερχομένη διὰ τῆς μεταξὺ Πεντελικοῦ καὶ Ὑμηττοῦ διόδου (νῦν Σταυροῦ) συνέδεε τὰς Ἀθήνας μὲ τὸν δῆμον Σφηττόν, καὶ τὸ τῆς *Στειρίας* ἢ *Στειριακῆς*, ἥτις διερχομένη διὰ τῆς αὐτῆς διόδου συνέδεε τὰς Ἀθήνας μὲ τὸν δῆμον Στειρίαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Πλὴν τῶν ἐν τῷ ἄρθρῳ Ἀθῆναι (βλ. λ.) ἀναφερομένων, σημειοῦμεν καὶ τὰ κάτωθι: *Παυσανίου*: Ἑλλάδος Περιήγησις (Ἀττικά). — *Aldenhoven F.* Hineraire descriptif de l'Attipue et du Peloponèse. Ἀθῆναι 1841—*Bursian C.*: Geographie von griechenland. Λειψία 1862—*Corsini E.*: Fasti Attici.—*Gurlitt W.*: De Tetrapoli Attica.—*Henriot:* Les dèmes de l'Attique 1853.—*Κοκκώνης Ἀλ.* Ἡ Ἀττικὴ τὸ πάλαι, Ἀθῆναι 1901 *Λάμπρος Σπ.*: Ἡ ὀνοματολογία τῆς Ἀττικῆς καὶ ἡ εἰς τὴν χώραν ἐποίκισις τῶν Ἀλβανῶν, ἐν Ἐπετηρίδι «Παρνασσοῦ» Τομ. 1.—*Leaue M. W.*: The Demi of Attica 2α ἔκδ. Λονδῖνον 1841—*Meursius J.*: Fortuna Attica.—*Παναγιωτίδης Α.*: Ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἀττικῆς, Ἀθῆναι 1896.—*Töpffel J.*: Attische genealogie.—*Wordsworth Chr.*: Athens and Attica 4η ἔκδ. Λονδῖνον 1869.—*Χατζοπούλου Δημ.* Ἀνέκδοτος πολύτομος ἐργασία αὐτοῦ. Ἐπίσης ἄρθρα του ἐγκατεσπαρμένα ἐν ἐφημερίσι καὶ περιοδικοῖς ὑπὸ ψευδώνυμα: «*Ἀττικός*», «*Πεζοπόρος*» κ. ἄ.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

—**Ἀττικῆς *Βυζαντινοὶ ναοὶ καὶ μνημεῖα*.** Κατὰ τὴν βυζαντικὴν περίοδον ἡ Ἀττική, ὡς χώρα τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος, καὶ δὴ ἡ ἐνδοξοτάτη κλασσικὴ χώρα, δὲν διεκρίθη ὁμολογουμένως οὔτε κατὰ τὰ παλιτικὰ γεγονότα, οὔτε κατὰ τὰς ἐκπολιτιστικὰς ἐκδηλώσεις, δὲν κατέχει εἰς τὴν Μεσαιωνικὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν κατέχει ἡ Πελοπόννησος καὶ δὴ ἡ Λακωνία, ἡ Ἤπειρος καὶ ἄλλαι Ἑλληνικαὶ χῶραι. Αἱ μεγάλαι Ἀθῆναι καὶ αὐταὶ ἔπεσαν κατὰ τὸν Μεσαιῶνα εἰς λήθαργον, μόνον δὲ κατὰ τὴν ὑστάτην ἐποχὴν τῆς Φραγκοκρατίας ἀναζοῦν ἐν τῇ ἱστορίᾳ μὲ τοὺς ξένους δορικτήτορας, τοὺς Δελαρὼς καὶ τοὺς Ἀτζαγιώλη. Παραδόξως ὅμως καὶ αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Ἀττικὴ εἶναι χῶραι μεσταὶ ἀπὸ λίαν ἐνδιαφέροντα Βυζαντινὰ καὶ μεταβυζαντινὰ μνημεῖα. Ἡ πλήρης καλλιτεχνικὴ ἱστορία τῆς Ἀττικῆς δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ παρὰ μόνον μετὰ τὴν τελείαν γνῶσιν καὶ μελέτην ὅλων τῶν σωζομένων ναῶν καὶ ἄλλων λειψάνων τοῦ Μεσαιωνικοῦ βίου, μελέτην ἡ ὁποία δὲν ἔχει γίνει ἀκόμη. Ἐκ τῆς συγκριτικῆς δ' ἐρεύνης θὰ ἠδύναντο πολλὰ συμπεράσματα ἀξιολογώτατα νὰ συναχθοῦν περὶ τῆς ὅλης Μεσαιωνικῆς ἱστορίας τῆς Ἀττικῆς καὶ περὶ τῆς θέσεως αὐτῆς ἐν τῇ ὅλῃ Βυζαντινῇ ἱστορίᾳ καὶ ἰδίως ἐν τῇ Βυζαντινῇ τέχνῃ. Ἐνταῦθα θὰ μνημονευθῶσι σπουδαῖα τινὰ μνημεῖα, τὰ ὁποῖα θὰ περιγραφοῦν εἰς ἰδιάζοντα ἄρθρα, εἴτε ὑπὸ τὸ γνωστότερον ὄνομά των, εἴτε ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἢ τοῦ χωρίου, εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκονται, καὶ θὰ ἐκτεθῶσι γενικαί τινες παρατηρήσεις.

Καὶ πρῶτον πολὺ πλησίον αἱ Ἀθῆναι περικυκλώνονται ἀπὸ ἀξιολογώτατα Βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς καλῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς, τὰ ὁποῖα ὅλα ἐγείρονται εἰς γραφικωτάτας τοποθεσίας καὶ παρέχουν θελκτικώτατον τόνον εἰς τὴν χαρωπὴν φυσιογνωμίαν τῆς Ἀττικῆς χώρας. Τοιοῦτοι ναοὶ τῆς μέσης Βυζαντινῆς ἐποχῆς (Ι'—ΙΓ' αἰῶνος) εἶναι: εἰς τὴν πρὸς τὴν Ἐλευσῖνα ὁδὸν ἡ περιλάλητος Μονὴ τοῦ *Δαφνίου*, εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Ὑμηττοῦ ἡ Μονὴ τῆς *Καισαριανῆς*, εἰς τὸ Γαλάτσι ἡ *Ὄμορφη ἐκκλησιά*. Ἄλλοι ναοὶ μεταγενέστεροι, ἡ Μονὴ τοῦ *Ἀστερίου*, τοῦ *Κυνηγοῦ*, τῶν *Φιλοσόφων*, ἡ *Νταοῦ Πεντέλη*, ἡ *Φανερωμένη* τῆς Σαλαμῖνος, ἀξιολογώτατοι καὶ οὗτοι, εἴτε εἶναι ἐπὶ παλαιοτέρων κτισμάτων ἱδρυμένοι, εἴτε ἐνδιαφέρουν περισσότερον τὴν ἐπὶ Τουρκοκρατίας περίοδον.

Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐξαίρει τὰ μνημεῖα ταῦτα δὲν εἶναι μόνον ἡ καθόλου τέχνη αὐτῶν, ἀρχιτεκτονικὴ καὶ γραφικὴ (ψηφιδωτά, εἴτε τοιχογραφίαι), ἀλλ' ἰδιάζουσά τις τεχνοτροπία, ἡ ὁποία διαφέρει ὑπό τινας ἐπόψεις τῆς κοινῆς Βυζαντινῆς, καὶ ἡ ὁποία ἔκαμε διακεκριμένους μελετητὰς τῆς Χριστιανικῆς Ἑλληνικῆς τέχνης, ὡς τὸν Ἰωσὴφ Στρυγόφσκην καὶ τὸν Γαβριὴλ Μιλλέ, νὰ ὁμιλοῦν περὶ *Ἑλλαδικῆς τέχνης*, εἴτε περὶ *Ἑλληνικῆς Σχολῆς* (Ecole grecque) εἰς τὴν Βυζαντινὴν ἀρχιτεκτονικήν. Καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην εἶναι μεγάλης σημασίας διὰ τὴν ὅλην ἱστορίαν τῆς τέχνης τὰ ἀκόμη σχεδὸν ἀνεξερεύνητα, ἰδίως ἐν τῷ συνόλῳ, βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Ἀττικῆς. Οἱ ξένοι Πορφύριος Οὐσπένσκης, Στρυγόφσκης, Μιλλὲ ἔχουν κάμει σπουδαίας ἐρεύνας, καὶ οἱ ἡμέτεροι Λαμπράκης, Καμπούρογλους, ὡς καὶ οἱ νεώτεροι (Ὀρλάνδος, Σωτηρίου κλ.) ἔχουν ἀρκετὸν ὑλικὸν περισυναγάγει, τὸ δὲ Ἀρχαιολογικὸν τμῆμα τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας καταρτίζει Εὑρετήριον τῶν μνημείων τῆς Ἑλλάδος (τοῦ ὁποίου ἐξεδόθη τὸ Α' τεῦχος, 1927 περιλαμβάνον τὰ παλαιοβυζαντινὰ καὶ παλαιοχριστιανικὰ μνημεῖα τῶν Ἀθη-

Digitized by Google

νῶν). Ἡ καταγραφὴ καὶ περιγραφὴ τῶν Μεσαιωνικῶν μνημείων τῆς Ἀττικῆς, τὴν ὁποίαν παρασκευάζουσιν οἱ *Σωτηρίου* καὶ *Κοτζιᾶς*, θέλει παράσχει μεγάλην διευκόλυνσιν καὶ εἰς τὴν περαιτέρω εἰδικωτέραν μελέτην καὶ εἰς τὴν συναγωγὴν γενικωτέρων συμπερασμάτων περὶ τῆς ἐν τῇ κλασσικῇ ταύτῃ χώρᾳ διαμορφώσεως καὶ ἐξελίξεως τῆς Βυζαντινῆς τέχνης.

Ἄξια ὀλιγωτέρου λόγου εἶναι τὰ ὀχυρωματικὰ μεσαιωνικὰ μνημεῖα τῆς Ἀττικῆς, ἤτοι λείψανα ὀχυρώσεων, περιβόλων, πύργοι μεμονωμένοι, τῶν ὁποίων καὶ τούτων ἡ περιγραφὴ θὰ παράσχῃ ἀξιόλογον συμβολὴν εἰς τὴν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν τῆς χώρας.

Μεγίστη δὲ σημασία πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς τὰ ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἀνεγερθέντα πολυαριθμότατα Χριστιανικὰ κτίσματα κατὰ τὴν Ἀττικήν. Καὶ εἶναι μὲν ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν μονυδρίων, εἴτε ναϊδίων τούτων ἀπέριττος καὶ πτωχική, αἱ τοιχογραφίαι ὅμως, αἱ ὁποῖαι σκεπάζουν τοὺς τοίχους αὐτῶν, εἶναι τεκμήρια σημαντικώτατα μιᾶς ἐποχῆς, βυθισμένης εἰς τὸ σκότος τῆς δουλείας· πολλαὶ μάλιστα ἐξ αὐτῶν διεγείρουν ζωηρότατον τὸ ἐνδιαφέρον. Τὸν ἐν Σαλαμῖνι ναὸν τῆς Φανερωμένης ἐζωγράφισε τῷ 1737 ὁ ἐξ Ἄργους *Γεώργιος Μάρκου* μετὰ τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν *Νικολάου Μπενιζέλου*. Ἐκ τοῦ ἀπείρου πλήθους τῶν τοιχογραφιῶν ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι προσείλκυσαν τὴν προσοχὴν καὶ αὐτοῦ τοῦ παλαιοτέρου διασήμου Χριστιανολόγου Didron, εἶναι μερικαὶ ἀξιολογώταται (ἡ Ἁγία Αἰκατερίνη, ὁ Ρωμανὸς κλ.). Ὁ ἴδιος ζωγράφος οὗτος, ἀνεξάντλητος εἰς ἐργασίαν, ἐζωγράφισε καὶ τὸν εἰς τὸ Κορωπὶ ναὸν τῆς Κοιμήσεως (1732), καὶ τὸν εἰς τὸ Μαρκόπουλον ναὸν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς (1750). Μεταξὺ τῶν τοιχογραφιῶν τῶν ναϊδίων, τῶν κατεσπαρμένων εἰς τὴν χώραν τῆς Ἀττικῆς, εὑρίσκονται μερικαὶ ἐκπλήττουσαι διὰ τὴν προηγμένην καὶ ἐλευθέραν καὶ ἐπιβλητικὴν τέχνην αὐτῶν. Τοιαῦται εἶναι π. χ. εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Κυνηγοῦ τῶν Φιλοσόφων ἡ ζωγραφία τοῦ *Παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν*, παρὰ τὴν Κολοκυνθοῦν εἰς τὴν Μουσταπίδαιναν ἡ μορφὴ τῆς *Παναγίας τῆς Πλατυτέρας*, παρὰ τὸ Γουδὶ εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου ἢ *τοῦ Παντοκράτορος* κλ. (βλ. *Ν. Δ. Καλογεροπούλου*, Μεταβυζαντινὴ καὶ Νεοελληνικὴ τέχνη, τ. Α', 1926, σ. 116 ἑξ.). Πλεῖσται δὲ ὅσαι εἶναι εἰκόνες αἱ ἐπὶ ξύλου φορηταὶ τῶν μεταβυζαντινῶν χρόνων, αἱ ὁποῖαι στολίζουν ἀληθῶς ἀκόμη μεμακρυσμένα καὶ ἄγνωστα ναΐδια τῆς Ἀττικῆς.

Τὰ κατὰ τοὺς χρόνους σκοτεινῆς δουλείας φιλοτεχνηθέντα ταῦτα μνημεῖα τέχνης, καὶ δὴ τὰ ζωγραφικά, ἔχουν διπλῆν σημασίαν, καὶ κατὰ τὰς δύο ὄψεις, ἀξιολογωτάτην. Πρῶτον ὅτι δεικνύουν τὴν ὕπαρξιν Σχολῆς ζωγραφικῆς εἰς τὴν Ἀττικὴν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, καὶ ἔπειτα, τὴν ἀκόμη σπουδαιοτέραν σημασίαν ὑπὸ γενικὴν ἱστορικὴν ἔννοιαν, τὴν εἰς ἡμέρας ζοφερὰς καὶ θεωρουμένας ὡς ἡμέρας παχυλῆς ἀγροικίας φιλόκαλον διάθεσιν καὶ ἀρκετὰ προηγμένον εἰς πολιτισμὸν βίον τῶν κατοίκων τῆς Ἀττικῆς.

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας νομὸς *[Γεωγρ.]*. Ὁ νοτιοδυτικώτερος τῶν τριῶν νομῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Φθιώτιδος, πρὸς τὰ ΒΑ. καὶ Α. ὑπὸ τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Σαρωνικοῦ πρὸς τὰ ΝΔ. ὑπὸ τῆς Κορινθίας καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Φωκίδος. Εἰς τὸν νομὸν περιλαμβάνονται καὶ αἱ ἐν τῷ Σαρωνικῷ νῆσοι καὶ νησῖδες καὶ αἱ ἀνατολικῶς τῆς Χερσονήσου τῆς Ἀττικῆς ἀκατοίκητοι νησῖδες Μακρόνησος καὶ Ἑλένη, ὡς καὶ μικρόν, τὸ ἀνατολικώτερον, τμῆμα τῆς Πελοποννήσου, τὸ ἀπαρτίζον τὴν ἐπαρχίαν Τροιζηνίας, προσαρτηθὲν αὐτῷ τῷ 1925 ἕνεκα λόγων συγκοινωνιακῶν. Τὸ ἐμβαδὸν ἐν γένει τοῦ νομοῦ εἶναι 6.500 τετρ. χμτρ. περίπου, ὁ δὲ πληθυσμὸς (1928) 1.031.252 κατοίκων.

Διοικητικῶς ὁ νομὸς διαιρεῖται εἰς τὰς ἑξῆς ἐπαρχίας: 1) *Ἀττικῆς*, 2) *Αἰγίνης*, 3) *Μεγαρίδος*, 4) *Θηβῶν*, 5) *Λεβαδείας* καὶ 6) *Τροιζηνίας*. Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ εἶναι αἱ *Ἀθῆναι*.

Ὁ νομὸς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας εἶναι ἐκ τῶν σημαντικωτέρων παραγόντων τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τῆς χώρας, διότι ἐμφανίζει τοὺς κυριωτέρους πλουτοφόρους συντελεστάς. Τὸ σύνολον τῶν καλλιεργουμένων ἐκτάσεων (1926) ἀνέρχεται τὰ 920,651 στρέμματα, ἡ ἀπόδοσις δὲ τῶν κυριωτέρων καλλιεργουμένων εἰδῶν καταφαίνεται εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα καταρτισθέντα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀριθμῶν τῆς ἁρμοδίας Γεν. Στατιστικῆς Ὑπηρεσίας:

Προϊόντα	Ἐκτάσ. στρέμ.	Παραγωγὴ χιλιόγρ.	
Δημητριακὰ	570079		28.239 700
Ὄσπρια	23376		1.015 300
Γεώμηλα	4008		2.840.400
Λοιπὰ προϊόντα λαχαν.	8008		6.370.300
Καπνὸς	18089		1.224.600
Βάμβαξ	52385		5.361.000
Σανὸς	75200		10.733.100
Σταφυλαὶ-Γλεῦκος	166696		34.443.100
Ἐλαῖαι-ἔλαιον	—		2.263.700
Ἑσπεριδοειδῆ	—	τεμάχια	8 548.000
Λοιποὶ καρποὶ	—	χγρ.	557.300

Ἡ κτηνοτροφία συνίσταται ἐκ τῆς ἐκτροφῆς (ἀπαρίθμησις 1926) 14306 ἵππων, 1?924 ἡμιόνων, 10321 ὄνων, 2271 βοῶν, 7239 ἀγελάδων, 284.834 προβάτων, 224.677 αἰγῶν, 9468 χοίρων, 279.960 πουλερικῶν καὶ 12.532 κονίκλων. Δασικῶν ἐκτάσεων ἡ περιφέρεια τοῦ νομοῦ δὲν στερεῖται, παρὰ δὲ τὰς ἐκ συχνῶν πυρκαϊῶν καταστροφὰς ἔχει νὰ ἐμφανίσῃ δάση μικρὰ μὲν ἀλλ' ἄξια πολλῆς σημασίας.

Ἡ βιομηχανία εἰς τὴν Ἀττικοβοιωτίαν εἶναι μεγάλως ἀνεπτυγμένη, ἐν αὐτῇ δὲ εὑρίσκονται τὰ μεγαλύτερα τῆς χώρας βιομηχανικὰ κέντρα. Κατὰ τὴν βιομηχανικὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1920, τὸ σύνολον τῶν πάσης φύσεως ἐπιχειρήσεων ἀνέρχεται τὰς 5608, ὧν αἱ 4521 εἶναι μικροβιομηχανίαι ἀπασχολοῦσαι κάτω τῶν 5 ἐργατῶν ἑκάστη, αἱ 868 μεγαλύτεραι ἀπασχολοῦσαι 6—25 ἐργάτας καὶ αἱ λοιπαὶ 219 ἀπασχολοῦσαι πλείονας τῶν 25 ἐργατῶν. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω βιομηχανιῶν αἱ 1218 εἶναι μηχανοκίνητοι (δυνάμεως ἵππων 44.010) καὶ ἀπασχολοῦσι προσωπικὸν ἐκ 44933 ἀτόμων. Ἀπὸ τοῦ 1920 καὶ ἐντεῦθεν ἡ βιομηχανικὴ κατάστασις τῆς περιφερείας τῆς Ἀττικῆς ἔχει ὑποστῆ σημαντικωτάτην ἐξέλιξιν, διαρκῶς μεγεθυνομένη καὶ τελειοποιουμένη.

Συγκοινωνίαι.—Ὁ νομὸς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας ἐν τῷ ἠπειρωτικῷ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος μεγάλῳ τμήματι αὐτοῦ ἔχει πλούσιον δίκτυον ἁμαξιτῶν ὁδῶν συνδεουσῶν τόσον τὴν πρωτεύουσαν μετὰ τῶν κυριωτέρων κέντρων, ὅσον καὶ σημαντικοῦ ἐνδιαφέροντος πόλεις μεταξύ των. Ἐκ τῶν νήσων ἁμαξιτὰς ὁδοὺς ἔχουσιν αἱ Σαλαμίς, Αἴγινα καὶ Πόρος, μικροῦ ὅμως μήκους. Πολλὰ σημεῖα τοῦ νομοῦ συνδέονται καὶ διὰ σιδηροδρόμων καὶ τροχιοδρόμων. Ἐπίσης τὸν νομὸν διασχίζουσιν αἱ γραμμαὶ τῶν σιδηροδρόμων Ἀττικῆς, μέχρι Λαυρείου, ΣΠΑΠ διὰ Ἐλευσῖνος, Μεγάρων πρὸς Κόρινθον καὶ ΣΕΚ δι' Ἀχαρνῶν, Σχηματαρίου πρὸς Χαλκίδα καὶ Θηβῶν, Λεβαδείας πρὸς Λαμίαν. Τὰ παράλια τῆς Ἀττικοβοιωτίας σημεῖα συγκοινωνοῦσι καὶ διὰ θαλάσσης τακτικώτατα πολλάκις τῆς ἡμέρας, καθημερινὴ δ' εἶναι καὶ ἡ ἐπικοινωνία τῶν νήσων τοῦ Σαρωνικοῦ καὶ τῆς Τροιζηνίας, πλὴν τῆς Σαλαμῖνος, ἥτις ἐξυπηρετεῖται ἔτι πυκνότατα καὶ διὰ βενζινοπλοίων, διὰ μεγαλυτέρων ἀτμοπλοίων ἐχόντων κυρίως τέρμα τοῦ πλοῦ των τὸ Ναύπλιον μὲ περαιτέρω πορείαν τὰς Ὕδραν, Ἑρμιόνην, Σπέτσας, Ἄστρος καὶ Λεωνίδιον.

Ὅσον ἀφορᾷ τέλος τὰς ὑπηρεσίας Τ. Τ. Τ. ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ νομοῦ λειτουργοῦσι συνολικῶς ἐν αὐτῷ (στατιστικὴ 1926) 65 ταχυδρομικὰ γραφεῖα καὶ 84 τηλεγραφικὰ καὶ τηλεφωνικά, ἅτινα παρουσιάζουσιν ἐτησίαν κίνησιν 41,605,595 ἀντικειμένων ἀλληλογραφίας ἐν γένει καὶ 3,550,856 τηλεγραφημάτων· τὰ 39,652,905 ἐκ τῶν πρώτων καὶ τὰ 2,596,938 ἐκ τῶν δευτέρων ἀναλογοῦσιν εἰς τὰς Ἀθήνας.

Δ. Ε. ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ

— **Ἀττική.** Συνοικία Ἀθηνῶν· βλ. λ. **Ἀθῆναι** τ. Β', σ. 281α.

ἀττικίζω· μιμοῦμαι τὴν γλῶσσαν ἢ τὰ ἤθη τῶν Ἀθηναίων (ἀρχ.)· || μεταχειρίζομαι τύπους τῆς ἀττικῆς διαλέκτου, γράφω ἢ λαλῶ γλῶσσαν ὑπερκαθαρεύουσαν· || φρονῶ τὰ τῶν Ἀθηναίων, εἶμαι μὲ τὸ μέρος τῶν Ἀθηναίων.

ἀττικισμὸς (ὁ)· τὸ κατὰ τὴν ἀττικὴν διάλεκτον γράφειν ἢ λαλεῖν· || τὸ φρονεῖν τὰ τῶν Ἀθηναίων, τὸ νὰ εἶναί τις μὲ τὸ μέρος τῶν Ἀθηναίων (ἀρχ.).

— *[Γραμματολ.]* Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἡ λέξις αὕτη σημαίνει εἰδικώτερον τὴν ἀρχαΐζουσαν ἐκείνην τάσιν τῆς ἑλληνιστικῆς λεγομένης ἐποχῆς, δηλαδὴ τῆς μετὰ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον ἐποχῆς, νὰ μιμοῦνται οἱ ὁμιλοῦντες καὶ γράφοντες τὴν γλῶσσαν τῶν ἀττικῶν συγγραφέων τοῦ ε' καὶ δ' π. Χ. αἰῶνος, τοὺς ὁποίους ἐθεώρουν ὡς πρότυπα λόγου καὶ σκέψεως. Ἡ τάσις αὐτὴ δὲν ἔπαυσεν οὔτε εἰς τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν οὔτε εἰς ἄλλας μεταγενεστέρας περιόδους τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. Οἱ εἰσηγηταὶ αὐτῆς, ὅπως καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες αὐτὴν καὶ οἱ ἐργαζόμενοι ὑπὲρ αὐτῆς, ὠνομάσθησαν *ἀττικισταὶ* ἢ *ἀττικίζοντες*. Ἡ τάσις αὐτὴ ἐγεννήθη ἀφ' ἑνὸς μὲν ἕνεκα τῆς φυσικῶς ἐξελισσομένης ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ ὁλονὲν ἀπὸ τοῦ ἀττικοῦ λόγου τοῦ δ' καὶ ε' π. Χ. αἰῶνος ἀπομακρυνομένης προφορικῆς καὶ γραπτῆς γλώσσης, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἕνεκα τῆς ἀφθάστου ὑπεροχῆς τῶν κλασσικῶν ἀττικῶν ἔργων τῶν δραματικῶν ποιητῶν Αἰσχύλου, Σοφοκλέους, Εὐριπίδου, Ἀριστοφάνους καὶ ἄλλων πολλῶν, τῆς συγγραφῆς τοῦ Θουκυδίδου, τῶν διαλόγων τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν ρητορικῶν λόγων τῶν μεγάλων ἀττικῶν ρητόρων, περὶ τοὺς ὁποίους ὅλους αὐτοὺς καὶ περὶ τὸν Ὅμηρον ἠσχολοῦντο οἱ γραμματικοὶ τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ οἱ φιλόλογοι τῆς Περγάμου. Ναὶ μὲν προσπαθοῦν ν' ἀκολουθοῦν πάντοτε καὶ οἱ μὴ ἀττικισταὶ καλοὶ συγγραφεῖς τὴν ἀττικὴν διάλεκτον εἰς τὸ φθογγολογικὸν καὶ τὸ τυπικὸν μέρος, ἀλλὰ τὸ λεκτικὸν καὶ ἡ φρασεολογία τῆς ἐπισήμου καὶ τῆς φιλολογικῆς γλώσσης, ὁποίαν ἐμφανίζουν αὐτὴν αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν μετὰ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον χρόνων καὶ αἱ ἱστορίαι τοῦ Πολυβίου, διαφέρουν ἀπὸ τὸν ἀττικὸν λόγον ἀρκετά, ὥστε οἱ μελετῶντες καὶ θαυμάζοντες τοὺς ἀττικοὺς συγγραφεῖς νὰ θεωροῦν τὴν γλῶσσαν αὐτὴν ὄχι ἑλληνικήν. Ὅσον δὲ περισσότερον ἡ *κοινὴ* γλῶσσα ἀπεμακρύνετο ἐν ταῖς λεπτομερείαις ἀπὸ τὴν ἀρχαιοτέραν ἑλληνικὴν γλῶσσαν τῶν ἀττικῶν συγγραφέων, τόσον περισσότερον *ἀνελλήνιστος*, δηλ. τόσον ὀλιγώτερον ἑλληνικὴ ἐφαίνετο καὶ περιεφρονεῖτο ὑπὸ τῶν ἀττικιστῶν. Ἐθεωρεῖτο ὅτι ἐβαρβάριζε καὶ οἱ ὁμιλοῦντες καὶ γράφοντες αὐτὴν ἐχαρακτηρίζοντο ὡς *βαρβαρόφωνοι*. Ἀντίθετον ἔννοιαν πρὸς τὸ *βαρβαρίζειν* καὶ *σολοικίζειν* εἶχε τὸ *ἑλληνίζειν* (=ὁμιλεῖν καὶ γράφειν ὀρθὴν καθαρὰν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τῆς ὁποίας ὑπόδειγμα ἦτο ἡ ἀττικὴ διάλεκτος). Ἀπὸ τὸ ἑλληνίζειν παρήχθη καὶ ἡ λέξις *ἑλληνισμὸς* σημαίνουσα χρῆσιν ὀρθῆς καθαρᾶς ἀρχαϊζούσης ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ὁ Στράβων ἀναφέρει τέχνας περὶ ἑλληνισμοῦ, δηλ. διδασκαλίας τοῦ ὀρθῶς γράφειν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ὅπως τὴν ἀντελαμβάνοντο οἱ ἀττικισταί. Καὶ συνεζητεῖτο πάντοτε μεταξὺ τῶν διανοουμένων, πῶς πρέπει νὰ γράφουν, διὰ νὰ ἔχῃ ὁ λόγος των τὸν τύπον τῆς ὀρθῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἐκ τούτου ἐλέχθη τὸ *ὀρθογραφεῖν* καὶ *ὀρθογραφία* ἐν τῇ γενικωτέρᾳ σημασίᾳ, ὄχι ἐν τῇ στενῇ νεωτέρᾳ. Ἐπίσης συνεζητεῖτο καὶ πῶς πρέπει νὰ ὁμιλοῦν εἰς μίαν μορφωμένων ἀνθρώπων συναναστροφήν. Καὶ ὑπῆρξαν ἄνθρωποι, ὅπως Πτολεμαῖος ὁ Πινδαρίων, οἱ ὁποῖοι ὑπεστήριξαν τὴν γνώμην, ὅτι ὡς πρότυπον τῆς καλῆς ἑλληνικῆς γλώσσης πρέπει νὰ ληφθῇ ἡ γλῶσσα τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων, καὶ κατ' ἐκείνην νὰ κανονισθῇ ἡ ἐν χρήσει γλῶσσα, ἡ *συνήθεια*, διότι, καθὼς ἔγραφε Τήλεφος ὁ ἐκ Περγάμου, μόνος Ὅμηρος τῶν ἀρχαίων ἑλληνίζει. Ἀλλὰ οἱ περισσότεροι ὑπεστήριζον νὰ ληφθῇ ἡ γλῶσσα τῶν ἀττικῶν συγγραφέων ὡς πρότυπον, ἡ ὁποία καὶ πλησιεστέρα εἰς τοὺς χρόνους ἦτο καὶ ἄλλας ἀρετὰς καὶ πλεονεκτήματα εἶχεν. Ὁ ἑλληνισμὸς ἀπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ Θεοφράστου ἐθεωρεῖτο μία ἀπὸ τὰς ἀρετὰς τῆς λέξεως. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ἐγεννήθη ἡ τάσις αὐτὴ τοῦ ἑλληνίζειν ἢ ἀττικίζειν ἢ ὀρθογραφεῖν καὶ ἐπολλαπλασιάζοντο οἱ ὀπαδοὶ αὐτῆς, παρέστη ἡ ἀνάγκη νὰ συνταχθοῦν καὶ κατάλληλα βιβλία, τὰ ὁποῖα νὰ καθοδηγοῦν (ὁδηγητικαὶ) εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ. Καὶ πολὺ προθύμως πολλοὶ ὑπεβλήθησαν εἰς τὸν κόπον νὰ συντάξουν τοιαῦτα βιβλία, περὶ ὀρθογραφίας (*Τρύφων*, *Τυραννίων*, *Δίδυμος*), περὶ ἑλληνισμοῦ (*Τρύφων*, *Φιλόξενος*, *Σέλευκος*, *Πτολεμαῖος ὁ Ἀσκαλωνίτης*), περὶ ἑλληνισμοῦ τέχνας, κ. ἄ. Τὸ ὄχι ὀλίγον ἐπίπονον τοῦτο ἔργον διηυκολύνετο πολὺ ἀπὸ τὰς προηγηθείσας, εἰς ἄλλον ὅμως σκοπὸν ἀφορώσας, φιλολογικὰς ἐργασίας τῶν γραμματικῶν τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῶν φιλολόγων τῆς Περγάμου. Ἤδη *Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος* εἶχε γράψει βιβλίον Περὶ τῶν ὑποπτευομένων μὴ εἰρῆσθαι τοῖς παλαιοῖς, ὁ *Κράτης ὁ Μαλλώτης* εἶχε γράψει Περὶ ἀττικῆς διαλέκτου, *Ἀπολλόδωρος ὁ Ἀθηναῖος* Ἀττικὰς γλώσσας, ἄλλος Ἀττικὰς λέξεις ἢ Ἀττικὰς φωνάς, ὁ *Τρύφων* Περὶ τῶν διαλέκτων καὶ τῆς ἀττικῆς προσῳδίας, στωικοὶ γραμματικοὶ Περὶ ἑλληνισμοῦ καὶ σολοικισμοῦ κ. ἄ. ἄ. Ὑπῆρχον βέβαια καὶ πολλοὶ *ἀντατττικισταί*, ὅπως ὁ Φιλέταιρος, ὑποστηρίζοντες τὴν γνώμην ὅτι ἔπρεπε νὰ λαμβάνηται ὡς βάσις ἡ λαλουμένη γλῶσσα καὶ αὐτὴ νὰ ἀκολουθῆται. Ἄλλοι πάλιν, ὅπως ὁ Στράβων καὶ Φίλων ὁ Ἀλεξανδρεύς, ἠκολούθουν μέσην τινὰ ὁδόν, ζητοῦντες νὰ πλουτίσουν καὶ καλλύνουν τὴν ὑπ' αὐτῶν ὡς βάσιν λαμβανομένην κοινὴν γλῶσσαν δι' ἀφθονωτέρας ἀναμείξεως τύπων καὶ φράσεων ἀττικῶν, καθόσον ἡ κοινὴ ἐστερεῖτο πολλῶν ἀρετῶν, τὰς ὁποίας εἶχεν ἡ παλαιοτέρα γλῶσσα καὶ ἰδίως ἡ ἀττικὴ διάλεκτος. Ἀλλ' ὑπερίσχυσαν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τῆς ἀπολύτου χρήσεως (purismus) τοῦ ἀττικοῦ πεζοῦ λόγου ἐν τῇ λαλουμένῃ καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ γραφομένῃ γλώσσῃ. Ποῖος ἦτο ὁ πρῶτος ὁ ὁποῖος ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς γνώμης αὐτῆς, δὲν γνωρίζομεν· ἀλλὰ φαίνεται ὅτι πολὺ ἐνωρὶς ἔγινε τοῦτο, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν συγγραφῶν περὶ τῆς ἀττικῆς διαλέκτου καὶ τῶν συλλογῶν ἀττικῶν λέξεων κ. ἄ. Ὁ Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεύς, ὁ ὁποῖος μετὰ τοῦ Καικιλίου προωδοποίησε τὸν ἀττικισμόν, δὲν εἶναι ἀκόμη ὑπὲρ τῆς ἀποκλειστικῆς χρήσεως τοῦ ἀττικοῦ πεζοῦ λόγου. Τὸν Διονύσιον ἀκολουθοῦν ὁ Διόδωρος, Φίλων ὁ Ἀλεξανδρεύς, Στράβων, ὁ συγγραφεὺς τοῦ Περὶ ὕψους ἐξόχου συγγράμματος, καὶ ἄλλοι. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Διονύσιος τὸ ὀρθογραφεῖν δηλοῖ ἀκόμη μὲ τὸ ἑλληνίζειν, ὄχι μὲ τὸ ἀττικίζειν. Ἡ τελικὴ νίκη τοῦ καθαροῦ ἀττικισμοῦ ἐπιτυγχάνεται τὸν β' μ. Χ. αἰῶνα. Τὸ σύνθημα ἦτο μίμησις τῶν ἀρχαίων, ἀπὸ τοὺς κυριωτάτους δὲ ὑποστηρικτὰς αὐτοῦ ἦτο καὶ ὁ Διονύσιος. Τὸ *νεωτερίζειν*, δηλ. τὸ ἀκολουθεῖν τὴν πρόοδον καὶ ἐξέλιξιν τῆς λαλουμένης καὶ γραφομένης γλώσσης, περιεφρονεῖτο. Τὴν θεωρίαν τῆς μιμήσεως εἶχε διατυπώσει πρότερον Ἀπολλώνιος ὁ Ρόδιος εἰπὼν ἀνάγνωσις νροφὴ λέξεως, ὁ δὲ Ἀριστάρχειος Διονύσιος ὁ ἐκ Σιδῶνος ὥριξε τὴν γραμματικὴν ἐπιστήμην, δηλ. τὴν φιλολογίαν, ὡς θεωρίαν μιμήσεως

Digitized by Google

αὐτὴν δὲ τὴν θεωρίαν τῆς μιμήσεως ἐφήρμοσαν πρακτικῶς καὶ οἱ ἀττικισταὶ διδάσκαλοι τῆς ρητορικῆς κατὰ τὸν α΄ π. Χ. αἰῶνα, διότι καὶ εἰς τὴν ρητορικὴν ἐπιστήμην ἐγεννήθη, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ἀττικισμός.

Ἡ μίμησις αὕτη ἐπετάθη ἀκόμη περισσότερον εἰς τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν καὶ εἰς τοὺς πρώτους μ.Χ. αἰῶνας ἔφθασεν εἰς τόσην ἔντασιν, εἰδικῶς εἰς μίμησιν τῶν ἀττικῶν πεζογράφων, ὥστε κατίσχυσεν ἐντελῶς καὶ ἐχωρίσθη τὸ ἀττικίζειν καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἑλληνίζειν, τὸ ὁποῖον, ἐνῷ κατ' ἀρχὰς ἀντιδιεστέλλετο πρὸς τὸ βαρβαρίζειν, βαρβαροφωνεῖν, σολοικίζειν, ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου ἀντιδιεστέλλετο πρὸς τὸ ἀττικίζειν καὶ ἐσήμαινε γράφειν καὶ ὁμιλεῖν τὴν κοινὴν γλῶσσαν. Δι' αὐτὸ καὶ Μοῖρις ὁ ἀττικιστής, τοῦ β΄ μ. Χ. αἰῶνος, διακρίνει λέξεις Ἀττικῶν καὶ Ἑλλήνων κατὰ στοιχεῖον. Οἱ μὴ ἀττικισταὶ ἐδηλοῦντο μὲ τὸ ὄνομα οἱ *κοινοὶ* ἢ καὶ οἱ *Ἕλληνες*. Ἐννοεῖται ὅτι πολλάκις ἐσφάλλοντο καὶ οἱ ἀττικισταὶ εἰς τοὺς ἀφορισμούς των, ποῖα εἶναι τὰ ἀττικὰ καὶ δόκιμα, καὶ ποῖα τὰ μὴ ἀττικὰ καὶ ἀπόβλητα, δι' αὐτὸ δὲ καὶ ὁ ἀντιαττικιστὴς (ἀνωνύμου συγγραφέως) ἀποδεικνύει ὅτι ἀφωρισμένοι ὑπὸ τῶν ἀττικιστῶν χυδαϊσμοὶ ἢ βαρβαρισμοὶ ἀπαντοῦν εἰς συγγραφεῖς Ἀττικοὺς πρὸ τοῦ 200 π.Χ.

Κατὰ τὸν α΄ μ. Χ. αἰῶνα Εἰρηναῖος ὁ ἐξ Ἀλεξανδρείας (Pacatus - Πακᾶτος) ἔγραψε σειρὰν βιβλίων Περὶ ἀττικισμοῦ, Ἀττικὴ συνήθεια ἡ ἐν λέξει καὶ προσῳδία γ΄ βιβλία, Ἀττικὰ ὀνόματα γ΄ βιβλία, Κανόνας ἑλληνισμοῦ, Περὶ τῆς Ἀλεξανδρέων διαλέκτου ὅτι ἔστιν ἐκ τῆς Ἀτθίδος ζ΄ βιβλία, Περὶ τῆς Ἀθηναίων προπομπίας, Περὶ ἰδιωμάτων τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Δωρίδος διαλέκτου. Μετ' αὐτὸν ἠκολούθησαν καὶ ἄλλοι πολλοί, Αἴλιος Διονύσιος, Παυσανίας, ὁ Λεύκιος Ἰούλιος Βεστῖνος (L. Iulius Vestinus), ἰδιαίτερος γραμματεὺς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ, γράψας Ἐκλογὴν ὀνομάτων ἐκ τῶν Δημοσθένους λόγων, Ἐκλογὴν ὀνομάτων ἐκ τῶν Θουκυδίδου, Ἰσαίου, Ἰσοκράτους καὶ Θρασυμάχου τοῦ ρήτορος καὶ τῶν ἄλλων ρητόρων εἰς λ΄ βιβλία, Ὠρίων ὁ Ἀλεξανδρεὺς Ἀττικῶν λέξεων συναγωγήν, Φιλόστρατος ὁ Τύριος Λεξικὸν εἰς τοὺς ι΄ ρήτορας, Βαλέριος Πολλίων ἐξ Ἀλεξανδρείας Συναγωγὴν ἀττικῶν λέξεων, ἀλφαβητικῶς, Βαλέριος Διόδωρος, υἱὸς τοῦ Πολλίωνος, Ἐξήγησιν τῶν ζητουμένων παρὰ τοῖς ι΄ ρήτορσιν, ὁ Ἰουλιανὸς Περὶ τῶν παρὰ τοῖς ι΄ ρήτορσι λέξεων, Τήλεφος ὁ ἐκ Περγάμου Περὶ συντάξεως λόγου Ἀττικοῦ, ὁ Γαληνὸς Τῶν παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς συγγραφεῦσιν ὀνομάτων 48 βιβλία, Πολιτικὰ ὀνόματα παρὰ Ἀριστοφάνει καὶ Κρατίνῳ κ.ἄ.π.

Αἱ συγγραφαὶ αὗται πρὸς εὐκολίαν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι θὰ τὰς μετεχειρίζοντο συνετάσσοντο συνήθως κατ' ἀλφαβητικὴν σειράν, ὅπως τὰ λεξικά, δι' αὐτὸ δὲ καὶ δηλοῦνται πολλάκις μὲ τὸ ὄνομα αὐτό, λεξικά. Τοιαῦτα λεξικὰ εἶχον γράψει καὶ παλαιότεροι γραμματικοί, ὅπως Φιλήμων ὁ ἐκ δήμου Αἰξωνέων τῆς Ἀττικῆς, ζήσας πρὸ τοῦ Ἀριστάρχου, Ἴστρος ὁ Καλλιμάχειος, Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος καὶ Κράτης ὁ Μαλλώτης, καὶ βραδύτερον εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων οἱ Περγαμηνοὶ Δημήτριος Ἰξίων, Ἀλέξανδρος ὁ Πολυΐστωρ, ὁ διδάσκαλος τῆς ρητορικῆς Καικίλιος, ὁ ἐκ τῆς ἐν Σικελίᾳ πόλεως Καλῆς ἀκτῆς, ὁ ὁποῖος καὶ τέχνην ρητορικὴν καὶ περὶ σχημάτων, Κατὰ Φρυγῶν (δηλ. κατὰ τῶν Ἀσιανῶν ρητόρων καὶ τοῦ *ἀσιανισμοῦ*) καὶ Τίνι διαφέρει ὁ Ἀττικὸς ζῆλος τοῦ Ἀσιανοῦ καὶ Περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν ι΄ ρητόρων κ.ἄ., ἔγραψε. Ἐπίσης Φιλήμων Ἀθηναῖος, ἀττικιστής, ἔγραψε Σύμμεικτα, Περὶ ἀττικῆς ἀναλογίας τῆς ἐν ταῖς λέξεσιν κ.ἄ. π. Αἱ συλλογαὶ αὗται ἔλαβον μεγάλην σημασίαν εἰς τοὺς χρόνους τῶν νεοσοφιστῶν (σοφισταὶ τῆς νέας ἢ τῆς δευτέρας σοφιστικῆς), οἱ ὁποῖοι ἐπεδίωκον καθαρὸν ἀττικὸν λόγον (ἀττικίζειν) καὶ περιεφρόνουν τὴν συνήθη γλῶσσαν ὡς βαρβαρικήν. Ἡ ρητορικὴ ἀπαιτεῖ τώρα ἀπὸ τοὺς φιλολόγους λεξικά, συναγωγὰς καὶ τὰ ὅμοια, εἰς τὰ ὁποῖα νὰ χωρίζεται ποῖον εἶναι τὸ ἀττικὸν καὶ ποῖον τὸ κοινὸν ἑλληνικὸν καὶ σύνηθες *(ἑλληνικῶς, κοινῶς εἰρημένα)*. Ἡ ἀντιδιαστολὴ πλέον τοῦ ἑλληνικῶς καὶ ἀττικῶς ἔχει γενικευθῆ. Καὶ οἱ φιλόλογοι ἐδείχθησαν πολὺ πρόθυμοι καὶ συνέταξαν τοιαῦτα λεξικά, συναγωγὰς κ. τ. λ., χάριν τοῦ ἐπιδιωκομένου ὑπὸ τῶν ἀττικιζόντων ρητόρων σκοποῦ, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἐπωφεληθοῦν αὐτοὶ καὶ νὰ χρησιμοποιήσουν τὸ συλλεχθὲν πλούσιον ὑλικὸν εἰς σύνταξιν μιᾶς ἐκθέσεως τῆς ἐξελίξεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰς καθαρῶς φιλολογικὰς ἐργασίας τῶν γραμματικῶν τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῶν φιλολόγων τῆς Περγάμου συναγωνίζεται καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ β΄ π. Χ. αἰῶνος χρονολογουμένη ἀντίδρασις κατὰ τοῦ ἀσιανισμοῦ (asianismus) ὑπὸ τῶν ἀττικιζόντων ρητόρων καὶ διδασκάλων τῆς ρητορικῆς, οἱ ὁποῖοι προετίμων τὸ ὕφος τῶν ἀττικῶν ρητόρων ἀπὸ τὸ ἀσιανὸν ρητορικὸν ὕφος. Τῆς ἀντιδραστικῆς αὐτῆς κατὰ τοῦ ἀσιανισμοῦ κινήσεως ἡγεῖται ὁ θαυμαστὴς τοῦ Θουκυδίδου Ἀγαθαρχίδης ὁ Κνίδιος, ἀγωνιζόμενος μάλιστα κατὰ τοῦ Ἡγησίου, καὶ ὁ Νεάνθης, ἱδρύεται δὲ διὰ τὴν ἀποτελεσματικὴν ἀντίδρασιν καὶ ἡ κλασσικιστικὴ ρητορικὴ σχολὴ τῆς Ρόδου περὶ τὸ 100 π. Χ. Οἱ ἀγῶνες αὐτῶν, γραμματικῶν (φιλολόγων) καὶ διδασκάλων τῆς ρητορικῆς, συναντώμενοι εἰς κοινὸν σκοπόν, ἀποβλέπουν εἰς τὴν μόρφωσιν μιᾶς κλασσικῆς φιλολογικῆς αἰσθητικῆς διὰ τῆς φιλολογικῆς, ρητορικῆς καὶ αἰσθητικῆς ἐπεξεργασίας τῶν μεγάλων ἀττικῶν πεζογράφων, ἰδιαιτέρως τῶν ἀττικῶν ρητόρων, τοῦ Θουκυδίδου καὶ τοῦ Πλάτωνος.

Ὁ ἀγὼν μεταξὺ ἀσιανισμοῦ καὶ ἀττικισμοῦ ἀναφαίνεται καὶ εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ἐπιφανεῖς ρήτορες ἀντιπροσωπεύουν καὶ τὸν ἀσιανισμὸν (Κόϊντος Ὁρτήσιος καὶ ἄλλοι) καὶ τὸν ἀττικισμὸν (Βροῦτος Κάλβος-Καλίδιος καὶ μάλιστα ὁ Γάϊος Ἰούλιος Καῖσαρ). Ὁ Κικέρων ἡγεῖται τῆς μερίδος ἐκείνης ἡ ὁποία ἀκολουθεῖ μέσην τινὰ ὁδὸν μεταξὺ ἀσιανισμοῦ καὶ ἀττικισμοῦ, ἡ ὁποία καὶ ὑπερισχύει ὑπὸ τὴν μορφὴν μετριασμένου ἀττικισμοῦ. Οἱ ἀττικισταί, ρήτορες καὶ σοφισταί, θριαμβεύουν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ τῶν Ἀντωνίνων (Ἀρριανός, Αἰλιανός, Λουκιανός, Ἀριστείδης, Ἡλιόδωρος, Φιλόστρατος, Θεμίστιος, Λόγγος, Λιβάνιος, βραδύτερον καὶ ἄλλοι). Εἰς τοὺς ἀττικιστὰς σοφιστὰς ἀνήκει καὶ Ἡρῴδης ὁ Ἀττικός, εἰς τοὺς λεξικογράφους ἀττικιστὰς ὁ Φρύνιχος, ὁ Θωμᾶς Μάγιστρος, ὁ Ἡρῳδιανός, Ἀμμώνιος, Πολυδεύκης, Ἁρποκρατίων, Γρηγόριος ὁ Κορίνθιος. Ὁ Γαληνὸς εἶναι ἀττικιστής, ἀλλὰ δι' αὐτόν, ὅπως καὶ διὰ τὸν Πλούταρχον, προέχει ἡ σαφήνεια, χάριν τῆς ὁποίας θυσιάζουν τὸν ἀττικισμόν. Καὶ Χριστιανοὶ συγγραφεῖς, ὅπως ὁ Τατιανὸς καὶ ὁ Ἀθηναγόρας, ἂν καὶ ὁ πρῶτος ὁμιλεῖ μετὰ περιφρονήσεως διὰ τὴν ἑλληνικὴν ρητορικὴν καὶ τοὺς κανόνας τῶν ἀττικιστῶν, χρησιμοποιοῦν ἀττικὰ στοιχεῖα, ἀποφεύγουν τὴν χασμῳδίαν, ἐπιτηδεύουν ὡρισμένας ρυθμικὰς καταληξίδας, ἀρέσκονται εἰς ἐπιτηδευμένας τοποθετήσεις λέξεων (collocationes verborum) καὶ σπανίας λέξεις. Καὶ εἰς τὸ ἐρωτικὸν μυθιστόρημα, ἂν καὶ ἐκεῖνο, μορφωθὲν ἤδη εἰς τὴν ἑλληνιστικὴν περίοδον, χρησιμοποιεῖ τὴν κοινὴν γλῶσσαν, ἀπαντοῦν πολλὰ ἀττικὰ στοιχεῖα, ὅπως ἡ ἀποφυγὴ τῆς χασμῳδίας, ἡ τεχνικὴ κατασκευὴ τῶν περιόδων, τυπικὰ ρητά, κ.ἄ.

Τὸν ἀττικισμὸν ἀκολουθεῖ ἐν μέρει καὶ ἡ νεωτέρα ὁμιλουμένη καὶ γραφομένη ἀρχαΐζουσα γλῶσσα, ἡ *καθαρεύουσα*, ἡ ὁποία δὲν ἐπιδιώκει βέβαια μορφὴν τελείου ἀττικοῦ λόγου, ἀλλὰ δανείζεται πολλὰ στοιχεῖα ἐξ αὐτοῦ, τύπους, αὐξήσεις ἀναδιπλασιασμούς, συντάξεις, λέξεις κ. ἄ. Θ. Α. Κ.

ἀττικισταί· βλ. ἀττικισμός.

ἀττικιστί· ἐπίρρ. **ἀττικῶς**, κατὰ τοὺς Ἀθηναίους· «γράφει—λαλεῖ, ἀττικιστί».

Ἀττικίτης *[Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς Σαρματίας τῆς ἐν Ἀσίᾳ, ἐκβάλλων, κατὰ Κλαύδιον Πτολεμαῖον (Ε, θ, 4), εἰς πλάτος 49^0 $^1/_8$ καὶ μῆκος ἀπὸ μεσημβρινοῦ Μακάρων 70^0. Εἰς τὸν χάρτην τοῦ C. Müller (τόμ. III τῶν «Ἐλασσόνων Ἑλλήνων Γεωγράφων»), τὸν ὑπὸ τίτλον Pontus Euxinus et Palus Maeotis (χάρτης XVI), αἱ κατὰ τὰς συντεταγμένας τοῦ Πτολεμαίου ἐκβολαὶ τοῦ ποταμοῦ συμπίπτουν ἐν τῇ ΝΑ ἀκτῇ τῆς Μαιώτιδος (βλ. **Ἀζοφική**) καὶ δὴ ἀμέσως πρὸς ΝΑ τῆς **Ἀξαβίτιδος** *ταινίας* (βλ. λ.), ὁπότε διὰ παραβολῆς πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος παρεχόμενα γεωγραφικὰ στοιχεῖα (423, 45), προκύπτει ὅτι ὁ **Ἀντικέλτης** (βλ. λ.) τοῦ Στράβωνος, οὐδεὶς ἄλλος ποταμὸς εἶναι ἢ ὁ *Ἀττικίτης* τοῦ Πτολεμαίου. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἀττικοβοιωτία. Καλεῖται οὕτω μονολεκτικῶς εἰς τὴν διοικητικὴν γλῶσσαν ἡ *Ἀττικὴ* καὶ *Βοιωτία* μαζί.

ἀττικόν. Καλεῖται ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἀρχιτεκτονικῇ τὸ ὑπὲρ τὸ γεῖσον τμῆμα τοῦ οἰκοδομήματος. Ἐν τῇ ἀρχαιότητι τὸ *ἀττικόν*, τὸ ὁποῖον κατ' ἀρχὰς μὲν ἐχρησίμευε πρὸς περίφραξιν τῆς στέγης καὶ ἰδίως τῆς ἐπιπέδου (ταράτσας) κατέχον τὴν θέσιν τῶν ἀκροκεράμων, βραδύτερον δὲ καὶ πρὸς διακόσμησιν τοῦ ἄνω μέρους τῶν οἰκοδομημάτων, ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον ἀπὸ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων ὑπὸ πολυτελῆ μορφήν. Ἡ παλαιοτάτη καὶ ἁπλουστάτη μορφὴ αὐτοῦ ἦτο ἡ ἐν εἴδει κιγκλιδώματος, εἰς τὸ ὁποῖον αἱ κιγκλίδες ἀντικαθίσταντο ἐνίοτε διὰ κιόνων τετραγώνων. Οἱ κίονες οὗτοι ἐκαλοῦντο *ἀττικοὶ κίονες* (διάφοροι τῶν ἀττικουργῶν) καὶ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων columnae Atticae, ἀπὸ τούτων δὲ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν ἀττικὸν τὸ ὅλον περίφραγμα. Ἐκ τοῦ ἁπλουστάτου τούτου εἴδους προῆλθε σὺν τῷ χρόνῳ τὸ σύνηθες εἰς τὰ ρωμαϊκὰ οἰκοδομήματα μεγαλοπρεπὲς ἀττικόν, εἰς τὸ ὁποῖον τὰ μεταξὺ τῶν τετραγώνων κιόνων κενὰ *(αἱ μετόπαι)*, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐφράχθησαν, βραδύτερον δὲ καὶ διεκοσμήθησαν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὁποῖον καὶ αἱ κυρίως καλούμεναι μετόπαι.

Ἡ διακόσμησις τῶν μετοπῶν τούτων τοῦ ἀττικοῦ ἐγίνετο ἄλλοτε μὲν δι' ἀναγλύφων, ἄλλοτε δὲ δι' ἐπιγραφῶν, συνηθέστατα ὅμως δι' ἀμφοτέρων. Οἱ κίονες τέλος ἢ παρελείφθησαν ἐντελῶς, καὶ τότε τὸ ἀττικὸν ἔλαβε τὴν μορφὴν πλατείας λωρίδος ἐπιστεφούσης τὸ οἰκοδόμημα, ἡ ὁποία ἦτο πολλάκις ὁλόκληρος κεκαλυμμένη δι' ἐκτενοῦς ἐπιγραφῆς, ἢ ἀντικατεστάθησαν δι' ἀγαλμάτων στηριζομένων ἐπὶ τετραγώνου βάσεως. Τὰ τοιούτου εἴδους ἀττικά, ἔχοντα συνήθως ὕψος ἴσον μὲ τὸ $^1/_8$ τοῦ ὅλου οἰκοδομήματος, ἦσαν ἐν χρήσει πρὸ πάντων εἰς τὰς ρωμαϊκὰς θριαμβευτικὰς ἁψῖδας. Σήμερον τὸ ἀττικὸν εἶναι σύνηθες καὶ ἐπὶ μεγάλων μνημειωδῶν ἔργων, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐπὶ ἰδιωτικῶν οἰκιῶν. Γ. Ι. Κ.

Ἀττικὸν *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Ἀττὶκ-*Ὀσμανιέ*.

Ἀττικοπέρδιξ. Προσωνυμία *Ἀριστομένους* τοῦ Ἀθηναίου, ὑποκριτοῦ τῆς ἀρχαίας κωμῳδίας.

ἀττικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν Ἀττικὴν ἢ τοὺς Ἀθηναίους: «ἀττικὸν μέλι, —θύμον» «ἀττικαὶ ἰσχάδες», «ἀττικὰ πλοῖα», «ἀττικὴ διάλεκτος», ἀττικὸς μυκτὴρ» ἡ τῶν Ἀθηναίων πρὸς τὴν εἰρωνείαν ροπὴ καὶ ἐπιτηδειότης, «ἀττικὴ διάλεκτος»· || ὁ κατ' ἐξοχὴν κάτοικος τῶν ἀγρῶν τῆς Ἀττικῆς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἀστὸν Ἀθηναῖον· || ὁ ἔχων τὰ προτερήματα ἢ ἐλαττώματα τῶν κατοίκων τῆς Ἀττικῆς καὶ ἰδίᾳ τῶν Ἀθηναίων: «ἀττικὰ δεῖπνα» καλοῦνται τὰ λιτὰ καὶ φειδωλὰ δεῖπνα (διότι οἱ Ἀθηναῖοι ἐφημίζοντο διὰ τὴν λιτότητα τῆς διαίτης των ἐν παραβολῇ μάλιστα πρὸς τὴν ἀδηφαγίαν τῶν γειτόνων των Βοιωτῶν), «ἀττικὸς μυκτὴρ» ἢ «ἀττικοὶ ἅλες» ἡ λεπτὴ εἰρωνεία, «ἀττικὴ πίστις» ἡ βεβαία πίστις, «ἀττικὸς μάρτυς» ὁ φιλαλήθης μάρτυς, «ἀττικὴ στωμυλία» ἡ εὔχαρις εὐγλωττία, «ἀττικὸν βλέπος» τὸ ἀναιδὲς βλέμμα (διότι οἱ Ἀθηναῖοι διεβάλλοντο ἐπὶ ἀναιδείᾳ), «ἀττικὸς ἐν τοῖς ἔργοις» ὁ ὕστερον τοῦ δέοντος πράττων τι (διότι ἐθεωροῦντο ὡς βραδεῖς περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὑποχρεώσεών των καὶ ἀναβλητικοί).

—Ἀττικὴ ***διάλεκτος.*** Αὕτη μετὰ τῆς Ἰωνικῆς ἀπετέλει μίαν διαλεκτικὴν ὁμάδα. Τὰ κοινὰ γνωρίσματα, τὰ ὁποῖα τὰς χαρακτηρίζουν, μαρτυροῦν ὅτι Ἴωνες καὶ Ἀττικοὶ ἀπετέλεσαν πάλαι ποτὲ μίαν φυλετικὴν καὶ γλωσσικὴν ἑνότητα. Ἀλλὰ μετὰ τὴν διὰ διαφόρους ἱστορικοὺς καὶ γεωγραφικοὺς λόγους διάσπασίν των καὶ ἡ γλῶσσα ἑκατέρας φυλῆς ἔλαβε χωριστὴν ἐξέλιξιν καὶ ἀνέπτυξεν ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά. Ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος διεκρίνετο τοιουτοτρόπως ἀπὸ τῆς Ἰωνικῆς διὰ τῶν ἑξῆς γνωρισμάτων: 1) διὰ τοῦ μακροῦ *α* μετὰ τοὺς φθόγγους *ρ, ι, ε*: *χώρα, πράττω, ἰάσσομαι, καρδία, γενεά*, ἀλλ' ἰωνικῶς: *χώρη, πρήσσω, ἰήσομαι, κραδίη, γενεή*· 2) διὰ τοῦ *ττ* ἀντὶ τοῦ *σσ*: *πράττω* ἀττικῶς, *πρήσσω* ἰωνικῶς· 3) διὰ τῆς ἀποβολῆς τοῦ *F* κατόπιν τῶν συμφώνων *λ, ν, ρ, σ* ἄνευ ἀναπληρωτικῆς ἐκτάσεως: *καλFὸς—καλός, ξένFος—ξένος, κόρFη—κόρη, δόρFατα—δόρατα*, ἀλλ' ἰωνικῶς *ξεῖνος, κούρη, δούρατα*· 4) διὰ τῆς συνηθεστέρας συναιρέσεως: *πυλῶν, ἁλιέως—ἁλιῶς* κλπ., ἀλλ' ἰωνικῶς: *πυλέων, ἁλιῆος*· 5) διὰ τῆς ἑνικῆς γενικῆς τῶν πρωτοκλίτων εἰς *—ου*: *πολίτου* ἀντὶ τοῦ ἰωνικοῦ εἰς *—εω*· 6) διὰ τῶν συγκριτικῶν ἐπιθέτων *κρείττων, μείζων* (ἰωνικῶς *κρέσσων, μέζων*) κ. οὕ. κ.

Ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος διακρίνεται εἰς *ἀρχαιοτέραν* ἢ *προευκλείδειον* (μέχρι τέλους τοῦ Ε΄ αἰῶνος π. Χ.), εἰς *μέσην* (ἀπὸ τοῦ 400 π. Χ. μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Φιλίππου) καὶ εἰς *νεωτέραν* Ἀττικήν. Ἡ πρώτη ἐκ τούτων χαρακτηρίζεται: α) διὰ τοῦ *ηι* ἀντὶ τοῦ *ει* τῆς νεωτέρας Ἀττικῆς: *κληίς, ληιτουργῶ* κλ. (ἀντὶ τῶν νεωτέρων ἀττικῶν *κλείς, λειτουργῶ*)· β) διὰ τῆς πληθυντικῆς ὀνομαστικῆς καὶ αἰτιατικῆς—*ῆς* τῶν εἰς—*εὺς* ὀνομάτων: οἱ *ἱερῆς, βασιλῆς* (=ἱερεῖς, βασιλεῖς)· διὰ τῶν εἰς—*η* ἐνεργητικῶν ὑπερσυντελίκων ἀντὶ τῶν κατόπιν εἰς—*ειν*: *ἀπωλώλη* (=ἀπωλώλειν), *ἐλελύκη* (=ἐλελύκειν)· δ) διὰ τῆς συνηθεστέρας χρήσεως τοῦ δυϊκοῦ ἀριθμοῦ· ε) διὰ τῆς προθέσεως *ξὺν* ἀντὶ τῆς κατόπιν *σὺν* κ. ο. κ.

Ἓν ἐκ τῶν ἀξιοσημειώτων χαρακτηριστικῶν τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου εἶναι ἡ ἐξαιρετικὴ ὁμοιομορφία της. Ἐνῷ αἱ ἄλλαι ἀρχαῖαι ἑλληνικαὶ διάλεκτοι παρουσιάζουν πλείστας κατὰ τόπους ποικιλίας, ὡς λ. χ. ἡ Δωρική, ἀντιθέτως ἡ Ἀττικὴ ἐμφανίζεται μία καὶ ὁμοιόμορφος, χωρὶς παραλλαγὰς καὶ ποικιλίας. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τοιαῦται δὲν θὰ ἔλειπον εἰς τὸν καθ' ἡμέραν λόγον τῶν ἀγροτῶν τῆς Ἀττικῆς. Εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς ὁ κατώτερος ὄχλος ἐλάλει ἰδίωμα παραλλάσσον ἀρκετὰ ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τῶν ἀνεπτυγμένων Ἀθηναίων πολιτῶν, ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τῆς βουλῆς, τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, τῶν δικαστηρίων, τῆς λογοτεχνίας κ.λ. Ἀλλ' αἱ ἰδιωματικαὶ αὗται διαφοραὶ ἢ οὐδόλως ἢ ἐλάχιστα παρατηροῦνται εἰς τὰ διασωθέντα φιλολογικὰ καὶ ἐπιγραφικὰ μνημεῖα τῆς Ἀττικῆς, ἂν καὶ ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ποικιλία τούτων εἶναι ὑπέρτερος τῶν ἐπιγραφικῶν λογοτεχνικῶν καὶ ἄλλων διαλέκτων. Τὸ κύριον αἴτιον τοῦ φαινομένου τούτου εἶναι ὅτι ἐν τῇ Ἀττικῇ ἀνεπτύχθη ἐνωρὶς τοπικὴ *κοινὴ* γλῶσσα, εἰς τὴν ὁποίαν συνετάσσοντο ἀποκλειστικῶς καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ καὶ τὰ λογοτεχνικὰ ἔργα. Τὸ ἴδιον παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν Ἰωνικὴν διάλεκτον τῆς ἐν Μ. Ἀσίᾳ Ἰωνίας καὶ διὰ τὸν αὐτὸν ὡσαύτως λόγον.

Ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος ἤδη ἀπὸ τῶν δοκίμων χρόνων—ἤτοι ἀπὸ τοῦ Ε΄, κυρίως ὅμως ἀπὸ τοῦ

Digitized by Google

Δ' αἰῶνος π. Χ.—ἤρχισε διὰ διαφόρους ἱστορικοὺς καὶ ἄλλους λόγους νὰ ἐξέρχηται τῶν ὁρίων τῆς Ἀττικῆς καὶ νὰ διαδίδεται εἰς ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας, ἕως οὗ τέλος κατέστη κοινὴ καὶ πανελλήνιος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Πρὸς μελέτην τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου, σπουδαιοτάτη πηγὴ εἶναι αἱ ἀττικαὶ ἐπιγραφαὶ ἀποτεθησαυρισμέναι εἰς τοὺς πρώτους τόμους τῆς συλλογῆς (Inscriptiones Graecae). Διὰ τὴν παλαιοτέραν δημώδη Ἀττικὴν διάλεκτον ἀπαραίτητοι εἶναι αἱ ἐπὶ ἀγγείων ἀττικαὶ ἐπιγραφαί, περὶ τῶν ὁποίων ἐπραγματεύθη ὁ *Kretschmer*: Die Grieschichen Vaseninschriften. Gütersloh 1894 σελ. 73 κέξ., διὰ δὲ τὴν μεταγενεστέραν δημώδη Ἀττικὴν αἱ ἀραὶ καὶ οἱ κατάδεσμοι, τοὺς ὁποίους δύναταί τις νὰ εὕρῃ παρὰ τῷ *Wuensch* εἰς τὸ Appendix τοῦ Γ' τόμου τῶν IG. Ἄλλη μεγάλη πηγὴ πρὸς μελέτην τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου εἶναι ἡ πλουσία ἀττικὴ γραμματεία, οἱ ἀρχαῖοι Γραμματικοί, Σχολιασταί, ἀττικισταί, ἀνταττικισταί, λεξικογράφοι κ.λ., ἔτι δὲ ἡ μεταγενεστέρα καὶ βυζαντιακὴ γραμματεία καὶ ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα, συνέχεια ὡς γνωστὸν τῆς ἐκ τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου προελθούσης Κοινῆς. Εἰδικαὶ περὶ τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου πραγματεῖαι εἶναι: *P. Cauer*, De dialecto attica vetustiore (=Curtius'Studien VIII, 223 κέξ.).—*Herwerden*, Lapidum de dialecto attica testimonia. Utrecht 1880.—*Riemann*, La dialecte attique d'après les inscriptions (=Revue de Philologie V, 145 κέξ. IX, 49 κέξ.).—*W. Rutherford*, The new Phrynichos. London 1881.—*G. Setti*, Il linguaggio dell'uso comune presso Aristophane (=Museo italian. di antic. classica I, 113 κέξ.).—*O. Lottich*, De sermone vulgari atticorum maxime ex Aristophanis fabulis cognoscendo. Diss. Halle 1881.—*Meisterhaus-Schwyzer*, Grammatik der attischen Inschriften[3]. Berlin 1900.—*Schwyzer*, Die Vulgärsprache der att. Fluchtafeln. (N. Jahrb. für Altertum V. 244 κέξ.).—*Γ. Ἀναγνωστοπούλου*, Περὶ τῆς γλώσσης τῶν κωμῳδιῶν τοῦ Ἀριστοφάνους (='Αθηνᾶς ΛΣΤ', 2 κέξ.) καὶ Σύντομος ἱστορία τῶν ἑλληνικῶν διαλέκτων. Α'. Ἀθῆναι 1924 σελ. 17 κέξ.—*F. Bechtel*, Die griechischen Dialekte III Berlin. 1923.

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

— **ἀττικὴ κωμῳδία.** Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην ἡ κωμῳδία προῆλθεν ἐκ τῶν φαλλικῶν ᾀσμάτων τῶν διονυσιακῶν ἑορτῶν. Ὅτε δηλαδὴ ἤγοντο τὰ μικρὰ ἢ κατ' ἀγροὺς Διονύσια, ἐτελεῖτο ὑπὸ τῶν δημοτῶν μὲ μεγάλην εὐθυμίαν καὶ παιδιᾶς πομπή, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐθυσίαζον πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου καὶ εὐωχοῦντο, ἔπειτα δὲ περιφερόμενοι εἰς τὰς ὁδοὺς ἔψαλλον τὰ εἰς τιμὴν τοῦ θεοῦ φαλλικὰ ᾄσματα, καὶ χορεύοντες ἐνθουσιωδῶς καὶ ἀκολάστως ἔσκωπτον συγχρόνως τοὺς παρατυγχάνοντας.

Ἡ τοιαύτη μετ' ᾄσματος, ὀρχήσεως καὶ σκωμμάτων πομπὴ ἐκαλεῖτο *κῶμος*, ἐκ δὲ τοῦ ἐν τῷ κώμῳ ᾄσματος προῆλθεν ἡ *κωμῳδία* (ἡ ἐν τῷ κώμῳ ᾠδή). Ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον ὁ ἐν τῷ κώμῳ χορὸς ἐμορφώθη τεχνικώτερον, εἷς δὲ ἐκ τῶν τοῦ χοροῦ ἐξῆρχε τοῦ φαλλικοῦ ᾄσματος, ὅστις ᾄδων ἀπήντα εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ χοροῦ ἐκφρασθέντα. Τοῦτον τὸν ἐξάρχοντα ὁ ἐκ Μεγάρων *Σασαρίων* μετέβαλεν εἰς ὑποκριτὴν διαλεγόμενον πρὸς τὸν χορὸν καὶ οὐχὶ ᾄδοντα, οὕτω δὲ ἔδωκε τὴν πρώτην ὤθησιν εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς κωμῳδίας, τὴν ὁποίαν μετεφύτευσεν (581—562 π. Χ.) εἰς τὴν Ἀττικήν, τὴν χώραν τῆς δημοκρατικῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ εὐφυοῦς καὶ λεπτοῦ σκώμματος. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ἡ κωμῳδία εἰσήχθη εἰς τὴν Ἀττικὴν ὑπὸ τοῦ Σασαρίονος μέχρι τῶν Περσικῶν πολέμων, οὐδεὶς ἠκούσθη ἐν Ἀθήναις ὀνομαστὸς ποιητὴς κωμῳδιῶν· τοῦτο δέ, διότι τὸ ἔργον τῆς κωμῳδίας δὲν ἐθεωρήθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς σπουδαῖον, ὡς τὸ τῆς τραγῳδίας, ἀφ' ἑτέρου δέ, διότι παρενέπεσεν ἡ τυραννὶς τῶν Πεισιστρατιδῶν. Οὐχ ἧττον ὅμως προώδευσεν αὕτη κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἱκανῶς, καὶ ὅτε μετὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους ἡ ἐλευθερία ἐν Ἀθήναις ἦτο πλήρης, ἀνεφάνη σειρὰ κωμικῶν ποιητῶν, οἵτινες ἀπὸ τοῦ 480—430 π.Χ ἀναπτύξαντες τὴν κωμῳδίαν προπαρεσκεύασαν τὴν ἐπὶ τοῦ Ἀριστοφάνους ἀκμὴν αὐτῆς.

Ὅτε δὲ ἡ κωμῳδία διεμορφώθη εἰς τελείαν δραματικὴν πρᾶξιν, εἶχε μὲν καὶ μέρη κοινὰ μὲ τὴν τραγῳδίαν, εἶχε δέ, ὅπως καὶ ἐκείνη, καὶ μέρη ἴδια. Μάλιστα δὲ ἰδιάζον εἰς τὴν ἀττικὴν κωμῳδίαν ἦτο τὸ χορικὸν ᾆσμα τὸ καλούμενον *παράβασις*, ὅπερ ὁ χορὸς ἐξετέλει ἀποστρεφόμενος πρὸς τοὺς θεατάς, καὶ δι' οὗ ἐξεδηλοῦντο αἰσθήματα καὶ κρίσεις τοῦ ποιητοῦ περὶ τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς καταστάσεως τῶν Ἀθηνῶν ἢ καὶ περὶ ὑποθέσεων ξένων πρὸς τὸ δρᾶμα.

Οἱ ὑποκριταὶ καὶ ἐν τῇ κωμῳδίᾳ ἦσαν τρεῖς, ὅπως καὶ ἐν τῇ τραγῳδίᾳ, ὑποδυόμενοι πολλὰ πρόσωπα, ἔφερον δὲ ἐνδύματα παράξενα καὶ προσωπεῖα ἀλλόκοτα. Ὁ δὲ χορός, ἀποτελούμενος ἐξ εἴκοσι τεσσάρων χορευτῶν, ἔφερε καὶ αὐτὸς ἐνδυμασίας παραδόξους καὶ φανταστικάς, παριστάνων πολλάκις πτηνά, βατράχους καὶ τὰ τοιαῦτα. Μετεῖχε δὲ ὁ χορὸς καθ' ὅλου ἐνεργότερον εἰς τὴν πρᾶξιν καὶ ἐξεπροσώπει τὸ ὅλον πνεῦμα τῆς κωμῳδίας, ἥτις πολλάκις λαμβάνει τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ χοροῦ (Ὄρνιθες, Σφῆκες). Ἡ ἀττικὴ κωμῳδία, ἕνεκα τῶν κατὰ καιροὺς γενομένων πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν μεταβολῶν ἐν Ἀθήναις, ἔλαβεν ἐν τῇ πορείᾳ της διαφόρους μορφάς, διὰ τοῦτο δὲ οἱ παλαιοὶ γραμματικοὶ διῄρουν αὐτὴν εἰς *ἀρχαίαν, μέσην* καὶ *νεωτέραν*.

Ἀρχαία ἀττικὴ κωμῳδία. — Αὕτη ἐλάμβανεν ὡς θέματα αὐτῆς τὰ ἤθη τῆς πολιτείας καὶ κοινωνίας μετὰ τῶν προσώπων αὐτῶν, τὰς ὀλεθρίας θεωρίας καὶ τάσεις τῶν σοφιστῶν καὶ τὰ ἔργα τῆς ποιήσεως καὶ μουσικῆς, διακωμῳδοῦσα πᾶν ὅ,τι εὕρισκεν ἐν αὐτοῖς τρωτόν. Ὅ,τι δὲ ἰδίως χαρακτηρίζει ταύτην εἶναι ἡ ὀνομαστὴ διακωμῴδησις **προσώπων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν**, γινομένη μετὰ τοσαύτης ἐλευθερίας, ὅσον οὐδείς ποτε αὐτὴν εἶδεν ἐν ὁμοίῳ βαθμῷ. Ἐπέτρεπε δὲ τοῦτο ἡ ἄκρα ἐλευθερία τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ ἐκτραφέντος ὑπὸ τοῦ Περικλέους. Ἡ ἀρχαία ἀττικὴ κωμῳδία δὲν ἔχει ὑποθέσεις περιπλόκους, ἀλλ' εἰς ἀντιστάθμισμα εἶναι πλήρης εὐφυολογίας καὶ χάριτος ὅλως ἀττικῆς, καίτοι πλειστάκις προσκόπτει ὁ νεώτερος εἰς τὸ τραχὺ καὶ φορτικὸν καὶ ἀκόλαστον τῶν ἐκφράσεων. Ἀντιπρόσωποι τῆς ἀρχαίας κωμῳδίας ἦσαν πολλοί, μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἐξεῖχεν ὁ σύγχρονος τοῦ Περικλέους *Κρατῖνος*, ὁ ὁποῖος εἰσαγαγὼν τὸν τρίτον ὑποκριτὴν καὶ ἀναπτύξας τὴν δραματικὴν πρᾶξιν θεωρεῖται ὁ θεμελιωτὴς τῆς κωμῳδίας καὶ κατέχει ἐν αὐτῇ τὴν θέσιν, ἣν ἔχει ὁ Αἰσχύλος ἐν τῇ τραγῳδίᾳ. Οὐχ ἧττον διέπρεπεν ὁ κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἀκμάσας *Εὔπολις*, ὁ μετὰ τοῦ Κρατίνου καὶ τοῦ Ἀριστοφάνους περιληφθεὶς εἰς τὸν κανόνα τῶν κωμικῶν. Ἀλλ' ὁ ἐπισημότατος πάντων ἀπέβη ὁ *Ἀριστοφάνης* (βλ. λ.), ὁ κατ' ἐξοχὴν κωμικὸς κληθείς, ὅστις ἐπὶ τεσσαράκοντα ὅλα ἔτη κύριος γενόμενος τῆς κωμικῆς σκηνῆς τῶν Ἀθηνῶν κατώρθωσε νὰ ὑψώσῃ ταύτην καὶ ἀποδείξῃ ἑστίαν παιδεύσεως τοῦ λαοῦ καὶ δύναμιν πολιτικήν.

Μέση ἀττικὴ κωμῳδία. — Αὕτη ἄρχεται ἀπὸ τῶν μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον χρόνων καὶ φθάνει μέχρι τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης (400-338 π. Χ.). Ὁ χαρακτὴρ δ' αὐτῆς εἶναι μέσον τι μεταξὺ τῆς ἀρχαίας, οὔσης πολιτικῆς, καὶ τῆς νέας, οὔσης οἰκογενειακῆς. Διότι ἡ μέση κωμῳδία παραιτεῖται μὲν πλέον τῆς διακωμῳδήσεως τοῦ πολιτικοῦ βίου, μὴ εἰσχωροῦσα δ' ἀκόμη εἰς τὸν οἰκογενειακὸν περιορίζεται εἰς τὴν ὁδὸν καὶ τὴν ἀγοράν, διακωμῳδοῦσα ἐπιτηδεύματα καὶ τάξεις κοινωνικάς, οἷον μαγείρους, ἰχθυοπώλας, παρασίτους, ῥήτορας, ἑταίρας, στρατιώτας. Ὁ χορὸς ἐν αὐτῇ ἐλλείπει, διότι διὰ τὴν μείωσιν τῶν περιουσιῶν ἐξέλιπον οἱ χορηγοί, ἡ δὲ οἰκονομία τῆς ὑποθέσεως εἶναι πολὺ τεχνικωτέρα. Ἐκ τῶν ἑβδομήκοντα πέντε ποιητῶν τῆς μέσης κωμῳδίας ἐπιφανέστατοι ἦσαν οἱ εἰς τὸν κανόνα τῶν κωμικῶν καταταχθέντες *Ἀντιφάνης* (400-313 π. Χ.) καὶ ὁ σύγχρονος αὐτοῦ *Ἄλεξις*. Καὶ τούτων δὲ καὶ πάντων τῶν ἄλλων ποιητῶν τῆς μέσης κωμῳδίας μόνον ἀποσπάσματα διεσώθησαν.

Νέα ἀττικὴ κωμῳδία.—Αὕτη ἤκμασε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων. Ἡ ἐν τῇ μέσῃ κωμῳδίᾳ ἐπελθοῦσα μεταβολὴ συνεπληρώθη ἐν τῇ νέᾳ, ἥτις ἀπέχουσα ἔτι μᾶλλον τοῦ προσωπικοῦ διασυρμοῦ ἔχει ὡς θέμα χαρακτῆρας καὶ πάθη καὶ ἀποβαίνει ἠθογραφική, λαμβάνουσα τὴν ὕλην ἐκ τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου καὶ παριστῶσα ἐπὶ τῆς σκηνῆς τύπους γενικούς, οἷον γονεῖς αὐστηρούς, δούλους πανούργους, φιλαργύρους, ἀδηφάγους, παρασίτους, στρατιώτας καυχηματίας κλπ. Ἡ οἰκονομία τῆς πράξεως ἀποβαίνει λίαν τεχνικὴ διὰ τῆς συγκρούσεως τῶν χαρακτήρων καὶ τοῦ ἐπιτηδείου τρόπου τῆς λύσεως. Εἶχον δὲ οἱ ποιηταὶ τῆς νέας κωμῳδίας πρότυπον τὸν Εὐριπίδην, ὃν ἐμιμοῦντο εἴς τε τὰ ἄλλα, καὶ μάλιστα εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν περὶ τὰ γνωμικὰ τάσιν αὐτοῦ. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων καὶ πολυγραφωτάτων ποιητῶν τῆς νέας κωμῳδίας ὀνομαστὸς ἦτο ὁ σύγχρονος τοῦ Δημοσθένους *Δίφιλος*, ἀλλ' οἱ διασημότατοι πάντων ἦσαν οἱ εἰς τὸν κανόνα τῶν κωμικῶν ἀνήκοντες *Φιλήμων* (361—263 π. Χ.) καὶ *Μένανδρος* (342—291).

Τῶν ποιητῶν τῆς νέας κωμῳδίας πάντων τὰ ἔργα ἀπωλέσθησαν, ἐσώθησαν δὲ μόνον ἀποσπάσματα. Ἐν τούτοις γνωρίζομεν καλύτερον τοὺς ποιητὰς τῆς νέας ἢ τῆς μέσης κωμῳδίας ἐκ τῶν διασκευῶν ἢ μεταφράσεων τῶν Ρωμαίων ποιητῶν *Πλαύτου* καὶ *Τερεντίου*.

Κ. ΑΡΑΠΗΣ

— ***ἀττικὴ σύνταξις*** (ἢ ***ἀττικὸν σχῆμα***). Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ γλώσσῃ καλεῖται ἡ σύνταξις οὐδετέρου πληθυντικοῦ ὑποκειμένου μετὰ ῥήματος ἑνικοῦ, παρὰ τὸν γενικὸν κανόνα, καθ' ὃν ῥῆμα καὶ ὑποκείμενον συμφωνοῦσι κατ' ἀριθμὸν καὶ πρόσωπον λ. χ. «χρήματα ἄνευ νοῦ βλαβερὰ γίγνεται». Ἡ σύνταξις αὕτη ἐξηγεῖται ἐκ τούτου, ὅτι τὰ πολλὰ θεωροῦνται ὑπὸ τοῦ λέγοντος ὁμοῦ ὡς ἡνωμένον τι ὅλον. Καλεῖται δὲ ἀττικὴ ἀπὸ τοῦ συνηθεστέρου· διότι ἀπαντᾶται μὲν καὶ παρ' Ὁμήρῳ καὶ τοῖς Ἴωσι καὶ τοῖς Δωριεῦσιν, ἀλλ' ὄχι ἐν χρήσει σταθερᾷ. Οὕτω παρ' Ὁμήρῳ (Β. 135) εὑρίσκονται εἰς τὴν αὐτὴν περίοδον ἀμφότεραι αἱ συντάξεις: «Δοῦρα σέσηπε καὶ σπάρτα λέλυνται». Τοὐναντίον παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς εἶναι σταθερωτέρα πως ἡ χρῆσις αὐτῆς. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ παρὰ τούτοις πολλαὶ ἐξαιρέσεις καὶ τὸ ῥῆμα τίθεται καὶ εἰς πληθυντικὸν ἀριθμόν, ὅταν διὰ τοῦ ὑποκειμένου σημαίνωνται πρόσωπα καὶ μάλιστα νοούμενα ταῦτα καθ' ἕκαστον, ὡς: «τὰ μειράκια ἐπιμέμνηνται Σωκράτους», ἢ ὅταν τὰ πράγματα παρίστανται κεχωρισμένα, ἢ ὅταν ἐξαίρεται ἡ ἔννοια τοῦ πλήθους, ὡς «ὑποζύγια νέμοιντο», καὶ «φανερὰ ἦσαν ἴχνη πολλά».

Κ. ΑΡΑΠΗΣ

—**Ἀττικὴ τέχνη** (*Ἀττικὸν ἐργαστήριον*). Μεταξὺ τῶν ἰσχυριζομένων, ὅτι πρῶτοι ἐκαλλιέργησαν τὰς καλὰς τέχνας, συγκατελέγοντο καὶ οἱ Ἀθηναῖοι. Οὗτοι ἔλεγον, ὅτι ὁ παλαιότατος Ἕλλην τεχνίτης, ὁ μυθικὸς Δαίδαλος, ἦτο ὄχι μόνον συμπολίτης των, ἀλλὰ καὶ ἔγγονος τοῦ βασιλέως Ἐρεχθέως, καὶ ὅτι ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Δαιδάλου ἡ γλυπτικὴ ἐπεχωρίαζεν ἐν Ἀττικῇ. Καὶ ναὶ μὲν ἓν μόνον ἔργον ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Δαίδαλον ὑπῆρχεν ἐν Ἀθήναις, ὁ ἐν τῷ ναῷ τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ὀκλαδίας δίφρος, ἐνῷ πᾶσαι αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι εἶχον νὰ ἐπιδείξωσι πληθὺν ἔργων ἀποδιδομένων εἰς τὸν μυθικὸν ἐκεῖνον πατέρα τῆς τέχνης· τὸ τοιοῦτον ὅμως δὲν ἀπεδείκνυε ψευδῆ τὸν ἰσχυρισμόν, ὅτι ὁ Δαίδαλος ἦτο Ἀθηναῖος, διότι οἱ Ἀθηναῖοι ἐφρόντισαν νὰ πλάσωσι τὴν παράδοσιν, ὅτι οὗτος ἕνεκα τοῦ φόνου ἑνὸς συγγενοῦς του εἶχεν ἀναγκασθῇ νὰ φύγῃ ἐξ Ἀθηνῶν. Ἐν τούτοις, ἔλεγον οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Δαιδάλου ἡ τέχνη ἐξηκολούθησε νὰ καλλιεργῆται ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, τῶν καλουμένων *Δαιδαλιδῶν*.

Ἐνῷ ὅμως ἐπὶ μακρὸν χρόνον γίνεται λόγος περὶ μαθητῶν τοῦ Δαιδάλου ἐν Ἀθήναις καὶ περὶ Ἀττικῆς τέχνης καὶ Ἀττικοῦ ἐργαστηρίου ἐν ἀντιθέσει εὑρισκομένου πρὸς τὸ Αἰγινητικὸν ἀφ' ἑνὸς καὶ πρὸς τὸ Σικυώνιον καὶ Ἀργεῖον ἀφ' ἑτέρου, δὲν ἀναφέρονται οὔτε ἔργα τοῦ ἐργαστηρίου τούτου, οὔτε ὀνόματα Ἀθηναίων τεχνιτῶν, ἀλλ' οὔτε καὶ ξένων τοὐλάχιστον κατασκευασάντων ἔργα ἐν Ἀθήναις. Ὁ πρῶτος ὀνομαστὶ ἀναφερόμενος ὡς κατασκευάσας τὸ ἄγαλμα τοῦ Διονύσου Μορίχου ἐν Ἀθήναις ἐκ λίθου πωρίνου, φελλάτα καλουμένου, εἶναι ὁ υἱὸς τοῦ Εὐπαλάμου *Σιμίας*. Ἀλλὰ καὶ τούτου καὶ ἡ πατρὶς καὶ ὁ χρόνος τῆς ἀκμῆς εἶναι ἄγνωστος καὶ αὐτὴ δὲ ἡ προσωπικὴ ὕπαρξις ἀμφίβολος. Δυνατὸν βεβαίως εἶναι νὰ μὴ ὑπῆρξε γλύπτης φέρων τὸ ὄνομα τοῦτο, δυνατὸν ὅμως καὶ νὰ ὑπῆρξε καὶ νὰ ἦτο Ἀθηναῖος ὁ Σιμίας, εἷς ἐκ τῶν καλουμένων Δαιδαλιδῶν, ἢ καὶ ξένος ἐν Ἀθήναις ἐργασθείς. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι τὸ παλαιότατον ἐκεῖνο ἄγαλμα τοῦ Διονύσου ἦτο κατεσκευασμένον κατ' ἀπομίμησιν τῶν ξυλίνων ξοάνων κατὰ τὸν τρόπον τὸν ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Δαίδαλον. Θὰ ἠδύνατο λοιπὸν νὰ νομίσῃ τις, ὅτι ἰδιαιτέρα Ἀττικὴ τέχνη σύγχρονος μὲ τὴν παλαιὰν Αἰγινητικήν, Σικυωνίαν καὶ Ἀργείαν δὲν ὑπῆρξε, καὶ ὅτι τὰ περὶ τῶν ἐν Ἀθήναις Δαιδαλιδῶν λεγόμενα ἦσαν ἀλαζονεύματα τῶν Ἀθηναίων, οἱ ὁποῖοι ἐφιλοτιμοῦντο νὰ φαίνωνται, ὅτι μεταξὺ τῶν πρώτων ἐν Ἑλλάδι ἠσχολήθησαν καὶ περὶ τὴν καλλιτεχνίαν. Ἀρχαιολογικὰ ὅμως εὑρήματα πολλὰ καὶ καλὰ ἀπέδειξαν, ὅτι ὁ ἰσχυρισμὸς τῶν Ἀθηναίων ἦτο ἀληθὴς καὶ ὅτι πράγματι κατὰ τὸν ΣΤ' τοὐλάχιστον αἰῶνα π. Χ. ἤκμασεν ἡ γλυπτικὴ ἐν Ἀθήναις, καὶ ὅτι προώδευσε καὶ ἐτελειοποιήθη αὕτη συγχρόνως (ἂν μὴ ἐνωρίτερον) πρὸς τὴν πρόοδον τῆς τέχνης ἐν ταῖς λοιπαῖς χώραις τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Μόνον τὰ ὀνόματα τῶν καλλιτεχνῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἐπῆλθεν ἡ τοιαύτη πρόοδος τῆς τέχνης ἐν Ἀττικῇ, οὔτε ὑπὸ τῶν παλαιῶν συγγραφέων ἀναφέρονται οὔτε ἐν ἐπιγραφαῖς ἀναγράφονται, εἰμὴ ἐν ἐλαχίστῳ μέτρῳ καὶ κατ' ἐξαίρεσιν.

Εἰς τὴν μὴ διάσωσιν τῶν ὀνομάτων τῶν παλαιῶν ἐκείνων Ἀθηναίων τεχνιτῶν συνετέλεσεν ἀναμφιβόλως κατὰ πολὺ ἡ καταστροφὴ τῶν ἔργων αὐτῶν ὑπὸ τῶν Περσῶν καὶ ἡ κατόπιν ἀντικατάστασίς των δι' ἄλλων πολυτελεστέρων. Ἡ καταστροφὴ ὅμως αὕτη διέσωσεν, ἀντὶ τῶν ὀνομάτων τῶν τεχνιτῶν, ἱκανὰ ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ δυνάμεθα νὰ διδαχθῶμεν περὶ τῆς Ἀττικῆς τέχνης καὶ τῆς βαθμιαίας ἐξελίξεως αὐτῆς κατὰ **τὴν πρὸ τῶν** Περσικῶν πολέμως περίοδον.

Μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων ἔργων τέχνης, τὰ ὁποῖα κατεσιράφησαν κατὰ τὴν πυρπόλησιν τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Ξέρξου, τινὰ ἔσχον τὸ εὐτύχημα, ἠκρωτηριασμένα βεβαίως, νὰ καταχωσθῶσιν ἐν τῷ σωρῷ τῶν συντριμμάτων καὶ ἐρειπίων τῆς Ἀκροπόλεως καὶ νὰ ἀνευρεθῶσι κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους δι' ἀνασκαφῶν. (Βλ. Ἀκρόπολις—***Μουσεῖον Ἀκροπόλεως***, ὅπου καὶ εἰκόνες τῶν παλαιῶν ἐκείνων ἔργων γλυπτικῆς.) Εἰς τὰ εὑρήματα ταῦτα τῆς Ἀκροπόλεως παρατηροῦμεν ἐν πρώτοις μεγάλην διαφορὰν ὡς πρὸς τὸ ὑλικόν, ἐκ τοῦ ὁποίου ταῦτα ἔχουσι κατασκευασθῆ· ἄλλα μὲν δηλαδὴ ἐξ αὐτῶν εἶναι κατεσκευασμένα ἐκ πωρολίθου (πιθανῶς ἐκ τοῦ ἐξορυσσομένου ἐν τῇ Πειραϊκῇ χερσονήσῳ), ὡς λ. χ. τὰ ἐναέτια τοῦ παλαιοῦ ναοῦ τὰ παριστάνοντα τὸ τρισώματον τέρας, τὸν συνήθως λεγόμενον κυανοπώγωνα, καὶ τὴν πάλην τοῦ Ἡρακλέους κατὰ τῆς ἐχίδνης, ἄλλα δ' ἔχουσιν ὡς ὑλικὸν τὸ μάρμαρον καὶ μάλιστα τὸ ἀρίστης ποιότητος Πάριον ἢ τὸ Ὑμήττειον (καὶ τοῦτο κατὰ πολὺ ἀνώτερον τοῦ Πεντελησίου). Πλὴν τῆς διαφορᾶς ὅμως τοῦ ὑλικοῦ παρατηρεῖται καὶ μεγίστη διαφορὰ ἐν τῇ τέχνῃ. Ἐνῷ δηλαδὴ τὰ ἐκ πωρολίθου γλυπτικὰ ἔργα δεικνύουσι καταφανῆ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ξυλογλυφικῆς, τὴν Δαιδάλειον δηλονότι τεχνοτροπίαν, εἰς τὰ μαρμάρινα παρατηρεῖται βαθμιαία πρόοδος, βαθμιαία ἀπαλλαγὴ τῆς τέχνης ἀπὸ τῶν δεσμῶν τῆς ξυλογλυφικῆς. Οὕτως, ἐνῷ ἐκ τῶν εὑρημάτων **τῆς Ἀκροπόλεως ἓν** μαρμάρινον ἄγαλμα γυ-

Digitized by Google

ναικὸς ἔχει καταπληκτικὴν ὁμοιότητα μὲ τὸ περίφημον ἀνάθημα τῆς Νικάνδρας τὸ εὑρεθὲν ἐν Δήλῳ, ἐμφανίζον, ὡς ἐκεῖνο, τὸ γυναικεῖον σῶμα ὑπὸ τὸ ἱμάτιον ἀκίνητον καὶ ἀπὸ τῆς ὀσφύος μέχρι τῶν ποδῶν ἐν σχήματι στήλης σχεδόν, ἄλλα γυναικεῖα ἀγάλματα παρουσιάζουσι καὶ κατὰ τὰς μορφὰς καὶ κατὰ τὴν ἐνδυμασίαν τεραστίαν ὑπεροχήν. Τὰ ἀγάλματα ὅμως ταῦτα δεικνύουσιν, ὅτι ἀναπαριστῶσι ζῶντας ἀνθρώπους ἔχοντας τὰ μέλη ἐν κινήσει καὶ ἀνεξάρτητα μὲν ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἀπὸ τοῦ ὅλου σώματος, ἀποτελοῦντα ὅμως ἓν σύνολον. Ἡ τοιαύτη ἔνδειξις ζωῆς καὶ κινήσεως ἀποτελεῖ ἐφεξῆς τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς Ἀττικῆς τέχνης.

Ἡ τοιαύτη ὅμως πρόοδος τῆς τέχνης δὲν ἐπῆλθεν ἀποτόμως ἐν Ἀττικῇ, ἴσως δὲ δὲν ὀφείλεται καὶ εἰς τοὺς ἐγχωρίους γλύπτας. Ἐγκατάστασις ξένων τεχνιτῶν ἐν Ἀθήναις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐπέφερε κατὰ πρῶτον μὲν τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ πωρολίθου διὰ μαρμάρου, ἔπειτα δὲ καὶ τὴν ἀλλαγὴν τῆς παλαιᾶς Ἀττικῆς τεχνοτροπίας τῶν Ἀθηναίων τεχνιτῶν. Ἡ ἐγκατάστασις δ' αὕτη ξένων καλλιτεχνῶν ἐγένετο ἀναμφιβόλως κατὰ τοὺς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους ὁ Πεισίστρατος καὶ οἱ Πεισιστρατίδαι κατεῖχον τὴν τυραννίδα τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Πεισίστρατος δηλαδή, ὁ ὁποῖος δικαίως θεωρεῖται ὡς θεμελιωτὴς τοῦ μετέπειτα μεγαλείου τῶν Ἀθηνῶν. πρὸς κατασκευὴν κοινωφελῶν ἢ διακοσμητικῶν ἔργων ἐχρησιμοποίησεν ὄχι μόνον τοὺς ἐγχωρίους τεχνίτας οἱασδήποτε εἰδικότητος, ἀλλὰ καὶ ξένους. Συγχρόνως ὅμως ἡ προστασία, τὴν ὁποίαν παρεῖχεν ὁ Πεισίστρατος καὶ οἱ υἱοί του εἰς τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας, παρεκίνησε πολλοὺς γλύπτας ἐκ τῶν Ἰωνικῶν νήσων νὰ μεταβῶσιν εἰς Ἀθήνας πρὸς ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέγματός των· Χῖοι. Πάριοι καὶ Νάξιοι γλύπται εὕρισκον πόρον ζωῆς ἐν Ἀθήναις, καὶ ἡ εἰσαγωγὴ τῆς κατεργασίας τοῦ μαρμάρου εἰς τούτους ὀφείλεται. Οἱ ἐγχώριοι Δαιδαλίδαι ἐδιδάχθησαν παρὰ τῶν νέων συναδέλφων των νὰ κατεργάζωνται τὸ μάρμαρον καὶ ἐν ἁμίλλῃ πρὸς τούτους ἔδοσαν εἰς τὰ ἔργα τῆς γλυπτικῆς τὴν ζωηρότητα ἐκείνην, ἡ ὁποία διακρίνει τὴν Ἀττικὴν τέχνην ἀπὸ τῆς συγχρόνου Αἰγινητικῆς. Τίνες ὑπῆρξαν οἱ Ἀθηναῖοι γλύπται, εἰς τοὺς ὁποίους ὀφείλεται ἡ ἀνάπτυξις αὕτη τῆς τέχνης ἐν Ἀθήναις, δὲν ἀναφέρεται. Ὁ πρῶτος Ἀθηναῖος γλύπτης, τοῦ ὁποίου γνωρίζομεν τὸ ὄνομα, ἀνήκει εἰς τὸ τέλος τῆς περιόδου ταύτης. Οὗτος εἶναι ὁ *Ἀντήνωρ* ὁ κατασκευάσας τοὺς ἀνδριάντας τοῦ Ἁρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος, τοὺς ἀπαχθέντας ὑπὸ τοῦ Ξέρξου, κατά τινα δ' ἐπιγραφήν, καὶ ἓν ἐκ τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἀνευρεθέντων ἀγαλμάτων. Ἐπειδὴ οἱ ἀνδριάντες τοῦ Ἁρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος κατεσκευάσθησαν μεταξὺ τοῦ 510 (ὅτε κατελύθη ἡ τυραννίς) καὶ τοῦ 480 π. Χ. (ὅτε εἰσέβαλεν ὁ Ξέρξης), ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ Ἀντήνωρ ἤκμασε κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΣΤ' ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος. κατὰ τὸν χρόνον δηλονότι τὸν ἀμέσως πρὸ τῆς ἀκμῆς τῆς Ἀττικῆς τέχνης (βλ. **Ἀντήνωρ, Ἀριστογείτων**). Σύγχρονοι τοῦ Ἀντήνορος γλύπται ἐν Ἀθήναις ἀναφέρονται ὁ *Ἀμφικράτης* καὶ ὁ *Ἔνδοιος*. Εἰς μὲν τὸν Ἀμφικράτην ἓν μόνον ἔργον ἀπεδίδετο, ἡ πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς Ἀκροπόλεως λέαινα, συμβολικῶς παριστάνουσα, κατὰ τὴν παράδοσιν, τὴν ἑταίραν τοῦ Ἀριστογείτονος τὴν ὀνομαζομένην Λέαιναν, ἡ ὁποία ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἱππίου μετὰ βασάνων, χωρὶς νὰ μαρτυρήσῃ τίνες ἦσαν συνένοχοι εἰς τὸν φόνον τοῦ Ἱππάρχου· τοῦ δ' Ἐνδοίου ἔργα ἱκανὰ ἀναφέρονται καὶ ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς.

Ἡ Ἀττικὴ τέχνη μέχρι τοῦ Φειδίου.— Ὀλίγον μεταγενέστεροι τῶν ἀνωτέρω ὑπῆρξαν ὁ *Ἡγίας* ἢ *Ἡγεσίας* ἀφ' ἑνός, καὶ ὁ *Κριτίος* καὶ *Νησιώτης* ἀφ' ἑτέρου, οἱ ἀπὸ κοινοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐργαζόμενοι καὶ κατασκευάσαντες, πλὴν ἄλλων, καὶ τοὺς νέους ἀνδριάντας τοῦ Ἁρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος εἰς ἀναπλήρωσιν τῶν παλαιῶν τῶν ὑπὸ τοῦ Ξέρξου ἀπαχθέντων. Περὶ τῶν ἔργων τῶν τριῶν τούτων τεχνιτῶν ἔχομεν εὐτυχῶς καὶ κρίσεις τῶν παλαιῶν. Καὶ περὶ μὲν τῶν ἔργων τοῦ Ἡγίου ὁ Κοϊντιλιανὸς ἐκφράζει τὴν κρίσιν, ὅτι ταῦτα ἦσαν σκληρότερα καὶ ἐπλησίαζον πρὸς τὰ Ἐτρουσκικὰ μᾶλλον ἢ τὰ ἔργα τοῦ Καλάμιδος. Τὰ δ' ἔργα τοῦ Κριτίου καὶ Νησιώτου, κατὰ τὸν Λουκιανόν, ἦσαν «ἀπεσφιγμένα, νευρώδη καὶ σκληρά, ἀκριβῶς ἀποτεταμένα ταῖς γραμμαῖς», ἔργα ἑπομένως ἀκολουθοῦντα τὴν παλαιὰν τεχνοτροπίαν, ἔργα τῆς «παλαιᾶς ἐργασίας», ὡς ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι. Λαμβάνοντες ὅμως ὑπ' ὄψιν τὴν μεγίστην τελειότητα, εἰς τὴν ὁποίαν ἔφθασεν ἡ Ἀττικὴ τέχνη ἐλάχιστα ἔτη μετὰ τὸν Ἡγίαν, Κριτίον καὶ Νησιώτην διὰ τοῦ Φειδίου, ἀναλογιζόμενοι δὲ συγχρόνως, ὅτι αἱ κρίσεις τοῦ Κοϊντιλιανοῦ καὶ Λουκιανοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀναφέρωνται εἰς ἔργα ὅμοια πρός τινα ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων ἐν τῇ Ἀκροπόλει, ὀφείλομεν νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ὁ Ἡγίας, Κριτίος καὶ Νησιώτης ὑπῆρξαν οἱ τελευταῖοι ἀντιπρόσωποι τῆς παλαιᾶς τεχνοτροπίας, οἱ συντηρητικοὶ τεχνῖται, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς προοδευτικούς, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐδίστασαν νὰ παραλάβωσιν ὅ,τι ἐθεώρουν συντελεστικὸν προόδου παρὰ ξένων τεχνιτῶν, νὰ μαθητεύσωσι παρ' αὐτοῖς καὶ νὰ προβῶσιν ἀπὸ τοῦ μαρμάρου εἰς τὴν κατεργασίαν τῶν μετάλλων, κατασκευάζοντες ἔργα χαλκᾶ καὶ χρυσελεφάντινα.

Ἐνῷ λοιπὸν ἡ παλαιὰ τεχνοτροπία ἐξηκολούθησεν ἐπὶ μακρὸν νὰ ἐξασκῆται καὶ μαθηταὶ τῆς σχολῆς τοῦ Κριτίου καὶ Νησιώτου ἐκ διαφόρων τόπων καταγόμενοι ἀναφέρονται πολυάριθμοι μέχρι τῶν μέσων τοῦ Δ' π Χ. αἰῶνος (ὡς λ.χ. Πτόλιχος ὁ Κερκυραῖος, Ἀμφίων ὁ Κνώσιος, Πίσων ὁ ἐκ Καλαυρέας, Δημόκριτος ὁ Σικυώνιος καὶ ἄλλοι), ἕτεροι Ἀθηναῖοι γλύπται, καὶ μάλιστα οἱ ἐπιφανέστατοι, ἐμαθήτευσαν πλησίον τοῦ Ἀργείου *Ἀγελάδα* καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διδαγμάτων τούτων ἀνήγαγον τὴν Ἀττικὴν τέχνην εἰς τελειότητα. Ἂν ὁ *Κάλαμις* ἦτο Ἀθηναῖος ἢ ὄχι, τοῦτο δὲν ἔχει τόσην σπουδαιότητα. ὅσην τὸ γεγονός, ὅτι οὗτος ἐπὶ μακρὸν εἰργάσθη ἐν Ἀθήναις, ἱκανὰ ἔργα κατεσκεύασεν ἐν αὐταῖς καὶ ἔσχε καὶ μαθητὰς Ἀθηναίους, ὡς λ.χ. τὸν Πραξίαν. Ἀλλ' ὁ Κάλαμις δὲν κατεσκεύασε μόνον μαρμάρινα ἔργα ἀλλὰ καὶ χαλκᾶ καὶ χρυσελεφάντινα, εἰργάσθη δ' ὄχι μόνον ἐν Ἀθήναις, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ μάλιστα ἐν Πελοποννήσῳ, ὅπου κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἤκμαζεν (ἐν Ἄργει μάλιστα καὶ Σικυῶνι) ἡ μεταλλουργική. Ἡ ἐπαφὴ μὲ τοὺς μεγάλους Πελοποννησίους τεχνίτας τῆς σχολῆς τοῦ Ἀγελάδα (βλ. **Ἀργεία σχολή**) ἔδωκεν εἰς τὸν Κάλαμιν τὴν ἱκανότητα νὰ ἀναμίξῃ Πελοποννησιακὰ καὶ Ἀττικὰ στοιχεῖα καὶ οὕτω νὰ καταστῇ ἀνώτερος τῶν συγχρόνων του Ἀθηναίων τεχνιτῶν.

Η εἰσαγωγὴ τῆς κατεργασίας τῶν μετάλλων εἰς τὴν Ἀττικὴν δὲν ἔγινε βεβαίως ὑπὸ τοῦ Καλάμιδος, οὔτε ὅλως ξένοι ταύτης ὑπῆρξαν οἱ ἀκολουθοῦντες τοῦ Κριτίου καὶ Νησιώτου τὴν τεχνοτροπίαν. Ἤδη οἱ ἐκ τῶν μαθητῶν τούτων *Σκύμνος* καὶ *Διονυσόδωρος* ἢ *Διόδωρος* κατεσκεύασαν ἔργα χαλκᾶ, ἄλλοι δ' ἐκ τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Κριτίου καὶ Νησιώτου εἰργάσθησαν καὶ τὸν χαλκόν, ἔστω καὶ ἐν σμικρῷ. Ἀλλὰ τὸ μάρμαρον ὑπῆρξε κυρίως τὸ προσφιλὲς εἰς τοὺς Ἀθηναίους τεχνίτας ὑλικόν, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς συντηρητικοὺς ἐξ αὐτῶν, τοῦ μαρμάρου δὲ χρῆσιν ἔκαμνον καὶ ἐφεξῆς πάντες οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν Ἀττικὴν σχολὴν γλύπται, χωρίς, ἐννοεῖται, νὰ ἀπέχωσι καὶ τῆς κατασκευῆς τῶν χαλκῶν καὶ χρυσελεφαντίνων ἔργων. Τὸ μάρμαρον ἄλλως τε ἦτο ἐγχώριον προϊὸν τῆς Ἀττικῆς, ἄφθονον καὶ διὰ τοῦτο πολὺ εὐωνότερον τοῦ χαλκοῦ, ἀφ' ὅτου ἰδίως ἀντὶ τοῦ Παρίου καὶ Ὑμηττείου ἤρχισε νὰ χρησιμοποιῆται τὸ Πεντελήσιον.

Μύρων, Φειδίας, Πραξιτέλης.—Μεταξὺ τῶν Ἀθηναίων καλλιτεχνῶν δύναται νὰ καταλεχθῇ καὶ ὁ *Μύρων* ὁ ἐξ Ἐλευθερῶν τῆς Βοιωτίας καταγόμενος, διότι ἡ πατρίς του κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ ὑπήγετο εἰς τὴν Ἀττικήν. Δὲν δύναται ὅμως ὁ Μύρων, ὁ μαθητὴς τοῦ Ἀγελάδα, νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς ὀπαδὸς τῆς Ἀττικῆς σχολῆς, μετὰ τῆς ὁποίας οὐδὲν συνδέει αὐτόν, ἐνῷ τοὐναντίον ὁ μέγας Ἀθηναῖος *Φειδίας*, ὁ συμμαθητὴς τοῦ Μύρωνος καὶ τοῦ Πολυκλείτου, μαθητεύσας κατ' ἀρχὰς πλησίον τοῦ Ἀθηναίου Ἡγίου, ἔπειτα δὲ πλησίον τοῦ Ἀγελάδα, ἀντιπροσωπεύει κατ' ἐξοχὴν τὴν Ἀττικὴν σχολὴν καὶ τὴν Ἀττικὴν τέχνην τῶν μέσων τοῦ Ε' π.Χ. αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς, τὴν τέχνην ὅμως ὄχι τῶν συντηρητικῶν ὀπαδῶν τοῦ πρώτου διδασκάλου του Ἡγίου καὶ τοῦ Κριτίου καὶ Νησιώτου, ἀλλὰ τὴν προοδευτικὴν Ἀττικὴν τέχνην, τὴν πολλὰ παραλαβοῦσαν ἐκ τῶν διδαγμάτων τῆς Ἀργείας σχολῆς. Ἡ Ἀττικὴ τέχνη τοῦ Φειδίου καὶ τῆς σχολῆς αὐτοῦ εἶναι συνέχεια τῆς παλαιᾶς Ἀττικῆς τέχνης, τελειοποιηθεῖσα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προόδων τῆς Πελοποννησιακῆς, διατηροῦσα ὅμως τὴν αὐτοτέλειάν της καὶ ἀντιτιθεμένη ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις πρὸς αὐτήν.

Ὁ Φειδίας ἐξήσκησε μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γλυπτικῆς ὄχι μόνον ἐν Ἀθήναις, ἀλλὰ καὶ ἐν σύμπαντι τῷ ἑλληνικῷ κόσμῳ. Σύγχρονοι δηλαδὴ ἢ ὀλίγον μεταγενέστεροι τοῦ Φειδίου, ἐν μέρει μαθηταί, ἐν μέρει δὲ ὀπαδοὶ τῆς σχολῆς αὐτοῦ, ὑπῆρξαν πολλοὶ γλύπται ἐκ πλείστων μερῶν τῆς Ἑλλάδος καταγόμενοι. Ἐπιφανέστατοι τούτων ἦσαν ὁ Ἀθηναῖος ἢ Λήμνιος *Ἀλκαμένης*, ὁ Πάριος *Ἀγοράκριτος*, ὁ πιθανῶς ἐπίσης Πάριος *Κολώτης*, ὁ Μενδαῖος *Παιώνιος*, ὁ Μεγαρεὺς *Θεόκοσμος* καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Καλλικλῆς*, ὁ Πάριος *Θρασυμήδης*, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀριγνώτου. καὶ ἄλλοι. πολλοὶ τῶν ὁποίων ἀναφέρεται ὅτι ὑπῆρξαν καὶ συνεργάται τοῦ Φειδίου κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν μεγάλων ἔργων αὐτοῦ. Ταυτοχρόνως ὅμως ἀναφέρονται καὶ τοῦ Καλάμιδος μαθηταὶ καὶ ὀπαδοὶ ἐν Ἀθήναις, τῶν ὁποίων ἐπιφανέστατος ὑπῆρξεν ὁ Πραξίας, ἀλλὰ καὶ τοῦ Μύρωνος, ὡς ὁ υἱὸς τούτου *Λύκιος*, καὶ πλεῖστοι ἄλλοι καλλιτέχναι, τῶν ὁποίων δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ κατάταξις εἰς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην σχολήν. Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν ὁ ***Ἀνδροσθένης***, ὁ μαθητὴς τοῦ Εὐκάδμου, οἱ μετὰ τοῦ Πραξίου εἰς τὴν διακόσμησιν τοῦ Ἐρεχθείου δι' ἀναγλύφων ἐργασθέντες *Φυρόμαχος* Κηφισιεύς, ***Ἀντιφάνης*** Κεραμεύς, *Μυννίων* Ἀγρυλεύς, *Σῶκλος* Ἀλωπεκεὺς καὶ *Ἴασος* Κολλυτεύς, ὁ μέγας γλύπτης, ζωγράφος καὶ ἀρχιτέκτων *Καλλίμαχος*, ὁ Ἀλωπεκεὺς *Δημήτριος*, ὁ Κυδωνιάτης *Κρησίλας*, ὁ Ἀθηναῖος *Πύρρος*, ὁ Κύπριος *Σιύππαξ*, ὁ *Στρογγυλίων*, ὁ *Ὀλυμπιοσθένης*, ὁ *Κηφισόδοτος*. ὁ Πάριος ἢ Ἀθηναῖος *Ξενοφῶν*, ὁ Ἀθηναῖος *Νικήρατος*, ὁ υἱὸς τοῦ Εὐκτήμονος, ὁ *Πολυκλῆς* (διάφορος πιθανῶς τοῦ Πολυκλέους τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων), ὁ *Πυρόμαχος*, ὁ *Μικίων*, ὁ *Δεινομένης*, ὁ Ἀθηναῖος *Εὐκλείδης*, ὁ *Σωφρονίσκος* καὶ ὁ υἱὸς τούτου, ὁ περίφημος *Σωκράτης* ὁ φιλόσοφος. Πολλοὶ ἐκ τῶν τεχνιτῶν τούτων ὑπῆρξαν βεβαίως ἄμεσοι ἢ ἔμμεσοι μαθηταὶ τοῦ Φειδίου, τινὲς δ' ἐγένοντο καὶ διδάσκαλοι ἄλλων μεγάλων τεχνιτῶν. Οὕτω τοῦ Ἀλκαμένους μαθητὴς ὑπῆρξεν ὁ Κηφισόδοτος, ὁ αὐτὸς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα μὲ τὸν πατέρα τοῦ Πραξιτέλους Κηφισόδοτον, παρὰ τοῦ ὁποίου καὶ ἐδιδάχθη οὗτος τὴν τέχνην καὶ κατέστη μετὰ τὸν Φειδίαν ὁ μέγιστος τῶν Ἀθηναίων καλλιτεχνῶν, ἀναγαγὼν καὶ πάλιν εἰς περίοπτον θέσιν τὴν Ἀττικὴν τέχνην, τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ὁ κυριώτατος κατὰ τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα ἀντιπρόσωπος.

Τοῦ Πραξιτέλους τέλος μαθηταὶ ὑπῆρξαν οἱ δύο υἱοί του, *Κηφισόδοτος* καὶ *Τίμαρχος*, καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Πλινίου μνημονευόμενος *Πάπυλος*. Σύγχρονοι ὅμως τοῦ Πραξιτέλους καὶ τῶν υἱῶν του Ἀθηναῖοι ἢ ἐν Ἀθήναις ἐργαζόμενοι γλύπται ἀναφέρονται πολυάριθμοι ὡς οἱ Ἀθηναῖοι *Βρύαξις*, *Λεωχάρης*, *Σιλανίων* (ὁ ὑπὸ τοῦ Πλινίου θεωρούμενος αὐτοδίδακτος), ὁ μαθητὴς τοῦ Σιλανίωνος *Ζευξιάδης*, ὁ *Ἀπολλόδωρος*, ὁ *Πολυκράτης*, ὁ *Καλλιάδης*, ὁ *Πολύευκτος*, ὁ *Θυμίλος*, ὁ *Λοκρός*, ὁ *Τελεσίας*, ὁ *Ἐξήκεστος*, ὁ *Στράβαξ*, ὁ *Πολύμνηστος*, καὶ *Κέγχραμις* ἀπὸ κοινοῦ ἐργαζόμενοι, ὁ *Νικόμαχος*, ὁ *Δημόδωρος* καὶ ἄλλοι, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα εἶναι δυσανάγνωστα ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς. Τὸ πλῆθος τοῦτο τῶν Ἀθηναίων τεχνιτῶν καὶ τῶν μαθητῶν αὐτῶν, τὸ ὁποῖον κατέκτησε τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον, κατὰ τὸν Δ' ἰδίως αἰῶνα π. Χ., διέδωκε τὴν Ἀττικὴν τεχνοτροπίαν, τὴν διὰ τοῦ Φειδίου καὶ Πραξιτέλους ἰδίως λαβοῦσαν τὴν τελικὴν διαμόρφωσίν της, εἰς τὰ πέρατα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οὕτω δ' ἡ Ἀττικὴ τέχνη ἔτεινε νὰ καταστῇ τέχνη Πανελλήνιος.

Νέα Ἀττικὴ σχολή.—Ἡ πτῶσις τῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Φιλίππου καὶ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου μετέφερε τὸ κέντρον τῆς καλλιτεχνικῆς κινήσεως μακρὰν τῆς Ἀττικῆς. Διὰ τοῦτο παρατηρεῖται τὸ φαινόμενον, ὅτι κατὰ τοὺς Μακεδονικοὺς χρόνους ἡ τέχνη ἐν Ἀθήναις φυτοζωεῖ. Ὄχι μόνον ἡ πόλις ἀδυνατεῖ νὰ προβῇ εἰς τὴν κατασκευὴν μεγάλων καλλιτεχνικῶν ἔργων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ἔργων διὰ τῶν ὁποίων οἱ διάδοχοι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἐκόσμησαν τὰς νέας ἐν τῇ Ἀνατολῇ πρωτευούσας των, δὲν λαμβάνουσι μέρος Ἀθηναῖοι τεχνῖται. Εἷς καὶ πλέον αἰὼν παρῆλθε, χωρὶς νὰ γίνεται λόγος περὶ Ἀττικῆς τέχνης καὶ Ἀθηναίων τεχνιτῶν. Τοῦτο ὅμως ὀφείλεται ὄχι εἰς τὸ ὅτι ἔπαυσεν ἡ τέχνη νὰ καλλιεργῆται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἢ εἰς ἀνικανότητα τῶν Ἀθηναίων τεχνιτῶν, ἀλλ' εἰς τὸ ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι τεχνῖται δὲν εἶχον τὰ μέσα νὰ κατασκευάσωσιν ἔργα μεγάλα καὶ ἀξιόλογα. Οἱ βασιλεῖς τῶν Ἑλληνιστικῶν κρατῶν τῆς Ἀνατολῆς προετίμων τοὺς ἐγχωρίους καλλιτέχνας, τῶν ὁποίων ἔλλειψις οὐδαμοῦ ὑπῆρχε μετὰ τὴν τεραστίαν ἐξάπλωσιν τῆς τέχνης διὰ τῶν μαθητῶν τῶν μεγάλων Ἀθηναίων καὶ Πελοποννησίων καλλιτεχνῶν τῶν προηγουμένων χρόνων, τὸ αὐτὸ δ' ἔπραττον καὶ αἱ ἐλεύθεραι πόλεις τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῶν νήσων, ὡς ἡ Ρόδος, ἔνθα ἐξετελέσθησαν μεγάλα ἔργα καὶ ἀνεπτύχθη ἰδία σχολὴ τεχνιτῶν. Ἡ κυρίως Ἑλλὰς κατέλαβεν ἤδη δευτερεύουσαν θέσιν καὶ ἐν τῇ τέχνῃ, ὅπως καὶ ὑπὸ πάσας τὰς λοιπὰς ἐπόψεις, καὶ ἐν τῇ θέσει ταύτῃ διετηρήθη καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς ἀκμῆς τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ Ἑλληνιστικῶν κρατῶν. Ἀφοῦ ὅμως ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐν Περγάμῳ καὶ ἐν Ρόδῳ ἡ γλυπτικὴ καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἔφθασαν εἰς μεγάλην περιωπὴν καὶ ἔργα τέχνης ἐφάμιλλα τῶν παλαιῶν καυχημάτων τῶν Ἀθηνῶν ἐκόσμησαν τὰς πόλεις ἐκείνας καὶ τὴν λοιπὴν Ἑλληνικὴν καὶ Ἑλληνιστικὴν Ἀνατολήν, μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν Ρωμαίων, ὅτε κέντρον τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ πολιτισμοῦ κατέστη ἡ Ρώμη, ἀναφαίνονται καὶ πάλιν αἱ Ἀθῆναι εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῆς καλλιτεχνικῆς κινήσεως καὶ ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐκτὸς αὐτῆς. Τοῦτο εἶναι ἡ μεγίστη ἀπόδειξις, ὅτι οὐδέποτε κατὰ τοὺς Μακεδονικοὺς χρόνους ἔπαυσε νὰ καλλιεργῆται ἡ τέχνη ἐν Ἀθήναις, ἀλλ' ὅτι ἐφυτοζώει ἀναμένουσα εὐκαιρίαν νὰ ἐπιδείξῃ καὶ πάλιν τὴν ἱκανότητα αὐτῆς.

Μετὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς Ρώμης εἰς κοσμοκράτειραν, καὶ ἰδίως κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ἐλευθέρας πολιτείας καὶ μετέπειτα, πολυάριθμα ἀρχιτεκτονικὰ καὶ γλυπτικὰ ἔργα κατεσκευάσθησαν ἐν Ρώμῃ, διὰ τὴν πλήρη δέ, κατ' ἀρχὰς τοὐλάχιστον, ἀνεπιτηδειότητα τῶν Ρωμαίων πρὸς τὰ τοιαῦτα, ἡ κατασκευὴ αὐτῶν ἀνετέθη εἰς Ἕλληνας. Εἶναι

Digitized by Google

ἀληθές, ὅτι οἱ ἐν Κάτω Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ Ἕλληνες καὶ πλησιέστεροι ἦσαν καὶ μεγαλυτέρας σχέσεις εἶχον πρὸς τοὺς Ρωμαίους ἢ οἱ Ἕλληνες τῆς κυρίως Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Ἀλλ' οἱ Ρωμαῖοι τὴν αὐτὴν σημασίαν ἀπέδιδον εἰς τοὺς ὁποθενδήποτε καταγομένους Ἕλληνας, μείζονα δ' ἴσως εἰς τοὺς ἐκ τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἢ τοὺς ἐξ Ἀνατολῆς. Ἕνεκα τούτου πληθὺς παντοδαπῶν Ἑλλήνων ἐπιζητούντων πόρον ζωῆς κατέκλυσε τὴν Ρώμην, μεταξὺ δὲ τούτων ἀρκετοὶ βεβαίως ἦσαν Ἀθηναῖοι, ἀφοῦ ἄλλως τε ἤλπιζον, ὅτι, ὡς καταγόμενοι ἐκ τῆς κοιτίδος τῆς τέχνης, ἤθελον προτιμηθῆ. Πολλοὺς ἐκ τῶν εἰς ἔργα ἀρχιτεκτονικῆς καὶ γλυπτικῆς ἀσχοληθέντων Ἀθηναίων ἐν Ρώμῃ ἀναφέρουσιν οἱ παλαιοὶ συγγραφεῖς, καὶ ἰδίως ὁ Πλίνιος, ἄλλων δὲ τὰ ὀνόματα ἀνεγνώσθησαν ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα κατεσκευάσθησαν ὑπ' αὐτῶν. Τοιοῦτοι Ἀθηναῖοι καλλιτέχναι ἐργασθέντες ἐν Ρώμῃ ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς: *Ἀπολλώνιος* ὁ Νέστορος, *Ἀπολλώνιος* ὁ Ἀρχίου, *Κλεομένης* ὁ Ἀπολλωνίου, *Κλεομένης* ὁ Κλεομένους, *Εὔανδρος* Ἀβιάνιος, *Διογένης, Γλύκων, Ἀντίοχος, Κρίτων, Νικόλαος, Σαλπίων, Σωσίβιος*. Εἰς τούτους πρέπει νὰ προστεθῆ πιθανῶς καὶ ὁ *Πολυκλῆς* (ὁ νεώτερος) μετὰ τῶν υἱῶν του *Τιμοκλέους* καὶ *Τιμαρχίδου*, τῶν ὁποίων ἔργα ἀναφέρονται καὶ ἐν Ρώμῃ, καίτοι τινὲς φρονοῦσιν, ὅτι εἷς μόνον γλύπτης Πολυκλῆς ὑπῆρξε καὶ ὅτι οὗτος πρέπει νὰ καταλεχθῆ μεταξὺ τῶν γλυπτῶν τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω, ἀναμφιβόλως καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν πολυπληθῶν Ἑλλήνων τεχνιτῶν, οἱ ὁποῖοι εἰργάσθησαν ἐν Ρώμῃ καὶ τῶν ὁποίων δὲν δηλοῦται ἡ ἰδιαιτέρα πατρίς, ἦσαν Ἀθηναῖοι.

Ἀλλὰ καὶ ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος νέαν ἀκμὴν ἔλαβεν ἡ Ἀττικὴ τέχνη κατὰ τοὺς Ρωμαϊκοὺς χρόνους. Ἀφοῦ δηλαδὴ αἱ Ἀθῆναι ἔγιναν καὶ πάλιν ἑστία ῥητορικῶν καὶ φιλοσοφικῶν σπουδῶν, ἐστράφη καὶ πάλιν ὁ Ἑλληνορρωμαϊκὸς κόσμος πρὸς ταύτας ὡς πρὸς τὴν παλαιὰν κοιτίδα τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, ἀνετέθη δὲ καὶ εἰς Ἀθηναίους τεχνίτας ἡ κατασκευὴ διαφόρων ἔργων εἴτε ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις εἴτε καὶ ἐν ἄλλαις χώραις τῆς Ἑλλάδος. Γνωστότατοι ἐκ τῶν Ἀθηναίων καλλιτεχνῶν τῆς περιόδου ταύτης (πλὴν τῶν ἐν Ρώμῃ ἐργασθέντων) εἶναι οἱ ἑξῆς: *Εὔχειρ* καὶ *Εὐβουλίδης* ἀπὸ κοινοῦ ἐργαζόμενοι καὶ ἴσως συγγενεῖς ὄντες, ἐπίσης *Ἀντίγνωτος* καὶ *Εὔμνηστος*, *Ἡφαιστίων* ὁ Μύρωνος, *Ἡφαιστίων* ὁ Δημοφίλου, οἱ τρεῖς ἀδελφοί, *Διονυσόδωρος*, *Μόσχιων* καὶ *Ἀδάμας*, οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀδάμαντος, *Λεωχάρης, Κηφισόδωρος, Σώφρων, Μηνόδωρος, Ἄτταλος, Φαῖδρος* Ζωΐλου Παιανιεύς, *Πεισίας* καὶ *Λύσων* ἀπὸ κοινοῦ ἐργαζόμενοι, *Τελεσαρχίδης* καὶ ἄλλοι, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἢ εἶναι παρεφθαρμένα εἰς τὰ ἀντίγραφα τῶν παλαιῶν συγγραμμάτων ἢ δὲν ἀναγιγνώσκονται σαφῶς ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς, τέλος δὲ καί τινες, περὶ τῶν ὁποίων ὑπάρχει πιθανότης μόνον, ὄχι δὲ καὶ βεβαιότης, ὅτι ἦσαν τεχνῖται, ὡς ὁ Ἀττικὸς ὁ υἱὸς τοῦ Εὐδόξου, ἢ ὅτι ἦσαν Ἀθηναῖοι, ὡς ὁ Αὖλος Παντουλήϊος καὶ ὁ Εὐτυχίδης ὁ υἱὸς τοῦ Ζωΐλου.

Χαρακτὴρ τῆς νέας Ἀττικῆς τέχνης. Εἰς τὰ ἔργα τῶν ἀνωτέρω Ἀθηναίων γλυπτῶν, τὰ κάλλιστα τῶν ὁποίων ἀνήκουσιν εἰς τὸν Α' π. Χ. καὶ τὸν Α' καὶ Β' μ.Χ. αἰῶνα, παρατηρεῖται ὁ αὐτὸς χαρακτήρ, ὁ ὁποῖος καὶ εἰς τὰ Ἀττικὰ ἔργα τῶν παλαιοτέρων χρόνων, δηλαδὴ ἡ τάσις πρὸς ἐξιδανίκευσιν τῶν μορφῶν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν πραγματιστικὴν (ρεαλιστικὴν) τάσιν τῶν Ἀλεξανδρινῶν χρόνων καὶ τῶν Ἀσιανῶν τεχνιτῶν. Δικαίως λοιπὸν ἡ Ἀττικὴ τέχνη τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς συνέχεια τῆς παλαιᾶς Ἀττικῆς τέχνης καὶ οἱ Ἀττικοὶ τεχνῖται οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν νέαν Ἀττικὴν σχολήν, τὸ νέον Ἀττικὸν ἐργαστήριον, ὡς πραγματικοὶ διάδοχοι τοῦ Φειδίου καὶ Πραξιτέλους, διατηροῦντες τὰς παραδόσεις καὶ συνεχίζοντες τὴν τεχνοτροπίαν τῆς παλαιοτέρας Ἀττικῆς γλυπτικῆς. Ὡς ἡ παλαιά, οὕτω καὶ ἡ νέα Ἀττικὴ τέχνη ἀσχολεῖται κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν κατασκευὴν ἀγαλμάτων θεῶν καὶ ἡρώων καὶ εἰς τὴν διακόσμησιν τῶν πρὸς ταῦτα συναφῶν ἔργων, τουτέστι βωμῶν, ναῶν καὶ ἐν γένει ἱερῶν χώρων. Μία μόνη, ἀλλὰ μεγάλη, διαφορὰ παρατηρεῖται μεταξὺ τῶν παλαιῶν καὶ τῶν νέων Ἀθηναίων τεχνιτῶν, διαφορὰ ὅμως ἀναγκαία καὶ ἀναπόφευκτος. Οἱ Ἀθηναῖοι δηλαδὴ καλλιτέχναι τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων ἀντιγράφουσι τοὺς παλαιοὺς καὶ εἰς τὰ ἔργα αὐτῶν διακρίνει τις ἀντίτυπα τῶν περιφήμων ἔργων τοῦ Φειδίου καὶ Πραξιτέλους καὶ τῶν ἄλλων μεγάλων Ἀθηναίων καλλιτεχνῶν τοῦ Δ' καὶ Ε' αἰῶνος π. Χ. μὲ μικρὰς μόνον τροποποιήσεις, ἀναγκαίας διὰ τὸν σκοπὸν τὸν ὁποῖον ἐπεδίωκεν ὁ νεώτερος τεχνίτης ἑκάστοτε. Ἡ τέχνη ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα εἶχεν ἤδη φθάσει εἰς τελειότητα, ἀλλ' οἱ Μακεδονικοὶ χρόνοι ἀνέκοψαν τὴν ἐξέλιξιν αὐτῆς· οἱ νεώτεροι Ἀθηναῖοι τεχνῖται κατ' ἀνάγκην ἀπεμιμήθησαν τὰ ἔργα τῶν προγόνων των· ἰδοὺ ἡ ἑρμηνεία τοῦ φαινομένου τούτου.

Δὲν πρέπει ὅμως νὰ νομίσῃ τις, ὅτι οἱ νεώτεροι Ἀθηναῖοι ἔγιναν ἄτλοϊ ἀντιγραφεῖς τῶν παλαιῶν. Τὴν γενικὴν ἰδέαν ἐδέχθησαν ἀμετάβλητον. Ἐν ταῖς λεπτομερείαις ὅμως τοσοῦτον ἐτροποποίησαν τὴν ἐκτέλεσιν, ὥστε ἡ ἔκφρασις τῶν νεωτέρων ἔργων ἔγινεν ὅλως διάφορος, ἀφοῦ ἄλλως τε καὶ πρὸς διάφορον σκοπὸν κατεσκευάζοντο ἤδη τὰ καλλιτεχνήματα ταῦτα, διάφορον δ' ἦτο καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, πρὸς τὸ ὁποῖον ἦσαν ὑποχρεωμένοι οἱ τεχνῖται νὰ συμμορφώνωνται. Δύναται δηλαδὴ νὰ λεχθῆ καὶ περὶ τῆς νέας Ἀττικῆς τέχνης ὅ,τι καὶ περὶ τῆς ποιήσεως καὶ φιλολογίας τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων, ὅτι δηλονότι αὕτη ἐξαρτᾶται καθ' ὁλοκληρίαν ἐκ τοῦ παρελθόντος καὶ ὅτι οἱ ἄριστοι τῶν τεχνιτῶν τῆς περιόδου ταύτης ὑπῆρξαν ἀκριβῶς ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνον ἀντελήφθησαν τὴν τοιαύτην ἐξάρτησίν των, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐφρόντισαν νὰ ἀπαλλαγῶσιν αὐτῆς. Τὰ ἔργα τούτων δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τὰ τελευταῖα ἄνθη τῆς Ἀττικῆς τέχνης, διὰ τῆς μελέτης τῶν ὁποίων συμπληροῦνται αἱ ἀτελεῖς ἐν πολλοῖς γνώσεις ἡμῶν περὶ τῆς τεχνοτροπίας τῶν μεγάλων Ἀθηναίων τεχνιτῶν τῶν παλαιοτέρων χρόνων.

[*H. Brunn* Gesch. der griech. Künstler α' ἔκδ.].

Γ. Ι. ΚΑΡΒΕΛΑΣ

— **ἀττικὸν *ἅλας*·** βλ. ἅλας.

— **ἀττικὸν *δίκαιον*·** βλ. Ἑλλὰς ***Ἑλληνικὸν δίκαιον***.

Ἀττικός. Συνηθέστατον ἐπωνύμιον (cognomen) Ρωμαίων καὶ Ἑλλήνων τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, καταντήσαν ἐνίοτε, κατὰ παράλειψιν τοῦ καθ' ἑαυτὸ κυρίου ὀνόματος, μόνον δηλωτικὸν τοῦ προσώπου, τὸ ὁποῖον ἔφερεν αὐτό. Ἐκ τῶν πολυπληθῶν ὑπὸ συγγραφέων καὶ ἐπιγραφῶν ἀναφερομένων προσώπων, τῶν ἐχόντων τὸ ἐπωνύμιον Ἀττικός, σπουδαιότητα ἔχουσιν οἱ ἑξῆς κατωτέρω Ἀττικοί:

—**Ἀττικός, *Διονύσιος*.** Ρήτωρ ἐκ Περγάμου, μαθητὴς τοῦ συμπολίτου του Ἀπολλοδώρου, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ ὁποίου ἔγραψε περὶ ρητορικῆς. Ὁ Διονύσιος Ἀττικὸς εἶναι πιθανῶς τὸ αὐτὸ πρόσωπον μὲ τὸν ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου Σενέκα ἀναφερόμενον μαθητὴν τοῦ Ἀπολλοδώρου τοῦ Περγαμηνοῦ *Βιθάνιον Ἀττικόν*.

—**Ἀττικός, *Ἡρώδης*·** υἱὸς τοῦ κατωτέρω· βλ. Ἡρώδης.

—**Ἀττικός, *Ἱππάρχου Μαραθώνιος*.** Ἐπιφανὴς Ἀθηναῖος τοῦ τέλους τοῦ Α' καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος, γνωστὸς ὡς πατὴρ τοῦ περιφήμου ρήτορος, εὐεργέτου καὶ καλλωπιστοῦ τῶν Ἀθηνῶν Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ. Ὁ Ἀττικὸς ἐκαλεῖτο κυρίως *Τιβέριος Κλαύδιος Ἡρώδης Ἀττικὸς* καὶ κατήγετο ἐκ παλαιᾶς ἐπιφανοῦς οἰκογενείας τῶν Ἀθηνῶν, ἀναγούσης τὴν καταγωγήν της εἰς τὸν Μιλτιάδην καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τοὺς παλαιοὺς Αἰακίδας. Ὁ πατὴρ τοῦ Ἀττικοῦ Ἵππαρχος, κατηγορηθεὶς ἐπὶ ἀποπείρᾳ τυραννίδος (κατὰ τὸν χρόνον βεβαίως, κατὰ τὸν ὁποῖον αἱ Ἀθῆναι ἦσαν κατὰ τὸ φαινόμενον πόλις αὐτόνομος καὶ ἐλευθέρα, τυχοῦσα τῆς τοιαύτης ἐλευθερίας μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν πόλεων παρὰ τοῦ Νέρωνος), ἀπώλεσεν ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν του ἢ τοὐλάχιστον τὸ πλεῖστον μέρος αὐτῆς. Οὕτως ὁ νεαρὸς Ἀττικὸς εὑρέθη ἀντὶ πλουσίου πένης, ὄχι ὅμως καὶ ἐντελῶς ἄπορος, διότι εἶχεν ἰδίαν οἰκίαν ἐν Ἀθήναις, τὴν ὁποίαν εἶναι ἄγνωστον, ἂν αὐτὸς ἢ ὁ πατήρ του ἠγόρασε μετὰ τὴν δήμευσιν τῆς περιουσίας του ἢ ἂν κατώρθωσεν οὗτος νὰ διατηρήσῃ καὶ κατὰ ποῖον τρόπον. Ἡ οἰκία δ' αὕτη, κειμένη ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν, ἔγινεν αἰτία, συνεπείᾳ τυχαίου γεγονότος, ἵνα ὁ Ἀττικὸς καταστῆ ἀνελπίστως ὁ πλουσιώτατος τῶν συγχρόνων του Ἀθηναίων καὶ νὰ δυνηθῆ νὰ ὑπερβάλῃ πάντας τοὺς Ἕλληνας κατὰ τὴν γενναιοδωρίαν. Ἐν τῇ περιοχῇ δηλαδὴ τῆς οἰκίας ταύτης ἀνεῦρεν ὁ Ἀττικὸς φρέαρ πλῆρες νομισμάτων. Κατὰ τὸν νόμον ὅμως τὰ τοιαῦτα εὑρήματα ἀνῆκον ὄχι εἰς τὸν εὑρόντα ἀλλ' εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος συνήθως μέρος μόνον ἐξ αὐτῶν ἔδιδεν εἰς τὸν ἀνακαλύψαντα (ἐφ' ὅσον βεβαίως εὐηρεστεῖτο νὰ πράξῃ καὶ τοῦτο). Ὁ νομοταγὴς Ἀττικός, ἔχων πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ πάθημα τοῦ πατρός του καὶ συναισθανόμενος εἰς πόσον μέγαν κίνδυνον ἤθελεν ἐκτεθῆ, ἂν ἐνεφανίζετο ἐξαίφνης ἀπὸ πτωχοῦ πάμπλουτος, ἐνόμισε φρόνιμον νὰ ἀναφέρῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὸ γεγονὸς καὶ νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτοῦ διαταγὴν περὶ τοῦ τί ὤφειλε νὰ κάμῃ τὸν ἀνευρεθέντα θησαυρόν· ἤλπιζεν ἄλλως τε ὁ Ἀττικός, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἤθελεν ἀφήσει καὶ εἰς αὐτὸν ἀρκετὸν ποσὸν ἐκ τῶν παμπόλλων χρημάτων, τὰ ὁποῖα ἀνεῦρεν. Ὁ τότε ὅμως αὐτοκράτωρ Νέρβας (96-98 μ. Χ.), ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος, ἔκρινεν ἄδικον καὶ ἀνάξιον ἑαυτοῦ νὰ ἀφαιρέσῃ τὸ εὕρημα ἀπὸ τοῦ πτωχοῦ ὑπηκόου του. Εἰς τὴν ἀναφορὰν λοιπὸν τοῦ Ἀττικοῦ τὴν ἀναγγέλλουσαν τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ θησαυροῦ ἐκείνου ὁ αὐτοκράτωρ ἀπήντησε «χρῶ οἷς εὕρηκας». Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐδίστασεν ὁ Ἀττικὸς νὰ θεωρήσῃ ἰδικόν του ὁλόκληρον τὸ τεράστιον ἐκεῖνο χρηματικὸν ποσόν, τὸ δυσαναλόγως μέγα πρὸς ἰδιώτην καὶ μάλιστα ὄχι ἐκ προγόνων πλούσιον καὶ ἔγραψε καὶ πάλιν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ὅτι τὰ χρήματα ἦσαν ἀνώτερα ἑαυτοῦ. Καὶ πάλιν ὅμως ὁ αὐτοκράτωρ ὄχι μόνον δὲν ἠθέλησε νὰ λάβῃ μέρος ἐξ αὐτῶν, ἀλλά, χωρὶς κἂν νὰ ἐξετάσῃ πόσα ἦσαν, ἀπήντησεν εἰς τὸν Ἀττικὸν «καὶ παραχρῶ τῷ ἑρμαίῳ· σὸν γάρ ἐστιν». Οὕτω λοιπὸν κατέστη ὁ Ἀττικὸς νόμιμος κύριος τοῦ ἀνευρεθέντος θησαυροῦ.

Παράδοξον βεβαίως φαίνεται πῶς εὑρέθη ἐν Ἀθήναις τοσοῦτον πλῆθος χρημάτων κεκρυμμένων, τὰ ὁποῖα οὐδεὶς ἰδιώτης ἠδύνατο νὰ συναθροίσῃ. Ἂν ὅμως ἀναλογισθῶμεν, ὅτι πρὸ δύο περίπου αἰώνων ὁ φιλόσοφος Ἀριστίων, ὁ μεταβληθεὶς εἰς αἱμοδιψῆ καὶ πλεονέκτην τύραννον, εἶχε καταθλίψει τοὺς Ἀθηναίους διὰ βιαίων εἰσφορῶν, ἐξοριῶν, θανατώσεων καὶ δημεύσεων περιουσιῶν καὶ ὅτι μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Σύλλα ὁ Ἀριστίων καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἐφονεύθησαν, χωρὶς νὰ γίνῃ γνωστὴ ἡ τύχη τῶν χρημάτων, τὰ ὁποῖα οὗτος εἶχε συναθροίσει, φαίνεται πολὺ πιθανόν, ὅτι τὰ χρήματα τοῦ Ἀριστίωνος ἀνεῦρεν ὁ Ἀττικὸς (βλ. καὶ ἀριστίων). Ὁπωσδήποτε διὰ τῶν χρημάτων ἐκείνων γενόμενος πλουσιώτατος ὁ Ἀττικὸς ἠκολούθησε κατὰ γράμμα τὴν συμβουλὴν τοῦ αὐτοκράτορος Νέρβα, ἐξοδεύων μετὰ μεγίστης ἐλευθεριότητος ἐξ αὐτῶν, καὶ ἠδυνήθη νὰ καταλάβῃ ἐξέχουσαν θέσιν καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ πλησίον τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων καὶ τῶν Ρωμαϊκῶν ἀρχῶν. Πλὴν τοῦ ἀξιώματος τοῦ *ἀρχιερέως τῶν Σεβαστῶν διὰ βίου*, διὰ τοῦ ὁποίου ἐτιμήθη ὁ Ἀττικὸς ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του, καὶ οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες ἔδοσαν εἰς αὐτὸν μεγάλα ἀξιώματα· οὕτως ἔγινεν ὁ Ἀττικὸς (ἴσως ἤδη ἐπὶ Νέρβα) συγκλητικός, ὑπάτευσε δὶς ἐπὶ Τραϊανοῦ καὶ ἐπὶ Ἀδριανοῦ καὶ ὡς ὕπατος ἀναφέρεται μὲ τὸν τίτλον *ἐκλαμπρότατος*. Δὲν εἶναι βέβαιον, ἂν ὁ Ἀττικὸς οὗτος ἢ ἄλλος ὁμώνυμος ὑπῆρξεν ὁ ἀναφερόμενος ὡς διοικητὴς τῆς Συρίας Ἀττικός, ὁ τιμωρήσας διὰ σταυρώσεως τὸν ἐπίσκοπον τῆς Ἱερουσαλὴμ Συμεών.

Διὰ τῆς γενναιόφρονος χρήσεως τοῦ πλούτου του εἰς θυσίας, ἑστιάσεις, δωρεὰς καὶ τὰ ὅμοια πολυτρόπως εὐεργετήσας τοὺς συμπολίτας του ὁ Ἀττικὸς καὶ τιμηθεὶς ὅσον οὐδεὶς ἄλλος ὑπ' αὐτῶν, δὲν ἐλησμόνησε καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι ἀφ' ἑτέρου ἡμιλλῶντο τίνες νὰ τιμήσωσιν αὐτὸν ὑπὲρ τοὺς λοιπούς. Ἀναφέρεται λοιπὸν ὁ Ἀττικὸς ὡς προστάτης τοῦ κοινοῦ τῶν Ἐλευθερολακώνων, οἱ ὁποῖοι ἔστησαν καὶ ἀνδριάντα αὐτοῦ ἐν Γυθείῳ, διότι ἐξώδευσεν ὑπέρογκον χρηματικὸν ποσὸν πρὸς ἵδρυσιν τῆς πόλεως Τροίας κατὰ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ υἱός του Ἡρώδης ἦτο κυβερνήτης (corrector) τῶν ἐν Ἀσίᾳ πόλεων (130—135 μ. Χ.), καὶ διότι κατέλαβε πιθανῶς καὶ ἐν Σπάρτῃ τὸ ἀξίωμα τοῦ πατρονόμου. Μεγίστη ὅμως ἀπόδειξις περὶ τῶν εὐεργεσιῶν, τὰς ὁποίας ἔκαμεν ὁ Ἀττικός, εἶναι τὸ πλῆθος τῶν ἀνδριάντων αὐτοῦ, τοὺς ὁποίους οἱ εὐεργετηθέντες ὑπ' αὐτοῦ ἔστησαν. Ἐν Ἀθήναις ὄχι μόνον ἡ πόλις ἔστησεν ἀνδριάντα τοῦ Ἀττικοῦ, ἀλλὰ καὶ ἑκάστη ἐκ τῶν 12 φυλῶν ἰδιαιτέρως. Ἀνδριάντα τοῦ Ἀττικοῦ ἔστησαν καὶ οἱ Μεγαρεῖς καὶ «τὸ κοινὸν συνέδριον τῶν Ἑλλήνων τῶν εἰς Πλαταιὰς συνιόντων». Τελευταῖον δεῖγμα τοῦ μεγέθους τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἐλευθεριότητος τοῦ Ἀττικοῦ ὑπῆρξεν ἡ διαθήκη του. Διὰ ταύτης ὁ Ἀττικὸς ὑπεχρέωνε τοὺς κληρονόμους του νὰ δίδωσιν ὡρισμένον χρηματικὸν ποσὸν κατ' ἔτος εἰς ἕκαστον Ἀθηναῖον. Τὸ ποσὸν ὅμως τοῦτο δὲν ἦτο εὐκαταφρόνητον, ἀφοῦ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀττικοῦ Ἡρώδης ἐδέχθη νὰ δώσῃ ἐφ' ἅπαξ ἀντ' αὐτοῦ ἀνὰ 5 μνᾶς (=500 δραχμὰς) εἰς ἕκαστον δικαιοῦχον (τὰς ὁποίας οἱ πλεῖστοι ἢ οὐδόλως ἢ ἐν μέρει μόνον ἔλαβον, διότι ὁ Ἡρώδης συνεψήφισε ταύτας πρὸς τὰ χρέη, τὰ ὁποῖα οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν δικαιούχων ὤφειλον ἤδη εἰς τὸν πατέρα του).

Ὁ Ἀττικὸς πλὴν τῶν ἰδίων χρημάτων ἔλαβε καὶ μεγάλην προῖκα, νυμφευθεὶς τὴν πλουσίαν Ἀθηναίαν Βιβουλλίαν Ἀλκίαν Ἀγριππῖναν, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέκτησε δύο υἱούς, τὸν Τιβέριον Κλαύδιον Ἀττικὸν Ἡρώδην (τὸν γνωστὸν ὡς *Ἡρώδην τὸν Ἀττικόν*) καὶ τὸν Τιβέριον Κλαύδιον Ἀττικὸν Ἡρωδιανόν. Ἀπέθανεν ὀλίγον πρὸ τοῦ ἔτους 138 μ. Χ.

— **Ἀττικός, *Μᾶρκος-Οὐεστῖνος*** (M. Atticus Vestinus). Ὕπατος τακτικὸς (consul ordinarius) ἐν ἔτει 65 μ. Χ., ὅτε καὶ ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Νέρωνος, θέλοντος νὰ νυμφευθῆ τὴν σύζυγον αὐτοῦ Μεσσαλῖναν.

Γ. Ι. ΚΑΡΒΕΛΑΣ

— **Ἀττικός, *ὁ Πλατωνικός*.** Φιλόσοφος ἀκμάσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς Β' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Ἦτο ἐκ τῶν φιλοσόφων ἐκείνων, οἵτινες μετὰ πολλοῦ ζήλου προσεπάθουν νὰ ἀναζωογονήσουν καὶ ἀποκαθάρουν τὴν Πλατωνικὴν φιλοσοφίαν, ἥτις ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Ἀντιόχου εἶχεν ἀρχίσει νὰ παραμορφώνεται διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν Ἐκλεκτικῶν καὶ τῶν ὀπαδῶν τῆς σκέψεως. Ἐνθουσιώδης θαυμαστὴς τοῦ Πλάτωνος ὢν ὁ Ἀττικός, σφοδρῶς κατεφέρετο, ὅπως καὶ ὁ Νουμήνιος καὶ ὁ Ταῦρος, κατὰ πάσης ἀναμείξεως τῶν Πλατωνικῶν καὶ Ἀριστοτελικῶν θεωριῶν. Καὶ ὅμως ὁ Ἀττικός, ὁ τόσον σφοδρὸς πολέμιος

Digitized by Google

τῆς τοιαύτης ἀναμείξεως τῆς Πλατωνικῆς καὶ Ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας, συγκατέμειξεν εἰς τὴν Πλατωνικὴν διδασκαλίαν πολλὰ στοιχεῖα τῆς Στωϊκῆς φιλοσοφίας, ἀποδείξας οὕτως ὅτι καὶ αὐτὸς κατὰ βάθος ἦτο ὀπαδὸς τῆς ἐκλεκτικῆς θεωρίας, ἀλλ' ὑπὸ ἄλλην κατεύθυνσιν. Τὴν περὶ θεοῦ θεωρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους κατεπολέμει ὁ Ἀττικὸς διὰ λόγους θρησκευτικούς· ἀλλὰ καὶ πλείστας ἄλλας ἠθικὰς καὶ ψυχολογικὰς καὶ λογικὰς καὶ φυσικὰς θεωρίας τοῦ Ἀριστοτέλους προσεπάθει νὰ ἀποδείξῃ ὡς ἐσφαλμένας. Ὡς συγγράμματα αὐτοῦ ἀναφέρονται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων τὸ κατὰ τῶν ἀναμιγνυόντων τὰς Πλατωνικὰς καὶ Ἀριστοτελικὰς θεωρίας, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀποσπάσματα διέσωσεν εἰς ἡμᾶς ὁ Εὐσέβιος (ἐν Εὐαγγ. προπαρ.) καὶ ἡ ἑρμηνεία εἰς τὸν Πλάτωνος Τίμαιον, τῆς ὁποίας περιλήψεις παρέχει εἰς ἡμᾶς ὁ Πρόκλος (ἐν τῷ Τιμαίῳ), ὅστις καὶ ἑρμηνείαν τοῦ Ἀττικοῦ εἰς τὸν Πλάτωνος Φαῖδρον μνημονεύει. Ὁ Ἀττικὸς ἔλεγεν ὅτι, κατὰ τὸν Πλάτωνα, «πάντες οἱ ἀστέρες, οἵ τε ἀπλανεῖς καὶ οἱ πλανώμενοι καὶ ἑτέραν αὐτῆς κίνησιν» ἔχουσιν, «σφαιρικοὶ δὲ ὄντες, εἰκότως σφαιρικὴν ἄν τινα κίνησιν ἕκαστος κινοῖτο περιδινούμενος». Α.Π.Σ.

—**Ἀττικός, *Τίτος-Πομπώνιος*** (T. Pomponius Atticus). Ἱππεὺς Ρωμαῖος περίφημος διὰ τὴν πρὸς τὸν Κικέρωνα καὶ ἄλλους ἐπιφανεῖς ἄνδρας τοῦ Α΄ π. Χ. αἰῶνος φιλίαν του. Ὁ Τίτος Πομπώνιος ἐγεννήθη τῷ 109 π. Χ., υἱοθετηθεὶς δὲ διὰ διαθήκης ὑπὸ τοῦ πρὸς μητρὸς θείου του Κοΐντου Καικιλίου ἔλαβε μετὰ τῆς μεγάλης περιουσίας τούτου καὶ τὸ ὄνομα *Καικίλιος*. Εἰς νεαρὰν ἡλικίαν ὁ Πομπώνιος ἀπώλεσε τὸν πατέρα του, μόλις δ' εἶχεν εἰσέλθει εἰς τὴν ἀνδρικὴν ἡλικίαν διέτρεξε μέγιστον κίνδυνον, τὸν ὁποῖον ἐν τούτοις διέφυγεν, ἀπομακρυνθεὶς ἐγκαίρως ἐκ Ρώμης. Ἐν ἔτει δηλαδὴ 88 π. Χ. κατὰ τὴν φοβερὰν σύγκρουσιν μεταξὺ Σύλλα καὶ Μαρίου, τῆς ὁποίας θῦμα μεταξὺ τῶν πρώτων ἔπεσεν ὁ ἐχθρὸς τοῦ Σύλλα δήμαρχος Σουλπίκιος, ὁ ἐξ ἀγχιστείας συγγενὴς τοῦ Πομπωνίου, οὗτος ἀντελήφθη, ὅτι ἡ ἐν Ρώμῃ διαμονὴ θὰ ἦτο δι' αὐτὸν ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον ἐπικίνδυνος. Ἔσπευσε λοιπὸν νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν Ἰταλίαν καὶ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἵνα ἀφ' ἑνὸς μὲν σώσῃ τὴν ζωήν του, ἀφ' ἑτέρου δὲ συμπληρώσῃ τὴν ἐκπαίδευσίν του, παραλαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ καὶ ὅσον περισσότερα χρήματα ἠδυνήθη, προελθόντα ἐν μέρει ἐκ τῆς πωλήσεως τῆς περιουσίας του, τῆς ὁποίας τὴν δήμευσιν ἐφοβεῖτο κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀπουσίας του. Ἐν Ἑλλάδι ὁ Πομπώνιος ἐξέλεξε τὰς Ἀθήνας ὡς τόπον ἐγκαταστάσεως, ἔνθα ἐπὶ μίαν καὶ πλέον εἰκοσαετίαν ἠσχολήθη περὶ τὰ γράμματα. Εἰς τὴν μακροχρόνιον ταύτην ἐν Ἀθήναις διαμονὴν καὶ εἰς τὴν ἐπίδοσίν του εἰς τὴν ἀττικὴν παιδείαν ὤφειλεν ὁ Πομπώνιος καὶ τὴν ἐπωνυμίαν *Ἀττικός*, ἡ ὁποία κατέστη καὶ ἡ συνηθεστάτη τῶν ὀνομασιῶν, ὑπὸ τὰς ὁποίας οὗτος ἀναφέρεται. Πολὺ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σύλλα ἀπεφάσισεν ὁ Ἀττικὸς νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ρώμην (ἐν ἔτει 66 π.Χ.), ὅπου, μὴ ἀναμιχθεὶς εἰς τὴν πολιτικὴν οὐδ' ἐπιζητήσας ἀνάλογα πρὸς τὴν κοινωνικὴν θέσιν, τὴν παιδείαν καὶ τὴν περιουσίαν του ἀξιώματα, ἔζησε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του διατελῶν εἰς ἐγκαρδίους σχέσεις πρὸς πάντας τοὺς ἐπιφανεῖς Ρωμαίους τῶν χρόνων ἐκείνων, ἐπὶ τῶν ὁποίων μεγίστην ἐξήσκησεν ἐπίδρασιν ἐπ' ἀγαθῷ. Διὰ στενῆς φιλίας συνεδέετο ὁ Ἀττικὸς ἰδίως μετὰ τοῦ Κικέρωνος, τὰ συγγράματα τοῦ ὁποίου, ὡς καὶ ἄλλων λογίων, ἐφρόντιζεν ὡς ἐκδότης ὁ Ἀττικὸς νὰ πολλαπλασιάζῃ δι' ἀντιγραφῆς, ὠφελούμενος αὐτὸς ἐκ τῆς πωλήσεως τούτων, ὠφελῶν δὲ καὶ τοὺς φίλους του διὰ ταύτης ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς. Μετὰ μίαν δεκαετίαν ἀπὸ τῆς ἐπανόδου του (τῷ 56 π. Χ.) ὁ Ἀττικὸς ἐνυμφεύθη ἐν Ρώμῃ ἄγων ἡλικίαν πεντήκοντα τριῶν ἐτῶν, ἔζησεν ὅμως ἀρκετὰ ἔτη μετὰ τὸν γάμον του καὶ ἔδωκε τὴν θυγατέρα του ὡς σύζυγον εἰς τὸν νεαρὸν φίλον τοῦ μετέπειτα αὐτοκράτορος Αὐγούστου, τὸν Μᾶρκον Βιψάνιον Ἀγρίππαν. Ἐκ τῆς θυγατρὸς δὲ ταύτης τοῦ Ἀττικοῦ, Καικιλίας Ἀττικῆς ὀνομαζομένης, καὶ τοῦ Ἀγρίππα ἐγεννήθη ἡ Ἀγριππίνα, ἡ σύζυγος τοῦ μετέπειτα αὐτοκράτορος Τιβερίου. Ἐν ἔτει 32 π. Χ., ἀσθενήσας ὁ Ἀττικὸς ἐξ ἀνιάτου νοσήματος, ἀπέσχεν ἑκουσίως τροφῆς καὶ ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 77 ἐτῶν.

Ὡς λόγιος ἀνὴρ ὁ Ἀττικὸς ὄχι μόνον μεγάλας ὑπηρεσίας παρέσχεν εἰς τοὺς διαπρεπεστέρους συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς του διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν ἔργων αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ἠσχολήθη εἰς τὴν συγγραφὴν ποικίλων συγγραμμάτων εἰς Ἑλληνικὴν ἢ Λατινικὴν γλῶσσαν γραφέντων, ἐκ τῶν ὁποίων ὅμως οὐδὲν ἐσώθη. Ἑλληνιστὶ ἔγραψεν ὁ Ἀττικὸς τὸ περὶ ὑπατείας τοῦ φίλου του Κικέρωνος σύγγραμμα, πάντα δὲ τὰ λοιπὰ Λατινιστί. Μεταξὺ τούτων ἐξέχουσαν θέσιν κατέχει ἡ ἱστορία τῆς Ρώμης ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ 54 π. Χ., ἀφιερωμένη εἰς τὸν Κικέρωνα καὶ γεγραμμένη χρονογραφικῶς κατ' ἄρχοντας. Εἰς τὴν ἱστορίαν ταύτην ἐπραγματεύετο ὁ Ἀττικὸς τὰ ἀφορῶντα τοὺς Ρωμαίους εἴτε καθ' ἑαυτούς, εἴτε ὡς πρὸς τὰς σχέσεις των πρὸς ἄλλους λαούς, περιελάμβανε δὲ καὶ πᾶν ὅ,τι ἀφεώρα τοὺς Ρωμαίους ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν διαφόρων λαῶν. Πλὴν τοῦ μεγάλου τούτου ἔργου ἔγραψεν ὁ Ἀττικὸς καὶ ἰδιαίτερα μικρὰ συγγράμματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπραγματεύετο τὴν ἱστορίαν ἐπιφανῶν τινων Ρωμαϊκῶν οἰκογενειῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀνῆκον φίλοι τινὲς αὐτοῦ, χάριν τῶν ὁποίων καὶ ἐγράφησαν αἱ ἱστορικαὶ ἐκεῖναι μονογραφίαι. Καὶ εἰς τὴν ποίησιν δ' ἠσχολήθη ὁ Ἀττικός, προσθέσας εἰς τὸ τέλος ἑκάστης ἐκ τῶν μικρῶν τούτων πραγματειῶν καὶ ἐμμέτρους, ἐκ 4 ἕως 5 στίχων ἀποτελουμένας, περιλήψεις αὐτῶν. Τέλος διαφυλάξας ὁ Ἀττικὸς τὰς πρὸς αὐτὸν καί τινας ἄλλους κατὰ διαφόρους περιστάσεις ἀποσταλείσας ἐπιστολὰς τοῦ Κικέρωνος, ἐξέδωκε ταύτας καὶ παρέσχεν οὕτως εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τὸ μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου πολλὰ ἔμαθον περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου καὶ τῶν σχέσεων τοῦ μεγάλου ἐκείνου ῥήτορος.

Ἀττικὸς *Σφήττιος υἱὸς Εὐδόξου*. Ἀθηναῖος τοῦ Β΄ ἡμίσεος μ.Χ. αἰῶνος. Ἐν ἐπιγραφῇ ἀνδριάντος, τὸν ὁποῖον ἡ ἐν Ἐλευσῖνι ἱερὰ γερουσία ἵδρυσε, ἀφιερωμένου εἰς τὴν Δήμητρα καὶ Κόρην, ὑπάρχει ἡ φράσις «Ἀττικὸς Εὐδόξου Σφήττιος ἐποίησεν». Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης θὰ ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι ὁ Ἀττικὸς ὑπῆρξεν ὁ ἀνδριαντοποιός, ὁ ὁποῖος κατεσκεύασε τὸ ἔργον ἐκεῖνο. Ἐπειδὴ ὅμως ἐν ἄλλῃ συγχρόνῳ ἐπιγραφῇ ἀναγράφεται, ὅτι ὁ Ἄρειος Πάγος ἐτίμησε δι' ἀνδριάντος τὸν «Σεκοῦνδον Ἀττικὸν Εὐδόξου Σφήττιον» ἐκ τοῦ γένους τῶν Εὐμολπιδῶν καταγόμενον, φρονοῦσί τινες ὅτι τὸ αὐτὸ πρόσωπον ἀναφέρεται καὶ εἰς τὰς δύο ἐπιγραφάς, τὸ ὁποῖον ἦτο ὄχι ὁ τεχνίτης ὁ κατασκευάσας τὸν ἐν Ἐλευσῖνι ἀνδριάντα, ἀλλὰ μέλος τῆς ἱερᾶς γερουσίας τῆς Ἐλευσῖνος ἐκ τοῦ γένους τῶν Εὐμολπιδῶν καὶ ὅτι οὗτος ἐπεμελήθη κατ' ἐντολὴν τῆς γερουσίας τῆς ἀνιδρύσεως τοῦ ἐν Ἐλευσῖνι ἀνδριάντος. Ἄλλοι ὅμως νομίζουσιν, ὅτι ὁ πρῶτος Ἀττικὸς ἦτο ἀνδριαντοποιὸς καὶ διάφορος τοῦ δευτέρου τοῦ ἀνήκοντος εἰς τὸ γένος τῶν Εὐμολπιδῶν.

—**Ἀττικός, *Νώνιος Τινήϊος Ταρρούτιος*.** Ἔζησε κατὰ τὸν Δ΄ μ.Χ. αἰῶνα. Ἀναφέρεται ὡς κατέχων τὸ ἀξίωμα τοῦ πραίτωρος τιτουλαρίου πρὸς ἱεροπραξίαν (praetor titularius... sacris faciundis). Ὁ Ἀττικὸς οὗτος νυμφευθεὶς τὴν Μαξίμαν ἀπέκτησεν ἐξ αὐτῆς υἱόν, τὸν ὀνομαζόμενον Νώνιον Ἀττικὸν Μάξιμον. Οὗτος ἀναφέρεται ὅτι ἦτο Χριστιανὸς καὶ ὅτι κατὰ μὲν τὸ ἔτος 384 μ.Χ. ἔγινε διοικητὴς (praefectus) τῆς Ἰταλίας, κατὰ δὲ τὸ 397 μ.Χ. ὕπατος. Γ. Ι. ΚΑΡΒΕΛΑΣ

— **Ἀττικὸς *Κωνσταντινουπόλεως*.** Ὁ Ἀττικός, καταγόμενος ἐκ Σεβαστείας τῆς Ἀρμενίας, ἐμαθήτευσεν ἐν τῇ νεότητί του πλησίον Μακεδονιανῶν ἀσκητῶν, διὸ καὶ προσέκειτο εἰς τὴν αἵρεσιν τοῦ Μακεδονίου καὶ αὐτός, ἀπομακρυνθεὶς αὐτῆς βραδύτερον. Ἔτυχε μετρίας παιδείας, ἀλλ' εἶχε φρόνησιν ἐκ φύσεως. Γενόμενος πρεσβύτερος ἐν Κωνσταντινουπόλει ἦτο «ἐκ τῶν ἐπιβούλων Ἰωάννου», τοῦ Χρυσοστόμου (*Σωζομένου* Ἐκκλ. ἱστορ. 8.27, ἐν *Migne* 67,1583) καὶ «πάσης μηχανῆς τεχνίτης» κατ' αὐτοῦ (*Παλλαδίου* Διάλογος, ἐν *Migne* Ἑ. Π. 47,37) καὶ ἐν τῇ κατὰ τὴν Δρῦν συνόδῳ παρέστη μετὰ τοῦ Ἀρσακίου ὡς κατήγορος τοῦ Πατριάρχου Ἰωάννου Χρυσοστόμου (*Φωτίου* Μυριόβ. ΝΘ΄, ἐν *Migne* Ἑ.Π. 103,112). Μετὰ τὴν ἔκπτωσιν τοῦ Χρυσοστόμου ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, τῷ 404, καὶ τὴν σύντομον πατριαρχείαν τοῦ Ἀρσακίου (404—405), ἔγινεν αὐτὸς Πατριάρχης (406) καὶ ὡς τοιοῦτος ἐξηκολούθησε σφοδρῶς νὰ καταδιώκῃ τοὺς Χρυσοστομικούς.

Ὡς μανθάνομεν ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἱστορικῶν Σωκράτους καὶ Σωζομένου, κατὰ τὰ ἄλλα ἦτο «ἀνὴρ εὐλαβὴς καὶ φρόνιμος», γλυκὺς πρὸς τοὺς φίλους ἀλλὰ φοβερὸς πρὸς τοὺς ἐχθρούς· ἦτο μελετηρὸς καὶ φιλόπονος καὶ ἐκήρυττε τακτικῶς, ἀλλ' οἱ λόγοι του δὲν ἦσαν τοιοῦτοι ὥστε «παρὰ τῶν ἀκροατῶν σπουδάζεσθαι ἢ γραφῇ παραδίδοσθαι». Προὐνόει φιλανθρώπως ὑπὲρ τῶν ἐνδεῶν καὶ κατεδίωκε τοὺς αἱρετικοὺς καὶ μάλιστα τοὺς Μασσαλιανοὺς (*Φωτίου* Μυριόβ. 52 ἐν *Migne* Ἑ. Π. 103,89) καὶ τοὺς Πελαγιανοὺς (*Μάριος Μερκάτωρ* Commonitorium 1,3, ἐν *Migne* P.L. 58,73—75 κλ.)· τοὐναντίον πρὸς τοὺς Νοουατιανοὺς ἐφέρετο ἠπίως. Μεταξὺ ἄλλων ἐβάπτισε τὴν Ἀθηναΐδα, μετονομάσας αὐτὴν Εὐδοξίαν, καὶ ηὐλόγησε τοὺς γάμους της μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου τῷ 421, καὶ τῷ 415 ἐτέλεσε τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἀνοικοδομηθέντος μετὰ τὴν πυρκαϊὰν τοῦ 404 ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας.

Περὶ τὸ 416 πιθανώτατα, «συνιδὼν διαιρουμένην τὴν Ἐκκλησίαν», ἐπηνώρθωσε τὸ μέγα του ἀδίκημα πρὸς τὸν μέγαν τῆς Ἐκκλησίας Ἱεράρχην, Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον, καὶ μιμηθεὶς τὸν Ἀντιοχείας Ἀλέξανδρον, ὅστις ἀπὸ τοῦ 413 ἔγραψε πάλιν τὸ ὄνομα τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ δίπτυχα, «μνείαν Ἰωάννου ἐν ταῖς εὐχαῖς ἐκέλευσε ποιεῖσθαι» (*Σωκρ.* Ἐκ. ἱστ. 7,25) καὶ συνέστησε μάλιστα δι' ἐπιστολῆς τοῦτο καὶ πρὸς τὸν Ἀλεξανδρείας Κύριλλον. Διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν ἐπιστολαί τινες τοῦ Ἀττικοῦ (ἐν *Migne* Ἑ. Π. 65, 637—652), ἀπωλέσθη δὲ πραγματεία του περὶ πίστεως καὶ παρθενίας, ἀπευθυνομένη εἰς τὰς θυγατέρας τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου (*Γενναδίου* De vir. ill. 52). Προαισθανθεὶς τὸν θάνατόν του, ἀπέθανε τὸ 4ον ἔτος τῆς ἐπισκοπῆς του, τῇ 10ῃ Ὀκτωβρίου 425, καὶ τὸν διεδέχθη ὁ Σισίννιος. Ἡ μνήμη του ἐπιτελεῖται τῇ 8ῃ Ἰουνίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Σωκράτους* Ἐκκλ. ἱστ. 6,20.—7,20.—7,25 ἐν *Migne* Ἑ. Π. 67, 725, 741, 793 καὶ 797.—*Σωζομένου* Ἐκκλ. ἱστ. 8,27 αὐτ. 67, 1589—1591.—*Νικηφόρου Καλλίστου* Ἐκκλ. ἱστ. 13, 29, 33 καὶ 14, 24, 25 ἐν *Migne* Ἑ. Π. 146, 1024, 1033 κ. ἑ.—1132 κ. ἑ. καὶ τὰς ἐν τῷ κειμένῳ παραπομπάς. —*Μ. Ἰ. Γεδεὼν* Πατρ. πίνακες σ. 164-172.—*O. Bardenhewer* Gesch. d. altk. Liter. 3, 361—2. Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

ἀττικούργημα (τό). Ἔργον κατασκευασθὲν ἐν Ἀττικῇ ἢ κατὰ τὸν ἀττικὸν τρόπον ἐξειργασμένον, ἐπομένως κομψόν, τέλειον, καλλιτέχνημα. *Ἀττικουργήματα* ἢ *ἀττικουργῆ* καλοῦνται πάντα τὰ διακρινόμενα διὰ τὴν κομψότητα αὐτῶν, ὡς ὑποδήματα, σκεύη, στολαὶ ἀττικουργεῖς, ῥήματα ἀττικουργῆ καὶ ἄλλα. *Ἀττικουργὴς* καλεῖται καὶ ποικιλία τις Ἰωνικῶν κιόνων ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων τὸ πρῶτον κατασκευασθέντων καὶ ἐν Ἀττικῇ πρὸ πάντων χρησιμοποιηθέντων. Γ. Ι. Κ.

ἀττικουργὴς (ὁ,ἡ). —ές (τό)· βλ. **ἀττικούργημα**.

Ἄττιλ ἢ *Ἄντιλ* (Attil, Adil). Ὄνομα δύο θρυλικῶν βασιλέων τῆς Σουηδίας. *Ἄττιλ ὁ Α΄* φέρεται βασιλεύσας κατὰ τὸν Β΄ αἰῶνα μ. Χ. καὶ κατακτήσας τὴν Δανιμαρκίαν. *Ἄττιλ ὁ Β΄*, υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Ὀττὰρ (500 μ. Χ.), ἀπήγαγε, κατὰ τὸν λαϊκὸν θρῦλον, εἰς τὰς γερμανικὰς ἀκτὰς τὴν ποιμενίδα *Οὖρσαν*, τὴν ὁποίαν καὶ συνεζεύχθη. Α. Δ.

Ἀττίλας. Τὸ ὄνομα τοῦ Ἀττίλα κυριαρχεῖ εἰς τὸν κόσμον τοῦ Ε΄ αἰῶνος μ. Χ. καὶ ἔκτοτε ἔγινε πολυθρύλητον εἰς τὴν ἱστορίαν, ὅσον περίπου τὰ ὀνόματα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τοῦ Καίσαρος, τοῦ Ναπολέοντος. Οὗτοι ὀφείλουν τὴν δόξαν των εἰς τὸν θαυμασμὸν τῆς ἀνθρωπότητος, ἐκεῖνος εἰς τὸν τρόμον ὃν ἐνέσπειρεν εἰς αὐτήν. Ὁ Ἀττίλας εἶναι ὁ μέγας ἥρως τῶν βαρβάρων λαῶν. Ἡ δὲ ἱστορία του εἶναι ἐξόχως ἐνδιαφέρουσα, ὄχι μόνον διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν ἀτομικότητά του καὶ διότι παρέχει οὗτος τὸν τελειότατον τύπον μεγάλου βαρβάρου κατακτητοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν σχέσιν του μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Βυζαντινῆς καὶ τῆς Δυτικῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ συνεπῶς τὴν ἱστορίαν ὅλης τῆς Εὐρώπης.

Τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου τούτου βαρβάρου εἶναι τὸ σύμβολον τῆς ἀγρίας καὶ καταστρεπτικῆς δυνάμεως. Συνδέεται μὲ τὴν φρίκην καὶ τὸν τρόμον τῶν λαῶν, μὲ τὴν μνήμην ἑνὸς ἀγρίου καὶ αἱμοβόρου κατακτητοῦ. Ἀπεδόθησαν εἰς αὐτὸν φράσεις ὅπως αἱ κάτωθι: «Εἶμαι ἡ μάστιξ τοῦ Θεοῦ, εἶμαι ἡ σφῦρα τοῦ Σύμπαντος» καὶ ἀκόμη: «ἐκεῖ ὅπου τὸ ἄλογόν μου πατεῖ, τὸ χόρτον δὲν φυτρώνει πλέον». Καὶ ὅμως, θὰ ἦτο ἐσφαλμένη εἰς τὸ ἀληθινὸν φῶς τῆς ἱστορίας ἡ τοιαύτη μονομερὴς ἐντύπωσις. Ὑπῆρξαν ἄλλοι βάρβαροι ἀρχηγοὶ πολὺ περισσότερον αἱμοβόροι ἀπὸ αὐτόν· ὑπῆρξαν ἄλλοι φοβερώτεροι καταστροφεῖς τῆς οἰκουμένης, ὁποῖοι εἶναι οἱ ὀλίγον παλαιότεροι βάρβαροι ἀρχηγοί, ὁ Ἀλάριχος καὶ ὁ Ραδαγέζος, πρὸ παντὸς δὲ ὁ σύγχρονος μὲ τὸν Ἀττίλαν Βανδῆλος Γεζέριχος, οἱ ὁποῖοι, ἂν καὶ ἐλέγοντο Χριστιανοί, ἐλεηλάτησαν, ἐπυρπόλησαν, κατέστρεψαν ἐκ θεμελίων μεγάλας πόλεις, ἔσφαξαν ἀνηλεῶς ἑκατοντάδας χιλιάδας ἀνθρώπων. Καὶ ὅμως τὸ ὄνομά των δὲν τὸ παρακολουθεῖ, ὅπως τοῦ Ἀττίλα, ἡ κατάρα τῶν αἰώνων.

Ὁ βίος καὶ ἡ ἱστορικὴ δρᾶσις τοῦ Ἀττίλα συνεδέθη μὲ τὴν ἀπαισίαν ἐπιδρομὴν τῶν Οὕννων καὶ μὲ τὴν φρίκην, τὴν ὁποίαν ἐπροκάλει εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης ὁ ἀπέραντος ποδοβολητὸς τῶν ἀναριθμήτων ἵππων τῶν εἰδεχθῶν ἐκείνων ἐπιδρομέων τῆς Ἀσιατικῆς βαρβαρότητος. Ὁ Ἀττίλας διετήρησε τὴν τόσον ἐπάρατον μνήμην ὄχι τόσον διὰ τὸ κακὸν ποῦ ἔκαμεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, ἀλλὰ διὰ τὸ κακὸν ποῦ ἠδύνατο νὰ κάμῃ. Ἀλλ' ἐὰν ἐκκαθαρίσωμεν τὴν ἀχλύν, τὴν ὁποίαν ἐπεσώρευσε περὶ τὸ ὄνομά του καὶ ἡ ἱστορία καὶ ἡ παράδοσις, ὁ Ἀττίλας θὰ ἐμφανισθῇ ἀρκετὰ διαφορετικὸς ἀρχηγὸς βαρβάρων λαῶν, ὄχι τόσον βάρβαρος ὁ ἴδιος, ὄχι τόσον αἱμοδιψὴς κατακτητής, ἡμιπολιτισμένος βασιλεὺς καὶ περισσότερον πολιτικὸς παρὰ λυσσαλέος πολεμιστής. Τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς ἱστορίας τοῦ Ἀττίλα δὲν εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον συνήθως διηγοῦνται, ἀλλ' ἔγκειται ἰδίως εἰς τὴν δημιουργίαν ἑνὸς μεγάλου βαρβαρικοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἤθελε νὰ κάμῃ πολιτισμένον, καὶ εἰς τὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐκυβέρνα καὶ ἔζη ὡς ὑπέρτατος ἀρχηγὸς πολυαρίθμων βαρβάρων λαῶν. Ὁ Ἀττίλας δὲν ἦτο ἄγριον θηρίον, καὶ ἡ ἐντύπωσις τοῦ τρόμου, τὸν ὁποῖον ἐπροξένησεν εἰς τοὺς λαούς, ἠπάτησε τὴν ἱστορίαν καὶ ἔδωκε ψευδῆ εἰκόνα τοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦ ἔργου αὐτοῦ.

Οἱ Οὖννοι.— Ἡ μεγάλη ἐπιδρομὴ τῶν βαρβάρων (Γερμανῶν), ἡ ὁποία ἐπέφερε τὴν καταστροφὴν τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ἤρχισε περὶ

Digitized by Google

τὰ τέλη τοῦ Δ' αἰῶνος μ. Χ. καὶ ἐτελείωσε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος. Οἱ Βάρβαροι εἰσῆλθον εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος καὶ ὡς ἐπιδρομεῖς, ἀλλὰ καὶ ὡς φυγάδες, διότι ὑπεχώρουν ἐνώπιον ἑνὸς φρικτοῦ βαρβαρικοῦ λαοῦ, *Οὐραλοαλταϊκῆς*, ἤτοι *Μογγολικῆς*, φυλῆς, τὸν ὁποῖον ἡ ἱστορία γνωρίζει μὲ τὸ ὄνομα τῶν *Οὔννων*. Ὅταν τὸ ἀπέραντον εἰς τὴν Ἄπω Ἀσίαν Μογγολικὸν κράτος διελύθη κατὰ τὸν Β' αἰῶνα μ. Χ., οἱ Οὖννοι, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν μέρος αὐτοῦ, ἐστράφησαν πρὸς Δυσμάς. Μέρος ἐξ αὐτῶν ἔφθασαν ἕως τὸν ποταμὸν Βόλγαν καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἔμειναν κατὰ μῆκος τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ τούτου. Κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα, οἱ Οὖννοι ὠθούμενοι ἀπὸ ἄλλους λαοὺς τῆς Ἀσίας, προὐχώρησαν πρὸς Δυσμάς, κατέστρεψαν τοὺς Ἀλανοὺς καὶ ἔφθασαν εἰς τὸν ποταμὸν Τάναϊν, πλησιάσαντες οὕτω πρὸς τὸ μέγα κράτος, τὸ ὁποῖον εἶχον ἱδρύσει εἰς τὴν Α. Εὐρώπην οἱ Γερμανοὶ Γότθοι. Ὠθούμενοι οἱ Γότθοι ἀπὸ τὴν ἀγρίαν ὁρμὴν τῶν Οὔννων, εἰσῆλθον εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος καὶ οὕτως ἤρχισεν ἡ *μεγάλη ἐπιδρομή*.

Οἱ Οὖννοι εἶχον προχωρήσει μέχρι τοῦ Δουνάβεως, ἀλλὰ δὲν ἔγιναν ἐπίφοβοι εἰς τὸ Κράτος, διότι ἦσαν διῃρημένοι. Ἡ ἕνωσίς των ἐπῆλθε μὲ τὸν ἀρχηγόν των *Ρούαν* ἢ *Ρουγίλαν*, ὁ ὁποῖος, ἱδρύσας πρωτεύουσαν τοῦ Κράτους του εἰς τὴν Παννονίαν, ἠπείλει ἐκεῖθεν καὶ τὰ δύο Κράτη, τὸ Ἀνατολικὸν καὶ τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκόν, τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Ραβένναν, ἡ ὁποία ἦτο τότε ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἰταλίας. Εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκάθητο ὁ ἀργόσχολος Αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος ὁ Β', ὁ ὁποῖος, διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τοὺς Οὔννους, ἐδέχθη τὴν πληρωμὴν εἰς αὐτοὺς φόρου. Ὁ Ρουγίλας ἀπέθανε τῷ 434 μ. Χ., διεδέχθησαν δὲ αὐτὸν οἱ δύο ἀνεψιοί του Βλέδας καὶ Ἀττίλας, υἱοὶ τοῦ Μουντζούκ. Κατ' ἀρχὰς ἐβασίλευσαν καὶ οἱ δύο ἀδελφοί, ἀλλ' ὁ Ἀττίλας κατόπιν ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸν Βλέδαν, δολοφονήσας αὐτόν, καὶ οὕτως ἔμεινεν ὁ μόνος ἀρχηγὸς τῶν Οὔννων.

Μόλις ὁ Ἀττίλας ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, ἐστάλη πρεσβεία εἰς αὐτὸν ἐκ μέρους τῶν Βυζαντινῶν. Ἡ συνέντευξις ἔγινεν εἰς μίαν πεδιάδα πλησίον τῆς Ρωμαϊκῆς πόλεως Μάργου. Οἱ ὅροι, τοὺς ὁποίους ὑπέβαλεν ὁ Ἀττίλας εἰς τοὺς Βυζαντινούς, ἦσαν πολὺ αὐστηροί, εἰς δὲ τὰς παρατηρήσεις τῶν ἀπεσταλμένων ὁ Οὖννος βασιλεὺς μίαν μόνον ἀπάντησιν ἔδιδε, τὴν ἀπειλὴν τοῦ πολέμου. Ὡς ἐκ τούτου συνήφθη μεταξὺ τῶν Οὔννων καὶ τῶν Βυζαντινῶν ἡ πολύκροτος συνθήκη τῆς Μάργου, τὴν ὁποίαν συχνότατα ἐπεκαλεῖτο ὁ Ἀττίλας, ἀπειλῶν δι' αὐτῆς τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν.

Μορφὴ καὶ χαρακτὴρ τοῦ Ἀττίλα.—Ὅταν ὁ Ἀττίλας ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ἦτο περίπου τεσσαράκοντα ἐτῶν. Τὸ ὄνομα του *Ἀττίλας* ἢ ***Ἀττέλ*** εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τοῦ ποταμοῦ *Βόλγα*, ἐκ τούτου δὲ φαίνεται ὅτι ὁ Ἀττίλας ἐγεννήθη παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ τούτου εἰς τὴν ἀρχαίαν κατοικίαν τῶν Οὔννων. Ἐμεγάλωσεν ὅμως παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Δουνάβεως καὶ ἐκεῖ εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἔλθῃ εἰς γνωριμίαν μὲ τὸν Εὐρωπαϊκὸν κόσμον. Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι κατὰ τὴν νεαρὰν ἡλικίαν του εἶχε συνδεθῇ διὰ γνωριμίας μὲ τὸν μέγαν ἀργότερα ἀντίπαλον αὐτοῦ, τὸν **Ἀέτιον** (βλ. λ.), ὁ ὁποῖος ἔμελλε νὰ ἀναδειχθῇ εἷς τῶν μεγαλυτέρων Ρωμαίων στρατηγῶν. Ὁ Ἀέτιος εἶχε σταλῆ ὡς ὅμηρος ὑπὸ τῶν Ρωμαίων εἰς τὸν θεῖον τοῦ Ἀττίλα Ρουγίλαν. Καὶ οὕτω, καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἀέτιος ἐδιδάσκετο τὰς στρατιωτικὰς ἀσκήσεις πλησίον τῶν Οὔννων, ὁ Ἀττίλας ἐμάνθανε τὰ τῶν Ρωμαίων καὶ τῶν Βυζαντινῶν, ἐμελέτα τὰς κακίας τῆς πολιτισμένης ἐκείνης κοινωνίας, τὴν ἀδυναμίαν αὐτῆς κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν τῶν βαρβάρων. Οἱ δύο οὗτοι ἄνδρες, ἀντιπρόσωποι δύο διαφορετικῶν κόσμων, ἐξετίμων καὶ ἐφοβοῦντο ἀλλήλους, ὡς νὰ ἐγνώριζον ὅτι αἱ παράδοξοι περιπέτειαι τῆς ἱστορίας καὶ τῆς τύχης θὰ τοὺς ἔφερον μίαν ἡμέραν ἀντιμετώπους εἰς τὰ πεδία τῆς μάχης, διότι καὶ ἀληθῶς οἱ δύο οὗτοι, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἦσαν οἱ μόνοι ἄξιοι ν' ἀντιμετρηθοῦν πρὸς ἀλλήλους.

Οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοὶ ἀφῆκαν εἰς ἡμᾶς περίεργον εἰκόνα τοῦ Ἀττίλα καὶ γνωρίζομεν μὲ ἀρκετὴν ἀκρίβειαν τὸν τρομερὸν τοῦτον βάρβαρον ἀρχηγόν. Εἰς ἡλικίαν τεσσαράκοντα ἐτῶν εἶχεν οὗτος γίνει λευκόθριξ, ἦτο βραχύσωμος καὶ εὐρύστερνος, εἶχε μεγάλην κεφαλήν, μικροὺς καὶ λοξοὺς ὀφθαλμούς, ἀραιὸν γένειον, πλατεῖαν ρῖνα, καὶ ἡ ὄψιν αὐτοῦ ἦτο σκοτεινή. Τὸ βλέμμα του, ἀνήσυχον διαρκῶς, περιεστρέφετο γύρω καὶ κατεσκόπευε τὰ πάντα, διὰ τοῦτο τὸ ὅλον του παράστημα εἶχέ τι τὸ ἐπιτακτικὸν καὶ τὸ ὑπερήφανον. Ὁ σύγχρονός του ἱστορικὸς *Ἰορδάνης* λέγει ὅτι ἦτο «ἀληθῶς ἀνὴρ μοιραῖος, ὁ ὁποῖος εἶχε γεννηθῆ εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ διασείσῃ τὰ ἔθνη καὶ νὰ καταπτοήσῃ ὁλόκληρον τὴν γῆν». Ὅταν ἦτο ἐξωργισμένος, τὸ πρόσωπόν του συνεσπᾶτο, οἱ ὀφθαλμοί του ἐξεκόντιζον φλόγας, καὶ ὅπως ὅλοι οἱ ἀπολίτιστοι βάρβαροι ἦτο εἰς ἄκρον εὐόργητος καὶ ἀκόλαστος. Οὐδεμίαν ἐπρέσβευε θρησκείαν, μόνον δὲ εἰς τὴν μαγείαν ἐπρόσεχεν. Εἶχε λάβει ἀπειραρίθμους, συζύγους καὶ διαρκῶς ἐλάμβανε καὶ ἄλλας, τὰ δὲ τέκνα του ἦσαν σχεδὸν εἷς ὁλόκληρος λαός.

Ἐν τούτοις, παρ' ὅλας τὰς βαρβαρικὰς αὐτοῦ διαθέσεις, εἶχεν ὁ Ἀττίλας ἀξιοπρέπειάν τινα, εἶχε καὶ στιγμὰς μεγαλοψυχίας καὶ γενναιοφροσύνης. Ἡ περιβολή του ἦτο πολὺ ἁπλῆ, ἀλλ' ἐξαιρετικῶς καθαρά, ἐπίσης πολὺ λιτὴ ἦτο καὶ ἡ τροφή του, συνισταμένη μόνον ἀπὸ κρέατα, τὰ ὁποῖα παρετίθεντο εἰς ξύλινα πινάκια καὶ τὰ ὁποῖα ἔτρωγε χωρὶς ἄρτον. Ἄφινε τοὺς ἄλλους νὰ εὐθυμοῦν καὶ νὰ ἀκολασταίνουν, αὐτὸς ὅμως ἦτο πάντοτε σοβαρὸς καὶ ἀγέλαστος.

Ἐνῷ πολλάκις κατέστρεφεν ἁπλῶς ἐκ πνεύματος καταστροφῆς καὶ ἐφόνευε μυριάδας ἀνθρώπων διὰ νὰ ἐνσπείρῃ τὸν φόβον, ἐν τούτοις ἐδεικνύετο προσηνὴς εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ὑπετάσσοντο, ἦτο μαλακὸς εἰς τὰς παρακλήσεις, γενναῖος πρὸς τοὺς ὑπηρέτας του καὶ δίκαιος δικαστὴς εἰς τοὺς ὑπηκόους του. Ἂν καὶ ἦτο μέγας στρατηγός, ἂν καὶ ὁ βίος του διῆλθεν ἐν μέσῳ μαχῶν, ἐν τούτοις δὲν ἠγάπα τὸν πόλεμον καὶ ἐπροτίμα νὰ λύῃ τὰ ζητήματα διὰ τῆς πολιτικῆς, μεταχειριζόμενος παντοίων εἰδῶν τεχνάσματα καὶ πανουργίας. Ἠγάπα πολὺ τοὺς κομπορρήμονας λόγους καὶ τὰς μεγαλαυχίας, εἶχε δὲ περίεργον ἀδυναμίαν εἰς τὰς πρεσβείας, στέλλων συχνότατα πρεσβείας εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ ζητῶν νὰ δέχεται συχνότατα τακτικῶς τοιαύτας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Πρεσβείας ἔστελλε καὶ εἰς τὴν Ἄπω Ἀνατολὴν ἀκόμη. εἰς τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Κίνας. Ἐφέρετο δὲ πρὸς πάντας τοὺς μονάρχας μὲ ἀφόρητον ἀλαζονίαν, παραγγέλλων εἰς αὐτοὺς διὰ τῶν πρέσβεών του διαταγὰς καὶ ἀπειλῶν τοὺς πάντας. Οὕτως ὁ Ἀττίλας καὶ διὰ τῆς γλώσσης καὶ διὰ τῆς δυνάμεως ἐκράτει εἰς τρόμον τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως.

Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι ὁ Οὖννος βασιλεὺς δὲν ἐσκέφθη ποτὲ σοβαρῶς νὰ καταστρέψῃ τὸ Ρωμαϊκοβυζαντινὸν κράτος, ἴσως διότι ὑφίστατο καὶ αὐτὸς τὸν ἐκ τῆς ὠργανωμένης δυνάμεως αὐτῆς φόβον, ἴσως διότι ἔκρινεν ὅτι δὲν τὸν συνέφερεν Ἀπὸ τὴν καταστροφήν του θὰ εἶχεν ὀλιγωτέραν ὠφέλειαν παρ' ὅσην εἶχεν ἀπὸ τοὺς φόρους, τὰς ἀποζημιώσεις καὶ τὰς λαφυραγωγίας. Οἱ Ρωμαῖοι καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ἔπρεπε νὰ πλουτίζουν τὸ ταμεῖόν του. Αἱ ἐπιδρομαί του κατὰ τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ κράτους δὲν εἶχον ἄλλον σκοπὸν παρὰ τὴν λαφυραγωγίαν. Τὰ πάντα ἦσαν ἰδικόν του κτῆμα εἰς τὰς καταστρεφομένας πόλεις, καὶ ἂν ἐκρύπτετο πολύτιμόν τι ἀντικείμενον, ἐθεώρει τοῦτο ὡς κλοπὴν ἀπὸ τὸ θησαυροφυλάκιόν του καὶ ἐζήτει τὴν παραδειγματικὴν τιμωρίαν τῶν σφετεριστῶν. Ηὐχαριστεῖτο ὅμως μὲ τὸν τιμητικὸν τίτλον τοῦ *στρατηγοῦ τῶν Ρωμαίων*, καὶ ἐθεώρει τιμὴν μεγάλην, ἂν οἱ αὐτοκράτορες ἔστελλον πρὸς αὐτὸν ὡς πρέσβεις ἐπιφανεστάτους κατὰ τὸ ἀξίωμα ἄνδρας. Τόσον μεγάλη ἦτο ἡ γοητεία, τὴν ὁποίαν εἰς τοὺς βαρβάρους ἀρχηγούς, καὶ εἰς αὐτὸν ἀκόμη τὸν Ἀττίλαν, ἐξήσκει ὁ ἀνώτερος πολιτισμὸς τῆς Ἑλληνορρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἡ εὕρεσις ἑνὸς ἐσκωριασμένου ξίφους, ἐμπεπηγμένου εἰς τὴν γῆν, ὑπῆρξεν ἀφορμὴ νὰ δεχθῇ τοῦτο ὁ Ἀττίλας ὡς δῶρον τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἔμβλημα τῆς ἐξουσίας του ἐπὶ ὅλων τῶν ἐθνῶν. Πρὸς κατανόησιν τῆς ἰδέας ταύτης πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Σκύθαι εἶχον ὡς εἴδωλον καὶ ἐλάτρευον ἕνα ἀκινάκην, ὁ ὁποῖος ἦτο κεχωσμένος εἰς τὴν γῆν καὶ τοῦ ὁποίου μόνον ἡ αἰχμὴ ἐξεῖχεν ἀπὸ τὸ ἔδαφος. Ἦτο τοῦτο δεῖγμα, ὅτι ἡ δύναμις εἰς τὰς ἀπεράντους ἐκείνας ἐρημίας ἔκειτο εἰς τὸ ξίφος καὶ ὅτι ἐκυβέρνα ἡ δύναμις τοῦ ἰσχυροτέρου. Τὸ ξίφος τοῦτο τὸ ὠνόμαζον οἱ Ρωμαῖοι *ξίφος τοῦ* ***Ἄρεως*** καὶ εἶχε λησμονηθῇ ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας. Ἀφ' ὅτου ἔλαβεν αὐτὸ ὁ Ἀττίλας, ἐνήργει καὶ ὡμίλει ὡς δεσπότης καὶ κύριος ὁλοκλήρου τοῦ βαρβαρικοῦ κόσμου.

Τὸ μέγα σχέδιον τοῦ Ἀττίλα. Εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ μεγαλοφυοῦς ἐκείνου βαρβάρου ἐγεννήθη μέγα καὶ τολμηρὸν σχέδιον, νὰ συνενώσῃ εἰς ἓν ἀπέραντον κράτος ὅλους τοὺς Οὐννικοὺς λαοὺς καὶ ὅλους τοὺς βαρβάρους ἐν γένει πρὸς Βορρᾶν τοῦ Δουνάβεως. Οἱ πρὸς Β. τοῦ μεγάλου ποταμοῦ λαοὶ ἔπρεπε ν' ἀνήκουν εἰς αὐτόν, ὅπως καὶ οἱ πρὸς Νότον ἀνῆκον εἰς τὴν Ρώμην, τὴν παλαιὰν καὶ τὴν νέαν Ρώμην. Ἐζήτει δηλαδὴ ὁ Ἀττίλας νὰ δημιουργήσῃ μίαν μεγάλην αὐτοκρατορίαν τῶν βαρβάρων ἐθνῶν, ἡ ὁποία θὰ ἦτο ἀντιστάθμισμα τῆς Ἑλληνορρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας. Τοῦτο ἐσήμαινε τὴν κατάκτησιν ὁλοκλήρου τῆς Βορείου Εὐρώπης ὑπὸ τοῦ Ἀττίλα καὶ τῶν Οὔννων, ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων Αὐτοκρατόρων κατάκτησιν τῆς Νοτίου Εὐρώπης.

Ἡ ἕνωσις τῶν βαρβαρικῶν λαῶν εἶχεν ἤδη ἀρχίσει ἐπὶ τοῦ προκατόχου του Ρουγίλα· ὁ Ἀττίλας ἐξηκολούθησεν αὐτὴν καὶ ἐπέφερε καταπληκτικὸν ἀποτέλεσμα. Ἀφοῦ συνήνωσε πέριξ ἑαυτοῦ ὅλας τὰς Οὐννικὰς φυλάς, συνέδεσε κατόπιν πρὸς ἑαυτὸν καὶ ὅλους τοὺς Γερμανικοὺς καὶ ἄλλους λαοὺς ἀπὸ τὸν Βόλγαν ἕως τὸν Ρῆνον Διὰ νὰ μὴ ἀναγραφοῦν ἀναρίθμητα καὶ παράδοξα ὀνόματα Οὐννικῶν καὶ Γερμανικῶν λαῶν, ἂς μνημονευθοῦν μόνον οἱ μεγάλοι λαοί, ὁποῖοι εἶναι οἱ Ὀστρογότθοι, οἱ Γεπίδαι, οἱ Θουρίγγοι, οἱ Ἐροῦλοι, οἱ ὁποῖοι καὶ αὐτοὶ ἦσαν εἰς τὴν ὑποταγὴν τοῦ Ἀττίλα. Καὶ ἀφοῦ ἐπραγματοποίησε τὴν ἀπέραντον ταύτην ἕνωσιν τῶν λαῶν, σύρων ὁ Ἀττίλας ὄπισθέν του τοὺς Οὔννους καὶ τοὺς ὑποτελεῖς του Γερμανοὺς βαρβάρους, ἐστράφη ἐναντίον τῆς Ἀνατολῆς. Ἀφοῦ ὑπερέβη τὸν Καύκασον, ἐλεηλάτησε τὰς Ἀσιατικὰς ἐπαρχίας τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, διεξήγαγε πόλεμον εἰς τὴν Ἀρμενίαν, εἰς τὴν Συρίαν, εἰς τὸν Εὐφράτην καὶ τὸν Τίγρητα ποταμόν, ἠπείλησεν ἀκόμη καὶ τὸ μέγα κράτος τῶν Περσῶν. Καὶ ἔπειτα, ἀπὸ τὸ 441, ἐστράφη ἐναντίον της Εὐρώπης καὶ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Ὁ τρόπος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἤρχισεν ὁ Ἀττίλας τὴν καταστρεπτικήν του πορείαν εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀπεικονίζει ἄριστα τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ. Εἰς φρούριόν τι συνοριακὸν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Δουνάβεως ἐτελεῖτο πανήγυρις, εἰς τὴν ὁποίαν μετέβησαν οἱ Οὖννοι ὁπλοφοροῦντες λαθραίως. Κατὰ τὸν χρόνον τῆς πανηγύρεως ἔσυραν αἰφνιδίως τὰ ὅπλα, ὥρμησαν κατὰ τοῦ πλήθους καὶ ἔγιναν κύριοι τοῦ φρουρίου. Κατόπιν ὁ Ἀττίλας ἤρχισε νὰ διατρέχῃ τὰς ὄχθας τοῦ Ἴστρου, νὰ καταστρέφῃ τὰς συνοριακὰς πόλεις, νὰ κατεδαφίζῃ τὰ φρούρια. Τέλος κυριεύει τὸ Βιμενάκιον, μεγάλην πόλιν τῆς ἄνω Μοισίας. Ἡ διοίκησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐζήτει ἐξηγήσεις ἀπὸ τὸν Ἀττίλαν διὰ τὰς παραβιάσεις ταύτας τῆς συνθήκης, ἀλλ' ὁ βάρβαρος βασιλεὺς εὕρισκε πάντοτε νέας προφάσεις καὶ ἐξηκολούθει νὰ καταστρέφῃ τὰς χώρας καὶ πόλεις τῆς Αὐτοκρατορίας. Οὕτως οἱ Οὖννοι κατέστρεψαν τὴν μεγάλην πόλιν Ρατιαρίαν, ἔπειτα τὴν Σιγγιδόνα, ἀφοῦ διέβησαν τὸν ποταμὸν Σαῦον, καὶ τέλος ἐκυρίευσαν τὸ Σίρμιον, ἀρχαίαν πρωτεύουσαν τῆς Παννονίας. Ἔπειτα ὁ Ἀττίλας ἐπροχώρησεν ἀκόμη νοτιώτερον, καὶ κατέστρεψε τὴν Ναϊσσόν, τὴν πατρίδα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἔπειτα τὴν Σαρδικὴν (τὴν σημερινὴν Σόφιαν).

Ὁ Ἀττίλας καὶ ὁ Θεοδόσιος ὁ Β'.—Κατόπιν ἡ Οὐννικὴ ἐπιδρομὴ ἐξαπολύεται ἐναντίον τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ φθάνει εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων μιλλίων ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἑβδομήκοντα πόλεις κατεστράφησαν ἐκ θεμελίων, ἡ Θράκη, ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Θεσσαλία ἕως τὰς Θερμοπύλας ἐλεηλατήθησαν, δύο ἢ καὶ τρεῖς Ρωμαϊκοὶ στρατοὶ ἐξωλοθρεύθησαν. Τότε ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Θεοδόσιος ὁ Β' ἐπρότεινεν εἰρήνην, καὶ ἐπληρώθη εἰς τὸν Ἀττίλαν μεγάλη πολεμικὴ ἀποζημίωσις, ἀνερχομένη εἰς ἑπτὰ περίπου ἑκατομμύρια μεταλλικῶν δραχμῶν, καὶ ἐτήσιος φόρος 2 περίπου ἑκατομμύρια (6,000 καὶ 2,000 λύτραι χρυσίου). Καθ' ἕκαστον ὅμως ἔτος ὁ Ἀττίλας προβάλλει καὶ νέας ἀπαιτήσεις καὶ νέους ἐξευτελιστικοὺς ὅρους. Διὰ νὰ πληρωθῶσι τὰ ὑπέρογκα ταῦτα διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ποσά, ἡ αὐλὴ τοῦ Βυζαντίου ἠναγκάσθη νὰ λάβῃ τὰς περιουσίας τῶν πλουσίων, ἐκ τούτου δὲ συνέβησαν τραγικώταται σκηναί. Αἱ γυναῖκες ἐπώλουν τὰ κοσμήματά των, οἱ οἰκογενειάρχαι τὰ ἔπιπλα τῶν οἰκιῶν των, τινὲς δὲ ἐλθόντες εἰς ἀπελπισίαν ηὐτοκτόνησαν. Ἀλλ' ὁ Ἀττίλας διὰ τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ σατανικοῦ του πνεύματος ἐξήσκει τοιαύτην ἐπιβολὴν ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Θεοδοσίου καὶ τῆς ἀνικάνου κυβερνήσεώς του, ὥστε παρέλυε πᾶσαν ἐνέργειάν των πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ κινδύνου. Κατὰ τὸν χρόνον τῶν διαπραγματεύσεων μὲ τὸν Ἀττίλαν πρὸς πληρωμὴν τῶν φόρων καὶ ἐκτέλεσιν τῆς συνθήκης ἐστάλησαν διάφοροι πρεσβεῖαι εἰς τὸν βάρβαρον βασιλέα. Μεταξὺ τῶν πρὸς τὸν Ἀττίλαν πρεσβειῶν εἶναι καὶ μία, ἡ ὁποία ἔχει ἐξέχον ἐνδιαφέρον, διότι ἔλαβε μέρος εἰς αὐτὴν ὁ Ἕλλην φιλόσοφος (ρήτωρ) καὶ ἱστορικὸς Πρίσκος, ὁ ὁποῖος ἀφῆκεν εἰς ἡμᾶς περιεργοτάτην, μοναδικὴν εἰς τὰ ἀναρίθμητα χρονικά, ἔκθεσιν περὶ αὐτῆς καὶ ἀφήγησιν τοῦ βίου καὶ τῆς αὐλῆς τοῦ βασιλέως τῶν Οὔννων.

Ἀνάξιοι σύμβουλοι τοῦ αὐτοκράτορος, διὰ ν' ἀπαλλαγῇ τὸ Κράτος ἀπὸ τὸν Ἀττίλαν, ἐσκέφθησαν νὰ τὸν δολοφονήσουν. Ὁ Ἀττίλας εἶχε στείλει εἰς τὸν Θεοδόσιον ὡς πρέσβυν τὸν εὐγενῆ Οὖννον Ἐδέκωνα, ὁ ὁποῖος ἦλθεν εἰς τὸ παλάτιον καὶ ἔδωκε τὰ γράμματα τοῦ Ἀττίλα. Προσεκάλει δὲ ὁ βασιλεὺς τῶν Οὔννων νὰ σταλῶσιν εἰς αὐτὸν πρέσβεις ὄχι κοινοί, ἀλλ' οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν ἀρχόντων, «οἱ μέγιστοι ἀπὸ τοὺς ὑπατικοὺς ἄνδρας». Τότε ὁ εὐνοῦχος Χρυσάφιος, ἄγνωστον ἂν ἐν γνώσει τοῦ Αὐτοκράτορος, ἐπωφεληθεὶς ἀπὸ τὸν θαυμασμὸν τοῦ Ἐδέκωνος διὰ τὰ πλούτη τῆς αὐλῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, προσεπάθησε νὰ δελεάσῃ αὐτὸν καὶ ἐτόλμησε νὰ τοῦ προτείνῃ τὴν δολοφονίαν τοῦ κυρίου του. Τότε ὁ Θεοδόσιος ἀπέστειλε πρέσβεις ἐπιφανεῖς εἰς τὸν Ἀττίλαν καὶ τοὺς μάλλον ἐξαιρέτους ρήτορας, μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ τὸν μνημονευθέντα Πρίσκον.

Ὁ Ἀττίλας ἐδέχθη τοὺς Ἕλληνας πρέσβεις εἰς τὴν αὐλήν του παρὰ τὸν ποταμὸν Τισίαν (Τά[illegible]

Digitized by Google

καὶ Δούναβιν (448). Ὁ Πρίσκος δὲν ἀποκρύπτει τὰς ταπεινώσεις, εἰς τὰς ὁποίας ὑπεβλήθησαν οἱ πρέσβεις τοῦ Βυζαντινοῦ Αὐτοκράτορος. Ἄλλοτε ὁ Ἀττίλας τοὺς διατάσσει νὰ φύγουν, ἄλλοτε νὰ μείνουν. Τοὺς ἐξαναγκάζει νὰ κάμνουν μακρινὰ ταξίδια διὰ μέσου τῶν ἀγρίων Σκυθικῶν χωρῶν, τοὺς καλεῖ εἰς τὴν τράπεζάν του, ἄλλοτε τοὺς περιποιεῖται μὲ τιμάς, ἄλλοτε τοὺς τοποθετεῖ μὲ τοὺς βαρβάρους συνδαιτυμόνας. Μανθάνει ἀπὸ τὸν Ἐδέκωνα τὴν ἐπιβουλὴν ἐναντίον του, τὴν σχεδιασθεῖσαν δολοφονίαν, ὅμως δὲν παραφέρεται, ἀλλ' ὅταν ἔστειλεν Οὔννους πρέσβεις εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν παρήγγειλε τὰ ἑξῆς εἰς τὸν Αὐτοκράτορα: «Ὁ Θεοδόσιος, εἶπον οἱ Οὖννοι πρέσβεις, κατάγεται ἐκ πατρὸς εὐγενοῦς, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἀττίλας ἔχει εὐγενῆ τὴν καταγωγὴν καί, διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του Μουντζούκ, διεφύλαξε τὴν εὐγένειαν. Ἀλλ' ὁ Θεοδόσιος ἐξέπεσεν ἀπὸ τὴν εὐγένειαν, ἀφοῦ ὑφίσταται τὴν πληρωμὴν φόρου πρὸς αὐτόν. Δὲν πράττει λοιπὸν δίκαια νὰ συνωμοτῇ ὡς κακὸς δοῦλος κατὰ τῆς ζωῆς ἐκείνου, τὸν ὁποῖον ἡ ἀξία καὶ ἡ τύχη ἔταξε νὰ εἶναι κύριος αὐτοῦ». Ὁ Ἀττίλας, ὡς φίλος τῆς διπλωματίας, καὶ ὡς κομπορρήμων βάρβαρος ἀρχηγός, ἠρέσκετο εἰς τὰς τοιαύτας μεγαλαυχίας. Τὸ περίεργον ὅμως εἶναι ὅτι ὁ βάρβαρος ἐκεῖνος ἀρχηγὸς τόσον πολὺ ἐπρόσεχε εἰς τὸ νὰ κρατῇ τὸ δίκαιον τῶν ἐθνῶν, ὥστε καὶ ὅταν ἔμαθε τὴν ἀπόπειραν τῆς δολοφονίας του δὲν ἠθέλησε νὰ διαπράξῃ οὐδεμίαν βιαιότητα ἐναντίον τῶν Βυζαντινῶν πρέσβεων.

Ὁ Ἀττίλας κατὰ τῆς Εὐρώπης.— Ὁ βασιλεὺς τῶν Οὔννων ἐδίστασε πρὸς ποῖον μέρος τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους καὶ τοῦ κόσμου νὰ στραφῇ πρὸς τὴν Ἀνατολὴν ἢ τὴν Δύσιν. Τέλος ἀπεφάσισε νὰ ἐπιτεθῇ ἐναντίον τῆς Δύσεως, δὲν δυνάμεθα δὲ νὰ δίδωμεν ἀκριβῶς τοὺς λόγους τῆς φοβερᾶς προτιμήσεώς του ταύτης. Ἴσως διότι ὁ διαδεχθεὶς τὸν Θεοδόσιον ἀνδρεῖος Αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Μαρκιανὸς (450) ἔδειξε μεγάλην γενναιότητα καὶ κατώρθωσε νὰ φανῇ ἐπίφοβος πρὸς τὸν βάρβαρον βασιλέα. Ὅτε ὁ Ἀττίλας ἔστειλε νὰ ζητήσῃ πάλιν τοὺς φόρους ὁ Μαρκιανὸς ἀπεκρίθη ὅτι ἂν μὲν μένῃ ἥσυχος θὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν δῶρα, ἂν ὅμως ἀπειλῇ πόλεμον, ἔχει καὶ αὐτὸς ὅπλα καὶ ἄνδρας νὰ ὁδηγήσῃ ἐναντίον του, ὄχι κατωτέρους τῶν ἰδικῶν του. Ἴσως διότι ὁ φοβερὸς Βανδῆλος βασιλεὺς Γεζέριχος, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἱδρύσει ἰσχυρὸν κράτος εἰς τὴν Βόρειον Ἀφρικήν, φοβούμενος δικαίως τὸν Ρωμαῖον στρατηγὸν Ἀέτιον, τὸν εἶχε πείσει νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Δύσεως. Ἦτο δὲ πολὺ περίεργος ἡ ἀφορμή, τὴν ὁποίαν εὗρεν ὁ Ἀττίλας διὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν ἐπιδρομήν του.

Ὁ Ἀττίλας καὶ ἡ Ὀνωρία.—Ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως Βαλεντινιανὸς Γ' εἶχεν ἀδελφὴν ὀνομαζομένην Ὀνωρίαν, τὴν ὁποίαν ὁ ἀδελφός της δὲν ἤθελε νὰ ὑπανδρεύσῃ ἐκ φόβου μήπως ἔχῃ ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ θρόνου. Ἀλλ' ἡ Ὀνωρία ἤθελεν ἐπιμόνως νὰ ὑπανδρευθῇ καὶ ὄντως συνεζεύχθη μὲ τὸν ἀρχηγὸν τοῦ οἴκου αὐτῆς Εὐγένιον. Τότε ὁ Αὐτοκράτωρ τὴν ἔστειλεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου τὴν ἔκλεισαν εἰς ἓν μοναστήριον. Ἀλλ' ἡ ἐξημμένη Ὀνωρία κατώρθωσε νὰ στείλῃ μὲ ἕνα πιστὸν εὐνοῦχον τὸν δακτύλιόν της εἰς τὸν Ἀττίλαν καὶ ἔκαμεν εἰς αὐτὸν τὴν δήλωσιν ὅτι εἶναι μνηστή του καὶ ὅτι θὰ γίνῃ σύζυγός του. Ὅταν ἔγινε γνωστὸν τὸ πρᾶγμα, ἡ Ὀνωρία ἀνεκλήθη εἰς τὴν Ραβένναν, ὅπου ὁ Αὐτοκράτωρ Βαλεντινιανὸς τὴν ὑπάνδρευσε διὰ τῆς βίας μὲ ἕνα ἁπλοῦν ἀξιωματικὸν καὶ ἔπειτα τὴν ἀπεμόνωσεν. Ἀλλ' ὁ Ἀττίλας εἰς τὸν ὁποῖον ἤρεσεν ἢ συνέφερεν ἡ ρωμαντικὴ αὕτη περιπέτεια, ἐπροσποιεῖτο θαυμασμὸν πρὸς τὴν Ὀνωρίαν καὶ ἔστειλε πρέσβεις εἰς τὴν Ραβένναν διὰ νὰ ζητήσῃ αὐτὴν ὡς νόμιμον σύζυγόν του καὶ συγχρόνως καὶ τὴν προῖκα αὐτῆς. Ἡ αὐλὴ τῆς Ραβέννης ἀπεκρίθη εἰς τοὺς πρέσβεις τοῦ Ἀττίλα, ὅτι ἡ Ὀνωρία δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ σύζυγός του, διότι ἦτο ἤδη ὑπανδρευμένη, ἀλλ' οὔτε καὶ ὀφείλεται θρόνος εἰς αὐτήν, διότι ἡ ἐξουσία τῆς Ρωμαϊκῆς βασιλείας δὲν ἀνήκει εἰς θηλείας, ἀλλ' εἰς ἄρρενας. Ὅταν ὁ Ἀττίλας ἔλαβε τὰς ἀρνητικὰς ταύτας

Ἡ μάχη τῶν Οὔννων.
[Τοιχογραφία ἐν τῷ νέῳ μουσείῳ τοῦ Βερολίνου ὑπὸ Γουλιέλμου φὸν Κάουλμπαχ.]

ἀπαντήσεις ἀπὸ τὰς δύο αὐλάς, τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ραβέννης, «ἐμερίζετο τὴν γνώμην», λέγει ὁ Πρίσκος, καὶ εὑρίσκετο εἰς ἀπορίαν «κατὰ ποίων πρότερον νὰ ἐπιτεθῇ. Καὶ τοῦ ἐφάνη καλὸν νὰ τραπῇ ἐπὶ τὸν μεγαλύτερον πόλεμον καὶ νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Δύσεως, διότι θὰ συνῆπτε μάχας ὄχι μόνον ἐναντίον τῶν Ἰταλιωτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον τῶν Γότθων καὶ τῶν Φράγκων» *(Πρίσκος)*. Εἶχε δὲ καὶ ἄλλην πρόφασιν νὰ κινήσῃ πόλεμον κατὰ τῶν Φράγκων, διότι τὰ τέκνα τοῦ ἀποθανόντος βασιλέως αὐτῶν εἶχον διαφορὰς καὶ ὁ μὲν πρεσβύτερος ἐκάλει εἰς συμμαχίαν τὸν Ἀττίλαν, ὁ δὲ νεώτερος τὸν Ἀέτιον. Καὶ οὕτως ἀπεφάσισε τὴν ἐκστρατείαν ὁ Ἀττίλας, προσποιούμενος δὲ πάντοτε θαυμασμὸν πρὸς τὴν Ὀνωρίαν, ἡ ὁποία δὲν ἐλησμόνει τὸν ἥρωά της, στέλλει καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν σύζυγόν του, ὡς ἔλεγε, καὶ ὡς τεκμήριον ἀπέστειλε καὶ τὸν δακτύλιον, τὸν ὁποῖον ἐκείνη τοῦ εἶχε πέμψει. Μετὰ τὴν νέαν πάλιν ἄρνησιν τὸ πολεμικὸν μένος τοῦ Ἀττίλα ἐξηγέρθη ἀκράτητον καὶ ἐρρίφθη ὁ φοβερὸς ἐπιδρομεὺς εἰς τὴν κατάκτησιν τοῦ κόσμου τῆς Δύσεως.

Ὁ Ἀττίλας εἰς τὴν Γαλατίαν.—Ὁ Ἀττίλας διῆλθεν ὁλόκληρον τὴν Γερμανίαν καὶ διέβη τὸν Ρῆνον, παρὰ τὴν Μαγεντίαν, ἐπὶ κεφαλῆς τρομακτικοῦ στρατοῦ (451). Ἔσυρε κατόπιν αὐτοῦ ὅλας τὰς Οὐννικὰς φυλάς, πολλὰς Σλαυϊκὰς καὶ ἄλλους βαρβάρους, ἰδίως Γερμανούς, ὁ δὲ στρατός του ἀνήρχετο ἐν συνόλῳ, ὡς ἐλέγετο, εἰς 700.000 πολεμιστάς. Τρόμος ἀπερίγραπτος προηγεῖτο τῶν βημάτων τοῦ φοβεροῦ κατακτητοῦ. Τὰ πάντα ἔφευγον ἔμπροσθεν τῆς καταιγίδος ταύτης τῶν λαῶν, τῆς ὁποίας προεπορεύετο ἡ πυρκαϊὰ καὶ τὴν ὁποίαν ἐπηκολούθει ἡ πεῖνα. Ἡ θύελλα διῆλθε τὸ Διβόδουρον (τὸ σημερινὸν Μέτς), τοὺς Ρήμους (Reims), τοὺς ὁποίους κατέστρεψεν. Οἱ κάτοικοι τῆς Λουκοτεκίας (τῶν Παρισίων) κατελήφθησαν ὑπὸ πανικοῦ καὶ ἤθελον νὰ φύγουν, μία νεαρὰ κόρη ὅμως, ἡ περίφημος *Γενεβιέβη*, ἡ ὁποία εἶχεν ἀφιερωθῆ εἰς τὸν θεὸν ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας, καὶ ἡ ὁποία κατόπιν ἐθεωρήθη ὡς προστάτρια τῆς πόλεως, τοὺς ἔπεισε νὰ μείνουν, διότι ὁ Χριστὸς θὰ ὑπερησπίζετο τὴν πόλιν ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ Ἀττίλας δὲν ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τῶν Παρισίων. Διῆλθε τὴν Καμπανίαν, κατέστρεψε τὸ Καβάλλινον (Châlon-sur-Saône), ἔπειτα τὰ Αὐγουστόβονα (Troyes). Οἱ Οὖννοι ἐξηκολούθησαν τὴν καταστρεπτικὴν πορείαν των καὶ ἔφθασαν εἰς τοὺς Σένονας (Sens), τέλος εἰς τὴν Αὐρηλίαν, τὴν σημερινὴν Ὀρλεάνην, ἡ ὁποία ἦτο ἡ κλεὶς πρὸς τὴν Νότιον Γαλατίαν, ἀλλὰ δὲν ἐπροχώρησαν περαιτέρω, διότι ἐπήρχετο ἤδη ὁ γενναῖος Ρωμαῖος στρατηγὸς Ἀέτιος, ὁ τελευταῖος ἥρως τοῦ πίπτοντος Ρωμαϊκοῦ κράτους.

Εἰς τὴν λαίλαπα ἐκείνην τῶν Οὔννων τοῦ Ἀττίλα εἶχεν ἐπέλθει γενικὴ παραλυσία τῶν λαῶν. Οἱ ἄρχοντες τῶν πόλεων, καὶ οἱ πολιτικοὶ καὶ οἱ στρατιωτικοί, εἶχον ἐξαφανισθῆ. Ὡς μόνος δὲ προστάτης τοῦ τρέμοντος λαοῦ ἐνεφανίζετο ὁ ἐπίσκοπος, τὸν ὁποῖον πάντοτε οἱ βάρβαροι εὕρισκον ἐνώπιόν των. Τὸ πλῆθος ἠκολούθει τὸν πνευματικὸν ἀρχηγὸν μὲ μεγαλυτέραν ἐμπιστοσύνην παρὰ τὸν στρατιωτικόν. Καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ Οὖννοι ἐδίσταζον ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τούτους, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχον οὔτε θώρακα, οὔτε ξίφος. Ὁ ἐπίσκοπος τῆς πόλεως Αὐρηλίας εἶχεν ἤδη ζητήσει τὴν βοήθειαν τοῦ Ρωμαίου στρατηγοῦ Ἀετίου, ὁ ὁποῖος ἦτο εἰς τὰ νότια τῆς Γαλλίας, οἱ δὲ κάτοικοι τῆς Αὐρηλίας ἐπεσκόπουν μὲ ἀγωνίαν ἀπὸ τὰ τείχη τὴν ἄφιξιν τοῦ Ἀττίλα. Τέλος «βλέπουν ἀπὸ μακρὰν ὡς σύννεφον νὰ σηκώνεται ἀπὸ τὴν γῆν. Τὰ τείχη ἐρειπωμένα ἔμελλον νὰ πέσουν ἀπὸ τὰ κτυπήματα τοῦ κριοῦ. Ὅτε, ἰδοὺ ἔρχεται ὁ Ἀέτιος, καὶ ὁ Θεοδώριχος, ὁ βασιλεὺς τῶν Γότθων, ὡς καὶ ὁ Θορισμοῦνδος ὁ υἱός του, τρέχουν πρὸς τὴν πόλιν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ αὐτῶν καὶ ἀποκρούουν τοὺς ἐχθρούς» *(Grégoire de Tours, παλαιὸς Γάλλος χρονογράφος)*.

Ἡ μάχη τῶν Καταλαυνικῶν πεδίων (451).—Ὁ Ἀέτιος ἔτρεξεν εἰς βοήθειαν τῶν καταστρεφομένων ἐπὶ κεφαλῆς μεγάλου στρατοῦ, ὁ ὁποῖος συνίστατο καὶ ἀπὸ Ρωμαίους στρατιώτας, ἰδίως ὅμως ἀπὸ σώματα πολεμιστῶν Γαλατῶν καὶ τῶν Γερμανικῶν λαῶν, Φράγκων, Βουργουνδῶν, Βησιγότθων καὶ ἄλλων. Οὕτως ἡ Ρώμη καὶ ἡ Γερμανία, ἡ ὁποία εἶχε γίνει Ρωμαϊκή, συνηνοῦντο ἤδη εἰς τὸν ὑπέρτατον ἀγῶνα ἐναντίον τῆς Οὐννικῆς βαρβαρότητος. Ὁ Ἀττίλας ἀπεκρούσθη καὶ διὰ νὰ δύναται νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ τρομερὸν ἱππικόν του, ὑπεχώρησεν εἰς τὰς εὐρείας πεδιάδας τῆς Καμπανίας, μεταξὺ τῶν σημερινῶν Γαλλικῶν πόλεων Troyes καὶ Μὲτς (εἰς τὰ τότε λεγόμενα *«Καταλαυνικὰ πεδία»* - Mauriacus campus. Συνήθως ὡς τόπος τῆς μάχης ἀναφέρονται τὰ περίχωρα τῆς Γαλλικῆς πόλεως Châlons-sur-Marne). Ἐνταῦθα δὲ συνήφθη ἡ μεγάλη «μάχη τῶν λαῶν» (451).

«Ὁ Ἀττίλας, λέγει ἀρχαῖος ἱστορικός, ἦτο πολὺ ἀνήσυχος καὶ συνεβουλεύθη τοὺς μάντεις. Οὗτοι, ἀφοῦ ἐξήτασαν τὰ σπλάγχνα τῶν θυμάτων καὶ τὰ σημεῖα τῶν γυμνῶν ὀστῶν, ἐπροφήτευσαν εἰς τοὺς Οὔννους κακὰς τύχας... Ὑπῆρχε μία θέσις εἰς σχῆμα λόφου, καὶ ὁ εἷς καὶ ἄλλος στρατὸς ἤθελον νὰ καταλάβουν τὴν θέσιν αὐτήν, διότι θὰ ἦτο κέρδος ἐκείνου, ὁ ὁποῖος θὰ τὴν κατελάμβανεν... Ὁ Ἀττίλας ἔστειλε τοὺς ἐκλεκτοὺς πολεμιστάς του διὰ νὰ τὴν καταλάβουν, ἀλλ' εἶχεν ἤδη προφθάσει ὁ Θορισμοῦνδος καὶ ὁ Ἀέτιος, οἱ ὁποῖοι ἀπέκρουσαν τοὺς Οὔννους. Ὁ Ἀττίλας, βλέπων ὅτι ὁ στρατός του περιέπεσεν εἰς ταραχὴν ἀπὸ τὴν ἀποτυχίαν αὐτήν, ἐξεφώνησε δημηγορίαν πρὸς τοὺς πολεμιστάς του διὰ νὰ τοὺς δώσῃ θάρρος... Τότε συνήφθη μάχη σῶμα μὲ σῶμα, μάχη φρικτή, τρομακτική, ἐπίμονος, ὁμοία τῆς ὁποίας ἡ ἀρχαιότης δὲν ἐγνώρισεν... Ὁ Θεοδώριχος (ὁ βασιλεὺς τῶν Βησιγότθων) ἐφονεύθη... Οἱ Βησιγότθοι ἐπέπεσον μὲ μανίαν κατὰ τῶν Οὔννων, καὶ θὰ ἐξηφάνιζον τὸν Ἀττίλαν, ἂν δὲν ἐπρόφθανεν οὗτος νὰ φύγῃ καὶ νὰ κλεισθῇ μὲ τοὺς ἰδικούς του εἰς τὸ στρατόπεδόν του, τὸ ὁποῖον εἶχε περικυκλώσει μὲ ὀχυρώματα ἀπὸ ἁμάξας... Ἡ αὐγὴ τῆς ἡμέρας ἔδειξε τὰς πεδιάδας γεμάτας μὲ πτώματα... Μολονότι ἡττημένος ὁ Ἀττίλας δὲν ἐδείκνυεν ἀποθάρρυνσιν καὶ διατάξας νὰ ἠχοῦν αἱ σάλπιγγες τῶν Οὔννων καὶ ν' ἀντηχῇ ὁ κρότος τῶν συγκρουομένων ὅπλων, ἠπείλει νὰ ἐπιπέσῃ πάλιν κατὰ τῶν ἐχθρῶν του. Ὅπως ὁ λέων, τὸν ὁποῖον οἱ κυνηγοὶ ἔχουν περικυκλώσει, στηριγμένος εἰς τὸ ἄντρον του, δὲν τολμᾷ νὰ ἐπιπέσῃ ἐπ' αὐτῶν, καὶ ὅμως δὲν παύει νὰ ρίπτῃ τὸν τρόμον μὲ τὰς ὠρυγάς του· ὁμοίως καὶ ὁ πολεμοχαρὴς αὐτὸς βασιλεύς, περικλεισμένος εἰς τὰ ὀχυρώματά του, ἔρριπτε τὸν τρόμον εἰς τοὺς νικητάς του... Λέγεται ὅτι ὁ Ἀττίλας εἶχε στήσει πυρὰν ἀπὸ τὰ σάγματα τῶν ἵππων καὶ ἦτο ἕτοιμος νὰ ριφθῇ εἰς τὰς φλόγας, ἂν οἱ ἐχθροί του ἐπέπιπτον ἐναντίον του».

Αὐτὴ εἶναι ἡ ζωηρὰ διήγησις, τὴν ὁποίαν δίδει εἰς ἡμᾶς ὁ *Ἰορδάνης*, Λατῖνος συγγραφεὺς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος μ. Χ. Γοτθικῆς καταγωγῆς. Εἰς τὴν μεγάλην ταύτην μάχην οἱ Γερμανικοὶ λαοὶ ἐμάχοντο ἐναντίον ἀλλήλων, διῃρημένοι εἰς τὰ ἀντίπαλα στρατόπεδα. Ἡ μάχη διήρκεσε μέχρι βαθείας νυκτός, ἔπεσον δ' ἑκατέρωθεν, ὡς λέγεται,

Digitized by Google

300 χιλιάδες μαχητῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ γενναῖος βασιλεὺς τῶν Βησιγότθων Θεοδώριχος. Εἰς τὴν ἀνδρείαν τούτου, ὡς καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Θορισμούνδου, εἰς τὴν στρατηγικὴν δεινότητα τοῦ Ἀετίου, ὀφείλεται ἡ σωτηρία τῆς Εὐρώπης. Ὁ Ἀέτιος, φοβούμενος μήπως ἐξαγριωθοῦν οἱ τρομεροὶ Οὖννοι καὶ ὁ ἀρχηγός των, ἀφῆκε τὸν Ἀττίλαν νὰ διαφύγῃ καὶ νὰ διαβῇ ἀνενόχλητος πάλιν τὸν Ρῆνον καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Παννοδίαν.

Ὁ Ἀττίλας εἰς τὴν Ἰταλίαν. — Τὸ ἑπόμενον ἔτος (452) ὁ Ἀττίλας κατῆλθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἡ Οὐννικὴ ἐπιδρομή, διελθοῦσα τὰς Ἰουλιανὰς Ἄλπεις, κατέστρεψεν ὅλας σχεδὸν τὰς πόλεις τῆς κοιλάδος τοῦ Πάδου. Πόλεις γνωσταὶ καὶ εἰς τὴν ἔπειτα ἱστορίαν, ὡς ἡ Βερώνη, ἡ Παβία, τὸ Μιλᾶνον, τὸ Τουρῖνον, ὑπέστησαν τὰ πάνδεινα ὑπὸ τοῦ Οὔννου κατακτητοῦ ἢ ἐξηγόρασαν τὴν ὕπαρξιν δι' ὅλων τῶν θησαυρῶν αὐτῶν. Περίεργον δὲ ἐπεισόδιον διηγοῦνται οἱ ἀρχαῖοι σχετικον μὲ τὴν τέχνην. Ὅταν ὁ Ἀττίλας εἰσῆλθεν εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Μιλάνου, παρετήρησε μίαν ζωγραφίαν, εἰς τὴν ὁποίαν παριστάνοντο οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες ἐπὶ τοῦ θρόνου των καὶ οἱ ἡγεμόνες τῶν Σκυθῶν γονυκλινεῖς εἰς τοὺς πόδας των. Ὁ βάρβαρος μονάρχης ἐκάλεσεν ἕνα ζωγράφον καὶ τὸν διέταξε ν' ἀλλάξῃ τὰς μορφὰς καὶ τὰς στάσεις, νὰ ζωγραφήσῃ αὐτὸν ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ τοὺς Ρωμαίους Αὐτοκράτορας προσκυνοῦντας αὐτόν. Οἱ κάτοικοι τότε τῆς χώρας ἐζήτησαν ἄσυλον εἰς τὰς λιμνοθαλάσσας καὶ τὰ νησίδια τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς δημιουργίας τῆς πόλεως *Ἐνετίας*. Ὁ δὲ Ἀέτιος δὲν ἐθεώρησε φρόνιμον νὰ ριψοκινδυνεύσῃ εἰς νέαν μάχην. Ὁ Ἀττίλας ἦτο ἕτοιμος νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τῆς Ρώμης. Τότε, ὡς λέγεται, ὁ Πάπας ἅγιος Λέων, ἐπὶ κεφαλῆς πρεσβείας, ἐν ὀνόματι τοῦ Αὐτοκράτορος Βαλεντινιανοῦ Γ', ἦλθε νὰ ζητήσῃ εἰρήνην ἀπὸ τὸν ἄγριον νικητήν. Αἱ ἱκεσίαι τοῦ Πάπα, τὰ δῶρα τοῦ Αὐτοκράτορος ἐμάλαξαν τὴν ψυχὴν τοῦ Ἀττίλα. Τὸ ἀληθέστερον εἶναι ὅτι ὁ βασιλεὺς τῶν Οὔννων ἐξηναγκάσθη εἰς ὑποχώρησιν ἕνεκα τοῦ λοιμοῦ, ὁ ὁποῖος ἤρχισε νὰ καταστρέφῃ τὰ στρατεύματα του, καὶ προσέτι ἕνεκα φόβου ἐκ τῶν μεγάλων πολεμικῶν παρασκευῶν, τὰς ὁποίας ἔκαμνεν ὁ Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Μαρκιανὸς διὰ ν' ἀποκρούσῃ ὁριστικῶς καὶ διὰ ν' ἀπαλλάξῃ τὸν πολιτισμένον κόσμον ἀπὸ τὸν ἀκούραστον ἐπιδρομέα. Ὁ Ἀττίλας ἀπειλῶν πάντοτε, ὅτι θὰ ἐπανήρχετο διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν Ὁνωρίαν, ἀπεσύρθη εἰς τὴν πρωτεύουσάν του, πρὸς τὰς ὄχθας τοῦ Δουνάβεως. Ὀλίγον μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἀπέθανεν αἰφνιδίως (453).

Ὁ θάνατος καὶ ἡ ταφὴ τοῦ Ἀττίλα.—Αἱ περιστάσεις τοῦ θανάτου τοῦ Ἀττίλα ἔμειναν μυστηριώδεις. Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἐκ τῆς Ἰταλίας προσέθηκεν εἰς τὰς ἀναριθμήτους συζύγους του μίαν ὡραιοτάτην Γερμανίδα, κόρην ἑνὸς Γερμανοῦ ἀρχηγοῦ, τὸν ὁποῖον ὁ ἴδιος εἶχε φονεύσει. Ἀφοῦ ἐτέλεσε τὸν γάμον εἰς τὸ παλάτιόν του μὲ τὴν ὡραίαν Ἰδιλκώ, ὡς ἐλέγετο ἡ νεαρὰ ἡγεμονίς, καὶ ἀφοῦ ἐτελείωσαν αἱ ἑορταὶ καὶ τὰ συμπόσια, ὅπως συνηθίζετο παρὰ τοῖς Οὔννοις, ὁ Ἀττίλας ἀπεσύρθη πολὺ ἀργὰ μὲ τὴν νέαν σύζυγον εἰς τὸ δωμάτιόν του. Τὴν ἑπομένην, ἂν καὶ ἡ ἡμέρα εἶχε σχεδὸν παρέλθει, ὅμως ὁ Ἀττίλας δὲν ἐξήρχετο, ἀλλὰ οἱ θαλαμηπόλοι του, φοβούμενοι μήπως τὸν ἀνησυχήσουν, δὲν ἐτόλμων νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸ δωμάτιον. Παρήρχετο ὅμως ὁ χρόνος καὶ οὐδὲ τὸν ἐλάχιστον θόρυβον ἤκουον ὅσοι ἐπερίμεναν εἰς τὴν θύραν του· τότε ἤρχισαν ν' ἀνησυχοῦν καὶ τέλος ἡ ἀνησυχία ἐνίκησε τὸν σεβασμόν. Ἐφώναξαν ἐπανειλημμένως, οὐδὲν ἠκούετο· τέλος εἰσώρμησαν εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ αὐθέντου των καὶ παρέστησαν ἐνώπιον οἰκτροῦ θεάματος. Ἡ νεαρὰ σύζυγος τοῦ Ἀττίλα ἐκάθητο τρέμουσα παρὰ τὴν κλίνην του, ἔχουσα τὴν κεφαλὴν σκεπασμένην μὲ τὸν πέπλον της, κλαίουσα τὸν κίνδυνον, εἰς τὸν ὁποῖον εὑρίσκετο αὐτή, καὶ τὴν ἀπώλειαν του συζύγου της. Κατὰ τὴν νύκτα εἶχε διαρραγῇ μία ἀρτηρία τοῦ Ἀττίλα, ὁ ὁποῖος ἐπνίγη ἀπὸ τὴν συμφόρησιν τοῦ αἵματος εἰς τοὺς πνεύμονας. Ἡ παράδοσις λέγει ὅτι ἡ Ἰδιλκὼ ἐφόνευσε τὴν νύκτα τὸν Ἀττίλαν πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ φόνου τοῦ πατρός της καὶ τῆς ταπεινώσεως εἰς τὴν ὁποίαν ὑπεβλήθη τὸ ἔθνος αὐτῆς. Οἱ τρέμοντες τὸν Οὖννον κατακτητὴν λαοί, ὡς καὶ οἱ μεταγενέστεροι, ἐπίστευσαν τὴν διάδοσιν ὅτι ὁ φοβερὸς Ἀττίλας ἐφονεύθη διὰ τῆς χειρὸς καὶ τοῦ ξίφους μιᾶς γυναικός.

Ὁ νεκρὸς τοῦ Ἀττίλα ἐξετέθη εἰς τὸ μέσον τῆς πεδιάδος κάτωθεν μιᾶς μεταξίνης σκηνῆς, καὶ οἱ Οὖννοι πολεμισταὶ ἔφιπποι ἔκαμον πολλὰς φορὰς τὸν κύκλον ψάλλοντες ᾄσματα πρὸς τιμὴν ἑνὸς ἥρωος, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ φόβος τῶν ἐχθρῶν του, προστάτης τοῦ λαοῦ του. Οἱ βάρβαροι ἔδειξαν τὴν λύπην των κατὰ τὴν ἰδικήν των συνήθειαν, ἔκοψαν μέρος τῆς κόμης αὐτῶν, ἐγέμισαν τὸ πρόσωπόν των μὲ πληγάς, καὶ οὕτως ἐχύθη πρὸς τιμὴν τοῦ ἥρωός των, ὄχι δάκρυα γυναικῶν, ἀλλὰ τὸ αἷμα πολεμιστῶν. Τὸ σῶμα τοῦ Ἀττίλα ἐκλείσθη εἰς τρία φέρετρα· τὸ πρῶτον ἦτο χρυσοῦν, τὸ δεύτερον ἀργυροῦν, τὸ τρίτον, τὸ ἐξωτερικόν, σιδηροῦν, καὶ κατεβιβάσθη εἰς τὸν τάφον νύκτα. Εἰς τὸν ἴδιον τάφον ἔθαψαν οἱ Οὖννοι πολλὰ λάφυρα τῶν ἐθνῶν, τὰ ὁποῖα εἶχε νικήσει. Οἱ αἰχμάλωτοι, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀνοίξει τὸν τάφον, ἐσφάγησαν ἀνηλεῶς, καὶ οἱ Οὖννοι, ἀφοῦ ἔκλαυσαν γοερῶς τὸν ἀρχηγόν των, ἐτελείωσαν τὴν πένθιμον τελετὴν χορεύοντες καὶ ὀργιάζοντες πέριξ τοῦ τάφου τοῦ βασιλέως των.

Τὸ κράτος τοῦ Ἀττίλα.— Μὲ τὸν θάνατον τοῦ ἱδρυτοῦ κατεστράφη καὶ τὸ κράτος τὸ ὁποῖον εἶχεν ἱδρύσει. Οἱ γενναιότεροι ἀρχηγοὶ τῶν Οὔννων ἐφιλοδόξησαν νὰ γίνουν μονάρχαι, οἱ ἰσχυρότεροι βασιλεῖς ἐκ τῶν ὑποτεταγμένων ἠθέλησαν νὰ ἀνακτήσουν τὴν ἐλευθερίαν των, καὶ οἱ πολυάριθμοι υἱοί του ἀπὸ τόσας διαφόρους μητέρας διεφιλονίκησαν μεταξύ των τὴν ἐξουσίαν τῶν λαῶν, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν τὸ κράτος τοῦ πατρός των.

Ἦτο ἀληθῶς ἀπέραντον τὸ κράτος τοῦ Ἀττίλα, ἓν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα κράτη, τὰ ὁποῖα εἶδεν ὁ κόσμος. Ἤρχιζεν ἀπὸ τὸν Ρῆνον καὶ τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν καὶ ἔφθανεν ἕως σχεδὸν τὴν Κεντρικὴν Ἀσίαν, περιελάμβανε δηλαδὴ τὴν Γερμανίαν καὶ ὁλόκληρον τὴν Σκυθίαν, ἤτοι ὅλας τὰς χώρας πρὸς Β. τοῦ Δουνάβεως, τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῶν στεππῶν τοῦ Τουράν. Ὁ Ἀττίλας εἶχε πρὸς τὴν Δύσιν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπαρχιῶν του καὶ τὴν Θουριγγίαν, εἶχε καθυποτάξει τὰς νήσους τοῦ Ὠκεανοῦ, ἀκόμη καὶ τὰ βασίλεια τῆς Σκανδιναυΐας. Ὡς πρὸς δὲ τὴν Ἀνατολήν, ὅλοι οἱ λαοὶ τοῦ Βόλγα ἀνεγνώριζον τὴν κυριαρχίαν του, καὶ ἀκόμη ἀνατολικώτερον οἱ λαοί, οἱ ὁποῖοι συνώρευον μὲ τὴν Περσίαν. Μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης, οἱ ὁποῖοι ὑπήκουον εἰς τὸν βασιλέα τῶν Οὔννων, ἦσαν οἱ γενναῖοι λαοὶ τῶν Γεπιδῶν καὶ τῶν Ὀστρογότθων, πλῆθος δὲ βασιλέων καὶ ἀρχηγῶν πολεμικῶν φυλῶν περιεστοίχιζον αὐτὸν ὡς ταπεινοὶ σωματοφύλακες, προσεκτικοὶ εἰς τὸ βλέμμα των, τρέμοντες μόλις ἔβλεπον σημεῖον δυσαρεσκείας καὶ ἕτοιμοι νὰ ἐκτελέσουν τὰς δυσκολωτέρας διαταγάς του χωρὶς οὐδεμίαν ἀντίρρησιν.

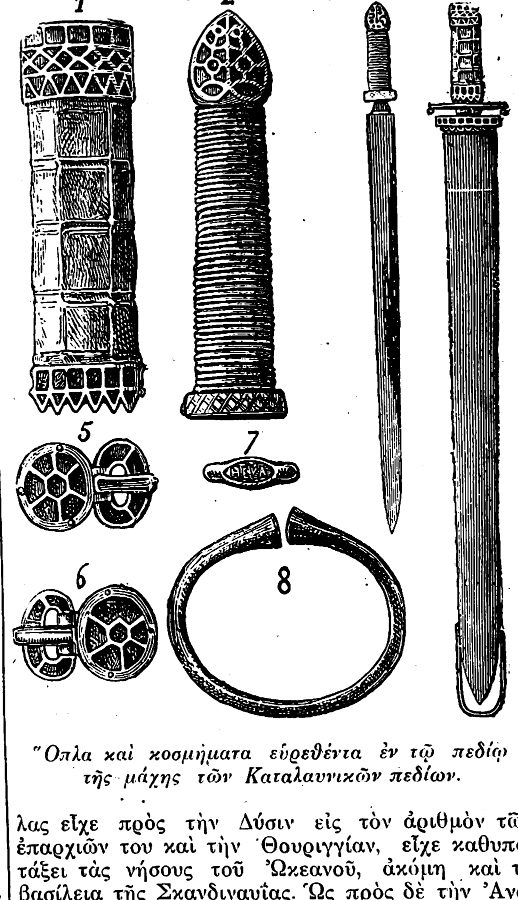

Ὅπλα καὶ κοσμήματα εὑρεθέντα ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης τῶν Καταλαυνικῶν πεδίων.

Καὶ ὅμως τὸ ἀπέραντον τοῦτο βαρβαρικὸν κράτος διεμελίσθη ἐντὸς ὀλιγίστου χρόνου καὶ ἡ ἀκατάβλητος αὕτη ἰσχὺς ἐθραύσθη ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀττίλα. Ὑπῆρξε τὸ μᾶλλον ἐφήμερον κράτος τοῦ κόσμου· διήρκεσε μόνον 19 ἔτη, ὅσον καὶ ἡ βασιλεία τοῦ Ἀττίλα (434—453). Διότι τὸ κράτος του, τὸ ὁποῖον εἶχε μὲν κέντρον τὰς Οὐννικὰς φυλάς, περιεστοιχίζετο δὲ ἀπὸ ἡττημένους λαούς, οἱ ὁποῖοι ἐκρατοῦντο εἰς ὑποταγὴν εἴτε διὰ τῶν ὁμήρων, εἴτε διὰ τοῦ φόβου, εἴτε καὶ διὰ τῆς προσδοκίας τῆς λαφυραγωγίας, ὡμοίαζε μᾶλλον πρὸς μίαν μεγάλην ἕνωσιν λῃστῶν, παρὰ πρὸς ἓν ἀληθινὸν κράτος. Διὰ τοῦ Ἀττίλα τὸ Ἀσιατικὸν κράτος τῶν Οὔννων εἶχε φθάσει εἰς τὴν τελειότητα, καὶ ἐνθυμίζει κάπως τὸ κράτος τῶν Μογγόλων τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Ἀλλ' εἶναι πολὺ διάφορον ἀπὸ ἓν Εὐρωπαϊκὸν κράτος. Ἡ διοίκησις εἶναι ἁπλουστάτη: ἑκάστη φυλὴ ζῇ κατὰ τὰς ἰδικάς της συνηθείας· τὰς διαφορὰς τὰς λύει ὁ ἀνώτατος ἀρχηγός, ὁ ἀρχηγὸς δ' οὗτος δίδει καὶ τὰς διαταγὰς τῆς ἐκστρατείας, ὑπακούων εἰς τὸν ὑπέρτατον ἀρχηγόν, τὸν Ἀττίλαν. Τὸ κράτος τοῦτο στηρίζεται ἐπὶ τῆς κτηνώδους δυνάμεως, δὲν ὑπάρχει ἄλλος Θεὸς παρὰ μόνον τὸ ξίφος, τὸ ὁποῖον εὑρέθη εἰς τὴν χλόην, δὲν ὑπάρχει ἄλλη πολιτικὴ παρὰ μόνον ὁ δόλος. Τὰ πάντα εἶναι εἰς πρωτογενῆ κατάστασιν, κατ' ἀκολουθίαν πολὺ ὀλίγον στερεά. Καὶ ὅμως ἔχει τὸ Οὐννικὸν τοῦτο κράτος κάποιαν ἀρχὴν πολιτισμοῦ. Τοὐλάχιστον προσπαθεῖ ὁ Ἀττίλας νὰ ἔχῃ εἰς τὴν αὐλήν του κάποιαν τάξιν καὶ κάποιαν ἐξημέρωσιν. Τοῦτο πιστοποιεῖ ἡ διήγησις τοῦ Ἕλληνος ἱστορικοῦ Πρίσκου, ὁ ὁποῖος συνώδευσε τὴν περίφημον Βυζαντινὴν πρεσβείαν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀττίλα (448).

Ἡ πορεία τῆς πρεσβείας.—Οἱ Βυζαντινοὶ πρέσβεις ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, συνοδευόμενοι ἀπὸ πολυάριθμον συνοδίαν ἀνθρώπων καὶ ἵππων, καὶ διηυθύνθησαν εἰς τὴν Σαρδικὴν (σημ. Σόφιαν), εἰς ἀπόστασιν 13 ἡμερῶν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἔπειτα ἐπῆγαν εἰς τὴν Ναϊσσόν. Καὶ αἱ δύο πόλεις ἦσαν κατεστραμμέναι ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἀττίλα, αἱ δὲ πεδιάδες ἦσαν γεμᾶται ἀπὸ καπνίζοντα εἰσέτι ἐρείπια καὶ ἀπὸ ὀστᾶ ἀνθρώπων, οἰκτρὰ ὑπολείμματα τῶν προσφάτως γενομένων ὑπὸ τοῦ Ἀττίλα ἐρημώσεων. Διὰ μέσου τοῦ ἀπεράντου τούτου νεκροταφείου ἔφθασαν οἱ πρέσβεις εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως, ὅπου εὗρον τὰ μονόξυλα τῶν Οὔννων. Ἀπὸ τὴν ἄλλην ὄχθην τοῦ ποταμοῦ ἤρχιζε τὸ ἔδαφος τῶν Οὔννων. Οἱ Βυζαντινοὶ ἐξηκολούθησαν τὸν δρόμον των πρὸς Β. καὶ μετὰ πορείαν δύο ἡμερῶν εἶδον ἀπὸ ἕνα λόφον τὰς ἀτελειώτους σκηνὰς τῶν βαρβάρων καὶ μεταξὺ αὐτῶν σκηνὴν ἐξαιρετικήν, τὴν ὁποίαν ὑπέθεσαν ὅτι ἦτο ἡ σκηνὴ τοῦ βασιλέως. Μετὰ πολλὰς δυσκολίας κατώρθωσαν νὰ γίνουν δεκτοὶ ἀπὸ τὸν Ἀττίλαν, ὁ ὁποῖος εὑρίσκετο εἰς τὸ μέσον τῆς σκηνῆς του καὶ ἐκάθητο «ἐπὶ ξυλίνου δίφρου». Ὁ βασιλεὺς τῶν Οὔννων ἐδέχθη πολὺ κακὰ τοὺς πρέσβεις, ὡμίλησε πρὸς αὐτοὺς μετ' ὀργῆς, ἐν τούτοις ἔλαβε τὰ δῶρα, τὰ ὁποῖα τοῦ ἔστελλεν ὁ Αὐτοκράτωρ. Διέταξε δὲ αὐτοὺς νὰ εἶναι ἕτοιμοι νὰ τὸν ἀκολουθήσουν εἰς τὴν πρωτεύουσάν του, ὅπου θὰ ἔδιδεν ἀπάντησιν εἰς τὰ γράμματα τοῦ Αὐτοκράτορος.

Τὴν ὡρισμένην ἡμέραν ἠκολούθησαν οἱ πρέσβεις τὴν ὀπισθοφυλακὴν τῶν Οὔννων. Δὲν εἶχον διανύσει πολλὴν ὁδόν, καὶ οἱ ὁδηγοί των ἤλλαξαν ἀποτόμως πορείαν, καὶ οὕτως ἡ πρεσβεία, ἀποχωρισθεῖσα ἀπὸ τὸν Ἀττίλαν, περιεπλανήθη εἰς τὰς Σκυθικὰς ἐρημίας. Τέλος, μετὰ πολλὰς περιπετείας, ἔφθασεν εἰς τὴν καθέδραν τοῦ βασιλέως τῶν Οὔννων.

Ἡ πρωτεύουσα τοῦ Ἀττίλα.—Ἡ πρωτεύουσα τοῦ ἀπεράντου τούτου κράτους, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχεν οὔτε μίαν πόλιν, ἦτο ἓν μέγα χωρίον μεταξὺ τῶν ποταμῶν Δανουβίου Τισία (Theiss) καὶ τῶν Καρπαθίων ὀρέων εἰς τὴν Ἄνω Οὐγγαρίαν, κάπου πλησίον τῶν σημερινῶν πόλεων Τοκάϋ ἢ Πέστης. Ἦτο κατ' ἀρχὰς τὸ στρατόπεδον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεσύρετο ὁ Ἀττίλας μετὰ τὰς ἐκστρατείας του. Ἐκεῖ ἀνήγειρε τὸ παλάτιον καὶ τὴν αὐλήν του, ὅπου ἐδέχετο τοὺς ξένους πρέσβεις, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἔστελλε τοὺς ἰδικούς του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἰς τὸ Πεκῖνον καὶ εἰς πᾶσαν διεύθυνσιν. Μὲ τοὺς σωματοφύλακας καὶ τὴν πολυάριθμον συνοδίαν, μὲ τὰς ἀπειραρίθμους συζύγους καὶ τοὺς ὑπηρέτας, τὸ στρατόπεδον ἔγινεν ἓν μέγα χωρίον, περιβαλλόμενον ὑπὸ ἑνὸς μεγάλου ξυλίνου περιβόλου. Τὸ παλάτιον ἦτο καὶ αὐτὸ εἷς εὐρύχωρος κυκλικὸς περίβολος, ὁ ὁποῖος ἔκειτο εἰς τὸ μέσον καὶ εἰς τόπον ὑψηλὸν καὶ ὁ ὁποῖος περιέκλειε πολλὰς οἰκίας, τοῦ βασιλέως, τῶν συζύγων του, τῶν υἱῶν του. Αἱ οἰκίαι τοῦ Ἀττίλα καὶ τῆς εὐνοουμένης συζύγου του Κρέκας ἦσαν ξύλιναι καὶ αὗται, ἀλλὰ κατεσκευασμέναι μὲ μεγάλην τέχνην, καὶ στολισμέναι μὲ ἀφθόνους διακοσμήσεις. Γύρῳ καὶ ἔξω τοῦ περιβόλου ἦσαν κτισμέναι αἱ ἄλλαι οἰκίαι, ὅλαι ξύλιναι διαφόρου τρόπου οἰκοδομῆς καὶ διαφόρου ἀποστάσεως ἀπὸ τὸ παλάτιον. Ὅσον πλησιέστερον ἦσαν εἰς τὸ παλάτιον, εἰς τόσον ἀνωτέρους ἄρχοντας ἀνῆκον.

Ὁ Ἀττίλας εἰσῆλθεν ἔφιππος εἰς τὴν ξυλίνην πρωτεύουσάν του μὲ ἐθιμοτυπίαν, ἡ ὁποία ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς Βυζαντινούς. Πολυάριθμοι κόραι καὶ γυναῖκες τῶν Οὔννων ἐξῆλθον εἰς προϋπάντησίν του, πορευόμεναι κατὰ στοίχους. Αἱ γυναῖκες ἐκράτουν ὑψηλὰ καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη μακρὰς ὀθόνας λεπτὰς καὶ λευκάς, οὕτως ὥστε νὰ σχηματίζεται ἓν εἶδος οὐρανοῦ, ἤτοι σκεπαστῆς στοᾶς. Ἦσαν δὲ πολλαὶ τοιαῦται ὀθόναι κρατούμεναι ὑπὸ γυναικῶν εἰς πολὺ μῆκος φθάνουσαι. Ὑπὸ ἑκάστην ὀθόνην ἐβάδιζον ἑπτὰ ἢ καὶ περισσότεραι κόραι αἱ ὁποῖαι ἔψαλλον ᾄσματα Οὐννικά. Ἡ σύζυγος ἑνὸς μεγιστᾶνος ἐξῆλθε μὲ πλῆθος θεραπόντων εἰς προϋπάντησιν τοῦ Ἀττίλα, ὅταν δὲ οὗτος ἔφθασεν εἰς τὴν θύραν τοῦ οἴκου προσέφερεν εἰς αὐτὸν φαγητὰ καὶ οἶνον. Ὁ Ἀττίλας δὲν κατῆλθεν ἀπὸ τὸν ἵππον του, ἀλλ' οἱ θεράποντες ἐσήκωσαν ὑψηλὰ ἀργυροῦν δίσκον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦσαν τὰ ὄψα καὶ ὁ Ἀττίλας ἔφερεν εἰς τὰ χείλη τροφὴν καὶ οἶνον. Ἦτο δὲ αὕτη μεγίστη τιμή, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν σύζυγον

Digitized by Google

ἀγαπητοῦ του ἄρχοντος. Κατόπιν ὁ βασιλεὺς μετέβη εἰς τὸ παλάτιόν του, οἱ δὲ πρέσβεις εἰς τὰ ὡρισμένα δι᾿ αὐτοὺς οἰκήματα καὶ ἀνέμενον μετὰ φόβου νὰ παρουσιασθοῦν εἰς τὸν ἀδυσώπητον Οὔννον μονάρχην.

Εἰς τὸ μεταξὺ μίαν ἡμέραν συνέβη ἓν ἐπεισόδιον πολὺ περίεργον, τὸ ὁποῖον μᾶς ἀποκαλύπτει τὰς ἰδέας τῶν τότε ἀνθρώπων, περὶ τοῦ Ἑλληνορρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ ἐν σχέσει μὲ τὸν βαρβαρικὸν κόσμον. Ὁ Πρίσκος ἔκαμνε περίπατον ἔξω τοῦ ξυλίνου περιβόλου τοῦ Παλατίου, ὅτε τὸν ἐπλησίασεν εἷς ἄγνωστος, ἐνδεδυμένος κατὰ τὸν Σκυθικὸν τρόπον καὶ τὸν ἐχαιρέτησεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Τοῦ εἶπεν ὅτι ἦτο Ἕλλην, ὅτι εἶχε γίνει αἰχμάλωτος τῶν Οὔννων καὶ μὲ τὴν ἱκανότητά του εἶχεν ἀνυψωθῇ εἰς τὴν τάξιν τῶν Οὔννων. Συνήφθη δὲ τότε μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν περιεργότατος διάλογος σχετικὸς μὲ τὰ πολιτισμένα καὶ τὰ βαρβαρικὰ ἤθη. Ὁ ἐξουννισθεὶς Ἕλλην, ἀφοῦ συνέκρινε τὸν βίον τὸν ὁποῖον μεταξὺ τῶν Οὔννων διῆγε πρὸς τὸν πρότερον βίον του μεταξὺ τῶν Ρωμαίων, ἐδήλωσεν εἰς τὸν Πρίσκον ὅτι ἦτο περισσότερον εὐχαριστημένος μεταξὺ τῶν βαρβάρων.

Εἰς τὸν Πρίσκον εἶχεν ἀνατεθῆ νὰ δώσῃ δῶρα εἰς τὴν βασίλισσαν Κρεκαν. Ἡ βασίλισσα ἐδέχθη αὐτὸν κεκλιμένη εἰς μαλακὴν κλίνην, πλῆθος δὲ θεραπόντων ἦσαν περὶ αὐτήν, ἐνῷ αἱ θεράπαιναι ἐκάθηντο εἰς τὸ ἔδαφος ἐπὶ τῶν ταπήτων καὶ ἠσχολοῦντο εἰς τὸ νὰ κεντοῦν διὰ χρυσοῦ καὶ μετάξης τὰ ἐνδύματα τῶν ἀνδρῶν. Ὅταν ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ παλάτιον τῆς βασιλίσσης, ὁ Πρίσκος ἤκουσε θόρυβον μέγαν καὶ εἶδε συνωστισμὸν ἀνθρώπων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀνεμίχθη καὶ αὐτός. Παρετήρησε τότε τὸν Ἀττίλαν, ὁ ὁποῖος, βαδίζων σοβαρῶς καὶ ἐμπνέων εἰς ὅλους σεβασμόν, ἐκάθισεν ἔμπροσθεν τῆς ἐξωτερικῆς θύρας τοῦ παλατίου του καὶ ἐδίκαζεν. Ὅσοι εἶχον διαφορὰς προσήρχοντο κατὰ σειρὰν καὶ ἐζήτουν τὴν κρίσιν αὐτοῦ. Οὕτως ἐδίκασεν ὅλους, καὶ ἔπειτα εἰσῆλθεν εἰς τὸ παλάτιόν του διὰ νὰ δεχθῇ τοὺς πρέσβεις, οἱ ὁποῖοι ἤρχοντο πρὸς αὐτὸν ἐκ πολλῶν βαρβάρων λαῶν.

Τὸ συμπόσιον τοῦ Ἀττίλα. — Συγχρόνως μὲ τοὺς Βυζαντινοὺς πρέσβεις εἶχον ἔλθει ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν καὶ Ρωμαῖοι. Συναντηθέντες οἱ πρέσβεις τῶν δύο Αὐτοκρατόρων, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Κωντινουπόλεως, ἠρώτων ἀλλήλους ἂν ὁ Ἀττίλας ἔδωκεν ἤρεμον καὶ πρᾶον ἀπάντησιν σχετικῶς μὲ τὰς πρεσβείας αὐτῶν. Ἔλεγον δὲ περὶ τῆς μεγάλης δυνάμεως τοῦ Ἀττίλα, ὁ ὁποῖος εἶχε δίκαιον νὰ εἶναι τόσον ὑπερφίαλος, διότι οὐδεὶς ποτε ἐξ ὅσων ἐκυριάρχησαν τῆς βαρβαρικῆς ἢ ἄλλης χώρας δὲν κατώρθωσε τόσα πολλὰ ὅσα ὁ Ἀττίλας, ὥστε καὶ τὰς νήσους τοῦ Ὠκεανοῦ νὰ ἐξουσιάζῃ καὶ ὁλόκληρον τὴν Σκυθικὴν χώραν καὶ τοὺς Ρωμαίους νὰ ἔχῃ φόρου ὑποτελεῖς, ἀκόμη δὲ καὶ τοὺς Πέρσας νὰ θέλῃ νὰ ὑποδουλώσῃ.

Ὁ Ἀττίλας ἐκάλεσεν εἰς συμπόσιον τοὺς πρέσβεις τῶν Αὐτοκρατόρων τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Οἱ πρέσβεις ἐστάθησαν πρῶτον εἰς τὸν οὐδὸν τῆς αἰθούσης ἀπέναντι τοῦ Ἀττίλα καὶ ἔπιον εἰς ὑγείαν τοῦ μονάρχου τῶν βαρβάρων. Κατόπιν κατέλαβον τὰς ὡρισμένας θέσεις των εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ συμποσίου, ἡ ὁποία ἦτο μέγα δωμάτιον, καὶ εἶχε πέριξ πρὸς τοὺς τοίχους ἕδρας καὶ μικρὰς τραπέζας, εἰς τὰς ὁποίας ἠδύναντο νὰ καθίσουν τέσσαρες ἢ πέντε συνδαιτυμόνες. Εἰς τὸ μέσον τῆς αἰθούσης ὑπῆρχεν ἐξέδρα, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήρχετό τις διὰ βαθμίδων τινῶν, καὶ ἐπὶ τῆς ἐξέδρας ἡ τράπεζα καὶ ἡ κλίνη τοῦ Ἀττίλα, σκεπασμένη μὲ πολυτίμους τάπητας καὶ παραπετάσματα. Ὁποία ὑπῆρξεν ἡ ἔκπληξις τῶν Ρωμαίων πρέσβεων, ὅταν εἶδον, ὅτι ὁ Ἀττίλας ἐτοποθέτησεν αὐτοὺς ὄχι εἰς τὴν θέσιν τῆς τιμῆς, ἡ ὁποία ἦτο εἰς τὰ δεξιά του, ἀλλ᾿ εἰς τὴν δευτέραν θέσιν, εἰς τὰ ἀριστερά! Ἄγνωστοι βάρβαροι ἡγεμόνες εἶχον λάβει τὴν προτίμησιν ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς πρέσβεις τοῦ Θεοδοσίου καὶ τοῦ Βαλεντιανοῦ.

Ὅταν ὅλοι οἱ συνδαιτυμόνες ἐκάθισαν, ὁ οἰνοχόος τοῦ Ἀττίλα ἔχυσεν οἶνον εἰς τὸ ποτήριόν του καὶ οὗτος ἔπιεν εἰς τὴν ὑγείαν τοῦ ἐπιφανεστάτου τῶν συνδαιτυμόνων. Ὁ δὲ κατ᾿ αὐτὸν τὸν τρόπον τιμηθεὶς ἠγείρετο καὶ δὲν ἐπετρέπετο νὰ καθίσῃ πάλιν πρὶν ἢ χαιρετίσῃ καθ᾿ ὅμοιον τρόπον τὸν βασιλέα τῶν Οὔννων. Ὅλοι οἱ συνδαιτυμόνες, τοὐλάχιστον οἱ σπουδαιότεροι, κατὰ τὴν τάξιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκάθηντο, συνεμερίσθησαν τὴν τιμὴν ταύτην, ἡ ὁποία διήρκεσε πολλὴν ὥραν. Κατόπιν εἰσῆλθε πρῶτος ὁ ὑπηρέτης τοῦ Ἀττίλα φέρων ἐπὶ ξυλίνου δίσκου μόνον κρέατα. Ἔπειτα ἄλλοι ὑπηρέται φέροντες ἐπὶ δίσκων ἀργυρῶν πολυτελῆ δεῖπνα. Ὁμοίως καὶ αἱ κύλικες πάντων ἦσαν χρυσαῖ ἢ ἀργυραῖ, ὁ δὲ Ἀττίλας δὲν μετεχειρίζετο ἢ ξύλινον ποτήριον. Ὅταν ἐτελείωσαν τὰ φαγητὰ τῶν πρώτων δίσκων, πάλιν ἐσηκώθησαν ὅλοι οἱ συνδαιτυμόνες καὶ ἔπιον εἰς ὑγείαν τοῦ Ἀττίλα. Τότε προσηνέχθη καὶ δεύτερος δίσκος εἰς ἑκάστην τράπεζαν ἔχων ἄλλα φαγώσιμα. Καὶ πάλιν, ὅταν ἐτελείωσε καὶ ὁ δεύτερος δίσκος, οἱ συνδαιτυμόνες ἐγερθέντες ἔπιον εἰς ὑγείαν τοῦ Ἀττίλα. Ἔπειτα προσηνέχθη καὶ τρίτος δίσκος καὶ ἠκολούθησαν αἱ ἴδιαι προπόσεις.

Εἶχε πλέον γίνει ἑσπέρα καὶ ἀνήφθησαν αἱ δᾷδες, τὰ ἐδέσματα εἶχον τελειώσει καὶ οἱ Σκύθαι ἤρχισαν τὴν οἰνοποσίαν. Τότε δύο βάρβαροι ἦλθον ἐνώπιον τοῦ Ἀττίλα καὶ ἤρχισαν νὰ ψάλλουν πολεμικὰ ᾄσματα ἐξυμνοῦντα τὰς νίκας αὐτοῦ: «Οἱ παρόντες Σκύθαι ηὐχαριστοῦντο, καὶ ἄλλων μὲν ἤστραπτον οἱ ὀφθαλμοὶ ἀπὸ πολεμικὸν μένος, ἄλλοι δέ, οἱ γεροντότεροι, ἔκλαιον, διότι αὐτοὶ ἠναγκάζοντο ἕνεκα τοῦ γήρατος ν᾿ ἀπέχουν ἀπὸ τοὺς κόπους τοῦ πολέμου. Ἦλθον διάφοροι γελωτοποιοί, οἱ ὁποῖοι ἐκίνησαν μὲ τὰ κωμικὰ καὶ χυδαῖα παίγνιά των τοὺς θορυβώδεις καὶ ἀσβέστους γέλωτας τῶν Σκυθῶν ἐκτὸς τοῦ Ἀττίλα. Μόνος οὗτος ἔμενε κατηφὴς καὶ μὲ τὴν μορφὴν ἀναλλοίωτον, χωρὶς οὐδὲν νὰ λέγῃ. καὶ μόνον τὸν νεώτερον παῖδα αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος ἦλθε πλησίον του, ἐθώπευσεν καὶ ἔβλεπεν μὲ ἥμερον ὄμμα» (*Πρίσκος*). Οἱ Ἕλληνες καὶ Ρωμαῖοι πρέσβεις, ὅταν ἤρχισαν ὁ πότος καὶ τὰ ὄργια τῶν Σκυθῶν, δὲν ἐθεώρησαν ἀξιοπρεπὲς νὰ παραμείνουν καὶ ἐζήτησαν τὴν ἄδειαν ν᾿ ἀπέλθουν.

Καὶ ἡ εὐνοουμένη σύζυγος τοῦ Ἀττίλα, ἡ βασίλισσα Κρέκα, ἐκάλεσεν εἰς φαιδρὸν συμπόσιον τοὺς πρέσβεις. Ἀφοῦ δὲ ὁ Ἀττίλας παρέθηκε πρὸς τιμήν των καὶ ἄλλο συμπόσιον, τοὺς ἔδωκεν ἐπὶ τέλους τὴν ἄδειαν νὰ ἀναχωρήσουν, ἀφοῦ τοὺς ἔκαμε πολλὰς περιποιήσεις καὶ τοὺς ἐχάρισε πολλὰ δῶρα, ἐνεχείρησε δὲ εἰς αὐτοὺς γράμματα διὰ τοὺς βασιλεῖς των.

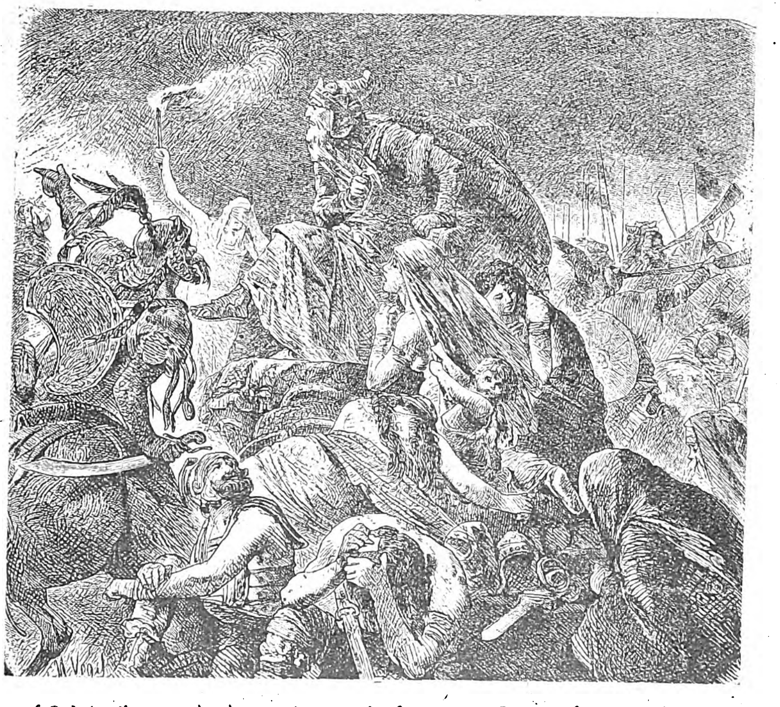

Ὁ Ἀττίλας μετὰ τὴν κρίσιμον ἐπίθεσιν τῶν Βησιγότθων κατὰ τῶν Οὔννων κατὰ τὴν μεγάλην μάχην τῶν Καταλαυνικῶν πεδίων. [Ἔργον τοῦ ζωγράφου Herm. Vogel.]

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ αὐλὴ τοῦ μεγίστου τῶν βαρβάρων βασιλέων, ὁ ὁποῖος μόνον μὲ τὸν Δζεγγὶς-Χὰν δύναται νὰ παραβληθῇ, τὸν ἱδρύσαντα τὸ κράτος τῶν Μογγόλων τὸν ΙΒ΄ αἰῶνα εἰς τὴν Ἄπω Ἀνατολήν. Ὁ Ἀττίλας, ἐκ τῆς γειτνιάσεως καὶ σχέσεώς του πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ Ρωμαίους, εἶχε προσλάβει ποιάν τινα ἡμερότητα καὶ κατέβαλε προσπαθείας πρὸς ἵδρυσιν κράτους βαρβαρικοῦ ἀντιστοίχου πρὸς τὸ πολιτισμένον Ἑλληνορρωμαϊκὸν κράτος τῆς Μεσογείου. Ἀλλ᾿ ἡ προσπάθειά του ἦτο ἐντελῶς ἀτομική, δὲν ἠδύνατο νὰ καρποφορήσῃ μεταξὺ τῶν ἀνικάνων πρὸς ἐκπολιτισμὸν Οὔννων, διότι, πλὴν τῶν ἄλλων, δὲν μετεχειρίσθη τὸν μόνον συνεκτικὸν καὶ σωτήριον δεσμόν, τῆς παραδοχῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ ἑλληνορρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ὡς εἶχον κάμει οἱ βάρβαροι Γερμανοὶ καὶ ἀργότερα οἱ Σλάβοι. Καὶ τὸ μὲν φοβερὸν κράτος τοῦ Ἀττίλα ἔπεσεν εἰς ἐρείπια ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατόν του, οἱ δὲ λαοί του διεσκορπίσθησαν εἰς τὰς Σκυθικὰς ἐρημίας καὶ ἐξηφανίσθησαν. Οὐδὲν δὲ μνημεῖον Οὐννικὸν ἢ ἄλλο ἔργον τέχνης ἐκ τῶν ἀπειραρίθμων λαφύρων εὑρέθη. Ὁ λεγόμενος *θησαυρὸς τοῦ Ἀττίλα*, ἀποτελούμενος ἀπὸ χρυσᾶ ἀγγεῖα καὶ δίσκους μὲ Ἑλληνικοὺς καὶ Σλαβικοὺς χαρακτῆρας, δὲν φαίνεται νὰ εἶναι τῆς ἐποχῆς του (βλ. *Γ. Σωτηρίου*, Αἱ Βυζαντιναὶ σπουδαί, 1920, σ. 6 ἑξ.). Ἴσως ποτὲ εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Δουνάβεως ἢ τοῦ Τισία, εἰς τὴν Ἄνω Οὐγγαρίαν, ἴσως ἀνακαλυφθῇ ὁ τάφος τοῦ μεγάλου βασιλέως τῶν Οὔννων καὶ οἱ θησαυροί, οἱ ὁποῖοι ἐτάφησαν μετ᾿ αὐτοῦ ὑπὸ τῶν συμπολεμιστῶν του. Ἡ μόνη ἀνάμνησις τοῦ τρομεροῦ ἐκείνου λαοῦ ἦσαν οἱ μετὰ αἰῶνας διάδοχοί του *Ἄβαροι*, καὶ ἀκόμη ἀργότερα οἱ *Μαγυάροι*, οἱ ὁποῖοι ἐκχριστιανισθέντες καὶ ἐξευρωπαϊσθέντες κατώρθωσαν ὡς Οὔγγροι νὰ μείνωσιν ἕως σήμερον εἰς τὴν Εὐρώπην μεταξὺ τῶν πολιτισμένων λαῶν.

Ὁ Ἀττίλας εἰς τὴν παράδοσιν. — Οὐδεὶς κατακτητὴς τοῦ κόσμου πλὴν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἀφῆκεν ὄπισθεν αὐτοῦ τόσον πολυαρίθμους καὶ τόσον ποικίλας παραδόσεις, ὅσας ὁ Ἀττίλας. Εἶναι ἀδύνατον νὰ εὕρῃ ἡ ἔρευνα εἰς τὸ πλῆθος τῶν λαϊκῶν τούτων ἀναμνήσεων, αἱ ὁποῖαι ἐσχηματίσθησαν εἰς διαφόρους λαοὺς κατὰ τὸν Μεσαίωνα, τί εἶναι ἀληθὲς καὶ τί εἶναι ψευδές, ποῖον εἶναι τὸ πιθανὸν καὶ ποῖον εἶναι τὸ παράλογον. Ἡ σύγχυσις αὕτη τῶν παραδόσεων συνετέλεσε πολὺ εἰς τὸ νὰ γνωρίσῃ ὁ κόσμος ἕνα ἄλλον Ἀττίλαν παρὰ τὸν πραγματικόν. Ὁ Ἀττίλας εὑρέθη εἰς τὸ μέσον δύο μεγάλων ἐποχῶν, μεταξὺ τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς νέας· εἶναι ὁ κατακτητής, ὁ ὁποῖος κλείει τὴν ἀρχαίαν διὰ τῆς βίας τῶν ὅπλων καὶ ἀρχίζει τὴν νέαν ἐποχήν, εἶναι ὁ καταστροφεύς, ἀλλ᾿ εἶναι συγχρόνως καὶ ὁ ἱδρυτής. Ἐκ τοῦ λόγου τούτου ἐγεννήθησαν δύο ρεύματα παραδόσεων· τὸ ἓν προέρχεται ἀπὸ τὸν Ρωμαϊκὸν κόσμον, τὸ ὁποῖον παριστάνει τὸν Ἀττίλαν ὡς καταστροφέα, τὸ ἄλλο ἀπὸ τὸν Γερμανικὸν κόσμον, ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν Βαρβάρων, οἱ ὁποῖοι ἔμελλον νὰ ἱδρύσουν τὰ νέα βασίλεια τῆς Εὐρώπης καὶ νὰ ἀνοίξουν τὴν νέαν ἐποχὴν τῆς ἱστορίας.

Ἐνταῦθα ἁπλῶς θὰ καταγραφοῦν ὄχι αἱ σπουδαιότεραι περὶ τοῦ Ἀττίλα παραδόσεις—θ᾿ ἀπῄτει τοῦτο μακρὰν ἔκθεσιν—, ἀλλὰ τοὐλάχιστον τὰ μεγάλα ρεύματα τῶν παραδόσεων τούτων. Αἱ παλαιότεραι ἐσχηματίσθησαν εἰς τὸν Ρωμαϊκὸν κόσμον. Ἐρείπια καὶ ἐρημώσεις εἶναι οἱ συνοδοὶ τοῦ Ἀττίλα, αἱ Λατινικαὶ λοιπὸν παραδόσεις τὸν παρουσιάζουν ὡς καταστροφέα. Ὁ Ἀττίλας εἶναι «ἡ μάστιξ τοῦ Θεοῦ» (flagellum Dei). Ἄλλη Λατινικὴ παράδοσις λέγει: «Ὁ ἀστὴρ πίπτει, ἡ γῆ τρέμει, εἶμαι ὁ κόπανος ὁ ὁποῖος κτυπᾷ τὸν κόσμον».

Ὅλως διόλου διαφορετικαὶ εἶναι αἱ Γερμανικαὶ παραδόσεις. Ἡ Λατινικὴ παράδοσις μᾶς περιέφερεν εἰς τὰ πεδία τοῦ ὀλέθρου, ἐν μέσῳ θρήνων καὶ ἐρειπίων τὸ θέατρον, εἰς τὸ ὁποῖον μᾶς μεταφέρει ἡ Γερμανική, εἶναι τὸ ἀντίθετον. Ἐδῶ δὲν ἔχομεν μάστιγα τοῦ Θεοῦ, ἀλλ᾿ ἕνα καλὸν βασιλέα, μεγαλοπρεπῆ, φιλόξενον, μέγαν πολεμιστήν, ἀλλὰ καὶ μέγαν οἰνοπότην, βασιλέα τοιοῦτον, ὁποῖον τὸν θέλουν οἱ Γερμανοί. Ὁ εἷς ἦτο ἐπικατάρατος, ὁ ἄλλος ηὐλογημένος. Εἰς τὰ φεουδαλικὰ κάστρα τῶν χωρῶν τοῦ Βορρᾶ ἐχειροκρότουν οἱ σιδηροῖ Γερμανοὶ ἱππόται τὸν ἀοιδόν, τὸν Minnesinger, ὁ ὁποῖος ἐτραγῴδει εἰς αὐτὸν «τὸν καλὸν βασιλέα Ἀττίλαν», ὡς τὸν ὀνομάζουν αἱ *σάγαι*, τὰ πολεμικά των ἔπη. Κάθε ἀληθὴς Γότθος ἐγνώριζεν ἀπὸ στήθους τὰς σάγας ταύτας, καὶ ἡ φαντασία τῶν ἐθνικῶν ἀοιδῶν, τῶν *σκάλδων*, ἐξήπτετο ἀπὸ τὴν θέαν τῶν μεγάλων γεγονότων τοῦ Ε΄ αἰῶνος. Τὸ μέγεθος τῶν πραγματικῶν συμβάντων δὲν ἤρκει εἰς τὸν ποιητικὸν ἐνθουσιασμόν, καὶ ὁ Ἀττίλας ἔλαβε θέσιν εἰς τὰ ἔπη των μὲ τὸν μέγαν ἀληθῶς βασιλέα Θεοδώριχον, τὸν ἱδρυτὴν τοῦ Ὀστρογοτθικοῦ κράτους τῆς Ἰταλίας. Τὰ ἐθνικὰ αὐτὰ ᾄσματα τῶν Γερμανῶν τὰ ὁποῖα ἀντήχουν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ρήνου, ὅλας τὰς Βορείους χώρας, ἦσαν ἡ ὑπερηφάνειά των. Καὶ οὕτως αἱ ἀναμνήσεις αὗται διετηρήθησαν εἰς τὸν ἐπικὸν κύκλον τῶν Γερμανικῶν ᾀσμάτων (Niebelungen). Ὁ βασιλεὺς *Ἔτσελ*, ὅπως ὀνομάζεται ὁ Ἀττίλας, ἔχει κράτος, τὸ ὁποῖον ἐκτείνεται «ἀπὸ τὴν θάλασσαν ἕως τὴν θάλασσαν. Δώδεκα βασιλεῖς τὸν ὑπηρετοῦν, δώδεκα βασίλεια ὑπακούουν εἰς αὐτόν, δώδεκα δοῦκες, τριάκοντα κόμιτες, ἱππόται, πολεμισταὶ ἀναρίθμητοι. Ὁ βασιλεὺς εἶναι φιλάνθρωπος καὶ δίκαιος· δὲν θὰ εὑρεθῇ ποτὲ ὁ ὅμοιός του».

Πολλαὶ εἶναι καὶ αἱ παραδόσεις, αἱ ὁποῖαι ἐμορφώθησαν παρὰ τοῖς Οὔγγροις, καὶ ἴσως αἱ παραδόσεις αὐταὶ διατηροῦν τὴν μνήμην παλαιῶν Οὐννικῶν, ἀφοῦ οἱ Μαγυάροι εἶναι τῆς ἰδίας φυλῆς καὶ οἱ πολιτισμένοι διάδοχοί των εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὁ Ἀττίλας τῶν Οὐγγρικῶν παραδόσεων εἶναι Χριστιανὸς βασιλεὺς καὶ συνδέει τὸ ὄνομά του μὲ τὰς μεγάλας περιπετείας τοῦ γενναίου λαοῦ τῶν Μαγυάρων. Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι ἀκόμη καὶ εἰς στέππας μεταξὺ τῆς Μαύρης Κασπίας θαλάσσης σώζεται καὶ σήμερον περίεργος διήγησις, ἡ ὁποία ὁμοιάζει μὲ παραμύθι τῶν 1001 νυκτῶν τῆς Χαλιμᾶς, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἀναγνω-

Digitized by Google

ρίζονται ὅλα τὰ ἐπεισόδια τῆς ρωμαντικῆς περιπετείας τοῦ Ἀττίλα μὲ τὴν Ὁνωρίαν. Καὶ οὕτως ἡ ἠχὼ τῆς μεγάλης ἐκείνης καταιγίδος, τὴν ὁποίαν ἐξαπέλυσεν εἰς τὴν Εὐρώπην ὁ Ἀττίλας τὸν Ε΄ αἰῶνα, διετηρήθη ἐπὶ αἰῶνας πολλοὺς εἰς τοὺς λαοὺς ἀπὸ τὴν Ἀσίαν ἕως τὴν θάλασσαν τοῦ Βορρᾶ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἡ καλλίστη πηγὴ περὶ τοῦ Ἀττίλα, ἡ ὁποία τὸν παριστάνει ὑπὸ τὴν ἀληθεστάτην ὄψιν, εἶναι τοῦ Ἕλληνος ἱστορικοῦ *Πρίσκου* (Historici Graeci minores, ἐκδ. Dindorf, τ. I, σελ. 278 - 331). Ἄλλη πηγὴ εἶναι ὁ Λατῖνος, Γοτθικῆς καταγωγῆς, ἱστορικὸς *Ἰορνάνδης ἢ Ἰορδάνης*. Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων αἱ καλύτεραι ἱστορικαὶ διηγήσεις εἶναι τοῦ *Γίββωνος* (βλ. μετάφρασιν τοῦ Guizot, τ. 6 (1828), σ. 248 - 352, καὶ ἰδίως τὸ εἰδικὸν σύγγραμμα τοῦ *Amedée Thierry*, Histoire d'Attila et de ses successeurs, εἰς 2 τ., β΄ ἐκδ. 1889 (Ἑλλην. μετάφρ. ὑπὸ *Σ. Βουτυρᾶ*, 1903, εἰς τὴν Βιβλιοθήκην Μαρασλῆ). Ἀκριβεστάτην, ἀλλὰ πολὺ συνεπτυγμένην μελέτην βλ. εἰς τὸ ἄρθρον τοῦ Seech παρὰ *Pauly - Wissowa*, Real-Encyclopädie τ. II, 1896, στ. 2241-47.
ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Ὁ Ἀττίλας ὡς στρατηγός.—Ὁ Ἀττίλας καίτοι ὑπῆρξε μέγας κατακτητής, ἐν τούτοις δὲν παρουσιάζει τὰ στρατηγικὰ πλεονεκτήματα τῶν πολεμικῶν ἀνδρῶν οὓς ἐκλέϊσεν ἡ ἱστορία. Αἱ ἐπιτυχίαι του ἐβασίζοντο πάντοτε ἐπὶ τῆς ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς τῶν ὀρδῶν του καὶ ἐπὶ τοῦ φανατισμοῦ τῶν πολεμιστῶν του, ὃν ἐγνώριζε νὰ ἐξάπτῃ διὰ τῆς εὐγλωττίας του, τῆς δεισιδαιμονίας καὶ διὰ ποικίλων ἄλλων τεχνασμάτων. Τραχὺς μέχρις ὠμότητος, ἐνεργητικὸς καὶ πονηρότατος εἶχε τὴν δεξιότητα νὰ ὀργανώνῃ τὰς πολεμικὰς αὐτοῦ ὀρδὰς κατὰ τρόπον ὑποσχόμενον τὴν ἐπιτυχίαν. Ἐξήσκει τεραστίαν ἐπιβολὴν ἐπὶ πάντων τῶν λαῶν, ἐφ᾽ ὧν ἐκυριάρχει καὶ ἐξ ὧν ἐστρατολόγει, δι᾽ ὃ καὶ αἱ διαταγαί του ἐξετελοῦντο παρὰ τῶν ἀγρίων πολεμιστῶν του μετὰ θέρμης, ἥτις ἔφθανε μέχρι τῆς αὐτοθυσίας. Ὁ Ἀττίλας, ἂν καὶ διῆλθε τὸ πλεῖστον τοῦ βίου του ἐν ταῖς μάχαις, ἐν τούτοις σπανίως ὁ ἴδιος ἐξετίθετο ἢ ἐρριψοκινδύνευεν. Ἐστρατήγει μὴ λαμβάνων ἐνεργὸν μέρος ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Πρὸ ταύτης ἔδιδε τὰς κατευθύνσεις καὶ τὰς ὁδηγίας του εἰς τοὺς πολεμιστάς του, οὓς ἐξαπέλυεν ἐναντίον τοῦ ἀντιπάλου του καὶ εἰς αὐτοὺς πλέον ἐναπέκειτο ἡ περαιτέρω διεξαγωγὴ τῆς ἐπιθέσεως. Ἀπέφευγε τὸν κίνδυνον κατὰ τὰς διαφόρους φάσεις τοῦ ἀγῶνος, εἶχεν ὅμως τὴν ἱκανότητα νὰ προετοιμάζῃ τὴν μάχην κατὰ τρόπον ἐξασφαλίζοντα τὴν νίκην. Οἱ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἑλιγμοὶ τῶν στρατευμάτων του ἐξετελοῦντο κατὰ προδιαγεγραμμένον σχέδιον καὶ πάντοτε σχεδὸν ἐπέφερον τὸ ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα, διότι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐνήργουν ἐναντίον ἐχθροῦ ἀπειροπολέμου καὶ ἐπτοημένου ἐκ τῆς τρομερᾶς θέας τῶν πολυπληθῶν ἀγρίων στιφῶν του. Ἐπρονόει πρὸ πάσης πολεμικῆς ἐνεργείας του νὰ ἔχῃ ἀσφαλῆ τὴν βάσιν τῶν ἐπιχειρήσεών του. Οὕτως ἐνεργῶν ἠδυνήθη νὰ κατανικήσῃ πάσας τὰς Οὐννικὰς ὀρδὰς τῆς Ἀσίας καὶ ἐκεῖθεν νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν σλαβικῶν καὶ τευτονικῶν ἐθνῶν, συνεχίζων τὰς κατακτήσεις αὐτοῦ μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης. Ἡ ἐπιτέλεσις τῶν μεγαλουργημάτων τούτων δὲν ὠφείλετο κυρίως εἰς τὴν στρατηγικὴν ὑπεροχὴν τοῦ Ἀττίλα, ὅσον εἰς τὴν ἔλλειψιν ἀντιπάλου ἱκανοῦ νὰ ἀντιμετρηθῇ πρὸς τὸν ἄγριον καὶ πανοῦργον κατακτητήν, ὅστις ἐδέσποσεν εἰς ἐποχὴν παρακμῆς τῆς πολεμικῆς τέχνης. Ἀπόδειξις δὲ τούτου ὅτι ὑπέστη μεγάλην ἧτταν μόλις ἀντετάχθη εἰς αὐτὸν ἡ πολεμικὴ ἐμπειρία τοῦ Ἀετίου.
Τ. Ι. ΚΑΡΑΚΑΛΟΣ

ἀττίλας (ὁ) (Atillas) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τυραννιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 12 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς. Ἔχουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Ῥάμφος τριγωνικόν, ὅπερ κατὰ τὴν ἄνω αὐτοῦ ἐπιφάνειαν σχηματίζει τρόπιδα· ρώθωνας μακροτάτους, καλυπτομένους κατὰ μέγα μέρος ὑπὸ σκληρῶν τριχῶν· πτέρυγας λίαν ἀνεπτυγμένας καὶ αἰχμηρὰς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον· οὐρὰν εὐρεῖαν καὶ σχεδὸν τετράγωνον κατὰ τὸ ἄκρον της· πόδας ὑψηλοὺς καὶ κεκαλυμμένους ὑπὸ λεπίων κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτῶν μέρος. Τὸ πτέρωμά των εἶναι ποικίλον, φαιόν, ὑποπράσινον, ὠχροκίτρινον· εἰδικῶς τὸ φαιὸν ἀπαντᾷ ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ τοῦ λαιμοῦ καὶ τὸ ὠχροκίτρινον ἐπὶ τῆς ράχεως, τῆς οὐρᾶς καὶ τῆς κοιλίας, τὸ δὲ πράσινον κοσμεῖ τὰ ἄκρα τῶν κυρίων πτερύγων. Γνωστότερα εἴδη εἶναι, οἱ: *ἀττίλας ὁ βραζιλιανὸς* (Attilas brasiliensis), ἀπαντῶν εἰς τὴν Βραζιλίαν καὶ *ἀττίλας ὁ θαμνόφιλος* (Attilas thamnophilus) ἰθαγενὴς τῆς Βολιβίας, τοῦ Περοῦ, τοῦ Μεξικοῦ καὶ τῆς Γουατεμάλας.
Δ. Ν. Π.

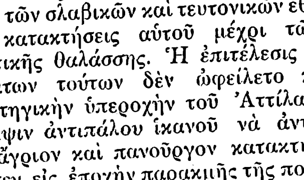

Ἀττίλας ὁ βραζιλιανός.

Ἄττιος (L. Attius ἢ Accius). Ὁ γονιμώτερος τῶν Ρωμαίων τραγικῶν. Ἐγεννήθη ἐν Πισαύρῳ (νῦν Pesaro) τῆς Ὀμβρικῆς κατὰ τὸ 170 π. Χ., ἤτοι 50 ἔτη μετὰ τὸν Πακούβιον καὶ ἓν ἔτος πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἐννίου, μετὰ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ τὴν τριάδα τῶν κορυφαίων τραγικῶν τῆς ἀρχαίας Ρώμης, καὶ ἀπέθανε, πιθανώτατα, κατὰ τὸ 94 π. Χ. Ἦτο υἱὸς ἀπελευθέρου καὶ εἶχε μὲν μικρὸν τὸ δέμας καὶ ἦτο εὐερέθιστος καὶ ὀργίλος, ἀλλ᾽ εἶχεν ἡρωϊκωτάτην τὴν ψυχήν, ἕνεκα δὲ τῆς ἀντιθέσεως ταύτης μεταξὺ τοῦ ἀναστήματός του καὶ τῆς ψυχῆς του προεκάλει μὲν πολλὰ σκώμματα ὁ Ἄττιος, ἀλλ᾽ ἔδιδε καὶ εὐστροφωτάτας εἰς ταῦτα ἀποκρίσεις. Ὁ προσωπικὸς αὐτὸς χαρακτὴρ τοῦ ποιητοῦ ἀντενακλᾶτο τόσον εἰς τὰ ἔργα του, κατὰ τὸν Βιτρούβιον, ὥστε ἀναγινώσκων τις τὰ δράματά του ἐνόμιζεν ὅτι ἔβλεπε τὸν Ἄττιον. Ζήσας κατὰ τοὺς χρόνους κατὰ τοὺς ὁποίους ἡ ἑλληνικὴ παιδεία εἶχε κατακλύσει τὴν ἀρχαίαν Ρώμην ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν αὐτῆς, ὅπως ὑπέστη καὶ τὴν ἐπίδρασιν τῶν συγχρόνων του γεγονότων, τῶν ἐμφυλίων πολέμων. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων δραμάτων του (μνημονεύονται πεντήκοντα περίπου ἐπιγραφαὶ ἔργων του) τὰ πλεῖστα ἔχουν ὑπόθεσιν εἰλημμένην ἐκ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν μύθων καὶ ἰδίως τοῦ τρωϊκοῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου εἶχε λάβει τὴν ὑπόθεσιν δέκα τριῶν τραγῳδιῶν του, τοῦ οἴκου τῶν Πελοπιδῶν καὶ τοῦ θηβαϊκοῦ. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἱστορικὸν ἢ ἐθνικὸν τῶν Ρωμαίων δρᾶμα ἡ Πραιτέξτα (Fabula praetextata), εἶχε καλλιεργηθῆ ὑπὸ τοῦ Ἀττίου, ὡς μαρτυροῦσι τὰ δύο δράματα αὐτοῦ, ὁ Βροῦτος, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὑπόθεσιν τὴν ἔξωσιν τῶν Ταρκυνίων, καὶ ὁ Δέκιος (ἢ Αἰνεάδαι), τὸ ὁποῖον εἶχεν ὑπόθεσιν τοὺς κατὰ τῶν Γαλατῶν πολέμους. Εἰς τὰ δράματά του, τῶν ὁποίων αἱ ὑποθέσεις εἶχον ληφθῆ ἐξ ἑλληνικῶν μύθων, εἶχεν ὡς παράδειγμα τὸν Σοφοκλέα, ἀλλ᾽ ἐμιμήθη κατὰ δεύτερον λόγον τὸν Εὐριπίδην, εἴς τινα δὲ καὶ τὸν Αἰσχύλον. Ἐκ τῶν ἑλληνιζουσῶν τραγῳδιῶν τοῦ Ἀττίου ἐφημίζοντο πολὺ ὁ Εὐρυσάκης καὶ ὁ Ἀτρεύς, τοῦ ὁποίου εἷς στίχος «oderint, dum metuunt» (ἂς μισῶσιν, ἀρκεῖ νὰ φοβοῦνται) ἀποδίδει παροιμιωδῶς τὸ ἰδεῶδες τῶν ἀρχαίων Ρωμαίων. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἄλλα εἴδη τῆς ποιήσεως ἠσχολήθη μὲ ἐπιτυχίαν ὁ Ἄττιος, ὡς καὶ εἰς ἐπιστημονικὰς μελέτας, ὡς ἦτο ἡ περὶ μεταρρυθμίσεως τῆς ὀρθογραφίας τῆς λατινικῆς γλώσσης. Ἐθαυμάσθη ὅμως μόνον διὰ τὰς τραγῳδίας του τυχὼν τῶν ἐγκωμίων τοῦ Κικέρωνος, ὅστις καλεῖ αὐτὸν σεμνὸν καὶ δεξιόν, καὶ τοῦ Ὁρατίου, ὅστις ἐπαινεῖ αὐτὸν διὰ τὸ βάθος τῶν διανοημάτων του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Boissier*, Le poète Accius (1856).—*L. Müller*, De Accii fabulis (1890).—*O. Ribbeck-Σ. Σακελλαροπούλου*, Ἱστορία τῆς Ρωμ. ποιήσεως (1897) τ. Α΄ 266 κ.ἑξ.
ΚΑΨ.

— **Ἄττιος, *Βᾶρος*.** —1) Ρωμαῖος ἀνθύπατος ἐν Ἀφρικῇ κατὰ τὸ 51 π. Χ. Κατὰ τὸν ἐμφύλιον μεταξὺ Πομπηΐου καὶ Καίσαρος πόλεμον ἐτάχθη ὑπὲρ τοῦ Πομπηΐου καὶ ἀνεδείχθη ὁ δραστηριώτερος μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν του. Συγκροτήσας δύο λεγεῶνας ἐν Ἀφρικῇ ἠγωνίσθη νικηφόρως κατὰ τοῦ Στριβωνίου Κουρίωνος κατὰ τὸ 49 π. Χ. Μετέσχε μετὰ τῶν υἱῶν τοῦ Πομπηΐου, Γναίου καὶ Σέξτου, καὶ τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ Μετέλλου Σκιπίωνος τῆς ἐν Θάψῳ μάχης (46 π. Χ.), μετὰ δὲ τὴν κατ᾽ αὐτὴν ἧττάν των κατέφυγε μετὰ τῶν εἰρημένων υἱῶν τοῦ Πομπηΐου καὶ τῶν ἄλλων λειψάνων τοῦ πομπηϊανοῦ στρατοῦ εἰς Ἱσπανίαν, ἔνθα καὶ ἐφονεύθη κατὰ τὴν μάχην τῆς Μάνδας. Λέγεται ὅτι ἡ κεφαλή του ἀποκοπεῖσα ἐκ τοῦ πτώματος μετεκομίσθη πρὸς τὸν Καίσαρα. —2) Εἷς τῶν ἐμπίστων ἀξιωματικῶν τοῦ Καίσαρος κατά τε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Γαλατῶν καὶ κατὰ τὸν ἐμφύλιον μεταξὺ Καίσαρος καὶ Πομπηΐου. Πιθανώτατα εἶναι ὁ φίλος τοῦ Βιργιλίου, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ ποιητὴς ἔχει ἀφιερώσει τὴν ἕκτην ἐκλογήν.
ΚΑΨ.

— **Ἄττιος, *Πρίσκος*.** Ζωγράφος τοῦ Α΄ μ. Χ. αἰῶνος, ἄγνωστον ἂν Ρωμαῖος ἢ Ἕλλην φέρων Ρωμαϊκὸν ὄνομα (ὅπερ πιθανώτερον). Ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Κορνηλίου Πίνου ἐζωγράφησεν ὁ Ἄττιος Πρίσκος τὸν ὑπὸ τοῦ Βεσπεσιανοῦ (69—79 μ. Χ.) ἀνοικοδομηθέντα ναὸν τῆς Τιμῆς καὶ Ἀρετῆς (Honoris et Virtutis). Ἡ τεχνοτροπία τοῦ Ἀττίου Πρίσκου ἐπλησίαζε περισσότερον πρὸς τὴν τῶν παλαιῶν ζωγράφων ἢ ἡ τοῦ συνεργάτου του.
Γ. Ι. Κ.

— **Ἄττιος, *Τύλλιος*.** Βασιλεὺς τῶν Οὐόλσκων. Πρὸς τοῦτον εἶχε καταφύγει ὁ Κοριολανὸς καὶ μετὰ τούτου συνεξεστράτευσε κατὰ τῆς Ρώμης κατὰ τὸ 489 π. Χ., ὅτε ἐσώθη αὕτη τῇ ἐπεμβάσει τῆς μητρὸς καὶ τῆς συζύγου τοῦ Κοριολανοῦ, κατὰ τὴν παράδοσιν.

Ἀττίου ἄκρον *[Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς «Κύρνου νήσου τῆς καὶ Κόρσικα ἢ Κόρση καλουμένης» (*Πτολεμ.* Γ΄, β, 3). Πρῶτον ἀναφερόμενον ἐν τῇ «δυτικῆς πλευρᾶς περιγραφῇ» τῆς νήσου, ἥτις ἕπεται τῆς περιγραφῆς τῆς βορείας πλευρᾶς, πιθανὸν νὰ ταυτίζηται διὰ τοῦτο πρὸς τὸ σύγχρονον νησίον Gargalo, ἀποτελοῦν ἀπόσπασμα διαχωριζόμενον ἀπὸ τῆς νήσου διὰ πόρου μόλις εἰς λέμβους πλοΐμου (πλάτ. 42° 23′ Β, μῆκ. 8° 33′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 430: Corsica island, Lava bay to capa Marsetta)· διότι καὶ ἡ ΒΔ τῆς μεγαλονήσου ἐσχατιὰ εἶναι, καὶ πρὸς βορρᾶν αὐτοῦ εὑρίσκεται ποταμὸς Galeria, δίδων τὸ ὄνομα εἰς τὸν κόλπον, εἰς ὃν ἐκβάλλει καὶ ὃν ὁ Πτολεμαῖος ὀνομάζει *Οὐαλερίου ἐκβολαί*, τοῦθ᾽ ὅπερ ἀποδεικνύει διάσωσιν τοῦ τοπωνυμίου μετ᾽ ἐλαφρᾶς παραφθορᾶς, ἀλλὰ καὶ διότι ὁ αὐτὸς Πτολεμαῖος ἀναφέρει καὶ ἄλλον κόλπον (Κασαλὸς κόλπος) ἀμέσως πρὸς νότον τοῦ ἀκρωτηρίου, τοιοῦτος δὲ πράγματι ὑπάρχει, ὁ Golfo di Porto.
Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἀττιρὲ (Attiret), ***Ἰωάννης Διονύσιος***. Ζωγράφος Γάλλος (1702—1768). Τριακονταετὴς ἐγένετο μοναχὸς Ἰησουΐτης καὶ ἀπεστάλη εἰς Κίναν ὡς ἱεραπόστολος, ὅπου ἐγένετο ζωγράφος ἐπὶ τίτλῳ τοῦ Αὐτοκράτορος Κιὲν - Λόνγκ. Ἐπιφορτισθεὶς νὰ ζωγραφήσῃ τὰς στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Αὐτοκράτορος ἐναντίον τῶν Ταρτάρων (τῶν ἐτῶν 1753—1760), συνέθεσε δεκαὲξ ἱστορικοὺς πίνακας, ὧν τὰ σχέδια ἐτυπώθησαν χαρακτικῶς ἐν Γαλλίᾳ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Χρ. Νικολάου Κοσέν.
Ν.Ι.Θ.

— **Ἀττιρὲ** (Attiret), ***Κλαύδιος Φραγκῖσκος***. Γάλλος γλύπτης γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Δόλῃ (1728—1804). Εἰς τὴν πατρίδα του ὑπάρχουσιν εἰς τὸν δημόσιον κῆπον τὰ ἀγάλματα τῶν τεσσάρων ἐποχῶν τοῦ ἔτους καὶ εἰς τὸν πύργον τοῦ Μυσσὸ - Ραμποτὲν τὰ ἀγάλματα τοῦ Διὸς καὶ τῆς Κυβέλης.

Ἄττιροι καὶ ***Ἀπιροὶ*** *[Ἀρχ.]*. Λαὸς κατοικῶν ἐπὶ τῶν αἰθιοπικῶν ἀκτῶν τοῦ Ἀραβικοῦ κόλπου (*Πτολ.* 4.7.29).

Ἄττις *[Θρησκειολ.]*. Μικρασιατικὸς καί, ἀκριβέστερον εἰπεῖν, φρυγικὸς καὶ λυδικὸς θεός, εὑρισκόμενος πρὸς τὴν *Κυβέλην*, τὴν μεγάλην μητέρα, εἰς οὕτω στενὴν σχέσιν, ὥσπερ καὶ ὁ Ἄδωνις πρὸς τὴν συριακὴν Ἀφροδίτην, ὁ Βάαλ πρὸς τὴν Ἀστάρτην, ὁ Ὄσιρις πρὸς τὴν Ἶσιν. Ἂν δὲν ὑπῆρξεν οὗτος σημιτικῆς καταγωγῆς, τοὐλάχιστον θὰ ἐδέχθη σπουδαίαν ἐπίδρασιν ἀπὸ σημιτικῶν θρησκευτικῶν ἰδεῶν ἡ λατρεία αὐτοῦ, ἥτις ἐμφανίζεται πάντοτε ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν λατρείαν τῆς μεγάλης μητρός, μεθ᾽ ἧς πάντοτε συνελατρεύετο ὁ Ἄττις ὡς υἱὸς καὶ ὡς ἐραστὴς αὐτῆς. Τὸ δὲ κέντρον τῆς λατρείας ταύτης ἦτο ἡ Φρυγία καὶ ἡ Λυδία, ὁπόθεν αὕτη ἐξηπλώθη καὶ εἰς τὰς γειτονικὰς χώρας, εἰσαχθεῖσα καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ διαδοθεῖσα ἀνὰ τὴν ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν. Ὡς ἱερὰ πόλις αὐτοῦ ἐθεωρεῖτο ἡ φρυγικὴ *Πεσσινοῦς*, ἐν ᾗ δῆθεν ὑπῆρχε καὶ ὁ τάφος αὐτοῦ καὶ ἔνθα ἐκυριάρχει ἱερατικὴ ἱεραρχία, ἧς ὁ ἀρχηγὸς ἔφερε τὸ ὄνομα ἐκείνου. Κατά τινα φρυγικὸν καί, ἀκριβέστερον εἰπεῖν, πεσσινούντιον θρῦλον διασωζόμενον παρὰ τῷ Παυσανίᾳ (Ζ΄ 17), σπέρμα τοῦ Διὸς ἐκκενωθέν, τούτου κοιμωμένου, εἰς τὴν γῆν ἐγέννησε τὴν Ἄγδιστιν, ἑρμαφρόδιτον τέρας, ὅπερ ἔπειτα ἀφῃρέθη τὰ ἀνδρικά του ὄργανα ὑπὸ τῶν θεῶν. Ἐξ αὐτῶν ἀνεφύη ἀμυγδαλῆ, ἐκ τοῦ καρποῦ τῆς ὁποίας φαγοῦσα ἡ θυγάτηρ τοῦ ποταμοῦ Σαγγαρίου ἐγέννησε τὸν Ἄττιν, ὅστις ἔπειτα ἐκτεθεὶς ἀνετράφη ὑπὸ τράγου καὶ ἀπέβη ὡραιότατος, ἐμπνεύσας ἐρωτικὸν πάθος εἰς τὴν Ἄγδιστιν. Καθ᾽ ὃν δὲ χρόνον οὗτος ἐτέλει τοὺς γάμους αὐτοῦ μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως, πληγεὶς ὑπὸ τῆς μαινομένης ἐκ ζηλοτυπίας Ἀγδίστιδος διὰ παραφροσύνης, ἀπέσπασε τὰ ἀνδρικὰ αὐτοῦ μόρια καὶ ἀπέθανε.

Κατά τινα τῶν ποικίλων ἐκδόσεων τοῦ μύθου τούτου ὁ Ἄττις ἀνεζωογονήθη, ὢν εἷς ἐκ τῶν ἀποθνῃσκόντων καὶ ἀνισταμένων θεῶν (βλ. **ἀνάστασις νεκρῶν** *[Θρησκειολογ.]*). Ἡ περὶ τὸν μῦθον τοῦτον τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἄττιδος στρεφομένη λατρεία αὐτοῦ ἤγετο ἐν πολυημέρῳ ἑορτῇ συμπιπτούσῃ πρὸς τὸν χρόνον τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας. Περὶ τῆς λατρείας τοῦ θεοῦ τούτου ἐν Ἀσίᾳ δὲν ἔχομεν μαρτυρίας προγενεστέρας τοῦ Δ΄ π. Χ. αἰῶνος. Ἐν τούτοις, εἶναι πιθανόν, ὅτι ἡ ἐνταῦθα λατρεία αὐτοῦ ἦτο καὶ παλαιοτέρα τοῦ χρόνου τούτου. Ἄξιον δὲ σημειώσεως, ὅτι ἐν Ἑλλάδι δὲν ηὐδοκίμησεν ἡ λατρεία αὕτη ἕνεκα τοῦ ξενοτρόπου καὶ τοῦ ἀνελληνίστου χαρακτῆρος αὐτῆς. Ἐν Ρώμῃ ὅμως, τοὐναντίον, καὶ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς δημοκρατίας γνωστὴ αὕτη οὖσα (ἂν καὶ ὑπό τινων ἀμφισβητεῖται τοῦτο), ἀνυψώθη τὰ μέγιστα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου, συνελατρεύετο δὲ καὶ ἐνταῦθα ὁ Ἄττις μετὰ τῆς μητρὸς τῶν θεῶν Κυβέλης, μεθ᾽ ἧς πολλάκις καὶ συνεμφανίζεται οὗτος ἐν τοῖς μνημείοις. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, τῇ 15 Μαρτίου, ἀρχομένων τῶν προεορτίων ἐτελεῖτο ἡ πομπὴ τῶν λεγομένων *καλαμοφόρων* (cannophori—canna intrat) εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀνευρέσεως τοῦ θεοῦ ὑπὸ τῆς μεγάλης μητρός. Τῇ δὲ 22 Μαρτίου, ἥτις ἦτο καθιερωμένη εἰς ἀνάμνησιν τοῦ θανάτου τοῦ θεοῦ, ἐκόπτετο πεύκη, ἥτις παριστῶσα τὸν νεκρὸν θεὸν καὶ περιτετυλιγμένη διὰ μικρῶν στεφάνων ἐξ ἴων καὶ τῶν συμβόλων τῆς φρυγικῆς λατρείας ἐκομίζετο ἐν πομπῇ ὑπὸ τῶν λεγομένων *δενδροφόρων* (arbor intrat) εἰς τὸ ἱερὸν τῆς μεγάλης μητρός, ἔνθα ἐξετίθετο εἰς προσκύνησιν. Μετὰ δὲ ταῦτα προεκαλεῖτο διὰ νηστείας καὶ κραυγῶν καὶ ἀγρίας φρυγικῆς μουσικῆς φρικτὴ ὑπερδιέγερσις τοῦ νευρικοῦ συστήματος μέχρι τῆς 24 Μαρτίου, καθ᾽ ἣν οἱ περιτετμημένοι

Digitized by Google

ἱερεῖς τῆς λατρείας ταύτης, οἱ λεγόμενοι Galli, ἐμαστίγουν ἑαυτοὺς μέχρις αἵματος, ἔπληττον τὰ σώματα αὐτῶν δι' ἐγχειριδίων, ἵνα προσενέγκωσιν εἰς τὸν νεκρὸν θεὸν τὸ αἷμα αὐτῶν, ὅθεν ἡ ἡμέρα αὕτη ἐλέγετο *ἡμέρα τοῦ αἵματος* (dies sanguinis), ἔτι δὲ ηὐνούχιζον ὡρισμένους μύστας τῆς λατρείας ταύτης. Τῇ 25 Μαρτίου ἐπηκολούθει ἡ φαιδροτάτη καὶ λίαν ἀνειμένη ἑορτὴ τῶν *ἱλαρίων*, καθ' ἣν ἑωρτάζετο ἡ ἀνάστασις τοῦ θεοῦ καὶ ἡ μετὰ τῆς θεᾶς ἱερογαμία αὐτοῦ. Τῇ δὲ 27 ἐτελεῖτο τὸ λεγόμενον λουτρὸν (lavatio) τῆς θεᾶς ἐν μεγάλῃ πομπῇ. Ὑπῆρχον δὲ καὶ ἰδιαίτερα μυστήρια στρεφόμενα περὶ τὴν κοινὴν λατρείαν τῶν θεῶν τούτων, ἅτινα διεκρίνοντο διὰ τὸν ὀργιαστικὸν αὐτῶν χαρακτῆρα καὶ εἰς ἃ ἐμυοῦντο ὡρισμένοι μύσται (μυστηριῶδες γεῦμα, αἱματηρὸν βάπτισμα, κριοβόλιον, ταυροβόλιον κλπ.). Ὁ μῦθος Κυβέλης-Ἄττιδος κατὰ τοὺς φιλοσόφους ἐσυμβόλιζε τὰς μεταξὺ τῆς μητρὸς γῆς καὶ τῶν καρπῶν αὐτῆς σχέσεις. Ἐκ τοιαύτης δὲ φιλοσοφικῆς καὶ θρησκευτικομυστικῆς ἐμβαθύνσεως εἰς τὰ ὀργιώδη ταῦτα μικρασιατικὰ μυστήρια ἐξηγεῖταί πως καὶ τὸ φαινόμενον, ὅτι εὕρισκον θρησκευτικὴν ἱκανοποίησιν ἐν αὐτοῖς ἄνδρες τῆς περιωπῆς τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ (πρβλ. καὶ Ε' λόγον αὐτοῦ). Τοῦ θεοῦ τούτου τὸ μάλιστα διαφέρον ἄγαλμα διασῴζεται ἐν Λατεράνῳ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *H. Hepding*, Attis seine Mythen und sein Kult (1903). — *Frazer*, Adonis, Attis. Osiris, γ' ἔκδ. 1923). — *Lagrange* Attis et le Christianisme (ἀπάντησις εἰς τὸν Hepding 1919). — Βλ. καὶ ἄρθρα ἐν τοῖς λεξικοῖς τῶν *Hastings* (Encyclop. of Relig. and Ethics), Religion in Geschichte und Gegenwart (6' ἔκδ. 1927), ὡς καὶ ἐν τοῖς ἀρχαιολογικοῖς λεξικοῖς τῶν *Pauly-Wissowa* καὶ *Roscher*.

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

Ἀττισούντι (Attisuddi). Ἰνδικὴ συλλογὴ ἑκατὸν ὀκτὼ ἠθικῶν ἀποφθεγμάτων, συντεταγμένη εἰς τὴν διάλεκτον ταμοὺλ καὶ προοριζομένη διὰ τὴν ἀγωγὴν τῶν παίδων. Εἶναι ἔργον λαϊκόν, ἀριθμοῦν ἑκατοντάδας ἐκδόσεων.

Ἀττισὺ (Attichy). Νομὸς καὶ ὁμώνυμος πόλις τῆς Γαλλίας, δέκα χιλιόμετρα μακρὰν τῆς Κομπιένης ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Αἰν. Κάτ. 11.252. Εἶναι ἡ ἀρχαία πόλις Attiacium.

Ἀττλεμπόρο (Attleboro) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μασσαχουσέτης τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἀπέχουσα ἀπὸ τῆς Βοστώνης 50 χλμ. Κάτοικοι 23.500, ἀσχολούμενοι κυρίως εἰς τὴν βιομηχανίαν.

Ἄττο. Ἐπίσκοπος Βερκέλλης ἀπὸ τοῦ 924—961. Κάτοχος τῆς ἑλληνικῆς, διεκρίνετο διὰ τὴν μόρφωσίν του καὶ μεταξὺ ἄλλων ἔγραψεν ἑρμηνείαν εἰς τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Παύλου, κηρύγματα, ἐπιστολὰς καὶ τὸ εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ κανονικοῦ δικαίου ἀναγόμενον ἔργον «de pressuris ecclesiasticis», ἐν ᾧ ἐξανίσταται κατὰ τῶν πιέσεων τῆς πολιτείας ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας. Δ. Σ. Μ.

Ὁ ἀττοειδὴς *eresiformis* τοῦ *Brogniart*.
[Ἐννεάκις μεγεθυσμένος.]

ἀττοειδὴς (Attoides) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἀραχνοειδῶν ζῴων, τοῦ ὁποίου ἀπολιθωμένα λείψανα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Αἰξ τῆς Προβάνς. Γ. Κ. Γ.

Ἄττοκ (Attok) ἢ Ἀτὰκ (Atak) *[Στρατ. Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ φρούριον ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὄχθῃ τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ ἔναντι τῆς συμβολῆς τοῦ ἐν τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ παραποτάμου Καβοὺλ (Kabul), τοῦ διὰ τῆς κοιλάδος αὐτοῦ σχηματίζοντος τὴν κυρίαν ὁδὸν συγκοινωνίας καὶ ἐπιχειρήσεων πολεμικῶν μεταξὺ Ἀφγανιστὰν καὶ Ἰνδοστάν. Τὸ Ἄττοκ θεωρεῖται ὡς ἡ κλεὶς τοῦ Ἰνδοστὰν ἀπὸ δυσμῶν. Ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἡ διαπεραίωσις τοῦ Ἰνδοῦ ἐγίνετο εἰς τὸ ἄνω σημεῖον. Δι' αὐτοῦ ἐγένοντο πᾶσαι αἱ ἀπὸ τοῦ Ἰνδοστὰν πρὸς τὸ Ἀφγανιστὰν ἐπιχειρήσεις καὶ διῆλθον πάντες οἱ κατακτηταὶ τῶν Ἰνδιῶν, ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας τῷ 326 π.Χ. ὁ Δζαλὰλ-ούδ-Δὶν-Μανκβερνὶ (Dschalal-ud-Din-Mankberni) τῷ 1221, ὁ Τιμοὺρ (Timur) τῷ 1397, ὁ Βαβὰρ (Babar) τῷ 1519 καὶ ὁ Σάχης Ναδὶρ (Schah-Nadir) τῷ 1738 κτλ. Ν. Ι. ΚΟΚΙΔΗΣ

ἄττοντες *ἀστέρες [Ἀστρον.]*. Οὕτως ὀνομάζει ὁ Γαληνὸς (Φιλόσοφος ἱστορία, 75) τοὺς διάττοντας ἀστέρας (βλ. λ. τ. Ε', 899 β'), οὓς ὁ Ἀριστοτέλης ἀποκαλεῖ *διαθέοντας* (Μετεωρολογικά, Α' δ'). Τοὺς ἐν λόγῳ ἀστέρας σπινθῆρας ἐθεώρει ὁ Ἀναξαγόρας (*Διογένης Ἀπολλωνιάτης*, ἐν *Diels* Doxographi graeci σ. 138), καὶ τοῦτο ἐκύρουσιν ὅ τε Ἀέτιος καὶ ὁ Διογένης Λαέρτιος καὶ ὁ Ἱππόλυτος. Ε. Μ. Α.

ἄττος (ὁ) (Attus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνοειδῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀραχνῶν*. Γνωστὰ τινὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον. Δ. Ν. Π.

Ἀττουάριοι καὶ **Καζουάριοι** (Attuarii, Chasuarii) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς Γερμανίας, ὅστις κατῴκει εἰς τὴν μεταξὺ τοῦ Ῥήνου καὶ τοῦ Μόζα χώραν, κατὰ τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν ἡ Γερμανία ἀπετέλει μέρος τῆς φραγκικῆς συνομοσπονδίας.

Ἄττων (Atto). Μαθητὴς Κωνσταντίνου τοῦ Ἀφρικανοῦ, ἰατρὸς καὶ ἱερεὺς τῆς βασιλίσσης Ἁγνῆς, δι' ἣν καὶ μετέφρασεν εἰς στίχους τὰ ἔργα τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ. ΑΡ. Π. Κ.

ἀτύη (ἡ) (Atye) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων δεκαπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακρούρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *παλαιμονιδῶν*. Τὰ ζῷα ταῦτα κατοικοῦσι τὰ γλυκέα ὕδατα τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ διακρίνονται ἐκ τῶν δύο πρώτων ζευγῶν τῶν ποδῶν των, ἅτινα εἶναι μικρότατα καὶ τελευτῶσιν εἰς χηλοειδῆ λαβίδα, καὶ ἐκ τῆς καταπληκτικῆς ἐπιμηκύνσεως τῶν ὑπολοίπων ζευγῶν τῶν ποδῶν των. Γνωστότερον εἶδος εἶναι: *ἀτύη ἡ τραχεῖα* (Atye scabra), ἰθαγενὴς τῶν γλυκέων ὑδάτων τοῦ Μεξικοῦ. Δ. Ν. Π.

Ἀτύη ἡ τραχεῖα.

ἀτυλιγάδιαστος, —η, —ο· δημοτ., ἐπὶ τοῦ νήματος, ὁ μὴ περιειλημμένος, ὁ μὴ μαζεμένος εἰς τὸ τυλιγάδι.

ἀτυλίδαι (οἱ) (Atylidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀστακιδῶν*. Δ. Ν. Π.

ἀτύλιχτος καὶ **ἀτύλιγος**,—η,—ο· δημοτ., ὁ μὴ τυλιγμένος, ὁ μὴ συνεπτυγμένος καὶ περικεκαλυμμένος.

ἄτυλος (ὁ) (Atylus) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀτυλιδῶν*. Εἶναι ζῷα ἀπαντῶντα εἰς τὰς βορείους θαλάσσας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι: *ἄτυλος ὁ κοινὸς* (Atylus vulgaris). Δ. Ν. Π.

Ἄτυλος ὁ κοινός.

ἀτυλοσία (ἡ) (Atylosia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μυκωνιδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας καὶ τῶν Ἰνδιῶν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι: *ἀτυλοσία ἡ κομψὴ* (Atylosia gracilis). Δ. Ν. Π.

Ἀτυλοσία ἡ κομψή.

Ἄτυμνος ἢ *Ἀτύμνιος*.— 1) Υἱὸς τοῦ Φοίνικος ἢ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Κασσιεπείας. Ὡραῖος παῖς καὶ ἐρωμένος τοῦ Σαρπηδόνος, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ περιῆλθεν εἰς ἔριδα καὶ πόλεμον ἕνεκα αὐτοῦ πρὸς τὸν ἀδελφὸν Μίνωα, ἀπεδήμησε μετ' αὐτοῦ ἐκ Κρήτης εἰς Λυκίαν. Τούτου ἠρᾶτο καὶ ὁ Ἀπόλλων, οὗ λέγεται ἡνίοχος (Νόν. ΙΙ, 131), ὀνομαζόμενος *Φοῖβος Ἄτυμνος* ἢ *Ἀτύμνιος*, διότι φέρεται καὶ ὑπὸ τοῦτο τὸ ὄνομα. Προστίθεται, ὅτι ὁ Ἀπόλλων ἐνεπιστεύθη τοῦτον εἰς τοὺς Κρῆτας. Εἰς τὴν Γόρτυνα ἐτιμᾶτο μετὰ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Εὐρώπης. Εἰς τιμὴν αὐτοῦ οἱ Κρῆτες ἦγον πένθιμον ἑορτήν. Αἱ περὶ αὐτοῦ παραδόσεις φέρονται ἐν Κρήτῃ, ἐν Φοινίκῃ καὶ ἐν Λυκίᾳ, ἔνθα, ὅπως καὶ ἐν Κρήτῃ, εἶναι στενῶς συνδεδεμένος μετὰ τοῦ Ἀπόλλωνος. —2) Υἱὸς τοῦ Καρὸς βασιλέως Ἀμισωδάρου, ἀδελφὸς τοῦ Μάριος, ἀμφότεροι ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ Σαρπηδόνος, φονευθέντες ὑπὸ τῶν Νεστοριδῶν Ἀντιλόχου καὶ Θρασυμήδους (Ἰλ. Π. 317). —3) Υἱὸς τοῦ Ἠμαθίωνος καὶ τῆς Νύμφης Πηγασίδος ἢ Πηδασίδος, γεννηθεὶς παρὰ τὸν Γρανικὸν ποταμόν, ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως πρὸ τῆς Τροίας. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

ἀτυπίδαι (οἱ) (Atypidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἀραχνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀραχνοειδῶν*. Δ. Ν. Π.

ἄτυπος (ὁ, ἡ),—ον (τό)· ὁ μὴ ἔχων καθωρισμένον τύπον: ἄτυπος δικαιοπραξία· ἄτυπος σύμβασις.

ἄτυπος (ὁ) (Atypus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀτυπιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Τὸ σῶμα τῶν ἀραχνῶν τοῦ γένους τούτου εἶναι ἀτρακτοειδές, οἱ πόδες των βραχεῖς, αἱ χηλαὶ των ἐξαιρετικῶς ἀνεπτυγμέναι καὶ ἐφωδιασμέναι δι' ἐπιμήκους ῥοπαλοειδοῦς ἀποφύσεως. Αἱ σιαγόνες των εἶναι στεναί, ἐπιμήκεις καὶ καταλήγουσιν εἰς λεπίδας. Ζῶσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ κατασκευάζουσι τὰς φωλεὰς των ἐντὸς τῆς γῆς. Ἐπιφέρουσι μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰ φυτά, διότι κατατρώγουσι τὰς ῥίζας των. Ἐκ τῶν γνωστῶν εἰδῶν κοινότερος εἶναι *ἄτυπος ὁ πισσόχρους* (atypus piceus). Τὸ χρῶμα τοῦ σώματός του εἶναι μελανοπράσινον καὶ τὸ μῆκος του δὲν ὑπερβαίνει τὰ 20 χιλιοστόμετρα. Δ. Ν. Π.

Ἄτυπος ὁ πισσόχρους.

ἀτύπωτος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ μὴ τυπωθείς, ὁ μὴ διὰ τοῦ τύπου ἐκδοθείς, δημοσιευθείς.

ἀτυράλη ἢ *ἄτυρον* (Atural) *[Φαρμακολ.]*. Φυσιολογικὸν προϊὸν ἐξαγόμενον ἔκ τινων ὀργάνων τοῦ νεαροῦ μόσχου. Ἐνέχει διάφορα ἐνεργὰ στοιχεῖα, ὧν τὰ μὲν ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τοῦ στομάχου ἐπιβραδύνοντα τὴν πῆξιν τοῦ γάλακτος καὶ συντελοῦντα, ὥστε νὰ κενωθῇ τοῦτο πρὸς τὸ ἔντερον ἐν ῥευστῇ καταστάσει, τακτοποιοῦσι δὲ καὶ τὰς γαστρικὰς περισταλὰς καὶ συντέμνουσι τὴν ἐν τῷ στομάχῳ διαμονὴν τῆς τροφῆς, τὰ δὲ αὐξάνουσι τὴν δραστικότητα τῶν πεπτικῶν ὑγρῶν τοῦ ἐντέρου καὶ συμβάλλονται οὕτως εἰς ταχυτέραν καὶ ἀκεραίαν ἀφομοίωσιν τοῦ γάλακτος. Ἡ εὐεργετικὴ δρᾶσις τῆς ἀτυράλης καταφαίνεται ἰδίως ἐν τῇ γαλακτοτροφίᾳ τῶν βρεφῶν, ἐν τῇ πέψει τοῦ γάλακτος δι' οὗ ἀποκλειστικῶς τρέφονται ἔνιοι ἄρρωστοι, καὶ τέλος ἔν τισι παθήσεσι τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος. Τὸ προϊὸν τοῦτο ἀποτρίβει ταχέως τὰ πήγματα τοῦ βοείου γάλακτος εἰς λεπτοτάτας καὶ ἐλαφρὰς νιφάδας, ὡς ἀκριβῶς συμβαίνει κατὰ τὴν πέψιν τοῦ γυναικείου γάλακτος, δι' ὃ καὶ δύναταί τις εἰπεῖν ὅτι ἡ ἀτυράλη μεταβάλλει εἰς μητρικὸν καὶ τὸ γάλα τοῦ ζῴου (maternisation). Ὅθεν ἡ ἀτυράλη ἀναγράφεται πρὸς πᾶσαν περίπτωσιν, καθ' ἣν ἐπιβάλλεται ἡ γαλακτηρὰ δίαιτα, ἤτοι πρὸς παθήσεις ἥπατος, καρδίας, στομάχου, πρὸς τὸν τυφοειδῆ πυρετόν, τὰς ἐντεροκολίτιδας, τὴν ἐντερικὴν φυματίασιν, τὰς δυσεντερίας, τὸν βραϊτισμόν, τὴν ἀρτηριοσκληρίαν, τὴν λευκωματουρίαν τῶν ἐγκύων. Εἶναι δὲ πρὸ πάντων βοήθημα διὰ βρέφη, ἅτε κωλῦον τὰς ζυμώσεις τὰς ὀφειλομένας εἰς τὴν παρατεταμένην διαμονὴν τοῦ γάλακτος ἐν τῷ ἐντέρῳ καὶ κατὰ τῶν ἐπιγενῶν λοιμώξεων, τοῦ γαστρικοῦ φόρτου, τῆς δυσοσμίας τῶν κοπράνων, τῆς γαστροεντερίτιδος, τῶν ἐμέτων, τῆς ἀθρεψίας, τῆς πρασίνης διαρροίας. Μ. Ν. Κ.

ἀτυράννευτος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ μὴ ὑπὸ τυράννου κυβερνώμενος, ὁ ἐλεύθερος τυράννων.

Ἀτυρία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὄνομα τῆς Ἀσσυρίας (Δίων Κάσ. 68.26).

Ἄτυς. Ὁ μυθικὸς συνοδὸς τῆς Κυβέλης (βλ. Ἄττις).

— **Ἄτυς**. Ὁ γενάρχης τῆς παλαιᾶς Λυδικῆς δυναστείας τῶν *Ἀτυαδῶν*, κατὰ τὴν συνήθη παράδοσιν, υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Ὀμφάλης, κατὰ δὲ τὸν Ἡρόδοτον υἱὸς τοῦ Μάνου καὶ πατὴρ τοῦ Λυδοῦ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἔλαβον τὸ ὄνομα οἱ Λυδοί, οἱ πρότερον καλούμενοι Μαίονες, καὶ τοῦ Τυρρηνοῦ, ὁ ὁποῖος ἐκ Λυδίας ὡδήγησεν ἀποίκους εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐγκατασταθέντας εἰς τὴν χώραν τὴν ἀπ' αὐτοῦ ὀνομασθεῖσαν Τυρρηνίαν. Γ. Ι. Κ.

— **Ἄτυς**. Υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Λυδίας Κροίσου φονευθεὶς ἔν τινι θήρᾳ κάπρου παρὰ τὸν Μυσικὸν Ὄλυμπον. Κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ἀναφερομένην παράδοσιν, ὁ Κροῖσος εἶχεν ἴδει ὄνειρον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐδηλοῦτο εἰς αὐτόν, ὅτι ὁ υἱός του Ἄτυς ἔμελλε νὰ φονευθῇ δι' αἰχμῆς σιδηρᾶς, τοῦτο δὲ καὶ συνέβη. Γ. Ι. Κ.

— **Ἄτυς**. Λυδός, πατὴρ τοῦ Πυθίου, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ξέρξου ἦτο τόσον πλούσιος, ὥστε παρέθεσε γεῦμα ἐν Κελαιναῖς εἰς ὁλόκληρον τὸν περσικὸν στρατὸν καὶ προσεφέρθη νὰ δώσῃ καὶ μέγα χρηματικὸν ποσὸν εἰς τὸν Ξέρξην διὰ τὸν πόλεμον, μὲ τὴν ὀπισθοβουλίαν νὰ ἐπιτύχῃ παρ' αὐτοῦ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς ἐκστρατείας τοῦ πρεσβυτάτου ἐκ τῶν πέντε υἱῶν του, τὸν ὁποῖον ὅμως, ὀργισθεὶς διὰ τὴν αἴτησιν τοῦ Πυθίου, ἐφόνευσεν ὁ Ξέρξης. Γ. Ι. Κ.

— **Ἄτυς**. Μυθικὸς βασιλεὺς τῆς Ἄλβας Λόγγας ἐκ τῶν ἀπογόνων τοῦ Αἰνείου, υἱὸς τοῦ Ἄλβα καὶ πατὴρ τοῦ Κάπυος, διάφορος τοῦ ἐν τῇ Αἰνειάδι ἀναφερομένου νεαροῦ Τρωὸς *Ἄτυος*, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνῆγε τὴν καταγωγήν της ἡ ῥωμαϊκὴ οἰκογένεια τῶν Ἀτίων. Γ. Ι. Κ.

ἄτυς (ὁ) (Atys) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γαστεροπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βυκανιδῶν*. Φέρουσι κόγχην ᾠοειδῆ, κοκκώδη, κεκαλυμμένην ὑπὸ λεπτοτάτης ἐπιδερμίδος συνήθως λευκῆς καὶ σπανιώτερον διαφανοῦς. Ἡ κόγχη κοσμεῖται ὑπὸ λεπτοτάτων διαυλακώσεων, τὸ ἄνοιγμά της εἶναι τοξοειδές, στενὸν

Ἄτυς ὁ αἱμόστομος.

Digitized by Google

κατὰ τὸ ἄκρον καὶ εὐρύτατον κατὰ τὸ ἕτερον. Τὰ ζῷα ταῦτα ζῶσιν εἰς τὰς τροπικὰς θαλάσσας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι: *ἄτυς ὁ αἱμόστομος* (Atys haemostomus).

Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζωολ.]* Τὸ γένος τοῦτο τῶν *ὀπισθοβραγχίων γαστεροπόδων* εὑρέθη καὶ ἀπολιθωμένον.

Γ. Κ. Γ.

ἀτύχημα (τό) τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἀτυχεῖν, ἀτυχὲς σύμβαμα, δυσάρεστον, ἐπιζήμιον γεγονός, πρόσκρουμα, ἐμπόδιον: «ἐβράδυνα ἕνεκα ἀτυχήματός τινος»· ‖ δυστύχημα, συμφορά.

— ***ἀτυχήματα τυχαῖα ἐργασίας.*** Διὰ τοῦ ὅρου τούτου νοοῦνται τὰ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐργασίας, ἢ συνεπείᾳ καὶ ἐξ ἀφορμῆς ταύτης, ἐκ βιαίου τινὸς συμβάντος, ἐπερχόμενα εἰς τοὺς ἐργάτας ἀτυχήματα· εἰσὶ δὲ ταῦτα πᾶς ἐξωτερικὸς τραυματισμός, πᾶσα ὀργανικὴ βλάβη ἰατρικὴ ἢ χειρουργική, ὡς καὶ πᾶσα νευρικὴ ἢ ψυχικὴ διαταραχή. Ἡ ἰσχυρὰ ὤθησις ἣν κατὰ τὸ τελευταῖον ἥμισυ τοῦ λήξαντος αἰῶνος προσέλαβεν ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ διὰ τῆς προόδου τοῦ ἐμπορίου, τῆς συγκοινωνίας, τῶν τεχνικῶν ἔργων, καὶ τῆς βιομηχανίας, ἐγένετο ἀφορμὴ δημιουργίας λεγεώνων ὅλων ἐργατῶν, δι᾽ οὓς ἡ δύναμις τῆς ἐργασίας ἀποτελεῖ πλέον σήμερον τὸ μοναδικὸν ἀγαθὸν τῆς κοινωνικῆς των ζωῆς καὶ τὸν λόγον συνεπῶς τῆς ὑπάρξεώς των. Πᾶσα μείωσις τῆς πρὸς ἐργασίαν φυσικῆς δυνάμεως, καὶ πᾶν πρόσκομμα πρὸς τὴν ἐκ ταύτης παραγωγὴν μοιραίως ἀποβαίνει ἀπειλὴ τῆς οἰκονομικῆς αὐτῶν ὑποστάσεως· ἀσθένειαι, ἀτυχήματα, γῆρας, θάνατος, βαρύνουσι σημαντικῶς ἐπὶ τῆς δημιουργηθείσης ταύτης καὶ ὁλονὲν αὐξούσης ἀνάγκης τοῦ λαοῦ, καὶ τὰ ἐκ τούτων ἀποτελέσματα κάμπτουσι τὴν δύναμίν του· ἐὰν δὲ εἰς ταῦτα προσθέσωμεν τὰς τελειοποιήσεις καὶ νέας ἐφευρέσεις μηχανῶν, αἵτινες διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀτμοῦ, τοῦ ἠλεκτρισμοῦ κλπ. ὑποκαθιστοῦν τὰς ἐργατικὰς χεῖρας ἀλλὰ καὶ προκαλοῦν σειρὰν ἀτυχημάτων, καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον ἀκόμη, εἰς στηρίγματα οἰκογενειῶν, εὐνόητος καθίσταται ὁ ἐκ τούτων κίνδυνος τῆς δημοσίας ὑποστάσεως τοῦ ἐργάτου. Ἡ ἀντίδρασις τῆς πολιτείας πρὸ τοῦ κοινωνικοῦ τούτου κινδύνου ὑπῆρξε φυσική· καὶ ἂν ἡ θεραπεία δὲν εἶναι ριζική, οὐχ ἧττον μεγάλη ἐπῆλθεν ἀνακούφισις. Ἐντεῦθεν ἐπήγασαν ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν οἱ διάφοροι νόμοι οἱ σκοποῦντες τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ ἐργάτου ἐκ τῶν ἀτυχημάτων τῆς ἐργασίας, καὶ ἀφ᾽ ἑτέρου καὶ ἡ ἰατρικὴ προσέλαβε νέαν, οὕτως εἰπεῖν, ὀντότητα ἢ κατεύθυνσιν, διὰ τῆς προσκτήσεως τῶν εἰδικῶν γνώσεων τῶν ἐκ τῆς ἐργασίας ἀτυχημάτων, σχετικῶν πρὸς τὴν νοσολογίαν, τὴν ἰατροδικαστικὴν καὶ τὴν νομοθεσίαν αὐτῶν. Ἐκ τούτων ἕπεται ὅτι, ὑπὸ τὸν ὅρον *ἀτυχήματα τυχαῖα ἐργασίας* δέον νὰ ἐκτεθῶσι: 1ον) ἡ νομικὴ ἔποψις ἡ ἀφορῶσα τὰ ἀτυχήματα ταῦτα μετὰ τῶν συναφῶν ἰατροδικαστικῶν ζητημάτων, καὶ 2ον) ἡ νοσογραφικὴ εἰκὼν ἐκείνων ἐκ τῶν χειρουργικῶν καὶ ἰατρικῶν νόσων, αἵτινες θὰ διαφωτίσωσι τὸν πραγματογνώμονα ἰατρὸν εἰς τὰ ζητήματα τῶν ἐκ τῆς ἐργασίας ἀτυχημάτων.

Νομικαὶ συνέπειαι τῶν ἀτυχημάτων. — Ἡ ὑποχρεωτικὴ ἀσφάλεια κατὰ τῶν ἀτυχημάτων τῆς ἐργασίας ἐκυρώθη ἐν Γερμανίᾳ διὰ τοῦ νόμου τῆς 6ης Ἰουλίου 1884. Ἐν Αὐστρίᾳ ἐκυρώθη αὕτη τῷ 1887, ἐν Νορβηγίᾳ τῷ 1894, ἐν Ἀγγλίᾳ τῷ 1897, ἐν Γαλλίᾳ, Δανίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ τῷ 1898, ἐν Βελγίῳ καὶ Ρωσίᾳ τῷ 1903, καὶ ἐν Ἑλλάδι τῷ 1914. Ὁ γαλλικὸς νόμος τοῦ 1898 ἐθέσπισε τὰς εὐθύνας τῶν ἀτυχημάτων τῆς ἐργασίας διὰ τῶν ἑξῆς δύο ἄρθρων τῆς πολιτικῆς δικονομίας: «Πᾶς ὅστις ἐξ ὑπαιτιότητός του προὐξένησε ζημίαν εἴς τινα, ὀφείλει νὰ ἐπανορθώσῃ ταύτην (ἄρθρ. 1382)· καὶ ἕκαστος εὐθύνεται διὰ τὴν προξενηθεῖσαν ζημίαν, οὐ μόνον δι᾽ αὐτὴν ταύτην ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀδιαφορίαν ἢ τὴν ἀπρονοησίαν, ἐξ ὧν αὕτη κατέστη ἀναπόφευκτος» (ἄρθρ. 1383). Ἕπεται σειρὰ ἄρθρων ἀναλυτικὴ τῶν λεπτομερειῶν ἑκάστης περιπτώσεως ὡς καὶ τροποποίησις μερικῶν ἐξ αὐτῶν διὰ τῶν νέων νόμων τῆς 22 Μαρτίου 1902 καὶ τῆς 31 Μαρτίου 1905. Ὁ νόμος οὗτος ἐκτείνεται εἰς πάσας τὰς βιομηχανίας τὰς ὑπαγομένας εἰς τὸν ἐπαγγελματικὸν κίνδυνον, εἰς τὰς συνθήκας ὑφ᾽ ἃς τὸ ἀτύχημα ἔλαβε χώραν, εἰς τὰ ὑπεύθυνα πρόσωπα καὶ εἰς ἐκεῖνα εἰς ἃ ἰσχύει ἡ ἀρχὴ τῆς νομικῆς εὐθύνης. Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον πάντα τὰ ἀτυχήματα τὰ συμβαίνοντα εἰς τοὺς ἀσχολουμένους μὲ τὴν μηχανικὴν κτιρίων, πλοίων, ἐργοστασίων, βιομηχανικῶν ἐγκαταστάσεων, ναυπηγείων, λατομείων κλπ., μὲ τὴν κατεργασίαν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν, μὲ ἐργοτεχνικὰς ἐπιχειρήσεις ξυλουργείων, ἐπιπλοποιείων κλπ. δίδουσι δικαίωμα εἰς ἀποζημίωσιν τῶν θυμάτων ἢ τῶν κληρονόμων αὐτῶν ἐκ μέρους τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἐπιχειρήσεως, ὑπὸ τὸν ὅρον ἡ διακοπὴ τῆς ἐργασίας νὰ ἔχῃ ὑπερβῆ τὰς 4 ἡμέρας. Ἐξαιροῦνται αἱ μηχανικαὶ ἐπιχειρήσεις, αἵτινες ὑπὸ οἰκονομικὴν ἔποψιν ἀπομακρύνονται τῆς συνήθους βιομηχανίας, ὡς ἐργαστήρια Πανεπιστημίων κλπ. Ἐπίσης εἰς περιπτώσεις ἀνωτέρας βίας, ἐπὶ πλημμυρῶν, σεισμῶν, χειρισμοῦ μηχανημάτων κατὰ τὴν ὥραν μέθης, ἢ κατὰ τὴν ὥραν τῆς κινήσεως αὐτῶν ἐξ ἀσυγγνώστου σφάλματος, ὡς καὶ ἐπὶ σκοπίμου ἀτυχήματος, ὁ νόμος ἀποβαίνει ἐλαστικὸς καὶ ἡ ἀποζημίωσις εἶναι σχετικὴ μὲ τὰς συνθήκας ὑφ᾽ ἃς τὸ ἀτύχημα ἔλαβε χώραν. Ὑπεύθυνα δὲ πρόσωπα διὰ τὴν ἀποζημίωσιν θεωροῦνται πάντες οἱ ἐπιχειρηματίαι ἐκμεταλλευταί, βιομήχανοι, οἱ καρπούμενοι ἐκ τῆς ἐπιχειρήσεως, ἀπὸ τῶν μεγάλων ἑταιρειῶν, αἵτινες *ἀπασχολοῦν* μέγιστον προσωπικόν, μέχρι τοῦ ἐργοδότου τοῦ ἔχοντος εἰς τὴν ἐργασίαν του μικρὸν ἀριθμὸν ἐργατῶν.

Τὸ ἀτύχημα ὑπὸ ἰατρικὴν ἔποψιν ἐξεταζόμενον συνεπάγεται θάνατον ἢ ἀσθένειαν. Ἡ ἀσθένεια ἐπιφέρει τὴν πρὸς τὴν ἐργασίαν ἀνικανότητα, ἥτις δυνατὸν νὰ ᾖ πρόσκαιρος ἢ διαρκής· καὶ ἡ μὲν πρόσκαιρος παρέρχεται διὰ τῆς τελείας θεραπείας τῆς παθήσεως, ἡ δὲ διαρκὴς ἀνικανότης δυνατὸν νὰ ᾖ μερική, ἂν δὲ ᾖ πλήρης ἐπιφέρει τὴν τελείαν ἀναπηρίαν, οἷον ἀπώλειαν ὀφθαλμῶν, χειρῶν, λογικοῦ. Ὑπὸ νομικὴν δὲ ἔποψιν τὸ ἀτύχημα ὡς πρὸς τὴν ἀποζημίωσιν σχετίζεται μὲ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ θύματος· οὕτως ἀγράμματος χαραγωγεὺς κατὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ ποδός του ὑφίσταται μεγαλυτέραν ζημίαν τοῦ ζωγράφου ὑποστάντος τὸ αὐτὸ ἀτύχημα· ἀφ᾽ ἑτέρου προϋπάρχουσα ἀσθένεια, φυματίασις, διαβήτης κλπ., καθιστῶσα τραυματισμόν τινα σοβαρώτερον δὲν λαμβάνεται ὑπ᾽ ὄψει προκειμένου περὶ ἀποζημιώσεως τοῦ θύματος. Ὁ ἑλληνικὸς νόμος **551** τῆς 31 Δεκεμβρίου 1914 «Περὶ εὐθύνης πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν ἐξ ἀτυχήματος ἐν τῇ ἐργασίᾳ παθόντων ἐργατῶν ἢ ὑπαλλήλων» ὑποχρεοῖ τοὺς ἐργοδότας, ἤτοι τοὺς κυρίους ἐπιχειρήσεων, ἐν αἷς γίνεται χρῆσις μηχανῆς κινουμένης διὰ δυνάμεως ἄλλης πλὴν τῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ζῴου, ὡς καὶ τοὺς κυρίους ἐπιχειρήσεων μεταφορῶν κατὰ ξηρὰν ἢ κατὰ θάλασσαν, φορτώσεων, ἐκφορτώσεων καὶ ἀποθηκεύσεων παντὸς εἴδους, νὰ ἀποζημιώνωσι τοὺς ἐργάτας τοὺς κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐργασίας αὐτῶν, ἢ συνεπείᾳ καὶ ἐξ ἀφορμῆς ταύτης, ὑποστάντας οἱαδήποτε ἀτυχήματα. Ἡ ἀποζημίωσις εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐπελθοῦσαν ἀνικανότητα. Καὶ διὰ μὲν τὴν *πρόσκαιρον* ἀνικανότητα ὁ νόμος 551 τροποποιηθεὶς ὑπὸ τῶν νεωτέρων νόμων 2114 καὶ 2193, καθώρισεν ἀποζημίωσιν συνισταμένην εἰς τὸ ἥμισυ τοῦ ἡμερομισθίου, τὸ ὁποῖον ὁ παθὼν ἐλάμβανε κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἀτυχήματος, καὶ καταβαλλομένην δι᾽ ὅλας ἀνεξαιρέτως τὰς ἡμέρας καθ᾽ ἃς ὁ παθὼν ἀπέχει τῆς ἐργασίας του. Διὰ τὴν διαρκῆ μερικὴν ἀνικανότητα ὁρίζει τὴν ἀποζημίωσιν εἰς τὸ ἑξαπλάσιον τῆς ἐπελθούσης ἢ δυναμένης νὰ ἐπέλθῃ εἰς τὸν παθόντα μειώσεως τοῦ ἐτησίου αὐτοῦ εἰσοδήματος. Καὶ ἂν μὲν ἡ μείωσις αὕτη δὲν ὑπερβαίνῃ τὰς 1500 δρχμ., ὁ παθὼν λαμβάνει τὸ ποσὸν τοῦτο τῶν δρ. 1500, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸ ἐλάχιστον τῆς ἀποζημιώσεως διὰ τὴν τοιαύτην ἀνικανότητα, ἐὰν δὲ τυχὸν ὑπερβαίνῃ τὰς δρ. 5000, τότε λαμβάνει ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου τὰς δρ. 5000, καὶ 25 % ἐπὶ τοῦ περιπλέον τῶν 5000 ποσοῦ. Διὰ τὴν διαρκῆ πλήρη ἀνικανότητα ὁρίζει τὴν ἀποζημίωσιν εἰς τὸ ἑξαπλάσιον τοῦ ἐτησίου εἰσοδήματος· καὶ ἐὰν μὲν τοῦτο δὲν ὑπερβαίνῃ τὰς δρ. 6000, ὁ παθὼν λαμβάνει τὰς δρ. 6000, ἂν δὲ ὑπερβαίνῃ τὰς δρ. 10000, τότε λαμβάνει τὰς δρ. 10000, ὡς καὶ τὰ 25 % ἐπὶ τοῦ περιπλέον ποσοῦ. Τέλος διὰ τὴν περίπτωσιν τοῦ θανάτου ὁρίζει τὴν ἀποζημίωσιν εἰς τὸ πενταπλάσιον τοῦ ἐτησίου εἰσοδήματος τοῦ θανόντος μὲ κατώτατον καὶ ἀνώτατον ὅριον ἀποζημιώσεως τὰ διὰ τὴν περίπτωσιν τῆς διαρκοῦς πλήρους ἀνικανότητος ὁριζόμενα, καὶ τὴν ἀποζημίωσιν ταύτην λαμβάνουσιν οἱ ὑπὸ τοῦ νόμου καθοριζόμενοι κληρονόμοι. Ὡσαύτως ὁ νόμος προστατεύων τὸν παθόντα ὁρίζει τὸ ἀκατάσχετον τῆς ἀποζημιώσεώς του, καὶ τὴν ἀτέλειαν διὰ πᾶσαν ἐνώπιον τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς ὑποβολὴν ἐγγράφων ὡς καὶ διὰ πᾶσαν συμβολαιογραφικὴν ἐξόφλησιν.

Ἐπὶ πλέον ὁ νόμος ὑποχρεοῖ τὸν ἐργοδότην νὰ πληρώνῃ τὰ ἔξοδα ἰατροῦ, ὃν ὁ παθὼν ἐκλέγει, ὡς καὶ τὰ ἔξοδα φαρμάκων καὶ νοσηλείας, οὐχὶ ὅμως πέραν τῶν δύο ἐτῶν. Προκειμένου δὲ περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἰατροῦ ὑπ᾽ αὐτοῦ τοῦ ἐργάτου, κατὰ τὴν γνώμην τῶν νομικῶν, ὡς ἐκ τῆς κτηθείσης πείρας κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου, θὰ ἦτο ἐπωφελέστερον εἴς τε τὸν ἐργοδότην καὶ τὸν ἐργάτην ἐὰν ὁ ἐργοδότης εἶχε τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἰατροῦ.

Βλάβαι τοῦ ὀργανισμοῦ ἐκ τῶν ἀτυχημάτων.—Αἱ ἐκ τῶν τυχαίων ἀτυχημάτων προερχόμεναι βλάβαι τοῦ ὀργανισμοῦ εἶναι αἱ ἑξῆς:

1ον) ***Βλάβαι τραυματικαὶ τῶν ἱστῶν καὶ ἐπιπλοκαὶ αὐτῶν.*** Ἀναφέρομεν συλλήβδην τοὺς μώλωπας, τὰς ἐντομάς, τοὺς νυγμούς, τὰς ἐκδοράς, τὰς ρήξεις, τὰς ἀποκολλήσεις, τὰ δήγματα, τὰ ξένα σώματα ἐξ ἐκρήξεως μεταλλείων, λατομείων κλπ. Ἡ θεραπεία αὐτῶν, προσλαμβάνουσα ἐνίοτε σοβαρὰς συνεπείας ὡς ἐκ τῆς μολύνσεως, εἶναι σχετικὴ μὲ τὸ ὑγιὲς ἢ τὸ νοσηρὸν τοῦ ὀργανισμοῦ. Τινὲς τῶν τραυματιῶν παρατείνουσιν ἀπὸ σκοποῦ ἐπ᾽ ἄπειρον τὴν πυορροῖαν τῶν τραυμάτων αὐτῶν διὰ διαφόρων ἐρεθιστικῶν φαρμακευτικῶν σκευαστῶν.

Τὰ *ἐγκαύματα* προκαλούμενα ἐκ καυστικῶν οὐσιῶν, θερμῶν ἀερίων, ἀτμῶν κλπ. διανύουσι τὴν συνήθη πορείαν των, ἀπαιτοῦντα 3–6 ἑβδομάδων θεραπείαν· ὅταν προέρχωνται ἐκ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ εἶναι ὀλιγώτερον ἐπώδυνα, δὲν διαπυοῦνται δὲ παραμένοντα ἀσηπτικά. Ἐκτὸς τῶν συνήθων μολύνσεων εἰς τὰ μνημονευθέντα διάφορα τραύματα καὶ ἐγκαύματα ὑπάρχει καὶ ὁ τέτανος καὶ ἡ κακοήθης φλύκταινα. Αἱ ἐκ τῶν τραυμάτων καὶ ἰδίως τῶν ἐγκαυμάτων προερχόμεναι ἐκ τῶν οὐλῶν παραμορφώσεις δυνατὸν νὰ ἐπιφέρωσι τὴν διαρκῆ τοῦ μέλους ἀνικανότητα.

Αἱ τραυματικαὶ βλάβαι τῶν ὀστῶν καὶ ἀρθρώσεων προκαλοῦσαι περιοστίτιδας, ἀγκυλώσεις κλπ. δυνατὸν νὰ ὦσι καὶ ἀφετηρία ὀστεομυελιτίδων καὶ φυματιάσεων διὰ τῆς εἰσδύσεως τῶν μικροβίων διὰ τῶν ρωγμῶν τοῦ μωλωπισθέντος δέρματος, εἴτε καὶ διὰ τῆς ἀφυπνίσεως ἐπὶ τοῦ τραυματισθέντος σημείου τῶν προϋπαρχόντων καὶ ἐν λανθανούσῃ καταστάσει διαβιούντων μικροβίων. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ τραυματισμὸς δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς αἰτία τῆς προκλήσεως τῆς φυματιάσεως τῶν ὀστῶν, ἥτις καὶ ἂν ἔτι προϋπῆρχε θὰ παρέμενε λανθάνουσα ἢ καὶ τέλος θὰ κατέληγεν εἰς ἴασιν.

Τὰ κατάγματα τῶν ὀστῶν δέον νὰ ἐξετάζωνται ὡς πρὸς τὴν ἕδραν των, τὴν διεύθυνσίν των, τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποσπασθέντων ὀστεΐνων τμημάτων, ὡς πρὸς τὴν κατάστασιν τῶν ἁπαλῶν μορίων, δέρματος, τῆς διατρήσεως τῶν μυῶν ὑπὸ ὀστεΐνων παρασχίδων, τῆς πιέσεως τῶν νεύρων, καὶ ὡς πρὸς τὴν γενικὴν προηγουμένην τῶν τραυματισμῶν κατάστασιν τοῦ παθόντος, ἥτις δύναται νὰ προκαλέσῃ ἀρθρικὰς δυσκαμψίας, ψευδαρθρώσεις κλπ. Μόνον διὰ τῆς λεπτομεροῦς κλινικῆς ἐξετάσεως ὑποβοηθουμένης ὑπὸ τῆς ἀκτινοσκοπήσεως καὶ ἀκτινογραφίας, θὰ ἀναγνωρισθῇ ὁ βαθμὸς τῆς ἀνικανότητος ἢ μὴ τοῦ μέλους, καὶ ἡ δικαία ἀποζημίωσις τοῦ θύματος. Ὡς ἐκ τῆς ἐπαφῆς μετὰ τῶν μηχανῶν οἱ δάκτυλοι τῶν χειρῶν εἰσὶν ἐκτεθειμένοι εἰς κατάγματα, ἀκρωτηριασμοὺς καὶ ἐξαρθρώματα· αἱ ἐκ τῶν ἑλκώσεων καὶ τῶν οὐλῶν ἐπερχόμεναι παραμορφώσεις, δυσκαμψίαι, μυϊκαὶ ἀτροφίαι, ὡς καὶ τὰ ἐπώδυνα φαινόμενα ἐπιφέρουσι τὴν διαρκῆ ἀνικανότητα τοῦ μέλους τούτου. Ὡσαύτως αἱ βλάβαι τῶν μυῶν, τῶν τενόντων καὶ τῶν θυλάκων, ρήξεις μυῶν, ὑγρώματα κλπ. Ὁ πραγματογνώμων ἰατρὸς πλεῖστα μέσα διαθέτει πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς πραγματικῆς βλάβης καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς δυσκαμψίας καὶ ἀνικανότητος τῆς παθούσης μοίρας τοῦ σώματος, ἐν ᾗ περιπτώσει ὁ παθὼν ὑποκρίνεται. Ἐπίσης ἡ νομοθεσία καθώρισε πάσας τὰς περιπτώσεις τῆς μερικῆς ἀνικανότητος ἢ τῆς ἀναπηρίας καὶ τὸν βαθμὸν αὐτῶν, διὰ τῆς διαιρέσεως τοῦ σώματος, εἰς ἀνώτερον μέρος, εἰς κατώτερον, εἰς τὸν κορμόν, τὴν κεφαλήν, τὸν τράχηλον, καὶ δι᾽ ὑποδιαιρέσεως ἰδιαιτέρων τμημάτων δι᾽ ἓν ἕκαστον τῶν 5 τούτων μερῶν τοῦ σώματος.

2ον) ***Παθήσεις τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος τραυματικῆς ἀρχῆς.*** Αἱ ἐπερχόμεναι εἰς τὸν *λάρυγγα* βλάβαι, εἴτε ἐκ ποικίλης φύσεως τραυματισμῶν, εἴτε ἐξ εἰσπνοῆς θερμῶν ἀτμῶν ἢ ἀερίων ἐν ἀναφλέξει, ἐξ αἰθέρος, οἰνοπνεύματος κλπ. εἶναι βαρεῖαι, ἐπιφέρουσαι διαταραχὰς τῆς ἀναπνοῆς καὶ τῆς φωνῆς καὶ καθιστῶσαι τοὺς ἐργάτας ἀκαταλλήλους διὰ πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς ἐργασίαν, ἰδίως τοὺς ἐργαζομένους εἰς μύλους, λατομεῖα κλπ. ἔνθα ἀναγκαστικῶς ἀναπνέεται ὁ κονιορτός, ὡς καὶ ἐκείνους δι᾽ οὓς ἀναγκαία παρίσταται ἡ φώνησις (ἐργοδηγούς, ὑπαλλήλους λεωφορείων κλπ.).

Πνεύμονες, ὑπεζωκότες: Βαρεῖς τραυματισμοὶ τοῦ θώρακος, ὡς πτῶσις ἐξ ὀρόφων, πίπτοντα σώματα ἐξ ὕψους (λίθοι κλπ.) προκαλοῦσι μωλωπισμὸν τῶν πνευμόνων χαρακτηριζόμενον δι᾽ ἐκτενοῦς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ρήξεως τοῦ πνευμονικοῦ παρεγχύματος, καὶ δι᾽ ἐκχύσεως αἵματος (αἱμόπτυσις, αἱμοπνευμοθώραξ, ὑποδόρειον ἐμφύσημα) καὶ δυνάμενον νὰ προκαλέσῃ τὴν τραυματικὴν πνευμονίαν διὰ τῶν προϋπαρχόντων ἐν ταῖς ἀεροφόροις ὁδοῖς τῶς ὑγιῶν ἀνθρώπων πνευμονοκόκκων· ἡ συμπτωματολογία τῆς τραυματικῆς πνευμονίας διαφέρει τῶν λοιπῶν μόνον ὡς πρὸς τὴν ἔλλειψιν τοῦ ἀρχικοῦ ρίγους καὶ τὴν μὴ τυπικότητα τῶν ἀκροαστικῶν φαινομένων. Ὁ πραγματογνώμων ἰατρὸς ὀφείλει νὰ μὴ ἀγνοῇ, ὅτι πνευμονία τραυματικὴ δύναται νὰ ἐπέλθῃ καὶ διὰ τραυματισμοῦ ἀλλαχοῦ τοῦ σώματος, ἀλλ᾽ ἐπιδρῶντος ἐπὶ τοῦ πνευμονογαστρικοῦ καὶ τῶν κέντρων καὶ προκαλοῦντος τὴν πνευμονίαν ταύτην. Φυματίασις πνευμόνων τραυματικῆς φύσεως δύναται νὰ ἐπέλθῃ εἰς ἄτομον, ὅπερ ἄχρι τοῦ τραυματισμοῦ ἐφαίνετο ὑγιῶς ἔχον· εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ὁ τραυματισμὸς ἐπιφέρει τὴν ἀφύπνισιν ἑστίας φυματικῆς, ἥτις ἄνευ τούτου θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπουλωθῇ καὶ νὰ θεραπευθῇ, ὡς τοῦτο ἀποδεικνύεται διὰ πλείστων νεκροψιῶν ἀτόμων προβεβηκυίας ἡλικίας, θανόντων ἐξ ἄλλης αἰτίας, ἀλλ᾽ ὅμως παρουσιαζόντων ἐπουλωμένας φυματικὰς ἑστίας. Ὑπὸ ἰατροδικαστικὴν ἔποψιν ὡς πρὸς τὴν ἀποζημίωσιν τοῦ θύματος, ἐφ᾽ ὅσον ὁ ἐργάτης πρὸ τοῦ τραυματισμοῦ του, καίπερ ἔχων μίαν τοιαύτην ἑστίαν, εἰργάζετο ὡς ὑγιὴς ἐπαρκῶν εἰς τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ καὶ τῆς ἐργασίας του, ἡ προ-

Digitized by Google

ὑπάρχουσα αὕτη φυματικὴ ἑστία δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν, καὶ ἡ ἐκ τοῦ τραυματισμοῦ ἀνικανότης του πρὸς ἐργασίαν ἢ καὶ ὁ θάνατος θεωροῦνται ὡς ἀποτέλεσμα αὐτοῦ τούτου τοῦ τραυματισμοῦ, ἐκτὸς ἂν πρὸ τούτου ἡ κατάστασις τῆς ὑγείας τοῦ ἐργάτου δὲν ἦτο τοιαύτη, ὥστε νὰ ἐπήρκει οὗτος τελείως πρὸς τὸ ἔργον του. Ἀπότοκος τοῦ τραυματισμοῦ τοῦ θώρακος καὶ δευτεροπαθῶς ἐκ τούτου ἐπιγινομένη εἶναι καὶ ἡ πλευρῖτις ἡ ξηρὰ ἢ ἡ ὀροϊνώδης ἢ καὶ ἡ πυώδης· σπανιώτατα συμβαίνει καὶ χυλοθώραξ ἐκ ρήξεως τοῦ θωρακικοῦ πόρου καὶ ἐκχύσεως χυλοῦ ἐντὸς τοῦ κύτους τοῦ θώρακος, ὀφειλόμενος εἰς σφοδρὸν τραυματισμὸν τοῦ θώρακος ἐκ διαβάσεως ἁμαξῶν ἐπ' αὐτοῦ, συμπιέσεως αὐτοῦ μεταξὺ ἁμάξης καὶ τοίχου κλπ.

3ον) ***Παθήσεις τοῦ κυκλοφορικοῦ συστήματος τραυματικῆς ἀρχῆς.*** – *Περικαρδῖτις :* Ἰσχυρὸν κτύπημα ἐπὶ τῆς προκαρδίου χώρας δύναται ἄνευ ἐξωτερικοῦ τραύματος νὰ ἐπιφέρῃ ξηρὰν περικαρδίτιδα, ἢ καὶ συνοδευομένην ὑπὸ ἐλαφροῦ ἐξιδρώματος. Πρὸς τοῦτο δέον νὰ ἀναζητηθῇ ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ ἐὰν τὸ ἄτομον πρὸ τοῦ τραυματισμοῦ δὲν παρουσίαζέ τι ἐκ τῆς καρδίας του.

Μυοκαρδῖτις : Ὁ τραυματισμὸς τοῦ θώρακος, ἐκτὸς ρήξεως τοῦ μυοκαρδίου καὶ θανάτου, δύναται νὰ ἐπιφέρῃ ἀκολούθως καὶ χρονίαν μυοκαρδίτιδα χαρακτηριζομένην ὑπὸ ἐντόνου πόνου, δυσπνοίας καὶ ἀσυστολικῶν φαινομένων. Τὰ ἐκ τοῦ τραυματισμοῦ ἄμεσα ταῦτα συμπτώματα, ἐὰν μὲν ἐγένετο πρὸ τούτου ἡ ἐξέτασις τῆς καρδίας τοῦ θύματος, δὲν δύνανται νὰ πείσωσι τὸν πραγματογνώμονα ἰατρόν, ἂν εἶναι ἀπότοκα τοῦ τραυματισμοῦ ἢ ἂν εἶναι ἡ συνεπείᾳ τοῦ τραυματισμοῦ βαρυτέρα ἐκδήλωσις προϋπαρχούσης βλάβης· συνεπῶς τὸ δικαστήριον κατόπιν τῆς ἐπισταμένης μελέτης τοῦ ἰατροῦ θὰ ἐκδώσῃ τὴν περὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς εὐθύνης ἀπόφασίν του.

Ἐνδοκαρδῖτις : Ὀξεῖα τοιαύτη, προσομοιάζουσα πρὸς τὴν σηπτικὴν ἢ ρευματικήν, ἐνδοκαρδῖτις, δύναται νὰ παρουσιασθῇ κατόπιν τραυματισμοῦ, ὡς ἐπίσης καὶ χρονία τοιαύτη χρόνον τινὰ μετὰ τὸν τραυματισμόν. Καὶ ἐνταῦθα ὁ πραγματογνώμων ἰατρὸς θὰ βασισθῇ ἐπὶ τῆς μελέτης τῆς προτέρας καταστάσεως τοῦ παθόντος καὶ τῶν ἐπελθουσῶν νέων συνθηκῶν μετὰ τὸν τραυματισμόν, πρὸς καθορισμὸν τῆς καρδιοπαθείας. Αὐτὸ τοῦτο ἰσχύει καὶ ἐπὶ τῶν ρήξεων τῶν καρδιακῶν βαλβίδων, τῶν τενοντωδῶν πτυχῶν αὐτῶν, ὡς καὶ τῶν σιγμοειδῶν τῆς ἀορτῆς καὶ τῶν πνευμονικῶν ἀρτηριῶν. Πᾶσαι αὗται αἱ μνημονευθεῖσαι καρδιοπάθειαι, συνοδευόμεναι εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὸν τραυματισμὸν μετ' ἰσχυροῦ πόνου. παλμῶν, ἄγχους κλπ. ἐπιφέρουσιν, ἐκτὸς τῆς ἐνδοκαρδίτιδος καὶ τῆς ρήξεως τῆς σιγμοειδοῦς βαλβῖδος τῆς ἀορτῆς, τὴν τελείαν πρὸς ἐργασίαν ἀνικανότητα.

4ον) ***Παθήσεις κοιλίας τραυματικῆς αἰτίας.*** *Κήλη :* Δύναται νὰ παραχθῇ αὕτη καὶ ἐκ μωλωπισμοῦ τῶν κοιλιακῶν τοιχωμάτων ἢ καὶ ἐκ τάσεως αὐτῶν ἐξ ὑπερβολικῆς προσπαθείας, δυναμικοῦ ἀγῶνος πρὸς ὡρισμένον ἐργατικὸν σκοπόν. Αἱ περιπτώσεις θεραπείας κηλῶν δι' ἐπιδέσμων ἢ ἐγχειρήσεως δὲν ὑπάγονται εἰς τὸν περὶ ἀποζημιώσεως νόμον, ὡς μὴ ἐπαγόμεναι ἀνικανότητα πρὸς ἐργασίαν.

Περιτονῖτις: Ἡ μὲν ὀξεῖα εἶναι ἀποτέλεσμα τραυματισμοῦ τοῦ κύτους τῆς κοιλίας ἢ ἀπότοκος ρήξεως κοιλιακοῦ ὀργάνου, στομάχου κλ., ἐκ τοῦ τραυματισμοῦ· ἡ περιτονῖτις αὕτη εἶναι θανατηφόρος, ἀλλ' ἐξεταστέον μὴ προϋπῆρχεν ἐν τῇ κοιλίᾳ χρονία διαπυητικὴ κατάστασις, ἥτις ἐκ τοῦ τραυματισμοῦ ἐπέφερε τὴν μόλυνσιν τοῦ περιτοναίου. Ἡ δὲ χρονία περιτονῖτις διὰ νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸ ἀτύχημα πρέπει τὸ ἀργότερον νὰ ἐκδηλωθῇ μέχρι τοῦ τρίτου μηνὸς ἀπὸ τοῦ ἀτυχήματος. Ἐπίσης ἐνίοτε καὶ φυματιώδης περιτονῖτις προκαλεῖται ἐκ τραυματισμοῦ.

Ρήξεις κοιλιακῶν ὀργάνων : Ρήξεις τοιαῦται ἐκ τραυματισμοῦ δυνατὸν νὰ ἐπέλθωσιν ἐπὶ τοῦ στομάχου μὲ φαινόμενα γενικῆς περιτονίτιδος, περιγαστρικοῦ ἀποστήματος, ἕλκους κλπ., ἐπὶ τοῦ ἥπατος μὲ φαινόμενα ἐκτὸς τῆς αἱμορραγίας, φλεγμονῆς ἢ ἀποστήματος αὐτοῦ κλ., ἐπὶ τοῦ σπληνὸς μὲ φαινόμενα σπληνίτιδος, ἐπὶ τοῦ παγκρέατος μὲ συνεπείας αἱμορραγικῆς παγκρεατίτιδος ἢ ψευδοκύστεων· ὡς ἐκ περισσοῦ ἡ ἔκχυσις τοῦ παγκρεατικοῦ ὑγροῦ ἐπιφέρει τὴν νέκρωσιν τοῦ περὶ αὐτὸν λιπώδους ἱστοῦ καὶ τὸν θάνατον ἐξ ὑπεροξείας περιτονίτιδος.

Οὐρογεννητικὰ ὄργανα : Κατὰ τὰ διάφορα ἀτυχήματα δυνατὸν νὰ ἐπέλθωσιν ὀξεῖαι καὶ πυώδεις νεφρίτιδες, ὑδρονεφρώσεις, νεφροπτώσεις, ρήξεις οὐροδόχου κύστεως, ὑδροκῆλαι, αἱματοκῆλαι, ὀξεῖαι ὀρχίτιδες κ. τ. λ.

5ον) ***Παθήσεις τοῦ νευρικοῦ συστήματος τραυματικῆς ἀρχῆς.*** Διαταραχαί τινες τῆς *αἰσθητικότητος καὶ κινητικότητος*, οἷον πόνος, ὑπεραισθησία, ἀναισθησία, πάρεσις κ. τ. λ. Παρίστανται καθ' ὑπόκρισιν ὑπὸ ἀτόμων ἐξοικειωμένων πρὸς τοῦτο· ἡ ἐξέλεγξις τῆς ἀληθοῦς ὑποστάσεως τῶν φαινομένων τούτων ἢ τοῦ βαθμοῦ αὐτῶν διὰ διαφόρων μεθόδων τῆς σφυγμομετρήσεως ἐπὶ πόνου (σημεῖον τοῦ Mannkopf), καθ' ἣν ἐπὶ προκλήσεως πόνου ἐπιταχύνεται ὁ σφυγμός, διὰ πιέσεως, μαλάξεως, ἠλεκτρισμοῦ κ. τ. λ., εἶναι οὐχὶ τόσον δυσχερής.

Ὡς πρὸς τὰς *νευρίτιδας τὰς τραυματικάς*, αἵτινες δι' ἁπλοῦ νηγμοῦ ἐκ βελόνης, παρασχίδος κλ. δύνανται νὰ προκληθῶσι κατόπιν μολύνσεως, ἥτις προχωροῦσα κατ' ἀρχὰς πρὸς τὰς λεπτὰς νευρικὰς παραφυάδας καταλαμβάνει εἶτα μεγαλυτέρους κλώνους, ἡ προέλευσις αὐτῶν δυσκολώτερον δύναται νὰ ἀνευρεθῇ. Αὗται ἐπιφέρουσι πολλάκις τελείαν ἀνικανότητα πρὸς ἐργασίαν.

Ἡ διάγνωσις τῶν *τραυματικῶν μυελιτίδων* ἐκ καταγμάτων, ἐξαρθρώσεων, διαστρεμμάτων τῆς σπονδυλικῆς στήλης καθίσταται εὐχερής· ἀλλ' ἡ ἐξέλεγξις τῶν αἰτίων τῆς προελεύσεως τῆς χρονίας μυελίτιδος τῆς ἐπερχομένης χρόνον μακρὸν μετὰ τὸν τραυματισμὸν καθίσταται δυσκολωτέρα. Ἐπίσης ἡ συριγγομυελία, ἡ προσθία χρονία πολιομυελῖτις, ἡ ὑπερτροφικὴ τραχηλιακὴ παχυμηνιγγῖτις, ἡ πλαγία ἀμυοτροφικὴ σκλήρωσις, ἡ σκλήρωσις κατὰ πλάκας, καὶ ἡ νωτιὰς φθίσις, ἀπεδόθησαν ἐνίοτε εἰς προηγούμενον τραυματισμὸν τοῦ νωτιαίου μυελοῦ ἢ εἰς διάσεισιν αὐτοῦ. Ἐν γένει οἱ εἰδικοὶ παραδέχονται τὴν ἐπιρροὴν τοῦ τραυματισμοῦ ἐπὶ τῶν χρονίων παθήσεων τοῦ μυελοῦ ἢ θεωροῦσιν αὐτὸν ὡς ἀφορμὴν ἐπιδεινώσεως τῆς νόσου, καὶ συνεπῶς ὑπάγονται καὶ αἱ ἄνω παθήσεις εἰς τὸν περὶ ἀποζημιώσεως τοῦ θύματος νόμον.

6ον) ***Τραυματικαὶ ἐγκεφαλικαὶ παθήσεις.*** Γνωσταὶ εἶναι αἱ ἡμιπληγίαι, μονοπληγίαι, ἀποπληξίαι κλ. μετὰ διάσεισιν ἐγκεφαλικὴν ἢ κάταγμα τοῦ κρανίου. Ἡ φυματιώδης μηνιγγῖτις δύναται νὰ ἀποδοθῇ εἰς τραυματισμὸν τοῦ κρανίου, ἂν πρότερον οὐδὲν σύμπτωμα τῆς νόσου ταύτης παρουσίαζε τὸ ἄτομον, καὶ ἂν ἡ πάθησις ἤρξατο τὸ ὀλιγώτερον ἐντὸς 15 ἡμερῶν ἀπὸ τοῦ τραυματισμοῦ. Ἐπίσης κατόπιν τραυματισμοῦ παρετηρήθησαν διάφοροι *νευρώσεις* (ὑστερία, νευρασθένεια μετὰ τῶν γνωστῶν αὐτῶν διαφόρων συμπτωμάτων) ὡς καὶ *ψυχώσεις* (μεταβολὴ χαρακτῆρος, ἀμνησία, διανοητικὴ σύγχυσις, ἰδεοληψίαι, παραληρήματα, μελαγχολία, μανιακαὶ διεγέρσεις κλ.). Δυσχερὲς ὅμως τυγχάνει νὰ καθορισθῇ ἐὰν ἑκάστη τῶν ἄνω ψυχώσεων εἶναι τὸ ἄμεσον ἀποτέλεσμα τοῦ εἰς ἐποχὴν ἄλλοτε ἄλλην λαβόντος χώραν τραυματισμοῦ.

7ον) ***Τραυματικαὶ παθήσεις αἰσθητηρίων ὀργάνων.*** Ὁ τραυματισμὸς τῶν *ὀφθαλμῶν* λίαν συχνὸς ἀποτελεῖ τὸ εἰκοστὸν τοῦ συνόλου τῶν ἀτυχημάτων τῆς ἐργασίας· ἀφ' ἑτέρου τὸ προγνωστικὸν τῶν τραυματισμῶν τούτων δέον νὰ τίθηται μετὰ φρονήσεως καὶ ἐπιφυλάξεως, διότι καὶ ἀσήμαντα τραύματα δύνανται πολλάκις νὰ ἐπιφέρωσι μεγάλην ἐλάττωσιν τῆς πρὸς τὴν ἐργασίαν ἱκανότητος. Σημειοῦμεν τὰς ἐκχυμώσεις, τὰς ρήξεις καὶ ἀποκολλήσεις τῆς ἴριδος, τὸν τραυματικὸν καταρράκτην, τὰς βλάβας τῶν διαφόρων χιτώνων τοῦ ὀφθαλμοῦ (κερατοειδοῦς, χοροειδοῦς, σκληροῦ), τὴν ἔξοδον τοῦ ὑαλοειδοῦς, τὴν ἀποκόλλησιν τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς. Τὰ εἰσερχόμενα ξένα σώματα ἄλλοτε μὲν παραμένουσι μὴ προκαλοῦντα ἐνόχλησίν τινα, ἄλλοτε ὅμως ἐπιφέρουσι τὴν μόλυνσιν, ἧς συνέπεια εἶναι διπλωπία, ἰριδοκυκλίτιδες, συμπαθητικαὶ ὀφθαλμίαι κλ., ἐπιπλέκονται δὲ ἔτι περισσότερον διὰ τῆς ἀποπείρας ἐκ μέρους τῶν συνεργατῶν πρὸς ἐξαγωγὴν τῶν ξένων σωμάτων διὰ τῶν ἀκαθάρτων αὐτῶν χειρῶν ἢ ἐργαλείων. Ἐπίσης καὶ τὰ ἐκ θερμοῦ ἐλαίου, ἀτμῶν, ἐκρήξεως ἀερίων κλπ. ἐγκαύματα προκαλοῦσι τὰς θολερότητας, τὰς παραμορφώσεις, τὰ ἐκτρόπια, τὰ συμβλέφαρα κλπ. Ἐπειδὴ δὲ αἱ ἀποζημιώσεις διὰ τὰς ἄνω παθήσεις εἶναι ἀρκετὰ γενναῖαι, πλεῖστοι παρουσιάζουσι προηγουμένας αὐτῶν ὀφθαλμικὰς παθήσεις ὡς ὀφειλομένας εἰς τραυματισμόν, ἄλλοι προκαλοῦσι βλάβας δι' εἰσαγωγῆς ἐντὸς τῶν ὀφθαλμῶν κόνεων ἐρεθιστικῶν, ἄλλοι παριστῶσιν εἰς ὑπερβολικὸν βαθμὸν τὰ ἐκ τοῦ τραυματισμοῦ ἀναφαινόμενα συμπτώματα καὶ ἄλλοι τέλος ἐπιβραδύνουσιν ἀπὸ σκοποῦ τὴν ἀποθεραπείαν αὐτῶν. Ἀλλ' ἡ πρόοδος τῆς ὀφθαλμολογίας κατέχει πλείστας μεθόδους πρὸς ἐξέλεγξιν καὶ ἐξακρίβωσιν τῆς βλάβης καὶ τοῦ βαθμοῦ αὐτῆς δι' ἑκάστην τῶν παθήσεων τοῦ ὀφθαλμοῦ.

Αἱ τραυματικαὶ παθήσεις τῶν *ὤτων* εἶναι ὀλιγώτερον συχναὶ τῶν τοῦ ὀφθαλμοῦ, αἱ δὲ ἐκ τοῦ τραυματισμοῦ συνέπειαι αὐτῶν ὀλιγώτερον σοβαραὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἐπαγγελματικῆς ἀξίας· αἱ βλάβαι τῆς ἀκοῆς (ἔξω—ἔσω οὖς, τύμπανον κ.τ.λ) δὲν ἐπιφέρουσι σημαντικὴν ἐλάττωσιν τῆς ἱκανότητος τοῦ ἐργάτου, ἰδίως προκειμένου περὶ προσβολῆς τοῦ ἑνὸς μόνου ὠτός.

8ον) ***Γενικαὶ νόσοι τραυματικῆς ἀρχῆς.*** Εἰς ταύτας ὑπάγονται ἡ φυματίωσις, ἡ σύφιλις, ὁ ὀξὺς τῶν ἄρθρων ρευματισμός, ὁ διαβήτης, ἀσφυξίαι τινες (δι' ὀξειδίου τοῦ ἄνθρακος, ἐκ φωταερίου, ἐκ καταποντισμοῦ), ἡ ἡλίασις, θεωρούμεναι ὡς ἀτυχήματα ἐργασίας ἐὰν ἐξ ἀφορμῆς ταύτης προεκλήθησαν.

Εἰδικὰ συγγράμματα παρέχουσι λεπτομερῆ ἔκθεσιν ὅλων τῶν συναφῶν ἄρθρων τοῦ νόμου, ὡς καὶ τῆς ἀποζημιώσεως ἰδιαιτέρως δι' ἓν ἕκαστον τμῆμα τῶν μελῶν τοῦ σώματος, τῆς νοσοκομειακῆς περιθάλψεως τοῦ θύματος, τῶν διαφόρων εὐθυνῶν, τῆς ἰατρικῆς ἀμοιβῆς, τῆς ἀμοιβῆς τῆς πραγματογνωμοσύνης κ. τ. λ. (Βλ. καὶ ***ἀσφάλειαι κοινωνικαί,*** τ. ΣΤ' σ. 33 καὶ ***ἐργατικὰ ἀτυχήματα).***

Ο. ΡΑΛΛΙΔΗΣ

— *[Ὑγιειν.]* Κατὰ γενομένας στατιστικὰς τὸν μείζονα σχετικῶς ἀριθμὸν τῶν αἰφνιδίων ἢ τυχαίων ἀτυχημάτων παρέχουσιν οἱ μεταλλευταί. Αἱ τραυματικαὶ αὗται βλάβαι εἶνα συχνότεραι ἐπὶ νεαρῶν ἀτόμων, διότι, ὡς ἀποδεικνύει ἡ στατιστική, ἐξ 100 παθόντων :

41	εἶχον ἡλικίαν κατωτέραν τῶν	15	ἐτῶν
36,4	ἦγον τὸ	15—25	ἔτος
13,1	»	25—40	»
9,5	»	40—60	

Ἐκ τῶν ἀτυχημάτων τούτων πλέον τοῦ ἡμίσεος (53,1%) ἠδύναντο ν' ἀποσοβηθῶσιν, ἐὰν ἐλαμβάνοντο τὰ κατάλληλα προφυλακτικὰ μέτρα, καθόσον παρετηρήθη ὅτι τὸ 1/5 αὐτῶν προήρχετο ἐκ σφάλματος τοῦ ἐργοδότου καὶ τὸ 1/4 ἐξ ἀπροσεξίας ἢ ἐξ ἐπιπολαιότητος τοῦ παθόντος. Λαμβανομένων ἄρα τῶν ἑκάστοτε καταλλήλων προφυλακτικῶν μέτρων ἐν τοῖς ἐργοστασίοις καὶ ἐφαρμοζομένου αὐστηροῦ ἐλέγχου ὑπὸ τῶν οἰκείων κρατικῶν ὑπηρεσιῶν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐλαττωθῶσι κατὰ πολὺ τὰ αἰφνίδια ἀτυχήματα. Κ. ΣΑΒΒΑΣ

ἀτυχὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ μὴ ἔχων τύχην, ὁ μὴ ἐπιτυγχάνων εἰς τὰς προσπαθείας του, ὁ κακότυχος.— Ἐπίρρ. ***ἀτυχῶς.***

ἀτυχία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀτυχής, ἔλλειψις ἐπιτυχίας, κακοτυχία.

ἀτυχία (ἡ) (Atychia) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀτυχιδῶν*. Δ. Ν. Π.

— *[Ἀμπελουργ.]* Τὸ εἶδος παρασιτεῖ ἐπὶ τῆς ἀμπέλου. Ἡ ψυχὴ *ἀτυχία ἡ ἀμπελοφάγος (Ἰνώ)* ἔχει μῆκος σώματος 12—13 χιλιοστομέτρων, πλάτος δὲ μὲ ἀνοικτὰς τὰς πτέρυγας 20—25 χιλιοστομέτρων. Αἱ πτέρυγες ἔχουν χρῶμα βαθὺ πράσινον, τὸ σῶμα σχεδὸν μαῦρον μὲ κιτρινοπράσινα λέπια, τὸ δὲ μῆκος τῶν κεραιῶν εἶναι ὅσον καὶ τὸ τοῦ σώματος τῆς ψυχῆς. Ἐπὶ τῆς ἀμπέλου προκαλοῦν ζημίας αἱ κάμπαι, κατατρώγουσαι ὀφθαλμούς, φύλλα καὶ νεαροὺς βλαστούς. Ἡ κάμπη ἔχει μῆκος 20—25 χιλιοστομέτρων, τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματός της εἶναι τεφρόχρουν μὲ 4 σειρὰς μαυρειδερῶν θηλῶν, κεκαλυμμένων ὑπὸ φαιῶν τριχῶν. Τὸ ἔντομον τοῦτο ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ν. Εὐρώπην ἀπὸ Γαλλίας μέχρι Καυκάσου καὶ εἰς τὴν Μικρασίαν, ἔχει δύο γενεὰς κατ' ἔτος καὶ εἶναι λίαν βλαβερόν. Εἰς τὴν Κριμαίαν ἔχει μίαν μόνον γενεάν. Ἐπειδὴ ἡ θήλεια ψυχὴ γεννᾷ μέχρι 300 ᾠῶν, πολλαπλασιάζεται ταχύτατα. Διὰ τὴν καταπολέμησιν τοῦ ἐντόμου συνιστᾶται ἡ συλλογὴ τῶν καμπῶν τὸ ἔαρ, καλὸν δ' ἐπίσης εἶναι νὰ δοκιμασθοῦν καὶ τὰ ραντίσματα μὲ διαλύματα ἀλάτων ἀρσενικοῦ. Π. Γ. Κ.

ἀτυχίδαι (οἱ) (Atychidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νυκτίων*. Δ. Ν. Π.

ἄτυχος, *—η,—ο·* δημοτ. **ἀτυχὴς** (βλ. λ.) : παροιμ. «ἄτυχος πάει νὰ πνιγῇ, στρεφεύουν τὰ πηγάδια», ὅτι εἰς τὸν ἀτυχῆ πᾶν πρᾶγμα ἀποβαίνει ἀντιθέτως πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπόν.

ἀτυχῶ (*—έω*)· εἶμαι ἀτυχής, δὲν ἐπιτυγχάνω, ἀποτυγχάνω εἰς τὰς προσπαθείας μου || περιπίπτω εἰς συμφοράς, εἰς ἔνδειαν κ.τ.τ.

ἄτωψ (ὁ) (Atops Emmons) *[Παλαιοζωολ.]*. Συνώνυμον τοῦ γένους τῶν τριλοβιτῶν *κωνοκορυφή*. Γ. Κ. Γ.

Ἄϋ (Eye), ***Αὔγουστος Φὸν—.*** Συγγραφεὺς Γερμανός, γεννηθεὶς ἐν Φουρστενάου (βασίλειον τοῦ Ἀννοβέρου) τῷ 1825. Τὸ κυριώτερον ἔργον του εἶναι: «Leben und Wirken Albrecht Durers» (Nordlingue 1860).

Αὔαθα ἢ ***Αὔαρα*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τόπος ἐν Ἀραβίᾳ. Οἱ κάτοικοι *Αὐαθηνοὶ* ἢ *Αὐαρηνοὶ (Πτολ. καὶ Στ. Βυζ.)*.

Αὐαίνου λίθος. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔφερεν ὁ ἐν τῷ Ἅδῃ τόπος, πλησίον τοῦ ὁποίου ἀπεβίβαζεν ὁ Χάρων τοὺς νεκροὺς τοὺς διὰ τοῦ πλοιαρίου του διαπερῶντας τὴν ἐν τῷ Ἅδῃ μεγάλην λίμνην (τὴν καλουμένην Ἀχερουσίαν). Τὸ ὄνομα Αὐαίνου λίθος, τὸ ὁποῖον σημαίνει τὸν τόπον, ἐν τῷ ὁποίῳ *αὐαίνονται* (=ξηραίνονται, σκελετοῦνται) οἱ εἰσερχόμενοι εἰς τὸν Ἅδην, παρέλαβεν, ὡς φαίνεται, ἐκ τῆς λαϊκῆς χρήσεως ὁ Ἀριστοφάνης. Γ. Ι. Κ.

Ἀϋακοῦτσο (Ayacucho) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Περοῦ, πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας κειμένη ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ὀροπεδίου τῶν Δυτικῶν Ἄνδεων. Κάτ. 25.000. Ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Φρ. Πιζάρρε τῷ 1539 καὶ ὠνομάσθη κατ' ἀρχὰς Χουαμάνγκα, μετωνομάσθη ὅμως εἰς Ἀϋακοῦτσο ὑπὸ τοῦ Βολιβὰρ ἀπὸ τοῦ 1825 εἰς ἀνάμνησιν τῆς μάχης τῆς

Digitized by Google

9 Δεκεμβρίου 1824 κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ στρατηγὸς Σὺκρ ἐνίκησε τὸν ἀντιβασιλέα τοῦ Περοῦ Λὰ Σέρνα. Ἡ ἐπαρχία ἔχει πληθυσμὸν 305.000 κατοίκων. Χ. Δ.

Ἀϋάλα (Ayala), ***Δὸν Ἀδελάρδος Λοπὲζ ντὲ***—. Εἷς τῶν μεγαλυτέρων Ἱσπανῶν δραματικῶν ποιητῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος (1829—1878). Ἔφηβος ἔτι συνέγραψε κωμῳδίας, τὰς ὁποίας παρίστανε μετὰ τῶν φίλων του. Τῷ 1849 ἐνεφανίσθη πρῶτον ὡς συγγραφεὺς τῆς κωμῳδίας «Λὸς δὸς Γκουσμάνες» καὶ ἀκολούθως τῶν δραμάτων «Περίεργος Ἀναιδής», «Φραγκῖσκος ντὲ Ριοχα», «Τὸ Ἄστρον τῆς Μαδρίτης», «Ὁ Κόμης τῆς Καστράλας» κλπ. Κυρίως ὅμως ἔσχε μεγάλην ἐπιτυχίαν εἰς τὸ ἔργον του «Ἡ κρυστάλλινη στέγη», στρεφόμενον ἐναντίον τῶν συγχρόνων Δὸν Ζουάν, διακρινόμενον δὲ διὰ τὴν γοργὴν δρᾶσίν του. Τὴν γενικὴν ὅμως ἐκτίμησιν ἐκέρδησε μὲ τὴν ἠθογραφικὴν κωμῳδίαν του «Τόσα τοῖς ἑκατόν», ἐν τῇ ὁποίᾳ κτυπᾷ τὴν δίψαν τοῦ χρυσοῦ, πάθος ὅπερ εἶχεν ἀρχίσει νὰ καταλαμβάνῃ τοὺς Ἱσπανούς, καὶ μὲ τὸ ἀριστούργημά του ἡ «Παρηγορία» (1878). Εἰς τὴν δραματικὴν τέχνην οὐδεὶς τῶν συγχρόνων του τὸν ἔφθασε. Τὰ ἅπαντά του ἔχουν ἐκδοθῆ εἰς τὴν «Συλλογὴν τῶν Καστιλιανῶν Συγγραφέων» (Μαδρίτη 1882—1887). Ν. Ι. Θ.

—**Ἀϋάλα** (Ayala), ***Βαρνάβας ντὲ***—. Ζωγράφος Ἱσπανός, γεννηθεὶς ἐν Σεβίλλῃ καὶ θανὼν κατὰ τὸ 1673. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Ζουρμπαρὰν καὶ εἷς τῶν ἱδρυτῶν τῆς Ἀκαδημίας τῆς Σεβίλλης. Τὸ ἀξιολογώτερον ἔργον του εἶναι μία «Κοίμησις τῆς Θεοτόκου». Ν. Ι. Θ.

—**Ἀϋάλα** (Ayala), ***Θωμᾶς ντὲ***—. Κατασκευαστὴς λεπίδων ξιφῶν ἐν Τολέδῳ τῆς Ἱσπανίας (ΙΕ'—ΙΣΤ' αἰών). Αἱ παρ' αὐτοῦ κατασκευαζόμεναι λεπίδες φέρουν ὡς σῆμα ἓν Τ, ἐπιστεφόμενον ἐνίοτε ὑπὸ στέμματος. Ν. Ι. Θ.

—**Ἀϋάλα** (Ayala), ***Μαριᾶνος***. Στρατηγὸς καὶ στρατιωτικὸς συγγραφεὺς Ἰταλὸς (1809—1877). Συνέγραψε, πλὴν ἄλλων, τὰς «Vite degl' Italiani benemeti de la libertà e della patria», δημοσιευθείσας τῷ 1833. Ν. Ι. Θ.

—**Ἀϋάλα** (Ayala), ***Δὸν Πέτρος Λοπὲζ ντὲ***—. Πολιτικός, στρατηγὸς καὶ συγγραφεὺς Ἱσπανὸς (1332—1407). Εἶναι συγγραφεὺς ἑνὸς «Χρονικοῦ τῶν βασιλέων τῆς Καστίλης» (Σεβίλλη 1495), ποιημάτων καὶ μεταφράσεων ἔργων τοῦ Τίτου Λιβίου, Ἁγίου Γρηγορίου καὶ Βοκκακίου. Ν. Ι. Θ.

—**Ἀϋάλα** (Ayala), ***Σεβαστιανός***. Συγγραφεὺς Ἰταλὸς (1744—1817). Ὑπῆρξε φίλος τοῦ Μεταστασίου οὗτινος ἐδημοσίευσε μετὰ θάνατον ἀνέκδοτα ἔργα καὶ βιογραφίαν του. Ἔγραψε πλεῖστα φυλλάδια ἐναντίον τοῦ Μιραμπὼ καὶ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ὧν τὸ σπουδαιότερον: Περὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἰσότητος τῶν ἀνθρώπων καὶ πολιτῶν μετὰ σκέψεων ἐπί τινων νέων πολιτικῶν δογμάτων». Ν. Ι. Θ.

Ἀϋαλὶ (Awali) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Παλαιστίνης (Nahr El Awali), ἐκβάλλων εἰς 2 μιλ. περίπου βορείως τῆς Σιδῶνος (τανῦν Saida: πλάτ. 33° 34' Β, μῆκ. 33° 21' ἀνατ., χάρτ. ἀγγλ. 2633: Markhab to Ras En Nakura). Εἰς τὰς ἐκβολάς του ὑδρεῖον· εἰς 7 δὲ στάδια (=δέκατα μιλλίου) Δ. ΝΔ αὐτῶν ἡ ὕφαλος Φαϊρφλάϊ (Firefly, 4 ¼ ὀργ. βόλισμα), ἐπικίνδυνος εἰς μεγάλα πλοῖα. Σ. Ε. Λ.

Ἀϋαλῖται *[Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Τὸ ἔθνικὸν τῶν οἰκούντων τὰ παράλια τοῦ **Αὐαλίτου κόλπου** (βλ. λ. καὶ *Πτολεμ.* Δ, ζ, 27)· ὡσαύτως καὶ *Ἀβολῖται*. Διῃροῦντο δὲ εἰς τοὺς *Μολίβας*, τοὺς *Μεγαβράδους* ἢ *Μεγαβάρδους* καὶ τοὺς *Νούβας*, οἱ τελευταῖοι δ' οὗτοι ἦσαν οἱ δυσμικώτεροι τῶν Αὐαλιτῶν. Σ. Ε. Λ.

Αὐαλίτης *[Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαῖον «ἐμπόριον» καὶ *Ἀβαλίτης* ὡσαύτως ὀνομαζόμενον, ἐν τῷ Αὐαλίτῃ κόλπῳ, κατὰ τὸν ΝΔ αὐτοῦ μυχὸν καὶ ἀκριβῶς πρὸς νότον τοῦ ἀκρωτηρίου *Παλινδρόμου* (τανῦν *Βὰβ-ἐλ-Μανδέβ*). Ἐπεκοινώνει δὲ πρὸς τὴν ἀντίπεραν ἀκτὴν τῆς Εὐδαίμονος Ἀραβίας, τὴν **Ἀκίλαν** (βλ. λ.), διὰ σχεδιῶν καὶ ἐσκαμμένων κορμῶν δένδρων («*σκαφῶν*»: *Ἀνωνύμου* «Περίπλους Ἐρυθρᾶς θαλάσσης» § 7), ἀνταλλάσσον τὰ ἀρώματά του, τὸ ἐλεφαντοστοῦν, τὰ χελωνοκελύφη καὶ τὴν σμύρναν του, πρὸς ὑελώδεις λίθους, εἶδός τι πετιμεζίου ἐξ ἀώρων σταφυλῶν («χυλὸς διοσπολιτικῆς ὄμφακος»), βαρβαρικὰ ἐνδύματα σῖτον καὶ οἶνον. Ἡ ταυτότης του συνάγεται ἐκ περιγραφῶν τῶν Ἀράβων γεωγράφων Ἄμπν Χαουκάλ, ὀνομάζοντος τὸν Αὐαλίτην *Ζουϊλλέ*, καὶ Ἐδριζῆ ὀνομάζοντος αὐτὸν *Ζαλέγ*, πρὸς τὸν σύγχρονον ὅρμον *Ζέϊλα* (πλάτ. 11° 22' βορ., μῆκ. 43°32' ἀνατ., χάρτ. ἀγγλ. 919*: Zeila roadstead, ναυτιλ. ὁδηγ. «Red Sea and gulf of Aden Pilot» ἔκδ. 7η 1921, σελ. 534) ἀπέχοντα 78 μίλλια νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου *Βὰβ-ἐλ-Μανδέβ*. (Πρβλ. χάρτην VIII ὑπὸ *Müller* «Sinus Arabici pars meridionalis» εἰς III τόμον «Ἐλασσόνων Ἑλλήνων Γεωγράφων».) Σ. Ε. Λ.

— **Αὐαλίτης κόλπος** *[Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὁ πρὸς ΝΑ μέγας τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης πρόκολπος, σχηματιζόμενος ἐκ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀρωματοφόρου (βλ. λ.) χώρας πρὸς νότον, καὶ τῶν ἀκτῶν τῶν ἐν τοῖς παραλίοις τῆς Εὐδαίμονος Ἀραβίας χωρῶν τῶν Ἐλισάρων, τῶν Ἀδραμιτῶν καὶ τῶν Σαχαλιτῶν, πρὸς βορρᾶν. Εἶναι δηλαδὴ ἡ μεγίστη κόλπωσις, ἡ τανῦν *κόλπος τοῦ Ἄδεν* ὀνομαζομένη, καὶ ἥτις ἐκτεινομένη δυσμικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου *Σύαγρος* (τανῦν *Ρὰς Φαρτάκ*: πλάτ. 15°39' βορ., μῆκ. 52°15' ἀν., χάρ. ἀγγλ. 10 p: Southeast coast of Arabia) ἀποτελοῦντος τὸ ΒΔ αὐτῆς κέρας, ἔχουσα ὡς μυχὸν οἱονεὶ τὰ Στενὰ τῆς *Δειρῆς* (τανῦν *Βὰβ-Ἐλ-Μανδέβ*) δι' ὧν αὕτη ἑνοῦται πρὸς τὴν Ἐρυθράν, ἀπέληγεν εἰς τὸ ΝΑ κέρας της, τὸ ἀκρωτήριον τῶν *Ἀρωμάτων* (τανῦν *Γκουαρνταφουΐ*, πλάτ. 11°50' βορ., μῆκ. 56°16', χάρτ. ἀγγλ. 100: Ras Galweni to Ras Loftun). ἢ μᾶλλον εἰς τὰς προεκτεινούσας αὐτὸ νήσους *Κοκκονάγου* (*Πτολεμ.* ΣΤ, ζ, 45), δηλαδὴ τὰς συγχρόνους Ζεζιρὰτ Σαμλά, Ζεζιρὰτ Ντάρσα καὶ Σοκότρα (ἢ Σοκοτόρα), ὧν ἡ τελευταία εἶναι ἡ τοῦ Πτολεμαίου *Διοσκορίδους νῆσος*. Λεπτομέρειαι τῆς ἀκτογραφίας τοῦ κόλπου τούτου, ὀνομαζομένου καὶ *Ἀβαλίτου*, πιθανῶς δὲ καὶ *Ἀβολίτου*, εὑρίσκονται καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις συγγραφεῦσι (βλ. «Περίπλουν τῆς Ἔξω Θαλάσσης», I § 11, *Μαρκιανοῦ τοῦ Ἡρακλεώτου*, τὸν «Περίπλουν τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης», § 7, τοῦ *Ἀνωνύμου*, καὶ τὸν *Πλίνιον* VI, 174), καὶ παρὰ τοῖς συγχρόνοις (Rer Sea and Gulf of Aden Pilot 7η ἔκδ. 1921, σελ. 16-31) ἰδίως ὡς πρὸς τοὺς ἐν αὐτῷ ἐκδηλουμένους κυκλῶνας καὶ μουσσῶνας, τὸν μέχρι φωτεινότητος ἐξικνούμενον ἔστιν ὅτε φωσφορισμὸν τῶν ὑδάτων του καὶ τὰ ἀξιοπερίεργα τῶν εἰς αὐτὸν ἐκδηλουμένων φαινομένων ἀντικατοπρισμοῦ. Σ. Ε. Λ.

Ἀϋαμόντε (Ayamonte) *[Γεωγρ.]*· βλ. Ἀγιαμόντε.

Αὔαρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. Αὔαθα.

Αὐάρικον (Avaricum) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς κελτικῆς Γαλατίας, βραδύτερον τῆς Ἀκουϊτανίας, πρωτεύουσα τῶν Βιτουριγών. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως ἦτο σημαντικωτάτη Ὁ Καῖσαρ, καταλαβὼν αὐτήν, τὴν μετέβαλεν εἰς σωρὸς ἐρειπίων. Εἶναι ἡ σημερινὴ *Μπούργζ*. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, τοῦ Πτολεμαίου καὶ ἄλλων συγγραφέων. Α. Δ.

Αὔαρις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις Αἰγύπτου (βλ. Πηλούσιον).

Αὔαρον ἄκρον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* Ἀκρωτήριον Ἱσπανίας Ταρρακωνησίας, ἀναφερόμενον ὑπὸ Κλαυδίου Πτολεμαίου (Β. στ', 1) ὑπὸ συντεταγμένας: πλάτ. 42° ½ καὶ μῆκ. ἀπὸ Μακάρων μεσημβρινοῦ 5½. Ἡ σύγχρονος ὀνομασία του δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη· προκειμένου ὅμως περὶ ἀκρωτηρίου τῆς ΒΔ ἄκρας τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου καὶ δὴ σχετιζομένου πρὸς τὸν **Ἀρταβρικὸν κόλπον** (βλ. λ.) καὶ τὸ ἀκρωτήριον *Νέριον*, ὡς τοῦτο ἐκ τῆς σειρᾶς διαδοχῆς ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ Πτολεμαίου προκύπτει, εἶναι πιθανοφανέστατος ὁ συνταυτισμός του πρὸς τὸ σύγχρονον *Κάβο Βιλλιάνο* (Cabo Villano). Σ. Ε. Λ.

Αὔαρποι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Γερμανικὸς λαός, ὅστις, κατὰ τὸν Μάννερτ, κατῴκει ἐν Λαουεμβούργῳ (*Πτολ.* 2. 11, 17). Α. Δ.

Αὔασις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* Ὄασις καὶ ὁμώνυμος πόλις τῆς Ἄνω Αἰγύπτου. Εἶναι ἡ σημερινὴ *Βὰχ-ἐλ-Κεμπίρ*. Οἱ κάτοικοι καλοῦνται *Αὐασῖται*. Α. Δ.

Αὐατικοὶ *[Ἀρχ.]*. Γαλατικὸς λαὸς παρὰ τὴν λίμνην Μαστραμέτην (*Πτολ.* 2.10,8).

Ἄϋαχ (Evach) *[Γεωγρ.]*.—1) Παραπόταμος τοῦ Νέκαρ, μῆκους πεντήκοντα πέντε χιλιομέτρων, πηγάζων ἐκ τοῦ συνηβικοῦ Ἰόρα καὶ ἐκβάλλων κάτωθεν τοῦ Χόρμπ. —2) Παραπόταμος τοῦ Ἔντς πρὸς βορρᾶν τοῦ Μέλανος Δρυμοῦ. Ἔχει μῆκος εἴκοσι πέντε χιλιομέτρων.

αὐγάζω· φέγγω, λάμπω, καταυγάζω.

Αὖγαι *[Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς Κιλικίας, παράκτιος, ἧς ἡ θέσις ἀνενδοιάστως καθορίζεται, δι' **ἀναδρομικοῦ** (βλ. λ.) ὑπολογισμοῦ, διὰ τῶν διαρμάτων ἅτινα ἀναφέρει ὁ Ἀνώνυμος ἐν τῷ «Σταδιασμῷ τῆς Μεγάλης θαλάσσης», μόνος ἐκ τῶν γεωγράφων τῆς ἀρχαιότητος ἀναφέρων αὐτήν. Ὁ ὑπολογισμὸς οὗτος ἄγει εἰς θέσιν κειμένην εἰς πλάτ. 36° 36' ½ Β καὶ μῆκ. 31°51' Ἀν., (χάρτ. ἀγγλ. ναυτικὸς 237: Karaburnù to Karadash Burnù καὶ Ἀρχαιοϊστορικὸς XXIV *Müller* «Asiae ora maritima a Carno ad Cibyram»). Ἀκριβῶς δὲ εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν καὶ εἰς σχηματιζόμενον ἐκεῖ ὅρμον, μεταξὺ τῶν ποταμίων Ἀλάρα Σοὺ καὶ Νικόλα Σού, ὁ ὑδρογράφος Francis Beaufort ἀνεῦρε τῷ 1813, ὅτε ἐχαρτογράφει τὰς ἀκτὰς τῆς Καραμανίας ἐρείπια ἀρχαῖα, ἅτινα ὑπέλαβεν ὡς ἀνήκοντα (βλ. σχόλια εἰς Graec. Geogr. Minores ἐκδ. **Didot** 1855, τόμ. I σελ. 488 § 209) εἰς τὴν Πτολεμαΐδα, δι' ὃ καὶ οὕτως ἀναγράφεται εἰς τὸν προμνησθέντα χάρτην τοῦ Ἀγγλ. Ναυαρχείου, καίτοι ὁ Στράβων τοποθετεῖ τὴν Πτολεμαΐδα μεταξὺ Κορακησίου καὶ Μέλανος ποταμοῦ (βλ. **Ἀτταλείας κόλπος**). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Αὐγαλοὶ *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς Σογδιανῆς παρὰ τὸν Ἰαξάρτην (*Πτολ.* 6,12,4).

Αὐγανήσια *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Δύο βραχονησῖδες 38 μιλ. Β.ΒΑ τοῦ ἀκρωτηρίου *Σίδερο* ΒΑ τῆς Κρήτης ἐσχατιᾶς (πλάτ. 35°55'½, μῆκ. 26°32' χάρτ. ἀγγλ. 2836 a: Archipelago southern sheet). Σ. Ε. Λ.

Αὔγαρα (τά)· *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀρίας, ἡ σημερινὴ *Ἀσκάν*.

Αὐγαριὰ (ἡ) (Sorbus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ροδοειδῶν*. Δ. Ν. Π.

Αὔγαρος· βλ. λ. Ἄβγαρος.

Αὐγάσιοι. Ἔθνος τῶν Μασσαγετῶν, ἀναφερόμενον ὑπὸ *Στέφ. Βυζαντίου*.

αὐγατίζω, καί **ἀβγατίζω**· ἐπαυξάνω, μεγεθύνω, συμπληρώνω.

αὐγάτισμα (τό), καί, ὀρθότερον, **ἀβγάτισμα**· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἀβγατίζω*, ὅ,τι προστίθεται πρὸς συμπλήρωσιν ἢ ἐπαύξησιν.

αὐγατιστὴς (ὁ) καί **αὐγατιστὴ** (ἡ)· δημοτ., παιδιὰ ἅλματος ποικίλης μορφῆς.

αὐγατιστός, καί, ὀρθότερον, **ἀβγατιστός**, —ή, —ό· δημοτ., ὁ μὴ μονοκόμματος, ὁ κομματιαστός, ὁ κατὰ προσθήκην ἀποτελεσθείς: «δὲν μοῦ 'βγαινε τὸ ὕφασμα, κι' τὸ 'καμα ἀβγατιστό».

Αὔγεια. Μία τῶν νυμφῶν. Ἀπ' αὐτῆς, κατὰ τὴν παράδοσιν, εἶχον λάβει τὸ ὄνομά των ἡ πόλις τῆς Λακωνικῆς *Αὐγειαὶ* καὶ ἡ ὁμώνυμος τῆς πόλις τῆς Λοκρίδος. ΚΑΨ.

Αὐγειαί. —1) Πολίχνη τῆς Λακωνικῆς. Ἔκειτο πολὺ πρὸς τὰ δεξιὰ τῆς ἀπὸ Κροκεῶν εἰς Γύθειον ὁδοῦ, οὐχὶ μακρὰν τῆς πόλεως Γυθείου καὶ παρὰ τὴν λίμνην τοῦ Ποσειδῶνος, τῆς ὁποίας τοὺς ἰχθῦς δὲν ἡλίευον, διότι ὑπῆρχε παράδοσις ὅτι ὁ ἁλιεὺων ἀπέθνῃσκε. Ἡ ἀρχαία αὕτη πολίχνη μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου (Β'. 583), ὅτις ἐκάλει ταύτην «*Αὐγειὰς ἐρατεινάς*», ὑπὸ τοῦ Στράβωνος, ὅστις τὴν ἐκάλει *Αἰγαιάς*, φέρων ταύτην ὡς παράδειγμα πόλεως μετονομασθείσης, καὶ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου, ὅστις ἐκάλει ταύτην *Αἰγίας*. —2) Πολίχνη τῆς Λοκρίδος. Καὶ αὕτη μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Στράβωνος, ὅστις λέγει ὅτι ἐπ' αὐτοῦ δὲν κατῳκεῖτο καὶ ὅτι ὁ χῶρος αὐτῆς ἀνῆκεν εἰς τοὺς Σκαρφιεῖς. ΚΑΨ.

Αὐγείας ἢ ***Αὐγέας*** *[Μυθολ.]*. Ἥρως καὶ βασιλεὺς τῆς Ἤλιδος. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ἡλίου, ἢ τοῦ Ποσειδῶνος κατ' ἄλλον μῦθον, κατὰ τὸν Ὅμηρον τοῦ Φόρβαντος καὶ τῆς Ὑρμίνης καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ἄκτορος. Ἦτο εἷς τῶν Ἀργοναυτῶν καὶ ἐν τῇ Ἰλιάδι μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου, ὅτε ὁ Νέστωρ ἀφηγεῖται τοὺς μεταξὺ Ἠλείων καὶ Πυλίων ἀγῶνας, ὡς βασιλεὺς τῆς Ἤλιδος, πατὴρ τοῦ Ἀγασθένους, τοῦ Φιλέως καὶ τῆς Ἀγαμήδης, περιωνύμου διότι ἐγνώριζεν ὅλα τὰ φάρμακα, ὅσα ἔτρεφεν ἡ γῆ, καὶ κατεσκεύαζεν ἐξ αὐτῶν μαγικὰ ποτά. Περιλάλητος ὅμως εἶχε γίνει ὁ Αὐγείας διὰ τὰς πολυαρίθμους ἀγέλας τῶν βοῶν του καὶ ποίμνας τῶν προβάτων του. Τοὺς στάβλους τούτου, πλήρεις κόπρου, συσσωρευθείσης ἐπὶ τριάκοντα ἔτη ἐκ 3000 βοῶν, εἶχε διαταχθῆ ὑπὸ τοῦ Εὐρυσθέως νὰ καθαρίσῃ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ὁ Ἡρακλῆς. Ὅτε ὁ ἥρως ἦλθε πρὸς τὸν Αὐγείαν, δὲν ἀνεκοίνωσε πρὸς αὐτὸν τίνα διαταγὴν εἶχε λάβει ἀπὸ τὸν Εὐρυσθέα, ἀλλ' εἶπεν εἰς αὐτὸν ὅτι δύναται νὰ καθαρίσῃ τοὺς στάβλους, ἂν ὁ Αὐγείας δεχθῇ νὰ δώσῃ ὡς ἀμοιβὴν τὸ δέκατον τῶν ποιμνίων του. Ὁ Αὐγείας ἐδέχθη τὴν συμφωνίαν παρόντος καὶ τοῦ υἱοῦ του Φιλέως, ὅτε ὅμως ὁ Ἡρακλῆς ἐπεράτωσε τὸ ἔργον, παροχετεύσας τὰ ὕδατα τοῦ Ἀλφειοῦ, ἢ κατ' ἄλλον μῦθον τοῦ Πηνειοῦ, ἢ κατὰ τρίτον καὶ ἀμφοτέρων, οὗτος ἠρνήθη τὴν ἀμοιβὴν καὶ μάλιστα ἐξώρισεν ἐξ Ἤλιδος καὶ τὸν υἱόν του Φιλέα, ὅστις, φιλαλήθης ὤν, ἐμαρτύρησεν ὑπὲρ τοῦ Ἡρακλέους.

Ὁ Ἡρακλῆς κατέφυγε τότε εἰς Ὤλενον πρὸς τὸν Δεξαμενὸν καὶ ἀφοῦ συνήθροισεν ἀρκαδικὸν στρατὸν ἐπῆλθε κατὰ τοῦ Αὐγείου· δὲν ἠδυνήθη ὅμως τότε νὰ τιμωρήσῃ αὐτόν, ἀφ' ἑνὸς διότι ἐνόσησε καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι οἱ τῶν Ἠλείων στρατηγοί, οἱ φοβεροὶ *Ακτορίωνες*, κατίσχυσαν τῆς στρατιᾶς τοῦ Ἡρακλέους, ἀφοῦ ἐκεῖνος ἐξ ἀσθενείας δὲν μετέσχεν αὐτῆς. Ἠδυνήθη ὅμως νὰ ἐκδικηθῇ βραδύτερον, κατὰ τὴν τρίτην Ἰσθμιάδα, ὅτε, ἀφοῦ ἐφόνευσεν, ἐνεδρεύσας ἐν Κλεωναῖς, τοὺς Μολιονίδας, ἐπῆλθε κατὰ τῆς Ἤλιδος καὶ νικήσας ἐφόνευσε τὸν Αὐγείαν καὶ τοὺς υἱούς του, ἐγκατέστησε δὲ εἰς τὴν βασιλείαν τὸν Φιλέα, καταγαγὼν αὐτὸν εἰς Ἤλιδα ἐκ Δουλιχίου, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε καταφύγει κατὰ τὴν ἐξορίαν του. (Κατ' ἄλλον μῦθον ὁ

Digitized by Google

Ἡρακλῆς συνεχώρησε τὸν Αὐγείαν, καὶ τοῦτον ἀποθανόντα διεδέχθη ὁ Ἀγασθένης, τοῦ ὁποίου ὁ υἱὸς αὐτοῦ Πολύξενος μετέσχεν τῆς εἰς Τροίαν ἐκστρατείας). Ὁ μῦθος τοῦ Αὐγείου, ὡς ὑποδηλοῦται καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἥρωος (Αὐγείας—αὐγή) καὶ ἐκ τῆς καταγωγῆς του (εἶναι υἱὸς τοῦ Ἡλίου, καὶ ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν του ἐξέρχονται σπινθῆρες, ὅπερ εἶναι χαρακτηριστικὸν ἁπάντων τῶν υἱῶν τοῦ Ἡλίου ἐν τῇ Ἰνδοευρωπαϊκῇ μυθολογίᾳ), ἀνήκει εἰς τοὺς ἡλιακοὺς μύθους. Ἡ μάγισσα κόρη του Ἀγαμήδη εἶναι ὅ,τι ἡ κόρη τοῦ Ἡλίου Κίρκη, μία σεληνιακὴ θεότης. Μεταξὺ τῶν ταύρων του, 12, ἀφιερωμένοι εἰς τὸν Ἥλιον, εἶναι λευκοὶ ὡς κύκνοι καὶ εἷς, λάμπων ὡς ἀστὴρ μεταξὺ αὐτῶν, ὀνομάζεται Φαέθων (ὡς ὁ υἱὸς τοῦ Ἡλίου). Ὁ στάβλος λοιπὸν εἶναι ὁ χειμερινὸς οὐρανὸς εἰς τὸν ὁποῖον σωρεύονται αἱ ἀκαθαρσίαι ἀπὸ τὰς ἀγέλας τῶν νεφῶν, τὰς ὁποίας ὁ θερινὸς ἥλιος (ὁ Ἡρακλῆς) εἰς μίαν ἡμέραν καθαρίζει ἐμφανίζων καθαρώτατον τὸν εὐρὺν οὐρανόν. Κατ' ἄλλην ἑρμηνείαν πρόβατα εἶναι οἱ ἀπειροπληθεῖς ἀστέρες. Ὁ μῦθος τοῦ Αὐγείου εἶχεν ἀποκρυσταλλωθῇ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἰς τὴν παροιμίαν «καθαίρειν τὴν Αὐγείου κόπρον», ἥτις συνηθίζετο ἐπὶ χαλεπῶν καὶ ἐπιμόχθων ἐπιχειρήσεων. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Αὔγειρα *['Αρχ. Γεωγρ.]* βλ. **Ἄνδειρα**.

'Αὐγὲμ (Hayem), ***Γεώργιος***. Ἰατρὸς γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῇ 25 Νοεμβρίου 1841. Ἀπὸ τοῦ 1879 καθηγητὴς τῆς θεραπευτικῆς ἐν τῇ αὐτόθι Ἰατρικῇ Σχολῇ καὶ μέλος (1886) τῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἰατρικῆς. Συνέγραψε πλείστας πραγματείας ἰδίᾳ περὶ τῆς παθολογίας τοῦ αἵματος, ἐξ ὧν ἡ περὶ τῶν μεταβολῶν τούτου τῇ ἐπηρείᾳ φαρμακευτικῶν οὐσιῶν ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας (1882). Ἀπὸ τοῦ 1873 διηύθυνε τὸ περίφημον ὄντως περιοδικὸν «Revue des sciences médicales». Διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου ἐκλήθη: α') τὸ *ἀποκεχρωσμένον ἐρυθρὸν αἱμοσφαίριον* (achromocyte de H.) β') *ὀρὸς* (serum de H.), συγκείμενος ἐξ ἅλατος (5,0) καὶ θειικοῦ νατρίου ἐν 1000,0 ὕδατος ἀπεστειρωμένου, γ') *διάλυσις* (solution de H.) πρὸς ἐξέτασιν τοῦ αἵματος ἀποτελουμένη ἐξ ἅλατος (1,0), θειικοῦ νατρίου (5,0), ἄχνης ὑδραργύρου (0,5) εἰς 200,0 ὕδατος καὶ τέλος *μέθοδος* (Procedé de Havem-Winter) πρὸς ποσοτικὸν προσδιορισμὸν τοῦ ἐν τῷ στομάχῳ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος. ΑΡ. Π. Κ.

Αὐγενικὴ *[Γεωγρ.]* βλ. λ. **Εὐγενική**.

Αὐγερακόπουλος, ***Γεώργιος***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Λομποτινᾶς τῆς Ναυπακτίας. Λ. Δ. Κ.

Αὐγερέϊκα *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Κράλης* τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος. Κάτ. (1920) 19.

Αὐγέρης. Τὸ ἐπίθετον τοῦτο φέρουσιν οἱ ἑξῆς ἀγωνισταί: 1) *Ἀθανάσιος* ἐκ Δρέμεσας τῆς Παρνασσίδος. —2) *Κωνσταντῖνος* ἐκ Μεσολογγίου. Εἷς ἐκ τῶν καπεταναίων τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου. —3) *Στάθης* ἐκ Δημητσάνης. — 4) *Χαράλαμπος* ἐκ Στολίου τῆς Δωρίδος. Λ. Δ. Κ.

Αὐγέρης, *Μᾶρκος*. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ λογογράφου καὶ ποιητοῦ *Γεωργ. Παπαδοπούλου*. Ὁ Αὐγέρης ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις τῷ 1884. Ἐσπούδασεν ἐν Ἀθήναις Ἰατρικήν. Ἔγραψεν ἓν δρᾶμα ὑπὸ τὸν τίτλον: «Μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους» παιχθὲν τῷ 1904 εἰς τὴν «Νέαν Σκηνὴν» τοῦ *Χρηστομάνου*, ποιητικὴν συλλογὴν τιτλοφορουμένην «Τὸ τραγούδι τῆς Τάβλας» (1904), ἄλλα ποιήματα, κριτικὰς μελέτας, καὶ ἐφιλοτέχνησε πολλὰς μεταφράσεις ἀρχαίων καὶ ξένων συγγραφέων. Ω.—

Αὐγερινοί. Ἐπιφανὴς οἰκογένεια ἐκ Πύργου τῆς Ἠλείας δράσασα πρὸ καὶ κατὰ τὸν Ἀγῶνα. Ὁ πατὴρ τῶν Αὐγερινῶν, εὔπορος ὤν, ἀπέκτησε μεγάλην ἐπιρροὴν ὡς δημογέρων, ἐπροστάτευσε δὲ καὶ τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην, ὅταν τῷ 1805 μετέβη εἰς Ζάκυνθον κληθεὶς ὑπὸ τῶν Ρώσων, κατεχόντων τότε τὴν νῆσον. Εἷς τῶν υἱῶν του, ὁ Δημήτριος, ὢν κατὰ Φρατζῆ (Δ' σελ. 125) ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων ἐμπόρων τοῦ Πύργου καὶ λεγόμενος «γραμματικὸς» διὰ τὴν λογιότητά του, ἐμυήθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ ὑπηρέτησε πολιτικῶς κατὰ Φωτάκον ἐντὸς τοῦ τόπου ἑτοιμάζων καὶ τὰ τοῦ πολέμου. Ὁ ἕτερος Ἀγαμέμνων ἐστάλη εἰς Ἰταλίαν, ὅπου ἐσπούδασεν ἰατρικήν, τὸν εὑρίσκομεν δὲ ἐν τῷ «Λογίῳ Ἑρμῇ» τῷ 1818 ἕνα τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ Κοραῆ κατὰ τῶν ἐπιθέσεων τοῦ Κοδρικᾶ. Ἐπανελθὼν εἰς Πύργον ἤσκει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἰατροῦ, μυηθεὶς δὲ καὶ αὐτὸς εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας προητοίμαζε τὴν ἐπανάστασιν μετὰ τῆς οἰκογενείας Σισίνη τῆς Γαστούνης πρὸς ἣν ἡ τῶν Αὐγερινῶν συνεδέθη διὰ κηδεστίας, διότι ἡ ἀδελφὴ τῶν Αὐγερινῶν ἐνυμφεύθη τὸν Ἰωάννην Σισίνην. Ἐκραγέντος τοῦ Ἀγῶνος ὁ Διονύσιος Αὐγερινός, διορισθεὶς ὁπλαρχηγὸς τοῦ Πύργου, ἔσπευδε νὰ ἑνωθῇ μετὰ τῶν ἐν Ἀγουλινίτσῃ Ἑλλήνων ἐπαναστατῶν, ἀλλὰ διαβαίνων τὸν Ἀλφειὸν ἐπνίγη (*Φρατζῆ* Δ' σ. 160). Κατὰ τὸν Φωτάκον (Βίοι σελ. 52) ὅλη ἡ οἰκογένεια τῶν Αὐγερινῶν ὑπηρέτησε τὸ ἔθνος καὶ πολιτικῶς καὶ στρατιωτικῶς, δαπανῶσα ἐξ ἰδίων διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ πολέμου. Περισσότερον διέπρεψεν ὁ Ἀγαμέμνων, ὑπηρετήσας ὡς στρατιωτικὸς ἀρχίατρος καθ' ὅλον τὸν Ἀγῶνα καὶ ἀρχηγὸς τῶν ὅπλων ὑπὸ τὸν Ἀνδρέαν Λόντον καὶ κατόπιν ὑπὸ τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην, ἀγαπώμενος κατὰ Φωτάκον ὑφ' ὅλων τῶν στρατιωτικῶν καὶ ἰδιαιτέρως ἀπὸ τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην. Ὁ Ἀγαμέμνων ὑπῆρξε μέλος τῶν Ἐθνικῶν Συνελεύσεων τοῦ 1823 καὶ 1926, ἀπέθανε δὲ πένης περὶ τὸ 1865. Μετὰ τὸν Ἀγῶνα ὁ ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Δημητρίου Ἀνδρέας ἐχρημάτισε πολλάκις ὑπουργὸς Ἐσωτερικῶν καὶ Οἰκονομικῶν καὶ δὶς πρόεδρος τῆς Βουλῆς. Τ. Χ. Κ.

Αὐγερινὸν *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἀνασελίτσης τοῦ νομοῦ Κοζάνης ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1920) 702. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κωνστάντσικον*.

αὐγερινός. *—ή, —ον*· ὁ τῆς αὐγῆς, ὁ λαμβάνων ὕπαρξιν τὴν αὐγήν, ὁ πρωϊνός· || τὸ ἄστρον τῆς αὐγῆς, ὁ ἑωσφόρος, ἄλλως *ἄστερας*: ᾆσμ. «ὅσο ποῦ νὰ βγῇ αὐγερινός, νὰ πάῃ ἡ πούλια γιόμα».

— **Αὐγερινὸς** *[Λαογρ.]*. Εἶναι τὸ δημῶδες ὄνομα τοῦ πλανήτου *Ἀφροδίτης*, ὅταν αὕτη ἐμφανίζεται εἰς τὸν οὐρανὸν πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου. Τὸ ὄνομα παράγεται ἐκ τῆς λέξεως αὐγή, δηλούσης ὅ,τι καὶ ἡ ἠὼς τῶν ἀρχαίων, σχηματισθὲν κατὰ τὰ *ἡμερινός, ἑσπερινός, νυκτερινὸς* (*Χατζιδάκι*, Μεσαιων. καὶ νέα ἑλλ. Α' 563), πολλάκις δ' ἀντ' αὐτοῦ γίνεται χρῆσις τῆς περιφράσεως *τὸ ἄστρο τῆς αὐγῆς*. Ἐκ τῆς ἰδιότητος ταύτης τὸ ἄστρον φέρει κατὰ τόπους καὶ ἄλλα παρόμοια ὀνόματα, οἷον *ἄστρον τῆς πωρνῆς* (Κύπρος), *τραχανολόγος* (Σοποτὸν Καλαβρύτων: διότι τότε σηκώνεται ὁ ζευγολάτης καὶ βράζει τὸ τραχανό του καὶ πηγαίνει στὸ χωράφι του). Παρόμοια εἶναι καὶ τὰ ὀνόματα *ἄστρο τῆς ἡμέρας* (Μίλητος) καὶ *ταχινὸς* (Θήρα: παρὰ τὸ ταχὺ=πρωΐα), ἀποδιδόμενα εἰς ἀστέρας, ὧν δὲν ἐξηκριβώθη ἡ ταυτότης. Ὁ Αὐγερινὸς θεωρεῖται μετὰ τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης ὡς εἷς τῶν ὡραιοτάτων ἀστέρων καὶ διὰ τοῦτο, ὅπως οἱ δύο ἄλλοι, οὕτω καὶ αὐτὸς χρησιμοποιεῖται ὡς σύμβολον τοῦ κάλλους. Ὅθεν συνήθης εἶναι ἀπὸ τῶν μέσων χρόνων ἡ παρομοίωσις «λάμπει ὡς αὐγερινὸς» (Ducange ἐν λ. αὐγερινός).

Ἐπίσης εἰς τὴν ποίησιν συχνὴ εἶναι ἡ χρῆσις αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν. Μυθικαὶ περὶ τοῦ Αὐγερινοῦ παραδόσεις εἶναι ἄγνωστοι. Εἰς ἓν μόνον παραμύθιον «Ἀστερνὸς καὶ Πούλιω» (*Pio*, Νεοελληνικὰ παραμύθια σ. 5) ἀναφέρεται ἐν τέλει ὅτι ὁ Θεὸς κατηστέρισε τὰ δύο ἀδελφάκια, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τοὺς ἥρωας τοῦ παραμυθιοῦ «κ' ἔτσι γίνηκεν ἡ Πούλιω πούλια κι' ὁ Ἀστερνὸς αὐγερινός». Ἄλλον, ἄγνωστον δυστυχῶς, μῦθον ὑπονοεῖ ἡ μακεδονικὴ παροιμία «αὐγιρινὸς κὶ λιτρουπόδι» λεγομένη εἰρωνικῶς ἐπὶ ψευδῶν διηγήσεων (*Πολίτου*, Παροιμίαι, αὐγερινὸς 1). Εἰς τὰ νεοελληνικὰ παραμύθια παρουσιάζεται ὁ Αὐγερινὸς ὡς ἀδελφὸς τοῦ Ἡλιου καὶ τοῦ Φεγγαριοῦ (*Hahn*, Gr. Märchen ἀρ. 69), καθ' ὅμοιον δὲ τρόπον καὶ εἰς πολυνησιακὰς διηγήσεις ὡς σύζυγος τῆς Σελήνης, ἥτις ὅμως παρακολουθεῖ καὶ τὸν Ἥλιον (*Graehner*, Das Weltbild der Primitiven σ. 61 κ.ἑ.).

Ὁ λαὸς δὲν ταυτίζει τὸν Αὐγερινὸν πρὸς τὴν ἑσπερινὴν ἐμφάνισιν τῆς Ἀφροδίτης, τὸν Ἕσπερον, ὃν καλεῖ Ἀποσπερίτην, θεωρεῖ δὲ συνήθως τὰς δύο ταύτας χωριστὰς ἐμφανίσεις ὡς χωριστὰ ἄστρα, τῶν ὁποίων ἡ μὴ ταυτόχρονος ἐμφάνισις ᾐτιολογήθη διὰ διαφόρων μύθων. Κατὰ τοὺς μύθους τούτους ὁ Ἕσπερος καὶ ὁ Ἑωσφόρος εἶναι ἀδελφοὶ ἢ μνηστῆρες ἢ σύζυγοι φέροντες τὸ ὄνομα Γιάννος καὶ Μάρω, καὶ ἐν Βοιωτίᾳ Δῆμος καὶ Δάφνη. Κατὰ τὸν ἕνα ἐξ αὐτῶν (*Πολίτου*, Παραδόσεις ἀρ. 248) ὁ Γιάννος καὶ ἡ Μάρω ἦσαν ἀνδρόγυνο πολυαγαπημένο, τὸ ὁποῖον παρεκάλεσε τὸν Θεὸν νὰ τοὺς κάμῃ ἀστέρια. Καὶ ἀμέσως ὁ Θεὸς τοὺς ἔκαμε ἀστέρια πολὺ λαμπερά, καὶ τὸ βράδυ ποῦ νυχτώνει τὸ ἕνα εἶναι στὴν ἀνατολὴ καὶ τὸ ἄλλο στὴ δύση. Καὶ τὸν μὲν χειμῶνα εἶναι ὁ Γιάννος στὴν ἀνατολή, στὰ βουνά, καὶ ἡ Μάρω στὴ δύσι, στοὺς κάμπους, τὸ δὲ θέρος ἀντιστρόφως. Διὰ τοῦτο ἡ Μάρω πάντοτε περνᾷ καλά, ἐνῷ ὁ Γιάννος ὑποφέρει. Ὅθεν καὶ λέγεται παροιμιωδῶς: «Ἡ Μάρω μένει στὰ βουνὰ κι ὁ Γιάννος πάει στοὺς κάμπους.» Κατὰ τοὺς ἄλλους ἦσαν μνηστῆρες, ὧν ὁ ἀρραβὼν διελύθη, ἢ ἀδελφοὶ μισοῦντες ἀλλήλους καὶ διὰ τοῦτο ἀποφεύγουν ὁ εἷς τὸν ἄλλον κατὰ τὸν οὐράνιον δρόμον των, μὴ συναντώμενοι εἰμὴ ἅπαξ τοῦ ἔτους. Οἱ μῦθοι οὗτοι κυρίως καὶ ἀρχικῶς φαίνεται ὅτι ἀναφέρονται εἰς συζυγίας ἀστέρων, τὸν Δία καὶ τὴν Ἀφροδίτην, τὴν Ἀφροδίτην καὶ τὸν Ἑρμῆν, τὸν Στάχυν τῆς Παρθένου καὶ τὸν Βοώτην, μετεφέρθησαν ὅμως ἐνιαχοῦ καὶ εἰς τὸν Ἕσπερον καὶ Ἑωσφόρον (Λαογρ. Δ' 423).

Ἀναλόγους πρὸς τοὺς ἑλληνικοὺς τούτους μύθους εὑρίσκομεν καὶ εἰς ἄλλους λαούς. Οὕτω κατά τινα ἀνναμιτικὸν μῦθον ὁ Ἕσπερος καὶ ὁ Ἑωσφόρος ἦσαν ἀδελφοὶ ἐχθρικῶς πρὸς ἀλλήλους διακείμενοι, οὓς διὰ τοῦτο ὁ βασιλεὺς χωρίσας διέπεμψεν εἰς τὰ δύο ἀντίθετα τοῦ κόσμου ἄκρα, ὅπου καὶ ἀπέθανον. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ μετὰ θάνατόν ἐξηκολούθουν νὰ μισῶνται, ὁ θεὸς κατηστέρισεν αὐτοὺς οὕτως, ὥστε οὐδέποτε νὰ συναντῶνται ἐν τῷ οὐρανῷ (*René Basset* ἐν Revue des Traditions populaires XV σ. 421).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Πολίτου*, Παραδόσεις ἀρ. 248 κέ. καὶ αἱ ἀντίστοιχοι σημειώσεις. *Τοῦ αὐτοῦ*, Οἱ περὶ ἀστέρων καὶ ἀστερισμῶν μῦθοι (Λαογρ. Σύμμεικτα Β' σ. 203). *Graehner* ἔνθ' ἀν. *Tylor*, Anfänge der Cultur I 338, 344. Σ. Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Αὐγερινός. Ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον τοῦτο φέρονται οἱ κάτωθι ἀγωνισταί: —1) *Ἀθανάσιος* ἐξ Ἀλωνισταίνης τῆς Μαντινείας.—2) *Γεώργιος* ἐξ Ἀλωνισταίνης ἐπίσης.—3) *Γιαννάκος* ἐκ Πύργου.—4) *Δημήτριος* ἐξ Ἀμφίσσης.—5) *Δημήτριος* ἐξ Ἀθηνῶν γεννηθεὶς περὶ τὸ 1790 καὶ ἀνήκων εἰς ἔγκριτον ἀθηναϊκὴν οἰκογένειαν, συγγενεύουσαν πρὸς τὴν ἐν Πύργῳ τῆς Ἠλείας (βλ. **Αὐγερινοί**). Μετέσχεν εἰς ὅλας τὰς μέχρι τοῦ 1823 περιπετείας τοῦ ἐν Ἀθήναις ἀγῶνος, ἔπεσε δὲ ἡρωϊκῶς μαχόμενος εἰς τὰ περίχωρα τῆς πόλεως κατά τινα ἔξοδον τῶν ἀνδρῶν τοῦ στρατηγοῦ Γκούρα ἐναντίον τῶν προχωρούντων ἐκ τοῦ Καλάμου στρατευμάτων τοῦ Ὀμὲρ Πασᾶ τοῦ Καρυστινοῦ.—6) *Ἠλίας* ἐξ Ἀλωνισταίνης τῆς Μαντινείας.—7) *Θεόδωρος*, Χῖος μυηθεὶς εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ Ι. Λ. Ράλλη πρὸς τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν πρόωρον ἔκρηξιν τοῦ ἀγῶνος ἐν Χίῳ.—8) *Λουκᾶς* ἱερεὺς ἐκ Δαδίου τῆς Λοκρίδος ὑπηρετήσας ὡς ἀξιωματικὸς κατὰ τὸν ἀγῶνα.—9) *Παντελῆς*, ἀνώτερος ἐπιθεωρητὴς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἀποσταλεὶς ὑπὸ τῆς Ἀνωτάτης Ἀρχῆς κατὰ τὸ 1820 πρὸς μελέτην τῶν ἐν Πελοποννήσῳ πραγμάτων ὡς ἀνακοινοῦσι πρὸς τὸν Ἀναγνωσταρᾶν ἐκ Μόσχας ὁ Ν. Πατζιμάδης καὶ ὁ Μάνθος Ριζάρης, παρακαλοῦντες νὰ τὸν διευκολύνῃ μονόφθαλμον ὄντα ἐκ τραύματος, εἰς τὸ δύσκολον ἔργον του, —10) *Νικόλαος* ἐξ Ἀλωνισταίνης τῆς Μαντινείας. —11) *Πέτρος*, ἐξ Ἰωνίας. Μέλος ὢν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ ἐξάδελφος τοῦ Ρήγα Φεραίου. Ἠγωνίσθη ἐπὶ κεφαλῆς νησιωτῶν εἰς τὴν α' πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν καὶ εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως. Διετέλεσε γενικὸς γραμματεὺς Θήρας καὶ Τήνου, ἐκλεγεὶς δὶς ἀντιπρόσωπος τῶν Θηραίων. Ἐτιμήθη καὶ διὰ τοῦ ἀργυροῦ ἀριστείου.

Αὐγερινὸς *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία δοθεῖσα ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς εἰς τὸν ἐν Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ (νομοῦ Ραιδεστοῦ) συνοικισμὸν *Νταγιζαλῆ*. Δ. Ε. Μ.

Αὐγερίου, *Ἀργύριος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Δραχμανίου τοῦ δήμου Ἐλατείας. Λ. Δ. Κ.

Αὐγερόπουλος. Τὸ ὄνομα τοῦτο φέρουσιν οἱ ἀγωνισταί: 1) *Γεώργιος* ἐξ Ἁγίου Βλασίου τῶν Καλαβρύτων. 2) *Παναγιώτης* ἐκ Κουκαβίστης τῆς Δωρίδος. Λ. Δ. Κ.

Αὐγέρος, *Δῆμος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Τζόγιας τῆς Ἠλείας. Λ. Δ. Κ.

Αὔγη *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ Ἀλέου καὶ τῆς Νεαίρας καὶ μήτηρ ἐκ τοῦ Ἡρακλέους τοῦ Τηλέφου ὅστις περισσότερον πάντων τῶν πολυπληθῶν υἱῶν τοῦ ἥρωος ὡμοίαζε πρὸς αὐτόν. Τόσον τὸ ὄνομα τῆς ἡρωΐδος καὶ τοῦ υἱοῦ της *(τῆλε-φῶς)* ὅσον καὶ ἡ ὁμοιότης τοῦ μύθου τοῦ Τηλέφου πρὸς τὸν μῦθον τοῦ Περσέως καὶ τοῦ Οἰδίποδος, ὑποδεικνύουσιν ὅτι ὁ μῦθος τῆς Αὔγης καὶ τοῦ Τηλέφου ἀνήκουσιν εἰς τοὺς μύθους τῶν ἡλιακῶν θεοτήτων καὶ ἡρώων. Τὰ τραγικὰ ἐπεισόδια τοῦ μύθου τὰ προηγηθέντα τῆς ἀναγνωρίσεως μητρὸς καὶ υἱοῦ ἐν Τευθρανίᾳ, ὅτε ἡ Αὔγη μελετᾷ νὰ φονεύσῃ τὸν Τήλεφον μὴ θέλουσα νὰ συζευχθῇ αὐτόν, καὶ ὁ Τήλεφος, σωθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀποσταλέντος ὑπὸ τῶν θεῶν ὄφεως, ὅστις ἐχώρισε μητέρα καὶ υἱόν, εἶναι ἕτοιμος νὰ φονεύσῃ τὴν Αὔγην, ἥτις σῴζεται διὰ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ μεταξύ των δεσμοῦ, ἐνέπνευσαν καὶ τοὺς τρεῖς μεγάλους τραγικοὺς τῆς ἀρχαιότητος, οἵτινες ἐποίησαν τὰς τραγῳδίας των Μυσοὺς (ὁ Αἰσχύλος), Ἀλωάδας (ὁ Σοφοκλῆς), καὶ Αὔγην (ὁ Εὐριπίδης) καὶ τοὺς ἀρχαίους καλλιτέχνας (βλ. καὶ λ. **Ἄλεος** καὶ **Ἀρκαδία** τ. Ε' σ. 531 ἑπ.) ΚΑΨ.

αὐγὴ (ἡ) λάμψις, ἀκτινοβολία (ἀρχ.)· || ὁ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου χρόνος, τὸ λυκαυγές, ἡ ἕως, τὰ χαράματα: «σηκώνομαι τὴν αὐγή»· || «αὐγὴ αὐγὴ» ἢ «αὐγὲς αὐγές», πρωὶ πρωί, λίαν πρωί.

Αὐγὴ *['Αστρον.]*. Ὄνομα προσδιδόμενον ἄλλοτε εἰς τὴν θέσιν, ὅπου ἡ φαινομένη κίνησις πλανήτου, ἀφοῦ γίνῃ ὅσον τὸ δυνατὸν βραδυτέρα, ἀρχίζει νὰ ἐπιταχύνεται. Εἶναι ἡ θέσις ἥτις ὀνομάζεται νῦν *ἀνωτέρα ἀψίς*.

«Αὐγὴ» *[Ναυτ. Ἱστορ.]*. Τὸ πρῶτον ναυπηγηθὲν ἐν Ἑλλάδι ἀτμῆρες πολεμικόν, πάντως μετὰ τὸ 1873. Ἦτο μικρὰ κανονιοφόρος, χρησιμοποιηθεῖσα διὰ τὴν καταδίωξιν τοῦ λαθρεμπορίου. Σ. Ε. Λ.

Digitized by Google

Αὔγης *[Μυθολ.]*. Εἷς τῶν Ἡλιαδῶν (υἱῶν τοῦ Ἡλίου) Κατὰ τὸν Ῥόδιον μῦθον ὁ Αὔγης καὶ οἱ ἀδελφοί του Θριναξ καὶ Μάκαρ εἶχον ἀμφισβητήσει πρὸς τοὺς Τελχῖνας τὴν κατοχὴν τῆς Ῥόδου. Κατὰ τὴν συναφθεῖσαν, ὡς ἐλέγετο, μάχην οἱ Ἡλιάδαι εἶχον νικήσει τοὺς Τελχῖνας, οὗτοι ὅμως φεύγοντες κατέβρεξαν μὲ τὸ ὕδωρ τῆς Στυγὸς τὸ ἔδαφος τῆς Ῥόδου καὶ οὕτως ἐπὶ πολὺν χρόνον ἔμενεν αὐτὸ ἄγονον, ἕως ὅτου ὁ θεὸς Ἥλιος χάριν τῶν υἱῶν του κατέστησεν αὐτὸ γόνιμον. Ἡ νίκη τῶν Ἡλιαδῶν εἶναι ἀνάμνησις τῶν χρόνων κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ κάτοικοι ἐπίστευσαν ὅτι ἔσβησαν τὰ ἡφαίστεια τῆς νήσου καὶ ὅτι ἀπηλλάγησαν τῶν ἐξ αὐτῶν δεινῶν, ἅτινα ἐπροσωποποιοῦντο εἰς τοὺς Τελχῖνας. Αἱ εὐεργετικαὶ τοῦ ἡλίου ἀκτῖνες εἶχον κατισχύσει τῶν ὀλεθρίων πυρῶν τῶν ἡφαιστείων.
ΚΑΨ.

Ἀϋγιαφιὸρντ (Eyjafiord) *[Γεωγρ.]*. Κόλπος ἐν τῇ βορείῳ ἀκτῇ τῆς Ἰσλανδίας.

Αὐγῖκος, *Νικόλαος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Φθιώτιδος ἀπὸ τὸ χωρίον Νεοχώρι διευθύνας καθ' ὅλον τὸν ἀγῶνα ὡς ὁπλαρχηγὸς τοὺς συμπολίτας του. Διέπρεψεν εἰς τὰς μάχας Ὑπάτης, Καλιακούδας Κλείσοβας καὶ Ἀράχωβας, εἰς δὲ τὴν μάχην τοῦ Αετοῦ ἐδώρησεν εἰς τὸ στρατόπεδον πεντακόσια γιδοπρόβατα.
Τ. Χ. Κ.

Αὔγιλα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὄασις τῆς Κυρηναίας καὶ Λιβύης εἰς ἀπόστασιν τεσσάρων ἡμερῶν καὶ πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῶν χειμερινῶν ἀνατολῶν (*Στράβ.* 711, 49), δηλαδὴ ΝΑ, τῆς παραλίου πόλεως, τῆς Μεγάλης Σύρτεως, *Αὐτόμαλα*. Τὴν ὄασιν ταύτην πολλοὶ συγχέουσι πρὸς τοὺς *κήπους τῶν Ἑσπερίδων* (σχολ. τῆς Géographie de Strabon V, 489 ὑποσ. 1), ἴσως διότι ἦτο αὐτή, ὡς ἡ τοῦ Ἄμμωνος, «φοινικοτρόφος καὶ ἔνυδρος», καίτοι διὰ τὴν ξηρὰν θερμότητα τῆς ἀτμοσφαίρας «οὐκ ὀρυζοτροφεῖν ἡ γῆ» (*Στράβ.* ΙΖ, γ, 23). Ἀνῆκεν εἰς τὸ ἔθνος τῶν Νασαμώνων, τῶν περιωνύμων διὰ τὸ ὡς πρὸς τὴν *πρώτην νύκτα τοῦ γάμου παράδοξον ἔθιμόν των*. Δι' ὃ ὅταν τὸ θέρος καθίστα ἀνυπόφορον τὴν παραμονὴν τῶν εἰς τὰ παράλια τῆς Βάρκης ποιμενόντων Νασαμώνων ἐτρέποντο οὗτοι πρὸς τὰ Αὔγιλα διὰ νὰ δροσισθῶσι καὶ τραφῶσι διὰ φοινίκων (*Ἡρόδ.* Δ', 172 καὶ 182).
Σ. Ε. Λ.

— *[Ἱστορ.]* Μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ (527—565) οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἦσαν εἰδωλολάτραι καὶ διετήρουν ἱερὰ τοῦ Διὸς Ἄμμωνος καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὰ ὁποῖα ἔθυον. Ὅταν οἱ Βυζαντινοὶ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ Α' ἐξεδίωξαν τοὺς Βανδήλους ἐκ Καρχηδόνος (534) καὶ κατέλαβον τὴν Λιβύην, οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἠσπάσθησαν τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἀνήγειραν ναὸν τῆς Θεοτόκου ἐν τῇ πόλει των.
Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

αὐγινός, —ή, —ό· ὁ τῆς αὐγῆς, πρωϊνός.

αὐγίτης (ὁ) *[Ὀρυκτολ.]* Μεταπυριτικὸν ὀρυκτὸν ἀνῆκον εἰς τὸ *μονοκλινὲς σύστημα*, τύπου:

$$[Ca\,Mg\,(SiO^3)^2,\ Mg\,(Fe\ Al)^2\ SiO^2]$$

συχνὰ μὲ πρόσμειξιν *τιτανίου*. Ἡ συνηθεστέρα κρυσταλλικὴ μορφὴ εἶναι συνδυασμὸς τοῦ πρίσματος γωνίας 87°, τῶν δύο κατακορύφων πινακοειδῶν καὶ τῆς ἡμιπυραμίδος. Τὸ ὀρυκτὸν ἔχει συνήθως χρῶμα καστανόμαυρον, πισσομέλαν, πρασινόμαυρον ἢ καστανόν, εἶναι ἀδιαφανὲς ἢ διαφώτιστον, λάμψεως ὑαλώδους ἢ στεατώδους, εἰδικοῦ βάρους 3—3.5, εὔθραυστον, σκληρότητος 5,5—6 σχισμοῦ τελείου (110), κόνεως τεφροπρασίνης ἕως τεφρᾶς καὶ τήκεται εὐκόλως πρὸς μαύρην ὕαλον. Εἶναι συστατικὸν βασικῶν καὶ ὑπερβασικῶν ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων καὶ τόφφων, ὡς ἐν Βοημίᾳ, Βεζουβίῳ καὶ Αἴτνᾳ. Συχνὰ ἀπαντᾷ παρενεσπαρμένος εἰς ἀσβεστολίθους μετὰ φαινομενικῶς τετηγμένης ἐπιφανείας καὶ εἰς κοκκώδεις μάζας (*κοκκόλιθος*), αἱ ὁποῖαι συνοδεύουν ἐνίοτε κοιτάσματα μαγνητίτου. Ὁ *διοψίδιος* εἶναι ὡραία, πρασίνη καὶ διαφανὴς παραλλαγὴ τοῦ *αὐγίτου*. Ἕτεραι παραλλαγαὶ τούτου εἶναι ὁ *σελίτης* καὶ ὁ *φασσαΐτης*.

Ὁ αὐγίτης χαρακτηρίζεται συνηθέστατα καὶ διὰ τῆς ὀνομασίας *πυρόξενος*. Οἱ ὡραίου χρώματος καὶ διαφανεῖς κρύσταλλοι ἐπεξεργάζονται διὰ κοσμήματα, ἐνίοτε δὲ χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς συλλίπασμα κατὰ τὴν χώνευσιν σιδηρομεταλλευμάτων.

Ἐν Ἑλλάδι ἀπαντᾷ ὁ αἰγίτης εἰς κοκκία καὶ ἰδιομόρφους κρυστάλλους ἐντὸς ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων, ἰδίως δὲ τοῦ *διαβάσου* (Σούκαρον τῆς Εὐβοίας, Ὑμηττός), *ἀνδεσίτου* (Αἴγινα, Μέθανα, Σαντορίνη, Μῆλος), *αὐγιτικοῦ πορφυρίτου* (Χίος, Πάρνης), *λιπαρίτου* (Ἀντίπαρος, Μῆλος), *πλαγιοκλαστικοῦ βασάλτου* (Περσουφλὶ Θεσσαλίας, σκόπελοι Καλόγηροι). Συνήθως ὁ διοψίδιος ἀπαντᾷ εἰς μερικοὺς *ἀμφιβολίτας*, *ἐσηδοτίτας* καὶ *ἐκλογίτας* καὶ εἰς ἄλλα *κρυσταλλοσχιστώδη πετρώματα*. Ὁ *διαλλαγὴς* ἐμφανίζεται 1) ὡς συστατικὸν τοῦ *γάββρου*, *διαλλαγίτου* καὶ *βερλίτου* καὶ τοῦ ἐκ τούτων σχηματισθέντος *σερπεντίνου* πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος· 2) εἰς ἐξόχως μεγάλα ἄτομα ἐντὸς τοῦ *διαλλαγίτου* τοῦ Ὑμηττοῦ (Κοπανᾶς) καὶ τῆς Πίνδου (Ζυγός).

— **αὐγίτου σειρὰ** *[Ὀρυκτολ.]*. Ὁμὰς πυριτικῶν ὀρυκτῶν ἀποτελούντων συστατικὸν πετρωμάτων τῆς γενικῆς χημικῆς συνθέσεως $RSiO_3$, ὅπου R= Ca, Mg, Fe, Mn, Zn, μὲ παραμίξεις ἑνώσεις τοῦ τύπου $R_2S_2O_3$, ὅπου R=Na, Li Ki καὶ τοῦ τύπου $R_2Si_3O_9$, ὅπου R=Al, Fe. Ἡ *σειρὰ* τοῦ αὐγίτου χαρακτηρίζεται ὑπὸ πρίσματος 87° (καὶ 93°) καὶ περιλαμβάνει τὰ ὀρυκτά: α') ***ρομβικά***: *εὐστατίτης, βρουτίτης, ὑπερσθενής*· β') ***μονοκλινῆ***: *διοψίδιος, ὀμφακίτης, σαλίτης, αὐγίτης, διαλλαγής, φασσαΐτης, ἀκμίτης, αὐγιρίνης*· γ') ***τρικλινῆ***: *ροδονίτης, σασιγτονίτης* καὶ *σκερβοίτης*.

Ἡ σειρὰ αὕτη καλεῖται καὶ *σειρὰ τοῦ πυροξένου*.
Ω —

αὐγιτικὸς *ἀνδεσίτης* *[Πετρογρ.]*· ὅλ. λ. **ἀνδεσίτης**.

—**αὐγιτικὸς *πορφυρίτης*** *[Γεωλογ.]*. Ἐκρηξιγενὲς πέτρωμα, τοῦ ὁποίου ἡ πρασινόμαυρος ἕως μέλαινα μᾶζα περιέχει εὐσχήμους κρυστάλλους *αὐγίτου*. Ἀπαντᾷ εἰς μεγάλα κοιτάσματα εἰς τὸ Fassatal τοῦ Τιρόλου καὶ εἰς Νορβηγίαν, ἐνίοτε δὲ μετὰ παραλλαγῆς τούτου περιέχοντος *οὐραλίτην ἀντὶ αὐγίτου*, *τοῦ οὐραλιτικοῦ πορφυρίτου*.
Ω —

αὐγνάθιος (augnathe) *[Ἰατρ.]*. Τερατογενὴς διάπλασις λίαν παραπλησία τοῦ ὑπογναθίου εἴδους τῶν τεράτων. Εἰς τὸ αὐ νάθιον τέρας, ἡ παρασιτικὴ αὕτη τερατομορφία παρίσταται διὰ μιᾶς καὶ μόνης κεφαλῆς τοσοῦτον ἀτελοῦς, ὥστε αὕτη ἀποτελεῖται μόνον ὑπὸ μιᾶς γνάθου, πολλάκις ὑποτυπώδους καὶ ταύτης, ἥτις ἐμφύεται ἐπὶ τῆς κάτω γνάθου τοῦ αὐτοσίτου τέρατος.
Μ. Ν. Κ.

αὐγὸ (τό)· κακὴ γραφὴ ἀντὶ ***ἀβγό***· τὸ ᾠὸν κυρίως μὲν τῶν ὀρνίθων καὶ τῶν ἄλλων πτηνῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἰχθύων, τῶν ὄφεων κτλ. || παροιμ. «ἂν πέσῃ ἡ πέτρα 'ς τ' ἀβγό, ἀλὶ 'ς τ' ἀβγό κι' ἂν πέσῃ τ' ἀβγὸ 'ς τὴν πέτρα, ἀλὶ 'ς τ' ἀβγό», διὰ τὸ εὔθραυστον τοῦ φλοιοῦ· || «ἐκουρεύτηκε καὶ γίνηκε ἀβγὸ» διὰ τὴν λειότητα καὶ γυμνότητα· ὁμοίως: «κούρεψε τ' ἀβγὸ καὶ πᾶρε τὸ μαλλί του»· || φρ. «ἀβγὸ κι' ἀβγό», ἐπὶ πραγμάτων ὁμοίων μὲν ἐξωτερικῶς, ἀνομοίων δὲ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ὑπόστασιν· || «ἀκόμη δὲ βγῆκε ἀπ' τ' ἀβγό», ἐπὶ τῶν ἐχόντων ἀξιώσεις ἀναρμόστους πρὸς τὴν ἡλικίαν των, ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τῶν νεοσσῶν· || «ἀβγὰ τοῦ καθαρίζουν», ἐπὶ τῶν ἀκαίρως γελώντων· || «ἔχασε τ' ἀβγὰ καὶ τὰ καλάθια», ἐπὶ μεγάλης ζημίας· πβλ. ἀρχ. «ἀνηρπάκασ' ἀπαξάπαντα αὐτῷ κανῷ», δηλ. οὐ μόνον τὰ ἐν τῷ κανίστρῳ περιεχόμενα, ἀλλὰ καὶ τὸ κάνιστρον αὐτό· || φρ. «κάθισε 'ς τ' ἀβγά σου», πρὸς τοὺς ἐπιχειροῦντας νὰ ἀναμιχθῶσιν εἰς ἀλλοτρίας ὑποθέσεις ἀπρόσκλητοι, ἄλλως: «κάμε δουλειά σου» ἢ «ἄμε καλειά σου»· ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τῶν ἐπῳαζουσῶν ὀρνίθων, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀνάγκη ἐπιμόνως νὰ κάθηνται ἐπὶ τῶν ᾠῶν, ἵνα ταῦτα ἐπῳασθῶσιν (πβλ. *Πολίτ.* Παροιμ. 2, 608).
Β. Φ.

— *[Ἐγκυκλ.]*· ὅλ. ᾠόν.

Αὐγὸ *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Νησίς, ὡς κῶνος σακχάρεως ἀναδύουσα εἰς $2\,^1/_2$ μίλλια νοτίως τοῦ ὅρμου *Καψάλι* τῶν Κυθήρων, χρησιμοποιουμένη ὡς γνώρισμα διὰ τὸν εἰς αὐτὸν κατάπλουν. Ὑψηλὴ (647 ποδ.) καὶ ἄνευ ἀνωμαλιῶν ἐπιτρεπουσῶν τὴν ἀνάβασιν, εἶναι σχεδὸν ἀπροσπέλαστος, ὀλίγων μόνον Κυθηρίων, πεπειραμένων κυνηγῶν, κατορθούντων ταύτην καὶ ἐχόντων λάβει διὰ τοῦτο τὸ προσωνύμιον «*πατητάδες*» Λέγεται ὡσαύτως, κατὰ τὴν Ἰταλικὴν τοῦ τοπωνυμίου μετάφρασιν, *Ὄβο* (πλάτ 36° 05', μήκ. 23° 00', χάρτης ἀγγλ 1685: Venetico to Spezzia). Κατὰ τὰς ναυτιλιακὰς ὁδηγίας (Mediter. Pilot 1918 IV, 87), ὧν ὅμως δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἀνεύρομεν τὰς οἰκείας πηγάς, ἡ νησὶς ὠνομάζετο τὴν ἀρχαιότητα *Χύτρα καὶ Ἔπλα*.
Σ. Ε. Λ.

— **αὐγὸ** *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἡ μείζων καὶ νοτιωτέρα ἐν τῇ συστάδι τριῶν βραχονησίδων, κειμένη νοτίως, τῆς πρὸς νότον τοῦ ἀκρωτηρίου *Ἀκρίτας* τῆς Μεσσηνίας νήσου *Βενέτικο* Ὀνομαζομένη ἡ βραχονησὶς αὕτη καὶ *Πετροκάραβο* (πλάτ. 36° 40' 54', χάρτης ἀγγλ 207: West coasts of Morea from Kastro Tornese to Venetico) ἔχει ὕψος 30 ποδῶν. Ὁ δίαυλος μεταξὺ τῆς συστάδος καὶ τοῦ Βενέτικο ἔχει βάθος καταμεσῆς αὐτοῦ 24 ἕως 40 ὀργ.
Σ. Ε. Λ.

— **Αὐγὸ** *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Βραχονησὶς ἀπόκρημνος σχήματος ᾠοειδοῦς ὀρθοῦ, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία της τόσον ἀπὸ τῶν Ἑνετῶν (ονο) ὅσον καὶ ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων, εἰς 19 μιλ. ΒΑ. τοῦ ἀκρωτηρίου *Ἀφωρισμένος Κάβος* τοῦ κόλπου τοῦ Μιραμπέλλου τῆς Κρήτης (πλάτ 35° 36' Β. μῆκος 25° 35' Ἀν., χάρ. ἀγγλ. 2836: «Archipelago southern sheet καὶ 2536 b Eastern part of Candia). Τὸ ὕψος της 175 ποδῶν.
Σ. Ε. Λ.

—**Αὐγὸ** *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἡ βορειοδυτικωτέρα νησὶς τῆς συστάδος τῶν *Πεταλιῶν* ἐν τῷ νοτίῳ Εὐβοϊκῷ κόλπῳ (τλ. 38°04', μήκ. 24°16', χάρτης ἀγγλικὸς 1708: Petali islands and anchorages).
Σ. Ε. Λ.

—**Αὐγὸ** *[Γεωγρ.]*. Κωνοειδὴς βουνὸς τῆς Κορινθίας (πλ. 38°07'40" μῆκ. 22°29' 10", χάρτης ἀγγλικὸς 1608 || Gulf of Corinth) ὕψους 562 ποδῶν καὶ εἰς μίλλιον περίπου ἔσω τῆς ἀκτῆς τῆς χθαμαλωτάτης καὶ πεδινῆς ἐκεῖ παραλίας τῆς *Λυκοποριᾶς*. Εἶναι δολερώτατον κατὰ τὰς ἀστροφεγγεῖς νύκτας διὰ τοὺς παραπλέοντας ἐκεῖ τὸν Κορινθιακόν, ὑπολαμβάνοντας τὴν ἀκτὴν οὐχὶ ἐκεῖ ὅπου πράγματι εἶναι, ἀλλ' εἰς τὸ *Αὐγό*, ὅπερ φαίνεται ὡς παράκτιον. Ἔχουσι σημειωθῆ λόγῳ τούτου προσαράξεις, δι' ὃ μελετᾶται ὁ φωτισμὸς δι' *Ἄγκα* τῆς Λυκοποριᾶς.
Σ. Ε. Λ.

Παρὰ τὸν βουνὸν ὁμώνυμον χωρίον *Αὐγό*, ὑπαγόμενον ἄλλοτε εἰς τὸν τέως δῆμον Εὐρωστίνης, σήμερον δὲ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. 163. Κεῖται ἐγγύτατα τῆς ἀπὸ Κορίνθου εἰς Πάτρας σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τοῦ Σ.Π.Α.Π., ἀπέχει δὲ ἀπὸ μὲν τῆς πρώτης 47, ἀπὸ δὲ τῆς δευτέρας 84 χλμ.
Δ. Ε. Μ.

—**Αὐγὸ** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Θερμιῶν* (τέως *Ἰλιτζέ*) τῆς ἐπαρχίας Δράμας. Κάτ. (1920) 48. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τομάλ*.

—**Αὐγὸ** *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Πελοποννήσου ἐν τῇ Ἀργολικῇ χερσονήσῳ ὕψους 853 μ., τοῦ ὁποίου ὁ ἀνατολικὸς βραχίων καταλήγει εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Διδύμων.
Δ Ε Μ.

—**Αὐγὸ** *[Γεωγρ.]*. Βουνὸς ὀρθόπαγος ἐν τῇ ΒΑ παραλίᾳ τοῦ Ἀργολικοῦ παρὰ τὸ χωρίον Τζαφφὲρ Ἀγᾶ, γνώρισμα τοῖς καταπλέουσι τὸν ὅρμον *Τολὸ* (ἀρχ. *Ἀσίνη*).
Σ. Ε. Λ.

—**Αὐγὸ** *[Γεωγρ.]* Λόφος ἔξωθι τῶν Ἰωαννίνων παρὰ τὸ *Μπιζάνι*, ὅστις ἀπετέλει τῷ 1912 ἓν τῶν προκεχωρημένων τουρκικῶν ὀχυρῶν τῆς ἀμυντικῆς ὀργανώσεως τῶν **Ἰωαννίνων** (ὅλ. λ.).
Ν.Θ.Κ.

αὐγοθήκη (ἡ)· ἡ θήκη τοῦ αὐγοῦ· ἄλλως *αὐγολόγος*.

αὐγοκόβω, ἀντὶ *ἀβγοκόβω*· καρυκεύω ἔδεσμα δι' ἐγχύματος ᾠοῦ ἀνατεταραγμένου μετὰ ὀποῦ λεμονίου ἢ ἄλλου ὀξέος: «ν' ἀβγοκόψωμε τὴ σούπα, — τοὺς ντολμᾶδες κττ.», «ἀβγοκομμένο φαγητό».

αὐγολέμονο (τὸ) *[Μαγειρ.]*. Μεῖγμα ρευστὸν παρασκευαζόμενον διὰ τῆς ἀναμίξεως χυμοῦ λεμονίου μετ' αὐγῶν καὶ χρησιμοποιούμενον κυρίως εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς σούπας, ὡς καὶ ὡς καρύκευμα πολλῶν φαγητῶν. Διὰ νὰ παρασκευασθῇ, ἀρκεῖ νὰ ταράξωμεν ἐντὸς δοχείου, διὰ συρματίνου πλέγματος ἢ περόνης, τὰ αὐγὰ μετὰ τοῦ χυμοῦ τοῦ λεμονίου μέχρις ὅτου φουσκώσουν. Εἰς τὸ διὰ τὴν σούπαν προοριζόμενον αὐγολέμονο χρησιμοποιοῦμεν καὶ τοὺς κροκοὺς καὶ τὰ ἀσπράδια, ἐνῷ διὰ τὸ καρύκευμα μόνον τοὺς κροκούς. Ἡ ἀναλογία αὐγῶν καὶ λεμονίου εἶναι δύο αὐγὰ καὶ ἐνάμισυ λεμόνι εἰς ἑκάστην δόσιν. Πρὸς δήλωσιν τῶν διὰ αὐγολέμονου κεκαρυκευμένων φαγητῶν χρησιμοποιεῖται ἡ ἔκφρασις *αὐγοκόβω*.
Ω—

αὐγολόγος (ὁ)· ἡ αὐγοθήκη.

αὐγομαντεία (ἡ), ἀντὶ *ἀβγομαντεία*, ἡ ἐκ τῆς παρατηρήσεως τοῦ λευκώματος τοῦ ᾠοῦ μαντεία.

— *[Λαογρ.]* Ἡ *αὐγομαντεία* χρησιμοποιεῖται συνήθως κατὰ τὴν κατ' ἐξοχὴν μαντικὴν ἡμέραν τῶν θερινῶν τροπῶν, ἤτοι τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῆς 24ης Ἰουνίου. Ἡ διὰ τοῦ αὐγοῦ μαντικὴ ἀσκεῖται κατὰ ποικίλους τρόπους. Συνήθης εἶναι ὁ ἀκόλουθος, ὅμοιος κατ' ἀρχὴν πρὸς τὸν τῆς μολυβδομαντείας. Ἐντὸς φιάλης διαφανοῦς τίθεται *ἀμίλητο νερὸ* καὶ ἐντὸς αὐτοῦ χύνεται τὸ λεύκωμα αὐγοῦ μαύρης κόττας, ἐνῷ συγχρόνως ψιθυρίζεται ἡ ἐπῳδὴ «ἅη Γιάννη, νὰ μοῦ δείξῃς τὸ ριζικό μου». Ἔπειτα καλύπτεται ἡ φιάλη μὲ κόκκινο πανί. Μετά τινα λεπτὰ ἀποκαλύπτεται καὶ παρατηροῦνται τὰ σχήματα, τὰ ὁποῖα ἔλαβε τὸ λεύκωμα καὶ ἐκ τῆς μορφῆς αὐτῶν προεικάζεται τὸ μέλλον. Ἡ ἑρμηνεία τῶν σχημάτων ποικίλλει κατὰ τόπους καὶ μάντεις. Οὕτως ἐν Σύρῳ παρατηρεῖται ἐὰν ἔχουν σχηματισθῇ δύο ἱστοὶ κατακόρυφοι παράλληλοι ἔχοντες ἄνωθεν κύκλους. Τοῦτο δηλοῖ προσεχῆ ἐντὸς τοῦ ἔτους γάμον. Ἐὰν παρὰ τοὺς δύο ἱστοὺς σχηματισθοῦν καὶ ἄλλοι μικρότεροι, τοῦτο δηλοῖ ὅτι ὁ μέλλων σύζυγος θὰ ἔχῃ μεγάλο συγγενολόγι (Ἡμερολ. Μεγάλης Ἑλλάδος 1923, σ. 143). Εἰς ἄλλους τόπους ἐκ τῶν σχηματιζομένων μορφῶν ἐξάγονται συμπεράσματα περὶ τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ γαμβροῦ (Λαογραφία Β' 420) κ. τ. τ. Παρόμοιοι τρόποι μαντικῆς διὰ τοῦ λευκώματος τοῦ ᾠοῦ εἶναι ἐν χρήσει καὶ εἰς ἄλλας χώρας, Αὐστρίαν, Γαλλίαν, Πορτογαλίαν, Γερμανίαν (*Wuttke*, Deutsche Volksaberglaube[3] § 346).

Ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω τρόπου ἕτερος τρόπος εἶναι ὁ γινόμενος κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Τυροφάγου ἐν Σκοτεινῇ Ἄργους. Τίθενται καὶ ψήνονται εἰς τὴν φωτιὰν τῆς γωνιᾶς τόσα αὐγά, ὅσα εἶναι τὰ ζῶντα μέλη τῆς οἰκογενείας. Τὰ αὐγὰ ὀνοματίζονται καὶ τίθενται κατὰ σειρὰν ἡλικίας. Ἐὰν τὸ ψηνόμενον αὐγὸ ἱδρώσῃ εἶναι σημεῖον ὑγείας καὶ εὐτυχίας δι' ἐκεῖνον, εἰς ὄνομα τοῦ ὁποίου ἐτέθη, ἐὰν ὅμως σκάσῃ, σημεῖον ἀσθενείας ἢ θα-

Digitized by Google

νάτου ἐντὸς τοῦ ἔτους (Λαογραφία Δ' 406). Παρόμοιος τρόπος μαντικῆς μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ σχολιαστοῦ τοῦ Περσίου. Οἱ οἰωνοσκόποι ἱερεῖς συνήθιζον νὰ θέτουν ᾠὸν εἰς τὸ πῦρ καὶ νὰ παρατηροῦν ἂν ἤθελεν ἱδρώσει εἰς τὴν κορυφὴν ἢ τὰς πλευράς. Ἐὰν δὲ τὸ ᾠὸν διερρήγνυτο, ἐδήλου προσεχῆ κίνδυνον διὰ τὸν μαντευόμενον. Καὶ ἄλλως δὲ ἡ αὐγομαντεία ἦτο γνωστὴ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὑπὸ τὸ ὄνομα **ᾠοσκοπία** (βλ. λ.).

Σ. Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Αὐγονήσι *[Γεωγρ.]*. βλ. **Αὐγό**.

αὐγόσυκα (τὰ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Πάρῳ τῶν καρπῶν ποικιλίας τινὸς τῆς *συκῆς τῆς κοινῆς ἢ καρικῆς* (Ficus carica). Δ. Ν. Π.

αὐγοτάραχο (τό), ἀντὶ *ἀβγοτάραχο*· τάριχος ᾠοθήκης ἰχθύων (βλ. **ᾠοτάριχος**).

αὐγουλᾶς (ὁ), ἀντὶ *ἀβγουλᾶς* θηλ. *ἀβγουλοῦ*· ὁ πωλητὴς ἀβγῶν, ἀβγοπώλης.

αὐγουλᾶτο (τὸ) *[Ἀμπελ.]* Ποικιλία τῆς οἰνοφόρου ἀμπέλου, μᾶλλον ἐπιτραπέζιος, μὲ λευκὰς κιτρινωπὰς ῥᾶγας στρογγύλας. Εἰς τὴν Κύθνον καλλιεργεῖται καὶ παραλλαγὴ μὲ ἐρυθρὰς σταφυλάς. Εἴς τινας περιφερείας καλεῖται *βουδόματο*. Π. Γ. Κ.

Αὐγουλέας, ***Ἀναγνώστης***. Μανιάτης ὁπλαρχηγὸς ὑπηρετήσας κατὰ τὸν Ἑλληνικὸν Ἀγῶνα ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ὡς ἀξιωματικός. Τὴν 6ην Αὐγούστου 1824 ἀνεδείχθη ὑποχιλίαρχος. Μετὰ τὸν Ἀγῶνα ἐπὶ Ἀντιβασιλείας καὶ Ὄθωνος κατεδιώχθη ὑπὸ τῶν Βαυαρῶν ἀξιωματικῶν. οἱ δὲ κληρονόμοι του ἄνευ συντάξεως κατέφυγον εἰς τὸ Πεταλίδι. Τ. Χ. Κ.

— **Αὐγουλέας**, ***Ἀναγνώστης***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Κύθνου, ὑπηρετήσας ἐπὶ κεφαλῆς στρατιωτῶν εἰς διαφόρους μάχας καὶ φονευθεὶς εἴς τινα ἐξ αὐτῶν. Λ. Δ. Κ.

Αὐγουρῖνος (Sentius Augurinus), ***Σέντιος***. Λατῖνος ποιητὴς μιμητὴς τοῦ Κατούλλου καὶ τοῦ Κάλβου, γνωστὸς εἰς τοὺς μεταγενεστέρους γενόμενος ἐκ μιᾶς ἐπιστολῆς τοῦ Πλινίου πρὸς τὸν Πομπήιον Φάλκωνα (4. 27). Ὁ Πομπήιος προσθέτει, ὅτι ὁ Αὐγουρῖνος, νέος ἀκόμη, ἐνῷ αὐτὸς ἦτο gravissimus senex. ζῇ ὡς contubernalis μὲ τὸν Σπουρίνναν καὶ τὸν Ἀντώνιον, συγγενῆ του αὐτόν. Ἴσως ὁ Αὐγουρῖνος οὗτος νὰ εἶναι τὸ αὐτὸ πρόσωπον μὲ τὸν μνημονευόμενον ὡς ἀνθύπατον ἐπὶ Ἀδριανοῦ, διοικητὴν τῆς Μακεδονίας. Ἐπειδὴ ὁ Αὐγουρῖνος, μνημονεύων εἰς τοὺς στίχους του τὸν Κάτουλλον, λέγει meus Catullus, εἰκάζεται ὅτι ἦτο συμπολίτης τοῦ Κατούλλου, ἦτο δηλ. καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν Βερώναν (Verona, Veronensis). Θ. Α. Κ.

Αὐγούστα. Τίτλος δοθεὶς ἐπισήμως ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Αὐγούστου εἰς τὴν σύζυγόν του *Λιβίαν*, πρὸς τιμήν, *ἀλλὰ* καὶ πρὸς ἔνδειξιν συμμετοχῆς εἰς τὴν ἀνωτάτην *ἀρχήν*. Ἔκτοτε τὸ ὄνομα *Αὐγούστα* ἐδίδετο συνήθως εἰς τὰς Ρωμαίας Αὐτοκρατείρας, πάντοτε δὲ ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκράτειρα ἐλέγετο καὶ προσεφωνεῖτο *Αὐγούστα* (βλ. λ. **Αὔγουστος**).

Αὐγούστα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὄνομα εἴτε ἐπώνυμον πολυαρίθμων πόλεων καὶ τόπων τῆς Ἰταλίας καὶ τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, αἱ ὁποῖαι ἐκτίσθησαν πρὸς τιμὴν τοῦ Αὐγούστου καὶ ἄλλων μετέπειτα αὐτοκρατόρων ἤκμασαν δὲ ἰδίως κατὰ τοὺς χρόνους τῆς αὐτοκρατορίας. Εἶναι κυρίως ἀποικίαι Ρωμαίων αὐτοκρατόρων οἱ ὁποῖοι παρεδέχθησαν τὸ ἀποικιακὸν σύστημα καὶ δίκαιον τὸ ἐγκαινιασθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου. Κατωτέρω ἀναφέρονται αἱ σπουδαιότεραι ἐξ αὐτῶν κατατεταγμέναι ὡς ἑξῆς: Πρῶτον ἐκεῖναι, εἰς τὰς ὁποίας τὸ ὄνομα Αὐγούστα εἶναι τὸ κυριαρχοῦν καὶ μετ' αὐτῆς ἀκολουθοῦν αἱ λοιπαὶ αἱ ἔχουσαι καὶ δευτέραν ἐπωνυμίαν κατὰ τὴν ἀλφαβητικὴν τάξιν τῆς ἐπωνυμίας των.

1) ***Αὐγούστα***. Πόλις ἐν Κιλικίᾳ, ἡ ὁποία ἐφέρετο εἰς τὰς παλαιὰς βυζαντινὰς πηγὰς (ἰδίως εἰς τοὺς καταλόγους τῶν ἐπισκόπων) ὡς **Αὐγουστόπολις** (βλ. λ.).

2) ***Αὐγούστα***. Πόλις τῆς ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατίας, ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ραβέννης εἰς Ἀδρίαν ὁδοῦ.

3) ***Αὐγούστα Αἰδούων*** (Augusta Aeduorum ἢ Augustodunum). Πόλις Γαλατίας· τὸ λεγόμενον καὶ **Αὐγουστόδουνον** (βλ. λ.)

4) ***Αὐγούστα Ἀλλοβρόγων*** (Augusta Allobrogum), ἡ σημερινὴ Ἐλβετικὴ πόλις **Γενεύη** (βλ.λ.).

5) ***Αὐγούστα Ἀστορικὴ*** (Augusta Astoria) ἡ σημερινὴ Ἱσπανικὴ πόλις **Ἀστόργκα** (βλ. λ.).

6) ***Αὐγούστα τῶν Αὐσκίων*** (Augusta Ausciorum). Πόλις τῆς Ἀκουϊτανίας πρωτεύουσα τῶν Αὐσκίων ἐπὶ τῆς ἀπὸ Βορδίγαλα (Βορδώ) εἰς Τολῶσαν ὁδοῦ. Σήμερον ὀνομάζεται **Ὢχ** (Auch) (βλ. λ.).

7) ***Αὐγούστα Βινδελικῶν*** (Augusta Vindelicorum). Πρωτεύουσα τῆς χώρας Βινδελικίας κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου, ἡ σημερινὴ γερμανικὴ πόλις **Ἀουγκσμπούργ** (βλ. λ.).

8) ***Αὐγούστα Βιρομανδύων*** (Augusta Viromandorum). Πρωτεύουσα τοῦ λαοῦ τῶν Βιρομανδύων τῆς Βελγικῆς Γαλατίας. Ὑποτίθεται ὅτι κατεῖχε τὴν θέσιν τῆς σημερινῆς πόλεως *Σαὶν Κεντὲν* ἢ τῆς παρ' αὐτὸ κειμένης *Βερμάνι*.

9) ***Αὐγούστα Γαδείρων*** (Augusta Gaditana)· ἡ σημερινὴ ἰσπανικὴ πόλις **Κάδιξ** (βλ. λ.).

10) ***Αὐγούστα Ἐμέριτα*** (Augusta Emerita). Πόλις τῆς Λυσιτανίας, ἡ σημερινὴ **Μέριντα** (βλ. λ.)

11) ***Αὐγούστα Καισάρεια*** καὶ συνηθέστερον *Καισάρεια Αὐγούστα* (Caesarea Augusta). Πόλις ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἴβηρος εἰς τὴν ἐντεῦθεν Ἱσπανίαν. Ἡ πόλις αὕτη ἦτο ἤδη γνωστὴ κατὰ τὴν Αὐτοκρατορικὴν ἐποχήν, *ἀλλ'* ἰδίως ἀπέκτησε μεγάλην σπουδαιότητα κατὰ τὸν Μεσαίωνα ὡς πρωτεύουσα τοῦ κράτους τῆς Αραγῶνος. Εἶναι ἡ σημερινὴ μεγάλη Ἱσπανικὴ πόλις **Σαραγόσσα** (βλ. λ.), ἡ ὁποία διατηρεῖ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ παλαιοῦ ὀνόματος, διότι ἡ λέξις Σαραγόσσα εἶναι παραφθορὰ τοῦ Caesarea Augusta.

12) ***Αὐγούστα Κωνσταντία*** (Augusta Constantia)· ἡ σημερινὴ Ἑλβετικὴ πόλις **Κωνσταντία** (βλ. λ.).

13) ***Αὐγούστα Λουγδούνων*** (Augusta Lugdunensium)· ἡ σημερινὴ γαλλικὴ πόλις **Λυὼν** *(Λούγδουνον)* (βλ. λ.)

14) ***Αὐγούστα Νέμετον*** (Augusta Nemetum)· ἡ σημερινὴ γερμανικὴ πόλις **Σπὶρ** (βλ. λ.).

15) ***Αὐγούστα Πραιτωρία*** (Augusta Proetoria Salassorum). Πόλις εἰς τὴν χώραν τῶν Σαλασσῶν τῆς ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατίας, ἡ σημερινὴ **Ἀόστα** (βλ. λ.). Ἡ θέσις τῆς πόλεως εἰς τὴν ἔξοδον τῶν δύο διαβάσεων τῶν Ἄλπεων, τοῦ μικροῦ καὶ τοῦ μεγάλου Ἁγίου Βερνάρδου, ἔδωκεν εἰς αὐτὴν σπουδαίαν στρατηγικὴν καὶ ἐμπορικὴν σημασίαν, τῆς ὁποίας τεκμήρια εἶναι τὰ ἐν αὐτῇ σῳζόμενα μνημεῖα (τείχη μὲ πύλας, θέατρον, ἀμφιθέατρον κλπ.).

16) ***Αὐγούστα Ραυρικῶν*** (Augusta Rauracorum). Πόλις τοῦ Γαλατικοῦ λαοῦ τῶν Ραυρικῶν, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ρήνου. Παρὰ τὴν σημερινὴν Βασιλείαν. Σήμερον ὀνομάζεται Augst. Σῴζονται ἀρκετὰ ἀρχαῖα ἐρείπια.

17) ***Αὐγούστα Σουεσσόνων*** (Augusta Suessionum). Πόλις τῆς Βελγικῆς εἰς τὴν Γαλατίαν, μνημονεύεται παρὰ τῷ Πτολεμαίῳ ὡς Αὐγούστα Οὐεσσόνων, κατόπιν δὲ ὀνομάζεται civitas Suessionum. Εἶναι ἡ σημερινὴ πόλις τῆς Γαλλίας **Σουασσὸν** (Soissons) (βλ. λ.), ἡ ὁποία ἐλέγετο καὶ *Νοβιόδουνον* καὶ *Σεξονίαι*.

18) ***Αὐγούστα Ταυρινῶν*** (Augusta Taurinorum). Πρωτεύουσα τῶν Ταυρινῶν εἰς τὴν ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατίαν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Πάδου, ἡ σημερινὴ μεγάλη Ἰταλικὴ πόλις **Τουρῖνον** (βλ. λ.). Ἡ θέσις τῆς πόλεως ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ καὶ πρὸ τῆς εἰσόδου τῶν Ἄλπεων ἔκαμεν αὐτὴν σημαντικὴν καὶ ἰσχυράν. Ὁ Ἀννίβας, μετὰ τὴν διάβασιν τῶν Ἄλπεων, ἠναγκάσθη νὰ πολιορκήσῃ τὴν πόλιν τρεῖς ἡμέρας διὰ νὰ τὴν κυριεύσῃ. Τὸ πλῆρες ὄνομα αὐτῆς εἶναι colonia Julia Augusta Taurinorum (ὁ Ἀππιανὸς ὀνομάζει αὐτὴν ἁπλῶς Ταυρασίαν). Κατὰ τὸ ἔτος 312 ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἐνίκησε παρὰ τὴν πόλιν ταύτην τὰ στρατεύματα τοῦ Μαξεντίου.

19) ***Αὐγούστα Τρεβήρων*** (Augusta Treba). Πρωτεύουσα τοῦ Λατινικοῦ λαοῦ τῶν Τρεβήρων, ἡ σημερινὴ Γαλλικὴ πόλις *Τρέβηροι* (Trèves). Μνημονεύεται ὡς πλουσιωτάτη (urbs opulentissima). καὶ ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Διοκλητιανοῦ ἦτο πρωτεύουσα τῆς Πρώτης Βελγικῆς. Περιεσώθησαν πολυάριθμοι ἀρχαιότητες καὶ ἀξιόλογοι παλαιαὶ χριστιανικαὶ ἐπιγραφαί, τὰς ὁποίας ἐξέδωκεν ὁ Ε. Χ. Kraus «Αἱ παλαιοχριστιανικαὶ ἐπιγραφαὶ τῶν χωρῶν τοῦ Ρήνου.» (Βλ. καὶ λ. **Τρεβῆροι**.)

20) ***Αὐγούστα Τρεκάρων*** (Augusta Trecarum)· ἡ ἄλλως καλουμένη **Αὐγουστόβονα** (βλ. λ.).

21) ***Αὐγούστα Τρικαστινῶν*** (Augusta Tricastinorum). Λατινικὴ πόλις, ὅπως τὴν ὀνομάζει ὁ Πλίνιος, τῆς Ναρβωνίτιδος Γαλατίας, ἡ αὐτὴ μὲ τὴν ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου ἀναφερομένην πόλιν *Νοβιόμαγον*.

22) ***Αὐγούστα Τρινοβανδῶν*** (Augusta Trinobandorum). Πόλις τοῦ Βρεττανικοῦ λαοῦ Τρινοβανδῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον πρωτεύουσαν τὸ *Λονδῖνον*, τὴν σημερινὴν μεγάλην Ἀγγλικὴν πρωτεύουσαν (βλ. λ. **Τρινοβανδοί**, **Λονδῖνον**).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *De Vit*, Onomasticon, τ. I σ. 580 (κατάλογος πολυαρίθμων πόλεων, αἱ ὁποῖαι εἶχον τὸ ὄνομα *Αὐγούστα*). *Beloch*, Der italische Bund, 1880. *Hollaender*, De militum coloniis ab Augusto in Italia deductis, 1880. *Domaszewski*, λ. Augusta παρὰ *Pauly-Wissowa*, Real-Encyclopadie.

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Αὐγούστα (Augusta) *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα πολλῶν νεωτέρων πόλεων, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότεραι εἶναι: —1) Πρωτεύουσα τῆς πολιτείας τοῦ Μαὶν τῆς Β. Ἀμερικῆς παρὰ τὰς δύο ὄχθας τοῦ πλωτοῦ ποταμοῦ Κέννεμπεκ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1771. Κάτοικοι 11.150 —2) Πόλις τῆς Γεωργίας τῶν Ἡν. Πολιτειῶν κειμένη ἐπὶ τοῦ πλωτοῦ ποταμοῦ Σαβάννα. Ἔχει ἀκμαῖον ἐμπόριον βάμβακος, καπνοῦ καὶ ξυλείας. Κάτοικοι 52.550. Πολις τῆς Ἰταλίας ἐν Σικελίᾳ (βλ. λ. **Ἀγκόστα**).

Αὐγούστα. Ἦτο ὄνομα σωμάτων στρατοῦ, τὸ ὁποῖον ἐδίδετο εἰς αὐτὰ χάριν τιμῆς διὰ τὴν ἀνδρείαν των (ala Augusta ob virtutem appellata). Ἦσαν κοόρτεις, δηλαδὴ μοῖραι, ἢ λόχοι, λεγεώνων φέρουσαι τὴν ὀνομασίαν alae Augustae, *Αὐγούστειοι πτέρυγες*. Τὰ κείμενα καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ μᾶς κάμνουν γνωστοὺς τοὺς λεγεῶνας, οἱ ὁποῖοι εἶχον λόχους μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο *Αὐγούστα*. ΑΔ. ΑΔ.

Αὐγούστα *[Ἀστρον.]*. Τηλεσκοπικὸς πλανήτης ὑπ' ἀρθ. 254, ἀνακαλυφθεὶς ὑπὸ τοῦ Palisa τὴν 31 Μαρτίου 1886.

Αὐγούστα (Augusta) ***Βικτωρία***. Βασίλισσα τῆς Πρωσσίας καὶ αὐτοκράτειρα τῆς Γερμανίας, θυγάτηρ τοῦ πρίγκιπος τοῦ Σλέσβιγκ-Ὁλστάϊν, ἐγεννήθη τὴν 22 Ὀκτωβρίου 1859 ἐν Δόλζικ καὶ ἀπέθανεν ἐν Χουΐτζε-Ντόορν τὴν 11 Ἀπριλίου 1921. Συζευχθεῖσα ἐν Βερολίνῳ τὴν 27 Φεβρουαρίου 1881 τὸν διάδοχον καὶ κατόπιν βασιλέα τῆς Πρωσσίας καὶ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Γουλιέλμον Β', ἀπέκτησεν ἓξ ἄρρενα τέκνα καὶ μίαν θυγατέρα. Καθ' ὅλην τὴν ζωὴν αὐτῆς περιώρισε τὴν δρᾶσίν της ἐν τῇ οἰκίᾳ της ἐπιμελουμένη τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων της καὶ ἀποφεύγουσα τὴν αὐλικὴν καὶ τὴν κοινωνικὴν τύρβην. Ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθήνας κατὰ τοὺς γάμους τῆς πριγκηπίσσης τῆς Πρωσσίας Σοφίας μετὰ τοῦ διαδόχου τῆς Ἑλλάδος Κωνσταντίνου, εἶτα δὲ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ, ὅταν δ' ἐγένετο κύριος τοῦ Ἀχιλλείου Κερκύρας ὁ αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος Β', παρέμεινεν ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον εἰς Κέρκυραν, καταθελχθεῖσα ὑπὸ τῆς φύσεως τῆς ὡραίας νήσου. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ παγκοσμίου πολέμου, καίτοι πάσχουσα, ἀνεμίχθη εἰς φιλανθρωπικὰ ἔργα καὶ παρηκολούθησε τὰς περιπετείας τοῦ οἴκου της. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς ἐν Βερολίνῳ ἐπαναστάσεως, ἠναγκάσθη νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὸ Huize Doorn, ὅπου καταβεβλημένη ἐκ τῆς νόσου καὶ τῶν θλίψεων ἀπεβίωσε. Θ. Β.

— **Αὐγούστα** (Augusta) ***Μαρία-Λουΐζα-Αἰκατερίνη***. Βασίλισσα τῆς Πρωσσίας καὶ αὐτοκράτειρα τῆς Γερμανίας, γεννηθεῖσα τὴν 30 Σεπτεμβρίου 1811 ἐν Βαϊμάρῃ καὶ ἀποθανοῦσα τῷ 1890 ἐν Βερολίνῳ. Θυγάτηρ τοῦ μεγάλου δουκὸς Καρόλου-Φρειδερίκου τῆς Σαξωνικῆς Βαϊμάρης καὶ τῆς μεγάλης δουκίσσης Μαρίας Παύλοβνας. συνεζεύχθη τὴν 11 Ἰουνίου 1829 τὸν πρίγκιπα Γουλιέλμον τῆς Πρωσσίας, δευτερότοκον υἱὸν τοῦ βασιλέως Φρειδερίκου Γουλιέλμου Γ'. Ἀπέκτησεν ἕνα υἱόν, τὸν κατόπιν γενόμενον αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φρειδερῖκον-Γουλιέλμον, καὶ μίαν θυγατέρα, τὴν μεγάλην δούκισσαν τῆς Βάδης Λουΐζαν. Ὅταν ὁ σύζυγός της ἀνῆλθεν εἰς τὸν πρωσσικὸν θρόνον καὶ ἐγένετο βραδύτερον αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας, ἡ αὐτοκράτειρα Αὐγούστα ἀπέφυγε πᾶσαν ἀνάμιξιν εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς χώρας, περιορισθεῖσα εἰς ἔργα μόνον εὐποιίας, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἐπέσυρε πάντοτε τὸν σεβασμὸν τῶν ὑπηκόων της, οἵτινες εἰς τὸ πρόσωπον αὐτῆς εὗρον τὸν χαρακτηριστικὸν τύπον τῆς συζύγου, τῆς μητρὸς καὶ τῆς ἀγαθοεργοῦ δεσποίνης. Θ. Β.

αὐγουσταία ***ὁμολογία*** *[Ἐκκλ. Ἱστορ.]*. Μεταξὺ τῶν ὁμολογιῶν τῆς λουθηρανῆς ἐκκλησίας ἰδιάζουσαν σημασίαν ἔχει ἡ *αὐγουσταία ὁμολογία* (confessio augustana), ἡ σύνταξις τῆς ὁποίας ἐγένετο ὡς ἑξῆς: Τῇ 21 Ἰανουαρίου 1530 συνεκάλεσεν ὁ αὐτοκράτωρ Κάρολος ὁ Ε' τὸ κοινοβούλιον ἐν Augsburg, ὅπερ θὰ ἐφρόντιζε, πρὸς τοῖς ἄλλοις, νὰ ἄρῃ τὰς θρησκευτικὰς διαμάχας καὶ ἔριδας διὰ τῆς μετ' ἀγάπης καὶ ἐλευθέρας ἐκθέσεως τῶν γνωμῶν συζητήσεως οὕτως, ὥστε νὰ ἐπέλθῃ ἡ ποθουμένη ἐκκλησιαστικὴ ἑνότης. Οὕτω παρείχετο τοῖς διαμαρτυρομένοις ἡ ποθουμένη εὐκαιρία πρὸς δημοσίαν ὁμολογίαν καὶ συζήτησιν τῆς ἑαυτῶν πίστεως. Ὁ ἐκλέκτωρ τῆς Σαξωνίας Ἰωάννης ὁ Σταθερὸς ἀνέθηκε τοῖς ἑαυτοῦ θεολόγοις, Λουθήρῳ, Ἰωνᾷ, Bugenhagen καὶ Μελάγχθονι νὰ συντάξωσιν ὁμολογίαν, ἥτις ἔπρεπε νὰ ἐγχειρισθῇ αὐτῷ ἐν Torgau. Τοῦτο καὶ ἐγένετο. Οὕτως ἀπετελέσθησαν τῷ 1530 τὰ λεγόμενα ἄρθρα τοῦ Torgau (Torgauer Artikel), ἅτινα ἀπετέλεσαν τὴν βάσιν τοῦ δευτέρου μέρους τῆς αὐγουσταίας ὁμολογίας, τῆς ὁποίας τὸ πρῶτον μέρος στηρίζεται ἐπὶ τῶν 17 ἄρθρων τοῦ Marburg - Schwabach (Marburg - Schwabacheh Artikel), τῶν συνταχθέντων κατὰ τὴν ἐν Schwabach τῷ 1529 συνάθροισιν τῶν διαμαρτυρομένων ὑπὸ τοῦ Λουθήρου. Αἱ πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Μελάγχθονος εἰς Augsburg γενόμεναι προκαταρκτικαὶ ἐργασίαι πρὸς σύνταξιν τῆς αὐγουσταίας ὁμολογίας ἔπρεπε νὰ συμπληρωθῶσιν ἐν Augsburg, ἀφοῦ ἐλαμβάνοντο ἰδίᾳ πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ 404 ἄρθρα τοῦ Ἰωάννου Eck, δι' ὧν ἐξηλέγχοντο σφάλματα ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Λουθήρου, Μελάγχθονος καὶ ἄλλων διαπρεπῶν διαμαρτυρομένων θεολόγων. Οὕτω συνετάχθη ἡ αὐ-

Digitized by Google

γουσταία ὁμολογία ὑπὸ τοῦ Μελάγχθονος ἐν συνεργασίᾳ πρὸς τοὺς ἐν Augsburg θεολόγους καὶ ἐν συνεννοήσει δι' ἀλληλογραφίας πρὸς τὸν Λούθηρον, εὑρισκόμενον τότε ἐν Korburg. Ἡ αὐγουσταία ὁμολογία, ἀποτελουμένη ἐξ 28 ἄρθρων, διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα, ὧν τὸ πρῶτον περιλαμβάνει τὰ 21 πρῶτα ἄρθρα (1—21), τὸ δὲ δεύτερον τὰ 7 τελευταῖα (22—28). Ἐν τῷ πρώτῳ τμήματι ἀναπτύσσεται ἡ πίστις τῆς εὐαγγελικῆς (Articuli fidei praecipui), ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ἐκτίθεται ἡ ἀναίρεσις τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ λειτουργικῶν καταχρήσεων τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας (Articuli, in quibus recessentur abusus mutabi). Τοῦ ὅλου προηγεῖται λόγος εἰσαγωγικὸς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κάρολον καὶ ἕπεται ἐπίλογος.

Ἡ οὕτω ὑπὸ τοῦ Μελάγχθονος συνταχθεῖσα αὐγουσταία ὁμολογία, γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ ἰδίου λατινιστὶ καὶ γερμανιστὶ ἀνεγνώσθη τῇ 25 Ἰουνίου τοῦ 1530 ἐν τῷ συνεδρίῳ γερμανιστί. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἐδόθησαν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὰ δύο κείμενα, τὸ λατινικὸν καὶ γερμανικόν. Ἐκ τούτων τὸ γερμανικὸν ἔδωκεν ὁ Κάρολος εἰς τὸν ἐκλέκτορα τοῦ Mainr πρὸς φύλαξιν ἐν τῷ ἀρχείῳ τοῦ κράτους, ἐκράτησε δὲ τὸ γερμανικόν, ὅπερ διέταξε νὰ μεταφρασθῇ εἰς τὸ ἰταλικὸν καὶ γαλλικόν. Ἀμφότερα τὰ κείμενα ἀπωλέσθησαν, αἱ δὲ γενόμεναι ἔρευναι πρὸς ἀνεύρεσιν αὐτῶν οὐδὲν ἔσχον ἀποτέλεσμα. Ἕνεκα τῆς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἀπαγορεύσεως ἐπισήμου ἐκδόσεως τῆς αὐγουσταίας ὁμολογίας ἐξεδόθη αὕτη ἀμέσως μετὰ τὸ συνέδριον κατὰ τὸ 1530 πολλάκις ὑπὸ διαφόρων βιβλιοπωλῶν. Αἱ ἐκδόσεις ὅμως αὗται ἐγένοντο ἄνευ τῆς δεούσης μερίμνης, οὕτως ὥστε ἠναγκάσθη ὁ Μελάγχθων κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1530 τῇ ἐγκρίσει τοῦ ἐκλέκτορος τῆς Σαξωνίας νὰ ἐκδώσῃ τὴν αὐγουσταίαν ὁμολογίαν. Οὕτω ἀπετελέσθη ἡ ὑπὸ τοῦ Μελάγχθονος γενομένη ἔκδοσις, ἡ καλουμένη editio princeps, ἥτις τῷ 1531 ἀνετυπώθη μετὰ τῆς ἀπολογίας. Ὁ Μελάγχθων, ὁ συντάξας τὴν αὐγουσταίαν ὁμολογίαν, ἐνόμισεν ὅτι ὡς συντάκτης αὐτῆς ἐδικαιοῦτο νὰ ἐπιφέρῃ μεταβολὰς τοῦ κειμένου μὴ λαμβάνων πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι τὸ κείμενον αὐτῆς ὡς ἐγκριθὲν ὑπὸ τῶν διαμαρτυρομένων δὲν ἔπρεπε νὰ μεταβληθῇ. Αἱ μεταβολαὶ αὗται ἐγένοντο ἤδη ἐν τῇ editio princeps, ἐξηκολούθουν δὲ καὶ μετὰ ταῦτα γινόμεναι. Ἀξία μνείας εἶναι ἡ ἔκδοσις τοῦ 1540 ἡ ἐν Βιττεμβέργῃ γενομένη, ἥτις ἔλαβε τὸ ὄνομα variata, μεταβεβλημένη, ἕνεκα τῶν ὑπὸ τοῦ Μελάγχθονος γενομένων ἐν αὐτῇ μεταβολῶν. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ οὕτω μεταβληθεῖσα ἔκδοσις, ἡ variata, δὲν ἔχει συμβολικὸν κῦρος διὰ τοὺς λουθηρανοὺς διαμαρτυρομένους, οἵτινες δέχονται τὴν invariata, ὡς τὴν ἐγκριθεῖσαν ὑπὸ τῶν διαμαρτυρομένων ἐν Augsburg (βλ. καὶ λ. Ἄουγκσμπουργ).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *O. Plitt* Einleitung in die Augustana, 2 τόμοι, Erlanger 1867. *O. Zöckler* Die augsburgische Konfession als symbolische Lehrgrundlage der deut. Reformation, Φραγκφούρτη, 1870. *Theod. Kolde* Die angsburgische Konfession deutsch und lateinisch. Gotha 1896) *Paul Tschackert* Die unveraenderte augsburgische Konfession deutsch u. lateinisch (Leipzig 1901). Κ. Ι. ΔΙΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

Αὐγουσταῖον. Ναὸς ἐν Ἀγκύρᾳ τῆς Μ. Ἀσίας ὅπου ἐλατρεύοντο θεοποιηθέντες ὁ Αὔγουστος καὶ ἡ πόλις Ῥώμη (βλ. λ. Ἄγκυρα).

αὐγουσταῖος (ὁ). Οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ μέγας βασιλικὸς θάλαμος τῆς ὑποδοχῆς ἐν τοῖς ἀνακτόροις τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου.

Αὐγουστάλια (*Αὐγούστεια, Σεβαστά, Σεβάσμια*). Περίφημος καὶ μεγαλοπρεπὴς ἑορτή, ἡ ὁποία ἐπανηγυρίζετο εἰς τὴν Ῥώμην πρὸς τιμὴν τοῦ Αὐγούστου καὶ ἦτο καταγεγραμμένη ὡς ἐπίσημος ἑορτὴ τῆς Ῥωμαϊκῆς πολιτείας. Κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην, ἡ ὁποία ἐτελεῖτο διὰ δημοσίων ἐξόδων, ἐτελοῦντο ἀγῶνες εἰς τὸν ἱππόδρομον. Αἱ ἑορταὶ διήρκουν 7 ἡμέρας (ἀπὸ τὴν 5 ἕως τὴν 8 Ὀκτωβρίου). Προηγεῖτο πομπὴ (pompa) εἰς τὸν ἱππόδρομον, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔφερον ἐπὶ ἁρμάτων τὰς εἰκόνας τοῦ Αὐγούστου, τοῦ βασιλεύοντος Αὐτοκράτορος κ. λ. Οἱ ἄρχοντες, οἱ ὁποῖοι ἐλάμβανον μέρος εἰς τοὺς ἀγῶνας κατὰ τὴν πανήγυριν ταύτην τῶν Αὐγουσταλίων, ἦσαν ἐνδεδυμένοι μὲ τὸ θριαμβικὸν ἔνδυμα (vestis triumphalis). ΑΔ. ΑΔ.

Αὐγουστάλιοι (Augustales). Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας τὸ ὄνομα *Αὐγουστάλες* ἀπεδόθη εἰς πολλὰς τάξεις προσώπων. Ἐκαλοῦντο οὕτως:—1) Ἱερεῖς ἐπιφορτισμένοι μὲ τὴν λατρείαν τῶν παροδίων δαιμόνων, οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο lares Augusti, ὅταν μὲ τὴν λατρείαν αὐτῶν συνηνώθη καὶ ἡ λατρεία τοῦ δαίμονος *Αὐγούστου*.—2) Ὁ διάδοχος τοῦ Αὐγούστου Τιβέριος ἵδρυσεν εἰς τὴν Ῥώμην σύλλογον ἱερέων, οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο Sodales Augustales, καὶ περιελάμβανον τὰ μέλη τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ οἴκου καὶ ἄλλα ἐξέχοντα πρόσωπα. Εἶχον δ' ἔργον τὴν διατήρησιν τῆς λατρείας τοῦ Ἰουλείου γένους (gens Julia).—3) Εἰς πολλὰς πόλεις ἱδρύθησαν σύλλογοι, εἴτε συντεχνίαι εἰδικαί, τῶν ὁποίων ἔργον ἦτο ἡ τιμὴ τῆς μνήμης τοῦ Αὐγούστου διὰ θυσιῶν καὶ δημοσίων τελετῶν. Αἱ συντεχνίαι αὗται ἐλέγοντο Collegia Augustalia. Οἱ *Αὐγουστάλες* οὗτοι ἀπετέλεσαν καὶ ἰδιαιτέραν τιμητικὴν τάξιν πολιτῶν. Αἱ συντεχνίαι αὗται κατηργήθησαν ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ.—4) Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Αὐτοκρατορίας τὸ ὄνομα Αὐγουστάλες ἐδίδετο εἰς κατωτέρους ἀξιωματικοὺς τοῦ λεγεῶνος. Καθ' ὅμοιον τρόπον ὁ Διοκλητιανὸς καὶ ὁ Μαξιμιανὸς ὠνόμασαν τοὺς στρατιώτας τῶν Ἰλλυρικῶν λεγεώνων *Ἰοβιανοὺς* καὶ *Ἡρακλειανούς*, διότι οἱ Αὐτοκράτορες οὗτοι διετείνοντο ὅτι κατήγοντο ἀπ' εὐθείας ὁ πρῶτος ἀπὸ τὸν Δία, ὁ δεύτερος ἀπὸ τὸν Ἡρακλῆν. Ὁμοίως καὶ ὁ Καρακάλλας, ὁ ὁποῖος εἶχε λάβει τὸ ὄνομα Ἀλέξανδρος ἀπὸ θαυμασμὸν πρὸς τὸν μέγαν κατακτητήν, συνέστησε φάλαγγα ὁπλιτῶν ἐκ 16,000 ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ὠνόμασεν *Ἀλεξανδρινούς*. ΑΔ. ΑΔ.

αὐγουστάλιον (τό). Νόμισμα χρυσοῦν κοπὲν εἰς τὰς ἐν Ἰταλίᾳ πόλεις ὑπὸ τῶν λαβόντων τὸν τίτλον *Αὔγουστος* βασιλέων κατὰ τὸν Μεσαίωνα, κατ' ἀπομίμησιν τῶν κοπέντων ἐν Ῥώμῃ χρυσῶν δηναρίων πρὸς τιμὴν τοῦ Αὐγούστου (Ὀκταβίου) κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Πρῶτον αὐγουστάλιον τοῦ Μεσαίωνος ἦτο τὸ κοπὲν κατὰ τὸ 1185 τοῦ Ἑρρίκου ΣΤ΄. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως ἦτο τὸ κοπὲν κατὰ τὸ 1231 ἐν Μεσσήνῃ καὶ Βρινδησίῳ τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου τοῦ Β΄, τὸ ὁποῖον ἔφερεν ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως προτομὴν τοῦ αὐτοκράτορος μὲ τὴν κεφαλὴν ἐστεμμένην διὰ δάφνης καὶ τὴν ἐπιγραφὴν CESAR AUG (ustus) IMP (erator) ROM (anorum), ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ ἀετὸν μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς FRIDERICUS. Αὐγουστάλιον ἐκόπη καὶ ἐπὶ Καρόλου Α΄ Anjou ὡς βασιλέως τῆς Νεαπόλεως. Εἶχον κοπῆ καὶ ἡμιαυγουστάλια.. Τὰ αὐγουστάλια ἀποτελοῦν τὸν ὡραιότερον νομισματικὸν τύπον τοῦ Μεσαίωνος· εἶναι σχεδὸν ἀντίγραφα τῶν ῥωμαϊκῶν aurei σχεδιασθέντα ὑπὸ Ἀμαλφιτανῶν χαρακτῶν. ΚΑΨ.

Αὐγουστάλιος (proefectus Augustalis). Ὁ ἐν Αἰγύπτῳ ἀντιβασιλεὺς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ τοῦ Γ΄ αἰῶνος μ. Χ. καὶ ἐφεξῆς. ΚΑΨ.

Αὐγουστάλιος ***Κορτίκιος***. Διοικητὴς τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τῆς περὶ αὐτὴν χώρας ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου, τὸν ὁποῖον οἱ Τραπεζούντιοι χρονογράφοι ὀνομάζουν πρῶτον Χριστιανὸν βασιλέα Τραπεζοῦντος, Κολχίδος, Λαζικῆς, Τσανίκων καὶ Περατίας. Οὗτος ἀναφέρεται καὶ ὡς πρῶτος κτίτωρ τῆς μονῆς *Σουμελᾶ*, ἀνεγείρας μεγαλοπρεπέστερον τὸν ναόν της τὸ ἔτος 386 ἐκεῖ, ὅπου οἱ δύο ἐξ Ἀθηνῶν μοναχοὶ Βαρνάβας καὶ Σωφρόνιος φέροντες μαζί των τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας Ἀθηναιωτίσσης κατὰ τὴν παράδοσιν ἔπηξαν τὴν σκήτην των. Α. Α. Π.

Αὐγουσταμνική. Ἐπαρχία τῆς Αἰγύπτου (βλ. λ. τ. Β΄, 523 β).

Αὐγουστεῖον. Οἰκοδόμημα κτισθὲν ὑπὸ τοῦ Τιβερίου ἐν Ῥώμῃ καὶ ὀνομασθὲν οὕτω πρὸς τιμὴν τοῦ Αὐγούστου κατὰ τὴν μαρτυρίαν Δίωνος τοῦ Κασίου (57, 10, 2). Ἐνταῦθα κατὰ τὸν Σουΐδαν (ἐν λ.), ἐγίνοντο πανηγυρικοὶ χοροὶ κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Τιβερίου.

Αὐγουστεμβοῦργοι· βλ. Ἀουγκούστενμπουργ.

Αὐγουστεών. Περίφημος καὶ παλαιοτάτη ἦτο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἡ πλατεῖα, ἡ ὁποία ὠνομάζετο *Αὐγουστεύς, Αὐγουστεῖον, Αὐγουσταῖον*, καὶ συνηθέστερον *Αὐγουστεών*. Τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο συνδέεται μὲ τὰ σπουδαιότερα γεγονότα τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας.

Ὁ ἱδρυτὴς τῆς μεγάλης πόλεως, ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ἔκτισε πολυάριθμα κτίσματα εἰς τὴν πόλιν αὐτοῦ, τὰ σπουδαιότατα δὲ συνεκεντροῦντο περὶ τὸν Αὐγουστεῶνα. Ἡ θέσις τῆς πλατείας ταύτης, τοῦ *φόρου*, ὡς ἔλεγον τὰς πλατείας οἱ Βυζαντινοὶ (ἀπὸ τὸ Λατινικὸν forum), εἶναι ἀκριβῶς γνωστή, διότι ἔκειτο μεταξὺ τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τοῦ Ἱπποδρόμου παρὰ τὴν ἄκραν τῆς πόλεως πρὸς τὴν μεσημβρινὴν παραλίαν τῆς Προποντίδος. Τὰ μεγαλοπρεπέστατα κτίσματα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἦσαν ὁ ἐπώνυμος αὐτοῦ Φόρος (πλατεῖα), τὸ Παλάτιον καὶ ὁ Αὐγουστεών, τὸν ὁποῖον πιθανὸν ὅτι ὠνόμασεν οὕτω πρὸς τιμὴν τῆς μητρὸς αὐτοῦ, κατ' ἐξοχὴν πρώτης Χριστιανῆς *Αὐγούστης*. Τὸν Φόρον αὐτοῦ συνέδεσεν ὁ Κωνσταντῖνος μὲ τὸ Παλάτιον διὰ δύο μεγαλοπρεπῶν κατὰ σειρὰν εὐθεῖαν τεθειμένων στοῶν, αἱ ὁποῖαι λέγονται *ἔμβολοι*. Πρὸς τὸ μέρος τοῦ Παλατίου, δηλαδὴ πρὸς τὸ Ἀνατολικὸν μέρος, οἱ ἔμβολοι συνεδέοντο μὲ τὸν Αὐγουστεῶνα. Ἦτο δ' οὗτος τετράγωνος πλατεῖα, «Ἀγορὰ περίστυλος», περιβαλλομένη ἀπὸ διπλῆν σειρὰν στοῶν. Ἦτο ἓν εἶδος δημοσίου αἰθρίου, δηλαδὴ εἶδος προθαλάμου, λαμπρὸν κέντρον τῶν μεγάλων οἰκοδομῶν, τῆς Ἁγίας Σοφίας, τοῦ Ἱπποδρόμου, τοῦ Παλατίου, τῆς Συγκλήτου, τῆς Μαγναύρας. Ἡ Ἁγία Σοφία ἔκειτο πρὸς τὸ ΒΑ. μέρος τοῦ Αὐγουστεῶνος, ὅστις ἦτο ὡς μέγα τι προαύλιον τοῦ Παλατίου.

Ν' ἀναπλασθῇ ἀκριβῶς ἡ ὄψις τοῦ Αὐγουστεῶνος εἶναι βεβαίως σήμερον ἀδύνατον. Δυνάμεθα ὅμως νὰ λάβωμεν ἰδέαν τῆς μεγαλοπρεπείας αὐτοῦ ἀπὸ τὰς ὀλίγας λέξεις τοῦ *Προκοπίου* (εἰς τὸ Περὶ κτισμάτων, σ. 181 καὶ 202): «Ἀγορά τις πρὸ τοῦ Βουλευτηρίου ἐτύγχανεν οὖσα—περίστυλος». Εἰς τὸ μέσον τῆς πλατείας ὑψώνετο ἐπὶ ὑψηλοῦ τετραγώνου πυραμιδοειδοῦς στυλοβάτου τὸ περίφημον ἱππικὸν ἄγαλμα τοῦ μεγάλου βασιλέως Ἰουστινιανοῦ, τὸ ὁποῖον διὰ μακρῶν περιγράφει ὁ Προκόπιος (ἔνθα ἀνωτ. σ. 181 ἑξ.). Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ κίονος, λέγει, ἵστατο ὑπερμεγέθης ἵππος «θέαμα πολλοῦ λόγου ἄξιον», ὁ ὁποῖος ἐφαίνετο ὡς νὰ ἤθελε νὰ βαδίσῃ καὶ νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὰ ἐμπρός... Ἐπὶ τοῦ ἵππου δὲ τούτου ἐπέβαινε χαλκῆ εἰκὼν τοῦ βασιλέως ὁμοία μὲ κολοσσόν, καὶ εἶναι ἡ εἰκὼν κατὰ τὸ σχῆμα τοῦ Ἀχιλλέως. Εἶχε θώρακα καὶ κράνος λαμπρὸν εἰς τὴν κεφαλήν, ἔφερεν εἰς τὴν ἀριστερὰν πόλον (τὴν σφαῖραν τοῦ κόσμου) πρὸς δήλωσιν ὅτι ὅλη ἡ γῆ καὶ ἡ θάλασσα εἶναι ὑποτεταγμένη εἰς αὐτόν, ἐπρότεινε δὲ τὴν δεξιὰν χεῖρα πρὸς Ἀνατολάς, ὡς νὰ προσέταττε τοὺς ἐκεῖ βαρβάρους νὰ κάθηνται ἥσυχοι καὶ νὰ μὴ προχωρῶσι πρὸς τὰ πρόσω.

Εἰς τὴν ὡραίαν αὐτὴν πλατεῖαν, ἡ ὁποία κατεῖχε τὸ κέντρον ἐπισήμων καὶ περιλάμπρων οἰκοδομῶν, ὑπῆρχον βεβαίως πολλὰ ἄλλα ἀξιοθαύμαστα, καὶ ἄλλοι ἀνδριάντες καὶ διάφορα διακοσμητικὰ ἔργα. Οὕτω γνωρίζομεν, ὅτι εἰς πορφυροῦν κίονα εἶχε τοποθετήσει ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος τὸ ἄγαλμα τῆς μητρὸς αὐτοῦ, τῆς Αὐγούστης Ἑλένης, καὶ ὅτι ὑπῆρχε τὸ σύμπλεγμα τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῆς Ἑλένης παρὰ τὸν σταυρόν. Ὁ φόρος Αὐγουστεὼν ἦτο ὄχι μόνον λαμπροτάτη πλατεῖα περιβαλλομένη ὑπὸ μεγαλοπρεπῶν καὶ ἐπισήμων οἰκοδομῶν, ἀλλὰ τὸ μέγα κέντρον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ παρὰ τὸ ὁποῖον διεδραματίσθησαν ἐπὶ χιλιετηρίδα ὁ αὐλικὸς βίος καὶ τὰ σημαντικώτατα γεγονότα τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς καὶ δὴ ὁ *Προκόπιος*, ὁ *Κωδινός*, ὁ *Πορφυρογέννητος*, ὁ *Νικήτας, Χωνιάτης* λέγουν ἀρκετὰ περὶ τοῦ Αὐγουστεῶνος.— Πολλὰ εὑρίσκονται εἰς τὰ νεώτερα βιβλία περὶ τοῦ Μεγάλου Παλατίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως: *J. Labarte*, Le palais impérial de Constantinople et ses abords. Sainte-Sophie, le Forum Augustéon et l'Hippodrome (1861), καὶ δὴ τὸ νεώτατον τοῦ *J. Ebersolt*, Le Grand Palais de Constantinople et le Livre des Cérémonies, 1910 σ. 14.— Βλ. καὶ ἡμέτερον *Σκαρλᾶτον Βυζάντιον*, Ἡ Κωνσταντινούπολις τ. Α΄, 1851, σ. 410 ἑξ. ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Αὐγουστῆς. Τὸ ἐπώνυμον τοῦτο φέρουσιν οἱ ἑξῆς ἀγωνισταί: —1) *Γιαννάκης* ἐξ Αἰγίνης.—2. *Πανταζῆς* ἐκ τοῦ χωρίου Βέρβαινα τῆς Κυνουρίας. —3) *Τριαντάφυλλος* ἐξ Εὐβοίας. Λ. Δ. Κ.

Αὐγούστι (Augusti), ***Ἰωάννης Χριστιανὸς Γουλιέλμος***. Γερμανὸς διαμαρτυρόμενος θεολόγος (1771—1841). Διωρίσθη τὸ 1803 καθηγητὴς τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ἰένης, τὸ 1812 καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν Βρεσλαυίᾳ καὶ τὸ 1819 ἐν Βόννῃ. Ἔγραψε πολλὰ ἔργα ἀναφερόμενα εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀρχαιολογίαν καὶ ἄλλους θεολογικοὺς κλάδους, ὡς καὶ ἱστορίαν δογμάτων καὶ δογματικήν. Ἰδιαιτέρου ἐνδιαφέροντος δι' ἡμᾶς εἶναι δύο πραγματεῖαι του λατινιστί, ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν, ὑπὸ τὸν τίτλον «de nonnulis Ecclesiae graecae, que nuper jactatae sunt, virtutibus» (Bonn, 1821)· ἐν τῇ πρώτῃ τῶν πραγματειῶν τούτων (ἐκ σελ. 32) πραγματεύεται de ritibus Ecclesiæ graecæ, τἔ. ἰδίως περὶ λειτουργικῶν ζητημάτων· ἐν τῇ δευτέρᾳ (ἐκ σελ. 15) πραγματεύεται de Trinitate, redemptione, poenis et praemiis καὶ κρίνει τὸ βιβλίον τοῦ Στούρτδζα «Considérations». Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

αὐγουστιάσματα (τὰ) *[Λαογρ.]*. Ἐν Πόντῳ οὕτω καλοῦνται αἱ δερματικαὶ κυρίως νόσοι, αἱ ὁποῖαι καταλαμβάνουσι τοὺς λουομένους, καθὼς καὶ αἱ φθοραί, τὰς ὁποίας ὑφίστανται τὰ πλυνόμενα ὑφάσματα κατὰ τὰς ἓξ πρώτας ἡμέρας τοῦ Αὐγούστου, τὰς λεγομένας *δρίμας*. Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

αὐγουστιάτης *[Ἀμπελουργ.]*. βλ. αὐγουστιάτικο. Π. Γ. Κ.

αὐγουστιάτικο ἢ ***αὐγουστιάτης*** *[Ἀμπελουργ.]*. Ποικιλία τῆς οἰνοφόρου ἀμπέλου μὲ μαύρας στρογγύλας σταφυλάς, ὡριμαζούσας κατ' Αὔγουστον εἰς Ἀχαϊοήλιδα, ἔνθα εἶναι λίαν διαδεδομένη ἡ ποικιλία αὕτη καὶ παράγει ἐκλεκτὸν οἶνον. Π. Γ. Κ.

Αὐγουστιανοὶ ***μοναχοί***. Ταῖς ἐνεργείαις τῶν παπῶν Ἰννοκεντίου Δ΄ καὶ Ἀλεξάνδρου Δ΄, κατὰ τὸν Γ΄ αἰῶνα, ποθούντων νὰ ἔχουν ἔρεισμα εἰς ἓν ἰσχυρὸν μοναχικὸν τάγμα, συνηνώθησαν διάφοροι σύνδεσμοι ἐρημιτῶν ἐν τῇ Μέσῃ Ἰταλίᾳ, ἐπὶ κοινῇ βάσει τοῦ ψευδωνύμου *αὐγουστινείου κανόνος* (regula Augustini), τοῦ συνταχθέντος ὑπὸ ἀγνώστου συγγραφέως, ἔχοντος ὑπ' ὄψει ἐπιστολὴν τοῦ Αὐγουστίνου πρὸς τὰς ἐν Ἱππῶνι τῆς Ἀφρικῆς μοναχὰς καὶ ψευδοαυγουστίνειά τινα κηρύγματα. Τὸ τάγμα τῶν Αὐγουστινιανῶν μοναχῶν, ὑποδιαιρούμενον εἰς διαφόρους μοναχικὰς ὀργανώσεις ἀρρένων καὶ θηλέων (ἐνυπόδητοι, ἀνυπόδητοι κλ.), εἶναι τὸ 4ον ἐπαιτικὸν τάγμα πρὸς τοῖς τῶν Μινο-

Digitized by Google

ριτῶν, Δομινικανῶν καὶ Καρμελιτῶν, οἷς προσετέθη τὸ 1567 τὸ τῶν Σερβιτῶν. Διακρίνονται δ' οἱ αὐγουστινιανοὶ μοναχοὶ διὰ τὴν αὐστηρὰν των δίαιταν· οὕτω μεταξὺ ἄλλων ἀπαγορεύεται εἰς αὐτοὺς ἡ χρῆσις μαλλίνων ἐσωρρούχων καὶ κλινοσκεπασμάτων, ἐπιτρεπομένης μόνον τῆς τῶν βαμβακερῶν· τὸ δ' ἔνδυμά των εἶναι μέλαν. Σκοπός των εἶναι ἡ φροντὶς διὰ τὴν περίθαλψιν ἀσθενῶν καὶ ἐνδεῶν καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν (βλ. καὶ λ. Ἀσσουμπτσιονισταί). **Δ. Ε. Μ.**

Αὐγουστῖνος *Αὐρήλιος*. Ἐγεννήθη τῇ 13ῃ Νοεμβρίου 354 ἐν Ταγάστῃ, κώμῃ τῆς ἀνθυπατικῆς Νουμιδίας ἐν Ἀφρικῇ. Ὁ πατήρ του, Πατρίκιος ὀνόματι, κοινοτικὸς σύμβουλος ἐν Ταγάστῃ, ἔζη βίον ἔκλυτον, καὶ ἐθνικὸς ὤν, μόνον περὶ τὸ τέλος τοῦ βίου του ἐπεστράφη εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ὑπὸ τῆς εὐσεβοῦς συζύγου του Μοννίκης, ἥτις κατήγετο ἐκ χριστιανικῆς οἰκογενείας καὶ ἦτο ὑπόδειγμα πιστῆς καὶ ἐναρέτου Χριστιανῆς. Ὁ Αὐγουστῖνος, ὅστις εἶχε καὶ νεώτερον ἀδελφὸν καὶ πιθανῶς καὶ ἀδελφήν, παιδιόθεν διεκρίνετο διὰ τὴν εὐφυΐαν, τὴν ἐπιμέλειαν, τὴν ζωηρὰν φαντασίαν καὶ τὴν εὐγενῆ φιλοδοξίαν του. Τῇ φροντίδι τῆς μητρός του νεώτατος κατετάχθη μεταξὺ τῶν κατηχουμένων καὶ ἀφοῦ συνεπλήρωσεν ἐν Ταγάστῃ τὴν στοιχειώδη μόρφωσιν, ἐστάλη ὑπὸ τοῦ πατρός του, ὅστις τὸν προώριζε διὰ ρήτορα, εἰς τὰ γειτονικὰ Μάδαυρα καὶ εἶτα τὸ 371 εἰς Καρχηδόνα, πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ διεφθαρμένου περιβάλλοντος ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου ἔζη, ἐξέκλινεν ὁ νεαρὸς Αὐγουστῖνος ἐν Καρχηδόνι εἰς βίον ἔκλυτον καὶ ἤδη 18έτης, τὸ 372, ἀπέκτησεν ἐξώγαμον τέκνον, τὸν Ἀδεοδᾶτον. Ἡ μελέτη ὅμως τοῦ Λατίνου φιλοσόφου καὶ ρήτορος Κικέρωνος καὶ ἰδίως τοῦ βραδύτερον ἀπολεσθέντος ἔργου του Hortensius τὸν συνεκράτησαν ὁπωσδήποτε· τοὐναντίον ἡ Ἁγία Γραφὴ δὲν ἔκαμεν ἀκόμη εἰς αὐτὸν καμμίαν ἐντύπωσιν· εὕρισκεν ἀποκρουστικὸν ἐν αὐτῇ τὸν γλωσσικὸν τύπον καὶ τὸ πνεῦμα τῆς αὐθεντίας. Ὡς λέγει βραδύτερον εἰς τὰς περιφήμους ἐξομολογήσεις του (3, 5): δὲν ἤμην ἄξιος οὔτε νὰ ἐμβαθύνω οὔτε νὰ εὐχαριστηθῶ εἰς τὴν ἁπλότητα ἐκείνην τῶν λόγων, τόσον νέαν δι' ἐμέ... Ἡ μόνη ἐντύπωσις, ἡ ὁποία μοῦ ἔμεινεν, ἦτο ὅτι οὐδὲν ἐν τῇ Βίβλῳ ἠδύνατο νὰ συγκριθῇ πρὸς τὴν μεγαλοπρεπῆ εὐγλωττίαν τοῦ Λατίνου ρήτορος· ἡ ματαιοδοξία μου περιεφρόνει τὴν φαινομενικὴν ταπεινότητα τῶν Γραφῶν καὶ οἱ ὀφθαλμοί μου ἦσαν πολὺ ἀσθενεῖς διὰ νὰ διακρίνουν τί ἐκρύπτετο ἐν αὐταῖς».

Τὰ μεγάλα προβλήματα τοῦ κόσμου ὅμως διαρκῶς ἀπησχόλουν τὸ πνεῦμά του καὶ νομίσας ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ εὕρῃ λύσιν αὐτῶν ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Πέρσου Μάνητος (215—276) ἱδρυθείσῃ αἱρέσει τῶν *Μανιχαίων*, ἥτις δραστηρίως ἐπροπαγάνδιζε τότε ἐν Ἀφρικῇ, προσῆλθεν εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς ὡς μαθητευόμενος, μετὰ τοῦ φίλου του Ὀνωράτου, πρὸς μεγάλην λύπην τῆς εὐσεβοῦς μητρός του· ἐνόμισεν ὅτι ἐν αὐτῇ δὲν ἀπῃτεῖτο ἡ ὑποταγὴ τοῦ πνεύματος ἡ ἀπαιτουμένη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰς τὴν αὐθεντίαν αὐτῆς καὶ ὅτι ἐπετρέπετο ἡ ἐλευθερία τῆς ἐρεύνης, δι' ἧς ἐφρόνει ὅτι ἠδύνατο νὰ φθάσῃ εἰς τὴν τελείαν γνῶσιν· εὕρισκε δ' ἱκανοποιητικὴν τὴν μανιχαϊκὴν ἀρχὴν περὶ ἀϊδίου ἀρχῆς τοῦ κακοῦ, ἀντιτιθεμένης εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀγαθοῦ, νομίζων ὅτι οὕτως ἐπαρκῶς ἐξηγεῖτο τὸ ἐν τῷ κόσμῳ κακόν.

Ἀφοῦ ὁ Αὐγουστῖνος συνεπλήρωσε τὰς ἐν Καρχηδόνι σπουδάς του, ἐξήσκησεν ἐπιτυχῶς τὸ ἐπάγγελμα διδασκάλου τῆς γραμματικῆς ἐν Ταγάστῃ τὸ πρῶτον καὶ ὕστερον ἐν Καρχηδόνι, ὅπου καὶ ἐβραβεύθη εἰς ποιητικὸν διαγωνισμὸν ὑπὸ τοῦ ἀνθυπάτου Βινδικιανοῦ, μεθ' οὗ καὶ συνεδέετο φιλικῶς. Ταχέως ὅμως, ἀπὸ τοῦ 383, τόσον αἱ περὶ τὴν ἀστρονομίαν σπουδαί του ὅσον καὶ ἡ κατανόησις περὶ τῆς ἐλλείψεως οἱασδήποτε πραγματικῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης ἐν τῷ Μανιχαϊσμῷ καὶ περὶ τῆς μεγάλης ἀνηθικότητος ἐν ᾗ ἔζων οἱ ἐκλεκτοὶ αὐτοῦ, συνετέλεσαν νὰ ἀπολέσῃ τὴν ἐκτίμησιν τὴν ὁποίαν ἔτρεφε πρὸς τὴν αἵρεσιν, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ διαρρήξῃ πᾶσαν σχέσιν πρὸς αὐτήν. Κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο (383) ὁ Αὐγουστῖνος καταλιπὼν τὴν Ἀφρικήν, ἦλθεν εἰς Ρώμην καὶ μετ' ὀλίγον εἰς Μεδιόλανα (Μιλᾶνον), ὅπου, τῇ συστάσει τοῦ Ρωμαίου ἐπάρχου Συμμάχου, διωρίσθη διδάσκαλος τῆς ρητορικῆς. Ἐκεῖ ἡ μελέτη νεοπλατωνικῶν συγγραμμάτων, μεταφρασθέντων λατινιστὶ ὑπὸ τοῦ νεοπλατωνικοῦ γραμματικοῦ καὶ ρήτορος Μαρίου Βικτωρίνου, ὃν μεγάλως ἐξετίμα, ὡς καὶ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ἰδίως δὲ ἡ ἀκρόασις τῶν κηρυγμάτων τοῦ περιφήμου τότε ἐπισκόπου Μεδιολάνων, Ἀμβροσίου, ἐπέφεραν βαθμηδὸν εἰς τὴν ψυχήν του μίαν μεταστροφὴν καὶ συνετέλεσαν εἰς ὁριστικὴν διακοπὴν οἱασδήποτε σχέσεώς του μὲ τὸν Μανιχαϊσμόν. Ἀλλ' ὁ ἀγὼν μεταξὺ νόμου τῆς σαρκὸς καὶ νόμου τοῦ νοὸς ἐξηκολούθει ἐν ἑαυτῷ, ἕως ὅτου τέλος, μετὰ μακρὰν διαπάλην, καθ' ἣν πρὸς καιρὸν ἐπίστευσεν ὅτι ἠδύνατο νὰ εὕρῃ τὴν μακαριότητα ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, ἀπεδέχθη ὁριστικῶς τὸ περιεχόμενον τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Κατὰ Σεπτέμβριον δηλ. τοῦ 386, εἰς ἡλικίαν 32 ἐτῶν, εὑρισκόμενος εἰς τὸν κῆπον τῆς κατοικίας του καὶ διαλογιζόμενος τὰ μεγάλα προβλήματα, ἅτινα τὸν ἀπησχόλουν, ἐνόμισεν ὅτι ἤκουσεν ὡσεὶ παιδικὴν φωνήν, ἐπανειλημμένως λέγουσαν πρὸς αὐτόν: tolle et lege (=λάβε καὶ ἀνάγνωσε)· ζωηρῶς ταραχθεὶς ἔσπευσε πρὸς τὸ μέρος τοῦ κήπου, ὅπου πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἀφήσει τὰς ἐπιστολὰς τοῦ ἀποστόλου Παύλου καὶ ἐπανευρὼν αὐτάς, τὰς ἤνοιξεν· οἱ ὀφθαλμοί του ἔπεσαν εἰς τὸ χωρίον τῆς πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῆς 13, 13—14: «ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατήσωμεν, μὴ κώμοις καὶ μέθαις, μὴ κοίταις καὶ ἀσελγείαις, μὴ ἔριδι καὶ ζήλῳ· ἀλλ' ἐνδύσασθε τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμίας». Ὡς λέγει ὁ ἴδιος ὁ Αὐγουστῖνος: «Δὲν ἤθελα νὰ ἴδω τι ἐπὶ πλέον καὶ δὲν ἦτο ἀναγκαῖον· διότι μόλις ἐτελείωσα τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ὀλίγων αὐτῶν λέξεων καὶ ἀμέσως ἐχύθη εἰς τὴν καρδίαν μου φῶς, τὸ ὁποῖον τῆς ἐχάρισε τὴν εἰρήνην καὶ αὐθωρεὶ διελύθη τὸ σκότος, μὲ τὸ ὁποῖον τὴν περιέβαλαν αἱ ἀμφιβολίαι μου» (Confessiones, 8,12).

Παραιτηθεὶς τοῦ διδασκαλικοῦ του ἀξιώματος, ἀπεσύρθη μετὰ τῆς εὐτυχοῦς πλέον μητρός του, τοῦ τέκνου του Ἀδεοδάτου καί τινων φίλων εἰς κτῆμά τι παρὰ τὸ Μιλᾶνον, Cassiciacum καλούμενον, διὰ νὰ παρασκευασθῇ διὰ τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος, χωρὶς νὰ παραιτηθῇ τῶν φιλοσοφικῶν του μελετῶν, καὶ τέλος ἐδέχθη τὸ βάπτισμα μετὰ τοῦ 15ετοῦς υἱοῦ του, τοῦ φίλου του Ἀλυπίου, διὰ χειρὸς τοῦ Ἀμβροσίου, τὸ Πάσχα τοῦ 387. Μετά τινας μῆνας ἡτοιμάσθη νὰ φύγῃ ἐξ Ἰταλίας δι' Ἀφρικήν, ἀλλὰ λόγῳ τοῦ ἐν τῇ

Ὁ Ἅγιος Αὐγουστῖνος καὶ ἡ Ἁγία Μοννίκη.
[Πίναξ τοῦ ζωγράφου Ἀ. Σεφφὲρ εὑρισκόμενος ἐν τῷ Μουσείῳ Λούβρου.]

παρὰ τὴν Ρώμην Ὀστίᾳ ἐπισυμβάντος θανάτου τῆς μητρός του, ὅστις τὸν κατελύπησε, ἀνέβαλε τὴν ἀναχώρησίν του διὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος (φθινόπωρον 388). Εἰς τὸ ἔνατον βιβλίον τῶν Ἐξομολογήσεών του (κεφ. 11—13) ὁ εὐγνώμων υἱὸς διατρανοῖ τὴν ἄφατον θλῖψίν του διὰ τὸν θάνατον τῆς μητρός του, τῆς ὁποίας πλέκει τὸ ἐγκώμιον. Τὸ λείψανον τῆς Μοννίκης μετηνέχθη κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἐξ Ὀστίας εἰς τὸν ἐν Ρώμῃ ναὸν τοῦ Ἁγίου Αὐγουστίνου, ὅπου μέχρι σήμερον ἀναπαύεται. Ἐπανελθὼν ὁ Αὐγουστῖνος εἰς Ἀφρικήν, μετὰ βραχεῖαν διαμονὴν ἐν Καρχηδόνι, ἀπεσύρθη εἰς μικρόν τι κτῆμα παρὰ τὴν Ταγάστην, ὅπου ἔμεινεν ἐπὶ τρία ἔτη, ἀσκούμενος, μελετῶν καὶ συζητῶν μετὰ τοῦ Ἀλυπίου καὶ ἄλλων φίλων του, οἵτινες τὸν παρηκολούθουν, ὡς καὶ τοῦ προσφιλοῦς υἱοῦ του Ἀδεοδάτου, ὅστις, πρὸς μεγάλην του θλῖψιν, κατὰ τὴν ἐκεῖ διαμονήν του ἀπέθανεν. Ἐλθὼν τῷ 392, πρὸς ἐπίσκεψιν φίλου του, εἰς Ἱππῶνα, παραθαλασσίαν πόλιν τῆς Νουμιδίας, ἀπαιτήσει τοῦ λαοῦ, ὅστις ἐκ φήμης ἐγνώριζε τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνδρός, ἄκων προεχειρίσθη ὑπὸ τοῦ γέροντος ἐπισκόπου Βαλερίου πρεσβύτερος καί, τῷ 396, ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Νουμιδίας βοηθὸς ἐπίσκοπος, μέχρις οὗ, μετ' ὀλίγον, θανόντος τοῦ Βαλερίου, προεχειρίσθη εἰς ἐπίσκοπον Ἱππῶνος. Ὡς τοιοῦτος διεκρίθη πράγματι τόσον διὰ τὴν δρᾶσιν ὅσον καὶ τὴν μόρφωσίν του. Συζῶν ἀσκητικῶς μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν κλήρου, διέθεσε τὴν περιουσίαν του ὑπὲρ τῶν ἐνδεῶν, χάριν τῶν ὁποίων προέβαινε καὶ εἰς πώλησιν ἐκκλησιαστικῶν σκευῶν. Ἐκήρυττε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ τακτικώτατα, ἐνίοτε καὶ δὶς τῆς ἡμέρας καὶ εἰργάσθη μετ' ἐνθέου ζήλου πρὸς καταπολέμησιν τῶν αἱρέσεων καὶ ἑδραίωσιν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως.

Ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 76 ἐτῶν, τῇ 28ῃ Αὐγούστου 430, πλήρης πικρίας, καθόσον οἱ Βάνδαλοι ἐρημώσαντες τὴν Ἀφρικήν, ἐπολιόρκουν ἤδη τὴν Ἱππῶνα. Τὸ λείψανόν του ἐκ Σαρδηνίας, ὅπου μετεφέρθη ὑπὸ ὀρθοδόξων ἀρχιερέων ἐκδιωχθέντων ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν, κατετέθη εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς Παβίας, κατὰ τὸν ὄγδοον αἰῶνα· ἐπὶ τοῦ τάφου του ὑψοῦται περίφημον μνημεῖον ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, ἱδρυθὲν τῷ 1362 (Arca di S. Agostino).

Ἐκ τῶν εἰκόνων τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου ἀξιολογώτεραι εἶναι ἡ τοῦ Μουρίλλου († 1682) ἐν τῷ Βασιλικῷ μουσείῳ τῆς Μαδρίτης καὶ τὸ ἀριστούργημα τοῦ Ary Scheifer († 1858), παριστῶν τὸν Αὐγουστῖνον καὶ τὴν Μόννικαν, ἐν τῷ παρισινῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου.

Συγγράμματα. — Ὁ Αὐγουστῖνος ἀνήκει εἰς τὴν χορείαν τῶν μεγάλων συγγραφέων τῆς παγκοσμίου φιλολογίας καὶ ἐξήσκησεν ἰσχυροτάτην ἐπίδρασιν ἐπί τε τῆς συγχρόνου καὶ τῶν μετ' αὐτὴν γενεῶν. Τὸ εὐτύχημα εἶναι ὅτι διεσώθη μέχρις ἡμῶν τὸ πλεῖστον μέρος τῆς πλουσιωτάτης συγγραφικῆς του παραγωγῆς, περιλαμβάνον 16 ὁλοκλήρους τόμους τῆς Λατινικῆς Πατρολογίας τοῦ Migne (32 - 47).

Τὰ διασωθέντα ἔργα τοῦ Αὐγουστίνου δύνανται νὰ διαιρεθοῦν εἰς 3 μεγάλας τάξεις: α') τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν βίον του καὶ τὴν συγγραφικήν του παραγωγήν· β') τὰ φιλοσοφικὰ καὶ γ') τὰ κυρίως θεολογικά.

Α') ***Τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν βίον καὶ τὴν συγγραφικήν του παραγωγήν:*** Τοιαῦτα εἶναι δύο: α') Confessiones (=Ἐξομολογήσεις). Εἰς τὰ 9 πρῶτα βιβλία τοῦ συγγράμματος τούτου, ὅπερ εἶναι αὐτοβιογραφία, ἐν μορφῇ αἴνου πρὸς τὸν Θεόν, ἐκθέτει ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ τὸν βίον του ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του μέχρι τοῦ θανάτου τῆς μητρός του, κατὰ τὸ ἔτος 387· εἰς δὲ τὸ δέκατον βιβλίον ἀντιπαραβάλλει πρὸς τὸν ἐν ἁμαρτίᾳ προηγούμενόν του βίον τὴν κατάστασιν τῆς μακαριότητος μετὰ τὴν προσέλευσίν του εἰς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ εἰς ἣν εὑρίσκετο καθ' ὃν χρόνον ἔγραφε τὸ βιβλίον περὶ τὸ 400. Εἰς δὲ τὰ τρία τελευταῖα βιβλία (11 - 13) πραγματεύεται ἰδίως περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου καὶ μάλιστα τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Διὰ τοῦ συγγράμματος τούτου ὁ Αὐγουστῖνος ζητεῖ νὰ δείξῃ ποίαν εὐτυχίαν κατεργάζεται εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ πόσον ἀσυγκρίτως εὐτυχέστερον ζῇ τοῦ ἁμαρτωλοῦ ὁ ἐλεηθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, διότι «ἡ ἀνθρωπίνη καρδία δὲν εὑρίσκει τὴν γαλήνην, μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν κατορθοῖ νὰ ἀναπαυθῇ εἰς Σέ, ὦ Θεέ» (1, 1). Ἡ εἰλικρίνεια, ἡ χάρις καὶ ἡ θέρμη μεθ' ἧς ὁ Αὐγουστῖνος ἐκθέτει τὰ κατ' αὐτὸν συναρπάζει πράγματι τὸν ἀναγνώστην καὶ συνετέλεσεν εἰς εὐρυτάτην διάδοσιν τοῦ ἔργου εἰς πληθὺν ἐκδόσεων (α' τῷ 1470 ἐν Στρασβούργῳ) καὶ μεταφράσεων.

β') Retractationes (=Ἀναθεωρήσεις). Τὸ σύγγραμμα τοῦτο, ἐκ 2 βιβλίων, μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδός του, ἐγράφη περὶ τὸ τέλος τοῦ βίου του, τῷ 427, ἐπὶ σκοπῷ νὰ ὀνομάσῃ, νὰ κρίνῃ καὶ ἔν τισι νὰ ἀναθεωρήσῃ πάντα τὰ ἀπὸ τοῦ 386 μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης γραφέντα ἔργα του, πλὴν τῶν κηρυγμάτων καὶ ἐπιστολῶν, ἅτινα ἐσκόπει μὲν νὰ περιλάβῃ ἀλλὰ δὲν προέλαβεν.

Ἀμφότερα τὰ ἔργα ταῦτα εὑρίσκονται εἰς τὸν 32ον τόμον τῆς Λατινικῆς Πατρολογίας τοῦ *Migne*.

Β') ***Φιλοσοφικὰ ἔργα.*** Τὰ καθαρῶς φιλοσοφικὰ ἔργα τοῦ Αὐγουστίνου, εὑρισκόμενα ἐν τῷ 32ῳ τόμῳ τῆς Λατινικῆς Πατρολογίας τοῦ *Migne*, ἐγράφησαν κατὰ τὸ πλεῖστον πρὸ τοῦ βαπτίσματός του καὶ περιέχουν κυρίως τὰ πορίσματα τῶν συνδιαλέξεών του μετὰ τῶν φίλων του ἐν Cassiciacum (386—387). Τοιαῦτα συγγράμματα εἶναι: Contra Academicos· ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ, γραφέντι τῷ 386, ἐν μορφῇ διαλόγου, εἰς 3 βιβλία, πολεμεῖ ὁ Αὐγουστῖνος τὴν ἀρχὴν τῶν Σκεπτικῶν, καθ' ἣν οὐδὲν δύναται νὰ γνωσθῇ ἀσφαλῶς (nil certe sciri posse) καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ μακαριότης δὲν ἔγκειται ἐν τῇ ἐρεύνῃ, ἀλλ' ἐν τῇ κτήσει τῆς ἀληθείας, ἥτις εἶναι ἐφικτὴ εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα. β') De beata vita, διάλογος, σκοπῶν νὰ δείξῃ ὅτι ἡ εὐτυχία τῆς ζωῆς ἔγκειται ἐν τῇ γνώσει τοῦ Θεοῦ. γ') Ἐν τῷ διαλόγῳ ὑπὸ τὸν τίτλον de ordine vitae πραγματεύεται περὶ τῆς τάξεως καὶ τοῦ κακοῦ ἐν τῷ κόσμῳ. δ') Soliloquia, τ. ἔ. μονόλογος· ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ἐκθέτει τὰ προσόντα, ἅτινα δέον νὰ ἔχῃ ὁ ἐρευνητὴς τῆς ἀληθείας καὶ πραγματεύεται ἰδίως περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. ε') Παράρτημα τοῦ ἀνωτέρω ἔργου δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀσυμπλήρωτος πραγματεία, ὑπὸ τὸν τίτλον De immortalitate animae. στ') *Ἐγκυκλοπαιδικὰ ἔργα:* Ὁ Αὐγουστῖνος εἶχε κατὰ νοῦν νὰ συγγράψῃ ἐγχειρίδια ἀφορῶντα εἰς τὰς διαφόρους ἐπιστήμας καὶ τέχνας, ἤτοι γραμματικήν, ρητορικήν, διαλεκτικήν, ἀριθμητικήν, γεωμετρίαν, φιλοσοφίαν καὶ μουσικήν· τὸ ἔργον ὅμως τοῦτο δὲν ἔφερε πλῆρες εἰς πέρας, πλὴν τοῦ «De grammatica», οὗτινος ἐσώθησαν ἀποσπάσματα καὶ τοῦ «De musica», ὅπερ ἐσώθη πλῆρες· καὶ εἰς τὰ μὲν πέντε πρῶτα βιβλία τοῦ περὶ μουσικῆς συγγράμματος, εἰς ὕφος δυσκατάληπτον, πραγματεύεται περὶ ρυθμοῦ, μέτρου καὶ στίχου, εἰς δὲ τὸ ἕκτον καὶ τελευταῖον, ὅπερ ἦτο προσφιλέστατον ἀνάγνωσμα εἰς τοὺς μυ-

Digitized by Google

στικοὺς τοῦ μεσαίωνος, σκοπεῖ νὰ ἀνυψώσῃ τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ ἐπιγείου ρυθμοῦ εἰς τὸν ἀμετακίνητον ρυθμὸν τῆς αἰωνίου ἀληθείας. Διὰ τοὺς ἄλλους κλάδους τῆς ἐπιστήμης, ὁ Αὐγουστῖνος, φαίνεται, περιωρίσθη εἰς συγγραφὴν μόνον διαγραμμάτων, ὧν διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν ἀποσπάσματά τινα. ζ') Μετὰ τὸ βάπτισμά του ἔγραψεν ὁ Αὐγουστῖνος διάλογον de Quantitate animae, ἐν ᾧ καταδεικνύει τὸ ἄϋλον τῆς ψυχῆς. η') Τὰς συζητήσεις μετὰ τοῦ υἱοῦ του Ἀδεοδάτου κατέγραψεν ἐν διαλόγῳ, γραφέντι τῷ 389, ὑπὸ τὸν τίτλον de magistro, ἐν ᾧ ζητεῖ νὰ καταδείξῃ ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ μόνος ἀληθὴς καὶ τέλειος παιδαγωγός.

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Αὐγουστίνου, ὅστις, κατὰ τὸν φιλόσοφον Eucken, εἶναι ὁ μόνος μέγας φιλόσοφος ὁ ἀναφανεὶς ἐπὶ τοῦ καθαρῶς χριστιανικοῦ πεδίου, ἦτο κατὰ βάσιν πλατωνική· ὁ Πλάτων ἦτο δι' αὐτὸν ἡ ὑψηλοτέρα διάνοια τοῦ κόσμου, ἡ μᾶλλον προσεγγίσασα πρὸς τὴν ἀληθῆ, τὴν χριστιανικὴν φιλοσοφίαν. Ἐτίμα προσέτι πολὺ τὸν Κικέρωνα καὶ τοὺς νεοπλατωνικοὺς Πλωτῖνον, Ἰάμβλιχον καὶ Πορφύριον, οὓς κυρίως ἐγνώριζεν ἐκ τῶν λατινικῶν μεταφράσεων τοῦ Μαρίου Βικτωρίνου. Τὴν περὶ Ἀριστοτέλους γνώμην του συνοψίζει λέγων περὶ αὐτοῦ ὅτι ἦτο ἀνὴρ ἐξαιρέτου πνεύματος ἀλλὰ κατώτερος τοῦ Πλάτωνος («vir excellentis ingenii et eloquio, Platoni quidem impar, sed multos facile superans»).

Τὰ ἀπασχολοῦντα τὸν Αὐγουστῖνον προβλήματα εἶναι ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ καὶ ἑαυτοῦ (Solil. 1, 7: «Deum et animam scire cupio· nihilne plus? nihil omnino). Ὁ Θεὸς εἶναι ἡ πηγὴ πάσης ἀληθείας, ἡ ἀναλλοίωτος ἀλήθεια, ἀκατάληπτος μέν, ἀγαθὸς ἄνευ ποιότητος, μέγας ἄνευ ποσότητος, ἀλλὰ μαρτυρούμενος τῷ ἀνθρώπῳ ἐκ τῆς φύσεως καὶ ἐκ τῆς γενικῆς συμφωνίας πάντων τῶν ἐθνῶν περὶ αὐτοῦ.

Ὁ Θεὸς εἶναι τριαδικὴ ἑνότης (trina unitas)· ὁ *Πατὴρ* ἐξ οὗ τὰ πάντα, ὁ *Υἱὸς* ὁ δίδων εἰς τὰ ὄντα τὴν μορφὴν τῆς ὑπάρξεως καὶ τὸ *Ἅγιον πνεῦμα*, δι' οὗ κυβερνᾶται τὸ σύμπαν· ἡ νεοπλατωνικὴ Τριὰς (*πρῶτον, νοῦς, ψυχὴ τοῦ κόσμου*) ἔσχε πάντως ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς τριαδικῆς ἀντιλήψεως τοῦ Αὐγουστίνου. Πᾶν πεπερασμένον εἶναι ἀπείκασμα τῶν ἰδεῶν τῆς δημιουργικῆς θελήσεως τοῦ ἀπείρου· οὐ μόνον τὸ ὅλον ἀλλὰ καὶ πᾶν καθ' ἕκαστον τῶν πεπερασμένων ὄντων ὑπάρχει πρὸ τῆς πραγματοποιήσεως ὡς ἰδέα ἐν τῇ θείᾳ διανοίᾳ. Ἡ κορωνὶς τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου εἶναι ὁ ἄνθρωπος, οἱονεὶ μικρόκοσμος, περικλείων ἐν ἑαυτῷ τὰς κυρίας ἰδιότητας τοῦ φυτικοῦ καὶ ζωϊκοῦ βασιλείου· ἡ ψυχή του, δι' ἧς συνδέει τὸν ὑλικὸν κόσμον μετὰ τοῦ πνευματικοῦ, εἶναι ἄϋλος, οὐσιωδῶς διαφέρουσα τοῦ σώματος, εἰς ἕκαστον τμῆμα τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ὁλόκληρος· διέκρινεν ἐν τῇ ψυχῇ μνήμην, νόησιν καὶ βούλησιν (memoria, intellectus et voluntas) καὶ ἔκλινε μᾶλλον πρὸς τὴν θεωρίαν τῆς διὰ τῆς *μεταδόσεως* (Traducianismus) ἀρχῆς αὐτῆς, χωρὶς νὰ ἀποκλείῃ τὴν τῆς δημιουργίας (Creatianismus). Ἐμμένων ἐν τῇ πρὸς τοὺς Μανιχαίους πολεμικῇ εἰς τὸν διχοτομικὸν τύπον (*σῶμα-ψυχή*), εἰς ἄλλας περιστάσεις ἀπεδέχετο τὸν τριχοτομικὸν (*σῶμα, ψυχή, νοῦς*). Τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς ἐξῆγε φιλοσοφικῶς ἐκ τῆς σχέσεώς της πρὸς τὸν αἰώνιον νοῦν καὶ τὴν ἀμετάβλητον ἀλήθειαν. Τὸ κακὸν δὲν εἶναί τι ἀΐδιον ἀλλ' ἁπλῶς στέρησις καὶ ἄρνησις τοῦ ἀγαθοῦ (privatio boni, amissio boni)· ἡ αἰτία του δ' ἔγκειται ἐν τῇ βουλήσει, ἥτις ἀπομακρύνεται τοῦ Θεοῦ καὶ δύναται νὰ ἀποβῇ ὑπηρετικὸν τῶν θείων βουλῶν. Παρ' ὅλην τὴν νεοπλατωνικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ Αὐγουστίνου, οὗτος δὲν ἀπεδέχετο τυφλῶς πᾶσαν νεοπλατωνικὴν θεωρίαν· τοὐναντίον ἀπέκρουεν ἱκανὰς αὐτῶν, ὡς τὴν μετεμψύχωσιν καὶ τὴν ἀποδοχὴν τῆς δημιουργίας ὡς ἀναγκαίας, ἐνῷ αὐτὸς τὴν ἐθεώρει ὡς προϊὸν τῆς ἐλευθέρας θελήσεως τοῦ Θεοῦ.

Γ') ***Θεολογικὰ ἔργα.*** Τὰ θεολογικὰ ἔργα τοῦ Αὐγουστίνου δύνανται νὰ διακριθοῦν κατὰ τὸ περιεχομενόν των εἰς ἀπολογητικά, δογματικά, ἠθικά, ἀντιαιρεσιακά, ἐξηγητικά, ὁμιλίας καὶ ἐπιστολάς.

1) *Ἀπολογητικά:* Σπουδαιότατον ἀπολογητικὸν ἔργον τοῦ Αὐγουστίνου καὶ ἀναντιρρήτως τὸ ἐξοχώτερον πάντων τῶν ἔργων του, περὶ οὗ μέχρι σήμερον γράφεται πληθὺς μονογραφιῶν, εἶναι τὸ De civitate Dei (περὶ πολιτείας τοῦ Θεοῦ), γραφὲν κατὰ τὰ ἔτη 413-426. Τὸ ἐξ 22 βιβλίων ἀποτελούμενον ἐκτενέστατον ἔργον τοῦτο, ὅπερ καταλαμβάνει ὁλόκληρον τὸν 41ον τόμον τῆς Λατινικῆς Πατρολογίας τοῦ *Migne*, ἔγραψεν ὁ Αὐγουστῖνος ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἐπαναλαμβανομένων κατηγοριῶν τῶν εἰδωλολατρῶν, ἰδίως μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀλαρίχου ἅλωσιν τῆς Ρώμης, κατὰ τὸ 410, καθ' ἃς ἡ κατάπτωσις τῆς κοσμοκρατείρας, ὡς καὶ τὰ ἀλλεπάλληλα πολεμικὰ καὶ φυσικὰ ἀτυχήματα, ὠφείλοντο εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν ἐπιδεικνυομένην πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν ἀνοχήν. Τὸ ἔργον διαιρεῖται εἰς δύο μέρη· ἐν τῷ πρώτῳ τούτων, τῷ ἀπολογητικοπολεμικῷ (βιβλ. 1—10), ἐκτίθεται ἡ ἀνικανότης τοῦ πολυθεϊσμοῦ νὰ χαρίσῃ τὴν εὐτυχίαν ἔν τε τῷ κόσμῳ τούτῳ (βιβλ. 1—5) καὶ ἐν τῷ μέλλοντι (βιβλ. 6—10)· πρὸς τοῦτο ἐκθέτει ὅτι μεγάλα δυστυχήματα συνέβαινον καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς πολυθεΐας, τῆς ὁποίας ποιεῖται αὐστηρὰν κριτικήν, χωρὶς νὰ παραγνωρίζῃ τὰ ἀγαθὰ τοῦ πλατωνισμοῦ, καὶ ἀναπτύσσει τοὺς πραγματικοὺς λόγους τοῦ μεγαλείου τῆς Ρώμης ὡς καὶ τῆς πτώσεως αὐτῆς, ὧν κυριώτερος εἶναι ἡ διαφθορά.

Εἰς τὸ δεύτερον μέρος, τὸ ἱστορικοδογματικὸν (βιβλ. 11—12), ἐκθέτει τὴν ἀλήθειαν τοῦ Χριστιανισμοῦ· εἰκονίζει τὴν κοσμοϊστορικὴν ἐξέλιξιν τῆς πολιτείας τοῦ Θεοῦ (civitas Dei), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς πολιτείας τοῦ κόσμου· ἡ μὲν πολιτεία τοῦ Θεοῦ ἔσχε τὴν ἀρχὴν μὲ τὴν δημιουργίαν τῶν ἀγγέλων, αἱ δὲ πολιτεῖαι τοῦ κόσμου μὲ τὴν πτῶσιν τῶν ἀγγέλων· ὁ Κάϊν καὶ ὁ Ἄβελ εἶναι οἱ πρῶτοι ἀντιπρόσωποι τῶν δύο πολιτειῶν, ὧν ἐκθέτει ἐν ἀντιπαραβολῇ τὴν ἐξέλιξιν· τέλος ἐξαίρει τὸ χριστιανικὸν ἰδεῶδες περὶ ὑψίστου ἀγαθοῦ καὶ περὶ ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἐθνικὰς διδασκαλίας. Ἐν τῷ ὅλῳ ἔργῳ, ὅπερ ἀπὸ ἀπολογητικοῦ καταντᾷ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας, μετὰ δυνάμεως τονίζεται ἡ καθ' ὅλας τὰς φάσεις τῆς ἱστορίας διήκουσα καὶ κυβερνῶσα τὸν κόσμον θεία Πρόνοια καὶ ἐξαίρεται ὁ τελικὸς θρίαμβος τῆς πίστεως καὶ τῆς θείας δικαιοσύνης.

2) *Δογματικὰ ἔργα:* Σπουδαιότερον τῶν δογματικῶν ἔργων τοῦ Αὐγουστίνου εἶναι τὸ κατὰ τὰ ἔτη 399—416 γραφὲν De trinitate, ἐκ 15 βιβλίων, ἐν οἷς, ἀφοῦ ἐκθέσῃ τὰ τοῦ τριαδικοῦ δόγματος κατὰ τὴν ἁγίαν Γραφήν, ζητεῖ νὰ διασαφηνίσῃ τοῦτο δι' ἀναλογιῶν ἐκ τοῦ ψυχικοῦ κόσμου (μνήμη, νόησις, βούλησις — αἰωνιότης, ἀλήθεια, θέλησις — ὑπάρχειν, νοεῖν, ζῆν — νοῦς, γνῶσις, ἀγάπη — Πατήρ, εἰκών, χάρις — φυσική, λογικὴ καὶ ἠθικὴ ὕπαρξις κττ.). Ἄλλα δογματικὰ ἔργα ἔγραψε τὰ ἑξῆς: Enchiridion ad Laurentium, sive de fide, spe et caritate liber unus· ἐν τῷ ἀξιολόγῳ τούτῳ ἐγχειριδίῳ, γραφέντι κατὰ τὸ 421, χάριν τοῦ Ρωμαίου Λαυρεντίου, πραγματεύεται πρῶτον ἐκτενέστερον περὶ πίστεως, ἔχων ὑπ' ὄψει τὸ ἀποστολικὸν σύμβολον, ὅπερ ἑρμηνεύει, καὶ συντόμως εἶτα περὶ ἐλπίδος, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πάτερ ἡμῶν, καὶ περὶ ἀγάπης ὡς τέλους τοῦ νόμου· De fide et symbolo, ἑρμηνεία τοῦ συμβόλου, γενομένη ὑπ' αὐτοῦ ἐν συνόδῳ τῆς Ἱππῶνος τῷ 393· De fide rerum quae non videntur, περὶ τῆς ἀληθείας τῆς ἐξ ἀποκαλύψεως πίστεως· De fide et operibus, γραφὲν τῷ 413, ἐν ᾧ ζητεῖ νὰ καταδείξῃ ὅτι ἡ πίστις ἄνευ ἔργων δὲν ἀρκεῖ. Λύει δὲ διάφορα δογματικὰ καὶ ἐξηγητικὰ ζητήματα εἰς τὰ ἔργα του De diversis quaestionibus 83 liber unus, De diversis quaestionibus ad Simplicianum libri duo, καὶ De octo Dulcitii quaestionibus liber unus.

Πάντα τὰ ὡς ἄνω δογματικὰ ἔργα τοῦ Αὐγουστίνου εὑρίσκονται ἐν τῷ 40ῷ τόμῳ τῆς Λατινικῆς Πατρολογίας τοῦ *Migne*, πλὴν τοῦ De Trinitate, ὅπερ εὑρίσκεται ἐν τῷ 42ῳ.

3) *Ἠθικὰ ἔργα:* Καίτοι εἰς πάντα σχεδὸν τὰ δογματικά του ἔργα ὁ Αὐγουστῖνος θίγει καὶ ἠθικὰ σημεῖα, ἔγραψε καὶ διαφόρους πραγματείας ἀναγομένας εἰδικῶς εἰς ἠθικὰ καὶ ποιμαντορικὰ ζητήματα. Τοιαῦται πραγματεῖαι εἶναι αἱ ἑξῆς: De mendacio καὶ Contra mendacium, ἐν αἷς ὑποστηρίζει ὅτι τὸ ψεῦδος ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει εἶναι ἐπιτετραμμένον· De agone christiano, ὑποδεικνύει πῶς ὑπερνικᾶται τὸ κακὸν διὰ τῆς πίστεως· Speculum, συλλογὴ ἠθικῶν παραγγελμάτων ἐκ τῆς ἁγίας Γραφῆς, χρησιμεύουσα οἱονεὶ ὡς καθρέπτης (speculum) εἰς τοὺς πιστούς· De bono conjugali καὶ De conjugiis adulterinis, ἔνθα πραγματεύεται περὶ τοῦ ἀδιαλύτου καὶ τῆς ἱερότητος τοῦ γάμου· De sancta virginitate, ὕμνος τῆς παρθενίας· De bono viduitatis, ἐξαίρει τὰ καλὰ τῆς χηρείας· De opere monachorum, κατακρίνει τὴν ἀργίαν καὶ συνιστᾷ εἰς τοὺς μοναχοὺς τὴν χειροτεχνίαν, ὅπως πορίζωνται τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Ἠθικοποιμαντικοῦ περιεχομένου εἶναι τὸ ἔργον De catechizandis rudibus (=περὶ τῶν κατηχητικῶν σπαθῶν), πρώτη ἀπόπειρα θεωρίας τῆς κατηχήσεως.

Ὅλα τὰ ἠθικοῦ περιεχομένου ἔργα ταῦτα τοῦ Αὐγουστίνου εὑρίσκονται ἐπίσης ἐν τῷ 40ῷ τόμῳ τῆς Λατινικῆς Πατρολογίας τοῦ *Migne*, πλὴν τοῦ Speculum, ὅπερ εὑρίσκεται ἐν τῷ 34ῳ.

4) *Ἀντιαιρεσιακὰ ἔργα:* Ἐκτὸς τοῦ καθαρῶς ἱστορικοῦ ἔργου De haeresibus (ἐν *Migne* τ. 42), ἐν ᾧ, ἀκολουθῶν τὸν Ἐπιφάνιον καὶ τὸν Φιλάστριον, δίδει ὁ Αὐγουστῖνος συντομωτάτην ἀλλ' ἀκριβῆ ἔκθεσιν περὶ 88 αἱρέσεων ἀπὸ Σίμωνος τοῦ μάγου μέχρι τῶν συγχρόνων του αἱρετικοῦ Πελαγίου καὶ Καιλεστίου, ἔγραψεν οὗτος διάφορα συγγράμματα κατὰ διαφόρων αἱρέσεων καὶ δή:

α') Κατὰ Ἀρειανῶν (Contra sermonem Arianorum liber unus), ἐν ᾧ ἀναπτύσσει τὴν ἰσοτιμίαν τῶν τριῶν τριαδικῶν προσώπων, πρὸς ἀπόκρουσιν ἀντιθέτων διδασκαλιῶν· Contra Maximinum haereticum Arianorum episcoporum libri duo· ὁ Ἀρειανὸς Γότθος ἐπίσκοπος Μαξιμῖνος ἐλθὼν τὸ 428 εἰς Ἱππῶνα, συνεζήτησε μετὰ τοῦ Αὐγουστίνου δημοσίᾳ, καὶ τῆς συζητήσεως ταύτης διεσώθη τὸ πρωτόκολλον (S. Aug. collatio cum Maximo)· πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἐκεῖ λεχθέντων ἐγράφη τὸ σύγγραμμα τοῦτο. Ἀμφότερα τὰ ἀντιαρειανικὰ ταῦτα συγγράμματα εὑρίσκονται ἐν τόμῳ 42 τῆς Λατινικῆς Πατρολογίας τοῦ *Migne*.

β') Κατὰ Μανιχαίων. Ὁ Αὐγουστῖνος, ὡς εἴδομεν, προσελθὼν εἰς τὴν αἵρεσιν τῶν Μανιχαίων, πιστεύσας ὅτι θὰ εὕρισκεν ἐν αὐτῇ τὴν γαλήνην τοῦ πνεύματος, μόλις ἐπείσθη περὶ τῆς πλάνης του ἀπεσύρθη ταύτης· ἐπὶ ἐννεαετίαν ὅλην καλῶς γνωρίσας τὰ κατ' αὐτούς, ἀπομακρυνθεὶς τούτων, εἴπερ τις καὶ ἄλλος ἦτο εἰς θέσιν νὰ καταπολεμήσῃ τὰς κακοδοξίας των καὶ ἰδίως τὴν θεωρίαν των περὶ ἀϊδιότητος τοῦ κακοῦ, ὡς καὶ τὴν διαφθοράν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔζων οἱ ἐκλεκτοί των, παρὰ τὰς ἐξαγγελλομένας ἠθικὰς ἀρχάς των. Ὁ Αὐγουστῖνος ἔγραψε τὰ ἑξῆς ἀντιμανιχαϊκὰ ἔργα: De moribus Ecclesiae catholicae et de moribus Manichaeorum libri duo, ἔνθα ἀντιπαραβάλλει εἰς τὴν μανιχαϊκὴν διαφθορὰν τὰ ἁγνὰ ἤθη τῶν τῆς ἐκκλησίας· De libero arbitrio, ἐν ᾧ ζητεῖ νὰ καταδείξῃ ὅτι τὸ κακὸν προέρχεται ἐκ κακῆς χρήσεως τῆς ἐλευθέρας θελήσεως· De Genesi contra Manichaeos, ἀπολογία τῶν τριῶν πρώτων κεφαλαίων τῆς Γενέσεως ἐναντίον μανιχαϊκῶν θεωριῶν· De vera religione, ἔνθα πολεμεῖ τὸν μανιχαϊκὸν δυαδισμόν· De utilitate credendi, περὶ τῆς ὠφελιμότητος καὶ ἀναγκαιότητος τῆς πίστεως· De duabus animabus contra Manichaeos, ἐναντίον τῆς μανιχαϊκῆς θεωρίας, καθ' ἣν ἐν ἑκάστῳ ἀνθρώπῳ ὑπάρχουν δύο ψυχαί, μία ἐκ Θεοῦ καὶ μία προερχομένη ἐκ τοῦ βασιλείου τοῦ σκότους· Acta seu disputatio contra Fortunatum Manichaeum, ἤτοι τὸ ταχυγραφηθὲν κείμενον δημοσίας συζητήσεως τοῦ Αὐγουστίνου καὶ τοῦ Μανιχαίου πρεσβυτέρου Φορτουνάτου τῷ 392 ἐν Ἱππῶνι, ἰδίως περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ κακοῦ· Contra Adimantum Manichaei discipulum, οὗτινος ἀποκρούει γνώμας περὶ ἀντιθέσεως μεταξὺ νόμου καὶ προφητῶν, εὐαγγελικῶν καὶ ἀποστολικῶν συγγραμμάτων· Contra epistolam Manichaei quam vocant fundamenti· ἐν τῇ πραγματείᾳ του ταύτῃ ὁ Αὐγουστῖνος πολεμεῖ τὰς θεωρίας τὰς φερομένας ἔν τινι ἐπιστολῇ κυκλοφορούσῃ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ αἱρεσιάρχου Μάνεντος· Contra Faustum Manichaeum libri 33, ἔνθα ὑποστηρίζει κατὰ τοῦ Μανιχαίου ἐπισκόπου Φαύστου τὸ κῦρος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τὸ ἀνόθευτον τῆς Καινῆς· de natura boni contra Manichaeos, κατὰ τῆς μανιχαϊκῆς δυαρχίας· Contra Secundinum Manichaeum, ὅστις ἔγραψε πρὸς τὸν Αὐγουστῖνον προτρέπων αὐτὸν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν Μανιχαϊσμόν.

Εἰς τὸ συγγραμμάτιον «ad Orosium contra Priscillianistas et Origenistas» πολεμεῖ κυρίως τὰς συγγενεῖς πρὸς τὸν Μανιχαϊσμὸν ἀρχὰς τῶν Πρισκιλλιανιστῶν. Εἰς δὲ τὸ ἔργον του Contra adversarium legis et prophetarum καταπολεμεῖ μαρκιωνικὰς θεωρίας καθ' ἃς ἡ Παλαιὰ Διαθήκη δὲν εἶναι ἔργον τοῦ ἀγαθοῦ ἀλλὰ τοῦ κακοῦ Θεοῦ· τὰ δύο πρῶτα τῶν ἀναφερθέντων ἀνωτέρω ἀντιμανιχαϊκῶν ἔργων εὑρίσκονται ἐν τόμῳ 32 τῆς Λατινικῆς Πατρολογίας τοῦ *Migne*, τὰ δύο κατόπιν ἐν τόμῳ 34 καὶ πάντα τὰ λοιπὰ ἐν τόμῳ 42.

γ') Κατὰ Δονατιστῶν. Ὁ *Δονᾶτος* († 355) καὶ οἱ ὀπαδοί του ἐδίδασκον ὅτι τὸ κῦρος τοῦ βαπτίσματος καὶ τῶν λοιπῶν μυστηρίων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ὑποκειμενικότητος τοῦ τελοῦντος αὐτά, ἤτοι τῆς ὀρθοδοξίας του καὶ τῆς ἠθικῆς του τελειότητος· ὁ Αὐγουστῖνος εἰς τοῦτο ἀντέταξεν ὅτι τὸ βάπτισμα καὶ τὰ λοιπὰ μυστήρια εἶναι μέσα χάριτος ἐνεργοῦντα ἀντικειμενικῶς, οὐχὶ χάρις εἰς τὸν τελοῦντα αὐτὰ ἱερέα ἀλλὰ χάρις εἰς τὸν ἱδρυτήν των, ἀνεξαρτήτως τῆς ἀξίας ἢ ἀπαξίας τοῦ τελοῦντος («non cogitandum quis det, sed quid det», de bapt. 4, 10). Τὸ βάπτισμα, ἔστω καὶ τὸ ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας δοθέν, δὲν πρέπει νὰ ἐπαναλαμβάνεται. Πρὸς τὴν ἐσφαλμένην ἀντίληψιν τῶν Δονατιστῶν περὶ μυστηρίων συνεδέετο ἡ ἐσφαλμένη των ἀντίληψις περὶ Ἐκκλησίας, καθ' ἣν μόνον ἡ κοινωνία των, ὡς περιέχουσα τοὺς ὀρθῶς βεβαπτισμένους, εἶναι ἡ ἀληθὴς Ἐκκλησία· εἰς τοῦτο ἀντέτασσεν ὁ Αὐγουστῖνος ὅτι ἀληθὴς Ἐκκλησία εἶναι ἡ καθολικὴ ἡ στηριζομένη ἐπὶ τῆς Γραφῆς καὶ τῆς Παραδόσεως, ἔχουσα ἀδιάλειπτον τὴν ὕπαρξιν ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ περιλαμβάνουσα εἰς τοὺς κόλπους της ἐναρέτους καὶ ἁμαρτωλούς. Ὁ Αὐγουστῖνος ἀπὸ τοῦ 393 μέχρι τοῦ 411 καὶ διὰ τοῦ λόγου καὶ διὰ τῆς γραφίδος ἠγωνίζετο κατὰ τῶν Δονατιστῶν καὶ ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς δημοσίαν συζήτησιν μετ' αὐτῶν ἐν Καρχηδόνι, τῷ 411, ἧς σῴζεται περίληψις (Breviculus collationis cum Donatistis ἐν *Migne* Λ. Π. 43, 613 κ.ἑ.) καὶ ἐν ᾗ παρέστησαν 286 καθολικοί, ἤτοι ὀρθόδοξοι, καὶ 279 Δονατισταὶ ἐπίσκοποι. Ἤπιος κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ κατὰ τῶν Δονατιστῶν πολέμου του, βλέπων τὴν ἐμμονήν των εἰς τὴν πλάνην, κατήντησε εἰς τὴν γνώμην ὅτι μόνον διὰ τῆς βίας δύνανται νὰ καταλίπουν τὰ αἱρετικά των φρονήματα, διὸ καὶ ἐπεζήτησε, παρὰ τὰς χριστιανικὰς ἀρχάς, τὴν ἐπέμβασιν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας πρὸς τοῦτο (Epistola 185, 6: «Hi qui inveniuntur in viis et sepibus, id est in haeresibus et schismatibus, coguntur intrare»).

Κατὰ τῶν Δονατιστῶν ἔγραψεν ὁ Αὐγουστῖνος πλείστας πραγματείας, κυρίως μεταξὺ τῶν ἐτῶν

Digitized by Google

400 καὶ 412. Ἀρχαιοτέρα τούτων εἶναι ἡ ὑπὸ τὸν τίτλον Psalmus contra partem Donati, γραφεῖσα τῷ 393· εἶναι ψαλμὸς διὰ λαϊκὴν χρῆσιν, ἐξ 20 στροφῶν, ἀρχομένων ἐκ γράμματος τῆς ἀλφαβήτου κατὰ σειρὰν ἀπὸ τοῦ Α μέχρι τοῦ V· ἐν ταύτῃ ἐκτίθεται ἡ ἱστορία καὶ καταπολεμοῦνται αἱ ἀρχαὶ τῶν Δονατιστῶν. Ἐκ τῶν λοιπῶν ἀντιδονατικῶν ἔργων ἄξια ἰδίως μνείας εἶναι τὰ ἑξῆς: Contra epistolam Parmeniani, ἐν ᾧ πραγματεύεται κυρίως περὶ ἐκκλησίας· de baptismo contra Donatistas, ἔνθα ἀποκρούει τὰς θεωρίας των περὶ ἀναβαπτισμοῦ, ἃς ἐστήριζον καὶ ἐπὶ τοῦ Κυπριανοῦ· contra litteras Petiliani, ἐν ᾧ ἀποκρούει τὰς ἐναντίον τῶν ὀρθοδόξων μομφὰς τοῦ Δονατιστοῦ ἐπισκόπου Πετιλιανοῦ· contra Cresconium grammaticum, ἐκ τῶν καλυτέρων πολεμικῶν ἔργων τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας· de unico baptismo, ἀναίρεσις ὁμωνύμου συγγράμματος τοῦ Δονατιστοῦ ἐπισκόπου Πετιλιανοῦ· gesta cum Emerito Caesarensi Donatistarum episcopo, ἐστενογραφημένα πρακτικὰ δημοσίας συζητήσεως τοῦ Αὐγουστίνου μετὰ τοῦ Ἐμερίτου, ἐν Καισαρείᾳ, τῷ 418· contra Gaudentium Donatistarum episcopum libri duo· ἀπάντησις εἰς 3 ἐπιστολὰς τοῦ ὡς ἄνω ἐπισκόπου.

Τὸ κείμενον πάντων τῶν ἀνωτέρω ἀντιδονατικῶν ἔργων εὑρίσκεται ἐν τῷ 43ῳ τόμῳ τῆς Λατινικῆς Πατρολογίας τοῦ *Migne.*

δ') Κατὰ τοῦ Πελαγιανισμοῦ. Ὁ Βρεττανὸς μοναχὸς *Πελάγιος,* ἀρχομένου τοῦ Ε' αἰῶνος, ἐδίδασκεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος δύναται καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἄνευ τῆς βοηθείας τῆς θείας χάριτος, νὰ πράξῃ τὸ ἀγαθόν, εἰ καὶ δυσχερῶς. Ὁ μαθητής του Καιλέστιος ὡς ἑξῆς διετύπωσε τὰς πελαγιανικὰς ἀρχάς: ὁ θάνατος εἶναί τι φυσικὸν διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ ὁ Ἀδάμ, γεννηθεὶς θνητός, θὰ ἀπέθνησκε καὶ ἂν δὲν ἡμάρτανε· ἡ ἁμαρτία τοῦ Ἀδὰμ ἔβλαψε μόνον ἑαυτόν, οὐχὶ καὶ τοὺς ἀπογόνους του καὶ συνεπῶς οὗτοι γεννῶνται εἰς ἣν κατάστασιν καὶ αὐτός· τὰ ἀποθνήσκοντα ἀβάπτιστα νήπια μετέχουν τῆς αἰωνίας ζωῆς (vita aeterna), οὐχὶ ὅμως καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν (regnum coelorum)· καὶ πρὸ Χριστοῦ καὶ μετὰ Χριστὸν ὑπάρχουν ἄνθρωποι ἀναμάρτητοι. Διὰ τῶν ἀρχῶν τούτων ὁ Πελάγιος καὶ ὁ Καιλέστιος ἠρνοῦντο τὴν προπατορικὴν ἁμαρτίαν, ἥτις, κατ' αὐτούς, ἐπέδρασε κακῶς ἐπὶ τοὺς ἀπογόνους ὡς δοῦσα εἰς αὐτοὺς τὸ κακὸν παράδειγμα, καὶ ἀπέδιδον ὑπερβολικὴν ἰσχὺν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἐλευθερίαν, ὑποτιμῶντες οὕτω τὴν ἀξίαν τῆς θείας χάριτος καὶ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Σωτῆρος.

Κατὰ τῶν πελαγιανικῶν τούτων δοξασιῶν ἠγωνίσθη ἀπὸ τοῦ 412 ὁ Αὐγουστῖνος, ὅστις ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ ἀνέπτυξε πᾶσαν τὴν θεολογικήν του γνῶσιν καὶ ἐξεδήλωσε πᾶσαν τὴν θρησκευτικήν του πεῖραν μετ' ἐξαιρετικῆς τῷ ὄντι ζωηρότητος καὶ θέρμης, δι' ὧν ἐπεβλήθη. Ὁ Αὐγουστῖνος κατὰ τῆς διδασκαλίας ταύτης τοῦ Πελαγίου, ἣν ἐθεώρησεν ἀνατρέπουσαν τὰς βάσεις τοῦ Χριστιανισμοῦ, διετύπωσεν ὡς ἑξῆς τὴν διδασκαλίαν του: Ὁ Ἀδὰμ πλασθεὶς ἐν τῇ καταστάσει τοῦ δύνασθαι μὴ ἁμαρτάνειν (posse non peccare) ἔδει νὰ καταστῇ ἀνίκανος πρὸς ἁμαρτίαν (non posse peccare)· ἀλλὰ κακὴν ποιησάμενος χρῆσιν τοῦ αὐτεξουσίου του, ἥμαρτε, καὶ ἐν αὐτῷ ἥμαρτε ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος, οὗ ἐκεῖνος ἦτο ἡ ῥίζα, καὶ ἔκτοτε περὶ ὁλοκλήρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους δύναται νὰ λεχθῇ non posse non peccare. Διὰ τῆς ἁμαρτίας ἀπετρίβη (detrita est) ἡ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ θεία εἰκών, παραμορφωθεῖσα. καὶ ἡ θέλησις τοῦ ἀνθρώπου ἀποχωρισθεῖσα ἀπὸ τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ ἐκ τῆς καταστάσεως τῆς ἐλευθερίας μετέβη εἰς τὴν τῆς ἀνελευθερίας καὶ κατέστη πνευματικῶς νεκρά, οὗ συνέπεια εἶναι ἡ ἐπικράτησις τοῦ νόμου τῆς σαρκός. Ἔκτοτε τὸ ἀνθρώπινον γένος εἶναι μᾶζα ἀπωλείας; φύραμα καταδεδικασμένον· συγχρόνως δὲ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, ἅτε μὴ λαμβάνον πλέον τὴν μυστηριώδη τροφὴν τοῦ δένδρου τῆς ζωῆς, κατέστη ἀσθενικὸν καὶ θνητόν. Ὁ ἄνθρωπος ἀνίκανος νὰ σωθῇ ἀφ' ἑαυτοῦ. δύναται τοῦτο μόνον διὰ τῆς παντοδυνάμου χάριτος τοῦ Θεοῦ, ἣν ὑπερβαλλόντως καὶ μονομερῶς τονίζων κατὰ τοῦ Πελαγίου, διδάσκοντος ὅτι ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ δίδεται κατὰ τὴν ἀξίαν τοῦ λαμβάνοντος («gratiam Dei secundum merita nostra dari»), κατήντησεν οὐσιωδῶς εἰς ἄρνησιν τοῦ αὐτεξουσίου τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἰς διδασκαλίαν τοῦ ἀπολύτου προορισμοῦ, ὡς παρετηρήθη ἤδη ὑπὸ συγχρόνων του καὶ μάλιστα τῶν μοναχῶν τοῦ Ἀδραμυττίου. Καὶ ἐν μὲν τῇ Δύσει, χάρις εἰς τὸ κῦρος τῆς προσωπικότητός του, ἡ περὶ χάριτος διδασκαλία του ἔγινεν εὐμενῶς ἀποδεκτή, τοὐλάχιστον κατὰ θεωρίαν· ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὅμως κατενοήθησαν ἐγκαίρως αἱ ἀκρότητες εἰς ἃς κατέληξε καὶ δὲν ἐπετεύχθη ἡ ἀποδοχὴ αὐτῶν.

Πρὸς διατύπωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἀντιπελαγιανικῆς του διδασκαλίας ὁ Αὐγουστῖνος ἔγραψε πληθὺν πραγματειῶν, ὧν ἀρχαιοτέρα εἶναι ἡ τὸ 412 γραφεῖσα ὑπὸ τὸν τίτλον de peccatorum meritis et remissione ἢ ad Marcellinum libri tres, ἐν ᾗ πραγματεύεται περὶ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος ὡς αἰτίας τοῦ θανάτου, δικαιώσεως καὶ νηπιοβαπτισμοῦ. Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, σαφῶς διδάσκει τὸν ἀπόλυτον προορισμόν. Ἐπίσης ἔγραψε de spiritu et littera ad Marcellinum· de natura et gratia contra Pelagium· ad episcopos Eutropium et Paulum epistola, sive liber de perfectione justitiae humanae· de gestis Pelagi· de gratia Christi et de peccato originali, contra Pelagium et Caelestium· de nuptiis et concupiscentia· de anima et ejus origine· contra duas epistolas Pelagianorum· contra Julianum haeresis Pelagianae defensorem· de gratia et libero arbitrio· de correptione et gratia· de praedestinatione sanctorum· de dono perseverantiae· contra secundam Juliani responsionem. Πάντα ταῦτα τὰ ἀντιπελαγιανικὰ ἔργα τοῦ Αὐγουστίνου εὑρίσκονται εἰς τὸν τόμον 44 τῆς Λατινικῆς Πατρολογίας τοῦ *Migne,* πλὴν τῶν δύο τελευταίων, εὑρισκομένων εἰς τὸν τόμον 45.

5) *Ἐξηγητικὰ ἔργα:* Παρὰ τὴν ἄγνοιαν τῆς ἑβραϊκῆς καὶ τὴν ἀτελῆ γνῶσιν τῆς ἑλληνικῆς, ὁ Αὐγουστῖνος ἠσχολήθη ἐπιτυχῶς καὶ περὶ τὴν ἑρμηνείαν τῆς ἁγίας Γραφῆς. Σπουδαιότερον ἑρμηνευτικὸν ἔργον του θεωρεῖται τὸ de doctrina christiana, ἐν ᾧ ἐξετάζει πῶς δέον νὰ ἑρμηνεύηται ἡ Γραφὴ (βιβλία α' - γ', ἑρμηνευτική) καὶ πῶς τὰ πορίσματα τῆς ἑρμηνείας νὰ γνωρίζωνται εἰς τοὺς πιστοὺς (βιβλ. δ', ὁμιλητική). Ἐσώθησαν δὲ μέχρις ἡμῶν διάφοροι ἑρμηνεῖαί του εἰς τὴν Γένεσιν καὶ τὰ λοιπὰ βιβλία τῆς Πεντατεύχου, τὸν Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ καὶ τοὺς Κριτὰς (Ἑπτάτευχος), εἰς τὸν Ἰώβ, ὡς καὶ αἱ ἀξιόλογοι ὁμιλίαι του εἰς τοὺς 150 ψαλμοὺς (Enarrationes in psalmos). Εἰς τὸ ἔργον του de consensu evangelistarum libri quartuor ζητεῖ νὰ ἐξομαλύνῃ φαινομενικὰς ἀντιλογίας μεταξὺ τῶν εὐαγγελιστῶν· εἰς δὲ τὸ ἔργον quaestionum evangeliorum libri duo ἐξετάζει διάφορα χωρία δυσχερῆ τοῦ Ματθαίου καὶ τοῦ Λουκᾶ. Ἔγραψεν ἐπίσης ἑρμηνείαν (tractatus) εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον καὶ συντόμους ἑρμηνείας εἰς τὰς πρὸς Ρωμαίους καὶ Γαλάτας ἐπιστολὰς τοῦ *Παύλου.* Ἡ ἀποδιδομένη αὐτῷ ἑρμηνεία τῆς Ἀποκαλύψεως δὲν εἶναι ἔργον του. Εἰς τὰ καθαρῶς ἑρμηνευτικά του ἔργα ὁ Αὐγουστῖνος ἀκολουθεῖ κυρίως τὴν ἱστορικὴν καὶ γραμματικὴν ἑρμηνείαν, εἰς τὰς ὁμιλίας του τοὐναντίον μεταχειρίζεται τὴν ἀλληγορικὴν καὶ μυστικὴν ἑρμηνείαν. Τὰ ἑρμηνευτικὰ τοῦ Αὐγουστίνου εὕρηνται εἰς τοὺς τόμους 34 — 36 τῆς Λατινικῆς Πατρολογίας τοῦ *Migne.*

6) *Κηρύγματα:* Τοῦ Αὐγουστίνου διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν ἄνω τῶν 400 γνησίων ὁμιλιῶν, ἑρμηνευτικῶν, πανηγυρικῶν, ἠθικῶν καὶ περιπτωτικῶν (ἐν *Migne* Λ. Π. τόμ. 38 καὶ 39· ἐκ τῶν ἐν τοῖς τόμοις 46 καὶ 47 οἱ πλεῖστοι εἶναι νόθοι ἢ ἀμφιβόλου γνησιότητος). Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὁ *Germain Morin* ἐδημοσίευσε περὶ τὰς 30 ἀνεκδότους ἔτι ὁμιλίας του (Μόναχον 1917) καὶ τελευταῖον, κατ' Αὔγουστον τοῦ 1926, εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς Ἀμβροσιανῆς βιβλιοθήκης τοῦ Μιλάνου, εὑρέθησαν 2 ἔτι λόγοι του, ἀναφερόμενοι εἰς μάρτυρας τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ Αὐγουστῖνος εἶναι θεωρητικὸς καὶ εἰς τὸ κήρυγμά του, καταντῶν ἐνίοτε δυσνόητος· παρατηροῦνται ὅμως εἰς τὰ κηρύγματά του θαυμάσιαι ἀντιθέσεις, ὀξύμωρα καὶ λογοπαίγνια καὶ ἔχει τὸ προσὸν τῆς συντομίας. Πάντως θεωρεῖται ὁ μέγιστος ῥήτωρ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ἐν τῇ Δύσει, ὑστερῶν ὅμως τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ μεγάλων ῥητόρων καὶ μάλιστα τοῦ Χρυσοστόμου.

7) *Ἐπιστολαί:* Ἐν τῷ 33 τόμῳ τῆς Λατινικῆς Πατρολογίας τοῦ *Migne* περιέχονται 217 ἐπιστολαὶ τοῦ Αὐγουστίνου καὶ 53 πρὸς αὐτόν, ποικίλου περιεχομένου, ἐκτός, ἐννοεῖται, τῶν ἐκτενεστέρων ἐπιστολῶν του, αἵτινες πραγματευόμεναι εἰδικὰ θέματα, κατετάχθησαν ἤδη μεταξὺ τῶν πραγματειῶν αὐτοῦ. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους εὑρέθησαν καὶ ἄλλαι τινὲς ἐπιστολαί του. Ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Αὐγουστίνου μαρτυρεῖ τὸ μέγα κῦρος καὶ τὴν μεγάλην ἐπίδρασιν, ἣν εἶχεν ἤδη ἐπὶ τῶν συγχρόνων του.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἔργων ὁ Αὐγουστῖνος ἔγραψε καὶ ἄλλα, ἅτινα ἀπωλέσθησαν· σημειωτέον δ' ὅτι ἀπεδόθησαν εἰς αὐτὸν καὶ πολλὰ συγγράμματα, ἅτινα κατεδείχθησαν ἀναμφιβόλως νόθα.

Χαρακτηρισμὸς τοῦ Αὐγουστίνου. — Ἀναμφισβητήτως ὁ Αὐγουστῖνος εἶναι ὁ πολυγραφώτερος ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς τῆς Δύσεως καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἁμιλλᾶται πρὸς τὸν Ὠριγένη καὶ τὸν Χρυσόστομον. Ὡς λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ βιογράφος του Ποσσίδιος, δυσκόλως δύναταί τις νὰ ἀναγνώσῃ ὅσα ἔγραψεν· συνέτασσε δὲ τὰ συγγράμματά του οὐχὶ ὁ ἴδιος γράφων, ἀλλ' ὑπαγορεύων. Ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὸ ποιόν, ὁ Αὐγουστῖνος ἀνήκει εἰς τὴν χορείαν τῶν μεγαλυτέρων συγγραφέων τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ ἀνεδείχθη μεγάλη, κοσμοϊστορικὴ προσωπικότης, ἀληθῶς ὑπέροχον θρησκευτικὸν πνεῦμα. Ὑπερεῖχον ἴσως ἄλλοι αὐτοῦ εἰς σοφίαν, γλωσσομάθειαν καὶ εὐγλωττίαν, αὐτὸς ὅμως ἀπεδείχθη ἀπαράμιλλος διὰ τὴν ὀξύτητα τοῦ πνεύματος, τὴν βαθύτητα, τὴν ἀπαράμιλλον διαλεκτικήν, τὴν πρωτοτυπίαν καὶ τὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν εἶχε πρὸς ἐξαγγελίαν καὶ ἐπιβολὴν τῶν ἀρχῶν του. Ἐπίσκοπος ἀσήμου πόλεως, ἄνευ οἱασδήποτε πολιτικῆς ἐπιδράσεως, κατώρθωσε μόνον διὰ τῆς προσωπικῆς του ἐπιβολῆς καὶ τῆς δυνάμεως τῶν ἰδεῶν του νὰ ἐπιβληθῇ ὅσον οὐδεὶς ἄλλος ἐπὶ συγχρόνων καὶ μεταγενεστέρων ἐν τῇ Δύσει τόσον, ὥστε μέχρι σήμερον νὰ θεωρῆται αὐθεντία, καὶ αἱ διαφορώτεραι τάσεις καὶ κατευθύνσεις νὰ ζητοῦν ἐπ' αὐτοῦ νὰ στηριχθοῦν. Ὁμολογουμένως δ' ἡ σφραγὶς τῆς προσωπικότητός του διαφαίνεται καὶ ἐν τῷ ἀσκητισμῷ τῆς Δύσεως καὶ ἐπὶ τῶν μυστικῶν τοῦ μεσαίωνος καὶ ἐπὶ τῆς μεγάλης ἐκκλησιαστικῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ὡς ὀρθῶς λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ *Χοῦβερ* ἐν τῇ Φιλοσοφίᾳ τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας (μετάφρ. *Μοσχάκη.* Ἀθῆναι 1883, σ. 307): «κρίνοντες τὸν Αὐγουστῖνον καθόλου, δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν αὐτὸν οὐ μόνον ὡς ἕνα τῶν πρώτων τῆς Ἐκκλησίας πατέρων, ἀλλὰ καὶ ὡς ἓν τῶν ἐξοχωτέρων ἐν γένει πνευμάτων τῆς ἱστορίας. Ἐν ἅπασι σχεδὸν τοῖς ζητήμασιν, εἰς ἃ ἐνησχολήθη ἡ φιλοσοφία πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτόν, εὑρίσκομεν τὸν Αὐγουστῖνον· οὐδὲν πρόβλημα διαφεύγει αὐτόν, τινὰ δὲ τῶν προβλημάτων λύει κατὰ τρόπον σχεδὸν ἀνυπέρβλητον· τοσοῦτον δὲ πλούσιον εἶναι τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, ὥστε πολλαχοῦ τῶν ἔργων του ἀνευρίσκονται ἄφθονα σπέρματα ἰδεῶν, ἃς ἡ μετὰ ταῦτα φιλοσοφία παραλαβοῦσα ἀνέπτυξεν εἰς ζωτικὰς ἀρχάς. Οὕτως ὁ Αὐγουστῖνος ἵσταται ἐφάμιλλος πρὸς τοὺς μεγίστους τῶν τε ἀρχαιοτέρων καὶ νεωτέρων φιλοσόφων».

Ὁ Αὐγουστῖνος ἐδοξάσθη κυρίως διὰ τῆς περὶ χάριτος διδασκαλίας του, διὸ καὶ ἐπεκλήθη doctor gratiae, ἀνεξαρτήτως τῶν ὑπερβολῶν εἰς ἃς κατήντησεν· ὡς λέγει ὁ *Harnack* ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν δογμάτων του, «οἱ πρὸ αὐτοῦ θεολόγοι ὠνειρεύοντο ὅτι ὁ ἄνθρωπος διὰ νὰ καταστῇ μακάριος πρέπει νὰ ἀποβῇ ἕτερόν τι· αὐτὸς ἐδίδαξεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ κατορθώσῃ τοῦτο, ἐὰν ἀφήσῃ νὰ τὸν εὕρῃ ὁ Θεός, διὰ νὰ δυνηθῇ οὕτω νὰ εὕρῃ ἑαυτὸν καὶ τὸν Θεόν του». Τὸ μέγα του κατόρθωμα ἦτο ὅτι μετέφερε τὸ κέντρον τῆς θεολογίας ἐκ τοῦ καθαρῶς θεωρητικοῦ πεδίου εἰς τὸ πρακτικόν, καὶ κύριον σημεῖον τῆς ἐρεύνης ἔθεσε τὴν ζῶσαν σχέσιν τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν τρόπον τῆς κτήσεως τῆς μακαριότητος, καὶ ἀπὸ ταύτης τῆς ἀπόψεως τὸν ἀποκαλεῖ ὁ Harnack ἀνακαινιστὴν (Reformator) τῆς χριστιανικῆς εὐσεβείας. Καίτοι παρ' ὅλην τὴν ὑπέροχον μόρφωσίν του καὶ τὴν βαθεῖάν του θρησκευτικότητα δὲν κατώρθωσε νὰ λύσῃ ὁριστικῶς καὶ ἄνευ ὑπερβολῶν τὰ ἀπασχολοῦντα αὐτὸν προβλήματα, αὐτὸς ὅμως προέβαλε ζητήματα καὶ προεκάλεσεν ἐνδιαφέροντα, μὲ τὰ ὁποῖα ἀκόμη σήμερον ἀσχολεῖται ἡ ἀνθρωπότης.

Περὶ τῶν καθ' ἕκαστον τῆς θεολογικῆς διδασκαλίας τοῦ Αὐγουστίνου εἶναι περιττὸν νὰ γίνῃ ἐνταῦθα ἰδιαίτερος λόγος, ἐφόσον ἔγινεν ἤδη τοιοῦτος εἰς τὰ εἰδικὰ κεφάλαια.

Παρετηρήθη ὑπό τινων ὅτι ὁ Αὐγουστῖνος περιπίπτει εἰς ἀντιφάσεις ἐπὶ διαφόρων ζητημάτων· δὲν πρόκειται ὅμως κυρίως περὶ ἀντιφάσεων ἀλλὰ περὶ βαθμιαίας διαμορφώσεως τῆς διδασκαλίας του, ἐξελισσομένης βαθμηδὸν διὰ τῆς μελέτης, τῆς πείρας καὶ τῆς ἀντιρρήσεως κατὰ τῶν αἱρετικῶν. Ὡμολόγει ὅτι ἦτο ἐξ ἐκείνων οἵτινες γράφουν προοδεύοντες καὶ γράφοντες προοδεύουν («proficiendo scribunt et scribendo proficiunt»). Διὰ τοῦτο μάλιστα εἰς τὰς Retractationes του ζητεῖ παρὰ τῶν ἀναγνωστῶν του νὰ μελετοῦν τὰ ἔργα του κατὰ τὴν χρονολογικὴν σειράν, καθ' ἣν τὰ ἔγραψε, καὶ ἡ διδασκαλία του νὰ ἐξάγεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τελευταίων ἀποφάνσεών του.

Πόσην δ' ἐπίδρασιν ἔσχεν ἐπ' αὐτοῦ τὸ χριστιανικὸν κήρυγμα μαρτυρεῖ τὸ ὅτι αὐτὸς ὁ δίδων ἐν ἀρχῇ τόσην σημασίαν εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐρεύνης καὶ τὴν εὕρεσιν τῆς ἀληθείας διὰ τοῦ λογικοῦ, τέλος κατήντησε νὰ δίδῃ τόσον ἀπόλυτον κῦρος εἰς τὴν αὐθεντίαν τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε νὰ λέγῃ ὅτι ἄνευ αὐτῆς οὐδ' εἰς τὸ εὐαγγέλιον θὰ ἐπίστευεν («Ego vero evangelio non crederem, nisi me Catholicae Ecclesiae commoveret auctoritas») καὶ ὅτι ἡ πίστις εἶναι προϋπόθεσις τῆς γνώσεως («fides praecedit intellectum, credo ut intelligam»)

ΠΗΓΑΙ. Περὶ τοῦ βίου τοῦ Αὐγουστίνου κυρίας πηγὰς ἔχομεν τὰ συγγράμματά του καὶ μάλιστα τὰς Confessiones καὶ τὰς ἐπιστολάς του, ἐπίσης δὲ καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ συμπατριώτου καὶ φίλου του ἐπισκόπου *Ποσσιδίου* γραφεῖσαν βιογραφίαν του (Vita Augustini, ἐν *Migne* P. L. 32, 33—66). Κατάλογον δὲ τῶν ἔργων του χρονολογικόν, παρατηρήσεις καὶ κριτικὴν ἐπ' αὐτῶν παρέχει ἡμῖν αὐτὸς ὁ Αὐγουστῖνος ἐν τῷ ἔργῳ του Retractationes.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Μελέται.* Περὶ τοῦ βίου, τῶν ἔργων καὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Αὐγουστίνου ἐγράφησαν πλεῖσται μελέται καὶ εἰδικαὶ μονογραφίαι, ὧν κατάλογον δύναταί τις νὰ εὕρῃ μάλιστα ἐν *Chevalier* Répertoire des sources historiques du moyen âge (Paris 1877 κ. ἑ.).—*E. Portalié* Augustin ἐν Diction. de théol. catholique τόμ α' (Paris 1909) σ. 2268—2472 κ. ἑ.—*O Bardenhewer* Gesch d alt. Literatur τ. 4 (Freiburg 1924) σ. 434—511. Ἰδιαιτέρως ἄξια προσοχῆς εἶναι αἱ περὶ Αὐγουστίνου γενικαὶ μελέται ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ἱστορίαις τοῦ *Tillemont* καὶ *Ceillier,* ἐν ταῖς Πατρολογίαις καὶ μάλιστα ἐν τῷ δ' τόμῳ τοῦ *Bardenhewer,* ἐν ταῖς ἱστορίαις τῶν δογμάτων καὶ μάλιστα ἐν τῷ γ' τόμῳ τοῦ *Harnack,* ἐν ταῖς ἱστορίαις τῆς φιλοσοφίας καὶ μάλιστα ἐν τῷ β' τόμῳ τῆς τοῦ *Ueberweg-Heinze.* ἐν τοῖς ἄρθροις τῶν θεολογικῶν ἐγκυκλοπαιδειῶν καὶ μάλιστα ἐν τῷ ἀνωτέρω σημειωθέντι τοῦ καθηγητοῦ τῆς Θεολογίας ἐν Τουλούσῃ *Portalié* καὶ εἰς πλῆθος μονογραφιῶν, ὧν πάλιν ἀξιολογώτεραι εἶναι: ἡ ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν ἔργων τοῦ Αὐγουστίνου ὑπὸ τῶν μοναχῶν τοῦ ἁγίου Μαύρου προτασσομένη λίαν ἐκτενὴς βιογραφία

Digitized by Google

του (ἐν *Migne* Λατιν. Πατρολογίᾳ 82, 65—578).—*C. Biudemann* der hl. A.(εἰς 3 τ., 1844—1869).—*Fr. Boeringer* Aurelius Augustinus (6΄ ἔκδ. εἰς 2 τ., Στουτγάρτη 1877—8).—*Poujonlat* Histoire de St A. (7η ἔκδ. εἰς 2 τ., Paris 1886).—*Hertling* Augustin (γ΄ ἔκδ. Freiburg 1904).—*W. Thimme* Augustin, ein Lebens—und Charakterbild auf Grund seiner Briefe (Goettingen 1910).

Καὶ περὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Αὐγουστίνου ἔχομεν πλείστας γενικὰς καὶ εἰδικὰς μελέτας· ἐκ τῶν γενικῶν μελετῶν ἀναφέρομεν *J. F. Nourisson* La philosophie de St Augustin (Paris 1865 εἰς 2 τόμους).—*A. Dorner* Augustin, sein theol. System u. s. religionsphil. Auschauungen (Berlin, 1873). - *M. Grabmann* Die grundgedanken des hl. A. ueber Seele und Gott (Koeln 1916).

Ὡραίαν εἰκόνα περὶ Αὐγουστίνου βλέπε καὶ ἐν *R. Eucken* Die Lebensauschauungen der grossen Denker (Leipzig 1902, σ. 210—245). Ἑλληνιστὶ ἐκτὸς τῶν ἐν τῇ Πατρολογίᾳ *Φιλαρέτου*, κατὰ μετάφρ. *Ν. Παγιδα*, τόμ. γ΄ (Ἱεροσόλυμα 1887) σ. 29—71, ἔχει γράψει ἀξιόλογον μελέτην περὶ Αὐγουστίνου ὁ *Δ. Διομήδης Κυριακὸς* (Μελέται, Ἀθ 1888 σ. 41—66).

Ἐκδόσεις. Ἡ πρώτη ἔκδοσις τῶν ἔργων τοῦ Αὐγουστίνου ἔγινεν ὑπὸ τοῦ *J. Amerbach* (Basel 1506, εἰς 9 τόμους). Ἀξιόλογος εἶναι ἡ εἰς 11 τόμους ἔκδοσις τῶν μοναχῶν τοῦ ἁγίου Μαύρου *Blampin*, Constant κ. ἄ. (Παρίσιοι 1679—1700), καθ᾽ ἣν ἐγένετο καὶ ἡ ἔκδοσις ἐν τῇ Πατρολογίᾳ *Migne* τ. 32—47 (1845—1849). Ἀπὸ τοῦ 1887 ἤρχισε νέα ἔκδοσις τῶν ἔργων τοῦ Αὐγουστίνου ὑπὸ τῆς βιενναίας Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, οὔπω περατωθεῖσα (Corpus scriptorum ecclisiasticorum latinorum). Ἐκδόσεις τῶν καθ᾽ ἕκαστον ἔργων τοῦ Αὐγουστίνου ἔχομεν πλείστας καὶ μάλιστα τῶν Confessiones.

Μεταφράσεις. Τῶν ἔργων τοῦ Αὐγουστίνου ἐγένοντο εἰς πλείστας γλώσσας διάφοροι μεταφράσεις. Ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ Ἀθηνῶν ὑπάρχει ἡ γαλλικὴ μετάφρασις τοῦ *Raulx* (Oeuvres complètes de st. A., εἰς 17 τόμους, *Bar-le-Duc*, 1864—1873). Εἰς τὴν ἑλληνικὴν πρὸ τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος οὐδενὸς ἔργου τοῦ Αὐγουστίνου ὑπάρχει μετάφρασις· ὁ *Μάξιμος Πλανούδης* (†1310) μετέφρασε τὸ πρῶτον τὸ de trinitate (βλ. ἐν *Migne* Ἑλ. Πατρ. 147, 1111—1130). Ὁ *Πρόχορος Κυδώνης*, ἀδελφὸς τοῦ *Δημητρίου*, μετέφρασε βιβλίον τι τοῦ Αὐγουστίνου, ἄγνωστον ποῖον (*Krumbacher* Gesch. d. byz. Lit. 6΄ ἔκδ., Muenchen 1897, σ. 102), ὁ δὲ *Δημ. Κυδώνης* μετέφρασε τὸ Soliloquia καὶ εἰς αὐτὸν ἢ εἰς τὸν *Βησσαρίωνα* ἀποδίδεται ἡ μετάφρασις τοῦ περὶ ἐκπορεύσεως τμήματος ἐκ τῆς ἑρμηνείας εἰς τὸ κατ᾽ Ἰωάννην εὐαγγέλιον (*Migne* Ἑ. Π. 147, 1131—1166). Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὁ *Εὐγένιος Βούλγαρις* μετέφρασε «Κεκραγάριον, μελέται, μονολόγια, Χριστοῦ θεωρία» (Λειψία 1864) καὶ ὁ Μητροπολίτης Πενταπόλεως *Νεκτάριος Κεφαλᾶς* τὸ Κεκραγάριον (ἤτοι βιβλία 4, μελέται μονολόγια, περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ θεωρίας καὶ τὸ περὶ συντριβῆς καρδίας), ἐμμέτρως (Ἀθῆναι 1910 εἰς 2 τομίδια).

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

— **Αὐγουστῖνος**. Αὐτοκράτωρ τοῦ Μεξικοῦ. Βλ. Ἰτούρμπιντε.

— **Αὐγουστῖνος** ***Καντερβουρίας***· βλ. λ. Ἀγγλία —*Ἱστορία*.

— **Αὐγουστῖνος,** ***Τριοῦμφος***. Ἐν Ἀγκῶνι γεννηθεὶς (1243), Αὐγουστινιανὸς μοναχός, καθηγητὴς τῆς Θεολογίας ἐν Παρισίοις καὶ σύμβουλος εἰς τὴν αὐλὴν Καρόλου Β΄ ἐν Νεαπόλει, ὅπου καὶ ἀπέθανε (1328). Συνέγραψε διάφορα θεολογικὰ καὶ φιλοσοφικὰ ἔργα, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτα. Ἐν τῷ συγγράμματί του «Summa de potestate ecclesiastica ad Johannem papam» (1330) ὑπεραμύνεται τῆς παπικῆς κυριαρχίας ὑπὲρ τοὺς κοσμικοὺς ἄρχοντας, οἵτινες ὀφείλουν ὅρκον πίστεως εἰς τὸν Πάπαν, τὸ ἀξίωμα τοῦ ὁποίου εἶναι ἀνώτερον τῶν ἁγίων καὶ τῶν ἀγγέλων, διὸ ἀνήκει αὐτῷ δουλεία καὶ γονυκλισία. Δὲν ὑπεστήριξεν ὅμως τὸ ἀλάθητον τοῦ Πάπα.

Δ. Σ. Μ.

Αὐγούστοβον *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πολωνίας· (βλ. Ἀουγκούστοβο).

Αὐγουστόβονα (Augustobona) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς κελτικῆς, βραδύτερον τῆς λουγδονικῆς Γαλατίας, πρωτεύουσα τῆς χώρας τῶν Τρικασίων, κέντρον διασταυρώσεως πολλῶν ὁδῶν. Εἶναι ἡ κατόπιν μετονομασθεῖσα Tricassium civitas ἢ Tricassae, ἡ σημερινὴ *Τρουᾶ* (Troyes).

Αὐγουστόβριγα (Augustobriga) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Λουσιτανίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τάγου καὶ τῆς ὁδοῦ Τολέτουμ-Ἐμέριτα. Εἶναι ἡ σημερινὴ *Ταλαβέρα λὰ Βιέχα* (*Πλίν*. IV, 118, *Πτολ*. II, 5, 9).

Αὐγουστόδουνον (Augustodunum) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς κελτικῆς Γαλατίας καὶ βραδύτερον ἡ πρωτεύουσα τῆς γαλατικῆς φυλῆς τῶν Αἰδούων. Κτισθεῖσα εἰς τὴν διασταύρωσιν πολυαρίθμων ὁδῶν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου καὶ ἐπὶ τῆς πεδιάδος ἀντικατέστησε τὴν παλαιοτέραν πρωτεύουσαν τῶν Αἰδούων Βιβράκτην, ἐπὶ τοῦ ὄρους κειμένην. Λεηλατηθεῖσα καὶ κατεδαφισθεῖσα ἡ πόλις αὕτη ὑπὸ τοῦ Τωτρίκου ἀνῳκοδομήθη ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου ὀνομασθεῖσα *Φλαβία*. Εἶχε ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, θέατρον καὶ ἄλλα μνημεῖα ὡς καὶ ἐργοστάσιον κατασκευῆς θωράκων καὶ ἀξίας λόγου σχολάς. Τῆς πόλεως ταύτης διεσώθησαν ἐρείπια ἱκανὰ παρὰ τῇ σημερινῇ πολίχνῃ Autun.

ΚΑΨ.

αὐγουστολίδι (τό)· *[Ἀμπελουργ.]* Καλεῖται συνάμα καὶ *γουστολίδι* ἢ *θιακό*. Ποικιλία τῆς οἰνοφόρου ἀμπέλου μὲ λευκὰς καὶ πυκνὰς ῥᾶγας καλλιεργουμένη ἐν Ἰθάκῃ.

Π. Γ. Κ.

Αὐγουστονέμετον (Augustonemetum) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς κελτικῆς Γαλατίας, βραδύτερον τῆς Ἀκουϊτανίας, πρωτεύουσα τῆς χώρας τῶν Ἀρβερνῶν. Εἶναι ἡ σημερινὴ *Κλερμὸν-Φερράν*. (*Στράβ*. IV 191, *Πτολ*. II, 8, 19, *Ἀμμ*. XV. 11).

Αὐγουστόπολις ἢ *Αὐγούστα* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις Βυζαντινὴ ἥτις ἔκειτο παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον *Ἰζομπανλὰρ* (18 χιλιόμ. Ν. Α. τοῦ Ἀφιὸν Καραχισάρ). Ὁ σουλτᾶνος τοῦ Ἰκονίου Κελιτζὲ-Ἀρσλὰν ἡττηθεὶς κατ᾽ ἐπανάληψιν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Α΄ Κομνηνοῦ (1081—1118) ἀπεφάσισε νὰ εἰρηνεύσῃ καὶ πρὸς τοῦτο ἦλθε μετὰ εὐαρίθμου συνοδείας πρὸς τὸν Ἀλέξιον ἀναμένοντα αὐτὸν ἐν τῇ δυτικῶς τῆς Αὐγουστοπόλεως ἐκτεινομένῃ πεδιάδι. Μετὰ τὰς ἀμοιβαίας φιλοφρονήσεις ὁ Ἀλέξιος ἐδήλωσεν ἐν συντόμῳ τοὺς ὅρους ὑφ᾽ οὓς ἐδέχετο νὰ εἰρηνεύσῃ καὶ ὁ σουλτᾶνος ἀποδεχθεὶς αὐτοὺς ἄνευ ἀντιρρήσεων ἀπῆλθεν εἰς τὰ ἴδια.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Αὐγουστόπουλος, ***Χρῖστος***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Καμενιάνων τῶν Καλαβρύτων.

ΑΔ. Κ.

Αὐγουστόριτον (Augustoritum) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς κελτικῆς Γαλατίας, βραδύτερον τῆς Ἀκουϊτανίας, πρωτεύουσα τῆς χώρας τῶν Λιμουΐκων, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Βουρδιγάλων-Ἀργαντομάγου. Εἶναι ἡ σημερινὴ *Λιμόζ*.

Αὔγουστος (Augustus, semper Augustus). Ὄνομα Λατινικόν, τὸ ὁποῖον ἔγινε κύριον ὄνομα τοῦ *Ὀκταβιανοῦ*, τοῦ πρώτου Ρωμαίου Αὐτοκράτορος, ἔμεινε δὲ ὡς ὑπέρτατος τιμητικὸς τίτλος τῶν Αὐτοκρατόρων τοῦ Ρωμαϊκοῦ, τοῦ Βυζαντινοῦ καὶ ἄλλων κρατῶν. Ἰδίως δὲ εἰς τὸ θηλυκὸν γένος *Αὐγούστα* ἦτο τὸ σύνηθες ὄνομα τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατείρας.

Ἡ σημασία τῆς λέξεως.—Ὁ πρῶτος, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπενεμήθη ὁ τίτλος οὗτος ἐπισήμως, ἦτο ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος Ὀκταβιανὸς μετὰ τὴν νίκην τοῦ Ἀντωνίου καὶ τὴν ὑπ᾽ αὐτοῦ κατάληψιν τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς. Κατ᾽ εἰσήγησιν τοῦ Μουνατίου Πλάγκου εἰς συνεδρίασιν τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 27 π. Χ. ἡ Σύγκλητος ἀπένειμεν εἰς τὸν Ὀκταβιανὸν τὴν προσωνυμίαν *Αὔγουστος*, προσωνυμίαν, τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες μετέφρασαν διὰ τῆς λέξεως *Σεβαστός*. Τὸ ὄνομα Augustus ἴσως ἐτυμολογικῶς σημαίνει τὸν ηὐξημένον, τὸν ἐπιφανῆ (ab augento). Ἀλλὰ εἰς τὴν ἱερατικὴν γλῶσσαν εἶχεν ἰδιαιτέραν τινά, μυστικὴν σημασίαν. Οἱ Ρωμαῖοι συνέδεον τὸ ὄνομα μὲ τὴν λέξιν augur. «Οἱ πατέρες μας, λέγει ὁ Ὀβίδιος, ἔλεγον augusta τὰ ἱερὰ πράγματα». Οὕτως οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἱεροὶ χῶροι ἐκαλοῦντο augusti καὶ ἡ πρέπουσα τῆς λέξεως μετάφρασις εἶναι *σεβαστός*: «Ὀκταβιανός... ψήφῳ κοινῇ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῆς Βουλῆς Αὔγουστος ἐπεκλήθη. Αὔγουστον δὲ Ρωμαῖοι κατὰ τὴν πάτριον σημασίαν καλοῦσι τὸν καθιερούμενον (*Λυδός*, Περὶ μηνῶν, σ. 101 ἔκδ. Βόννης).

Ὁ Ὀκταβιανὸς ἔλαβε καὶ τὸν πολυθρύλητον τίτλον Imperator. Ὡς αὐτακράτωρ ἐνέπνεε φόβον διὰ τὴν δύναμιν, ἀλλ᾽ ὡς Αὔγουστος ἐνέπνεε σεβασμὸν διὰ τὴν ἀποδιδομένην εἰς αὐτὸν ὑπεράνθρωπον δύναμιν. Ἡ ὑλικὴ δύναμις τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος δὲν ἐπηυξάνετο διὰ τῆς προσωνυμίας Αὔγουστος, ἀλλ᾽ ἐτίθετο μὲ τὸν τίτλον τοῦτον ἐν οὐρανίῳ τινὶ χώρῳ, «ὑπεράνω τῆς ἀνθρωπότητος». Μὲ τὸν τίτλον Αὔγουστος συνδέεται ἡ λατρεία πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα κατὰ τὸν χρόνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ, μετὰ θάνατον δὲ ἡ *ἀποθέωσις* καὶ ὡς συνέπεια ὁ τίτλος Divus Angustus, ἤτοι *θεῖος Αὔγουστος*.

Μετὰ τὸν Ὀκταβιανὸν πάντες οἱ Ρωμαῖοι Αὐτοκράτορες ἔλαβον τὸν τίτλον τοῦτον. Ἐκαλοῦντο δὲ *Αὐγοῦσται* ὄχι μόνον ἡ Αὐτοκράτειρα, ἀλλὰ καὶ αἱ μητέρες, αἱ μάμμαι, αἱ κόραι, ἀκόμη καὶ αἱ ἀνεψιαὶ τῶν Αὐτοκρατόρων. Καὶ γενικῶς ὁλόκληρος ἡ Αὐτοκρατορικὴ οἰκογένεια λέγεται domus Augusta (*Αὐγούστειος οἶκος*). Ἡ σειρὰ δὲ τῶν λέξεων εἶναι ἡ ἑξῆς: προηγεῖται ἡ λέξις Imperator ἢ Caesar, μετ᾽ αὐτὴν ἔρχεται τὸ κύριον ὄνομα τοῦ Αὐτοκράτορος, τὸ ὁποῖον ἀκολουθεῖ ἡ προσωνυμία Augustus.

Αὔγουστοι καὶ Καίσαρες.—Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Δ΄ αἰῶνος ὁ Διοκλητιανὸς ἐγκατέστησε τὸ σύστημα τῆς *τετραρχίας*, πρὸς εὐκολωτέραν διοίκησιν τοῦ ἀπεράντου Ρωμαϊκοῦ κράτους. Καὶ τότε *Αὔγουστοι* ἐλέγοντο οἱ δύο πρῶτοι κατὰ τὴν τιμὴν Αὐτοκράτορες, *Καίσαρες* δὲ οἱ μετ᾽ αὐτοὺς ἄλλοι δύο. Ὁ τίτλος Αὔγουστος ἀπεδίδετο κυρίως εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, ὁ δὲ τίτλος Καῖσαρ εἰς τὰ ἄρρενα μέλη τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ οἴκου, καὶ ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀδριανοῦ οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ προωρισμένος ὡς διάδοχος τοῦ θρόνου. Ἐπίσης οἱ ἀπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ δύο Καίσαρες εἶχον καὶ δικαίωμα τῆς διαδοχῆς εἰς τὸ ὕπατον ἀξίωμα τῶν Αὐγούστων. Οἱ Καίσαρες μετεῖχον μὲν τῆς διοικήσεως, ἀλλ᾽ οἱ Αὔγουστοι εἶχον τὸ δικαίωμα ν᾽ ἀναμιγνύωνται εἰς τὸ ἔργον τῶν ὑποδεεστέρων αὐτῶν Καισάρων. Εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ σύστημα τοῦτο τοῦ Διοκλητιανοῦ δὲν διήρκεσε πολὺν χρόνον. Ὁ ὑπέρτατος τίτλος Αὔγουστος ἔμεινεν ἐν χρήσει καὶ μετὰ τὴν διαίρεσιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους εἰς Δυτικὸν καὶ Ἀνατολικόν. Εἶναι λοιπὸν ἡ λέξις συνήθης εἰς τὸν Βυζαντινὸν αὐλικὸν βίον καὶ εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς.

Οἱ Βυζαντινοὶ Αὔγουστοι καὶ αἱ Αὐγοῦσται.—Οἱ Ἕλληνες Χριστιανοὶ Αὐτοκράτορες παρέλαβον τὸν τίτλον ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους τῶν ὁποίων ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ὡς διαδόχους, συμβιβάζοντες αὐτόν, ἐννοεῖται, μὲ τὸ Χριστιανικὸν πνεῦμα, καὶ χωρὶς τὴν ἀξίωσιν θείων τιμῶν καὶ ἀποθεώσεως. Εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους δὲν ἦτο πολὺ σύνηθες τὸ ὄνομα, ἴσως δὲ ἐγκατελείφθη ἕνεκα τῆς πολὺ στενῆς συνδέσεώς του μὲ τοὺς ἐθνικοὺς Ρωμαίους Αὐτοκράτορας. Συνηθεστάτη ὅμως ἔμεινεν ἡ χρῆσις τοῦ θηλυκοῦ *Αὐγούστα*, τὸ ὁποῖον ἀπεδίδετο ὄχι μόνον εἰς τὰς Αὐτοκρατείρας ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς κόρας εἴτε μητέρας Αὐτοκρατόρων ὅπως καὶ κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴν ἐποχήν.

Ὡς βέβαιον ὅμως δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὅτι κυρίως ἡ Βυζαντινὴ βασίλισσα εἶχεν ὄχι μόνον τὴν ἐπωνυμίαν *Αὐγούστα*, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου προσηγορεύετο. Καὶ ἀπεδίδετο ἡ προσωνυμία ὄχι μόνον εἰς τὰς παλαιοτέρας βασιλίσσας (*Αὐγούστα Εὐδοκία, — Αὐγούστα Πουλχερία* βλ. καὶ τὸν χρονογράφον *Μαλάλαν*), ἀλλὰ καὶ εἰς μεταγενεστέρους χρόνους. *Αὐγούσταν* πάντοτε ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος ὀνομάζει τὴν βασίλισσαν: «Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ στέψιμῳ Αὐγούστης καὶ στεφανώματι», ἔχει ἐπιγραφὴν τὸ κεφάλαιον, τὸ ὁποῖον πραγματεύεται περὶ τῆς στέψεως καὶ τοῦ γάμου τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατείρας (Ἔκθεσις βασιλείου τάξεως, σ. 207 ἑξ., ἔκ. Βόννης). Ἀκόμη καὶ οὕτως εὐφημεῖται ἡ βασίλισσα. Ὅταν εἰσέλθῃ, λέγει ὁ Πορφυρογέννητος, «ἡ Αὐγούστα εἰς τὸν Αὐγουστέα... λέγουσι τὰ δύο μέρη (οἱ δῆμοι): περισώσει ὁ Θεὸς τὴν Αὐγούσταν» (σ. 212, καὶ πολλαχοῦ ἡ προσωνυμία).

Οἱ Γερμανοὶ Αὔγουστοι.—Ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς μᾶλλον ἢ ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους παρελήφθη ὁ τίτλος ὑπὸ τοῦ Καρλομάγνου κατὰ τὴν στέψιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ πάπα εἰς Αὐτοκράτορα εἰς τὴν Ρώμην. Τὸν Καρλομάγνον ἠκολούθησαν καὶ οἱ Γερμανοὶ Αὐτοκράτορες. Οὕτω κατὰ τὸν Ι΄ αἰῶνα ὠνομάσθησαν ὁ Ὄθων Α΄ καὶ ὁ Ὄθων Β΄ καὶ μετ᾽ αὐτοὺς καὶ ἄλλοι Αὐτοκράτορες, ἀκόμη καὶ βασιλεῖς ἄλλων ἐθνῶν. Ἔμεινεν ὅμως ὁ τίτλος συνδεδεμένος κυρίως μὲ τὸ Γερμανικὸν Αὐτοκρατορικὸν ἀξίωμα. Ἄξιον λόγου εἶναι νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα, ὅτι οἱ γάμοι τοῦ Ὄθωνος Β΄ μὲ τὴν Ἑλληνίδα πορφυρογέννητον Θεοφανὼ ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ εἰσαχθοῦν εἰς τὴν ἄξεστον τότε Γερμανικὴν αὐλὴν πολλὰ ἀπὸ τὴν λεπτὴν ἐθιμοτυπίαν τῆς Βυζαντινῆς αὐλῆς.

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

—**Αὔγουστος** ***Ὀκταβιανὸς*** (Cajus Julius Caesar Octavianus). Ὄνομα τοῦ πρώτου Ρωμαίου Αὐτοκράτορος, γεννηθέντος ἐν Ρώμῃ τῷ 63 π. Χ., ἀποθανόντος ἐν Νώλᾳ τῆς Καμπανίας τῷ 14 μ. Χ εἰς τὸ 76ον ἔτος τῆς ζωῆς του. Ὁ *Αὔγουστος* εἶναι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ ὁ ἐπίσημος ἱδρυτὴς τῆς μεγάλης Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ὁ ὁποῖος εἶχε μὲν κύριον ὄνομα τὸ *Ὀκταβιανός*, συνηθέστερον *Ὀκτάβιος*, ἀλλ᾽ ἰδίως ἔγινε περίφημος εἰς τὴν ἱστορίαν μὲ τὸ ὄνομα *Αὔγουστος, Σεβαστός*, ὄνομα τὸ ὁποῖον ἀπεδόθη εἰς αὐτὸν ὡς ἐξαιρετικὸς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τίτλος καὶ ἔμεινεν ἔπειτα καὶ ὡς κύριον ὄνομα αὐτοῦ. Ἡ μεγάλη, ἡ κοσμοϊστορικὴ σπουδαιότης τοῦ Αὐγούστου ἔγκειται εἰς τοῦτο, ὅτι, εἰς χρόνους χαλεπούς, κατὰ τοὺς ὁποίους τὰ ὅπλα εἶχον μεγαλυτέραν δύναμιν ἀπὸ τοὺς νόμους καὶ οἱ στρατοὶ ἀνεβίβαζον εἰς τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν τοὺς ἀγαπητοὺς εἰς αὐτοὺς στρατηγούς, ὁ Ὀκταβιανὸς κατώρθωσε μὲ θαυμαστὴν ἰδιοφυΐαν νὰ κερδήσῃ τοὺς ἀνθρώπους, νὰ γίνῃ αὐτὸς ἀπόλυτος μονάρχης καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν κυριαρχίαν τῶν νόμων. Οὕτως, ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς Γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος, ἐπέρχεται καὶ νέα τάξις πραγμάτων εἰς τὴν πολιτείαν, μετ᾽ αὐτῆς δὲ καὶ ἡ εἰρήνη εἰς τὸν κόσμον. Συνδέεται δὲ προσέτι ὁ Αὔγουστος πολὺ στενῶς καὶ εὐεργετικῶς καὶ μὲ τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν διότι καὶ αὐτὸς μὲν προσωπικῶς ηὐνόησε τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον, διότι ἀπὸ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνατολὴ ἀπήλαυσε μεγάλην ἡσυχίαν, ἡ ὁποία συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν, τὴν στερέωσιν καὶ τὴν διάδοσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Οἱ πρῶτοι χρόνοι τοῦ Ὀκταβίου.—Τὸ πατρικὸν γένος τοῦ Αὐγούστου, ἡ gens Octavia, κατήγετο ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Βόλσκων, ἀπὸ τὴν Λατινικὴν πόλιν Βελίτραι (Velitrae, τὸ σημερινὸν Velletri). Ἦτο δὲ ἡ gens Oclavia γένος ἐπιφανὲς καὶ πλούσιον· ἡ μήτηρ τοῦ Ὀκταβιανοῦ ἦτο κόρη τοῦ εὐγενοῦς Ἀτίου Βάλβου, ὁ ὁποῖος εἶχε λάβει σύζυγον μίαν ἀδελφὴν τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος. Ἦτο λοιπὸν ἐκ μητρὸς συγγενὴς μεγάλων ἀνδρῶν τῆς Ρώμης, τοῦ Πομπηΐου καὶ τοῦ Καίσαρος.

Ὁ Ὀκτάβιος ἔχασε τὸν πατέρα του εἰς ἡλικίαν 4 ἐτῶν καὶ ἀνετράφη εἰς τὴν οἰκίαν τῆς μάμμης του Ἰουλίας. Ἔγινεν ἀρεστὸς εἰς τὸν θεῖόν του Ἰούλιον Καίσαρα, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε τὴν ἀνατροφήν του, ἀργότερα δὲ τὸν υἱοθέτησε καὶ τὸν ἔκαμε κληρονόμον του. Διὰ νὰ συνηθίσῃ αὐτὸν καὶ εἰς τὸν πολεμικὸν βίον, ὁ Καῖσαρ τὸν παρέλαβεν εἰς τὸν τελευταῖον ἐν Ἱσπανίᾳ πόλεμον, τὸ δὲ 45 π. Χ. τὸν ἀνύψωσεν εἰς τὴν τάξιν τῶν πατρικίων καὶ μετ᾽ ὀλίγον τὸν ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ἀπολλωνίαν τῆς Ἰλλυρίας διὰ νὰ συμπληρώσῃ

Digitized by Google

τὰς σπουδάς του, ὅπως ἔκαμνον ὅλοι οἱ εὐγενεῖς Ρωμαῖοι κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον. Ἤθελε προσέτι ὁ Καῖσαρ νὰ τὸν φέρῃ εἰς σχέσιν μὲ τὸν στρατόν, διότι ἐκεῖ εἰς τὴν Ἀπολλωνίαν ἐγίνετο ἡ συγκέντρωσις τῶν λεγεώνων, τοὺς ὁποίους παρεσκεύαζε διὰ τὸν μέγαν πόλεμον κατὰ τῶν Πάρθων. Εἰς

Ὁ Αὔγουστος.
[Μαρμάρινον ἄγαλμα εὑρεθὲν τῷ 1863 εἰς τὴν ἔπαυλιν τῆς Λιβίας. Μουσεῖον Βατικανοῦ.]

τὴν Ἑλληνικὴν ταύτην πόλιν ὁ Ὀκταβιανὸς κατέγινεν ἐπιμελῶς εἰς τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ἐδιδάχθη τὴν ρητορικὴν ἀπὸ τὸν περίφημον φιλόσοφον Ἀπολλόδωρον.

Εἰς τὴν Ἀπολλωνίαν εὑρισκόμενος ἔμαθε ὁ Αὔγουστος τὸ δεινὸν ἄγγελμα τῆς δολοφονίας τοῦ Καίσαρος εἰς τὴν Σύγκλητον ὑπὸ τοῦ Βρούτου Κασσίου καὶ τῶν λοιπῶν συνωμοτῶν. Ἡ Ρώμη ἦτο χωρισμένη καὶ εἰς φοβερὰν ταραχήν: οἱ δολοφόνοι τοῦ Καίσαρος ἐζήτουν δημοκρατίαν, ὁ Μᾶρκος Ἀντώνιος (βλ. λ.) ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ καλύτερος στρατηγὸς τοῦ Καίσαρος, ἤθελε νὰ κυριαρχήσῃ μόνος. Οὔτε ἀπὸ ἐκείνους, οὔτε ἀπὸ τὸν Ἀντώνιον ἠδύνατο ὁ Ὀκτάβιος νὰ περιμένῃ τι καλόν. Εἰς τὴν Ἀπολλωνίαν ἔμαθεν ἐπίσης ὁ Ὀκταβιανὸς ὅτι ὁ θεῖός του Καῖσαρ τοῦ ἄφηκε τὸ ὄνομα καὶ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ, καὶ μολονότι ἡ μήτηρ του τὸν ἐσυμβούλευε νὰ μὴ δεχθῇ τὸ ἐπικίνδυνον τοῦτο δῶρον, ἠθέλησε νὰ φανῇ ἀντάξιος τῆς ἐμπιστοσύνης, τὴν ὁποίαν εἶχε πρὸς αὐτὸν ὁ μέγας θεῖος του.

Ὁ Ὀκταβιανὸς εἰς Ἰταλίαν. — Ἡ πρώτη ἰδέα τοῦ Ὀκταβιανοῦ ἦτο νὰ κινήσῃ εἰς ἐπανάστασιν τοὺς λεγεῶνας τῆς Μακεδονίας, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησεν. Ἐπροτίμησε ν' ἀπέλθῃ εἰς τὴν Ρώμην, διὰ νὰ ζητήσῃ νομίμως τὰ δικαιώματα αὐτοῦ. Ἔφθασε δὲ σχεδὸν μόνος εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὁ Καῖσαρ εἶχε δολοφονηθῆ εἰς τὴν Σύγκλητον τὴν 15 Μαρτίου τοῦ 44, τὰ τέλη τοῦ Ἀπριλίου ὁ Ὀκταβιανὸς εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ρώμην. Ἦτο ἡλικίας μόλις 19 ἐτῶν καὶ δὲν ἔκαμνε μεγάλην ἐντύπωσιν. «Ἦτο ἓν παιδίον μικρόσωμον καὶ ὑγείας ἐπισφαλοῦς, τὸ ὁποῖον πολλάκις ἦτο ἄρρωστον, συχνὰ ἐχώλαινεν ἀπὸ τὸν ἕνα πόδα, ἦτο δειλὸν καὶ μὲ κόπον ὡμίλει μέχρι τόσου σημείου, ὥστε ἀργότερα ἔγραφεν ἀπὸ πρωτύτερα ὅ,τι ἤθελε νὰ εἴπῃ εἰς τὴν γυναῖκά του. Εἶχε φωνὴν βωβὴν καὶ ἀδύνατον. Εἶχε τόλμην πολιτικήν, ἀλλὰ κανὲν ἄλλο θάρρος. Ἐφοβεῖτο τὸν κεραυνόν, ἐφοβεῖτο τὸ σκότος, ἐφοβεῖτο τὸν ἐχθρόν, ἦτο ἀνηλεὴς δι' ὅποιον τοῦ ἐπροξένει φόβον» *(Michelet)*.

Ὅταν εἶδον εἰς τὴν Ρώμην τὸ δειλὸν καὶ ἀσθενικὸν ἐκεῖνο παιδίον, τὸ ὁποῖον ἐστενοχωρεῖτο νὰ ἐμφανίζεται εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ μετὰ κόπου ὡμίλει, περιεφρόνησαν αὐτό, καὶ πρῶτος, φυσικά, ὁ Ἀντώνιος, ὁ ὁποῖος εἶχε περισσὸν θάρρος. Ἡ μεγάλη ἱκανότης, ἡ πολύτροπος πονηρία καὶ ἡ θαυμασία τέχνη τοῦ Ὀκταβιανοῦ εἰς τὸ νὰ μεταχειρίζεται τοὺς ἀνθρώπους δὲν ἦσαν ἀκόμη γνωσταί, καὶ ὅλοι ἐπερίμεναν μὲ ἀπορίαν νὰ ἴδουν τί θὰ ἔκαμνεν ὁ δειλὸς καὶ ἀδέξιος ἐκεῖνος νεανίας. Πρὶν φθάσῃ εἰς τὴν Ρώμην, ὁ Ὀκτάβιος εἶχεν ἐπισκεφθῆ τὸν Κικέρωνα καὶ εἶχεν ὀνομάσει αὐτὸν πατέρα, ὁ δὲ Κικέρων τὸν εἶχε συστήσει εἰς τὴν Σύγκλητον ἐλπίζων τοιουτοτρόπως νὰ παραμερίσῃ τὸν ἐχθρόν του Ἀντώνιον. Ἀλλ' οὗτος ἔλαβε τὰ μέτρα του, διότι εἶδεν εἰς τὸν Ὀκτάβιον ἕνα ἀντίπαλον· τοῦ ἐδημιούργησε μυρίας δυσκολίας καὶ ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν ἤρχισεν ὁ ἐπίμονος ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν, ὁ ὁποῖος ἔμελλε νὰ καταλήξῃ εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς Αὐτοκρατορίας. Αὗται ἦσαν αἱ περιστάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας διὰ πρώτην φορὰν ἀνῆλθεν ὁ Ὀκτάβιος εἰς τὸ θέατρον τῆς ἱστορίας ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Συγκλήτου. Ἔκτοτε, μὲ ἀξιοθαύμαστον ἐπιμονήν, μὲ κρυψίνοιαν καὶ πανουργίαν ἀπαράμιλλον, δὲν ἐφρόντισε διὰ τίποτε ἄλλο καὶ δι' οὐδένα ἄλλον παρὰ μόνον δι' ἑαυτὸν καὶ διὰ τὰ ἴδια ἑαυτοῦ συμφέροντα. Ἡ μνήμη τοῦ Καίσαρος ἔδιδεν εἰς αὐτὸν μεγάλην σημασίαν παρὰ τῷ λαῷ, αἱ γενναιοδωρίαι του ἐξήσκησαν μεγάλην ἐπίδρασιν, ἐνῷ ἀντιθέτως ὁ ἀντίπαλός του Ἀντώνιος δὲν ἦτο νόμιμος ἄρχων, διότι ἡ ἀνωτάτη ἀρχὴ εἶχε συνεκλίπει μὲ τὸν θάνατον τοῦ Καίσαρος, ὁ δὲ Ἀντώνιος ἦτο ἅρπαξ τῆς ἀνηκούσης εἰς τὸν Ὀκτάβιον κληρονομίας. Ἡ μήτηρ του ἐπέμενε νὰ μὴ δεχθῇ τὸ ὄνομα τοῦ Καίσαρος, ἀλλ' ἐκεῖνος τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς ἀφίξεώς του εἰς τὴν Ρώμην ἐπαρουσιάσθη ἐνώπιον τοῦ πραίτωρος καὶ ἔκαμε τὴν δήλωσιν ὅτι δέχεται τὴν κληρονομίαν καὶ τὸ ὄνομα· ἔπειτα, ἀνῆλθεν εἰς τὸ βῆμα καὶ ὑπεσχέθη εἰς τὸν λαὸν ὅτι θὰ ἐξετέλει ὅλας τὰς θελήσεις τοῦ θείου αὐτοῦ καὶ ὅτι θὰ διένεμε τὰ κληροδοτήματα, τὰ ὁποῖα ἄφινεν εἰς τοὺς πολίτας. Τότε ἔλαβε τὰ ὀνόματα *Γάϊος Ἰούλιος Καῖσαρ, Ὀκταβιανός*.

Εἶχε λοιπὸν ὑπὲρ ἑαυτοῦ ὁ Ὀκτάβιος μεγάλας εὐνοίας καὶ ἰδίως εἶχε τὴν νομιμότητα τῶν ἀπαιτήσεών του. Ἀλλ' ἦτο πτωχός, διότι εἶχεν ἀπολέσει τὴν κληρονομίαν τοῦ Καίσαρος, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἁρπάσει ὁ Ἀντώνιος. Ὁ Ὀκτάβιος ἐτόλμησε νὰ τοῦ ζητήσῃ τὰ χρήματα τοῦ θείου του καὶ πατρός του ἤδη, ἀλλ' ἔλαβε τραχεῖαν ἀπάντησιν. Τότε προέβη εἰς ταχεῖαν καὶ γενναίαν ἐνέργειαν, ἐπώλησε τὰ πατρικὰ κτήματά του, καὶ ἀπὸ τὸ εἰσπραχθὲν ποσὸν διένειμεν εἰς τοὺς πολίτας τὰ ποσά, τὰ ὁποῖα ἐκληροδότει εἰς αὐτοὺς διὰ τῆς διαθήκης του ὁ Καῖσαρ. Ἀπὸ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ Ἀντώνιος ἔπαυσε πλέον νὰ εἶναι ὁ εὐνοούμενος τοῦ πλήθους, εἰς μάτην δ' ἐπροσπάθησε νὰ ἀνακτήσῃ τὴν εὔνοιάν του, προτείνων εἰς τὴν Σύγκλητον τὴν ἀπονομὴν τιμῶν εἰς τὴν μνήμην τοῦ Καίσαρος. Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἐπέστρεψεν ὁ Κικέρων εἰς τὴν Ρώμην ἀπὸ τὴν ἐξοχήν, καὶ ἐξεφώνησεν εἰς τὴν Σύγκλητον τὴν 2αν Σεπτεμβρίου λόγον ἐναντίον τοῦ Ἀντωνίου, τὸν πρῶτον ἐκ τῆς σειρᾶς τῶν λόγων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ὠνομάσθησαν Φιλιππικοὶ διὰ τὴν ἀναλογίαν αὐτῶν πρὸς τοὺς περιφήμους λόγους τοῦ Δημοσθένους ἐναντίον τοῦ Φιλίππου. Ὁ Κικέρων ἦτο εὐνοϊκὸς πρὸς τὸν Ὀκτάβιον, διότι ἤθελε νὰ τὸν μεταχειρισθῇ ἐναντίον τοῦ Ἀντωνίου: «Ὁ Ὀκταβιανός, ἔλεγε, δὲν ἔχει ἄλλην φιλοδοξίαν παρὰ μόνον νὰ ἐκτελέσῃ τὰς τελευταίας θελήσεις τοῦ πατρός του. Ὅταν καταστραφῇ ἀπὸ τὴν προσπάθειαν αὐτήν, θὰ πέσῃ καὶ πάλιν εἰς τὴν ἀφάνειαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο καὶ πρότερον. Μερικαὶ τιμαὶ ἀρκοῦν εἰς τὴν φιλοδοξίαν τοῦ νεανίσκου αὐτοῦ. Μετὰ τὴν νίκην θὰ θραυσθῇ τὸ ὄργανον». Πόσον ἠπατᾶτο!

Δὲν ἤρκει ὅμως εἰς τὸν Ὀκτάβιον ἡ εὔνοια τοῦ λαοῦ, οὔτε ἡ προστασία τῆς Συγκλήτου· τοῦ ἐχρειάζετο στρατός. Ἔστειλε κρυφίως πράκτορας του εἰς τοὺς παλαιμάχους τοῦ Καίσαρος, οἱ ὁποῖοι ἦσαν σκορπισμένοι εἰς τὴν Ἰταλίαν, μετέβη ὁ ἴδιος εἰς τὴν Καμπανίαν, καθ' ὃν χρόνον καὶ ὁ Ἀντώνιος μετέβαινεν εἰς τὸ Βρινδήσιον διὰ νὰ παραλάβῃ τοὺς ἐκ Μακεδονίας ἐπανερχομένους λεγεῶνας. Ὁ Ὀκταβιανὸς κατώρθωσε νὰ φέρῃ ἐκ τῆς Καμπανίας εἰς τὴν Ρώμην 10.000 ἄνδρας, ἐδικαιολογήθη δὲ εἰς τὸν λαόν, λέγων ὅτι ἔπραξε τοῦτο διὰ νὰ περιφρουρήσῃ ἑαυτὸν καὶ τὴν πατρίδα ἀπὸ τὰς ἐπιβουλὰς τοῦ Ἀντωνίου. Ἐπίσης πολλοὶ ἀπὸ τοὺς λεγεῶνας τῆς Μακεδονίας ἐγκατέλειψαν τὸν Ἀντώνιον, ὁ ὁποῖος ἤρχισε τότε νὰ στρατολογῇ εἰς τὴν Νότιον Ἰταλίαν καὶ ν' ἀνακαλῇ λεγεῶνας ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν. Τὰ πράγματα μετ' ὀλίγον ἔφθασαν εἰς σημεῖον, ὥστε ὁ Ἀντώνιος ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ τὴν θέσιν εἰς τὸν Ὀκταβιανὸν καὶ νὰ ἐξέλθῃ τῆς Ρώμης (τὸν Νοέμβριον τοῦ 44).

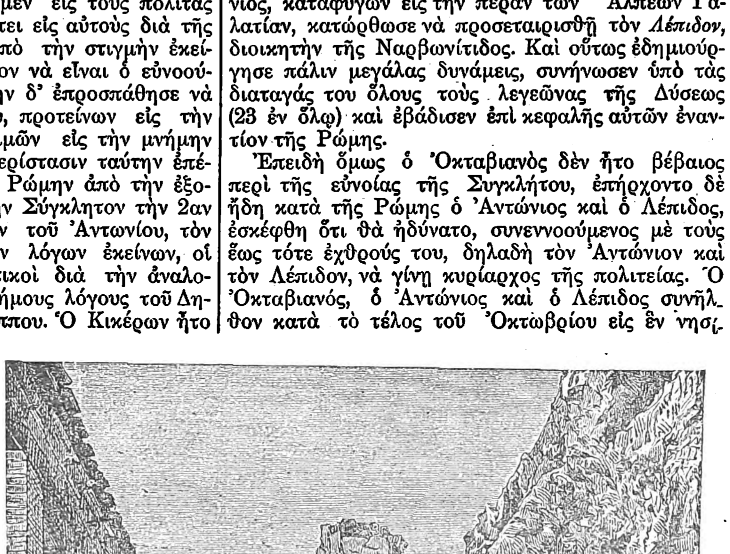

Ἐρείπια τῆς οἰκίας τοῦ Αὐγούστου ἐπὶ τοῦ Παλατίνου λόφου.

Οὕτως ἤρχισεν ὁ μέγας καὶ μακρὸς ἐμφύλιος ἀγὼν μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν, ὁ ὁποῖος διαιρεῖται εἰς πέντε ἰδιαιτέρους πολέμους. Ὁ πρῶτος ὀνομάζεται ὁ περὶ τὴν Μουτίνην πόλεμος, διότι ἔγινε περὶ τὴν πόλιν ταύτην (τὴν σημερινὴν Μοδέναν), καὶ ἀνέδειξε τὸν Ὀκταβιανὸν ὕπατον, ὁ δὲ τελευταῖος τὸν ἀνέδειξε κυρίαρχον τοῦ Ρωμαϊκοῦ κόσμου. Οἱ ἄλλοι τρεῖς πόλεμοι ἐν τῷ μεταξὺ ἦσαν καὶ τρεῖς μεγάλαι βαθμῖδες πρὸς ἀνύψωσιν αὐτοῦ εἰς τὴν κοσμοκρατορίαν.

Ὁ πόλεμος τῆς Μουτίνης. Εἷς ἀπὸ τοὺς συνωμότας, τοὺς φονεῖς τοῦ Καίσαρος, ὁ Δέκιμος Βροῦτος, ἦτο εἰς τὴν ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατίαν. Ὁ Ἀντώνιος ἔτρεξε νὰ τὸν πολιορκήσῃ εἰς τὴν Μουτίνην (44 π. Χ.). Ὁ Ὀκτάβιος ἐτέθη εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Συγκλήτου. Ὁ Κικέρων, ὁ ὁποῖος κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχήν, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἐπίσημον ἀρχήν, ἦτο ὁ ἀληθὴς ἀρχηγὸς τῆς δημοκρατίας, ὑπεστήριξε τὸν Ὀκταβιανόν, καὶ οὕτως ἐστάλη οὗτος, ὡς ὑπέρμαχος τῆς Συγκλήτου, ἐναντίον τοῦ Ἀντωνίου. Ὁ πόλεμος δὲν διήρκεσε πολύ· ἤρχισε τὸν Μάρτιον τοῦ 43 καὶ κατὰ τὸ τέλος Ἀπριλίου ὁ Ἀντώνιος ἠναγκάσθη νὰ τραπῇ ὡς φυγὰς εἰς τὴν πέραν τῶν Ἄλπεων Γαλατίαν.

Ἡ ἀποτυχία αὐτὴ ἔδωκε θάρρος εἰς τὴν Σύγκλητον, ἡ ὁποία ἔπαυσε νὰ περιποιῆται τὸν Ὀκταβιανόν. Τὸν μετεχειρίσθη ὡς «παιδίον» καὶ ἀπέρριψε τὴν αἴτησίν του ν' ἀνακηρυχθῇ ὕπατος. Ὁ Ὀκταβιανὸς κατέφυγεν εἰς τὸ μέσον, τὸ ὁποῖον μετεχειρίζοντο ὅλοι οἱ φιλόδοξοι τῶν χρόνων ἐκείνων, διηυθύνθη δηλ. κατὰ τῆς Ρώμης ἐπὶ κεφαλῆς ὀκτὼ λεγεώνων καὶ ἠνάγκασε τὴν συνέλευσιν τοῦ δήμου νὰ τοῦ δώσῃ τὴν ὑπατείαν (22 Σεπτεμβρίου). Κατόπιν ἔλαβε χρήματα ἀπὸ τὸ δημόσιον ταμεῖον καὶ ἐμοίρασεν εἰς τοὺς στρατιώτας καὶ ἐνήργησε δίκας ἐναντίον τῶν δολοφόνων τοῦ Καίσαρος.

Ἡ δευτέρα Τριανδρία.—Ἐξ ἄλλου, ὁ Ἀντώνιος, καταφυγὼν εἰς τὴν πέραν τῶν Ἄλπεων Γαλατίαν, κατώρθωσε νὰ προσεταιρισθῇ τὸν *Λέπιδον*, διοικητὴν τῆς Ναρβωνίτιδος. Καὶ οὕτως ἐδημιούργησε πάλιν μεγάλας δυνάμεις, συνήνωσεν ὑπὸ τὰς διαταγάς του ὅλους τοὺς λεγεῶνας τῆς Δύσεως (23 ἐν ὅλῳ) καὶ ἐβάδισεν ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν ἐναντίον τῆς Ρώμης.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ὀκταβιανὸς δὲν ἦτο βέβαιος περὶ τῆς εὐνοίας τῆς Συγκλήτου, ἐπήρχοντο δὲ ἤδη κατὰ τῆς Ρώμης ὁ Ἀντώνιος καὶ ὁ Λέπιδος, ἐσκέφθη ὅτι θὰ ἠδύνατο, συνεννοούμενος μὲ τοὺς ἕως τότε ἐχθρούς του, δηλαδὴ τὸν Ἀντώνιον καὶ τὸν Λέπιδον, νὰ γίνῃ κυρίαρχος τῆς πολιτείας. Ὁ Ὀκταβιανός, ὁ Ἀντώνιος καὶ ὁ Λέπιδος συνῆλθον κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ὀκτωβρίου εἰς ἓν νησίδιον πλησίον τῆς Βολωνίας καὶ ἐκεῖ ἔσχον συνέντευξιν, διαρκέσασαν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, δι' ἧς κατέληξαν εἰς συμφωνίαν, ἡ ὁποία ὑπῆρξε τὸ ὕστατον τραῦμα κατὰ τῆς ἐλευθέρας πολιτείας. Οἱ τρεῖς ἄνδρες ἐκήρυξαν ἑαυτοὺς *τριάρχους* καὶ κυρίους τῆς δημοκρατίας καὶ ἐβάδισαν ἐναντίον τῆς Ρώμης μὲ τοὺς λεγεῶνάς των, δηλαδὴ μὲ ὅλας

Digitized by Google

σχεδὸν τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις τῆς πολιτείας. Ἡ Ρώμη ὡμοίαζε μὲ μίαν κατακτηθεῖσαν πόλιν. Ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον κατὰ τρεῖς χωριστὰς ἡμέρας εἰσῆλθον οἱ τρίαρχοι εἰς τὴν Ρώμην περιστοιχιζόμενοι ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν των, οἱ δὲ πολῖται προσέβλεπον τὴν ἐπέλευσιν τῶν στρατιωτῶν, οἱ ὁποῖοι εἰσήρχοντο ἐν σιγῇ καὶ κατελάμβανον τοὺς ὀχυρωτάτους τόπους τῆς πόλεως. Ἐν μέσῳ δὲ τοῦ τρόμου ἐκείνου ὁ δῆμος τῆς Ρώμης τὴν 27 Νοεμβρίου διὰ δημοψηφίσματος καθιέρωσε τὰς ἀποφάσεις των, παρεχώρησεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀνωτάτην ἀρχήν, διὰ ψηφίσματος, ἐπωνομάσθησαν δ' ἐπισήμως *τρεῖς ἄνδρες χειροτονηθέντες ἁρμόσαι καὶ διορθῶσαι τὰ κοινά*. Δι' εἰδικῶν νόμων προσέλαβον οἱ τρίαρχοι τὸ δικαίωμα τοῦ διορίζειν τοὺς ἄρχοντας καὶ διανέμειν τὰς στρατηγίας εἰς τὰς ἐπαρχίας ἄνευ τῆς συναινέσεως τῆς Συγκλήτου καὶ τοῦ Δήμου, ἔλαβον δηλαδὴ τὴν ὅλην διοίκησιν τῶν τῆς πολιτείας.

Αἱ προγραφαί. Οἱ τρίαρχοι εἶχον ὑπὸ τὰς διαταγάς των δύναμιν 43 λεγεώνων. Διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν δὲ τὴν ἐξουσίαν των ἀνενόχλητον ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους των, καὶ συγχρόνως διὰ νὰ εὕρουν χρήματα πρὸς πληρωμὴν τόσου μεγάλου πλήθους στρατιωτῶν, προέβησαν εἰς τὰς γνωστὰς τρομερὰς προγραφὰς τῶν προσωπικῶν ἐχθρῶν αὐτῶν, τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τῆς πολιτείας καὶ ἄλλων πλουσίων, τῶν ὁποίων τὰ πλούτη θὰ διέθετον πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν σκοπῶν των.

Οἱ τρίαρχοι ἀνήγγειλαν τὰς προγραφὰς διὰ διατάγματος, τὸ ὁποῖον εἶχε τοιχοκολληθῇ τὴν νύκτα καὶ τοῦ ὁποίου τὸ περιεχόμενον ἦτο ἐν περιλήψει τὸ ἑξῆς: «Ἂν ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους ὁ Καῖσαρ εἶχε σώσει καὶ πλουτίσει καὶ γεμίσει τιμὰς δὲν εἶχον γίνει οἱ δολοφόνοι του, καὶ ἡμεῖς ἐπίσης θὰ ἐλησμονοῦμεν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι μᾶς ἐκήρυξαν ἐχθροὺς τῆς πατρίδος. Ἀλλ' ἡμεῖς, ὁδηγούμενοι ἀπὸ τὸ παράδειγμα τοῦ Καίσαρος, θὰ προκαταλάβωμεν τοὺς ἐχθρούς μας πρὶν μᾶς προκαταλάβουν ἐκεῖνοι. Εἴμεθα ἕτοιμοι ν' ἀναλάβωμεν ἐκστρατείαν πέραν τῶν θαλασσῶν πρὸς τιμωρίαν τῶν πατροκτόνων, διὰ τοῦτο δὲ μᾶς ἐφάνη ἀναγκαῖον νὰ μὴ ἀφήσωμεν ἐχθροὺς ὄπισθέν μας. Ἐν τούτοις δὲν θὰ καταστραφοῦν ὅλοι, ἀλλὰ μόνον οἱ διεφθαρμένοι. Διὰ τοῦτο κατηρτίσαμεν κατάλογον τῶν προγεγραμμένων, διὰ νὰ μὴ ἀφήσωμεν μόνους τοὺς στρατιώτας νὰ σφάζουν, ὅτε ἴσως θὰ ἐθυσίαζον καὶ ἀθῴους. Ἰδοὺ τί διατάσσομεν: οὐδεὶς νὰ κρύψῃ οὐδένα ἐξ ὅσων εἶναι ἀναγεγραμμένοι· ἐκεῖνος ὅστις θὰ βοηθήσῃ τὴν φυγὴν προγεγραμμένου θὰ εἶναι καὶ ὁ ἴδιος προγεγραμμένος. Τὰ ὀνόματα τῶν φονέων καὶ τῶν μηνυτῶν θὰ κρατηθοῦν μυστικά».

Ἡ σφαγὴ ἔγινε μὲ σύστημα καὶ μὲ μέθοδον, χωρὶς παραφορὰς καὶ χωρὶς θυμόν. Ἐσφάγησαν τριακόσιοι Συγκλητικοὶ καὶ δύο χιλιάδες ἄλλοι εὐγενεῖς ἐκ τῆς λεγομένης τάξεως τῶν ἱππέων. Μεταξὺ δὲ τῶν θυμάτων τὸ ἐπιφανέστατον ἦτο ὁ *Κικέρων*, ὁ ὁποῖος ἐθυσιάσθη πρὸς χάριν τοῦ Ἀντωνίου, μὴ δυναμένου νὰ συγχωρήσῃ εἰς αὐτὸν τοὺς Φιλιππικούς του (4 Δεκεμβρίου 47). Ὁ θάνατος τοῦ Κικέρωνος, τὸν ὁποῖον ὁ Ὀκταβιανὸς ἐθυσίασεν εἰς τὴν μανίαν τοῦ Ἀντωνίου, εἶναι τὸ μεγαλύτερον ἔγκλημα τοῦ νεαροῦ Καίσαρος. Ἦτο ἔγκλημα ἀγνωμοσύνης πρὸς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος τὸν εἶχεν προστατεύσει εἰς τὰ πρῶτα βήματά του, ἀλλ' ἦτο καὶ ἔγκλημα πρὸς τὴν Ρώμην καὶ πρὸς τὸν κόσμον ὁλόκληρον, διότι κατέστρεψε τὸ γόνιμον ἐκεῖνο πνεῦμα, τὸ ὁποῖον συνετέλεσε τόσο πολὺ εἰς τὴν ἠθικὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος. Φαίνεται ὅτι ὁ Ὀκτάβιος μετεμελήθη, ὅταν ἔγινεν Αὔγουστος, διότι ἀργότερα, κατὰ τὴν βασιλείαν του οὐδεὶς ἐτόλμα ν' ἀναφέρῃ ἐνώπιόν του τὸ μέγα ὄνομα τοῦ Κικέρωνος.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ὀκταβιανὸς καὶ ὁ Ἀντώνιος μετέβησαν εἰς τὴν Νότιον Ἰταλίαν, διὰ νὰ διαπεραιωθῶσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου εἶχον καταφύγει οἱ δημοκρατικοί, οἱ φονεῖς τοῦ Καίσαρος. Παρὰ τοὺς *Φιλίππους* τῆς Μακεδονίας (42 π. Χ.) εὗρον οἱ ἀρχηγοὶ τῶν δημοκρατικῶν *Βροῦτος* καὶ *Κάσσιος* τὸν θάνατον καὶ μετ' αὐτῶν ἡ δημοκρατία. Ὁ Ὀκταβιανός, ἀσθενὴς κατὰ τὸ σῶμα, ἢ μᾶλλον κατὰ τὸ θάρρος, δὲν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην. Καὶ ὅμως μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν ὑπῆρξεν ἀνηλεής. Οἱ αἰχμάλωτοι ἐσφάγησαν χωρὶς οἶκτον, καὶ εἰς ἕνα, ὁ ὁποῖος ἐζήτει τὴν χάριν νὰ εὕρῃ ταφήν, ἀπεκρίθη ὁ Ὀκταβιανὸς «τὰ ὄρνεα θὰ φροντίσουν». Ἀντιθέτως, εἰς τὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα ἐνίκησαν ἐδόθησαν πολλὰ χρήματα καὶ ἄλλαι ἀμοιβαί. Οὗτος ἦτο ὁ δεύτερος ἐμφύλιος πόλεμος τοῦ Ὀκταβιανοῦ, ὁ ὁποῖος ἔδωκεν εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὸν Ἀντώνιον (διότι ἀπεμάκρυναν οὗτοι τὸν ἀσθενῆ Λέπιδον) τὴν κυριαρχίαν τοῦ Κράτους καὶ τοῦ κόσμου.

Ἀρχαὶ νέων διενέξεων. — Ἡ φιλία τοῦ Ὀκταβιανοῦ καὶ τοῦ Ἀντωνίου δὲν διήρκεσε παρὰ μόνον ὅσον καιρὸν εἶχεν ἀνάγκην ὁ εἷς τὸν ἄλλον. Οἱ δύο ἀρχηγοὶ καὶ παλαιοὶ ἀντίπαλοι, ὁ *γέρων στρατιώτης* καὶ τὸ *τολμηρὸν παιδίον*, τὸ 44 π. Χ. ἐμοιράσθησαν τὸν κόσμον, ὅπως δύο συνένοχοι μοιράζονται τὰ κλοπιμαῖα. Ὁ Ἀντώνιος ἔλαβε τὴν Ἀνατολήν, ὁ Ὀκτάβιος τὴν Δύσιν μετὰ τῆς Ἰταλίας.

Τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἀνέλαβε ὁ Ὀκταβιανός, ἦτο τὸ δυσκολώτερον, ἀλλά, γενόμενος κύριος καὶ τῆς Ἰταλίας, θὰ ἐδείκνυε ἑαυτὸν κύριον τοῦ κόσμου. Ἐκ τούτου ἤρχισεν ἡ δευτέρα φάσις τοῦ ἀγῶνος μεταξὺ τῶν δύο ἀντιπάλων. Καὶ ὁ μὲν Ἀντώνιος ἐτράπη εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν, διὰ νὰ δεχθῇ τὰ δείγματα τῆς ὑποτελείας τῶν κατοίκων καὶ νὰ ἀργυρολογήσῃ, ἔπεσε δὲ καὶ ὑπὸ τὰ θέλγητρα τῆς Ἑλληνίδος βασιλίσσης τῆς Αἰγύπτου *Κλεοπάτρας* καὶ ἀπεχαυνώνετο μὲ τὸν ἡδυπαθῆ βίον, τὸν ὁποῖον διῆγεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἀλλ' ὁ Ὀκταβιανός, μόλις ἐπέστρεψεν ἐκ τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν Ρώμην, ἤρχισε μὲ θάρρος τὸ ἔργον του. Ἐφρόντισε νὰ διαμοιράσῃ γαίας εἰς 170.000 παλαιμάχους, χωρὶς ν' ἀκούῃ τὰς κραυγὰς τῆς ἀπελπισίας καὶ τῆς δυστυχίας τῶν κατοίκων. Ἔπειτα συνήντησεν ἄλλας δυσκολίας. Εἰς τὴν Ρώμην προσέκρουσεν εἰς γυναῖκα γενναίαν καὶ φιλόδοξον, τὴν σύζυγον τοῦ Ἀντωνίου *Φουλβίαν*, ἡ ὁποία ἀνέλαβε μὲ τὸν ἀδελφόν του *Λεύκιον*, ὁ ὁποῖος ἦτο κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ὕπατος, τὴν ἀρχηγίαν τῶν ἐν Ἰταλίᾳ δυσηρεστημένων ἐναντίον τοῦ Ὀκταβίου. Ἐξεμεταλλεύθησαν ἡ Φουλβία καὶ ὁ Λεύκιος τὴν δυσαρέσκειαν, ἡ ὁποία εἶχεν ἐγερθῇ ἐναντίον τοῦ Ὀκταβιανοῦ διὰ τὴν διανομὴν τῶν γαιῶν εἰς τοὺς παλαιμάχους, καὶ προσέτι τὴν ἀχαλίνωτον πλεονεξίαν τῶν στρατιωτῶν, οἱ ὁποῖοι ἐζήτουν καὶ ἄλλας παροχάς.

Ὁ πόλεμος τῆς Περουσίας. Τοιουτοτρόπως μὲ τὴν ὑποκίνησιν καὶ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Λευκίου καὶ τῆς Φουλβίας κατωρθώθη, ὥστε νὰ ἐξεγερθῶσιν οἱ ἐν Ἰταλίᾳ ἐναντίον τοῦ Ὀκταβιανοῦ. Οἱ ἀντιδραστικοὶ κατώρθωσαν καὶ συνήθροισαν 17 λεγεῶνας, ἐνῷ ὁ Ὀκτάβιος δὲν ἠδυνήθη νὰ στρατολογήσῃ παρὰ μόνον δέκα. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ὀκταβιανοῦ εἶχον ἐπιτυχίας, κατόπιν ὅμως κατώρθωσεν οὗτος καὶ ἐνέκλεισε τὸν ἀντίπαλόν του Λεύκιον εἰς τὴν πόλιν *Περουσιαν*. Ἡ πολιορκία διήρκεσε σχεδὸν ἓν ἔτος· εἰς τὸ τέλος οἱ Περουσιανοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθοῦν κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 40 π. χ. Ὁ Ὀκτάβιος ἔγινε περίφημος εἰς τὴν ἀρχαιότητα διὰ τὴν ἄκαρπον ὠμότητα τὴν ὁποίαν ἔδειξεν. «Εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐζήτουν τὴν ἐπιείκειάν του ἢ ἐπροσπάθουν νὰ δικαιολογηθοῦν, ἀπεκρίνετο μόνον διὰ τῶν λέξεων: πρέπει ν' ἀποθάνῃς». Ἡ ἀτυχὴς πόλις Περουσία κατεδικάσθη εἰς δήωσιν καὶ ἔγινε παρανάλωμα τοῦ πυρός. Μὲ τὰς σκληρότητας ταύτας ὁ Ὀκταβιανὸς κατέστη ὁ ἀδιαφιλονίκητος κύριος τῆς Ρώμης καὶ τῆς Ἰταλίας.

Ἀπὸ τὴν στιγμὴν αὐτὴν ὁ Ὀκταβιανὸς γίνεται ἄλλος ἄνθρωπος καὶ ἐμφανίζεται ὡς χαμαιλέων, ὅπως τὸν ὠνόμαζον οἱ ἀρχαῖοι. Δὲν δεικνύει πλέον ὠμότητα, οὔτε διατάσσει αἱματηροὺς φόνους· γίνεται γλυκὺς καὶ προσηνής, δὲν ἐπιθυμεῖ παρὰ νὰ δώσῃ τὴν εἰρήνην εἰς τὸν κόσμον. Καὶ ἀμέσως μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Περουσίας ἀρχίζει τὴν εἰρήνευσιν τοῦ κόσμου. Αἱ εἰδήσεις τῆς καταστροφῆς ἐξήγειραν τὸν Ἀντώνιον ἀπὸ τὸν ἡδονικὸν λήθαργόν του. Οἱ φίλοι του, ἡ σύζυγός του Φουλβία, εἶχον καταφύγει εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀφίνει τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἀποβιβάζεται εἰς τὸ Βρινδήσιον τὸ ὁποῖον πολιορκεῖ. Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἔμελλε ν' ἀρχίσῃ, ὅτε κοινοὶ φίλοι μεσολαβοῦν. Ὁ Ὀκτάβιος συναντᾶται μὲ τὸν Ἀντώνιον καὶ ἐπέρχεται συνδιαλλαγὴ μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν. Συνετέλεσε δὲ εἰς τὴν συμφιλίωσιν καὶ ὁ θάνατος τῆς φιλοδόξου Φουλβίας. Ἔγινε τότε (40 π. Χ.) νέα διανομὴ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, καὶ ὁ μὲν Ἀντώνιος ἔλαβε τὴν Ἀνατολὴν μὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ καθυποτάξῃ τοὺς αἰωνίους ἐχθρούς, τοὺς Πάρθους, ὁ δὲ Ὀκταβιανὸς ἔλαβε τὴν Δύσιν μὲ τὴν ἄδειαν ν' ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τοῦ *Σέξτου Πομπηΐου*. Τὴν νέαν ταύτην ὁμόνοιαν ἐπεσφράγισεν, ὁ μετὰ τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου γάμος τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ὀκταβιανοῦ *Ὀκταβίας*. Ἡ ἀγγελία τῆς ἐν Βρινδησίῳ εἰρήνης ἔγινε δεκτὴ ἐν Ρώμῃ μετ' ἐνθουσιασμοῦ, ἀλλ' ἡ κατάστασις ταχέως ἐταράχθη καὶ πάλιν διότι ὁ Σέξτος Πομπήϊος ἠρνήθη ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν εἰρήνην ταύτην.

Ὁ πόλεμος ἐναντίον τοῦ Πομπηΐου. Ὁ Σέξτος Πομπήϊος ἦτο υἱὸς τοῦ μεγάλου Πομπηΐου, εἶχε δὲ κατορθώσει νὰ δημιουργήσῃ μεγάλην ναυτικὴν δύναμιν, σχεδὸν ἓν ἰσχυρὸν θαλάσσιον κράτος. Ὅλοι οἱ στρατιῶται τοῦ Κασσίου καὶ τοῦ Βρούτου, οἱ ὁποῖοι εἶχον σωθῆ ἀπὸ τὴν μάχην τῶν Φιλίππων, προσέτρεξαν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ προσέτι καὶ ὅλοι οἱ δημοκρατικοὶ ἐκ πάσης χώρας. Κατασκευάσας δὲ ἰσχυρότατον στόλον καὶ κύριος ὢν τῆς Σικελίας, ἦτο πάντοτε κίνδυνος διὰ τοὺς δύο κυρίους τοῦ κόσμου, τὸν Ὀκταβιανὸν καὶ τὸν Ἀντώνιον. Διότι μὲ τὸν στόλον του ἠδύνατο νὰ ἐμποδίσῃ τὰς σιτοπομπὰς ἀπὸ τὴν Β. Ἀφρικὴν καὶ νὰ φέρῃ εἰς πεῖναν τὴν Ρώμην. Ἐν τούτοις ἔγινεν ἀπόπειρα συνεννοήσεως καὶ οἱ δύο ἄνδρες, ὁ Πομπήϊος καὶ ὁ Ὀκτάβιος, συνηντήθησαν εἰς τὸ Μισηνὸν ἀκρωτήριον τῆς Καμπανίας (39 π. Χ.). Ὁ Πομπήϊος ἔλαβε τὴν Ἑλλάδα, Σικελίαν, Σαρδηνίαν καὶ τὴν Κορσικήν. Ἀλλ' ὁ Ὀκτάβιος ἐζήτει πάντοτε ἀφορμὴν νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Πομπηΐου, καὶ παρεσκεύαζε στόλον, συνήθροιζε ναύτας, καὶ ὅταν ἐνόμισεν ὅτι ἦτο ἀρκετὰ ἰσχυρὸς ἐπετέθη καὶ κατέλαβε χώρας, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὴν συνθήκην ἀνῆκον εἰς τὸν Πομπήϊον. Ὁ πόλεμος ὑπῆρξε πολὺ δύσκολος καὶ διήρκεσε δύο ἔτη (37 καὶ 36). Ὁ Ἀντώνιος ἀφῆκε μόνον τὸν Ὀκταβιανόν, ὁ ὁποῖος ἠναγκάσθη ν' ἀναλάβῃ τὸν ἀγῶνα στηριζόμενος εἰς τὰς ἰδικάς του δυνάμεις. Κατ' ἀρχὰς ἐνίκα ὁ Πομπήϊος· τὰ ταχύπλοα καὶ ἐλαφρά, ὡς πειρατικά, πλοῖά του κατέφθανον τὰς βαρείας τριήρεις τοῦ Ὀκταβίου καὶ ἐβύθιζον αὐτάς. Ὁ ἄνεμος καὶ ἡ θάλασσα ἦσαν ὑπὲρ τοῦ Σέξτου, ὁ ὁποῖος ἄφοβος ἐρρίπτετο εἰς τὰς τρικυμίας μὲ τοὺς ἐμπείρους ναύτας του, συνηθισμένους εἰς τὸν πειρατικὸν πόλεμον. Ἀλλ' ὁ Ὀκτάβιος ἦτο ἀκατάβλητος εἰς τὴν ἐπιμονήν. «Διαρκῶς ἔρριπτεν εἰς τὴν θάλασσαν νέους στόλους, ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον κατεστρέφοντο ἀπὸ τὰς ἐπιθέσεις τοῦ Σέξτου, ἀπὸ τὰς θυέλλας. Αὐτὸς ἐπέμενεν, ἦτο πάντοτε εἰς τὴν παραλίαν, κατεσκεύαζε νέους στόλους, ἐμόρφωνε ναύτας, διήρχετο νύκτας θυελλώδεις εἰς τὸ ὕπαιθρον μὴ ἔχων ὡς στέγην παρὰ μόνον μίαν Γαλατικὴν ἀσπίδα» (Michelet). Τέλος κατώρθωσε νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὴν Σικελίαν καὶ νὰ συναθροίσῃ 40.000 ἄνδρας ὑπὸ τὰς διαταγάς του, ἀλλ' οἱ λεγεῶνες δὲν ὠφέλησαν πολύ, διότι ὁ Πομπήϊος παρέσυρε τοὺς ἀντιπάλους εἰς τὴν θάλασσαν. Φοβερὰ ναυμαχία συνεκροτήθη μεταξὺ τῶν δύο ἀντιπάλων στόλων εἰς τοὺς Μύλους, παρὰ τὴν Μεσσήνην· ὁ Πομπήϊος ἡττήθη καὶ ἠναγκάσθη νὰ τραπῇ εἰς φυγὴν πρὸς τὴν Ἀσίαν, ὅπου εὗρε τὸν θάνατον. Ὁ κόσμος δὲν εἶχε πλέον παρὰ μόνον δύο κυρίους, οἱ ὁποῖοι κατ' ἀνάγκην περιῆλθον εἰς φοβερὸν ἀγῶνα περὶ τῆς μονοκρατορίας.

Ὁριστικὸς ἀγὼν Ὀκταβιανοῦ — Ἀντωνίου. Ἀπὸ τοὺς δύο κυρίους ὁ Ὀκτάβιος ἦτο ὁ ἀδιαφιλονίκητος κυρίαρχος τοῦ ἡμίσεος τοῦ κόσμου καὶ εἶχεν ἐσχάτως ἀποκτήσει τὴν μεγάλην δόξαν ὅτι εἰρήνευσε τὴν θάλασσαν. Ὁ Ἀντώνιος ἦτο νικημένος ὑπὸ τῶν Πάρθων, αἰχμάλωτος τῶν θελγήτρων τῆς Κλεοπάτρας καὶ ἀποχαυνωμένος ἀπὸ τὸν ἡδυπαθῆ καὶ ὀργιαστικὸν βίον· ἡ ἔκβασις τοῦ ἀγῶνος μεταξὺ τῶν δύο ἀντιπάλων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶναι ἀμφίβολος.

Διὰ νὰ προετοιμάσῃ τὴν νίκην ὁ Ὀκτάβιος ἤρχισε νὰ κολακεύῃ τοὺς Ρωμαίους καὶ νὰ κυβερνᾷ μὲ φρόνησιν καὶ μὲ δεξιότητα. Μόλις ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Πομπηΐου, συνεκάλεσε τὸν λαὸν τῆς Ρώμης εἰς συνέλευσιν καὶ ἀνέγνωσεν ἕνα θαυμάσιον λόγον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐδικαιολόγει ὅλας τὰς πράξεις αὐτοῦ. Ἔπειτα ἔδωκε πολλὰς ὑποσχέσεις καὶ παροχάς, ἀπήλλαξε τὸν λαὸν ἀπὸ τοὺς φόρους καὶ ὑπεσχέθη εἰρήνην καὶ ἐπιείκειαν. Καὶ τέλος ὑπεσχέθη ὅτι, μόλις ὁ Ἀντώνιος θὰ εἰρήνευε τὴν Ἀνατολήν, τότε πλέον θὰ κατέλειπον καὶ οἱ δύο τὴν ἀρχήν. Συγχρόνως, ἐφρόντισε περὶ τῆς δημοσίας ἀσφαλείας, καὶ διὰ νὰ καλλωπίσῃ τὴν Ρώμην καὶ νὰ δώσῃ ἐργασίαν εἰς τὸν λαόν, ἤρχισε μεγάλας οἰκοδομάς, ἔχων ὡς συμβούλους καὶ συνεργάτας τοὺς ἐπιφανεῖς ἄνδρας Μαικήναν καὶ Ἀγρίππαν Ἡ εὐτυχία ἐπανέρχεται εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἡ τιμὴ τοῦ σίτου ἐλαττώνεται. Νέα ἐποχὴ ἀρχίζει διὰ τὸν κόσμον. Οἱ ποιηταὶ (ὁ Βιργίλιος, ὁ Ὁράτιος) ἐξυμνοῦν τὴν εὐημερίαν καὶ τὴν εἰρήνην τοῦ κόσμου. Εἷς τελευταῖος ὅμως πόλεμος ἦτο ἀκόμη ἀναγκαῖος.

Ἡ ρῆξις μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν ἤρχισεν ἀπὸ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 32. Ὁ Ἀντώνιος παρεπονήθη εἰς τὴν Σύγκλητον, ὅτι ὁ συνάρχων αὐτοῦ Ὀκταβιανὸς οὐδὲν ἔδωκεν εἰς τοὺς στρατιώτας τῆς Ἀνατολῆς, καὶ οὐδεμίαν ἐπαρχίαν εἰς αὐτὸν ἐξ ἐκείνων, τὰς ὁποίας εἶχε λάβει ἀπὸ τὸν Σέξτον Πομπήϊον. Ὁ δὲ Ὀκταβιανὸς κατήγγειλε τὸν Ἀντώνιον, ὅτι ἐγκατέλειψε τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Ἀνατολὴν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Κλεοπάτρας, ὅτι περιεφρόνει τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ ὄνομα τῆς Ρώμης καὶ ὅτι ἤθελε νὰ ἱδρύσῃ μέγα Ἀνατολικὸν Βασίλειον μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ νὰ κυβερνήσῃ τὸν κόσμον ὡς διάδοχος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Τότε ἡ Σύγκλητος καθῄρεσε τὸν Ἀντώνιον ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς Τριανδρίας καὶ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον πρὸς τὴν Κλεοπάτραν. Ἔγινε δὲ τοῦτο, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι ὁ πόλεμος ἦτο ἐμφύλιος, ἀλλ' ὅτι ἦτο πόλεμος ἐναντίον μιᾶς ξένης βασιλίσσης, ἡ ὁποία εἶχε σφετερισθῇ Ρωμαϊκὰς ἐπαρχίας. Τοῦτο ἦτο μέγα κατόρθωμα τοῦ Ὀκταβιανοῦ, ὁ ὁποῖος, οὕτω πράττων, μετέβαλλεν ἕνα πόλεμον προσωπικῆς ἀντιζηλίας καὶ ἰδιωτικοῦ συμφέροντος εἰς ἐθνικὸν πόλεμον πρὸς ἀναστήλωσιν δῆθεν τοῦ ὀνόματος καὶ τῆς δόξης τῆς Ρώμης.

Οἱ φίλοι τοῦ Ἀντωνίου ὡς καὶ οἱ τελευταῖοι ὀπαδοὶ τῆς δημοκρατίας ἐγκατέλειψαν τὴν Ρώμην διὰ νὰ ἑνωθοῦν μετ' αὐτοῦ. Αἱ προπαρασκευαὶ τῶν δύο ἀντιπάλων διήρκεσαν ἓν ὁλόκληρον ἔτος (31). Ἡ κρίσιμος μάχη, κατὰ τὴν ὁποίαν, ὡς φαίνεται, ἡ Κλεοπάτρα συμπαρέσυρεν ἀπὸ σκοποῦ τὸν Ἀντώνιον, ἔγινεν εἰς τὸ *Ἄκτιον* τὴν 2 Σεπτεμβρίου 31 π. Χ. Ὁ Ὀκταβιανὸς προσηνέχθη ἐπιεικῶς πρὸς τοὺς ἡττημένους, θέλων νὰ προσελκύσῃ τὴν εὔνοιαν αὐτῶν, ἐκ δὲ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Ἀντωνίου ἐκράτησε μὲν τοὺς νέους ἀπέστειλε δὲ τοὺς παλαιμάχους εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἔπειτα ἀνέλαβε τὴν διαρρύθμισιν τῶν πραγμά-

Digitized by Google

τῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀσίας. Μετὰ βραχεῖαν ἐμφάνισιν εἰς τὴν Ἰταλίαν (Ἰανουάριος τοῦ 30), ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔπειτα διῆλθεν εἰς τὴν Ἀσίαν, εἰς τὴν Συρίαν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Αἴγυπτον διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ τοῦ Σουέζ. Ὁ Ἀντώνιος καὶ ἡ Κλεοπάτρα εἶχον στείλει πρότερον πρέσβεις πρὸς τὸν νικητήν, καὶ ὁ μὲν Ἀντώνιος ἐζήτει τὴν ἄδειαν νὰ ἀποχωρήσῃ καὶ νὰ ζήσῃ ἰδιωτεύων εἰς τὰς Ἀθήνας, ἡ δὲ Κλεοπάτρα νὰ ἀφήσῃ τὸν θρόνον τῆς Αἰγύπτου εἰς τοὺς υἱούς της. Καὶ εἰς μὲν τὸν Ἀντώνιον ὁ Ὀκταβιανὸς οὐδεμίαν ἔδωκεν ἀπάντησιν, ἀλλ᾽ εἰς τὴν Κλεοπάτραν ἔστειλεν ἐπαγωγοὺς ἐπαγγελίας, ἐλπίζων νὰ πείσῃ αὐτὴν νὰ ἐκδιώξῃ τὸν Ἀντώνιον καὶ φροντίζων προσέτι νὰ διαφυλαχθῶσιν οἱ θησαυροὶ τοῦ Πτολεμαϊκοῦ βασιλείου.

Ὅταν ὁ Ὀκταβιανὸς ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἔγιναν μάχαι τινὲς ἔξω τῆς πόλεως. Ἡ Κλεοπάτρα ἐγκατέλειψε τὸν Ἀντώνιον καὶ ἐπεχείρησε νὰ κατακτήσῃ τὸν Ὀκταβιανόν, ὅπως εἶχε κατακτήσει τὸν Καίσαρα καὶ ἔπειτα τὸν Ἀντώνιον καὶ οὕτω νὰ σωθῇ καὶ πάλιν θριαμβεύουσα. Ἀφησε τὸν Ἀντώνιον νὰ αὐτοχειριασθῇ, αὐτὴ δὲ ἐζήτησε νὰ ἴδῃ τὸν Ὀκταβιανόν. Μετεχειρίσθη ὅλα τὰ θέλγητρά της, ὅλας τὰς θωπείας, τὰς κολακείας, ἀκόμη καὶ δάκρυα ἔχυσεν, ὑπενθύμισεν εἰς τὸν Ὀκταβιανὸν τὸν θεῖόν του Καίσαρα, ἐμειδία καὶ ἔκλαιε συγχρόνως, ἀλλ᾽ ὁ Ὀκταβιανὸς δὲν ἦτο ἄνθρωπος ἱκανὸς νὰ παρασυρθῇ ἀπὸ τὰ θέλγητρα μιᾶς γυναικός. Δὲν εἶπε τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον: «ἔχε θάρρος, ὦ γύναι». Τὴν ἑπομένην ἡ Κλεοπάτρα εὑρέθη νεκρὰ (15 Αὐγούστου 30), καὶ ὁ Ὀκταβιανὸς ἔλαβε δι᾽ ἑαυτὸν τὸ μέγα καὶ πλούσιον βασίλειον τῶν Πτολεμαίων καὶ τοὺς ἀτελειώτους θησαυροὺς αὐτοῦ. Ἀπὸ τὰ ἀμύθητα ταῦτα πλούτη εὑρέθησαν τὰ ποσὰ τὰ ὁποῖα διενεμήθησαν εἰς τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς ἀξιωματικούς, ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς ἐκείνους ἐσχηματίσθησαν μεγάλαι περιουσίαι ὑπὸ τῶν οἰκείων τοῦ Αὐγούστου. Καὶ ὁ Ὁράτιος, ὁ ὁποῖος κατ᾽ ἀρχὰς δὲν ἦτο ἐνθουσιώδης ὑμνητὴς τοῦ Αὐγούστου, τώρα ὅμως ἦτο πλήρης θαυμασμοῦ πρὸς αὐτόν, ἠδύνατο γηθοσύνως νὰ ψάλλῃ:

> Nunc est bibendum, nunc pede libero
> Pulsanda tellus...».

Ο ΟΚΤΑΒΙΑΝΟΣ ΚΥΡΙΟΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Ἡ συμπεριφορὰ του ἔναντι τοῦ λαοῦ.—Μετὰ τὴν καθυπόταξιν τῆς Αἰγύπτου καὶ τὴν διαρρύθμισιν τῶν τῆς Ἀσίας (τὸν χειμῶνα καὶ τὸ ἔαρ τοῦ 29 π. Χ.) ὁ Ὀκτάβιος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ρώμην. Πάντων τὰ βλέμματα ἦσαν ἐστραμμένα πρὸς τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον τὸν καταλαβόντα τὴν ἀρχὴν τοῦ κόσμου, καὶ πάντες ἀνέμενον μετ᾽ ἀγωνίας νὰ ἴδουν ὁποίαν χρῆσιν ἔμελλε νὰ κάμῃ τῆς τόσον μεγάλης δυνάμεως αὐτοῦ. Αἱ πρῶται πράξεις τοῦ Ὀκταβιανοῦ ἔδωκαν εἰς ὅλους χρηστὰς ἐλπίδας. Ἀμέσως μόλις ἐτελείωσεν ὁ τριήμερος θρίαμβος αὐτοῦ διὰ τὴν νίκην, ἔκλεισε τὸν ναὸν τοῦ Ἰανοῦ, ὅστις εἶχε μείνει ἀνοικτὸς διακόσια πέντε ἔτη, καὶ ἐκήρυξε γενικὴν ἀμνηστείαν καὶ διένειμε δωρεὰς χρημάτων εἰς τοὺς ἀπόρους.

Ὁ Ὀκταβιανὸς ἀπέφυγε μετὰ προσοχῆς νὰ ἐπιβάλῃ χεῖρα εἰς τὴν κατ᾽ ὄνομα ἐλευθέραν ἐκείνην πολιτείαν. Ὁ φόνος τοῦ θείου του Ἰουλίου Καίσαρος ἔγινε δι᾽ αὐτὸν τελεσφορώτατον δίδαγμα. Διὰ τοῦτο πάντοτε ἐπροσποιήθη δισταγμοὺς πρὸς ἀποδοχὴν τῶν τιμῶν, τὰς ὁποίας ἐπεδαψίλευεν εἰς αὐτὸν ἡ δουλοπρέπεια τῆς Συγκλήτου. Ἠρνήθη ν᾽ ἀναλάβῃ τὴν δικτατορίαν, ἥτις ἀνεκάλει ἀναμνήσεις αἱματηράς. Ἐπίσης, τοὐλάχιστον κατ᾽ ἀρχάς, καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ρώμην, ἀπέκρουσε τὴν εἰς ἑαυτὸν ἀνέγερσιν ναῶν καὶ βωμῶν. Οὐδὲ ἔκτισεν ἀνάκτορα, ἀλλ᾽ ἁπλοῦν οἶκον (domus Augusta), δὲν εἶχεν αὐλικούς, ἀλλὰ φίλους, οὐδὲ περιεστοιχίζετο ὑπὸ παρακοιμωμένων καὶ θεραπόντων, ἀλλ᾽ ὑπὸ τῶν ἀπελευθέρων αὐτοῦ καὶ τῶν δούλων, ὡς καὶ πᾶς ἄλλος εὔπορος Ρωμαῖος πολίτης.

Αἱ ἐξουσίαι καὶ οἱ τίτλοι τοῦ Ὀκταβιανοῦ.—Εἶχε καλῶς ἐννοήσει, ὅτι ἤρκει δι᾽ αὐτὸν ἡ δύναμις, τὴν ὁποίαν ἔδιδον αἱ παλαιαὶ νόμιμοι ἀρχαί, πρὸς ἐπικάλυψιν τῆς μοναρχίας ὑπὸ τύπον ἐλευθέρας πολιτείας, δὲν παρίστατο δὲ ἡ ἀνάγκη νεωτερισμῶν, οἱ ὁποῖοι ἠδύναντο νὰ ἔχουν ἄγνωστον ἀποτέλεσμα. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 31 π. Χ. ἦτο ὕπατος, διετήρησε δὲ καὶ μετὰ τὴν νίκην, μετὰ τὸ 29, ἐπὶ ἓξ ἀκόμη συνεχῆ ἔτη, τὴν ἀρχὴν αὐτήν, ἡ ὁποία τοῦ ἔδιδε σχεδὸν ὁλόκληρον τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν. Καὶ ὅταν ἐγκατέλειψε τὸν τίτλον τοῦτον, ἔλαβε τὸ ἀξίωμα τῆς δημαρχίας (ἐλέγετο τοῦτο potestas tribunicia), τὴν ὁποίαν διετήρησε καθ᾽ ὅλον τὸν βίον του καὶ ἡ ὁποία τοῦ ἔδιδεν ἐξουσίαν ἀκόμη μεγαλυτέραν. Εἶχε προσέτι τὴν *τιμητείαν*. Ὡς ὕπατος δέ, συνύπατον ἔχων τὸν φίλον του Ἀγρίππαν, ἐτέλεσε τῷ 28 π. Χ. τὰ δύο κυριώτατα ἔργα τῶν τιμητῶν, τὴν ἀπογραφὴν καὶ τὴν σύνταξιν τοῦ καταλόγου τῶν Συγκλητικῶν.

Ἡ ἀπογραφὴ εἰς τὴν ἀπέραντον Αὐτοκρατορίαν ἦτο μέγα ἔργον, δὲν εἶχε δὲ γίνει ἀπὸ ἑβδομήκοντα ἤδη ἐτῶν. Ἀπέδειξεν ἡ ἀπογραφὴ ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν πολιτῶν ἀνήρχετο εἰς τέσσαρα ἑκατομμύρια καὶ ἑξήκοντα χιλιάδας, ἤτοι ἦτο σχεδὸν ὁ δεκαπλάσιος τοῦ ἀριθμοῦ τῆς τελευταίας ἀπογραφῆς. Ὁ Ρωμαϊκὸς λαὸς ἔφθανε τὰ 19 ἑκατομμύρια, ἀπετέλει δηλαδὴ ἓν μέγα ἔθνος. Προήρχετο δὲ ἡ μεγίστη αὕτη αὔξησις τῶν πολιτῶν ἰδίως ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος παροχῆς τοῦ δικαιώματος τοῦ πολίτου εἰς ὁλοκλήρους πόλεις, ἀκόμη καὶ εἰς ἐπαρχίας, τοῦθ᾽ ὅπερ δεικνύει τὸ φιλελεύθερον πνεῦμα αὐτοῦ. Ἀλλ᾽ ὁ Ὀκταβιανὸς δὲν τὸν ἐμιμήθη, καὶ μόλις 34.000 νέους πολίτας ἔκαμε καθ᾽ ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς μακρᾶς ἀρχῆς αὐτοῦ. Διὰ δὲ τῆς συντάξεως τοῦ καταλόγου τῶν Συγκλητικῶν ἠδυνήθη νὰ προβῇ εἰς ἐκκαθάρισιν τῆς Συγκλήτου, διατηρήσας εἰς αὐτὴν μόνον ἐκείνους, εἰς τῶν ὁποίων τὴν ἀφοσίωσιν ἠδύνατο νὰ βασίζεται. Ἦτο δὲ συνήθεια ὁ Συγκλητικός, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἦτο εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ καταλόγου, νὰ λέγεται *πρῶτος τῆς Συγκλήτου* (princeps Senatus). Ὁ τίτλος οὗτος princeps ἐδόθη εἰς τὸν Ὀκταβιανόν, καὶ οὕτως αὐτὸς διηύθυνε τὰς συνεδριάσεις καὶ αὐτὸς ὑπηγόρευε τὴν κυριαρχοῦσαν γνώμην.

Ὁ Αὔγουστος μὲ τήβεννον.
[Μουσεῖον Λούβρου.]

Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ 27 π. Χ. οἱ Συγκλητικοὶ παρέστησαν μετ᾽ ἐκπλήξεως εἰς θέαμα ἀπροσδόκητον. Ὁ Ὀκταβιανὸς ἐπῆγεν εἰς τὴν Σύγκλητον καὶ ἐκήρυξεν ὅτι ἐπεθύμει νὰ καταθέσῃ τὴν ἀρχήν. Εἶχε δὲ προπαρασκευασθῆ ἡ κωμῳδία αὕτη ὑπὸ τοῦ Ὀκταβιανοῦ μετὰ τῶν οἰκειοτάτων, ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ ἐξαπατηθῇ ὁ λαὸς καὶ ἡ Σύγκλητος εἰς ἐπαύξησιν τῶν ἐξουσιῶν καὶ τῶν τιμῶν αὐτοῦ.

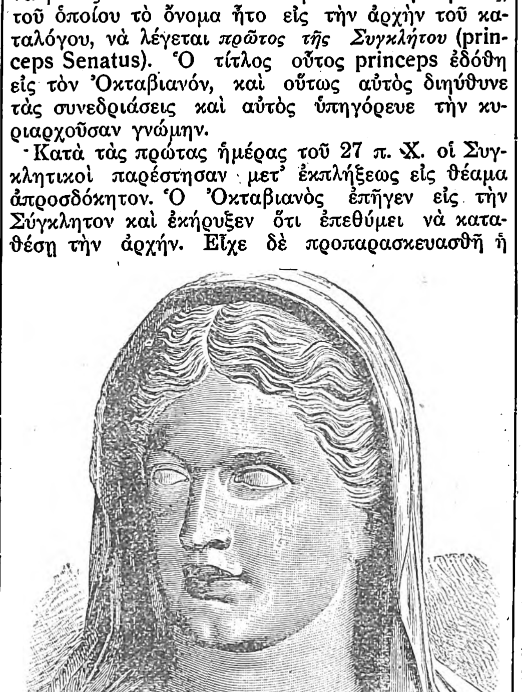

Ἡ Λιβία ὡς ἱέρεια τοῦ Αὐγούστου.

Καὶ πράγματι, τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κωμῳδίας ταύτης ὑπῆρξε νὰ λάβῃ ὁ Ὀκταβιανὸς τὸ ἀξίωμα καὶ τὸ ὄνομα *Αὐτοκράτωρ* (Imperator). Διὰ τοῦ ἀξιώματος τούτου παρείχετο εἰς αὐτὸν τὸ imperium, ἤτοι ἡ ἀνωτάτη ἡγεμονία τῶν κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν δυνάμεων, προσέτι καὶ ἡ ἀνθυπατικὴ ἐξουσία ἐπὶ πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν. Καὶ ἡ μὲν Σύγκλητος ἔδειξε προθυμίαν νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὸν Ὀκταβιανὸν τὸ ἀνώτατον ἐκεῖνο ἀξίωμα διὰ βίου, ἀλλ᾽ ἐκεῖνος ἀπεδέχθη αὐτὸ μόνον διὰ μίαν δεκαετίαν.

Δὲν ἀρκοῦν ὅμως αἱ τιμαὶ καὶ ἡ δύναμις αὕτη. Ζητεῖ ἡ Σύγκλητος καὶ νέον τίτλον δι᾽ ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἀνοίγει νέαν ἐποχὴν εἰς τὴν Ρώμην, καὶ τοῦ δίδει τὸ ὄνομα *Αὔγουστος* (Augustus), τὸ ὁποῖον ἐδίδετο μόνον εἰς τοὺς θεούς, καὶ τὸ ὁποῖον ἔγινε τὸ κύριον ὄνομα αὐτοῦ, μὲ τὸ ὁποῖον ὁ Ὀκταβιανὸς κατέστη πολυθρύλητος εἰς τὴν ἱστορίαν. Ἔβαλε πρὸ τοῦ ὀνόματος τούτου τὸ ὄνομα divus (θεῖος) ἐλέγετο divus Augustus, καὶ τοῦτον τὸν τίτλον ἐχάραξεν ἐπὶ τῶν νομισμάτων του. Εἶχε τοὺς ναούς, τοὺς βωμούς, τοὺς ἱερεῖς του, ἔδωκε τὸ ὄνομά του εἰς τὸν μῆνα *Αὔγουστον*. Καὶ οὕτω διὰ τοῦ ὀνόματος Imperator, ὁ Ὀκταβιανὸς κατέχει τὸ imperium ἐν ὅλῃ τῇ ἐκτάσει αὐτοῦ, ἤτοι ὁλόκληρον τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν. Ἔχων τὴν ἰδιότητα ταύτην, ὁ Αὔγουστος ἦτο ὁ ἀρχιστράτηγος τῶν Ρωμαϊκῶν δυνάμεων, ὁ διοικητὴς τῶν Ρωμαϊκῶν ἐπαρχιῶν, ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Ρωμαϊκοῦ λαοῦ εἰς τὰς διεθνεῖς σχέσεις. Ὁ πόλεμος, ἡ εἰρήνη, ἡ στρατολογία, ὁ διορισμὸς τῶν ἀξιωματικῶν, ἡ ἐξουσία ἐπὶ τῶν στρατιωτῶν, ἡ ἵδρυσις νέων ἐπαρχιῶν, φόρων κ. τ. τ., ταῦτα πάντα ἐσήμαινεν ὁ τίτλος Imperator. Διὰ τοῦτο τὸ ὄνομα τοῦτο κυρίως μετεχειρίζοντο διὰ νὰ δηλώσουν τὸν νέον κυρίαρχον, ὅπως καὶ τὸ ὄνομα imperium διὰ νὰ δηλώσουν τὸ κράτος (καὶ σήμερον: empire, empereur). Οἱ Ἕλληνες ὀρθῶς λοιπὸν μετέφρασαν τὸ ὄνομα μὲ τὴν λέξιν *Αὐτοκράτωρ* καὶ τὸ Κράτος μὲ τὴν λέξιν *Αὐτοκρατορία*. Ὁ δὲ ἱερὸς τίτλος *Αὔγουστος (Σεβαστός)* ἀνύψωνε τὸν Ὀκτάβιον «ὑπεράνω τῆς ἀνθρωπότητος».

Ἐκτὸς τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως, ὁ Αὔγουστος προσέλαβε καὶ τὴν θρησκευτικήν, ἔγινεν *ὕπατος ἱεροφάντης* (pontifex maximus). Τὸ ἀξίωμα τοῦτο, ἑνούμενον μὲ τὸ ὄνομα Αὔγουστος, ἀνέδειξεν αὐτὸν ἀρχηγὸν τῆς λατρείας καὶ συγχρόνως τὸ κύριον ἀντικείμενον αὐτῆς. Τέλος, πρὸς συμπλήρωσιν ὁριστικὴν τῶν ἐξουσιῶν του, προσέθηκεν ὁ Αὔγουστος ἀκόμη εἰς τὴν δύναμιν τὴν *Αὐτοκρατορικήν*, τὴν *Δημαρχικήν*, τὴν *Ποντιφικήν*, καὶ ἄλλας δευτερευούσας ἐξουσίας καὶ λειτουργήματα. Οὕτως ἐδείκνυεν εἰς πάντας ὅτι εἰς αὐτὸν ἀπεκορυφώνοντο τὰ πάντα, αὐτὸς ἦτο τὸ πᾶν εἰς τὸ Κράτος. Τελευταῖον τίτλον ἔλαβε τὸν τίτλον *πατὴρ τῆς πατρίδος* (pater patriae), διὰ τοῦ ὁποίου ἀνεγνωρίζετο ὡς δεύτερος ἱδρυτὴς τῆς Ρώμης, ὡς δεύτερος Ρωμύλος.

Ἡ μοναρχικὴ ἐξουσία κληρονομική. Τοιουτοτρόπως ὁ Αὔγουστος, χωρὶς νὰ λάβῃ τὸ μισητὸν εἰς τὴν Ρώμην ὄνομα τοῦ βασιλέως ἢ τοῦ δικτάτορος, ἔγινεν ἀληθὴς μονάρχης. Καὶ οὕτως ἔκριναν οἱ συγγραφεῖς τοῦ Β᾽ καὶ Γ᾽ αἰῶνος μ. Χ. ἀκόμη καὶ οἱ σύγχρονοι τοῦ Αὐγούστου: «εἵλκυσε πρὸς ἑαυτόν, λέγει ὁ *Τάκιτος* (Annales, 1, 2), τὴν ἐξουσίαν τῆς Συγκλήτου, τῶν ἀρχόντων, τῶν νόμων». Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον ἔδιδε τελειότερον τὸν χαρακτῆρα τῆς μοναρχίας ἦτο ὅτι ἡ ἐξουσία τοῦ Αὐγούστου ἐθεωρήθη ὡς κληρονομική. Αὐτὸς ὁ Αὔγουστος ὤφειλε τὴν ἀνύψωσίν του εἰς τὸ ὅτι ἦτο εἰσποιητὸς υἱὸς τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος. Χωρὶς λοιπὸν δυσκολίαν ὁ ἴδιος ὁ Αὔγουστος ἐζήτησε νὰ συνεχίσῃ τὴν μοναρχικὴν ἐξουσίαν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ του. Ἦτο ὅμως ἀδύνατον εἰς τὸν Αὔγουστον νὰ καθιδρύσῃ φανερὰ τὸ σύστημα τῆς κληρονομικότητος· διότι τὸ σύστημα τοῦτο συνεχέετο εἰς τὸ πνεῦμα τῶν Ρωμαίων μὲ τὸν δεσποτισμὸν τῶν Ἀνατολικῶν μοναρχιῶν τὰς ὁποίας ἀπηχθάνοντο. Ἔπρεπε νὰ τηρηθῇ μὲ κάθε τρόπον τὸ πλάσμα ὅτι ὁ λαὸς ἦτο ἡ πηγὴ πάσης ἐξουσίας καὶ ὅτι ἀπὸ αὐτὸν ἤντλει τὴν κυριαρχίαν του ὁ Αὐτοκράτωρ, ὁ ὁποῖος τοιουτοτρόπως ἦτο ἁπλοῦς ἐπίτροπος τοῦ λαοῦ. Δὲν ἦτο δυνατὸν λοιπὸν τόσον προνοητικὸς πολιτικὸς νὰ μὴ κανονίσῃ καὶ τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου, τὸν ὁποῖον νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. Μετὰ πολλὰς ἀτυχεῖς ἀποπείρας κατέληξεν εἰς τὸν γαμβρόν του *Τιβέριον*, τὸν ὁποῖον υἱοθέτησε καὶ τὸν ὁποῖον μάλιστα προσέλαβε συνάρχοντα εἰς τὴν μοναρχικὴν διοίκησιν ἀπονείμας εἰς αὐτὸν τὸν τίτλον imperator. Ἵδρυσε λοιπὸν τοιουτοτρόπως ὁ Αὔγουστος, χωρὶς νὰ φαίνηται καὶ χωρὶς νὰ ὑφίσταται ἀπροόπτους κινδύνους, τὴν κληρονομικὴν μοναρχίαν, τὴν ὁποίαν ἐσχεδίαζε καθ᾽ ὅλον τὸν βίον αὐτοῦ μὲ ἀκατάβλητον θέλησιν καὶ ἐπιμονήν.

Ἡ Αὐτοκρατορικὴ λατρεία. Ὅταν συνετελέσθη ἡ ὁριστικὴ ἀποκορύφωσις ὅλων τῶν ἐξουσιῶν εἰς ἕνα ἄνδρα καὶ ὁ Αὔγουστος ἀνεδείχθη ὄχι μόνον ὁ κυρίαρχος, ἀλλὰ καὶ ὁ εὐεργέτης τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἐγεννήθη τότε μία πρωτοφανὴς λατρεία, ἡ *αὐτοκρατορικὴ λατρεία*. Ὁ Καῖσαρ εἶχε κηρυχθῆ divus (θεῖος) μετὰ τὸν θάνατόν του, ἀλλ

Digitized by Google

ὁ Αὔγουστος ἐτιμήθη διὰ λατρείας ἐν ζωῇ εὑρισκόμενος. Αἱ τιμαί, τὰς ὁποίας ἀμέσως ἀπὸ τὰ πρῶτα ἔτη ἀπήλαυσεν, ἦσαν αὐθόρμητοι κατ' ἀρχάς, ἦσαν ἡ ἔκφρασις τῆς εὐγνωμοσύνης διὰ τὰ ἀγαθὰ τῆς διοικήσεως αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Αὔγουστος ἐνόησεν ἀμέσως πόσην ὠφέλειαν ἠδύνατο νὰ ἀρυσθῇ καὶ αὐτὸς καὶ οἱ διάδοχοί του ἀπὸ τὸν παγκόσμιον τοῦτον σεβασμὸν καὶ ἀνέλαβε νὰ κανονίσῃ ὁ ἴδιος τὰ πράγματα. Εἰς τὴν Ρώμην ἠρνήθη νὰ δεχθῇ λατρείαν. Ἀλλ' εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας ἀφῆκεν ἐλευθερίαν ἢ μᾶλλον ὑπεκίνησεν ὁ ἴδιος τὴν λατρείαν του. Ἡ Ἰταλία καὶ αἱ ἐπαρχίαι ἀφιερώνουν εἰς αὐτὸν ναοὺς καὶ βωμούς. Ἡ νέα λατρεία ἔχει τοὺς ἰδικούς της ἱερεῖς, τὰς ἰδικάς της ἑορτάς. Ἐθεωρεῖτο ἀσέβεια νὰ μὴ λατρεύεται τὸ πρόσωπον τοῦ Αὐτοκράτορος. Ὁ Αὔγουστος, εἶπεν ὁ Ὁράτιος, δὲν εἶχεν ἀνώτερόν του παρὰ μόνον τὸν Δία, καὶ εἰς τὸ τέλος ἔγινεν ἓν καὶ μὲ αὐτὸν τὸν Δία. Ἡ Ἀλεξάνδρεια δὲν ἀφιέρωσε ναὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ πόλιν ὁλόκληρον μὲ στοάς, βιβλιοθήκας καὶ περιπάτους. Ἡ λατρεία τοῦ Αὐγούστου ἦτο ἰδίως διαδεδομένη εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ δὴ εἰς τὴν Βιθυνίαν. Ὁ δὲ Ἡρώδης ὁ Μέγας ἱδρύει εἰς αὐτὸν ἀγάλματα καὶ βωμοὺς καὶ τελεῖ πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἀγῶνας εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. Οὕτως ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου οἱ ἡγεμόνες ἦσαν θεοὶ μὲν ζῶντες, ἀποθνήσκοντες δὲ ἀνήρχοντο εἰς τοὺς οὐρανοὺς μεταξὺ τῶν Ὀλυμπίων καὶ ἀπετελεῖτο οὕτως ἡ λεγομένη *ἀποθέωσις*.

Τέλος, τόση μεγάλη ἦτο ἡ τιμὴ πρὸς τὸν Αὔγουστον, ὥστε οὐδὲν ἄλλο μέσον εὗρε διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν λατρείαν τῶν λησμονημένων θεῶν, παρὰ νὰ συνδέσῃ αὐτοὺς μὲ τὸ ἴδιον αὐτοῦ θεϊκὸν μεγαλεῖον. Διὰ τοῦτο μεταθέτει εἰς τὸ παλάτιον αὐτοῦ τὸ ἱερὸν τῆς Ἑστίας καὶ ἱδρύει τὸν Ἀπόλλωνα εἰς τὸν ἴδιον αὐτοῦ ἀντιθάλαμον. Συνδυάζεται δὲ ἡ λατρεία τοῦ Αὐγούστου μὲ τὴν λατρείαν τῆς θεᾶς Ρώμης καὶ οὕτω καθίσταται ὁ ἐπισημότατος τύπος τῆς ὑπακοῆς εἰς τὴν κοσμοκράτειραν πόλιν καὶ συνάμα εἰς τὸν ἄνδρα, ὁ ὁποῖος κατέχει τὴν κοσμοκρατορίαν. Πολὺ σπουδαίαν ἐθεώρησεν ὁ Αὔγουστος τὴν τοιαύτην διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν λατρείας καθιέρωσιν τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ. Ὡς μέγιστος δὲ ποντίφιξ, ἀρχηγὸς δηλαδὴ τῆς Θρησκείας, ἐπεστάτει εἰς τὴν ἐπίσημον τέλεσιν ὅλων τῶν θρησκευτικῶν ἑορτῶν. Τὸ ἔτος 17 π. Χ. ἐπανηγύρισε μὲ ἐπιβλητικὴν μεγαλοπρέπειαν τὴν ἑορτὴν τῶν *Ἑκατονταετηρικῶν ἀγώνων*. Αὐτὸς ὁ Αὔγουστος ἐτέλεσε θυσίας εἰς ὅλους τοὺς μεγάλους θεοὺς τοῦ Ἑλληνολατινικοῦ Πανθέου, εἰς τὸν Δία τὸν Μέγιστον, εἰς τὴν Ἥραν τὴν Βασίλισσαν, εἰς τὸν Ἀπόλλωνα, εἰς τὴν Ἄρτεμιν. Χορὸς ἐξ 27 ἐφήβων καὶ 27 παρθένων ἔψαλε τὸν ὑπὸ τοῦ Ὁρατίου φιλοτεχνηθέντα ὕμνον, τὸ Carmen Saeculare.

«Ἀλλ' ἐν ᾧ εἰς τὴν Δύσιν, εἰς τὴν ἑστίαν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας, συνετελεῖτο ἡ φοβερωτάτη ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἕνωσις τῶν δύο ἐξουσιῶν, τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς θρησκευτικῆς, εἰς ἀφανῆ πολίχνην τῆς παλαιστίνης ἐγεννᾶτο *Ἐκεῖνος*, ὁ *ἐρχόμενος* ν' ἀναγγείλῃ εἰς τὸν κόσμον τὴν διάκρισιν τῶν δύο τούτων ἐξουσιῶν καὶ τὴν παρασκευὴν κοινωνίας νέας, καθιδρυμένης ἐπὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν πνευμάτων. Ὁ μέγας ποιητὴς τοῦ αἰῶνος ἐκήρυξε τὸν αἰῶνα «Χρυσοῦν αἰῶνα». Ἀλλ' ἡ κοινωνικὴ ἐπανάστασις, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ νεώτερός τις ἱστορικός, δὲν ἐνέκειτο εἰς τὴν ἐπάνοδον τοῦ παρελθόντος, ὡς ἐπίστευεν ὁ Βιργίλιος, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον προήρχετο ἐξ ἐκείνου, ὅστις διὰ μέσου τῆς συνειδήσεως ἀνελάμβανε τὸ ἔργον τῆς ἀπολυτρώσεως» *(Βερτολίνη)*.

Η ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ἡ διοίκησις τῆς Ρώμης καὶ τῆς Ἰταλίας. — Ἐκ πρώτης ὄψεως δὲν ἐφαίνετο ὅτι ἤλλαξεν ἡ δημοκρατικὴ μορφὴ τῆς πολιτείας. Αἱ συνελεύσεις τοῦ λαοῦ ἐξηκολούθουν νὰ γίνωνται, οἱ ὑποψήφιοι ἐξηκολούθουν νὰ ἐπιδιώκουν τὰς ἀρχάς, αἱ ἀρχαὶ ἐξηκολούθουν νὰ ὑπάρχουν. Ἡ διαφορὰ ἦτο ὅτι τοὺς ὑποψηφίους ὑπεδείκνυεν ὁ Αὔγουστος, ὅτι τὰς ἀρχὰς ὁ ἴδιος καθίδρυεν. Ἐπίσης ἡ Σύγκλητος εἶχε πάντοτε τὸ ἀξίωμα αὐτῆς, ἦτο πάντοτε μόνιμον συμβούλιον· ἀλλὰ τὴν Σύγκλητον τὴν κατήρτιζεν ὁ Αὔγουστος, διότι ὡς τιμητὴς προέβη τρεῖς φορὰς εἰς ἐκκαθάρισιν αὐτῆς, καὶ διότι ἦτο ὁ πρῶτος (princeps) τῆς Συγκλήτου, κατ' ἀκολουθίαν ὄχι μόνον διηύθυνε τὰς συνεδριάσεις, ἀλλ' αὐτὸς καὶ καθώριζε καὶ τὰς ἀποφάσεις, διότι πρῶτος ἔλεγε γνώμην. Αἱ σημαῖαι τῶν Ρωμαϊκῶν στρατῶν ἔφερον πάντοτε τὴν ἐπιγραφὴν SPQR (Senatus populusque Romanus), ἀλλ' οἱ στρατοὶ ἀνῆκον εἰς τὸν Αὐτοκράτορα. Ὁ Mommsen διατείνεται ὅτι τὸ ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου πολίτευμα ἦτο *δυαρχία*, ὅτι συνεμερίζετο οὗτος τὴν ἀρχὴν μὲ τὴν Σύγκλητον. Κατ' οὐσίαν ὅμως καὶ τὸ ἔνδοξον τοῦτο σῶμα, τὸ ὁποῖον ἐπετέλεσε τὸ μεγαλεῖον τῆς Ρώμης, ἦτο κατηργημένον, ὡς ἦσαν καὶ ὅλαι αἱ ἄλλαι ἀρχαί, ἂν καὶ κατ' ὄνομα ὑπῆρχον.

Διότι ὁ Αὔγουστος ἀφ' ἑνὸς μέν, ὡς ἐλέχθη, ἀνέθηκεν ὁ ἴδιος εἰς ἑαυτὸν (διὰ τῆς Συγκλήτου κατὰ τὸ φαινόμενον) τὰς μεγάλας ἀρχάς, ἀφ' ἑτέρου ὅλας τὰς ἄλλας, τὰς ὁποίας ἄφησε νὰ ὑφίστανται—καὶ ἄφησεν ὅλας τὰς παλαιὰς δημοκρατικάς, τὰς ἐξουδετέρωσε, διότι παραλλήλως ἐδημιούργησεν ἄλλους ἄρχοντας, ἔχοντας τὴν πραγματικὴν δύναμιν καὶ ἐξαρτωμένους ἀπ' εὐθείας ἀπὸ αὐτόν. Ὅλοι οἱ νέοι οὗτοι ἄρχοντες διωρίζοντο ἀπὸ τὸν Αὔγουστον καὶ ἦσαν ἁπλῶς οἱ ἀντιπρόσωποι, οἱ ἐπίτροποι αὐτοῦ (praefecti) ἢ οἱ ἐντολοδόχοι αὐτοῦ (curatores). Ἡ ἀναδιοργάνωσις εἶχε κέντρον τὴν πρωτεύουσαν, ὅλαι αἱ ὑπηρεσίαι τῆς Ρώμης ἱδρύθησαν ἐπὶ νέων βάσεων. Ἡ πόλις διῃρέθη εἰς 14 περιφερείας (regiones, ὡς καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις κατόπιν), αἱ ὁποῖαι εἶχον ὡς διοικητὴν ἕνα πραίτορα. Οἱ σπουδαιότατοι ἐκ τῶν νέων ἀρχόντων ἦσαν: Ὁ *ἔπαρχος τῆς πόλεως* (praefectus urbi), ὅστις διῴκει ὁλόκληρον τὴν Ρώμην, τὸν ὁποῖον ἐβοήθουν καὶ ἄλλοι πραιφέκτοι. Ὁ *ἔπαρχος τοῦ πραιτωρίου* (praefectus proetorio), διώκει τὴν Αὐτοκρατορικήν, ἤτοι Πραιτωριανὴν φρουράν, τοὺς περιφήμους ἀργότερα *πραιτωριανούς*, καὶ ὁ *ἔπαρχος τῶν βιγιλῶν* (praefectus vigiliae), ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν νυκτερινὴν ἀστυνομίαν τῆς πόλεως καὶ πυροσβεστικὰ καθήκοντα. Ἡ δὲ φροντὶς τῆς ἐπαρκείας εἰς σῖτον, ἔλαιον καὶ οἶνον ἦτο ἀνατεθειμένη εἰς τὸν *πραιφέκτον τῆς ἀννόνας* (annonae), ὁ ὁποῖος εἶχε πράκτορας εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἤρχοντο τὰ προϊόντα ταῦτα. Ἐδημιούργησεν προσέτι ἐπιστάτας τῶν δημοσίων ἔργων (curatores operum publicarum), ὡς καὶ διαφόρους ἄλλους κατωτέρους ὑπαλλήλους.

Ἰδιαιτέραν δ' ὅλως καὶ ἐπείγουσαν μέριμναν ἔδειξε πρὸς ἀνόρθωσιν τῶν οἰκονομικῶν. Διὰ τὴν εἴσπραξιν δὲ τῶν φόρων εἶχεν ἰδικούς του πάλιν ἐπιστάτας (procuratores). Ἡ ὅλη οἰκονομικὴ διοίκησις ἀναδιωργανώθη, καὶ ἱδρύθησαν δύο ταμεῖα, τὸ δημόσιον ταμεῖον (aerarium) καὶ τὸ Αὐτοκρατορικὸν (fiscus), τὸ ὁποῖον ἀπερρόφα τὰς μεγάλας εἰσπράξεις καὶ τὸ ὁποῖον πολλάκις ἐτροφοδότει τὸ δημόσιον ταμεῖον. Πόσον ἀνθηρὰ ἦσαν τὰ οἰκονομικὰ τῆς Αὐτοκρατορίας δεικνύει τὸ κληροδότημα, τὸ ὁποῖον ἀφῆκε διὰ τῆς διαθήκης του ὁ Αὔγουστος εἰς τὸν λαὸν καὶ τὸν στρατόν. Ἀνήρχετο δὲ τοῦτο εἰς 100,000,000 σιστέρτια, ἤτοι 20.000.000 προπολεμικὰς χρυσᾶς δραχμάς. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ποσότης αὕτη ἐπληρώθη ἀμέσως, ὑπῆρχεν ἐπὶ Αὐγούστου ἡ ποσότης αὕτη ὡς μόνιμον ἀποταμίευμα.

Ὅπως ἡ Ρώμη, οὕτω καὶ ἡ Ἰταλία εἶχε διοίκησιν ἰδιαιτέραν ἀπὸ τὰς ἄλλας χώρας τῆς Αὐτοκρατορίας. Πρὸς διευκόλυνσιν τῆς διοικήσεως, καὶ δὴ τῆς οἰκονομικῆς, διῃρέθη εἰς 11 περιφερείας (regiones). Ἡ Ἰταλία ἐξηκολούθησε νὰ ἔχῃ τὰ προνόμια αὐτῆς, ἰδίως τὰ οἰκονομικά. Ἐκυβερνᾶτο δὲ ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς Ρώμης, δηλαδὴ ἀπὸ αὐτὸν τὸν Αὐτοκράτορα. Ἀκόμη σπουδαιοτέρα καὶ ὅλως διόλου πρωτοφανής, εἶναι ἡ κεντρικὴ διοίκησις, τὴν ὁποίαν καθίδρυσε περὶ ἑαυτὸν ὁ Αὔγουστος. Ἄλλοτε αἱ ἀποφάσεις ἐπὶ ὅλων τῶν σπουδαίων τοὐλάχιστον ζητημάτων ἐλαμβάνοντο δημοσίᾳ, ἀπὸ τοὺς χρόνους ὅμως τοῦ Αὐγούστου ὁλόκληρος ἡ πολιτικὴ διενηργεῖτο εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ ἡγεμόνος. Καὶ πρῶτον, παραλλήλως μὲ τὴν Σύγκλητον, ἵδρυσε καὶ ἄλλο σῶμα· ἵδρυσεν ἀπὸ Συγκλητικοὺς καὶ ἄλλους εὐγενεῖς ἰδιαίτερον συμβούλιον τοῦ ἡγεμόνος (Concilium principis). Ἀπὸ τὸ συμβούλιον τοῦτο προῆλθε κατόπιν τὸ ἰδιαίτερον συμβούλιον τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων. Προσέτι μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐδημιούργησεν εἰς τὸ Παλάτιόν του γραφεῖα ὅμοια μὲ τὰ ἰδικά μας ὑπουργεῖα, ὡς τὸ γραφεῖον τῆς ἀλληλογραφίας (epistulae), τὸ γραφεῖον τῶν οἰκονομικῶν (rationes), τὸ γραφεῖον τῆς δικαιοσύνης (cognitiones) κ.λ.π. Οἱ ὑπάλληλοι τῶν γραφείων τούτων δὲν ἦσαν ὑπάλληλοι τοῦ Κράτους, ἀλλ' ἦσαν προσωπικοὶ ὑπάλληλοι τοῦ Αὐτοκράτορος, ἀπ' εὐθείας ὑπ' αὐτοῦ διοριζόμενοι καὶ ἐκλεγόμενοι ἐκ τῶν ἀπελευθέρων ἢ καὶ τῶν δούλων αὐτοῦ. Οἱ Συγκλητικοὶ περιεφρόνουν αὐτούς, ἀλλ' οὗτοι ἦσαν ἰσχυρότεροι ἀπὸ ἐκείνους. Εἶναι ὅμως γνωστὸν ὅτι ὁ Αὔγουστος ηὐτύχησε νὰ ἔχῃ κυρίους συμβούλους καὶ συνεργάτας δύο μεγάλους ἄνδρας, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐβοήθησαν εἰς τὸ ἔργον του καὶ συνεμερίσθησαν τὴν δόξαν του. Οἱ δύο οὗτοι ἄνδρες ἦσαν ὁ γαμβρός του *Μᾶρκος Ἀγρίππας* καὶ ὁ *Γάϊος Μαικήνας*. Τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν ἡ συνεργασία συνετέλεσε πρωτίστως εἰς τὴν συγκρότησιν τῆς μοναρχικῆς πολιτείας, ἡ ὁποία ἐκυβέρνησε τὸν κόσμον ἐπὶ αἰῶνας, καὶ εἰς τὴν ὅλην λαμπρότητα τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου.

Ἡ διοίκησις τῶν ἐπαρχιῶν. — Τὰ ἀγαθὰ τῆς διοικήσεως τοῦ Αὐγούστου ἐφάνησαν πρὸ παντὸς εἰς τὰς ἐπαρχίας, αἱ ὁποῖαι πραγματικῶς ηὐδαιμόνησαν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ. Ὁ Αὔγουστος προέβη εἰς νέαν διοικητικὴν διαίρεσιν αὐτῶν, ὡς πρὸς δὲ τὴν διοίκησιν ἄλλαι ἐξηρτῶντο ἀπὸ τὴν Σύγκλητον, ἄλλαι ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα· ἦσαν Συγκλητικαὶ ἢ Αὐτοκρατορικαὶ ἐπαρχίαι. Οἱ διοικηταὶ τῶν Συγκλητικῶν ἐπαρχιῶν ἐλέγοντο ἀνθύπατοι (proconsules), οἱ δὲ τῶν Αὐτοκρατορικῶν διωρίζοντο ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα καὶ ἐλέγοντο legati Augusti pro praetor, ἦσαν δηλαδὴ ἁπλοῖ ἐπίτροποι, ἤτοι τοποτηρηταὶ τοῦ ἡγεμόνος. Οἱ διοικηταὶ εἶχον τὴν φροντίδα τῆς δημοσίας ἀσφαλείας, εἰσέπραττον τοὺς φόρους καὶ ἀπένεμον τὴν δικαιοσύνην. Διετήρησαν δηλαδὴ κατὰ μέγα μέρος τὰ παλαιὰ καθήκοντά των, ἀλλὰ δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ κάμνουν τὰς μεγάλας καταχρήσεις, εἶχον ἄλλως τε μέγαν μισθὸν (οἱ διοικηταὶ τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς ἐλάμβανον μισθὸν ἀνερχόμενον εἰς 200,000 προπολεμικὰς χρυσᾶς δραχμάς). Ὡς πρὸς δὲ τὴν δικαιοσύνην οἱ διοικηταὶ δὲν ἔκρινον τελεσιδίκως, ἠδύνατο νὰ γίνῃ ἔφεσις εἰς τὸ δικαστήριον τοῦ ἡγεμόνος.

Τὸ σπουδαιότερον ἦτο ὅτι αἱ ἐπαρχίαι ἔλαβον τὸ δικαίωμα νὰ ἔχουν *ἐπαρχιακὰς συνελεύσεις*, αἱ ὁποῖαι ἀπετελοῦντο ἀπὸ ἀντιπροσώπους τῶν πόλεων, συνερχομένας ἅπαξ τοῦ ἔτους διὰ ν' ἀνανεώσουν τὸν ὅρκον πίστεως πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἐκφράσουν ἢ ν' ἀρνηθοῦν τὰς εὐχαριστίας εἰς τὸν διοικητήν των. Οὕτως αἱ ἐπαρχίαι ὑπῆρξαν εὐδαιμονέστεραι παρὰ ἐπὶ τῆς Δημοκρατίας. Αὐτὸς ὁ Αὔγουστος διῆλθεν ἕνδεκα ἔτη τῆς βασιλείας του εἰς τὰς ἐπαρχίας, ἐξήτασε τὰς ἀνάγκας αὐτῶν, ἐξηκολούθησε νὰ ἐπεκτείνῃ τὰς μεγάλας ὁδοὺς συγκοινωνίας, αἱ ὁποῖοι ἤρχιζον ἀπὸ τὴν Ρώμην, διωργάνωσεν ὑπηρεσίαν ταχυδρομικήν, ἐπῆγεν ἕως τὰ σύνορα, ἐνίσχυσε τὰ ἀσθενῆ σημεῖα καὶ ἐξησφάλισε διὰ μακρὸν χρόνον εἰς ὁλόκληρον τὸ Κράτος τὰ εὐεργετήματα τῆς εἰρήνης.

Σημειωτέον ὅμως ὅτι ἡ κυρία αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν ἐκράτησε δι' ἑαυτὸν τὰς πλείστας ἐπαρχίας, ἦτο διότι ἤθελε νὰ ἔχῃ αὐτὸς καὶ τὴν στρατιωτικὴν διοίκησίν των, δηλαδὴ τὴν δύναμιν τοῦ στρατοῦ. Διότι ἀνέλαβε νὰ κυβερνᾷ τὰς ταραχώδεις ἐπαρχίας καὶ τὰς ἐπαρχίας τῶν συνόρων (καὶ δὴ τὰς δύο Γαλατίας, τὴν ἐντὸς τοῦ Ἴβηρος Ἱσπανίαν, τὴν Συρίαν, τὴν Αἴγυπτον κλπ.). Εἰς δὲ τὴν Σύγκλητον ἀφῆκε τὰς ἡσύχους καὶ εὐημερούσας ἐπαρχίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Κράτους. Εἶχον λοιπὸν αἱ ἐπαρχίαι διπλῆν διοίκησιν, πολιτικὴν καὶ στρατιωτικήν· εἰς τὰς εἰρηνικὰς ἐπαρχίας ἡ Σύγκλητος δὲν εἶχεν οὔτε ἕνα στρατιώτην, ὅλος ὁ στρατὸς ἦτο ἐσκορπισμένος εἰς τὰς Αὐτοκρατορικὰς ἐπαρχίας, εἰς τὰς ὁποίας 25 λεγεῶνες τοῦ ἄρχοντος κρατοῦν εἰς ὑποταγὴν καὶ τοὺς βαρβάρους καὶ τοὺς ὑπηκόους.

Ὁ στρατός. — Μεγάλη μεταρρύθμισις τοῦ Αὐγούστου ὑπῆρξεν ἡ ἵδρυσις μονίμου στρατοῦ. Ἐπὶ τῆς Δημοκρατίας ἐστρατολογεῖτο ὁ στρατός, ὁσάκις ἐγίνετο πόλεμος, καὶ κατόπιν μετὰ τὴν εἰρήνην, διελύετο. Ἐπὶ τῆς Αὐτοκρατορίας ὑπῆρχε πάντοτε ἐπὶ ποδὸς πολέμου ὁ αὐτὸς ἀριθμὸς λεγεώνων, 25 ἐπὶ Αὐγούστου (περισσότεροι κατόπιν), καὶ ἕκαστος λεγεὼν συνέκειτο ἀπὸ 6.000 περίπου ἄνδρας. Οἱ λεγεῶνες ἐστρατολογοῦντο ἐκ Ρωμαίων πολιτῶν, ἀλλ' αἱ Ρωμαϊκαὶ δυνάμεις ηὐξάνοντο ἀπὸ τὰ βοηθητικὰ σώματα, τὰ ὁποῖα ἐστρατολογοῦντο ἐκ τῶν ἐπαρχιωτῶν ἢ ἐκ τῶν συμμάχων βαρβάρων. Ἡ θητεία ἦτο πολὺ μακρά, 20—25 ἐτῶν, ὁ στρατιώτης κατεγράφετο εἰς ἡλικίαν περίπου 20 ἐτῶν καὶ ἐλευθεροῦτο εἰς πολὺ προκεχωρημένην ἡλικίαν. Ἡ ἑστία τοῦ στρατιώτου ἦτο ὁ στρατών· ὁ κύριός του καὶ ὁ πατήρ του ἦτο ὁ Αὐτοκράτωρ. Ἡ Αὐτοκρατορία ἦτο κυρίως μία στρατιωτικὴ μοναρχία, καὶ τοῦτο ὑπῆρξε τὸ μεγαλύτερον ἐλάττωμά της. Δὲν εἶχεν οὔτε οἰκογένειαν, οὔτε φίλους παρὰ μόνον τὸν λεγεῶνά του, τοὺς ἀρχηγούς του, εἰς τοὺς ὁποίους ἦτο ἀφωσιωμένος, ὅπως καὶ εἰς τὸ ἔργον του. Ὅταν ἀπεχώρει ἐλάμβανεν ὡς ἀποζημίωσιν ὡρισμένον ποσόν, εἴτε χωράφιον. Ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ ἦτο μόνος ὁ Αὐτοκράτωρ, ὁ ὁποῖος διώριζεν ὅλους τοὺς ἀξιωματικοὺς ὡς ἐπιτρόπους αὐτοῦ (διὰ τοῦτο ὠνομάζοντο legati). Ὁ στρατὸς ἦτο κυρίως προωρισμένος διὰ τὴν φύλαξιν τῶν συνόρων, ὅπου ἦτο στρατοπεδευμένος ἐντὸς ὠχυρωμένων στρατοπέδων· ἦτο ἐσκορπισμένος κατὰ λεγεῶνας εἰς τὸν Ρῆνον, εἰς τὸν Δούναβιν, εἰς τὴν Ἀσίαν, εἰς τὴν Βόρειον Ἀφρικήν. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν πολὺ ὀλίγαι φρουραὶ ἔμενον, μόνον εἰς τὰς μεγάλας πόλεις, αἱ περισσότεραι δὲ εἰς τὴν Ρώμην.

Ὁ στρατὸς οὗτος, οἱ 25 λεγεῶνες, ἤτοι 150.000 ἄνδρες, δὲν ἦτο πολυάριθμος, ἂν σκεφθῶμεν τὴν ἔκτασιν τοῦ Κράτους. Ἀλλ' οἱ λεγεῶνες δὲν ἦσαν ἢ τὸ ἥμισυ πραγματικῶς τοῦ ὅλου στρατοῦ. Συνίσταντο μόνον ἀπὸ Ρωμαίους πολίτας, καὶ παρὰ τοὺς λεγεῶνας ἐσχηματίσθησαν καὶ ἄλλα σώματα στρατοῦ συγκροτούμενα ἐξ ὅσων δὲν εἶχον ἀκόμη ἀποκτήσει τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτου, ἢ καὶ ἐκ βαρβάρων συμμάχων εἴτε μισθοφόρων.

Κοινωνικαὶ καὶ θρησκευτικαὶ μεταρρυθμίσεις. — Ὁ Αὔγουστος δὲν ἠρκέσθη μόνον νὰ δώσῃ νέαν διοικητικήν, στρατιωτικήν, οἰκονομικὴν ὀργάνωσιν, δὲ ἠρκέσθη μόνον νὰ δώσῃ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἀσφάλειαν εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν χρόνων αὐτοῦ· ἠθέλησε νὰ δώσῃ εἰς αὐτὴν καὶ τὰς παλαιὰς ἀρετάς της, ἀλλὰ τοῦτο ἦτο ἀκόμη δυσκολώτερον. Κατήργησε 30 ἡμέρας ἑορτῶν, ηὔξησε δηλαδὴ τὰς ἐργασίμους ἡμέρας. Κατὰ τὰ τέλη τῆς Δημοκρατίας ἡ Ρωμαϊκὴ κοινωνία ὑπέφερεν ἀπὸ μεγάλα κακά, ἀπὸ τὴν κατάπτωσιν τῆς γεωργίας, ἀπὸ τὴν ἐλάττωσιν τοῦ

Digitized by Google

πληθυσμοῦ, ἀπὸ τὴν ἀθεΐαν, ἀπὸ τὴν ἀνηθικότητα. Ὁ Αὔγουστος ἐπροσπάθησε νὰ βελτιώσῃ τὴν γεωργίαν καὶ γενικώτερον νὰ ἀντιδράσῃ κατὰ τῆς διαφθορᾶς καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ τὰ παλαιὰ καλὰ ἤθη. Ἔλαβε μέτρα διὰ νὰ διοργανώσῃ τὴν τάξιν τῶν μικρῶν ἰδιοκτητῶν, τὸ ὁποῖον κατώρθωσεν ἐν μέρει διὰ τῆς διανομῆς γαιῶν εἰς τοὺς παλαιμάχους. Ἐπροσπάθησε νὰ ἐλαττώσῃ τὴν εἰσροὴν τῶν χωρικῶν εἰς τὰς πόλεις (νὰ ἐμποδίσῃ τὸν λεγόμενον σήμερον οὐρμπανισμόν). Ἐξέδωκε νόμους ἐναντίον τῆς πολυτελείας, τῶν συμποσίων καὶ τῶν ἐνδυμασιῶν, διαφόρους προσέτι νόμους πρὸς προστασίαν τῆς ἠθικῆς ἀφορῶντας τὸν γάμον, τὸ διαζύγιον, τὴν μοιχείαν καὶ ἔχοντας σκοπὸν νὰ στερεώσουν τοὺς γάμους καὶ νὰ εὐκολύνουν τὰς γεννήσεις. Ἀλλ' αἱ περὶ ἠθικῆς αὗται προσπάθειαι τοῦ Αὐγούστου ὀλίγην ἐπίδρασιν εἶχον εἰς τὴν κοινωνίαν, διότι οὔτε αὐτὸς οὔτε οἱ συνεργάται του ἐστενοχωροῦντο πολὺ διὰ νὰ ἐφαρμόζουν τὰς ἀρετὰς τὰς ὁποίας διέταττον εἰς τοὺς ἄλλους.

Ὁ Αὔγουστος ὑπῆρξεν εὐτυχέστερος εἰς τὰς προσπαθείας του πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς θρησκείας, διότι δὲν ἐπρόκειτο νὰ ἐπιδράσῃ εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον, ἀλλ' ἁπλῶς νὰ ὁρίσῃ τελετάς, αἱ ὁποῖαι ἤρεσκον εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Καὶ ἐν πρώτοις ἀνεκαίνισε τοὺς ναούς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν κατεστραμμένοι. Ἔπειτα ἐπανέφερε θρησκευτικὰ λειτουργήματα, τὰ ὁποῖα εἶχον περιπέσει εἰς ἀχρηστίαν. Προσέτι ἵδρυσε νέας λατρείας, ὅπως τῆς Ἀφροδίτης, ἡ ὁποία ἐλέγετο *Γενέτειρα* (Venus Genitrix), καὶ ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἡ μήτηρ τῶν Ῥωμαίων καὶ τοῦ Ἰουλείου οἴκου (εἰς τὸν ὁποῖον ἀνῆκεν ὁ Αὔγουστος), τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Παλατίνου, τοῦ Ἄρεως τοῦ Ἐκδικητοῦ (ἐκδικητοῦ τοῦ φόνου τοῦ Καίσαρος). Ὁ ναὸς οὗτος τοῦ Ἄρεως παρεῖχεν ἰδιάζον ἐνδιαφέρον, διότι αἱ στοαὶ αὐτοῦ ἦσαν ἐστολισμέναι μὲ τὰ ἀγάλματα τῶν σπουδαιοτέρων ἀνδρῶν τῆς Ῥώμης, φερόντων θριαμβευτικὸν ἔνδυμα καὶ ἐπιγραφάς, εἰς τὰς ὁποίας κατεγράφοντο αἱ νῖκαι αὐτῶν. Ἦτο δὲ τοῦτο ἀπόδειξις «ὅτι ἡ Αὐτοκρατορία δὲν ἤθελε νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τὰς παλαιὰς παραδόσεις της, ἀλλὰ τοὐναντίον εἶχε τὴν ἀξίωσιν νὰ συνεχίσῃ αὐτάς» (Boissier).

Ἡ θρησκευτικὴ αὕτη μεταρρύθμισις, ὡς καὶ οἱ περὶ ἠθικῆς νόμοι τοῦ Αὐγούστου, δὲν ἐπανέφερον βεβαίως τὴν παλαιὰν εὐσέβειαν, οὔτε τὰς παλαιὰς ἀρετάς, δεικνύουν ὅμως τὴν προσπάθειάν του νὰ ἀναστηλώσῃ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τοῦ παρελθόντος. Ἡ ὅλη βασιλεία τοῦ Αὐγούστου εἶχεν, ἕνεκα πολιτικῶν βεβαίως λόγων, τὸν ἀρχαϊκὸν αὐτόν, ἃς εἴπωμεν, χαρακτῆρα. Διὰ τοῦτο ὁ Ὁράτιος ψάλλει τὴν ἐπάνοδον τοῦ ὡραίου παρελθόντος τοῦ Ῥωμαϊκοῦ λαοῦ:

«. . . Tua, Caesar, aetas . . .
Et veteres revocavit artes,
Per quas Latinum nomen et Italiae
Crevere vires».

Ὑλικὴ εὐδαιμονία καὶ μεγάλα ἔργα. — Καὶ αἱ μὲν παλαιαὶ Ῥωμαϊκαὶ ἀρεταὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπανέλθουν. Κατώρθωσεν ὅμως ὁ Αὔγουστος νὰ ὑποκρύψῃ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς ἐλευθερίας διὰ τῶν ἄλλων ὠφελημάτων, τῶν παροχῶν, τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς εἰρήνης. Καὶ ἐξυμνήθη ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀπὸ τοὺς ποιητὰς ἡ περιλάλητος Pax Romana. Διὰ νὰ καλλωπίσῃ δὲ τὴν Ῥώμην, καὶ συγχρόνως διὰ νὰ δώσῃ ἐργασίαν εἰς τὸν λαόν, ὁ Αὔγουστος μετεμόρφωσε θαυμασίως τὴν πόλιν. Ὁ Ἀγρίππας, πλὴν ἄλλων κτισμάτων, ἔκτισε καὶ τὸν μέγαν ἐκεῖνον ναόν, ὁ ὁποῖος σῴζεται ἕως σήμερον καὶ ὀνομάζεται *Πάνθεον*. Ἀλλὰ τὰ ἔργα δημοσίας ὠφελείας ἦσαν πολυπληθέστερα. Ἡ ὑπηρεσία τῶν ὑδάτων ἐτελειοποιήθη, τὰ ὑδραγωγεῖα καὶ αἱ δεξαμεναὶ ἀνεκαινίσθησαν, νέα κατεσκευάσθησαν, θέρμαι ἤτοι δημόσια λουτρά, βρύσεις πολλαὶ ἐκόσμησαν τὰς ὁδούς. Ὁ Ἀγρίππας κατεσκεύασεν 700 δεξαμενάς, 105 βρύσεις, 170 λουτρά. Αἱ ὁδοὶ ηὐρύνθησαν, αἱ πλατεῖαι ἐκοσμήθησαν, νέαι πλατεῖαι, *φόροι*, ὡς ἔλεγον οἱ Βυζαντινοί, κατεσκευάσθησαν, τὸ Forum Julium (τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀρχίσει ὁ Καῖσαρ) καὶ τὸ Forum Augustum, νέα δὲ συνοικία ἔγινεν εἰς τὸ Πεδίον τοῦ Ἄρεως (τὸ Campus Martius). Ἠδύνατο λοιπὸν ὁ Αὔγουστος νὰ καυχᾶται ὅτι τὴν πόλιν, τὴν ὁποίαν εἶχεν εὕρει πλινθίνην, τὴν μετέβαλεν εἰς πόλιν ἐκ μαρμάρου. Θὰ ἠδύνατο ἐπίσης νὰ καυχηθῇ ὅτι τὴν πόλιν, ἡ ὁποία πρότερον εἶχε γίνει φωλεὰ πολιτικῶν δολοφόνων καὶ εἶχε γεμίσει αἷμα ἀπὸ τὰς καθημερινὰς πολιτικὰς ταραχάς, τὴν εἶχε μεταβάλει εἰς πόλιν ἥσυχον καὶ ἀσφαλῆ. Καὶ εἰς ὅλην τὴν Ἰταλίαν, καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας ἐβελτίωσε τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν καὶ ηὐκόλυνε τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας καὶ τοῦ ἐμπορίου, κατεσκεύασεν ἢ ἐπιδιώρθωσε τὰς ὁδούς, αἱ ὁποῖαι εἶχον τὴν ἀρχὴν αὐτῶν εἰς τὴν Ῥώμην (ἀπὸ τὸ λεγόμενον *μιλλιαρήσιον*). Δημόσια ἔργα ἐξετελέσθησαν εἰς ὅλον τὸ Κράτος, ἰδίως εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἡ ὁποία εἶχε πάντοτε τὰ ἰδιαίτερα προνόμιά της. Ἡ λῃστεία, ἡ ὁποία εἶχεν ἐξαπλωθῆ ἕνεκα τῶν ἐμφυλίων πολέμων, ἐξηφανίσθη. Εἰς τοὺς παλεμάχους, ἴσως καὶ τοὺς πτωχοὺς τῆς Ῥώμης, διεμοιράσθησαν πολυπληθεῖς γαῖαι (εἰς 30,000 παλαιμάχους). Εἰς δὲ τὴν Ῥώμην 200.000 πτωχοὶ πολῖται ἐλάμβανον δωρεὰν τὸν σῖτον, πολλάκις ἐγίνοντο πωλήσεις μὲ ἠλαττωμένας τιμάς, καὶ χρήματα ἀκόμη ἐμοιράζοντο εἰς τὸν λαόν. Μὲ μεγάλην δὲ λαμπρότητα ἐτέλει ὁ Αὔγουστος, δι' ἰδίας δαπάνης, τοὺς προσφιλεῖς εἰς τοὺς Ῥωμαίους ἀγῶνας καὶ ἄλλα θεάματα. Ὁ ἴδιος ὁ Αὔγουστος λέγει εἰς ἓν ἐπίσημον κείμενον, εἰς τὴν «ἐπιγραφὴν τῆς Ἀγκύρας», εἰς τὸ ὁποῖον μόνος διηγεῖται τὰς πράξεις του, ὅτι εἰς τοὺς ἀγῶνας, τοὺς ὁποίους ἐτέλεσεν, ἐνεφάνισε 10.000 μονομάχους, 3.500 θηρία, ἀκόμη καὶ 3.000 ἐρέτας εἰς μίαν πλαστὴν ναυμαχίαν. Ἔδιδεν ἐπίσης καὶ θεατρικὰς παραστάσεις, ἀλλ' οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἦσαν τόσον λεπτῆς μορφώσεως, ὥστε ν' ἀγαποῦν τὰς τραγῳδίας καὶ τὰς κωμῳδίας· ἐπροτίμων τὰ περίεργα καὶ τὰ ἐκπληκτικὰ θεάματα.

Μεγάλην ἀνάπτυξιν ἔλαβε τὸ ἐμπόριον ἐπὶ τοῦ Αὐγούστου. Αἱ μεγάλαι ὁδοί, διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ὁποίων ἐλαμβάνοντο ἐξαιρετικὰ μέτρα, δὲν ἐχρησίμευον μόνον εἰς τὸ νὰ μεταβιβάζουν ταχέως τὰς αὐτοκρατορικὰς διαταγὰς καὶ νὰ ἐξασφαλίζουν τὴν εἰρήνην τῶν ἐπαρχιῶν, ἀλλ' ἐβοήθησαν καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου καὶ εἰς τὴν εὐτυχίαν τοῦ λαοῦ. Ἐπίσης τὸ θαλάσσιον ἐμπόριον ἦτο ἀνθηρόν. Ἡ Ὠστία (τὸ ἐπίνειον τῆς Ῥώμης), ἡ Νεάπολις, οἱ Ποτίολοι (τὸ σημερινὸν Pozzuoli) εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐχρησίμευον ὡς λιμένες καὶ ὡς ἀποθῆκαι, διὰ τῶν ὁποίων ἀπεστέλλοντο εἰς τὰς χώρας τῆς Δύσεως τὰ προϊόντα, τὰ ὁποῖα ἔφθανον ἀπ' ὅλον τὸν κόσμον. Ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, τὴν Ἀφρικήν, τὴν Σικελίαν ἤρχοντο ὁ σῖτος, τὰ λαχανικὰ καὶ οἱ καρποί, ἀπὸ τὴν Ἱσπανίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν ἔρια, μέταλλα κλπ., τὰ πολυτιμότερα δὲ προϊόντα ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν: ἡ Κίνα ἔστελλε τὴν μέταξάν της, αἱ Ἰνδίαι τὰ μαργαριτάρια, τοὺς πολυτίμους λίθους, τὸ ἐλεφαντοστοῦν, τὰ λεπτεπίλεπτα ὑφάσματα, ἡ Ἀραβία τὰ ἀρώματα, ἡ Ἀσία, ἡ Συρία, ἡ Αἴγυπτος διάφορα γεωργικὰ καὶ βιομηχανικὰ προϊόντα καὶ τὰ θαυμάσια ἑλληνιστικὰ κομψοτεχνήματα.

Διὰ τῶν μεγάλων δ' ἔργων τῆς ἀπογραφῆς καὶ τοῦ γενικοῦ κτηματολογίου τοῦ Κράτους, ἐκ τοῦ ὁποίου προῆλθε τὸ διάγραμμα χάρτου τῆς γῆς (orbis pictus), ἐκανονίσθησαν ἐπωφελῶς καὶ δικαίως τὰ οἰκονομικὰ ζητήματα καὶ ἡ κατανομὴ τῶν φόρων. Εἰρήνη, ἀσφάλεια, ὑλικὴ εὐημερία ἐξύψωσαν τὸν αἰῶνα τοῦ Αὐγούστου. Οἱ ποιηταὶ ἔψαλλον «τὸν χρυσοῦν αἰῶνα», καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Ῥώμης καὶ τῆς Αὐτοκρατορίας ἐξέφραζον τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῶν πρὸς τὸν κυρίαρχον.

Ο ΑΙΩΝ ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

Ἀκμὴ τῶν γραμμάτων.— Ἔχει ἐπίσης καὶ ἄλλην λαμπροτάτην δόξαν ὁ Αὔγουστος, ὅτι συνέδεσε τὸ ὄνομά του μὲ τὴν ὑψίστην ἄνθησιν τῆς λατινικῆς λογοτεχνίας. Εἰς τὸν λεγόμενον *αἰῶνα τοῦ Αὐγούστου* περιλαμβάνεται καὶ ἡ πρὸ αὐτοῦ γενεά, ἀλλ' ἡ εὐγνωμοσύνη τῶν λαῶν συνεδύασεν ἐν τῇ αὐτῇ ἀναμνήσει τὰ εὐεργετήματα πολιτικῆς φύσεως, ὁποῖα εἶναι ἡ κατάπαυσις τῶν ἐμφυλίων πολέμων καὶ ἡ εἰρήνευσις τοῦ κόσμου, μὲ τὴν θαυμασίαν λογοτεχνικὴν ἄνθησιν τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου. Ἄλλως τε ὁ Αὔγουστος, ἔχων εἰς τοῦτο ἀντιπρόσωπόν του τὸν Μαικήναν, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα κυρίως ἐνθυμίζει τὴν ἀκμὴν ταύτην, παρέσχε πλήρη τὴν προστασίαν του εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων, διότι καὶ ὁ ἴδιος εἶχεν ἀρκετὴν μόρφωσιν, ὥστε νὰ ἐκτιμᾷ τὴν ἀξίαν των. Εἰς τὸν Αὔγουστον ὀφείλομεν τὴν διάσωσιν τῆς Αἰνειάδος, τὴν ὁποίαν ὁ Βιργίλιος ἠθέλησε νὰ καταστρέψῃ.

Οἱ σπουδαιότεροι συγγραφεῖς. Μεταξὺ τῶν συγγραφέων, οἱ ὁποῖοι διέλαμψαν τότε θὰ μνημονευθοῦν ἁπλῶς οἱ σπουδαιότεροι (περὶ αὐτῶν βλ. οἰκεῖα ἄρθρα). Οἱ πρὸ τοῦ Αὐγούστου ποιηταὶ εἶναι ὁ *Λουκρήτιος* καὶ ὁ *Κάτουλλος*, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος καθώρισε λαμπρῶς τὴν ποιητικὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ὁ *Βιργίλιος* ἔμελλε ν' ἀναβιβάσῃ εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς τελειότητος· συγγραφεῖς δὲ ἱστορικοὶ αὐτὸς ὁ *Ἰούλιος Καῖσαρ*, τοῦ ὁποίου ἡ στρατιωτικὴ καὶ πολιτικὴ δόξα ἐξήλειψε τὴν λογοτεχνικήν, ὁ φίλος του *Σαλλούστιος*, καὶ ὁ ἐπιφανὴς ῥήτωρ *Κικέρων*, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἐνθυμίζει ἓν ἀπὸ τὰ μεγάλα ἐγκλήματα τοῦ Αὐγούστου. Ὅλοι οἱ συγγραφεῖς οὗτοι ἤκμασαν πρὸ τοῦ Αὐγούστου. Ἀλλὰ πλησίον αὐτοῦ εὑρίσκομεν τοὺς ποιητὰς *Τίβουλλον* καὶ *Προπέρτιον*, οἱ ὁποῖοι ψάλλουν τὸν ἔρωτα καὶ τὴν ἡδυπάθειαν, τὸν *Ὀβίδιον*, κομψὸν καὶ χαριτωμένον ποιητήν, ἔπειτα τὸν ἀρχιτέκτονα *Βιτρούβιον*, τὸν πολυμερῆ λόγιον *Οὐάρρωνα*, τὸν πολυγράφον *Ἀσίνιον Πολλίωνα*. Εἰς τὴν ἰδίαν ἐποχὴν δύνανται ν' ἀναχθοῦν καὶ οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς *Διόδωρος ὁ Σικελιώτης*, ὁ ὁποῖος, ὡς καὶ ὁ Ἰουδαῖος *Νικόλαος ὁ Δαμασκηνός*, ἔγραψε γενικὴν ἱστορίαν διὰ τὸ παγκόσμιον Ῥωμαϊκὸν κράτος, ὁ μέγας γεωγράφος *Στράβων*, *ὁ Διονύσιος ὁ Περιηγητής*.

Ἡ δόξα τοῦ αἰῶνος τοῦ Αὐγούστου. Ἡ μεγάλη λάμψις καὶ ὁ χαρακτηριστικώτερος χρωματισμὸς ἐδόθη εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ Αὐγούστου ἀπὸ τοὺς ποιητὰς *Βεργίλιον* καὶ *Ὁράτιον*, ὡς καὶ ἀπὸ τὸν ἱστορικὸν *Τίτον Λίβιον*. Ἡ λογοτεχνικὴ δημιουργία τῶν ἐπιφανῶν τούτων ἀνδρῶν τίθεται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Αὐγούστου καὶ τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον ἐπιδιώκει.

Ὁ Βιργίλιος γράφει τὰ «Γεωργικά» του διὰ νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τοὺς Ῥωμαίους τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν γῆν· ψάλλων λοιπὸν «τὴν δόξαν τῶν ἀγρῶν» βοηθεῖ τὰ σχέδια τοῦ ἡγεμόνος. Εἰς δὲ τὴν «Αἰνειάδα», μὲ εὔρωστον ποιητικὴν χάριν, ἐξυμνεῖ τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα καὶ τὸν σεβασμὸν τοῦ παρελθόντος, συνδέει δὲ τὸν Ἰούλειον καὶ Αὐγούστειον οἶκον μὲ τὸν Ἀσκάνιον, τὸν υἱὸν τοῦ Αἰνείου καὶ ἔγγονον τοῦ Διός, συντελῶν οὕτω εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς μοναρχίας καὶ τῆς δυναστείας τοῦ Αὐγούστου, ἀφοῦ δίδει εἰς αὐτὰς θείαν καταγωγήν. Ὁ Βιργίλιος μὲ τὴν Αἰνειάδα αὐτοῦ προτρέπει τὸν Αὔγουστον εἰς τὴν παντοκρατορίαν καὶ ἐνισχύει τὸν Ῥωμαϊκὸν ἰμπεριαλισμόν:

«Tu regere imperio populos, Romane, memento».

Ἐπίσης καὶ ὁ Ὁράτιος εἰς τὰ κομψὰ καὶ ζωηρὰ ποιήματά του ἐπαινεῖ τὴν παλαιὰν λιτότητα, συμβουλεύει τὴν τάξιν, τὴν εὐλάβειαν καὶ ὅ,τι ἄλλο νομίζει ὅτι θὰ ἐνισχύσῃ τὰς προσπαθείας τοῦ Αὐγούστου. Καὶ ὁ μέγας ἱστορικὸς τῆς Ῥώμης Τίτος Λίβιος γράφει τὴν ἱστορίαν τῆς Ῥώμης ὡς ἀληθῆ ἐθνικὴν ἐποποιίαν, μνημονεύων ὅλας τὰς παραδόσεις περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς πόλεως. Καὶ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἀκόμη μορφὴν τὰ ἔργα ταῦτα, γραμμένα μὲ ἐπιμέλειαν καὶ σεμνὸν ὕφος, δεικνύουν ὅτι οἱ χρόνοι τῶν ταραχῶν παρῆλθον καὶ βασιλεύει ἤδη μετὰ τοῦ Αὐγούστου ἡ παγκόσμιος εἰρήνη. Κατὰ τὴν ἔμπνευσιν καὶ τὴν τέχνην ὅλοι οἱ ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς οὗτοι εἶναι μαθηταὶ τῶν Ἑλλήνων. Εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ πλεῖστοι τῶν Λατίνων συγγραφέων καὶ ποιητῶν ζητοῦν, ἂν ὄχι τὴν οὐσίαν, τοὐλάχιστον τὴν μορφὴν τῶν ἰδεῶν των. Καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ ὑμνηταὶ τοῦ μεγαλείου τῆς Ῥώμης, ὁ Βιργίλιος, ὁ Ὁράτιος, ὁ Τίτος Λίβιος, ἀκολουθοῦν τὸν δρόμον, τὸν ὁποῖον ἐχάραξαν οἱ Ἕλληνες.

Ἡ τέχνη.— Ἀσθενὲς δὲ σημεῖον τοῦ Ῥωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ Αὐγούστου εἶναι ἡ τέχνη. Ἡ Ῥώμη καὶ ἡ Ἰταλία ἐκαλύφθησαν ἀπὸ παντοειδῆ μνημεῖα, ναούς, δημόσια οἰκοδομήματα, ἔργα δημοσίας ἀσφαλείας, τὰ ὁποῖα δεικνύουν τὴν τελειότητα τῆς Ῥωμαϊκῆς, ἢ ἀληθέστερον Ἑλληνορρωμαϊκῆς τέχνης. Τὰ μεγάλα ἔργα τὰ ἐκτελεσθέντα ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου, καὶ ἔπειτα ὑπὸ τοῦ Κλαυδίου, τοῦ Νέρωνος, τῶν Φλαβίων, ἔδωσαν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς ἀρχιτέκτονας νὰ δείξουν τὴν ἱκανότητά των. Ὁ Βιτρούβιος ἔγραψεν ἐπὶ Αὐγούστου τοὺς κανόνας τῆς τέχνης των, οἱ ὁποῖοι κατ' οὐσίαν ἦσαν οἱ κανόνες τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ὁποία μάλιστα διεμορφώθη κατὰ τοὺς Ἑλληνιστικοὺς χρόνους. Οἱ Ῥωμαῖοι ἐδανείσθησαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, συνήθως περιωρίσθησαν εἰς τὸ νὰ τοὺς ἀντιγράψουν. Ἡ σπουδαιοτάτη Ῥωμαϊκὴ συμβολὴ εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν εἶναι ἡ χρησιμοποίησις τοῦ θόλου καὶ προσέτι τῆς λιθοκόλλας, ἡ ὁποία καθίστανε **δυνατὴν τὴν ἀνέγερσιν** μεγά-

Δακτυλιόλιθος ἐξ ὄνυχος τῶν Αὐγουστείων χρόνων. [Βιέννη]

Digitized by Google

λων κτιρίων καὶ δὴ προωρισμένων ὡς δημοσίων θεαμάτων (θέατρα ἀμφιθέατρα) καὶ ὡς δημοσίων ἔργων (ὑδραγωγεῖα, θέρμαι κλ.).

Ἡ δὲ ζωγραφικὴ καὶ ἡ ἀνδριαντοποιία τῶν Ρωμαίων δὲν εἶναι παρὰ δουλικὴ μίμησις· τὰ πλεῖστα μάλιστα ἔργα αὐτῆς εἶναι ἔργα τῶν πολυπληθῶν Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν, εἴτε καὶ ἁπλῶν τεχνιτῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον συρρεύσει τότε εἰς τὴν Ρώμην καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Τὸ ἀξιολογώτερον ἔργον, τὸ ὁποῖον ἔγινε διὰ τὰ γράμματα καὶ τὴν τέχνην ἐπὶ Αὐγούστου, εἶναι ὅτι ἀπὸ τοὺς χρόνους αὐτοῦ, κατὰ μίμησιν πάλιν τῶν μεγάλων Ἑλλήνων βασιλέων τῆς Ἀνατολῆς καὶ δὴ τῶν Πτολεμαίων, ἤρχισαν εἰς τὴν Δύσιν αἱ συλλογαὶ βιβλίων καὶ ἀντικειμένων τῆς τέχνης, αἱ ὁποῖαι ἔμελλον νὰ ὁδηγήσουν εἰς τὴν ἵδρυσιν τῶν Μουσείων καὶ τῶν δημοσίων βιβλιοθηκῶν. Ὁ Ἀσίνιος Πολλίων κατήρτισε συλλογὴν πολύτιμον σπανίων ἔργων τέχνης. Πρῶτος δ' οὗτος ἤνοιξε δημοσίαν βιβλιοθήκην καὶ εἰσήγαγε τὴν συνήθειαν τῶν δημοσίων ἀναγνωσμάτων καὶ διαλέξεων. Αὐτὸς ὁ Αὔγουστος ἵδρυσε δύο βιβλιοθήκας, τὴν *Ὀκταβιανὴν* καὶ τὴν *Παλατινήν*. Ἔκτοτε ἡ ἀγάπη πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας ἔμεινε μία ἀπὸ τὰς λαμπρὰς ἀρετὰς τῶν Ρωμαίων Αὐτοκρατόρων, ἡ ὁποία ἔχει τοῦτο τὸ σημαντικὸν διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν, ὅτι ἔτρεφεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀγάπην καὶ τὴν εὔνοιαν πρὸς τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ συγκρότησις τῶν συνόρων. — Ὁ Αὔγουστος δὲν ἦτο πολεμικὸς ἀνήρ, ἠναγκάσθη ὅμως νὰ προβῇ εἰς κατακτήσεις ἀπὸ ἀνάγκην, διὰ νὰ δώσῃ εἰς τὸ Κράτος ἀσφαλῆ σύνορα. Πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ρήνου ἠδύνατο ν' ἀρκεσθῇ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῶν συνόρων, ἀλλ' ἐπροτίμησε νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν προσάρτησιν τῆς Γερμανίας. Κατ' ἀρχὰς ἔσχεν ἐπιτυχίας, ἀλλ' εἰς μίαν ἐκστρατείαν ἐφονεύθη ὁ στρατηγὸς Δροῦσος, υἱὸς τῆς γυναικὸς τοῦ Αὐγούστου Λιβίας, πικρῶς δ' ἐθρήνησεν ὁ πατρυιὸς τὸν θάνατον τοῦ γενναίου ἐκείνου νεανίου, τὸν ὁποῖον ἠγάπα ὡς ἴδιον υἱὸν καὶ προώριζεν ὡς διάδοχον. Τὸ ἔτος 9 μ. Χ. μεγάλη ἐπανάστασις ἐκρήγνυται εἰς τὴν Γερμανίαν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἀνδρείου ἀρχηγοῦ *Ἀρμινίου*. Ὁ διοικητὴς Βάρος περικυκλώνεται εἰς τὸν περίφημον Τευτοβούργειον δρυμὸν καὶ ἐξολοθρεύεται μὲ τοὺς λεγεῶνας αὐτοῦ. Στρατιὰ εἰκοσιεπτὰ χιλιάδων ἀνδρῶν εἶχε καταστραφῆ σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου. Οἱ Ρωμαῖοι ἐγκατέλειψαν τὴν Γερμανίαν, καὶ ὁ Αὔγουστος δὲν ἔπαυε περίλυπος ν' ἀνακράζῃ: «Βάρε, ἀπόδος μοι τοὺς λεγεῶνάς μου!»

Ὁ Αὔγουστος ὑπῆρξεν εὐτυχέστερος πρὸς τὸ μέρος τοῦ Δουνάβεως. Ὅτε ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, ἡ Ἰταλία ἔφθανε μόνον ἕως τοὺς πρόποδας τῶν Ἄλπεων, ἀλλ' ὁ Αὔγουστος κατώρθωσε διὰ πολλῶν δυσκόλων ἐκστρατειῶν νὰ φέρῃ τὰ σύνορα ἕως τὸν Δούναβιν καὶ προσαρτήσῃ εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν τὸ Τυρόλον, τὴν Βαυαρίαν καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλβετίαν, ἔπειτα δὲ τὸ Νωρικὸν (τὴν Γερμανικὴν Αὐστρίαν). Κατόπιν διηύθυνε τοὺς στρατούς του εἰς τὴν μεγάλην χώραν πρὸς Ἀνατολὰς τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου (Βαλκανικῆς), ἡ ὁποία ὠνομάζετο Ἰλλυρικόν, καὶ διωργάνωσε τὰς ἐπαρχίας Παννονίαν, Δαλματίαν, Μοισίαν (Σερβίαν καὶ Βουλγαρίαν).

Ὅλαι αἱ προσπάθειαι καὶ αἱ προσκτήσεις αὗται τοῦ Αὐγούστου προήρχοντο ἀπὸ σοφωτάτην σκέψιν, ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ σύνδεσις πραγματικὴ μεταξὺ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία ἀπετελεῖτο ἀπὸ δύο μεγάλα, καλῶς διακεκριμένα μέρη, ἀπὸ τὴν Δύσιν καὶ ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν. Ἀλλὰ δὲν ἀπετέλει ἓν ὁμοιογενὲς καὶ συνεχὲς σύνολον, διότι οἱ λαοὶ τοὺς ὁποίους ἐχώριζεν ἡ Ἀδριατικὴ θάλασσα καὶ τὸ Ἰόνιον πέλαγος ἦσαν σχεδὸν ξένοι οἱ μὲν πρὸς τοὺς δέ, καὶ ἀφοῦ δὲν εἶχον φυσικὸν δεσμόν, ἔπρεπε νὰ δημιουργηθῇ τεχνητός. Ὁ μόνος ἑνωτικὸς δεσμός των ἦτο ἡ θάλασσα, ἀλλ' ἡ Ρώμη δὲν ἦτο ἰσχυρὰ εἰς τὴν θάλασσαν. Διὰ τοῦτο ὁ Αὔγουστος κατέκτησε τὸ Ἰλλυρικόν, τὴν Δαλματίαν, τὴν Μοισίαν, καὶ οὕτως ἐδημιούργησε μίαν ἀπέραντον ἐπαρχίαν Ἑλληνορρωμαϊκήν, τὴν ὁποίαν προήσπιζεν ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ὁ μέγας ποταμὸς Δούναβις καὶ πολλοὶ λεγεῶνες.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν Ἀνατολήν, δὲν ἐπεζήτησε κατακτήσεις. Ἠρκέσθη νὰ βάλῃ εἰς τοὺς θρόνους τῆς Ἀρμενίας, τῆς Μηδίας καὶ τῆς Παρθίας βασιλεῖς ὑποτελεῖς εἰς αὐτόν. Ἀργότερα ὅμως καὶ αἱ χῶραι αὗται ἀνέκτησαν τὴν αὐτονομίαν των. Οὕτως ὁ Αὔγουστος ἐπέτυχε καὶ εἰς τὸν Ρῆνον καὶ εἰς τὸν Εὐφράτην. Ἴσως ἐνόμιζεν ὅτι τὸ Κράτος εἶχε φθάσει πρὸς Ἀνατολὰς εἰς τὴν κανονικὴν αὐτοῦ ἐπέκτασιν. Ὅταν δὲ ἀπέθανεν, ἀφῆκε παραγγελίαν νὰ μὴ ἐπεκταθῇ περισσότερον, ἠκολούθησαν δὲ τὴν συμβουλὴν ταύτην οἱ διάδοχοί του, καὶ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ Ρωμαϊκὴ κατάκτησις ἔμεινε περιωρισμένη περίπου εἰς τὸ πλαίσιον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὁρίσει ὁ Αὔγουστος. Τὰ σύνορα τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ἐπὶ τοῦ Αὐγούστου ἦσαν ὡς τὰ φυσικὰ σύνορα, μεγάλαι θάλασσαι, ποταμοί, ἔρημοι, ὁ Ἀτλαντικὸς ὠκεανός, ὁ Ρῆνος, ὁ Δούναβις, ὁ Εὐφράτης, ἡ μεγάλη ἔρημος εἰς τὴν Ἀφρικήν.

Τὸ μεγαλεῖον τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους.—Ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία δὲν συνίστατο μόνον ἀπὸ ἐπαρχίας, ἀλλὰ περιέλαβε καὶ ὁλόκληρα βασίλεια, εἶχε δὲ ἄλλα κράτη ὑποτελῆ. Ὁ Αὔγουστος ἔκαμε Ρωμαϊκὰς ἐπαρχίας τὸ ἔνδοξον Ἑλληνικὸν βασίλειον τῆς Αἰγύπτου, τὰ βασίλεια τῆς Γαλατίας, τοῦ Πόντου. Εἰς τὴν Ἀρμενίαν, τὴν Καππαδοκίαν, τὴν Παρθίαν, ἕως τὸν Εὔξεινον Πόντον ἐξέτεινε τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ ὀνόματος. Κατὰ τὴν περιοδείαν του εἰς τὴν Ἀνατολὴν τῷ 23 π. Χ. κατώρθωσε νὰ ἐπιφέρῃ τὸ πέρας τοῦ μεγάλου πολέμου κατὰ τῶν Πάρθων, κατὰ τρόπον ἱκανῶς ἔντιμον διὰ τὴν Ρώμην. Ἔλαβεν ὀπίσω τὰς στρατιωτικὰς σημαίας, τὰς ὁποίας εἶχεν ἀπολέσει ὁ Κράσος, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους, οἱ ὁποῖοι εἶχον ζωγρηθῆ κατὰ τὰς ἀτυχεῖς ἐκστρατείας τοῦ Ἀντωνίου, ἔβαλε δὲ καὶ βασιλέα ἰδικόν του ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Παρθίας. Εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἦτο διαιτητὴς πανίσχυρος καὶ ἔσυρεν ὑπὸ τὰς διαταγάς του τὸν ἰσχυρὸν βασιλέα αὐτῆς Ἡρώδην. Ἡ βασίλισσα τῶν Αἰθιόπων Κανδάκη, κατὰ τὴν περιοδείαν του εἰς τὴν Ἀνατολήν, εἶχε στείλει πρεσβείαν καὶ ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ εἰρήνην, ὡμολόγησε δὲ μετ' αὐτῆς συνθήκην ἐξασφαλίζουσαν τὰ νότια σύνορα τῆς Αἰγύπτου. Τέλος, εἰς τὴν Βόρειον Ἀφρικήν, ἔβαλε τὸν λόγιον βασιλέα Ἰούβαν Β', εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε δώσει σύζυγον τὴν κόρην τῆς Κλεοπάτρας καὶ τοῦ Ἀντωνίου Σελήνην, ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Μαυριτανίας, ὡς πιστὸν θεράποντα τῆς Ρώμης. Τὸ ὄνομα τῆς Ρώμης, ἡ ἀπήχησις τῆς δυνάμεώς της ἐπέρασε κατὰ πολὺ τὰ μακρινὰ σύνορά της. Ὁ Αὔγουστος ἐδέχθη πρεσβείας τῆς βασιλίσσης τῶν Αἰθιόπων, τῶν Ἰνδῶν, τοῦ βασιλέως τῆς Βακτριανῆς.

Ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Αὐγούστου (14 μ.Χ.).

Εἶχε λοιπὸν δίκαιον ὁ Αὔγουστος νὰ μεγαλαυχῇ καὶ νὰ κηρύττῃ εἰς τὸν κόσμον τὰς εὐεργεσίας του, διὰ τὰς ὁποίας ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ χρεωστῇ εἰς αὐτὸν εὐγνωμοσύνην. Ἡ περίφημος ἐπιγραφὴ τῆς Ἀγκύρας (βλ. λ.), ἡ ὁποία εἶναι γεγραμμένη εἰς κείμενον Λατινικὸν καὶ Ἑλληνικὸν ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ ναοῦ τῆς Ρώμης καὶ τοῦ Αὐγούστου, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ πολιτικὴ διαθήκη τοῦ Αὐτοκράτορος. Τὸ κείμενον τοῦτο, τὸ ὁποῖον φαίνεται ἀναγραφὴ κεφαλαίων μακροῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον εἶχε γράψει ὁ Αὔγουστος «De vita sua», εἶναι πολυτιμότατον ὄχι μόνον διὰ τὰς λεπτομερείας τῶν πληροφοριῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ψυχολογίαν τοῦ Αὐγούστου. Μὲ τὴν συνήθη ὑποκριτικὴν ἀφέλειαν καὶ μὲ στόμφον περισσὸν ἀφηγεῖται ὁ Αὔγουστος τὰ κατορθώματα καὶ τὰς τιμάς του. Οὕτω, συνοψίζων, λέγει:

«Εἰρήνευσα τὰς ἐπαρχίας, χωρὶς νὰ κάμω εἰς οὐδένα λαὸν ἄδικον πόλεμον. Ἡ Αἴγυπτος προσετέθη εἰς τὸ Κράτος μου, εἰς τὴν Ἀρμενίαν ἔδωκα ἰδικόν μου βασιλέα. Ἡ Ἀφρική, αἱ Ἱσπανίαι, ἡ Ἀχαΐα, ἡ Ἀσία, ἡ Συρία, ἡ Γαλατία, ἡ Πισιδία ἔχουν στρατιωτικάς μου ἀποικίας. Οἱ Πάρθοι ἐζήτησαν τὴν ἐπιείκειάν μου. Οἱ βασιλεῖς τῶν Ἰνδιῶν, τῶν Βασταρνῶν, τῶν Σκυθῶν, τῶν Σαρματῶν, οἱ Ἀλβανοί, οἱ Ἴβηρες, οἱ Μῆδοι ἐζήτησαν τὴν συμμαχίαν μου.... Διὰ νὰ μὲ ἀνταμείψῃ ἡ Σύγκλητος μοὶ ἀπένειμε τὸ ὄνομα Σεβαστός».

Νομισματικὴ τοῦ Αὐγούστου. — Πρὶν ἢ λάβῃ τὸ ὄνομα Αὔγουστος, ὁ Ὀκταβιανὸς ἔκοψε νομίσματα μὲ τοὺς τίτλους imperator καὶ triumvir. Ἡ μορφὴ αὐτοῦ εἶναι σχεδὸν πάντοτε δεξιὰ μὲ τὰς ἐπιγραφὰς C. CAESAR IMP. (Caius Caesar, imperator), ἢ CAESAP IIIVIR R. P. C. (Caesar, triumvir reipublicae constituendae) κ. λ. Εἰς τὴν ὀπισθίαν ὄψιν εἰκονίζονται τύποι καὶ ἐπιγραφαὶ ποικιλώτατοι, ἡ κεφαλὴ τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου ἢ τοῦ Λεπίδου, τῶν συναρχόντων τοῦ Ὀκταβίου ἐν τῇ τριαρχίᾳ, ὡς μορφαὶ δὲ ἡ Ἀφροδίτη, ἡ Δήμητρα, ὁ Αἰνείας φέρων τὸν Ἀγίσην ἐπὶ τῶν ὤμων, ἡ Νίκη ἐπὶ τῆς σφαίρας τοῦ κόσμου, ἡ Εἰρήνη κ.λ. Τὰ νομίσματα ταῦτα εἶναι σχεδὸν ἀποκλειστικῶς χρυσᾶ ἢ ἀργυρᾶ. Ἐκόπησαν δὲ εἰς τὴν Ρώμην ἢ καὶ εἰς ἐπαρχίας, δὲν φέρουν ὅμως μονογράμματα ἐργαστηρίου· ἡ ἔλλειψις αὕτη δεικνύει ὅτι τὰ νομίσματα ἐκόπησαν ὑπὸ ἰμπεράτορος, ἐνῷ τὰ φέροντα τὸ σῆμα εἶναι νομίσματα τῶν ἐπαρχιακῶν κοινοτικῶν πόλεων.

Ἀπὸ τὸ ἔτος 27 π. Χ. ὁ Ὀκτάβιος λαμβάνει ὄχι μόνον τὸν τίτλον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀποκλειστικὸν σχεδὸν ὄνομα Αὔγουστος. Πέριξ τῆς κεφαλῆς του ὑπάρχει ἐπὶ τῶν νομισμάτων του ἡ ἐπιγραφὴ AUGUSTUS ἢ CAESAR AUGUSTUS. Εἰς τὴν ὀπισθίαν δὲ ὄψιν, ἂν τὰ νομίσματα ἐκόπησαν εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Ἱσπανίαν, φέρουν τὰ ὀνόματα ἀρχόντων, τὰ πλεῖστα ἔχουν τύπους καὶ ἐπιγραφὰς πρὸς τιμὴν τοῦ Αὐτοκράτορος. Εἰς τὰ χαλκᾶ νομίσματα προστίθεται τὸ S. C. (Senatus consulto), τὸ ὁποῖον δεικνύει, ὅτι ὁ Αὔγουστος εἶχεν ἀφήσει εἰς τὴν Σύγκλητον τὸ δικαίωμα νὰ κόπτῃ χαλκοῦν νόμισμα εἰς τὰ νομισματοκοπεῖα τῆς Ρώμης.

Τὰ Αὐτοκρατορικὰ νομίσματα εἶναι χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, οἱ δὲ τύποι καὶ αἱ ἐπιγραφαί των εἶναι ποικιλώτατοι καὶ ἀναμιμνήσκουν γεγονότα σύγχρονα, στρατιωτικὰ κατορθώματα, θριάμβους, ἑορτὰς καὶ ἀγῶνας κ. τ. τ. Ἀξιολογώτατα νομίσματα εἶναι τὰ εἰκονίζοντα τὸν Ἄκτιον Ἀπόλλωνα, τὸν Ἄρην τὸν Ἐκδικητὴν (Mars Ultor), θριαμβευτικὰς ἁψῖδας, μίαν ἀγελάδα, ἡ ὁποία πιθανὸν νὰ εἶναι ἀναπαράστασις καμμιᾶς ἀπὸ τὰς περιφήμους ἀγελάδας τοῦ Ἕλληνος γλύπτου Μύρωνος. Σημειωτέον ὅτι αἱ ἐπαρχίαι εἶχον δικαίωμα νὰ κόπτουν αἱ ἴδιαι χαλκᾶ νομίσματα μὲ τὸ ὄνομα καὶ τὴν μορφὴν τοῦ Αὐγούστου, τὰ ὁποῖα ἔφερον ὄπισθεν τὸ ὄνομα τῆς πόλεως καὶ τῆς κοινοτικῆς ἀρχῆς, ἥτις διέτασσε τὴν κοπήν. Ἀλλ' ἡ κυκλοφορία τῶν νομισμάτων τούτων ἦτο ἀποκλειστικῶς τοπική. Αἱ πόλεις αἱ ἔχουσαι προνόμια Ρωμαϊκῆς ἀποικίας ἔθετον Λατινικὰς ἐπιγραφάς. Αἱ Ἑλληνικαὶ δὲ πόλεις καὶ αἱ πόλεις τῆς Ἀνατολῆς, αἱ ὁποῖαι δὲν ἦσαν Ρωμαϊκαὶ ἀποικίαι ἔκοπτον νομίσματα μὲ τύπους τοῦ τόπου καὶ μὲ ἐπιγραφὰς Ἑλληνικάς.

Ο ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἀσία καὶ ἡ Ἑλλὰς ἐπὶ Αὐγούστου. Ἡ ἐγκαθίδρυσις τῆς Αὐτοκρατορίας ὑπῆρξεν εὐεργετικὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἡ ὁποία εἶχεν ὑποστῆ δεινὰς πληγὰς ἐκ τῶν ὀλεθρίων γεγονότων τοῦ τελευταίου αἰῶνος π.Χ. Οἱ Ρωμαῖοι Αὐτοκράτορες, σχεδὸν πάντες, ηὐνόησαν τὴν ἔνδοξον χώραν, ἐκτίσθησαν δὲ τότε ἢ ἀνεκαινίσθησαν ἐν Ἑλλάδι πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἤκμασαν ἐπὶ αἰῶνας καὶ ἐξήσκησαν μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὸν βίον τοῦ ἔθνους κατὰ τὸν Μεσαίωνα.

Πρῶτος εὐεργέτης ἐδείχθη ὁ πρῶτος Αὐτοκράτωρ, ὁ Αὔγουστος. Ἡ φρικωδῶς παθοῦσα ἐπαρχία τῆς Ἀσίας ἐκ τοῦ τελευταίου ἐμφυλίου πολέμου τῶν Ρωμαίων ὑπέστη πλήρη δημοσίαν χρεοκοπίαν. Ὁ Αὔγουστος παρεχώρησεν εἰς αὐτὴν γενικὴν σεισάχθειαν τῶν χρεῶν καὶ τῶν φόρων, ἐντὸς δ' ὀλίγων δεκαετηρίδων, ἕνεκα τῆς προνομιούχου θέσεως καὶ εὐφορίας αὐτῆς, τοσοῦτον μεγάλως ἀνέρρωσεν, ὥστε ἦτο κατὰ τοὺς δύο πρώτους μ. Χ. αἰῶνας ἡ ἀνθηροτάτη ἴσως καὶ πλουσιωτάτη ἐπαρχία τῆς Αὐτοκρατορίας. Ἀλλ' αἱ παλαιαὶ κλασσικαὶ χῶραι τῆς Ἑλλάδος εἶχον τόσας πολλὰς συμφορὰς ὑποστῆ, ὥστε εἶχον ἀνάγκην ἀμεσωτέρας βοηθείας. Ὁ μεταξὺ Ὀκταβίου καὶ Ἀντωνίου πόλεμος εἶχε συμπληρώσει τὰς καταστροφάς. Αὐτὸς ὁ τόσον ψυχρὸς νικητής, ὁ ὁποῖος ἀμέσως μετὰ τὴν νίκην του διῆλθε τὴν Ἑλλάδα, βαθέως συνεκινήθη διὰ τὴν μεγάλην δυστυχίαν, ὥστε διέταξε νὰ διαμοιρασθῇ ἀμέσως σῖτος εἰς τοὺς λιμώττοντας Ἕλληνας, ἔλαβε δὲ καὶ ἄλλα μέτρα, τὰ ὁποῖα ἐπέβαλλεν ἡ οἰκτρὰ κατάστασις.

Αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις ἐξηκολούθησαν νὰ ζοῦν συμφώνως πρὸς τοὺς παλαιοὺς θεσμοὺς αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι ἦσαν πάντοτε σεβαστοί, ἀπήλαυον δὲ σχετικὴν αὐτονομίαν, πολλαὶ μάλιστα εἶχον πλήρεις τὰς ἐλευθερίας αὐτῶν. Εἰς τοὺς μεγάλους πανελληνίους ἀγῶνας ἔδωκεν ὁ Αὔγουστος νέαν ζωήν, προσέτι ηὐνόησε τὴν ἀνάπτυξιν τῶν Ἑλληνικῶν συμπολιτειῶν καὶ τῶν συνεδρίων καὶ δὴ τοῦ περιφήμου Ἀμφικτιονικοῦ συνεδρίου, ἵδρυσε δὲ καὶ ὡς πρὸς τὴν ὅλην Ἑλλάδα *καθολικὸν συνέδριον* ὁποῖα ὑπῆρχον εἰς τὴν Ἀσίαν, τὴν Κρήτην, τὴν Μακεδονίαν, καὶ τὰ ὁποῖα ἐξήσκησαν μεγίστην ἐπίδρασιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ συνένωσιν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς μετὰ Χριστὸν χρόνους. Ἡ γενικωτέρα δὲ διαρρύθμισις τοῦ Αὐγούστου ἦτο ἡ ἀναφερομένη εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ὅλης Ἑλλάδος, ἡ ὁποία ἀπετέλεσεν ἰδίαν ἐπαρχίαν, τὴν *Ἀχαΐαν*, περιλαμβάνουσαν τὴν Πελοπόννησον, τὴν μέσην Ελλάδα μετὰ τῆς Θεσσα-

Digitized by Google

λίας καὶ τῆς Ἠπείρου, τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου καὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Κατὰ δὲ τὴν διανομὴν τῶν ἐπαρχιῶν μεταξὺ τῆς Συγκλήτου καὶ τοῦ ἡγεμόνος ἔλαχεν ἡ Ἀχαΐα εἰς τὴν Σύγκλητον, ἔλαβε λοιπὸν ἀνθυπατικὴν διοίκησιν, καὶ ὁ Ρωμαῖος ἀνθύπατος εἶχεν ἕδραν τὴν Κόρινθον.

Τὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἕλληνας συνεδύασεν ὁ Αὐτοκράτωρ μὲ τὴν ἀνάγκην νὰ δωρήσῃ εἰς τοὺς παλαιμάχους ἰδιοκτησίας, καὶ οὕτως ἤρχισεν ἡ μετοίκησις Ρωμαίων πολιτῶν εἰς τὴν Ἑλληνομακεδονικὴν Χερσόνησον. Περίφημος νέα ἀποικία ἦτο ἡ *Νικόπολις*, ἡ ὁποία ἱδρύθη (30 π.Χ.) εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης τοῦ Ἀκτίου, εἰς τὴν θέσιν ὅπου ὁ Αὔγουστος εἶχε στρατοπεδεύσει. Ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀκτίου, ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Ἀκτίου πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ἵδρυσεν ὁ Ὀκταβιανὸς νέον ἀγῶνα πανηγυρικόν, τὰ *Ἄκτια*.

Ὁ ἀγὼν οὗτος ἔλαβε τόσην μεγάλην σημασίαν, ὥστε περιλαμβάνεται ὡς πέμπτος ἀγὼν εἰς τοὺς τέσσαρας ἀρχαίους ἐθνικοὺς ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐτελεῖτο κατὰ πενταετίαν πρὸς ἀνάμνησιν τῆς κοσμοϊστορικῆς νίκης. Ἡ Νικόπολις ἔγινε ταχέως μεγάλη πόλις, διότι προσείλκυσε πολλοὺς κατοίκους ἀπὸ τὰς πέριξ πόλεις καὶ ποικιλοτρόπως ἐτιμήθη καὶ εὐεργετήθη ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου, ἔγινε δὲ πρωτεύουσα τῆς Ἀκαρνανίας καὶ τῆς Νοτίας Ἠπείρου, ἐστολίσθη μὲ λαμπρὰ κτίρια καὶ ὑπερέβαλε κατὰ τὴν τιμὴν πολλὰς γηρασκούσας πόλεις τῆς Ἑλλάδος.

Μεγάλας δ' ὠφελείας παρέσχεν ὁ Ὀκτάβιος εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπου ἐνήργησε κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ εἶχεν ἤδη ἀποικίσει τὴν Κόρινθον. Ὁ Αὔγουστος ἐξέλεξε τὴν μεγάλας συμφορὰς παθοῦσαν Ἀχαΐαν, ἡ ὁποία ἐφάνη εἰς αὐτὸν καταλληλοτάτη πρὸς κτίσιν νέας πόλεως. Εἰς τὰς σχεδὸν κατεστραμμένας Πάτρας κατῴκισε Ρωμαίους παλαιμάχους καὶ συνῴκισε τοὺς κατοίκους τῶν πέριξ πόλεων. Αἱ Πάτραι ταχέως, ἕνεκα τῆς θέσεώς των, ἔγιναν πόλις μεγάλη καὶ ἀνθηρὰ μὲ μεγαλοπρεπεῖς οἰκοδομὰς καὶ ἀκμαίαν βιομηχανίαν. Ὀνομαστὰ ἔγιναν τὰ εἰς τὰς Πάτρας κατασκευαζόμενα λεπτότατα ὑφάσματα, διετηρήθη δὲ καὶ ἡ πολυτελὴς αὕτη βιομηχανία καὶ ἡ ὅλη ἀκμὴ τῆς πόλεως ἀκόμη καὶ κατὰ τοὺς προκεχωρημένους Βυζαντινοὺς χρόνους.

Ἀλλ' ἰδίως τὴν εὔνοιάν του ἐπέδειξεν ὁ Αὔγουστος εἰς τὴν Λακωνικὴν καὶ δὴ εἰς τὴν Σπάρτην, πρὸς τὴν ὁποίαν εἶχεν ὑποχρεώσεις, διότι οἱ Σπαρτιᾶται εἶχον εὐνοήσει τὸν ἀγῶνά του. Ὁ Αὔγουστος δὲν ἐλησμόνησε τὰς πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους ὑποχρεώσεις του, καὶ ἐπεδαψίλευσεν εἰς τὴν Σπάρτην περισσὴν τὴν εὔνοιάν του. Καὶ πρῶτον μέν, καταστήσας πανηγυρικὸν τὸν ἀγῶνα τῶν Ἀκτίων, εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους ἀνέθηκε τὴν ἐπιμέλειαν αὐτοῦ. Ἔπειτα δέ, ὅταν ἐπεσκέφθη τὴν πόλιν τῷ 21 π. Χ., ἐτίμησε τοὺς Σπαρτιάτας διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ εἰς τὰ περίφημα συσσίτια, τὰ ὁποῖα διετηροῦντο ἀκόμη, ὄχι δὲ μόνον διετήρησε τὴν ἐλευθερίαν τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ ἐπηύξησε τὴν περιοχὴν αὐτῆς, προσθέσας τὴν πρὸς τὴν Μεσσηνίαν συνορεύουσαν Καρδαμύλην καὶ ἐκ τῶν Μεσσηνιακῶν πόλεων τὰς Φαρὰς καὶ τὴν Θουρίαν. Συνέστησε δὲ ἀπὸ τὰς ἄλλας ἀξιολόγους Λακωνικὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν τότε 24, τὴν αὐτοτελῆ συμπολιτείαν τῶν *Ἐλευθερολακώνων*, τῆς ὁποίας ὅλαι αἱ πόλεις ἦσαν διαρκῶς ἐλεύθεραι.

Ὁ Αὔγουστος καὶ αἱ Ἀθῆναι. Πρὸς τὰς Ἀθήνας ὁ Αὔγουστος δὲν εἶχε τοὺς αὐτοὺς λόγους εὐγνωμοσύνης οὓς καὶ πρὸς τὴν Σπάρτην, ἀπεναντίας δὲ μᾶλλον ἀφορμὰς παραπόνων, ἐπειδὴ οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ταχθῆ μετὰ τοῦ Ἀντωνίου. Ἐν τούτοις εὐηργέτησε καὶ τὴν ἔνδοξον πόλιν. Ὅτε ἐπεσκέφθη τὰς «ἐλευθέρας καὶ συμμάχους» Ἀθήνας τῷ 19 π. Χ., εὗρεν ἐν αὐτῇ τὸν γλαφυρὸν ποιητὴν τῶν Βουκολικῶν καὶ Γεωργικῶν, τὸν Βιργίλιον, ὅστις εἶχεν ἐπιχειρήσει τὸ πρὸς τὰς Ἀθήνας ταξίδιον πρὸς συντέλεσιν τῆς Αἰνειάδος του, εἰς τὴν ὁποίαν εἰργάζετο ἤδη ἀπὸ δεκαετίας.

Ὁ Αὔγουστος καὶ ὁ Ἀγρίππας ἠθέλησαν νὰ συνεχίσωσιν ἐν Ἀθήναις διὰ τῶν οἰκοδομῶν των τὰς ἀναμνήσεις τοῦ μεγάλου τῆς πόλεως παρελθόντος. Διὰ τοῦτο βλέπομεν τοὺς βασιλεῖς τῆς Ἀσίας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὑποτελεῖς εἰς τὸν Αὔγουστον, νὰ συνεισφέρουν χρήματα πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Πεισιστράτου ἀτελοῦς μείναντος μεγάλου ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός, τὸν δὲ Ἀγρίππαν νὰ οἰκοδομῇ εἰς τὸν Κεραμεικὸν νέον θέατρον, προορισθὲν εἰς ἀπαγγελίας φιλολογικῶν ἔργων καὶ ἀπ' αὐτοῦ ὀνομασθὲν *Ἀγρίππειον*. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπέδειξαν τὴν πρὸς τοὺς εὐεργέτας αὐτῶν εὐγνωμοσύνην, εἰς μὲν τὸν Ἀγρίππαν ἀνιδρύσαντες εἰς ἐπιφανεστάτην θέσιν (εἰς τὴν ἄνοδον εἰς τὴν Ἀκρόπολιν) ἱππικὸν ἀνδριάντα, τοῦ ὁποίου σῴζεται τὸ ὑψηλὸν βάθρον, εἰς δὲ τὸν Αὔγουστον ἀφιερώσαντες ἐπ' αὐτῆς τῆς Ἀκροπόλεως, πρὸς Α. τοῦ Παρθενῶνος ναὸν κοινὸν μετὰ τῆς θεᾶς Ρώμης.

Ἴσως ὁ Αὔγουστος εἶχε σκεφθῆ νὰ ἐργασθῇ πρὸς ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος, «τῆς μητρὸς τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν». Ἀλλ' ὁ ψυχρὸς ἐκεῖνος πολιτικός, ἠγάπα μὲν τοὺς στίχους τοῦ Βιργιλίου καὶ τοῦ Ὁρατίου, δὲν ἤντλει ὅμως ἀπὸ τὴν ποίησιν αὐτῶν τὴν πολιτικήν σοφίαν του καὶ ἐγνώριζεν ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ τοῦτο, ἂν καὶ ἡ προσπάθεια θὰ ἦτο «ἡ θαυμασιωτέρα ἐπιχείρησις τῆς ἱστορίας τῆς Ρώμης». Ἀλλὰ καὶ μὲ ὅσα ἔπραξεν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὑπὲρ τοῦ Ἀσιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ ἔδειξεν ὅτι ᾐσθάνετο τὴν δόξαν, τὴν ὁποίαν ἤθελεν ἀποκτήσει, ἂν συνέχιζεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν τὸ ἔργον τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος καὶ τῶν μεγάλων Ἑλληνιστικῶν μοναρχιῶν. (Περὶ τῆς πολιτείας τοῦ Αὐγούστου πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀσίαν βλ. *Ferrero*, τ. V. σ. 153 ἑξ.—*Χέρτσβεργ*, τ. Α', σ. 611 ἑξ.)

Ο ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ

Αἱ πικρίαι καὶ τὸ γῆρας τοῦ Αὐγούστου.— Ἡ τύχη, ἡ ὁποία εἶχε σταθερῶς προστατεύσει τὸν Αὔγουστον εἰς τὸ πολιτικὸν αὐτοῦ στάδιον, ὑπῆρξεν εἰς αὐτὸν παραδόξως πολὺ δυσμενὴς εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον. Καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ πολιτικός του βίος, μακρότατος κατὰ τὸν χρόνον, ἔνδοξος καὶ εὐτυχὴς κατὰ τὸ φαινόμενον, παρεῖχεν εἰς αὐτὸν ἀδιάλειπτον, βαθεῖαν καὶ κρυφὴν ἀγωνίαν ἕνεκα τοῦ γεγονότος ἀκριβῶς τοῦ μεγαλείου, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε φθάσει. Ὁλόκληρος ἡ Ἰταλία ἐπερίμενεν ἀπὸ τὸν Αὔγουστον ὄχι μόνον τὴν εἰρήνην, τὴν εὐημερίαν, ἀλλὰ καὶ κάποιον μέγα ἀνέλπιστον εὐτύχημα, ὡς τὴν κατάκτησιν τῆς Περσίας, καὶ ἐν γένει τέλος τὸν χρυσοῦν αἰῶνα, τὸν ὁποῖον ἔψαλλον οἱ ποιηταί. Ὅλος ὁ κόσμος ἔβλεπεν εἰς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ Αὐγούστου τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἀνεμένετο ἀπὸ καιρόν, καὶ ὁ Βιργίλιος ἐκήρυττεν ὅτι ὁ Αὔγουστος ἦτο ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὁ προωρισμένος condere aurea secula. Μόνος ὁ Αὔγουστος, ὁ ψυχρὸς καὶ νηφάλιος πολιτικός, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τῆς ἀνδρικῆς ἡλικίας εἶχεν ἤδη προώρως γηράσει, δὲν ἠδύνατο νὰ πιστεύῃ εἰς τὸν μῦθον αὐτόν, ὁ ὁποῖος μάλιστα τοῦ ἐπροξένει τὸν τρόμον. Μόνον ὁ Αὔγουστος ἐνόει ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπιτύχῃ ὅσα ἀνέμενεν ἀπὸ αὐτὸν ὅλος ὁ κόσμος. Ἐντεῦθεν αἱ ἀντιφάσεις τῆς πολιτικῆς του, ἐντεῦθεν οἱ αἰώνιοι δισταγμοὶ καὶ αἱ προσπάθειαί του νὰ εἶναι πρὸς πάντας συμβιβαστικός, πρὸς τὴν σύγκλητον, πρὸς τὸν λαόν, ἐντεῦθεν ἡ προσποίησις καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη του. Ὁ φόβος ἐπικρεμαμένης πτώσεώς του—εἶχε πρὸ αὐτοῦ τὸ πρόσφατον τραγικὸν παράδειγμα τεσσάρων ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον φθάσει εἰς τὴν κορυφὴν τῆς πολιτείας, τοῦ Κράσου, τοῦ Πομπηΐου, τοῦ Καίσαρος, τοῦ Ἀντωνίου — δὲν τὸν ἄφινε νὰ ἀπολαύσῃ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν δόξαν του· τὴν ψυχήν του κατεῖχε διηνεκὴς ἀγωνία, ἡ ὁποία ἴσως ἦτο ἡ ἀπότισις τῶν ἐγκλημάτων τῆς νεότητός του. Διὰ τοῦτο ὅλαι αἱ προσπάθειαί του ἐστρέφοντο εἰς τὴν ἐξεύρεσιν καὶ παροχὴν χρημάτων εἰς τὸν λαόν, εἰς τὴν εὐημερίαν τῆς Ἰταλίας, καὶ προσέτι εἰς τὴν ἠθικοποίησιν τῆς Ρώμης. Ἐγνώριζε καὶ αὐτὸς καὶ ὁ κόσμος ὅλος, ὅτι ἡ Ρώμη, πρὶν γίνῃ «τὸ καπηλεῖον καὶ τὸ πορνεῖον τοῦ κόσμου» (Ferrero), εἶχεν ὑπάρξει ἱερὰ πόλις ἀρετῶν πολεμικῶν, ἀστικῶν καὶ οἰκογενειακῶν, διὰ τῶν ὁποίων εἶχε δημιουργηθῇ τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς.

Ἦτο δὲ πραγματικῶς δυστυχὴς εἰς τὸν ἰδιωτικόν του βίον. Υἱοὺς ὁ ἴδιος δὲν εἶχεν, ἂν καὶ ἔλαβε τρεῖς συζύγους, ὅλοι δὲ ἐκ τοῦ οἴκου αὐτοῦ τοὺς ὁποίους προώριζεν ὡς διαδόχους του, ἀπέθνῃσκον ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον: ὁ ἀνεψιός του Μάρκελλος, ὁ γαμβρός του Ἀγρίππας, ὅστις εἶχε νυμφευθῆ τὴν κόρην του Ἰουλίαν, οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Ἀγρίππα Λεύκιος καὶ Γάϊος. Τέλος, ἡ ἀνάγκη νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν μοναρχίαν ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ, τὸν ἔκαμε νὰ καταφύγῃ εἰς πρόσωπον δυσάρεστον εἰς αὐτόν, εἰς τὸν *Τιβέριον*, υἱὸν τῆς γυναικός του Λιβίας, ὁ ὁποῖος, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀγρίππα, εἶχε νυμφευθῆ τὴν κόρην του Ἰουλίαν. Ὁ ἕτερος υἱὸς τῆς Λιβίας, ὁ γενναῖος Δροῦσος, τὸν ὁποῖον ἠγάπα τρυφερῶς, εἶχε φονευθῆ πολεμῶν εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἡ τραγικὴ καταστροφὴ τῶν λεγεώνων τοῦ Βάρου εἰς τὸν Τευτοβούργειον δρυμόν, αἱ ἀποστασίαι τῶν Ἀρμενίων, τῶν Μήδων καὶ τῶν Πάρθων ἐπίκραναν τὰ τελευταῖά του ἔτη. Ἡ προσφιλὴς καὶ ἐνάρετος ἀδελφή του Ὀκταβία ἀποθανοῦσα ἐπροξένησε μέγα πένθος εἰς αὐτόν. Μεγάλην δὲ πληγὴν ἤνοιξεν εἰς τὸν Αὔγουστον ὁ ἀκόλαστος βίος καὶ αἱ ἀχαλίνωτοι παρεκτροπαὶ τοῦ μόνου τέκνου ἀπὸ τοὺς τρεῖς γάμους, τῆς κόρης του Ἰουλίας. Ἔλεγεν ὅτι ἐπροτίμα νὰ τὴν κλαύσῃ νεκρὰν καὶ ἠναγκάσθη νὰ τὴν ἀποπέμψῃ σκληρῶς ἐξορίσας αὐτήν. Κατόπιν, ἀκόμη καὶ ἡ ἐγγονή του, πάλιν Ἰουλία, ἐτιμωρήθη μ' ἐξορίαν δι' ἀκολαστίας. Πρῶται αἱ γυναῖκες τοῦ οἴκου του

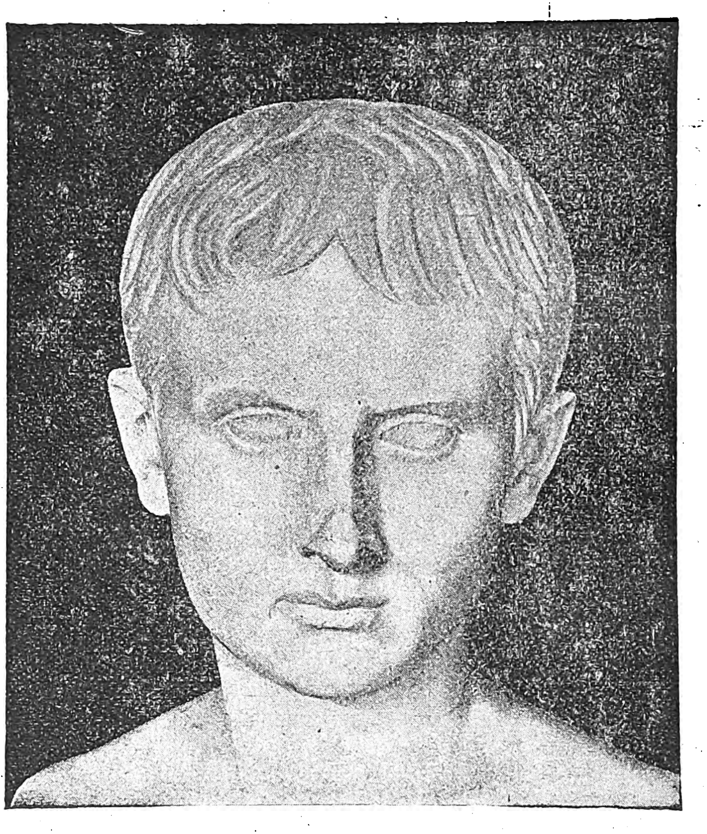

Ὁ Γάϊος Ὀκταβιανὸς Αὔγουστος.

ΠΙΝΑΞ ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΚΟΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥ ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

Γάϊος Ὀκτάβιος
σύζυγος τῆς Ἰουλίας, ἀδελφῆς τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος.

- ***Ὀκταβία*** σύζυγος τοῦ Μ. Κλ. Μαρκέλλου, ἔπειτα τοῦ Ἀντωνίου.- Ἀπὸ τὸν πρῶτον σύζυγον ἔσχε τὸν νέον
  - ***Μάρκελλον*** ὁρισθέντα διάδοχον τοῦ Αὐγούστου (23 π. Χ.).
- ***Αὔγουστος***
  - Ἀπὸ τὸν γάμον του μὲ τὴν Σκριβωνίαν ἔσχε κόρην τὴν
    - ***Ἰουλίαν*** σύζυγον τοῦ Ἀγρίππα, μητέρα τοῦ Γ. καὶ Λ. Καίσαρος καὶ τῆς α' Ἀγριππίνας.
  - Υἱοθετεῖ τοὺς υἱοὺς τῆς β' συζύγου του Λιβίας.
    - ***Τιβέριον***
    - ***Δροῦσον***, πατέρα τῶν
      - ***Γερμανικοῦ*** συζύγου τῆς α' Ἀγριππίνας
        - ***Ἡ β' Ἀγριππῖνα*** μήτηρ τοῦ Νέρωνος
        - ***Ὁ Καλιγούλας***
      - ***Κλαυδίου*** συζύγου τῆς Μεσσαλίνας, ἔπειτα τῆς β' Ἀγριππίνας. Ἀπὸ τὴν Μεσσαλίναν
        - τὸν ***Βρεττανικὸν*** καὶ τὴν ***Ὀκταβίαν***

Digitized by Google

παρέβαινον τοὺς νόμους αὐτοῦ πρὸς προστασίαν τοῦ γάμου καὶ τῆς ἠθικῆς, τοὺς νόμους διὰ τῶν ὁποίων ἐπροσπάθει νὰ συγκρατήσῃ τὴν εἰς καπηλεῖον καὶ πορνεῖον τοῦ κόσμου μεταβαλλομένην Ρώμην.

Παντοειδεῖς ἄλλαι πικρίαι συνώδευσαν τὸ γῆρας τοῦ Αὐγούστου, δυσαρέσκειαι τοῦ λαοῦ, ἐχθρότης τῶν Συγκλητικῶν, ὁ θάνατος τῶν συνεργατῶν καὶ φίλων αὐτοῦ. Εἰς ἡλικίαν 70 ἐτῶν ἦτο ἔρημος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. Ἀλλ' ἠθέλησε νὰ ἐργασθῇ καὶ διετήρησεν ἕως τὸ τέλος τὴν διαύγειαν τῆς διανοίας καὶ τὴν δραστηριότητά του. Ἠσθένησεν αἰφνιδίως κατά τινα περιοδείαν εἰς τὴν Νῶλαν τῆς Καμπανίας τὴν 19 Αὐγούστου τοῦ ἔτους 14. Ἐκάλεσεν ἀμέσως τὸν Τιβέριον, συνωμίλησε μετ' αὐτοῦ διὰ μακρῶν καὶ τοῦ ἔδωκε τὰς τελευταίας συμβουλάς. Ἔπειτα ἐζήτησε κάτοπτρον, ἐτακτοποίησε τὴν κόμην, ἐκάλεσε τοὺς φίλους του καὶ τοὺς ἠρώτησεν ἐὰν ἔπαιξεν ἐπιτυχῶς τὸν ρόλον του εἰς τὸ δρᾶμα τοῦ βίου, καὶ ἐπρόσθεσε: «Δύνασθε τώρα νὰ χειροκροτήσετε». Ἐξέπνευσεν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς συζύγου του Λιβίας εἰς ἡλικίαν 76 ἐτῶν. Κατὰ τὴν κηδείαν του εἰς τὴν Ρώμην ἀπεδόθησαν εἰς αὐτὸν θεῖαι τιμαί, ἐτάφη παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Τιβέρεως εἰς μαυσωλεῖον, τοῦ ὁποίου σῴζονται ἀκόμη τὰ λείψανα. Ὁ λαὸς τῆς Ρώμης καὶ οἱ μεταγενέστεροι δὲν ὑπῆρξαν σύμφωνοι εἰς τὰς κρίσεις των περὶ τοῦ Αὐγούστου.

Ἡ μορφὴ καὶ ἡ εἰκονογραφία τοῦ Αὐγούστου.—Ἡ ἀρχαιότης ἀφῆκεν εἰς ἡμᾶς ἀρκετὰς λεπτομερείας περὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος Αὐγούστου ὡς καὶ περὶ τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον ἄλλωστε δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν καὶ ἀπὸ τὸν βίον καὶ τὰς πράξεις του. Ὁ Αὔγουστος ἦτο μετρίου μεγέθους, μᾶλλον κοντός, ἀλλ' εἶχε τόσον καλῶς συνηρμοσμένον ὅλον τὸ σῶμα, ὥστε ἐφαίνετο ὑψηλότερος. Ἡ μορφή του δὲν ἦτο εὐχάριστος, ἦτο ὀλίγον ὠχρά, εἶχε κόμην ξανθήν, ρῖνα ὀλίγον γρυπὴν καὶ ἦτο συνήθως ξυρισμένος. Οἱ ὀφθαλμοί του ἦσαν ζωηροὶ καὶ φωτεινοί· τόσον διαπεραστικὸν ἦτο τὸ βλέμμα του, ὥστε οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ τὸν ἀτενίσῃ κατὰ πρόσωπον, εὐχαριστεῖτο δὲ ὁσάκις ἔκαμνε τοὺς ἄλλους νὰ καταβιβάζουν τοὺς ὀφθαλμούς των. Ὁ τόνος τῆς φωνῆς του ἦτο πάντοτε ἤρεμος, τὸ ὅλον παράστημά του ἦτο εὐγενὲς καὶ εἶχεν ἐπιβλητικὴν ἠρεμίαν (*Σουητώνιος*, βίος Ὀκταβίου 79). Εἶχε δὲ τόσην γαλήνην, τόσον ἀδιατάρακτον καὶ φαιδρὸν ἐξωτερικόν, ὥστε ὅταν πρόκριτοι Γαλάται εἶχον ἀποφασίσει νὰ τὸν ρίψουν εἰς βάραθρον κατὰ τὴν διάβασίν του ἀπὸ τὰς Ἄλπεις, ἠσθάνθησαν νὰ ἐκλείπῃ ὁ θυμός των ἐνώπιον τοιαύτης ἀδιαταράκτου καὶ προσηνοῦς ἠρεμίας. Τοιαύτη ἦτο ἡ ὄψις καὶ οἱ κυριώτεροι χαρακτῆρες τοῦ Αὐγούστου, ἐπιβεβαιοῦν δὲ αὐτοὺς αἱ περισσότεραι παραστάσεις, τὰς ὁποίας ἔχομεν ἐκ τῆς ἀρχαιότητος. Εἰς πολλὰ νομίσματα ὑπάρχει ἡ φυσιογνωμία του, ἰδίως ὅμως αἱ προτομαὶ αὐτοῦ εἶναι χαρακτηριστικαί. Ἡ μᾶλλον ἀξιοσημείωτος καὶ ἀτομικὴ ἀπεικόνισις, ἀναμφισβητήτως, εἶναι ἄγαλμα ἐκ μαρμάρου, τὸ ὁποῖον ἀνεκαλύφθη πλησίον τῆς Ρώμης καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Αὐτοκράτωρ παριστάνεται εἰς ἡλικίαν 45 περίπου ἐτῶν, ὁλοσώματος, ὄρθιος, ἐνδεδυμένος μὲ τὴν πανοπλίαν του, εἰς στάσιν στρατηγοῦ δημηγοροῦντος εἰς τὸν στρατόν του.

Τὸ ἦθος καὶ ὁ χαρακτὴρ τοῦ Αὐγούστου.—Ὁ μέγας Αὐτοκράτωρ Ἰουλιανὸς εἰς τὸ «Συμπόσιον τῶν Καισάρων» δίδει ὡραίαν καὶ χαρακτηριστικὴν εἰκόνα τοῦ Αὐγούστου: «Ἐπεισέρχεται, λέγει, πολλὰ ἀμείβων, ὥσπερ οἱ χαμαιλέοντες, χρώματα, καὶ νῦν μὲν ὠχριῶν, αὖθις δὲ ἐρυθρὸς γινόμενος, εἶτα μέλας ὡς ζοφώδης καὶ συννεφής». Ἡ κρίσις τῶν ἀνθρώπων περὶ τοῦ Αὐγούστου, συγχρόνων καὶ μεταγενεστέρων, ὑπῆρξε διάφορος, ἡ ἀνθρωπότης δὲν ὑπῆρξε σύμφωνος εἰς τὴν κρίσιν αὐτῆς. Ὁ ἐξαιρετικὸς οὗτος ἀνήρ, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὴν Ρωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν καὶ ἔρριψε τὸν κόσμον εἰς νέαν ὁδόν, ἔκρυψε καθ' ὅλον τὸν βίον τὰς σκέψεις, τοὺς σκοποὺς καὶ τὴν δύναμίν του, ὄχι μόνον εἰς τὸν δημόσιον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἰδιωτικόν του βίον. Ἄλλοι τὸν ἐνόμιζον ὡς τὸν καλύτερον ἐκ τῶν πολιτῶν καὶ τὸν ἀφιλοκερδέστερον ἐκ τῶν ἀνθρώπων, ἄλλοι τὸν ἐνόμισαν ὡς μέγαν ὑποκριτήν. Ἐπροσποιεῖτο βαθὺν σεβασμὸν πρὸς τὴν Σύγκλητον καὶ ὑπεκρίνετο ταπεινοφροσύνην, τὴν στιγμὴν ἀκόμη κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγκαθίδρυε τὴν ἀπόλυτον Αὐτοκρατορικὴν ἐξουσίαν. Δὲν ἐφόρει στολὴν στρατηγοῦ, ἀλλὰ τὴν παλαιὰν Ρωμαϊκὴν τήβεννον, ὑφασμένην μάλιστα ἀπὸ τὰς γυναῖκας τῆς οἰκογενείας του. Ἔζη ἁπλούστατα εἰς τὸν οἶκόν του ἐπὶ τοῦ λόφου Παλατίνου, καὶ ὁ καθεὶς ἠδύνατο νὰ τὸν ἴδῃ, ὡς ἂν ἦτο ἁπλοῦς πολίτης. Ἐδέχετο προσκλήσεις εἰς γεύματα καὶ μετέβαινε χωρὶς σωματοφύλακας, ἐπήγαινεν εἰς τὰ δικαστήρια ὡς ἁπλοῦς μάρτυς καὶ ἐζήτει τὰς ψήφους τοῦ λαοῦ ὑπὲρ τῶν ὑποψηφίων.

Ἡ κυρία δύναμις τοῦ χαρακτῆρός του ἦτο ἡ συνεχής, ἡ ἀκατάβλητος ἐπιμονή. Δὲν ὑπεχώρει πρὸ οὐδενὸς ἐμποδίου, ἐβάδιζεν εἰς τὸν σκοπόν του σταθερός, χωρὶς δισταγμούς, καὶ ἄλλοτε ἐδεικνύετο ἐνάρετος, ἀφιλοκερδής, ἄλλοτε ἰδιοτελής, σκληρός. Εἰς τοὺς τρόπους του ἦτο ξηρὸς καὶ ψυχρός, καὶ ὅλα ὅσα ἔπραττεν ἦσαν μελετημένα. Δὲν δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν τοὺς ἐπαίνους τοὺς ὁποίους ἐπεδαψίλευσαν οἱ κόλακες ποιηταὶ τῆς ἐποχῆς του, ὁ Βιργίλιος, ὁ Ὁράτιος· ὁ Αὔγουστος δὲν εἶχε κ μ ίαν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν, κανὲν αἴσθημα τιμ... Ἄλλως τε εἶναι εὐνόητον τοῦτο, ὅταν σκεφθῶμεν ὅτι ἀπὸ ἡλικίας δεκαεννέα ἐτῶν ὑπερεπήδησεν ὅλα τὰ ἐμπόδια καὶ ἐνέπαιξεν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἔδειξε καταπληκτικὴν ὠμότητα πρὸς τοὺς ἀντιπάλους του, χωρὶς τύψιν συνειδήσεως, καὶ ὅτι ἐπὶ πεντήκοντα ἔτη ἐκυβέρνησε τὸν κόσμον, μὲ σιδηρᾶν, μὲ ἀλύγιστον θέλησιν.

Ἐπῃνέθη ἡ αὐστηρότης τῶν ἠθῶν του καὶ ἡ αὐστηρότης, τὴν ὁποίαν ἔδειξε πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ κόρην καὶ ἐγγονήν. Ἀλλ' ἡ αὐστηρότης αὕτη ἦτο μᾶλλον πολιτική, προήρχετο μᾶλλον ἀπὸ τὴν θέσιν του ὡς κυριάρχου, ὑποχρεωμένου νὰ κρατῇ τὴν τάξιν. Δὲν εἶναι δὲ ἀληθὲς ὅτι ὁ βίος του ἦτο παραδειγματικῆς ἠθικότητος, διότι ἐνησμένιζε καὶ αὐτὸς καὶ οἱ συνεργάται του εἰς ἀκολασίας, ἀλλ' ἔκρυπτε μὲ μεγάλην φροντίδα τὴν διαγωγήν του, ἀντίθετον πρὸς τοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους ὁ ἴδιος ἐπέβαλλε, καὶ πρὸς τὴν ὅλην πολιτικήν του, διὰ τῆς ὁποίας ἐζήτει τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὰ καλὰ παλαιὰ ἤθη. Ἡ ἀγαθότης τῆς ψυχῆς ἦτο ἄγνωστος εἰς αὐτὸν καὶ εἶναι γνωσταὶ αἱ σκληρότητες καὶ αἱ δολοφονίαι, τὰς ὁποίας διέπραξε· «δὲν ἦτο ἐπιεικής, λέγει ὁ *Σουητώνιος*, παρὰ μόνον μετὰ τὴν νίκην». «Ὁ Αὔγουστος, λέγει ὁ διαπρεπὴς ἐρευνητὴς τοῦ Ρωμαϊκοῦ κόσμου *Γάστων Boissier*, ἦτο ἐκ γενετῆς ὠμὸς μετὰ ψυχρότητος, καὶ εἰς ἡλικίαν 20 ἐτῶν δολοφόνος τῶν εὐεργετῶν του. Εἰς τὴν θέσιν τῶν κακιῶν, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἔμφυτοι εἰς αὐτόν, ἔβαλε τὴν φαινομενικὴν ἀρετήν. Εἶναι δύσκολον νὰ τὸν ἀγαπήσῃ τις, διότι τοῦ λείπει ἡ χάρις τῆς φυσικότητος. Ἡ προσπάθεια νὰ φανῇ ἀγαθὸς εἶναι φανερά, συγχρόνως δὲ καὶ τὸ προσωπικὸν συμφέρον. Αἱ ἀρεταὶ τοῦ Αὐγούστου μᾶς ἀφίνουν ψυχροὺς καὶ μᾶς φαίνονται ὅτι εἶναι ἀριστούργημα ὑποκρισίας».

Τὸ ἔργον τοῦ Αὐγούστου.—Ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν ὅτι ὁ Αὔγουστος ἐπετέλεσε μέγα ἔργον ἐν τῷ κόσμῳ καὶ εὐεργετικὸν διὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Διότι τὰ ἀποτελέσματα τῆς πολιτικῆς του διήρκεσαν ἐπὶ αἰῶνας. «Χωρὶς τὸν Αὔγουστον δὲν θὰ εἴχομεν τὸν Μᾶρκον Αὐρήλιον καὶ τὸν Ἰουλιανόν. Ὁ Ἰουλιανὸς ἀπεστρέφετο μὲν τὸν ἄνθρωπον, ἐθαύμαζεν ὅμως τὸ ἔργον τοῦ Αὐτοκράτορος ἐκείνου, τοῦ ὁποίου ἡ μεγαλοφυΐα τέσσαρας αἰῶνας μετὰ τὸν θάνατόν του διηύθυνεν ἀκόμη τὴν πορείαν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κόσμου» (*Camille Jullian*).

Ἔδωκε δὲ εἰς τὸν κόσμον τὸν χρυσοῦν αἰῶνα, ὄχι μόνον τὴν λογοτεχνικὴν λαμπρότητα, ἀλλὰ καὶ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν εὐημερίαν. Ἡ Pax Romana ὑπῆρξε μέγα εὐεργέτημα διὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Τὸ κύριον δημιούργημα τοῦ Αὐγούστου, ἡ Αὐτοκρατορία, εἶχε τὸ ἐλάττωμα νὰ εἶναι μοναρχία καὶ μάλιστα στρατιωτικὴ μοναρχία. Εἰς τὰς ἀρχαίας Ἑλληνικὰς πόλεις ἐθριάμβευεν ἡ ἀτομικὴ ἀξία· ἤδη τὸ πᾶν ἐξαλείφεται ἐνώπιον τοῦ μονάρχου. Ἡ Ρώμη εὗρε τοὺς νόμους τῆς κυβερνήσεως τῶν ἀνθρώπων, ἡ Ἑλλὰς ὅμως ὤθησε τὸν κόσμον εἰς τὴν πρόοδον καὶ τὸν πολιτισμόν.

Τὸ Ἑλληνορρωμαϊκὸν κράτος.— Κατ' οὐσίαν ἡ ὑπὸ τοῦ Καίσαρος καὶ τοῦ Αὐγούστου ἱδρυθεῖσα μοναρχία δὲν ἦτο ἁπλῶς Ρωμαϊκή, ἀλλ' ἦτο κυρίως τὸ πολιτισμένον Μεσογειακὸν Ἑλληνορρωμαϊκὸν κράτος, ἐκ τοῦ ὁποίου προῆλθεν ἡ μεγάλη Βυζαντινή, ἤτοι Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία τοῦ Μεσαίωνος. Τὸ μέγα τοῦτο πολιτικὸν καὶ ἐκπολιτιστικὸν δημιούργημα τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων μετὰ Χριστὸν συνεπλήρωσε τὸ ἔργον τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος, διότι ὄπισθεν τῶν Ρωμαϊκῶν λεγεώνων ἐβάδιζε νικηφόρος, ὅπως καὶ ἐκεῖνος, ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμός. Δύο ἐπιφανεῖς ἱστορικοί, ὁ Θεόδωρος Mommsen καὶ ὁ νεώτερος Ἰταλὸς Γουλιέλμος Ferrero, περιγράφοντες ζωηρῶς τὴν ἀκμὴν καὶ τὴν ἐκπολιτιστικὴν δύναμιν τῆς Ἑλληνιστικῆς Ἀνατολῆς, ἐνόησαν τὴν κολοσσιαίαν συμβολὴν αὐτῆς εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας. Ἤδη, εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἱδρύσεώς της, ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία εἱλκύετο πρὸς τὴν Ἑλληνιστικὴν Ἀνατολήν, τὸ μόνον ἀληθῶς πολιτισμένον μέρος τῆς οἰκουμένης, καὶ τὸ σημαντικώτατον ἀποτέλεσμα, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἡ ἵδρυσις αὐτῆς, ἦτο ὅτι προπαρεσκεύασε τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν, ἡ ὁποία διεφύλαξε καὶ ἐκληροδότησε τὸν πολιτισμὸν τῆς ἀρχαιότητος εἰς τοὺς μεταγενεστέρους λαούς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Πηγαί:* Ἡ σπουδαιοτάτη εἶναι ἡ ἐπιγραφὴ τῆς Ἀγκύρας. Πολλαὶ εἰδήσεις κατεσπαρμέναι εἰς τὸν *Δίωνα Κάσσιον*, *Φλῶρον*, *Τάκιτον*, κ.λ. Περὶ τῶν πηγῶν ἔγραψεν ὁ *Egger*, Examen critique des historiens anciens de la vie et du règne d'Auguste 1844.

Βοηθήματα:—*Dieterich*, Historia Augusti, 1866. — Πρὸ παντὸς βλ. τὸν *Duruy* καὶ τὸν *Mommsen*. - *Schiller*, Geschichte des roemischen Kaiserzeit, 1883. *Camille Jullian*, ἄρθρ. Auguste εἰς Grande Encyclopédie. Κεφαλαιῶδες βιβλίον: *Marquardt*, Ἡ διοργάνωσις τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας (εἰς τὸ Ἐγχειρίδιον τῶν Ρωμαϊκῶν ἀρχαιοτήτων τῶν *Mommsen - Marquardt*), εἰς τὴν Γαλλ. μετάφρ. 1889—1892. Νεώτατα ἔργα: *V. Gardhausen*, Augustus und seine Zeit, εἰς 2 τ. 1891—1904. *Abbruzese*, L'Impero romano nella storia della civiltà, 1921. *Dessau*, Gesch. der roemichen Kaiserzeit, t. I, 1924. Μικρόν, ἀλλ' ἔξοχον βιβλίον. *Léon Homo*, L'empire romain, 1925. Νέαι ἀπόψεις μὲ περιγραφικὴν ζωηρότητα παρὰ *Γουλιέλμῳ Ferrero*, Grandeur et décadence de Rome, III—VI, (Γαλλ. μετάφρ. 1904—1908). Ἑλληνιστὶ γεγραμμένα ἔργα, πλὴν τῶν ὀλίγων παρὰ *Παπαρρηγοπούλῳ* καὶ *Λάμπρῳ*, βλ. *Χέρτσβεργ* κατὰ μετάφρ. *Π. Καρολίδου* εἰς τὴν Βιβλιοθ. Μαρασλῆ, καὶ ἰδίως *Βερτολίνη-Λάμπρου*, Ρωμαϊκὴ ἱστορία, 1894. ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

— **Αὔγουστος Α΄.** Ἐκλέκτωρ τῆς Σαξονίας υἱὸς τοῦ Ἑρρίκου τοῦ Εὐσεβοῦς, γεννηθεὶς ἐν Φρειβούργῃ τῇ 1529 καὶ ἀποθανὼν ἐν Δρέσδῃ τῷ 1586. Τῷ 1548 ἐνυμφεύθη τὴν Ἄνναν θυγατέρα τοῦ Χριστιανοῦ Γ΄ τῆς Δανημαρκίας, ἥτις ἦτο Λουθηρανή, κατὰ δὲ τὸ 1553 διεδέχθη ὡς ἐκλέκτωρ τὸν ἀδελφόν του Μαυρίκιον. Ὡς τοιοῦτος ἐζήτησε νὰ ἐπεκτείνῃ τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τῆς χώρας του, ὑπῆρξε δὲ συνάμα ἄριστος νομοθέτης καὶ καλὸς διοικητής, ἀνυψώσας τὴν χώραν του εἰς ὑψηλὴν βαθμίδα οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Ἐβελτίωσε τὴν δικαιοσύνην καὶ ἔκαμε νέους ὀργανισμοὺς τῶν δικαστηρίων. Ἐνίσχυσε τὴν γεωργίαν, τὰς τέχνας, τὸ ἐμπόριον, τὴν βιομηχανίαν καὶ ἰδιαιτέρως τὴν ὑφαντουργίαν. Ἐφρόντισε περὶ τοῦ ἐξωραϊσμοῦ τῆς πατρίδος του καὶ ἔκτισε πολλὰ

Ὁ Αὔγουστος ἐκφωνῶν τὸν ἐπικήδειον τοῦ Μαρκέλλου.
[Κατὰ τὸν Γερμανὸν ζωγράφον Hermann Vogel].

Digitized by Google

μεγαλοπρεπῆ οἰκοδομήματα ἐν Δρέσδῃ καὶ ἀλλαχοῦ, ἔκτισε προσέτι τὰ κάστρα Annaburg καὶ Augustusburg. Καὶ διὰ τὴν πνευματικὴν τοῦ λαοῦ μόρφωσιν ἐφρόντισεν. ἐπέβλεπε τὸν ὀργανισμὸν τῶν σχολείων καὶ νέας ἕδρας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ἵδρυσε. Τῷ 1586 διὰ τοῦ Hiob Magdeburg ἔκαμε τὸν χάρτην τῆς Σαξονίας. Ἵδρυσε τὴν βιβλιοθήκην τῆς Δρέσδης καὶ τὸ Μουσεῖον τοῦ Grün Gewölbe. Ὁ Αὔγουστος δὲν παρεδέχετο τὸ Γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον.

— **Αὔγουστος Β'.** Ἐκλέκτωρ τῆς Σαξονίας καὶ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας. Υἱὸς τοῦ ἐκλέκτορος Γεωργίου τοῦ Α' καὶ τῆς Δανίδος πριγκιπίσσης Ἄννας-Σοφίας. Ἐγεννήθη ἐν Δρέσδῃ τῷ 1670 καὶ ἀπέθανεν ἐν Βαρσοβίᾳ τῷ 1733. Ὡς ἐκλέκτωρ τῆς Σαξονίας εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Φρειδερῖκος Αὔγουστος ὁ Ἰσχυρός*, ὡς βασιλεὺς δὲ τῆς Πολωνίας ὡς *Αὔγουστος Β'*. Τῷ 1696 ἔλαβε μέρος εἰς τὸν κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμον τῆς Αὐστρίας.

Ὡς Γερμανοῦ ἄρχοντος ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ δὲν εἶναι ἀξιοσημείωτος εἰμὴ διὰ τοὺς ἐξωραϊσμοὺς τοὺς ὁποίους τοῦ ὀφείλει ἡ Δρέσδη· κυρίως οὗτος ἀνήκει εἰς τὴν ἱστορίαν ὡς βασιλεὺς τῆς Πολωνίας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου Σοβιέσκη (1696) ὁ Αὔγουστος ἔθηκεν ὑποψηφιότητα, ἀλλ' ἡ Πολιτεία δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκλέξῃ εἰμὴ ἕνα βασιλέα Καθολικὸν καὶ ὁ Αὔγουστος δὲν ἐδίστασε νὰ ἀπαρνηθῇ τὸν Λουθηρανισμόν. Μετὰ ἕνα μῆνα ἐξελέγη ὑπὸ τοῦ ἑνὸς μέρους τῆς διαίτης, ἐνῷ τὸ ἄλλο ἐξέλεξε τὸν πρίγκιπα Conti, ἀλλ' ὁ πρῶτος εἶχε τὸ πλεονέκτημα νὰ εὑρίσκεται παρ' αὐτὰ τὰ σύνορα τῆς Πολωνίας καὶ οὕτως ἐπρόφθασε καὶ κατέλαβε τὴν ἀρχήν, ἀναγκάσας κατόπιν τὸν Conti νὰ ἐπανέλθῃ οἴκαδε. Ἅπαξ στερεωθεὶς εἰς τὸν θρόνον ὁ Αὔγουστος ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Τούρκων, τὸν ὁποῖον ὁ προκάτοχός του Ἰωάννης Σοβιέσκης εἶχε διακόψει. Τὰ Πολωνικὰ στρατεύματα ἐνισχυθέντα ὑπὸ τῶν Σαξονικῶν, ἀνέκτησαν τὰς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν μικρᾷ Ρωσίᾳ κατεχομένας πεδιάδας. Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Κάρλοβιτς ἐξησφαλίσθη εἰς τὴν Πολωνίαν ἡ κατοχὴ τῆς Οὐκρανίας καὶ Ποδολίας καὶ οὕτως ἐτέθη τέρμα εἰς τὸν πολυετῆ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Πολωνίας πόλεμον.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐκστρατείας ταύτης ὁ Αὔγουστος συνηντήθη μετὰ τοῦ Μεγάλου Πέτρου τῆς Ρωσίας, ὅστις ἐπανήρχετο ἐκ τοῦ ἀνὰ τὴν Εὐρώπην ταξιδίου του καὶ ἐκεῖ συνωμολόγησεν ἐπιθετικὴν συμμαχίαν κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας Καρόλου τοῦ ΙΒ'. Συμφώνως πρὸς ταύτην, ἡ Πολωνία θὰ ἀπέσπα ἀπὸ τὸν Κάρολον τὴν Λιθουανίαν, ἡ δὲ Ρωσία τοὺς λιμένας τῆς Βαλτικῆς. Ἀλλ' αἱ ἐλπίδες των διεψεύσθησαν, διότι καὶ οἱ δύο σύμμαχοι ἀπέτυχον. Ὁ Κάρολος ΙΒ' εἰσῆλθεν εἰς Λιθουανίαν καὶ ἀπήτησεν ἀπὸ τὴν Πολωνικὴν δημοκρατίαν νὰ καθαιρέσῃ τὸν ἀντίπαλόν του. Ὁ Αὔγουστος ὑπεχρεώθη νὰ ἀποπέμψῃ τὰ Σαξονικὰ στρατεύματα, ἀλλ' ὁ Κάρολος δὲν ἠρκέσθη εἰς τοῦτο καὶ εἰσεχώρησε μέχρι Βαρσοβίας. Ἐκ τῶν γεγονότων τούτων προέκυψαν ταραχαὶ καὶ ἡ Πολωνία εὑρίσκετο ἐν πλήρει ἀναρχίᾳ. Ὁ θρόνος τοῦ Αὐγούστου ἐκλονίζετο καὶ τότε οὗτος παρεσύρθη εἰς ἀτιμωτικὰς πράξεις. Διεπραγματεύετο μὲ τὸν νέον βασιλέα τῆς Πρωσσίας τὸ σχέδιον τῆς διανομῆς τῆς Πολωνίας μεταξὺ Σαξονίας, Πρωσσίας, Ρωσίας καὶ Δανημαρκίας καὶ συνῆπτε συνθήκην μετὰ τοῦ Πέτρου, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Τσάρος ἔθετε εἰς τὴν διάθεσίν του τὰ Ρωσικὰ στρατεύματα. Τὰ Σουηδικὰ στρατεύματα ἠνάγκασαν τὴν Πολωνικὴν ἀριστοκρατίαν τὴν συνηθροισμένην ἐν Βαρσοβίᾳ νὰ ἐκλέξῃ ἕνα νέον βασιλέα, τὸν Στανίσλαον Λεζίνσκην. Ἡ Πολωνία εἶχε τότε δύο βασιλεῖς· ὁ Αὔγουστος ἐπέτυχε πρὸς στιγμὴν νὰ εἰσέλθῃ εἰς Βαρσοβίαν (1704), ἀλλ' ἐξεδιώχθη ταχέως ἀπὸ τὸν Κάρολον ΙΒ', ὅστις τὸν ἀπέκλεισεν ἐν Σαξονίᾳ καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ παραιτηθῇ τῆς ἀρχῆς, ἀλλ' ὁ Πέτρος ὁ Μέγας εἰσῆλθεν εἰς Πολωνίαν ὡς σύμμαχος τοῦ Αὐγούστου, τὸν ὁποῖον ἐπανέφερεν εἰς τὸν θρόνον του. Ἐξηκολούθησεν ὅμως νὰ κυβερνᾷ ἀπολυταρχικῶς, διὰ τοῦτο ἡ ἀριστοκρατία ἠγανάκτησε καὶ ἐσχημάτισε ὑπὸ τὸν Στανίσλαον Λεζίνσκην τὴν συμμαχίαν τοῦ Tanogrod. Ὁ πόλεμος ἐξερράγη μεταξὺ τῶν στρατευμάτων τῆς συμμαχίας καὶ τοῦ βασιλέως. Πέτρος ὁ Μέγας ἐπωφελήθη τῆς εὐκαιρίας ἵνα ἐπεμβῇ, 18 χιλιάδες Ρῶσοι εἰσῆλθον εἰς Πολωνίαν καὶ ὁ πρεσβευτὴς τοῦ Τσάρου ὑπηγόρευσε τὰς διαταγὰς τοῦ κυρίου του.

Ἡ μόνη ἐπιτυχία τοῦ Αὐγούστου κατὰ τὰ τέλη τῆς σταδιοδρομίας του ἦτο ἡ κατάκτησις τῆς Κουρλανδίας διὰ τῶν Λιθουανικῶν στρατευμάτων (1727). Ἐπειράθη ὁ Αὔγουστος νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου εἰς τὸν υἱόν του Αὔγουστον, ἀλλ' ἡ Πρωσσία, Ρωσία καὶ Αὐστρία ἠρνήθησαν τοῦτο. Ὁ Αὔγουστος διεπραγματεύετο μὲ τὸν Πέτρον τῆς Ρωσίας συνθήκην διαμελισμοῦ τῆς Πολωνίας, ὅτε ἀπέθανεν (1733).

Ἐσπατάλησε πολλὰ χρήματα πρὸς συντήρησιν τῶν παλλακῶν του καὶ διὰ τὸν ἐξωραϊσμὸν τῆς πρωτευούσης, ἔνθα ἡ πολυτέλεια τῆς Αὐλῆς του προσείλκυε πολλοὺς ξένους. Ἐν τῇ κυβερνήσει τὸν διεδέχθη ὁ υἱός του *Αὔγουστος Γ'*.

— **Αὔγουστος Γ'.** Υἱὸς τοῦ Αὐγούστου Β', ἐκλέκτωρ τῆς Σαξονίας καὶ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας. Ἐγεννήθη ἐν Δρέσδῃ τῷ 1696 καὶ ἀπέθανε τῷ 1763. Τῷ 1712 κατὰ τὸ ἐν Ἰταλίᾳ ταξίδιόν του ἠσπάσθη τὸν Καθολικισμόν. Ὡς ἐκλέκτωρ ὑπῆρξεν ἐξαίρετος ἄρχων καὶ προστάτης τῶν καλῶν τεχνῶν. Εἶναι μᾶλλον γνωστὸς ὡς βασιλεὺς τῆς Πολωνίας. Ἤδη ὁ πατήρ του προσεπάθησε νὰ τοῦ ἐξασφαλίσῃ τὸν θρόνον, ἀλλ' ἀπέτυχε. Μετά τινα ἔτη, τῷ 1736, ἐγένετο βασιλεύς, τῇ βοηθείᾳ τῶν Ρώσων, ἀφοῦ ἀπέτυχον αἱ προσπάθειαι τῶν ἀντιπάλων του πρὸς ἐνθρόνησιν τοῦ Στανισλάου Λεζίνσκη. Ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐξηκολούθησεν ἡ περίοδος ταραχῆς τῆς Πολωνίας, ἥτις ἤρξατο ἀπὸ τοῦ πατρός του.

Ὁ Αὔγουστος ἔμεινεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν Δρέσδῃ ἀφήσας εἰς τὸν κόμητα Brühl τὴν διοίκησιν τῆς Πολωνίας. Κατὰ τὸν 7ετῆ μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας πόλεμον (1740—1748) ἔλαβε μέρος ὡς σύμμαχος τῆς Αὐστρίας. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ἐνικήθησαν ἐπανειλημμένως τὰ στρατεύματά του ὑπὸ Φρειδερίκου τοῦ Β' (τῆς Πρωσσίας) καὶ κατελήφθη δὶς ἡ Σαξονία, ἥτις ὅμως τοῦ ἀπεδόθη κατὰ τὴν συνθήκην τῆς Hubertsburg.

Ἠγάπα καὶ αὐτός, ὡς καὶ ὁ πατήρ του, τὴν πολυτέλειαν, διωργάνωνε δὲ πολυτελεῖς ἑορτάς, ἀλλ' ἡ βασιλεία του ἐταράσσετο διαρκῶς ὑπὸ ἐσωτερικῶν ταραχῶν. Ὡς διάδοχος αὐτοῦ ἐν Σαξονίᾳ ὡρίσθη ὁ υἱός του Φρειδερῖκος Χριστιανός, ἐν Πολωνίᾳ ὁ Στανίσλαος Πονιατόφσκης.

— **Αὔγουστος** ***Αἰμίλιος Λεοπόλδος.*** Δοὺξ τοῦ Σαξονικοῦ Γότα τοῦ Ἀλτενβούργου, καὶ πρωτότοκος τοῦ Ἐρνέστου Β' καὶ τῆς ἡγεμονίδος Καρλόττας-Ἀμαλίας τοῦ Σαξονικοῦ Μάϊνεγκεν. Ἐγεννήθη τῷ 1772 καὶ ἀπέθανε τῷ 1822. Ἐσπούδασεν ἐν Γενεύῃ παρὰ τῷ ἀδελφῷ του, μετὰ τὸν θάνατον δὲ τοῦ πατρός του, τῷ 1804, ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς χώρας του, τὴν ὁποίαν ἐπηύξησεν. Ὑπεστήριξε τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας. Ἐκ τῶν συγγραφικῶν του προϊόντων σῴζεται σειρὰ ποιημάτων μεμιγμένων μετὰ εἰδυλλίων. Τοῦτον διεδέχθη ὁ ἀδελφός του Φρειδερῖκος ὁ Δ' μὲ τὸν ὁποῖον, τῷ 1825, ἐξέλιπεν ἡ σειρὰ τοῦ Σαξονικοῦ Γότα.

— **Αὔγουστος** ***Παῦλος Φρειδερῖκος.*** Μέγας δοὺξ τοῦ Ὀλδεμβούργου, μεγαλύτερος υἱὸς τοῦ Πέτρου-Φρειδερίκου-Λουδοβίκου, ἐγεννήθη τῷ 1783 καὶ ἀπέθανε τῷ 1853. Τῷ 1817 ἐνυμφεύθη τὴν ἡγεμονίδα Ἀδελαΐδην Σαουμβούργου, ἐξ ἧς ἀπέκτησε τὴν Ἀμαλίαν (τὴν σύζυγον τοῦ Ὄθωνος, βασίλισσαν τῆς Ἑλλάδος). Ἤδη ὡς διάδοχος ἀνέπτυξε μέγαν ζῆλον ἐν τῇ ἐξασκήσει τῶν καθηκόντων του, μετὰ δὲ τὴν ἀνάληψιν τῆς ἀρχῆς (21 Μαΐου 1829) ἐφρόντισε διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς συγκοινωνίας τῆς χώρας του, περὶ νέων διατάξεων τοῦ δημοσίου, περὶ ἐκκλησιαστικῶν σχέσεων καὶ διὰ τὴν σύνταξιν Καταστατικοῦ χάρτου τῆς πολιτείας (1849). Τοῦτον θανόντα διεδέχθη ὁ ἐκ τοῦ δευτέρου γάμου υἱός του, ὁ Μέγας δοὺξ Πέτρος.

— **Αὔγουστος** ***Φρειδερῖκος Γουλιέλμος.*** Πρίγκιψ τῆς Πρωσσίας, στρατηγὸς τοῦ πεζικοῦ καὶ ἀρχηγὸς τοῦ πυροβολικοῦ, υἱὸς τοῦ πρίγκιπος Αὐγούστου Φερδινάνδου καὶ τῆς κομίσσης Ἄννης - Ἐλισάβετ Λουΐζης ἐκ Βραδενβούργου. Ἐγεννήθη ἐν Φρειδριχσφέλδε τῷ 1779 καὶ ἀπέθανεν ἐν Βρομβέργῃ τῷ 1843. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ πολέμου (1806) ἦτο ἀρχηγὸς ἑνὸς σώματος γρεναδιέρων μὲ τὸ ὁποῖον ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τῆς Ἰένης. Βραδύτερον ἐν Prenslau συνελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων καὶ ἤχθη αἰχμάλωτος εἰς τὴν Γαλλίαν. μετὰ 13 δὲ μηνῶν φυλάκισιν ἠλευθερώθη καὶ ἐπανῆλθεν ἐν Πρωσσίᾳ, ἔνθα ἔλαβε τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντιστρατήγου καὶ τὸ ἀξίωμα ἀρχηγοῦ πεζικοῦ. Ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους σημαντικὰς μάχας, ὡς ἐν Δρέσδῃ, Κούλμῃ, Λειψίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ συνετέλεσε εἰς τὴν ἐπιτυχῆ ἔκβασιν τοῦ πολέμου. Τῷ 1815 ἔχων τὴν διοίκησιν τοῦ δευτέρου βορειογερμανικοῦ σώματος στρατοῦ διεκρίθη κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν φρουρίων εἰς τὰ βόρεια σύνορα τῆς Γαλλίας (Μωβέγγης, Φιλλιπεβίλλης κτλ.). Μετὰ τὸν πόλεμον ἀνέλαβε πάλιν τὴν διοίκησιν τοῦ πυροβολικοῦ τὸ ὁποῖον ἀνεμόρφωσε. Κληρονομήσας τὸν πατέρα του ἐγένετο ὁ πλουσιώτερος γαιοκτήμων ἐν Πρωσσίᾳ. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἡ περιουσία του πάλιν ἐπανῆλθε εἰς τὸ στέμμα, διότι δὲν ἐνυμφεύθη συμφώνως μὲ τὴν θέλησιν τῆς οἰκογενείας του.

— **Αὔγουστος** ***Φρειδερῖκος Ἐβεράρδος.*** Πρίγκιψ ἐκ Βυρτεμβέργης, υἱὸς τοῦ πρίγκιπος Παύλου καὶ τῆς ἡγεμονίδος Καρλόττας ἐκ τοῦ Σαξονικοῦ Ἀλτενβούργου. Ἐγεννήθη τῇ 1813 ἐν Στουτγάρδῃ καὶ ἀπέθανε τῷ 1885. Ἀνέλαβε στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἀξιώματα. Κατὰ τὸν πόλεμον 1860-1870 ἔλαβε μέρος εἰς ὅλας τὰς μάχας καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν νικηφόρον τροπὴν αὐτοῦ.

Αὔγουστος, *μήν.* Ὁ ὄγδοος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μὴν τοῦ ἔτους, ἕλκων τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα *Αὔγουστον*. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, τὸ 27 π. Χ., ὅτε ὁ Ὀκταβιανὸς ἔλαβε παρὰ τῆς Συγκλήτου τὸν τίτλον *Αὔγουστος*, ἐψηφίσθη νόμος, κατὰ τὸ ὁποῖον εἷς μὴν τοῦ Ρωμαϊκοῦ ἡμερολογίου ὠνομάσθη πρὸς τιμήν του *Αὔγουστος*. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς κολακείας τῆς Συγκλήτου εἶχεν ἤδη ἀρχίσει μὲ τὸν Ἰούλιον Καίσαρα, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ἡ Σύγκλητος εἶχεν ὀνομάσει τὸν προηγούμενον μῆνα, τὸν 5ον μῆνα (Quintilis), μὲ τὸ ὄνομά του *Ἰούλιον*. Ὁ μὴν Αὔγουστος ἦτο καὶ παρὰ Ρωμαίοις ὁ ὄγδοος μὴν τοῦ *ἱερατικοῦ ἐνιαυτοῦ*, ὡς εἶχεν αὐτὸν καθορίσει ὁ ἀρχαῖος βασιλεὺς Νουμᾶς. Ἦτο ὅμως ὁ ἕκτος τοῦ *πολιτικοῦ ἐνιαυτοῦ*, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὴν ἀποδιδομένην εἰς τὸν Ρωμύλον καθιέρωσιν, ἤρχιζεν ἀπὸ τὸν Μάρτιον, καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάζετο παρὰ Ρωμαίοις Sextilis.

Οὗτος δὲ εἶναι ὁ λόγος διὰ τοῦ ὁποίου οἱ ἑπόμενοι μῆνες ἄχρι τοῦ 10ου (ἤτοι τοῦ 12ου) οὐχὶ τὴν κυρίαν. ἀλλὰ τὴν ἐξ ἀριθμῶν ἕλκουσι προσηγορίαν (ὅλ. τὸν Βυζαντινὸν συγγραφέα *Ἰω. Λυδόν*, Περὶ μηνῶν σ. 91. 101. 104). Ἔλαβε δὲ ὁ παλαιὸς Ρωμαϊκὸς μὴν Sextilis τὸ ὄνομα Αὔγουστος, πρὸς τιμὴν τοῦ πρώτου Ρωμαίου Αὐτοκράτορος, δι' εἰδικοῦ νόμου τῆς Συγκλήτου, διότι, ὡς παρατηρεῖ ὁ Μακρόβιος, ὁ Ὀκταβιανὸς κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον ἀνῆλθε διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν ὑπατείαν· ἐπίσης κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον τρεῖς κατήγαγε θριάμβους καὶ προσέτι καθυπέταξε τὴν Αἴγυπτον εἰς τοὺς Ρωμαίους.

Ἡ ὀνομασία τοῦ μηνὸς Αὔγουστος ἔμεινε μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, εἰσήχθη δὲ καὶ εἰς τὸ Συριακὸν καλενδάριον εἰς τὸ ὁποῖον ὁ μὴν λέγεται Agustos. Παρὰ τοῖς Γάλλοις ὠνομάσθη Août, παρὰ τοῖς Ἰταλοῖς Agosto κ.τ.λ. Εἰς τὴν Δύσιν ἀπὸ τὸν Μεσαίωνα ὁ μὴν Αὔγουστος συμπίπτει μὲ τὸν θερισμὸν καὶ ἤδη ὁ Κάρολος ὁ Μέγας ὠνόμασε τὸν μῆνα τοῦτον (Aran-Manot), παρομοίως δὲ καὶ σήμερον λέγεται ὑπὸ τῶν Γερμανῶν (Erntemonat=μὴν τοῦ θερισμοῦ).

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

— *[Λαογρ.]* Ὁ μὴν Αὔγουστος καλεῖται διαλεκτικῶς *Ἄγουστος* καὶ *Ἄουστος* (Νότιοι Σποράδες). Ἐκτὸς ὅμως τοῦ ὀνόματος τούτου φέρονται παρὰ τῷ λαῷ κατὰ τόπους καὶ διάφορα ἄλλα ὀνόματα, οἷον *Δριμάρης* διὰ τὰς κατ' αὐτὸν δρίμας, *Συκολόγος* διὰ τὴν κατ' αὐτὸν ὡρίμανσιν τῶν σύκων κτλ. Τὰ ὡς ὀνόματα αὐτοῦ χαρακτηριζόμενα *πεντσφᾶς, διπλοχέστης, τραπεζοφόρος* (Λαογρ. Γ' 306) δὲν εἶναι ὀνόματα, ἀλλ' ἐπίθετα, ἀπαντῶντα ἐν παροιμίαις (*Πολίτου* Παροιμίαι Β' Αὔγουστος 1,2). Ὁ Αὔγουστος κατὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ λαοῦ ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν τοῦ χειμῶνος, ὅπως ὁ Μάρτιος τὴν ἀρχὴν τοῦ καλοκαιριοῦ, ὅθεν καὶ λέγεται: Ἀπὸ Αὔγουστο χειμῶνα | κι ἀπὸ Μάρτη καλοκαῖρι.—Ἐπάτησεν ὁ Αὔγουστος καὶ ἡ ἄκρη τοῦ χειμῶνα | παύει ὁ ἀργάτης τὸ δειλινὸ καὶ ὁ ἄρχοντας τὸν ὕπνο. Ἡ ἀντίληψις αὕτη ἔχει βέβαια σχέσιν καὶ πρὸς τὸ παρατηρούμενον ἐνίοτε πρώϊμον κατὰ τὸν μῆνα ψῦχος, ὅθεν λέγεται: Ἦρθ' ὁ Ἄγουστος, πᾶρ' τὴν κάπα σου· πιθανώτερον ὅμως δὲν φαίνεται ἄσχετος καὶ πρὸς παλαιοτέρας ἀστρονομικὰς καὶ μετεωρολογικὰς παρατηρήσεις, αἵτινες διαιωνίσθησαν παρὰ τῷ λαῷ διὰ τῶν διαφόρων καλανδαρίων, μηνολογίων κτλ. Οὕτω εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Λυδοῦ παραδιδόμενα καλανδάρια περὶ τὰ μέσα τοῦ Αὐγούστου τίθεται ἡ ἀρχὴ τοῦ φθινοπώρου, περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς σημειοῦται ἡ ἐπὶ τὸ ψυχρότερον μεταβολὴ τοῦ καιροῦ (Περὶ διοσημειῶν 140· ια' τῇ πρὸ γ' εἰδῶν δύεται ἡ λύρα ὄρθρου. Τὸ φθινόπωρον ἄρχεται καὶ ἀνεμομαχία. κε' τῇ πρὸ η' καλενδῶν παύονται οἱ ἐτησίαι καὶ ψυχρότερος ἄρχεται πνεῖν βορρᾶς.—Αὐτ. 261. 25ῃ μηνὶ τῷ αὐτῷ ιθ' δελφὶς ἑῷος δύνει καὶ ἔστι τροπὴ τοῦ θέρους ἐπὶ τὸ ψυχρόν). Πρὸς ταῦτα παραβλητέα καὶ ἡ παροιμία: Τ' Αὐγούστου τὰ δροσίσματα χειμῶνα ἀναθυμοῦνται. Ὅτι δὲ δὲν εἶναι μόνον τὸ πρώϊμον καὶ αἰφνίδιον ψῦχος, τὸ ὁποῖον ἐγέννησε τὰς παροιμίας, φαίνεται ἀκριβῶς ἐκ τῆς ἀναιρούσης ταύτας: Μηδ' ἀπὸ Ἄγουστο χειμῶνας, μηδ' ἀπὸ Μαρτιοῦ καλοκαίρι. Εἰς δὲ τὰ ᾄσματα ἐξαίρεται τ' Αὐγούστου τὸ λιοπύρι.

Ὁ Αὔγουστος ὡς ὀπωροφόρος εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν εὐχάριστος εἰς τὸν λαὸν μήν, ὅθεν καὶ λέγεται: Αὔγουστε, καλέ μου μῆνα, νά σουν δυὸ φορὲς τὸ χρόνο, ἤ: Ἄουστε τραπεζοφόρε, νά σουν τρεῖς βολὲς τὸ χρόνο. Τὴν δὲ κατ' αὐτὸν ἀφθονίαν τῶν καρπῶν ἐκφράζει ἡ βυζαντινὴ παροιμία· Τ' Αὐγούστου τὰ πεντάλιτρα τὸ Μᾶν ἀναζητοῦνται. Ἐν τούτοις ὡς μὴν συγκομιδῆς ἀπαιτεῖ καὶ ἐργασίαν καὶ κόπους, ὅθεν λέγονται διάφοροι παροιμίαι (*Πολίτου* Παροιμίαι Β' Αὔγουστος 19.20). Ἐξ ἄλλου ὁ Αὔγουστος θεωρεῖται ὅπως καὶ πράγματι εἶναι λόγῳ τῶν ἑλειογενῶν πυρετῶν ὁ κατ' ἐξοχὴν νοσοφόρος μήν, ὅθεν καὶ ἡ βυζαντινὴ παροιμία: Περὶ τῆς ὑγείας σου τὸν Αὔγουστον ἐρώτα.

Αἱ πρῶται ἡμέραι τοῦ Αὐγούστου, κατὰ τόπους 3—12, καλοῦνται *δρίμες* καὶ *μερομήνια*, θεωροῦνται δὲ κατ' ἐξοχὴν ἐπικίνδυνοι ἰδίως διὰ τοὺς λουομένους καὶ τὰ πλυνόμενα ἐνδύματα. Ὅθεν λέγεται: Τ' Αὐγούστου οἱ δρίμες στὰ παννιὰ καὶ τοῦ Μαρτιοῦ στα ξύλα. Ἀποφρὰς ἐπίσης θεωρεῖται ἡ τελευταία αὐτοῦ ἡμέρα. ὅθεν ἡ παροιμία: Νά σε πάρ' ἡ ὀμπρὸς τοῦ Μᾶ κ' ἡ πίσω τ' Ἀούστου. Κατὰ τὰ

Digitized by Google

μερομήνια παρατηρεῖται ἡ ἀτμοσφαιρικὴ κατάστασις, ἐξ ἧς προμαντεύεται ὁ καιρὸς καθ' ὅλον τὸ ἔτος.

Ἑορταὶ κατὰ τὸν Αὔγουστον σπουδαῖαι εἶναι κυρίως δύο, ἡ τῆς *Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος* (τὴν 6ην τοῦ μηνός), συνήθως *τοῦ Σωτῆρος* ἢ *ἁγία Σωτῆρα* καλουμένη, καὶ ἡ τῆς *Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου* (τὴν 15ην), ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν πρώτη φέρει ἀγροτικὸν χαρακτῆρα, διότι κατ' αὐτὴν προσκομίζονται εἰς τὰς ἐκκλησίας αἱ ἀπαρχαὶ τῶν σταφυλῶν, ἡ δὲ δευτέρα πιθανῶς ἀντικατάστησε τὴν κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον συμπίπτουσαν ἑορτὴν τῆς Ἀρτέμιδος (*Frazer*, The magic art and the evolution of kings, I σ. 14, γαλλ. μετάφρ. Les origines magiques de la royauté σ. 15). Παρὰ ταύτας ἑορτάζονται καὶ τὰ λεγόμενα *Ἐννιάμερα τῆς Παναγίας*, ἔτι δὲ καὶ ἡ ἀποτομὴ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου (τὴν 29ην), καθ' ἣν οὐ μόνον νηστεύουν, ἀλλὰ δὲν πίνουν καὶ μέλανα οἶνον καὶ δὲν τρώγουν μελαίνας σταφυλάς. Ἡ νηστεία καὶ αἱ ἄλλαι ἀπαγορεύσεις τηροῦνται αὐστηρῶς, διότι ὁ Πρόδρομος θεωρεῖται ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν προστάτης ἅγιος κατὰ τοῦ πυρετοῦ. Ἡ τελευταία ἡμέρα τοῦ Αὐγούστου καλεῖται *κλειδοχρονιά*, ὡς τελευταία ἡμέρα τοῦ ἔτους, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι αἱ ἰνδικτιῶνες ἤρχιζον ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου. Σ. Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

— **Αὐγούστου, δεκάτη** —. Ἡμέρα φοβεροῦ γεγονότος ἐν Παρισίοις (1792) προκληθέντος ἐκ τῆς προκηρύξεως τοῦ πρίγκιπος τῆς Βρουνσβίκης, ἥτις ἐξήγειρε τοὺς Ἰακωβίνους ἐναντίον τῆς ἐθνοσυνελεύσεως τοῦ 1791. Μερὶς τῆς ἐθνικῆς φρουρᾶς ὁδηγουμένη ὑπὸ τοῦ Σαντέρ, κατέλαβε τὸ ἀνάκτορον τοῦ Κεραμεικοῦ καὶ ἐκρεούργησε τοὺς Ἑλβετοὺς φρουροὺς τοῦ βασιλέως, οἵτινες ἀντέστησαν κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ πλήθους. Ὁ Λουδοβῖκος ΙΣΤ', ἡ βασίλισσα Μαρία Ἀντωανέττα καὶ οἱ βασιλικοὶ πρίγκιπες εὑρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ζητήσουν ἄσυλον παρὰ τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, ἥτις ἐξένισε τὰ μέλη τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας εἰς ἓν ἐκ τῶν θεωρείων της. Ἡ Ἐπαναστατικὴ Κομμούνα ὡργανώθη ἐπίσης κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμερομηνίαν εἰς τὸ Δημαρχεῖον τῶν Παρισίων. Θ. Β.

— **Αὐγούστου, νὺξ τῆς τετάρτης** —. Ἀξιομνημόνευτον γεγονὸς συμβὰν κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην (τοῦ 1789) ἐν τῇ Γαλλικῇ Ἐθνοσυνελεύσει, εἶναι ἡ γενομένη πρότασις τοῦ ὑποκόμητος ντὲ Νοάϊγ (Noailles), τὴν ὁποίαν τὰ μέλη τῶν προνομιούχων τάξεων ἐψήφισαν ἐνθουσιωδῶς, καὶ δι' ἧς κατηργήθησαν πλεῖστα τῶν φεουδαλικῶν δικαιωμάτων τῆς ἀριστοκρατικῆς τάξεως.

— **Αὔγουστος** *[Γραμμ.]*. Συλλογὴ ἀρχαίων βιογραφιῶν 34 Ρωμαίων αὐτοκρατόρων ἀπὸ τὸν Ἀδριανὸν ἕως τὸν Πρόβον. Τὸ ἔργον τοῦτο συνετέθη ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ὑπὸ διαφόρων συγγραφέων, οἱ ὁποῖοι εἶναι οἱ: Σπαρτιανός, Γαλλικανός, Τρεβέλλιος, Πολλίων, Βοπίσκος, Λαμπρίδιος, Καπιτωλῖνος. ΑΔ. ΑΔ.

αὐγουστόχορτο (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κερκύρᾳ τοῦ φυτοῦ *δορύκνιον τὸ πεντάφυλλον* (Dorycnium pentaphyllum). Δ. Ν. Π.

Αὐγουστύλος (Romulus Momyllus Augustus). Τὸ κατ' εἰρωνείαν ὀνομασθὲν *Αὐγουστύλος* παιδίον τοῦτο ἦτο ὁ τελευταῖος Ρωμαῖος Αὐτοκράτωρ τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, τὸ ὁποῖον κατελύθη ὑπὸ τῶν Βαρβάρων τῷ 476. Κατὰ παράδοξον καὶ αἰνιγματικὴν ἀλήθως σύμπτωσιν τῆς τύχης ὁ τελευταῖος οὗτος Αὐτοκράτωρ εἶχε τὸ διπλοῦν ὄνομα τῶν ἱδρυτῶν τῆς πόλεως Ρώμης καὶ τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας. *Ρωμύλος* καὶ *Αὔγουστος*. Εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀπεκλήθη χλευαστικῶς *Ρωμύλος*, ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Μωμύλλος*.

Ὁ Αὐγουστύλος ἦτο Γοτθικῆς καταγωγῆς γεννηθεὶς εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἄνω Παννονίας. Ὁ πατήρ του Ὀρέστης, εἷς ἀπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν βοηθητικῶν Γερμανικῶν σωμάτων στρατοῦ, ἐνέδυσεν αὐτὸν μὲ τὴν πορφύραν. Ἀλλ' ἡ μοναρχία δὲν ἦτο δυνατὸν πλέον νὰ στηριχθῇ. Οἱ Βάρβαροι εἶχον ἤδη διεισδύσει εἰς τὸ Κράτος κατὰ μεγάλας ὁμάδας, καὶ οἱ τελευταῖοι Ρωμαῖοι Αὐτοκράτορες ἦσαν ἠναγκασμένοι ν' ἀποκρούουν τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ξένων διὰ ξένων στρατευμάτων, τοὺς Βαρβάρους δι' ἄλλων Βαρβάρων. Οἱ Αὐτοκράτορες ἦσαν ἀνίσχυροι ἐνώπιον τῶν παντοδυνάμων ξένων ἀρχηγῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν, ὁ δημόσιος θησαυρὸς ἦτο κενὸς καὶ ἦσαν στεῖραι αἱ πηγαί, ἀπὸ τὰς ὁποίας θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ γεμίσῃ καὶ πάλιν. Ἡ ἐπὶ πέντε αἰῶνας διαρκέσασα παγκόσμιος μοναρχία ἐφέρετο ἀσυγκράτητος εἰς τὸν ὄλεθρον. Εἰς τρία ἔτη, ἀπὸ τὸ 472 ἕως τὸ 475, μετὰ τὸν βίαιον θάνατον τοῦ Ἀνθεμίου, ἔλαβον καὶ ἀπέθεσαν πάλιν τὸ στέμμα τέσσαρες Αὐτοκράτορες, τοὺς ὁποίους ἀνεβίβαζον καὶ κατεβίβαζον ἀπὸ τὸν θρόνον οἱ Βάρβαροι ἀρχηγοί. Ὁ Βανδῆλος Γεζέριχος ἔκαμεν Αὐτοκράτορα τὸν *Ἀνίκιον Ὀλύβριον*. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σουηβοῦ ἀρχηγοῦ Ρικιμίρου, ὁ ὁποῖος ἔπαιξε μὲ τὸν θρόνον τῶν Καισάρων, ἀνακηρύσσονται Αὐτοκράτορες ἀλληλοδιαδόχως ὁ *Γλυκέριος*, ὁ *Ἰούλιος Νέπως*, ὁ *Ὀρέστης*, ὁ παλαιὸς γραμματεὺς τοῦ Ἀττίλα. Ὁ Ὀρέστης κάμνει Αὐτοκράτορα τὸν ἴδιον αὐτοῦ υἱόν, ὁ ὁποῖος ἦτο παιδίον ἓξ ἐτῶν. Ἀλλ' οἱ Βάρβαροι μισθοφόροι ζητοῦν νὰ διανεμηθοῦν τὴν ὡραίαν Ἰταλίαν, ὅπως ἤδη ἄλλοι Βάρβαροι εἶχον κάμει εἰς τὴν Γαλατίαν. Ὁ Ὀδόακρος, ἀρχηγὸς τῶν Ἑρούλων καὶ τῶν Ρουγίων εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος, ζητεῖ τὴν διανομὴν ἀπὸ τὸν Ὀρέστην. Ἡ ἄρνησις αὐτοῦ ἐπιφέρει τὴν ἧτταν καὶ τὸν φόνον του. Ὁ υἱός του *Ρωμύλος* ὁ Αὐτοκράτωρ, καταβιβάζεται ἀπὸ τὸν θρόνον καὶ ἀποστέλλεται εἰς τὴν ἐν Καμπανίᾳ ἔπαυλιν τοῦ Λουκούλλου μὲ ἐτησίαν ἐπιχορήγησιν 6.000 λιτρῶν χρυσοῦ. Δὲν ὑπάρχει πλέον Αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Ρώμην. Οὕτως ἔφυγεν ἀπὸ τὸ Παλάτιον τῶν Καισάρων ὁ τελευταῖος Αὐτοκράτωρ εἰς τὴν ἐξοχήν, καὶ ἔζη ἀπὸ τὴν βοήθειαν ἑνὸς Βαρβάρου ἀρχηγοῦ, ὁ ὁποῖος ἀρχούμενος εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀφῆκεν εἰς τοὺς ἄλλους συγγενεῖς Βαρβάρους τὰς ἄλλας χώρας τῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ ἔλαβε πάλιν, μὲ τὴν συναίνεσιν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Αὐτοκράτορος Ζήνωνος, τὸν παλαιὸν τίτλον βασιλεύς, τὸν κατηργημένον ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Ταρκυνίου τοῦ Σουπέρβου. ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

αὐγόφλουδα (ἡ), καὶ **ἀβγόφλουδα**· ὁ φλοιὸς τοῦ ἀβγοῦ.

αὐγωμένος, —η, —ο, καὶ **ἀβγωμένος**· ἐπὶ τῶν ἰχθύων, ὁ εὑρισκόμενος εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς φωτοκίας: «ψάρι ἀβγωμένο».

Αὐγώνυμα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Χίου ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1920) 289. Τῷ 1881 ὑπέστη ζημίας ἐκ σεισμῶν. Ἀνατολικῶς τῶν Αὐγωνύμων κεῖται ἡ ἱστορικὴ μονὴ τῶν *Ἁγίων Πατέρων* καὶ ἡ *Νέα Μονή*.

Αὐδακτος, *μάρτυς*. Ἐξ Ἐφέσου καταγόμενος, κατὰ τὰ συναξάρια, καὶ ἀνελθὼν εἰς ὕψιστα πολιτικὰ ἀξιώματα ἐπὶ Μαξιμίνου, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ τετάρτου αἰῶνος, ἐπειδὴ ἠρνήθη νὰ δώσῃ αὐτῷ εἰς γυναῖκα τὴν θυγατέρα του Καλλισθένην, ἐξωρίσθη εἰς Μελιτηνήν, ὅπου καὶ ἀπεκεφαλίσθη. Ἡ μνήμη τοῦ Αὐδάκτου καὶ τῆς ἐν εἰρήνῃ θανούσης θυγατρός του Καλλισθένης ἐπιτελεῖται τὴν 4ην Ὀκτωβρίου.

Αὐδάλας, Κωνσταντῖνος. Ἀγωνιστὴς ἐκ τῆς ἐπαρχίας Καλαμῶν.

Αὐδανίταις ἢ **Αὐδανῖτες** *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Ἀβδανίταις**.

Αὐδᾶς, μάρτυς. Χριστιανὸς ἐπίσκοπος ἐν Περσίᾳ, ὅστις κατηγορηθεὶς πρὸ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πέμπτου αἰῶνος, ὅτι ἐκρήμνισε περσικὸν ναὸν τοῦ πυρός, ἐθανατώθη. Ἡ μνήμη αὐτοῦ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τελεῖται τῇ 31ῃ Μαρτίου. Ἑτέρου *Αὐδᾶ* μυρτυρήσαντος ἐπίσης ἐν Περσίᾳ τελεῖται ἡ μνήμη τῇ 16ῃ Μαΐου.

Αὐδέντιος. Ἱσπανὸς ἐπίσκοπος κατὰ τὰ τέλη τοῦ Δ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος ἀκμάσας. Ἔγραψε κατὰ Γεννάδιον (de vir. ill. 14) λατινιστὶ «de fide adversum haereticos». Δ. Σ. Μ.

Αὐδήμου *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Κύπρου κείμενον κατὰ τὴν νοτιοδυτικὴν αὐτῆς πλευρὰν καὶ ὑπαγόμενον εἰς τὴν ἐπαρχίαν Πάφου. Ἀριθμεῖ περὶ τοὺς 800 κατοίκους. Δύο περίπου χιλιόμετρα δυτικῶς τοῦ χωρίου ἀνευρέθησαν ἐρείπια τῶν τελευταίων Ρωμαϊκῶν χρόνων. Κ. Μ. Κ.

Αὐδήμπεη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ναυπλίας τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κατὰ τὸ ἔτος 1814 τὸ Αὐδήμπεη, ὑπαγόμενον εἰς τὸ σαντζάκιον τοῦ Ναυπλίου, εἶχε μόλις 30 κατοίκους. Ἤδη ἡ ὁμώνυμος κοινότης ἀριθμεῖ 226 κατοίκους. Θ. Σ. Δ.

Αὐδιανοί. Ὁ *Αὔδιος* (ἢ καὶ *Ὥδιος*), ἐκ Μεσοποταμίας καταγόμενος, σύγχρονος τοῦ Ἀρείου, διεκρίνετο διὰ τὸ «ἀκραιφνὲς τοῦ βίου καὶ κατὰ Θεὸν ζήλου καὶ πίστεως» καὶ ἤλεγχε δριμέως τοὺς κακῶς ζῶντας κληρικούς. Κινήσας τὴν μῆνιν αὐτῶν καὶ ἀποκλεισθεὶς τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας, ἔγινεν ἀρχηγὸς αἱρέσεως, τῆς ὁποίας οἱ ὀπαδοί, ἀποσυρθέντες εἰς μοναστήρια ἐν ἐρημίαις, ἔζων βίον αὐστηρᾶς ἀσκήσεως, ἐφ' ᾧ περιεφρόνουν τοὺς τῆς Ἐκκλησίας, ἀποφεύγοντες οἱανδήποτε μετ' αὐτῶν ἀναστροφήν. Ὁ Αὔδιος ἐκλαμβάνων κατὰ λέξιν τὰς ἀνθρωπομορφικὰς ἐκφράσεις τῆς Γραφῆς, «ὑπέλαβεν ἀνθρωπείαν ἔχειν μορφὴν τὸ θεῖον» καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ὀπαδοὶ του ἐώρταζε τὸ Πάσχα μετὰ τῶν Ἰουδαίων, ὡς οἱ *τεσσαρεσκαιδεκατῖται*. Κατὰ Θεοδώρητον προσέλαβον καὶ μανιχαϊκὰς κακοδοξίας.

Ὁ Αὔδιος, γέρων ἤδη ὤν, ἐξωρίσθη εἰς Σκυθίαν καὶ ἐπροπαγάνδιζεν ἐπιτυχῶς ὑπὲρ τῶν ἀρχῶν του εἰς Γοτθίαν. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἡγήθη τῆς αἱρέσεως *Οὐράνιός* τις καὶ *Σιλουανὸς* ἐκ Γοτθίας, ὧν θανόντων, διωγμὸς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Γοτθίας Ἀθαναρίχου ἠνάγκασε πάντας τοὺς Χριστιανοὺς —ὀρθοδόξους καὶ Αὐδιανοὺς—νὰ καταλίπουν τὴν Γοτθίαν. Οἱ Αὐδιανοὶ παρήκμαζαν βαθμηδὸν καὶ ἤδη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἐπιφανίου, κατὰ τὰ τέλη τοῦ Δ' αἰῶνος, «τὸ τάγμα εἰς ὀλίγον περιστὰν» περιωρίσθη εἰς ὀλίγους ὀπαδούς, «εἰς τὸ ἔξω μέρος Χαλκίδος (τῆς Συρίας) καὶ ἐπέκεινα Δαμασκοῦ καὶ τῶν μερῶν Μεσοποταμίας», ἕως οὗ βαθμηδὸν ἐξέλιπεν.

Παραπλησίας ἀνθρωπομορφικὰς ἀρχὰς πρὸς τοὺς Αὐδιανοὺς ἐκήρυττον οἱ καλούμενοι *Ἀνθρωπομορφῖται* μοναχοὶ ἐν Αἰγύπτῳ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Θεοφίλου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας.

ΠΗΓΑΙ. *Ἐπιφάνιος*. Πανάριον 3, 1 ἐν *Migne* Ἑ. Π. 42, 340 κ. ἑ., ὃν ἀκολουθεῖ καὶ ὁ *Αὐγουστῖνος*, αἱρ. 50.—*Θεοδώρητος* αἱρετ. κακομ. ἐπιτομὴ 4, 10 ἐν *Migne* Ἑ. Π. 83, 428—9 καὶ ἐκκλ. ἱστορία 4, 9 αὐτ. 84, 2142 κ. ἑ. Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

Αὔδιος· βλ. **Αὐδιανοί**.

Αὐδοχὴ *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Νησὶς ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Μάκρης τῆς Καραμανίας (τῷ τῶν ἀρχαίων *Γλαύκῳ*, ἐν ταῖς ἀκταῖς Καρίας-Λυκίας), ἐγγύτατα τῆς ἀκτῆς τῶν ἀρχαίων Δαιδάλων ἀποτελούσης τὸν βόρειον τοῦ κόλπου μυχόν. Ἡ ταυτότης τῆς νησῖδος (πλάτ. 36°41'40", μῆκ. 29°4'00", χάρ. ἀγγλ. 236: Rhodos island to Karaburnù) ἀπὸ ἀπόψεως ἀρχαίου τοπωνυμίου δὲν εἶναι γνωστή· πάντως κεῖται μεταξὺ τῶν ἐν τῷ ἰδίῳ κόλπῳ νησίδων *Ρόπισα* (τανῦν *Ἁγία Κυριακή*) καὶ *Λάγουσα* (τανῦν *Κεζήλ*), ὧν ἡ ταυτότης δὲν ἀμφισβητεῖται χάρις εἰς τὸν τοῦ Ἀνωνύμου «Σταδιασμὸν τῆς Μεγάλης Θαλάσσης» (§ 254.255), παρέχοντα τὰς ἀποστάσεις τῶν δύο προμνησθεισῶν νησίδων ἀπὸ τῆς Τελμησσοῦ (συγχρόνου Μάκρης). Ἐπικίνδυνος ὕφαλος Isabel rock δύο μίλλια ΝΔ αὐτῆς. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Αὐδολέων καὶ **Αὐδωλέων**. Βασιλεὺς τῶν Παιόνων ἀπὸ τοῦ 315—286 π. Χ. Ἦτο υἱὸς τοῦ Πατράου, λαβὼν τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως κατὰ τὸ 306 π.Χ., καὶ ὁ τέταρτος ἀνεξάρτητος ἡγεμὼν τῶν Παιόνων, τῆς ἀνεξαρτησίας των ἀρξαμένης ἀπὸ τοῦ 359 π. Χ. Κατὰ τὸ 310 π. Χ. ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ ἡγεμόνος τούτου διέτρεξε κίνδυνον ἀπὸ τοὺς Αὐταριάτας Ἰλλυριούς, ἐσώθη δὲ διὰ τοῦ Κασσάνδρου. Ὑπῆρξε φίλος καὶ σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Δημητρίου· διὰ τοῦτο καὶ διὰ ψηφισμάτων εἶχε τιμηθῆ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου. Τοῦ βασιλέως τούτου διεσώθησαν καὶ ἄξια λόγου νομίσματα, ἅτινα συχνὰ ἀντεγράφοντο ὑπὸ τῶν Γαλατῶν. Ταῦτα εἶναι δύο τύπων: τὰ τοῦ α' φέρουσιν ἔμπροσθεν μὲν κεφαλὴν Ἀθηνᾶς ἢ Διονύσου, ὄπισθεν δὲ ἵππον ἐλεύθερον ἢ προτομὴν ἵππου καὶ ἐπιγραφὴν ΑΥΔΩΛΕΟΝΤΟΣ. Τὰ τοῦ β' εἶναι ἀττικὰ τετράδραχμα ὅμοια μὲ τὰ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ φέρουσι τὴν ἐπιγραφὴν ΑΥΔΩΛΕΟΝΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΩΣ. Σ. Ε. ΚΑΨ.

Αὔδον *ἄκρον [Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Μαυριτανίας τῆς Καισαρησίας, τῆς τανῦν Ἀλγερίας, ἀναφερόμενον ὑπὸ Κλαυδίου Πτολεμαίου (Δ, 6, 10) ὑπὸ συντεταγμένας πλάτ. 32°1/4 καὶ μῆκ. ἀπὸ Μακάρων μεσημβρινοῦ 23°1/4. Ὁ αὐτὸς ἀναφέρει παρακατιὸν καὶ ἐκβολὰς *Αὔδου ποταμοῦ* (Δ, 6, 11: πλάτ. 32°, μῆκ. ὁμοίως 23°1/4) ἀνατολικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου, ἐκβάλλοντος ἐν τῷ Νουμιδικῷ κόλπῳ, τῷ τανῦν κόλπῳ τῆς Μπουζὶ (Golfe de la Bougie). Ἐνδιαφέρει ἡ μήπω γενομένη ἀναζήτησις τῆς ταυτότητος τῶν δύο τούτων τοπωνυμίων. Τῆς ἰθυνούσης εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην συντεταγμένης, λόγῳ τῆς κατὰ *παράλληλον* περίπου ἀνατάσεως τῆς ἀφρικανικῆς ἐκεῖ ἀκτῆς, τὸ κατὰ κανόνα ἐσφαλμένον μῆκος τοῦ Πτολεμαίου θὰ ἦγεν εἰς πλάνην. Ἀντιθέτως, ἡ σειρὰ γεωγραφικῆς διαδοχῆς ἐν τῇ περιγραφῇ του, συσχετιζομένη ὡς πρὸς σημεῖα ἐν αὐτῇ ἀναμφισβητήτου ταυτότητος, ἐπιτρέπει ἀσφαλὲς τὸ συμπέρασμα. Οὕτω τοῦ Πτολεμαίου θέτοντος τὴν πόλιν *Σάλδαι Κολωνία* δυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Αὔδον, τὸν φερώνυμον αὐτῷ ποταμὸν ἐκβάλλοντα ἀνατολικῶς καὶ ἐγγὺς αὐτοῦ, ἀμέσως δὲ πρὸς ἀνατολὰς τῶν ἐκβολῶν τὴν παράλιον πόλιν *Ἰγίλγιλι*, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς πόλεως Σάλδαι Κολωνία ἐξακριβωθείσης ὡς ταυτιζομένης πρὸς τὴν σύγχρονον Μπουζί, τῆς δὲ Ἰγίλγιλι οὔσης προδήλως τῆς συγχρόνου Δζιδζελή — καὶ διὰ τὴν ὁμοιότητα τῆς συγχρόνου ὀνομασίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ συμπίπτειν πρὸς τὸ ἀνατολικὸν κέρας τοῦ Νουμιδικοῦ κόλπου—συνάγεται ἀσφαλὲς συμπέρασμα ταυτότητος: τοῦ μὲν ἀκρωτηρίου *Αὔδον ἄκρον* πρὸς τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον *Πτὶ Καβαλλὸ* (cap Petit Cavallo; πλάτ. 36°47'10", μῆκ. 5°39'50" Ἀν.), τοῦ δὲ ποταμοῦ *Οὐαδὶ Μπουρχαϊδ* (Wadi Burchaïd) ἐκβάλλοντα 3 μίλ. Δ.ΝΔ τοῦ ἀκρωτηρίου Ρὰς Ἄφια (Ras Afia), ἀμφοτέρων δὲ τούτων κειμένων εἰς τὴν Petite Kabylie καὶ πρὸς τὰ σύνορα τῶν νομῶν Κωνσταντίνας καὶ Ἀλγερίου (πρβλ. χάρτας: Ἀγγλικὸν ὑδρογραφικὸν 1910: Algiers to cape Bugaronni, Πολιτ. Γαλλικόν, ἔκδ. 1909, σελ. 17, Conquêtes Romaines καὶ 79 Algerie et Tunisie). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Αὔδος *[Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς Μαυριτανίας τῆς Καισαρησίας, ἐκβάλλων ἐν τῷ Νουμιδικῷ κόλπῳ (βλ. **Αὔδον ἄκρον**). Σ. Ε. Λ.

Αὐδοῦ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Ἀβδοῦ**.

Αὐδουήν. Ἡγεμὼν τῶν πέραν τοῦ Δουνάβεως οἰκούντων Λαγγοβάρδων κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ

Digitized by Google

Ἰουστινιανοῦ Α' (527—565). Διετέλει **εἰς σχέσεις** μετὰ τοῦ Βυζαντίου εἰς τὸ ὁποῖον ἔπεμπεν ἐνίοτε στρατεύματά τινα ἀντὶ πλουσίων πάντοτε ἀνταλλαγμάτων. Εἰς τὴν τελευταίαν μεγάλην ἐκστρατείαν τοῦ Ναρσῆ κατὰ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Γότθων ὁ Αὐδουὴν «χρήμασι πολλοῖς ἀναπεισθεὶς καὶ τῇ τῆς ὁμαιχμίας συνθήκῃ» ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ 2.500 ἐκλεκτοὺς πολεμιστὰς ἀκολουθουμένους ὑπὸ ὑπερτρισχιλίων ὑπηρετῶν των. Τῶν συμμάχων τούτων ἔσπευσε τάχιστα νὰ ἀπαλλαγῇ ὁ στρατηγὸς Ναρσῆς ἀποπέμψας αὐτοὺς μετὰ πολλῶν δώρων, ἀλλὰ καὶ μετὰ ἰσχυρᾶς συνοδείας, ἵνα μὴ λαφυραγωγῶσι τὰς χώρας, δι' ὧν ἔμελλον νὰ διέλθωσι.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἅϋεζ (Hayez), *Φραγκίσκος*. Βενετὸς ζωγράφος (1791—1882). Ὁ Ἅϋεζ ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς ἐν Βενετίᾳ, κατόπιν μετέβη εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Ρώμης, εἶτα δὲ τοῦ Μιλάνου καὶ συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπεμακρύνθη τῶν κλασσικῶν παραδόσεων, ἐπηρεασθεὶς ὑπὸ τῆς γαλλικῆς καὶ τῆς φλαμανδικῆς σχολῆς. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν βραδύτερον τῶν ἰδεῶν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἔγραψε τὸν περίφημον πίνακά του «Καρμανιόλα». Ἡ μεγάλη αὐτοῦ ἐπιτυχία τὸν ὡδήγησε πρὸς νέαν ὅλως ὁδόν. Συνέστησεν ἐργαστήριον εἰς ὃ προσῆλθον πλεῖστοι μαθηταὶ καὶ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ρωμαντικῆς κινή-

Φραγκίσκος Ἅϋεζ: «Τὸ φίλημα».

σεως ἐν Ἰταλίᾳ, κατὰ δὲ τὸ 1823 ἐνεφανίσθη εἰς τὸ δημόσιον μὲ τὸν πίνακα αὐτοῦ «Τὸ φίλημα», ἐν ἀριστούργημα τοῦ αἰσθηματισμοῦ, ὅστις ἦτο ὁ κύριος σκοπὸς τῆς νέας τέχνης. Ἡ εἰκὼν αὕτη θεωρεῖται ὡς τὸ ἄριστον ἔργον ὅπερ παρήχθη ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην.

Κληθεὶς εἰς Ρώμην παρὰ τοῦ Πάπα συνεπλήρωσε τοιχογραφίας τινὰς τοῦ Βατικανοῦ καὶ ἐπί τινα χρόνον ἐπεδόθη εἰς τὴν προσωπογραφίαν ἀπεικονίσας πλείστους διασήμους ἄνδρας. Ἡ ἀρίστη τῶν προσωπογραφιῶν αὐτοῦ εἶναι ἡ τοῦ Καβούρ. Συγχρόνως ὅμως ἐζωγράφησε πλῆθος πινάκων ἱστορικῶν καὶ μυθολογικῶν θεμάτων. Οἱ πίνακες οὗτοι κρίνονται ὡς ὑπερβολικοὶ καὶ τινες μάλιστα ὡς ὑπερφυσικοί, διακρίνει ὅμως αὐτοὺς πλούσιος χρωματισμὸς καὶ ἔκτακτος εὐχέρεια περὶ τὴν σύνθεσιν. Ἐκ τῶν πινάκων τούτων τὴν καλλίστην θέσιν κατέχουσιν οἱ «Δύο Φόσκαρι» καὶ ἡ «Δίψα τῶν Σταυροφόρων», δύο ἱστορικὰ ἐπεισόδια δραματικωτάτης ὑποθέσεως. Ἕτερος πίναξ, εὑρισκόμενος εἰς τὴν πινακοθήκην Μπρέρα, εἶναι ὁ «Ἀποχαιρετισμὸς τοῦ Πελεγρίνο Ρόσσι ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν του», ἀπερχομένου, ὅπως παραστῇ ὡς ὑπουργὸς κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Παπικοῦ κοινοβουλίου, ὅπου ἐφονεύθη, ἀποκοπείσης τῆς καρωτίδος αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνι ἐπὶ τῆς κλίμακος τῆς Καγκελαρίας. Πάντως οἱ πίνακες οὗτοι περιέχουν ἄφθονον τὸ στοιχεῖον τοῦ ρωμαντισμοῦ. Ἡ ἀφιέρωσις εἰς τὸν καλλιτέχνην τοῦ ἰδιαιτέρα ἀξία εἶναι ὅτι ἀπέσπασε τὴν ζωγραφικὴν ἐκ τῆς καταπτώσεως εἰς τὴν ὁποίαν τὴν κατεδίκαζεν ὁ ψευδοκλασσικισμός. Ἡ Ἀκαδημία τοῦ Μιλάνου, δέκα ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του, ἐξέδωκε τόμον ἀφιερωμένον εἰς τὸν βίον καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἐπιφανοῦς διδασκάλου.

Θ. Β.

Αὐενιῶν *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τῆς πόλεως Ἀβινιὼν (βλ. λ.)

Αὐεντῖνος καὶ *Αὐεντῖνον [Ἀρχ. Γεωγρ.]* Ἄλλη γραφὴ τῆς λέξεως **Ἀβεντῖνος** (βλ. λ.).

Αὐέτα (Ayeta), *Φραγκίσκος ντὲ—*. Συγγραφεὺς Ἱσπανοαμερικανὸς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Διετέλεσε μεταξὺ ἄλλων ἀρχηγὸς τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως τοῦ Νέου Μεξικοῦ. Ἐδημοσίευσε πλεῖστα δημοσιεύματα ὑπὲρ τοῦ Τάγματος τῶν Φραγκισκανῶν καὶ ἐναντίον τοῦ Λαϊκοῦ κλήρου. Ἐξέδωκε συνάμα τὴν σπουδαίαν ἱστορίαν τοῦ Γιουκατὰν τοῦ Διέγο Λοπὲζ Κογκολοῦδο (Μαδρίτη 1688).

Ν. Ι. Θ.

Αὐζὰκ (Ayzac), *Μαρία Φελίτσια-Αἰμιλία ντὲ* —. Ἐγεννήθη καὶ ἀπέθανε ἐν Παρισίοις (1801—1882). Ὑπῆρξε συγγραφεὺς μυθιστορημάτων καὶ ἰδίως ἔργων ἀρχαιολογικῶν, ὡς «Ἡ συμβολικὴ τῶν τιμαλφῶν λίθων» (1846) καὶ ἡ «Ἱστορία τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Διονυσίου» (1861).

Ν. Ι. Θ.

αὐθάδεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις αὐθάδης, προπέτεια, καταφρόνησις τῶν ἀλλοτρίων ἢ τῶν ἄλλων, ἔλλειψις σεβασμοῦ καὶ εὐλαβείας· ἀντίθ. *σεμνότης*.

αὐθάδης (ὁ, ἡ), *αὔθαδες* (τό)· ὁ ἑαυτῷ μόνον ἀρέσκων, προπετής, περιφρονητὴς τῶν ἀλλοτρίων ἢ τῶν ἄλλων, ἀσεβής, ἀνευλαβής· ἀντίθ. *σεμνός*.— Ἐπίρρ. **αὐθάδως**.

αὐθαδιάζω· εἶμαι αὐθάδης, φέρομαι περιφρονητικῶς πρὸς τὰ ἀλλότρια, ἰδίᾳ ἐπὶ λόγων.

αὐθαιμοθεραπεία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Οὕτω καλεῖται μέθοδος θεραπευτικὴ νεωτάτη, συνισταμένη εἰς τὴν γενομένην ἔνεσιν ὑπὸ τὸ δέρμα, ἢ εἰς τὰς μυϊκὰς μάζας τοῦ ἀρρώστου, ποσότητός τινος αἵματος (5—20 κυβ. ἑκατ.) ἀφαιρεθέντος πρὸ μικροῦ παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου διὰ παρακεντήσεως τῆς φλεβὸς αὐτοῦ. Ἐφηρμόσθη εἴς τινας λοιμώδεις παθήσεις παρατεταμένης μορφῆς, εἰς τοξικὰς δηλητηριάσεις ἢ τὰς ἀπροσδιορίστου φύσεως λοιμώξεις τὰς ἀνθισταμένας εἰς ἄλλας θεραπείας καὶ ἀναγομένας ἐν μέρει εἰς τὰς παθήσεις αἵτινες ἀποδίδονται εἰς κατάστασιν ὑπερευαισθησίας ἢ ἀφυλαξίας, ὡς λ. χ. εἰς τὸ ἀγγειονευρωτικὸν οἴδημα, εἰς τὸν ἐπίμονον κατάρρουν τῆς ρινὸς καὶ τὸ ἆσθμα τῶν χόρτων, εἴς τινας κνιδώσεις κατ' ἐπανάληψιν ἐμφανιζομένας, εἴς τινας ἡμικρανίας, εἰς τὰς κνησμονώδεις δερματικὰς παθήσεις, εἰς τὰς δερματοπαθείας τῆς κνήσεως κλπ. Πρὸς δὲ ἡ αὐθαιμοθεραπεία συνιστᾶται εἰς τὸν ἕρπητα ζωστῆρα, εἰς τὴν ἐπιλόχειον λοίμωξιν, εἰς τὰς σταφυλοκοκκικὰς ἐν γένει λοιμώξεις, εἰς τὰς γονοκοκκικὰς λοιμώξεις καὶ τὰς μεταστατικὰς αὐτῶν ἐκδηλώσεις, ἰδίως δὲ τὰς ἐκ τούτων ἀρθρίτιδας κλπ., εἰς τὰς ἀρθροπαθείας ἐν γένει, τὰς παραμορφωτικὰς τοιαύτας καὶ τὰς φυματικὰς ὀστεοαρθρίτιδας, εἰς τὰς νόσους τῶν γυναικῶν, τὰς βλενορροϊκὰς σαλπιγγίτιδας καὶ δὴ τὰς παραρτηματίτιδας ἐν γένει, εἰς τὴν παιδικὴν παράλυσιν ἢ προσθίαν πολιομυελίτιδα κλπ. (βλ. αἱμοθεραπεία).

Ἀλλ' ἡ αὐθαιμοθεραπεία ἐνεργεῖται καὶ δι' *αἱμολυνθέντος* αἵματος εἰς πολλὰς περιπτώσεις μολύνσεων ἐκ ποικίλων αἰτίων καὶ διαφόρου βαθμοῦ, ἤτοι ἀπὸ τοῦ ἁπλοῦ μεμολυσμένου τραύματος μέχρι τῆς ἐντόνου ἐπιλοχείου λοιμώξεως, ἀπὸ τῆς μητροσαλπιγγίτιδος μέχρι τῆς γονοκοκκικῆς ἀρθρίτιδος, ἀπὸ τῆς δοθιηνώσεως μέχρι τῆς ὀστεομυελίτιδος. Ἡ μέθοδος αὕτη παρέχει μέσον ἀμύνης ἀποτελεσματικὸν κατὰ τῆς μολύνσεως ἐν γένει.

Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

αὐθαιρεσία (ἡ)· ἐνέργεια ἢ πρᾶξις αὐθαίρετος.

— *[Φιλοσ.]* Ἀπόφασις, ἐνέργεια ἢ ὑπόθεσις τῆς βουλήσεως ἢ τῆς σκέψεως ἀτόμου τινὸς ἢ ὁμάδος, μὴ καθοριζομένη ὑπὸ τῆς προδιατεταγμένης τάξεως ἢ ὑπὸ λόγου τινός, θεωρουμένου ὀρθοῦ ὑπὸ πάντων, ἢ λογιζομένη ὡς ἰδίῳ δικαίῳ ἀσκηθεῖσα παρ' ἐκείνου, κατὰ τοῦ ὁποίου στρέφεται.

Α. Δ.

αὐθαίρετος (ὁ, ἡ). —*ον* (τό)· ὁ κατὰ τὴν ἑαυτοῦ αἵρεσιν, προτίμησιν ἐνεργῶν, ὁ τὴν ἑαυτοῦ θέλησιν ἔχων γνώμονα τῶν πράξεών του, ὁ ἐνεργῶν παρὰ τὰ νενομισμένα ἢ παραδεδομένα.— Ἐπίρρ. **αὐθαιρέτως**. Οὐσιαστ. **αὐθαιρεσία**. Ρημ. **αὐθαιρετῶ** (—*έω*).

— **αὐθαίρετος** *σταθερὰ [Μαθημ.]*. Καλεῖται οὕτω ἡ σταθερὰ ποσότης, ἀνεξάρτητος δηλαδὴ τῶν μεταβλητῶν αἵτινες εἰσέρχονται εἰς τὸ πρόβλημα ἢ τὸν τύπον ὅπου αὕτη ἐμφανίζεται, ἥτις εἶναι ἐπιδεκτικὴ μιᾶς οἱασδήποτε ἀριθμητικῆς τιμῆς.

Αἱ αὐθαίρετοι σταθεραὶ παρουσιάζονται κατὰ τὴν ὁλοκλήρωσιν δεδομένων διαφορικῶν· πᾶσαι αἱ συναρτήσεις μὲ δεδομένον διαφορικόν, αἱ συναρτήσεις δηλαδὴ αἵτινες ἔχουσι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν συνάρτησιν ὡς παράγωγον, δίδονται ὑπὸ τοῦ τύπου $\sigma(x)+c$, ἔνθα $\sigma(x)$ εἶναι μία ἐκ τῶν συναρτήσεων αἵτινες ἔχουσι τὴν δεδομένην παράγωγον, καὶ c *αὐθαίρετος σταθερά*: οἱαδήποτε τιμὴ καὶ ἂν δοθῇ εἰς τὴν c, προκύπτει μία ἐκ τῶν ἐν λόγῳ συναρτήσεων.

Αἱ αὐθαίρετοι σταθεραὶ παρουσιάζονται κατὰ τὴν ὁλοκλήρωσιν διαφορικῆς ἐξισώσεως οἱασδήποτε τάξεως. Ἡ ἀναζήτησις τῶν συναρτήσεων y, αἵτινες ἔχουσι παράγωγον τὴν δεδομένην συνάρτησιν $\varphi(x)$, συμπίπτει πρὸς τὴν ὁλοκλήρωσιν τῆς διαφορικῆς ἐξισώσεως πρώτης τάξεως $\frac{dy}{dx} = \varphi(x)$·

Ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, εἰς τὴν *γενικὴν λύσιν* $\sigma(x)+c$ τῆς διαφορικῆς ταύτης ἐξισώσεως πρώτης τάξεως παρουσιάζεται μία αὐθαίρετος σταθερά, ἡ c. Ἀποδίδοντες μίαν οἱανδήποτε τιμὴν d εἰς τὴν αὐθαίρετον σταθερὰν c, εὑρίσκομεν τὴν συνάρτησιν $\sigma(x)+a$, ἥτις ἐπαληθεύουσα τὴν διαφορικὴν ἐξίσωσιν καλεῖται *μερικὴ λύσις* αὐτῆς.

Αἱ εἰς τὴν γενικὴν λύσιν διαφορικῆς ἐξισώσεως nτῆς τάξεως εἰσερχόμεναι αὐθαίρετοι σταθεραὶ εἶναι n τὸ πλῆθος.

Ἀποδίδοντες ἕν, οἱονδήποτε, σύστημα n τιμῶν εἰς τὰς n αὐθαιρέτους ταύτας σταθεράς, λαμβάνομεν ὡρισμένην συνάρτησιν ἐπαληθεύουσαν τὴν διαφορικὴν ἐξίσωσιν, μίαν δηλαδὴ μερικὴν λύσιν τῆς διαφορικῆς ἐξισώσεως.

Εἰς τὴν γενικὴν λύσιν συστήματος διαφορικῶν ἐξισώσεων εἰσέρχονται αὐθαίρετοι σταθεραί, ὧν τὸ πλῆθος ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν τάξεων τῶν διαφορικῶν ἐξισώσεων τοῦ συστήματος καὶ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν αὐτῷ παρουσιαζομένων ἀγνώστων συναρτήσεων.

Α. Χ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

—**αὐθαίρετος** *συνάρτησις [Μαθημ.]*. Καλεῖται αὐθαίρετος συνάρτησις n μεταβλητῶν ἡ συνάρτησις ἐκείνη τῆς ὁποίας ἡ μορφή, ἤτοι ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῶν μεταβλητῶν τούτων, εἶναι ἀόριστος. Οὕτως, ἂν $\varphi(x)$ αὐθαίρετος συνάρτησις τῆς μεταβλητῆς x, διὰ τοῦ $\varphi(x)$ παρίσταται οἱαδήποτε συνάρτησις τῆς μεταβλητῆς x.

Ἡ αὐθαίρετος συνάρτησις μιᾶς μεταβλητῆς δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς σύστημα ἀπείρων ἀνεξαρτήτων μεταβλητῶν· πράγματι, ἡ ἐξίσωσις $y=\varphi(x)$ διὰ πᾶσαν ὡρισμένην μορφὴν τῆς φ, παριστᾷ μίαν καμπύλην ἐν τῷ ἐπιπέδῳ· ὅταν μεταβάλωμεν τὴν μορφὴν τῆς συναρτήσεως φ, μεταπίπτομεν ἀπὸ τῆς πρώτης καμπύλης εἰς ἄλλην· τὴν μετάβασιν ταύτην ἀπὸ τῆς πρώτης καμπύλης εἰς τὴν δευτέραν δυνάμεθα ἐπίσης νὰ ἐπιτύχωμεν διὰ καταλλήλου μεταβολῆς τῶν τεταγμένων τῆς πρώτης καμπύλης· ὥστε ἡ αὐθαίρετος συνάρτησις $\varphi(x)$, παριστῶσα μεταβλητὴν καμπύλην ἐν τῷ ἐπιπέδῳ, δύναται νὰ θεωρηθῇ ἰσοδύναμος πρὸς σύστημα ἀνεξαρτήτων μεταβλητῶν (τῶν τεταγμένων ἐπιπέδου καμπύλης).

Αὐθαίρετος συνάρτησις δύο ἀνεξαρτήτων μεταβλητῶν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἰσοδύναμος πρὸς τὸ σύστημα μιᾶς διπλῆς σειρᾶς ἀπείρων ἀνεξαρτήτων μεταβλητῶν (τῶν κατηγμένων ἐπιφανείας) συμβολικῶς: ∞^2 ἀνεξαρτήτων μεταβλητῶν. Αὐθαίρετος συνάρτησις n ἀνεξαρτήτων μεταβλητῶν εἶναι ἰσοδύναμος πρὸς σύστημα ∞^n ἀνεξαρτήτων μεταβλητῶν.

Αὐθαίρετοι συναρτήσεις εἰσέρχονται εἰς τὴν γενικὴν λύσιν τῶν διαφορικῶν ἐξισώσεων μὲ μερικὰς παραγώγους, ὅπως αὐθαίρετοι σταθεραὶ εἰσέρχονται εἰς τὴν γενικὴν λύσιν τῶν συνήθων διαφορικῶν ἐξισώσεων.

Εἰς πάντα προσδιορισμὸν τῆς μορφῆς τῶν αὐθαιρέτων συναρτήσεων αἵτινες εἰσέρχονται εἰς τὴν γενικὴν λύσιν διαφορικῆς ἐξισώσεως μὲ μερικὰς παραγώγους, ἀντιστοιχεῖ μία μερικὴ λύσις, ἢ ἓν *μερικὸν ὁλοκλήρωμα*, τῆς ἐξισώσεως ταύτης.

Ἡ σπουδὴ ποσοτήτων ἐξαρτωμένων ἀπὸ συναρτήσεις, οὕτως ὥστε εἰς πᾶσαν ὡρισμένην μορφὴν τῶν εἰσερχομένων συναρτήσεων ν' ἀντιστοιχῇ ὡρισμένος ἀριθμός, ἀποτελεῖ νέον καὶ ἐνδιαφέροντα κλάδον τῆς Μαθηματικῆς Ἀναλύσεως, τὸν καλούμενον *συναρτησιακὸν λογισμὸν* (calcul fonctionnelle), σχετιζόμενον πρὸς τὴν θεωρίαν τῶν διαφορικῶν ἐξισώσεων μὲ μερικὰς παραγώγους, ἔτι δὲ στενότερον πρὸς τὸν λογισμὸν τῶν μεταβολῶν καὶ τὴν θεωρίαν τῶν ὁλοκληρωτικῶν ἐξισώσεων.

Α. Χ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Αὐθάριος (Autharis). Βασιλεὺς τῶν Λογγοβάρδων, ἀποθανὼν τῷ 590. Κατώρθωσε ν' ἀπωθήσῃ Χιλδεβέρτον τὸν Β', βασιλέα τῶν Φράγκων, καὶ νὰ γίνῃ κύριος τῆς Ἰστρίας καὶ τῶν πλείστων ἐντεῦθεν τοῦ Πάδου ἐπαρχιῶν.

Α. Δ.

αὐθεντεύω· βλ. ἀφεντεύω.

αὐθέντης (ὁ)· ὁ ἰδιοχείρως φονεύων, ὁ αὐτόχειρ, ὁ πρωτουργὸς (ἀρχ.)· || ἀπόλυτος κύριος, δεσπότης (βλ. καὶ λ. ἀφέντης).

—*[Ἐγκυκλ.]* Πολὺ ἐνωρὶς ἡ λέξις *αὐθέντης*, ἀποβαλοῦσα τὰς λοιπὰς σημασίας, ἐκράτησε μόνον τὴν σημασίαν τοῦ κυρίου, δεσπότου, ἡγεμόνος, εὐγενοῦς. Παρὰ Βυζαντινοῖς αὐθέντης ἐκαλεῖτο τιμητικῶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἀδιακρίτως πᾶς ὅστις ἀνῆκεν εἰς τὴν ἀνωτέραν τάξιν ἕνεκα ἢ τῆς θέσεώς του, τῆς περιουσίας του ἢ τῆς μορφώσεώς του. Εἰδικώτερον αὐθέντης ἐκαλεῖτο ὁ κάτοχος τοῦ δικαιώματος τοῦ διατάσσειν κρατικὸς ὑπάλληλος, τὰ τέκνα του *αὐθεντόπουλα* καὶ τὸ ἀνήκειν εἰς τὴν τάξιν τῶν αὐθεντοπούλων *αὐθεντοπουλεύειν*. Ἡ προσωνυμία τοῦ αὐθέντου ἐδίδετο συχνὰ καὶ εἰς τὸν αὐτοκράτορα ὑπὸ τοῦ πλήθους κατὰ τὰς μεγάλας ἑορτάς. Ἔτι εἰδικώτερον *αὐθένται* ἐκαλοῦντο οἱ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ κράτους διοικηταί, χαρακτηριστικὸν τῶν ὁποίων ἦτο μία σχεδὸν ἀπεριόριστος δικαιοδοσία, καὶ οἱ μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ βυζαντιακοῦ Κράτους ἡγεμόνες τῶν διαφόρων ἑλληνικῶν χωρῶν, οἱ διατε-

Digitized by Google

λοῦντες εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς **Ὑψηλῆς Πύλης** καὶ διαφυλάσσοντες ὡρισμένα προνόμια (αὐθέντης Πατρῶν, αὐθέντης Μωρέως, αὐθέντης Βλαχίας κλπ.). *Μέγας αὐθέντης* ἀποκαλεῖται ὑπὸ τῶν χρονογράφων καὶ ἱστορικῶν τοῦ ΙΕ′ αἰῶνος ὁ σουλτᾶνος τῶν Τούρκων. θ. π.

αὐθεντία (ἡ)· ἡ ἀπόλυτος δύναμις, τὸ κῦρος, τὸ ἀξίωμα, λατ. auctoritas: «εἰς τὰ ζητήματα αὐτὰ ἡ γνώμη τοῦ Α εἶναι αὐθεντία», ἢ «... ὁ Α εἶναι αὐθεντία», ἤτοι ἡ γνώμη του εἶναι ἀπολύτως ὀρθὴ καὶ ἔγκυρος.

—*[Κοινωνιολ.]* Ἡ δύναμις ἣν ἔχει ἐν ἑαυτῷ λόγος, γραπτὸν μνημεῖον, πρόσωπον πραγματικὸν ἢ θρυλικόν, κοινωνικὴ ὁμάς, πρᾶγμα κλπ., ὅπως θεωρῆται ἔγκυρον, ἄξιον ὑπακοῆς καὶ πίστεως, διὰ λόγους ἀσχέτους πρὸς τὴν τυπικοεμπειρικὴν ἢ διαλεκτικὴν λογικὴν καὶ πρὸς οἱονδήποτε φυσικὸν ἐξαναγκασμόν. Ἡ αὐθεντία, ὡς τοιαύτη ἰδιότης προσώπων ἢ πραγμάτων, ἀνήκει εἰς τὴν καθαρῶς κοινωνικὴν κατηγορίαν τῶν αἰσθημάτων ἱεραρχίας. Τὰ αἰσθήματα ὑποταγῆς, στοργῆς, σεβασμοῦ, φόβου, συνοψίζονται εἰς τὸ γενικὸν αἴσθημα τῆς αὐθεντίας πράγματος, προσώπου ἢ τάξεως, διὰ λόγους πολυειδοῦς, ἀνυπάρκτου ἢ ὑπαρκτῆς, ὑπεροχῆς.

Τοῦ αἰσθήματος τούτου ἔχομεν ποικίλας ἐκδηλώσεις καὶ παραλλαγάς. Συνηθέστατα ἀντικαθιστᾷ τὴν λογικήν, δίδον λογικοφανῆ ἐπίχρωσιν εἰς πράξεις μὴ λογικὰς καὶ εἰς αἰσθήματα ἐξ ὧν αὗται προέρχονται. Οὕτω ἡ κατὰ τὸν μεσαίωνα περιφρόνησις τῆς ἐμπειρίας καὶ εἰς ζητήματα κατ' ἐξοχὴν διὰ τῆς ἐμπειρίας δυνάμενα νὰ λυθῶσι, ὠφείλετο εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῆς αὐθεντίας τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἄλλοτε, ἡ αὐθεντία χρησιμεύει ὡς τελευταῖον καταφύγιον τῆς ἐπιχειρηματολογίας. Τοιαύτην ὑπηρεσίαν προσφέρει ἡ λεγομένη αὐθεντία τῆς *γενικῆς ὁμοφωνίας*, τῆς ὁποίας ὁ πλασματικὸς χαρακτὴρ εἶναι καταφανής. Ἀπὸ τὴν ἄποψιν τῆς τυπικῆς λογικῆς πάντες οἱ συλλογισμοὶ οἱ στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς αὐθεντίας ταύτης περιέχουσι τὸ σφάλμα τῆς *λήψεως τοῦ ζητουμένου*. Ἡ αὐθεντία τῶν προσώπων ἄλλοτε μὲν ἔχει πραγματικὴν δικαιολογίαν, ἄλλοτε δὲ λογικοφανῆ, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ἡ αὐθεντία τῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα ἐδίδαξαν τὰς ἐξ ἀποκαλύψεως θρησκείας, ἥτις λογικῶς ἀποδίδεται εἰς τὸ γεγονὸς τῆς προτιμήσεως τῶν προσώπων τούτων ὑπὸ τοῦ θείου. Κατ' ἐπέκτασιν, ἀποβαίνει τις αὐθεντία καὶ εἰς ἄλλους τομεῖς πλὴν ἐκείνου εἰς τὸν ὁποῖον λογικῶς εἶναι, ἀκριβῶς διότι εἶναι εἰς ἕνα. Ὁ Βιργίλιος ὑπάρξας μέγας ποιητὴς μετεβλήθη καὶ εἰς μάγον αὐθεντικὸν κατὰ τὸν μεσαίωνα. Μεταξὺ τῶν, ἐκ τῶν αὐθεντιῶν προσώπων, ἀληθειῶν καὶ τῶν αὐθεντιῶν προσώπων παρατηρεῖται σχέσις εὐθέως ἀνάλογος: πᾶν ὅ,τι μειώνει τὴν αὐθεντίαν τοῦ προσώπου μειώνει καὶ τὴν ἐκ ταύτης ἀλήθειαν. Ἐπίσης τὸ αἴσθημα τῆς αὐθεντίας δύναται ν' ἀποχωρισθῇ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον καὶ νὰ δοθῇ εἰς πραγματικὸν ἢ νομιζόμενον γενεσιουργὸν τῆς αὐθεντίας σημεῖον. θ. π.

αὐθεντικός, —*ή*, —*όν*· ὁ μετὰ αὐθεντίας, ὁ ἔγκυρος, ὁ ἰσχυρός, ὁ ἀξιωματικός: «γνώμη αὐθεντική», ἀναμφισβήτητος. — Ἐπίρρ. ***αὐθεντικῶς***.

—*[Ἐγκυκλ.]* Λέγεται κυρίως ἐπὶ χειρογράφων γνωστῆς προελεύσεως, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ *ἀδέσποτος*, ἢ πρωτοτύπων, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ *ἀντίγραφον*. Ἡ λέξις, συνήθης παλαιογραφικὸς ὅρος ἐν τῇ ἑλληνικῇ καὶ ταῖς εὐρωπαϊκαῖς γλώσσαις (authentique), διεσώθη μέχρις ἡμῶν διὰ τοῦ Κικέρωνος (ad Atticum X 9, 1: id enim αὐθεντικῶς nuntiabatur) καὶ πολλάκις γίνεται ἀφορμὴ πλανῶν δι' εὐρύνσεως τοῦ βάθους της. Ἐκ τοῦ ὅτι κείμενόν τι εἶναι αὐθεντικόν, γνήσιον δηλαδὴ καὶ ἐπισήμως μεμαρτυρημένον, παράγεται αἴσθησίς τις εὐλαβείας πρὸς τοῦτο καὶ διάθεσις ἀσυζητήτου παραδοχῆς, ἐκτὸς τῆς προελεύσεως, καὶ τοῦ περιεχομένου του.

—*[Μουσ.]* Ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ τῶν Λατίνων ὀνομάζονται *αὐθεντικοὶ* οἱ τέσσαρες κύριοι τρόποι τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς τῶν Λατίνων (ΡΕ—ρέ, ΜΙ—μί, ΦΑ—φά, ΣΟΛ—σόλ), τουτέστιν ὁ Δώριος (πρῶτος, Protus), Φρύγιος (δεύτερος, Deuterus), Λύδιος (τρίτος, Tritus) καὶ Μιξολύδιος (τέταρτος, Tetartus). *Αὐθεντικὴ πτῶσις* δὲ καλεῖται ἡ ἀπὸ τῆς δεσποζούσης εἰς τὴν τονικὴν μετάβασις, ἡ ἄλλως λεγομένη *τελεία*. λ.

— **αὐθεντικὴ** ***ἑρμηνεία*** *[Νομ.]*· βλ. ἑρμηνεία.

αὐθέψη (autoclave)· βλ. αὐτόκαυστον.

αὐθέψης (λατιν. authepsa). Ὄνομα ἀρχαίου ἀγγείου, τὸ ὁποῖον ἔχον ὑφ' ἑαυτὸ μέρος διὰ τὸ πῦρ ἦτο κατάλληλον διὰ νὰ βράζῃ τις ἢ διατηρῇ ἐντὸς αὐτοῦ θερμὸν ὑγρόν τι. Φαίνεται ὅτι ἦτο ἀγγεῖον παρεμφερὲς πρὸς τὴν κακάβην. καψ.

αὐθημερόν· ἐπίρρ., ἐντὸς τῆς αὐτῆς ἡμέρας.

αὖθις· ἐπίρρ., πάλιν, ἐκ δευτέρου.

αὐθόρμητος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ ὁρμηθείς, ὁ μὴ ὑπ' ἄλλου παρακινηθείς, ἄλλως *αὐτόματος*.—Ἐπίρρ. ***αὐθορμήτως***. Οὐσ. ***αὐθορμησία***· **τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ ὁρμᾶσθαι, ἡ ἱκανότης τοῦ ἐνεργεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ.**

—*[Ψυχολ.]* Ὁ προκαλούμενος ὑπὸ τῆς ἀτομικῆς πρωτοβουλίας τοῦ ἐνεργοῦντος, ἀνεξαρτήτως ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων καὶ προκλήσεων· π.χ. αὐθόρμητος διαδήλωσις. Κατ' ἄλλην σημασίαν διαστέλλεται τοῦ ἐσκεμμένου, τοῦ λελογισμένου, τὸ προκαλούμενον τρόπον τινὰ ἐξ ἐνστίκτου, ἄνευ ὑπολογισμοῦ τῶν τυχὸν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐνεργείας, ὡς π.χ. ἀπάντησις αὐθόρμητος, πρᾶξις αὐθόρμητος, ἐλεημοσύνη κ.λ.π.

Ὁ Ρενὰν εἰς τὸ «Μέλλον τῆς ἐπιστήμης» χωρίζει τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος εἰς δύο περιόδους: τὴν τῆς *αὐθορμησίας* καὶ τὴν τοῦ *λογισμοῦ*. —ω.

—**αὐθόρμητος** ***κίνησις*** *[Μαθημ.]*· βλ. **κίνησις**.

αὐθύπαρκτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ ὑπάρχων, «ὁ μὴ δεόμενος ἑτέρου πρὸς τὴν ἑαυτοῦ σύστασιν».—Ἐπίρρ. ***αὐθυπάρκτως***. Οὐσ. ***αὐθυπαρξία***.

αὐθυπνωτισμός· βλ. ὑπνωτισμός.

αὐθυποβάλλομαι· ὑποβάλλω ἐμαυτόν.

αὐθυποβολὴ (ἡ) *[Ψυχολ.]*· ἡ δύναμις τοῦ μορφώνειν παραστάσεις ἄνευ ἀντιστοίχων ἐξωτερικῶν ἐρεθισμῶν (βλ. καὶ λ. ὑποβολή).

αὐθυπόστατος (ὁ, ἡ) —*ον* (τό)· ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ ἔχων τὴν ὑπόστασιν, ὁ ὑφιστάμενος, ὁ ὑπάρχων ἄνευ ἐξωτερικῆς ἐνεργείας.

αὐθυπότακτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ οἰκείᾳ βουλήσει ἐπιτασσόμενος, ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ ὑποτασσόμενος.

αὐθωρεί· ἐπίρρ., κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν ἢ στιγμήν·

Αὐΐτος βλ. Ἀβίτος.

Ἄϋκ (Eyck), ***Οὐμβέρτος*** καὶ ***Ἰωάννης βὰν*** —. Διάσημοι Φλαμανδοὶ ζωγράφοι τοῦ ΙΕ′ αἰῶνος, ἱδρυταὶ τῆς Σχολῆς τῆς Βρούγης (Bruges) καὶ **ἐφευρεταὶ τῆς ἐλαιογραφίας**, ἥτις ἀντικατέστησε τὴν ζωγραφικὴν τῆς tempera. Τὸν βίον τῶν δύο ἀδελφῶν Ἄϋκ περικαλύπτει μυστήριον, ὅπως καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐφευρέσεως αὐτῶν, ἥτις συνυφάνθη μετὰ τοῦ ὀνόματός των. Εἶναι ἐπίσης ἄγνωστον καὶ τὸ οἰκογενειακὸν αὐτῶν ὄνομα. Γνωστὸν μόνον εἶναι ὅτι κατήγοντο ἐξ Ἄϋκ, ἐκ τοῦ τόπου δὲ τῆς καταγωγῆς των προσεδόθη εἰς αὐτοὺς τὸ ἐπώνυμον, ὡς ἐγίνετο καὶ ἐν Ἰταλίᾳ, ἔνθα πλεῖστοι διάσημοι ζωγράφοι φέρουσιν ὡς ἐπώνυμον τὸν τόπον τῆς καταγωγῆς των. Ὁ νεώτερος τῶν ἀδελφῶν καλεῖται ἐπίσης Ἰωάννης ἐκ Βρούγης ἐκ τοῦ τόπου ὅπου κατῴκει, διὰ πρώτην δὲ φορὰν ἀναφέρεται τὸ ὄνομα Ἀϊκ παρὰ τοῦ Σαντρέζτ, ὅστις καὶ σημειώνει ὅτι ὁ μὲν Οὐμβέρτος ἐγεννήθη τῷ 1366 καὶ ἀπέθανε τῷ 1426, ὁ δὲ Ἰωάννης τῷ 1386 καὶ ἀπέθανε τῷ 1440. Ὁ τελευταῖος ἐκ τῶν ἀδελφῶν ἔλαβε τὰ πρῶτα μαθήματα τῆς γραφικῆς παρὰ τοῦ Οὐμβέρτου, ἀμφότεροι δὲ ἐξέλεξαν ὡς διαρκῆ κατοικίαν των τὴν Βρούγην, ἥτις ἕνεκα τῆς ἀκμαζούσης ἐμπορίας καὶ βιομηχανίας της εἶχε μεταβληθῆ εἰς κέντρον ἔνθα συνήρχοντο μεγιστᾶνες καὶ πλούσιοι ἔμποροι τῶν Κάτω Χωρῶν. Κατὰ τὸ 1420 μετέβησαν εἰς Γάνδην κληθέντες ὑπὸ τοῦ πλουσιωτάτου ἀστοῦ Ἰακώβου Vydt καὶ τῆς συζύγου του Ἐλισάβετ Borluut, ὅπως ἐκτελέσωσι μεγάλην σύνθεσιν διὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, τὴν μετονομασθεῖσαν ἀπὸ τοῦ 1540 εἰς Ἁγίου Μπαβὸν (Sint Baabs). Ὁ πίναξ οὗτος εἶναι ἡ «Προσκύνησις τοῦ μυστικοῦ ἀμνοῦ ὑπὸ τῶν παρθένων τῆς Ἀποκαλύψεως», μεγίστων διαστάσεων καὶ περιλαμβάνων τριακόσια ἐν ὅλῳ πρόσωπα. Τὸ πολυσύνθετον τοῦτο ἔργον εἶναι ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων, τὰ ὁποῖα παρήγαγέ ποτε ἡ γραφική. Δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι εἶναι πολύπτυχον, διαιρούμενον εἰς διάφορα τμήματα, ἀποτελοῦντα ἓν σύνολον, τοῦ ὁποίου βάσις εἶναι ἡ προσκύνησις τοῦ «Μυστικοῦ ἀμνοῦ».

Εἰς τὸ ἄνω τμῆμα αὐτοῦ παριστάνονται οἱ πρό-

Ἰωάννης βὰν Ἄϋκ: Ὁ Ἀρνολφίνι καὶ ἡ γυναῖκα του.
[Ἐθνικὴ πινακοθήκη Λονδίνου

Digitized by Google

δρομοι τοῦ Μεσσίου, οἱ προφῆται καὶ αἱ Σίβυλλαι, οἱ προαναγγείλαντες τὴν ἔλευσιν τοῦ Σωτῆρος· ἐν τῷ κέντρῳ ὁ ἀρχάγγελος Γαβριὴλ εὐαγγελίζει τὴν Παρθένον, ἐντὸς διαμερίσματος φλαμανδικοῦ οἴκου, κάτωθεν δ᾿ αὐτοῦ καὶ εἰς τὰ κοιλώματα, μεταξὺ τῶν προσωπογραφιῶν τῶν δωρητῶν, φερόντων θαυμασίας ποντιφικὰς ἀμφιέσεις, ὑπάρχουσιν αἱ μορφαὶ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ καὶ Ἰωάννου τοῦ εὐαγγελιστοῦ, τῶν ἀρχαίων προστατῶν τοῦ ναοῦ, ἐγκατασταθέντων εἰς τὰς γενομένας διαφόρους ἀντιγραφὰς τοῦ πίνακος ὑπὸ τῶν τεσσάρων εὐαγγελιστῶν. Εἰς τὴν ἑτέραν πτέρυγα τοῦ πολυπτύχου ὑπάρχει ἡ συμπλήρωσις τῆς λυτρώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, συμβολιζομένης κατὰ τὴν Ἀποκάλυψιν (Ζ΄, 9—17) διὰ τῆς προσκυνήσεως τοῦ ἀμνοῦ καὶ τῆς Ζῳοδόχου πηγῆς. Οἱ οὐρανοὶ εἰς τὰς παραστάσεις ταύτας εἶναι ἀνέφελοι· ὁ Πατὴρ Θεός, ἐν σχήματι ἀνδρὸς ὑπερφυσικοῦ μεγέθους καὶ νεαρᾶς ἡλικίας, φέρων ποντιφικὴν ἀμφίεσιν, καὶ μὲ τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα πρὸ τῶν ποδῶν του, εὐλογεῖ τὸ σύμπαν· ἀριστερόθεν κάθεται ἡ Παρθένος, φέρουσα κυανοῦν ἔνδυμα, ἡ δὲ κόμη αὐτῆς συμπλεκομένη διὰ διαδήματος κυμαίνεται ἐπὶ τῶν ὤμων της, ἐνῷ ἀναγινώσκει τὴν Βίβλον τῆς Ἀληθείας· ἀριστερὰ τῆς Παρθένου ἵσταται ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ βαπτιστής, μὲ πρόσωπον πλαισιούμενον διὰ πυκνῆς κόμης καὶ πώγωνος, φέρων πράσινον μανδύαν ἐπὶ τοῦ τριχίνου σάκκου του καὶ προκαλῶν τοὺς ἀνθρώπους πρὸς μίμησιν. Ἐκ τῶν δύο πλευρῶν τοῦ κέντρου φαίνονται ἀγαλλόμενοι οἱ οὐρανοί, εἰκονιζόμενοι ὑπὸ μουσικῶν ἀγγέλων, εἰς τὰς φυσιογνωμίας τῶν ὁποίων, λέγουν οἱ περιγράψαντες τὴν εἰκόνα ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, δύναταί τις νὰ διακρίνῃ τοὺς ὀξυφώνους καὶ τοὺς βαθυφώνους. Εἰς τὰς γωνίας φυσιογνωμίαι εὑρίσκοντο ἄλλοτε ἡ τοῦ Ἀδὰμ καὶ τῆς Εὕας μετὰ τὸ ἁμάρτημά των, ὡς καὶ τοῦ Κάϊν καὶ τοῦ Ἄβελ, ὑπενθυμίζουσαι κατά τίνα τρόπον τὸ ἁμάρτημα εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον. Ἐν τέλει ἡ σύνθεσις παρουσιάζει, εἰς ἓν πλούσιον τοπίον, εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁποίου διακρίνεται ἡ Ἱερουσαλήμ, τὴν θυσίαν τοῦ μυστικοῦ ἀμνοῦ, τοποθετημένου ἐπὶ βωμοῦ καὶ χύνοντος τὸ αἷμά του ἐντὸς ἁγίου ποτηρίου. Εἰς τὰς πλευ-

Ἰωάννου βὰν Ἄϋκ: Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ γαρύφαλον.
[Μουσεῖον Βερολίνου]

ρὰς αὐτοῦ διακρίνονται ἄγγελοι κρατοῦντες τὸ ὄργανον τοῦ πάθους, ὄπισθεν δὲ καὶ ἀριστερόθεν αὐτῶν παρίστανται οἱ μάρτυρες καὶ δεξιόθεν αἱ ἅγιαι παρθένοι. Ἐμπρὸς καὶ πέριξ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς συγκεντροῦνται οἱ Προφῆται, οἱ Πατριάρχαι καὶ ἥρωες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, μετὰ φλαμανδικῶν ἀμφιέσεων, ἀριστερόθεν δὲ οἱ Ἀπόστολοι γυμνόποδες, οἱ πάπαι, οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ μοναχοί, οἱ ἱππόται τοῦ Χριστοῦ, οἱ ἀκέραιοι δικασταί, οἱ ἡγεμόνες καὶ παρ᾿ αὐτοῖς οἱ ἅγιοι ἐρημῖται καὶ οἱ προσκυνηταὶ ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ ἁγίου Χριστοφόρου. Οὕτω συμπληροῦται ἡ ἀχανὴς αὕτη σύνθεσις, ἥτις εἶναι ἓν ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων τῆς γραφικῆς τέχνης ὅλων τῶν ἐποχῶν.

Τὸ πολύπτυχον τοῦτο ἔσχε ποικίλας περιπετείας. Ἐν πρώτοις ὁ βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας Φίλιππος Β΄, κυρίαρχος τῶν Κάτω Χωρῶν, ἐπόθησε τὴν ἀπόκτησιν αὐτοῦ, μόλις δὲ συγκατετέθη νὰ δεχθῇ ἀντίγραφον τούτου ἐκπονηθὲν παρὰ τοῦ van Coxie· μετὰ κόπου βραδύτερον διεσώθη ὁ πίναξ ἐκ τοῦ φανατισμοῦ τῶν εἰκονοκλαστῶν (1566) καὶ ἐκ πυρκαϊᾶς τῷ 1641. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωσὴφ Β΄ ἐξ ἄλλου, σκανδαλισθεὶς ἐκ τῆς γυμνότητος τοῦ Ἀδὰμ καὶ τῆς Εὕας, διέταξε τὴν ἀπόσπασιν αὐτῶν ἐκ τοῦ πίνακος, ἀπὸ δὲ τοῦ 1861 ἀποτελοῦσι τὰ ὡραιότερα κοσμήματα τοῦ μουσείου τῶν Βρυξελλῶν. Τῷ 1794 οἱ καταλαβόντες τὸ Βέλγιον Γάλλοι μετέφερον τὸ κεντρικὸν τμῆμα τοῦ πολυπτύχου εἰς Παρισίους, μετὰ τὴν πτῶσιν ὅμως τοῦ Ναπολέοντος (1815) μετεφέρθη αὖθις εἰς τὴν προτέραν του θέσιν. Ἐξ ἀγνοίας πάλιν τῆς ἀξίας τοῦ πίνακος ἐπωλήθησαν δύο τμήματα αὐτοῦ πρός τινα ἔμπορον εἰκόνων, ὅστις τὰ μετεπώλησεν εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Βερολίνου ἀντὶ 410,000 φράγκων τῷ 1816.

Ἐπὶ τοῦ πίνακος τούτου εἰργάσθησαν ἀμφότεροι οἱ ἀδελφοὶ Ἄϋκ, ἀπὸ τοῦ 1420, ἀλλ᾿ ὁ μὲν Οὐμβέρτος ἀπέθανε τῷ 1425, ἔφερε δὲ εἰς πέρας αὐτὸν τῷ 1432 ὁ Ἰωάννης, ὅστις ἐπανῆλθεν ἀμέσως μετὰ τῆς συζύγου του εἰς τὴν προσφιλῆ του Βρούγην, ἔνθα μέχρι τοῦ θανάτου του, ἐπισυμβάντα τῷ 1445, εὗρε θαυμαστὴν καὶ προστάτην τὸν δοῦκα Φίλιππον τὸν ἀγαθόν, ὁρίσαντα, εἰς αὐτὸν ἐτησίαν ἐπιχορήγησιν 100 λιτρῶν καὶ ἀπονείμαντος τὸν

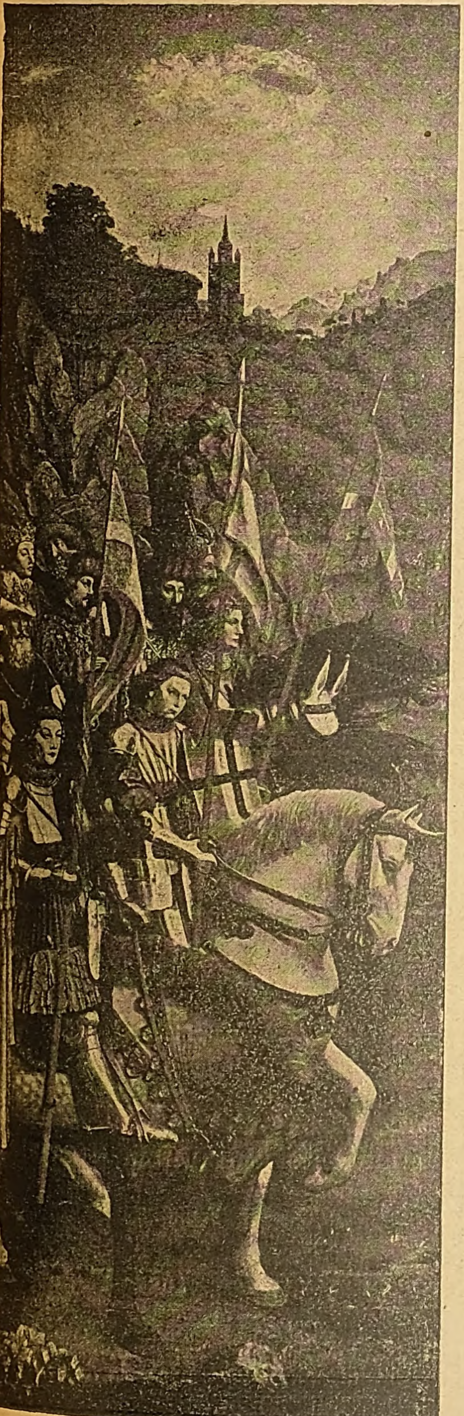

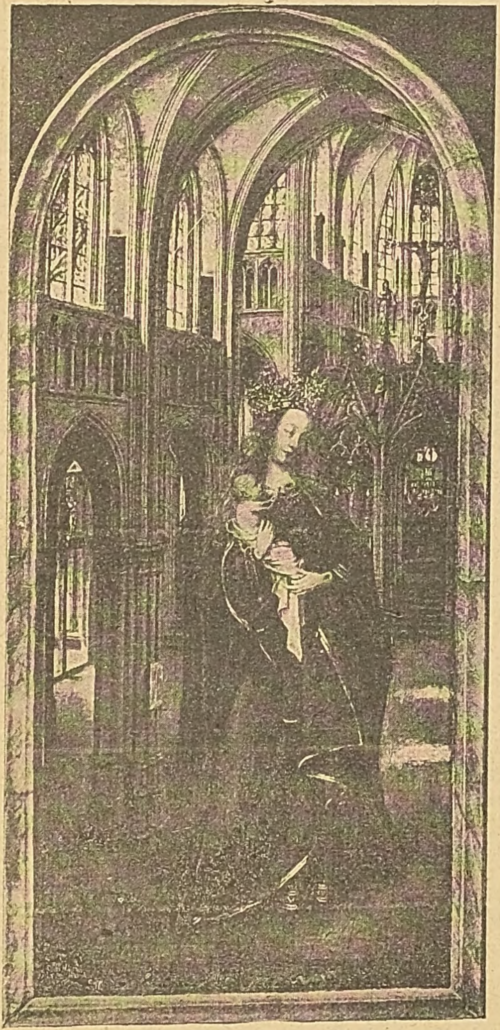

Ἰωάννου βὰν Ἄϋκ:
Ἡ παρθένος καὶ τὸ παιδίον.
[Μουσεῖον Βερολίνου.]

(ἀριστερὰ) *Οὐμβέρτου καὶ Ἰωάννου βὰν Ἄϋκ:*
Οἱ στρατιῶται τοῦ Χριστοῦ.
[Τμῆμα τοῦ Πολυπτύχου τῆς «Προσκυνήσεως τοῦ μυστικοῦ ἀμνοῦ» ἐν τῷ Μουσείου τοῦ Βερολίνου].

(δεξιὰ) *Οὐμβέρτου καὶ Ἰωάννου βὰν Ἄϋκ:*
Οἱ καλοὶ δικασταί.
[Τμῆμα τοῦ πολυπτύχου τῆς «προσκυνήσεως τοῦ μυστικοῦ ἀμνοῦ» ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Βερολίνου.]

Digitized by Google

τίτλον τοῦ ζωγράφου τῆς δουκικῆς αὐλῆς καὶ τὸν τοῦ βασιλικοῦ θαλαμηπόλου. Ὁ Λουδοβῖκος ἐχρησιμοποίησε τὸν Ἰωάννην εἰς διαφόρους διπλωματικὰς ἀποστολάς. Ἐν Βρούγῃ ἔγραψεν ὁ Ἰωάννης Βὰν Ἄϋκ πολυαρίθμους εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι καταριθμοῦνται μεταξὺ τῶν ἀριστουργημάτων τῆς ζωγραφικῆς. Τοιαῦται εἶναι αἱ Παναγίαι του, ἐκ τῶν ὁποίων δύο κατέχει ἡ πινακοθήκη τοῦ Λούβρου· τὴν μίαν ἐξ αὐτῶν εἶχε παραγγείλει ὁ Ρολὲν διὰ τὴν μητρόπολιν τοῦ Audun, καὶ εἰς ἣν παρίσταται οὗτος γονυπετὴς πρὸ τῆς Θεοτόκου. Ἐπίσης πολυάριθμοι εἶναι αἱ προσωπογραφίαι αὐτοῦ. Ἡ ὑπεροχὴ τοῦ καλλιτέχνου εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς τέχνης εἶναι τοιαύτη, ὥστε μόλις ὁ Ραφαήλ, ὁ Χολμπάϊν, ὁ Βελασκέζ, ὁ Ντύρερ, ὁ Βὰν-Δάϋκ, ὁ Ρέμπραντ καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ Λουδοβῖκος Δαβὶδ δύνανται νὰ συγκριθῶσι πρὸς αὐτόν.

Μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰωάννου Ἄϋκ συνδέεται ἡ ἐφεύρεσις τῆς ἐλαιογραφίας. Ὁ Θεόφιλος εἰς τὴν «Schedula diversarum artium» ἀναφέρει ὅτι τὸ σύστημα τοῦτο ἦτο καὶ πρὸ αὐτοῦ γνωστόν. Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι οἱ ζωγράφοι τοῦ μεσαίωνος εἰργάζοντο καὶ δι' ἐλαίου, ἀλλ' ὤφειλον νὰ περιμείνωσιν ὅπως τὸ χρῶμα ξηρανθῇ καὶ οὕτω νὰ ἐπιθέσωσιν ἕτερον, ἀλλ' ὁ Ἰωάννης ἐγκρατὴς τῆς χημείας ὤν, εὗρεν ὅτι τὸ λινέλαιον καὶ τὸ καρυδέλαιον ἔχανον τὴν ὑγρασίαν των ἅμα ἐβράζοντο, καὶ προσέθηκε συνάμα οὐσίας τινάς, αἵτινες διὰ τῆς ἐξατμίσεώς των ἐπέσπευδον τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο. Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη τοῦ ζωγράφου, βελτιώσασα τὴν ἐλαιογραφίαν, προεκάλεσε τὸν θαυμασμὸν τῶν συγχρόνων του, κατέστη δὲ ἔκτοτε κοινὸν κτῆμα.

Ἀλλ' ἡ μᾶλλον οὐσιώδης ὑπηρεσία, τὴν ὁποίαν προσέφερον εἰς τὴν τέχνην οἱ ἀδελφοὶ Ἄϋκ, εἶναι ἡ νέα κατεύθυνσις ἣν ἔδωκαν εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν ταύτην περίοδον, ἥτις ἐδημιούργησε τὴν καλουμένην παλαιὰν φλαμανδικὴν σχολήν, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησεν ἡ ζωγραφικὴ ὁλοκλήρου τῆς βορείου Εὐρώπης. Οἱ πρὸ τῶν Ἄϋκ ζωγράφοι περιωρίζοντο ἀποκλειστικῶς εἰς παράστασιν ἐκκλησιαστικῶν θεμάτων, πρὸς ἐξύψωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος. Περιέβαλλον τὰς συνθέσεις των διὰ χρυσοῦ βάθους, καὶ ἔδιδον αὐστηράν τινα γαλήνην καὶ κάτι τὸ θεῖον καὶ ὑπερφυσικὸν εἰς τὴν μορφὴν τῶν ἁγίων, οὓς ἐπένδυον δι' ἐναερίου τινὸς περιβολῆς. Αἱ εἰκόνες αὗται ἦσαν πλήρεις τεχνικῶν σφαλμάτων καὶ ἀτελειῶν κατά τε τὴν ἀνατομίαν τῶν προσώπων καὶ τῶν σωμάτων, ἔλειπε δὲ ἀπὸ αὐτὰς ἡ στοιχειώδης ἔννοια τῆς προοπτικῆς. Ἐν γένει οἱ προηγηθέντες ζωγράφοι δὲν εἶχον οὔτε τὴν ὑπομονήν, οὔτε τὴν δύναμιν ν' ἀποσπασθῶσι τῶν κατὰ παράδοσιν παραδεδομένων τύπων τῆς ἁγιογραφίας. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἀρχομένου τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος παρετηρήθη καὶ εἰς τὴν γραφικὴν ρεαλιστική τις προσπάθεια, ἥτις εἶχεν ἤδη ἐκδηλωθῆ εἴς τε τὴν κοινωνικὴν ζωὴν καὶ εἰς τὴν λαϊκὴν φιλολογίαν. Τὰ ἴχνη ταῦτα εὑρίσκομεν εἰς τὰ ἔργα Στεφάνου τοῦ ἐκ Κολωνίας· ἀλλ' οἱ πραγματικοὶ δημιουργοὶ τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης ἐν τῇ τέχνῃ ὑπῆρξαν οἱ βὰν Ἄϋκ. Ἐγκαταλείψαντες τὸν ἰδανισμόν, ἀπεικόνιζαν πρόσωπα καὶ χαρακτῆρας πραγματικούς, συνηθέστερον δὲ ἔγραφον προσωπογραφίας, καὶ ἀφίνοντες τὴν οὐρανίαν μεγαλοπρέπειαν, ἐνέδυον ταύτας δι' ἀμφιέσεων, ἐξ ἐκείνων τὰς ὁποίας ἔφερον οἱ ἄνθρωποι τῆς αὐλῆς Λουδοβίκου τοῦ Ἀγαθοῦ, ἐτοποθέτουν δὲ αὐτοὺς ἐντὸς κοινῶν φλαμανδικῶν αἰθουσῶν ἢ εἰς ἀγροτικὰ τοπία. Ὁ Ουμβέρτος Ἄϋκ δὲν ἐχρησιμοποίησε τὸ χρυσοῦν βάθος εἰμὴ μόνον εἰς τὰς τρεῖς κυρίας προσωπικότητας τοῦ «Μυστικοῦ ἀμνοῦ». Εἰς τὰ ἄλλα ἔργα ἀμφοτέρων τῶν ἀδελφῶν χρησιμοποιοῦνται ἐσωτερικὰ διαμερίσματα συγχρόνων των οἰκιῶν, κοσμούμενα διὰ τῶν συνήθων ξυλογλυφημάτων καὶ μαρμαρίνων ἑστιῶν, εἰς αὐτὰ δὲ οἱ κανόνες τῆς προοπτικῆς ἔχουν ἐφαρμοσθῆ μετ' ἀπαραμίλλου ἀκριβείας. Εἰς ἄλλας εἰκόνας των ἐμφανίζονται εἰς τὸ βάθος πόλεις μὲ τοὺς πύργους των, μὲ τὰς ἐκκλησίας των, μὲ τὰς στενὰς καὶ πλήρεις κινουμένου πλήθους ὁδούς των, ἢ ἀγροὶ ἀνθοῦντες μὲ δένδρα πυκνῶν φυλλωμάτων καὶ πέραν αὐτῶν διακρίνεται ὑποκύανα ὄρη καὶ οὐρανὸς μὲ λευκὰ καὶ διαφανῆ νέφη. Εἰς τὰ γραφέντα πρόσωπα τῶν δύο καλλιτεχνῶν διακρίνεται ἡ ἀρχὴ τῶν ἀνατομικῶν σπουδῶν, ἰδίως εἰς τὰ πρόσωπα, τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, καθ' ὅσον ἡ ὑπερβολικὴ σεμνοτυφία τῆς ἐποχῆς δὲν ἐπέτρεπε τὴν ἐπίδειξιν τοῦ γυμνοῦ σώματος πέραν αὐτῶν. Ἐπίσης τὰ μεμονωμένα πρόσωπα ἢ τὰ συμπλέγματα τοιούτων παρουσιάζουσι πάντοτε τὴν φυσικὴν καὶ ἁρμόζουσαν εἰς ἕκαστον στάσιν. Οἱ Ἄϋκ, καὶ ἰδίως ὁ Ἰωάννης, ἐπιδεικνύουσι μέχρις ὑπερβολῆς τὴν δεξιοτεχνίαν των καὶ εἰς τὴν ἐκλογὴν ἀκόμη τῶν διακοσμητῶν ὑφασμάτων καὶ ἄλλων ἀναλόγων λεπτομερειῶν, ἀπαραιτήτων εἰς αὐτοὺς διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν ἁρμονίαν τοῦ χρωματισμοῦ, τὴν δύσκολον νὰ περιγραφῇ. Καὶ αὐτοὶ οἱ μέγιστοι τῆς Βενετικῆς σχολῆς ζωγράφοι σπανίως ἠδυνήθησαν νὰ δώσουν εἰς τὰ ἔργα των τοιοῦτον ζωηρόν, διαφανῆ καὶ δροσερὸν χρωματισμόν, οἷον οἱ βὰν Ἄϋκ.

Εἶναι ἀξιοπερίεργον ὅτι κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν παρατηρεῖται ἀνάλογος προσπάθεια πρὸς μεταστροφὴν τῆς τέχνης εἰς τὸν ρεαλισμὸν ἐν Φλωρεντίᾳ ὑπὸ τοῦ Paolo Mecello, τοῦ Masaccio καὶ τοῦ Gentile Fabriano, οἵτινες κατεγίνοντο εἰς τὴν μελέτην τῆς προοπτικῆς, τῆς ὁποίας τοὺς κανόνας εἶχον ἤδη ἐφαρμόσει οἱ Ἄϋκ μετὰ πάσης ἐπιστημονικῆς τελειότητος. Προτοῦ ὅμως ὁ ρεαλισμὸς ἐκδηλωθῇ ἀλλαχοῦ, ἔδωκαν οὗτοι ἐν τῇ τέχνῃ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν παράστασιν τοῦ πραγματικοῦ καὶ τοῦ ἀληθοῦς.

Ταχέως πᾶσαι αἱ γερμανικαὶ σχολαὶ προσεκολλήθησαν εἰς τὰς τεχνικὰς ταύτας ἀρχάς, ἡ δὲ ἐπίδρασις τῶν Ἄϋκ ἐξετάθη μέχρι τῆς Ἰταλίας, ὅπου τὰ ἔργα των ἐγένοντο περιζήτητα, ἀγοραζόμενα εἰς ἀσυνήθεις κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τιμάς. Ὁ Ἱππόλυτος Ταὶν εἰς τὸ ἔργον του «Φιλοσοφία τῆς τέχνης τῶν Κάτω Χωρῶν» λέγει περὶ τῶν μεγάλων τούτων ζωγράφων, ὅτι ἐδημιούργησαν ὑπὸ τὸ ἰδέας τοῦ Χριστιανισμοῦ μίαν φλαμανδικὴν ἀναγέννησιν ἐκ ζώντων προσώπων καὶ σωμάτων· εἶναι αὕτη ἀνάγλυφον ἀπροόπτως κατακυριεῦον τὴν αἴσθησιν, σκηναὶ καταπλήσσουσαι τὴν ὅρασιν καὶ τὴν διάνοιαν διὰ δυνάμεως καὶ χρωματισμοῦ πλουσιωτάτου καὶ ἰσχυροτάτου, δι' εἰκόνων, βωμῶν καὶ εὐχητηρίων, ἀπευθυνομένων πρὸς τοὺς πιστούς, ὅπως ὑποβάλωσιν εἰς αὐτοὺς τὴν ὄψιν τοῦ ὑπερφυσικοῦ κόσμου ἢ τὰς συγκινήσεις τῆς ἰδιαιτέρας εὐσεβείας· εἶναι τὸ ἔργον των συναυλία, εἰς ἣν ἕκαστον ὄργανον δίδει πάντοτε τὸν ἁρμόζοντα τόνον, ὅστις εἶναι τοσοῦτον μᾶλλον ἀκριβής, ὅσον εἶναι λαμπρότερος.

Ἡ ζωγραφικὴ ἐπὶ τῶν ὑάλων λέγεται ὅτι εἶναι ἐφεύρεσις τοῦ Ἰωάννου βὰν Ἄϋκ, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν ἠδυνήθησαν ἔκτοτε νὰ ζωγραφίζωσιν ἐπὶ μεγάλων ὑαλοπινάκων, δι' ἀναμίξεως χρωμάτων καὶ βαφῶν διαφανῶν καὶ ἀναλλοιώτων. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἥνουν διάφορα τεμάχια ὑάλων, ὅπως σχηματίσουν δι' αὐτῶν μωσαϊκόν.

Τὰ κάλλιστα τῶν ἔργων τοῦ βὰν Ἄϋκ εὑρίσκονται εἰς Γάνδην, Ἀμβέρσαν, Βούργην, Παρισίους, Βερολῖνον καὶ Μόναχον, ὑπάρχουσι δὲ διάφορα ἀντίγραφα αὐτῶν εἰς τὴν πινακοθήκην τοῦ Λονδίνου καὶ τῆς Μαδρίτης, τὰ ὁποῖα, ἀντιγραφέντα ὑπὸ διασήμων καλλιτεχνῶν, ἔχουσιν ἐξαιρετικὴν πάντοτε ἀξίαν.

Ἐκτὸς τῶν καλλιτεχνῶν τούτων καὶ ἡ ἀδελφή των *Μαργαρίτα βὰν Ἄϋκ* ὑπῆρξε ζωγράφος, ἀκολουθήσασα τὴν τέχνην μετὰ ζήλου, ἐργαζομένη δὲ μετὰ τῶν ἀδελφῶν της. Τῷ 1418 ἐγένετο αὕτη μοναχὴ ἐν τῇ Μονῇ τῆς ἀδελφότητος τῆς Παναγίας τῆς Γάνδης καὶ ἀπέθανεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τῷ 1432.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἄϋκενς (Eyckens), ***Πέτρος***, *ὁ πρεσβύτερος*. Βέλγος ζωγράφος γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀμβέρσῃ (1599—1649). Ἐμορφώθη σπουδάζων τοὺς μεγάλους καλλιτέχνας τῆς φλαμανδικῆς σχολῆς καὶ ἐγένετο διαπρεπὴς διὰ τὴν φυσικότητα τοῦ χρωματισμοῦ. Οἱ πίνακές του διακρίνονται διὰ τὴν εὐγένειαν τοῦ σχεδίου, τὸ κάλλος τοῦ χρωματισμοῦ καὶ τὴν ἁρμονικὴν σύνθεσιν. Εἰργάσθη εἰς τὴν διακόσμησιν πλείστων ἐκκλησιῶν, ὡς ἀριστούργημα δὲ αὐτοῦ θεωρεῖται ὁ «Μυστικὸς Δεῖπνος» ὑπάρχων εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου τῆς Ἀμβέρσης. Τῷ 1639 μέλη τῆς Ἀκαδημίας τῆς Γραφικῆς τῆς πόλεως ταύτης τὸν ἐξέλεξαν διευθυντὴν αὐτῆς, θέσιν ἣν διετήρησε μέχρι τοῦ θανάτου του. Υἱοὶ αὐτοῦ εἶναι ὁ *Ἰωάννης Ἄϋκενς* (1625-1669). Ἐπεδόθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν γλυπτικήν, καταλιπὼν ὅμως αὐτὴν ἐδιδάχθη τὴν γραφικὴν ὑπὸ τοῦ πατρός του, ζωγραφίζων ἄνθη καὶ καρπούς. Ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ *Φραγκῖσκος Ἄϋκενς* (1627—1673), ἐμαθήτευσε πλησίον τοῦ πατρός του ἐζωγράφει δὲ καὶ οὗτος μετὰ πολλῆς τέχνης καρποὺς καὶ ἄνθη· οἱ πίνακές του ἐγένοντο περιζήτητοι.

Θ. Β.

αὖκος *[Βοτ.]*· δλ. λάθυρος καὶ πίσσον.

αὐκούβα (ἡ) (Aucuba) *[Βοτ.]* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κρανειοειδῶν*. Εἶναι θάμνοι ἀειθαλεῖς, χρησιμοποιούμενοι κυρίως πρὸς κόσμον, ἰθαγενεῖς τῆς νοτιοανατολικῆς Ἀσίας. Γνωστότερα εἴδη εἶναι αἱ: *αὐκούβα ἡ ἱμαλαϊκὴ* (Aucuba himalaica) καὶ *αὐκούβα ἡ ἰαπωνικὴ* (Aucuba japonica).

Δ. Ν. Π.

Αὔκουλας *[Λαογρ.]*. Ἀνύπαρκτος ἅγιος, πλασθεὶς ἐν Λιβισίῳ τῆς Λυκίας ἐξ ἐπικλήσεως τοῦ ἁγίου Ἐλευθερίου. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς πιστεύει ὅτι αἱ ἐπίτοκοι γυναῖκες ἀπειλοῦνται ὑπὸ πολλῶν κακῶν ἐπηρειῶν προερχομένων ἐκ μαγείας, ἐκ δυσμενοῦς διαθέσεως ὑπερανθρώπων ὄντων ἢ ἐκ τῆς ἐνεργείας ἰδιαιτέρων δαιμόνων καταδιωκόντων καὶ κακοποιούντων τὰς ἐγκύους, τὰς λεχοὺς καὶ τὰ βρέφη, εἰς οὓς καὶ ἀποδίδουσι τὰ πλεῖστα τῶν παθημάτων, τῶν ὁποίων ἀδυνατοῦσι νὰ διαγνώσωσι τὴν ἀληθῆ αἰτίαν. Πρὸς σωτηρίαν ἀπὸ τῶν ἐκ τῶν δαιμονικῶν ἐπηρειῶν κινδύνων, ὁ ἑλληνικὸς λαὸς πιστεύει πολὺ συντελεστικὴν τὴν βοήθειαν, πλὴν τῆς Παναγίας, καὶ ἁγίων τινῶν τοὺς ὁποίους πρὸς τοῦτο ἐπικαλεῖται. Εἷς ἐκ τούτων εἶναι καὶ ὁ ἅγιος Ἐλευθέριος καὶ ὁ ἐκ τῆς ἐπικλήσεως τούτου γεννηθεὶς *ἅγιος Αὔκουλας* (ἐκ τοῦ εὐκολύνω). Ἡ ἐπίκλησις τῶν Λιβισίων εἶναι: «Ἅι μου Λιφτέρη μου, λιφτέρωσί την, Ἅι μου Αὔκουλα, ηὐκόλυνέ την». Πρὸς Δ. τοῦ Λιβισίου εὑρίσκεται καὶ μοναστήριον ὀνομαζόμενον *Αὔκουλα* καὶ ἔχον δύο παρεκκλήσια τοῦ ἁγίου Ἐλευθερίου ὧν τὸ ἕτερον ὑποτίθεται ὅτι εἶναι τοῦ ἁγίου Αὐκούλα. (Πρβλ. *Ν. Γ. Πολίτου*: Λαογραφικὰ σύμμεικτα τ. Β' σ. 313.)

Θ. Π.

Αὐλαγᾶδες *[Στρατ. Ἱστ.]*. Στενωπὸς ἀπὸ Γκριτζόβαλι πρὸς πεδιάδα Τυρνάβου, χρησιμοποιηθεῖσα τῷ 1897 ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Ν. Θ. Κ.

Αὐλαὶ (αἱ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*.—1) Πόλις καὶ ὁμώνυμος λιμὴν ἐν Κιλικίᾳ. Οἱ κάτοικοι *Αὐλεῶται*.— 2) Πόλις ἐν Λυκίᾳ.

αὐλαία (ἡ)· παραπέτασμά τι οἱονδήποτε ἀποχωρίζον τόπον τινά.

— *[Θεατρ.]* Εἶναι τὸ παραπέτασμα τὸ χωρίζον τὴν σκηνὴν ἀπὸ τῆς αἰθούσης τῶν θεατῶν (*Πολυδ.* IV 122, *Σουΐδας*, *Ἡσύχιος*, *Μέγ. Ἐτυμ.*) Ἡ ἐφεύρεσις τῆς *αὐλαίας* εἶναι παλαιοτάτη, χρησιμοποιηθεῖσα ἀπὸ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς συστάσεως τῶν θεάτρων ἐν Ἑλλάδι καὶ Ρώμῃ.

Κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ δὴ κατὰ τὰς συνήθεις τότε παραστάσεις τῶν Μυστηρίων, χρῆσις τῆς αὐλαίας ἐγίνετο εἰς δύο μόνον περιστάσεις: πρῶτον εἰς τὸ Μυστήριον τῆς δημιουργίας, κατὰ τὴν παράστασιν τοῦ ὁποίου τὰ διάφορα διαμερίσματα τῆς σκηνῆς—ἡ σκηνὴ τότε διῃρεῖτο εἰς τρία διαμερίσματα παριστῶντα τὴν Γῆν, τὸν Οὐρανὸν καὶ τὴν Κόλασιν—ἐκλείοντο δι' αὐλαιῶν, αἵτινες ἐσύροντο καθ' ἣν σειρὰν ἐτελεῖτο ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἡ δημιουργία ἑκάστου μέρους, καὶ δεύτερον εἴς τινας ἀκαταλλήλους διὰ τὸ κοινὸν σκηνάς, αἵτινες ἐξετελοῦντο ὄπισθεν αὐλαιῶν, ὡς λ. χ. ἡ σκηνὴ τοῦ τοκετοῦ τῆς Ἁγίας Ἄννης. Μετὰ τὴν ἀναγέννησιν τοῦ θεάτρου ἐν Ἰταλίᾳ, εἰσήχθη καὶ πάλιν τὸ πρῶτον ἐκεῖ ἡ αὐλαία, ἥτις εἴς τινα τῶν θεάτρων ἐλειτούργει κατὰ τὸ σύστημα τῶν ἀρχαίων, κατερχομένη δηλαδὴ ἀπὸ τῶν ἐπισκηνίων ὅταν ἐπρόκειτο ν' ἀνοίξῃ καὶ ἀνερχομένη ἀπὸ τῶν *ὑποσκηνίων* ὅταν ἐπρόκειτο νὰ κλείσῃ. Ἀλλά, κατὰ γενικὸν κανόνα, ἡ αὐλαία, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ θεάτρου, ἀπετελεῖτο ἀπὸ δύο τεμάχια ὑφάσματος ἡνωμένα καθέτως εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἀνοίγματος τῆς σκηνῆς, ἅτινα ἐσύροντο ὁριζοντίως πρὸς τὰ ἑκατέρωθεν παρασκήνια ὁσάκις ἐπρόκειτο ν' ἀνοιχθῇ. Ἀλλ' ὁ τρόπος οὗτος τῆς λειτουργίας τῆς αὐλαίας ἀντικατεστάθη ἐνωρίτατα διὰ τῆς ἀνυψώσεως αὐτῆς πρὸς τὰ ἐπισκήνια ὁσάκις ἐπρόκειτο ν' ἀνοίξῃ, καὶ διὰ τῆς πτώσεως αὐτῆς εἰς τὴν ἐναντίαν περίπτωσιν· οὐχ ἧττον ὁ πρῶτος τρόπος τῆς λειτουργίας ἐπανῆλθε καὶ πάλιν σήμερον εἰς πολλὰ τῆς Εὐρώπης θέατρα καὶ δὴ ἐν Ἑλλάδι.

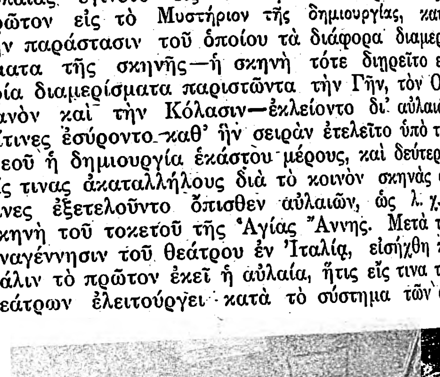

Αὐλαία λειτουργοῦσα δι' ἀνυψώσεως πρὸς τὰ ἐπισκήνια.

Ἐκτὸς τῆς κυρίως αὐτῆς αὐλαίας, τῆς χρησιμοποιουμένης κατὰ τὰ διαλείμματα εἰς τὸ τέλος τῶν παραστάσεων, ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι τοιαῦται χρησιμοποιούμεναι διαρκούσης τῆς παραστάσεως. Τοιαύτη εἶναι ἡ λεγομένη *χειριστικὴ αὐλαία*, ἥτις καταβάλλεται πρὸ τοῦ πέρατος πράξεώς τινος, διὰ νὰ εἰδοποιηθῶσι οἱ θεαταί, ὅτι ἡ μετασκευὴ τῆς σκηνῆς θὰ γίνῃ ταχέως καὶ ἑπομένως νὰ μὴ ἀπομακρυνθοῦν τῆς θέσεώς των. Ἡ αὐλαία αὕτη, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἶναι κεκαλυμμένη διὰ διαφημίσεων. Συνηθέστατα, διὰ τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν καὶ ἰδίως εἰς τὰ θεαματικὰ ἔργα, μεταχειρίζονται τὴν λεγομένην *νεφελωτὴν αὐλαίαν*, ἥτις ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο κεχωρισμένας τοιαύτας παριστώσας νέφη, ἐξ ὧν ἡ μία ἀνέρχεται ἐκ τῶν ὑποσκηνίων, ἡ δὲ κατέρχεται ἐκ τῶν ἐπισκηνίων. Πρὸς περιστολὴν ἀρξαμένης πυρκαϊᾶς χρησιμοποιοῦνται εἰς ὅλα ἐν γένει τὰ μεγάλα θέατρα *σιδηρᾶ αὐλαία*, ὧν ἐφευρέτης εἶναι ὁ ἀρχιτέκτων Soufflot, ὅστις κατὰ τὸ 1754 κατεσκεύασε τὸ μεγάλον θέατρον τῆς Λυὼν. Ἡ σιδηρᾶ αὐλαία κατασκευάζεται κατὰ μεγάλα σιδηρᾶ τετράγωνα δικτυωτά, ἢ ἐκ μιᾶς μόνης σιδηρᾶς πλακός. Παρ' ἡμῖν σιδηρᾶν αὐλαίαν μόνον τὸ Ἐθνικὸν θέατρον (πρώην Βασιλικὸν) ἔχει.

Πολὺ ἀπησχόλησε τοὺς ἐνασχοληθέντας περὶ τὸ ζήτημα, ἀρχαίων ἑλληνικῶν θεάτρων σοφοὺς τὸ ζήτημα,

Digitized by Google

ἐὰν ὑπῆρχεν ἢ ὄχι **αὐλαία ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἑλληνικῷ θεάτρῳ**. Οἱ παραδεχόμενοι τὴν ὕπαρξιν τῆς αὐλαίας, ἀναφέρονται: α) εἰς τὰ λεξικὰ τοῦ Ἡσυχίου καὶ τοῦ Σουΐδα, οἵτινες ἑρμηνεύουσι τὴν λέξιν αὐλαία ὡς «παραπέτασμα τῆς σκηνῆς». β) Εἰς χωρίον τοῦ κατὰ τὸν Ε' μ. Χ. αἰῶνα ἀκμάσαντος ἐπισκόπου Συνεσίου, ἐν ᾧ γίνεται λόγος περὶ θεατοῦ βλέποντος λάθρα διὰ τοῦ προσκηνίου τὴν προετοιμασίαν τῶν ὑποκριτῶν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς παραστάσεως. Οἱ ἐναντιοδοξοῦντες προβάλλουν ὅτι ὁ Συνέσιος, καθ' ἣν ἐποχὴν ἔζη, ἐγνώριζε μόνον τὸ ρωμαϊκὸν θέατρον παρ' ᾧ ὑπῆρχεν αὐλαία. Ἀλλὰ διατί τάχα, ἀντιλέγουν οἱ ὑποστηρίζοντες τὴν ὕπαρξιν τῆς αὐλαίας, τὸ γεγονὸς τὸ ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Συνέσιος, ἀναφέρεται εἰς τὸ ρωμαϊκὸν καὶ ὄχι τὸ ἑλληνικὸν θέατρον; Δὲν ἠδύνατο ἆρά γε ὁ Συνέσιος ν' ἀναφέρῃ γεγονὸς συμβὰν πρὸ ἑνός, δύο ἢ καὶ πέντε αἰώνων, τὸ ὁποῖον νὰ εἶχεν ἀρυσθῆ ἀπὸ ἀπολεσθὲν σύγγραμμα; γ) Ἰσχυρίζονται ὅτι κατὰ τὰς ἀρχαίας ἑλληνικὰς παραστάσεις, καθ' ἃς ἐδίδοντο πολλὰ κατὰ σειρὰν δράματα, μετὰ τὸ πέρας ἑκάστου δράματος ἡ σκηνὴ ἐκλείετο δι' αὐλαίας, ἵνα δοθῇ καιρὸς καὶ προπαρασκευασθῇ αὕτη διὰ τὸ ἑπόμενον δρᾶμα. Οἱ τὸ ἐναντίον παραδεχόμενοι λέγουν ὅτι ἡ σκηνογραφία παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐθεωρεῖτο πάρεργον καὶ οὐδόλως ἐφρόντιζον οὗτοι ἂν θὰ διετάρασσον τὴν ἀπατηλὴν ἐπιφάνειαν, ἥτις οὔτε ἐπεδιώκετο κἄν. δ) Εἰς πολλὰ ἀρχαῖα δράματα, λέγουν, ἐμφανίζονται κατὰ τὴν ἔναρξιν αὐτῶν διάφορα πρόσωπα ἐπὶ σκηνῆς, τὰ μὲν κατακεκλιμένα, τὰ δὲ ὑποτιθέμενα ὅτι ἀναμένουν ἐκεῖ ἀπὸ πολλοῦ χρόνου κλπ. Τοιαῦτα ἔργα εἶναι ὁ Ἀγαμέμνων τοῦ Αἰσχύλου, ἐν ᾧ φαίνεται ὁ φρουρὸς φρουρῶν ἐπὶ ὁλόκληρον ἔτος ἐπὶ τοῦ πύργου τῶν Ἀτρειδῶν, αἱ Νεφέλαι τοῦ Ἀριστοφάνους ἔνθα ἐμφανίζονται κατακεκλιμένοι ὁ Στρεψιάδης καὶ ὁ Φειδιππίδης κλπ. Ἄνευ τῆς ὑπάρξεως τῆς αὐλαίας, προσθέτουν, τὰ πρόσωπα ταῦτα δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ καταλάβουν τὰς σχετικάς των θέσεις. Οἱ ἐναντιοφρονοῦντες λέγουν ὅτι οἱ οὕτως ἀκίνητοι παρι-

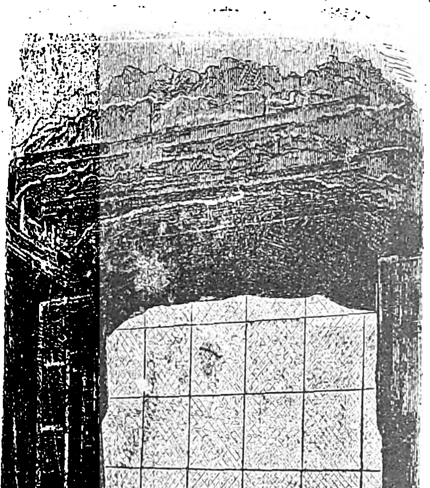

Σιδηρᾶ δικτυωτὴ αὐλαία.

μενοι ἐν ἀρχῇ κομίζονται διὰ τοῦ *ἐκκυκλήματος* ἢ ἔρχονται μόνοι των διὰ τῆς παρόδου καὶ καταλαμβάνουσι τὴν θέσιν των. Ἐπὶ πλέον οἱ μὴ παραδεχόμενοι τὴν ὕπαρξιν τῆς αὐλαίας ἰσχυρίζονται ὅτι αὕτη εἶναι ὅλως ἀσυμβίβαστος μὲ τὴν ἐν γένει διάταξιν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ θεάτρου, καθόσον θὰ ἐχώριζε τὴν σκηνὴν ἀπὸ τῆς ὀρχήστρας, ἥτις ἀπετέλει καὶ αὐτὴ μέρος τοῦ τόπου τῆς δράσεως. Εἰς τὸ τελευταῖον αὐτὸ ἐπιχείρημα οἱ ἀντίθετοι λέγουν, ὅτι ἡ χρῆσις τῆς αὐλαίας ἐγίνετο καὶ τότε, ὅπως καὶ σήμερον, ὅτε ἔπαυε πᾶσα δρᾶσις ἢ μᾶλλον διὰ νὰ σημάνῃ τὴν παῦσιν τῆς δράσεως.

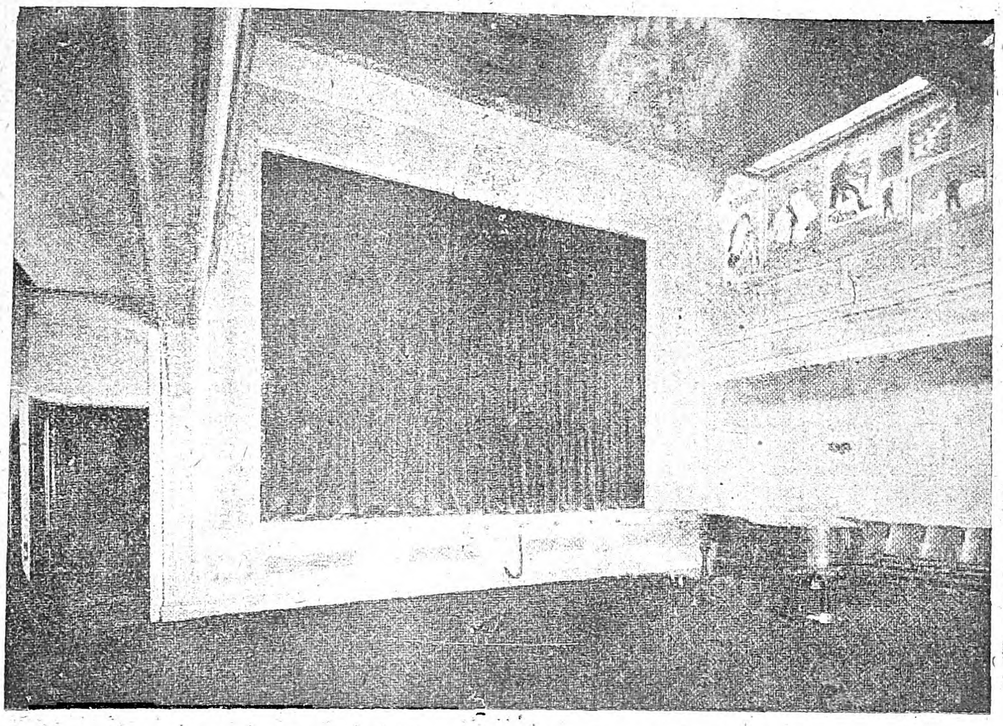

Αὐλαία χωριζομένη καθέτως ἐν τῷ μέσῳ καὶ συρομένη ἑκατέρωθεν πρὸς τὰ παρασκήνια.

Τὸ σπουδαιότερον ἐν τούτοις ἐπιχείρημα τῶν ὑποστηριζόντων, ὅτι ὑπῆρχεν αὐλαία ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἑλληνικῷ θεάτρῳ, εἶναι τὸ ἑξῆς: Γεγονὸς μεμαρτυρημένον τυγχάνει ὅτι οἱ Ρωμαῖοι εἶχον αὐλαίαν καὶ ὅτι καὶ τὸ θέατρον καὶ πᾶν ὅ,τι σχετίζεται μετ' αὐτοῦ τὸ ἀντέγραψαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, χρησιμοποιήσαντες καὶ τὰς ἑλληνικὰς λέξεις δι' ὧν ἐδηλοῦντο τὰ διάφορα θεατρικὰ εἴδη, ὡς λ.χ. theatrum, orchestra, drama, exostra κτλ. Ἐὰν λοιπὸν οἱ Ρωμαῖοι ἐφεύρισκον τὴν αὐλαίαν, φυσικὸν ἦτο νὰ ἔδιδον εἰς τὴν ἐφεύρεσίν των λατινικήν τινα ὀνομασίαν, ὡς ἔπραξαν καὶ δι' ἄλλα θεατρικὰ εἴδη ἄγνωστα εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὡς λ. χ. contaminatio, preatextra, fabula trabeata κ.τ.λ. Ἀλλ' οἱ δῆθεν ἐφευρόντες τὴν αὐλαίαν Ρωμαῖοι τὴν ὠνόμασαν aulaeum, δι' ἑλληνικῆς τουτέστι λέξεως, ἐξ οὗ ἀποδεικνύεται ὅτι καὶ τὴν αὐλαίαν παρέλαβον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Ἐκτὸς τῆς λέξεως aulaeum, οἱ Ρωμαῖοι εἶχον καὶ τὴν λέξιν siparium. Κατὰ τὸν Ἕλληνα φιλόλογον καὶ ἀρχαιολόγον Νικόλαον Καλλιάκην ἀκμάσαντα κατὰ τὴν ΙΖ' ἑκατονταετηρίδα, τὸ μὲν siparium ἦτο ἡ αὐλαία ἣν μετεχειρίζοντο ἐν ταῖς κωμῳδίαις, τὸ δὲ aulaeum ἡ αὐλαία ἧς ἐγίνετο χρῆσις ἐν ταῖς τραγῳδίαις (Calliaqui, De ludis scenicis mimorum et pantomimorum, cap. III σελ. 4). Κατ' ἄλλους, τὸ siparium ἦτο ἡ αὐλαία ἥτις ἐρρίπτετο κατὰ τὰ διαλείμματα μετὰ τὴν ἅπαξ πτῶσιν τοῦ aulaeum κατὰ τὴν ἔναρξιν. Ἡ αὐλαία παρὰ τοῖς Ρωμαίοις ἐλειτούργει κατ' ἀντίθετον τρόπον τῆς σημερινῆς. Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς παραστάσεως ***κατήρχετο*** (aulaea premuntur) καὶ ἐχώνετο εἰς σχισμὴν ἀνεωγμένην ἔμπροσθεν τοῦ λογείου (*Horatius* Ep. II, 1, 189). Μετὰ τὸ τέλος ἑκάστης πράξεως, ἢ καὶ ὁλοκλήρου τοῦ ἔργου ἀνήρχετο (*Ovidius* Metamorph. III. 111).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Reisch*, Das Griechische Theater, σ. 252—255.—*John William Donalson*, The theatre of the Greeks, ἑβδ. ἔκδ. σελ. 266—*A. E. Haigh*, The Attic Theatre, τρίτ. ἔκδ. σελ. 218—220—*O. Navarre*, Dionysos, σελ. 126 κ. ἑ.—*Bethe*. Prolegomena, σελ. 198 κ. ἑ.—*Ν. Ι. Λάσκαρης* Μαθήματα Ἱστορίας τοῦ ἀρχ. ἑλλην. θεάτρου, τόμ. Γ' σελ. 99-107.

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Αὐλαίου τεῖχος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὀχυρὰ πόλις τῆς Θρᾴκης παρὰ τὸν Πόντον, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ἀρριανοῦ. Εἶναι ἡ σημερινὴ *Κουρουντερέ*.

Αὔλακας *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἡ δυτικὴ τῆς νήσου Ἴμβρου ἀκρωτηριάζουσα ἐσχατιὰ (πλάτ. 40° 07', μῆκ. 25°40'. Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1087: Thasso to Dardanelles). Εὕρηται εἰς 11 ½ μίλλια Α. ΒΑ. τοῦ ἀκρωτηρίου *Πλάκα* τῆς Λήμνου, τοῦ μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων τούτων διέκπλου ὄντος βαθέος καὶ καθαροῦ κινδύνων.

Σ. Ε. Λ.

— **Αὔλακας** ἢ **Ὄλακας** *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς νήσου Πάτμου 3 ⅛ μίλλια Ν. τοῦ ἀκρωτηρίου Τζουλούφι.

αὐλάκι (τό)· αὔλαξ οἱαδήποτε πρὸς ροὴν τῶν ὑδάτων· || πᾶσα δίκην αὔλακος κοιλότης.

Αὐλάκι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Στυλίδος τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος. Κατ. (1920) 92.

— **Αὐλάκι** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Σακαρετσίου* τῆς ἐπαρχίας Βάλτου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1920) 188. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βερδίτσα*.

— **Αὐλάκι** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Φραντάτου* τῆς νήσου Ἰκαρίας. Κάτ. (1920) 62.

— **Αὐλάκι** *[Ναυτ. Γεωγρ.]* Ἀκρωτήριον καὶ ὅρμος τῆς νήσου *Φανός*, τῆς μείζονος ἐν τῇ συστάδι τῶν *Ὀθονῶν* τῇ ΒΔ τῆς Κερκύρας. Καὶ τὸ μὲν ἀκρωτήριον ἀποτελοῦν τὴν ΝΑ τῆς νήσου ἐσχατιάν, προεκτείνεται ὑπὸ χοιράδων κινδυνωδῶν· ὁ δὲ ὅρμος, ἀμέσως πρὸς δυσμὰς τοῦ ἀκρωτηρίου εἰσχωρῶν, ἔχει πρὸ αὐτοῦ τὴν ἐπικίνδυνον ὕφαλον Osprey καὶ χρησιμοποιεῖται μόνον ὑπὸ τῶν μικρῶν πλοίων, τῶν μεγάλων ἀγκυροβολούντων κατὰ προτίμησιν μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου καὶ τοῦ ἐφ' οὗ ὁ φάρος τοιούτου *Καστρί*.

Σ. Ε. Λ.

— **Αὐλάκι** *[Ναυτ. Γεωγρ.]* Αὐλὼν τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Ἀττικῆς εἰς τοὺς πρόποδας φερωνύμου βουνοῦ τῆς Λαυρεωτικῆς, παρὰ τὴν ἄκραν *Βρωμοπούσι* τὴν μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Βρυσάκι* καὶ *Μαυροβούνι* (πλάτ. 37°46', μῆκ. 24°05', χάρτ. ἀγγλ. 1526*: Mandri Channel καὶ 1657: Gulf of Athens). Ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τοῦ ὅρμου σιδηρᾶ προβλὴς (ὕψους 9 ½ μέτρων, μήκους 30, βόλισμα πλευρᾶς του 25 πόδες), ἀνήκουσα εἰς τὴν Γαλλικὴν ἑταιρίαν τῶν μεταλλείων τοῦ Σουνίου καὶ χρησιμοποιουμένη διὰ τὴν φόρτωσιν μαγγανιούχου σιδήρου τῶν ὀρυχείων τῆς Καμάριζας. Καλὸν τὸ ἀγκυροβόλιον ὑπὸ εὐνοϊκὰς συνθήκας καιροῦ καὶ μεγάλαι διευκολύνσεις φορτώσεως ἀπὸ ἐναερίων ἐγκαταστάσεων συρματοδρόμων· ἂν ὅμως ἐπιπνεύσῃ ἀπὸ Μεσαπηλιώτου καὶ Εὔρου, τὰ ἀτμόπλοια, διατηροῦντα πάντοτε διὰ τοῦτο πίεσιν ἐν τοῖς λέβησί των, δέον νὰ ἀποπλευρίσωσι καὶ νὰ πλεύσωσιν εἴτε εἰς Πόρτο Μανδρὶ τῆς Λαυρεωτικῆς εἴτε εἰς Ἅγιον Νικόλαον τῆς Κέας.

Σ. Ε. Λ.

Αὐλάκια *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Βουχλιωτῶν* τῆς νήσου Σάμου. Κάτ. (1920) 56. Κεῖται ἐπὶ τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ Βαθέος-Καρλοβασίου, εἶναι δ' ἐπίνειον τῆς ὡς ἄνω κοινότητος, ἀφ' ἧς ἀπέχει 45'.

—Ω.

αὐλακιὰ (ἡ)· ἡ διὰ τοῦ ἀρότρου ἢ ἄλλου ὀργάνου κατασκευὴ αὔλακος. — Ρῆμ. ***αὐλακιάζω***· τραβῶ αὐλακιές. Οὐσ. ***αὐλάκιασμα***.

αὐλακίζω, κοιν. ***αὐλακιάζω***· κάμνω αὐλάκι.— Οὐσ. ***αὐλάκισις***.

αὐλάκιον (τό)· μικρὰ αὔλαξ.

— *[Πυροβολ.]* Πρὸς μετάδοσιν ἰσχυρᾶς περιστροφικῆς ταχύτητος εἰς τὸ βλῆμα, τὸ κοῖλον τῶν πυροβόλων ὅπλων ἐν γένει φέρει κεχαραγμένα ἐπ' αὐτοῦ *αὐλάκια* ἑλικοειδῆ, ἐν οἷς εἰσδύουσιν ἀντίστοιχοι ἐξοχαὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ βλήματος. Ἡ ἔννοια στροφῆς τῶν ἑλικοειδῶν αὐλακίων εἶναι ἀδιάφορος ὑπὸ βλητικὴν ἔποψιν. Ὅπλον τι λέγεται, ὅτι εἶναι *αὐλακισμένον δεξιά*, ὅταν, διὰ παρατηρητὴν τεταγμένον εἰς τὸ πυγαῖον καὶ παρατηροῦντα πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς βολῆς, τὰ αὐλάκια στρέφονται ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ κατὰ τὴν εὔνοιαν τῶν δεικτῶν τοῦ ὡρολογίου. Ἡ κατατομὴ τῶν αὐλακίων εἶναι γενικῶς ἁπλῆ· ὁ *πυθμὴν* ἑκάστου αὐλακίου εἶναι τόξον κύκλου συγκεντρικὸν τοῦ κοίλου, μεθ' οὗ ἑνοῦται διὰ πλευρῶν εὐθέων ἐχόντων τὴν διεύθυνσιν τῶν ἀκτίνων τοῦ κοίλου, ὁπότε σχηματίζονται ὀρθογώνια αὐλάκια μετὰ γωνιῶν ἐστρογγυλευμένων κατά τι. Τὰ πλήρη μέρη τοῦ κοίλου, ἅτινα διαχωρίζουσι δύο παρακείμενα αὐλάκια, καλοῦνται *ράβδοι* (σχ. 1).

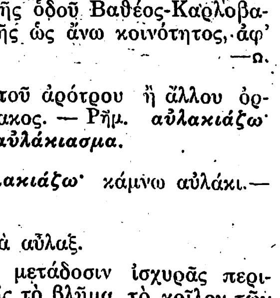

Σχ. 1.—*Αὐλάκια*.

Digitized by Google

Ὁ ἀριθμὸς τῶν αὐλακίων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς κατατομῆς αὐτῶν καὶ ἐκ τοῦ διαμετρήματος τοῦ ὅπλου, πρέπει δὲ νὰ μὴ παρέχωσιν ὑπερβολικὰς παθητικὰς ἀντιστάσεις, καὶ νὰ ἐξασφαλίζωσιν ἀφ' ἑτέρου τὴν σφήνωσιν τοῦ βλήματος. Γενικῶς, ὁ ἀριθμὸς τῶν αὐλακίων καθορίζεται πειραματικῶς· εἰς τὰ τυφέκια εἶναι πάντοτε 4, εἰς τὰ μικροῦ διαμετρήματος πυροβόλα εἶναι 24, αὐξάνει δὲ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἐφ' ὅσον αὐξάνει τὸ διαμέτρημα.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἑλιγμὸν τῶν αὐλακίων ἐν τῷ κοίλῳ, οὗτος δύναται νὰ εἶναι εἴτε σταθερὸς εἴτε μεταβλητός. Εἰς τὰ μετὰ *σταθεροῦ ἑλιγμοῦ* αὐλάκια, τὸ βῆμα τῆς ἕλικος εἶναι σταθερόν· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ἕλιξ, ἀναπτυσσομένη ἐπὶ ἐπιπέδου, δίδει εὐθεῖαν γραμμὴν καὶ ἑπομένως ἡ πρὸς τὰς γεννητρίας τοῦ κοίλου κλίσις εἶναι σταθερὰ (σχ. 2). Εἰς τὰ μετὰ μεταβλητοῦ ἑλιγμοῦ αὐλάκια, τὰ καλούμενα *προοδευτικά*, τὸ βῆμα τῆς ἕλικος βαίνει βαθμηδὸν βραχυνόμενον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι σημείου τινὸς παρὰ τὸ στόμα τοῦ πυροβόλου· ἡ ἀνάπτυξις τοιούτου αὐλακίου ἐπὶ ἐπιπέδου εἶναι

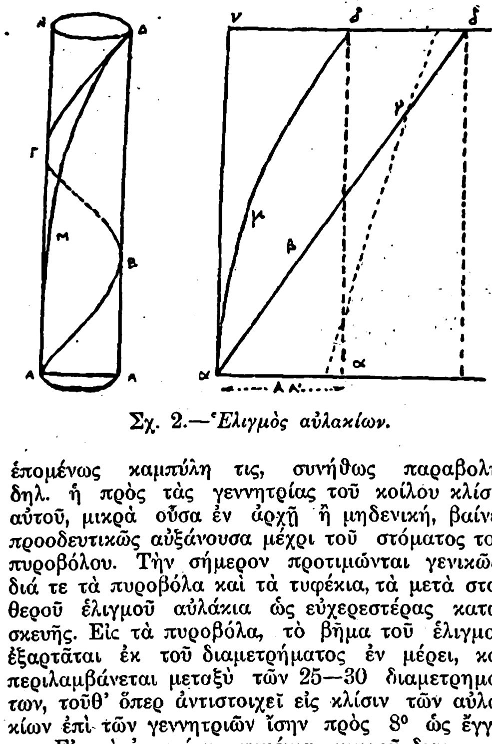

Σχ. 2.—*Ἑλιγμὸς αὐλακίων.*

ἑπομένως καμπύλη τις, συνήθως παραβολή, δηλ. ἡ πρὸς τὰς γεννητρίας τοῦ κοίλου κλίσις αὐτοῦ, μικρὰ οὖσα ἐν ἀρχῇ ἢ μηδενική, βαίνει προοδευτικῶς αὐξάνουσα μέχρι τοῦ στόματος τοῦ πυροβόλου. Τὴν σήμερον προτιμῶνται γενικῶς, διά τε τὰ πυροβόλα καὶ τὰ τυφέκια, τὰ μετὰ σταθεροῦ ἑλιγμοῦ αὐλάκια ὡς εὐχερεστέρας κατασκευῆς. Εἰς τὰ πυροβόλα, τὸ βῆμα τοῦ ἑλιγμοῦ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ διαμετρήματος ἐν μέρει, καὶ περιλαμβάνεται μεταξὺ τῶν 25—30 διαμετρημάτων, τοῦθ' ὅπερ ἀντιστοιχεῖ εἰς κλίσιν τῶν αὐλακίων ἐπὶ τῶν γεννητριῶν ἴσην πρὸς 8^{0} ὡς ἔγγιστα. Εἰς τὰ ἐν χρήσει τυφέκια μικροῦ διαμετρήματος τὸ βῆμα εἶναι 21—24 ὑφεκατομέτρων.

Γ. Ν. Σ.

— *[Ναυτ. Πυροβ.]* Εἰς τὰ παλαιότερα ἐπινήϊα πυροβόλα, ἅτινα ἐμπροσθόγεμα ὄντα ἔβαλλον βλήματα ἐπιμήκη, *αὐλάκια* (γαλλ. rayures ἀγγλ. rifles) ἐκαλοῦντο ἑλικοειδεῖς σκαφαὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ *κοίλου*, τὸ δὲ πλάτος αὐτῶν ἦτο πολὺ ὀλιγώτερον τοῦ τῶν διαχωριζουσῶν τὰ αὐλάκια ραβδώσεων. Εἰς τὰ αὐλάκια δὲ ταῦτα εἰσήρχοντο ἀντίστοιχα ἐπὶ τοῦ βλήματος πεφυτευμένα *πτερύγια*, τὸ δὲ βλῆμα ὠθούμενον ὑπὸ τοῦ ἐμβολέως κατὰ τὴν γέμισιν μετεκινεῖτο καὶ κατὰ τὸν ἄξονά του καὶ περὶ ἑαυτὸ λόγῳ τῶν πτερυγίων ἅτινα ὠλίσθαινον ἐπὶ τοῦ *πλευροῦ τῆς γεμίσεως* τοῦ αὐλακίου ἕως οὗ τὸ πυθμένιον συνήντα τὴν προσθίαν τοῦ σακκιδίου τῆς γομώσεως ὄψιν· κατὰ δὲ τὴν πυροβόλησιν ἡ ἑτέρα πλευρὰ τοῦ αὐλακίου, τὸ *πλευρὸν τῆς βολῆς*, δεχομένη τὴν πίεσιν τοῦ πτερυγίου τοῦ ἐκκινοῦντος βλήματος, ἀντέδρα, ἐξαναγκάζουσα οὕτω τὸ βλῆμα εἰς συνισταμένην κίνησιν καὶ κατὰ τὴ ἐφαπτομένην τῇ τροχιᾷ του καὶ περὶ τὸν ἄξονά του. Λέγεται συνάμα ἐν τῇ ναυτικῇ πυροβολικῇ *αὐλάκιον* γλυφὴ ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ *πυγαίου* (canal d'amorce) ἀπολήγουσα εἰς τὸ *ὀπαῖον*· πληρουμένη λεπτοκόκκου πυρίτιδος ἐχρησίμευε διὰ τὴν πυροδότησιν, πρὸ τῆς ἐπινοήσεως τῆς ἄπτρας *ἐκκαύματος* (βλ. λ.), ἢ ὅταν δὲν διετίθετο τοιαύτη.

Σ. Ε. Λ.

— *[Ναυτ.]* Τὸ αὐλάκιον ἐν τῇ ναυτικῇ εἶναι ὅρος ἁπαντῶν: 1) εἰς *ἄρμενα*: ἡ ἡμικυκλικῆς περίπου διατομῆς γλυφὴ (κοινῶς *αὐλάκι τοῦ ράγουλου*, γαλλ.

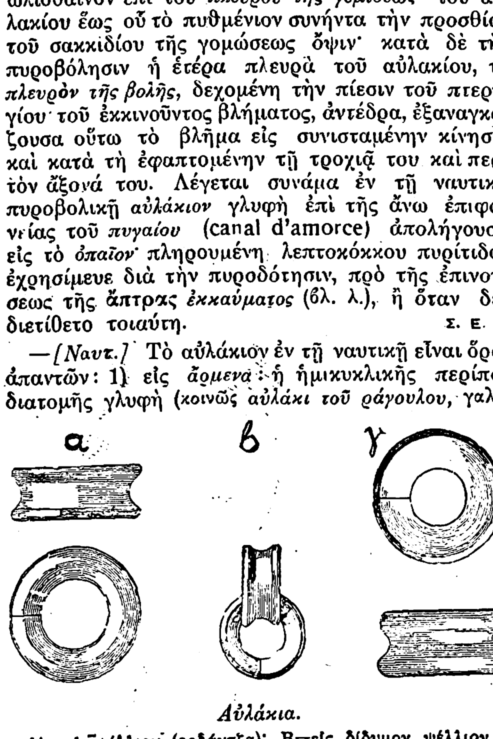

Αὐλάκια.

[Α=εἰς ψέλλιον (ροδάντζα)· Β=εἰς δίδυμον ψέλλιον (ροδάντζα νκεμέλη)· Γ=εἰς ξύλινον λοβὸν (μπιότα ἢ μπιγότα)· Πάντα τὰ ἀνωτέρω ἐν κατόψει καὶ προόψει.]

le canal, ἀγγλ. score of the sheave), ἡ ὁποία, καθ' ὅλην τὴν περιφέρειαν τοῦ *καρυλλίου τοῦ τροχίλου* διήκουσα, ὑποδέχεται τὸ διὰ τοῦ τροχίλου διειρόμενον *ἀγόμενον*. Γενικῶς τὸ βάθος τῆς γλυφῆς τοῦ αὐλακίου δίδεται ἴσον πρὸς τὸ $^{1}/_{5}$ τοῦ πάχους τοῦ καρυλλίου, ὅπερ πάλν λαμβάνεται ἴσον πρὸς 0,42 τῆς περιφερείας τοῦ διειρομένου σχοινίου. Ἐπίσης καὶ αἱ περιφερικῶς διήκουσαι σκαφαὶ τῶν μεταλλίνων *ψελλίων* (κοιν. *ροδάντζες*), εἴτε *ἁπλῶν* εἴτε *διδύμων*, καὶ τῶν *ξυλίνων λοβῶν* (κοιν. *μπιότες*). —2) ἐν τῇ *ναυτικῇ σημάνσει*: ὁλκός, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐνετίθετο ἡ *οὐρὰ* (baguette) τῆς *πυρσευτικῆς σκυταλίδος* ἢ *σημαλέου πυραύλου*, κοιν. *ροκκέτας*, γαλλ. fusée de signal, ἀγγλ. fuse channel) διὰ τὴν διευκόλυνσιν τῆς πρὸς ὡρισμένην διεύθυνσιν ἐξακοντίσεως τοῦ πυραύλου.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

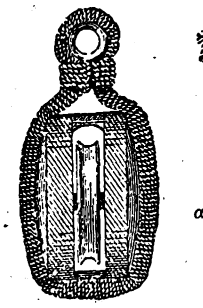

Αὐλάκιον εἰς καρύλλιον τροχίλου.

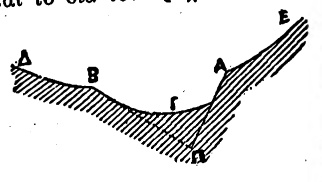

Διατομὴ ἐγκαρσία αὐλακίου αὐλακωτοῦ ἐπινηΐου πυροβόλου.

[ΔΒ καὶ ΑΕ = τμήματα τοῦ κοίλ υ. ΒΓΑ=αὐλάκιον. ΒΠ = πλευρὸν γεμίσεως. Γ=πυθμὴν τοῦ αὐλακίου. ΠΑ = πλευρὸν βολῆς.]

Αὐλακιῶν κάβος, ἢ **Γουρλωτὲς** *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς νήσου Σάμου.

αὐλακόγαστρον (τὸ) (Aulacogastron) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀθερικηριδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τῆς χαρακτηριστικῆς αὐλακώσεως, ἣν φέρουσιν ἐπὶ τῆς κοιλίας των. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος ἁπαντῶν εἰς τὴν Γαλλίαν.

Δ. Ν. Π.

αὐλακόδους (ὁ) (Aulacodus) *[Ζωολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τῆς τάξεως τῶν *τρωκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυιῶν*. Εἶναι ἰθαγενῆ τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς καὶ ἔχουσιν ἀνάστημα ἴσον πρὸς τὴν γαλῆν.

—**αὐλακόδους** (Aulacodus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, πενταμεροῦς συμμετρίας, τοῦ ἀθροίσματος τῶν *λεπιδοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κανθαριδιδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα ἁπαντῶσιν εἰς τὴν Βραζιλίαν.

Δ. Ν. Π.

αὐλακοειδὴς (ὁ, ἡ), —*ἐς* (τό)· ὁ δίκην αὔλακος, ὁ ὅμοιος μὲ αὔλακα: «αὐλακοειδεῖς γλυφαί».—Ἐπίρρ. ***αὐλακοειδῶς***.

αὐλακομήλη (ἡ) *[Χειρουργ.]*. Ἐργαλεῖον χειρουργικὸν ἐκ στελέχους μεταλλικοῦ μήκους 10—12 ἑκ. ἀποπεπλατυσμένον κατὰ τὸ ἕτερον ἄκρον· φέρει αὔλακα ἐπιμήκη, ἐν ᾗ ὁ χειρουργὸς εἰσάγει τὴν αἰχμὴν τοῦ μαχαιρίου καὶ φέρει τὰς δεούσας τομάς, προφυλασσόμενος οὕτω ἀπὸ τῆς τρώσεως σπουδαίων ἀγγείων. Ταύτης γίνεται χρῆσις ἰδίως ἐπὶ τῶν ἑδροσυριγγίων.

Ι. Κ. Κ.

αὐλακόμηρον (τὸ) (Aulacomerum) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰχνευμονιδῶν*, διακρινόμενον ἐκ τοῦ τρίτου ζεύγους τῶν ποδῶν του, οἵτινες εἶναι ἐπιμήκεις καὶ φέρουσι βαθείας αὐλακώσεις.

Δ. Ν. Π.

αὐλακόμνιον (τὸ) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς τάξεως τῶν *βρυοφύτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βρύων* περιλαμβάνον εἴδη διαδεδομένα εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Φύονται συνήθως ἐπὶ τῶν βράχων καὶ ἐντὸς τῶν ἑλῶν καὶ ἔχουσι ἀνάστημα ὑψηλόν.

Ω.—

αὐλακονάρθηξ (ὁ)· νάρθηξ αὐλακωτός, ὅστις, ἐκ σιδηροῦ σύρματος ἀποτελούμενος, χρησιμεύει πρὸς τοποθέτησιν καταγμάτων ἢ φλεγμαινουσῶν ἀρθρώσεων. Δι' ἕκαστον μέλος τοῦ σώματος ὑπάρχει καὶ ἴδιον σχῆμα νάρθηκος.

Ι. Κ. Κ.

αὐλακόπους (ὁ) (Aulacopus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, τετραμεροῦς συμμετρίας, τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *συλφιδῶν*. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος ἁπαντῶν εἰς τὰς περὶ τὸν Καύκασον χώρας.

Δ. Ν. Π.

αὐλακοπροσακτρὶς (ἡ) (Aulocopalpus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, πενταμεροῦς συμμετρίας, τοῦ ἀθροίσματος τῶν *λεπιδοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κανθαριδιδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα διακρίνονται ἐκ τῶν σιαγονικῶν προσακτρίδων, αἵτινες εἶναι βαθέως ἐσχισμέναι κατὰ τὸ ἐσωτερικὸν ἄκρον τῆς τελευταίας ἀρθρώσεως.

Δ. Ν. Π.

αὐλακόραμφα (τὰ) (Aulacorampha) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *αὐλακορυγχιδῶν*. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος.

Δ. Ν. Π.

αὐλακορρυγχίδαι (οἱ) (Aulacorynchidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πλατυραμφιδῶν*.

—**αὐλακορρυγχίδαι** *[Βοτ.]* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπεριδῶν*, ἰθαγενὲς τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος.

Δ. Ν. Π.

αὔλακος (ὁ) (Aulacus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων *ὑμενοπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐβανιαδῶν*. Τὸ εἶδος *αὔλακος ὁ περιειλιγμένος* (Aulacus striatus) ζῇ ἐν Εὐρώπῃ.

Ω—

αὐλακόσκελον (τὸ) (Aulacoscelum) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, τετραμεροῦς συμμετρίας, τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσομελιδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα διακρίνονται ἐκ τῆς παρουσίας, κατὰ τὴν βάσιν καὶ τὰ πλάγια τμήματα τῆς κοιλίας, ὡς ἐπίσης καὶ ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ὄψεως τῶν σκελῶν, χαρακτηριστικῶν ἐπιμήκων αὐλακώσεων. Τὰ αὐλακόσκελα ἁπαντῶσιν εἰς τὸ Μεξικόν.

Δ.Ν.Π.

αὐλακόστομον (τὸ) (Aulacostomum) *[Ζωολ.]*. Γένος *σκωλήκων* τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ζωοσκωλήκων* τῆς οἰκογενείας τῶν *γναθοβδελλιδῶν*. Ζῶσιν ἐντὸς τοῦ ὕδατος καὶ ὑπὸ τοὺς λίθους. Τὸ γνωστότερον εἶδος εἶναι *αὐλακόστομον τὸ πολυφάγον* (Aulacostomum gulo) ζῶν εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην.

Ο—

αὐλακοφόρον (τὸ) (Aulacophorum) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, τετραμεροῦς συμμετρίας, τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσομελιδῶν*. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῆς Ἰάβας.

Δ. Ν. Π.

αὐλακόχειλον (τὸ) (Aulacocheilon) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, τετραμεροῦς συμμετρίας, τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσομελιδῶν*. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἰάβας καὶ τῶν Φιλιππίνων.

Δ. Ν. Π.

αὐλακώνω· κάμνω τι νὰ ἔχῃ αὔλακας: «αὐλακώνω τὸ χωράφι».

αὐλάκωσις (ἡ) καὶ **αὐλάκωμα** (τό)· ἡ κατασκευὴ αὐλάκων· || ἄνοιγμα ἢ σχισμὴ εἰς σχῆμα αὔλακος.

— *[Γεωργ.]*· βλ. **καλλιέργεια**.

— *[Μεταλλουργ.]* Αἱ *αὐλακώσεις* εἶναι ἔγγλυφαὶ ἃς φέρουσιν οἱ κύλινδροι τῶν ἐλάστρων (βλ. λ.), καὶ δι' ὧν διέρχονται πιεζόμενα διαδοχικῶς τὰ πρὸς ἔλασιν τεμάχια μετάλλου, ἀναγκαζόμενα οὕτω νὰ λαμβάνωσι τὸ ἀνάγλυφον σχῆμα τὸ ἀντιστοιχοῦν εἰς τὰ κυρτὰ καὶ τὰ κοῖλα τῶν αὐλακώσεων. Ἡ διέλευσις διὰ τῶν αὐλακώσεων ὑποχρεοῖ τὸ τεμάχιον νὰ ὑποστῇ διαδοχικὴν ἐλάττωσιν τομῆς καὶ ἀντίστοιχον ἐπιμήκυνσιν.

Διὰ καταλλήλου ἐκλογῆς ὡς πρὸς τὰ σχήματα καὶ τὰς διαστάσεις σειρᾶς αὐτῶν δίδεται εἰς τὸ τεμάχιον—πλίνθωμα (lingot), μίδρον (bloom) ἢ κορμὸν (billette)—τὸ σχῆμα ὅπερ τελικῶς ἐπιθυμοῦμεν νὰ δώσωμεν εἰς τὴν ράβδον, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον περίπλοκον. Οὕτω ὑπάρχουσι σειραὶ αὐλακώσεων διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν λεγομένων *σιδήρων ἐμπορίου* ἢ *ἡμικατειργασμένων*, ἤτοι πρισματικῶν ράβδων, τετραγώνων, ὀρθογωνίων, στρογγύλων συρμάτων χονδρῶν, σιδήρων πεπλατυσμένων κ.τ.λ., ὡς καὶ σιδήρων *κατειργασμένων*, οἷον γωνιῶν L, σιδήρων σχήματος T, U, ζωρές, διπλοῦ T, ράβδων σιδηροδρόμων, τροχιοδρόμων κ.τ.λ.

Θ.Χ.

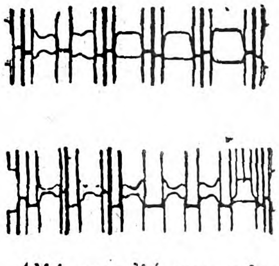

Αὐλάκωσις ἐλάστρου σιδηροδρομικῆς ράβδου.

— *[Ναυτ. Ἀκτογρ.]* Ὀνομάζονται **αὐλακώσεις** (rainures), διαβρωτικαὶ σκαφαὶ τῶν ἀπορρώγων ἀκτῶν, κατὰ τὴν κατακόρυφον ἔννοιαν διήκουσαι (βλ. λ. **αὐλωνίσκος**) καὶ ἐν αἷς συνήθως εἶναι κατάδηλα τὰ στρώματα τῆς γεωλογικῆς τῆς ἀκτῆς συστάσεως.

Σ. Ε. Λ.

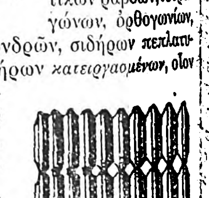

Αὐλάκωσις ἐλάστρου διὰ σίδηρα ἐμπορίου.

αὐλακωτὴρ (ὁ) *[Γεωργ.]*. Ἐργαλεῖον δι' οὗ κατασκευάζονται αὔλακες. Συνήθως σύρεται ὑπὸ ζῴων, ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ μικροὶ χειροκίνητοι ὡς καὶ μεγάλοι μηχανοκίνητοι.

Οἱ σιδηροῖ τοιοῦτοι ὁμοιάζουσι μὲ σιδηροῦν ἄροτρον, τὸ ὁποῖον ὅμως ἔχει διπλοῦν ὕννιον καὶ δύο ἀναστρεπτῆρας, δεξιὸν καὶ ἀριστερόν, οἵτινες εἴς τινας τύπους δύνανται νὰ μεταβάλλωσιν ἄνοιγμα, κατασκευάζοντες οὕτω πλατυτέραν ἢ στενοτέραν αὔλακα. Ὡς ἄριστος αὐλακωτὴρ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ τὸ ἡσιόδειον ἄροτρον, πρὸ πάντων διὰ τὰς ὑγρὰς γαίας, ὅπου τὸ ξύλινον ἄροτρον κολλᾷ ὀλιγώτερον τοῦ σιδηροῦ.

Σ. Λ. Π.

Digitized by Google

αὐλακωτός, — *ή,* — *όν*· ὁ ἔχων αὔλακας, ραβδώσεις.

Αὐλάνιος. Ἀθηναῖος γλύπτης καὶ τορευτὴς ζήσας κατὰ τὸν Α′ π. Χ. αἰῶνα. Εἶχε μεταβῆ εἰς Ἀλεξάνδρειαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐν Αἰγύπτῳ παραμονῆς τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου, μετὰ τὴν ἧτταν δ' αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Ὀκταβιανοῦ ἤχθη παρὰ τούτου εἰς Ρώμην. Ἐκεῖ διεκρίθη καὶ ἐτιμήθη ὡς ἱκανώτατος καλλιτέχνης. Εἰς αὐτὸν μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀνετέθη ἡ ἀντικατάστασις τῆς θραυσθείσης κεφαλῆς τοῦ περιφήμου ἀγάλματος τῆς Ἀρτέμιδος, τοῦ ἐστημένου εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἐπὶ τοῦ Παλατίνου λόφου, ἔργου τοῦ γλύπτου Τιμοθέου.

αὖλαξ (ἡ, καὶ παρὰ νεωτ. ὁ), καὶ ***αὐλάκιον*** (τό), κοιν. *αὐλάκι*· ἡ διὰ τοῦ ἀρότρου διανοιγομένη ἐπιμήκης κοιλότης πρὸς ἀποστράκισιν τῶν ὑδάτων τῶν καλλιεργημένων ἀγρῶν· || καθόλου πᾶς ὀχετὸς διὰ τοῦ ὁποίου ἄγεται ὕδωρ, οἷον ὑδραγωγείου, μύλου κττ.· || πᾶσα ἐν γένει φυσικὴ ἢ τεχνητὴ ἐπιμήκης κοιλότης ἐπὶ ξύλου, μετάλλου, λίθου ἢ οἱασδήποτε ἄλλης ὕλης.

— *[Γεωργ.]* Ἐν τῇ γεωργίᾳ *αὔλακες* λέγονται οἱ μικρῶν διαστάσεων χάνδακες. Διαιροῦνται δὲ εἰς *αὔλακας ἀρδευτικοὺς* καὶ *αὔλακας ἀποστραγγιστικούς.* Ἀμφότεροι κατασκευάζονται εἴτε βοηθείᾳ χειροκινήτων ἐργαλείων, οἷον σκαπάνης, τσάπας, λισγαρίου, εἴτε διὰ ζῳοκινήτων αὐλακωτήρων (ἀρότρων). Ὅταν αἱ αὔλακες εἶναι πυκναὶ δύνανται νὰ κατασκευασθῶσι καὶ τῇ βοηθείᾳ πολλαπλῶν μηχανοκινήτων αὐλακωτήρων.

Διὰ τῶν ἀρδευτικῶν αὐλάκων διοχετεύονται μικραὶ ποσότητες ὕδατος χρησίμου δι' ἄρδευσιν. Διὰ τῶν ἀποστραγγιστικῶν γίνεται ἐπιπολαία ἀποστράγγισις τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, ἀποχετεύονται δὲ προσέτι τὰ ὄμβρια ὕδατα ἐκ τῶν ἀγρῶν τῶν σιτηρῶν καὶ ἄλλων φθινοπωρινῶν καλλιεργειῶν. [Βλ. **ἄρδευσις, ἀποστράγγισις.**] Σ. Λ. Π.

— *[Ναυτ.]* Ὀνομάζομεν *αὔλακα* (κοιν. *τὰ νερά,* γαλλ. le sillage ἀλλὰ καὶ la houache καὶ la lague, ἀγγλ. the wake, the track) τὸ κατόπιν τοῦ πλοίου ἄφρισμα ἀπὸ τῶν ὄπισθεν τῆς πρύμνης του περιδινουμένων εἰσέτι ὑδάτων, ὁρατόν, ἐφ' ἱκανὸν διάστημα, ὡς λευκωπὴ ταινία εὐδιάκριτος, ἰδίως ὅταν ἡ θάλασσα εἶναι γαληνιαία καὶ γαλανόχρους. Οἱ ἀρχαῖοι εἶχον προσφυεστέρους αὐτοῦ ὅρους, τοὺς *ὁλκὸς* καὶ *ὄγμος*· προσφυὴς ὡσαύτως εἶναι καὶ ὁ σύγχρονος ναυτικὸς ὅρος *τὰ ἴχνη* [τοῦ πλοίου] (κοιν. *τὰ νερὰ* ἢ καὶ *τὰ ἀπόνερα,* γαλλ. les eaux, ἀγγλ. the wake), τυγχάνων εἰδικῆς χρήσεως μόνον ἐν τῇ ναυτικῇ τακτικῇ: π. χ. «ὁ ἐπιπλέων ἠκολούθει τὰ ἴχνη τοῦ προπλέοντος».

Εἰς μὲν τὰ ἱστιοφόρα ἡ *αὖλαξ* εἶναι ἀπότοκος τῆς πραγματικῆς αὔλακος, ἐκείνης δηλαδὴ ἣν ἐννοῇ ἡ γάστρα τοῦ πλοίου ὡς ὑννίον ἀρότρου διασχίζουσα τὴν ὑδατίνην μᾶζαν, παράγεται δὲ διὰ τῆς ἐπανόδου τῶν ἀποχωρισθεισῶν ὑδατίνων μαζῶν, ὧν ἡ ἀνάμιξις παράγει τὸ ἄφρισμα. Ἡ γωνία δὲ ἣν ἡ διόπτευσις τῆς αὔλακος σχηματίζει πρὸς τὴν πορείαν τοῦ πλοίου παρέχει τὸ μέτρον τῆς γωνίας *ἐκπτώσεως* τοῦ πλαγιοδρομοῦντος ἱστιοφόρου. Τὴν νύκτα, ἰδίως ὅταν τὸ ἱστιοφόρον ἔχῃ ταχύτητα καὶ ἡ θάλασσα δὲν εἶναι πολὺ κυματώδης, ἡ *αὖλαξ* ἐμφανίζεται ὡς φωσφορίζουσα ταινία. Τῶν δὲ ἀτμοπλοίων ἡ *αὖλαξ* εἶναι ἀπότοκος ὁμοίας ἐνεργείας οἵα καὶ ἡ προκαλοῦσα τὴν αὔλακα τῶν ἱστιοφόρων, ἀλλὰ καὶ πρὸ πάντων τῆς πρὸς τὰ ὀπίσω ἐκτοξεύσεως τῶν ὑδάτων, περιδινουμένων ἐν ταὐτῷ, ὑπὸ τὴν ἐπενέργειαν τῶν πτερῶν τῆς ἕλικος. Κατὰ τὴν νύκτα, παρατηρητὴς ἱστάμενος εἰς τὴν πρύμναν καὶ εἰς μικρὸν ὑπὲρ τὴν θάλασσαν ὕψος, διακρίνει ἐν τῇ *αὔλακι* ἑλικοειδῆ φωσφορίζουσαν ἐπιφάνειαν, τὴν ἀποτελέσασαν τὸ περικόχλιον ὅπερ ἐσχημάτισε πρὸς στιγμὴν ἡ ἐν τῷ ὑγρῷ περιβάλλοντι κοχλιουμένη δονεῖ ἕλιξ. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— *[Ἀνατομ.]* Ἐν τῇ Ἀνατομίᾳ ὀνομάζεται *αὖλαξ* πᾶν ὄργανον ἢ μέρος ὀργάνου ἔχον σχῆμα ὀχετοῦ ἢ αὐλοῦ. Οὕτω *ἀβέρσειοι αὔλακες* λέγονται αἱ διαμορφούμεναι ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὀστοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ σχηματισμοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ περιοστέου· ἐκ τούτων εἶτα σχηματίζονται οἱ *ἀβέρσειοι σωλῆνες.* Ἡ κατὰ τὸ πρῶτον στάδιον τῆς διαπλάσεως τοῦ ἐμβρύου σχηματιζομένη ἐπὶ τῆς μέσης γραμμῆς τῆς ραχιαίας αὐτοῦ ἐπιφανείας λέγεται ἀρχικὴ αὖλαξ (βλ. λ.). Ἐπίσης *αὔλακες* λέγονται αἱ σχισμαὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐγκεφάλου αἱ διαχωρίζουσαι αὐτὸν εἰς *λοβούς.* Ω.

— *[Κτηνιατρ.]* Ὀνομάζεται *αὖλαξ* ὁ μεταξὺ τῶν βραχιόνων τῆς κάτω σιαγόνος χῶρος, ὅστις μετὰ τῆς γλώσσης σχηματίζει τὸ κάτω τοίχωμα τῆς κοιλότητος τοῦ στόματος.

Εἰς τὸν ἵππον, διὰ τοῦ χαλινοῦ τῆς γλώσσης ἡ αὖλαξ διαιρεῖται εἰς δύο ἑτέρας κοιλότητας ἐφ' ὧν διακρίνει τις πλησίον καὶ ὀλίγον τι ἔμπροσθεν τοῦ χαλινοῦ δύο μικρὰς χονδρώδεις πλάκας (barbillons), ἑκάστη τῶν ὁποίων προασπίζει τὸ στόμιον τοῦ ἑκατέρου οὐαρτωνικοῦ ἐκφορητικοῦ πόρου (canal de Wharton) τῶν ὑπογναθίων σιελογόνων ἀδένων. Κατὰ τὴν ἐξέτασιν ἡ αὖλαξ δύναται νὰ παρουσιάσῃ φλόγωσιν τοῦ οὐαρτωνικοῦ ἐκφορητικοῦ πόρου, προερχομένην ἐκ τυχαίας διεισδύσεως ξένου σώματος εἰς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ, ἢ συρίγγιον τῶν ἀνωτέρω ἀδένων, ἐξ οὗ ἐκρέει εἰς τὸ στόμα σίελος μετὰ πύου κακόσμου. Ἡ φλόγωσις τοῦ οὐαρτωνικοῦ πόρου ἐκ διεισδύσεως ξένου σώματος εἶναι συνηθεστέρα εἰς τοὺς ἵππους τῶν ὁποίων αἱ ἀνωτέρω πλάκες ἀπεκόπησαν. Δέον ὅθεν ὅπως ἀποφεύγηται ἡ ἀφαίρεσις αὐτῶν καὶ δὴ ὑπὸ ἐμπειρικῶν (πεταλωτῶν), μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐπικρατεῖ ἡ κακὴ αὕτη συνήθεια.

Εἰς τὸν βοῦν αἱ χονδρώδεις πλάκες εἰσὶν ὀγκώδεις καὶ πεπλατυσμέναι, ἡ δὲ αὖλαξ εἰς τὸ βάθος αὐτῆς φέρει σειρὰν θηλῶν. Β. Χ.

— *[Ὀχυρωτ.]* *Αὔλακες* καλοῦνται εἰς τὴν ὀχυρωτικὴν μικροὶ χάνδακες οἵτινες κατασκευάζονται εἴτε ἐντὸς τῶν ὀρυγμάτων διὰ τὴν ἀποχέτευσιν τῶν ὑδάτων, εἴτε πέριξ ἔργων μονίμου ὀχυρώσεως, διὰ νὰ προστατεύσωσι ταῦτα ἀπὸ τῆς εἰσροῆς τῶν ὑδάτων. Π. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

αὖλαξ (ἡ) (Aulax) *[Bot.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πρωτεοειδῶν.* Εἶναι ἀειθαλεῖς θάμνοι καλλιεργούμενοι ἰδίως πρὸς κόσμον. Ἀπαντῶσιν εἰς τὰς περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χώρας καὶ κυριώτερα εἴδη εἶναι, αἱ: *αὖλαξ ἡ πευκόφυλλος* (Aulax pinifolia) καὶ *αὖλαξ ἡ σκιαδωτὴ* (Aulax umbellata). Δ. Ν. Π.

αὐλαρχεῖον (τό)· ὁ τόπος ὅπου παραμένων ὁ αὐλάρχης ἐκτελεῖ τὴν ὑπηρεσίαν του, τὸ γραφεῖον τοῦ αὐλάρχου.

αὐλάρχης (ὁ)· ὁ προϊστάμενος τῆς βασιλικῆς αὐλῆς (βλ. λ.), τῶν περὶ τὸν βασιλέα ἀρχόντων καὶ ὑπηρετῶν.

Αὐλαὼν *[Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.].* Ὕφορμος τοῦ κόλπου τῆς Σύρτεως (τανῦν κόλπου τῆς Σίνδρας ἢ Γιοὺν-ἀλ-Καμπρὶτ) ἀναφερόμενος μόνον ἐν τῷ Πευτιγγεριανῷ χάρτῃ, διὰ σταδιασμοῦ ἐπιτρέποντος τὸν συνταυτισμὸν αὐτοῦ πρὸς ἀνώνυμον τανῦν ὕφορμον κείμενον εἰς πλάτος 31°03′½ Β καὶ μῆκος 17°24′½ Ἀν., εἰς ἀπόστασιν δὲ 12 μιλ. Δ. ΒΔ τῆς πόλεως Ἀμποῦ-Σαΐντα (Abu Saïda) καὶ ἀμέσως πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ἀκρωτηρίου Ρὰς Ἐσκὶ κατὰ τὸν χάρτην Libyae ora maritima a Naustathmo usque ad Cephalas τοῦ C. Müller (3ος τόμος τῶν Ἐλασσ. Ἑλλ. Γεωγράφων *Didot* ἀρ. χάρτου XX) ἢ Ρὰς Σεΐλλα κατὰ τὸν ἀγγλικὸν 246: Ras Makhabez to Benghazi. Τὸ ἐπὶ τοῦ Πευτιγγεριανοῦ χάρτου ἀναφερόμενον τοπωνύμιόν του εἶναι Avlahon. Σ. Ε. Λ.

Αὐλέμονας *[Γεωγρ.].* Αὖλαξ (βαθύτερον μέρος) ἐν τῇ λιμνοθαλάσσῃ τοῦ Μεσολογγίου, ἀρχόμενος ἀπὸ τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης (νησῖδος Ἁγίου Σώζοντος) καὶ διήκων μέχρι τῆς θέσεως *Μασούρι* τῶν γιβαριῶν τοῦ παλαιοῦ *Βασιλαδίου.* Ἔχει μῆκος 800 μέτρων καὶ πλάτος 10—15 μέτρ. τὸ δὲ βάθος ἀπὸ 2—3 ὀργυιῶν. Εἶναι ἡ βαθυτέρα αὖλαξ τῆς λιμνοθαλάσσης, συνέχειαν δὲ αὐτῆς ἀπὸ τῆς θέσεως *Κλαρίδα* ἀποτελεῖ ἡ *αὖλαξ τοῦ Αἰτωλικοῦ,* δι' ἧς ἐπικοινωνεῖ τὸ Αἰτωλικὸν θαλασσίως μετὰ τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης. Χ. Γ. ΕΥΑΓΓΕΛΑΤΟΣ

αὐλέμων (ὁ) *[Ναυτ. Γεωγρ.].* Σπανίας χρήσεως ὅρος τῆς κοινῆς τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν γλώσσης, σημαίνων **αὐλῶνα** (βλ. λ.), οὗτινος αἱ μὲν ἀκταὶ εἶναι μᾶλλον ὁμαλαὶ τὴν κλίσιν, ἡ δὲ εἴσδυσις, οὐχὶ εὐθεῖα, παρουσιάζει ἀνακαμπάς. Ὁ ὅρος χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς τοπωνύμιον. Σ. Ε. Λ.

Αὐλέμων *[Ναυτ. Γεωγρ.].* Αὐλών, ἐν τῷ ὅρμῳ Ἅγιος Νικόλαος τῆς ἀνατολικῆς τῶν Κυθήρων ἀκτῆς, τῷ σχηματιζομένῳ νοτίως τῆς χαρακτηριστικῆς τῆς νήσου προβολῆς τῆς ἀποληγούσης πρὸς Ἀν. μὲν εἰς τὰς νήσους Δραγονάρα καὶ Ἀντιδραγονάρα, Ν. δὲ εἰς τὸ ἀκρωτήριον Μοδώνι. Ἀλλὰ κατ' ἐπέκτασιν καὶ αὐτὸς ὁ ὅρμος τοῦ Ἁγίου Νικολάου ὡς *ἀγκυροβόλιον Αὐλέμονος* ὑπὸ τῶν πλείστων ναυτικῶν εἶναι γνωστός· καὶ ἀντιστρόφως πολλοὶ τὸν αὐλῶνα *Αὐλέμονα* ὀνομάζουσι *Πόρτο Ἁγ. Νικολάου.* Καὶ εἰς μὲν τὴν ΒΔ ἀκτὴν τοῦ ὅρμου ἀρχαῖοι τάφοι καὶ (εἰς τὴν θέσιν Παλαιόπολις) λείψανα ἅτινα ἀποδίδουσιν εἰς τὴν ἀρχαίαν πόλιν τῶν Κυθήρων. Εἰς δὲ τὸν ΒΒΑ μυχόν του διανοίγεται ὁ πραγματικὸς αὐλών, ὁ *Αὐλέμων,* ἔχων εἴσδυσιν 1½ δεκάτου τοῦ μιλλίου καὶ πλάτος στομίου ⅒ μιλλίου (πλάτ. 36°13′10″, μῆκ. 23°04′50″, χάρτ. ἀγγλ. 1685*: Venetico to Spezzia, St Nikolo bay*). Τὸ βάθος του 5—6 ὀργυιῶν καὶ ὁ βυθὸς ἐπιβολώτατος ταῖς ἀγκύραις, δι' ὃ καὶ εἶναι ἀσφαλέστατος, ὁ αὐλών, διὰ τὰ μικρὰ πλοῖα καὶ διὰ πᾶσαν κακοκαιρίαν. Ἀντιθέτως ὁ ὅρμος, μόνον ὅταν πνέῃ βορρᾶς, δέον νὰ χρησιμοποιῆται πρὸς καταφυγήν, καὶ διὰ τοιαύτην περίπτωσιν εἶναι ἄριστον ἀγκυροβόλιον· τὰ ἱστιοφόρα δέον νὰ ἀποφεύγωσι τὴν ἀγκυροβολίαν ἐν γαλήνῃ διὰ τὸν φόβον ἐνδεχομένης πνοῆς ἀνέμου ἀπὸ νότου, ὁπότε θὰ εὑρεθῶσιν εἰς ἀδυναμίαν ἀπάρσεως, περίπτωσις ἥτις, ὡς λέγεται, ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τοῦ ναυαγίου τοῦ ἀγγλικοῦ πάρωνος «Mentor» (1802), ἀποκομίζοντος εἰς Ἀγγλίαν ἀρχαιότητας συληθείσας ὑπὸ τοῦ Ἔλγιν ἀπὸ τοῦ Παρθενῶνος.

Εἰς ἀμφότερα τὰ ἄκρα τοῦ στομίου ἠγείροντο φρούρια, ὧν τὸ μὲν δεξιᾷ κατεκρημνίσθη, τὸ δὲ ἀριστερᾷ διατηρεῖται σῶον σχεδόν, πολυγωνικόν, μὲ τὰς θολωτάς του κανονοθυρίδας καὶ ἄνωθι αὐτῶν τὸν πτερωτὸν τοῦ Ἁγίου Μάρκου λέοντα, τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας τῆς Ἑνετίας τὸ τρομερὸν ἔμβλημα· διότι ἦτο μεγίστης σημασίας διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν κατὰ τῆς Κρήτης δρώντων στόλων τῶν γαλερῶν της ἡ κατοχὴ τοῦ Αὐλέμονος, ὃν ὠνόμαζον Porto Delfino καὶ ὃν διεξεδίκουν καὶ οἱ Τοῦρκοι πειραταί.

—*[Γεωγρ.]* Τὸ χωρίον *Αὐλέμων* (κάτ. 50) εἶναι συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Μιτᾶτα* τῆς ἐπαρχίας Κυθήρων τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας, εἰς δίωρον ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς πόλεως τῶν Κυθήρων. Παρὰ τὴν ὑψηλὴν κορυφὴν *Ἅγιος Γεώργιος* (1248 ποδ.), τὴν δεσπόζουσαν τοῦ ὅρμου, μοναστήριον μικρὸν ἀλλ' ἀποτελοῦν λαμπρὰν οἰκοδομήν, ἡ *Ἁγία Μόνη.* Ἦτο ἠρειπωμένη πρὸ τοῦ ἀγῶνος, ὅτε φυγὰς μετέβη ἐκεῖ ἐκ Ζακύνθου ὁ Κολοκοτρώνης. Λέγουν ὅτι εἶπε τότε: «Παναγία μου, βοήθησέ με νὰ ἐλευθερώσω τὴν πατρίδα μου καὶ νὰ σὲ χτίσω μεγάλη», ὅπερ καὶ ἔπραξε μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Ἔθνους. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Αὐλέπτης. Τυρρηνός, σύμμαχος τοῦ Αἰνείου (*Βιργ.* Αἰν. 12,290).

Αὐλέρκιοι (Aulerci). Συνομοσπονδία λαῶν τῆς βορειοδυτικῆς Γαλατίας μεταξὺ τοῦ Σηκουάνα καὶ τοῦ Λίγηρος. Διαιρεῖται εἰς τρεῖς ὁμάδας: 1) Εἰς τὴν τῶν *Αὐλερκίων Κενομανῶν,* εἷς κλάδος τῶν ὁποίων διῆλθε τὰς Ἄλπεις καὶ ἐγκατεστάθη ἐν Ἰταλίᾳ μεταξὺ τῶν Ἄλπεων καὶ τοῦ Πάδου. 2) Εἰς τὴν τῶν *Αὐλερκίων Ἐβουραϊκῶν.* 3) Εἰς τὴν τῶν *Αὐλερκίων Διαυλιτῶν.* Α. Δ.

Ἄϋλερτ (Aylert), ***Ρούλμαν - Φρειδερῖκος.*** Ἱερεὺς προτεστάντης Γερμανὸς (1770-1852). Εἶχε μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ Φρειδερίκου Γουλιέλμου Γ′, ἔλαβε δὲ ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς θλιβερὰς ὑποθέσεις τῆς ***Ἑνώσεως*** καὶ τῆς ***Ἀζάνιας,*** αἵτινες προὐκάλεσαν ἐν Πρωσσίᾳ τοσαύτας ἔριδας καὶ βιαιότητας. Τὸ γνωστότερον ἔργον του εἶναι μία βιογραφία τοῦ Φρειδερίκου - Γουλιέλμου Γ′ (1842—46, 3 τόμοι). Ν. Ι. Θ.

Αὐλὲς *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κοζάνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1920) 146, οἵτινες κατόπιν ἀνῆλθον εἰς 500 λόγῳ τῆς ἀνεγέρσεως προσφυγικοῦ συνοικισμοῦ.

Ἀϋλέσμπουρυ (Aylesbury) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομητείᾳ Μπούκιγχαμ ἐπὶ τοῦ Θέϊμ (Thame) παραποτάμου τοῦ Ταμέσεως, ἔχουσα βιομηχανίαν τριχάπτων (κάτ. 12.000). Παρ' αὐτὴν κεῖται ὁ πύργος *Χάρτγουελλ,* ὅπου διέμεινεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὁ Λουδοβῖκος ΙΗ′ πρὶν ἢ ἀνέλθῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Γαλλίας. Χ. Δ.

αὐλὴ (ἡ)· ὁ περὶ τὴν οἰκίαν ἢ πρὸ τῆς οἰκίας τόπος, ὅπου τὰ παραρτήματα αὐτῆς, συνήθως περιτοιχισμένος· || ἡ *βασίλειος* ἢ *βασιλικὴ αὐλή,* ὁ οἶκος καθόλου τοῦ βασιλέως· || οἱ περὶ τὸν βασιλέα ἄρχοντες καὶ ὑπηρέται.

— [ΙΔΙΩΤ. ΒΙΟΣ] Ὁ ἀνοικτὸς χῶρος, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ ἦτο ἀνέκαθεν, ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐμφανίσεως τοῦ πολιτισμοῦ ἕως σήμερον, προσηρτημένος εἰς τὰς οἰκίας, ἔμπροσθεν εἴτε εἰς τὸ μέσον αὐτῶν, ἐλέγετο καὶ λέγεται καὶ σήμερον *αὐλή*

Ὑπῆρξε πάντοτε, ἀπὸ τὴν πλέον μακρινὴν ἀρχαιότητα ἕως σήμερον, τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς οἰκίας, ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ οἰκογένεια διέρχεται μέγα χρόνον τοῦ βίου της, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶναι, οὕτως εἰπεῖν, ὁ πνεύμων τῆς κατοικίας τῶν ἀνθρώπων. Ἰδίως κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ αὐλὴ εἶχε σπουδαιοτάτην σημασίαν εἰς τὸν ὅλον βίον, σημασίαν ἡ ὁποία διετηρήθη καὶ κατὰ τὸν Μεσαίωνα. Ἐκ τούτου καὶ *αὐλὴ* ἐσήμαινε τὰ βασίλεια, τὸ παλάτιον, καὶ σήμερον ἀκόμη σημαίνει μεγάλας αἰθούσας Πανεπιστημίων (βλ. κατωτ. *[Δημ. βίος]*). Ἡ περὶ τῆς αὐλῆς λοιπὸν γενικὴ ἐπισκόπησις ἔχει τὴν θέσιν αὐτῆς εἰς τὴν ὅλην ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ αὐλὴ εἰς τοὺς ἀρχαίους λαούς.—Τὰ παλάτια τῶν βασιλέως τῆς Ἀσσυρίας συνίσταντο κυρίως ἀπὸ μεγάλας αὐλάς, πέριξ τῶν ὁποίων ἦσαν τοποθετημένα τὰ δωμάτια, αἱ αἴθουσαι καὶ τὰ ἄλλα διαμερίσματα αὐτῶν. Οὕτως εἰς τὰ ἐρείπια τοῦ παλατίου τοῦ Σάργωνος εἰς τὴν Χορσαβάδην (τέλη τοῦ Η′ αἰῶνος π. Χ.) διακρίνονται ὄχι μόνον τρεῖς μεγάλαι αὐλαί, ἀλλὰ καὶ ἄλλαι μικρότεραι. Παραπλεύρως πρὸς τὴν μεγάλην κυρίαν αὐλὴν εὑρίσκονται τὸ διαμέρισμα τῶν γυναικῶν, ὁ γυναικωνίτης, ὁ ὁποῖος μόνος αὐτὸς ἔχει τρεῖς αὐλὰς (βλ. τὸ σχέδιον παρὰ *Springer - Michaelis* Handbuch der Kunstgeschichte, τ. I, 1907, σ. 52). Σπουδαιότατον δὲ μέρος ἦτο ἡ αὐλὴ καὶ τῶν

Digitized by Google

Περσικῶν παλατίων, τὰ ὁποῖα ἦσαν κτισμένα εἰς ὕψωμα, καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ἔφερον μεγάλαι κλίμακες. Εἰς τὸ τέλος τῆς κλίμακος ὑπῆρχεν αὐλή, ἡ ὁποία περιεστοιχίζετο ἀπὸ στοὰς ἐχούσας ὡς κόσμημα παραστάσεις ζῴων. Ἀπέναντι τῆς κλίμακος ὑπῆρχε δευτέρα αὐλή, ὅπου εὑρίσκετο ἡ αἴθουσα τοῦ θρόνου τοῦ Μεγάλου βασιλέως· τόσην σημασίαν εἶχεν ἡ αὐλὴ εἰς τὸν Ἀνατολικὸν κόσμον. Τοιαῦτα ἦσαν τὰ παλάτια τοῦ Ξέρξου εἰς τὰς Πασαργάδας, τοῦ Δαρείου τοῦ Β', τοῦ Ἀρταξέρξου τοῦ Β' (ἔνθα ἀνωτ. σ. 80 ἑξ.).

Μεγίστην δὲ αὐλὴν εἶχον οἱ περίφημοι ναοὶ τῶν Αἰγυπτίων. Διερχόμενος ὁ ἀρχαῖος Αἰγύπτιος τὴν διπλῆν σειρὰν τῶν Σφιγγῶν, καὶ κατόπιν τὸν *πυλῶνα*, εἰσήρχετο εἰς μεγάλην τετράγωνον αὐλήν, ἡ ὁποία περιβάλλεται ἀπὸ μεγάλους καὶ πλησίον ἀλλήλων τεθειμένους κίονας. Οἱ τοῖχοι τῶν κιόνων τούτων ἦσαν στολισμένοι μὲ ζωγραφίας τῶν κατορθωμάτων τῶν Φαραὼ καὶ τῆς ἱστορίας τῶν θεῶν. Ἡ Αἰγυπτιακὴ αὐτὴ αὐλὴ εἶναι ὡς τὸ Ἑλληνικὸν *περιστύλιον*. Ἀλλὰ τοιαύτας αὐλὰς εἶχον καὶ τὰ ἰδιωτικὰ οἰκήματα τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων, ἐννοεῖται τῶν πλουσιωτέρων. Μετὰ τὴν εἴσοδον εἰς τὴν οἰκίαν εὑρισκόμεθα εἰς μεγάλην αὐλήν, περὶ τὴν ὁποίαν ὑπῆρχον δωμάτια· μετὰ τὴν αὐλὴν ἔρχεται στοὰ καὶ ὄπισθεν αὐτῆς ἦσαν τὰ μεγαλύτερα διαμερίσματα τῆς οἰκίας. Τοιοῦτον περίπου εἶναι καὶ σήμερον τὸ σχῆμα τῶν κατοικιῶν τῶν πλουσίων χωρικῶν τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἐν γένει τῶν πλουσίων σημερινῶν κατοικιῶν τῆς Ἀνατολῆς. Σημειωτέον δὲ ὅτι τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τοῦ Αἰγυπτιακοῦ οἰκήματος, μὲ τὴν μεγάλην ἐσωτερικὴν αὐλήν, εἰς τὴν ὁποίαν εἰσερχόμεθα μετὰ τὴν εἴσοδον, ἔδωκε τὸ διάγραμμα τῶν περιφήμων ναῶν τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου.

Ἡ Ὁμηρικὴ αὐλή. Εἰς τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα ἡ αὐλὴ ἔχει τόσον μεγάλην σημασίαν, ὥστε μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ δηλοῦται καὶ ὁλόκληρον τὸ οἴκημα. Περιγράφουν δὲ συχνότατα τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα τὰς βασιλικὰς κατοικίας, ὡς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ὀδυσσέως εἰς τὴν Ἰθάκην, τοῦ Πριάμου εἰς τὴν Τροίαν, τοῦ Μενελάου εἰς τὴν Σπάρτην κ. λ. Τὰ ἀνάκτορα ταῦτα πάντα ἦσαν κατεσκευασμένα ὅλα μὲ παραπλήσιον σχέδιον. Τὸ σπουδαιότατον μέρος εἰς τὰ ἀνάκτορα ταῦτα εἶναι πάντοτε ἡ αὐλή, τὸ μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον συγκεντρώνεται ἡ ζωὴ ὅλου τοῦ οἴκου τοῦ βασιλέως, κατ' ἀκολουθίαν καὶ σημαντικὸν μέρος τοῦ βίου τοῦ λαοῦ.

Αἱ μεγάλαι βασιλικαὶ οἰκίαι τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσείας περιελάμβανον τρία κύρια μέρη: 1) τὴν *αὐλήν*· 2) τὴν ἰδιαιτέραν κατοικίαν τῶν ἀνδρῶν, τὸ *δῶμα*, ἢ τὸν *δόμον*· 3) τὰ οἰκήματα τῶν γυναικῶν, τοὺς *θαλάμους*.

Ἡ αὐλὴ περιβάλλεται ἀπὸ στοὰς (*αἴθουσα αὐλῆς*). Ἀνοίγεται πρὸς τὴν ὁδὸν διὰ θύρας διφύλλου—τὰ *πρόθυρα, θύραι, δικλίδες*. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῆς εἰσόδου ταύτης, ὑπὸ τὰς στοάς, εἶναι κατατεταγμέναι ἀποθῆκαι διάφοροι, εἴτε καὶ δωμάτια. Εἰς τὸ μέσον τῆς αὐλῆς ἠγείρετο πάντοτε ὁ βωμὸς τοῦ Διὸς τοῦ Ἑρκείου, τοῦ προστάτου καὶ φύλακος τοῦ οἴκου. Αἱ νεώταται δ' ἀρχαιολογικαὶ ἀνακαλύψεις ἐπεβεβαίωσαν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὰς Ὁμηρικὰς περιγραφάς. Εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἰδίως τῆς Τίρυνθος δυνάμεθα νὰ θαυμάσωμεν σήμερον τὸ παλαιὸν Ὁμηρικὸν ἀνάκτορον ἐν ὅλῃ τῇ ἀναπτύξει αὐτοῦ. Ἀφοῦ διέλθωμεν τὴν πύλην τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἔπειτα δευτέραν πύλην, εὑρισκόμεθα πρὸ τῶν μεγάλων προπυλαίων, διὰ τῶν ὁποίων εἰσερχόμεθα εἰς ἓν εὐρὺ προαύλιον, σχεδὸν τετράγωνον, διακοσμημένον μὲ στοάς. Πρὸς Δ. τοῦ προαυλίου εἶναι τὰ μικρὰ προπύλαια, διὰ τῶν ὁποίων εἰσερχόμεθα εἰς τὸ κυρίως λεγόμενον ἀνάκτορον. Εὐκόλως διακρίνομεν τὰ κύρια μέρη τοῦ Ὁμηρικοῦ οἰκήματος, καὶ εὐθὺς εἰς τὴν ἀρχὴν τὴν αὐλήν, ἡ ὁποία περιστοιχίζεται ἀπὸ στοάς, μὲ τὸν ἀπαραίτητον βωμὸν τοῦ Ἑρκείου Διός. Εἰς τὸ ἄκρον τῆς αὐλῆς, καὶ ἀπέναντι τῶν προπυλαίων, εἶναι διατεταγμένα τὰ μεγάλα δωμάτια, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὸ κέντρον τῆς κατοικίας. Εἰς τὸ ἀπέναντι ἄκρον τῆς αὐλῆς εἶναι κιονοστοιχία, ἐκ τῆς ὁποίας διὰ τριῶν θυρῶν εἰσερχόμεθα εἰς τὸν *πρόδομον* καὶ ἐξ αὐτοῦ εἰς τὸ περίφημον *μέγαρον*, τὴν αἴθουσαν τῶν ἀνδρῶν, τὴν εὐρυχωροτέραν αἴθουσαν ὅλου τοῦ ἀνακτόρου. Εἰς τὴν αὐλὴν ὅμως τοῦ Ὁμηρικοῦ ἀνακτόρου δὲν ἐπικρατεῖ καθαριότης καὶ τάξις, ὅπως εἰς τὰς ὑστερωτέρας Ἑλληνικὰς αὐλάς. Ἀρχηγοί, ὑπηρέται, δοῦλοι, ζῷα, τὰ εἴδη τῆς τροφῆς, ὅλα εἶναι φύρδην μίγδην ἀνακατωμένα. Ὅλη ἡ λάτρα τοῦ σπιτιοῦ, ὡς λέγομεν σήμερον, ἀνθρώπων καὶ ζῴων, γίνεται εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τῶν ἄλλων Ἀχαιῶν βασιλέων. Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι αὐλὴν εἶχε καὶ ἡ σκηνή, τὴν ὁποίαν οἱ Μυρμιδόνες διὰ ξύλων ἐλάτης κατεσκεύασαν εἰς τὸν ἄνακτα αὐτῶν, τὸν Ἀχιλλέα (Ἰλ. Ω, 448, ἑξ.): «ἀμφὶ δὲ οἱ μεγάλην αὐλὴν ποίησαν ἄνακτι σταυροῖσι πυκινοῖσι».

Ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ αὐλή. Αἱ πλεῖσται τῶν ὀρχαίων οἰκιῶν ἦσαν, ὡς καὶ σήμερον ἄλλως τε, πτωχικὰ ἐνδιαιτήματα, τὰ ὁποῖα θὰ εἶχον ἴσως μικρὰς αὐλάς. Ἀλλ' εἰς τὰς πλουσίας οἰκίας, αἱ ὁποῖαι ἀναπαριστάνουν ἐν μικρῷ τὸ Ὁμηρικὸν ἀνάκτορον, ἔχομεν τὴν αὐλὴν εἰς τὴν ἰδίαν τιμητικὴν θέσιν, ὅπως καὶ κατὰ τοὺς ἡρωικοὺς χρόνους. Ἔχομεν ἀρκετὰς ἀρχαίας περιγραφὰς διὰ νὰ ἀναπαραστήσωμεν μίαν πλουσίαν Ἑλληνικὴν οἰκίαν, καὶ δὴ Ἀθηναϊκήν. Ὁ Πλάτων περιγράφει τὴν οἰκίαν τοῦ Καλλίου, ὁ Ξενοφῶν τοῦ Ἰσχομάχου ἀρκετὰ σαφῶς. Εἰσήρχετο κατ' ἀρχὰς ὁ ἀρχαῖος Ἕλλην εἰς τὸ *πρόθυρον*, ἑκατέρωθεν τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον ἀποθῆκαι καὶ τὸ θυρωρεῖον, διερχόμενος δ' αὐτὸ ἔκρουε τὴν *αὔλειον θύραν*. Ἀμέσως εἰσήρχετο εἰς τὴν αὐλήν, ἡ ὁποία περιεβάλλετο ἐκ τῶν τριῶν πλευρῶν, ἐνίοτε καὶ ἐκ τῶν τεσσάρων, διὰ στοῶν. Ἐκ τῶν πέριξ διατεταγμένων κιόνων ὀνομάζεται ἡ αὐλὴ *περίστυλος*, καὶ ἐντεῦθεν προέρχεται τὸ ἁπλοῦν οὐσιαστικόν, τὸ *περίστυλον*, τὸ ὁποῖον ἔγινε πολυθρύλητον ὡς δηλωτικὸν τοῦ μέρους τούτου τῆς οἰκίας, τῆς *περιστύλου αὐλῆς*, ἡ ὁποία ἦτο τὸ κέντρον τοῦ ὅλου οἰκήματος, ὡς καὶ τὸ κέντρον ἐν γένει τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων. Εἰς τὸ περίστυλον, εἰς τὴν αὐλὴν δηλαδή, διαμένουν μέγα μέρος τῆς ἡμέρας οἱ οἰκοδεσπόται, ἐκεῖ δέχονται τὰς ἐπισκέψεις, ἀκόμη καὶ ἐκεῖ τρώγουν, ὅταν εἶναι καλὸς ὁ καιρός. Εἰς τὸ μέσον τοῦ περιστύλου ἐγείρεται ὁ βωμὸς τοῦ Ἑρκείου Διὸς (ὅπως καὶ εἰς τὸ Ὁμηρικὸν ἀνάκτορον), ὄπισθεν δὲ τῶν στοῶν εἶναι τὰ ἄλλα διαμερίσματα τῆς κατοικίας (οἰκήματα, δωμάτια, ἀποθῆκαι, ξενῶνες κλπ.).

Τὸ Ἑλληνικὸν οἴκημα ἔφθασεν εἰς μεγαλοπρέπειαν, φυσικά, εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν τυράννων καὶ των βασιλέων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς μνημονεύουν συχνὰ τὰς πολυτελεῖς οἰκίας τοῦ τυράννου τῆς Σάμου Πολυκράτους, τῶν τυράννων τῆς Σικυῶνος καὶ ἄλλων. Αἱ μεγαλοπρεπεῖς αὗται οἰκίαι εἶχον καὶ αὗται τὴν αὐλὴν αὐτῶν, ὡς δυνάμεθα νὰ τὸ ἴδωμεν εἰς τὰ ἐρείπια ἑνὸς Μακεδονικοῦ ἀνακτόρου. Ἡ φιλοδοξία τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας ἐφαίνετο ἀπὸ τὴν πολυτέλειαν τῶν ἀνακτόρων αὐτῶν εἰς τὰς Αἰγάς, εἰς τὴν Πέλλαν, εἰς τὴν Παλατίτσαν, τὸ σημερινὸν χωρίον εἰς τὰ ΝΔ. τῆς Μακεδονίας, τὸ ὁποῖον ἔλαβε τὸ ὄνομα προφανῶς ἀπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ παλατίου. Μεγάλη περίστυλος αὐλή, εἰς τὴν ὁποίαν εἰσερχόμεθα μετὰ τὰ πρόθυρα, περιβάλλεται καὶ ἐνταῦθα, ὅπως εἰς τὸ πλούσιον Ἑλληνικὸν οἴκημα, ἀπὸ τὰ διάφορα διαμερίσματα τοῦ παλατίου.

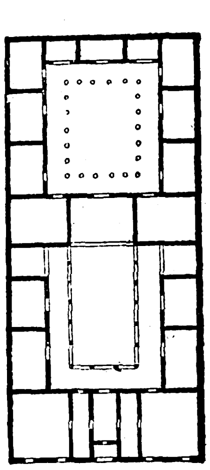

Διάγραμμα Ἑλληνικῆς οἰκίας (πλουσίας).
[Ἔχει δύο περίστυλα, ἤτοι αὐλὰς κεντρικάς, τὸ ἓν ὄπισθεν τοῦ ἄλλου.]

Ἡ Ἑλληνιστικὴ αὐλή. Ἡ ἀρχαία λοιπὸν οἰκία τοῦ Ε' καὶ τοῦ Δ' αἰῶνος π. Χ.—ἡ οἰκία τοῦ εὐπόρου Ἕλληνος—εἶχε τὴν μεγάλην ἐσωτερικὴν αὐλήν, τὸ περιλάλητον περίστυλον. Τὰς οἰκίας τῆς Ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς τὰς γνωρίζομεν ἀπὸ τὰ ἐρείπια τῆς Δήλου καὶ τῆς Πριήνης εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Τὸ σύνηθες οἴκημα τῆς Ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς, τὸ οἴκημα ἑνὸς ἀστοῦ, ἔχει μετὰ τὸ πρόθυρον τὸ περίστυλον, ἤτοι τὴν αὐλήν, σχεδὸν τετράγωνον, ὅπως καὶ αἱ παλαιότεραι Ἑλληνικαὶ οἰκίαι. Τὸ ἔδαφος μεταξὺ τῶν κιόνων ἦτο σκεπασμένον μὲ ψηφοθετήματα ποικίλων χρωμάτων (ἀπὸ ψηφία λευκά, μελανά, ἐρυθρά, κίτρινα καὶ κυανᾶ), παριστάνοντα συνήθως φυτικὰς διακοσμήσεις, ἄνθη καὶ καρπούς. Εἶχε λοιπὸν ἡ αὐλὴ ἰδιαιτέραν περιποίησιν, ὡς τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς οἰκίας.

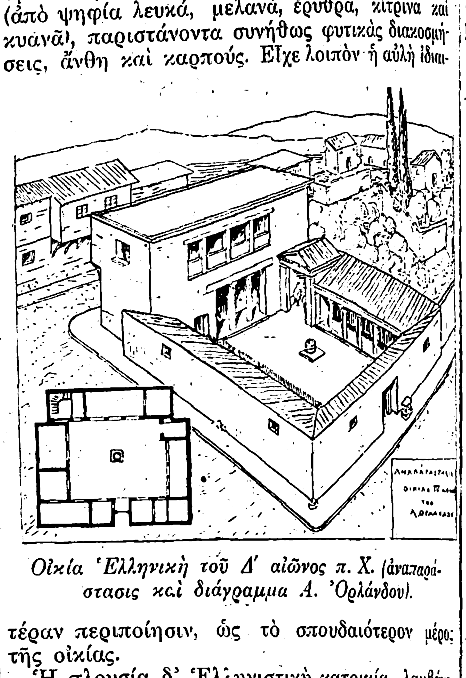

Οἰκία Ἑλληνικὴ τοῦ Δ' αἰῶνος π. Χ. (ἀναπαράστασις καὶ διάγραμμα Α. Ὀρλάνδου).

Ἡ πλουσία δ' Ἑλληνιστικὴ κατοικία λαμβάνει πολὺ μεγάλην αὔξησιν. Ἀντὶ νὰ διαμένουν αἱ γυναῖκες εἰς τὰ μικρὰ σκοτεινὰ δωμάτια περὶ τὴν αἴθουσαν τῶν ἀνδρῶν, κατασκευάζεται ὄπισθεν τῆς πρώτης αὐλῆς καὶ δευτέρα αὐλή, δεύτερον περίστυλον, περὶ τὸ ὁποῖον εἶναι τοποθετημένα τὰ δωμάτια τῶν γυναικῶν. Αὕτη εἶναι ἡ οἰκία τὴν ὁποίαν γνωρίζει ὁ Βιτρούβιος καὶ ταύτην ἀντιγράφουν οἱ Ρωμαῖοι ἀρχιτέκτονες. Ἐννοεῖται ὅτι εἰς τὰ πολυτελέστατα ἀνάκτορα τῶν μεγάλων Ἑλλήνων βασιλέων τῆς Ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς τῶν Πτολεμαίων, τῶν Σελευκιδῶν, ἀναπτύσσεται ἀφάνταστος πολυτέλεια. Εἰς τὰ παλάτια ταῦτα ἐπανευρίσκομεν τὸ σχέδιον τοῦ παλαιοτέρου Ἑλληνικοῦ ἀνακτόρου. Τὸ μᾶλλον ἀξιοσημείωτον καὶ ἐνδιαφέρον εἶναι ὅτι ὅσον τὰ ἀνάκτορα αὐξάνουν καὶ γίνονται πολυτελέστερα, τόσον καὶ τὰ περίστυλα, ἤτοι αἱ αὐλαί, γίνονται πολυαριθμότεραι, καὶ τόσον περισσότερον διακοσμοῦνται, ἐκτὸς τῶν στοῶν, μὲ ἀγάλματα καὶ δὴ μὲ λαμπρότατα, πολλάκις δὲ καὶ πλουσιώτατα, ψηφοθετήματα τοῦ ἐδάφους.

Τὸ Ρωμαϊκὸν ἄτριον. Τὸ ἐθνικὸν οἴκημα τῶν ἀρχαιοτέρων Ρωμαίων ἦτο τὸ *ἄτριον* (atrium), τοῦ ὁποίου τὸ σχέδιον εἶχον παραλάβει ἀπὸ τοὺς Ἐτρούσκους. Τὸ ἄτριον ἦτο μεγάλη αἴθουσα, ἡ ὁποία ἐφωτίζετο ἀπὸ ἓν τετράγωνον ἄνοιγμα τῆς στέγης, καὶ περὶ τὴν ὁποίαν εὑρίσκονται καὶ ἄλλα χωρίσματα. Εἰς τὸ ἄτριον διέμενεν ἡ οἰκογένεια, ἐκεῖ ἐκοιμᾶτο, ἐκεῖ ἔτρωγε. Πολλοὶ ἔκαμναν καὶ δεῖπνα ἐκεῖ, ἀκόμη καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ὁρατίου, εἰς χρόνους δηλαδὴ πολὺ προηγμένους εἰς πολιτισμόν. Εἰς τὸ ἄτριον προσέτι ἐργάζεται ἡ οἰκοδέσποινα, δίδει διαταγάς, δέχεται τοὺς φίλους τοῦ ἀνδρός της, ὁμιλεῖ ἐλευθέρως, διότι εἰς τὴν Ἰταλίαν αἱ γυναῖκες δὲν ἦσαν κλεισμέναι ὅπως εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἀλλὰ τὸ ἄτριον ἔχει καὶ σημασίαν ἱερὰν διὰ τοὺς Ρωμαίους. Εἰς τὸ βάθος τοῦ ἀτρίου εἶναι ἡ ἑστία καὶ ὁ βωμὸς τῶν οἰκογενειακῶν θεῶν, οἱ

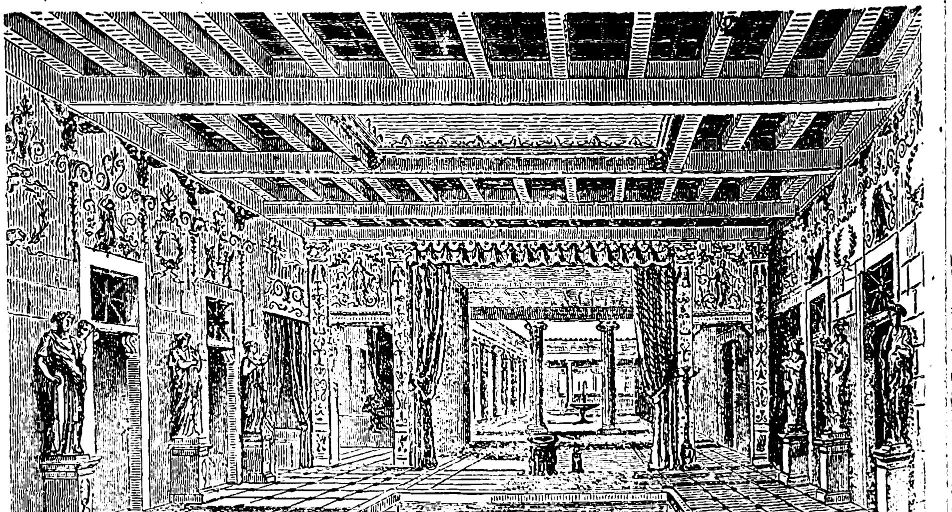

Ἐσωτερικὸν Ἑλληνορρωμαϊκῆς οἰκίας.
[Ἔμπροσθεν εἶναι τὸ ἄτριον, εἰς τὸ βάθος φαίνεται ἡ ἐσωτερικὴ κεντρικὴ αὐλή, τὸ περίστυλον.]

Digitized by Google

ὁποῖοι ἐλέγοντο penates. Ἐπὶ αἰῶνας εἰς τὴν ἑστίαν ταύτην οἱ Ρωμαῖοι παρεσκεύαζον τὸ γεῦμα καὶ ἡ συνήθεια ποτὲ δὲν ἔπαυσεν εἰς τοὺς πτωχοὺς ἀνθρώπους.

Τὸ Ἑλληνορρωμαϊκὸν περίστυλον. Ἀφ' ὅτου ὅμως οἱ Ρωμαῖοι ἐγνώρισαν τοὺς Ἕλληνας, ὅπως

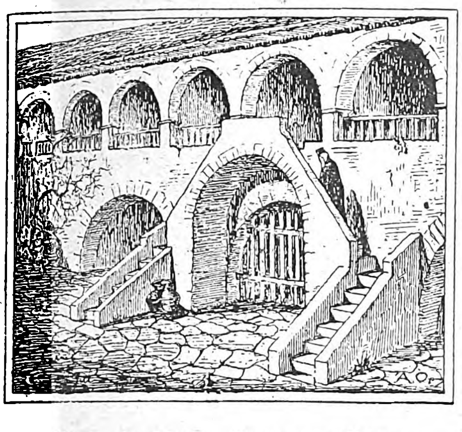

Αὐλὴ εἰς τὴν Μονὴν Βροντιανῆς Σάμου.
[Α. *Ὀρλάνδου* «Μοναστηριακὴ ἀρχιτεκτονική».]

ἐξεπολίτισαν καθ' ὅλα τὸν βίον των, ὁμοίως ἤρχισαν νὰ τροποποιοῦν καὶ τὴν πρωτογόνον οἰκίαν των. Τοῦτο συνέβη ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν Καρχηδονιακῶν πολέμων καὶ τῆς κατακτήσεως τῆς Ἑλλάδος (ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος), ἡ ἐξέλιξις δ' αὕτη φθάνει εἰς τὴν τελειοτέραν μορφὴν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου. Τὸ οἴκημα λοιπὸν τὸ Ρωμαϊκὸν τῶν χρόνων τῆς Αὐτοκρατορίας δὲν εἶναι παρὰ αὐτὸ τὸ Ἑλληνιστικὸν οἴκημα μὲ μικρὰς τροποποιήσεις. Ἡ σπουδαιοτέρα τροποποίησις εἶναι ἡ προσθήκη τῆς μεγάλης αὐλῆς, τοῦ Ἑλληνικοῦ περιστύλου. Καὶ οὕτω τὸ ἄτριον, τὸ ὁποῖον κατ' ἀρχὰς ἦτο ὁλόκληρος ἡ κατοικία, χάνει τὴν σημασίαν του, γίνεται καὶ αὐτὸ εἶδος προαυλίου, καὶ ὅλον τὸ κέντρν τοῦ Ρωμαϊκοῦ βίου κατὰ τοὺς Αὐτοκρατορικοὺς χρόνους μετατοπίζεται βαθύτερον εἰς τὸ ἐσωτερικόν, εἰς τὸ περίστυλον. Τόσον δ' ηὐχαριστήθησαν οἱ Ρωμαῖοι μὲ τὴν ἀλλαγὴν αὐτήν, ὥστε δὲν ἠρκέσθησαν εἰς τὸ νὰ μιμηθοῦν τὰς Ἑλληνικὰς οἰκίας μὲ ἓν περίστυλον, ἀλλ' ἐθαύμασαν τὰς πλουσίας μὲ δύο περίστυλα, καὶ κατὰ μίμησιν τῶν Ἑλληνιστικῶν οἰκημάτων ηὔξησαν καὶ τὰ ἰδικά των κατὰ τὸ ἴδιον σύστημα, τὸ ὁποῖον ἐφήρμοσαν οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς.

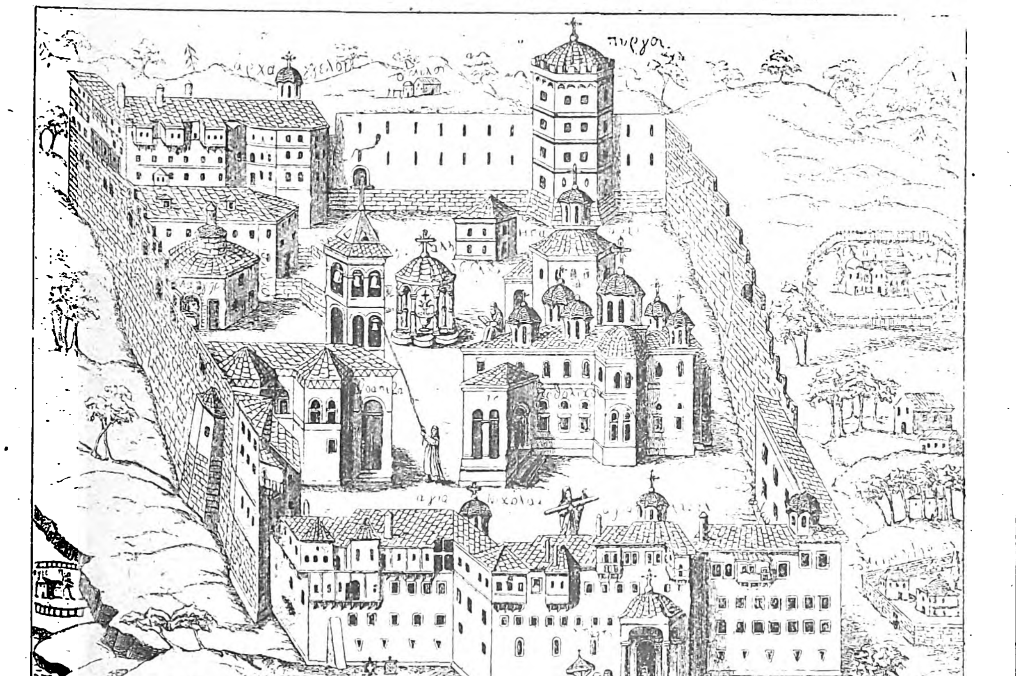

Γενικὴ ἄποψις τῆς Ρωσικῆς Μονῆς εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος.
[Ἀπὸ παλαιὸν σχεδιαγράφημα. — Σαφὴς εἶναι ἡ περὶ τὴν κεντρικὴν αὐλὴν διάταξις τῶν δωματίων.]

Ἡ γενικὴ διάταξις τῆς Ἑλληνορρωμαϊκῆς οἰκίας εἰς τὴν Ρώμην καὶ τὴν Ἰταλίαν περιλαμβάνει ἔμπροσθεν μὲν τὸ ἄτριον, τὸ ἐθνικὸν παλαιὸν ἐνδιαίτημα τῶν Ρωμαίων, ὄπισθεν δὲ τὴν αὐλήν, τὸ περίστυλον. Ἀλλὰ τὸ ἄτριον ἔχασε πλέον τὴν μεγάλην σημασίαν, τὴν ὁποίαν εἶχε, διότι τὴν προσέλαβε τὸ περίστυλον. Ἡ παλαιὰ Ρωμαϊκὴ ἑστία τοῦ οἰκήματος, τὸ ἄτριον, ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ περιστύλου. Καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ penates, οἱ ἐφέστιοι θεοί, μετηνέχθησαν εἰς τὰ μαγειρεῖα, τόσον μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ Ἑλληνικὴ ἐπίδρασις. Ἀπὸ τὸ ἄτριον διὰ μιᾶς αἰθούσης, ἡ ὁποία ἐλέγετο tablinum, εἰσερχόμεθα εἰς τὸ περίστυλον, τὸ ὁποῖον ἀναπαριστάνει τὴν Ἑλληνικὴν περίστυλον αὐλήν. Εἰς τὸ μέσον τίθεται μία δεξαμενὴ μὲ πίδακα, ἡ ὁποία περιβάλλεται ἀπὸ πρασιὰν ἀνθέων καὶ δενδρυλλίων. Ὄπισθεν συχνὰ ὑπάρχει καὶ δεύτερον περίστυλον, περιβαλλόμενον καὶ αὐτὸ ἀπὸ δωμάτια.

Τοιαῦται εἶναι, γενικώτατα, αἱ μεγάλαι αὐλαὶ τῶν πλουσίων Ἑλληνορρωμαϊκῶν οἰκημάτων. Τὰ μνημεῖα τῆς Ρώμης, καὶ ἄλλων Ρωμαϊκῶν πόλεων τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Δύσεως ἐν γένει, ἰδίως τὰ μνημεῖα τῆς Πομπηΐας διεφύλαξαν εἰς ἡμᾶς ὄχι μόνον τὰ ἐρείπια, ἀλλὰ καὶ πλῆρες τὸ σχέδιον τῶν περιστύλων τούτων (αὐλῶν). Παρουσιάζουν βεβαίως διαφόρους παραλλαγὰς τὰ Ἑλληνορρωμαϊκὰ ταῦτα οἰκήματα, ἀλλὰ τὸ περιεργότερον εἶναι νὰ παρακολουθήσῃ τις τὰς τύχας τοῦ παλαιοῦ Ρωμαϊκοῦ ἀτρίου. Εἴς τινας οἰκίας καὶ δὴ εἰς τὰς πτωχοτέρας, οἱ Ρωμαῖοι εἶναι προσκεκολλημένοι περισσότερον εἰς τὸ ἐθνικὸν ἐνδιαίτημά των, εἰς τὰς πλουσιωτέρας κυριαρχεῖ τὸ Ἑλληνικὸν περίστυλον, εἰς τὸ τέλος δὲ ἄτριον καὶ περίστυλον συγχέονται, εἶναι καὶ τὰ δύο αὐλαὶ ἐσωτερικαὶ τῆς οἰκίας, εἰς τὰς ὁποίας συγκεντρώνεται ὁ βίος τῶν ἐνοίκων.

Ἡ αὐλὴ εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους.— Ὅτι τὸ ἄτριον κατήντησε καὶ αὐτὸ εἶδος αὐλῆς, τὸ δεικνύει καθαρὰ ἡ χρησιμοποίησις αὐτοῦ εἰς τὰς πρώτας Χριστιανικὰς *βασιλικάς*, καὶ καθόλου εἰς τὴν Βυζαντινὴν ἀρχιτεκτονικήν. Εἶναι πολὺ γνωστὸν τὸ ἄτριον, τὸ ὁποῖον ἔκειτο ἔμπροσθεν τῶν μεγάλων Χριστιανικῶν ναῶν. Τὸ ἄτριον τοῦτο τῶν μεταγενεστέρων ναῶν ἔχει ἀρχιτεκτονικὴν πηγὴν τὸ προαύλιον τῶν ἀρχαίων ναῶν, ὡς καὶ τῶν εἰδωλολατρικῶν καὶ δὴ τῶν Ἑλληνιστικῶν βασιλικῶν. Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς Βυζαντινῆς τέχνης ἡ Ἑλληνιστικὴ αὕτη αὐλή, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἄλλη παρὰ τὸ γνωστὸν εἰς ἡμᾶς περιστύλιον, παρελήφθη εἰς τὰς Χριστιανικὰς βασιλικὰς καὶ ἔγινεν ἓν ἀπὸ τὰ κύρια μέρη αὐτῶν, γνωστὸν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν Χριστιανολογικὴν ὀνοματολογίαν ὡς *ἄτριον* atriun. Εἰς τὸ μέσον τὸ Χριστιανικὸν τοῦτο ἄτριον ἔχει τὴν *φιάλην*, ἤτοι δεξαμενὴν μὲ ὕδωρ πρὸς καθαρμούς. Αἱ πρῶται μεγάλαι Χριστιανικαὶ βασιλικαί, αἱ ὁποῖαι ἐκτίσθησαν ἀθρόαι ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολήν, εἶχον τὸ ἄτριον, ἡ Ἁγία Σοφία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Ἅγιος Δημήτριος καὶ ἡ Ἁγία Σοφία τῆς Θεσσαλονίκης εἶχον πρὸ τοῦ κυρίως κτιρίου τὴν τετράγωνον περίστυλον αὐλὴν ταύτην.

Τὸ γνωστὸν λοιπὸν Atrium τῶν Χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ αὐλή, καὶ οὕτω τὴν ὀνομάζει ὁ Προκόπιος «*αὐλή*, λέγει, κίοσιν ἐν τετραπλεύρῳ ἀνεχομένη» (Περὶ κτισμάτων. σ. 323, ἔκδ. Βόννης), «*περίδρομον αὐλὴν*» λέγει ὁ Παῦλος ὁ Σιλεντιάριος τὸ ἄτριον τῆς Ἁγίας Σοφίας. Συχνὰ δὲ οἱ Βυζαντινοὶ λέγουν «*ἡ αὐλὴ τοῦ ναοῦ*», συχνὰ δὲ λέγεται καὶ «*τὸ μέσαυλον* (ἢ *μεσαύλιον*) *τῆς βασιλικῆς*». Ἐνίοτε λέγεται καὶ *τετράστῳον* ἐκ τῶν τεσσάρων στοῶν, ὑπὸ τῶν ὁποίων περιεβάλλετο (βλ. *Du Cange*, Glossarium Gr. λ. αὐλή). Ὀνομάζετο δὲ ἡ αὐλὴ αὕτη καὶ *αἴθριος αὐλὴ* (*ὕπαιθρος*), ἐπειδὴ ἦτο ἀνοικτή, διὰ τοῦτο τὴν λέξιν atrium δυνάμεθα νὰ τὴν ἀποδώσωμεν διὰ τῆς Ἑλληνικῆς λέξεως τὸ *αἴθριον*, ἡ ὁποία καὶ ἐπεκράτησε διὰ τὴν ὁμοιότητα. Ὅτι τὸ ἄτριον ἔγινεν ἁπλὴ αὐλή, τὸ βλέπομεν εἰς μεταγενεστέρας Βυζαντινὰς ἐκκλησίας, ὅπως εἰς τὴν Μητρόπολιν τοῦ Μυστρᾶ, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχομεν δύο αὐλὰς ἔμπροσθεν τῆς ἐκκλησίας

Ἐν πάσῃ περιπτώσει πρέπει νὰ γνωρίζωμεν ὅτι τὸ συχνόλεκτον atrium τῶν βασιλικῶν εἶναι τὸ περίστυλον, ἤτοι ἡ περίστυλος Ἑλληνιστικὴ αὐλή, ἡ ὁποία διετήρησεν οὕτω τὴν ἐπίδρασίν της καὶ εἰς τὰ χριστιανικὰ κτίσματα, προσέτι δὲ καὶ εἰς τὰ Μεσαιωνικὰ μοναστήρια τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως.

Ἡ αὐλὴ τῶν μοναστηρίων. Τὰ ἱδρύματα, εἰς τὰ ὁποῖα διεσώθη κάλλιστα ἡ ἀρχικὴ ἰδέα τῆς πλουσίας Ἀνατολικῆς οἰκίας καὶ τῆς τελειοποιημένης Ἑλληνιστικῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν περὶ τετράγωνον ἐσωτερικὴν αὐλὴν εἶναι τοποθετημένα τὰ διαμερίσματα, εἶναι τὰ Βυζαντινὰ μοναστήρια. Ἔχομεν δὲ κάλλιστα μνημεῖα εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας καὶ καλῶς διατηρούμενα μοναστηριακῶν συνοικισμῶν καὶ ἄλλων μνημονευομένων μονῶν. Τὰ παλαιότερα καὶ τὰ τυπικώτερα παραδείγματα εὑρίσκονται εἰς τὴν Συρίαν, ὅπου ἐν γένει διεμορφώθη ἡ Ἑλληνοσυριακὴ οἰκία μὲ τὴν κεντρικὴν αὐλήν. Ἔλαβε δὲ τὸ γενικὸν τοῦτο διάγραμμα τὴν τελείαν ἀνάπτυξίν του εἰς τὰ μοναστηριακὰ καὶ τὰ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα, ὡς νοσοκομεῖα, ξενῶνας, κ.τ.λ. τῆς Συρίας (βλ. *de Voguë*, L'architecture civile et religieuse dans la Syrie centrale). Εἰς δὲ τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα, ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων μοναστηρίων, εἰς μονάς τινας τῶν Μετεώρων, ἰδίως εἰς τὰς μονὰς τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἔχει λαμπρότατα διασωθῇ ἡ τοιαύτη διάταξις. Μετὰ τὴν διὰ τοῦ πυλῶνος εἴσοδον, ὁ ὁποῖος ἐνθυμίζει τὸ ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν πρόθυρον, εἰσερχόμεθα εἰς μεγάλην αὐλήν. Εἰς τὸ μέσον περίπου ἐγείρεται ὁ κύριος ναὸς τῆς Μονῆς, τὸ *καθολικόν*, ὁ ὁποῖος μετὰ τῆς αὐλῆς εἶναι τὸ κέντρον τοῦ ὅλου μοναστηριακοῦ ἱδρύματος, κέντρον ἐπίσης τοῦ ὅλου μοναχικοῦ βίου. Συνήθως ὁ ναὸς πλησιάζει ὀλίγον πρὸς τὴν μίαν τῶν μακρῶν πλευρῶν καὶ ὀλίγον πρὸς τὰ ὀπίσω, διὰ ν' ἀφεθῇ χῶρος εἰς τὴν διάβασιν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν κελλίων, προσέτι διὰ νὰ σχηματισθῇ εὐρυχωρία τις πρὸ αὐτοῦ πρὸς τοποθέτησιν τῆς φιάλης καὶ τοῦ κωδωνοστασίου (βλ. *Α. Ὀρλάνδου*, Μοναστηριακὴ ἀρχιτεκτονική, 1927, σ. 17).

Ἂν ζητήσωμεν νὰ εὕρωμεν τὴν ἀρχὴν τῆς διατάξεως ταύτης, τῆς περὶ κεντρικὴν αὐλὴν τοποθετήσεως δωματίων, θὰ τὴν εὕρωμεν, ἐκτὸς τῶν Ἑλληνικῶν οἰκιῶν, περισσότερον ἀνεπτυγμένην εἰς τὰς μεγάλας οἰκοδομὰς τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς, τὰ περίφημα παλαιὰ μοναστήρια τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἔπειτα, κατὰ μίμησιν προφανῶς τούτων, εἰς τὰ νοσοκομεῖα καὶ τοὺς ξενῶνας, οἱ ὁποῖοι ἐκτίζοντο ἐν ἀφθονίᾳ κατὰ τοὺς πρώτους Βυζαντινοὺς αἰῶνας εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολήν. Παρομοίας ἐσωτερικὰς αὐλὰς εἶχαν ὅλα τὰ δημόσια ἱδρύματα, τὰ ὁποῖα ἦσαν προωρισμένα διὰ τὴν συμβίωσιν πολλῶν, τόσον συχνὴν εἰς τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν, ὡς δημόσια λουτρά, γηροκομεῖα, νοσοκομεῖα διάφορα κ. λ. Τοιαύτη διὰ περιβόλου ἐξωτερικοῦ περιτείχισις συγκροτήματος κτιρίων πρὸς συμβίωσιν πολλῶν ἀτόμων ἦτο καταλληλοτάτη πρὸς ἀσφάλειαν τῶν ἐνοίκων, οἱ ὁποῖοι ἐξ ἄλλου εἶχον ἀνάγκην μεγάλης ἐσωτερικῆς αὐλῆς πρὸς ἀνετωτέραν διαμονήν. Ἐκ τῶν παλαιῶν τούτων Ἑλληνιστικῶν προτύπων προῆλθον ὄχι μόνον τὰ Βυζαντινὰ ἱδρύματα, ἀλλὰ καὶ τὰ Ἀραβικὰ καὶ τὰ Κοπτικὰ ἀνάλογα ἱδρύματα, ὡς τὰ ἱεροδιδασκαλεῖα (*μενδρεσέδες*) καὶ οἱ λαϊκοὶ ξενῶνες (τὰ *καραβανσεράγια* τὰ *χάνια*). Ἐκ τῶν προτύπων ἐκείνων προῆλθε καὶ τὸ ἑνιαῖον σχέδιον τῶν μοναστηρίων (βλ. λ. *de Beylié*, L'habitation byzantine, 1902, σελ. 59 ἑξ.).

Οἱ Βυζαντινοὶ Αὐτοκράτορες κατεσκεύαζον εἰς τὰς μεγάλας ὁδοὺς ἀπὸ ἀποστάσεως εἰς ἀπόστασιν τοιούτους ξενῶνας, οἱ ὁποῖοι ἐχρησίμευον καὶ ὡς σταθμοί. Εὐρυχωροτάτη, τετράγωνος ἀκριβῶς, κεντρικὴ αὐλὴ περιβάλλεται καὶ κατὰ τὰς τέσσαρας πλευρὰς ὑπὸ κιόνων· εἰς τὴν αὐλὴν ταύτην ἀνοίγονται ὅλα τὰ πέριξ πολυάριθμα διαμερίσματα, τοῦ ἰσογείου καὶ τοῦ ἄνω ὀρόφου,—τοιοῦτον μᾶς δεικνύει τὸ σχέδιον τῶν ξενώνων ἐκείνων εἰς διάγραμμα παλαιοῦ, Βυζαντινοῦ προφανῶς ξενῶνος (*Texier*, Architecture byzantine).

Αἱ αὐλαὶ τῶν Βυζαντινῶν παλατίων. Αἱ πλούσιαι, αἱ ἀρχοντικαὶ οἰκίαι τοῦ Βυζαντίου ἦσαν ἐκτισμέναι κατὰ τὰ σχέδιον τῶν πολυτελῶν Ἑλλη-

Digitized by Google

νορρωμαϊκῶν οἰκιῶν. Εἶναι συνήθης ἡ παράδοσις ὅτι ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς εὐγενεῖς τῆς Ρώμης, διέταξε τοὺς ἀρχιτέκτονάς του νὰ κτίσουν παρομοίας οἰκίας, ὁποῖαι ἦσαν αἱ τῶν πατρικίων. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις περιεῖχε καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν μακρὰν διάρκειαν αὐτῆς πλουσίας οἰκίας, ἐκτισμένας κατὰ τὸ Ἑλληνιστικὸν σχέδιον, ἐχούσας δηλαδὴ αὐλὴν εἰς τὸ μέσον ἢ πολλὰς αὐλὰς —περίστυλα, μέσαυλα— περὶ τὰς ὁποίας συνεκεντροῦντο τὰ ἄλλα διαμερίσματα.

Τὰ μεγαλοπρεπῆ πρότυπα τῆς τοιαύτης ἀρχιτεκτονικῆς διατάξεως ἦσαν αὐτὰ τὰ περίφημα Ἑλληνορρωμαϊκὰ παλάτια, τὰ παλάτια τοῦ Παλατίνου λόφου, τὸ παλάτιον τοῦ Διοκλητιανοῦ εἰς τὸ Ἀσπάλαθον (Spalato) τῆς Δαλματίας, καὶ πέραν τούτων τὰ μεγάλα Ἑλληνιστικὰ παλάτια τῶν Πτολεμαίων, τῶν Σελευκιδῶν, τῶν Ἀτταλειδῶν. Ἐπίσης καὶ εἰς τὸν δαίδαλον τῶν κτισμάτων, τὰ ὁποῖα ἀπετέλουν τὸ *Μέγα παλάτιον* τῆς βασιλευούσης, εὑρίσκομεν, χωρὶς νὰ μνημονευθοῦν λεπτομέρειαι, ἑπτὰ προθαλάμους καὶ ὀκτὼ ἐσωτερικὰς αὐλάς, ἤτοι δεκαπέντε ἐν ὅλῳ περίστυλα καὶ αὐλὰς (βλ. *de Beylié*, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 99). Θὰ ἦτο πολὺ μακρὰ ἡ περιγραφὴ τῶν αὐλῶν καὶ τῶν σκεπαστῶν στοῶν, αἱ ὁποῖαι ἦσαν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ μεγάλου Παλατίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως (βλ. διὰ μακρῶν τὰς περιγραφὰς παρὰ *Labarte*, Le palais Impérial de Constantinople). Καὶ ὁποῖαι μὲν ἦσαν ἀκριβῶς εἰς τὰς λεπτομερείας αἱ αὐλαὶ τῶν παλατίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ θαυμασίου παλατίου τῆς Τραπεζοῦντος, δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν, διότι μόνον ἀπὸ τὰ κείμενα δυνάμεθα νὰ τὰς ἀναπαραστήσωμεν, καὶ φυσικὰ ἀτελῶς. Σῴζονται ὅμως εἰς τὸν Μυστρᾶν μεγαλοπρεπέστατα τὰ παλάτια τῶν Δεσποτῶν (τοῦ ΙΔ' αἰῶνος) καὶ τὰ ὡραῖα ἐκεῖνα ἐρείπια μᾶς δίδουν εἰκόνα περισσότερον ζωντανήν. Οἱ δεσπόται λοιπὸν τοῦ Μυστρᾶ εἶχον κοσμήσει τὰ παλάτιά των μὲ δύο αὐλάς. Ἐν πρώτοις, ἔμπροσθεν τῆς προσόψεως ἔχομεν μεγάλην αὐλήν, ἡ ὁποία συνεδέετο μετ' αὐτῆς διὰ στοᾶς: ἦτο ἡ λεγομένη *αὐλὴ τῆς τιμῆς* (cour d'honneur)· ὄπισθεν δὲ τοῦ κυρίου σώματος τοῦ παλατίου ὑπάρχει ἄλλη αὐλή, ἔχουσα εἰς τὸ μέσον ἐκκλησίαν, προφανῶς τὸ παρεκκλήσιον τῶν ἀνακτόρων, περὶ τὴν αὐλὴν δὲ ταύτην συγκεντρώνονται τὰ ἄλλα οἰκήματα.

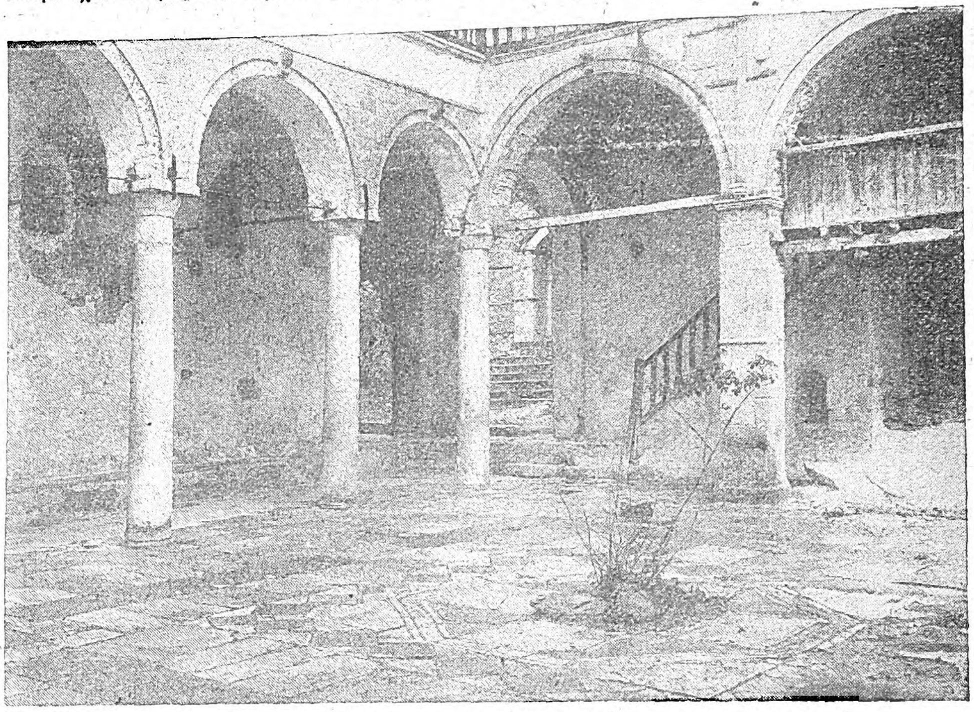

Ἄτριον εἰς τὴν Μητρόπολιν τοῦ Μυστρᾶ (τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΔ' αἰῶνος).
[Τὸ ἄτριον τοῦτο εἶναι ἀνοικτὴ αὐλή, καὶ μάλιστα ὄχι ἔμπροσθεν, ἀλλὰ πλαγίως τῆς ἐκκλησίας.]

Ἡ αὐλὴ τῶν Βυζαντινῶν οἰκιῶν. Πολὺ ἁπλούστερον ἀπὸ τὰς ἀρχοντικὰς οἰκίας, ἀλλ' ἐν τῷ συνόλῳ ἀνάλογον, ἦτο τὸ σχέδιον τῶν πενιχροτέρων οἰκιῶν, αἱ ὁποῖαι ἦσαν πολυαριθμόταται καὶ φυσικὰ ἔδιδον ἀληθεστέραν εἰκόνα τοῦ συνήθους βίου τῶν Βυζαντινῶν. Γενικῶς καὶ αἱ ἀπέριττοι αὗται οἰκίαι εἶχον τὰ δωμάτια τοποθετημένα εἰς ἕνα ἢ δύο ὀρόφους πέριξ μιᾶς κεντρικῆς αὐλῆς. Εἶναι τοῦτο τὸ τυπικὸν διάγραμμα τῆς οἰκίας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Αἰγύπτου, ἐπίσης καὶ αἱ οἰκίαι τῆς Νοτίας Ἱσπανίας ἔχουν τὴν ἐσωτερικὴν αὐλήν, ἡ ὁποία ὀνομάζεται patio. Ἐννοεῖται ὅτι ὅσον ὁ χῶρος ἠδύνατο νὰ εἶναι περισσότερος, τόσον ἡ αὐλὴ ἦτο εὐρυχωροτέρα, εὐρυχωροτάτη δέ, φυσικά, ἦτο εἰς τὰς ἐξοχικὰς οἰκίας καὶ μάλιστα

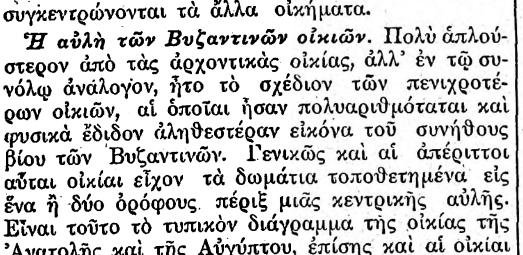

Νοσοκομεῖον ἱδρυθὲν εἰς τὴν Δαμασκὸν τὸν Η' αἰῶνα, ἔχον σχέδιον καθαρῶς Βυζαντινόν.
[Σχεδίασμα παλαιοῦ περιηγητοῦ.]

ἂν ἦσαν αὗται εὐπόρων ἰδιοκτητῶν. Εἰς τὰς πόλεις ὅμως, καὶ δὴ τὰς μεγάλας, εἰς τὰς ὁποίας ὁ χῶρος ἦτο μετρημένος, ἢ εἰς τὰς ὁποίας αἱ μεταβολαὶ τοῦ καιροῦ ἐπέβαλλον τὴν προφύλαξιν, ἡ ἐσωτερικὴ αὐλὴ ἐστεγάσθη καὶ οὕτω μετεβλήθη εἰς τὴν κυρίαν αἴθουσαν τῆς οἰκίας, εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ὑποδοχῆς. Ὅσον δὲ πτωχότεραι ἦσαν αἱ οἰκίαι, τόσον περισσότερον περιωρισμένη ἦτο καὶ ἡ αἴθουσα αὕτη. Τοιαύτην ἐξέλιξιν ἔλαβεν εἰς τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν τὸ ἀρχαῖον καὶ τὸ Ἑλληνορρωμαϊκὸν περίστυλον. Πρῶτον συνανεμίχθη μὲ τὴν ἐσωτερικὴν αὐλὴν τῆς Ἀνατολικῆς οἰκίας, ἔπειτα μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐξηφανίσθη μετατραπὲν καὶ αὐτὸ εἰς πραγματικὸν δωμάτιον.

Ἡ αὐλὴ εἰς τὴν Μουσουλμανικὴν ἀρχιτεκτονικήν. Οἱ Ἄραβες, οἱ ὁποῖοι εἶδον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Συρίαν, τὴν πρώτην χώραν τὴν ὁποίαν κατέκτησαν, τοὺς μεγάλους Βυζαντινοὺς ξενῶνας, τὰ μοναστήρια, τὰς βασιλικάς, παρέλαβον τὴν μεγάλην περίστυλον αὐλήν. Οὕτω καὶ τὰ Ἀραβικά, μετὰ ταῦτα δὲ καὶ τὰ Μουσουλμανικὰ γενικῶς, τζαμία περιελάμβανον ἄτριον, εὑρισκόμενον ἀμέσως μετὰ τὴν κυρίαν εἴσοδον καὶ περιβαλλόμενον ὑπὸ στοᾶς ὑποστύλου· δὲν ἔλειπεν ἀκόμη ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἡ φιάλη, ἡ ὁποία κατέστη τόσον χρήσιμος εἰς τὴν τέλεσιν τῆς Μουσουλμανικῆς λατρείας διὰ τῶν καθαρμῶν, τοὺς ὁποίους ἐνομοθέτησε τὸ Κοράνιον.

Κατὰ τοὺς λαμπροὺς χρόνους τῆς Ἀραβικῆς τέχνης, τὸ ἄτριον (sehane) τῶν ἱδρυομένων μνημείων ἦτο ὄχι μόνον εὐρύτατον, ἀλλὰ καὶ πλουσιώτατα διακεκοσμημένον. Τὸ δάπεδόν του κατεσκευάζετο ἐκ πολυχρώμων μαρμάρων, διεκοσμεῖτο δὲ πολλάκις διὰ θαυμασίων ἀραβουργημάτων, οἱ δὲ κίονες, οἱ διαθέοντες τοῦτο κατὰ τὰς τέσσαρας αὐτοῦ πλευράς, ἦσαν θαυμάσιοι κατὰ τὴν λεπτότητα τῆς ἐξεργασίας, εἰς τὴν ὁποίαν ὠργίαζε πραγματικῶς ἡ ἔξαλλος φαντασία τῶν Ἀράβων καλλιτεχνῶν. Ἐπὶ τῆς εἰσαγωγῆς δὲ τοῦ ἀτρίου εἰς τὴν Ἀραβικὴν τέχνην ἐπέδρασε καὶ ἡ διὰ Βυζαντινῶν ἀρχιτεκτόνων καὶ οἰκοδόμων κατασκευὴ τῶν παλαιοτάτων Ἀραβικῶν μνημείων. Εἶναι γνωστόν, ὅτι ἐπὶ τοῦ χαλίφου Ἀμπτ-ἐλ-Μάλεκ-ἔμπν-Μερουὰν ἐσημειώθη ἡ πρώτη ἐμφάνισις τῆς Ἀραβικῆς τέχνης. Ὁ χαλίφης οὗτος διέταξε τὴν ἵδρυσιν Μουσουλμανικοῦ τεμένος ἐπὶ τοῦ ὄρους Μοριὰ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, σκοπῶν διὰ τοῦ τρόπου τούτου ν' ἀφαιρέσῃ τὸν καθαρῶς Χριστιανικὸν χαρακτῆρα τῆς πόλεως καὶ νὰ τὴν καταστήσῃ κοινὸν τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν Μουσουλμάνων προσκύνημα· ἀλλ' οἱ Ἄραβες δὲν ἦσαν ἀκόμη ἱκανοὶ νὰ ἐγείρουν ἓν τοιαύτης σημασίας μνημεῖον· κατ' ἀκολουθίαν ὁ χαλίφης ἠναγκάσθη νὰ προστρέξῃ εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς τεχνίτας, οἱ ὁποῖοι ᾠκοδόμησαν τὸ προμνημονευθὲν τέμενος ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ διαγράμματος τοῦ ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Χριστοῦ λαμπροῦ ναοῦ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ὅστις ἦτο ῥυθμοῦ *βασιλικῆς*, τοῦ μόνου τότε κρατοῦντος εἰς τὴν ἵδρυσιν τῶν Χριστιανικῶν ναῶν ῥυθμοῦ. (Πρβλ. *Χ. Α. Νομικοῦ*, Εἰσαγωγὴ στὴν ἱστορία τῶν Ἀράβων, Ἀλεξάνδρεια, 1927, σελ. 206). Πλὴν τούτου, πάμπολλα τζαμία τῆς Συρίας εἶναι παλαιὰ Βυζαντινὰ κτίσματα, καὶ ὁσάκις νέα οἰκοδομήματα ἠγείροντο, τὸ Βυζάντιον προσέφερε τὰ πρότυπα καὶ τοὺς καλλιτέχνας. Ὁ χαλίφης Οὐαλίδ, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Η' αἰῶνος, ἐκάλεσεν Ἕλληνας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διὰ νὰ ἐργασθοῦν εἰς τὰ τζαμία τῆς Μεδίνης, τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τῆς Δαμασκοῦ. Εἰς τὴν Ἱσπανίαν ὁ Ἀβδ-ἐρ-Ραχμὰν ἔπραξεν ὁμοίως. Ὁ Ἕλλην Αὐτοκράτωρ τοῦ ἔστειλεν ὑλικὰ διὰ τὸ τζαμὶ τῆς Κορδούης τοῦ Η' αἰῶνος καὶ Βυζαντινοὶ ἀρχιτέκτονες ἔκτισαν τὸ παλάτιον τῆς Ζάρας (τοῦ Ι' αἰῶνος). Ἀπὸ τὰ λατρευτικὰ ἱδρύματα καὶ τὰ πάσης φύσεως εὐκτήρια τὸ ἄτριον εἰσεπήδησεν εἰς ὁλόκληρον τὴν Μουσουλμανικὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἀποτελέσαν σταθερὸν γνώρισμα τῶν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν ἀρχιτεκτονημάτων. Διετηρήθη δὲ ὄχι μόνον εἰς τὰ παλάτια τῶν μεγιστάνων καὶ τῶν χαλιφῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἁπλᾶς κατοικίας, ἔνθα συχνότατα συναντῶμεν τὴν ἐπέχουσαν θέσιν ἀτρίου μετὰ τὴν κυρίαν εἴσοδον ἐσωτερικὴν αὐλήν, εἰς τὰς πλευρὰς τῆς ὁποίας εἶναι τὸ *χαρέμι* (γυναικωνίτης) καὶ τὸ *σελαμλὶκ* (ἀνδρῶν).

Ἡ αὐλὴ τῶν Ἐνετικῶν παλατίων. Ἡ Ἐνετία κατὰ τὸν Ι' ἕως τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἦτο μία μικρὰ Κωνσταντινούπολις, καὶ οἱ δόγαι αὐτῆς, ὑποτελεῖς εἰς τὸν Βυζαντινὸν Αὐτοκράτορα, ἐφιλοτιμοῦντο, ὡς καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι Ἐνετοὶ ἄρχοντες, νὰ μιμοῦνται πᾶν τὸ Ἑλληνικόν. Κατὰ τὸν Θ' καὶ κατόπιν κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα οἱ δόγαι ἐκάλεσαν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν Ἕλληνας ἀρχιτέκτονας πρὸς οἰκοδομὴν ἐκκλησιῶν καὶ παλατίων. Ἀνηγέρθησαν τότε εἰς τὴν Ἐνετίαν περὶ τὸ 1000 πολλὰ παλάτια, ἐξηκολούθησαν δὲ νὰ κτίζωνται καὶ κατὰ τοὺς ἑπομένους αἰῶνας, τὸν ΙΑ' καὶ τὸν ΙΒ'. Τὰ κτισθέντα τότε Ἐνετικὰ παλάτια, Βυζαντινοῦ σχεδίου καὶ μάλιστα ἀπὸ Βυζαντινοὺς ἀρχιτέκτονας, ἐχρησίμευσαν ὡς πρότυπα ὅλων τῶν κατόπιν κτισθέντων κατὰ τὸν Μεσαίωνα καὶ τὴν Ἀναγέννησιν. Οὗτος εἶναι ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον εὑρίσκομεν εἰς τὰς ἀρχοντικὰς οἰκίας τῶν ὑστέρων Μεσαιωνικῶν χρόνων καὶ τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ τὴν οἰκοδομίαν καὶ τὴν Βυζαντινὴν καθόλου ἀρχιτεκτονικὴν διάταξιν. Εἶναι σχεδιασμένα συμφώνως μὲ τὸ σχέδιον τῶν πλουσίων ἰδιωτικῶν οἰκιῶν τῆς Ρώμης καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δηλαδὴ κατὰ τὰ Ἑλληνορρωμαϊκὰ καὶ ἔπειτα Βυζαντινὰ πρότυπα. Μετὰ μίαν ἀνοικτὴν στοάν, μετὰ τὸν σκεπαστὸν πρόδομον (τὸ ἄτριον), εἰσερχόμεθα εἰς μίαν μεγάλην αὐλήν, ἡ ὁποία περικυκλώνεται ἀπὸ τὰ ἄλλα διαμερίσματα τοῦ οἰκήματος (βλ. *de Beylié*, ἔνθα ἀνωτ. σ. 156 ἑξ. καὶ τὰς πολυαρίθμους ἀπεικονίσεις).

Ἐκ τῶν προτύπων τούτων Ἐνετικῶν παλατίων αἱ αὐλαὶ αἱ ἐσωτερικαὶ μετεδόθησαν καὶ εἰς τὰ παλάτια τῆς Μεσαιωνικῆς Δύσεως. Τὴν ἐπίδρασιν τῶν Βυζαντινῶν παλατίων δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν καὶ εἰς τὰς αὐλὰς τοῦ Κρεμλίνου τῆς Μόσχας, ἰδίως εἰς τὰς αὐλὰς τῶν θαυμασίων Βυζαντινοαραβικῶν παλατίων τῆς Ἱσπανίας, ὡς τὴν περίφημον *αὐλὴν τῶν Λεόντων* (βλ. εἰκ. ἐν τ. Γ' σ. 379), εἰς τὴν Ἀλάμπραν τῆς Γρενάδης. Εἰς τὴν Ἱσπανίαν, καὶ εἰς τὰ κοινὰ παλαιὰ οἰκήματα καὶ εἰς τὰ ἀρχοντικὰ κατέχει μεγάλην θέσιν τὸ patio, ἡ κεντρικὴ αὐλή, ἀκριβῶς κατὰ τὸν Βυζαντινὸν τρόπον διευθετημένη.

Ἐπίσης καὶ εἰς τὰ μοναστήρια τῆς Δύσεως ἡ ἐσωτερικὴ αὐλὴ εἶναι ἐν χρήσει, εἶχεν ὅμως τὴν ἐκκλησίαν εἰς τὸ ἄκρον, μετατεθεῖσαν κατόπιν εἰς τὸ μέσον τῆς αὐλῆς ἐξ ἐπιδράσεως τῆς Βυζαντινῆς μοναστηριακῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

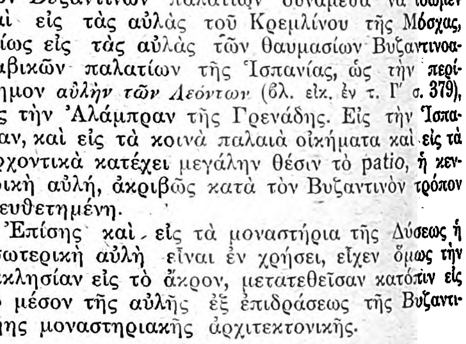

Αὐλὴ Ἐνετικοῦ παλατίου (Corte del Remer τοῦ ΙΒ' αἰῶνος).

Ὡς πρὸς δὲ τὰ σημερινὰ οἰκήματα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, εἶναι φυσικόν, ὅτι ἡ σπάνις χώρου εἰς τὰς πόλεις καὶ ἡ ἐξ ἀνάγκης οἰκοδομὴ μεγάλων οἰκιῶν μὲ πολλὰ ἐνδιαιτήματα ἔγινεν αἰτία νὰ ἐξαφανισθῇ ἡ αὐλή. Ἐννοεῖται ὅτι αἱ πλουσιώτεραι Εὐρωπαϊκαὶ οἰκίαι, καὶ ἰδίως εἰς

Digitized by Google

τὰς ἐξοχάς, ἔχουν τὴν αὐλὴν ἔμπροσθεν αὐτῶν συνήθως ἢ καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Ἡ αὐλὴ διασκευάζεται συνήθως εἰς κῆπον, τὴν συνήθειαν ἄλλως τε ταύτην δὲν ἠγνόουν οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς καὶ ἰδίως οἱ Ρωμαῖοι τῶν Αὐτοκρατορικῶν χρόνων.

Ἡ αὐλὴ εἰς τὸ λαϊκὸν Ἑλληνικὸν σπίτι.— Ἀλλὰ τὸ οἴκημα εἰς τὸ ὁποῖον ἡ αὐλὴ διετήρησεν ὅλην τὴν ἀρχαίαν σημασίαν αὐτῆς, ὡς τὸ κέντρον τοῦ βίου, εἶναι ἡ αὐλὴ εἰς τὰ λαϊκὰ Ἑλληνικὰ σπίτια. Διότι αἱ ἀστικαὶ οἰκίαι τῶν πόλεων σπανίως ἔχουν αὐλήν, ἐκτὸς τῶν πλουσίων, ὅπως ἄλλως τε καὶ εἰς τὴν Δύσιν. Δὲν θὰ ζητηθοῦν βεβαίως εἰς τὰν οἰκίας ταύτας τῶν πόλεων τὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας παραδόσεως, τὰ ὁποῖα συνδέουν, καὶ εἰς τὸ ζήτημα τῆς αὐλῆς, τοὺς νεωτέρους Ἕλληνας μὲ τοὺς προγόνους των. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα τῆς συνδέσεως τὰ βλέπομεν ἀφ᾽ ἑνὸς εἰς τὰ παλαιότερα ἀρχοντικὰ σπίτια, ἀφ᾽ ἑτέρου εἰς τὰ πτωχὰ λαϊκὰ σπίτια τῶν χωρίων καὶ τῶν νήσων. Ἡ αὐλὴ αὐτὴ συνήθως εὑρίσκεται εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὴν θύραν τῆς εἰσόδου. Μόλις ἀνοίξῃ ἡ *αὐλόπορτα*—εἶναι αὐτὴ ἡ *αὔλειος θύρα* τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ οἰκήματος—θὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν αὐλήν. Κάθε χωρικὸ σπίτι ἔχει τὴν αὐλήν του, ἀναλόγως δὲ πρὸς τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τοῦ ἐνοίκου ἡ αὐλὴ εἶναι πλακοστρωμένη, ἔχει περὶ ἑαυτὴν δωμάτια ἢ καὶ ἀποθήκας, ἢ εἶναι μικρὰ καὶ γυμνὴ καὶ μόνον εἰς τὸ βάθος ἔχει τὰ πενιχρὰ δωμάτια. Εἶναι ὅμως, ὅπως καὶ κατὰ τοὺς Ὁμηρικοὺς χρόνους, σχεδὸν τὸ κύριον ἐνδιαίτημα τῆς πτωχῆς οἰκογενείας, καὶ εἰς την αὐλὴν γίνονται ὅλαι αἱ ἐργασίαι τοῦ οἴκου, εἰς τὴν αὐλὴν γίνονται αἱ ὑποδοχαὶ τῶν φίλων καὶ ἡ ἀνάπαυσις μὲ τὰς σχετικὰς συζητήσεις κατὰ τὸ τέλος τῆς ἡμέρας.

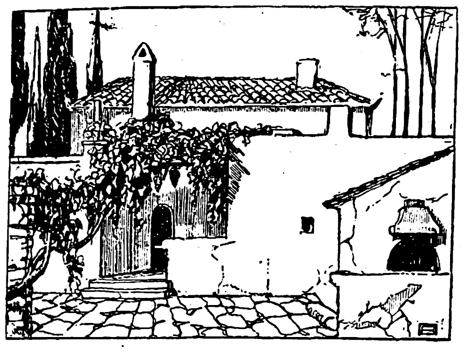

Ἑλληνικὴ σημερινὴ αὐλή: Οἰκία Βούλγαρη εἰς Αἴγιναν.

Ἡ αὐλὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ σπιτιοῦ εἶναι μὲν καὶ προϊὸν τοῦ κλίματος, ἀλλ᾽ εἶναι καὶ συνήθεια μεταδοθεῖσα ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους. Διὰ τῶν Βυζαντινῶν αὐλῶν, διὰ τῶν Τουρκικῶν αὐλῶν διὰ μέσου τῶν Ἀραβικῶν, εἰς τὰ οἰκήματα τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας διεσώθη ἡ ἰδία παλαιὰ τοποθέτησις καὶ χρῆσις τῆς αὐλῆς. Εἰς τὰ ἀρχοντικὰ οἰκήματα, ὅπως εἰς τὸ οἴκημα τοῦ Νικολοῦ Ἀργύρη εἰς τὰ Ἰωάννινα (1820), ἔχομεν τὰς μεγάλας μὲ τὰς ὑποστέγους στοάς, ὁμοίας ἢ τουλάχιστον ἀναλόγους μὲ τὰς αὐλάς, τὰς ὁποίας εἶχον οἱ παλαιοὶ Βυζαντινοὶ ξενῶνες ἢ τὰ Ἀραβικὰ καὶ ἔπειτα τὰ Τουρκικὰ χάνια. Κυριαρχεῖ δηλαδὴ πάντοτε τὸ παλαιὸν Ἑλληνικὸν περίστυλον, ὡς τὸ κέντρον ὄχι μόνον τῆς οἰκοδομῆς, ἀλλὰ καὶ τοῦ ὅλου οἰκιακοῦ βίου.

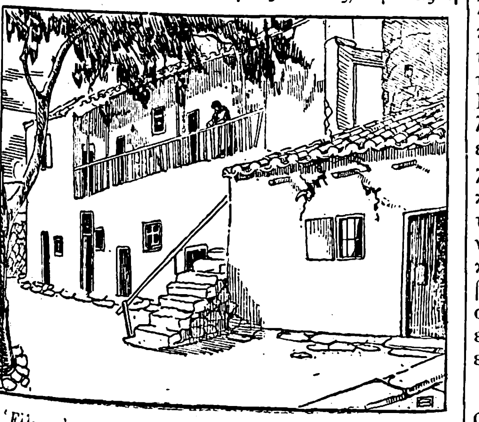

Ἑλληνικὴ σημερινὴ αὐλή: Μετόχι τοῦ Παναγίου Τάφου (εἰς Ἀθήνας, συνοικία Πλάκας).

Ἡ ἐξέλιξις τῆς αὐλῆς διὰ τῶν αἰώνων.— Ἡ αὐλὴ τῆς Ἑλληνικῆς οἰκίας ἀπὸ τοὺς Ὁμηρικοὺς χρόνους διὰ μέσου τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, τῆς Ἀλεξανδρινῆς, τῆς Βυζαντινῆς, περεδόθη εἰς τὸν σημερινὸν αὐτόχθονα καὶ ἀνόθευτον κατὰ τὸν ἐθνικὸν βίον, ὡς τὸ κύριον μέρος τῆς οἰκίας, ὡς τὸ κέντρον ὄχι μόνον τοῦ ἀρχιτεκτονήματος, ἀλλὰ καὶ ὅλου τοῦ βίου τοῦ οἰκογενειακοῦ. Ἔλαβε δὲ ἡ αὐλή, διατηροῦσα μονίμως τὸν οὐσιώδη χαρακτῆρα αὐτῆς ὡς κέντρου τοῦ συνόλου τῆς οἰκοδομῆς, ποικίλην ἐξέλιξιν καὶ ποικίλας παραλλαγάς. Εἰς τὸ Ὁμηρικὸν ἀνάκτορον ἔχει ἤδη λάβει μεγίστην ἀνάπτυξιν, ἀλλ᾽ ἐπικρατεῖ εἰς αὐτὴν κίνησις μεγάλη ἀνθρώπων καὶ ζῴων μὲ ἀρκετὴν ἀμέλειαν καὶ ἀκαθαρσίαν. Κατόπιν ἡ αὐλὴ τοῦ κλασσικοῦ Ἑλληνικοῦ οἰκήματος (τὸν Ε´ καὶ Δ´ αἰῶνα π. Χ.) περιορίζεται, γίνεται καθαρά, εὐπρεπής, εἶναι, οὕτως εἰπεῖν, ἡ αἴθουσα τῆς ὑποδοχῆς. Ἀργότερα, κατὰ τοὺς Ἑλληνιστικοὺς χρόνους πάλιν λαμβάνει ἔκτασιν μεγαλυτέραν ἡ αὐλή, γίνεται ὅμως περισσότερον εὐπρεπὴς καὶ περισσότερον στολισμένη μὲ πλούσια κιονόκρανα, μὲ παμποίκιλα ψηφιδωτά. Δὲν ἀρκεῖ δὲ ἡ μία αὐλή, ἀλλὰ εἰς τὰ ἐνδότερα ἀνοίγεται καὶ ἄλλη αὐλή, —εἶναι δὲ αὗται τὰ *περίστυλα* τῶν Ἑλληνιστικῶν οἰκιῶν. Βεβαίως αἱ πολλαὶ Ἑλληνιστικαὶ οἰκίαι δὲν ἔχουν αὐλὰς μὲ τόσην ἀνάπτυξιν καὶ εὐπρέπειαν, ἀλλὰ καὶ αὗται ἀκολουθοῦν τὸ γενικὸν σχέδιον τῆς Ἑλληνοαιγυπτιακῆς καὶ Ἑλληνοσυριακῆς οἰκίας, εἰς τὴν ὁποίαν πάντοτε τὰ δωμάτια περικυκλώνουν τὴν ἐσωτερικὴν αὐλήν.

Εἰς τὴν Ἰταλίαν, κέντρον τοῦ οἰκοδομήματος καὶ τοῦ βίου, εἶναι ὁ εἰς τὸ κέντρον μόνον ἀνοικτὸς πρόδομος, τὸ ἄτριον. Ἀλλ᾽ ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς γνωριμίας των μὲ τὴν Ἑλλάδα οἱ Ρωμαῖοι ἀρχίζουν νὰ ἐγκαταλείπουν μικρὸν κατὰ μικρὸν τὸ ἐθνικὸν τοῦτο ἐνδιαίτημα καὶ νὰ μιμοῦνται τὰς Ἑλληνικὰς αὐλάς. Προσθέτουν λοιπὸν ὄπισθεν τοῦ ἀτρίου ἓν περίστυλον, δεύτερον περίστυλον, τόσον δὲ ἐπίμονος γίνεται ἡ Ἑλληνικὴ ἐπίδρασις, ὥστε οἱ Ρωμαῖοι ἄρχοντες, ἀκόμη καὶ οἱ Αὐτοκράτορες, κτίζουν τὰ ἀρχοντικὰ οἰκήματα, τὰς ἐπαύλεις καὶ τὰ παλάτιά των ἐντελῶς συμφώνως μὲ τὸν Ἑλληνικὸν τρόπον.

Τέλος ἔρχεται ἡ Χριστιανικὴ καὶ ἰδιαιτέρως ἡ Βυζαντινὴ ἀρχιτεκτονική, ἡ ὁποία παραλαμβάνει μὲν τὸ παλαιὸν Λατινικὸν ἄτριον, ὡς ἐξωτερικὸν πρόδομον τῆς ἐκκλησίας, τὸ μετατρέπει ὅμως ἁπλούστατα εἰς προαύλιον, εἰς αὐλὴν περίστυλον, ἡ ὁποία λέγεται καὶ αἴθριον, δηλαδὴ ἀνοικτὴ αὐλή.

Ἡ ἐσωτερικὴ αὐλή, πρὸς τὴν ὁποίαν στρέφεται ὁλόκληρον τὸ οἴκημα, τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο τοῦ οἰκήματος τῶν δύο κλασσικῶν λαῶν, τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρωμαίων, παρέχει ἔκπληκτικὴν ἀναλογίαν μὲ τὰ οἰκήματα τῆς Ἀνατολῆς, τὰ Ἀραβικὰ καὶ τὰ Τουρκικά, μὲ τὰ *κονάκια* τῶν πασάδων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῶν βέηδων τῆς Συρίας, τῆς Βορείας Ἀφρικῆς. Τὸ κονάκι εἶναι τὸ Ὁμηρικὸν ἀνάκτορον, ἢ τὸ Ἑλληνιστικὸν ἀρχοντικὸν οἴκημα, ἔχει περὶ τὴν πρώτην ἐσωτερικὴν αὐλήν, ἤτοι τὸ περίστυλον, ἡ ὁποία ἀνήκει εἰς τοὺς ἄνδρας, τὸ *μέγαρον* (σελαμλίκι), περὶ τὴν ἐνδοτέραν αὐλήν, εἰς τὴν ὁποίαν βασιλεύουν αἱ γυναῖκες, τὸν *θάλαμον* (τὸ χαρέμι). Σημειωτέον ὅτι εἰς τὰ σημερινὰ κονάκια τῶν πασάδων καὶ τῶν βέηδων ἐπικρατεῖ ἡ ἰδία ἀμέλεια καὶ ἀκαθαρσία τῶν παλαιῶν Ὁμηρικῶν ἀνακτόρων.

Συμφώνως πρὸς τὴν γενικὴν ταύτην διάταξιν, ἡ ὁποία ποικίλλει κατὰ τὰς λεπτομερείας ἐκ τῶν προσωπικῶν ἀρεσκειῶν ἑκάστου ἀρχιτέκτονος εἴτε ἰδιοκτήτου, ἐκτίσθησαν πάντοτε κατὰ τὸν Μεσαίωνα καὶ ἔπειτα ὄχι μόνον τὰ μεγάλα ἐνδιαιτήματα πολλῶν ἀτόμων, μοναστήρια, ξενῶνες, νοσοκομεῖα, χάνια κλ., ἀλλὰ καὶ τὰ ἰδιωτικὰ οἰκήματα. Πολλαὶ λοιπὸν λεπτομέρειαι τοῦ ἀρχαίου βίου, ἀκόμη καὶ ἡ διάταξις τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς κατοικίας— ἡ *ἐσωτερικὴ αὐλή*, περὶ τὴν ὁποίαν συγκεντρώνονται ὅλα τὰ διαμερίσματα—ἑρμηνεύονται ἀπὸ τὸν Βυζαντινὸν βίον καὶ πέραν τούτου ἀπὸ τὸν Ἑλληνιστικόν. Καὶ κατὰ τοῦτο ἡ αὐλὴ ἔχει μεγάλην ἐκπολιτιστικὴν σημασίαν καὶ δεικνύει τὴν συνέχειαν τοῦ Ἑλληνικοῦ βίου, ὅτι ἀποκαλύπτει μίαν καὶ τὴν ἰδίαν ἀντίληψιν τοῦ βίου ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ὁμήρου ἕως σήμερον: ἤτοι τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ὑπάρχουν δύο μέρη τῆς κατοικίας, τὸ ἓν ἀποκλειστικῶς ἀφιερωμένον εἰς τὸν οἰκογενειακὸν βίον (τὰ περὶ τὴν αὐλήν, τὸ περίστυλον, δωμάτια ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν), τὸ ἄλλο προσιτὸν εὐκόλως εἰς τὸν ἐπισκέπτην, τοῦτο δὲ τὸ δεύτερον μέρος εἶναι ἡ αὐλή. ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

— [ΟΙΚΟΔΟΜ.] Ὀνομάζεται *αὐλὴ* χῶρος ἐλεύθερος ἐντὸς τῶν οἰκοπέδων, εἰς τὰ πλάγια, καὶ ὄπισθεν τῶν οἰκοδομῶν (ἐνίοτε καὶ ἐντὸς αὐτῶν ὁσάκις πρόκειται περὶ μεγάλης οἰκοδομικῆς μάζης κατανεμομένης εἰς πτέρυγας). Ἐπιβάλλεται ὑπὸ τῶν οἰκοδομικῶν κανονισμῶν τῶν πόλεων διὰ λόγους ὑγιεινῆς, αἰσθητικῆς καὶ εἴς τινας περιπτώσεις καὶ ἀσφαλείας. Αἱ ὄπισθεν τῶν οἰκοδομῶν αὐλαὶ (*ἐσωτερικαὶ αὐλαὶ*) ἐπιβάλλονται ἀποκλειστικῶς διὰ λόγους ὑγιεινῆς καὶ ἀσφαλείας. Αἱ διαστάσεις τῶν αὐλῶν ἐξαρτῶνται ἐξ ὡρισμένων στοιχείων τῶν οἰκοδομῶν, κυρίως δὲ ἐκ τοῦ ὕψους αὐτῶν. Αἱ ὀπίσθιοι αὐλαὶ σχεδὸν πάντοτε εἶναι ὑποχρεωτικαί. Αἱ πλάγιαι ἐπιβάλλονται μόνον ἀπό τινος βάθους τοῦ οἰκοπέδου καὶ πέραν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ, φθάνουν δὲ καὶ μέχρι τῆς ὁδοῦ ὅπου ὁ οἰκοδομικὸς κανονισμὸς καθορίζει ἀσυνεχὲς οἰκοδομικὸν σύστημα. Πλὴν τῶν *ὑποχρεωτικῶν αὐλῶν* ὑπάρχουν καὶ αἱ κατὰ βούλησιν τοῦ ἰδιοκτήτου, αἵτινες ὅμως ὑπάγονται ἐπίσης εἰς ὡρισμένους κανόνας. Ὑπὸ ὡρισμένας προϋποθέσεις τοῦ οἰκοδομικοῦ κανονισμοῦ ἐπιτρέπεται ἡ διαμόρφωσιν ἐντὸς τῶν αὐλῶν μικρῶν κήπων. Π. Χ. ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ

— [ΔΗΜ. ΒΙΟΣ] Εἰς τὰ παλαιὰ Ἀνατολικὰ ἀνάκτορα καὶ δὴ τὰ Περσικά, εἰς τὴν ἐσωτερικὴν αὐλὴν ἦτο καὶ ὁ θρόνος τοῦ βασιλέως, εἰς ταύτην ἐγίνοντο αἱ ὑποδοχαὶ καὶ αἱ ἀκροάσεις. Οἱ Πέρσαι βασιλεῖς διέμενον πολλάκις καὶ εἰς σκηνὰς μεγαλοπρεπεστάτας, εἰς τὰς ὁποίας ἐδέχοντο καὶ μάλιστα ἐδίκαζον, τὸ ἴδιον δ᾽ ἔκαμε καὶ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος. Αἱ ὡς ἀνάκτορον χρησιμεύουσαι σκηναὶ αὗται ἦσαν διακοσμημέναι μὲ πολυτελέστατα παραπετάσματα, μὲ *αὐλαίας*, ἐκ τούτου δὲ ἐλέγοντο καὶ *αὐλαί*. Κατὰ τὰς ἐννοίας ταύτας, τῆς ἐσωτερικῆς αὐλῆς, καὶ τῆς βασιλικῆς σκηνῆς, εἰς τὰς ὁποίας ἐδέχετο ἐπισήμως ὁ βασιλεύς, *αὐλὴ* ὠνομάσθη τὸ σύνολον τοῦ ἀνακτόρου, τῶν ἐν αὐτῷ οἰκούντων καὶ περὶ τὸν βασιλέα εὑρισκομένων.

Παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἡ λέξις δὲν ἔλαβε τὴν σημασίαν ταύτην. Ἐν τούτοις τὸ παλάτιον τῶν παλαιῶν Βουλγάρων βασιλέων ἐλέγετο αὐλή, *ἄουλα*. Κατὰ τὴν ἔννοιαν ταύτην οἱ Γερμανοὶ ἐκδόται τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου μετεχειρίσθησαν τὴν λέξιν aula πρὸς δήλωσιν τοῦ ἐπισήμου βίου τοῦ Βυζαντινοῦ *παλατίου*. Τὸ πολύτιμον βιβλίον «Ἔκθεσις τῆς βασιλείου τάξεως», τὸ ὁποῖον περιγράφει τὰς τελετὰς τῆς Βυζαντινῆς αὐλῆς, μετέφρασαν «De caerimoniis aulae Byzantinae». Ἐχρησιμοποιήθη δὲ ἡ λέξις ἀργότερα, μάλιστα ὑπὸ τὸν Λατινικὸν τύπον aula (ἄουλα), πρὸς δήλωσιν μεγάλων αἰθουσῶν Πανεπιστημίου ἢ ἄλλων ἀνωτάτων ἐν γένει σχολῶν καὶ ἱδρυμάτων, αἱ ὁποῖαι χρησιμεύουν εἰς ἐπισήμους τελετάς, δεξιώσεις ἢ ἀκροάσεις. Καὶ εἰς τὸ Ἀθηναϊκὸν Πανεπιστήμιον γίνεται χρῆσις τῆς λέξεως ἄουλα πρὸς δήλωσιν τῆς μεγάλης αἰθούσης τῶν τελετῶν.

Σήμερον ἡ λέξις *αὐλὴ* εἶναι ἡ συνήθης πρὸς δήλωσιν μεταφορικὴν τῆς διοικήσεως τοῦ βασιλέως καὶ τῶν περὶ αὐτόν, ὄχι μόνον ἀνωτέρων, ἀλλὰ καὶ κατωτέρων προσώπων, τῶν προωρισμένων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του. *Αὐλικοὶ* λέγονται ὅλοι οἱ εἰς τὸ παλάτιον ὑπηρετοῦντες, διαιρούμενοι εἰς ἀνωτέρους καὶ κατωτέρους ὑπαλλήλους, κατὰ τὴν ἐπικρατήσασαν εἰς τὰς αὐλὰς τῆς Εὐρώπης αὐλικὴν ἱεραρχίαν, προερχομένην καὶ ταύτην ἐκ τῆς περιπλόκου ἱεραρχίας τοῦ Βυζαντινοῦ παλατίου. Σημειωτέον ὅτι ἐπὶ Ὄθωνος, καὶ εἰς τὴν λαϊκὴν γλῶσσαν, οἱ αὐλικοὶ ἐλέγοντο *παλατιανοί*, καὶ ὅτι τὴν γενικὴν ἔννοιαν τῆς αὐλῆς ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα *παλάτιον* (βλ. καὶ λ. βασίλεια). ΑΔ. ΑΔ.

— [ΠΟΛΙΤ.] Ἡ ἔκφρασις *αὐλὴ βασιλικὴ* (λατιν. curia regis) ἀπετέλεσεν εἰς τὴν πολιτικὴν γλῶσσαν τοῦ ΙΑ´ καὶ ΙΒ´ αἰῶνος ἐν Γαλλίᾳ ὅρον ὅστις ἐσήμαινε τὰς συνερχομένας ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ βασιλέως συνελεύσεις τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῶν λαϊκῶν μεγιστάνων ἐν τοῖς ἀνακτόροις. Κατὰ τὴν δυναστείαν τῶν Καπέτων αἱ συνελεύσεις αὗται συνήρχοντο κανονικῶς κατ᾽ ἔτος καὶ ὑπέβαλλον τὰς γνώμας των ἐπὶ τῶν λαμβανομένων ὑπὸ τοῦ στέμματος διοικητικῶν καὶ οἰκονομικῶν μέτρων. Αἱ αὐλικαὶ αὗται συνελεύσεις δὲν εἶχον νομοθετικὸν χαρακτῆρα, οὐδὲ περιώριζον τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τοῦ μονάρχου, εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ὁποίου συνεκεντροῦντο πᾶσαι αἱ ἐξουσίαι, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ δημόσιος θησαυρὸς ἦτο ἐξάρτημα τῆς αὐλῆς. Ἐν τούτοις ἐκ τῶν συνελεύσεων τούτων ἐξεπήγασαν βραδύτερον αἱ συνελεύσεις *τῶν τριῶν τάξεων* (États géneraux), αἱ ὁποῖαι ἔλαβον τὴν ὁριστικήν των μορφὴν ἐπὶ Φιλίππου τοῦ ὡραίου καὶ αἱ ὁποῖαι παρεσκεύασαν κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν τὸ ἀντιπροσωπευτικὸν σύστημα ἐν Γαλλίᾳ. Ἡ curia regis προσωμοίαζε τὰς ἐν Ἀγγλίᾳ ὀργανωθείσας ὑπὸ Γουλιέλμου τοῦ Κατακτητοῦ curiae generales, ἐκ τῶν ὁποίων προῆλθε τὸ κοινοβούλιον, ἤτοι ἡ *Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων*, ἡ κανονίσασα τὴν κοινοπραξίαν μεταξὺ βασιλέως καὶ ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους. Ἐν Γαλλίᾳ ἐπεκράτησεν ἕτερον σύστημα. Ἐδημιουργήθη τὸ ministerium regale, ὅπερ ἦτο συμβούλιον τοῦ βασιλέως ἀποτελούμενον ἐκ τῶν μεγάλων ἀξιωματούχων τοῦ στέμματος καὶ τῶν πριγκίπων, ὀνομαζομένων *αὐλικῶν* καὶ *παλατίνων*. Τὰ κυριώτερα καθήκοντα τοῦ αὐλικοῦ τούτου συμβουλίου ἀρχικῶς, ἔν τε τῇ Γαλλίᾳ καὶ τῇ Ἀγγλίᾳ, ἦσαν τὰ δικαστικά, ἀλλὰ μετὰ τὴν σύστασιν ἐν Γαλλίᾳ τῶν συνελεύσεων τῶν τριῶν τάξεων καὶ τῶν *παρλαμέντων* ἐν Ἀγγλίᾳ τὰ δικαιώματα τούτων ηὐρύνθησαν, βαθμηδὸν δὲ καὶ κατ᾽ ὀλίγον προσέλαβον χαρακτῆρα κοινοβουλευτικόν, διακριθείσης, ἐν Ἀγγλίᾳ ἰδίως, τῆς νομοθετικῆς ἀπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, οὕτω δὲ περιωρίσθησαν τὰ ἀπολυταρχικὰ δικαιώματα τοῦ μονάρχου καὶ ἡ βασιλικὴ αὐλὴ ἀπώλεσε τὴν προτέραν αὐτῆς σημασίαν.

Σήμερον, ἐν τοῖς συνταγματικοῖς κράτεσιν, ἡ αὐλὴ ἔπαυσεν ἔχουσα δημόσιον χαρακτῆρα, περιορισθεῖσα εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν καθαρῶς θεραπείαν τοῦ βασιλικοῦ οἴκου. Καὶ εἰς ἄλλα μὲν κράτη ὁ βασιλεὺς διαθέτει τὰ τῆς αὐλῆς κατὰ τὴν ἰδίαν του ἀρέσκειαν, εἰς ἄλλα δὲ οἱ διορισμοὶ τοῦ προσωπικοῦ τῆς αὐλῆς γίνονται τῇ συμμετοχῇ τῆς

Digitized by Google

Κυβερνήσεως. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπὶ τῆς βασιλείας τῆς Βικτωρίας, συνέβη πολλάκις νὰ ἐκλείψῃ πᾶσα ἐπίδρασις τῆς αὐλῆς ἐπὶ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τῆς χώρας, νὰ ἀλλάσσῃ δὲ τὸ προσωπικὸν τῆς αὐλῆς μέχρις αὐτοῦ τοῦ κομμωτοῦ τῆς βασιλίσσης, κατὰ πᾶσαν κυβερνητικὴν μεταβολήν.

Ἡ ἑλληνικὴ αὐλὴ ἐγκατεστάθη ἅμα τῇ ἀφίξει τοῦ βασιλέως Ὄθωνος. Αὕτη εἶχε πολιτικὸν χαρακτῆρα κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀπολυταρχίας· μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ὅμως τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1843 καὶ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, ἔλαβεν καὶ αὕτη τὸν κοινὸν χαρακτῆρα τῶν αὐλῶν τῶν συνταγματικῶν κρατῶν. (Βλ. καὶ λ. Ἀθῆναι Β' 171 δ'.) Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— [ΛΕΙΤΟΥΡΓ.] Αὐλὴ ἐκαλεῖτο ὁ κατ' ἀπομίμησιν τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ναοῦ εἰς πλείστους τῶν παλαιῶν Χριστιανικῶν ναῶν προσηρτημένος χῶρος, ὅστις ἐξετείνετο μεταξὺ τοῦ οἰκοδομήματος τοῦ ναοῦ καὶ τῶν πρώτων εἰσόδων, αἵτινες καὶ *μέγα πρόπυλον* ἄλλως ἐκαλοῦντο. Ἰδέαν σαφῆ περὶ τῆς αὐλῆς, ὅπως συνηντᾶτο αὕτη παρὰ τοῖς μεγαλοπρεπεστέροις τῶν ναῶν, λαμβάνομεν ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου περισωθείσης λεπτομεροῦς περιγραφῆς τοῦ ἐν Τύρῳ ναοῦ, τοῦ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Παυλίνου ἀνεγερθέντος (Ἐκκλ. Ἱστορ. 10,4 *Migne* 20,864).

Ὑπὸ τὰς στοὰς τῆς αὐλῆς παρέμενον κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἐν τῷ ναῷ λατρείας οἱ διὰ βαρύτατα παραπτώματα ἐκβεβλημένοι τῆς συναθροίσεως τῶν πυλῶν *προσκλαίοντες* ἢ *χειμαζόμενοι*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *J. Bingham*, Origines sive antiquitates ecclesiasticae VIII, 4—6.—*Martigny*, Diction. des antiqu. chret σελ. 53—*Will. Smith* and *Cheetham*, A dictionary of Christ antiquities, London 1908 σελ. 151. Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

— **Αὐλὴ θαυμάτων** (Cours des miracles). Ὄνομα παλαιᾶς συνοικίας τῶν Παρισίων μεταξὺ τῶν ὁδῶν Ἀλεξανδρείας καὶ Ρεωμύρου. Ἡ συνοικία αὕτη ἐγένετο ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος κέντρον κακοποιῶν στοιχείων. Παῖκται καὶ λωποδύται συνηθροίζοντο ἐκεῖ κατὰ τὴν νύκτα, ὅπως δῆθεν θεραπευθῶσιν ἐκ διαφόρων ἀναπηριῶν, ἃς ὑπεκρίνοντο κατὰ τὴν ἡμέραν, ἐκμεταλλευόμενοι τὴν κρατοῦσαν τότε πεποίθησιν, ὅτι ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ ἐγίνοντο πραγματικὰ θαύματα, ὅτι ἐθεραπεύοντο λεπροί, πανωλόβλητοι, χολεριῶντες κλπ., ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα *Αὐλὴ τῶν θαυμάτων*. Ἡ ὑπέροχος σχετικὴ περιγραφὴ τοῦ Οὐγκὼ ἐν τῇ «*Παναγίᾳ τῶν Παρισίων*» ἐμπεριέχει μὲν μεγάλην δόσιν φαντασίας, εἶναι ὅμως κατὰ βάθος ἱστορική, δεδομένου, ὅτι ὁ Οὐγκὼ τὴν παρέλαβεν ἀπό τινος σοβαροῦ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος συγγραφέως, τοῦ Σωβάλ. Ἐπὶ Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ' ἡ ἀστυνομία ἀπήλλαξε τὴν *Αὐλὴν τῶν θαυμάτων* ἀπὸ τῶν ἐπικινδύνων αὐτῆς θαμώνων, καὶ τοὺς μὲν ὑγιεῖς ἀλήτας συνέλαβε καὶ κατεδίκασεν εἰς καταναγκαστικὰ ἔργα, τοὺς δὲ ἀσθενεῖς ἀπέστειλεν εἰς τὰ διάφορα νοσοκομεῖα τῆς πόλεως. Σήμερον ἡ *Αὐλὴ τῶν θαυμάτων* ὑπάρχει μόνον ὡς ἱστορικὴ ἀνάμνησις. Α. Δ.

Αὐλὴ *[Γεωγρ.]*. Βυζαντινὸν φρούριον τὸ ὁποῖον ἔκειτο ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν κλιτύων τοῦ Αἵμου καὶ οὐχὶ μακρὰν τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ν. ΚΛΣ

— **Αὐλὴ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ Κοινότητος *Κασσάνων* τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Κάτ. (1920) 115.

— **Αὐλὴ** *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία δοθεῖσα ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς εἰς τὸ ἐν Α. Θράκῃ (καζᾶς Τυρολόης νομοῦ Ραιδεστοῦ) χωρίον *Ἰνανλῆ*, ὅπερ τῷ 1920 ἠρίθμει 343 κατοίκους.

Αὐλήαννα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κοζάνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1920) 421. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἰντέλοβα*, εἶτα μετωνομάσθη εἰς *Ἁγίαν Ἄνναν* καὶ μετὰ ταῦτα εἰς *Αὐλήανναν*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Σκάφη* (τέως *Ὀκιοὺζ Ὀβᾶ*, κάτ. 283). Δ. Ε. Μ.

Αὐλὴν *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Προάστειον τῆς ἀρχαίας ἐν Κρήτῃ μεγαλοπόλεως Γόρτυνος, κείμενον πρὸς Α. αὐτῆς, ἔνθα περίπου τὸ σημερινὸν χωρίον *Ἅγιοι Δέκα*.

αὐλητὴς (ὁ), θηλ. *αὐλήτρια* καὶ *αὐλητρίς*· ὁ αὐλῶν, ὁ παίζων τὸν αὐλόν.

— *[Ἱστορ.]* βλ. αὐλός.

αὐλητὴς (ὁ) (Auletes) *[Ζῳολ.]*. Γένος κολεοπτέρων ρυγχοφόρων ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀττελαβιδῶν* τοῦ ὁποίου πολλὰ εἴδη ζῶσιν ἐν Εὐρώπῃ ὡς ὁ *αὐλητὴς ὁ μεσημβρινὸς* (Auletes meridionalis), *αὐλητὴς ὁ σαλπιγκτὴς* (Auletes tubicen) κ.λ.π. Ω.—

Αὐλητής. Προσωνυμία τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου *Πτολεμαίου Β'*.

αὐλητικὴ (ἡ) *[Ἀρχ. Μουσ.]*. Ἰδιαίτερος κλάδος τῆς μουσικῆς τέχνης παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν, ἐμφανιζόμενος διὰ τῆς δι' αὐλοῦ μόνον ἐκτελέσεως μουσικῶν συνθέσεων ἄνευ ᾠδῆς καὶ ὀρχήσεως, καθαρῶς τουτέστι μουσικῶν ὀργανικῶν δραμάτων. (*Πλουτ.* περὶ Μουσ. 1134—1141). Ἡ δραματικὴ ὀργανικὴ αὐτὴ μουσική, γενομένη δεκτὴ εἰς πολλοὺς μουσικοὺς ἀγῶνας, καὶ δὴ εἰς τὰ *Πύθια*, ἀντικατέστησε τὴν *αὐλῳδίαν*, τὸ δι' αὐλοῦ δηλονότι συνοδευόμενον ᾆσμα, ὅπερ καὶ κατηγήθη ἀπὸ τῆς δευτέρας Πυθιάδος, διὰ τὸν λόγον ὅτι «οὐκ εἶναι τὸ ἄκουσμα εὔφημον» (*Παυσ.* Χ. 814). Χολωθέντες διὰ τὴν κατάργησιν ταύτην τοῦ ᾄσματος οἱ ποιηταί, ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ αὐλοῦ διὰ δριμυτάτων ἐπιγραμμάτων (*Ἀθήν.* XIV 616. *Πλούταρχ.* Ἀλκιβ. II.) Μὲ τοὺς ποιητὰς συνηνώθησαν καὶ οἱ φιλόσοφοι. Ὁ Πλάτων δὲν ἐπιτρέπει εἰς τοὺς ἐλευθέρους πολίτας νὰ παίζωσι τὸν αὐλόν, παρὰ μόνον ὅταν συνοδεύωσι δι' αὐτοῦ χορὸν ἢ ᾆσμα (Νόμ. II, 669).

Τὴν *αὐλητικὴν* δέον νὰ θεωρήσωμεν κεχωρισμένην τῆς συνοδείας ἄλλων ὀργάνων, ἀλλὰ καὶ τῆς ᾠδῆς καὶ τῆς ὀρχήσεως, ἀκριβῶς δὲ ὡς ἕνα εἶδος τῆς σημερινῆς musique descriptive, ἧς γίνεται χρῆσις πρὸς ἀπομίμησιν φυσικῶν φαινομένων, οἷον τοῦ θρόος τῶν χειμάρρων, τοῦ μορμυρισμοῦ τῶν πηγῶν, τοῦ θορύβου τῆς θυέλλης, ἢ πρὸς ἀπεικόνισιν μαχῶν, παράστασιν τοῦ ποιμενικοῦ βίου κ.τ.λ. Παράδειγμα εἶναι ὁ *Μαινόμενος Αἴας*, ὃν ηὔλησεν εὐδοκιμώτατα ὁ σύγχρονος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἔνδοξος αὐλητὴς Τιμόθεος ὁ ἐκ Θηβῶν.

Κατὰ τοὺς αὐλητικοὺς ἀγῶνας ἐδίδετο πρὸς ἐκτέλεσιν συνήθως ὁ μῦθος τοῦ *Ἀπόλλωνος* κατὰ τοῦ *Πύθωνος*. Ὁ Πολυδεύκης (IV, 84) μᾶς γνωρίζει λεπτομερῶς τὰ πέντε μέρη ἐξ ὧν συνέκειτο ὁ μουσικὸς οὗτος ἀγών. Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

αὐλία (ἡ) (Immaterialismus) *[Φιλοσ.]*. Ἡ θεωρία, καθ' ἣν ἡ ὕλη δὲν ὑφίσταται πραγματικῶς, ἀντικειμενικῶς, καὶ καθ' ἣν μόνον ἡ ψυχὴ ἢ τὸ πνεῦμα ἔχει ὕπαρξιν ἐξ ἀντικειμένου.

Ἡ θεωρία αὕτη ἐμορφώθη ἰδίᾳ ἐπὶ τῇ βάσει γνωσιολογικῶν προϋποθέσεων, διέπει δ' ὁλόκληρον τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας. Ἐκπρόσωποι αὐτῆς δύνανται νὰ θεωρηθοῦν παρὰ τοῖς Σίναις ὁ Λάο-Τσέ, παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς ὁ Σανκάρα καὶ ὁ Βούδας, παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὁ Παρμενίδης, ὁ Πλάτων, οἱ Νεοπλατωνικοί.

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὁ διαπρεπέστερος τῆς *αὐλίας* ἐκπρόσωπος εἶναι ὁ *Βέρκλεϋ* (1684—1753). Κατ' αὐτὸν δὲν ὑπάρχουσιν ὑλικαὶ οὐσίαι. Ὁ καλούμενος ἐξωτερικὸς κόσμος ὑφίσταται μόνον ὡς ἰδέα (idea=παράστασις), τὸ εἶναι τῶν πραγμάτων συνίσταται μόνον ἐν τῇ αἰσθησιακῇ ἀντιλήψει αὐτῶν (esse =percipi). Κατὰ τὸν Βέρκλεϋ δίδονται ἀμέσως εἰς ἡμᾶς ἀποκλειστικῶς *ψυχικὰ* φαινόμενα. Ἐὰν ὑποθέσωμεν, ὅτι βλέπομεν, ἐπὶ παραδείγματι, φλόγα, δὲν θ' ἀμφιβάλλωμεν, ὅτι εἶναι δεδομένα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς ἡμᾶς ὑλικὰ φαινόμενα. Καὶ ὅμως, ἐὰν ἐξετάσωμεν τὰ πράγματα ἀκριβέστερον, θὰ ἴδωμεν, ὅτι δὲν δίδεται ἡμῖν αὐτὴ αὕτη ἡ φλόξ, ἀλλὰ τὸ ὀπτικὸν τῆς φλογὸς αἴσθημα, ἤτοι φαινόμενον ψυχικόν. Μετὰ τοῦ ὀπτικοῦ αἰσθήματος συνδέομεν τὴν παράστασιν, ὅτι τοῦτο προέρχεται ἔκ τινος ὑλικοῦ ἀντικειμένου, τουτέστι τῆς φλογός, τῶν φωτεινῶν τοῦ πυρὸς μορίων κ.τ.λ. Κατὰ ταῦτα ἐκεῖνο, ὅπερ δίδεται πραγματικῶς εἰς ἡμᾶς εἶναι τὸ αἴσθημα καὶ ἡ παράστασις ἀντικειμένου τινὸς ἢ λειτουργίας. Ἴσως θελήσωμεν νὰ θέσωμεν τὴν χεῖρα πλησίον τῆς φλογός, ἵνα βεβαιωθῶμεν περὶ τῆς ὑλικῆς ὑποστάσεως τοῦ ἐν τῷ παραδείγματι ἡμῶν ἀντικειμένου, ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἐξέλθωμεν τῆς σφαίρας τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν. Εἰς τὸ ὀπτικὸν αἴσθημα τῆς φλογὸς προστίθεται δηλονότι ἡ ὀδυνηρὰ αἴσθησις τῆς καύσεως, ἤτοι πάλιν νέον αἴσθημα, νέον στοιχεῖον ψυχικόν. Ὅθεν δεδομένα εἶναι μόνον τὰ αἰσθήματα καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν γεννώμεναι παραστάσεις.

Αὕτη εἶναι ἡ θεμελιώδης γνωσιολογικὴ ἀρχὴ τοῦ Βέρκλεϋ, τὸ γνωσιολογικὸν ἀξίωμά του. Ἐν προκειμένῳ προβάλλεται τὸ ἐρώτημα: Καὶ ἂν ἀκόμη ὑποτεθῇ, ὅτι εἶναι δεδομένα μόνον ψυχικὰ φαινόμενα, δυνάμεθα ν' ἀρνηθῶμεν τὸ γεγονός, ὅτι συνδέομεν πρὸς τὰ αἰσθήματα ἡμῶν παραστάσεις καὶ ὅτι τὰ αἰσθήματα προκαλοῦνται ὑπὸ διαφόρων ὀντοτήτων, ἤτοι ὑλικῶν ἀντικειμένων; Αἱ παραστάσεις δὲν ἀνταποκρίνονται πρὸς τἀντικείμενα καὶ δὲν ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν παλαιὰν δυαρχίαν, δηλαδὴ εἰς τὴν ὕπαρξιν τῆς ἀντικειμενικῆς ὑποστάσεως ὕλης καὶ ψυχῆς; Ὁ Βέρκλεϋ ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ παράστασις τῶν ὑλικῶν ἀντικειμένων δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς αὐτὰ ταῦτα τἀντικείμενα. Ὡς γνωστόν, ὁ *Κάντιος* παραδέχεται ἐν μέρει μόνον τὴν γνώμην τοῦ Βέρκλεϋ ἐν προκειμένῳ. Οὗτος συμφωνεῖ μὲν εἰς τὸ ὅτι δίδονται εἰς ἡμᾶς μόνον *φαινόμενα*, διδάσκει ὅμως, ὅτι ταῦτα προϋποθέτουν ἀναγκαίως τὴν ὕπαρξιν πραγματικῶν ἀντικειμένων. Ὁ Κάντιος περιορίζει μὲν τὴν γνῶσιν τῶν αἰτιωδῶν σχέσεων εἰς τὰ φαινόμενα, θεωρεῖ ὅμως ὡς αἰτίαν τῆς ὑποστάσεως αὐτῶν πραγματικότητά τινα τελείως διάφορον τῶν φαινομένων, ἤτοι τὸ *ὄντως ὂν* (Ding an sich), ἐνῷ κατὰ τὸν Βέρκλεϋ πραγματικὴν ὑπόστασιν ἔχουσι μόνον αἱ *ἄϋλοι ἰδέαι* (immaterial ideas) καὶ τὰ συμπλέγματα αὐτῶν.

Ὁ κυριώτερος τῶν συγχρόνων ὀπαδῶν τοῦ Βέρκλεϋ εἶναι ὁ *Τσίεν*. Κατ' αὐτὸν ζῶμεν εἰς κόσμον αἰσθημάτων καὶ παραστάσεων, ὧν ἡ ποιότης ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων ἢ μᾶλλον ἐκ τοῦ ἐγκεφαλικοῦ φλοιοῦ. Ἐὰν θέσωμεν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας ἐρυθρὰ δίοπτρα, οἱ ἐρεθισμοὶ τοῦ ἐγκεφάλου ἡμῶν θὰ μεταβληθῶσι, συμφώνως δὲ πρὸς τὴν μνησθεῖσαν ἐξάρτησιν θὰ συμμεταβληθῶσι καὶ πάντα τὰ ὀπτικά μας αἰσθήματα. Τὴν ἐν λόγῳ ἐξάρτησιν δύναταί τις νὰ χαρακτηρίσῃ ἐπίσης κατὰ τὸν Τσίεν ὡς ἐπίδρασιν τοῦ ἐγκεφαλικοῦ φλοιοῦ ἐπὶ τὰ ἡμέτερα αἰσθήματα. Ἡ ἐπίδρασις αὕτη ἀκολουθεῖ ὡρισμένους νόμους, οἵτινες εἶναι ἐξ ἴσου ἔγκυροι ὡς καὶ οἱ φυσικοί. Ἐρειδόμενοι ἐπί τινος γνωστοῦ ὅρου τῆς φυσιολογίας τῆς αἰσθήσεως, δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν τοὺς νόμους τούτους ἐπίσης ὡς *νόμους εἰδικῆς ἐνεργείας*.

Τὸ ὅτι φῶς τι φαίνεται εἰς ἡμᾶς πράσινον ἢ ἐρυθρόν, ἀναλόγως τῶν παλμικῶν κινήσεων τοῦ αἰθέρος, παρέχει ἡμῖν παράδειγμά τι τῶν νόμων τούτων τῆς ἀντεπιδράσεως, οἵτινες διαφέρουσι τῶν φυσικῶν κατὰ τοῦτο, ὅτι δὲν ἐκδηλοῦνται μετὰ ταχύτητος δυναμένης νὰ καθορισθῇ ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ. Οἱ νόμοι οὗτοι δύνανται νὰ κληθῶσιν ἐπίσης κατὰ τὸν Τσίεν *νόμοι παράλληλοι* (Parallelgesetze).

Αἱ ἀντεπιδράσεις τοῦ ἐγκεφαλικοῦ φλοιοῦ εἶναι κατὰ φυσικὸν λόγον ἀτομικῶς διάφοροι. Εἰς τὸν ἐμμέτρωπα τὰ ἀντικείμενα φαίνονται διάφορα ἢ εἰς τὸν μύωπα, τὸν πρεσβύωπα κτλ. Δυνάμεθα ἤδη ν' ἀφαιρέσωμεν ἢ νὰ ἄρωμεν τὰς ἀντεπιδράσεις ταύτας, διὰ δὲ τῆς ἀφαιρέσεως καὶ τῆς ἀναγωγῆς νὰ μορφώσωμεν γενικήν τινα εἰκόνα ἀναπαριστῶσαν τὴν σφαῖραν τῶν ἡμετέρων αἰσθημάτων καὶ δὴ οὐχὶ μόνον ὡς πρὸς ἓν ὡρισμένον ἄτομον καὶ ὡς πρὸς μίαν δεδομένην στιγμήν. Οὕτως ἀγόμεθα εἰς τὴν παράστασιν κόσμου τινός, ὅστις δὲν εἶναι κυανοῦς ἢ ἐρυθρός, θερμὸς ἢ ψυχρός, ἀλλ' ὅστις παριστᾷ ἀριθμόν τινα κινητηρίων ἐνεργειῶν. Αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι, ἀσχολούμεναι διαρκῶς περὶ τὰς εἰρημένας ἀφαιρέσεις καὶ ἀναγωγάς, οὐδὲν ἄλλο πράττουσιν ἢ νὰ κινῶνται ἀδιαλείπτως ἐντὸς τοῦ γενικοῦ πλαισίου τῶν ἡμετέρων αἰσθημάτων. Αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι ἀνάγουσι τὴν σφαῖραν τῶν αἰσθημάτων εἰς τὰς κινήσεις δύο ὑλῶν: τῆς μάζης καὶ ἑνὸς ἀσταθμήτου αἰθέρος, εἰς τὰς παλμικὰς κινήσεις τοῦ ὁποίου ἀποδίδουσι τὰ ἠλεκτρικά, τὰ μαγνητικὰ καὶ τὰ ὀπτικὰ φαινόμενα. Πρὸ χρόνου οὐχὶ μακροῦ, ἡ ἀναγωγὴ αὕτη ἐπεξετείνετο εἰς τὴν μᾶζαν, τὴν θερμογόνον ὕλην, τὸν αἰθέρα, τὸ μαγνητικὸν καὶ τὸ ἠλεκτρικὸν ρευστόν. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν περιωρίσθη, ὡς ἤδη εἴπομεν, εἰς δύο μόνον, ἐν δὲ τῇ συγχρόνῳ Φυσικῇ ἀκούονται φωναὶ συνηγοροῦσαι ὑπὲρ τῆς γνώμης, ὅτι καὶ ὁ αἰθὴρ θὰ συγκαταλεχθῇ ἐν τῷ μέλλοντι εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν εἰδῶν τῆς κοινῆς μάζης. Δι' ὅλων αὐτῶν τῶν ἀναγωγῶν δὲν ἀγόμεθα, κατὰ τὸν Τσίεν, εἰς τὴν παράστασιν *ὕλης* τινός, ἥτις εἶναι διάφορος τῶν ἡμετέρων ψυχικῶν φαινομένων. Δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξέλθωμεν τῶν ὁρίων τοῦ ψυχικοῦ κόσμου, ἡ πιθανότης δὲ ὅτι εἴμεθα ἱκανοὶ νὰ μορφώσωμεν τὴν παράστασιν ὄντος τινός, μὴ ψυχικοῦ, ἀποκλείεται ἀπολύτως ἀπὸ γνωσιολογικῆς ἀπόψεως.

Ἀκριβῶς ἡ σύγχρονος Φυσική, λέγει ὁ Τσίεν, ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ ἔννοια τῆς ὕλης δὲν εἶναι ἀπαραίτητος καὶ ὅτι αὕτη ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει δύναται ν' ἀναχθῇ εἰς τὴν περιεκτικότητα τοπικοῦ πεδίου δυνάμεων. Τὸ *ἀδιαχώρητον* καὶ ἡ *βαρύτης*, αἵτινες χαρακτηρίζουσι τὴν ὕλην, κατὰ τὴν λαϊκὴν ἀντίληψιν, οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ γενικώταται ἰδιότητες τῶν ἡμετέρων αἰσθημάτων, αὐτὴ δὲ αὕτη ἡ ὕλη εἶναι γενικωτάτη παράστασις, ἐστερημένη πραγματικοῦ περιεχομένου. Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

Αὐλιάδες (αἱ) *[Μυθολ.]*. Ἀνώτερά τινα ὄντα ἢ νύμφαι, αἱ ὁποῖαι ὑπελαμβάνοντο ὡς προστάτιδες τῶν αὐλῶν (τῶν μανδρῶν) τῶν κτηνῶν, ἢ νύμφαι, αἱ ὁποῖαι ἠρέσκοντο νὰ παραμένωσιν ἐν ταῖς αὐλαῖς καὶ ἃς ἰδιαιτέρως ἐτίμων οἱ κύριοι τῶν αὐλῶν τούτων. ΙΑΚ. Χ. Δ.

αὐλίζομαι· δημοτ., ἔχω τὴν αὐλὴν καὶ ἑπομένως τὴν εἴσοδον εἰς τὴν οἰκίαν: «ποῦθε αὐλίζεται αὐτὸ τὸ σπίτι», «αὐλιζόμαστε ἀπὸ ἕνα δρόμο».

Αὐλικαλάμας, *Θεόδωρος*, ἢ ***Αὐλικάλαμος***. Πρόσωπον πρὸς τὸ ὁποῖον ἀπευθύνονται δύο ἐπιστολαὶ τοῦ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ἀκμάσαντος Κωνσταντίνου τοῦ Στιλβῆ. Περὶ τοῦ *Αὐλικαλαμα* παραδίδεται ὅτι ἠσχολήθη περὶ τὴν αἰνιγματογραφίαν, ποιήσας πολλὰ αἰνίγματα, λύσεις τῶν ὁποίων ἐξέδωκεν ὁ σύγχρονός του Νικηφόρος Προσοῦχος.

Αὐλικὸν *τεῖχος* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* βλ. Ἀγαθόπολις.

αὐλικός, *—ή, —όν*· ὁ τῆς αὐλῆς τοῦ βασιλέως, ὁ ἀνήκων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἀνακτόρων, ἀνακτορικὸς (βλ. **αὐλή**) || ὁ εὐνοούμενος ὑπὸ τῆς αὐλῆς, ὁ ὑπηρετῶν τὰς ἀντιλήψεις τῶν περὶ τὸν βα-

Digitized by Google

σιλέα προσώπων: «αὐλικὴ κυβέρνησις», «αὐλικὸν κόμμα».

—Αὐλικὸν *συμβούλιον*. Ἀνώτατον δικαστήριον συστηθὲν ἐν Γερμανίᾳ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος αὐτῆς Μαξιμιλιανοῦ Α΄, τῷ 1501, τοῦ ὁποίου προορισμὸς ἦτο νὰ ἐκδικάζῃ τὰς αὐτοκρατορικὰς ὑποθέσεις. Ἀπετελεῖτο τοῦτο ἐξ ἑνὸς ἀντισφραγιδοφύλακος, ὑφυπουργοῦ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου, ἑνὸς καθολικοῦ προέδρου καὶ δέκα ὀκτὼ παρέδρων δικαστῶν, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ ἐννέα ἦσαν καθολικοὶ καὶ οἱ ἐννέα διαμαρτυρόμενοι. Ἡ λειτουργία τοῦ αὐλικοῦ τούτου δικαστηρίου διήρκεσεν ἐπὶ τριακόσια καὶ πλέον ἔτη, τῷ δὲ 1806 κατηργήθη, περιελθουσῶν τῶν ἀναγομένων εἰς αὐτὸ ὑποθέσεων εἰς τὰ κοινὰ δικαστήρια. Θ. Β.

—«Αὐλικὸς *ὁ πεφωτισμένος*». Μία τῶν τεσσάρων Ἠθολογιῶν τοῦ Γ. Ν. Σούτζου, διὰ τῆς ὁποίας ὁ ποιητὴς σκοπεῖ ν' ἀποδείξῃ «ὅτι πλείστας ὅσας συνεπιφέρει κακοδαιμονίας καὶ ἀθλιότητας ὁ τῶν αὐλικῶν πολύσαλος βίος, καίτοι τοῖς πολλοῖς μακάριος φαινόμενος». Ν. Ι. Λ.

Αὖλις *[Μυθολ.]*. Ἐπίθετον τῶν θεῶν Διὸς καὶ Ἀπόλλωνος.

Αὐλὶς *[Μυθολ.]*.—1) Θυγάτηρ τοῦ Ὠγύγου, ἐπώνυμος τῆς ὁμωνύμου της ἐν Βοιωτίᾳ πολίχνης. —2) Ἐπώνυμον τῆς ἐν Αὐλίδι λατρευομένης Ἀρτέμιδος *(Αὐλίδος Σωτείρας)*.

Αὐλὶς *[Ἀρχ. Γεωγρ.-Ἱστορ.]*. Πολίχνη τῆς ἀρχαίας Βοιωτίας καὶ ὁ κυριώτερος αὐτῆς κατὰ τὸν Εὐβοϊκὸν κόλπον λιμήν. Ἡ πολίχνη ἔκειτο ἐπὶ πετρώδους λόφου. Ἡ Αὐλὶς ἦτο περιώνυμος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, διότι εἰς τοὺς λιμένας ταύτης εἶχεν ἀθροισθῆ ὁ στόλος τῶν Ἀχαιῶν πρὶν ἢ ἐκπλεύσῃ κατὰ τῆς Τροίας καὶ ἐν ταύτῃ ἔγινεν ἡ θυσία τῆς Ἰφιγενείας πρὸς τὴν Ἀρτέμιδα ὑπὸ τοῦ Ἀγαμέμνονος. Ἐκ τῆς Αὐλίδος, κατὰ τὴν παράδοσιν, εἶχεν ἀποπλεύσει ὡσαύτως καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ὀρέστου Πενθύλος, διαρκούσης τῆς εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐπιδρομῆς τῶν Δωριέων, ἡγούμενος τῶν ἀποικησάντων τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ τῆς βορειοδυτικῆς χερσονήσου τῆς Μ. Ἀσίας Ἀχαιοαιολέων. Οὕτω κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους αὕτη (μετὰ τῆς Ἰωλκοῦ) ὑπῆρξεν ὁρμητήριον τῶν πρώτων θαλασσίων ἐπιχειρήσεων τῶν Ἀχαιοαιολέων τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ πρώτου ἀποικισμοῦ αὐτῶν εἰς τὴν ἀπ' αὐτῶν κληθεῖσαν Αἰολίδα. Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἡ Αὐλὶς ἦτο ἄσημος πολίχνη τῆς χώρας τῶν Ταναγραίων κατοικουμένη ὑπὸ εὐαρίθμων κατοίκων ἀσχολουμένων εἰς τὴν κεραμοποιίαν. Κατὰ τὸ 399 π. Χ. εἰς τοὺς λιμένας τῆς Αὐλίδος συνήθροισε τὸν στόλον του καὶ ὁ μέγας τῆς Σπάρτης βασιλεὺς Ἀγησίλαος πρὶν ἢ ἐπέλθῃ κατὰ τῶν Περσῶν, θέλων νὰ ἐπιδείξῃ ἑαυτὸν οἱονεὶ στρατηγὸν δευτέρου τρωϊκοῦ πολέμου. Καθ' ἣν ὥραν ὅμως ἔκαιεν ὁ βωμὸς καὶ ὁ μάντις ἐκήρυσσεν ἐπισήμως τὴν εὔνοιαν τῶν θεῶν, ἴλη Θηβαίων ἱππέων αἰφνιδίως ἐπιδραμοῦσα διέκοψε τὴν θυσίαν, ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι ὁ Ἀγησίλαος εἶχεν ἀποκλείσει τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν θυσίαν τὸν ἱερέα τῆς Ἀρτέμιδος. Τὰ σωζόμενα σήμερον ἴχνη τῆς πολίχνης εἶναι ἐντελῶς ἀσήμαντα. Παρὰ τοὺς χωριζομένους ἀλλήλων ὁρμίσκους ἁπλοῦται μικρὰ πεδιάς, τῆς ὁποίας ὑπέρκειται πετρώδης λοφίσκος μὲ ἠρειπωμένον χριστιανικὸν ναόν, ὅστις, πιθανώτατα, ἀνηγέρθη ἐφ' οὗ χώρου ἔκειτο ὁ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος. ΚΑΨ.

—Αὐλὶς *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Περίκλειστος κόλπωσις, πορθμός, ἀκρωτηριάζουσα γλῶσσα, ὅρμος καὶ χωρίον, εἰς τὸν πρὸς τὸν Εὔριπον τερματισμὸν τοῦ Νοτίου Εὐβοϊκοῦ κόλπου ἅπαντα φερώνυμα. Καὶ ἡ μὲν κόλπωσις σχηματίζεται ἀμέσως πρὸς Β τῆς τοῦ Ὠρωποῦ πρὸς ἣν ἐπικοινωνεῖ διὰ τοῦ πορθμοῦ τῆς Αὐλίδος (κοιν. *Στενὸ τοῦ Μπουρτζιοῦ*)· ἀποτελεῖ δὲ τὸν προλιμένα οἱονεὶ τοῦ Νοτίου λιμένος τῆς Χαλκίδος, πρὸς ὃν ἐπικοινωνεῖ διὰ τοῦ πορθμοῦ Στενὸ ἢ Πέραμα. Οὕτω ἡ μὲν ἀνατολικὴ τῆς κολπώσεως ἀκτή, ἡ Εὐβοϊκή, ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν τῆς ἀμπελοφύτου πεδιάδος τῶν Βασιλικῶν *(Λήλαντον πεδίον* ὀνομαζόμενον) καὶ τὴν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, τὴν ΝΔ τοῦ πρὸς τὴν Χαλκίδα ὑδραγωγεῖον· ἡ δὲ δυτική, ἡ Βοιωτικὴ (Ταναγραία), ἀπὸ τὰς πεδινὰς ἀκτὰς τὰς ἀνατολικῶς τῶν χωρίων Γεραλῆ - Βαθύ, καὶ τὰ ἀνατολικὰ παράλια κράσπεδα τοῦ ἀρχαίου Μυκαλησσοῦ, ὧν ἀπόληξις ἡ ἄκρα Πέραμα, ΝΑ τοῦ πορθμοῦ Στενὸ ἔχουσα ναυτικὸν φανὸν ἐρυθροῦ σταθεροῦ φωτός, καὶ ἅτινα παραθέει ἡ ἀπὸ Σχηματαρίου πρὸς Χαλκίδα σιδηροδρομικὴ διακλάδωσις. Ἐν τῇ κολπώσει οἱ ὅρμοι ἐπὶ μὲν τῆς Εὐβοϊκῆς ἀκτῆς *Ἅγιος Στέφανος* (ΒΑ μυχός), ἀπὸ φερωνύμου γραφικωτάτου ἐκκλησιδίου, καὶ *Δοκὸς* (Β μυχὸς) μετὰ χωρίου (932 κ.) ἀποτελοῦντος συνοικισμὸν τοῦ δήμου Χαλκιδέων· ἐπὶ δὲ τῆς Βοιωτικῆς, τὸ *Μικρὸ Βαθὺ* πρὸς τὸ βόρειον αὐτῆς καὶ *Μεγάλο Βαθὺ* νοτίως, χωριζόμενα ὑπὸ βουνώδους προβολῆς ἣν ἐπιστέφει πύργος ἀρχαῖος καὶ ἣν οἱ Ἄγγλοι ἀρχαιολόγοι ταυτίζουν πρὸς τὴν «πετρήεσσαν Αὐλίδα» (χάρτ. ἀγγλ. 2802: The town and strait of Euripo) τῆς Ἰλιάδος (Β 496). Συνηγορεῖ ἄλλως τε ὑπὲρ τῆς ὑποθέσεως ταύτης καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ Στράβωνος (Θ, ϐ, 8) εἴδησις: «εἶτα λιμὴν μέγας ὃν καλοῦσι Βαθὺν λιμένα· εἶθ' ἡ Αὐλίς, πετρῶδες χωρίον καὶ κώμη Ταναγραίων· λιμὴν δ' ἔστι πεντήκοντα πλοίοις, ὥστ' εἰκὸς τὸν ναύσταθμον τῶν Ἑλλήνων ἐν τῷ μεγάλῳ ὑπᾶρξαι λιμένα». Τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ χωρίου τοῦ Στράβωνος γεννᾷ κατ' ἀρχὴν τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ὁ σύγχρονος ὅρμος Μεγάλο Βαθὺ ὑπῆρξεν ὁ λιμὴν τῆς Αὐλίδος τῆς ὁμηρικῆς, τὸ ἀφετήριον σημεῖον τοῦ πρὸς τὴν Τρωάδα πλοῦ τῶν Ἑλλήνων· ἐν τούτοις δύναται νὰ ὑποτεθῇ ἐξ ἴσου ὡς λιμὴν ἀπόπλου καὶ τὸ Μικρὸ Βαθύ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἀσφαλέστατος καὶ εὐρύχωρος νότιος λιμὴν τῆς Χαλκίδος, ὡς καὶ δέχονται οἱ Ἄγγλοι ἀρχαιολόγοι, ὧν τὰς γνώμας συμβουλεύονται αἱ ἀγγλικαὶ ναυτικαὶ ὁδηγίαι ὡς πρὸς τὰ ἀρχαιολογικὰ (Mediter. Pilot 1918, τόμ. IV. 162, 19). Παρ' ἡμῖν γενικῶς ὁ ὅρμος Αὐλίδος ταυτίζεται πρὸς τὸ Μεγάλο Βαθύ. Ἡ ταυτότης ὅμως τῆς «πετροέσσης» Αὐλίδος δὲν ἀμφισβητεῖται, διότι ἡ ἀνάμνησις τῆς θέσεως διετηρήθη καὶ διὰ τῆς κατὰ χώραν ἐπαληθεύσεως μεταγενεστέρως ὑπὸ τοῦ Παυσανίου πασῶν τῶν ὡς πρὸς τὴν θέσιν τοῦ ἱεροῦ λεπτομερειῶν, σχετικῶς πρὸς τὴν Ὁμηρικὴν περιγραφὴν (*Παυσαν.* Βοιωτικὰ Θ. ιθ, 7 καὶ 8).

Ἐν τῇ κολπώσει τῆς Αὐλίδος νῆσος *Πασᾶ Ἀντασσί*, ἡ τανῦν *Πασάντασση*, ἀνατολικῶς τοῦ πορθμοῦ Στενὸ καὶ ΝΔ τοῦ Ἁγ. Στεφάνου· *Κρυανεροῦ* πρὸς 307° καὶ εἰς $1\,^{2}/_{10}$ μιλ. ἀπὸ τοῦ φάρου Αὐλίδος· ὕφαλος, *Πασᾶ Ἀντασσὶ* ἐπίσης καλουμένη, ἄλλοτε κινδυνωδεστάτη ἅτε εὑρισκομένη ἐπὶ τῆς εὐθυγραμμίας τῶν στομίων τῶν δύο πορθμῶν, τανῦν ὅμως οὐ μόνον ἀκίνδυνος ἀλλὰ καὶ ἐπωφελὴς τοῖς διαπλέουσι. διὰ τὸν ἐπ' αὐτῆς αὐτόματον φάρον Ἄγκα.

Ὁ πορθμὸς τῆς Αὐλίδος σχηματίζεται μεταξὺ τῶν γλωσσῶν *Αὐλίδος* (Βοιωτικῆς ἀκτῆς) καὶ *Μπουρτζι* (οὕτω ὀνομαζομένης ἀπὸ ἐρειπωμένου ἐπ' αὐτῆς Ἐνετικοῦ φρουρίου τῆς Εὐβοϊκῆς ἀκτῆς)· ἔχων δὲ πλόϊμον εὖρος 530 μέτρων (βλ. Ἑλλην. Ὑδρογρ. χάρτην ἀρ. 6 ὑπὸ *Ἀλ. Χρυσάνθη* καὶ *Ι. Μπούμπουλη*) ἐπισημαίνεται διὰ φάρου μὲν σκαρδαμύσσοντος φωτὸς λευκοῦ ἐπὶ τῆς ἄκρας τῆς πρώτης τῶν γλωσσῶν, δι' αὐτομάτου δὲ φωτοβόλου σημαντῆρος Ἄγκα —τοῦ πρώτου ἐν Ἑλλάδι τοποθετηθέντος, τῷ 1912— λευκῶν ἐκλάμψεων, εἰς τὴν ἀποχὴν τῶν 18 ποδῶν τῶν ἀβαθῶν τῆς δευτέρας γλώσσης.

Τὸ χωρίον *Αὐλὶς* (τανῦν *Βαθύ*), σημειούμενον εἰς τοὺς Ὑδρογραφικοὺς χάρτας, δὲν περιελήφθη ἐν τούτοις ὑπὸ τὸ ὄνομά του εἰς τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1920, ἴσως ἐπειδὴ κατηργήθη καὶ ὁ φερώνυμος αὐτοῦ δῆμος, ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ περὶ κοινοτήτων νόμου. Σ. Ε. Λ.

— Αὐλίδος, *τέως δῆμος* —. Εἷς ἐκ τῶν ἀποτελούντων πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ΄ τὴν ἐπαρχίαν Θηβῶν τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας 7 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Βαθέος, Δρίτσης, Παραλίας* (τέως *Δράμεσι*), *Σπαΐδων* καὶ *Χαλίων*. Δ. Ε. Μ.

«Αὐλὶς» *[Ναυτ.]*. Τὸ πρῶτον ἐν Ἑλλάδι ἰδιωτικὸν ἑλικοκίνητον θαλαμηγὸν ψυχαγωγίας, Γαλλικῆς κατασκευῆς, κομψότατον ἀλλ' οὐχὶ εὔδρομον, εἶχεν ἀγορασθῆ τῷ 1891 ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέου Συγγροῦ καὶ ἔφερεν ἐπὶ τοῦ μεγάλου ἱστοῦ της φοινικίδα μὲ τὸ ἔμβλημα τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτου «*ἔρδ' ἀγαθάν*». Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ περιῆλθε δι' ἀγορᾶς εἰς τὸν πλοίαρχον τότε πρίγκιπα Γεώργιον, καὶ κατόπιν εἰς ναυτικὰς ἐπιχειρηματίας. Σ. Ε. Λ.

αὐλίσκος (ὁ) *[Ἀρχ.]*· —1) μικρὸς αὐλός· —2) μικρὰ σφήν, ἣν ἔφερον εἰς τὸ μέσον αἱ *ψῆφοι* τῶν ἀρχαίων.

Αὐλιῶτες *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Χωρίον γραφικώτατον τῆς ΒΔ παραλίας τῆς Κερκύρας, ἐπὶ τῆς τελευταίας ἀμέσως ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀνυψουμένης λοφοσειρᾶς (πλάτ. 39°46'40", μῆκ. 19°41'10", χάρτ. ἀγγλ. 206: Channels of Corfu from cape Kiephali to Kastro Sykia). Ἡ ἐκκλησία του «*Παναγία ἡ Ὁδηγήτρια*» ἀποτελεῖ γνώρισμα εἰς τοὺς παραπλέοντας πρὸς διάπλουν διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ μεταξὺ τῶν Κερκυραϊκῶν ἀκρωτηρίων *Δράστη* καὶ *Κεφάλι* καὶ τῆς νησῖδος *Διάπλο* τῆς συστάδος τῶν Ὀθωνῶν. Ὑπήγετο πρότερον εἰς τὸν δῆμον *Ἀμφιπαγιτῶν*, ἤδη δὲ ἀποτελεῖ ἕδραν (κάτ. 972) φερωνύμου κοινότητος (κάτ. 1095) μετὰ τῶν συνοικισμῶν *Κουκνεκάδες* καὶ *Γαρνάδες*. Καθ' αὐτὸ ἐπίνειόν του δι' οὗ ἐξάγονται τὰ ὡραῖά του ἔλαια, ὁ ὅρμος *Σιδάρι*, ἐπὶ τῆς βορείας τῆς νήσου ἀκτῆς. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἀϋλλὸν (Ayllon), ***Λουκᾶς - Βασκέζ***, *ντὲ*—. Ἐξερευνητὴς Ἱσπανὸς ἀνήκων εἰς εὐγενῆ οἰκογένειαν τοῦ Τολέδου, θανὼν τῷ 1526. Ὠθούμενος ἀπὸ τὸ πάθος τῶν περιπετειῶν ἐξηρεύνησε τὴν ἀκτὴν τῆς Φλωρίδος ἐπὶ μεγάλης ἐκτάσεως. Ν. Ι. Θ.

Ἄϋλμερ (Aylmer), *βαρῶνος* —. Ἰρλανδικὸς τίτλος βαρώνου προελθὼν ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *Ἄϋλμερ* ἀπὸ τοῦ 1818.

—Ἄϋλμερ (Aylmer), ***Ἰωάννης***. Ἄγγλος ἱερατικός, γεννηθεὶς τῷ 1521. Διετέλεσε μέλος τῆς περιφήμου Συνόδου τῆς Ἀγγλίας ἥτις μετερρύθμισε τὸν κανονισμὸν τῆς πειθαρχίας ἐν τῇ Ἀγγλικῇ Ἐκκλησίᾳ. Τῷ 1576 ἐγένετο Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Λονδίνου, διακριθεὶς διὰ τὴν αὐστηρότητά του πρὸς Καθολικοὺς καὶ Πουριτανοὺς ἄνευ διακρίσεως. Ἀπέθανε τῷ 1594.

— Ἄϋλμερ (Aylmer), ***Ματθαῖος***, *λόρδος τοῦ* —. Ναύαρχος Ἄγγλος θανὼν τῷ 1720. Τῷ 1711 τῷ ἀφῃρέθη ἡ ναυαρχία, καθότι εὑρεθεὶς ἐν τῷ μέσῳ ὁλοκλήρου ἀποστολῆς Γαλλικῶν πλοίων δὲν ἠδυνήθη νὰ συλλάβῃ εἰμὴ ἓν μόνον. Διορισθεὶς Διευθυντὴς τοῦ νοσοκομείου τοῦ Γκρήνουϊτς, ἵδρυσεν ἐν αὐτῷ τὸ ἄσυλον τῶν υἱῶν τῶν ναυτικῶν, ἔργον τὸ ὁποῖον ἔσχεν θαυμαστὴν ἐπιτυχίαν.

— Ἄϋλμερ (Aylmer) ***Φέντον Ἰωάννης***, *σερ*—. Βρεττανὸς στρατηγὸς γεννηθεὶς *ἐν Χάστιγκς* τῷ 1862. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1916 ἀποτυχὼν εἰς τὴν προσπάθειάν του νὰ καταλάβῃ τὸ Κοὺτ ἀπηλλάγη τῆς ἀρχηγίας. Ν. Ι. Θ.

αὐλόγυρος (ὁ)· δημοτ., ὁ γῦρος τῆς αὐλῆς, ὁ περιβάλλων τὴν αὐλὴν τοῖχος, αὐλότοιχος, ἄλλως *μάνδρα*.

αὐλοειδὴς (ὁ, ἡ), — *ές* (τό)· ὁ ἔχων σχῆμα αὐλοῦ, ὁ σωληνοειδής.

— *αὐλοειδὲς ὀστοῦν* ἢ ***κυλινδρικὸν*** ἢ ***ἐπίμηκες*** *[Ἀνατ.]*. Οὕτω καλοῦνται τὰ ὀστᾶ, ἐν οἷς τὸ μῆκος ὑπερτερεῖ τοῦ πλάτους καὶ τοῦ πάχους πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν πλατέων καὶ τῶν βραχέων ὀστῶν. Ἀποτελοῦνται δὲ τὰ αὐλοειδῆ ὀστᾶ ἐκ τοῦ σώματος, ὅπερ καλεῖται *διάφυσις*, καὶ ἐκ τῶν ἄκρων, ἅτινα καλοῦνται *ἐπιφύσεις*, συνενούμεναι μετὰ τῆς διαφύσεως διὰ τῆς *συζευκτικῆς ῥαφῆς* τῶν ἐπιφύσεων (βλ. **ἄρθρωσις**). Καὶ ἡ μὲν διάφυσις ἔχουσα ὡς τὰ πολλὰ σχῆμα κυλινδρικὸν ἢ πρισματικόν, συνίσταται ἐκ *συμπαγοῦς οὐσίας*, ἧς ἔνδον ὑπάρχει μεγάλη ἐπιμήκης κοιλότης, ὁ *μυελώδης αὐλός*, πλήρης μυελοῦ, αἱ δὲ ἐπιφύσεις παχύτεραι οὖσαι τῆς διαφύσεως ἀπαρτίζονται ἐκ *σπογγώδους οὐσίας* καὶ φέρουσι λείας *περικεχονδρωμένας* ἢ *ἀρθρικὰς ἐπιφανείας*, δι' ὧν συναρμόζονται πρὸς τὰ παρακείμενα ὀστᾶ. Περιβάλλονται δὲ τὰ αὐλοειδῆ ὡς καὶ πάντα τὰ ὀστᾶ ὑπὸ ὑμένος λευκοῦ ἢ ὠχρολεύκου, πῇ μὲν λεπτοτέρου, πῇ δὲ παχυτέρου, ἀποτελουμένου ἐκ συνδετικοῦ ἱστοῦ· ὁ ὑμὴν οὗτος καλεῖται *περιόστεον* καὶ χρησιμεύει εἰς τὴν θρέψιν τῶν ὀστῶν διὰ τῶν ἀπ' αὐτοῦ εἰς ἐκεῖνα διανεμομένων ἀγγείων. Τὰ αὐλοειδῆ ὀστᾶ ἀπαντῶσι κυρίως ἐπὶ τῶν ἄκρων. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

αὐλοθεράπων (ὁ)· ὁ θεράπων τῆς αὐλῆς τοῦ βασιλέως, ὁ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλέως ἀνήκων· ‖ μεταφ., ὁ δουλικῶς ὑπείκων εἰς τὴν βασιλικὴν θέλησιν.

αὐλόθυρα (ἡ)· ἡ θύρα τῆς αὐλῆς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν θύραν τῆς οἰκίας, ἄλλως *αὐλόπορτα*.

αὐλοκόλαξ (ὁ)· ὁ κόλαξ τῆς βασιλικῆς αὐλῆς, ὁ κολακεύων τὸν βασιλέα.—Ἀφῃρ. ***αὐλοκολακεία***.

αὐλόπορτα (ἡ)· βλ. **αὐλόθυρα**.

Αὐλοπόταμος. Παλαιὰ ὀνομασία τῆς ἐπαρχίας *Μυλοποτάμου* (Κρήτης) διατηρουμένη σήμερον εἰς τὸν τίτλον τοῦ αὐτόθι ἐπισκόπου. Ν. ΚΛΣ

αὐλοπύγη (ἡ) (Aulopyge) *[Ζῳολ.]*. Γένος φυσοστόμων ἰχθύων τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπρινιδῶν*. Ἔχουσι μῆκος σώματος 10—15 ἑκατοστομέτρων καὶ ἀπαντῶσι συχνὰ εἰς τοὺς ποταμοὺς τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους. Ω.—

αὐλόπωμα (τὸ) (Aulopoma) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *κυκλοστοματιδῶν*. Τὰ μαλάκια ταῦτα διακρίνονται ἐκ τοῦ μετρίου μεγέθους τῆς κόγχης των, ἥτις εἶναι πεπλατυσμένη ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, δισκοειδῶς καὶ ἑλικοειδῶς περιεστραμμένη. Τὸ στοματικὸν ἄνοιγμα εἶναι ἐλεύθερον, κυκλικὸν καὶ αἰχμηρὸν κατὰ τὰ ἄκρα του. Γνωστότερον εἶδος εἶναι τὸ *αὐλόπωμα τὸ Ἰστιέριον* (Aulopoma Istierii), διακρινόμενον διὰ τὴν ἐπίξανθον πρὸς ὑπόφαιον κόγχην του, ἐλαφρῶς στίλβουσαν. Ἀπαντᾷ μόνον εἰς τὴν νῆσον Κεϋλάνην. Δ. Ν. Π.

ἄϋλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ ἀποτελούμενος ἐξ ὕλης, ὁ ἀσώματος· ‖ δημοτ., λεπτός, ἄληπτος, ἀσθενής: «ἄϋλο πρᾶμα· δὲν πιάνεται μὲ τὸ χέρι».

αὖλος (ὁ). Φυτόν τι φυόμενον ἐν τῷ ποταμῷ Μαρσύᾳ, περὶ οὗ ὁ Πλούταρχος λέγει: «Γεννᾶται δ' ἐν τῷ ποταμῷ τούτῳ βοτάνη, αὖλος ὀνομαζομένη, ἣν ἐὰν πρὸς ἄνεμον σείσῃ τις, μουσικὴν ἔχει μελῳδίαν». ΙΑΚ. Χ. Δ.

Αὖλος. Υἱὸς τοῦ Ἀλεξᾶ. Εἷς τῶν ἀξίων λόγου σφραγιδογλύφων τῆς ἀρχαιότητος, ἀκμάσας κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Α΄ π. Χ. ἑκατονταετηρίδος.

Digitized by Google

Ἄλλοτε ἀπεδίδοντο εἰς αὐτὸν πλεῖστα ἔργα· βραδύτερον ὅμως ἀπεδείχθη ὅτι ἐλάχιστα εἶναι τὰ γνήσια, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπερέχουν «Ἔρως παίζων μετὰ τῆς Ἀφροδίτης» καὶ «Ἔρως κοιμώμενος». Πλὴν τούτου μνημονεύονται ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα εἷς Ἀθηναῖος Ἀθμονεὺς τὸν δῆμον καὶ πολλοὶ Ρωμαῖοι πολῖται, ἐκ τῶν ὁποίων ὀνομαστότερος ἦτο ὁ *Αὖλος Γέλλιος* ὁ κριτικός. ΚΑΨ.

— Αὖλος Πομπήϊος. Ἐδημάρχει ἐν Ρώμῃ, ὅτε ἦλθεν ἐκ Πεσσινοῦντος τῆς Φρυγίας ὁ Βαταβάκης, ὁ ἱερεὺς τοῦ ἐκεῖ ναοῦ τῆς Ρέας, ἀγγέλλων ἀγαθὰ ὑπὲρ τῶν Ρωμαίων. Τοῦτον ὅμως ἐξύβρισεν, ἀγύρτην ἀποκαλέσας, ὁ Αὖλος, ἀποθανὼν τὴν ἑβδόμην ἡμέραν αἰφνιδίως (*Πλουτ.* Μαρ. 18). ΙΑΚ. Χ. Δ.

αὐλὸς (ὁ)· ἐμπνευστὸν μουσικὸν ὄργανον ἐκ καλάμου ἢ σωληνοειδοῦς ξύλου, κοιν. *σουράβλι* (καὶ *σουβλιάρι*), *φλογέρα, μαντοῦρα, χαμπιόλι*· ‖ πᾶν τὸ ἔχον σχῆμα αὐλοῦ: «αὐλοὶ λεβήτων» (βλ. λ. **ἀτμολέβητες**).

— *[Μουσ.]* Ὁ *αὐλὸς* εἶναι τὸ ἀρχαιότατον τῶν ἐμπνευστῶν ὀργάνων. Πρῶτος ἐξευρέτης αὐτοῦ φέρεται ὁ Πᾶν, ὅστις συναρμόσας 7—9 καλάμους κατεσκεύασε τὸ πρῶτον ἐμπνευστὸν ὄργανον, τὸ ἐξ αὐτοῦ ἀποκληθὲν *σύριγξ τοῦ Πανός*. Ὁ κοινὸς αὐλὸς ἦτο συνήθως κάλαμος φέρων ὀπὰς εἰς καθωρισμένα αὐτοῦ μέρη, κατεσκευάζετο ὅμως ἐνίοτε καὶ ἐκ ξύλου πύξου διατρυπουμένου διὰ τρυπάνης. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἦτο μήκους μικροῦ, ὀλίγον τι μεγαλυτέρου σπιθαμῆς, κατόπιν ὅμως ηὐξήθη ἀποτελεσθεὶς ἀπὸ τεμάχια συνδεόμενα πρὸς ἄλληλα διὰ μικρῶν δακτυλίων ἐκ μετάλλου ἢ ἐλεφαντόδοντος. Οἱ δακτύλιοι οὗτοι ἐχρησίμευον ἐνίοτε καὶ ὡς ἁπλᾶ κοσμήματα τοῦ αὐλοῦ, Εἴδη ὁ αὐλῶν ἦσαν *μόναυλος* ἢ *μονοκάλαμος*, ὁ *ἄσκαυλος* (βλ. λ.), ὁ *πλάγιος* ἢ *πλαγίαυλος*, ὅστις ἔφερε καὶ γλωσσίδα ἐν αὐτῷ ἐμβεβλημένην, καὶ ὁ *δίαυλος* συγκείμενος ἐκ δύο παραλλήλων αὐλῶν, τοῦ αὐλητοῦ ἐμφυσῶντος συγχρόνως ἐν αὐτοῖς. Τὸ μῆκος ἑκατέρου τῶν αὐλῶν ἦτο περίπου 15—16 δακτύλων, ἔφερε δ' ἕκαστος ἰδίαν γλωσσίδα, πέντε ὀπὰς ἔμπροσθεν καὶ μίαν ὄπισθεν.

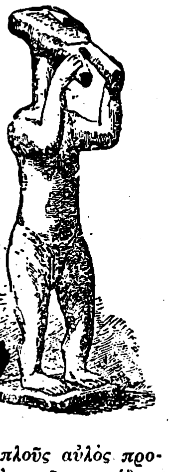
Διπλοῦς αὐλὸς προελληνικῆς περιόδου.
[Ἀγαλμάτιον εὑρεθὲν ἐν τῇ νήσῳ Κέρῳ παρὰ τὴν Ἀμοργόν.]

Τὴν ἐπὶ τῶν αὐλῶν ἐμμελῆ ἁρμονίαν ἐφήρμοσε πρῶτος ὁ ἐκ Θηβῶν Πρόναος (Γ' π. Χ. αἰῶνα), ὅστις «πρῶτος ἐπενόησεν αὐλοὺς εἰς ἅπαν ἁρμονίας ἔχοντας ἐπιτηδείως, πρῶτος δὲ διάφορα ἐς τοσοῦτον μέλη ὑπ' αὐτοῖς ηὔλησε τοῖς αὐλοῖς» (*Παυσ.* Θ, 12. 4, *Ἀθήν.* ΙΔ, 631). Αἱ αὐλητρίδες ἔπαιζον διαύλους συνοδεύουσαι τὴν ὄρχησιν κατὰ τὰ συμπόσια. Ἐξ ὅσων δὲ γνωρίζομεν φαίνεται ὅτι ὁ διὰ τὸν δώριον τρόπον αὐλὸς εἶχεν ἄνω δύο μόνον ὀπάς, ἀπέληγεν εἰς σχῆμα κέρατος πρὸς τὰ ἄνω ἐστραμμένου καὶ παρῆγεν ἤχους βραδεῖς καὶ βαρεῖς, προσομοίους πρὸς τοὺς τοῦ σημερινοῦ φαγόττου, ἐνῷ ὁ διὰ τὸν λύδιον, σχήματος μικροτέρου, ἐχρησίμευε διὰ μέλη ζωηρὰ καὶ ταχέα, καὶ ἦτο δύο εἰδῶν, γυναικεῖος καὶ ἀνδρικὸς *(γυναικήϊος, ἀνδρήϊος)*. Ὁ μὲν πρῶτος ἀνέπεμπεν ἤχους ὀξεῖς ἀναλόγους πρὸς γυναικεῖαν

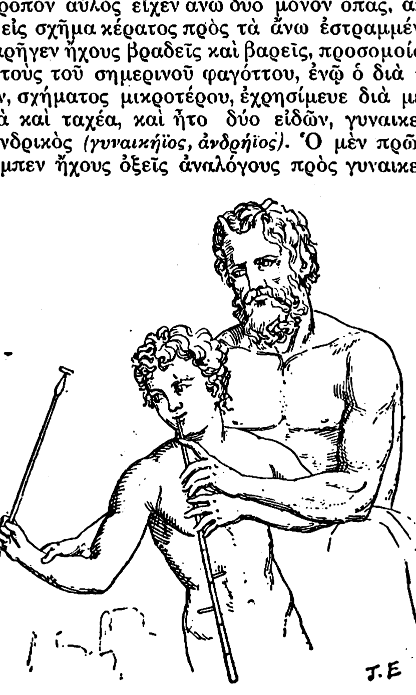

Ὁ Μαρσύας διδάσκων τὴν αὐλητικὴν εἰς τὸν Ὄλυμπον.
[Τοιχογραφία τῆς Πομπηΐας.]

φωνὴν (soprano), ὁ δὲ βαρεῖς ἀντιστοίχους πρὸς ἀνδρικὴν (tenore ἢ basso). Ἵνα μετριάζηται ἡ βιαιότης τῶν ἐξερχομένων ἤχων συνήθιζον οἱ Λυδοὶ αὐληταὶ καὶ αὐλητρίδες νὰ περιδένωσι τὰ πέριξ τῶν χειλέων καὶ τῶν παρειῶν διὰ δερματίνου ἱμάντος (*φορβεία, στόμις*). Ὁ τρίτος τῶν αὐλῶν, ὁ διὰ τὸν φρύγιον τρόπον, βαρύφωνος καὶ κατανυκτικός, ἦτο ἐν χρήσει διὰ τὰς πρὸς τιμὴν τῆς Κυβέλης θυσίας καὶ ἑορτάς.

Διὰ τῶν αὐλῶν ἐκανονίζοντο παρ' Ἕλλησι καὶ Ρωμαίοις αἱ ὀρχήσεις εἰς τὰς θυσίας, ἑορτάς, κηδείας, ἰδιωτικὰ συμπόσια, καὶ δι' αὐτῶν ἐρρυθμίζετο ἡ κωπηλασία τῶν ἐρετῶν. Κατὰ τὰς ὀρχήσεις τῶν διονυσιακῶν πομπῶν καὶ πανηγύρεων ἐχρησιμοποιεῖτο περισσότερον ὁ *δίαυλος*, παιζόμενος ἰδίως ὑπὸ γυναικῶν, τῶν *αὐλητρίδων*.

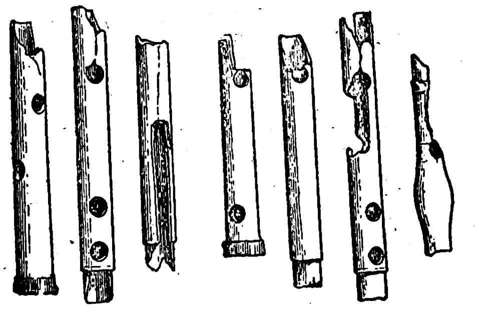
Αὐλοὶ Ἀλεξανδρινοὶ ἐξ ἐλεφαντοστοῦ.

Οἱ σημερινοὶ αὐλοὶ (flûte, flau o), ἐκ τῶν ἀρχαίων ἕλκοντες τὴν καταγωγήν, διαιροῦνται εἰς μετὰ καὶ ἄνευ ράμφους αὐλοὺς (flûte à bec). Ὁ μετὰ ράμφους αὐλός, σήμερον ἐν παντελεῖ ἀχρηστίᾳ, συνίστατο ἐκ σωλῆνος ξυλίνου ἢ ἐλεφαντίνου κωνικῶς διατρήτου. Τὰ διάφορα πρότυπα αὐτοῦ, ὧν τὸ μῆκος ἐποίκιλλε ἀπὸ 40 ἑκατοστ. μέχρι 1.35, ἀπήρτιζον οἰκογένειαν ἧς τὰ κυριώτερα μέλη ἦσαν κατὰ τὸν Πραιτώριον (1619) τὰ ἑξῆς: ὑψίφωνος, μεσόφωνος, βαρὺς κατὰ πέμπτην καὶ βαθύς, ἀποτελοῦντα τελείαν τετραμερῆ συναυλίαν. Εἶναι ὁ τύπος τῶν μετὰ ράμφους αὐλῶν ὁ ἐν χρήσει κατὰ τοὺς χρόνους Λουδοβίκου ΙΓ' καὶ ΙΔ' μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Λοῦλλι. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀπῶν ἦτο συνήθως 8 ἢ 9 (ἡ ἐνάτη διὰ τοὺς ἀριστερόχειρας). Τὰ μεγάλα πρότυπα ἦσαν ἀκόμη ὡπλισμένα καὶ διὰ τεσσάρων κλειδῶν. Οἱ ἀδελφοὶ Ὠττὲρ (Hautterre) (1700) μνημονεύονται ὡς περίφημοι παῖκται καὶ κατασκευασταὶ αὐλῶν μετὰ ράμφους. Τὸ ἕτερον εἶδος τοῦ αὐλοῦ, ὁ πλαγίαυλος (βλ. λ.), ὑπῆρχεν ἤδη ἀπὸ τοῦ μεσαίωνος. Δ. ΛΑΥΡΑΓΚΑΣ

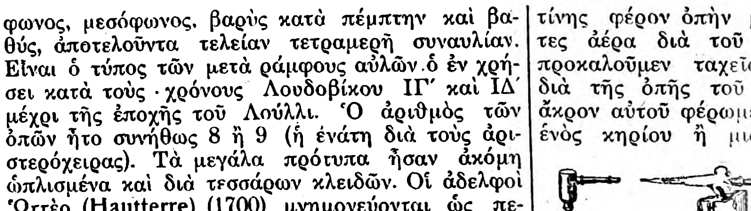
Τύποι σημερινοῦ αὐλοῦ.

— *[Ἀτμομηχ.]* Σωλὴν ἐξ ὀρειχάλκου, σιδήρου ἢ χαλκοῦ, συνήθους ἐξωτερικῆς διαμέτρου 35 μέχρις 60 χιλιοστῶν, χρησιμοποιούμενος εἰς τοὺς σιδηροδρομικοὺς καὶ ναυτικοὺς ἰδίως ἀτμολέβητας, οἵτινες ὡς ἐκ τούτου αὐλωτοὶ ἢ αὐλοφόροι ἐπονομάζονται. Οἱ σωλῆνες οὗτοι, οἵτινες καὶ *ἀεριαυλοὶ* καλοῦνται, διατίθενται εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀτμολέβητος κατὰ τρόπον, ὥστε τὰ θερμὰ ἀέρια τῆς καύσεως ἐκ τῆς ἑστίας νὰ ὁδεύουν διὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ των πρὸς τὸν καπνοθάλαμον θερμαίνοντα τὸ πρὸς ἀτμοποίησιν ὕδωρ, ὅπερ περιβάλλει τὰς ἐξωτερικὰς ἐπιφανείας αὐτῶν. Τὰ ἄκρα τῶν αὐλῶν στερεοῦνται ἐπὶ δύο πλακῶν, *αὐλοφόρων* καλουμένων, διὰ κάμψεως καὶ ἡλώσεως τῶν χειλέων των. Αἱ πλάκες οὕτω, ἐφ' ὧν πακτοῦνται οἱ αὐλοὶ καὶ ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία εὑρίσκεται πρὸς τὸ μέρος τῆς ἑστίας, ἡ δ' ἑτέρα πρὸς τὸ μέρος τοῦ καπνοθαλάμου, στερεοῦνται ἔναντι ἀλλήλων ἐν μέρει ὑπ' αὐτῶν τούτων τῶν αὐλῶν ἐξ ὧν ἀριθμός τις φέρει εἰς τὰ ἄκρα ἑλικωτὸν σπείρωμα· οἱ τελευταῖοι οὗτοι αὐλοὶ καλοῦνται *αὐλοὶ - συνδέται* ἢ *συνδετῆρες - αὐλοί*. Γενικῶς ἡ διάμετρος τῶν μὲν ἁπλῶν αὐλῶν κατασκευάζεται συνήθως διὰ τὴν εὔκολον διάβασιν αὐτῶν εἰς τὸ ἐμπρόσθιον ἄκρον κατὰ 2 ἕως 3 χιλιοστὰ μεγαλυτέρα τῆς τοῦ ὀπισθίου, τῶν δὲ συνδετήρων - αὐλῶν κατὰ 3 ἕως 6 χιλιοστά. Ἡ ἐξωτερικὴ διάμετρος τῶν συνδετήρων - αὐλῶν, ἐξ ἄλλου, διατηρεῖται ὅπως καὶ ἡ τῶν συνήθων αὐλῶν, ἡ ἐσωτερικὴ ὅμως γίνεται μικροτέρα, διότι τὸ πάχος τῶν αὐλῶν τούτων λαμβάνεται μεταξὺ 7 - 10 χιλιοστῶν. Οἱ συνδετῆρες - αὐλοὶ χρησιμοποιοῦνται κυρίως εἰς τοὺς ναυτικοὺς ἀτμολέβητας, σπανιώτερον δὲ εἰς τοὺς σιδηροδρομικοὺς τοιούτους. Δ. Κ. ΑΣΗΜΑΚΟΣ

—*[Στρατ.]* Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ τοῖς Βυζαντινοῖς ὠνομάζετο *αὐλὸς* πολιορκητική τις μηχανή, χρησιμεύουσα διὰ τὴν ἐπὶ τῶν ἐχθρικῶν τειχῶν εἰσπήδησιν τῶν πολιορκητῶν. Ἀπετελεῖτο ἐκ μιᾶς ἐλαφρᾶς στοᾶς, ἐκ ξύλων καὶ δερμάτων κατασκευαζομένης, στερεουμένης δ' ἐπὶ δύο κατακορύφων ἱστῶν (ὕψους ἀναλόγου πρὸς τὸ προσβαλλόμενον τεῖχος) προσηρμοσμένων ἐπὶ τροχοφόρου τινὸς βάσεως ἥτις συνήθως ἦτο **χελώνη** (βλ. λ.). Ὁ αὐλὸς ἐσωτερικῶς εἶχεν ὕψος ἀνδρὸς ὀρθίου καὶ ἐνόπλου, πλάτος ὅσον ἀπῃτεῖτο διὰ νὰ ἐξέρχωνται ἐξ αὐτοῦ 2—4 ἄνδρες συγχρόνως (δηλ. 1 μ. 50—3 μ. 00) καὶ μῆκος 10 τὸ πολὺ μέτρων. Τοιουτοτρόπως δι' ἑνὸς αὐλοῦ ἠδύναντο νὰ ριφθῶσιν ἐφ' ἑνὸς σημείου τοῦ ἐχθρικοῦ τείχους 25—50 ἄνδρες. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

—αὐλὸς ***ἀεροφόρος*** *[Ναυτ. Φαρ.]*· βλ. λ. **ἀεροφόρος** αὐλός.

— αὐλὸς ***βλητικὸς*** *[Πυροβ.]*. Σωλὴν χαλύβδινος, τιθέμενος εἰς τὸ κοῖλον τοῦ πυροβόλου, μὲ τὸν ἄξονά του ταυτιζόμενον πρὸς τὸν ἐκείνου διὰ μέσου εἰδικοῦ ὑποθήματος, καὶ χρησιμεύων διὰ τὴν ἄνευ σημαντικῆς δαπάνης ἐκπαίδευσιν τῶν πυροβολητῶν εἰς τὴν βολήν, καθ' ὅσον τὸ σκοπεῦον πυροβόλον, ἀντὶ πραγματικῶν βλημάτων, βάλλει διὰ φυσιγγίων πολυβόλου μικροῦ διαμετρήματος, τιθεμένων ἐν τῷ κοίλῳ τοῦ αὐλοῦ, ὅστις διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτο φέρει ἐλατήρια πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐμφράξεως καὶ παρακύκλους κανονίζοντας τὴν ἐνέργειαν τῶν ἐλατηρίων. Ὁ ἐπίσημος οὗτος ὅρος ἐτέθη κατὰ μέρος ἐπ' ἐσχάτων, ἐπικρατήσαντος τοῦ ἀνεπισήμου, ἀλλ' ἴσως προσφυεστέρου, «*σωλὴν γυμνασίων*». Σ. Ε. Λ.

— αὐλὸς ***καμινευτὴρ*** *[Τεχν.]*. Ἁπλοῦν ὄργανον, διὰ τοῦ ὁποίου δύναταί τις ν' αὐξάνῃ τὴν θερμαντικὴν ἐνέργειαν μιᾶς φλογὸς καὶ νὰ κατευθύνῃ συγχρόνως αὐτὴν πρὸς τὴν κατάλληλον ἑκάστοτε διεύθυνσιν. Χρησιμοποιεῖται ἰδίως ὑπὸ τῶν χρυσοχόων διὰ τὴν τῆξιν μικρῶν ποσοτήτων μετάλλων καὶ συγκολλήσεις, καθὼς καὶ εἰς τὰ ὀρυκτολογικὰ ἐργαστήρια διὰ τὴν ὑποβολὴν τῶν πρὸς ἀναγνώρισιν ὀρυκτῶν εἰς πυρογνωστικὰς δοκιμάς.

Ὁ καμινευτὴρ αὐλὸς ἀποτελεῖται ἐκ δύο μεταλλικῶν σωλήνων, ἐλαφρῶς κωνικῶν, ἡνωμένων κατ' ὀρθὴν γωνίαν διὰ κυλινδρικοῦ θαλαμίσκου· ὁ εἷς ἐκ τῶν σωλήνων ἔχει μῆκος 20—25 ὑφεκ. καὶ φέρει μικρὰν ἐπιστόμιον χοάνην, ὁ δὲ ἄλλος, μήκους 7—8 μόνον ὑφεκατ., ἀπολήγει εἰς ράμφος ἐκ πλατίνης φέρον ὀπὴν μικρᾶς διαμέτρου. Ἐμφυσῶντες ἀέρα διὰ τοῦ στόματος εἰς τὴν χοάνην, προκαλοῦμεν ταχεῖαν ἐκροὴν ρεύματος ἀέρος διὰ τῆς ὀπῆς τοῦ ράμφους τοῦ αὐλοῦ. Ἂν τὸ ἄκρον αὐτοῦ φέρωμεν εἰς ἐπαφὴν μὲ τὴν φλόγα ἑνὸς κηρίου ἢ μιᾶς λυχνίας οἰνοπνεύματος εἰς τρόπον, ὥστε νὰ θίγῃ σχεδὸν τὴν θρυαλλίδα, δημιουργεῖται μακρὰ κυανῆ φλὸξ *(φλὸξ ὀξειδωτική)*· ἂν δὲ τὸ ράμφος τοῦ αὐλοῦ τηρηθῇ εἰς ποιάν τινα ἀπὸ τῆς θρυαλλίδος ἀπόστασιν, ἡ ὅλη φλὸξ λαμβάνει τὴν κατεύθυνσιν τοῦ ρεύματος τοῦ ἀέρος σχηματίζουσα μακρὸν φωτεινὸν κῶνον, οὗτινος μόνον τὸ ἄκρον περιβάλλεται ἀπὸ ὠχρῶς ὑποκύανον ζώνην *(φλὸξ ἀναγωγική)*.

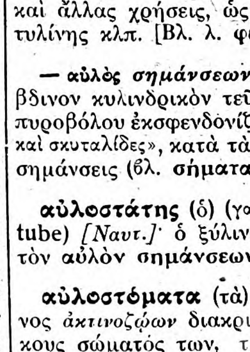

1=Καμινευτὴρ αὐλός.
2=Φλὸξ ὀξειδωτική.
3=Φλὸξ ἀναγωγική.

Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ καμινευτικοῦ αὐλοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ ἐφεύρεσις ὀφείλεται εἰς τὸν Berzelius, ἐπενοήθησαν καὶ ἄλλοι φυσητῆρες παρομοίου σκοποῦ, ἀλλὰ μὲ σημαντικώτερα ἀποτελέσματα, διὰ τὴν συγκόλλησιν ἢ κοπὴν μετάλλων, τῆξιν τῆς ὑέλου καὶ ἄλλας χρήσεις, ὡς οἱ δι' ἀεριόφωτος, δι' ἀσετυλίνης κλπ. [Βλ. λ. **φυσητῆρες**.] —Ω.

— αὐλὸς ***σημάνσεων*** *[Ναυτ.]*. Σιδηροῦν ἢ χαλύβδινον κυλινδρικὸν τεῦχος, ἀφ' οὗ, ὡς ἀπὸ μικροῦ πυροβόλου ἐκσφενδονίζονται οἱ «ἀστέρες», αἱ «ρωμαῖ- καὶ σκυταλίδες», κατὰ τὰς νυκτερινὰς ἀπὸ τῶν πλοίων σημάνσεις (βλ. **σήματα** ***νυκτερινά***). Σ. Ε. Λ.

αὐλοστάτης (ὁ) (γαλλ. porte-tube ἀγγλ. rocket-tube) *[Ναυτ.]*· ὁ ξύλινος ὀκρίβας ὁ ὑποβαστάζων τὸν **αὐλὸν σημάνσεων** (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

αὐλοστόματα (τὰ) (Aulostomata) *[Ζῳολ.]*. Γένος *ἀκτινοζῴων* διακρινόμενον ἐκ τοῦ λίαν ἐπιμήκους σώματός των, τελείως πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων, καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ μικροτάτων ἀκανθῶν. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς περὶ τὰς Ἀντίλλας, τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Πολυνησίαν θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

αὐλοστομίδαι (αἱ) (Fistularidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἀκανθοπτερυγίων ἰχθύων διακρινομένων ἐκ τοῦ ὅτι τὰ ὀστᾶ τῆς κεφαλῆς εἶναι ἐπιμήκη καὶ σχηματίζουσιν εἶδος αὐλοῦ, εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ὁποίου εἶναι τὸ στόμα. Περιλαμβάνει πολλὰ γένη ἰθαγενῆ τοῦ Ἰνδικοῦ καὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ. —Ω.

αὐλόστομον (τὸ) (Aulostoma) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀκανθοπτερυγίων ἰχθύων τῆς οἰκογενείας τῶν *αὐλοστομιδῶν*. Ἔχουσι σῶμα μακρόν, κεκαλυμμένον

Digitized by Google

ὑπὸ μικρῶν λεπίων, καὶ οὐρὰν ρομβοειδῆ. Ζῶσιν ἐν τῷ Ἰνδικῷ καὶ τῷ Εἰρηνικῷ Ὠκεανῷ. —Ω.

αὐλόσφαιρα (ἡ) (Aulosphaera) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀκτινοζῴων μὴ εἰσέτι καταταχθὲν εἰς ὡρισμένην τινὰ οἰκογένειαν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *αὐλόσφαιρα ἡ κομψὴ* (Aulosphaera elegantissima), ἥτις διακρίνεται ἐκ τῶν μεμονωμένων οὕτως εἰπεῖν, τμημάτων τοῦ σκελετοῦ της, ἅτινα εἶναι τοποθετημένα εἰς κεντρικὴν κοιλότητα καὶ τὸ σύνολον σχηματίζει κανονικὴν περίπου σφαῖραν. Δ. Ν. Π.

Αὐλότοπος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παραμυθίας τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1920) 349. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γλάβιστα*. Εἰς τὴν κοινότητα ἐπίσης ἐσχάτως ὑπήχθη καὶ ὁ συνοικισμὸς *Σούλι Σαμωνίδος*. Δ. Ε. Μ.

Αὐλοῦ *Κρήνη* ἢ *Αὐλοκρήνη* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Κοιλὰς παρὰ τὴν Ἀπάμειαν, ἐξ ἧς πηγάζουσιν οἱ ποταμοὶ Μαίανδρος καὶ Μαρσύας.

— **Αὐλοῦ** *Μπασῆ* *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας Χαριουπόλεως τοῦ ἐν Ἀ. Θράκῃ νομοῦ Ραιδεστοῦ, ὅπερ ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς εἶχε μετονομασθῆ εἰς *Μπασιά*.

αὐλοφόρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ φέρων αὐλούς, ὁ αὐλωτός.

— **αὐλοφόροι** *πλάκες* *[Ἀτμομηχ.]*. Πλάκες κυκλικαὶ ἐφ' ὧν στερεοῦνται· οἱ αὐλοὶ τῶν αὐλοφόρων ἀτμολεβήτων καὶ αἵτινες ἡλοῦνται περιφερειακῶς εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀτμολέβητος. Τὸ πάχος τῶν πλακῶν τούτων δέον ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἀντέχῃ εἰς τὴν πίεσιν τοῦ ἀτμοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ δέον νὰ ἐπαρκῇ διὰ τὴν στεγανὴν στερέωσιν τῶν αὐλῶν. Οὕτω δι' ἐξωτερικὰς διαμέτρους αὐλῶν κυμαινομένας μεταξὺ 35—40 χιλιοστῶν εἰς τὸ σημεῖον τῆς πακτώσεως, τὸ πάχος τῶν μὲν ἐκ ρευστοπαγοῦς σιδήρου πλακῶν εἶναι περὶ τὰ 10 χιλιοστά, τῶν δὲ ἐκ χαλκοῦ περὶ τὰ 18—20 χιλιοστά. Διὰ μεγαλυτέρας διαμέτρους δ'αὐλῶν καὶ δὴ μέχρις 80 χιλιοστῶν τὸ πάχος τῶν πλακῶν ε κανονίζεται ἐκ τοῦ τύπου: $δ/8 + 5 = ε$. Γενικῶς τὸ πάχος τῶν αὐλοφόρων πλακῶν τῶν ἑστιῶν πρέπει νὰ περιορίζεται εἰς τὸ δυνατὸν ἐλάχιστον, διὰ νὰ ἀποφεύγηται ἡ ἐπ' αὐτῶν συσσώρευσις θερμότητος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς τῶν καπνοθαλάμων δι' ἃς λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει καὶ τὰς ἐξ ὀξειδώσεως φθορὰς δυνάμεθα νὰ τὸ παραδεχώμεθα κατά τι μεγαλύτερον. Δ. Κ. ΑΣΗΜΑΚΟΣ

Ἄυλσφορντ (Aylesford), *Χένετζ-Φίντς, κόμης τοῦ—*. Ὑδατογράφος καὶ εἰκονόφιλος Ἄγγλος, γεννηθεὶς ἐν Λονδίνῳ τῷ 1751 καὶ θανὼν τῷ 1812. Ὑπῆρξε ζωγράφος μὲ τάλαντον καὶ θαυμαστὴς θερμὸς τῶν πινάκων τοῦ Ρέμπραντ, γενόμενος εἷς τῶν τελειοτέρων μιμητῶν τοῦ μεγάλου τούτου ζωγράφου εἰς εἰκοσάδα ὑδατογραφιῶν αἵτινες εἶναι σπανιώταται. Εἶχε συγκεντρώσει ἀξιοσημείωτον συλλογὴν ἔργων χαρακτικῆς, μεταξὺ τῶν ὁποίων μία θαυμασία εἰκὼν τοῦ Ρέμπραντ. Ἡ συλλογὴ ηὐξήθη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Χένετζ-Φίντς καὶ ἐπωλήθη εἰς τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον τῷ 1848.

αὐλῳδία (ἡ) *[Μουσ.]*. Ἆσμα χορικὸν συνοδευόμενον ὑπὸ αὐλοῦ (βλ. λ. **αὐλητική**). Ἡ αὐλῳδία εἰσήχθη κατὰ πρῶτον εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ἀπόλλωνος συνδεδυασμένη μὲ τὸ **ὑπόρχημα** (βλ. λ.), ἐν ᾧ οἱ χορευταὶ ὠρχοῦντο ᾄδοντες τῇ συνοδείᾳ αὐλοῦ. Λ.

αὐλῳδός (ὁ)· ὁ ψάλλων συνοδείᾳ αὐλῶν.

αὐλών (ὁ) *[Ναυτ. Ἀκτογρ.]*. Ὅρμος ἔχων στενὸν τὸ εὖρος καὶ βαθεῖαν τὴν ἐν τῇ ἀκτῇ εἴσδυσίν του, συνήθως δὲ ἔχων ἀκτὰς ὧν ἡ κλίσις ποικίλλει ἀπὸ τοῦ ὑποκρήμνου ἕως τοῦ ἀποκρήμνου. Οἱ τοιοῦτοι αὐλῶνες, ὧν ἡ ἔξαλος ὅσον καὶ ἡ ὕφαλος τοπογραφία ἐπιτρέπει συχνότατα τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ὑπῆρξαν κοιλάδες ὧν κατεκλύσθη ἡ μισγάγγεια, εἶναι ὑποτυπώδεις μορφαὶ τῶν «*ἀναχύσεων*». Ὁ αὐλών, γενικῶς, εἰσδύει ἐν τῇ ἀκτῇ σχεδὸν εὐθέως, πάντως ἄνευ μεγάλων ἀνακαμπτῶν. [Βλ. καὶ λ. **βάλη** καὶ **αὐλέμων**.] Σ. Γ. Λ.

—*[Τοπογρ.]* Καλεῖται *αὐλὼν* ἐν τῇ Τοπογραφίᾳ μικρά τις κοιλάς, σχηματιζομένη ἐκ δύο ὁμαλῶς προσκλινουσῶν ἐδαφικῶν κλίσεων. Ἂν ὁ αὐλὼν εἶναι πολὺ στενὸς μεταπίπτει εἰς *χαράδραν* ἢ *μισγάγγειαν*. —Ω.

Αὐλών. Ἀρκάς, υἱὸς Τλησιμένους, ἀδελφὸς ἢ υἱὸς τοῦ Παρθενοπαίου. Οὗτος εἶχεν ἡρῷον ἐν Σπάρτῃ.

Αὐλών *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Ἀρχαία ὀνομασία τοῦ μεταξὺ Ἄνδρου καὶ Τήνου στενοτάτου διαύλου, τοῦ νῦν καλουμένου **Στενοῦ** (βλ. λ.).

—2) Χώρα ἐν τῇ Λαυρεωτικῇ τῆς Ἀττικῆς. Παρά τισιν ταυτίζεται πρὸς τὴν στενὴν κοιλάδα τῶν Λεγραινῶν.

—3) Πόλις τῆς Μεσσηνίας, ἐν ᾗ ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ τοῦ ἐπονομαζομένου Αὐλωνίου. Ὁ κάτοικος ἐλέγετο **Αὐλωνίτης**.

—4) Πόλις τῆς Ἰλλυρικῆς, ἧς ποιεῖται μνείαν ὁ Πτολεμαῖος. Νοτίως αὐτῆς ἐκτίσθη ἡ σήμερον σωζομένη πόλις.

—5) Πολίχνη τῆς Γόρτυνος Κρήτης, ἀναφερομένη ἐν τῇ ἀρχαϊκῇ ἐπιγραφῇ Γόρτυνος.

—6) Τετειχισμένη κώμη ἥτις ἔκειτο ἐν τῷ αὐλῶνι δι' οὗ ἐκρέει ἡ λίμνη τῆς Βόλβης (νῦν κοινῶς *Μπεσίκια*), εἰς τὸν Στρυμονικὸν κόλπον (ἢ *κόλπον τοῦ Ὀρφανοῦ* ἢ *τῆς Ρεντίνας*). Ὁ Θουκυδίδης περιγράφων τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Σπαρτιάτου Βρασίδου κατὰ τῆς Ἀμφιπόλεως λέγει ὅτι «ἄρας ἐξ Ἀρνῶν τῆς Χαλκιδικῆς ἐπορεύετο τῷ στρατῷ. Καὶ ἀφικόμενος περὶ δείλην ἐπὶ τὸν *Αὐλῶνα* καὶ Βρομίσκον ᾗ ἡ Βόλβη λίμνη ἐξίησιν εἰς θάλασσαν καὶ δειπνοποιησάμενος ἐχώρει τὴν νύκτα». Ὁ Βρομίσκος ἦτο ὡσαύτως ὀχυρὰ κώμη κλείουσα τὴν ἑτέραν τῆς στενωποῦ πλευράν. Ἡ στενωπὸς αὕτη ἐκαλεῖτο κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους *Ρεντίνα* (διατηρήσασα μέχρι σήμερον τὸ ὄνομα τοῦτο), καὶ ἦτο ὅπως καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὠχυρωμένη διὰ τοῦ ὁμωνύμου κάστρου οὗτινος τὰ ἴχνη καὶ σήμερον ἀκόμη διατηροῦνται. Ν. ΚΛΣ

—7) Ἐπισκοπὴ ὑπαγομένη εἰς τὴν μητρόπολιν Ἀθηνῶν. Κατά τινας νεωτέρους ἐρευνητὰς εἶναι τὰ *Σάλωνα* ἢ ἡ *Αὐλὶς* τῆς Βοιωτίας, φαίνεται ὅμως ὅτι πρέπει μᾶλλον νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὸ σημερινὸν *Αὐλωνάριον* τῆς Εὐβοίας. Ἡ ἐπισκοπὴ αὕτη ἀναφέρεται ἤδη ἐν τῇ «τάξει πρωτοκαθεδρίας», χρονολογουμένη πρὸ τοῦ ἔτους 723. Φραγκικὰ κείμενα μνημονεύουσι τὴν ἐν λόγῳ ἐπισκοπὴν ὑπὸ τὸν τύπον *Ἀβαλῶνα* (Avalona).

—**Αὐλὼν** *[Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.]*. Τὸ πρὸς τὴν ἐκβολὴν τμῆμα τοῦ εἰς τὸν Κυπαρισσιακὸν κόλπον ἐκβάλλοντος *Κυπαρισσήεντος* ποταμοῦ τῆς Μεσσηνίας *[Στράβ.* 301,3 καὶ χάρτης Müller IX Elis). Ὀφείλει πιθανῶς τὸ ὄνομά του εἰς τὸ πλωτὸν του διὰ τὰ ἐλαχίστου βυθίσματος πλοῖα τῆς ὁμηρικῆς ἐποχῆς, δι' ἃ παρουσίαζεν ὁ *Αὐλὼν* οὗτος «αὐλῶνα ναύλοχον». Σ. Ε. Λ.

—**Αὐλὼν** (ἀλβαν. **Βλιόνες** ἢ **Βλιόρα**, τουρκ. **Ναυλῶνα**, ἰταλ. Valona) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ λιμὴν τῆς Β. Ἠπείρου, διατελοῦσης νῦν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Ἀλβανίας. Εἶναι ὁ καλύτερος καὶ ἀσφαλέστερος λιμὴν τῶν ἀλβανικῶν ἀκτῶν, ἐντὸς τοῦ ὁμωνύμου ὅρμου κείμενος, καὶ ὁ ἐγγύτερος πρὸς τὴν Ἰταλίαν, προστατευόμενος ἀπὸ τὴν νησῖδα Σάσωνα, ἥτις τὸν καθιστᾷ ὀχυρώτατον, καὶ τὸ ἀκρωτήριον Γλῶσσα, βορειοτάτην προέκτασιν τῶν *Ἀκροκεραυνίων*. Ἔχει τακτικὴν ἀτμοπλοϊκὴν συγκοινωνίαν μὲ τὴν Τεργέστην, Φιοῦμε, Βρινδήσιον καὶ ἄλλους αὐστριακοὺς καὶ ἰταλικοὺς λιμένας. Ὡσαύτως συγκοινωνεῖ ἀεροπορικῶς δὶς τῆς ἑβδομάδος μὲ τὸ Δυρράχιον, τὰ Τίρανα καὶ τὴν Κορυτσᾶν. Ἡ πόλις ἀπέχει $1^1/_2$ μίλλιον ἀπὸ τῆς παραλίας τοῦ ὁμωνύμου λιμένος, ἔχει δὲ γραφικὴν ὄψιν μὲ τοὺς μιναρέδες της καὶ τὰς οἰκίας τῶν εὐπόρων κατοίκων· περιβάλλεται ἀπὸ κήπους, ἐλαιῶνας καὶ ἀμπελῶνας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἑλώδεις ἐκτάσεις αἵτινες καθιστοῦν τὸ κλῖμα αὐτῆς νοσηρόν. Ἡ περιοχὴ εἶναι κυρίως γεωργικὴ καὶ κτηνοτροφική, παράγουσα κριθήν, ἀραβόσιτον, βάμβακα, ἔλαιον, πρόβατα, δέρματα καὶ βούτυρον. Τὰ προϊόντα ταῦτα κυρίως προορίζονται διὰ τὴν ἐξαγωγήν, ὡς καὶ ἡ ἐξ ὀρυχείου, ὑπὸ γαλλικῆς ἑταιρείας ἐκμεταλλευομένου, ἐξαγομένη ἄσφαλτος· φαίνεται συνάμα ὅτι καὶ πετρελαιοπηγαὶ ὑπάρχουν, δι' ἃς γίνονται ἐξερευνήσεις. Ὁ Αὐλὼν εἰσάγει μάλλινα καὶ βαμβακερὰ ὑφάσματα, μέταλλα καὶ πετρέλαιον. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται καὶ μὲ τὴν βιομηχανίαν ὅπλων, τὴν ἁλιείαν καὶ τὴν παραγωγὴν ἅλατος ἐκ τῶν πλησίον ἁλυκῶν.

Διοικητικῶς ἡ πόλις ἐπὶ μὲν τουρκοκρατίας περιελαμβάνετο εἰς τὸ βιλαέτιον τῶν Ἰωαννίνων, σήμερον δ' εἶναι πρωτεύουσα (6 χιλ. κάτοικοι, ἐξ ὧν πολλοὶ Ἕλληνες) τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἔχοντος ἔκτασιν 1360 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων καὶ 42.445 κατοίκους. —Ω.

Ὅρμος Αὐλῶνος.— Μέγιστος κολπίζων ὅρμος, εἰς 50 μίλ. ΒΔ τοῦ βορείου στομίου τῆς Κερκυραϊκῆς θαλάσσης, ἀποτελῶν τὸ ΝΑ ὅριον τοῦ Ἀδριατικοῦ καὶ σχηματιζόμενος μεταξὺ τῆς χερσονησιζούσης προβολῆς τῶν Ἀκροκεραυνίων καὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Βορείου Ἠπείρου. Τὸ βόρειον στόμιον αὐτοῦ διανοίγεται μεταξὺ τῆς νησῖδος Σάσωνος καὶ τῆς γλώσσης *Γκρῦκα* εἰς ἣν ἄλλοτε, πρὶν ἡ κοίτη τοῦ ἐκτραπῇ πρὸς βορρᾶν, ἐξέβαλλεν ὁ Βουγιούκας (Ἀῶος)· ἄλλοι πάλιν, μᾶλλον ἀκριβολόγοι, δέχονται ὡς κέρατα τοῦ κόλπου, ΝΔ μὲν τὴν ἄκραν Λιγκουέτα ἢ Γλῶσσαν (πλάτ. 40° 25' $^1/_2$ Β, μῆκ. 19° 17' $^2/_3$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2701: Gulf of Cattaro to Corfu καὶ 1589*: Valona bay), ΒΑ δὲ τὴν ἄκραν Τρεπόρτι (πλάτ. 40° 30' Β., μῆκ. 19°. 25' Ἀν.). Κατὰ τὴν δευτέραν ὅθεν ἐκδοχήν, τὸ μὲν εὖρος του ἀνέρχεται εἰς 5 $^1/_4$ μίλ. ἡ δὲ εἴσδυσίς του εἰς 9 $^1/_2$. Τὰ βάθη του, ἄνω τῶν 5 ὀργυιῶν ἔγγυς τῆς ἀκτῆς—ἐξαιρέσει ὑφαλοπλασίου τῆς ΒΑ ἀκτῆς, ἐμφανίζοντος ἀβαθῆ μεταξὺ τῶν ἄκρων Τριπόρτι καὶ Πελάσγια—φθάνουν ἕως 28 ὀργυιῶν πρὸς τὸ κέντρον τοῦ ὅρμου. Αἱ ἀκταί του παρουσιάζονται, ΒΑ μὲν καὶ νοτίως ὁμαλαί, ἀνατ. βουνώδεις, πρὸς δυσμὰς δέ, ὅπου χύνουν ἀποτόμως τῶν Ἀκροκεραυνίων αἱ κλιτύες, κρημνώδεις. Σχηματίζονται δὲ ἐν αὐταῖς τέσσαρες ὅρμοι, παρέχοντες, οἱ δύο πρῶτοι μάλιστα, ἀγκυροβόλια καταφυγῆς ἄριστα: ὁ *Ραγουζαῖος*, εἰς τὸ πρῶτον ἀπὸ νότου τεταρτημόριον τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τῶν Ἀκροκεραυνίων· τὸ *Πόρτο Ντουκάτι* ἀποτελοῦν τὸν νότιον τοῦ ὅρμου μυχόν, σχηματιζόμενον ἀπὸ ἀκτοταινίαν, εἰς ἣν σχηματίζονται ὕφορμος καὶ λιμνοθάλασσα Πασσαλιμὰν καὶ ὄπισθεν τῆς ὁποίας δασύλλιον Παλοράγκ· τὸ *Μπασσομάτο* κατὰ τὸν ΝΑ τοῦ ὅρμου μυχόν, πρὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Νίσμπορο· τέλος, ὁ ὅρμος *Σκάλα-Βλιόρα* κατὰ τὸν ἀν. τοῦ ὅρμου μυχόν, ἔχων πρὸς νότον αὐτοῦ τὴν ἄκραν *Πελάσγια*· ἐφ' ἧς ναυτικὸς φανὸς ἐρυθροῦ σταθεροῦ φωτὸς 6 μιλ., κατὰ τὸν Β δὲ μυχόν του, τοῦ Αὐλῶνος τῆς πόλεως τὸ ἐπίνειον Σκάλα-Βλιόρα, ἔχον φρούριον.

Ἡ τοποθεσία τοῦ κόλπου, ἀπὸ μὲν ἀπόψεως ναυσιπλοΐας εἶναι σωστικὴ εἰς τοὺς ναυτιλλομένους, διότι καίτοι οἱ ΒΔ ἄνεμοι καὶ οἱ «*μπόρα*» στέλλουσι στενοχωρημένον τὸν κλύδωνα ἐν τῷ κόλπῳ, τὰ χειμαζόμενα πλοῖα, πάντως στεγαζόμενα ἀπὸ τὰς κακοκαιρίας τοῦ τρίτου τεταρτοκυκλίου, εὑρίσκουσι, καὶ διὰ πᾶσαν ἄλλην κακοκαιρίαν, καταφύγιον εἰς τὸν Ραγουζαῖον καὶ τὸν Ντουκάτι.

Καταμεσῆς τοῦ μεταξὺ Λιγκουέτας καὶ Σάσσωνος στενοῦ, ἔχοντος εὖρος 2 1)2 μιλ., διέρχεται τὸ ἀπὸ Αὐλῶνος εἰς Ὀτράντο ὑποβρύχιον καλώδιον. Τοῦτο κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1913 ἀπέκοψε μετημφιεσμένος εἰς ἁλιέα ὁ ἔφεδρος ἀνθυποπλοίαρχος Γεώργιος Βαφειάδης, ἐθελοντὴς τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, καταστήσας οὕτω ἀδύνατον τὴν τηλεγραφικὴν ἐπικοινωνίαν τῶν πολιορκουμένων Ἰωαννίνων πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἥτις ἐξετελεῖτο δι' Αὐλῶνος μέσῳ δυτικῆς Εὐρώπης, τῶν ἐναερίων διὰ Βαλκανικῆς τηλεγραφικῶν γραμμῶν καταστραφεισῶν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Λιμνοθάλασσα Αὐλῶνος.— Μεγάλη λιμνοθάλασσα, διαστάσεων $5^1/_2$ μιλ. ἀπὸ Β πρὸς Ν καὶ $3^1/_2$ ἀπὸ Ἀν. πρὸς Δ. κατέναντι καὶ ΒΑ τῆς Σάσωνος καὶ εἰς $2^1/_2$ μίλ. τοῦ Αὐλῶνος, τῆς πόλεως. Χωρίζεται ἀπὸ τῆς θαλάσσης διὰ λεπτῆς ἀκτοταινίας σχηματισθείσης διὰ τῶν ἰλύων τοῦ Ἀῴου, ἃς συνώθησαν ἐκεῖ τοῦ Ἀδριατικοῦ τὰ ρεύματα καὶ οἱ ἀπὸ τῆς Ἰταλίας ἄνεμοι, καὶ ἀποφράξασης οὕτω, ὡραῖον ἐκεῖ ὑπάρξαντά ποτε λιμένα, ὃν μετέβαλον εἰς λιμνοθάλασσαν (βλ. **ἀκτὴ** *[Σχηματισμὸς χθαμαλῶν ἀκτῶν]*)· ἤδη, ὁ αἰγιαλὸς τῆς ἀκτοταινίας της ἀποτελεῖ τὸν ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν κόλπον τοῦ Αὐλῶνος αἰγιαλόν. Ἐν τῇ λιμνοθαλάσσῃ, ἥτις ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Ναυλωναγκιέλ*, γλῶσσα ἀμμώδης *Σβερνέτς* καλουμένη, χωρίον παρόχθιον φερώνυμον καὶ πέντε νησῖδες, ἐπὶ δὲ τῆς ἀκτοταινίας τὰ φέροντα ἰταλικὰ τοπωνύμια, ἄκρα *Πεσκιέρα* (Peschiera) καὶ ὕφορμος *Πόρτο Νουόβο* (Porto Nuovo). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **[ΙΣΤΟΡ.]** Πλησίον τῆς σημερινῆς πόλεως ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἀρχαιότητι, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πτολεμαίου, ὁμώνυμος πόλις περὶ ἧς οὐδεμία ἄλλη πληροφορία διεσώθη. Ἡ περιοχὴ αὐτῆς ἀνῆκεν εἰς τὴν Χαονίαν, ἣν κατῴκουν οἱ Χάονες, ἓν τῶν Ἠπειρωτικῶν ἐθνῶν. Εἰς ταύτην ἀνῆκε ἡ χώρα τῶν Ὠρικείων, ἔνθα πρώτη πόλις ὑπῆρχε τῆς Ἠπείρου ὁ *Ὠρικός*, κείμενος πλησίον που τοῦ σημερινοῦ Αὐλῶνος. Ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου αἱ παράλιοι τῆς Ἠπείρου ἐπαρχίαι (συνεπῶς καὶ ὁ Αὐλὼν) ἦσαν ἀβασίλευτοι καὶ ἐκυβερνῶντο ὀλιγαρχικῶς. Αὗται εἶναι αἱ μόναι πληροφορίαι διὰ τὴν πόλιν κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Κατὰ τὴν βυζαντιακὴν ἐποχὴν ὁ λιμὴν τοῦ Αὐλῶνος διεδραμάτισε σπουδαῖον μέρος ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Διότι διὰ τοῦ Αὐλῶνος καὶ τοῦ Δυρραχίου εἰσέβαλλον εἰς Ἀλβανίαν καὶ Ἤπειρον καὶ δι' αὐτῶν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Χερσόνησον οἱ ἀπὸ δυσμῶν ἐπιδρομεῖς, ἐνῷ τοὐναντίον αἱ ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου εἰς τὴν Ἰταλικὴν ἐπιδρομαὶ οὐδέποτε ἔσχον ὡς ὁρμητήριον τὸν Αὐλῶνα.

Ὅταν ὁ Νορμανδὸς τυχοδιώκτης Ροβέρτος Γισκάρδος ἀπεφάσισε νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τῶν χωρῶν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας συνεκέντρωσε τὸν στόλον του εἰς Βρινδήσιον, ἐκεῖθεν ἔπλευσεν εἰς Αὐλῶνα, κατόπιν εἰς Βουθρωτὸν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Δυρράχιον, ὅπου ἀπεβίβασε τὰ στρατεύματά του (1081) καὶ ἐπολιόρκησε τὸ φρούριον. Μετὰ δύο ἔτη ὁ υἱός του Βοημοῦνδος, συντριβεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ, ὑπεχώρησε εἰς Αὐλῶνα καὶ ἐκεῖθεν ἔπλευσεν εἰς Ἰταλίαν (1083). Τὸ ἐπιὸν ἔτος (1081) οἱ δύο ἕτεροι τοῦ Ρ. Γισκάρδου υἱοί, Ρογέριος καὶ Γίδας, ἐκκινήσαντες ἐξ Ὀτράντου καὶ Βρινδησίου, ἀπεβιβάσθησαν εἰς Αὐλῶνα καὶ ἐκεῖθεν εἰσέβαλον εἰς Μακεδονίαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Βοημοῦνδος ἐπιδραμὼν καὶ πάλιν τῷ 1107 κατὰ τοῦ Βυζαντίου εἰς Αὐλῶνα ἀπεβιβάσθη καὶ καταστήσας αὐτὸν βάσιν του ἐδέχετο ἐκεῖθεν τὰς ἐξ Ἰταλίας πεμπομένας ἐνισχύσεις καὶ ἐφόδια.

Digitized by Google

Κατὰ τὰς ἐκστρατείας τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου ἐναντίον τῶν κατακλυζόντων ἑκάστοτε τὴν Ἰταλίαν βαρβάρων (Γότθων, Φράγκων, Γερμανῶν, Λομβαρδῶν, Νορμανδῶν, κ.λ.) οὐδέποτε ὁ Αὐλὼν ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις καὶ ἀφετηρία αὐτῶν. Κατὰ τὰς Σταυροφορίας ὁ λιμὴν αὐτοῦ ἐχρησίμευσεν ἁπλῶς ὡς ὁρμητήριον τοῦ ἐπιτηροῦντος τὰς ἀκτὰς ἐκείνας βυζαντιακοῦ στόλου.

Ὅτε τῷ 1204 διελύθη ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ὑπὸ τῶν Λατίνων τῆς Δ' Σταυροφορίας καὶ αἱ χῶραι αὐτῆς διενεμήθησαν μεταξὺ τῶν ἐπιδρομέων, ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος σπεύσας κατέλαβε τὸν Αὐλῶνα καὶ συμπεριέλαβεν αὐτὸν ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθέντος τότε (1205) Δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου. Τῷ 1259, λόγῳ συναφθείσης ἐπιγαμίας μεταξὺ τῶν ἡγεμονικῶν οἴκων Ἠπείρου καὶ Νεαπόλεως, ὁ Αὐλὼν περιῆλθεν εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ δευτέρου, ἀλλ' ἐπ' ὀλίγον μόνον, καθότι τῷ 1284 ἀνακατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἐν τῷ μεταξὺ (ἀπὸ τοῦ 1261) εἶχον καταλάβει ἐκ νέου τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία ἤρχισε νὰ καταρρέῃ ραγδαίως. Τότε κατελήφθη καὶ ὁ Αὐλὼν ὑπὸ τῶν Σέρβων (1345) καὶ κατόπιν ὑπὸ τῶν Τούρκων (1417). Εἰς ἓν ἐκ τῶν σπασμωδικῶν ἐκείνων κινημάτων, δι' ὧν ἡ Δύσις ἐπολέμει τοὺς κατακλύσαντας τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην Τούρκους, οἱ Ἑνετοὶ κατέλαβον τὸν Αὐλῶνα (1690), ἀλλὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος ἐξεδιώχθησαν ἐκεῖθεν ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἵτινες ἐκράτησαν ἔκτοτε αὐτὸν μέχρι τοῦ 1912. Κατὰ τὸν ἐκραγέντα τότε πόλεμον ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος, Βουλγαρίας, Σερβίας καὶ Μαυροβουνίου ἐναντίον τῆς Τουρκίας, ὁ Ἰσμαὴλ Κεμάλ, τῇ ὑποκινήσει καὶ ὑποστηρίξει τῆς Ἰταλίας καὶ τῇ συγκαταθέσει τῆς Αὐστρίας, ἀπεβιβάσθη εἰς Αὐλῶνα καὶ ἐκεῖ μετά τινων προκρίτων Ἀλβανῶν ὑψώσας τὴν ἀλβανικὴν σημαίαν ἐκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἀλβανίας (28 Νοεμβρίου 1912). Ἄξιον ὅμως σημειώσεως εἶναι τοῦτο, ὅτι ἐπὶ Τουρκοκρατίας οἱ νότιοι Ἀλβανοὶ μὲ τὸν Αὐλῶνα ὡς κέντρον διέκειντο ἐχθρικώτατα πρὸς τοὺς βορείους μὲ τὸ Δυρράχιον· ὑπάρχουσι πολλὰ παραδείγματα αἱματηρῶν συμπλοκῶν ἐν τοῖς τουρκικοῖς στρατοπέδοις, ὁσάκις τὰ δύο ταῦτα φῦλα συνηντῶντο. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς πολιτικῆς των ἑνότητος προέβησαν πρὸς ἀλλήλους καὶ εἰς ἐχθροπραξίας.

Τῷ 1913 μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Ἰωαννίνων ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς προήλασε πρὸς Βορρᾶν. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ὅμως ἐσταμάτησε τὴν προέλασιν μέχρις ἑνὸς σημείου, μολονότι προσεκαλεῖτο ὑπὸ τόσων Ἑλλήνων τοῦ Αὐλῶνος, ζητούντων τὴν ἐλευθερίαν των. Ἔπραξε δὲ τοῦτο ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅπως μὴ θίξῃ τὴν ὑπερβολικὴν εὐαισθησίαν τῆς Ἰταλίας εἰς τὸ ζήτημα τοῦ Αὐλῶνος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅπως μὴ ἐπισύρῃ τὴν κατηγορίαν τῶν ξένων ἐπὶ κατακτητικοῖς σκοποῖς, ἀρκεσθεῖσα μόνον εἰς τὴν κατάληψιν τῶν μερῶν τῶν κατοικουμένων ὑπὸ συμπαγοῦς ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ.

Ὅταν μετά τινα ἔτη ἐκηρύχθη ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος, ἡ Ἀλβανία ἦτο κράτος ἀνεξάρτητον καὶ οὐδέτερον· ἐν τούτοις Αὐστριακοὶ ἀφ' ἑνὸς καὶ Ἰταλοὶ ἀφ' ἑτέρου κατέλαβον αὐτὴν ὁλόκληρον, καὶ τότε ὁ Αὐλὼν μετετράπη εἰς σπουδαιοτάτην πολεμικὴν βάσιν τῆς Ἰταλίας, ἥτις μετὰ τὴν ἧτταν τῶν Κεντρικῶν Δυνάμεων καὶ τὴν ἀποσύνθεσιν τῆς Αὐστρίας κατέλαβε τὴν Ἀλβανίαν ὁλόκληρον μέχρι τοῦ 1920, ὅτε ἐξεδιώχθη διὰ τῶν ὅπλων ὑπὸ τῶν ἐξεγερθέντων Ἀλβανῶν. Οἱ Ἰταλοὶ τότε συνεσπειρώθησαν εἰς Αὐλῶνα, ἀλλὰ πιεζόμενοι ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν καὶ μὴ ἐνισχυόμενοι ἐξ Ἰταλίας ἕνεκα τῆς ἀντιδράσεως τῶν σοσιαλιστῶν, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐκκενώσωσι καὶ τοῦτον, ἀρκεσθέντες εἰς τὴν κατοχὴν τῆς νησῖδος Σάσωνος, ἥτις ἔκτοτε τελείως ὀχυρωθεῖσα καὶ ἐφοδιασθεῖσα ἀποτελεῖ διὰ τοὺς Ἰταλοὺς μίαν κλεῖδα, οὕτως εἰπεῖν, τῆς σπουδαιοτέρας ἀπὸ Δυσμῶν θύρας τῆς Ἀλβανίας.

Ἐκκλησιαστικῶς ὁ Αὐλὼν ὑπάγεται εἰς τὴν Μητρόπολιν Βελεγράδων (Βερατίου). Ἀρχῆθεν ὅμως ὑπήγετο εἰς τὴν Μητρόπολιν Δυρραχίου καὶ κατόπιν εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχρίδος μέχρι τοῦ 1767. Οἱ ὀρθόδοξοι ἔχουν ἐν τῇ πόλει μητροπολιτικὸν ναὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Βλασίου.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΔΙΕΘΝ. ΔΙΚ.] Ἡ μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Λονδίνου τῆς 17)30 Μαΐου 1913 δημιουργηθεῖσα ἐν Ἀλβανίᾳ κατάστασις προεκάλεσεν οὐχὶ μόνον τὴν προέλασιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ὁ χαρακτὴρ τῆς ὁποίας ἦτο «καθαρῶς ἀστυνομικός, λόγοι δὲ φιλανθρωπίας καὶ ἀσφαλείας τῶν πρὸς τὴν Ἀλβανίαν συνόρων προεκάλεσαν αὐτήν», ὡς ἐδήλωσεν ὁ τότε πρωθυπουργὸς Ε. Βενιζέλος κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς Βουλῆς τῆς 14 Ὀκτωβρίου 1914, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀποβίβασιν εἰς Σάσωνα ἰταλικοῦ ἀγήματος, τὸ ὁποῖον ἐγκατέστησεν ὑγειονομικὸν σταθμὸν ἐν Αὐλῶνι, ὃν καὶ κατέλαβε τὴν 12)25 Δεκεμβρίου 1914 στρατιωτικῶς τῇ ἐπινεύσει τῆς Τριπλῆς Συνεννοήσεως. Ἡ τοιαύτη ἐπέμβασις τῆς Ἰταλίας ἐδικαιολογεῖτο τυπικῶς ἐκ τοῦ ὅτι αὐτὴ ἦτο ἡ μόνη ἐκ τῶν συμμετασχουσῶν εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν τοῦ Λονδίνου Δυνάμεων, ἥτις παρέμενεν εἰσέτι οὐδετέρα, πασῶν τῶν λοιπῶν οὐσῶν περιπεπλεγμένων ἤδη εἰς τὸν παγκόσμιον πόλεμον. Ἡ κατάληψις αὕτη ἐδικαιολογήθη διὰ τοῦ ἀπὸ 12 Φεβρουαρίου 1915 (ν. ἡ.) τηλεγραφήματος τοῦ τότε ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Σοννῖνο πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ Ἰταλὸν πρέσβυν δοῦκα Ἀβάρνα, εἰς ἀπάντησιν τοῦ ὑπὸ τοῦ βαρώνου Μπούριαν, ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Αὐστρίας, πρὸς τὴν ἰταλικὴν Κυβέρνησιν ἀπευθυνθέντος ὑπομνήματος. Ἐν τῷ τηλεγραφήματι τούτῳ ὡς ἑξῆς δικαιολογεῖται ἡ ὑπὸ τῆς Ἰταλίας κατοχὴ τοῦ Αὐλῶνος.

Ἡ ἀρχὴ καὶ βάσις τῆς καταλήψεως τοῦ Αὐλῶνος εὕρηται «ἐν τῇ θέσει ἐν ᾗ ἕνεκα τῆς Εὐρωπαϊκῆς συγκρούσεως εὑρέθησαν αἱ δυνάμεις αἱ ὑπογράψασαι τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Λονδίνῳ Συνδιασκέψεως», αἵτινες κατὰ τὴν Ἰταλίαν ἐξηκολούθουν ἰσχύουσαι καὶ μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον καὶ περὶ τῶν ὁποίων μόνον αὐτὴ διετέλει ἐν θέσει νὰ προνοήσῃ περὶ περιφρουρήσεως «ὡς διατελοῦσα ἐν οὐδετερότητι· τοῦτο δ' ἐξηγεῖ καὶ δικαιολογεῖ διατὶ οὐδαμόθεν ἠγέρθησαν ἀντιρρήσεις, ὅτε κατελαμβάνομεν προσωρινῶς τὴν Σάσωνα καὶ τὸν Αὐλῶνα, πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ προφυλάξωμεν τὰ σπουδαῖα ταῦτα Ἀλβανικὰ μέρη ἀπὸ γεγονότων, ἅτινα ἤθελον προκαλέσει σοβαρὸν διεθνῆ ἀντίκτυπον. Τυγχάνει ὄντως γνωστὸν ὅτι ὁ Αὐλὼν εὑρίσκετο ὑπὸ ἐπικειμένην ἀπειλὴν ταραχῶν ἕνεκα τῶν συγκρουομένων φιλοδοξιῶν τῶν Γκέγκηδων καὶ τῶν Ἠπειρωτῶν. Οἱ Ἠπειρῶται εἶχον ἀποδοκιμασθῆ ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Κυβερνήσεως, ἀλλ' οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ διατρέφῃ χιμαιρικὰς ἐλπίδας περὶ τῶν συνεπειῶν αἵτινες θὰ προήρχοντο ἐξ Ἠπειρωτικῆς καταλήψεως τοῦ Αὐλῶνος». Ἐν συνεχείᾳ δὲ ἐτονίζετο ἡ κατοχὴ τοῦ Αὐλῶνος ὡς «ἀναπόφευκτος» (Ἰταλικὴ Διπλωματικὴ Βίβλος 1915). Ἡ Ἰταλία μετὰ τὴν εἰς τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον συμμετοχήν της καὶ τὴν ὑπὸ τῆς Αὐστρίας κατάληψιν τῆς Β. Ἀλβανίας, ἐπεξέτεινε τὴν στρατιωτικὴν κατοχήν της μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Β. Ἠπείρου (βλ. καὶ λ. **Ἀλβανία** *[Διεθν. Δίκ.]*).

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

— **Αὐλὼν** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Αὐλῶνος τῆς ἐπαρχίας Τριφυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Καραμουσταφᾶ*. Κάτ. (1920) 571. Εἰς τὴν κοινότητα, ἀριθμοῦσαν συνολικῶς 894 κατοίκους, ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Καλλίσταινα*, *Σκλαβέϊκα* καὶ *Τρουκάκι*. Πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' ὁ Αὐλὼν ἦτο εἷς ἐκ τῶν 8 δήμων τῶν ἀποτελούντων τὴν ἐπαρχίαν Τριφυλίας, ἔχων τὴν περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Ἀγαλιανῆς*, *Ἀγριλιᾶς*, *Βανάδας*, *Γλυκορίζου* (τέως *Μουρτάτου*), *Καραμουσταφᾶ*, *Κεφαλόβρυσης* (τέως *Ριπεσίου*), *Κοπανίτσης*, *Πλατανίων*, *Σιδηροκάστρου* καὶ *Σιτοχωρίου* (τέως *Πιτσιῶν*).

Δ. Ε. Μ.

— **Αὐλὼν** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ὠρωπίων τῆς ἐπαρχίας Ἀττικῆς, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σάλεσι*, κοινότερον δὲ *Κακοσάλεσι*. Εἰς τὴν κοινότητα, ἀριθμοῦσαν συνολικῶς (1928) 1800 κατοίκους, ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Ἀσπροχώρι* (τέως *Μποῦγα*). Μετὰ τῆς Σκάλας Ὠρωποῦ συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χμτρ. 10,700).

Δ. Ε. Μ.

— **Αὐλῶνος, τέως δῆμος**—. Εἷς ἐκ τῶν ἀποτελούντων πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' τὴν ἐπαρχίαν Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας 9 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Ἁγ. Γεωργίου*, *Αὐλωναρίου*, *Ἀχλαδερῆς*, *Βαρυμπόπης*, *Μονόδρυ*, *Ὀκτωνιᾶς*, *Ὁρίου* καὶ *Ὡρολογίου*.

Δ.Ε.Μ.

Αὐλωνάριον *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Αὐλῶνος* τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1920) 1394. Εἰς τὴν κοινότητα, ἀριθμοῦσαν συνολικῶς 1745 κατοίκους, ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Βοῦζι* καὶ *Κουρβῖνον*, ὡς καὶ ἡ *μονὴ Λευκῶν*. Παρὰ τὸ Αὐλωνάριον συμβάλλουσιν οἱ χείμαρροι *Κάναλις*, *Καμάρα* καὶ *Χόνδρος*, ἔνθα καὶ γέφυρα σιδηρᾶ μήκους 24 μ., ἐκεῖθεν δὲ βαίνουσι πρὸς τὴν θάλασσαν ἐκβάλλοντες εἰς τὸ Αἰγαῖον ἐν θέσει *Στόμιον*.

Δ. Ε. Μ.

Αὐλῶνας, **Γεώργιος**. Ὁπλαρχηγὸς ἐκ τῆς βορειοτάτης ἐπαρχίας τῶν Κεραυνίων, συμμετασχὼν ἀπὸ τοῦ 1821 εἰς τὸν ἑλληνικὸν Ἀγῶνα, ὃν ὑπηρέτησε γενναιότατα, πάντοτε δὲ ὡς ἀξιωματικός. Τῷ 1827 ἦτο μεταξὺ τῶν ἀπαρτισάντων τὸ ἡρωϊκὸν σῶμα τοῦ Καραϊσκάκη, εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ ὁποίου ἐπολέμησε μέχρι τέλους. Διὰ τὸν Ἀγῶνα διέθεσεν ὅλην τὴν περιουσίαν του (γρόσια 9728).

Γ. Χ. Κ.

Αὐλωνία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας ἐπὶ τοῦ Ἑλλησπόντου κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ (1143—1180), ἵνα ἐγκαταστήσῃ ἐν αὐτῇ τοὺς Ἰταλοὺς αἰχμαλώτους τοὺς ἐξ Ἰταλίας πεμφθέντας αὐτῷ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου.

Ν. ΚΛΣ

— **Αὐλωνία** (κοινῶς ***Ἀλώνη***, τουρκ. ***Πασᾶ λιμὰν***) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἡ κεντρικὴ τῶν νήσων τῆς Προποντίδος, ἀπέχουσα ἀπὸ μὲν τῆς μικρασιατικῆς ἀκτῆς τοῦ κόλπου τῆς Ἀρτάκης $7\frac{1}{2}$ μίλ. πρὸς Β., ἀπὸ τῆς Προκοννήσου 4 μίλ. πρὸς Ν., χωριζομένη ἀπ' αὐτῆς διὰ τοῦ διαύλου τοῦ Μαρμαρᾶ, ἀπὸ τῆς χερσονήσου τῆς Ἀρτάκης $1\frac{1}{2}$ μίλ. πρὸς Δ. καὶ ἀπὸ τῆς ἀδελφῆς νήσου *Ἀφουσία* $1\frac{1}{2}$ μίλ. πρὸς Ἀν. Εἰς τὴν ΒΔ ἀκτήν της τὸ χωρίον Ἀλώνη (βλ. λ.) εἰς τὸν μυχὸν τοῦ ὅρμου τοῦ σχηματίζοντος, μετὰ τοῦ νησίου Κουγιοὺς Ἀντασσί, τὸν ἀσφαλῆ λιμένα Πασᾶ λιμάν, ἀπὸ ἐγγὺς ἐκεῖ χωρίου ὀνομαζόμενον.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου ἀνήρχετο πρὸ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου εἰς 4500 ψυχὰς περίπου, ἀποτελούμενος ἐξ Ἑλλήνων, πλὴν ἐλαχίστων Τούρκων (Black sea Pilot, 1908, σελ. 75), ὧν ἡ ἀναλογία ἦτο 2% τὸ πολύ. Ἐξεκενώθη ὅμως καὶ αὕτη, δυνάμει τῆς συνθήκης περὶ ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν, τῷ 1923, καὶ διὰ τοῦτο ἐπιβάλλεται νὰ διασώσωμεν τὰ ἑλληνικὰ ὡς πρὸς τὴν ἀκτογραφίαν της τοπωνύμια, περιγράφοντες ἀπὸ τοῦ λιμένος Πασᾶ λιμὰν καὶ κατὰ τὴν φορὰν τῶν δεικτῶν ὡρολογίου: ἄκρα *Ἀρβανίτικος*, ἡ βορεία τῆς νήσου ἐσχατιά· ἄκρα *Ἅγιος Νικόλαος*, ὀλίγον ἀνατολικώτερον τῆς προηγουμένης, σχηματίζουσα μετ' αὐτῆς ὕφορμον· ἀκρωτ. *Μανώλης*, ἡ ΒΑ τῆς νήσου ἄκρα καὶ ἐγγὺς χωρίον *Βωρή*· μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ ἀκρωτ. *Παπποῦς*, ΝΑ τῆς νήσου ἄκρας (πλάτ. 40° 27', μῆκ. 27° 40', χάρτ. ἀγγλ. 224: Sea of Marmara καὶ 2240: Pasha Liman harbour), ὅρμος μέγας ἀντικρύζων τὴν Κύζικον, ἐν ᾧ νησίζουσα ἄκρα *Νησάκι* καὶ χωρίον *Χοχλιὰ* ἐπὶ χερσονησῖδος ἧς ὁ ἰσθμὸς ὀνομάζεται *Ἁλυκή*· ἄκρ. *Ἅγιος Γεώργιος* εἰς $1\frac{1}{2}$ μίλ. ΔΒΔ τοῦ Παπποῦς· ἀκρωτήριον *Κόκκινη Πέτρα*, ἡ νοτία τῆς νήσου ἄκρα· ὅρμος *Σκοπιά*, μεταξὺ τῶν δύο προμνησθέντων ἀκρωτηρίων καὶ χωρίον φερώνυμον εἰς τὸν μυχὸν τοῦ ἀκρωτηρίου *Ἀργυρό*, ἡ ΝΔ τῆς νήσου ἐσχατιὰ καὶ πρὸ αὐτῆς νησὶς *Παναγίτσα*. Κατόπιν, ἡ δυτικὴ ἀκτή, χωριζομένη ἀπὸ τῆς *Ἀφιουσιᾶς* διὰ τοῦ στενοῦ Ἀραμπλάρ.

Σ. Ε. Λ.

Αὐλωνιᾶς *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς ΝΔ ἀκτῆς τῆς νήσου Χίου μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Βενέτικο* καὶ *Μεστά*.

αὐλώνιον (τὸ) (Aulonium) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κολυδιδῶν*. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ εἶναι: σῶμα ἐπιμῆκες καὶ κατά τι κυρτὸν πρὸς τὸ ραχιαῖον αὐτοῦ τμῆμα, κεραῖαι ἀρκετὰ βραχεῖαι καὶ παρεντεθειμέναι μεταξὺ τοῦ ἄκρου τοῦ μετώπου· ἑκάστη κεραία ἀποτελεῖται ὑπὸ ἕνδεκα ἀρθρώσεις, ἐξ ὧν αἱ τρεῖς τελευταῖαι σχηματίζουσι ροπαλοειδῆ, ἐπιμήκη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀπόφυσιν. Προθώραξ σχεδὸν τετράγωνος καὶ φέρων πρὸς τὴν ἄνω αὐτοῦ ἐπιφάνειαν τέσσαρας ἐπιμήκεις αὐλακώσεις. πόδες ἁπλοῖ ἀποτελούμενοι ἐκ τεσσάρων ἀρθρώσεων. Γνωστὰ δύο εἴδη, ἀπαντῶντα ἀμφότερα ἐν Εὐρώπῃ, ὧν γνωστότερον τὸ *αὐλώνιον τὸ δίχρωμον* (Aulonium bicolor). Τὸ μῆκος τοῦ ἐντόμου τούτου φθάνει τὰ 4 περίπου χιλιοστόμετρα, ζῇ ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ τῶν διαφόρων κορμῶν τῶν δένδρων, ὅπου ἀναπτύσσονται καὶ αἱ κάμπαι του. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ σώματός του εἶναι ζωηρῶς ἐρυθρός, μὲ κεφαλήν, θώρακα καὶ τὸ κάτω μέρος τῶν ἐλύτρων μελανοϋπόφαιον.

Δ. Ν. Π.

Αὐλώνιος *[Μυθολ.]*. Ἐπώνυμον τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

αὐλωνίσκος (ὁ) *[Ναυτ. Ἀκτογρ.]*. Ὅρος, μόνον γραμματικῶς τυγχάνων ὑποκοριστικὸν τοῦ *αὐλών*, πράγματι ὅμως οὐδεμίαν σχέσιν ἔχων πρὸς αὐτόν, εἴτε σημαίνων χάνδακας διατέμνοντας τὰς ὑψηλὰς καὶ δὴ τὰς ἀπορρῶγας ἀκτάς, καθ' ὁριζόντιον ἔννοιαν (βλ. λ. **αὐλάκωσις** *[Ναυτ. Ἀκτογρ.]*).

Σ. Ε. Λ.

Αὐλωνίτης. Ἐπώνυμον ὅπερ φέρουσιν οἱ ἑξῆς ἀγωνισταί: —1) ***Ἰωάννης*** ἐξ Ἀθηνῶν. —2) ***Στάμος*** ἐξ Αἰγίνης.—3) ***Σωτήριος*** ἐξ Ἀθηνῶν.—4) ***Σωτήτριος***. Ἀγνώστου καταγωγῆς ἀναφέρεται ἁπλῶς μεταξὺ τῶν πεσόντων κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821.

—Ω.

—**Αὐλωνίτης**, ***Ἀναστάσιος***. Πρωτοπαπᾶς Κερκύρας (1693—1715) ἐκ τῶν δραστηριωτέρων πρωτοπαπάδων, υἱὸς τοῦ ἱερέως Γεωργίου καὶ ἀδελφὸς τοῦ λογιωτάτου Σπυρίδωνος, ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας. Ἐν τῷ Ἀρχειοφυλακείῳ σῴζονται ἔγγραφα ἀναφερόμενα εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ἐκκλησίας του καὶ τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὴν βενετικὴν κυβέρνησιν καὶ τὴν λατινικὴν Ἐκκλησίαν (Πρβλ. *Σπ. Κ. Παπαγεωργίου* Ἱστ. Ἐκκλ. Κερκύρας).

Π. Θ. Σ.

—**Αὐλωνίτης**, ***Σπυρίδων***. Κερκυραῖος λόγιος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἀσχολούμενος μετὰ πάθους εἰς ἀρχαιολογικὰς μελέτας καὶ κάτοχος ἀξιολόγου νομισματικῆς συλλογῆς. Ἦτο παροιμιώδης ἡ φιλοφροσύνη καὶ περιποίησις, τὴν ὁποίαν ἐπεδείκνυε πρὸς τοὺς ξένους λογίους τοὺς ἐπισκεπτομένους τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Σῴζεται μελέτη αὐτοῦ περὶ Νικοπόλεως καὶ Λευκάδος.

Α. Α. Π.

Ἀΰμ (Ayme), ***Ἰωάννης-Ἰάκωβος***. Γάλλος πολιτικὸς καὶ διακεκριμένος δικαστικὸς (1752—

Digitized by Google

1818). Κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τῆς Δημοκρατίας διωρίσθη μέλος τοῦ Συμβουλίου τῶν Πενταχοσίων. Ἀπελαθεὶς εἶτα εἰς Καϋένην, ἐπανῆλθεν ἐν Γαλλίᾳ τῷ 1800, καὶ διωρίσθη εἰς ἀνώτερα ἀξιώματα κρατικά.

Ἀϋμὰρ (Aymard), ***Ἀντώνιος***. Γάλλος στρατηγός, βαρῶνος τῆς Αὐτοκρατορίας (1773—1861). Καταταγεὶς ὡς ἐθελοντὴς τῷ 1792, διεκρίθη εἰς τοὺς πολέμους τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τῆς Αὐτοκρατορίας. Κατὰ τὴν παλινόρθωσιν τῶν Βουρβώνων ἀπεστρατεύθη, ἐπανῆλθε δὲ ἐν ἐνεργείᾳ μετὰ τὸ 1830, ὁπότε κατέστειλε τὴν ἀνταρσίαν τῆς Λυῶνος (Ἀπρίλιος 1834) καὶ ἐτιμήθη διὰ μιᾶς ἕδρας ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Εὐγενῶν. Ν. Ι. Θ.

— **Ἀϋμὰρ** (Aymard), ***Ἐδουάρδος-Ἀλφόνσος Ἀντώνιος, βαρῶνος***—. Στρατηγὸς Γάλλος (1820—1880). Ὑπηρέτησεν εἰς τὰς ἐκστρατείας τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Κριμαίας καὶ τοῦ Μεξικοῦ. Διωρίσθη ἀκολούθως γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς τοῦ Πεζικοῦ καὶ Κυβερνήτης τῶν Παρισίων (1878—80). Ν.Ι.Θ.

Ἀϋμέρικος ἢ **Ἀϋμέρικ** (Eymeric), ***Νικόλαος***. Κληρικὸς Ἱσπανὸς γεννηθεὶς καὶ θανὼν ἐν Ζερόνῃ (1320—1399) γενικὸς ἱεροεξεταστὴς τῆς Ἀραγῶνος. Ἐδίωξε σκληρῶς τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Λούλλη. Ἔγραψε πλεῖστα ἔργα, ἐν οἷς καὶ «Τὸ Διευθυντήριον τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως».

Ἀϋμῖνος (Aymino), ***Βικέντιος***. Ἰταλὸς φιλέλλην καταγόμενος ἐκ Μπόργκο Ματζῖνο, πολεμήσας ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως. Πρὸ αὐτῆς εἶχε διακριθῆ ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ στρατοῦ τοῦ Ναπολέοντος. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος παρέμεινεν ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ ἀπέθανε τῷ 1837 ἐν Ναυπλίῳ.

Ἀϋμὸν (Aymon). Πρίγκιψ τῶν Ἀρδεννῶν, Σάξων τὴν καταγωγήν, λαβὼν ἀπὸ τὸν Καρλομάγνον τὴν διοίκησιν τῆς χώρας ἐκείνης μὲ τὸν τίτλον τοῦ *δουκὸς τῆς Δορδόνης*. Ὑπῆρξεν ὁ πατὴρ τεσσάρων γενναίων υἱῶν—τῶν *Ρενόλδου, Γκουϊχάρδου, Ἀλάρδου* καὶ *Ριχάρδου*—, τοὺς ὁποίους οἱ Γάλλοι μυθιστοριογράφοι τοῦ Μεσαίωνος ἐδόξασαν μὲ τὸ ὄνομα «Οἱ τέσσαρες υἱοὶ Ἀϋμόν». Κατὰ τὴν παράδοσιν κατεῖχον, ἀπὸ κοινοῦ, ἕνα μόνον ἵππον, ὅστις ἐγένετο ἔνδοξος μὲ τὸ ὄνομα *Βαγιάρδος*. Τὸ δάσος τῶν Ἀρδεννῶν καὶ ὁ πύργος τοῦ Montauban ὑπῆρξαν τὸ θέατρον τῶν κατορθωμάτων αὐτῶν, ἀμυνομένων κατὰ τοῦ Καρλομάγνου, ὅστις εἶχε κηρύξει ἐναντίον των ἐξοντωτικὸν ἀγῶνα, διότι ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀϋμὸν εἶχε φονεύσει τὸν υἱόν του. Λέγεται ὅτι ὁ πρωτότοκος, Ρενόλδος τοῦ Montauban, ὁ ὁποῖος ἀπηθανατίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀριόστου εἰς τὸ ἔργον «Ρολάνδος ὁ Μαινόμενος», πρὶν δοξασθῇ μὲ τὰ πολεμικά του κατορθώματα, ὑπῆρξε μοναχός. Ὁ Froissard διηγεῖται τὴν ἱστορίαν των εἰς τὸ «Χρονικόν» του (τόμ. 3ος, κεφ. ιη΄).

Ὑπάρχει ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἱστορία τῶν τεσσάρων υἱῶν Ἀϋμόν» μυθιστόρημα, ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Huon de Villeneuve, τρουβαδοῦρον τοῦ ΙΓ΄ αἰῶνος, τὸ ὁποῖον ὄχι μόνον εἰς τὴν Γαλλίαν ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας χώρας ἐσημείωσεν ἐπιτυχίαν. —Ω

— **Ἀϋμὸν Ι.** (Aymon). Γάλλος ἱερεύς, ζήσας κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ΄ καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος. Ἔγραψε «Monuments authentiques de la religion des Grecs et de la fausseté de plusieurs Confessions de foi des chrétiens orientaux...» (Haye 1717). Εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦτο (εὑρισκόμενον ἐν τῇ Ἐθν. βιβλ. Ἀθηνῶν, ὑπ' ἀριθ. Θ. 820), δι' οὗ ἐζητεῖτο ἡ ἀπόδειξις τῆς συμφωνίας τῆς προτεσταντικῆς διδασκαλίας «πρὸς τὴν πίστιν τῶν μὴ ἐκλατινισθέντων Ἑλλήνων», περιέχεται πλουσιωτάτη συλλογὴ ἀνεκδότων ἐπιστολῶν τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως (σ. 1—200), ἐξιστόρησις τῶν κατ' αὐτοῦ σκευωριῶν τῶν Ἰησουιτῶν, τὸ κείμενον τῆς λουκαρείου ὁμολογίας καὶ τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις συνόδου τοῦ 1672 («ἀσπὶς ὀρθοδοξίας») μὲ ὁμοιότυπον τῶν ὑπογραφῶν τῶν μετασχόντων ταύτης. Δ.Σ.ΜΠΑΛΑΝΟΣ

Ἀϋμονιὲ (Aymonier), ***Στέφανος-Φραγκῖσκος***. Ἀξιωματικός, περιηγητὴς καὶ γλωσσολόγος Γάλλος, γεννηθεὶς ἐν Σαβοΐᾳ τῷ 1844. Ἀποσταλεὶς εἰς Κοχιγκίναν ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ πεζοναυτικοῦ στρατοῦ, ἐξετέλεσε καθήκοντα διοικητοῦ τῆς Καμπότζης, ἣν ἐξηρεύνησε διττῶς, γεωγραφικῶς καὶ ἀρχαιολογικῶς. Ἅμα τῇ ἐπιστροφῇ του ἐν Γαλλίᾳ διωρίσθη διευθυντὴς τῆς Ἀποικιακῆς Σχολῆς τῶν Παρισίων. Ἐκτὸς τῶν γλωσσολογικῶν καὶ ἐπιγραφικῶν ἐργασιῶν του ἐπὶ τῆς Καμπότζης ἐδημοσίευσε καὶ σπουδαίαν γενικὴν μελέτην περὶ τῆς χώρας ταύτης («Ἡ Καμπότζη, 1900—1912»). Ν. Ι. Θ.

Ἀϋμόντε (Ayamonte), ***Μαρκήσιος***. Εὐγενὴς Ἱσπανὸς ζήσας τὸν δέκατον ἕβδομον αἰῶνα. Συνωμοτήσας τῷ 1641 μετὰ τοῦ δουκὸς τῆς Μεδίνας, ἵνα καταστήσῃ ἀνεξάρτητον τὴν Ἀνδαλουσίαν, ἀπέθανεν ἐπὶ τοῦ ἰκριώματος. Ν. Ι. Θ.

Ἀϋμπ (Eyb), ***Ἀλβέρτος φὸν***—. Συγγραφεὺς Γερμανὸς (1420—1475). Διετέλεσεν ἀρχιδιάκονος τῆς Βιρτζβέργης. Συνέγραψε, μεταξὺ ἄλλων, τὴν «Ποιητικὴν Μαργαρίταν», «Ἐὰν πρέπῃ ὁ ἀνὴρ νὰ νυμφεύεται», καὶ τὸν «Καθρέπτην τῶν ἠθῶν». Ν. Ι. Θ.

— **Ἀϋμπ** (Eyb), ***Λουδοβῖκος φὸν*** —. Ἱππότης τῆς Φραγκωνίας (1417—1502). Ὑπηρέτησε τοὺς Μπουργκράβους τῆς Νυρεμβέργης, ἀνήκοντας εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Χοεντζόλλερν καὶ διετέλεσε σύμβουλος τοῦ Μαργράβου Ἀλβέρτου-Ἀχιλλέως (μετέπειτα Ἐκλέκτορος τοῦ Βρανδεμβούργου), εἰς ὃν παρέσχε μεγάλας στρατιωτικὰς καὶ διπλωματικὰς ὑπηρεσίας, ἀκολούθως δὲ τὸν υἱὸν τούτου. Ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τῶν στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ προστάτου του καὶ τὸ ἐνδιαφέρον ἔργον «Denkwürdingkeiten brandenburgischer hohenzollerschen Fürsten» ἐκδοθὲν ἐν Μπαϋρὼϋτ τῷ 1849 ὑπὸ τοῦ Hoepler. Ν. Ι. Θ.

Ἄϋμπελ (Eybel), ***Ἀδόλφος***. Ζωγράφος Γερμανὸς (1806—1882). Μαθητὴς τοῦ Κόλμπε καὶ μετέπειτα τοῦ Ντελαρὸς ἐν Παρισίοις, ἐπεδόθη εἰς τὴν ζωγραφικὴν ἱστορικῶν καὶ στρατιωτικῶν θεμάτων καὶ τῷ 1851 διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Καλῶν Τεχνῶν τοῦ Βερολίνου. Οἱ σπουδαιότεροί του πίνακες εἶναι: «Ἡ μάχη τοῦ Fehrbellin» (1846), «Ὁ ψαρᾶς καὶ ἡ κόρη του», «Περίπατος τοῦ Φάουστ» καὶ «ὁ Μπλοντὲλ ἐνώπιον Ριχάρδου τοῦ Λεοντοθύμου καὶ τῆς Αὐλῆς του». Ἅπαντας τοὺς πίνακάς του διακρίνει ἐπιμέλεια καὶ ἀκρίβεια ἐκτελέσεως, ὑστεροῦσιν ὅμως εἰς πρωτοτυπίαν καὶ χρωματισμόν. Ν. Ι. Θ.

Αὐνάν. Κατὰ τὸ βιβλίον τῆς Γενέσεως ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ (κεφ. 38 στ. 1—10) ὁ *Αὐνὰν* ἦτο δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Ἰούδα, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰακώβ, καὶ τῆς Χαναναίας Σαυά. Ὅταν ἀπέθανεν ὁ πρεσβύτερος αὐτοῦ ἀδελφὸς Ἤρ, εἶπεν ὁ πατὴρ Ἰούδας εἰς τὸν δευτερότοκον Αὐνὰν νὰ νυμφευθῇ, κατὰ τὰ κρατοῦντα παρ' Ἰουδαίοις, τὴν χήραν τοῦ Ἤρ, ὥστε τὸ γεννηθησόμενον τέκνον νὰ θεωρῆται ὡς τέκνον τοῦ θανόντος (ἀνίστανai σπέρμα τῷ ἀδελφῷ). Ὁ Αὐνὰν ὅμως, ἐπειδὴ τὸ γεννηθησόμενον τέκνον, κατὰ τὸν νόμον, δὲν θὰ ἐθεωρεῖτο ἑαυτοῦ ἀλλὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, «ὅταν εἰσήρχετο πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἐξέχεεν ἐπὶ τὴν γῆν, τοῦ μὴ δοῦναι σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ». Τοῦτο ἐφάνη πονηρὸν εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὸν ἐθανάτωσεν. Ἐκ τοῦ Αὐνὰν τούτου προῆλθε καὶ ἡ λέξις *αὐνανισμός*. Ω.

αὐνανίζομαι αὐτὸς δι' ἐμαυτοῦ ἀφροδισιάζομαι, δέφομαι. κοιν. μαλακίζομαι· τὸ δραστικὸν *αὐνανιστής*.

αὐνανισμὸς (ὁ), κοιν. *μαλακία* [*Ἰατρ.*]. Εἶναι τὸ σύνολον τῶν μέσων, ἅτινα μεταχειρίζεται τὸ ἄρρεν ἢ τὸ θῆλυ φῦλον, ὅπως προκαλέσῃ τεχνητῶς τὸν ἀφροδίσιον ὀργασμὸν (τὴν ἡδονὴν τὴν ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν γεννητικῶν ὀργάνων προερχομένην), ἐκτὸς δηλαδὴ τῆς φυσιολογικῆς συνουσίας.

Ὁ *αὐνανισμὸς* δύναται νὰ ὑπάρξῃ καὶ ἄνευ ἀποσπερματίσεως καὶ τότε καλεῖται *ἀτελής*. Ὁ *πραγματικὸς* ἢ *πλήρης* αὐνανισμὸς ἐμφανίζεται συνήθως κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας. Ὅταν ὁ αὐνανισμὸς παρατηρῆται εἰς μικροτέραν ἡλικίαν, καὶ μάλιστα κατωτέραν τῶν 5 ἢ 6 ἐτῶν, θεωρεῖται παρά τινων συγγραφέων, ἰδίᾳ Γερμανῶν (Thiemich, Moll), μᾶλλον ἀκίνδυνος. Τὸ τοιοῦτον δὲ δύναται κατὰ τὸν Cruchet, νὰ ἐξηγηθῇ καὶ ἐκ τοῦ ὅτι εἰς τὰ μικρὰ παιδιὰ δὲν ὑπάρχει ἀκόμη ἡ πραγματικὴ αἴσθησις τῆς ἡδονῆς, ἔστω καὶ ἂν παρατηρῆται διέγερσις τῶν γεννητικῶν ὀργάνων.

Ὁ Cruchet παραδέχεται ὅτι ὁ θεωρούμενος αὐνανισμὸς τῶν παιδίων, ἅτινα ἔχουσι κατωτέραν τῶν 5 ἐτῶν ἡλικίαν, εἶναι ψευδοαυνανισμὸς καὶ δέον νὰ καταταχθῇ εἰς τὰς συνήθεις ἕξεις τῆς παιδικῆς ἡλικίας, οἷαι εἶναι ἡ ἐκμύζησις τῶν δακτύλων, ἡ ρυθμικὴ κίνησις τῆς κεφαλῆς καὶ ἄλλαι· δι' ὃ καὶ προτείνει νὰ κληθῇ ἡ ἁπλῆ αὕτη κακὴ συνήθεια *πεοτιλλομανία* (ἐκ τοῦ τίλλομαι τὸ πέος). Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ τυπικὴ καὶ ἄνευ ἡδονῆς συνήθεια αὕτη τῆς βρεφικῆς ἡλικίας δύναται ἀσφαλῶς νὰ θεωρηθῇ ἀκίνδυνος, ἐφ' ὅσον δὲν καταλήγει βραδύτερον εἰς τὸν πραγματικὸν αὐνανισμόν.

Κατὰ τὸν Unger ὁ αὐνανισμὸς ἐμφανίζεται εἰς τὰ θήλεα ἀπὸ ἡλικίας 2—8 ἐτῶν καὶ εἰς τὰ ἄρρενα ἀπὸ ἡλικίας 7—14 ἐτῶν, καταντᾷ δὲ συνηθέστατον πάθος εἰς τὰ παιδιά, ἅτινα πλησιάζουσι τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν. «Δὲν ὑπάρχει σχεδὸν ἄνθρωπος, λέγει ὁ *Christian*, ὅστις νὰ ἀπέφυγεν ἀπολύτως τὴν κακὴν συνήθειαν ταύτην.»

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ φύλου δὲν εἶναι ἐπαρκῶς γνωστή· κατὰ τοὺς κλασσικοὺς συγγραφεῖς ἡ πάθησις αὕτη παρατηρεῖται ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν ἀρρένων, εἰς τοὺς ὁποίους συνήθως ἐμφανίζεται αὐθορμήτως, ἐνῷ εἰς τὰ θήλεα, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Lawson-Tait, ἡ κακὴ αὕτη συνήθεια εἶναι κυρίως μεταδοτικὴ καὶ ὀφείλεται εἰς ξένην ἐπίδρασιν ψυχικῆς φύσεως. Τὸ κύριον αἴτιον, ὅπερ προκαλεῖ τὸν αὐνανισμόν, εἶναι ἡ νευροπάθεια, δι' ὃ καὶ τὴν συνήθειαν ταύτην κατέχουσιν εἰς τὸν ὕψιστον βαθμὸν οἱ ἠλίθιοι ἢ εὐήθεις, οἱ ψυχικῶς δηλαδὴ ἀνάπηροι, οἱ ἀναγόμενοι ἰατρικῶς εἰς τὴν *ἰδιωτείαν*. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ἀναγομένων εἰς τὴν τάξιν ταύτην, δύναται νὰ εἴπῃ τις ὅτι πάντες σχεδὸν οἱ αὐνανιζόμενοι εἶναι ἠθικῶς καθυστερημένοι, ἐφ' ὧν βαρύνει μεγάλη νευροπαθὴς κληρονομικότης. Οὗτοι συνήθως πάσχουσι συγχρόνως ἐκ νυκτερινῶν φόβων, νυκτερινῆς ἀκρατείας τῶν οὔρων ἢ ἐμφανίζουσι τυπικὰ στίγματα νευρασθενείας, ὑστερισμοῦ ἢ ἐπιληψίας. Ἵνα ἱκανοποιήσωσι τὸ πάθος αὐτῶν ἀψηφοῦσι πᾶσαν ἀπειλήν, κατορθοῦσι πάντοτε νὰ ὑπεκφεύγωσι τὰ διάφορα παρουσιαζόμενα προσκόμματα καὶ εὐθὺς ὡς εὑρεθῶσι μόνοι ἐπιδίδονται εἰς τὸ κακὸν ἐλάττωμά των. Οἱ πλεῖστοι τῶν συγγραφέων παραδέχονται ἐπίσης ὅτι τοπικά τινα αἴτια δύνανται νὰ ἐπισύρωσι τὴν προσοχὴν τοῦ παιδὸς ἐπὶ τῶν γεννητικῶν αὐτοῦ ὀργάνων καὶ νὰ προκαλέσωσι διὰ τῆς ἕξεως τὸν αὐνανισμόν. Εἰς τὰ αἴτια ταῦτα δέον νὰ κατατάξῃ τις τὰς ποικίλας δερματικὰς παθήσεις, αἵτινες φέρουσι κνησμὸν (οἷαι εἶναι τὸ ἔκζεμα, ἡ κνίδωσις, ἡ ψώρα κτλ.), τὴν φίμωσιν εἰς τὰ ἄρρενα, τοὺς ὀξυούρους εἰς τὰ θήλεα, διότι οἱ σκώληκες οὗτοι ἐξέρχονται τοῦ ὀρθοῦ καὶ πολλάκις περιπλανῶνται ἐντὸς τοῦ κόλπου τῶν κορασίδων. Τὴν συνήθειαν ταύτην, λέγεται, ὅτι δύναται προσέτι νὰ φέρῃ ἡ μεγάλη ὀξύτης τῶν οὔρων.

Συνέπειαι.—Αἱ συνέπειαι τοῦ αὐνανισμοῦ παρεστάθησαν κάπως ὑπερβολικῶς παρὰ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Ὁ ἐπίκτητος αὐνανισμός, ὁ τυχαῖος, οὕτως εἰπεῖν, εἶναι δυνατὸν νὰ ἰαθῇ, διότι δὲν ἔχει βαθείας ῥίζας ἐν τῷ ὀργανισμῷ. Εἶναι μία κακὴ συνήθεια, βεβαίως ἀξιόμεμπτος, ἀλλ' εἶναι συνήθεια καὶ ὄχι νόσος. Πολλοὶ ἠυνανίσθησαν κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν, ἀλλ' ὀλίγοι ἔπαθον ἀνησυχητικὰς συνεπείας. Ὅταν ὅμως ὁ αὐνανισμὸς εἶναι παθολογικὴ κατάστασις καὶ ἐπαναλαμβάνεται κατὰ συνεχῆ διαστήματα, τότε ἀντιπροσωπεύει μίαν σοβαρὰν πάθησιν, ἥτις δύναται νὰ καταταχθῇ εἰς τὰς ἀνωμαλίας ἢ τὰς βλάβας τοῦ ἐγκεφάλου. Ὁ αὐνανισμός, ὅστις εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἁπλοῦν σύμπτωμα, τὸ ἀποτέλεσμα δευτερογενοῦς προηγουμένης νοσηρᾶς καταστάσεως, δύναται νὰ προκαλέσῃ, ἐκ τῆς μεγάλης ἐξασθενίσεως τὴν ὁποίαν φέρει, σοβαρωτάτας ἐπιπλοκὰς ἐξαρτωμένας ἐκ τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῆς ἀτομικῆς προδιαθέσεως ἑκάστου ἀτόμου. Οὕτω δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τις πῶς δύνανται νὰ καταλεχθῶσι μεταξὺ τῶν συνεπειῶν τοῦ αὐνανισμοῦ αἱ συνεχεῖς ἀκούσιαι ἀποσπερματίσεις, ἡ ἀταξία, ἡ παραφροσύνη, αὐτὴ ἡ φυμάτωσις τῶν πνευμόνων κ.τ.λ.

Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ἡ συνήθης συμπτωματολογία εἶναι ἡ ἀκόλουθος: Τὸ παιδίον καθίσταται ὀκνηρόν, ἀπαθές, ἀνίκανον πρὸς πᾶσαν πνευματικὴν ἐργασίαν, ἐμφανίζει ἐξασθένησιν τῆς μνήμης, αἰσθάνεται ἰλίγγους, βόμβους εἰς τὰ ὦτα, ἐλάττωσιν τῆς ὁράσεως. Ὁ ὕπνος αὐτοῦ εἶναι ἀνήσυχος, ταρασσόμενος ἀπὸ ἐφιάλτας καὶ ἀσελγῆ ὄνειρα. Ὅταν τὸ παιδίον ἀφυπνίζεται, αἰσθάνεται μεγαλυτέραν κόπωσιν ἐκείνης τὴν ὁποίαν εἶχε πρὶν κατακλιθῇ. Ὅταν περιπατῇ ταχέως ἀσθμαίνει. Ἡ ὄρεξις αὐτοῦ εἶναι ἠλαττωμένη, ἡ δίψα μεγάλη, ἡ πέψις βραδεῖα καὶ συνοδεύεται πολλάκις διὰ βορβορυγμῶν καὶ γαστραλγίας. Πάντα ὅμως τὰ συμπτώματα ταῦτα δὲν εἶναι πάντοτε χαρακτηριστικά.

Θεραπεία.—1ον) Πρέπει νὰ ἐξετάζωνται καλῶς τὰ ἐξωτερικὰ γεννητικὰ ὄργανα τοῦ παιδίου, νὰ κρατῶνται καθαρὰ καὶ νὰ ἐπιζητῆται ἡ θεραπεία τῆς τυχὸν ἐμφανιζομένης δερματικῆς παθήσεως. Ἐὰν παρατηρῶνται προσφύσεις εἰς τὴν κλειτορίδα ἢ τὸ πέος, δέον νὰ γίνηται ἡ ἀπαιτουμένη ἐπέμβασις. Ἐπίσης ἡ περιτομὴ εἶναι συμβουλευτέα ἐν περιπτώσει φιμώσεως. Οἱ σκώληκες θὰ καταπολεμηθῶσι διὰ τῆς καταλλήλου θεραπείας. 2ον) Πρέπει νὰ ἐπιτηρῆται τὸ παιδίον μετὰ περισκέψεως, ἀλλὰ νὰ ἐπιτηρῆται πάντοτε, ἰδίως εἰς τὰ σχολεῖα καὶ τὰ διάφορα οἰκοτροφεῖα, ἔνθα διὰ τοῦ κακοῦ παραδείγματος ἐπεκτείνεται πολλάκις σημαντικῶς ἡ διάδοσις τοῦ πάθους τούτου. Πρέπει ἐπίσης νὰ ἀπαγορεύωνται αὐστηρῶς ἐν τοῖς σχολείοις ἡ κυκλοφορία ἀσελγῶν βιβλίων καὶ ἀνηθίκων εἰκόνων καὶ ἡ παρουσία τῶν παίδων εἰς θέατρα ἐξάπτοντα τὴν φαντασίαν. Εἶναι δὲ προτιμότερον νὰ ἀποφεύγωνται αἱ τιμωρίαι καὶ αἱ πλήξεις, προστατευομένου τοῦ παιδὸς διὰ τῆς συνεχοῦς ἐπιτηρήσεως, χωρὶς αὕτη νὰ γίνεται ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς ἐνοχλητική. 3ον) Ἵνα ἐπισπᾶται ἀλλαχοῦ ἡ προσοχὴ τοῦ παιδίου, ὁ καλύτερος τρόπος εἶναι νὰ ἐπιδοθῇ τοῦτο εἰς παιδιὰς καὶ γυμνάσματα ἐν ὑπαίθρῳ, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ κινήσωσι τὸ ἐνδιαφέρον αὐτοῦ. 4ον) Ἐν περιπτώσει μεγάλης νευρικῆς διεγερτικότητος, καλὸν εἶναι νὰ γίνωνται ἐντριβαὶ διὰ χλιαροῦ ἢ ψυχροῦ ὕδατος ἢ καὶ ἁπλῆς ψυχρολουσίας ἐπὶ τῆς ῥάχεως καὶ τοῦ θώρακος ἢ καὶ ἐπίσης χλιαρὰ ἢ ψυχρὰ ἐπιθέματα, ἰδίως κατὰ τὴν πρωΐαν μετὰ τὴν ἀφύπνισιν τοῦ παιδίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Christian*, Onanisme. Dict. Dechambre. Ἀναφέρεται ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ *Comby*, Traité des Mal. des Enf. 1904, τόμ. 2ος σελ. 913. *Thiemich*, Onanie, masturbation. Handb. der Kinderheilk 1906 Bd. II. Häfte 2 σελ. 811—812.—*Moll*, Das sexualleben des Kindes. 1909 σελ. 168. —*Hutinel*, Onanisme. Les maladies des Enf. 1909, τ. 5ος

Digitized by Google

σελ. 957.—*Cruchet*, Onanisme. La pratique des mal. des Enf. 1912, τ. 5ος σελ. 655.

Σ. ΒΕΡΑΣ

'Αϋνὰρ (Aynard), ***'Εδουάρδος***. Φιλελεύθερος Γάλλος πολιτικὸς (1837–1913): Βαθὺς κάτοχος τῶν οἰκονομικῶν ζητημάτων, διεκρίθη διὰ τὰς συναφεῖς νομοθετικὰς ὑποδείξεις του. Διετέλεσε μέλος τῆς 'Ακαδημίας τῶν Πολιτικῶν 'Επιστημῶν καὶ τῆς 'Ακαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Ν. Ι. Θ.

Αὔνησις *['Αρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. 'Αρχαία παράκτιος τῆς Κιλικίας πόλις ἐπὶ τῆς ἀνατολ. ἀκτῆς τοῦ κόλπου τῆς *'Ατταλείας* ἀπέχουσα τοῦ *Κορακησίου* (*'Ανων.* «Σταδ. Μεγαλ. Θαλ.» § 208) ὀγδοήκοντα στάδια ΒΔ. Οἱ ἀρχαιολογοῦντες εἶχον περιέλθει εἰς στενοχωρίαν ὡς πρὸς τὸν ἀκριβῆ, ἐπὶ τῆς ἐρήμου ἤδη ἐκείνης ἀκτῆς τῆς θέσεως τῆς Αὐνήσεως προσδιορισμόν, ἕνεκα τῆς διὰ τὴν αὐτὴν θέσιν συμπτώσεως τῶν ὀνομασιῶν *Σύεδρα*, *'Αρσινόη* καὶ *Πτολεμαΐς*, ἃς ἐλάμβανε, φαίνεται, ἐφ' ὅσον κατὰ τὰς διαφόρους τῆς ὑπάρξεώς της ἐποχὰς ἤλλασσε κατάστασιν ἢ ὑπαγωγήν. Συνέβαλε δὲ εἰς τὴν σύγχυσιν ταύτην καὶ ἡ ἐγγὺς ἐκείνη, μεσόγειος ὅμως (4 χιλιόμετρα ἀπὸ τῆς ἀκτῆς), *'Αμαξια*, ἡ ὁποία ἔχουσα τὴν Αὔνησιν ὡς ἐπίνειον, δι' ἧς ἐξήγετο ἡ πλουσία τοῦ τόπου ναυπηγίσιμος ξυλεία, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν μερῶν ἅτινα ἐδώρησεν ὁ 'Αντώνιος πρὸς τὴν Κλεοπάτραν (*Στράβ.* 571,29), 'Ο C. Müller ('Ελάσσονες 'Ελλ. Γεωγρ. τόμος III χάρτης XXIV: Asiae ora maritima a Carno ad Cibyram) παραδέχεται ὡς θέσιν τῆς Αὐνήσεως τὴν ΝΑ ὄχθην τῆς ἐκβολῆς τοῦ ποταμίου Καρποὺζ 'Ιρμὰκ (πλάτ. 36° 35' ¼ Β, μῆκ. 31° 54' ⅛ 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 237: Kara burnu to Karadach burnu). Τὸ πλησιέστερον αὐτῇ χωρίον, τὸ *Γιουμὶκ-κιοϊ*, ἐπέχει τὴν θέσιν τῆς *'Αμαξίας*. Σ. Ε ΛΥΚΟΥΔΗΣ

'Αϋντὶ (Aydie), ***'Αλέξιος - Μαρία***. 'Ιππότης τῆς Μάλτας λαβὼν βαθμὸν ταξιάρχου. 'Εγεννήθη μεταξὺ τοῦ 1692 καὶ τοῦ 1698 καὶ ἀπέθανε τῷ 1768. 'Ερωτευθεὶς τὴν δίδα **'Αϊσσὶ** (βλ. λ.) ἀπέκτησεν ἐξ αὐτῆς μίαν θυγατέρα, ἥτις ἐνυμφεύθη ἀργότερον τὸν ὑποκόμητα τοῦ Ναντιά. Αἱ λεπτομέρειαι τῶν ἐρώτων των εὑρίσκονται, εἰς τὰς «'Επιστολὰς» τῆς δίδος 'Αϊσσέ, ἃς χαρακτηρίζει πάθος, εἰλικρίνεια καὶ ἅμιλλα ἀφοσιώσεως καὶ αὐτοθυσίας. Ν. Ι. Θ.

Αὐξάκια (τὰ) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὄρη τῆς Σκυθίας· βλ. **Ὤξεια**.

Αὐξακία *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν Σκυθίᾳ, ἧς ποιεῖται μνείαν ὁ Πτολεμαῖος. Εἶναι ἡ σημερινὴ *'Αούτς*.

αὐξάνω, ἰδιωματ. ***ἀξαίνω***· κάμνω τι νὰ αὐξηθῇ, νὰ λάβῃ ἐπίδοσιν: «αὐξάνω τὸ ἡμερομίσθιον, — τὰς ὥρας τῆς ἐργασίας,—τὴν δαπάνην.—τὰ εἰσοδήματα,—τὴν ἀγάπην, —τὴν στοργὴν κττ.»· || ἀμετάβ., λαμβάνω αὔξησιν, ἐπίδοσιν, ἐκτείνομαι, πληθύνομαι: «ηὔξησεν ὁ μισθός,—ὁ πληθυσμός, - ἡ ἐργασία κττ.»· || παροιμ. «τὸ ἀδγὸ ἅμα δὲν τὸ δείρῃς δὲν ἀξαίνει», ὅτι διὰ τῆς ἐπιεικείας καὶ τῆς συγκαταβάσεως δὲν ἐπιτυγχάνονται ἀγαθὰ ἀποτελέσματα.

Αὐξεντιάδης, ***Γεώργιος***. 'Εκ τῶν διδασκάλων τοῦ Γένους, οἵτινες ἐκαλλιέργουν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἐθνεγερσίαν. Τῷ 1813 ἦτο καθηγητὴς εἰς τὴν 'Ελλ. σχολὴν τοῦ Ζέμονος ἐν Αὐστρουγγαρίᾳ, τῷ 1820 δὲ τὸν εὑρίσκομεν χορηγὸν ὑπὲρ τῆς Σχολῆς τοῦ Βασιλείου Νικολάου, κατὰ τὸν «Λόγιον 'Ερμῆν». Τ. Χ. Κ.

Αὐξέντιος ***(μάρτυρες)***. —1) Τῇ 13ῃ Δεκεμβρίου τελεῖται ἡ μνήμη τοῦ κατὰ τὰ τέλη τοῦ τρίτου αἰῶνος μαρτυρήσαντος ἐν 'Αρμενίᾳ Αὐξεντίου, μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ Εὐστρατίου κλ. (Πρβλ. *Νικηφ. Καλλίστου* 'Εκκλ. 'Ιστ. 7, 14 ἐν *Migne* 'Ε. Π. 145, 1233—6).

—2) Μάρτυς τοῦ Χριστιανισμοῦ, ριφθεὶς εἰς τὰ θηρία, τῷ 307, ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης ἐπὶ Μαξιμίνου, κατὰ διαταγὴν τοῦ διοικητοῦ Παλαιστίνης Οὐρβανοῦ (Πρβλ. *Εὐσεβίου* «Περὶ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ μαρτυρησάντων,» ἔκδ. Ρωσ. 'Ακαδημίας «Εὐσεβίου ἅπαντα» 2,923).

—3) Νεομάρτυς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐκ Βελλᾶς τῆς 'Ηπείρου, ὑποστὰς τὸν δι' ἀποκεφαλισμοῦ μαρτυρικὸν θάνατον ἐν εἱρκτῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῇ 25ῃ 'Ιανουαρίου 1720, ὡς μὴ δεχθεὶς νὰ ἀρνηθῇ τὴν πίστιν του. 'Η κάρα του σώζεται ἐν τῇ μονῇ Ξηροποτάμου καὶ ἡ μνήμη του ἐπιτελεῖται τῇ 25ῃ 'Ιανουαρίου (*Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου* «Οἱ νέοι μάρτυρες» 'Αθῆναι 1922, σ. 32—33). Δ. Σ. Μ.

—Αὐξέντιος, ***Μεδιολάνων***. —1) 'Εκ Καππαδοκίας καταγόμενος καὶ 'Αρειανὸς τὸ φρόνημα, ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ 'Αρειανοῦ ἐπισκόπου 'Αλεξανδρείας Γρηγορίου πρεσβύτερος ἐν 'Αλεξανδρείᾳ καὶ τῷ 355, ἐξορισθέντος ἐκ Μεδιολάνων (τοῦ σημερινοῦ Μιλάνου) τοῦ ὀρθοδόξου ἐπισκόπου Διονυσίου, ἐξελέγη αὐτὸς ἐπίσκοπος Μεδιολάνων, καίτοι ἀγνοῶν τὴν λατινικήν. Φανατικὸς 'Αρειανός, κατεδικάσθη μετ' ἄλλων ὁμοφρόνων ὑπὸ τῆς ὀρθοδόξου ρωμαϊκῆς συνόδου τοῦ 369 (*Σωζομένου* 'Εκκλ. 'Ιστ. 3, 17 καὶ 6, 23 ἐν Migne 'Ε. Π. 67, 1065 καὶ 1348) καὶ ἄλλων συνόδων ἐν Γαλλίᾳ καὶ 'Ισπανίᾳ, ἀλλ' ἔχων τὴν ὑποστήριξιν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας παρέμεινεν ἐπὶ τοῦ θρόνου του μέχρι τοῦ θανάτου του (374), ὅτε τὸν διεδέχθη ὁ **'Αμβρόσιος** (βλ. λ.).

—2) 'Η ἀρειανόφιλος χήρα τοῦ αὐτοκράτορος Γρατιανοῦ, ἐπιτροπεύουσα τὸν ἀνήλικον υἱόν της Οὐαλεντινιανὸν Β', πρὸς ἑδραίωσιν τῶν ἀρειανικῶν ἀρχῶν της, παρεῖχε πράγματα εἰς τὸν ὀρθόδοξον ἐπίσκοπον 'Αμβρόσιον, ἰδίως ἀπὸ τοῦ 385. Ὄργανον τῶν σκοπῶν της εἶχεν 'Αρειανόν τινα *Μερκουρῖνον* καλούμενον καὶ ἐκ Σκυθίας καταγόμενον, ὅστις διὰ νὰ καταστῇ προσφιλέστερος εἰς τοὺς ὁμοδόξους του ἀρειανοὺς ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ πρὸ μικροῦ θανόντος ἐπισκόπου των Αὐξεντίου καὶ παρουσιάζετο ὡς ἐπίσκοπος Μεδιολάνων· προσεκάλεσε δὲ τῷ 386 τὸν 'Αμβρόσιον εἰς δημοσίαν συζήτησιν καὶ ἀπῄτει νὰ δοθῇ ναός, ἡ βασιλικὴ ἡ καλουμένη Portiana, εἰς τοὺς 'Αρειανούς. 'Ιδοῦσα ὅμως ἡ 'Ιουστίνη τὴν ἀντίστασιν τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ, ἐγκατέλιπε τὸν Αὐξέντιον καὶ συνεβιβάσθη μετὰ τοῦ 'Αμβροσίου. Δ. Σ. Μ.

— Αὐξέντιος ***(μελῳδός)***. 'Εγεννήθη ἐν Συρίᾳ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος, ἀλλ' ἄγνωστον ἐν ποίᾳ πόλει καὶ ἐκ ποίων γονέων. Περὶ τὸ 440—442 ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου εἶχε θεῖον ἐκ πατρὸς στρατηγόν, καὶ μαθὼν ὅτι ὁ θεῖος αὐτοῦ εἶχεν ἀποθάνει, παρουσιάσθη πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Θεοδόσιον τὸν νέον, ὅστις κατέταξεν αὐτὸν εἰς τὸ πρῶτον τάγμα τῶν ἱππέων. Κλίσιν ἰσχυρὰν ἐκ μικρᾶς ἡλικίας πρὸς τὸν μοναχικὸν βίον ἔχων ὁ Αὐξέντιος, στρατιώτης ὢν ἠσχολεῖτο εἰς τὴν μελέτην τῶν θείων, ἐφοίτα τακτικῶς εἰς τὸν ναὸν τῆς 'Αγίας Εἰρήνης κατά τε τὰς ἡμερινὰς προσευχὰς καὶ τὰς παννυχίδας, μετὰ δὲ τῶν φίλων του 'Ανθίμου, Σίττα καὶ Μαρκιανοῦ ἐπεσκέπτετο πολλάκις τὸν διάσημον μοναχὸν 'Ιωάννην, ἀσκητεύοντα πλησίον τοῦ 'Εβδόμου οὐ μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Περὶ τὸ 448 καταλιπὼν τὸν στρατῶνα ἀνῆλθεν εἰς τὸ περὶ τὰ δέκα μίλια μακρὰν τῆς Χαλκηδόνος ὄρος 'Οξεῖαν (τὸ σημερινὸν Καῒς δάγ), «τερπνότατον τοῖς σώζεσθαι βουλομένοις, ὑψηλὸν παρὰ πάντας τοὺς συγκειμένους λόφους, ψυχρόν τε καὶ ξηρόν», κατὰ Στέφανον τὸν διάκονον. 'Εν τῷ ἡσυχαστηρίῳ δὲ τούτῳ διαμένων ὁ Αὐξέντιος καὶ τὸν χρόνον αὐτοῦ ἀφιερῶν εἰς προσευχὰς καὶ μελέτας παμπληθεῖς ἐδέχετο ἐπισκέπτας, ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, Χαλκηδόνος καὶ ἄλλων μερῶν, τοὺς ὁποίους εἵλκυεν εἰς τὴν 'Οξεῖαν ἡ εὐρέως διαδοθεῖσα φήμη περὶ τοῦ Αὐξεντίου ὡς ἁγίου ἀνδρὸς καὶ «πολυϋμνήτου ἀσκητοῦ» (*Νικηφ. Καλλίτου* 'Εκκλ. ἱστορ. 14,52). Ὅτε δ' ὁ αὐτοκράτωρ Μαρκιανὸς καὶ ὁ Πατριάρχης 'Ανατόλιος συνεκάλεσαν (451) τὴν Δ' ἐν Χαλκηδόνι οἰκουμενικὴν σύνοδον κατὰ τῶν αἱρετικῶν Εὐτυχοῦς καὶ Νεστορίου, «δεῖν ᾠήθησαν παρεῖναι ταῖς ψήφοις καὶ τὸν μέγαν Αὐξέντιον» κατὰ τὸν Ψελλόν, ἐστάλησαν δ' ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν 'Οξεῖαν καὶ παρέλαβον αὐτὸν «τῶν τῆς 'Εκκλησίας τροφίμων δοκιμώτατοι τὴν τῶν θείων ἐμπειρίαν». Παραστὰς λοιπὸν καὶ ὁ Αὐξέντιος εἰς τὴν σύνοδον ταύτην καὶ ἐπιδοκιμάσας τὰ ἀποφασισθέντα ἐν αὐτῇ προεπέμφθη εἶτα μετὰ πολλῶν τιμῶν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου καὶ τοῦ βασιλέως καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν φίλην ἡσυχίαν τοῦ ἀσκητικοῦ βίου ὄχι ἐν τῇ 'Οξείᾳ, ἀλλ' ἐν τῷ καταντικρὺ αὐτῆς βουνῷ. Σκώπᾳ ἢ Σκοπῷ καλουμένῳ. 'Ενταῦθα δὲ μονάζων καὶ διδάσκων τοὺς συρρέοντας ἐκ τῶν πέριξ καὶ μακρόθεν ἀπέθανε περὶ τὸ 470 ἢ καὶ βραδύτερον, ἡ μνήμη δ' αὐτοῦ ἑωρτάζετο ἐν τῇ Μονῇ Καλλιστράτου τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῇ 14 Φεβρουαρίου, ὅτε καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἑορτάζεται (*Αὐξεντίου τοῦ ἐν τῷ βουνῷ*).

Μιχαὴλ ὁ Ψελλὸς βιογραφῶν τὸν Αὐξέντιον ἐξαίρει τὴν ρώμην τοῦ σώματος, τὸ ὑψηλὸν τοῦ ἀναστήματος, τὸ κάλλος τῆς μορφῆς καὶ τὸν τόνον τῆς φωνῆς αὐτοῦ, ἧς ὁ ἦχος ἦτο ἐμμελὴς πρὸς πᾶσαν ψαλμῳδίαν θεόπνευστον ἀκριβῶς μουσουργούμενος. Ὅτε, λέγει ὁ Ψελλός, τὴν παρὰ τῷ Δανιὴλ (γ'. 26 καὶ ἑξῆς) ᾠδὴν τῶν τριῶν παίδων ἀντιφωνικῶς οἱ χοροὶ τῶν ψαλτῶν ἔψαλλον, «ὕψοῦ τὴν φωνὴν αἴρων ὁ Αὐξέντιος εὔηχόν τι ἐφθέγγετο καὶ τορόν» ψάλλων τὸ ἐφύμνιον «ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας». Ὅτε δ' ἐτίθεντο τὰ θεμέλια «κατὰ τὴν ἑτέραν τοῦ ὄρους πλευρὰν» γυναικείας μονῆς τῆς ἐπικληθείσης Τριχιναραίας, πολλοῦ πλήθους ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ἐπὶ τούτῳ προσκληθέντος, «ἐξῆλθεν ἐκ τῆς κέλλης ὁ Αὐξέντιος νεάζων τῷ πνεύματι· εἶτα δὲ τὸν λαὸν ἑκατέρωθεν διελὼν ἐκ διαστήματος στιχηδὸν ᾄδειν τε ἐπιτάξας καὶ ὕμνοις γεραίρειν τὸν ἐπὶ πάντων Θεόν, αὐτός, οἷά τις μυσταγωγὸς τῆς θείας ἐκείνης τελετῆς τε καὶ πανηγύρεως, κατόπιν τοῖς ὅλοις ἐβάδιζε, τῶν θείων τούτων ἐξάρχων ᾠδῶν καὶ τῶν ψαλμῳδιῶν καταρχόμενος». Εἶχε δηλαδὴ σχηματίσει ὁ Αὐξέντιος χοροὺς ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, οἵτινες κατ' ἄλλον ἀνώνυμον βιογράφον του ἔψαλλον τὴν Δαυϊδικὴν μελῳδίαν, ἀρχηγὸς δὲ τῶν χορῶν τούτων ἦτο ὁ φίλος καὶ μαθητὴς τοῦ Αὐξεντίου *Ἄνθιμος*.

'Αλλὰ δὲν ἦτο μόνον δεινὸς μουσικὸς καὶ καλλίφωνος ψάλτης, ἀλλὰ καὶ ποιητὴς ὁ Αὐξέντιος. Συμπατριώτης ὀλίγον προγενέστερος τοῦ μεγάλου Ρωμανοῦ τοῦ μελῳδοῦ φαίνεται ὅτι ἐν Συρίᾳ ἐδιδάχθη καὶ οὗτος τὰ πρῶτα μαθήματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς μελῳδίας, ἥτις ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος ἐκαλλιεργεῖτο ἐκεῖ ἐπιμελῶς. Παλαιὸς βιογράφος τοῦ Αὐξεντίου παραδίδει ὅτι τοὺς προσερχομένους πρὸς αὐτὸν οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν «εἴα ἄγειν ἐκεχειρίαν»· διότι ἢ θεοπνεύστων λόγων ἠκροῶντο, ὧν τὰς ἐπιλύσεις ἐπιχαρίτως ὁ τὰ θεῖα σοφώτατος Αὐξέντιος ὑπετίθετο, ἢ προσευχομένου αὐτοῦ καὶ ψάλλοντος συμπροσηύχοντο καὶ αὐτοὶ καὶ συνέψαλλον τοὺς ὕμνους, «ὧν τινας καὶ οὗτος ξυνέθηκεν οἴκοθεν, μυρίον ἔχοντας ἐν τῷ ᾄδεσθαι συγκεραννύμενον αὐτοῖς τὸ ὠφέλιμον, δεῖγμα πάντως σαφὲς τῆς ψυχικῆς ἐμμελείας ὑπάρχοντες τοῦ συνθέντος ἅμα καὶ μουσουργήσαντος». 'Επιβεβαιοῖ δὲ ταῦτα καὶ ἄλλος βιογράφος τοῦ Αὐξεντίου γράφων ὅτι «ψαλμοῖς τισιν, ἥδιστον καὶ τὸν νοῦν ἔχουσι καὶ τὸ μέλος, τούτοις φιλοφρόνως εἱστία» τοὺς προσερχομένους εἰς τὸ ἡσυχαστήριόν του ὁ πολὺς Αὐξέντιος. Ἦσαν δ' αἱ ᾠδαὶ αὗται τοῦ Αὐξεντίου ἁπλαῖ καὶ ἀπέριττοι, ἄνευ δογματικῆς ἢ ἄλλης θεολογικῆς διδασκαλίας ἐξ ἑνὸς ἢ δύο ἢ τριῶν στίχων συγκείμεναι μετὰ τοῦ προσήκοντος ἐφυμνίου. Διότι, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Ψελλός, «ἵνα μὴ δυσχεραίνῃ τὸ πλῆθος τῆς ψαλμῳδίας τὸ σύντονον. στιχηρὴ οἷον ποιούμενος ᾄσματα ὁ Αὐξέντιος καὶ μέλεσι ταῦτα ρυθμίσας τερπνοῖς ἐκ διαδοχῆς ἐδίδου τοῖς συνειλεγμένοις ἀντᾴδειν», ἤτοι κατὰ τὸν *ἀντιφωνικὸν* τρόπον ψάλλειν. Παραθέτει δ' ὁ Ψελλὸς καὶ τρεῖς τῶν ᾠδῶν τούτων τοῦ Αὐξεντίου, αἵτινες εἶναι καὶ αἱ μόναι γνωσταὶ μέχρι τῆς σήμερον: Πτωχὸς καὶ πένης ὑμνοῦμέν Σε, Κύριε» (μετὰ τοῦ ἐφυμνίου Δόξα τῷ Πατρὶ κλπ.), «Στρατιαὶ ἐν οὐρανοῖς ὕμνον ἀναπέμπουσι καὶ ἡμεῖς οἱ ἐπὶ γῆς τὴν δοξολογίαν» (μετὰ τοῦ ἐφυμνίου Ἅγιος, ἅγιος κλπ) καὶ «Δημιουργὲ πάντων, εἶπας καὶ ἐγεννήθημεν, ἐνετείλω καὶ ἐκτίσθημεν» (μετὰ τοῦ ἐφυμνίου Σῶτερ, εὐχαριστοῦμέν Σοι).

Βιογραφίαι τοῦ μεγάλου τούτου Σύρου ἀναχωρητοῦ εἶναι γνωσταὶ μέχρι τῆς σήμερον ἕξ, ἐκ τοῦ ὀνόματος δ' αὐτοῦ ἤδη ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος τὸ ὄρος 'Οξεῖα ἐκαλεῖτο «*βουνὸς Αὐξεντίου*». 'Εν ᾧ δὲ τόπῳ τοῦ ὄρους Σκώπα ἠσκήτευεν ὁ Αὐξέντιος ἱδρύθη Μονὴ τῷ 744 ὑπὸ τοῦ ὁμολογητοῦ Στεφάνου εἰς μνήμην Μιχαὴλ τοῦ ἀρχαγγέλου, ἡ κληθεῖσα «*Μονὴ Αὐξεντίου*». Τὴν Μονὴν ταύτην ἐγκαταλειφθεῖσαν, ὡς φαίνεται, κατόπιν καὶ ἐρειπωθεῖσαν ἀνῳκοδόμησεν ἐκ βάθρων περιφανῆ καὶ πλουσίαν ὁ 'Αλέξιος Παλαιολόγος, πάππος τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαήλ, καταστραφεῖσαν δὲ καὶ πάλιν ἀνήγειρε λαμπροτέραν ὀλίγον πρὸ τοῦ 1280 Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος καὶ πολλὰ κτήματα προσοδοφόρα εἰς αὐτὴν ἀφιέρωσε καὶ τυπικὸν αὐτῆς, εἶδος ἐσωτερικοῦ κανονισμοῦ, συνέταξεν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου* Τυπικὸν τῆς ἐπὶ τοῦ βουνοῦ τοῦ Αὐξεντίου σεβασμίας Μονῆς Μιχαὴλ τοῦ 'Αρχαγγέλου, ἐκδίδοντος τὸ πρῶτον *Μ. Γεδεών*, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1895.—*Μ. Γεδεών*, Βυζαντινὸν 'Εορτολόγιον, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1899. — *Κ. Ν. Σάθα*, Δοκίμιον περὶ τοῦ θεάτρου καὶ τῆς μουσικῆς τῶν Βυζαντινῶν, ἐν Βενετίᾳ 1879. Βίος Αὐξεντίου ὑπὸ Συμεῶνος μεταφραστοῦ ἐν *Migne* 'Ε.Π. 114, 1375 κ.ἑ.—*Pitra* Analecta Sacra Α', 23.—
Περὶ τοῦ *βουνοῦ τοῦ Αὐξεντίου* βλ. καὶ Byz. Zeitschrift 9, 63-71 ὑπὸ *Ι. Π. Μαλιοπούλου* καὶ 11 344—354 ὑπὸ *J. Pargoire*.

Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

— Αὐξεντίου ***βουνόν***· βλ. **Αὐξέντιος** *(μελῳδός)*.

Αὐξησία. Τὸ ὄνομα ἀποδίδεται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ μυθολογίᾳ εἰς παρθένον ἐκ Κρήτης, ἡ ὁποία ἦτο φίλη μιᾶς ἄλλης νεάνιδος ὀνομαζομένης *Δαμίας*. 'Η Αὐξησία καὶ ἡ Δαμία ἦλθον, κατὰ τὸν μῦθον, εἰς τὴν Τροιζῆνα, ἐκεῖ δὲ εἰς ταραχήν τινα τυχαίαν ἀναμιχθεῖσαι καὶ αὗται ἐφονεύθησαν διὰ λίθων. Ὑπάρχει καὶ ἄλλος μῦθος, ἀναφερόμενος εἰς τὴν Αὐξησίαν καὶ τὴν Δαμίαν, τοῦ ὁποίου ἡ δρᾶσις ἐκτυλίσσεται εἰς τὴν Αἴγιναν καὶ τὴν 'Επίδαυρον. 'Απὸ τὸν μῦθον δὲ τοῦτον ἐξάγεται ὅτι καὶ τὰ δύο ὀνόματα ταῦτα εἶναι σχετικὰ μὲ τὰς θεὰς τῆς γονιμότητος, καὶ ὅτι ἡ μὲν Δαμία συνταυτίζεται μὲ τὴν *Δήμητρα*, ἡ δὲ Αὐξησία μὲ τὴν *Περσεφόνην*. Κατὰ τὴν λατρείαν αὐτῶν ἐλάμβανον μέρος αἱ γυναῖκες σκώπτουσαι ὅπως καὶ εἰς τὰ Θεσμοφόρια. 'Απὸ δὲ τὸν διὰ λίθων φόνον αὐτῶν εἰς Τροιζῆνα προῆλθε κατόπιν ἑορτὴ πρὸς τιμήν των, ἡ ὁποία ὠνομάσθη *Λιθοβολία*. ΑΔ. ΑΔ.

αὐξησιμετρία (ἡ)· ἡ μέτρησις τῆς αὐξήσεως τῶν διαστάσεων ζῶντός τινος ὀργανισμοῦ (βλ. αὐξησίμετρον καὶ **αὐξησιολογια**).

αὐξησίμετρον (τό), ἢ ***αὐξόμετρον*** (Auxomètre). Τὸ ὄνομα τοῦτο ἐδόθη εἰς εἴδη τινὰ ὀργάνων δι' ὧν μετρεῖται ἡ προϊοῦσα αὔξησις εἴτε τῶν διαστάσεων σώματός τινος, εἴτε τῆς ἐντάσεως μιᾶς δυνάμεως. Χρησιμοποιοῦνται δὲ ταῦτα ἰδίως πρὸς μέτρησιν τῆς αὐξήσεως τῆς περιφερείας τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀναπτύξεώς του (βλ. λ. **αὐξησιολογια**), καθὼς καὶ τῆς αὐξήσεως τῆς δυνάμεως τῶν μυῶν κατὰ τὴν διάρκειαν καταβαλλομένης ὑπ' αὐτῶν προσπαθείας.

'Επ' ἐσχάτων ὁ 'Ινδὸς φυσιοδίφης Γιαγαδὶς Τσοῦντρα Βὸξ ἐπενόησεν *αὐξησίμετρον*, διὰ τοῦ ὁποίου καταγράφεται αὐτομάτως ἡ αὔξησις τοῦ ἀναστήματος ἑνὸς φυτοῦ. Πρὸς τοῦτο ἓν κοινὸν νῆμα προσδένεται ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄκρου του εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βλαστοῦ· διερχόμενον εἶτα τοῦτο διὰ τροχαλίας, εὑρισκομένης εἰς ὑψηλοτέραν θέσιν, περιελίσσεται εἰς τροχίσκον, μεθ' ὃ κατέρχεται ἐλεύθε-

Digitized by Google

ρον πρὸς τὰ κάτω καὶ τηρεῖται τεταμένον διὰ μικροῦ ἀντιβάρου αἰωρουμένου εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον του. Ἐφ' ὅσον τὸ ἀνάστημα τοῦ φυτοῦ αὐξάνει, τὸ ἀντίβαρον κατέρχεται χαμηλότερα, τὸ δὲ νῆμα μετακινούμενον περιστρέφει τὸν τροχίσκον, φέροντα βελόνην, ἥτις διαγράφει ἐπὶ αἰθαλωμένης πλακὸς τὴν πορείαν τῆς αὐξήσεως.

Αὐξησίμετρα ὀνομάζονται ἐπίσης καὶ τὰ ὄργανα δι' ὧν μετρεῖται ἡ μεγεθυντικὴ ἱκανότης τῶν φακῶν καὶ τῶν μικροσκοπίων. —Ω

αὐξησιολογία (ἡ) ἢ ***αὐξολογία*** (auxologie) [*Φυσιολ.*]. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου, προταθέντος τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ Γάλλου ἀνθρωπολόγου P. Godin, νοοῦμεν τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν τῆς ἐξελίξεως τοῦ παιδικοῦ ὀργανισμοῦ.

Ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του ὁ παιδικὸς ὀργανισμὸς ὑφίσταται διαφόρους μεταβολὰς συντελούσας εἰς τὴν σωματικὴν καὶ διανοητικὴν ἐξέλιξίν του. Τὸ παιδικὸν σῶμα παρουσιάζει καὶ ἀνατομικῶς καὶ φυσιολογικῶς μεγάλας διαφορὰς ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ ὡρίμου ἀνθρώπου· δὲν εἶναι ἁπλῆ μικρογραφία τοῦ σώματος τοῦ ὡρίμου, ὡς πρὶν ἐπιστεύετο.

Χρονικαὶ περίοδοι τῆς αὐξήσεως. Ἡ ἐξέλιξις τοῦ παιδικοῦ ὀργανισμοῦ διαρκεῖ ὡρισμένην χρονικὴν περίοδον. Ἄρχεται ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς γεννήσεως καὶ ἐξακολουθεῖ μέχρι τοῦ 30οῦ περίπου ἔτους τῆς ἡλικίας διὰ τὸν ἄνδρα, τοῦ 25ου δὲ εἰς τὴν γυναῖκα (Quetelet).

Κατὰ τὸν Μόϋμαν, ὅλος ὁ χρόνος τῆς παιδικῆς ζωῆς δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τρεῖς περιόδους: 1) τὴν *κυρίως παιδικὴν* ἡλικίαν ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τῆς ἥβης, δηλ. ἀπὸ 0—14ου ἔτους περίπου (διὰ τοὺς μεσημβρινοὺς λαοὺς τοῦ 13ου)· 2) τὴν *ἐφηβικὴν* ἡλικίαν, ἀπὸ τοῦ 14ου περίπου ἔτους μέχρι τοῦ 18ου (διὰ τὰ κοράσια μέχρι τοῦ 16ου)· καὶ 3) τὴν *νεανικὴν* ἡλικίαν, ἀποτελοῦσαν τὸ ἐπιστέγασμα τῆς ἀναπτύξεως τοῦ παιδίου.

Ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ Στράτς, ἀποβλέπων κυρίως εἰς τὴν γενετήσιον λειτουργίαν, προέτεινεν ἰδίαν διαίρεσιν τῆς παιδικῆς ζωῆς εἰς τέσσαρας περιόδους, τήν: 1) *βρεφικὴν* ἢ *πρώτην παιδικὴν* ἡλικίαν, ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τοῦ τέλους τοῦ πρώτου ἔτους· 2) *οὐδετέραν* ἢ *δευτέραν παιδικὴν* ἡλικίαν, ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ 7ου ἔτους· καὶ 3) *διφυῆ*, τὴν κυρίως *σχολικὴν* ἡλικίαν, ἀπὸ τοῦ 15ου μέχρι τοῦ 20οῦ ἔτους.

Ἄλλοι προτείνουν ἄλλας διαιρέσεις. Ἡ καλυτέρα ὅμως διαίρεσις, ἡ προσαρμοζομένη πρὸς ὡρισμένα ἀνατομικὰ καὶ φυσιολογικὰ γνωρίσματα (ὀδοντοφυΐα, ἐμφάνισις τῆς ἥβης κττ.) καὶ ἀποτελουμένη ἀπὸ τέσσαρας περιόδους, εἶναι ἡ ἑξῆς:

1) Ἡ *πρώτη παιδικὴ* ἢ *βρεφικὴ* ἡλικία, ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τῆς περατώσεως τῆς πρώτης ὀδοντοφυΐας, ἤτοι μέχρι τοῦ 30οῦ περίπου μηνός.

2) Ἡ *δευτέρα παιδικὴ* ἡλικία, ἀπὸ τοῦ 30οῦ μηνὸς μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς δευτέρας ὀδοντοφυΐας, ἤτοι περίπου τοῦ 7ου ἔτους.

3) Ἡ *τρίτη παιδικὴ* ἢ *προεφηβικὴ* ἡλικία ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ὁριστικῆς ὀδοντοφυΐας μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τῆς ἥβης (τῆς ὡριμότητος τοῦ γένους), ἤτοι μέχρι τοῦ 12ου ἔτους διὰ τὰ κοράσια καὶ τοῦ 14ου διὰ τὰ ἀγόρια (κυρίως *σχολικὴ* ἡλικία).

4) Ἡ *ἐφηβικὴ* ἡλικία, ἀρχομένη ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐμμήνου ῥοῆς εἰς τὰ κοράσια καὶ ἀπὸ τῆς πρώτης σπερματογονίας εἰς τὰ ἄρρενα καὶ ἐκτεινομένη μέχρι τῆς τελείας ἀναπτύξεως τοῦ σώματος.

Ἡ πνευματικὴ ζωὴ καὶ πέραν τῶν ὁρίων τούτων ἐξελίσσεται βέβαια καὶ προάγεται, ἐπίσης καὶ ὁ σωματικὸς ὀργανισμὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑφίσταται κατὰ τὴν ὥριμον ἡλικίαν πλείστας ὅσας μεταβολάς· οὐδεμία ὅμως τῶν μεταβολῶν τούτων ὀφείλεται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὀργάνων καὶ τῶν διανοητικῶν δεξιοτήτων.

Ἔρευνα τῆς σωματικῆς ἐξελίξεως. Διὰ νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ἐξέλιξιν τοῦ παιδικοῦ σώματος μεταχειριζόμεθα κυρίως δύο ὁμάδας μεθόδων. Ἡ πρώτη εἶναι ἡ τῶν καταμετρήσεων τοῦ σώματος *(αὐξησιμετρία, παιδομετρία)*· διὰ τῆς δευτέρας δ' ἐλέγχονται αἱ λειτουργίαι καὶ ἡ ἀντοχὴ τῶν διαφόρων ὀργάνων. Λέγοντες *αὐξησιολογικὸν δείκτην* ἢ κάλλιον *αὐξητικὸν δείκτην* ἐννοοῦμεν τὰς εἰς ἑκάστην ἡλικίαν τοῦ παιδίου ἀντιστοιχούσας κατὰ μέσον ὅρον διαστάσεις τοῦ παιδικοῦ σώματος.

Ἐξ ὅλων τῶν παιδομετρικῶν ἐρευνῶν ἐνδιαφέρουν κυρίως: α) ἡ μέτρησις τῆς κεφαλῆς, β) ἡ μέτρησις τοῦ σώματος, ἤτοι τοῦ ἀναστήματος, τοῦ βάρους, τοῦ θώρακος, ἴσως καὶ τῶν περιμέτρων βραχίονος καὶ μηροῦ, ἵνα κρίνωμεν περὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν μυῶν, καὶ γ) μέτρησις ὡρισμένων φυσιολογικῶν λειτουργιῶν, ὡς π. χ. τῆς ζωτικῆς χωρητικότητος τῶν πνευμόνων, τῆς δυνάμεως θλίψεως καὶ ἕλξεως, τῆς ἀντοχῆς τῶν μυῶν καὶ τῆς ὀπτικῆς καὶ ἀκουστικῆς ὀξύτητος. Ἐξ ὅλων ἡ μέτρησις τοῦ ἀναστήματος εἶναι ἡ σπουδαιοτάτη. Συνήθως ὁ αὐξητικὸς δείκτης ἀντιπροσωπεύεται εἰς τὴν σχολικὴν πρᾶξιν ἐκ τῶν μετρήσεων τοῦ ἀναστήματος, βάρους καὶ θωρακικῆς περιφερείας.

Πορεία τῆς σωματικῆς ἐξελίξεως τοῦ παιδίου. Ἡ αὔξησις τοῦ σώματος τοῦ παιδίου δὲν γίνεται ἐν κανονικῇ ἀναλογίᾳ πρὸς τὸν χρόνον, ἀλλὰ ἐπιταχύνεται ἢ ἐπιβραδύνεται κατὰ τὰς διαφόρους χρονικὰς περιόδους τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Αἱ διακυμάνσεις αὗται διακρίνονται εἰς κανονικὰς ἢ φυσιολογικὰς διακυμάνσεις καὶ ἀνωμάλους ἢ παθολογικάς. Ἐνταῦθα θὰ ἐξετάσωμεν τὰς πρώτας μόνον.

Κατὰ τὴν γέννησιν τὸ παιδίον ἔχει περίπου μῆκος τοῦ σώματος 50 ἑκ. καὶ βάρος περὶ τὰ 3250 γραμμάρια· τὸν 12ον μῆνα ἀπὸ τῆς γεννήσεως φθάνει εἰς μῆκος 70 ἑκ. καὶ εἰς βάρος 8—9000 γραμμάρ. περίπου κατὰ μέσον ὅρον.

Ἀπὸ τοῦ 1ου—6ου ἔτους (περίοδος α') ἡ αὔξησις γίνεται κανονικὴ καὶ μᾶλλον ταχεῖα, ὡς καταφαίνεται ἐκ τοῦ παρατιθεμένου πίνακος, δεικνύοντος τὸν μέσον ὅρον τῆς τοιαύτης παιδικῆς ἀναπτύξεως.

Ἀνάστημα 1—6 ἐτ. (εἰς ἑκ.)

Ἡλικία	ΑΡΡΕΝΑ	Ἐτησ. αὔξ.	ΘΗΛΕΑ	Ἐτησ. αὔξ
1—2	74,2	—	73,6	—
2—3	82,7	8,5	81,8	8,2
3—4	89,1	6,4	88,4	6,6
4—5	96,8	7,7	95,8	7,4
5—6	103,8	6,5	101,9	6,1

Βάρος 1—6 ἐτ. (εἰς χιλιόγρ.)

Ἡλικία	ΑΡΡΕΝΑ	Ἐτησ. αὔξ.	ΘΗΛΕΑ	Ἐτησ. αὔξ.
1—2	9,500	—	9,300	—
2—3	11,700	2,2	11,400	2,1
3—4	13,000	1,3	12 500	1,1
4—5	14,300	1,3	13,900	1,4
5—6	15,900	1,6	15,200	1,3

Ἡ περίοδος αὕτη ὀνομάζεται *προσχολική*, διότι τὴν εἰς τὰ νηπιαγωγεῖα φοίτησιν (ἀπὸ τοῦ 3ου ἔτους) δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς μὴ καθαρῶς σχολικήν.

Μετὰ τὸ 6ον ἔτος ἀκολουθεῖ β' περίοδος (βραδεῖα). Αὕτη ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς β' ὀδοντοφυΐας καὶ τῆς εἰς τὸ σχολεῖον φοιτήσεως καὶ τερματίζεται μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῆς ἥβης (7—12 ἢ 13 ἐτ.). Ἡ αὔξησις τοῦ ἀναστήματος καὶ βάρους κατ' αὐτὴν γίνεται κατὰ τὸν ἑπόμενον πίνακα:

Ἡλικία	Ἐτησία αὔξησις ἀναστήμ. (εἰς ἑκ.).	Ἐτησία αὔξησις βάρους (εἰς χιλιόγρ.).
7	5	2.300
8	5	3.400
9	4	1 700
10	2	1.000
11	3	1.900
12	4	2.300
13	4	3 100

Κατὰ τὴν γ' περίοδον (13—17 ἐτ. περίπου) ἡ ἀνάπτυξις τοῦ παιδίου εἶναι μεγίστη. Τὸ σῶμα προχωρεῖ ζωηρῶς, μὲ μεγάλας ἐτησίας αὐξήσεις, εἰς μῆκος καὶ βάρος, καὶ χαρακτηρίζεται διὰ τῆς ἐμφανίσεως τῆς ἥβης, διὸ καὶ *ἐφηβικὴ περίοδος* ἀποκαλεῖται. Τὰ ὅρια τῆς ἡλικίας ταύτης κυμαίνονται, ἐξαρτώμενα ἐκ διαφόρων συνθηκῶν περὶ ὧν κατωτέρω. Πάντως διὰ τὰ βόρεια κλίματα παραδέχονται ὅτι διὰ μὲν τὰ ἄρρενα τὰ ὅρια τῆς περιόδου ταύτης κεῖνται μεταξὺ τοῦ 14ου καὶ 17ου—20οῦ ἔτους, διὰ δὲ τὰ θήλεα μεταξὺ τοῦ 13ου καὶ 15ου. Εἰς τὰς μεσημβρινὰς ὅμως χώρας ἡ περίοδος τῆς ἥβης ἐμφανίζεται ἐνωρίτερον, ἤτοι εἰς μὲν τὰ ἄρρενα ἀπὸ τοῦ 12ου ἢ 13ου ἔτους, λήγουσα περὶ τὸ 15ον ἢ 16ον, εἰς δὲ τὰ θήλεα ἀπὸ τοῦ 11ου μέχρι τοῦ 14ου. Ὁ ἑπόμενος πίναξ παρέχει εἰκόνα τῆς περιόδου ταύτης:

Ἡλικία	ΑΡΡΕΝΑ		ΘΗΛΕΑ	
	ἐτ.αὔξ.ἀναστ. (εἰς ἑκ.)	ἐτ.αὔξ.βάρ. (εἰς χιλ.)	ἐτ.αὔξ.ἀναστ. (εἰς ἑκ.)	ἐτ.αὔξ.βάρ. (εἰς χιλ.)
11—12	—	—	4,9	2,400
12—13	4,0	2,400	7,1	3,800
13—14	7,5	5,600	7,1	4,500
14—15	8,7	6,200	4,3	4,900
15-16	5,8	5,600	—	—

Ἡ ἐμφάνισις τῆς ἥβης, ἀποτελοῦσα τὴν σπουδαιοτέραν περίοδον τῆς ζωῆς, ἐπιφέρει βαθείας καὶ ῥιζικὰς ἀλλοιώσεις ἐφ' ὅλου τοῦ παιδικοῦ ὀργανισμοῦ. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἀναστήματος, βάρους καὶ θώρακος ἐπιταχύνεται, τὸ μυϊκὸν σύστημα ἐνδυναμοῦται, οἱ ἀδένες τῆς ἐσωτερικῆς ἐκκρίσεως ἐμφανίζουν ζωηρὰν ἐνέργειαν, τὰ γεννητικὰ ὄργανα καὶ σώματα ἀναπτύσσονται ὑφιστάμενα ὡρισμένας μεταβολάς, περὶ ὧν βλ. εἰς λ. **ἥβη** καὶ **ἐφηβικὴ ἡλικία**.

Μετὰ τὴν περίοδον τῆς ἥβης ἀκολουθεῖ δ' περίοδος (βραδεῖα), χαρακτηριζομένη μὲ σημαντικὴν ἐπιβράδυνσιν τῆς αὐξήσεως τοῦ παιδίου· ἀρχίζει ἀπὸ τὸ 17ον ἔτος περίπου καὶ ἔχει τέρμα συμπῖπτον μὲ τὸ τέρμα τῆς σωματικῆς ἀναπτύξεως (20ὸν—25ον ἔτος).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται ὅτι ἡ περίοδος μεγάλης καὶ ἰσχυρᾶς αὐξήσεως τοῦ παιδίου φθάνει εἰς τὸ κατακόρυφον κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν, ὅτι εἰς τὰ θήλεα καὶ τοὺς μεσημβρινοὺς λαούς, ἡ περίοδος αὕτη ἐμφανίζεται ἐνωρίτερον καὶ ὅτι ἡ περίοδος τῆς ἥβης καταλαμβάνει τὰ θήλεα συνήθως φοιτῶντα εἰς τὸ σχολεῖον *(σχολικὴ περίοδος)*, ἐνῷ εἰς τὰ ἄρρενα, ἐπειδὴ ἡ περίοδος αὕτη ἐμφανίζεται βραδύτερον, ἐνδέχεται νὰ καταλάβῃ αὐτὰ ἐν μέρει ἢ ἐν ὅλῳ φοιτῶντα εἰς τὸ σχολεῖον.

Συγχρόνως μὲ τὴν εἰς μῆκος καὶ βάρος ἀνάπτυξιν συντελεῖται καὶ ἡ ἀνάπτυξις ὅλων τῶν μερῶν τοῦ σώματος (θώρακος κλπ.) τόσον κατ' ὄγκον (ἀνατομικῶς), ὅσον καὶ ποιοτικῶς (φυσιολογικῶς), διότι λειτουργίαι νέαι προστίθενται ἢ αἱ ὑπάρχουσαι τροποποιοῦνται ἢ μεταβάλλονται.

Παράγοντες ἐπηρεάζοντες τὴν σωματικὴν ἀνάπτυξιν. Τοιοῦτοι εἶναι, ὡς μέχρι σήμερον ἔχει βεβαιωθῆ, οἱ ἑξῆς: 1) Ἡ ἀτομικὴ προδιάθεσις. 2) Τὸ φῦλον. 3) Ἡ κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ κατάστασις τῶν γονέων. 4) Αἱ ἔσω ἐκκρίσεις. 5) Ἡ ἥβη. 6) Ἡ φυλὴ καὶ ἡ ἐθνικότης, καὶ 7) Ἄλλοι τινὲς παράγοντες, ὡς τὸ κλῖμα, ἡ ἐποχή, τὸ περιβάλλον, τὸ σχολεῖον, αἱ νόσοι, ἡ σωμασκία κ.τ.τ.

Ὁ αὐξητικὸς δείκτης τοῦ Ἑλληνόπαιδος. Ὅπως ἕκαστον ἄτομον ἔχει ὡρισμένην ἔμφυτον προδιάθεσιν σωματικῆς ἀναπτύξεως, τοιουτοτρόπως ἑκάστη φυλὴ παρουσιάζει ἴδιον τύπον ἀναπτύξεως, χαρακτηριστικόν, ὁ ὁποῖος μεταδίδεται κληρονομικῶς ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν (ὁ τύπος τῶν Ἀγγλοσαξόνων π. χ., Ἰαπώνων, Ἐσκιμώων κ.τ.τ.). Λεπτομερῆ διαγράμματα τῆς σωματικῆς αὐξήσεως τοῦ παιδίου πολλῶν χωρῶν ἐδημοσιεύθησαν παρὰ πλείστων ἐρευνητῶν, καί τινα ἐξ αὐτῶν παραθέτομεν, διὰ νὰ συγκρίνωμεν τὴν πορείαν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ παιδίου εἰς ἕκαστον ἔθνος πρὸς τὴν τοῦ Ἑλληνόπαιδος. [Πλείονα βλ. εἰς σχολικὴν ὑγιεινήν» *Ἐμμ. Λαμπαδαρίου* (1928), σελ. 134 κ. ἑ.]

Δείκτης αὐξήσεως τῆς κεφαλικῆς περιμέτρου τοῦ Ἑλληνόπαιδος εἰς χιλιοστ. (κατὰ Ἐξαρχόπουλον).

ΗΛΙΚΙΑ	ΑΡΡΕΝΑ		ΘΗΛΕΑ		Διαφορὰ μεταξὺ ἀρρένων καὶ θηλέων
	Μέσος ὅρος	Ἐτησία αὔξησις	Μέσος ὅρος	Ἐτησία αὔξησις	
Νεογνὸν	347,7		333		14,7
2 μηνῶν-1 ἔτους	406,9	59,2	375,2	42,2	31,7
1— 2 ἐτῶν	474,5	67,6	431,3	56,1	43,2
2— 3 »	485,0	10,5	460,2	28,9	24,8
3— 4 »	484,3	—0,7	474,5	14,3	9,8
4— 5 »	493,1	8,8	475,2	0,7	17,9
5— 6 »	496,5	3,4	483,6	8,4	12,9
6— 7 »	500,3	3,8	489,7	6,1	10,6
7— 8 »	505,4	5,1	496,0	6,3	9,4
8— 9 »	509,2	3,8	501,0	5,0	8,2
9—10 »	513,6	4,4	502,1	1,1	11,5
10—11 »	515,5	1,9	508,1	6,0	7,4
11—12 »	519,3	3,8	512,4	4,3	6,9
12—13 »	523,1	3,8	517,0	4,6	6,1
13—14 »	527,2	4,1	520,8	3,8	6,4
14—15 »	537,3	10,1	527,2	6,4	10,1
15—16 »	544,2	6,9	526,9	—0,3	17,3
16—17 »	542,5	—1,7	531,0	4,1	11,5
17—18 »	547,5	5,0	531,6	0,6	15,9
18—19 »	543,9	—3,6	535,3	3,7	8,6
19—20 »	547,9	4,0	536,8	1,5	11,1
20—21 »	548,4	0,5			
21—22 »	550,3	1,9			

Πίναξ τῆς μαστικῆς περιμέτρου τοῦ θώρακος παιδίων τῶν Ἀθηνῶν (βλ. λ. θωρακομετρία).

ΗΛΙΚΙΑ	ΑΡΡΕΝΑ		ΘΗΛΕΑ	
	Μέσος ὅρος	Ἐτησία αὔξησις	Μέσος ὅρος	Ἐτησία αὔξησις
0— 6 μηνῶν	34,5		32,6	
1— 2 ἐτῶν			40,7	8,1
2— 3 »	49,7		44,7	4,0
3— 4 »	52,0	2,3	49,5	4,8
4— 5 »	53,4	1,4	49,9	0,4
5— 6 »	54,6	1,2	54,3	4,4
6— 7 »	56,8	2,2	55,5	0,7
7— 8 »	57,6	0,8	56,5	1,5
8— 9 »	59,4	1,8	59,3	2,8
9—10 »	61,9	2,5	60,4	1,1
10—11 »	63,2	1,3	63,2	2,8
11—12 »	65,2	2,0	65,6	2,4
12—13 »	67,2	2,0	68,5	2,9
13—14 »	70,2	3,0	72,3	3,8
14—15 »	74,6	4,4	76,2	3,9
15—16 »	79,8	5,2	76,5	0,3
16—17 »	82,1	2,3	77,5	1,0
17—18 »	84,7	2,0	78,0	0,5
18—19 »	84,7	0,6	80,3	2,3
19—20 »	} 85,1	0,4	79,5	0,8
20—21 »				

Αὐξητικὸς δείκτης τοῦ ἀναστήματος τοῦ Ἑλληνόπαιδος (Ἐργαστ. Π. Παιδαγ. Πανεπιστημίου)·

ΗΛΙΚΙΑ	ΑΡΡΕΝΑ		ΘΗΛΕΑ	
	Μέσος ὅρος	Ἐτησία αὔξησις	Μέσος ὅρος	Ἐτησία αὔξησις
Νεογνὸν	51,1		50,2	
0— 1 ἔτους	58,7	7,6	55,7	5,5
1— 2 ἐτῶν	75,9	11,2	65,9	10,2
2— 3 »	86,3	10,4	79,6	13,7
3— 4 »	95,9	9,6	91,9	12,3
4— 5 »	100,2	4,3	100,7	8,8
5— 6 »	106,5	6,3	105,5	4,8
6— 7 »	111,7	5,2	111,5	6,0
7— 8 »	117,1	5,4	115,0	3,5
8— 9 »	121,3	4,2	122,0	7,0
9—10 »	127,1	5,8	126,2	4,2
10—11 »	13 ,8	3,7	132,0	5,8
11—12 »	136,0	5,2	1 7,6	5,6
12—13 »	141,1	5,1	142,2	4,6
13—14 »	148,4	7,3	147,0	4,8
14—15 »	1 6,5	8,1	152,6	5,6
15—16 »	163,3	6,8	153,5	,9
16—17 »	166,2	2,9	153,9	0,4
17—18 »	167,0	0,8	155,7	1,8
18—19 »	167,0	0,8	155,7	0,8
19—20 »				
20—21 »				

Digitized by Google

Συγκριτικὸς πίναξ ἀναστήματος τοῦ Ἕλληνος μαθητοῦ πρὸς τοὺς ἀλλοεθνεῖς. (Παιδολ. Ἐργαστ. Ὑπουργ. Παιδείας).

(ἑκατοστόμετρα) ΑΡΡΕΝΑ

Ἡλικία	Λαμπαδάριος — Ἑλλήνων	Riccardi — Ἰταλῶν Βορ.	Raseri — Ἰταλῶν Νοτ.	Variot — Γάλλων	Quetelet — Βέλγων	Angerstein — Γερμανῶν	Roberts — Ἄγγλων	Dukes — Ἀμερικανῶν Βορ.	Schiaffino — Ἀμερικανῶν Νοτ.	Axel Key — Σουηδῶν
6	105	110	104.4	10[illegible].9	1[illegible]4.6	—	1[illegible]9	111.4	111.8	—
7	111	114.1	113.3	114.1	110.1	117.6	111	116.4	118.5	—
	115	119.8	114.5	119.7	116.2	121.5	118	120.4	123.1	162
9	120	128.1	118.8	125	121.[illegible]	124.2	124	126.2	128.8	125
10	126	128.7	119	130.3	127.3	128.1	1[illegible]5.7	131.4	133.4	120
11	136	131.5	125.6	133.6	13[illegible].6	132	139.5	135.8	138.1	131
12	138	140.3	131.3	1[illegible]7.6	137.5	1[illegible]8.5	144.8	139.8	1[illegible]3	137
13	14[illegible]	143	137.4	145.1	142	149	149.5	144.9	148.1	142
14	15	151.5	139.8	153.8	146.9	156.9	155.5	151.3	152	144
15	161	159.2	144·9	159.6	1[illegible]1.3	163.4	161.3	1[illegible]8.1	160.3	152
16	164	162.2	149·1	—	155.4	167.3	168.7	164.2	161.7	—
17	269	167.2	1[illegible]7	—	159.4	168.6	172.4	169	166.4	—

Συγκριτικὸς πίναξ ἀναστήματος τῆς Ἑλληνίδος μαθητρίας πρὸς τὰς ἀλλοεθνεῖς. (Παιδολ. Ἐργαστ. Ὑπουργ. Παιδείας)·

(ἑκατοστόμετρα) ΘΗΛΕΑ

Ἡλικία	Λαμπαδάριος — Ἑλλήνων	Riccardi — Βορ. Ἰταλῶν	Raseri — Νοτ. Ἰταλῶν	Variot — Γάλλων	Quetelet — Βέλγων	Rietz — Γερμανῶν Βορ.	Axel Key — Σουηδῶν	Dukes — Βορ. Ἀμερικαν.	Schiaffino — Νοτ. Ἀμερικαν.
6	104.5	109.7	102.3	108.9	103.1	—		109.1	112.1
7	111	115	109.4	113.8	108.7	—		114.2	117.4
8	115.7	118.7	11[illegible].6	119.5	114.2	121.7	121	119.6	1[illegible]2.7
9	122.4	123.3	116.5	124.7	119.6	125	125	124.5	—
10	125.5	128.4	119.5	129.5	124.9	130.6	130	1[illegible]0	133.9
11	135.4	133.9	126.5	134.4	130.1	135.7	134	135.2	139.1
12	140.7	139.7	130	141.5	135.2	140.3	140	141.6	145
13	145.7	146.7	137.3	148.6	140	1[illegible]8.1	146	147.3	151
14	151.6	150.6	141.3	152.[illegible]	144.6	151	151	1[illegible]2	153.8
15	153.5	153.3	142.7	154.2	148.8	—	154	15	154.2
16	156.3	153.5	149.2		152.1	—	—	157	155.1
17	158.5	153.8	150.5		154.[illegible]	—	—	159	156
18	160	154.6	150.9		155.3	—	—	—	157
19	161.6	155.1	151.8		157.4	—	—	—	—
20	164.1	—	—		—	—	—	—	—

Συγκριτικὸς πίναξ τοῦ βάρους τοῦ Ἕλληνος μαθητοῦ πρὸς τοὺς ἀλλοεθνεῖς (Παθολ. Ἐργαστ. Ὑπουργ Παιδείας).

(χιλιόγραμμα) ΑΡΡΕΝΑ

Ἡλικία	Λαμπαδάριος — Ἑλλήνων	Pagliani — Ἰταλῶν Βορ.	Variot — Γάλλων	Rietz — Γερμανῶν	Axel Key — Σουηδῶν	Rowditch — Ἀμερικαν. Βορ.	Michailoff — Ρώσσων	Roberts — Ἄγγλων	Schiaffino — Νοτ. Ἀμερικαν.
						γυμν.		γυμν.	
6	17.7	16.7	17.[illegible]	22.3	—	—	—	—	21.7
7	18.3	19.4	19.1	23.7	—	—	—	—	24.5
8	18.8	20.7	21.1	26.2	26.2	22.8	22	25	26.2
9	21.9	22.4	23.8	27.8	2[illegible]	25.0	21.1	26.6	29
10	25.4	24.8	25.6	30.6	30.3	27.6	27.7	28.2	31.4
11	28.4	26.6	27.7	33.1	32.2	30	30.5	29.5	34.4
12	30.9	2[illegible].3	30.1	37.1	34.5	32.6	33.3	31.3	37.5
13	37.8	33.3	35.7	41.6	37.6	37	37.6	32.2	41.4
14	43.5	3[illegible].6	41.9	41.1	42.3	40.3	41.5	35.9	44.8
15	48.2	41.8	47.5	51.7	46.8	45.4	46.6	41.1	51.1
16	53.0	47.2	—	56.3	—	—	—	—	55.4
17	55.[illegible]	52.7	—	59.1	—	—	—	—	58.9
18	56.7	53.8	—	64.4	—	—	—	—	60.6
19	58.8	55.5	—	65.5	—	—	—	—	—
20	60.2	—	—	—	—	—	—	—	—

Συγκριτικὸς πίναξ τοῦ βάρους τῆς Ἑλληνίδος μαθητρίας πρὸς τὰς ἀλλοεθνεῖς. (Παθολ. Ἐργαστ. Ὑπουργ. Παιδείας).

(χιλιόγραμμα) ΘΗΛΕΑ

Ἡλικία	Λαμπαδάριος — Ἑλλήνων	Pagliani — Βορ. Ἰταλῶν	Variot — Γάλλων	Rietz — Βορ. Γερμανῶν	Axel Key — Σουηδῶν	Hrdlicka — Βορ. Ἀμερικαν.	Rowditch — Βορ. Ἀμερικαν.	Sckiaffino — Νοτ. Ἀμερικαν.
6	19.4	16.4	17.4	22.5	—	—	—	21.2
7	20.4	17.7	19	24.3	—	—	—	23.1
8	21	19	21.2	26.1	25	23.5	22.3	25.6
9	24.6	21.9	23.8	27.8	2[illegible].9	25.7	21.9	28.4
10	26.2	24.7	26.6	32.1	29.4	2[illegible].1	26.9	31.4
11	29.2	25.9	29	34.[illegible]	31.9	30.8	29.8	34.7
12	35	29.5	33.8	40.5	35.9	3[illegible].2	3[illegible].9	—
13	39.5	34.5	38.3	43.1	39.6	39.[illegible]	38.3	45.1
14	42.5	38.5	43.2	49.7	44.8	44.1	42	48.6
15	43.5	43.8	46	51.2	48.0	47.7	45.5	47.2
16	45	45.7	—	—	—	—	—	50.5
17	4[illegible].2	[illegible]7.5	—	—	—	—	—	[illegible]2.1
18	45.7	18.6	—	—	—	—	—	53.0
19	46.3	—	—	—	—	—	—	—
20	48	—	—	—	—	—	—	—

Λαμβάνοντες πρὸ ὀφθαλμῶν τοὺς ἀριθμοὺς τούτους, παρατηροῦμεν τὰ ἑπόμενα:

α) Γενικῶς τὸ ἀνάστημα τῶν παρ' ἡμῖν παιδίων εἶναι μικρότερον τῶν ἀναστημάτων τῶν Γερμανῶν, Σουηδῶν, Ἄγγλων, Σαξόνων καὶ Ἀμερικανῶν (βορείων καὶ νοτίων) ὁμηλίκων των, μεγαλύτερον δὲ τῶν Βέλγων, Ἰταλῶν (νοτίων) καὶ ἐν μέρει τῶν Γάλλων.

β) Ἐν σχέσει πρὸς τοὺς Γερμανοὺς μαθητὰς τὸ μέγιστον ὅριον τῆς διαφορᾶς εἶναι 5—6 ἑκ. προκειμένου περὶ κορασίων. Κατὰ τὴν ἀγγλικὴν στατιστικὴν ἡ διαφορὰ εἶναι πολὺ μεγαλυτέρα· ὁ Ἀγγλόπαις δηλαδὴ εἶναι ὑψηλότερος κατὰ μέγιστον ὅρον τοῦ ἡμετέρου κατὰ 8.5 ἑκ., ὁ Ἀμερικανὸς ἐπίσης (καὶ ὁ βόρειος καὶ ὁ νότιος).

γ) Ἡ βελγικὴ καὶ γαλλικὴ στατιστικὴ τοῦ ἀναστήματος παρουσιάζει καταφανεῖς ἀνωμαλίας. Ἐνῷ δηλαδὴ αἱ λοιπαὶ στατιστικαὶ δεικνύουν μίαν σχεδὸν παράλληλον πορείαν, αὗται παρουσιάζουν παραδόξους διακυμάνσεις καὶ διαφορὰς συγκρινόμεναι πρὸς τὴν ἡμετέραν. Ἐν γένει ὅμως δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι μέχρι τοῦ 12ου ἔτους ἡ καμπύλη τοῦ ἀναστήματος, τόσον ἡ μία ὅσον καὶ ἡ ἄλλη εἶναι μεγαλυτέρα τῆς ἑλληνικῆς, ἡ μὲν γαλλικὴ κατὰ 5 ἑκ.. ἡ δὲ βελγικὴ κατὰ 1,5—2 ἑκ.. κατέρχεται δὲ ἔπειτα μετὰ τὸ 12ον ἔτος ἀποτόμως ὑπὸ τὴν ἡμετέραν.

δ) Ἡ ἰταλικὴ καμπύλη τοῦ ἀναστήματος, συγκρινομένη πρὸ τὴν ἡμετέραν, διακρίνεται εἰς δύο. Εἰς τὴν τῶν βορείων Ἰταλῶν καὶ τὴν τῶν νοτίων. Τὸ ἀνάστημα τῶν πρώτων παρουσιάζει καμπύλην ὁμοιάζουσαν καταπληκτικῶς πρὸς τὴν τῶν Γάλλων καὶ Βέλγων. Μέχρι δηλ. τοῦ 12ου ἔτους οἱ βόρειοι Ἰταλόπαιδες παρουσιάζουν ἀνάστημα μεγαλύτερον τῶν ἡμετέρων κατὰ 8 ἑκ. περίπου κατὰ μέγιστον ὅρον (στατιστικὴ Riccardi), κατόπιν δὲ κατὰ 3—4 μικρότερον. Ἐνῷ ἡ καμπύλη τοῦ ἀναστήματος τῶν μαθητῶν τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας εἶναι καταφανῶς μικροτέρα τῆς ἡμετέρας (Raseri).

ε') Ἡ συγκριτικὴ αὕτη στατιστικὴ μᾶς διδάσκει ὡσαύτως ὅτι ἡ καμπύλη τοῦ ἀναστήματος τῆς Ἑλληνίδος μαθητρίας εἶναι μικροτέρα καθόλου τῆς γερμανικῆς, ἀγγλικῆς, ἀμερικανικῆς καὶ γαλλικῆς καὶ μεγαλυτέρα τῆς βελγικῆς καὶ ἰταλικῆς (νοτίου).

στ') Ἐκ τοῦ συγκριτικοῦ τούτου πίνακος ὡσαύτως συνάγομεν ὅτι ὅλαι σχεδὸν αἱ γραμμαὶ τοῦ ἀναστήματος συμπίπτουν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κατὰ τὸ 6ον—7ον ἔτος τῆς ἡλικιας, ὅτι κατόπιν ἀπομακρύνονται ἀλλήλων, συμπλησιάζουν ἔπειτα κατὰ τὸ 16ον—17ον ἔτος διὰ νὰ ἀπομακρυνθοῦν καὶ πάλιν μετὰ τὸ 17ον ἔτος. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι καταφανὲς εἰς τὴν στατιστικήν μας, ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως ἀρκετῶν πορισμάτων καταμετρήσεως ἀτόμων ἄνω τοῦ 16ου ἔτους καὶ ἰδίᾳ τοῦ Ἕλληνος στρατιώτου.

Τὸ γενικὸν συμπέρασμα τῆς συγκριτικῆς ταύτης ἐρεύνης δυνάμεθα νὰ συνοψίσωμεν εἰς τὰ ἑξῆς:

Ἡ κατ' ἀνάστημα ἀνάπτυξις τοῦ Ἑλληνόπαιδος οὐδόλως ὑπολείπεται τῶν λοιπῶν ἑλληνολατινικῶν ἐθνῶν, τοὐναντίον ὅμως εἶναι καταφανῶς μικροτέρα τῶν ἀγγλοσαξονικῶν καὶ γερμανικῶν ἐν γένει φυλῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *M. C. Schyten*, La Pédo'ogie (synthèse) *Ἐμμ. Λαμπαδαρίου*, Σχολικὴ Ὑγιεινή, 6' ἔκδ. 1928. *Ν. Ἐξαρχοπούλου*, Σωματολογια τοῦ παιδός, ἔκδ. 6' 1928.

Ε. Ν. ΛΑΜΠΑΔΑΡΙΟΣ

αὐξησιολογικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν αὐξησιολογίαν (βλ. λ.)

αὔξησις (ἡ)· τὸ αὐξάνειν, ἐπαύξησις, ἐπίδοσις, πλήθυνσις: «αὔξησις τῶν μισθῶν,—τῶν ὡρῶν τῆς ἐργασίας,—τῆς δαπάνης,—τοῦ εἰσοδήματος κ.τ.τ.»· || τὸ χαρακτηριστικὸν στοιχεῖον τῶν ἱστορικῶν χρόνων τοῦ ρήματος ἐν τῇ ὁριστικῇ.

— [ΓΡΑΜΜΑΤ.] Ἡ συλλαβικὴ λεγομένη αὔξησις ἦτο κατ' ἀρχὰς πρόθεσις, δηλοῦσα τὸ παρελθὸν καὶ προτασσομένη πολλάκις—οὐχὶ ὅμως πάντοτε καὶ ἀνεξαιρέτως—τῶν *παραγομένων* χρόνων τῆς ὁριστικῆς (ἤτοι τοῦ παρατατικοῦ. τοῦ ἀορίστου καὶ ὑπερσυντελίκου) πρὸς σαφεστέραν δήλωσιν τοῦ παρελθόντος. Ὅτι ἡ αὔξησις ἦτο κατ' ἀρχὰς πρόθεσις, γίνεται φανερὸν πρῶτον μὲν ἐκ τοῦ ὅτι ἐπ' αὐτῆς—ὅπως καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων προθέσεων—ἔκειτο ὁ τόνος τῶν ἐγκλινομένων τύπων τοῦ ρήματος: ἔ-φη, ἔ-λεγεν κλ., ἀκριβῶς ὅπως ἐλέγετο καί: ἀπό-φημι, κατά-λεξον κλ., καὶ δεύτερον ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς τὰ παλαιότερα μνημεῖα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης (λ.χ. τὰ ὁμηρικὰ ἔπη), ὡς καὶ τῆς ἰνδικῆς (ἤτοι τὸ Rigveda). ἡ χρῆσις τῆς αὐξήσεως ἦτο ἀκόμη ἐλευθέρα. Μόνον εἰς τοὺς τύπους τοὺς μονοσυλλάβους καὶ ἔχοντας βραχὺ φωνῆεν ἡ χρῆσις τῆς αὐξήσεως ἦτο ἀναγκαία: ἔ-σχον κλ. (οὐχὶ ὅμως καὶ εἰς τοὺς δυϊκοὺς τύπους εἰς —την καὶ τοὺς λήγοντας εἰς —σκον καὶ —σκόμην). Ὁμοίως ἐλευθέρα ἦτο κατ' ἀρχὰς ἡ χρῆσις τῆς αὐξήσεως καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἰαπετικὰς γλώσσας, ὅπως μαρτυρεῖ ἡ χρῆσις ηὐξημένων καὶ ἀναυξήτων συγχρόνως τύπων εἰς τὰ ἀρχαιότερα γλωσσικὰ μνημεῖα τῶν ἀρίων γλωσσῶν (τὸ Rigveda, ὡς ἐλέχθη, τῆς ἰνδικῆς καὶ τὴν Ἀβέσταν). Ἐκ τῆς ἐλευθέρας ταύτης χρήσεως τῆς αὐξήσεως προῆλθεν εἰς ἄλλας μὲν ἐκ τῶν ἰαπετικῶν γλωσσῶν ἡ καθολίκευσις τῆς αὐξήσεως, ὅπως λ.χ. εἰς τὴν ἑλληνικὴν τῶν δοκίμων χρόνων, εἰς ἄλλας δὲ ἡ πλήρης ἀχρηστία της, ὅπως λ.χ. εἰς τὴν λατινικήν.

Ἡ αὔξησις ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ ἐμφανίζεται ὑπὸ δύο μορφάς, ἤτοι ὡς ἐ μὲν πρὸ τῶν ρημάτων τῶν ἀρχομένων ἀπὸ ἑνὸς ἢ περισσοτέρων συμφώνων: ἔ—λεγον, ἔ—γραφον κ. λ. (αὔξησις συλλαβική, augmentum syllabicum), ὡς μακρὸν δὲ φωνῆεν ἢ δίφθογγος μακρόφωνος τῶν ρημάτων τῶν ἀρχομένων ἀπὸ φωνήεντος ἢ διφθόγγου: (ἄρχομαι) ἠρχόμην, (ὄμνυμι) ὤμοσα, (αἰτῶ) ᾔτησα κ. λ. (χρονικὴ αὔξησις). Εἶναι δὲ τὰ μακρὰ ταῦτα φωνήεντα προϊόντα παλαιοτάτης—ἢ κατὰ παλαιὰ πρότυπα γενομένης—συναιρέσεως τῆς αὐξήσεως ε μετὰ τοῦ ἀρκτικοῦ φωνήεντος ἢ διφθόγγου τοῦ ρήματος.

Ἐπειδὴ πολλὰ ρήματα ἀρχίζοντα πάλαι ποτὲ ἀπό τινος ἐκ τῶν ἡμιφώνων s, j, F ἀπέβαλον τοῦτο συμφώνως πρὸς τοὺς φωνητικοὺς νόμους τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης—τὸ μὲν s καὶ τὸ j ἐνωρίτερον, τὸ δὲ F κατόπιν τούτων—καὶ τοιουτοτρόπως ἡ πρὸ τῶν ἡμιφώνων τούτων αὔξησις ἐ- προηγεῖτο ἤδη φωνήεντος —ἤτοι ἀνεπτύχθη χασμωδία—, διὰ τοῦτο ἐπῆλθε συναίρεσις τῶν ἐφεξῆς τούτων φωνηέντων. Ἡ συναίρεσις αὕτη εἰς μὲν τοὺς ρηματικοὺς τύπους, εἰς τοὺς ὁποίους ἀπεβλήθη s ἢ j, συνέβη κανονικῶς, ἤτοι ἀνεξαιρέτως, εἰς δὲ τοὺς τύπους, εἰς τοὺς ὁποίους ἀπεβλήθη F, ἡ ρηθεῖσα συναίρεσις δὲν συνέβη πάντοτε, ἀλλὰ μόνον, ὁσάκις εἰς τὴν αὔξησιν ἠκολούθη φωνῆεν ε ἢ ι (συμφώνως πρὸς τοὺς περὶ συναιρέσεως νόμους τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης).

Οὕτω ἐγένετο: ἔχω (ἐκ τοῦ *σέχω)—ἔ-σεχον—ἔ-εχον—εἶχον· ἕρπω (*σέρπω)—ἔ-σερπον—ἔ-ερπον—εἷρπον (κατὰ μετάθεσιν τοῦ δασέος πνεύματος ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς δευτέρας συλλαβῆς εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς πρώτης: ἔ-σερπον—ἔhερπον—hέ-ερπον—εἷρπον)· ἕπομαι (*σέπομαι, λατ. sequor) ἐ-σεπόμην—ἐ-επόμην—εἱπόμην· ἀνύω (*σανύω)—ἐ-σάνυσα—ἐ-άνυσα—ἥνυσα· ἐργάζομαι (*Fεργάζομαι) ἐ-Fεργαζόμην—ἐ-εργαζόμην (καὶ ἠργαζόμην, ἠργασάμην)· ἐθίζω (*σFεθίζω, λατ. suevi)—ἐ-σFέθιζον—ἐ-έθιζον—εἴθιζον· ἔ-Fιδον—ἔ-ιδον—εἶδον κλπ. Ἀλλὰ ἔFαξα —ἔ-αξα (καὶ κατέαξα)· ἐ-Fωνούμην—ἐωνούμην·—ἔ-Fωσα—ἔ-ωσα· ἐ-Fούρησα—ἐ-ούρησα κλπ.

Εἰς τὰ ρήματα, τὰ ὁποῖα σήμερον ἀρχίζουν ἀπὸ ρ, φαίνεται τὸ ρ διπλασιαζόμενον μετὰ τὴν αὔξησιν: ράπτω—ἔρραπτον, ρίπτω—ἔρριπτον. Αἰτία τούτου εἶναι, ὅτι τὰ ρήματα ταῦτα ἤρχιζον πάλαι ποτὲ ἀπὸ *sr* ἢ Fρ καὶ ταῦτα ἐν μέσῳ λέξεως ἀφωμοιώθησαν εἰς ρρ καὶ ὡς τοιαῦτα ἐσώθησαν (ἔ-σρεον—ἔρρεον, ἔ-Fρηξα—ἔρρηξα κλ.). Παρὰ τῷ Ὁμήρῳ συνέβησαν καὶ ἄλλαι τοιαῦται ἀφομοιώσεις: ἔ-σλαβε—ἔλλαβε, ἔ-σνεε—ἔννεε κλ.

Εἶναι πρὸς τούτοις ἄξιον σημειώσεως, ὅτι, ἐπειδὴ τὰ ρήματα ἐλέγοντο ἀνέκαθεν καὶ ἁπλᾶ καὶ σύνθετα μετὰ προθέσεων, ἡ αὔξησις—συνεκφερομένη ἀρχαιότερον μετὰ τῶν ρηματικῶν τύπων τοῦ ἁπλοῦ ρήματος—ἐλέγετο πάντοτε εὐθὺς πρὸ τῶν ρηματικῶν τύπων (παρ-έ-βαλον, συν-έ-γραψα, ἐξ-έ-μαθον κλ.). Ἐπειδὴ ὅμως ἐκ παλαιοτάτων χρόνων συνέβαινεν ἐνίοτε νὰ περιέλθῃ εἰς λήθην τὸ ἁπλοῦν καὶ νὰ σωθῇ μόνον τὸ σύνθετον ρῆμα, ἡ αὔξησις—ἀναλόγως τῆς λήθης ἢ μὴ τοῦ ἁπλοῦ ρήματος—ἠδύνατο νὰ λέγηται, ὅπως καὶ πρότερον, πρὸ τοῦ ἁπλοῦ ρήματος ἢ πρὸ τῆς προθέσεως (ὡς πρὸ ἁπλοῦ πλέον ρήματος): ἐ-κάθισα, ἠ-πειγον, ἐ-πίεσα παρὰ τὸ ἀπ-έ-θνησκον κλ. Καὶ ἐπειδὴ ἡ διαστολὴ τῆς χρήσεως τῶν ἁπλῶν καὶ τῶν συνθέτων δὲν ἦτο πολλάκις σαφής, προήρχοντο ποικιλίαι καὶ ἀνωμαλίαι: ὤρθωσα καὶ ἐπηνώρθωσα, εἰχόμην καὶ ἠν-ειχόμην κλ.

Ἐπειδὴ πολλὰ ρήματα, ἀρχίζοντα ἀπὸ προθέσεων ἢ ἀπὸ τοῦ στερητικοῦ ἀν—, ἦσαν οὐχὶ σύνθετα, ἀλλὰ παρασύνθετα (ἤτοι παράγωγα ἀπὸ συνθέτων ὀνομάτων) καὶ οὕτως ὡμοίαζον ἐξωτερικῶς πρὸς ἄλλα ρήματα πράγματι σύνθετα, διὰ τοῦτο καὶ τὰ παρασύνθετα ταῦτα ἐλάμβανον πολλάκις αὔξησιν, ἄλλα μὲν ἔσωθεν, ἄλλα δ' ἔξωθεν καὶ ἄλλα ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν συγχρόνως: (ἀπόδημος—ἀποδημῶ) ἀπ-ε-δήμησα, (ἐνέδρα-ἐνεδρεύω) ἐν-ήδρευσα, (παράνομος-παρανομῶ) παρ-ε-νόμησα, (ἐγκύμων-ἐγκυμονῶ) ἐν-ε-κυμόνησα, (ἐπιτήδειο-ἐπιτηδεύω) ἐπ-ε-τήδευσα, (προφήτης-προφητεύω) προ-ε-φήτευσα, (ἐνέχυρον-ἐνεχυράζω) ἐν-ε-χύρασα κ.λ., ἀλλὰ παρὰ ταῦτα ἐνηντιώμεθα καὶ ἠναντιώμεθα. ἐξεκκλησίαζον καὶ ἠκκλησίαζον καὶ ἀφ' ἑτέρου (ἔμπεδος-ἐμπεδῶ) ἠμπέδουν, (ἀδιάφορος-ἀδιαφορῶ) ἠδιαφόρουν, (ἀναίσχυντος-ἀναισχυντῶ) ἠναισχύντουν κ.λ.

Καὶ ἄλλη ποικιλία παρατηρεῖται, ἡ ἑξῆς: ἐπειδὴ αἱ μακρόφωνοι δίφθογγοι ηι, ωι, ηυ, ωυ πρὸ συμφώνων προσέπιπτον δύσκολοι εἰς τὴν ἐκφώνησιν, ἐπῆλθε βράχυνσις τοῦ προτακτικοῦ φωνήεντος αὐτῶν· διὰ τοῦτο ἤδη κατὰ τοὺς κλασσικοὺς λεγομένους χρόνους ἐνεφανίσθησαν τύποι, ὁποῖοι οἱ εἴκαζον, εὔξατο, οἰκοδόμησα κ. λ. καὶ οὗτοι ἐπεκράτησαν ἐν τῇ Ἰωνίᾳ. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα ἀπῄτει εἰς τοὺς παρῳχημένους χρόνους μακρότερον χρόνον ἢ εἰς τοὺς ἀρκτικούς, ἐπανελαμβάνετο πολλάκις τὸ ἐκτεταμένον, τὸ μακρὸν

Digitized by Google

φωνῆεν καὶ τοιουτοτρόπως οἱ τύποι οὗτοι ἐλέγοντο ἐκ παραλλήλου ηὐξημένοι καὶ ἀναύξητοι.

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΜΑΘΗΜ.] Αὔξησις μεταβολῆς ποσότητος x καλεῖται ἡ διαφορὰ μιᾶς τιμῆς της ἀπό τινος νέας τιμῆς αὐτῆς· ἀναγνωριζομένης δηλαδὴ μιᾶς τάξεως διαδοχῆς εἰς τὰς θεωρουμένας τιμὰς τῆς ποσότητος ταύτης x, ἡ διαφορὰ μὲ μειωτέον μίαν τῶν τιμῶν τούτων τοῦ x, καὶ ἀφαιρετέον μίαν τῶν προηγουμένων ταύτης τιμῶν αὐτοῦ ἀποτελεῖ μίαν αὔξησιν τῆς μεταβλητῆς x.

Ὅταν αἱ τιμαὶ τῆς μεταβλητῆς ποσότητος x δύνανται νὰ ληφθῶσιν ὁσονδήποτε πλησίον ἀλλήλων, τότε ἀπὸ μιᾶς τιμῆς αὐτοῦ δυνάμεθα νὰ μεταβῶμεν εἰς μίαν ἑπομένην ὅσον θέλομεν γειτονικὴν πρὸς αὐτήν· ἡ ἀντίστοιχος αὔξησις, δυναμένη τότε νὰ εἶναι ὅσον θέλομεν μικρά, καλεῖται ἀπειροστὴ αὔξησις τῆς ποσότητος x· ὅταν ἀφίνωμεν ἀόριστον τὴν τιμὴν τοῦ x, ἐξ ἧς ἀναχωροῦμεν, ἡ ἀπειροστὴ αὔξησις παρίσταται διὰ τοῦ Δx, τοῦ Δ συμβολίζοντος *διαφορὰν* τιμῶν τοῦ x. Διὰ τοῦ Δx παρίσταται οὕτω ἡ ἀπειροστὴ αὔξησις τῆς ποσότητος x, ὅταν ἀναχωρήσωμεν ἀπὸ μιᾶς τυχούσης τιμῆς αὐτῆς x ἐν τῷ διαστήματι, ἐν τῷ ὁποίῳ θεωροῦμεν τὰς τιμὰς αὐτῆς.

Αὔξησις συναρτήσεως y τῆς ἀνεξαρτήτου μεταβλητῆς x καλεῖται ἡ αὔξησις τῆς μεταβλητῆς ταύτης ποσότητος y, ἀναγνωριζομένης ὡς τάξεως διαδοχῆς εἰς τὰς τιμὰς ἃς ἡ συνάρτησις αὕτη λαμβάνει ἐκείνης ἣν ὁρίζουσιν αἱ τιμαὶ αὐτῆς, αἵτινες ἀντιστοιχοῦσι κατὰ σειρὰν εἰς αὐξούσας τιμὰς τῆς ἀνεξαρτήτου μεταβλητῆς x.

Ὅταν ἡ συνάρτησις y εἶναι συνεχὴς εἰς τὴν τιμὴν x τῆς ἀνεξαρτήτου μεταβλητῆς, εἰς ἀπειροστὴν αὔξησιν Δx τοῦ x ἀντιστοιχεῖ ἀπειροστὴ αὔξησις Δy τῆς συναρτήσεως y.

Α. Χ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

— [ΜΟΥΣ.] Τέχνασμα ἀντιστικτικὸν δι' οὗ μουσικὸν θέμα ἐπαναλαμβάνεται μετὰ τὴν πρώτην ἔκθεσιν μὲ ηὐξημένην, συνήθως κατὰ τὸ διπλάσιον, τὴν ἀξίαν τῶν φθογγοσήμων του. Οἱ μουσουργοὶ τοῦ μεσαίωνος καὶ τῆς ἀναγεννήσεως ἐφημίζοντο διὰ τὴν περὶ τὸ εἶδος τοῦτο δεξιότητά των. Ὁ διάσημος Ἄγγλος συνθέτης **B. Krouke** ἔγραψε κανόνα κατ' αὔξησιν, ὅστις τόσον ἐγένετο ἀρεστός, ὥστε μετὰ θάνατον νὰ χαραχθῇ ἐπὶ τῆς ἐπιτυμβίου πλακὸς τοῦ τάφου του.

Λ.

— [ΦΥΣΙΟΛ.] Ἡ αὔξησις τοῦ μεγέθους τῶν ὀργανικῶν ὄντων εἰς τὸ μέγιστον εἶναι τὸ πρῶτον στάδιον τῆς ἐξελίξεως τῆς ζωῆς αὐτῶν. Ἡ ταχύτης δὲ τῆς αὐξήσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς αὐξητηρίου ὁρμῆς, ἥτις ὀφείλεται εἰς ἐσωτερικοὺς ὅρους τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν διαφόρων ζῴων. Ὑπὲρ τῆς δόξης ταύτης συνηγοροῦσι τὰ γενόμενα πειράματα ἐπὶ κυνῶν καὶ ἄλλων ζῴων, κατὰ τὸ στάδιον τῆς αὐξήσεως αὐτῶν. Εἰς τὰ ζῷα ταῦτα ἂν καὶ ἐχορηγεῖτο τόση ποσότης τροφῆς, ὥστε νὰ γίνηται μόνον ἡ ἀναπλήρωσις τῶν καταναλισκομένων, ἐγίνετο αὔξησις τοῦ μήκους καὶ τοῦ ὕψους τοῦ σώματος, ἄνευ αὐξήσεως τοῦ βάρους αὐτῶν. Ἡ αὐξητήριος ὁρμὴ τοῦ ὀργανισμοῦ κατὰ νεωτέρας ἐρεύνας προέρχεται ἐξ ἀδένων, οἵτινες ἔχουσιν ἔσω ἔκκρισιν, τοιοῦτος δὲ κατ' ἐξοχὴν εἶναι ὁ μυξαδὴν ὅστις προκαλεῖ γιγαντιαίαν αὔξησιν ἐξ ἐντόνου λειτουργίας αὐτοῦ κατὰ τὸ στάδιον τῆς αὐξήσεως τῶν ἀτόμων, ἢ τὴν μεγαλακρίαν ἐπὶ τῶν τελείων ἀνθρώπων· ὁμοίως ὁ θυρεοειδής.

Τὸ βάρος τοῦ σώματος κατὰ τὴν περίοδον τοῦ θηλασμοῦ εἶναι κατὰ μέσον ὅρον 3,25 χιλιγρμ. (τὰ ἄρρενα εἶναι κατὰ μέσον ὅρον 120 γρμ. βαρύτερα τῶν θηλέων)· τὸ δὲ μῆκος συνήθως 50-51 ἑκμ. (τὰ ἄρρενα εἶναι κατὰ 1 ἑκμ. μακρότερα τῶν θηλέων). Ἐπὶ τὸ βάρος τοῦ νεογνοῦ ἐπίδρασιν ἔχει ὁ ἀριθμὸς τῶν κυήσεων ὡς καὶ ἡ ἡλικία τῆς μητρὸς μέχρι τοῦ 40 ἔτους. Τὰ παιδία τῶν πολυτόκων εἶναι βαρύτερα ἀπὸ τὰ παιδία τῶν πρωτοτόκων. Ἐπίσης αὐξανομένης τῆς ἡλικίας τῆς μητρὸς αὐξάνεται τὸ βάρος τῶν παιδίων. Ὁμοίως ἡ σωματικὴ κατάστασις τῆς μητρὸς ἐπιδρᾷ ἐπὶ τὸ μέγεθος τοῦ παιδός. Ὅσῳ μεῖζον τὸ μῆκος τοῦ σώματος τῆς μητρὸς καὶ ὅσῳ καλυτέρα ἡ θρέψις, τοσούτῳ βαρύτερον καὶ μακρότερον εἶναι τὸ παιδίον.

Τὸ βάρος τοῦ σώματος τοῦ νεογνοῦ κατὰ τὰς πρώτας δύο ἡμέρας μετὰ τὸν τοκετὸν ἐλαττοῦται κατὰ 100—200 γραμ., προέρχεται δὲ τοῦτο ἐκ τῆς ἀποβολῆς οὐσιῶν διὰ τῶν νεφρῶν, πνευμόνων, ἐντέρων, καὶ δέρματος, αἵτινες ἀτελῶς ἀναπληροῦνται ὑπὸ τῆς ἀρξαμένης προσλήψεως τῆς τροφῆς. Ἀπὸ τῆς τρίτης ὅμως ἡμέρας ἄρχεται νὰ αὐξάνῃ τὸ βάρος τοῦ νεογνοῦ καὶ κατὰ τὴν 5 ἢ 7 ἡμέραν φθάνει εἰς τὸ ἀρχικὸν αὐτοῦ βάρος. Ἐντεῦθεν δὲ ἡ αὔξησις εἶναι τόσον ταχεῖα, ὥστε κατὰ μὲν τὸν 6 μῆνα εἶναι διπλάσιον καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ πρώτου ἔτους σχεδὸν τριπλάσιον τοῦ ἀρχικοῦ.

Ἐπὶ τὴν αὔξησιν τοῦ παιδίου κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος ἐπίδρασιν ἔχει ἐκ τῶν πρώτων ἡ τροφή. Ἡ πεῖρα δὲ διδάσκει ὅτι, ἐὰν τὸ παιδίον θηλάζηται κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς ζωῆς, αὐξάνεται κράτιστα, διότι τὸ γάλα τῶν γυναικῶν καὶ καλύτερον χρησιμοποιεῖται καὶ ὀλιγώτερον καταπονεῖ τὰ πεπτικὰ ὄργανα ἀπὸ πᾶσαν ἄλλην τεχνητὴν τροφήν.

Ἐκ καταμετρήσεων γενομένων ὑπὸ τοῦ **Key** ἐν τοῖς ἀνωτέροις σχολείοις τῆς Σουηδίας ἀπέδειξαν ὅτι τὰ ἄρρενα μέχρι μὲν τοῦ 11 ἔτους τῆς ἡλικίας εἶναι μακρότερα καὶ βαρύτερα τῶν θηλέων. Ἀπὸ τοῦ 12 ὅμως μέχρις τοῦ 16 οἱ ὅροι ἀντιστρέφονται, ἤτοι τὰ θήλεα ὑπερτεροῦσι κατὰ τὸ μῆκος καὶ τὸ βάρος τῶν ἀρρένων, ἀπὸ δὲ τοῦ 17 ἔτους τὸ μῆκος καὶ τὸ βάρος τῶν ἀρρένων ὑπερτερεῖ πάλιν τῶν θηλέων. Ἐπὶ τὴν αὔξησιν προσέτι σπουδαίαν ἐπίδρασιν ἔχουσι καὶ οἱ οἰκονομικοὶ ὅροι ὑπὸ τοὺς ὁποίους ζῶσι τὰ παιδία. Τὰ ἄπορα παιδία ὑστεροῦσι καὶ κατὰ τὸ βάρος καὶ κατὰ τὸ μῆκος τοῦ σώματος τῶν ὁμηλίκων των εὐπόρων.

Ἀλλὰ καὶ αἱ ὧραι τοῦ ἔτους ἔχουσι μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὴν σωματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ παιδίου. Οὕτως ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου μέχρι τοῦ Ἀπριλίου γίνεται μικρὰ αὔξησις, ἐπικρατεῖ δὲ ἡ αὔξησις τοῦ μήκους καὶ οὐχὶ τοῦ βάρους. Ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μέχρι τοῦ Αὐγούστου, τὸ μὲν μῆκος τοῦ παιδίου αὐξάνεται πολύ, τὸ δὲ βάρος ἐλάχιστα. Ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου τέλος μέχρις τοῦ Νοεμβρίου καὶ Δεκεμβρίου, ἡ μὲν αὔξησις τοῦ μήκους εἶναι λίαν μικρά, τὸ βάρος ὅμως αὐξάνεται ταχέως καὶ μεγάλως. Τὸ βάρος τοῦ τελείου ἀνθρώπου ποικίλλει μεγάλως. Ἐπὶ μὲν τοῦ ἄρρενος ὑπολογίζεται τοῦτο κατὰ μέσον ὅρον εἰς 65—70 χλγρμ., ἐπὶ δὲ τοῦ θήλεος εἰς 56—60 χλγρμ.· ἕνεκα ὅμως τῆς ἀποθέσεως λίπους κατὰ τὴν ὥριμον ἡλικίαν τὸ βάρος τοῦ σώματος γίνεται μεγαλύτερον εἰς ἀμφότερα τὰ φῦλα.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ μῆκος τοῦ σώματος, τοῦτο ποικίλλει ἀναλόγως τῶν διαφόρων φυλῶν, ὡς συνάγεται ἐκ τῶν γενομένων καταμετρήσεων εἰς στρατευσίμους ἐν ἡλικίᾳ 20—21 ἐτῶν:

Οὔγγροι	1,633.
Γάλλοι	1,459.
Βαυαροὶ	1,938.
Ρῶσοι	1,641.
Ἰταλοὶ	1,665.
Ἄγγλοι	1,690.
Δανοὶ	1,692.
Σουηδοὶ	1,695.
Ἀμερικανοὶ	1,733.

Περὶ τοῦ μήκους τῆς γυναικὸς δὲν ὑπάρχουσιν ἀνάλογοι ἔρευναι, πάντως ὅμως τὸ μῆκος αὐτῆς εἶναι κατὰ μέσον ὅρον 12 ἑκμτρ. βραχύτερον τοῦ τελείου ἀνδρός.

[Βλ. καὶ τὰς λ. **ἀνάστημα, ἄνθρωπος,** καὶ **αὐξησιολογία.**]

Ι. Ν. ΜΕΝΕΓΑΚΗΣ

— [ΒΟΤ.] *Αὔξησις* καλεῖται ἡ πολύπλοκος τῶν φυτῶν λειτουργία, κατὰ τὴν ὁποίαν ταῦτα μεγεθύνονται κατ' ὄγκον καὶ διαμορφοῦνται τελείως. Τὸ φαινόμενον τῆς αὐξήσεως δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ εἰς πάντα τὰ φυτά, ἀλλὰ διαφέρει εἰς τὰ διάφορα εἴδη· οὕτω τὰ φυτὰ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κρυπτογόνων*, ὡς οἱ *μυξομήκητες*, αὐξάνονται δι' ἁπλῆς διογκώσεως τῆς οὐσίας αὐτῶν. Μονοκύτταρα τινὰ μικροσκοπικὰ φυτά, ὅπως τὰ *βακτήρια*, τὰ *διάτομα* καὶ τὰ *φύκη*, αὐξάνονται διὰ διογκώσεως, προστιθεμένου νέου στρώματος μεμβράνης. Τὰ τέλεια φυτὰ αὐξάνονται διὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν κυττάρων, τῆς ἐξαλλοιώσεως αὐτῶν καὶ τῆς τελείας διαπλάσεως τῆς μορφῆς των, ἥτις διαφέρει εἰς τὰ διάφορα φυτὰ καὶ τὰ διάφορα ὄργανα τούτων, δηλ. ἡ αὔξησις εἶναι ἡ ἐκδήλωσις ἰδίας ὅλως διαμορφωτικῆς δυνάμεως, ἀπαντώσης ἐντὸς τῶν διαπλαστικῶν κυττάρων τῶν φυτικῶν ὀργάνων.

Ἡ *αὔξησις* εἶναι λειτουργία τοῦ πρωτοπλάσματος, ἥτις ἐξαρτᾶται μὲν ἀπὸ τῶν θρεπτικῶν οὐσιῶν, ἀλλ' εἶναι τελείως διάφορος τῆς *θρέψεως*. Τοῦτο γίνεται δῆλον κατὰ τὸ θέρος, ὁπότε ἡ θρέψις τῶν φυτῶν φθάνει εἰς τὴν μεγίστην ἔντασιν καὶ σχηματίζονται ἐν ἀφθονίᾳ αἱ πλαστικαὶ οὐσίαι, ἐνῷ ἀντιθέτως κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὰ φυτὰ ἐλάχιστα αὐξάνουσι (ἡ μεγαλυτέρα αὔξησις παρατηρεῖται κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔαρος). Τὰ φυτικὰ ὄργανα, ἀδιαφόρως ἐὰν ταῦτα εἶναι φυλλοφόρα ἢ ἀνθοφόρα, ἅτινα ἀναπτύσσονται κατὰ τὸ ἔαρ, πρὸ τῆς τοιαύτης ἀναπτύξεως εὑρίσκονται ὑπὸ μορφὴν ἐμβρυωδῶν ἀρχεφύτρων εἰς διάφορα μέρη τοῦ φυτοῦ, ὀφθαλμούς, ὑπόγεια ῥιζώματα, ῥίζας κ.τ.λ., καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνος ἐν τελείᾳ ἠρεμίᾳ ὁμοῦ μετὰ τῶν ἐν ἀργίᾳ εὑρισκομένων ἀποθησαυριστικῶν οὐσιῶν, καὶ δὲν ἀναφαίνονται εἰμὴ μόνον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔαρος, ὅπως συμβάλλωσιν εἰς τὴν θρέψιν τοῦ φυτοῦ καὶ παρασκευάσωσι καταλλήλως τὸ ἔδαφος διὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν ἀρχεφύτρων.

Συνταυτισμὸς τῆς θρέψεως καὶ τῆς αὐξήσεως παρατηρεῖται εἰς τὰ ἐνιαύσια φυτὰ καὶ τὰς εἴτε ἀτελῆ τοιαῦτα, ὡς π. χ. εἰς τὰ *βρύα* καὶ τὰ *φύκη*, εἰς τὰ ὁποῖα αἱ πρὸς διάπλασιν τοῦ φυτοῦ οὐσίαι ἐναποτίθενται εἰς τὰ αὐξανόμενα ὄργανα. Εἰς τὰ τελειότερα πολυετῆ φυτὰ ἅμα τῇ ἐκβλαστήσει τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῶν κλάδων παρατηρεῖται ἐνίοτε, συγχρόνως σχεδόν, τὸ φαινόμενον τῆς αὐξήσεως, εἴς τινας δὲ περιπτώσεις καὶ σχηματισμὸς νέων φυτικῶν ὀργάνων καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ θέρους, ἀλλ' οὐχὶ τῆς αὐτῆς ἐντάσεως πρὸς τὴν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔαρος παρατηρουμένην αὔξησιν.

Ἡ αὔξησις δὲν εἶναι ὁμοία εἰς πάντα τὰ φυτὰ καθὼς καὶ εἰς πάντα τὰ ὄργανα αὐτῶν. Φυτά τινα, ὅπως τὰ *διάτομα*, ὅταν ἀποκτήσωσι τὸ προσῆκον μέγεθος, παύουσι πλέον νὰ αὐξάνωνται. Ἕτερα, ὅπως τὰ *ἀγρωστώδη*, τὰ *λαμινάρια* κτλ., ἀφοῦ αὐξηθῶσιν ἅπαξ, ἐπαναυξάνονται, μετά τι χρονικὸν διάστημα, ὡρισμένα ὄργανα αὐτῶν, ὅπως εἰς τὰ ἀγρωστώδη τὰ *μεσογονάτια διαστήματα*, καὶ εἰς τὰ λαμινάρια, *ὁ φυλλώδης θαλλὸς* των κτλ. Τὸ πλεῖστον μέρος τῶν φυτῶν (πλὴν ὀλίγων ἀτελῶν) δὲν αὐξάνονται ὁριστικῶς διὰ μιᾶς καὶ δὲν διαμορφοῦνται ἀμέσως τελείως, ὅπως τοῦτο παρατηρεῖται εἰς τὰ ζῷα, ἀλλ' ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ἀποκτῶσι νέα ἀρχέφυτρα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀναπτύσσονται νέα ὄργανα, ἅτινα μεγαλύνουσι κατ' ὄγκον τὸ φυτὸν καὶ ἐξαλλοιοῦσι τὴν μορφήν των.

Ἡ ἀνάπτυξις τῶν φυτῶν διακρίνεται εἰς τέσσαρας φάσεις: τῆς *ἀναδύσεως* τοῦ ὀργάνου ἀπὸ τοῦ ἀρχεφύτρου, τῆς *διαμορφώσεως*, τῆς *τανύσεως* καὶ τῆς *ὡριμότητος*. Αἱ ἀνωτέρω τέσσαρες φάσεις παρατηροῦνται εἰς πάντα τὰ φυτά, ἐξαιρέσει ἀτελῶν τινων φυτῶν, ὡς τῶν διατόμων κτλ. Φυσιοδίφαι τινὲς διατείνονται ὅτι ἡ ἀπότομος αὕτη μετάβασις ἀπὸ τῆς πρώτης εἰς τὴν τετάρτην φάσιν δὲν σημαίνει ὅτι αἱ ἐνδιάμεσοι φάσεις δὲν ὑφίστανται, ἀλλ' ὅτι ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἑτέραν οὐδεμίαν ἐξωτερικὴν ἀλλοίωσιν εἰς τὸ φυτὸν ἐπιφέρει.

Τὰ ὅρια μεταξὺ τῶν διαφόρων φάσεων τῆς αὐξήσεως δὲν εἶναι τελείως καθωρισμένα, δὲν δυνάμεθα δηλονότι νὰ εἴπωμεν πόθεν τελειώνει ἡ μία φάσις καὶ ἄρχεται ἡ ἀμέσως ἑπομένη. Ἡ ἀνάδυσις καὶ ἡ διαμόρφωσις ἀπαντῶσιν ἐπὶ τοῦ βλαστοῦ ἢ τῶν ἐπὶ τῆς μασχάλης τοῦ φυτοῦ φύλλων, εἶτα ἀναφαίνεται ἡ τάνυσις καὶ τελευταῖον ἡ τετάρτη φάσις, ἤτοι ἡ ὁριστικὴ διάπλασις.

Αἱ δύο πρῶται φάσεις συγχέονται ἐν πολλοῖς. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην δὲν γίνεται καταφανὴς ἡ μορφὴ τῶν διαφόρων ὀργάνων, ἀλλ' ἁπλῶς ἀναφαίνονται ὀλιγοκύτταροι, μικροσκοπικαί τινες καταβολαί, προσδιορίζουσαι τὴν κληρονομικήν, οὕτως εἰπεῖν, προδιάθεσιν τοῦ φυτοῦ, ἤτοι τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸ μέρος τὸ ὁποῖον θὰ καταλάβωσι τὰ ἐν λόγῳ ὄργανα κατὰ τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν αὐτῶν. Κατὰ τὴν διαμόρφωσιν (δευτέρα φάσις) τὸ ὄργανον ἢ τὰ ὄργανα κεῖνται παρὰ τὸ ἀρχέφυτρον, ὅπερ χαρακτηρίζεται ἐκ τοῦ μικροτάτου ὄγκου του καὶ ἀποτελεῖται ἐξ ἐμβρυωδῶν ὁμοειδῶν κυττάρων. Μετ' ἀλλεπαλλήλους κυτταροτομίας, τὰ ὄργανα ἀποτελοῦσιν ἑνιαῖόν τι ὅλον. Ἡ διάρκεια τῆς διαμορφώσεως εἶναι διάφορος, ἀναλόγως τῶν ὀργάνων καὶ τοῦ φυτικοῦ εἴδους. Κατὰ τὴν τάνυσιν (τρίτη φάσις) παρατηρεῖται διάστασις τῶν ἐμβρυωδῶν κυττάρων καὶ αὔξησις τῶν ὀργάνων κατὰ μῆκος, πλάτος καὶ πάχος, ἤτοι τὰ διάφορα φυτικὰ ὄργανα λαμβάνουσι τὴν τελειωτικὴν αὐτῶν μορφὴν καὶ τὸ μέγεθος. Κατὰ τὴν τρίτην ταύτην φάσιν τὰ διάφορα κύτταρα ἐξαλλοιοῦνται εἰς διαφόρους ἱστούς, ἐμφανίζονται οἱ μεσοκυττάριοι πόροι, τὸ κυτταρικὸν σύστημα προσλαμβάνει τὴν τελειωτικὴν αὐτοῦ μορφήν, τὰ καθ' ἕκαστον κύτταρα γίνονται αὐθύπαρκτα καὶ τέλος ὁλόκληρον τὸ φυτικὸν ὄργανον ἀναπτύσσεται καὶ λαμβάνει τὴν τελείαν αὐτοῦ μορφήν, μεθ' ὅλων τῶν ἐξαρτημάτων αὐτοῦ, ἤτοι λοβῶν, ὀδοντώσεων κλπ. Τὸ φυτικὸν ὄργανον παρὰ τὴν ἐξωτερικὴν τελείαν μορφήν του, ἐσωτερικῶς ὑστερεῖ εἰσέτι, ἰδίᾳ κατὰ τὴν διάπλασιν τῶν ἱστῶν του. Κατὰ τὴν ὁριστικὴν διάπλασιν (τετάρτη φάσις) συμπληροῦται τελείως καὶ ἡ ἐσωτερικὴ διαμόρφωσις τῶν φυτικῶν ὀργάνων, ἤτοι οἱ διάφοροι ἱστοὶ λαμβάνουσι τὴν τελειωτικὴν αὐτῶν διαμόρφωσιν, αἱ μεμβρᾶναι παχύνονται, τελειοῦνται αἱ γλυφαὶ τῶν ἀγγείων, τῶν τραχειῶν καὶ τῶν ἠθμοειδῶν σωλήνων, συντελεῖται βαθμηδὸν ἡ ἀποξύλωσις τῶν σκληρεγχυματικῶν ἰνῶν καὶ τῶν λοιπῶν κυττάρων, διαπλάσσονται τὰ στόμια τῆς ἐπιδερμίδος, συντελεῖται ἡ τελεία διαμόρφωσις τῶν τριχῶν καὶ γενικῶς τὸ φυτικὸν ὄργανον συμπληρώνει τὴν ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν αὐτοῦ ἀνάπτυξιν, παῦον τελείως νὰ ὑφίσταται ἑτέραν ἐξωτερικὴν ἢ ἐσωτερικὴν μεταβολήν. Γενικῶς δὲ κατὰ τὴν τετάρτην καὶ τελευταίαν ταύτην φάσιν ἐπικρατοῦσιν αἱ χημικαὶ μᾶλλον διεργασίαι ἢ αἱ φυσικαί, ἤτοι παρατηρεῖται *ἀποβλένωσις, ἀποξύλωσις, ἀφυμενίωσις, ἀπασβεσιίωσις, ἀποπυριτίωσις* κ. τ. λ.

Δ. Ν. Π.

αὐξητικός,—ή,—όν· ὁ προξενῶν ἢ ὁ ἐνδεικνύων αὔξησιν: «αὐξητικὸς δείκτης» (ὅλ. λ. **αὐξησιολογία**).

Αὐξίθαλος *[Μυθολ.]*. Ἐπώνυμον διδόμενον ἐνίοτε εἰς τὴν Δήμητρα καὶ τὸν Ἀσκληπιόν, ὡς ἐπιβοηθοῦντα τὴν σωματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρώπου.

Αὔξιμον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία ἰταλικὴ πόλις (λατ. **Auximum**, νῦν ἰταλ. **Osimo**) κειμένη ἐν τῇ χώρᾳ τῇ πάλαι καλουμένῃ «*τῶν Πικηνῶν*» καὶ νῦν **Marche**, ἧς πρωτεύουσα ἡ Ἀγκών, πρὸς Ν. τῆς ὁποίας καὶ εἰς ἀπόστασιν 15 χιλμ. κεῖται τὸ Αὔξιμον. Ἐκτισμένη ἡ πόλις αὕτη ἐπὶ ὑψηλοῦ καὶ ἀποκρήμνου λόφου καὶ περιβαλλομένη δι' ἰσχυρῶν τειχῶν ἦτο ὀχυρωτάτη καὶ κατέστη περίφη-

Digitized by Google

μος διά τὴν πείσμονα ἄμυναν, ἣν ἀντέταξαν οἱ Γότθοι πρὶν παραδώσωσιν αὐτὴν εἰς τὸν στρατηγὸν Βελισσάριον τοῦ Βυζαντίου (540). Ἀνακτηθεῖσα κατόπιν ὑπὸ τῶν Γότθων κατὰ τὸν μακρὸν ἐκεῖνον ἀγῶνα (535—554) περιῆλθεν ἐν τέλει εἰς χεῖρας τῶν Βυζαντινῶν. Σήμερον εἶναι ἄσημος πόλις τῆς ἐπαρχίας Ἀγκῶνος. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

αὐξὶς (ἡ) (Auxis) *[Παλαιοζ.]*. Τὸ γένος τοῦτο τῶν ἰχθύων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *σκομβριδῶν ἀκανθοπτερυγίων* ἰχθύων, συναντᾶται τὸ πρῶτον ἀπολιθωμένον ἐντὸς στρωμάτων τῆς ὀλιγοκαίνου ὑποπεριόδου τῆς Steiermark καὶ τῆς μειοκαίνου τῆς Κροατίας. Ζῇ καὶ σήμερον. Γ.Κ.Γ.

Αὐξίτροφος *[Μυθολ.]*. Ἐπώνυμον τῶν νυμφῶν τῶν πεδιάδων.

αὐξομειοῦμαι· αὐξάνω καὶ μειοῦμαι, ὁτὲ μὲν αὐξάνω, ὁτὲ δὲ ἐλαττοῦμαι: «αὐξομειοῦται ὁ πυρετός, ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀσθενοῦς» κοιν. ἀνεβοκατεβαίνει. «αὐξομειοῦται τὸ φῶς, — ἡ θερμότης κ.τ.τ.». Ἀφηρημ. ***αὐξομείωσις*** (ἡ): «ἡ αὐξομείωσις τῆς θαλάσσης», ἡ πλημμυρὶς καὶ ἡ ἄμπωτις· «αὐξομείωσις τοῦ φωτὸς κ.τ.τ.».

αὐξομερὴς (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου τὰ μέρη αὐξάνουσιν.

— ***αὐξομερὲς πλάτος*** (γαλλ. latitude croissant, ἀγγλ. meridional part) *[Ναυτ.]*. Ἡ ἐπὶ Μερκατορικοῦ χάρτου χάραξις τῆς κλίμακος τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους, ἥτις παρουσιάζεται κατὰ προϊοῦσαν αὔξησιν ἐφ' ὅσον ὁ χάρτης ἐκτείνεται κατὰ πλάτος γεωγραφικόν, δηλαδή, ἀπὸ τοῦ ἰσημερινοῦ πρὸς τὸν πόλον. Λόγῳ τοῦ *αὐξομεροῦς* τῶν πλατῶν καὶ δι' οὓς λόγους θέλει ἐξηγηθῇ ἀλλαχοῦ (βλ. λ. **Μερκατόριος ἐπιπεδογράφησις, χάρται, πλάτος**), συμβαίνει ὥστε δύο χάρται ναυτικοί, ἔχοντες εἰς τὰ ὁριζόντια αὐτῶν περιθώρια ἴσας εἰς μέγεθος τὰς διαιρέσεις ἀπὸ μοίρας εἰς μοῖραν μήκους, νὰ παρουσιάζουν διαφορὰς εἰς τὰ μεγέθη τὰ μετροῦντα τὰς ἀποστάσεις ἀπὸ μοίρας εἰς μοῖραν τοῦ πλάτους, ἐπὶ τῶν δύο πλαγίων τοῦ ναυτικοῦ χάρτου περιθωρίων, ἐὰν αὗται εὑρίσκωνται εἰς διάφορον γεωγραφικὸν πλάτος. Διὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον, καὶ τὸ γραμμικὸν μέγεθος τὸ μετροῦν μίαν μοῖραν πλάτους, εἶναι γενικῶς μεῖζον τοῦ μετροῦντος ἐν τῷ αὐτῷ χάρτῃ μίαν μοῖραν μήκους καὶ τόσον μεῖζον, ὅσον τὸ γεωγραφικὸν πλάτος τῆς μοίρας ταύτης τοῦ πλάτους εἶναι μεγαλύτερον. Διὰ τὸν αὐτὸν ἐπίσης λόγον, πᾶσαι αἱ διαιρέσεις εἰς τὸν αὐτὸν ναυτικὸν χάρτην, εἶναι ἴσαι μὲν πρὸς ἀλλήλας ἐὰν πρόκειται περὶ μήκους, ἄνισοι δὲ ἐὰν πρόκειται περὶ διαιρέσεων πλάτους. Σ. Ε. Λ.

— ***αὐξομερὴς κλῖμαξ*** *[Ναυτ.]*. Ἡ γραφικὴ κλῖμαξ ἡ παρέχουσα τὴν συνέχειαν τῆς προϊούσης αὐξήσεως εἰς τὰς διαιρέσεις τῶν πλατῶν, βαινούσης δὲ ἀπὸ τοῦ ἰσημερινοῦ πρὸς τοὺς πόλους (βλ. λ. **χάρται**). Σ. Ε. Λ.

αὐξόμετρον (τό)· βλ. **αὐξησίμετρον**.

Αὐξούμη ἢ ***Ἀξούμη*** ἢ ***Ἀξώμη*** ἢ ***Ἀξοὺμ*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία ὀνομαστὴ πρωτεύουσα τῆς Ἀβησσυνίας. Εἰς τὸ «Βιβλίον τῆς μεγαλειότητος τῶν βασιλέων», ἀναφέρεται ὅτι βασιλεύοντος ἐν Ἱερουσαλὴμ τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος, Ἑβραῖοί τινες ἔκλεψαν τὴν Κιβωτὸν τῆς Διαθήκης καὶ τὴν ἔφερον εἰς τὴν Αὐξούμην, ὅπου ἐβασίλευεν ἡ βασίλισσα τοῦ Σαβᾶ. Ὥστε, κατὰ τὴν μαρτυρίαν ταύτην, ἡ πόλις Αὐξούμη ὑπῆρχεν ἤδη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σολομῶντος (Ι' αἰών). Οἱ κάτοικοί της, αὐτόχθονες Αἰθίοπες, πολὺ ἐνωρὶς ἦλθον εἰς ἐπιμειξίαν μετὰ Νουβιανῶν, Ἑβραίων, Ἀράβων καὶ Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀβησσυνίᾳ ὡς μετανάσται, ὡς ἐπιδρομεῖς ἢ ὡς ἔμποροι. Οἱ Ἄραβες μάλιστα καὶ οἱ Ἕλληνες ἐπέδρασαν αἰσθητῶς ἐπὶ τοὺς αὐτόχθονας ἐπιβαλόντες καὶ τὴν γλῶσσάν των.

Ὁ καθαυτὸ ἱστορικὸς βίος τῆς Αὐξούμης ἄρχεται ἀπὸ τοῦ πρώτου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος, ὁπότε γίνεται πρωτεύουσα αὐξουμικοῦ κράτους μὲ ἐπίνειον εἰς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν τὴν *Ἄδουλιν*, τῆς ὁποίας τὸ πλούσιον μετὰ τῶν γειτονικῶν λαῶν ἐμπόριον ἐγένετο φορεὺς σχετικῆς τινος εὐημερίας γεννησάσης κατακτητικὰς βλέψεις εἰς τοὺς Αὐξουμίτας βασιλεῖς. Οὕτω κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους τὸ κράτος τῆς Αὐξούμης ἐπεκταθὲν ἐπὶ τῆς Ἀφρικανικῆς ἀκτῆς κατέλαβε καὶ τὴν ἀντιπέραν παραλίαν τῆς Ἀραβικῆς Ὑεμένης. Κατὰ τὸν τρίτον μ. Χ. αἰῶνα, ὁ *Ἀφιλᾶς* (περὶ τὸ 277—280 μ.Χ.), εἷς τῶν σημαντικωτέρων τῶν μεταχριστιανικῶν χρόνων Αὐξουμιτῶν βασιλέων, τοῦ ὁποίου σώζεται καὶ νόμισμα μεθ' ἑλληνικῆς ἐπιγραφῆς, ἐπεξέτεινε τὴν κυριαρχίαν του πρὸς Β. καὶ Δ. μέχρι τῆς κυρίας κοίτης τοῦ Νείλου ποταμοῦ, ἀποτελοῦντος τότε τὰ φυσικὰ ὅρια τοῦ βασιλείου τῆς Μερόης.

Τὴν κατακτητικὴν πολιτικὴν τοῦ Ἀφιλᾶ συνεχίζει ὁ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ τετάρτου μ. Χ. αἰῶνος βασιλεύων *Ἐξάνας* ἢ *Νεξάνας* (περὶ τὸ 314—320 μ. Χ.), ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ὁποίου τὸ Αὐξουμιτικὸν κράτος εὑρίσκεται εἰς τὴν μεγίστην του ἀκμήν. Οὗτος ὑποτάσσει ἀλληλοδιαδόχως τοὺς γειτονικοὺς λαοὺς Βέγκα ἢ Βουγαΐτας, τοὺς Ἀγεζάτ, τὸν βασιλέα τοῦ Γκαβάζ, τὰς φυλὰς τοῦ Μετίν, τοὺς Σαρανὲ καὶ τέλος τοὺς Νοβὰς (Νουβίτας) κατοίκους τοῦ κράτους τῆς Μερόης, τὸ ὁποῖον καὶ καταλύει. Πάσας τὰς ἐκστρατείας του ταύτας ἀπηθανάτισε στήσας εἰς διάφορα ἐπίκαιρα σημεῖα τῆς χώρας του καὶ ἰδίως ἐν Αὐξούμῃ θριαμβικοὺς ἐνεπιγράφους θρόνους, οἱ ὁποῖοι ἦλθον εἰς φῶς κατόπιν τῶν ἀνασκαφῶν ἃς ἐνήργησαν ἐν Ἀβησσυνίᾳ οἱ Εὐρωπαῖοι καὶ κυρίως οἱ Γερμανοί. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του συνετελέσθησαν καὶ δύο σημαντικώτατα γεγονότα διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀβησσυνίας: ἡ μεταρρύθμισις τῆς γραφῆς καὶ ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ ἐπικρατοῦσα καὶ ὁμιλουμένη, κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς καὶ ἱστορικοὺς τῆς Ἀβησσυνίας χρόνους, γλῶσσα δὲν ἦτο αὐτόχθων, ἀλλὰ διάλεκτός τις ὀνόματι *Γκέεζ*, τὴν ὁποίαν ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν οἱ ἐπιδραμόντες Ἄραβες. Ἡ γραφὴ τῆς γλώσσης ταύτης ἐγίνετο διὰ σαβαϊτικοῦ ἀλφαβήτου, ἐν ᾧ ἔλειπον τὰ φωνήεντα καὶ ὡρισμένα σύμφωνα χρησιμοποιούμενα ἐν τῇ παλαιοαβησσυνιακῇ (Γκέεζ) ὁμιλουμένῃ γλώσσῃ. Ἐπὶ Ἐξάνα συνεπληρώθη τὸ σαβαϊτικὸν ἀλφάβητον δι' εἰσαγωγῆς νέων στοιχείων πρὸς παράστασιν τῶν νέων φθόγγων τῆς ὁμιλουμένης. Ἡ πρὸ τοῦ Ἐξάνα ἐπικρατοῦσα ἐν Ἀβησσυνίᾳ θρησκεία ἦτο μεῖγμα εἰδωλολατρικῆς καὶ ἑβραϊκῆς θρησκείας, ἐν ᾗ σὺν τῷ χρόνῳ ἐπεκράτησε τὸ ἑβραϊκὸν μονοθεϊστικὸν στοιχεῖον προοδοποιῆσαν τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Περὶ τὸ 330 *Φρουμέντιός* τις, Ἕλλην Χριστιανὸς ἔμπορος, ἦλθεν εἰς Αὐξούμην, ἔνθα ἔγινε δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Ἐξάνα, ὁ ὁποῖος προβλέπων ὅτι ἡ ἀποδοχὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ θὰ εὐηρέστει τὸ Βυζάντιον, παρ' οὗ προσεδόκα πολιτικὰ ὀφέλη, ὑπεστήριξεν ἐκθύμως τὸν Φρουμέντιον εἰς τὸ ἔργον τῆς προπαγάνδας τοῦ Χριστιανισμοῦ. Κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα ὁ Χριστιανισμὸς εἶχε πλέον διαδοθῇ καθ' ὅλην τὴν χώραν, ἐπενεγκὼν πλείστας ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς μεταβολὰς εἰς τὴν ζωὴν τῶν Ἀβησσυνῶν. Ὅταν δὲ ὁ μονοφυσιτισμὸς ἐπεκράτησεν ἐν Αἰγύπτῳ, φαίνεται ὅτι καὶ οἱ Ἀβησσυνοὶ ἔγιναν αὐτομάτως μονοφυσῖται, χωρὶς ν' ἀντιληφθῶσι τὰς λεπτὰς δογματικὰς διακρίσεις αἱ ὁποῖαι ἐγίνοντο κατὰ τοὺς αἰῶνας τούτους τῶν θεολογικῶν ἐρίδων. Κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος βασιλεύει ἐν Αὐξούμῃ ὁ *Ἐλ Ἐσβάας* (ἢ *Καλὲβ* ἢ *ἐλ Ἀσεμποῦ*), *Ἐλλεσθαῖος* κατὰ τοὺς Βυζαντινούς, ὅστις συμπλέκεται πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Ὑμηριτῶν ἢ Ὁμηριτῶν τῆς μεσημβρινῆς Ἀραβίας Διμιὰν διὰ λόγους θρησκευτικοὺς καὶ ἐμπορικούς, βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Βυζαντίου. Ἀποτέλεσμα τῆς συμπλοκῆς ταύτης ὑπῆρξεν ἡ ὁλοσχερὴς καθυπόταξις τῆς μεσημβρινῆς Ἀραβίας, ἥτις μετεβλήθη εἰς αὐξουμικὴν ἐπαρχίαν διοικουμένην ὑπὸ Αὐξουμιτῶν διοικητῶν. Ἡ κατοχὴ ὅμως τῆς Ἀραβίας ὀλίγον χρόνον διήρκεσε. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὁ Μωάμεθ εἶχε συγκεντρώσει τὰς διαφόρους Ἀραβικὰς φυλὰς εἰς μίαν θρησκευτικὴν καὶ φυλετικὴν ἑνότητα, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ κυριωτέρα αἰτία τῆς ἐφεξῆς προόδου τῶν Ἀράβων. Ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Ἐλ Ἐσβάας, *Γκέβρα Μασκάλ*, ἡ Ἀραβία ἀνεκτήθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Εἰς τὸ ἑξῆς ἡ ἱστορία τῆς Αὐξούμης καὶ ὁλοκλήρου τῆς Ἀβησσυνίας εἶναι πλήρης ἐσωτερικῶν σπαραγμῶν, οἱ ὁποῖοι ἀναβιβάζουν ἐφημέρους δυναστείας, μέχρι τοῦ 1530, ὁπότε ἡ πόλις ὑποδουλώνεται εἰς τὸν Μωχαμὲτ Ἀχμὲτ Γκράντζα. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ Αὐξούμη καὶ ὁλόκληρος ἡ Ἀβησσυνία ὑπῆρξεν ἀντικείμενον ἐπανειλημμένων ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν τῶν Εὐρωπαίων. Ἐκ τῶν γενομένων ἀνασκαφῶν ἦλθον εἰς φῶς ἀρκετὰ εὑρήματα παρέχοντα πληροφορίας περὶ τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς πόλεως. Οὕτω εὑρέθησαν ἐπιγραφαί, ὧν αἱ ἀρχαιότεραι εἶναι εἰς γλῶσσαν καὶ γραφὴν σαβαϊτικήν, νεώτεραι δέ, μεταχριστιανικαὶ εἰς παλαιοαβησσυνιακὴν γλῶσσαν καὶ γραφὴν σαβαϊτικὴν καὶ ἄλλαι εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ γραφήν. Αἱ οἰκίαι τῆς πόλεως ἦσαν λιθόκτιστοι τὰ δὲ ἀνάκτορα τῶν βασιλέων μεγαλοπρεπῆ, περιβαλλόμενα ὑπὸ πλήθους πύργων καὶ στοῶν καὶ ἰσχυροῦ τείχους. Ἓν τῶν ἀνακτόρων τούτων, τοῦ ὁποίου σώζονται τὰ θεμέλια, ἔχει μῆκος 120 μ. καὶ πλάτος 80. Λείψανα τῆς μεταχριστιανικῆς θρησκευτικῆς ἀρχιτεκτονικῆς σώζονται πολλά, ἐν οἷς καὶ ἡ καλουμένη *ἐκκλησία τῆς Σιών*, ἥτις καὶ σήμερον ἀκόμη ἀπολαύει βαθυτάτου σεβασμοῦ, χρησιμεύσασα ἐπὶ χίλια καὶ πλέον ἔτη διὰ τὴν στέψιν τῶν Αὐξουμιτῶν βασιλέων. Ἐπίσης διατηροῦνται καί τινες περίεργοι μονόλιθοι ἐκκλησίαι γεγλυμμέναι εἰς βραχώδεις ὄγκους, ὁμοιάζουσαι μὲ τὰς ὑπογείους ἐκκλησίας τῆς Καππαδοκίας. Ἀλλὰ τὸ μέτρον τῆς ἱκανότητός της ἡ ἀβησσυνιακὴ ἀρχιτεκτονικὴ τὸ ἔδωσεν εἰς τὰ νεκρικὰ μνημεῖα, τὰ ὁποῖα εἶναι γιγάντιοι στῆλαι ἐκ λίθου ὅμοιαι μὲ ὀβελίσκους. Ἐν Αὐξούμῃ σώζονται τρεῖς ὅμιλοι τοιούτων στηλῶν, ἄλλων ἀλαξεύτων καὶ ἄλλων λελαξευμένων κατὰ ὀρόφους. Ἡ μεγαλυτέρα τῶν στηλῶν τούτων, ἥτις νῦν κατάκειται εἰς μεγάλα θραύσματα, εἶχεν ὕψος 33 μέτρων, καὶ ἦτο μονόλιθος. Αἱ στῆλαι αὗται, εἶδος κενοταφίου τῶν μεγάλων Αὐξουμιτῶν βασιλέων, στηρίζονται ἐπὶ ὀγκώδους βάσεως φερούσης γλυπτὸν ὁμοίωμα θύρας, εἰς τὴν ὁποίαν ἄγει βωμός, καὶ ἀποτελοῦνται ἐκ γλυπτῶν ὀρόφων, ποικίλων διαστάσεων, χωριζομένων διὰ γείσων. Ἡ κορυφή των περατοῦται εἰς κεφαλὴν στρογγύλην ἢ ἡμισφαιρικήν, καὶ ἔγγλυφον διὰ κοίλων συμβόλων. Πλησίον τῶν στηλῶν σώζονται καὶ οἱ καλούμενοι *θρόνοι*, οἱ ὁποῖοι κατ' ἀρχάς, μὴ προοριζόμενοι δι' οὐδένα καὶ συμβολίζοντες τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἐχρησιμοποιοῦντο βραδύτερον κατὰ τὰς βασιλικὰς τελετάς. Πλὴν τούτων εὑρέθησαν καὶ αὐξουμιτικὰ νομίσματα ἀρχαιότερα χρυσᾶ καὶ νεώτερα χαλκᾶ, φέροντα τὴν προτομὴν τοῦ βασιλέως, ἡμισέληνον ἢ σταυρὸν καὶ ἐπιγραφὰς ἑλληνικὰς ἢ παλαιοαβησσυνιακάς. Πάντα τὰ διασωθέντα μνημεῖα τῆς Αὐξούμης καθιστῶσιν ἀναμφισβήτητον τὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἀραβίας (ὁπόθεν ἄλλωστε καὶ κατάγονται οἱ Αὐξουμῖται) ἐπὶ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ αὐξουμιτικοῦ πολιτισμοῦ, ἐνῷ οὐδὲν ἴχνος οὔτε αἰγυπτιακῆς οὔτε ἑλληνικῆς ἐπιδράσεως δεικνύουσι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἀνωνύμου*, Περίπλους Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης ἐν *C. Müller*: Geogr. Gr. minores — *Κοσμᾶ Ἰνδικοπλεύστου*, Χριστιανικὴ τοπογραφία — *Conti Rossini*, Les listes des rois d' Axum. Ἐν J. Asiatique. Σεπτ. Ὀκτ. 1909 — *A. Kammerer*, Essai sur l' histoire antique d' Abyssinie. Paris 1926 — *Dillmann*, Zur geschichte der Aksumitischen Reiches vom 4ten bis 6ten Jahrbund Berlin 1880. — *J. A Letronne*, Matériaux pour l' histoire du Christianisme en Egypte, en Nubie et en Abyssinie. Paris 1832. — *E. Glaser*, Die Abessinier in Arabien, Munich 1895. Γ. Λ. Α.

Αὔξουνος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* Ποταμὸς τῆς βελγικῆς Γαλατίας, μνημονευόμενος ὑπὸ Δίωνος τοῦ Κασσίου. Εἶναι ὁ σημερινὸς *Αἴν*.

αὐξόχρωμος ***ὁμὰς*** *[Χημ.]*· βλ. *χρώματα συνθετικά*.

Αὐξὼ *[Μυθολ.]*. Οὕτως ὠνομάζετο παρ' Ἀθηναίοις ἡ ἑτέρα τῶν *Χαρίτων*. Ἦτο ἡ *Χάρις*, ἥτις αὐξάνει, ὅπως ἡ ἀδελφή της Ἡγεμόνη ἦτο ἡ Χάρις ἥτις ὁδηγεῖ, ἀρχίζει. Ἦσαν δηλαδὴ ἡ μὲν Ἡγεμόνη ὁ ἥλιος τῆς ἀνοίξεως, ἡ δὲ *Αὐξὼ* ὁ ἥλιος τοῦ θέρους. Ἐνῷ ὅμως μνημονεύονται μόνον τὰ δύο εἰρημένα ὀνόματα τῶν Χαρίτων ἐν Ἀθήναις, ἐν τούτοις πρὸ τῆς εἰς τὴν Ἀκρόπολιν εἰσόδου ὑπῆρχον τρεῖς Χάριτες (ὅπως τρεῖς ἦσαν καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις Ἕλλησιν), πρὸς τὰς ὁποίας ἦγον τελετὴν ἀπόρρητον εἰς τοὺς πολλούς.

— **Αὐξὼ** *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Θέμιδος καὶ μία τῶν τριῶν *Ὡρῶν* κατὰ τὸν μυθογράφον Ὑγῖνον. ΚΑΨ.

αὔξων (ὁ), γεν. *αὔξοντος*, θηλ. ***αὔξουσα***· μετοχ. τοῦ ῥήμ. *αὔξω* (=αὐξάνω)· ὁ αὐξάνων, ὁ λαμβάνων ἐπίδοσιν: «ἡ διαφθορὰ βαίνει αὔξουσα», διαρκῶς αὐξάνει· || «αὔξων ἀριθμός», ὁ ἀριθμὸς ὁ δεικνύων τὴν ἀριθμητικὴν σειρὰν κατατάξεως ἢ θέσεως.

— ***αὔξουσα συνάρτησις*** *[Μαθημ.]*. Αὔξουσα συνάρτησις τοῦ **x** ἐν τῷ διαστήματι α....β, ἔνθα $\alpha<\beta$, καλεῖται ἐκείνη ἥτις διαρκῶς αὐξάνει ὅταν ἡ ἀνεξάρτητος μεταβλητὴ **x** διατρέχῃ τὸ διάστημα τῶν ἀπὸ α μέχρι β ἀριθμῶν. Τοιαύτης συναρτήσεως ἡ παράγωγος εἶναι θετικὴ ἐν τῷ διαστήματι α....β, δυναμένη νὰ εἶναι καὶ μηδὲν ἀλλ' εἰς μεμονωμένας τιμὰς τοῦ **x** ἐν τῷ ὑπ' ὄψει διαστήματι καὶ ἀντιστρόφως ὅταν ἡ παράγωγος συναρτήσεως εἶναι διαρκῶς θετικὴ ἐν τῷ διαστήματι α....β ἢ καὶ μηδὲν ἀλλ' εἰς μεμονωμένας τιμὰς μόνον τοῦ x, ἡ συνάρτησις εἶναι αὔξουσα ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ α....β. Α. Χ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Αὖος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Θεσπρωτίας ἐν Μακεδονίᾳ.

Αὐουχατλοῦ ***Ἄννα***· βλ. Κομνηνοὶ *Τραπεζοῦντος*.

ἀϋπνία (ἡ), ἰδιωματ. *ἀδυπνία*· τὸ νὰ εἶναί τις ἄϋπνος, ἔλλειψις ὕπνου: «ἔχω κωμάρα ἀπὸ τὴ χθεσινὴ ἀϋπνία»· || ἀδυναμία πρὸς ὕπνον: «μ' ἔπιασε μιὰ ἀϋπνία ποῦ δὲν ἔκλεισα μάτι».

— *[Ἰατρ.]* Ἡ ἔλλειψις ὕπνου δύναται νὰ προέλθῃ ἐκ πάσης αἰτίας, ἥτις ἐμμέσως ἢ ἀμέσως ἐρεθίζει τὸν ἐγκέφαλον. Τοιαῦται αἰτίαι εἶναι διάφοροι νόσοι ὀξεῖαι, ὡς τύφος, πνευμονία, λοίμωξις οἱαδήποτε, ἢ χρόνιαι, ὡς φυματίωσις, σύφιλις, διαβήτης κτλ. Ἐπίσης διάφοροι ἐρεθισμοὶ σωματικοί, ὡς νόσοι ἐκ παθήσεως ἀρθρώσεώς τινος, νευραλγία, μυαλγία κτλ., ὑπερδιέγερσις γεννητικὴ ἢ κατόπιν ἐντόνου πνευματικῆς ἐργασίας ἢ ψυχικῆς συγκινήσεως ἢ ἐξάψεως τῆς φαντασίας. Ἐπίσης ἐπὶ ἐντόνου αὐξήσεως τῆς ἀρτηριακῆς πιέσεως ἢ ἐλαττώσεως ταύτης, ἀρτηριοσκληρώσεως γενικῶς καὶ εἰδικώτερον τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἐν γένει ἐπὶ πάσης νόσου τοῦ ἐγκεφάλου ὀργανικῆς. Γενικῶς δὲ εἰς πᾶσαν φρενοπάθειαν, ἰδίως κατὰ τὴν ἔναρξιν, ὡς ἐπὶ πάσης μορφῆς ψυχοπαθείας καὶ νευρασθενείας συνυπάρχουσι συνηθέστατα ἀϋπνίαι. Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω εἶναι εὐνόητον ὅτι πρὸς θεραπείαν τῆς ἀϋπνίας δέον νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν κυρίως ἡ προκαλοῦσα αἰτία, κατὰ τῆς ὁποίας δέον νὰ κατευθύνεται ἡ ὅλη θεραπευτικὴ

Digitized by Google

προσπάθεια. Συστηματικῶς μεταχειριζόμεθα τὰ διάφορα ὑπνωτικὰ καλούμενα φάρμακα, ὡς ἡ βαρενάλη, ἡ χλωράλη κλπ καὶ τὰ ὁποῖα δέον μετὰ φειδοῦς νὰ χρησιμοποιοῦνται. Τὸ ἀβλαβέστερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον εἶναι ἡ πρὸ τῆς ἑσπερινῆς κατακλίσεως χρῆσις χλιαροῦ λουτροῦ παρατεταμένου. Ἐπίσης εἶναι ὠφέλιμα καὶ τὰ διὰ στατικοῦ ἠλεκτρισμοῦ λουτρά, ἐκτὸς τῆς λοιπῆς θεραπείας τῆς ἀπευθυνομένης κατὰ τῆς κυρίας νόσου. Ἐπὶ περιπτώσεων διαφόρων σωματικῶν πόνων, ἀρθρικῶν, κεφαλικῶν κλπ. ὠφελοῦσιν ἐμμέσως τὰ παυσόδυνα, ὡς μορφίνη κλπ. δέον ὅμως ἡ μορφίνη καὶ τὰ παράγωγα αὐτῆς νὰ μὴ χρησιμοποιοῦνται συχνά, διότι ἐπιφέρουσι μορφινομανίαν, συνήθη εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας.

Γ. ΠΑΜΠΟΥΚΗΣ

— ἀϋπνία. Κατὰ τὸ κρυπτογραφικὸν λεξικὸν τῆς Φιλ. Ἑταιρείας, ἡ λέξις αὕτη ἐσήμαινεν *ἔλλειψιν*.

ἄϋπνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἄνευ ὕπνου, ἄγρυπνος, ἀκοίμητος, ὁ μὴ κοιμώμενος: «ἄϋπνος δράκων, — φύλαξ»· || ὁ μὴ κοιμηθείς, ὁ ὑπ' ἀνάγκης τινὸς μὴ κοιμηθείς: «ὅλη νύχτα ἔμεινα ἄϋπνος ἀπὸ τοὺς πόνους».

Ἀϋρ (Ayr) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ λιμὴν τῆς Σκωττίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κομητείας εἰ. ἀπόστασιν 108 χιλιομέτρων ΒΔ τοῦ Ἐδιμβούργου. Κάτοικοι 36250. Ἡ κομητεία τοῦ Ἀϋρ, κειμένη μεταξὺ τῆς θαλάσσης τῆς Ἰρλανδίας καὶ τοῦ κόλπου Κλάϋντ, ἔχει ἔκτασιν 2932 τετρ. χιλμτρ., πληθυσμὸν 299.000 κατοίκων καὶ εἶναι κυρίως γνωστὴ διὰ τὸ περίφημον εἶδος τῶν ἀγελάδων της. Ἡ πόλις ἔχει βιομηχανίαν ἐπίπλων, ἐμπορευμάτων καὶ ταπήτων, ἀκμαίαν ἐμπορικὴν ναυτιλίαν, ὀρυχεῖα γαιανθράκων καὶ χυτήρια χαλκοῦ.

Ω—.

αὔρα (ἡ)· ἡ λεπτοτάτη πνοὴ τοῦ ἀνέμου, «ἡ ἐξ ὑγροῦ φερομένη ἐκπνοή»· «ποντιὰς αὔρα», ἡ ἀπὸ τοῦ πόντου, ἀπὸ τῆς θαλάσσης πνέουσα· || καθόλου, πᾶσα λεπτὴ πνοὴ ἀνέμου εἴτε ἀπὸ θαλάσσης ἢ ποταμοῦ εἴτε ἀπὸ ξηρᾶς: «αὔρα θαλασσία, — ἀπόγειος».

—[ΜΕΤΕΩΡΟΛ.] Ὅρος συχνὰ ἀπαντώμενος, ἐν μὲν τῇ ἑλληνικῇ μετεωρολογικῇ βιβλιογραφίᾳ προκειμένου νὰ χαρακτηρίσῃ ὡρισμένην κατηγορίαν ἀνέμου, ἐν δὲ τῇ ἀγγλικῇ καὶ γαλλικῇ τοιαύτη, ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω σημασίας, ἵνα σημάνῃ βαθμὸν ἐντάσεως ἀνέμου συμφώνως πρὸς τὴν ἀνεμομετρικὴν κλίμακα Beaufort. Οὕτως οἱ Γάλλοι ὀνομάζουσι τὰς βαθμῖδας ἀπὸ 2 - 6 τῆς κλίμακος ταύτης ἀντιστοίχως διὰ τῶν ὅρων «faible brise», «petite brise», «jolie brise», «bonne brise» «forte brise» (ἢ «bon frais»), οἵτινες ἀντιστοιχοῦσιν εἰς τούς: «ἄνεμος ἀσθενής», «λεπτός», «μέτριος», «λαμπρὸς» καὶ «ἰσχυρός», τῆς ἡμετέρας ὀνοματολογίας· οἱ δὲ Ἄγγλοι τὰς ἰδίας βαθμῖδας ἀποδίδουσι διὰ τῶν ὅρων: «light breeze», «gentle breeze», «moderate breeze», «fresh breeze» καὶ «strong breeze».

Ὁ Angot μελετῶν τὴν ἡμερησίαν μεταβολὴν τῆς διευθύνσεως τοῦ ἀνέμου εἰσήγαγεν ἐπίσης τὸν ὅρον «ἡμερησία αὔρα» (brise diurne), χαρακτηρίζων διὰ τούτου τὴν συνιστῶσαν τῆς διευθύνσεως τοῦ ἀνέμου, ἥτις συντιθεμένη μετὰ τῆς μέσης μηνιαίας συνισταμένης διευθύνσεως παρέχει τὴν μέσην ὡριαίαν διεύθυνσιν.

Γενικῶς εἰς τὴν κατηγορίαν τῆς αὔρας κατατάσσονται ἄνεμοι ἀρχῆς *μεταφορικῆς*, οἵτινες πνέουσιν ἐναλλὰξ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 24ώρου μεταξὺ δύο περιοχῶν καὶ δὴ ἐκ τῆς ψυχροτέρας πρὸς τὴν θερμοτέραν, μεταβάλλοντες φορὰν μετὰ τῆς ἀντιστροφῆς τῆς διανομῆς τῆς θερμοκρασίας. Αἱ αὖραι παρατηροῦνται σαφέστερον κατὰ τὴν θερμὴν ἐποχὴν τοῦ ἔτους, ὑπὸ αἴθριον οὐρανὸν καὶ κατὰ τὰς περιόδους καθ' ἃς ἡ διανομὴ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν πιέσεων δὲν δίδει λαβὴν εἰς τὸν σχηματισμὸν ρευμάτων ὑπερισχυόντων αὐτῆς. Διαιροῦνται δὲ ἀναλόγως τοῦ σχηματισμοῦ των εἰς *θαλασσίαν αὔραν* (brize de mer), εἰς ἀπόγειον αὔραν (brise de terre), εἰς αὔραν ἀναγλύφου (brise de relief) εἰς ἣν κατατάσσονται αἱ αὖραι τῶν ὀρέων καὶ κοιλάδων, εἰς αὔραν παγετώνων (brise des glaciers) κτλ.

Αἱ αὖραι, λόγῳ τοῦ μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος καθ' ὃ πνέουσι, δὲν φθάνουσι μέχρι μεγάλης ἐντάσεως, πολλάκις δὲ συντίθενται μετὰ τῶν γενικῶν ἀνέμων καὶ ἐξασθενίζουσιν ἢ ἐνισχύουσιν αὐτούς.

Θαλασσία αὔρα. Εἶναι αὕτη ἄνεμος τοπικὸς πνέων ἀπὸ τῆς θαλάσσης πρὸς τὴν ξηρὰν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας—συχνάκις καὶ τὴν νύκτα—ὑπὸ αἴθριον οὐρανὸν καὶ γενικῶς θερμὸν καιρόν. Ἡ θαλασσία αὔρα (brise de mer) ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων τροπαία, ὑπὸ τῶν νεωτέρων δὲ ὀνομάζεται ἐμβάτης, κοινῶς μπάτης. Κατὰ τὴν ἡμέραν, θερμαινομένου καὶ ἀνερχομένου τοῦ ἄνωθεν τῆς ξηρᾶς εὑρισκομένου ἀέρος, προκαλεῖται κίνησις τοῦ ψυχροτέρου καὶ ἄνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης εὑρισκομένου, πρὸς τὴν ξηράν, κατὰ δὲ τὴν νύκτα, καθ' ἣν αἱ θερμοκρασίαι ξηρᾶς καὶ θαλάσσης κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐξισοῦνται, παύει ἡ κίνησις αὕτη. Ἡ αὔρα δὲν σχηματίζεται μόνον εἰς τὰς ἀκτὰς ἀλλὰ καὶ παρὰ τὰς μεγάλας λίμνας. Ὀνομαστὸς τοιοῦτος ἄνεμος εἶναι τῶν ἀνατολικῶν παραλίων τῆς νοτίου Ἀμερικῆς, ἐπίσης τῆς Ἀφρικῆς, τῆς μεσημβρινῆς Ἀσίας, καὶ ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἱσπανίας τῶν περιβρεχομένων ὑπὸ τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Κατὰ τὰς παρατηρήσεις, ἐν Βαρκελώνῃ, ἡ αὔρα πνέει καθέτως πρὸς τὴν ἀκτὴν αὐτόθι καὶ φθάνει κατὰ τὰς πρωινὰς ὥρας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μέχρι 30 χιλιομέτρων καὶ μέχρις ὕψους 1000 μ., κατὰ δὲ τὰς ἀπογευματινὰς δύναται νὰ φθάσῃ ἐσωτερικῶς μέχρι 50 χιλιομέτρων καὶ ὕψους 1200—1300 μ.

Παρ' ἡμῖν, ἐν Ἀθήναις, κατὰ τὸν καθηγητὴν Δ. Αἰγινήτην, πνέει ἡ θαλασσία αὔρα καθ' ὅλας τὰς ὥρας τοῦ ἔτους καὶ ἰδίως κατὰ τὸ θέρος, ὡς ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς θερμοκρασίας τῆς θαλάσσης καὶ τῆς ξηρᾶς, ἀπὸ τῆς 8ης—9ης ὥρας π. μ. μέχρι τῆς ἑσπέρας περὶ τὴν δύσιν τοῦ Ἡλίου, ὡς ἐλαφρὰ τοιαύτη ἔχουσα διεύθυνσιν ΝΝΔ, καὶ εἶναι τοσοῦτον μᾶλλον αἰσθητὴ ἐν Ἀθήναις ὅσον ἡ θερμοκρασία εἶναι ὑψηλοτέρα. Ἡ δύναμις καὶ ἡ ἔκτασις αὐτῆς αὐξάνει μέχρι τῆς 3 ὥρ. μ. μ. περίπου, κατόπιν ὄρχεται ἐξασθενοῦσα βαθμηδὸν μέχρι τῆς δύσεως τοῦ Ἡλιου περίπου, ὅτε παύει ἐντελῶς. Ὁσάκις φθάνει μέχρι τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν δροσίζει τὸν ἀέρα καὶ μετριάζει μεγάλως τὸν καύσωνα τῶν θερινῶν ἡμερῶν.

Ἡ θαλασσία αὔρα εἶναι μὲν συνήθης παρ' ἡμῖν κατὰ τοὺς θερμοὺς μῆνας, παρατηρεῖται ὅμως σπανίως καὶ καθ' ὅλους τοὺς λοιποὺς μῆνας τοῦ ἔτους ὑπὸ εὐνοϊκὰς ἀτμοσφαιρικὰς συνθήκας, καὶ ἰδίᾳ ἐν καιρῷ εὐδίων ἡμερῶν, ὁπότε ἡ δύναμις αὐτῆς εἶναι ἀσθενεστέρα καὶ ἡ διάρκεια μικροτέρα παρὰ κατὰ τὸ θέρος.

Ἡ θαλασσία αὔρα πολλάκις κατὰ τὸ θέρος προκαλεῖ ἐν Ἀθήναις τοπικὰς καταιγίδας θερμότητος, διότι ἐὰν τὴν πρωΐαν, ὅτε πνέει ἤδη αὕτη, ἡ ὑγρασία καὶ ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀέρος εἶναι κατάλληλος καὶ οἱ ὑδρατμοὶ τοῦ ἀνερχομένου ἀέρος συμπυκνωθῶσι, σχηματίζονται ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν πέριξ ὀρέων νέφη· ταῦτα δὲ βαθμηδὸν ἐξογκούμενα καὶ ἐξαπλούμενα καταλήγουσιν εἰς μερικὴν ἢ γενικὴν βροχοφόρον καταιγίδα, ἥτις παύει περὶ τὴν ἑσπέραν. Τὸ φαινόμενον τοῦτο συμβαίνει νὰ ἐπαναλαμβάνεται ἐνίοτε τακτικῶς ἐπὶ σειρὰν ἡμερῶν, παρατηρουμένων εἴτε μόνον νεφῶν, εἴτε νεφῶν μετὰ βροχῆς καὶ ἄλλοτε πάλιν νεφῶν, βροχῆς καὶ καταιγίδος.

Ἀπόγειος αὔρα. Ἄνεμος τοπικὸς καὶ αὕτη, χερσαῖος, πνέων κατὰ τὴν νύκτα ἀπὸ τῆς ξηρᾶς πρὸς τὴν θάλασσαν, ἀντιθέτως τῆς θαλασσίας αὔρας. Ὁ ἄνεμος οὗτος, καλούμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων «ἀπογαία», πνέει ὅταν καθίσταται τὴν ἑσπέραν ἡ ξηρὰ ψυχροτέρα τῆς θαλάσσης συνεπείᾳ τῆς ψύξεως ταύτης, ὁπότε αἱ ἰσοβαρεῖς ἢ αἱ τῆς αὐτῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως ἀνώτεραι ἐπιφάνειαι κατέρχονται καὶ οὕτω παύει ἡ ροὴ τοῦ ἀέρος *ἄνω* πρὸς τὴν θάλασαν καὶ *κάτω* πρὸς τὴν ξηράν· τῆς ψύξεως ὅμως ἐξακολουθούσης λαμβάνουσιν αὗται κλίσιν ἀντίθετον ἐκείνης ἣν ἔχουσι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας, ὁπότε σχηματίζεται ἡ θαλασσία αὔρα, δηλαδὴ ἄνω μὲν ἐκ τῆς θαλάσσης πρὸς τὴν ξηράν, κάτω δὲ ἐκ τῆς ξηρᾶς πρὸς τὴν θάλασσαν. Οὕτως ἔχομεν καθοδικὴν κίνησιν τοῦ ἀέρος ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ ἀνοδικὴν ἐπὶ τῆς θαλάσσης, κατώτερον ἄνεμον ἐκ τῆς ξηρᾶς πρὸς τὴν θάλασσαν, ἤτοι ἀπόγειον αὔραν, καὶ ἀνώτερον ἐκ τῆς θαλάσσης πρὸς τὴν ξηράν. Παρ' ἡμῖν, ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸν καθηγητὴν Δ. Αἰγινήτην, ἄρχεται αὕτη πνέουσα μετὰ νηνεμίαν μιᾶς ἢ δύο ὡρῶν ἀπὸ τῆς 9ης ἑσπερινῆς ὥρας ἐλαφρῶς καθ' ὅλην τὴν νύκτα, καθέτως ἐπὶ τῆς μέσης διευθύνσεως τῆς ἀκτῆς τοῦ Φαλήρου ὡς Β. ἄνεμος μέχρι τῆς ἀνατολῆς σχεδὸν τοῦ Ἡλίου.

Ἡ ἔντασις τῆς ἀπογείου αὔρας εἶναι πάντοτε μικροτέρα ἐκείνης τῆς θαλασσίας, ἀφ' ἑνὸς μὲν λόγῳ τοῦ ὅτι τὰ προκαλοῦντα τὴν τελευταίαν αἴτια εἶναι ἰσχυρότερα, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκ τοῦ ὅτι δὲν συναντᾷ αὕτη τὰς ἀνωμαλίας τοῦ ἐδάφους, ὡς ἡ ἀπόγειος ἐπὶ τῆς ξηρᾶς. Ἐν Ἀθήναις ὁ ἄνεμος οὗτος, ὡς κατερχόμενος ἐκ τῶν πέριξ ὀρέων, δροσίζει τὰς θερινὰς νύκτας.

Αὔρα ἀναγλύφου. Ὁ γενικὸς οὗτος ὅρος (brise de relief) ἀποδίδεται εἰς κατηγορίαν τοπικῶν ἀνέμων ὀφειλομένων εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἐδάφους καὶ οἵτινες διακρίνονται μεταξύ των διὰ ποικίλων ὀνομάτων.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θέρους παρατηροῦνται ἄνεμοι πνέοντες ἐκ τῶν κοιλάδων πρὸς τὰ ὄρη, οἵτινες δηλ. ἀνέρχονται ἐκ τῶν *κάτω* πρὸς τὰ *ἄνω* τὰς κοιλάδας καὶ τὰς κλιτῦς τῶν ὀρέων· οἱ ἄνεμοι οὗτοι, καλούμενοι αὖραι τῶν κοιλάδων (brises de vallées), ἄρχονται ἐλαττούμενοι κατ' ἔντασιν ἀπὸ τῆς στιγμῆς τοῦ μεγίστου τῆς θερμοκρασίας τοῦ ἀέρος, μέχρι τῆς δύσεως τοῦ Ἡλίου, ὁπότε καὶ παύουσι κατόπιν μετὰ βραχεῖαν νηνεμίαν· ἀλλάσσοντες διεύθυνσιν ἄρχονται πνέοντες ἐκ τῶν *ἄνω* πρὸς τὰ *κάτω* καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς νυκτὸς μὲ καθοδικὴν κίνησιν ἐπὶ τῶν κλιτύων τῶν ὀρέων πρὸς τὰς κοιλάδας, ὁπότε καλοῦνται αὖραι τῶν ὀρέων (brises de montagnes). Οἱ ἄνεμοι οὗτοι φέρουσι διάφορα κατὰ χώρας ὀνόματα· οὕτω οἱ ἄνεμοι: thalwinds, aloups de vent, pontias, vesines, solores, rebas, vauderons, κ.τ.λ. ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἀνωτέρω κατηγορίαν τῶν ἀνέμων.

Αἱ αὖραι ἀναγλύφου ὁμοιάζουσι πολὺ κατὰ τὸν ἡμερήσιον αὐτῶν χαρακτῆρα πρὸς τὴν θαλασσίαν αὔραν, ὀφείλονται δέ, κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Fournet, εἰς τὸν εἰδικὸν μετασχηματισμὸν τῶν ἰσοβαρῶν ἐπιφανειῶν. Ἐὰν κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ Ἡλίου αἱ ἰσοβαρεῖς εἶναι ἐπίπεδοι καὶ ὁριζόντιοι, ἡ ἡλιακὴ θέρμανσις τείνει εἰς τὸ νὰ τὰς ἀπομακρύνῃ, καὶ οὕτω ἑκάστη ἰσοβαρὴς ἐπιφάνεια ἀνυψοῦται εἰς οἱονδήποτε σημεῖον αὐτῆς ἀναλόγως τοῦ ὕψους τῆς στήλης τοῦ ἀέρος τῆς ὑπ' αὐτὴν εὑρισκομένης, διότι αἱ ἀνυψώσεις τῶν διαδοχικῶν ἰσοβαρῶν προστίθενται ἀλλήλαις. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὁριζοντίου ἐπιπέδου ἡ πίεσις εἶναι μεγαλυτέρα εἰς τὸ κέντρον τῆς πεδιάδος παρὰ εἰς τὰς κλιτῦς τῶν ὀρέων, ἡ δὲ διαφορὰ πιέσεως τείνει εἰς ὅλα τὰ ὕψη νὰ μεταφέρῃ τὸν ἀέρα πρὸς τὴν πλευρὰν τοῦ ὄρους. Ἐπιπροσθέτως ἐπειδὴ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ὄρους θερμαίνεται συγχρόνως ὑπὸ τοῦ Ἡλίου, ὁ πλησίον αὐτῆς ἀὴρ καθίσταται θερμότερος τοῦ μακρὰν αὐτοῦ εἰς τὸ ἐλεύθερον διάστημα καὶ εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος εὑρισκομένου καὶ καθιστάμενος οὕτως ἐλαφρότερος τείνει νὰ ἀνέλθῃ. Συνεπῶς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας δύο δυνάμεις προκαλοῦσι τὴν ἀνοδικὴν κίνησιν τοῦ ἀέρος ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ ὄρους, μία σχεδὸν ὁριζόντιος φέρουσα αὐτὸν πρὸς τὸ ὄρος καὶ μία κατακόρυφος ἀνοδικὴ παρὰ τὴν κλιτὺν αὐτοῦ, ἄγουσα αὐτὸν πρὸς τὰ ἄνω. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτὸς ἀντίθετα αἴτια προκαλοῦσι τὴν ὀρεινὴν αὔραν, διότι αἱ ἰσοβαρεῖς ἐπιφάνειαι χαμηλοῦνται ὀλίγον κατ' ὀλίγον, κοιλαίνονται καὶ προκαλοῦσι τὴν καθοδικὴν κίνησιν ψυχροῦ ἀέρος. Ὁ ψυχρὸς καὶ πυκνὸς οὗτος ἀὴρ πνέει πολλάκις ὡς σφοδρὸς ἄνεμος πρὸς τὰς χαμηλοτέρας κοιλάδας καὶ πεδιάδας, ἰδίᾳ ἐκεῖ ὅπου μακραὶ καὶ βαθεῖαι εὐθύγραμμοι φάραγγες τέμνουσι τὰς πλευρὰς τῶν ὀρέων.

Αἱ αὖραι τοῦ ἀναγλύφου ἔχουσιν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ καθιστῶσιν ὀξεῖαν τὴν ἡμερησίαν κύμανσιν τῆς θερμοκρασίας εἰς τὰς κοιλάδας καὶ νὰ ἐλαττῶσι ταύτην ἐπὶ τῶν περὶ αὐτὰς ὑψωμάτων.

Αἱ αὖραι τῶν κοιλάδων φέρουσαι πρὸς τὰ ἄνω τὸν ὑγρὸν ἀέρα τῶν χαμηλοτέρων τόπων καὶ φθάνουσαι εἰς περιοχὰς ψυχροτέρας προκαλοῦσι τὸν σχηματισμὸν νεφῶν ἐπικαθημένων συνήθως ἐπὶ τῶν κορυφῶν καὶ τῶν κλιτύων τῶν ὀρέων. Τὰ νέφη ταῦτα προκαλοῦσι πολλάκις τοπικὰς καταιγίδας ἢ διαλύονται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐφ' ὅσον καθίσταται ἐντονωτέρα ἡ ἡλιακὴ θέρμανσις. Τοὐναντίον κατὰ τὴν νύκτα, ἡ κατερχομένη τοῦ ὄρους ψυχρὰ αὔρα συμπυκνώνει τὴν ὑγρασίαν τῶν κατωτέρων μερῶν, καὶ αἱ πεδιάδες καλύπτονται ὑπὸ νεφοθαλάσσης (mer de nuages), ἄνωθεν τῆς ὁποίας ἐξέχουσιν αἱ κορυφαὶ τῶν ὀρέων ὑπὸ οὐρανὸν αἴθριον. Αἱ αὖραι τῶν ὀρέων κατατάσσονται εἰς τοὺς *καταβατικοὺς* ἀνέμους, αἱ δὲ τῶν πεδιάδων εἰς τοὺς *ἀναβατικούς*.

Αὖραι παγετώνων. Οὕτω καλοῦνται ψυχροὶ τοπικοὶ ἄνεμοι (brise des glaciers, glacial breeze) πνέοντες ἐκ τῶν παγετώνων πρὸς τὰς χαμηλοτέρας περιοχὰς τοῦ ἀέρος, τῶν ὁποίων ἡ θερμοκρασία εἶναι ὑψηλοτέρα ἐκείνης τοῦ εὑρισκομένου εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ πάγου. Ἡ κίνησις τοῦ ἀέρος ὀφείλεται εἰς τὴν βαρύτητα τούτου, καταστάντος πυκνοτέρου ὑπὸ τῶν ψυχρῶν ἐπιφανειῶν τῶν κλιτύων. Αἱ αὖραι τῶν παγετώνων κατατάσσονται εἰς τὰ τοπικὰ παραδείγματα τῶν καταβατικῶν ἀνέμων.

[Βλ. καὶ λ. **ἄνεμοι.**]

Θ. Θ. ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ

—«Αὔρα» *[Ναυτ. Ἱστορ.]*. Ὀνομασία δύο βοηθητικῶν πλοίων τοῦ Π.Ν. —1) Κομψοτάτη ἡμιολία καὶ λίαν ὀξύπλους, προστεθεῖσα εἰς τὴν δύναμιν τοῦ Π. Ν. κατὰ Μάρτιον τοῦ 1870. Ὀνομαζομένη «*Ταϊγανρὼκ*» πρὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ πολυτελέστατα διεσκευασμένη, ἀνῆκεν εἰς τὸν χρησιμοποιοῦντα αὐτὴν ὡς θαλαμηγὸν πολυτελὲς Γεώργιον Βαρβάκην, τὸν ἐθνικὸν εὐεργέτην, ὅστις τὴν παρεχώρησεν εἰς τὸ Δημόσιον ὑπὸ τύπον πωλήσεως, πληρῶσαν ὡς ἀξίαν της δεκατετρακισχιλίας δραχμάς, ἀντιπροσωπευούσας μόνον τὸ δέκατον τῆς ἀξίας τοῦ πλοίου. Διὰ Β. Δ. (27 Φεβρ. 1870) καθορίζοντος καὶ τὴν ὀργανικὴν τοῦ πλοίου δύναμιν, μετωνομάσθη εἰς «*Αὔραν*» καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὰς ἐργασίας τῆς συντηρήσεως τοῦ φωτιστικοῦ δικτύου καὶ τὴν λειτουργίαν τῶν φάρων. Ἀπὸ τοῦ 1891 ἐχρησιμοποιεῖτο ἠγκυροβολημένη ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν παλαιόν, καὶ μὴ ἀναγνωριζόμενον πλέον, λιμένα τοῦ Πειραιῶς, ὡς ἀκταιωρὸς (τραμπάχτης)· τῷ 1899 γηράσασα πλέον ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς παράρτημα τῆς ναυτοφυλακῆς πρὸ τῆς ἐν Ναυστάθμῳ νησῖδος Λέρου· καὶ τῷ 1909 διαλυθεῖσα ἐξεποιήθη ὡς ἄχρηστον ὑλικόν. —2) Τὸ ὑπὸ τοῦ τορπιλλοβόλου «14» καὶ ἀτμοδρόμωνος «Πηνειοῦ» συλληφθὲν λάφυρον τοῦ πολέμου 1897 (*βλ. λ.* **Ἁλμυρὸς** *[Ναυτ. ἱστορ.]*). Μετονομασθέν, ἅμα τῇ ἀποκτήσει του, εἰς «*Κρήτην*», ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς ὁπλιταγωγὸν καὶ ὡς θαλαμηγὸν διὰ τὰς διαπορθμεύσεις τῶν ἐπισήμων. Διὰ

Digitized by Google

Β. Δ. ἀπὸ 21 Ἰανουαρίου 1915 (Ἐφημ. Κυβερν. 1915 Α, 220) μετωνομάσθη εἰς «*Αὖραν*» καὶ μετατραπὲν εἰς ὑδροφόρον ἐξακολουθεῖ ἕως σήμερον (1928) ἐφοδιάζον τὸν στόλον καὶ τὸν Ναύσταθμον διὰ ποσίμου ὕδατος ἐκ Πόρου. Σ. Ε. Λ.

— **αὔρα** ***ἐπιληπτική*** *[Ἰατρ.]*. Εἶναι τὸ σύνολον τῶν προδρόμων συμπτωμάτων τοῦ *ἐπιληπτικοῦ παροξυσμοῦ*. Γενικῶς δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα, ὅτι τοιαῦτα συμπτώματα ὡς πρόδρομα ἐπιληπτικοῦ παροξυσμοῦ δύνανται νὰ ἐμφανίζωνται ἢ ὡς αἰσθητικαί, αἰσθητηριακαὶ ὑποκειμενικαὶ διαταραχαὶ (αἱμωδία, μυρμηκιάσεις, αἴσθημα θερμότητος ἢ ψύχους διαδραμὸν τὸ σῶμα κλπ.) ἢ ἀκουστικαί, ὀπτικαί, ὀσφρητικαί, γευστικαὶ διαταραχαὶ ἢ ὡς διαταραχαὶ κινητικότητος (τρόμοι διάφοροι, ἄσκοποι κινήσεις κλπ.) ἢ ὡς ἀγγειοκινητικαὶ τοιαῦται (ὠχρότης, ἐρυθρότης, κυάνωσις κλπ.) ἢ τέλος ὡς ψυχικαὶ (ψυχικὴ διέγερσις, λογόρροια, δυσαρθρία κλπ.). Διὰ τὰ περαιτέρω βλ. λ. ἐπιληψία. Γ. ΠΑΜΠΟΥΚΗΣ

Αὔρα *[Μυθολ.]*. Ἡ νύμφη αὕτη ἦτο κόρη τοῦ τιτᾶνος Λελάντου καὶ τῆς Περιβοίας, κατήγετο ἐκ Φρυγίας καὶ ἦτο ὁρμητικὴ κυνηγὸς καὶ σύντροφος τῆς Ἀρτέμιδος. Τὴν Αὔραν ἠγάπησεν ὁ Διόνυσος, ἀλλ' αὕτη ὡς κυνηγός, ἀκολουθοῦσα τὴν Ἀρτέμιδα, ἀπέφευγε τὸν Διόνυσον, ἀλλ' ὁ θεὸς παρεκάλεσε τὴν Ἀφροδίτην, ἡ ὁποία κατώρθωσε νὰ στρέψῃ τὴν καρδίαν τῆς νύμφης πρὸς αὐτόν, καὶ οὕτω παρεδόθη εἰς αὐτὸν ἡ νύμφη. Ἐκ τοῦ ἔρωτος αὐτῶν προῆλθον δίδυμα τέκνα, ἀλλὰ καταληφθεῖσα ὑπὸ παραφροσύνης κατέφαγε τὰ τέκνα της. Ἀλλ' ὅταν ἐνόησε τὴν πρᾶξίν της ἐρρίφθη εἰς τὸν ποταμὸν Σαγγάριον καὶ ὁ Ζεὺς λυπηθεὶς αὐτὴν τὴν μετέβαλεν εἰς πηγήν. Κατ' ἄλλην παραλλαγὴν τοῦ μύθου ἡ Ἄρτεμις ὀργισθεῖσα ἐναντίον τῆς Αὔρας, διότι παρέδωκε τὴν παρθενίαν αὐτῆς, τῆς ὁποίας ἡ θεὰ ἦτο προστᾶτις, τὴν ἐκυνήγησεν ἀπὸ τὸν Πόντον, ὅπου κατῴκει, ἕως τὴν Κύζικον, καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὸ ὄρος ὅπου ἐγέννησε δίδυμα. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἐν τῇ χερσονήσῳ τῆς Κυζίκου ὄρος ὠνομάσθη *Δίνδυμον* (ἡ ὀνομασία, φαίνεται, προῆλθεν ἐκ τῶν δύο κορυφῶν τοῦ ὄρους). ΑΔ. ΑΔ.

Αὔρα *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς γεωργικὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Συκαράγης*, τῆς ἐπαρχίας Σαππῶν τοῦ νομοῦ Ροδόπης, ἀριθμῶν περὶ τὰς 15 τουρκικὰς οἰκογενείας. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Χασανλάρ*. Α. Θ. Σ.

Αὐραδὶς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μηδίας.

Αὖραι. *[Μυθολ.]*. Παρὰ τοῖς ποιηταῖς καὶ τοῖς καλλιτέχναις αἱ *αὖραι* ἐπροσωποποιήθησαν, παριστάνουσαι τοὺς μαλακοὺς καὶ ἠπίους ἀνέμους. Ἦσαν κόραι τοῦ ἀνέμου Βορέα, αὗται δὲ ἀνήγγειλαν εἰς τὸν Ἄρην τὸν θάνατον τῆς Πενθεσιλείας. ΑΔ. ΑΔ.

Αὐρανῖτις *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Διὰ τῆς εὐχρηστούσης κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἑλληνικῆς μεταφράσεως τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τῶν Ἑβδομήκοντα ὀνομασίας ταύτης ἀποδίδεται ἐνταῦθα τὸ μόνον ἐν τῇ βίβλῳ τοῦ Ἰεζεκιὴλ ἁπαντῶν (μζ' 16 καὶ 18) ἑβραϊκὸν *Χαυράν*, ὅπερ εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ *Χαουράνου* τῶν σφηνοειδῶν ἐπιγραφῶν, πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰωσήπου μνημονευομένην *Αὐρανῖτιν* καὶ πρὸς τὸ σημερινὸν *Χαουράν*. Καὶ ἀποτελεῖ μὲν ἡ χώρα αὕτη τὰ βόρεια ὅρια τῆς πέραν τοῦ Ἰορδάνου Παλαιστίνης, τὰ ὅρια ὅμως τοῦ βιβλικοῦ *Χαυραν* εἶναι διάφορα τῆς ἑλληνορρωμαϊκῆς ἐπαρχίας *Αὐρανίτιδος*, ἧς μνημονεύει ὁ Ἰώσηπος καὶ τοῦ σημερινοῦ Χαουράν. Καὶ τὸ μὲν βιβλικὸν Χαυρὰν περιελάμβανεν, ὡς φαίνεται, τὴν μεταξὺ τῆς λίμνης τῆς Τιβεριάδος καὶ τῶν ὀρέων τῆς σημερινῆς Χαουράν, τῆς Δαμασκοῦ καὶ τῶν ὀρέων τῆς Γαλαὰδ χώραν· ἐκ δὲ τῶν λίαν συγκεχυμένων πληροφοριῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ ἑλληνιστῶν συγγραφέων περὶ τῆς ἑλληνορρωμαϊκῆς ἐπαρχίας Αὐρανίτιδος, ἡ μᾶλλον ἀκριβὴς εἶναι ἡ τοῦ Ἰωσήπου, ὅστις διακρίνει αὐτὴν ἀπὸ τῶν ὁμόρων ἐπαρχιῶν Βαταναίας καὶ Τραχωνίτιδος (Ἰουδ. Ἀρχαιολογ. ΙΕ' ι' 1 κλπ). Τὸ δὲ σημερινὸν Χαουράν, ὡς ὀνομάζεται τό τε νοτιοανατολικῶς τῆς Δαμασκοῦ καὶ ἡ παρακειμένη χώρα, περιλαμβάνει τὴν ἡφαιστειογενῆ χώραν τὴν ὁριζομένην πρὸς βορρᾶν ὑπὸ τοῦ παρὰ τὴν Δαμασκὸν βαδὶ-ἐλ-Ἀδζέρ, πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τῆς Δζωλὰν (Γαυλωνίτιδος), πρὸς νότον ὑπὸ τῶν στεππῶν τῆς Ἐλ-Χαμὰδ καὶ πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ τοῦ Ντιρὲτ Ἐτ-Τουλούλ. Ἡ χώρα αὕτη διαιρεῖται εἰς τρία εὐδιάκριτα μέρη, τὴν *Λεδζὰ* (παλαιὰ *Τραχωνῖτις*) πρὸς βορρᾶν, τὸ *Δζεμπὲλ Χαουρὰν* νοτιοανατολικῶς (ὁ παλαιὸς *Ἀσάλμανος*), οὗ ἡ ὑψίστη κορυφὴ φθάνει τὰ 1802 μέτρα ὕψους, καὶ τὴν εὐφορωτάτην πεδιάδα *Ἐν-Νουκρά*, ἥτις χαρακτηρίζεται ὡς «ὁ σιτοβολὼν τῆς Συρίας». Ὅθεν τὸ σημερινὸν Χαουρὰν περιλαμβάνει τὰς 3 παλαιὰς (ἑλληνορρωμαϊκὰς) ἐπαρχίας, τὴν *Τραχωνίτιδα*, *Βαταναίαν* καὶ *Αὐρανίτιδα*. Ἡ χώρα αὕτη, ἥτις κατῳκεῖτο ἤδη ἐν παλαιοτάτοις χρόνοις καὶ ἦτο πλήρης πόλεων (Δευτερον. γ' 5· πρβ. καὶ σφηνοειδεῖς ἐπιγραφάς). ἔσχεν ἐπανειλημμένως τὴν ἀτυχίαν νὰ ὑποστῇ πλειστάκις ἐπιδρομὰς πεπολιτισμένων καὶ ἀπολιτίστων λαῶν μετὰ τῶν συναφῶν δῃώσεων, λεηλασιῶν καὶ σφαγῶν τῶν κατοίκων αὐτῆς. Εὐτυχεῖς δ' ἡμέρας εἶδε καὶ αὕτη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς κυριαρχίας τῶν Σελευκιδῶν καὶ τῶν Ρωμαίων, ἀφ' ὅτου νέος βίος ἀστικὸς ἐνεφανίσθη, νέαι ὁδοὶ ἠνεώχθησαν, πολυάριθμοι δὲ ἀποικίαι προσέδοσαν εἰς αὐτὴν ζωὴν σπουδαίαν, καὶ δὴ καὶ ἐμπορικήν. Εἰς τὸν ἐξελληνισμὸν αὐτῆς πολὺ συνετέλεσεν ἡ δυναστεία τοῦ μεγάλου Ἡρώδου. Ἐνταῦθα ἤκμασαν κατὰ τοὺς μνημονευθέντας χρόνους πολίσματα ἑλληνιστικὰ (*Ἀδραά, Κάνατα, Βόστρα* κλπ.), μετὰ τῶν ἀνακτόρων, μεγαλοπρεπῶν οἰκιῶν, ναῶν, λουτρῶν, θεάτρων, ὑδραγωγείων, ἁψίδων των κλπ., ὧν καὶ αὐτὰ τὰ λείψανα ἢ τὰ ἐρείπια προκαλοῦσι τὸν θαυμασμὸν τῶν περιηγητῶν. Τινὰ δ' ἐξ αὐτῶν ὑπῆρξαν καὶ κέντρα σπουδαῖα τοῦ Χριστιανισμοῦ, οἷα τὰ Βόστρα.

Εἰς τὴν ἀκμὴν ταύτην ἦλθε νὰ θέσῃ τέρμα ὁ Μωαμεθανισμός. Ἀπό τινων αἰώνων τὰ ὀρεινὰ διαμερίσματα τῆς χώρας ταύτης ἐπῳκίσθησαν ὑπὸ Δρούσων, ὧν τὸ ὄνομα προσέλαβε καὶ τὸ *Δζεμπὲλ Χαουράν*, ἀποκαλούμενον ἐνίοτε *Δζεμπὲλ Ἐδ-Ντρούζ*. Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἀνευρέθησαν πολυάριθμοι ἐπιγραφαὶ ἀραμαϊκαί, ἑλληνικαὶ καὶ λατινικαί. Ἄξιοι δὲ παρατηρήσεως εἶναι οἱ μέχρι σήμερον σωζόμενοι παλαιότατοι συνοικισμοί, περιλαμβάνοντες τρωγλοδυτικὰς κατοικίας, ἢ σπήλαια τεχνητά, ἔτι δὲ καὶ ὑπόγεια χωρία, ἐκτισμένα ἰδιορρύθμως μόνον διὰ λίθων, ἐλλείψει ξυλείας, μετὰ χθαμαλῶν θυρῶν κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Π. Καρολίδου*, Περὶ τῆς ἐθνικῆς καταγωγῆς τῶν ὀρθοδόξων Συρίας καὶ Παλαιστίνης.— *Buhl*, Geographie des alten Palaestina (1896 — *A Legendre* ἐν τῷ βιβλικῷ λεξικῷ τοῦ *Vigouroux*, ἔνθα καὶ πλήρης βιβλιογραφία. Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

Αὐράσιον *[Γεωγρ.]*. Ὑψηλὸν καὶ βραχῶδες ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Νουμιδίᾳ (εἰς τὰ ὅρια Τύνιδος καὶ Ἀλγερίας) ὄρος. Ὁ ἡγεμὼν τῶν Βανδάλων Γιλίμερος ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ Βελισαρίου εἰς τὴν ἐν Τρικαμάρῳ μάχην (534) κατέφυγεν εἰς τὸ Αὐράσιον, ἀλλὰ μὴ τυχὼν τῆς ὑποστηρίξεως τῶν ἐπ' αὐτοῦ οἰκούντων Μαυρουσίων καὶ ἀποκλεισθεὶς ὑπὸ τοῦ Βελισαρίου διὰ διαφόρων ἀποσπασμάτων ἠναγκάσθη νὰ προσέλθῃ εἰς Καρχηδόνα καὶ νὰ παραδοθῇ εἰς τὸν Βελισάριον. Διαρκούσης τῆς κατοχῆς τῶν χωρῶν ἐκείνων τὸ Αὐράσιον ἐχρησίμευσε πολλάκις ὡς ἑστία στάσεων κατὰ τῶν Βυζαντινῶν, ἀφ' ἑτέρου ὅμως οἱ ὀρεινοὶ ἰθαγενεῖς πολλάκις στρατολογηθέντες ἔδοσαν ἐκλεκτὰ τάγματα εἰς τὸν βυζαντινὸν στρατὸν κατὰ τὸν μακρὸν ἰδίως ἀγῶνα (535—554) ἐναντίον τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Γότθων. Ὁ Ἰουστινιανὸς (527—565), ἵνα ἐξασφαλίσῃ τὴν χώραν κατὰ τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν, περιετείχισε τὰς περὶ τὸ Αὐράσιον πόλεις καὶ ἐγκατέστησεν ἐν αὐταῖς μονίμους καὶ ἰσχυρὰς φρουράς. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἄϋρερ (Ayrer), *Ἰάκωβος*. Ποιητὴς δραματικὸς Γερμανός, θανὼν ἐν Νυρεμβέργῃ τῷ 1605. Τὰ ἔργα του ἐδημοσιεύθησαν διὰ πρώτην φορὰν ἐν Νυρεμβέργῃ τῷ 1618 ὑπὸ τὸν τίτλον «Opus Theatricum». Περιλαμβάνουν τριάκοντα κωμῳδίας ἢ τραγῳδίας καὶ τριάκοντα ἓξ φάρσας.

Αὐρηλία *[Γεωγρ.]* βλ. **Ὀρλεάνη**.

— **Αὐρηλία ὁδός**. Μία ἀπὸ τὰς σπουδαίας καὶ μεγάλας στρατιωτικὰς ὁδοὺς τῆς ἀρχαίας Ἰταλίας, ἡ ὁποία ἀρχίζουσα ἀπὸ τὴν Ρώμην διήρχετο κατὰ μῆκος τῆς Τυρηνικῆς θαλάσσης, ἔφθανεν εἰς τὴν Γένουαν καὶ πέραν αὐτῆς. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Δημοκρατίας ἡ ὁδὸς αὕτη ἐπεξετάθη ἕως τὴν Γαλατίαν τὴν Ναρβωνίτιδα. Συνεδέετο μὲ διαφόρους ἄλλας Ρωμαϊκὰς ὁδοὺς (μὲ τὴν *Βιτελλίαν ὁδόν*, τὴν *Αἰμιλίαν ὁδὸν* κλ.). Ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸν *Γάϊον Αὐρήλιον Κότταν*, ὁ ὁποῖος ἦτο τιμητὴς κατὰ τὸ 241 π.Χ. Μία δὲ ἀπὸ τὰς διακλαδώσεις αὐτῆς, κατασκευασθεῖσα ἐπὶ τῆς Αὐτοκρατορίας. ἔλαβε τὸ ὄνομα ὁδὸς *Ἰουλία Αὐγοῦστα*. ΑΔ. ΑΔ.

— **Αὐρηλία** ***πόλις*** (civitas Aquensis) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τὸ σημερινὸν Baden-Baden. Τὸ πλῆρες ὄνομά της ἦτο **Civitas Aurelia Aquensis**, ἤτοι *Αὐρηλία πόλις ἢ παρὰ τὰ ὕδατα*. Πολλὰ νομίσματα εὑρέθησαν παρὰ τὴν πόλιν ταύτην, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶναι τὸ ὄνομα τῆς πόλεως κατὰ διαφόρους τύπους (καὶ ἁπλῶς Aquae = ὕδατα). ΑΔ.ΑΔ.

αὐρηλία (ἡ) (Aurelia) *[Ζῳολ.]*. Γένος κοιλεντερωτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δισκομεδουσῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *φανεροκαρπιδῶν*. Τὰ ζῷα τοῦ γένους τούτου εἶναι μέδουσαι μὲ σῶμα σκιαδιόμορφον, πεπλατυσμένον, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ πλήθους ἰνῶν ἐκ πυκτωματώδους οὐσίας καὶ ὅπερ κατὰ τὴν περιφέρειάν του διαιρεῖται εἰς ὀκτὼ λοβούς, ἐξ ὧν ἐκφύονται πλῆθος βραχυτάτων νηματίων. Τὰ στοματικὰ φυμάτια εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένα καὶ κροσσωτὰ κατὰ τὰ ἄκρα των. Τὰ γεννητικὰ ὄργανα τοῦ ζῴου εἶναι τοποθετημένα εἰς τέσσαρας διαδοχικοὺς σάκκους ἐπὶ τῆς γαστρικῆς κοιλότητος εὑρισκομένους. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει ἐλάχιστον ἀριθμὸν εἰδῶν, ἐξ ὧν γνωστότερον ἡ *αὐρηλία ἡ χρυσῆ* (Aurelia aurita) ἁπαντῶσα ἰδίως εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν, τὴν Βαλτικήν, τὸν Ἀτλαντικόν, τὴν Μεσόγειον καὶ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν. Δ. Ν. Π.

Αὐρηλιανὴ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάζετο κάστρον εἰς τὴν Ἄνω Μοισίαν παρὰ τὸν Δούναβιν ποταμόν, ὡς ἐκαλεῖτο ὁ Ἴστρος, ἤτοι ὁ κάτω ροῦς τοῦ Δουνάβεως. Τὸ κάστρον τοῦτο «ἀνενέωσεν» ὁ Ἰουστινιανὸς (τὸν ΣΤ' αἰῶνα), ὅταν προέβη εἰς πλήρη ἀνακαίνισιν καὶ ἀνανέωσιν τῶν ὀχυρωμάτων τοῦ Κράτους πρὸς ἐξασφάλισιν ἀπὸ τὰς ἐπιδρομάς. Πιθανὸν τὸ ὄνομα νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Αὐρηλιανόν, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ μέρη (*Αὐρηλιάνα*, Aureliana, ἀναφέρεται τὸ ὄνομα ὑπὸ τοῦ *Προκοπίου*, «Περὶ κτισμάτων», σ. 285, ἔκδ. Βόννης). ΑΔ. ΑΔ.

—**Αὐρηλιανὴ** ***παρθένος***· βλ. **Ἄρκ, *Ἰωάννα ντ'*—**.

— **Αὐρηλιανὴ** ***πόλις*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Κατὰ τὴν παλαιὰν ὀνομασίαν **Aurelianorum** urbs, πόλις τῶν Αὐρηλιανῶν, εἶναι ἡ σημερινὴ πόλις τῆς Γαλλίας **Ὀρλεάνη** (βλ. λ.), ἡ ὁποία ὠνομάζετο εἰς μεταγενεστέρους χρόνους *Κήναβον* ἢ *Κένανον* (Cenabum). Τὸ ὄνομα προέρχεται βεβαίως ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Αὐρηλιανόν· ἐπίσης καὶ τὸ σημερινὸν ὄνομα **Orléans** εἶναι παραφθορὰ τοῦ Aureliana. Οἱ τύποι τοῦ ὀνόματος (Civitas Aurelianorum, urbs Aurelianensis κ.λ.) εἰς τὰ νομίσματα καὶ τὰς ἐπιγραφὰς εἶναι διάφοροι.

—2) Πόλις τῆς Μυσίας εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, πλησίον τοῦ Ἀδραμυττηνοῦ κόλπου (σήμερον *Φρένελι-τσάϊ*). Σώζονται ἀκόμη ἐρείπια. ΑΔ. ΑΔ.

—**Αὐρηλιανὴ** (ἡ ***Αὐρηλία***) ***πύλη***. Τὸ ὄνομα τοῦτο (Aureliana porta) ἐδίδετο εἰς δύο πύλας τοῦ ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Αὐρηλιανοῦ ἐγερθέντος περιβόλου. Τὴν μίαν πύλην εὑρίσκομεν ἀργότερον ὀνομαζομένην Παγκρατιανήν: «ὑπὲρ ποταμὸν Τίβεριν Παγκρατίου ἀνδρὸς ἐπώνυμος», λέγει ὁ Προκόπιος (Ἱστορία τῶν Γοτθικῶν πολέμων, σ. 92, ἔκδ. Βόννης). Τὸ ὄνομα διετηρήθη, διότι καὶ σήμερον ἀκόμη ὀνομάζεται ἡ πύλη αὕτη Porta S. Pancrazio.

Ἡ ἄλλη πύλη, τὴν ὁποίαν ὁ Προκόπιος λέγει Αὐρηλίαν, ὠνομάζετο ἐπ' αὐτοῦ πύλη τοῦ Ἁγίου Πέτρου, σώζει δὲ καὶ σήμερον τὸ ὄνομα (Porta S. Petri). Τὸ χωρίον τοῦ Προκοπίου (ἔνθα ἀνωτ. σ. 94) εἶναι ἀξιομνημόνευτον: «τήν τε Αὐρηλίαν, ἣ νῦν Πέτρου τοῦ τῶν Χριστοῦ ἀποστόλων κορυφαίου, ἅτε που πλησίον κειμένου, ἐπώνυμός ἐστι». ΑΔ. ΑΔ.

Αὐρηλιανοὶ (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς Γαλατίας. Πρωτεύουσα αὐτῶν πόλις ἦτο τὸ *Κένανον* (Cenabum), τὸ κατόπιν *Αὐρηλιανὸν* (Aurelianum), ὅπερ εἶναι ἡ σημερινὴ Ὀρλεάνη. Ἡ ὅλη χώρα τῶν Αὐρηλιανῶν ἀνταποκρίνεται περίπου πρὸς τὴν παλαιὰν ἐπαρχίαν τῆς Ὀρλεάνης. Α. Δ.

Αὐρηλιανός. Ἐκτὸς τῶν ἐπισημοτέρων ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο προσώπων, περὶ ὧν κατωτέρω, συναντῶνται εἰς ἀρχαίους συγγραφεῖς (πρὸ παντὸς Λατίνους), εἰς ἐπιγραφὰς καὶ νομίσματα καὶ πολλοὶ ἄλλοι, περὶ τῶν ὁποίων οὐδὲν ἢ πολὺ ὀλίγα γνωρίζομεν.

— **Αὐρηλιανός,** ***Καίλιος*** (Caelius Aurelianus). βλ. **Καίλιος *Αὐρηλιανός***.

— **Αὐρηλιανός,** ***Λεύκιος Δομίτιος*** (L. Domitius Aurelianus). Ὁ Ρωμαῖος οὗτος αὐτοκράτωρ εἶχεν ὡς κύριον ὄνομα τὸ *Δομίτιος*, ὡς ἐπίθετον δὲ τὸ *Αὐρηλιανός*, τὸ ὁποῖον προέρχεται ἀπὸ τὴν ὀνομασίαν τῶν πατρικῶν κτημάτων. Κυρίως ὡς Αὐρηλιανὸς εἶναι γνωστός, καὶ τοῦτο τὸ ὄνομα δίδουν εἰς αὐτὸν ὄχι μόνον οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, ἀλλ' ἀκόμη καὶ τὰ ἐπίσημα ὑπατικὰ χρονικά. Ὁ Αὐρηλιανὸς εἶναι ὁ περιλάλητος Αὐτοκράτωρ, ὁ ὁποῖος ἐσταμάτησε τὴν εἰσβολὴν τῶν Γότθων, ὡς καὶ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ Ἑλληνοανατολικοῦ κράτους τῆς περιφήμου *Ζηνοβίας*. Ἡ ἱστορία δ' αὐτοῦ παρέχει ζωηρὸν ἐνδιαφέρον καὶ διὰ τοὺς πολέμους κατὰ τῶν Γότθων, ἰδίως διὰ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς μεγάλης ἐκείνης Ἑλληνιζούσης βασιλίσσης τῆς Ἀνατολῆς.

Ο ΑΥΡΗΛΙΑΝΟΣ ΩΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ

Καταγωγὴ καὶ χρονολογία.—Ὡς τόπος καταγωγῆς τοῦ Αὐρηλιανοῦ θεωρεῖται χωρίον τι παρὰ τὸ Σίρμιον ἢ τὴν Δακίαν. Χαρακτηρίζεται δὲ γενικῶς ὡς ἀνὴρ *Παννονικὸς* (hommo Pannonius)· τόπος τῆς γεννήσεώς του πρέπει νὰ θεωρηθῇ χωρίον τι τῆς σημερινῆς Βορείας Σερβίας ἢ Νοτίας Βουλγαρίας, ἤτοι τῆς χώρας, ἡ ὁποία ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἔκειτο μεταξὺ τῆς Κάτω Παννονίας καὶ τῆς Ἄνω Μοισίας.

Αὐτὸς ὁ Αὐρηλιανὸς δὲν ὡμίλει ποτὲ περὶ τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος. Διότι κατήγετο ἀπὸ ταπεινὴν οἰκογένειαν. Ὁ πατήρ του ἦτο, ὡς φαίνεται, ἄποικος Ρωμαῖος, ἡ δὲ μήτηρ του ἦτο ἱέρεια τοῦ θεοῦ Ἡλίου εἰς τὸ χωρίον του. Διετήρησε δὲ ὄντως ὁ Αὐρηλιανὸς καθ' ὅλον τὸν βίον του ἰδιαι-

Digitized by Google

τέραν τιμὴν πρὸς τὸν θεὸν Ἥλιον. Ὁ Αὐρηλιανὸς λοιπὸν ἀνῆκεν εἰς ἓν ἀπὸ τὰ γενναῖα ἐκεῖνα Ἰλλυρικὰ φῦλα, τὰ ὁποῖα κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἀπετέλουν τὸ κύριον σῶμα τοῦ Ρωμαϊκοῦ στρατοῦ, καὶ εἰς τοὺς γενναίους *Ἰλλυριοὺς* λεγομένους Αὐτοκράτορας τοῦ τέλους τοῦ Γ' αἰῶνος μ. Χ., οἱ ὁποῖοι ἔβαλαν φραγμὸν εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων καὶ ἀπεμάκρυναν κατὰ δύο αἰῶνας τὴν καταστροφὴν τοῦ Κράτους. Ἔχει λοιπὸν θέσιν ἐξέχουσαν εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν ἱστορίαν. Ὁ Αὐρηλιανὸς ἐγεννήθη πιθανώτατα κατὰ τὸ ἔτος 214 ἢ τὸ 215, ἀνῆλθε δὲ εἰς τὸν θρόνον εἰς προηγμένην ἡλικίαν, εἰς ἡλικίαν 55 ἐτῶν, καὶ ἐβασίλευσε μόνον πέντε ἔτη (270—275). Κατὰ τὴν σφοδρότατα τεταραγμένην ἐκείνην ἱστορικὴν περίοδον, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ βάρβαροι κατὰ μυριάδας πολλὰς εἰσήρχοντο εἰς τὸ Κράτος, καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ γενναῖοι Ἰλλυριοι Αὐτοκράτορες διήρχοντο τὸν βίον εἰς τὸ στρατόπεδον, διηνεκῶς μαχόμενοι καὶ διηνεκῶς ζῶντες ἐν μέσῳ συνωμοσιῶν καὶ φόνων, ἡ βασιλικὴ ζωὴ δὲν διήρκει πολλὰ ἔτη καὶ δὲν εἶχε μεγάλην σημασίαν.

Ὁ Αὐρηλιανὸς πρὸ τῆς ἀνόδου εἰς τὸν θρόνον.—Κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ πρώτου Ἰλλυριοῦ Αὐτοκράτορος, τοῦ *Κλαυδίου*, φοβερὰ εἰσβολὴ τῶν Γότθων εἶχε φέρει τὸ Κράτος εἰς τὸ χεῖλος τοῦ βαράθρου. Πρὸ ἐτῶν ἤδη οἱ βάρβαροι οὗτοι (Γερμανοί) ἐλεηλάτουν τὰ σύνορα τῆς Αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἔτος 268 μ. Χ. φοβερὸς χείμαρρος Γότθων εἰσώρμησεν εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν. Ἦσαν 320.000 πολεμισταί, ἔσυρον δὲ μεθ' ἑαυτῶν τὰς γυναῖκας, τὰ τέκνα, τοὺς δούλους των. Οἱ βάρβαροι διῆλθον τὸν Δούναβιν καὶ μέρος αὐτῶν ἐπεχείρησε τὴν πολιορκίαν τῆς Θεσσαλονίκης. Ὁ Αὐτοκράτωρ Κλαύδιος ἐβάδισε μετὰ στρατοῦ κατ' αὐτῶν, καὶ μόλις τὸ ἔμαθαν, ἀφῆκαν τὴν πολιορκίαν τῆς ὀχυρᾶς πόλεως καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Ρωμαίων. Ἐνταῦθα ἐμφανίζεται ὁ Αὐρηλιανός, τὸν ὁποῖον ὁ Κλαύδιος εἶχε κάμει ἀρχηγὸν τοῦ ἱππικοῦ. Ὁ Αὐρηλιανὸς κατώρθωσε καὶ ἐσταμάτησε τοὺς βαρβάρους· κατὰ τὴν μάχην ἐφονεύθησαν πολλοί, περισσότεροι συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι, καὶ ὁ Κλαύδιος, ἀφεθεὶς ἐλεύθερος, ἐστράφη κατὰ τοῦ μεγάλου μέρους τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ. Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Μάργου, εἰς τὴν σημερινὴν Μοραβίαν καὶ παρὰ τὴν πόλιν Ναϊσσὸν (τὴν Νίσσαν) πεισματώδης συνεκροτήθη μάχη, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐφονεύθησαν 50.000 Γότθοι πολεμισταί. Διὰ τῆς ἱκανότητος καὶ ἀνδρείας τοῦ Κλαυδίου ἀλλὰ καὶ τοῦ Αὐρηλιανοῦ ἐσώθη τότε τὸ Ρωμαϊκὸν Κράτος ἀπὸ τὴν φοβερὰν ἐκείνην Γοτθικὴν ἐπιδρομήν.

Ὁ Αὐρηλιανὸς αὐτοκράτωρ.—Τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 270 ἀπέθανεν ὁ Κλαύδιος εἰς τὸ Σίρμιον, καὶ ἐν τῇ κλίνῃ τοῦ θανάτου εὑρισκόμενος ὥρισεν ὡς τὸν ἀξιώτερον διάδοχόν του τὸν Αὐρηλιανόν. Συγχρόνως ἀνεκηρύσσετο ὑπὸ τῆς Συγκλήτου Αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κλαυδίου *Αὐρήλιος Κλαύδιος Κυϊντίλλος.* Ἀλλ' ἡ ὑπὸ τῆς Συγκλήτου ἐκλογὴ δὲν εἶχε καμμίαν ἀξίαν, ἐφ' ὅσον ὁ στρατός, ὁ ὁποῖος ἦτο παντοδύναμος, δὲν ἐδέχετο τὴν ἐκλογήν. Ὁ δὲ στρατὸς εἶχεν ἤδη ἀναβοήσει ἐν μέσῳ τῆς μανίας τοῦ πρὸς τοὺς βαρβάρους πολέμου τὸν καὶ ὑπὸ τοῦ θνήσκοντος Κλαυδίου ὑποδειχθέντα Λεύκιον Δομίτιον Αὐρηλιανόν. Οἱ στρατιῶται ἐθαύμαζον τὸν Αὐρηλιανὸν διὰ τὴν γενναιότητά του, καὶ τὸν εἶχον ὀνομάσει εἰς τὰ στρατόπεδα *Ξιφουλκὸν* (manu ad ferrum). Ἔλεγον ὅτι ὁ Αὐρηλιανός, ὢν ἁπλοῦς χιλίαρχος, εἶχε νικήσει στρατιὰν Φράγκων ἐπιδρομέων, φονεύσας 700 καὶ αἰχμαλωτίσας 300. Τὴν νίκην δὲ ταύτην ἐξύμνουν οἱ στρατιῶται διὰ τοῦ ἑξῆς ᾄσματος: «Mille Sarmatas, mille Francos semel et semel occidimus». Καὶ ἄλλα δὲ δημώδη ᾄσματα εἶχον πλάσει οἱ στρατιῶται διὰ νὰ ἐξυμνήσουν τὸν Αὐρηλιανὸν ὡς ἐμπνέοντα τρόμον εἰς τοὺς βαρβάρους. Πρὸς τοιοῦτον ἀντίπαλον ὁ Κυϊντίλλος βεβαίως δὲν ἠδύνατο ν' ἀνταγωνισθῇ καὶ ηὐτοκτόνησεν ἢ ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτοῦ στρατιωτῶν. Ἡ Σύγκλητος τότε ἐπεκύρωσε τὴν ὑπὸ τοῦ στρατοῦ ἐκλογὴν τοῦ Αὐρηλιανοῦ.

Ἡ οἰκογένεια καὶ ὁ χαρακτὴρ τοῦ Αὐρηλιανοῦ.— Ἡ οἰκογένεια τοῦ Αὐρηλιανοῦ ἦτο ὀλιγάριθμος. Ἡ σύζυγός του, ἡ Οὐλπία Σεβερῖνα, ἔλαβε τὸν τίτλον *Αὐγοῦστα.* Ὁ Αὐρηλιανὸς εἶχε μίαν κόρην, ἡ ὁποία ἀφῆκεν ἀπογόνους αὐτοῦ. Ἐν γένει ὅμως ἡ ἱστορία ὀλίγον ἀναφέρει τὴν οἰκογένειαν τοῦ Αὐρηλιανοῦ.

Ὁ Αὐρηλιανὸς εἶχε τὴν φήμην πολὺ αὐστηροῦ στρατιωτικοῦ ἀρχηγοῦ, καὶ βεβαίως οἱ στρατιῶται δὲν θὰ ἠνείχοντο τὴν μεγάλην αὐστηρότητά του, ἐὰν δὲν ἔβλεπον ὅτι μόνος αὐτὸς ἠδύνατο νὰ σώσῃ τὸ Κράτος ἀπὸ τοὺς βαρβάρους. Πόσον μεγάλην ἀντίληψιν εἶχε τῆς πειθαρχίας δεικνύει μία ἐπιστολὴ αὐτοῦ πρὸς ἕνα ἀξιωματικόν, ἡ ὁποία διεσώθη ἀπὸ τὸν ἀρχαῖον βιογράφον του Φλάβιον Βοπῖσκον. Ἰδοὺ πῶς ἐκφράζεται σχετικῶς μὲ τὴν πειθαρχίαν ὁ Αὐτοκράτωρ: «Ἂν θέλῃς νὰ γίνῃς χιλίαρχος, ἀλλὰ καὶ ἂν μόνον θέλῃς νὰ ζήσῃς, ὀφείλεις νὰ χαλιναγωγῇς τοὺς στρατιώτας. Οὐδεὶς δὲν πρέπει νὰ ἁρπάσῃ ξένον ὄρνιθιον, οὐδεὶς νὰ ἐγγίσῃ πρόβατον. Οὐδεὶς νὰ λάβῃ σταφυλήν, οὐδεὶς νὰ χαλάσῃ σπαρμένον ἀγρόν, οὐδεὶς νὰ ζητήσῃ ἔλαιον, ἅλας, ξύλα, ἀλλ' ἕκαστος ν' ἀρκῆται εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ σιτηρέσιον. Ἂς ζῶσιν οἱ στρατιῶται ἀπὸ τὰ λάφυρα τῶν ἐχθρῶν, καὶ ὄχι ἀπὸ τὰ δάκρυα τῶν ἐπαρχιωτῶν».

Ἐκ τῆς σιδηρᾶς ταύτης ἐπιβολῆς τοῦ Αὐρηλιανοῦ καὶ τοῦ ἀπεριορίστου πρὸς αὐτὸν σεβασμοῦ τοῦ στρατοῦ ἐξηγοῦνται αἱ λαμπραὶ νῖκαι, αἱ ὁποῖαι ἔστεψαν τὰ Ρωμαϊκὰ ὅπλα κατὰ τὴν βασιλείαν ταύτην. Ἐπίσης ἐκ τούτων ἐξηγοῦνται καὶ οἱ τίτλοι καὶ αἱ τιμαί, τὰς ὁποίας ἠξιώθη νὰ λάβῃ. Ὡς Αὐτοκράτωρ ὀνομάζεται ἐπισήμως ἐπὶ νομισμάτων καὶ ἐπιγραφῶν ὁ Αὐρηλιανός: «Imperator Caesar L. Domitius Aurelianus, pius, felix, invictus Augustus» *(εὐσεβής, εὐτυχής, ἀήττητος Αὔγουστος).* Ἔλαβεν ἐπίσης τὸ ἀξίωμα τοῦ Μεγίστου Ποντίφικος (Pontifex maximus) καὶ τὸ τιμητικὸν ὄνομα *πατὴρ τῆς πατρίδος* (pater patriae). Ἐκ τῶν νικῶν δὲ αὐτοῦ ἔλαβε τὰ νικητήρια ὀνόματα *Γερμανικός, Παλμυρηνός, Γοτθικός, Παρθικὸς* κτλ. Ἔλαβεν ἀκόμη καὶ τὸν ἐπίζηλον καὶ σπανιώτατον τίτλον *ἀνακαινιστὴς τοῦ κόσμου* (restitutor orbis).

Ὁ βιογράφος τοῦ Αὐρηλιανοῦ Βοπῖσκος διηγεῖται τὴν ἑξῆς πολὺ χαρακτηριστικὴν σκηνήν, καὶ ἀξίαν πολλοῦ λόγου διὰ τὸν βίον καὶ τὸν πολιτισμὸν τῶν χρόνων ἐκείνων.

«Μετὰ τὰς πανηγύρεις, λέγει ὁ Βοπῖσκος, τῆς ἑορτῆς τῆς Κυβέλης, ὁ ἔπαρχος τῆς πόλεως, Ἰούλιος Τιβεριανός, μὲ ἐπῆρεν εἰς τὴν ἅμαξάν του, ἡ ὁποία μᾶς ὡδήγησεν ἀπὸ τὸν Παλατῖνον λόφον εἰς τοὺς κήπους τοῦ Οὐάρου, καὶ μεταξὺ ἄλλων συνομιλιῶν, συνεζητήσαμεν καὶ περὶ τῆς ἱστορίας τῶν Αὐτοκρατόρων. Ὅτε ἐφθάσαμεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἡλίου, τὸν ὁποῖον καθιέρωσεν ὁ Αὐρηλιανός, ὁ Τιβεριανός, ὁ ὁποῖος συνεδέετο μὲ τὴν οἰκογένειαν τοῦ ἡγεμόνος τούτου, με ἠρώτησεν ἂν εἶχε γραφῆ ὁ βίος αὐτοῦ. Ἕλληνες συνέγραψαν τὸν βίον του, εἶπον (διηγεῖται αὐτὸς ὁ Βοπῖσκος), ἀλλ' οὐδεὶς Λατῖνος.—Καὶ πῶς! ἀνέκραξεν ὁ ἐνάρετος οὗτος ἀνὴρ (ὁ ἔπαρχος τῆς πόλεως), ἕνα Θερσίτην, ἕνα Σίνωνα καὶ ὅλα τὰ τέρατα τῆς ἀρχαιότητος, τὰ γνωρίζομεν, οἱ μεταγενέστεροι θὰ τοὺς γνωρίσουν ὅπως καὶ ἡμεῖς, καὶ ὁ Αὐρηλιανός, ὁ γενναῖος αὐτὸς ἡγεμών, ὁ ὁποῖος ἀπέδωκεν εἰς τὴν Ρώμην τὸν κόσμον, θὰ εἶναι ἄγνωστος ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους μας! Καὶ ὅμως ἔχομεν τὰς ἐφημερίδας αὐτοῦ, εἰς τὰς ὁποίας εἶχε διατάξει νὰ καταγράφωνται αἱ πράξεις του ἑκάστης ἡμέρας. Θὰ σοὶ δώσω τὰς βίβλους ταύτας αἱ ὁποῖαι εἶναι εἰς τὴν Οὐλπιανὴν βιβλιοθήκην, διὰ νὰ ἐπιδείξῃς τὸν Αὐρηλιανὸν ὁποῖος πράγματι ὑπῆρξεν».

Νομίζει τις ὅτι ἀκούει συνομιλίαν συγχρόνων ἐρευνητῶν. Ὁ Βοπῖσκος παρέλαβε τὰς πολυτίμους πηγὰς ταύτας, ἦτο ὅμως πνεῦμα περιωρισμένον, καὶ ἡ βιογραφία του (τὴν ὁποίαν ἔγραψε τῷ 305, τριάκοντα ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Αὐρηλιανοῦ) δὲν ἔχει μεγάλην ἀξίαν. Ἐν τούτοις ὁ Βοπῖσκος ἀπήλαυε μεγάλην ἐκτίμησιν, καὶ τὸ γεγονὸς τοῦτο δεικνύει ὅτι ἡ Ρωμαϊκὴ κοινωνία δὲν ἦτο πολὺ δύσκολος ἐν σχέσει μὲ τὰ πνευματικὰ χαρίσματα, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν Ἑλληνικήν, ἡ ὁποία καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς παρακμῆς εἶχε λεπτοτάτην τὴν καλλιτεχνικὴν αἴσθησιν.

Οἱ πρῶτοι ἀγῶνες. — Ὁ Αὐρηλιανός, ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρός του, περιεφρόνει τὰς τιμὰς καὶ τὴν εὐμάρειαν τοῦ βίου. Μόλις ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ἐστράφη ἀμέσως ἐναντίον τῶν βαρβάρων. Ποικίλα βαρβαρικὰ στίφη, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ σπουδαιότεροι βάρβαροι ἦσαν οἱ Ἰουθοῦγγοι, οἱ Βανδῆλοι, οἱ Γότθοι, εἶχον περάσει τὰ σύνορα καὶ ἐλεηλάτουν τὴν Παννονίαν. Ἡ ἐπίθεσις τοῦ Αὐρηλιανοῦ ὑπῆρξε ταχεῖα καὶ σκληρά, ἡ ἀντίστασις τῶν βαρβάρων πεισματώδης καὶ ἡ νίκη ἔμεινεν ἄκριτος. Ὁ Αὐρηλιανὸς ὅμως κατώρθωσε τὴν νύκτα νὰ κόψῃ εἰς τοὺς βαρβάρους τὴν ὁδὸν πρὸς τὸν Δούναβιν, καὶ οὗτοι ἀπειλούμενοι ἀπὸ λιμὸν εἰς κατεστραμμένην χώραν, ἔστειλαν πρέσβεις πρὸς τὸν Αὐρηλιανὸν διὰ νὰ συνάψουν εἰρήνην. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐδέχθη τοὺς πρέσβεις ἐν ὅλῃ τῇ ἐπιβολῇ, περιστοιχισμένος ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας καὶ τὸν στρατόν του. Ἀλλ' οἱ Ἰουθοῦγγοι ὡμίλησαν πρὸς τὸν Αὐρηλιανὸν ὑπερηφάνως: «Δὲν ζητοῦμεν, εἶπον, τὴν εἰρήνην ὡς ἡττημένοι, ἀλλ' ὡς παλαιοὶ φίλοι τῶν Ρωμαίων.. Μὲ τὴν συμμαχίαν μας οὐδένα ἐχθρὸν θὰ φοβηθῆς. Δῶσέ μας λοιπὸν τὰ συνηθισμένα δῶρα, τοὺς φόρους, τοὺς ὁποίους ἐλαμβάνομεν πρὸ τοῦ πολέμου, καὶ ἡ εἰρήνη ἔγινεν». Ὁ Αὐτοκράτωρ ὅμως ἀπήντησε δι' ἀπειλῶν, καὶ οἱ Ἰουθοῦγγοι φοβηθέντες ὑπεσχέθησαν ὅτι θὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν χώραν των.

Μετά τινας ὅμως μῆνας γίνεται νέα ἐπιδρομὴ τῶν Βανδήλων καὶ ἄλλων βαρβάρων, καὶ πάλιν ὁ Αὐρηλιανὸς νικᾷ αὐτοὺς καὶ τοὺς ἀναγκάζει να ὑποχωρήσουν. Ἀλλ' ἡ συχνὴ αὕτη εἰσβολὴ τῶν βαρβάρων ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ προβῇ εἰς μίαν θυσίαν, ἡ ὁποία ἐστοίχιζε πολὺ εἰς τὴν ὑπερηφάνειάν του, ὀλίγον ὅμως εἰς τὸ Κράτος. Ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλείψῃ εἰς τοὺς βαρβάρους τὴν Δακίαν (τὴν σημερινὴν Ρωμανίαν), τὴν ὁποίαν εἶχε κατακτήσει πρὸ 170 ἐτῶν ὁ Τραϊανός. Καὶ οὕτω τὰ σύνορα τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ἦλθον πρὸς τὰ ὀπίσω, εἰς τὸν Δούναβιν. Εἰς τὴν θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκετο τότε τὸ Κράτος καὶ ὁ βαρβαρικὸς κόσμος, ὁ Δούναβις ἦτο τὸ φυσικὸν σύνορον τῆς Αὐτοκρατορίας. Παρὰ τὴν ἐγκατάλειψιν ταύτην τῆς Δακίας ἡ Ρωμαϊκὴ κυριαρχία ἀφῆκε βαθέα ἴχνη εἰς τὴν χώραν, ἴχνη, τὰ ὁποῖα δὲν ἐξήλειψαν οἱ αἰῶνες, καὶ οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Δακῶν καυχῶνται σήμερον μὲ τὸ ὄνομα τῶν Ρωμαίων, ὀνομάζοντες ἑαυτοὺς Ρωμάνους καὶ τὴν χώραν αὐτῶν Ρωμανίαν.

Οἱ Ἀλαμαννοὶ ἐν Ἰταλίᾳ. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον οἱ Ἀλαμαννοὶ ἐπέπεσαν ἐναντίον τῆς Ἰταλίας. Ἠκολούθουν δὲ τούτους καὶ ἄλλοι Γερμανικοὶ λαοί, οἱ Ἰουθοῦγγοι πάλιν, οἱ Μαρκομάννοι, οὕτως ὥστε οἱ ἐπιδρομεῖς ὑπερέβησαν τοὺς ἑκατονταχισχιλίους.

Ὅτε ὁ Αὐρηλιανὸς ἔφθασεν εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἰταλίας, οἱ βάρβαροι εἶχον ἤδη λεηλατήσει τὴν πέραν τοῦ Πάδου Γαλατίαν καὶ εἶχον διαπεραιωθῆ εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐνεφανίσθη μὲ τοὺς λεγεῶνάς του αἰφνιδίως ἐνώπιον τῶν βαρβάρων εἰς τὴν Πλακεντίαν. Ἀλλ' οἱ βάρβαροι ἐπέφερον ἐξ ἐνέδρας καταστροφὴν εἰς τοὺς Ρωμαίους. Αἰφνιδίως τὴν νύκτα ἐξῆλθον ἀπὸ τὰ πυκνὰ δάση, ὅπου ἦσαν κρυμμένοι, ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Ρωμαίων, ἐπέφεραν καταστροφὴν καὶ εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς τὴν χώραν. Ἡ Ρώμη κατελήφθη ὑπὸ τρόμου καὶ οἱ Συγκλητικοὶ ἐζήτησαν νὰ εὕρουν ὁδηγίας εἰς τοὺς Σιβυλλείους χρησμούς. Ἡ πόλις ἐξηγνίσθη, ἐψάλησαν οἱ ἱεροὶ ὕμνοι, ἔγινε πομπὴ εἰς τὴν Ρώμην, ἐτελέσθησαν θυσίαι εἰς τοὺς τόπους τοὺς καθωρισμένους ὑπὸ τῶν Σιβυλλείων χρησμῶν. Καὶ ἐκανόνιζε μὲν τὰ κατὰ τοὺς θεοὺς ὁ Αὐρηλιανὸς διὰ νὰ δώσῃ θάρρος εἰς τὸν στρατὸν καὶ εἰς τοὺς πολίτας, ἀλλ' ἐλάμβανε καὶ τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα τοῦ ἐπεβάλλοντο ὡς ἀρχηγοῦ στρατοῦ, ἐναντίον τῶν βαρβάρων. Εἶχον ἤδη προχωρήσει οὗτοι ἕως τὸν ποταμὸν τῆς Ὀμβρικῆς Μίταυρον, καὶ ἡ πρόοδος των αὐτὴ δεικνύει τὸν σκοπόν, τὸν ὁποῖον εἶχον, νὰ βαδίσουν ἐναντίον τῆς Ρώμης, διότι τοῦτο ἦτο τὸ ὄνειρον ὅλων τῶν βαρβάρων ἐκείνων. Ὁ Αὐρηλιανὸς παρηκολούθει τὰ στίφη ταῦτα καὶ τὰ κατέστρεφε τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο. Παρὰ τὴν Παβίαν συνεκρούσθη μὲ τὸ μέγα μέρος τοῦ βαρβαρικοῦ στρατοῦ καὶ ἐπήνεγκεν εἰς αὐτὸ μεγάλην καταστροφήν. Ὀλίγα λείψανα τῶν ἐπιδρομέων κατώρθωσαν νὰ σωθοῦν φεύγοντα πρὸς Βορρᾶν.

Μετὰ τὴν νίκην ὁ Αὐτοκράτωρ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ρώμην, ὄχι διὰ νὰ πανηγυρίσῃ μὲ πομπικὰς ἑορτὰς τὸ κατ᾽ ὀρθωμά του, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ νὰ λάβῃ πρόνοιαν περὶ τῆς ἀσφαλείας τῆς πόλεως. Πρὸ πολλοῦ χρόνου ἡ πόλις εἶχεν ἐπεκταθῆ πέραν τοῦ παλαιοῦ Σερβιανοῦ περιβόλου. Ὁ Αὐρηλιανὸς βλέπων ὅτι οὔτε αἱ Ἄλπεις, οὔτε τὰ Ἀπέννινα ἦσαν ἀρκετὰ προπύργια διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς Ρώμης, ἀπεφάσισε νὰ περιτειχίσῃ ὁλόκληρον τὴν πόλιν διὰ νέου μεγάλου περιβόλου. Τὸ μέγα τοῦτο τεῖχος εἶχε περίμετρον 50.000 Ρωμαϊκῶν ποδῶν, ἤτοι δεκαὲξ χιλιομέτρων. Ἀργότερα ὅμως, μετὰ παρέλευσιν ἑνὸς αἰῶνος καὶ ὀλίγων ἐτῶν, τὰ νέα τείχη εἶχον ἀνάγκην ἐπισκευῶν, καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ Ὁνώριος ἠναγκάσθη νὰ ἀνακτίσῃ πλεῖστα μέρη αὐτῶν. Καὶ πάλιν ὅμως ὁ περίβολος τῆς Ρώμης δὲν ἔσωσε τὴν πόλιν ἀπὸ τοὺς βαρβάρους, ὡς ἔδειξαν αἱ τρεῖς πολιορκίαι τοῦ Ἀλαρίχου καὶ ἡ ὑποδούλωσις τέλος τῆς Ρώμης εἰς τοὺς βαρβάρους.

ΤΟ ΕΛΛΗΝΟΑΡΑΒΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Τὸ βασίλειον τῆς Παλμύρας.— Εἰς τὴν Ἀνατολὴν ηὐξάνετο μέγας ἐχθρὸς τῶν Ρωμαίων, ἡ βασίλισσα τῆς Παλμύρας *Ζηνοβία.* Ἡ παράτολμος καὶ μεγαλοπράγμων αὕτη γυνή, ἔχουσα μόρφωσιν τελείαν Ἑλληνικὴν—εἶχε διδάσκαλον καὶ σύμβουλον τὸν περίφημον Ἕλληνα ῥήτορα Λογγῖνον—εἶχε διανοηθῆ, ὡς ἄλλοτε, πρὸ τριακοσίων ἐτῶν, ἡ Κλεοπάτρα τῆς Αἰγύπτου, νὰ ἱδρύσῃ μέγα Ἑλληνοανατολικὸν βασίλειον, ἀντίπαλον τῆς Ρώμης, καὶ εἰς τὴν ἐπιδίωξιν τοῦ σκοποῦ αὐτῆς εἶχεν ἐπιδείξει θέλησιν καὶ δραστηριότητα ἀξίαν θαυμασμοῦ. Ἡ πολυθρύλητος βασίλισσα τῆς Παλμύρας εἶχε καταστῆ σοβαρὸς κίνδυνος διὰ τὴν Ρωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν, καὶ κατ' αὐτῆς ἤδη ἐστράφη ὁ Αὐρηλιανός, μόλις ἀπέκρουσε τοὺς βαρβάρους καὶ ἐξησφάλισε τὴν Ρώμην.

Εἰς τὸ μέσον τῶν ἐρήμων τῆς Ἀραβίας εἰς ὄασιν, ἡ ὁποία κεῖται εἰς ἴσην σχεδὸν ἀπόστασιν ἀπὸ τὸν Περσικὸν κόλπον καὶ τὴν Μεσόγειον, ὑπῆρχεν ἡ πόλις *Ταδμόρ*, τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ἀπεκάλεσαν *Παλμύραν.* Ἡ Ἀραβικὴ φυλή, ἡ ὁποία ἐξουσίαζε τὴν πόλιν, εἶχε κατορθώσει νὰ διατηρήσῃ σκιὰν αὐτονομίας, ἂν καὶ τὸ κράτος της εὑρίσκετο μεταξὺ δύο μεγάλων δυνάμεων, πρὸς Α. τοῦ Παρθικοῦ καὶ πρὸς Δ. τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Οἱ Ρωμαῖοι Αὐτοκράτορες ἐξέτειναν τὴν προστασίαν των εἰς τὴν Παλμύραν. Περὶ τὰ μέσα τοῦ Γ' αἰῶνος μ. Χ. ἔλαβε τὴν ἡγεμονικὴν ἐξουσίαν εἰς τὴν Παλμύραν ὁ ἐπιφανὴς οἶκος τῶν Ὀδαινάθων. Ὁ μέγας ἐχθρὸς τῶν Παλμυρηνῶν, ὅπως καὶ τῶν Ρωμαίων, ἦσαν οἱ Πέρσαι, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἤδη ἑνωθῆ μὲ τοὺς Πάρθους καὶ εἶχον ἱδρύσει τὸ ἰσχυρότατον βασίλειον τῶν Σασσα-

Digitized by Google

νιδῶν. Ὁ βασιλεὺς των Σαπὼρ εἶχε ταπεινώσει τοὺς Ρωμαίους καὶ συλλάβει τὸν Αὐτοκράτορα Βαλεριανὸν (260 μ.Χ.)

Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Βαλεριανοῦ Γαλλιηνὸς εἶχεν ἀναθέσει εἰς ἕνα ἐκ τῶν Ὀδαινάθων τὴν διοίκησιν ὅλων τῶν Ρωμαϊκῶν δυνάμεων εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τοιουτοτρόπως ὁ ἐγχώριος ἡγεμὼν τῆς Παλμύρας, ὁ Ὀδαίναθος, ἦτο ὡς ξένος σύμμαχος βασιλεὺς τῶν Ρωμαίων. Οὗτος ὁ Ὀδαίναθος συνεκρότησε στρατὸν ἐκ Ρωμαίων καὶ Ἀράβων, ἐπετέθη κατὰ τοῦ Σαπώρ, ἔφθασεν ἕως τὴν πρωτεύουσάν του Κτησιφῶντα καὶ τὸν ἐταπείνωσεν ἐμπηγνύων δύο φορὰς τὰ βέλη του εἰς τὰς πύλας τῆς πρωτευούσης τοῦ ἰσχυροῦ ἐκείνου βασιλέως. Ὁ Ὀδαίναθος ἐπεκράτει εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἡτοιμάζετο μάλιστα νὰ ἐκδιώξῃ ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν τοὺς Γότθους, οἱ ὁποῖοι κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον εἶχον ἐπιδράμει εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, ὅτε περὶ τὸ 267 ἔπεσε θῦμα οἰκογενειακῆς συνωμοσίας, κατ' ἀκολουθίαν τῆς ὁποίας ἀνῆλθεν εἰς τὸν Παλμυρηνὸν θρόνον ὁ ἀνήλικος υἱός του Οὐαβάλαθος. Τότε ἀναφαίνεται ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ της ἡ πολυθρύλητος Ζηνοβία.

Ἡ Ἑλληνοάραψ βασίλισσα τῆς Ἀνατολῆς. —Ἡ Ζηνοβία, ὅπως τὴν ὠνόμασαν οἱ Ἕλληνες (*Βατζαβαὶ* εἰς τὰς Συριακὰς ἐπιγραφάς), εἶναι μία τῶν περιφανεστάτων γυναικῶν, τὰς ὁποίας ἀνέδειξεν ἡ Ἀνατολή. Ἐκαυχᾶτο ὅτι κατήγετο ἐκ τῶν Πτολεμαίων τῆς Αἰγύπτου, ὅτι ἦτο γόνος τῆς τελευταίας Ἑλληνίδος βασιλίσσης Κλεοπάτρας, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς εὐγενοῦς ταύτης καταγωγῆς ἐπεζήτησε νὰ ἱδρύσῃ μέγα βασίλειον εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἔχον Ἑλληνικὸν τὸν πολιτισμόν. Ἦτο περικαλλεστάτη, γενναία καὶ ἁγνή, ὡμίλει ἐκτὸς τῆς Συριακῆς γλώσσης, ἡ ὁποία ἦτο ἡ μητρικὴ γλῶσσα αὐτῆς, τὴν Ἑλληνικήν, τὴν Λατινικήν, τὴν Αἰγυπτιακήν, ἐσεμνύνετο δὲ διὰ τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν αὐτῆς καὶ ηὐχαριστεῖτο νὰ ἀναγινώσκῃ τὸν Ὅμηρον, τὸν Πλάτωνα καὶ νὰ ἔχῃ συναναστροφὴν μὲ τοὺς ἐν τῇ αὐλῇ αὐτῆς λογίους. Σύντροφος τακτικὸς καὶ σύμβουλος αὐτῆς ἦτο ὁ ἐπιφανὴς Νεοπλατωνικὸς Διονύσιος Κάσσιος Λογγῖνος. Τοιαύτην μόρφωσιν ἑλληνοπρεπῆ, τοιαύτην ὑπερηφάνειαν διὰ τὴν Ἑλληνικὴν καταγωγὴν καὶ γενναιότητα αἰσθημάτων ἔχουσα ἡ Ζηνοβία, συνέλαβε τὸ μέγα σχέδιον νὰ κάμῃ τὴν πόλιν τῆς ὀάσεως τῶν ἐρήμων ἀφετηρίαν ἀναστηλώσεως ἑνὸς μεγάλου Ἑλληνοανατολικοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔνδοξον παγκόσμιον Βασίλειον τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος.

Οἱ Ρωμαῖοι, βλέποντες τὴν δύναμιν τῶν Παλμυρηνῶν, συνεμάχησαν μὲ αὐτοὺς καὶ ἐτίμησαν μάλιστα μὲ ὑψηλοὺς τίτλους τοὺς βασιλεῖς τῆς Παλμύρας. Ὁ υἱὸς τῆς Ζηνοβίας ὀνομάζεται εἰς Ἀλεξανδρινὰ νομίσματα, ἔχοντα καὶ τὴν προτομὴν αὐτοῦ μὲ βασιλικὸν διάδημα: «Οὐαβάλλαθος Ἀθηνόδωρος, ὕπατος Αὐτοκράτωρ, στρατηγὸς Ρωμαίων». Ἐπίσης εἰς ἐπιγραφὴν ἀφιερωματικὴν ἀναγινώσκομεν: «Σεπτιμίᾳ Ζηνοβίᾳ Σεβαστῇ μητρὶ τοῦ ἀηττήτου Αὐτοκράτορος Οὐαβαλλάθου Ἀθηνοδώρου». Ὁ Οὐαβάλλαθος ἦτο «βασιλεὺς τῆς Ἀνατολῆς», καὶ «βασιλεὺς τῶν βασιλέων», ἡ μήτηρ του Ζηνοβία ἦτο «βασίλισσα τῆς Ἀνατολῆς—regina Orientis». Τὸ περίεργον ὅμως εἶναι ὅτι ἦτο συγχρόνως καὶ Αὐγούστα, διότι ὁ Αὐρηλιανὸς ἔδωκεν εἰς αὐτὴν τὸν ὑψηλὸν τοῦτον τίτλον, ὁ ὁποῖος δὲν ἐδίδετο παρὰ μόνον εἰς τὰς γυναῖκας τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ οἴκου.

Εἶχον δίκαιον νὰ περιποιοῦνται τὴν ἰσχυρὰν βασίλισσαν τῆς Ἀνατολῆς, ἀφοῦ, ἀπησχολημένοι μὲ τοὺς Βαρβάρους τῆς Δύσεως, δὲν ἠδύναντο νὰ ἐμποδίσουν τὴν αὔξησιν αὐτῆς. Ἡ Ζηνοβία δὲν εἶχε κυριεύσει μόνον τὴν Αἴγυπτον. τὴν ὁποίαν διεξεδίκει ὡς ἀπόγονος τῆς Κλεοπάτρας, ἀλλ' εἶχε κατακτήσει τὴν Συρίαν, ἀκόμη καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, εἶχε προχωρήσει ἕως τὴν Βιθυνίαν, ἕως τὴν Χαλκηδόνα, τὰ πρόθυρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Αὐτὴ ἡ ἰδία ἡ Ζηνοβία ὡδήγει τὰ στρατεύματά της. Μὲ γυμνοὺς τοὺς βραχίονας καὶ μὲ τὴν περικεφαλαίαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐδημηγόρει πρὸς τὸν στρατόν της μὲ ἰσχυρὰν φωνὴν καὶ μὲ ἀρρενωπὴν ἐπιβλητικότητα ἐδίδεν εἰς ὅλους τὰς ὁδηγίας καὶ διαταγάς της.

Σύγκρουσις τοῦ Αὐρηλιανοῦ καὶ τῆς Ζηνοβίας. Οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἦτο βεβαίως δυνατὸν ν' ἀνεχθοῦν πολὺν καιρὸν τὰς ἐνεργείας τῆς ἀγερώχου ἐκείνης γυναικός. Μόλις ὁ Αὐρηλιανὸς ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῶν Γότθων καὶ τῶν Ἀλαμαννῶν, ἐστράφη πρὸς τὴν Ἀνατολήν, ἔχων σκοπὸν νὰ ταπεινώσῃ τὴν Ζηνοβίαν καὶ ν' ἀναστηλώσῃ τὴν γοητείαν τοῦ Ρωμαϊκοῦ ὀνόματος εἰς τὰς Ἀνατολικὰς χώρας.

Ὡς ὁρμητήριον τοῦ πολέμου ἐναντίον τῆς Ζηνοβίας κατέστησε τὴν Βιθυνίαν (272), ἡ ὁποία ἦτο χώρα πιστὴ εἰς τοὺς Ρωμαίους. Πρῶτον κατέλαβε, μετ' ἀντίστασιν, τὴν Ἄγκυραν τῆς Γαλατίας, ἔπειτα ἐστράφη πρὸς Νότον καὶ ἐπολιόρκησε τὰ Τύανα, διὰ νὰ ἔχῃ τὸ προπύργιον τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν Κιλικίαν. Ἡ ἀντίστασις ἦτο μεγάλη, δὲν ἐκυρίευσε τὸ φρούριον παρὰ μόνον διὰ προδοσίας. Ὁ Αὐρηλιανὸς εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, δὲν ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς λεγεῶνάς του νὰ τὴν λαφυραγωγήσουν, διέταξε δὲ νὰ θανατωθῇ ὁ προδόσας, λέγων ὅτι ὁ προδώσας τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μείνῃ πιστὸς εἰς αὐτόν.

Τὸ σπουδαιότατον, τὸ ἰσχυρότατον σημεῖον ὅλης τῆς χώρας, ἡ κλεὶς τῆς Ἀνατολῆς, ἦτο ἡ μεγάλη Ἑλληνικὴ πόλις *Ἀντιόχεια*. Ἡ μεγάλη βασίλισσα ἔσπευσε νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν Ἀντιόχειαν. Παρὰ τὸν ποταμὸν Ὀρόντην συνεκροτήθη πεισματώδης μάχη. Ὁ Αὐρηλιανὸς ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς στρατήγημα διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν νίκην. Διέταξε τὸ ἱππικόν του νὰ τραπῇ εἰς πλαστὴν φυγήν, καὶ τότε οἱ κατάφρακτοι ἱππεῖς, οἱ ὁποῖοι προήσπιζον τὸν πεζὸν στρατὸν τῆς Ζηνοβίας, ὥρμησαν εἰς καταδίωξιν τῶν φευγόντων Ρωμαίων. Καὶ τότε εὐκόλως οἱ Ρωμαῖοι λεγιονάριοι κατετρόπωσαν τοὺς πεζοὺς τῆς Ζηνοβίας. Μετὰ τὴν νίκην ὁ Αὐρηλιανὸς εἰσήλασεν ἐν θριάμβῳ εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, εἰς τὴν ὁποίαν κατεῖχε τότε τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον ὁ περίφημος Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῆς Ζηνοβίας, ἡ ὁποία ἐτίμα τὸν ἄνδρα καὶ ἠρέσκετο νὰ συζητῇ μετ' αὐτοῦ θρησκευτικὰ ζητήματα.

Ἡ βασίλισσα τῆς Παλμύρας. ἔφυγεν εἰς τὰ Ἀνατολικὰ καὶ συνήθροισε νέον στρατὸν παρὰ τὴν Ἔμεσαν, 70,000 ἄνδρας. Ὁ Αὐρηλιανὸς παρηκολούθησεν αὐτήν, καὶ κατώρθωσε πάλιν διὰ τῆς στρατηγικῆς τέχνης νὰ νικήσῃ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὸ πλῆθος τῶν Παλμυρηνῶν. Ἡ Ζηνοβία ἀπηλπίσθη τότε, ὅτι ἠδύνατο νὰ καταβάλῃ τοιοῦτον ἀντίπαλον εἰς ἀναπεπταμένον πεδίον, ἔσπευσε καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὴν πρωτεύουσάν της Παλμύραν, ὅπου ἤλπιζεν ὅτι ἡ ἀντίστασίς της θὰ ἦτο ἀκαταμάχητος.

Ἡ πολιορκία τῆς Παλμύρας. Εἰς τὸ πολεμικὸν συμβούλιον, τὸ ὁποῖον εἶχε συγκαλέσει ἡ Ζηνοβία μετὰ τὰς δύο ἥττας αὐτῆς, εἶχεν ἀποφασισθῆ ἡ ὑποχώρησις εἰς Παλμύραν μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι οἱ βαρεῖς Ρωμαῖοι λεγιονάριοι δυσκόλως θὰ ἠδύναντο νὰ διέλθουν «τὴν ἔρημον τῆς δίψης». Ἀλλ' ὁ Αὐρηλιανὸς δὲν ἤργησε νὰ φθάσῃ εἰς τὴν πόλιν τῆς ἐρήμου. Ἡ Παλμύρα ἦτο περικυκλωμένη ἀπὸ βαθεῖαν τάφρον καὶ ἀπὸ ἰσχυρὸν περίβολον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀναρίθμητοι πολεμικαὶ μηχαναὶ ἐξηκόντιζον ἀδιακόπως βέλη, πῦρ καὶ λίθους.

Ὁ Ρωμαῖος Αὐτοκράτωρ δὲν ἐπερίμενε νὰ εὕρῃ τόσον ἰσχυρὰν ἀντίστασιν. Ἔγραψεν εἰς τὴν βασίλισσαν:

«Ὁ Αὐρηλιανός, Αὐτοκράτωρ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κόσμου καὶ νικητὴς τῆς Ἀνατολῆς, πρὸς τὴν Ζηνοβίαν καὶ πρὸς ὅλους τοὺς μετ' αὐτῆς. Σᾶς διατάσσω νὰ παραδοθῆτε μὲ τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ σᾶς ἀφήσω νὰ ζήσετε. Σύ, Ζηνοβία, θ' ἀποσυρθῇς ὅπου θελήσῃς... Οἱ Παλμυρηνοὶ θὰ διατηρήσουν τὰ δικαιώματά των»

Ἡ ἀπάντησις ὑπῆρξεν ἐπίσης ἀγέρωχος:

«Ἡ Ζηνοβία, βασίλισσα τῆς Ἀνατολῆς, πρὸς τὸν Αὐρηλιανὸν Αὔγουστον. Οὐδεὶς ποτε ἐτόλμησε νὰ ζητήσῃ ὅ,τι ζητεῖ ἡ ἐπιστολή σου. Ἡ τόλμη εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία νικᾷ. Θέλεις νὰ παραδοθῶ, ὡς νὰ μὴ γνωρίζῃς, ὅτι ἡ βασίλισσα Κλεοπάτρα ἐπροτίμησε ν' ἀποθάνῃ παρὰ νὰ ὀφείλῃ τὴν ζωήν της εἰς ἕνα κύριον. Ἀναμένω βοήθειαν ἀπὸ τοὺς Πέρσας, ἔχω πρὸς ὑπεράσπισίν μου τοὺς Σαρακηνοὺς καὶ τοὺς Ἀρμενίους...».

Τότε ὁ Αὐρηλιανὸς ἠναγκάσθη νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πόλεμον. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος τρομάζει ἀπὸ τὰς δυσκολίας. Ἰδοὺ τί ἔγραψε πρὸς τὴν Σύγκλητον εὐθὺς μόλις ἤρχισε τὴν ἐπίθεσιν ἐναντίον τῆς Παλμύρας:

«Οἱ Ρωμαῖοι λέγουν ὅτι διεξάγω πόλεμον ἐναντίον μιᾶς γυναικός... Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διηγηθῇ τις τὸ πλῆθος τῶν τοξευμάτων, τὸ μέγεθος τῆς πολεμικῆς παρασκευῆς, τὸ πλῆθος τῶν λίθων· δὲν ὑπάρχει μέρος τοῦ τείχους, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἔχῃ δύο καὶ τρεῖς πετροβόλους μηχανάς». Ἀλλ' ἡ Ζηνοβία ὑπῆρξεν ἀτυχὴς εἰς τὰς προβλέψεις της. Ταραχαὶ συνεχεῖς, αἱ ὁποῖαι ἀνεστάτωσαν τὸν βασιλικὸν οἶκον τῆς Περσίας, κατέστησαν ἀδύνατον τὴν βοήθειαν. Ὡς πρὸς τὴν Ἀρμενίαν, αὕτη εἶχεν ἀνάγκην τῆς φιλίας τῶν Ρωμαίων. Οἱ Ἄραβες καὶ οἱ Σαρακηνοί, οἱ ὁποῖοι ἀπετελοῦντο ἀπὸ ἀστάτους φυλάς, εἶχον φοβηθῆ, ἴσως μάλιστα εἶχον ἐξαγορασθῆ ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους. Ἡ Ζηνοβία λοιπὸν ἔμεινε μόνη, ἐγκαταλελειμμένη εἰς μόνας τὰς ἰδικάς της δυνάμεις.

Ἡ ἅλωσις τῆς Παλμύρας ὑπὸ τῶν Ρωμαίων. Ὅταν ἡ Ζηνοβία εἶδε τὴν μόνωσίν της καὶ ὅτι αἱ τροφαὶ ἤρχισαν νὰ ἐλαττώνωνται, ἀπεφάσισε νὰ φύγῃ πρὸς τοὺς Πέρσας, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ τοὺς ἔδιδε θάρρος καὶ θὰ κατώρθωνε νὰ τοὺς ἐξεγείρῃ ἐναντίον τῶν Ρωμαίων. Ἀνέβη λοιπὸν εἰς μίαν ταχεῖαν κάμηλον καὶ ἐτράπη πρὸς τὸν Εὐφράτην ποταμόν· ἦτο πλησίον τῆς ὄχθης, ὅτε τὴν κατέφθασαν οἱ Ρωμαῖοι ἐλαφροὶ ἱππεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐξώρμησαν πρὸς καταδίωξίν της. Ἡ βασίλισσα τῆς Παλμύρας συνελήφθη καὶ ὡδηγήθη ἐνώπιον τοῦ Αὐρηλιανοῦ, πρὸς τὸν ὁποῖον, ἂν καὶ αἰχμάλωτος, ἐξηκολούθησε νὰ φέρεται ἀγερώχως: «Πῶς ἐτόλμησες, τὴν ἠρώτησεν ὁ Αὐρηλιανός, νὰ προσβάλῃς τὴν Ρωμαϊκὴν μεγαλειότητα;» Καὶ ἡ Ζηνοβία ἀπήντησε: «Σὲ ἀναγνωρίζω ὡς Αὐτοκράτορα, σέ, ὁ ὁποῖος ἔχεις τὴν δύναμιν νὰ νικᾷς· ἀλλ' οἱ Γαλλιηνοί, οἱ Αὐρίολοι δὲν ἦσαν Αὐτοκράτορες».

Ὁ Αὐρηλιανὸς εἰσήγαγεν εἰς δίκην τὴν βασίλισσαν τῆς Παλμύρας. Διὰ νὰ τὴν σώσῃ χάριν τοῦ θριάμβου του καὶ νὰ μὴ γίνῃ δευτέρα Κλεοπάτρα, ἠθώωσεν αὐτὴν καὶ ἐφρόντισε νὰ ἐπιρριφθῇ ἀπὸ τοὺς δικαστὰς ἡ ἐνοχὴ εἰς τοὺς θεράποντας καὶ τοὺς συμβούλους αὐτῆς, οἱ ὁποῖοι κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ φιλόσοφος Λογγῖνος, ὁ ὁποῖος ἐβάδισεν εἰς τὸν θάνατον μὲ τὴν γαλήνην ἑνὸς σοφοῦ (273 μ. Χ.).

Ὁ Αὐρηλιανὸς ἤλπισεν ὅτι εἶχεν εἰρηνεύσει τὴν Ἀνατολήν. Ἡ πτῶσις τῆς βασιλίσσης τῆς Παλμύρας ἐπροκάλεσε κατάπληξιν εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν, ὅλοι οἱ λαοὶ ἐφοβήθησαν καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἐνόμιζον ἑαυτοὺς ἡσύχους. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐσυγχώρησε τοὺς Παλμυρηνοὺς καὶ ἔσπευσε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ ν' ἀποκρούσῃ νέας ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων. Ἀλλ' ἡ Παλμύρα δὲν ἠδύνατο νὰ συνηθίσῃ εἰς τὴν πτῶσιν αὐτῆς ἀπὸ τὸ ὕψος, εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο ὡς πόλις βασιλέων. Δύο στάσεις ἐξερράγησαν συγχρόνως ἐναντίον τῶν Ρωμαίων, καὶ εἰς τὴν Παλμύραν καὶ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Οἱ Παλμυρηνοὶ ἔσφαξαν τὴν Ρωμαϊκὴν φρουράν, καὶ προσέφερον τὸ στέμμα εἰς ἕνα συγγενῆ τῆς Ζηνοβίας. Ἀλλ' ἡ ἐσπευσμένη ἄφιξις τῆς Αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς κατέπνιξεν εἰς αἷμα τὰς ἀνταρσίας. Ἰδίως δὲ φοβερὰ ὑπῆρξεν ἡ τιμωρία τῆς Παλμύρας. Εἰς ἐπιστολήν, τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος ἔγραψε, συνιστᾷ τὴν κατάπαυσιν τῆς αἱματοχυσίας: «ἀρκετός, λέγει, φόνος ἔγινεν, ἀρκετὴ ἐξολόθρευσις τῶν Παλμυρηνῶν. Δὲν ἐλυπήθημεν τὰς μητέρας, ἐφονεύσαμεν τὰ παιδία, ἐσφάξαμεν τοὺς γέροντας, ἐξηφανίσαμεν τοὺς ἀγρότας. Εἰς ποῖον θ' ἀφήσωμεν τὴν χώραν; Πρέπει νὰ διασωθοῦν οἱ ὀλίγοι, οἱ ὁποῖοι ἀπέμειναν». Δίδει δὲ τὴν διαταγὴν νὰ ἐπαναφέρουν μὲ τοὺς θησαυροὺς τῆς Ζηνοβίας τὸν ἐν Παλμύρᾳ ναὸν τοῦ Ἡλίου εἰς τὴν παλαιὰν λαμπρότητά του. «Θὰ ἐκτελεσθῇ οὕτως, ἔγραφεν, εὐχάριστον ἔργον εἰς τοὺς θεοὺς καὶ εἰς ἐμέ. Θὰ γράψω εἰς τὴν Σύγκλητον νὰ στείλῃ ἕνα ποντίφικα διὰ νὰ κάμῃ τὴν καθιέρωσιν τοῦ ναοῦ».

Ἀλλ' ἡ Παλμύρα δὲν ἀνηγέρθη πλέον ἀπὸ τὴν συμφοράν της. Αἱ οἰκογένειαι, αἱ ὁποῖαι τὴν εἶχον ἀναδείξει, ἐσφάγησαν, καὶ ἀπὸ ὅσους ἐσώθησαν οὐδεὶς ἀνεδείχθη. Ἡ ἄμμος τῆς ἐρήμου ἐσκέπασε τὴν ὡραίαν καὶ ἰσχυρὰν πόλιν, καὶ ἐπὶ δέκα ὁλοκλήρους αἰῶνας ἠγνόησεν ὁ κόσμος ἀκόμη καὶ τὸ μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ ἰσχυρὰ βασίλισσα τῆς Ἀνατολῆς εἶχε κτίσει τὰ μαρμάρινα παλάτιά της. Μόλις ἐσχάτως ἀρχίζουν νὰ γίνωνται γνωστότερα τὰ μεγαλοπρεπῆ καὶ γιγαντιαῖα μνημεῖα τῆς Παλμύρας, λαμπρότατα τεκμήρια καὶ αὐτὰ τῆς κυριαρχίας τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης εἰς τὴν Ἀνατολὴν κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας μετὰ Χριστόν, καὶ τῆς ἐπεκτάσεως αὐτῆς εἰς τὴν Δύσιν, διότι τὰ Παλμυρηνὰ κτίρια ἀνήκουν εἰς τὴν μεγάλην κοινὴν Ἑλληνικὴν τέχνην, ἡ ὁποία εἶχε διαδοθῆ εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Ο ΑΥΡΗΛΙΑΝΟΣ ΜΕΤΑ ΤΑΣ ΝΙΚΑΣ ΤΟΥ

Κατάκτησις τῆς Γαλατίας. — Ἀφοῦ ἔκαμε τὴν ἐμφάνισίν του εἰς τὴν Μεσοποταμίαν διὰ ν' ἀναγκάσῃ τοὺς Πέρσας νὰ περιορισθοῦν εἰς τὰ πέραν τοῦ Εὐφράτου, ἐκίνησε τέλος πρὸς τὴν Δύσιν. Ἀξία μνήμης εἶναι ἡ ἐπιστολή, τὴν ὁποίαν ἔστειλεν εἰς τὴν Σύγκλητον μετὰ τὰς νίκας αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀνατολήν. «Ἐγὼ θὰ κατορθώσω, ἔγραφε, νὰ μὴ ἔχουν μερίμνας οἱ Ρωμαῖοι. Ἐπιδοθῆτε σεῖς εἰς τοὺς ἀγῶνας, ἐπιδοθῆτε εἰς τὰ ἱπποδρόμια. Ἡμᾶς μὲν ἂς ἀπασχολοῦν αἱ δημόσιαι ἀνάγκαι, σεῖς δὲ ἂς διέρχεσθε τὸν καιρὸν εἰς τὰς ἡδονάς». Εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην βλέπομεν τὴν ἀντίληψιν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Κράτους περὶ τῶν καθηκόντων του, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως τὴν ἀντίληψιν περὶ τοῦ βίου τῶν κατοίκων τῆς Ρώμης, ἀντίληψιν, ἡ ὁποία δεικνύει τὴν ἠθικὴν κατάπτωσιν τῶν χρόνων ἐκείνων.

Ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν ὁ Αὐρηλιανὸς εὑρέθη εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς Αὐτοκρατορίας, εἰς τὴν Γαλατίαν. Εἰς τὴν Δύσιν πρὸ πέντε ἐτῶν ἐβασίλευεν εἷς σφετεριστὴς τοῦ θρόνου, ὁ *Τέτρικος*, ὁ ὁποῖος, αὐτὸς μὲν ἦτο δειλὸς καὶ ἔφερε μὲ πολλὴν στενοχωρίαν τὸ διάδημα, εἶχεν ὅμως πλησίον του τὴν γενναίαν *Βικτωρῖναν*, ἡ ὁποία, ὡς ἄλλη Ζηνοβία τῆς Δύσεως, εἶχε γίνει κυρία τῆς Γαλατίας καὶ εἶχεν ἀναδείξει αὐτὸν Αὐτοκράτορα. Ὁ Τέτρικος, διὰ νὰ εἶναι ἀσφαλέστερος, εἶχε μεταθέσει τὴν πρωτεύουσαν ἀπὸ τὴν Αὐγούσταν Τιβηρῶν εἰς τὰ *Βορδίγαλα* (τὸ σημερινὸν *Βορδώ*), διὰ νὰ ζῇ μακρὰν τῶν συνόρων καὶ τοῦ θορύβου τῶν λεγεώνων, οἱ ὁποῖοι, χωρὶς ἐπιτήρησιν, παρεξετρέποντο εἰς παντοειδεῖς βιαιοπραγίας. Διὰ τοῦτο ἡ Γαλατία, ἡ ὁποία εἶχε πέσει εἰς μεγάλην ἀναρχίαν, ἐχαιρέτισε μ' ἐνθουσιασμὸν τὴν ἄφιξιν τοῦ Αὐρηλιανοῦ. Ἀλλὰ καὶ ὁ Τέτρικος δὲν εἶχεν ἄλλην ἐπιθυμίαν παρὰ ν' ἀπαλλαγῇ ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον ἀπὸ τὴν πορφύραν, συνεννοήθη μὲ τὸν Αὐρηλιανὸν καὶ ηὐκόλυνε τὸ ἔργον του. Οὕτως ὁ Αὐτοκράτωρ χωρὶς δυσκολίαν κατέλυσε τὸ Γαλατικὸν βασίλειον (274) καὶ ἀποκατέστησε τὴν ἑνότητα τοῦ Κράτους.

Ὁ μέγας θρίαμβος τοῦ Αὐρηλιανοῦ.—Ἤδη ὁ αὐτοκράτωρ, νικητὴς καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ

Digitized by Google

εἰς τὴν Δύσιν, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ρώμην διὰ νὰ πανηγυρίσῃ τὸν θρίαμβον τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ Κράτους εἰς τὴν παλαιὰν ἑνότητα. Πρὸ καιροῦ ἡ Ρώμη δὲν εἶχεν ἴδει τοιοῦτον θρίαμβον, ὁ ὁποῖος ὑπερέβη κατὰ τὴν λαμπρότητα ἀκόμη καὶ παλαιούς. Μὲ βραδεῖαν πομπὴν διῆλθον ἐνώπιον τοῦ κεχηνότος ὄχλου τῆς Ρώμης ἀπειράριθμοι χρυσοῖ στέφανοι προσενεχθέντες ὑπὸ τῶν Ρωμαϊκῶν πόλεων. Ἔπειτα ἤρχοντο εἴκοσιν ἐλέφαντες καὶ ἄλλα ἄγρια θηρία ἐξημερωμένα. Καὶ κατόπιν ἐσύρετο τὸ ἅρμα ἑνὸς Γότθου βασιλέως, τὸ χρυσοῦν ἅρμα τῆς Ζηνοβίας, εἰς τὸ ὁποῖον ἔλαμπον ἄπειροι πολύτιμοι λίθοι. Ἦσαν ἐπίσης ἐκτεθειμένοι ζωγραφικοὶ πίνακες, οἱ ὁποῖοι παρίσταναν τὰς μάχας, τὰς ὁποίας εἶχε καταγάγει ὁ Αὐρηλιανός, καὶ τὰς κυριευθείσας πόλεις. Τέλος, παρήλαυνεν ἡ Σύγκλητος, οἱ ἄρχοντες, οἱ ποντίφικες, αἱ συντεχνίαι τῆς πόλεως μὲ τὰς σημαίας των, ὁ στρατὸς μὲ τὰ ἐμβλήματά του, οἱ κατάφρακτοι μὲ τὰς βαρείας πανοπλίας των καὶ τὰ στρατιωτικὰ διάσημα αὐτῶν. Ἤρχοντο κατόπιν ὀκτακόσια ζεύγη μονομάχων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν προωρισμένοι διὰ τοὺς ἀγῶνας, τὸ πλῆθος τῶν αἰχμαλώτων ὅλων τῶν πολέμων τοῦ Αὐρηλιανοῦ, ἄλλοι ἁλυσόδετοι, ἄλλοι φέροντες τὰ κυριευθέντα λάφυρα καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν πολλαὶ γενναῖαι Γότθαι αἱ ὁποῖαι εἶχον συλληφθῆ μαχόμεναι καὶ αὐταὶ ἐν μέσῳ τῶν πατέρων καὶ τῶν συζύγων. Καὶ εἰς τὰ μεταξὺ συνωθεῖτο ὁ κατ' ὄνομα κυρίαρχος λαὸς τῆς Ρώμης. Ὅλων τὰ βλέμματα ἦσαν ἐστραμμένα πρὸς τὸν καταλυθέντα Αὐτοκράτορα τῆς Γαλατίας Τέτρικον καὶ τὸν υἱόν του, καὶ πρὸ παντὸς πρὸς τὴν βασίλισσαν τῆς Παλμύρας Ζηνοβίαν, ἡ ὁποία ἦτο καταφορτωμένη ἀπὸ πολυτίμους λίθους καὶ ἁλυσοδεμένη καὶ αὐτὴ μὲ τρεῖς ἁλύσεις, ἁλύσεις ὅμως χρυσᾶς, μίαν εἰς τὸν λαιμόν, ἄλλην εἰς τὰς χεῖρας καὶ τρίτην εἰς τοὺς πόδας.

Ὁ Αὐρηλιανὸς ἀπήλαυεν ἀγερώχως καὶ μὲ τὴν κτηνωδίαν ἀγροίκου στρατιώτου τὸν θρίαμβόν του. Ἐν τούτοις δὲν ὑπῆρξε σκληρὸς πρὸς τοὺς ἡττημένους ἀρχηγούς, ὅπως ἄλλοτε ὁ Μάριος καὶ ὁ Καῖσαρ· δὲν διέταξε τὴν θανάτωσιν τῶν αἰχμαλώτων του. Τοὐναντίον, μετὰ τὸ τέλος τῆς διαπομπεύσεως, ἀπέδωκε τιμὰς εἰς τὸν Τέτρικον καὶ τοῦ ἔδωκε νὰ διοικῇ μίαν Ἰταλικὴν ἐπαρχίαν, εἰς δὲ τὴν Ζηνοβίαν ἔδωκε μεγαλοπρεπῆ ἔπαυλιν εἰς τὰ Τίβουρα (τὸ σημερινὸν Tivoli), ὅπου ἡ βασίλισσα τῆς Παλμύρας ἔζησεν ὡς εὐγενὴς Ρωμαία δέσποινα καὶ ἥνωσε τὰς κόρας αὐτῆς μὲ ἐπιφανεστάτους Ρωμαϊκοὺς οἴκους.

Τὸν ἐπίσημον θρίαμβον τοῦ Αὐτοκράτορος ἐπηκολούθησαν καὶ αἱ πανηγύρεις τοῦ λαοῦ. Σκηνικαὶ παραστάσεις παντοῖαι, ἀγῶνες τοῦ ἱπποδρόμου, μεγάλα κυνηγέσια, πλασταὶ ναυμαχίαι, ἀγῶνες μονομάχων ἔτερψαν τὸν ἄεργον λαὸν τῆς Ρώμης. Ἐστέφθησαν δὲ αἱ ἑορταὶ διὰ παροχῆς δωρεῶν ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος, αἱ ὁποῖαι συνίσταντο εἰς διανομὰς χρημάτων, τροφῶν, ἀκόμη καὶ ἐνδυμάτων. Οὕτως ἐπανηγύρισε καὶ ὁ Αὐρηλιανὸς καὶ ὁ ὄχλος τῆς Ρώμης τὴν ἀναστήλωσιν τῆς Ρωμαϊκῆς κυριαρχίας εἰς Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν.

Τὸ τελευταῖον ἔτος τοῦ Αὐρηλιανοῦ.— Ὁ Αὐρηλιανός, τοῦ ὁποίου ἡ μήτηρ ἦτο ἱέρεια τοῦ Ἡλίου εἰς τὸ Παννονικόν, ἤτοι Ἰλλυρικὸν χωρίον του, εἶχεν ἰδιαιτέραν τιμὴν πρὸς τὸν θεὸν Ἥλιον, ὁ ὁποῖος κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐτιμᾶτο ὑπὸ πολλῶν ὡς ὁ κύριος θεός. Εἶχεν ἀρχίσει ἤδη ὁ καιρός, κατὰ τὸν ὁποῖον καὶ αὐτοὶ οἱ ἐθνικοὶ ἔκλινον πρὸς τὸν μονοθεϊσμὸν καὶ εἶχον δικαίως ἐκλέξει ὡς τὸν δημιουργὸν τῶν πάντων τὸν ἥλιον, ὁ ὁποῖος διαδίδει τὴν θερμότητα καὶ τὴν ζωὴν εἰς ὅλην τὴν φύσιν. Ὁ Αὐρηλιανὸς εἶχεν εὕρει τὴν λατρείαν τοῦ Ἡλίου εἰς τὴν Ἔμεσαν, ὅπου τοῦ εἶχε προσφέρει πομπικὰς θυσίας, εἰς τὴν Παλμύραν, τοῦ ναοῦ τῆς ὁποίας εἶχε διατάξει τὴν ἀναστήλωσιν. Εἰς τὴν Ρώμην ἵδρυσε πρὸς τιμὴν τοῦ Ἡλίου νέαν ἱερωσύνην καὶ ἔκτισε ναόν, ὁ ὁποῖος ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν συγχρόνων ὡς ὁ μεγαλοπρεπέστατος τῆς Ρώμης, ἰδίως διὰ τὰ μεγάλα πλούτη, τὰ ὁποῖα κατετέθησαν εἰς αὐτόν. Τόση σπατάλη χρήματος διὰ τὴν ὀχύρωσιν τῆς Ρώμης, διὰ τὸν στρατὸν καὶ τὰς ἐκστρατείας, διὰ τὰς διανομὰς εἰς τὸν λαόν, διὰ τὴν κατασκευὴν ναῶν, λουτρῶν, ἀγορᾶς, διὰ τὴν αὔξησιν τοῦ στολίσκου, ὁ ὁποῖος ἐνήργει τὰς σιτοπομπάς, δεικνύει ὅτι οἱ νικηφόροι πόλεμοι συνεσώρευσαν πολὺν πλοῦτον εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον. Ἀλλ' ἐξ ἄλλου καὶ ὁ Αὐρηλιανὸς ἐπέβλεπεν αὐστηρότατα τὴν διαχείρισιν τῶν οἰκονομικῶν, ἦτο δὲ καὶ ὁ ἴδιος πάρα πολὺ οἰκονόμος. Ἔζη καὶ αὐτὸς λιτότατα καὶ ἀπῄτει ὁμοίως νὰ ζοῦν καὶ οἱ περὶ αὐτόν.

Τοὺς ὑπηρέτας του διέταξε νὰ ἔχουν τὴν ἰδίαν στολήν, τὴν ὁποίαν εἶχον καὶ πρὶν γίνῃ Αὐτοκράτωρ, εἰς τὴν Αὐτοκράτειραν ἐπέβαλε νὰ ἐπιβλέπῃ τὰ οἰκιακά, ὡς καὶ πρότερον, τῆς ἠρνήθη ἱμάτιον μεταξωτόν, διότι ἡ μέταξα ἐκόστιζε πολύ, ὁ ἴδιος μετεχειρίζετο ἀργυρᾶ ἀγγεῖα, ἀλλὰ μικροῦ βάρους, καὶ ἔκαμε πολλὰ διατάγματα περιοριστικὰ τῆς πολυτελείας. Η προσπάθειά του νὰ τακτοποιήσῃ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Κράτους καὶ νὰ περιορίσῃ τὰς καταχρήσεις ἐπροκάλεσε στάσιν εἰς τὴν Ρώμην, τὴν ὁποίαν κατέστειλε διὰ μεγάλης αἱματοχυσίας.

Ἡ μεγαλοπρεπὴς πανήγυρις τοῦ θριάμβου του προηγήθη μόνον ὀλίγους μῆνας τοῦ θανάτου του. Μετεχειρίσθη τοὺς μῆνας τούτους εἰς τὸ νὰ στερεώσῃ καὶ διὰ τῆς πολιτείας τὸ ἔργον τῆς ἑνότητος τοῦ Κράτους, τὴν ὁποίαν διὰ τῶν λεγεώνων του ἐπεδίωκεν ἀπὸ πέντε ἤδη ἐτῶν. Ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ τρέξῃ εἰς τὴν Γαλατίαν, ὅπου ἠγέρθη ἐπανάστασις. Ἔπειτα τὸν εὑρίσκομεν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Δουνάβεως, εἰς τὸ *Ἰλλυρικόν*, τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς του, ὁ ὁποῖος ἐπέπρωτο νὰ γίνῃ καὶ ὁ τόπος τοῦ θανάτου του. Ὁ Αὐρηλιανὸς ἐπροτίθετο νὰ προχωρήσῃ ἕως τὴν Κτησιφῶντα καὶ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Πέρσας διὰ τὴν συμμαχίαν μετὰ τῆς Ζηνοβίας καὶ τὴν ἀσέβειαν πρὸς τὸ Κράτος. Ἀλλ' ἐνῷ εὑρίσκετο ἀκόμη εἰς τὴν Θρᾴκην, πρὶν φθάσῃ εἰς τὸ Βυζάντιον, ἔπεσε θῦμα συνωμοσίας ἑνὸς γραφέως αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος, φοβηθεὶς τιμωρίαν διὰ παράπτωμά του, συμπαρέσυρε καὶ ἄλλους δυσηρεστημένους (τὰς ἀρχὰς τοῦ 275). Ἦτο ἡλικίας μόλις ἑξηκονταενὸς ἔτους καὶ δὲν εἶχε βασιλεύσει παρὰ μόνον πέντε ἔτη. Ὁ Αὐρηλιανὸς δὲν ἔπαυσεν ὅλον τὸν βίον του νὰ διέρχεται εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ εἰς τοὺς πολέμους. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται ἡ φράσις: «Ἔχω χρυσὸν διὰ τοὺς φίλους, σίδηρον διὰ τοὺς ἐχθρούς», φράσις, ἡ ὁποία ἀπεδόθη καὶ εἰς ἄλλους κατόπιν καὶ δὴ καὶ εἰς τὸν Ἕλληνα Αὐτοκράτορα Μαυρίκιον, διαμηνύσαντα αὐτὴν εἰς τὸν Ἀττίλαν.

Ἡ πολιτικὴ διοίκησις.—Ὁ ἀληθῶς μέγας οὗτος Αὐτοκράτωρ εἶχεν ἀποκαταστήσει διὰ περιδόξων ἐκστρατειῶν τὴν ἑνότητα τοῦ Κράτους, τὸ ὁποῖον μετὰ εἰκοσιὲν ἔτος πρώτην φορὰν διετέλεσεν ὑπὸ τὴν διοίκησιν ἑνὸς ἀρχηγοῦ. Ὁ Αὐρηλιανὸς ὑπῆρξε πολὺ αὐστηρὸς καὶ πολὺ δεσποτικὸς Αὐτοκράτωρ. Παρέλαβεν ἐκ τῆς Ἀνατολῆς τὸ διάδημα καὶ τὰ ἐνδύματα τὰ διακοσμημένα μὲ χρυσὸν καὶ πολυτίμους λίθους. Ἦτο πολὺ οἰκονόμος εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον, ἀλλ' ὡς Αὐτοκράτωρ ἐνόμιζεν ὅτι ὤφειλε νὰ δεικνύῃ ὅλην τὴν ἐπιβολὴν τῆς ἀρχῆς. Εἰς τὰ νομίσματά του ἐχάραξε τοὺς τίτλους Dominus et deus. Δὲν ἀφῆκε καμμίαν ἐξουσίαν εἰς τὴν Σύγκλητον, τῆς ἀφῄρεσε μάλιστα καὶ αὐτὸ τὸ δικαίωμα νὰ κόπτῃ χαλκᾶ νομίσματα. Ὑπῆρξεν ἀνηλεὴς ἐναντίον τῶν στασιαστῶν, ὡς δεικνύουν αἱ τιμωρίαι τῶν Παλμυρηνῶν, τῶν στασιαστῶν τῆς Ρώμης καὶ πολλῶν Συγκλητικῶν. Ἐφρόντισε δὲ ἰδιαιτέρως περὶ τῆς καλῆς διοικήσεως, καὶ ἀφωμοίωσεν, ὡς φαίνεται, τὴν διοίκησιν τῆς Ἰταλίας πρὸς τὴν διοίκησιν τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν, ἀποστέλλων εἰς αὐτὰς ἐπιτρόπους αὑτοῦ ὀνομαζομένους correctores, οἱ ὁποῖοι ἦσαν πραγματικοὶ διοικηταί. Ἡ τοιαύτη διοικητικὴ ἀφομοίωσις συνετέλει τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀληθινὴν ἑνότητα. Ἡ δὲ καθιέρωσις ὡς ὑπερτάτου θεοῦ τοῦ Ἡλίου, διὰ τὸν ὁποῖον, ὡς γνωστόν, εἶχεν ἰδιαιτέραν εὐλάβειαν, δεικνύει σπουδαιοτέραν ἀκόμη προσπάθειάν του, νὰ δώσῃ εἰς τὸν Ρωμαϊκὸν κόσμον ἐκτὸς τῆς πολιτικῆς καὶ ἠθικὴν ἑνότητα.

Ἡ βασιλεία τοῦ Αὐρηλιανοῦ, ἂν καὶ βραχυτάτη, ὑπῆρξε γόνιμος καὶ προελείανε τὴν μετέπειτα δεσποτικὴν μορφὴν τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, παρεσκεύασε δὲ καὶ τὸν συγκεντρωτικὸν χαρακτῆρα τοῦ μοναρχικοῦ κράτους, ἀπὸ τὸν ὁποῖον προῆλθεν ἡ στερεῶς συγκεκροτημένη ὡς Κράτος Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία. Ὁ Αὐρηλιανός, υἱὸς ἀξέστου χωρικοῦ, δὲν ἦτο μορφωμένος Αὐτοκράτωρ, ὅπως ὁ Αὔγουστος καὶ οἱ Ἀντωνῖνοι· ἀνῆκεν εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἀγροίκων ἐκείνων Ἰλλυριῶν Αὐτοκρατόρων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐγνώριζον παρὰ μόνον νὰ πολεμοῦν καὶ νὰ κρατοῦν στιβαρῶς τὴν διοίκησιν. Διὰ τοῦτο οὐδόλως ἀναμιγνύεται τὸ ὄνομά του μὲ τὴν Ἑλλάδα, ὡς μητέρα τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης. Στερεώσας ὅμως τὴν ἑνότητα τοῦ Κράτους ηὐκόλυνε τὴν κατόπιν βασιλείαν τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, εἰς τοὺς ὁποίους ὀφείλει ὁ κόσμος, ἔστω καὶ ἐν ἀγνοίᾳ των, τὴν ἀναβίωσιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς κατὰ τὸν Μεσαίωνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. — ΠΗΓΑΙ: Εἰς τὴν σειράν, ἡ ὁποία λέγεται Αὐγουστεία ἱστορία (Historia Augusta), συνέγραψε τὴν βιογραφίαν τοῦ Αὐρηλιανοῦ ὁ *Βοπῖσκος*. Ὡς ἐμφαίνεται δὲ ἀπὸ τὰ λεγόμενα τοῦ *Βοπίσκου* ὑπῆρχον Ἑλληνικαὶ βιογραφίαι, αἱ ὁποῖαι ἀπωλέσθησαν. Εἰδήσεις ἔχουν ὁ *Δέξιππος*, ὁ *Ἀμμιανός*, ὁ *Ζώσιμος*, ὁ *Μαλάλας*, ὁ *Ζωναρᾶς* κλπ.

ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ. Μονογραφίαν περὶ τοῦ Αὐρηλιανοῦ ἔγραψεν ὁ *Alb. Becker*, Imperator L. Dom. Aurelianus, 1866.—Νεωτάτη τοῦ *Homo*, Essai sur le règne de l' empereur Aurélien.—Τὰ κατὰ τὸν Αὐρηλιανὸν ἐκτίθενται ἐπαρκῶς καὶ εἰς τὰς γενικὰς ἱστορίας, τοῦ *Γίββωνος*, τοῦ *Duruy*, τοῦ *Schiller* (Geschichte der römischen Kaiserzeit), τοῦ *Mommsen* κλπ.—Πλῆρες εἰδήσεων ἐκ πηγῶν τὸ ἄρθρον τοῦ *Groag* εἰς τὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν τῶν *Pauly-Wissowa* ἐν λ. Domitius (1913).-Ἑλληνιστί, *Μπερτολίνη-Λάμπρου*, Ρωμαϊκὴ Ἱστορία, 1894, τ. Β' σ. 397-409.—Περὶ τῆς Ζηνοβίας καὶ τῆς Παλμυρηνῆς ἐκστρατείας, ὡς ἰδιαιτέρως ἐνδιαφερούσης, βλ. *Sallet*, Fürsten von Palmyra, 1866.

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

— **Αὐρηλιανὸς (*ὕπατος*)**. Φίλος τοῦ Ἐπισκόπου τῆς Κυρηναϊκῆς Συνεσίου, ἀνὴρ μὲ μεγάλην δύναμιν εἰς τὴν αὐλὴν τῶν Αὐτοκρατόρων τῆς Ἀνατολῆς Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου καὶ ἔπειτα Ἀρκαδίου. Ἐχρημάτισεν ὕπατος εἰς τὸ Ἀνατολικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος τὸ ἔτος 400 μ. Χ. Ἔγινεν ἰδίως γνωστός, διότι ἔλαβε πολὺ ὑψηλὰς δημοσίας θέσεις, ἔγινεν ἔπαρχος τῆς πόλεως (τῆς Κωνσταντινουπόλεως, praefectus urbis), κατόπιν ὡς praefectus praetorio Orientis.

Ὁ Αὐρηλιανὸς ἔλαβε μεγάλην δύναμιν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Θεοδοσίου καὶ συμφώνως μὲ τὴν κλίσιν τοῦ Αὐτοκράτορος ἀνήγειρε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου τοῦ Πρωτομάρτυρος εἰς θέσιν, ἡ ὁποία ὠνομάζετο κατόπιν ἐπὶ πολὺν χρόνον *Αὐρηλιανοί*, ἢ *Αὐρηλιανά*. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Εὐτροπίου, τοῦ ἄλλοτε πανισχύρου εὐνούχου, σφοδρὸς ἀνταγωνισμὸς ἐγίνετο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀρκαδίου, μεταξὺ δύο μερίδων, τῆς μιᾶς φιλοβαρβάρου, ἡ ὁποία ὑπεστήριζε τὸν Στιλίχωνα, καὶ τῆς ἄλλης ἐθνικόφρονος, ἂς εἴπωμεν, ἡ ὁποία ἐπροσπάθει ν' ἀπομακρύνῃ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ξένων στοιχείων εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Ὁ ἔπαρχος Αὐρηλιανὸς ἦτο ἐχθρὸς τῶν βαρβάρων, τῶν Γερμανῶν, ἦτο προσέτι εὐνοούμενος τοῦ Πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ τότε ἔλαβε διὰ τῆς εὐνοίας τῆς Αὐτοκρατείρας Εὐδοξίας ἡ ὁποία ἠγάπα τὸν Χρυσόστομον, τὴν πραιφεκτοῦραν τοῦ πραιτωρίου τῆς Ἀνατολῆς, ἤτοι ἔλαβε μίαν ἀπὸ τὰς μεγίστας στρατιωτικὰς καὶ διοικητικὰς θέσεις τῆς Αὐτοκρατορίας, τὴν διοίκησιν ὅλου τοῦ Ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἔκτοτε διέμενεν ὁ Αὐρηλιανὸς εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἀλλ' ἀργότερον ἐκλήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἔλαβεν ἀκόμη ὑψηλοτέραν καὶ μὲ μεγαλυτέραν ἐπιρροὴν θέσιν, ἔγινε πραιπόσιτος τοῦ ἱεροῦ κουβικουλαρίου (praepositus sacri cubiculi) καὶ τὸν τιμητικὸν τίτλον πατρίκιος, δηλαδὴ πρωθυπουργικὴν ἰσχὺν (τῷ 399). Μὲ τὴν ὑψηλὴν αὐτὴν θέσιν ἔλαβε καὶ τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἀσθενοῦς Αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου. Οὕτω κατώρθωσε ν' ἀνακαλέσῃ ἐκ τῆς ἐξορίας τὸν *Εὐτρόπιον*, ὄχι πρὸς χάριν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν δικάσῃ καὶ νὰ τὸν καταδικάσῃ εἰς θάνατον. Ἐχθροὶ τοῦ Αὐρηλιανοῦ ἦσαν οἱ παντοδύναμοι βάρβαροι ἀρχηγοὶ Στιλίχων καὶ Γαϊνᾶς, οἱ ὁποῖοι κατώρθωσαν καὶ νὰ ἐξορισθῇ. Ἀνεκλήθη ὅμως ἀργότερον ὁ Αὐρηλιανὸς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐξηκολούθησε νὰ ἔχῃ τὴν προτέραν ἰσχύν. Ὁ ἀνὴρ οὗτος εἶναι ἄξιος μνήμης εἰς τὴν ἱστορίαν, ὄχι μόνον διότι κατέλαβεν ἀνώτατα ἀξιώματα εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ πρὸ παντὸς διότι ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν μέγα ἀγῶνα, ὁ ὁποῖος συνήφθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐναντίον τῆς κατισχύσεως τῶν Γότθων. Οἱ βάρβαροι, ἤτοι οἱ Γερμανοὶ Γότθοι, εἶχον πλημμυρίσει τὴν Ἀνατολικὴν Αὐτοκρατορίαν, ἰδίως τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου εἶχον λάβει μεγάλας θέσεις εἰς τὴν αὐλήν. Τόσον δὲ ἰσχυρὰ ἦτο ἡ ἐπίδρασις τῶν Γότθων, τόσον βαθέως εἶχον εἰσέλθει εἰς τὸν δημόσιον βίον, ὥστε ἐκινδύνευε τότε ἡ μέλλουσα Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία νὰ πάθῃ ὅ,τι καὶ ἡ Δυτική, ἤτοι νὰ ἐκγερμανισθῇ καὶ αὐτή. Ὑπέρμαχοι τότε τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς ὀρθοδοξίας (οἱ Γότθοι ἦσαν Ἀρειανοὶ) ἠγέρθησαν οἱ Χρυσόστομοι, οἱ Συνέσιοι, καὶ ἄλλοι ἐπιφανεῖς Ἕλληνες, μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Αὐρηλιανός.

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Αὐρήλιος. Οἱ *Αὐρήλιοι* ἱστορικῶς εἶναι γένος, ἤτοι οἶκος, πληβείων τῆς ἀρχαίας Ρώμης, λαβὸν τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ Ἡλίου,—«Aureliam gentem, familiam ex Sabinis oriundam, a Sole dictam putant», κατ' ἀρχαῖον κείμενον,—(διότι ἡ λέξις Auselios εἶναι ἡ λέξις *ἥλιος*). Ἡ μνήμη δὲ τῆς ἐτυμολογικῆς παραγωγῆς τῆς λέξεως ἔμεινε καὶ παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις Ρωμαίοις.

Τὸ ὄνομα *Αὐρήλιος* ἔγινε συνηθέστατον εἰς τὴν Ρώμην, ἰδίως κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Αὐτοκρατορίας, ἀπὸ δὲ τοῦ Αὐτοκράτορος Μάρκου Αὐρηλίου, ὁ ὁποῖος παρεχώρησεν ἀφειδῶς τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτου εἰς τὰς ἐπαρχίας, ἔγινε καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν κοινότατον ὄνομα. Ἰδίως κατὰ τὸν Δ' καὶ Ε' αἰῶνα μ. Χ. τὸ ὄνομα τοῦτο ἔγινε τόσον σύνηθες ὡς ὄνομα γένους (nomen gentilicium), ὡς παραλλήλως καὶ τὸ ὄνομα *Φλάβιος*, ὥστε τὰ φέροντα τὸ ὄνομα τοῦτο πρόσωπα, ὅσα εἶναι ἄξια λόγου, πρέπει νὰ ζητηθῶσιν εἰς τὸ σύνηθες αὐτῶν κύριον ὄνομα. [Βλ. λ. **Ἀλμάκιος, Ἀντίοχος Ἀριστόβουλος, Κελσῖνος, Δέκιμος, Διοκλητιανός, Διογένης, Φιρμιανός, Γεννάδιος, Ἑρμόδωρος, Ἑρμογένης, Ἰανουάριος, Ἴουλος, Μάρκελλος, Μαξέντιος, Μαξιμιανός, Πρισκιανός, Σύμμαχος.**]

Εἰς ἐπιγραφὰς τοῦ Β' καὶ Γ' αἰῶνος μ. Χ. ἀναφέρονται πολλοὶ *Αὐρήλιοι* μουσικοί, κιθαρῳδοί, αὐληταὶ κ.λ., Ἕλληνες, ἐκ τῆς Ἑλλάδος, ἢ ἴσως καὶ ἐξελληνισθέντες Ρωμαῖοι ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς. Οἱ σπουδαιότεροι εἶναι *Αὐρήλιος Εὔκαιρος* ἀναφερόμενος ὡς τραγῳδός, *Αὐρήλιος Ἀγρίππας* ὡς αὐλητὴς εἰς τὰ Πύθια, *Αὐρήλιος Ἔγλεκτος* ἐξ Ἀθηνῶν ὡς κιθαρῳδός. Ἐπίσης μνημονεύονται καὶ ἄλλοι *Αὐρήλιοι* (ἐκ Τριπόλεως, ἐκ Θεσπιῶν κ.λ.), οἱ ὁποῖοι ἔλαβον μέρος εἰς ἀγῶνας μουσικούς.

ΑΔ. ΑΔ.

—**Αὐρήλιος (*αὐτοκράτορες*)**. Πλεῖστοι Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες, ἰδίως τοῦ Β' καὶ Γ' αἰῶνος μ. Χ.

Digitized by Google

φέρουν τὸ ὄνομα *Αὐρήλιος*, ὡς nomen Gentilicum, ὄνομα γένους. Ἐκ τῶν αὐτοκρατόρων τούτων, τινὲς εἶναι περιώνυμοι, ὡς ὁ Μᾶρκος Αὐρήλιος, ὁ Αὐρήλιος Σεβῆρος· οἱ πλεῖστοι εἶναι ἀσημότεροι, ἢ καὶ πολλοὶ μάλιστα ἀνεδείχθησαν ὡς σφετερισταὶ ὑπὸ τῶν Ρωμαϊκῶν στρατιῶν κατὰ τοὺς ταραχώδεις ἐκείνους χρόνους. Κατωτέρω καταγράφονται ὅλοι οἱ φέροντες τὸ ὄνομα τοῦτο Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες κατὰ τὴν λεξικογραφικὴν τάξιν.

Αὐρήλιος, Λεύκιος Κόμμοδος. Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ (180—192 μ. Χ.). Βλ. Κόμμοδος.

Αὐρήλιος, Μᾶρκος Ἀλέξανδρος. Ρωμαῖος Αὐτοκράτωρ (222—235 μ. Χ.). Βλ. Σεβῆρος.

Αὐρήλιος, Μᾶρκος Ἀντωνῖνος. Ὁ περίφημος φιλόσοφος Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ (161—180 μ. Χ.). Βλ. Μᾶρκος Αὐρήλιος Ἀντωνῖνος.

Αὐρήλιος, Μᾶρκος Ἀντωνῖνος, Ἐλαγάβαλος. Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ (218—222 μ. Χ.). Βλ. Ἐλαγάβαλος.

Αὐρήλιος, Μᾶρκος Ἀντωνῖνος Καρακάλλας. Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ (211—217 μ. Χ.). Βλ. Καρακάλλας.

Αὐρήλιος, Μᾶρκος Καρῖνος. Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ (283—284 μ. Χ.). Βλ. Καρῖνος.

Αὐρήλιος, Μᾶρκος Κᾶρος. Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ (282—283 μ. Χ.). Βλ. Κᾶρος.

Αὐρήλιος, Μᾶρκος Κλαύδιος. Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ. Βλ. Κλαύδιος.

Αὐρήλιος, Μᾶρκος Κλαύδιος Κυϊντίλλος. Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ (270 μ. Χ.). Βλ. Κυϊντίλλος

Αὐρήλιος, Μᾶρκος Κόμμοδος Ἀντωνῖνος. Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ (180—192 μ.Χ.). Βλ. **Κόμμοδος.**

Αὐρήλιος, Μᾶρκος Μάριος. — Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ σφετεριστής, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Γαλλιηνοῦ. Βλ. Μάριος.

Αὐρήλιος, Μᾶρκος Νουμέριος. Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ σφετεριστὴς ἐπὶ τοῦ Κάρου. Βλ. Νουμέριος.

Αὐρήλιος, Μᾶρκος Πρόβος. Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ (276—282 μ. Χ.). Βλ. Πρόβος.

Αὐρήλιος, Μᾶρκος Σεβῆρος Ἀλέξανδρος. Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ (222—235 μ. Χ.). Βλ. Σεβῆρος.

Αὐρήλιος, Τίτος Αὐρήλιος Ἀντωνῖνος *ὁ Εὐσεβής.* Βλ. Ἀντωνῖνος.

Αὐρήλιος Φοῦλβος κ. λ. Ὁ περίφημος Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ ᾿Αδριανὸς (βλ. λ.).

Αὐρήλιος Φοῦλβος. Πατὴρ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀντωνίνου Πίου. Βλ. Φοῦλβος.

—**Αὐρήλιος** ***Αἴλιος Ἕλιξ (ἢ Αἴλιξ)***· βλ. Αἴλιος.

—**Αὐρήλιος** ***Βίκτωρ*** (S. Aurelius Victor). Λατῖνος ἱστοριογράφος, Ἀφρικανός, ἀπὸ πτωχικὴν οἰκογένειαν ἀγροτικήν. Τῷ 389 ἐγένετο διοικητὴς τῆς πόλεως Ρώμης (praefectus urbi) καὶ ἐκεῖ ἐγνώρισεν αὐτὸν ὁ ἄλλος ἱστορικὸς Ἀμμιανὸς Μαρκελλῖνος, ὁ ὁποῖος πολλοὺς ἐπαίνους λέγει περὶ αὐτοῦ (21,10,6). Συνέγραψε Caesares ἢ de Caesaribus librum, σύντομον ἱστορίαν τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων, ἀπὸ Αὐγούστου μέχρι τοῦ 360 μ. Χ., καθ' ὃ ἔτος συνετάχθη τὸ βιβλίον. Μαζὶ μὲ τὴν μικρὰν αὐτὴν συγγραφὴν παρεδόθησαν εἰς ἓν σῶμα (corpus) καὶ τρεῖς ἄλλαι ἐπίσης μικραὶ συγγραφαὶ ἀνωνύμου τινός, ὁ ὁποῖος ἠθέλησε νὰ συμπληρώσῃ εἰς ἓν μὲ τὴν συγγραφὴν τοῦ Αὐρηλίου Βίκτωρος, μίαν γενικὴν συντομωτάτην ρωμαϊκὴν ἱστορίαν. Ἐπεξεργάζεται μὲ τὸ ἰδικόν του πνεῦμα καὶ τὴν ἀτομικήν του κρίσιν τὸν βίον τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν καὶ τὰ γεγονότα· τὸ ὕφος του εἶναι ἀρκετὰ στομφῶδες καὶ παραφορτωμένον, πολλαχοῦ δὲ προδίδεται ὁ συγγραφεὺς μελετητὴς καὶ μιμητὴς τοῦ Σαλλουστίου. Ἔχει δώσει τύπον ὑποκειμενικὸν εἰς τὴν ἔκθεσίν του καὶ πολλάκις ὁμιλεῖ διὰ τὴν διαφθορὰν τῆς ἐποχῆς. Εἰς γενικὰς θεωρίας καὶ σκέψεις εἶναι ὑπερπλουσία ἡ μικρὰ αὐτὴ συγγραφὴ τοῦ Αὐρηλίου Βίκτωρος. Ἀπὸ θρησκευτικῆς ἀπόψεως εἶναι ἐθνικός, διὰ τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τὰς διώξεις τῶν Χριστιανῶν πολὺ ὀλίγον ἐνδιαφέρεται, ὅπως καὶ ὁ σύγχρονός του Ἀμμιανὸς Μαρκελλῖνος. Τὴν συγγραφὴν τοῦ Αὐρηλίου Βίκτωρος ἐχρησιμοποίησαν ὁ Ἱερώνυμος, ὁ Παῦλος Διάκονος, ἀκόμη καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Λυδός. Θ. Α. Κ.

—**Αὐρήλιος,** ***Γάϊος Κόττας.*** Ὄνομα Ρωμαίων ὑπάτων καὶ ἄλλων ἐπισήμων προσώπων. Βλ. **Κόττας.**

—**Αὐρήλιος** ***ἐπίσκοπος Καρχηδόνος*** (391—429). Ἦτο φίλος τοῦ Αὐγουστίνου. Ἐπιστολή του περὶ τῆς καταδίκης τοῦ Πελαγίου, τοῦ ἔτους 419, σώζεται ἐν *Mansi* Coll. Conc. 4,447 κ. ἑ.) Δ. Σ. Μ.

—**Αὐρήλιος** ***Ζωτικός.*** Ἀθλητὴς ἐκ Σμύρνης, ἐπιλεγόμενος ἐπίσης, ἐκ τῆς τέχνης τοῦ πατρός του, καὶ *Μάγειρος.* Ὁ Αὐρήλιος οὗτος ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου Αὐτοκράτορος Ἐλαγαβάλου εἰς τὸ Παλάτιον καὶ ἔγινε θαλαμηπόλος, ἐπί τινα δὲ χρόνον διετέλεσε καὶ ὁ σύζυγος τοῦ Ἐλαγαβάλου, ἀποκτήσας μεγίστην ἐπιρροήν. —Ω.

—**Αὐρήλιος,** ***Μᾶρκος Ἀλέξανδρος.*** Εἶναι πιθανώτατα ὁ Ἕλλην ἐκ Κιλικίας σοφιστὴς *Ἀλέξανδρος Πηλοπλάτων.* Φαίνεται δὲ ὅτι ἦτο ἄξιον λόγου πρόσωπον καὶ φιλόσοφος, διότι ἠγάπα αὐτὸν ὁ Αὐτοκράτωρ Μᾶρκος Αὐρήλιος, ὁ ὁποῖος καὶ τὸν ἐκάλεσε πλησίον του, ἀναθέσας εἰς αὐτὸν πολὺ ὑψηλὸν ἀξίωμα τῆς πολιτείας, τὸ ὁποῖον μάλιστα ἐνδιαφέρει ἰδιαιτέρως τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ Ἑλληνικοῦ. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου εἶχεν ἤδη ὀργανωθῆ ἡ κεντρικὴ διοίκησις τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους καὶ εἶχον ἐγκατασταθῆ γραφεῖα, ἤτοι Ὑπουργεῖα, εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Αὐτοκράτορος. Ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἶχε λάβει τόσην μεγάλην ἀνάπτυξιν καὶ ἐν γένει ὁ Ἑλληνικὸς κόσμος τόσην ἐπίδρασιν εἶχεν εἰς τὴν Ρώμην, ὥστε ἡ κεντρικὴ διοίκησις διῃρεῖτο εἰς δύο μεγάλα τμήματα, τὸ ἓν διὰ τὴν Δύσιν, τὸ ἄλλο διὰ τὴν Ἀνατολήν, ἕκαστον δὲ εἶχε τὰ ἰδιαίτερα γραφεῖά του. Ὁ *Αὐρήλιος,* εἴτε *Ἀλέξανδρος Πηλοπλάτων,* διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος εἰς γραφεῖον τοῦ τμήματος «ab epistulis Graecis» εἴτε τοῦ ὡρισμένου τμήματος διὰ τὰς ὑποθέσεις τῆς Ἀνατολῆς. ΑΔ. ΑΔ.

—**Αὐρήλιος,** ***Μᾶρκος Κλέανδρος.*** Εὐνοούμενος τοῦ αὐτοκράτορος Κομμόδου (βλ. **Κλέανδρος**).

—**Αὐρήλιος,** ***Μᾶρκος Σκάουρος.*** Τιμητὴς Ρωμαῖος. Βλ. **Σκάουρος.**

—**Αὐρήλιος,** ***Ὀπίλιος.*** Ἀπελεύθερος, ἐπικούρειος. Βλ. **Ὀπίλιος.**

—**Αὐρήλιος,** ***Ὀρέστης.*** Ρωμαῖος πρέσβυς εἰς Συρίαν καὶ Ἑλλάδα, τὸν Β' αἰῶνα π. Χ. Βλ. Ὀρέστης.

—**Αὐρήλιος** ***Πάκορος.*** Βασιλεὺς τῆς Μεγάλης Ἀρμενίας τὸν Β' αἰῶνα μ. Χ. Βλ. **Πάκορος.**

—**Αὐρήλιος,** ***Μᾶρκος Παπίριος.*** Ρωμαῖος νομομαθής. Βλ. **Παπίριος.**

—**Αὐρήλιος** ***Πεκουνιόλας.*** Ρωμαῖος στρατηγός. Βλ. **Πεκουνιόλας.**

—**Αὐρήλιος** ***Ποσειδώνιος.*** Σάμιος παλαιστής, νικήσας μετὰ τοῦ Λαδίου εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ Διδυμέως Ἀπόλλωνος ὡς συνάγεται ἐξ ἐπιγραφῶν.

«**Αὐρήλιος**» (Aurelius). Συλλογὴ ἀποσπασμάτων ἐκ διαφόρων *συγγραφέων* ἐκλελεγμένων καὶ ἰδίᾳ ἐκ τοῦ περὶ ὀξέων παθῶν ἔργου Καιλίου τοῦ Αὐρηλιανοῦ, ὧν τὴν σπουδὴν τοῖς ὁσίοις Βενεδίκτοις συνίστα ὁ Κασσιόδωρος. Ἐξεδόθη ὑπὸ Daremberg (Janus *(Henschel)* II, 468 καὶ ἰδιαιτ. Paris 1857) κατὰ χειρόγραφον τῶν Βρυξελλῶν. Συνέχεια τούτου εἶναι τὸ ὑπὸ Χριστιανοῦ τῆς Ζ' ἑκατονταετηρίδος γραφὲν ὑπὸ τὸν τίτλον «Esculapius» *(Ἀσκληπιός)* περὶ χρονίων παθῶν σύμπιλημα, στηριζόμενον ἐπὶ τοῦ περὶ χρονίων παθῶν βιβλίου τοῦ αὐτοῦ Καιλίου τοῦ Αὐρηλιανοῦ. ΑΡ.Π.Κ.

Αὐρήλιος νόμος (Aurelia lex). Δύο ρωμαϊκοὶ νόμοι φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦτο. Ἐκ τούτων ὁ μὲν πρῶτος ἐψηφίσθη τῷ 70 π. Χ. τῇ εἰσηγήσει τοῦ πραίτωρος *Αὐρηλίου Κοττα* καὶ ἐρρύθμιζε τὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν δικαστῶν, ὁ δὲ δεύτερος τῷ 75 π. Χ. ἐπὶ τῆς ὑπατείας τοῦ *Γαΐου Αὐρηλίου Κόττα* καὶ ἔδιδεν εἰς τοὺς δημάρχους τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγωνται καὶ δι' ἄλλα ἀξιώματα, ἐκτὸς τοῦ δημαρχικοῦ. Ω—.

Αὐρήλιος φόρος *[Ἀρχ.]*. Μεγάλη *ἀγορά*, ἤτοι πλατεῖα, ἐν Ρώμῃ. (Βλ. λ. **Φόρος**, ὅπου θὰ καταλεχθῶσιν αἱ μεγάλαι πλατεῖαι τῆς Ρώμης καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως).

Αὐρηλιούπολις (ἴσως καὶ ***Αὐρηλιανὴ***) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* Εἶναι Βυζαντινὸν ὄνομα τῆς πόλεως, ἡ ὁποία ὠνομάζετο πρότερον *Τμῶλος*, εἰς τὴν Λυδίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Τὸ ὄνομα *Αὐρηλιούπολις* ἀναφέρεται εἰς τοὺς καταλόγους τῶν Ἐπισκόπων.

αὐριανὸς καὶ ***αὐρινός***, *—ή, —όν*· ὁ τῆς αὔριον, ὁ τῆς ἐπομένης ἡμέρας || μεταφ. ὁ τοῦ μέλλοντος, ὁ μελλοντικός.

αὐρικούλη (ἡ) (Auricula) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γαστεροπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *γαιϋδροφιλιδῶν*. Ἔχουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Κόγχην ὠοειδῆ, ἐπιμήκη, κεκαλυμμένην ὑπὸ λεπτῆς ἐπιδερμίδος, φέρουσαν βραχείας κωνοειδεῖς συσπειρώσεις καὶ ἀπεστρογγυλωμένην κατὰ τὴν βάσιν της. Ἄνοιγμα κόγχης ἐπιμηκες, στενὸν καὶ σχεδὸν παράλληλον πρὸς τὸν ἄξονα τῆς κόγχης μὲ χηλὰς αἰχμηράς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ λεπτάς. Τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα τοῦ ἀνοίγματος φέρουσι πτυχώσεις ἢ ὀδόντας. Τὰ ζῷα ταῦτα ἢ ζῶσιν ἐπὶ τῆς γῆς ἢ παρὰ τὰς ὄχθας τῶν γλυκέων καὶ ὑφαλμύρων ὑδάτων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι, ἡ *αὐρικούλη ἡ αὔρα* (Auricula aura), ἥτις διακρίνεται διὰ τὴν ἀνεπτυγμένην κόγχην της, φέρουσαν ἐτιμήκεις ραβδώσεις, καὶ τὸν ἐρυθρόφαιον χρωματισμόν της. Ἀφθονεῖ εἰς τὴν Κοχιγκίναν, τὴν Μαλάκαν καὶ τὰς Φιλιππίνας. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζ.]* Ἀπολιθώματα τῆς *αὐρικούλης* εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων, σχηματισθέντων κατὰ τὴν πουρμπέκιον ἐποχὴν τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

— **αὐρικούλη** (ἡ) (Auricula) *[Βοτ.]*. Γένος διατόμων μὴ καταταχθὲν εἰσέτι εἰς ὡρισμένον τι ἄθροισμα. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος ἀπαντῶν εἰς τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος, ἡ *αὐρικούλη ἡ ἀμφιτρίτη* (Auricula amphitritis). Δ. Ν. Π.

αὐρινία (Aurinia Adams) *[Παλαιοζωολ.]*. Ὑπογένος τοῦ γένους *βολούτα* (Voluta Lam.) μαλακίων γαστεροπόδων ζῴων. Τὸ ὑπογένος τοῦτο ὠνομάσθη καὶ *βολουτιφοῦζος* (ὑπὸ τοῦ Conrad) καὶ *καρισέλλα* (Caricella). Γ. Κ. Γ.

Αὐρίολος (Aureolus). Δάκος (ἐκ Δακίας) τὴν καταγωγήν, ταπεινῆς προελεύσεως, ἀλλὰ γενναῖος ἀρχηγὸς τοῦ Ρωμαϊκοῦ στρατοῦ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Γαλλιηνοῦ, ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τοῦ Γ' αἰῶνος μ. Χ. Διεκρίθη κατὰ τοὺς ταραχώδεις ἐκείνους χρόνους, ἰδίως ὡς νικητὴς σφετεριστῶν τοῦ θρόνου ὑπὲρ τῶν νομίμων Αὐτοκρατόρων. Ἦτο δοὺξ (ἀρχηγὸς στρατιωτικὸς) τῶν Ἰλλυρικῶν ἐπαρχιῶν, ἐνίκησε πρῶτον τὸν σφετεριστὴν Ἰγγένουον εἰς τὴν Παννονίαν (258), ἔπειτα ἐστάλη εἰς τὴν Δύσιν ἐναντίον τοῦ Μακριανοῦ, τέλος κατεπολέμησε τὸν Πόστουμον. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὑπερηφανευθεὶς διὰ τὰς νίκας, καὶ εὑρὼν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀνικανότητα καὶ ἀμέλειαν τοῦ Αὐτοκράτορος Γαλλιηνοῦ, ἀπεστάτησε καὶ ἔλαβε καὶ αὐτὸς τὴν πορφύραν. Ὁ Αὐρίολος καταλέγεται εἰς τὴν ἱστορίαν μεταξὺ τῶν *Τριάκοντα* ὀνομασθέντων *τυράννων* (κατὰ μίμησιν τῶν Τριάκοντα τυράννων τῶν Ἀθηνῶν), οἱ ὁποῖοι ἦσαν οἱ διὰ τοῦ στρατοῦ ἀναβιβασθέντες εἰς τὸν θρόνον ἐν τῇ Δύσει ἀντίπαλοι Αὐτοκράτορες, εἰς διάστημα μόνον δέκα ἐτῶν (258—268) ἀπὸ τὸν Πόστουμον ἐπὶ τοῦ Γαλλιηνοῦ ἕως τὸν Τέτρικον ἐπὶ Αὐρηλιανοῦ. Εἰς τὴν ἀπαισίαν ἐκείνην στρατιωτικὴν ἀναρχίαν ὁ Αὐρίολος διακρίνεται τῶν ἄλλων καὶ κατὰ τὴν γενναιότητα καὶ κατὰ τὴν ἀξίαν. Ἐν τούτοις ἡττήθη παρὰ τοῦ Γαλλιηνοῦ παρὰ τὸν ποταμὸν Ἀδούαν κατὰ τὴν γέφυραν, ἡ ὁποία ἔλαβε τὸ ὄνομά του (Pons Aureoli, σήμερον Pontirolo) καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐγκλεισθῇ εἰς τὰ Μεδιόλανα, πολιορκούμενος ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος. Ἀλλ' ἡ νίκη τοῦ Γαλλιηνοῦ ἀπέβη ματαία, διότι οἱ στρατιῶται ἐβαρύνθησαν νὰ ὑπηρετοῦν τοιοῦτον Αὐτοκράτορα, συνώμοσαν ἐναντίον του καὶ τὸν ἐφόνευσαν ὑπὸ τὰ τείχη τῶν Μεδιολάνων, καθ' ὃν χρόνον παρεσκευάζετο ν' ἀποκρούσῃ ἔξοδον τοῦ Αὐριόλου. Συνεφώνησαν δὲ οἱ στρατιῶται, διὰ νὰ σωθῇ τέλος τὸ Κράτος, ν' ἀνακηρύξουν Αὐτοκράτορα τὸν γενναῖον Μᾶρκον Αὐρήλιον Κλαύδιον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀρχίζει ἡ δυναστεία τῶν Ἰλλυριῶν Αὐτοκρατόρων, ἐκ τῶν ὁποίων προῆλθεν ἡ σωτηρία τῆς Αὐτοκρατορίας ἐπὶ δύο ἀκόμη αἰῶνας. Τότε ἐπῆλθε καὶ τὸ τέλος τοῦ Αὐριόλου, ὁ ὁποῖος παρέδωκεν ἑαυτὸν εἰς τὸν *Κλαύδιον* θανατώσαντα αὐτὸν (268, κατ' ἄλλους ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν του). ΑΔ. ΑΔ.

αὔριον· ἐπίρρ. τὴν ἐπομένην ἡμέραν, κοιν. *ταχιά*: «αὔριο πρωΐ.—βράδυ κ. τ. τ.» ἢ «αὔριο τὸ πρωΐ,—τὸ βράδυ κ. τ. τ.»· || συνηθέστατα ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ μέλλοντος: «ἐς αὔριον», βραδύτερον, ἄλλοτε (ἀρχ.)· «ὅταν αὔριο γίνῃς παλληκάρι» ἢ «αὔριο ποῦ θὰ γίνῃς παλληκάρι»· || παροιμ. «αὔριο ἔχει ὁ Θεός», λέγεται συνήθως ὡς συμπλήρωσις τοῦ «δὸς ἡμῖν σήμερον»· «αὔριο κλαίνε», συγκεκαλυμμένη ἀπειλὴ μελλούσης καὶ βεβαίας τιμωρίας.

αὐρίπτυγμα (τὸ) (Auriptygma) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *πυραμιδελλιδῶν κτενοβραγχίων προσωβραγχίων γαστεροπόδων* μαλακίων ζῴων. Λείψανα τούτου εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς σιλουρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Αὔρουγκοι· βλ. **Αὔσονες.**

Αὐροῦγκος (Auruncus) ***Ποστούμιος, Κομίνιος.*** Ρωμαῖος ὕπατος τῷ 501 καὶ 493 π. Χ. Ὁ Αὐροῦγκος ἐνίκησε τοὺς Οὐόλσκους, ἐξελέγη δὲ κατόπιν μέλος τῆς ἐπιτροπείας, ἥτις ἀπεστάλη πρὸς τὸν Κοριολανὸν μὲ τὸν σκοπὸν νὰ πείσῃ αὐτόν, ὅπως μὴ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς πατρίδος του.

Αὐρουνκουλήϊος ***Κόττας.*** Ρωμαῖος πρέσβυς ἐπὶ Καίσαρος (βλ. **Κόττας**). Τὸ ὄνομα Αὐρουνκουλήϊος ἐδίδετο εἰς ὡρισμένον πληβεῖον γένος.

Αὐρουπῖναι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Φυλὴ ἰλλυρικοκελτική, (*Ἀππ.* Ἰλλυρ. 16).

Ἄϋρτον (Ayrton), ***Γουλιέλμος Ἐδουάρδος.*** Σοφὸς φυσικὸς Ἄγγλος (1847—1908). Συνέβαλεν εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς ἠλεκτρικῆς τηλεγραφίας. Τὸ κύριόν του ἔργον εἶναι τὸ σύστημα τῆς μεταφορᾶς τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, ἐφαρμοσθὲν τῇ συνεργασίᾳ τῶν Πέρρυ καὶ Φλήστιγκ Τζένκιν καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἔδοσε τὸ ὄνομα *τελφερὰζ* (telpherage).

— **Ἄϋρτον** (Ayrton), ***Ἐδμόνδος.*** Μουσικὸς Ἄγγλος (1734—1808). Διετέλεσε μουσικὸς τοῦ Βασιλ-

Digitized by Google

κοῦ παρεκκλησίου καὶ συνέθεσε πλεῖστα ἔργα ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς.

Αὖσα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, ἡ σημερινὴ *Βὶκε*.

Αὖσαρ *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Παραπόταμος τοῦ Ἄρνου, ἀναφερόμενος καὶ ὡς *Αἴσαρ*, ὁ τανῦν Osari, πηγάζων ἐκ τῶν Ἀπεννίνων καὶ διαρρέων τὴν Ἐτρουρίαν. Πλησίον τῆς συμβολῆς τῶν προμνησθέντων ποταμῶν, Πελοποννήσιοι Πισᾶται, συνεκστρατεύσαντες μετὰ τῶν Πυλίων τοῦ Νέστορος κατὰ τοῦ Ἰλίου καὶ πλανηθέντες εἰς τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος κατὰ τὸν ἐπανάπλουν των, ἀνήγειραν τὴν *Πίσαν* (*Στράβ* 185,23), τὴν σύγχρονον *Πίζα* (Pisa). Σ. Ε. Λ.

Αὔσαρα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Ἀφρικῆς, μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου. Κατὰ τὸν Ράϊχαρντ εἶναι ἡ σημερινὴ *Σούρ*.

αὐσέλλα (ἡ) (Aucella Keys) *[Παλαιοντολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀβικουλιδῶν ἀνισομυαρίων διθύρων ἐλασματοβραγχίων μαλακίων*. Τὸ ὄστρακον τῶν ζῴων τούτων εἶναι λοξῶς ἐπίμηκες, φέρον θύρας ἀνίσους, λεπτὸν καὶ συγκεντρικῶς διαπεποικιλμένον. Ἡ ἀριστερὰ θύρα εἶναι θολωτή, ἐνῷ ἡ δεξιὰ εἶναι ἐπίπεδος, φέρουσα μικρὸν κοχλιαριοειδὲς ἐμπρόσθιον οὖς. Λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου καὶ τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Ἀμερικῇ, Εὐρώπῃ, Ἀσίᾳ, Νέᾳ Ζηλανδίᾳ, Αὐστραλίᾳ (;). Ἰδιαιτέρως ἄφθονα λείψανα εὑρίσκονται ἐν Ρωσίᾳ καὶ εἰς τὴν ἀρκτικὴν πολικὴν περιοχήν. Γ. Κ. Γ.

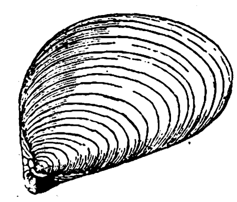

Αὐσέλλα ἡ Mosquensis Keys.
['Εκ στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου περιόδου τῆς Μόσχας, Ρωσίας.]

αὐσελλίνα (ἡ) (Aucellina Pompeckj) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀβικουλιδῶν ἀνισομυαρίων διθύρων ἐλασματοβραγχίων μαλακίων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωικοῦ αἰῶνος ἐν Εὐρώπῃ, Ἀσίᾳ καὶ Αὐστραλίᾳ. Γ. Κ. Γ.

Αὔσιγδα καὶ ***Αὐσίγδα*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Παράλιος πόλις τῆς Κυρηναϊκῆς.

Αὐσίλας. Βυζαντῖνος στρατιωτικὸς διακριθεὶς εἰς τοὺς πολέμους ἐναντίον τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Γότθων (535—554) καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν ἐν Ταγίναις (ἐπὶ τῶν Ἀπεννίνων) μάχην (554), καθ' ἣν ὁ Ναρσῆς συνέτριψε καὶ τὴν τελευταίαν τῶν Γότθων ἀντίστασιν, ἐφόνευσε τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Τουτίλαν καὶ ἡδραίωσε τὴν ἐπὶ τῆς Ἰταλίας κυριαρχίαν τοῦ Βυζαντίου. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Αὐσίνζα (τὰ) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν καὶ ὁμώνυμος πόλις τῆς Περσίδος. Κατὰ τὸν Ράϊχαρντ εἶναι ἡ σημερινὴ πόλις *Ἄστο* παρὰ τὸ Ναμπέντ.

Αὐσῖτις *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Οὕτως ἀποδίδεται ἐν τῇ ἑλληνικῇ μεταφράσει τῆς Π. Διαθήκης τῶν Ἑβδομήκοντα τὸ ἑβραϊκὸν *Οὔτς*, ἥτις εἶναι ἡ χώρα, ἔνθα ἔζη ὁ Ἰώβ. Ἡ θέσις τῆς χώρας ταύτης δὲν ἔχει εἰσέτι καθορισθῆ γεωγραφικῶς. Ὑπό τινων μὲν ἐρευνητῶν ἀναζητεῖται αὕτη ἐν τῇ *Αὐρανίτιδι*, ἔνθα διάφοροι σημεριναὶ τοπωνυμίαι ὑπενθυμίζουσι τὸ ὄνομα τοῦ Ἰώβ· ὑπ' ἄλλων δὲ ἀναζητεῖται ἐν τῇ Ἰδουμαίᾳ ἢ παρ' αὐτὴν καὶ τέλος ὑπὸ τοῦ Musil κ. ἄ. κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἐν τῇ Πετραίᾳ Ἀραβίᾳ, ἥτις γνώμη φαίνεται καὶ πιθανωτέρα (Musil, Arabia Petraea II 1, σ.337 ἑξ.). Π. Ι. Μ.

Ἀϋσκάουχ (Ayscough), ***Ἐδουάρδος***. Ἱστορικὸς Ἄγγλος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Συνέγραψεν ἔργον περὶ τῶν σχέσεων Ἀγγλίας καὶ Σκωττίας ἀπὸ τοῦ Γουλιέλμου τοῦ κατακτητοῦ μέχρι Ἰακώβου τοῦ Α' (Λονδῖνον 1607). Ν. Ι. Θ.

Ἄϋσκιου (Ayscue), ***Γεώργιος, σὲρ—***. Ναύαρχος Ἄγγλος θανὼν τῷ 1671. Ὑπηρέτησε λαμπρῶς τὸ κοινοβούλιον Κρόμβελλ καὶ Καρόλου Β'. Συλληφθεὶς αἰχμάλωτος ἐν τῇ μάχῃ τῶν τεσσάρων ἡμερῶν (Μάϊος 1666) ἀντηλλάγη ἔναντι τῶν Ρώϋτερ καὶ Τρόμπ. Ν. Ι. Θ.

Αὖσκοι (Ausci ἢ Auscii). Λαὸς τῆς Ἀκυϊτανικῆς Γαλατίας πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ Γαρούμνα ποταμοῦ. Ὁ λαὸς οὗτος καθυπετάγη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων τῷ 56 π. Χ. καὶ ἔδωκε τὸ ὄνομά του εἰς τὴν σημερινὴν πόλιν *Ἄουχ* (Augusta Ausciorum). ΑΔ. ΑΔ.

Αὐσόβας *['Αρχ. Παρ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς «Ἰουερνίας νήσου Βρεττανικῆς» ἀναφερόμενος ὑπὸ Κλαυδίου Πτολεμαίου (Β, α, 4) ὡς ἐκβάλλων εἰς τὴν «δυτικὴν πλευράν, ἣ παράκειται δυτικὸς ὠκεανός» καὶ δὴ εἰς πλάτος 69° ½ καὶ μῆκος ἀπὸ μεσημβρινοῦ Μακάρων 10° ½. Κατὰ τὴν γενικὴν γνώμην εἶναι ὁ σύγχρονος τῆς Ἰρλανδίας ποταμὸς Doogherta, ἐκβάλλων εἰς τὸν ἀνατολικώτατον μυχὸν τοῦ κόλπου τοῦ Γκωλγουαίη (Galway: ὅρα χάρτην Vidal Lablache ἀρ. 108 d: Irlande B. c.). Σ. Ε. Λ.

Αὖσον καὶ ***Αὐσὼν*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Καισαρικῆς Μαυριτανίας.

Αὔσονες ἢ ***Αὔρουγκοι*** (Ausones ἢ καὶ Aurunci). Μικρὸς λαὸς τῆς ἀρχαίας Ἰταλίας τῆς Ὀσκικῆς φυλῆς. Οἱ Αὔσονες κατῴκουν κατὰ μῆκος τοῦ Τυρηνικοῦ πελάγους μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Λείριος καὶ τοῦ Βουλτούρνου, κατεῖχον δὲ καὶ μέρος τῆς Καμπανίας (*Στράβων* C. 233). Ἡ χώρα αὐτῶν ὀνομάζεται *Αὐσονία* καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐχρησίμευε πολλάκις εἰς τὸ νὰ σημαίνῃ τὸ μέρος τῆς Ἰταλίας, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχεν ὑποκύψει εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐπίδρασιν, συχνὰ δὲ ἀργότερα ἡ ὀνομασία ἀπεδόθη εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἰταλικὴν Χερσόνησον. Ἡ σπουδαιοτέρα πόλις τῆς Αὐσονίας ἦτο ἡ Suessa, σήμερον Sezza. ΑΔ. ΑΔ.

Αὐσονία *['Αστρον.]*. Τηλεσκοπικὸς πλανήτης, ὑπ' ἀριθ. 63, ἀνακαλυφθεὶς ὑπὸ τοῦ de Gasparis τὴν 10 Φεβρουαρίου 1861.

Αὐσόνιον ***πέλαγος*** *['Αρχ. Παρ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη ὀνομασία τοῦ *Σικελικοῦ* πελάγους (*Στράβ.* 101,45). Τὸ τρίτον δηλαδὴ τῶν τεσσάρων πελαγῶν τῶν περιβρεχόντων τὴν Ἰταλικὴν χερσόνησον, ὀνομασθὲν οὕτω ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Καμπανίας, διὰ τὸ οἰκεῖσθαί ποτε τὴν χώραν ταύτην ὑπὸ *Αὐσόνων* (*Στράβ.* 194,17). Τὸ κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἀντίληψιν βορειότερον ὅριον τοῦ πελάγους τούτου προκύπτει ἐκ περικοπῆς τοῦ Στράβωνος, ἀναφέροντος (269,26), ὅτι τὸ πέλαγος ἠπλοῦτο δεξιᾷ τῷ ἐπέχοντι πρὸς τὴν Ἀκαρνανίαν μὲ πλεῦσιν πρὸς ἀνατολάς, «πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον καὶ πρὸς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον καὶ τὸν Κορινθιακόν. ἐν δεξιᾷ ἔχοντι τὸ Αὐσόνιον πέλαγος». Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Αὐσόνιος (ὁ), *—ία* καὶ *—ίη* (ἡ), *—ιον* (τό)· ἐπίθετον, σημαῖνον Ἰταλικός, Ρωμαϊκός, ἀπαντῶν συχνὰ παρὰ μεταγενεστέροις ποιηταῖς: *Αὐσόνιος Ζεὺς* (*Νόν.* 41, 390), *Αὐσόνιος Βάκχος* (*'Απολ.* ἐπ. XI, 403). *Αὐσονία μοῦσα* ('Ανθ. Πλ. 5, 350), *Αὐσόνιος ὕπατος* ('Ανθ. 9, 280), *Αὐσονία στρατιὰ* (αὐτ. 7, 233). Ἐπίσης ἀπαντᾷ καὶ παρὰ τοῖς πεζογράφοις, ὡς παρὰ Δίωνι τῷ Κασσίῳ (77, 23). Ὁ Καρακάλλας διὰ τὴν σκληρότητα αὐτοῦ λέγεται *Αὐσόνιος θήρ*. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Αὐσόνιος. Κατὰ παράδοσιν, ἱστορικῶς μὴ ἐπαρκῶς μαρτυρουμένην, πρῶτος ἐπίσκοπος Ἀγγουλέμης ἐν Γαλατίᾳ κατὰ τὰ τέλη τοῦ τρίτου καὶ ἀρχὰς τοῦ τετάρτου αἰῶνος καὶ μάρτυς τοῦ Χριστιανισμοῦ.

— **Αὐσόνιος**, ***Ἰούλιος*** (J. Ausonius). Ἀρχίατρος ἐπὶ Βαλεντινιανοῦ. ΑΡ. Π. Κ.

— **Αὐσόνιος**, ***Δέκιμος Μάγνος*** (D. Magnus Ausonius). Πολυγραφώτατος Λατῖνος ποιητὴς καὶ πεζογράφος τοῦ Δ' μετὰ Χριστὸν αἰῶνος. Ἔλαβε τὴν ρητορικὴν μόρφωσιν τῆς ἐποχῆς του, ἐσπούδασε πρῶτον εἰς τὴν πατρίδα του Βορδώ, καὶ κατόπιν εἰς τὴν Τολῶσαν. Ἠκολούθησε τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα, διατελέσας ἐπὶ τριάκοντα ἔτη καθηγητὴς εἰς τὴν πατρίδα του καὶ διδάξας κατ' ἀρχὰς φιλολογίαν (γραμματικὴν) καὶ ἔπειτα ρητορικήν. Ἡ δρᾶσίς του καὶ ἡ δόξα του ὡς διδασκάλου φαίνεται ὅτι ὑπῆρξε πολὺ μεγάλη καὶ προεκάλεσε τὴν προσοχὴν τοῦ αὐτοκράτορος Βαλεντινιανοῦ, ὁ ὁποῖος καλεῖ (361—368 μ. Χ.) τὸν Αὐσόνιον, διὰ νὰ τοῦ ἀναθέσῃ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ μόρφωσιν τοῦ υἱοῦ του Γρατιανοῦ. Ὁ Αὐσόνιος κερδίζει τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ οἰκειότητα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου, ἀκολουθεῖ τὸν Βαλεντινιανὸν καὶ Γρατιανὸν εἰς τὴν κατὰ τῶν Γερμανῶν ('Αλαμαννῶν) ἐκστρατείαν, καὶ λαμβάνει ὡς λείαν τὴν Σουηβίδα νεάνιδα Bissuba, τὴν ὁποίαν ἔπειτα ἀπελευθερώνει καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἀφιερώνει μίαν σειρὰν ὡραίων ποιημάτων του. Ἔλαβε πολλὰς τιμητικὰς θέσεις καὶ ἀπὸ τὸν Βαλεντινιανόν, καὶ ἀπὸ τὸν διάδοχον ἐκείνου Γρατιανὸν τὴν διοίκησιν τῆς Γαλλίας καὶ βραδύτερον ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὸν υἱόν του *Ἑσπέριον* καὶ τὴν τῆς Ἰταλίας, Ἰλλυρίας καὶ Ἀφρικῆς. Ὑποτίθεται ὅτι ὁ υἱὸς Ἑσπέριος ἀνεδείχθη εἰς τὴν διοίκησιν ἱκανώτερος τοῦ πατρὸς καὶ διὰ τοῦτο. διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι παραγκωνίζεται ὁ πατήρ, ἀνετέθη ἡ διοίκησις καὶ εἰς τοὺς δύο. Τέλος, τῷ 379, ἐδόθη εἰς τὸν Αὐσόνιον καὶ ἡ ὑπατεία, καὶ ἡ ἐκδήλωσις αὕτη τῆς ἐκτιμήσεως δι' ἕνα παλαιὸν διδάσκαλον ἦτο πολὺ μεγάλη εὐτυχία. Κατὸ τὸν χρόνον τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ Γρατιανοῦ ὁ Αὐσόνιος εὗρεν ἀρκετὸν τὸν καιρὸν νὰ ἀσχοληθῇ καὶ μὲ τὴν ποίησιν.

Μεταξὺ τῶν συγχρόνων του ὁ Αὐσόνιος ἐτύγχανε μεγάλης ὑπολήψεως, ἀκόμη καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος ὁ μέγας τὸν παρεκάλεσε νὰ τοῦ στείλῃ τὰ ποιήματά του.

Τὰ ποιήματά του ὁ Αὐσόνιος, ἀφοῦ τὰ συνέθετε, ἀπὸ μετριοφροσύνην ἐσυνήθιζε νὰ τὰ δίδῃ πρῶτον εἰς φίλους του, μὲ τὴν παράκλησιν νὰ τὰ κρίνουν καὶ ἂν τὰ εὕρισκον ἄξια δημοσιεύσεως, νὰ κάμουν, ἂν τυχὸν εἶχον, τὰς παρατηρήσεις των, ἄλλως νὰ τὰ καταστρέψῃ. Διὰ νὰ μὴ ἀπολεσθοῦν δὲ μεμονωμένως μόνον ἐκδιδόμενα καὶ κυκλοφοροῦντα, ἐφρόντισεν ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς πρὸ τοῦ 383 νὰ κάμῃ μίαν γενικὴν ὅλων του τῶν ἕως τότε συντεταγμένων ποιημάτων ἔκδοσιν. Ἀλλ' ὁ Αὐσόνιος καὶ νέα ποιήματα ἔγραψε μετὰ τὸ 383 καὶ ἀπὸ τὰ παλαιότερα ἐπεξειργάσθη μερικὰ ἐκ νέου.

Ὁ Αὐσόνιος ἔγραψε καὶ πεζὰ συγγράμματα, ἀλλὰ ἡ κυριωτέρα συγγραφικὴ δρᾶσίς του εἶναι τὰ ποιήματά του, ἂν καὶ ὁ ἴδιος εἰς τὸ προοίμιόν του (Ausonius lectori salutem) δηλοῖ ὅτι εἶναι γραμματικός, δηλυδὴ φιλόλογος, καὶ διδάσκαλος τῆς ρητορικῆς (rhetor) μόνον. Τὰ ποιήματά του δὲν εἶναι μακρά, διότι, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος, δὲν εἶχέ ποτε διάθεσιν νὰ ποιήσῃ μακρότερα ποιήματα. Πολλὰ εἶναι ἐπιγράμματα, καὶ ἐξ αὐτῶν πολλὰ μεταφράσεις ἐπιγραμμάτων τῆς ἑλληνικῆς Ἀνθολογίας.

Ἄλλα εἶναι ἀφιερώσεις βιβλίων καὶ ἐκδόσεις ἐν ποιητικῇ μορφῇ καὶ μνημονικοὶ στίχοι διὰ τὴν διδασκαλίαν. Ὁ ἴδιος ὁμιλῶν περὶ τῶν ἔργων του δηλοῖ αὐτὰ μὲ τὰς λέξεις libelli, poematia, epyllia, eclogae καὶ πρὸ πάντων opuscula, καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τίτλον ἐκδίδονται ὑπὸ τῶν νεωτέρων (βλ. ἔκδοσιν *Rud. Peiper*: Decimi Magni Ausoni Burdigalensis opuscula 1886). Ἡ ποίησις τοῦ Αὐσονίου εἶναι ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ποίησις μελετημένου ἀνθρώπου (docta), ὀλίγοι δ' εἶναι οἱ στίχοι του, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶναι καμωμένοι ἀπὸ στίχους καὶ φράσεις ἢ λέξεις τοῦ Πλαύτου ἢ Τερεντίου, Κατούλλου, Λουκρητίου, Βεργιλίου, Ὁρατίου, Τιβούλλου, Ὀβιδίου, Λουκανοῦ, Μαρτιαλίου, Στατιου, Ἰουβεναλίου, ἀκόμη καὶ τοῦ Κικέρωνος καὶ τῶν Πλινίων ἀμφοτέρων. Εἶχεν, ὡς φαίνεται, πολὺ μεγάλην μνήμην καὶ εὐχέρειαν νὰ χρησιμοποιῇ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, ὅπως τὴν ἔμαθε ἀπὸ τὰ συγγράμματα τῶν προγενεστέρων Λατίνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, εἰς στιχουργίαν ἰδικῶν του ποιημάτων. Ἐκτὸς τῶν ἐπιγραμμάτων σῴζονται καί: 25 ἐπιστολαὶ πρὸς τοὺς φίλους του Σύμμαχον καὶ Παυλῖνον καὶ πρὸς ἄλλους, ἐφημερίς (ephemeris), εἶδος ἡμερολογίου τοῦ ποιητοῦ, «parentalia», ἐπιγράμματα εἰς ἀποθανόντας συγγενεῖς, πατέρα, μητέρα, θεῖον, πάππον καὶ ἄλλους οἰκείους, μνημόσυνα ἐπιγράμματα εἰς ἀποθανόντας συναδέλφους του καθηγητὰς ἐν Βορδώ, «epitaphia» εἰς ἥρωας τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, Ἀγαμέμνονα, Μενέλαον, Αἴαντα, Ἀχιλλέα (ἐλλιπές), Ὀδυσσέα, Διομήδην, Ἀντίλοχον, Νέστορα, Πύρρον, Ἕκτορα, Δηίφοβον, ἐπικήδειον εἰς τὸν πατέρα του (epicedion in patrem), ὀλίγα κομψὰ ποιημάτια ἀναφερόμενα εἰς τὴν Σουηβίδα ἐκείνην νεάνιδα, ἡ ὁποία λέγει εἶναι δι' αὐτὸν delicium blanditiae ludus amor voluptas, ordo nobilium urbium, «Liber eclogarum», «De XII Caesaribus per Suetonium Tranquillum scriptiis», «Fasti consulares», «Periochae (δηλ. περιλήψεις) Iliadis et Odyssiae» (θεωρούμεναι ὡς νόθοι), «Ludus septem sapientum» ὅπου ἕκαστος σοφὸς ἀναπτύσσει τὸ γνωμικόν του, «Griphus ternarii numeri» «Technopaegnion» σειρὰ ποιημάτων μὲ μονοσυλλάβους λέξεις εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ εἰς τὸ τέλος τῶν στίχων, ὅπου ἡ τελευταία λέξις τοῦ προηγουμένου στίχου ἐπαναλαμβάνεται ὡς πρώτη τοῦ ἑπομένου καὶ ἡ τελευταία λέξις τοῦ τελευταίου στίχου εἶναι ἡ πρώτη του πρώτου, ὥστε ν' ἀποτελῆται κυκλοτερὴς ἅλυσις. ἢ αἱ μονοσύλλαβοι λέξεις εἶναι μόνον εἰς τὸ τέλος τῶν στίχων ἢ μόνον εἰς τὴν ἀρχὴν κ.ἄ.π., «Mosella» ὀνομαστὸν θελκτικὸν ποίημα ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξυμνεῖ τὰς καλλονὰς τῆς Μοσσέλας (Mosel σήμερον), παραποτάμου τοῦ Ρήνου, μὲ τὰ κρυστάλλινα νερά της, τοὺς ἰχθῦς, τοὺς μυθικοὺς θεούς της κ.λ.π.

['Εκδόσεις τοῦ Αὐσονίου ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω μνημονευθείσης τοῦ *Peiper* εἶναι καὶ ἡ τοῦ *K. Schenkl* 1883. Ἰδιαιτέρα ἔκδοσις τῆς Μοσέλλας μαζὶ μὲ τρία σχετικὰ ποιημάτια τοῦ Ἰταλοῦ ποιητοῦ Βεναντίου Ὁνωρίου Κλεμεντιανοῦ Φορτουνάτου ὑπὸ *Hosius*[2] 1909.] Θ. Α. Κ.

Ἀϋσσὲ ***Σεμερκανδιγὲ*** (Ayché Semercandiyé). Περιώνυμος ποιήτρια ἐκ Σαμαρκάνδης, ἀκμάσασα κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα μ.Χ. Τὰ ἔργα της κατέχουσιν ἔξοχον ἐν τῇ τουρκικῇ λογοτεχνίᾳ θέσιν.

Ἀϋσσὲτ - ***οὐλ*** - ***Κουρτουμπιγιὲ*** (Aychet-ul-Kurtubiyé). Ἄραψ λογοτέχνις, γεννηθεῖσα ἐν Κορδούῃ τῷ 1013 μ.Χ. Διεκρίθη διὰ τὰ φιλολογικά της ἔργα, συναμιλλώμενα πρὸς τὰ ὑπεροχώτερα τῆς ἀραβικῆς λογοτεχνίας προϊόντα. Α. Δ.

αὐστενίτης ἢ ***ὠστενίτης*** *[Μεταλλ.]*. Ἓν τῶν μεταλλογραφικῶν συστατικῶν τοῦ συστήματος σιδήρου καὶ ἄνθρακος, τῶν ὁρισθέντων διὰ τῶν μεταλλογραφικῶν ἐρευνῶν τῆς τελευταίας τριακονταετίας, κληθὲν οὕτω ἐκ τοῦ ὀνόματος ἑνὸς τῶν προαγαγόντων τὴν ἔρευναν ταύτην Ἄγγλου Sir William Roberts-Austen. Ὁ *αὐστενίτης* καλούμενος καὶ *μικτοὶ κρύσταλλοι* εἶναι ἡ ἐν ὑψηλῇ θερμοκρασίᾳ σταθερὰ κατάστασις τοῦ στερεοῦ διαλύματος *σιδήρου* γ εἰς ἀλλοτροπι-

Digitized by Google

κὴν κατάστασιν καὶ ἀντιστοιχοῦσαν εἰς τὴν θερμοκρασίαν ταύτην, καὶ *σιμεντίτου*, ἤτοι ἀνθρακούχου σιδήρου Fe_8C. Τὸ στερεὸν διάλυμα ἀποτελούμενον ἐκ μικτῶν κρυστάλλων, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἑτέρα ὀνομασία, ἔχει σύστασιν ποικίλην εἰς ἄνθρακα, ἀπὸ 0 ἕως 1,7 %. Ὁ αὐστενίτης διακρίνεται μικροσκοπικῶς, καθότι τὰ ἀντιδραστήρια χρωματίζουσιν αὐτὸν ἰσχυρότερον τοῦ σιμεντίτου. Μόνος παρουσιάζεται πολλάκις εἰς μεγάλους κόκκους καὶ οὐδέποτε ὑφίσταται παρουσίᾳ τοῦ φερ-

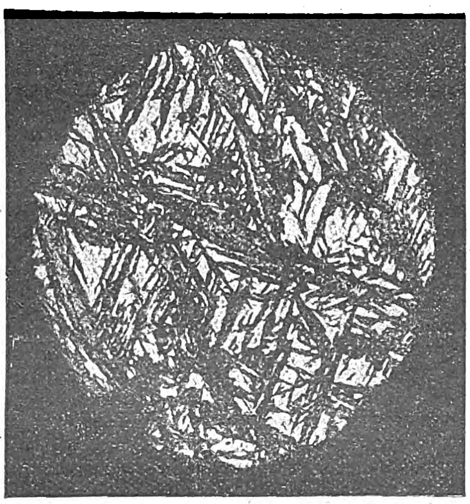

Αὐστενίτης (λευκὸν) καὶ Μαρτενσίτης (φαιόν).
[Χάλυψ 1.3 % ἄνθρακος, ὑποστὰς βαφὴν ἀπὸ 1180° εἰς ὕδωρ 0°. Μεγέθυνσις 365.]

ρίτου καὶ σιμεντίτου. Ὑπάρχει κανονικῶς μόνον εἰς θερμοκρασίαν ἄνω τῶν 725° (θερμοκρασίαν μεταβολῆς τοῦ σιδήρου β εἰς σίδηρον γ). Ἡ αὐστενιτικὴ κατάστασις τοῦ μίγματος σιδήρου καὶ ἄνθρακος δύναται νὰ συλληφθῇ ἐν τῇ συνήθει θερμοκρασίᾳ μόνον ἐξαιρετικῶς καὶ ἐν συνυπαρξίᾳ μετὰ μαρτενσίτου διὰ καταλλήλου θερμικῆς κατεργασίας, ἢ τῇ βοηθείᾳ δευτερευουσῶν προσμίξεων ὡς μαγγανίου ἢ νικελίου εἰς μεγάλην ἀναλογίαν. Ἄλλως κατὰ τὴν ψῦξιν ἀναλόγως τῆς θερμικῆς κατεργασίας ὁ αὐστενίτης μεταβάλλεται εἰς *φερρίτην* καὶ *περλίτην*, καὶ (διὰ βαφῆς) εἰς *μαρτενσίτην, τρουστίτην, σορβίτην* κτλ. Ὁ αὐστενίτης εἶναι τὸ μαλακτότερον καὶ μαλακώτερον τῶν ἄνω ἀναφερομένων μεταλλογραφικῶν συστατικῶν τοῦ χάλυβος. θ. χ.

αὐστηρός,—*ά,—όν*· στρυφνός, τραχύς, δριμύς: «στρυφνὰ καὶ αὐστηρὰ λάχανα», «αὐστηρὸς οἶνος» (ἀρχ.)· || σκληρός, ἄτεγκτος, ἀνεπιεικής, λατ. **severus**: «αὐστηρὸς δικαστής,—πατήρ,—διδάσκαλος κττ.»· || «ἤθη αὐστηρά», «βίος αὐστηρός»; ὁ τραχύς, ὁ ἐχόμενος τῆς παραδόσεως.—Ἐπίρ. ***αὐστηρῶς***.—Ἀφηρημ. οὐσ. ***αὐστηρότης***.

Αὐστινέλλα (ἡ) (**Austinella**) *[Παλαιοζῳολ.]*. Ὑπογένος ἀνῆκον εἰς τὸ γένος *πλεκτορθὶς* τῶν βραγχιοπόδων μαλακιοειδῶν ζῴων. Λείψανα εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς σιλουρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος γ. κ. γ.

Αὐστραλασία *[Γεωγρ.]*. Τὸ ὄνομα τοῦτο δίδεται εἰς ὁμάδα νήσων τῆς Ὠκεανίας ἀποτελουμένην ἐκ τῆς Αὐστραλίας, τῆς Νέας Ζηλανδίας καὶ τῆς Νέας Γουϊνέας.

Αὐστραλία. Ἡ μεγαλυτέρα νῆσος τῆς ὑδρογείου, κειμένη εἰς τὸ νοτιοανατολικὸν τμῆμα τοῦ ἀνατολικοῦ ἡμισφαιρίου καὶ ἀποτελοῦσα μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν νήσων τὴν μίαν τῶν πέντε ἠπείρων τῆς Γῆς, τὴν Ὠκεανίαν. Ἔχει ἔκτασιν 7.635.956 τετρ. χιλιομετ. καὶ πληθυσμὸν 5.221.954 κατοίκων (1921) καὶ εἶναι διῃρημένη εἰς ἓξ πολιτείας, αἱ ὁποῖαι ὅλαι μαζὶ ἀποτελοῦσι τὴν «*Ὁμόσπονδον Πολιτείαν τῆς Αὐστραλίας*» (**Commonwealth of Australia**), ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Μ. Βρεττανίας. Εἰς τὴν Αὐστραλιανὴν ὁμοσπονδίαν περιλαμβάνεται καὶ ἡ πολιτεία τῆς νοτίως κειμένης νήσου *Τασμανίας* ὡς καὶ ἡ *Ἀνατολικὴ Νέα Γουϊνέα* καὶ τινες ἄλλαι μικραὶ νῆσοι.

Θυρεὸς καὶ σημαία τῆς Αὐστραλιανῆς ὁμοσπονδίας.

Διὰ τοῦ ὀνόματος *Αὐστραλία*, τὸ ὁποῖον παράγεται ἐκ τοῦ λατ. **australis** καὶ σημαίνει νότιος (χώρα), ἐδηλοῦτο ἄλλοτε ὁλόκληρος ἡ νησιωτικὴ χώρα ἡ ἐκτεινομένη νοτίως τῆς Ἀσίας καὶ ἡ ὁποία ἐνομίζετο ὅτι ἔφθανε μέχρι τῆς Ν. Ἀμερικῆς, πρὸς Α. καὶ τοῦ Ν. Πόλου πρὸς Ν. Μετὰ τὴν ἐξερεύνησιν ὅμως τοῦ νησιωτικοῦ τούτου συμπλέγματος, τὸ ὄνομα *Αὐστραλία* ἐχρησιμοποιήθη ὡς ὀνομασία τῆς μεγίστης μόνον τῶν νήσων αὐτοῦ· τὸ λοιπὸν μέρος διῃρέθη εἰς τρεῖς μεγάλας ὁμάδας, τὴν **Μελανησίαν**, τὴν **Μαλαισίαν** καὶ τὴν **Πολυνησίαν**, αἵτινες, ὁμοῦ μετὰ τῆς Αὐστραλίας, ἀποτελοῦσι τὴν ἤπειρον **Ὠκεανίαν** (βλ. τὰς λ.). Ἡ Αὐστραλία ὠνομάζετο παλαιότερον καὶ *Νέα Ὀλλανδία*, ὡς ἀνακαλυφθεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Ὀλλανδῶν. χ. δ.

—[ΓΕΩΛΟΓ.] Ἡ γεωλογικὴ δομὴ τῆς Αὐστραλίας δὲν εἶναι ἀκόμη τελείως καὶ λεπτομερῶς μελετημένη. Πλεῖστα σημαντικὰ κενὰ ὑπάρχουν εἰς τὰς σχετικὰς γνώσεις ἡμῶν. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐρευνῶν προκύπτουν τὰ ἀκόλουθα.

Ἡ Αὐστραλία εἶναι κατὰ τὸ μέγιστον μέρος ἀρχαία χέρσος, καὶ μόνον παρὰ τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν καὶ εἰς τὰ βόρεια (Νέα Γουϊνέα) περικρασπεδοῦται ὑπὸ νεωτέρων τὴν ἡλικίαν πτυχωσιγενῶν ὀρέων.

Εἰς τὴν γεωλογικὴν κατασκευὴν τῆς Αὐστραλίας συμμετέχουν πετρώματα σχηματισθέντα καθ᾽ ὅλους τοὺς γεωλογικοὺς αἰῶνας. Οὕτω:

1) *Ἀζωϊκὰ* ἢ *ἀρχαϊκὰ* πετρώματα (κρυσταλλοσχιστώδη) τῶν παναρχαίων ὀροσειρῶν, καταλαμβάνουν τὸ δυτικὸν ἓν τρίτον τῆς ὅλης Αὐστραλίας. Αἱ πτυχαὶ τῶν ὀροσειρῶν τούτων ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον (βλ. λ. ***ἀζωϊκὸς αἰών***).

2) Κατὰ τὸν *παλαιοζωϊκὸν αἰῶνα* ἐσχηματίσθησαν: α΄) κατὰ τὴν *κάμβριον* περίοδον, ἀσβεστόλιθοι ἐν νοτίῳ Αὐστραλίᾳ (δυτικῶς τῆς Ἀδελαΐδος) καὶ ψαμμῖται, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Κιμπερλέϋ (βόρειον τμῆμα τῆς δυτικῆς Αὐστραλίας) καὶ πέραν μέχρι τῆς δυτικῆς Κουηνσλανδίας· β΄) κατὰ τὴν *σιλούριον* περίοδον, σχιστόλιθοι, φέροντες ἀπολιθωμένους γραπτολίθους, οἱ ὁποῖοι ἀπαντῶνται σήμερον εἰς τὴν δυτικὴν καὶ ἀνατολικὴν ὑψηλὴν χώραν τῆς Βικτωρίας, καθὼς καὶ εἰς τὴν νότιον Νέαν-Νότιον Οὐαλλίαν. Ἐπίσης εἰς τὴν Νέαν-Νότιον Οὐαλλίαν καὶ εἰς τὴν Κουηνσλανδίαν ἐσχηματίσθησαν καὶ ψαμμῖται καὶ ἀσβεστόλιθοι μετ᾽ ἀργιλικῶν σχιστολίθων· γ΄) κατὰ τὴν *δεβόνιον* περίοδον ἐσχηματίσθησαν πετρώματα, συναντώμενα εἰς τὰ ΝΑ., ἐν Νέᾳ Νοτίῳ Οὐαλλίᾳ, Βικτωρίᾳ κ. τ. λ.· δ) κατὰ τὴν *λιθανθρακοφόρον* περίοδον ἐσχηματίσθησαν πετρώματα, συναντώμενα εἰς τὰ ἀνατολικὰ τῆς Αὐστραλίας. Ταῦτα ἄλλοτε μὲν εἶναι θαλασσογενῆ, περικλείοντα ἀπολιθωμένα βραγχιόποδα, ὁτὲ δ᾽ εἶναι λιμνογενῆ μὲ ἀπολιθωμένα φυτικὰ γένη, ὡς π. χ. ἀστεροκαλαμίτας, λεπιδόδενδρα κτλ.· ε) ἀσυμφώνως ἐπ᾽ αὐτῶν ἐπικάθηνται τὰ στρώματα τῆς *περμίου* περιόδου, τὰ ὁποῖα εἶναι λιμνο-ποταμογενῆ; φέροντα λιθάνθρακας, φέρουν δ᾽ ἴχνη ἐπικρατήσεως καὶ ἐξαπλώσεως παγετώνων.

3) Στρώματα τοῦ *μεσοζωϊκοῦ* αἰῶνος εὑρίσκονται, ἐκ τῆς *ἰουρασίου καὶ κρητιδικῆς περιόδου*, καλύπτοντα ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Αὐστραλίας τὸ βαθύπεδον, τὸ ὁποῖον κλίνει πρὸς τὴν λίμνην Ἔϋρη ὡς καὶ τὸ ἀρδευόμενον ὑπὸ τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ ποταμοῦ Ντάρλιγκ. Ἐπίσης σποραδικῶς συναντῶνται παρὰ τὴν πόλιν Σίδνεϋ καὶ ἐπὶ τῆς χερσονήσου Ἄρνχεμ εἰς στενὴν ταινίαν κατὰ τὴν δυτικὴν αὐτῆς πλευράν.

4) Στρώματα τοῦ *καινοζωϊκοῦ αἰῶνος* ἀπαντῶνται: α΄) τῆς *ἠωκαίνου* ὑποπεριόδου εἰς τὴν νότιον καὶ δυτικὴν παραλίαν, φέροντα ἀπολιθωμένους νουμμουλίτας· β΄) τῆς *ὀλιγοκαίνου* ὑποπεριόδου, θαλασσογενῆ ἀποθέματα· γ΄) τῆς *μειοκαίνου*, θαλασσογενῆ ἐπίσης ἀποθέματα εἰς τὴν νότιον Αὐστραλίαν· δ΄) *τεταρτογενῆ* τέλος στρώματα ἀπαντῶνται κατὰ τὰ νότια τοῦ κόλπου Καρπεντάρια εἰς μικρὰν ἔκτασιν. Κατὰ τόπους τέλος ἀπαντῶνται βασικὰ ἐκρηξιγενῆ πετρώματα ὑπὸ μορφὴν καλυμμάτων. Ἐνεργὰ ὅμως ἡφαίστεια δὲν ὑπάρχουν. Ἡ σεισμικὴ ἐπίσης ἐνέργεια εἶναι ἀσήμαντος.

Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω συνάγεται ἡ ἀκόλουθος γεωλογικὴ ἱστορία καὶ ἐξέλιξις τῆς Αὐστραλίας:

Μετὰ τὴν πτύχωσιν καὶ τὸν σχηματισμὸν τῶν παναρχαίων, ἐκ κρυσταλλοσχιστωδῶν πετρωμάτων ἀποτελουμένων, ὀροσειρῶν, μέρη τῆς Αὐστραλίας ἐθαλάσσευον κατὰ τὰς διαφόρους περιόδους τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Τὸ ὑπόλοιπον τμῆμά της—καὶ ἰδίᾳ τὰ δυτικὰ δύο τρίτα—ἀπετέλουν μέρος μιᾶς μεγάλης ξηρᾶς, ἡ ὁποία καθ᾽ ὅλον τὸν παλαιοζωϊκὸν αἰῶνα (ἀπὸ τῆς δεβονίου περιόδου ἰδίᾳ) κατελάμβανε ὁλόκληρον σχεδὸν τὸ νότιον ἡμισφαίριον. Ἡ μεγάλη αὐτὴ ξηρά, ὀνομασθεῖσα ὑπὸ τῶν γεωλόγων καὶ τῶν παλαιογεωγράφων «*ἤπειρος Γκοντβάνα*», περιελάμβανε μεγάλα τμήματα τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἐξετείνετο, πρὸς Ἀνατολὰς μὲν διὰ τῆς Συρίας, Ἀραβίας, τῶν Ἰνδιῶν μέχρι καὶ τῆς Αὐστραλίας, πρὸς δυσμὰς δὲ μέχρι τῆς νοτίου Ἀμερικῆς (πλὴν τοῦ δυτικοῦ τμήματός της). Ἡ ἤπειρος Γκοντβάνα—κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἑνιαία—ἐξηκολούθει νὰ ὑπάρχῃ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος (κατά τινας μέχρι καὶ τῆς ἰουρασίου περιόδου τοῦ αἰῶνος τούτου).

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος—ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὴν πέρμιον περίοδον—οἱ παγετῶνες ἐκάλυψαν τὴν τότε χέρσον τῆς Αὐστραλίας, ὅπως δεικνύουν σχηματισμοὶ καὶ ἀποθέματα παγετώνων, εὑρισκόμενα εἰς διάφορα μέρη τῆς ἠπείρου. Οἱ παγετῶνες κατήρχοντο μέχρι τῆς θαλάσσης.

Κατὰ τὴν τριάσιον περίοδον τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος ἡ Αὐστραλία ἀπετέλει ὁλόκληρος σχεδὸν μίαν ἤπειρον χωριστὴν καὶ κατὰ τὸν ὑπόλοιπον μεσοζωικὸν καὶ τὸν καινοζωικὸν αἰῶνα τμήματα μόνον μεγάλα αὐτῆς ἐθαλάσσευον.

Κατὰ τὴν πλειστόκαινον τέλος περίοδον—καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν παγετώνων—ἡ Αὐστραλία ἐκαλύφθη πάλιν ὑπὸ παγετώνων (Ἄλπεις τῆς Βικτωρίας καὶ τῆς Νέας-Νοτίου Οὐαλλίας). Τὰ ὅρια, μέχρι τῶν ὁποίων ἐξετείνοντο οἱ παγετῶνες οὗτοι, εὑρίσκοντο 1000 μέτρα περίπου χαμηλότερον ἀπὸ τὰ σημερινά. Κατ᾽ αὐτὴν τὴν ἐποχὴν κατῴκουν τὴν ἤπειρον καὶ οἱ πρόγονοι τῶν σημερινῶν ἰδιαζόντων ζῴων. Οὕτως ἐκ τῶν μαρτυποφόρων ἔζων μορφαί, τῶν ὁποίων τὸ μέγεθος ἦτο σημαντικῶς μεγαλύτερον τοῦ τῶν σημερινῶν, ὅπως π.χ. ὁ θυλακολέων (ἔχων μέγεθος σημερινοῦ λέοντος), ὁ διπροτόδους, κτλ. Ἔζων ἐπίσης οἱ μεγαλύτεροι εἰς μέγεθος πρόγονοι τῶν σημερινῶν μονοτρημάτων. Ἐπίσης οἱ πρόγονοι τῶν σημερινῶν ἀπτέρων πτηνῶν τοῦ ἐμοῦ (δρομαῖος) καὶ κίβι (ἀπτέρυξ) ἔζων τότε μὲ γιγαντιαίας μορφάς, ὡς π.χ. οἱ μόαι (δινόρνις, παλαπτέρυξ).

Μεταλλεύματα. Εἰς τὴν ὕπαρξιν τῶν βασικῶν ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων ὀφείλεται καὶ ἡ γένεσις καὶ παρουσία διαφόρων σπουδαίων μεταλλευμάτων ἐν Αὐστραλίᾳ. Οὕτω πλούσια ὀρυχεῖα χαλκοῦ ὑπάρχουν παρὰ τὴν Κάπουνδα καὶ Οὐαλλάρου, κειμένην ἐπὶ τῶν κλιτύων τῶν ὀρέων Φλίντερς εἰς τὴν νότιον Αὐστραλίαν. Ἐπίσης κασσίτερος καὶ χρυσὸς παρουσιάζονται εἴς τινα μέρη. Πλούσια ὀρυχεῖα χρυσοῦ ἀνεκαλύφθησαν τῷ 1851 ἐπὶ τῶν Αὐστραλιανῶν Ἄλπεων καὶ τῷ 1886 εἰς τὰ δυτικὰ μέρη τῆς ἠπείρου. γ. κ. γ.

—[ΦΥΣ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Αὐστραλία ἔχει συμπαγὲς ᾠοειδὲς σχῆμα καὶ ὁρίζεται πρὸς Β ὑπὸ τῆς θαλάσσης Ἀραφοῦρα, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ καὶ πρὸς Ν καὶ Δ. ὑπὸ τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ. Τὴν γεωγραφικήν της θέσιν καθορίζουσιν αἱ ἑξῆς συντεταγμέναι: πρὸς Β. 10° 47′ νοτίου πλάτ. (ἀκρ. Ὑὸρκ ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου χερσονήσου), πρὸς Ν. 39° 11′ νοτίου πλάτ. (ἀκρ. Οὐΐλσον ἐν Βικτωρίᾳ), πρὸς Α. 153° 16′ ἀνατ. μηκ. Γκρήνουΐτς (ἀκρ. Μπάϋρον τῆς νοτίου νέας Οὐαλίας) καὶ πρὸς Δ. 110° 56′ ἀνατ. μηκ. (ἀκρ. Στὴπ τῆς Δυτικῆς Αὐστραλίας).

Ἡ νῆσος εὑρίσκεται σχεδὸν ἀπομεμονωμένη μεταξὺ δύο ὠκεανῶν, τοῦ Εἰρηνικοῦ πρὸς Α καὶ τοῦ Ἰνδικοῦ πρὸς Δ, οἱ ὁποῖοι ἑνοῦνται πρὸς Ν. μὲν διὰ τοῦ *πορθμοῦ τοῦ Μπὰς* τοῦ σχηματιζομένου μεταξὺ τῆς Ν.ΝΑ. αὐστραλιανῆς ἀκτῆς καὶ τῆς νοτίως κειμένης νήσου Τασμανίας, πρὸς Β δὲ διὰ τοῦ *στενοῦ τοῦ Τόρρες* μεταξὺ τῆς Β.ΒΑ. ἀκτῆς καὶ τῆς νήσου νέας Γουϊνέας, ἑνοῦντος τὸν Εἰρηνικὸν μετὰ τῆς θαλάσσης Ἀραφοῦρα, καὶ διὰ τῆς στενῆς *θαλάσσης τοῦ Τιμόρ*, μεταξὺ τῆς Β.ΒΔ. ἀκτῆς καὶ τῆς ἀπέναντι νήσου Τιμόρ, ἑνούσης τὸν Ἰνδικὸν μετὰ τῆς θαλάσσης Ἀραφοῦρα.

Ἀκτογραφία. Αἱ ἀκταὶ τῆς Αὐστραλίας δὲν παρουσιάζουν ὡς πρὸς τὴν μορφολογίαν μεγάλας κολπώσεις καὶ προεξοχάς. Ἡ μᾶλλον κολπουμένη σχετικῶς ἀκτὴ εἶναι ἡ βόρειος, ὅπου ἡ χερσόνησος τῆς Ὑόρκης, ὁ κόλπος τῆς Καρπενταρίας, ἡ Γῆ τοῦ Ἄρνχεμ κλπ. Ἀξιόλογος ἐπίσης εἶναι ὁ εἰς τὴν νοτίαν ἀκτὴν ἁπλούμενος μέγας ἀναπεπταμένος Αὐστραλιανὸς κόλπος. Ἡ παραλία εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου σχεδὸν χθαμαλὴ πλὴν τῶν νοτιοανατολικῶν ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ ἀκτῶν, ὅπου τερματίζονται αἱ ὀροσειραὶ τῶν Αὐστραλιανῶν Ἄλπεων καὶ τῶν Κυανῶν ὀρέων.

Πλησίον τῆς Αὐστραλίας δὲν ὑπάρχουν μεγάλαι νῆσοι ἢ συμπλέγματα, πλὴν τῆς *Τασμανίας* πρὸς Ν.ΝΑ, ἡ ὁποία γεωλογικῶς ἀποτελεῖ φυσικὴν αὐτῆς συνέχειαν καὶ ἀπὸ τῆς ὁποίας χωρίζεται διὰ τοῦ *πορθμοῦ τοῦ Μπάς*, καὶ τινων ἄλλων μικρῶν νησίδων καὶ συμπλεγμάτων, ἐξ ὧν ἀξιομνημόνευτος εἶναι ἡ μακρὰ σειρὰ τῶν κοραλλιογενῶν νησίδων ἡ καλουμένη Great Barrier (=Μέγας φραγμός), ἡ ὁποία πλαισιώνει ὁλόκληρον τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν τῶν Κοραλλίων ΒΑ ἀκτὴν ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Ὑὸρκ μέχρι τοῦ τροπικοῦ τοῦ Αἰγόκερω πρὸς Ν. Πρὸς Β ἡ Αὐστραλία προσεγγίζει τὴν νῆσον Νέαν Γουϊνέαν, ἔναντι τοῦ ἀκρωτηρίου Ὑόρκ, καὶ τὴν νῆσον Τιμόρ, ἀπὸ τῶν ὁποίων ὅμως χωρίζεται διὰ τοῦ *στενοῦ τοῦ Τόρρες* ἀπὸ τὴν πρώτην καὶ διὰ τῆς στενῆς *θαλάσσης τοῦ Τιμόρ*, ἀπὸ τὴν δευτέραν.

Τὰ κυριώτερα ἀκρωτήρια, κόλποι καὶ νησῖδες εἶναι τὰ ἑξῆς:

Ἀνατολικαὶ ἀκταί. Εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτήν, πρὸς τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανόν, ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Ὑόρκης (τοῦ βορειοτέρου) μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου *Χόου* (τοῦ τελευταίου πρὸς Ν. ἐπὶ τοῦ Εἰρη-

Digitized by Google

νικοῦ), ἡ ἀκτὴ δὲν παρουσιάζει παρὰ μικρὰ ἀκρωτήρια καὶ κολπώσεις, ἔχει ὅμως μέγαν ἀριθμὸν ἀσφαλῶν φυσικῶν λιμένων, ἰδίως εἰς τὴν Ν. Νέαν Οὐαλλίαν, οἱ ὁποῖοι σπανίζουν εἰς τὰς ἄλλας ἀκτάς. Τὸ βορειότερόν της τμῆμα, τὸ βρεχόμενον ὑπὸ τῆς θαλάσσης τῶν Κοραλλίων, εἶναι περιφραγμένον ὑπὸ τῆς μακρᾶς σειρᾶς τῶν κοραλλιογενῶν νησίδων τοῦ *Μεγάλου Φραγμοῦ* καὶ καθίσταται ἐπικίνδυνον εἰς τοὺς ναυτιλλομένους. Παρουσιάζει ὅμως τοὺς ἑξῆς ἀσφαλεῖς διέκπλους: τοῦ *Κούκ*, τῆς *Τριάδος* καὶ τοῦ *Φλίντερς* πρὸς Β. καὶ τοῦ *Αἰγόκερω* καὶ τοῦ *Κούρτις* πρὸς Ν. Τὰ μεγαλύτερα ἀκρωτήρια εἶναι ἀπὸ Β. πρὸς Ν.: *Ὑόρκης, Μέλβιλλ, Φράττερν, Κλέβελαντ, Κονγουάϋ, Τάουνσεντ, Μπάϋρον* (Βύρωνος) (τὸ ἀνατολικώτερον) καὶ *Χόον*. Μεγάλοι δὲ κόλποι εἶναι: τῆς *Πριγκιπίσσης Καρλόττας, Μπούλιγκ Γκρήν, Μόρετον* (εἰς τὸν μυχὸν τοῦ ὁποίου ἡ πρωτεύουσα τῆς Κούηνσλαντ Μπρισμπὰν) καὶ *Μπότανυ Μπαίϋ*. Μεγάλαι νησῖδες παρὰ τὴν ἀκτὴν εἶναι αἱ: *Λιζάρντ, Χίντσινμπρουκ, νῆσοι Κούμπερλαντ* καὶ *Φράζερ*.

Νότιαι ἀκταί: Εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Νοτίου Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ παραλίαν ἀπὸ τοῦ ἀκρ. *Χόον* μέχρι τοῦ ἀκρ. *Ἀντρκαστώ*, ἡ ἀκτὴ ἔχει σχῆμα τόξου, σχηματίζουσα τὸν ἀναπεπταμένον μέγαν *Αὐστραλιανὸν κόλπον*. Τὰ μεγαλύτερα ἀκρωτήρια ἀπὸ Α. πρὸς Δ. εἶναι: *Οὐΐλσον, Ὀτγουάϋ, Οὐέστ, ἀκρωτήριον τῆς Καταστροφῆς, Οὐϊντμπέϋ καὶ Ἀντρκαστώ*. Κόλποι μεγάλοι σχηματίζονται οἱ ἑξῆς: 1) Ὁ μέγας κολπίζων λιμὴν *Φίλιπ*, μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Οὐΐλσον καὶ Ὀτγουάϋ, εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁποίου ἡ μεγάλη πόλις Μέλμπουρν (ἀπέναντι τοῦ κόλπου ἐκτείνεται ἡ μεγάλη νῆσος Τασμανία, σχηματίζουσα μετὰ τῆς Αὐστραλιανῆς ἀκτῆς τὸ *στενὸν τοῦ Μπάς*, κλειόμενον ἑκατέρωθεν διὰ τῶν νήσων *Φλίντερς* πρὸς Α καὶ *Κίνγκ* πρὸς Δ). 2) Ὁ κόλπος τῆς *Συναντήσεως*. 3) Ὁ κόλπος τοῦ *Ἁγ. Βικεντίου*, δεξιᾷ τοῦ ἀκρωτηρίου Οὐέστ, κλειόμενος ὑπὸ τῆς μεγάλης νήσου *Καγκαρού*. 4) Ὁ κόλπος *Σπένσερ*, βαθέως εἰσχωρῶν εἰς τὴν ἀκτήν, μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Οὐέστ καὶ Καταστροφῆς. 5) Ὁ μέγας ἀναπεπταμένος *Αὐστραλιανὸς κόλπος* μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Οὐϊντμπέϋ καὶ τοῦ ἀρχιπελάγους τῶν νησίδων τῆς *Ἀναζητήσεως*, σχηματίζων ἄλλους μικροτέρους κόλπους τούς: *Ἄνξιους Μπαίϋ καὶ Στρῆκυ Μπαίϋ*. 6) Ὁ κόλπος τῆς *Ἐλπίδος* πρὸς Δ. τῶν νησίδων τῆς Ἀναζητήσεως.

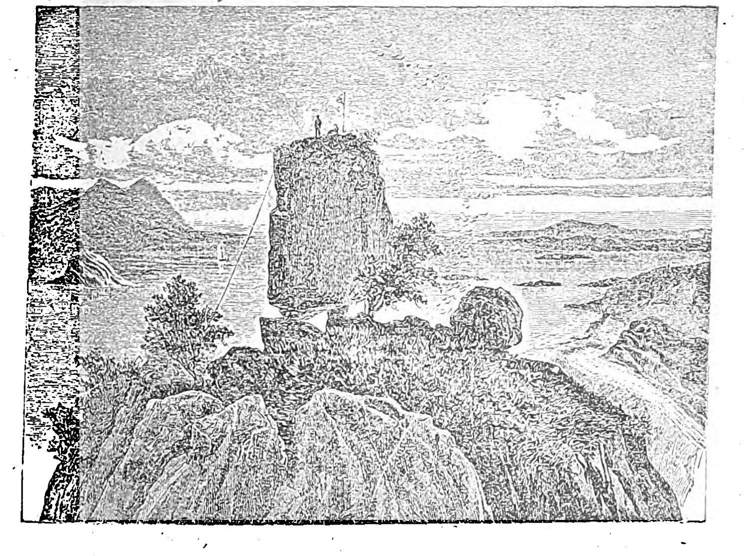

Ἡ ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ ἀκτή.
[Βράχος ἐντὸς τοῦ λιμένος τῆς Μπόουεν.]

Δυτικαὶ ἀκταί: Καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ δυτικὴ παραλία, ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου *Ἀντρκαστὼ* μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου *Λεβέκ*, ἐπὶ τῆς χερσονησιζούσης Γῆς τοῦ Νταμπιέ, εἶναι ἐπίσης χθαμαλὴ καὶ χωρὶς πολλὰς διακυμάνσεις. Τὰ μεγαλύτερα ἀκρωτήριά της, μετὰ τὸ Ἀντρκαστὼ ἀπὸ Ν. πρὸς Β. εἶναι: *Λιοῦβιν, Στήπ* (τὸ τελευταῖον, πρὸς Δ.), *Βορειοδυτικὸν ἀκρωτήριον* καὶ *Λεβέκ*. Μεγάλοι κόλποι σχηματίζονται οἱ: κόλπος τοῦ *Γεωγράφου*, κόλπος τοῦ *Ρέκουϊν*, κλειόμενος ὑπὸ τῆς νησῖδος *Ντϊρκ Χάρτογκ*, φυσικῆς συνεχείας τοῦ ἀκρωτηρίου Στήπ, κόλπος *Ἔξμουθ* καὶ κόλπος τοῦ *Ραίμπσκ*.

Βόρειαι ἀκταί: Ἡ πρὸς τὴν θάλασσαν Ἀραφοῦρα βόρειος παραλία, ἀπὸ τοῦ ἀκρ. *Λεβὲκ* μέχρι τοῦ ἀκρ. *Ὑόρκ*, ἀποτελεῖται ἐκ τεσσάρων μεγάλων χερσονησιζουσῶν ἐκτάσεων, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐκ Δ. πρὸς Α: 1) *Γῆ τοῦ Νταμπιέ*. 2) Ἡ πρὸς τὴν θάλασσαν προέκτασις τοῦ *Κιμπερλέϋ*. 3) *Γῆ τοῦ Ἄρνχεμ* καὶ 4) *Χερσόνησος τῆς Ὑόρκης*, ἐπὶ τῶν ὁποίων σχηματίζονται τὰ κάτωθι μεγάλα ἀκρωτήρια: *Λεβέκ*, ἐπὶ τῆς Γῆς τοῦ Νταμπιέ, *Βολταίρου, Μπουζαινβίλλ* καὶ *Ταλμπό*, ἐπὶ τοῦ Κιμπερλέϋ, *Φόρντ, Κούρσυ, Βίλμπερφορς, Ἄρνχεμ* καὶ *Γκρέϋ* ἐπὶ τῆς Γῆς τοῦ Ἄρνχεμ καὶ τέλος τὸ ἀκρωτήριον *Ὑὸρκ* ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου χερσονήσου. Κόλποι μεγάλοι σχηματίζονται: 1) *Κίνγκ Σόουντ*, πρὸς Α τῆς Γῆς τοῦ Νταμπιέ, 2) *Καίμπριτζ*, πρὸς Α. τοῦ Κιμπερλέϋ, 3) Κόλπος τοῦ *Βὰν Ντῆμεν* ἐπὶ τῆς Γῆς τοῦ Ἄρνχεμ, κλειόμενος πρὸς Β. ὑπὸ τῆς νήσου *Μέλβιλλ* καὶ τῆς παρ' αὐτὴν *Μπάτχουρστ* μετὰ τῶν ὁποίων σχηματίζει τοὺς πορθμοὺς *Κόμπουργκ* πρὸς Α καὶ *Κλάρενς* πρὸς Δ. 4) Μέγας κόλπος τῆς *Καρπενταρίας* μεταξὺ τῆς Γῆς τοῦ Ἄρνχεμ καὶ τῆς χερσονήσου τῆς Ὑόρκης, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν πολλαὶ νησῖδες, ἐξ ὧν σπουδαιότεραι εἶναι: ἡ *Γκρούτ Αϊλαντ* καὶ αἱ νῆσοι *Οὐελλεσλέϋ*.

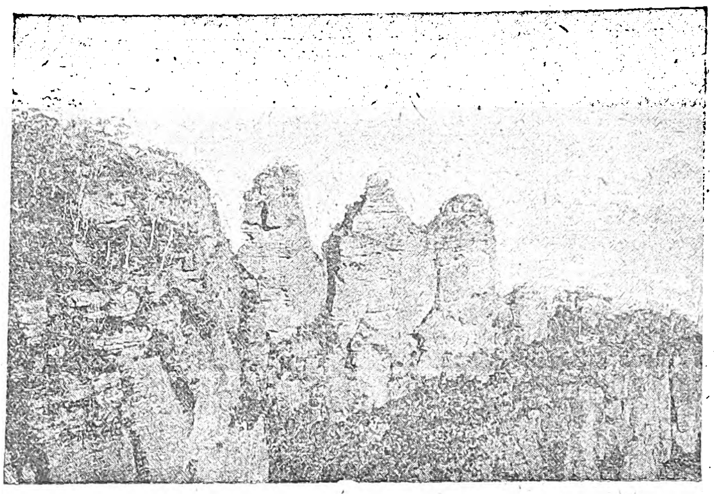

Τὰ ὄρη τῆς Ἀνατολικῆς παραλίας.
[Αἱ «Τρεῖς ἀδελφαί» ἐπὶ τῶν Αὐστραλιανῶν ὀρέων.]

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους. Ἡ Αὐστραλία ὀρεογραφικῶς δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τρεῖς διακεκριμένας περιοχάς: 1) Εἰς τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν ὀρέων κατὰ μῆκος τῆς ἀνατολικῆς ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ ἀκτῆς, ἡ ὁποία διήκει σχεδὸν ἀπὸ τῆς χερσονήσου Ὑὸρκ μέχρι τοῦ ΝΑ ἄκρου τῆς νήσου. 2) Εἰς τὸ ἐκτεταμένον ὑψίπεδον τὸ καλῦπτον ὁλόκληρον τὸ τμῆμα τῆς νήσου πρὸς Δ τῆς νοητῆς γραμμῆς μεταξὺ τῶν κόλπων Καρπενταρίας πρὸς Β καὶ Σπένσερ, πρὸς Ν πλέον τοῦ ἡμίσεος δηλαδὴ τῆς ὅλης Αὐστραλίας· καὶ 3) εἰς τὴν ἐντελῶς πεδινὴν χώραν τὴν περικλειομένην μεταξὺ τῶν ὀροσειρῶν τοῦ Εἰρηνικοῦ πρὸς Α καὶ τοῦ ὑψηπέδου πρὸς Δ. Τὰς τρεῖς ταύτας περιοχὰς θὰ ἐξετάσωμεν χωριστά.

Ἀνατολικαὶ ὀροσειραί. Εἰς αὐτὰς ὑψοῦνται αἱ μεγαλύτεραι κορυφαὶ τῆς νήσου, αἱ ὁποῖαι ὅμως δὲν ὑπερβαίνουν τὰ 2250 μέτρα. Ἀποτελοῦσι σειρὰν διακεκριμένων ὀροσυστάδων ἐχουσῶν ἴδιον ὄνομα, αἱ ὁποῖαι εἶναι: Αἱ *Αὐστραλιαναὶ Ἄλπεις*, ἡ μεγαλυτέρα ὀροσειρὰ τῆς Αὐστραλίας, κατέχουσα τὸ ΝΑ ἄκρον αὐτῆς μεταξὺ τῶν πολιτειῶν Βικτωρίας καὶ νοτίου Νέας Οὐαλλίας. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφή των εἶναι τὸ ὄρος *Κοσκιοῦσκο* (2250 μ.). Βορειότερον τῶν Αὐστραλιανῶν Ἄλπεων καὶ σχεδὸν ἐν συνεχείᾳ εἶναι τὰ *Κυανᾶ ὄρη* ἐν τῇ Νοτίῳ Νέᾳ Οὐαλλίᾳ, ὀλίγον χθαμαλότερα τῶν Ἄλπεων. Μετ' αὐτά, πρὸς Β., ἡ ὀροσειρὰ τῆς *Νέας Ἀγγλίας* (ὑψηλοτέρα κορυφή, ὄρος *Σῆ Βιού*, 1800 μ.) Καὶ ἀκολουθοῦν ἄλλαι μικρότεραι ὀροσειραὶ ἐν Κούηνσλαντ τῶν ὁποίων σπουδαιότεραι εἶναι: *Νταίηβς Ράντζ, Ντένχαμ Ράντζ*, ὄρος *Ντάρλυμπλ* (1300 μ.), ὄρος *Ἀδελφῶν Μπάρτλε* (1658 μ.) καὶ τέλος τὸ σχεδὸν ἀπομεμονωμένον ὄρος *Ζαχαρίας* (Zacharie) (670 μ.) μεταξὺ τοῦ πρὸς Δ ὑψιπέδου καὶ τῆς ὀροσειρᾶς.

Τὸ πρὸς δυσμὰς μέγα ὑψίπεδον. Κατέχει τοῦτο ὁλόκληρον σχεδὸν τὸ κεντρικὸν καὶ τὸ δυτικὸν τμῆμα, δηλαδὴ καλύπτει τὰς πολιτείας τῆς Δ. Αὐστραλίας τοῦ βορείου διαμερίσματος καὶ τὸ πλεῖστον τῆς Ν. Αὐστραλίας. Ἀποτελεῖ οὕτως ἓν συνεχὲς ὀροπέδιον ὕψους 400—500 περίπου μέτρων, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἁπλοῦνται ἀμμώδεις ἔρημοι ἐκτάσεις, — αἱ μεγαλύτεραι τῶν ὁποίων εἶναι ἡ ἔρημος *Γκίμπσον*, ἡ *Μεγάλη Ἀμμώδης Ἔρημος* καὶ ἡ *Μεγάλη Ἔρημος τῆς Βικτωρίας*,— ἐκτεινόμεναι καὶ αἱ τρεῖς σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἐπὶ τῆς πολιτείας τῆς Δ. Αὐστραλίας. Εἰς ὁλόκληρον αὐτὴν τὴν ὑψίπεδον περιοχὴν δὲν ὑπάρχουν μεγάλαι κορυφαὶ ὑπερβαίνουσαι τὰ 1500 μέτρα. Αἱ μεγαλύτεραι τούτων εἶναι: ὀροσειρὰ τοῦ *βασιλέως Λεοπόλδου*, ἐν Κιμπερλέϋ, ὄρος *Μπρούς* (Bruce) (1160 μέτρ.), *Αὔγουστος* (1090 μ.), *Λαμπουσὲρ* (1040 μ.) — δυτ. ἀκταὶ τῆς πολιτείας τῆς Δυτικῆς Αὐστραλίας—, ὄρος *Στίρλιγκ* (900 μ.) παρὰ τὴν Νοτιοδυτικὴν ἀκτήν, ὄρη *Ἔβεραρντ* (1500 μ.) ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Ν. Αὐστραλίας καὶ *Μὰκ Ντόννελλ* (1450 μ.) εἰς τὸ κέντρον ἀκριβῶς τῆς νήσου. Τέλος εἰς τὴν Νοτιοανατολικωτέραν ἐσχατιὰν τοῦ ὀροπεδίου ὑψοῦται τὸ ὄρος Γκάουλερ Ράντζ ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τοῦ κόλπου Σπένσερ, φυσικὴ δὲ συνέχεια τούτου εἶναι τὸ ἐπὶ τῆς ἔναντι παραλίας τοῦ κόλπου ὄρος Φλίντερς Ράντζ (920 μ.), τὸ ὁποῖον προσεγγίζον σχεδὸν τὰς Αὐστραλιανὰς Ἄλπεις κλείει ἀπὸ Ν τὴν μεγάλην πεδινὴν ἔκτασιν.

Ἡ μεγάλη πεδινὴ ἔκτασις. Αὕτη περιλαμβάνει τὸν χῶρον τὸν κλειόμενον μεταξὺ τῶν ὀρέων τῶν δύο ἄλλων περιοχῶν, χωρίζεται δὲ εἰς δύο τμήματα ὑπὸ προεκτάσεως τῶν ὀρέων Φλίντερς Ράντζ. Καὶ τὸ μὲν πρὸς Α, ἀνῆκον κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν Νότιον Νέαν Οὐαλλίαν, εἶναι εὐφορώτατον, τὸ δὲ πρὸς Δ ἀνῆκον εἰς τὴν πολιτείαν τῆς Ν. Αὐστραλίας εἶναι κεκαλυμμένον ὑπὸ λιμνῶν καὶ ἑλῶν καὶ εἰς πολλὰ μέρη χαμηλότερον τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, γενικῶς δὲ ἀκατάλληλον δι' οἱανδήποτε χρῆσιν.

Ποταμοὶ καὶ λίμναι. Οἱ ποταμοὶ τῆς Αὐστραλίας καὶ ὀλίγοι εἶναι καὶ χωρὶς μεγάλην σπουδαιότητα. Οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν εἶναι χειμαρρώδεις. Ὁ μεγαλύτερος ἐξ ὅλων εἶναι ὁ *Μουρράϋ*, πηγάζων ἐκ τῶν Αὐστραλιανῶν Ἄλπεων καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν κόλπον τῆς Συναντήσεως. Οὗτος, διὰ τῆς πληθύος τῶν παραποτάμων τοὺς ὁποίους δέχεται, ἀρδεύει τὰς πεδινὰς ἐκτάσεις τῆς Νοτίου Νέας Οὐαλλίας. Εἶναι πλωτὸς κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος του, ἀλλὰ παρουσιάζει τὸ μειονέκτημα, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ξηρασίας ἐλαττώνεται τὸ ὕδωρ του εἰς μέγαν βαθμόν, ἄλλως θὰ ἦτο εἷς ἐκ τῶν μεγάλων ποταμῶν τῆς γῆς. Οἱ μεγαλύτεροι παραπόταμοί του εἶναι: ὁ *Ντάρλιγκ*, μακρότερος τοῦ Μουρράϋ (μῆκος 1600 χιλιόμ.) ἔχων καὶ αὐτὸς πολλοὺς μεγάλους παραποτάμους, ὡς τὸν *Βαρρέγκο, Πάρου, Γκουλγκόα* κλπ., ἐπίσης ὁ *Λάτσλαντ*, ὁ *Μουρρουμπίντζε* κλπ.

Ἐκτὸς τοῦ Μουρράϋ, ἄλλοι ποταμοὶ ἄξιοι λόγου εἶναι οἱ: *Μίτσελλ, Φλίντερς, Γκρέγκορυ, Λάϊτσχαρντ* κλπ., ἐκβάλλοντες εἰς τὸν κόλπον τῆς Καρπενταρίας, *Βικτώρια, Νταίλυ* καὶ *Φιτζρουᾶ* εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Τιμόρ, *Ἀκασκουάν, Μούρτσιζον* κλπ. εἰς τὸν Ἰνδικὸν καὶ *Χοῦντερ* καὶ *Μπελγιάντο* εἰς τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανόν. Αἱ λίμναι τῆς Αὐστραλίας εἶναι πολυάριθμοι, αἱ πλεῖσται ὅμως ἐξ αὐτῶν εἶναι τελματώδη ἕλη ἀποξηραινόμενα ταχέως

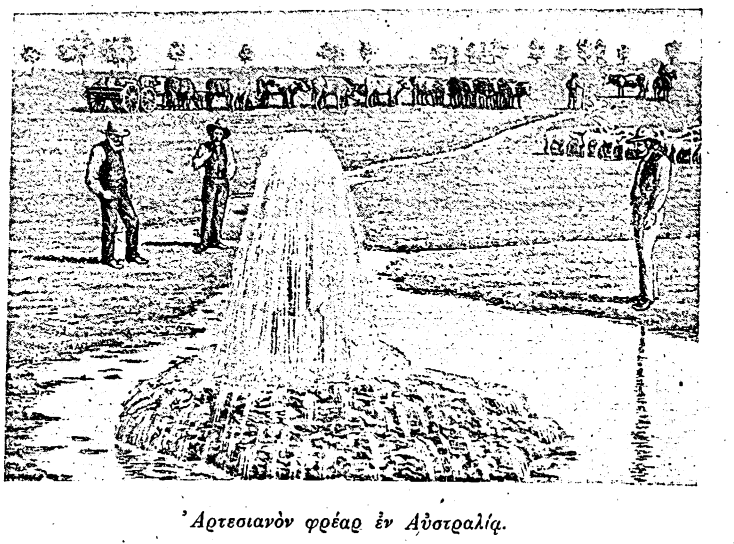

Ἀρτεσιανὸν φρέαρ ἐν Αὐστραλίᾳ.

Digitized by Google

συγκεντροῦνται δὲ αὗται εἰς δύο κυρίως μέρη, εἰς τὴν πεδινὴν περιοχὴν τῆς πολιτείας τῆς Ν. Αὐστραλίας πρὸς Β τοῦ κόλπου Σπένσερ καὶ νοτιοδυτικῶς τῆς ἐρήμου τῆς Βικτωρίας εἰς τὴν πολιτείαν τῆς Δ Αὐστραλίας. Ἐκ τῶν πρώτων σπουδαιοτέρα εἶναι ἡ λίμνη *Ἔϋρη*, τῆς ὁποίας ἡ

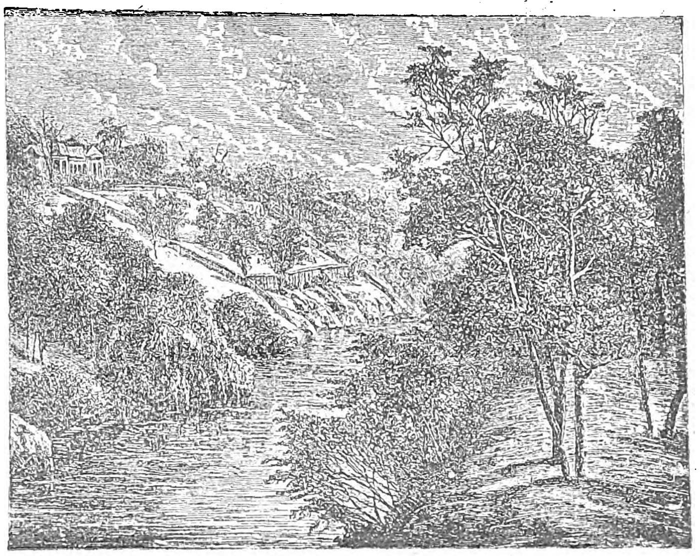

Ἀγροικία παρὰ τὴν πόλιν Μέλμπουρν.

στάθμη τῶν ὑδάτων εἶναι κατωτέρα τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ περὶ αὐτὴν ἄλλαι μικρότεραι, καλύπτουσαι σχεδὸν ὁλόκληρον τὴν χώραν, ὡς ἡ *Γκαῖρντερ*, ἡ *Τόρρες*, ἡ *Γκρέγκορυ* καὶ πλῆθος ἄλλων μικροτέρων, εἰς τὰς ὁποίας ἐκβάλλουν πληθὺς ποταμίσκων καὶ χειμάρρων. Εἰς τὴν δευτέραν λιμνώδη περιοχήν, ἐν Δ. Αὐστραλίᾳ, σπουδαιότεραι λίμναι εἶναι: *Μούρ, Μπάρλη, Λεφρουά, Οὐέλλς* κλπ.

Κλῖμα. Ἐπειδὴ ἡ Αὐστραλία εἶναι μεγάλη χερσαία ἔκτασις, τὸ κλῖμά της ἔχει πολλὰς διακυμάνσεις καὶ ποικίλλει εἰς τὰ διάφορα μέρη. Αἱ ἀνατολικαὶ ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ ἀκταὶ ἔχουσι κλῖμα εὔκρατον καὶ ὑγιεινόν, τὸ αὐτὸ περίπου πρὸς τὸ Μεσογειακόν, ἡ δὲ κεντρικὴ χώρα μᾶλλον θερμόν. Αἱ βροχαὶ εἶναι ἄφθονοι εἰς τὰς ΝΑ ἀκτάς, ἐνῷ σπανίζουν καθ' ὁλοκληρίαν σχεδὸν εἰς τὴν κεντρικὴν χώραν. Ἐπίσης οἱ ἄνεμοι εἶναι ἰσχυρότατοι. Κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας (Δεκέμβριος—Φεβρουάριος) πνέουσιν ἀπὸ τοῦ Ἰνδικοῦ ἰσχυρότατοι ἐτησίαι καὶ μουσσῶνες ἄνεμοι, προκαλοῦντες ἰσχυροτάτας βροχάς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Barton* Australian Physiography (Μπρισμπὰν 1895 *Kent, Saville* The Great Barrier Reef of Australia Λονδῖνον 1893). *Taylor* Geography of New South Wales (Σίδνεϋ 1898). *Thomson J. P.* The Physical geography of Australia Βάσιγκτων 1898). *Wall* Physical geography of Australia (Μέλμπουρν 1883).

Χ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΙΣ

—[ΠΑΝΙΣΚΗ] Ἐκ πάντων τῶν μερῶν τῆς ὑδρογείου σφαίρας ἡ Αὐστραλία παρουσιάζει τὴν πλέον διακεκριμένην καὶ ἀξιοπαρατήρητον *πανίσκην*, ἥτις γενικῶς κατὰ 75 % εἶναι διάφορος τῆς πανίσκης τῶν ἄλλων ἠπείρων. Ἐκ τῶν θηλαστικῶν ζῴων ἀφθονοῦσι τὰ *μαρσυποφόρα*, ἤτοι τὰ διάφορα εἴδη τῶν *καγγουρώ, διδελφῶν* κτλ., ἅτινα εἶναι ἐξαιρετικῶς ἰθαγενῆ ζῷα τῆς χώρας ταύτης. Πλὴν τούτων ἀπαντῶσι καὶ πλῆθος ἑτέρων θηλαστικῶν, ὅπως τὰ *μονοτρήματα* καὶ τινα εἴδη τρωκτικῶν, ἅτινα ἀπαντῶσι καὶ εἰς ἑτέρας χώρας. Παρὰ τὰ

Βοσκαὶ τῆς ΝΔ Αὐστραλίας.

θηλαστικὰ ἔχομεν τὰ *ὀρνιθοδελφῆ* (συγγενὲς τῶν διδελφῶν εἶδος) ἐξαιρετικῶς ἐν Αὐστραλίᾳ ἀπαντῶντα καὶ εἶδός τι μεγάλων *νυκτερίδων* (παραλλαγὴ τοῦ εἴδους *νυκτερὶς τὸ φάσμα*). Οἱ κοινοὶ *μῦς* καὶ οἱ *μῦς οἱ ἀρουραῖοι* δὲν παρουσιάζουσι χαρακτηριστικὰς διαφορὰς τῶν μυῶν τῶν ἄλλων χωρῶν. Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν κυνιδῶν ἀπαντᾷ εἶδός τι ἡμιαγρίου κυνός, γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα *κύων ὁ δίγγιος*, ὅστις φαίνεται ὅτι ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν εἰσήχθη ἀλλαχόθεν ὁμοῦ μετά τινων ἄλλων ζῴων θηλαστικῶν.

Γενικῶς ὡς πρὸς τὰ ἀνώτερα θηλαστικὰ ἡ Αὐστραλία ὑπολείπεται τῶν ἄλλων χωρῶν, ἀλλ' ἀντιθέτως παρουσιάζει παμμεγίστην ἀφθονίαν εἰς κατώτερά τινα εἴδη, ὅπως εἶναι οἱ *δασύουροι* οἱ *ἀντεχῖνοι* (παραλλαγὴ τοῦ *ἐχίνου τοῦ κοινοῦ*), οἱ *χειρόποδες* (παραλλαγὴ τῶν *χειροπτέρων*), οἱ *τριχόσουροι*, οἱ *σκιουρόπτεροι* (παραλλαγὴ τοῦ *σκιούρου τοῦ κοινοῦ*) καὶ πλῆθος ἄλλων θηλαστικῶν κοινῶν πρὸς τὰ τῶν ἄλλων ἠπείρων καὶ ἰθαγενῶν τοιούτων. Τὰ πτηνὰ ἀντιπροσωπεύονται εἰς μεγάλην ἀφθονίαν. Ἐκ τῶν *ψιττακιδῶν*, ἀφθονεῖ τὸ γένος τῶν *μελοψιττάκων*, ὅπερ ἐμφανίζεται εἰς θαυμαστὴν ποικιλίαν εἰδῶν χαρακτηριζομένων ὑπὸ τῶν στιλπνῶν καὶ ποικιλοχρώμων πτερωμάτων των. Ἐπίσης χαρακτηριστικὰ πτηνὰ τῆς χώρας ταύτης εἶναι αἱ *λύραι* μὲ τὴν ὡς λύραν (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα) ἐσχηματισμένην οὐράν των καὶ τὸ στιλπνῶς μέλαν χαλκοχρυσίζον χρῶμά των. Ὅλως ἐξαιρετικὴν θέσιν κατέχουσιν αἱ *ἐμίδες*, εἶδος ἰθαγενοῦς στρουθοκαμήλου, καὶ οἱ *μεγάποδες*, οἱ *πτιλονόρυγχοι* καὶ οἱ *ἰνδιάνοι* ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *φασιανιδῶν*. Τὰ *περιστεροειδῆ* ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ πλήθους γενῶν, εἰδῶν καὶ παραλλαγῶν· τέλος τὰ ἁρπακτικὰ ὑπὸ εἰδῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἱερακιδῶν* καὶ *γυπιδῶν*

Ἐκ τῶν ἑρπετῶν χαρακτηριστικώτερα εἶναι εἶδός τι ἰθαγενῶν *κροκοδείλων*. Ἐκ τῶν ἀμφιβίων οἱ *βάτραχοι* καὶ ἰδίᾳ οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ὑλιδῶν*. Ἐκ τῶν *θαλασσίων ἰχθύων* ἀπαντῶσιν οἱ καὶ εἰς τὰς γειτονικὰς περιοχὰς ἀπαντῶντες τοιοῦτοι καὶ ἐκ τῶν *ἰχθύων τῶν γλυκέων ὑδάτων* ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ ποικιλία τῶν κυπρίνων. Ἐκ τῶν ἐντόμων ἀναφέρομεν τὰς οἰκογενείας τῶν *κανθαριδιδῶν*, τῶν *βουπριστιδῶν*, τῶν *συλφομορφιδιδῶν*, τῶν *λουκανιδῶν*, τῶν *κερατογναθιδῶν* κτλ. Ἐκ τῶν μαλακίων, οἱ χερσαῖοι *κοχλίαι* ἀριθμοῦνται εἰς ἄνω τῶν 300 εἰδῶν.

Δάσος εὐκαλύπτων καὶ φιαλοδένδρων ἐπὶ τῶν Αὐστραλιανῶν Ἄλπεων.

—[ΧΛΩΡΙΣ] Ἡ βλάστησις τῆς Αὐστραλίας ἐθεωρήθη ἀνέκαθεν ὑπὸ πάντων σχεδὸν τῶν βοτανικῶν ὡς ἐκ τῶν χαρακτηριστικωτέρων τῆς γῆς, καὶ διὰ τὴν μορφὴν αὐτῶν τούτων τῶν φυτῶν καὶ διὰ τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν γενῶν καὶ εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει. Ἡ ἀχανὴς αὕτη νῆσος παρουσιάζει κλῖμα διαφορώτατον· εἰς τὰ βόρεια αὐτῆς μέρη τὸ κλῖμα εἶναι τροπικόν, εἰς τὸ κέντρον ξηρὸν καὶ εἰς τὰ νότια τμήματα σχεδὸν μεσογειακόν, ὡς ἐκ τούτου καὶ ἡ βλάστησις εἶναι διαφορωτάτη.

Ἡ Αὐστραλία ἔχει περὶ τὰ 1500 γένη φυτῶν καὶ περὶ τὰ 8.000 εἴδη. Ἐκ τῶν εἰδῶν τούτων μόνον τὰ 15 % εἶναι κοινὰ καὶ τῶν ἄλλων χωρῶν, ἐνῷ τὰ ἐπίλοιπα 85 % εἶναι ἀποκλειστικῶς φυτὰ ἰθαγενῆ τῆς νήσου ταύτης. Τὸ μεγαλοπρεπέστερον θέαμα εἰς τὴν βλάστησιν τῆς Αὐστραλίας προσδίδουν κυρίως τὰ θαυμάσια εἰς ἔκτασιν καὶ ὕψος δάση τῶν *εὐκαλύπτων*, τῶν *ἀκακιῶν*, τῶν *καζουαρινῶν*, τῶν διαφόρων κωνοφόρων καὶ ἰδιορρύθμων εἰς σχήματα κορμῶν καὶ φύλλων δασῶν ἐξ *ἀρωκαριῶν, φιαλοδένδρων, ξανθυραιῶν, τριοδίων, σπινηφίκων* καὶ ἄλλων δένδρων καὶ φυτῶν, ἅτινα ἁμιλλῶνται εἰς ποικιλίαν μορφῆς, μεγέθους καὶ χρώματος καὶ γίνονται ἀντικείμενον τῆς μελέτης πλείστων βοτανολόγων, οἵτινες ἐκ διαφόρων μερῶν ἐπισκέπτονται τὴν προνομιοῦχον ταύτην νῆσον διὰ νὰ ἴδωσι καὶ περιγράψωσι τὴν ὅλως ἐξαιρετικὴν βλάστησίν της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Aflano*, Natural history of Australia.— *Ogi vv*, Catalogue of Australian mammalis.— *Bentham and Mueller*, Flora Australiensis — *Grisebach*, La végétation du g'obe.— *Maiden*, Useful native plants of Australia.— *Mueller*, Census of Australian plants.

Δ. Ν. Π.

— [ΑΝΘΡΩΠΟΛ.] Ἡ Αὐστραλία, τελείως ἀπομεμονωμένη τοῦ λοιποῦ κόσμου ἀπὸ παλαιῶν γεωλογικῶν χρόνων, ἐμφανίζει ἐξαιρετικὸν ὅλως ἐνδιαφέρον ἀνθρωπολογικόν.

Ἀναδυθεῖσα τῶν ὑδάτων ἀργά, κατὰ τὸν δευτερογενῆ αἰῶνα, προσηρτημένη εἰς ἓν ὅλον, μετὰ τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς καὶ Μαδαγασκάρης καὶ Ἰνδιῶν καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς ἀκόμη,, τὴν κολοσσιαίαν ξηρὰν τὴν ὀνομαζομένην Γκονδβάναν, ἀπεμονώθη ἐνωρὶς κατὰ τὸ κατώτατον ἤδη τριτογενές, ἐξαφανισθέντων καὶ τῶν τελευταίων ἰχνῶν γεφύρας μετὰ τῆς Ἀσίας. Ἀπετέλεσεν οὕτως ἡ Αὐστράλια πρόσφορον ἔδαφος, μακρὰν πάσης σχεδὸν ξένης ἐπιδράσεως, πρὸς διατήρησιν τῶν ἀρχεγόνων μορφῶν τῶν ἀποκλεισθέντων κατωτέρων ἐμβίων ὄντων, φυτῶν καὶ ζῴων, ἢ ἐξέλιξιν αὐτῶν ἐντὸς τῆς ἀρχικῆς μορφολογίας των, ὅπως π. χ. δεικνύει ἡ πελωρία ἀνάπτυξις τῶ *μαρσιππωτῶν* (καγγουρώ), θηλαστικῶν κατωτάτων. Ἀνωτέρων θηλαστικῶν στερεῖται.

Ἔχει τι πράγματι τὸ ἀρχαϊκὸν ἡ Αὐστραλία, ἕνεκα τῆς διατηρήσεως μέχρι καὶ σήμερον ἔτι σχετικῆς τινος ἀπομονώσεως. Τὸ πᾶν ἐν αὐτῇ εἶναι πρωτογενές. Ἡ χλωρίς, ἐνθυμίζουσα τὴν τοῦ μεσοζωικοῦ αἰῶνος, ἡ πανίσκη ἐπίσης, μὲ τὰ *μονοτρήματα* καὶ τὰ *μαρσιππωτά*, ὁ ἄνθρωπος τέλος, μὲ τὴν πλέον πρωτογενῆ μορφήν, ὡς θὰ ἴδωμεν.

Οἴκησις. Πότε ἐνεφανίσθησαν τὰ πρῶτα ἀνθρώπεια ὄντα ἐν Αὐστραλίᾳ, δὲν γνωρίζομεν βεβαίως. Εἶναι καὶ αὕτη μία ἐκ τῶν πολλῶν χωρῶν τοῦ κόσμου, αἵτινες διεκδικοῦν τὸν τίτλον τῆς κοιτίδος τῆς ἀνθρωπότητος καθόλου. Δὲν φαίνεται ὅμως πιθανὸν ὅτι ἡ ἀρχικὴ ἐμφάνισις αὐτοῦ ἐγένετο ἐνταῦθα. Πότε ὅμως, πόθεν καὶ διὰ ποίας ὁδοῦ ὁ ἄνθρωπος ἦλθεν εἰς Αὐστραλίαν δὲν γνωρίζομεν. Ἴσως διὰ νεωτέρας γεφύρας τινός, ἥτις ἐνεφανίσθη κατὰ τὸ πέρας τῆς τριτογενοῦς περιόδου, μεταξὺ Μαλακκῆς Χερσονήσου, Νέας Γουϊνέας καὶ ἀκρωτηρίου τῆς Χερσονήσου τῆς Ὑόρκης. Ἴσως βραδύτερον. Πάντως, εἶναι λίαν πιθανὴ ἡ εἰς γεωλογικοὺς ἤδη χρόνους ἐμφάνισις αὐτοῦ καὶ ἀπομόνωσις ἐν τῇ ἠπείρῳ ταύτῃ. Τοῦτο δεικνύουν, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἄλλως τε τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς μορφολογίας τῶν Αὐστραλῶν καὶ Τασμανῶν. Ὁμοιάζουν ταῦτα μὲ τὸν «πρωτογενῆ», τὸν Νεανδερτάλιον τύπον τῆς Εὐρώπης. Τοῦτο δεικνύει καὶ ὁ βαθμὸς τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Αὐστραλῶν. Εὑρίσκονται οὗτοι εἰς τὴν κατωτάτην βαθμῖδα, σχεδὸν παρὰ τὴν ῥίζαν τοῦ ἀνθρωπείου κορμοῦ, ἂν καὶ ἀνήκουν εἰς τὸν «σύγχρονον», «νέον» ἄνθρωπον. *Τριτογενοῦς* περιόδου ὅμως ἴχνη ἀνθρώπου δὲν ἔχομεν καὶ ἐντεῦθεν, ὅπως οὐδ' ἀλλαχόθεν. «Παλαιοεθνολογικά», δηλαδὴ προϊστορικὰ δείγματα ἀνθρωπείου τέχνης, λίθινα ἐργαλεῖα κλπ., καθὼς καὶ «παλαιοντολογικά», δηλαδὴ ἴχνη αὐτοῦ τοῦ σώματος τριτογενοῦς τυχὸν ἀνθρώπου, ὀστᾶ ἀπολιθωμένα κλπ. δὲν εὑρέθησαν οὐδ' ἐν Αὐστραλίᾳ ἀσφαλῆ.

Ἐκ τῆς ἀπειρίας τῶν λιθικῶν ἐργαλείων τοῦ ἀνθρώπου, ἅτινα ἀπεκαλύφθησαν ἐν Αὐστραλίᾳ καὶ τῇ παρακειμένῃ Τασμανίᾳ, τινὰ χαρακτηρίζονται καὶ ὡς «ἠώλιθοι», δηλαδὴ στοιχειώδους ἐπεξεργασίας λίθοι, χρονολογούμενοι ὡς προερχόμενοι ἐκ τοῦ τριτογενοῦς. Εἶναι ὅμως βέβαιον, ὅτι οἱ «ἀμορφόλιθοι» οὗτοι, ὡς ἐκλήθησαν (Noetling), εὑρίσκοντο ἐν πλήρει χρήσει ὑπὸ τῶν «χιμπαντζίδων ἄνευ οὐρᾶς», ὅταν οὗτοι ἀπεκαλύφθησαν εἰς τοὺς Εὐρωπαίους θαλασσοπόρους, καὶ ἐβαπτίσθησαν διὰ τοῦ τίτλου τούτου, ἐκ τῆς φαινομενικῆς ἀγριότητός των.

Digitized by Google

Δάσος πτερίδων ἐπὶ τῶν ΝΑ κλιτύων τῶν Αὐστραλιανῶν Ἄλπεων.

καὶ νεώτερα ἀκόμη. Ἐνταῦθα μάλιστα, ὅπως καὶ καθόλου εἰς ὅλας τὰς νήσους τοῦ Εἰρηνικοῦ, τῆς Ὠκεανίας, ἡ χρῆσις τοῦ λίθου διετηρήθη καὶ διὰ τὴν σπάνιν τῶν μετάλλων ἢ τὴν δυσχέρειαν τῆς ὀρύξεως.

Ἀπαντῶσιν ἐν Αὐστραλίᾳ ἀντικείμενα ἀπὸ τῶν στοιχειωδεστέρων λιθίνων μέχρι τῶν τελειοτέρων πελέκεων, δηλαδὴ παλαιολιθικῆς καὶ νεολιθικῆς τεχνοτροπίας ὅλων τῶν βαθμίδων ἀπὸ τῆς Χελλαίας ἤδη κλπ. Ὡς εἴπομεν ὅμως, ἡ διάκρισις εἶναι δυσχερής, ἀπὸ τῶν συγχρόνων, ὅταν μάλιστα, ὅπως συνήθως, εὑρίσκωνται κυρίως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, καὶ ὄχι ἐντὸς ἀκριβοῦς χρονολογίας στρώματος.

Ἐγένοντο ἐν τούτοις καὶ ἀνακαλύψεις, ἐκ στρωμάτων προσχώσεων ἢ τῆς ἐρήμου, ἐνδεικνύουσαι ἀρχαιότητα καταφανῆ τῶν εὑρημάτων. Ἐπίσης, ὡς παλαιοτέρων ἐποχῶν, δέον νὰ θεωρηθοῦν τὰ ἐκ τοῦ βάθους τῶν πελωρίων «σωρῶν ὑπολειμμάτων» τῶν ἐνθυμιζόντων τὰ Kjokkenmöddingen τῆς Εὐρώπης καὶ ἄλλων χωρῶν, ἐξαγόμενα ἐργαλεῖα λίθινα καὶ ὀστεϊνα. Ὁμοίως, μεταξὺ τῶν ἀπείρων τοιχογραφιῶν ἐντὸς τῶν σπηλαίων καὶ ἐπὶ τῶν βράχων, συγχρόνου ἐποχῆς, τῶν ὁμοιαζουσῶν τόσον πρὸς τὰς τῶν πρωτογενῶν ἀνθρώπων καθόλου, ὑπάρχουν καί τινες π. χ. τῶν ὀρέων Flinders καὶ ἀλλαχοῦ, εἰς ἃς καὶ ἡ μαρτυρία τοῦ ἐπιχρίσματος τοῦ χρόνου καὶ ἡ παράστασις πελμάτων ζῴων ἐξαφανισθέντων (Diprotodon australis κλπ.) δεικνύουν παλαιότητα.

Πάντως, ὅπως ἐσημειώσαμεν ἤδη, εἰς στρώματα ὅπου ἀνευρίσκονται οἱ σκελετοὶ τῶν ζῴων τούτων, πελωρίων μαρσιπποτῶν, ἐξαφανισθέντων σήμερον, δὲν ἀνευρέθη ἴχνος τέχνης τῶν παλαιῶν κατοίκων τῆς Αὐστραλίας. Ὁμοίως, οὐδὲ «παλαιοντολογικὰ» τογενῆ παράλληλον τύπον τῆς φατνιακῆς ἀποφύσεως (σχῆμα U), μὲ μεγάλους ὀδόντας καὶ πελώριον κυνόδοντα αἰχμηρόν, καὶ παρ' αὐτὸν βοθρίον, ἐκ τοῦ κυνόδοντος τῆς ἐλλειπούσης κάτω γνάθου, ἐνθυμίζον τὸ διάστημα τὸ ὑπάρχον ἐπὶ τῶν ἀνθρωποειδῶν. Τὸ μέτωπον τέλος φευγαλέον, ἄνευ ὑπεροφρύων τόξων (ὡς ἐκ τοῦ νεαροῦ τῆς ἡλικίας).

Τὸ κρανίον τοῦ Talgai παρουσιάζει βεβαίως τὸν τύπον τῶν αὐστραλιανῶν κρανίων. Ταῦτα ὅμως δὲν ἐμφανίζουν τὸ σύνολον τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῶν συγκεντρωμένων. Πιθανῶς πρόκειται περὶ «πρωτοαυστραλοῦ» καὶ δὴ παλαιᾶς τετάρτης περιόδου (πλειστοκαίνου), διατηροῦντος ἔτι τὴν πρωτογενῆ κατάστασιν τοῦ προσώπου, παρὰ τὴν πλέον ἐξελιχθεῖσαν μορφὴν τοῦ κρανίου (ὅπως ἔχομεν καὶ εἰς τὸ κρανίον τοῦ Broken - Hill τῆς Ἀφρικῆς). Μετὰ τὴν δημοσίευσιν ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ Dubois τῆς περὶ τοῦ κρανίου Wadjak τῆς Ἰάβας μελέτης του, τὸ ζήτημα τῆς σχέσεως τῶν Αὐστραλῶν πρὸς τὴν Ἀσιατικὴν ἤπειρον εἰσέρχεται εἰς νέαν ὁδόν, δεδομένης τῆς ὁμοιότητος τοῦ κρανίου τῆς Ἰάβας πρὸς τὸ κρανίον Talgai.

Σύγχρονοι φυλαί. Ἀνήκουσα καὶ ἡ Αὐστραλία εἰς τὸ ὅλον συγκρότημα τῆς *Ὠκεανίας*, μετὰ τῶν νήσων τῆς Μελανησίας, Μικρονησίας καὶ Πολυνησίας, ἀκόμη δὲ ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων καὶ τῶν νήσων τῆς Μαλαισίας, τοῦ Μαλαικοῦ, ἢ Ἀσιατικοῦ Ἀρχιπελάγους, ὑπαγομένων κυρίως εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐμφανίζει πληθυσμὸν σχετικὸν ἐν πολλοῖς πρὸς τὸν πληθυσμὸν τοῦ Γαλαξίου τούτου τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ. Φέρει ὅμως ὁ πληθυσμὸς τῆς Αὐστραλίας ἰδίαν ὅλως ἀνθρωπολογικὴν σφραγῖδα ἐπὶ τῶν καθαρωτέρων αὐτοῦ ὁμάδων.

Τύποι ἰθαγενῶν τῆς Αὐστραλίας.

[Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά: 1) ἰθαγενὴς τῆς Καρπενταρίας· 2) ἀνὴρ τοῦ Ντάρλιγκ μὲ τὴν κεφαλὴν κεκοσμημένην διὰ πτερῶν· 3) γυνὴ τοῦ Ντάρλιγκ μὲ τὴν κεφαλὴν κεκοσμημένην διὰ πτερῶν καὶ φέρουσα περιδέραιον ἐξ ἀνθέων· 4) ἰθαγενὴς μὲ περίεργον, τριχοφυΐαν.]

Ἐπίσης διεψεύσθησαν ὡς ἀνήκοντα εἰς ἄνθρωπον τὰ ἴχνη τῆς Warnambool (χώρας τῆς Βικτωρίας), τὰ ἀνακαλυφθέντα δηλαδὴ ἀποτυπώματα πελμάτων καὶ γλουτῶν, ἐπὶ πλακῶν ἄμμου, ἐξαχθεισῶν ἐκ βάθους 54 μ., μεταξὺ τῶν ἰχνῶν τῶν πελμάτων ζῴων. Ἡ ἐπισταμένη ἐξέτασις (Noetling) ἀπέδειξε τὴν ὁμοιότητα αὐτῶν πρὸς τὰ ἐπὶ τῶν χιόνων τῆς Τασμανίας ὅμοια τῶν καγγουρὼ ἀποτυπώματα.

Εἰς τὰ ἄφθονα σπήλαια καὶ στρώματα καθόλου, τριτογενοῦς χρονολογίας, μὲ ὀστᾶ ζῴων, οὐδέποτε ἀνευρέθη τι θετικώτερον, ἴχνος ἐργασίας, ἢ ὀστοῦν τυχὸν ἀνθρωπείου ὄντος.

Τεταρτογενοῦς περιόδου ἴχνη ζωῆς ἀνθρώπου, εὑρίσκομεν βεβαίως ἐν Αὐστραλίᾳ. Διάφορα «παλαιοεθνολογικά», λίθινοι πελέκεις κ.λ.π, ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ καὶ εἰς βάθος ἀνευρέθησαν. Ἀλλ' ὅμως, ὅπως καὶ καθόλου εἰς ὅλας τὰς χώρας τῶν φυσικὸν βίον διαιτωμένων λαῶν, οἵτινες ἐν πολλοῖς εὕρηνται καὶ νῦν ἔτι, ἢ εὑρίσκοντο μέχρι πρὸ ὀλίγου εἰς «λιθικὴν» περίοδον, ἡ διάκρισις τῶν παλαιῶν ἀπὸ τὰ νέα ἀντικείμενα δὲν εἶναι πάντοτε λίαν εὔκολος. Πλεῖστα δὲ πράγματι δὲν χρονολογοῦνται εἰμὴ ἀπὸ ὀλίγων ἑκατονταετηρίδων, ἢ εἶναι

1

3

Ἐργαλεῖα τῶν Αὐστραλῶν.

[1) Ρόπαλον· 2) ἁλιευτικὸν ἄγκιστρον ἐκ κελύφους χελώνης· 3) ἁλιευτικὸν ἄγκιστρον ἐκ σκληροῦ ξύλου· τὰ ἄκρα εἶναι δεδεμένα διὰ φυτικῶν ἰνῶν.]

λείψανα, δηλαδὴ βέβαια ἴχνη σκελετῶν τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, δὲν ἀνευρέθησαν ἀκόμη ἐν Αὐστραλίᾳ, καὶ Τασμανίᾳ. Πλὴν ἑνὸς *γομφίου ὀδόντος* τοῦ σπηλαίου Wellington, τῆς Νέας Οὐαλλίας, ἡ μόνη πράγματι σπουδαία ἀνακάλυψις εἶναι ἡ τοῦ *κρανίου τοῦ Talgai*, τῆς Queensland, γενομένη κατὰ τὸ 1884, ἀλλὰ γνωσθεῖσα μόλις ἐσχάτως. Τὸ κρανίον ἐξήχθη ἐκ βάθους 2.50 μέτρων περίπου ἐκ ποταμίου προσχώσεως, ὁμοίας καὶ γειτονικῆς ἄλλων ἐγκλειουσῶν ὀστᾶ τῶν πελωρίων μαρσιπποτῶν (Diprotodon κλ.), καὶ εἰς ὁμοίαν κατάστασιν ἀπολιθώσεως. Πρόκειται περὶ κρανίου ἄρρενος, ἐφηβικῆς ἡλικίας, λίαν ἐνδιαφέροντος, ἰδίᾳ διὰ τὸ πρόσωπον, ὅπερ διετηρήθη παραδόξως καὶ καλύτερον. Δεικνύει τοῦτο, ἔτι μᾶλλον πρωτογενέστερα χαρακτηριστικὰ τῶν αὐστραλιανῶν. Τετραγώνους, μεγάλους, ὀφθαλμικοὺς κόγχους ἰσχυρὰν ρινομετωπικὴν κοίλανσιν, ρινοφατνιακὰς αὔλακας, ἰδίως ὅμως λίαν ἐκσεσημασμένον προγναθισμόν, ὁλοκλήρου τῆς γνάθου, ἥτις ἐμφανίζει τὸν πρω-

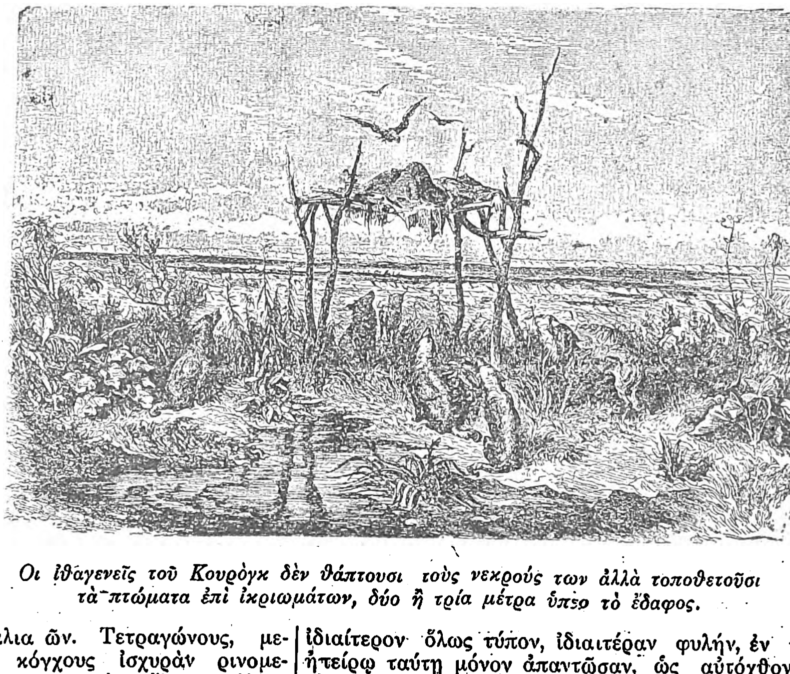

Οἱ ἰθαγενεῖς τοῦ Κουρὸγκ δὲν θάπτουσι τοὺς νεκροὺς των ἀλλὰ τοποθετοῦσι τὰ πτώματα ἐπὶ ἰκριωμάτων, δύο ἢ τρία μέτρα ὑπὲρ τὸ ἔδαφος.

Ἀποτελεῖ βεβαίως ἓν ὅλον, λίαν συνδεδεμένον μετὰ τῶν φυλῶν τῶν πλείστων τῶν νήσων τοῦ Εἰρηνικοῦ φυλῶν καὶ αἱ ἀνθρωπολογικαὶ σχέσεις μεταξὺ ἐκείνων καὶ αὐτῶν εἶναι στεναὶ ἐν πολλοῖς. Ἐν τούτοις, ἡ βάσις τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς παριστᾷ ἰδιαίτερον ὅλως τύπον, ἰδιαιτέραν φυλήν, ἐν τῇ ἠπείρῳ ταύτῃ μόνον ἀπαντῶσαν, ὡς αὐτόχθονα, τὴν «*αὐστραλιανὴν φυλήν*». Πλὴν αὐτῆς ὅμως ἡ Αὐστραλία κατοικεῖται σήμερον ὑπὸ διαφορωτάτων ἄλλων φυλετικῶν στοιχείων *Μογγολικῶν, Με-*

Digitized by Google

λαιησιακῶν καὶ κυρίως ὑπὸ ἑκατομμυρίων «*Λευκῶν*». Ἂν ἐξαιρέσωμεν λοιπὸν τοὺς ξένους (περὶ τοῦ ἀνθρωπολογικοῦ τύπου τῶν ὁποίων γίνεται λόγος εἰς τὰ ἄρθρα τ' ἀφορῶντα τὰς ἐξ ὧν κατάγονται χώρας), παραμένει ὡς κύριον ἀνθρωπολογικὸν στοιχεῖον σύγχρονον τῆς Αὐστραλίας, ἡ αὐτόχθων ὁμάς.

Ἡ *αὐστραλιανὴ φυλή*, τῆς ὁποίας ἐλάχιστα ὑπολείμματα σχετικῶς σώζονται ἀκόμη (περὶ τὰς 30 ἢ 60.000), ἀπωθημένα, ὅπως συνήθως, εἰς τὰ ἀνθυγιεινότερα μέρη τῆς χώρας, τὰ κεντρικὰ κυρίως, ὅπου δύνανται νὰ ζήσωσιν ἀπομεμονωμένα, ἐμφανίζει ἓν σύνολον χαρακτηριστικῶν κατ' ἐξοχὴν ὁμοιογενές, πραγματικὸν *φυλετικὸν* τύπον, σαφῶς καθωρισμένον. Εἰς τοῦτον προστίθεται ἀκόμη καὶ ἑνότης ἐθνογραφική, ἠθῶν καὶ ἐθίμων καὶ γλώσσης. Τοὐναντίον, μεμιγμένοι εἶναι οἱ ἐκ τῶν Αὐστραλῶν εὑρισκόμενοι εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν ξένων. Διαφοραὶ μεταξὺ Βορείων καὶ Νοτίων ὀφείλονται εἰς διαφορὰς μίξεων.

Σωματολογικῶς, ἡ αὐστραλιανὴ φυλὴ χαρακτηρίζεται διὰ τῶν ἑξῆς: Ἀνάστημα μέτριον, περὶ τὸ 1,65—1.677 (κατὰ τὸν Klaatsch 1,70—1,75) μὲ καλῶς ἀνεπτυγμένον, ἀλιπές, μυῶδες σῶμα καὶ μακρὰ ἄκρα. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἐπιμήκυνσις τῶν κνημῶν καὶ πλατυκνημία. Ἄκραι χεῖρες μικραί, μετὰ μακρῶν δακτύλων. Ὁ μέγας δάκτυλος τοῦ ποδὸς λίαν εὐκίνητος. Δολιχοκεφαλία (μέσος ὅρος κεφαλικοῦ δείκτου 74.5) μετὰ χαμαικεφαλίας καὶ χαρακτηριστικῆς ἐπάρσεως τῆς μέσης ὀβελιαίας γραμμῆς τοῦ κρανίου ἀπὸ τοῦ μετώπου ἤδη (λοφοκεφαλία κατὰ τὸν Sergi ἢ τροπιδοκεφαλία). Εὐρυπροσωπία, μετὰ ἐκσεσημασμένης προγναθίας, καὶ δὴ ἀμφοτέρων τῶν λίαν ἰσχυρᾶς διαπλάσεως γνάθων, τουτέστιν ὁλοκλήρου τοῦ προσώπου (ρυγχοειδῶς). Παχέα προέχοντα χείλη καὶ εὐρεῖα σχισμὴ τοῦ στόματος (58.7 ἐκ., ἐνῷ τῶν Κινέζων π. χ. 46. 9).

Ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ δίδει ἀγριότητα χαρακτηριστικὴν εἰς τὸ πρόσωπον τῶν Αὐστραλῶν, εἶναι ἡ τυπικὴ ἐπ' αὐτῶν προβολὴ τῶν ὑπεροφρύων τόξων, ἢ μᾶλλον γενικοῦ «γεῖσου», τοῦ χαρακτηρίζοντος, ὡς γνωστόν, τὰς πρωτογενεῖς φυλάς, τὸν Νεανδερτάλιον τύπον τουτέστιν. Συνέπεια τούτων εἶναι ἡ βαθεῖα θέσις τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ τὸ λίαν «φευγαλέον» μέτωπον. Ἐπίσης συντελεῖ εἰς τὴν τοιαύτην ἀποκρουστικὴν ἔκφρασιν καὶ ἡ ὑπερπλατυρρινία (μέσος ὅρος ρινικοῦ δείκτου 107.6), συνδεομένη καὶ μετ' ἀποτόμου ἀποπλατύνσεως τῆς ρίζης τῆς ρινός, ἐκδηλουμένης ἔτι μᾶλλον ἕνεκα τῆς ἀντιθέτου προβολῆς τῶν ὑπεροφρύων τόξων καὶ τοῦ μεσοφρύου (γεῖσου). Ἐπίσης χαρακτηριστική, ἐνθυμίζουσα πρωτογενῆ κρανία, εἶναι καὶ ἡ μικροτέρα προβολὴ τοῦ «γενείου», φερομένου πρὸς τὰ ὀπίσω, φέροντος δὲ καὶ πιθηκοειδὲς χαρακτηριστικόν, τὴν «ὑπογένειον αὔλακα», καθὼς καὶ οἱ ὀγκώδεις ὀδόντες.

Τὸ χρῶμα τοῦ δέρματος τῶν Αὐστραλῶν εἶναι ποικίλον, μὲ βάσιν τὸ ὀρφνομέλαν, ἀνοικτόν, ἰδίως ἐπὶ μίξεων, τὸ τῶν τριχῶν εἶναι στίλβον μέλαν, τῶν ὀφθαλμῶν ἐπίσης μέλαν. Ἡ τρίχωσις κατὰ κανόνα κυματοειδής, λίαν ἀνεπτυγμένη καὶ δὴ εἰς τοὺς Νοτίους, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς Νεγροειδεῖς φυλάς, καὶ κατὰ τὸ πρόσωπον καὶ κατὰ τὸ σῶμα. Τὰ παιδία φέρουν συνήθως χρυσίζοντα χνοῦν κατὰ τὸ σῶμα μέχρι τῆς ἡβικῆς ἡλικίας. Τέλος σημειοῦμεν, ὅτι ἡ κρανιακὴ χωρητικότης εἶναι ἐκ τῶν μικροτέρων, μέσος ὅρος 1347 κ. ἑμ. (κατὰ τὸν Boule 1340, κατὰ τὸν Krause 1238 κ. ἑμ.).

Γενικῶς, ὁ καθαρὸς Αὐστραλιανὸς τύπος, ἐμφανίζει πληθὺν χαρακτηριστικῶν,—ἰδίως τοῦ κρανίου, ὅπερ καὶ δυνάμεθα ἄλλως τε νὰ συγκρίνωμεν—ὁμοιαζόντων πρὸς τὰ τῶν «πρωτογενῶν» ἀνθρώπων, τῶν κρανίων τοῦ Νεανδερταλίου τύπου, ἤτοι, ὡς εἴπομεν, ἁδρότητα τῶν ὀστῶν, δολιχοκεφαλίαν, γεῖσον ὑπερκόγχιον, λίαν ἔκσημα καταφυτικὰ ἀποτυπώματα μυῶν ἐπὶ τῶν ὀστῶν, πλατυκνημίαν κλπ. Ὑπάρχει ἀναντίρρητος ὁμοιότης καὶ παραλληλισμὸς μεταξὺ τοῦ «παλαιοῦ» ἀνθρώπου τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ συγχρόνου «Αὐστραλοῦ», ἐξαιρομένη ἔτι μᾶλλον ἐκ τῆς βαθμῖδος πολιτισμοῦ, ἣν κατέχουν, εὑρισκόμενοι, ὡς ἐτονίσαμεν ἤδη, καὶ νῦν ἔτι εἰς λιθικὴν ἐποχὴν καὶ μάλιστα, κατά τινας, παλαιολιθικὴν ἐν πολλοῖς, μὲ Ἀχίλλεια καὶ Μουστιαῖα ἐργαλεῖα λίθινα, μὲ ὁμοίας τοιχογραφίας τῶν σπηλαίων των, ἀνάπτυξιν δὲ πνευματικὴν καθόλου μικράν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀνεπίδεκτον ἀνυψώσεως ἐν καταλλήλῳ περιβάλλοντι.

Παρουσιάζεται οὕτως ἡ Αὐστραλιανὴ φυλὴ ὡς μία πρωτογενὴς φυλή, παραμείνασα παρὰ τὴν ρίζαν τῆς ἐξελισσομένης ἀνθρωπότητος καὶ ἐλάχιστα εἰδικοποιηθεῖσα, χωρὶς νὰ εἶναι ἀνάγκη ὅμως νὰ ἀποτελῇ συνέχειαν τυχὸν τῆς Νεανδερταλίου (Μουστιαίας). Ὁ ὅλος σκελετὸς αὐτῶν ἐμφανίζει τόσας πολλὰς ἀνομοιότητας, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὴ ἡ συνταύτισις τῶν Αὐστραλῶν μετὰ τῶν Νεανδερταλίων.

Οἱ Αὐστραλοί, διά τινων χαρακτηριστικῶν, προσεγγίζουν, μεταξὺ τῶν συγχρόνων φυλῶν, τινὰς τῶν Μελανησίων (Μαόρι, τῆς Νέας Ζηλανδίας). Ἐπίσης δι' ἄλλων πρὸς τὴν φυλὴν Βέδδα τῆς Κεϋλάνης, ἐπίσης λίαν πρωτογενῆ φυλὴν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ συσχέτισις τῶν ὁμοιοτήτων καὶ τῶν διαφορῶν των ὅμως, δὲν ἀπέδειξε μέχρι τοῦδε μείζονα τυχὸν γενεαλογικὴν συγγένειαν αὐτῶν, τῶν Αὐστραλῶν ἀποτελούντων ἀρκετὰ διακεκριμένην ἀνθρωπολογικὴν ὁμάδα.

Μὴ ἐπεκτεινόμενοι ἐνταῦθα εἰς «ἐθνολογικὰς» παρατηρήσεις, σημειοῦμεν μόνον, ὅτι οἱ Αὐστραλοὶ διετήρησαν ἄπειρα στοιχεῖα ἐκ τοῦ τρόπου ζωῆς τῶν πρωτογενῶν καθόλου ἀνθρώπων. Ζῶσι κατὰ τὸν στοιχειωδέστερον δυνατὸν τρόπον, γυμνοί, εἰς φυσικὰ ὑπήνεμα, ἢ σπήλαια, ἢ καλύβας, κυνηγοί, ἄνευ ἐξημερώσεως ζῴων, πλὴν τοῦ ἡμιαγρίου κυνός των, χρησιμοποιοῦντες ξύλινα γενικῶς ὅπλα, πλὴν τῶν λιθίνων.

Οἱ Αὐστραλοὶ διακρίνονται εἰς πολλὰς μικρὰς φυλὰς (μέχρι 200 ἀτόμων) κεχωρισμένας, ἕνεκα τῶν δυσχερειῶν τοῦ ἐδάφους, πρὸς διατροφήν των. Φέρουν δὲ ποικίλα ὀνόματα ἐν τῇ νοτίῳ χώρᾳ, τῇ βορείῳ, τῇ κεντρικῇ καὶ τῇ δυτικῇ (γνωστότεροι οἱ *Ἀρούντα*).

Γενικῶς, τοὺς Αὐστραλοὺς θεωροῦν ὡς συγγενεῖς τῶν Μελανησίων, ἀκόμη δὲ καὶ τῶν Νεγριτῶν τοῦ Μαλαικοῦ Ἀρχιπελάγους, ἐκγόνους ἀρχικῆς φυλῆς τοῦ Homo sapiens (ἧς τελευταῖα λείψανα, κατά τινας, παρίστων οἱ ἐξαφανισθέντες Τασμανοί), μορφολογίας ὅμως πρωτογενοῦς, ἀγνώστου προελεύσεως, πιθανῶς ἀσιατικῆς (Πρωτοαυστραλιανοί), ὡς δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ ἐκ τῶν κρανίων Wadjak.

Τασμανοί. Ἐγγύτατα τῆς Αὐστραλιανῆς ἠπείρου, νοτίως καὶ ἀπέναντι τῆς Μελβούρνης, χωριζομένη διὰ στενῆς, ἀβαθοῦς λωρίδος θαλάσσης, εὕρηται ἡ μικρὰ νησὶς *Τασμανία*, ἀξιοσημείωτος διὰ τὴν ἀνθρωπολογικὴν σημασίαν τοῦ αὐτόχθονος πληθυσμοῦ αὐτῆς, ἀτυχῶς πρό τινων δεκαετηρίδων τελείως ἐξαφανισθέντος. Τῷ 1877 ἀπέθανε καὶ τὸ τελευταῖον ἄτομον (γυνή). Τὸ ἀποτέλεσμα ὀφείλεται εἰς τὸν «Μαῦρον πόλεμον» τῶν Ἄγγλων, τὸ οἰνόπνευμα καὶ τὰς ἀσθενείας.

Οἱ Τασμανοὶ περιγράφονται ἀνέκαθεν μετὰ τῆς Αὐστραλιανῆς φυλῆς, ὑπὸ πολλῶν ὅμως δὲν θεωροῦνται σήμερον, ὅτι εἶχόν τι τὸ κοινὸν οἱ δύο γείτονες λαοί, ἂν καὶ τόσον πλησίον εὑρισκόμενοι.

Τὰ σπουδαιότερα τῶν χαρακτηριστικῶν τῶν Τασμανῶν ἦσαν: Ἀνάστημα μέτριον ἢ ὑψηλόν· δολιχοκεφαλία (76 77), χαμαιμετωπία καὶ χαμαικεφαλία· κρανίον καθόλου ἰσχυρᾶς διαπλάσεως μὲ ἔτι μᾶλλον ἐμφανῆ τὴν «λοφοκεφαλίαν» καὶ χωρητικότητα 1406 κ. ἑμ. Ὑπερπλατυρρινία (108. 9, δηλαδὴ κατὰ πολὺ ἀνώτερον τὸ πλάτος τῆς ρινός, ρωθώνων, τοῦ ὕψους αὐτῆς)· ρώθωνες τρίγωνοι· προγναθία· ὑπερκόγχιος γεῖσος λίαν ἐκσεσημασμένος· ζυγωματικὰ τόξα ἰσχυρά, προέχοντα· βαθεῖς, μικροὶ ὀφθαλμοί· μεγάλη σχισμὴ στόματος· χρῶμα δέρματος κυανομέλαν, τριχῶν καὶ ἴριδος μέλαν· δασύτης· σχῆμα τριχῶν οὖλον (σπειροειδές).

Διὰ τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῶν, οἱ Τασμανοὶ ἐμφανίζονται ὡς μία τῶν πλέον πρωτογενοῦς μορφολογίας φυλῶν, πρωτογενέστεροι καὶ τῶν Αὐστραλῶν.

Καὶ ἀπὸ ψυχικῆς δ' ἀνθρωπολογικῆς ἀπόψεως, οἱ Τασμανοὶ φαίνεται ὅτι ἔζων μέχρι τῆς ἐξαφανίσεώς των εἰς λίαν πρωτογενῆ κατάστασιν, κατωτέραν καὶ τῶν Αὐστραλῶν ἐν πολλοῖς. Μετεχειρίζοντο, ὡς ἐργαλεῖα, τὰ ὑπὸ τῆς φύσεως ἕτοιμα λίθινα θραύσματα, ἢ τὰ ὑπ' αὐτῶν ἁπλῶς ἀποκοπτόμενα ἐκ λιθίνου τινὸς πυρῆνος, κατάλληλα ὡς μαχαίρια, ξύστρα κλπ., δηλαδὴ μέσα πρωτογενέστερα καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν παλαιολιθικῶν. Ἐπίσης δένδρα κοῖλα πρὸς κατοικίαν κλπ.

Οἱ Τασμανοί, ἅτε τυπικοὶ οὐλότριχες, ὑπάγονται ὑπὸ τῶν πλείστων σήμερον, εἰς τοὺς Μελανησίους, ἂν καὶ χωριζομένους ὑφ' ὁλοκλήρου τῆς Αὐστραλίας. Ἐν τούτοις, κατὰ τὴν γνώμην ἄλλων, δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ παριστοῦν τὰ τελευταῖα ἴχνη τῆς φυλῆς, ἥτις ποτὲ κατεῖχεν ὁλόκληρον τὴν Αὐστραλίαν, διεσώθη δέ, μετὰ τὸν ἐνωρὶς ἀποχωρισμὸν τῆς νησῖδος, καθαρά, ἐνῷ οἱ λοιποὶ Αὐστραλοὶ ὑπέστησαν ποιάς τινας μεταβολὰς συνεπείᾳ μίξεως μετὰ Μελανησίων καὶ Μαλαίων. Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

Πολιτισμός. Οἱ Αὐστραλοὶ εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φύσει ἀγαθοὶ καὶ φιλόφρονες, συγχρόνως δὲ εὔθυμοι καὶ φαιδροί, ἀλλ' ἐρχόμενοι εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν Εὐρωπαίων γίνονται φιλύποπτοι καὶ δειλοί. Εἶναι πιστοὶ καὶ ἔντιμοι. Ἀπὸ ἀπόψεως ὅμως πολιτισμοῦ ἐμφανίζουσι κατάστασιν αὐτόχρημα πρωτόγονον. Σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν γυμνοί, τὸ πολὺ καλυπτόμενοι ὑπὸ δερμάτων, πλανῶνται μετὰ τῶν γυναικῶν αὐτῶν καὶ τῶν τέκνων τῇδε κἀκεῖσε πρὸς ἀναζήτησιν ὀλίγων καρπῶν, χόρτων, σπόρων, κοχλιῶν ἢ σκωλήκων, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται συνήθως ἡ τροφή των. Χρησιμοποιοῦσι μικρὰς πρωτογόνους λέμβους, τὰ ὅπλα δ' αὐτῶν εἶναι τὸ ρόπαλον, τὸ δόρυ καὶ τὸ **μπουμεράγκ** (βλ. λ.). Ἀγνοοῦσι τὴν γεωργίαν, ἀσχολούμενοι ἀποκλειστικῶς περὶ τὴν ἁλιείαν καὶ τὸ κυνήγιον.

Οἱ Αὐστραλοὶ ἀνήκουν εἰς τὸ δεύτερον στάδιον τῆς θρησκείας, τὸν **τοτεμισμὸν** (βλ. λ.), ὅστις παρ' αὐτοῖς παρουσιάζει μορφὴν λίαν πολύπλοκον.

Ἡ τέχνη των εἶναι ὑποτυπώδης. Καίτοι δ' εὑρέθη ἐν Μουφραίῳ ἐπὶ τῶν βράχων εἶδος τοιχογραφιῶν, φαίνεται ὅτι αὗται ὀφείλονται εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς τέχνης τῶν Μαλαίων.

Οἱ Αὐστραλοὶ ζῶσιν ἐν καταστάσει ὀρδῆς, ἀγνοοῦντες πᾶν εἶδος πολιτειακῆς ὀργανώσεως. Πᾶσα παρὰ τῶν Εὐρωπαίων καταβληθεῖσα προσπάθεια πρὸς ἐκπολίτισιν τῶν ἰθαγενῶν ἀπέτυχεν. Καὶ ὅμως ἡ διανοητική των κατάστασις δὲν εἶναι τόσον ταπεινή, ὅσον κατ' ἀρχὰς ἐπιστεύθη, λόγῳ τῆς βαρβαρότητος τῶν ἐθίμων αὐτῶν καὶ τοῦ πλάνητος βίου των. Ἡ γλῶσσά των, μελετηθεῖσα ἐπ' ἐσχάτων ὑπὸ τῶν Ἄγγλων Σπένσερ καὶ Τζίλλεν καὶ τοῦ Γερμανοῦ ἱεραποστόλου Στρελόβ, εἶναι ἀρκούντως ἐξειλιγμένη, ἀνευρέθησαν δὲ παρ' αὐτοῖς καὶ ἴχνη ἀξιολόγου ποιήσεως, ὡς καὶ παραστατικώτατοι μῦθοι. Α. Δ.

— [ΠΟΛΙΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Αὐστραλία εἶναι χώρα ἀραιότατα κατῳκημένη ἀκόμη· διότι, ἐνῷ κατ' ἔκτασιν εἶναι ἴση περίπου πρὸς τὰ 2]3 τῆς Εὐρώπης, ὁ πληθυσμός της ἀνέρχεται εἰς $5^1/_2$ μόλις ἑκατομ., ὅσος δηλ. περίπου εἶναι ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος μόνον. Οἱ κάτοικοί της εἶναι σχεδὸν κατὰ τὰ 9]10 λευκοί, ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι Ἄγγλοι ἄποικοι. Οἱ λοιποὶ εἶναι, περὶ τὰς 50.000 ἰθαγενεῖς, οἱ ὁποῖοι ἀπωθηθέντες εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἐκλείπουν ὁσημέραι, καὶ ὀλίγοι Κινέζοι, Μαλαίσιοι, Πολυνήσιοι κλπ. Ἡ ἀναλογία τοῦ πληθυσμοῦ πρὸς τὴν ἔκτασιν εἶναι 8 ἄνθρωποι ἀνὰ 10 τετρ. χιλμτρ. Ἡ ἀραιότης αὕτη τοῦ πληθυσμοῦ ὀφείλεται ἰδίως εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ μεταναστεύσεως, λόγῳ τοῦ ἰσχύοντος δόγματος «*ἡ Αὐστραλία διὰ τοὺς Αὐστραλούς*» (βλ. κατωτέρω *[Διεθν. Δικ.]*).

Τῆς κινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ εἰς ὁλόκληρον τὴν Αὐστραλιανὴν ὁμοσπονδίαν εἰκόνα δίδουν οἱ κατωτέρω ἀριθμοί:

Ἔτη	*Γάμοι*	*Γεννήσεις*	‰	*Θάνατοι*	‰
1924	45869	124927	23.2	54980	9,5
1925	46899	135792	22.9	54568	9,2

Ἡ μετανάστευσις κατὰ τὸ ἔτος 1925 ἐσημείωσεν 100075 μετανάστας ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἔναντι 62718 ἐκπατρισμῶν εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

Οἱ Αὐστραλοὶ ἀσκοῦσι τὰς ἑξῆς ἐργασίας περίπου: ἐπὶ 100 κατοίκων, οἱ 50 εἶναι γεωργοί, μεταλλωρύχοι, κτηνοτρόφοι κλπ., 18 ἀσχολοῦνται εἰς οἰκιακὰς ἐργασίας, 18 εἰς τὰς τέχνας καὶ 12 εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον.

Ἡ Αὐστραλιανὴ ὁμοσπονδία.—(Commonwealth of Australia). Ἡ Αὐστραλία εἶναι διῃρημένη εἰς 6 μεγάλας ἀποικίας: τὴν *Νότιον Νέαν Οὐαλλίαν*, τὴν *Βικτωρίαν*, τὴν *Κουήνσλαντ*, τὴν *Νότιον Αὐστραλίαν*, τὴν *Δυτικὴν Αὐστραλίαν* καὶ τὸ *Βόρειον Διαμέρισμα*. Ἐκ τούτων αἱ 5 πρῶται εἶναι πολιτεῖαι αὐτοδιοικούμεναι καὶ μετὰ τῆς ἐπίσης αὐτοδιοικουμένης πολιτείας τῆς νήσου Τασμανίας ἀποτελοῦσι τὴν *Αὐστραλιανὴν ὁμοσπονδίαν* (τῆς ὁποίας τὸν τρόπον τῆς διοικήσεως βλ. κατωτέρω: *[Σύνταγμα]*). Πλὴν τῶν ἀνωτέρω 6 πολιτειῶν, μέρος τῆς ὁμοσπονδίας ἀποτελοῦσι, διοικούμενα ὅμως ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου γενικοῦ διοικητοῦ, τὸ *Ὁμοσπονδιακὸν ἔδαφος*, ἔνθα ἡ πρωτεύουσα *Καμπέρρα*, καὶ ἡ ἀποικία τοῦ *Βορείου διαμερίσματος*. Εἰς τὴν Αὐστραλιανὴν ὁμοσπονδίαν ὑπάγεται ἐπίσης καὶ ἡ *Ἀνατολικὴ Νέα Γουϊνέα*, δηλαδὴ ἡ πρῴην *Γῆ τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου*, ἡ ὁποία ἀφαιρεθεῖσα ἀπὸ τὴν Γερμανίαν μετὰ τὴν συνθήκην τῶν Βερσαλλιῶν ὑπήχθη εἰς τὴν Αὐστραλιανὴν ὁμοσπονδίαν δι' ἀποφάσεως τῆς Κ. Τ. Ε. καὶ ἡ ἀγγλικὴ ἀποικία *Παπούα*, ὑπαγομένη εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ ἐν Αὐστραλίᾳ Ἄγγλου διοικητοῦ. (βλ. λ. **Γουινέα Νέα**). Τοιουτοτρόπως αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὴν Αὐστραλιανὴν ὁμοσπονδίαν ἐκτάσεις καταλαμβάνουσι 8.178.834 τετρ. χιλμτρ. καὶ ἔχουσι πληθυσμὸν 6.515.418 κατοίκων. Ἀπὸ τοὺς ἀριθμοὺς ὅμως τούτους δέον μᾶλλον νὰ ἀφαιρεθοῦν αἱ 240.000 τετρ. χιλμ. καὶ 400.000 κάτοικοι τῆς Παπούας, ἡ ὁποία ὑπάγεται μὲν ὑπὸ τὸν Ἄγγλον γενικὸν διοικητὴν τῆς Αὐστραλίας, ὄχι ὅμως καὶ ὑπὸ τὸ ὁμοσπονδιακὸν κοινοβούλιον.

Νότιος Νέα Οὐαλλία (New South Wales). Ὀνομασθεῖσα οὕτω ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ἐξερευνητοῦ *Τζαίημς Κοὺκ* λόγῳ τῆς ὁμοιότητός της πρὸς τὴν Οὐαλλίαν, περιελάμβανε κατ' ἀρχὰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν ἀνατολικὴν Αὐστραλίαν, σήμερον ὅμως περιορίζεται εἰς τὸ ἥμισυ τοῦ νοτιοανατολικοῦ τμήματος, τοῦ ἑτέρου ἡμίσεος (τοῦ νοτιωτέρου), κατεχομένου ὑπὸ τοῦ Κράτους τῆς Βικτωρίας. Ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Κουήνσλαντ, πρὸς Α ὑπὸ τοῦ Εἰρηνικοῦ, πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Βικτωρίας καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Ν. Αὐστραλίας. Ἔχει ἔκτασιν 801396 τετρ. χιλμτρ., πληθυσμὸν 2100371 (1921) καὶ πρωτεύουσαν τὸ *Σίδνεϋ* (κάτ. 790000). Ἄλλας μεγάλας πόλεις ἔχει τάς: *Ἄσφληντ* (κ. 33650), *Γκλέμπε* (κ. 22750), *Γκούλμπουρν* (κ. 12350), *Καντέρμπουρυ* (κ. 37650), *Λήτοχαρντ* (κ 29350), *Μάρρικβιλλ* (κ. 42250), *Μόσμαν* (κ. 20050), *Μπαλμάϊν* (κ. 32100), *Μπρόκεν Χίλλ* (κ. 23760), *Νιούκαστλ* (κ. 98050), *Νιοῦτον* (κ. 28150), *Οὐάβερλεϋ* (κ. 36800), *Οὐϊλλούγκμπη* (κ. 28150), *Πάντιγκτον* (κ. 26364), *Πέτερσχαμ* (κ. 26250), *Ράντουϊκ* (κ. 50850) *Ρέντφερν* (κ. 24000) καὶ *Ρόκνταλ* (κ. 25150). Ἀπῳκίσθη τὸ

Digitized by Google

ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ
Κλίμαξ
100 0 100 200 300 400 500 Χλ.
ΒΟΡΕΙΟΣ ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ
ΔΥΤΙΚΗ ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ
ΝΟΤΙΟΣ ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ
ΚΟΥΗΝΣΛΑΝΔΗ
ΝΟΤΙΟΣ ΝΕΑ ΟΥΑΛΛΙΑ
ΒΙΚΤΩΡΙΑ
ΤΑΣΜΑΝΙΑ
ΝΕΑ ΓΟΥΙΝΕΑ
ΚΟΛΠΟΣ ΚΑΡΠΕΝΤΑΡΙΑΣ
ΘΑΛΑΣΣΑ ΤΩΝ ΚΟΡΑΛΛΙΩΝ
ΕΙΡΗΝΙΚΟΣ ΩΚΕΑΝΟΣ
ΙΝΔΙΚΟΣ ΩΚΕΑΝΟΣ
ΝΟΤΙΟΣ ΘΑΛ.
ΘΑΛ. ΤΟΥ ΤΙΜΟΡ
ΤΙΜΟΡ
ΜΕΓΑΣ ΑΥΣΤΡΑΛΙΑΝΟΣ ΚΟΛΠΟΣ
Μεγάλη Άμμώδης Έρημος
Μεγάλη Έρημος Βικτωρία
Έρημος Γίμπσον
Πέρθη
Άδελαϊς
Μελβούρνη
Καμπέρρα
Χοπάρτ
Γη του Άρνχεμ
Χερσόν. Υόρκης
Γ. Ζαγυάαης

πρῶτον ὑπὸ τῶν Ἄγγλων τῷ 1788. Ἀπὸ τοῦ 1855 ἰσχύει ἐν αὐτῇ σύνταγμα θεσπίζον νομοθετικὸν συμβούλιον ἐξ 77 μελῶν, διοριζομένων ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ διοικητοῦ, καὶ Νομοθετικὴν συνέλευσιν ἐξ 99 μελῶν ἐκλεγομένων ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν τῶν συμπληρωσάντων τὸ 21 ἔτος, διὰ μίαν τριετίαν. Ἡ νότιος Νέα Οὐαλλία διαιρεῖται διοικητικῶς εἰς 24 ἐπαρχίας. Ἐπίσης ὑπάγονται εἰς αὐτὴν αἱ ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ νησῖδες *Λόρδου Χόου*, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἀποικισθῇ ἀπὸ τοῦ 1840 ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Ἔχουσιν ἔκτασιν 16 τετρ. χιλμτρ. καὶ περὶ τοὺς 120 μονίμους κατοίκους.

Βικτωρία (Victoria). Κατέχει τὸ νοτιοανατολικώτερον τμῆμα τῆς νήσου καὶ ὁρίζεται, πρὸς Β. ὑπὸ τῆς νοτίου Νέας Οὐαλλίας, πρὸς Δ ὑπὸ τῆς Ν. Αὐστραλίας, πρὸς Α ὑπὸ τοῦ Εἰρηνικοῦ καὶ πρὸς Ν ὑπὸ τῆς περὶ τὸ στενὸν τοῦ Μπὰς θαλάσσης. Ἔχει ἔκτασιν 227.610 τετρ. χιλμτρ. καὶ πληθυσμὸν 1.531.280 (1921). Πρωτεύουσά της εἶναι ἡ *Μελβούρνη* (Melburne) (κάτ. 912.150), ἄλλαι δὲ μεγάλαι πόλεις αἱ *Γκῆλονγκ* (κ. 39.100), *Ἔσσεντον* (κ. 35.269), *Κάμπεργουελλ* (κ. 23.835), *Κάουλφηλντ* (κ. 40.700), *Κόλλινγκβουντ* (κ. 34.250), *Κόμπουργ* (κ. 18.114), *Μπαλλαρὰ* (κ. 41.000), *Μεντίγκο* ἢ *Σάντχωρστ* (κ. 33.700), *Μάοιγκτον* (κ. 21 250), *Μπρουνσβάϊκ* (κ. 44.500), *Νόρθκοτ* (κ. 30.550), *Πράχραν* (κ. 50.300), *Ρίτσμοντ* (κ. 43.150), *Σὰν Κίλντα* (κ. 38.600), *Φιτζρουὰ* (κ. 35.000), *Φουτσκραίυ* (κ. 33.800). Εἶναι ἡ πυκνότερον κατῳκημένη χώρα τῆς Αὐστραλίας, ἀναλογούντων 7 ἀνθρώπων κατὰ τετρ. χιλμτρ. Ἀπῳκίσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Ἄγγλων συστηματικῶς τῷ 1834, τῷ δὲ 1835 ἱδρύθη ἡ πρωτεύουσα Μελβούρνη. Μέχρι τοῦ 1851 ἀπετέλει μέρος τῆς Ν. Νέας Οὐαλλίας. Ἰσχύει ἐν αὐτῇ τὸ ἀπὸ 1855 σύνταγμα, ὁρίζον Νομοθετικὸν συμβούλιον ἐκ 34 μελῶν ἐκλεγομένων διὰ 6 ἔτη καὶ Νομοθετικὴν συνέλευσιν ἐξ 65 μελῶν, ἐκλεγομένων διὰ 3 ἔτη.

Κουήνσλαντ (Queensland=χώρα τῆς βασιλίσσης). Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μόρετον Μπαίϋ*, τὸ δὲ νέον ὄνομα ἐδόθη εἰς αὐτὴν ἀπὸ τοῦ 1859 πρὸς τιμὴν τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας Βικτωρίας. Κατέχει τὸ ΒΑ τμῆμα τῆς Αὐστραλίας καὶ ὁρίζεται, πρὸς Β μὲν ὑπὸ τοῦ κόλπου τῆς Καρπενταρίας, πρὸς ΒΑ ὑπὸ τῆς θαλάσσης τῶν Κοραλλίων, πρὸς Α ὑπὸ τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ, πρὸς Ν ὑπὸ τῆς Νοτίας Νέας Οὐαλλίας, πρὸς ΝΔ ὑπὸ τῆς Νοτίου Αὐστραλίας καὶ πρὸς Α ὑπὸ τοῦ Βορείου διαμερίσματος (Northern Territory). Εἶναι ἡ δευτέρα κατ' ἔκτασιν χώρα τῆς Αὐστραλίας, καταλαμβάνουσα ἐπιφάνειαν 1.736.000 τετρ. χιλμτρ. μὲ πληθυσμὸν 755.900 κατοίκων, πρωτεύουσαν δὲ ἔχει τὴν *Μπρισμπὰν* (κ. 263.750). Ἄλλαι μεγάλαι πόλεις εἶναι αἱ: *Ἀϊπσουΐτς* (κ. 20.550), *Αἰτάκα* (Ἰθάκη) (κ. 20.900), *Μαρύμπορω* (κ. 10.650), *Ρόκχαμπτον* (κ. 25.000), *Τοουβούμπα* (κ. 23.400) καὶ *Τάουνσβιλλ* (κ. 26 450).

Ἀπῳκίσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Ἄγγλων τῷ 1824 καὶ ἀπετέλει κατ' ἀρχὰς μέρος τῆς Νοτίου Νέας Οὐαλλίας. Ἀπεσχίσθη ὅμως ἐξ αὐτῆς τῷ 1859, ὡς ἀνεξάρτητος ἀποικία. Ἰσχύει ἐν αὐτῇ τὸ ἀπὸ 1859 σύνταγμα, ὁρίζον Νομοθετικὴν συνέλευσιν ἐξ 72 μελῶν, ἐκλεγομένων διὰ μίαν τριετίαν ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν τῶν συμπληρωσάντων τὸ 21 τῆς ἡλικίας των, καὶ Νομοθετικὸν συμβούλιον καταργηθὲν τῷ 1922. Διαιρεῖται εἰς 13 μεγάλας ἐπαρχίας.

Νότιος Αὐστραλία (South Australia). Κατέχει τὸ κεντρικὸν νότιον τμῆμα τῆς νήσου καὶ ὀνομάζεται οὕτως ἀπὸ τοῦ 1834. Ὁρίζεται πρὸς Β. μὲν ὑπὸ τοῦ Βορείου Διαμερίσματος (Northern Territory), πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Νοτίου Νέας Οὐαλλίας καὶ τῆς Βικτωρίας, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Δυτικῆς Αὐστραλίας. Ἔχει ἔκτασιν 984341 τετρ. χιλμτρ. καὶ πληθυσμὸν 495200 κατοίκων, πρωτεύουσαν δὲ τὴν *Ἀδελαΐδα* (κ.303613). Ἄλλας μεγάλας πόλεις ἔχει τὸ *ἐπίνειον τῆς Ἀδελαΐδος* (κ. 30101) καὶ *Ὤνλευ* (κ. 34100). Ἀπῳκίσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Ἰσχύει ἐν αὐτῇ τὸ ἀπὸ 1856 ψηφισθὲν σύνταγμα, θεσπίζον Νομοθετικὸν συμβούλιον ἐξ 20 μελῶν, ἐκλεγομένων διὰ 6 ἔτη, καὶ Νομοθετικὴν συνέλευσιν ἐκ 46 μελῶν, ἐκλεγομένων ἐπίσης ὑπὸ τῶν συμπληρωσάντων τὸ 21ον ἔτος τῆς ἡλικίας των διὰ τρία ἔτη.

Δυτικὴ Αὐστραλία (Western Australia). Κατέχει τὰ $^2/_5$ σχεδὸν τῆς ὅλης Αὐστραλίας. Ὠνομάζετο κατ' ἀρχὰς Westralia, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1839 καθιερώθη τὸ σημερινὸν ὄνομα. Ὁρίζεται πρὸς Β ὑπὸ τῆς θαλάσσης τοῦ Τιμὸρ καὶ τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ, πρὸς Α ὑπὸ τοῦ Βορείου διαμερίσματος (Northern Territory) καὶ τῆς Νοτίου Αὐστραλίας, πρὸς Ν δὲ καὶ πρὸς Δ ὑπὸ τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ. Ἔχει ἔκτασιν 2527530 τετρ. χιλμτρ. καὶ πληθυσμὸν 332750 κατοίκων, πρωτεύουσαν δὲ τὴν πόλιν *Πέρθ* (κ. 179388). Εἶναι ἐκ τῶν ἀραιότερον κατῳκημένων τμημάτων τῆς Αὐστραλίας (κατ' ἀναλογίαν ἑνὸς μόλις ἀνθρώπου κατὰ 10 τετρ. χιλμτρ.). Ἄλλας μεγάλας πόλεις ἐκτὸς τοῦ Πὲρθ δὲν ἔχει. Κατελήφθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Ἄγγλων τῷ 1791. Σήμερον ἰσχύει τὸ ἀπὸ 1890 σύνταγμα, ὁρίζον Νομοθετικὸν συμβούλιον τριακονταμελές, ἐκλεγόμενον διὰ 6 ἔτη ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν τῶν συμπληρωσάντων τὸ 30ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των, καὶ Νομοθετικὴν συνέλευσιν 50μελῆ, ἐκλεγομένην διὰ 3 ἔτη ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν τῶν συμπληρωσάντων τὸ 21ον ἔτος τῆς ἡλικίας των. Διαιρεῖται εἰς 6 ἐπαρχίας.

Τασμανία (Tasmania). Νῆσος κειμένη παρὰ τὴν νοτίαν ἀκτὴν τῆς Βικτωρίας. Ἀνεκαλύφθη τῷ 1642 ὑπὸ τοῦ Ὁλλανδοῦ ἐξερευνητοῦ *Ἄβελ-Τάσμαν*, ὅστις ὠνόμασεν αὐτὴν *Βὰν-Ντῆμενς-Λάντ*, πρὸς τιμὴν τοῦ τότε γενικοῦ διοικητοῦ τῶν ἀνατ. Ἰνδιῶν *Βὰν-Ντῆμενς*· ἀπὸ τοῦ 1856 ὅμως μετωνομάσθη εἰς Τασμανίαν, πρὸς τιμὴν τοῦ Τάσμαν. Ἔχει ἔκτασιν 67894 τετρ. χιλμτρ. καὶ πληθυσμὸν 213.800 κατοίκων, πρωτεύουσαν δὲ τὴν *Χόμπαρτ* (κ. 58750). Ἄλλας μεγάλας πόλεις ἔχει τὴν *Λαούνκεστον* (κάτ. 27600) καὶ τὴν *Μάλβερν* (κ. 32300). Κατελήφθη τῷ 1803 ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, ἀπὸ δὲ τοῦ 1856 ἐθεσπίσθη τὸ καὶ μέχρι σήμερον ἰσχῦον σύνταγμα, ὁρίζον Νομοθετικὸν συμβούλιον 18μελές, ἐκλεγόμενον διὰ 6 ἔτη ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν τῶν συμπληρωσάντων τὸ 21ον ἔτος τῆς ἡλικίας των, καὶ Νομοθετικὴν συνέλευσιν ἐκ 30 μελῶν, ἐκλεγομένων ὑπὸ τῶν ἰδίων ὡς ἄνω ἐκλογέων. Ἀπὸ τοῦ 1890 ἀνήκουν εἰς τὴν Πολιτείαν τῆς Τασμανίας καὶ αἱ μικραὶ νῆσοι *Μακουάρι* (54° 40' νοτ. πλάτ.), σπουδαῖον κέντρον ἁλιείας φωκῶν (βλ. καὶ λ. Τασμανία).

Βόρειον διαμέρισμα (Northern Territory). Καταλαμβάνει τὸ κεντρικὸν βόρειον τμῆμα τῆς Αὐστραλίας καὶ ὁρίζεται πρὸς Β ὑπὸ τῆς θαλάσσης Ἀραφοῦρα, πρὸς Α ὑπὸ τῆς Κουήνσλαντ, πρὸς Ν ὑπὸ τῆς Ν. Αὐστραλίας καὶ πρὸς Δ ὑπὸ τῆς Δ. Αὐστραλίας. Ἔχει ἔκτασιν 1.356.120 τετρ. χιλμτρ. καὶ πληθυσμὸν 3867 κατοίκων. Ἡ σπουδαιοτέρα πόλις καὶ πρωτεύουσά του εἶναι ἡ *Νιουκάστλ Γουάτερς*.

Τὸ *Βόρειον διαμέρισμα*, τὸ ἀραιότερον κατῳκημένον τμῆμα τῆς Αὐστραλίας (2 ἄνθρωποι ἀνὰ 1000 τετρ. χιλμτρ.), ἀπῳκίσθη τὸ πρῶτον τῷ 1825 ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Μέχρι τοῦ 1863 ὑπήγετο εἰς τὴν Ν. Νέαν Οὐαλλίαν καὶ μέχρι τοῦ 1911 εἰς τὴν Ν. Αὐστραλίαν, ὁπότε ὑπήχθη εἰς τὴν ἄμεσον κυριαρχίαν τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ κράτους καὶ διοικεῖται ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου γενικοῦ διοικητοῦ. Τῷ 1926 ἀπεσπάσθη ἐκ τοῦ Βορείου διαμερίσματος τὸ πρὸς νότον τῆς 20° νοτ. πλάτους τμῆμά του, ἀποτελέσαν αὐτοδιοικουμένην ἐπαρχίαν.

Ὁμοσπονδιακὸν ἔδαφος. Ἀποτελεῖται τοῦτο ἀπὸ μικρὸν τμῆμα γῆς ἐκτάσεως 2362 τετρ. χιλμτρ. ἐπὶ τῶν Αὐστραλιανῶν Ἄλπεων τῆς Ν. Νέας Οὐαλλίας, ἔνθα ἡ νεωτάτη πρωτεύουσα τῆς ὁμοσπονδίας *Κανμπέρρα* (κάτ. 5—8000), μὴ περατωθεῖσα ἐντελῶς ἀκόμη, καὶ ἀπὸ τὸν ἐν τῷ κόλπῳ *Ζέρβις* ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ ὁμοσπονδιακὸν ναύσταθμον.

Χ. Δ.

—[ΟΙΚΟΝ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Αὐστραλία, ἂν καὶ εἶναι χώρα νεωτάτη, διότι ὁ συστηματικὸς ἐξ ὁλοκλήρου ἀποικισμός της δὲν ἤρχισε παρὰ πρὸ 100 μόλις ἐτῶν, καὶ ἀραιῶς κατῳκημένη, ἐν τούτοις εἶναι πλουσιωτάτη. Τὰ κυριώτερα προϊόντα της εἶναι τὸ μαλλίον, τοῦ ὁποίου θεωρεῖται ὡς μία ἐκ τῶν κυριωτέρων χωρῶν ἐξαγωγῆς, καὶ γενικῶς ὅλα τὰ προϊόντα τὰ παραγόμενα ἐκ τῶν προβάτων, βοῶν, ἀγελάδων κλπ., —τῶν ὁποίων διατρέφονται μεγάλα ποίμνια, ἰδίως ἐν Ν. Οὐαλλίᾳ,— δηλαδὴ *τυρός, βούτυρον, δέρματα, κρέατα,* (νωπὰ καὶ διατετηρημένα) κλπ. Ἐπίσης ἐξάγονται σημαντικαὶ ποσότητες *μετάλλων* (μολύβδου, χρυσοῦ, ψευδαργύρου κλπ.), *σακχάρεως, ἀλεύρων, ξυλείας* κ. ἄ.

Ὁ κατωτέρω πίναξ δεικνύει τὴν ἀξίαν, εἰς ἑκατομμύρια λιρῶν στερλινῶν, τῶν ἐξαχθέντων προϊόντων τῆς Αὐστραλίας κατὰ τὸ οἰκον. ἔτος 1924-1925.

Βάμβαξ	63.459	κρέας	7.038	ξηροὶ καρποὶ	1930
σῖτος	34.614	ἄλευρα	6.186	στέαρ	1731
βούτυρον	10.007	σάκχαρις	2.091	γάλα	1694
δέρματα	8.149	μέταλλα	5.304	ξυλεία	1580

Παραθέτομεν ἐπίσης ἕτερον πίνακα, δίδοντα τὴν κίνησιν τοῦ ἐξαγωγικοῦ καὶ εἰσαγωγικοῦ ἐμπορίου κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς ἑκατομμύρια λιρῶν στερλινῶν.

	1921-22	*1922-23*	*1923-24*	*1924-25*	*1925-26*
Ἐξαγωγὴ	127.846,5	117.870,1	119.574,0	162.030,2	148.470,4
Εἰσαγωγὴ	103.066,4	131.757,8	140.459,7	157.143,3	151.445,5

Ἡ διανομὴ τῶν προϊόντων κατὰ περιφερείας εἶναι:

Ἐν Ν. Νέᾳ Οὐαλλίᾳ: Πρόβατα, βόες, ἵπποι, χρυσός, σίδηρος, γαιάνθραξ, σακχαροκάλαμον.

Ἐν Βικτωρίᾳ: Σιτηρά, ὀπῶραι, χρυσὸς καὶ ὀλίγα ζῷα.

Ἐν Κουήνσλαντ: Σακχαροκάλαμον, χρυσός, χαλκός, μέταλλα γενικῶς, καὶ ζῷα.

Ἐν Κεντρικῇ Αὐστραλίᾳ (δηλαδὴ Βορείῳ διαμερίσματι καὶ Ν. Αὐστραλία): Παραγωγὴ μικρά, χώρα ἀνεκμετάλλευτος.

Ἐν Δυτικῇ Αὐστραλίᾳ: Χρυσός, μέταλλα, ξυλεία, ἁλιεία μαργαριτῶν, ζῷα κλπ.

Αἱ συγκοινωνίαι εὑρίσκονται εἰς καλὴν κατάστασιν, ἰδίως εἰς τὸ ΝΑ τμῆμα τῆς νήσου. Τὸ μῆκος τῶν σιδηροδρόμων ἦτο κατὰ τὸ 1925 44559 χιλιόμετρα, ἐξ ὧν 39982 χιλιόμετρα ἦσαν κρατικοί.

Ὁ ἐμπορικὸς στόλος ἀπετελεῖτο κατὰ τὸ 1925 ἐξ 974 ἀτμοπλοίων, τόννων συνολικῶς 372042, καὶ 1260 ἱστιοφόρων, τόννων 34141.

—[ΙΣΤΟΡ.] Ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἐπεκράτει ἡ πεποίθησις, ὅτι μία πέμπτη ἤπειρος ἐξετείνετο ἐν τῷ ἀνατολικῷ τμήματι τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου. Πολλοὶ ἄτλαντες ἐκδοθέντες τότε, ὡς τοῦ *Μερκατὸρ* (1541) καὶ τοῦ *Ὀρτέλιους* (1570) καθώριζον τὴν πιθανὴν θέσιν της, ὀνομάζοντες αὐτὴν *Νότιον Χώραν* (Terra Australis). Ἐχρειάσθη ἐν τούτοις νὰ παρέλθουν 100 ἀκόμη ἔτη μέχρις ὅτου ἡ νέα αὕτη ἤπειρος ἀνακαλυφθῇ ὁριστικῶς.

Οἱ Πορτογάλοι, οἱ ὁποῖοι ἐμπορεύοντο τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα εἰς τὰς νήσους τῆς Μαλαισίας, ἰσχυρίζονται ὅτι προσήγγισαν πρῶτοι τὰς Αὐστραλιανὰς ἀκτάς, χωρὶς νὰ παρέχουν ὅμως σοβαρὰς περὶ τούτου ἀποδείξεις· οὕτω δὲ ἡ τιμὴ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Αὐστραλίας ἀνήκει εἰς τοὺς Ὁλλανδούς, οἱ ὁποῖοι διεδέχθησαν εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν θαλασσῶν αὐτῶν τοὺς Πορτογάλους. Πρῶτος ἐκ τούτων ὁ *Γουλιέλμος Γιάνζ*, ἐπιβαίνων τοῦ ἱστιοφόρου «Χὲτ Ντούϋφκεν» κατὰ Ἀπρίλιον τοῦ 1606 προσήγγισε τὰς ἀκτὰς τῆς Αὐστραλίας καὶ παρὰ τὸν κόλπον τῆς Καρπενταρίας. Τὸν Γιὰνζ διεδέχθησαν ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι προσεγειώθησαν εἰς πολλὰ σημεῖα, τῆς Βορείου καὶ Δυτικῆς κυρίως ἀκτῆς. Τέλος τῷ 1642 ὁ Ὁλλανδὸς θαλασσοπόρος *Ἀβ. Τάσμαν*, σταλεὶς ὑπὸ τοῦ κυβερνήτου τῶν Ὁλλανδικῶν Ἰνδιῶν *Βὰν Ντῆμενς* πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς ἐκτάσεως τῆς νέας ἠπείρου, ἀνεκάλυψεν, ὅτι ἡ Αὐστραλία δὲν συνείχετο μετὰ τοῦ Νοτίου Πόλου, ὡς ἕως τότε ἐνομίζετο, καὶ οὕτω καθωρίσθησαν τὸ πρῶτον σαφῶς αἱ διαστάσεις τῆς νήσου, ἥτις ὠνομάσθη ἐν ἀρχῇ *Νέα Ὁλλανδία*, καίτοι οἱ Ὁλλανδοὶ οὐδέποτε ἀπῴκησαν αὐτήν.

Ἑκατὸν τριάκοντα σχεδὸν ἔτη μετὰ τὸν Τάσμαν, τῷ 1770, ὁ Ἄγγλος ἐξερευνητὴς *Τζαίημς Κοὺκ* ἐξερευνήσας ὁλόκληρον τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς Αὐστραλίας, ἐθαύμασε τὴν γονιμότητα τῆς χώρας, ἣν ὠνόμασε *Νότιον Νέαν Οὐαλλίαν*, ὄνομα τὸ ὁποῖον φέρει σήμερον μόνον μέρος αὐτῆς λόγῳ τῆς ὁμοιότητός της μὲ τὴν Οὐαλλίαν, ὡς πρὸς τὸ κλῖμα καὶ τὰς φυσικὰς καλλονάς. Ἔκτοτε ἄρχονται συνεχεῖς μεγάλαι ἀποικίσεις ἐκ μέρους τῶν Ἄγγλων, διὰ καταδίκων κατ' ἀρχάς, εἰς τὰ διάφορα σημεῖα τῆς Αὐστραλιανῆς παραλίας καὶ ἰδίως εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς ὡς πλουσιωτέρας, οὕτω δὲ περὶ τὸ ἔτος 1790 εἶχον ἐγκατασταθῇ ἐν Αὐστραλίᾳ περὶ τὰς 6500 Εὐρωπαῖοι. Μέχρι τῶν ἀρχῶν ὅμως τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὁ ἀποικισμὸς εἶχε περιορισθῇ μόνον εἰς τὰ παράλια μέρη, ἡ δὲ μεσόγειος χώρα ἔμενεν ἐξ ὁλοκλήρου ἀνεξερεύνητος.

Διαρκοῦντος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἡ Αὐστραλία ἐξηρευνήθη σχεδὸν λεπτομερῶς, λόγῳ δὲ καὶ τοῦ μεγάλου φυτικοῦ καὶ ζωϊκοῦ της πλούτου προσείλκυσε μεγάλας ἐπιστημονικὰς ἀποστολάς. Σήμερον ἐλάχιστα μόνον τμήματα τοῦ ἐσωτερικοῦ μένουσιν ἀνεξερεύνητα, ἰδίως δὲ τὰ περὶ τὰς ἐρήμους τῆς Δ. Αὐστραλίας. Αἱ μεγαλύτεραι ἐξερευνητικαὶ ἀποστολαὶ εἶναι τοῦ *Τζὼν Ἔϋρη* (1840), πρώτου ἀνακαλύψαντος τὴν ὁμώνυμον λίμνην, τοῦ *Ροβέρτου Ὀχάρα Μπὰρκ* (O' Hara Burke, 1860), τοῦ *Κοῦπερ Κρὴκ* (1861) κλπ.

Ἡ χρονολογικὴ σειρὰ τῆς ἱδρύσεως τῶν ἀποικιῶν ἔχει ὡς ἑξῆς: Νότιος Νέα Οὐαλλία (1788), Δυτικὴ Αὐστραλία (1829), Νότιος Αὐστραλία (1836), Βικτωρία (1851), Κουήνσλαντ ((1859), καὶ Βόρειον Διαμέρισμα (1863—64). Αὗται ἔμειναν χωρισμέναι μέχρι τοῦ 1900, ὁπότε κατόπιν ἐγκρίσεως τοῦ ἀγγλικοῦ κοινοβουλίου ἡνώθησαν εἰς τὴν *Αὐστραλιανὴν ὁμοσπονδίαν*, ἡ ὁποία διοικεῖται συμφώνως πρὸς τὸ ψηφισθὲν ἐν Σίδνεϋ σύνταγμα τὴν 1 Ἰανουαρίου 1901 (βλ. κατωτέρω).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *C. Collingridge*, The discovery of Australia (Σίδνεϋ 1895).—*Douall, J. Mac*, Exploration in Australia, the journal of Mac Douall Stuart (Λονδῖνον 1864).—*Epps W.*, The Land Systems of Australia (Λονδῖνον 1894).—*Favenc Ernest*, The history of Australasian exploration (Σίδνεϋ 1885).—*Rusden George William*, History of Australia (Λονδῖνον 1883)—*Tregarthen G. P*, Commonwealth of Australia.—*Westgarth William*, Half a century of Australian Progress (Λονδῖνον 1899).

Χ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΙΣ

—[ΘΡΗΣΚ.] Ἐκ τῶν 5½ ἑκατομμυρίων τοῦ συνόλου τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Αὐστραλίας, ἐκτὸς 50,000 ἰθαγενῶν καὶ ὀλίγων σχετικῶς Μωαμεθανῶν, Βουδδιστῶν καὶ Κινέζων, οἱ λοιποὶ εἶναι Χριστιανοί, οἱ πλεῖστοι ἀνήκοντες εἰς τὴν ἐπισκοπικὴν ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ὀλιγώτεροι Πρεσβυτεριανοὶ καὶ Μεθοδισταί, καὶ ἔτι ὀλιγώτεροι Κογγρεσιοναλισταί, Βαπτισταὶ καὶ Λουθηρανοί. Καθολικοὶ ὑπάρχουν περὶ τὸ ἓν ἑκατομμύριον.

Οἱ ὀρθόδοξοι Ἕλληνες ἐν Αὐστραλίᾳ, τὸ πλεῖστον Κυθήριοι, περὶ τοὺς δεκαπεντακισχιλίους, ὑπάγονται ὑπὸ τὴν ἀπὸ τετραετίας ὑφισταμένην ὀρθόδοξον μητρόπολιν Αὐστραλίας, ἑδρεύουσαν ἐν Σίδνεϋ, ἐξαρτωμένην ἐκ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ χηρεύουσαν ἀπό τινος. Ὠργανωμέναι ἑλληνικαὶ ὀρθόδοξοι παροικίαι ὑπάρχουν ἐκτὸς τοῦ Σίδνεϋ, ἐν Μελβούρνῃ καὶ ἐν Πέρθῃ, ὁ ἀριθμὸς δὲ τῶν ὀρθοδόξων ἱερέων δὲν ὑπερβαίνει τοὺς πέντε.

Α.

Digitized by Google

— [ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ] Τὸ Σύνταγμα τῆς Αὐστραλιανῆς Ὁμοσπονδίας ἀνεκηρύχθη ἐπισήμως ἐν ἔτει 1901 ἐν Σίδνεϋ, τοῦ συνταγματικοῦ κειμένου ἐπικυρωθέντος προηγουμένως, τὸν Ἰούλιον τοῦ 1900, ὑπὸ τοῦ Κοινοβουλίου τῆς Ἀγγλίας. Κατὰ τὸ ἐν λόγῳ Σύνταγμα αἱ τέως κεχωρισμέναι ἀποικίαι ἑνοῦνται εἰς «ἀδιάσπαστον Ὁμοσπονδιακὴν Πολιτείαν» (Commonwealth of Australia), ὑποκειμένην τῷ ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου βασιλέως διοριζομένῳ *Γενικῷ Διοικητῇ* (Governor general). Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται ὑπὸ τοῦ governor general καὶ τοῦ Κοινοβουλίου, τὸ ὁποῖον σύγκειται ἐκ τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας. Ἡ Γερουσία ἀποτελεῖται ἐκ τριάκοντα ἓξ μελῶν, ἑκάστης Πολιτείας (πρῴην ἀποικίας) ἀντιπροσωπευομένης ἐν αὐτῇ δι' ἓξ ἀντιπροσώπων, ὑπαρχούσης οὕτω πως ἰσότητος ἐν τῇ ἐκπροσωπήσει αὐτῶν, ἀσχέτως τοῦ πληθυσμοῦ των· ἑκάστην τριετίαν ἀνανεοῦται τὸ ἥμισυ τῶν γερουσιαστῶν. Ἡ Βουλὴ δέον νὰ σύγκειται, ὅσον τοῦτο εἶναι δυνατόν, ἐκ διπλασίου ἀριθμοῦ μελῶν τῶν τῆς Γερουσίας, ἑκάστης κατ' ἰδίαν Πολιτείας δικαιουμένης ν' ἀποστείλῃ εἰς τὴν Βουλὴν ἀνάλογον ἀριθμὸν ἀντιπροσώπων πρὸς τὸν πληθυσμὸν αὐτῆς. Οἱ βουλευταὶ ἐκλέγονται διὰ τρία ἔτη· οὕτω πως ἀνὰ τριετίαν ἐνεργοῦνται ἐκλογαὶ καθ' ὅλας τὰς κατὰ μέρος Πολιτείας πρὸς ἀνάδειξιν βουλευτῶν καὶ τοῦ ἡμίσεος τῶν γερουσιαστῶν. Ὁ Governor general ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ διαλύῃ καὶ τὰς δύο Βουλάς, ὁπότε δέον νὰ ἐπακολουθήσωσι νέαι ἐκλογαί. Τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα κέκτηται πᾶς «ἀνεπτυγμένος τὴν ἡλικίαν πολίτης» (adult person). Τὰ δικαιώματα τῶν Νομοθετικῶν Σωμάτων εἶναι ὑπὸ τοῦ Συντάγματος καθωρισμένα, ἀνάλογα πρὸς τὰ δικαιώματα τὰ ὁποῖα ἀναγνωρίζονται καὶ εἰς τὰ λοιπὰ Κοινοβούλια τῶν ἄλλων Κρατῶν. Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται ὑπὸ τοῦ Governor general καὶ τῶν ὑπουργῶν οἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ «Ὁμοσπονδιακὸν ἐκτελεστικὸν συμβούλιον» (Federal Executive Council). Ἡ διοίκησις τῶν ὑποθέσεων τῆς Ὁμοσπονδίας (Commonwealth) ἐνεργεῖται κεχωρισμένως τῆς τῶν κατ' ἰδίαν Πολιτειῶν. Ἡ δικαιοσύνη ἀσκεῖται ὑπὸ ἰδιαιτέρων ὀργάνων, ἀνεξαρτήτων τῶν τῆς διοικήσεως. Τὸ σύνταγμα προβλέπει ἐπίσης τὴν δυνατότητα τῆς δημιουργίας καὶ ἑτέρου Κράτους μεταξὺ τῶν κατὰ μέρος τοιούτων· οὕτω δι' ἀποσπάσεως ἀπ' ἄλλων κατ' ἰδίαν πολιτειῶν παρήγθησαν ἡ Northern Territory, καὶ ἡ Federal Territory, αἵτινες δὲν ἀποτελοῦν εἰσέτι Πολιτείας ἐν τῇ κυρίᾳ τῆς λέξεως σημασίᾳ ὡς διοικούμεναι ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως τῆς Ὁμοσπονδίας.

Ἐν ἀρχῇ ἐν Αὐστραλίᾳ ἀπηντῶντο δύο πολιτικὰ κόμματα, τὸ ἓν τῶν ὁποίων ὡς πλειοψηφοῦν ἀνέδεικνυε τὴν Κυβέρνησιν, τὸ δ' ἕτερον ἀπετέλει τὴν ἀντιπολίτευσιν. Ἤδη ἀπαντῶνται τὰ ἑξῆς κυρίως κόμματα: α) τὸ κόμμα τῶν *Φιλελευθέρων* ἢ τῶν *Ἑνωτικῶν* ὡς ἀπεκλήθη ἀπὸ τοῦ παγκοσμίου πολέμου (Liberals ἢ Unionists), β) τὸ *Ἐργατικὸν* κόμμα (Labour-Party), ἐκ τοῦ ὁποίου ἐσχάτως ἀπεσπάσθησαν μέλη τινὰ ἀποτελέσαντα τό: γ) *Χωρικὸν* κόμμα.

Αἱ κατ' ἰδίαν Πολιτεῖαι κέκτηνται ἴδιον Κοινοβούλιον, ἐπίσης ἐκ δύο Βουλῶν διαφόρως συντεθειμένον. Οὕτως ἐν τῇ Πολιτείᾳ *τῆς Νοτίου Νέας Οὐαλλίας*, ἡ Γερουσία ἀποτελεῖται ἐξ 21 ἰσοβίων μελῶν ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ Στέμματος, ἡ δὲ Βουλὴ ἐξ 90 βουλευτῶν ἐκλεγομένων ἐπὶ τριετίαν διὰ γενικῶν ἐκλογῶν. Ἐν τῇ Πολιτείᾳ *Βικτωρίᾳ*, ἡ μὲν Γερουσία ἀποτελεῖται ἐκ 34 μελῶν ἐκλεγομένων δι' ἓξ ἔτη, ἡ δὲ Βουλὴ ἐξ 65 μελῶν ἐκλεγομένων ἐπὶ τριετίαν. Ἐν τῇ *Κουήνσλαντ*, ἡ μὲν Γερουσία σύγκειται ἐκ 45 μελῶν διοριζομένων ἰσοβίως ὑπὸ τοῦ Στέμματος, ἡ δὲ Βουλὴ ἐξ 72 μελῶν ἐκλεγομένων ἀνὰ τριετίαν. Ἐν τῇ Πολιτείᾳ *Βόρειος Αὐστραλία*, ἡ Γερουσία συγκειμένη ἐκ 18 μελῶν ἐκλέγεται διὰ γενικῶν ἐκλογῶν διὰ τρία ἔτη, δι' ὃν χρόνον ἐκλέγονται καὶ οἱ 40 βουλευταί, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ἡ Βουλή. Ἐν τῇ Πολιτείᾳ *Δυτικὴ Αὐστραλία*, ἡ Γερουσία ἀποτελεῖται ἐκ τριάκοντα μελῶν, τὰ ὁποῖα ἐκλέγονται δι' ἓξ ἔτη, ἐνῷ οἱ βουλευταὶ ἐκλέγονται διὰ τρία ἔτη. Ἐν τῇ Πολιτείᾳ *Τασμανίᾳ* ἡ Γερουσία ἀποτελουμένη ἐκ 18 μελῶν ἀνανεοῦται δι' ἐκλογῶν καθ' ἑκάστην ἑξαετίαν, ἡ δὲ Βουλὴ ἐκ τριάκοντα μελῶν ἀποτελουμένη ἀνανεοῦται ἀνὰ τριετίαν. Εἰς πάσας τὰς ὡς ἄνω Πολιτείας ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται ὑφ' ἑνὸς Διοικητοῦ διοριζομένου ὑπὸ τοῦ Στέμματος καὶ τῶν ὑπουργῶν, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁποίων ποικίλλει εἰς ἑκάστην τούτων.

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΔΙΕΘΝ. ΔΙΚ.] Ἀπὸ ἀπόψεως Διεθνοῦς Δικαίου ἡ Αὐστραλία παρουσιάζει τριπλοῦν ἐνδιαφέρον. Ἐν πρώτοις ἐκ τοῦ κυρίου σκοποῦ πρὸς ὃν ἀποβλέπει ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Αὐστραλιανῆς Ὁμοσπονδίας, ὅστις συνίσταται εἰς τὴν ἀπόλυτον ἐπικράτησιν αὐτῆς ἐν τῷ Εἰρηνικῷ ὠκεανῷ. Ἐκ τούτου δικαιολογεῖται καὶ ἡ θέρμη μεθ' ἧς ἡ τότε Κυβέρνησις ἀπεφάσισε τὴν ἄμυνιν τῆς Αὐστραλίας εἰς τὸν παγκόσμιον πόλεμον. Εἰς τὸν αὐτὸν λόγον ἀποδοτέα ἐπίσης καὶ ἡ ἀδιάκοπος τάσις, ἔστω καὶ ἂν αὕτη δὲν ἐστέφθη εἰσέτι ὑπὸ ἐπιτυχίας, ὅπως λάβῃ ὑπὸ τὴν διοίκησιν αὐτῆς τὰς ἐν τῷ Εἰρηνικῷ ὠκεανῷ ἀποικίας τῆς Ἀγγλίας καὶ ἰδίως τὴν Fidschi, ὡς ἐπίσης καὶ τὰ κατακτητικὰ βλέμματα τὰ ὁποῖα στρέφει πρὸς τὰς ἐν Νέᾳ Γουϊνέᾳ κτήσεις τῶν Κάτω Χωρῶν καὶ πρὸς τὰ εἰς τὴν Γαλλίαν ἀνήκοντα ἐδάφη.

Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως ἐνδιαφέρει τὸ Διεθνὲς Δίκαιον ἡ Αὐστραλία, ὡς ἀνακηρύξασα τὸ δόγμα, κατ' ἀπομίμησιν τοῦ γνωστοῦ δόγματος τοῦ Monroe, ἡ Αὐστραλία διὰ τοὺς Αὐστραλιανούς. Τοῦ δόγματος τούτου κύριος ἐκπρόσωπος δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ Australian Natives Association, τὸ ὁποῖον κυρίως συνίσταται εἰς τὴν παρεμπόδισιν τῆς ἐν Αὐστραλίᾳ ἐγκαταστάσεως ξένων, τῆς εἰσαγωγῆς εἰδῶν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς κ. λ. π. Ἡ ἐθνικὴ ἰδέα ἥτις κυριαρχεῖ τοῦ δόγματος τούτου εἶναι ἀναμφισβήτητος, ἀλλὰ κατ' αὐτοῦ σφοδραὶ ἐγείρονται ἀντιρρήσεις ἐκ μέρους τῶν συγγραφέων, καθόσον ἡ ἐπικράτησις τούτου θὰ ἐστέρει τὴν Αὐστραλίαν ἱκανῶν χειρῶν καὶ ἴσως ξένων κεφαλαίων πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν πλουτοπαραγωγικῶν δυνάμεων αὐτῆς. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀρχῶν κατὰ βάσιν ὑφίσταται ποιά τις ἀντίθεσις. Ἐξ ἄλλου δὲν συμφωνεῖ πλήρως ἡ τάσις τῶν πολιτικῶν ἀρχηγῶν τῶν διαφόρων πολιτικῶν κομμάτων περὶ ἀποτινάξεως τῆς ἀγγλικῆς κηδεμονίας, τὴν ὁποίαν ὅμως, ἐκ φόβου πρὸς τοὺς Ἰάπωνας, θέλουσι νὰ μεταστρέψωσιν εἰς ἁπλῆν σχέσιν προστασίας.

Τρίτον σημεῖον ἐνδιαφέρον ἀπὸ διεθνοῦς ἀπόψεως εἶναι αἱ ἀποικίαι τῆς Αὐστραλίας: ἡ κατοχὴ ὑπ' αὐτῆς τῆς πρῴην Παπούα (τῆς Βρεττονικῆς Νέας Γουϊνέας) καὶ τινων μικρῶν νήσων, ὡς τῆς New-Norfolk. Ἀπὸ τοῦ παγκοσμίου πολέμου εἰς τὴν Αὐστραλίαν ἀνετέθη ἡ «ἐντολὴ» ἐπὶ τῶν εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν Γερμανικῶν ἀποικιῶν, ἐξαιρέσει τῆς Σαμόας, ἥτις περιῆλθεν εἰς τὴν Νέαν Ζηλανδίαν. Ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν τῶν Αὐστραλιανῶν ἀποικιῶν γενικῶς παρατηρεῖται ὅτι αὕτη ἀντὶ προόδου μᾶλλον ὀπισθοδρόμησιν ἐσημείωσεν, ἐκ τούτου δὲ τοῦ λόγου παρατηρεῖται ἐπίσης ὅτι τὸ μέλλον τῶν τέως Γερμανικῶν ἀποικιῶν οὐδόλως θέλει εἶναι εὐχάριστον.

Η. Γ. Κ.

— [ΣΤΡΑΤ.] Πρὸ τῆς ἑνώσεως τῶν ἀρχικῶν ἓξ ἀποικιῶν, ἑκάστη τούτων ἐκέκτητο ἰδίαν μικρὰν στρατιωτικὴν δύναμιν, ἧς ὁ ὀργανισμός, ἐκπαίδευσις κτλ., ἦτο ὅλως διάφορος τῶν ἄλλων.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην αὐστραλιανὸς στρατὸς ἐμφανίζεται δρῶν εἰς τὰς κατὰ τὰ τέλη τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Σουδὰν (1883—1885), ἐπιχειρήσεις τῶν Ἄγγλων ἐν Σαουακὶν (Sauakin). Ἡ δύναμις αὐτοῦ ἀνήρχετο εἰς 770 ἄνδρας, προήρχετο δὲ ἐκ τῆς Νοτίας Νέας Οὐαλλίας.

Ἀργότερον, κατὰ τὸν ἐναντίον τῶν Μπόερς πόλεμον (1899), ἀπεστάλησαν ἐξ Αὐστραλίας εἰς τὴν Νότιον Ἀφρικὴν περὶ τὰς 16000 ἄνδρες.

Διὰ τοῦ νόμου ἀμύνης (Defence Bill, τοῦ 1903 –1904), ἡ ὀργάνωσις τοῦ αὐστραλιανοῦ στρατοῦ ἀνετέθη εἰς Ἄγγλους ἀξιωματικούς, ἀπετελέσθη δὲ τότε ὁ στρατὸς οὗτος ἐκ τῶν ἑξῆς στοιχείων:

α') Τοῦ *μονίμου στρατοῦ*, περιλαμβάνοντος: 1) Τὸ βασιλικὸν αὐστραλιανὸν σύνταγμα τοῦ πυροβολικοῦ, ὅπερ εἶχε καὶ τὴν λειτουργίαν σχολείων πυροβολικοῦ καὶ τὴν ἐπάκτιον ἄμυναν. 2) Τὸ ἀναγκαιοῦν προσωπικόν, διὰ τὴν συγκρότησιν τοῦ πεζικοῦ καὶ ἱππικοῦ. 3) Στελέχη διὰ τὴν μεταγωγικὴν καὶ ὑγειονομικὴν ὑπηρεσίαν, καθὼς καὶ διὰ τὸ μηχανικόν. Ἡ στρατολογία διὰ τὸν μόνιμον τοῦτον στρατὸν καθωρίσθη δι' ἐθελουσίας κατατάξεως, τριετοῦς ὑποχρεώσεως.

β') Τῆς *ἐθνοφρουρᾶς*, ἀποτελούσης τὸ σύνολον τῶν κυρίων μαχητικῶν δυνάμεων, συντασσομένων εἰς: 1) ἐλαφρὰς ταξιαρχίας ἱππικοῦ· 2) ταξιαρχίας πεζικοῦ, ἐκ τεσσάρων ταγμάτων· 3) ἀποσπάσματα διὰ τὴν ἄμυναν τῶν ἐπακτίων ὀχυρώσεων καὶ τῶν σπουδαίων στρατιωτικῶν θέσεων τῆς χώρας.

γ') Τῶν *ἐθελοντῶν*, σχηματιζόντων τάγματά τινα πεζικοῦ, συντάγματα ἱππικοῦ καὶ πυροβολαρχίας.

Ὁ στρατιωτικὸς ὀργανισμὸς ἔλαβε τὴν τελικὴν αὑτοῦ μορφὴν διὰ τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου τοῦ 1911, ὁπότε ἡ σύνθεσις τοῦ στρατοῦ ἦτο ἡ ἑξῆς:

92 τάγματα πεζικοῦ, συγκροτοῦντα 23 ταξιαρχίας ἐκ 4 ταγμάτων.
31 συντάγματα ἐλαφροῦ ἱππικοῦ.
50 πεδιναὶ καὶ 7 βαρεῖαι πυροβολαρχίαι, ἐκ 4 πυροβόλων.
13 λόχοι φρουριακοῦ πυροβολικοῦ.
14 λόχοι μηχανικοῦ.
15 ἀποσπάσματα τηλεγραφητῶν.
40 λόχοι μεταγωγικῆς ὑπηρεσίας.
41 ὑγειονομικοὶ σχηματισμοί.

Ἡ ἐμπόλεμος σύνθεσις τῶν μεγάλων μονάδων ἦτο ἡ ἑξῆς:

1) Ἐλαφρὰ ἔφιππος ταξιαρχία: ἐκ τριῶν συνταγμάτων ἐλαφροῦ ἱππικοῦ, μιᾶς πεδινῆς πυροβολαρχίας καὶ τῶν σχετικῶν σχηματισμῶν.

2) Ταξιαρχία πεζικοῦ: ἐκ τεσσάρων ταγμάτων, ἐλαφρᾶς ἴλης, μοίρας πεδινοῦ πυροβολικοῦ καὶ μιᾶς βαρείας πυροβολαρχίας μετὰ τῶν σχετικῶν σχηματισμῶν.

Ἡ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1913 ἀεροπορικὴ ὑπηρεσία περιελάμβανεν ἓν ἀπόσπασμα ἀεροπλάνων ἐκ τεσσάρων μηχανημάτων.

Κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον (1914—1918), ἡ Αὐστραλία ἀπέστειλεν εἰς τὰ διάφορα θέατρα αὐτοῦ στρατὸν δυνάμεως 330.000 ἀνδρῶν, ἐν συνόλῳ.

Μετὰ τὸν πόλεμον καθωρίσθησαν τὰ ἑξῆς:

Ἡ θητεία εἰς τὸν μόνιμον στρατὸν ὡρίσθη πενταετής, μετὰ δικαιώματος τριετοῦς παρατάσεως. Ὁ μόνιμος στρατὸς συνεκροτήθη ἐκ πυροβολικοῦ (12 πυροβολαρχίαι πεδιναί) καὶ μηχανικοῦ φρουριακοῦ (6 λόχοι).

Ἡ ἐθνοφρουρὰ ἀπετελέσθη ἐκ 5 μεραρχιῶν πεζικοῦ καὶ 2 μεραρχιῶν ἱππικοῦ. Ἑκάστη τῶν τεσσάρων πρώτων μεραρχιῶν πεζικοῦ περιλαμβάνει 3 ταξιαρχίας ἐκ 4 ἢ 5 ταγμάτων πεζικοῦ, μεραρχιακὸν ἀπόσπασμα, 9 πεδινὰς πυροβολαρχίας, 4 λόχους μηχανικοῦ, 3 λόχους συνδέσμων, 4 λόχους μεταγωγικοῦ καὶ τὰς λοιπὰς ὑπηρεσίας. Ἡ πέμπτη μεραρχία πεζικοῦ περιλαμβάνει τρεῖς ταξιαρχίας πεζικοῦ καὶ μίαν μικτήν. Ἑκάστη μεραρχία ἱππικοῦ περιλαμβάνει 3 ταξιαρχίας ἐκ 3 συνταγμάτων ἱππικοῦ, μεραρχιακὸν ἀπόσπασμα, 5 πεδινὰς πυροβολαρχίας, 2 ἀποσπάσματα μηχανικοῦ, 3 ἀποσπάσματα συνδέσμων ἱππικοῦ, 8 λόχους μεταγωγικοῦ καὶ λοιπὰς ὑπηρεσίας.

Ἡ δύναμις τοῦ αὐστραλιανοῦ στρατοῦ τὴν 1 Φεβρουαρίου 1926 ἦτο:

Μόνιμος στρατὸς	ἄνδρες	1.740
Ἐθνοφρουροὶ	»	43.533
Ἔφεδροι ἀξ)τικοὶ καὶ μὴ ἀνήκοντες εἰς μονάδας	»	9.676
Διάφοροι, κληρικοὶ κτλ.	»	430
Ὁλικὴ δύναμις	»	55.379

Ἡ ἀεροπορικὴ ὑπηρεσία τὴν 1 Ἰανουαρίου 1924 περιελάμβανε περὶ τοὺς 350 ἄνδρας.

Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

—**Αὐστραλία** ***Βόρειος*** ἢ ***Βόρειον Διαμέρισμα*** (Northern Australia ἢ Northern Territory) *[Γεωγρ.]*. Ἀποικία τῆς Αὐστραλίας (βλ. λ. **Αὐστραλία** *[Πολιτ. Γεωγρ.]*).

—**Αὐστραλία** ***Δυτικὴ*** (Western Australia ἢ Westralia) *[Γεωγρ.]*. Ἀποικία τῆς Αὐστραλίας (βλ. λ. **Αὐστραλία** *[Πολιτ. Γεωγρ.]*).

—**Αὐστραλία** ***Νότιος*** (South Australia) *[Γεωγρ.]*. Ἀποικία τῆς Αὐστραλίας (βλ. λ. **Αὐστραλία** *[Πολιτ. Γεωγρ.]*).

αὐστραλιανός, —ή, —όν· ὁ τῆς Αὐστραλίας, ὁ ἀπὸ τῆς Αὐστραλίας ἔχων ὁπωσδήποτε τὴν ἀρχήν: «αὐστραλιανὰ προϊόντα,—ἔθιμα κ.τ.τ.»· Βλ. καὶ Αὐστραλός.

— **Αὐστραλιαναὶ** *Ἄλπεις [Γεωγρ.]*. Ὀροσειρὰ τῆς ΝΔ. Αὐστραλίας (βλ. λ. **Αὐστραλία** *[Φυσ. Γεωγρ.]*).

— **Αὐστραλιανὴ** ***ὁμοσπονδία*** (Commonwealth of Australia) *[Γεωγρ.]*· βλ. **Αὐστραλία** *[Πολιτ. Γεωγρ.]*.

αὐστραλῖται (οἱ) (Australite) *[Πετρολ.]*. Εἶδος μετεωριτῶν λίθων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν *τηκτιτῶν* ἢ *ὑελομετεωριτῶν* (Tektite, Glasmeteoriten).

Γ. Κ. Γ.

Αὐστραλὸς (ὁ)· θηλ. *Αὐστραλή*· ὁ κάτοικος τῆς Αὐστραλίας, ὁ ἐκ τῆς Αὐστραλίας καταγόμενος· ἄλλως *Αὐστραλιανός*.

Αὐστρασία *[Ἱστορ.]*. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἐδόθη κατὰ τὴν Μεροβιγγιακὴν περίοδον εἰς τὴν χώραν τῆς *Ἀνατολικῆς Γαλατίας*. Μετὰ τὰς πρώτας ἐπιδρομὰς τῶν Γάλλων εἰς τὴν Γαλατίαν, αἱ χῶραι αὐτῆς ἔλαβον τὸ ὄνομα τῆς *Φραγκίας*, ἐφ' ὅσον δὲ ἐξηκολούθουν αἱ ὑπὸ τῶν ἀνατολικῶν Γάλλων κατακτήσεις καὶ τὰ ὅρια τοῦ βασιλείου τούτου μετεβάλλοντο. Τὸ ὄνομα ὅμως Φραγκία, μετὰ τὴν διανομὴν τῆς Φραγκικῆς αὐτοκρατορίας μεταξὺ τῶν Μεροβιγγιανῶν πριγκίπων, δὲν ἦτο πλέον ἐπαρκὲς διὰ νὰ δηλώσῃ τὰ διάφορα βασίλεια, καὶ οὕτω διῃρέθη ἡ Γαλλία εἰς δύο μεγάλα τμήματα: α') εἰς τὸ τμῆμα τῆς *Ἀνατολικῆς Γαλλίας* ἢ *Αὐστρασίας* καὶ β') εἰς τὸ τμῆμα τῆς *Δυτικῆς Γαλλίας* ἢ *Νευστρίας*. Γίνεται δὲ λόγος περὶ *Αὐστρασιανῶν* ἢ κατοίκων τῆς Αὐστρασίας διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Grégoire de Tours.

Μετὰ τὴν διανομὴν τῆς Φραγκικῆς Αὐτοκρατορίας, ἥτις συνεπληρώθη τῷ 511 μεταξὺ τῶν τεσσάρων υἱῶν τοῦ Κλώβιος, ὁ Θιερρὺ Α' ἔλαβε τὴν ἀνατολικὴν ταύτην χώραν, περιλαμβάνουσαν τὰς περιοχάς, αἱ ὁποῖαι βραδύτερον ἀπετέλεσαν τὴν Καμπανίαν, τὴν Λωραίνην, τὴν Ἀλσατίαν καὶ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ρήνου. Αἱ σπουδαιότεραι πόλεις τῆς Αὐστρασίας ἦσαν: Ρῆμοι, Σαλών, Μέτς, Κολωνία κλπ.

Ἐν ἀρχῇ τὸ βασίλειον τοῦτο διετηρήθη ἀπὸ τὸ 511 ἕως τὸ 553, ἐβασίλευσαν δ' ἐν αὐτῷ διαδοχικῶς οἱ Θιερρὺ Α' (511-534), ὁ υἱός του Θεοδεβέρτος Α' (534-547) καὶ ὁ υἱὸς τούτου Θεοδεβάλδος (547-553). Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τὸ βασίλειον τῆς Αὐστρασίας ηὐξήθη σημαντικῶς διὰ τῶν κατακτήσεων, τὰς ὁποίας ἔκαμε ὁ Θιερρὺ Α' πέραν τοῦ Ρήνου καὶ κυρίως εἰς τὴν Θουριγγίαν καὶ κατόπιν διὰ τῆς ἑνώσεως τῶν χωρῶν τῆς Βουργουν-

Digitized by Google

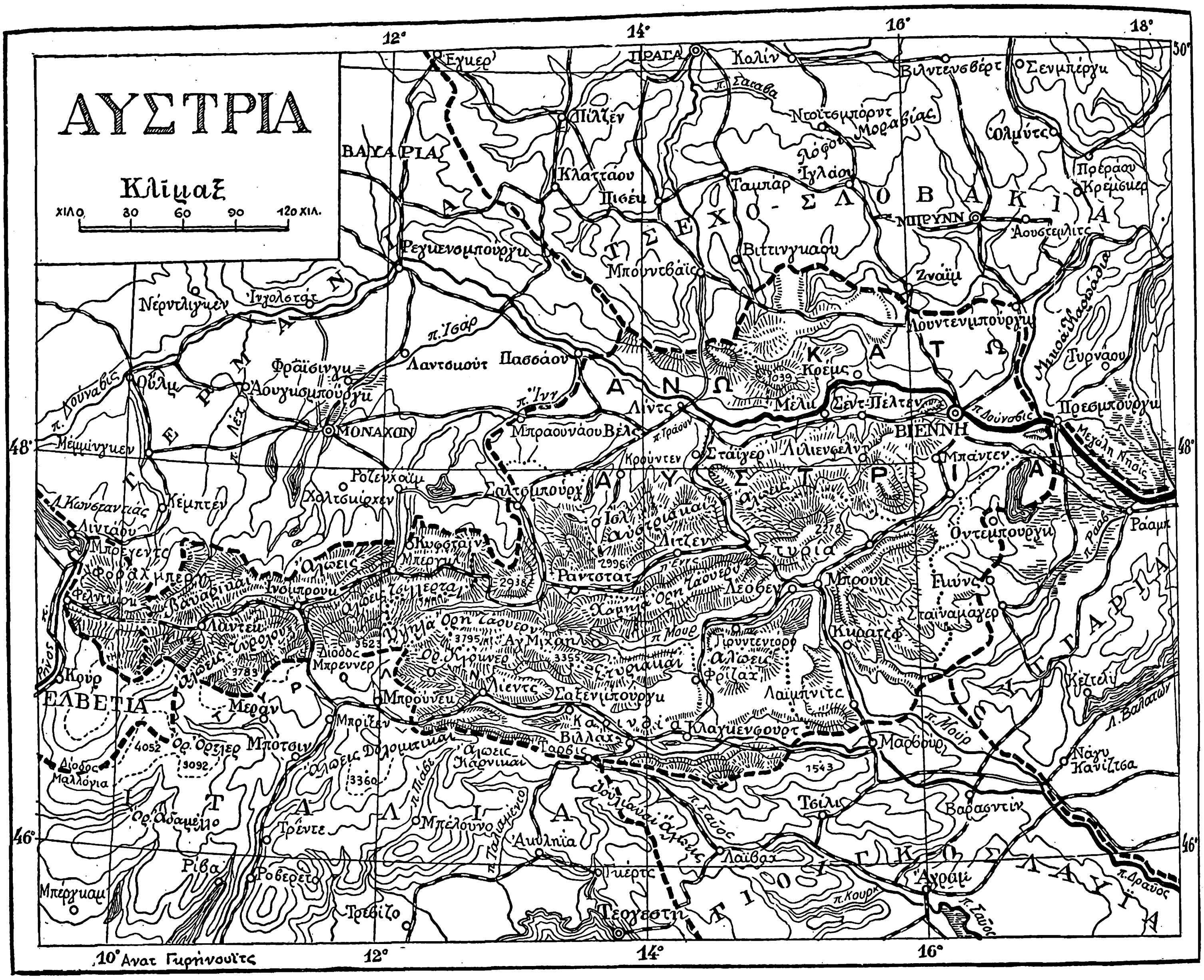

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΑΥΣΤΡΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

δίας καὶ Προβιγγίας, συντελεσθείσης ἐπὶ Θεοδεβέρτου Α'. Μετὰ τὸ 553 τὸ βασίλειον τῆς Αὐστρασίας ἔπαυσε νὰ ὑφίσταται, διότι ἡνώθη μὲ τὰ ἄλλα βασίλεια τοῦ Φραγκικοῦ Κράτους ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ τελευταίου ἐπιζῶντος υἱοῦ τοῦ Κλώβιος, Κλοταρίου Α', μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τούτου, τῷ 561, ἐπανιδρύθη πάλιν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Σιγεβέρτου Α'.

Τὸν Σιγέβερτον ἀποθανόντα (575) διεδέχθη ὁ πενταετὴς υἱός του Χιλδεβέρτος Β' ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς μητρός του Brunehaut, ἀλλ' ὁ Χιλπερῖκος, θεῖος τοῦ Χιλδεβέρτου, ἀπεστέρησε τὸν ἀνεψιόν του ὅλου τοῦ τμήματος τοῦ βασιλείου τῶν Παρισίων, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἑνωθῆ μὲ τὴν Αὐστρασίαν. Τῷ 596 τὸν Χιλδεβέρτον διεδέχθη ὁ υἱός του Θεοδεβέρτος Β'. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου, τῷ 612, ὁ ἀδελφός του Θιερρὺ Β' ἥνωσε πρὸς στιγμὴν τὴν Αὐστρασίαν μὲ τὸ βασίλειόν του τῆς Βουργουνδίας, ἀλλὰ τῷ 613 ἀπέθανεν εἰς τὸ Μέτς, ὁ δὲ Κλοτάριος Β', διαδεχθεὶς τὸν Θιερρύ, ἥνωσεν ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του ὁλόκληρον τὸ Φραγκικὸν Κράτος. Τὸ βασίλειον τῆς Αὐστρασίας κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 623 ἐπανιδρύθη, πολὺ ὅμως ἠλαττώθη ἐπὶ Δαγοβέρτου Α', ὁ ὁποῖος ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον εἰς ἡλικίαν 15 ἐτῶν, καὶ ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ὄργανον τοῦ Ἀρνόλδου καὶ τοῦ Πιπίνου. Τῷ 629 ὁ Δαγοβέρτος ἔγινε κύριος καὶ τῶν ἄλλων Φραγκικῶν κρατῶν, ἀφήσας εἰς τὸν ἀδελφόν του Καριβέρτον ἓν μικρὸν βασίλειον πρὸς Ν. Α. Τὸ ἔτος 663 ἡ Αὐστρασία περιῆλθεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Χιλδερίχου Β', δευτεροτόκου υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Νευστρίας Κλωβίου Β'. Ὁ Χιλδέριχος ἥνωσε καὶ αὐτὸς ὑπὸ ἓν σκῆπτρον τὰ διάφορα Φραγκικὰ κράτη, τῷ 673, ἀλλὰ τῷ 675 ἐδολοφονήθη καὶ οἱ ἐπίσημοι ἀνεκάλεσαν ἐκ τῆς Σκωττίας τὸν υἱὸν τοῦ Σιγεβέρτου Β', Δαγοβέρτον Β', τὸν ὁποῖον καὶ ἀνηγόρευσαν βασιλέα τῆς Αὐστρασίας τῷ 675· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐδολοφονήθη τῷ 679 κατὰ προτροπὴν τῶν Μαρτίνου καὶ Πιπίνου τοῦ Héristal.

Οἱ δύο οὗτοι, μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Δαγοβέρτου, ἥρπασαν τὴν διοίκησιν καὶ ἀνεγνώρισαν μὲν κατ' ὄνομα τὴν ἐξουσίαν τῶν Μεροβιγκιανῶν πριγκίπων, ἀλλ' εἰς τὴν πραγματικότητα τὸ *δουκᾶτον* τῆς Αὐστρασίας ἔγινεν ἀνεξάρτητον πολιτικὸν κράτος, κληρονομικὸν τῆς οἰκογενείας τοῦ ἐπισκόπου Ἀρνόλδου. Περιελάμβανε δὲ τότε τὸ δουκᾶτον τῆς Αὐστρασίας τὴν ἀρχαίαν Γαλλικὴν Αὐστρασίαν καὶ τὴν Ἀλσατίαν. Τὸ ἔτος 680 κατὰ διαταγὴν τοῦ Ebroin ἐδολοφονήθη ὁ δοὺξ Μαρτῖνος καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἐκυβέρνησε μόνος ὁ ἀδελφός του Πιπῖνος τοῦ Héristal. Ὁ δοὺξ τῆς Αὐστρασίας ὑπῆρξεν ὁ κύριος δημιουργὸς τῆς Φραγκικῆς αὐτοκρατορίας, ἀφήσας νὰ βασιλεύουν οἱ Μεροβιγκιανοὶ πρίγκιπες, ἀλλὰ κυβερνῶν κατ' οὐσίαν αὐτὸς καὶ μόνος τὴν χώραν. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου (714) ἐξελέγη ὡς κυβερνήτης ὁ νόθος υἱός του Κάρολος Μαρτελόν. Οὗτος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως Θιερρὺ Δ' (737) ἐθεώρησε περιττὴν τὴν ἀνάρρησιν ἄλλου πρίγκιπος εἰς τὸν θρόνον καὶ ἐξηκολούθησε νὰ κυβερνᾷ αὐτὸς τὸ βασίλειον, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ λάβῃ τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως. Τὸν Κάρολον Μαρτελόν, τῷ 741, διεδέχθη ὁ πρωτότοκος υἱός του Καρλομάγνος ὡς δοὺξ τῆς Αὐστρασίας. Τὸ ἑπόμενον ἔτος, κατόπιν συμφωνίας μὲ τὸν ἀδελφόν του Πιπῖνον, ἀνεβίβασεν οὗτος εἰς τὸν θρόνον ἕνα Μεροβιγκιανὸν πρίγκιπα, ἀλλ' οἱ δύο ἀδελφοὶ ἐξηκολούθουν νὰ ἔχουν τὴν διοίκησιν ὡς *αὐλάρχαι* (majordomus, maire du palais). Ὀλίγα ἔτη βραδύτερον ὁ Πιπῖνος ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως. Ἔκτοτε ἔπαυσε νὰ ὑφίσταται τὸ Μεροβιγκιανὸν δουκᾶτον τῆς Αὐστρασίας. Εἰς τὸν διαμελισμὸν ὁ ὁποῖος ἔγινεν ἐπὶ τῶν Καρολιδῶν δὲν ἐγένετο πλέον διάκρισις τῆς ἀρχαίας διαιρέσεως εἰς Νευστρίαν καὶ Αὐστρασίαν.

Τὸ ὄνομα Αὐστρασία καὶ μετὰ ταῦτα δὲν περιῆλθεν εἰς ἀχρηστίαν. Μετὰ τὸν διαμελισμὸν τοῦ κράτους τοῦ Καρλομάγνου, τῷ 806, περιελήφθησαν εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Καρόλου ὑπὸ τὸ ὄνομα *Αὐστρασία* αἱ περιοχαὶ τῶν πόλεων Μαγεντίας, Βόρμης καὶ Σπείρας. Τὸ ἔτος 843 ἡ Αὐστρασία ἐδόθη ὡς μερίδιον εἰς τὸν Λουδοβῖκον τὸν Γερμανικόν. Τὸ κέντρον τῆς ἀρχαίας Μεροβιγκιανῆς Αὐστρασίας, αἱ χῶραι περὶ τοὺς Ρήμους, Βερντέν, Μέτς κλπ. περιελήφθησαν τότε εἰς τὴν Φραγκίαν. Ἡ παλαιὰ Αὐστρασία ὠνομάζετο ἐφεξῆς *Ἀνατολικὴ Φραγκία* (Ostfränkisches Reich) καὶ μὲ αὐτὸ τὸ ὄνομα οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Γερμανοὶ ἱστορικοὶ δηλοῦν τὴν Αὐστρασίαν τῶν Καρολιδῶν. Ἐπίσης μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ δηλοῦν τὰ ἀνατολικὰ ὀχυρωματικὰ σύνορα (Marche) τῆς Γερμανίας, τὴν κατόπιν Αὐστρίαν.

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Αὐστρία (Oesterreich=ἀνατολικὸν κράτος). Κράτος τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης ἀποτελοῦν σήμερον ὁμόσπονδον δημοκρατίαν. Ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ *Καρλομάγνου*, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κέντρον πολεμικὸν ἐναντίον τῶν κατοικούντων τὰς χώρας ἐκείνας Ἀβάρων καὶ Σλαύων (βλ. κατωτέρω *[Ἱστορ.]*), βαθμηδὸν δὲ ἐμεγεθύνθη διὰ τῆς προσαρτήσεως πολλῶν νέων χωρῶν, μάλιστα δὲ κατόπιν τῆς ἀνόδου εἰς τὸν θρόνον της τῆς μεγάλης δυναστείας τῶν *Ἀψβούργων* (ΙΓ' αἰών), οἱ ὁποῖοι, ἑνώσαντες τὴν Αὐστρίαν, Οὐγγαρίαν καὶ τὰς περὶ αὐτὰς χώρας, ἐδημιούργησαν τὴν μεγάλην δυαδικὴν μοναρχίαν τῆς *Αὐστρουγγαρίας*, ἓν ἐκ τῶν μεγαλυτέρων κρατῶν τῆς Εὐρώπης, κατὰ τοὺς ΙΗ' καὶ ΙΘ' αἰῶνας. Ἐκ τῆς κατόπιν τοῦ παγκοσμίου πολέμου διαλύσεως τῆς Αὐστρουγγαρίας διὰ τῶν συνθηκῶν τοῦ *Ἁγίου Γερμανοῦ* καὶ τοῦ *Τριανὸν* προέκυψαν πολλὰ νέα κράτη, ἐξ ὧν ἓν καὶ ἡ σημερινὴ μικρὰ Αὐστρία, ἴση κατ' ἔκτασιν πρὸς τὰ 3/5 τῆς Ἑλλάδος.

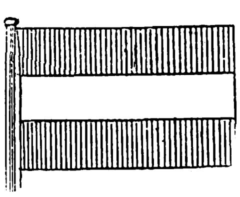

Θυρεὸς καὶ σημαία τῆς Αὐστριακῆς Δημοκρατίας.

[Τὰ χρώματα τῆς σημαίας εἶναι ἐρυθρόν, λευκόν, ἐρυθρόν.]

— [ΦΥΣΙΚ. ΓΕΩΓΡ.] Τὸ κατεχόμενον ὑπὸ τῆς σημερινῆς Αὐστρίας τμῆμα τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης ἔχει σχῆμα ροπάλου, τοῦ ὁποίου τὴν λαβὴν ἀποτελοῦσιν αἱ δυτικαὶ ἐπαρχίαι Τυρόλου καὶ Φοραλμπεργκ, καὶ εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ὀρεινόν, πλὴν τῆς παρὰ τὸν Δούναβιν πρὸς Β καὶ ΒΑ χώρας, καλυπτόμενον ὑπὸ μακρῶν παραλλήλων ὀροσειρῶν τῶν Ἀνατολικῶν Ἄλπεων. Αἱ ὀροσειραὶ αὗται, ἀρχόμεναι ἐκ τῶν κεντρικῶν Ἄλπεων καὶ χωροῦσαι πρὸς Α, εἰσέρχονται εἰς τὸ Αὐστριακὸν ἔδαφος καὶ φθάνουν μέχρι τῶν ὀχθῶν τοῦ Δουνάβεως, διαρρέοντος τὰς βορ. ἐπαρχίας *Ἄνω καὶ Κάτω Αὐστρίαν* ὅπου τερματίζονται. Αἱ μεγαλύτεραι ἐκ τῶν Ἀλπικῶν τούτων ὀροσειρῶν εἶναι τρεῖς: 1) ὁ Ὑψη-

Digitized by Google

λὸς Τάουερν (Hohe Tauern) εἰς τὸ κέντρον καὶ συνέχεια αὐτοῦ πρὸς Α ὁ *Χαμηλὸς Τάουερν* (Niedere Tauern)· 2) αἱ *Στυριακαὶ Ἄλπεις* πρὸς Ν, συνέχεια πρὸς ΝΑ τῶν *Δολομιτικῶν Ἄλπεων*, καὶ 3) αἱ *Σαλτσμπουργικαὶ Ἄλπεις* καὶ ἐν συνεχείᾳ αὐτῶν πρὸς Α. αἱ *Αὐστριακαὶ Ἄλπεις* καὶ τὸ *Βιένερ-Βάλντ*. Αἱ ὑψηλότεραι τῶν ἐπὶ τῶν ὀρέων τούτων σχηματιζομένων κορυφῶν εἶναι τὸ *Βίλντσπιτζ* (3774 μ.), τὸ *Γκρὸς-Βενέντιγκερ* (3573 μ.), τὸ *Γκρὸς-Γκλόκνερ* (3798 μ.), κλπ. Πολυάριθμοι ἐπίσης εἶναι οἱ ποταμοὶ οἱ πηγάζοντες ἐκ τοῦ τμήματος τούτου τῶν Ἄλπεων, πάντες σχεδὸν παραπόταμοι τοῦ Δουνάβεως. Σπουδαιότεροι τούτων εἶναι: *Ἴνν, Σαλζὰχ* καὶ *Ἔννς* πρὸς Β καὶ *Μούρ, Ντρὰβ* καὶ *Σαῦος* πρὸς Ν. Μεταξὺ δὲ τῶν ὀρέων καὶ παρὰ τὰς κοίτας τῶν ποταμῶν σχηματίζονται ὡραῖαι κοιλάδες παρόμοιαι πρὸς τὰς ἑλβετικάς, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότεραι αἱ σχηματιζόμεναι παρὰ τοὺς ἀνωτέρω μνημονευθέντας ποταμοὺς καὶ συνώνυμοι πρὸς αὐτούς. Λίμναι σχηματίζονται πολλαὶ μικραὶ ἐπὶ τῶν ὀροπεδίων, μία δὲ μόνον μεγάλη καὶ ἀξία λόγου εἶναι, ἡ μεταξὺ τῶν αὐστριακῶν καὶ οὐγγρικῶν συνόρων *Νιούσηντλ*. Αἱ μεγαλύτεραι πεδιάδες τοῦ πεδινοῦ τμήματος εἶναι τοῦ *Λίντζ*, τῆς *Βιέννης* καὶ τοῦ *Γκράτζ*.

Τὸ κλῖμα τῆς Αὐστρίας εἶναι θερμὸν κατὰ τὸ θέρος καὶ ψυχρὸν κατὰ τὸν χειμῶνα. Αἱ βροχαὶ δὲν εἶναι ἄφθονοι, πίπτουσιν ὅμως κατὰ τὰς ἐποχὰς κατὰ τὰς ὁποίας ὠφελοῦν τὴν βλάστησιν.

— [ΠΟΛΙΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ σημερινὴ Αὐστρία ἐκτείνεται κατὰ τὸ πλεῖστον (πλὴν τῆς Μπούργκενλαντ) ἐπὶ χωρῶν ἀνηκουσῶν πρὸ τοῦ παγκοσμίου πολέμου εἰς τὴν Αὐστρίαν, τὸ ἓν ἐκ τῶν δύο κρατῶν τῆς δυαδικῆς αὐτοκρατορίας. Ὁρίζεται πρὸς Β ὑπὸ τῆς Γερμανίας (Βαυαρίας) καὶ τῆς Τσεχοσλοβακίας, πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Οὐγγαρίας, πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Γιουγκοσλαβίας καὶ τῆς Ἰταλίας καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Ἑλβετίας. Ἔχει ἔκτασιν 83833 τετρ. χιλμτρ. καὶ πληθυσμὸν 6.535.363 κατοίκων (1923), πρωτεύουσά της δὲ εἶναι ἡ *Βιέννη*. Εἶναι ὁμόσπονδον κράτος ἀποτελούμενον ἐξ 9 πολιτειῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι: *Ἄνω καὶ Κάτω Αὐστρία, Βιέννη, Καρινθία, Μπούργκενλαντ, Σάλτσμπουργ Στυρία, Τυρόλον*, καὶ *Φόραλμπεργκ*.

Ἡ Αὐστρία εἶναι χώρα πυκνῶς κατῳκημένη, ἀναλογούντων 78 ἀνθρώπων κατὰ τετρ. χιλμτρ., οἱ δὲ κάτοικοί της ἀνήκουν κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν γερμανικὴν φυλήν, ὁμιλοῦσι τὸ λεγόμενον βαυαροαυστριακὸν ἰδίωμα τῆς γερμανικῆς γλώσσης, ἡ ὁποία εἶναι καὶ ἡ ἐπίσημος τοῦ κράτους, καὶ ἀνήκουν εἰς τὴν ρωμαιοκαθολικὴν ἐκκλησίαν, κατὰ 85 ἑκατοστά· οἱ λοιποὶ εἶναι Ἰουδαῖοι καὶ Διαμαρτυρόμενοι. Ἓν ἕκαστον ἐκ τῶν ὁμοσπόνδων κρατιδίων τῆς Αὐστριακῆς δημοκρατίας ἐξετάζομεν ἀμέσως κατωτέρω.

Ἄνω Αὐστρία (Oberösterreich). Τὸ βόρειον τμῆμα τῆς χώρας κατὰ τὸ ἥμισυ σχεδὸν πεδινόν, ὁριζόμενον πρὸς Β ὑπὸ τῆς Τσεχοσλοβακίας, πρὸς Α ὑπὸ τῆς πολιτείας τῆς Κάτω Αὐστρίας, πρὸς Ν ὑπὸ τοῦ Σάλτσμπουργ καὶ Στυρίας, καὶ πρὸς Δ καὶ ΒΔ ὑπὸ τῆς Βαυαρίας. Ἔχει ἔκτασιν 11982 τετρ. χιλμτρ. καὶ πληθυσμὸν 876074 κατοίκων (1923). Αἱ ἐν αὐτῇ μεγαλύτεραι πόλεις εἶναι ἡ πρωτεύουσα *Λίντζ* (κ. 102050), *Στέϋρ* (κ. 22150) καὶ *Βὲλς* (κ. 16450).

Τὸ σύνταγμα τῆς Ἄνω Αὐστρίας ἰσχύει ἀπὸ τῆς 26 Φεβρουαρίου τοῦ 1861, ὁπότε αὕτη ἀπετέλει μέρος τοῦ *Ἀρχιδουκάτου τῆς Αὐστρίας*, τροποποιηθὲν ἐπανειλημμένως κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1909, Μάρτιον τοῦ 1919 καὶ τέλος τὸν Μάρτιον τοῦ 1925. Συμφώνως πρὸς αὐτὸ ἡ Βουλὴ (Landtag) τῆς χώρας ἀποτελεῖται ἐξ 60 μελῶν, καὶ ἐκλέγεται δι' ἓξ ἔτη, ἀνώτατον δὲ ἐκτελεστικὸν ὄργανον εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τῆς Πολιτείας (Landeshauptmann) ἐκλεγόμενος ὑπὸ τῆς Βουλῆς, ἔχων παρ' αὐτὸν συμβούλιον ἐννεαμελὲς ἐκλεγόμενον δι' ἀναλογικῆς ψηφοφορίας.

Κάτω Αὐστρία (Niederösterreich). Καταλαμβάνει τὸ βορειοανατολικώτερον περὶ τὴν πρωτεύουσαν Βιέννην τμῆμα τῆς Αὐστρίας καὶ εἶναι κατὰ τὸ ἥμισυ πεδινή. Ὁρίζεται πρὸς Β καὶ ΒΑ ὑπὸ τῆς Τσεχοσλοβακίας, πρὸς ΝΑ ὑπὸ τοῦ Μπούργκενλαντ, πρὸς Ν ὑπὸ τῆς Στυρίας καὶ πρὸς Δ ὑπὸ τῆς Ἄνω Αὐστρίας. Εἶναι ἡ μεγαλυτέρα ἐξ ὅλων τῶν ὁμοσπόνδων πολιτειῶν, ἔχουσα ἔκτασιν 19301 τετρ. χιλμτρ. καὶ πληθυσμὸν ἐκτὸς τῆς ἐν αὐτῇ Βιέννης 1480450 κατοίκων. Αἱ μεγαλύτεραι πόλεις τῆς Κάτω Αὐστρίας εἶναι: *Κλόστερνενμπουργκ* (κ. 14100), *Κρὲμς* (κ. 13950), *Μαίντλινγκ* (κ. 18700) καὶ *Σὰν Παῖλτεν* (κ. 31650), οὐδεμία ὅμως αὐτῶν θεωρεῖται ὡς πρωτεύουσα, διότι αἱ ἀρχαὶ ἑδρεύουν ἐν Βιέννῃ. Πρὸ τοῦ παγκοσμίου πολέμου ἀπετέλει τμῆμα τοῦ *Ἀρχιδουκάτου τῆς Αὐστρίας*, σήμερον δὲ ἰσχύει ἐν αὐτῇ τὸ ἀπὸ 30 Νοεμβρίου 1920 ψηφισθὲν σύνταγμα, ὡς ἐτροποποιήθη τῷ 1921 (29 Δεκεμβρίου). Συμφώνως πρὸς αὐτὸ λειτουργεῖ Βουλὴ 60μελὴς πενταετοῦς θητείας· ὑπ' αὐτῆς ἐκλέγονται ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, δύο ἀντικαταστάταί του καὶ τέσσαρες σύμβουλοι.

Βιέννη (Wien). Περιλαμβάνει τὸν ὑπὸ τῆς πρωτευούσης τοῦ κράτους Βιέννης καὶ τῶν προαστείων της περιλαμβανόμενον χῶρον, ἐντὸς τῆς πολιτείας τῆς Κάτω Αὐστρίας, καὶ ἔχει ἔκτασιν 278 τετρ. χιλμτρ. καὶ πληθυσμὸν 1865780 κατοίκων (1923). Διοικεῖται, συμφώνως πρὸς τὸ ἀπὸ 10 Νοεμβρίου 1920 σύνταγμα (τροποποιηθὲν τῷ 1922 καὶ 1923), ὑπὸ δημοτικοῦ συμβουλίου 120 μελῶν μὲ πενταετῆ θητείαν καὶ δημοτικῆς συγκλήτου (Stadtsenat) ἐξ ἑνὸς προέδρου καὶ ἐννέα μελῶν, ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, ἔχοντος τύπον κοινοβουλευτικῆς ἀντιπροσωπείας τῆς πολιτείας.

Καρινθία (Kärnten). Εἶναι στενόμακρος καὶ ὀρεινὴ χώρα καταλαμβάνουσα τὸ νοτιώτερον τμῆμα τῆς Αὐστρίας καὶ ὁρίζεται ὑπὸ τῆς Στυρίας πρὸς Β καὶ ΒΑ, ὑπὸ τῆς Γιουγκοσλαυΐας πρὸς ΝΑ καὶ Ν, ὑπὸ τῆς Ἰταλίας πρὸς Ν., ὑπὸ τοῦ Τυρόλου πρὸς Δ καὶ ὑπὸ τοῦ Σάλτσμπουργκ πρὸς Β. Ἔκτασις 9350 τετρ. χιλιομ. καὶ πληθυσμὸς 370748 κατοίκων (1923). Πρωτεύουσά του εἶναι ἡ *Κλάγκενφουρτ* (κ. 27450) καὶ μετ' αὐτὴν ἀξιόλογος πόλις ἡ *Βίλλαχ* (κ. 16800). Διοικεῖται ὑπὸ Βουλῆς (Landtag) ἐκ 42 μελῶν, ἐκλεγομένων διὰ 4 ἔτη, καὶ κυβερνήσεως ἐξ ἑνὸς προέδρου καὶ 7 μελῶν ἐκλεγομένων ὑπὸ τῆς διαίτης. Τὸ σημερινὸν σύνταγμα ἰσχύει ἀπὸ τῆς 14 Μαρτίου 1924. Διὰ τὸ νότιον τμῆμα τῆς Καρινθίας, τὴν περιφέρειαν *Κλάγκενφουρτ*, ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ ὥριζε νὰ διεξαχθῇ δημοψήφισμα. Τοῦτο ἐγένετο τὴν 10 Ὀκτωβρίου 1920 καὶ ἐπεδίκασε τὴν Κλάγκενφουρτ ὁριστικῶς εἰς τὴν Αὐστρίαν.

Μπούργκενλαντ (Burgenland). Χώρα κατὰ μῆκος τῶν οὐγγρικῶν συνόρων κατ' ἐξοχὴν πεδινή, ὀνομαζομένη ἄλλοτε *Δυτικὴ Οὐγγαρία* καὶ μετονομασθεῖσα καὶ *Μπούργκενλαντ*, ὄνομα σημαῖνον «χώρα τῶν πύργων», διότι ὑπάρχουν ἐν αὐτῇ τέσσαρες ὀχυραὶ πόλεις. Ἡ συνθήκη τοῦ Τριανὸν ἐπεδίκασε τὴν Μπούργκενλαντ εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἀλλὰ δημοψήφισμα γενόμενον τῷ 1921 ἐν *Αἴμπενμπουργκ*, μὴ ἀναγνωρισθὲν ὅμως ὑπὸ τῆς Αὐστρίας, ἔδιδε τὴν πόλιν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν. Οὕτω προέκυψε ζήτημα μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν, ρυθμισθὲν ὁριστικῶς τὴν 19 Σεπτεμβρίου τοῦ 1922.

Τὸ ἀνῆκον εἰς τὴν Αὐστρίαν Μπούργκενλαντ ἔχει ἔκτασιν 3967 τετρ. χιλιομ. καὶ πληθυσμὸν 285609 κατοίκων (1923). Ἡ μεγαλυτέρα πόλις εἶναι ἡ πρωτεύουσα *Αἰζενσταντ* (κ. 3250). Τὸ σύνταγμά του ἐψηφίσθη τὴν 15 Ἰανουαρίου 1926 καὶ ὁρίζει Βουλὴν 32 μελῶν ἐκλεγομένην διὰ 4 ἔτη καὶ κυβέρνησιν ἐξ ἑνὸς προέδρου, ἐκλεγομένου ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ πέντε μελῶν ἐκλεγομένων δι' ἀναλογικῆς ψηφοφορίας, ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἐπίσης.

Σάλτσμπουργκ (Salzburg). Ἡ κεντρικὴ χώρα τῆς Αὐστρίας, ὁριζομένη ὑπὸ τῆς Ἄνω Αὐστρίας πρὸς ΒΑ, ὑπὸ τῆς Βαυαρίας πρὸς ΒΔ, τῆς Στυρίας πρὸς Α, τῆς Καρινθίας καὶ τοῦ ἀνατολικοῦ Τυρόλου πρὸς Ν καὶ ὑπὸ τοῦ Τυρόλου πρὸς Δ. Εἶναι χώρα ὀρεινὴ καὶ ἔχει ἔκτασιν 7153 τετρ. χιλμτρ., πληθυσμὸν 223.023 κατοίκων (1923) καὶ μεγάλας πόλεις: τὴν πρωτεύουσαν *Σάλτσμπουργκ* (κ. 37.850) καὶ τὴν *Χάλλεϊν* (κ. 4.900). Σύνταγμα 16 Φεβρουαρίου 1921 τροποποιηθὲν τῷ 1922, 1923 καὶ 1925 καὶ ὁρίζον Βουλὴν 26 μελῶν πενταετοῦς θητείας καὶ κυβέρνησιν ἐξ ἑνὸς προέδρου καὶ 4 μελῶν, ἐκλεγομένων ὑπὸ τῆς Βουλῆς.

Στυρία (γερμ. Steiermark, γαλλ. Styrie). Τὸ νοτιοανατολικόν, λίαν ὀρεινὸν τμῆμα τῆς Αὐστρίας, ἐκτάσεως 16.375 τετρ. χιλμτρ. καὶ πληθυσμοῦ 978.845 κατοίκων (1923). Ὁρίζεται πρὸς Β ὑπὸ τῆς Κάτω καὶ Ἄνω Αὐστρίας, πρὸς Α ὑπὸ τοῦ Μπούργκενλαντ, πρὸς Ν ὑπὸ τῆς Γιουγκοσλαυΐας καὶ πρὸς Δ ὑπὸ τῆς Καρινθίας καὶ τοῦ Σάλτσμπουργκ. Μεγάλας πόλεις ἔχει: τὴν πρωτεύουσαν *Γκρὰτζ* (κ. 152.700) καὶ τὴν *Λαῖμπεν* (κ. 11.550). Διοικεῖται καὶ αὐτὴ ὑπὸ Βουλῆς ἐκ 56 μελῶν, ἐκλεγομένων διὰ 4 ἔτη, καὶ κυβερνήσεως ἐξ ἑνὸς προέδρου ἐκλεγομένου ὑπὸ τῆς Βουλῆς διὰ πλειοψηφίας καὶ 11 μελῶν ἐκλεγομένων ἐπίσης ὑπὸ τῆς Βουλῆς δι' ἀναλογικῆς ψηφοφορίας. Τὸ σύνταγμά της ἐψηφίσθη τὴν 20 Νοεμβρίου 1920 καὶ ἐτροποποιήθη ἔκτοτε τῷ 1923 καὶ 1926.

Τυρόλον (Tirol). Τὸ Αὐστριακὸν Τυρόλον περιλαμβάνει τὸ κυρίως Τυρόλον εἰς τὴν πρὸς δυσμὰς προέκτασιν τῆς Αὐστρίας μεταξὺ Ἰταλίας πρὸς Ν., Γερμανίας πρὸς Β., Σάλτσμπουργκ πρὸς Α. καὶ Φόραρλμπεργκ πρὸς καὶ τὸ νοτιοανατολικῶς αὐτοῦ κείμενον *Ἀνατολικὸν Τυρόλον* μεταξὺ τῶν δύο ὀροσειρῶν, Ὑψηλοῦ Τάουερν πρὸς Β. καὶ Καρνικῶν Ἄλπεων πρὸς Ν. δυτικῶς δὲ τῆς Καρινθίας. Ἔκτασις 12645 τετρ. χλμτρ. καὶ πληθυσμὸς 314836 κατοίκων (1923) ἐκτὸς τῆς πρωτευούσης *Ἴνσμπρουκ* (56400)· ἄλλην μεγάλην πόλιν ἔχει τὴν *Χαίττινγκ* (κ. 9350). Τὸ ἀπὸ τῆς 8 Νοεμβρίου 1921 ἰσχῦον σύνταγμα ὁρίζει Βουλὴν ἐκ 48 μελῶν τετραετοῦς θητείας καὶ κυβέρνησιν μὲ ἕνα πρόεδρον καὶ 6 μέλη ἐκλεγομένους ὑπὸ τῆς Βουλῆς.

Φόραρλμπεργκ (Vorarlberg). Τὸ δυτικώτερον παρὰ τὰ ἑλβετικὰ σύνορα ὀρεινὸν τμῆμα τῆς Αὐστρίας, ἐκτάσεως 2602 τετρ. χλμτρ. καὶ πληθυσμοῦ 139999 κατοίκων (1923). Ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Γερμανίας, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Τυρόλου καὶ πρὸς Δ. καὶ Ν. ὑπὸ τῆς Ἑλβετίας. Πρωτεύουσά του εἶναι ἡ *Μπρέγκενζ* (κ. 13100), ἄλλαι δὲ μεγάλαι πόλεις ἡ *Ντόρνμπιν* (κ. 14400) καὶ ἡ *Φέλντκιρχ* (κ. 11100). Διοικεῖται ὑπὸ Βουλῆς τριακονταμελοῦς, ἐκλεγομένης διὰ 5 ἔτη, ἡ ὁποία ἐκλέγει τὴν κυβέρνησιν ἐκ τοῦ προέδρου καὶ 5 μελῶν, συμφώνως πρὸς τὸ ἀπὸ 30 Ἰουλίου 1923 ἰσχῦον σύνταγμα.

Χ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΙΣ

— [ΟΙΚΟΝ. ΓΕΩΓΡΑΦ.] Ἡ Αὐστρία ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως ἐξεταζομένη δὲν ἔχει πολλὰ νὰ ἐπιδείξῃ, οὐχ ἧττον ὅμως παρουσιάζει σήμερον εἰκόνα κράτους προσπαθοῦντος μὲ πᾶν μέσον νὰ ἀναπτύξῃ τοὺς πλουτοπαραγωγικούς του πόρους, μολονότι διατελεῖ ὑπὸ δυσμενεῖς φυσικὰς συνθήκας, ὑπέστη δὲ μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον καίρια πλήγματα.

Ὀρυκτὸς πλοῦτος. — Ὁ ὀρυκτὸς πλοῦτος τῆς Αὐστρίας δὲν εἶναι μὲν μέγας, ἀλλ' οὐχὶ καὶ εὐκαταφρόνητος. Ἔχει κοιτάσματα καυσίμων, μεταλλοφόρων καὶ ἑτέρων μὴ τοιούτων χρησίμων ὀρυκτῶν, τῶν ὁποίων ἐνεργεῖται σοβαρὰ ἐκμετάλλευσις, τῶν πλείστων δὲ καὶ κατεργασία. Ἀνθρακωρυχεῖα λειτουργοῦσιν ἐν αὐτῇ 60, ἐκ τῶν 52 δ' ἐξορύσσεται λιγνίτης (παραγωγὴ 1926 τόν. 2957700) καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν 8 ἀνθρακίτης (τόν. 157.300). Ἀξιόλογα εἶναι καὶ τὰ σιδηροῦχα κοιτάσματα τῆς χώρας (παραγωγὴ 1.203.000 τόν.), κατὰ δεύτερον δὲ λόγον ἔρχονται τὰ τοιαῦτα μολύβδου (105.000 τόν.) καὶ χαλκοῦ (96.000 τόν.), μὲ πολὺ δὲ μικροτέραν ἀπόδοσιν ἀκολουθοῦσι τὰ ψευδαργύρου, μαγγανίου, ἀντιμονίου καὶ σιδηροπυρίτου. Ἐπίσης ἡ Αὐστρία ἔχει ἐνδιαφέροντα κοιτάσματα ὀρυκτοῦ ἅλατος (τῷ 1926 τόν. 76.768) καὶ ἐν μικρᾷ ἐκμεταλλεύσει τοιαῦτα γραφίτου (τῷ 1924 τόν. 9.500).

Γεωργία. — Ἡ Αὐστρία, οὖσα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὀρεινὴ χώρα, δὲν ἔχει μεγάλας σχετικῶς καλλιεργησίμους περιοχάς. Τὸ σύνολον τῶν ἐν αὐτῇ καλλιεργησίμων ἐκτάσεων ἀνέρχεται (1926) εἰς 1.966.265 ἑκτάρια. Ἡ σπορὰ τῶν δημητριακῶν καταλαμβάνει ἐν συνόλῳ ἔκτασιν 1.098.000 ἑκτάρ., ἡ ἀπόδοσις δὲ τούτων ἔχει κατὰ εἴδη ὡς ἑξῆς:

Καρποὶ	*Ἐκτάσεις (ἑκτάρια)*	*Παραγωγὴ (μετρ. στατῆρες)*
Σῖτος	198.000	2.700.000
Κριθὴ	143.000	2.200.000
Σίκαλις	387.000	4 900.000
Βρόμη	308.600	4.500.000
Ἀραβόσιτος	62.000	1.000.000

Ἐπίσης ἐν Αὐστρίᾳ καλλιεργοῦνται πολὺ τὰ γεώμηλα (εἰς ἔκτασιν 175000 ἑκταρίων μὲ παραγωγὴν 73.900.000 μετρ. στατ.) καὶ τὰ τεῦτλα ζακχαροποιίας (ἑκτάρ. 20.000, παραγωγὴ μετρ. στατ. 4.926.000) καὶ εἰς μικροτέραν κλίμακα τὸ λίνον, ἡ κάνναβις, ἡ γιούτη κλπ. Ἡ ἀμπελοφυτεία καταλαμβάνει περὶ τὰ 38.000 ἑκτάρια, παράγεται δ' οἶνος περὶ τὰ 400.000 ἑκατόλιτρα ἐτησίως.

Δασικῶν ἐκτάσεων ἡ Αὐστρία δὲν στερεῖται, προπολεμικῶς μάλιστα αὗται ἦσαν περισσότερον ἐκτεταμέναι, ἀλλὰ κατὰ τὴν περίοδον τοῦ πολέμου κατεστράφησαν σημαντικῶς. Ἐν τούτοις καὶ σήμερον τὰ δάση εἶναι ἀντικείμενον ἀξιολόγου ἐκμεταλλεύσεως, ἐξαγομένων ἱκανῶν ποσοτήτων πάσης φύσεως ξυλείας.

Κτηνοτροφία.— Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν γεωργίαν ἡ κτηνοτροφία εἰς τὴν Αὐστρίαν εἶναι πολὺ διαδεδομένη, ἐκτρεφομένου εἰς τὰς ἐκτεταμένας ὀρεινὰς περιοχάς της σεβαστοῦ ἀριθμοῦ ζῴων τοῦ βοείου γένους. Κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπαρίθμησιν (1923) τὰ ἐν τῇ χώρᾳ τρεφόμενα ζῷα εἶχον ὡς ἑξῆς:

Βόες—Ἀγελάδες	2.162.346
Πρόβατα	597.000
Χοῖροι	1.473.000
Ἵπποι	282.651

Βιομηχανία.— Ὁ πλουτοφόρος οὗτος παράγων τῆς χώρας εἶναι κυρίως ἀνεπτυγμένος εἰς τὰς μεγάλας πόλεις αὐτῆς, διαρκῶς δ' ἀναλαμβάνει ἐκ τῶν καταστροφῶν ἃς κατὰ τὸν πόλεμον ὑπέστη. Αἱ μεγαλύτεραι βιομηχανίαι τῆς Αὐστρίας εἶναι αἱ μεταλλουργικαὶ καὶ δὴ τοῦ σιδήρου (παραγωγὴ 1925 χάλυβος 377.000 τόννοι, χυτοσιδήρου 464.000 τόν.), τοῦ χαλκοῦ (400.000 τόν.) καὶ τοῦ μολύβδου (6.400 τόν.) ὡς καὶ αἱ διάφοροι μηχανολογικαὶ τοιαῦται, ἰδίως κατασκευῆς αὐτοκινήτων, κλειδοκυμβάλων κλπ. Ἐνδιαφέρουσαι ἐπίσης βιομηχανίαι εἶναι αἱ κλωστοϋφαντουργικαί, ἀριθμουμένων ἐν αὐταῖς 1.171.000 ἀτράκτων καὶ 11.600 ἱστῶν. Ἐκ τῶν βιομηχανικῶν εἰδῶν διατροφῆς σημειοῦμεν τὴν ζακχαροποιίαν (παραγωγὴ 1927 τόν. 714.000), τὴν ζυθοποιίαν (5.054.000 ἑκατόλιτρ.). καὶ τὴν οἰνοπνευματοποιίαν (200.000 ἑκατόλιτρ.) Ἡ καπνοβιομηχανία τέλος ἀσκεῖται εἰς τὰ 9 ἐργοστάσια τοῦ κρατικοῦ μονοπωλίου μὲ ἐτησίαν ἀπόδοσιν (1926) 218.357.000 πούρων, 4.568.362.000 σιγαρέττων καὶ 48.967 μετρικῶν στατήρων κεκομμένου καπνοῦ.

Ἐμπόριον.— Ἡ ἀξία τοῦ εἰδικοῦ ἐμπορίου τῆς Αὐστρίας μετὰ τῶν ξένων ἐπικρατειῶν ἀνέρχεται (1927) διὰ μὲν τὴν εἰσαγωγὴν εἰς 3.141.000.000

Digitized by Google

σελλίνια, διὰ δὲ τὴν ἐξαγωγὴν εἰς 2.039.000.000. Τὰ κυριώτερα εἴδη ἅτινα εἰσάγει εἶναι τὰ δημητριακὰ καὶ ἡ ὄρυζα (τῷ 1916 τόν. 857.400), διάφοροι καύσιμοι ὗλαι (τόν. 5.188.121), οἶνος (7.028.472 γαλόνια), οἰκοδομικαὶ ὗλαι (τόν. 173.203), βάμβαξ (τόν. 29.935), ἐλαστικὸν κόμμι (τόν. 2.272), ὕαλος (τόν. 15.381) καὶ εἴδη ἐκ σιδήρου (τόν. 41.744). Ἐξάγει δὲ κυρίως ξυλείαν (τόν. 1.502.535), μεταλλεύματα (τόν. 77.427), καρποὺς (τόν. 11.695), καπνὰ (7.360 τόν.), ἔπιπλα (τόν. 25.651) καὶ χημικὰ προϊόντα (τόν. 39.970). Αἱ χῶραι μετὰ τῶν ὁποίων περισσότερον συναλλάσσεται εἶναι, ἐν τῇ εἰσαγωγῇ μὲν ἡ Τσεχοσλοβακία (19% ἐπὶ τῆς ἀξίας τοῦ 1926), Γερμανία (16%), Οὐγγαρία (12%), Πολωνία (9%), Γιουγκοσλαυΐα (6%), Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι Ἀμερικῆς (5%), Ρουμανία, Ἑλβετία καὶ Ἰταλία (ἀνὰ 4,5%) καὶ Ἀγγλία (3,5%), ἐν τῇ ἐξαγωγῇ δὲ ἡ Τσεχοσλοβακία (12%), Γερμανία (11%), Ἰταλία (10%), Οὐγγαρία καὶ Γιουγκοσλαυΐα (ἀνὰ 9%), Ρουμανία (7%), Ἑλβετία (6%), Πολωνία, Ἀγγλία καὶ Ἡν. Πολιτεῖαι Ἀμερικῆς (ἀνὰ 4%).

Ἐσωτερικαὶ συγκοινωνίαι.— Ἡ Αὐστρία ἔχει σιδηροδρομικὸν δίκτυον μήκους ἐν συνόλῳ 6633 χμτρ., ὧν τὰ 5788 ἀνήκουσιν εἰς τὸ κράτος καὶ τὰ 835 εἰς ἰδιωτικὰς ἑταιρείας. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ὑπηρεσίας Τ.Τ.Τ, αὗται ἐξυπηρετοῦνται αἱ μὲν ταχυδρομικαὶ διὰ 2704 γραφείων ἐχόντων κίνησιν 100 καὶ πλέον ἑκατομμυρίων ἀντικειμένων ἐν γένει ἀλληλογραφίας, αἱ δὲ τηλεγραφικαὶ διὰ 2936 γραφείων μὲ κίνησιν 5.500.000 τηλεγραφημάτων. Ἐν τῇ Αὐστρίᾳ λειτουργοῦσι καὶ 128.278 τηλέφωνα.

Πλὴν τῆς διὰ τῶν σιδηροδρόμων ἐπικοινωνίας τῆς χώρας μετὰ τῶν λοιπῶν εὐρωπαϊκῶν ἐπικρατειῶν, αὕτη συγκοινωνεῖ καὶ ἀεροπορικῶς, ἐκτελούσης δρομολόγια καὶ αὐστριακῆς ἑταιρείας ἐπιχορηγουμένης ὑπὸ τοῦ κράτους.

Δημόσια οἰκονομικά. — Νομισματικὴ μονὰς ἐν Αὐστρίᾳ ἦτο ἡ *κορῶνα*. Αὕτη ὅμως ἀπὸ τῆς 30 Ἰουνίου 1925 ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ χρυσοῦ *σελλινίου* (Schilling) διαιρουμένου εἰς 100 *γκρόσεν* (Groschen), ἀντιστοιχοῦντος δὲ πρὸς 0,75 τοῦ χρυσοῦ φράγκου.

Τὸ δημόσιον χρέος τῆς χώρας ἀνέρχεται (31 Δεκεμβρίου 1926) εἰς 2.264.136.527 σελλίνια, ὁ προϋπολογισμὸς δὲ τοῦ Κράτους σημειοῖ τὰ ἑξῆς ποσὰ (εἰς σελλίνια):

Ἔσοδα		*Ἔξοδα*	
Πρόσοδοι ἐκ διαφόρων φόρων	475.560.000	Ἐξυπηρέτησις δανείων	159.722.000
Τελωνειακοὶ δασμοὶ	208.000.000	Ἐπιχορηγήσεις εἰς δήμους κλ.	5.974.000
Μονοπώλια	196.204.000	Μισθοὶ καὶ συντάξεις	203.959.000
Τ. Τ. Τ.	157.000	Κοινωνικὴ πρόνοια	259.775.000
Δημοτ. τέλη	83.600.000	Δικαιοσύνη	41.588.000
		Σιδηρόδρομοι	100.755.000
		Στρατὸς	79.742.000

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.—Statistische Rückblicke aus Osterreich καὶ Osterreichisches statistisches Handbuch (Wien 1927).—Bulletin de statistique agricole de l'Institut International d'Agriculture de Rome (Rome 1928) —*Franck P.* La Reconstruction financière de l'Autriche (Paris 1925) *Layton W. T* and *Rist C.* Report on the Economic Situation of Austria (London 1926).—*Kergomard I. G.* Géographie Economique (Paris 1925) —*Epstein M.* The Statesman's Year-Book (London 1928).

Δ. Ε. ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ

— [ΣΤΡΑΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ σημερινὴ Αὐστρία ἀποτελεῖται ἐκ τμήματος τῆς κοιλάδος τοῦ Δουνάβεως, μεταξὺ Πασσάου (Passau) καὶ Πρεσβούργου (Pressbourg), καὶ τῶν ὀρεινῶν περιοχῶν τοῦ Τυρόλου, Σαλτσβούργ, Καρινθίας καὶ Στυρίας μέχρι τῆς κοιλάδος τοῦ Δράβα (Drave), δηλαδὴ ἐκ τῆς περιοχῆς τῶν Ἀνατολικῶν Ἄλπεων περιλαμβανούσης: 1ον) τὴν Ἄνω καὶ Κάτω Αὐστρίαν, εὑρισκομένας ἱππαστὶ ἐπὶ τῶν δύο ὀχθῶν τοῦ Δουνάβεως ἀπὸ Πασσάου μέχρι Πρεσβούργου καὶ ἐκτεινομένας πρὸς νότον μέχρι τῆς ὑψηλοτέρας κορυφῆς τῶν ἀσβεστολιθικῶν Ἄλπεων· 2ον) τὸ ἄλλοτε δουκᾶτον τοῦ Σαλτσβούργου (Salzbourg)· 3ον) τὸ Τυρόλον καὶ Φόραρλβεργ (Vorarlberg)· 4ον) τὴν Στυρίαν· 5ον) τὴν Καρινθίαν. Αἱ ἄλλοτε χῶραι τῆς Αὐστρίας, δηλαδὴ ἡ Καρνιόλη (Karniole ἢ Krein) καὶ τὸ Αὐστριακὸν Φριοὺλ (Frioul Autrichien), κατόπιν τῶν συναφθεισῶν συνθηκῶν, μετὰ τὸ πέρας τοῦ παγκοσμίου πολέμου, ἀπετέλεσαν ἤδη μέρος, ἡ μὲν πρώτη τῆς Γιουγκοσλαβίας, ἡ δὲ τῆς Ἰταλίας. Αἱ παρὰ τῶν Αὐστριακῶν Ἄλπεων σχηματιζόμεναι κοιλάδες ἐξυπηρετοῦνται, ὡς πρὸς τὰς συγκοινωνίας, παρὰ ἀρκετὰ πυκνοῦ δικτύου σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, ἐχουσῶν γενικῶς δύο διευθύνσεις: 1ον) Τὰς φερούσας εἰς συγκοινωνίαν τὴν κοιλάδα τοῦ Δουνάβεως μετὰ τῆς Ἰταλίας, τὰς ἐχούσας δηλαδὴ κατεύθυνσιν ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον, καὶ 2ον) τὰς ἑνούσας τὰς αὐτὰς κλιτῦς τῶν ἄνω Ἄλπεων ἢ διατρεχούσας κοιλάδας ἐχούσας κατεύθυνσιν ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἑπομένως χρησιμευούσας πρὸς σύνδεσιν τῶν προηγουμένων. Εἰς τὰς πρώτας ἔχομεν: α') τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν τοῦ Βρέννερ, τὴν ἑνοῦσαν τὸ Κούφσταϊν μετὰ τῆς Βερώνης· β') τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν τοῦ Σέμμεριγκ-Νόϊμαρκ καὶ Τάρβη, ἥτις εἶναι ἡ μεγάλη συγκοινωνία μεταξὺ Βιέννης, Φριοὺλ καὶ Βενετίας καὶ γ') τὴν γραμμὴν τοῦ Σέμμεριγκ-Γκρὰτς καὶ τοῦ λαιμοῦ τοῦ Ἄδελσβεργ, ἥτις συνδέει τὴν Βιέννην πρὸς τὴν Τεργέστην, Πόλαν καὶ Φιοῦμε. Εἰς τὰς δευτέρας ἔχομεν: α') Τὴν γραμμὴν τὴν ἀρχομένην ἀπὸ τῆς ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἴνν πόλεως Βέργλ (Wörgl) καὶ καταλήγουσαν εἰς Ἅγιον Μιχαὴλ (Saint Michael) εὑρισκόμενον ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Σέμμεριγκ—Τάρβη. Αὕτη συνδέει τὴν κοιλάδα τοῦ Δουνάβεως μετὰ τῆς τοῦ Ἴνν καὶ διατρέχει τὰς κοιλάδας τῶν ποταμῶν Σάλζαχ (Salzach), Τράουν (Traun), καὶ Ἔνς (Enns). Ἡ σιδηροδρομικὴ αὕτη γραμμὴ προεκτεινομένη πρὸς δυσμὰς διὰ τῆς γραμμῆς Ἄρλβεργ (τῆς συνδεούσης τὸ Ἴννσμπρουκ μετὰ τοῦ Φέλδκιρχ) ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ ἄνω Ρήνου, ἀποτελεῖ τὸν σύνδεσμον τοῦ Αὐστριακοῦ σιδηροδρομικοῦ δικτύου μετὰ τοῦ Ἑλβετικοῦ, εἶναι δὲ μεγίστης πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς σημασίας. β') Τὴν γραμμὴν τῆς κοιλάδος τοῦ Ποῦστερ (Puster Thal) καὶ τῆς Καρνιόλης (Carniole ἢ Krein), ἥτις ἑνώνει τὴν πόλιν Φράντσενσφέστε (Franzensfeste), μετὰ τῶν πόλεων Βιλλαχ (Villach), Κλάγενφουρτ (Klagenfurt) καὶ Μάρβουργ (Marbourg) τῶν ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Σαύου κειμένων. β') Τὴν γραμμὴν Καρνιόλης (Carniole) Κροατίας (Croatie), ἥτις ἀπὸ τοῦ Tarvis ὁδηγεῖ εἰς Λάϊμπαχ καὶ Ἄγραμ (νῦν Zagreb) ἀκολουθοῦσα τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Σαύου.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω δεδομένων συνάγεται τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἐν Αὐστρίᾳ ἐν γένει θὰ διεξαχθῇ ἐν τῷ μέλλοντι πᾶσα στρατιωτικὴ ἐνέργεια, εἴτε τῆς Ἰταλίας πρὸς τὴν Κεντρῴαν Εὐρώπην, εἴτε τῆς Γερμανίας πρὸς νότον, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον πᾶσα ἐπιχείρησις ἀπὸ Ἑλβετίας πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ μέσου Δουνάβεως ἢ καὶ τἀνάπαλιν ἀπὸ Οὐγγαρίας πρὸς δυσμάς. Ἀλλ' ἐνῷ ἡ Αὐστρία μέχρι τοῦ 1918 ἦτο κυρίαρχος καὶ φύλαξ τῶν ἄνω ὁδῶν καὶ μόνον ἡ μετὰ ταύτης συμμαχία ἠδύνατο νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν χρῆσιν αὐτῶν, νῦν αἱ συγκοινωνίαι αὗται ἕνεκα τῆς ἀναγκαστικῆς στρατιωτικῆς ἀδυναμίας τῆς Αὐστρίας εἰσὶν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ πρώτου ἑτοίμου νὰ δράσῃ πρὸς κατάληψιν αὐτῶν.

Πάντως ἐκ τῶν στρατιωτικῶν γεγονότων τῶν διαδραματισθέντων ἐν Τυρόλῳ κατὰ τὰ ἔτη 1796—1797, ἐκ τῆς κλασσικῆς πλέον καταστάσεως ὑπερασπίσεως τοῦ Τυρόλου κατὰ τὸ 1866 παρὰ τοῦ στρατηγοῦ Κοὺν (Kühn), ὡς καὶ ἐκ τῶν Ναπολεοντείων ἐκστρατειῶν τοῦ 1805 καὶ 1809, τέλος ἐκ τῶν εἰς τὸ μέτωπον τοῦ Ἰζόντσο διεξαχθεισῶν ἐπιχειρήσεων κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον καὶ κυρίως ἐκ τῆς κατὰ τὴν 24 Ὀκτωβρίου ἐπιτευχθείσης διαρρήξεως τοῦ Ἰταλικοῦ μετώπου εἰς τὸ ὕψος τοῦ Τολμάϊν (Tolmein), Καρφράϊτ (Karfreit), παρὰ τῆς στρατιᾶς Below, δι' ἧς τὴν 11ην Νοεμβρίου ὑπεχώρησαν ἡ 2α, 3η καὶ 4η ἰταλικὴ στρατιὰ μέχρι τοῦ ποταμοῦ Piave ἐξάγεται: α') ἡ σπουδαιότης τῆς κατοχῆς τῶν Αὐστριακῶν ὁδῶν καὶ σιδηροδρόμων διὰ πᾶσαν συνδεδυασμένην ἐπιχείρησιν εἰς τὰς κοιλάδας Δουνάβεως καὶ Πάδου πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς καταλήψεως τῆς ἄλλοτε πρωτευούσης τῆς Αὐστρουγγρικῆς μοναρχίας Βιέννης, ἥτις ὅμως νῦν δὲν εἶναι τῆς αὐτῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς σημασίας· β') ὅτι ἡ μέχρι τοῦ 1918 χάραξις τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς μεταξὺ Ἰταλίας καὶ τῆς Παραδουναβίου Δυαδικῆς μοναρχίας παρεῖχε μέγιστα πλεονεκτήματα στρατηγικὰ εἰς τὴν δευτέραν καὶ γ') ὅτι ἡ ἀπὸ τοῦ 1918 ἐπέκτασις τοῦ Ἰταλικοῦ κράτους πρὸς τὸ Τυρόλον καὶ Φριοὺλ ἐξησφάλισαν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἄριστα ὅρια, καὶ μάλιστα ἐφ' ὅσον διατηρεῖται ὁ στρατιωτικὸς ἀφοπλισμὸς τῆς Αὐστριακῆς δημοκρατίας.

Ἡ περιοχὴ τῆς σημερινῆς Αὐστρίας δύναται νὰ καταστῇ θέατρον ἐπιχειρήσεων ἐν τῷ μέλλοντι: α') στρατιᾶς κυριαρχούσης τοῦ Βαυαρικοῦ ὑψιπέδου, β') στρατιᾶς ἐχούσης ὡς ὁρμητήριον τὴν Ἑλβετίαν, ὡς κατὰ τὸ 1799, γ') στρατοῦ ὁρμωμένου ἀπὸ Ἰταλίας, δ') στρατοῦ ἀναχωροῦντος ἀπὸ Κροατίας, ε') στρατοῦ ὁρμωμένου ἀπὸ τοῦ μέσου Δουνάβεως, ἤτοι ἀπὸ Οὐγγαρίας καὶ στ') ἀπὸ βορρᾶ ἐνεργοῦντος ἐκ Τσεχοσλοβακίας. Ἡ σύμπηξις εἰς ἓν κράτος τῆς Αὐστρίας καὶ Γερμανίας θὰ ἔφερε τὴν Γερμανίαν εἰς τὴν ἐπίφθονον στρατηγικὴν θέσιν νὰ εἶναι ἀμέσως ἐπίφοβος πρὸς τὴν Ἰταλίαν, Τσεχοσλοβακίαν καὶ Γιουγκοσλαβίαν.

Ν. ΚΟΚΙΔΗΣ

— [ΙΣΤΟΡ.] Μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, αἱ ἑκατέρωθεν τοῦ ροῦ τοῦ Δουνάβεως χῶραι τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης εὑρίσκοντο κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Σλάβων, μεθ' ὧν ἀνεμείχθησαν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ λαοί τινες μογγολικῆς καταγωγῆς, καὶ δὴ οἱ Ἄβαροι. Ἐναντίον τῶν Σλάβων καὶ τῶν Ἀβάρων τούτων Κάρολος ὁ Μέγας ἵδρυσεν ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως τὴν ἀνατολικὴν Μαρκιωνίαν, τὴν κατόπιν ὀνομασθεῖσαν *Αὐστρίαν* (Oesterreich=Ἀνατολικὸν κράτος). Ἐν ἔτει 894 οἱ Οὖγγροι—κλάδος τῆς ταταρικῆς φυλῆς, ἐγκατασταθεὶς νοτιοανατολικῶς τῆς Ρωσίας—κληθέντες ὑπὸ τῶν βασιλέων τῆς Γερμανίας κατὰ τῶν Σλάβων καὶ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν κατὰ τῶν Βουλγάρων, ἐγκαθιδρύθησαν ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Δουνάβεως καὶ παρὰ τὸν ποταμὸν Τισίαν (Tisze Theiss), εἶτα δ' ἐπέδραμον κατὰ τοῦ βασιλείου τῆς Μοραβίας, ὅπερ ἀπετέλει πρὸς ἀνατολὰς τῆς ἀνατολικῆς Μαρκιωνίας τὸν σύνδεσμον μεταξὺ τῶν Σλάβων τῆς Βοημίας καὶ τῆς Καρνιόλης. Οἱ Σάξονες βασιλεῖς τῆς Γερμανίας, βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν μαργράβων τῆς Αὐστρίας, ἀπώθησαν τοὺς ἐπιδρομεῖς ἐκεῖθεν τοῦ παραποτάμου τοῦ Δουνάβεως Leitha (κατὰ τὰς μάχας τοῦ Μερσεβούργου 933 καὶ τοῦ Ἀουγσβούργου 955), παρεχώρησαν δὲ εἰς τοὺς μαργράβους μὲ τὸ δικαίωμα τῆς κληρονομικῆς διαδοχῆς τὴν χώραν τῶν Μοραβῶν, εἰς τρόπον ὥστε οἱ Σλάβοι ἐχωρίσθησαν ὁριστικῶς ὑπὸ τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν Οὔγγρων εἰς δύο ὁμάδας: εἰς τοὺς Σλάβους τοῦ Βορρᾶ (Τσέχους, Μοραβούς, Πολωνούς, Σλοβάκους, Ρουθηνοὺς) καὶ εἰς τοὺς Σλάβους τοῦ Νότου (Σλοβένους, Κροάτας καὶ Σέρβους).

Ἡ ἱστορία τῆς ἐδαφικῆς συγκροτήσεως τῆς Αὐστρουγγαρίας συμπίπτει μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς ὑπὸ τοὺς Αὐστριακοὺς μαργράβους ἑνώσεως τῶν μερῶν, ἅτινα κατῳκοῦντο ὑπὸ τῶν Σλάβων, Ρουμούνων καὶ Οὔγγρων. Μέχρι τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἡ Ἀνατολικὴ Μαρκιωνία αὐξάνει μικρὸν κατὰ μικρὸν προστιθεμένης εἰς αὐτὴν τῆς Στυρίας, τῆς Καρινθίας, τῆς Καρνιόλης, τοῦ Τυρόλου, τοῦ Φιοῦμε, τῆς Ἰστρίας, τοῦ Φριοὺλ καὶ τοῦ Φόραλμπεργκ. Ἀλλὰ οἱ μαργράβοι δὲν κατώρθωσαν νὰ δεσπόσουν τῶν Σλαβικῶν καὶ Οὐγγρικῶν χωρῶν, εἰμὴ μόνον κατὰ περιόδους. Κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα ὀλίγου δεῖν ἐπετυγχάνετο ἑνότης ὑπὸ τοὺς Πρεμυσλίδας (Τσεχικὴν δυναστείαν), οἵτινες συνεννοήθησαν μετὰ τῶν Ἀρπαδίων τῆς Οὐγγαρίας, ὅπως ἀντιμετωπίσωσι τὴν μεγάλην μογγολικὴν εἰσβολὴν (μάχη τοῦ Ὄλμουτς 1252). Ὁ Ροδόλφος τῶν Ἀψβούργων, μαργράβος τῆς Αὐστρίας, ἀφοῦ ἐφόνευσε τὸν Πρεμυσλίδην Ὀττοκὰρ τὸν Β' ἐν Μάρτσφελντ (1273) ἀνεγνωρίσθη βασιλεὺς τῆς Βοημίας καὶ Οὐγγαρίας, ἀλλὰ τὰ ἐκλεκτορᾶτα ταῦτα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μείνωσιν ἐπὶ μακρὸν ἡνωμένα. Ἡ Βοημία καὶ ἡ Οὐγγαρία ἔσχον ἀνεξαρτήτους βασιλεῖς καὶ ὅταν ἡνώθησαν, ἠγνόησαν τοὺς μαργράβους τῆς Αὐστρίας, καίτοι οὗτοι ὑπῆρξαν συχνάκις αὐτοκράτορες. Κατ' ἀρχὰς ἡνώθησαν ὑπὸ τοὺς Λουξεμβούργους τῆς Βοημίας, οἵτινες μετεχειρίσθησαν τοὺς Οὔγγρους διὰ ν' ἀπωθήσουν τὴν μεγάλην Τουρκικὴν ἐπιδρομὴν τοῦ ΙΕ' αἰῶνος· εἶτα ἀποθανόντος τοῦ Φρειδερίκου Γ' Ἀψβούργου, ὅστις διεδέχθη ἐπί τινα χρόνον τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ Σιγισμοῦνδον τοῦ Λουξεμβούργου, ὑπὸ τοὺς Ἰαγελλὸν (Jagellon) τῆς Πολωνίας, μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν τὸν Λουδοβῖκον Β' Ἰαγελλόν, φονευθέντα ἐν Μοὰξ ὑπὸ τοῦ Σουλεϋμὰν (1526), διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον τῆς Βοημίας ὁ Φερδινάνδος τῶν Ἀψβούργων, ὅστις κατέκτησε τὴν Οὐγγαρίαν νικήσας τὸν Μαργράβον τῆς Τρανσυλβανίας Ἰωάννην Ζαπόλια. Ὁ Κάρολος Ε' δὲν ἠδυνήθη νὰ μεταβιβάσῃ εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Φίλιππον τὸν Β' εἰμὴ τὰς ἐξωτερικὰς κτήσεις τῆς Αὐστρίας. Ὁ Φερδινάνδος, νεώτερος ἀδελφὸς Καρόλου τοῦ Ε', ἔλαβε μετὰ τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τῆς Βοημίας καὶ Οὐγγαρίας, οὗτος δὲ εἶναι ὁ πρῶτος Αὐστροουγγρος ἡγεμὼν τῶν νεωτέρων χρόνων.

Κατὰ τὸ ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα οἱ ἀπόγονοι τοῦ Φερδινάνδου ἐπὶ μακρὸν διεξεδίκησαν τὴν Οὐγγαρίαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Τρανσυλβανούς, συγχρόνως δὲ κατέβαλον πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως ἐπιτύχουν τὴν ἐπέκτασιν τῆς χώρας των. Κατὰ τὴν συνθήκην τοῦ Κάρλοβιτς (1699) οἱ Τοῦρκοι ὑπεχρεώθησαν νὰ παύσουν τὰς ἐναντίον τῆς Αὐστρίας ἐπιδρομάς των, κατὰ δὲ τὴν συνθήκην τοῦ Βελιγραδίου (1739), ἡ Αὐστρία συμμαχήσασα μετὰ τῆς Ρωσίας κατὰ τῶν Τούρκων ἐπέτυχεν ὡς σύνορα διὰ τὴν Οὐγγαρίαν τὸν Σαῦον καὶ τὸν Δούναβιν. Ἐξ ἄλλου, ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ Σιλεσία, ἀποσπασθεῖσα ἀπὸ τῶν Πολωνῶν, παρεχωρήθη εἰς τὸν Φρειδερῖκον τὸν Β' τῆς Πρωσσίας. Μετὰ τὸν περὶ διαδοχῆς τῆς Αὐστρίας πόλεμον, ὅστις ἔληξε μὲ τὴν συνθήκην τοῦ Αἲξ-λὰ-Σαπὲλ τοῦ 1748 (βλ. λ. διαδοχή), οἱ Αὐστριακοί, ἐπὶ τῷ τέλει νὰ προσαρτήσωσιν εἰς τὸ κράτος αὐτῶν τὴν Σιλεσίαν, προὐκάλεσαν τὸν μεταξὺ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Αὐστρίας ἀφ' ἑνός, τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Πρωσσίας ἀφ' ἑτέρου ἑπταετῆ *πόλεμον* (βλ. λ.) (1756—1763), ὅστις οὐδὲν ἀπέδωκεν εἰς τὴν Αὐστρίαν, ὑπῆρξε δὲ διὰ τὴν Γαλλίαν ὀλέθριος. Ἀλλὰ ἡ πρώτη καὶ τρίτη διανομὴ τῆς Πολωνίας ἔδωσαν εἰς τὴν Αὐστρίαν τὴν Γαλικίαν καὶ τὴν Λοδομερίαν, ἡ δὲ Βουκοβίνα ἀπεσπάσθη ἀπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1776. Ἡ συνθήκη τοῦ Τέσσεν (1779) ὥρισε τὸν ποταμὸν Ἴνν ὡς δυτικὸν σύνορον τῆς Αὐστρίας. Πάντως ἡ Οὐγγαρία ἔμεινε χωρισμένη ἀπὸ τῆς Αὐστρίας de facto. Ἐν ἔτει 1811 ἐπέτυχε θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν ὡς καὶ ἐθνικὴν διοίκησιν καὶ δίαιταν, ματαιώσασα δι' ἐπαναστάσεως τὴν ἀπόπειραν Ἰωσὴφ τοῦ Β', θελήσαντος νὰ τὴν ὑποτάξῃ εἰς τὴν Αὐστριακὴν μοναρχίαν ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους ὑφ' οὓς ὑπέταξε καὶ τὰς λοιπὰς κατακτηθείσας χώρας.

Digitized by Google

Ἡ ἀνάκτησις τῶν Κάτω Χωρῶν καὶ μέρους τῆς Ἰταλίας ὑπὸ τῶν διαδόχων τοῦ Φερδινάνδου ὡς καὶ αἱ μεταβολαὶ αἱ ἐπελθοῦσαι λόγῳ τῶν νικῶν τῶν Γάλλων κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν καὶ ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας (βλ. **Γαλλικὴ ἐπανάστασις, Ναπολέων**) δὲν ἐξήσκησαν μεγάλην ἐπίδρασιν. Αἱ συνθῆκαι τοῦ 1814—1815 καὶ ἡ ἀναπροσάρτησις τῆς Κρακοβίας, ἐν ἔτει 1846, ἔδωσαν πάλιν εἰς τὴν Αὐστρίαν τὰ σύνορα τοῦ 1792, ἐξαιρουμένων τῶν πρὸς τὴν Βαυαρίαν, ἥτις ἐκράτησε τὴν μεταξὺ τοῦ Ἴνν καὶ τῆς Σάλτσαχ χώραν. Ἡ Αὐστρία ἀπέκτησε τὴν Δαλματίαν, καὶ τὸ Φιοῦμε ἐδόθη εἰς τὴν Οὐγγαρίαν. Ἐν ἔτει 1804 οἱ ἀρχιδοῦκες τῆς Αὐστρίας ἔλαβον τὸν τίτλον αὐτοκρατόρων τῆς Αὐστρίας, τῷ δὲ 1806 παρῃτήθησαν τοῦ τίτλου τοῦ «αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας».

Ἀλλ' ἐὰν οἱ πόλεμοι τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς αὐτοκρατορίας προὐξένησαν εἰς τοὺς Ἀψβούργους ἐδαφικὰς ἀπωλείας, αἱ συνθῆκαι τῆς Βιέννης ἔδωσαν εἰς αὐτοὺς τὸ βασίλειον τῆς Λομβαρδοβενετίας, συγχρόνως δὲ σημαντικὴν ἐπιρροήν, δεδομένου ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας ἐγένετο πρόεδρος τῆς παγγερμανικῆς συνομοσπονδίας (**confédération germanique**).

Ἡ ὑπεραπολυταρχικὴ κυβέρνησις τοῦ *Μέττερνιχ* ἐγένετο ἀφορμὴ ἀσπόνδου μίσους καὶ ἐχθρότητος τῶν λαϊκῶν τάξεων, ἐκδηλωθείσης ἀπὸ τοῦ 1848. Ὁ αὐτοκράτωρ Φερδινάνδος ἠναγκάσθη νὰ ὑποσχεθῇ συνταγματικὸν πολίτευμα, ἀλλὰ παρῃτήθη τοῦ θρόνου ἀποτόμως ὑπὲρ τοῦ ἀνεψιοῦ του *Φραγκίσκου Ἰωσήφ*, ὅστις κατώρθωσε νὰ καταπνίξῃ τὴν ἅμα τῇ ἀναρρήσει αὐτοῦ εἰς τὸν θρόνον ἐκραγεῖσαν οὐγγρικὴν ἐπανάστασιν, μὲ τὴν βοήθειαν τῆς Ρωσίας. Ὅπως ὁ θεῖός του, οὕτω καὶ αὐτὸς ὑπεσχέθη εἰς τὸν λαόν του συνταγματικὸν πολίτευμα, ὅπερ ὅμως οὐδέποτε ἐτέθη ἐν ἰσχύϊ.

Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1848—1849, ὃν διεξῆγον οἱ Ἰταλοὶ διὰ τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν ἑνότητα, οἱ Αὐστριακοὶ κατέλαβον τὴν Φερράραν (1847), συγχρόνως δὲ κατέβαλον πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν, ὅπως καταπνίξωσι τὴν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος ἐξέγερσιν τῶν Ἰταλῶν. Ἀλλ' ἡ διαγωγὴ τῶν Αὐστριακῶν ἐτόνωσεν ἔτι μᾶλλον τὸ πατριωτικὸν τῶν Ἰταλῶν αἴσθημα.

Κατὰ τὸν πόλεμον μεταξὺ τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Σαρδηνίας, συμμάχου τῆς Γαλλίας (1859), οἱ Ἀψβοῦργοι ἀπώλεσαν τὴν Λομβαρδίαν παραχωρηθεῖσαν ὑπὸ Ναπολέοντος τοῦ Γ' εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἰταλίας Βίκτωρα Ἐμμανουήλ. Ἡ Πρωσσία ἐπωφεληθεῖσα ἐκ τῆς ἥττης ταύτης τῶν Αὐστριακῶν ἀπέκλεισεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς παγγερμανικῆς Συνομοσπονδίας, συγχρόνως δὲ προσεπάθησε νὰ τοὺς παρασύρῃ εἰς ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Δανίας καὶ τέλος ἐκήρυξε κατ' αὐτῶν τὸν πόλεμον (βλ. **Αὐστριακὸς** *πόλεμος*). Ἡττηθεὶς εἰς Σάδοβαν, στερηθεὶς τῆς προεδρείας τῆς παγγερμανικῆς Συνομοσπονδίας, ὁ Φραγκῖσκος Ἰωσὴφ εὑρέθη ἀντιμέτωπος πρὸς τὰς διαφόρους ἑτερογενεῖς ἐθνότητας, αἵτινες συναπετέλουν τὴν αὐτοκρατορίαν του. Ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ἀντιξόων τούτων περιστάσεων περιῆλθεν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ δεχθῇ δυαρχικὸν σύστημα ἐξουσίας: ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ *βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας* (βλ. **Ἀψβοῦργοι**). Ἡ νέα μοναρχία διέπραξε τὸ μέγα διπλωματικὸν σφάλμα νὰ θυσιάσῃ τοὺς Σλάβους, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁποίων ἦτο ἀνώτερος τοῦ τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν Οὔγγρων. Ἰδίᾳ οἱ Τσέχοι δὲν ἔπαυσαν διαμαρτυρόμενοι κατὰ τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως, ὡς θυσιαζούσης τὰ ἱστορικὰ δικαιώματά των. Πράγματι ἡ Βοημία ἀπετέλει ἀνεξάρτητον βασίλειον μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἐν ἔτει 1526 ἡνώθη μετὰ τῶν αὐστριακῶν κρατῶν, ὁ δὲ Φερδινάνδος ὁ Α' κατὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν αὐτοῦ ὑπεσχέθη νὰ σεβασθῇ τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα τῶν νέων ὑπηκόων του. Ἀλλ' ὁ μονάρχης δὲν ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσίν του, τοῦθ' ὅπερ ὑπῆρξεν ἀφορμὴ τῆς στάσεως τῶν Τσέχων, καταπνιγείσης ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἐθνικοφρόνων ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν Οὔγγρων ἀφ' ἑτέρου. Ἡ στάσις αὕτη ἐνέβαλεν εἰς σκέψεις τὴν αὐστριακὴν κυβέρνησιν, ὁ δὲ Φραγκῖσκος Ἰωσὴφ θὰ ἐστέφετο ἀναμφιβόλως καὶ βασιλεὺς τῆς Βοημίας, ἐὰν δὲν ἐφοβεῖτο τὰς συνεπείας, ἃς θὰ ἐξεμεταλλεύοντο ὑπὲρ ἑαυτῶν οἱ Οὔγγροι, δεδομένου ὅτι ὁ νέος οὗτος τίτλος τοῦ αὐστριακοῦ στέμματος θὰ μετέβαλλε τὴν πολιτειακὴν κατάστασιν καὶ ἀναμφηρίστως τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικήν. Οἱ Οὔγγροι ἐπέβαλον τὰς θελήσεις των εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν, εἰς αὐτοὺς δὲ—ἰδίᾳ εἰς τὸν ὑπουργὸν *Ἀντράσσυ*—ὀφείλεται ἡ μετὰ τῆς Γερμανίας συμμαχία.

Μετὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον ἡ συνθήκη τοῦ Βερολίνου ἐπέτρεψε τὴν εἰς τὴν Αὐστρίαν προσάρτησιν τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης (1878). Ἀλλ' ἡ προσάρτησις αὕτη, ἥτις ὑπῆρξεν εὐχάριστος ἐν Βερολίνῳ, δυσηρέστησε τὴν Βουδαπέστην, διότι ἐνίσχυσε τὰ σλαβικὰ στοιχεῖα τῆς Μοναρχίας.

Ἡ πρώτη φροντὶς τῶν κυβερνήσεων τῆς Βιέννης καὶ τῆς Βουδαπέστης ἅμα τῇ κηρύξει τοῦ Παγκοσμίου *πολέμου* (βλ. λ.) ὑπῆρξεν ἡ παράτασις τοῦ βίου τῆς αὐστριακῆς καὶ τῆς οὐγγρικῆς Βουλῆς. Ἡ ἀπολυταρχία, ἐνσαρκουμένη εἰς μὲν τὴν Αὐστρίαν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ κόμητος *Στύργκ*, εἰς δὲ τὴν Οὐγγαρίαν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ *Τίσσα*, ὠχυρώθη ἔτι μᾶλλον κατὰ τὸν πόλεμον εἰς τοὺς παλαιοὺς αὐτῆς προμαχῶνας. Οἱ Αὐστριακοὶ ἐνθουσιασμένοι μὲ τὰς πρώτας νίκας των παρεσκεύαζον πρόγραμμα ἐκγερμανίσεως τῶν ὑπ' αὐτοὺς διαφόρων ἐθνῶν. Ἀλλὰ τὰ μετέπειτα γεγονότα ἐματαίωσαν τὰ σχέδιά των, ὅτε δὲ ἡ Βουλὴ τῆς Βιέννης ἐπανήρχισε τὰς συνεδριάσεις της κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1917, αἱ ἡμέραι τῆς αὐστροουγγρικῆς μοναρχίας ἦσαν ἠριθμημέναι. Αἱ μὴ γερμανικαὶ ἐθνότητες, ἐπηρεαζόμεναι ἀπὸ τὰς διακηρύξεις τοῦ προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Οὐΐλσων, διεξεδίκησαν τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ διαθέσωσιν ἐλευθέρως ἑαυτάς. Ἵνα διατηρήσῃ αὐτὰς ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του, ὁ αὐτοκράτωρ *Κάρολος*, ὁ διαδεχθεὶς ἐν τῷ μεταξὺ τὸν ἀποθανόντα Φραγκῖσκον Ἰωσήφ, ἐξέδωκε προκήρυξιν τῇ 16 Ὀκτωβρίου 1918, διὰ τῆς ὁποίας ἀνήγγελλε τὴν μεταβολὴν τῆς Αὐστρίας εἰς ὁμοσπονδιακὸν κράτος. Ἀλλ' αὐτοὶ οὗτοι οἱ Αὐστριακοὶ Γερμανοὶ ἤρχισαν ἤδη ν' ἀντιλαμβάνωνται, ὅτι μετὰ τὴν ἧτταν αὐτῶν ἦτο ἀδύνατος ἡ ὕπαρξις τῆς αὐτοκρατορίας καὶ παρεσκεύαζον τὰς βάσεις τῆς δημοκρατίας, ἄνευ συμμετοχῆς τῶν λοιπῶν ἐθνοτήτων εἰς αὐτήν. Ὁ κόμης Μπούριαν, εἰς ὃν ἐδόθη ἀπὸ τῆς 18 Ἀπριλίου μέχρι τῆς 24 Ὀκτωβρίου 1918 τὸ χαρτοφυλάκιον τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, ἐζήτησεν εἰρήνην παρὰ τῶν Συμμάχων διὰ τοῦ προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Οὗτος ἀπήντησε τῇ 20 Ὀκτωβρίου, συμβουλεύων τὰς κυβερνήσεις τῆς Βιέννης καὶ τῆς Βουδαπέστης ὅπως συνεννοηθῶσιν ἀπ' εὐθείας μετὰ τῶν λαῶν, οὓς ἐκυβέρνων. Συγχρόνως ἀνεγνώρισε τοὺς Τσεχοσλοβάκους ὡς μαχομένους παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Συμμάχων καὶ ἐδέχθη ὡς δικαίας τὰς γιουγκοσλαβικὰς διεκδικήσεις.

Τοῦ κόμητος Μπούριαν ὑποβαλόντος ἐν τῷ μεταξὺ τὴν παραίτησίν του (24 Ὀκτωβρίου 1918), ὁ Ἀντράσσυ ἀνενέωσε τὰς ὑπὸ τοῦ προκατόχου αὐτοῦ ὑποβληθείσας προτάσεις εἰρήνης ἄνευ ἀποτελέσματος. Τῇ 30 Ὀκτωβρίου ἡ ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπὴ τῆς προσωρινῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως, δὲν ἀνεγνώριζε πλέον τὸ δικαίωμα τῆς συνθηκολογήσεως μετὰ τῶν Συμμάχων εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν κυβέρνησιν, ἥτις παρέδωκεν εἰς αὐτὴν τῇ 1 Νοεμβρίου 1918 τὴν ἐξουσίαν. Τὴν ἐπαύριον ἠγγέλθη ἐν Βιέννῃ ἡ ἀνακωχὴ μετὰ τῆς Ἰταλίας, ὀλίγας δὲ ἡμέρας βραδύτερον, ἡ δημοκρατία εἶχε κηρυχθῆ ἐπισήμως (12 Νοεμβρίου 1918), τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου διακηρύξαντος, ὅτι παραιτεῖται τῶν ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαιωμάτων του. Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

—[ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ] Ὑπὸ τὸ νῦν ἰσχῦον Σύνταγμα, ἡ Αὐστρία ἀποτελεῖ ὁμοσπονδιακὴν Πολιτείαν διεπομένην ὑπὸ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. (Τὸ ἱστορικὸν τῆς ἀποσπάσεως τῆς Αὐστρίας ἐκ τῆς Οὐγγαρίας βλ. ἐν λ. **Αὐστρουγγαρία** *[Δημ. Δικ.]*). Τὰ προηγηθέντα τῆς ἐπιψηφίσεως τοῦ Αὐστριακοῦ Συντάγματος καὶ τῆς μεταπλάσεως τῆς Αὐστρίας ἀπὸ ἑνιαίας εἰς Ὁμοσπονδιακὴν Πολιτείαν, ἔχουσιν ἐν συντόμῳ ὡς ἑξῆς: Λήγοντος τοῦ μεγάλου πολέμου καὶ δὴ τὴν 18 Ὀκτωβρίου 1918 τὰ διάφορα γερμανικὰ κόμματα τῆς Αὐστριακῆς Βουλῆς (Abgeordnetenhaus)) εὑρέθησαν σύμφωνα ἐπὶ τῆς ὑπὸ τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς συνελεύσεως ληφθείσης ἀποφάσεως περὶ ἀνασυντάξεως τῆς παλαιᾶς Αὐστρίας εἰς «*Γερμανοαυστριακὴν Πολιτείαν*», ἀποτελουμένην ἐξ ὅλων τῶν γερμανικῶν ἐδαφῶν καὶ συνεννοήσεως μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Τσεχοσλοβακικοῦ λαοῦ, περὶ μετασχηματισμοῦ τῆς Αὐστρίας εἰς Ὁμοσπονδιακὴν Πολιτείαν. Τὸ ἐκδοθὲν τὴν 16 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς Αὐτοκρατορικὸν Διάταγμα συνεφώνει κατὰ βάσιν πρὸς τὴν κίνησιν πρὸς μετασχηματισμὸν τῆς Αὐστρίας ἀπὸ ἑνιαίας εἰς Ὁμοσπονδιακὴν Πολιτείαν, περιεῖχεν ὅμως ἀπαγόρευσιν, καθ' ἣν ἔδει νὰ μὴ θιχθῶσιν αἱ «*Χῶραι*» αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν Οὐγγαρίαν. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς ἐκδόσεως τοῦ ὡς ἄνω Διατάγματος, τὰ γερμανικὰ κόμματα τῆς Αὐστριακῆς Βουλῆς ἀπεφάσισαν τὴν σύγκλησιν γενικῆς Συνελεύσεως ὅλων τῶν Γερμανῶν βουλευτῶν, ἥτις συνελθοῦσα ἐκήρυξεν ἑαυτὴν (τὴν 21 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς) εἰς Ἐθνικὴν Συνέλευσιν. Ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἐξέλεξε τρεῖς Προέδρους, ἕνα ἐξ ἑκάστου τῶν τριῶν κομμάτων ἐξ ὧν ἀπετελεῖτο (*Γερμανικοεθνικόν, Χριστιανοσοσιαλιστικόν, Σοσιαλδημοκρατικόν*), μὲ ἴσα δικαιώματα, ἀποφασίσασα νὰ ἐργασθῇ ὡς προσωρινὴ Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῆς Γερμανοαυστρίας. Ἀναθέσασα δὲ εἰς εἰκοσαμελῆ ἐπιτροπὴν τὴν σύνταξιν προσχεδίου Συντάγματος, ἀπεφάσισε καὶ ἀνεκήρυξε τὴν 30 Ὀκτωβρίου τὴν ἀνεξάρτητον Γερμανοαυστριακὴν Πολιτείαν, ψηφίσασα καὶ τὸ Σύνταγμα αὐτῆς.

Κατ' αὐτὸ ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἠσκεῖτο ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς Συνελεύσεως, ἡ δ' ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἀνετέθη εἰς τοὺς τρεῖς προέδρους τῆς Συνελεύσεως ἀπὸ κοινοῦ μὲ εἴκοσι μέλη, τὰ ὁποῖα ἐξελέγησαν πάλιν ὑπ' αὐτῆς. Ἡ Κυβέρνησις ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς Γραμματεῖς τῆς Ἐπικρατείας. Συμφώνως πρὸς μεταγενέστερον συνταγματικὸν νόμον τῆς 12 Νοεμβρίου 1918 περὶ τῆς μορφῆς τοῦ πολιτεύματος ὡρίσθη, ὅτι ἡ Γερμανοαυστρία ἀποτελεῖ Δημοκρατίαν (ἄρθρ. 2). Διὰ τῆς ἀπὸ 19 Δεκεμβρίου 1918 ἐκδοθείσης Συνταγματικῆς Νεαρᾶς ἐτροποποιήθη ἐν πολλοῖς οὐσιωδῶς τὸ Σύνταγμα, καθορισθείσης δι' αὐτῆς ἐπακριβέστερον τῆς ἁρμοδιότητος διαφόρων πολιτικῶν ὀργάνων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐτροποποιήθησαν ἄλλαι, τὸ περιεχόμενον τῶν ὁποίων ἐρρυθμίσθη πρακτικώτερον.

Ταυτοχρόνως, ἡ προσωρινὴ Ἐθνοσυνέλευσις εἰργάσθη διὰ τὴν σύγκλησιν Συντακτικῆς Συνελεύσεως, ἥτις θὰ συνέτασσε τὸ ὁριστικὸν Σύνταγμα τῆς Γερμανοαυστρίας, ὁρίσασα τὸν ἀριθμὸν τῶν μελῶν αὐτῆς εἰς 255, ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ Λαοῦ ἐπὶ τῇ βάσει ἴσης, μυστικῆς προσωπικῆς ἐκλογῆς. Ἡ Συντακτικὴ Συνέλευσις συνῆλθεν ἐν Βιέννῃ τὴν 4 Μαρτίου 1919, πλὴν ὅμως, ἂν καὶ προέβη εἰς ἀναθεώρησιν τοῦ προσωρινοῦ Συντάγματος καὶ ἐψήφισε πλείστους ἄλλους νόμους, ἐβράδυνεν ἐπὶ πολὺ νὰ ἐπιληφθῇ τοῦ κυρίου αὐτῆς ἔργου, τὸ ὁποῖον ἦτο ἡ ψήφισις του ὁριστικοῦ Συντάγματος. Ἐν τῷ μεταξὺ ὑπεγράφη ἡ συνθήκη, διὰ τῆς ὁποίας ἐτέθη τέρμα εἰς τὸν μεταξὺ τῶν Συμμάχων καὶ Συνησπισμένων Δυνάμεων ἀφ' ἑνὸς καὶ Αὐστρίας ἀφ' ἑτέρου πόλεμον (βλ. λ. **Ἁγίου Γερμανοῦ συνθήκη**), διὰ τῆς ὁποίας ἠμποδίσθη ἡ ἕνωσις αὐτῆς μετὰ τῆς Γερμανίας.

Τὸ ἄρθρ. 88 τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Αὐστρίας εἶναι ἀναπαλλοτρίωτος, ἐκτὸς ἂν ὑπάρχῃ ἡ συγκατάθεσις τῆς Κ.Τ.Ε. Κατ' ἀκολουθίαν ἡ Αὐστρία ὑποχρεοῦται ν' ἀπέχῃ, πλὴν ἂν δοθῇ ἡ συγκατάθεσις τοῦ προκειμένου Συμβουλίου, πάσης πράξεως, δυναμένης νὰ ἐκθέσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἢ ὁπωσδήποτε ἄλλως, ἰδίως μέχρι τῆς εἰσόδου αὐτῆς εἰς τὴν Κ.Τ.Ε., διὰ τῆς συμμετοχῆς αὐτῆς εἰς τὰς ὑποθέσεις ἄλλης Δυνάμεως». Τοῦ ἄρθρου τούτου τῆς συνθήκης ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ τροποποίησις τοῦ ἄρθρ. 2 τοῦ ἀπὸ 12 Νοεμβρίου 1918 συντ. νόμου διὰ τοῦ ἄρθρ. 3 τοῦ ἀπὸ 21 Ὀκτωβρίου 1919 συντ. νόμου περὶ μορφῆς τοῦ πολιτεύματος. (Βλ. ἄρθρ. 80 τῆς *συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν* δυνάμει τοῦ ὁποίου ὑπεχρεώθη ἡ Γερμανία ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Αὐστρίας).

Ἐπειδὴ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καθίστατο ἀδύνατος ἐν Αὐστρίᾳ ὁ σχηματισμὸς βιωσίμου Κυβερνήσεως, λόγῳ ἀντιθέσεως τῶν πολιτικῶν κομμάτων, ἀπεφασίσθη διὰ τοῦ ἀπὸ 6 Ἰουλίου 1920 ἐκδοθέντος νόμου ὅπως ἡ διάλυσις τῆς συνελεύσεως (ἡ διάρκεια τῆς ὁποίας εἶχεν ὁρισθῆ διὰ τοῦ ἀπὸ 18 Δεκεμβρίου 1918 νόμου διετὴς) λάβῃ χώραν τὴν 31 Ὀκτωβρίου 1920, ἤτοι 4 μῆνας ἐνωρίτερον τοῦ ὅσον ὥριζεν ὁ νόμος 1918, χωρὶς ἐν τῷ μεταξὺ νὰ ἔχῃ περατωθῆ τὸ συντακτικὸν ἔργον. Πλὴν ὅμως κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας ἡ Συντακτικὴ Συνέλευσις ἐπέτυχε νὰ ψηφίσῃ τὸ Σύνταγμα, ὅπερ ἤρξατο ἰσχῦον τὴν 1 Ὀκτωβρίου 1920.

Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νῦν ἰσχύοντος συντάγματος ἡ Αὐστρία ἀποτελεῖ ὁμοσπονδιακὴν Πολιτειαν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἄρθρ. 2 § 1 αὐτοῦ, καθ' ὃ «ἡ Αὐστρία εἶναι Ὁμοσπονδιακὴ Πολιτεία» ἐκ τῆς § 2 τοῦ αὐτοῦ ἄρθρ. 2 καθ' ὃ «Ἀποτελεῖται δὲ ἀπὸ τὰς ἀνεξαρτήτους Χώρας» (Länder) καὶ τέλος ἐκ τοῦ ἄρθ. 3, ἡ § 1 τοῦ ὁποίου ὁρίζει ὅτι «τὸ ὁμοσπονδιακὸν ἔδαφος περιλαμβάνει τὰ ἐδάφη τῶν Ὁμοσπόνδων Χωρῶν», ἐν δὲ τῇ § 2 τοῦ ἰδίου ἄρθρ. ὁρίζεται ὅτι «πᾶσα τροποποίησις τῶν ὁρίων μιᾶς χώρας δύναται νὰ γίνῃ μόνον κατόπιν συμφώνου νόμου τῆς Ὁμοσπονδίας καὶ τῆς Χώρας ἐκείνης ἧς πρόκειται νὰ τροποποιηθῇ τὸ ἔδαφος». Αἱ κατ' ἰδίαν Πολιτεῖαι ἀποκαλούμεναι «*Χῶραι*», ὅπως καὶ ἐν Γερμανίᾳ, ἀποτελοῦν ἴδια νομικὰ πρόσωπα, ἔχουσαι ἰδιαίτερα ὄργανα πρὸς ἐξάσκησιν τῶν διαφόρων ἐξουσιῶν, ἰδίως τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας. Ἐπὶ εἰδικῶν ὅμως θεμάτων τόσον ἡ νομοθεσία ὅσον καὶ ἡ ἐκτέλεσις τῶν νόμων ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Ἐπικράτειαν, ὡς αἱ ἐξωτερικαὶ ὑποθέσεις, ἡ συνομολόγησις συνθηκῶν κλπ. Ἐπὶ ἄλλων θεμάτων, ὡς λ. χ. περὶ ἰθαγενείας κλπ., τὸ νομοθετεῖν ἀνήκει εἰς τὴν Ἐπικράτειαν, ἡ ἐκτέλεσις ὅμως τῶν νόμων εἰς τὰς «Χώρας», ἐπὶ ἄλλων δὲ τέλος, ὡς τὸ ἐργατικὸν δίκαιον, τὰ δάση κλπ., τὸ δικαίωμα τοῦ νομοθετεῖν κέκτηται μὲν ἡ Ἐπικράτεια, αἱ δὲ «Χῶραι» ἔχουσιν οὐ μόνον τὴν ἐκτέλεσιν ἀλλὰ καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκδίδειν κανονιστικὰ διατάγματα.

Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται ὑπὸ τῆς Βουλῆς (*Ἐθνικὸν Συμβούλιον*: Nationalrat) καὶ τοῦ *Ὁμοσπονδιακοῦ Συμβουλίου* (Bundesrat). Ἡ Βουλὴ ἐκλέγεται ὑπὸ τοῦ Ὁμοσπονδιακοῦ Λαοῦ δι' ἴσης, ἀμέσου, μυστικῆς καὶ αὐτοπροσώπου ἐκλογῆς ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ἐφόσον κατὰ τὸ ἔτος καθ' ὃ λαμβάνουν χώραν αἱ ἐκλογαὶ συνεπλήρωσαν τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των. Ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πολιτῶν. Ἡ Βουλὴ ἐκλέγεται διὰ 4 ἔτη ἀρχόμενα ἀπὸ τὰς ἡμέρας τῆς συγκλήσεως αὐτῆς, ἔχει δὲ αὕτη μόνον τὸ δικαίωμα ὅπως δι' ἀποφάσεώς της ἀναστέλλῃ τὰς ἐργασίας της καὶ δι' ἀποφάσεώς της ἐκδηλωθείσης δι' ἁπλοῦ νόμου ἀποφασίζῃ τὴν διάλυσίν της. Αἱ ἀποφάσεις ἐν τῇ Βουλῇ λαμβάνονται δι' ἀπολύτου πλειοψηφίας, συνεδριάζει δὲ νομίμως παρουσίᾳ τοῦ ἑνὸς τρίτου τῶν μελῶν αὐτῆς. Τὸ

Digitized by Google

Ὁμοσπονδιακὸν Συμβούλιον ἀποτελεῖται ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν «Χωρῶν» ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ ἑκάστης τούτων (ἄρθρ. 34). Ἡ Βουλὴ καὶ τὸ Ὁμοσπονδιακὸν Συμβούλιον ἀποτελοῦσιν ἀπὸ κοινοῦ τὴν Ὁμοσπονδιακὴν Συνέλευσιν, ἥτις συνέρχεται πρὸς ἐκλογὴν τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας ἢ ὅπως ἀποφασίσῃ διὰ τὴν κήρυξιν πολέμου. Οἱ νόμοι ψηφίζονται ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου (τῆς Βουλῆς), ἀνακοινοῦνται δὲ εἰς τὸ Ὁμοσπονδιακὸν Συμβούλιον, δημοσιεύονται ὅμως μόνον ἐν περιπτώσει καθ' ἣν τὸ Ὁμοσπονδιακὸν Συμβούλιον δὲν ἤθελεν ἐναντιωθῆ, ὁπότε τὴν περὶ τούτου ἄρνησίν του ᾐτιολογημένην διαβιβάζει διὰ τοῦ Ἀρχικαγκελλαρίου εἰς τὴν Βουλὴν ἐντὸς ὀκτὼ ἑβδομάδων ἀπὸ τῆς λήψεως τοῦ νόμου. Ἂν ὅμως ἡ Βουλὴ ἐπιμείνῃ εἰς τὴν προηγουμένην αὐτῆς γνώμην, ἐπὶ παρουσίᾳ τοὐλάχιστον τοῦ ἡμίσεος τῶν μελῶν αὐτῆς, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δημοσιεύεται ὁ νόμος.

Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας καὶ τῶν ὑπουργῶν. Ὁ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐκλέγεται διὰ 4 ἔτη ὑπὸ τῆς Ὁμοσπονδιακῆς Συνελεύσεως· ἡ ἐπανεκλογή του ἐπιτρέπεται, ἀλλ' ἐφόσον πρόκειται περὶ ἐπανεκλογῆς ἀμέσως μετὰ τὴν λῆξιν τῆς πρώτης θητείας του, ἐπιτρέπεται μόνον διὰ μίαν φοράν. Ἀντιπροσωπεύει διεθνῶς τὴν Ἐπικράτειαν, στέλλει καὶ δέχεται πρεσβευτὰς καὶ συνομολογεῖ συνθήκας. Ὑποχρεοῦται ὅμως νὰ μὴ κυρώσῃ συνθήκην πολιτικῆς φύσεως, ὡς καὶ πᾶσαν ἄλλην νομοθετικοῦ περιεχομένου, ἄνευ συγκαταθέσεως τῆς Βουλῆς, ἄλλως αὗται οὐδεμίαν κέκτηνται ἰσχύν. Διορίζει τοὺς πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς ὑπαλλήλους, ἀσκεῖ τὸ δικαίωμα τῆς χάριτος.

Πᾶσα πρᾶξις αὐτοῦ προέρχεται τῇ προτάσει τῆς Κυβερνήσεως, πρέπει δὲ νὰ φέρῃ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἁρμοδίου Ὑπουργοῦ ἢ τοῦ Ἀρχικαγκελλαρίου, ἄλλως οὐδεμίαν ἔχει ἰσχύν. Εὐθύνεται ἔναντι τῆς Ὁμοσπονδιακῆς Συνελεύσεως, ἡ ὁποία δύναται νὰ κατηγορῇ αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ Δικαστηρίου τῆς Ἐπικρατείας ἕνεκα παραβάσεως τοῦ Συντάγματος, κατόπιν προτάσεως τῆς Βουλῆς ἢ τοῦ Ὁμοσπονδιακοῦ Συμβουλίου. Πρὸς λῆψιν σχετικῆς ἀποφάσεως ἀπαιτεῖται ἡ παρουσία τοῦ ἡμίσεος πλέον ἑνὸς τῶν μελῶν ἑκάστου Σώματος καὶ πλειοψηφία τῶν δύο τρίτων τῶν ψηφοφορησάντων. Ἡ θέσις γενικῶς τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας εἶναι ἐντελῶς ἐπουσιώδης εἰς τὸν ὅλον κρατικὸν μηχανισμόν, ὡς στερουμένου καὶ αὐτοῦ τοῦ δικαιώματος τοῦ διορίζειν τοὺς ὑπουργούς, οἵτινες ἐκλέγονται ὑπὸ τῆς Βουλῆς δι' ὀνομαστικῆς ψηφοφορίας ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὑπὸ εἰδικῆς ἐπιτροπῆς (Γενικῆς Ἐπιτροπῆς) ὑποβληθέντος γενικοῦ καταλόγου. Τὰ μέλη τῆς Κυβερνήσεως (Ἀρχικαγκελλάριος, Ἀντικαγκελλάριος καὶ Ὑπουργοὶ) δὲν εἶναι ἀπαραίτητον νὰ εἶναι καὶ μέλη τῆς Βουλῆς, τῆς ὁποίας ὅμως δέον ἀπαραιτήτως ν' ἀπολαύωσι τῆς ἐμπιστοσύνης, καθ' ὅσον ἂν αὕτη διὰ ῥητῆς ἀποφάσεως, λαμβανομένης παρουσίᾳ τοῦ ἡμίσεος τῶν μελῶν της, ἄρῃ τὴν ἐμπιστοσύνην της ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν ἤ τινα ὑπουργόν, δέον νὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ παραίτησις τῆς ἀποδοκιμασθείσης Κυβερνήσεως ἢ τοῦ ἀποδοκιμασθέντος ὑπουργοῦ. Τόσον ἡ Βουλὴ ὅσον καὶ τὸ Ὁμοσπονδιακὸν Συμβούλιον καὶ ἡ Ὁμοσπονδιακὴ Συνέλευσις καὶ αἱ ἐπιτροπαὶ αὐτῶν ἔχουσι τὸ δικαίωμα ν' ἀπαιτῶσι τὴν παρουσίαν τῶν ὑπουργῶν. Πρὸς ἀποφυγὴν συχνῶν Κυβερνητικῶν κρίσεων ὡρίσθη ὅτι ἡ ὁριστικὴ ἀπόφασις περὶ ἀποδοκιμασίας ὑπουργοῦ τινος ἢ τῆς Κυβερνήσεως δύναται τῇ αἰτήσει τοῦ ἑνὸς πέμπτου τῶν μελῶν τῆς Βουλῆς ν' ἀναβληθῇ διὰ τὴν μεθεπομένην ἐργάσιμον ἡμέραν, ἀλλὰ καὶ νέα ἀναβολὴ δύναται νὰ λάβῃ χώραν διὰ συνήθους ἀποφάσεως τῆς Βουλῆς, καθ' ἃ ῥητῶς ὁρίζει τὸ ἄρθρον 7 § 2 ἐδ. β' τοῦ Συντάγματος. Οἱ ὑπουργοὶ δύνανται νὰ κατηγορηθοῦν ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἐνώπιον τοῦ Δικαστηρίου τῆς Ἐπικρατείας ἐπὶ παραβάσει τῶν νόμων, κατόπιν ἀποφάσεως λαμβανομένης ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ἡμίσεος πλέον ἑνὸς τῶν μελῶν αὐτῆς.

Ἐν Αὐστρίᾳ ἀπαντᾶται ἐπίσης ὁ θεσμὸς τοῦ συνταγματικοῦ δημοψηφίσματος καὶ τοῦ νομοθετικοῦ δημοψηφίσματος, ὡς καὶ τῆς νομοθετικῆς λαϊκῆς αἰτήσεως. Προκειμένης ὁλικῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος ἐνεργεῖται ὑποχρεωτικῶς δημοψήφισμα, ἐπὶ μερικῆς δὲ ἀναθεωρήσεως μόνον ἂν τοῦτο ζητηθῇ ὑπὸ τοῦ ἑνὸς τρίτου τῶν μελῶν τῆς Βουλῆς ἢ τοῦ Ὁμοσπονδιακοῦ Συμβουλίου. Τὸ νομοθετικὸν δημοψήφισμα εἶναι προαιρετικὸν «ἐὰν ἀποφασίσῃ τοῦτο ἡ Βουλὴ ἢ ζητήσῃ τοῦτο ἡ πλειονοψηφία τῶν μελῶν αὐτῆς» (ἄρθρ. 43). Ἐπὶ πλέον ὁρίζεται ὅτι 200.000 ἐνεργοὶ πολῖται ἢ 100.000 ἐνεργοὶ πολῖται τριῶν Χωρῶν δύνανται διὰ λαϊκῆς αἰτήσεως νὰ αἰτήσωνται τὴν ψήφισιν νόμου τινός.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω ἡ Αὐστρία εἶναι μεικτὴ κοινοβουλευτικὴ Δημοκρατία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *H. Kelsen*: Die Verfassung Deutschösterreichs ἐν τῇ Jahrburh des offentlichen Rults τ. IX σ. 245 ἑπ. Τοῦ αὐτοῦ Die Verfassung Oesterreichs αὐτόθι τ. XI (1922) σ. 232 ἑπ. *Ἠλ. Κυριακοπούλου*: Αἱ νέαι Δημοκρατίαι 1926) σ. 72—80 (πρβλ. καὶ σ. 39—44).

ΗΛ Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΘΡΗΣΚ.] Κατὰ στατιστικὴν τοῦ 1909 ἐπὶ 28 ἑκατομμυρίων κατοίκων ἡ τότε μοναρχικὴ αὐστριακὴ σύνθεσις ἠρίθμει 20.661.000 Ρωμαιοκαθολικούς, 3.517.500 Οὐνίτας, 1.225.000 Ἰουδαίους, 600.000 Ὀρθοδόξους, 500.000 Προτεστάντας. Τῷ 1920, εἰς τὴν δημοκρατουμένην ἤδη Αὐστρίαν, ἐπὶ τῆς ἀπολειφθείσης εἰς αὐτὴν χώρας καὶ ἐπὶ πληθυσμοῦ 6.339.197 κατοίκων, ἡ κατὰ θρησκευτικὰ δόγματα ἀναλογία ἦτο ἡ ἑξῆς: Ρωμαιοκαθολικοὶ 5.979.667· Ἰουδαῖοι 198.758. Προτεστάνται 165.007.

Αἱ ῥωμαιοκαθολικαὶ ἐπισκοπαὶ ἠριθμοῦντο εἰς 53· μετὰ τὴν χωρογραφικὴν κολόβωσιν τοῦ 1918 ἀπέμειναν 7, ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ τῆς Βιέννης μὲ δύο ἐπισκοπάς, ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Salzburg μὲ ἄλλας δύο καὶ ἡ ἀνεξάρτητος ἐπισκοπὴ τοῦ Brixen.

Ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν σχέσεων Κράτους καὶ Ἐκκλησίας, ἡ Αὐστρία διετέλεσεν ὑπὸ μίαν τῶν αὐστηροτέρων μορφῶν τοῦ πολιτειοκρατικοῦ συστήματος. Τὸ σύστημα τοῦτο, ἀναπτυχθὲν ἐκ προτέρων χρόνων, διωργανώθη ἐπιμελέστερον ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωσὴφ τοῦ Β' (1741—1790), καὶ προσωνομάσθη διὰ τοῦτο *Ἰωσηφισμός*. Διὰ τῶν οὕτω ληφθέντων ἀστυνομικῶν καὶ γραφειοκρατικῶν μέτρων ἡ Ἐκκλησία κατέστη πολιτικὸς τροχός, οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ ἱερεῖς ἀπέβησαν δημόσιοι ὑπάλληλοι καὶ ἡ πίστις ἐθεωρήθη ὑποχρέωσις πολιτικῆς τάξεως. Ἀκόμη καὶ ἡ τήρησις τοῦ ἑορτολογίου, τῶν νηστειῶν, ἡ λειτουργικὴ τάξις, ἦσαν ἔργα πολιτικῆς μερίμνης, καὶ ἡ ὅλη σχεδὸν ἐκκλησιαστικὴ κίνησις καὶ ἐκδήλωσις συνετελεῖτο διὰ τῆς πολιτικῆς ἀδείας, πάντοτε δὲ ὑπὸ τὴν πολιτειοκρατικὴν ἐποπτείαν.

Ἡ ὑπὲρ τῶν προτεσταντῶν ἀνεξιθρησκεία ἐν Αὐστρίᾳ ἐθεσπίσθη ἐπὶ Ἰωσὴφ τοῦ Β' τὴν 13 Ὀκτωβρίου 1781. Ἡ δὲ πλήρης εἰς αὐτοὺς ἀναγνώρισις τῶν θρησκευτικῶν δικαίων ἔγινεν ἐπὶ τοῦ Φραγκίσκου Ἰωσὴφ τοῦ Α' διὰ διατάγματος τῆς 8ης Ἀπριλίου 1861.

Μεταξὺ τῆς Ρωμαϊκῆς ἕδρας, ἐπὶ Πίου τοῦ Θ', καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου Ἰωσὴφ τοῦ Α', συνωμολογήθη concordat τῷ 1855. Δι' αὐτοῦ ἀνεγνωρίσθη εἰς τὴν ῥωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν τῆς Αὐστρίας ἡ ἐλευθέρα ἐπικοινωνία της μὲ τὸν Πάπαν, ἡ ἐλευθέρα σύγκλησις ἐπισκοπικῶν καὶ ἐπαρχιακῶν συνόδων, ἡ πλήρης ἐλευθερία τῆς λατρείας της καὶ ἡ ἀγωγὴ τῆς ῥωμαιοκαθολικῆς νεότητος συμφώνως πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας της καὶ ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῶν οἰκείων ἐπισκόπων.

Παρὰ τὸν προσωπικὸν ὅμως φιλοπαπισμὸν τοῦ Φραγκίσκου Ἰωσὴφ τοῦ Α', τὸ πολιτειοκρατικὸν πνεῦμα τοῦ Ἰωσηφισμοῦ παρέμενεν εἰς μεγάλην καὶ ἰσχυρὰν μερίδα τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Αὐστρίας. Οὕτω, κατὰ Μάϊον τοῦ 1868, νόμος ῥυθμίζων τὰ τοῦ γάμου κατήργησεν ὅλας σχεδὸν τὰς παραχωρήσεις τοῦ Concordat τοῦ 1855 πρὸς τὴν ῥωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν. Δι' ἑτέρου νόμου, τοῦ αὐτοῦ μηνὸς καὶ ἔτους, ἀφῃρέθη ἀπὸ τῶν ἐπισκόπων ἡ διεύθυνσις τῶν σχολείων. Διὰ δὲ τρίτου νόμου τῆς αὐτῆς χρονολογίας ἐχορηγήθησαν πρὸς ὅλους τοὺς ἑτεροδόξους δικαιώματα ἴσα πρὸς τὰ τῶν ῥωμαιοκαθολικῶν.

Τὴν 25ην Ἰουλίου 1870, ὀλίγον μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ *παπικοῦ ἀλαθήτου*, ἡ Αὐστρία, τῆς ὁποίας καὶ οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες καὶ οἱ σπουδαιότεροι ἐπίσκοποι ἦσαν ἐναντίοι τῆς τόσον σκανδαλώδους ταύτης καινοτομίας, κατήργησε τὸ Concordat. Ἐπηκολούθησαν νέοι πολιτοεκκλησιαστικοὶ νόμοι τῆς 7 Μαΐου 1874 καὶ 9 Ἀπριλίου 1876, ῥυθμίσαντες τὰς νέας σχέσεις Κράτους καὶ Ἐκκλησίας, τοὺς ὁποίους οἱ ἐν Ρώμῃ ἐχαρακτήρισαν ὡς ἐπάνοδον εἰς τὸν *Ἰωσηφισμὸν* μὲ τὴν τάσιν νὰ καταστῇ καὶ πάλιν ὁ ἱερεὺς δημόσιος ὑπάλληλος. Οὐχ ἧττον καὶ αὐτοὶ οἱ ῥωμαιοκαθολικοὶ κριταὶ τοῦ νέου καθεστῶτος ὁμολογοῦν ὅτι αἱ νέαι διατάξεις ἐφηρμόσθησαν μὲ πνεῦμα λίαν ἐπιεικές, ἐπιτρέπον ἀρκετὴν πρωτοβουλίαν καὶ ἐλευθερίαν εἰς τὴν κίνησιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς. Οὕτω, 2 ὥρας καθ' ἑβδομάδα ἐδίδασκεν εἰς τὰ σχολεῖα κατήχησιν ὁ ἱερεύς.

Ἀπὸ τῆς νέας περιόδου, τῆς δημοκρατικῆς, τὰ διάφορα δόγματα καὶ αἱ πλέον ἀντίθετοι θρησκευτικαὶ ἰδεολογίαι κινοῦνται μὲ πολλὴν ζωηρότητα καὶ ἐν πλήρει ἐλευθερίᾳ, ἥτις δημιουργεῖ πολλάκις σφοδρὰς ἀντιθέσεις, ἀλλὰ καὶ ἐντείνει καὶ κορυφώνει τὴν ἀμοιβαίαν ἅμιλλαν πρὸς περισσοτέραν ἐπίδρασιν καὶ ἐπικράτησιν.

Κατὰ τὰς πρώτας βουλευτικὰς ἐκλογὰς μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς δημοκρατίας, ἡ πλειοψηφία ἀπετελέσθη ἀπὸ 70 σοσιαλιστάς, μετὰ τῶν ὁποίων συνέπραττον καὶ 21 παγγερμανισταί, γενικῶς ἄθρησκοι ἢ καὶ σοσιαλίζοντες. Οὗτοι προσεπάθησαν νὰ ἄρουν τὸν θρησκευτικὸν χαρακτῆρα ἀπὸ τὰ σχολεῖα. Ἀλλ' εἰς τὰς ἑπομένας ἐκλογὰς κατίσχυσαν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ κοινωνικοῦ Χριστιανισμοῦ, προσηλωμένοι εἰς τὸν ῥωμαιοκαθολικισμόν. Οὐχ ἧττον ἡ πάλη ἐξακολουθεῖ καὶ ζωηροτάτη καὶ ἀδιάκοπος, μὲ αὔξουσαν ὅμως ἐπικράτησιν τοῦ ῥωμαιοκαθολικισμοῦ, τοῦ ὁποίου οἱ πιστοὶ καὶ πειθαρχοῦντες ὀπαδοὶ ἀποτελοῦν τὴν πλειονότητα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς νέας Αὐστρίας.

Τὰ αὐστριακὰ χριστιανικὰ συνδικᾶτα ἐργατῶν, ὀργάνωσις προπολεμική, ἠρίθμουν κατὰ τὸ 1918 μόνον 20.000 μέλη, ἀποκλειστικῶς ἐκ τῶν ἀνδρῶν. Τῷ 1921 ἠρίθμουν 46.693 ἄνδρας καὶ 32.044 γυναῖκας. Τῷ δὲ 1925 τὸ σύνολον συνεποσώθη εἰς 130.000.

Ὡσαύτως ἀναδιωργανώθησαν οἱ λαϊκοὶ ῥωμαιοκαθολικοὶ σύλλογοι, συνδεθέντες καὶ εἰς ὁμοσπονδίαν, τὴν Katholischer Volksbund. Κατὰ τὸ 1923 τὰ μέλη της ἀνήρχοντο εἰς 350.000. Αὕτη ἀσχολεῖται καὶ μὲ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ διεύθυνσιν τῶν λαϊκῶν μαζῶν. Ἡ ῥωμαιοκαθολικὴ ἕνωσις τῆς αὐστριακῆς νεολαίας εἰς μόνην τὴν πόλιν τῆς Βιέννης ὑπερέβη τὰς 25.000 μελῶν. Αὐτόθι ὅμως εἶναι μεγάλη καὶ ἡ ἐπιρροὴ τῶν Ἰουδαίων, οἵτινες ἀποτελοῦν τὸ τρίτον τοῦ πληθυσμοῦ· ἡ δὲ σύμπραξίς των μὲ τοὺς σοσιαλιστὰς καθιστᾷ τὴν αὐστριακὴν πρωτεύουσαν μέγα κέντρον ἀντιχριστιανικῆς ἐπιρροῆς, ἥτις ἐπεκτείνει δραστηρίως τὴν ἐπίδρασίν της μεταξὺ τῆς νεότητος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Dictionnaire de Théologie Catholique par *Mangenot*. Εἰς τὴν λέξιν Autriche, σελ. 2598—2602. Dictionnaire pratique des Connaissances religieuses, Paris, τόμ. Α' 565—567 κ. ἄλ.

Μ. Ι. Γ.

— [ΛΟΓΟΤ. — ΚΑΛΛΙΤ.] Ἡ λογοτεχνία καὶ ἡ γλῶσσα τῆς Αὐστρίας, — ἐξαιρέσει τῶν διαλέκτων,—δὲν ἐμφανίζουσι χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα διάφορα τῶν γερμανικῶν. Ἤδη εἰς παλαιὰν ἐποχὴν οἱ αὐστριακοὶ θρῦλοι, πλὴν ἐκείνων, ἥρως τῶν ὁποίων εἶναι ὁ Δίδεριχ (Θεοδωρίχος) συγχέονται πρὸς τοὺς γερμανικούς. Σχετικὸν παράδειγμα ἔστω ὁ θρῦλος τῶν Νιμπελοῦγγεν, ὅστις συνετάχθη μὲν καθοριστικῶς ἐν Αὐστρίᾳ, ἀλλὰ τὰ κυριώτερα στοιχεῖα τοῦ ὁποίου εἰσήχθησαν ἐκ Γερμανίας. Τὸ αὐτὸ δύναται ἴσως νὰ λεχθῇ καὶ περὶ τοῦ ἔπους Γκουντρούν.

Ἐκ τῶν μεγάλων Αὐστριακῶν ποιητῶν ὁ Βάλτερ φὸν ντὲρ Φογκελβάϊντε ἔζησε μὲν ἐπί τινα χρόνον ἐν τῇ αὐστριακῇ αὐλῇ, ἀλλ' ἔδρασεν ἐν Γερμανίᾳ. Ἀμιγὴς Αὐστριακὸς εἶναι τοὐναντίον ὁ Οὐλορίχος φὸν Λιχτενστάϊν, ὁ ἐκπροσωπῶν τὴν ἐν Αὐστρίᾳ ἐρωτικὴν ποίησιν τοῦ ΙΓ' αἰῶνος (minnesang), ὡς ὁ Ρέμπχουν τὴν δραματικὴν κατὰ τὸν ΙΣΤ', ὁ Στανίσκυ κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ ὁ Ἀϋρενχοφ κατὰ τὸν ΙΗ'.

Ἡ Αὐστρία παρήγαγε πολλοὺς καὶ μεγάλους συγγραφεῖς τὸ πρῶτον κατὰ τὴν ΙΘ' ἑκατονταετηρίδα. Ὁ διασημότερος δὲ πάντων εἶναι ὁ Γκρίλλπάρτσερ, θεατρικὸς συγγραφεύς. Ἄλλη δόξα τῆς Αὐστρίας εἶναι ὁ λυρικὸς Λενάου. Περιώνυμος ἐπικὸς ποιητὴς εἶναι ὁ Χάμερλιγκ. Ὁ Ἀουτσεγκροῦμπερ, δραματικὸς καὶ μυθιστοριογράφος, ὑπῆρξε μέγας πραγματιστής, περιγράψας πιστῶς τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν κατοίκων τῆς Βιέννης καὶ τῶν Αὐστριακῶν ἀγροτῶν. Φυσιοκρατικώτερος ἔτι ὑπῆρξεν ὁ Ρόζεγκερ, οἱ ἥρωες τῶν μυθιστορημάτων τοῦ ὁποίου ζοῦν καὶ κινοῦνται εἰς τὰ μαγευτικὰ τοπία τῶν Ἄλπεων. Ὅπως ὁ Ρόζεγκερ οὕτω καὶ ἡ βαρωνὶς Ἔντμνερ-Ἔσσεμπαχ ἔγραψε μυθιστορήματα στεφθέντα ὑπὸ μεγάλης ἐπιτυχίας, λόγῳ τῆς ὑπερόχου αὐτῶν γλωσσικῆς μορφῆς καὶ τῶν ἀνθρωπιστικῶν συναισθημάτων, ἅτινα ἐν αὐτοῖς περιγράφονται. Ἁδρότερον εἶναι τὸ ὕφος τῆς βαρωνίδος Χάντελ - Ματσέττι, καλλιεργούσης μετὰ μεγάλης τέχνης καὶ εὐστροφίας τὸ ἱστορικὸν μυθιστόρημα. Ἡ γαλλικὴ ἐπίδρασις τῶν παρνασσιακῶν, τῶν ἐμπρεσσιονιστῶν, τῶν συμβολιστῶν, παρατηρεῖται εἰς τὴν καλουμένην ὁμάδα τῆς «Νέας Βιέννης», εἰς τὸν Ντέρμαν, τὸν Ἀντριάν, τὸν Ἄλτεμπεργκ, τὸν Μπεέρ-Χόφμαν. Ὁ Οὖγκος φὸν Χόφμαννσταλ ἔγραψε ποιήματα καὶ δράματα, διακρινόμενα διὰ τὸ κάλλος τῆς μορφῆς, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ διὰ τὴν ὑπέρμετρον βιαιότητα τῶν ἐν αὐτοῖς περιγραφομένων συναισθημάτων.

Ὁ Σνίτσλερ, δραματικὸς καὶ μυθιστοριογράφος, γνωστὸς διὰ τὸ δηκτικὸν ὕφος του, ἀναλύει τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν μετὰ μεγάλης λεπτότητος. Εἷς τῶν διασημοτέρων συγχρόνων ἐξπρεσσιονιστῶν μυθιστοριογράφων εἶναι ὁ Στρόμπλ. Εἰς τὴν ποίησιν διακρίνονται ὁ Ράϊνερ Ρίλκε καὶ ὁ Σανκάλ, εἰς τὴν κριτικὴν οἱ Μπάρ, Σάλτεν, Τζβάϊγκ, Κάσσνερ, εἰς τὴν φιλοσοφίαν ὁ Βάϊνιγκερ, ὁ Μάχ, ὁ Σῆγκμουντ, ὁ Βάϊχιγκερ, ὁ Φρόϋντ-Μπραίϋερ.

Καλαὶ Τέχναι: Ἡ Βιέννη κατέστη κέντρον καλλιτεχνικὸν τὸ πρῶτον κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, ὁπότε διεκοσμήθη ὑπὸ μνημείων ὑπερόχων, σμιλευθέντων ὑπὸ μεγάλων καλλιτεχνῶν: τῶν Ἔρλαχ, Χόχεμπεργκ, Χίλντεμπραντ, Ντόννερ. Αἱ ἀρχαὶ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὑπῆρξαν πενιχραί. Ἀνεδείχθησαν ἐν τούτοις κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δύο ἀρχιτέκτονες, ὁ φὸν Νόμπιλ καὶ ὁ φὸν Μόρω. Εἰς τὸν ῥυθμὸν τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου ἀνταποκρίνεται ἡ καλουμένη «γραφειοκρατικὴ περίοδος», ἐκπροσωπουμένη ὑπὸ τῶν ἀρχιτεκτόνων Σπρέγγερ καὶ Ραΐσνερ. Ὁ Ἔρνστ ἐπανέφερε τὴν γοτθικὴν τέχνην. Ἡ βασιλεία Φραγκίσκου Ἰωσὴφ τοῦ Α' εἶναι χαρακτηριστικὴ διὰ τὴν θαυμασίαν ἀνάπτυξιν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Διάσημοι τῆς περιόδου ταύτης ἀρχιτέκτονες εἶναι οἱ Μύλλερ, Φὰν ντὲρ Νύλλ, Σύγκατσμπουργκ, Φαΐρστερ, Χάνσεν, Σέμπερ, οἵτινες ἐξωράϊσαν τὴν αὐστριακὴν πρωτεύουσαν, οὐδὲν ὅμως νέον στοιχεῖον εἰσήγαγον ἐν τῇ τέχνῃ. Ρηξι-

κέλευθοι ὑπῆρξαν κατὰ τὸν ΙΘ΄ αἰῶνα ὁ Ὄθων Βάγκνερ, ὁ Ὄλμπριχ καὶ ὁ Χέρμανν. Πρὸς τὴν αὐστριακὴν ἀρχιτεκτονικὴν δυνάμεθα νὰ συνδέσωμεν καὶ τὸν Κανόβα. Ἄλλοι μεγάλοι ἀρχιτέκτονες εἶναι ὁ Τσάουνερ, ὁ σμιλεύσας τὸν ἀνδριάντα Ἰωσὴφ τοῦ Β΄, ὁ Κίσλιγκ, ὁ Κλίμπεργκ, ὁ Φίσσερ, ὁ Σάλλερ, ὁ Μπαῖμ.

Ἐν τῇ ζωγραφικῇ ὁ νεοκλασσικισμὸς ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ τοῦ Φύγκερ. Ὡς προσωπογράφοι διακρίνονται ὁ Τσαοὺφελυ, ἐπονομαζόμενος Τσοφάνυ, ὁ φὸν Μάρο καὶ οἱ δύο φὸν Λάμπι. Ὁ τοπιογράφος Κὸχ ἐξιδανικεύει τὴν φύσιν. Ἡ ἐν Γερμανίᾳ γεννηθεῖσα ναζωραία ἀντίδρασις εὗρεν ἀντίκτυπον ἐν Αὐστρίᾳ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Φύριχ καὶ τοῦ φὸν Στάϊνλε. Ἐν τῇ τέχνῃ τοῦ φὸν Σβὰντ κατοπτρίζεται ἡ αὐστριακὴ ρωμαντικὴ ποίησις. Ὁ μεγαλύτερος ζωγράφος τῆς Αὐστρίας εἶναι ὁ Βαλντμύλλερ. Ὡς προσωπογράφοι οἱ Ρῆντερ, Ἄϊνσλε, Ράαμπ, φὸν Ἄμερλιγκ καὶ ὡς τοπιογράφοι οἱ Στάϊνφελντ, Ἔγκερτ, Φάφαλτ, φὸν Ἄλτ παρέχουσι πιστὴν εἰκόνα τοῦ ἠθικοῦ καὶ φυσικοῦ τῆς Αὐστρίας περιβάλλοντος. Ἡ ἱστορικὴ ζωγραφική, συμβατικὴ μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Μάκαρτ, ἀνακαινίζεται παρ᾿ αὐτοῦ καὶ καθίσταται πραγματιστικωτέρα. Ὁ φὸν Πέττενχοφ ἀπεικονίζει ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξιδανικεύσεως τὴν οὐγγρικὴν φύσιν καὶ διανοίγει τὴν ὁδὸν εἰς τοὺς Αὐστριακοὺς τοπιογράφους Σίντλερ, Νταρνάουτ κτλ.

Μουσική. Ἡ ἱστορία τῆς μουσικῆς ἐν Αὐστρίᾳ συνδέεται στενῶς πρὸς τὴν τῆς Γερμανίας. Ἐν τούτοις ὑπάρχει μεταξὺ τῆς αὐστριακῆς καὶ τῆς γερμανικῆς παραδόσεως καταφανὴς διαφορά, ὀφειλομένη εἰς τὴν διάφορον νοοτροπίαν καὶ ἰδιοσυγκρασίαν τῶν Αὐστριακῶν, συγγενεύουσαν μᾶλλον πρὸς τὴν τῶν λαῶν τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης. Τινὲς τῶν μεγαλυτέρων καὶ κλασσικωτέρων μουσικοσυνθετῶν ἀνήκουσι καθόλου ἢ ἐν μέρει εἰς τὴν Αὐστρίαν. Τοιοῦτοι εἶναι ὁ Χάϋντν καὶ ὁ Μόζαρτ. Ὁ Μπετόβεν ἐγεννήθη μὲν ἐν τῇ ρενανικῇ Πρωσσίᾳ, ἀλλὰ διῆλθεν ὁλόκληρον σχεδὸν τὸν βίον αὐτοῦ ἐν Βιέννῃ καὶ συνετέλεσεν, ὥστε ἡ πόλις αὕτη νὰ καταστῇ τὸ μεγαλύτερον μουσικὸν κέντρον τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τοῦ τέρματος τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος μέχρι σήμερον. Τὸ μελοδραματικὸν θέατρον τῆς αὐστριακῆς πρωτευούσης εἶναι ἀκόμη καὶ σήμερον ἓν τῶν σημαντικωτέρων τοῦ κόσμου.

Μετὰ τὸν Χάϋντν καὶ τὸν Μόζαρτ ὁ ἐνδοξότερος τῶν Αὐστριακῶν μουσικοσυνθετῶν εἶναι ὁ Σοῦμπερτ. Ἄλλοι δὲ διάσημοι μουσικοὶ εἶναι ὁ Ἀλμπρεχτσμπέργκερ, εἷς τῶν διδασκάλων τοῦ Μπετόβεν, μέγας θεωρητικὸς καὶ ἐκτελεστής, ὁ Ντίτερσντορφ, συνθέτης μελοδραμάτων, ὀρατορίων καὶ συνθέσεων ἐνοργάνου μουσικῆς, ὁ Πλάγελ, μαθητὴς τοῦ Χάϋντν, ὁ Τζέρνυ, γνωστὸς ἰδίᾳ διὰ τὴν λαμπρὰν αὐτοῦ μέθοδον πρὸς ἐκμάθησιν τοῦ κλειδοκυμβάλου, ὁ Πρόκ, βιολιστὴς καὶ συνθέτης ᾀσμάτων (Lieder), ὁ ὡς διευθυντὴς τῆς ὀρχήστρας τοῦ ἐν Βιέννῃ μελοδραματικοῦ θεάτρου καταγαγὼν θριάμβους περιφανεῖς, οἱ συνθέται ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς Σίγγερ καὶ Χάμπερτ, ὁ Χερτζόγκεμπεργκ κτλ.

Κατὰ τὸν ΙΘ΄ αἰῶνα διέπρεψαν ἔν τε τῇ συμφωνικῇ καὶ τῇ ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ ὁ Μπρύκνερ καὶ ὁ Μάλερ. Μετ᾿ αὐτοὺς τὸ πρῶτον πρόσωπον διεδραμάτισαν ὁ Οὔγκος Βόλφ, ὁ διελθὼν τὴν περιπετειώδη ζωὴν αὐτοῦ μεταξὺ μεγαλοφυΐας καὶ παραφροσύνης, ὁ Μπρύλλ, συνθέτης μελοδραμάτων, οἱ Στράους,—Ἰωσήφ, Ἰωάννης καὶ Ἐδουάρδος,—οἱ περίφημοι συνθέται χορικῶν μελῳδιῶν καὶ ὀπερεττῶν, ὁ φὸν Σουππέ, ὁ Λάννερ καὶ ὁ Βαλλνέφερ. Εἰς τὴν χορείαν τῶν Αὐστριακῶν μουσικῶν ὀφείλομεν νὰ συγκαταλέγωμεν καὶ τὸν Μπράμς, ἕνα τῶν μεγαλυτέρων μουσικοσυνθετῶν τοῦ αἰῶνος, ὅστις, καίτοι Γερμανός, διῆλθε τὸ πλεῖστον τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἐν Βιέννῃ, καὶ τὸν Τυρολὸν Τυΐλλ.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ΄ αἰῶνος κυριαρχοῦσιν ὁ Σρέκκερ καὶ ὁ Σαῖμπεργκ. Ὁ Κόργκολντ παρέσχεν ἐνδείξεις, σχεδὸν καταπληκτικάς, πρωΐμου γονιμότητος. Ἡ ὁμὰς τῶν μαθητῶν τοῦ Σαῖμπεργκ ἐκπροσωπεῖ μίαν τῶν μᾶλλον ρηξικελεύθων καὶ διαμφισβητουμένων μουσικῶν σχολῶν τῆς Εὐρώπης. Εἰς τὴν αὐστριακὴν σχολὴν συγκαταριθμοῦσι καὶ πολλοὺς μεγάλους βιολιστάς, κλειδοκυμβαλιστὰς καὶ διευθυντὰς ὀρχήστρας, οἵτινες ἔζησαν ἐν Αὐστρίᾳ, ἀλλὰ δὲν εἶναι γηγενεῖς Αὐστριακοί: τοὺς Λετσετίσκυ, Κράϊσλερ, Μόττλ, Βαϊγκάρτνερ, Νίκιτς κ. τ. λ.

Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

— [ΔΙΕΘΝ. ΔΙΚ.] Μέχρις ἐσχάτων, λόγῳ τῆς ἐξευτελιστικῆς ὑποτιμήσεως τοῦ αὐστριακοῦ νομίσματος, οὐδόλως ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ λόγος περὶ ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς νεαρᾶς Αὐστριακῆς Πολιτείας. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐπιτευχθεῖσαν σταθεροποίησιν αὐτοῦ, λόγῳ τοῦ σμικροῦ τοῦ ἐκ τοῦ πολέμου ἐξελθόντος Αὐστριακοῦ Κράτους, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ γίνῃ σοβαρὸς λόγος περὶ ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ἐχούσης ἰδιάζουσάν τινα σημασίαν. Τὸ μόνον γεγονός, περὶ τοῦ ὁποίου ἐνδιαφέρεται νῦν τὸ Διεθνὲς Δίκαιον, ὡς ἀπασχολουμένης σοβαρῶς ἐξ αὐτοῦ τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας καὶ αὐτῆς τῆς Κ. Τ. Ε., τυγχάνει ἡ ὁλονὲν εὐρύτερον διαδιδομένη ἀντίληψις περὶ τῆς ἀνάκγης ἑνώσεως τῆς Αὐστρίας μετὰ τῆς Γερμανίας. Καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἐνδιαφέρει ἐν τῷ παρόντι οὐχὶ τὸ σκόπιμον ἢ τὸ ἀναγκαῖον τῆς τοιαύτης ἑνώσεως ἀλλὰ καὶ ἡ σχετικὴ προεργασία, ἥτις σχετικῶς συνετελέσθη ἀπὸ τῆς ἐπομένης τοῦ Παγκοσμίου πολέμου καὶ ἐντεῦθεν.

Δυνάμει τοῦ ἀπὸ 12 Νοεμβρίου 1918 νόμου περὶ τῆς μορφῆς τοῦ πολιτεύματος, ἡ Γερμανοαυστρία «ἀποτελεῖ μέρος τῆς Γερμανικῆς Δημοκρατίας». Κατ᾿ οὐσίαν ἡ ἕνωσις κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐθεωρεῖτο τετελεσμένον γεγονός, τὴν τυπικὴν πραγματοποίησιν τοῦ ὁποίου παρημπόδισε τὸ ἄρθρ. 88 τῆς συνθήκης τοῦ *Ἁγίου Γερμανοῦ*, δι᾿ οὗ ἐκηρύσσετο τὸ ἀναπαλλοτρίωτον τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Αὐστρίας, «ἐκτὸς ἂν τὸ Συμβούλιον τῆς Κ.Τ.Ε. συγκατατεθῇ εἰς τὴν μεταβολὴν» συμφώνως πρὸς τὸ ἄρ. 80 τῆς Συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν.

Ἀλλὰ καὶ τὸ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συνταχθὲν Σύνταγμα τῆς Γερμανίας περιεῖχεν ἐν ἄρθρ. 61 § 2 διάταξιν καθ᾿ ἣν «ἡ Γερμανοαυστρία μετὰ τὴν ἕνωσίν της εἰς τὴν Γερμανικὴν Ἐπικράτειαν θὰ δικαιοῦται νὰ μετέχῃ εἰς τὸ ὁμοσπονδιακὸν Συμβούλιον μὲ ἀνάλογον πρὸς τὸν πληθυσμόν της ἀριθμὸν ψήφων». Τὸ ἄρθρον τοῦτο προεκάλεσε τὰς διαμαρτυρίας τῆς Ἀντάντ, οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ὁποίας συνέταξαν τὸ ἀπὸ 22 Σεπτεμβρίου πρωτόκολλον εἰς τὸ ὁποῖον περιέχονται τ᾿ ἀκόλουθα: «Ἡ Γερμανικὴ Κυβέρνησις δηλοῖ καὶ ἀναγνωρίζει ὅτι... ἡ § 2 τοῦ ἄρθρ. 61 τοῦ Γερμανικοῦ Συντάγματος οὐδεμίαν ἔχει ἰσχὺν καὶ ὅτι ἡ εἴσοδος Αὐστριακῶν ἀντιπροσώπων εἰς τὸ Ράϊχσρατ, τότε μόνον δύναται νὰ λάβῃ χώραν, ἐὰν συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρ. 80 τῆς περὶ εἰρήνης συνθήκης τὸ Συμβούλιον τῆς Κ.Τ.Ε. συγκατατεθῇ εἰς ἀνάλογον μεταβολὴν τῆς διεθνοῦς θέσεως τῆς Αὐστρίας». Συμφώνως δὲ πρὸς ρητὴν διάταξιν τοῦ ἐν λόγῳ πρωτοκόλλου, ἔδει τοῦτο νὰ ἐπικυρωθῇ ὑπὸ τῆς ἁρμοδίας νομοθετικῆς ἀρχῆς τῆς Γερμανίας, τοῦτο δὲ καὶ ἐγένετο ἐπικυρωθέντος ὑπὸ τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως τῆς Βαϊμάρης, πλὴν ὅμως δὲν ἐκτήσατο ἰσχὺν νόμου ὡς μὴ δημοσιευθὲν εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῶν Νόμων τοῦ Κράτους».

Ἡ ἕνωσις τῆς Αὐστρίας μετὰ τῆς Γερμανίας παρημποδίσθη οὕτω, ἀλλὰ τοῦτο δὲν παρεκώλυσεν ὅπως μεταξὺ τῶν δύο Κρατῶν συντελεσθῇ μεγάλη ἐργασία δι᾿ ἧς προλειαίνεται τὸ ἔδαφος τῆς πραγματοποιήσεως τῆς τοιαύτης μεταξὺ αὐτῶν ἑνώσεως.

Καὶ ἐν πρώτοις ἐζητήθη καὶ ἐπετεύχθη ἐν μεγάλῳ ἀριθμῷ ἡ «νομικὴ ἐξίσωσις» μεταξὺ αὐτῶν, ἤτοι ἡ προσαρμογὴ τοῦ νομικοῦ βίου τοῦ ἑνὸς πρὸς τὸν τοῦ ἄλλου. Οὕτω διὰ τὸ ἐμπόριον ἰσχύουν ἤδη οἱ αὐτοὶ κανόνες καὶ ὁ αὐτὸς ρυθμὸς διέπει τὰς ἐμπορικὰς σχέσεις τῶν δύο λαῶν μὲ τὴν ἀλλοδαπήν. Ἡ σχετικὴ δὲ ἐργασία διὰ μίαν ἀπόλυτον ἐξομοίωσιν τῶν δύο δικαίων ἔχει ἤδη συντελεσθῇ καὶ δὲν ὑπολείπεται ἢ ἡ κύρωσις αὐτῆς. Ὁμοίως ἀνάλογος ἐργασία ἐγένετο καὶ συνεχίζεται προκειμένου περὶ τοῦ ποινικοῦ δικαίου καὶ ἐνώπιον τῶν Βουλῶν τῶν δύο Κρατῶν κατετέθη σωρεία νομοσχεδίων ὁμοίου ἀκριβῶς περιεχομένου, δι᾿ οὗ ζητεῖται νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἐξομοίωσις καὶ τῶν δύο ποινικῶν δικαίων, ὥστε πραγματοποιουμένης τυχὸν βραδύτερον τῆς ἑνώσεως μεταξὺ τῶν δύο Κρατῶν νὰ μὴ προσκόψῃ εἰς τίποτε ἡ ἐξάπλωσις τοῦ Γερμανικοῦ Ποινικοῦ Δικαίου καὶ εἰς τὴν Αὐστρίαν. Ἀνάλογος ἐργασία συντελεῖται καὶ συνετελέσθη καὶ εἰς τοὺς ἄλλους κλάδους τοῦ Δικαίου. Ταυτοχρόνως ὅμως, καὶ ἐν τῷ διπλωματικῷ πεδίῳ ἀπαντᾶται κοινὴ συνεργασία μεταξὺ τῶν δύο τούτων Κρατῶν καὶ διὰ τοῦτο ἐπιφανὴς διεθνὴς προσωπικότης εἶπεν, ὅτι καὶ ἂν πρόκειται νὰ παραμείνῃ ἐπὶ μακρὸν ἡ ἐπὶ τοῦ χάρτου γραμμὴ χωρίζουσα τυπικῶς τὰ δύο Κράτη, ἐν τούτοις ὑπεράνω τῶν συνόρων θὰ διατηρῆται μία ἑνότης, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐσωτερικὴν λειτουργίαν αὐτῶν.

Ἡ Αὐστρία ἀπὸ τοῦ 1920, κατόπιν αἰτήσεως αὐτῆς πρὸς τὴν Συνέλευσιν τῆς Κ.Τ.Ε., ἐγένετο μέλος τῆς Κ. Τ. Ε.

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΣΤΡΑΤ. ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ] Πρὸ τοῦ Τριακονταετοῦς πολέμου, ἐν περιπτώσει πολεμικῆς ἐνεργείας καὶ ἐφ᾿ ὅσον διήρκουν μόνον αἱ ἐπιχειρήσεις, οἱ Ἀψβούργιοι ἡγεμόνες ἐσχημάτιζον τὸν ἀναγκαιοῦντα αὐτοῖς ἑκάστοτε στρατὸν ἐκ μισθοφόρων, εἴτε οἱ ἴδιοι ἀπ᾿ εὐθείας, εἴτε ἀναθέτοντες τὴν ἐντολὴν εἰς τοὺς καλουμένους *ὀμπρίστε* (obriste), ἀντιστοιχοῦντας πρὸς τοὺς νῦν συνταγματάρχας, εἰς οὓς ἐδίδοντο ἐξαιρετικὰ δικαιώματα διοικήσεως καὶ ὀργανώσεως, ὄντας δὲ συγχρόνως διοικητὰς καὶ ἰδιοκτήτας τῆς συγκροτουμένης μονάδος. Κατὰ τὸν πόλεμον ὅμως τοῦτον, ἕνεκα τῆς μακρᾶς διαρκείας, κατέστη ἀναγκαία ἡ διατήρησις, μονίμως, μαχητικῶν τινων δυνάμεων.

Μετὰ τὴν εἰρήνην τῆς Βεστφαλίας (Westphalie), ὁ αὐτοκράτωρ Φερδινάνδος ὁ Γ΄, τῷ 1649, διέταξε τὴν διατήρησιν ἐννέα συνταγμάτων πεζῶν καὶ δέκα τοιούτων ἱππέων, ἅτινα ἀπετέλεσαν τοιουτοτρόπως τὸν πρῶτον αὐστριακὸν στρατόν. Ἡ Οὐγγαρία δὲν συμμετεῖχεν εἰς τὸν στρατὸν τοῦτον, ἐμμένουσα πάντοτε, ὡς καὶ ἐπὶ μακρὸν κατόπιν, εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πανόπλου ἔθνους ἐν περιπτώσει πολέμου.

Ὁ πρῶτος οὗτος μόνιμος στρατὸς περιελάμβανε συντάγματα πεζικοῦ μετὰ λογχοφόρων, καραβινοφόρων καὶ γρεναδιέρων, ἔφιππον πεζικὸν ἐκ δραγόνων, βαρὺ ἱππικὸν μάχης ἐκ θωρακοφόρων καὶ ἐλαφρὸν ἱππικὸν ἐκ τῶν καλουμένων Κροατῶν, στρατολογουμένων ἀποκλειστικῶς ἐκ τῶν μετέπειτα οὐγγρικῶν χωρῶν. Τὸ πυροβολικὸν ὑφίστατο μᾶλλον ὡς τεχνικὴ ὑπηρεσία, παρὰ ὡς ὅπλον.

Ἰσχυρὰ προσπάθεια, μὴ ἀχθεῖσα ὅμως ἐντελῶς εἰς πέρας, πρὸς ὀργάνωσιν στρατοῦ καλῶς συγκεκροτημένου καὶ καλῶς ἐφωδιασμένου, ἐγένετο ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Εὐγενίου τῆς Σαβοΐας. Παρὰ τὰς δυσμενεῖς τότε συνθήκας, κατὰ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον τῆς Μαρίας Θηρεσίας τῷ 1740, ὁ αὐστριακὸς στρατὸς περιελάμβανε 52 συντάγματα πεζικοῦ, 18 θωρακοφόρων, 14 δραγόνων καὶ 8 οὐσάρων. Τὸ κύριον ὅπλον τοῦ πεζικοῦ ἦτο τὸ μετὰ πυρολίθου τυφέκιον, ἐφ᾿ οὗ προσηρμόζετο ἡ βαϊονίς· οἱ ἀξιωματικοὶ ἔφερον ξίφος καὶ λόγχην. Οἱ θωρακοφόροι, ἐκτὸς τῆς βαρείας καὶ ὀλίγον μόνον κεκυρτωμένης σπάθης, *πάλας*, ἔφερον ἀραβίδα καὶ δύο ζεύγη πιστολίων· οἱ δραγόνοι, ἀντὶ τῶν ἀραβίδων, τυφέκιον μετὰ βαϊονίδος· οἱ οὐσάροι ἦσαν ὡπλισμένοι ὡς οἱ θωρακοφόροι, ἀλλὰ μετὰ σπάθης κυρτῆς. Τὸ πυροβολικὸν ἦτο ἐφωδιασμένον διὰ πυροβόλων διαφόρων ὑποδειγμάτων καὶ συστημάτων. Ἀπὸ τοῦ 1716 ὑφίστατο προσέτι εἷς λόχος ὑπονομοποιῶν, ὅστις σὺν τῷ χρόνῳ ἐξειλίχθη εἰς μίαν ταξιαρχίαν ἐκ τεσσάρων λόχων.

Τοιαύτη ἦτο ἡ συγκρότησις τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ, δι᾿ οὗ ἤρξαντο αἱ στρατιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις εἰς τὸν πόλεμον διαδοχῆς (Guerre de succession) τοῦ 1741-48. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τούτου, τῇ ἐπικλήσει τῆς Μαρίας Θηρεσίας πρὸς τὴν Οὐγγαρίαν, ἐσχηματίσθησαν 6 νέα συντάγματα πεζικοῦ καὶ 3 οὐσάρων ἐξ Οὔγγρων.

Ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Φραγκίσκου τοῦ Α΄, συζύγου τῆς Μαρίας Θηρεσίας, ὡς Ρωμαίου αὐτοκράτορος (1745), ὁ αὐστριακὸς στρατὸς ἔλαβε τὴν προσωνυμίαν «*αὐτοκρατορικοβασιλικός*», ἥτις τῷ 1789, λόγῳ ἐνδοκρατικῶν λόγων, μετετράπη εἰς «*αὐτοκρατορικὸν καὶ βασιλικὸν*» διὰ τὸν ἐνεργὸν μόνον στρατὸν καὶ τὴν ἐφεδρείαν αὐτοῦ.

Ἡ κυριωτέρα ὅμως πρόοδος, ἡ γενομένη εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν, ἦτο ἡ κατὰ τὸ 1808 εἰσαγωγὴ τῆς *ἐθνοφρουρᾶς* (τῆς Landwehr) ὡς γενικῆς ἐφεδρείας τοῦ στρατοῦ, συμφώνως πρὸς τὰς ἀντιλήψεις τοῦ ἀρχιδουκὸς Καρόλου.

Θεμελιώδης ἀναδιοργάνωσις ἤρξατο ἀπὸ τῆς ἀνόδου εἰς τὸν θρόνον τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου Ἰωσὴφ τοῦ Α΄, ἥτις ἔθεσε καὶ τὰς βάσεις τῆς μετέπειτα, μέχρι τοῦ ἐγγὺς παρελθόντος, ἐξελίξεως τοῦ στρατοῦ. Ὡς πρῶτον ἀποφασιστικὸν βῆμα ἦτο ἡ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν ἐσωτερικῶν τοῦ κράτους ἀνωμαλιῶν τοῦ 1848—1849 ἵδρυσις τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν ἀντὶ τοῦ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἰσχύοντος συστήματος τῆς διοικήσεως τοῦ στρατοῦ ὑπὸ τοῦ παρὰ τῷ αὐτοκράτορι ἀνωτάτου πολεμικοῦ συμβουλίου. Τῳ 1852 διελύθη ἡ μέχρι τότε ἐθνοφρουρά, ἡ Landwehr, καὶ ὠργανώθη ἐφεδρεία τοῦ στρατοῦ, σχηματισθέντων ἐμπέδων σωμάτων.

Τὰ συντάγματα πεδινοῦ πυροβολικοῦ ηὐξήθησαν εἰς 12, συσταθέντων πρὸς τούτοις ἑνὸς συντάγματος πυραυλιστῶν καὶ ἑνὸς συντάγματος ἐπακτίου πυροβολικοῦ καὶ διαλυθέντος τοῦ φρουριακοῦ πυροβολικοῦ. Τὰ τεχνικὰ σώματα ἀπετελέσθησαν ἐκ 12 ταγμάτων μηχανικοῦ καὶ ἐξ 6 ὁμοίων σκαπανέων.

Εἰς τὸ πεζικὸν ἐδόθη τὸ μετὰ καψυλίου τυφέκιον συστήματος Λορέντζ (Lorenz).

Τοιαύτη ἦτο ἡ σύνθεσις τοῦ στρατοῦ κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Ἰταλικοῦ πολέμου τοῦ 1859.

Κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ πολέμου τοῦ 1866, ὁ αὐστριακὸς στρατὸς περιελάμβανε 80 συντάγματα πεζικοῦ τῆς γραμμῆς, 14 τοπικὰ συντάγματα πεζικοῦ, 12 συντάγματα θωρακοφόρων, 2 δραγόνων, 14 οὐσάρων, 13 οὐλάνων, 12 πεδινὰ καὶ 1 ἐπάκτιον συντάγματα πυροβολικοῦ, 2 συντάγματα μηχανικοῦ, 32 τάγματα καὶ 1 σύνταγμα κυνηγῶν, 6 τάγματα σκαπανέων, 3 τάγματα ὑγειονομικὰ καὶ τὸ μεταγωγικὸν σῶμα.

Ἀλλὰ μεγάλαι καὶ οὐσιώδεις πρόοδοι τοῦ στρατοῦ ἐπῆλθον ἀπὸ τοῦ 1869, ἀπὸ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς δυαδικῆς μοναρχίας, καὶ κατόπιν τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1868 εἰσαχθείσης γενικῆς καὶ ἀναγκαστικῆς στρατολογίας. Ἡ περίοδος αὕτη τῆς ἀνασυντάξεως ἐξικνεῖται μέχρι τοῦ 1912.

Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον.— Κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν τοῦ πολέμου 1914—1918 περίοδον, ὁ αὐστριακὸς στρατὸς συνεκροτεῖτο ἐκ τριῶν στοιχείων: 1) Ἐκ τοῦ *αὐτοκρατορικοῦ* καὶ *βασιλικοῦ* (K und K) στρατοῦ τῆς αὐστροουγγρικῆς μοναρχίας, περιλαμβάνοντος δέκα ἓξ σώματα στρατοῦ. 2) Ἐκ τῆς *ἐθνοφρουρᾶς* (Landwehr). 3) Ἐκ τῆς *πανστρατιᾶς* (Landsturm) διακρινομένης, ὡς καὶ ἡ ἐθνοφρουρά, εἰς τὴν αὐτοκρατορικοβασιλικὴν καὶ τὴν βασιλικὴν οὐγγρικήν. Τῷ 1914 ὁ αὐστροουγγρικὸς στρατὸς περιελάμβανε:

Digitized by Google

Πεζικόν: 178 συντάγματα καὶ 30 τάγματα κυνηγῶν.

Ἱππικόν: 58 συντάγματα (δραγόνων, οὐλάνων καὶ οὐσάρων), πρὸς δὲ 2 ἀνεξαρτήτους μεραρχίας.

Πυροβολικόν: 52 πεδινὰ συντάγματα, 14 πεδινῶν ὀβιδοβόλων, καὶ 10 ὀρειβατικά, 9 μοίρας ἐφίππους, 16 πεδινῶν ὀβιδοβόλων, 14 βαρέων ὀβιδοβόλων, 1 ὀρειβατικοῦ. Πρὸς δὲ 6 συντάγματα καὶ 10 μοίρας φρουριακοῦ.

Μηχανικόν: 9 τάγματα γεφυροποιῶν καὶ 14 σκαπανέων.

Σιδηροδρόμων καὶ *τηλεγραφητῶν:* ἀνὰ 1 σύνταγμα, ἀποτελοῦντα ὁμοῦ μίαν ταξιαρχίαν συγκοινωνιῶν. Εἰς ταύτην ὑπήγοντο προσέτι ἀπόσπασμα ἀεροπλοΐας μετὰ ὄρχου καὶ ἀπόσπασμα αὐτοκινήτων.

Υγειονομικόν: 27 σχηματισμοί.

Μεταγωγικόν: 16 μοῖραι.

Ἐκτὸς τῶν ἄνω μονάδων, εἰσερχομένων εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν 16 σωμάτων στρατοῦ, ὧν ἕκαστον ἀπετελεῖτο ἐκ 2 μεραρχιῶν τοῦ στρατοῦ καὶ μιᾶς τῆς ἐθνοφρουρᾶς, ὑφίσταντο τάγμα γεφυροποιῶν, λόχος ναρκῶν ποταμοῦ, διάφοροι σχηματισμοὶ τοῦ φρουριακοῦ πυροβολικοῦ, ἀπόσπασμα ἀεροστάτων, ὅμοιον προβολέων κτλ., τμήματα κυνηγῶν τῶν συνόρων Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης, 10 μοῖραι ἀεροπλάνων, ἑκάστης μετὰ 6 μηχανημάτων κτλ., καθὼς καὶ τὸ προσωπικὸν τῶν στρατιωτικῶν νοσοκομείων ἐν εἰρήνῃ. Συμφώνως πρὸς τὸν στρατολογικὸν νόμον, ἡ στρατιωτικὴ ὑποχρέωσις περιελάμβανε πάντας τοὺς ἄνδρας ἀπὸ τοῦ 19ου μέχρι τοῦ 42ου ἔτους ἡλικίας.

Ἡ ὁλικὴ δύναμις τοῦ ἐν εἰρήνῃ στρατοῦ ἀνήρχετο, διὰ τὸ ἔτος 1913, εἰς 34000 ἀξιωματικοὺς μετὰ τῶν στρατιωτικῶν ὑπαλλήλων καὶ 380000 ἄνδρας.

Ὁ σημερινὸς αὐστριακὸς στρατός.—Μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1914—18, συμφώνως πρὸς τὸ εἰδικὸν πρωτόκολλον τῆς 20 Ἰουλίου 1919 τῆς συνθήκης τοῦ Σαὶντ-Ζερμαὶν (Saint-Germain), αἱ στρατιωτικαὶ δυνάμεις τοῦ νεοσχηματισθέντος μικροῦ αὐστριακοῦ κράτους, περιωρίσθησαν εἰς 30000 ἀνδρῶν κατ' ἀνώτατον ὅρον, ἐν οἷς συμπεριλαμβάνονται οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ πᾶσαι αἱ στρατιωτικῆς φύσεως ὑπηρεσίαι. Ἡ ἀναγκαστικὴ στρατολογία κατηργήθη, ἀντικατασταθεῖσα διὰ τῆς ἐθελοντικῆς κατατάξεως. Ἡ ἀναλογία διὰ μὲν τοὺς ἀξιωματικούς, συμπεριλαμβανομένων τῶν ἐπιτελείων καὶ τῶν εἰδικῶν ὑπηρεσιῶν, δὲν θὰ ὑπερβαίνῃ τὸ ἓν εἰκοστόν, διὰ δὲ τοὺς ὑπαξιωματικοὺς τὸ ἓν δέκατον πέμπτον τῆς ἐν ὑπηρεσίᾳ ὁλικῆς δυνάμεως.

Ὁ στρατὸς προορίζεται ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν τήρησιν τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως τῆς χώρας καὶ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν συνόρων. Πάντες οἱ ἀξιωματικοὶ εἶναι μόνιμοι (officiers de carrière). Ὁ ὁπλισμὸς καὶ ἐφοδιασμὸς τοῦ στρατοῦ ἐκανονίσθη λεπτομερῶς καὶ ἡ πολεμικὴ βιομηχανία περιωρίσθη εἰς ἓν μόνον ἐργοστάσιον, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ κράτους.

Συμφώνως πρὸς τοὺς ἄνω περιορισμούς, ὁ αὐστριακὸς στρατὸς συνεκροτήθη ἐξ ἓξ μεικτῶν ταξιαρχιῶν, δυνάμεως 4550 ἀνδρῶν ἑκάστης, περιλαμβανουσῶν ἐν ὅλῳ 6 συντάγματα πεζικοῦ, 6 συντάγματα κυνηγῶν, ἑκάστου τούτων ἐκ δύο ἕως τριῶν ταγμάτων μετὰ τριῶν λόχων καὶ ἑνὸς λόχου πολυβολητῶν, 2 ἀνεξάρτητα τάγματα πεζικοῦ, 2 ὅμοια κυνηγῶν καὶ 6 τάγματα ποδηλατιστῶν, ἤτοι ἐν συνόλῳ 42 τάγματα μετὰ 250 ἐλαφρῶν καὶ 170 βαρέων πολυβόλων. Πρὸς δὲ ἀπὸ 6 ἴλας ἱππικοῦ, 1 σύνταγμα πυροβολικοῦ ἐξ ὀκτὼ πυροβολαρχιῶν, 6 μοίρας πυροβολικοῦ, ἑκάστης ἐκ τριῶν πυροβολαρχιῶν καὶ 6 τεχνικοὺς σχηματισμούς.

Ἡ ὁλικὴ ὀργανικὴ δύναμις τοῦ στρατοῦ εἶναι 1500 ἀξιωματικοί, 2000 ὑπαξιωματικοὶ καὶ 26.500 ἄνδρες.

Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

—**Αὐστρία,** *Ἄνω* (Oberösterreich) *[Γεωγρ.].* Ὁμόσπονδος πολιτεία τῆς Αὐστριακῆς δημοκρατίας (βλ. λ. Αὐστρία *[Πολιτ. Γεωγρ.]*).

— **Αὐστρία,** *Κάτω* (Niederösterreich) *[Γεωγρ.].* Ὁμόσπονδος πολιτεία τῆς Αὐστριακῆς δημοκρατίας (βλ. λ. Αὐστρία *[Πολιτ. Γεωγρ.]*).

— **Αὐστρίας,** ***ἀρχιδουκᾶτον.*** Ὄνομα πρὸ τοῦ παγκοσμίου πολέμου τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ στέμματος *Ἄνω Αὐστρία* καὶ *Κάτω Αὐστρία* τῆς Αὐστρουγγρικῆς μοναρχίας.

Αὐστρία *[Ἀστρον.]* Τηλεσκοπικὸς πλανήτης ὑπ' ἀρθ. 136, ἀνακαλυφθεὶς ὑπὸ τοῦ Palisa τὴν 18 Μαρτίου 1874.

αὐστριακ— καὶ ***αὐστρο—*** ἐκ τῶν ριζῶν τούτων ἐσχηματίσθησαν πολλὰ σύνθετα ἢ παράγωγα σημαίνοντα τὸν ὁπωσδήποτε σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὴν Αὐστρίαν ἢ τὰ αὐστριακὰ πράγματα· π. χ. αὐστριακίζω, αὐστροϊταλικός, αὐστρογερμανικός, αὐστροούγγρος, αὐστρόφιλος κτλ.

Αὐστριακός, *—ή, —όν* ὁ τῆς Αὐστρίας: «αὐστριακὴ βιομηχανία,—πολιτικὴ κ. τ. τ.» ‖ ὁ κάτοικος τῆς Αὐστρίας, ὁ ἐξ Αὐστρίας καταγόμενος.

— **Αὐστριακὸς** ***πόλεμος*** *[Στρατ. Ἱστορ.].* Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «*Αὐστριακὸς πόλεμος τοῦ 1866*» φέρονται ἐν τῇ ἱστορίᾳ οἱ κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα Ἰουνίου—Ἰουλίου 1866 διεξαχθέντες πόλεμοι μεταξὺ Αὐστριακῶν καὶ Πρώσσων ἐν τῇ Βοημίᾳ, μεταξὺ Αὐστριακῶν καὶ Ἰταλῶν ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Βενετίας καὶ εἰς τὸ Τυρόλον, μεταξὺ τῶν συμμάχων τῇ Αὐστρίᾳ γερμανικῶν Κρατῶν (Βαυαρίας, Βυρτεμβέργης, Ἔσσης, Ἀννοβέρου, Βάδης) καὶ τῆς Πρωσσίας ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Mein.

Ἐπιστράτευσις.— Ἡ ἐπιστράτευσις ἐν Αὐστρίᾳ ὑπῆρξε βραδυτάτη καὶ ἀκανόνιστος. Τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου ὁ μαχητικὸς στρατὸς ἀπετελέσθη ἐκ 400000 περίπου ἀνδρῶν. (Περὶ τῆς ὀργανώσεώς του βλ. λ. Αὐστρία *[Στρατ. ὀργάνωσις]*).

Ὁπλισμὸν εἶχε τὸ μὲν πεζικὸν τὸ ἐμπροσθογεμὲς τυφέκιον Laureniz, τὸ ὑστεροῦν καταπληκτικῶς ἀπέναντι τοῦ πρωσσικοῦ, τὸ δὲ πυροβολικὸν τὸ ὀρειχάλκινον ἐμπροσθογεμὲς αὐλακωτὸν πυροβόλον, τὸ ὑστεροῦν μὲν ἀπέναντι τοῦ πρωσσικοῦ ἀλλ' ἀποδῶσαν ἀρκετὰς ὑπηρεσίας. Τὰ σύμμαχα τῆς Αὐστρίας γερμανικὰ κράτη ἐπεστράτευσαν περὶ τὰς 130,000 ἐν ὅλῳ ἄνδρας, ἤτοι ἡ Βαυαρία 50,000 ἡ Σαξωνία 25,000, τὸ Ἀννόβερον 20,000, ἡ Βυρτεμβέργη 15,000, ἡ Ἔσση 15,000, ἡ Βάδη 5,000. Ἀντιθέτως πρὸς τὴν Αὐστρίαν ἡ ἐπιστράτευσις ἐν Πρωσσίᾳ ἐξετελέσθη ταχέως. Τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου ὁ μαχητικὸς στρατὸς ἀπετελέσθη ἐκ 350000 περίπου ἀνδρῶν. Ὁπλισμὸν εἶχε, τὸ μὲν πεζικὸν τὸ ὀπισθογεμὲς ὅπλον Dreyse, ἀνώτερον τοῦ αὐστριακοῦ, τὸ δὲ πυροβολικὸν τὸ ὀπισθογεμὲς πυροβόλον Κρούπ, ὅπερ, καίτοι ἀνώτερον ἀπὸ πάσης ἀπόψεως τοῦ αὐστριακοῦ, δὲν ἀπέδωσε σημαντικὰ ἀποτελέσματα κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1866, λόγῳ πλημμελοῦς ἐξασκήσεως τῶν Πρώσσων πυροβολητῶν.

Ἐν Ἰταλίᾳ ἡ ἐπιστράτευσις ἐγένετο βραδέως. Τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου ὁ μαχητικὸς στρατὸς ἀπετελέσθη ἐκ 200.000 ἀνδρῶν. Ὁπλισμὸν εἶχε τὸ μὲν πεζικὸν τὸ γαλλικὸν ὅπλον Minié, τὸ δὲ πυροβολικὸν τὸ γαλλικὸν ὀρειχάλκινον ἐμπροσθογεμὲς αὐλακωτὸν Lahitte, ἀμφότερα ἴσης περίπου ἀξίας πρὸς τ' αὐστριακά. Ἡ Ἰταλία εἶχε προσέτι περὶ τὰς 40.000 ἐθελοντὰς ὑπὸ τὸν *Γαριβάλδην*, τοὺς γνωστοὺς δηλαδὴ ἐρυθροχίτωνας.

Στρατηγικὰ σχέδια.—Ἐπειδὴ ἡ Πρωσσία δὲν ἤθελε, διὰ πολιτικοὺς λόγους, ν' ἀναλάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐπιθέσεως, δι' αὐτὸ παρέμενεν ἐν στρατηγικῇ ἀναμονῇ· συγχρόνως δὲ ἐπιδιώκουσα ν' ἀποτρέψῃ πᾶσαν ἐπιδρομὴν καὶ προσωρινὴν κατάληψιν πρωσσικῶν τινων ἐδαφῶν (ἀμελητέαν μὲν ἀπὸ στρατηγικῆς ἀπόψεως, βαρύνουσαν ὅμως ἀπὸ πολιτικῆς τοιαύτης), κατήρτισε σχέδιον παρατάξεως ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς αὐστροπρωσσικῆς μεθορίου. Τὴν 14ην Ἰουνίου (ἡμέραν, καθ' ἣν ἡ Δίαιτα τῆς Φραγκφούρτης ἐπέτρεψεν εἰς τὴν Αὐστρίαν νὰ ἐπεμβῇ), ἀπεφάσισεν ἡ Πρωσσία: 1ον) ταχεῖαν προέλασιν πρὸς Βοημίαν, ἵνα προλάβῃ τοὺς Αὐστριακούς· 2ον) ἀπασχόλησιν τῶν στρατευμάτων τῶν συμμάχων τῇ Αὐστρίᾳ κρατῶν πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν νώτων τοῦ πρὸς Βοημίαν μέλλοντος νὰ δράσῃ πρωσσικοῦ στρατοῦ. Τὸ σχέδιον τῆς Ἰταλίας ἦτο, ἀφ' ἑνὸς μὲν προέλασις πρὸς Αὐστρίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπιδρομὴ κατὰ τοῦ Τυρόλου. Ἡ Αὐστρία, ἐπειδὴ δὲν ἤθελε ν' ἀναλάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐπιθέσεως, τὸ μὲν διὰ πολιτικοὺς λόγους, τὸ δὲ διότι ἐγνώριζεν, ὅτι ἡ Πρωσσία θὰ ἠδύνατο (ἂν ἤθελε) νὰ ἔχῃ τὴν πρωτοβουλίαν τῆς προελάσεως, λόγῳ τῆς ταχυτέρας ἐπιστρατεύσεώς της, δι' αὐτὸ ἀπεφάσισε: 1ον) στρατηγικὴν ἀναμονὴν ἐπὶ κεντρικῆς θέσεως (περὶ τὸ Olmütz), ἐξ ἧς νὰ δύναται ὁ αὐστριακὸς στρατὸς ν' ἀνακόψῃ πᾶσαν πρωσσικὴν προέλασιν εἴτε πρὸς Βοημίαν, εἴτε πρὸς Μοραβίαν, συγχρόνως δὲ νὰ δύναται ἐν ἀνάγκῃ νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς Βιέννην καλύπτων πάντοτε ταύτην· καὶ 2ον) κατάληψιν κεντρικῆς θέσεως ἐν Ἰταλίᾳ, ἐπιτρεπούσης τὴν κατόπιν ἐλευθέραν δρᾶσιν, ἀναλόγως τῆς παρουσιασθησομένης στρατηγικῆς καταστάσεως (πλεονέκτημα τῆς κεντρικῆς θέσεως, ἐκμετάλλευσις τῶν γεγονότων). Πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν σχεδίων

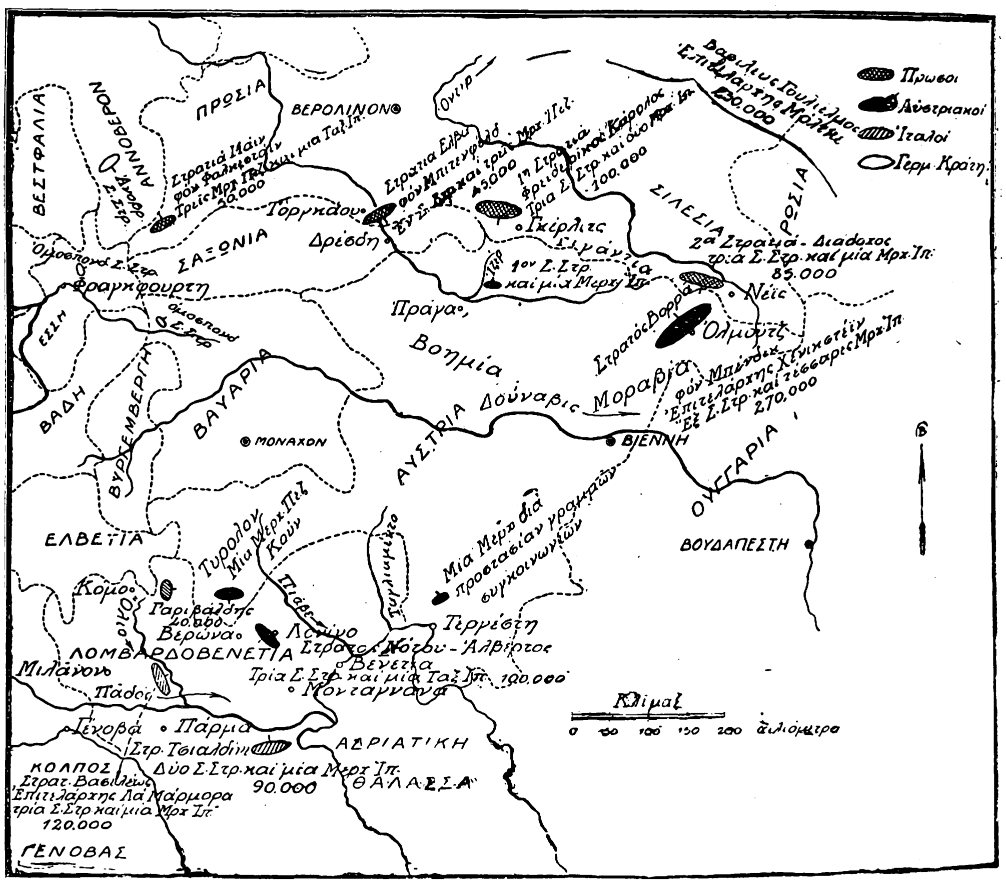

Σχ. 1.—*Στρατηγικὴ συγκέντρωσις τῶν ἐμπολέμων τὴν 14ην Ἰουνίου 1866*

τούτων, ἡ στρατηγικὴ συγκέντρωσις τῶν ἐμπολέμων ἦτο τὴν 14ην Ἰουνίου 1866 ὡς ἐν τῷ σχ. 1 ἐμφαίνεται.

Ἐπιχειρήσεις ἐν Βοημίᾳ.—Αἱ μεταξὺ Αὐστριακῶν καὶ Πρώσσων ἐπιχειρήσεις ἤρχισαν τὴν 15ην Ἰουνίου 1866, τῶν δευτέρων προελασάντων πρώτων. Ἡ στρατιὰ τοῦ Ἔλβα εἰσέβαλεν εἰς Σαξωνίαν τὴν 16ην Ἰουνίου, καὶ κατέλαβε τὴν Δρέσδην, ὁ δὲ σαξωνικὸς στρατὸς ὑπεχώρησεν ἀμέσως ἐγκαταλείψας τὴν χώραν του καὶ συνενωθεὶς μετὰ τοῦ 1ου αὐστριακοῦ σώματος στρατοῦ. Ἀφ' ἧς ὅμως στιγμῆς ἀνέλαβον οἱ Πρῶσσοι τὴν πρωτοβουλίαν τῶν ἐπιχειρήσεων, εὐθὺς ἀμέσως εὑρέθησαν πρὸ τῆς δυσκολίας τῆς συγκεντρώσεως τῶν λίαν ἀπ' ἀλλήλων ἀφισταμένων στρατιῶν των. Πάντως ἡ πρὸς Βοημίαν προέλασις τῶν Πρώσσων ἤρχισε τὴν 22αν Ἰουνίου, μὲ τὴν πρόθεσιν συγκεντρώσεως εἰς Gitschin, μιᾶς ἑκάστης στρατιᾶς ἀκολουθούσης τὰς ἐν τῷ σχ. 2 σημειουμένας κατευθύνσεις.

Οἱ Αὐστριακοὶ δὲν ἐπωφελήθησαν τῆς μειονεκτικῆς παρατάξεως τῶν Πρώσσων, ἐνεργοῦντες κατ' ἐσωτερικὰς γραμμὰς καὶ προσβάλλοντες μίαν ἑκάστην πρωσσικὴν στρατιὰν κεχωρισμένως καὶ μεμονωμένως, ἀλλ' ἠδράνησαν ἐπὶ ὁλοκλήρους ἡμέρας, ἕνεκα πολιτικῶν λόγων· ἅμα ὅμως τὴν 17ην Ἰουνίου ἐπληροφορήθη ὁ Benedeck περὶ ἐπιθέσεως τῶν Πρώσσων κατὰ τῆς Σαξωνίας, ἐθεώρησεν ὅτι ἡ κυρία πρωσσικὴ ἐπίθεσις θὰ ἐπήρχετο πρὸς τὴν ἄνω κοιλάδα τοῦ Ἔλβα, ἡ δ' ἐκ Σιλεσίας δὲν ἀπετέλει εἰμὴ μόνον ἐπίδειξιν (ἐσφαλμέναι ὑποθέσεις)· δι' ὃ ἐξέδωσε διαταγὴν προελάσεως πρὸς ΒΔ μὲ κατεύθυνσιν πρὸς Josephstadt—Gitschin. Τὸ 1ον σῶμα στρατοῦ καὶ τὸ Σαξωνικὸν ἐνετάλησαν ν' ἀντιτάξωσιν ἄμυναν ἐπὶ τοῦ Iser, ἐὰν δὲ δὲν τύχωσιν ἐνισχύσεως νὰ ὑποχωρήσωσιν ἐν καιρῷ πρὸς τὸ Miletin (συνεχεῖς ἀντιφατικαὶ καὶ δυσεκτέλεστοι διαταγαὶ τοῦ Μπενεδεκ πρὸς τὸν Διάδοχον τῆς Σαξωνίας, διοικητὴν

Digitized by Google

τοῦ τμήματος τούτου). Ἐκ τῆς ἑκατέρωθεν προελάσεως ταύτης πρώτη συνάντησις ἐπῆλθε τὴν 26 Ἰουνίου μεταξὺ τῆς στρατιᾶς τοῦ Ἔλβα καὶ τοῦ παρὰ τὸν Ἴζερ αὐστροσαξωνικοῦ στρατεύματος, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξηναγκάσθη τὸ στράτευμα τοῦτο νὰ ὑποχωρήσῃ νοτίως τοῦ Turnau καὶ τοῦ Podol, καὶ νὰ ταχθῇ τὴν ἑσπέραν τῆς ἡμέρας ταύτης εἰς τὰς ἐμφαινομένας ἐν τῷ σχήματι 2 θέσεις. Ἅπασαι αἱ ἐκ μέρους τοῦ αὐστροσαξωνικοῦ στρατεύματος προσπάθειαι πρὸς ἀνάκτησιν τῶν θέσεων τούτων κατὰ τὴν 27ην, ὄχι μόνον ἀπέβησαν ἄκαρποι, ἀλλὰ καὶ ἐξηναγκάσθη τὸ στράτευμα τοῦτο νὰ ὑποχωρήσῃ ἐσπευσμένως τὴν πρωίαν τῆς 28ης πρὸς Γιτσίν, διότι ἐκ τῆς προελάσεως τῆς 1ης πρωσσικῆς στρατιᾶς ἤρχισε νὰ τίθεται ἐν ἀμφιβόλῳ ἡ μετὰ τοῦ κυρίου ὄγκου τῶν Αὐστριακῶν συνένωσίς του. Τὸ αὐστροσαξωνικὸν τοῦτο στράτευμα κατέλαβε τὴν 29ην θέσεις ἀμυντικὰς δυτικῶς τοῦ Γιτσίν, κατ' αὐτοῦ ὅμως ἐπῆλθεν ἐντὸς τοῦ ἀπογεύματος τῆς ἰδίας ἡμέρας ἡ 1η πρωσσικὴ στρατιά· ἀλλὰ καθ' ὃν χρόνον διεξήγετο ὁ ἀγὼν οὗτος, διετάχθη ὁ διάδοχος τῆς Σαξωνίας νὰ ὑποχωρήσῃ ἐσπευσμένως πρὸς Μιλετίν, ἵνα συνενωθῇ μετὰ τοῦ κυρίου αὐστριακοῦ ὄγκου, ἡ ἐκ τοῦ Γιτσὶν δ' ὑποχώρησις ἐγένετο ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν Πρώσσων, κατορθωσάντων νὰ καταλάβωσιν αὐτὸ τὴν 1ην Ἰουλίου μετὰ νυκτερινὸν ἀγῶνα τῆς 30 Ἰουνίου—1 Ἰουλίου.

Κατὰ τὸν ἴδιον τοῦτον χρόνον προήλασεν ἡ 2α πρωσσικὴ στρατιά, ἀλλ' ἡ εἰς Βοημίαν ἔξοδος της καθίστατο λίαν δύσκολος, ἅτε προκειμένου περὶ διαβάσεως μακρῶν στενωπῶν (Trautenau, Eypel, Nachod), ἀρκετὰ ἀπ' ἀλλήλων ἀφισταμένων (περὶ τὰ 25 χιλιόμετρα ἡ μὲν τῆς δὲ) καὶ στερουμένων ἐγκαρσίων συγκοινωνιῶν.

Ἐνῷ ὅμως τὸ πρωσσικὸν σχέδιον εἶχε καταστῆ πλέον ἐμφανὲς (ἀπὸ τῆς 25ης Ἰουνίου αἱ πληροφορίαι τοῦ αὐστριακοῦ ἱππικοῦ ἐβεβαίωσαν τὴν διὰ τῶν ἐν λόγῳ στενωπῶν προέλασιν τῶν Πρώσσων), ἐν τούτοις ὁ Μπένεδεκ ἐπέμενεν ἐπιζητῶν τὴν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἔλβα συγκέντρωσίν του, ἅτε ἀποβλέπων εἰς τὴν κατὰ τῶν Πρώσσων ἐπίθεσιν δι' ὁλοκλήρου τοῦ ὄγκου τῶν δυνάμεών του πρὸς τὴν κατεύθυνσιν Γετσὶν-Τορνάου. Τὸ σχέδιον ὅμως τοῦτο, ὀρθὸν αὐτὸ καθ' ἑαυτό, θὰ ἦτο ἴσως κατορθώσιμον, ἐὰν ἡ ἐκτέλεσίς του ἀνελαμβάνετο ἐνωρίτερον, ἀλλὰ μετὰ τὴν 25ην Ἰουνίου πᾶσα τοιαύτη ἐκτέλεσις καθίστατο ἀδύνατος, καθ' ὅσον διὰ τῆς προελάσεως τῆς 2ας πρωσσικῆς στρατιᾶς ἠπειλεῖτο τὸ δεξιὸν πλευρὸν τοῦ ὄγκου τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ. Μολονότι δ' ἡ στρατηγικὴ κατάστασις εἶχεν οὕτω πως διαμορφωθῇ, ἐν τούτοις ὁ Μπένεδεκ τὴν μὲν 26ην ἐπροχώρησε πρὸς τὸν χῶρον Καινιγκράτζ-Ζοζεφστάδτ, τὴν δὲ 29ην ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἔλβα μὲ μέτωπον πρὸς ΒΔ (πρὸς Γιτσίν), ἀρκεσθεὶς ν' ἀποστείλῃ πρὸς ἑκατέραν τῶν δυτικῶν ἐξόδων τῶν στενωπῶν Τραουτενάου καὶ Ναχὸδ ἀνὰ ἓν σῶμα στρατοῦ (τὸ 10ον πρὸς τὴν πρώτην, τὸ 6ον πρὸς τὴν δευτέραν), οὐχὶ ὅμως καὶ πρὸς τὴν ἔξοδον τῆς στενωποῦ Ἔϋπελ, καθ' ὅσον τὸ ἱππικόν του δὲν ἐπληροφόρησε περὶ τῆς πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην προελάσεως τῶν Πρώσσων. Ἐπειδὴ ὅμως διὰ τῆς στενωποῦ τοῦ Τραουτενάου προήλαυνε τὸ 1ον πρωσσικὸν σῶμα στρατοῦ, δι' αὐτὸ διεξήχθη τὴν 27ην Ἰουνίου ἀγών, καθ' ὃν ἀπωθήθησαν οἱ Πρῶσσοι καὶ ἐξηναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸς τὸ Λιμπάου. Ἐπὶ τῆς στενωποῦ ὅμως τοῦ Ναχὸδ τὰ πράγματα δὲν ἐξειλίχθησαν ὁμοίως τὴν 27ην Ἰουνίου, καθ' ὅσον τὸ δι' αὐτῆς προελάσαν 5ον πρωσσικὸν σῶμα στρατοῦ ἤρατο περιφανῆ νίκην, ἀπωθῆσαν τοὺς Αὐστριακοὺς ἐν πλήρει ἀταξίᾳ πρὸς τὸ Skalitz κατὰ τὴν ἰδίαν ταύτην ἡμέραν, ἐκ τούτου δὲ πρὸς τὸ Ζοζεφστάδτ τὴν 28ην Ἰουνίου. Ἡ κατὰ τὴν 28ην προχώρησις πρὸς Τραουτενάου τοῦ ἀπὸ τῆς προτεραίας προσπεράσαντος ἀμαχητὶ τὴν στενωπὸν Ἔϋπελ πρωσσικοῦ σώματος στρατοῦ (βασιλικῆς φρουρᾶς), ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπέφερε τὴν ὑποχώρησιν τῶν Αὐστριακῶν ἐκ τοῦ Τραουτενάου, ἀφ' ἑτέρου δ' ὑπεβοήθησε τὸ 1ον πρωσσικὸν σῶμα στρατοῦ νὰ διαβῇ τὴν στενωπὸν τοῦ Τραουτενάου τὴν 29ην Ἰουνίου.

Ἅμα ὡς τὴν ἑσπέραν τῆς 29ης Ἰουνίου εὑρέθη ὁ Μπένεδεκ πρὸ δυσχεροῦς καταστάσεως (πρωσσικὴ στρατιὰ τοῦ Ἔλβα ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἴζερ, 1η στρατιὰ πλησίον τοῦ Γιτσίν, 2α στρατιὰ εἰς ἄνω Ἔλβαν βορείως τοῦ Ζωζεφστάδτ), ἀπεφάσισε ν' ἀλλάξῃ μέτωπον, καί, ἀντὶ τοῦ πρὸς ΒΔ (πρὸς Γιτσίν), νὰ λάβῃ τοιοῦτο πρὸς βορειοανατολὰς (ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Dubenetz). Ἀλλ' ἅμα ὡς κατὰ τὴν 30ὴν Ἰουνίου ἤρξατο τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἐν λόγῳ ἀλλαγῆς μετώπου, εὐθὺς ἀμέσως κατεῖδεν ὅτι τὸ ἀριστερὸν πλευρόν του ἔμενεν ἐκτεθειμένον (προέλασις 1ης πρωσσικῆς στρατιᾶς), δι' ὃ ἤλλαξε σχέδιον ἐκ δευτέρου, καὶ τὴν ἑσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας διέταξεν ὅπως ὑποχωρήσῃ ὁ αὐστριακὸς στρατὸς καὶ ἐγκατασταθῇ ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῶν ΒΔ τοῦ Koenigraetz, δηλαδὴ ἐπὶ τῶν μεταξὺ τῶν ποταμῶν Μπιστρίτσα-Ἔλβα-Τροτίνα· ἡ ἐγκατάστασις αὕτη συνετελέσθη τὴν 2αν Ἰουλίου ἄνευ οὐδεμιᾶς καταδιώξεως ὑπὸ τῶν Πρώσσων. Κατόπιν τῆς αὐστριακῆς ταύτης ὑποχωρήσεως, οἱ Πρῶσσοι ἀπώλεσαν τὴν ἐπαφήν.

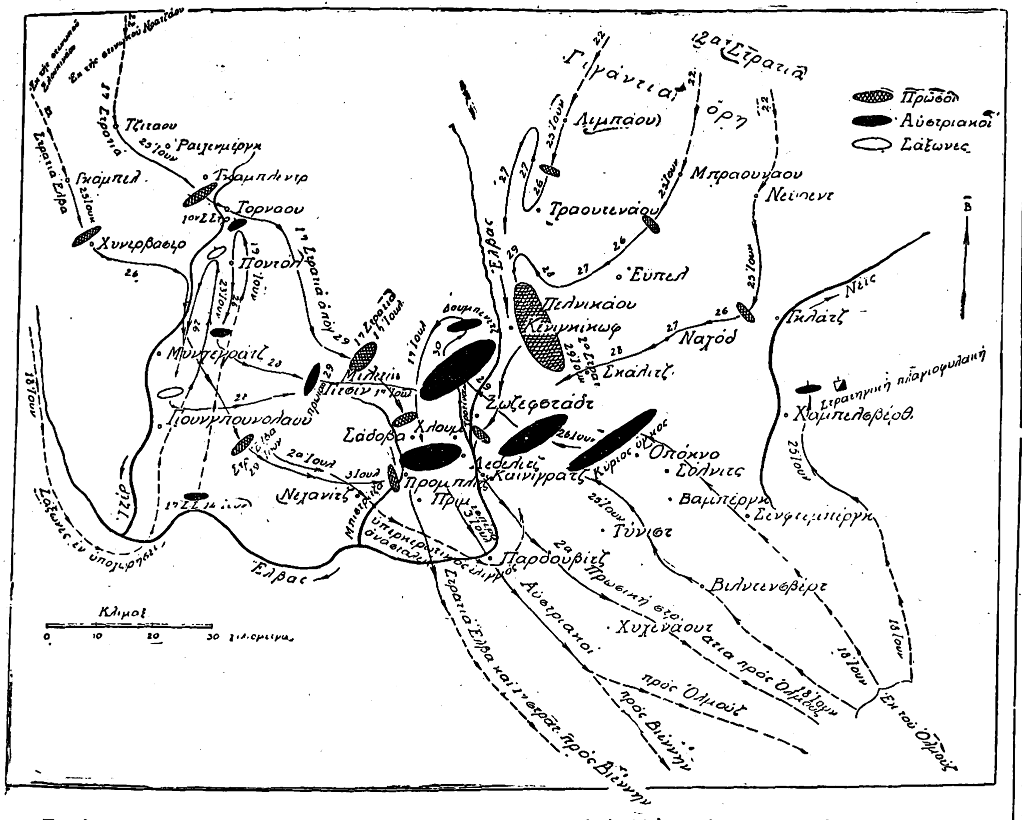

Σχ. 2.—*Ἑλιγμοὶ καὶ θέσεις τῶν ἀντιπάλων εἰς Βοημίαν ἀπὸ 15 Ἰουνίου μέχρι 4 Ἰουλίου 1866.*

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ *Μόλτκε* ἐθεώρει ὅτι ὁ αὐστριακὸς στρατὸς εὑρίσκετο ἐγκατεστημένος ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἔλβα, κατὰ τὸν μεταξὺ τῶν φρουρίων Καϊνιγκρατζ—Ζωζεφστάδτ χῶρον, ἀπεφάσισε τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ παρακεκινδυνευμένου ἑλιγμοῦ, τοῦ φερομένου ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα «ἑλιγμὸς τῆς Σάδοβα»· ἀπεφάσισε, δηλαδή, οὐχὶ τὴν κατὰ μέτωπον ἐπίθεσιν ἐναντίον τῶν αὐστριακῶν θέσεων (τὰς ὁποίας σφαλερῶς ἐξέλαβεν ὡς εὑρισκομένας ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἔλβα), ἀλλὰ τὴν ἀπειλὴν τῶν συγκοινωνιῶν τῶν Αὐστριακῶν, διὰ τῆς ὑπερκεράσεως τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ των, ἐπιτυγχανομένης διὰ τῆς προσπεράσεως τοῦ Ἔλβα παρὰ τὸ Pardubitz ὑπὸ τῆς στρατιᾶς τοῦ Ἔλβα (ὑπερκερωτικὸς ἑλιγμὸς μήκους 40 περίπου χιλιομέτρων, ἀρξάμενος τὴν 2αν Ἰουλίου, περὶ οὗ βλ. εἰς σχ. 2). Ἀλλ' ἅμα ὡς αἱ κατὰ τὴν 2αν Ἰουλίου ἀποσταλεῖσαι ἀναγνωρίσεις ἐπληροφόρησαν ὅτι, ἂν μὴ ὁλόκληρος ὁ αὐστριακὸς στρατός, πάντως ὅμως τὸ μεῖζον αὐτοῦ μέρος, εὑρίσκετο ἤδη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἔλβα, διέταξεν ὁ Μόλτκε ὅπως ἀπὸ τῆς χαραυγῆς τῆς 3ης Ἰουλίου ἐπιτεθῶσιν, ἡ μὲν 1η στρατιὰ κατὰ μέτωπον, ἡ στρατιὰ τοῦ Ἔλβα κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ (διὰ Νεχανίτς), ἀναστέλλουσα τὸν ὑπερκερωτικὸν ἑλιγμόν της, ἡ δὲ 2α στρατιὰ κατὰ τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ (διὰ Νεδελίτς).

Μόλις ὁ Μπένεδεκ περὶ τὴν ἑσπέραν τῆς 2ας Ἰουλίου ἐπληροφορήθη περὶ ἀνησυχαστικῶν κινήσεων τῶν Πρώσσων, ἐξέδωκε (τὴν νύκτα 2-3 Ἰουλίου) διαταγὴν περὶ ἀμύνης ἐπὶ τῶν κατεχομένων θέσεων. Ἐκ τῆς ἐπιθέσεως τῶν Πρώσσων ἐπῆλθε τὴν 3ην Ἰουλίου μάχη ἐκ παρατάξεως, ἡ γνωστὴ *μάχη τῆς Σάδοβα*, καθ' ἣν ἡττήθησαν κατὰ κράτος οἱ Αὐστριακοί.

Μετὰ τὴν ἧτταν τῶν Αὐστριακῶν, διέταξεν ὁ Μπένεδεκ, ὅπως τμῆμα στρατοῦ (ἓν σῶμα στρατοῦ καὶ τέσσαρες μεραρχίαι ἱππικοῦ) ὑποχωρήσῃ πρὸς Βιέννην, ἵνα προκαλύψῃ ταύτην, ὁλόκληρος δ' ὁ ἐπίλοιπος στρατὸς ὑποχωρήσῃ πρὸς Ὀλμούτς, ἔνθα ν' ἀνασυνταχθῇ, ἵνα ἀντιταχθῇ κατὰ τῆς πρὸς τὸν Δούναβιν προελάσεως τῶν Πρώσσων. Ἀλλὰ κατὰ τῶν σχεδίων τούτων τοῦ Μπένεδεκ ἐπῆλθεν ἡ ραγδαία προέλασις τῶν Πρώσσων πρὸς Βιέννην· ἀφοῦ ἀφῆκαν ἓν σῶμα στρατοῦ διὰ τὴν περίσχεσιν τῶν φρουρίων Καινιγράτζ καὶ Ζωζεφστάδτ, προήλασαν διὰ μὲν τῆς στρατιᾶς τοῦ Ἔλβα καὶ τῆς 1ης στρατιᾶς πρὸς τὴν κατεύθυνσιν Brün—Βιέννης, διὰ δὲ τῆς 2ας στρατιᾶς πρὸς τὴν τοῦ Ὀλμούτς, ἔνθα ἓν μόνον σῶμα στρατοῦ ἀπησχολήθη διὰ τὴν περίσχεσιν τοῦ φρουρίου τούτου.

Ἀπὸ τῆς 10ης Ἰουλίου ἀντικατεστάθη ὁ Μπένεδεκ εἰς τὴν ἀρχηγίαν τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ τοῦ βορρᾶ ὑπὸ τοῦ ἀρχιδουκὸς *Ἀλβέρτου* (τοῦ νικητοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ κατὰ τῶν Ἰταλῶν), ὅστις δὲν ἠκολούθησε τὸ σχέδιον τοῦ Μπένεδεκ, ἀλλ' ἀπεπειράθη νὰ συγκεντρώσῃ πρὸ τῆς Βιέννης τὰ λείψανα τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ τοῦ βορρᾶ καὶ δύο σώματα στρατοῦ ἀνακληθέντα ἐξ Ἰταλίας· ἀλλ' ὁ Μόλτκε τὸν προκατέλαβε, διότι ἡ συγκέντρωσις τῶν Αὐστριακῶν προσέκοψεν εἰς πολλὰς δυσκολίας (ἀποκοπὴ ὑπὸ τῶν Πρώσσων τῆς πρὸς Βιέννην σιδηροδρομικῆς γραμμῆς). Τὴν 22αν Ἰουλίου εἶχον φθάσει οἱ Πρῶσσοι ἐγγύτατα πρὸ τῆς Βιέννης (εἰς ποταμὸν Rüsbach καὶ εἰς χωρίον Presbourg), ἡ δ' ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς Αὐστρίας εἴσοδος των καθίστατο εὐκολωτάτη (κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῆς ἐκθέσεως τοῦ πρωσσικοῦ Ἐπιτελείου) δὲν ἐγένετο ὅμως διὰ πολιτικοὺς λόγους, διότι ἡ Πρωσσία δὲν ἠθέλησε νὰ πλήξῃ τὴν φιλοτιμίαν τῆς Αὐστρίας, καθ' ὅσον διέβλεπεν εἰς αὐτὴν μίαν σύμμαχον τοῦ μέλλοντος.

Ἡ ἐν Nicolsbourg συμφωνηθεῖσα, τῇ μεσολαβήσει τῆς Γαλλίας, πενθήμερος ἀνακωχὴ καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα ὁριστικὴ τοιαύτη τῆς 2ας Αὐγούστου διέκοψαν τὰς περαιτέρω ἐπιχειρήσεις.

Αἴτια τῆς αὐστριακῆς ἥττης.— Τὰ αἴτια τῆς αὐστριακῆς ἥττης εἶναι διττῆς φύσεως, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐσωτερικῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ στρατιωτικῆς. Τὰ μὲν ἐσωτερικῆς φύσεως ἦσαν ἡ παντελὴς ἔλλειψις συνοχῆς καὶ ἠθικῆς ἀξίας τῆς στρατιωτικῆς αὐστριακῆς ἀνωτέρας διοικήσεως, τὰ δὲ στρατιωτικῆς φύσεως ἦσαν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι δὲν ἐπωφελήθησαν τῶν σφαλμάτων τῶν Πρώσσων, διότι παρὰ τῷ αὐστριακῷ ἐπιτελείῳ εἶχε ριζωθῇ ἡ πεποίθησις ὅτι ἡ 2α πρωσσικὴ στρατιὰ δὲν ἐξετέλει εἰμὴ μόνον ἐπιδεικτικὸν ἑλιγμὸν (ἐσφαλμένη ἐπιστημονικὴ πεποίθησις τοῦ αὐστριακοῦ ἐπιτελείου ὅτι ἐπὶ τῶν ὀρέων δὲν διεξάγονται σοβαραὶ μάχαι), ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἐπεζήτησαν τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ σχεδίου συγκεντρώσεως πρὸς Γιτσίν, καθ' ὃν χρόνον ἡ ἐν γένει στρατηγικὴ κατάστασις εἶχε διαμορφωθῇ κατὰ τρόπον καθιστῶντα τελείως ἀδύνατον τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ σχεδίου τούτου, ἡ δὲ κατόπιν ἀπόφασις περὶ ἀλλαγῆς μετώπου καὶ λήψεως τοιούτου πρὸς βορειοανατολὰς ἦτο ἐπίσης ἀτυχής. Τὰ μετέπειτα ἦσαν πλέον μοιραῖον ἐπακολούθημα τῶν διαπραχθέντων μέχρι τῆς 29 Ἰουνίου σφαλμάτων. (Πλείονας λεπτομερείας βλ. εἰς «Les causes de la défaite de l'Autriche en 1866», φυλλάδια Αὐγούστου καὶ Σεπτεμβρίου 1909 τῆς Revue d'Histoire).

Ἐπιχειρήσεις ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Μάϊν.— Ὁ πρωσσικὸς στρατὸς τοῦ Μάϊν ἐπετέθη τὴν 16ην Ἰουνίου 1866 κατὰ τοῦ Ἀννοβέρου, καταληφθέντος πλήρως κατὰ τὸ 2ον δεκαήμερον τοῦ μηνὸς τούτου, διότι ὁ ἀννοβερικὸς στρατὸς ὑπεχώρησεν ἀμέσως πρὸς Goettingen.

Οἱ Πρῶσσοι κατώρθωσαν τότε νὰ κερδίσωσι χρόνον διὰ τῆς παρελκύσεως τῶν διπλωματικῶν συνεννοήσεων, εἰς τρόπον ὥστε συνεκεντρώθησαν δι' ἐσπευσμένων πορειῶν εἰς τὴν Langensalza, ἔνθα διεξήχθη τὴν 27ην Ἰουνίου μάχη ἀποβᾶσα κατὰ τῶν Πρώσσων. Ἀλλά, τὴν ἑπομένην, συγκεντρώσας ὁ Φαλκενστάϊν περὶ τὰς 40.000 περιεκύκλωσε τοὺς Ἀννοβερίους καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ συνθηκολογήσωσι τὴν 29ην Ἰουνίου καὶ νὰ διαλυθῶσι, καταργηθέντος ἔκτοτε τοῦ βασιλείου τοῦ Ἀννοβέρου. Μετὰ ταῦτα ὁ πρωσσικὸς στρατὸς τοῦ Μάϊν, θέσας ὡς ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς τὰ δύο ὁμοσπονδιακὰ σώματα στρατοῦ τὰ προκαλύπτοντα τὴν Φραγκφούρτην (τὴν παρὰ τὸν ποταμὸν Μάϊν), συνεκεντρώθη εἰς κεντρικὴν θέσιν, παρὰ τὸ Eisenach, ἵνα δι' ἐσωτερικῶν γραμμῶν ἐπιχειρήσεων προσβάλῃ ἕκαστον τῶν σωμάτων τούτων κεχωρισμένως καὶ μεμονωμένως, ὁπότε παρεκωλύετο πᾶσα συνένωσις τῶν στρατευμάτων τούτων. Ὄντως, μετά τινας μικροὺς ἀγῶνας, ἀπό-

Digitized by Google

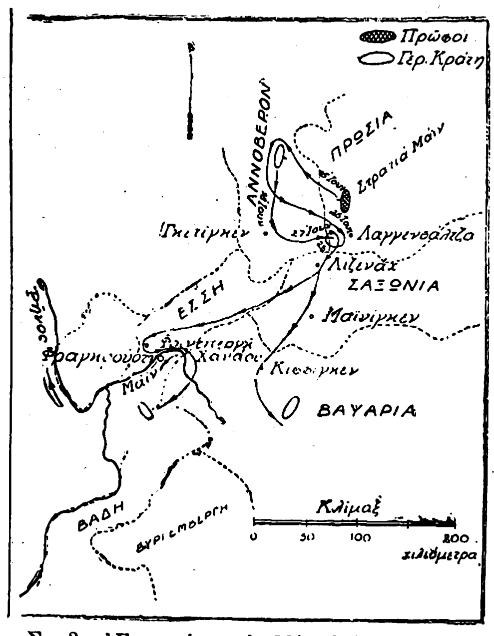

Σχ. 3.—*Ἐπιχειρήσεις εἰς Μάϊν ἀπὸ 15 Ἰουνίου μέχρι 16 Ἰουλίου 1866.*

θησαν οἱ Πρῶσσοι τὸ μὲν 7ον ὁμοσπονδιακὸν σῶμα στρατοῦ πρὸς Meiningen καὶ τέλος πρὸς Kissingen, τὸ δὲ 8ον πρὸς Friedberg καὶ τέλος πρὸς Φραγκφούρτην καὶ Hanau, ἃς καὶ κατέλαβον τὴν 16ην Ἰουλίου. Ἡ ἀνακωχὴ εὗρε τ' ἀντίπαλα στρατεύματα εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην.

Ἐπιχειρήσεις ἐν Ἰταλίᾳ.—Αἱ μεταξὺ Αὐστριακῶν καὶ Ἰταλῶν πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις ἤρχισαν τὴν 23ην Ἰουνίου 1866. Οἱ Ἰταλοὶ ἤρξαντο τὴν 23ην προελαύνοντες διὰ τῆς στρατιᾶς τοῦ βασιλέως, μὲ τὴν πρόθεσιν τῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῶν Αὐστριακῶν καὶ τῆς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης συγκεντρώσεως τῆς στρατιᾶς ταύτης μετὰ τῆς στρατιᾶς Τσιαλδίνι (τῆς μελλούσης νὰ προελάσῃ μετὰ τὴν ἑτέραν στρατιὰν) εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ γνωστοῦ τετραπλεύρου κατὰ τὸν μεταξὺ Βιλλαφράνκα καὶ Καστελνουόβο χῶρον (βλ. σχ. 4).

Ἡ 23η ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὴν προσπέρασιν τῆς στρατιᾶς τοῦ βασιλέως ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Mincio, τὴν κατάληψιν τῶν ἐπὶ τῆς ὄχθης ταύτης ὑψωμάτων καὶ τὴν προπαρασκευὴν διὰ τὴν προέλασιν τῆς ἑπομένης. Ὁ βασιλεὺς προήλασε, χωρὶς νὰ φαντάζηται ὅτι θὰ προσκρούσῃ τόσον ταχέως ἐπὶ τῶν Αὐστριακῶν, διότι τὸ ἱππικόν του, καίτοι ἐκπέμψαν ἀναγνωρίσεις μέχρι Βιλλαφράγκα, δὲν τὸν ἐπληροφόρησε περὶ τῆς ἐγγὺς ὑπάρξεως σοβαρῶν αὐστριακῶν δυνάμεων. Ὁ ἀρχιδοὺξ ὅμως Ἀλβέρτος, τελείως πληροφορημένος περὶ τῶν κινήσεων τῶν Ἰταλῶν, ἐπωφελήθη τῆς ἐπὶ κεντρικῆς θέσεως συγκεντρώσεώς του (Βερόνα - Λονίγκο - Μονταγνάνα), ἵνα προσβάλῃ διαδοχικῶς καὶ κεχωρισμένως ἑκάστην ἰταλικὴν στρατιὰν (δρᾶσις κατ' ἐσωτερικὰς γραμμάς), ἀρχόμενος ἀπὸ τῆς τοῦ βασιλέως, καθ' ὅσον, λόγῳ τῆς ἐκ τῶν βροχῶν ἐκχειλίσεως τοῦ κάτω Πάδου, ἡ προσπέρασις τῆς στρατιᾶς τοῦ Τσιαλδίνι ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης θὰ ἐπεβραδύνετο. Δι' ὃ ἡ 23 Ἰουνίου ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὴν προσπέρασιν ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ Adige καὶ τὴν ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῆς ὄχθης ταύτης (ΒΔ τῆς Βιλλαφράγκα, μεταξὺ Custozza καὶ Castelnuovo) ἐγκατάστασιν, μὲ τὴν πρόθεσιν ὅπως, ἅμα οἱ Ἰταλοὶ ἐξακολουθήσωσι τὴν προέλασίν των κατὰ τὴν ἑπομένην, ἀπασχολήσῃ αὐτοὺς κατὰ μέτωπον καὶ συγχρόνως ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ των, εἰς τρόπον ὥστε νὰ τοῖς ἀποκόψῃ τὴν διὰ τοῦ Μίντσιο ὑποχώρησιν (περιστροφὴ τῆς δεξιᾶς αὐστριακῆς πτέρυγος, πρὸς ὑπερκέρασιν τοῦ ἀριστεροῦ ἰταλικοῦ πλευροῦ).

Ἅμα ὡς τὴν χαραυγὴν τῆς 24ης Ἰουνίου ἤρχισεν ἡ προέλασις τῆς ἰταλικῆς στρατιᾶς τοῦ βασιλέως (ἡ ἄγνοια περὶ τῆς ἐγγὺς ὑπάρξεως αὐστριακῶν δυνάμεων ἐξηκολούθει ὑφισταμένη), πάραυτα ἤρχισεν ἡ περιστροφὴ τῆς δεξιᾶς αὐστριακῆς πτέρυγος. Τοιουτοτρόπως, τ' ἀντίπαλα στρατεύματα εὑρέθησαν τὴν πρωΐαν τῆς 24ης Ἰουνίου ὡς ἐν τῷ σχ. 4 ἐμφαίνεται· ἐπῆλθε δὲ τότε μάχη ἐκ συναντήσεως, ἡ μάχη τῆς *Κουστότζα*, καθ' ἣν ἡττήθησαν κατὰ κράτος οἱ Ἰταλοὶ καὶ ἥτις ἔκρινε τὴν τύχην τοῦ μεταξὺ Αὐστριακῶν καὶ Ἰταλῶν πολέμου τοῦ 1866.

Κατὰ τὴν νύκτα 24—25 Ἰουνίου ἐπανῆλθον οἱ Ἰταλοὶ εἰς τὰς ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Μίντσιο προτέρας θέσεις των· οἱ Αὐστριακοὶ ὅμως δὲν τοὺς κατεδίωξαν, καθ' ὅσον ἐσκόπουν τὴν ἑπομένην νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῆς ἑτέρας ἰταλικῆς στρατιᾶς, τῆς τοῦ Τσιαλδίνι, τῆς ἀρξαμένης ἤδη νὰ προσπερᾷ τὸν Πάδον. Ἀλλ' ἅμα ἐπληροφορήθησαν ὅτι ἡ ἰταλικὴ αὕτη στρατιὰ ἀνέκοψε τὴν προσπέρασίν της, λόγῳ τῆς ἥττης τῆς στρατιᾶς τοῦ βασιλέως εἰς Κουστότζα, προσεπέρασαν τὸν Μίντσιο τὴν 1ην Ἰουλίου, ἵνα καταδιώξωσι τὴν στρατιὰν τοῦ βασιλέως, προσεπέρασαν δ' ἀμαχητί, καθ' ὅσον ἡ στρατιὰ αὕτη εἶχεν ἤδη ὑποχωρήσει ἀπὸ τῆς 27 Ἰουνίου ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Oglio.

Ἐνῷ ὅμως αἱ ἐν Ἰταλίᾳ ἐπιχειρήσεις διεξήγοντο τόσον εὐνοϊκῶς ὑπὲρ τῶν Αὐστριακῶν, ἐξαίφνης τὴν 4ην Ἰουλίου (ἑπομένην τῆς ἥττης τῶν Αὐστριακῶν εἰς Σάδοβα) ἔλαβεν ὁ ἀρχιδοὺξ διαταγὴν ἐκ Βιέννης νὰ ἐκκενώσῃ τὴν πεδιάδα τῆς Βενετίας, καὶ ἀφοῦ ἀφήσῃ ἓν μόνον σῶμα στρατοῦ διὰ τὴν ἐπιτήρησιν τῶν Ἰταλῶν, νὰ σπεύσῃ μετὰ τοῦ ἐπιλοίπου στρατοῦ εἰς Αὐστρίαν, ἵνα ἐνισχύσῃ τὸν κατὰ τῶν Πρώσσων στρατόν, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη.

Τοὺς Αὐστριακοὺς κατεδίωξε κατὰ τὴν ὑποχώρησίν των ταύτην ἡ στρατιὰ τοῦ Τσιαλδίνι, συνήφθησαν δὲ ἀρκετοὶ ἀγῶνες, μετὰ τοὺς ὁποίους ἐγκατεστάθησαν οἱ Ἰταλοὶ ἐπὶ τοῦ Isonzo. Ἡ ἐπακολουθήσασα ἀνακωχὴ ἔθεσε τέρμα εἰς τὰς αὐστροϊταλικὰς ἐπιχειρήσεις.

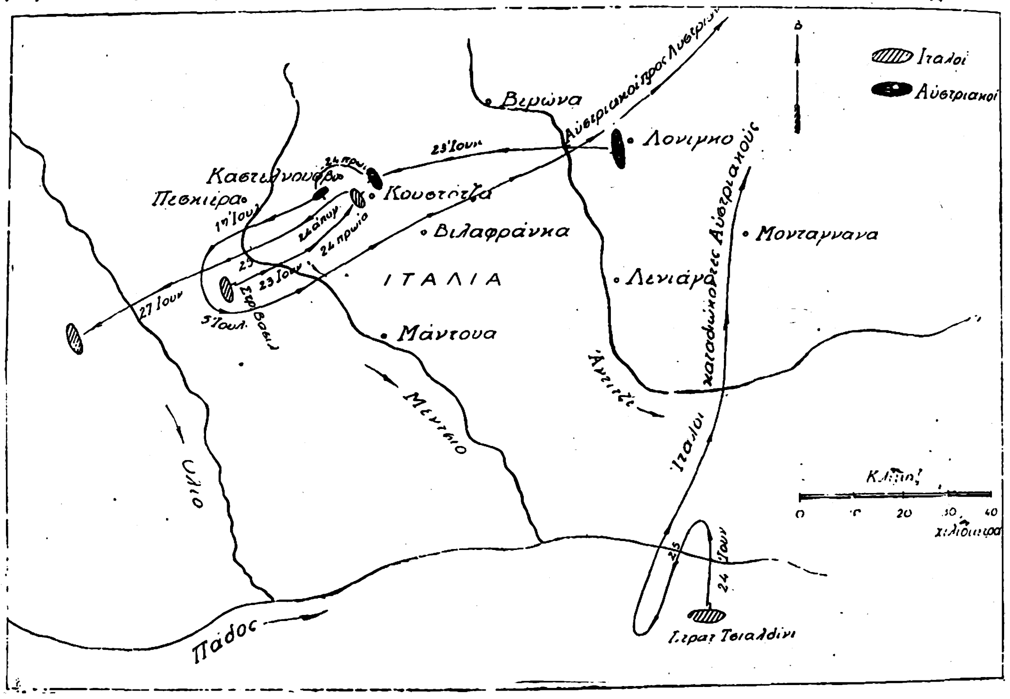

Σχ. 4.—*Ἐπιχειρήσεις ἐν Ἰταλίᾳ ἀπὸ 23 Ἰουνίου μέχρι 5 Ἰουλίου 1866.*

Ἐπιχειρήσεις ἐν Τυρόλῳ.—Εἰς τὸ Τυρόλον ἐπεζήτησε νὰ εἰσβάλῃ τὸ στράτευμα τοῦ Γαριβάλδη, ἀλλὰ κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τούτων ἀντετάχθη τὸ στράτευμα τοῦ στρατηγοῦ Kühn. Ἡ ἄμυνα τοῦ Τυρόλου εἶναι ὑπόδειγμα διεξαγωγῆς ἐπιχειρήσεων ἐν ὀρεινῇ χώρᾳ. Ὁ Κοὺν ἔταξε μικρὰ προκαλυπτικὰ ἀποσπάσματα πρὸ τῶν νοτίων ἐξόδων τῶν στενωπῶν (τῶν κοιλάδων τοῦ Brenta, τοῦ Adige, τοῦ Chiese, τοῦ Oglio, τοῦ Adda), ἐτήρησε δ' ὡς ἐφεδρείαν τὸν κύριον ὄγκον τῶν δυνάμεών του εἰς κεντρικὴν θέσιν, περὶ τὸ Trente (περιοχὴ Trention), εἰς τρόπον ὥστε, ἅμα ὡς ἐπεζήτει ὁ Γαριβάλδης τὴν ἐκβίασιν διαβάσεώς τινος, ἔσπευδεν ὁ Κοὺν δι' ἀναλόγου ἑκάστοτε δυνάμεως, λαμβανομένης ἐκ τῆς γενικῆς ἐφεδρείας. (Λεπτομερείας ἐπὶ τῆς ἀμύνης ταύτης βλ. εἰς τὸ σύγγραμμα «Ὁ ὀρεινὸς πόλεμος» τοῦ στρατηγοῦ *φὸν Kühn*, μετάφρ. ὑπὸ *Καμπάνη Α.*).

Αἴτια τῆς ἰταλικῆς ἥττης.—Τὰ αἴτια τῆς ἥττης τῶν Ἰταλῶν ἀποδοτέα ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν ἔλλειψιν διευθύνσεως ἐκ μέρους τῆς ἀνωτέρας των διοικήσεως· διότι ἀντί, ἅμα ὡς συνήντησε τὴν 24 Ἰουνίου τοὺς Αὐστριακούς, νὰ λάβῃ αὕτη τὰς καταλλήλους διατάξεις πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς ἀπροόπτως παρουσιασθείσης καταστάσεως, ὁπότε δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῇ ὅτι ὑπέστη αἰφνιδιασμόν, τοὐναντίον περιῆλθεν εἰς ἀμηχανίαν, λόγῳ τῆς ὁποίας δὲν ἐξέδωσε τὰς καταλλήλους διαταγάς, ἀλλὰ περιεφέρετο ἀσκόπως ἀπὸ Βιλλαφράγκα εἰς Κουστότζα καὶ ἀπὸ ταύτας εἰς Γκόϊτο, ἵνα ἐκδίδῃ ἐπὶ τόπου τὰς πρὸς τὰς ὑποδεεστέρας μονάδας διαταγάς. Ἀποτέλεσμα δ' ὑπῆρξε τὸ ὅτι δὲν ἐχρησιμοποιήθησαν πᾶσαι αἱ μονάδες (ὁλόκληροι Μεραρχίαι δὲν ἔλαβον μέρος εἰς τὴν μάχην τῆς Κουστότζα), συνεπῶς δὲν ἐγένετο ἐπωφελὴς χρησιμοποίησις τῆς μεγάλης ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς τῶν Ἰταλῶν (διπλασίων τῶν Αὐστριακῶν). Στρατιωτικοί τινες ἱστορικοὶ ἀποδίδουσιν ὡς αἴτιον τῆς ἥττης τὸ παρακεκινδυνευμένον σχέδιον τῆς διὰ χωριστῶν γραμμῶν ἐπιχειρήσεων ἐνεργείας (συγκεντρώσεως ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης), ἀλλ' οἱ πλεῖστοι δὲν συμφωνοῦσι πρὸς τὴν γνώμην ταύτην, διότι παραδέχονται ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς πρωσσικῆς ταύτης στρατηγικῆς (τοῦ Μόλτκε) εἶναι πολλάκις ἐνδεδειγμένη· ἀπόδειξις δ' ὅτι κατ' αὐτὸν τοῦτον τὸν ἴδιον πόλεμον, ἡ στρατηγικὴ αὕτη ἀρχὴ ἀπέδωσε λαμπρὰ ἀποτελέσματα εἰς τοὺς Πρώσσους.

Συνθῆκαι εἰρήνης.—Αἱ συνθῆκαι εἰρήνης ὑπεγράφησαν, μεταξὺ μὲν Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας εἰς Πράγαν τὴν 23ην Αὐγούστου 1866, μεταξὺ δὲ τῶν συμμάχων τῇ Αὐστρίᾳ γερμανικῶν κρατῶν καὶ τῆς Πρωσσίας εἰς Βερολῖνον τὴν 21ην Ὀκτωβρίου 1866 καὶ μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας εἰς Βιένην τὴν 3ην Ὀκτωβρίου 1866.

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

ΣΥΓΧΡΟΝΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΟΥ ΑΥΣΤΡΙΑΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΤΟΥ 1866.

	Βοημία	Κοιλὰς Μάϊν	Ἰταλία
Ἰούνιος			
15	Ἔναρξις ἐπιχειρήσεων	Ἔναρξις ἐπιχειρήσεων.	—
16	Προέλασις Πρώσσων εἰς Σαξωνίαν	—	—
22	Προέλοσις Πρώσσων εἰς Βοημίαν	—	—
23	—	—	Ἔναρξις ἐπιχειρήσεων, Μάχη Κουστότζα.
24	—	—	—
26	Προχώρησις Αὐστριακῶν εἰς Ζωζεφστάστ. Ἀγὼν Ποντόλ.	—	—
27	Ἀγῶνες Τραουτενάου καὶ Ναχόδ.	Μάχη Λαγγενσάλτζα.	—
28	Ἀγὼν Σκάλιτς.	—	—
29	Προχώρησις Αὐστριακῶν εἰς δεξιὰν ὄχθην Ἔλβα, πρὸς Γιτσίν.	Συνθηκολόγησις Ἀννοβέρου.	—
30	Ἀλλαγὴ μετώπου Αὐστριακῶν πρὸς βορειοανατολάς (Νυκτερινὸς ἀγὼν Γιτσίν)	—	—
Ἰούλιος			
1	Ὑποχώρησις Αὐστριακῶν πρὸς Σάδοβα.	—	—
3	Μάχη Σάδοβα.	—	—
4	Ὑποχώρησις Αὐστριακῶν πρὸς Βιέννην καὶ Ὀλμούτζ.	—	=
5	=	—	Ὑποχώρησις Αὐστριακῶν πρὸς Αὐστρίαν.
16	—	Κατάληψις Φραγκφούρτης ὑπὸ Πρώσσων.	—
22	Ἄφιξις Πρώσσων πρὸ Βιέννης.	—	=
Αὔγουστος			
2	(Ἀνακωχή).	—	—
23	Συνθήκη εἰρήνης.		
Ὀκτώβρ.			
3	—	—	Συνθήκη εἰρήνης.
21	—	Συνθήκη εἰρήνης.	—

Digitized by Google

«Αὐστριὰς» (Austriada). Ἐποποιία, συνταχθεῖσα κατὰ τὸ ἔτος 1584 ὑπὸ τοῦ Ἱσπανοῦ ποιητοῦ Χουὰν Ρούφο Γκουτιρριέθ. Συνίσταται ἐξ εἴκοσι τεσσάρων ᾀσμάτων καὶ περιγράφει τοὺς πολεμικοὺς ἀγῶνας καὶ τὰ κατορθώματα τοῦ δὸν Ἰωάννου τῆς Αὐστρίας. Α. Δ.

αὐστριέλλα (ἡ) (Austriella Bittner) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ῥυγχονελλιδῶν, ῥυγχονελλακιοειδῶν, ἀρτικουλάτων, βραγχιοπόδων, μαλακιοειδῶν*. Τὸ ὄστρακον τῶν ζῴων τούτων εἶναι λεῖον καὶ ὁ σπόνδυλος μικρός. Λείψανά των εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τοῦ ἀλπινικοῦ τριασίου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

αὐστρο—· βλ. αὐστριακ—.

Αὐστρουγγαρία (Oesterreichisch Ungarische Monarchie). Μεγάλη μοναρχία τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης ἀκμάζουσα πρὸ τοῦ παγκοσμίου πολέμου, μετὰ τὸν ὁποῖον διελύθη. Ἡ ὕπαρξις τῆς *Αὐστρουγγαρίας* ἢ ἄλλως τῆς *δυαδικῆς μοναρχίας τῆς Αὐστρίας καὶ Οὐγγαρίας*, χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ ἱδρυτικοῦ νόμου τῆς 21 Δεκεμβρίου 1867, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ αὐτοκρατορία τῆς Αὐστρίας καὶ τὸ βασίλειον τῆς Οὐγγαρίας ἡνοῦντο ὑπὸ τὸ αὐτὸ στέμμα, περιερχόμενον κληρονομικῶς εἰς τὴν δυναστείαν τῶν *Ἀψβούργων τῆς Λωρραίνης*. Ἡ ἕνωσις τῶν δύο κρατῶν ἐπῆλθε κατόπιν τῆς μετὰ τὸν ἀτυχῆ διὰ τὴν Αὐστρίαν Αὐστροπρωσσικὸν πόλεμον (1865) ἐπαναστάσεως τῆς Οὐγγαρίας καὶ ἀνακηρύξεως αὐτῆς εἰς αὐτόνομον βασίλειον. Ἡ Αὐστρουγγρικὴ μοναρχία ἐξηπλοῦτο σχεδὸν εἰς ὁλόκληρον τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην. Περιλαμβανομένη μεταξὺ τῶν ἑξῆς γεωγρ. συντεταγμένων: 9° 26' 15" καὶ 26° 25' 15" ἀνατ. μήκ. Γκρήνουϊτς καὶ 42° 7' καὶ 51° 3' βορ. πλάτους, εἶχεν ἔκτασιν 676.616 τετρ. χιλμτρ. καὶ πληθυσμὸν 51390223 κατοίκων (1910) καὶ πρωτεύουσαν τὴν *Βιέννην*. Γενικῶς διῃρεῖτο εἰς τρεῖς κυρίως χώρας, τὴν *Αὐστρίαν*, τὴν *Οὐγγαρίαν* καὶ τὴν *Βοσνίαν* καὶ *Ἐρζεγοβίνην*. Ἑκάστη ἐκ τῶν χωρῶν τούτων περιελάμβανε τὰς ἑξῆς ἐπαρχίας: ἡ πρώτη τάς: *Ἄνω* καὶ *Κάτω Αὐστρίαν, Βοημίαν, Βουκοβίναν, Γαλικίαν, Γκόριτζ, Δαλματίαν, Ἰστρίαν, Καρινθίαν, Καρνιόλην, Μοραβίαν, Σάλτσμπουργκ, Σιλεσίαν, Στυρίαν, Τεργέστην, Τυρόλον* καὶ *Φόραλμπεργ*, ἡ δευτέρα τάς: *Οὐγγαρίαν* καὶ *Κροατοσλοβενίαν*, καὶ ἡ τρίτη ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν δύο ἡνωμένων ἐπαρχιῶν *Βοσνίας* καὶ *Ἐρζεγοβίνης*.

Ἡ δυαδικὴ μοναρχία παρουσίαζε κυρίως μεγάλην ἐθνικὴν ἀνομοιομέρειαν, διότι περιελάμβανε μεταξὺ τῶν ὑπηκόων της *Γερμανούς, Τσέχους, Μαγυάρους, Πολωνούς, Ρουμάνους* καὶ *Νοτιοσλάβους*, ἀνήκοντας εἰς τὰ ἑξῆς θρησκεύματα: καθολικοὶ τῆς παπικῆς ἐκκλησίας 75%, ἀρμενοκαθολικοὶ 10%, ὀρθόδοξοι 9,5%, διαμαρτυρόμενοι 9,5%, Ἰσραηλῖται 5% καὶ ὀλίγοι μουσουλμᾶνοι, 1%. Λόγῳ τῆς μεγάλης της ἐκτάσεως, τῆς εὐφορίας τῶν ἐπαρχιῶν της καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν κατοίκων της ἡ Αὐστρουγγαρία κατὰ τὰ τελευταῖα πρὸ τοῦ παγκοσμίου πολέμου ἔτη εἶχε φθάσει εἰς μεγάλην ἀκμὴν καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς μία ἐκ τῶν μεγαλυτέρων στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς Εὐρώπης. Ἐπίσης ὡς ναυτικὴ δύναμις ἦτο ἀξιόλογος, μολονότι τὰ παράλιά της ἦσαν περιωρισμένα ἐπὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ, εἰς τὴν περὶ τὴν χερσόνησον τῆς Ἰστρίας παραλίαν καὶ τὰς ἀκτὰς τῆς Δαλματίας. (Ὁ πολεμικὸς στόλος της ἀπετελεῖτο κατὰ τὸ 1914 ἐκ 204 πολεμικῶν σκαφῶν τόννων συνολικῶς 360492 ὡπλισμένων διὰ 1577 πυροβόλων, ὁ δὲ ἐμπορικὸς ἐκ 17230 ἐμπορικῶν σκαφῶν 605.501 τόννων συνολικῶς.)

Ὡς σύμμαχος τῆς *Γερμανικῆς αὐτοκρατορίας* συνεπολέμησε μετ' αὐτῆς ὡς καὶ μετὰ τῆς *Τουρκίας* καὶ *Βουλγαρίας* κατὰ τὸν ἀποβάντα ἀτυχῆ εἰς αὐτὰς *παγκόσμιον πόλεμον*, μετὰ τὸ πέρας τοῦ ὁποίου ἡ Αὐστρουγγρικὴ μοναρχία διελύθη διὰ τῶν συνθηκῶν τοῦ *Ἁγίου Γερμανοῦ* καὶ τοῦ *Τριανόν*. Ἐκ τῶν χωρῶν της ἄλλαι ἀπετέλεσαν τὰς νεοϊδρυθείσας δημοκρατίας τῆς Τσεχοσλοβακίας (ἐξ ὁλοκλήρου) καὶ τῆς **Πολωνίας** (ἐν μέρει), ἄλλαι προσηρτήθησαν εἰς τὰ κράτη Σερβίαν (μεθ' ἧς ἀπετέλεσαν τὸ βασίλειον τῆς **Γιουκοσλαβίας**), Ρουμανίαν καὶ Ἰταλίαν, αἱ δὲ ἀπομείνασαι ἀπετέλεσαν δύο χωριστὰ κράτη διάδοχα τῆς δυαδικῆς αὐτοκρατορίας, τὴν δημοκρατίαν τῆς **Αὐστρίας** καὶ τὸ βασίλειον τῆς **Οὐγγαρίας** (βλ. τὰς λ.). Χ. Δ.

— [ΔΗΜ. ΔΙΚ.] Τὸ δυαδικὸν Κράτος τῶν Ἀψβούργων, συγκείμενον ἐκ δύο ἀνεξαρτήτων ἀλλήλων Κρατῶν, ἐμφανιζομένων ὡς ἕν, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «*Αὐστρουγγαρία*», ἀπετέλει μέχρι τῆς λήξεως τοῦ παγκοσμίου πολέμου «Πραγματικὴν Ἕνωσιν». Ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον (περὶ οὗ πλειότερα βλ. εἰς λ. Ἑνώσεις Πολιτειῶν), ἐννοεῖται ἡ ἕνωσις δύο ἢ περισσοτέρων Κρατῶν ἀνεξαρτήτων ἀπ' ἀλλήλων δυνάμει συμβάσεως ὑπὸ κοινὸν ἡγεμόνα πρὸς ἐπίτευξιν κοινῶν σκοπῶν. Βάσις τῆς ἐν λόγῳ ἑνώσεως Αὐστρίας καὶ Οὐγγαρίας ἦτο ἡ Pragmatische Sanktion τῆς 19 Ἀπριλίου 1913, ἥτις ἀπετέλει θεμελιώδη νόμον, τὸν **Hausgesetz**, τὸν ὁποῖον ἐξέδωκεν ὁ Κάρολος ΣΤ', ὅστις ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τῶν διαφόρων τάξεων τῶν δύο Κρατῶν. Ὁ ὁριστικὸς διακανονισμὸς ὅμως τῶν πρὸς ἄλληλα σχέσεων τῶν δύο Κρατῶν ἐπῆλθε, κυρίως εἰπεῖν, διὰ κοινοῦ νόμου τοῦ 1867, ὅστις, ὡς ἀποτελῶν ὁμοιόμορφον ἐκδήλωσιν ἀμφοτέρων τῶν Πολιτειῶν, ἐνεῖχε συμβατικὸν χαρακτῆρα καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μεταβληθῇ μονομερῶς ὑπὸ τῆς ἑτέρας τούτων.

Ὁ χαρακτὴρ τῆς ἐν λόγῳ ἑνώσεως ἠμφεσβητήθη ἐπανειλημμένως· ἄλλοι μὲν ὑπεστήριζον ὅτι ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Οὐγγαρία ἀπετέλουν ἑνιαίαν Πολιτείαν, ἄλλοι δὲ ὅτι πρόκειται περὶ Μοναρχικῆς Ὁμοσπονδιακῆς Πολιτείας, τινὲς δὲ ὅτι ἦτο Πολιτεία Πολιτειῶν εἰς ὡρισμένα γνωρίσματα ἑνιαίας Πολιτείας ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου Σύνδεσμος Πολιτειῶν. Τὰ ἐπιχειρήματα ὅμως τῶν τοιούτων ἀπόψεων, ἀσθενῆ καὶ μὴ ἀνταποκρινόμενα εἰς τὴν πραγματικότητα, δὲν κατίσχυσαν ν' ἀποτρέψουν νὰ ἐπικρατήσῃ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἡ ἄποψις ὅτι ἡ ἕνωσις Αὐστρίας καὶ Οὐγγαρίας ἦτο Πραγματικὴ ἕνωσις, ἐν ᾗ ἀπηντῶντο ὅλα τὰ γνωριστικὰ ταύτης στοιχεῖα. Ἡ τοιαύτη Πραγματικὴ ἕνωσις τῶν δύο Πολιτειῶν ἐδήλου ὅτι παρέμενον κυρίαρχοι, ἀποτελοῦσαι ἑνιαίαν δύναμιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκεν ἀποκλειστικῶς τὸ δικαίωμα τῆς συνομολογήσεως συμβάσεων—ἐξαιρέσει ἐκείνων τὰς ὁποίας συνωμολόγουν πρὸς ἀλλήλας.

Δι' αὐτὰς ὑπῆρχον καί τινα κοινὰ ὄργανα, ἐκτὸς δηλαδὴ τοῦ Μονάρχου, τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, οἱ διπλωματικοὶ καὶ προξενικοὶ ὑπάλληλοι (τοῦθ' ὅπερ ἦτο συνέπεια τῆς κοινῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, τὴν ὁποίαν ἠκολούθουν), τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, ὅ,τι ἦτο ἀποτέλεσμα τῶν κοινῶν σκοπῶν πάσης τοιαύτης ἑνώσεως (ἀμυντικοῦ καὶ ἐπιθετικοῦ πολέμου) καὶ κατὰ λογικὴν συνέπειαν ὁ στρατὸς καὶ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν. Κοινὸν Κοινοβούλιον δὲν ὑφίστατο καὶ μόνον ἐν δεδομέναις περιπτώσεσι συνιστῶντο κοινοβουλευτικαὶ ἐπιτροπαὶ (μικταί, συγκείμεναι ἐκ μελῶν τῶν Κοινοβουλίων καὶ τῶν δύο Πολιτειῶν) πρὸς διακανονισμὸν κοινῶν ὑποθέσεων. Προκειμένου δὲ περὶ συνομολογήσεως συνθηκῶν, ὁσάκις διὰ τὴν συντέλεσιν αὐτῶν ἀπῃτεῖτο συγκατάθεσις τῶν Νομοθετικῶν Σωμάτων ὑπεβάλλετο αὕτη πρὸς ἐπικύρωσιν καὶ εἰς τὰς Βουλὰς τῶν δύο Πολιτειῶν.

Ἅμα ἐπῆλθε τὸ τέρμα τοῦ παγκοσμίου πολέμου ἐπηκολούθησεν ἡ διάλυσις τῆς αὐστρουγγρικῆς Πραγματικῆς ἑνώσεως. Ἀφ' ἑνὸς διὰ τῶν συνθηκῶν τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ καὶ τοῦ Τριανὸν πλεῖσται ὅσαι χῶραι ἀπεσπάσθησαν τῆς Αὐστρίας καὶ Οὐγγαρίας, ἥτις καὶ ἀνεκηρύχθη ἀνεξάρτητος, ἀφ' ἑτέρου αἱ μὴ γερμανικαὶ χῶραι τῆς Αὐστρίας περιῆλθον εἰς τὴν Τσεχοσλοβακικὴν Δημοκρατίαν (ἡ Βοημία, ἡ Μοραβία καὶ τμήματα τῆς Σιλεσίας καὶ τῆς Κάτω Αὐστρίας), εἰς τὴν Πολωνίαν δὲ ἡ Γαλικία καὶ τμήματα τῆς Σιλεσίας, εἰς τὴν Ἰταλίαν τὸ Νότιον Τυρόλον, τὸ Görz καὶ ἡ Gradiska, ἡ Τεργέστη, ἡ Ἰστρία καὶ τμήματά τινα τῆς Kärnten, Krain, Steiermark καὶ τῆς Δαλματίας, εἰς τὴν Ρουμανίαν τέλος ἡ Βουκοβίνα. Μετὰ τὸν οὕτω πως γενόμενον διαμελισμόν, αἱ γερμανικαὶ χῶραι τῆς Αὐστρίας διὰ τῶν ἀντιπροσώπων των ἀπεφάσισαν τὴν συνένωσίν των ὑπὸ τὸ ὄνομα Γερμανοαυστρία, μὲ πρόθεσιν ἑνώσεως βραδύτερον μετὰ τῆς Γερμανίας. Τοῦτο ὅμως παρημποδίσθη ὑπὸ τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ (βλ. λ. Αὐστρία *[Δημ. Δίκ.]*). Ἐκ τῆς Οὐγγαρίας ἐξ ἄλλου αἱ μαγυαρικαὶ χῶραι περιῆλθον εἰς τὴν Τσεχοσλοβακίαν (Σλοβενία), εἰς τὴν Σερβίαν ἡ Κροατία, ἡ Σλαβονία καὶ τμήματα τῆς κυρίως Οὐγγαρίας, εἰς τὴν ἀνεξάρτητον Πολιτείαν τοῦ Φιούμε ἡ πόλις τοῦ Φιούμε καὶ ἡ πέριξ αὐτῆς χώρα, καὶ τέλος εἰς τὴν Ρουμανίαν τὸ Siebenbürgen. Τὸ ὑπολειφθὲν τμῆμα τῆς τέως Οὐγγαρίας ἀπετέλεσε τὸ νῦν ἀνεξάρτητον Κράτος (Βασίλειον) τῆς Οὐγγαρίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *F. F. G. Kleinwaechter*, Der Untergang der österreichische-ungarische Monarchie 1920.
Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ἄϋσχεν (Ayschen), *Παῦλος*. Πολιτικὸς Λουξεμβουργιανός, γεννηθεὶς τῷ 1842. Διετέλεσε βουλευτὴς τοῦ Βίρτζ καὶ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης εἰσαγαγὼν εἰς ταύτην πολλὰς μεταρρυθμίσεις, ἰδίως ἐν τῷ ποινικῷ κώδικι. Ἐδημοσίευσε: «Das Staatsrecht des Grosherzogtums Luxemburg (Φριβοῦργον 1889).

Αὔσων. Υἱὸς τοῦ Ὀδυσσέως ἢ τοῦ Ἄτλαντος καὶ τῆς Κίρκης ἢ τῆς Καλυψοῦς, ἀδελφὸς τοῦ Λατίνου καὶ πατὴρ τοῦ Λιπάρου. Εἶναι ὁ γενάρχης τῶν Αὐσονίων καὶ πρῶτος βασιλεὺς τῆς χώρας αὐτῶν. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Αὔσωνες, *Αὐσωνία, Αὐσώνιος*· βλ. **Αὔσονες, Αὐσονία, Αὐσόνιος.**

αὐταγωγὴ (ἡ)· ἡ ἀφ' ἑαυτοῦ διαπαιδαγώγησις ἑνὸς ἀτόμου.

— [ΠΑΙΔΑΓ.] Ἡ ἀγωγὴ ἀποβλέπει μὲν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ παιδὸς εἰς προσωπικότητα, ἀλλ' ἡ πλήρης τοῦ σκοποῦ τούτου ἐπίτευξις δὲν εἶναι ἔργον αὐτῆς, ἀλλ' αὐτοῦ τούτου τοῦ παιδαγωγουμένου: εἶναι ἔργον τῆς *αὐταγωγῆς* αὐτοῦ. Ἐὰν ἡ ὑπὸ τοῦ παιδαγωγοῦ ἀσκουμένη ἀγωγὴ προπαρεσκεύασε τὸν τρόφιμον οὕτως, ὥστε οὗτος, εἰσερχόμενος εἰς ἐπάγγελμά τι ἢ εἰς τὸ πανεπιστήμιον πλήρης θάρρους καὶ αὐτοπεποιθήσεως καὶ τῆς συναισθήσεως τῆς εὐθύνης του διὰ τὰς πράξεις του, νὰ ἀναλαμβάνῃ τὴν ἀνάπτυξιν ἑαυτοῦ, ἐξεπλήρωσεν αὐτὴ καλῶς τὸ ἑαυτῆς καθῆκον. Ὁσάκις ὅμως παρατηροῦμεν νέους ἢ νεάνιδας, οἱ ὁποῖοι ἐξελθόντες τῶν σχολικῶν αἰθουσῶν περιπίπτουν εἰς ἀμηχανίαν πρὸ τῶν προβλημάτων τῆς νέας ζωῆς, γίνονται ἕρμαιον τῶν ἑκάστοτε περιστάσεων καὶ ὑπόκεινται εἰς τὴν ἀπόλυτον ἐπίδρασιν τοῦ μεταβλητοῦ περιβάλλοντος, εἰς τὸ ὁποῖον ἑκάστοτε εὑρίσκονται, χωρὶς οἱ ἴδιοι νὰ ἐπιδεικνύουν που τὴν ἰδικήν των θέλησιν, —ἐὰν ταῦτα συμβαίνουν, δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι ἡ σχολικὴ καὶ ἡ οἰκογενειακὴ ἀγωγὴ ἀπέτυχον τοῦ σκοποῦ αὐτῶν.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς γεννήσεως ἡ οἰκογενειακὴ ἀγωγή, βραδύτερον δὲ καὶ ἡ σχολικὴ ἀγωγή, ὀφείλουν βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον νὰ καθιστοῦν τὸν παῖδα ἱκανὸν νὰ ἀποβῇ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ παιδαγωγὸς τοῦ ἑαυτοῦ του, νὰ θέλῃ καὶ νὰ δύναται νὰ μεταχειρίζεται τὰς σωματικὰς καὶ τὰς πνευματικὰς αὐτοῦ δυνάμεις σύμφωνα μὲ τὰς ἠθικὰς ἀρχάς, κατὰ τὰς ὁποίας οἱ παιδαγωγοὶ αὐτοῦ ἐρρύθμιζον μέχρι τοῦδε τὸν βίον του, ὥστε νὰ ἀποβαίνῃ σὺν τῷ χρόνῳ τελειοτέρα αὐτόνομος ἠθικὴ προσωπικότης.

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἡ ἀγωγὴ ὀφείλει νὰ παρασκευάζῃ τὴν *αὐταγωγήν*. Πῶς δὲ δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ τοῦτο, θέλομεν ἐκθέσει δι' ὀλίγων ἐνταῦθα. Ἡ βούλησις τοῦ μικροῦ παιδὸς εὑρίσκει ἀπέναντί της ἰσχυροτέραν τὴν βούλησιν τῶν ἐνηλίκων, μὲ τὴν ὁποίαν ὀφείλει νὰ διατελῇ ἐν ἁρμονίᾳ. Ἐὰν λοιπὸν ὁ παιδαγωγὸς ἔχῃ τὴν ἱκανότητα νὰ κάμνῃ τὸ μικρὸ παιδὶ νὰ ὑπακούῃ ἑκούσιως καὶ εὐχαρίστως εἰς τὴν ξένην καλυτέραν βούλησιν, μορφοῦται διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἡ βούλησις τοῦ μικροῦ ὀλίγον κατ' ὀλίγον, καὶ δὴ κατ' ἀρχὰς ὅλως ἀσυνειδήτως καὶ λαμβάνει τὴν πρώτην ὤθησιν πρὸς τὴν αὐταγωγήν. Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου, χωρὶς νὰ προξενῇ ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν εἰς τὸν κατὰ τὴν ἡλικίαν αὐξανόμενον τρόφιμον καὶ ὑπὸ τὴν σιωπηρὰν ἀλλὰ προσεκτικὴν ἐπίβλεψιν ἡμῶν, δημιουργοῦμεν εἰς αὐτὸν ἀεὶ περισσοτέρας περιστάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἀνάγκη αὐτὸς ὁ ἴδιος νὰ λαμβάνῃ ἀποφάσεις καὶ νὰ ἐκτελῇ αὐτάς. Εἶναι πολὺ σπουδαῖον ἐπίσης νὰ συνηθίσῃ ὁ παῖς νὰ ἀναλαμβάνῃ ἰδιαιτερόν τι ἔργον, διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ὁποίου νὰ εἶναι αὐτὸς καὶ μόνος ὑπεύθυνος. Ἡ ἀγωγὴ ἐπιτυγχάνουσα οὕτω νὰ καθιστᾷ τὸν παῖδα ἱκανὸν νὰ ἀναλαμβάνῃ τὴν ξένην βούλησιν, νὰ οἰκειοποιῆται αὐτὴν καὶ νὰ τὴν ἐκτελῇ, ὡς ἐὰν ἦτο ἰδική του βούλησις, ἀποβαίνει *ἐμμέσως* αὐτὴ ἡ ἰδία αὐταγωγή.

Δὲν δύναταί τις παρὰ νὰ συμφωνήσῃ μὲ τὴν γνώμην τοῦ Κερσενστάϊνερ, ὅτι ἡ ἀγωγὴ οὐδέποτε εἶναι ἑτερόνομος, ἀλλὰ πάντοτε αὐτόνομος, ἡ ἀγωγὴ εἶναι αὐταγωγή· καθὼς ἐπίσης καὶ μὲ τὴν γνώμην τοῦ Natorp, ὅτι ἡ κορωνὶς τῆς ἀγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι ὡρισμένος τις ὕψιστος βαθμὸς μορφώσεως, ὡς μόνιμον καταστάσεως, ἀλλ' ἐλευθερωτάτη ἱκανότης εἰς τὸ μορφώνεσθαι, ἀπεριόριστος δύναμις τῆς *αὐτοαγωγῆς*.

Εἰς δὲ τὸ ἐρώτημα περὶ τοῦ περιεχομένου τῆς αὐταγωγῆς, ἔχομεν νὰ ἀποκριθῶμεν, ὅτι οὐδεὶς δύναται ἐν τῇ πραγματικότητι νὰ παιδαγωγῇ ἑαυτὸν ἄλλως ἢ ἐξευγενίζων τὰς ὁρμὰς αὐτοῦ, ἀγωνιζόμενος καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ζωὴν ὑπὲρ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ πνεύματος, προσπαθῶν ἀδιαλείπτως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς ὑλικῆς ὑπάρξεως, ἥτις καὶ αὐτὴ ὀφείλει νὰ ἐφελκύῃ τὴν προσοχὴν καὶ τὴν ἐπιμέλειαν ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ περιορίζεται ἐντὸς ὁρίων τινῶν, νὰ ἐγείρῃ ἀεὶ τελειοποιούμενον τὸ ἀνάκτορον τοῦ κόσμου τῶν ἰδεῶν.

Τέσσαρες κυρίως εἶναι οἱ ἐχθροὶ τῆς αὐταγωγῆς εἰς αὐτόνομον ἠθικὴν προσωπικότητα. Ἡ δοκησισοφία, ἡ ὁποία καταπνίγει τὴν ὁρμὴν εἰς τὴν τελειοποίησιν, ἡ δειλία, ἡ καὶ πρὸ τῶν ἐλαχίστων ἐμποδίων ὑποχωροῦσα καὶ τὴν σταθερότητα τοῦ χαρακτῆρος ἐκ ριζῶν ἀφανίζουσα, ἡ ἀδιαφορία καὶ τέταρτον ἡ νωθρότης.

Ὁ Ρ. Natorp, ἐν τῇ «Κοινωνικῇ παιδαγωγικῇ» αὐτοῦ, συνιστᾷ τὴν συστηματικὴν ὀργάνωσιν τῆς αὐταγωγῆς ἐνηλίκων καὶ δὴ τῶν κατωτέρων τάξεων, εἰς τὰς ὁποίας ἡ εἴσοδος εἰς τὰ πανεπιστήμια δὲν εἶναι δυνατή. Ὠργανωμένη δὲ αὐταγωγὴ ὁλοκλήρου τοῦ λαοῦ, κατὰ τὸν Natorp, δὲν ἤθελεν ἀποβλέπει μόνον εἰς τὴν διδασκαλίαν, ἀλλ' εἰς τὴν διὰ κοινῆς συναναστροφῆς ἠθικοποίησιν *ὁλοκλήρου* τῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ. Ὁ Νάτορπ ἀπαιτεῖ «ἐθνικὴν» διαμόρφωσιν ἐλευθέρων μορφωτικῶν ὀργανώσεων χάριν τῶν ἐνηλίκων, ὡσὰν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν σαφῶς ἐπιδιώκει ἡ «ἐπέκτασις τῆς πανεπιστημιακῆς παιδεύσεως» ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις· ἀπαιτεῖ μὲ ἄλλους λόγους τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἰδέας τοῦ λαϊκοῦ πανεπιστημίου ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην ἔννοιαν τῆς λέξεως, τοῦ πανεπιστημίου δι' ὅλους **τοὺς πολίτας καὶ δι' ἅπαντα τὰ μέρη τῆς ζωῆς**

Digitized by Google

καὶ οὐχὶ μόνον διὰ τὴν μόρφωσιν τῆς διανοίας διὰ τῆς διδασκαλίας.

Τελευταῖον ὑπολείπεται νὰ εἴπωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς αὐταγωγῆς τοῦ παιδαγωγοῦ, ὡς καθήκοντος αὐτοῦ. Εἶναι κοινὴ παιδαγωγικὴ ἀλήθεια ὅτι τὸ πραγματικὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἐργασίας τοῦ παιδαγωγοῦ ἐξαρτᾶται οὐχὶ ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς αὐτοῦ ἐπιδράσεως, ἐκ τῶν λόγων τοὺς ὁποίους λέγει, ἢ καὶ ἐκ τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ πράξεων, ἀλλὰ ἐκ τῶν ἀποφάσεων, τὰς ὁποίας ἑκάστοτε λαμβάνει ἐνδομύχως ἡ ψυχή, ἐκ τοῦ εἶναι αὐτοῦ. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν μόνον ὁ παιδαγωγὸς ὁ ἔχων συνείδησιν, ὅτι ἡ αὐταγωγὴ αὐτοῦ εἶναι τὸ πρῶτον καθημερινόν του καθῆκον, δύναται ἐπιτυχῶς νὰ παιδαγωγῇ τὴν νεολαίαν. Πᾶσαν ἀρετήν, πᾶσαν ἰδιότητα, τὴν ὁποίαν θέλει νὰ ἀποκτήσουν οἱ τρόφιμοί του, ὀφείλει αὐτὸς πρῶτον νὰ τὴν ἔχῃ ἀποκτήσει καὶ δὴ οὕτως, ὥστε νὰ ἀποβῇ αὕτη σάρξ ἐκ τῆς σαρκός του.

Μέγας παιδαγωγὸς—καθὼς λέγει ὁ Φέρστερ χωρὶς νὰ τὸν κατονομάζῃ—ἐρωτηθεὶς ποτε παρὰ μητρός τινος περὶ τῆς ἀνατροφῆς τοῦ υἱοῦ της, ἔδωκε τὴν ἀπόκρισιν, ὅτι τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἐκ τούτου: ἂν αὐτὴ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐπιθυμεῖ διὰ τὸν χαρακτῆρα τοῦ υἱοῦ της, πράγματι τὸ ἐπιδοκιμάζει καὶ τὸ ποθεῖ ἐκ βάθους ψυχῆς καὶ διὰ τὸν ἑαυτόν της καὶ διὰ τὸν υἱόν της καὶ δὴ ὄχι μόνον μὲ τὸ στόμα καὶ μὲ τὴν κεφαλήν, ἀλλὰ καὶ μὲ θυσίας καὶ μὲ λύπας καὶ πόνους ἰδικούς της καὶ τοῦ τέκνου της. Ἡ συμβουλὴ αὕτη εἶναι ἀναμφιβόλως μία τῶν θεμελιωδῶν ἀληθειῶν περὶ πάσης παιδαγωγικῆς δράσεως. Πολλοὶ γονεῖς ἐπιθυμοῦν, ὡς λέγουν, νὰ γίνουν χαρακτῆρες τὰ τέκνα των· ἀλλ' ἐάν τις θέσῃ αὐτοὺς πρὸ τοῦ διλήμματος: «χαρακτὴρ ἢ ἐπιτυχία ἐν τῇ ἀπολαύσει τῶν ἐπιγείων;» ἐάν τις ἤθελε δείξει σαφῶς εἰς αὐτούς, ὅτι ἡ ὁδὸς τοῦ γνησίου χαρακτῆρος εἶναι πάντοτε ἡ ὁδὸς τῶν ἀγώνων, τῶν παθημάτων, ἤθελεν εὐθὺς διαγνώσει, ὅτι ναὶ μὲν ἐπιθυμοῦν οἱ γονεῖς χαρακτῆρα, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ *ἐπιτυχίαν*, καὶ ὅτι, ἐὰν ἡ συνύπαρξις ἀμφοτέρων εἶναι ἀδύνατος, προτιμοτέρα εἶναι δι' αὐτοὺς ἡ ἐπιτυχία παρὰ ὁ χαρακτήρ. Ἡ ἀστάθεια αὕτη, ἡ ἔλλειψις σαφοῦς καὶ ὡρισμένης ἀποφάσεως ὑπὲρ τοῦ μεγάλου καὶ ὑψηλοῦ, προσδιορίζει πράγματι τὸ πνεῦμα τῆς ἀγωγῆς καὶ τὸ τί θέλουν γίνει ἀπὸ ἀπόψεως χαρακτῆρος τὰ τέκνα τοιούτων γονέων. Οἱ τοιοῦτοι γονεῖς στεροῦνται τῆς ἱκανότητος τῆς αὐταγωγῆς καὶ κατ' ἀκολουθίαν δὲν δύνανται νὰ παιδαγωγήσουν τὰ τέκνα των εἰς ἐλευθέρας αὐτονόμους προσωπικότητας. Τὸ αὐτὸ δὲ ἰσχύει καὶ περὶ τῶν ἐν τοῖς σχολείοις παιδαγωγούντων. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἓν τῶν θεμελιωδῶν ἀξιωμάτων, τὰ ὁποῖα ὀφείλει νὰ πραγματοποιῇ ὁ διδάσκαλος εἶναι: «νὰ παιδαγωγῇ τὸν ἑαυτόν του».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *F. Foerster*, Erziehung und Selbsterziehung. 1918 — *G. Kerschen-Steiner*, Autorität und Freiheit als Bildungsgrundsätze, 1924. — *P. Natorp*, Sozialpädagogik. Theorie der WillenserZiehung auf der Grundlage der Gemeinschaft, 1920.—Τὸ σχετικὸν ἄρθρον «Selbsterziehung» ἐν τῷ Lexikon der Pædagogik von Ernst Roloff. Σ.Μ.ΚΑΛΛΙΑΦΑΣ

— [ΦΥΣ.] *Αὐταγωγὴ* ἢ *αὐταγωγιμότης* λέγεται ἡ ἰδιότης τῶν ζώντων ὀργανισμῶν νὰ ὑφίστανται χωρὶς βλάβην τὴν αὐτεπαγωγὴν (βλ. λ.) ὑψισύχνων ρευμάτων.

αὐτάδελφος (ὁ) (θηλ. *αὐταδέλφη*)· ὁ ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς καὶ τῆς αὐτῆς μητρὸς γεννηθεὶς ἀδελφός.

αὐτάκι (τό)· βλ. **ἀφτί.**

Αὐτάκι *[Ναυτ. Γεωγρ.]* Ἀγκάλη τῆς νήσου Ἰκαρίας. Πλησίον αὐτοῦ ὑπάρχουσι θερμοπηγαὶ καὶ ἐρείπια τοῦ Ταυροπολίου ἱεροῦ τῆς Ἀρτέμιδος.

αὐτακοειδὴς (ὁ) *[Βιολογ.]* Διὰ τοῦ ὅρου τούτου (ἐκ τοῦ *αὐτὸς* καὶ *ἄκος*) καθορίζεται βιολογικῶς εἰδική τις οὐσία σχηματιζομένη ὑπὸ τῶν κυττάρων ἑνὸς ὀργάνου καὶ ἐκχεομένη ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ κυκλοφοροῦντι αἵματι, ὅπως παραγάγῃ ἐπὶ ἄλλων ὀργάνων ἐνεργείας ἀναλόγους πρὸς τὰς ὑπὸ φαρμάκων παραγομένας. Οἱ αὐτακοειδεῖς ἐνεργοῦσιν εἴτε ὡς διεγερτήρια καὶ τότε καλοῦνται *ὁρμῶναι*, εἴτε ὡς ἀνασταλτικὰ τῆς λειτουργίας μέσα καὶ τότε καλοῦνται *χαλῶναι*. Ὁ ὅρος οὗτος ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Schäfer. Μ. Ν. Κ.

αὐτανάφλεξις (ἡ)· ἡ ἀφ' ἑαυτῆς γινομένη, ἡ αὐτόματος, ἀνάφλεξις.—Ἐπίθ. **αὐτανάφλεκτος.**

— *[Χημ.]* Καλεῖται οὕτω τὸ φαινόμενον, καθ' ὃ σώματά τινα ἐν τῇ συνήθει ἔτι θερμοκρασίᾳ θερμαινόμενα μέχρι τοῦ σημείου ἀναφλέξεως αὐτῶν λόγῳ τῶν ἐν αὐτοῖς ἐπισυμβαινουσῶν χημικῶν ἀντιδράσεων, καθ' ἃς ἐκλύεται ἱκανὸν ποσὸν θερμότητος, ἀνάπτουσιν ὀξειδούμενα ὑπὸ τοῦ ὀξυγόνου τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος ὑπὸ ἔκλυσιν μεγάλου ποσοῦ φωτὸς καὶ θερμότητος. Τὰ τοιαῦτα σώματα, ὡς εἶναι π. χ. ὁ φωσφόρος, τὸ φωσφοροῦχον ὑδρογόνον κλπ., καλοῦνται *αὐτανάφλεκτα* σώματα. Τινῶν τῶν σωμάτων τούτων ἡ θερμοκρασία ἀναφλέξεως εἶναι τόσον χαμηλή, ὥστε ἀρκεῖ ἁπλῆ μόνον ἐπαφὴ τοῦ σώματος πρὸς τὸ ὀξυγόνον τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος διὰ νὰ ἐπέλθῃ ἡ μετ' αὐτῶν ἀντίδρασις, καθ' ἣν τὸ σῶμα, θερμαινόμενον μέχρι τῆς ταπεινῆς αὐτοῦ θερμοκρασίας ἀναφλέξεως, αὐταναφλέγεται.

Τὰς αὐταναφλέξεις ὑποβοηθοῦσι διάφοροι παράγοντες, ὡς εἶναι π. χ. ὁ λεπτὸς διαμερισμός, καθ' ὃν τὸ σῶμα παρουσιάζον ἐξαιρετικῶς μεγάλην ἐπιφάνειαν ὑπόκειται εὐκόλως εἰς τὴν ταχεῖαν ὀξείδωσιν ὑπὸ τοῦ ἀέρος καὶ συνεπῶς τὴν καῦσιν. Τὴν αὐτανάφλεξιν ὁμοίως ὑποβοηθοῦσι καὶ διάφορα καταλυτικῶς δρῶντα σώματα, ὡς π. χ. συμβαίνει εἰς τὸ ὑδρογόνον, ὅπερ προσροφώμενον ὑπὸ κολλοειδοῦς λευκοχρύσου ἢ παλλαδίου μειοῦται τόσον κατ' ὄγκον, ὥστε ἀναπτύσσεται μεγάλη θερμοκρασία, φθάνουσα μέχρι τοῦ σημείου ἀναφλέξεως αὐτοῦ. Ἰδιαιτέρας σημειώσεως ἄξιον εἶναι ὅτι αὐταναφλέξεις τινὲς δύνανται νὰ προκληθῶσι συνεπείᾳ μεταβολῆς τῆς δυναμικῆς ἐνεργείας σώματός τινος εἰς θερμικὴν τοιαύτην, ὡς συμβαίνει κατὰ τὴν ἀλλαγὴν τῆς καθεστώσης μοριακῆς καταστάσεως ἑνὸς σώματος εἰς ἄλλην.

Αὐταναφλέξεις παρετηρήθησαν ἐπὶ διαφόρων ἀερίων, ἰδίᾳ ἐν τῇ καταστάσει τῆς γενέσεως αὐτῶν, ἐπὶ διαφόρων μεταλλικῶν κόνεων εὑρισκομένων ἐν λεπτοτάτῳ καταμερισμῷ, ὡς π.χ. παρετηρήθη εἰς ἐργοστάσια παρασκευάζοντα ὀρείχαλκον εἰς κόνιν, ἐπὶ σωρῶν ἀνθράκων, ἐπὶ σωρῶν ρακῶν καὶ ἰδίᾳ μάλιστα τοιούτων πεποτισμένων δι' ἐλαίου, ἐπὶ ἀλεύρου, ἐκρηκτικῶν ὑλῶν κλπ. Εἰς περιπτώσεις τινὰς τὰς αὐταναφλέξεις προσεπάθησαν νὰ ἐξηγήσωσιν ὡς προερχομένας ἐκ τῆς θερμότητος τῆς παραγομένης ὑπὸ μικροοργανισμῶν συνεπείᾳ τῶν ἐν αὐτοῖς τελουμένων ἀντιδράσεων.

Οἱ ἐκ τῆς αὐταναφλέξεως κίνδυνοι εἶναι μεγάλοι καὶ πρέπει νὰ δίδηται ἐξαιρετικὴ προσοχή, ἰδίᾳ μάλιστα κατὰ τὸ θέρος, νὰ μὴ συγκεντροῦνται εἰς χώρους μὴ ἀεριζομένους καλῶς διάφορα σώματα ὑποκείμενα εἰς αὐτανάφλεξιν, ὡς εἶναι: ἄνθρακες, σιτηρά, ξηρὰ χόρτα, ἔριον, πριονίδια, οὐσίαι ἀπορροφῶσαι ἀέρια ἢ ἀτμοὺς κλπ. Εἶναι γνωστὰ πολλὰ παραδείγματα αὐταναφλέξεως, ἓν ὅμως ἀρκετὰ περίεργον εἶναι τὸ ἀναγραφόμενον εἰς ἕνα παλαιὸν τόμον τῶν «Annales de Chimie»: τεμάχιον βαμβακεροῦ ὑφάσματος (τσίτι), τὸ ὁποῖον βαφὲν ἐρυθρὸν καὶ διαποτισθὲν διὰ μείγματος στυπτηρίας καὶ λινελαίου εἶχεν ἐκτεθῆ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν εἰς τὸ ὕπαιθρον ὅπως στεγνώσῃ, μεθ' ὃ ἐδιπλώθη καὶ ἐτοποθετήθη ἐπὶ καθέκλας εἴς τι δωμάτιον· μετ' ὀλίγας ὥρας τὸ ὕφασμα αὐταναφλεγὲν προὐκάλεσε πυρκαϊάν. Κ. Γ. Μ.

— *[Ναυτ.]* Ἡ *αὐτανάφλεξις* εἶναι σύνηθες σχετικῶς ναυτικὸν δυστύχημα, συμβαῖνον ἐπὶ φορτηγῶν πλοίων, ὅταν ταῦτα φέρουσι φορτίον βάμβακος, καννάβεως, γκουανὸ (=κόπρου γλάρων πρὸς παρασκευὴν νίτρου), γαιανθράκων κ. ἄ., καὶ ὅταν, τοῦ φορτίου ἐπιβιβασθέντος ὑγροῦ, ὁ ἀερισμός του ὑπῆρξε πλημμελὴς κατὰ τὸν διάπλουν. Πρὸς πρόληψιν τῆς αὐταναφλέξεως, ἐπιβάλλεται ἄνοιγμα τῶν καθεκτῶν καὶ τοποθέτησις ἀνεμοδόχων, πρὸς ἀνανέωσιν τοῦ ἐν τοῖς κύτεσι θερμαινομένου ἀέρος. Ἐὰν ὅμως, παρὰ ταῦτα, τοιοῦτο δυστύχημα ἤθελεν ἐκδηλωθῇ, μετὰ τὴν λῆψιν τῶν ἐνδεδειγμένων μέτρων πρὸς ἐνδεχομένην ἀνάγκην ἐγκαταλείψεως τοῦ πλοίου, ἐφαρμόζεται ἡ μέθοδος τοῦ Sedgwick: Ἐξακριβοῦται ἡ θέσις τῆς ἑστίας τῆς πυρκαϊᾶς, καὶ κλείονται ἀεροστεγῶς οἱ καθέκται, δι' ὀθόνης βρεχομένης, ὅπως παρεμποδισθῇ ἡ εἰσροὴ ἀέρος ἐν τῷ φλεγομένῳ κύτει· ἀνοίγονται διὰ τερέτρων (=τρυπανιῶν) κατόπιν, εἰς τὸ κατάστρωμα καὶ ὑπεράνω τῆς θέσεως ἔνθα τὸ πῦρ, πεντήκοντα περίπου ὀπαὶ εὐρεῖαι, οὐχὶ ὅμως ἐντελῶς διαμπερεῖς, μεθ' ὃ φράσσονται ἐπιμελῶς πάντες οἱ εὐδίαιοι, ὡς καὶ πᾶσα ὀπὴ ἢ διαρρωγὴ ὑπεράνω τοῦ καταστρώματος εὑρισκομένη, εἰς τρόπον ὥστε, ὕδωρ χυνόμενον ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, νὰ διατηρῆται εἰς 20 ἑκατοστὰ ὑπεράνω αὐτοῦ· ἀποπερατουμένης τότε τῆς διατρήσεως τῶν ὀπῶν, εἰσρέει τὸ ὑπὲρ τὸ κατάστρωμα ὕδωρ δι' αὐτοῦ ἐν τῷ κύτει, χωρὶς νὰ εἰσέρχηται καὶ ἀήρ, ὅστις θὰ ἐξωογόνει τὴν πυρκαϊάν, ἅπαν δὲ τὸ πλήρωμα διατίθεται εἰς ἄντλησιν ὕδατος ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ὥστε νὰ διατηρῆται πάντοτε ἱκανοῦ ὕψους ὑδατίνη στήλη ἄνωθεν τῶν ὀπῶν· ὅταν τέλος κριθῇ ὅτι εἰσήχθη ἱκανὴ ποσότης ὕδατος ἐν τῷ κύτει βύονται ἀεροστεγῶς αἱ ὀπαὶ καί, μετὰ μίαν ὥραν, ἀνοίγεται εἷς καθέκτης πρὸς βεβαίωσιν ἐπὶ τοῦ ἐπιτευχθέντος ἀποτελέσματος.

Ὁ Ἰούλιος Βὲρν μυθιστορεῖ ἐπὶ τοιούτου δυστυχήματος ἓν τῶν ὡραιοτέρων ναυτικῶν του ἔργων, τὸ «Σανσελλώρ». Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

αὔτανδρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· μετ' αὐτῶν τῶν ἀνδρῶν, μετὰ καὶ τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν: «κατεβυθίσθη τὸ πλοῖον αὔτανδρον», μετὰ τῶν ἐπιβαινόντων οἱωνδήποτε ἀνθρώπων.

αὐτάνια (τὰ) ἢ ***παραυτάνια*** *[Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω μίγματα ἐκ παραφορμαλδεΰδης καὶ ὑπεροξειδίων ἀλκαλικῶν μετάλλων ἢ ἁλάτων ὑπεροξέων (ὑπερβορικῶν ἢ ὑπερμαγγανικῶν), ἅτινα κατὰ τὴν ἐπαφὴν μεθ' ὕδατος ἐκλύουν ἀμέσως ὑδρατμοὺς περιέχοντας φορμαλδεΰδην. Σ. Γ.

αὐταπαρνησία (ἡ) καὶ ἧττον ὀρθῶς ***αὐταπάρνησις***· τὸ ἀπαρνεῖσθαι ἑαυτὸν ὑπὲρ τῶν ἄλλων, αὐτοθυσία, ἰδεώδης ἀνιδιοτέλεια· ἀντίθ. *ἐγωισμός*,

— *[Φιλοσοφ.]* Καλεῖται *αὐταπαρνησία* ἡ, διαρκὴς ἢ ἐπ' εὐκαιρίᾳ, ἑκουσία, ἐσκεμμένη ἢ ἐκ συναισθήματος, ἐνεργητικοῦ χαρακτῆρος παραίτησις τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ πάσης ἐγωιστικῆς χρησιμοθηρικῆς ἐπιδιώξεως, ἢ πρὸς ὄφελος ἄλλου συγκεκριμένου ἀτόμου ἢ ἐξ ἀφορμῆς ὡρισμένου θρησκευτικοῦ ἢ κοινωνικοῦ ἰδεώδους, ὑποκειμενικήν, τοὐλάχιστον, ἀξίαν ἔχοντος καὶ ἀφορῶντος εἰς τὸ καλὸν τῶν ἄλλων.

Ἡ λέξις ἀνήκει κυρίως εἰς τὴν ὁρολογίαν τῆς ἀσκητικῆς καὶ χριστιανικῆς ἠθικῆς, συνδέεται πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον (*Λουκ.* θ' 23 κ. ἑξ., *Ματθ.* ιστ', 24: «εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθείτω μοι») καὶ σημαίνει τὴν ἄρνησιν τοῦ ἐγωισμοῦ, ὡς ἐμποδίου διὰ μίαν ἀνωτέραν πνευματικὴν ζωήν. Ὁ ἀπαρνούμενος ἑαυτὸν πρέπει ν' ἀπαρνηθῇ ὅλον τὸ παρελθόν του διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν τελείαν συνένωσίν του μετὰ τοῦ Θεοῦ. Ἐκ τῆς σημασίας ταύτης, ἥτις δὲν ἔχει σαφῶς ἀλτρουϊστικὸν χαρακτῆρα, ἡ λέξις μετέπεσεν εἰς τὴν σημασίαν τῆς ἑκουσίας θυσίας πρὸς ὄφελος τοῦ πλησίον, συγκεκριμένως ἢ καὶ γενικῶς, καὶ ἐχούσης συνήθως φυσικὰ ἀποτελέσματα, ἀντιβαίνοντα εἰς τὸ συμφέρον τοῦ θυσιαζομένου καὶ τὰ ἐγωιστικά του ἔνστικτα. Ὁ ἀλτρουϊστικὸς χαρακτὴρ τῆς δευτέρας ταύτης σημασίας εἶναι καταφανής.

Ἀσθενεστέρα σημασία τῆς λέξεως εἶναι ἡ τῆς πιστῆς, τιμίας, ἐναρέτου συμπεριφορᾶς, εἰς συγκεκριμένας πάντοτε περιπτώσεις. Θ. Π.

— **«αὐταπαρνήσεως *πρᾶξις*»** ἢ **«*—διάταγμα*»**. Καλεῖται οὕτω μέτρον ληφθὲν τῇ προτάσει τοῦ Κρόμβελ ὑπὸ τοῦ Ἀγγλικοῦ Κοινοβουλίου τῷ 1645. Ἡ πόλις τοῦ Λονδίνου ἦτο διῃρημένη εἰς πολλὰ κόμματα καὶ ἀπεδοκίμαζε τὸν ἐμφύλιον πόλεμον. Ὁ Κρόμβελ τότε, διὰ τῶν λεγομένων «ἀνεξαρτήτων» μελῶν τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, προέτεινεν εἰς αὐτὴν νὰ ἀναδιοργανώσῃ τὸν στρατόν, ὑποχρεοῦσα τὰ μέλη αὐτῆς τε καὶ τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων νὰ παραιτηθῶσι τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀξιωμάτων των. Διότι πάντα τὰ ἀξιώματα ταῦτα κατείχοντο ὑπὸ μελῶν τῶν δύο Βουλῶν. Οὕτω τρεῖς τῶν λόρδων ἦσαν στρατηγοὶ τῶν κοινοβουλευτικῶν στρατευμάτων, πολλοὶ δὲ δημόσιοι ταμίαι, προμηθευταὶ στρατοῦ κλπ. «Τίς ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ, λέγει ὁ Βολταῖρος, ὅτι ἦτο ποτὲ δυνατὸν διὰ μόνης τῆς δυνάμεως τοῦ λόγου νὰ πεισθοῦν τόσον ἰσχυροὶ ἄνδρες, ὅπως θυσιάσωσιν ἀξιώματα καὶ προσόδους; Καὶ ὅμως κατωρθώθη τοῦτο, καὶ δὴ ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ συνεδριάσει». Κυρίως ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων ἐπηρεάσθη ἐκ τῆς ἰδέας τοῦ νὰ ἀποκατασταθῇ εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ λαοῦ δι' αὐταπαρνήσεώς τινος σπανίας. Τὸ μέτρον λοιπὸν τοῦτο ἐκλήθη «Διάταγμα τῆς αὐταπαρνήσεως» (ἀγγλ. Shelf denying ordinance, γαλλ. acte du renoncement à soi-même). Οἱ ὁμότιμοι, οἱ λόρδοι τουτέστιν, ἐδίσταζον ἀκόμη· ἡ Βουλὴ ὅμως τῶν Κοινοτήτων παρέσυρε καὶ αὐτούς. Τοιουτοτρόπως οἱ λόρδοι Essex, Damby, Fairfux, Manchester, παρῃτήθησαν ἑκουσίως τῆς στρατηγίας, καὶ ὁ ἱππότης Fairfax, υἱὸς τοῦ στρατηγοῦ, μὴ ὢν μέλος τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, διωρίσθη, μόνος αὐτός, ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ. Τοῦθ' ὅπερ ἀκριβῶς ἐπεζήτει ὁ Κρόμβελ. Ν. Δ. ΛΕΒΙΔΗΣ

αὐταπάτη (ἡ)· τὸ ὑφ' ἑαυτοῦ ἀπατᾶσθαι, πλάνη τὴν ὁποίαν, τρόπον τινά, ἐπιβάλλει τις εἰς ἑαυτόν·

αὐταπατῶμαι (***—άομαι***)· ἀπατῶμαι ὑπ' ἐμαυτοῦ, πλανῶμαι νομίζων τι πραγματικὸν ἕνεκα ζωηρᾶς ἐπιθυμίας, «ὃ βούλομαι, τοῦτο καὶ οἴομαι».

αὐταπόδεικτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀποδεδειγμένος, ὁ μὴ χρῄζων ἀποδείξεως.

αὐταρέσκεια (ἡ)· τὸ νὰ ἀρέσκῃ τις εἰς τὸν ἑαυτόν του, τὸ νὰ εἶναί τις εὐχαριστημένος ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του καὶ τὰ καθ' ἑαυτόν, ναρκισσισμός: ἀντίθ. *αὐτεπίγνωσις, αὐτέλεγχος*.—Ἐπίθ. ***αὐτάρεσκος***.—Ἐπίρρ. ***αὐταρέσκως***.

Αὐταριᾶται (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς Ἰλλυρίας (Θεσπρωτίας) παρὰ τὸ ὄρος τῆς Δαλματίας, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Στράβωνος, Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου, Ἀρριανοῦ καὶ ἄλλων συγγραφέων.

Αὐταριεὺς (ὁ) *[Μυθολ.]* Υἱὸς τοῦ Ἰλλυριοῦ, υἱοῦ τοῦ Κάδμου καὶ τῆς Ἁρμονίας, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὠνομάσθη ἡ Ἰλλυρία κατὰ τὴν παράδοσιν. Σ. Ε.

αὐτάρκεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις αὐτάρκης, τὸ νὰ ἀρκῆται εἰς τὰ ἑαυτοῦ, τὸ νὰ εἶναι τὰ ἑαυτοῦ ἀρκοῦντα: «αὐτάρκειαν δὲ ἕξιν ἀρκουμένην τοῖς τυχοῦσι μετὰ ἐλευθεριότητος μεταξὺ πτωχείας οὖσαν καὶ πολυτελείας» (*Στοβ.*)· || καθόλου, ὑλικὴ ἀνεξαρτησία.

— *[Φιλοσ.]* Ἐπειδὴ παρ' ἀρχαίοις ἡ ἀρετὴ θεωρεῖται ἐν γένει ὡς ψυχικὴ ἰσορρόπησις, ὡς κατάστασις, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ ψυχὴ εἶναι ἀπηλλαγμένη πάσης ὀδύνης, καὶ ἐπειδὴ ἡ ὀδύνη τυγχάνει ἀπότοκος τῆς ἀκατασχέτου ροπῆς πρὸς τὴν ἡδονήν,

Digitized by Google

ἡ αὐτάρκεια, ἤτοι ἡ δύναμις τοῦ νὰ εἶναί τις κύριος ἑαυτοῦ, νὰ θέτῃ χαλινοὺς εἰς τὰς ὀρέξεις του, λογίζεται ὡς ὕψιστον ἀγαθόν. Ἐξαίρεται δὲ ἡ αὐτάρκεια οὐ μόνον ὑπὸ τοῦ Σωκράτους, τῶν Κυνικῶν καὶ τῶν Στωϊκῶν, ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτῶν τῶν Ἐπικουρείων. Κατὰ τὸν Σωκράτην ὅσον ὀλιγωτέρας ἀνάγκας καὶ ἐπιθυμίας ἔχει τις, τόσον περισσότερον ὁμοιάζει πρὸς τοὺς θεούς. Κατὰ τοὺς Στωϊκούς: «Κρεῖσσον λιμῷ ἀποθανεῖν ἄλυπον καὶ ἄφοβον γενόμενον, ἢ ζῆν ἐν ἀφθόνοις ταρασσόμενον» (*Ἐπικτ.* Ἐγχειρ. ΙΒ' 1). Κατὰ τοὺς Ἐπικουρείους ἡ αὐτάρκεια δὲν συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ἔχει τις ἀνάγκην ὀλίγων, ἀλλ' εἰς τὸ ὅτι ἀρκεῖται εἰς ὀλίγα. Ὁ φιλόσοφος δὲν περιφρονεῖ, ἐπὶ παραδείγματι, τὸν διὰ τῆς τέχνης ἐξωραϊσμὸν τῆς ζωῆς. Κοσμεῖ τὸν οἶκον αὐτοῦ μὲ ἀγάλματα καὶ εἰκόνας, ἐφ' ὅσον δύναται, ἀλλὰ καὶ ἂν δὲν διαθέτῃ πρὸς τοῦτο ὑλικὰ μέσα, εἶναι ἐξ ἴσου εὐτυχής. Ὁ φιλόσοφος δύναται νὰ ζῇ μὲ ἄρτον καὶ ὕδωρ καὶ ὅμως νὰ εἶναι τόσον εὐδαίμων καὶ μακάριος, ὅσον ὁ Ζεύς.

Α. Δ.

αὐτάρκης (ὁ, ἡ), *αὔταρκες* (τό)· ὁ ἀρκούμενος εἰς τὰ ἑαυτοῦ: «εἶναι αὐτάρκης»· || ὁ ἀρκοῦντα ἔχων τὰ ἑαυτοῦ, ὁ μηδενὸς δεόμενος, ὁ ἀνεπιδεής: «τὰ εἰσοδήματά του τοῦ ἐξασφαλίζουν βίον αὐτάρκη».

αὐταρχία (ἡ)· ἀπόλυτος ἐξουσία, μοναρχία· || ἀπόλυτος, ἀνεξάρτητος καὶ ἀνεξέλεγκτος προσωπικὴ ἐξουσία.

Αὐταρχία εἶναι ἡ πολιτειακὴ ἐκείνη κατάστασις καθ' ἣν ὁ ἀνώτατος ἄρχων εἰς οὐδένα ὑπόκειται νομικὸν ἐξαναγκασμόν, διότι πᾶσα θέλησις αὐτοῦ εἶναι καὶ νόμος. Ὡς αὐταρχία δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ πᾶσα ἀπόλυτος μοναρχία (βλ. λ. *πολιτεία*). Ἡ λέξις χρησιμοποιεῖται ὅμως καὶ προκειμένου νὰ χαρακτηρίσῃ παρομοίας ἰδιότητας, ἐν σμικρογραφίᾳ, ἁπλῶν ἀτόμων.

αὐταρχικός, *—ή, —όν*· ὁ ἄρχων ἀφ' ἑαυτοῦ, ὁ κυβερνῶν κατὰ τὴν ἰδικήν του θέλησιν μόνον· || ὁ σχετιζόμενος πρὸς τὴν αὐταρχίαν ἢ ἔχων τὸν χαρακτῆρα ταύτης. — Ἀφ. οὐσ. ***αὐταρχικότης***.— Ἐπίρρ. ***αὐταρχικῶς***·

αὐτασφάλεια (ἡ)· ἡ ἐξ ἰδίων ἐξασφάλισις· || ἡ παρ' αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀσφαλιζομένου ἀνάληψις τοῦ κινδύνου.

— [ΕΓΚΥΚΛ.] Διὰ τοῦ ὅρου «αὐτασφάλεια» ἐννοεῖται μία κατάστασις, καθ' ἣν δὲν ὑπάρχει κατ' οὐσίαν ἀσφάλεια. Διότι «αὐτασφάλειαν» ὀνομάζουν τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν εἴτε ὁ ἀσφαλιστὴς ἀρνεῖται ν' ἀσφαλίσῃ συμφέρον τι εἰς τὸ ὁλόκληρον (δεχόμενος ν' ἀσφαλίσῃ μέρος μόνον αὐτοῦ) εἴτε ὁ ἀσφαλιζόμενος *ἑκουσίως* ἀποφεύγει ν' ἀσφαλίσῃ συμφέρον του, ἀναλαμβάνων αὐτὸς δι' ἑαυτὸν τοὺς κινδύνους. Ἡ δευτέρα αὕτη περίπτωσις ἀπαντᾶται ἰδίως προκειμένου περὶ μεγάλων ἐπιχειρήσεων, ὡς π. χ. ἀτμοπλοϊκῶν ἑταιρειῶν ἢ σιδηροδρομικῶν κλπ. ἢ περὶ κρατικῶν, κοινοτικῶν κλπ. ἐπιχειρήσεων ἢ συμφερόντων, ἔνθα ἡ ἀσφάλισις τῶν εἰς κίνδυνον ἐκτεθειμένων συμφερόντων θὰ συνεπήγετο πληρωμὴν τόσον μεγάλου ποσοῦ ἀσφαλίστρων, ὥστε συμφέρει καλύτερον νὰ μὴ γίνῃ κἂν ἀσφάλισις, καὶ νὰ ὑφίσταται ὁ ἐπιχειρηματίας τὰς ἑκάστοτε ζημίας. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ κρατοῦνται συνήθως ὡρισμένα ἀποθεματικὰ ὑπὸ τοῦ ἐπιχειρηματίου ἢ τοῦ Κράτους κ. λ. π., ἵνα γίνηται ἡ διανομὴ τοῦ κινδύνου ἀναλόγως εἰς πάντα τὰ τμήματα τῆς ἐπιχειρήσεως τὰ ἐκτεθειμένα εἰς αὐτὸν καὶ μὴ φέρῃ τὸ βάρος αὐτῶν τὸ πληττόμενον μόνον τμῆμα. Ἡ ὕπαρξις δὲ τῶν ἀποθεματικῶν τούτων εἶναι καὶ ἡ ἀποτελοῦσα τὸ διακριτικὸν τῆς καταστάσεως «αὐτασφαλείας» ἀπὸ τὴν κατάστασιν τῆς «μὴ ἀσφαλείας». Πάντως δὲν ὑπάρχει ἀσφάλεια καὶ ἐνταῦθα, διότι δὲν ὑπάρχει *κοινωνία κινδύνου* (βλ. λ. **ἀσφάλεια** *[Ἰδιωτ. Ἀσφ. Δίκ.]*, ἥτις προϋποθέτει πλείονα οἰκονομικὰ ὑποκείμενα καὶ οὐχὶ *ἀντικείμενα*.

Ἀρκετὰ συνήθως ἐπίσης ἀπαντᾶται καὶ ἡ πρώτη περίπτωσις αὐτασφαλείας, καθ' ἣν ἀσφαλίζει ὁ ἀσφαλιστὴς μέρος μόνον συμφέροντός τινος, καταλείπων εἰς τὸν ἀσφαλιζόμενον τοὺς κινδύνους τοῦ ὑπολοίπου, ὁπότε ὁ τελευταῖος οὗτος λέγεται ὅτι «αὐτασφαλίζεται» διὰ τὸ ὑπόλοιπον.

Ἡ αὐτασφάλεια λέγεται *ἀναγκαστική*, ὅταν ἐπιβάλλεται ὑπὸ τοῦ ἀσφαλιστοῦ, ὡς ἀνεφέρθη ἀνωτέρω. Π.χ. ἐπὶ ἀσφαλίσεως μύλων κατὰ πυρὸς εἴθισται αἱ ἀσφάλειαι ν' ἀναλαμβάνουν μόνον μέρος τῆς ζημίας (περὶ τὰ 80 %), ὁπότε ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ μύλου μένει «ἀσφαλιστὴς ἑαυτοῦ» διὰ τὸ ὑπόλοιπον μέρος. Ἐνταῦθα ἀνήκουν καὶ αἱ λεγόμεναι «μηδαμιναὶ ζημίαι» (Bagatellschaden), ἤτοι αἱ ζημίαι αἱ μὴ ὑπερβαίνουσαι ὡρισμένον ποσὸν (π. χ. χιλίας δραχμάς), δι' ἃς συμφωνεῖται ὅτι δὲν πληρώνονται ὑπὸ τοῦ ἀσφαλιστοῦ, ἄρα ὑπάρχει δι' αὐτὰς «αὐτασφάλεια». Ἐπίσης ἀνήκει ἐνταῦθα ἡ λεγομένη «Franchise» ἡ ἀπαντῶσα εἰς ἀσφαλείας μεταφορῶν, καθ' ἣν ὡρισμένον μικρὸν *ποσοστὸν* τῆς ζημίας δὲν ἀποζημιώνεται ὑπὸ τοῦ ἀσφαλιστοῦ (π. χ. ῥήτρα «ἐλεύθερον 10 %»).

Τέλος ὁ ὅρος «αὐτασφάλεια» ἀπαντᾶται καὶ ἐν ταῖς **κοινωνικαῖς ἀσφαλείαις** ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἑκουσίας ἀσφαλίσεως τοῦ ἐργάτου διὰ καταβολῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀποκλειστικῶς τῶν ἀσφαλίστρων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀναγκαστικήν, καθ' ἣν συμμετέχει εἰς τὴν καταβολὴν ἀσφαλίστρων καὶ ὁ ἐργοδότης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Σχετικὴν βιβλιογραφίαν βλ. ἐν Versicherungs=Lexikon τοῦ *Manes*, 2α ἔκδοσις 1924 (λέξις Selbst=versicherung).

Ι. Α. ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

αὐτεμβόλιον (τὸ) *[Ἰατρ.]*. Εἶναι ἐμβόλιον, ὅπερ παρασκευάζεται διὰ τῆς καλλιεργείας τοῦ τὴν νόσον προκαλέσαντος μικροβίου, ὅπερ ἀπομονοῦται ἐξ αὐτοῦ τοῦ πάσχοντος. Ἡ παρασκευὴ τῶν αὐτεμβολίων εἶναι καθ' ὅλα ὁμοία πρὸς τὴν τῶν λοιπῶν **ἐμβολίων** (βλ. λ.), τὰ δὲ ἐκ τῆς χρήσεως αὐτῶν ἀποτελέσματα εἶναι κρείσσονα ἢ τῶν ἁπλῶν ἐμβολίων. Ἐκ τῶν ἐπὶ πλείστων περιπτώσεων χρησιμοποιουμένων αὐτεμβολίων, τὰ κάλλιστα τῶν ἀποτελεσμάτων ἐπιτυγχάνονται ἐπὶ τῶν *σταφυλοκοκκιάσεων* καὶ δὴ τῶν δοθιηνώσεων, ἀρκούντως δὲ ἐνθαρρυντικὰ ἐπὶ τῶν *στρεπτοκοκκιάσεων*.

αὐτεμπρησμὸς *[Δασον.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ τεχνικὸν πῦρ τοῦ ὁποίου γίνεται χρῆσις πρὸς κατάσβεσιν τῶν πυρκαϊῶν τῶν δασῶν. Τοῦ αὐτεμπρησμοῦ (ἢ ἄλλως *ἀντίπυρος*) γίνεται χρῆσις ὑπὸ τῆς δασικῆς ὑπηρεσίας ἢ τοῦ δασοκτήματος ἐν ἐσχάτῃ καὶ μόνον ἀνάγκῃ καὶ ἰδίᾳ ὅταν κινδυνεύῃ νὰ καῇ ὁλόκληρον τὸ δάσος ἢ ὅταν ἡ πυρκαϊὰ παρουσιάζεται ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς ἐπικορύφου εἰς τὴν τοῦ κορμοῦ ἢ καὶ ὅταν ἀκόμη ἡ συστὰς εἶναι πολὺ πυκνὴ καὶ ὑπάρχῃ ἑπομένως ἱκανὴ τροφὴ διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῆς πυρκαϊᾶς. Ὁ αὐτεμπρησμὸς τίθεται συνήθως ἀπὸ ἕνα πλησίον πρὸς τὴν κυρίαν ἑστίαν τοῦ πυρὸς κειμένων δρόμων, ἢ ῥεῦμα κλπ. καὶ κατευθύνεται πρὸς τὴν κυρίαν πυρκαϊάν.

Ἐκ τοῦ αὐτεμπρησμοῦ ὑπάρχει κίνδυνος, ἀντὶ περιστολῆς τῆς πυρκαϊᾶς, νὰ προέλθῃ ἐξάπλωσις ταύτης καὶ ἰδίᾳ ὅταν πνέῃ ἰσχυρὸς ἄνεμος. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον γίνεται χρῆσις αὐτοῦ μόνον ὅταν κρατῇ νηνεμία καὶ ἐν ἐσχάτῃ, ὡς ἐλέχθη, ἀνάγκῃ. Θεωρητικῶς ὁ αὐτεμπρησμὸς δικαιολογεῖται ἐκ τοῦ ὅτι διὰ τῆς τεχνητῆς αὐτῆς νέας πυρκαϊᾶς, ὁ ἀὴρ θερμαίνεται καὶ θερμαινόμενος ἀνέρχεται πρὸς τὰ ὕψη· οὕτω σχηματίζεται κενόν, τὸ ὁποῖον τείνει νὰ καταλάβῃ ὁ γειτονικὸς ἀήρ, δημιουργῶν οὕτως ἰσχυρὸν ῥεῦμα ἀνέμου, τὸ ὁποῖον ὠθεῖ τὴν τεχνητὴν πυρκαϊὰν πρὸς τὴν πυρκαϊὰν τοῦ δάσους. Εὐθὺς ὡς αἱ δύο πυρκαϊαὶ ἔλθουν εἰς ἐπαφὴν ἑνοῦνται μετὰ τρομεροῦ κρότου καὶ πατάγου καὶ ἀμέσως τὸ πῦρ ἀρχίζει νὰ καταστέλλεται καὶ νὰ σβήνῃ, διότι δὲν ὑπάρχει πλέον ἄλλη τροφή. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο δὲν εἶναι πάντοτε βέβαιον, ἰδίᾳ ὅταν πνέῃ ἄνεμος σφοδρός, διότι εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ δημιουργηθῇ νέα ἑστία πυρὸς εἴτε ἔκ τινος ἐκπεμφθέντος σπινθῆρος, εἴτε καὶ δι' ἐπεκτάσεως τῆς πυρκαϊᾶς εἰς μέρος εἰς ὃ δὲν ἐτέθη ἀντίπυρ.

Π. ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ

αὐτενέργεια (ἡ)· τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐνεργεῖν, τὸ ἐξ οἰκείας βουλήσεως ἢ παρορμήσεως ἐνεργεῖν.

— [ΠΑΙΔΑΓ.] Ὁ Ρουσσὼ πρῶτος ἐτόνισε τὴν ἀξίαν τῆς αὐτενεργείας. Ὁ παιδαγωγὸς ὅμως, ὁ ὁποῖος κατενόησε βαθέως τὴν σημασίαν αὐτῆς, εἶναι ὁ Πεσταλότσι.

Ἀναμφιβόλως καὶ ἡ μηχανικὴ τῆς ὕλης ἐκμάθησις εἶναι ἀδύνατος ἄνευ αὐτενεργείας τινός, ἔστω καὶ μικρᾶς. Ἀλλ' ἡ αὐτενέργεια αὕτη δὲν εἶναι πλήρης.

Καθαρῶς ψυχολογικὸν ὁρισμὸν τῆς ἐννοίας τῆς αὐτενεργείας δίδει ὁ Alois Fischer. Κατ' αὐτὸν αὐτενέργεια εἶναι «τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῆς πράξεως, τὸ ὁποῖον ἐκπηγάζει ἐκ τοῦ ἐλευθέρου ἐγώ, εἶναι ἔκφρασις τοῦ *ἐγὼ* τούτου καὶ ἀντεπιδρᾷ μορφωτικῶς ἐπὶ τοῦ ἐγώ». Πράγματι ἐὰν ὁ παιδαγωγὸς κατορθώνῃ νὰ κάμνῃ τοὺς ἰδικούς του σκοποὺς καὶ τὰ ἰδικά του διαφέροντα σκοποὺς καὶ διαφέροντα τοῦ τροφίμου αὐτοῦ, τότε καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ παιδαγωγοῦ τιθέμενα ζητήματα ἐκπηγάζουν ἐκ τοῦ *ἐλευθέρου ἐγὼ τοῦ παιδός*. Ἀλλ' ἵνα ἡ αὐτενέργεια εἶναι πλήρης, ἀνάγκη ἡ ἀντεπίδρασις νὰ ὑποβοηθῇ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τροφίμου εἰς ἠθικῶς αὐτόνομον προσωπικότητα.

Ὁ Κερσενστάϊνερ διακρίνει τὰς ἑξῆς μορφὰς αὐτενεργείας: τὴν παιδιάν, τὸ ἀθλητικὸν ἀγώνισμα, τὴν ἁπλῆν ἐνασχόλησιν, τὴν ἐργασίαν. Καὶ ἡ μὲν παιδιὰ εἶναι ἐνέργεια χάριν ἑαυτῆς γινομένη, δὲν ἀποβλέπει εἰς ἔργον τι, εἰς τὴν πραγματοποίησιν σκοποῦ τινος. Τὸ ἀθλητικὸν ἀγώνισμα εἶναι ἐνέργεια γινομένη χάριν αὐξήσεως δεξιότητός τινος. Καὶ οὔτε αὐτὸ ἀποβλέπει εἰς ἔργου τινὸς τὴν πραγματοποίησιν. Ἡ ἁπλῆ ἐνασχόλησις ἀποτελεῖ μετάβασιν ἐκ τῆς παιδιᾶς εἰς τὴν ἐργασίαν. Αὕτη οὐδέποτε ἀποβλέπει εἰς τὴν πλήρη τοῦ ἔργου ἀποπεράτωσιν, καὶ παύει, εὐθὺς ὡς παύσῃ καὶ ἡ εὐχαρίστησις ἐπὶ τῷ ἀσχολεῖσθαι, ἢ ἀρκεῖται, ἐὰν τὸ ἔργον εἶναι ὁπωσδήποτε ἕτοιμον. Ἡ ἐργασία ἔχει ὑψίστην μορφωτικὴν καὶ εἰδολογικὴν ἀξίαν, διότι ἀποβλέπει εἰς τὴν πλήρη ἐκτέλεσιν ἔργου· ἔργον δὲ τῆς ἀγωγῆς εἶναι ἀκριβῶς νὰ κάμνῃ τοὺς μαθητὰς νὰ συναισθάνωνται βαθέως τὴν ἀξίαν τῆς αὐτενεργοῦ τελειώσεως ἔργου τινός.

Σ. Μ. Κ.

αὐτενέργητος καὶ ***αὐτενεργὸς*** (ὁ, ἡ), *—ον* (τό) ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ, ὁ μόνος του ἐνεργῶν· πβλ. ***αὐτοκίνητος***.—Ρῆμ. ***αὐτενεργῶ***.

αὐτεξούσιος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ αὐτὸς ἔχων τὴν ἐφ' ἑαυτοῦ ἐξουσίαν, ὁ κύριος ἑαυτοῦ, ἀνεξάρτητος· ἀντίθ. *ὑπεξούσιος*· || τὸ οὐδ. ***αὐτεξούσιον*** ὡς ἀφῃρημ. οὐσιαστ., ἡ δύναμις ἢ τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ εἶναί τις αὐτεξούσιος· ἄλλως ***αὐτεξουσιότης***.

—*[Φιλοσ.—Θεολ.—Ποιν.]*· βλ. **βουλήσεως** *ἐλευθερία*.

αὐτεπάγγελτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ, ὁ οἰκείᾳ βουλήσει πράττων τι, αὐτοκέλευστος, αὐτεπίτακτος: «αὐτεπάγγελτος ἐνέργεια τοῦ εἰσαγγελέως», ἡ ἄνευ μηνύσεως ἢ αἰτήσεως προκαλουμένη ἐνέργεια· «αὐτεπάγγελτος ἀποστρατεία», ἡ ἀφ' ἑαυτῆς ἀναγκαίως ἐπερχομένη ἀποστρατεία.—Ἐπίρρ. ***αὐτεπαγγέλτως***.

— *[Πολ. Δικ.]*· βλ. **ἀξιώματα** *δικονομικά*.

αὐτεπαγωγὴ (ἡ) *[Ἠλεκτρολ.]*. Ὁσάκις ἀγωγὸς διαρρέεται ὑπὸ ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος, ἀναπτύσσεται περὶ αὐτὸν μαγνητικὸν πεδίον, ἤ, ὡς συνήθως λέγομεν, γεννῶνται μαγνητικαὶ δυναμικαὶ γραμμαί. Αἱ μαγνητικαὶ αὗται δυναμικαὶ γραμμαὶ τέμνουσιν αὐτὸν τοῦτον τὸν ἀγωγὸν καὶ οἱαδήποτε μεταβολὴ τούτων ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀνάπτυξιν ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ ἀγωγῷ ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως ἐπαγωγῆς. Τὸ ἀνωτέρω φαινόμενον καλεῖται εἰδικώτερον *αὐτεπαγωγή*. Ἡ μεταβολὴ τῶν μαγνητικῶν δυναμικῶν γραμμῶν ἐν ἀγωγῷ διαρρεομένῳ ὑπὸ ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος δύναται νὰ προκληθῇ διὰ μεταβολῆς τῆς ἐντάσεως τοῦ διαρρέοντος τὸν ἀγωγὸν ῥεύματος. Αὔξησις τοῦ ῥεύματος ἐν τῷ ἀγωγῷ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα αὔξησιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δυναμικῶν γραμμῶν, ἥτις ὅμως ἔχει ὡς συνέπειαν τὴν ἀνάπτυξιν ἐν τῷ ἀγωγῷ, συμφώνως τῷ νόμῳ τοῦ Lenz, ῥεύματος ἐξ ἐπαγωγῆς ὅπερ ἀντιτίθεται εἰς τὴν αὔξησιν τῶν δυναμικῶν γραμμῶν καὶ ἑπομένως εἰς τὴν αὔξησιν τῆς ἐντάσεως τοῦ ῥεύματος, ἤτοι ῥεύματος ἀντιθέτου φορᾶς πρὸς τὸ κυκλοφοροῦν ἐν τῷ ἀγωγῷ. Ἀντιστρόφως ἐλάττωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαγνητικῶν δυναμικῶν γραμμῶν προκαλουμένων δι' ἐλαττώσεως τοῦ ἐν τῷ ἀγωγῷ ῥεύματος ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν παραγωγὴν ῥεύματος ἐξ ἐπαγωγῆς ἐν τῷ ἀγωγῷ, ὅπερ ἀντιτίθεται εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῶν γραμμῶν ἢ εἰς τὴν ἐλάττωσιν τοῦ ῥεύματος καὶ ἑπομένως ἔχει τὴν αὐτὴν φορὰν πρὸς τὴν τοῦ ἐν τῷ ἀγωγῷ ῥεύματος. Τὸ ῥεῦμα τὸ ἀναπτυσσόμενον ἕνεκα αὐτεπαγωγῆς ἔν τινι ἀγωγῷ λέγομεν ὅτι ὀφείλεται εἰς ἠλεκτρεγερτικὴν δύναμιν αὐτεπαγωγῆς, ἥτις εἶναι τόσον μεγαλυτέρα, ὅσον ἡ μεταβολὴ τῶν μαγνητικῶν δυναμικῶν γραμμῶν, ἤτοι τῆς μαγνητικῆς ῥύσεως, εἶναι μεγαλυτέρα καὶ ὅσον ταχύτερον γίνεται αὕτη.

Ὅπως συγκρίνωμεν τὰ διάφορα ἀποτελέσματα αὐτεπαγωγῆς εἰς διάφορα κυκλώματα ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος, ὡρίσθη ἴδιον μέγεθος ὅπερ καλεῖται *συντελεστὴς αὐτεπαγωγῆς* ἢ ἁπλῶς *αὐτεπαγωγή*, ὅστις ἀριθμητικῶς ἰσοῦται πρὸς τὴν ἠλεκτρεγερτικὴν δύναμιν τὴν ἀναπτυσσομένην ἐν τῷ κυκλώματι, ὅταν ἡ ἔντασις τοῦ ῥεύματος ἐν αὐτῷ μεταβάλλεται κατὰ μονάδα εἰς τὴν μονάδα τοῦ χρόνου.

Ὡς μονὰς αὐτεπαραγωγῆς ἐν τῷ πρακτικῷ συστήματι τῶν μονάδων ὡρίσθη τὸ *ἀνρὺ* (Henry). Κύκλωμα δὲ λέγομεν ὅτι παρουσιάζει αὐτεπαγωγὴν ἑνὸς ἀνρύ, ὅταν διὰ μεταβολῆς τῆς ἐντάσεως τοῦ ῥεύματος ἐν αὐτῷ κατὰ 1 ἀμπὲρ εἰς ἓν δευτερόλεπτον ἀναπτύσσεται ἐν αὐτῷ ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις ἴσην πρὸς 1 βόλτ.

Συνήθως ἡ αὐτεπαγωγὴ παρίσταται διὰ τοῦ συμβόλου L, ἡ δὲ μονὰς ἀνρὺ διὰ τοῦ συμβόλου H. Πολλάκις διὰ τὰς πρακτικὰς ἐφαρμογὰς ἡ μονὰς ἀνρὺ εἶναι λίαν μεγάλη καὶ ἀντ' αὐτῆς χρησιμοποιοῦνται ἕτεραι μονάδες ὑποπολλαπλάσιαι αὐτῆς εἰς τὸ χιλιοστὸν αὐτῆς ἤτοι τὸ μ *μιλι-ανρὺ* (mH) καὶ τὸ ἑκατομμυριοστὸν αὐτῆς ἤτοι τὸ *μικρο ανρὺ* (M.H). Ἐν τῷ ἠλεκτρομαγνητικῷ συστήματι τῶν μονάδων ὡς μονὰς αὐτεπαγωγῆς χρησιμεύει τὸ ἑκατοστόμετρον (cm), εἶναι δὲ 1 ἀνρὺ = 10^9 cm.

Ἡ αὐτεπαγωγὴ ἀγωγοῦ εὐθυγράμμου εἶναι γενικῶς μικρά· αὐξάνει ἐὰν ὁ ἀγωγὸς συστραφῇ εἰς σπεῖραν, καθίσταται ἔτι μεγαλυτέρα ἐὰν περιπλεχθῇ ὥστε νὰ σχηματίσῃ σωληνοειδὲς ἢ πηνίον ἐκ πολλῶν σπειρῶν. Μεγάλως αὐξάνει ἡ αὐτεπαγωγὴ πηνίου, ἐὰν εἰς τοῦτο εἰσαχθῇ σιδηροῦς πυρήν. Τοῦτο δύναται νὰ κατανοηθῇ εὐκόλως ἐὰν φαντασθῶμεν ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει ἀγωγοῦ εὐθυγράμμου αἱ μαγνητικαὶ δυναμικαὶ γραμμαὶ διατάσσονται περὶ τὸν ἀγωγὸν κατὰ μῆκος αὐτοῦ, ἐνῷ διὰ τῆς περιελίξεως αὐτοῦ εἰς πηνίον αἱ δυναμικαὶ γραμμαὶ συγκεντροῦνται κατὰ τὸν ἄξονα τοῦ πηνίου εἰς τρόπον, ὥστε αὗται νὰ συμπλέκωνται οὐχὶ πρὸς μίαν μόνον σπεῖραν, ἀλλὰ πρὸς περισσοτέρας γειτνιαζούσας. Ὡς ἐκ τούτου ἐὰν διὰ μιᾶς σπείρας σωληνοειδοῦς n σπειρῶν ἀντιστοιχῇ μεταβολὴ ῥύσεως, ἤτοι ἀριθμοῦ δυναμικῶν γραμμῶν ἴσου πρὸς Φ, διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῆς ἐξ αὐτεπαγωγῆς

Digitized by Google

ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως, θὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν μεταβολὴ ῥύσεως nΦ, δεδομένου ὅτι ἡ μεταβολὴ τῆς ῥύσεως Φ λαμβάνει χώραν διὰ μέσου τῶν n σπειρῶν τοῦ πηνίου. Δεικνύεται δ' ὅτι εἶναι $n.Φ.=LI$, ἔνθα L ὁ συντελεστὴς αὐτεπαγωγῆς καὶ I ἡ ἔντασις τοῦ ῥεύματος.

Ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι ἐν πηνίῳ n σπειρῶν ἡ ἔντασις μεταβάλλεται ἐν χρόνῳ t ἀπὸ τῆς τιμῆς I_1 εἰς τὴν τιμὴν I_2 θὰ εἶναι $nΦ_1=LI_1$ καὶ $nΦ_2=LI_2$, ἡ δὲ ἐξ αὐτεπαγωγῆς ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις ὑπολογίζεται ἐκ τοῦ τύπου:

$$E=n\frac{Φ_1-Φ_2}{t}=L.\frac{I_1-I_2}{t}$$

Γενικῶς δ' ἐὰν ἐν κυκλώματι συντελεστῶν αὐτεπαγωγῆς L ἡ ἔντασις τοῦ ῥεύματος μεταβάλλεται κατὰ di, ἐν τῷ ἀπειροστῷ χρονικῷ διαστήματι dt ἡ ἐξ αὐτεπαγωγῆς ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις παρέχεται ἐκ τοῦ τύπου

$$E=-L.\frac{di}{dt}$$

τοῦ ἀρνητικοῦ σημείου δικαιολογουμένου ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι δι' αὔξησιν τῆς ἐντάσεως τοῦ ῥεύματος ἡ ἐξ αὐτεπαγωγῆς ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις τείνει νὰ παραγάγῃ ῥεῦμα ἀντιθέτου φορᾶς τοῦ κυκλοφοροῦντος ἐν τῷ ἀγωγῷ καὶ ἀντιστρόφως κατὰ τὴν ἐλάττωσιν τοῦ ῥεύματος.

Τὰ φαινόμενα τῆς αὐτεπαγωγῆς ἐκδηλοῦνται ἐν τῇ περιπτώσει συνεχοῦς ῥεύματος κατὰ τὴν ἀποκατάστασιν καὶ τὴν διακοπὴν τοῦ ῥεύματος, ἐκ τούτου δὲ τὸ ἐξ ἐπαγωγῆς ῥεῦμα τὸ ἀναπτυσσόμενον κατὰ τὴν διακοπὴν καὶ ἀποκατάστασιν τοῦ ῥεύματος, τὸ ὀφειλόμενον εἰς τὴν αὐτεπαγωγὴν τοῦ κυκλώματος καλεῖται *ἐπίρρευμα* (extra-courant), διακρίνομεν δὲ *ἐπίρρευμα διακοπῆς* καὶ *ἐπίρρευμα ἀποκαταστάσεως*. Οὕτω ἐν τῇ περιπτώσει ἀποκαταστάσεως συνεχοῦς ῥεύματος διὰ τῆς περιελίξεως μεγάλου ἠλεκτρομαγνήτου. λόγῳ τοῦ ἐπιρρεύματος ἀποκαστάσεως παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ἔντασις τοῦ ῥεύματος ἐν τῷ κυκλώματι δὲν ἀποκαθίσταται ἀμέσως εἰς τὴν μόνιμον τιμὴν τὴν καθοριζομένην ἐκ τοῦ νόμου τοῦ *Ὤμ* ἀλλὰ μετὰ χρονικὸν διάστημα, καθ' ὅσον κατὰ τὴν μεταβλητὴν περίοδον ἀντιτίθεται εἰς τοῦτο τὸ ἐπίρρευμα ἀποκαταστάσεως, ὅπερ ἔχει ἀντίθετον φορὰν τοῦ τροφοδοτοῦντος ῥεύματος. Ἀντιστρόφως κατὰ τὴν διακοπὴν τοῦ ῥεύματος παρατηροῦμεν τὴν ἀνάπτυξιν ἐντονωτάτου σπινθῆρος εἰς τὰ πέρατα τῆς διακοπῆς, ἢ ἐὰν κρατῶμεν τὰ ἄκρα τῆς διακοπῆς διὰ τῆς χειρὸς αἰσθανόμεθα ἰσχυρότατον κτύπημα, ὀφειλόμενον εἰς τὸ ἐπίρρευμα διακοπῆς ὅπερ ἔχει τὴν αὐτὴν φορὰν πρὸς τὸ διὰ τῆς περιελίξεως τοῦ ἠλεκτρομαγνήτου ῥεῦμα. Ἔντονα φαινόμενα αὐτεπαγωγῆς παρατηροῦνται ἐν τῇ περιπτώσει τῶν ἐναλλασσομένων ῥευμάτων, ἰδίᾳ δὲ ὅταν ἡ συχνότης αὐτῶν εἶναι ἀρκούντως μεγάλη. Τὸν συντελεστὴν αὐτεπαγωγῆς κυκλώματος ἢ ἀγωγοῦ δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν εἴτε διὰ λογισμοῦ εἴτε διὰ τοῦ πειράματος.

Οὕτω δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν αὐτεπαγωγὴν σωληνοειδοῦς μήκους β τομῆς q καὶ ἀριθμοῦ σπειρῶν n ὡς ἑξῆς: Ἐὰν διὰ τοῦ σωληνοειδοῦς διαβιβάσωμεν ῥεῦμα ἐντάσεως i, ἡ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ σωληνοειδοῦς ἀναπτυσσομένη μαγνητικὴ ῥῦσις εἶναι:

$$Φ=\frac{4π.in}{l}q$$

Ἐὰν δὲ δεχθῶμεν ὅτι μεταβάλλομεν τὴν ἔντασιν ἀπὸ τῆς τιμῆς i_1 εἰς τὴν τιμὴν i_2 καὶ δεχθῶμεν ὅτι ἑκάστη δυναμικὴ γραμμὴ εἶναι συνδεδεμένη πρὸς n σπείρας, ἡ ἐξ ἐπαγωγῆς ἀναπτυσσομένη ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις θὰ εἶναι:

$$E=4πn^2.\frac{q}{l}.\frac{i_1-i_2}{t}=L.\frac{i_1-i_2}{t}$$

ἔνθα L ὁ συντελεστὴς αὐτεπαγωγῆς. Ἐκ τῆς ἄνω ἐξισώσεως προκύπτει ὅτι:

$$L=4πn^2\frac{q}{l}\text{ (ἠλεκτρομαγν. μονάδες) ἢ}$$

$$L=\frac{4πn^2}{10^9}\frac{q}{l}\text{ Ἀνρύ}$$

Ἐν τοῖς ἀνωτέρω ὑποτίθεται ὅτι τὸ σωληνοειδὲς δὲν περιλαμβάνει σιδηροῦν πυρῆνα. Ἐν περιπτώσει ὅμως καθ' ἣν τοῦτο περιλαμβάνει καὶ μαγνητικὸν πυρῆνα διαπερατικότητος μ θὰ εἶναι:

$$L=\frac{4\ π\ n^2}{10^9}\ μ.\frac{q}{l}$$

Ἐὰν δὲ θέσωσεν $μl/q=w$ ἔνθα w ἡ μαγνητικὴ ἀντίστασις τοῦ πυρῆνος προκύπτει:

$$L=\frac{4\ π\ n^2}{10^9\ w}\text{ Ἀνρύ}$$

Προκειμένου περὶ εὐθυγράμμου ἀγωγοῦ ἡ αὐτεπαγωγὴ αὐτοῦ ὑπολογίζεται ἐκ τοῦ τύπου:

$$L=2l\ (2{,}3026\ λογ.\ \frac{4l}{d}=1)\ cm.$$

ἔνθα l τὸ μῆκος καὶ d διάμετρος τοῦ ἀγωγοῦ.

Προκειμένου περὶ ἀκριβοῦς ὑπολογισμοῦ τῆς αὐτεπαγωγῆς πηνίων ἐφαρμόζονται πολυπλοκώτατοι τύποι ὡς ὁ τοῦ Naga καὶ ἄλλων.

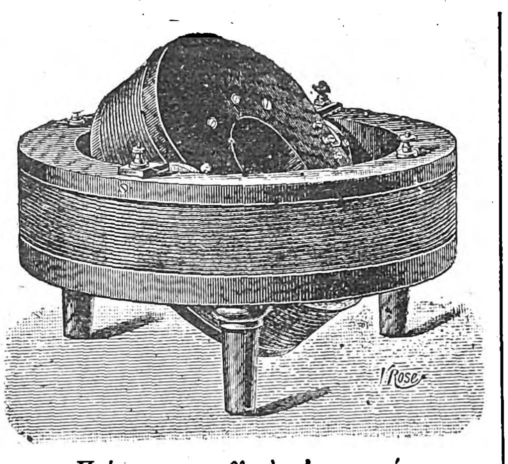

Πρότυπος μεταβλητὴ αὐτεπαγωγή·

Πειραματικῶς δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν τὴν αὐτεπαγωγὴν εἴτε δι' ἀπολύτου μετρήσεως, εἴτε διὰ συγκρίσεως αὐτῆς πρὸς πρότυπον αὐτεπαγωγήν. Ἐν τοῖς παρατιθεμένοις σχήμασι δεικνύονται λίαν συνήθη πρότυπα αὐτεπαγωγῆς, ὧν τὸ ἓν μὲν παρουσιάζει μόνιμον αὐτεπαγωγὴν καὶ ἀποτελεῖται ἐκ σύρματος ἀγωγοῦ περιελιγμένου εἰς πηνίον, τὸ ἕτερον δὲ παρουσιάζει τύπον προτύπου μεταβλητῆς αὐτεπαγωγῆς, ἥτις εἰδικώτερον καλεῖται *βαριόμετρον*.

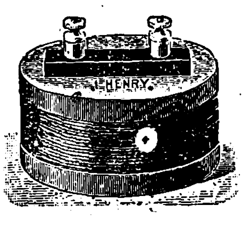

Πρότυπος σταθερὰ αὐτεπαγωγή.

Ἐνέργεια αὐτεπαγωγῆς.—Ἐξετάσωμεν ἤδη πόθεν προέρχεται ἡ ἐνέργεια εἰς ἣν ὀφείλονται τὰ ἐν τοῖς ἀνωτέρω περιγραφέντα ἀποτελέσματα αὐτεπαγωγῆς. Πρὸς τοῦτο θεωρήσωμεν πηνίον καὶ φαντασθῶμεν, ὅτι δι' αὐτοῦ διαβιβάζομεν ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα. Ὡς γνωστὸν κατὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ῥεύματος ἐν τῷ πηνίῳ ἀναπτύσσεται μαγνητικὸν πεδίον, ἡ παραγωγὴ τοῦ ὁποίου ἀπαιτεῖ τὴν ἀνάλωσιν ὡρισμένου ποσοῦ ἐνεργείας, ὅπερ ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει προσλαμβάνεται ἐκ τοῦ τροφοδοτοῦντος τὸ πηνίον ῥεύματος. Ἡ ἐνέργεια ὅμως αὕτη ἀποδίδεται ἐξ ὁλοκλήρου κατὰ τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου, ἥτις λαμβάνει χώραν κατὰ τὴν διακοπὴν τοῦ ῥεύματος. Ὡς γνωστὸν τὸ μαγνητικὸν πεδίον ἐγκλείει ὡρισμένον ποσὸν ἐνεργείας ἐντετοπισμένον ἐν τῷ χώρῳ, ἡ δὲ τιμὴ τοῦ ποσοῦ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀντιστοιχοῦντος ἐν τῇ μονάδι τοῦ χώρου ἢ ἄλλως ἡ πυκνότης ἐνεργείας εἶναι:

$$E=\frac{μ.H^2}{8.π}$$

ἔνθα H ἔντασις τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου καὶ μ ὁ συντελεστὴς διαπερατικότητος τοῦ μέσου.

Σωληνοειδὲς μήκους l καὶ τομῆς q κατέχει ὄγκον lq καὶ ἑπομένως ἡ ἐνέργεια τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου ἡ ἐντετοπισμένη ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ σωληνοειδοῦς εἶναι:

$$A=E.q.l=\frac{μ.H^2.q.l}{8.π}\ erg=\frac{Φ^2.W}{8.π}.10^7\ Joule$$

δεδομένου ὅτι $l/μq=w$ καὶ $μ.H.q=Φ$.

Ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ ἐκφράσει ἡ περιεκτικότης ἐνεργείας σωληνοειδοῦς ἐκφράζεται διὰ μαγνητικῶν μεγεθῶν, δυνάμεθα ὅμως νὰ ἐκφράσωμεν ταύτην δι' ἠλεκτρικῶν μεγεθῶν κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον:

Εἴδομεν ὅτι $LI=nΦ$ καὶ $L=4πn^2/w$· ὅθεν ἐκ τῶν ἐξισώσεων τούτων λαμβάνομεν εὐκόλως:

$$A=\frac{1}{2}LI^2$$

Ἡ τιμὴ τοῦ A ἐκφράζεται εἰς Joule ἐφ' ὅσον τὸ L ἐκφράζεται εἰς ἀνρὺ καὶ τὸ I εἰς ἀμπέρ.

Αὐτεπαγωγὴ καὶ ἀδράνεια.—Ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτεπαγωγῆς ἐν τῷ ἠλεκτρισμῷ πρὸς τὸ τῆς ἀδρανείας ἐν τῇ μηχανικῇ παρατηροῦμεν ὅτι ὑφίσταται μεγίστη ἀναλογία μεταξὺ αὐτεπαγωγῆς καὶ ἀδρανείας, δεικνύεται δηλαδὴ ὅτι ἡ αὐτεπαγωγὴ συμπεριφέρεται ὡς πρὸς τὸ ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα ἐντελῶς καθ' ὅμοιον τρόπον καθ' ὃν ἡ μᾶζα ὡς πρὸς κινητήριον δύναμιν. Ὄντως μᾶζα μεγάλης ἀδρανείας, π.χ. σφόνδυλος μεγάλης ῥοπῆς ἀδρανείας, λαμβάνει τὴν πλήρη αὐτοῦ ταχύτητα μετὰ ἀρκούντως μακρὰν ἐπὶ τούτου ἐπενέργειαν τῆς κινητηρίου δυνάμεως, λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ σφόνδυλος ἀπορροφᾷ κατὰ τὴν ἐκκίνησιν αὐτοῦ μεγάλην ποσότητα ἐνεργείας. Κατ' ἀνάλογον τρόπον ῥεῦμα συνεχὲς ἠλεκτρικὸν ἐν τῇ περιπτώσει μεγάλης αὐτεπαγωγῆς δὲν λαμβάνει ἀμέσως τὴν ὁριστικὴν αὐτοῦ τιμήν, τὴν καθοριζομένην ἐκ τοῦ νόμου τοῦ Ὤμ, ἀλλὰ βαθμιαίως καθ' ὅσον ἡ αὐτεπαγωγὴ ἀπορροφᾷ ἐνέργειαν ἣν ἐναποταμιεύει ὑπὸ μορφὴν μαγνητικοῦ πεδίου. Ἐξ ἄλλου ὅταν ὁ σφόνδυλος εὑρίσκεται ἐν πλήρει κινήσει εἶναι ἱκανὸς νὰ παραγάγῃ ἔργον καὶ ὅταν ἀκόμη παύσῃ ἐπὶ τούτου ἐνεργοῦσα ἡ κινητήριος δύναμις καθ' ὅσον ἡ κινητικὴ ἐνέργεια ἥτις εἶχεν ἐναποταμιευθῆ ἐν αὐτῷ κατὰ τὴν ἐκκίνησιν ἀποδίδεται ἤδη μετατρεπομένη εἰς ἄλλην μορφήν. Κατ' ἀνάλογον τρόπον ἡ μαγνητικὴ ἐνέργεια ἥτις ἐναποταμιεύεται ὑπὸ τῆς αὐτεπαγωγῆς κατὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ῥεύματος, ἀποδίδεται ἐξ ὁλοκλήρου κατὰ τὴν διακοπὴν τοῦ ῥεύματος καὶ μετατρέπεται εἰς ἠλεκτρικὴν ἐνέργειαν (ἐπίρρευμα διακοπῆς).

Σπουδαιοτάτη συνέπεια τῆς ἀνωτέρω ἐκτεθείσης ἀναλογίας μεταξὺ ἀδρανείας καὶ αὐτεπαγωγῆς εἶναι ἡ παραδοχὴ ὅτι ἡ μᾶζα τοῦ ἠλεκτρονίου, ἥτις διὰ τοῦ πειράματος καθωρίσθη ἴση πρὸς 1/1835 τῆς μάζης τοῦ ἀτόμου τοῦ ὑδρογόνου, δὲν εἶναι πραγματικὴ ἀλλὰ φαινομενική, ἢ μᾶλλον φύσεως ἠλεκτρομαγνητικῆς, ὀφειλομένη εἰς φαινόμενα αὐτεπαγωγῆς.

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

— **αὐτεπαγωγὴ** ***ὑψισύχνων ῥευμάτων*** *[Ἰατρ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ *ἐπαγωγικὴ ἐνέργεια*, ἡ ἀναπτυσσομένη ἐν τῷ μεγάλῳ *σπειροειδεῖ* τοῦ D' Arsonval ἐπὶ μεταλλικῶν οὐσιῶν ἢ ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σχετικοῦ μαγνητικοῦ πεδίου. Λέγεται ἄλλως καὶ *ἀρσονβαλισμὸς* καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς θεραπευτικὸν σκοπόν. Τὰ *ὑψίσυχνα* δηλ. *ῥεύματα*, λαμβανόμενα ἐκ τῶν δύο πόλων τῶν ἐξωτερικῶν ὁπλισμῶν τῶν πυκνωτῶν καὶ μεταβιβαζόμενα εἰς εὐρὺ ἀραιόκυκλον σπειροειδές, ἀναπτύσσουσιν ἐν τῷ κοίλῳ τούτου ἔντονον μαγνητικὸν πεδίον. Ἐπὶ τῶν ἐντὸς δὲ τοῦ μεγάλου τούτου σωληνοειδοῦς εὑρισκομένων ἀτόμων ἀναπτύσσονται ἐπαγώγιμα ῥεύματα μεγάλης βιολογικῆς καὶ θεραπευτικῆς σημασίας.

Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1895 μέχρι τοῦ 1902 ἐγένοντο εὐρύτατοι πειραματισμοὶ πρὸς καθορισμὸν τῶν βιολογικῶν ἰδιοτήτων τῆς *αὐτεπαγωγῆς* τῶν ὑψισύχνων ῥευμάτων. Ἐξ αὐτῶν δὲ προέκυψεν, ὅτι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος αὐτεπαγωγὴ αὐξάνει τὴν ἐναλλαγὴν τῆς ὕλης τοῦ ὀργανισμοῦ, τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ἀναπνευστικῶν ἀερίων, τὸ θερμογόνον, ἀντιθέτως δ' ἐλαττώνει τὴν ἀρτηριακὴν πίεσιν καὶ τὸ ἐν τοῖς οὔροις σάκχαρον. Ἐσημειώθησαν ὅμως καὶ διάφοροι ἀποτυχίαι, ἐξ ὧν φυσικῶς ἐγεννήθησαν πολλαὶ ἀσυμφωνίαι κατὰ τὰς συζητήσεις, μέχρι τοῦ ἐν Ῥώμῃ «Διεθνοῦς Συνεδρίου Φυσικοθεραπείας» τῷ 1807, ὅτε ἀπεδείχθη πλέον, ὅτι αἱ ἀποτυχίαι ὠφείλοντο μόνον εἰς πλημμελῆ κατασκευὴν ἢ λειτουργίαν τῶν συσκευῶν τῶν ὑψισύχνων.

Ἡ αὐτεπαγωγὴ τῶν ὑψισύχνων, δρῶσα ἀμέσως ἐπὶ τοῦ μεγάλου συμπαθητικοῦ, τοῦ διέποντος τὰ τῆς θρέψεως, τονώνει βαθμηδὸν πλειότερον τοῦτο, συντελοῦσα γενικῶς εἰς τὴν βελτίωσιν αὐτῆς, καὶ θεραπεύει τὰ ἐκ τῆς προτέρας του πλημμελοῦς λειτουργίας προκύψαντα τοπικὰ ἢ γενικὰ νοσήματα. Ἐντεῦθεν ἐξηγοῦνται καὶ οἱ λόγοι, δι' οὓς τὰ θεραπευτικὰ τῆς αὐτεπαγωγῆς ἀποτελέσματα εἶναι ῥιζικώτερα καὶ δι' οὓς ἐπέρχονται ταῦτα σχετικῶς βραδέως.

Ἵνα ἡ αὐτεπαγωγὴ δώσῃ ὠφέλιμον θεραπευτικὸν ἀποτέλεσμα, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ τηρηθῶσιν οἱ ἐφεξῆς ὅροι:

α) Ἡ παρέχουσα τὸ ῥεῦμα τῶν ὑψισύχνων ποσότητος πηγὴ δέον νὰ βασίζηται ἐπὶ ἀνοικτοῦ μαγνητικοῦ κυκλώματος καὶ εἰδικώτερον ἐπὶ πηνίου Ruhmkorff (Π) ἐπαγωγικῆς ἱκανότητος 30—45 χιλ. βολτίων. Ἀποτελεσματικωτέρα μάλιστα φαί-

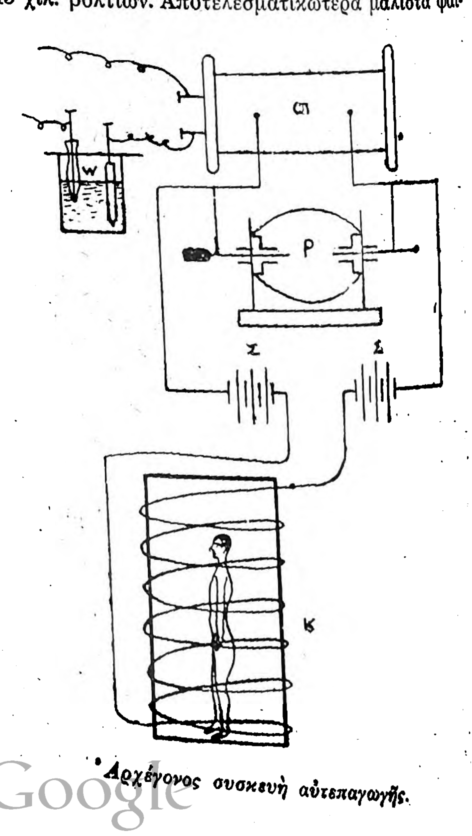

Ἀρχέγονος συσκευὴ αὐτεπαγωγῆς.

Digitized by Google

νεται, ὅταν ἀποτελῆται ἐκ δύο πηνίων συνεζευγμένων εἰς τὰ ἐσωτερικὰ μὲν σπειράματα κατὰ σειράν, εἰς τὰ ἐξωτερικὰ δὲ παραλλήλως, κατὰ τάσιν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἡ μὲν ἱκανότης τῶν ἐσωτερικῶν σπειραμάτων δέον νὰ εἶναι 110 V, τὸ δὲ τροφοδοτοῦν συνεχὲς ρεῦμα 220 V.

β') Ὁ ἠλεκτρολυτικὸς διακόπτης Wehnelt (W), δι' οὗ τὸ συνεχὲς ρεῦμα διακόπτεται, δέον νὰ ἔχῃ ἠλεκτρόδιον πλατίνης λεπτόν, διαμέτρου περίπου 1 χιλιοστομέτρου. Ἡ δὲ διάλυσις αὐτοῦ νὰ εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν τάσιν τοῦ διερχομένου ρεύματος, ὥστε νὰ παρέχῃ κανονικὰς τὰς διακοπάς, ψυχομένη ἐξωτερικῶς καὶ δι' ἀποψυκτικῆς ἐγκαταστάσεως, ἵνα μὴ ἐξ ὑπερθερμάνσεως προκαλῆται ἀρρυθμία τῆς λειτουργίας τοῦ διακόπτου. Ἡ προσφορωτέρα θερμοκρασία πρὸς τελείαν λειτουργίαν τῶν τοιούτων διακοπτῶν εἶναι ἡ μεταξὺ 30° καὶ 45° C.

γ') Τὸ ρεῦμα τῶν ἐξωτερικῶν σπειραμάτων δέον νὰ διαβιβάζηται ἀπὸ μὲν τῶν δύο θετικῶν πόλων αὐτῶν εἰς τὸν ἐσωτερικὸν ὁπλισμὸν τοῦ ἑνὸς τῶν πυκνωτῶν (Σ, Σ) καὶ συγχρόνως εἰς ἓν τῶν ἠλεκτροδίων τοῦ ρήκτου (P)· ἀπὸ δὲ τῶν δύο ἀρνητικῶν πόλων εἰς τὸν ἐσωτερικὸν αὖθις ὁπλισμὸν τοῦ ἑτέρου τῶν πυκνωτῶν καὶ συγχρόνως εἰς τὸ ἕτερον τῶν ἠλεκτροδίων τοῦ ρήκτου.

δ') Οἱ πυκνωταὶ (Σ, Σ) θὰ εὑρίσκωνται ἐν τελείως ἀρτίᾳ καταστάσει καὶ ὑπὸ στερεὰς συνδέσεις, ὥστε νὰ μὴ παρέχωσι διαταραχήν τινα μήτε εἰς τὸ ρεῦμα, ὅπερ δέχονται, μήτε εἰς ὃ αὐτοὶ παράγουσιν.

ε') Ὁ ρήκτης (P), μεθ' οὗ συνδέονται οἵ τε πόλοι τῶν σπειραμάτων καὶ οἱ ἐσωτερικοὶ ὁπλισμοὶ τῶν πυκνωτῶν, δέον νὰ λειτουργῇ ἀπταίστως. Δυσανάλογος ἀπόστασις τῶν ἠλεκτροδίων του ὡς πρὸς τὴν ἑκάστοτε ἱκανότητα τῶν πυκνωτῶν ἢ πολλὴ ὑγρασία ἐν αὐτῷ καταστρέφουσιν ἐντελῶς τὸ ἐπιζητούμενον κανονικὸν ὑψισυχνικὸν ρεῦμα. Ἡ ἀναλογία τῆς ἀποστάσεως τῶν ἠλεκτροδίων πρὸς τὴν ἱκανότητα τῶν πυκνωτῶν ἐπιτυγχάνεται εὐχερῶς διὰ μετακινήσεως τοῦ ἑτέρου τῶν ἠλεκτροδίων, ὅπερ σκοπίμως κατασκευάζεται κινητόν. Ἡ δ' ὑγρασία ἀποφεύγεται διὰ τοποθετήσεως τεμαχίων ἀσβέστου ἢ κεκαυμένης μαγνησίας ἐν τῇ περιβαλλούσῃ τὸν ρήκτην μεγάλῃ ὑαλίνῃ σφαίρᾳ, διατρήτῳ κατὰ δύο ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα σημεῖα.

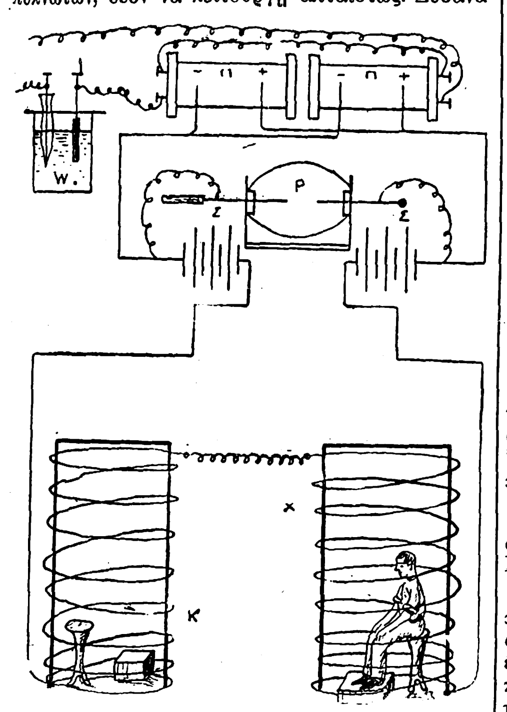

Σύστημα αὐτεπαγωγῆς κατὰ Βασιλείδην.

στ') Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων καὶ κατ' ἀναλογίαν τοιαύτην, ὥστε εἰς ἑκάστην ἀρχὴν καὶ εἰς ἑκάστην παῦσιν τοῦ κυκλώματος ἐν τοῖς πηνίοις νὰ ἐπιτυγχάνηται καὶ μία φόρτισις τῶν πυκνωτῶν καὶ ρῆξις εἰς σπινθῆρα, ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὁπλισμῶν τῶν πυκνωτῶν παράγονται κανονικὰ ὑψίσυχνα ρεύματα. Ταῦτα δέον νὰ διοχετεύωνται διὰ τὴν αὐτεπαγωγὴν εἰς τὸ μέγα σωληνοειδὲς (ἢ κλωβὸν τοῦ D'Arsonval) (K).

ζ') Τὰ μεγάλα σωληνοειδῆ δέον νὰ κατασκευάζωνται οὕτως, ὥστε νὰ μὴ παρέχωσι μηδὲ κατ' ἐλάχιστον στατικὰ φαινόμενα. Δέον νὰ ἔχωσι διάμετρον 1—1,20 μ., ὕψος δὲ 1,80 μ., αἱ δὲ σπεῖραι ν' ἀπέχωσιν ἀλλήλων 15—20 ἑκτμ. Ἀπὸ τοῦ 1906 ὁ Δ. Βασιλείδης συνεδύασεν ἐπὶ τὸ ἀνυσιμώτερον δύο σωληνοειδῆ. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, τὸ ρεῦμα ἑκατέρου τῶν ἐξωτερικῶν ὁπλισμῶν τῶν πυκνωτῶν διοχετεύεται πρὸς τὸν κάτω πόλον ἑκατέρου τῶν μεγάλων σωληνοειδῶν· οἱ δ' ἄνω πόλοι συνδέονται πρὸς ἀλλήλους διὰ χαλκοῦ σύρματος (X), 1—2 μέτρων μήκους. Ἐπὶ ἑνὸς μόνον σωληνοειδοῦς, ὁ ἄρρωστος δέον νὰ ἵσταται ὄρθιος ἐντός, ἵνα ὑποστῇ τὴν ὑψισυχνικὴν αὐτεπαγωγήν· ἀντιθέτως, ἐπὶ δύο συνδεομένων σωληνοειδῶν, τοποθετοῦνται δύο ἄρρωστοι συγχρόνως, οἵτινες δέον νὰ κάθηνται ἀντιστοίχως πρὸς τὸ μέρος τῆς συνδέσεως ἑκατέρου σωληνοειδοῦς πρὸς τοὺς πυκνωτάς. Ὁ ἄρρωστος ἐντὸς τοῦ κλωβοῦ ἀπομονοῦται εἴτε διὰ χαμηλῆς μονωτικῆς τραπέζης εἴτε καὶ ἁπλῶς διὰ ξηροῦ τάπητος παχέος, ὅταν τὸ ἔδαφος ἀποτελῆται ἐκ σανίδων· οὐδόλως δὲ κοινωνεῖ πρὸς τὸ σύρμα τοῦ σωληνοειδοῦς. Ὅταν τὰ ὑψίσυχνα ρεύματα διέρχωνται διὰ τοῦ σύρματος τούτου, παράγεται ἐντὸς τοῦ σωληνοειδοῦς ταλαντευτικὸν μαγνητικὸν πεδίον ἐντονώτερον. Ἐὰν τότε ὁ ἐν τῷ κλωβῷ κρατήσῃ διὰ τοῦ ἑνὸς πόλου λυχνίαν ἠραιωμένου ἀερίου (Geisler), ἧς ὁ ἕτερος πόλος συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς γῆς, ἡ λυχνία θέλει φωτισθῆ ἐντόνως.

η) Ἡ ἔντασις τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου τοῦ σωληνοειδοῦς δέον νὰ εἶναι πάντως ἀνωτέρα τῶν 600 u. m. p. τοῦ Doumer (800—1200 μονάδων)· ἡ δὲ διάρκεια ἑκάστης ἐφαρμογῆς νὰ εἶναι 10 πρώτων λεπτῶν τῆς ὥρας. Σκόπιμον εἶναι αἱ πρῶται ἐφαρμογαὶ νὰ εἶναι βραχυτέρας διαρκείας καὶ ἐλάσσονος ἐντάσεως, πρὸς ἀποφυγὴν διεγέρσεως ἀρρώστων τινῶν.

θ) Αἱ ἐφαρμογαὶ ἐπαναλαμβάνονται τετράκις ἢ πεντάκις τῆς ἑβδομάδος. Μετὰ δ' ἑκάστην ἐφαρμογὴν ὁ ἄρρωστος ἀναπαύεται ὁπωσδήποτε ἐπί τινας ὥρας, ἀποφεύγων ὀρθοστασίαν, μακρὰν πεζοπορίαν, μακρὸν ταξίδιον δι' οἱουδήποτε μέσου κλπ. Οὐδέποτε δὲ πρέπει νὰ γίνηται τοιαύτη ἐφαρμογή, πρὶν ἢ παρέλθουν 2 τοὐλάχιστον ὧραι ἀπὸ τοῦ γεύματος. Ἡ ὅλη ὑψισυχνικὴ θεραπεία δέον νὰ διαρκῇ τόσον, ὥστε νὰ ἐπανέρχηται εἰς τὸ τελείως φυσιολογικὸν ὁ ἀρτηριακὸς τόνος καὶ νὰ ἐξαλείφηται ὁλοσχερῶς πᾶσα ἀλλοίωσις τῶν ἤχων τῶν καρδιακῶν στομίων καὶ τοῦ ἀορτικοῦ. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, παρουσιάζεται ἀνάγκη τακτικῆς σειρᾶς ὑψισυχνικῶν ἐπιδράσεων ἐκ 30-50 ἐφαρμογῶν ἐνίοτε, ὁπότε τὸ θεραπευτικὸν ἀποτέλεσμα διαρκεῖ καὶ πέραν τοῦ ἔτους, πολλάκις δὲ καὶ ἐπὶ 5 ἔτη, ἄνευ τινὸς ἐπιβοηθητικοῦ.

Μόνον ὑπὸ τοιούτους ὅρους ἐφαρμοζόμενα τὰ ὑψίσυχνα ποσότητος, ἀποτελοῦσι τὸν δραστικώτατον τῶν θεραπευτικῶν παραγόντων κατὰ τῶν νοσημάτων τῆς θρέψεως, ἐν ᾧ ὑπὸ ἀλλοίους ὅρους ἐφαρμοζόμενα, οὐδὲν σημαντικὸν θεραπευτικὸν ἀποτέλεσμα παρέχουσιν. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

αὐτεπίγνωσις (ἡ)· ἡ ἐπίγνωσις ἑαυτοῦ, ἡ ἀκριβὴς γνῶσις τῶν καθ' ἑαυτόν, τὸ «ἑαυτὸν γνῶναι».

αὐτεπικονίασις (ἡ) *[Βοτ.]*. Ἡ ἐπὶ τοῦ στίγματος τοῦ ὑπέρου τοῦ ἄνθους ἐπικάθησις γύρεως, ἡ ὁποία προέρχεται ἐκ στημόνων τοῦ ἰδίου ἄνθους. Ὀνομάζεται πρὸς τούτοις αὕτη καὶ *αὐτογαμία*, πρὸς δὲ καὶ *ἄμεσος* ἢ *ὁμοκλινὴς ἐπικονίασις*. ΘΡ. Β.

αὐτεπιστασία (ἡ)· ἡ ὑφ' ἑαυτοῦ καὶ οὐχὶ ὑπ' ἄλλου ἐπιστασία, ἡ αὐτοπρόσωπος ἐπίβλεψις.— Ρημ. *αὐτεπιστατῶ*.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἡ λέξις χρησιμοποιεῖται ἰδίως προκειμένου περὶ καλλιεργείας κτήματος ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν τοῦ ἰδιοκτήτου, συγκεντροῦντος ἐν ἑαυτῷ καὶ τὰ διὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν γεωργικῶν ἐργασιῶν ἀπαιτούμενα εἰδικὰ προσόντα. Τοῦ τύπου τούτου εἶναι συνήθως ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν μικρῶν ἀγροτικῶν κτημάτων ἐν Ἑλλάδι.

αὐτεπίστεψις (ἡ) (γαλλ. autofrettage) *[Πυροβολ.]*. Οὕτω καλεῖται εἰδικὴ κατεργασία τοῦ σωλῆνος τῶν πυροβόλων, δι' ἧς ἐπιτυγχάνεται αὔξησις σημαντικὴ τοῦ ὁρίου ἐλαστικότητος τοῦ μετάλλου καὶ ἑπομένως ἀντίστασις τῶν ἁπλῶν σωλήνων μείζων τῆς τῶν ἐπιστέπτων τοιαύτης (βλ. λ. *ἐπίστεψις*). Πρακτικῶς ὁ ἐπίστεπτος σωλὴν δύναται νὰ ὑποστῇ πίεσιν ἐλάσσονα πάντοτε τοῦ ὁρίου ἐλαστικότητος τοῦ μετάλλου, δεδομένου δὲ ὅτι συμφέρει νὰ ὑπάρχῃ ἐπαρκὲς περιθώριον ἀσφαλείας, παραδέχονται ὅτι αἱ πιέσεις κατὰ μονάδα ἐπιφανείας δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνωσι τὸ ἥμισυ τοῦ ὁρίου ἐλαστικότητος. Τοῦ ὁρίου ἐλαστικότητος τοῦ χάλυβος πυροβόλων ὄντος κατὰ μέσον ὅρον 50 χιλιόγραμμα κατὰ τετραγωνικὸν χιλιοστόμετρον, αἱ πιέσεις δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνωσι τὰ 25 χιλιογραμμόμετρα κατὰ τετραγ. χιλιοστόμετρον ἢ τὰ 2500 κατὰ τετραγ. ὑφεκατόμετρον,

Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ παγκοσμίου πολέμου ηὐξήθησαν αἱ ἀπαιτήσεις τῆς βλητικῆς, ἐπιζητουμένων μεγάλων ἀρχικῶν ταχυτήτων πρὸς αὔξησιν τοῦ βεληνεκοῦς, τοῦθ' ὅπερ ἐπιβάλλει πιέσεις πολὺ μείζονας τῆς ἀνωτέρω ἀναφερομένης καὶ ἑπομένως ἰσχυροτέρους σωλῆνας. Ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τούτου δι' αὐξήσεως τοῦ πάχους τῶν σωλήνων καὶ αὐξήσεως τοῦ ὁρίου ἐλαστικότητος μετάλλου διὰ τῆς χρήσεως εἰδικῶν χαλύβων δὲν εἶναι δυνατή, διότι διὰ τῆς αὐξήσεως μὲν τοῦ πάχους τῶν σωλήνων δὲν ἐπιτυγχάνεται κέρδος σημαντικὸν καὶ συνάμα αὐξάνει τὸ βάρος τῆς σκευῆς, διὰ δὲ τῆς χρήσεως εἰδικῶν χαλύβων γεννῶνται ἕτερα μειονεκτήματα, οἷον τὸ εὔθραυστον τοῦ μετάλλου, μείωσις τῆς ἐπιμηκύνσεως καὶ ταχεῖα φθορά.

Οὕτως ἤχθησαν εἰς τὴν μέθοδον τῆς *αὐτεπιστέψεως*, ἧς ἡ θεωρητικὴ καὶ ἡ πρακτικὴ σπουδὴ ἐγένετο παρὰ τῶν Γάλλων ἀρχιμηχανικῶν τῆς ναυτικῆς ὑπηρεσίας Malaval καὶ Jugot, διαρκοῦντος τοῦ παγκοσμίου πολέμου, βασίζεται δὲ εἰς τὰ ἑξῆς:

Εἶναι γνωστόν, ὅτι ἡ μεγίστη πίεσις, ἣν δύναται νὰ ὑποστῇ σύνθετος σωλήν, ἀποτελούμενος δηλονότι ἐκ πλειοτέρων σωλήνων ἀλληλοεπιτιθεμένων, δίδεται διὰ τοῦ τύπου:

$$\Pi = \frac{E}{2}\left(1 - \frac{P_0^2}{P_1}\right) + \frac{E}{2}\left(1 - \frac{P_1^2}{P_2^2} + \dots \frac{P^2 \nu - 1}{P^2 \nu}\right)$$

ὑποτιθεμένου, ὅτι πάντα τὰ στοιχεῖα τοῦ συνθέτου σωλῆνος εἰσὶ κατεσκευασμένα ἐκ τοῦ αὐτοῦ μετάλλου ἐλαστικότητος E. Εἰς τὸν τύπον τοῦτον P_1 καὶ P_2.... παριστᾷ τὴν ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν ἀκτῖνα ἑκάστου τῶν ἀποτελούντων τὸν σύνθετον σωλῆνα στοιχείων. Εὐκόλως φαίνεται, ὅτι ὁ σύνθετος σωλὴν εἶναι τόσῳ ἰσχυρότερος ὅσῳ περισσότερα εἶναι τὰ ἀποτελοῦντα αὐτὸν στοιχεῖα, ἐὰν δὲ ὑποτεθῇ ὅτι τὰ στοιχεῖα γίνονται ἄπειρα, ἤτοι ἂν $\nu = \infty$, τότε ἡ ἰσχὺς τοῦ σωλῆνος θὰ εἶναι μεγίστη καὶ ἡ μεγίστη πίεσις, ἣν δύναται νὰ ὑποστῇ εἶναι:

$$\Pi = E. \log. \frac{P_1}{P_2}$$

Τότε λέγομεν, ὅτι ὁ σωλὴν οὗτος ἔχει ὑποστῇ συνεχῆ ἐπίστεψιν. Ἡ συνεχὴς ἐπίστεψις ἐπετεύχθη διὰ τῆς *αὐτεπιστέψεως*. Τούτων λεχθέντων, θεωρήσωμεν ἁπλοῦν σωλῆνα, ὃν ὑποβάλλομεν εἰς ἐσωτερικὴν ὑδραυλικὴν πίεσιν (πίεσις τῆς αὐτεπιστέψεως). Ἐφ' ὅσον ἡ πίεσις αὕτη εἶναι μικροτέρα τῆς

$$\Pi = \frac{1}{2} E \left(1 - \frac{P_0^2}{P_1^2}\right)$$

ἤτοι μικροτέρα τοῦ ἡμίσεος τοῦ ὁρίου ἐλαστικότητος τοῦ μετάλλου, ἥ τε ἐσωτερικὴ διάστρωσις καὶ ὁλόκληρος ὁ σωλὴν οὐδεμίαν μόνιμον παραμόρφωσιν ὑφίσταται. Ἐὰν ὅμως αὐξηθῇ ἡ πίεσις κατὰ πολὺ μικρὰν ποσότητα, ἤτοι ἐὰν γίνῃ Π+d.Π, μόνον ἡ ἐσωτερικὴ διάστρωσις θὰ ὑποστῇ μόνιμόν τινα παραμόρφωσιν, καθόσον αἱ πιέσεις καὶ ἑπόμεναι αἱ παραμορφώσεις, τὰς ὁποίας ὑφίστανται αἱ διαδοχικαὶ διαστρώσεις, μεταβάλλονται κατὰ λόγον ἀντίστροφον τῶν ἀκτίνων των. Ἐὰν ἤδη καταργηθῇ ἡ πίεσις, ἡ ἐσωτερικὴ διάστρωσις θὰ μείνῃ παραμορφωμένη καὶ μεγαλυτέρα, ἐνῷ αἱ περιβάλλουσαι ταύτην διαστρώσεις, ἐφ' ὧν ἡ πίεσις δὲν ὑπερέβη τὸ ὅριον ἐλαστικότητος αὐτῶν, θὰ ἔχωσι τὴν τάσιν νὰ ἀναλάβωσι τὴν ἀρχικὴν τῶν διαμέτρων καὶ ἑπομένως θὰ περισφίγγωσι τὴν ἐσωτερικὴν διάστρωσιν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπιτυγχάνεται ἐπίστεψίς τις αὐτόματος, ἥ ὁποία ὀρθῶς ἐκλήθη *αὐτεπίστεψις*.

Τέλος, ἐὰν ὑποτεθῇ, ὅτι ἡ πίεσις αὐξάνῃ ἔτι, τότε, ὄχι μόνον ἡ ἐσωτερικὴ διάστρωσις, ἀλλὰ καὶ ἄλλαι διαστρώσεις θὰ ὑποστῶσι μόνιμον παραμόρφωσιν, ἐλαττουμένην ὅμως βαθμηδόν, ἐφ' ὅσον βαίνομεν πρὸς τὰς μᾶλλον μεμακρυσμένας ἀπὸ τῆς ἐσωτερικῆς· ὅταν δὲ ἡ πίεσις καταστῇ ἐπαρκής, ἡ παραμόρφωσις θὰ ἐπεκταθῇ ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ σωλῆνος μέχρι τῆς ἐξωτερικῆς διαστρώσεως.

Ὅταν ἡ ἐξασκηθεῖσα ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ σωλῆνος ὑδραυλικὴ πίεσις παύσῃ, αἱ παραμορφώσεις τῶν διαστρώσεων ἐν μέρει ἐκλείπουσι καὶ ἐν μέρει παραμένουσιν ὡς μόνιμοι, αἱ τελευταῖαι δ' αὐται εἶναι τόσῳ σημαντικώτεραι, ὅσῳ ἐγγύτερον εὑρίσκονται πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν διάστρωσιν. Κατὰ συνέπειαν, αἱ διαστρώσεις αὐται, διατηροῦσαι μείζονα παραμόρφωσιν ἢ αἱ ἐξωτερικαί, θὰ παρεμποδίζωσι τὰς τελευταίας ταύτας νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν κατάστασιν ἰσορροπίας, θὰ ἀνακόψωσι τὴν ἐλαστικὴν συστολήν των καὶ θὰ τὰς ἀναγκάσωσι νὰ τηρῶνται ἐν ἐλαστικῇ τάσει· ἀντιστρόφως δέ, ἐξ ἀντιδράσεως, αἱ ὑπερκείμεναι διαστρώσεις θὰ συσφίγγωσιν ἐλαστικῶς τὰς ὑποκειμένας τοιαύτας. Κατὰ συνέπειαν, μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς πιέσεως τῆς αὐτεπιστέψεως, ὁ σωλὴν θὰ εὑρίσκεται ἐν ἀναγκαστικῇ ἰσορροπίᾳ, αἱ δὲ διαδοχικαὶ διαστρώσεις του θὰ τείνωνται καὶ θὰ συμπιέζωνται, ἀκριβῶς ὡς θὰ συνέβαινε προκειμένου περὶ σωλῆνος ἐπιστέπτου διὰ πολυαρίθμων καὶ λεπτοτάτων χιτωνίων ἢ στεφανῶν.

Οὕτω, διὰ τῆς αὐτεπιστέψεως ἐπιτυγχάνεται, ἀφ' ἑνὸς αὔξησις τοῦ ὁρίου ἐλαστικότητος ἑκάστης τῶν παραμορφωθεισῶν διαστρώσεων, βαίνουσα μειουμένη ἀπὸ τῆς ἐσωτερικῆς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν διάστρωσιν καὶ ἑπομένως αὔξησις τῆς ἀντοχῆς τοῦ σωλῆνος, καὶ ἀφ' ἑτέρου σύσφιγξις αὐτόματος ἑκάστης διαστρώσεως ἐκ μέρους τῆς περιβαλλούσης αὐτὴν καὶ κατὰ συνέπειαν ἐπίτευξις τῶν πλεονεκτημάτων τῆς ἐπιστέψεως.

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω, ἐὰν ἡ κατὰ τὴν αὐτεπίστεψιν ἐξασκηθεῖσα ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ σωλῆνος πίεσις εἶναι Π_1 (πίεσις αὐτεπιστέψεως), ὁ σωλὴν οὗτος εἶναι ἱκανὸς νὰ ὑποστῇ ἄνευ παραμορφώσεως πᾶσαν νέαν πίεσιν, μὴ ὑπερβαίνουσαν τὴν πίεσιν αὐτεπιστέψεως. Ἡ ἀντοχή, κατὰ συνέπειαν, τοῦ σωλῆνος χαρακτηρίζεται ὑπὸ τῆς πιέσεως αὐτεπιστέψεως, πρὸς ἣν καὶ ἰσοῦται.

Σημειωτέον, ὅτι ἐν τῇ πράξει εἶναι γενικῶς ἀδύνατον νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ τελεία ὁμογένεια τοῦ μετάλλου τοῦ σωλῆνος, καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον παραδέχονται *συντελεστὴν ἀσφαλείας*, ἰσούμενον ὡς ἔγγιστα πρὸς 2.

Digitized by Google

Ἡ μέθοδος τῆς αὐτεπιστέψεως ἐφηρμόσθη εἰς τὰ νεωστὶ κατασκευασθέντα ἡμέτερα πυροβόλα τῶν 85 χιλ. καὶ 105 χιλ., τῶν ὁποίων ὁ χάλυψ ἔχει ὅριον ἐλαστικότητος 55 χιλ. διὰ τὸ πρῶτον καὶ 45 χγ. διὰ τὸ δεύτερον. Αἱ πιέσεις, ἃς ὑφίσταται κατὰ τὴν βολὴν ὁ σωλὴν τῶν 85 χιλ. εἶναι 2400 χγ. (κανονικὸν γέμισμα) καὶ 3000 (ἐξαιρετικὸν γέμισμα), ἡ δὲ πίεσις αὐτεπιστέψεως ἀνέρχεται εἰς 5375 χγ. Αἱ δὲ πιέσεις, ἃς ὑφίσταται ὁ σωλὴν τῶν 105 χιλ., εἶναι 2600 χγ., ἐνῷ ἡ πίεσις αὐτεπιστέψεως εἶναι 4830 χγ.

Τὰ πλεονεκτήματα τῆς αὐτεπιστέψεως εἶναι κατάδηλα. Καὶ πρῶτον ἐπιτρέπει, διὰ τὸ αὐτὸ βάρος ὑλικοῦ, πολὺ μεγαλυτέραν ἰσχὺν ἐκείνης, ἡ ὁποία δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τῶν συνήθων μεθόδων κατασκευῆς (ἐπιστέψεως) καὶ κατὰ συνέπειαν ἐπιτρέπει σημαντικὴν αὔξησιν τοῦ βεληνεκοῦς. Ἐπὶ πλέον, ἡ αὐτεπίστεψις ἀποτελεῖ ἄριστον μέσον ἐλέγχου κατὰ τὴν παραλαβὴν καὶ σπουδαίαν ἐγγύησιν διὰ τὸ ὑλικόν, διότι τὰ τυχὸν ὑπάρχοντα μειονεκτήματα τοῦ μετάλλου (ἀνομοιογένεια, φυσαλλίδες κτλ.) ἀποκαλύπτονται λόγῳ τῆς μεγάλης πιέσεως, προκαλουμένων τοπικῶν διογκώσεων ἢ διαρρήξεως τοῦ σωλῆνος. Οὕτω, κατὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ἡμετέρων πυροβόλων τῶν 85 χιλ. καὶ 105 χιλ., πολλοὶ σωλῆνες, ὑποστάντες ἱκανοποιητικῶς τὰς μηχανικὰς δοκιμασίας, ἀπερρίφθησαν ἔπειτα ὡς διαρραγέντες ἢ διογκωθέντες κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς αὐτεπιστέψεως.

Παρ' ὅλα, ἐν τούτοις, τὰ μέχρι τοῦδε ἔκδηλα πλεονεκτήματα τῆς αὐτεπιστέψεως, δὲν ἀπέκτησεν αὕτη τὴν γενικὴν ἐμπιστοσύνην, ὡς στερουμένη τῆς σφραγῖδος τῆς μακρᾶς πείρας. Πολλοὶ μεταλλουργοὶ φρονοῦσιν, ὅτι ἡ κατάστασις τῆς ἐνδοτραχύνσεως, εἰς ἣν εὑρίσκεται ὁ αὐτεπίστεπτος σωλὴν λόγῳ τῆς ἀπωλείας τῆς φυσικῆς ἰδιότητός του τῆς ἐλαστικῆς διαστολῆς δημιουργεῖ ἀσταθῆ ἰσορροπίαν τῶν μορίων τῆς ὕλης καὶ ὅτι μετὰ παρέλευσιν μακροῦ χρόνου τὰ μόρια θὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν κατάστασιν καὶ ἑπομένως ὁ σωλὴν θὰ παύσῃ εὑρισκόμενος εἰς τὴν κατάστασιν τῆς συνεχοῦς ἐπιστέψεως καὶ θὰ μεταβληθῇ εἰς ἁπλοῦν σωλῆνα. Εὐνόητον τυγχάνει ὅτι ἡ λογικὴ αὕτη ἀντίρρησις ἔχει, τό γε νῦν ἔχον, θεωρητικὸν μόνον χαρακτῆρα, δεδομένου ὅτι μέχρι σήμερον εἰς οὐδένα σωλῆνα παρετηρήθη ἐλάττωσις ἰσχύος, καὶ κατὰ συνέπειαν μόνον ἡ πάροδος μακροῦ χρόνου θὰ λύσῃ τελεσιδίκως τὸ ζήτημα τοῦτο. Γ. Ν. ΣΟΛΙΩΤΗΣ

αὐτερωτισμὸς (ὁ)· βλ. λ. **ἀφροδισία** καὶ **ἔρως** *παθολογικός*.

Αὐτεσίων. Θηβαῖος, υἱὸς τοῦ Τισαμενοῦ, δισέγγονος τοῦ Πολυνείκους, πατὴρ τοῦ Θήρα καὶ τῆς Ἀργείας, ἐξ ἧς ὁ Ἀριστόδημος ἔσχε τὸν Εὐρυσθένην καὶ Προκλέα (*Ἀπολ.* 2,8,2. *Παυσ.* 3,15,6. *Ἀπ. Ρόδ.* 4, 1762. *Σχολ.* εἰς στ. 1764. *Στρ.* 8, 347). Ἐντολῇ τοῦ μαντείου ὁ Αὐτεσίων, διωκόμενος ὑπὸ τῶν Ἐρινύων τοῦ Λαΐου καὶ τοῦ Οἰδίποδος, ἐπορεύθη πρὸς τοὺς Ἡρακλείδας εἰς τὴν Πελοπόννησον (*Παυσ.*, 9, 5, 15). ΙΑΚ. Χ. Δ.

αὐτηκοΐα (ἡ)· τὸ νὰ ἀκούσῃ τις ὁ ἴδιος ἀπ' εὐθείας: «τὸ γνωρίζω ἐξ αὐτηκοΐας» (ἡ λέξις ἐπλάσθη ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἐκ τῆς ἀρχ. *αὐτήκοος*).

αὐτήκοος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ αὐτὸς ἀκούσας καὶ οὐχὶ ὑπ' ἄλλου μαθών, αὐτὸς ποὺ ἤκουσε μὲ τὰ ἴδια του τ' αὐτιά: «αὐτήκοος μάρτυς»· πρβλ. *αὐτόπτης*.

αὐτηλεκτρικὰ *σώματα* *[Φυσ.]*. Ἐκαλοῦντο ἄλλοτε οὕτω τὰ σώματα, τὰ ὁποῖα ἠλεκτρίζονται διὰ τριβῆς, ὡς ἡ ὕαλος, αἱ ῥητῖναι, τὸ ἤλεκτρον, τὸ θεῖον κλπ., ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὰ μέταλλα, τοὺς λίθους κλπ., τὰ ὁποῖα ἐκαλοῦντο *ἀνηλεκτρικά*. Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν ὅμως τῆς ἠλεκτρικῆς ἀγωγιμότητος τῶν σωμάτων ὑπὸ τοῦ Gray (1722) καὶ τὰ πειράματα τοῦ Dufray (1726), ἐβεβαιώθη, ὅτι ἡ τριβὴ ἠλεκτρίζει ὅλα τὰ σώματα, ἂν ταῦτα κρατοῦνται διὰ μονωτικῆς λαβῆς· δι' ὃ καὶ ἡ ὡς ἄνω διαίρεσις ἐγκατελείφθη, διακρίνονται δ' ἐφεξῆς τὰ διάφορα σώματα εἰς καλοὺς (μέταλλα κλπ.), καὶ κακοὺς (ἤλεκτρον κλπ.) ἀγωγοὺς τοῦ ἠλεκτρισμοῦ. [Βλ. λ. διηλεκτρικά.] ΑΝ. Δ.

αὐτὶ (τό)· βλ. **αὐτί**.

Αὐτιστάτης (καὶ *Ἀντιστάτης*). Ἕλλην ἀρχιτέκτων, ἀκμάσας κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα π.Χ. Ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Πεισιστράτου ἡ οἰκοδόμησις τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἐν Ἀθήναις, ἥτις ἐγκαταλειφθεῖσα ἐπανελήφθη καὶ συνεπληρώθη τὸ πρῶτον ἐπὶ Ἀδριανοῦ. Α. Δ.

αὐτιστικός, —*ή*, —*όν* (autistique, autistisch) *[Ψυχολ.]*. Οὕτως ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Μπλόυλερ ἡ συνειρμικὴ καὶ συμβολικὴ σκέψις τοῦ ὀνείρου καὶ τοῦ ὀνειροπολήματος, διότι ὁ χαρακτὴρ αὐτῶν εἶναι αὐστηρῶς ἀτομικιστικός, *αὐτιστικὸς* (ἐκ τῆς ἐπαναληπτικῆς ἀντωνυμίας *αὐτός*). Α. Δ.

Αὔτμανος, *Ἰωσήφ*. Ἑλληνομαθὴς λόγιος χρησιμοποιηθεὶς κατὰ τὸν Λόγιον Ἑρμῆν ὡς διδάσκαλος εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα τῆς Τεργέστης κατὰ τὸ 1819. Τ. Χ. Κ.

αὐτο— μέγα πλῆθος συνθέτων ἐσχηματίσθη μὲ πρῶτον συνθετικὸν τὸ *αὐτὸς* πρὸς δήλωσιν τῆς αὐτενεργείας ἢ αὐτοπαθείας· π.χ. αὐτοεπαινοῦμαι, αὐτοκατηγοροῦμαι κ.τ.τ. πρὸς ἀπόδοσιν τῶν δημοτικῶν παινιέμαι, κατηγοριέμαι κ.τ.τ.

— *[Ἱστ. Φιλοσ.]* Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη (Μττφ. Ζ, 16, 1040 β 33) οἱ Πλατωνικοὶ—ἴσως καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πλάτων—κατασκευάζουν τὰς *ἰδέας* «προστιθέντες τοῖς αἰσθητοῖς τὸ ῥῆμα (δηλ. τὴν λέξιν) τὸ *αὐτό*». Καὶ παρὰ μὲν Πλάτωνι τὸ *αὐτὸ* ἐν συνθέσει δὲν χρησιμοποιεῖται οὕτω, ἐνῷ τοὐναντίον μετὰ οὐσιαστικῶν καὶ ἐπιθέτων προσπαθεῖ νὰ δηλώσῃ τὴν οὐσίαν, τὸ καθ' ἑαυτό, π. χ. «αὐτὸ ἡ ἀρετή» (*Πρωτ.* 360 e), «αὐτὸ ὁμοιότης» (*Παρμ.* 130 β) κλπ.· παρ' Ἀριστοτέλη δὲ ἀπαντᾷ συχνάκις ἐν συνθέσεσι, ὡς π.χ. αὐτοάνθρωπος, αὐτοδιπλάσιον, αὐτόϊππος κλπ. Τὸν τρόπον τοῦτον ἀκολουθήσαντες οἱ σχολιασταὶ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ οἱ μεταγενέστεροι συγγραφεῖς καὶ φιλόσοφοι, ἔπλασαν πλείστας λέξεις διὰ συνθέσεως μετὰ τοῦ *αὐτό*, σημαινούσας τὸ ἀληθῶς, τὸ ὄντως, ὡς π.χ. αὐτοενάς, αὐτόθεος κλπ. —Ω.

αὐτοαιμοθεραπεία (ἡ) *[Ἰατρ.]*· βλ. **αὐθαιμοθεραπεία**.

αὐτοάνθρωπος (ὁ). Λέξις ἀπαντῶσα παρ' Ἀριστοτέλει ἐν τῇ κριτικῇ του τῶν πλατωνικῶν ἰδεῶν πρὸς δήλωσιν τοῦ ἀνθρώπου καθ' ἑαυτόν, τῆς ἰδέας τοῦ ἀνθρώπου (*Ἀριστ.* Ἠθικ. Νικ. Α 4 1096 β 1, Μττφ. Α 9,991 α 29, Ζ 16, 1040 β 33 κ. ἀ.). Ὁ Λουκιανὸς χρησιμοποιεῖ τὴν λέξιν ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ *ἀληθὴς ἄνθρωπος* ἐπὶ ἀνδριάντος (Φιλοψ. 18) [βλ. αὐτο—.] —Ω.

Αὐτόβα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τόπος ἐν τῇ Αἰθιοπίᾳ, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου. Εἶναι ἡ σημερινὴ κωμόπολις Σολέμπ. Α. Δ.

αὐτοβαφὴ (ἡ) καὶ **αὐτοβαφὴς** (ὁ, ἡ), —*ές* (τὸ) *[Τεχν.]*· βλ. **βαφή**.

Αὐτοβάρης. Εἷς τῶν Περσῶν μεγιστάνων κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὑπὸ τοῦ Ἀρριανοῦ (VII. 6. 5) μνημονευόμενος. ΚΑΨ.

αὐτοβιογραφία (ἡ). Λέξις πλασθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἄγγλων (autobiography), οἵτινες καὶ κατέγιναν ἰδιαιτέρως εἰς τὸ ἱστορικὸν τοῦτο εἶδος, σημαίνουσα δὲ τὴν ὑπὸ συγγραφέως ἐξιστόρησιν τοῦ ἰδίου βίου.

Ἡ αὐτοβιογραφία δὲν πρέπει νὰ συγχέηται πρὸς τὰ *ἀπομνημονεύματα*. Ταῦτα εἶναι ἀφήγησις ἀναμνήσεων τοῦ γράφοντος, σχέσιν ἐχουσῶν πρὸς γεγονότα τῆς ἐποχῆς του, ἐνῷ ἡ αὐτοβιογραφία ἔχει ὡς κύριον θέμα τὴν ἀφήγησιν τῆς ζωῆς τοῦ γράφοντος, δὲν ἀσχολεῖται δὲ περὶ συγχρόνων γεγονότων εἰμὴ ἐν παρόδῳ καὶ ἐφ' ὅσον ταῦτα ἤθελον χρησιμεύσει εἰς τὸ νὰ ἑρμηνεύσουν, νὰ δικαιολογήσουν, νὰ χύσουν φῶς ἐπὶ πράξεων τῆς ζωῆς του. Ὡς ἐκ τούτου αἱ αὐτοβιογραφίαι δὲν ἐξαντλοῦν πάντοτε ὁλόκληρον τὸν βίον τοῦ συγγραφέως. Ἐπίσης δὲν πρέπει νὰ κατατάξωμεν εἰς τὰς αὐτοβιογραφίας τὰς ἐπὶ αἰγυπτιακῶν καὶ ἀσσυριακῶν μνημείων ἐκθέσεις, ἐν αἷς παρίστανται βασιλεῖς ἀφηγούμενοι τὰ ἴδια αὐτῶν κατορθώματα ἢ περιγράφοντες τὰ παρ' αὐτῶν κτισθέντα οἰκοδομήματα, καθόσον, καίτοι ἐκφέρονται ὡς ἀπὸ προσώπου τῶν βασιλέων, δὲν συνετάχθησαν ὑπὸ τῶν ἰδίων, ἀλλ' ὑπὸ τῶν γραμματέων αὐτῶν καὶ ἱστοριογράφων.

Ἡ αὐτοβιογραφία δὲν ἦτο ἄγνωστος εἰς τοὺς ἀρχαίους, καὶ δὴ εἰς τοὺς Ῥωμαίους, προσιδιάζει ὅμως κυρίως εἰς τοὺς νέους χρόνους ὑπὸ διαφόρους ὀνομασίας, ὡς ἐξομολογήσεις, ἀπολογία, ἡμερολόγιον κλπ. Καὶ ἄλλαι μὲν ἐξ αὐτῶν περιστρέφονται εἰς τὴν πνευματικὴν μᾶλλον ζωὴν τοῦ γράφοντος, ὡς εἶναι αἱ ἐξομολογήσεις (Confessiones) τοῦ ἱεροῦ **Αὐγουστίνου** (βλ. λ.) καὶ ἡ «**Apologia pro Vita Sua**» τοῦ καρδιναλίου *Νιούμαν*· ἄλλαι δὲ ἐνδιατρίβουν εἰς σημεῖα μόνον τῆς ζωῆς τοῦ γράφοντος, συνδεόμενα εἴτε πρὸς σημαντικὸν συμβάν, εἴτε πρὸς ἐνδιαφέρουσαν περίοδον τοῦ σταδίου τοῦ γράφοντος, ὡς εἶναι ἡ ἀφήγησις τῆς ἐν τῇ φυλακῇ ζωῆς τοῦ *Σίλβιο Πέλλικο* εἰς τὸ ἔργον του «I miei prigioni».

Ἐκ τῶν ὑπαρχουσῶν αὐτοβιογραφιῶν ἐπιφανέστεραι εἶναι αἱ τοῦ *Μπενβενοῦτο Τσελλίνι*, τοῦ *Ἐδουάρδου Γίββωνος*, τοῦ *Θωμᾶ Χόλκροφτ*, τοῦ *Καζανόβα*, τοῦ *Σατωμπριάν* αἱ «Ἐξομολογήσεις» τοῦ *Ζάν-Ζὰκ Ρουσσώ*, ἡ «Ποίησις καὶ Ἀλήθεια» (Dichtung und Wahrheit) τοῦ *Γκαῖτε*. Ἐκ τῶν ἑλληνιστὶ γεγραμμένων αὐτογραφιῶν ἄξιαι ἀναγραφῆς τυγχάνουν ἡ τοῦ *Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ* (τὰ ἔπη «εἰς ἑαυτόν»), ἡ τοῦ αὐτοκράτορος *Μιχαὴλ Παλαιολόγου* κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους (ἐκδ. Πετρουπόλεως 1885, ὑπὸ τοῦ Ῥώσου καθηγητοῦ *Ἰω. Τρόϊτσκη*), καὶ ἡ τοῦ *Ἀδαμαντίου Κοραῆ*, γραφεῖσα κατὰ τὸ 1829 καὶ ἐκδοθεῖσα τὸ πρῶτον ἐν Παρισίοις μετὰ θάνατον αὐτοῦ 1833.

Εἰς τὴν λογοτεχνίαν γίνεται χρῆσις ἐνίοτε τοῦ τύπου τῆς αὐτογραφίας, ὅπως δοθῇ χροιὰ πραγματικότητος εἰς ἔργα τῆς φαντασίας, ἡ μέθοδος δὲ αὕτη κατέστη συνήθης, εἰς τοὺς Ἄγγλους ἰδίως συγγραφεῖς, ἀπὸ τοῦ *Σουΐφτ* μὲ τὰ «Ταξίδια τοῦ Γκιούλιβερ» καὶ τοῦ *Ντηφός* μὲ τὸν «Ροβινσῶνα Κροῦσον». Ἐνίοτε πάλιν, οἱ μυθιστοριογράφοι χρησιμοποιοῦν τὸ αὐτοβιογραφικὸν ὑλικόν των εἰς τὰ ἔργα των, ὡς ὁ *Κάρολος Δίκενς* εἰς τὸν «Δαβὶδ Κόππερφηλδ», ὁ *Βύρων* εἰς τὸν «Τσάϊλδ Ἄρολδ», ὁ Γκόρκυ κλπ.

Ἡ αὐτοβιογραφία θεωρεῖται καὶ εἶναι ἐκ τῶν δυσκολωτάτων ἱστορικῶν εἰδῶν, διότι χρειάζεται μεγίστην αὐτοσυνειδησίαν καὶ φιλαλήθειαν τῶν συντασσόντων, ὀρθότατα δὲ λέγει ὁ Κοραῆς ἐν ἀρχῇ τῆς αὐτοβιογραφίας του: «Ὅστις ἱστορεῖ τὸν ἴδιον βίον χρεωστεῖ νὰ σημειώσῃ καὶ τὰ κατορθώματα καὶ τὰ ἁμαρτήματα τῆς ζωῆς του, μὲ τόσην ἀκρίβειαν, ὥστε μήτε τὰ πρῶτα νὰ μεγαλύνῃ, μήτε τὰ δεύτερα νὰ σμικρύνῃ, ἢ νὰ σιωπᾷ παντάπασι· πρᾶγμα δυσκολώτατον, διὰ τὴν ἔμφυτον εἰς ὅλους μας φιλαυτίαν. Ὅστις ἀμφιβάλλει περὶ τούτου, ἂς κάμῃ τὴν πεῖραν νὰ χαράξῃ δύο μόνους στίχους τῆς βιογραφίας του, καὶ θέλει καταλάβει τὴν δυσκολίαν». Ὁ δὲ *Oscar Wild* τονίζει χαρακτηριστικῶς ὅτι «ἡ αὐτοβιογραφία εἶναι ταυτοχρόνως ἡ ὑψηλοτέρα καὶ ἡ ταπεινοτέρα τῶν ἐκδηλώσεων τῆς κριτικῆς».

Αἱ αὐτοβιογραφίαι, ἰδίως αἱ ἀναφερόμεναι εἰς ἱστορικὰ πρόσωπα, ἐφ' ὅσον περιέχουν τὰ ἄνω προσόντα, ὥστε νὰ γίνεται χρῆσις αὐτῶν ἀνεπιφυλάκτως, ἐκτιμῶνται σήμερον περισσότερον ἢ τὰ καθ' αὐτὸ ἀπομνημονεύματα· διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου καθίστανται πολυτιμόταται, ὡς ἐκ τῶν λεπτομερειῶν των, αἵτινες ὀλίγον ἴσως ἐνδιέφερον τοὺς συγχρόνους. Ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια συχνάκις εὗρεν ἀρίστους συναρωγοὺς τὰ ἔργα ταῦτα, τὰ ὁποῖα οἱ συγγραφεῖς των ἔγραψαν μᾶλλον δι' ἀτομικήν των ἱκανοποίησιν καὶ χάριν τῶν οἰκογενειῶν των ἢ διὰ τοὺς μεταγενεστέρους. Πλεῖσται πλάναι γενόμεναι πιστευταὶ καὶ πλεῖστα γεγονότα ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν παραμορφωθέντα, ἀνεσκευάσθησαν αἴφνης καὶ ἐτέθησαν εἰς τὴν ἀνήκουσαν αὐτοῖς θέσιν διὰ τῆς δημοσιεύσεως μικρᾶς τινος αὐτοβιογραφίας. Τοῦτο ἰσχύει κυρίως διὰ τὰς ἐπαναστατικὰς καὶ ταραγμένας περιόδους, διὰ τὰς ὁποίας αἱ αὐτοβιογραφίαι ἔχουν συνήθως μεγαλυτέραν ἀξίαν ἢ τόσαι ἱστορίαι, τῶν ὁποίων ἡ ἀξία ἔγκειται κυρίως εἰς τὸ λογοτεχνικὸν τάλαντον τῶν συγγραφέων των. —Ω

αὐτοβιογραφοῦμαι *(—εομαι)*· γράφω αὐτοβιογραφίαν, συντάσσω ὁ ἴδιος τὴν βιογραφίαν μου.

αὐτοβοήθεια *[Διεθν. Δικ.]*. Ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον, ἐννοεῖται ἐν τῷ Διεθνεῖ Δικαίῳ εἴτε ἡ *αὐτοάμυνα*, εἴτε ἡ *αὐτοδικία*, ἀποκλειομένης ἀπολύτως τῆς ἀδικοπραγίας· ἡ αὐτοβοήθεια ῥητῶς ἐπιτρέπεται ὑπὸ τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, ὡς ἐγκλείουσα ἐν αὐτῇ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀμύνης ὑπὲρ τῆς προστασίας τῶν κανόνων τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου. Ἐν προκειμένῳ ὅμως ἀμφισβητεῖται ἂν ἡ αὐτοβοήθεια εἶναι ταυτόσημος πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς ἀμύνης. Ὡς πρὸς τὰ μέσα τῆς αὐτοβοηθείας, ἤτοι τοὺς τρόπους καθ' οὓς εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκδηλωθῇ αὕτη, διακριτέον τὴν μὴ πολεμικὴν ἐκδήλωσιν αὐτῆς τῆς πολεμικῆς τοιαύτης. Ἐν ἐκείνῃ ὑπάγεται ἡ **ἀνταπόδοσις** (βλ. λ.), λ. χ. ἡ κλείσις αὐστηροτέρων ἐλέγχου διαβατηρίων, τὸ κλείσιμον τῶν συνόρων, ὁ ἀποκλεισμὸς ἐκ τοῦ χρηματιστηρίου ξένων ἀξιῶν, ὁ τελωνειακὸς ἀποκλεισμὸς κλπ. Ἐπίσης ὡς μὴ πολεμικὴ ἐκδήλωσις τῆς αὐτοβοηθείας θεωρεῖται ἡ **ἀντεκδίκησις** (βλ. λ.) καὶ ἡ *ἐπέμβασις* εἰς ὅ,τι δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀποδοθῇ εὐρυτέρα ἔννοια τῆς ξενηλασίας, κατασχέσεως ξένης ἰδιοκτησίας καὶ τοῦ εἰρηνικοῦ ἀποκλεισμοῦ. Τέλος ὡς μέσον αὐτοβοηθείας θεωρεῖται ὁ πόλεμος. Πρὸς περιορισμὸν τῆς αὐτοβοηθείας ἐζητήθη, καὶ ἰδίως κατὰ τὴν τελευταίαν ἐποχήν, νὰ ἐνισχυθῇ ὁ θεσμὸς τῆς διεθνοῦς διαιτησίας ἰδίως ὑπὸ τὴν ὑποχρεωτικὴν αὐτῆς μορφήν, ἐπίσης ὁ θεσμὸς τῆς μεσολαβήσεως, ὁ τῆς συστάσεως διεθνῶν ἐξεταστικῶν ἐπιτροπῶν κλπ. Ἀντιθέτως, καθ' ἃ παρατηρεῖ ὁ διεθνολόγος Kunz, πρὸς τὴν παρατηρουμένην τάσιν πρὸς περιορισμὸν τῆς ἐφαρμογῆς ἐν τῇ πράξει τοῦ θεσμοῦ τῆς αὐτοβοηθείας, τὸ Σύμφωνον τῆς Κ. Τ. Ε. θεωρεῖ τὸν πόλεμον, ὡς μέσον αὐτοβοηθείας, ὡς τὸ «πρακτικώτερον φάρμακον».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Held*: Völkerrechtliche Selbsthilje ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ *Rotteck* καὶ *Welckers* Staatslexikon τ. XVIII. *Wurm*: Völkerrechtliche Selbsthilje αὐτόθι τ. XIV σ. 453–488. *Kunz*: Selbsthilje ἐν τῷ Wörterbuch des Völkerrechts und der Diplomatie τοῦ Strupp τ. II σ. 520 ἑπ. Η. Γ. Κ.

αὐτοβουλία (ἡ)· ἡ ἐξ ἰδίας βουλήσεως, ἡ αὐθόρμητος ἐνέργεια.

— *[Φιλοσοφ.]*· βλ. λ. **βούλησις**.

— *[Στρατ.]*· βλ. λ. **πρωτοβουλία**.

αὐτόβουλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐξ οἰκείας βουλήσεως, ὁ ἄνευ ἐξωτερικῆς παρορμήσεως: «αὐτόβουλος προσφορά».—Ἐπίρρ. **αὐτοβούλως**.

Αὐτόβουλος.—1) Υἱὸς τοῦ Πλουτάρχου ἐκ Χαι-

Digitized by Google

ρωνείας (*Πλουτ.* Συμπ. IV, 5, 3, 1), πρὸς ὃν ὁ πατήρ του ἀπηύθυνε τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ τὴν «Ἐπιτομὴν τοῦ περὶ τῆς ἐν τῷ Τιμαίῳ ψυχογονίας»· εἶναι συνάμα πρόσωπον τῶν διαλόγων «Ἐρωτικός», «Περὶ ψυχῆς» καὶ «Περὶ κυνηγετικῆς».—2) *Δ. Μέστριος Αὐτόβουλος* νεοπλατωνικὸς φιλόσοφος (*Ἐπ.* 1628).—3) Ζωγράφος, μαθητὴς τῆς Ὀλυμπιάδος (*Plin.* 35, 11, 40).

ΙΑΚ. Χ. Δ.

αὐτογαμία (ἡ) *[Μικροβ.]*. Εἶναι ὁ τρόπος πολλαπλασιασμοῦ τῶν *πρωτοζῴων*, καθ' ὃν ὁ πυρὴν τοῦ πρωτοζῴου ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο γαμέτας πυρῆνας, οἵτινες εἶτα συντήκονται πρὸς ἀλλήλους, ἀποτελοῦντες ἓν σωμάτιον, μεθ' ὃ ἄρχεται ἡ διαίρεσις τοῦ πυρῆνος καὶ τοῦ πρωτοπλάσματος καὶ ἐπομένως ὁ πολλαπλασιασμὸς τοῦ ἀτόμου.

Κ. ΣΑΒΒΑΣ

— *[Βοτ.]*· βλ. λ. **αὐτεπικονίασις.**

αὐτογενὴς (ὁ, ἡ),—ἐς (τὸ) καὶ ***αὐτογέννητος***· ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ γεννηθεὶς ἢ παραγόμενος.

—**αὐτογενὴς** ***συγκόλλησις*** (Soudure - autogène Autogenes Schweissen) *[Τεχν.]*. Καλεῖται ἡ ὁμοιομερὴς σύνδεσις δύο μεταλλικῶν τεμαχίων τοῦ αὐτοῦ μετάλλου χωρὶς τὴν μεσολάβησιν ξένου τινὸς σώματος καὶ χωρὶς τὴν ἐφαρμογὴν ὑψηλῆς πιέσεως καὶ σφυρηλατήσεως.

Ἡ *αὐτογενὴς συγκόλλησις* συνίσταται ἐπομένως εἰς τὴν τοπικὴν ἀνύψωσιν τῆς θερμοκρασίας τῶν πρὸς συγκόλλησιν μερῶν μέχρι τῆς θερμοκρασίας τήξεως τοῦ μετάλλου οὕτως, ὥστε νὰ τακοῦν καὶ μετὰ τὴν ψῦξιν ν' ἀποτελέσουν ἓν ἑνιαῖον σύνολον, τὸ ὁποῖον νὰ ἔχῃ κατὰ τὴν θέσιν τῆς συγκολλήσεως τὰς αὐτὰς κατὰ τὸ δυνατὸν φυσικὰς καὶ χημικὰς ἰδιότητας, οἵας καὶ τὰ καθ' ἕκαστον μέρη. Ἡ τοπικὴ ὑψηλὴ θερμοκρασία ἐπιτυγχάνεται διὰ δύο μέσων: δι' αἰχμηρᾶς ἐντόνου φλογὸς ἢ δι' ἠλεκτρικοῦ τόξου.

Συγκόλλησις διὰ φλογός. — Ἡ ἐκ πρώτης ὄψεως εὐχερὴς αὕτη μέθοδος παρουσιάζει ἐν τῇ ἐφαρμογῇ της δύο οὐσιωδεστάτας δυσχερείας, καθότι ἀφ' ἑνὸς μὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἐπιτευχθῇ τοπικὴ ὑψηλὴ θερμοκρασία, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ ἀέρια καύσεως σχηματίζουν χημικὰς ἑνώσεις μὲ τὰ τετηκότα μέρη τοῦ μετάλλου, αἱ ὁποῖαι συσσωρεύονται εἰς τὸ συντακὲν τμῆμα καθιστῶσαι τοῦτο πιθανῶς εὔθραυστον.

Πρὸς ἐπίτευξιν ὁμοιομόρφου τοπικῆς θερμάνσεως καθ' ὅλον τὸ πλάτος εἰς μεταλλικὰ τεμάχια ὑπερβαίνοντα τὸ πάχος τῶν 3 χιλστμ. συνιστᾶται *σφηνοειδὴς ἐκτομή*, συμπληρουμένη διὰ προσθέτου ὑλικοῦ. Τὸ ὑλικὸν τοῦτο λαμβάνεται ὑπὸ μορφὴν

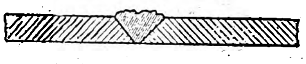

Σφηνοειδὴς ἐκτομὴ τοῦ πρὸς συγκόλλησιν τμήματος.

μικρῶν ῥάβδων, αἱ ὁποῖαι κρατοῦνται ἀναλόγως τῆς ἀνάγκης πρὸ τῆς φλογὸς καὶ τηκόμεναι πίπτουν κατὰ σταγόνας ἐκτὸς τῆς ἐκτομῆς μέχρι τῆς πληρώσεώς της. Τὸ ὑλικὸν διὰ τὰ ῥαβδία ταῦτα ἐκλέγεται κατὰ προτίμησιν τοιοῦτον, ὥστε νὰ ἔχῃ κατὰ τὸ δυνατὸν μετὰ τὴν ψῦξιν τὴν αὐτὴν χημικὴν σύνθεσιν, οἵαν καὶ τὰ συντηκόμενα μέρη. Κατὰ τὴν ἐκλογὴν ταύτην πρέπει νὰ λαμβάνηται κυρίως ὑπ' ὄψιν ἡ ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἀερίων καύσεως ἀλλοίωσις. Κατὰ τὴν συγκόλλησιν χυτοσιδήρου, ἐπὶ παραδείγματι, χρησιμοποιοῦνται ῥαβδία χυτοσιδήρου μὲ μεγαλυτέραν περιεκτικότητα εἰς πυρίτιον, διότι μέρος τοῦ πυριτίου ἐξατμίζεται καὶ καίεται κατὰ τὴν τῆξιν. Ἐκ τῶν συστατικῶν τῆς φλογός, τὰ ὁποῖα σχηματίζουν χημικὰς ἑνώσεις μετὰ τοῦ τετηκότος μετάλλου, ἰδιαιτέραν σημασίαν ἔχει τὸ ὀξυγόνον ἀφ' ἑνός, ὡς προκαλοῦν δραστικωτάτας ὀξειδώσεις, καὶ ὁ ἄνθραξ, ὅστις διαλύεται εὐχερῶς ἐντὸς τοῦ τήγματος. Πρὸς ἐπίτευξιν τῶν ὑψηλῶν θερμοκρασιῶν ἀπέδωσαν ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα ἐν τῇ πράξει αἱ κατωτέρω περιγραφόμεναι φλόγες τῶν ἀερίων ἐν μείγματι μετ' ὀξυγόνου.

1) Ἡ ὀξυυδρική. Οἱ κατὰ τὴν καῦσιν παραγόμενοι ὑδρατμοὶ εἶναι εἰς τὴν ὑψηλὴν αὐτῶν θερμοκρασίαν ἐντόνως ὀξειδωτικοὶ καὶ ὡς ἐκ τούτου

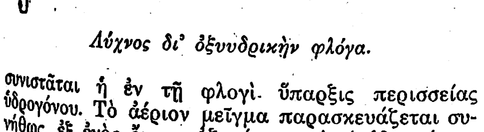

Λύχνος δι' ὀξυυδρικὴν φλόγα.

συνιστᾶται ἡ ἐν τῇ φλογὶ ὕπαρξις περισσείας ὑδρογόνου. Τὸ ἀέριον μεῖγμα παρασκευάζεται συνήθως ἐξ ἑνὸς ὄγκου ὀξυγόνου καὶ 4 ὑδρογόνου. Ἡ φλὸξ ἀσθενοῦς κυανοῦ χρώματος φθάνει μέχρι θερμοκρασίας 1900°.

2) Ἡ ὀξυακετυλενική. Ἡ καῦσις τοῦ *ἀκετυλενίου (ὀξυλενίου, κοινῶς ἀσετυλίνης)* φαίνεται γινομένη εἰς δύο βαθμῖδας, τούτου καιομένου ἐν ἀρχῇ μὲν μερικῶς πρὸς μονοξείδιον τοῦ ἄνθρακος καὶ ὑδρογόνον, αὐτῶν δὲ περαιτέρω πρὸς διοξείδιον καὶ ὕδωρ. Ἡ ἀναγωγικὴ ἱκανότης τῶν ἀερίων τῆς πρώτης ἀντιδράσεως φαίνεται ἀποσοβοῦσα τὴν ὀξείδωσιν τῶν μετάλλων, διὸ καὶ ἡ ὀξυακετυλενικὴ φλὸξ προτιμᾶται διὰ τὴν συγκόλλησιν εὐοξειδώτων μετάλλων. Ἡ ἀκριβὴς ὅμως ἀναλογία ἐκ 4 ὄγκων ὀξυγόνου καὶ 3 ἀκετυλενίου πρέπει νὰ τηρῆται μετὰ προσοχῆς, πρὸς ἀποφυγὴν ὑπάρξεως περισσείας ὀξυγόνου καὶ ἄνθρακος. Διὰ τὸν ἔμπειρον ὀφθαλμὸν εἶναι τοῦτο εὐχερὲς ἐκ τῆς ἀλλοιώσεως τῆς λάμψεως τῆς φλογός.

Τὰ ἀπαραίτητα ἐξαρτήματα εἶναι ἡ συσκευὴ πρὸς παραγωγὴν καὶ ἀποθήκευσιν τοῦ ἀερίου, ἀσφαλιστικὴ πλυντρὶς ὕδατος μεταξὺ λύχνου καὶ ἀποθήκης τοῦ ἀερίου πρὸς ἀποφυγὴν ἀναφλέξεως ταύτης, ὀβίδες ὀξυγόνου μὲ διάταξιν ἀποτονώσεως, καμινευτῆρες λύχνοι διὰ μέταλλα διαφόρου πάχους, προσωπὶς καὶ χειρόκτια ἐξ ἀμιάντου πρὸς προφύλαξιν ἐκ τῶν ἐκτινασσομένων τηγμάτων, τῆς φλογὸς ἐχούσης θερμοκρασίαν μέχρι 3600°.

3) Ἡ ὀξυφωταερική. Οὐχὶ ἐν εὐρείᾳ χρήσει, ἕνεκα τῆς σχετικῶς μικρᾶς της θερμοκρασίας καὶ τῆς μὴ σταθερᾶς συνθέσεως τοῦ φωταερίου. Εἶναι μᾶλλον ἐπιδεκτικὴ διὰ τὴν ἀπορρόφησιν ἄνθρακος ὑπὸ τῶν μετάλλων, χρησιμοποιεῖται ἐπομένως ἐν μέρει διὰ τὰ εὔτηκτα καὶ μὴ κεκτημένα τὴν ἰδιότητα ταύτην μέταλλα.

4) Ἡ τοῦ ὑδραερίου. Καίεται δι' ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος. Κατάλληλος δι' ἐξαιρετικῶς βαρέα μεταλλικὰ τεμάχια, ὡς ἐλάσματα πάχους 10-50 χιλιστ., δίδει συγκολλήσεις ἐξόχου ἐπιτυχίας καὶ ὁμοιομορφίας. Οὐχ ἧττον ὅμως ἀπαιτεῖ μεγάλα ἔξοδα ἐγκαταστάσεως καὶ εἶναι λίαν ἐπικίνδυνος, ὡς ἐκ τοῦ λίαν δηλητηριώδους τοῦ ὑδραερίου. Ποία ἐκ τῶν φλογῶν εἶναι ἡ καλυτέρα· δὲν δύναται νὰ λεχθῇ γενικῶς. Πρέπει μᾶλλον νὰ ἐκλέγηται δι' ἕκαστον σκοπὸν ἡ καταλληλοτέρα καὶ τοῦτο ἀφοῦ λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ἐκτὸς τοῦ οἰκονομικοῦ μέρους καὶ τὴν ἐπίδρασιν τῶν προϊόντων καύσεως τῆς φλογὸς ἐπὶ τοῦ καιομένου μετάλλου. Ἡ αὐτογενὴς συγκόλλησις χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ τὴν συγκόλλησιν σιδήρου, χαλκοῦ, ἀργιλλίου, μολύβδου, ἐνίοτε δὲ καὶ ἄλλων μετάλλων, ὡς νικελίου, χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Κατὰ ταύτην ἐκτὸς τῆς ὀξειδωτικῆς ἢ ἀναγωγικῆς ἐπιδράσεως τῆς φλογός, πρέπει νὰ καταβάλλεται μεγίστη προσοχὴ εἰς τὴν ἀπορρόφησιν ἀερίων ὑπὸ τοῦ τετηκότος μετάλλου. Μέταλλά τινα, ὡς ὁ σίδηρος καὶ ὁ χαλκός, ἔχουν μεγαλυτέραν ἱκανότητα ἀπορροφήσεως ὑδρογόνου ἐν τετηκυίᾳ καταστάσει ἢ ἐν στερεᾷ· τὸ ὑδρογόνον τοῦτο ἀποχωρίζεται μετὰ τὴν ψῦξιν εἰς τὴν τηχθεῖσαν χώραν ὑπὸ μορφὴν φυσαλλίδων, αἱ ὁποῖαι συντελοῦν εἰς μειονεκτικὴν συγκόλλησιν.

Εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις, ὅπου διὰ τῆς τήξεως τοῦ μετάλλου ἐπέρχεται ἀλλοίωσις τῶν φυσικῶν καὶ χημικῶν ἰδιοτήτων, συνιστᾶται ἡ θέρμανσις μέχρι ἡμιρρευστῆς καταστάσεως, ὁπότε τὸ μέταλλον κεῖται ὀλίγον ὑπὸ τὸ σημεῖον τήξεως, καὶ ἡ μηχανικὴ διὰ σφυρηλατήσεως συνένωσις γίνεται ὡς καὶ κατὰ τὴν πυροσυγκόλλησιν τοῦ σιδήρου. Ἡ καλὴ αὐτογενὴς συγκόλλησις δὲν ἐξαρτᾶται μόνον ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ χρησιμοποιουμένου καυσίμου ἀερίου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς κατασκευῆς τοῦ *καμινευτῆρος λύχνου*, ὅπου γίνεται ἡ ἀνάμιξις τῶν ἀερίων. Ἐπιμεμελημένη κατασκευὴ αὐτοῦ οὕτως, ὥστε τὸ στόμιον καὶ μετὰ πολύκαιρον χρησιμοποίησιν ἢ ὑπερθέρμανσιν κατὰ τὴν ἐργασίαν νὰ μὴ παραμορφοῦται, εἶναι τὰ μάλα ἐνδεδειγμένη. Διὰ μέταλλα διαφόρου πάχους χρησιμοποιοῦνται διαφόρου μεγέθους λύχνοι ἢ τοιοῦτος μὲ ἀνταλλακτικὰ ἐπιστόμια. Ἀφὴ φλογὸς ἐντὸς τοῦ λύχνου πρέπει ν' ἀποφεύγηται ἀπολύτως. Πρὸς ἀποφυγὴν τούτου εἰς τὴν *ὀξυακετυλενικὴν φλόγα* ὁ Fouché κατεσκεύασε λύχνον φέροντα μακρὸν καὶ στενὸν σωλῆνα ἐν εἴδη σπειράματος. Τὰ δύο ἀέρια φέρονται κεχωρισμένως εἰς θάλαμον ἀναμείξεως, ὁπόθεν τὸ μεῖγμα ἐκσφενδονίζεται εἰς τὸ στόμιον ὑπὸ τοῦ ὑπὸ μεγαλυτέραν πίεσιν ἐρχομένου ὀξυγόνου. Τὸ πεδίον ἐφαρμογῆς τῆς αὐτογενοῦς συγκολλήσεως εἶναι ἐξαιρετικῶς εὐρύ. Εἰς πολλὰς βιομηχανίας ἀποτελεῖ αὕτη ὄχι μόνον εὐχερὲς μέσον ἐπισκευῆς, ἀλλ' ἔχει ἐν πολλοῖς ἀντικαταστήσει τελείως τὴν *ἥλωσιν*.

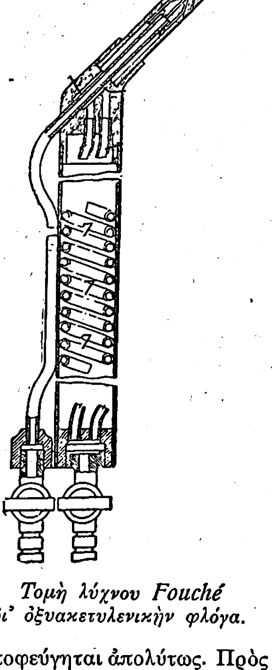

Τομὴ λύχνου Fouché δι' ὀξυακετυλενικὴν φλόγα.

Ἠλεκτρικὴ συγκόλλησις.— Βασίζεται αὕτη εἰς τὴν ἀναπτυσσομένην ἐν τῷ βολταϊκῷ τόξῳ θερμότητα. Ὁ εἷς τῶν πόλων μηχανῆς ἐναλλασσομένου ρεύματος συνδέεται πρὸς τὸ μέλλον ν' αὐτοκολληθῇ μεταλλικὸν τεμάχιον, ἐνῷ ὁ ἕτερος προσαρμόζεται εἰς ἠλεκτρόδιον συγκείμενον ἐκ λεπτῆς ῥάβδου στερεωμένης ἐπὶ μονωτικῆς χειρολαβῆς. Κατὰ τὴν ἐπαφὴν τοῦ ἠλεκτροδίου ἐπὶ τοῦ μεταλλικοῦ τεμαχίου καὶ τὴν ἀπομάκρυνσίν του σχηματίζεται ἠλεκτρικὸν τόξον μεταξὺ αὐτῶν, ἐκ τῆς ἀναπτυσσομένης θερμότητος τοῦ ὁποίου τήκονται τόσον τὸ μεταλλικὸν τεμάχιον ἐν τῇ περιοχῇ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ τόξου, ὅσον καὶ τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου τοῦ ἠλεκτροδίου. Τὸ ἐκ τῆς ῥάβδου τῆγμα ἀποτελεῖ μίαν ὑγρὰν μᾶζαν μετὰ τοῦ ἐκ τοῦ μεταλλικοῦ τεμαχίου τήγματος πληροῦσαν τὸ κενὸν τοῦ πρὸς συγκόλλησιν μέρους. Μετὰ τὴν ψῦξιν πήγνυται αὕτη πρὸς ὁμοιομερῆ μεταλλικὴν μᾶζαν ἀποτελοῦσαν ἑνιαῖον σύνολον. Καθ' ὅμοιον τρόπον δι' ἀρκούσης ἐπικαλύψεως διὰ τετηκότος μετάλλου ἀναγεννῶνται ἐν τῇ βιομηχανίᾳ ἐφθαρμένα τμήματα μηχανικῶν ἐγκαταστάσεων. Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι οἰκονομικῶς πολὺ συμφερωτέρα.

Τὸ διὰ τὴν συγκόλλησιν ἀπαιτούμενον ρεῦμα λαμβάνεται σύνήθως ἐξ εἰδικῆς γεννητρίας, κατεσκευασμένης κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ ἀνταποκρίνηται εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς μεθόδου. Καὶ τοῦτο, διότι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συγκολλήσεως παράγονται κατὰ κανόνα βραχυκυκλώσεις καὶ ἰσχυραὶ κυμάνσεις τῆς τάσεως ἕνεκα τῶν συχνῶν ἀλλοιώσεων τοῦ μήκους τοῦ τόξου. Ἀπὸ μηχανικῆς ἀπόψεως πρέπει ἡ ἠλεκτροπαραγωγὸς μηχανὴ νὰ εἶναι εὐμετακόμιστος καὶ νὰ δύναται νὰ μεταφέρηται ἐγγὺς τοῦ τόπου ὅπου πρόκειται νὰ γίνουν συγκολλήσεις. Πρέπει ὡς ἐκ τούτου νὰ ἐργάζηται καὶ ἐν ὑπαίθρῳ, ὑφισταμένη χωρὶς βλάβην τραχεῖς ἢ ἀποτόμους χειρισμούς. Κατασκευάζονται ὡς ἐκ τούτου ἐν εὐρείᾳ κλίμακι συγκροτήματα κινητήρων-γεννητριῶν, ἐγκατεστημένων ἐπὶ ἀναλόγου πλαισίου ἁμάξης καὶ περιβαλλομένων διὰ μεταλλικῶν τοιχωμάτων καὶ στέγης.

Ἡ συγκόλλησις σφυρηλάτου σιδήρου διὰ τοῦ ἠλεκτρικοῦ τόξου ἔλαβε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη πρωτοφανῆ ἀνάπτυξιν. Ἡ πολυσχιδὴς ἱκανότης ἐφαρμογῆς ταύτης καὶ ἡ οἰκονομικὴ ὑπεροχὴ ἔναντι τῆς διὰ φλογὸς ἀερίων συγκολλήσεως ὑπεβοήθησαν σημαντικῶς τὴν τοιαύτην ἀνάπτυξιν. Ἀλλὰ καὶ ἡ κατεργασία τοῦ χυτοσιδήρου ὑποβοηθεῖται σημαντικῶς διὰ τῆς ἠλεκτρικῆς συγκολλήσεως. Ἐνῷ πρότερον ἡ χρησιμοποίησις ἐλαττωματικῶν χυτῶν τεμαχίων ἢ φθαρέντων τμημάτων μηχανῶν ἐκ χυτοσιδήρου συνεδέετο πρὸς ἐξαιρετικὰς δυσκολίας καὶ ἦτο συχνὰ ἀδύνατος, παρέχει σήμερον εἰς τὴν Τεχνικὴν ἡ συγκόλλησις δι' ἠλεκτρικοῦ τόξου ἁπλῆν, ἀσφαλῆ καὶ οἰκονομικὴν μέθοδον ταχείας ἐπιδιορθώσεως βλαβέντων χυτοσιδηρῶν τεμαχίων. Τοῦτο ἀποτελεῖ σημαντικὴν πρόοδον, διότι ἀποφεύγεται οὕτω ἡ ἀπώλεια θραυσθέντων ἐξαρτημάτων μηχανῶν ἢ ἐλαττωματικῶς χυθέντων.

Κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν συγκολλήσεων ἐπὶ χυτοσιδήρων ὑπεδείχθη, ἀναλόγως τοῦ εἴδους καὶ τοῦ προορισμοῦ τοῦ μεταλλικοῦ ἐξαρτήματος, ἡ χρησιμοποίησις δύο μεθόδων: ἡ ψυχρὰ συγκόλλησις, γινομένη ἐπὶ μεταλλικοῦ τεμαχίου εὑρισκομένου ὑπὸ τὴν συνήθη θερμοκρασίαν, καὶ ἡ συγκόλλησις, ἐν θερμῷ, διὰ τὴν ὁποίαν ἀπαιτεῖται προθέρμανσις τοῦ πρὸς συγκόλλησιν τεμαχίου διὰ πυρᾶς ἐκ κὸκ ἢ ξυλανθράκων. Ἡ τελευταία αὕτη χρησιμοποιεῖται τότε μόνον, ὅταν τὰ συγκολληθέντα τμήματα θὰ ὑποστοῦν μεταγενεστέρως περαιτέρω κατεργασίαν ἢ ὅταν ταῦτα ἐκτίθενται κατὰ τὴν λειτουργίαν των εἰς διηνεκεῖς μεταπτώσεις τῆς θερμοκρασίας· τέλος ὅταν πρόκειται νὰ ἐπικολληθοῦν σχετικῶς μεγάλαι ποσότητες μετάλλου, αἱ ὁποῖαι ὀφείλουν νὰ ἀποτελέσουν ὁμογενὲς σύνολον μετὰ τοῦ μηχανικοῦ ἐξαρτήματος, ὡς συμβαίνει συνήθως εἰς ἐλαττωματικὰ χυτοσιδηρᾶ τμήματα μεγαλυτέρων διαστάσεων.

Ἡ ἐν θερμῷ συγκόλλησις συνίσταται εἰς τὴν

Αὐτογενὴς συγκόλλησις σιδηροῦ πλαισίου δι' ἠλεκτρικοῦ τόξου.

Digitized by Google

προθέρμανσιν τοῦ μεταλλικοῦ τεμαχίου μέχρις ἐρυθροπυρώσεως, ἀφοῦ πρῶτον φορμαρισθῇ τοῦτο ἐντὸς ἄμμου, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς διαρροῆς τοῦ ὑλικοῦ. Διὰ τὴν ἐπιτυχίαν καλῆς συγκολλήσεως; ἐπιβάλλεται βραδεῖα καὶ ὁμοιόμορφος ψῦξις, ἥτις εἰς μεγάλα τεμάχια δύναται νὰ ὑπερβῇ καὶ τὴν ἑβδομάδα. Πρὸς ἀποσόβησιν ὀξειδώσεως τοῦ ρευστοῦ μετάλλου ἐπικαλύπτεται τοῦτο διὰ σκωριῶν, αἵτίνες ὡς ἐκ τοῦ εἰδικοῦ των βάρους συσσωρεύονται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας καὶ ὑποβοηθοῦν τὴν ἐπιτυχίαν τῆς συγκολλήσεως.

Πρὸς προφύλαξιν τῶν ἐργατῶν ἀπὸ τῶν ἐκτινασσομένων σταγόνων τετηκότος μετάλλου, φοροῦν οὗτοι χειρόκτια ἐξ ἀμιάντου καὶ κράνος ἐφωδια-

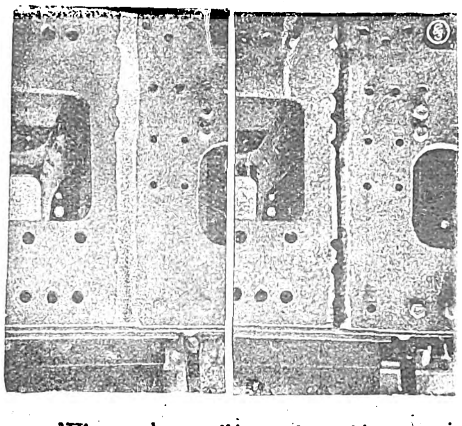

Ἠλεκτρικὴ συγκόλλησις θραυσθέντος πλαισίου ἀτμαμάξης.

[Δεξιά: πρό, ἀριστερά: μετὰ τὴν συγκόλλησιν.]

σμένον δι' ἐγχρόων ὑάλων πρὸς συγκράτησιν τῶν ὑπεριωδῶν ἀκτίνων. Ἐν τῷ τελευταίῳ σχεδιαγράμματι τῆς προηγουμένης σελίδος διακρίνεται ἀνάλογος προστατευτικὴ διάταξις, εἰς τὸ βάθος δὲ τὸ συγκρότημα κινητῆρος γεννητρίας.

Παράδειγμα λίαν ἐπιτυχοῦς αὐτογενοῦς συγκολλήσεως παρέχει ἡ ἀνωτέρω ἀπεικονιζομένη πλαισίου ἀτμομηχανῆς πάχους 30 χιλιοστομ. Ἡ εἰκὼν δεξιὰ δεικνύει τὸ πλαίσιον πρὸ τῆς συγκολλήσεως, ἀριστερὰ μετὰ ταύτην.

Ἡ συγκόλλησις ἐγένετο ἐν κατακορύφῳ θέσει καὶ ἀπήτησε μετὰ τῶν προκαταρκτικῶν ἐργασιῶν 13 μόνον ὥρας, χωρὶς νὰ παραστῇ ἀνάγκη ἀφαιρέσεως τοῦ πλαισίου ἀπὸ τῆς ἀτμομηχανῆς. ΑΝ. Δ.

—**αὐτογενὴς τομὴ** (Autogenes Schneiden) *[Τεχν.]*. Καλεῖται μέθοδος πρὸς τομὴν μεταλλικῶν τεμαχίων διὰ καύσεως ἐν ρεύματι ὀξυγόνου, χωρὶς τὴν βοήθειαν ἑτέρου τινὸς ἐργαλείου.

Ἡ αὐτογενὴς τομὴ βασίζεται ἐπὶ τῆς ἰδιότητος μετάλλων τινῶν νὰ καίωνται ἐν ρεύματι ὀξυγόνου ὑπὸ μεγάλην ἔκλυσιν θερμότητος; ἥτις χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν περαιτέρω θέρμανσιν τοῦ μετάλλου. Τὰ κατὰ ταύτην καιόμενα μεταλλικὰ τμήματα θερμαίνουν τὰ γειτονικὰ μετὰ τοσαύτης ταχύτητος, ὥστε νὰ μὴ γίνεται ἀξιόλογος θερμικὴ ἀγωγὴ εἰς τὰ ἀπομεμακρυσμένα καὶ νὰ τήκωνται μόνον τὰ ἀμέσως προσκείμενα μέρη, τὰ ὁποῖα τηκόμενα ἐκσφενδονίζονται μηχανικῶς ὑπὸ τοῦ ἰσχυροτάτου ρεύματος τοῦ ὀξυγόνου. Κατὰ τὴν τομὴν τοῦ σιδήρου, ἥτις συνηθέστερον χρησιμοποιεῖται, θερμαίνεται μέχρι λευκοπυρώσεως διὰ θερμαντικῆς φλογὸς μικρὸν μέρος αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ἐξακολουθεῖ καιόμενον χάρις εἰς τὸ ὑπὸ πίεσιν ἰσχυρὸν ρεῦμα ὀξυγόνου. Διὰ μετακινήσεως τοῦ σιδήρου ἢ τοῦ λύχνου ἐπιτυγχάνεται λεία τομὴ παρομοία πρὸς τὴν τοῦ πριονίου. Τὸ πλάτος της κυμαίνεται ἀπὸ 2-4 χλστμ., ἡ δὲ ἀπαιτουμένη πίεσις ὀξυγόνου εἶναι 3 At δι' ἐλά-

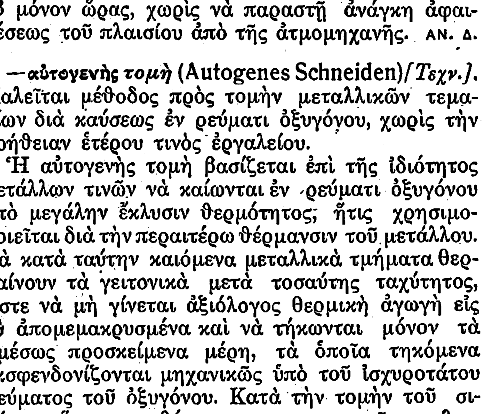

Λύχνος δι' αὐτογενεῖς τομάς.

[a θάλαμος ἀναμίξεως, b στόμιον θερμαντικῆς φλογός, c στόμιον ἐξόδου ὀξυγόνου ὑπὸ πίεσιν.]

σματα πάχους 30 χλστμ. καὶ 12 At διὰ πλάκας 200 χλστμ. Εἶναι δυνατὸν νὰ κοποῦν καὶ πλάκες μέχρι 300 χλστμ. πάχους, ἡ τομὴ ὅμως δὲν εἶναι ἀσφαλής. Διὰ πλάκας μέχρι 50 χλστμ. ἡ ἀκρίβεια τομῆς εἶναι μέχρι 1 χλστμ. Τὸ κατὰ λεπτὸν μῆκος τομῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ πάχους τοῦ τεμνομένου ὑλικοῦ. Κυμαίνεται κατὰ μέσον ὅρον μεταξὺ 0,125—0,2 τοῦ μέτρου κατὰ λεπτόν, ἑπομένως διὰ τὴν τομὴν ἑνὸς τρέχοντος μέτρου ἀπαιτοῦνται 5—8 λεπτά. Δι' εἰδικάς τινας ἐργασίας, ὡς τομὰς παχέων σωλήνων, διὰ τὴν κυκλικῶν ὀπῶν, χρησιμοποιοῦνται στηρίγματα φλογὸς καὶ τεμαχίου ἰδιαιτέρας κατασκευῆς.

Ὁ λύχνος ἀποτελεῖται συνήθως ἀπὸ τρεῖς σωληνώσεις, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ δύο ἄγουν τὸ καύσιμον ἀέριον καὶ τὸ ὀξυγόνον εἰς τὸν *θάλαμον ἀναμείξεως* διὰ τὴν προθερμαντικὴν φλόγα, ἡ ἑτέρα τὸ ὑπὸ πίεσιν ὀξυγόνον εἰς τὸ παρὰ τὴν φλόγα στόμιον. Ὡς καύσιμον χρησιμοποιεῖται συνήθως ὑδρογόνον, δύνανται ὅμως νὰ χρησιμοποιηθοῦν καὶ ἄλλα (βλ. λ. αὐτογενὴς *συγκόλλησις*).

Ἡ μέθοδος ἔχει γενικῶς εἰσαχθῇ καὶ ἐπικρατήσει ἐν τῇ βιομηχανίᾳ ἕνεκα τῆς εὐχερείας της καὶ τῆς εὐθηνίας της ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ μηχανικὰ μέσα τομῆς. ΑΝ. Δ.

αὐτογέννησις, ἡ ***αὐτόματος γένεσις***· βλ. γένεσις *καὶ* αὐτογονία.

αὐτογνώμων, *—ονος* (ὁ, ἡ)· ὁ ἀκολουθῶν τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, ὁ μὴ ὑπολογίζων τὴν γνώμην ἄλλων, αὐτόβουλος.— Οὐσ. ***αὐτογνωμία***.—Ἐπίρρ. ***αὐτογνωμόνως***.

αὐτογνωσία (ἡ)· ἡ ἡμῶν αὐτῶν γνῶσις, ἡ ὀρθὴ ἐκτίμησις τῶν ἀρετῶν μας καὶ τῶν κακιῶν μας, τὸ «ἑαυτὸν γνῶναι», ἄλλως *αὐτεπίγνωσις*.

—*[Φιλοσ.]* Ἡ γνῶσις τοῦ ἔνδον κόσμου, τῶν σκέψεων, τῶν συναισθημάτων, τῶν βουλητικῶν ροπῶν, τοῦ χαρακτῆρος καὶ ἐν γένει τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἡμῶν ὑποστάσεως. Ἡ αὐτογνωσία ἀποτελεῖ τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον τῆς φιλοσοφίας τῶν Ἰνδῶν, τοῦ Κινέζου Λάο-τσὲ καὶ τοῦ Σωκράτους. Παλαιοτάτη εἶναι ἡ ρήτρα «γνῶθι σαυτόν». Α. Δ.

αὐτογονία (ἡ). Ὠνομάσθη οὕτω ὑπὸ τοῦ Haeckel ἡ αὐτόματος γένεσις ἐξ ἀνοργάνου ὕλης ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν αὐτόματον γένεσιν ἐξ ὀργανικῆς ὕλης, ἣν ὠνόμασεν οὗτος *πλασμογονίαν*. [Βλ. γένεσις.]

αὐτογονιμοποίησις (ἡ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται ἡ γεννητικὴ ἕνωσις τῶν ἀρρένων μετὰ τῶν θηλέων ὀργάνων ἐπὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ φυτοῦ. Ἡ αὐτογονιμοποίησις παρετηρήθη ὡσαύτως καὶ εἰς μέγαν ἀριθμὸν *κρυπτογάμων* φυτῶν, εἰς τὰ ὁποῖα λαμβάνει χώραν μεταξὺ ἀναπαραγωγικῶν ὀργάνων τοῦ αὐτοῦ γένους. Ἐπίσης εἰς ἄλγη τινὰ καὶ εἰδικῶς εἰς τὸ εἶδος *οὐλόθριξ ὁ μεταξοειδὴς* (Ulothrix sericaria) παρετηρήθη ὅτι τὸ πρωτοπλασματικὸν περιεχόμενον τοῦ κυττάρου διαιρεῖται εἰς δύο μάζας, αἵτινες σὺν τῷ χρόνῳ πλησιάζουσιν ἀλλήλας καὶ τέλος ἑνοῦνται κατὰ τὸ μέσον, διὰ νὰ σχηματίσωσι νέον σῶμα, τὸ *ᾠοσπόριον* ἢ *ᾠόν*. Ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ἡ αὐτογονιμοποίησις συντελεῖται μεταξὺ δύο ἀναπαραγωγικῶν σωμάτων, ἅτινα γεννῶνται ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ κυττάρου καὶ εἰδικῶς τοῦ πλέον ἀνεπτυγμένου τοιούτου. Εἰς τὴν *βωχερίαν* (Vaucheria), εἰς τὸ *αἰδογόνιον* (Aedogonium), εἰς τὴν *σπιρογύραν* (Spirogyra) καὶ εἰς ἄλλα φυτά, τὰ ἀναπαραγωγικὰ σώματα προέρχονται ἐκ δύο γειτονικῶν κυττάρων, ἅτινα συνενοῦνται διὰ νὰ σχηματίσωσι τὸ ᾠοσπόριον. Εἰς τὰ κρυπτόγαμα τὰ γεννητικὰ ὄργανα εὑρίσκονται εἰς δύο τελείως κεχωρισμένα κύτταρα. Εἰς τὰ *φανερόγαμα*, τὰ ἑρμαφρόδιτα ἄνθη φαίνεται ὅτι εἶναι εἰδικῶς διὰ τὴν γονιμοποίησιν διατεταγμένα· εἰς ταῦτα ἡ γειτνίασις τῶν *στημόνων* μετὰ τοῦ *ὑπέρου* παρέχει εὐνοϊκὸν ἔδαφος πρὸς μεταφορὰν τῆς *γύρεως* ἐπὶ τοῦ ἀνθῆρος καὶ τοῦ στίγματος. Ὁ Sprengel ἀνεκάλυψεν ὅτι εἰς τὰ ἑρμαφρόδιτα ἄνθη τὰ ἄρρενα ὄργανα καὶ τὰ θήλεα οὐδέποτε σχεδὸν ἀναπτύσσονται συγχρόνως. Ἐκ τῆς παρατηρήσεως ταύτης ἐδόθη εἰς τὸν τρόπον τοῦτον τῆς αὐτογονιμοποιήσεως τὸ ὄνομα *διχογαμία*. Τὸν ὅρον τοῦτον παρεδέχθησαν καὶ ἄλλοι κατόπιν φυσιοδίφαι, ὡς ὁ Hildebrand, ὁ Delfino, ὁ Müller, οἵτινες παρετήρησαν, ὅτι τὰ διχόγαμα ἄνθη δὲν πολλαπλασιάζονται διὰ τῆς γύρεως τῶν ἰδίων αὐτῶν ἀνθήρων, δηλαδὴ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ δὲν παρατηρεῖται τὸ φαινόμενον τῆς αὐτογονιμοποιήσεως.

Εἴς τινα φυτὰ τὰ διάφορα ὄργανα τοῦ ἄνθους εἶναι ἰδιορρύθμως διατεταγμένα, ἤτοι οἱ *στυλίσκοι* εἶναι μακρύτεροι ἢ βραχύτεροι τῶν στημόνων, ἢ οἱ στήμονες ἀπομεμακρυσμένοι τῶν στυλίσκων· ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ λαμβάνει χώραν ἡ λεγομένη *σταυροειδὴς αὐτογονιμοποίησις*.

Εἰς ἕτερα φυτά, ἀντιθέτως, ἡ θέσις τῶν γεννητικῶν ὀργάνων εἶναι τοιαύτη, ὥστε ἡ γῦρις ἐπικάθηται ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ ἄνθους· ἐνταῦθα παρατηρεῖται ἡ *κυρίως αὐτογονιμοποίησις*. Εἰς ἄλλα φυτά, ἅτινα ἔχουσιν ἄνθη ἑρμαφρόδιτα, λαμβάνει χώραν ἡ *ἀπ' εὐθείας αὐτογονιμοποίησις*.

Εἴς τινα φυτά, ὅπως εἰς τὸ εἶδος *δενδρόβιον* (Dendrovium), τὰ ἀνθικὰ περιβλήματα μένουσι κλειστὰ κατὰ τὴν γονιμοποίησιν. Εἰς ἕτερα, ὅπως εἰς τὸν *στρύχνον* (Strychnus), καὶ εἰς πλεῖστα εἴδη *κωνοφόρων* οἱ στήμονες καὶ οἱ στυλίσκοι ἔχουσι τὸ αὐτὸ μῆκος, παράκεινται ἀλλήλων καὶ ἀναπτύσσονται ταυτοχρόνως. Καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ παρατηρεῖται τὸ φαινόμενον τῆς ἀπ' εὐθείας γονιμοποιήσεως, ὅπερ ἐπίσης παρατηρεῖται καὶ εἴς τινα εἴδη ὑδροβίων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

αὐτογραφία (ἡ) (Autographie) *[Γραφ. Τέχν.]*. Μέθοδος δι' ἧς χειρόγραφα ἢ σχέδια τελεσθέντα δι' αὐτογράφου ἢ λιθογραφικῆς μελάνης ἀνατυποῦνται ἐπὶ μεταλλίνης ἢ λιθογραφικῆς πλακὸς καὶ εἶτα ἐξ αὐτῶν τυποῦνται ἐν ἐπιπέδῳ πιεστηρίῳ. Πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς μεθόδου ταύτης ὁ προσφάτως γραφεὶς χάρτης διυγραίνεται πλήρως ἐκ τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς αὐτοῦ καὶ εἶτα δι' ἁπλῆς μόνον πιέσεως μεταφέρονται οἱ χαρακτῆρες αὐτοῦ ἐπὶ τῆς πλακός. Παλαιότερα χειρόγραφα διαβρέχονται κατὰ τὴν ράχιν αὐτῶν διὰ νιτρικοῦ ὀξέος καὶ εἶτα ἀνατυποῦνται ἐπὶ τῆς πλακός· εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην δύναται ὁμοίως νὰ διυγρανθῇ καὶ ἡ λιθογραφικὴ πλὰξ διὰ τερεβινθελαίου. Συνήθως χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν γραφὴν τοῦ πρωτοτύπου χάρται ὑποστάντες εἰδικὴν κατεργασίαν (ζελατινώσεως).

Ἡ αὐτογραφία δύναται νὰ γίνῃ καὶ ἐπὶ τῶν διὰ τῆς γραφομηχανῆς λαμβανομένων χαρακτήρων, χρησιμοποιουμένης κατὰ τὴν γραφὴν καταλλήλως παρασκευασθείσης ταινίας. Κ. Γ. Μ.

—*['Ιατρ.]*· βλ. **αὐτογραφισμός**.

αὐτογραφικός, *—ή, —όν*. Ἡ λέξις χρησιμοποιεῖται πρὸς χαρακτηρισμὸν ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνικῶν ὀργάνων, τῶν ὁποίων αἱ ἐνδείξεις καταγράφονται αὐτομάτως καὶ συνεχῶς: «αὐτογραφικὸν θερμόμετρον,—βαρόμετρον *κ.τ.τ.*».

—*[Ἐγκυκλ.]* Γενικῶς πᾶν αὐτογραφικὸν ὄργανον ἀποτελεῖται: α') ἐκ τοῦ εὐπαθοῦς μέρους, οὗτινος αἱ μεταβολαί, συχνάκις λίαν μικραί, εἶναι συνάρτησις τῶν μεταβολῶν καὶ ἐπιδράσεων τοῦ ὑπὸ καταγραφὴν στοιχείου· β') ἐκ τοῦ πολλαπλασιαστικοῦ συστήματος προωρισμένου νὰ μεταβιβάζῃ εἰς τὸ γραφικὸν σύστημα τοὺς μετασχηματισμοὺς τοῦ εὐπαθοῦς μέρους καὶ πολλαπλασιάζοντος ἢ μετασχηματίζοντος τούτους· γ') ἐξ ἑνὸς ὡρολογιακοῦ μηχανισμοῦ περιφέροντος εἰς ὡρισμένον χρονικὸν διάστημα κύλινδρον ἐπικεκαλυμμένον διὰ χάρτου, ἐφ' οὗ καταγράφεται καμπύλη παριστῶσα τὰς μεταβολὰς τοῦ ὑπὸ μέτρησιν στοιχείου συναρτήσει τοῦ χρόνου καὶ δ') ἐκ τῆς γραφίδος μορφῆς τριγωνικῆς πυραμίδος φερούσης σχισμήν. Λόγῳ τῆς συνήθως ὡς πρὸς ἄξονα σημεῖον κινήσεως ταύτης, ἑπομένως δὲ κατὰ περιφέρειαν κύκλου, αἱ ὁριζόντιοι συντεταγμέναι τοῦ αὐτογραφικοῦ χάρτου εἶναι εὐθεῖαι, ἐνῷ αἱ κατακόρυφοι συνήθως παράλληλα τόξα κύκλου ἔχοντος ἀκτῖνα τὸ μῆκος τοῦ φέροντος τὴν γραφίδα βραχίονος.

Ἕκαστον αὐτογραφικὸν ὄργανον συνοδεύεται ὑπὸ φιαλιδίου εἰδικῆς μελάνης, κατασκευαζομένης ἐκ χρώματος ἀνιλίνης (20 γραμμ.), γλυκερίνης (250 κυβ. ἑκ.), σακχάρεως (20 γραμμ.) καὶ ὕδατος 500 (κυβ. ἑκ.).

Εἰς ἄλλα ἐκ τῶν τοιούτων ὀργάνων ἡ γραφὶς ἀποτελεῖται ἐξ ἁπλῆς ἀκίδος, σημειούσης τὰς ἐν-

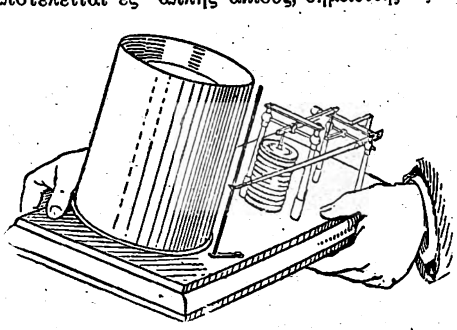

Αὐτογραφικὸν βαρόμετρον (βαρογράφος).

δείξεις ἐπὶ χάρτου ἐπικαλυπτομένου δι' αἰθάλης.

Ὁ κύλινδρος τοῦ ὡρολογιακοῦ μηχανισμοῦ ἐκτελεῖ ὁλόκληρον περιστροφὴν ἐντὸς ὡρισμένου χρονικοῦ διαστήματος, ἐντὸς ἑπτὰ ἡμερῶν καὶ τινων ὡρῶν, ἐντὸς 24ώρου, ἢ καὶ ἐντὸς μικροτέρου ἀκόμη χρονικοῦ διαστήματος. Ἡ κίνησις αὐτοῦ εἶναι γενικῶς ἰσχυρά, καὶ ὁ ὡρολογιακὸς μηχανισμὸς δὲν δύναται νὰ ἔχῃ τὴν ἀκρίβειαν χρονομέτρου. Ἐξ ἄλλου, ὅταν τὰ ὄργανα λειτουργοῦν ἐν ὑπαίθρῳ, ἡ χαρτίνη ταινία αὐτῶν εἶναι ἐκτεθειμένη εἰς τὰς μεταβολὰς τῆς ὑγρομετρικῆς καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ συνεπῶς δυνατὸν νὰ συμβῶσι μεταβολαὶ τοῦ μήκους τῆς ταινίας τοιούτου μεγέθους, ὥστε νὰ ἐπηρεάζεται ἡ ἀκρίβεια τῆς μετρήσεως.

Ὑπόδειγμα γραφίδος αὐτογραφικοῦ ὀργάνου.

Τὰ αὐτογραφικὰ ὄργανα δὲν μᾶς ἀπαλλάσσουσι ἀπὸ τὴν προσεκτικὴν παρακολούθησιν τῆς πορείας τῶν φαινομένων, ἂν καὶ εἶναι εἷς πολύτιμος βοηθός, ὅστις καθιστᾷ τὸ ἔργον τοῦ παρατηρητοῦ

Digitized by Google

ὀλιγώτερον ἐπίπονον διὰ τῆς σημαντικῆς ἐλαττώσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν παρατηρήσεων ἐπὶ τῶν δι' ἀπ' εὐθείας ἀναγνώσεως ὀργάνων.

Τὰ αὐτογραφικὰ ὄργανα, ἄλλοτε κεφαλαιώδους σημασίας διὰ τὴν Μετεωρολογίαν μόνον, χρησιμοποιοῦνται σήμερον γενικῶς εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῶν ἐφηρμοσμένων ἐπιστημῶν, ὅπου εἶναι ἀνάγκη νὰ παρακολουθηθῇ ἡ πορεία ἑνὸς φαινομένου, χωρὶς νὰ εἶναι ἀπαραίτητος μεγάλη ἀκρίβεια τῶν ἐνδείξεων. Ω.—

αὐτογραφισμὸς (ὁ) *[Ἰατρ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου (ἄλλως *αὐτογραφία καὶ δερματογραφία*) χαρακτηρίζεται ἡ τεχνητὴ κνίδωσις ἢ τὰ τεχνητῶς παραγόμενα δερματικὰ ἐντυπώματα, ἰδίως ἐπὶ ὑστερικῶν ἀτόμων, δι' ἐρεθισμοῦ τοῦ δέρματος δι' ἀμβλέος τινὸς ὀργάνου· τοιαῦτα ἐντυπώματα δυνάμεθα νὰ παραγάγωμεν, π. χ., ὅταν ἐπισύρωμεν τὸ ἀντίθετον ἄκρον γραφίδος ἢ τοῦ ἐπικρουστικοῦ σφυρίου ἢ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου κτλ. ἐπὶ τοῦ δέρματος, ὁπότε παράγεται γραμμή τις κατ' ἀρχὰς ὠχρά, ἀφοριζομένη ἑκατέρωθεν διὰ λεπτῆς τινος ἐρυθρᾶς παρυφῆς, καὶ ἥτις ὀλίγον κατ' ὀλίγον γίνεται ὁλόκληρος ἐρυθρά, ἐμφανιζομένης συγχρόνως καὶ ἐλαφρᾶς ἐπάρσεως τοῦ δέρματος. Ὁ μηχανισμὸς τῆς παραγωγῆς τοῦ αὐτογραφισμοῦ ἑρμηνεύεται διὰ τῆς, λόγῳ τοῦ τοιούτου ἐρεθισμοῦ, παραγωγῆς ἀγγειοκινητικῆς παραλύσεως καὶ ἑπομένως ὑπεραιμίας ἐπὶ τοῦ δέρματος. Ἡ δερματογραφία εἶναι μᾶλλον ἔκδηλος καὶ ἐντονωτέρα εἰς τὰ ὑστερικὰ ἄτομα καὶ ἐν γένει νευρικά, παρετηρήθη δὲ καὶ εἰς τοὺς ἵππους. Γ. ΠΑΜΠΟΥΚΗΣ

αὐτόγραφος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ὑπ' αὐτοῦ, ὁ ἰδίαις χερσὶ γραφείς: «αὐτόγραφος διαθήκη», «αὐτόγραφος ἐπιστολή» || τὸ οὐδέτ. ***αὐτόγραφον*** ὡς οὐσιαστ. (κατὰ παράλειψιν τοῦ *ἔγγραφον*)· ἀντίθ. *ἀντίγραφον*.

—*[Ἐγκυκλ.]* Τὰ *αὐτόγραφα* δύνανται νὰ ἐξετασθῶσιν ἀπὸ τριπλῆς ἀπόψεως: ὡς ἀντικείμενα συλλογῆς, ὡς ἐπιστήμη ὑποβοηθοῦσα κυρίως τὴν ἱστορίαν καὶ ὡς ἐμπορικὸς κλάδος. Τὸ ὑπὲρ τῶν αὐτογράφων ἐνδιαφέρον φαίνεται ὅτι ἔχει τὴν ἀρχήν του εἰς παλαιοτάτους χρόνους. Πολὺ ἐνωρὶς ἤρχισαν νὰ φυλάττουν μετὰ φροντίδος τὰς ἐπιστολάς, αἵτινες ἐγράφοντο ὑπὸ διαφόρων ἐνδόξων προσωπικοτήτων, εἴτε ὡς ἐνθύμια, εἴτε ὡς μνημεῖα χρήσιμα διὰ τὰς διατηρούσας ταύτας οἰκογενείας ἢ τὴν ἱστορίαν.

Ὁ λαός, ὅστις πρῶτος ἐπέδειξεν ἐνδιαφέρον μανιῶδες, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, καὶ ἐν τῷ συνόλῳ του περὶ τῶν αὐτογράφων, εἶναι ὁ Κινεζικός. Εἶναι δὲ περίφημος, ὡς αὐτογραφικὸν μουσεῖον, ναός τις τοῦ Πεκίνου, ἀφιερωμένος εἰς τὸν Κομφούκιον, ὅστις δὲν ἔχει καμμίαν ἄλλην διακόσμησιν ἀπὸ αὐτόγραφα διαφόρων ἐνδόξων ἀνδρῶν. Οἱ τοῖχοι ἔχουν ἐπιστρωθῆ διὰ χάρτου, ἡ ἐπὶ τοῦ ὁποίου γραφὴ προέρχεται ἐκ τῆς χειρὸς διαφόρων αὐτοκρατόρων ἀρξάντων ἤδη ἀπὸ δύο χιλιάδων ἐτῶν, διότι ἦτο ἔθος, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ὅπως κάθε αὐτοκράτωρ, ἀνερχόμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου, γράφῃ ἰδιοχείρως δύο γνώμας εἰς δόξαν τοῦ μεγάλου Κοὺνγ - Φοῦ - Τσέου (Κομφουκίου).

Ἐν Ρώμῃ ἐφύλαττον ἐπιμελῶς τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Κικέρωνος, τὰ χειρόγραφα τοῦ Βιργιλίου καὶ τὰς σημειώσεις τοῦ Αὐγούστου. Μετὰ τὰς ἀλλεπαλλήλους ὅμως ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων πάντα ταῦτα ἀπωλέσθησαν καὶ ἡ μανία τῆς συλλογῆς αὐτογράφων ἐνεφανίσθη ἐκ νέου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως. Κυρίως εἰπεῖν ὅμως ἡ συστηματικὴ συλλογὴ αὐτογράφων καὶ ἡ χρησιμοποίησίς των εἶναι ἔργον τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἐν Γαλλίᾳ πρῶτος ὁ δικηγόρος Villenave κατήρτισε τὸν πρῶτον κατάλογον συλλογῆς αὐτογράφων, τὰ ὁποῖα ἐπωλήθησαν ἐν Παρισίοις τῷ 1822. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης χρονολογεῖται τὸ ἐμπόριον τῶν αὐτογράφων. Ὀλίγον ἀργότερον (τῷ 1836) ὁ Jules Fontaine ἐδημοσίευσε τὸ «Manuel de l'amateur d'autographes» καὶ ἔκτοτε οἱ συλλογεῖς αὐτογράφων ἐπληθύνθησαν σημαντικῶς. Ἐν Ἀγγλίᾳ μεγάλοι συλλογεῖς αὐτογράφων ὑπῆρξαν ὁ John Evelyn καὶ John Cotton κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα καὶ οἱ Hans Sloane καὶ Robert Harley κόμης τῆς Ὀξφόρδης κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Εἰς τὰς ἄλλας χώρας ἡ συλλογὴ αὐτογράφων ἤρχισε κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα, ὁπότε ἀπέβη τοῦ συρμοῦ καὶ ἐγένετο ἀντικείμενον ἐμπορίου.

Τὰ αὐτόγραφα συλλέγονται διὰ δύο λόγους: 1ον) ὡς τὸ πλέον αὐθεντικὸν καὶ πλέον ἐνδιαφέρον λείψανον προσωπικότητός τινος, καὶ 2ον) ὡς ἱστορικὸν καὶ βιογραφικὸν μνημεῖον. Τῷ ὄντι μία ἐπιστολὴ εἶναι πάντοτε μνημεῖον χαρακτηριστικὸν τῆς διανοητικότητος καὶ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ συντάκτου της, καὶ δύναται ἑπομένως ν' ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον μελέτης διὰ τὸν ἐπιθυμοῦντα νὰ γνωρίσῃ πρόσωπόν τι. Αἱ ἀλληλογραφίαι ἐνδιαφέρουν ἰδιαιτέρως τοὺς βιογράφους καὶ τοὺς ἱστορικούς, ἡ ἐπιστήμη τῶν ὁποίων ἀνενεώθη, οὕτως εἰπεῖν, διὰ τῆς σπουδῆς τῶν πρωτοτύπων μνημείων. Ἀλλὰ καὶ ἄλλην χρησιμότητα ἔχει τὸ αὐτόγραφον. Ἐπιτρέπει εἰς τὸν γραφολόγον ν' ἀνεύρῃ εἰς τὰ γραφικὰ σημεῖα τὰς χαρακτηριστικὰς γραμμὰς τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀτόμου.

Συλλογὰς αὐτογράφων ἔχομεν δημοσίας καὶ ἰδιωτικάς. Ἐν Γαλλίᾳ, πλὴν τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων ἥτις ἔχει συλλογὰς αὐτογράφων ἀπὸ τοῦ ΙΖ' ἤδη αἰῶνος, καὶ πλεῖσται ἄλλαι βιβλιοθῆκαι καὶ τὰ ἐθνικὰ ἀρχεῖα καὶ ἰνστιτοῦτα κατέχουν μέγαν ἀριθμὸν αὐτογράφων διασήμων καὶ ἱστορικῶν προσώπων. Ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον κατέχει τὰς συλλογὰς τοῦ John Cotton, Hans Sloane, Robert Harley κλπ. Ἐν Γερμανίᾳ ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Βερολίνου κατέχει τὰς περιφήμους συλλογὰς τοῦ Radowitz καὶ Dorow, ἐν Ἰταλίᾳ τὰ ἀρχεῖα τῆς Ρώμης, τοῦ Μιλάνου, τῆς Φλωρεντίας, τῆς Βενετίας κλπ. περιλαμβάνουν μέγαν ἀριθμὸν αὐτογράφων. Εἰς ὅλας ἐν γένει τὰς χώρας τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ἡ συλλογὴ τῶν αὐτογράφων ἐγένετο ἀντικείμενον ἰδιαιτέρας προσοχῆς συστηματοποιηθεῖσα αἰσθητῶς. Ἐν Ἑλλάδι αὐτόγραφα συλλέγονται ὑπὸ τῶν «Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους», ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης (ἡ ὁποία κατέχει χιλιάδας αὐτογράφων τῶν ἀνδρῶν τοῦ Ἀγῶνος καὶ ἄλλων σημαντικῶν προσωπικοτήτων, ὅπως τοῦ Κοραῆ, τοῦ Καποδίστρια, τοῦ Σολωμοῦ κλπ.) καὶ ὑπὸ τῆς «Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας».

Ἀφ' ὅτου τὰ αὐτόγραφα ἀπετέλεσαν ἀντικείμενον ἐμπορίου παρουσιάσθη καὶ ἡ προσπάθεια κατασκευῆς πλαστῶν τοιούτων. Τὸ πρόβλημα ἑπομένως τῆς αὐθεντικότητος τῶν αὐτογράφων ἐνδιαφέρει τὸ ἐμπόριον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιστήμην τῆς ἱστορίας. Πλαστὸν αὐτόγραφον δὲν ἔχει οὔτε ἀγοραστικὴν ἀξίαν, οὔτε ἱστορικὸν ἐνδιαφέρον. Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1840 ἀρχίζει ἡ κατασκευὴ πλαστῶν αὐτογράφων, ὅπως τοῦ Ραμπελαί, τοῦ Ραφαήλ, τοῦ Καρόλου Ε', τοῦ Ἑρρίκου Η', τοῦ Ρακίνα, τοῦ Λαφονταίν, τοῦ Μπουαλῶ κλπ. Κατὰ τὸ 1869 ἀπατεών τις ὀνομαζόμενος Yvain Lucas ἐπώλησεν εἰς τὸν ἔνδοξον μαθηματικὸν Michel Chasles μέγαν ἀριθμὸν πλαστῶν αὐτογράφων. Μεταξὺ αὐτῶν εὑρίσκοντο τόσον χονδροειδῶς πλαστά, ὥστε δὲν ἠδύναντο νὰ ἐξαπατήσουν κανένα, ὅπως πχ. μία ἐπιστολὴ τῆς Μαγδαληνῆς πρὸς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, μία γαλλιστὶ συντεταγμένη ἄδεια τοῦ Βερκιγγετόριγος κλπ. Πλασταὶ ἐπιστολαὶ τοῦ Νεύτωνος, τοῦ Ραμπελαί, τοῦ Λαμπρυγιέρ, ἐκληφθεῖσαι ὡς γνήσιαι, ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῆς Γαλλίας. Ἐν Ἰταλίᾳ κατεσκευάσθησαν πλαστὰ αὐτόγραφα ποιήματα τοῦ Τάσσου, ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπιστολαὶ τοῦ λόρδου Βύρωνος, ἐν Γερμανίᾳ ὁλόκληρος ἀλληλογραφία τοῦ Σίλλερ κλπ.

Ἡ ἐξακρίβωσις τῆς γνησιότητος τῶν αὐτογράφων ἀπαιτεῖ ἰδιαιτέραν πεῖραν καὶ εἰδίκευσιν, ἐξάσκησιν εἰς τὴν διακρίβωσιν τῆς γραφῆς, γνῶσιν τῆς παλαιογραφίας καὶ ἱστορίας, ἱκανότητα εἰς τὴν σύλληψιν τῶν λεπτομερειῶν καὶ τῶν λαθῶν, τὰ ὁποῖα προδίδουν συνήθως τὸν κατασκευαστήν. Τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν ἐπιστήμην τοῦ ἀσχολουμένου περὶ τὴν μελέτην τῶν αὐτογράφων. Ἡ χρησιμοποίησίς των προσφέρει πάντοτε σημαντικὰς πληροφορίας εἰς τὴν ἱστορίαν, φωτίζει ἀγνώστους σελίδας αὐτῆς, ἀποκαθιστάνει ἀληθείας καὶ ἐξαλείφει πολλὰς πλάνας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *J. Fontaine*: Manuel de l'amateur d'autographes 1861.—*G. Peignot*: Recherches sur les autographes 1836.—*E. Charavay*: La Science des autographes 1887.—*M. C. Guigue*: De l'origine de la signature 1863.—*H. Bordier* καὶ *E. Mabille*: Une fabrique de faux autographes 1870.—*Wolbe*: Handbuch für Autographensammler 1923.—*Περιοδικά*: L'amateur d'autographes 1862.—Revue des autographes.—Die Autographen rundschau.—The Archivist (Λονδῖνον).—The Collector (Νέα Ὑόρκη). Θ. Π.

αὐτογράφος (ὁ) *[Τηλεγρ.]*. Οὕτω καλεῖται ὑπό τινων συσκευὴ χρησιμοποιουμένη ἐν τῇ Τηλεγραφίᾳ, πρὸς αὐτόματον καταγραφὴν τῶν τηλεγραφημάτων διὰ συνήθων ἀλφαβητικῶν στοιχείων. Κ. Π.

αὐτόγυρον (τὸ) (**Autogire**) *[Ἀεροπλ.]*. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἐδόθη εἰς ἰδιόρρυθμον πτητικὴν μηχανήν, ἐπινοηθεῖσαν προσφάτως ὑπὸ τοῦ Ἱσπανοῦ Θιέρβα (Don Juan de la Cierva), ἥτις συνδυάζει τὸν τύπον τοῦ ἀεροπλάνου πρὸς τὸν τοῦ ἑλικοπτέρου. Μέγα μειονέκτημα τοῦ ἀεροπλάνου εἶναι, ὡς γνωστόν, ὅτι δὲν δύναται ν' ἀπογειοῦται καὶ νὰ προσγειοῦται κατὰ τὴν κατακόρυφον, διότι μόνον ἡ ταχεῖα ὁριζοντία κίνησίς του τοῦ προσδίδει τὴν ἱκανότητα νὰ διατηρῆται εἰς τὸν ἀέρα. Πρὸς θεραπείαν δὲ ἰδίως

Τὸ αὐτόγυρον ἕτοιμον πρὸς ἀπογείωσιν.
[Οἱ βοηθοὶ σύρουν τὸ σχοινίον, διὰ τοῦ ὁποίου τίθεται εἰς περιστροφὴν ὁ μύλος.]

τοῦ μειονεκτήματος τούτου τῶν ἀεροπλάνων ἀποβλέπουν αἱ προσπάθειαι διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ἑλικοπτέρων, αἵτινες ὅμως οὔτε μέχρι τοῦδε ἀπέδωκαν, οὔτε φαίνονται προωρισμέναι ν' ἀποδώσουν πρακτικῶς ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα. Ὁ Θιέρβα ἐσκέφθη νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος διὰ συνδυασμοῦ τῶν δύο τύπων, ἀσχολούμενος δὲ εἰς σχετικὰς μελέτας καὶ δοκιμὰς ἀπὸ τοῦ 1921 κατώρθωσε νὰ παρουσιάσῃ τῷ 1925 τελειωτικῶς διαμορφωμένην τὴν νέαν ταύτην πτητικὴν μηχανήν, τῆς ὁποίας αἱ δοκιμαὶ ἐσημείωσαν ἀξιόλογον ἐπιτυχίαν.

Τὸ αὐτόγυρον ἐμφανίζει μορφὴν συνήθους ἀε-

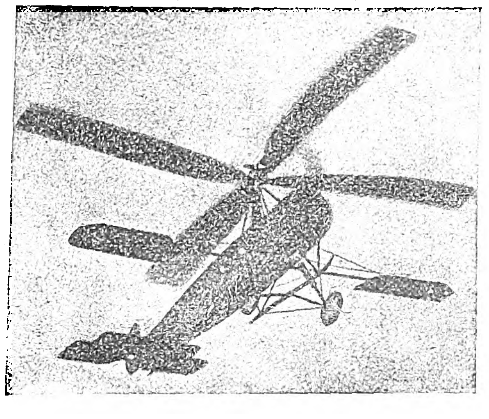

Τὸ αὐτόγυρον τοῦ Cierva ἐν πτήσει.

ροπλάνου εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν κορμὸν (fuselage), τὸν κινητῆρα καὶ τὴν ἕλικά του, τὸ φορεῖον ἀπογειώσεως καὶ τὰ ὄργανα τῆς ἰσορροπήσεως καὶ τῆς πηδαλιουχίας. Ἐπὶ πλέον ἡ διατήρησίς του εἰς τὸν ἀέρα ὀφείλεται ὅπως καὶ εἰς τὰ ἀεροπλάνα, εἰς τὴν κατακόρυφον ἀνωστικὴν δύναμιν τὴν ὁποίαν προκαλεῖ ἐπικλινὴς ἐπίπεδος ἐπιφάνεια κινουμένη ὁριζοντίως μετὰ ταχύτητος. Ἔχει ὅμως ἐξ ἄλλου μορφὴν ἑλικοπτέρου εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ σχῆμα καὶ τὴν κίνησιν τῶν πτερύγων του. Φέρει δηλαδὴ τέσσαρας μεγάλας πτέρυγας, σταυροειδῶς διατεταγμένας ἄνωθεν τοῦ fuselage καὶ συναποτελούσας εἶδος μεγάλης ὁριζοντίας ἕλικος, ἥτις περιστρέφεται *ἐλευθέρως* περὶ κατακόρυφον ἄξονα. Τὴν πτερυγοφόρον ταύτην ἕλικα οἱ Ἄγγλοι ὠνόμασαν ἀνεμόμυλον (Windmill).

Ἡ ἀρχὴ τῆς λειτουργίας τοῦ αὐτογύρου εἶναι ἀρκετὰ περίεργος: Ἡ συνήθης ἕλιξ τιθεμένη εἰς κίνησιν σύρει τὸ αὐτόγυρον μετὰ ταχύτητος· ὁ μῦλος ἀρχίζει τότε νὰ περιστρέφεται ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ ἀποτελεῖ οὕτως εἰπεῖν κυκλικὴν «φέρουσαν ἐπιφάνειαν», ἥτις ὀλισθαίνουσα ἐπὶ τοῦ ἀέρος ὑφίσταται ἄνωσιν, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ τὰς πτέρυγας τῶν ἀεροπλάνων. Κατὰ τὴν προσγείωσιν ἡ ἰδία πτερυγοφόρος ἕλιξ, περιστρεφομένη πάντοτε, ἀλλ' ὁλονὲν βραδύτερον, δὲν παύει μὲν νὰ ἐκπληρῇ τὸν ὡς ἀνωτέρω ρόλον αὐτῆς, χρησιμεύει ὅμως συγχρόνως καὶ ὡς εἶδος ἀλεξιπτώτου διὰ τὸ κατερχόμενον μηχάνημα.

Ἐν πτήσει τὸ αὐτόγυρον πηδαλιουχεῖται ὅπως τὸ σύνηθες ἀεροπλάνον, ἔχει δ' ἐπίσης πτερύγια πλευρικῆς εὐσταθείας, τοποθετημένα εἰς τὰ ἄκρα δοκοῦ καθέτου πρὸς τὸν διαμήκη ἄξονά του. Ὅταν ὁ κινητὴρ σταματήσῃ, ἡ ἀναγκαία ταχύτης μεταφορᾶς διὰ τὴν διατήρησιν τῆς μηχανῆς εἰς τὸν ἀέρα ἐπιτυγχάνεται,—ὅπως καὶ εἰς τὰ ἀεροπλάνα κατὰ τὴν ἐν ἀκινησίᾳ τοῦ κινητῆρος πτῆσιν (vol plané),—δι' ἐπικλινοῦς καθόδου, ἥτις ἐπιτρέπει εἰς τὸν μύλον νὰ διατηρήσῃ τὴν ὑποβαστακτικήν του ἱκανότητα.

Κατὰ τὰς ἐπισήμους δοκιμὰς αἵτινες ἐξετελέσθησαν τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1925 εἰς Farnborough, προστασίᾳ καὶ ἀρωγῇ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, τὸ αὐτόγυρον ἀπετελεῖτο ἐξ ἑνὸς fuselage ἀεροπλάνου Avro, φέροντος τὸν συνήθη περιστροφικὸν κινητῆρά του (τύπου Rhône) ἰσχύος 110 ἵππων· ὁ μύλος του ἀπετελεῖτο ἀπὸ 4 μεγάλας πτέρυγας κατεσκευασμένας ἐξ ξύλου καὶ ὀθόνης καὶ ἐχούσας τὴν συνήθη καμπύλωσιν τῶν πτερύγων τῶν ἀεροπλάνων, διαστάσεις δ' ἑκάστη 5,50 μ. μῆκος, 0,78 πλάτος καὶ ἐμβαδὸν 3,70 τετρ. μ.

Digitized by Google

Ἦτοι ἡ συνολικὴ φέρουσα ἐπιφάνεια ἦτο 14,86 τετρ. μ. Κατὰ τὴν πτῆσιν ὁ μύλος ἐστρέφετο μὲ ταχύτητα 140 στροφῶν κατὰ λεπτόν, ἤτοι περίπου 2 στροφῶν κατὰ δευτερόλεπτον. Τὸ αὐτόγυρον ἵπτατο μὲ ταχύτητα 180 χιλιομ. καθ' ὥραν.

Ὡς προανεφέραμεν, διὰ ν' ἀνυψωθῇ ἡ πτητικὴ αὕτη μηχανή, πρέπει ὁ μύλος νὰ περιστρέφεται· ἀλλὰ διὰ ν' ἀρχίσῃ ἡ περιστροφή του, θὰ ἐχρειάζετο νὰ μετακινηθῇ τὸ αὐτόγυρον ὁριζοντίως μετὰ ταχύτητος, νὰ προηγηθῇ δηλαδὴ διαδρομὴ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ὅπως καὶ εἰς τὰ ἀεροπλάνα. Διὰ τοῦτο τὸ αὐτόγυρον εἶναι ἐφωδιασμένον δι' εἰδικῆς διατάξεως, διὰ τῆς ὁποίας ἐπιτυγχάνεται ἡ ἔναρξις τῆς περιστροφῆς τοῦ μύλου πρὸ τῆς ἐκκινήσεως, χρησιμοποιουμένου πρὸς τοῦτο τοῦ κινητῆρος ὅστις εἶναι διαθέσιμος, ἐφ' ὅσον ἡ ἕλιξ δὲν χρησιμοποιεῖται ἀκόμη. Διὰ τοῦ μέσου τούτου ἡ ἀναγκαία ἐπὶ τοῦ ἐδάφους διαδρομὴ περιορίζεται σημαντικῶς. Κατὰ τὰς πρώτας δοκιμὰς ἡ ἔναρξις περιστροφῆς τοῦ μύλου ἐπετυγχάνετο διὰ σχοινίου περιτυλιγμένου περὶ τὸν ἄξονά του καὶ συρομένου ὁρμητικῶς διὰ τῶν χειρῶν ὑπὸ τῶν βοηθῶν τοῦ ἀεροπόρου.

Αἱ πτέρυγες τοῦ μύλου εἶναι ἐλαφραὶ μὲ ἱκανὴν ἐλαστικότητα· κατὰ τὴν ἐκκίνησιν καμπυλοῦνται ἐλαφρῶς πρὸς τὰ ἄνω, ἀλλ' ἡ φυγόκεντρος δύναμις, αὐξάνουσα ὁλονὲν μετὰ τῆς ταχύτητος τῆς περιστροφῆς, τὰς ἐπαναφέρει εἰς τὴν ὁριζοντιότητα.

Κατὰ τὰς δοκιμὰς τοῦ Ὀκτωβρίου 1925 τὸ αὐτόγυρον ἀπεγειώθη πολλάκις, ἔφθασεν ἄνευ δυσκολίας εἰς ὕψος 300 μ., περιέπτη καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, ἐξετέλεσε στροφὰς μικρᾶς διαμέτρου καὶ προσεγειώθη κατ' ἐπανάληψιν μετὰ καὶ ἄνευ κινητῆρος.

Ἐν γένει τὸ αὐτόγυρον ἀπογειοῦται μετὰ διαδρομὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἀρκούντως μικροτέραν ἐκείνης, ἥτις ἀναγκαιοῖ διὰ τὴν ἀπογείωσιν ἀεροπλάνου. Κατὰ τὴν προσγείωσιν κατέρχεται ὑπὸ τὴν συνήθη γωνίαν καθόδου τῶν ἀεροπλάνων, ὅταν δὲ φθάσῃ εἰς ὕψος 30 ὁ πιλότος ἐκτελεῖ εἰδικὸν χειρισμόν, χάρις εἰς τὸν ὁποῖον ἡ μηχανὴ φθάνει σχεδὸν κατακορύφως εἰς τὸ ἔδαφος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου κυλίεται εἰς μῆκος 7—8 μόνον μέτρων. Ἡ ταχύτης του ὅταν ἐγγίζῃ τὸ ἔδαφος εἶναι 16—20 τὸ πολὺ χιλιομ. καθ' ὥραν, ἐνῷ εἰς τὰ ἀεροπλάνα φθάνει πολλάκις τὰ 100 χιλιόμ. Παρόμοιος δηλαδὴ χειρισμὸς προσγειώσεως ἐκτελούμενος ὑπὸ συνήθους ἀεροπλάνου θὰ ἐπέφερε μοιραίως ἀπώλειαν ταχύτητος συνεπαγομένην τὴν κατασυντριβήν του ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας τὸ αὐτόγυρον ἐνεφανίζετο πλεονεκτοῦν σημαντικῶς τοῦ ἀεροπλάνου εἰς ἀσφάλειαν, χωρὶς νὰ μειονεκτῇ αὐτοῦ ἀπὸ οὐδεμιᾶς ἄλλης ἀπόψεως. Μέχρι τοῦδε ἐν τούτοις αἱ περὶ τὴν πτητικὴν ταύτην μηχανὴν προσπάθειαι τοῦ ἐφευρέτου της δὲν ἀπέληξαν φαίνεται εἰς τελειωτικὰ ἀποτελέσματα, προσδίδοντα εἰς αὐτὴν τὸν χαρακτῆρα ἀεροπορικοῦ μέσου γενικῆς χρήσεως.—Ω

αὐτοδερμοθεραπεία (auto-dermo-thérapie) *[Ἰατρ.]*. Ὅρος διαμορφωθεὶς ὑπὸ τοῦ Ravaut κατόπιν τῶν παρατηρήσεών του, ὑποδηλῶν δὲ θεραπευτικὴν μέθοδον στηριζομένην ἐπὶ τῶν βιολογικῶν ἰδιοτήτων τοῦ δέρματος καὶ ἐγκειμένην εἰς τὸ ὅτι θίγοντες ἐπὶ γενικευμένων δερματοπαθειῶν ἓν μόνον στοιχεῖον τούτων διὰ τῆς διαθερμοπηκτικῆς βελόνης ἢ τοῦ γαλβανοκαυτῆρος ἢ τοῦ κονδυλίου τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος ἢ τῆς ἠλεκτρολύσεως κ.λ.π. παρατηροῦμεν τὴν ἐξαφάνισιν ὅλων τῶν παθολογικῶν στοιχείων καὶ βλαβῶν τῆς δερματοπαθείας ταύτης, ἅτινα εὑρίσκονται ἐξηπλωμένα ἐφ' ὅλου τοῦ σώματος καὶ εἰς μακρὰν ἀπὸ τοῦ θιχθέντος σημείου ἀπόστασιν. Ἡ μέθοδος αὕτη ἔδωκεν ἤδη θεραπευτικὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ τῶν μυρμηκυιῶν, τῶν σπιλοκαρκινωμάτων *(Darier)*, τῆς λέπρας *(Paldrok, Lortat-Jacob)*, τῆς φυματιώσεως τοῦ δέρματος, τῆς ψωριάσεως *(Ravaut)* κ.λ.π. Ὁ κύκλος τῶν ἐφαρμογῶν της ἐπεκτείνεται ὁσημέραι, καθ' ὅσον εὑρίσκεται ἐν πλήρει ἐξελίξει.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Paul Ravaut*, Essais d'auto-dermo-thérapie par l'electrocoagulation. Présentation de deux malades atteints de psoriasis, traités par cette méthode (Bulletin de la Société Franç. de Dermatologie et de Syphiligr. 12 Mai 1927).—*L. Brocq*, in d° *J. Darier*, Précis de Dermatologie (1924). *Paldrock*, (Dermatologische Wochenschift, Leipsig 1—V—1926) —*Lortat-Jacob et Morlas* — Sur un cas de lèpre mixte traité par la cryothérapie (B. S. F. D. S., Paris, Juillet 1926). Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

αὐτοδετικός, *—ή, —όν*· ὁ δένων τι αὐτομάτως: «αὐτοδετικὴ μηχανή», μηχανὴ ἥτις συσκευάζει εἰς δέματα τό, διὰ μηχανῆς ἐπίσης, θεριζόμενον χόρτον.

αὐτόδετος (Autodetus Lindstr.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ξενοφοριδῶν ἀσπιδοβραγχίων προσωβραγχίων γαστεροπόδων μαλακίων*. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς σιλουρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

αὐτοδηλητηρίασις (ἡ)· ἡ ἐξ ἑαυτοῦ δηλητηρίασις, τὸ νὰ δηλητηριάζῃ τις αὐτὸς ἑαυτόν.—Ρῆμ. ***αὐτοδηλητηριάζομαι.***

—*[Ἰατρ.]*· βλ. **δηλητηρίασις**.

αὐτόδηλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐξ ἑαυτοῦ δῆλος, ὁ μὴ ἔχων ἀνάγκην ἀποδείξεως, κοιν. *ὁλοφάνερος*.

αὐτοδημιούργημα (τό)· δημιούργημα ἀφ' ἑαυτοῦ λαβὸν ὕπαρξιν.

αὐτοδημιούργητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ δημιουργηθείς, ὁ διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ δυνάμεων προαχθείς.

αὐτοδιάθεσις (ἡ)· ἡ κατὰ βούλησιν διάθεσις ἑαυτοῦ.

—**αὐτοδιαθέσεως** ***δικαίωμα*** *[Διεθν. Δίκ.]*. Ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον ἐννοεῖται ἐν τῷ Διεθνεῖ Δικαίῳ τὸ δικαίωμα τῶν λαῶν νὰ ρυθμίζωσιν ἐλευθέρως τὰς τύχας αὐτῶν, εἰς τρόπον ὥστε τὰ «χωρικὰ ὅρια» παντὸς Κράτους νὰ συμπίπτωσι πρὸς τὰ «ἐθνολογικὰ ὅρια» παντὸς λαοῦ ἔχοντος τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, τὴν αὐτὴν φυλετικὴν καταγωγήν, τὴν αὐτὴν ἱστορίαν, τὰ αὐτὰ ἤθη καὶ ἔθιμα. Τὸ δόγμα τοῦτο τῆς αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν, ὡς ἐθεωρεῖτο καὶ θεωρεῖται εἰσέτι σήμερον ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, ἀνεκηρύχθη ὡς ὑπερτάτη ἀρχὴ ὑπὸ τῶν νικητῶν τοῦ παγκοσμίου πολέμου, καὶ ὑπ' αὐτοῦ δὲ διεπνέοντο αἱ προτάσεις (οἱ δεκατέσσαρες ὅροι) τοῦ ἄλλοτε προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Οὐΐλσωνος, ἐφ' ὧν ἔδει νὰ βασισθῇ ἡ μελλοντικὴ εἰρήνη. Ἡ ἀρχὴ τῆς *αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν* σχετίζεται μὲ τὸ ζήτημα τῶν *ἐθνικῶν μειονοτήτων*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Turba*, Das Nationalitätenproblem und der Völkerbund 1920. ‹Das Selbstbestimmungsrecht der Deutschen› περιοδικὸν σύγγραμμα τῆς περὶ μειονοτήτων ἐπιτροπῆς ἐκδιδόμενον ὑπὸ *J. Tiedje* 1921. Η. Γ. Κ.

αὐτοδίδακτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑφ' ἑαυτοῦ διδαχθείς, ὁ διὰ τῆς ἰδίας φιλοπονίας καὶ ἐπιμελείας ἀποκτήσας γνῶσίν τινα: «αὐτοδίδακτος γλύπτης,— τεχνίτης κ.τ.τ.», ἄλλως *αὐτοπαθής*.—Ἐπίρρ. ***αὐτοδιδάκτως***.

αὐτοδιδασκαλία (ἡ)· ἡ ὑφ' ἑαυτοῦ γινομένη διδασκαλία, ἡ προαγωγὴ ἑκάστου εἰς ἐπιστήμην ἢ εἰς κύκλον γνώσεων διὰ τῆς ἐν τῷ χρόνῳ ἀσκήσεως καὶ πείρας.

αὐτοδιέγερσις (ἡ) *[Φυσ.]*. Ὁ ὅρος χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ ἠλεκτροτεχνίᾳ προκειμένου περὶ τῶν δυναμοηλεκτρικῶν μηχανῶν. Ὡς γνωστὸν αἱ δυναμοηλεκτρικαὶ μηχαναὶ φέρουσι κατὰ κανόνα εἰδικὸν σύστημα πρὸς παραγωγὴν μαγνητικοῦ πεδίου, ὅπερ ἐν τῇ ἠλεκτροτεχνίᾳ χαρακτηρίζεται διὰ τοῦ ὅρου *ἐπαγωγεὺς* (inducteur). Ὁ ἐπαγωγεὺς εἰς τὰς δυναμοηλεκτρικὰς μηχανὰς συνεχοῦς ρεύματος εἶναι κατὰ κανόνα *ἠλεκτρομαγνήτης*, ὅστις διεγείρεται δι' αὐτοῦ τούτου τοῦ ρεύματος ὅπερ παράγει ἡ μηχανή, ἤτοι λαμβάνει χώραν *αὐτοδιέγερσις* τοῦ ἐπαγωγέως, ἐξ οὗ καὶ αἱ μηχαναὶ τοῦ τύπου τούτου καλοῦνται αὐτοδιεγειρόμεναι.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὁ ὅρος *αὐτοδιέγερσις* χρησιμοποιεῖται καὶ ἐν τῇ Ἀσυρμάτῳ Τηλεγραφίᾳ, ἰδίᾳ πρὸς χαρακτηρισμὸν ὡρισμένης διατάξεως ἐφαρμοζομένης εἰς πομποὺς δι' ἠλεκτρονικῶν σωλήνων, καθ' ἣν οἱ πομποὶ διεγείρονται οὐχὶ μέσῳ ἀνεξαρτήτου πηγῆς, ἀλλὰ δι' ἐνεργείας παρεχομένης ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ πομποῦ (βλ. **ἀντισύζευξις**). Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

αὐτοδικαίως· *ἐπίρρ.*, αὐτῷ δικαίῳ, δικαιωματικῶς, ἄνευ ἑτέρας ἐνεργείας.

— *[Νομ.]* Ὁ ὅρος *αὐτοδικαίως* (ipso jure) ἔχει τὴν ἔννοιαν, ὅτι ὡρισμένα νομικὰ ἀποτελέσματα χωροῦσιν ἐκ μόνης τῆς ἐπελεύσεως ὡρισμένων γεγονότων ἄνευ δηλώσεως βουλήσεως τοῦ προσώπου. Ἡ αὐτοδικαίως χωροῦσα ἐνέργεια ἀφορᾷ εἴτε τὴν κτῆσιν εἴτε τὴν ἀπώλειαν δικαιωμάτων. Λ. χ. ἐπὶ προσαρτήσεως χώρας οἱ τέως ἰθαγενεῖς αὐτῆς καθίστανται ἀπὸ τῆς προσαρτήσεως «*αὐτοδικαίως*» ἰθαγενεῖς τῆς προσαρτώσης Πολιτείας. [Οὕτως οἱ πρώην Ἰόνιοι πολῖται ἐγένοντο Ἕλληνες πολῖται ἀπὸ τῆς προσαρτήσεως τῶν Ἰονίων νήσων.] Ἐξ ἄλλου ὁ θάνατος ἐπάγεται αὐτοδικαίως τὴν λύσιν τοῦ γάμου. Ἐπίσης ὁ γάμος Ἑλληνίδος μετ' ἀλλοδαποῦ ἐπάγεται αὐτοδικαίως τὴν ἀπώλειαν τῆς ἑλληνικῆς ἰθαγενείας τῆς γυναικός. Εἰδικώτερον ὁ ὅρος αὐτοδικαίως ἔχει τὴν ἔννοιαν ὅτι δὲν ἀπαιτεῖται προσβολὴ (ἀγωγῇ ἢ ἐνστάσει) τῆς δικαιοπραξίας. Λ. χ. ὁ συμψηφισμὸς χωρεῖ αὐτοδικαίως ἅμα τῇ ἀπαιτητότητι τῶν ἀνταπαιτήσεων, μὴ οὔσης ἀναγκαίας ἐνστάσεως. Γ. Ι. Δ.

αὐτοδικία (ἡ) *[Ποιν. Νόμ.]*. Κατὰ τὸν ἑλληνικὸν ποινικὸν νόμον (ἄρθρ. 205), *αὐτοδικία* εἶναι ἡ αὐτοδυνάμως καὶ κατὰ παράλειψιν τῆς νομίμου δικαστικῆς ὁδοῦ ἐπιδίωξις ἀξιώσεως ἢ δικαιώματος, ὅπερ ὁ δράστης ἢ πράγματι ἔχει ἢ ἀξιοῖ ὅτι ἔχει, ὡς καὶ ἡ αὐτογνώμων ἱκανοποίησίς τινος ἕνεκα προσβολῆς, εἴτε ἀληθοῦς εἴτε ὑποτιθεμένης, ἐκτὸς ὅμως τῶν περιπτώσεων, καθ' ἃς ὁ νόμος ρητῶς ἐπιτρέπει τὴν τοιαύτην αὐτογνώμονα ἐνέργειαν. Ἐντεῦθεν συνάγομεν ὅτι στοιχεῖα τοῦ ἀξιοποίνου τῆς αὐτοδικίας εἶναι: α') αὐτογνώμων ἐνέργεια τοῦ δράστου, μὴ προσφεύγοντος πρὸς ἐπιδίωξιν τῶν ἀξιώσεών του ἢ πρὸς ἱκανοποίησίν του εἰς τὴν ἁρμοδίαν δικαστικὴν ἀρχήν, ἢ προσφυγόντος μὲν εἰς αὐτήν, ἀλλὰ μὴ ἀναμένοντος τὴν ὁριστικὴν ἀπόφασιν αὐτῆς καὶ αὐθαιρέτως ἐπιχειροῦντος τὴν ἀπόληψιν τῶν δικαίων του ἢ τὴν ἱκανοποίησίν του· β') ἀμφισβήτησις περὶ τῆς αὐθαιρέτως ἐπιδιωκομένης ἀξιώσεως ἢ δικαιώματος, ὑφισταμένη μεταξὺ τρίτου τινὸς καὶ τοῦ δράστου, πεποιθότος ὅτι ἡ ἀξίωσις ἢ τὸ δικαίωμα ἀνήκει αὐτῷ, εἶναι δ' ἀδιάφορον ἂν ἡ ἀμφισβήτησις αὕτη ἤχθη καὶ εἶναι ἐκκρεμὴς ἐνώπιον τοῦ ἁρμοδίου δικαστοῦ ἢ οὔ. Δι' ὃ ἡ ἄσκησις μὴ ἀμφισβητουμένων δικαιωμάτων δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀξιόποινος, ἐκτὸς ἂν ὁ ἐνασκῶν τὸ ἀναμφισβήτητον δικαίωμα, ἐμποδιζόμενος ἐν τῇ ἀσκήσει ἐκ μέρους τρίτου, ἐπιχειρήσῃ νὰ κατανικήσῃ τὴν ἀντίστασιν αὐτοδυνάμως καὶ κατὰ παράλειψιν τῆς νομίμου δικαστικῆς ὁδοῦ (Α. Π. 113 τοῦ 1897). Παύει ἐπίσης ἡ πρᾶξις νὰ φέρῃ τὸν χαρακτῆρα τῆς αὐτοδικίας, ὅταν ὁ δράστης οὐ μόνον δὲν ἔχῃ πεποίθησιν ὅτι τὸ ἐπιδιωκόμενον δικαίωμα ἀνήκει αὐτῷ, ἀλλὰ τοὐναντίον γνωρίζῃ ὅτι ἄλλῳ τινὶ ἀποκλειστικῶς προσήκει, καὶ προσλαμβάνει τότε τὸν χαρακτῆρα τῆς κλοπῆς, τῆς λῃστείας κ.λ.π. γ') τὸ παράνομον τῆς ἐνεργείας τοῦ δράστου, ὅπερ ὑφίσταται ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ρητὴ διάταξις νόμου ἐπιτρέπουσα αὐτῷ τὴν αὐτοδύναμον ἐνέργειαν, οἵα ἡ καθιεροῦσα τὸ δικαίωμα τῆς ἀμύνης (βλ. λ.) διάταξις (ἄρθρ. 99 ποιν. νόμου).

Τὸ ἀδίκημα θεωρεῖται τετελεσμένον εὐθὺς ὡς ὁ δράστης ἐπιτύχῃ τὴν ἀπόληψιν τῆς ἀξιώσεώς του ἢ ἀσκήσῃ τὸ ἀμφισβητούμενον δικαίωμά του, λάβῃ μόνος τὰ δίκαιά του, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ νόμου· ἡ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπιχειρηθεῖσα, ἀλλὰ μὴ τελεσφορήσασα ἐκ τύχης ἢ ἐκ λόγων ἀνεξαρτήτων τῆς θελήσεως τοῦ δράστου ἐνέργεια ἀποτελεῖ ἀξιόποινον ἀπόπειραν τοῦ ἀδικήματος. Ἡ κατὰ τὴν αὐθαίρετον ἐνέργειαν τοῦ δράστου ἄσκησις βίας κατὰ προσώπου συνιστᾷ ἐπιβαρυντικὴν περίπτωσιν τοῦ ἀξιοποίνου, ἐπισύρουσαν ποινὴν φυλακίσεως τὸ πολὺ ἓξ μηνῶν· ἂν δὲν γίνῃ χρῆσις βίας ἢ γίνῃ χρῆσις τοιαύτης μόνον κατὰ πραγμάτων, ἡ πρᾶξις ἐπισύρει τὴν ποινὴν φυλακίσεως τὸ πολὺ ἑνὸς μηνός.

Ὡς αὐτοδικίαν ἐπίσης χαρακτηρίζει (ἐν ἄρθρ. 206) ὁ ποιν. νόμος τὴν ἐκ μέρους δημοσίου ὑπαλλήλου αὐθαίρετον ἐκ τῶν αὐτῷ διαπεπιστευμένων δημοσίων χρημάτων πληρωμὴν ἑαυτοῦ δι' ἀξίωσιν δικαιώματος, τὸ ὁποῖον ἔχει πράγματι ἢ ἀντιποιεῖται, καὶ ἀπειλεῖ κατὰ τοῦ ὑπαλλήλου τούτου πειθαρχικὴν ποινήν, ἐπιβαλλομένην κατὰ τὸν ὀργανισμὸν τῆς εἰς ἣν ἀνήκει δημοσίας ὑπηρεσίας, ἐν ὑποτροπῇ δὲ φυλάκισιν τὸ πολὺ ἓξ μηνῶν καὶ ἀποβολὴν ἐκ τῆς ὑπηρεσίας. Α. Ν. Μ.

αὐτόδικος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ διαπράττων αὐτοδικίαν (βλ. λ.).—Ρῆμα ***αὐτοδικῶ*** (κοιν. «παίρνω τὸ δίκιο μόνος μου», ἢ «— μὲ τὸ χέρι μου»).

αὐτοδιοίκησις (ἡ), ὀρθοτ. ***αὐτοδιοικησία***· τὸ ὑφ' ἑαυτοῦ διοικεῖσθαι, ἀνεξαρτησία διοικητική.—Ρῆμα ***αὐτοδιοικοῦμαι.***—Ἐπίθ. ***αὐτοδιοίκητος***.

— [ΔΙΟΙΚΗΤ. ΔΙΚ.] Ὑπὸ τὸν ὅρον *αὐτοδιοίκησις* ἐννοεῖται ἡ ἄσκησις διοικητικῶν ὑποθέσεων ὑπὸ προσώπων τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι κρατικοὶ ὑπάλληλοι. Ὁ ὁρισμὸς οὗτος δὲν ἐπιτρέπεται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ ἀκριβέστερος, καθόσον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ ὅρου τούτου, κρατεῖ μεγάλη διαφωνία, ἥτις ἔτι μεγαλυτέρα ἀποβαίνει, δεδομένου ὅτι πολλοὶ τῶν συγγραφέων δέχονται ὅτι ἡ αὐτοδιοίκησις εἶναι ἁπλῶς πολιτικὸς θεσμός, ἐνῷ ἕτεροι παραδέχονται ὅτι ἡ αὐτοδιοίκησις εἶναι θεσμὸς νομικός, ἄλλοι δὲ πάλιν ὑποστηρίζουσιν ὅτι ὁ θεσμὸς τῆς αὐτοδιοικήσεως εἶναι οὐχὶ μόνον πολιτικὸς ἀλλὰ καὶ νομικός. Ἀναλόγως δὲ τῆς θέσεως τὴν ὁποίαν λαμβάνει ἕκαστος ἀπέναντι τοῦ ὡς ἄνω προβλήματος διάφοροι ὁρισμοὶ δίδονται πρὸς καθορισμὸν τῆς ἐννοίας τῆς αὐτοδιοικήσεως. Οὕτως ὑποστηρίζεται (Gierke, Schaeffle καὶ Gluth) ὅτι αὐτοδιοίκησις εἶναι τὸ δικαίωμα χωρικῶν σωματείων ἢ ἄλλως νομικῶν προσώπων τοῦ Δημοσίου Δικαίου νὰ διοικῶσιν ἀνεξαρτήτως τὰς ἰδίας αὐτῶν ὑποθέσεις. Ἡ ἄποψις ὅμως αὕτη κατακρίνεται, καθόσον εἰς τὰ ἐν λόγῳ πρόσωπα τοῦ Δημοσίου Δικαίου ἀνατίθεται καὶ ἡ ἄσκησις πολλῶν κρατικῶν ὑποθέσεων. Ἐξ ἄλλου, ὁ πολὺς Gueist καὶ ἄλλοι τινὲς συγγραφεῖς, ἀποκρούοντες πᾶσαν νομικὴν ἔννοιαν ἐκ τῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ παραδεχόμενοι ὅτι αὕτη ἀποτελεῖ ἁπλῶς πολιτικὴν ἀρχήν, παραδέχονται ὅτι αὐτοδιοίκησις δηλοῖ τὴν συμμετοχὴν τῶν ἐνεργῶν πολιτῶν ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς διοικητικῆς λειτουργίας δι' ἐπιτίμων ὀργάνων. Ἀλλ' ἡ θεωρία αὕτη ἀποκρούεται σφοδρῶς ὑπ' ἄλλων, καθόσον παραγνωρίζει πλήρως τὴν ἱστορικὴν καταγωγὴν τοῦ θεσμοῦ τῆς αὐτοδιοικήσεως, ἥτις δὲν δικαιώνει τὴν τοιαύτην ἄποψιν. Ἔναντι τῆς θεωρίας ταύτης ἀνεπτύχθη ἄλλη ὑπὸ τοῦ Laband, ὅστις ὑποστηρίζει ὅτι αὐτοδιοίκησις εἶναι τὸ δικαίωμα τῶν

Digitized by Google

νομικῶν προσώπων τοῦ Δημοσίου Δικαίου ν' ἀσκῶσιν ἀνεξαρτήτως τὰς ὑποθέσεις ἐκείνας τῆς Διοικήσεως, αἵτινες ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν ἀφορῶσιν «εἰδικὰ συμφέροντα». Ἡ ἄποψις αὕτη τοῦ Laband προσεγγίζει μόνον ἔν τινι μέτρῳ πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ Gueist καὶ τῶν περὶ αὐτόν. Πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ Laband προσεγγίζει ἡ τοῦ ἐπιφανοῦς Rosin, ὅστις ἐπιζητεῖ εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς αὐτοδιοικήσεως νὰ προσθέσῃ καὶ πολιτικὸν χαρακτῆρα ἐκτὸς τοῦ νομικοῦ. Κατ' αὐτὸν ὅθεν αὐτοδιοίκησις εἶναι ἢ τὸ δικαίωμα τοῦ ν' αὐτοδιοικῶνται τὰ χωρικὰ σωματεῖα κατ' ἀντίθεσιν τῆς διοικήσεως τοῦ Κράτους ὑφ' ἣν ὑπόκεινται, ἢ ἡ πολιτικὴ αὐτοδιοίκησις, δηλαδὴ ἡ τιμητικὴ ὑπαλληλικὴ αὐτοδιοίκησις. Κατὰ τῆς θεωρίας ταύτης ὁ Preuss ἀντιτάσσει τὸν ὑπ' αὐτῆς προσγενόμενον διχασμὸν τῆς ἐννοίας τῆς αὐτοδιοικήσεως εἰς νομικὴν καὶ πολιτικήν, ὑποστηρίζων ὅτι ἡ αὐτοδιοίκησις ἦτο καὶ εἶναι πάντοτε πολιτικὸς θεσμός. Τὴν τελευταίαν ταύτην ἄποψιν παραδέχονται καὶ ὁ G. Jellinek καὶ ὁ Hatschek, διακρίνοντες *ἐνεργητικὴν* καὶ *παθητικὴν* αὐτοδιοίκησιν. Ἡ ἐνεργητικὴ αὐτοδιοίκησις ἐκδηλοῦται ὡς ἄσκησις ὑποκειμενικοῦ δικαίου ἐκ μέρους τῶν χωρικῶν σωματείων, ἐνῷ παθητικὴ αὐτοδιοίκησις εἶναι ἡ ὑπ' αὐτῶν ἄσκησις ἀντικειμενικοῦ δικαίου. Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην ἡ αὐτοδιοίκησις εἶναι πάντοτε κρατικὴ διοίκησις, οὐδεμίαν δὲ κέκτηται πρακτικὴν σημασίαν ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἰδίας καὶ ὑπὸ τῆς Πολιτείας ἀνατεθειμένης διοικητικῆς δικαιοδοσίας.

Κατὰ τὴν ὀρθοτέραν ἄποψιν ἣν ὑποστηρίζουσιν ὁ Anschüt, ὁ Schoen καὶ ἄλλοι καὶ ἥτις δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ, ὅτι κέκτηται τοὺς περισσοτέρους ἀντιπροσώπους, ὑπὸ τὸν ὅρον αὐτοδιοίκησις δέον νὰ νοῆται ἀπὸ πολιτικῆς μὲν ἀπόψεως ἡ ὑπὸ ἀτόμων ἀσκουμένη διοίκησις, ἅτινα δὲν εἶναι *ὑπάλληλοι*, ἀλλὰ *τιμητικὰ ὄργανα*, ἀπὸ νομικῆς δὲ ἀπόψεως ἡ διοίκησις ἡ ὑπὸ νομικῶν προσώπων ἀσκουμένη, τὰ ὁποῖα, ἂν καὶ ὑπόκεινται τῇ Πολιτείᾳ, τυγχάνουσιν ἐν τούτοις ἀνεξάρτητα ἀπέναντι αὐτῆς, ἤτοι ὑπὸ τῶν τοπικῶν ὀργανισμῶν καὶ ἄλλων νομικῶν προσώπων Δημοσίου Δικαίου.

Πρὸς τὸν θεσμὸν τῆς αὐτοδιοικήσεως δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται οἱ ἰδιωτικοὶ ὀργανισμοί, τουτέστιν οἱ διάφοροι σύλλογοι καὶ τὰ λοιπὰ σωματεῖα, καθόσον ταῦτα δὲν ἀποτελοῦν διοικητικὰ ὄργανα ἀπὸ ἀπόψεως συνταγματικοῦ δικαίου. Ἐπίσης πρὸς τὸν θεσμὸν τῆς αὐτοδιοικήσεως δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται οὐδὲ οἱ σύλλογοι ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐπιδιώκουσι δημόσια συμφέροντα. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ αὐτό, προκειμένου περὶ σωματείων γενικῶς, τὰ ὁποῖα συνεστήθησαν δι' εἰδικῶν νόμων πρὸς ἐκπλήρωσιν πολιτειακῶν σκοπῶν, προικισθέντα δι' ἐξαιρετικῶν προνομιακῶν δικαιωμάτων, ὡς τὰ ταμεῖα ἀσθενῶν κλπ. Τοῦτ' αὐτὸ δέον νὰ λεχθῇ καὶ ὅσον ἀφορᾷ τοὺς δημοσίους θεσμοὺς τοὺς συσταθέντας ὑπὸ τοῦ Κράτους πρὸς ἐκπλήρωσιν ὡρισμένων ὑπ' αὐτοῦ ἐπιδιωκομένων σκοπῶν, ὡς λ. χ. τὸ πυροσβεστικὸν σῶμα, τὰ ἀσφαλιστικὰ γραφεῖα ἐργατῶν, ὑπαλλήλων κ. λ. π. Προκειμένου περὶ τῆς σχέσεως μεταξὺ κρατικῆς διοικήσεως καὶ διοικήσεως τῶν τοπικῶν ὀργανισμῶν γραφειοκρατίας καὶ αὐτοδιοικήσεως, δέον ἰδιαιτέρως νὰ γίνῃ λόγος περὶ ἑνὸς ἑκάστου τῶν κυριωτέρων κρατῶν τῆς Εὐρώπης.

Ἐν Ἀγγλίᾳ ἀπὸ τοῦ μεσαίωνος περίπου ἐκράτει εὐρυτάτη selfgovernment ἐν ταῖς κομιτείαις, φορεῖς τῆς ὁποίας ἦσαν οἱ *εἰρηνοποιοί*, οἵτινες ἤσκουν τὴν ἀστυνομίαν καὶ ἀπένεμον δικαιοσύνην ἐν πρώτῳ βαθμῷ, διοριζόμενοι ὑπὸ τοῦ Στέμματος τιμητικῶς. Ἐν τῷ ἔργῳ αὐτῶν ἦσαν ἐντελῶς ἐλεύθεροι, μακρὰν πάσης ἐπιδράσεως τῆς Κεντρικῆς Κυβερνήσεως, δρῶντες ἐντὸς τῶν ὑπὸ τῶν νόμων καθωρισμένων ὁρίων. Ὁ χαρακτὴρ τῆς τοιαύτης αὐτοδιοικήσεως ἦτο καθαρῶς ἀριστοκρατικός. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ὅμως τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἤρχισε ν' ἀναπτύσσεται παραλλήλως πρὸς αὐτὴν καὶ ἑτέρα· διὰ τοῦ ἀπὸ τοῦ 1832 νόμου ἤρξατο ἡ ἔκδοσις πληθύος νέων κοινωνικοῦ χαρακτῆρος νόμων, ἀφορώντων τοὺς πτωχούς, τὴν δημοσίαν ὑγείαν, τὰ σχολεῖα κλπ., καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον διωργανώθησαν νέοι τοπικοὶ ὀργανισμοί, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἀνέλαβε τὴν ἐκτέλεσιν εἰδικῶν διοικητικῶν σκοπῶν. Ἐν αὐτοῖς τὰ ἐκλεγόμενα boards ἐκέκτηντο τὸ δικαίωμα διαθέσεως τῆς περιουσίας αὐτῶν, ἐπιβολῆς φόρων, ἐνῷ ἡ κυρίως ὑπηρεσία ἐν τοῖς ἐν λόγῳ ὀργανισμοῖς ἠσκεῖτο ὑπὸ ἐμμίσθων ὑπαλλήλων, οἵτινες διετέλουν ὑπὸ τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν ἐπίβλεψιν, οὐχὶ τῶν boards, ἀλλὰ κρατικῶν ὑπαλλήλων καὶ ἀνωτέρων κεντρικῶν ἀρχῶν. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1888 τὸ σύστημα τῆς ἐκλογῆς ἀντιπροσωπειῶν ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὰς κομιτείας, ἐν ἔτει δὲ 1894 ἐγένετο ἡ διαίρεσις τῶν κομιτειῶν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ παλαιοῦ ὀργανισμοῦ διὰ τὴν ὑγειονομικὴν διοίκησιν εἰς districts, εἰς τὰ ὁποῖα αἱ διοικητικαὶ ὑποθέσεις ἠσκοῦντο ὑπὸ ἐκλεγομένων συμβουλίων. Αἱ πόλεις ἐν Ἀγγλίᾳ δὲν ἀποτελοῦσιν ἀνεξαρτήτους τοπικοὺς ὀργανισμοὺς καὶ δὲν ἀσκοῦσιν ἀπ' εὐθείας πάσας τὰς λειτουργίας τῆς τοπικῆς διοικήσεως, ὁλονὲν ὅμως ἐπικρατεῖ ἡ τάσις περὶ ἀναγνωρίσεως εἰς αὐτὰς πλήρους σχεδὸν διοικητικῆς πρωτοβουλίας.

Ἐν Γαλλίᾳ ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ ancien régime ἀνεπτύχθη πλήρης γραφειοκρατικὴ καὶ συγκεντρωτικὴ διοίκησις, τὸ σύστημα δὲ τοῦτο ἐφηρμόσθη πάλιν, ἀφοῦ προηγουμένως ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἐγένετο ἡ ἀτυχὴς ἀπόπειρα ὅπως τὰ ὄργανα τῆς τοπικῆς διοικήσεως προέρχωνται ἐξ ἐκλογῶν. Ὁ θεσμὸς οὗτος καθιεροῦτο διὰ τοῦ ἀπὸ 28 pluviose τοῦ ἔτους VIII (=17 Φεβρουαρίου 1800) ἐπὶ Ναπολέοντος Α' ἐκδοθέντος νόμου, οὗτινος αἱ χαρακτηριστικώτεραι ἀρχαὶ κρατοῦσι καὶ σήμερον ἔτι ἀμετάβλητοι. Διὰ τοῦ συστήματος τούτου ἐδημιουργήθη αὐστηρὸν ἱεραρχικὸν σύστημα νομαρχῶν, ὑπονομαρχῶν, δημάρχων, εἰς χεῖρας δὲ τῶν ἀπὸ τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας ἐξαρτωμένων ὑπαλλήλων ἀνετέθη ἡ ἄσκησις τῶν διαφόρων κυριαρχικῶν δικαιωμάτων· παραπλεύρως ὅμως τούτων λειτουργοῦσι διάφορα συμβούλια συμβουλευτικοῦ κυρίως χαρακτῆρος.

Ἐν Γερμανίᾳ, παρὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ συστήματος τῆς ἡγεμονικῆς ὑπαλληλίας, ἀπαντῶνται ἐνωρὶς στοιχεῖά τινα αὐτοδιοικήσεως, ἰδίως εἰς τὰς πόλεις αἵτινες ἤσκουν μεταξὺ ἄλλων καὶ τὴν ἀστυνομίαν. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ὅμως τοῦ παρελθόντος αἰῶνος διὰ τοῦ ἀπὸ 19 Νοεμβρίου 1808 περὶ ὀργανισμοῦ τῶν πόλεων νόμου τῆς Πρωσσίας, ὅστις μεγάλην ἔσχεν ἐπίδρασιν καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν κατ' ἰδίαν Κρατῶν τῆς Γερμανίας, νέα ὤθησις ἐσημειώθη, τοῦ θεσμοῦ τῆς αὐτοδιοικήσεως ἐπεκταθέντος καὶ εἰς τὴν ὕπαιθρον χώραν. Ἀπὸ τῆς ἐπελθούσης ἐν Γερμανίᾳ δημοκρατικῆς μεταπολιτεύσεως ὁ θεσμὸς τῆς αὐτοδιοικήσεως προήχθη σημαντικῶς· τὸ ἄρθρον 127 τοῦ Γερμανικοῦ Συντάγματος ὁρίζει: «οἱ δῆμοι καὶ αἱ ἑνώσεις αὐτῶν ἔχουν τὸ δικαίωμα ν' αὐτοδιοικῶνται ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν νόμων».

Ἐν Ἑλλάδι, ἔνθα ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Κράτους καθιερώθη γραφειοκρατικὸν συγκεντρωτικὸν σύστημα διοικήσεως, κατ' ἐπανάληψιν ἐγίνοντο ἀπόπειραι περὶ καθιερώσεως τῆς αὐτοδιοικήσεως, πολλὰ δὲ σχετικῶς ἐγράφησαν καὶ ἐν τῇ Βουλῇ οὐχὶ ἅπαξ συνεζητήθη τὸ ζήτημα τοῦτο. Οὐδὲν ὅμως μέχρι σήμερον τὸ θετικὸν ἐπραγματοποιήθη καὶ ἐν μεγάλῳ μέτρῳ ἐξακολουθεῖ κρατοῦν τὸ παλαιὸν σύστημα. Ἐξαίρεσιν ἀποτελοῦν αἱ *κοινότητες*, αἵτινες διὰ τοῦ ἀπὸ 14 Φεβρουαρίου 1912 ΔΝΖ' νόμου «περὶ ὀργανισμοῦ τῶν Δήμων καὶ Κοινοτήτων» (ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως ἀριθ. 58) «ἔχουσι τὴν αὐτοδιοίκησιν τῶν ἐκ τοῦ κοινωνικοῦ καὶ δημοσίου αὐτῶν προορισμοῦ ἀπορρεουσῶν ἰδίων τοπικῶν ὑποθέσεων κατὰ τοὺς ὁρισμοὺς τῶν νόμων» (ἄρθρ. 17).

Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἄρθρου τούτου ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ προηγούμενα κέκληται νὰ ἐπιτελέσῃ ἡ κοινότης τριπλοῦν προορισμόν, ἀφ' ἑνὸς τῆς διοικήσεως καὶ διαχειρίσεως τῆς κοινοτικῆς περιουσίας κατὰ τοὺς σχετικοὺς ὁρισμοὺς τοῦ ἐν λόγῳ νόμου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς ἐξυπηρετήσεως τοῦ δημοσίου εἰς ἐκτέλεσιν τῶν διὰ διαφόρων νόμων καὶ ἄλλων Διαταγμάτων ἀνατεθειμένων αὐταῖς καθηκόντων, τέλος δὲ τῆς φροντίδος καὶ διοικήσεως τῶν κοινωνικῶν καὶ δημοσίων τοπικῶν ὑποθέσεων.

Τὸ Σύνταγμα τῆς 3 Ἰουνίου 1927 διὰ δύο ἄρθρων ἐζήτησεν ἐν κεφ. Ι' (Αὐτοδιοίκησις καὶ Ἀποκέντρωσις) νὰ καθιερώσῃ παρ' ἡμῖν τὸ σύστημα τῆς αὐτοδιοικήσεως (βλ. ἄρθρ. 107 καὶ 108).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Bloding*: Selbstverwaltung als Rechtsbegriff 1894—*W. v. Blume*: Die deutsche Selbstverwaltung 1917.— *Slawitschek*: Selbstverwaltung und Autonomie 1910.

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΠΑΙΔΑΓΩΓ.] Ἐν τῇ παιδαγωγικῇ καλεῖται *αὐτοδιοίκησις* θεσμός τις σχολικός, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ τήρησις τῆς εὐκοσμίας τῶν μαθητῶν, τῆς καθαριότητος τοῦ σχολείου, ἡ τέλεσις ἑορτῶν, ἐκδρομῶν κλπ. ἀνατίθεται εἰς τὸ σύνολον τῶν μαθητῶν, οἱ ὁποῖοι ὀργανοῦνται εἰς *κοινότητα*. Ὁ βαθύτερος σκοπὸς τῆς αὐτοδιοικήσεως εἶναι ἡ διὰ τοῦ ἐθισμοῦ, διὰ τῆς πράξεως ἀνάπτυξις ὑγιοῦς κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ φρονήματος, τῆς πειθαρχίας εἰς τοὺς νόμους τῆς πολιτείας καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον. Ἡ αὐτοδιοίκησις ἦτο ἤδη γνωστὴ εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας. Εἰς πάντα τὰ σχολεῖα αὐτῶν ἐπεκράτει ἰσχυρότατον ὁμαδικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐτρέφετο διὰ τοῦ παραδείγματος τῶν ἀναριθμήτων συλλόγων τῶν ἐνηλίκων. Οὐχὶ δὲ μόνον οἱ ἔφηβοι (καὶ νέοι καὶ νεανίσκοι καλούμενοι), ἀλλὰ καὶ οἱ παῖδες, οἱ *παλαιστρῖται* (καλούμενοι ἀπὸ τῶν παλαιστρῶν), ἔνθα οὗτοι συνεκεντροῦντο, συνεπήγνυον συλλόγους. Ἰδιαιτέρας δὲ μνείας ἄξιον εἶναι, ὅτι καὶ σύλλογοι μαθητριῶν ὑπῆρχον ἐνιαχοῦ, ὡς λ. χ. ἐν Περγάμῳ, ἐν Σμύρνῃ καὶ ἐν Τέῳ. Τοιοῦτοι μαθητικοὶ σύλλογοι εἶχον πολλάκις περιουσίαν ἰδικήν των ἀξιόλογον, ἐλάμβανον δωρεὰς καὶ προέβαινον εἰς σημαντικὰς δαπάνας.

Κατὰ τοὺς νεωτέρους δὲ χρόνους ἀνευρίσκομεν τὸ πρῶτον ἐφηρμοσμένην τὴν αὐτοδιοίκησιν ὑπὸ τοῦ Βαλεντίνου Τροτσενδορφίου (Trotzendorf), ὅστις διευθύνων ἐν Golberg τῆς Σιλεσίας ἀνώτερον σχολεῖον ἀπὸ τοῦ 1531 μέχρι τοῦ 1556 ὠργάνωσεν αὐτὸ εἰς εἶδος πολιτείας αὐτοδιοικουμένης μὲ τοὺς ἄρχοντας, δικαστὰς αὐτῆς κλπ.

Αἱ χῶραι ὅμως, ὅπου κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους κυρίως ἀνεπτύχθη ὁ θεσμὸς τῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ ὁπόθεν κυρίως μετεδόθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς ἁπάσας σχεδὸν τὰς ἄλλας πεπολιτισμένας χώρας, εἶναι αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἡ Ἀγγλία. Ὁ πρῶτος ἱδρυτὴς αὐτοδιοικουμένης μαθητικῆς κοινότητος ἐν Ἀμερικῇ ὑπῆρξεν ὁ Wilson Gill, ὁ ὁποῖος ὀργανώσας κατ' ἀρχὰς τὰς τάξεις τοῦ ἐν New Paltz διδασκαλείου εἰς χωριστὰς κοινότητας συνῆψεν αὐτὰς κατόπιν εἰς μαθητικὴν πολιτείαν. Ὁ νεωτερισμὸς οὗτος τοῦ Gill ἔτυχεν εὐθὺς ἀμέσως εὐρείας μιμήσεως, καὶ δὴ παρὰ τοῦ W. R. George, μέλους τοῦ ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ συλλόγου πρὸς προστασίαν τῶν νέων. Ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τούτου τῷ 1895 ἵδρυσαν 144 εἰς τὴν τύχην ἐγκαταλελειμμένοι νέοι καὶ νεάνιδες, ἡλικίας 14 μέχρις 21 ἐτῶν, εἶδος πολιτείας, ἥτις ὀνομασθεῖσα «πολιτεία τῶν νέων» ἐξέλεγε πρόεδρον, ἀντιπρόεδρον, γερουσίαν, δικαστὰς καὶ ἀστυνομίαν. Ἐν τῇ πολιτείᾳ ταύτῃ τῶν νέων ὁ George οὐδὲν εἶχεν ἀξίωμα, ἀλλ' ἤσκει ἐπ' αὐτῆς μόνον ἀνωτέραν ἠθικὴν ἐποπτείαν. Τὸ παράδειγμα τοῦ George ἐμιμήθησαν κατόπιν καὶ ἄλλοι Ἀμερικανοί. Μετὰ τὰς πρακτικὰς ταύτας δοκιμὰς θερμῶς συνέστησαν κατόπιν τὴν ἐφαρμογὴν τῆς αὐτοδιοικήσεως εἰς τὰ σχολεῖα πολλοὶ παιδαγωγοὶ μεγάλης περιωπῆς, οἷον ὁ G. Stanley Hall, ὁ Dewey, ὁ Fr. W. Förster, ὁ Kerschensteiner καὶ ἄλλοι. Ἐν Ἀγγλίᾳ δὲ αὐτοδιοικοῦνται ἀνέκαθεν, μετ' ἐπιτυχίας προκαλούσης τὸν θαυμασμόν, τὰ σχολεῖα τοῦ Eton καὶ Arrow· καὶ ἄλλα δὲ ἀνώτερα ἰδίᾳ ἀγγλικὰ σχολεῖα (γυμνάσια) ἔχουν εἰσαγάγει τὸν θεσμὸν τῆς αὐτοδιοικήσεως, ὅστις ἐν Ἀμερικῇ ἀνευρίσκεται ἐφηρμοσμένος καὶ εἰς δημοτικὰ σχολεῖα.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς αὐτοδιοικήσεως ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν Ἀμερικῇ καὶ ὅπου ἀλλαχοῦ ἐφηρμόσθη αὕτη βραδύτερον, κρίνονται κατὰ κανόνα εὐμενῶς. Παρατηρεῖται, ὅτι πρώην ἄτακτα παιδία, ἀφ' ὅτου κατέλαβον ἐν τῇ μαθητικῇ κοινότητι ἀξίωμά τι, μετεβλήθησαν εἰς εὔτακτα. Ἀκάθαρτοι μαθηταὶ γίνονται φανατικοὶ τῆς καθαριότητος θιασῶται.

Μαθηταὶ ἔχοντες ἰσχυρὸν ἠθικὸν χαρακτῆρα καὶ νοῦν ὡσαύτως δυνατὸν βοηθοῦν συστηματικῶς τοὺς ἀδυνάτους, ἵνα μὴ στερηθῇ ἡ κοινότης δι' ἐνδεχομένης ἀπορρίψεως κατὰ τὰς ἐξετάσεις μέλους τινὸς αὐτῆς.

Διὰ νὰ ἀσκῇ ἡ αὐτοδιοίκησις τὴν ἠθικὴν ἐπίδρασιν, χάριν τῆς ὁποίας συνιστᾶται, ἀνάγκη νὰ ὑφίστανται ἐκ τῶν προτέρων ἐκπεπληρωμένοι ὅροι τινές, νὰ τηροῦνται δὲ μὲ εὐλάβειαν ὡρισμένοι τινὲς κανόνες.

Οἱ ὅροι εἶναι οἱ ἑξῆς:

1) Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν δὲν πρέπει νὰ εἶναι μέγας, ὥστε νὰ καθίσταται ἀδύνατος ἡ ἀνάπτυξις μεταξὺ αὐτῶν ἀμοιβαίων προσωπικῶν σχέσεων. Ἀριθμὸς 400 μαθητῶν λ. χ. καθιστᾷ δυσχερῆ τὴν αὐτοδιοίκησιν καὶ ἐπιτρέπει μόνον αὐτοδιοίκησιν περιωρισμένην εἰς ἑκάστην τάξιν χωριστά.

2) Ὁ χρόνος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐπιδρᾷ τὸ σχολεῖον, δὲν πρέπει νὰ εἶναι πολὺ ὀλίγος ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν χρόνον τῆς ἐξωσχολικῆς ἐπιδράσεως. Διὰ τοῦτο εἰς συμπληρωματικὰ σχολεῖα, νυκτερινὰ σχολεῖα κ.τ.τ., ὅπου οἱ μαθηταὶ διδάσκονται μόνον 6—12 ὥρας καθ' ἑβδομάδα, ἡ αὐτοδιοίκησις εἶναι σχεδὸν ἀδύνατος.

3) Ὁλόκληρον τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν ἀνάγκη νὰ συνδέεται δι' ἀδελφικῆς ἀγάπης. Αὐτοὶ οἱ διδάσκαλοι πρέπει ὡς ἰσότιμοι ὑπηρέται τῆς παιδαγωγικῆς ἰδέας τῆς κοινότητος νὰ βοηθοῦν καὶ νὰ ὑποστηρίζουν ἀλλήλους.

4) Πρὸ πάντων εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὴν ἐξαιρετικὴν ἀξίαν τῆς αὐτοδιοικήσεως ὁ διευθυντὴς τοῦ σχολείου, ὄχι μόνον διὰ νὰ προσαρμόζεται αὐτὸς ὁ ἴδιος ἁρμονικῶς εἰς τὴν κοινότητα, ὡς πρῶτος μεταξὺ ἴσων, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ὑπερνικᾷ τὰς δυσχερείας, αἱ ὁποῖαι ἀναποφεύκτως ἐμφανίζονται εἰς πᾶσαν αὐτοδιοικουμένην κοινότητα.

5) Ἡ πρὸς αὐτοδιοίκησιν θέλησις πρέπει νὰ ἔχῃ ἤδη κατακτήσει σταθερῶς καὶ τοὺς γονεῖς. Δὲν πρέπει κατ' οἶκον μὲν νὰ δεσπόζῃ τὸ πνεῦμα τῆς ὑπερβολικῆς δεσμεύσεως, ἐν τῷ σχολείῳ δὲ τὸ τῆς ἠθικῆς αὐτονομίας· ἡ ἐντεῦθεν προκύπτουσα ἀντίφασις ἐπιδρᾷ ἐπιβλαβῶς ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς νεολαίας.

6) Ἡ ἐκπαίδευσις ὁλοκλήρου τοῦ κράτους δὲν πρέπει νὰ εἶναι ὅλως συγκεντρωτική.

Ἐὰν προϋπάρχουν οἱ ὅροι οὗτοι, ἀποφασισθῇ δὲ ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ θεσμοῦ τῆς αὐτοδιοικήσεως, πρέπει κατ' αὐτὴν νὰ τηρῶνται αὐστηρῶς οἱ ἑξῆς κανόνες:

1) Τὴν αὐτοδιοίκησιν ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπεται νὰ ἐπιβάλλῃ ἐκπαιδευτική τις ἀρχή, διότι ἡ ἐπιτυχία αὐτῆς ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῶν εἰρημένων ὅρων.

2) Ἡ αὐτοδιοίκησις πρέπει νὰ προχωρῇ μὲ μεγίστην προσοχήν. Τὴν πρώτην ἀφορμὴν εἰς τὴν εἰσαγωγὴν αὐτῆς δύνανται νὰ δώσουν αὐθόρμητοι μαθητικοὶ σύνδεσμοι ἢ ἡ ἐπὶ μέρους μαθητικὴ κοινότης τάξεώς τινος.

3) Ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπεται νὰ δοθῇ εἰς

Digitized by Google

σχολικήν τινα κοινότητα ἀπόλυτος ἐξουσία. Αἱ ἀποφάσεις αὐτῆς πρέπει νὰ ὑποβάλλωνται εἰς τὴν κρίσιν τοῦ διευθυντοῦ ἢ τινος τῶν διδασκάλων ἐκλελεγμένου ὑπὸ τῶν μαθητῶν, ἵνα οὗτος παρίσταται σύμβουλος τῆς κοινότητος.

4) Ἡ αὐτοδιοίκησις δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀναφέρεται εἰς ζητήματα τοῦ προγράμματος τοῦ σχολείου, οὐδ' εἰς ζητήματα τοῦ τρόπου τῆς διδασκαλίας. Τὰ κύρια ζητήματα μὲ τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἀσχολῆται ἡ αὐτοδιοικουμένη μαθητικὴ κοινότης, εἶναι ζητήματα τῆς πνευματικῆς καὶ τῆς ἠθικῆς προόδου τῶν μελῶν αὐτῆς, ἡ ἀμοιβαία βοήθεια αὐτῶν εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῶν μαθημάτων καὶ εἰς ὑποθέσεις τῆς ἔξω τοῦ σχολείου ζωῆς, ἡ διαχείρισις τῶν ὀργάνων καὶ λοιπῶν μέσων τῆς διδασκαλίας, ἡ ὀργάνωσις σχολικῶν ἑορτῶν κλπ.

5) Ἡ διδασκαλία πρέπει ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἀναλόγως τῆς φύσεως τῶν μαθημάτων καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν μαθητῶν, νὰ προσλαμβάνῃ τὴν μορφὴν τῆς συνεργασίας τῶν μελῶν τῆς κοινότητος ἑκάστης τάξεως, ὁπότε, εἰ δυνατόν, πάντες οἱ μαθηταὶ καὶ δὴ οἱ νουνεχέστεροι, οἱ ἠθικώτεροι καὶ ὀργανωτικώτεροι, ὀλίγον κατ' ὀλίγον συναισθάνονται βαθέως, ὅτι εἶναι ὑπεύθυνοι διὰ τὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα ἐπιφέρει ἡ κοινὴ ἐργασία εἰς ἕνα ἕκαστον μαθητὴν καὶ εἰς τὸ σύνολον. Κατορθοῦται δὲ τοῦτο διά τε τοῦ καταμερισμοῦ καὶ τῆς ἑνώσεως τῆς ἐργασίας καὶ διὰ τοῦ ἐλευθέρου διαλόγου.

6) Πᾶσα αὐτοδιοίκησις ἀπαιτεῖ νὰ γίνωνται συνεδριάσεις πάντων τῶν μαθητῶν πρὸς συζήτησιν τῶν ὑποθέσεων, τῶν ὁποίων ἡ διεξαγωγὴ εἶναι ἀνατεθειμένη εἰς τὴν κοινότητα. Οἱ διδάσκαλοι πρέπει νὰ μετέχουν τῶν γενικῶν συνεδριάσεων τούτων ὡς ἀκροαταί. Τοιαῦται συνεδριάσεις γίνονται, ὁσάκις τῷ ὄντι σπουδαῖαι ὑποθέσεις τὸ ἐπιβάλλον καὶ οὐχὶ δι' ὅλως ἀσήμαντα ἢ ἐξεπίτηδες χάριν συνεδριάσεως ἐπινοηθέντα ζητήματα.

7) Ὁ κανονισμὸς τῆς αὐτοδιοικουμένης κοινότητος πρέπει νὰ προέρχεται βραδέως καὶ ἀβιάστως ἐξ αὐτῶν τῶν μαθητῶν, ἀναπτυσσομένων βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἐν πνεύματι κοινωνικῷ. Ἐὰν ἐγκριθῇ θεσμός τις, πρέπει νὰ τηρῆται μὲ εὐλάβειαν ὡς ἱερὸς ὑπό τε τῶν μαθητῶν καὶ ὑπὸ τῶν διδασκάλων. Ὁ διευθυντὴς ὅμως τοῦ σχολείου πρέπει νὰ διαφυλάξῃ δι' ἑαυτὸν ἀπόλυτον τὸ δικαίωμα (τοῦτο δὲ ὀφείλουν νὰ γνωρίζουν καλῶς οἱ μαθηταὶ) τῆς ἀναστολῆς τῆς ἰσχύος ἀκόμη καὶ τοῦ ἀρίστου κανονισμοῦ ἢ διατάξεών τινων αὐτοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *E. Ziebarth*. Aus dem Griechischen Schulwesen, 1914.—*F. W. Förster* Schule und Charakter, 1920.—*G. Kerschensteiner*, Grundfragen der Schulorganisation 1921.- Τοῦ αὐτοῦ, der Begriff der Staatsbüherlichen Erziehung 1921 —Τοῦ αὐτοῦ, Autorität und Freiheit, 1924.—Τοῦ αὐτοῦ, Theorie der Bildung' 1926.—*W. Münch*, Eltern, Lehrer und Schüler in der Gegenwart 1906.—*Alice R vehill*, Moral instruct. and training in girls' element. schools in England 1907 (London).—*Th. Mark*, Moral educat. in American Schools. The Gill—System.—*P Natorp*. Sozialpädagogik 1920.—*Franke* und *Lampe*, Staatsbürgerliche Erziehungim, Auftrage des Zentraltinstituts für Erziechung und Unterricht 1925.—*Σ. Καλλιάφα*. Ἡ ζωὴ μαθητικῆς κοινότητος 1926 (μετάφρασις ἐκ τῆς γερμανικῆς).— *Σ. Καλλιάφα*. Ποῖον πνεῦμα ὀφείλει νὰ διέπῃ τὴν ἐκπαίδευσιν ἡμῶν, Ἀθῆναι 1926.

Σ. Μ. ΚΑΛΛΙΑΦΑΣ

αὐτοδύναμος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ αὐτὸς ἔχων τὴν δύναμιν καὶ μὴ παρ' ἄλλου λαμβάνων αὐτήν.

αὐτόδυνον (τὸ) *[Ἀσύρμ. Τηλεγρ.]*. Διάταξις ἠλεκτρονικοῦ σωλῆνος μετὰ τριῶν ἠλεκτροδίων, ἐφαρμοζομένη ἐν τῇ ἀσυρμάτῳ τηλεγραφίᾳ διὰ τὴν λῆψιν διατηρουμένων κυμάτων. Χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς διατάξεως εἶναι ὅτι χρησιμοποιεῖται ἡ αὐτὴ λυχνία, ἀφ' ἑνὸς ὡς φωρατὴς καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ τὴν παραγωγὴν τῶν τοπικῶν ταλαντώσεων (βλ. **ἀσύρματος τηλεγραφία**). Κ. Π.

Αὐτόδωρος.—1) Φιλόσοφος, ἀνήκων εἰς τὴν σχολὴν τῶν Ἐπικουρείων *(Διογ. Λαέρτ. 5, 6, π. 7)*. —2) Γραμματικὸς ἐκ Κύμης, οὗ ποιεῖται μνείαν Διονύσιος ὁ Θρᾷξ.

αὐτοέλεγχος (ὁ)· ὁ ἡμῶν αὐτῶν ἔλεγχος, τὸ νὰ ἐλέγχῃ τις αὐτὸς ἑαυτόν, ὁ ἔλεγχος ἅμα καὶ ἡ ἐπανόρθωσις τῶν ἀτελειῶν μας.

αὐτοθαυμάζομαι· θαυμάζω τὸν ἑαυτόν μου. Οὐσ. ἀφηρ. *αὐτοθαυμασμός*.

αὐτοθέλητος (ὁ, ἡ), — *ον* (τό)· ὁ ἐξ ἰδίας του βουλήσεως, ὁ *οἰκειοθελής*.

αὐτόθεν· *ἐπίρρ.*, ἀπὸ αὐτοῦ, ἀπὸ αὐτὸν τὸν τόπον.

αὐτοθεραπεία (ἡ) *[Ἰατρ.]*· ἡ θεραπεία τοῦ πάσχοντος δι' ἐνέσεως ὀροῦ λαμβανομένου ἐκ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ αἵματος (βλ. **αἱμοθεραπεία**). Ο. Ρ.

αὐτοθέρμανσις (ἡ) *[Μικροβ.]*. Εἶναι τὸ φαινόμενον, καθ' ὃ ἐπὶ οὐσιῶν τινων, ὡς τῆς κόπρου, τοῦ βάμβακος, τοῦ χόρτου, τοῦ καπνοῦ κλπ., ὅταν αὗται ἀποτελοῦσι μεγάλους σωρούς, ἐπέρχεται ἐν τῷ κέντρῳ τῶν σωρῶν τούτων τοιαύτη ἀνάπτυξις θερμοκρασίας, πολλάκις ἀνωτέρας τῶν 60 καὶ 70 βαθμῶν, ὥστε δύναται ν' ἐπέλθῃ καὶ αὐτόματος ἀνάφλεξις τῶν οὐσιῶν τούτων. Ὀφείλεται δὲ ἡ αὐτοθέρμανσις εἰς τὴν ὕπαρξιν ἐπὶ τῶν οὐσιῶν τούτων ἀπείρου πλήθους μικροβίων, ὧν δηλωτικὸν τῆς ζωῆς εἶναι καὶ ἡ ἀνάπτυξις θερμαντικοῦ. Κ. ΣΑΒΒΑΣ

αὐτόθι· *ἐπίρρ. τοπ.*, εἰς αὐτὸν τὸν τόπον, εἰς τὸν μνημονευθέντα τόπον, οὐχὶ ἀλλαχοῦ.

αὐτοθιγενὴς *σεισμὸς [Γεωλ.]*. Οὕτω ἐκαλεῖτο παλαιότερον ὁ σεισμὸς ὁ ἐκδηλούμενος εἰς **αὐτόσειστον** (βλ. λ.) τόπον. Σήμερον ὁ ὅρος δὲν εἶναι ἐν χρήσει. Γ. Κ. Γ.

— **αὐτοθιγενῆ** *συστατικὰ πετρωμάτων* (authigene Bestandteile). Τὰ συστατικὰ πετρώματός τινος, τὰ ὁποῖα ἐσχηματίσθησαν ἐντὸς τῆς μάζης τοῦ πετρώματος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου τώρα εὑρίσκονται. Π. χ. τὰ συνήθη συστατικὰ τῶν ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων εἶναι *αὐτοθιγενῆ*, διότι ἐσχηματίσθησαν καὶ ἐκρυσταλλώθησαν ἐντὸς τοῦ μάγματος, τὸ ὁποῖον ἐγέννησε τὰ πετρώματα ταῦτα. Γ. Κ. Γ.

αὐτοθυσία (ἡ)· ἡ θυσία τοῦ ἑαυτοῦ μας, ἡ αὐταπάρνησις, ὁ ἀλτρουϊσμός, ἡ μὲ θυσίαν τοῦ ἑαυτοῦ μας ἔμπρακτος ἀγάπη τῶν ἄλλων. Ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως αὐτοθυσία καλεῖται ἡ οἰκείᾳ βουλήσει καὶ ἐξ ὑποκειμενικῆς συναισθήσεως χρέους ἐνεργητικὴ κατάπνιξις τῆς εὐδαιμονιστικῆς ἡμῶν τάσεως ἐπὶ σκοπῷ ὠφελείας τοῦ πλησίον. Αἱ ἐκ τῆς αὐτοθυσίας πράξεις δὲν ὑπάγονται εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς πρακτικῆς ἠθικῆς, εἶναι πάντοτε ἐξαιρέσεις καὶ χρησιμεύουν ὡς παράδειγμα καὶ ἀξιομίμητον πρότυπον διὰ τὸν τελείως ἀλτρουϊστικόν των χαρακτῆρα.—Ρῆμ. *αὐτοθυσιάζομαι*

Θ. Π.

αὐτοκάβδαλος *[Θεατρ.]*. Εἷς τῶν τύπων τῶν λαϊκῶν μίμων (ὑποκριτῶν)τοῦ ἀρχαίου θεάτρου,πρόγονος τῶν τύπων τῆς ἐκ τοῦ προχείρου ἰταλικῆς κωμῳδίας, τῆς commedia dell' arte, αὐτοσχεδιάζων ὅπως αὐτοὶ καὶ ἐκεῖνος πᾶν ὅ,τι εἶχε νὰ εἴπῃ ἀπὸ σκηνῆς. Ἡ λέξις *αὐτοκάβδαλος*, περὶ τῆς παραγωγῆς τῆς ὁποίας ἐπραγματεύθη ὁ Lobock ἐν τῷ Ἀγλαοφάμῳ (σελ. 1031), σημαίνει τὸν *αὐτοσχέδιον*, ἐκ τοῦ κώβαλλος=λασῦρος, πανοῦργος. Κατὰ τὸν Σῆμον τὸν Δήλιον, παρ' Ἀθηναίῳ (XIV, 622) ἀναφερόμενον, οἱ αὐτοκάβδαλοι «κιττῷ ἐστεφανωμένοι σχέδην ἐπέραινον ῥήσεις». Μεταγενεστέρως, ὅταν καὶ αὐτοὶ ἤρχισαν νὰ γράφωσι τὰ ποιήματά των, ὠνομάσθησαν *ἴαμβοι* ἢ *μιμίαμβοι*.

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

αὐτοκάθαρσις *ὑδάτων*. Καλεῖται ἡ ἰδιότης ἐκείνη, δι' ἧς οἱ ποταμοὶ καθιστῶσιν ἀβλαβῆ τὰ ἐν καταστάσει ἀποσυνθέσεως εἰς αὐτοὺς εἰσρέοντα ὕδατα, ἐξουδετεροῦντες τὴν διαρκῆ ῥύπανσιν αὐτῶν τὴν προερχομένην ἐκ τῶν ἀνοργάνων καὶ ὀργανικῶν οὐσιῶν, οἷον πηλοῦ, ἄμμου, ἐντόμων, φυτῶν, φυκῶν, μικροβίων κλπ. ὡς καὶ τῶν περιττωματικῶν ὑγρῶν καὶ δηλητηριωδῶν ἀπορριμμάτων τῶν ὑπονόμων, οἵτινες χύνονται εἰς τοὺς ποταμούς.

Μεταξὺ τῶν ζώντων ὀργανισμῶν, οἵτινες διαβιοῦσιν ἐν τοῖς ὕδασι καὶ δὴ τοῖς ποταμοῖς καὶ ῥυακίοις, τὴν μείζονα σημασίαν κέκτηνται τὰ μικρόβια, χρησιμεύοντα ὡς ἀσφαλέστατος δείκτης τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀκαθαρσίας τοῦ ποταμίου ὕδατος· διότι ἐνῷ εἰς διαυγέστατον ὕδωρ ῥυακός τινος ὑπάρχουσι μόλις 100 μικροοργανισμοὶ ἐν ἑκάστῳ κυβικῷ ὑφεκατοστομέτρῳ, τοὐναντίον εἰς τὸ ὕδωρ τῶν ποταμῶν, οἵτινες διαρρέουσι μεγάλας πόλεις, ἀνευρίσκονται χιλιάδες καὶ μυ δες μικροβίων. Παρετηρήθη δ' ὅτι οἱ ποταμοὶ ἐνῷ πρὸ τῆς διόδου αὐτῶν διὰ πόλεώς τινος περιέχουσιν ὀλίγα σχετικῶς μικρόβια μετὰ ταύτην φέρουσιν ἀπειρίαν τοιούτων. Μετὰ παρέλευσιν ὅμως χρόνου τινός, ἐφ' ὅσον τὸ ὕδωρ ἀπομακρύνεται τῆς πόλεως, παρατηρεῖται ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν μικροβίων ἐλαττοῦται μεγάλως καὶ ἡ καθαρότης αὐτοῦ αὐξάνεται· τοῦτο δὲ ἀποτελεῖ τὴν λεγομένην *αὐτοκάθαρσιν*. Αὕτη ἐπέρχεται κατὰ τρεῖς τρόπους: 1) Διὰ τῆς ἀραιώσεως αὐτῶν ὡς ἐκ τῆς μεγάλης ποσότητος τοῦ ὕδατος· 2) διὰ χημικῶν ἐπεξεργασιῶν τελουμένων ἐν τῷ ποταμῷ ὕδατι, ἰδίως ὀξειδωτικῶν, ἐπερχομένων ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἐν μεγάλῃ ποσότητι ἀπερροφημένου ὀξυγόνου καὶ 3) διὰ τῆς καθιζήσεως, δι' ἧς αἱ ἀκαθαρσίαι, διαλελυμέναι καὶ ἀδιάλυτοι, καθιζάνουσιν εἰς τὸν πυθμένα τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ. Τὰ ἐν τῷ ὕδατι αἰωρούμενα μόρια, ὡς ἐκ τοῦ βάρους αὐτῶν, κατέρχονται εἰς τὸν πυθμένα συμπαρασύροντα μεθ' ἑαυτῶν καὶ πλῆθος μικροβίων, τὸ δὲ ἀνθρακικὸν ὀξὺ τῶν διττανθρακικῶν ἁλάτων τοῦ ἀσβεστίου καὶ μαγνησίου διεκφεύγει, ἐξ οὗ παράγονται ἀδιάλυτοι γεώδεις ἑνώσεις, αἵτινες καὶ αὗται κατακρημνίζονται, συμπαρασύρουσαι μεθ' ἑαυτῶν πᾶν αἰωρούμενον μόριον. Ὅσῳ ἠρεμώτερος εἶναι ὁ ποταμὸς καὶ βραδυτέρα ἡ πορεία αὐτοῦ, τοσούτῳ ταχύτερον ἐπέρχεται ὁ καθαρισμὸς καὶ ἡ διαύγεια τοῦ ὕδατος, ἐνῷ ἐπὶ ὁρμητικοῦ ῥεύματος αἱ συμπαρασυρόμεναι ἀκαθαρσίαι καθιζάνουσι πολλῷ βραδύτερον.

Ἀλλ' ἂν ἐμπέσωσιν εἰς τὸν ποταμὸν παθογόνα μικρόβια ἐκ τυφικῶν ἢ χολερικῶν ἀποπατημάτων ἢ ἐξ αἵματος ζῴων πασχόντων διαφόρους παθήσεις, δυνατὸν ν' ἀναπτυχθῶσιν αἱ νόσοι αὗται εἰς τοὺς παρὰ τὸν ποταμὸν κειμένους συνοικισμούς, διότι παθογόνα τινὰ μικρόβια οὐ μόνον ζῶσιν, ἀλλὰ καὶ πολλαπλασιάζονται ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ ὕδατος· τότε δὲ μόνον καθίστανται ταῦτα ἀβλαβῆ, ὅταν διανύσωσι πλέον τῶν 10 χιλιομέτρων καὶ καθιζήσωσιν εἰς τὸν πυθμένα τοῦ ποταμοῦ, ἢ ὅταν, μετὰ μακρὸν χρόνον, ἕνεκα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν σαπροφύτων, καταστραφῶσι.

Ἐκ τούτων συνάγεται ὅτι δὲν δύναταί τις νὰ βασισθῇ ἐπὶ τῆς αὐτοκαθάρσεως τῶν ποταμῶν καὶ ὅτι, ἵνα τὸ ὕδωρ αὐτῶν καταστῇ χρήσιμον πρὸς πόσιν καὶ εἰς τὴν οἰκιακὴν ἐν γένει οἰκονομίαν, ἀπαιτεῖται ἰδιαιτέρα προπαρασκευὴ τούτου.

Ο. ΡΑΛΛΗΣ

αὐτοκαλλιέργεια (ἡ) *[Γεωπον.]* Καλεῖται οὕτω εἷς τῶν τρόπων τῆς γεωργικῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἐδάφους, καθ' ὃν ὁ ἰδιοκτήτης ἑνὸς κτήματος ἐπιμελεῖται αὐτοπροσώπως τῆς ἐκμεταλλεύσεως τούτου, βοηθούμενος ὑπὸ τῆς οἰκογενείας του ἢ ξένων μισθωτῶν προσώπων, ἢ ἐπιμελεῖται ταύτης δι' ἐπιτρόπου ἢ διευθυντοῦ, ἰδίᾳ δαπάνῃ καὶ ἰδίῳ αὐτοῦ κινδύνῳ (Faire valoir direct—Régie). *Αὐτοκαλλιέργεια* καλεῖται ἐπίσης καὶ τὸ κτῆμα ἢ τὸ τμῆμα τοῦ κτήματος ἐφ' οὗ ἐφαρμόζεται τὸ ἀνωτέρω σύστημα ἐκμεταλλεύσεως. Εἰς τὸ σύστημα τοῦτο τῆς γεωργικῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἐδάφους, ἡ γῆ, τὰ κεφάλαια καὶ τὰ ὑλικὰ τῆς ἐκμεταλλεύσεως, ἀνήκουσιν εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον, εἰς τὸν ἰδιοκτήτην τοῦ κτήματος, ὅστις ἐπιπροσθέτως κατέχει καὶ τὴν διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἐκμετάλλευσιν ἀπαιτουμένην προσωπικὴν ἱκανότητα. Ὁ προωρισμένος νὰ διευθύνῃ μίαν γεωργικὴν ἐπιχείρησιν δέον νὰ κοσμῆται διὰ πολλῶν προτερημάτων. Νὰ κατέχῃ γνώσεις πολλὰς καὶ ποικίλας, διότι ποικίλαι εἶναι αἱ ἐργασίαι αἵτινες ἐκτελοῦνται εἰς μίαν γεωργικὴν ἐπιχείρησιν. Αὗται διέρχονται διὰ διαδοχικῶν φάσεων, ἐγγίζουσαι, ὁτὲ μὲν τὰ ὅρια τῆς βιομηχανίας, ὁτὲ δὲ τὰ τῆς ἐμπορίας. Ὁ διευθύνων μίαν γεωργικὴν ἐπιχείρησιν ὀφείλει νὰ ἔχῃ γνώσεις οἰκοδομικῆς καὶ γεωργικῆς μηχανικῆς, μηχανολογίας, τραπεζιτικὰς τοιαύτας διὰ τὴν διαχείρισιν τῶν κεφαλαίων ἀποσβέσεως καὶ τῶν ἀσφαλειῶν, ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ νὰ περιποιῆται τὰ ζῷα, νὰ παρέχῃ εἰς ταῦτα ὡς καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰς πρώτας βοηθείας ἐν περιπτώσει ἀτυχήματος ἢ ἀσθενείας, μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ κτηνιάτρου καὶ τοῦ ἰατροῦ. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω δέον νὰ κατέχῃ τὰς ἀπαραιτήτους γεωργικὰς γνώσεις, τὰς ἀφορώσας εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν φυτῶν, εἰς τὴν ἐδαφολογίαν, εἰς τὴν χρῆσιν τῶν λιπασμάτων; εἰς τὴν καταπολέμησιν τῶν ἀσθενειῶν, εἰς τὴν πρόγνωσιν τοῦ καιροῦ κλπ. κλπ.

Αἱ θεωρητικαὶ καὶ πρακτικαὶ γνώσεις δέον νὰ συνυπάρχωσι μετὰ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν ἐξοχήν. Ἡ παρουσία τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἐπιχειρήσεως ἐν τῷ κτήματι εἶναι ἀπαραίτητος καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους. Καλλιέργειαί τινες, ὡς ἡ τῆς συκῆς, τῆς ἐλαίας παρ' ἡμῖν, ἐπιτρέπουσιν εἰς τοῦτον νὰ ἀπουσιάσῃ τῆς ἐπιχειρήσεως ἐπί τινα χρόνον. Διοικητικαὶ ἀρεταὶ δέον ἐπίσης νὰ κοσμῶσι τὸν διευθύνοντα μίαν γεωργικὴν ἐπιχείρησιν, ἤτοι δραστηριότης περὶ τὴν ἔκδοσιν καὶ ἐκτέλεσιν τῶν διαταγῶν, ἁρμόζουσα συμπεριφορὰ πρὸς τὸ προσωπικὸν τῆς ἐκμεταλλεύσεως, ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνεται ἡ μεγίστη δυνατὴ ἀπόδοσις μετὰ τῆς μεγαλυτέρας ἐκ μέρους τούτου προθυμίας. Αἴσθημα δικαιοσύνης καὶ ἀνθρωπισμοῦ ἔναντι τῶν ὑπ' αὐτὸν δέον νὰ πρυτανεύῃ παρὰ τῷ ἰδιοκτήτῃ αὐτοκαλλιεργητῇ.

Τὸ σύστημα τῆς αὐτοκαλλιεργείας ὑπερέχει πάντων τῶν λοιπῶν συστημάτων ἐκμεταλλεύσεως κατὰ τοῦτο, ὅτι ὁ αὐτοκαλλιεργῶν ἰδιοκτήτης εἶναι ἐλεύθερος νὰ ῥυθμίσῃ τὸ κτῆμά του ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τῆς καλλιεργείας. Ἡ αὐτοκαλλιέργεια εἶναι τὸ σύστημα τῆς ἐκμεταλλεύσεως τὸ κατ' ἐξοχὴν εὐνοοῦν τὴν ἐκτέλεσιν τῶν γεωργικῶν βελτιώσεων καὶ τὸ ἐπιτρέπον τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐντατικῶν συστημάτων καλλιεργείας.

Εἰς τὴν αὐτοκαλλιέργειαν ὑπάγεται καὶ τὸ διὰ διευθυντοῦ ἢ ἐπιτρόπου σύστημα ἐκμεταλλεύσεως. Ὁ τρόπος οὗτος παρουσιάζει τὸ πλεονέκτημα, ὅτι παρέχει τὴν εὐκαιρίαν εἰς ἄτομα κατέχοντα τὰς ἀπαιτουμένας τεχνικὰς γνώσεις καὶ κεκοσμημένα διὰ τῶν ἀπαιτουμένων προσόντων, ἀλλὰ στερούμενα κεφαλαίων, νὰ ἀφοσιωθῶσιν εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἐδάφους. Μειονεκτεῖ ὅμως κατὰ τοῦτο, ὅτι ἔστιν ὅτε ὁ ἰδιοκτήτης τῆς γῆς ἀδιαφορεῖ διά τε τὴν γῆν καὶ τὰς γεωργικὰς βελτιώσεις, ἀφ' ἑτέρου δέ, ἂν δὲν ἐπέλθῃ τελεία καὶ καλὴ συνεννόησις μεταξὺ ἰδιοκτήτου καὶ διευθυντοῦ, ἐπιτυγχάνονται ἀποτελέσματα δυσάρεστα.

Ἐν Ἑλλάδι ἐκ τῶν διαφόρων διατάξεων τῶν ἀγροτικῶν νόμων ἐξάγεται ὅτι ὁ νομοθέτης θεωρεῖ ὡς αὐτοκαλλιέργειαν τὴν αὐτοπροσώπως ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου ἢ καὶ τοῦ κατόχου τῆς γῆς ἢ διὰ μισθωτῶν προσώπων ἐκμετάλλευσιν, πάντοτε δαπάναις καὶ κινδύνοις τοῦ ἰδιοκτήτου ἢ κατόχου (βλ. τὸν νόμον 2052 τοῦ 1920). Ὁ νῦν ἰσχύων κωδικοποιηθεὶς ἀγροτικὸς νόμος τῆς 1 Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 1926, ἐξαιρεῖ τῆς αὐτοκαλλιεργείας τὴν δι' *ἀγροληψίας* ἐκμετάλλευσιν, ὑπάγει ὅμως εἰς ταύτην τὴν διὰ

Digitized by Google

μισθώσεως τοιαύτην (βλ. τὸ ἄρθρ. 10). Ὡς αὐτοκαλλιεργητὰς θεωρεῖ οὐ μόνον τοὺς ἰδιοκτήτας, ἀλλὰ καὶ τοὺς μισθωτάς, ὡς καὶ τοὺς κληρονομικοὺς νομεῖς (*μπασταινούχους*). Περιλαμβάνει ἐπίσης τοὺς ἁπλοῦς κατόχους γῆς, εἰς οὓς παρέχει τὴν εὐκαιρίαν νὰ μετατραπῶσιν εἰς ἰδιοκτήτας (ἄρθρ. 145). Ἑτέρα μορφὴ τῆς αὐτοκαλλιεργείας κατὰ τὴν ἰσχύουσαν νομοθεσίαν εἶναι ἡ διὰ τῶν ἐμφυτευτῶν ἐξασκουμένη (Περὶ κωδικοποιήσεως ἐμφυτευτικῶν νόμων Ν.Δ. 22 Ὀκτωβρίου 1926), καλουμένη *αὐτοπρόσωπος καλλιέργεια*, ἐνεργουμένη κατὰ τὸ δυνατὸν μέτρον παρὰ τῶν ἐμφυτευτῶν καὶ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του. Τὴν ἔννοιαν ταύτην δὲν ἀναιρεῖ ἡ πρόσληψις τυχὸν ἐργατῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοπροσώπως καλλιεργοῦντος ἐμφυτευτοῦ.

Κατὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν, ἡ αὐτοκαλλιέργεια ἐπροστατεύθη, κατὰ τὸ δυνατόν, ὑπὸ τοῦ νομοθέτου. Οὕτω διὰ τοῦ νόμου 2052, ἀφέθη εἰς ἰδιοκτήτας καλλιεργοῦντας αὐτοπροσώπως ἢ δι' αὐτοκαλλιεργείας ἀναπαλλοτρίωτος ἔκτασις χιλίων στρεμμάτων καὶ εἰς ἃς περιπτώσεις ἀκόμη κτήματα ἐκτάσεως μικροτέρας τῶν 1000 στρεμμάτων ὑπέκειντο εἰς ἀπαλλοτρίωσιν. Διὰ τοῦ αὐτοῦ νόμου, εἰς ἁπλοῦς κατόχους γαιῶν, ἀλλὰ αὐτοκαλλιεργοῦντας ταύτας, ἐκτάσεως ἐλάσσονος τῶν 200 στρεμμάτων παρεχωρήθη τὸ δικαίωμα τῆς πλήρους καὶ ἀμετακλήτου κυριότητος. Ὁ νόμος 2922 τοῦ 1922 ἐξῄρεσεν ἐπίσης τῆς ἀπαλλοτριώσεως ἔκτασιν 1000 στρεμμάτων (εἴς τινας περιφερείας τοῦ Κράτους) καὶ 5000—10.000 στρεμμάτων εἰς ἑτέρας τοιαύτας, ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἐπ' αὐτῶν ἐντὸς τριετίας ἐγκαταστάσεως αὐτοκαλλιεργητικῆς ἐκμεταλλεύσεως. Διὰ τῶν διατάξεων τοῦ κωδικοποιηθέντος Ἀγροτικοῦ Νόμου ἐπροστατεύθη ἐπίσης ἡ αὐτοκαλλιέργεια, ἐξαιρεθείσης τῆς ἀπαλλοτριώσεως ἐκτάσεως τοὐλάχιστον 500 καὶ κατ' ἀνώτατον ὅρον 2000 στρεμμάτων. Ἐὰν ἐπ' αὐτῶν ἐφαρμοσθῇ αὐτοκαλλιέργεια καθ' ὡρισμένον τρόπον, τὸ Δημόσιον ἐγγυᾶται τὸ ἀναπαλλοτρίωτον τούτων ἢ τὴν καταβολὴν ἀποζημιώσεως μέχρι τοῦ διπλασίου τῆς τρεχούσης τοῦ κτήματος ἀξίας, ἐν περιπτώσει ἀντιθέτου ἐνεργείας. Αἱ αὐτοκαλλιέργειαι δὲ ἐξῃρέθησαν τῆς ἀπαλλοτριώσεως, ἐφ' ὅσον ἐπὶ τῶν κτημάτων ἐγένετο ἐγκατάστασις προσφύγων. Ὁ κωδικοποιηθεὶς ἐμφυτευτικὸς νόμος ἐχορήγησε τὸ δικαίωμα τῆς ἐξαγορᾶς τῆς ψιλῆς κυριότητος ἐμφυτευτικῶν κτισμάτων οἱασδήποτε ἐκτάσεως εἰς αὐτοπροσώπως ἐπὶ μίαν τοὐλάχιστον δεκαετίαν καλλιεργοῦντας ἐμφυτευτάς.

Β. ΚΡΙΜΠΑΣ

αὐτοκαλλιεργοῦμαι (*—έομαι*)· καλλιεργοῦμαι ὑπὸ τῶν ἰδικῶν μου καὶ οὐχὶ ὑπὸ ξένων: «οἱ ἀγροὶ αὐτοκαλλιεργοῦνται», καλλιεργοῦνται ὑπὸ τῶν ἰδιοκτητῶν αὐτῶν καὶ οὐχὶ ὑπὸ μισθωτῶν.

αὐτοκαλοῦμαι· καλῶ αὐτὸς ἐμαυτόν, δίδω ὄνομα ἔντιμον ἢ ἐπιβολῆς ὁ ἴδιος εἰς τὸν ἑαυτόν μου: «αὐτοκαλεῖται εὐεργέτης τῆς πατρίδος του».

— **Αὐτοκάνης** *ὄρος [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον ἐν Αἰολίδι παρὰ τὴν Φώκαιαν ἐν Μ. Ἀσίᾳ (*Ἀπδ.* 35). Κατ' ἄλλους ἀναγινώσκεται *Ἀκροκάνης* ἀπὸ τῆς Κάνης, ἀκρωτηρίου ἐν Αἰολίδι κατὰ τὸν Ἀδραμυττηνὸν κόλπον, ὅπερ καὶ Αἰγὰ καλεῖται. ΙΑΚ.Χ.Δ.

αὐτοκατάλυσις (ἡ) *[Χημ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ καταλυτικὴ ἐπιτάχυνσις ἀντιδράσεως ὑπὸ σωμάτων παραγομένων κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν ἀντίδρασιν.

Ἡ ἐμφανεστέρα περίπτωσις αὐτοκαταλυτικῆς δράσεως εἶναι ἡ κατὰ τὴν παραγωγὴν ἐπιταχυντοῦ εἰς ἀντίδρασιν χωροῦσαν ὑπὸ συνήθεις ὅρους βραδύτατα. Τότε ἡ ἔναρξις τῆς λειτουργίας τοῦ συστήματος ἀπαιτεῖ μὲν τὴν πάροδον χρόνου τινός, μόλις ὅμως ἀρχίσῃ αὕτη, ὡς ἐκ τῆς ὁλονὲν αὐξανομένης περιεκτικότητος τοῦ παραγομένου καταλύτου, ἡ ταχύτης ἀντιδράσεως βαίνει διαρκῶς αὔξουσα, τῆς ἐπιδράσεως ταύτης ὑπερνικώσης ἐν ἀρχῇ τὴν ἐκ τῆς καταναλώσεως τῶν οὐσιῶν ἐλάττωσιν τῆς ταχύτητος. Ὅταν αἱ δύο ἀντίρροποι ἐπιδράσεις ἐξουδετερωθοῦν ἀμοιβαίως, ἡ ταχύτης ἀποκτᾷ μέγιστον καὶ βαίνει ἐλαττουμένη, τείνουσα νὰ λάβῃ ὡς ἐκ τῆς ἐξαντλήσεως τῶν ἀντιδρωσῶν οὐσιῶν ἀπεριορίστως μικρὰν τιμήν. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἀντιτίθεται πρὸς τὰς συνήθεις χημικὰς δράσεις, ἔνθα ὡς ἐκ τῆς διαρκῶς ἐλαττουμένης περιεκτικότητος τῶν ἐν ἀντιδράσει οὐσιῶν, ἡ ταχύτης ἀντιδράσεως ἔχει κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐνάρξεως τὸ μέγιστον καὶ βαίνει ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰς ἀντιδρώσας οὐσίας ἐλαττουμένη.

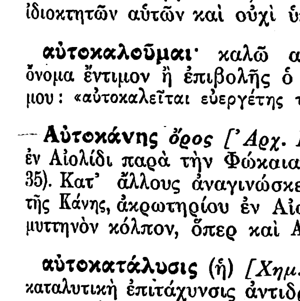

Αὐτοκατάλυσις.

[Α=Μεταβολὴ τῆς ταχύτητος ἀντιδράσεως κατ' αὐτοκαταλυτικὴν δρᾶσιν· Κ=κατὰ κανονικὴν δρᾶσιν.]

Ἡ ἕνωσις τοῦ ὑδρογόνου πρὸς τὸ ὀξυγόνον δὲν λαμβάνει χώραν, ὅταν τὰ ἀέρια εἶναι τελείως ξηρά, οὔτε εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῶν 1000°. Μόλις ὅμως ἀρχίσῃ αὕτη καὶ σχηματισθῇ καὶ τὸ ἐλάχιστον ποσὸν ὑδρατμοῦ, ἡ ἀντίδρασις εὐκολύνεται σημαντικώτατα καθισταμένη ταχυτάτη καὶ ἐκρηκτική.

Ἡ ἀποσύνθεσις τοῦ ὑδροσεληνίου, τοῦ ὑδραρσενίου καὶ ὑδραντιμονίου ἐπιταχύνεται ἐκ τοῦ κατ' ἀρχὰς ἐλευθερουμένου μεταλλικοῦ σεληνίου, ἀρσενικοῦ ἢ ἀντιμονίου.

Κατὰ τὴν ἐπίδρασιν πυκνοῦ διαλύματος ὀξίνου θειώδους νατρίου ἐπὶ χλωρικοῦ καλίου, ἐν ἀρχῇ μὲν οὐδεμία ὁρατὴ ἀντίδρασις συμβαίνει, διότι τὸ κεκτημένον ἀσθενῶς ὄξινον ἀντίδρασιν ὄξινον θειῶδες ἅλας ἐλευθεροῖ ἴχνη μόνον χλωρικοῦ ὀξέος. Ταῦτα ὅμως ἀρκοῦν ἵνα ὀξειδώσουν μικρὰν ποσότητα τοῦ ὀξίνου θειώδους ἅλατος πρὸς θειικόν, τὸ ὁποῖον ἕνεκα τῆς ἰσχυροτέρας ὀξίνου ἀντιδράσεώς του εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐλευθερώσῃ μεγαλύτερα ποσὰ χλωρικοῦ ὀξέος ἐκ τοῦ χλωρικοῦ ἅλατος. Ἀρχίζει λοιπὸν μετά τινα χρόνον ἕνεκα τῆς αὐτοκαταλυτικῆς δράσεως ἀπότομος βρασμὸς καὶ ἀφρισμὸς τοῦ ὑγροῦ, καθ' ὃν τὸ ὄξινον θειῶδες ἅλας ὀξειδοῦται πρὸς ὄξινον θειικὸν καὶ τὸ χλωρικὸν ἀνάγεται πρὸς ὑδροχλωρικὸν ὀξύ.

Ἡ διάλυσις μετάλλων, ὡς χαλκοῦ, ἀργύρου, ὑδραργύρου, βισμουθίου κλπ. εἰς καθαρὸν νιτρικὸν ὀξὺ βαίνει βραδύτατα. Τὸ μέταλλον ἐμβαπτιζόμενον ἐντὸς τοῦ ὀξέος μένει κατ' ἀρχὰς σχεδὸν ἀπαθές, μόνον δὲ ὅταν τὸ διάλυμα ἐμπλουτισθῇ ἐκ τῆς ἀντιδράσεως εἰς ὑποξείδια τοῦ ἀζώτου ἐπιταχύνεται ἡ διάλυσις, καθισταμένη ὁρμητικωτάτη. Ἰσορροπία ἐπέρχεται μετὰ τὴν ὁλοσχερῆ κατανάλωσιν τοῦ μετάλλου ἢ τοῦ ὀξέος.

Τέλος ἡ κατὰ τὰς ἀντιδράσεις ἀναπτυσσομένη θερμότης ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ταχύτητος αὐτῆς κατ' ἐντελῶς ἀνάλογον πρὸς τὴν αὐτοκατάλυσιν τρόπον καὶ προκαλεῖ, ἴσως ἐν συνδυασμῷ πρὸς ταύτην, τὰς ἐκρηκτικὰς δράσεις. Αὐτοκατάλυσις ὅμως δύναται νὰ συμβῇ καὶ εἰς ἰσόθερμον δρᾶσιν.

ΑΝ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ

αὐτοκατάρα (ἡ) *[Λαογρ.]*. Εἶναι κατάρα τὴν ὁποίαν ἐκφέρει καθ' ἑαυτοῦ ὁ ὀμνύων, μὲ τὴν διάθεσιν καὶ τὴν πίστιν ὅτι θέλει ἔχει αὐτὴ ἰσχὺν ἐὰν ἡ περιπτώσει δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅ,τι οὗτος ἰσχυρίζεται ἢ ἐν ᾗ περιπτώσει παραβῇ ὡρισμένην ὑπόσχεσίν του. Ἡ αὐτοκατάρα οὕτω, οὐδὲν διαφέρει τοῦ ὅρκου. Ἡ πρώτη ἀρχὴ τοῦ ὅρκου φαίνεται ὅτι ἦτο μαγικοῦ περιεχομένου, ἡ δὲ πίστις ἐπί τινα δύναμιν, ἡ ὁποία κρίνει δικαίως καὶ ρυθμίζει τὰ ἀνθρώπινα ἀνταποδίδουσα πᾶσαν ἀγαθοεργίαν καὶ τιμωροῦσα τὰς ὑπερβασίας εἶναι μεταγενεστέρα. Οὕτω ἔχομεν τοὺς κατ' ἐξοχὴν μαγικοὺς ὅρκους, ἐκείνους δηλαδὴ οἱ ὁποῖοι συνοδεύουν μαγικὴν πρᾶξιν (ὅπως π.χ. ἡ ἀρχαιοτάτη σπονδὴ οἴνου, ἡ ἄρσις καὶ κατάρριψις λίθου κλπ.) καὶ τὰς αὐτοκατάρας, ἐν αἷς μαγικὴ πρᾶξις δὲν ὑπάρχει ἀλλ' ἁπλῆ ἐπιμαρτύρησις τοῦ θείου μετὰ ἀπαγγελλομένης «ποινικῆς ρήτρας». Ἡ τοῦ θείου ἐπιμαρτύρησις δύναται νὰ εἶναι διττή, σιωπηρὰ ἢ ρητή. Αὐτοκατάρας μετὰ σιωπηρᾶς ἐπιμαρτυρήσεως τοῦ θείου ἔχομεν πλείστας: «νὰ μὴ χαρῶ τὴ μάννα μου, τὸν πατέρα μου κλπ.», «νὰ βγοῦν τὰ μάτια μου», «νὰ μὴ μ' εὕρῃ ἡ αὐγή», «ἀστραπὴ νὰ μὲ κάψῃ», «νὰ μὲ πιάσῃ ἑφτὰ λογιῶ συγγενικό» κλπ. κλπ. Ὡσαύτως καὶ αἱ μετὰ ρητῆς ἐπιμαρτυρήσεως τοῦ θείου αὐτοκατάραι, ἀφθονοῦσι χρησιμοποιούμεναι συνηθέστατα: «νὰ μὲ κάψῃ ὁ θεός», «νὰ μὲ κάψουν τὰ δώδεκα Βαγγέλια» κλπ.

αὐτόκαυστον (τὸ) (Autoclave). Μηχάνημα χρησιμοποιούμενον πρὸς ἀποστείρωσιν διὰ τῆς χρήσεως ὑγρᾶς θερμότητος καὶ δὴ τοῦ μετὰ πιέσεως ἀτμοῦ. Ἐν αὐτῷ ἡ θερμοκρασία ἀνέρχεται ἀναλόγως τῆς πιέσεως μέχρις 140° ἢ καὶ πλέον ἔτι. Φέρει τοιχώματα ἰσχυρότατα, ὅπως ἀντέχωσιν εἰς τὴν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἀναπτυσσομένην πίεσιν, τὸ κάλυμμα αὐτοῦ κοχλιοῦται στερεῶς πρὸς παρακώλυσιν τῆς ἐξόδου τοῦ ἀτμοῦ, τὸ δὲ προσηρμοσμένον μανόμετρον δεικνύει πόσων ἀτμοσφαιρῶν πίεσις ἀναπτύσσεται ἑκάστοτε ἐν αὐτῷ καὶ ἐπομένως ποία θερμοκρασία παράγεται ὡς ἐκ τούτου. Πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας τοῦ μηχανήματος λαμβάνεται φροντίς, ὅπως ὁ ἀὴρ ἐκδιωχθῇ ἐξ αὐτοῦ καὶ ἀντικατασταθῇ τελείως ὑπὸ τοῦ ἀτμοῦ, διότι μεῖγμα ἀέρος καὶ ἀτμοῦ δὲν φονεύει τὰ μικρόβια μεθ' ὅσης ὁ καθαρὸς ἀτμὸς ἀσφαλείας καὶ ταχύτητος. Τὰ αὐτόκαυστα ἀποστειροῦσιν ἀσφαλῶς τὰ θρεπτικὰ ὑλικά, συντελοῦσι δὲ καὶ πρὸς οἰκονομίαν χρόνου, διότι πρὸς τελείαν ἀποστείρωσιν ἀρκεῖ ἡ μία καὶ μόνη ἡμέρα θέρμανσις εἰς 120°—130° ἐπὶ 10 πρῶτα λεπτὰ τῆς ὥρας, ἀλλ' ἔχουσι τὸ μειονέκτημα ὅτι εἶναι δυσμεταχείριστα καὶ δαπανηρά, πρὸς δὲ καὶ ἐπικίνδυνα, διότι πολλάκις διαρρήγνυνται. [Βλ. καὶ λ. ἀποστείρωσις καὶ ἀτμοκλίβανος.] Κ. ΣΑΒΒΑΣ

αὐτοκέφαλος (ὁ, ἡ), — ον (τό)· ὁ αὐτὸς ἀποτελῶν κεφαλήν, ὁ ἀνεξάρτητος, ὁ μὴ ὑπαγόμενος εἰς ἄλλον: «αὐτοκέφαλος ἡγεμονία».

— **αὐτοκέφαλοι ἐκκλησίαι**· βλ. ἐκκλησία.

αὐτοκίνησις (ἡ) (γαλλ. motorisation, γερμ. motorisierung) *[Στρατηγ. - Τακτ.]*. Καλεῖται οὕτω ἐν τῇ στρατιωτικῇ φρασιολογίᾳ ἡ *ἐπίγειος κίνησις* τοῦ τε ἐμψύχου καὶ τοῦ ἀψύχου ὑλικοῦ, ἡ ἐπιτυγχανομένη, οὐχὶ διὰ ζωικῆς δυνάμεως (βαδίσματος τῶν ἀνδρῶν ἢ κτηνῶν, ἕλξεως διὰ κτηνῶν, φορτώσεως ἐπὶ κτηνῶν) ἢ δι' ἕλξεως μηχανικῆς (σιδηροδρόμου), ἀλλὰ διὰ δυνάμεως παρεχομένης ὑπὸ κινητῆρος (moteur), δηλαδὴ φόρτωσις τοῦ ἐμψύχου ἢ ἀψύχου ὑλικοῦ ἐπ' αὐτοκινήτου, ἕλξις ὀχήματος διὰ ρυμουλκοῦ αὐτοκινήτου (tracteur, remorqueur), κίνησις ἀψύχου τινὸς ὑλικοῦ διὰ κινητῆρος (αὐτοκινητοπυροβόλον, αὐτοκινητοπολυβόλον, αὐτοκινητοποδήλατον, ἅρμα ἐφόδου).

Αὐτοκίνησις ἐν τῷ στρατῷ ἀνεφάνη κατὰ πρῶτον ἐν Γερμανίᾳ, κατὰ τὰς μεγάλας ἀσκήσεις τοῦ 1898, ἀμέσως δὲ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ' αἰῶνος ἐπηκολούθησε τοιαύτη καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς στρατούς, ἀλλ' ἐν περιωρισμένῃ πάντοτε κλίμακι. Ἡ καθ' αὐτὸ στρατιωτικὴ ἐξέλιξις καὶ ἀνάπτυξις τῆς αὐτοκινήσεως χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1905, ὁπότε διὰ πρώτην φορὰν ἀνεφάνησαν αὐτοκίνητα, δυνάμενα νὰ φέρωσι πολυβόλα ἢ ἐλαφρὰ πυροβόλα, δηλαδὴ αὐτοκίνητα ἔχοντα μαχητικὴν ἀποστολήν. (Λεπτομερείας διὰ τὰς ἐπικρατούσας ἰδέας περὶ αὐτοκινήσεως κατὰ τὰς παλαιοτέρας ἐποχὰς βλ. ἐν Revue militaire des armées étrangères, τεύχη Σεπτεμβρίου 1906, Ἀπριλίου 1907 καὶ Ἀπριλίου, Μαΐου, Ἰουλίου 1910).

Ὁ πρῶτος κανονισμὸς εἰς ὃν γίνεται μνεία περὶ αὐτοκινήτου εἶναι ὁ γερμανικὸς ἐκστρατείας τοῦ 1908, ὅστις ὅμως διαβλέπει τὸ ζήτημα ἀπὸ στενῆς ἀπόψεως, τῆς χρησιμοποιήσεως δηλαδὴ τοῦ αὐτοκινήτου ὡς μέσου μεταβιβάσεως διαταγῶν καὶ πληροφοριῶν. Ἐν Γαλλίᾳ κανονισμὸς ἐκστρατείας τοῦ 1913 διέβλεπε τὸ ζήτημα ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ἀνεφοδιασμοῦ καὶ τῆς διακομιδῆς ἀσθενῶν καὶ τραυματιῶν. Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1912, χρῆσις αὐτοκινήσεως ἐγένετο εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐν πολὺ μικρᾷ κλίμακι, ἀντιθέτως ἐν Ἠπείρῳ ἐγένετο εὐρυτάτη χρῆσις αὐτοκινήσεως διὰ τὸν ἀνεφοδιασμὸν (τὸν Ἰανουάριον καὶ Φεβρουάριον 1913 μετεφέρθησαν αὐτοκινητικῶς ἐκ Πρεβέζης 30,000 βλήματα πυροβολικοῦ). Κατὰ τὸν Ἑλληνοβουλγαρικὸν ὅμως πόλεμον τοῦ 1913 ἐγένετο εὐρυτάτη χρῆσις αὐτοκινήσεως διὰ τὰς παντὸς εἴδους μεταφοράς, δι' ἀνεφοδιασμὸν καὶ διὰ διακομιδὴν τραυματιῶν. Ἡ ἔναρξις τοῦ παγκοσμίου πολέμου τῷ 1914 εὗρε τὴν αὐτοκίνησιν καὶ αὐτῶν τῶν μεγάλων στρατῶν ἐν περιωρισμένῃ κλίμακι (ὁ μὲν γαλλικὸς στρατὸς εἶχεν 6,000 μόνον αὐτοκίνητα, ὁ δὲ γερμανικὸς περὶ τὰς 10,000). Ἡ ἐξέλιξις τῆς αὐτοκινήσεως ἐπῆλθε τότε ἁλματικὴ καὶ ραγδαία, οὕτως ὥστε ὁ γαλλικὸς στρατὸς εἶχε τὸν Νοέμβριον 1918 περὶ τὰ 95,000 αὐτοκίνητα εἰς τὸ δυτικὸν μέτωπον, ἅπας δ' ὁ ἀνταντικὸς διέθετε τότε ἐν τῷ αὐτῷ μετώπῳ περὶ τὰς 180,000 αὐτοκίνητα.

Μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον αἱ ἐν Εὐρώπῃ περὶ αὐτοκινήσεως ἀντιλήψεις ηὐρύνθησαν ἔτι μᾶλλον σὺν τῇ διαρκεῖ τελειοποιήσει τῶν τεχνικῶν μέσων, μέχρι τοῦ σημείου ὥστε νὰ γίνεται σκέψις περὶ πλήρους ἀντικαταστάσεως τῆς ζωικῆς δυνάμεως (τῆς διὰ κτηνῶν) διὰ τῆς αὐτοκινήσεως. Τοιαύτη ὅμως σκέψις θεωρεῖται ὡς λίαν πρόωρος, καθ' ὅσον τὰ παρεχόμενα ὑπὸ τῆς αὐτοκινήσεως πλεονεκτήματα εἶναι μὲν ἀδιαφιλονίκητα ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς στρατηγικῆς, πολὺ ὅμως συζητήσιμα ἐν τῇ τῆς τακτικῆς.

Πλεονεκτήματα τῆς αὐτοκινήσεως.—Ὡς τοιαῦτα θεωροῦνται: α') ἡ ταχυκινησία· β') ἡ οἰκονομία χρήματος· γ') ἡ ἀντικατάστασις τοῦ ὁσημέραι μειουμένου ζωικοῦ ὑλικοῦ· δ') ἡ αὔξησις τοῦ μαχητικοῦ ἀνθρωπίνου ὑλικοῦ. Γενικῶς παραδέχονται ὅτι ἡ αὐτοκίνησις ἐπιφέρει μείωσιν τοῦ ἀναγκαιοῦντος διὰ τὴν κίνησιν προσωπικοῦ κατὰ 50 % ἐν ταῖς μὴ μαχίμοις μονάσι (συζυγαρχίαις, ὄρχοις, χειρουργείοις, κτλ.), κατὰ 20 % ἐν ταῖς μαχίμοις μονάσι (πυροβολαρχίαις, πολυβολαρχίαις κτλ.)· ε') ἡ ἀντοχὴ τῶν αὐτοκινητικῶν ὀχημάτων.

Μειονεκτήματα τῆς αὐτοκινήσεως.—Ὡς τοιαῦτα καταλογίζονται τὰ ἑξῆς: α') Ἡ αὐτοκίνησις δὲν καθίσταται δυνατὴ ἐπὶ παντοδαποῦ ἐδάφους. Τὸ μειονέκτημα ὅμως τοῦτο ὁσημέραι ἐξαλείφεται διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως *ἑρπυστριῶν* (chenilles). Ἀλλὰ τὰ ἑρπυστριοφόρα ὀχήματα δὲν δύνανται ἀκόμη ν' ἀναπτύσσωσι μεγάλην ταχύτητα, συνεπῶς τὸ πλεονέκτημά των ἀντιστρατεύεται εἰς τὴν θεμελιώδη καὶ βασικὴν ἰδιότητα τῆς αὐτοκινήσεως, δηλαδὴ τὴν ταχυκινησίαν. β') Ἡ ἀνομοιογένεια τῶν αὐτοκινητικῶν ὀχημάτων. Σήμερον εἰς ἅπαντα τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη καταβάλλεται μεγάλη προσπάθεια, ὅπως ἐπιτευχθῇ ἡ ἑνοποίησις τοῦ τύπου τῶν αὐτοκινήτων (ἡ γνωστὴ ἐν τῇ βιομηχανίᾳ ὑπὸ τὸ διεθνὲς ὄνομα standardisation).

Τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰ μειονεκτήματα ἀπὸ ἑλληνικῆς ἀπόψεως. Αὐτονόητον καθίσταται ὅτι τ' ἀνωτέρω δὲν ἔχουσιν ἐν Ἑλλάδι τὴν αὐτὴν ἀξίαν, διότι παρ' ἡμῖν ἐπιδρῶσι παράγοντες ἐντελῶς διάφοροι τῶν εὐρωπαϊκῶν. Οὕτως ἐκ τῶν πλεονεκτημάτων, μόνον τὸ τῆς οἰκονομίας χρήματος, τὸ τῆς αὐξήσεως τοῦ μαχητικοῦ ἀνθρωπίνου πλη-

Digitized by Google

θυσμοῦ, καὶ τὸ τῆς ἀντοχῆς τῶν αὐτοκινητικῶν ὀχημάτων παραμένουσιν αὐτούσια καὶ ἐν Ἑλλάδι. Δὲν δύναται ὅμως τὸ λεχθῆ τὸ αὐτό, οὔτε περὶ τῆς ταχυκινησίας, οὔτε περὶ τῆς ἀδυναμίας ἐξευρέσεως ζωικοῦ ὑλικοῦ.

Τὰ διὰ τοὺς εὐρωπαϊκοὺς στρατοὺς μειονεκτήματα καθίστανται ἔτι μείζονα διὰ τὸν ἑλληνικὸν στρατόν. Διότι, ναὶ μὲν τὰ ἑρπυστριοφόρα ὀχήματα ἐπιτρέπουσι σήμερον τὴν ὅδευσιν διὰ παντοδαποῦ ἐδάφους, ὑπὸ τὴν εὐρωπαϊκὴν πάντως ἔννοιαν ἐκλαμβανομένου, οὐχὶ ὅμως καὶ δι' ἐδάφους ὀρεινοῦ καὶ δυσκόλου, ὡς τοῦ τῆς Βαλκανικῆς καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐπὶ πλέον εἰς τὰ ἐδάφη ταῦτα σπανίζουσιν αἱ ἀνθεκτικαὶ γέφυραι δι' αὐτοκίνησιν, καὶ δὴ βαρεῖαν. Τὸ ὅτι δὲ κατ' Αὔγουστον τοῦ 1921 κατώρθωσαν τὰ ἑλληνικὰ αὐτοκίνητα, καὶ μάλιστα ἄνευ ἑρπυστριῶν, νὰ κυκλοφορῶσι διὰ τῆς Ἁλμυρᾶς ἐρήμου, τοῦτο δὲν δύναται νὰ ληφθῇ ὡς ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς αὐτοκινήσεως ἐν Ἑλλάδι, καθ' ὅσον ἐπρόκειτο περὶ ἐποχῆς τελείας ἀνομβρίας.

Ἡ αὐτοκίνησις ἐν τῇ στρατηγικῇ.—Οἱ ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος εὐρύτατα χρησιμοποιηθέντες στρατηγικοὶ ἑλιγμοὶ ἐξακολουθοῦσιν ἔκτοτε χρησιμοποιούμενοι μέχρι τῆς σήμερον, ἡ ἐκτέλεσις δ' αὐτῶν, διὰ κινήσεως παρεχομένης ὑπὸ ζωικῆς δυνάμεως, ἀπέφερε λαμπρὰ ἀποτελέσματα. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι θὰ ἠδύνατο ν' ἀποφέρῃ τοιαῦτα σήμερον, καθ' ὅσον νῦν λειτουργοῦσιν ἐναέριος παρατήρησις καὶ ἀσύρματος, δι' ὧν μεταδίδονται τάχιστα αἱ πληροφορίαι καὶ συνεπῶς παρέχεται ὁ ἀπαιτούμενος χρόνος τῆς ἀντιπαρατάξεως, τοσοῦτο μᾶλλον ὅσον αἱ μεταφοραὶ γίνονται σήμερον διὰ σιδηροδρόμων καὶ δι' αὐτοκινήσεως.

Κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον 1914—1918, ἡ αὐτοκίνησις προσέφερε μεγίστας ὑπηρεσίας ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς στρατηγικῆς, διὰ τῆς μεταφορᾶς ὁλοκλήρων μεγάλων μονάδων ἐπὶ τοῦ καταλλήλου στρατηγικοῦ πεδίου· οὕτω μετεφέρθη τὸ ἐν Παρισίοις στράτευμα τὴν 5ην Σεπτεμβρίου 1914, κατὰ τὴν πρώτην μάχην τοῦ Μάρνη, τὸ γαλλικὸν στράτευμα τὴν 21ην Μαρτίου 1918 πρὸς τὴν κατεύθυνσιν Guiscard καὶ πρὸς τὴν διώρυγα Crozat, ἐπὶ τῷ σκοπῷ πωματίσεως τοῦ ἐπελθόντος κενοῦ ἐκ τῆς ραγδαίας ὑποχωρήσεως τῆς 5ης ἀγγλικῆς στρατιᾶς. Ἐξ ἄλλου, παρουσιάσθησαν περιστάσεις κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον καθ' ἅς, ἂν ἐχρησιμοποιεῖτο αὐτοκίνησις, τ' ἀποτελέσματα θὰ ἦσαν ἴσως πολὺ διάφορα, ὡς π. χ. κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ ἐπίθεσιν ἐναντίον τῆς Βίλνας (ρωσικὸν θέατρον πολέμου) τὸν Σεπτέμβριον 1915, ὁπότε ἐπεζητήθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἡ ἀποκοπὴ τῆς ὑποχωρήσεως τῶν Ρώσων διὰ τῆς καταλήψεως τῶν γραμμῶν συγκοινωνιῶν των, μὴ ἐπιτευχθεῖσα ὅμως, διότι οἱ Γερμανοὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ φθάσωσιν ἐγκαίρως.

Ἡ αὐτοκίνησις δὲν δύναται νὰ μεταβάλῃ πάντοτε τὴν κατάστασιν, διότι ὑπεισέρχονται διάφοροι ἄλλοι παράγοντες, ὡς π.χ. ὁ αἰφνιδιασμός. Ἡ αὐτοκίνησις δύναται νὰ χρησιμοποιῆται σήμερον εὐρύτατα διὰ τοὺς ἀπαιτουμένους στρατηγικοὺς ἑλιγμοὺς κατὰ τὰς ἑξῆς περιπτώσεις: α') πρὸς συγκέντρωσιν δυνάμεων αἵτινες, ἀφοῦ ἤγαγον εἰς πέρας εἰδικήν τινα ἀποστολὴν ἔν τινι χώρῳ, ἀναλαμβάνουσιν ἤδη νέαν ἐπείγουσαν τοιαύτην ἐν ἄλλῳ, ἀρκετὰ μεμακρυσμένῳ ἀπὸ τοῦ προηγουμένου· β') πρὸς ἀποστολὴν δυνάμεων εἴτε πρὸς ταχίστην ἀντιμετώπισιν ἀντιπάλων τοιούτων, εἴτε πρὸς ἔγκαιρον κατάληψιν ὡρισμένης τοποθεσίας· γ') εἰς ἐνίσχυσιν ἱππικοῦ μαχομένου πεζῇ· δ') πρὸς ἀποκοπὴν τῶν γραμμῶν μὲν ὑποχωρήσεως τοῦ ἀντιπάλου ἐν περιπτώσει ἥττης αὐτοῦ, τῶν γραμμῶν δὲ συγκοινωνιῶν του, ἐν περιπτώσει εὐτυχοῦς δι' αὐτὸν ἐκβάσεως τοῦ ἀγῶνος.

Ἡ αὐτοκίνησις ἐν τῇ τακτικῇ.—Προκειμένου περὶ χρησιμοποιήσεως τῆς αὐτοκινήσεως ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς τακτικῆς ἐνεργείας, τὰ ζητήματα ἐξετάζονται ἀπὸ ἀπόψεως ἐντελῶς διαφόρου ἢ ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς στρατηγικῆς.

Ἡ ταχυκινησία εἶναι βεβαίως ἐνίοτε χρήσιμος καὶ ἐν τῇ τακτικῇ, ἰδίως δὲ ὀργάνων τινῶν πυρὸς (πυροβόλων, πολυβόλων, ἁρμάτων κτλ.), ἀλλὰ δὲν εἶναι πάντοτε ἀπαραίτητος· ἐφ' ὅσον π. χ. πρόκειται περὶ συνήθους μαχητικῆς προχωρήσεως πεζικῶν μονάδων, ἡ τυχὸν ταχυκινησία τῶν πυροβόλων καὶ τῶν πολυβόλων οὐδὲν προσφέρει. Διὰ τοῦτο πάντες οἱ σύγχρονοι συγγραφεῖς ἀποφαίνονται ὅτι διὰ τὴν τακτικὴν ἐνέργειαν ἐνδείκνυται ἡ διὰ ζωικῆς δυνάμεως κίνησις ἁπάντων τῶν ἐλαφρῶν ὀργάνων πυρὸς καὶ ἡ δι' αὐτοκινήσεως τῶν παντὸς εἴδους ἁρμάτων ἐφόδου καὶ τῶν βαρέων πυροβόλων, οὐχὶ ὅμως πρὸς ἐπίτευξιν ταχύτητος, ἀλλὰ χάριν εὐκολωτέρας μεταφορᾶς.

Μορφὴ τῆς αὐτοκινήσεως.—Ἡ αὐτοκίνησις παρέχεται ὑπὸ τρεῖς μορφάς: τὴν τῆς φορτώσεως ἐπὶ αὐτοκινητικοῦ ὀχήματος, τὴν τῆς ἕλξεως ὑπὸ ρυμουλκοῦ αὐτοκινήτου (tracteur, rémorqueur), καὶ τὴν τῆς αὐτοκινήσεως ὡρισμένων ὀργάνων πυρὸς (πυροβόλου, πολυβόλου) κατὰ τρόπον ὥστε ν' ἀποτελῶσιν ἓν σῶμα μετὰ τοῦ αὐτοκινητικοῦ ὀχήματος, ὡς εἶναι τὸ *αὐτοκινητοπυροβόλον* (auto-canon, Kraftwagenkanonen); *τὸ αὐτοκινητοπολυβόλον* (automitrailleuse, Strassenpanzerkraftwagen), *τὸ ἅρμα ἐφόδου* (char de combat, tank, Kampfwagen).

Εἴδη αὐτοκινητικῶν ὀχημάτων.—Τ' αὐτοκινητικὰ ὀχήματα εἶναι διαφόρων εἰδῶν, ἀπὸ στρατηγικῆς ὅμως καὶ τακτικῆς ἀπόψεως κατανέμονται εἰς τρεῖς κατηγορίας: 1) τὰ *ἐλαφρά*, δηλαδὴ τὰ μέχρις ἑνὸς τόννου, 2) τὰ *μέσου βάρους*, δηλαδὴ τὰ ἀπὸ 1 ἕως 3 τόννων, καὶ 3) τὰ *βαρέα*, τὰ ἀπὸ 3 τόννων καὶ ἄνω. Ὑπάρχουσι δὲ καί τινα πολὺ ἐλαφρά, ὡς τὰ γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα voiturettes ἢ camionettes, ἅτινα χρησιμοποιοῦνται εἰδικῶς δι' ἀναγνωρίσεις, περιπολίας κτλ.

Τὰ παντὸς εἴδους αὐτοκινητικὰ ὀχήματα εἶναι σήμερον ἢ *ἁπλᾶ* ἢ *ἑρπυστριοφόρα* (à chenilles), κατ' ἀρχὴν ὅμως τὰ βαρέα εἶναι σχεδὸν πάντοτε ἑρπυστριοφόρα.

Ταχύτης κατὰ μῆκος τῶν φαλάγγων.—Ἡ ταχύτης τῶν αὐτοκινητικῶν φαλάγγων δὲν εἶναι οἵα πολλοὶ τὴν φαντάζονται, διότι εἶναι πολὺ μικροτέρα τῆς τοῦ μεμονωμένου αὐτοκινήτου· ἐν ἡμέρᾳ μὲν φθάνει τὰ 12—15 χιλιόμετρα καθ' ὥραν, ἐν νυκτὶ δὲ 7—8.

Τὸ μῆκος τῶν αὐτοκινητικῶν φαλάγγων εἶναι μέγιστον, καθ' ὅσον μεταξὺ τῶν ὀχημάτων πρέπει νὰ τηρῆται πάντοτε ἀπόστασις κυμαινομένη περὶ τὰ 30 - 40 μέτρα.

Τὸ ζήτημα ἀφ' ἑτέρου μέχρι ποίας ἀποστάσεως συμφέρει ἡ αὐτοκινητικὴ μεταφορὰ ἐξετάζεται παρεμφερῶς, ὡς προκειμένου περὶ σιδηροδρομικῆς τοιαύτης. Προκειμένου περὶ μικρᾶς μονάδος (π.χ. συντάγματος πεζικοῦ, ταξιαρχίας ἱππικοῦ, κτλ.), διὰ νὰ εἶναι ἐπωφελὴς ἡ αὐτοκινητικὴ μεταφορά, πρέπει ἡ διανυτέα ἀπόστασις νὰ εἶναι ἀνωτέρα τῶν 20 χιλιομέτρων διὰ πεζικόν, καὶ τῶν 40 δι' ἔφιππα ὅπλα.

Αὐτοκίνησις τῶν διαφόρων σωμάτων.—Ἡ μόνη αὐτοκίνησις, ἥτις μέχρι σήμερον ἐτέθη ἐν ἐφαρμογῇ εἰς τὰ ἱππικὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν στρατῶν εἶναι ὅτι ἐφωδιάσθησαν δι' αὐτοκινητοπυροβόλων καὶ αὐτοκινητοπολυβόλων. Ὡς πρὸς τὸ πυροβολικὸν ἡ ἀνάγκη τῆς αὐτοκινήσεως μονάδων τινῶν αὐτοῦ ἔχει παρὰ πάντων ἀναγνωρισθῆ, δι' ὃ ἡ χρῆσίς της ἔχει σήμερον ἐπεκταθῆ πολὺ παρὰ τοῖς εὐρωπαϊκοῖς στρατοῖς· μολαταῦτα δὲν πρόκειται (ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἤδη δεδομένων) νὰ αὐτοκινητηθῇ ἅπαν τὸ πυροβολικόν.

Τὸ αὐτοκινήτου ἕλξεως πυροβολικὸν ἔχει μεγάλην ταχυκινησίαν ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς στρατηγικῆς, οὐδεμίαν ὅμως ἐν τῇ τῆς τακτικῆς, καθ' ὅσον ἐν ταύτῃ, πρὸ καὶ μετὰ τὴν αὐτοκινητικὴν μεταφοράν, θὰ ὑπάρχῃ πάντοτε ἕλξις διὰ βραχιόνων, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ κτηνῶν, ἐπὶ μακρὸν μάλιστα συνήθως ἐδαφικὸν διάστημα, ἐπὶ πλέον δὲ ἡ μεταφορὰ ἐν τῇ τακτικῇ γίνεται ἐπὶ παντοδαποῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ, τὰ μὲν ἁπλᾶ ὀχήματα ἀδυνατοῦσιν ἐνίοτε νὰ κινῶνται, τὰ δ' ἑρπυστριοφόρα κινοῦνται μὲν ἀλλὰ πάντως μὲ μικρὰν ταχύτητα, ὁπότε ἐκλείπει ὁ σκοπὸς τῆς αὐτοκινήσεως.

Ὡς πρὸς τὸ μηχανικὸν παρίσταται σήμερον ἀπόλυτος ἀνάγκη αὐτοκινήσεως αὐτοῦ, διότι οὐδεὶς στρατηγικὸς ἑλιγμὸς ἐπιτυγχάνει ἐὰν δὲν συμμετέχῃ μηχανικὸν διὰ τὰς ἐπισκευὰς καὶ καταστροφάς. (Λεπτομερείας βλ. ἐν τῇ μελέτῃ «La manoeuvre des destructions» τοῦ Γάλλου ἀντισυνταγματάρχου Baills, ἐν τῇ Revue militaire Française, Σεπτέμβριος 1927.)

Ἡ ἀεροπλοΐα ὡσαύτως ἔχει πάντοτε ἀνάγκην αὐτοκινήσεως διὰ τὰς ἐπιγείους αὐτῆς μεταφοράς. (Περὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν αὐτοκινητικῶν φαλάγγων βλ. λ. **ἀσφάλεια**.)

Μεγίστας ὑπηρεσίας παρέχει ἡ αὐτοκίνησις κατὰ τὸ στάδιον τῆς προκαλύψεως, διαρκούσης τῆς στρατηγικῆς συγκεντρώσεως (βλ. λ. **προκάλυψις**).

Ἐπειδὴ τ' αὐτοκινητικὰ ὀχήματα ὑφίστανται ἐνίοτε αὐτομάτους βλάβας (pannes), δι' αὐτὸ πρέπει νὰ παρακολουθῶνται πάντοτε ὑπὸ αὐτοκινήτων συνεργείων, προκειμένου δὲ περὶ αὐτοκινήσεως ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ μετόπισθεν, νὰ ἐγκαθίστανται κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ *σταθμοὶ ἐπισκευῆς* (sections de dépannage).

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

αὐτοκινητικός, *—ή, —όν*· ὁ τοῦ αὐτοκινήτου, ὁ ἐξ αὐτοκινήτου προερχόμενος, ὁ ἔχων σχέσιν πρὸς τὸ αὐτοκίνητον: «αὐτοκινητικὸν δυστύχημα, αὐτοκινητικὴ κίνησις».

— **αὐτοκινητικὸν** *ἀπόσπασμα [Στρατηγ.-Τακτ.]*. Διὰ πρώτην φορὰν προβλέπεται ὑπὸ τῶν κανονισμῶν, γαλλικοῦ (Ἐκστρατ. 1924), ἑλληνικοῦ (1926) καὶ γερμανικοῦ (Διεύθ. ἀγῶνος 1923) συγκρότησις *αὐτοκινητικοῦ ἀποσπάσματος*.

Ν. Θ. Κ.

—**αὐτοκινητικὸν** *ὄχημα [Στρατηγ.-Τακτ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ὑπονοεῖται πᾶν στρατιωτικὸν ὄχημα κινούμενον δι' αὐτοκινήσεως.

Ν. Θ. Κ.

αὐτοκινητισμὸς (ὁ)· πᾶσα ἡ περὶ τὰ αὐτοκίνητα ἀναφορὰ καὶ σχέσις, τὸ νὰ ἀσχολῆταί τις καὶ νὰ πρόσκειται εἰς τὰ αὐτοκίνητα (ἀπόδοσις τοῦ γαλλ. ὅρου *automobilisme*).

—**αὐτοκινητισμὸς** (ὁ) *[Ἰατρ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου καθορίζεται τὸ σύνολον τῶν διὰ μακρᾶς ἕξεως καθωρισμένων κινήσεων παρομοίων πρὸς τὰ ἀνακλαστικὰ φαινόμενα, διαφόρων ὅμως τούτω· καθόσον ἀπεκτήθησαν διὰ τῆς ἕξεως.

Μ.Ν.Κ.

α[illegible]οκινητιστὴς (ὁ)· ὁ ὁδηγὸς αὐτοκινήτου, ὁ ἀσχο[illegible]μενος μὲ τὸν αὐτοκινητισμὸν (βλ. λ.).

αὐτο[illegible]ινητοδρόμιον (autodrome)· βλ. **αὐτοκίνητον**.

αὐτοκίνητον (τὸ) *[Τεχνολογ.]*. Τὸ πρῶτον μετὰ *κινητῆρος* κατασκευασθὲν αὐτοκίνητον ἐμελετήθη ὑπὸ τοῦ Γάλλου Nicolas-Joseph Cugnot (1769). Εὑρίσκεται ἤδη τοῦτο εἰς τὰς συλλογὰς τοῦ ἐν Παρισίοις Conservatoire des Arts et Metiers. Εἶναι, ὡς φαίνεται εἰς τὴν παρατιθεμένην εἰκόνα, τρίτροχον, ὁ δὲ πρόσθιος τροχός του κινητήριος, παραλαμβάνων τὴν κίνησιν ἐξ ἐμβολοφόρου ἀτμοκινητῆρος. Τὸ ἐπίσωτρόν του, πρὸς αὔξησιν τῆς προσφύσεως, κατεσκευάσθη ὀδοντοφόρον. Ὁ αὐτὸς τροχὸς εἶναι ἐν τ' αὐτῷ διευθυντήριος καθοδηγούμενος διὰ χειρισμοῦ στροφάλου μετὰ δύο χειρολαβῶν. Εἰς τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ αὐτοκινήτου εὑρίσκεται ἡ ἑστία καὶ ὁ λέβης, ἡ ἀνεπάρκεια τῶν ὁποίων ἀπετέλει ἓν τῶν σοβαρωτέρων μειονεκτημάτων τοῦ πρώτου τούτου μετὰ κινητῆρος αὐτοκινήτου, ὅπερ ἐκινήθη μὲ ταχύτητα μόνον 4—5 χιλιομέτρων καθ' ὥραν. Εἴκοσι περίπου ἔτη μετέπειτα ἐκυκλοφόρησεν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Βορείου Ἀμερικῆς τὸ πρῶτον ἀμερικανικῆς κατασκευῆς αὐτοκίνητον δι' ἀτμοκινητῆρος, μελετηθὲν ὑπὸ τοῦ Olivier Evans, καὶ πραγματοποιηθὲν ὑπὸ τοῦ Robert Furness. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μέχρι τοῦ 1895, περὶ τὸ ὁποῖον χρονολογεῖται ἡ ἀπαρχὴ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ βενζινοκινήτου αὐτοκινήτου, ἡ Ἀμερικὴ οὐδεμίαν σχετικὴν ἀξίαν λόγου πρόοδον ἐσημείωσεν. Αἱ περὶ τὸ 1786 ἐν Ἀγγλίᾳ ἐργασίαι τοῦ William Murdoch διὰ τὴν κατασκευὴν ἀτμοκινήτου τριτρόχου καὶ τοῦ Symington δὲν ἐστέφθησαν ὑπὸ ἀξιολόγου ἐπιτυχίας. Δέκα τέσσαρα μετέπειτα ἔτη ὁ Trevithick, μαθητὴς τοῦ Murdoch, κατεσκεύασεν ἐν Ἀγγλίᾳ μετ' ἐπιτυχίας αὐτοκίνητα κινούμενα δι' ἀτμοῦ, ἐξετέλεσε δὲ καὶ πολυαρίθμους διαδρομὰς μὲ ταχύτητα 15 χιλιομέτρων καθ' ὥραν. Εἰς παρατιθέμενον σχῆμα εἰκονίζεται αὐτοκίνητον τοῦ Trevithick καὶ τοῦ μεθ' οὗ εἶχε συμβληθῆ Vivian, κατασκευασθὲν μὲ τροχοὺς κινητηρίους διαμέτρου 2,5 μέτρων. Ὁ Trevithick ὅμως ἐγκατέλειψε τὰς ἐπὶ τοῦ αὐτοκινήτου μελέτας του ἐπιδοθεὶς ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν σιδηροδρομικήν, εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ὁποίας παραμένει γνωστὸν τὸ ὄνομά του κατόπιν τῶν ἐπιτυχῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἐργασιῶν του πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτήν.

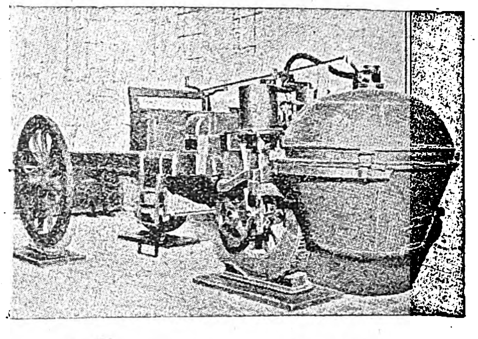

Αὐτοκίνητος ἅμαξα τοῦ N.-J. Cugnot.

Ἀτμοκίνητος ἅμαξα Trevithick-Vivian.

Τῷ 1828 ὁ Onésiphore Pecqueur, βοηθὸς ἐν τῷ Conservatoire des Arts et Metiers, λαμβάνει δίπλωμα διὰ μελέτην του ἐπὶ ἀτμοκινήτου ὀχήματος διὰ συνήθεις ὁδούς. Ἡ μελέτη του περιεῖχε πρωτοτύπους καὶ ἐνδιαφερούσας λύσεις εἰς τὰ ὄργανα μεταδόσεως κινήσεως καὶ τῆς διευθύνσεως, αἱ ὁποῖαι ἐν ταῖς γενικαῖς των γραμμαῖς δὲν ἀφίστανται πολὺ τῶν ἐν ἐφαρμογῇ καὶ σήμερον. Οὕτως εἰς τὸ αὐτοκίνητον Pecqueur προεβλέπετο μηχανισμὸς ἀλλαγῆς ταχύτητος ὡς ὁ σημερινὸς δι' ὀδοντωτῶν τροχῶν, διαφορικὸν ἐπιτρέπον τὴν ἀνεξαρτησίαν ἐν τῇ κινήσει τῶν κινητηρίων τροχῶν, καὶ ἀρθρωτὸν σύστημα διευθύνσεως. Μολαταῦτα ὁ ἀτμοκινητὴρ τοῦ αὐτοκινήτου τούτου παρὰ τὰς καινοτομίας του ὑστέρει, καὶ ἡ προσπάθεια τοῦ ἐφευρέτου παρέμεινεν ἄνευ ἐπιτυχοῦς ἀποτελέσματος.

Ἀπὸ τῆς αὐτῆς περίπου ἐποχῆς ὁ Walter Hancock ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ κατὰ τὸ διάστημα δεκαπεν-

Digitized by Google

ταετίας κατεσκεύασεν ἁμάξας ἀτμοκινήτους, αἱ ὁποῖαι μετ' ἐπιτυχίας ἐλειτούργησαν ὡς λεωφορεῖα ἐξυπηρετήσαντα εἰς τὴν ἀγγλικὴν πρωτεύουσαν πολλὰς χιλιάδας ἐπιβατῶν. Ἓν τῶν αὐτοκινήτων τούτων φαίνεται εἰς τὸ παρατιθέμενον σχεδιάγραμμα. Ἡ κινητήριος ἀτμομηχανὴ [illegible]κεται

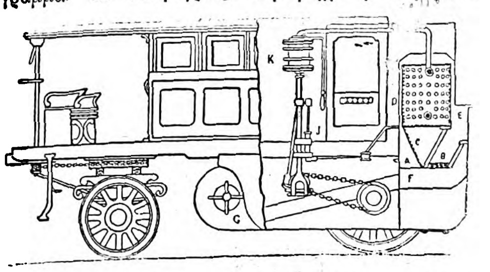

Ἀτμοκίνητον λεωφορεῖον τοῦ W. Hancock.

εἰς τὸ ὄπισθεν μέρος τοῦ αὐτοκινήτου. Τὸ λεωφορεῖον τοῦτο μετέφερε περὶ τοὺς 16 ἐπιβάτας.

Ἀπὸ τοῦ 1840 παρατηρεῖται ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ τάσις πρὸς κατασκευὴν ὁλοκλήρων συρμῶν μετὰ ρυμουλκῶν ἀτμοκινήτων ὀχημάτων κατ' ἔμπνευσιν προφανῶς ἀπὸ τὴν ἐξελισσομένην σιδηροδρομικὴν βιομηχανίαν. Ἀλλ' ἡ βιομηχανία αὕτη καὶ αἱ σιδηροδρομικαὶ ἑταιρεῖαι κηρύσσουσι πόλεμον κατὰ τοῦ αὐτοκινήτοῦ πρὸς κατάπνιξιν τοῦ ἐπικινδύνου τούτου ἀντιπάλου των. Καὶ οὕτως ἄρχεται κατάστασις μαρασμοῦ εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν αὐτοκινήτων, κατὰ πάσης προόδου τῶν ὁποίων ἀντιδρᾷ ὁριστικῶς ἡ ἐφαρμογὴ δρακοντείου νόμου ἀποκλείοντος τὴν κυκλοφορίαν αὐτοκινήτου ὀχήματος ἐπὶ τῶν συνήθων ὁδῶν (ἄνευ δηλονότι σιδηροτροχιῶν), ἂν τοῦ ὀχήματος δὲν προηγεῖτο ἄτομον εἰδοποιοῦν τὸ κοινὸν μὲ ἐρυθρὰν σημαίαν!

Παρερχόμενοι πᾶσαν ἄλλην τῶν κατασκευαστῶν προσπάθειαν φθάνομεν εἰς τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν μέγα ἅλμα ἐπετελέσθη ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ αὐτοκινήτου δι' ἐφαρμογῆς ὡς κινητῆρος τοῦ κινητῆρος ἐσωτερικῆς καύσεως, ἀποδειχθέντος ὅτι ἡ ἀτμομηχανή, ὡς ἦτο αὕτη μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης γνωστή, δὲν ἀπετέλει τὸν κατάλληλον κινητῆρα διὰ τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ὀχημάτων. Ἐκ τῶν παλαιοτέρων ἐργασιῶν τοῦ Lenoir ἐν Γαλλίᾳ περὶ τὸ 1862, ἰδίᾳ ὅμως ἐκ τῶν μετέπειτα ἐν Γερμανίᾳ ἐφευρέσεων τῶν Otto (1876) καὶ G. Daimler συνεργατῶν μέχρι τοῦ 1882 εἰς τὴν ἐν Deützt Gaz-Motoren-Fabrik ἐπραγματοποιήθη ὁ ἐλαφρὸς καὶ ταχύστροφος τετράχρονος βενζινοκινητήρ, ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ὁποίου εἰς τὰ αὐτοκίνητα ὑπῆρξεν ἡ ἀφετηρία τῆς καταπληκτικῆς συγχρόνου προόδου τοῦ αὐτοκινήτου. Τῷ 1885 ὁ Daimler ἐφαρμόζει, τελειοποιήσας τὸν ἀρχικὸν κινητῆρα τοῦ Otto, ἐλαφρὸν κινητῆρα ἰσχύος ½ ἀτμοΐππου εἰς δίτροχον ποδήλατον (motocyclette). Ἕτερον δὲ ἰσχυρότερον κινητῆρα ἐφαρμόζει ἐπιτυχῶς εἰς τετράτροχον ἅμαξαν. Τὴν 1 Μαρτίου 1890 ἱδρύθη ἡ «Ἑταιρεία κινητήρων Daimler» ἐν Κάνστατ (Cannstatt) ἔνθα ἀπὸ τοῦ 1882 εἰργάζετο ὁ G. Daimler.

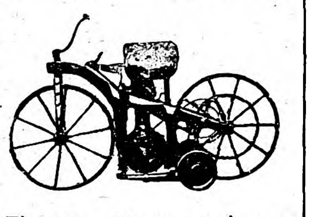

Τὸ πρῶτον δίτροχον μετὰ κινητῆρος Daimler (1885).

Εἰς ἀνάμνησιν τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ πρώτου μετὰ κινητῆρος ἐσωτερικῆς καύσεως αὐτοκινήτου, ὅπερ ἐσημείωσεν ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα, ὁ «Σύνδεσμος Μηχανικῶν Βυρτεμβέργης» ἤγειρε τῷ 1902 μνημεῖον τοῦ Daimler εἰς τὸ ἐν Κάνστατ κτῆμά του, ἔνθα καὶ ἐκυκλοφόρησε τὸ πρῶτον τὸ αὐτοκίνητον τοῦτο.

Παραλλήλως πρὸς τὸν ἐξελισσόμενον καὶ τελειοποιούμενον κινητῆρα ἐσωτερικῆς καύσεως, αἱ ἀτμομηχαναί, ἰδίᾳ μετὰ τὴν κατὰ τὸ 1885 ἐφαρμογὴν τοῦ λέβητος Serpollet, ὑφίστανται οὐσιώδεις τελειοποιήσεις. Δέκα περίπου ἔτη κατόπιν ἔλαβε μέρος εἰς ἀγώνισμα μεταξὺ ἄλλων καὶ ρυμουλκὸν αὐτοκίνητον ἐφωδιασμένον μὲ τοιοῦτον λέβητα. Ἡ ἀτμομηχανή του ἐζύγιζε μετὰ τοῦ λέβητος 2,5 περίπου τόννους, κατωρθοῦτο δὲ ἡ διὰ τοῦ αὐτοκινήτου τούτου μεταφορὰ φορτίου 6 τόννων.

Τὰ γαλλικὰ ἐργοστάσια De Dion-Bouton κατεσκεύασαν ἀξιόλογα ἀτμοκίνητα αὐτοκίνητα. Ἀφ' ἑτέρου τὰ ἐργοστάσια Panhard-Levassor καὶ Peugeot ἐφήρμοσαν ἐκ τῶν πρώτων τὸν κινητῆρα Daimler 1891—1895 εἰς τὰ αὐτοκίνητα μὲ κυλίνδρους ὑπὸ μορφὴν V ἢ ὁριζόντιον, ἅτινα φαίνονται εἰς περαιτέρω δημοσιευομένους πίνακας τῆς ἐξελίξεως τοῦ αὐτοκινήτου.

Τὰ ἀναμφισβήτητα πλεονεκτήματα τοῦ αὐτοκινήτου ὡς ἐπιβατικοῦ καὶ φορτηγοῦ μεταγωγικοῦ μέσου συνετέλεσαν εἰς τὴν καταπληκτικὴν κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως εἴκοσιν ἔτη ἐξάπλωσίν του. Ἐν Ἀμερικῇ ἰδίᾳ διὰ τῆς ὀργανώσεως ἐξόχως συστηματοποιημένων ἐργοστασίων ἐπετελέσθησαν θαύματα ἀποδόσεως. Τὰ ἐργοστάσια τοῦ μεγάλου ἀμερικανικοῦ οἴκου Ford δύνανται νὰ ἀποδώσωσιν ἡμερησίως περὶ τὰ 8000 αὐτοκίνητα. Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μεταφορῶν δι' αὐτοκινήτου νέα δίκτυα ὁδῶν κατεσκευάσθησαν, οἱ ὅροι δὲ διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ αὐτοκινήτου ἀπέβησαν εὐνοϊκώτατοι διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν νέων ἀσφαλτικῶν ὁδοστρωμάτων. Τὸ φορτηγὸν αὐτοκίνητον τείνει ὁσημέραι νὰ ἐκτοπίσῃ πᾶν ἄλλο μεταγωγικὸν μέσον ἐπὶ τῶν συνήθων ὁδῶν. Ἡ σημασία τοῦ αὐτοκινήτου διὰ τὸ στράτευμα (μεταφοραὶ καὶ τεχνικὰ ὅπλα), ὡς ἡ συμβολή του κατὰ τὰς στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ τελευταίου πανευρωπαϊκοῦ πολέμου ἀπέδειξεν, εἶναι μεγίστη.

Κατὰ τὰς τελευταίας στατιστικὰς ὑπάρχουν καθ' ὅλην τὴν γῆν περὶ τὰ 30 ἑκατομμύρια αὐτοκινήτων διαφόρων τύπων ἐν κινήσει. Ἐκ τούτων πλέον τῶν 23 ἑκατομμυρίων κυκλοφοροῦσιν εἰς τὰς Ἡνωμένας πολιτείας τῆς Βορ. Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν ὑπολειπομένων κατὰ σειρὰν κυκλοφοροῦσι περισσότερα ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ. Τὸ Βέλγιον ἀφ' ἑτέρου μὲ 100.000 αὐτοκίνητα ἀποτελεῖ τὴν πλουσιωτέραν χώραν εἰς αὐτοκίνητα ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἔκτασίν της (βλ. κατωτέρω πίνακα στατιστικόν).

Ἡ Ἀμερικανικὴ βιομηχανία αὐτοκινήτων ἀφ' ἑτέρου εἶναι ἡ πρώτη εἰς τὸν κόσμον μὲ 90 % περίπου ἐπὶ τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς. Ἐκ τῶν αὐτοκινήτων τούτων πάλιν τὰ 90 % καταναλίσκονται εἰς τὴν αὐτὴν χώραν. Κατὰ σειρὰν ἀκολουθοῦσιν ἡ Γαλλία, Ἀγγλία, Γερμανία, Ἰταλία, Βέλγιον, Τσεχοσλοβακία, Αὐστρία. Ὑπολογίζεται ὅτι ἔχουσι διατεθῆ περὶ τὰ 1.900.000.000 δολλάρια εἰς τὰς ἀμερικανικὰς βιομηχανίας αὐτοκινήτων εἰς ἃς ἀπασχολοῦνται περὶ τὰς 370.000 ἄτομα μόνον εἰς τὰ κύρια ἐργοστάσια. Ἐὰν δὲ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψει καὶ οἱ εἰς τὰς συναφεῖς πρὸς τὸ αὐτοκίνητον βιομηχανίας (ἐξαρτημάτων, βενζίνης, ἐλαστικῶν κλ.). ἀπασχολούμενοι, καθὼς καὶ οἱ ἐπαγγελματίαι ὁδηγοὶ καὶ ἐμπορευόμενοι, ὁ ἀνωτέρω ἀριθμὸς ὑπερβαίνει τὰ 4 ἑκατομμύρια. Εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, ὧν ὁ πληθυσμὸς εἶναι περίπου 111.000.000, ἀντιστοιχεῖ ἓν αὐτοκίνητον εἰς πέντε ἄτομα ὡς ἔγγιστα, τὰ δὲ 70 % τῶν οἰκογενειῶν ἔχουσιν ἰδιόκτητον αὐτοκίνητον. Τὰ αὐτοκίνητα κατανέμονται εἰς τὰς διαφόρους χώρας κατὰ τὸν κατωτέρω πίνακα:

Χῶραι	Ἐπιβατικὰ	Φορτηγὰ	Λεωφορεῖα	Σύνολον
Εὐρώπη	2.608.083	890.527	115.877	3.614.487
Ἀσία	284.944	58.575	5137	348.656
Ἀφρικὴ	201.586	24.747	2857	229.190
Ἀμερικὴ (πλὴν τῶν Ἡν. Πολ.)	1.341.131	218.556	754	1.560.441
Ἡν. Πολιτεῖαι Βορ. Ἀμερικῆς	20.282.214	2941930	29.738	23.253.882
Ὠκεανία	522.337	110.812	—	633.149
Γενικὸν ἄθροισμα	25.240.295	4245147	154.363	29.639.805

Ἐπὶ πλέον κυκλοφοροῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς περὶ τὰ 1.800.000 δίτροχα βενζινοκίνητα (motocyclettes).

Ἐκ τῶν αὐτοκινήτων τοῦ ἀνωτέρω πίνακος κυκλοφοροῦν:

1) Ἐν *Εὐρώπῃ:* Μεγάλη Βρεττανίᾳ 1.219.477, Γαλλίᾳ 960.000, Γερμανίᾳ 422.300, Ἰταλίᾳ 165.000 Σουηδίᾳ 110.500, Ἱσπανίᾳ 110.000, Βελγίῳ 100.000 Δανίᾳ 84094, Ὀλλανδίᾳ 74.000, Ἰρλανδίᾳ 64.846, Ἑλβετίᾳ 53000, Τσεχοσλαβακίᾳ 33.904, Νορβηγίᾳ 33.100, Φιλλανδίᾳ 25.250, Αὐστρίᾳ 25.165. Ρωσίᾳ 22,500, Πορτογαλίᾳ 20.000. 2) Ἐν *Ἀσίᾳ:* Ἰνδίαις (ἀγγλ.) 117.000, Ἰαπωνίᾳ 49.556. Ἰνδίαις (ὀλλανδ.) 44.394. 3) Ἐν *Ἀμερικῇ:* Καναδᾷ 939.479, Ἀργεντινῇ 241.356, Βραζιλίᾳ 140.102, Μεξικῷ 50 000, Κούβᾳ 45.000 καὶ Οὐρουγουάῃ 31,260. 4) Ἐν *Ἀφρικῇ:* Νοτιο-αφρικανικῇ ἑνώσει 102.081, Ἀλγερίᾳ 30.550, Αἰγύπτῳ 20.553. 5) Ἐν *Ὠκεανίᾳ:* Αὐστραλίᾳ 464.225. Νέᾳ Ζηλανδίᾳ 134.215 καὶ Νήσοις Χαβάϊ 33.200.

ΚΥΡΙΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟΥ. Ἐκ τῶν αὐτοκινήτων τὰ ὁποῖα ὡς πρὸς τὴν κινητήριον μηχανὴν διακρίνονται εἰς αὐτοκίνητα μετὰ μηχανῆς ἐσωτερικῆς καύσεως, αὐτοκίνητα δι' ἀτμοῦ καὶ ἠλεκροκίνητα ὀχήματα, περιγράφεται κατωτέρω ὁ μηχανισμὸς καὶ ἡ λειτουργία τῶν πρώτων καὶ δὴ τῶν ἐν χρήσει βενζινοκινήτων αὐτοκινήτων. Τὰ λοιπὰ αὐτοκίνητα φέρουσι μηχανισμούς τινας ἐκ τῶν ἐν τῷ παρόντι περιγραφομένων. Ἐν γενικωτάταις γραμμαῖς τὰ ἀπαρτίζοντα τὸ αὐτοκίνητον κύρια μέρη εἶναι:

Ὁ εἰς τὸ πρόσθιον τμῆμα τοῦ αὐτοκινήτου ἐγκαθιστάμενος *κινητήρ:* ἡ *βενζινομηχανή.* Τὴν μηχανὴν ταύτην διαδέχονται κατὰ σειρὰν τὰ ἑπόμενα ὄργανα καὶ μηχανισμοί, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὰ ὄργανα καὶ μηχανισμὸν μεταδόσεως κινήσεως (transmission) εἰς τοὺς *κινητηρίους τροχούς,* οἱ ὁποῖοι κατὰ κανόνα εἶναι οἱ ὀπίσθιοι.

Ὁ *συμπλέκτης,* ὄργανον παρεμβαλλόμενον μεταξὺ τοῦ κινητῆρος καὶ τῶν ὀργάνων καὶ μηχανισμοῦ μεταδόσεως κινήσεως, δι' οὗ ἐπιτυγχάνεται ἡ κατὰ τὰς περιστάσεις σύμπλεξις τοῦ κινητῆρος μετὰ τῶν ἀνωτέρω ὀργάνων καὶ μηχανισμῶν ἢ ἡ ἀπ' αὐτῶν ἀπομόνωσις.

Ὁ *μηχανισμὸς ἀλλαγῆς ταχύτητος,* διὰ τοῦ ὁποίου ρυθμίζεται ἀναλόγως τῆς ἀντιστάσεως κατὰ τὴν πορείαν τοῦ αὐτοκινήτου ἡ σχέσις τῆς περιστροφικῆς ταχύτητος τοῦ κινητῆρος πρὸς τὴν τῶν κινητηρίων τροχῶν.

Τὸ *διαφορικόν,* δι' οὗ κατορθοῦται, ὥστε κατὰ τὴν ἐν καμπύλῃ ὅδευσιν ἕκαστος τῶν κινητηρίων τροχῶν νὰ στρέφηται (ἄνευ ὀλισθήσεως ἐπὶ τῆς ὁδοῦ) μὲ τὴν ταχύτητα ἣν ἐπιβάλλει τὸ ὑφ' ἑκάστου γραφόμενον τόξον.

Ἕτερος οὐσιώδης μηχανισμὸς τοῦ αὐτοκινήτου εἶναι ὁ *μηχανισμὸς διευθύνσεως,* ἐφ' οὗ ἐνεργεῖ ὁ ὁδηγός, ὁσάκις τὸ αὐτοκίνητον δέον νὰ μεταβάλῃ κατεύθυνσιν, νὰ ὁδεύσῃ δηλονότι ἐπὶ καμπύλης. Διὰ τούτου ἐπιτυγχάνεται ἡ κατάλληλος λόξευσις τῶν *διευθυντηρίων τροχῶν,* οἵτινες εἶναι οἱ ἐμπρόσθιοι.

Τὰ ἀνωτέρω ὄργανα καὶ μηχανισμοὶ καὶ λοιπὰ ἐξαρτήματα, ἅτινα κατωτέρω ἀναφέρονται, καθὼς καὶ τὸ *φορεῖον* (ἢ ἅμαξα—carrosserie) προσαρμόζονται ἄλλα μὲν σταθερῶς ἄλλα δὲ ἐλαστικῶς (μέσῳ τῶν ἐλατηρίων) ἐπὶ συμπλέγματος μεταλλικῶν δοκῶν ἀπαρτιζουσῶν τὸ *πλαίσιον* (chassis).

Πλαίσιον (chassis, Rahmen, frame, telaio).— Παλαιότερον κατεσκευάζετο τοῦτο καὶ ἐκ δοκῶν ξυλίνων ἐνισχυομένων διὰ σιδηρῶν ἐλασμάτων, ἢ καὶ ἐκ σωληνωτῶν τεμαχίων διὰ τὰ ἐλαφρὰ ὀχήματα, ὡς τοῦ σκελετοῦ τοῦ ποδηλάτου, σήμερον δὲ γενικῶς ἐξ εἰδικοῦ χάλυβος. Ἡ διατομὴ τῶν ἐλασμάτων εἶναι συνήθως γωνιακὴ ἢ σχήματος ⊏ ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνωνται ἐν συνδυασμῷ ἡ ἀντοχή, τὸ ἐλαφρόν, καὶ ἡ κατάλληλος μορφὴ διὰ τὴν ἀσφαλῆ ἕδρασιν καὶ σύνδεσιν τῶν μηχανισμῶν καὶ τῶν ποικίλων ἐξαρτημάτων. Δύο δοκοὶ παραλλήλως διατεταγμέναι πρὸς τὸν κατὰ μῆκος ἄξονα τοῦ αὐτοκινήτου, αἱ ἰσχυρότεραι πασῶν, ἀποτελοῦσι τὰς *κυρίας δοκοὺς* τοῦ πλαισίου, ἔχουσι σχῆμα ἐγκαρσίας τομῆς ⊏ καὶ διατάσσονται μὲ τὰ δύο σκέλη τῆς τομῆς ταύτης πρὸς τὸ ἐσωτερικόν. Αἱ διαστάσεις τῆς ἐγκαρσίας τομῆς μεταβάλλονται ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου εἰς τὸ ἕτερον καὶ ὡς ἀπαιτεῖ ἡ διανομὴ τῶν φορτίων κλ. Κατὰ τὸ πρόσθιον μέρος των, ἐφ' οὗ ἑδράζεται καὶ ὁ κινητήρ, αἱ κύριαι δοκοὶ θλῶνται καὶ προσεγγίζουσιν ἀλλήλας, ὡς φαίνεται εἰς τὰ σχήματα, ὥστε νὰ παραμένῃ ἐλεύθερος χῶρος διὰ τὴν λόξευσιν τῶν ἐμπροσθίων τροχῶν. Δύο ἐγκάρσιαι δοκοὶ ὁλοσώμως μετὰ τῶν κυρίων δοκῶν ἢ καθηλωμέναι μετὰ τούτων διατάσσονται, ἡ μὲν εἰς τὰ ὀπίσθια ἄκρα τῶν κυρίων δοκῶν, ἡ δὲ παρὰ τὰ ἐμπρόσθια, πέραν δὲ τῆς

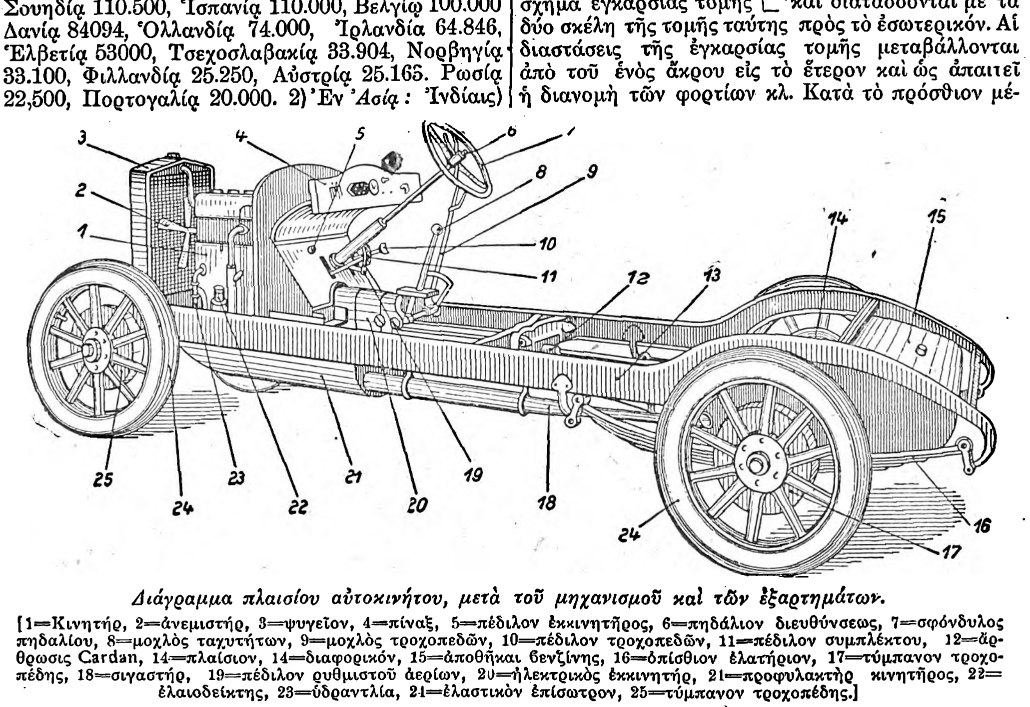

Διάγραμμα πλαισίου αὐτοκινήτου, μετὰ τοῦ μηχανισμοῦ καὶ τῶν ἐξαρτημάτων.

[1=Κινητήρ, 2=ἀνεμιστήρ, 3=ψυγεῖον, 4=πίναξ, 5=πέδιλον ἐκκινητῆρος, 6=πηδάλιον διευθύνσεως, 7=σφόνδυλος πηδαλίου, 8=μοχλὸς ταχυτήτων, 9=μοχλὸς τροχοπεδῶν, 10=πέδιλον τροχοπεδῶν, 11=πέδιλον συμπλέκτου, 12=ἄρθρωσις Cardan, 14=πλαίσιον, 14=διαφορικόν, 15=ἀποθῆκαι βενζίνης, 16=ὀπίσθιον ἐλατήριον, 17=τύμπανον τροχοπέδης, 18=σιγαστήρ, 19=πέδιλον ρυθμιστοῦ ἀερίων, 20=ἠλεκτρικὸς ἐκκινητήρ, 21=προφυλακτὴρ κινητῆρος, 22=ἐλαιοδείκτης, 23=ὑδραντλία, 21=ἐλαστικὸν ἐπίσωτρον, 25=τύμπανον τροχοπέδης.]

Digitized by Google

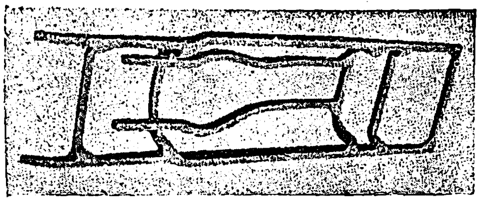

Πλαίσιον γυμνόν.

τελευταίας ἐκτείνονται αἱ κύριαι δοκοὶ εἰς μορφὴν ράμφους διὰ νὰ δεχθῶσι τὰς ἐμπροσθίας ἀρθρώσεις τῶν ἐμπροσθίων ἐλατηρίων. Ἐν τῇ περιοχῇ τῶν τεσσάρων τούτων τεμαχίων τοῦ πλαισίου, δοκίδες ἐγκάρσιαι, ἐνίοτε δὲ καὶ ἄλλαι κατὰ μῆκος συμπληροῦσι τὸ πλαίσιον.

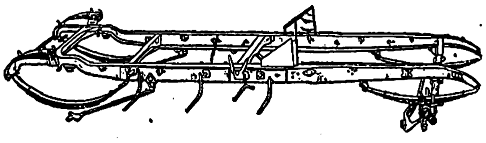

Πλαίσιον μετὰ ἐλατηρίων.

Ἐπὶ τῶν κυρίων δοκῶν ἑδράζεται ἀμέσως τὸ *φορεῖον* τοῦ αὐτοκινήτου, εἴτε φορτηγὸν εἴτε ἐπιβατικὸν εἶναι τοῦτο· ἐπίσης ἐπὶ τούτων ἢ καὶ ἐπὶ τῶν ἐνδιαμέσων δοκίδων ὁ κινητήρ, τὸ κιβώτιον τοῦ μηχανισμοῦ ἀλλαγῆς ταχύτητος. Ἐπὶ τῶν κυρίων δοκῶν ἀρθροῦνται τὰ ἐλατήρια δι' ὧν συνδέονται ἐλαστικῶς τὸ πλαίσιον μετὰ τοῦ ἄξονος τῶν ἐμπροσθίων τροχῶν καὶ τῆς θήκης τῶν ὀπισθίων ἀξόνων. Ἐκτὸς τῶν μηχανισμῶν ἐπὶ τοῦ πλαισίου στερεοῦνται ἀμέσως καὶ ἐξαρτήματα τοῦ αὐτοκινήτου, ὡς εἶναι: τὰ προστατεύοντα κατὰ τοῦ πηλοῦ καμπύλα ἐλάσματα (garde-boues, κοιν. φτερά), αἱ βαθμῖδες, ἡ βενζιναποθήκη, οἱ φάροι καὶ οἱ φανοί, ὁ προφυλακτὴρ συγκρούσεως, τὰ ἄγκιστρα ρυμουλκήσεως κτλ.

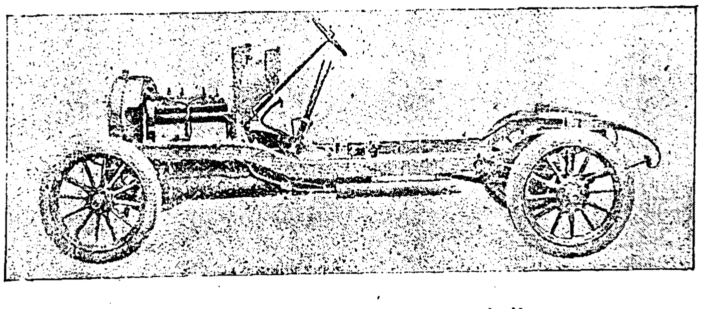

Πλαίσιον αὐτοκινήτου πλῆρες, ἄνευ ἁμάξης.

Εἰς παρατιθέμενον σχῆμα εἰκονίζεται πλαίσιον μετὰ κυρίων δοκῶν καμπυλωμένων κατὰ τὴν κατακόρυφον ἔννοιαν καὶ φέρον τοὺς μηχανισμοὺς καὶ τὰ κυριώτερα ἐξαρτήματα τοῦ αὐτοκινήτου.

Κινητὴρ (moteur, motor, engine, motore).— Τοῦ συνήθους συγχρόνου αὐτοκινήτου ὁ κινητὴρ εἶναι, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἀναφέρεται, ἐσωτερικῆς καύσεως, τετράχρονος, ἁπλῆς ἐνεργείας, λειτουργῶν διὰ τῆς ἐκρήξεως μίγματος βενζίνης ἐν λεπτοτάτῳ διαμερισμῷ καὶ τῆς καταλλήλου ποσότητος ἀέρος, μετὰ συμπίεσιν τοῦ μίγματος τούτου ἐντὸς τῶν κυλίνδρων, ὑπὸ στεγανῶς ἐντὸς τούτων ὀλισθαινόντων ἐμβόλων. Τὸ μῖγμα ἀναφλεγόμενον δι' ἠλεκτρικοῦ σπινθῆρος ἀποτονοῦται καὶ δρᾷ ἐπὶ τῶν ἐμβόλων, ἐκ τῶν ὁποίων μέσῳ τῶν διωστήρων μεταβιβάζεται ἡ κίνησις εἰς τὸν στροφαλοφόρον ἄξονα (ἢ στροφαλάτρακτον) μετασχηματιζομένη εἰς περιστροφικὴν ὡς καὶ εἰς ἄλλας ἐμβολοφόρους μηχανάς. Ἐκ τοῦ ἄξονος τούτου, ἀφοῦ ὑποστῇ διὰ τῶν ὀργάνων μεταδόσεως κινήσεως τοὺς καταλλήλους μετασχηματισμούς, μεταβιβάζεται ἡ κίνησις ἐν τέλει εἰς τοὺς κινητηρίους τροχούς. Ὁ κινητὴρ ἀπαρτίζεται ἐκ κατακορύφως ἐν γένει διατεταγμένων κυλίνδρων (4 ἢ 6 συνήθως), συντιθέμενος ἐκ μονοκυλινδρικῶν κινητήρων, καταλλήλως συνδεδυασμένων. Ὡς φαίνεται εἰς τὰ παραπλεύρως σχήματα, εἰς ἕκαστον κύλινδρον καταλήγουσι κατὰ τὸ ἀνώτατον τμῆμά του, ὅπερ καλεῖται θάλαμος συμπιέσεως, δύο ἀγωγοί. Διὰ τοῦ ἑνὸς ἐκ τούτων, καταλήγοντος ἀφ' ἑτέρου εἰς τὸν ἀναμίκτην (ἢ ἐξαερωτῆρα, carburateur), τὸ ὄργανον ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἡ ἐκ τῆς βενζιναποθήκης παρεχομένη βενζίνη ὑφίσταται τὸν κατάλληλον διαμερισμὸν καὶ τὴν μετὰ τοῦ ἀέρος ἀνάμιξιν, εἰσρέει τὸ ἐκρηκτικὸν μῖγμα ἐν τῷ κυλίνδρῳ. Διὰ τοῦ ἑτέρου ἀπάγονται τὰ προϊόντα τῆς καύσεως εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀέρα, ἀφοῦ προηγουμένως διέλθωσι δι' εἰδικοῦ κιβωτίου, τοῦ *σιγαστῆρος*, προωρισμένου νὰ ἐξουδετεροῖ τὸν ἐκ τῆς ἐκρήξεως θόρυβον. Τὰ νωπὰ καὶ τὰ κεκαυμένα ἀέρια διέρχονται μέσῳ δύο στομίων κυκλικῶν ἀντιστοιχούντων εἰς τοὺς δύο τούτους ἀγωγούς, ἅτινα φράσσονται καὶ ἀποκαλύπτονται κατὰ τὰς καταλλήλους στιγμὰς ὑπὸ δύο βαλβίδων, τῶν τῆς ροφήσεως καὶ τῆς ἐξαγωγῆς, μετατοπιζομένων ὑπὸ ἐκκέντρων ἄξονός τινος, τοῦ ἐκκεντροφόρου, παραλαμβάνοντος τὴν κίνησιν ἀπὸ τοῦ στροφαλοφόρου.

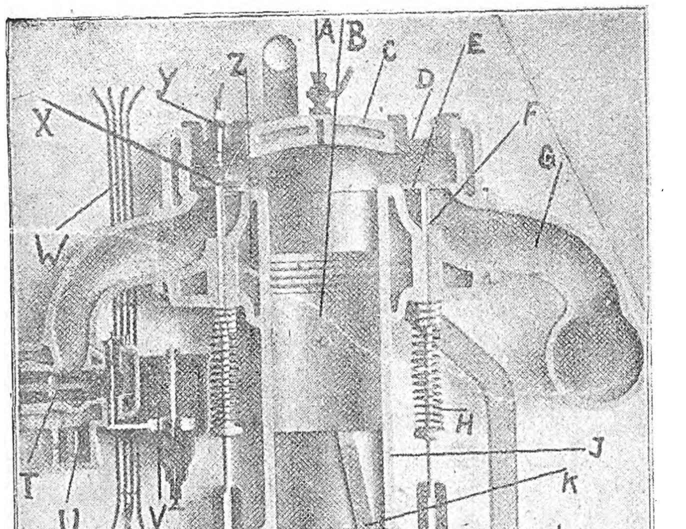

Ἐγκαρσία τομὴ ὑποδείγματος κινητῆρος.

[J=Κύλινδρος, B=ἔμβολον. K=διωστήρ, O=στροφαλοφόρος ἄξων, T=ἀναμίκτης (ἐξαεριωτήρ, ἀνθρακωτής), X=βαλβὶς ροφήσεως, E=βαλβὶς ἐξαγωγῆς. Q=σωλὴν ἐξαγωγῆς, S=μαγνητοηλεκτρικὴ μηχανὴ (magneto) Y=ἀναφλεκτήρ, M=ἔκκεντρον, N=ὑδραντλία ἀποψύξεως.]

Οἱ χρόνοι (ἢ φάσεις) λειτουργίας τοῦ τετραχρόνου τούτου κινητῆρος εἰσὶν οἱ ἀκόλουθοι:

α') *Ρόφησις (ἢ εἰσροή)*. Κατὰ τοῦτον τὸ ἔμβολον ἐκτελεῖ μίαν πλήρη διαδρομὴν ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω. Ἡ βαλβὶς τῆς ροφήσεως, ὠθουμένη ὑπὸ ἐκκέντρου τοῦ ἐκκεντροφόρου ἄξονος λαμβάνοντος τὴν κίνησιν μέσῳ ὀδοντωτῶν τροχῶν ἐκ τοῦ στροφαλοφόρου ἄξονος, ἀποκαλύπτει κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τὸ στόμιον τοῦ ἀγωγοῦ τῆς ροφήσεως καὶ ἐπιτρέπει τὴν εἰσροὴν τοῦ ἐκρηκτικοῦ μίγματος ἐντὸς τοῦ κυλίνδρου. Κατὰ τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ χρόνου τούτου ἡ βαλβὶς τῆς ἐξαγωγῆς καλύπτει τὸ στόμιον τῆς ἐξαγωγῆς, ἀποκλειομένης τῆς καὶ ἄλλοθεν ἐπικοινωνίας τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ κυλίνδρου μετὰ τοῦ ἀέρος.

β') *Συμπίεσις*. Τὸ ἔμβολον ἐκτελεῖ πλήρη πρὸς τὰ ἄνω διαδρομήν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας ἀμφότερα τὰ στόμια (ροφήσεως καὶ ἐξαγωγῆς) διατηροῦνται κεκαλυμμένα, τὸ δὲ ἐν τῷ κυλίνδρῳ εἰσρεῦσαν μῖγμα συμπιέζεται ἐν τῷ θαλάμῳ συμπιέσεως.

γ') *Ἔκρηξις (καὶ ἀποτόνωσις)* Τὸ συμπιεσθὲν μῖγμα ἀναφλέγεται ὑπὸ ἠλεκτρικοῦ σπινθῆρος παραγομένου μεταξὺ τῶν ἀκίδων τοῦ ἠλεκτρικοῦ ἀναφλεκτῆρος, κοχλιουμένου συνήθως εἰς τὸ ἀνώτατον σημεῖον τοῦ κυλίνδρου. Ἐκ τῆς ἐκρήξεως ὠθεῖται βιαίως τὸ ἔμβολον πρὸς τὰ κάτω, ἐνῷ τὸ ἀέριον ἀποτονοῦται, ἐπιτελουμένης οὕτω τῆς μόνης ἐνεργητικῆς φάσεως κατὰ τοὺς τέσσαρας χρόνους λειτουργίας τοῦ κινητῆρος. Καὶ κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον αἱ βαλβῖδες φράσσουσι τὰ στόμια.

δ') *Ἐξαγωγή*. Κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον χρόνον, τοῦ ἐμβόλου ἀνερχομένου, τὰ μετὰ τὴν ἔκρηξιν κεκαυμένα ἀέρια ἀπάγονται μέσῳ τοῦ στομίου

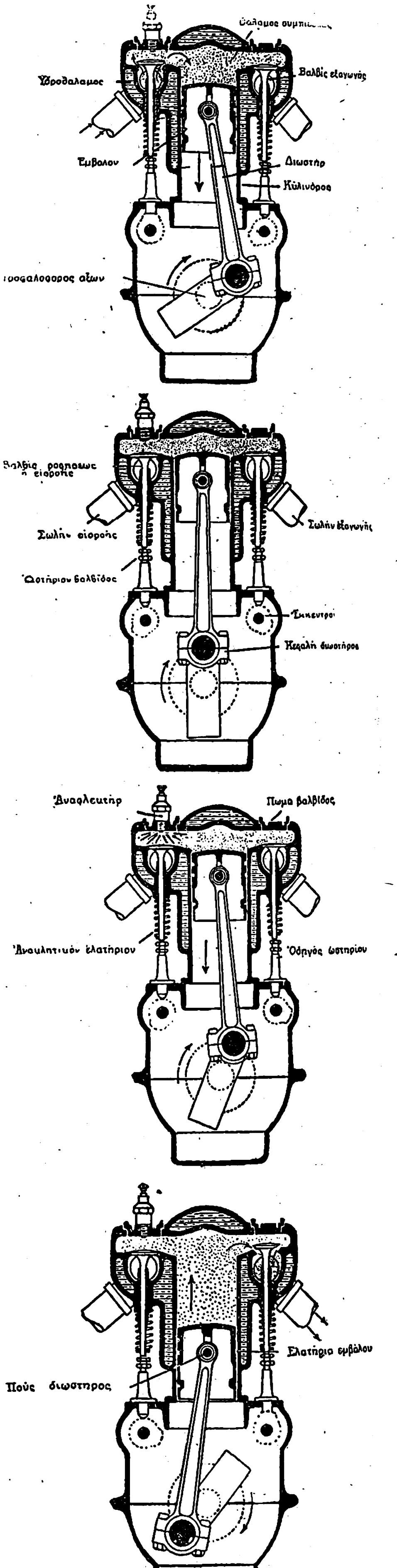

Οἱ τέσσαρες χρόνοι.

[Ρόφησις (εἰσροή), συμπίεσις, ἔκρηξις - ἀποτόνωσις καὶ ἐξαγωγή.]

τῆς ἐξαγωγῆς, ἀποκαλυπτομένου ὑπὸ τῆς βαλβῖδος ἐξαγωγῆς ὠθουμένης ὡς καὶ ἡ τῆς ροφήσεως ὑπὸ ἐκκέντρου τοῦ αὐτοῦ ἢ καὶ ἄλλου ἐκκεντροφόρου ἄξονος. Ἡ βαλβὶς τῆς ροφήσεως κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χρόνου τούτου διατηρεῖ κλειστὸν τὸ στόμιον τῆς ροφήσεως. Ὁ κύκλος τῶν τεσσάρων τούτων χρόνων ἐπιτελούμενος κατὰ δύο

Digitized by Google

πλήρεις περιστροφὰς τοῦ στροφαλοφόρου ἄξονος ἐπαναλαμβάνεται συνεχῶς εἶτα κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν τῶν χρόνων.

Ρύθμισις τῆς διανομῆς. Αἱ βαλβῖδες, οἱ ἐκκεντροφόροι ἄξονες καὶ τὰ ἐξαρτήματα τούτων ἀποτελοῦσι τὸν καλούμενον μηχανισμὸν (ἢ ὄργανα) διανομῆς. Διὰ τούτων ρυθμίζονται ἐπακριβῶς ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς ροφήσεως καὶ τῆς ἐξαγωγῆς. Οἱ τέσσαρες χρόνοι τοῦ κύκλου δὲν περατοῦνται ἐπακριβῶς, ὡς ἐν τῇ ἀνωτέρω λειτουργίᾳ, εἰς τὰ νεκρὰ σημεῖα (τὸ ἀνώτατον καὶ κατώτατον τῆς διαδρομῆς τοῦ ἐμβόλου), ἀλλ' ἀφίστανται τούτων καθ' ὃν τρόπον καὶ ὅσον ἐπιβάλλουσιν ἡ θεωρία καὶ τὸ πείραμα ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς αὐξήσεως τῆς ἀποδόσεως τοῦ κινητῆρος. Οὕτως ἐν γένει ἡ ἔναρξις τῆς ροφήσεως λαμβάνει χώραν ἐνῷ τὸ ἔμβολον ἐκτελεῖ τὴν κατιοῦσάν του κίνησιν καὶ ὀλίγον μετὰ τὸ ἄνω νεκρὸν σημεῖον (2—3% περίπου τῆς διαδρομῆς του), τὸ δὲ κλείσιμον τοῦ στομίου μετά τινα καθυστέρησιν, ἀφοῦ τὸ ἔμβολον ἀντιπαρέλθῃ τὸ κάτω νεκρὸν σημεῖον (10—15% τῆς διαδρομῆς). Ἰδιαιτέρως ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς προσφορωτέρας ἐκμεταλλεύσεως τοῦ μίγματος ἡ στιγμὴ τῆς ἀναφλέξεώς του. Ἡ ἔκρηξις τοῦ μίγματος ἄρχεται κατὰ κανόνα πρὶν ἢ τὸ ἔμβολον φθάσῃ εἰς τὸ ἄνω νεκρὸν σημεῖον (προανάφλεξις), εἶναι δὲ ἡ προανάφλεξις τόσον μεγαλυτέρα ὅσον καὶ ἡ περιστροφικὴ ταχύτης τοῦ κινητῆρος εἶναι μεγαλυτέρα. Δι' εἰδικοῦ μικροῦ στροφάλου, διατεταγμένου εἰς τὸ κέντρον τοῦ σφονδύλου διευθύνσεως, ὁ ὁδηγὸς ρυθμίζει τὴν προανάφλεξιν κατὰ τὰς διαφόρους φάσεις καὶ πορείας τοῦ αὐτοκινήτου. Ἡ ἔναρξις τῆς ἐξαγωγῆς τέλος τῶν ἀερίων ἐπιτελεῖται πρὶν ἢ τὸ ἔμβολον φθάσῃ εἰς τὸ κάτω νεκρὸν σημεῖον (10% περίπου τῆς διαδρομῆς), διὰ νὰ περατωθῇ μέ τινα καθυστέρησιν, πάντως δὲ μικροτέραν τῆς καθυστερήσεως ἐν τῇ ἐνάρξει τῆς εἰσροῆς (1—2% τῆς διαδρομῆς). Διὰ τῆς μορφῆς τῶν ἐκκέντρων, τῆς διατάξεώς των ἐπὶ τοῦ ἄξονος, καὶ τούτου ὡς πρὸς τὸν στροφαλοφόρον, ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐπιθυμητὴ τῆς διανομῆς ρύθμισις. Τὴν ἐπὶ δεδομένου κινητῆρος ρύθμισιν δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν παρακολουθοῦντες εἰς βραδεῖαν κίνησιν τοῦ στροφαλοφόρου ἄξονος διὰ τῆς χειρὸς τὰς θέσεις τοῦ ἐμβόλου (μέσῳ σύρματος ὅπερ εἰσάγομεν κατακορύφως διὰ τῶν στροφίγγων μεθ' ὧν συνήθως ἐφοδιάζεται ὁ κινητὴρ κατὰ τὴν ἀνωτέραν θέσιν τῶν κυλίνδρων), καὶ τὰς στιγμὰς καθ' ἃς αἱ βαλβῖδες φράσσουσι καὶ ἀποκαλύπτουσι τὰ ἀντίστοιχα στόμια.

Πολυκυλινδρικοὶ κινητῆρες. Διὰ τῆς ἐφαρμογῆς περισσοτέρων τοῦ ἑνὸς κυλίνδρων καὶ τῆς διατάξεως τῶν μηχανισμῶν οὕτως, ὥστε αἱ ἐκρήξεις νὰ διαδέχωνται ἀλλήλας κατ' ἴσας χρονικὰς περιόδους, ἐξουδετερώθησαν τὰ μειονεκτήματα τῆς ἀνομοιομορφίας τῆς προερχομένης ἐκ τοῦ ὅτι μεταξὺ τεσσάρων χρόνων ὁ εἷς μόνον (τῆς ἐκρήξεως - ἀποτονώσεως) εἶναι ἐνεργητικός, συγχρόνως δὲ κατορθοῦται ἡ εἰς τὸ ἐλάχιστον μείωσις τῶν κραδασμῶν, ἐπιτυγχανομένης προσφόρου ζυγοστατήσεως τῶν ἐν κινήσει μαζῶν. Ὁ εἰς τὸ ὀπίσθιον ἄκρον τοῦ στροφαλοφόρου ἄξονος σφηνούμενος σφόνδυλος (volant) συμβάλλει καὶ οὗτος δι' ἀποταμιεύσεως ἐνεργείας εἰς τὴν ἐξομάλυνσιν τῆς ἀνομοιομορφίας. Οἱ πλεῖστοι τῶν κινητήρων κατασκευάζονται σήμερον μετὰ τεσσάρων ἢ ἓξ κυλίνδρων, πολλοὶ δὲ καὶ μετὰ ὀκτὼ κυλίνδρων.

Ὁ στροφαλοφόρος ἄξων τοῦ τετρακυλινδρικοῦ κινητῆρος φέρει τὰ στρόφαλα, ὡς φαίνεται εἰς τὸ κατωτέρω σχῆμα, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου κατὰ 180°,

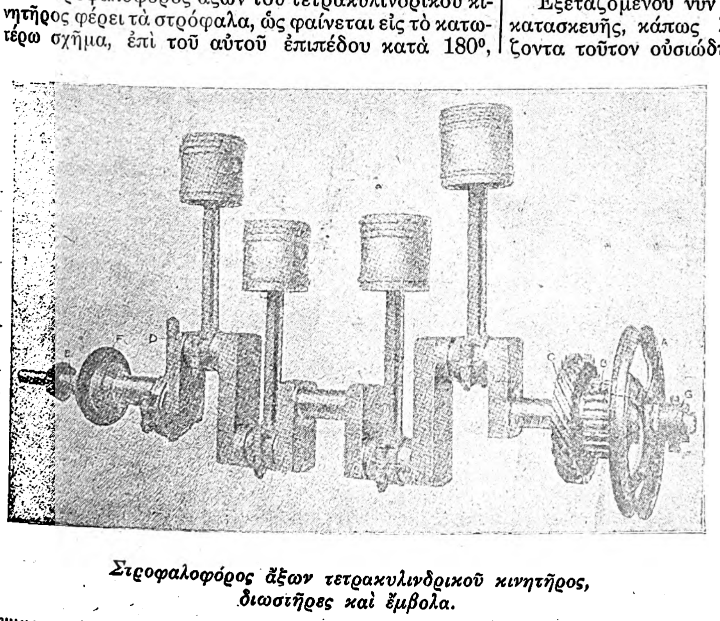

Στροφαλοφόρος ἄξων τετρακυλινδρικοῦ κινητῆρος, διωστῆρες καὶ ἔμβολα.

συμμετρικῶς δὲ ὡς πρὸς τὸ μέσον διατεταγμένα, οὕτως ὥστε τὰ δύο μεσαῖα ἔμβολα κινοῦνται ἀντιρρόπως πρὸς τὰ δύο ἀκραῖα. Κατὰ δύο πλήρεις περιστροφὰς τοῦ στροφαλοφόρου ἄξονος οἱ εἰς τοὺς τέσσαρας κυλίνδρους χρόνοι λαμβάνουσι χώραν ὡς ἐν τῷ ἑπομένῳ πίνακι:

Κύλινδρος I	Κύλινδρος II	Κύλινδρος III	Κύλινδρος IV
ρόφησις	συμπίεσις	ἐξαγωγὴ	*ἔκρηξις*
συμπίεσις	*ἔκρηξις*	ρόφησις	ἐξαγωγὴ
ἔκρηξις	ἐξαγωγὴ	συμπίεσις	ρόφησις
ἐξαγωγὴ	ρόφησις	*ἔκρηξις*	συμπίεσις

Ἡ τάξις δηλαδὴ τῶν ἐκρήξεων εἶναι:

4, 2, 1, 3, 4, 2 |1, 3, 4, 2,| . . . . ., ἤτοι τῆς ἀρχῆς ἐκρήξεων γινομένης ἀπὸ τοῦ πρώτου κυλίνδρου ἔχομεν τὴν τάξιν 1,3,4,2. Ἐκτὸς αὐτῆς, ἀνταλλασσομένων ἀμοιβαίως τῶν χρόνων εἰς τοὺς κυλίνδρους 2 καὶ 3, δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν εἰς ἄλλον κινητῆρα τὴν τάξιν 1,2,4,3.

Εἰς τοὺς ἑξακυλινδρικοὺς κινητῆρας ἡ πρὸς ἄλληλα διάταξις τῶν στροφάλων καὶ ἡ τάξις τῶν ἐκρήξεων δύναται νὰ εἶναι ποικιλωτέρα· ὁπωσδήποτε τὰ στρόφαλα ἀνὰ δύο κεῖνται ἐπὶ ἐπιπέδων τεμνομένων κατὰ 120°. Διὰ τῆς τοιαύτης διατάξεως παρατηροῦμεν σύμπτωσιν ἐν μέρει τῶν χρόνων εἰς δύο ἐφεξῆς κυλίνδρους κατὰ τὸ $^1/_3$ ἢ τὰ $^2/_3$ ὡς φαίνεται εἰς τὸν ἑπόμενον πίνακα παριστῶντα συνήθη τάξιν ἐκρήξεων, τὴν 1,5,3,6,2,4.

	0°	180°	360°	540°	720°	180°
Κύλινδρος I	ρόφησις	συμπίεσις	ἔκρηξις	ἐξαγωγὴ	ρόφησις	συμπίεσις
» II	συμπίεσις	ἔκρηξις	ἐξαγωγὴ	ρόφησις	συμπίεσις	ἔκρηξις
» III	ἐξαγωγὴ	ρόφησις	συμπίεσις	ἔκρηξις	ἐξαγωγὴ	
» IV	συμπίεσις	ἔκρηξις	ἐξαγωγὴ	ρόφησις	συμπίεσις	
» V	ρόφησις	συμπίεσις	ἔκρηξις	ἐξαγωγὴ	ρόφησις	
» VI	ἔκρηξις	ἐξαγωγὴ	ρόφησις	συμπίεσις	ἔκρηξις	ἐξαγωηὴ

Ἑτέρα ἐν χρήσει τάξις εἶναι: 1,3,5,6,4,2.

Ἡ εὕρεσις τῆς τάξεως τῶν ἐκρήξεων ἐπὶ δεδομένου κινητῆρος ἐπιτυγχάνεται διὰ παρακολουθήσεως εἰς βραδεῖαν διὰ τῆς χειρὸς κίνησιν τῆς τάξεως καθ' ἣν λειτουργοῦσιν αἱ ὁμοειδεῖς βαλβῖδες (αἱ τῆς ροφήσεως ἢ τῆς ἐξαγωγῆς) ἢ καὶ διὰ τῶν συμπιέσεων, αἵτινες ἐκδηλοῦνται ἐὰν ἀνοιγῶσιν οἱ κρουνοὶ τοῦ θαλάμου συμπιέσεως τῶν κυλίνδρων.

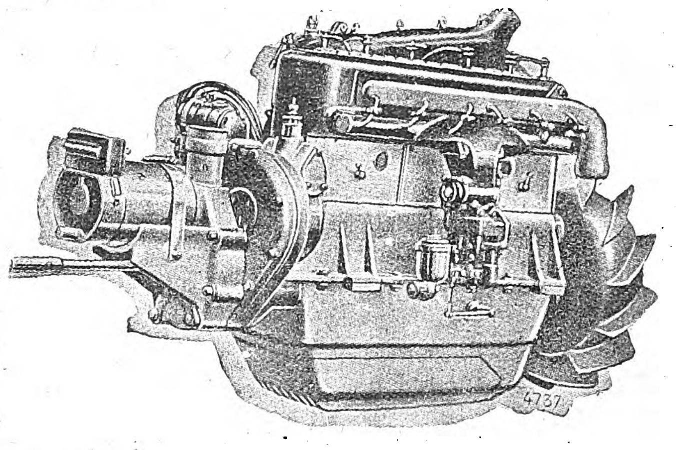

Ἑξακυλινδρικὸς κινητήρ.

Ἐξεταζομένου νῦν τοῦ κινητῆρος ἀπὸ ἀπόψεως κατασκευῆς, κάπως λεπτομερέστερον, τὰ ἀπαρτίζοντα τοῦτον οὐσιώδη τεμάχια εἶναι:

Οἱ *κύλινδροι* (cylindre, Zylinder, cylinder, cilindro). Κατασκευάζονται ἐκ φαιοῦ χυτοσιδήρου εἰς πάχος 6—10 χιλιοστῶν, εἴτε συνδεδυασμένοι εἰς ὁμάδας ἀνὰ δύο ἢ τρεῖς, ἢ ὡς σήμερον κατὰ κανόνα προτιμᾶται ὑπὸ τῶν κατασκευαστῶν εἰς ἓν σῶμα (monobloc).

Κατὰ τὸ ἀνώτερον τμῆμα περιβάλλεται ὁ κύλινδρος ὡς καὶ οἱ ἀεριαγωγοὶ ὑπὸ χιτωνίου πάχους πέντε περίπου χιλιοστῶν. Εἰς τὸν μεταξὺ τούτου καὶ τοῦ κυλίνδρου χῶρον, ἀποτελοῦντα τὸν ὑδροθάλαμον, κυκλοφορεῖ ὕδωρ (βλ. κατωτέρω ἀπόψυξις), δι' οὗ ἀποσκοπεῖται ἡ ταπείνωσις τῆς ἐκ τῶν ἀλληλοδιαδόχων καὶ συνεχῶν ἐκρήξεων ὑψουμένης θερμοκρασίας τῶν τοιχωμάτων τῶν κυλίνδρων κ.λ.π. Εἰς κινητῆρας μικρᾶς ἰσχύος (μέχρι 5 HP) ὡς εἶναι οἱ τῶν αὐτοκινήτων ποδηλάτων (motocyclettes) διὰ τὴν ἀπόψυξιν ἀρκοῦνται εἰς τὴν κατασκευὴν πτερυγίων περὶ τοὺς κυλίνδρους πάχους 2—3 χιλιοστῶν. Εἰς τὸν θάλαμον συμπιέσεως καὶ ἐντὸς κοχλιοφόρων στομίων στερεοῦνται οἱ ἀναφλεκτῆρες κατὰ τοὺς ἄξονας τοῦ κυλίνδρου ἢ ὑπὲρ τὰς βαλβῖδας ροφήσεως, ἐπίσης δὲ κρουνοὶ δι' ὧν φέρομεν κατὰ βούλησιν εἰς ἄμεσον ἐπικοινωνίαν τὸν θάλαμον συμπιέσεως μετὰ τοῦ ἀέρος, ὁσάκις ἐπιθυμοῦμεν νὰ βεβαιωθῶμεν περὶ τῆς κανονικῆς λειτουργίας τῆς ἀναφλέξεως, ἢ ἐνδείκνυται νὰ ἐγχυθῇ μικρὰ ποσότης βενζίνης πρὸς ὑποβοήθησιν τῆς ἀναφλέξεως ἢ πετρέλαιον διὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν ἐμβόλων, τῶν βαλβίδων κτλ.

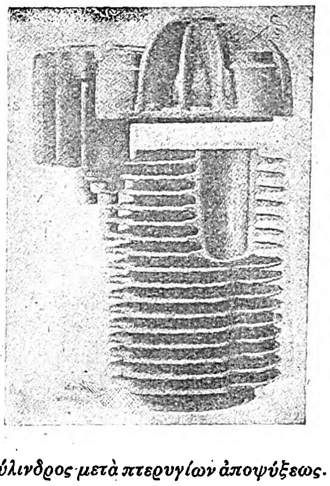

Κύλινδρος μετὰ πτερυγίων ἀποψύξεως.

Ἡ μορφὴ τοῦ θαλάμου συμπιέσεως, ἡ θέσις τῶν ἀεριαγωγῶν ροφήσεως καὶ ἐξαγωγῆς ποικίλλουσι κατὰ τοὺς διαφόρους κατασκευαστάς. Κατὰ τὸ κατώτερον ἄκρον των οἱ κύλινδροι ἀπολήγουσιν εἰς πλάτυσμα φέρον ὀπάς, δι' ὧν διέρχονται οἱ στερεοῦντες τοῦτο ἐπὶ τῆς βάσεως τῶν κυλίνδρων κοχλίαι. Ἐὰν ὁ ὄγκος τοῦ κυλίνδρου, ὃν γράφει κατὰ μίαν πλήρη διαδρομήν του (l) τὸ ἔμβολον, παρασταθῇ διὰ V, [$V = \pi \frac{d^2}{4} \cdot l$, ἔνθα d ἡ ἐσωτερικὴ διάμετρος τοῦ κυλίνδρου] καὶ τοῦ θαλάμου συμπιέσεως διὰ υ, ὁ λόγος $\frac{V+\upsilon}{\upsilon}$ παρέχει περίπου κατὰ τὸν νόμον τοῦ Μαριόττου τὴν πίεσιν κατὰ

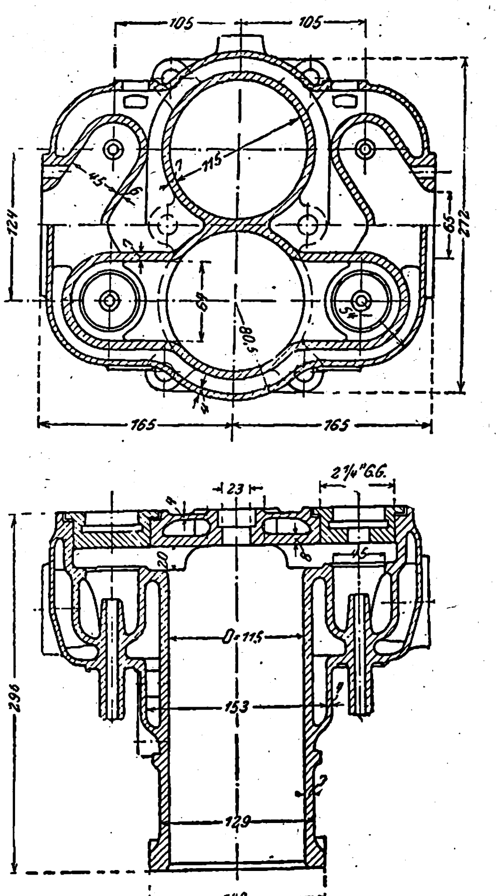

Κάτοψις κυλίνδρων (ἄνω) καὶ τομὴ κατὰ πλάτος (κάτω).

Digitized by Google

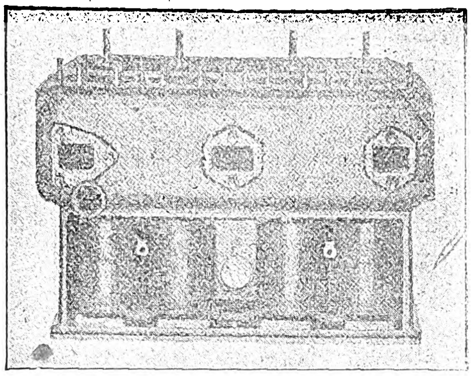

Ἐξωτερικὴ πλαγία ὄψις τεσσάρων ὁλοσώμων κυλίνδρων.

τὸ τέλος τοῦ δευτέρου χρόνου (5 ἕως 6 ἀτμοσφαιρῶν συνήθως), ἥτις ἀναβιβάζεται εἰς 20—25 κατὰ τὴν ἔκρηξιν.

Ἔμβολον (piston, Kolben, piston, stantuffo). Ἔχει μορφὴν διακένου καὶ κλειστοῦ κατὰ τὸ ἕτερον (τὸ ἄνω) ἄκρον κυλίνδρου, ὕψους συνήθως κατά τι μεγαλυτέρου τῆς διαμέτρου. Πολλάκις

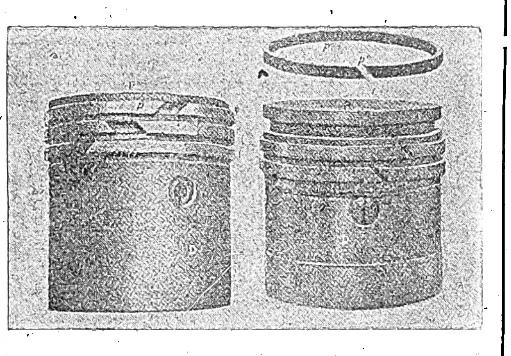

Ἔμβολα (DD) καὶ ἐλαστικοὶ δακτύλιοι (PP).

κατασκευάζεται ἐλάχιστα κολουροκωνικὸν μὲ ἄνω διάμετρον κατὰ 0,0004 d μικροτέραν τῆς διαμέτρου d τοῦ κυλίνδρου καὶ κάτω κατὰ 0,0002 d.

Ἡ κλειστὴ (ἄνω) βάσις τοῦ ἐμβόλου, ἐφ᾽ ἧς ἀσκεῖται ἡ πίεσις τῶν ἀερίων, παρουσιάζει ἐπιφάνειαν ἐπίπεδον ἢ καὶ σφαιρικήν τινα κύρτωσιν. Τὸ ἔμβολον κατασκευάζεται κατὰ τὸ δυνατὸν ἐλαφρότερον. Τὰ συνήθη ὑλικὰ εἶναι ὁ χυτοσίδηρος, ἢ σπανιώτερον ἀνθεκτικὰ ἀλλουμινιοῦχα κράματα, καὶ ὁ χάλυψ. Κατὰ τὸ μέσον τοῦ ὕψους του διαπερᾶται διαμετρικῶς ὑπὸ χαλυβδίνου βεβαμμένου ἀξονίσκου στερεουμένου διὰ κοχλιῶν συνήθως εἰς συμπαγῆ μετὰ τοῦ ἐμβόλου ἕδρανα. Περὶ τὸν ἀξονίσκον τοῦτον ἀρθροῦται ὁ *ποῦς τοῦ διωστῆρος*.

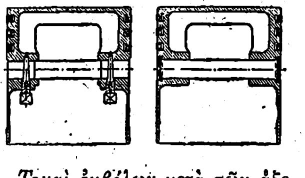

Τομαὶ ἐμβόλων μετὰ τῶν ἀξονίσκων ἀρθρώσεως διωστῆρος.

Τὸ ἔμβολον φέρει κατὰ τὸ ἄνω ἄκρον ἐξωτερικὰς περιφερικὰς (3—4) ἐγκοπάς, ἐν αἷς εἰσχωροῦσιν εἰδικοὶ δακτύλιοι χυτοσιδηροῖ διατετμημένοι, ὡς φαίνεται εἰς τὸ σχῆμα, προωρισμένοι δὲ νὰ ἐξασφαλίζωσι τὴν ἀπαιτουμένην στεγανότητα. Παρομοία πολλάκις ἐγκοπὴ καὶ δακτύλιος ἐφαρμόζονται καὶ εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τοῦ ἐμβόλου.

Διωστὴρ (bielle, Pleuelstange connecting rod, biella). Κατασκευάζεται σιδηροῦς ἢ χαλύβδινος (βλ. σχῆμ. σελ. 252γ'). Ἀρθροῦται διὰ τοῦ ποδὸς πρὸς τὸ ἔμβολον, ἀφ᾽ ἑτέρου διὰ τῆς κεφαλῆς πρὸς τὸ στρόφαλον. Τὸ μεταξὺ τῶν ἀρθρώσεων τούτων τμῆμά του, ἀποτελοῦν τὸν κορμόν, κατασκευάζεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἰσχυρότερον ἐκ τοῦ ποδὸς πρὸς τὴν κεφαλήν, ἡ δὲ ἐγκαρσία τομὴ ἔχει σχῆμα συνήθως διπλοῦ T, ὁπωσδήποτε δὲ κατάλληλον ἵνα ἀντιδρᾷ εἰς τὸν λυγισμόν. Ὁ ποὺς ἐφοδιάζεται μὲ τὸ κατάλληλον χαλύβδινον ἢ ἐκ φωσφορούχου ὀρειχάλκου κυλινδρικὸν ἕδρανον. Ἡ κεφαλὴ εἶναι τετμημένη εἰς δύο τεμάχια, τὰ ὁποῖα στερεοῦνται πρὸς ἄλληλα περὶ τὸ στρόφαλον διὰ τεσσάρων κοχλιῶν, ἀφοῦ παρεμβληθῶσι δύο ἡμικυλινδρικὰ ἕδρανα (κουσσινέτα) ἐξ ὀρειχάλκου ἢ εἰδικοῦ κράματος μὲ βάσιν τὸν κασσίτερον, ψευδάργυρον, μόλυβδον κλπ. (μέταλλον ἀντιτριβῆς)· ὁ διωστὴρ εἶναι πολλάκις διάτρητος κατὰ μῆκος ἢ φέρει παρὰ τὸν κορμὸν σωληνίσκον πρὸς μεταβίβασιν εἰς τὸν πόδα λιπαντικοῦ ἐλαίου.

Στροφαλοφόρος ἄξων (vilebrequin, Kurbelwelle, crankshaft, albero a manovelle). Ἡ μορφή του (βλ. σχ. σ. 253α') ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κυλίνδρων, σχετίζεται δὲ καὶ πρὸς τὴν ῥύθμισιν τῶν χρόνων λειτουργίας τοῦ κινητῆρος. Ἑδράζεται ἐπὶ δύο ἢ καὶ περισσοτέρων (τριῶν συνήθως εἰς τοὺς τετρακυλινδρικοὺς κινητῆρας) κυλινδρικῶν ἑδράσεων ἐγκεκλεισμένος ἐντὸς τῆς βάσεως τοῦ κινητῆρος, καὶ μέσῳ ὀρειχαλκίνων ἢ ἐκ μετάλλων ἀντιτριβῆς ἑδράνων. Ἐξόχως ἀνθεκτικὸν τεμάχιον τοῦ κινητῆρος κατασκευάζεται ἐκ στερεωτάτου χάλυβος (χρωμιούχου, νικελιούχου κτλ.) ἐσκληρυμένου διὰ τῆς καταλλήλου βαφῆς κατὰ τὰ τμήματα ἔνθα ὑπόκειται εἰς συνεχῆ τριβὴν ὑπὸ τῶν κεφαλῶν τῶν διωστήρων. Κατὰ τὸ ὀπίσθιον ἄκρον του σφηνοῦται ὁ σφόνδυλος, τὸ δὲ ἐμπρόσθιον μορφοῦται καταλλήλως, ὥστε νὰ στερεωθῶσιν ὁ μεταβιβάζων τὴν κίνησιν εἰς τὰς βαλβῖδας τροχὸς καὶ ἡ τροχαλία διὰ τὴν κίνησιν τοῦ ἀνεμιστῆρος, φέρει δὲ καὶ τοὺς καταλλήλους ὄνυχας διὰ τὴν σύμπλεξίν του πρὸς τὸν ἐφεδρικὸν στρόφαλον ἐκκινήσεως (manivelle de mise en marche).

Οἱ γεωμετρικοὶ ἄξονες τῶν ἑδράσεών του διατάσσονται πολλάκις ἐκτὸς τοῦ ἐπιπέδου τῶν ἀξόνων τῶν κυλίνδρων ὑπὸ τοιαύτην θέσιν, ὥστε ἡ ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν τοιχωμάτων τῶν κυλίνδρων ἀσκουμένη ὑπὸ τοῦ ἐμβόλου πίεσις κατὰ τὴν ἔκρηξιν νὰ μειοῦται εἰς τὸ ἐλάχιστον (désaxage).

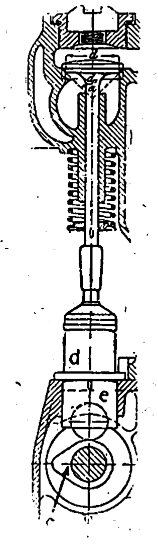

b=κύλινδρος, a=βάσις κυλίνδρων, c=ἔκκεντρον, d=ὠστήριον, e=τροχίσκος ἀντιτριβῆς.

Μηχανισμὸς διανομῆς. Περιέχει τὰς βαλβῖδας (ῥοφήσεως καὶ ἐξαγωγῆς) καὶ τοὺς ἐκκεντροφόρους ἄξονας, καθοδηγοῦντας ταύτας οὕτως, ὥστε νὰ ἀποκαλύπτωσι καὶ ἐπαναφράσσωσι τὰ στόμια (ῥοφήσεως καὶ ἐξαγωγῆς) κατὰ τὰς καταλλήλους στιγμάς. Εἰς τὰς βαλβῖδας διακρίνομεν κεφαλὴν καὶ στέλεχος (ἢ κορμόν). Ἡ κεφαλὴ ἔχει μορφὴν δισκοειδῆ ἢ κολουροκωνικὴν (45°). Οἱ καθοδηγοῦντες τὰς βαλβῖδας ἐκκεντροφόροι ἄξονες διατάσσονται ἢ παρὰ τὴν στάθμην τοῦ στροφαλοφόρου ἄξονος, ὡς εἰς τὰ προηγηθέντα σχήματα κινητήρων φαίνεται, ὁπότε ἡ ἀποκάλυψις τῶν στομίων γίνεται τῶν βαλβίδων κινουμένων συνήθως ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, ἢ ἄνωθεν τῶν κυλίνδρων, ὁπότε αἱ βαλβῖδες λειτουργοῦσιν ἀντιστρόφως (βλ. προηγ. σχῆμα).

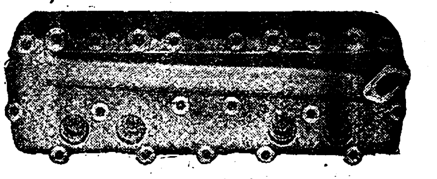

Κάλυμμα κυλίνδρου.

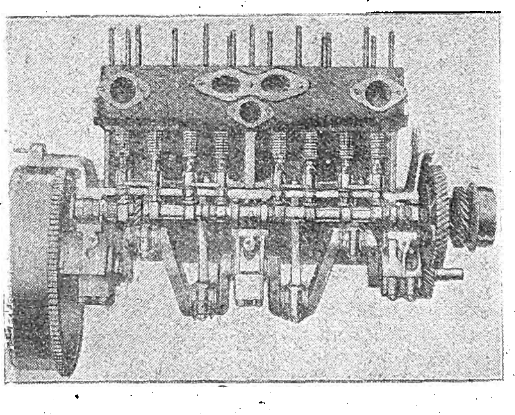

Μηχανισμὸς διανομῆς: Ἐκκεντροφόρος ἄξων καὶ βαλβῖδες.

Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς διατάξεως κάτωθεν, ἡ μετακίνησις τῶν βαλβίδων γίνεται μέσῳ στελέχους, τοῦ καλουμένου ὠστηρίου (poussoir) ὀλισθαίνοντος ἐντὸς κυλινδρικοῦ ὁδηγοῦ. Ἡ ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ στελέχους τῆς βαλβῖδος ἀπόστασις τοῦ ἄνω ἄκρου τοῦ ὠστηρίου εἶναι περίπου ½ χιλιοστοῦ. Τὸ στέλεχος τῆς βαλβῖδος κατὰ τὸ κατώτερον ἄκρον δέχεται δισκάριον, ἐφ᾽ οὗ βασίζεται τὸ ἓν ἄκρον ἑλικοειδοῦς χαλυβδίνου ἐλατηρίου, ὅπερ περιβάλλει τὸ στέλεχος καὶ ἑδράζεται ἀφ᾽ ἑτέρου ἐπὶ τοῦ κινητῆρος. Διὰ τῆς τάσεως τοῦ ἐλατηρίου ἐξασφαλίζεται τὸ στεγανὸν κλείσιμον τοῦ στομίου, ἡ βαλβὶς ἀποκαλύπτει τὸ στόμιον εἰς ὕψος 0,06—0,1 τῆς διαμέτρου τοῦ ἐμβόλου, τὸ δὲ διὰ τοῦ ἀνοίγματος κυκλοφοροῦν ἀέριον ἔχει ταχύτητα 40—70 μ/1″. Αἱ βαλβῖδες διατάσσονται ἀφ᾽ ἑτέρου ἢ πρὸς τὸ αὐτὸ μέρος τῶν κυλίνδρων ἢ ἑκατέρωθεν τούτων, ὁπότε ὁ κινητὴρ ἔχει δύο ἐκκεντροφόρους ἄξονας.

Βάσις καὶ πυξὶς λιπάνσεως τοῦ κινητῆρος (carter). Οἱ κύλινδροι στερεοῦνται ἐπὶ μεταλλικῆς βάσεως (βλ. σχ. σελ. 253 β') ἐκ κράματος ἀλλουμινίου συνήθως, μορφῆς δὲ σκάφης, ὁ πυθμὴν τῆς ὁποίας—πρὸς τὰ ἄνω τοποθετούμενος—φέρει σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ κατάλληλα διὰ τὴν δίοδον τῶν διωστήρων ἀνοίγματα. Τεμάχια φυόμενα ἐκ τῆς βάσεως ταύτης χρησιμεύουσιν ὡς στηρίγματα ἐπὶ τοῦ πλαισίου. Ἡ βάσις διαμορφοῦται καταλλήλως ὥστε νὰ προσαρμόζωνται αἱ ἑδράσεις τῶν ἀξόνων (στροφαλοφόρου καὶ ἐκκεντροφόρου), καὶ ἐξαρτήματα τοῦ κινητῆρος ὡς ἡ μαγνητοηλεκτρικὴ μηχανὴ (magneto), ὑδραντλία, ἀντλία λιπάνσεως. Ὑπὸ τὴν βάσιν κοχλιοῦται ἀντίστοιχος λεκάνη, ἡ ὁποία δέχεται τὸ λιπαντικὸν ἔλαιον τοῦ κινητῆρος. Οὕτως ἡ βάσις καὶ ἡ λεκάνη ἀποτελοῦσιν ἓν κλειστὸν κιβώτιον περικλεῖον τοὺς ἄξονας, ὅπερ καλεῖται ἐνίοτε καὶ πυξὶς λιπάνσεως τοῦ κινητῆρος, προστατεύει δὲ συγχρόνως τὰ ἄνω ὄργανα ἐκ τοῦ ἀπὸ τῆς ὁδοῦ κονιορτοῦ, ὕδατος καὶ πηλοῦ.

Κινητῆρες ἄνευ βαλβίδων (sans soupapes). Οἱ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο κινητῆρες, τῶν ὁποίων ἡ εἰς τὸ αὐτοκίνητον ἐφαρμογὴ ὑπῆρξε περιωρισμένη, διαφέρουσι τοῦ ἀνωτέρω ἐκτεθέντος κατὰ τὸ σύστημα τοῦ μηχανισμοῦ τῆς διανομῆς. Ἀντὶ τῶν ὡς ἀνωτέρω βαλβίδων εἰς τοὺς κινητῆρας τούτους ἡ ῥόφησις καὶ ἡ ἐξαγωγὴ τῶν ἀερίων ῥυθμίζεται διὰ *συρτῶν κυλινδρικῶν* (κινητὴρ Knight), περιστροφικῶν κ.τ.λ. Εἰς τοὺς κινητῆρας Knight (βλ. ἄνω σχῆμα) μεταξὺ ἐσωτερικοῦ τοιχώματος τοῦ κυλίνδρου καὶ ἐξωτερικοῦ τοῦ ἐμβόλου παλινδρομοῦσι στεγανῶς κυλινδρικοὶ σύρται (A, B) φέροντες ἀνοίγματα εἰς τὰς καταλλήλους θέσεις (F, H) ἐνῷ κατὰ τὰς ἀντιστοίχους γενετείρας φέρουσιν ἔναντι ἀλλήλων καὶ οἱ κύλινδροι θυρίδας (I, G) ἀντιστοιχούσας εἰς τὰ στόμια ῥοφήσεως καὶ ἐξαγωγῆς.

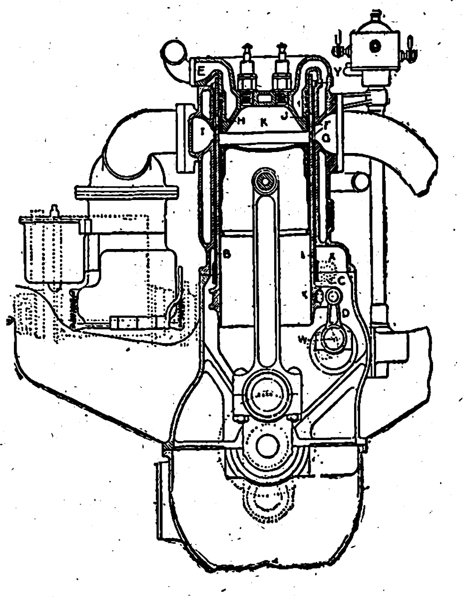

Τομὴ κινητῆρος Knight.

Ἡ παλινδρομικὴ μετατόπισις τῶν κυλινδρικῶν συρτῶν ἐπιτυγχάνεται διὰ διωστηρίσκων (C, D), οἵτινες λαμβάνουσι τὴν κίνησιν ἀπὸ ἐκκεντροφόρου ἄξονος (W). Εἰς παρακείμενα γραμμικὰ σχήματα

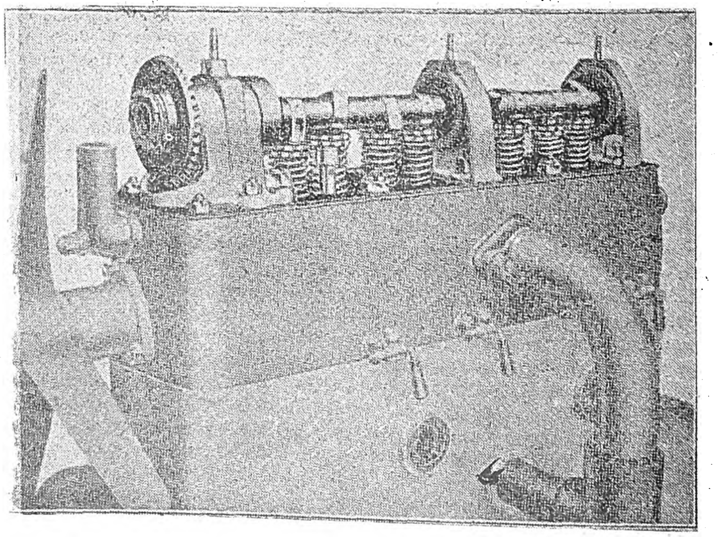

Διάταξις ἐκκεντροφόρου ἄξονος ἄνωθεν τοῦ κυλίνδρου.

Digitized by Google

φαίνεται πῶς πραγματοποιοῦνται οἱ τέσσαρες χρόνοι: Κατὰ τὸν χρόνον τῆς ροφήσεως τὰ στόμια τῶν δύο συρτῶν μετὰ τῶν ἀντιστοίχων τῶν κυλίνδρων

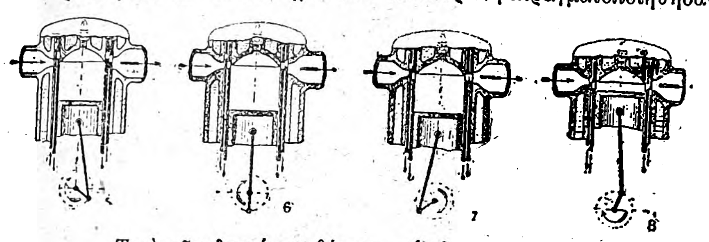

Τομὴ τῶν διαφόρων θέσεων κυλινδρικῶν συρτῶν.

διατάσσονται ἔναντι ἀλλήλων, ὥστε μέσῳ τούτων νὰ ἐπιτρέπεται ἡ ἐκ τοῦ ἀναμίκτου εἰσροὴ τοῦ ἐκρηκτικοῦ μίγματος. Ἀνάλογόν τι λαμβάνει χώραν μὲ τὰ στόμια ἐξαγωγῆς κατὰ τὸν τέταρτον χρόνον.

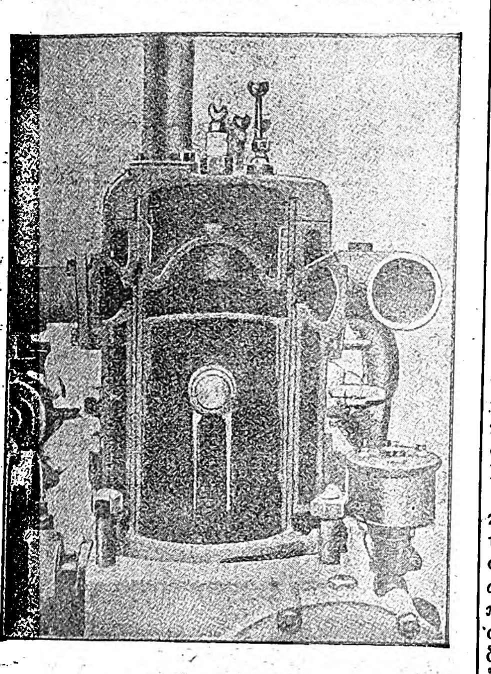

Τομὴ τοῦ κυλίνδρου τοῦ κινητῆρος Knight.

Δίχρονοι κινητῆρες. Ὁ ἀνωτέρω περιγραφεὶς κινητὴρ εἶναι, ὡς ἐλέχθη, ὁ τετράχρονος, εἰς ὃν εἰς δύο περιστροφὰς ἑκάστου στροφάλου ἀντιστοιχεῖ μία ἔκρηξις, εἶναι δ' οὗτος ὁ γενικῶς ἐφαρμοζόμενος ὡς κινητὴρ αὐτοκινήτων, ἀεροπλάνων, ἐπίσης δὲ ὡς κινητὴρ μικρῶν βενζινοπλοίων, ὡς καὶ διὰ τὴν κίνησιν ἐνίοτε ὑδραυλικῶν μηχανῶν κ. τ. λ. Ἐκτὸς τούτου, ἕτερος ἁπλῆς ἐνεργείας κινητήρ, ὁ δίχρονος, τοῦ ὁποίου ἡ ἀρχὴ χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1877 (δίπλωμα τοῦ Dugold Clerk) ἐκίνησε πολλάκις τὸ ἐνδιαφέρον τῶν κατασκευαστῶν καί, σπανίως μέν, ὁπωσδήποτε ὅμως εὗρεν ἐφαρμογὴν ὡς κινητὴρ καὶ εἰς ὀχήματα. Εἰς τοῦτον ἀνὰ ἑκάστην στροφὴν τοῦ στροφαλοφόρου ἄξονος πραγματοποιεῖται ἀνὰ μία ἔκρηξις εἰς ἕκαστον κύλινδρον, τὸ δὲ ἀέριον μῖγμα, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ὅ,τι λαμβάνει χώραν εἰς τοὺς τετραχρόνους κινητῆρας, κυκλοφορεῖ καὶ ἀπὸ τῆς ἑτέρας ὄψεως τοῦ ἐμβόλου. Εἰς τὸ παρακείμενον σχῆμα παρίσταται κινητήρ τις δίχρονος ἐν τομῇ, ἡ λειτουργία τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ ἑπομένη: Τοῦ ἐμβόλου ἀνερχομένου, διὰ τῶν ἀγωγῶν A,D εἰς τὴν ὑπὸ τὸν κύλινδρον ἀεροστεγῆ πυξίδα, τὸ μῖγμα ροφᾶται, καθ' ὃν χρόνον τὸ ὑπεράνω τοῦ ἐμβόλου ἐκ προηγουμένης πληρώσεως τοῦ κυλίνδρου μῖγμα συμπιέζεται ἐν τῷ θαλάμῳ I. Εἰς τὸ τέλος τῆς διαδρομῆς ταύτης λαμβάνει χώραν ἡ ἔκρηξις, κατιόντος δὲ τοῦ ἐμβόλου τὸ ὑπὸ τὸ ἔμβολον ἀέριον ὑφίσταται συμπίεσίν τινα φρασσομένου τοῦ ἀγωγοῦ D. Ὅταν τὸ ἔμβολον εὑρεθῇ παρὰ τὸ κάτω νεκρὸν σημεῖον ἄρχεται ἡ ἐκ τοῦ ἀγωγοῦ J ἔξοδος τοῦ ἀερίου καύσεως, εἶτα δὲ ἡ ἐκ τοῦ ἀγωγοῦ F εἰσροὴ εἰς τὸ ἄνω διαμέρισμα τοῦ κυλίνδρου τῶν νωπῶν ἀερίων κ. ο. κ. Οὕτω πραγματοποιοῦνται οἱ τέσσαρες χρόνοι εἰς μίαν πλήρη περιστροφὴν τοῦ στροφαλοφόρου ἄξονος. Ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω κινητῆρος, καὶ τῶν ἐπὶ τῆς αὐτῆς βάσεως μεταγενεστέρων τύπων, ἐπραγματοποιήθησαν καὶ ἐφηρμόσθησαν καὶ διπλῆς ἐνεργείας δίχρονοι κινητῆρες εἰς τὰ αὐτοκίνητα «Alfa» (Anonima - Lombarda-Fabricacione - Automobili).

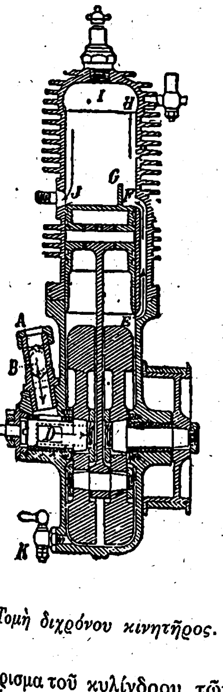

Τομὴ διχρόνου κινητῆρος.

Τέλος δέον νὰ προστεθῇ ὅτι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐφηρμόσθησαν διὰ τὴν κίνησιν ὀχημάτων—ἰδίᾳ φορτηγῶν—καὶ πετρελαιομηχαναὶ (Diesel καὶ semi-Diesel), ὡς καὶ ἀεριομηχαναὶ τροφοδοτούμεναι ἐξ ἀεριογόνου (gazogène) ἐγκατεστημέναι ἐπὶ τῶν ὀχημάτων.

Συμπληρωματικὰ ὄργανα. Πρὸς συμπλήρωσιν ἤδη τοῦ κινητῆρος ὑπολείπονται τὰ ἑπόμενα ἐξαρτήματα: ὄργανα παραγωγῆς τοῦ πρὸς τροφοδότησιν τοῦ κινητῆρος μίγματος, μηχαναὶ καὶ ὄργανα παραγωγῆς τοῦ πρὸς ἀνάφλεξιν τοῦ μίγματος σπινθῆρος καὶ ὄργανα ἀποψύξεως.

Ἀναμίκτης (ἐξαεριωτήρ, ἀνθρακωτήρ) (carburateur-Vergaser - carburettor - carburatore). Ἡ βενζίνη, προϊὸν τῆς κλασματικῆς ἀποστάξεως τῶν ἀκαθάρτων πετρελαίων (60°—130°), ἐνέχει κεκορεσμένους ὑδρογονάνθρακας τοῦ τύπου C_4H_{24+2} κυρίως δὲ ἑπτάνιον C_7H_{16}. Ἡ χημικὴ ἐξίσωσις τῆς καύσεώς του εἶναι $C_7H_{16}+11O_2=7CO_2+8H_2O$. Ἐξάγονται δὲ ἐκ ταύτης ὅτι θεωρητικῶς ἀναγκαιοῦσι διὰ τὴν καῦσιν ἑνὸς χιλιογράμμου βενζίνης 11,8 μέτρα κυβικὰ ἀέρος. Ἀλλ' ἡ πρακτικῶς ἐπιβαλλομένη πρὸς ἀρτίαν καῦσιν τῆς βενζίνης ποσότης ἀέρος εἶναι μεγαλυτέρα, ὡς ἔγγιστα δὲ 15 κυβικῶν μέτρων ἀέρος πρὸς καῦσιν ἑνὸς χιλιογράμμου βενζίνης. Τοιαύτη εἶναι ἡ σύνθεσις καὶ τοῦ παρασκευαζομένου πρὸς τροφοδότησιν τοῦ κινητῆρος ἐκρηκτικοῦ μίγματος. Ἡ θερμογόνος δύναμις τῆς βενζίνης πυκνότητος 0,700 εἶναι 11300 θερμομονάδων (calories).

Τὸ ὄργανον τὸ προωρισμένον νὰ παράγῃ τὸ καταλλήλου συνθέσεως μῖγμα πρὸς τροφοδότησιν τῆς βενζινομηχανῆς εἶναι ὁ κατωτέρω περιγραφόμενος *ἀναμίκτης*, ὃν καλοῦσι καὶ *ἐξαεριωτῆρα*, *ἀνθρακωτῆρα*, κλ. Παρερχόμενοι παλαιοτάτους τύπους παρομοίων ὀργάνων, ἐν οἷς ὁ κατὰ τὴν εἰσροὴν ροφώμενος ἀὴρ εἴτε ὑπὸ μορφὴν φυσαλίδων μέσῳ στρώματος βενζίνης, εἴτε λείχων τὴν ἐπιφάνειαν βενζίνης προθερμαινομένης, ἐπλουτίζετο διὰ τῆς βενζίνης ταύτης, περιγράφομεν τὸν σήμερον ἐν ἐφαρμογῇ ἀναμίκτην καὶ τὴν λειτουργίαν του. Οὗτος ἀπαρτίζεται, εἰς τὰς γενικάς του γραμμάς, ἔκ τινος θαλάμου A ἐπικοινωνοῦντος μετὰ τῆς ἀποθήκης βενζίνης διὰ σωλῆνος D. Ἐν-

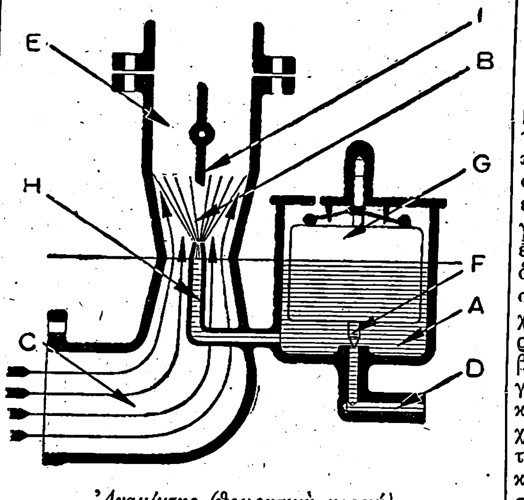

Ἀναμίκτης (θεωρητικὴ μορφή).

[A=θάλαμος πλωτῆρος (σταθερᾶς στάθμης), B=θάλαμος ψεκασμοῦ-ἀναμίξεως, C=ἀγωγὸς ἀέρος, D=σωλὴν βενζίνης (ἐκ τῆς ἀποθήκης), F=βελόνη G=πλωτήρ, I=ρυθμιστὴς μίγματος (δικλείς).]

τὸς τοῦ θαλάμου τούτου ἐξικνεῖται ἡ βενζίνη πιεζομένη εἴτε λόγῳ τῆς χαμηλοτέρας θέσεως ἣν ὁ ἀναμίκτης κατέχει ὡς πρὸς τὴν ἀποθήκην, ἢ καὶ δι' ἀέρος ἢ τῶν ἀερίων τῆς καύσεως τοῦ κινητῆρος. Ἐντὸς τοῦ θαλάμου τούτου ἡ βενζίνη διατηρεῖται εἰς σταθερὰν στάθμην βοηθείᾳ πλωτῆρος G, ὅστις μέσῳ ἁπλοῦ μηχανισμοῦ μεταβιβάζει καταλλήλως τὴν κίνησίν του εἰς βελόνην F φράσσουσαν τὴν ὀπὴν εἰσροῆς τῆς βενζίνης, ὅταν ὁ θάλαμος πληρωθῇ μέχρι τῆς καταλλήλου στάθμης. Ὁ ἐν λόγῳ θάλαμος, καλούμενος θάλαμος πλωτῆρος (ἢ σταθερᾶς στάθμης), ἐπικοινωνεῖ δι' ἀγωγοῦ, εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τοῦ ὁποίου προσαρμόζεται ὀρθογωνίως ἓν ἀκροφύσιον (gicleur—ψεκαστήρ), μετὰ τοῦ ἑτέρου θαλάμου B, τοῦ θαλάμου ψεκασμοῦ καὶ ἀναμίξεως (ἢ ἐξαεριώσεως). Οὗτος ἔχων τὴν μορφὴν τὴν ἐν τῷ σχήματι σημειουμένην—στενότερος παρὰ τὸ ἀκροφύσιον—συνδέεται διὰ σωλῆνος πρὸς τοὺς ἀγωγοὺς ροφήσεως τῶν βαλβίδων. Ἐντὸς τοῦ θαλάμου τούτου προσαρμόζεται ρυθμιστικὴ δικλεὶς I, δι' ἧς ἀναλόγως τῆς ἐπιθυμητῆς ταχύτητος τοῦ κινητῆρος ρυθμίζεται ἡ ποσότης τοῦ τροφοδοτοῦντος τὸν κινητῆρα μίγματος.

Κατὰ τὸν χρόνον ἤδη τῆς ροφήσεως μυζᾶται διὰ τοῦ ἀνοικτοῦ ἀγωγοῦ C ἀὴρ συμπαρασύρων καὶ ποσότητα βενζίνης, ἧς ἡ ἀνωτάτη στάθμη εὑρηταὶ ὀλίγον κατωτέρω τοῦ στομίου τοῦ ἀκροφυσίου, ἐκτοξευομένη ὑπὸ μορφὴν λεπτοτάτου διαμερισμοῦ. Τὸ ἐν τῷ θαλάμῳ ἀναμίξεως οὑτωσεὶ παραγόμενον μῖγμα βενζίνης καὶ ἀέρος εἰσέρχεται διὰ τοῦ στομίου τῶν βαλβίδων εἰσροῆς εἰς τοὺς κυλίνδρους κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χρόνου τῆς ροφήσεως, συμπιέζεται κατὰ τὸν ἑπόμενον χρόνον κ. ο. κ.

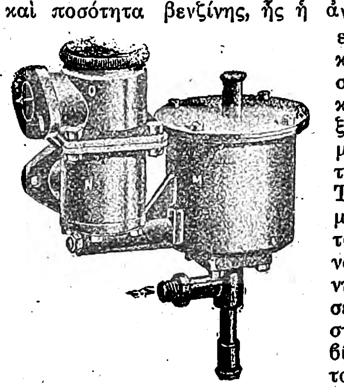

Ἐξωτερικὴ ὄψις ἀναμίκτου.

Ὁ ὑπὸ τὴν ἄνω θεμελιώδη μορφὴν θεωρητικὸς ἀναμίκτης δὲν θὰ ἦτο πρόσφορος νὰ παράγῃ διὰ πᾶσαν ταχύτητα τοῦ κινητῆρος τὸ μῖγμα ἐν τῷ ἐπιβαλλομένῳ λόγῳ ποσοτήτων βενζίνης καὶ ἀέρος. Τὸ ἐκρηκτικὸν μῖγμα δέον νὰ εἶναι συντεθειμένον, ὡς ἐλέχθη, ἐκ ποσοτήτων βενζίνης καὶ ἀέρος ἐχουσῶν λόγον ὡς ἔγγιστα σταθερόν, ἐνδεικνυομένου κάπως πλουσιωτέρου εἰς βενζίνην μίγματος κατὰ τὰς μικρὰς ταχύτητας. Διὰ τοῦ ὡς ἄνω περιγραφέντος ἀναμίκτου δὲν κατορθοῦται τὸ τοιοῦτο, δεδομένου ὅτι δι' αὐξήσεως τῆς ταχύτητος εἰσροῆς τοῦ ἀέρος προκαλεῖται δυσαναλόγως μεγάλη αὔξησις τῆς ταχύτητος ἐκροῆς βενζίνης. Οἱ ἐν ἐφαρμογῇ λοιπὸν ἀναμῖκται, ὡς ἀρχὴ τῶν ὁποίων παραμένει ἡ κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσα, συμπληροῦνται κατὰ ποικίλους τρόπους, ἵνα παρέχωσι τὸ κατάλληλον ἑκάστοτε μῖγμα. Παλαιοτέρας κατασκευῆς ἀναμῖκται ἔφερον πρὸς τοῦτο βαλβῖδα αὐτομάτως διὰ τῆς ὑποπιέσεως λειτουργοῦσαν, δι' ἧς ἀὴρ παρεχόμενος εἰς τὸ μῖγμα καθίστα τοῦτο πτωχότερον κατὰ τὰς μεγάλας ταχύτητας. Νεώτεροι κατασκευασταὶ ἀντικατέστησαν τὸν τρόπον τοῦτον, τὸν οὐχὶ πολὺ ἀσφαλῆ, διὰ τῆς καταλλήλου προσθήκης καὶ ἑτέρου τροφοδοτικοῦ σωλῆνος (διὰ τὰς μικρὰς ταχύτητας) ὡς εἰς τὸν ἀναμίκτην Zenith ἢ καὶ πλειόνων ἀκροφυσίων. Τὰς λεπτομερείας κατασκευῆς καὶ λειτουργίας δύναται ὁ ἀναγνώστης νὰ εὕρῃ εἰς τὰ ἐν τέλει ἀναφερόμενα εἰδικὰ συγγράμματα ἢ τὰ βιβλιάρια τῶν κατασκευαστῶν, ἐν οἷς ἐκτίθεται ἡ λειτουργία καὶ περιέχονται πίνακες λεπτομερειῶν.

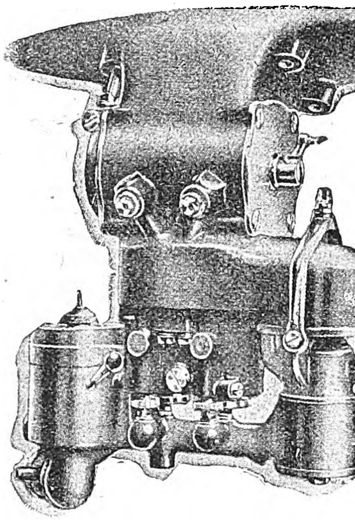

Ἕτερος τύπος ἀναμίκτου.

Ἀποθῆκαι βενζίνης. Ἡ βενζίνη ἀποθηκεύεται ἐν τῷ αὐτοκινήτῳ εἰς μικρὰς δεξαμενάς, τὰς ἀποθήκας βενζίνης (reservoirs), κατασκευαζομένας ἐκ σιδηροῦ ἐλάσματος ἢ καὶ χαλκίνου. Εἴς τινα αὐτοκίνητα ἡ ἀποθήκη τοποθετεῖται ὑπὸ τὸ κάθισμα

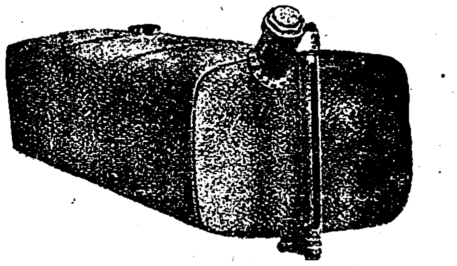

Ἀποθήκη βενζίνης.

Digitized by Google

τοῦ ὁδηγοῦ, εἰς στάθμην, ὥστε καὶ ὅταν ἡ ποσότης τῆς ἐν αὐτῇ βενζίνης εἶναι μικρά, ἐνῷ τὸ αὐτοκίνητον εὑρίσκεται ἐν ἀνωφερείᾳ, ἡ βενζίνη νὰ ἐξικνῆται μέχρι τοῦ θαλάμου πλωτῆρος τοῦ ἐξαεριωτῆρος. Εἰς ἄλλα αὐτοκίνητα ἡ ἀποθήκη τοποθετεῖται εἰς τὸ ὄπισθεν μέρος τοῦ πλαισίου. Ἡ βεν-

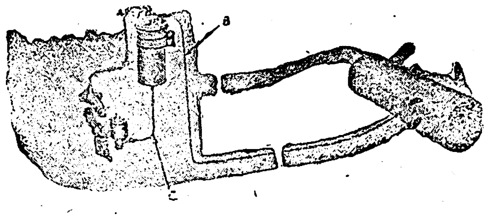

Σύστημα ῥοφήσεως τῆς βενζίνης πρὸς τὸν ἐξαεριωτῆρα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κινητῆρος

ζίνη εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἐξικνεῖται μέχρι τοῦ ἐξαεριωτῆρος κατὰ δύο τρόπους. Κατὰ τὸν ἕνα, ἐντὸς τῆς ἀποθήκης πιέζεται κατ' ἀρχὰς ἀὴρ δι' εἰδικῆς χειροκινήτου ἀντλίας, κατὰ τὴν διάρκειαν δὲ τῆς λειτουργίας τοῦ κινητῆρος ἐκ τῶν ἀερίων καύσεως διὰ σωληνίσκου καὶ μέσῳ ῥυθμιστικῆς τῆς πιέσεως βαλβῖδος ἀποστέλλεται μικρὰ ποσότης τούτων, ὥστε ἡ βενζίνη νὰ εὑρίσκηται ὑπὸ σταθερὰν πίεσιν. Οὕτως ἡ βενζίνη, ὑπὸ συνεχῆ πίεσιν εὑρισκομένη, πληροῖ τὸν θάλαμον τοῦ πλωτῆρος εἰς ὃν φθάνει δι' ἑτέρου σωληνίσκου, ὅστις φέρει τοῦτον εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τῆς ἀποθήκης. Κατὰ τὸν ἕτερον τρόπον, ὅστις καὶ ὁσημέραι γενικεύεται, ἡ βενζίνη μυζᾶται λόγῳ κενοῦ ὅπερ γεννᾶται κατὰ τὸν χρόνον τῆς ῥοφήσεως, μεταφερομένη κατ' ἀρχὰς ἐντὸς μικρῶν κυλινδρικῶν δοχείων στερεουμένων εἰς τὸν πίνακα τοῦ κινητῆρος καὶ ὑπὸ τὸ κάλυμμα τούτου. Ἐκ τῶν δοχείων τούτων φέρεται εἶτα εἰς τὸν κατωτέρας στάθμης θάλαμον τοῦ πλωτῆρος (βλ. ἀνωτ. σχῆμα).

Ἀνάφλεξις.—Ἀρχικῶς ἡ ἀνάφλεξις τοῦ ἐκρηκτικοῦ μίγματος ἐπετυγχάνετο διὰ σωλῆνος κλειστοῦ ἐκ νικελίου ἢ πλατίνης, ὅστις βυθισμένος ἐν τῷ θαλάμῳ συμπιέσεως ἐφέρετο εἰς πυράκτωσιν δι' ἐκτοξεύσεως φλογὸς ἔκ τινος λυχνίας (πρῶτοι κινητῆρες Daimler). Τὸ μέσον τοῦτο ἀνήκει πλέον εἰς τὴν ἱστορίαν, ἀντικατασταθὲν ἀπὸ πολλοῦ διὰ τῆς ἀναφλέξεως δι' ἠλεκτρικοῦ σπινθῆρος ἐκρηγνυμένου ἐντὸς τοῦ πεπιεσμένου μίγματος. Ἐπίσης ἐγκατελείφθη ἐκ τῶν δι' ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος μέσων καὶ τὸ τῆς ἀναφλέξεως δι' ἠλεκτρικοῦ σπινθῆρος προκαλουμένου ἐκ τῆς διακοπῆς ἐντὸς τοῦ θαλάμου συμπιέσεως ῥεύματος ἀσθενοῦς τάσεως παρεχομένου συνήθως ἐκ στηλῶν ἢ συσσωρευτῶν. Ἡ ἀνάφλεξις τοῦ ἐκρηκτικοῦ μείγματος ἐπιτυγχάνεται κατὰ γενικὸν κανόνα σήμερον διὰ σπινθῆρος ἐξ ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος ὑψηλῆς τάσεως. Ὁ σπινθὴρ ἐκρήγνυται μεταξὺ τῶν ἀκίδων τοῦ καλουμένου ἠλεκτρικοῦ ἀναφλεκτῆρος, ἀνωτέρω εἰκονιζομένου, ὅστις διὰ τοῦ ἑνὸς τῶν πόλων του κοχλιοῦται ἐπὶ τοῦ χιτωνίου τοῦ κυλίνδρου, ἐνῷ ὁ ἕτερος πόλος μονούμενος τῷ πρώτῳ διὰ πορσελλάνης ἢ ἄλλης μονωτικῆς οὐσίας συνδέεται ἠλεκτρικῶς διὰ καλωδίου μετὰ τῆς παρεχούσης τὸ ῥεῦμα μηχανῆς.

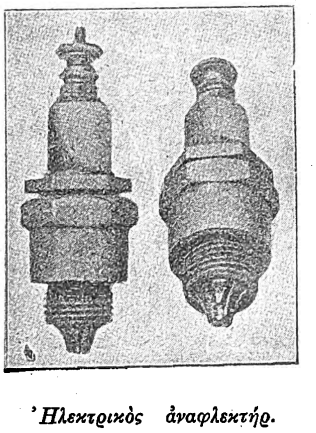

Ἠλεκτρικὸς ἀναφλεκτήρ.

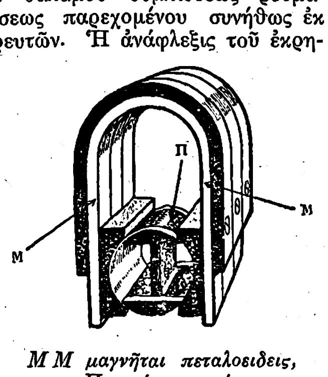

ΜΜ μαγνῆται πεταλοειδεῖς, Π πηνίον γυμνόν.

Τὸ ῥεῦμα παρέχεται συνήθως ὑπὸ μαγνητοηλεκτρικῆς γεννητρίας (magneto) ὑψηλῆς τάσεως, ἀπαρτιζομένης ἐκ πεταλοειδῶν μαγνητῶν, ἐν τῷ μαγνητικῷ πεδίῳ τῶν ὁποίων στρέφεται ἠλεκτρικὸν πηνίον. Τοῦτο συνίσταται ἔκ τινος ὁπλισμοῦ σχήματος διπλοῦ Τ, περὶ ὃν ἑλίσσεται σύρμα μεμονωμένον μήκους 20—30 μέτρων καὶ πάχους 0,7—0.8 τοῦ χιλιοστοῦ. Τὸ ἓν ἄκρον του συνδέεται μετὰ ὁπλισμοῦ καὶ μέσῳ τούτου ἠλεκτρικῶς πρὸς τὸ σῶμα τοῦ κινητῆρος, τὸ δὲ ἄλλο συνδέεται μέσῳ μακροῦ τινος κοχλίου μὲ μικρὰν κεφαλὴν ἐκ πλατίνης, μεθ' ἧς ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν ὑπὸ τὴν πίεσιν ἐλατηρίου ἕτερον ὅμοιον τεμάχιον ἐκ πλατίνης εὑρισκόμενον εἰς τὸ ἄκρον κεκαμπυλωμένου ἀρθρωτοῦ τεμαχίου καὶ συνδεδεμένου ἐπίσης ἠλεκτρικῶς μετὰ τοῦ σώματος τοῦ κινητῆρος. Τὰ δύο ταῦτα τεμάχια συμπαρασυρόμενα μετὰ τοῦ πηνίου κατὰ τὴν περιστροφὴν των ἀπομακρύνονται ἀλλήλων δὶς ἀνὰ ἑκάστην στροφὴν τούτου, μέσῳ ἁπλοῦ τινος μηχανισμοῦ, ἀποτελοῦσι δὲ ἕνα αὐτόματον διακόπτην (βλ. κατωτ. σχῆμα).

Κατὰ συνέχειαν πρὸς τὸ ἀνωτέρω ἕλιγμα τυλίσσεται σύρμα μεμονωμένον ἐπίσης, μήκους περὶ τὰ 2000-4000 μέτρα καὶ πάχους διαμέτρου 0,12-0,15 τοῦ χιλιοστοῦ, τοῦ ὁποίου τὸ ἓν ἄκρον συνδέεται μετὰ τοῦ εἰς τὸ σῶμα τοῦ κινητῆρος φέροντος ἄκρου τοῦ πρώτου ἑλίγματος, ἐνῷ τὸ ἕτερον καταλήγει εἰς στρεφομένην ψήκτραν ἐξ ἄνθρακος παρέχουσαν εἰς τὰς καταλλήλους στιγμὰς τὸ ῥεῦμα εἰς τοὺς ἀγωγοὺς τῶν ἀναφλεκτήρων. Ἡ ἀνωτέρω ψήκτρα ἀποτελεῖ τὸν καλούμενον διανομέα (distributeur). Ὅταν τὸ πηνίον στρεφόμενον εὑρεθῇ εἰς τὴν θέσιν ἣν δεικνύει τὸ ἀνωτέρω σχῆμα, τὸ ἐν τῷ πρώτῳ ἑλίγματι γεννώμε-

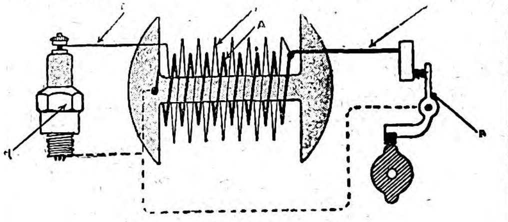

Διάγραμμα πηνίου, αὐτομάτου διακόπτου καὶ ἀναφλεκτῆρος

[Α=ἕλιγμα χαμηλῆς τάσεως, Γ=ἕλιγμα ὑψηλῆς τάσεως, Β=αὐτόματος διακόπτης πρωτογενοῦς, Η=ἀναφλεκτὴρ (bougie).]

νον ἐξ ἐπαγωγῆς ῥεῦμα χαμηλῆς τάσεως (10-20 βόλτ) — τὸ καλούμενον πρωτογενὲς — διακόπτεται διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως τῶν ἐκ πλατίνης τεμαχίων τοῦ διακόπτου. Ἐν τῷ δευτέρῳ τότε ἑλίγματι γεννᾶται ῥεῦμα ὑψηλῆς τάσεως (10—15 χιλιάδων βόλτ)—τὸ δευτερογενὲς—ὅπερ παρέχει εἰς τοὺς ἠλεκτρικοὺς ἀναφλεκτῆρας σπινθῆρας ἀναφλέγοντας τὸ ἐκρηκτικὸν μῖγμα.

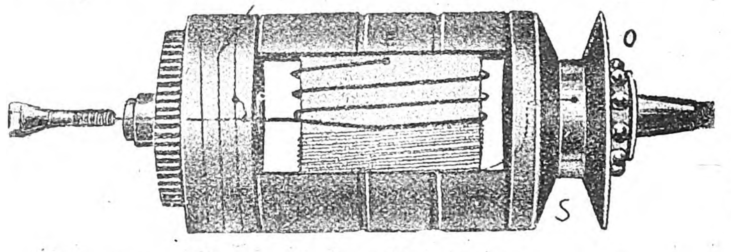

Ἐξωτερικὴ ὄψις πλήρους πηνίου.

Τὸ πηνίον κινεῖται ἐκ τοῦ στροφαλοφόρου ἄξονος, ὁ διανομεὺς ἐκ τοῦ πηνίου, ἡ δὲ σχετικὴ τούτου κίνησις ἐξαρτωμένη ἐκ τοῦ τύπου τοῦ κινητῆρος εἶναι τοιαύτη, ὥστε εἰς μίαν πλήρη στρο-

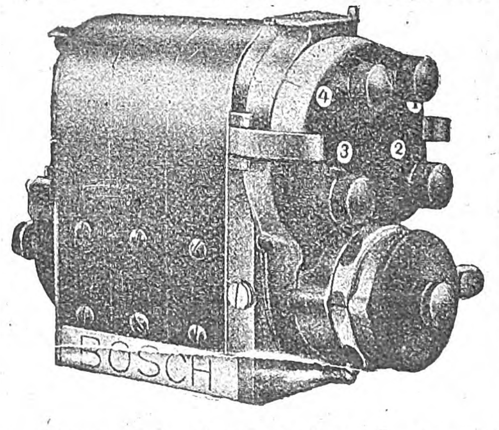

Μαγνητοηλεκτρικὴ μηχανὴ 4κυλ. κινητῆρος.

φὴν τοῦ διανομέως νὰ παρέχωνται κατὰ τὰς καταλλήλους στιγμὰς οἱ σπινθῆρες εἰς τοὺς ἀναφλεκτῆρας.

Συμπυκνωτὴς ἐκ φύλλων μαρμαρυγίου καὶ κασσιτέρου παρεμβάλλεται ἐν διακλαδώσει ἐπὶ τοῦ πρωτογενοῦς ῥεύματος, ἀποτρέπεται δὲ οὕτω ὁ μεταξὺ τῶν πλατινῶν σπινθὴρ ἐκ τῆς διακοπῆς, ἕτερον δὲ ἐξάρτημα, τὸ καλούμενον ἀλεξικέραυνον, διατεθειμένον ἐν διακλαδώσει μετὰ τοῦ δευτερογενοῦς ῥεύματος, προστατεύει τὸ πηνίον.

Ὁ ὁδηγὸς τοῦ αὐτοκινήτου, ἵνα διακόψῃ τὴν λειτουργίαν τοῦ κινητῆρος, θέτει δι' εἰδικοῦ διακόπτου εἰς βραχυκύκλωσιν τὸ πρωτογενὲς ῥεῦμα. Εἰς τὰς πλείστας ἐκ τῶν μαγνητοηλεκτρικῶν μηχανῶν ἡ στιγμὴ τῆς διακοπῆς τοῦ πρωτογενοῦς καὶ ἄρα ἡ στιγμὴ τῆς ἐκρήξεως τοῦ σπινθῆρος, δύναται, δι' ἁπλοῦ τινος μηχανισμοῦ, ἐφ' οὗ ἐνεργεῖ ὁ ὁδηγὸς διὰ χειριστηρίου (μανέτας) διατεταγμένου εἰς τὸ κέντρον τοῦ πηδαλίου, νὰ μεταβληθῇ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς προαναφλέξεως.

Ἔτι καὶ νῦν ἀντὶ τῆς ἄνω ἠλεκτρικῆς μηχανῆς συγκεντρούσης ἐν μικρῷ χώρῳ τὴν πηγὴν τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας χαμηλῆς τάσεως, τὸν ἀπαραίτητον μετασχηματιστήν, τὸν διανομέα κλπ., προτιμῶσι κατασκευασταί τινες—ἰδίως οἱ Ἀμερικανοί—συστήματα ἐν οἷς τὰ ἀνωτέρω εὑρίσκονται κεχωρισμένα, χρησιμοποιοῦντες συσσωρευτὰς ἠλεκτρικοὺς (accumilateurs) παρέχοντας ῥεῦμα 6—10 βόλτ. Ὁ μετασχηματιστὴς κατασκευάζεται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ γνωστοῦ ἐπαγωγικοῦ πηνίου Rumkorff.

Ἀπόψυξις τοῦ κινητῆρος. — Ψυγεῖον (radiateur, Kühler, cooling apparatus, radiatore). Πρὸς ἀποτροπὴν τῶν κινδύνων εἰς οὓς λόγῳ τῶν συχνῶν ἐκρήξεων ἐκτίθενται τὰ παρὰ τὸν θάλαμον ἐκρήξεως μέρη τοῦ κινητῆρος, οἱ κύλινδροι ψύχονται κατὰ τὰ μέρη ταῦτα δι' ὕδατος κυκλοφοροῦντος ἐντὸς τοῦ ὑδροθαλάμου. Οὕτω προστατεύονται τὰ πρὸς ἄλληλα τριβόμενα μέρη τοῦ κινητῆρος (κύλινδροι, ἔμβολα, ἀρθρώσεις, βαλβῖδες) ἐπιτρεπομένης τῆς κανονικῆς των λιπάνσεως καὶ λειτουργίας. Ἡ θερμοκρασία τοῦ ὕδατος δέον νὰ παραμένῃ ὑπὸ τοὺς 80—85 βαθμοὺς Κελσίου.

Ὁ ὑδροθάλαμος ἐπικοινωνεῖ μετὰ εἰδικῆς κατασκευῆς *ψυγείου*, μεγάλης ἐπιφανείας ἀποψύξεως, τοποθετημένου κατὰ κανόνα εἰς τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ αὐτοκινήτου, μέσῳ δύο σωλήνων. Ὁ εἷς φέρει εἰς ἐπικοινωνίαν τὸ ἄνω μέρος τοῦ ὑδροθαλάμου πρὸς τὸ ἀνώτερον διαμέρισμα τοῦ ψυγείου, ὁ ἕτερος δὲ τὰ κάτω τμήματα ψυγείου καὶ ὑδροθαλάμου τῶν κυλίνδρων. Ἕκαστος ἐκ τῶν σωλήνων αὐτῶν ἀπαρτίζεται ἐκ δύο τμημάτων συνηρμοσμένων τὸ ἓν μετὰ τοῦ ψυγείου, τὸ δ' ἕτερον μετὰ τοῦ χιτωνίου τοῦ ὑδροθαλάμου, τὰ δύο δὲ αὐτὰ τμήματα προσαρμόζονται δι' ἐλαστικοῦ σωλῆνος στερεουμένου δι' εἰδικῶν συνδετήρων.

Τὸ ψυγεῖον ἐνίοτε κατασκευάζεται ἐκ δέσμης σιδηρῶν σωλήνων, μετὰ πτερυγίων ἀποψύξεως τῶν ὁποίων τὰ ἄκρα προσαρμόζονται εἰς δύο μικρὰς ὑδαταποθήκας, εἰς ἃς καταλήγουσιν οἱ προαναφερθέντες ὑδραγωγοὶ σωλῆνες. Ἄλλο σύστημα ψυγείου μᾶλλον ἐν χρήσει ἀπαρτίζεται ἐκ λεπτοπαγῶν πρισματικῶν ὀρειχαλκίνων σωληνίσκων τετραγωνικῆς συνήθως διατομῆς μήκους 0,10—0,15 διατασσομένων παραλλήλως ἀλλήλων εἰς μικρὰς ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεις (0,001—2), ὥστε νὰ παρουσιάζωσιν ὄψιν ὑπενθυμίζουσαν τὴν κυψέλην (radiateur à nid d'abeilles). Τὰ μεταξὺ τῶν σωληνίσκων διαστήματα φράσσονται κατὰ τὰ ἄκρα των διὰ τετηγμένου κασσιτέρου, ὁ δὲ μεταξὺ τούτων χῶρος μετὰ περιμετρικῆς μικρᾶς ἀποθήκης, κατὰ ποικιλώτατα σχήματα μορφουμένης, πληροῦται ὕδατος. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς ὄψεως τοῦ ψυγείου ἀναλογεῖ πρὸς τὴν ἰσχὺν τοῦ κινητῆρος ὡς ἔγγιστα δι' 20 τετραγωνικῶν παλαμῶν: 10 HP. Μὲ τὴν ὡς ἄνω βάσιν κατασκευάζονται διαφοροτρόπως ψυγεῖα, ὡς δύναται ὁ ἐνδιαφερόμενος νὰ γνωρίσῃ συμβουλευόμενος εἰδικὰ συγγράμματα. Διὰ τῆς τοιαύτης ἀποθήκης τοῦ ὕδατος ἀποψύξεως ἀποτρεπομένου τοῦ βρασμοῦ διατηρεῖται τὸ ὕδωρ ἐπὶ πολλὰ χιλιόμετρα διαδρομῆς.

Ἡ μεταξὺ ὑδροθαλάμου κυλίνδρων καὶ τοῦ ψυγείου κυκλοφορία τοῦ ὕδατος ἐπιτυγχάνεται εἰς

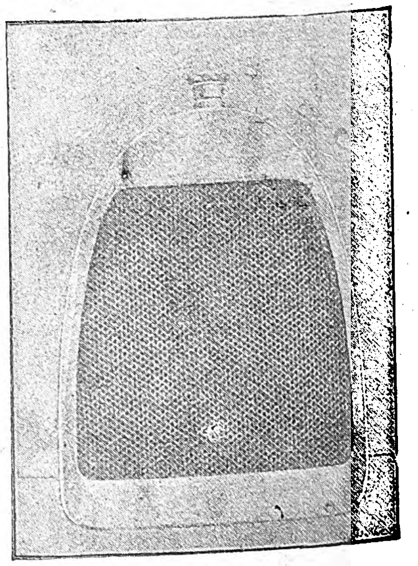

Ψυγεῖον ἐν προόψει.

τινα αὐτοκίνητα ἁπλῶς διὰ τῆς μεταβολῆς τῆς πυκνότητός του λόγῳ τῆς ὑψώσεως τῆς θερμοκρασίας του παρὰ τὰ τοιχώματα τῶν κυλίνδρων (θερμοσίφων). Οἱ συνδέοντες τὸ ψυγεῖον μετὰ τοῦ ὑδροθαλάμου σωλῆνες ἔχουσι διάμετρον δ, ἣν οἱ κατασκευασταὶ ἐξαρτῶσιν ἐκ τῆς διαμέτρου d καὶ

Digitized by Google

τῆς διαδρομῆς l τῶν ἐμβόλων $\left(\delta_1 = \frac{2}{5} d . \sqrt{\frac{l}{d}}\right.$ διὰ 4 κυλινδρικοὺς κινητῆρας, $\delta_2 = \frac{3}{5} d . \sqrt{\frac{l}{d}}$ δι' ἑξακυλινδρικούς).

Ἄλλοι κατασκευασταὶ προτιμῶσι νὰ παρεμβάλλωσιν εἰς τὸ ὑδάτινον κύκλωμα (ὑδροθάλαμος → ψυγεῖον → ὑδροθάλαμος) περιστροφικὴν πτερυγιοφόρον ἢ μὲ ὀδοντωτοὺς τροχοὺς *ὑδραντλίαν*,

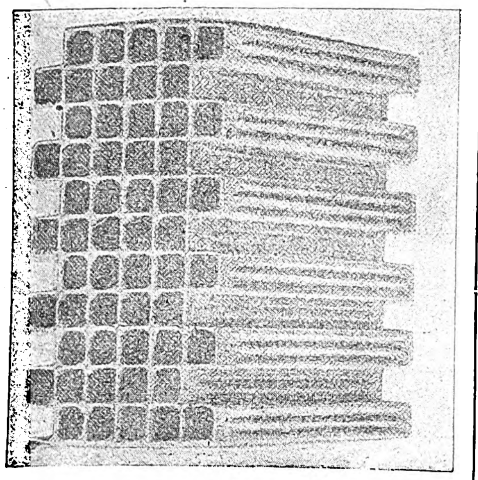

Σωληνίσκοι ψυγείου κυψελωτοῦ.

τοποθετουμένην εἰς τὸ κατώτερον σημεῖον τοῦ κυκλώματος, καὶ ἥτις ἐνισχύει τὸ ρεῦμα τοῦ ὕδατος. Τὸ δι' ἀντλίας σύστημα κυκλοφορίας ἀρκεῖται εἰς μικροτέρου διαμετρήματος σωλῆνας $\left(\delta_1 = \frac{1}{4} d . \sqrt{\frac{l}{d}}\right.$ καὶ $\left.\delta_2 = \frac{1}{3} d . \sqrt{\frac{l}{d}}\right)$.

Ἀνεμιστήρ. Πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ μέσῳ τῶν σωλήνων τοῦ ψυγείου ρεύματος ἀέρος, ὅπερ προκαλεῖται ἐκ τῆς κινήσεως τοῦ αὐτοκινήτου, τοποθετεῖται ὄπισθεν τοῦ ψυγείου καὶ πλησιέστατα πρὸς τοῦτο *ἀνεμιστὴρ* (ventilateur) παραλαμβάνων τὴν κίνησιν μέσῳ τροχαλιῶν καὶ ἱμάντος ἐκ τοῦ στρο-

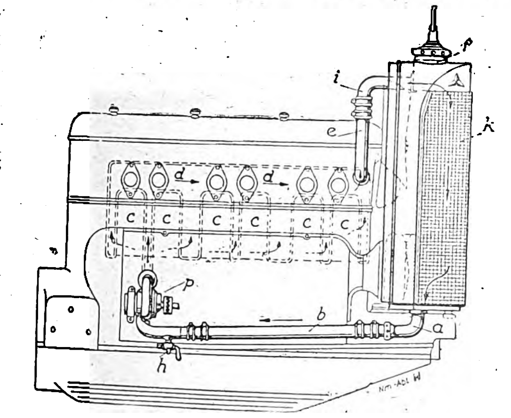

Σύστημα μετὰ ὑδραντλίας.
[Εἰς αὐτοκίνητον Mercedes.]

φαλοφόρου ἄξονος. Οὕτω γεννᾶται νέον ρεῦμα ἀέρος ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὸν κινητῆρα, χρησιμώτατον ὅταν λειτουργοῦντος τοῦ κινητῆρος τὸ αὐτοκίνητον εἶναι ἐν στάσει, ἰδίᾳ ὅμως κατὰ τὰς μεγάλας ἀνωφερείας, ὁπότε ὁ κινητὴρ ἐξαναγκάζεται

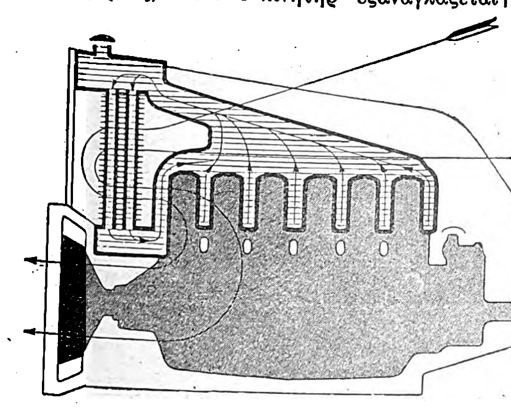

Ἀπόψυξις διὰ θερμοσίφωνος.
[Εἰς αὐτοκίνητον Renault.]

συνήθως εἰς μεγάλην ταχύτητα, ἐνῷ τὸ αὐτοκίνητον προβαίνει σχετικῶς βραδέως.

Τὸν αὐτὸν σκοπὸν πληροῖ καὶ ὁ μετὰ πτερυγίων κατασκευαζόμενος εἴς τινα αὐτοκίνητα σφόνδυλος.

Τὸ ἐξ ἐλάσματος σιδηροῦ ἢ ἀλλουμινίου κάλυμμα (capot) τοῦ κινητῆρος φέρει κατὰ τὰ πλευρικά του τμήματα ἀεραγωγοὺς διὰ τὴν ἀνανέωσιν τοῦ περὶ τὸν κινητῆρα ἀέρος.

Τὸ διὰ μόνου τοῦ ἀέρος μέσον ἀποψύξεως, ἐνῷ ἄλλοτε ἐφηρμόζετο καὶ εἰς αὐτοκίνητα, σήμερον περιωρίσθη εἰς τὰ αὐτοκίνητα ποδήλατα, καὶ μερικῶς εἰς τοὺς κινητῆρας ἀεροπλάνων.

Ἰσχὺς τοῦ κινητῆρος.— Ἡ *πρακτικὴ* (ὠφέλιμος) *ἰσχὺς* τοῦ κινητῆρος προσδιορίζεται πειραματικῶς διὰ τῆς δυναμομετρικῆς πέδης Prony, τοῦ μυλίσκου Renard καὶ τῆς ἠλεκτρικῆς δυναμομηχανῆς (dynamo-dynamometrique) (βλ. λ. ἰσχύς). Τῶν αὐτῶν δὲ ὀργάνων γίνεται χρῆσις πρὸς εὕρεσιν τῆς ἰσχύος εἰς τοὺς ἄξονας τῶν ὀπισθίων τροχῶν κλπ.

Ἡ ἰσχὺς αὕτη δύναται νὰ εὑρεθῇ ὡς ἔγγιστα καὶ δι' ὑπολογισμοῦ ἐκ τῆς δεικνυμένης ἰσχύος τοῦ κινητῆρος, ὅταν εἶναι γνωστὴ ἡ μηχανικὴ ἀπόδοσις τοῦ κινητῆρος. Δι' ἕκαστον κύλινδρον ἢ εἰς ἵππους ἰσχὺς αὕτη ὑπολογίζεται διὰ τοῦ τύπου:

$$I = 0.00008725\ n . P_m\ d^2 . c . v$$

(ἔνθα n ὁ ὡς ἄνω βαθμὸς τῆς *μηχανῆς ἀποδόσεως*, ἴσος πρὸς 0,80 διὰ τὰς συνήθεις βενζινομηχανὰς αὐτοκινήτων, P_m ἡ μέση πίεσις ἐπὶ τοῦ ἐμβόλου εἰς χιλιόγραμμα κατὰ τετραγ. μέτρον, d καὶ c διάμετρος καὶ διαδρομὴ τοῦ ἐμβόλου εἰς μέτρα καὶ v ὁ ἀριθμὸς τῶν στροφῶν εἰς 1′).

Ἐὰν ἀντὶ P_m τεθῇ συνήθης μέση πίεσις 50.000 χιλ./μ^{-2} (5 ἀτμοσφ.), καταλήγομεν μετὰ τὰς ἁπλοποιήσεις εἰς εὐχρηστότερον τύπον

$$I = 3.50\ d^2 . c . v .$$

Διὰ πολυκύλινδρον κινητῆρα πολλαπλασιάζομεν τὴν ἄνω ἰσχὺν ἐπὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν κυλίνδρων.

Ὁ ἄνω τύπος παρέχει περίπου τὸν

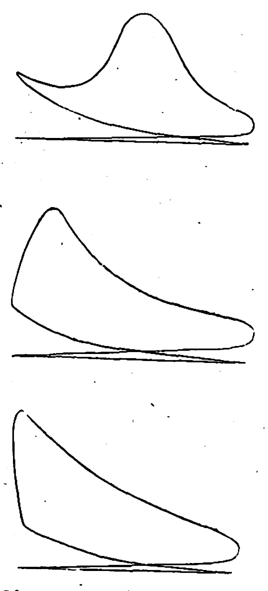

Θλιψιοδεικτικὰ διαγράμματα

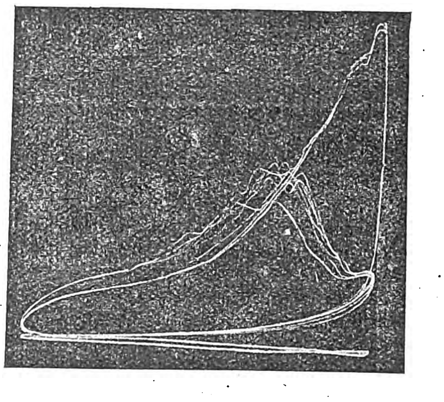

μέσον ὅρον ἰσχύος μεταξὺ ἐκείνων ἃς δίδουσιν οἱ κατωτέρω προταθέντες:

τύπος	τοῦ	Hospitalier	$I = (3,5—4,4)\ d^2 . c . v .$
»	»	Ringelmann	$I = 3,37 d^2 . c . v .$
»	»	Witz	$I = 3,8 d^2 . c . v .$
»	»	Vigreux	$I = 3,22 d^2 . c . v .$
»	»	Moreau	$I = 3,33 d^2 . c . v .$

Αἱ συνήθεις ταχύτητες τοῦ κινητῆρος εἶναι 1000—1600 στροφῶν εἰς 1′. Τὴν μέσην πίεσιν P_m λαμβάνομεν ἐκ τοῦ ἀλγεβρικοῦ ἀθροίσματος τῶν δεικνυμένων ἔργων τῶν τεσσάρων φάσεων (χρόνων):

$$P_m = \frac{\Sigma .\ \text{ἔργων}}{\Delta .\ c .} \left[\Delta = \frac{\pi d^2}{4}\right],$$

τὰ δὲ συντελούμενα ἔργα δι' ἐμβαδομετρήσεως καὶ ἐκ τῶν διαγραμμάτων ἅτινα παρέχουσιν οἱ θλιψιοδεῖκται (βλ. λ.), προσαρμοζόμενοι εἰς τὸν κινητῆρα. Ἐκ τῶν τριῶν πρώτων διαγραμμάτων τῆς παρούσης στήλης τὸ πρῶτον παριστᾷ διάγραμμα μὲ καθυστερημένην ἀνάφλεξιν (retard à l'allumage), τὸ δεύτερον μὲ ἀνάφλεξιν κατὰ τὸ νεκρὸν σημεῖον, καὶ τὸ τρίτον μετὴν προσήκουσαν προανάφλεξιν.

Εἰς τὸ κατόπιν σχῆμα εἰκονίζονται διαγράμματα συνεχῶς ληφθέντα εἰς ἐπανειλημμένας στροφὰς τοῦ κινητῆρος, εἰς ἃ παρατηρεῖται ὅτι καταλλήλως ὡρισμένη στιγμὴ προαναφλέξεως παρέχει σαφῆ καὶ σταθερὰν πορείαν τοῦ διαγράμματος, ἐν ᾧ ἀνάφλεξις καθυστερημένη ἔργον ποικίλον καὶ γραμμὴν ἀβεβαίαν καὶ τρομώδη.

Ὄργανα μεταδόσεως κινήσεως.— Συμπλέκτης (embrayage - Kupplung - clutch - frizione): Μετὰ τὸν σφόνδυλον τοῦ κινητῆρος, ὁ ἄξων (ἄτρακτος) ὁ μεταδίδων τὴν κίνησιν εἰς τὸν ἀκολούθως περιγραφόμενον μηχανισμὸν ταχύτητος παρουσιάζει διακοπήν, ἧς ἡ σκοπιμότης προκύπτει ἀπὸ τὴν λειτουργίαν τῶν λοιπῶν ὀργάνων τοῦ αὐτοκινήτου, ἀναπτυσσομένων ἀμέσως κατωτέρω.

Κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς διακοπῆς παρεμβάλλεται ὁ καλούμενος *συμπλέκτης*, ὄργανον δι' οὗ

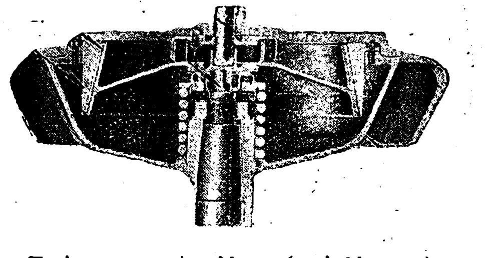

Τομὴ κωνικοῦ συμπλέκτου (μετὰ δέρματος).
[A=ἄξων κινητῆρος, B=κῶνος σφονδύλου, C=κῶνος συμπλέκτου, E=ὀπίσθιος ἄξων συμπλέκτου.]

κατὰ τὰς περιστάσεις συνδέονται τὰ κεχωρισμένα τμήματα τοῦ ἄξονος ἢ ἀποχωρίζονται ὑπὸ τοῦ ὁδηγοῦ τοῦ αὐτοκινήτου πιέζοντος—διὰ τὸν ἀποχωρισμὸν—πέδιλον διὰ τοῦ ἀριστεροῦ ποδός. Διὰ τοῦ ὀργάνου δηλαδὴ τούτου ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀπὸ ἀπόψεως κινήσεως ἀπομόνωσις τοῦ κινητῆρος ἀπὸ τῶν ὀργάνων μεταδόσεως κινήσεως εἰς τοὺς κινητηρίους τροχούς.

Οἱ συμπλέκται τῶν διαφόρων τύπων βασίζονται ἐπὶ τῆς τριβῆς τῆς ἀναπτυσσομένης μεταξὺ δύο προσηρμοσμένων καὶ πιεζομένων ἐπ' ἀλλήλας ἐπιφανειῶν. Ἐν τῇ ἁπλουστάτῃ του μορφῇ ὁ συμπλέκτης δύναται νὰ παρασταθῇ διὰ δύο ἐπιπέδων δίσκων ἔναντι ἀλλήλων διατεταγμένων, φερόντων δὲ ἀτράκτους καθέτως καὶ εἰς τὰ κέντρα τῶν δίσκων. Τῆς ἑτέρας τῶν ἀτράκτων στρεφομένης, δυνάμεθα νὰ μεταδώσωμεν τὴν κίνησιν εἰς τὴν ἄλλην, πιέζοντες τὸν ἕνα δίσκον ἐπὶ τοῦ ἄλλου.

Οἱ ἐν χρήσει συμπλέκται δύνανται νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τρεῖς τύπους: α') Συμπλέκται κωνικοὶ (μετὰ δέρματος). β') Συμπλέκται μετὰ δίσκων. γ') Συμπλέκται μετὰ δισκοειδῶν δακτυλίων.

Ὁ κωνικὸς συμπλέκτης ἀπαρτίζεται ἐκ δύο τεμαχίων μετὰ κολουροκωνικῶν ἐπιφανειῶν φερομένων εἰς ἐπαφὴν δι' ἰσχυρᾶς πιέσεως τοῦ μὲν ἐπὶ τοῦ δέ, ὥστε ἡ κίνησις νὰ μεταδίδηται ἐξ ὁλοκλήρου—ἄνευ διολισθήσεως—καὶ κατὰ τὰς δυσμενεστέρας περιπτώσεις ἀντιστάσεως τοῦ αὐτοκινήτου, εἰς τοὺς κινητηρίους τροχοὺς (βλ. ἀνωτέρω σχῆμα).

Τὸ ἓν τῶν τεμαχίων εἶναι αὐτὸς ὁ εἰς τὸ ὀπίσθιον ἄκρον τῆς στροφαλατράκτου τοῦ κινητῆρος ἐσφηνωμένος σφόνδυλος, ὅστις φέρει κοιλότητα κολουροκωνικὴν (μὲ κορυφὴν τοῦ κώνου ἔμπροσθεν ἢ καὶ ὄπισθεν τούτου). Πρὸς ταύτην προσαρμόζεται κολουροκωνικὸν ἀντίστοιχον τεμάχιον συνδεδεμένον μὲ τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τοῦ ἄξονος τὸ μεταβιβάζον τὴν κίνησιν εἰς τὸν μηχανισμὸν ἀλλαγῆς ταχύτητος. Τὸ δεύτερον τοῦτο τμῆμα τοῦ συμπλέκτου φέρει καθηλωμένον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τριβῆς δέρμα ἀνθεκτικόν, ὥστε ἡ μετὰ τοῦ κινηνῆρος σύμπλεξις νὰ ἐκτελῆται κατὰ τὸ δυνατὸν βαθμιαία, ἡ πρόσφυσις δ' ἐν τέλει νὰ εἶναι μεγάλη. Τὸ βαθμιαῖον καὶ ἰσχυρὸν τῆς συμπλέξεως ἀποτελοῦσι τὰς δύο ἀπαραιτήτους ἰδιότητας αὐτῆς. Ἡ πρὸς ἀλλήλας συμπίεσις τῶν δύο τούτων κωνικῶν ἐπιφανειῶν ἐπιτυγχάνεται δι' ἰσχυροῦ ἑλικοειδοῦς ἐλατηρίου. Ὁσάκις ὁ ὁδηγὸς τοῦ αὐτοκινήτου ἐπιθυμεῖ νὰ ἀπομονώσῃ τὰ δύο τμήματα τοῦ ἄξονος, πιέζει διὰ τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς πέδιλον, μεταβιβάζει δὲ τὴν κίνησιν εἰς δακτύλιον μετατοπίζοντα τὸ ἐσωτερικὸν κωνικὸν τεμάχιον.

Παρατηρητέον ὅτι εἰς τὸν συμπλέκτην τοῦτον, ὅσον καὶ εἰς παντὸς ἄλλου τύπου συμπλέκτην, ἐλήφθη πρόνοια ὑπὸ τῶν κατασκευαστῶν κατὰ τὴν σύνθεσιν ἐν ταῖς λεπτομερείαις τῆς κατασκευῆς,

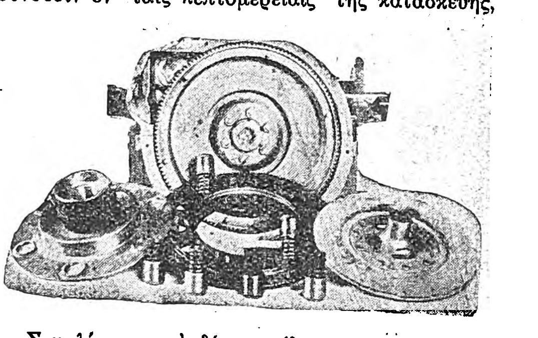

Συμπλέκτης μετὰ δίσκων (ἀποσυντεθειμένος).

ὥστε νὰ ἀποτρέπηται πᾶσα κατὰ τοὺς ἄξονας πίεσις ἐπὶ τῆς στροφαλατράκτου τοῦ κινητῆρος, καθ' ὃν χρόνον ὁ συμπλέκτης κρατεῖ τοὺς ἄξονας ἐν συμπλέξει.

Εὐρυτέραν ἐφαρμογὴν ἔχουσιν οἱ μετὰ δίσκων (embrayage à plateaux) συμπλέκται. Τοιούτου

Digitized by Google

συμπλέκτου ἀποσυντεθειμένου τὰ τεμάχια φαίνονται εἰς τὴν ἀνωτέρω εἰκόνα. Λειτουργεῖ ὁ συμπλέκτης τοῦ τύπου τούτου, ὡς ἐν ἀρχῇ ἐλέχθη, διὰ τῆς ἀμοιβαίας πιέσεως τῶν δίσκων, οἱ ὁποῖοι εἶναι συνήθως πλείονες τῶν δύο. Τρεῖς λ. χ. δίσκοι, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ δύο ἀκραῖοι ἀνήκουσιν εἰς τὸν ἕνα ἄξονα (τὸν σφόνδυλον συνήθως), ὁ δὲ

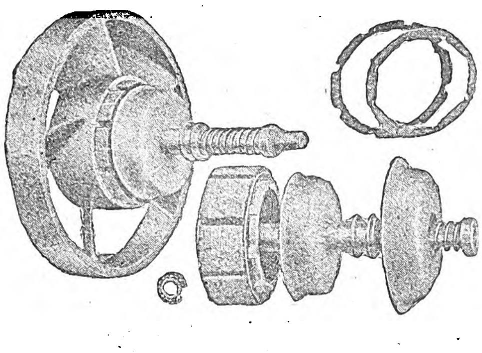

Συμπλέκτης μετὰ πολλαπλῶν δίσκων.

μεταξὺ τούτων θλιβόμενος εἰς τὸν ἕτερον, ἀποτελοῦσι συμπλέκτην συνήθη. Ἐλατήρια καὶ ὗλαι πλαστικαί, ὡς δέρμα, φελλός, τριχωτὸν συρματόπλεκτον, κυτταροειδὲς κλ. χρησιμοποιοῦνται γενικῶς πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ βαθμιαίου τῆς συμπλέξεως.

Οἱ μετὰ δισκοειδῶν δακτυλίων τέλος συμπλέκται embrayages à disques) ἀπαρτίζονται ἐκ πολυαριθμοτέρων μικροῦ πάχους (περὶ τὸ 1—1,5 χιλιοστ.) δακτυλίων. Οἱ δακτύλιοι οὗτοι εἶναι δύο μορφῶν: οἱ μὲν φέρουσιν ἐξωτερικὰς ἐγκοπὰς προσαρμοζομένας εἰς ἀντιστοίχους αὔλακας τυμπάνου στερεουμένου ἐπὶ τοῦ σφονδύλου, οἱ δὲ διατασσόμενοι ἐναλλὰξ μετὰ τῶν πρώτων φέρουσιν ἐσωτερικὰς ἐγκοπὰς προσαρμοζομένας εἰς ἀντιστοίχους αὔλακας ἑτέρου τυμπάνου στερεουμένου ἐπὶ τοῦ ὀπισθίου τμήματος τοῦ ἄξονος τοῦ μεταδίδοντος τὴν κίνησιν εἰς τὸν μηχανισμὸν ἀλλαγῆς ταχύτητος. Δι᾽ ἰσχυρᾶς συμπιέσεως τῶν δίσκων τούτων ὑπὸ ἐλατηρίου μεταφέρεται ἐκ τοῦ σφονδύλου ἡ κίνησις. Τὸ ἀνωτέρω σχῆμα ἐπεξηγεῖ τὸ σύστημα τοῦτο.

Μηχανισμὸς ἀλλαγῆς ταχύτητος. — Διὰ μηχανισμοῦ τοποθετουμένου ἀμέσως μετὰ τὸν συμπλέκτην ἐπιτυγχάνεται ἡ κατάλληλος, κατὰ τὰς διαφόρους φάσεις τῆς πορείας τοῦ αὐτοκινήτου, ἀλλαγὴ τοῦ λόγου τῆς ταχύτητος τῶν τροχῶν πρὸς τὴν τῆς στροφαλατράκτου (στροφαλοφόρου ἄξονος). Ἡ μεταβολὴ τοῦ λόγου τούτου εἶναι ἀναγκαία, δεδομένου ὅτι ὁ κινητὴρ ἀναπτύσσει τὴν μεγίστην ἰσχὺν δι᾽ ὡρισμένην περιστροφικὴν ταχύτητα, διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ὁποίας λόγῳ τῶν ἀντιστάσεων ἐν τῇ κινήσει τοῦ αὐτοκινήτου ποικιλλουσῶν συχνότατα κατὰ τὴν πορείαν του (κλίσεις τῆς ὁδοῦ κλ.), δέον ἡ ταχύτης τοῦ αὐτοκινήτου νὰ ὑφίσταται τὴν ἀντίστοιχον αὐξομείωσιν. Διὰ τοῦ αὐτοῦ μηχανισμοῦ συντελεῖται καὶ ἡ ἀλλαγὴ τῆς φορᾶς πορείας τοῦ αὐτοκινήτου (κίνησις ὄπισθεν-marche arrière). Ὁ ἐν λόγῳ μηχανισμὸς καλεῖται μηχανισμὸς ἀλλαγῆς ταχύτητος.

Ἀφοῦ ἐδοκιμάσθησαν ποικίλα συστήματα (δίσκοι τριβῆς, κωνικὰ τύμπανα καὶ ἱμάντες κ.λ.) κατέληξαν οἱ κατασκευασταὶ εἰς τὸν σήμερον ἐν γενικῇ ἐφαρμογῇ μηχανισμὸν δι᾽ ὀδοντωτῶν τροχῶν λειτουργοῦντα ἐντὸς κλειστοῦ κιβωτίου σιδηροῦ ἢ ἐξ ἀλλουμινίου καλουμένου *κιβωτίου* ἢ *πυξίδος ταχυτήτων* (boite de vitesses). Ἡ πυξὶς αὕ-

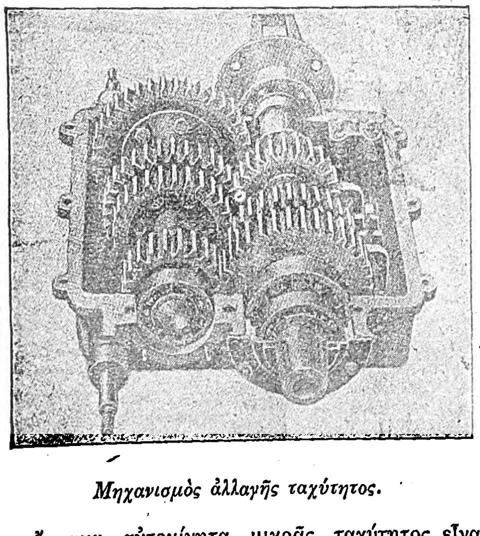

Μηχανισμὸς ἀλλαγῆς ταχύτητος.

τη εἴς τινα αὐτοκίνητα μικρᾶς ταχύτητος εἶναι συμπαγὴς μετὰ τῆς πυξίδος τοῦ κινητῆρος, μεθ᾽ ἧς ἀποτελεῖ ὁλόσωμον σύνολον. Ὁ κύριος κατὰ μῆκος ἄξων — ἡ κατ᾽ ἐπέκτασιν τοῦ ὀπισθίου ἄξονος τοῦ συμπλέκτου—διχοτομεῖται ἐντὸς τοῦ κιβωτίου εἰς τμήματα δυνάμενα νὰ στραφῶσιν ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων. Ἡ κίνησις ἀπὸ τοῦ προσθίου τμήματος μεταβιβάζεται εἰς τὸ ὄπισθεν μέσῳ ὀδοντωτῶν τροχῶν διαφόρων διαμέτρων, ἐσφηνωμένων ἐπὶ ἄξονος καλουμένου ἐνδιαμέσου ἄξονος. Τὸ πρόσθιον συνήθως τμῆμα τοῦ κυρίου ἄξονος εὑρίσκεται ἐν διαρκεῖ συμπλέξει μὲ τὸν ἐνδιάμεσον ἄξονα μέσῳ ζεύγους ὀδοντωτῶν τροχῶν, ἐνῷ ἐπὶ τοῦ ὀπισθίου τμήματος τοῦ κυρίου ἄξονος ὀλισθαίνουσιν ὀδοντοφόροι δακτύλιοι, τρεῖς συνήθως, φερόμενοι κατὰ βούλησιν εἰς σύμπλεξιν μετὰ τῶν ἀντιστοίχων ὀδοντωτῶν τροχῶν τοῦ ἐνδιαμέσου ἄξονος. Οἱ κινητοὶ δακτύλιοι τοῦ κυρίου ἄξονος ὀλισθαίνουσιν ἐπὶ κατὰ μῆκος τούτου ἐγκοπῶν, ὥστε ἐν τῇ στροφῇ των νὰ παρασύρωσι καὶ τὸν ἄξονα τοῦτον. Ἡ μετατόπισις τῶν δακτυλίων τούτων καὶ ἡ σύμπλεξις τοῦ ἑκάστοτε καταλλήλου ζεύγους ὀδοντωτῶν τροχῶν πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἁρμοζούσης σχέσεως ταχυτήτων ἐπιτυγχάνεται ὑπὸ τοῦ ὁδηγοῦ διὰ χειρισμοῦ εἰδικοῦ μοχλοῦ (μοχλοῦ ταχυτήτων), ἐνεργοῦντος ἐπὶ καταλλήλων ῥάβδων, περονῶν κλ. αἵτινες φαίνονται εἰς παρατιθέμενα σχήματα.

Μὲ τὴν προϋπόθεσιν σταθερᾶς ταχύτητος τοῦ κινητῆρος, ἡ μεγαλυτέρα ταχύτης τῶν κινητηρίων τροχῶν παρέχεται διὰ στερεοποιήσεως μέσῳ ὀνύχων τῶν δύο τμημάτων τοῦ κυρίου ἄξονος (ἄμεσος μετάδοσις κινήσεως - prisse direcle). Αἱ μικρότεραι ταχύτητες εἶναι εἰσέτι 2 ἢ τρεῖς, ἀποδειχθεῖσαι πρακτικῶς ἐπαρκεῖς. Διὰ τὴν πορείαν ὄπισθεν ἐπεμβαίνει ἕτερος ἀξονίσκος μετὰ ὀδοντωμάτων ἀντιστρέφων τὴν φορὰν τῆς κινήσεως τοῦ ἄξονος μεταδόσεως εἰς τοὺς ὀπισθίους τροχούς. Αἱ ταχύτητες αὗται ὀνομάζονται: πρώτη, δευτέρα, τρίτη καὶ τετάρτη ταχύτης. Οἱ λόγοι δὲ τούτων πρὸς ἀλλήλας εἶναι περίπου

$$\mathrm{IV} : \mathrm{III} : \mathrm{II} : \mathrm{I} = 1 : \frac{2}{3} : \frac{1}{2} : \frac{1}{4}.$$

Ὁ λόγος τῆς τετάρτης πρὸς τὴν πρώτην κατὰ τοὺς διαφόρους κατασκευαστὰς ποικίλλει ἀπὸ 3 εἰς 5.

Ἡ ἐκκίνησις τοῦ αὐτοκινήτου ἐκτελεῖται κανονικῶς μὲ συμπεπλεγμένους τοὺς ὀδοντωτοὺς τροχοὺς τῆς ταχύτητος I, ἢ καὶ μέ τι ἐκ τῶν ζευγῶν τροχῶν τῶν ἀνωτέρων ταχυτήτων ἐὰν τὸ αὐτοκίνητον εὑρίσκηται ἐν κατωφερείᾳ, ὁπότε διὰ τοῦ ἰδίου βάρους δύναται νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἁρμόζουσαν ταχύτητα. Ὅταν ὁ κινητὴρ ἀποκτήσῃ τὰς κανονικάς του στροφάς, ἐπιτελεῖται διὰ χειρισμοῦ ἐπὶ τοῦ μοχλοῦ ἀλλαγῆς ἡ ἐκ τῆς I ἀπόπλεξις καὶ ἡ σύμπλεξις μὲ τὴν II καὶ οὕτω καθεξῆς. Καθ᾽ ἑκάστην ἀλλαγὴν ταχύτητος παρεμπίπτει ἡ διακοπὴ τῆς ἐκ τοῦ κινητῆρος μεταδόσεως τῆς ταχύτητος διὰ τοῦ συμπλέκτου, οὗτινος οὕτω καταφαίνεται καὶ ἡ χρησιμότης. Ἀντιθέτως εἰς ἑκάστην παρουσιαζομένην αὔξησιν τῆς ἀντιστάσεως, εἴτε λόγῳ αὐξήσεως τῆς κλίσεως τῆς ὁδοῦ, ἢ ἐκ τῆς ἀντιστάσεως ῥεύματος ἀέρος, ἢ καὶ διότι ἐπιβάλλεται μεγάλη ἐλάττωσις τῆς ταχύτητος τοῦ αὐτοκινήτου, ὡς εἰς τμήματα ὁδῶν ἐντὸς πόλεων, ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀλλαγὴ ταχύτητος ἀπὸ τῆς ἀνωτέρας εἰς τὰς κατωτέρας, καθ᾽ ὃν τρόπον καὶ ἀνωτέρω, διακοπτομένης πάντοτε τῆς συνεχείας μετὰ τοῦ κινητῆρος μέσῳ τοῦ συμπλέκτου, πρὸ πάσης ἀλλαγῆς ταχύτητος.

Οἱ ἄξονες τοῦ ἐν λόγῳ μηχανισμοῦ στρέφονται ἐπὶ ἐνσφαίρων δακτυλίων (ἑδράνων), βασιζομένων ἐπὶ ἑδράσεων τῆς πυξίδος. Ὁ ὅλος μηχανισμός, κατεσκευασμένος ἐκ βεβαμμένου χάλυβος, λιπαίνεται διὰ πυκνορρεύστου ὀρυκτελαίου διατηρουμένου ἐν τῇ πυξίδι εἰς ὕψος, ὥστε οἱ ὀδοντωτοὶ τροχοὶ νὰ ἐμβαπτίζωνται κατὰ τὸ ἥμισυ τοὐλάχιστον.

Διαφορικόν.—Κατὰ τὴν κίνησιν τοῦ αὐτοκινήτου ἐν καμπύλῃ, οἱ πρὸς τὰ κέντρα τῶν τόξων τροχοὶ δέον κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον νὰ διαγράψωσι τόξα μικροτέρου μήκους ἢ οἱ ἀντίστοιχοι ἐξωτερικοὶ καὶ ἑπομένως νὰ ἐκτελέσωσι στροφὰς ὀλιγωτέρας. Οἱ ἐμπρόσθιοι τροχοί, οἱ ὁποῖοι, ἐξαιρέσει σπανίων περιπτώσεων, εἶναι μόνον φέροντες καὶ διευθυντήριοι στρέφονται ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων ἐλεύθεροι νὰ ἀποκτήσωσι τὴν ὑπὸ τῶν διαγραφομένων τροχιῶν ἐπιβαλλομένην περιστροφικὴν ταχύτητα. Ἵνα τὸ αὐτὸ ἐπιτευχθῇ καὶ εἰς τοὺς ὀπισθίους κινητηρίους τροχοὺς γίνεται χρῆσις εἰδικοῦ ἐξ ὀδοντωτῶν τροχῶν μηχανισμοῦ, ὅστις καλεῖται *διαφορικόν*, καὶ μέσῳ τοῦ ὁποίου μεταφέρεται ἡ κίνησις ἐκ τοῦ κατὰ μῆκος τοῦ αὐτοκινήτου ἄξονος εἰς τοὺς ὀπισθίους τροχούς, ῥυθμιζομένης αὐτομάτως τῆς σχετικῆς περιστροφικῆς ταχύτητος τούτων. Τὸ διαφορικὸν (βλ. ἑπόμ. σχῆμα) συντίθεται ἔκ τινος μεγάλης σχετικῶς διαμέτρου κωνικοῦ ὀδοντωτοῦ τροχοῦ, τῆς μεγάλης ὀδοντωτῆς στεφάνης C (grande couronne), ἥτις παραλαμβάνει τὴν κίνησιν ἐξ ἀντιστοίχου μικροῦ ὀδοντωτοῦ τροχοῦ A, ἐσφηνωμένου εἰς τὸ ὀπίσθιον ἄκρον τοῦ κατὰ μῆκος κινητηρίου ἄξονος. Ἡ στεφάνη στερεοῦται διὰ κοχλιοφόρων ἥλων ἐπὶ κυλινδρικοῦ συνήθως κιβωτίου D, τοῦ ὁποίου ὁ ἄξων εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ γεωμετρικοῦ ἄξονος τῶν ὀπισθίων τροχῶν. Ἐντὸς

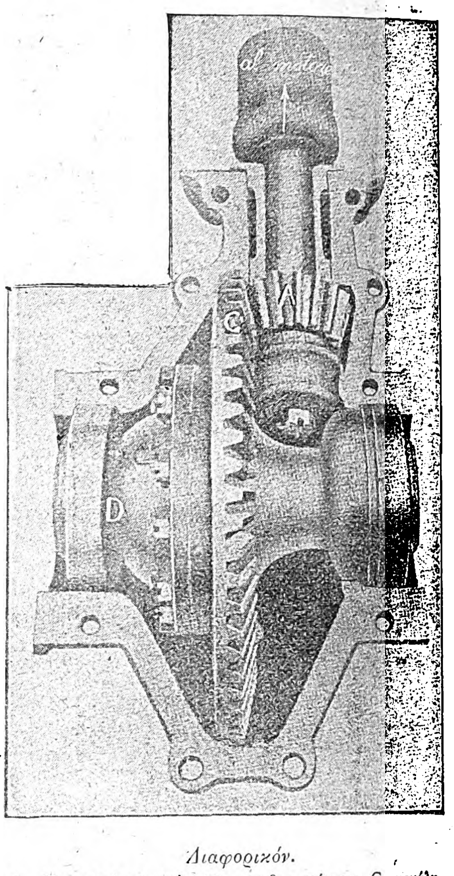

Διαφορικόν.

A=ὀδοντωτὸς τροχὸς ἄξ. μεταδ. κινήσεως, C=μεγάλη ὀδοντωτὴ στεφάνη, D=κιβώτιον διαφορικοῦ.

τοῦ κιβωτίου διατάσσονται 2, 3 ἢ καὶ 4 κωνικοὶ ὀδοντωτοὶ τροχοί, οἱ δορυφόροι, περιβάλλοντες ἐλευθέρως ἀξονίσκους, τῶν ὁποίων τὰ ἄκρα εἰσάγονται ἐντὸς ὀπῶν τῆς κυλινδρικῆς ἐπιφανείας τοῦ κιβωτίου. Πρὸς τοὺς τροχοὺς τούτους συμπλέκονται δύο κωνικοὶ ὀδοντωτοὶ τροχοί, οἱ πλανῆται, οἵτινες σφηνοῦνται εἰς τὰ ἐσωτερικὰ ἄκρα δύο ἐγκαρσίων ἀξόνων, εἰς τὰ ἕτερα ἄκρα τῶν ὁποίων σφηνοῦνται οἱ ὀπίσθιοι τροχοί.

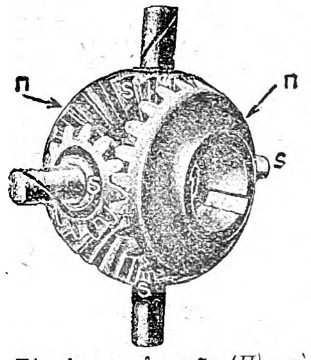

Σύμπλεγμα πλανητῶν (Π) καὶ τεσσάρων δορυφόρων (S).

Ἐὰν αἱ κατὰ τὴν κίνησιν ἀντιστάσεις τῶν δύο ἐγκαρσίων κινητηρίων ἀξόνων εἶναι ἴσαι, ὁ ἀνωτέρω περιγραφεὶς μηχανισμὸς στρέφεται μετὰ τοῦ κυλινδρικοῦ κιβωτίου ὡς ἂν οὗτος ἀπετέλει ἓν στερεὸν σύστημα (ἓν σῶμα), καὶ αἱ ταχύτητες τῶν κινητηρίων ἀξόνων εἶναι ὁμοιόμορφοι.

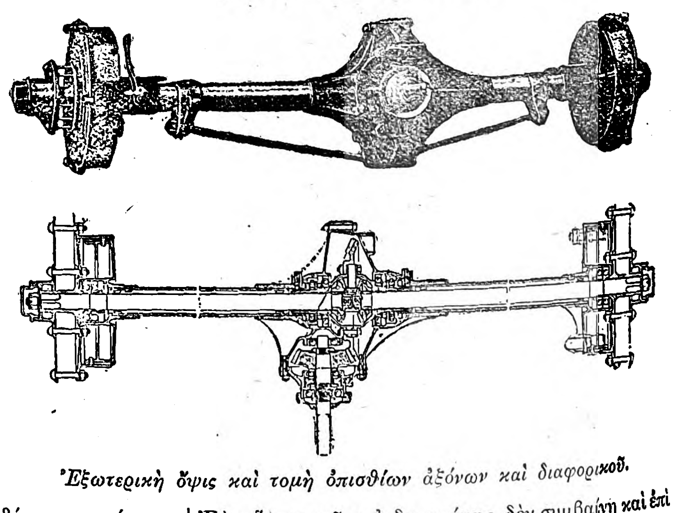

Ἐξωτερικὴ ὄψις καὶ τομὴ ὀπισθίων ἀξόνων καὶ διαφορικοῦ.

Ἐὰν ὅμως τοῦτο ἐνδεχομένως δὲν συμβαίνῃ καὶ ἐπὶ παραδείγματι τὸ αὐτοκίνητον ὑποχρεωθῇ νὰ διαγράψῃ καμπύλην τινά, ἡ ταχύτης τοῦ πρὸς τὰ κέντρα τῆς καμπύλης τροχοῦ θὰ μειωθῇ, οἱ δορυφόροι θὰ τεθῶσιν εἰς κίνησιν καὶ περὶ τοὺς ἀξονίσκους των, ἡ δὲ ταχύτης τοῦ ἑτέρου τροχοῦ θὰ αὐξηθῇ.

Digitized by Google

Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, χρησιμοποιοῦντες κοινοτέραν ἔκφρασιν, ὅτι διὰ τοῦ διαφορικοῦ ὁ ἐξωτερικὸς τροχὸς κερδίζει εἰς στροφάς, ὅσας χάνει ὁ ἐσωτερικός. Ἐὰν τῆς ὀδοντωτῆς στεφάνης διατηρούσης τὴν αὐτὴν ταχύτητα ὁ εἷς τῶν τροχῶν ὑποχρεωθῇ εἰς ἀκινησίαν διὰ τροχοπεδήσεως, ἡ ταχύτης τοῦ ἑτέρου θὰ διπλασιασθῇ. Ἐὰν ἡ στεφάνη πεδηθῇ, ἀνυψωθῶσι δὲ ἀπὸ τοῦ ἐδάφους οἱ ὀπίσθιοι τροχοί, καὶ στραφῇ ὁ εἷς τῶν τροχῶν, ὁ ἕτερος θὰ στραφῇ κατὰ τὴν ἀντίθετον φορὰν λόγῳ τῆς παρεμβολῆς τῶν δορυφόρων καὶ ὡς εὐκόλως δύναται νὰ νοηθῇ.

Εἴς τινα αὐτοκίνητα οἱ δορυφόροι καὶ οἱ πλανῆται κατασκευάζονται κυλινδρικοί, ἐπίσης κατασκευασταί τινες προτιμῶσι τὴν κίνησιν εἰς τὴν ὀδοντωτὴν στεφάνην νὰ μεταβιβάζωσι μέσῳ ἀτέρμονος κοχλίου.

Μετάδοσις τῆς κινήσεως.—Πρόωσις τοῦ αὐτοκινήτου καὶ πρόσφυσις. Κατὰ τὴν πορείαν τοῦ αὐτοκινήτου ὁ ἐγκάρσιος κινητήριος ἄξων, τὸ διαφορικὸν κ.λ.π., τὰ ὁποῖα εἰς τὴν μεγάλην πλειονότητα τῶν αὐτοκινήτων, ἀνεξαιρέτως δὲ εἰς τὰ συνήθη ἐπιβατικά, συνδέονται μετὰ τοῦ πλαισίου μέσῳ τῶν ἐλατηρίων, ὑφίστανται συνεχεῖς ὡς πρὸς τὸ πλαίσιον μετατοπίσεις, ἐκ τῶν ἀλληλοδιαδόχων ταλαντώσεων τούτου. Ἀπαραίτητον ἄρα ὁ ἄξων ὁ μεταβιβάζων τὴν κίνησιν εἰς τὸ διαφορικὸν ἀπὸ τοῦ μηχανισμοῦ ταχυτήτων τοῦ ὁποίου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἀνωτέρω ὄργανα, δὲν μεταβάλλονται αἱ ἀπὸ τοῦ πλαισίου ἀποστάσεις, νὰ ἐφοδιάζηται μὲ τὰς καταλλήλους ἀρθρώσεις, ὥστε νὰ ἐπιτρέπηται σὺν τῇ μεταδόσει τῆς περιστροφικῆς κινήσεως καὶ ἡ ὡς ἄνω ταλάντωσις. Αἱ ἐν χρήσει πρὸς τοῦτο ἀρθρώσεις εἶναι αἱ γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀρθρώσεις cardan,* δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται ἡ μεταβίβασις τῆς περιστροφικῆς κινήσεως ἀπὸ ἄξονος εἰς ἄλλον συναντῶντα τὸν πρῶτον ὑπὸ γωνίαν μεταβαλλομένην κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κινήσεως. Ὑπὸ τὴν ἁπλουστέραν της μορφὴν ἡ ἄρθρωσις αὕτη ἀπαρτίζεται ἔκ τινος σταυροῦ ἰσοσκελοῦς, τοῦ ὁποίου τὰ ἄκρα ἀρθροῦνται πρὸς τὰ ἄκρα περονῶν ἐσφηνωμένων εἰς τοὺς δύο ἄξονας.

Μὲ τὴν αὐτὴν θεωρητικὴν βάσιν κατασκευάζονται ποικιλωτάτων μορφῶν τοιαῦται ἀρθρώσεις· τινὲς δὲ μάλιστα οὕτως, ὥστε νὰ ἐπιτρέπωσι καὶ μικράν τινα κατὰ μῆκος ὀλίσθησιν τοῦ ἑνὸς τῶν ἀξόνων. Διακρίνομεν δύο κυρίως διατάξεις τοῦ μετ' ἀρθρώσεων cardan τρόπου μεταδόσεως κινήσεως (trans-

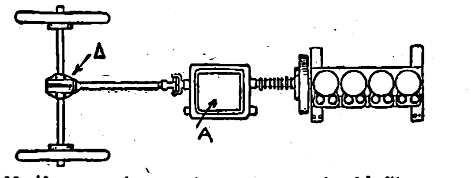

Μετάδοσις κινήσεως εἰς τοὺς τροχοὺς δι' ἄξονος μετ' ἀρθρώσεως Cardan.
[Α=κιβώτ. μηχαν. ταχυτήτων, Δ=κιβώτ. διαφορικοῦ.]

mission à cardan), ἐφαρμοζομένων ἢ δύο, ὁπότε ἡ μία ἐκ τούτων παρὰ τὸ κιβώτιον ἀλλαγῆς ταχυτήτων, ἡ δὲ ἑτέρα παρὰ τὴν πυξίδα τοῦ διαφορικοῦ, ἤ, ὅπερ καὶ συνηθέστερον, μιᾶς μόνον παρὰ τὸ κιβώτιον ἀλλαγῆς ταχυτήτων, ὁπότε εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ κατὰ μῆκος ἄξονος μεταδόσεως τῆς κινήσεως σφηνοῦται ἀμέσως ὁ τροχὸς ὁ μεταβιβάζων τὴν κίνησιν εἰς τὴν ὀδοντωτὴν στεφάνην τοῦ διαφορικοῦ. Ἡ ἁπλοποίησις αὕτη δὲν παρουσιάζει αἰσθητὴν ἀπὸ κινητικῆς ἀπόψεως ἀνωμαλίαν, δεδομένου ὅτι οἱ διὰ τῆς ἀρθρώσεως συνδεόμενοι ἄξονες δὲν ἀπομακρύνονται σημαντικῶς τῆς κατ' εὐθεῖαν διατάξεώς των (βλ. ἄρθρωσις *cardan*). Σπανιώτερον ἐφαρμόζεται διαφορικὸν σταθερῶς μετὰ τοῦ πλαισίου συνδεδεμένον.

Εἰς μίαν τῶν διατάξεων τούτων ἡ πυξὶς τοῦ διαφορικοῦ συνδυάζεται ὁλοσώμως μὲ τὴν πυξίδα ταχυτήτων Α ὡς εἰς τὸ κατωτέρω σχῆμα, οἱ δὲ ἐκ τοῦ διαφορικοῦ ἐξερχόμενοι ἄξονες φέρουσι κατὰ τὰ ἐξωτερικά των ἄκρα ἔξω τοῦ πλαισίου τροχοὺς μὲ ὀδόντας. Οἱ κινητήριοι τροχοὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην στρέφονται περὶ τὰ ἄκρα ἄξονος ἀδρανοῦς στερεουμένου μετὰ τῶν ὀπισθίων ἐλατηρίων, φέρουσι δὲ ἐσωτερικῶς τύμπανα μετὰ ὀδοντωτῶν

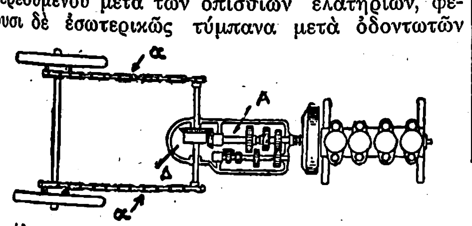

Μετάδοσις κινήσεως εἰς τοὺς τροχοὺς δι' ἁλύσεων.
[Α-Δ κιβώτιον μηχαν. ταχυτήτων καὶ διαφορικοῦ·
α, α ἀτέρμον. ἁλύσεις.]

στεφανῶν, αἵτινες παραλαμβάνουσι τὴν κίνησιν ἐκ τῶν ἀνωτέρω τροχῶν τῶν ἀξόνων τοῦ διαφορικοῦ μέσῳ δύο ἀτερμόνων ἁλύσεων (καθ' ὃν τρόπον καὶ εἰς τὰ ποδήλατα. Τὸ σύστημα τοῦτο (transmission à chaînes), ὅπερ, ἐκτὸς τοῦ θορύβου ὃν προκαλεῖ, ἀπαιτεῖ καὶ ἐξαιρετικῶς ἐπιμελῆ συντήρησιν, ἐγκατελειφθὲν διὰ τὰ συνήθη ἐπιβατικὰ αὐτοκίνητα, παραμένει ἐν χρήσει εἴς τινα μόνον βαρέα φορτηγά. Εἰς ἄλλην σπανιωτέραν διάταξιν τοῦ ἀμεταθέτου, ὡς καὶ ἀνωτέρω, διαφορικοῦ, τὸ τελευταῖον στερεοῦται εἰς τὸ πλαίσιον ὑπεράνω τοῦ ἄξονος τῶν ὀπισθίων τροχῶν, ἐκ τούτου δὲ

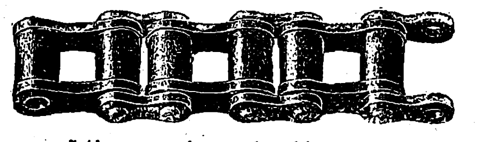

Ἅλυσις κινήσεως ὀπισθίου τροχοῦ.

παραλαμβάνεται ἡ κίνησις ὑπὸ τῶν τροχῶν μέσῳ ἐγκαρσίων ἀξόνων, ἕκαστος τῶν ὁποίων φέρει ζεῦγος ἀρθρώσεων cardan (De Dion-Boudon).

Ἡ ἐκ τῶν τροχῶν ὤθησις τοῦ ὀχήματος ἐπιτυγχάνεται, προκειμένου τοῦ πρώτου συστήματος τῆς μεταδόσεως τῆς κινήσεως δι' ἀρθρώσεων cardan, ἄλλοτε μὲν διὰ τῶν ὀπισθίων ἐλατηρίων, ὁπότε τὰ ἐμπρόσθια ἄκρα των δὲν φέρουσιν ἀναρτῆρας ἀλλ' ἀρθροῦνται διὰ συνήθους κυλινδρικῆς ἀρθρώσεως μετὰ τοῦ πλαισίου, ἄλλοτε πάλιν δι' ἀντη-

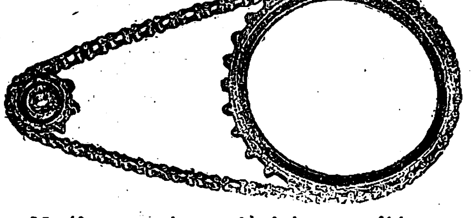

Μετάδοσις κινήσεως δι' ἀτέρμονος ἁλύσου εἰς κινητηρίους τροχούς.

ρίδων (bielle de poussée), συνδεουσῶν τὸ κάλυμμα τῶν ὀπισθίων ἀξόνων μετὰ τοῦ πλαισίου, τέλος δέ, ὅπερ ἀποτελεῖ καὶ τὸ ἐπικρατοῦν σύστημα, διὰ τῆς ἐν σχήματι Τ θήκης ADF τῶν κατὰ μῆκος καὶ ἐγκαρσίων κινητηρίων ἀξόνων (βλ. κατωτέρω σχῆμα). Ἡ μελέτη τῶν συστημάτων τούτων δὲν εἶναι ὅσον ἐκ πρώ-

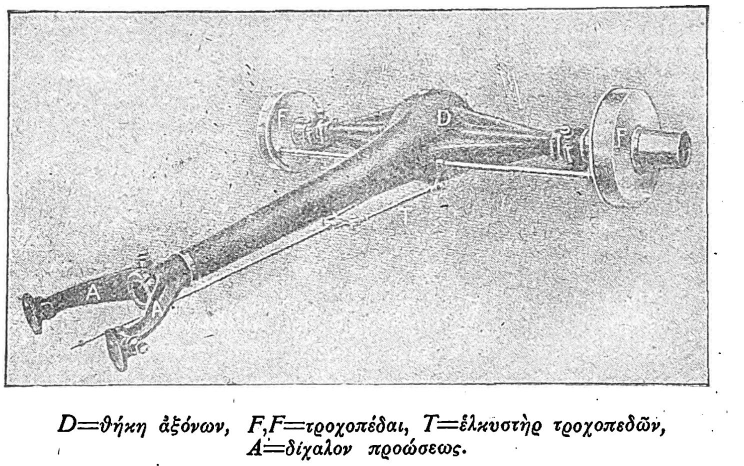

D=θήκη ἀξόνων, F,F=τροχοπέδαι, T=ἑλκυστὴρ τροχοπεδῶν, A=δίχαλον προώσεως.

της ὄψεως φαίνεται ἁπλῆ, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν ποικίλων σχετικῶν τοῦ πλαισίου καὶ τῶν κινητηρίων τροχῶν κινήσεων, ἃς προκαλοῦσιν ἰδίᾳ αἱ ἀνωμαλίαι τῆς ὁδοῦ καὶ τῶν ἐκ τῆς ἀντιδράσεως τῆς ὁδοῦ ἀναπτυσσομένων δυνάμεων. Ὅταν ἡ μετάδοσις τῆς κινήσεως ἐπιτελῆται δι' ἁλύσεων, ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τοῦ ὀπισθίου φέροντος ἄξονος τῶν τροχῶν καὶ τῶν ἐγκαρσίων ἀξόνων τοῦ διαφορικοῦ τηρεῖται σταθερὰ δι' ἀντηρίδος ἀρθρουμένης κατὰ τὰ δύο ἄκρα διὰ δακτυλίων ἀφ' ἑνὸς μετὰ τοῦ πλαισίου καὶ μετὰ τοῦ ἄξονος τῶν τροχῶν ἀφ' ἑτέρου. Ἑκάστης ἀντηρίδος ἀπαρτιζομένης ἐκ δύο τεμαχίων ρυθμίζεται τὸ μῆκος μέσῳ ἀντιστρόφων κοχλιῶν καὶ ἀντιστοίχων περικοχλίων. Αἱ ἀντηρίδες αὗται μεταβιβάζουσι τὴν ὤθησιν εἰς τὸ πλαίσιον.

Τροχοί. Οἱ τροχοὶ τῶν αὐτοκινήτων κατασκευάζονται ξύλινοι κατὰ τὰς ἀκτῖνας καὶ τὸ σῶτρον ἐξ ἀνθεκτικοῦ ξύλου ἀκακίας, μελίης κ.τ.τ., ἢ καὶ μεταλλικοί. Αἱ ἀκτῖνες τῶν ξυλίνων τροχῶν στερεοῦνται περὶ τὸ κέντρον τοῦ τροχοῦ μέσῳ σιδηρῶν ἢ ὀρειχαλκίνων πλακῶν συσφιγγομένων διὰ κοχλιοφόρων ἥλων. Τὰ μεταλλικὰ ταῦτα τεμάχια ἀποτελοῦσι τὴν πλήμνην, ἥτις διαμορφοῦται, ἄλλοτε μὲν διαφοροτρόπως διὰ τοὺς ἐμπροσθίους, καὶ τοὺς ὀπισθίους τροχούς, ἄλλοτε δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὥστε εἷς τροχὸς ἀνταλλακτικὸς νὰ δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ ὡς ἐμπρόσθιος ἢ ὀπίσθιος. Τὸ ξύλινον σῶτρον περιβάλλεται ὑπὸ μεταλλικῆς στεφάνης στερεῶς προσαρμοζομένης διὰ πιέσεως ἢ καὶ ἐν θερμῷ, ὡς εἰς τοὺς τροχοὺς τῶν συνήθων ὀχημάτων. Μεταλλικὸν ἐπίσωτρον, ἐφ' οὗ στερεοῦται τὸ ἐλαστικὸν ἐπίσωτρον (enveloppe), ἀνεξάρτητον πολλάκις τοῦ λοιποῦ τροχοῦ, κοχλιοῦται περὶ τὴν στεφάνην, συμπληροῦν τὸν τροχόν.

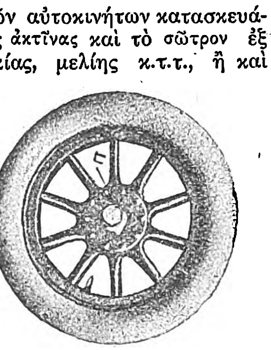

Ξύλινος τροχός.

Οἱ ξύλινοι τροχοὶ ἐκ παραλλήλου πρός τινα πλεονεκτήματα παρουσιάζουσι τὰ μειονεκτήματα τῆς ἐξαρθρώσεως εὐαισθησίαν εἰς τὰς ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολὰς κ.λ., δι' ὃ ἡ προτίμησις τῶν περισσοτέρων κατασκευαστῶν στρέφεται πρὸς τοὺς μεταλλικοὺς τροχούς. Οὗτοι κατασκευάζονται ὑπὸ τρεῖς μορφάς: Οἱ ἐκ χυτοχάλυβος τῆς μορφῆς τῶν ξυλίνων προτιμῶνται διὰ τὰ βαρέα ἰδίως φορτηγὰ αὐτοκίνητα. Εἰς τὰ ἐπιβατικὰ αὐτοκίνητα ἐν εὐρείᾳ χρήσει εἶναι οἱ δι' ἀκτίνων ἐκ χαλυβδίνου σύρματος τροχοί, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς κατασκευῆς τῶν αὐτοκινήτων ἐφηρμόσθησαν, ἀνεπιτυχῶς ὅμως λόγῳ τῆς ἀκαταλλήλου διατάξεως τῶν ἀκτίνων, αἱ ὁποῖαι σήμερον διατάσσονται ὡς ἐν τῷ ἀνωτέρω σχήματι ἐφαπτομένως σχεδὸν πρὸς τὴν πλήμνην, ὡς αἱ τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ πρῶτον κατασκευασθέντων τροχῶν ποδηλάτου. Ἀντιδρῶσιν ἐφελκυόμεναι ἀλληλοδιαδόχως αἱ ὑπὲρ τὴν πλήμνην εὑρισκόμεναι ἐν ἑκάστῃ στιγμῇ τῆς κυλίσεως, ἀποτελοῦσι δὲ δύο ὁμάδας στερεούμεναι ἐπὶ τῆς πλήμνης, αἱ μὲν πρὸς τὸ ἐξώτερον μέρος, αἱ δὲ πρὸς τὰ ἔσω (τροχοὶ Withworth). Οἱ τροχοὶ οὗτοι πλεονεκτοῦσι τῶν ξυλίνων ὡς πρὸς τὴν ἐλαφρότητα (κατὰ τὸ 1/2 περίπου ἐλαφρότεροι τῶν ἴσης διαμέτρου ξυλίνων), ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀντιδρῶσι καλῶς εἰς τὰς συνεχεῖς ὡς καὶ τὰς τυχαίως δρώσας ἐπὶ τοῦ τροχοῦ δυνάμεις.

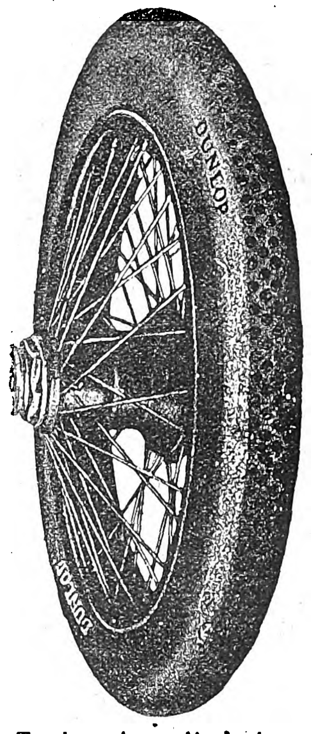

Τροχὸς μετὰ μεταλλ. ἀκτίνων.

Εὐρεῖαν ἐφαρμογὴν εὑρίσκουσιν ἐσχάτως καὶ οἱ τροχοὶ οἱ πλήρεις. Οἱ παλαιότεροι τροχοὶ τοῦ εἴδους τούτου κατεσκευάζοντο ἐκ δύο κωνικῶν ἐλασμάτων συνηρμοσμένων κατὰ τὰς βάσεις των.

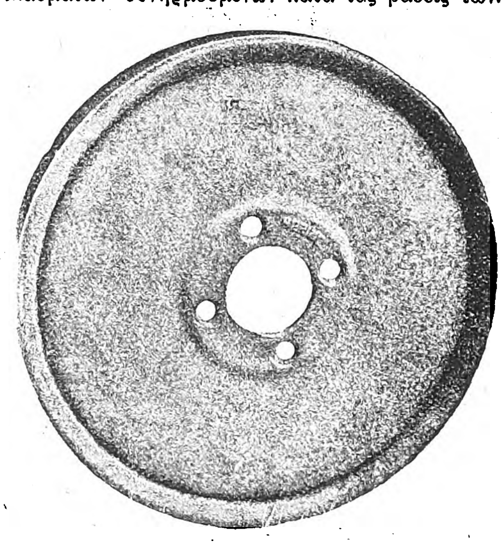

Τροχὸς πλήρης ἐξ ἑνὸς ἐλάσματος.

Σήμερον κατασκευάζονται ἁπλούστερον ἐξ ἑνὸς μόνον ἐλάσματος (βλ. ἀνωτ. σχῆμα) ἐλαφρῶς κεκυρτω-

Digitized by Google

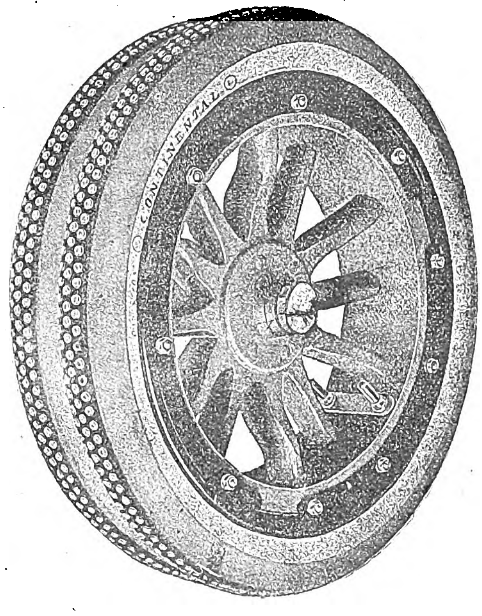

Δίδυμοι τροχοί.

μένου, τοποθετουμένου συνήθως μὲ τὴν κυρτὴν ἐπιφάνειαν πρὸς τὰ ἔξω. Ἐπὶ τούτου καθηλοῦται περιφερικῶς τὸ ἐπίσωτρον, ὅπερ δέχεται τὸ ἐλαστικόν.

Ἐδοκιμάσθησαν ἐπίσης τροχοὶ μὲ ἐλατήρια κυκλικὰ ἢ σπειροειδῆ (ἐλαστικοὶ τροχοί), ὑπὸ μορφὰς ποικιλωτάτας, εἰς βαρέα φορτηγὰ αὐτοκίνητα, ὧν οἱ τροχοὶ ἐφοδιάζονται μὲ ἐλαστικὰ συμπαγῆ.

Εἰς τὰ βαρέα φορτηγὰ καὶ μεγάλα λεωφορεῖα πρὸς ἀποφυγὴν μεγάλης κοπώσεως τῶν ὀπισθίων τροχῶν ἐφαρμόζουσι συνήθως διπλοῦς τροχοὺς (δίδυμοι τροχοὶ) ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἄξονος.

Οἱ φέροντες καὶ διευθυντήριοι τροχοὶ (οἱ ἐμπρόσθιοι κατὰ κανόνα) κυλίονται ἐπὶ τῶν ἀκραξονίων τοῦ ἐμπροσθίου ἄξονος μέσῳ ἐνσφαίρων ἢ κυλινδροφόρων ἑδράνων. Οἱ ὀπίσθιοι τροχοὶ σφηνοῦνται εἰς τὰ ἄκρα τῶν ἐγκαρσίων κινητηρίων ἀξόνων, εἰς οὓς ἐπίσης ἐφαρμόζονται ἕδρανα κυλίσεως ὡς τὰ ἀνωτέρω.

Ἐλαστικὰ ἐπίσωτρα. Οἱ τροχοὶ τῶν αὐτοκινήτων, ἐκτὸς εἰδικῶν περιπτώσεων, ὡς λ. χ. τῶν γεωργικῶν αὐτοκινήτων, τῶν τὰνκς κλπ., περιβάλλονται δι' *ἐπισώτρων ἐλαστικῶν*, ὥστε αἱ ἐπιζήμιαι διὰ τὸν μηχανισμὸν ἐν γένει συνέπειαι τῶν ἐκ τῆς κυλίσεως κρούσεων καὶ ἐπὶ τοῦ τελειοτέρου ἔτι ὁδοστρώματος, καὶ αἱ ἐνοχλήσεις τῶν ἐπιβατῶν νὰ ὑφίστανται πᾶσαν δυνατὴν μείωσιν. Συνεργάζονται οὕτω ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ μετὰ τῶν ἐλατηρίων δι' ὧν τὸ πλαίσιον ἀναρτᾶται ἐκ τῶν ἀξόνων τῶν τροχῶν.

Ἐλαστικὸν ἐπίσωτρον.

Δύο κυρίως εἶναι οἱ ἐν χρήσει τύποι ἐλαστικῶν ἐπισώτρων: τὰ ἐλαστικὰ ἐπίσωτρα (enveloppes), μετ' ἀεροθαλάμων (chambres à air). Οἱ ἀεροθάλαμοι εἶναι τὰ ἐξ εὐκάμπτου ἐλαστικοῦ ἀεροστεγῆ περιβλήματα τῶν τροχῶν, τὰ ὁποῖα λαμβάνουσι μορφὴν σπείρας διὰ πιέσεως ἐντὸς αὐτῶν ἀέρος, ὅστις εἰσάγεται μέσῳ βαλβῖδος Β προσηρμοσμένης ἐπὶ τοῦ ἀεροθαλάμου, καὶ παρακωλυούσης τὴν ἔξοδον τοῦ ἀέρος. Οἱ ἀεροθάλαμοι προστατεύονται διὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐλαστικοῦ ἐπισώτρου. Τοῦτο σχήματος σπείρας ἐπίσης ἔχει ἐσωτερικῶς

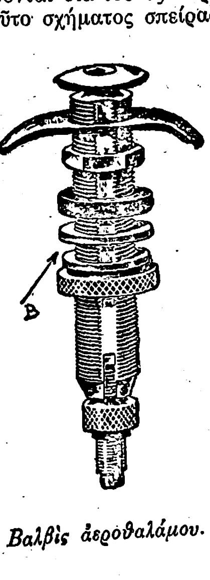

Βαλβὶς ἀεροθαλάμου.

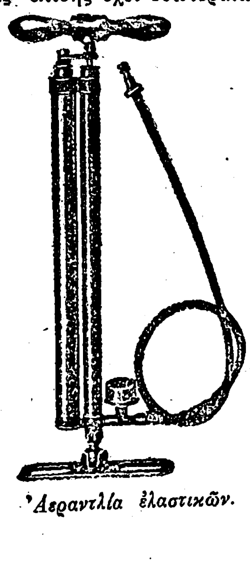

Ἀεραντλία ἐλαστικῶν.

κυκλικὴν ἐγκοπήν, δι' ἧς εἰσάγεται ὁ ἀεροθάλαμος πρὸ τῆς πληρώσεώς του δι' ἀέρος. Παρὰ τὴν ἐγκοπὴν δύο πλήρεις κυκλικοὶ ὄνυχες χρησιμεύουσι διὰ τὴν στερέωσιν τοῦ ἐλαστικοῦ ἐπὶ τοῦ μεταλλικοῦ ἐπισώτρου τῶν τροχῶν (βλ. σχ. β' σελ. 261 γ'). Τὰ ἐλαστικὰ ἐπίσωτρα κατασκευάζονται δι' ἀλλεπαλλήλων στρωμάτων ἐκ λινοῦ μεγάλης ἀντοχῆς ἐμπεποτισμένου δι' ἐλαστικοῦ. Κατὰ τὴν ἐξωτερικήν του ἐπιφάνειαν φέρει στρῶμα ἐξ ἐλαστικοῦ ἐν σχήματι μηνίσκου, τοῦ ὁποίου τὸ μέγιστον πάχος εἶναι περὶ τὸ 1—1,5 ἑκατοστὸν καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις μορφοῦται διὰ ῥαβδώσεων κατὰ ποικίλας διευθύνσεις πρὸς αὔξησιν τοῦ συντελεστοῦ τῆς προσφύσεως καὶ μείωσιν τῶν κινδύνων τῆς ὀλισθήσεως. Τὰ μετ' ἀεροθαλάμων ἐλαστικὰ ἐπίσωτρα εἶναι εἰς γενικὴν χρῆσιν διὰ τὰ ἐπιβατικὰ αὐτοκίνητα ἐν γένει καί τινα ἐλαφρὰ φορτηγά. Τὰ ἐλαστικὰ ὁρίζονται διὰ δύο διαστάσεων: τῆς διαμέτρουκυλίσεως καὶ τῆς διαμέτρου τῆς ἐγκαρσίας τομῆς, ὡς π.χ. 880×120.

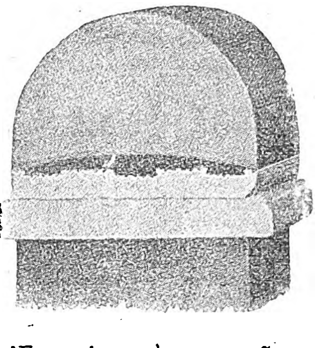

Ἐγκαρσία τομὴ συμπαγοῦς ἐλαστικοῦ ἐπισώτρου.

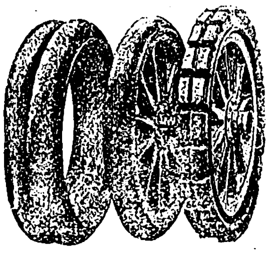

Τροχοὶ μετὰ συμπαγῶν ἐλαστικῶν.

Ὁ ἕτερος τύπος ἐλαστικοῦ ἐπισώτρου εἶναι τῶν συμπαγῶν, ὁ ὁποῖος εὑρίσκει ἐφαρμογὴν εἰς φορτηγὰ αὐτοκίνητα, ἐπίσης δὲ καὶ εἰς βαρέα λεωφορεῖα, εἰς ἃ ἐνίοτε διὰ τοὺς ἐμπροσθίους τροχοὺς γίνεται χρῆσις ἐλαστικῶν μετ' ἀεροθαλάμων. Τὰ ἐλαστικὰ ταῦτα ἔχουσι τὴν ἐν τῷ ἀνωτέρῳ σχήματι διατομήν, σφηνοῦται δὲ ἡ πλαστικὴ μᾶζα κατὰ τὴν κατασκευὴν δι' ἐγκοπῶν μετὰ μεταλλικῆς στεφάνης, ἡ ὁποία δι' ἰσχυροῦ πιεστηρίου στερεοῦται περὶ τὸν τροχόν.

Διὰ τῶν ἐλαστικῶν ἐπισώτρων ἐπιτυγχάνεται σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ αὔξησις τῆς προσφύσεως, μειοῦνται δὲ οἱ κίνδυνοι ὀλισθήσεως καὶ ἡ φθορὰ τῆς ὁδοῦ.

Ἐλατήρια (ressort, Feder, spring, molla). Οἱ ἄξονες τῶν τροχῶν συνδέονται μετὰ τοῦ πλαισίου μέσῳ ἐλατηρίων ὡς καὶ τὰ λοιπὰ τροχοφόρα. Ἐπιτυγχανομένης οὕτω ἐλαστικῆς συνδέσεως μεταξὺ τροχῶν καὶ πλαισίου, τὰ ἐκ τῶν κρούσεων τῶν τροχῶν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀποτελέσματα ἀμβλύνονται

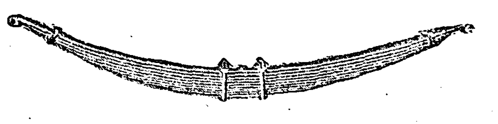

Ἐλατήρια ἐπιβατικῶν αὐτοκινήτων.

οὐσιωδῶς. Καλῶς μελετημένα ἐλατήρια, ἐκτὸς τῆς διὰ τὸν ἐπιβάτην ἀνέσεως καὶ τῆς προστασίας τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ αὐτοκινήτου, ἔχουσι καὶ ἄμεσον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς συντηρήσεως τοῦ καταστρώματος τῆς ὁδοῦ. Κατασκευάζονται ἐκ καμπυλωμένων ἐπιπέδων ἐλασμάτων χαλυβδίνων ὑπερκειμένων ἀλλήλων καὶ συνδεδεμένων εἰς τὸ μέ-

Ἐλατήριον φορτηγοῦ αὐτοκινήτου.

σον. Τὰ μήκη τῶν ἐλασμάτων εἶναι διάφορα, διατάσσονται δὲ προοδευτικῶς μὲ τὸ μεγαλύτερον πρὸς τὸ κοῖλον μέρος του, ἡ καμπυλότης δὲ τούτων πρὸ τῆς συνδέσεώς των αὐξάνεται ἐκ τοῦ μεγαλυτέρου πρὸς τὸ μικρότερον. Τὸ μεγαλύτερον ἔλασμα (κύριον ἔλασμα, κοινῶς *μάννα*) συστρέφεται κατὰ τὰ ἄκρα του ὑπὸ μορφὴν δακτυλίου, δι' οὗ ἀρθροῦται τὸ ἐλατήριον μετὰ τοῦ πλαισίου. Ἡ ἄρθρωσις αὕτη κατὰ τὸ ἓν ἄκρον ἢ καὶ κατ' ἀμφότερα γίνεται μέσῳ τῶν ἀναρτήρων Α (κ. σκουλαρικιῶν) ὡς εἰς τὸ κατωτέρω σχῆμα. Ἡ σύνδεσις τῶν ἐλατηρίων μετὰ τῶν ἐπὶ τῶν ἀξόνων βάσεών των πραγματοποιεῖται διὰ μεταλλικῶν συνδετήρων σχήματος Π ἢ Ω, καλουμένων ἀναβολέων. Ἡ ἐλαστικότης τοῦ ἐλατηρίου ἐκφραζομένη διὰ τῆς μειώσεως τοῦ βέλους πρὸς τὸ φορτίον εἶναι κατὰ κανόνα σταθερὸς ὡς ἔγγιστα ἀριθμός.

Τὸ βέλος τοῦ ἐλατηρίου ὑπὸ τὸ μέγιστον φορτίον δέον νὰ εἶναι τοὐλάχιστον 5—10 % τοῦ ἀνοίγματος. Τὰ ἐλατήρια τῶν φορτηγῶν αὐτοκινήτων, κατασκευαζόμενα κατὰ κανόνα ἐκ περισσοτέρων ἐλασμάτων, ἔχουσι μεγαλύτερον βέλος τῶν δι' ἐπιβατικὰ ἁμάξας ἐλατηρίων.

Ἡ ταλάντωσις τοῦ αὐτοκινήτου, ἥτις γεννᾶται ἔκ τινος ἀνωμαλίας τῆς ὁδοῦ ἢ κατόπιν προσκρούσεως ἐπὶ τυχαίου ἐμποδίου, καὶ ἥτις ἐξαρτᾶται σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ ἐκ τῆς ταχύτητος τοῦ αὐτοκινήτου, ἐξελίσσεται ὑπὸ τὴν ἁπλουστέραν της μορφὴν ὡς ἕπεται: Μὴ λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς δράσεως τοῦ ἐλαστικοῦ ἐπισώτρου ἅμα

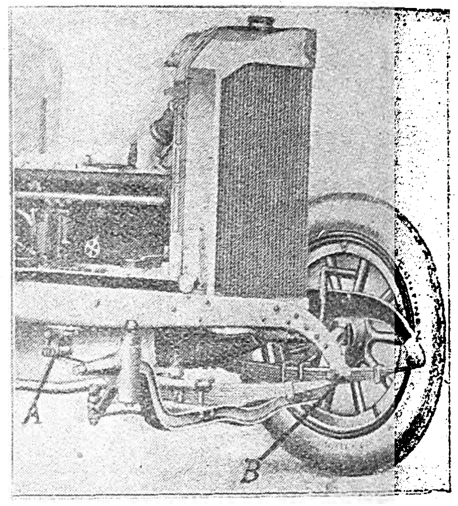

Συναρμογὴ ἐλατηρίου πρὸς πλαίσιον καὶ ἐμπρόσθιον ἄξονα.

[Α ἄρθρωσις μετὰ ἀναρτῆρος· Β ἄρθρωσις σταθερά.]

ὡς συμβῇ ἡ ἐκ τῶν ἀνωτέρω αἰτίων κροῦσις τοῦ τροχοῦ, ὁ ἀντίστοιχος ἄξων ὑψοῦται πλησιάζων τὸ πλαίσιον, ὅπερ τείνει νὰ διατηρήσῃ πρὸς στιγμὴν τὴν ὁριζοντίαν θέσιν λόγῳ τῆς ἀδρανείας. Τὸ ἐλατήριον ἐπανακτῶν τὴν ἀρχικήν του μορφὴν προκαλεῖ ὕψωσιν τοῦ πλαισίου καὶ συνεχῆ, ἀλλὰ συνεχῶς μειουμένην, ταλάντωσιν, μέχρις οὗ ἀποσβεσθῇ αὕτη διὰ τῶν τριβῶν καὶ ἐπανακτήσωσι τὰ ἐλάσματα τὴν ἀρχικὴν μορφήν.

Μακρὰ καὶ λεπτὰ ἐλατήρια γεννῶσι πλατυτέραν ἀλλ' ἀνετωτέραν διὰ τὸν ἐπιβάτην ταλάντωσιν, ἐκ παραλλήλου ὅμως νωθρότητά τινα, οὕτως εἰπεῖν, ὥστε νὰ ἐπιβραδύνεται σημαντικῶς ἡ εἰς τὴν ἀρχικὴν κατάστασιν ἰσορροπίας ἐπάνοδος. Εἰς τοὺς ὀπισθίους τροχοὺς ἐφαρμόζονται πολλάκις ἐλατήρια, ἅτινα προσαρμόζονται μετὰ τοῦ πλαισίου δι' ἑτέρων ἐλατηρίων ἀνεστραμμένων τοῦ αὐτοῦ τύπου ἢ καὶ ἑλικοειδῶν ἢ καὶ διὰ συνδυασμοῦ ἀμφοτέρων. Ἐπίσης ἐνίοτε γίνεται χρῆσις καὶ ἐλατηρίων διατεταγμένων ἐγκαρσίως πρὸς τὴν ἅμαξαν, ἅτινα τότε λαμβάνουσιν ἄλλην μορφὴν (Ford). Πολλάκις ἡ συναρμογὴ τοῦ ἐλατηρίου μετὰ τοῦ πλαισίου γίνεται καὶ αὕτη διὰ ἐλαστικῶν συνδέσμων (γαλλ. ammortisseurs) κατασκευαζομένων ἐξ ἐλατηρίων ἑλικοειδῶν συνήθως, καὶ συνεργαζομένων μετὰ τῶν ἐλατηρίων πρὸς ἐπίτευξιν εὐνοϊκωτέρας ταλαντώσεως.

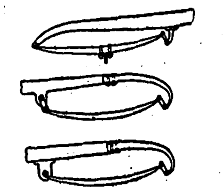

Διάφοροι μορφαὶ ἀρθρώσεων ἐλατηρίων.

Πέδαι (freins, Bremsen, brake, freni). Τὸ αὐτοκίνητον ἐφοδιάζεται μὲ δύο συστήματα πεδῶν (κοιν. *φρένων*). Ἄλλοτε μία πέδη ἐγκαθίσταται ἐπὶ τοῦ κατὰ μῆκος ἄξονος μεταδόσεως, μεταξὺ τοῦ

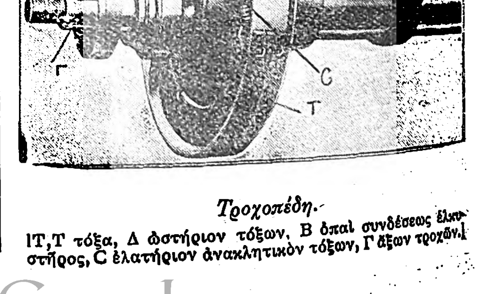

Τροχοπέδη.

[Τ,Τ τόξα, Δ ὠστήριον τόξων, Β ὀπαὶ συνδέσεως ἑλκυστῆρος, C ἐλατήριον ἀνακλητικὸν τόξων, Γ ἄξων τροχῶν.]

Digitized by Google

μηχανισμοῦ ἀλλαγῆς ταχύτητος καὶ τοῦ διαφορικοῦ, καὶ δύο τροχοπέδαι ἐπὶ τῶν κινητηρίων τροχῶν. Ἐσχάτως παρατηρεῖται τάσις τῶν κατασκευαστῶν πρὸς ἐφαρμογὴν τροχοπεδῶν καὶ εἰς τοὺς τέσσαρας τροχούς, ἐγκαταλειπομένης πάσης ἄλλης πέδης.

Ἡ ἐπὶ τοῦ ἄξονος πέδη ἀπαρτίζεται ἐκ δύο μεταλλικῶν σιαγόνων περίπου ἡμικυκλικῶν, αἱ ὁποῖαι περιβάλλουσι τύμπανον στερεούμενον ἐπὶ τοῦ ἄξονος τούτου. Αἱ σιαγόνες αὗται ἀρθροῦνται κατὰ τὰ δύο ἄκρα των, διὰ καταλλήλου δὲ μηχανισμοῦ ἐκ μοχλῶν, ἑλκυστήρων κ.τ.λ. ὁ ὁδηγὸς δρῶν ἐπί τινος πεδίλου (pédale) διὰ τοῦ δεξιοῦ ποδός, ἢ χειριζόμενος μοχλόν τινα, ἐπιτυγχάνει τὴν σύσφιγξιν τοῦ τυμπάνου διὰ τῶν σιαγόνων, τὴν ἐπιβράδυνσιν ἄρα καὶ τὴν στάσιν τοῦ αὐτοκινήτου, ἀπορροφωμένης τῆς ἐκ τῆς ταχύτητος καὶ τῆς μάζης τοῦ αὐτοκινήτου ἐξαρτωμένης ῥύμης ($^1/_2$ m w^2). Ἡ περιβάλλουσα τὸ τύμπανον ἐπιφάνεια τῶν σιαγόνων ἐφοδιάζεται μὲ τόξα χυτοσιδηρᾶ ἡλούμενα διὰ χαλκίνων ἥλων μετὰ τῶν σιαγόνων καὶ εὐχερῶς ἀντικαθιστάμενα μετὰ τὴν ἐκ τῆς προστριβῆς φθοράν. Ἀντὶ τῶν σιαγόνων ἐφαρμόζεται ἄλλοτε εὔκαμπτος μεταλλικὴ ταινία δρῶσα διὰ περισφίγξεως τοῦ τυμπάνου.

Πρὸς ἐπίτευξιν μᾶλλον βαθμιαίας τροχοπεδήσεως ἐφαρμόζεται πολλάκις μεταξὺ τῶν εἰς ἐπαφὴν ἐπιφανειῶν τυμπάνου καὶ πέδης ἐξόχως ἀνθεκτικὴ ταινία ἐκ συρμάτων καὶ τριχῶν, καθηλουμένη ἐπὶ τοῦ τυμπάνου.

Αἱ ἐπὶ τῶν τροχῶν ἀμέσως δρῶσαι τροχοπέδαι κατασκευάζονται ἐκ μεταλλικῶν τόξων ὡς αἱ ἀνωτέρω, λειτουργοῦσιν ὅμως κατὰ κανόνα κατ' ἀντίθετον ἔννοιαν, δηλαδὴ ἐκ τοῦ κέντρου πρὸς τὴν περιφέρειαν. Τὰ τόξα στρεφόμενα περὶ κοινὴν ἄρθρωσιν ἀπομακρύνονται ἀλλήλων καὶ διὰ τῆς πρὸς τὰ ἔξω ἐπιφανείας των προστρίβονται ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς κυλινδρικῆς ἐπιφανείας τυμπάνου στερεουμένου ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ὄψεως τῶν κινητηρίων τροχῶν (βλ. ἀνωτ. σχ.). Καθ' ὅμοιον τρόπον κατασκευάζονται καὶ τῶν ἐμπροσθίων τροχῶν αἱ τροχοπέδαι (βλ. κατωτ. σχ.). Καὶ εἰς τὸ σύστημα τῶν τροχοπεδῶν ἐπὶ τῶν τεσσάρων τροχῶν ὁ ὁδηγὸς μετατοπίζων διὰ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς τὸ πρὸς τοῦτο πέδιλον ἢ μετακινῶν διὰ τῆς χειρὸς μοχλὸν δύναται κατὰ βούλησιν νὰ τροχοπεδήσῃ διὰ τῶν ὀπισθίων τροχοπεδῶν ἢ καὶ δι' ἀμφοτέρων, μεθ' ὧν διὰ μοχλῶν καὶ ἑλκυστήρων συνδέονται τὸ ἀνωτέρω πέδιλον τῆς πέδης καὶ ὁ μοχλός.

Τὰ διπλᾶ συστήματα τροχοπεδῶν, ἐκτὸς τοῦ ἀπαραιτήτου διὰ τὴν περίπτωσιν τῆς πιθανῆς αἰφνιδίας βλάβης τοῦ ἑνός, εἶναι καὶ χρήσιμα διὰ τὴν ἀμοιβαίαν ἀνακούφισιν, εἰς τὰς περιπτώσεις ἰδίᾳ συνεχοῦς καὶ μακρᾶς κατωφερείας καὶ πρὸς ἀποτροπὴν τῶν ἐκ τῆς ὑπερθερμάνσεως κινδύνων, καὶ διὰ τὴν σύγχρονον ἐπ' αὐτῶν δρᾶσιν τοῦ ὁδηγοῦ εἰς περίπτωσιν ἀμέσου κινδύνου. Ἡ μέσῳ τοῦ μοχλοῦ διὰ τῆς χειρὸς ἐνεργοῦσα πέδη χρησιμεύει καὶ διὰ τὴν κατὰ τὰς στάσεις τοῦ αὐτοκινήτου ἐξασφάλισίν του ἀπὸ τοῦ κινδύνου τῆς κυλίσεως.

Αἱ διὰ τὴν τροχοπέδησιν προστριβόμεναι ἐπιφάνειαι ἐπιβάλλεται νὰ τηρῶνται καθαραὶ καὶ ξηραί, ἀπομακρυνομένου τοῦ λιπαντικοῦ ὑλικοῦ, ὅπερ ἐνδεχομένως ἐλίπανε τὰς ἐπιφανείας ταύτας καὶ κατέστησε ταύτας ὀλισθηράς.

Καὶ αὐτὸς ὁ κινητὴρ δύναται εἴς τινας περιπτώσεις νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀσθενὴς πέδη (freinage par le moteur): Ἐὰν ἡ ὁδὸς εἶναι ἐπὶ μακρὸν κατωφερής, ὁ ὁδηγὸς διακόπτων τὴν παροχὴν ῥεύματος εἰς τοὺς ἀναφλεκτῆρας, κλείων τὴν δικλεῖδα τοῦ ἀναμίκτου καὶ διατηρῶν ἐν συμπλέξει τὸν κινητῆρα πρὸς τοὺς ὀπισθίους τροχοὺς μὲ συμπλεγμένους τοὺς ὀδόντας 1ης, 2ας κ. λ. ταχύτητος, δύναται νὰ διατηρήσῃ ἐνίοτε τὴν ἐπιβαλλομένην εἰς τὸ αὐτοκίνητον ταχύτητα, διὰ τῆς κατὰ τὴν συμπίεσιν τοῦ ἀέρος εἰς τοὺς κυλίνδρους ἀντιστάσεως.

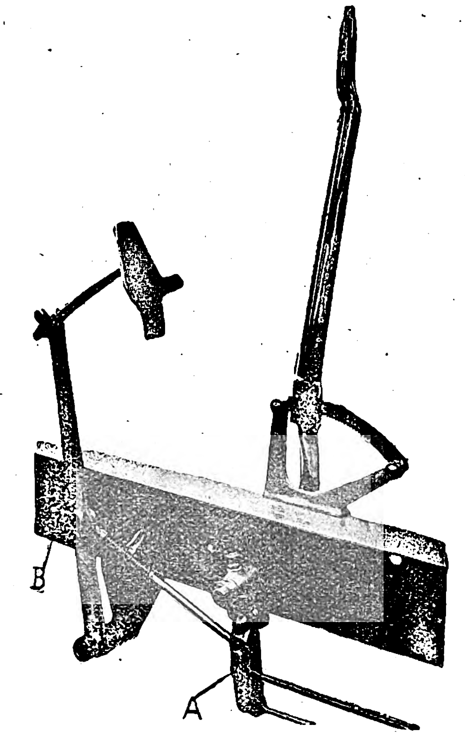

Πέδιλον καὶ μοχλὸς τροχοπεδῶν (*κοιν.* ποδόφρενο καὶ χειρόφρενο).

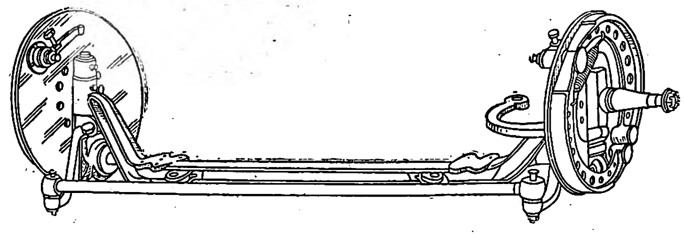
Ἐμπρόσθιος ἄξων μετὰ τῶν τροχοπεδῶν καὶ μηχανισμοῦ διευθύνσεως.

Μηχανισμὸς διευθύνσεως.—Διὰ νὰ κινηθῇ τὸ αὐτοκίνητον ἐπὶ καμπύλης συναρμοζούσης δύο εὐθύγραμμα τμήματα τῆς ὁδοῦ δέον, προκειμένου περὶ τοῦ συνήθους τετρατρόχου αὐτοκινήτου, ἓν ζεῦγος τροχῶν τοῦ αὐτοῦ ἄξονος νὰ ὑποστῇ τὴν κατάλληλον λόξευσιν ὡς πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ πλαισίου. Γενικώτερον καὶ ἀνεξαρτήτως τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους διατάξεως τῶν τροχῶν, διὰ νὰ ἀποτραπῇ ἡ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ὀλίσθησις (κοιν. πατινάρισμα), ἡ ὁποία θὰ ἀπετέλει μίαν νέαν πολλαχῶς ἐπιζημίαν παθητικὴν ἀντίστασιν, πρέπει καθ' ἑκάστην θέσιν τοῦ ὀχήματος οἱ ὁριζόντιοι ἄξονες περιστροφῆς τῶν τροχῶν νὰ συντρέχωσιν ἐν προβολῇ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον, ὅπερ θὰ εἶναι τὸ διὰ τὴν ὑπ' ὄψιν θέσιν κέντρον στροφῆς τοῦ ὀχήματος. Οὕτως εἰς πᾶσαν θέσιν αἱ προβολαὶ τῶν τροχῶν θὰ εἶναι ἐφαπτόμεναι τῶν τροχιῶν των. Ἀφ' ἑτέρου ὡς εἰς τὸ περὶ διαφορικοῦ παρετηρήθη, οἱ τροχοὶ δέον νὰ ὦσιν ἐλεύθεροι, ὥστε ἡ κύλισις νὰ εἶναι πλήρης.

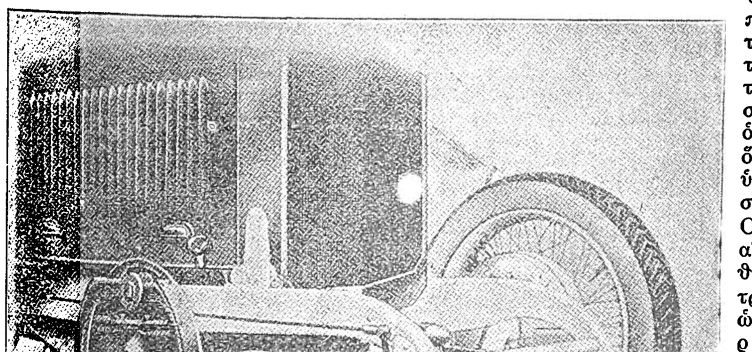
Ἐμπρόσθιαι τροχοπέδαι.

Εἰς τὰς συνήθεις τετρατρόχους φορτηγοὺς καὶ ἐπιβατικὰς ἱπποκινήτους ἁμάξας αἱ συνθῆκαι αὗται πραγματοποιοῦνται πλήρως. Εἰς αὐτὰς οἱ τέσσαρες τροχοὶ στρέφονται ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων. Οἱ ἐμπρόσθιοι στρεφόμενοι ἐλευθέρως περὶ τὰ ἀκραξόνια τοῦ ἐμπροσθίου ἄξονος ὑφίστανται, κατὰ τὰς καμπύλας τῆς ὁδοῦ, τὴν προσήκουσαν λόξευσιν τοῦ ἄξονος στρεφομένου περὶ κατακόρυφον στροφέα (κοιν. μύλον). Τὸ κέντρον στροφῆς τοῦ ὀχήματος εὑρίσκεται εἰς τὸ σημεῖον τομῆς τῶν προβολῶν τοῦ ὀπισθίου καὶ τοῦ ἐμπροσθίου ἄξονος. Εἰς τὰ πρῶτα τετράτροχα αὐτοκίνητα ὀχήματα ἐγένετο ἐφαρμογὴ τοῦ αὐτοῦ συστήματος. Οἱ ἐμπρόσθιοι τροχοὶ ἀποτελοῦντες ἴδιον φορεῖον ἦσαν οἱ διευθυντήριοι τροχοί, λοξεύοντες εἰς τὰς καμπύλας καὶ διατηρούμενοι πάντοτε παράλληλοι.

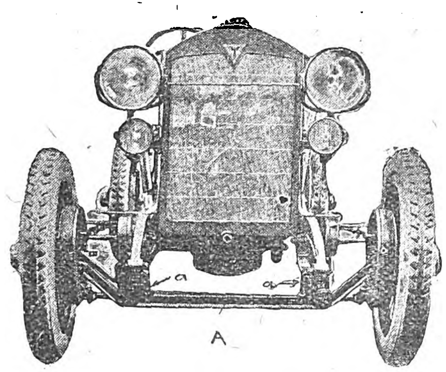

Πρόοψις αὐτοκινήτου.
[A=ἐμπρόσθιος ἄξων· α, α=ἀναβολεῖς ἐλατηρίων.]

Τὰ ἀτμοκίνητα ὀχήματα ἅτινα μετέσχον τῷ 1895 τοῦ ἀγωνίσματος Παρισίων—Βορδὼ ἦσαν ἐφωδιασμένα μὲ τοιοῦτο σύστημα διευθύνσεως. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ἄλλων καταφανῶν μειονεκτημάτων τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ συστήματος τούτου διευθύνσεως εἰς τὰ αὐτοκίνητα, ἀφ' ἧς κατεσκευάσθησαν αὐτοκίνητα μείζονος ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ταχύτητος ἐγένετο αἰσθητὸς καὶ ὁ κίνδυνος τῆς ἀνατροπῆς λόγῳ τῆς κατὰ πλάτος σμικρύνσεως τῆς βάσεως ἑδράσεως τῶν αὐτοκινήτων κατὰ τὴν διαγραφὴν τῆς καμπύλης, ὁπότε ἀκριβῶς τὸ ὄχημα πρὸς ἀντίδρασιν εἰς τὴν ἐκ τῆς φυγοκέντρου δυνάμεως τάσιν ἀνατροπῆς εἶχεν ἀνάγκην εὐρυτέρας βάσεως.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους, ἐξαιρουμένων τῶν σπανίων πλέον τριτρόχων αὐτοκινήτων, ἔνθα διευθυντήριος τροχὸς εἶναι ὁ μεμονωμένος ἐμπρόσθιος, οἱ κατασκευασταὶ παρεδέχθησαν καὶ μέχρι σήμερον γενικῶς ἐφαρμόζουσι τὸν κατωτέρω μηχανισμόν, δι' οὗ ἱκανοποιοῦνται μὲ μεγάλην προσέγγισιν διὰ τὰς συνήθους τοὐλάχιστον καμπυλότητος ὁδοὺς πάντες οἱ ἀνωτέρω ὅροι: Ὁ ἐμπρόσθιος ἄξων A, οὗτινος ἡ κατὰ μῆκος μορφὴ φαίνεται εἰς τὰ ἀνωτέρω σχήματα, διατομῆς διπλοῦ T συνήθως, στερεοῦται ἐπὶ τῶν ἐμπροσθίων ἐλατηρίων διὰ τῶν καταλλήλων ἀναβολέων α, α (κοιν. ζυγιῶν).

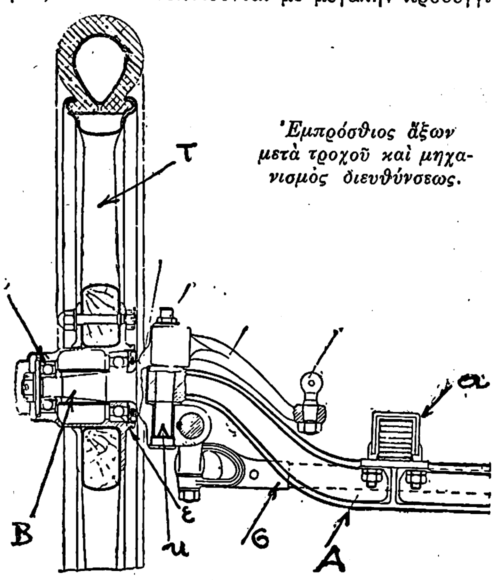

Ἐμπρόσθιος ἄξων μετὰ τροχοῦ καὶ μηχανισμὸς διευθύνσεως.

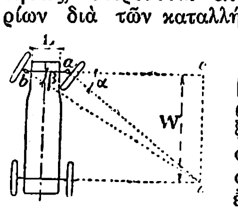

Λόξευσις ἐμπροσθίων τροχῶν ἐν καμπύλῃ.

Κατὰ τὰ ἄκρα του, προβάλλοντα ἔξω τῶν ἐλατηρίων, ἀρθροῦνται τὰ ἀκραξόνια B, περὶ τὰ ὁποῖα μέσῳ ἐνσφαίρων ἑδράνων ε, ε στρέφονται ἐλευθέρως οἱ ἐμπρόσθιοι τροχοὶ T. Τὰ ἀκραξόνια δύνανται νὰ στραφῶσι περὶ κατακορύφους ἀξονίσκους κ, φέρουσι δὲ δύο ῥάβδους, ἀνὰ μίαν ἕκαστον, τὰ ἄκρα τῶν ὁποίων ἀρθροῦνται πρὸς τὰ ἄκρα τῆς καλουμένης ῥάβδου συζεύξεως σ. Ἐν τῇ συνήθει θέσει διὰ τὴν κατ' εὐθεῖαν πορείαν τοῦ αὐτοκινή-

Ἀρθρωτὸς μηχανισμὸς διευθύνσεως.

Digitized by Google

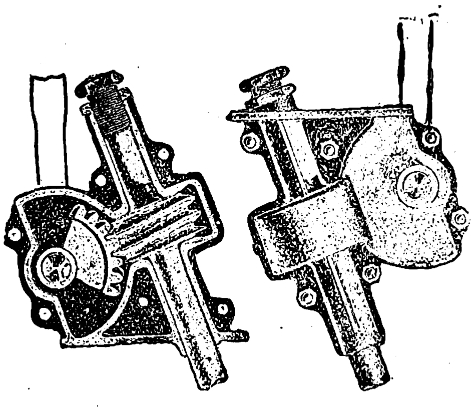

Ἀτέρμων κοχλίας καὶ ὀδοντωτὸς τομεὺς διευθύνσεως.

του τὰ ἐκ τῶν ἀνωτέρω τεμαχίων ἀπαρτιζόμενον σχῆμα εἶναι ἰσοσκελὲς τραπέζιον (τὸ BCEG.. εἰς τὸ τελευταῖον σχῆμα τῆς σελ. 261γ΄) ὅπερ συνήθως καλοῦσι τετράπλευρον τοῦ Jeantaud, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ φερομένου ὡς ἐφαρμόσαντος τὸν μηχανισμὸν τοῦτον.

Αἱ μὴ παράλληλοι πλευραὶ τοῦ τραπεζίου ἐκτεινόμεναι τέμνονται παρὰ τὸ μέσον A τοῦ ὀπισθίου ἄξονος. Οἱ τροχοὶ διὰ τῆς τοιαύτης πρὸς ἀλλήλους συναρθρώσεως μόνον εἰς τὴν κατευθεῖαν πορείαν εἶναι παράλληλοι, ἐνῷ, ὡς ἐν τῷ γραμμικῷ σχήματι φαίνεται, αἱ γωνίαι λοξεύσεως α καὶ β τῶν τροχῶν ὡς πρὸς τὸν ἄξονα κατὰ τὴν καμπύλην πορείαν τοῦ αὐτοκινήτου εἶναι διάφοροι, ἐπιτυγχάνεται δὲ μὲ ἐπαρκῆ πρακτικὴν προσέγγισιν ἡ τομὴ τῶν ἐπεκτάσεων τῶν ἀκραξονίων εἴς τι σημεῖον d (κέντρον στροφῆς) τοῦ ὀπισθίου ἄξονος.

Διὰ νὰ τεθῇ ὁ μηχανισμὸς οὗτος εἰς κίνησιν ὑπὸ τοῦ ὁδηγοῦ, τὸ ἓν τῶν ἀκραξονίων (δεξιὸν ἢ ἀριστερὸν) ἀναλόγως τῆς θέσεως τοῦ ὁδηγοῦ, ποι-

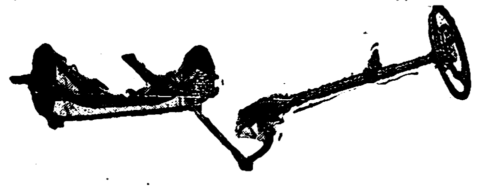

Πλήρης μηχανισμὸς διευθύνσεως μετὰ τοῦ πηδαλίου.

κιλλούσης κατὰ τοὺς κατασκευαστάς, φέρει καὶ ἑτέραν ῥάβδον καμπυλωμένην, εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τῆς ὁποίας ἀρθροῦται διωστὴρ δυνάμενος νὰ ταλαντευθῇ κατὰ μῆκος τοῦ αὐτοκινήτου διατεταγμένος παρὰ τὴν ἀντίστοιχον κυρίαν δοκὸν τοῦ πλαισίου. Τὸ ἕτερον ἄκρον (τὸ ὀπίσθιον) τοῦ ἐν λόγῳ διωστῆρος μετατοπίζεται διὰ μοχλίσκου, ὅστις φαίνεται εἰς τὸ ἀνωτέρω σχῆμα παραλαμβάνων τὴν κίνησιν ἐκ τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ πηδαλίου, ὅπερ χειρίζεται ὁ ὁδηγός.

Ὁ μηχανισμὸς οὗτος ἀποτελεῖται ἔκ τινος ῥάβδου, εἰς τὸ κάτω ἄκρον τῆς ὁποίας σφηνοῦται συνήθως ἀτέρμων κοχλίας, μετατοπίζων ὀδοντωτὸν τομέα, δι᾽ οὗ μεταδίδεται ἡ κίνησις εἰς τὸν ἀνωτέρω μοχλίσκον. Ὁ ὀδοντωτὸς οὗτος μηχανισμὸς ἐγκλείεται ἐντὸς πυξίδος λιπάνσεως. Εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τῆς ῥάβδου κοχλιοῦται ὁ σφόνδυλος τοῦ πηδαλίου (volant). Ἡ ῥάβδος τῆς διευθύνσεως δια-

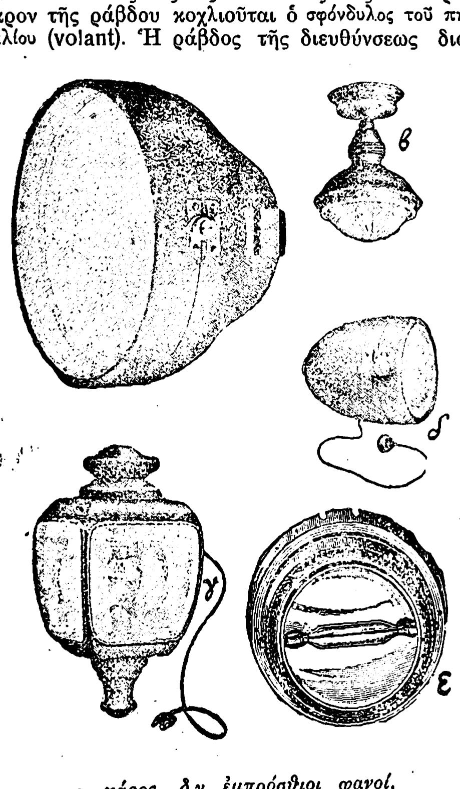

α φάρος, δ,γ ἐμπρόσθιοι φανοί, β, ε ὀροφολαμπτῆρες.

τάσσεται μὲ κλίσιν 30°—60°, ὥστε ὁ σφόνδυλος νὰ εὑρίσκηται εἰς τὴν ἁρμόζουσαν πρὸ τοῦ ὁδηγοῦ θέσιν.

Διὰ τοῦ μηχανισμοῦ τούτου, ἐνῷ ἡ μετακίνησις τῶν τροχῶν ἐπιτυγχάνεται δι᾽ ἐφαρμογῆς οὐχὶ μεγάλης δυνάμεως ἐπὶ τοῦ σφονδύλου διευθύνσεως, ἀντιστρόφως ἐκ τυχαίου ἐμποδίου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ εἶναι δύσκολον νὰ ἐκφύγωσι τῆς θέσεώς των οἱ τροχοί. Πρὸς ἐξουδετέρωσιν δὲ τῶν ἐκ τοιούτων ἐμποδίων κρούσεων ὁ ὁριζόντιος διωστὴρ φέρει τὸ κατάλληλον ἑλικοειδὲς ἐλατήριον, ὅπερ ἀμβλύνει τὴν ἐνέργειαν τῆς κρούσεως (amortisseur).

Ἡ διάταξις καὶ αἱ διαστάσεις τῶν ῥάβδων τοῦ μηχανισμοῦ δέον ἀφ᾽ ἑτέρου νὰ εἶναι τοιαῦται, ὥστε ἡ ταλάντωσις τῶν ἐλατηρίων νὰ μὴ ἐπηρεάζῃ οὐσιωδῶς τὴν θέσιν τῶν στοιχείων τοῦ ἐν λόγῳ μηχανισμοῦ. Εἰς πᾶσαν ἐπιμεμελημένην κατασκευὴν λαμβάνεται ἐπίσης πρόνοια, ὥστε κατὰ τὸ δυνατὸν εἰς ἴσας γωνίας στροφῆς τοῦ σφονδύλου δεξιᾷ ἢ ἀριστερᾷ ἀπὸ τῆς συμμετρικῆς θέσεως νὰ ἀντιστοιχῶσιν ἴσαι γωνίαι λοξεύσεως τῶν τροχῶν συμμετρικῶς.

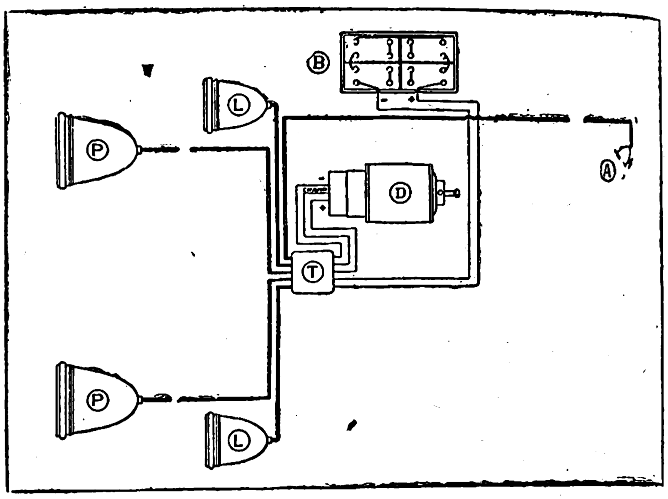

Σχεδιάγραμμα ἠλεκτρικῆς ἐγκαταστάσεως φωτισμοῦ.

[D=Δυναμοηλεκτρικὴ γεννήτρια. T=Πίναξ διανομῆς. B=Συσσωρευταί. P,P=Φάροι. L,L=φανοὶ ἐμπρόσθιοι, A=Φανὸς ὀπίσθιος.]

Φωτισμός. — Ἀρχικῶς τὰ αὐτοκίνητα ἐφωτίζοντο διὰ πετρελαίου, ἐλαίου, βενζίνης κ.τ.τ. Σὺν τῇ αὐξήσει τῆς ταχύτητός των προσετέθησαν δύο φάροι δι᾽ ἀσετυλίνης διὰ τὸν εἰς μακρὰν ἀπόστασιν φωτισμὸν τῆς ὁδοῦ. Ἡ ἀσετυλίνη παρήγετο ἐξ ἀνθρακασβεστίου εἰς μικρὰ ἀεριογόνα ἐγκατεστημένα ἐπὶ τοῦ αὐτοκινήτου, ἢ συνδεδυασμένα μετὰ τῶν φάρων (phares autogénérateurs). Τὰ μέσα ταῦτα τοῦ φωτισμοῦ, ἀσυμβίβαστα πρὸς τὰς σημερινὰς συνθήκας ταχύτητος, πυκνότητος, κυκλοφορίας, κλπ. ἐγκατελείφθησαν, γενικευθέντος τοῦ δι᾽ ἠλεκτρικῶν λυχνιῶν φωτισμοῦ. Τὸ ἀναγκαιοῦν ῥεῦμα παρέχεται ὑπό τινος δυναμοηλεκτρικῆς γεννητρίας (dynamo), κινουμένης ἐκ τοῦ στροφαλοφόρου ἄξονος, τροφοδοτούσης συστοιχίαν ἠλεκτρικῶν συσσωρευτῶν, ἐξ ἧς φέρονται οἱ ἀγωγοὶ πρὸς τὰς λυχνίας κλ. Εἰς τὸ κύκλωμα παρεμβάλλεται καὶ αὐτόματος διακόπτης (disjoncteur), ὥστε νὰ ἀποκλείεται ἡ ῥοὴ ἐκ τῶν συσσωρευτῶν εἰς τὴν δυναμομηχανήν, ὁσάκις ἡ ταχύτης ταύτης ἤθελεν ἐπιβραδυνθῇ.

Ἡ ἐγκατάστασις τοῦ ἠλεκτροφωτισμοῦ περιλαμβάνει κατὰ κανόνα:

1ον) Δύο ἰσχυρᾶς φωτιστικῆς ἐντάσεως φάρους, στερεουμένους ἐπὶ τοῦ πλαισίου παρὰ τὸ ψυγεῖον. Αἱ λυχνίαι τῶν φάρων εἶναι 50 περίπου κηρίων. Τὰ ἀνακλαστικὰ κάτοπτρα (παραβολικὰ) καὶ οἱ φακοὶ διατάσσονται ὥστε ἡ δέσμη τοῦ φωτὸς νὰ προβάλλεται ἐπὶ τῆς ὁδοῦ εἰς τὴν πρέπουσαν ἀπόστασιν ἐπαρκῶς συγκεντρωμένη. Ἡ χρῆσις τῶν φάρων ἀπαγορεύεται ἐντὸς τῶν πόλεων λόγῳ τοῦ παρενοχλοῦντος πεζούς, ὁδηγοὺς ὀχημάτων καὶ ἵππους ἐκτυφλωτικοῦ φωτός των.

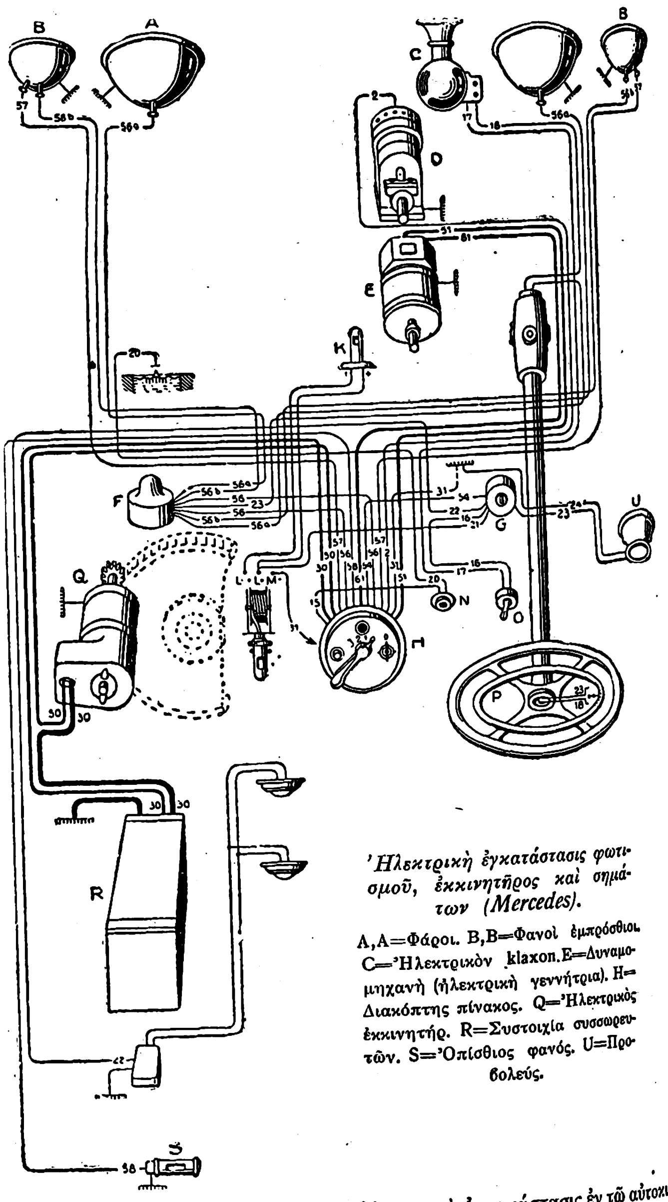

Ἠλεκτρικὴ ἐγκατάστασις φωτισμοῦ, ἐκκινητῆρος καὶ σημάτων (Mercedes).

A,A=Φάροι. B,B=Φανοὶ ἐμπρόσθιοι. C=Ἠλεκτρικὸν klaxon. E=Δυναμομηχανὴ (ἠλεκτρικὴ γεννήτρια). H=Διακόπτης πίνακος. Q=Ἠλεκτρικὸς ἐκκινητήρ. R=Συστοιχία συσσωρευτῶν. S=Ὀπίσθιος φανός. U=Προβολεύς.

2ον) Δύο φανοὺς ἐμπροσθίους ἐντάσεως 5 περίπου κηρίων ἑκάστου διὰ τὴν ἐντὸς τῶν πόλεων κυκλοφορίαν, τοποθετουμένους παρὰ τοὺς φάρους, ἄλλοτε δὲ ὑψηλότερον τούτων ἐπὶ τοῦ πίνακος ἢ καὶ ὄπισθεν τοῦ ὁδηγοῦ, πολλάκις δὲ καὶ ἐντὸς τῶν φάρων.

3ον) Ἕνα ὀπίσθιον φανὸν φωτίζοντα πλευρικῶς τὴν πινακίδα τοῦ ἀριθμοῦ κλπ. τοῦ αὐτοκινήτου, καὶ ὄπισθεν ἐρυθρὰν ὕελον ὡς προειδοποιητικὸν σῆμα διὰ τὰ ὄπισθεν ἐρχόμενα ὀχήματα.

Ἐκτὸς τῶν λυχνιῶν τούτων τὰ ἐπιβατικὰ ὀχήματα ἐφοδιάζονται προσέτι μὲ ἐσωτερικοὺς λαμπτῆρας τῆς ὀροφῆς (plafonniers) κτλ., μὲ λυχνίας εἰς τὸν πίνακα τοῦ ὁδηγοῦ, καὶ παρὰ τὸν χιλιόμετρικὸν γνώμονα (compteur), ἔτι δὲ μὲ ῥευματολήπτας διὰ φορητὰς λυχνίας (baladeuses). Ἐνίοτε ἐγκαθίσταται καὶ ἠλεκτρικὸς προβολεὺς χρησιμώτατος πολλάκις καὶ διὰ τὴν ἐντὸς τῆς πόλεως κυκλοφορίαν (ἀναγνώρισις τῶν ἀριθμῶν τῶν οἰκιῶν κ.τ.τ.) καὶ ἐκτὸς (ἀναγνώρισις τῆς καταστάσεως τῆς ὁδοῦ, τῶν διασταυρώσεων εἰς ἀγνώστους τόπους κλπ.).

Τὸ ἀναγκαῖον διὰ τὸν ἠλεκτροφωτισμὸν ῥεῦμα εἶναι 12 volts×5 amp.=60 watts.

Πρὸ τοῦ ὁδηγοῦ ἐγκαθίσταται πίναξ φέρων τοὺς ἀπαραιτήτους διακόπτας, ἀμπερόμετρον, βολτάμετρον κλπ. Η ἠλεκτρικὴ ἐγκατάστασις ἐν τῷ αὐτοκινήτῳ συμπληροῦται εἰς τὰ πλεῖστα τῶν σημερινῶν αὐτοκινήτων καὶ δι᾽ ἠλεκτρικοῦ κινητῆρος συμπλεκομένου κατὰ βούλησιν μετὰ τοῦ σφονδύλου, καὶ προωρισμένου νὰ θέτῃ εἰς κίνησιν τὸν κινητῆρα. Τὸ ῥεῦμα παραλαμβάνεται ἐκ τῶν ἠλεκτρικῶν συσσωρευτῶν, ἐξ ὧν χορηγεῖται ἐπίσης τὸ ῥεῦμα καὶ εἰς ὄργανα σημάνσεως ὡς τὸ *klaxon* κ. τ. τ.

Εἰς τὰ ἀνωτέρω σχεδιαγράμματα παρίσταται ὅλη ἠλεκτρικὴ ἐγκατάστασις αὐτοκινήτου.

Ἐργαλεῖα καὶ ἐφόδια τοῦ αὐτοκινήτου. — Ἀπαραιτήτως ὁ ὁδηγὸς τοῦ αὐτοκινήτου δέον νὰ

Digitized by Google

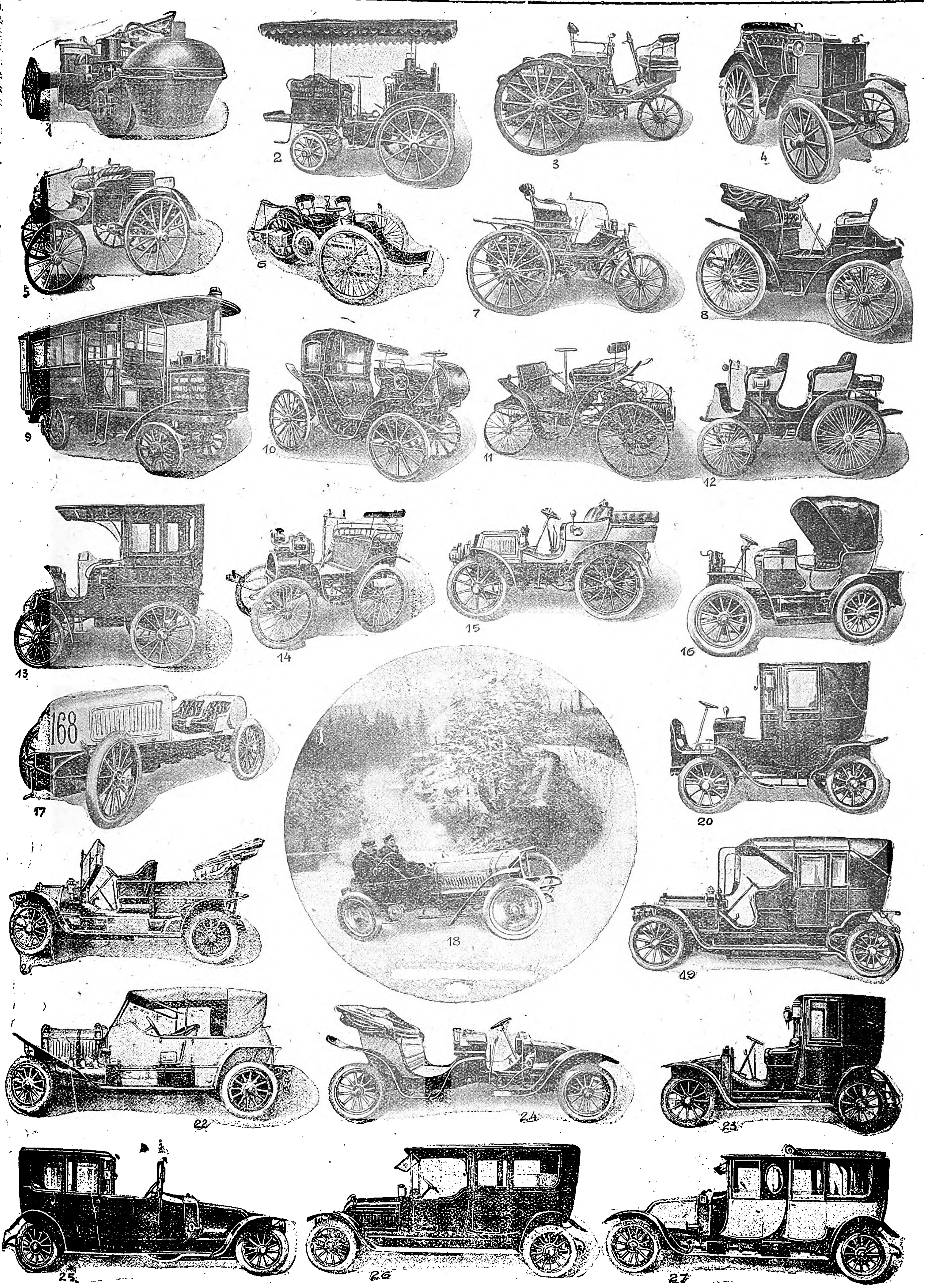

Η ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟΥ

1) Ἀτμοκίνητος ἅμαξα τοῦ N.-J. Cugnot (1769).—2) Ἀτμοκίνητος ἅμαξα De Dion. Bouton (1885).—3) Ἀτμοκίνητος ἅμαξα Serpollet (1889).—4) Αὐτοκίνητον Panhard-Levassor (1891).—5) Αὐτοκίνητον Panhard-Levassor (1892).—6) Αὐτοκίνητον Léon-Bollée (1895).—Αὐτοκίνητον Daimler (1892).—8) Φαέθων Peugeot (1895).—Αὐτοκίνητον λεωφορεῖον De Dion Bouton (1896).—10) Αὐτοκίνητον Panhard-Levassor (1896).—11) Αὐτοκίνητον Berliet (1897).—12) Διπλοῦς-φαέθων Peugeot (1897).—13) Λιμουζῖνα (1898).—14) Αὐτοκίνητον ἁμάξιον Renault (1898).—15) Αὐτοκίνητον ἀνοικτὸν (1899).—16) Αὐτοκίνητον Dietrich (1900).—Αὐτοκίνητον ἀγώνων (κούρσας).—18) Αὐτοκίνητον ἀγώνων (κούρσας) Brasier (1905).—19) Λαντωλὲ-λιμουζῖνα (1906).—20) Λαντωλὲ ἠλεκτροκίνητον (1907).—21) Διπλοῦς φαέθων (1907).—22) Ἀνοικτὸν (torpedo) αὐτοκίνητον (1910).—23) Κουπὲ (1906).—24) Αὐτοκίνητον-Βικτώρια (1912).—25) Κουπὲ-λιμουζῖνα (1913).—26) Λιμουζῖνα (1913).—27) Λιμουζῖνα (1914).

Digitized by Google

παραλαμβάνη δι' οίανδήποτε πορείαν: ἀεραντλίαν ἐλαστικῶν, ἀνυψωτῆρα (κρίκον), ἐλαιοδοχεῖον λιπάνσεως, ἐξωλκεῖς ἐλαστικῶν (κοιν. λεβιέδες), ἕνα ἕως δύο ἀεροθαλάμους ἐφεδρικούς, ὡς καὶ τὰ εἰδικὰ ἐλαστικὰ τεμάχια καὶ κόλλαν διὰ τὴν πρόχειρον ἐπισκευὴν μικρῶν βλαβῶν. Ἐπίσης δὲ ἀναγκαῖα εἶναι συνήθη τινὰ ἐργαλεῖα, ἰδίᾳ διὰ τὰς ἐκτὸς τῶν πόλεων πορείας, ἔνθα εὑρίσκεται ὁ ὁδηγὸς μακρὰν παντὸς μηχανικοῦ ἐργαστηρίου. Τὰ ἐργαλεῖα αὐτὰ παρεχόμενα συνήθως μετὰ τοῦ αὐτοκινήτου ἐντὸς δερματίνης ἐργαλειοθήκης εἶναι: κλεῖδες κοιναί, ἀγγλικαὶ (ρυθμιζόμεναι), σωληνωταί, αἱ εἰδικαὶ δι' ἕκαστον αὐτοκίνητον (τροχῶν, πωμάτων βαλβίδων κττ.), λαβίδες (κοινὴ καὶ κεκαμπυλωμένη διὰ σωλῆνας, κοιν. πένσες), ρῖναι, σφυρίον, κοχλιοστρόφιον (κοιν. κατσαβίδι), στρόφαλον μετὰ τρυπάνου μετάλλων καὶ ξύλου, μικρὸς συνδήκτωρ (μεγγενόπουλο), στογεὺς (κοιν. ζομπᾶς), κοπίδες, ἠλάγρα.

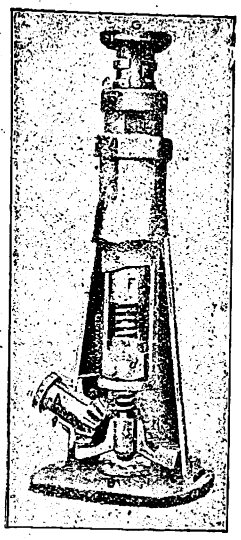

Ἀνυψωτικὸς κρίκος.

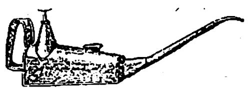

Λιπαντήρ

Τὰ ἀνωτέρω συμπληροῖ ὁ ὁδηγὸς καὶ δι' ἑνὸς ἢ δύο ἀναφλεκτήρων, κοχλιῶν, περικοχλίων, συρματασχοίνου, βελονῶν, σπάγγου, ταινίας μονωτικῆς, καὶ διὰ 2-3 χιλιογρ. λιπαντικοῦ ἐλαίου, ὀλίγου λίπους, καὶ ἄλλων ὑλικῶν, ὅσα ἡ πεῖρα ἤθελε

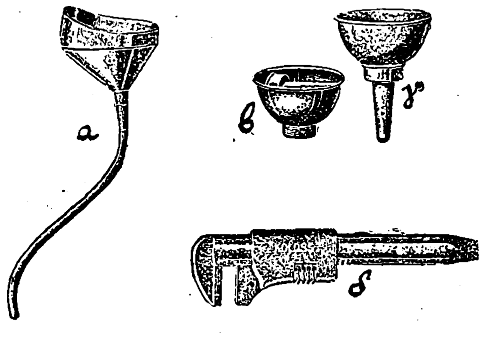

α,β,γ=*χωνία βενζίνης*, δ=*κλεὶς ἀγγλική.*

δείξει αὐτῷ ὡς χρήσιμα διὰ τὰς ἐνδεχομένας μικρὰς ζημίας ἢ ἀνωμαλίας ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ μηχανισμοῦ.

Φορεῖα (ἅμαξαι), ἐπιβατικῶν καὶ φορτηγῶν αὐτοκινήτων (carrosserie,—oberbau,—carriage—body,—carrozzeria).—Τὸ πλαίσιον, ἀφοῦ ἁρμολογηθῶσιν οἱ ἀνωτέρω περιγραφέντες μηχανισμοὶ καὶ ἐξαρτήματα, ὑπολείπεται νὰ συμπληρωθῇ διὰ τοῦ καταλλήλου φορείου, τοῦ κιβωτίου ἐκείνου ὅπερ καλοῦσι καὶ ἅμαξαν (carrosserie), καὶ τοῦ ὁποίου ἡ μορφὴ προκειμένου περὶ ἐπιβατικοῦ αὐτοκινήτου ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἐνδεχομένου εἰδικοῦ προορισμοῦ τοῦ αὐτοκινήτου, τῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν. καὶ τῶν διαθέσεων τοῦ ἰδιοκτήτου. Εἰς τὰ αὐτοκίνητα μεταφορᾶς ἐμπορευμάτων (voitures de livraison) καὶ τὰ φορτηγὰ (camions), ποικίλλουσιν ἐπίσης αἱ μορφαὶ καὶ διαστάσεις τοῦ φορείου ἀναλόγως πρὸς τὰς διαστάσεις καὶ τὴν φύσιν τοῦ μεταφερομένου ὑλικοῦ καὶ τοῦ ἐνδεικνυμένου ὡς οἰκονομικωτέρου τρόπου φορτώσεως καὶ ἐκφορτώσεως τούτου. Διὰ τὴν μεταφορὰν ὑγρῶν ὑλικῶν ἐγκαθίσταται ἐπὶ τοῦ πλαισίου ἡ καταλλήλου σχήματος δεξαμενὴ (βυτία ὑδροφόρα, βενζιναποθῆκαι). Εἰς αὐτοκίνητα εἰδικῆς χρήσεως, ὡς εἶναι τὰ εἰς παρατιθεμένους πίνακας εἰκονιζόμενα πυροσβεστικά, στρατιωτικά, γεωργικὰ κ.τ.τ., καὶ τῶν ὁποίων ὁ προορισμὸς δὲν εἶναι ἡ ἀποκλειστικὴ μεταφορὰ ἐμψύχου ἢ ἀψύχου ὑλικοῦ, ἡ ὅλη ἐπιδομὴ μορφοῦται ποικιλοτρόπως περιλαμβάνουσα καὶ νέας μηχανικὰς ἐγκαταστάσεις (κινητῆρας, ἠλεκτρομηχανάς, ἀντλίας κ.λ.π.).

α') Ἐπιβατικὰ αὐτοκίνητα. Παρὰ τὴν μεγάλην ποικιλίαν τῆς ἐπιδομῆς τοῦ αὐτοκινήτου—ὡς δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν τὴν ὑπεράνω τῆς στάθμης τοῦ πλαισίου κατασκευήν, τὴν ἀνεξάρτητον τοῦ μηχανισμοῦ του,—διακρίνονται χαρακτηριστικοί τινες τύποι, ἰδίᾳ εἰς τὰ ἐπιβατικὰ αὐτοκίνητα. Τὰ ἀνοικτὰ ἐπιβατικὰ αὐτοκίνητα ἀποτελοῦσι τὸν συνηθέστερον τύπον αὐτοκινήτου, ἐφ' ὅσον μάλιστα χρησιμοποιοῦνται ὡς ἀγοραῖα εἰς κλίματα ὡς

[ΝΕΩΤΕΡΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ

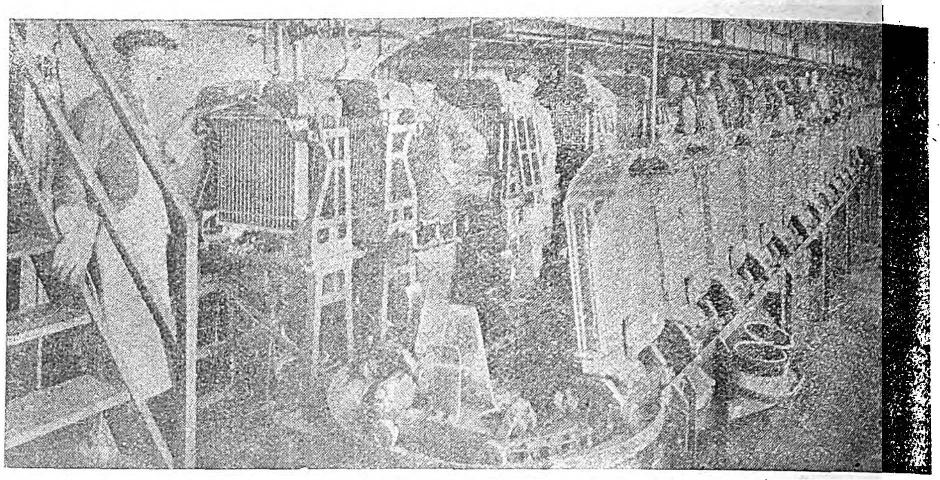

Συγκόλλησις ψυγείων ἐν σειρᾷ.

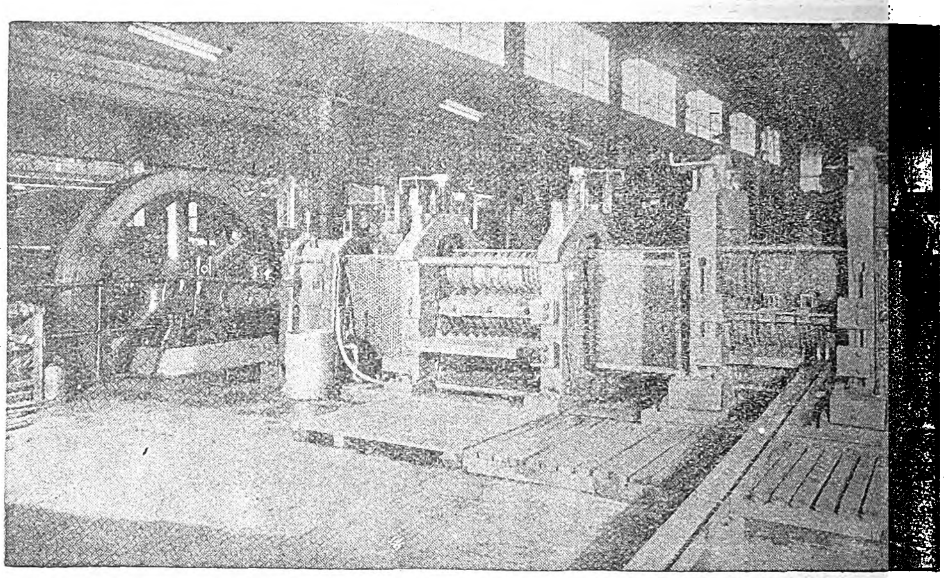

Ἔλαστρα σιδηροδοκῶν.

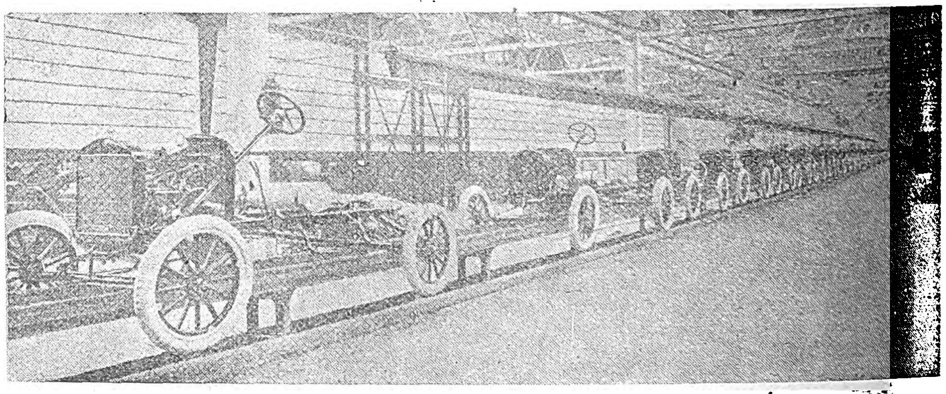

Πλήρη πλαίσια Ford φερόμενα διὰ μεταγωγέως ἰσοπέδου.

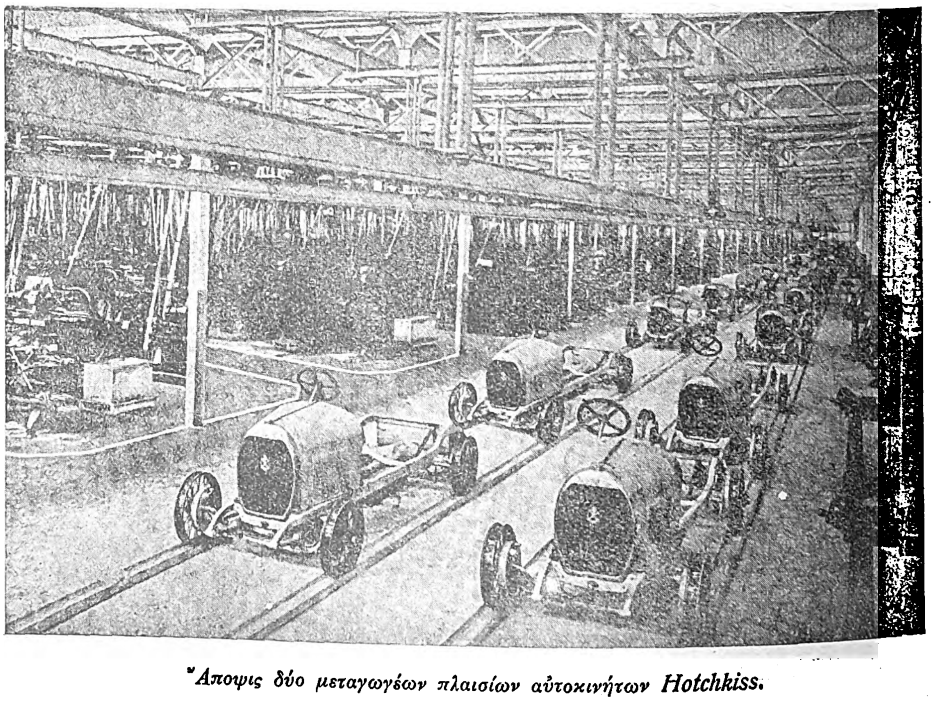

*Ἄποψις δύο μεταγωγέων πλαισίων αὐτοκινήτων **Hotchkiss.***

Digitized by Google

ΥΠΕΡΒΙΟΜΗΧΑΝΕΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟΥ

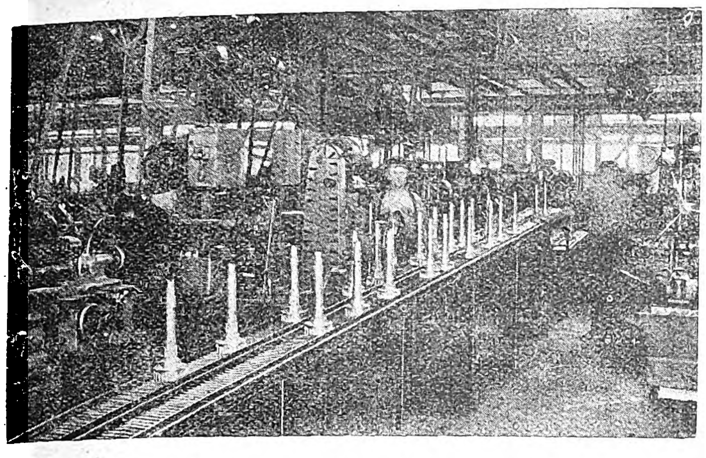

Ἐξαρτήματα μεταφερόμενα διὰ μεταγωγέων.

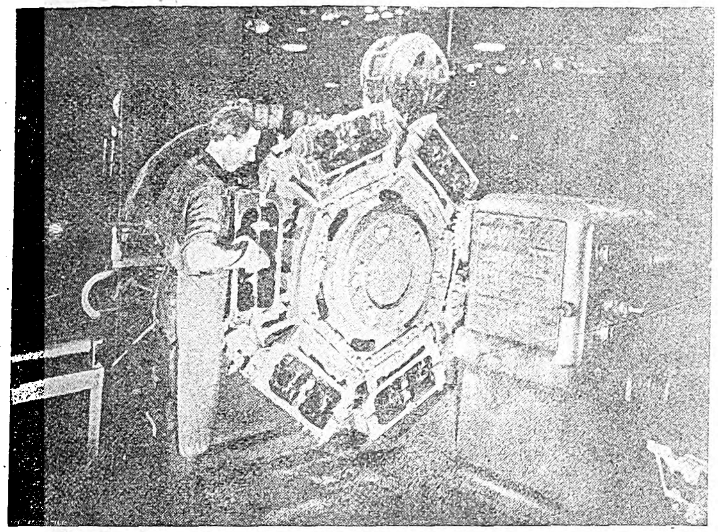

Ἐπεξεργασία ἐξ βάσεων κινητῆρος (carters) διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐργαλείου.

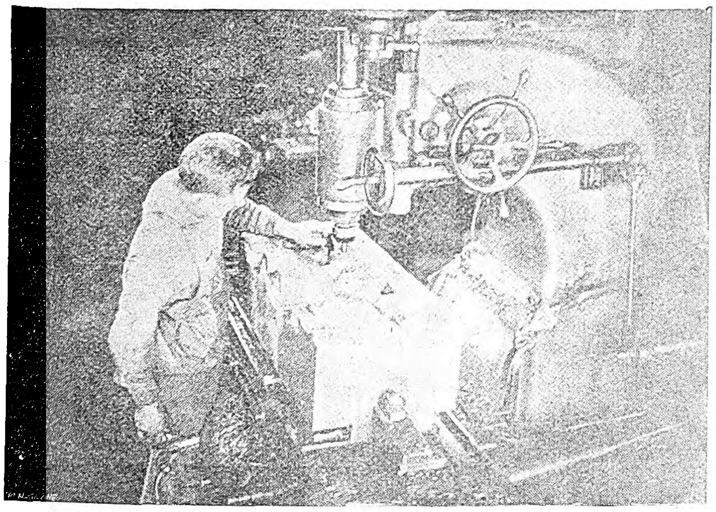

Κατασκευὴ μήτρας στροφαλατράκτου.

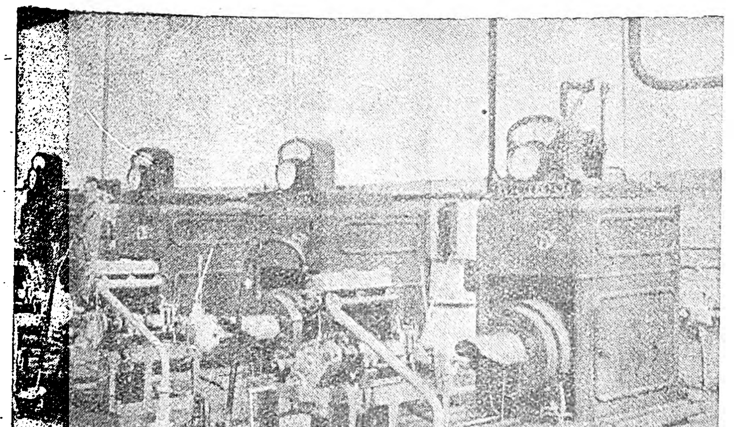

Δυναμομετρικαὶ δοκιμαὶ κινητήρων.

τὸ ἡμέτερον. Εἶναι τὰ καλούμενα *torpedo*, ὡς διεμορφώθησαν κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσαετίαν, ἄνετα, ἀσφαλῆ διὰ τὸν ἐπιβάτην καὶ μὲ ἁπλᾶς καὶ ἁρμονικὰς γενικὰς γραμμάς. Ἐὰν ρίψωμεν ἓν βλέμμα ἐπὶ τοῦ πίνακος τῆς σελ. 263 καὶ πρὸς τὰς παλαιοτέρας κατασκευῆς ἁμάξας αὐτοκινήτων, κατ' ἀντιγραφὴν ἐκ τῶν ἱπποκινήτων κατασκευασθείσας, παρατηροῦμεν τὴν ἐξέλιξιν ἣν μέχρι σήμερον ὑπέστησαν ὡς πρὸς τὴν ἀρχιτεκτονικήν των μορφήν, τὴν ὁποίαν καὶ λόγοι τεχνικοί, ὡς ἡ μείωσις τῆς ἀντιστάσεως ἐκ τοῦ ἀέρος, ἡ προστασία τῶν ἐπιβατῶν ἐκ τοῦ πηλοῦ καὶ ἰδίᾳ τοῦ κονιορτοῦ κλπ., ὑπηγόρευσαν εἰς τοὺς κατασκευαστάς.

Εἰς τὸ ὄπισθέν των μέρος ἓν ἄνετον κάθισμα, ὑπὸ τὸ ὁποῖον δημιουργεῖται κατάλληλον δι' ἐργαλεῖα, ἀνταλλακτικὰ κλ. μικρὰ ἀποθήκη, δύναται νὰ δεχθῇ 2—3 ἄτομα, παρὰ τὸ κάθισμα δὲ τοῦ ὁδηγοῦ κατασκευάζεται καὶ ἕτερον κάθισμα ἐπιβάτου. Βοηθητικῶς εἰς μεγαλύτερα αὐτοκίνητα τοποθετοῦνται δύο συνήθως πτυκτὰ καθίσματα (strapontins). Τὰ αὐτοκίνητα τοῦ τύπου τούτου ἐφοδιάζονται καὶ διὰ καλύμματος ἐξ ἀδιαβρόχου κηρωτοῦ ὑφάσματος, ὅπερ τανύεται συγκρατούμενον ὑπὸ ξυλίνων ἢ μεταλλικῶν τόξων ἀρθρουμένων ἐπὶ τῆς ἄνω κόψεως τοῦ φορείου, καὶ συμπληρωματικῶς πλάγια πετάσματα μετὰ ἀνοιγμάτων, ἐφοδιαζόμενα δι' ὑαλοπινάκων ἢ διαφανῶν πλακῶν δυσθραύστων ἐκ κυτταροειδοῦς (celluloid), προστατεύουσι πλήρως τοὺς ἐπιβάτας καὶ τὸν ὁδηγὸν ἀπὸ τὴν κακοκαιρίαν. Πρὸ τοῦ ὁδηγοῦ ὀρθοῦται προστατευτικὸς ὑαλοπίναξ ἐκ παχέος κρυστάλλου (pare-brise), δυνάμενος νὰ στερεωθῇ κατὰ τὴν ἐπιθυμητὴν κλίσιν.

Μεταξὺ τῶν κλειστῶν ἐπιβατικῶν αὐτοκινήτων διακρίνομεν τοὺς ἑπομένους τύπους:

Κουπὲ (coupé). Εἶναι μονίμως κλειστὸν αὐτοκίνητον (βλ. εἰκ. 23 τοῦ πίνακος τῆς σελ. 263) μετὰ δύο πλευρικῶν ὑαλοπινάκων τῶν θυρῶν. Ὁ ὁδηγὸς εὑρίσκεται εἰς ἄλλα ἀκάλυπτος, προστατευόμενος ἐν ἀνάγκῃ ὑπὸ καλύπτρας τανυομένης μεταξὺ τοῦ φορείου καὶ τῶν στηριγμάτων τοῦ ὑαλοπίνακος (pare - brise), ἢ καλύπτεται διαρκῶς ὑπὸ μονίμου στεγάστρου. Ὁ τύπος οὗτος, χρήσιμος διὰ δύο ἄτομα καὶ μεταφορὰς κυρίως ἐντὸς τῆς πόλεως, τείνει νὰ ἀχρηστευθῇ.

Λαντωλὲ (Landaulet). Διαφέρει τοῦ προηγουμένου, ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν κατὰ τὸ κάλυμμα τῶν ἐπιβατῶν, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι σταθερόν, ἀλλὰ κατασκευάζεται ἐκ κηρωτοῦ ὑφάσματος δυνάμενον νὰ συμπτυχθῇ κατὰ τὰς περιστάσεις, καθοδηγούμενον ὑπὸ ζεύγους ἀρθρωτῶν ῥάβδων, ὡς εἰς τὰς συνήθεις ἱπποκινήτους ἁμάξας. Ὁ τύπος οὗτος εἶχεν ἐπικρατήσει μέχρι πρό τινος εἰς τὰς μεγαλοπόλεις διὰ τὰ ἀγοραῖα αὐτοκίνητα (ταξί).

Ἐκ τῶν δύο τούτων τύπων προέρχονται τὰ *κουπὲ - λιμουζὶν* (coupé-limousine) καὶ *λαντωλὲ-λιμουζὶν* (landaulet - limousine). Τὸ πρῶτον, τύπου κουπέ, φέρει προσθέτως δύο ἀνοίγματα (παράθυρα) πλευρικὰ εἰς τὴν θέσιν ἔνθα αἱ πλήρεις παρειαι τῶν κουπέ. Τὸ δεύτερον φέρει πάντοτε τὸ πτυκτὸν ὀπίσθιον κάλυμμα, ἀλλὰ καὶ δύο πλευρικὰ ἀνοίγματα ὑελόφρακτα παρὰ τὰς θύρας καὶ ὄπισθεν τούτων.

Τὸ μονίμως κλειστὸν πανταχόθεν αὐτοκίνητον ἐν τῷ ὁποίῳ καὶ ὁ ὁδηγὸς προστατεύεται ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἐπιβάται ἀποτελεῖ τὴν *λιμουζίναν* (limousine), φέρουσαν ἐφ' ἑκάστης πλευρᾶς συνήθως τρία ἀνοίγματα: τὸ ἐμπρόσθιον (τῆς θέσεως τοῦ ὁδηγοῦ), τὸ ὀπίσθιον καὶ τὸ μεταξὺ τούτων τῆς θύρας. Τοῦ τύπου τούτου εἶνοι συνήθως τὰ εὐρυχωρότερα καὶ πολυτελέστερα αὐτοκίνητα. Τῆς αὐτῆς μορφῆς ἐν τούτοις κατασκευάζονται καὶ αὐτοκίνητα καὶ ἐπὶ μικροτέρας ἐκτάσεως πλαισίου, εἰς πολλὰ τῶν ὁποίων ὁ ὁδηγὸς δὲν ἀποχωρίζεται ὡς εἰς τὰ λοιπὰ κλειστὰ αὐτοκίνητα τῶν λοιπῶν ἐπιβατῶν μέσῳ ὑελοφράκτων διαχωρισμάτων (conduite - intérieure).

Κατασκευάζονται καὶ ἁμάξια μὲ δύο ἐν συνόλῳ θέσεις—περιλαμβανομένης καὶ τῆς τοῦ ὁδηγοῦ—ἀνοικτὰ (τύπου sport), εἰς ἃ συνήθως δίδεται τὸ σχῆμα βολίδος, ὡς εἰς τὰ αὐτοκίνητα κούρσας. Εἰς τὰ ἁμάξια αὐτὰ πολλάκις προστίθεται καὶ ἕτερον κάθισμα πτυκτὸν ὄπισθεν τῶν δύο ἄνω θέσεων.

Αἱ ἅμαξαι τῶν *λεωφορείων* (omnibus), αὐτοκινήτων ἀνοικτῶν ἢ κλειστῶν, διαφέρουσιν ἀλλήλων κυρίως κατὰ τὴν διάταξιν τῶν καθισμάτων. Ταῦτα διατάσσονται κατὰ μῆκος ἢ κατὰ πλάτος τοῦ ὀχήματος. Εἰς τὴν τελευταίαν περίπτωσιν καταλαμβάνουσιν ὅλον τὸ πλάτος τοῦ ὀχήματος (εἰς τὰ ἀνοικτὰ συνήθως) ἢ τηρεῖται μεταξὺ τούτων ἐπιμήκης διάδρομος χωρίζων τὰ καθίσματα εἰς ἁπλᾶ (δι' ἓν ἄτομον) καὶ διπλᾶ.

Φορτηγὰ (camions). Τὸ κιβώτιον εἶναι ἁπλουστάτης μορφῆς-ὀρθογωνίου παραλληλεπιπέδου - μὲ δάπεδον ἐκ στερεωτάτων διπλοσανίδων μετὰ ἢ ἄνευ μεταλλικοῦ ἐπιστρώματος, ὅπερ μέσῳ δοκί-

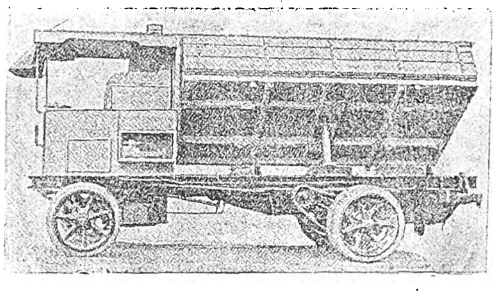

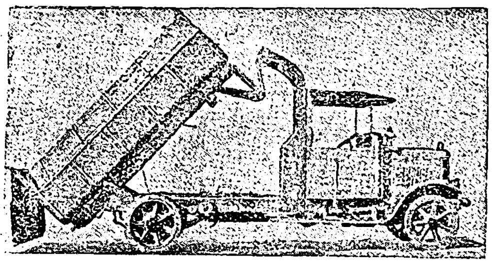

Φορτηγὰ αὐτοκίνητα μετὰ κινητοῦ κιβωτίου (à bascule).

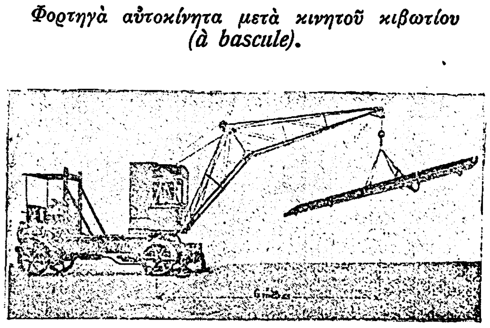

Αὐτοκίνητον γερανοφόρον.

δων, ἐγκαρσίων συνήθως τῷ ἄξονι τοῦ αὐτοκινήτου, ἑδράζεται ἐπὶ τοῦ πλαισίου στερεούμενον δι' ἰσχυρῶν ἐπιμήκων κοχλιοφόρων ἥλων ἢ ἐλασμάτων σχήματος Π. Αἱ παρειαὶ τοῦ κιβωτίου ὑψούμεναι κατὰ 0,60—1,00 μέτρον ἀπὸ τοῦ δαπέδου εἶναι πολλάκις ἀρθρωταὶ κατὰ τὴν κάτω ἀκμήν των, ὥστε νὰ διευκολύνεται ἡ φόρτωσις καὶ ἐκφόρτωσις τοῦ μεταφερομένου ὑλικοῦ. Εἰς τελειοτέρας κατασκευῆς φορτηγὰ αὐτοκίνητα προωρισμένα διὰ μεταφορὰν ὑλικοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπιτρέπεται νὰ

Digitized by Google

ἐκχυθῇ ὁπωσδήποτε—ὡς σκύρων ὁδοστρωσίας, λίθων κλπ.—ἐπιτυγχάνεται, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ταχείας ἐκφορτώσεως, ἡ ἀπόκλισις τοῦ ὅλου δαπέδου διὰ περιστροφῆς του περὶ ἄξονα κατὰ μῆκος τοῦ αὐτοκινήτου (ἐκφόρτωσις ἐκ τῶν πλαγίων), ἢ κατὰ πλάτος (δι' ἐκφόρτωσιν ὄπισθεν), δι' εἰδικῆς ἐγκαταστάσεως βαρούλκου ἢ πιεστηρίων. Κατασκευάζονται παρόμοια αὐτοκίνητα μὲ κιβώτια δυνάμενα νὰ στραφῶσι καὶ ὁριζοντίως, ὥστε ἡ ἐκφόρτωσις τοῦ ὑλικοῦ νὰ δύναται νὰ γίνῃ καθ' οἱανδήποτε ἐπιθυμητὴν διεύθυνσιν. Τύποι τοιούτων φορτηγῶν αὐτοκινήτων φαίνονται εἰς τὰ ἀνωτέρω σχήματα.

Διὰ τὰς μεταφορὰς τεμαχίων μεγάλου μήκους ὡς εἶναι κορμοὶ δένδρων, δοκοί, σιδηροτροχιαὶ κ.ο.κ. χρησιμοποιοῦνται ρυμουλκὰ περιωρισμένου μήκους καὶ φορεῖα δίτροχα ρυμουλκούμενα. Ἐπὶ τῶν ὀχημάτων τούτων ἑδράζονται τὰ πρὸς μεταφορὰν ὑλικά, φερόμενα ἐπὶ τοῦ ρυμουλκοῦ μέσῳ ὁριζοντίως περιστρεπτοῦ ἑδράνου.

Αὐτοκίνητα εἰδικῆς χρήσεως. Ταῦτα περιγράφονται εἰς τὰ εἰδικὰ ἄρθρα, εἰς ἃ ὁ ἀναγνώστης παραπέμπεται.

Τοιαῦτα εἶναι τά: *στρατιωτικῆς χρήσεως* (τάνκς, ρυμουλκὰ πυροβόλων, τεθωρακισμένα πυροβόλα καὶ πολυβόλα, προβολεῖς, σταθμοὶ ἀσυρμάτου, ὑγειονομικά), *αὐτοκίνητα πυροσβεστικὰ* (σκευοφόροι, ὑδραντλίαι, βυτία, κλιμακοφόρα), *αὐτοκίνητα καθαριότητος πόλεων* (καταβρεκτικά, σάρωθρα, ἀπορριμμάτων, ἐκκενώσεως βόθρων), *αὐτοκίνητα γεωργικὰ* (βενζινάροτρα, θεριστικά), *αὐτοκίνητα μετ' ἀνυψωτικῶν μηχανῶν* (βαροῦλκα, γερανοὶ κλ.), *αὐτοκίνητα ἕλξεως σιδηροδρομικῶν συρμῶν, ταχυδρομικά, ἀγώνων* (κούρσας) κτλ.

Ἠλεκτροκίνητα ὀχήματα.—Ἡ ἠλεκτροκίνησις τῶν διὰ τὰς συνήθεις ὁδοὺς ὀχημάτων, περὶ τῆς ὁποίας οὐδὲν ἀνωτέρω σημειοῦται, δὲν ἀπέδωκεν ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα, ἰδίως μάλιστα διὰ μακροτέρας ἐκτὸς τῶν πόλεων διαδρομάς. Δύο διακεκριμένοι τύποι ἠλεκτρικῶν αὐτοκινήτων κατεσκευάσθησαν, εἰς ἀριθμὸν δὲ ἀσήμαντον ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὅλην βιομηχανικὴν παραγωγὴν τῶν αὐτοκινήτων. Εἰς τὸν ἕνα ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς πηγὴ ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας τροφοδοτοῦσα τοὺς ἠλεκτρικοὺς κινητῆρας τῶν κινητηρίων τροχῶν στοιχεῖα ἐκ τῶν γνωστῶν ἠλεκτρικῶν συσσωρευτῶν Planté καὶ Faure, τὰ δὲ τοῦ ἄλλου τύπου ἦσαν ἐφωδιασμένα μὲ ἠλεκτρικὴν γεννήτριαν κινουμένην ὑπὸ ἀτμομηχανῆς ἢ βενζινοκινητῆρος, παρέχουσαν τὸ ρεῦμα εἰς τοὺς ἠλεκτρικοὺς κινητῆρας τῶν τροχῶν. Ὁ δεύτερος μάλιστα τρόπος τῆς ἠλεκτροκινήσεως εἰς ὃν αἱ μεταξὺ κινητῆρος καὶ τῶν τροχῶν παρεμβαλλόμεναι ἠλεκτρικοὶ μηχαναὶ ἀποτελοῦσι μᾶλλον σύστημα μεταδόσεως κινήσεως, μὴ παρουσιάζων σημαντικὰ πλεονεκτήματα, εἰς ὀλίγιστα αὐτοκίνητα ἐφηρμόσθη.

Τὰ διὰ συσσωρευτῶν ἠλεκτροκίνητα ὀχήματα εὑρίσκοντο εἰσέτι μέχρι πρό τινων ἐτῶν εἰς χρῆσιν εἰς ἐξόχως ὅμως καὶ ταῦτα περιωρισμένην κλίμακα, κυκλοφοροῦντα κυρίως μόνον ἐντὸς τῶν πόλεων λόγῳ τοῦ μικροῦ κατ' ἀνάγκην βάρους τῶν συσσωρευτῶν καὶ τῆς δυσχερείας περὶ τὴν πλήρωσίν των.

Ἡ βιομηχανία τοῦ αὐτοκινήτου.—Αἱ εἰς τοὺς πίνακας τῶν σελ. 264 καὶ 265 εἰκόνες, εἰλημμέναι ἐξ ἐργοστασίων κατασκευῆς αὐτοκινήτων, δίδουσιν ἰδέαν τινὰ τῆς μεγάλης προόδου τῶν μέσων κατεργασίας τῶν ὑλικῶν καὶ τῆς ὀργανώσεως των.

Εἰς τὰ πλεῖστα τῶν ἀμερικανικῶν ἐργοστασίων κατασκευῆς αὐτοκινήτων, ἀνεξαρτήτως τῆς ἀποδόσεώς των, ἐφαρμόζεται ἡ μέθοδος τῶν γραμμῶν συναρμολογήσεως (assebling lines). Κατὰ ταύτην ἡ ἁρμολόγησις τῶν διαφόρων μηχανισμῶν καὶ ἐξαρτημάτων τοῦ αὐτοκινήτου ἐπὶ τοῦ γυμνοῦ πλαισίου ἐκτελεῖται μετακινουμένου τοῦ πλαισίου διὰ μηχανικῶν μεταγωγέων. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μεταθέσεως ταύτης ἐκτελεῖται ὑπὸ ὁμάδων τεχνιτῶν ἡ συναρμολόγησις τῶν τεμαχίων: ἀξόνων, τροχῶν, κινητήρων, κλπ., ἅτινα δι' ἄλλων μεταγωγέων, ἐναερίων ἢ ἰσοπέδων, ἔχουσι μεταφερθῆ εἰς τὰς καταλλήλους θέσεις κατὰ τὴν προσήκουσαν χρονικὴν στιγμήν. Τὸ σύστημα τῶν μεταγωγέων τούτων λειτουργεῖ ἐν ρυθμῷ τοιούτῳ, ὥστε νὰ ἀποκλείηται πᾶσα περιττὴ κίνησις τῶν τεχνιτῶν ἢ χρονοτριβὴ οἱαδήποτε.

Ἡ πλεονεκτικωτάτη αὕτη μέθοδος εἰσάγεται σὺν τῷ χρόνῳ ὑπὸ τὴν αὐτὴν μορφὴν καὶ εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ ἐργοστάσια (ὡς λ. χ. τὰ γαλλικὰ ἐργοστάσια Hotschkiss). Ἀπαιτεῖται διὰ τὴν ἐπωφελῆ ἐφαρμογὴν ταύτης ἰδανικὴ τοῦ ὅλου ὀργανισμοῦ τῶν ἐργοστασίων λειτουργία καὶ τελειοτάτη ἐπεξεργασία τῶν παρεχομένων πρὸς συναρμολόγησιν τεμαχίων, δεδομένου ὅτι ἡ παραμικρὰ ἀνωμαλία ἐν τῇ κινήσει τῶν γραμμῶν δύναται νὰ προκαλέσῃ σοβαρὰς καθυστερήσεις εἰς τὴν καθόλου ἀπόδοσιν.

Ἡ πλέον ἀξιοσημείωτος τοιαύτη ἐγκατάστασις εἶναι τῶν ἀμερικανικῶν ἐργοστασίων Buick, τοποθετημένη ἐν διαμερίσματι μήκους 250 μέτρων καὶ πλάτους 20 μετὰ τριῶν κυρίων κινητῶν γραμμῶν, εἰς ἃς ἐκ 16 ἐργοστασίων παρέχεται εἰς διάφορα τούτων σημεῖα 250 τόννων ὑλικὸν καθ' ὥραν ἕτοιμον πρὸς ἁρμολόγησιν. Οἱ κινητῆρες μεταφέρονται εἰς τὴν κατάλληλον θέσιν ἐξ ἀποστάσεως ἑνὸς χιλιομέτρου μέσῳ κλειστῆς σήραγγος, ἀφοῦ μετὰ πολύωρον δοκιμασίαν ἐξέλθωσι τοῦ εἰδικοῦ ἐργαστηρίου· ἄλλα ὑλικά, ὡς λ. χ. οἱ τροχοί, μεταφέρονται διὰ κεκλιμένων ἐπιπέδων κ. ο. κ.

Οἱ κινητῆρες πρὸ τῆς ἐπὶ τοῦ πλαισίου συναρμολογήσεώς των στερεούμενοι ἐπὶ καταλλήλων βάσεων (bancs d'essai) ὑποβάλλονται εἰς πολύωρον δοκιμασίαν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας πιστοποιεῖται ἐνδεχομένη ἀνωμαλία εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν διαφόρων ὀργάνων, ἐλέγχεται δὲ ἡ ἰσχὺς καὶ ἡ κατανάλωσις εἰς καύσιμον ὕλην κλ. εἰς διαφόρους ταχύτητας περιστροφῆς. Ἡ μέτρησις τῆς ἰσχύος γίνεται διὰ τῶν γνωστῶν δυναμομετρικῶν μέσων, ἰδίᾳ δὲ συζεύξεώς των μετὰ δυναμοηλεκτρικῶν μηχανῶν. Καθ' ὅμοιον τρόπον προσδιορίζεται ἡ εἰς ἄλλα σημεῖα τῶν ὀργάνων μεταδόσεως κινήσεως ἰσχύς.

Τὰ ἐργαστήρια τῶν μεγάλων βιομηχανικῶν οἴκων αὐτοκινήτων, ἰδιαίτατα δὲ τῶν ἀμερικανικῶν, ἐτελειοποιήθησαν μὲ ὄργανα ἐξόχου ἀκριβείας, παραλλήλως δὲ πρὸ τὰς συνήθεις ἐρεύνας τὰς ἀποβλεπούσας εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν ὑλικῶν καὶ τῆς κατασκευῆς καὶ τοῦ πλέον ἀσημάντου ἐκ πρώτης ὄψεως τεμαχίου, λ. χ. ἱμάντος ἀνεμιστῆρος, γίνονται μελέται καὶ ἔρευναι ἐπὶ θεμάτων συναφῶν πρὸς τὸν μηχανισμὸν τοῦ αὐτοκινήτου καὶ τὰ ἐξάρτηματα καὶ ἐπὶ ὑψηλοτέρου ἐπιστημονικοῦ ἐπιπέδου. Εἶναι δὲ ποικιλώτατα τὰ θέματα τῶν φυσικῶν καὶ τεχνικῶν ἐπιστημῶν, ὅσα εὑρίσκουσιν ἐφαρμογὴν εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ αὐτοκινήτου.

Μεταξὺ τῶν διαφόρων τμημάτων τῶν ἐπιστημονικῶν τούτων ἐργαστηρίων οἱ κατασκευασταὶ ἵδρυσαν ἴδια διαμερίσματα ἀπηλλαγμένα παντὸς ξένου πρὸς τὰ δοκιμαζόμενα τεμάχια θορύβου, ἐν οἷς διὰ τελειοτάτων ἀκουστικῶν ὀργάνων ἐρευνῶνται καὶ ἐντοπίζονται οἱ ψόφοι καὶ θόρυβοι οἱ προκαλούμενοι κατὰ τὴν λειτουργίαν τῶν μηχανισμῶν κατὰ τρόπον ἀνάλογον πρὸς τὴν ἰατρικὴν ἀκρόασιν ἀσθενοῦς διὰ τοῦ στηθοσκοπίου.

Αὐτοκινητοδρόμια (autodromes). — Εἶναι τὰ εἰδικῶς διὰ τοὺς ἀγῶνας ταχύτητος αὐτοκινήτων κατασκευαζόμενα καταστρώματα ὁδοῦ, κλειστῆς, συνήθως δὲ εἰς σχῆμα περίπου ὠοειδές, ἀπαρτιζόμενον ἐκ δύο εὐθυγράμμων παραλλήλων τμημάτων συνημμοσμένων διὰ δύο τόξων. Τὰ καμπύλα τμήματα μορφοῦνται, ὡς εἰς τὰς εἰκόνας τῆς σελ. 267 φαίνεται, μετὰ κλίσεως ἐγκαρσίας αὐξούσης ἐκ τῶν ἔσω πρὸς τὰ ἔξω. Τὰ ἀξιολογώτερα αὐτοκινητοδρόμια κατεσκευάσθησαν ἐν Ἀμερικῇ, Γαλλίᾳ, Ἀγγλίᾳ, καὶ Γερμανίᾳ, χώραις εἰς ἃς καὶ ἡ βιομηχανία καὶ ὁ αὐτοκινητισμὸς ἀνεπτύχθησαν δραστηριώτερον.

Οἱ πρὸ τοῦ 1912 ἀγῶνες διεξήγοντο ἐπὶ συνήθων ὁδῶν καὶ εἰς φυσικὰς παραθαλασσίας ἐκτάσεις εὐνοϊκὰς πρὸς τοῦτο. Τὰ αὐτοκινητοδρόμια, ἀποτελοῦντα κλειστὰς ὁδούς, παρουσιάζουσι σπουδαῖα πλεονεκτήματα ἀπέναντι τῶν ἀνοικτῶν συνήθων ὁδῶν, ἔνθα καὶ οἱ κίνδυνοι εἶναι μείζονες, καὶ ὁ ἔλεγχος δυσχερέστερος ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου τὸ αὐτοκινητοδρόμιον προσφέρεται ἵνα τὸ τόσον ἐνδιαφέρον ἀγώνισμα χρησιμεύσῃ καὶ εἰς ἑκατοντάδας χιλιάδων ἀτόμων ὡς θέαμα. Τὰ αὐτοκινητοδρόμια ἐχρησίμευσαν ἐπίσης ὡς ἄριστα πεδία πειραματικῶν ἐρευνῶν· τινὲς μάλιστα κατασκευασταὶ ἐξετέλεσαν μακρὰς ἐκτάσεως τοιαῦτα πρὸς ἰδίαν των χρῆσιν (Fiat).

Ἓν τῶν μεγαλυτέρων ἀλλὰ καὶ παλαιοτέρων αὐτοκινητοδρομίων (1912—13) εἶναι τὸ ἀμερικανικὸν τῆς Ἰνδιανουπόλεως, τὸ ἀνάπτυγμα τοῦ ὁποίου εἶναι περίπου 4 χιλιομέτρων. Τὸ κατάστρωμά του κατεσκευάσθη ἐκ πλίνθων. Ἡ τελευταία εἰκὼν τῆς σ. 267 εἶναι ἄποψις ἀπὸ ἀεροπλάνου τοῦ αὐτοκινητοδρομίου τούτου πρὸ τῆς ἐνάρξεως ἀγώνων, καθ' ὃν χρόνον παρίστανται περὶ τοὺς 150,000 θεαταί. Ἡ Ἀμερικὴ ἔχει 7 αὐτοκινητοδρόμια. Ἄλλα ἀξιοσημείωτα αὐτοκινητοδρόμια εἶναι τοῦ Σικάγου (3200 μέτρων), ἕτερον τοῦ Bewerley Hill παρὰ τὸ Los Angeles διὰ ταχύτητας μέχρι 200 χιλιομέτρων καθ' ὥραν, ἐν Ἰταλίᾳ εἰς Monza, ἐν Sitzes τῆς Ἱσπανίας παρὰ τὴν Βαρκελώνην. καὶ τὰ δύο γαλλικὰ τοῦ Montlehry παρὰ τοὺς Παρισίους καὶ τοῦ Miramas (μεταξὺ Aix καὶ Arles εἰς ἀπόστασιν 40 περίπου χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Μασσαλίας. Οἱ ἀγῶνες ἐν Ἀγγλίᾳ διεξάγονται εἰς τὸ αὐτοκινητοδρόμιον τοῦ Brooklands 4235 μέτρων διὰ ταχύτητας μέχρι 200 χιλιομτρ., ἀπὸ Μαΐου—Ὀκτωβρίου.

Αἱ δύο πρῶται εἰκόνες τῆς σελ. 267 εἶναι αἱ τοῦ αὐτοκινητοδρομίου τοῦ Montlehry. Εἰς τὸ γραμμικὸν σχῆμα παρίσταται ἐν ἐγκαρσίᾳ τομῇ τὸ δάπεδον καὶ ὁ ὑπὸ τοῦτο σκελετὸς ἐκ στύλων καὶ δοκῶν ἐκ σιδηροπαγοῦς σκυροδέματος (béton armé) κατὰ τὰς καμπύλας κατασκευασθὲν ὑπὸ τοιαύτην μορφήν, ὥστε ἡ ἐγκαρσία κλίσις νὰ βαίνῃ αὔξουσα ἐκ τῶν ἔσω πρὸς τὰ ἔξω. Τὸ πλάτος τῶν καμπύλων καταστρωμάτων εἶναι 18 περίπου μέτρων ἐν ὁριζοντίᾳ προβολῇ. Τὰ αὐτοκίνητα τὰ διατρέχοντα τὸ αὐτοκινητοδρόμιον μὲ σχετικῶς μικροτέραν ταχύτητα (περὶ τὰ 100 χιλιόμ.), κυκλοφοροῦσιν ἐπὶ τῆς χαμηλοτέρας ζώνης, ἐνῷ τὰ ταχύτερα μέχρι 200 χιλιομτρ. εἰς τὴν ὑψηλοτέραν ζώνην, ἔνθα εἶναι μείζων ἡ κατὰ πλάτος κλίσις, ὡς ἀπαιτεῖται λόγῳ τῆς μείζονος φυγοκέντρου δυνάμεως. Εἰς τὰ ὑψηλότερα σημεῖα ἡ κλίσις ὑπερβαίνει τὰς 45°.

Αἱ ἐπιδόσεις τοῦ Seegrave (327 χιλ.) καὶ τοῦ Campbell (332 χιλ.), ἐπετεύχθησαν εἰς φυσικὴν ὁδὸν παράκτιον τῆς Φλωρίδος, μήκους περίπου 25 χιλιομτρ. καὶ πλάτους ποικίλλοντος ἀπὸ 50—100 μέτρων.

Τὰ αὐτοκίνητα ἐν Ἑλλάδι. — Μέχρι τέλους τοῦ 1926 ἐκυκλοφόρουν καθ' ἅπαν τὸ κράτος περὶ τὰ 10000 αὐτοκίνητα παντὸς τύπου, ἐξαιρουμένων τῶν στρατιωτικῶν, τῶν δημοσίων καὶ δημοτικῶν ὑπηρεσιῶν. Κατὰ τὸ 1927 ἐχορηγήθησαν ἄδειαι κυκλοφορίας εἰς ἕτερα 2286 ἐπιβατικά, 108 λεωφορεῖα καὶ 547 φορτηγά. Ἤδη ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν κυκλοφορησάντων αὐτοκινήτων εἶναι περίπου 19000. Ἐκ τούτων τὰ 1000 περίπου εἶναι λεωφορεῖα.

Παρ' ἡμῖν παρετηρήθη σημαντικὴ ἡ πρόοδος τῆς εἰσαγωγῆς αὐτοκινήτων, ἐξυπηρετούντων ἱκανοποιητικώτατα τὰς ἐντὸς τῶν πρωτευουσῶν καὶ μεταξὺ τῶν πόλεων συγκοινωνιακὰς ἀνάγκας. Ἡ συμπλήρωσις τοῦ δικτύου τῶν ὁδῶν καὶ ἡ προσεχὴς ἐπισκευὴ τῶν ὑπαρχουσῶν θὰ ἔχῃ ὡς ἄμεσον συνέπειαν τὴν αὔξησιν τῆς μεταξὺ τῶν πόλεων κινήσεως καὶ τὴν μεγάλην ἐξάπλωσιν τοῦ λεωφορείου αὐτοκινήτου καὶ τοῦ φορτηγοῦ αὐτοκινήτου, περιοριζομένων εἰς τὸ ἐλάχιστον τῶν ἱπποκινήτων ὀχημάτων μεταφορᾶς ἐμψύχου καὶ ἀψύχου ὑλικοῦ. Ἡ ἐν Ἀθήναις ἀφ' ἑτέρου ἑδρεύουσα καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου 1923 συσταθεῖσα λέσχη ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἑλληνικὴ λέσχη αὐτοκινήτου καὶ περιηγήσεων» (Ε.Λ.Π.Α.) ἀποτελεῖ σημαντικὸν παράγοντα ὀργανώσεως καὶ ἐνισχύσεως τοῦ τουρισμοῦ καὶ χρήσιμον σύμβουλον εἰς τὰς δημοσίας καὶ δημοτικὰς ὑπηρεσίας ἐν τῇ πραγματοποιήσει τῶν μετὰ τοῦ αὐτοκινήτου συναφῶν ἔργων.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἡ Ε.Λ.Π.Α. (ἥτις ἀριθμεῖ ἤδη 1052 μέλη) προέβη εἰς τὴν τοποθέτησιν παρὰ τὰς ὁδοὺς τῶν περιχώρων τῆς πρωτευούσης ὀρθογωνίων πινακίδων ἐνδεικνυουσῶν τὰ συναντώμενα χωρία, πόλεις, ἢ συνοικισμοὺς μετὰ χιλιομετρικῶν ἀποστάσεων (δι' ἐρυθροῦ χρώματος), καὶ τὰ εὑρισκόμενα ἐπὶ διακλαδώσεων (διὰ μελανοῦ). Ἐπίσης ἐτοποθέτησε τὰ διεθνῶς παραδεδεγμένα σήματα εἰς πλείστας ὁδοὺς πρὸς ἔγκαιρον εἰδοποίησιν τοῦ ὁδηγοῦ διὰ τὰς καμπάς, διασταυρώσεις, ἰσοπέδους σιδηροδρομικὰς διαιρέσεις εἰς ἀπόστασιν 150-200 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπισημανθείσης ἐπικινδύνου θέσεως.

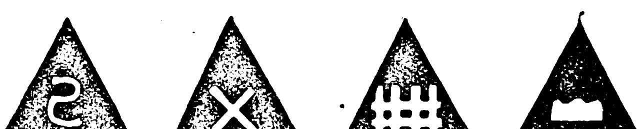

Ἐπισήμανσις ἐπικινδύνων σημείων ὁδοῦ.

Διατάξεις περὶ κυκλοφορίας. Τὰ περὶ κυκλοφορίας τοῦ αὐτοκινήτου παντὸς εἴδους διέπονται παρ' ἡμῖν ὑπὸ τοῦ ἀπὸ 13 Ἰανουαρίου 1928 διατάγματος. Κατὰ τοῦτο οἱ ὁδηγοὶ τῶν αὐτοκινήτων, ἐξαιρέσει τῶν ἐχόντων διεθνῆ πιστοποιητικὰ —συμφώνως πρὸς διεθνῆ σύμβασιν κυκλοφορίας αὐτοκινήτων — ἐφοδιάζονται δι' εἰδικῆς ἀδείας, ἥτις ἐκδίδεται ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τῶν Σιδηροδρόμων τοῦ Ὑπουργείου Συγκοινωνίας. Ὁ ὑποψήφιος ὁδηγὸς αὐτοκινήτου δέον νὰ ἔχῃ συμπεπληρωμένον τὸ 19ον ἔτος τοὐλάχιστον. Μεταξὺ τῶν ὑποβαλλομένων πιστοποιητικῶν ζητεῖται καὶ τοιοῦτον ἰατρικῆς ἐξετάσεως γινομένης παρὰ δύο ἰατρῶν, ὑπηρετούντων καὶ εἰς δημοσίαν ὑπηρεσίαν, δι' οὗ σὺν τοῖς ἄλλοις πιστοποιεῖται τὸ ἄρτιον τῆς ὁράσεως, τῆς ἀκοῆς καὶ τῆς λειτουργίας τῶν ἄκρων κυρίως.

Αἱ χορηγούμεναι ἄδειαι διακρίνονται εἰς: α') ἀδείας ὁδηγῶν αὐτοκινήτων, ἐπιτρεπούσας τὸ ὁδηγεῖν αὐτοκίνητον ὡρισμένου τύπου κινητῆρος (ἐσωτερικῆς καύσεως, ἠλεκτροκινητῆρος, ἀτμοκινητῆρος) καὶ ὡρισμένης φορολογησίμου ἰσχύος, καὶ ὠφελίμου φορτίου διὰ τὰ φορτηγά. Δικαίωμα τοῦ ὁδηγεῖν λεωφορεῖα αὐτοκίνητα ἔχουσιν οἱ κεκτημένοι ἄδειαν ἀντιστοίχου κλάσεως ἐπιβατικοῦ, καὶ μιᾶς τῶν κλάσεων φορτηγοῦ, συμπεπληρωμένον δὲ τὸ 22ον ἔτος τῆς ἡλικίας· β') ἀδείας ὁδηγοῦ διτρόχου ἢ τριτρόχου αὐτοκινήτου ποδηλάτου. Δύναται τοιαύτη ἄδεια νὰ χορηγηθῇ καὶ εἰς τοὺς συμπληρώσαντας τὸ 18ον ἔτος· γ') ἀδείας μηχανοδηγοῦ αὐτοκινήτου, παρεχούσας τὸ δικαίωμα τοῦ ὁδηγεῖν αὐτοκίνητα παντὸς τύπου. Ἡλικία ἐλαχίστη 25 ἐτῶν.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἐκδίδονται καὶ εἰδικαὶ ἄδειαι ἐκγυμναστῶν. Ἡλικία 30 ἐτῶν.

Ἐν τῷ διατάγματι ἀναγράφονται αἱ ὑποχρεώσεις τοῦ ὁδηγοῦντος αὐτοκίνητον ὄχημα, ἀναφο-

Digitized by Google

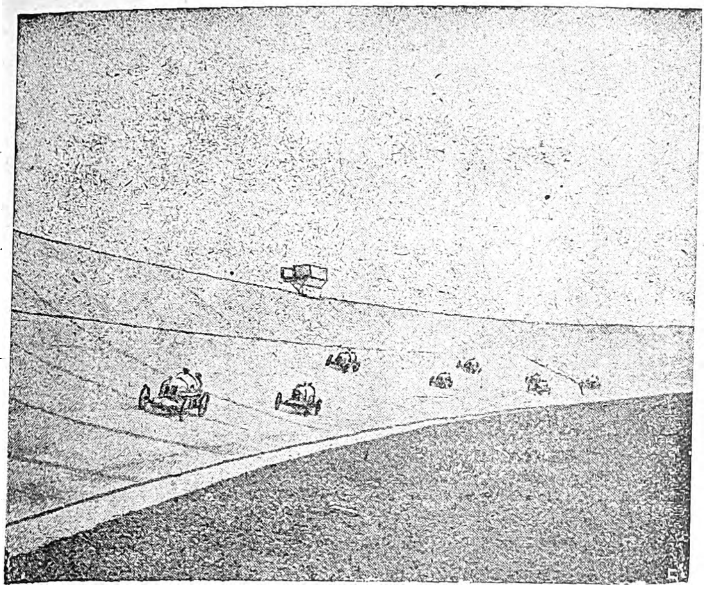

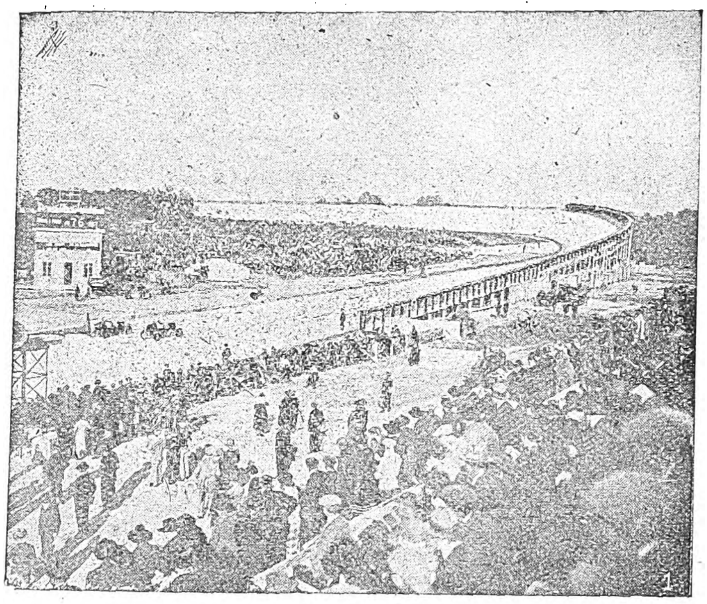

Εἰκόνες ἐκ τοῦ παρὰ τοὺς Παρισίους αὐτοκινητοδρομίου Montlehry κατὰ τὴν διεξαγωγὴν ἀγώνων.

ρικῶς πρὸς τὸν τρόπον πορείας, διασταυρώσεως, προσπεράσματος, ταχύτητος ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν πόλεων, τὸν φωτισμόν, τὰ ὄργανα προειδοποιήσεως κ.τ.λ. Διὰ νὰ κυκλοφορήσῃ αὐτοκίνητον ἐντὸς τοῦ κράτους δέον νὰ εἶναι ἐφωδιασμένον δι' εἰδικῆς ἀδείας κυκλοφορίας, ἥτις μετ' ἐπιθεώρησιν ἐκδίδεται ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως τῶν σιδηροδρόμων τοῦ Ὑπουργείου Συγκοινωνίας, ἀνανεοῦται δὲ τοὐλάχιστον κατὰ διετίαν. Ἐξαιροῦνται τῆς ὑποχρεώσεως τὰ αὐτοκίνητα τὰ ἔχοντα ἄδειαν ξένου κράτους συμφώνως τῇ διεθνεῖ Συμβάσει τῆς 11 Ὀκτωβρίου 1909, τῇ ἐγκριθείσῃ διὰ τοῦ Νόμου ΓΩϞΖ' τῆς 3 Αὐγούστου 1911.

Κατὰ τὴν μεταβίβασιν αὐτοκινήτου εἰς ἕτερον κάτοχον δι' ἀναφορᾶς δηλοῦται τοῦτο εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Συγκοινωνίας. Εἰς δήλωσιν ἐπίσης προβαίνει ὁ κάτοχος αὐτοκινήτου ὅπερ ἀποσύρεται τῆς κυκλοφορίας.

Τὰ μετὰ μετρητοῦ ἀγοραῖα αὐτοκίνητα (taxis) φέρουσι προσθέτως καὶ ἄδειαν λειτουργίας τοῦ μετρητοῦ (compteur), ἐκδιδομένην ἐπίσης ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Συγκοινωνίας καὶ ἀνανεουμένην κατ' ἔτος τοὐλάχιστον. Εἰς τὰς πόλεις καθορίζονται ζῶναι περιμετρικαὶ καὶ δύο τιμολόγια, τοῦ πρώτου ἐφαρμοζομένου ἐντὸς τῆς περιοχῆς τῆς καθοριζομένης ὑπὸ τῆς ζώνης τῆς πόλεως εἰς ἣν ἀνήκει τὸ αὐτοκίνητον. Τὸ αὐτὸ τιμολόγιον ἰσχύει διὰ διαδρομὴν ἀπὸ σημείου ἐκτὸς τῆς ζώνης εἰς ἄλλο ἐντὸς ταύτης τῆς πόλεως εἰς ἣν ἀνήκει τὸ αὐτοκίνητον, ἢ καὶ εἰς σημεῖον ἐκτὸς τῆς ζώνης πλησιέστερον τοῦ πρώτου πρὸς τὴν βάσιν, καὶ διὰ πᾶσαν διαδρομὴν ἀπὸ σημείου ἐντὸς τῆς ζώνης εἰς ἄλλο ἐκτὸς ταύτης μετ' ἐπιστροφῆς. Τοῦ δευτέρου τιμολογίου γίνεται χρῆσις διὰ πᾶσαν διαδρομὴν ἀπὸ σημείου ἐντὸς τῆς ζώνης εἰς ἄλλο ἐκτὸς ταύτης ἐν περιπτώσει μὴ ἐπιστροφῆς καὶ διὰ πᾶσαν διαδρομὴν ἀπὸ σημείου ἐκτὸς τῆς ζώνης εἰς ἄλλο πλέον μεμακρυσμένον ταύτης.

Ἐν τῷ αὐτῷ διατάγματι ἀναφέρονται αἱ παραβάσεις αἱ συνεπαγόμεναι στέρησιν τῆς ἀδείας κυκλοφορίας, καὶ στέρησιν ἢ ὁλοσχερῆ ἀφαίρεσιν τῆς ἀδείας ὁδηγοῦ.

Ταμεῖον Προνοίας ἰδιοκτητῶν αὐτοκινήτων λεωφορείων.— Διὰ τοῦ νόμου 3464 τῆς 21 Μαρτίου 1928 ἐκυρώθη τὸ ἀπὸ 13 Νοεμβρίου Ν. Διάταγμα περὶ συστάσεως Ταμείου Προνοίας ἰδιοκτητῶν αὐτοκινήτων λεωφορείων. Ὑπὸ τὸν ἄνω τίτλον συνέστη νομικὸν πρόσωπον Δημοσίου δικαίου ἑδρεῦον ἐν Ἀθήναις, διοικούμενον ὑπὸ Συμβουλίου οὗτινος προεδρεύει ὁ Διευθυντὴς τῶν Σιδηροδρόμων τοῦ Ὑπουργείου Συγκοινωνίας, σκοπὸς τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ πρόνοια ὑπὲρ τῶν ἰδιοκτητῶν λεωφορείων αὐτοκινήτων κυκλοφορούντων ἐν περιοχῇ ἀκτῖνος εἴκοσι χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς πλατείας Ὁμονοίας, ἐν ᾗ παρεχωρήθη διὰ προνομίου ἡ ἐκμετάλλευσις δι' αὐτοκινήτων λεωφορείων δυνάμει Συμβάσεως ἀπὸ 17 Ὀκτωβρίου 1925. Ἐν αὐτῷ ὁρίζονται οἱ ἐκ φόρων καὶ δασμῶν πόροι τοῦ ταμείου, ὁ τρόπος βεβαιώσεως τῆς εἰσπράξεως καὶ περιελεύσεως εἰς τὸ ταμεῖον, οἱ δικαιούμενοι ἀποζημιώσεως καὶ ἡ δι' ἕκαστον τούτων ἀποζημίωσις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Boyer-Guillon*, Les voitures automobiles. *Dott G. Pedretti*. L'automobilista Agenda Dunod-Automobile. *J. Fischer*, Handbuch von Auto. *Ing. Jul Kuster*, Das Automobil und seine Behandlung (Berlin). *Ing. Lehmbeck*, Der Automobil-Motor. *Ing. K. Reise*, Karosseriebau. *M. Astuc*, Abie-Memoire du gradé automobiliste. *M. Zerolo*, Comment on construit une automobile. *A. G. Clark*, Textbook on Motorcar Engineering. *R. Busslen*, Automobiltechnisches

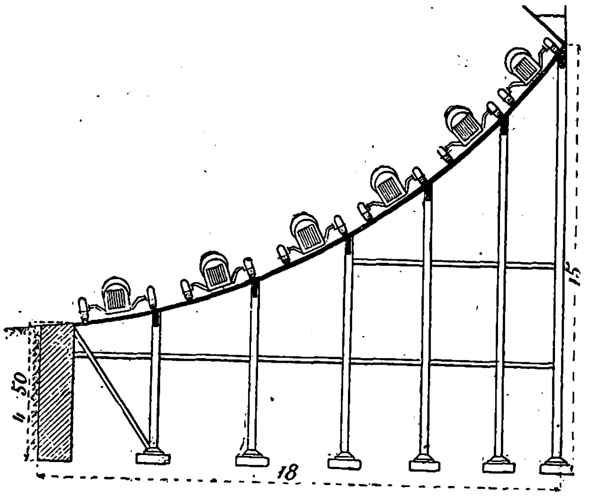

Ἐγκαρσία τομὴ αὐτοκινητοδρομίου κατὰ τὸ καμπύλον τμῆμα.

Handbuch. Περιοδικά: The Motor». «La Vie Automobile» «Le Poide lourd», «Allgem. Automobil Zeitung» (Wien) «Revue intern. l' Automobile». «The Autocar». «Automotive industries» (Philadelphia). «Ἡ ζωὴ τοῦ αὐτοκινήτου» (Ἀθῆναι). *Ἰ. Μανούσου*, τὸ αὐτοκίνητον.

Ι. ΧΑΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΝΟΜ.] Τὸ αὐτοκίνητον ὡς πρᾶγμα κινητὸν διέπεται ὑπὸ τῶν νομικῶν διατάξεων περὶ κινητῶν πραγμάτων. Ἀλλ' αἱ νεώτεραι νομοθεσίαι, λόγῳ τῶν πολλαπλῶν ἀτυχημάτων, ἅτινα συνεπάγεται ἡ κυκλοφοριακὴ λειτουργία τῶν αὐτοκινήτων, καθιέρωσαν εἰδικὸν δίκαιον εὐθύνης ἐκ τῶν τοιούτων ἀτυχημάτων. Τοιοῦτος εἶναι καὶ ὁ ἡμέτερος νόμος 3950 τῆς 4 Δεκεμβρίου 1911 περὶ τῆς ἐκ τῶν αὐτοκινήτων ποινικῆς καὶ ἀστικῆς εὐθύνης, ληφθεὶς ἐκ τοῦ γερμ. νόμου τῆς 3 Μαΐου 1909 «über den Verkehr mit Kraft fahrzeugen». Καταχωροῦμεν ἐνταῦθα σύντομον ἑρμηνείαν τοῦ Νόμου 3950.

Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ νόμου 3950 *αὐτοκίνητον* εἶναι πᾶν ὄχημα κινούμενον διὰ μηχανικῆς δυνάμεως, ἀλλ' οὐχὶ ἐπὶ τροχιῶν. Ἑπομένως, οὔτε ἡ δι' ἵππου συρομένη ἅμαξα, οὔτε αἱ σιδηροδρομικαὶ ἅμαξαι εἶναι αὐτοκίνητα. *Ὁδηγὸς* εἶναι ὁ ὁδηγῶν τὸ αὐτοκίνητον, ἀδιαφόρως ἐὰν κέκτηται δίπλωμα ὁδηγοῦ αὐτοκινήτου (chauffeur) ἢ μή. *Κύριος* εἶναι ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ αὐτοκινήτου. *Κάτοχος* δὲ αὐτοκινήτου (γερμ. Halter) εἶναι ὁ δι' ἴδιον λογαριασμὸν ἐκμεταλλευόμενος τὸ αὐτοκίνητον, ἀδιαφόρως ἐὰν οὗτος εἶναι κύριος, μισθωτής, δανεισθεὶς τὸ αὐτοκίνητον ἢ αὐτογνωμόνως κατέχων αὐτό. Διὰ πᾶσαν ζημίαν ἐπερχομένην εἰς πρόσωπον ἢ πράγματα ἐκ τῆς λειτουργίας τοῦ αὐτοκινήτου γεννᾶται ἀστικὴ καὶ ποινικὴ εὐθύνη ὑπὸ τὰς κατωτέρω προϋποθέσεις καὶ ἔκτασιν.

Ὁ νόμος 3950 ἀφορᾷ ἀτυχήματα: α') ἐπερχόμενα ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ αὐτοκινήτου· β') πρὸς τρίτα πρόσωπα καὶ πράγματα, οὐχὶ δὲ πρὸς τὰ ἐπιβαίνοντα τοῦ αὐτοκινήτου πρόσωπα, οὔτε τὰ δι' αὐτοῦ μετακομιζόμενα πράγματα, ἐφ' ὅσον

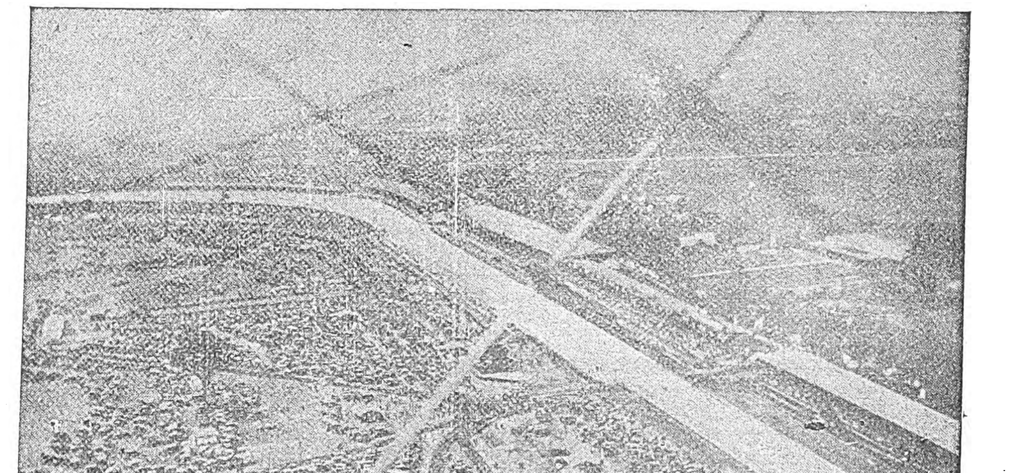

Ἄποψις τοῦ αὐτοκινητοδρομίου Ἰνδιαναουπόλεως ἀπὸ ἀεροπλάνου.

Digitized by Google

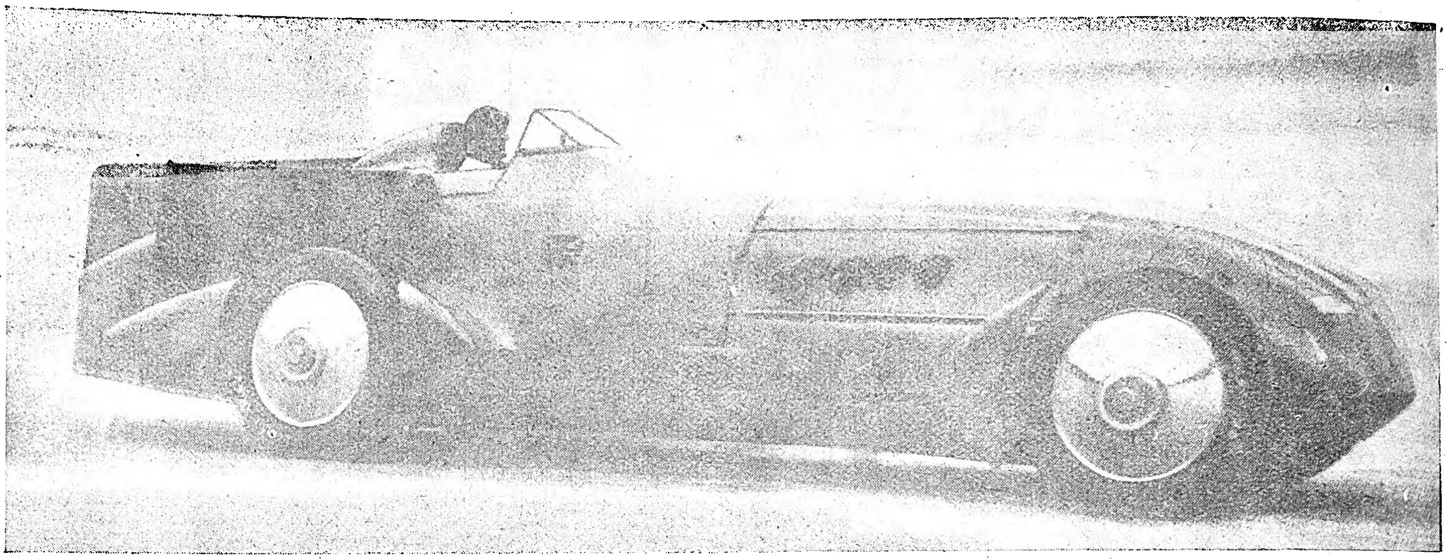

Τὸ αὐτοκίνητον τοῦ Ἄγγλου λοχαγοῦ Malcolm Campbell τὸ καταρρίψαν ἐν Φλωρίδι (Daytona Beach) τὴν παγκόσμιον ἐπίδοσιν ταχύτητος (236,95 μίλ.).

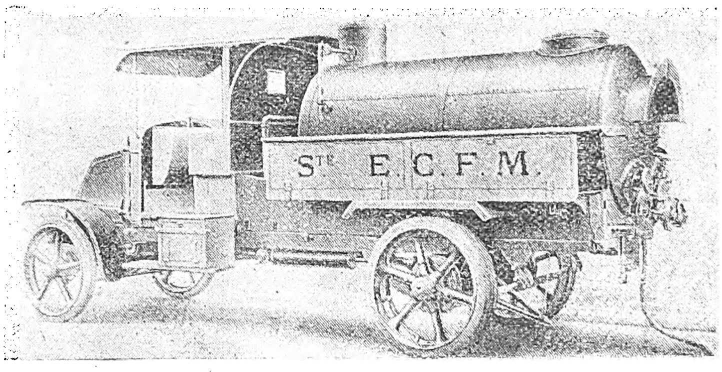

Αὐτοκίνητον-δεξαμενή.

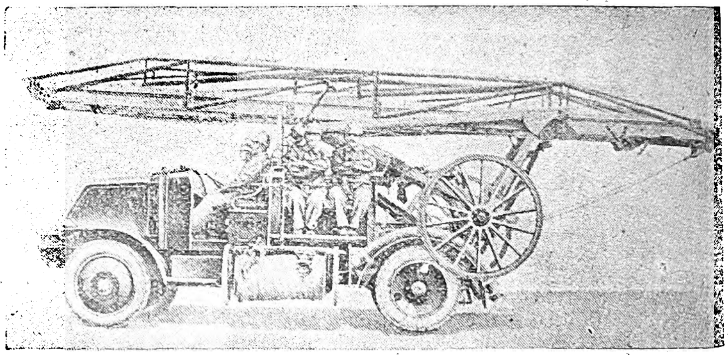

Πυροσβεστικὸν αὐτοκίνητον.

τὸ ἀτύχημα προέρχεται ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ αὐτοκινήτου.

Ἀστικὴ εὐθύνη. Εὐθύνεται κατὰ πρῶτον λόγον ὁ κάτοχος. Ἐὰν ὅμως τὸ αὐτοκίνητον ἐτέθη εἰς λειτουργίαν, καθ' ἣν ἐπῆλθε τὸ ἀτύχημα ὑπὸ τρίτου, ἄνευ τῆς γνώσεως καὶ τῆς θελήσεως τοῦ κατόχου, τότε ὁ τρίτος εὐθύνεται εἰς ἀποζημίωσιν ἀντὶ τοῦ κατόχου. Μετὰ τὸν κάτοχον εὐθύνεται ὁ ὁδηγός, ἀλλ' οὗτος ἀπαλλάσσεται τῆς εὐθύνης ἐὰν ἀποδείξῃ, ὅτι οὐδὲν πταῖσμα βαρύνει αὐτόν. Ἡ εὐθύνη τοῦ κατόχου ἀποκλείεται, ἐὰν τὸ ἀτύχημα ὀφείλεται: α') εἰς ἀνωτέραν βίαν· β') εἰς ὑπαιτιότητα τοῦ παθόντος· γ') εἰς πταῖσμα τρίτου προσώπου μὴ ἀνήκοντος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ αὐτοκινήτου· δ') εἰς ἐνέργειαν ζῴου.

Ὁ κάτοχος ἢ ὁ ὁδηγὸς ἀπαλλάσσεται τῆς εὐθύνης, ἐὰν δὲν ἠδύνατο νὰ γνωρίσῃ τὸ ἐλάττωμα τοῦ αὐτοκινήτου, ἐξ οὗ προῆλθε τὸ ἀτύχημα, οἱανδήποτε ἐπιμέλειαν καὶ ἂν κατέβαλεν. Ἐὰν ἰδιοκτήτης τοῦ αὐτοκινήτου εἶναι ἄλλος ἢ ὁ κάτοχος, ἐνέχεται οὗτος μόνον μέχρι τῆς ἀξίας τοῦ αὐτοκινήτου καὶ δύναται παραχωρῶν τοῦτο πρὸς τὸ ζημιωθὲν πρόσωπον νὰ ἀπαλλαγῇ, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου, πάσης ἄλλης ἀποζημιώσεως. Περιεχόμενον τῆς εὐθύνης εἶναι ἡ ἀποζημίωσις τοῦ παθόντος προσώπου ἢ πράγματος. Ἐν περιπτώσει συγκρούσεως δύο ἢ πλειόνων αὐτοκινήτων εὐθύνεται ὁ ὑπαίτιος τῆς συγκρούσεως· ἐπὶ κοινοῦ δὲ πταίσματος οἱ ὑπαίτιοι. Ἡ ἀγωγὴ παραγράφεται μετὰ δύο ἔτη ἀπὸ τῆς ἡμέρας τοῦ ἀτυχήματος. Πᾶσα συμφωνία πρὸ τοῦ ἀτυχήματος τροποποιοῦσα τὰς διατάξεις τοῦ νόμου 3950 εἶναι ἄκυρος. Τέλος ὁ νόμος 3950 δὲν καταργεῖ τὴν εὐρυτέραν εὐθύνην τοῦ κοινοῦ δικαίου, ἐφ' ὅσον συντρέχουσιν αἱ περιστάσεις αὐτῆς, ὁπότε ὁ παθὼν ἔχει τὴν ἐκ τοῦ κοινοῦ δικαίου ἀγωγὴν ἀποζημιώσεως (*Dernburg* Burg. Recht. τόμ. Β' § 396, VI).

Ποινικὴ εὐθύνη. Ἐν περιπτώσει θανατώσεως ἢ σωματικῆς βλάβης προσώπου δι' αὐτοκινήτου, ἐφαρμόζονται αἱ διατάξεις τοῦ κοινοῦ ποινικοῦ δικαίου. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ἐπὶ βλάβης ξένης ἰδιοκτησίας. Ἐν περιπτώσει ἀδικήματος ὀφειλομένου εἰς τὸν ὁδηγὸν ἢ ἀτυχήματος ὀφειλομένου εἰς ἐλλείψεις τοῦ αὐτοκινήτου, ὁ κάτοχος τιμωρεῖται διὰ χρηματικῆς ποινῆς δρ. 10 μέχρι 1000. Ἐὰν οἱ κάτοχοι εἶναι πλείονες τοῦ ἑνός, ἕκαστος τιμωρεῖται ἀναλόγως τῶν περιστάσεων. Ἐν ὑποτροπῇ ἡ ποινὴ εἶναι μείζων. Δύναται δὲ νὰ ἀφαιρεθῇ καὶ ἡ ἄδεια τῆς κυκλοφορίας καὶ τὸ δίπλωμα τοῦ ὁδηγοῦ.

Γ. Ι. Δ.

— [ΦΟΡΟΛΟΓ.] Ἐν Ἑλλάδι ἐπεβλήθη διὰ τοῦ νόμου 2332 τοῦ 1920 φορολογία ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν αὐτοκινήτων, ποδηλάτων ἐν γένει καὶ βενζινακάτων. Εἰς τὰ αὐτοκίνητα ἐπιβάλλεται: α') τέλος πάγιον ἀπὸ 300—1200 δραχμῶν καθ' ἵππον καὶ τέλος ἀναλογικόν· β') τέλος 400—900 δραχ. κατὰ θέσιν διὰ τὰ ἐπιβατικὰ καὶ 100 δραχ. κατὰ τόννον διὰ τὰ φορτηγὰ (ὅσα ἐκ τούτων θεωροῦνται ὡς ἰδιωτικῆς χρήσεως). Τὰ αὐτοκίνητα κοινῆς χρήσεως (ἀγοραῖα, λεωφορεῖα κλπ.) ἀπηλλάγησαν τῆς φορολογίας διὰ τοῦ ἀπὸ 8 Ἰουλίου 1926 Διατάγματος. Δὲν φορολογοῦνται ἐπίσης ἐκ τῶν ἰδιωτικῶν αὐτοκινήτων τὰ χρησιμοποιούμενα ὑπὸ δημοσίων ἢ δημοτικῶν ὑπηρεσιῶν καὶ φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων.

Αἱ ἐκ τῆς φορολογίας ταύτης εἰσπράξεις τοῦ δημοσίου ταμείου ἀνῆλθον κατὰ τὰ ἀπὸ 1920—1926 ἔτη εἰς τὰ ἑξῆς ποσά:

Χρῆσις	Εἰσπράξεις	Χρῆσις	Εἰσπράξεις
1920—1921	179.095	1923—1924	1.910.164
1921—1922	489.447	1924—1925	7.592.313
1922—1923	806.826	1925—1926	9.932.192

Κατὰ τὴν χρῆσιν 1926—1927 αἱ εἰσπράξεις ἐμειώθησαν εἰς 6.988.490.

—Ω

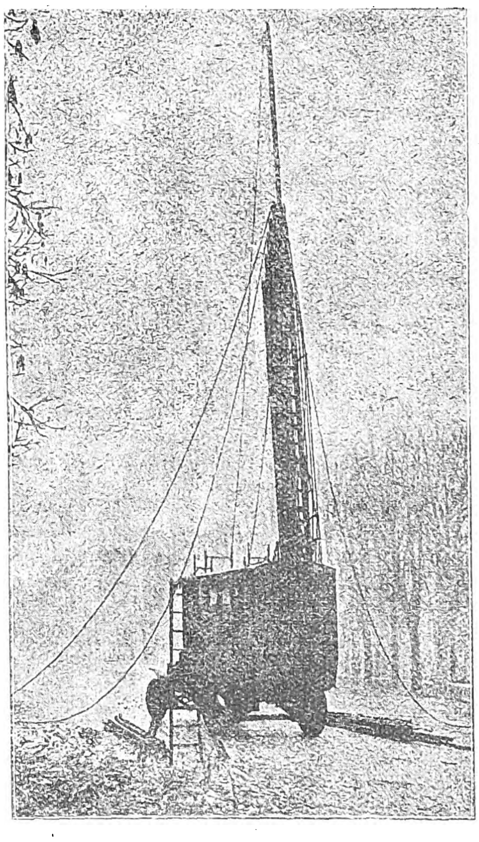

Αὐτοκίνητον ἀσυρμάτου τηλεγράφου.

Νεκροφόρος αὐτοκίνητος ἅμαξα.

αὐτοκινητοποδήλατον(τό)· βλ. μοτοσυκλέττα.

αὐτοκινητοπολυβόλον (τὸ) (automitrailleuse) *[Στρατηγ.-Τακτ.]*. Πολυβόλον, ἀποτελοῦν ἓν σῶμα μετὰ τοῦ μεταφέροντος αὐτὸ αὐτοκινητικοῦ μηχανήματος, μετακινούμενον μὲ ταχύτητα 20—30 χιλιομέτρων καθ' ὥραν καὶ χρησιμοποιούμενον διὰ τοῦτο κατὰ τὰς ἀναγνωρίσεις, κατὰ τὴν καταδίωξιν καὶ κατὰ τὴν ὑποχώρησιν.

Παρὰ τὸ πλεονέκτημα τῆς ταχύτητος, τὸ αὐτοπολυβόλον ἔχει μειονεκτήματα μέγιστα, ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι: 1) Ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τῆς βολῆς ὑπόκειται εἰς τὴν βολὴν τοῦ ἐχθροῦ καὶ τὸ μεταφέρον τοῦτο αὐτοκινητικὸν μηχάνημα. 2) Παρουσιάζει μέγαν ὄγκον, συνεπῶς πλειοτέραν τρωτότητα. 3) Καθίσταται ἀδύνατος ἡ παρένταξίς του μεταξὺ τῶν φαλάγγων πορείας, συνεπῶς δὲν δύναται ν' ἀντικαταστήσῃ ἐν παντὶ τὸ σύνηθες πολυβόλον. 4) Ὅτι ἡ κίνησίς του περιορίζεται ἐπὶ τῶν ὁδῶν καὶ ἐπὶ ἐδαφῶν σχετικῶς ὁμαλῶν. Ἡ δι' ἑρπυστριῶν διευκόλυνσις τῆς ὁδεύσεως ἐπὶ παντοδαποῦ ἐδάφους ἀποκλείεται, λόγῳ τῆς ἀναγκαστικῆς τότε μειώσεως τῆς ταχυκινησίας τοῦ αὐτοκινητοπολυβόλου.

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

αὐτοκινητοπυροβόλον (τὸ) (auto - canon) *[Στρατηγ.-Τακτ.]*. Ἐλαφρὸν πυροβόλον, ἀποτελοῦν ἓν σῶμα μετὰ τοῦ μεταφέροντος αὐτὸ αὐτοκινητικοῦ μηχανήματος. Ἔχει ταχύτητα καὶ ἐν γένει ἰδιότητας καὶ μειονεκτήματα παρεμφερῆ πρὸς τὰ τοῦ **αὐτοκινητοπολυβόλου** (βλ. λ.).

Τὸ αὐτοκινητοπυροβόλον εὑρίσκει εὐρυτάτην χρησιμοποίησιν εἰς τὸ ἀντιαεροπορικὸν πυροβολικόν.

Ν. Θ. Κ.

Digitized by Google

αὐτοκίνητος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ὑφ' ἑαυτοῦ κινούμενος, ὁ αὐτομάτως καὶ ἄνευ ἐξωτερικῆς ἐνεργείας κινούμενος· τὸ οὐδέτ. **αὐτοκίνητον** (ἐννοεῖται *ὄχημα*) ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.).

— **αὐτοκίνητος** *ἕλξις [Στρατηγ.-Τακτ.]*. Προκειμένου περὶ πυροβολικοῦ μεταφερομένου δι' αὐτοκινήσεως, ἐθεσπίσθη παρ' ἡμῖν ὁ ὅρος «αὐτοκίνητος ἕλξις». Λέγοντες δὲ «πυροβολικὸν αὐτοκινήτου ἕλξεως» δὲν ἐννοοῦμεν τὸ **αὐτοκινητοπυροβόλον** (βλ. λ.), ἀλλὰ τὸ ἐλαφρὸν ἢ βαρὺ πυροβολικόν, τὸ εἴτε φορτούμενον ἐπὶ αὐτοκινητικοῦ ὀχήματος, εἴτε ρυμουλκούμενον ὑπὸ τοιούτου, δηλαδὴ πυροβολικὸν μὴ ἀλληλένδετον μετὰ τοῦ μεταφέροντος αὐτὸ αὐτοκινητικοῦ μηχανήματος. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— **αὐτοκίνητος** *λέμβος*· βλ. **βενζινάκατος**.

— **αὐτοκίνητος** *σιδηροδρομικὴ ἅμαξα* (draisine)· βλ. **σιδηροδρομικὰ ὀχήματα**.

αὐτόκλαστος *ἱστὸς* (Autoklase) *[Πετρογρ.]*. Οὕτω καλεῖται ἱστός τις πετρωμάτων, περιωρισμένως παρουσιαζόμενος εἰς χαλαζιοφόρα ἠφαιστειογενῆ πετρώματα, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ κρύσταλλοι τοῦ χαλαζίου εἶναι καταθρυμματισμένοι εἰς συντρίμματα, κείμενα ἐντὸς τῆς συχνὰ ὑελώδους θεμελιώδους μάζης. Ἡ θρυμμάτισις τῶν κρυστάλλων τοῦ χαλαζίου ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ὁ α-χαλαζίας εἰς 575° μεταπίπτει εἰς β-χαλαζίαν, θρυμματιζόμενος ὑπὸ τῶν ἐντὸς αὐτοῦ ἀναπτυσσομένων τάσεων. Γ. Κ. Γ.

αὐτόκλειστος (ὁ, ἡ), —ον (τό). Ὁ ὅρος (μετάφρασις τοῦ γαλλ. autoclave) χρησιμοποιεῖται πρὸς χαρακτηρισμὸν τῶν δοχείων ἐκείνων (χυτρῶν, λεβήτων κλπ.), τῶν ὁποίων τὸ πῶμα διατηρεῖται ἀεροστεγῶς κεκλεισμένον διὰ τῆς ἐκ τῶν ἔσω πιέσεως τοῦ ἀτμοῦ· *αὐτόκλειστον* λέγεται ἐπίσης καὶ τὸ πῶμα τῶν τοιούτων δοχείων. Τὸ οὐδέτερον *αὐτόκλειστον* (τὸ) ὡς οὐσιαστ. σημαίνει συσκευὴν τοῦ ὡς ἀνωτέρω τύπου, χρησιμοποιουμένην, ἰδικῶς διὰ τὴν ἀποστείρωσιν τροφῶν ἢ μικροβιολογικῶν παρασκευασμάτων· ἄλλως **αὐτόκαυστον** (βλ. λ.).

Αὐτοκλῆς. —1) Ὁ υἱὸς τοῦ Τολμαίου, ὁ ἀποσταλεὶς μετὰ τοῦ Νικίου τοῦ Νικηράτου καὶ Νικοστράτου τοῦ Διτρέφους στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων ἐναντίον τῶν Κυθήρων, ἔπειτα δὲ ὑπογράψας τὰς μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Πελοποννησίων συνθήκας μετὰ τῶν αὐτῶν συστρατήγων *(Θουκ.* 4, 53.119.). —2) Υἱὸς τοῦ Στρομβιχίδου, ὁ ὁποῖος μετὰ ἐξ ἄλλων ἐπέμφθη πρεσβευτὴς τῶν Ἀθηναίων εἰς Θήβας, «μάλα δοκῶν ἐπιστραφὴς εἶναι ῥήτωρ» *(Ξεν.* Ἑλ. 6,3—2,7), στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων *(Διοδ. Σικελ.* 15, 71). Ὁ Ὑπερίδης ἔγραψε λόγον κατ' αὐτοῦ. ΙΑΚ. Χ. Δ.

αὐτόκλητος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ αὐτὸς ἑαυτὸν καλέσας, ἀπροσκάλεστος, ἀπρόσκλητος: «αὐτόκλητος μάρτυς,—συνδαιτημών»· κοιν. *ἀκάλεστος*.

αὐτοκόλλησις (ἡ) (Autosoudure) *[Τεχν.]*. Ἡ συγκόλλησις μεταλλικῶν τεμαχίων χωρὶς τὴν μεσολάβησιν ξένου σώματος. Καλεῖται ἐπίσης καὶ αὐτογενὴς **συγκόλλησις** (βλ. λ.). Δι' ἀναλόγου μεθόδου ἐφαρμόζονται συνηθέστατα καὶ **αὐτογενεῖς τομαί** (βλ. λ.). ΑΝ. Δ.

αὐτοκοπτικὸς (ὁ, ἡ), —όν (τὸ) *[Ἰατρ.]*. Ὁ ὅρος χαρακτηρίζει παθολογικὴν κατάστασιν τροφονευρώσεως, καθ' ἣν ἐπέρχεται ὁ αὐτόματος ἀκρωτηριασμὸς τῶν ἄκρων. Μ. Ν. Κ.

αὐτοκράτεια (ἡ). Λέξις τοῦ Πλάτωνος (Ὅροι 412 c), σημαίνουσα τὴν πλήρη καὶ ἀπόλυτον ἐξουσίαν τινός· || δύναμις τοῦ ποιεῖν τι ἀνεξελέγκτως· || ἀπόλυτος ἐλευθερία δράσεως.

αὐτοκράτειρα (ἡ)· ἡ σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος· || ἡ γυνὴ ἡ ἀσκοῦσα αὐτοκρατορικὴν ἐξουσίαν.

— **Αὐτοκρατείρας** *Αὐγούστης ποταμὸς [Γεωγρ.]*· βλ. **Καϊζερὶν Ἀουγκουστφλούς**.

Αὐτοκράτης. —1) Εἷς τῶν ἐν Ἀθήναις κακολόγων κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Λυσίου (βλ. *Λυσίου* Κακολογιῶν § 15). —2) Εἷς τῶν ποιητῶν τῆς ἀρχαίας ἀττικῆς κωμῳδίας. —3) Ἀχαιός τις ἱστορικός. —4) Ὄνομα ἄρχοντός τινος, πιθανώτατα, ἀναγραφόμενον ἐπὶ νομισμάτων τῆς Μιλήτου ἢ Κνίδου. ΚΑΨ.

αὐτοκρατία (ἡ) *[Φιλοσ.]*. Ἀπεδόθη οὕτως ἡ θεωρία τοῦ **Σολιπσισμοῦ** (βλ. λ.). Α. Δ.

αὐτοκρατορεύω· εἶμαι αὐτοκράτωρ, ἀσκῶ τὴν αὐτοκρατορικὴν ἐξουσίαν· πρβλ. *βασιλεύω*.

αὐτοκρατορία (ἡ)· ἡ ἀρχή, ἡ ἐξουσία τοῦ αὐτοκράτορος· || χώρα κυβερνωμένη ὑπὸ αὐτοκράτορος.

— *[Πολιτειολ.]* Διὰ τοῦ ὅρου τούτου, ὡς ἄλλως τε ἐτυμολογικῶς τοῦτο προκύπτει (ἐκ τοῦ *αὐτὸς* καὶ *κράτος, κρατῶ*) ἐννοεῖται ἡ αὐτεξουσιότης, ἤτοι ἡ ἔλλειψις παντὸς περιορισμοῦ ἢ ἄλλης ἐπιβλεπούσης ἐξουσίας, ἤτοι τὸ ἀπόλυτον πολίτευμα, καθ' ὃ τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν κέκτηται ἓν πρόσωπον αὐτεξούσιον, ἤτοι ἀνεξάρτητον, εἰς οὐδένα ὑποκείμενον περιορισμὸν καὶ ὂν ταυτοχρόνως ἐντελῶς ἀνεύθυνον. Χρῆσις τῆς λέξεως ταύτης δὲν γίνεται ἐν τῇ ἐπιστήμῃ πρὸς δήλωσιν ἰδίου τύπου πολιτεύματος, καθόσον ὅ,τι ἐννοεῖται συνήθως ὑπὸ τὸν ὅρον *αὐτοκρατορία* ἀποδίδεται ἐπιστημονικῶς διὰ τοῦ ὅρου *μοναρχία* (βλ. λ.), ἥτις ἀποτελεῖ τὸν ἕτερον τῶν δύο μεγάλων κλάδων καθ' οὓς διακρίνονται τὰ πολιτεύματα. Ἡ χρῆσις τῆς λέξεως *αὐτοκρατορία* ἐπεβλήθη διὰ τῆς ἱστορίας, τόσον τῆς ἑλληνικῆς, ὅσον καὶ τῶν ἄλλων κρατῶν, ἰδίως τῆς γαλλικῆς καὶ γερμανικῆς, ἀποδίδεται δὲ δι' αὐτῆς ὅ,τι ἐννοοῦσιν οἱ Γάλλοι λέγοντες empire καὶ οἱ Γερμανοὶ διὰ τῆς λέξεως Kaiserreich.

Ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ εἶναι γνωσταὶ αἱ ἑξῆς ἐποχαὶ αὐτοκρατορίας: Ἐν μὲν τῇ ἀρχαιοτάτῃ ἐποχῇ ἡ *Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία*, ἥτις ἀπεκλήθη οὕτω χάρις εἰς τὸν πρῶτον λαβόντα τὸν τίτλον τοῦ αὐτοκράτορος Ὀκταβιανὸν Αὔγουστον τῷ 29 π. Χ. διαρκέσασα μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Θεοδοσίου (395 μ. Χ.). Ἡ *Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία*, ἥτις ἄρχεται ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου (395 μ. Χ.) λόγῳ τῆς διασπάσεως τῆς παλαιᾶς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας εἰς Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν Κράτος, διαρκέσασα μέχρι τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453). Ἡ *Δυτικὴ Αὐτοκρατορία*, ὡς ἀποκαλεῖται τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν Κράτος, διαρκέσασα μέχρι τοῦ 476. Ἡ *Ἁγία Αὐτοκρατορία*, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Καρλομάγνου ἐν ἔτει 800 καὶ διαρκέσασα μέχρι τοῦ Λουδοβίκου (911). Ἡ *Λατινικὴ Αὐτοκρατορία*, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων ἐν Κωνσταντινουπόλει (1204—1261). Ἡ *Γερμανικὴ Αὐτοκρατορία*, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ὄθωνος τοῦ Μεγάλου (962), καταλυθεῖσα τῷ 1806 σὺν τῇ παραιτήσει τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας Φραγκίσκου Β' καὶ ἐπανιδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας Γουλιέλμου Α' τὴν 18ην Ἰανουαρίου 1871, διαλυθεῖσα δὲ μετὰ τὴν ἀτυχῆ δι' αὐτὴν ἔκβασιν τοῦ παγκοσμίου πολέμου. Ἡ *Γαλλικὴ Αὐτοκρατορία* ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος Α' τῷ 1804 διαρκέσασα μέχρι τοῦ 1815 (συνυπολογιζομένης τῆς αὐτοκρατορίας τῶν 100 ἡμερῶν), ἐπανιδρυθεῖσα δὲ τῷ 1852 ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος Γ' κατερρίφθη καὶ αὖθις τὴν 4ην Σεπτεμβρίου 1870. Ἡ *Ρωσικὴ Αὐτοκρατορία*, ἥτις ἀποτελεῖ ἔργον τοῦ τσάρου Πέτρου τοῦ Μεγάλου (1721) καταρρεύσασα τῷ 1917. Ἡ *Αὐτοκρατορία τῶν Ἰνδιῶν*, ἐκ τοῦ τίτλου τοῦ αὐτοκράτορος (αὐτοκρατείρας), τὸν ὁποῖον ἔλαβε λήγοντος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἡ τότε φέρουσα τὸ στέμμα τῆς Ἀγγλίας βασίλισσα Βικτωρία. Ἡ *Αὐστριακὴ Αὐτοκρατορία*, ἱδρυθεῖσα τῷ 1804, τοῦ ἡγεμόνος τοῦ οἴκου τῶν Ἀψβούργων στεφθέντος κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο αὐτοκράτορος, διαλυθεῖσα δὲ συνεπείᾳ τῆς ἀτυχοῦς ἐκβάσεως τοῦ παγκοσμίου πολέμου (βλ. καὶ λ. **αὐτοκράτωρ**). Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

— **Αὐτοκρατορίας** *ρυθμός*· βλ. **αὐτοκρατορικὸς** *ρυθμός*.

αὐτοκρατορικός, —ή, —όν· ὁ ἀνήκων εἰς τὸν αὐτοκράτορα: «αὐτοκρατορικὴ φρουρά» || ὁ προσκείμενος, ὁ ἀφωσιωμένος εἰς τὸν αὐτοκράτορα: «κόμμα αὐτοκρατορικόν».—Ἐπίρρ. **αὐτοκρατορικῶς**.

— **αὐτοκρατορικὴ** *φρουρὰ (Βυζαντινῶν)*. Αὕτη ἀπετέλει τὴν ἐμπιστευτικὴν φρουράν, τὴν σωματοφυλακὴν τῶν βασιλέων τοῦ Βυζαντίου καὶ διηρεῖτο εἰς διάφορα σώματα, ἕκαστον τῶν ὁποίων εἶχεν ἰδιαίτερον ὄνομα καὶ ἐξετέλει ἰδίαν ὑπηρεσίαν. Ποία ἦτο ἀκριβῶς ἡ ὑπηρεσία ἑκάστου ἐξ αὐτῶν δὲν εἶναι γνωστόν, ἀφοῦ ἄλλως τε καὶ τὰ ὀνόματα καὶ ἡ στρατολογία αὐτῶν ποικίλλουσι κατὰ τοὺς διαφόρους αἰῶνας (Σχολάριοι, Ἑταιρεία, Ἐξκουβίτα, Ἀριθμοί, Ἰκανάτα, Σκρίβωνες, Κορτινάριοι, Μυρτάϊτοι, ἢ Μουρτάϊτοι, Βαρδαριῶται, Τζαούσηδες, Βαράγγιοι κ.λ. κ.λ.). Οἱ Βαράγγιοι π. χ. ἐφρούρουν ἐπὶ μακρὰν περίοδον τὰ ἰδιαίτερα διαμερίσματα τοῦ βασιλέως, οἱ Βαρδαριῶται ἐφρούρουν «τὴν τῆς αὐλῆς θύραν», ἐνῷ ἄλλα σώματα ἐφρούρουν ἕτερα τῶν παλατίων διαμερίσματα.

Εἰδικῶς ἡ στρατολογία τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς ὑπῆρξε διάφορος κατὰ τοὺς διαφόρους αἰῶνας. Μέχρι τῆς ἐκθρονίσεως τοῦ βασιλέως Ζήνωνος (476) ἀπετελεῖτο ἐξ ἐπιλέκτων ἀνδρῶν διακριθέντων εἰς τοὺς πολέμους, ἀλλ' ὅταν οὗτος ἀνέκτησε τὸν θρόνον του (477) κατέταξεν ἐν αὐτῇ, χάριν τῆς ἀσφαλείας του, πλῆθος τῶν συμπατριωτῶν του Ἰσαύρων (ὀρεινῶν τῆς Μ. Ἀσίας Ἑλλήνων), ἀνδρῶν φύσει μὲν καὶ ἐξ ἀνατροφῆς μαχίμων, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχωσι συμμετάσχει εἰς τινα ἐκστρατείαν. Ἔκτοτε ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ κατατάσσωνται εἰς τὸ ἐπίλεκτον ἐκεῖνο σῶμα καὶ ἄνδρες μαχητικὴν ἀξίαν ἔχοντες, οἵτινες, ὅπως λέγει ὁ σύγχρονος Ἀγαθέας, ἵνα τύχωσι τῆς τιμῆς ταύτης ἐδωροδόκουν τοὺς στρατολογοῦντας τὴν φρουρὰν ἄρχοντας. Γενικῶς ὅμως ἐν τῇ ἀνακτορικῇ φρουρᾷ κατετάσσοντο ἄνδρες ἐκλεκτοὶ καὶ μάχιμοι, Ἕλληνές τε καὶ ξένοι, οἵτινες ἐν εἰρήνῃ μὲν ἐφρούρουν τὰ βασιλικὰ παλάτια, ἐν ἐκστρατείᾳ δὲ περιεστοίχιζον τὸν βασιλέα κατά τε τὰ στρατόπεδα, τὰς πορείας καὶ τὰς μάχας. Ἡ στρατολογία αὕτη ἦτο, ὡς εἴπομεν, ποικιλωτάτη. Ἐπὶ Μιχαὴλ Γ' (842—867) ἀναφέρονται ἐν αὐτῇ καὶ Σκύθαι, ἐπὶ δὲ Λέοντος ΣΤ' (886—912) καὶ Χαζάροι. Ὁ πολεμικώτατος Βασίλειος Β' (976—1025) κατέτασσεν εἰς αὐτὴν τοὺς νέους τῆς ἀριστοκρατίας, οἵτινες ἐφλέγοντο ὑπὸ τῆς φιλοδοξίας νὰ συμμετάσχωσιν εἰς τὰς ἀτελευτήτους ἐκστρατείας τοῦ μεγάλου ἐκείνου βασιλέως. Ἐπὶ Κωνσταντίνου Θ' τοῦ Μονομάχου (1042—1055), ἀναφέρονται καὶ Ἀγαρηνοὶ (Τοῦρκοι ἢ Ἄραβες). Ἐπὶ Μιχαὴλ ΣΤ' (1056) Ἕλληνες καὶ Βαράγγιοι. Ἐπὶ Ρωμανοῦ Διογένους (1068—1071) Νεμίτζοι (δηλ. Αὐστριακοί) καὶ Βαράγγιοι. Ἐπὶ Νικηφόρου Βοτανειάτου (1078—1081) βάρβαροι, δηλ. ξένοι διαφόρων ἐθνοτήτων, καὶ Ἕλληνες. Ἐπὶ Κομνηνῶν (1081—1180) ποικίλοι βάρβαροι, ἰδίως Φράγγοι. Ὁμοίως ἐπὶ Παλαιολόγων (1060—1453).

Ἀλλ' εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουρὰν δύνανται νὰ συμπεριληφθῶσι (πλὴν τῶν φρουρούντων εἰδικῶς τὰ Παλάτια) καὶ τὰ σώματα ἐκεῖνα, ἅτινα, στρατολογούμενα ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἐπαρχιακὰ στρατεύματα τὰ στρατολογούμενα ὑπὸ τῶν στρατηγῶν διοικητῶν τῶν θεμάτων), ἀπετέλουν τὴν φρουρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ συνώδευον τὸν ἐκστρατεύοντα βασιλέα. Καὶ τὰ σώματα ἐκεῖνα ἐστρατολογοῦντο καὶ ἐξ ὑπηκόων καὶ ἐκ ξένων, ἀναφέρομεν δ' ἐνταῦθα τὰ κυριώτερα ἐξ αὐτῶν, οἷα τὰ τῶν *Φοιδεράτων*, τὰ τῶν *Ἀθανάτων*, τὰ τῶν *Ἀρχοντοπούλων*, τὰ τῶν *Ἐκλεκτῶν*, τὰ τῶν *Τουρκοπούλων*, τὰ τῶν *Λακώνων*, τὰ τῶν *Κρητῶν* κ. λ. (βλ. καὶ τὰς οἰκείας λέξεις).

Πλείστας ἐνδόξους σελίδας τῆς ἱστορίας μας ἔχει γράψει ἡ σπάθη τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς τοῦ Βυζαντίου, γενικῶς ὅμως περὶ τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ ποιοῦ αὐτῆς, κατὰ τὸν ὑπερχιλιετῆ βίον τῆς αὐτοκρατορίας, τοῦτο μόνον ἀρκεῖ νὰ λεχθῇ: Ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν καὶ δραστηρίων βασιλέων ἦτο πολυάριθμος καὶ μαχιμωτάτη, αὐτόχρημα φοβερά· ἐπὶ τῶν ἀπολέμων καὶ ἀνικάνων βασιλέων παρημελεῖτο εἰς βαθμὸν ἀπίστευτον καὶ περιέπιπτεν εἰς πλήρη ἀποσύνθεσιν. Ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ ὑπῆρξε πάντοτε τὸ κάτοπτρον τῶν ἑκάστοτε ἐπὶ τοῦ Βυζαντινοῦ θρόνου ἀνερχομένων. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

— **αὐτοκρατορικὸς** *μήν*. Ὄνομα μηνὸς ἐν Κύπρῳ (23 Μαρτίου—23 Ἀπριλίου).

— **αὐτοκρατορικὸς** *ρυθμὸς* (style empire). Ἀπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, χάρις εἰς τὴν ἀκριβεστέραν γνῶσιν τῆς ἀρχαιότητος, ἡ διακοσμητικὴ τέχνη, ἥτις εἶχεν ἤδη ἀπλοποιηθῆ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας Λουδοβίκου τοῦ ΙΣΤ', ἐγένετο ἔτι ἁπλουστέρα καὶ σοβαρωτέρα. Ἀνάκτορα, μέγαρα καὶ ἐπαύλεις ἐκοσμοῦντο διὰ τοιχογραφιῶν, ἐν αἷς ἀπεικονίζοντο θεότητες τῶν ἀρχαίων. Τὰ ἔπιπλα ἐν γένει καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τῶν οἰκιῶν ἔλαβον ἀρχαιοπρεπεῖς μορφὰς καὶ διεκοσμοῦντο κατὰ τὸν τρόπον τῆς ἀρχαίας τέχνης. Γενικῶς δὲ ὑπερβολικὸς ἀρχαϊσμὸς ἐπικρατεῖ εἰς πάσας τὰς αἰσθητικὰς ἐκδηλώσεις τοῦ βίου, εἰς τὴν ἐνδυμασίαν, κτλ. [Σχετικὰς εἰκόνας βλ. εἰς τὴν ἑπομένην σελίδα.]

Τὴν πρώτην σαφῆ ὤθησιν εἰς τὴν κίνησιν ταύτην ἔδωσεν ὁ ζωγράφος Δαβίδ, ὅστις ἤδη ἀπὸ τοῦ 1789 ἤρχισε διακοσμῶν τὸ ἐργαστήριόν του κατὰ τὴν νέαν ταύτην τεχνοτροπίαν. Μεγάλως δὲ συνέτειναν εἰς τὴν διάδοσίν της οἱ ἀρχιτέκτονες Περσιὲ (Percier) καὶ Φονταὶν (Fontaine), οἱ ὁποῖοι ἐσχεδίασαν πλείστας ὅσας ἐπιπλώσεις, ὑφάσματα, τάπητας, κ.λ.π. Τῆς αὐτῆς δὲ τέχνης ἐκπρόσωποι εἶναι καὶ ὁ Πρυντὼν (Prud'hon), ὁ σχεδιάσας τὴν ἐπίπλωσιν τῆς αὐτοκρατείρας Μαρίας Λουΐζας τῇ αἰτήσει τοῦ Ναπολέοντος. Ἀπὸ τοῦ Ναπολέοντος δὲ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα ὁ αὐτοκρατορικὸς ρυθμὸς (βλ. λ. ἀρχιτεκτονικὴ τ. Ε' σ. 764α κ. ἑξ.). Ω.—

αὐτοκρατορισμὸς (ὁ)· διὰ τῆς λέξεως ταύτης ἀπεδόθη ὑπό τινων ὁ γαλλικὸς ὅρος imperialisme· βλ. **ἰμπεριαλισμός**.

αὐτοκρατόρισσα (ἡ)· ἡ **αὐτοκράτειρα** (βλ. λ.).

αὐτοκράτυνσις (ἡ) *[Πυροβ.]*· βλ. **πυροβόλον** *[Κατασκευή]*.

αὐτοκράτωρ, —ορος (ὁ)· ὁ αὐτὸς μόνος κρατῶν, ὁ κατὰ τὴν ἑαυτοῦ κρίσιν κυβερνῶν, ἀπόλυτος ἄρχων· ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχαίων «αὐτοκράτορες στρατηγοί», οἱ μὲ πλήρη ἐλευθερίαν δράσεως ἐκπεμπόμενοι στρατηγοί· || ὁ ἀπόλυτος μονάρχης μιᾶς χώρας.

—**[ΙΣΤΟΡ.]** Οἱ Ἕλληνες μετέφρασαν προσφυῶς διὰ τῆς λέξεως *αὐτοκράτωρ* τὸ λατινικὸν *impera-*

Digitized by Google

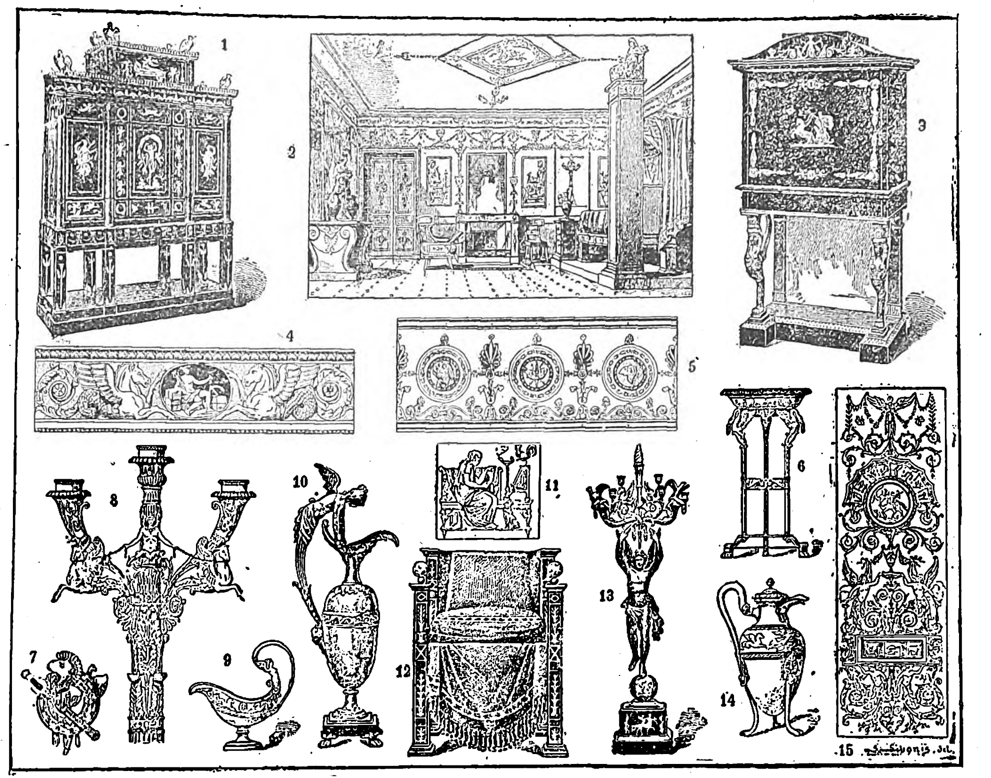

Αὐτοκρατορικοῦ ρυθμοῦ πρότυπα.

[1. Ἑρμάριον διὰ κοσμήματα.—2. Δωμάτιον ὕπνου.—3. Γραφεῖον.—4. Διακοσμητικὸν διάζωμα.—5. Διάζωμα τῆς βασιλικῆς ἐπαύλεως τοῦ Μαλμαιζόν.—6. Νιπτὴρ (ἐκ πορσελλάνης καὶ ἐπιχρύσου ὀρειχάλκου.—7. Τρόπαιον ἐξ ὅπλων.—8. Πολύφωτον ὀρειχάλκινον.—9. Σαλτσιέρα ἐξ ἐπιχρύσου ἀργύρου.—10. Ὑδροχόη ἐξ ἐπιχρύσου ἀργύρου (ἀπὸ τὰ ἐπιτραπέζια σκεύη Ναπολέοντος Α').—11. Πλὰξ σμαλτωμένη (ἡ Μελέτη).—12. Πολυθρόνα γραφείου τοῦ Ναπολέοντος Α'. —13. Λυχνοστάτης ἐξ ὀρειχάλκου.—14. Καφεδιέρα (ἐκ πορσελλάνης καὶ ἐπιχρύσου ὀρειχάλκου.—15. Διακοσμητικὸς ἄβαξ.]

tor, τὸ ὁποῖον ἐσήμαινεν εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν πολιτείαν τὸν πολίτην τὸν ἔχοντα τὸ *imperium*, καὶ δὴ ἐν τῷ στρατῷ (*imperium militiae*). Τὸ *imperium* δὲ ἦτο ἡ ἀπόλυτος ἐξουσία, κατ' ἀκολουθίαν ὁ Ρωμαῖος πολίτης ὁ λαβὼν τὸ *imperium* ἦτο ὁ ἄρχων στρατηγός, ὁ *ἀρχιστράτηγος*, ὡς λέγομεν σήμερον, τῶν Ρωμαϊκῶν δυνάμεων.

Ἡ προέλευσις τῆς ἐξουσίας. Ὁ τίτλος καὶ ἡ ἐξουσία αὕτη ἐδίδετο, κατὰ τὴν ἐπικρατήσασαν συνήθειαν, ὄχι κατὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ κατ' ἀκολουθίαν σημαντικῆς τινος νίκης. Ἐδίδετο δὲ εἴτε ὑπὸ τῆς Συγκλήτου, εἴτε συνηθέστερον ὑπὸ αὐτῶν τῶν στρατιωτῶν ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης. Ἡ ἀντίληψις τοῦ Οὐάρρωνος ὅτι ἡ ἔκφρασις imperator ἐσήμαινε κατ' ἀρχὰς γενικῶς τὸν *ἀρχηγὸν* καὶ κατόπιν τὸν ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ, τὸν *στρατηγόν*, εἶναι πολὺ φυσική, διότι εἰς τοὺς πρωτογενεῖς λαοὺς βασιλεῖς γίνονται ὅσοι διεκρίθησαν διὰ στρατιωτικοῦ τινος κατορθώματος. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν πολιτείαν ἡ λέξις imperium, κατὰ τὴν γενικὴν σημασίαν αὐτῆς, ἐδήλου τὴν ὑψίστην ἐν τῷ Κράτει δύναμιν, διὰ τοῦτο ὁ Αὔγουστος καὶ οἱ διάδοχοι τούτου ὠνομάσθησαν *imperatores*, ἤτοι *αὐτοκράτορες*, κατὰ τὴν ἔννοιαν τὴν ὁποίαν καὶ σήμερον δίδομεν εἰς τὴν λέξιν (empire, empereur).

Τὴν ἀρχὴν πρὸς τὴν τοιαύτην ἔννοιαν ἔκαμε πρῶτος ὁ *Ἰούλιος Καῖσαρ*. Συνήθως, κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ θριάμβου, τὸν ὁποῖον κατῆγεν εἰς τὴν Ρώμην ὁ νικητὴς στρατηγός, ἀπέθετεν οὗτος τὸν τίτλον imperator. Ἀλλ' ὁ Καῖσαρ, ἀντιθέτως πρὸς τὴν συνήθειαν, ἐκράτησεν αὐτὸν διὰ βίου. Εἶχε λοιπὸν τὸ ὄνομα *Gaius Caesar Imperator*. Ἔκτοτε τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπετέλεσεν ἀναπόσπαστον μέρος τῶν αὐτοκρατορικῶν τίτλων καὶ μετεδόθη εἰς τοὺς διαδόχους τοῦ πρώτου αὐτοκράτορος,—διότι ὁ ἀληθὴς πρῶτος αὐτοκράτωρ τῆς Ρώμης, ἤτοι ὁ ἱδρυτὴς τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, δὲν εἶναι ὁ Αὔγουστος, ἀλλ' ὁ Καῖσαρ. Ἄξιον ὅμως σημειώσεως εἶναι ὅτι ὡς τίτλος αὐτοκρατορικὸς ἔμεινε καὶ τὸ οἰκογενειακὸν ὄνομα *Καῖσαρ*, καὶ ἐκ τούτου προῆλθον τὰ ὀνόματα *κάϊζαρ* τῶν Ἀράβων, *κάϊζερ* τῶν Γερμανῶν, προφανῶς καὶ *τσάρος* τῶν Σλάβων. Κατὰ τοιοῦτον τρόπον κατέληξαν οἱ τίτλοι καὶ τὰ ὀνόματα ταῦτα, ὡς καὶ τὸ Ἑλληνικὸν *αὐτοκράτωρ*, νὰ σημαίνουν ὄχι πλέον τὸν στρατιωτικὸν ἀρχηγόν, ἀλλὰ γενικῶς, χωρὶς στρατιωτικὴν σχέσιν, τὸν ἀνώτατον ἀρχηγὸν τοῦ Κράτους, ἀρχηγὸν ὅμως μὲ ἀπόλυτον ἐξουσίαν, κατὰ τὴν συνήθη ἐπικρατήσασαν ἔννοιαν.

Ἡ αὐτοκρατορικὴ ἐξουσία καὶ τὰ σύμβολα αὐτῆς. Ὁ Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ ἐκαλεῖτο εἰς τὴν ὑπάτην ἀρχὴν ὑπὸ τοῦ προκατόχου αὐτοῦ, ἦτο ὅμως ἀπαραίτητος καὶ ἡ θέλησις τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς Συγκλήτου. Μάλιστα ἡ θέλησις τοῦ στρατοῦ ἔγινεν, ὡς γνωστόν, ὁ συνήθης τρόπος τῆς ἀνυψώσεως εἰς τὸν θρόνον. Ἐλάμβανε δὲ τότε διαφόρους τίτλους, ἄλλους ἁπλῶς τιμητικούς, ἄλλους δηλωτικοὺς πραγματικῶν ἐξουσιῶν. Οἱ τιμητικοὶ τίτλοι ἦσαν *Αὐτοκράτωρ* (Imperator), *Καῖσαρ* (πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Αὐτοκρατορίας) καὶ *Αὔγουστος* (βλ. λ. **Αὔγουστος** *[Τίτλος]*). Ὀνομασίαι δὲ δεικνύουσαι ἐξουσίαν ἦσαν *Μέγας ποντίφιξ, ὕπατος, ἀνθύπατος* κλπ.

Ὁ Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ ἐφόρει τὴν τήβεννον τὴν στολισμένην μὲ πορφύραν (vestis forensis)· εἰς τὴν κεφαλὴν δὲ τὸν ἐκ δάφνης στέφανον (corona), τὸν ὁποῖον ἡ Ρωμαϊκὴ δημοκρατία ἔδιδε μόνον εἰς τοὺς θριαμβευτάς. Ἀργότερον, ὁ ἐκ δάφνης στέφανος ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ διαδήματος, λευκῆς ταινίας, ἡ ὁποία ἦτο στολισμένη μὲ χρυσᾶ κεντήματα καὶ μὲ μαργαρίτας *(διάδημα)*. Ἡ συνήθεια αὕτη ἔγινε μόνιμος ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Συχνὰ βλέπομεν τοὺς Ρωμαίους αὐτοκράτορας, εἰς ἀγάλματα μὲ πανοπλίαν, φέροντας θώρακα πλουσιώτατα στολισμένον μὲ γλυπτὰς ἀπεικονίσεις. Φέρουν δέ, ὡς βλέπομεν εἰς τὰ αὐτοκρατορικὰ ἀγάλματα, πάντοτε τὸ ξίφος, τὸ ὁποῖον κατέστη ἓν ἀπὸ τὰ σύμβολα τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς, ἐνίοτε δὲ καὶ τὸ σκῆπτρον (scipio), τὸ ὁποῖον συνήθως ἔφερον οἱ θριαμβευταί, ὡς θριαμβευταὶ δὲ ἠδύναντο νὰ τὸ φέρουν καὶ οἱ αὐτοκράτορες.

Ὁ Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ. Τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν τοῦ Ρωμαίου αὐτοκράτορος ἐκληρονόμησαν καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ, οἱ Χριστιανοὶ αὐτοκράτορες ἀπὸ τὸν μέγαν Κωνσταντῖνον καὶ ἔπειτα. Ἀλλ' ὁ χριστιανικὸς χαρακτὴρ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας περιέβαλε τὸ πρόσωπον τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος μὲ ἱερὸν χαρακτῆρα. Δὲν ἦτο βεβαίως δυνατὸν νὰ θεωρῆται οὗτος θεός, ὅπως οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες, ἦτο ὅμως ἀντιπρόσωπος τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τοποτηρητὴς αὐτοῦ· ὅλα ὅσα ἦσαν πρὸς χρῆσίν του λέγονται *ἱερά*, π.χ. ἱερὸν παλάτιον, ἱεραὶ ἐσθῆτες κλπ. Τὰ σπουδαιότερα γνωρίσματα τῆς ἐξουσίας του εἶναι τὸ διάδημα, τὸ σκῆπτρον. Ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους αὐτοκράτορας ἐκληρονόμησε καὶ τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν· ὁ Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ εἶναι καὶ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ (ὁ Ἡράκλειος, οἱ Μακεδόνες βασιλεῖς, οἱ Κομνηνοὶ κλπ.). Ἀλλ' ὁ στρατιωτικὸς χαρακτὴρ τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος δὲν εἶναι ἀποκλειστικός· πολλάκις οἱ αὐτοκράτορες εἶναι ἀπόλεμοι καὶ μένουσιν εἰς τὸ παλάτιόν των ἀσχολούμενοι μὲ τὴν διακυβέρνησιν τοῦ κράτους (ὁ μέγας Ἰουστινιανὸς δὲν ἐξῆλθε ποτὲ ἀπὸ τὸ παλάτιόν του, ὁ Λέων ὁ ΣΤ' ὁ Σοφὸς κλπ.). Ἐν γένει ὅμως ἐπικρατεῖ ὁ θρησκευτικὸς χαρακτὴρ τοῦ αὐτοκράτορος. Τὰ ἐνδύματά του ὁμοιάζουν μὲ τὰ ἐνδύματα τῶν ἐπισκόπων, θεωρεῖται δὲ ὡς ὁ ὑπέρμαχος τῆς ὀρθοδοξίας καὶ ἔχει καθῆκον νὰ διαδίδῃ αὐτὴν εἰς τὸν κόσμον. Μὲ τὴν ὀρθοδοξίαν δὲ διαδίδει καὶ τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμόν. Ὥστε ὁ Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ δὲν ἔχει τὴν δύναμίν του μόνον ἀπὸ τὸν Ρωμαῖον αὐτοκράτορα, ἀλλ' ἡ ἔννοια τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ περιέλαβε καὶ τοὺς φημιζομένους βασιλεῖς τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ καὶ τὸ πολύτιμον ὄνομα τῶν Μακεδόνων βασιλέων καὶ τῶν διαδόχων αὐτῶν (βλ. λ. **Βυζάντιον** *[Πολίτευμα]*). Διὰ τοῦτο ἐπεκράτησεν εἰς τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν καὶ τὰ αὐτοκρατορικὰ ἔγγραφα νὰ ἀναφέρωνται καὶ αἱ δύο συγχρόνως ὀνομασίαι: «Πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ρωμαίων».

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Τῷ 1721 Πέτρος ὁ Μέγας τῆς Ρωσίας ἔλαβε σὺν τῇ προσωνυμίᾳ τοῦ τσάρου (=ἡγεμόνος) καὶ τὴν ἐπίσημον τοῦ αὐτοκράτορος πασῶν τῶν Ρωσιῶν. Τὴν τοιαύτην δὲ προσωνυμίαν ἀνεγνώρισαν μετά τινας δισταγμοὺς καὶ ὁ πάπας καὶ ἄλλοι Χριστιανοὶ ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης, οἵτινες ἕνα μόνον εἶχον ἀναγνωρίσει ἐν Εὐρώπῃ αὐτοκράτορα, τὸν αὐτοκράτορα τοῦ ἁγίου Ρωμαϊκοῦ Κράτους, θεωρούμενον διάδοχον τῶν Ρωμαίων Αὐτοκρατόρων. Οὕτως, ἡ σπουδαιότης τῆς τοιαύτης προσωνυμίας ἐμειώθη, ἔτι δὲ μᾶλλον βραδύτερον, ὁπότε ὁ Ναπολέων τῷ 1804 διὰ τῆς ψήφου τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ ἀνηγορεύθη *αὐτοκράτωρ* τῶν Γάλλων. Δύο δὲ ἔτη βραδύτερον καταλυθέντος τοῦ ἁγίου Ρωμαϊκοῦ Κράτους τοῦ γερμανικοῦ ἔθνους (1806), ὁ φέρων τὴν προσωνυμίαν τοῦ Ρωμαίου αὐτοκράτορος ἐκ τοῦ ἀψβουργικοῦ οἴκου ἡγεμών, ἔχων στεφθῆ ἤδη ἀπὸ τοῦ 1804 αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας, ἐξηκολούθησε φέρων τὸν τίτλον τοῦτον, ὃν ἐκληρονόμησαν καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ μέχρι τοῦ 1918. Ἔκτοτε ἡ προσωνυμία *αὐτοκράτωρ* ἔπαυσε, σχεδὸν εἰπεῖν, ἐντελῶς ἔχουσα ἰδιαιτέραν τινὰ σημασίαν καὶ σπουδαιότητα, καταστᾶσα σχεδὸν ταυτόσημος τῆς τοῦ βασιλέως (re, King, roi, König).

Τὸν τίτλον τοῦ αὐτοκράτορος φέρει σήμερον καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας: «Αὐτοκράτωρ τῶν Ἰνδιῶν», ἄλλοτε δὲ ὁ ἡγεμὼν τῆς Βραζιλίας καὶ ὁ σουλτᾶνος. Διὰ τοῦ τίτλου τοῦ αὐτοκράτορος καλοῦνται ἐπίσης σήμερον οἱ ἡγεμόνες τῆς Σινικῆς καὶ τῆς Ἰαπωνίας, τέλος δὲ ὁ ἐπικαλούμενος «Βασιλεὺς τῶν Βασιλέων τῆς Αἰθιοπίας». [Βλ. καὶ λ. **αὐτοκρατορία.**]

Η. Γ. Κ.

αὐτοκτονία (ἡ)· τὸ νὰ φονεύῃ τις ἑαυτὸν ἑκουσίως, δι' οἱουδήποτε μέσου· || μεταφ., τὸ νὰ στερῆταί τις ἑκουσίως πράγματός τινος, ζωτικὴν ἔχοντος σημασίαν: «ἡ διανομὴ τῆς περιουσίας ἰσοδυναμεῖ πρὸς οἰκονομικὴν αὐτοκτονίαν»· τὸ νὰ παραιτῆται οἰκειοθελῶς σημαντικῶν του δικαιωμάτων· || τὸ νὰ καταστρέφῃ ἑκουσίως δι' οἱωνδήποτε θετικῶν ἢ ἀρνητικῶν πράξεών του μιὰν ὀντότητά του: «ἐπιστημονικὴ αὐτοκτονία», «ἠθικὴ αὐτοκτονία», «πολιτικὴ αὐτοκτονία».

— [ΚΟΙΝΩΝ.] Καλεῖται οὕτω θάνατος προερχόμενος ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐξ ἐνεργείας θετικῆς ἢ ἀρνητικῆς, στρεφομένης κατὰ τοῦ ἐνεργοῦντος ὅστις γνωρίζει ἐκ τῶν προτέρων τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς.

Ἡ αὐτοκτονία εἶναι ἰδιότυπον ἀνθρώπινον φαινόμενον, ἐμφανιζόμενον ἔκπαλαι ὑπὸ μορφὴν σχετικῶς σταθερὰν κατὰ λαοὺς καὶ περιόδους. Τὰ ἤδη ἀπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους λεχθέντα περὶ αὐτοκτονίας καὶ τῶν ζῴων δὲν ἐπηληθεύθησαν ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης.

Ἡ αὐτοκτονία δὲν δύναται νὰ ἐννοηθῇ ἐκτὸς κοινωνίας. Ἡ ἀναλογία τῶν ἐξ αὐτῆς θανάτων ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἐξ ἄλλων αἰτιῶν ποικίλλει σημαντικῶς κατὰ τόπους καὶ χρόνους· θεωρεῖται δὲ φαινόμενον *φυσιολογικὸν* ἡ αὐτοκτονία ὅταν ἡ ἀναλογία δὲν ὑπερβαίνῃ ὡρισμένον ποσοστόν, καὶ *παθολογικόν*, ὅταν, ἀντιθέτως, τὸ ὑπερπερᾷ. Διὰ τὸν καθορισμὸν ὅμως τοῦ κυμαινομένου τούτου ὁρίου διαχωρισμοῦ δὲν ὑφίσταται ἑδραία βάσις ἐκτιμήσεως. Χαρακτηριστικὸν εἶναι πάντως τὸ γεγονὸς ὅτι ἤδη τὴν πρὸ 35ετίας μικράν, ἐν σχέσει πρὸς τὴν σημερινήν, ἀναλογίαν αὐτοκτονιῶν ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ ἔκρινεν ὁ Durkheim ὡς ἀνησυχητικὸν σύμπτωμα ἠθικῆς τῶν κοινωνιῶν καταπτώσεως.

Ἀνεξαρτήτως τοῦ γενικωτέρου τούτου ζητήματος, πρέπει πράγματι νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁ αὐτοκτονῶν, ἀδιαφόρως πρὸς τὴν αἰτίαν, ἥτις τὸν ὁδηγεῖ εἰς τὴν πρᾶξιν, (ἀποτόμως ἤ, ὅπερ συνηθέστερον, μετὰ καλλιέργειάν τινα τῆς ἰδέας διὰ τοῦ χρόνου), διακρίνει ἑαυτὸν τῆς ὁμάδος ἐν μέτρῳ ὑπὲρ τὸ ἐπιτρεπόμενον, διότι εἴτε ὠθεῖται ἀπὸ ἐλατήρια ἀντικοινωνικά, εἴτε φυσιοῦται εἰς ὑπερκοινωνικὴν ἀτομικότητα, εἴτε διατηρεῖ μὲν κοινωνικότητά τινα, ἀλλὰ πάντοτε μέσον τοῦ ἀτομικισμοῦ του. Ἡ δ' ἐξέτασις τῆς ζωῆς ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἀξίας ἢ ἀπαξίας της, ἡ ἀρνητικὴ κατ' αὐτῆς ἀπόφανσις καὶ ἡ συνεπείᾳ ταύτης θεληματικὴ «φυγὴ» εἶναι ἀτομικιστικαὶ διεργασίαι πάντως μὴ προδίδουσαι ἠθικὴν ῥώμην καὶ ἐμμονὴν εἰς τὸ κοινωνικὸν χρέος.

Δι' ὃ καὶ ἡ ἠθικὴ καταδικάζει τὴν αὐτοκτονίαν θεωροῦσα ὅτι δὲν εἶναι δικαίωμα τοῦ ἀτόμου ν' ἀποφασίζῃ μόνον πότε θὰ παύσῃ ἐκτελοῦν τὸ χρέος του. Τὴν γνώμην ταύτην ἀνευρίσκομεν κατὰ τρόπον χαρακτηριστικὸν εἰς τὸν *Ναπολέοντα* ὅστις ἐν ἡμερησίᾳ αὐτοῦ διαταγῇ ἐξομοιοῖ τὸν αὐτοκτονοῦντα στρατιώτην πρὸς λιποτάκτην, καὶ τὸν *Προυντὼν* ὅστις παραβάλλει τὸν αὐτοκτόνον πρὸς τὸν χρεοκοποῦντα δολίως. Γενικῶς δ' εἰπεῖν, αἱ πλεῖσται τῶν κατὰ τοῦ δικαιώματος τῆς ἀνθρωποκτονίας γνωμῶν προβάλλονται καὶ κατὰ τῆς αὐτοκτονίας, διότι ἀμφότεραι ἀφαιροῦσί τι μὴ ἀνῆκον εἰς τὸν ἀφαιροῦντα. Ἀλλ' ὅμως καὶ αὐτοὶ οἱ ἀπεριφράστως καταδικάζοντες τὴν αὐτοκτονίαν, κρίνουσιν αὐτὴν συγγνωστήν, ὅταν φαίνεται ὡς τὸ μοιραῖον κατάντημα ἀθελήτου ἐξασθενώσεως

Digitized by Google

παραδιδούσης τὸ ἄτομον εἰς τὸ μαρτύριον ἐμμόνου ἰδέας.

Γε εσιυργὰ αἴτια.—Ἡ αὐτοκτονία, ὡς πρᾶξις τελουμένη ὑπὸ ἀτόμων βιούντων κοινωνικῶς, εἶναι ἀποτέλεσμα ἐπιδράσεως πολλῶν παραγόντων, ὅπως καὶ πᾶσα πρᾶξις τοῦ κοινωνικοῦ ἀτόμου. Οἱ παράγοντες οὗτοι δίδουσιν εἰς αὐτὴν τὸ ὕφος, τὴν συχνότητα, τὴν δικαιολογίαν, τὴν αἰτιολογίαν κλπ.

Καὶ κατὰ πρῶτον ἐπιδρᾷ τὸ φῦλον, τοῦ ὁποίου τόσον ἡ φυσιολογική, ὅσον καὶ ἡ γνωστική, βουλητικὴ καὶ συναισθηματικὴ ἰδιοτυπία ἔχει βαρύνουσαν σημασίαν.

Ὡς πρὸς τὴν κατὰ φῦλον ἀναλογίαν τῶν αὐτοκτόνων, οἱ ἄνδρες διατηροῦσι πάντοτε ὑπεροχὴν ἔναντι τῶν γυναικῶν, καὶ δὴ σημαντικήν: 3 πρὸς 2 κατ' ἐλάχιστον ὅρον.

Παρ' ἡμῖν αἱ καθ' ἅπασαν τὴν χώραν αὐτοκτονίαι 7½ συνεχῶν ἐτῶν (ἀπὸ τοῦ 1921 μέχρι τοῦ α' ἑξαμήνου τοῦ 1928) παρουσιάζουσι σχηματικῶς τὰς ἑξῆς ἀναλογίας κατὰ φῦλον:

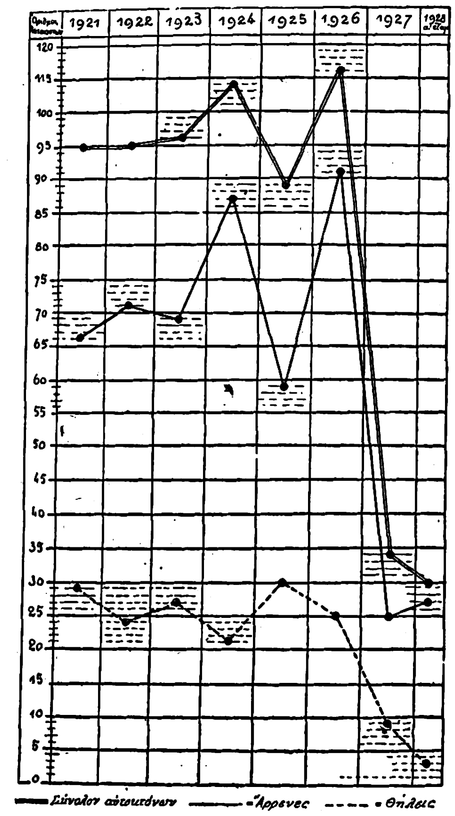

Εἰδικώτερον ὡς πρὸς τὰς Ἀθήνας ἐπὶ 31 αὐτοκτόνων τοῦ 1927, ἄρρενες ἦσαν οἱ 23, θήλεις οἱ 8· ἐπὶ 30 τοῦ α' ἑξαμήνου τοῦ 1928, ἄρρενες οἱ 27, θήλεις οἱ 3.

Ὡς κυρία αἰτία τῆς δυσαναλόγως μικρᾶς συμμετοχῆς τῆς γυναικὸς εἰς τὴν ἐξ αὐτοχειρίας θνησιμότητα φέρεται τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ γυνὴ κοινωνικεύεται ἀκόμη ὀλιγώτερον τοῦ ἀνδρὸς καὶ προσδέχεται ἀσθενέστερον αὐτοῦ τὴν ἐπὶ τοῦ ζωικοῦ ἐνστίκτου καὶ τοῦ ἠθικοῦ της καθόλου κακὴν ἀντεπίδρασιν τῆς κοινωνίας. Κατὰ δεύτερον λόγον, αἰσθάνεται ὀλιγώτερον τὰς οἰκονομικὰς στενοχωρίας καὶ ἀντέχει περισσότερον τόσον εἰς αὐτὰς ὅσον καὶ εἰς τοὺς σωματικοὺς πόνους. Μόνον εἰς τὰς συναισθηματικὰς ἀφορμὰς αὐτοκτονίας ὑπόκειται τετράκις περισσότερον τοῦ ἀνδρός. Γενικώτερον ἂς σημειωθῇ ἐνταῦθα ὅτι ἡ ἱεραρχικὴ σειρὰ τῶν λόγων, οἵτινες παρακινοῦν εἰς αὐτοκτονίαν δὲν εἶναι ἡ αὐτὴ δι' ἀμφότερα τὰ φῦλα. Ὁ εὐθὺς κατωτέρω παρατιθέμενος πίναξ παρέχει ἰδέαν τινὰ τῆς διαφορᾶς.

Σημειωτέον πρὸς τούτοις ὅτι μεταξὺ τῶν προβαλλομένων ἢ τῶν ὁπωσδήποτε διακριβουμένων ἑκάστοτε λόγων αὐτοκτονίας διατηρεῖται πάντοτε σταθερά τις ἀναλογία. Ἄλλο τὸ ζήτημα ἂν ἀξίζουν καὶ ποίας ἐμπιστοσύνης.

Ἐκ τῶν ὡς ἄνω περιπτώσεων συνάγονται ἀκόμη αἱ ἑξῆς σχέσεις ὡς πρὸς τὰς αὐτοκτονίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τὰς ἀποπείρας αὐτοκτονιῶν ἀφ' ἑτέρου:

132
αὐτοκτονίαι + ἀπόπειραι

58 . . . . (3:4) 74
αὐτοκτονίαι — ἀπόπειραι αὐτοκτονίας

52 .... (9:1) .... 6 — 44 .... (3:2) 30
ἄρρενες — θήλεις — ἄρρενες — θήλεις

Ἄλλος παράγων ἐπιδρῶν ἐπὶ τῆς αὐτοκτονίας εἶναι ὁ γάμος.

Ἡ ἔγγαμος κατάστασις ἀποτελεῖ διὰ τοὺς ἐνηλίκους ἀμφοτέρων τῶν φύλων συντελεστὴν διαφυλάξεως ἀπὸ τῆς αὐτοκτονίας εὐνοοῦντα ἐπὶ μᾶλλον ἐκεῖνον ἐκ τῶν συζύγων ὃν καὶ ὁ γάμος εὐνοεῖ περισσότερον. Βεβαίως ὁ πολὺ πρόωρος ἢ πολὺ ὄψιμος γάμος, ὁ εὐκολοσύναπτος καὶ εὐκολοδιάλυτος, ὁ συνεπαγόμενος τὴν δημιουργίαν οἰκογενείας καὶ τὴν ἀπόκτησιν τέκνων, γενικώτερον δὲ ὁ μὴ ἀποτελῶν διὰ τοὺς συζευγνυομένους τρόπον ζωῆς αἰσθητῶς διάφορον καὶ συνθετώτερον ἐκείνου τὸν ὁποῖον ἔζων οὗτοι «ἐλεύθεροι», δὲν εἶναι ὁ γάμος τὸν ὁποῖον ἐννοοῦμεν ἐνταῦθα. Ὅτι καὶ ὡς ρυθμιστὴς τῶν γενετησίων ἀναγκῶν ἔχει οὗτος τὴν σημασίαν του ὡς ἀντιαυτοκτονικὸς παράγων οὐδεμία ἀμφιβολία· οὐχ ἧττον ἡ προέχουσα ἀξία του ἔγκειται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι χαρίζει εἰς τὸ ἄτομον ἰδίαν οἰκογενειακὴν ζωήν.

Πόσοι ἐπὶ πληθυσμοῦ 100.000 αὐτοκτονοῦν ἐξ ἑκατέρου τῶν φύλων τῆς αὐτῆς κοινωνικῆς τάξεως καὶ τῆς αὐτῆς ἡλικίας.

Ἔτη	16-25	26-35	36-45	46-55	56-65	66-75	76 & ἄνω
ΑΝΔΡΕΣ							
Ἔγγαμοι ...	10,51	10,5	18,77	24,08	26,29	20,76	9,48
Ἀνύπανδρ. καὶ χῆροι	5,69	25,73	66,95	90,72	150,08	229,27	333,3
ΓΥΝΑΙΚΕΣ							
Ἔγγαμοι ...	2,63	2,76	4,15	5,55	7,09	4,67	7,64
Ἀνύπανδρ. καὶ χῆραι	2,99	6,14	13,23	17,05	25,98	51,93	34,69
Κατὰ πόσον οἱ ἄγαμοι αὐτοκτονοῦν περισσότερον τῶν ἐγγάμων τοῦ αὐτοῦ φύλου καὶ τῆς αὐτῆς ἡλικίας.							
Ἄνδρες	0,5	2,4	3,5	3,7	3,7	11	37
Γυναῖκες....	1,13	2,22	3,18	3,04	3,66	17,12	4,5

Καὶ ὁ γάμος ὅμως γίνεται, μὲ τὴν σειράν του καὶ αὐτός, ἀφορμὴ αὐτοκτονίας σχεδὸν ἐν ἴσῳ μέτρῳ εἰς ἀμφότερα τὰ φῦλα, εἰδικῶς δὲ διὰ τὸ θῆλυ τόσῳ περισσότερον, ὅσῳ τὸ διαζύγιον εἶναι εὐκολώτερον.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀτεκνίαν, αὕτη, εἴτε ἐν καταστάσει συζυγίας, εἴτε ἐν καταστάσει χηρείας, ἐπηρεάζει ἐπὶ κακῷ μᾶλλον τὰς γυναῖκας ἢ τοὺς ἄνδρας, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῆς κατωτέρω ξένης στατιστικῆς:

ΑΝΔΡΕΣ	Ποσοστὸν αὐτοκτονιῶν	Συντελ. προφυλ. ὡς πρὸς τοὺς ἀγάμους	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	Ποσοστὸν αὐτοκτονιῶν	Συντελ. προφυλ. ὡς πρὸς τὰς ἀγάμους
Σύζυγ. μὲ τέκνα	336	2,9	Σύζυγ. μὲ τέκνα	79	
» ἄτεκνοι	644	1,5	» ἄτεκνοι	221	
Χῆροι μὲ τέκνα	937	1,6	Χῆραι μὲ τέκνα	186	1,06
» ἄτεκνοι	1.258	1,2	» ἄτεκνοι	322	0,60

Ἀφ' ἑτέρου ἡ ἡλικία, ἔχει, ὡς ἀπεδείχθη, ἀποφασιστικὴν σημασίαν ἐπὶ τοῦ ποσοστοῦ τῶν αὐτοκτονιῶν. Οὕτω οἱ νεώτεροι εἶναι πάντοτε ἐπιρρεπέστεροι εἰς ὅλων τῶν εἰδῶν τὰς αὐτοκτονίας καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν ἀτομικὴν καὶ τὴν συναισθηματικήν. Ἡ ἀψιθυμία ἡ ὁποία διακρίνει τοὺς νέους, ἡ κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν μελαγχολία καὶ ἡ πολλάκις συνοδεύουσα ταύτην ἔμμονος ἰδέα τοῦ θανάτου, ὡς μέσου ἀπολυτρώσεως, ἡ ἔντασις τῆς συναισθηματικῆς καὶ γενετησιακῆς ζωῆς, πάντα ταῦτα εἶναι παράγοντες εὐνοοῦντες τὴν αὐτοκτονίαν.

Εἰδικῶς προκειμένου περὶ τῆς ἀφροδισίας, δέον νὰ τονισθῇ ἡ μεγάλη ἐπίδρασίς της ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν αὐτοκτόνων. Αἱ γυναῖκες, αἱ ὁποῖαι ἀντέχουσιν εἰς ὅλων τῶν ἄλλων λόγων τὰς παρορμήσεις πρὸς αὐτοκτονίαν, κάμπτονται πρὸ τῶν συναισθηματικῶν. Ὡσαύτως οἱ ἔφηβοι εὐκολώτερον τῶν ἐνηλίκων ὑποκύπτουν εἰς τὴν ἐξ ἀνικανοποιήτου ἔρωτος αὐτοκτονίαν.

Κατάταξις τῶν λόγων αὐτοκτονίας καὶ ἀποπειρῶν ἐπὶ 132 περιπτώσεων ἑνὸς ἀθηναϊκοῦ ἔτους.

Ἀντίστοιχος ἀριθ. γυναικῶν	Ἀρ. ἀνδρικῶν περιπτώσεων	Σειρὰ τῶν λόγων κατὰ τοὺς ἄνδρας	Αὔξων ἀριθμός	Σειρὰ τῶν λόγων κατὰ τὰς γυναῖκας	Ἀρ. γυναικείων περιπτώσεων	Ἀντίστοιχος ἀριθ. ἀνδρῶν
10	25	Νευρασθένεια	1	Αἰσθηματικοὶ λόγοι	10	9
3	25	Ἄγνωστοι λόγοι	2	Νευρασθένεια	10	25
2	13	Οἰκονομικοὶ λόγοι	3	Οἰκογενειακοὶ λόγοι	7	7
7	11	Ἀνίατον νόσημα	4	Ἀνίατον νόσημα	7	11
10	9	Αἰσθηματικοὶ λόγοι	5	Ἄγνωστοι λόγοι	3	25
7	7	Οἰκογενειακοὶ λόγοι	6	Οἰκονομικοὶ λόγοι	2	13
0	2	Φρενοβλάβεια	7	Φρενοβλάβεια	0	2
0	1	Ἀλκοολισμός	8	Ἀλκοολισμός	0	1

ΗΛΙΚΙΑ ΑΥΤΟΚΤΟΝΗΣΑΝΤΩΝ

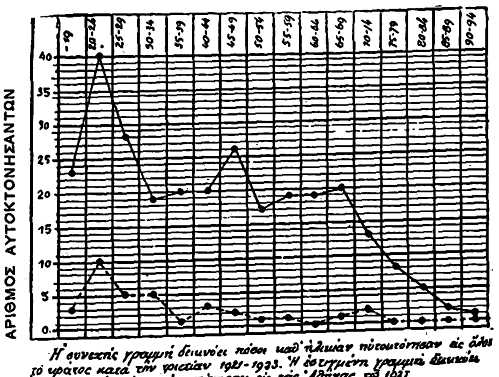

Ἡ συνεχὴς γραμμὴ δεικνύει πόσοι καθ' ἡλικίαν ηὐτοκτόνησαν εἰς ὅλο τὸ κράτος κατὰ τὴν πενταετίαν 1921-1933. Ἡ ἐστιγμένη γραμμὴ δεικνύει πόσοι καθ' ἡλικίαν ηὐτοκτόνησαν εἰς τὰς Ἀθήνας τῷ 1927

[Ἐκ στοιχείων τῆς Διευθύνσεως Στατιστικῆς]

Ἀπεδόθη καὶ εἰς τὸ κλῖμα αὐτοκτονογόνος ἐπίδρασις. Ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη καὶ ἀτόνως ὑπεστηρίχθη καὶ ἐνωρὶς ἐγκατελείφθη·

Ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα ὡς πρὸς τὴν ἐπήρειαν τῶν καιρικῶν μεταβολῶν καὶ τῆς θερμοκρασίας τῶν ὡρῶν τοῦ ἔτους, μολονότι καὶ τὰ περὶ τούτων δεδομένα διαφόρως ἑρμηνεύονται καὶ ἀποτιμῶνται. Ἄξιον ἐξάρσεως πάντως εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ χώρᾳ διεσαλεύθη ποτὲ ἐκ τῆς παρατηρήσεως ἡ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν αὐτοκτονιῶν ὑπεροχὴ τοῦ θερινοῦ ἐπὶ τοῦ χειμερινοῦ ἑξαμήνου ἑκάστου ἔτους, ὑπεροχὴ ἥτις καθόλου καὶ ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ἔχει περίπου ὡς ἐμφαίνει ὁ ἑπόμενος πίναξ:

ΑΝΑΛΟΓΙΑ ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΩΝ ΚΑΤΑ ΕΠΟΧΑΣ.
[ἐπὶ 23,304 περιπτώσεων]

Μῆνες	Ἄρρενες	Θήλεις	
Χειμερινὸν ἑξάμηνον			
Ἰανουάριος.......	1,359	381	
Φεβρουάριος.....	1,235	318	5,316
Μάρτιος.........	1,616	407	
Ὀκτώβριος.......	1,341	408	
Νοέμβριος.......	1,230	346	4,873
Δεκέμβριος......	1,210	338	
	7,991	2,189	10,189
Θερινὸν ἑξάμηνον			
Ἀπρίλιος........	1,893	467	
Μάϊος...........	1,902	482	7,071
Ἰούνιος.........	1,839	488	
Ἰούλιος.........	1,844	504	
Αὔγουστος.......	1,586	372	6,044
Σεπτέμβριος.....	1,357	282	
	10,420	2,695	13,115

Θεωρητικοί τινες κατατάσσουν τὴν θερμοκρασίαν εἰς τὰ *ἄμεσα* αὐτοκτονογόνα αἴτια καὶ ἐξηγοῦν μηχανικῶς τὴν ἐπενέργειάν της ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου. Ἄλλοι φρονοῦν ὅτι ἐμμέσως μόνον καὶ μέχρις ἑνὸς σημείου τὸ αὐτοκτονικὸν ρεῦμα ἀκολουθεῖ τὴν θερμοκρασίαν καὶ τὰς κυμάνσεις αὐτῆς. Κυρίως τὸ καθορίζει ἡ ἑκάστοτε κοινωνικὴ δρᾶσις, ταύτης δὲ ἡ ἐσχάτη μὲν χαλάρωσις συμπίπτει μὲ τὴν κατωτάτην χειμερινὴν θερμοκρασίαν, ἡ μεγίστη δὲ ἔντασις μὲ τὴν ἀνωτάτην ἐαρινήν, ὄχι τὴν θερινὴν τοιαύτην. Ἐπειδή, ἐξ ἄλλου, διὰ λόγους διαφόρους, οἱ αὐτόχειρες τῶν πλειόνων καὶ πολυπληθεστέρων κατηγοριῶν ἐκλέγουν ὥρας ἡμέρας καὶ ὄχι νυκτὸς διὰ τὸ ἐγχείρημά των, αἱ στατιστικαὶ δεικνύουν τὰς αὐτοκτονίας αὐξομοιουμένας καὶ ἀναλόγως τῶν κατὰ μῆνας περισσοτέρων ἢ ὀλιγωτέρων ἡλιοφωτίστων ὡρῶν.

Ἀνεζητήθησαν ἐξ ἄλλου εἰς φυλετικοὺς καὶ ἐθνικοὺς παράγοντας τὰ αἴτια τῆς μείζονος παρά τισι λαοῖς ἢ παρ' ἄλλοις αὐτοκτονικῆς ροπῆς. Δυνατόν, πράγματι, ὁμοιογενεῖς ὁπωσοῦν ἐθνικαὶ ὁλότητες νὰ παρουσιάζωσι ἐπί τινα χρόνον σχετικὴν ἀφυλαξίαν ὡς πρὸς τὴν αὐτοκτονίαν. Ἡ αἰτία ὅμως τοῦ, πάντως ἐξαιρετικοῦ σήμερον, φαινομένου τούτου, ἐὰν περὶ μιᾶς πρόκειται, θὰ πρέπῃ ν' ἀναζητηθῇ μᾶλλον εἰς τὸν πολιτισμόν, τὸ στάδιον ἐξελίξεως τὸ ὁποῖον διανύουν κλπ., παρὰ εἰς τὸ αἷμα τὸ ὁποῖον ρέει εἰς τὰς φλέβας των.

Ἀλλὰ καὶ λόγοι ἀτομικῆς ψυχολογίας δημιουρ-

Digitized by Google

γουμένης ἐκ τῆς στάσεως τοῦ ἀτόμου ἀπέναντι τοῦ συνόλου ἐπιδροῦν ἐπὶ τῆς αὐτοκτονίας. Οὕτως ὁ ἀτομικισμός, ἡ στροφὴ τοῦ ἀτόμου πρὸς ἑαυτὸ καὶ δι' ἑαυτό, ἀποτελεῖ παράγοντα ἐνισχυτικὸν τῶν αὐτοκτονογόνων αἰτιῶν. Εἶναι δὲ χαρακτηριστικὸν τὸ γεγονός, ὅτι εἰς τοὺς ἀγρούς, ὅπου ἡ κοινωνικότης εἶναι μεγαλυτέρα, παρατηρεῖται μικρότερος ἀριθμὸς αὐτοκτονιῶν ἢ εἰς τὰς πόλεις, ὅπου ἡ ἔντονος βιοπάλη ἀναπτύσσει ἐν μείζονι μέτρῳ τὸν ἀτομικισμόν. Ἀλλὰ καὶ ὑπέρμετρος προσκόλλησις εἰς τὴν κοινωνίαν ὁδηγεῖ εἰς τὴν αὐτοκτονίαν. Εἰς περιόδους μεγάλων κοινωνικῶν κλονισμῶν αὐξάνει τὸ πνεῦμα τῆς κοινωνικῆς ὑποχρεώσεως καὶ ἐπί τινα χρόνον, προκειμένου ν' ἀντιμετωπισθῇ γενικός τις κίνδυνος, τὸ ἄτομον δὲν δύναται νὰ ἀσκῇ ἐλευθέραν κριτικὴν ἐπὶ τῆς ζωῆς ὡς ἀξίας. Εἰς τοιαύτας περιόδους ἡ κοινωνία ὁλοκληροῦται συμπυκνουμένη καὶ αἱ αὐτοκτονίαι ἐλαττοῦνται· ὅταν ὅμως ἀρχίσῃ, δι' οἱονδήποτε λόγον, ἡ χαλάρωσις τῆς κοινωνικῆς συνοχῆς, τότε παρατηρεῖται καὶ αὔξησις τῆς αὐτοκτονίας, ἀκριβῶς διότι καθίσταται αἰσθητὴ ἡ ἐκ τῆς χαλαρώσεως ταύτης δυσκολία διὰ μίαν συντονισμένην καὶ συναρπαστικὴν τοῦ ἀτόμου δρᾶσιν. Οὕτως εἰς τὰς ἐν ὁδῷ ἀναπτύξεως συμπαγεῖς κοινωνίας ἡ αὐτοκτονία εἶναι σπανία· ἀφ' ἧς ἀρχίσῃ χαλαρωτικὴ κατάτμησις ἢ διάσπασις οἱαδήποτε, αὐξάνει καὶ τὸ αὐτοκτονικὸν ρεῦμα.

Ἐγένετο ἤδη λόγος περὶ τοῦ ἀτομικισμοῦ ὡς ἑνὸς τῶν σπουδαιοτέρων παραγόντων τῆς αὐτοκτονίας. Ἐπειδὴ ἡ μόρφωσις ἄγει εἰς ἀντίληψίν τινα ζωῆς ἀνεξαρτήτου ἀπὸ τῶν κοινῶν πεποιθήσεων καὶ παραδόσεων, τὰ ἄτομα, ὧν εἶναι περισσότερον ἔκδηλος ἡ ἔφεσις πρὸς τὸ εἰδέναι, ἔχουσι μεγαλυτέραν πρὸς τὴν αὐτοκτονίαν ροπήν. Αἱ γυναῖκες ὑπόκεινται ὀλιγώτερον εἰς τὴν αὐτοκτονίαν καὶ κατὰ τοῦτο ἀκόμη, ὅτι ἡ μόρφωσίς των εἶναι κατὰ κανόνα μικροτέρα καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἡ πνευματικὴ αὐτῶν αὐτοτέλεια περιωρισμένη. Τοῦ κανόνος τούτου ἐξαίρεσιν φαίνονται παρέχοντες οἱ Ἰουδαῖοι οἵτινες, καίτοι μεμορφωμένοι, ἔχουσιν ἀσθενεστάτην τὴν πρὸς αὐτοκτονίαν ροπήν. Ἀλλ' ἡ ἐξαίρεσις προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι ἡ χαρακτηρίζουσα αὐτοὺς φιλομάθεια, ἀπότοκος τῆς ὁποίας εἶναι ὁ ἀτομικισμός, ἔχει ἰδιάζουσαν ὅλως αἰτίαν. Κατὰ γενικὸν κανόνα αἱ θρησκευτικαὶ μειονότητες, ὅπως δυνηθῶσι ν' ἀντιμετωπίσωσιν ἀποτελεσματικῶς τὰ κατ' αὐτῶν μίση, ἢ ἁπλῶς λόγῳ φυλετικῆς ἁμίλλης, προσπαθοῦσι νὰ εἶναι πλέον μεμορφωμέναι τῶν λαῶν, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων εἶναι ἀνεκταί. Ἐκ τούτου ὅμως δὲν πρέπει νὰ συναχθῇ τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ τόνωσις τῆς τάσεως πρὸς τὴν αὐτοκτονίαν εἶναι ἄμεσος συνέπεια τῆς μορφώσεως καὶ τῆς προόδου, ἥτις παρομαρτεῖ εἰς αὐτήν. Ἡ τόνωσις αὕτη ἀποδοτέα μᾶλλον εἰς τὰς ἰδιαιτέρας συνθήκας ὑφ' ἃς πραγματοῦται ἡ πρόοδος καὶ αἱ ὁποῖαι οὐδὲν μᾶς βεβαιοῖ ὅτι εἶναι φυσιολογικαί.

Ἂν ἐξετάσωμεν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ θρησκευτικοῦ παράγοντος ἐπὶ τῶν αὐτοκτονιῶν θὰ ἴδωμεν, ὅτι αὗται ἐμφανίζονται κατὰ λόγον ἀντίστροφον τῆς κοινωνικῆς προσταγῆς τῆς ἐκκλησίας· ὅπου δηλαδὴ ἡ ἐκκλησιαστικὴ πειθαρχία παρακολουθεῖ τὸν πιστὸν καὶ πέραν τοῦ δόγματος, συνιστῶσα ἰδίαν κοινότητα θρησκευτικοῦ χαρακτῆρος, ἐκεῖ αἱ αὐτοκτονίαι εἶναι ὀλιγώτεραι. Ἡ θρησκεία ἐπενεργεῖ ἀνασχετικῶς ἐπὶ τῶν αὐτοκτονιῶν, οὐχὶ δὲ τόσον ἀμέσως, διὰ τῆς ἠθικῆς τουτέστι διδασκαλίας της, ὅσον ἐμμέσως, διὰ τῆς δημιουργίας ἰδιαζούσης ἀτμοσφαίρας ἰδεολογικῆς κοινοπραξίας. Ἀναλόγως πρὸς τὴν μεγαλυτέραν ἢ μικροτέραν ἐλάττωσιν τῆς ἀτομικῆς πρωτοβουλίας τὴν ὁποίαν ἐπιφέρει ἡ θρησκεία καὶ τὴν σχετικὴν ἐπίδρασιν ταύτης ἐπὶ τῆς παραδόσεως, αὐξάνουν εἰς τοὺς κόλπους της ἢ ἐλαττοῦνται αἱ αὐτοκτονίαι. Ταῦτα ἀνεξαρτήτως τῶν περιπτώσεων καθ' ἃς αὐτὴ αὕτη ἡ θρησκεία ὠθεῖ, δι' ἕνα οἱανδήποτε λόγον, πρὸς τὴν αὐτοκτονίαν.

Στατιστικὴ συνταχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Morselli ἀποδεικνύει τὰ ἀνωτέρω. Οὕτως ἐπὶ ἑνὸς ἑκατομμυρίου κατοίκων συνήχθησαν οἱ ἀκόλουθοι ἀριθμοὶ αὐτοκτονούντων κατὰ θρησκείαν:

Διαμαρτυρόμεναι χῶραι	190
Καθολικαὶ χῶραι	58
Ὀρθόδοξοι	40

Τέλος τὸ ποσοστὸν τῶν Ἰουδαίων αὐτοκτόνων εἶναι μικρότερον καὶ τοῦ τῶν καθολικῶν.

Ὁ Durkheim, γράφων σχετικῶς, παρατηρεῖ ὅτι «ὁ μικρότερος ἀριθμὸς αὐτοκτονιῶν παρὰ τοῖς Ὀρθοδόξοις δὲν πρέπει ἀσφαλῶς νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν θρησκείαν, ἀλλ' εἰς τὸ ὅτι ὁ πολιτισμός των εἶναι διάφορος τοῦ τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν χωρῶν». Τοῦτο ἀνεξαρτήτως τοῦ ὅτι ἡ στατιστικὴ εἰς τὰς ὀρθοδόξους χώρας ἦτο ἀνέκαθεν πολὺ παρημελημένη, μάλιστα δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Morselli.

Ὁ θρησκευτικὸς ὑπενδύεται ἐνίοτε τὴν μορφὴν ἐθνικοῦ ἢ ἄλλου παράγοντος.

Τὸ ἐπάγγελμα, ὡς τρόπος πορισμοῦ τῶν ἀναγκαιούντων διὰ τὴν ζωὴν ἀλλὰ καὶ ὡς σύνολον σχέσεων διεπομένων ἀναγκαίως ὑπὸ ἰδιοτύπου ἠθικῆς, ἐνεργεῖ ἀνασταλτικῶς ἐπὶ τῆς αὐτοκτονίας ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς **ἀποκλειστικότητός του.** Ὅσον δηλαδὴ τὸ ἄτομον εἶναι περισσότερον προσκεκολλημένον εἰς τὸ ἐπαγγελματικόν του ἔργον, ἐπὶ τοσοῦτον ὀλιγώτερον ὑπόκειται εἰς τὴν ἐπήρειαν αὐτοκτονογόνων παραγόντων. Εἰς τὰ ἐπαγγέλματα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐπιτρέπουν καὶ ἐπιβάλλουν πλατυτέραν πως κοινωνικὴν ζωήν, καὶ τοιαῦτα εἶναι τὰ διανοητικά, αἱ αὐτοκτονίαι εἶναι περισσότεραι λόγῳ τοῦ ηὐξημένου ἀτομικισμοῦ.

Ὑπερβολικὰ πως ἐξήρθη ἡ σχέσις τῶν πάσης φύσεως φρενικῶν παθήσεων πρὸς τὴν αὐτοκτονίαν. Οὐδεμία περίπτωσις ψυχικῆς ἀνισορροπίας ἀποδεικνύει, κατὰ τρόπον ἀπηλλαγμένον ἀντιφάσεων, σχέσιν ὀργανικὴν πρὸς τὴν αὐτοκτονίαν. Ἀναμφιβόλως ὁ ἐκφυλισμός, ὑπὸ τὰς διαφόρους αὐτοῦ μορφάς, ἀποτελεῖ ἔδαφος γόνιμον πρὸς ἐκδήλωσιν καὶ δρᾶσιν τῶν αἰτιῶν αἵτινες φέρουσιν εἰς αὐτοκτονίαν· αὐτὸς ὅμως καθ' ἑαυτὸν ὁ ἐκφυλισμὸς δὲν ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν αὐτοκτονογόνων αἰτιῶν. Δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ ἔκφυλος εἶναι πρὸς τὴν αὐτοκτονίαν ἐπιρρεπέστερος ἢ ὁ ὑγιής, ἀλλ' ὄχι καὶ ὅτι αὐτοκτονεῖ ἀποκλειστικῶς συνεπείᾳ τῆς ἀνωμάλου καταστάσεώς του. Οὐχ ἧττον ὑπάρχουσι καὶ περιπτώσεις αὐτοκτονίας ἀποδοτέαι εἰς παθολογικὰ αἴτια. Ἐπιληπτικοί τινες, ἐπὶ παραδείγματι, αὐτοκτονοῦσι κατὰ τὴν διάρκειαν παροξυσμοῦ. Εἰς αὐτοκτονίαν προβαίνουσιν ἐπίσης εὐήθεις καὶ ἠλίθιοι («ἰδιῶται»), σπανιώτερον δὲ ὑστερικοί, διακατεχόμενοι ὑπὸ ἐμμόνων ἰδεῶν, παρορμητικοὶ κλπ.

Σχέσιν πρὸς τὴν ἐκ φρενικῶν παθήσεων αὐτοκτονίαν ἔχει καὶ ἡ κληρονομικὴ ἢ μᾶλλον οἰκογενειακὴ αὐτοκτονία. Πράγματι παρατηροῦνται συχνὰ εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν πολλαὶ αὐτοκτονίαι γινόμεναι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, κατὰ τὴν ἰδίαν ἡλικίαν κλπ. Εἰς μίαν οἰκογένειαν ἐπικρατεῖ ἡ ἀπαγχόνισις, εἰς ἄλλην ἡ ἀσφυξία, ὑπάρχουν δὲ καὶ παραδείγματα μελῶν μιᾶς οἰκογενείας αὐτοκτονησάντων δι' ἑνὸς καὶ τοῦ ἰδίου ὅπλου· καὶ τοῦτο εἰς διάστημα πολλῶν ἐτῶν. Ἐνταῦθα δὲν πρόκειται μόνον περὶ ὡρισμένης νευρικῆς ἀλλοιώσεως μεταβιβαζομένης εἰς τὰ μέλη τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, ἀλλὰ καὶ ἐπεισδύσεως στοιχείου τινὸς μιμήσεως, τὸ ὁποῖον παρατηρεῖται ἐντονώτερον εἰς τὰ δι' ἕνα οἱονδήποτε λόγον εὐεπίφορα εἰς ὑποβολὴν ἄτομα.

Ἰδιαιτέρως ἐτονίσθη ἡ σημασία τῆς μιμήσεως, ὡς αὐτοκτονογόνου αἰτίου. Καὶ ἐμνήσθησαν μιᾶς γνωρίμου εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἀθηναίους συκῆς, ἥτις, ἐνῷ δὲν φαίνεται νὰ παρεῖχεν ἰδιαιτέραν τινὰ ἄνεσιν ἢ νὰ ἐξησφάλιζεν ἐξαιρετικήν τινα ὑστεροφημίαν εἰς τοὺς αὐτοκτόνους, ἐτύγχανεν ἐν τούτοις τῆς ἐξαιρετικῆς των προτιμήσεως, ὡς μέρος καὶ μέσον αὐτοκτονίας. Ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ ὅτι δὲν εἶναι διόλου βέβαιον, ὅτι ὁ ἀπαγχονισμὸς ἦτο τὸ μόνον μέσον, εἰς ὃ προσέφευγον οἱ, πάντως ὀλίγοι, αὐτόχειρες τῆς ἐποχῆς, δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ γεγονός, ὅτι τὸ σημαδεμένο δένδρον ἀνῆκεν εἰς τὸν Τίμωνα καὶ ἦτο ἄρα φυσικόν, μετὰ πᾶσαν νέαν ὑπὸ τοὺς κλώνους του αὐτοκτονίαν, ζωηρότερον νὰ ὑπενθύμιζε τὰς μισανθρώπους τοῦ κτήτορός του ἰδέας, πρὸς τὰς ὁποίας κατὰ τρόπον τόσῳ εὔγλωττον ὤμνυον πίστιν οἱ ἑκάστοτε αὐτοαπαγχονιζόμενοι. Ἀλλά, προσθέτουν, καὶ ὁ κρατὴρ τοῦ Βεζουβίου ἔχαινεν ἐπὶ ἔτη, βάραθρον λαμπρὸν διὰ μεγαλοπρεπῆ κατακρήμνισιν· καὶ ὅμως ἐχρειάσθη τὸ παράδειγμα τοῦ λόρδου Castelreagh διὰ νὰ ἑλκυσθοῦν πρὸς αὐτὸν τόσοι καὶ τόσοι αὐτοκτόνοι, διερωτώμενοι μέχρι τότε, ποῖον τὸ προτιμότερον δι' αὐτοὺς μέσον αὐτοκτονίας. Καὶ πάλιν ὅμως, δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὅτι, ὅπως ἡ ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως πτῶσις, οὕτω καὶ ὁ κρατὴρ τοῦ ὀνομαστοῦ ἡφαιστείου «ἀνακαλύπτεται» τρόπον τινὰ κατὰ περιόδους ἀπὸ αὐτοκτόνους ὡρισμένης κατηγορίας, καθαγιαζόμενος ἑκάστην φορὰν καὶ ἀπὸ ἀξιοπρόσεκτόν τι θῦμα ἢ ἀναδεικνυόμενος ἀπὸ ἐντυπωτικήν τινα διὰ τὰ περιστατικά της αὐτοκτονίαν, χωρὶς τοῦτο νὰ ἐπηρεάζῃ τὸ σύνολον τῶν αὐτοκτονιῶν μιᾶς περιόδου, ἢ καὶ τὴν μεταξὺ τῶν μέσων αὐτοκτονίας κατεστημένην ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ἀναλογίαν. Οὐδὲ παρουσιάζουν τὰ κέντρα, ὅπου τοιαῦτα παραδείγματα, ἑστίας μιμητικῆς ἐξακτινώσεως ἐπὶ σημαντικὴν περιοχήν, ὅπως θὰ ἔπρεπε νὰ συμβαίνῃ, ἐὰν ἡ μίμησις εἶχε τὴν ἣν τῇ ἀποδίδουσι κεφαλαιώδη σημασίαν. Τοὐναντίον οἱ χάρται τῶν αὐτοκτονιῶν παρουσιάζονται ὁμότονοι σχεδὸν ἐπὶ μεγάλας ἐκτάσεις. Βεβαίως εἰς τὰς φυλακάς, τοὺς στρατῶνας, τὰ νοσοκομεῖα, τὰ οἰκοτροφεῖα κλπ. ὑπάρχει κατάστασις ὁμαδικῆς ψυχολογίας ἐνίοτε λίαν εὐνοϊκὴ δι' ὑποβολὰς καὶ παροτρύνσεις πρὸς αὐτοκτονίαν. Τὸ παράδειγμα εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας, αἰτία ὅλως συμπτωματική, προκαλεῖ τὴν ἔκρηξιν ἀκατασχέτου ἐσωτερικῆς ροπῆς πρὸς αὐτοκτονίαν, ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δημιουργεῖ ταύτην. Ἂν ἡ ἐσωτερικὴ ροπὴ δὲν προϋπῆρχεν ἤδη, ἑτοίμη νὰ ἐκδηλωθῇ εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν, τὸ τελευταῖον παράδειγμα θὰ ἔμενεν, ὅπως πολλὰ ἴσως πρὸ αὐτοῦ, ἄνευ κρισίμου ἀποτελέσματος. Δυνάμεθα ὅθεν νὰ συμπεράνωμεν μετὰ τοῦ Durkheim ὅτι ἡ μίμησις, ἐξαιρέσει σπανιωτάτων περιπτώσεων, δὲν εἶναι πρωταρχικὸς παράγων αὐτοκτονίας. Συνεπῶς δὲν δύναται νὰ γίνῃ σοβαρὸς λόγος περὶ ἐπιδράσεως τοῦ Τύπου, μάλιστα εἰς βαθμὸν δικαιολογοῦντα τά, ἀπὸ τοῦ 1888 ἤδη ὑπὸ τοῦ Aubry, προταθέντα μέτρα ἐναντίον του, ὧν ἀπόπειρα ἐφαρμογῆς ἐγένετο καὶ ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ δεύτερον ἑξάμηνον τοῦ 1925. Ἐπίσης θεωροῦνται ὑπερβολικῶς παρασταθέντα καὶ τὰ περὶ ἐπιδράσεως τῆς φιλολογίας καὶ τοῦ βιβλίου κ. τ. ὁ., ἐπιδράσεως οὐδέποτε σημειωθείσης ἐν ἀνυπαρξίᾳ ἀτμοσφαίρας εὐνοούσης πεισιθανάτους ρωμαντισμούς.

Ὅλως ἀνεξάρτητον τοῦ παράγοντος τῆς μιμήσεως εἶναι καὶ τὸ φαινόμενον τῆς διπλῆς αὐτοκτονίας, ἥτις συνήθως προέρχεται ἐξ ἐρωτικῶν ἐλατηρίων. Εἰς τὴν διπλῆν ἐρωτικὴν αὐτοκτονίαν ὠθεῖ συνήθως ἡ ζηλοτυπία. Οὐσιαστικῶς ὑπάρχει πόθος ἑκατέρου διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἄλλου· ἐπειδὴ ὅμως τὸ ἔγκλημα τοῦ ἐμποιεῖ φρίκην, δὲν τὸν φονεύει, ἀρκούμενος εἰς τὴν συμβουλὴν καὶ ὑποβολὴν τῆς ἰδέας τῆς αὐτοκτονίας, πρωτοστατεῖ δὲ εἰς τοῦτο συνήθως ἡ γυνή.

Τόσον ἡ διπλῆ αὐτοκτονία, ὅσον καὶ ὡρισμέναι ὁμαδικαὶ αὐτοκτονίαι (αἱ ἡρωϊκαὶ π. χ.) δέον νὰ διακριθῶσιν ἀπὸ τῶν ἐξ ἐπιδημικῶν ψυχώσεων αὐτοκτονιῶν, ἐν αἷς οὐχὶ μικρὸν ρόλον διαδραματίζει καὶ ἡ ἐξ ὑποβολῆς. Ὁ Πλούταρχος διηγεῖται ὅτι κατέλαβέ ποτε τὰς παρθένους τῶν Μιλησίων «ἐπιθυμία θανάτου καὶ πρὸς ἀγχόνην ὁρμὴ περιμανής, πολλαὶ δ' ἀπήγχοντο λανθάνουσαι» (Ἠθ. 249 σ.), ἐδέησε δὲ νὰ θεσπισθῇ νόμος, καθ' ὃν αἱ αὐτοκτονοῦσαι θὰ ἐξεκομίζοντο γυμναὶ διὰ τῆς ἀγορᾶς, ἵνα σταματήσῃ τὸ κακόν.

Μεταξὺ τῶν αὐτοκτονογόνων αἰτιῶν συμπεριελήφθη καὶ ὁ ἀλκοολισμός, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν ἔχει τὴν ἐπίδρασιν, ἥτις τῷ ἀπεδόθη. Ἐν Νορβηγίᾳ ἡ κατανάλωσις τῶν οἰνοπνευματωδῶν καὶ αἱ περιπτώσεις αὐτοκτονίας ἠλαττώθησαν παραλλήλως. Ἀλλ' ὅταν καὶ ἐν Σουηδίᾳ ἐμειώθη ἡ χρῆσις τῶν οἰνοπνευματωδῶν, ὁ ἀριθμὸς τῶν αὐτοκτονιῶν ἐξηκολούθει νὰ σημειοῖ αὔξησιν. Τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς παρετηρήθη καὶ ἐν Ρωσίᾳ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν καθόλου ἐγκληματικότητα, δεδομένα τινὰ παρέχουσιν ἀρκούντως πειστικὴν ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι ὑπάρχει τις σχέσις ταύτης πρὸς τὴν αὐτοκτονίαν, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὰς περιόδους, καθ' ἃς ἡ πρώτη ὑποδύεται τὸν χαρακτῆρα ἀνεργίας καὶ ἀθλιότητος. Εἰς τὰς στατιστικὰς δὲν βλέπομεν αὐξανομένην ἢ ἐλαττουμένην τὴν μίαν ἄνευ τῆς ἑτέρας. Ὅθεν δύναταί τις νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι τὰ προεγκληματικὰ συμπτώματα καὶ ἡ αὐτοκτονία εἶναι ἀπόρροιαι ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κακοῦ. Ἐπειδὴ ὁ πολιτισμός, ἰδίᾳ κατὰ τὴν περίοδον τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἀκμῆς, συνοδεύεται ἑκάστοτε ὑπὸ πολυμόρφου ἐκφυλισμοῦ καὶ ἀνομίας, ἡ ἀνάπτυξις αὐτοκτονίας καὶ ἐγκληματικότητος σημειοῖ παράλληλον πορείαν εἰς τὰ μεγάλα κέντρα καὶ τὰς κατ' ἐξοχὴν πεπολιτισμένας χώρας. Ἀντιθέτως ἐκεῖ, ἔνθα ἡ ἐγκληματικότης παρουσιάζει ὀξεῖαν μορφήν, τουτέστιν ἐκεῖ ἔνθα παρίσταται μειωμένη καὶ ἀνενεργὸς ἡ ἠθικὴ συνείδησις, ὑπάρχει μικρότερος ἀριθμὸς αὐτοκτονιῶν. Ἡ ἐγκληματικότης ἄρα εἰς τὴν τελευταίαν περίπτωσιν προδίδει ἔν τινι μέτρῳ ἀνοσίαν κατὰ τῆς αὐτοκτονίας.

Μορφολογία.—Ἐὰν ἤδη ἐξετάσωμεν τὸ ζήτημα ἀπὸ ἀπόψεως ἀτομικῆς ψυχολογίας, θὰ ἴδωμεν ὅτι ὑπάρχουσι τόσα εἴδη αὐτοκτονιῶν ὅσοι καὶ αὐτόχειρες κτόνοι. Ὅθεν πᾶσα διαίρεσις εἰς εἴδη καὶ παραλλαγὰς θὰ ἦτο ἁπλῶς σχηματική, ἥκιστα ἀνταποκρινομένη πρὸς τὴν πραγματικότητα. Ἀντιθέτως ἀπὸ ἀπόψεως κοινωνικῆς ψυχολογίας εὑρίσκομεν ὡρισμένους τύπους ἀποδοτέους εἰς ὡρισμένα αἴτια. Ἡ κοινωνία, ὑπὸ τὸ κράτος ἄλλων ἄλλοτε συνθηκῶν, ἐμφανίζει δύο κυρίως μορφάς: τὴν τῆς ἀπορροφήσεως τοῦ ἀτόμου, ὅπερ ἀποβαίνει ἁπλοῦς κρίκος ἑνιαίας ἁλύσεως, ἁπλοῦς τροχὸς εἰς τὴν συνοδόντωσιν τῆς κοινωνικῆς μηχανῆς, καὶ τὴν τῆς χαλαρώσεως τῆς καθόλου συνεκτικότητός της, ὁπότε τὸ ἄτομον, ἀπομονούμενον τῆς κοινωνίας, σκέπτεται, συναισθάνεται και δρᾷ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μονομερῶς. Πρὸς τὰς μορφὰς ταύτας ἀντιστοιχοῦν οἱ τύποι τῆς *ἀλτρουϊστικῆς*, τῆς *ἐγωϊστικῆς* καὶ τῆς *ἀνομικῆς* αὐτοκτονίας.

Ψυχολογικὰ ἐλατήρια τῆς πρώτης εἶναι λελογισμένη τις συναίσθησις καθήκοντος, ἠθικὸν ἢ θρησκευτικὸν πάθος, παράφορος ἐνθουσιασμός. Τὸ ἄτομον αὐτοκτονεῖ ἐν πλήρει συνειδήσει ὅτι διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐξυπηρετεῖ ὁμαδικὰ ἰδανικά, ἢ αὐτοκτονεῖ μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι ὁ λόγος τῆς ὑπάρξεώς του ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς γηΐνης ζωῆς (μυστικισμός, θρησκοληψία).

Ψυχολογικὸν τῆς ἐγωϊστικῆς αὐτοκτονίας ἐλατήριον εἶναι τὸ ὅτι τὸ ἄτομον, ἀπομονούμενον καθ' ὁλοκληρίαν τῆς κοινωνίας καὶ ἀφιέμενον ἀποκλειστικῶς εἰς ἑαυτό, παύει πλέον ν' ἀντιλαμβάνηται τὸν σκοπὸν τῆς ὑπάρξεώς του. Τὴν ἐγωϊστικὴν αὐτοκτονίαν χαρακτηρίζει: α') κατάστασίς τις μελαγχολικῆς ἀμβλυθυμίας, παραλυούσης τὰ ἐλατήρια πάσης δράσεως· β') ψυχραιμία, προερχομένη ἀπὸ πολὺν σκεπτικισμόν. Τὸ ἄτομον θέτει

Digitized by Google

ἐν ἀμφιβόλῳ πᾶσαν ἀξίαν πνευματικὴν ἢ ἠθικήν. Ἡ ζωὴ ἐμφανίζεται εἰς αὐτὸ ἀναξία λόγου, ἡ δὲ ἀνυπαρξία ἡ μόνη δυνατὴ ἀπολύτρωσις.

Γενεσιουργὸς αἰτία τῆς ἀνομικῆς αὐτοκτονίας εἶναι πεποίθησις τοῦ ἀτόμου, ὅτι ἡ σύνθεσις τῆς κοινωνίας εἶναι κακὴ καὶ μεγάλων δεινῶν παραίτιος. Συγχρόνως φανταζόμενον ἐν ἑαυτῷ ὑπεροχήν, πιστεύει ὅτι εἶναι ἱκανὸν νὰ μεταβάλῃ ριζικῶς τὸ περιβάλλον. Ἄλλοι λόγοι τῆς ἀνομικῆς αὐτοκτονίας εἶναι πεποίθησις τοῦ ἀτόμου, ὅτι ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ προαχθῇ εἰς αὐτοδικίαν—διὸ καὶ ἡ ἐν λόγῳ αὐτοκτονία συνοδεύεται ἐνίοτε ὑπὸ ἀνθρωποκτονίας,—ἡ δυσαρμονία ἐν τῷ συζυγικῷ βίῳ, τὸ διαζύγιον, ἡ χηρεία.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων τύπων ὑπάρχουσι καὶ σύνθετοι, ἤτοι ἡ *ἀνομικὴ καὶ ἐγωιστικὴ* συνάμα *αὐτοκτονία*, ἡ *ἀνομικὴ καὶ ἀλτρουϊστική*, ἡ *ἐγωιστικὴ καὶ ἀλτρουϊστική*. Οἱ μικτοὶ τύποι αὐτοκτονιῶν, οἵτινες εἶναι καὶ οἱ συνηθέστεροι, καθορίζονται ὑπὸ δύο παραγόντων, οἵτινες εἴτε συγγενεύουσι στενῶς πρὸς ἀλλήλους, εἴτε εἶναι τελείως διάφοροι. Σχετικὰ παραδείγματα: ἐγωϊσμὸς καὶ ἀνομία, ἐγωϊσμὸς καὶ ἀλτρουϊσμός. Εἰς τοὺς μικτοὺς τύπους ἐναλλάσσεται ἡ ἔξαψις μὲ τὴν ἀπάθειαν, ἡ δραστηριότης μὲ τὴν ὀνειροπόλον ἀπραγίαν. Ἡ ἀνομία δύναται, ὑπό τινας περιστάσεις, νὰ συνδεθῇ πρὸς τὸν ἀλτρουϊσμόν, διότι μία καὶ ἡ αὐτὴ κρίσις δύναται νὰ ἐπενέγκῃ εἰς τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἀτόμου τοιαύτην διαταραχήν, ὥστε νὰ διακοπῇ ἡ ἰσορροπία μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ περιβάλλοντος, συγχρόνως δὲ αἱ ἀλτρουϊστικαὶ διαθέσεις τοῦ ἀτόμου νὰ περιέλθωσιν εἰς κατάστασιν, παρορμῶσαν αὐτὸ εἰς αὐτοκτονίαν.

Αἰτιολογικὴ καὶ μορφολογικὴ κατάταξις τῶν κοινωνικῶν τύπων αὐτοκτονίας, κατὰ τὸν E. Durkheim.

	Ἀτομικαὶ μορφαὶ τὰς ὁποίας ὑποδύονται αἱ αὐτοκτονίαι		
	Βασικὸς χαρακτὴρ		*Δευτερεύουσαι παραλλαγαί*
Τύποι ἁπλοῖ	Ἐγωιστικὴ αὐτοκτονία	Ἀπάθεια	*Μελαγχολικὴ ραθυμία ἀρεστὴ εἰς τὸν διακατεχόμενον ὑπ' αὐτῆς* *Ψυχραιμία ἀπὸ πολὺν σκεπτικισμόν.*
	Ἀλτρουιστικὴ αὐτοκτονία	Ἐνεργητικότης, οἰκειοθελὴς ἢ ἐκ πάθους.	*Μὲ ἤρεμον συναίσθησιν καθήκοντος.* *Μὲ ἐνθουσιασμὸν μυστικιστικοῦ χαρακτῆρος.* *Μὲ θάρρος γαλήνιον.*
	Ἀνομικὴ αὐτοκτονία	Παροργισμός. ἀηδία.	*Βιαία καταφορὰ ἐναντίον τῆς ζωῆς γενικῶς.* *Βιαία καταφορὰ καθ' ὡρισμένον ἀτόμου (ἀνθρωποκτονία—αὐτοκτονία).*
Τύποι σύνθετοι	Ἀνομικὴ καὶ ἐγωιστικὴ αὐτοκτονία . . .		*Συνδυασμὸς ἐξάψεως καὶ ἀπαθείας, δραστηριότητος καὶ ὀνειροπόλου ἀπραγίας.*
	Ἀνομικὴ καὶ ἀλτρουιστικὴ αὐτοκτονία . .		*Υπέρμετρος βρασμὸς ψυχῆς*
	Ἐγωιστικὴ καὶ ἀλτρουιστικὴ αὐτοκτονία .		*Μελαγχολία συνεχομένη ὑπὸ ψυχικοῦ τινος σθένους*

Μέτρα καταπολεμήσεως τῶν αὐτοκτονογόνων αἰτιῶν καὶ προληπτικὰ τῶν αὐτοκτονιῶν καθόλου, (μέχρι καὶ τῆς ἱδρύσεως εἰδικῶν γραφείων προσφυγῆς καὶ ὑπηρεσιῶν παρακολουθήσεως τῶν ἐπιρρεπῶν εἰς αὐτοκτονίαν) προυτάθησαν καὶ ἐλήφθησαν πολλά, ἰδίᾳ ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν τῶν σημειουμένων ἑκασταχοῦ αὐτοκτονιῶν κατὰ συρροήν. Ἀνάγκη λήψεως τοιούτων μέτρων καὶ συντονισμοῦ αὐτῶν παρέστη ἐπανειλημμένως καὶ παρ' ἡμῖν, ὡς προεῤῥήθη, λήγοντος τοῦ 1925, ὅτε προέβαλεν ὡς ὑπερβολικὴ ἡ ἀναλογία αὐτοκτονιῶν ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἐξ ἄλλων αἰτιῶν θανάτους. Σχετικῶς μὲ τὴν τελευταίαν, γνωρίζομεν ὅτι εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου καὶ ἡ μεγαλυτέρα ἀναλογία, ἐπὶ χιλίων θανάτων τοῦ α' ἑξαμήνου τοῦ 1927 ἀναλογοῦν 4,51 αὐτοκτονίαι καὶ τοῦ ἀντιστοίχου τοῦ 1928 αὐτοκτονίαι 6.55.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Aubry*: «Contagion du meurtre», Paris 1888. *Durkheim*: «Suicide et natalité» ἐν Revue Philosophique (Νοέμβρ. 1888) καὶ ἰδίᾳ: «Le suicide» τοῦ αὐτοῦ (Paris. 1897) ἔνθα καὶ πλουσία βιβλιογραφία, γενικὴ καὶ εἰδική. *Ferri*: «L'omicidio nella sociologia criminale», Torino, 1887. *Gaupp*: «Uber den Selbstmord», München, 1910. *Hirzel*: «Arch Rel» XI. *Morselli*: «Il suicidio», Milano 1879. *Prinzing*: «Trunksucht und Selbstmord», Leipzig, 1895. *Sergi*: «Psicosi epidemica», Milano, 1880. *Strahan*: «Suicide and Insanity», London. 1894. *Vidoni*: «Le basi organiche del suicidio», Pesaro, 1923. *Φωτάκη Ε.*: «Αἱ αὐτοκτονοῦσαι γυναῖκες» ἐν «Διαλέξει» Α', 1928.

[Στατιστικαὶ πληροφορίαι ἐχορηγήθησαν ἡμῖν εὐγενῶς ὑπὸ τῶν οἰκείων Διευθύνσεων τῶν ὑπουργείων Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, Ἐσωτερικῶν καὶ Ὑγιεινῆς]. ΑΝΔΡ. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

—[ΕΓΚΥΚΛ. ΛΑΟΓΡ.] Ἡ αὐτοκτονία ἔκπαλαι ἐθεωρήθη ὡς πρᾶξις στρεφομένη κατὰ τῆς κοινωνίας, ὡς δειλία ἐνώπιον τῆς ζωῆς, ὡς ἔγκλημα κατὰ πάντων: ἀνθρώπων καὶ θεῶν. Ὁ Σωκράτης μέλλων νὰ ἀποθάνῃ ὁμιλεῖ περὶ φρουρᾶς: ἐν ᾗ οἱ ἄνθρωποί εἰσι τεταγμένοι (*Πλατ.* Φαιδ. 62 Β'). Ὁ Πλάτων χαρακτηρίζει τὸν αὐτόχειρα ὡς φονέα τοῦ πάντων οἰκειοτάτου καὶ φιλτάτου, ἀποστεροῦντα βίᾳ τὴν τῆς εἱμαρμένης μοῖραν καὶ «δίκην ἀδίκην ἑαυτῷ ἐπιτιθέντα, ἀργίᾳ καὶ ἀνανδρίας δειλίᾳ» (Νομ. 9, 873c). Ὁ Εὐριπίδης, ὅστις εἰς τὰ δράματά του ἔκαμε κατάχρησιν τῆς αὐτοκτονίας, ὥστε νὰ τὸν κατηγορῇ ὁ Ἀριστοφάνης (Βάτραχ. 1050) ὡς ἠθικὸν αὐτουργὸν πολλῶν ἐκ μιμήσεως αὐτοκτονιῶν, θέτει εἰς τὸ στόμα τοῦ Ἡρακλέους τοὺς ἑξῆς λόγους (Ἡρ. μαιν. 1349):

ταῖς συμφοραῖς ὅστις οὐχ ὑφίσταται
οὐδ' ἀνδρὸς ἂν δύναιθ' ὑποστῆναι βέλος
ἐγκαρτερήσας θάνατον.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἐπίσης εἶναι κατὰ τῆς αὐτοκτονίας. «Τὸ ἀποθνήσκειν φεύγοντα πενίαν ἢ ἔρωτα ἤ τι λυπηρὸν οὐκ ἀνδρείου ἀλλὰ μᾶλλον δειλοῦ· μαλακία γὰρ τὸ φεύγειν τὰ ἐπίπονα καὶ οὐχ ὅτι καλὸν ὑπομένει ἀλλὰ φεύγων κακόν» (Ἠθ. Νικ. Γ, 11,1116α 12). Ὁ αὐτοκτονῶν, λέγει, ἀδικεῖ τὴν πόλιν (Ἠθ. Νικ. Ε, 15, 1138α 9). Οἱ Νεοπλατωνικοὶ ὁμοίως ἐκηρύσσοντο ἐναντίοι τῶν αὐτοκτόνων· διότι κατ' αὐτοὺς ἡ πρόωρος λύσις τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος ἀναγκάζει αὐτὴν νὰ εἰσέλθῃ αὖθις εἰς τὸ σῶμα· δι' ὃ «ἄτοπον τὸ πρὸ καιροῦ ἐξάγειν ἑαυτὸν πρὸ οὗ λύσῃ ὁ δήσας». Γενικῶς δ' εἰπεῖν, ἡ αὐτοκτονία διὰ τοὺς Ἕλληνας ἦτο κατ' ἀρχὴν ἀνήθικος καὶ ἀσεβὴς πρᾶξις, ἐπανάστασις ἐναντίον τῶν ὑπὸ τῶν θεῶν τεθέντων φυσικῶν νόμων.

Καὶ οἱ ἄλλοι ὅμως λαοὶ τὴν αὐτὴν γνώμην ἔχουν περὶ τῆς αὐτοκτονίας. Ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ αὐτοκτόνος ἐθεωρεῖτο προδότης ἑαυτοῦ (felo de se) καὶ ἐγκληματίας εἰς τὴν αὐτὴν μοῖραν μὲ τοὺς δολοφόνους. Ἐν ταῖς στρατιαῖς οἱ αὐτοκτονοῦντες στρατιῶται ἐχαρακτηρίζοντο λιποτάκται καὶ δὲν ἐτύγχανον τῶν τιμῶν τῆς ταφῆς, θεωρουμένων ὡς αὐτοκτόνων καὶ ἐκείνων οἵτινες, ἐνῷ ἠδύναντο νὰ ζήσουν, ἀπέθνησκον ἐξ ἀμελείας των. Ὁ Δάντης (Κόλασις, ᾆσμ. 13) κατατάσσει μεταξὺ τῶν αὐτοκτόνων καί τινα, ὅστις, ἐνῷ ἠδύνατο νὰ σώσῃ ἑαυτὸν ἐξ ἐνέδρας φεύγων, ἐπροτίμησε ν' ἀποθάνῃ ριπτόμενος εἰς τὸ μέσον τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐφονεύθη. Ὁ αὐτοκτόνος διὰ τὸν λαὸν εἶναι ὄργανον καὶ ἐνσάρκωσις τοῦ Πειρασμοῦ: «Παίρνει τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ, κι' ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει τέτοια ἐξουσία. Γι' αὐτὸ καὶ τὴ ζωή του χάνει καὶ τὴν ψυχή του», ἡ ὁποία τιμωρεῖται κατόπιν φρικτῶς εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τὸν ἀποκαλεῖ «ἀφωρεσμένο», «κακοθάνατο», «κολασμένο». Παραδέχεται δὲ ὅτι οἱ περισσότεροι τῶν αὐτοκτόνων «βρυκολακιάζουν».

Ὁ Βιργίλιος τοὺς τοποθετεῖ τεθλιμμένους καὶ μεταμελημένους εἰς τοὺς «λυγροὺς τόπους» τοῦ Ἅδου, εἰς τόπους περιρρεομένους ὑπὸ τοῦ ὕδατος τῆς Στυγὸς (Aen. VI, 434). Ὁ Δάντης δείκνυται αὐστηρότερος ἀκόμη. «Ὅταν, λέγει, ἀγριεύει ἡ ψυχὴ γιὰ νὰ βγῇ ἀπὸ τὸ σῶμα τὸ ὁποῖο μονάχη της ἐγκαταλείπει, κατεβαίνει στὸν Ἅδη ὅπου δὲν ἔχει θέσι ὡρισμένη, μὰ ἐκεῖ ποῦ ἡ τύχη τὴν τινάζει ἐκεῖ φυτρώνει σὰν ἀγριόχορτο, βγάνει βλαστάρια καὶ γίνεται ἀγριόδενδρο. Οἱ Ἅρπυιες χορταίνοντας ἔπειτα μὲ τὰ φύλλα του, τοῦ προξενοῦν πόνους καὶ ἄνοιγμα ἀπ' τὸ ὁποῖο βγαίνουνε θρῆνοι» (Κόλασις, ᾆσμα 13). Αἱ ψυχαὶ τῶν αὐτοκτόνων εὑρίσκονται εἰς τὸ δεύτερον ἡμικύκλιον τοῦ ἑβδόμου κύκλου τῆς Κολάσεώς του, (ὅπου τιμωροῦνται πάντες οἱ βίαιοι) μεταβεβλημέναι εἰς ζῶντα καὶ αἰσθανόμενα δένδρα. «Τὰ φύλλα τῶν δένδρων αὐτῶν εἶναι κατάμαυρα. Τὰ κλαδιά τους κομπιάρικα καὶ στραβά. Καρποὺς δὲν ἔχουν παρὰ φαρμακερὰ ἀγκάθια. Ἐκεῖ κάνουν τὶς φωλιές τους οἱ βρωμερὲς Ἅρπυιες μὲ τὰ πλατειὰ φτερά, μὲ λαιμοὺς καὶ πρόσωπα ἀνθρώπινα καὶ πόδια μὲ νύχια μυτερὰ καὶ μὲ τὴ φτερωτὴ μεγάλη τους κοιλιά. Ρίχνουν παραπονιάρικες φωνὲς πάνω ἀπ' τὰ παράξενα δένδρα. Ἀπὸ κάθε μέρος ἀκούεις στεναγμοὺς νὰ βγαίνουν, μὰ δὲ βλέπεις κανένα ποῦ νὰ τοὺς βγάζῃ. Ἅμα σπάσῃς ἕνα κλῶνο χύνεται μαῦρο αἷμα καὶ τὸ δένδρο σοῦ μιλᾷ σὰν ἄνθρωπος». Κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν, ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι ψυχαί, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ αὐτοκτόνου, θ' ἀναζητήσῃ τὸ σῶμά της, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν θὰ τὸ ἐνδυθῇ, διότι δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ ἐπανακτήσῃ τις ἐκεῖνο τοῦ ὁποίου ἑκουσίως ἐστερήθη ζῶν. Θὰ τὸ σύρῃ μέχρι τοῦ μέρους ὅπου εὑρίσκεται φυτρωμένη καὶ «θὰ κρεμαστοῦνε καθένα ἀπὸ τὸ δένδρο τῆς κακῆς του ψυχῆς». Ἡ τοποθέτησις αὐτὴ τοῦ Δάντη παρέχει μίαν ἰδέαν τῶν ἀντιλήψεων αἵτινες ἐπεκράτουν εἰς τὴν Δύσιν κατὰ τὸν μεσαίωνα.

Ἀλλὰ πλὴν τῆς κακῆς μοίρας ἣν ἔταξαν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ αὐτοκτόνου οἱ ἄνθρωποι, ἐφρόντισαν ποικιλοτρόπως καὶ διὰ τὸν ἐνδικητικὸν ἐξευτελισμὸν τοῦ πτώματος αὐτοῦ. Ὁ Πλάτων εἰς τοὺς νόμους του θεσπίζει τὴν ἀκλεῆ ταφὴν τῶν μὴ δι' εὐλόγους αἰτίας αὐτοκτονησάντων (Νόμ. 9,873 c). Ἐν Ἀθήναις, «εἴ τις ἑαυτὸν διεχρᾶτο» ἐθάπτετο ἐκτὸς τοῦ κοινοῦ νεκροταφείου «ἡ δὲ χεὶρ του ἡ τοῦτο πράξασα χωρὶς τοῦ σώματος» κατεχωννύετο (*Αἰσχιν.* 3,244). Ἐν Κύπρῳ οἱ αὐτόχειρες ἐρρίπτοντο ἄταφοι, βορὰ τῶν ὀρνέων καὶ τῶν κυνῶν συμφώνως πρὸς νόμον τῆς Δημωνάσσης (*Δίων Χρυσ.* 64,4,592). Ἐν Θήβαις «οὐδεμιᾶς τιμῆς μετεῖχον» (Παροιμ. I, 116) ἐν δὲ τῇ Ρώμῃ Ταρκύνιος ὁ Ὑπερήφανος εἶχε θεσπίσῃ τὴν σταύρωσιν τῶν πτωμάτων τῶν αὐτοκτόνων καὶ τὴν ἐγκατάλειψιν αὐτῶν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν πτηνῶν καὶ τῶν ἀγρίων ζῴων. Ὅπου ἐπεκράτει ἡ συνήθεια τῆς καύσεως τῶν νεκρῶν ἐκεῖ δὲν ἐθεώρουν θεμιτὸν νὰ καίωσι τοὺς αὐτοκτόνους ἵνα μὴ τὸ πῦρ μιαίνηται ὑπ' αὐτῶν. Κατὰ τὸν μεσαίωνα, ἡ δικαιοσύνη, μὴ δυναμένη τι ἄλλο, ἐξεδικεῖτο τὸν αὐτοκτόνον μὲ τὸ νὰ βασανίζῃ τὴν σορόν του. Κατά τι διάταγμα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, «τὸ πτῶμα τοῦ αὐτοκτόνου πρέπει νὰ σύρηται μὲ τὸν σκληρότερον τρόπον εἰς τοὺς ἀγροὺς διὰ νὰ παραδειγματίζῃ τοὺς ἄλλους. Εἶτα τὸ πτῶμα πρέπει νὰ ἀπαγχονίζηται καὶ ν' ἀποσπῶνται αἱ πλάκες τῶν ὁδῶν δι' ὧν διακομίζεται ὁ νεκρός», διότι εἶναι ἀνάξιος νὰ διέλθῃ δι' αὐτῶν ἐφ' ὅσον κατέλιπεν ἀνάνδρως τὰ καθήκοντα τοῦ κοινωνικοῦ καὶ οἰκογενειακοῦ βίου (πρβλ. *Δάντη* Κολασ. ᾆσμ. 13ον). Τὸ σύστημα τοῦτο τῆς διαπομπεύσεως τοῦ σώματος τοῦ αὐτοκτόνου (ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰς θρησκευτικὰς ποινάς: μὴ μνημόνευσιν καὶ ἀνάγνωσιν ἐπ' αὐτοῦ τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας) φαίνεται ὅτι ἦτο γενικόν. Ἐν Βορδῶ τὸ πτῶμα ἐκρεμᾶτο ἀπὸ τῶν ποδῶν, ἐν Ἀμπεβὶλ ἐσύρετο διὰ μέσου τῶν ὁδῶν, ἐν Λίλλῃ ἂν ἦτο ἀνὴρ ἐσύρετο εἰς τοὺς δρόμους καὶ ἐκρεμᾶτο, ἂν ἦτο γυνὴ ἐκαίετο. Ἐν Ζυρίχῃ ἂν ὁ αὐτοκτόνος εἶχε μαχαιρωθῆ, ἐνεπήγνυον εἰς τὴν κεφαλήν του τεμάχιον ξύλου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐστερέωνον τὴν μάχαιραν ἣν εἶχε χρησιμοποιήσει· ἂν εἶχε πνιγῆ τὸν ἔθαπτον εἰς βάθος πέντε μέτρων ἐντὸς τῆς ἄμμου τῆς θαλάσσης.

Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δὲν ὑστερεῖ εἰς τὴν ἔμπρακτον ταύτην περιφρόνησιν τοῦ αὐτοκτόνου. Δὲν τὸν θάπτει «μὲ τοὺς ἄλλους ἀπεθαμένους του, ἀλλὰ σαράντα ὀργυιὲς μακρυὰ ἀπὸ τὰ μνήματα», καὶ τὸν στερεῖ τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας. Ὅταν διακομίζεται διὰ τῶν ὁδῶν τὸ πτῶμα τοῦ, παντοιοτρόπως ἐκδηλοῖ τὴν φρίκην καὶ τὸ μῖσός του. Τὸν μουντζώνει, τὸν ἀναθεματίζει, τὸν φτύνει, τοῦ ἀπαγγέλλει μαγικὰς οἱονεὶ ἐπῳδούς, ὅπως ἐκείνη τὴν ὁποίαν χρησιμοποιεῖ διὰ τὰ λείψανα τῶν Ἑβραίων: «λαγός, λαγός, τοῦ διαβόλου κυνηγός» κλπ.

Οἱ ἐπιεικέστεροι ἂν τοῦ εὐχηθοῦν τὸ στερεότυπον «ὁ Θεὸς σχωρέσῃ σε», προσθέτουν: «κατὰ τὰ ἔργα σου». Ἐπίσης πολὺ συχνά, ἐπειδὴ θεωροῦν σχεδὸν ἀναπόφευκτον τὸ βρυκολακιασμά του, τὸν ἐξορκίζουν λέγοντες: «ὀπίσω σου κακονὰ μὴν ἰδοῦμε, κι' ἂν τὸ δοῦμε, νὰ μὴν τὸ σκιαχτοῦμε». Ὅπως διὰ τοὺς ἐξ ἄλλων λόγων βρυκόλακας, οὕτω καὶ διὰ τοὺς ἐξ αὐτοκτονίας, θεωρεῖ ὁπωσδήποτε προφυλακτικόν, ἀπὸ τῆς ἐπιβλαβοῦς ἐπιδράσεώς των, τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ. Αἰσθάνεται μεγίστην ἀπέχθειαν πρὸς τὰ μέρη ὅπου ὁ αὐτοκτόνος ἐξετέλεσε τὸ διάβημά του, πρὸς τὰ ὄργανα, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποίησε (πρβλ. τὸ «σκοινὶ τοῦ κρεμασμένου» εἰς τὸ ὁποῖον ἀκριβῶς διὰ τοῦτον τὸν λόγον ἀποδίδει μαγικὰς ἰδιότητας, καὶ τὴν πληροφορίαν τοῦ Πλουτάρχου (Θεμ. 22) καθ' ἣν τὰ ἐνδύματα καὶ ὁ βρόχος τοῦ αὐτοκτόνου ἐρρίπτοντο εἰς βάραθρον) καὶ πρὸς ὅλα τὰ πρόσωπα τὰ ὁποῖα τὸν ἐγγίζουν. Ἡ γῆ ὅπου ἔχει ταφῆ διατηρεῖ ἐπὶ ἔτη τὴν ἀνοσιότητα, ἣν ἔλαβε διὰ τῆς ταφῆς τοῦ αὐτοκτόνου.

Ἡ χαρακτηριστικῶς αὐστηρὰ αὕτη στάσις ἣν τηρεῖ πρὸ τῆς αὐτοκτονίας ἡ κοινωνία μετριάζεται εἰς ὡρισμένας περιστάσεις, ἄλλοτε δὲ ἀντικαθίσταται ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ σεβασμοῦ καὶ θαυμασμοῦ πρὸς τοὺς αὐτοκτόνους. Τὸ πρῶτον δὲ βῆμα πρὸς τὴν ἐπιείκειαν εἶναι ἡ ἀναζήτησις τῶν ὑπευθύνων τῆς αὐτοκτονίας, τοὺς ὁποίους ἀσμένως ἡ κοινωνία κατηγορεῖ, διαπιστοῦσα μάλιστα πολλάκις καὶ τὴν ἐκ μέρους τοῦ θείου ἐκδικητικὴν τιμωρίαν αὐτῶν. Τοῦτο συμβαίνει εἰδικῶς εἰς τὰς ἐξ ἀνικανοποιήτου ἔρωτος αὐτοκτονίας. Ὁ Δάντης αὐτοὺς δὲν τοὺς κατατάσσει εἰς τὸν ἕβδομον κύκλον ἀλλὰ εἰς τὸν δεύτερον κύκλον τῆς Κολάσεως. Ἡ Διδὼ ηὐτοκτόνησε, ἀλλ' εὐθύνεται διὰ τοῦτο καὶ ὁ Αἰνείας. Εἰς τὸ 23ον εἰδύλλιον τοῦ Θεοκρίτου, ὁ διὰ τῆς ἀρνήσεώς του αἴτιος αὐτοκτονίας τιμωρεῖται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ:

βαῖνε ἐς ἄθλως
γυμναστῶν καὶ τῆλε φίλων ἐπεμαίετο λουτρῶν,
καὶ ποτὶ τὸν Θεὸν ἦλθε τὸν ὕβρισε, λαΐνέας δὲ
ἵπτατ' ἀπὸ κρηπῖδος ἐν ὕδατι τῷ δ' ἐφύπερθεν
ἅλατο καὶ τὤγαλμα, κακὸν δ' ἔκτεινεν ἔφαβον.

Ἡ ἀναζήτησις καὶ κριτικὴ τῶν αἰτίων καὶ αἰτιῶν τῆς αὐτοκτονίας ὀφείλεται εἰς τὴν ἀντίληψιν ὅτι ὑπάρχουν περιπτώσεις, καθ' ἃς ἡ μόνη δυνατὴ λύσις εἶναι ἡ αὐτοκτονία. «Τὸν εὐγενῆ χρή, ἢ καλῶς ζῆν ἢ καλῶς τεθνάναι». Οἱ Μασσαλιῶται εἶχον ὁρίσει διὰ νόμου ὅτι ὁ βουλόμενος ν' αὐτοκτονήσῃ καὶ νὰ μὴ ὑποστῇ τὰς ἀτιμωτικὰς συνεπείας τῆς πράξεώς του, ἔπρεπε νὰ παρουσιασθῇ πρὸ τῆς βουλῆς τῶν ἑξακοσίων καὶ ν' ἀναπτύξῃ τοὺς λόγους τῆς ἐπιθυμίας του. Ἂν ἡ βουλὴ τοὺς ἔκρινεν ἀποχρῶντας, τότε τῷ παρείχετο τὸ ἀναγκαιοῦν κώνειον καὶ ἐθάπτετο ὅπως οἱ ἐκ φυσικοῦ θανάτου θανόντες ἔντιμοι πολῖται (*Valer.* Max. 2,6,7). Ἐπίσης ἐν Κέῳ ἐπετρέπετο ἡ δι' εὐλόγους αἰτίας αὐτοκτονία. Παρ' αὐτοῖς εἰδικῶς ἦτο καθιερωμένον ἔθος νὰ προλαμβάνουν τὰς ἐνοχλήσεις τοῦ γήρατος τελευτῶντες διὰ κωνείου: «καλὸν τὸ Κείων νόμιμον... ὁ μὴ δυνάμενος ζῆν καλῶς, οὐ ζῇ κακῶς» (*Στραβ.* 10,486). Ὁ Πλάτων ἀναγνωρίζει ὅτι δικαιολογεῖται ἐκεῖνος, ὅστις ηὐτοκτόνησεν «ἀναγκασθεὶς περιωδύνῳ ἀφύκτῳ τύχῃ καὶ μεταλαχὼν αἰσχύνης τινὸς ἀπόρου καὶ ἀβίου» (Νομ. 9,873 c). Οἱ Κυνικοὶ ἔχουν τὴν γνώμην ὅτι «δεῖ κτᾶσθαι νοῦν ἢ βρόχον» (*Πλουτ.* Ἠθ. 1039) καὶ συνιστοῦν ὡς τελευταῖον καταφύγιον κατὰ τοῦ ἀνικανοποιήτου ἔρωτος τὸν βρόχον.

Ἔρωτα παύει λιμός, εἰ δὲ μὴ χρόνος·
ἐὰν δὲ τούτοις μὴ δύνῃ χρῆσθαι, βρόχος.
(*Διογ. Λαερτ.* 6,86).

Οἱ Στωικοὶ δέχονται «εὐλόγως ἐξάξειν ἑαυτὸν τοῦ βίου τὸν σοφὸν καὶ ὑπὲρ πατρίδος καὶ ὑπὲρ φίλων

Digitized by Google

κἂν ἐν σκληροτέρᾳ γένηται ἀλγηδόνι ἢ πηρώσεσιν ἢ νόσοις ἀνιάτοις» (*Διογ. Λαερτ.* 7, 130). (Ἐνταῦθα δέον νὰ σημειωθῇ καὶ ἡ παρεξήγησις τὴν ὁποίαν πολλάκις ὑφίσταται ἡ συστηματικὴ ἀπαισιοδοξία ὅταν ὁδηγῆται μέχρι τῶν τελευταίων συνεπειῶν της. Χαρακτηριστικώτατον εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Λεοπάρδι, ὁ Σοπεγχάουερ, ὁ Χάρτμαν κλπ. ἐθεωρήθησαν ὑπὸ τῶν πολλῶν ὡς ἔνθερμοι ἀπολογηταὶ τῆς αὐτοκτονίας παρὰ τὰς διαμαρτυρίας των).

Πολλάκις καὶ ὁ λαὸς συναισθάνεται τὰς τραγῳδίας, τῶν ὁποίων οἱ ἄτεγκτοι καὶ σκληροὶ νόμοι εἶναι ἀνώτεροι τῆς μικρολόγου κριτικῆς. Διαισθάνεται ὅτι ὑπάρχουν περιπτώσεις, καθ' ἃς ἡ ψυχὴ ἀκατανικήτως καὶ ἀγωνιωδῶς ἀνατείνεται πρὸς τὸ ἀσύλληπτον ὄνειρον τῆς ἀπολυτρώσεως καὶ καθ' ἃς ἡ μόνη ἀνθρωπίνως ἀξιοπρεπὴς καὶ δυνατὴ λύσις εἶναι ἡ αὐτοκτονία. Κατανοεῖ τὴν βαθύτητα τῆς ἠθικῆς συγκρούσεως καὶ διάκειται συμπαθῶς πρὸς τὰ θύματά της. Εἰς πλείστους ἑλληνικοὺς τόπους ὑπάρχουν φρούρια, καλούμενα Κάστρα τῆς Ὡριᾶς, πρὸς τὰ ὁποῖα συνάπτονται παραδόσεις περὶ ἁλώσεώς των διὰ δόλου ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ αὐτοκτονίας τῆς βασιλοπούλας: «Κοντὰ στὰ Τέμπη, λέγει μία θεσσαλικὴ παράδοσις, ὑπάρχει τὸ Κάστρο τῆς Ὡριᾶς. Αὐτὴν τὴν πολιορκοῦσαν καὶ σὰν εἶδε τὰ στενά, ἐπειδὴ δὲν ἤθελε νὰ τὴν πιάσουν ζωντανή, ἔπεσε ἀπ' τὸ βράχο καὶ σκοτώθη. Ὁ τάφος της εἶναι εἰς τὸ βράχο καὶ ἀπέναντι εἰς τὴν πηγὴ τῆς Ἀφροδίτης· πηγαίνει κανεὶς ὡς ἐκεῖ ἀπόνα μονοπάτι. Καμμιὰ φορὰ τὴν ἀκοῦν καὶ βογγᾷ μέσα ἀπὸ τὸν τάφο. Καὶ ἀπάνω στὸν τάφο εἶναι φυτρωμένη μιὰ ροϊδιὰ ποῦ ποτὲ δὲν πέφτουν τὰ φύλλα της» (*Ν. Γ. Πολίτου*: Παραδόσεις. 86). Πνεῦμα συμπαθείας καὶ τάσις ἡρωοποιήσεως ἀναδίδεται ἀπὸ τὴν διήγησιν αὐτήν, ἡ ὁποία ἐχρησίμευσε καὶ ὡς ὑπόθεσις πλείστων τραγουδιῶν. Εἰς ἓν ἐκ τούτων ἡ κόρη, «σὰν εἶδε τοὺς χίλιους νὰ μπαίνουνε»,

ἀπὸ τὸν πύργο κάτω πέταξε
μήτε σὲ πέτρα πέφτει, μήτε σὲ κλαριά,
παρὰ σὲ Τούρκων χέρια καὶ ξεψύχησε.
(*Ν. Γ. Πολίτου* Ἐκλογαὶ κλπ. σ. 89).

Παρομοίας φύσεως εἶναι καὶ ἡ αὐτοκτονία τῆς Λένως τοῦ Μπότσαρη (1804) ἐξυμνουμένη καὶ αὐτή. Ἡ Λένω δεκαπενταέτις θυγάτηρ τοῦ Κίτσου Μπότσαρη ἐκ πρώτου γάμου, ἐπολέμει παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ ἀδελφοῦ της Γιάννη εἴς τινα μονὴν τῶν Ἀγράφων. Φονευθέντος ὅμως τούτου ἠναγκάσθη νὰ μεταβῇ πλησίον τοῦ θείου της Νίκζα, ὅστις ἐπολέμει παρὰ τὸν Ἀχελῷον. Ἐκεῖ περικυκλωθεῖσα ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ὅπως μὴ συλληφθῇ, ἔπεσεν εἰς τὸν ποταμὸν καὶ ἐπνίγη:

ἐγὼ εἶμαι ἡ Λένω ἡ Μπότσαρη, ἡ ἀδερφὴ τοῦ Γιάννη
καὶ ζωντανὴ δὲν πιάνουμαι εἰς τῶν Τουρκῶν τὰ χέρια.
(*Ν. Γ. Πολίτου*, Ἐκλογαὶ κλπ. σ. 11).

Εἰς μίαν παραλογήν, ληστής τις φονεύει ἕνα ἔμπορον, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου του ἀποδεικνύει μὲ «σημάδια» ὅτι εἶναι ἀδελφὸς τοῦ φονέως. Ἔξαλλος ὁ ἀδελφοκτόνος τὸν μεταφέρει εἰς ἰατρόν. Ἀλλ' ὁ ἰατρὸς βεβαιώνει ὅτι «ἂν εἶναι ἀδερφομαχαιριά, καμμιὰ γιατρειὰ δὲν ἔχει». Ἐν τῇ ἀπογνώσει του ὁ ληστής,

τὸ χρυσομάχαιρο ἔβγαλε ἀπ' τ' ἀργυρὸ θηκάρι
ψηλὰ ψηλὰ τὸ σήκωσε καὶ στὴν καρδιὰ τὸ μπήγει.
Τοὺς πῆραν καὶ τοὺς θάψανε τοὺς δυὸ σ' ἕνα μνημούρι.
(*Ν. Γ. Πολίτου* Ἐκλογαὶ κλπ. σ. 127).

Ὁ ἀδελφοκτόνος καὶ αὐτοκτόνος ληστής, εἶναι εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ λαοῦ τραγικὸς τύπος, ἄξιος συμπαθείας. Γεννᾷ τὸν ἔλεον καὶ τὸν οἶκτον, ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἥρωες τῶν τραγῳδιῶν.

Εἰς τὸ τραγούδι τῆς «Λιογέννητης» ὁ Κωσταντῆς, κατόπιν χρησιμοποιήσεως πολλῶν φίλτρων καὶ τεχνασμάτων, τὰ ὁποῖα ἐδιδάχθη παρὰ μαγισσῶν, ἀνταγαπᾶται θερμῶς ὑπὸ τῆς Λιογέννητης, ἡ ὁποία καὶ ἀποφάσιζε νὰ ἔλθη μόνη της εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ νέου. Γνωρίζων τοῦτο ὁ Κωσταντῆς εἰδοποιεῖ τὴν μητέρα του νὰ ὑποδεχθῇ τὴν ἀγαπημένην. Ἡ μήτηρ ὅμως δὲν ἤθελε τὴν νύμφην. Κλειδώνει τὴν θύραν καὶ θέτει πρὸ αὐτῆς «μιὰ γοῦρνα μὲ φαρμάκι» καὶ ὅταν ἦλθεν ἡ Λιογέννητη δὲν τῆς ἀνοίγει ἐὰν δὲν πίῃ ἀπὸ τὸ νερὸ τῆς γούρνας. Ἡ κόρη πιοῦσα «ἔσκασε σὰν τὸ ψάρι».

Ὁ Κωσταντῆς

σὰν εἶδε τὴ Λιογέννητη στὸ δρόμο ξαπλωμένη
ψιλὴ φωνίτσα νἔβγαλε, ψιλὴ φωνίτσα βγάζει:
«σὰν ἤθελες μανοῦλα μου νἄχῃς καὶ γυιὸ καὶ νύφη
ὄντας σοῦ πρωτοχτύπησε ἂς εἶχες της ἀνοίξῃ».
Χρυσὸ μαχαίρι νἔβγαλε ἀπ' ἀργυρὸ φηκάρι
στὸν οὐρανὸ τὸ πέταξε, μὲς στὴν καρδιά του πάει.
(*Ν. Γ. Πολίτη*., Ἐκλογαὶ κλπ. σ. 96).

Τὸ τραγικὸν τῆς ὑποθέσεως μὲ τὴν συρροὴν τῶν κακῶν (θάνατος τῆς ἀγαπημένης ἐξ ὑπαιτιότητος τῆς μητρὸς) δίδει τὴν ἐντύπωσιν τοῦ μοιραίου, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου μόνον στάσις συμπαθείας πρὸς τὴν δυστυχίαν καὶ τὴν ὀδύνην δύναται νὰ ὑπάρξῃ. Ὄχι μόνον δὲν αἰσθάνεταί τις ἀποτροπιασμὸν διὰ τὴν λύσιν ἀλλὰ καὶ σκέπτεται ὅτι ἦτο ἡ μόνη δυνατὴ (Πρβλ. καὶ τὰς τρεῖς αὐτοκτονίας εἰς τὸν «Λάμπρον» τοῦ Σολωμοῦ).

Ἄλλη τέλος περίπτωσις αὐτοκτονίας δικαιολογουμένης μετ' ἐπιδοκιμασίας, εἶναι ἡ περίπτωσις τῆς ὁμαδικῆς αὐτοκτονίας, ἥτις εἶναι συνήθης εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ ἡ ἀνάμνησίς της πάντοτε περιβάλλεται ὑπὸ αἴγλης ἡρωϊσμοῦ ἀξιοθαυμάστου καὶ ἀξιομιμήτου. Αἱ Μιλήσιαι καὶ Κορίνθιαι παρθένοι, αἱ ὁποῖαι ηὐτοκτόνησαν διὰ νὰ μὴ πέσουν εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, ὄχι μόνον ἀποτροπιασμὸν δὲν προεκάλεσαν διὰ τῆς πράξεώς των ταύτης, ἀλλὰ καὶ ὡς ἡρωίδες ἐξυμνήθησαν καὶ ὡς ἀξιομίμητα πρότυπα προεβλήθησαν (πρβλ. ἐπιγρ. Ἀνθολ. Παλ. 7, 492, 493). Ὅταν οἱ Ξάνθιοι, πολιορκούμενοι ὑπὸ τοῦ Βρούτου, ἀντελήφθησαν ὅτι ἐξέλιπε πλέον πᾶσα ἐλπὶς διασώσεως, ὥρμησαν φύρδην μίγδην, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδία, κατείχοντο δὲ ὑπὸ τοιούτου πόθου τοῦ θανάτου, ὥστε οὐδὲν ἔπραξαν ὅπως ἀποφύγωσι τοῦτον. Ὁ Ἰώσηπος ἐν τῷ «Ἰουδαϊκῷ πολέμῳ» ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, πολλοὶ τῶν πολιορκουμένων ηὐτοκτόνησαν, ἄλλοι δὲ καταφυγόντες εἰς ὑπόγειόν τι ἀπεφάσισαν νὰ φονεύσουν οἱ μὲν τοὺς δὲ καὶ ἐξετέλεσαν τὴν ἀπόφασίν των ταύτην. Ἐκ τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς ἱστορίας ἔχομεν πλεῖστα παραδείγματα τοιαύτης ὁμαδικῆς ἡρωικῆς αὐτοκτονίας. Ὁ θρυλικὸς Σουλιώτης καλόγηρος Σαμουήλ, ὅταν οἱ Ἀλβανοὶ ἦλθον καὶ ἐπολιόρκησαν τὸ Κοῦγκι, ἤναψε τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ

ἀστροπελέκια ἐπέσανε, βροντάει ὁ κόσμος ὅλος,
λάμπει στὰ γνέφ' ἡ ἐκκλησιά, λάμπει τὸ μαῦρο Κοῦγκι.
(*Α Βαλαωρίτου* ἔκδ. Φέξη σελ. 44).

Ἡ Δέσπω ἡ Σουλιώτισσα περικυκλοῦται ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν (25 Δεκ. 1803) εἰς τὸν πύργον τοῦ Δημουλᾶ μετὰ δέκα ἄλλων θυγατέρων, νυμφῶν, ἐγγονῶν καὶ ἐγγόνων της καὶ ἀφοῦ ἐπὶ πολὺ ἐπολέμησε πρὸς τοὺς Ἀλβανούς, ὅτε εἶδεν ὅτι πᾶσα περαιτέρω ἀντίστασις ἦτο ματαία, ἠρώτησε τὰ τέκνα της ἂν δὲν προτιμοῦν ἀπὸ τὴν δουλείαν τὸν θάνατον. Ὅταν ἐδέχθησαν ὅλοι νὰ ἀποθάνουν,

δαυλὶ στὸ χέρι νἄρπαξε, κόρες καὶ νύφες κράζει:
«σκλάβες Τουρκῶν μὴ ζήσωμε, παιδιὰ μ' μαζί μου ἐλᾶτε!...»
Καὶ τὰ φυσέκια ἀνάψανε κι' ὅλοι φωτιὰ γενῆκαν.
(*Ν. Γ. Πολίτου*., Ἐκλογαὶ κλπ. σ. 12).

Ἡ ἐπιδοκιμασία, ἡ συμπάθεια καὶ ὁ θαυμασμὸς τοῦ λαοῦ πρὸς τὴν ἡρωικὴν ταύτην ὁμάδα εἶναι καταφανὴς ἐκ τοῦ ὅλου ποιήματος. Ἐπίσης εἶναι γνωστὴ ἡ ἐντύπωσις τὴν ὁποίαν προὐξένησεν εἰς τὸν κόσμον ὁ ἡρωικὸς θάνατος τῶν Σουλιωτισσῶν τοῦ Ζαλόγγου. Κανεὶς βεβαίως δὲν ἐσκέφθη νὰ τὸν ψέξῃ ὡς αὐτοκτονίαν. Ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος πιεζόμενος ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν, μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἱεροῦ λόχου, ἐκλείσθη εἴς τι μοναστήριον τῆς Βουκοβίνας ὅπου καὶ ηὐτοκτόνησε μετὰ τῶν συντρόφων του ἀνάψας τὴν πυρίτιδα (8 Σεπ. 1821). Εἶναι τέλος πρόσφατος ἀκόμη ἡ ἀνάμνησις τοῦ ὁλοκαυτώματος τοῦ Ἀρκαδίου (1866).

Ἡ φαινομενικὴ αὐτη ἀντίφασις τὴν ὁποίαν παρουσιάζει ἡ κοινωνία, ἄλλοτε ἀποδοκιμάζουσα καὶ ἄλλοτε ἐπιδοκιμάζουσα τὴν αὐτοκτονίαν, ὀφείλεται εἰς τὴν βασικὴν ἄποψιν ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐξετάζει τὸ πρᾶγμα. Ὅταν ἡ αὐτοκτονία στερῆται γενικωτέρου περιεχομένου ἀφορῶντος τὰ συμφέροντα τῶν ὁμάδων ἀποδοκιμάζεται, διότι ἀφίνει τὴν ἐντύπωσιν ἐγωιστικῶν ἐλατηρίων, τὰ ὁποῖα κατ' ἐξοχὴν καὶ ἐνστικτωδῶς ἀποστρέφονται αἱ ὁμάδες ὅταν καταλογίζουν, καὶ διότι ἀποτελεῖ κίνδυνον διὰ τὴν ὕπαρξιν αὐτῶν. Ἀντιθέτως ὅταν ἡ αὐτοκτονία εἶναι πρᾶξις ἐξυψώνουσα τὴν αὐτοσυντήρησιν τῶν ὁμάδων, τονώνουσα τὴν κοινωνικότητα τῶν ἀτόμων, καθαγιάζουσα τὰ διάφορα ἰδεώδη τῆς κοινωνίας, προβάλλεται ὡς πρᾶξις ἡρωισμοῦ, ἐγκολποῦται μετὰ στοργῆς ὑπ' αὐτῆς καὶ ἐπαινεῖται ὅπως ὅλαι αἱ πράξεις, αἱ ὁποῖαι θυσιάζουν τὸ συμφέρον τοῦ ἀτόμου ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος τοῦ συνόλου.

Ὡς πρὸς τὰ ἑκάστοτε ὑπὸ τῶν αὐτοκτόνων χρησιμοποιούμενα μέσα θανάτου, φαίνεται ὅτι ἐπικρατεῖ κανονική τις λογική, ἀρκετὰ περίπλοκος ὅμως καὶ μετ' ἐξαιρέσεων. Καὶ κατὰ πρῶτον τὸ εἶδος τοῦ θανάτου ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν μέσων τὰ ὁποῖα ἔχει τις πρόχειρα. (Ὁ ἀδελφοκτόνος ληστὴς αὐτοκτονεῖ μὲ τὸ ξίφος του, διότι τοῦτο ἔσχε πρόχειρον, ἀλλ' ἴσως καὶ διότι ὁ θάνατος οὗτος εἶναι ἀνδροπρεπέστερος. Ἡ Ὡριὰ συνεχίζουσα τὴν ἀλλόφρονα φυγήν της κρημνίζεται ἐκ τοῦ φρουρίου.) Ὡσαύτως καὶ ἡ αἰτία ἐπιδρᾶ πως ἐπὶ τοῦ εἴδους τοῦ θανάτου. Τὸ φαρμάκι, τὸ κρέμασμα, τὸ πνίξιμο εἶναι μέσα χρησιμοποιούμενα συνήθως εἰς περιπτώσεις καθ' ἃς ὁ αὐτοκτόνος θέλει ν' αὐτοτιμωρηθῇ αἰσχρῶς ἢ ἔχει καταληφθῇ ὑπὸ τοιαύτης ἀπελπισίας, ὥστε νὰ ἐπιθυμῇ τὴν τελείαν του ἐξαφάνισιν. Ἀλλὰ καὶ τὸ φῦλον ἐπιδρᾶ ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ μέσου. Αἱ γυναῖκες μᾶλλον δηλητήρια χρησιμοποιοῦν, οἱ ἄνδρες μᾶλλον ὅπλα. Δὲν πρέπει τέλος νὰ λησμονηθοῦν καὶ δύο ἄλλοι παράγοντες: ὁ τῆς παραδόσεως, ὅστις συντείνει, ὥστε λαός τις νὰ χρησιμοποιῇ συνηθέστερον ἓν μέσον (πρβλ. χαρακίρι Ἰαπώνων) καὶ ὁ παράγων τῆς μιμήσεως ὅστις ἀναβιβάζει εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν ἐπί τι χρονικὸν διάστημα, μέσον τι θανάτου χρησιμοποιηθὲν ὑπὸ προσώπου ἐγκύρου ἢ συμπαθοῦς ἢ ὁπωσδήποτε γενομένου ἀντικειμένου προσοχῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Ἀριστοτέλους*: Ἠθικὰ Νικομάχεια.—*Διογ. Λαέρτιος*.—*Geiger K.*—Der Selbstmord im Klassischen Altertum 1888.—*Πολίτου Γ. Ν.* Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ 1914.—*Τοῦ αὐτοῦ*: Μελέται περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ Ἑλλην. Λαοῦ. Παραδόσεις.—Ἀνέκδοτοι πληροφορίαι τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου εὐγενῶς παραχωρηθεῖσαι ὑπὸ *Γ. Ν. Πολίτου*.

Θ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

—[ΣΥΓΚΡ. ΘΡΗΣΚΕΙΟΛ.] Ἡ θρησκευτικὴ αὐτοκτονία, ὡς θυσία θεωρουμένη, φαίνεται ὅτι ἦτο διαδεδομένη κατὰ τοὺς χρόνους τῶν πρωτογενῶν πολιτισμῶν. Ἀρχηγοὶ οἰκογενειῶν, ἡγεμόνες, βασιλεῖς καὶ ἀξιωματοῦχοι καθόλου ἐβράχυνον τὰς ἡμέρας των, ἵνα ἀποτρέψουν ἐπικειμένας συμφορὰς ἢ ἵνα μεταδώσουν τὴν δύναμιν, ἡ ὁποία ἐπιστεύετο ἐνοικοῦσα ἐν αὐτοῖς, εἰς τοὺς νεωτέρους κ.τ.λ. Παραδείγματα τοιούτου εἴδους αὐτοκτονιῶν γνωρίζομεν μεταξὺ ἄλλων τὰ τοῦ Σαρδαναπάλου, τοῦ Κροίσου, τοῦ τελευταίου βασιλέως τῆς Καρχηδόνος καὶ τοῦ τῶν Ὀστρογότθων Ἑρμανρίχ. Εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν, ὡς *θυσία* δηλαδὴ πρὸς τὴν ψυχὴν τοῦ θανόντος, ὑπάγονται καὶ τὰ τόσα γνωστὰ καὶ διαδεδομένα φαινόμενα τοῦ θανάτου χηρῶν κατὰ τὸν ἐνταφιασμὸν τῶν συζύγων, δούλων κατὰ τὴν κηδείαν τῶν κυρίων των καὶ ἀξιωματικῶν, συνοδευόντων οὕτω καὶ μετὰ θάνατον τὸν ἡγεμόνα. Αἱ αὐτοκτονίαι αὗται θεωροῦνται ὡς καθῆκον ἐπιβαλλόμενον κατὰ τοὺς ἀρχαίους καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Ἐνταῦθα καταλέγομεν καὶ τὴν ὡς ἐσχάτην πρᾶξιν ἀσκήσεως ἐπιτελουμένην αὐτοκτονίαν. Αὕτη ἦτο λίαν συχνὴ ἐν Ἰνδίαις, ὡς δεικνύουν πολυάριθμοι ἐπιγραφαί, μὴ ἐλλείπουσα οὐδὲ ἀπὸ τῆς ἡσύχου αἱρέσεως τῶν Ἰανιστῶν. Πολὺ μᾶλλον οἰκεία εἶναι εἰς τοὺς Βραχμᾶνας, διὰ τοὺς ὁποίους ὑψίστη ἀρετὴ εἶναι τὸ μὴ προσκολλᾶσθαι εἰς τὴν ζωήν. Εἶναι γνωστὸς ὁ ἐπὶ πυρᾶς ἀκούσιος θάνατος τοῦ Καλάνου, τοῦ φίλου τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ἡ ἀφορμὴ πρὸς τὴν τοιαύτην αὐτοκτονίαν εἶναι συνήθως τὸ γῆρας ἢ ἡ νόσος, διὰ τῶν ὁποίων παύει τὸ σῶμα νὰ εἶναι πειθήνιον ὄργανον τοῦ πνεύματος. Ἐν Ἰαπωνίᾳ ἦτο πρὸ ὀλίγων ἔτι δεκαετηρίδων συχνὸν τὸ θέαμα ἀνθρώπων βυθιζομένων εἰς τὰ ὕδατα ἐν ὕμνοις καὶ ψαλμοῖς, ἵνα οὕτω ἐπιστέψωσι τὸν θεάρεστον αὐτῶν βίον, ἢ ἐγκλειομένων ἐν σπηλαίοις, ἵνα εὕρωσιν ἐκεῖ τὸν ἐκ πείνης θάνατον. Θὰ ἀνέμενέ τις ὅτι ὁ βουδδισμός, κηρύσσων ὡς σκοπὸν τοῦ βίου καὶ ὡς ὑψίστην εὐδαιμονίαν τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ δεινῶν καὶ τὴν εἰς τὸν Νιρβάναν εἴσοδον, ἤθελεν ἐννοήσει τὴν αὐτοκτονίαν ὡς ἁπλούστατον μέσον ἐπιτεύξεως τοῦ σκοποῦ τούτου. Ἀλλ' ἡ περὶ Καρμᾶ διδασκαλία, ἡ εἰς ἀλληλοδιαδόχους μετενσαρκώσεις πεποίθησις, ἀπετέλεσε φραγμὸν κατὰ τοῦ τοιούτου πειρασμοῦ. Διὰ τῆς αὐτοκτονίας θὰ ἀπηλλάσσετο μὲν κανεὶς τοῦ παρόντος βίου, ἀλλὰ διὰ νὰ γεννηθῇ ἔπειτα ἐκ νέου καὶ ὀδυνηρότερον. Ἐνῷ δὲ παρὰ τῷ βουδδισμῷ ἀποκλείεται ἡ αὐτοκτονίαι ἐκ τοῦ πνεύματος καθόλου τῆς διδασκαλίας τῆς θρησκείας ταύτης, ἀπαγορεύεται ρητῶς παρὰ τῆς μωαμεθανικῆς. Διότι ὑψίστη τῶν ἀρετῶν διὰ τὸν Μωάμεθ εἶναι ἡ ἀπόλυτος ὑποταγὴ ὑπὸ τὴν τὰ πάντα διέπουσαν θείαν βούλησιν, διδασκαλία, πρὸς τὴν ὁποίαν εἶναι παντελῶς ἀσυμβίβαστος ὁ αὐθαίρετος τερματισμὸς τῆς ἀτομικῆς ζωῆς.

Ν. Ι. ΛΟΥΒΑΡΙΣ

—[ΘΡΗΣΚΕΥΤ.] Ἀπὸ τοῦ φόνου, τῆς ἀφαιρέσεως δηλαδὴ τῆς ζωῆς τοῦ ἄλλου, διακρίνεται ἡ αὐτοκτονία, ἡ ἐκ προαιρέσεως ἀφαίρεσις ὑφ' ἡμῶν τῆς ἰδίας ἡμῶν ζωῆς. Κατὰ ταῦτα ἡ ἄνευ προαιρέσεως ἀφαίρεσις τῆς ἰδίας ἡμῶν ζωῆς δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς αὐτοκτονία. Ἡ αὐτοκτονία διακρίνεται συνήθως εἰς ἄμεσον καὶ ἔμμεσον. *Ἄμεσος* αὐτοκτονία καλεῖται ἡ ἐκ προαιρέσεως βιαία ἀφαίρεσις τῆς ἰδίας ἡμῶν ζωῆς, *ἔμμεσος* δὲ ἡ ἐν γνώσει καὶ ἐκ προθέσεως βαθμιαία ἀφαίρεσις αὐτῆς.

Ἡ αὐτοκτονία ἐθεωρεῖτο παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐν ἀρχαιοτέρᾳ ἐποχῇ, τὸ μὲν ἐκ θρησκευτικῶν λόγων, τὸ δὲ ἐκ πολιτικῶν, ὡς μέγα παράπτωμα. Ἡ ἀντίληψις αὕτη, ἣν εὑρίσκομεν καὶ ἐν τῇ ἀρχαιοτέρᾳ φιλοσοφίᾳ (*Πυθαγόρειοι, Πλάτων, Ἀριστοτέλης*), ἦτο τόσον σταθερά, ὥστε ἐνίοτε καὶ ἡρωϊκαὶ αὐτοθυσίαι συγχεόμεναι πρὸς τὴν αὐτοκτονίαν ἐχαρακτηρίζοντο ὡς παραπτώματα (*Ἡροδ.* IX, 17). Ὅτε ὅμως ἤρχισεν ἡ κατάπτωσις τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἰδεῶν, οἱ στωικοὶ ἤρχισαν διαφόρως σκεπτόμενοι. Κατ' αὐτοὺς ἴδιον τοῦ σοφοῦ εἶναι ἡ πρὸς τὴν ζωὴν ἀδιαφορία, ὁ δὲ θάνατος, ὅστις εἶναι ἁπλοῦς χωρισμός, εἶναι τὸ μέσον πρὸς σωτηρίαν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς ψυχῆς. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι ἡ «εὔλογος ἐξαγωγή» τῶν στωικῶν δὲν εἶναι ἡ βιαία ἀφαίρεσις τῆς ζωῆς, ἀλλ' ἡ ἐνσυνείδητος ἀπόφασις πρὸς ἀνεξαρτησίαν καὶ ἡσυχίαν τῆς ψυχῆς. Ἡ στωικὴ αὕτη διδασκαλία διεδόθη μεγάλως παρὰ τῇ ἀνεπτυγμένῃ κοινωνίᾳ τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας (*Σενέκας*), αἱ δὲ αὐτοκτονίαι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπισήμων ἀνδρῶν ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ρωμαϊκῆς δεσποτείας ἦσαν συχναί, ὡς ἐκ τοῦ Τακίτου καὶ τοῦ Πλινίου πληροφορούμεθα.

Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία θεωρεῖ τὴν αὐτοκτονίαν ὡς ἓν τῶν μεγαλυτέρων ἁμαρτημάτων. Κατὰ τὴν Καινὴν Διαθήκην τὸ σῶμα εἶναι δῶρον τοῦ Θεοῦ (Πράξ. 17, 25) καὶ ἀντικείμενον ἰδίας προνοίας τοῦ Θεοῦ (Πράξ. 10, 29), εἶναι σκεῦος, ἐπι-

Digitized by Google

γειος οἰκία καὶ σκήνωμα τοῦ πνεύματος (Β' Κορ. 4, 7. 5, 1 καὶ 4. Β' Πετρ. 1, 14), μέλος τοῦ Χριστοῦ καὶ ναὸς τοῦ ἐν ἡμῖν ἁγίου Πνεύματος (Α' Κορ. 6, 15 καὶ 19· πρβλ. 3, 16), ἁγιάζεται δὲ ὡς τὸ πνεῦμα (Α' Θεσ. 5, 23) καὶ εἶναι προσδιωρισμένον εἰς ἀθανασίαν καὶ δόξαν, μέλλον νὰ ἀναστηθῇ καὶ ἀποπνευματισθῇ ὡς τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ (Α' Κορ. 15, 44ε' Ρωμ. 3, 21) καὶ τιμωρηθῇ ἢ ἀμειφθῇ ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ κατὰ τὰς πράξεις, ἃς ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὰς εἴτε κακὰς (Β' Κορ. 5, 10. Α' Κορ. 3, 17). Κατὰ ταῦτα τὸ σῶμα εἶναι τὸ ὕψιστον τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν (Ματθ. 6, 25).

Ἡ ἀξία ὅμως αὕτη, ἡ μεγάλη, ἣν ἀποδίδει ἡ Καινὴ Διαθήκη εἰς τὸ σῶμα καὶ τὴν σωματικὴν καθόλου ζωήν, δὲν εἶναι ἀπόλυτος ἀλλὰ σχετική. Τὴν σχετικὴν δὲ ταύτην ἀξίαν λαμβάνει τὸ σῶμα καὶ ἡ σωματικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἰδίᾳ ἐκ τῆς σχέσεως καὶ τῆς χρησιμότητος τούτων πρὸς συντήρησιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς πνευματικῆς ζωῆς αὐτοῦ, διότι ἡ σωματικὴ ζωὴ εἶναι ὁ ἀναγκαῖος ὅρος ἐξ οὗ ἐξαρτᾶται ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ ἐπιγείῳ βίῳ. Ἐκ τοῦ σεβασμοῦ λοιπὸν πρὸς τὴν πνευματικὴν ἡμῶν ζωὴν παράγεται ἰδίᾳ τὸ καθῆκον νὰ συντηρῶμεν τὴν σωματικὴν ἡμῶν ζωὴν καὶ τὸ σῶμα καθόλου ὡς ὄργανον τοῦ πνεύματος ἐν τῷ ἐπιγείῳ ἡμῶν βίῳ καὶ ν' ἀποφεύγωμεν πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ διαταράξῃ ἢ ἄρῃ τὴν σωματικὴν ζωήν. Κατὰ ταῦτα ἐπειδὴ ἡ σωματικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὸ ὕψιστον πάντων τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, ὀφείλει ἕκαστος νὰ μὴ θυσιάζῃ αὐτὴν χάριν ὑλικοῦ τινος ἀγαθοῦ· ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἀξία τῆς σωματικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου στηρίζεται ἐπὶ τῆς σχέσεως αὐτῆς πρὸς τὴν πνευματικήν, τὸ καθῆκον τῆς διατηρήσεως τῆς σωματικῆς ζωῆς ἀποβάλλει τὴν ὑποχρεωτικὴν αὐτοῦ δύναμιν, ὅταν ἡ διατήρησις τῆς σωματικῆς ζωῆς δὲν συμβιβάζεται πρὸς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ἀπαιτεῖ πρᾶξιν, ἥτις ἀντίκειται πρὸς αὐτήν. Ἑπομένως ἡ πρὸς τὸν θάνατον δειλία καὶ ἡ προσπάθεια τῆς διατηρήσεως τῆς ζωῆς ἐπὶ βλάβῃ τῆς πνευματικῆς ζωῆς δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐπιτετραμμένη ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς. Οὕτως ὁ Χριστὸς θυσιάζει τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν ἐξ ἀγάπης πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων (Ἰωάνν. 10, 11 ε') καὶ οἱ ἀπόστολοι πρὸς ἐπιτέλεσιν τοῦ ἑαυτῶν καθήκοντος ἐκθέτουσι τὴν ἑαυτῶν ζωὴν εἰς κινδύνους καὶ θυσιάζουσιν αὐτὴν (Ρωμ. 8,36. Β' Κορ. 1,8 ἑ. 11,23 ἑ. Γαλ. 2,17), ὅ τε Χριστὸς δὲ καὶ ἀπόστολοι διδάσκουσι τὴν θυσίαν τῆς σωματικῆς ζωῆς χάριν ὑψηλοτέρων ἠθικῶν καὶ θρησκευτικῶν σκοπῶν, τονίζοντες οὐ μόνον τὸ ἐπιτετραμμένον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀναγκαῖον αὐτῆς (Λουκ. 14,26 ἑ. Ματθ. 10,39. 16,25. Μάρκ. 8,35. Ἰωάν. 12,26 Α Ἰωάν. 3,16).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω γίνεται δῆλον, ὅτι ἡ αὐτοκτονία ἀντικειμένη πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Καινῆς Διαθήκης κατακρίνεται ὑπ' αὐτῆς, ἡ δὲ κατάκρισις αὕτη δὲν δύναται νὰ διασεισθῇ οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον ἐκ τῆς μὴ κατακρίσεως τῶν τεσσάρων ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἀναφερομένων αὐτοκτονιῶν, τοῦ Σαμψὼν (Κριτ. 16,30 ἑ.), τοῦ Σαοὺλ καὶ τοῦ αἴροντος τὰ σκεύη (Α' Βασιλ. 31,4 ἑ.) καὶ τοῦ Ἀχιτόφελ (Β' Βασιλ. 17,23) καὶ τῶν δύο ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, τοῦ Ἰούδα (Ματθ. 27,5) καὶ τῆς ἀποπείρας πρὸς αὐτοκτονίαν τοῦ δεσμοφύλακος (Πράξ. 16,28).

Τὴν διδασκαλίαν ταύτην τῆς Καινῆς Διαθήκης εὑρίσκομεν καὶ παρὰ τοῖς πατράσι τῆς ἐκκλησίας, τῶν ὁποίων μάλιστα ὁ Αὐγουστῖνος θεωρεῖ μὴ ἐπιτετραμμένην καὶ τὴν αὐτοκτονίαν παρθένων πρὸς ἀποφυγὴν ἀτιμασμοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν διωγμῶν (De civ. Dei I, 16), εἰ καὶ ὁ Εὐσέβιος, ὁ Χρυσόστομος καὶ ὁ Ἱερώνυμος θεωροῦσιν αὐτὴν ἀξιέπαινον. Καὶ οἱ πρῶτοι δὲ Χριστιανοὶ στοιχοῦντες τῷ παραδείγματι καὶ τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων θυσιάζουσι τὴν ζωὴν αὐτῶν ὁμολογοῦντες τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, οὕτω δὲ ἡ ἐκκλησία ἀποκτᾷ τὰ στίφη τῶν μαρτύρων, τὴν θυσίαν τῆς ζωῆς τῶν ὁποίων ὑπὲρ τῆς θρησκείας ἰδιαζόντως ἐτίμα καὶ τιμᾷ ἡ ἐκκλησία. Οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας κατακρίνουσι τὴν αὐτοκτονίαν ὡς ἀντικειμένην πρὸς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν, ἐλπίδα καὶ ἀγάπην.

Ἐνῷ δὲ οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας κατακρίνουσι τὴν αὐτοκτονίαν, θεωροῦντες αὐτὴν ὡς ἓν τῶν μεγαλυτέρων ἁμαρτημάτων, διδάσκουσιν ἀφ' ἑτέρου, στοιχοῦντες τῇ διδασκαλίᾳ τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὅτι ὁ Χριστιανὸς πρέπει ἑκουσίως καὶ θαρραλέως νὰ θυσιάζῃ τὴν ζωὴν αὐτοῦ χάριν ὑψηλῶν πνευματικῶν σκοπῶν καὶ τὴν διδασκαλίαν των ταύτην ἐφαρμόζουσιν αὐτοὶ πρῶτοι ἐν τῷ βίῳ των.

Τὴν ἀποστροφὴν αὐτῆς πρὸς τὴν αὐτοκτονίαν ἐδείκνυεν ἡ ἀρχαία χριστιανικὴ ἐκκλησία διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταφῆς τῶν αὐτοκτονούντων, ἀπαγορεύσεως ἣν δέχονται καὶ αἱ ἄλλαι χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι καὶ ἡ ἡμετέρα μέχρι τοῦ νῦν (πρβλ. ἐγκύκλιον τῆς ἱερᾶς συνόδου τῆς ἐκκλησ. τῆς Ἑλλάδος τῆς 10 Ἰουνίου 1880 καὶ τῆς 27 Μαρτίου καὶ 23 Ὀκτωβρίου 1900). Κατὰ τῆς ἀπαγορεύσεως ταύτης δύνανται νὰ ἐγερθῶσιν ἐνστάσεις σοβαραί, ὧν κυριώτεραι αἱ ἀκόλουθοι: α') ἡ αὐτοκτονία προϋποθέτει συνήθως φρενικὴν διατάραξιν· β') διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς ἐκκλησ. ταφῆς τιμωροῦνται οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι τοῦ αὐτοκτονήσαντος, οἵτινες οὐδόλως ἐνέχονται· καὶ γ') ἡ ἐκκλησία κηδεύει ἐκκλησιαστικῶς καὶ τοὺς μεγίστους κακούργους καὶ τοὺς ἐκ τῆς ἐμμέσου αὐτοκτονίας θνήσκοντας, ἥτις εἶναι βαρυτέρα τῆς ἀμέσου αὐτοκτονίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *C.F. Ständlin* Geschichte der vostellungen und Lehren von Selbstmord 1824. *A. v. Oettingen* Moralstatistik 1882. *Th.G. Masarvk* Der Selbstmord als soziale Massenerscheinung der modernen Civilisation 1881. *G. V. Mayr* Selbsmordstatistik ἐν τῷ λεξικῷ τῶν πολ. ἐπιστ. VI, 697—720. Ἴδε καὶ τὰ συστήματα ἢ ἐγχειρίδια χριστιανικῆς ἠθικῆς. *H. A. Krose* Der selbstmord in 19 Jahrh. in die ursuchen d. Selbstmordhaenfigkeit (1906).

Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

— [ΚΑΝΟΝ. ΔΙΚ.] Τὴν αὐτοκτονίαν ἤδη πρὸ τῆς ἐκκλησίας ἀπεδοκίμαζον καὶ ἐτιμώρουν οἱ ἐθνικοί, οἵ τε Ἕλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι. Οὕτω κατὰ Πλάτωνα οἱ αὐτόχειρες ἐνεταφιάζοντο ἐν μεμονωμένῳ τόπῳ ἄνευ τινὸς πομπῆς, οὐδεμιᾶς γραφομένης ἐπιγραφῆς τοῦ ὀνόματος αὐτῶν ἐπὶ τοῦ τάφου. Κατ' Ἀττικόν τινα νόμον, τοῦ σώματος τοῦ αὐτόχειρος ἀπεκόπτετο ἡ δι' ἧς διεπράχθη ἡ αὐτοχειρία χείρ, κεχωρισμένως ἐνταφιαζομένη. Ὅμοιοι νόμοι ἐκράτουν καὶ ἐν Θήβαις καὶ Σπάρτῃ. Οὕτω κατὰ τοιοῦτον νόμον κατεδικάσθη εἰς τὴν ἄνευ πομπῆς καὶ τιμῶν κήδευσιν ὁ πρὸς αὐτοχειρίαν εἰς τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον κατὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην ἀπελθὼν Σπαρτιάτης Ἀριστόδημος. Καὶ κατὰ τὸν Κύπριον νόμον δὲν ἐνεταφιάζοντο τὰ σώματα τῶν αὐτοχείρων. Ἐν Ρώμῃ κατὰ διάταξιν Ταρκινίου τοῦ πρεσβυτέρου οἱ αὐτόχειρες ἐσταυροῦντο ἢ ἐρρίπτοντο εἰς βορὰν τῶν ἀγρίων θηρίων. Καὶ κατὰ τὸ καταστατικὸν τοῦ ἐν Λαουϊνίῳ σωματείου τῆς Ἀρτέμιδος ἀπηγορεύετο ἡ μετὰ τιμῶν κήδευσις τῶν αὐτοχείρων. Ὡσαύτως κατὰ τὴν ἐπὶ Ἀδριανοῦ ἔτι ἰσχύουσαν διάταξιν τοῦ ποντιφικοῦ δικαίου δὲν ἐνεταφιάζοντο τὰ σώματα τῶν ἑαυτοὺς ἀποκτεινόντων. Τὴν διάταξιν περὶ μὴ κηδεύσεως τούτων ἐπεδοκίμασε καὶ ὁ Κοϊντιλιανός. Διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς κηδεύσεως τῶν αὐτοχείρων ἐσκοπεῖτο, κατὰ Σένεκαν, ὁ ἐκφοβισμὸς ἀπὸ τῶν ἐπακολουθημάτων τῆς αὐτοχειρίας. Τοὺς ἐν τῷ μεγάλῳ ὑπὲρ τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ θρησκείας ζήλῳ ἑκουσίως ἐπιζητοῦντας τὸν μαρτυρικὸν θάνατον, ὧν πολλὰ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἀρχαιότητι ὑπάρχουσι παραδείγματα, ὑπελάμβανεν ἡ ἐκκλησία, καθάπερ καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες, ὡς διαπραττομένους οὐχὶ αὐτοχειρίαν, ἀλλὰ δεδικαιολογημένην αὐτοθυσίαν, εἰ καὶ ἀπεδοκίμασε τὴν τῶν δονατιστῶν γνώμην, τὴν νομίζουσαν τοὺς αὐτόχειρας ἐνδόξους μάρτυρας. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἐκκλησίας μόνον ὁ Θεὸς ἔχει ἐξουσίαν ἐπὶ ζωῆς καὶ θανάτου τῶν ἀνθρώπων, δι' ὃ οὗτοι αὐτόχειρες γιγνόμενοι θανασίμως ἁμαρτάνουσιν. Οὕτως ὁ Αὐγουστῖνος ἤλεγξε τὴν ὑπὸ τοῦ δονατιστοῦ Πετιλιανοῦ δικαιολόγησιν τῶν ἀπὸ ὑψηλῶν βράχων αὐτοχειριῶν τῶν bircumcelliones, ἀποφηνάμενος ὅτι οὐδεὶς δικαιοῦται νὰ ἀφαιρῇ τὴν ἑαυτοῦ ζωήν. Ἐδέξατο δ' ὅτι τῆς ἀρχῆς ταύτης οὐδ' ὡς πρὸς τὰς τὴν ἀπὸ τῆς αἰσχύνης ἀπαλλαγὴν ἐπιδιωκούσας γυναῖκας ἠδύνατο νὰ γένηται ἐξαίρεσις. Τὸ τιμᾶν ὡς μάρτυρας τοὺς αὐτόχειρας ἀπηγόρευσε καὶ ὁ β' κανὼν τῆς Α' συνόδου Καρχηδόνος.

Τὴν ἐκκλησιαστικὴν κήδευσιν τῶν αὐτοχείρων ἔκπαλαι ἀπηγόρευσεν ἡ ἐκκλησία, ὡς τοῦτο μαρτυρεῖται ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Κασσιανοῦ καὶ τοῦ Ἀλεξανδρείας Τιμοθέου. Τὴν ἀπαγόρευσιν ταύτην ἐπανέλαβε καὶ ἡ ἱερὰ σύνοδος τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ὅταν ὅμως δὲν εἶναι κατάδηλον ὅτι ὁ θάνατος ἐπῆλθεν ἐξ αὐτοχειρίας, ὁ τεθνεὼς κηδεύεται ἐκκλησιαστικῶς. Ἡ ἐκκλησία δύναται ὡσαύτως ἐπιεικείᾳ χρωμένη νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κήδευσιν τῶν αὐτοχείρων, ἂν οὗτοι ἐπεδείξαντο εἰλικρινῆ πρὸ τοῦ ἑαυτῶν θανάτου μεταμέλειαν ἐπὶ τῷ πλημμελήματι. Ἡ αἰτία τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς κηδεύσεως ἐστι τὸ μέγεθος τοῦ ἁμαρτήματος, ὅπερ διαπράττεται ὁ ἀποστερῶν ἑαυτὸν τῆς ζωῆς, τοῦ θείου τούτου δώρου, καὶ καταδικάζων ἑαυτὸν εἰς τὸν δι' αὐτοχειρίας θάνατον, καὶ ὅπερ οὔτε ὀργή, οὔτε πενία καὶ θλῖψις οὔτε ἐλπίδων διάψευσις, οὔτε δειλία, οὔτε οἱαδήποτε ἄλλη ἀποκαρτέρησις δύναται νὰ δικαιολογήσῃ. Ἡ ἐκκλησία ὑπέβαλε ποινῇ καὶ τὴν ἀπόπειραν τῆς αὐτοχειρίας, δὲν ἀπαγορεύει ὅμως τὴν ἐκκλησιαστικὴν κήδευσιν τῶν ἐν ὥρᾳ παραφροσύνης ἢ ἐν γένει καταστάσεως ἀποκλειούσης τὴν τοῦ λογικοῦ χρῆσιν αὐτοκτονούντων, ὡς καὶ τὰς ὑπὲρ τούτων εὐχὰς καὶ προσφοράς. Τοῦτο ἐδέξατο καὶ ἡ ἱερὰ σύνοδος τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀπαιτήσασα τὴν βεβαίωσιν τῆς κατὰ τὴν αὐτοχειρίαν διανοητικῆς παθήσεως διὰ πιστοποιήσεως δύο τοὐλάχιστον ἰατρῶν. Ὁ αὐτόχειρ, περὶ οὗ δὲν δύναται νὰ πιστωθῇ ἂν ηὐτοκτόνησεν ἐν ὥρᾳ παραφροσύνης ἢ μή, κηδεύεται ἐκκλησιαστικῶς. [Βλ. *Petrakakos*, Die todten im Recht u.d. Lehre und d. Norm der orthodox. Morgenländischen Kirchenrecht, Leipzig 1905 καὶ *Κ. Μ. Ράλλη*, «Ποινικὸν δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς ἐκκλησίας», ἐν Ἀθήναις 1907 σ. 196—204.]

Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

— [ΙΑΤΡΟΔΙΚ.] Ἡ αὐτοκτονία ἐξυπακούει μεγάλην δυσαναλογίαν μεταξὺ τῶν προκαλούντων αἰτίων καὶ τῆς ἀντιδράσεως τοῦ ὑφισταμένου τὴν ἐπίδρασίν των. Ἡ δυσαναλογία αὕτη καθιστᾷ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ αὐτοκτόνου παθολογικήν.

Τὰ προκαλοῦντα τὴν αὐτοκτονίαν ἄμεσα αἴτια δὲν δικαιολογοῦν πολλάκις τὴν αὐτοκτονίαν, δύναται ἄλλωστε νὰ διαπραχθῇ τοιαύτη καὶ ὅταν ἔμμεσα μόνον αὐτοκτονογόνα αἴτια κυριαρχῶσι τῆς ψυχικῆς καταστάσεως. Ταῦτα δυνατὸν νὰ εἶναι *κληρονομικὰ* ἢ *ἀτομικά*. Ὅταν ὑφίστανται τὰ πρῶτα, ἔχομεν σειρὰς αὐτοκτονιῶν μελῶν τῆς αὐτῆς οἰκογενείας. Αἱ ὑπ' αὐτῶν διαπραττόμεναι αὐτοκτονίαι εἶναι ἢ πράξεις ἐσκεμμέναι (καὶ οἱ αὐτοκτόνοι τῆς κατηγορίας ταύτης κατορθοῦν νὰ διευθετοῦν πάσας τὰς οἰκονομικὰς καὶ κοινωνικὰς ὑποθέσεις των, νὰ συντάσσωσι διαθήκας, ν' ἀποχαιρετίζουν οἰκείους καὶ φίλους, νὰ ἐγκαταλείπουν ἐπιστολὰς μαρτυρούσας πλήρη ἰδεῶν εἱρμὸν κλπ.) ἢ εἶναι αὐτόματοι καὶ μηχανικαί, ἕνεκα ὀξυτάτης παροδικῆς φρενοπαθείας, ὑποτρεφομένης ἐξ ἀσημάντων αἰτίων (τὰ ὁποῖα ὅμως, ἂν δὲν ἐξερρηγνύετο ἡ στιγμιαία αὐτὴ φρενοπάθεια, δὲν θὰ ἦσαν ἱκανὰ νὰ δικαιολογήσουν τὴν αὐτοκτονίαν), ἢ ἕνεκα χρονίας φρενοπαθείας.

Τὰ ἄμεσα αἴτια εἶναι πολλὰ καὶ διάφορα. Συνήθως οἰκονομικαὶ δυσχέρειαι, σωματικὰ καὶ δὴ βασανιστικὰ ἢ ἀνίατα πάθη, οἰκογενειακὰ ἀτυχήματα καὶ θλίψεις, ἡ αἰδὼς καὶ ὁ φόβος ἕνεκεν ἀποκαλύψεως πράξεως μὴ συμβιβαζούσης πρὸς τὴν κοινωνικὴν καὶ ἐπαγγελματικὴν θέσιν τοῦ αὐτοκτονοῦντος, ἀτυχὴς ἢ ἀποκρουσθεὶς ἔρως, ζηλοτυπία, συζυγικὴ ἐγκατάλειψις, πλάναι τῆς ζωῆς, ἕξεις κακαὶ (χαρτοπαιξία, οἰνοπνευματοποσία, αἰθεροποσία, μορφινομανία), ἀπομίμησις.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν αὐτοκτονιῶν τῶν προκαλουμένων ἐξ ἀμέσων αἰτίων μὲ προδιαθετικὰ ἔμμεσα τοιοῦτα, ἔχομεν καὶ τὰς αὐτοκτονίας, εἰς τὰς ὁποίας ὠθοῦν ἀποκλειστικῶς ἄμεσα αἴτια, εἰς τρόπον ὥστε ἡ βιαία αὐτοχειρία νὰ φαίνεται οἱονεὶ ὡς ἐπιβεβλημένη πρᾶξις ἀξιοπρεπείας, ὡς μόνη διέξοδος πρὸς ἀποφυγὴν ἐξευτελισμῶν, διαπομπεύσεων, ἐκβιασμοῦ τιμῆς καὶ ὑπολήψεως. Οἱ αὐτοκτόνοι τῆς κατηγορίας ταύτης ἐκτελοῦσι τὴν πρᾶξίν των ἐσκεμμένως καὶ ἐν πλήρει ἠθικῇ εὐθύνῃ.

Ἀπὸ ἰατροδικαστικῆς ἀπόψεως, πολλάκις δύναται νὰ ἐγερθῇ ἐρώτημα, ἐὰν πρόκειται περὶ αὐτοκτονίας ἢ ἐγκλήματος· πολλῷ μᾶλλον ὅταν ὁ πονηρὸς ἐγκληματίας λαμβάνῃ μέτρα, ὥστε τὰ τοῦ φόνου νὰ μὴ προδίδωσιν ἔγκλημα, ἀλλὰ νὰ προσβεβαιοῦν αὐτοκτονίαν. Ὡς ἐκ τούτου ὁ ἰατρὸς πρέπει εἰς τοιαύτας περιπτώσεις νὰ συμβοηθῆται ὑπὸ τοῦ δικαστικοῦ. Συνήθως ὁ ἐγκληματίας καθαίρει πάσας τὰς κηλῖδας αἵματος, αἵτινες διεσπάρησαν ἐν τοῖς πέριξ, κατὰ τὴν ἀπομάκρυνσίν του ἐκ τοῦ θύματος, ἀλλὰ λησμονεῖ, φέρ' εἰπεῖν, ὅτι ἔθεσε τὰς αἱματωμένας χεῖράς του εἰς τὰ θυλάκια τοῦ θύματος ἢ ἐπί τινος τῶν γύρω ἀντικειμένων. Ἐπίσης ἡ ἐν τῷ τόπῳ τοῦ ἐγκλήματος κατάστασις τοῦ ἐδάφους δύναται νὰ ἀποδείξῃ, ἐὰν συνήφθη συμπλοκή, ἐὰν τὸ πτῶμα ἐσύρθη κττ.

Β. ΦΩΤΑΚΗΣ

— [ΠΟΙΝ. ΔΙΚ.]. Ἡ αὐτοκτονία δὲν εἶναι ἀνθρωποκτονία. Διότι τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀνθρωποκτονίας εἶναι ἕτερος ἄνθρωπος. Ἐφ' ᾧ ἡ ἀπόπειρα αὐτοκτονίας δὲν κολάζεται, οὔτε καὶ ἡ συμμετοχὴ εἰς αὐτήν. Ὁ λόγος τῆς ἀτιμωρησίας τῆς ἀποπείρας αὐτοκτονίας ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἡ Πολιτεία εὑρίσκεται ἐν ἀδυναμίᾳ ὅπως ἐπέμβῃ εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ζωῆς ἑκάστου, ἀφοῦ τὰ πρὸς αὐτοκτονίαν ὠθοῦντα αἴτια εἶναι τόσον ἰσχυρά, ὥστε ἡ ἐπὶ ποινῇ ἀπαγόρευσις αὐτῆς οὐδὲν ἀποτέλεσμα θὰ εἶχε. Τιμωρεῖται ὅμως ὡς ἀνθρωποκτόνος ὁ ὑποκινήσας παράφρονα εἰς αὐτοκτονίαν, ἢ ὁ βιάζων ἕτερον εἰς αὐτοκτονίαν, ἢ ὁ παραπείθων ἕτερον εἰς τρόπον, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ διίδῃ τὸ θανατηφόρον ἀποτέλεσμα τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ δράσεως. Ταῦτα κατὰ τὸν ἰσχύοντα ποινικὸν νόμον. Κατὰ δὲ τὸ Σχέδιον Ἑλλην. Ποιν. Κώδικος, ἄρθρον 279, τιμωρεῖται διὰ φυλακίσεως «ὁ ἐκ προθέσεως καταπείσας ἕτερον εἰς αὐτοκνονίαν, ἐὰν αὕτη ἐτελέσθη ἢ ἐγένετο ἀπόπειρα αὐτῆς, ὡς καὶ ὁ παρασχὼν βοήθειαν κατ' αὐτήν». (Πρβλ. § 224 γερμανικοῦ Σχεδίου 1925, τιμωροῦσαν μόνον τὸν παρασύροντα ἕτερον εἰς αὐτοκτονίαν, οὐχὶ ὅμως καὶ τὸν «παρασχόντα βοήθειαν»).

Ὅταν ὁ ἀποπειραθεὶς ὅπως αὐτοκτονήσῃ ἐθανάτωσε προηγουμένως ἄλλους, οἰκείους του παραδείγματος χάριν, τιμωρεῖται φυσικὰ ὡς ἀνθρωποκτόνος. Ἡ ἀπόπειρα τῆς αὐτοκτονίας δύναται ἐνίοτε νὰ θεωρηθῇ ὡς ἔνδειξις βρασμοῦ ψυχικῆς ὁρμῆς ἢ ἠλαττωμένης ἱκανότητος πρὸς καταλογισμόν, ἢ τέλος καὶ παντελοῦς ἀνικανότητος πρὸς καταλογισμόν.

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΑΠΟΚΡΥΦ.] Ἡ περίπτωσις τῶν αὐτοκτόνων ἐμφανίζει ἀναλογίας τινὰς πρὸς τὴν τῶν θνησκόντων ἐκ τυχαίου θανάτου. Ἀλλ' ἐνῷ οἱ τελευταῖοι, ἐφ' ὅσον εἶναι ἄξιοι, προστατεύονται ἐν τῇ σκοτεινῇ ἀστρικῇ χώρᾳ, οἱ αὐτοκτόνοι ἐγρηγοροῦσιν ἔχοντες πλήρη συνείδησιν τοῦ φρικτοῦ περιβάλλοντος καὶ πάσχουν ὡς καὶ ἐπὶ γῆς. Φυσικὰ

Digitized by Google

αἱ περιπτώσεις ποικίλλουσιν ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐξελίξεως τῶν αὐτοκτόνων καὶ τῶν ὅρων ὑφ' οὓς ἤχθη εἷς ἕκαστος αὐτῶν εἰς τὴν περὶ αὐτοκτονίας ἀπόφασιν. Κατά τινα θεωρίαν ὁ αὐτοκτόνος παραμένει εἰς οἰκτρὰν κατάστασιν μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν θὰ ἐτερματίζετο κανονικῶς ἡ ἐπὶ γῆς ζωή του, τότε δὲ καὶ μόνον ἀρχίζει ἡ μετὰ θάνατον ἐξέλιξις αὐτοῦ. Εἰς τὴν μέλλουσαν ἐπίγειον ζωήν του θ' ἀποθάνῃ μὲ βίαιον θάνατον καὶ ἀκριβῶς εἰς τὴν ἡλικίαν καθ' ἣν ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν παροῦσαν. Ω—.

αὐτόκτονος καὶ ***αὐτοκτόνος*** (ὁ, ἡ)· ὁ αὐτὸς ἑαυτὸν κτείνας, *αὐτόχειρ*.

αὐτοκτονῶ *(—έω)*· ἀποκτείνω **αὐτὸς ἑαυτόν**, *αὐτοχειριάζομαι*.

αὐτοκυβέρνησις (ἡ) *[Φιλοσ.]*. Ἡ δύναμις τοῦ νὰ δεσπόζῃ τις ἑαυτοῦ, τοῦ νὰ συγκρατῇ τὰ πάθη του καὶ τὰς ῥοπάς του (βλ. **βούλησις**). Α. Δ.

αὐτοκυβέρνητος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ αὐτὸς ἑαυτὸν κυβερνῶν, αὐτοδιοίκητος.

Αὐτολάλα ἢ ***Αὐτολάται*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν Λιβύῃ *(Πτολ.* 4,6,24), ἴσως ἡ νῦν Aquilon. Ἀπὸ τούτου οἱ *Αὐτολάται* ἢ *Αὐτολάλαι*, Γαιτουλικὸς λαὸς ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Ἀφρικῆς *(Πτολ.* 4,6,17). Ὁ Πτολεμαῖος παρὰ Πλινίῳ (5, 9) ὀνομάζει αὐτοὺς Autololes καὶ ὁ τόπος παρὰ τῷ αὐτῷ Πλινίῳ (5,36) καλεῖται Autololus. ΙΑΚ. Χ. Δ.

—**Αὐτολάλα *νῆσος*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· ἡ νῦν *Μαδέρα* *(Πτολ.* 4,6,33).

Αὐτόλαος. Υἱὸς τοῦ Ἀρκάδος, γενάρχου ἐν Ἀρκαδίᾳ νόθος, πρεσβύτερος, οὐχὶ ὁμοιογενὴς ἀδελφός, τοῦ Ἀζᾶνος, τοῦ Ἀφείδαντος καὶ τοῦ Ἐλάτου. Οὗτος συναντήσας ἐν Θελπούσῃ τῆς Ἀρκαδίας τὸν ἐκτεθειμένον παῖδα Ἀσκληπιόν, παρέδωκεν εἰς τὴν Τρυγόνα, ἥτις ἐγένετο τροφὸς αὐτοῦ. Εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην εἶχεν ἀνεγερθῆ ἱερὸν *Ἀσκληπιοῦ παιδός*, ἐγγὺς δὲ ὑπῆρχε καὶ τῆς τροφοῦ Τρυγόνος μνῆμα *(Παυσ.* 8,4,2.25,4).

ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

Αὐτολάται *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. **Αὐτολάλα.**

αὐτολεξεί· ἐπίρρ. αὐταῖς λέξεσι, μὲ τὰ ἴδια του τὰ λόγια.

Αὐτολέων (ὁ)· βλ. **Αὐδολέων.**

αὐτολίπαντος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ, ὁ αὐτομάτως λιπαινόμενος: «μηχανὴ αὐτολίπαντος».

αὐτολίπανσις (ἡ)· βλ. λίπανσις.

αὐτολοίμωξις (ἡ) *[Μικροβιολ.]*. Καλεῖται οὕτω ἡ λοίμωξις ὑφ' ἧς προσβάλλεται ἄτομόν τι ὅταν αὕτη ὀφείλεται εἰς τὰ κατὰ φύσιν ἐν τῷ σώματι ὑπάρχοντα καὶ σαπροφυτοῦντα παθογόνα μικρόβια, ἅτινα συνήθως ἐπὶ τοῦ δέρματος καὶ τῶν βλεννογόνων διαβιοῦντα δυνατὸν νὰ ζήσωσιν ἐπὶ μακρὸν χρόνον χωρὶς νὰ προκαλέσωσι νόσον. Πολλάκις ὅμως καθίστανται ἐπικίνδυνα εἰς τὸν ξενίζοντα ὀργανισμόν, διότι ἄνευ καταφανοῦς τινος αἰτίας ἀναπτύσσουσιν ἐπ' αὐτοῦ τὴν εἰδικὴν λοίμωξιν.

Κ. ΣΑΒΒΑΣ

Αὐτόλυκος *[Μυθολ.]*. — 1) Υἱὸς τοῦ Ἑρμοῦ (ἐλέγετο καὶ υἱὸς τοῦ Δαιδαλίωνος), ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐδιδάχθη μετὰ δεξιότητος νὰ κλέπτῃ καὶ νὰ ἐπιορκῇ, καὶ τῆς Χιόνης ἢ Φιλήνης. Οἱ περὶ αὐτοῦ μῦθοι εἶναι ἀρχαιότατοι, ὑπέστησαν δὲ πολλὰς διασκευὰς ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων μυθογράφων. Κατὰ τὸν Ἡσίοδον, ὅ,τι ἤγγιζεν ἐγίνετο ἀόρατον, ἢ ἀπὸ λευκὸν μέλαν καὶ ἀπὸ μέλαν λευκόν. Κατὰ τὸν ποιητὴν τῆς Ὀδυσσείας ἦτο περιλάλητος διὰ τὰς μικρὰς κλοπάς του καὶ τὰς αὐθάδεις ἐπιορκίας του. Ἐλέγετο προσέτι ὅτι ἦτο εἷς τῶν Ἀργοναυτῶν, ὅτι ἐδίδαξε τὸν Ἡρακλέα τὴν πάλην, καὶ ὅτι εἶχεν υἱὸν τὸν διαβόητον κακοῦργον Σίνην (βλ. **Θησεύς**). Κλέψας τοὺς βοῦς τοῦ βασιλέως τῆς Οἰχαλίας Εὐρύτου ἐγένετο ὑπαίτιος τοῦ φόνου τοῦ υἱοῦ του Ἰφίτου ὑπὸ τοῦ **Ἡρακλέους** (βλ. λ.). Τὴν θυγατέρα τούτου, ἐγκατεστημένου εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ, Ἀντίκλειαν εἶχε συζευχθῆ ὁ πανουργότατος Σίσυφος ἐν ἀρχῇ, βραδύτερον δὲ ὅτε αὕτη ἐγκατέλιπε τὸν Σίσυφον ὁ Λαέρτης, ὁ πατὴρ τοῦ Ὀδυσσέως, ὅστις ὑπὸ τοῦ Φιλοκτήτου ὠνειδίζετο ὡς υἱὸς τοῦ Σισύφου ἐν τῇ τραγῳδίᾳ «Φιλοκτήτης». Οὕτω διὰ τῆς τεχνικωτάτης ταύτης γενεαλογίας συνδέονται πρὸς ἀλλήλους οἱ φημιζόμενοι ἐπὶ πανουργίᾳ μυθικοὶ ἥρωες, καὶ πρὸς τὸν Ἑρμῆν, τὸν πανοῦργον καὶ ἀρχηγὸν τῶν κλεπτῶν θεόν, τοῦ ὁποίου ἡ ἱστορία ἀπαντᾶται, μέ τινας παραλλαγάς, εἰς τὰς παραδόσεις ὅλων τῶν λαῶν τῆς Ἀρίας φυλῆς, ἥτις ἐτίμα ὡς ἓν τῶν ἐξαιρετικῶν φυσικῶν προσόντων τὴν πανουργίαν καὶ τὸν δόλον. Ἐκ τοῦ μύθου τοῦ Αὐτολύκου εἶχεν ἐμπνευσθῆ ὁ Εὐριπίδης τὸ ἀπολεσθὲν ὁμώνυμον σατυρικὸν δρᾶμά του.

—2) Ὁ πατὴρ τῆς Πολυμήδης, συζύγου τοῦ Αἴσονος, καὶ πάππος ἑπομένως τοῦ Ἰάσονος. Πιθανώτατα ὁ περὶ τούτου μῦθος εἶναι παραλλαγὴ τῶν μύθων τοῦ προηγουμένου.

—3) Ὁ υἱὸς τοῦ Ἐριχθονίου.

—4) Ὁ ἐκ Τρίκκης τῆς Θεσσαλίας υἱὸς τοῦ Δειμάχου. Καὶ περὶ τούτου, συγχεομένου, πιθανώτατα, πρὸς τὸν πρῶτον, ἐλέγετο ὅτι ἦτο εἷς τῶν Ἀργοναυτῶν καὶ ὅτι ὑπῆρξεν ὁ ἱδρυτὴς τῆς ἐπὶ τῶν νοτίων παραλίων τοῦ Εὐξείνου Πόντου Σινώπης, ἔνθα ἐτιμᾶτο ὡς θεὸς καὶ εἶχε μαντεῖον. Κατὰ τὸν Στράβωνα (C 546) τὸν ἀνδριάντα τούτου, ἔργον τοῦ γλύπτου Σθένιδος, ἀπεκόμισε μετὰ τῆς σφαίρας τοῦ Βιλλάρου εἰς Ῥώμην ὁ Λούκουλλος.

ΚΑΨ.

—**Αὐτόλυκος**. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο μνημονεύονται πολλοὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ Ἀθηναῖοι καὶ ἄλλοι Ἕλληνες, ἐκ τῶν ὁποίων ὀνομαστότεροι ἦσαν οἱ ἑξῆς.

—1) Ὁ υἱὸς τοῦ Λύκωνος, Ἀθηναῖος καὶ Θορίκιος τὸν δῆμον. Εἶχε διαφημισθῆ διὰ τὸ κάλλος του καὶ διὰ τὴν κατὰ τὰ Παναθήναια τοῦ 422 π. Χ. νίκην του εἰς τὸ παγκράτιον. Διὰ τὴν νίκην ταύτην καὶ πρὸς τιμήν του ὁ μὲν πλούσιος Ἀθηναῖος Καλλίας παρέθεσε πολυτελὲς συμπόσιον εἰς τὸν οἶκόν του, τὸ ὁποῖον περιγράφει ὁ Ξενοφῶν, ὁ δὲ δῆμος ἀνήγειρεν εἰς αὐτὸν ἀνδριάντα τὸν ὁποῖον ποιηθέντα ὑπὸ τοῦ γλύπτου Λεωχάρους (ἢ τοῦ Λυκίου τοῦ υἱοῦ τοῦ Μύρωνος) ἔστησεν ἐν τῷ Πρυτανείῳ. Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν 30 τυράννων περιῆλθεν εἰς σύγκρουσιν διὰ τὴν κατοχὴν κτήματός τινος πρὸς τὸν Σπαρτιάτην Ἐτεόνικον καὶ ἐδικαιώθη ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου, ὅτε προσήχθη πρὸς αὐτὸν ὡς κατηγορούμενος, διότι ἀμυνόμενος ἀντέπληξε τὸν πλήξαντα αὐτὸν Ἐτεόνικον. Ἐφονεύθη ὅμως ἀργότερον ὑπὸ τῶν 30, διότι ἐτόλμα ν' ἀντιτάσσεται κατὰ τῆς βίας καὶ ἐπιβουλῆς αὐτῶν. Ὁ δῆμος ἐθεώρησεν αὐτὸν ὡς μάρτυρα τῆς ἐλευθερίας καὶ διὰ τοῦτο, ὡς ὑποστηζουσί τινες καὶ οὐχὶ διὰ τὴν ἐπὶ παγκρατίῳ νίκην του, ἀνήγειρεν εἰς αὐτὸν ἀνδριάντα. ΚΑΨ.

—2) Ὁ ἀρχαιότατος ἐκ τῶν Ἑλλήνων μαθηματικῶν, τῶν ὁποίων ἔργα διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν. Ἐγεννήθη ἐν Πιττάνῃ τῆς Αἰολίδος τῆς Μ. Ἀσίας περὶ τὸ 300 π. Χ. καὶ ὑπῆρξε κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Διογένους Λαερτίου (Δ. 29) διδάσκαλος τοῦ Ἀκαδημιακοῦ Ἀρκεσιλάου. Τούτου ἔχομεν δύο βραχείας ἀστρονομικὰς συγγραφάς: τὴν «περὶ κινουμένης σφαίρας» εἰς ἓν βιβλίον, καὶ τὴν «περὶ ἐπιτολῶν καὶ δύσεων» (τῶν ἀπλανῶν) εἰς δύο βιβλία. Ἐν τούτοις προτάσσονται μὲν οἱ «ὅροι» τῶν κυρίων ἐννοιῶν, ἕπονται δ' αἱ ἀποδείξεις τῶν προτάσεων διὰ βραχέων μετὰ πολλῆς σαφηνείας ἀναπτυσσόμεναι.

Ὁ Αὐτόλυκος ἐθεώρει, ὅτι αἱ ὁμοκεντρικαὶ καὶ διαφανεῖς σφαῖραι τε καὶ ἐπίκυκλοι δὲν ἐξηγοῦν τὰς κινήσεις τῶν πλανήτων. «Τοιαύτη τίς ἐστιν ἡ διὰ τῶν ἀνελιττουσῶν σφαιροποιία, μὴ δυνηθεῖσα διασῶσαι τὰ φαινόμενα.. καὶ Κάλλιππος ὁ Κυζικηνὸς Εὐδόξου μὴ δυνηθέντος ἐπειράθη διασῶσαι, εἴπερ ἄρα καὶ διέσωσεν;.... οὐδὲ αὐτὸς Αὐτόλυκος ἠδυνήθη». (*Σιμπλικίου* Εἰς Ἀριστοτέλους περὶ Οὐρανοῦ Β' 12. 225—6). Κριτικὴ ἔκδοσις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Hultsch τῷ 1885 ἐν τῇ Τεϋβνερίῳ Βιβλιοθήκῃ. —Ω

— 3) Ὁ *Ῥόδιος*, ὅστις, κυβερνήτης, μιᾶς πεντήρους τοῦ στόλου τῶν Ῥοδίων κατὰ τὴν ἐν Χίῳ (200 π. Χ.) ναυμαχίαν πρὸς τὸν Φίλιππον τὸν Ε' τῆς Μακεδονίας, ἐνέπηξε τὸ ἔμβολον τοῦ πλοίου του εἰς τὸ ἐχθρικὸν καὶ τραυματισθεὶς κατὰ τὴν σύγκρουσιν ἔπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν.

— 4) Εἷς Ἀθηναῖος ἀρεοπαγίτης.

— 5) Εἷς Συρακόσιος, υἱὸς τοῦ Ἀγαθοκλέους.

— 6) Ἕλλην ἐπιγραμματοποιὸς ἐκ Κυζίκου. ΚΑΨ.

—7) Εἰδωλολάτρης φίλος («ἑταῖρος») τοῦ κατὰ τὸν Β' αἰῶνα ἀκμάσαντος Χριστιανοῦ ἀπολογητοῦ Θεοφίλου Ἀντιοχείας, χάριν τοῦ ὁποίου οὗτος ἔγραψεν ἀπολογητικὸν ἔργον ὑπὲρ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ὑπὸ τὸν τίτλον «Πρὸς Αὐτόλυκον βιβλία τρία» ἢ καὶ «Πρὸς Αὐτόλυκον Ἕλληνα περὶ τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως λόγοι τρεῖς», ἵνα τῷ ἀποδείξῃ ὅτι ἀπατᾶται νομίζων αὐτόν, ἅτε Χριστιανὸν ὄντα, «ὡς κακὸν τοὔνομα φοροῦντα» (ἐν *Migne* Ἑ.Π. 6,1024 κ.ἑ. Βλ. καὶ **Θεόφιλος Ἀντιοχείας**). Δ. Σ. Μ.

—**Αὐτόλυκος** *[Ἀστρον.]* Ὀνομασία ἑνὸς τῶν κρατήρων τῆς Σελήνης, κειμένου παρὰ τὰς ὀροσειρὰς τῶν Ἀπεννίνων καὶ τοῦ Καυκάσου τῆς Σελήνης.

— «**Αὐτόλυκος**». Τίτλος κωμῳδίας τοῦ Εὐπόλιδος.

αὐτολυσία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ ἄθροισμα τῶν χημικῶν ἐκείνων μεταβολῶν τῶν ἐπερχομένων ἐπὶ νεκρωθέντων ἱστῶν, ἄνευ τῆς ἐπιδράσεως μικροβιακῶν παραγόντων, ὀφειλομένων δὲ εἰς τὴν ἐπίδρασιν ἐνδοκυτταρικῶν ἐνζύμων. Αἱ αὐτολυτικαὶ ἐπεξεργασίαι ἐν τῷ πτώματι συμπληροῦνται διὰ τῶν ἐξεργασιῶν σήψεως, αἵτινες ὀφείλονται εἰς τὴν ἐπίδρασιν μικροβίων. Ἥ τε αὐτολυσία καὶ ἡ σῆψις ἔχουσιν ὡς τελικὸν ἀποτέλεσμα τὴν ῥευστοποίησιν καὶ διάλυσιν τῶν ἱστῶν. Θερμοκρασία 37° εὐνοεῖ τὴν αὐτολυσίαν, ἐνῷ τοὐναντίον χαμηλὴ θερμοκρασία ἀναστέλλει αὐτήν. Ἡ ἐξεργασία τῆς αὐτολυσίας δὲν ἐπέρχεται μόνον ἐπὶ ὁλικῆς νεκρώσεως τῶν ἱστῶν (δηλ. ἐπὶ τοῦ γενικοῦ θανάτου), ἀλλὰ καὶ ἐπὶ περιωρισμένης νεκρώσεως μέρους τινὸς τοῦ σώματος (π.χ. συνεπείᾳ ἰσχαιμίας). Τὰ φαινόμενα τῆς αὐτολυσίας ἐμφανίζονται εἴς τινα ὄργανα ταχύτερον καὶ εἰς ἄλλα βραδύτερον· οὕτως ἱστοὶ ἀνωτέρας διαφοροποιήσεως, ὅπως εἶναι τὸ κεντρικὸν νευρικὸν σύστημα καὶ οἱ μεγάλοι ἀδένες (ἧπαρ, νεφροί), ὑφίστανται ταχύτερον τὰ αὐτολυτικὰ φαινόμενα ἢ ἱστοὶ κατωτέρας διαφοροποιήσεως (συνδετικὸς ἱστός). Ἐπίσης ταχέως ὑφίσταται αὐτολυσίαν ὁ στόμαχος καὶ ἰδίως ὁ πυθμὴν αὐτοῦ, ὅταν κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου περιέχῃ ἱκανὴν ποσότητα γαστρικοῦ ὑγροῦ, δυναμένην ν' ἀπολήξῃ εἰς τελείαν μαλάκυνσιν καὶ ῥῆξιν αὐτοῦ (πτωματικὴ αὐτοψία, ὀξεῖνος μαλάκυνσις τοῦ στομάχου). Τὰ φαινόμενα τῆς αὐτολυσίας δυνάμεθα νὰ σπουδάσωμεν εἰς τὸ ἧπαρ καὶ τοὺς νεφρούς, καθότι τὰ ὄργανα ταῦτα λίαν ταχέως ὑφίστανται τὴν αὐτολυσίαν, ἀρχομένην πολλάκις 20' ἕως 30' λεπτὰ μετὰ τὸν θάνατον. Οὕτω τὰ κύτταρα διογκοῦνται καὶ καθίστανται θολερὰ συνεπείᾳ κοκκίων πληρούντων τὸ πρωτόπλασμα, μεταβάλλεται δὲ καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ διάταξις τῶν κυττάρων, ἡ χαρακτηριστικὴ τοῦ ὀργάνου. Προϊόντος τοῦ χρόνου οἱ πυρῆνες χρώννυνται ἀσθενῶς, τὰ δὲ κύτταρα λαμβάνουσι χροιὰν διάχυτον, εἶτα ἀναφαίνονται ἐντὸς τοῦ κυττάρου κοιλότητες πλήρεις ὑγροῦ, καθιστάμεναι διαρκῶς πολυαριθμότεραι καὶ συμπίπτουσαι πρὸς ἀλλήλας. Αἱ κοιλότητες αὗται προέρχονται ἐκ ῥευστοποιήσεως τοῦ κυτταρικοῦ σώματος. Τέλος ἡ ἱστολογικὴ ὑφὴ τελείως ἐξαφανίζεται, ὁ δὲ ἱστὸς μεταβάλλεται εἰς ὁμοιογενῆ μᾶζαν, ἥτις ῥευστοποιεῖται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον. Αἱ αὐτολυτικαὶ αὗται ἐξεργασίαι, αἵτινες παράγονται ἐν ἀρχῇ ὑπὸ μόνον τῶν κυτταρικῶν ἐνζύμων, συμπληροῦνται βραδύτερον διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῶν διαφόρων μικροβίων τῆς σήψεως ἀεροβίων καὶ ἀναεροβίων.

Ι. ΚΑΤΣΑΡΑΣ

Αὐτολύτη. Θυγάτηρ Μεταποντίου(*Διοδ.Σικ.*4,67).

αὐτόλυτος (ὁ) (Autolytus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ζωνοσκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πολυχαιτῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *συλλιδιδῶν*, χαρακτηριζομένων ἐκ τῆς ἀπουσίας κοιλιακῶν ἑλικοειδῶν ἀποφύσεων καὶ τῆς παρουσίας τοιούτων, καὶ δὴ λίαν ἀνεπτυγμένων, ἐπὶ τῆς ῥαχιακῆς ἐπιφανείας. Τοῦ γένους τούτου ὑπάρχουσι πλεῖστα εἴδη, ἐξ ὧν κυριώτερον *αὐτόλυτος ὁ κερατώδης* (Autolytus cornatus). Ὁ ζωνοσκώληξ οὗτος ἀπαντᾷ εἰς τὰ βόρεια τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. Διακρίνεται ἐκ τοῦ ἰδιορρύθμου φάρυγγος, ὅστις φέρει δέκα χονδροὺς καὶ ἰσχυροὺς ὀδόντας. Τὸ μέγεθός του κυμαίνεται μεταξὺ 0,5 καὶ 1 ἑκατοστομέτρου. Τὸ σῶμά του φέρει 60 περίπου ἀρθρώσεις. Ἡ κεφαλὴ φέρει δύο μεγάλους ὀφθαλμοὺς κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτῆς τμῆμα καὶ ἑτέρους δύο μικροτέρους, ἀκριβῶς κάτωθεν τῶν πρώτων. Ἐκ τῶν ῥαχιαίων ἑλικοειδῶν ἀποφύσεων αἱ ἐπὶ τῆς δευτέρας ἀρθρώσεως τοιαῦται εἶναι μακρότεραι τῶν λοιπῶν. Ὁ οἰσοφάγος περικλείει 30 σειρὰς μικροτάτων ἀδένων. Ὁ γενικὸς χρωματισμός του εἶναι πορτοκαλλιώδης. Δ.Ν.Π.

αὐτομαγνητισμὸς (ὁ) *[Φυσ.]*. Ἡ ἰδιότης τοῦ νὰ μαγνητίζεται σῶμά τι ἀφ' ἑαυτοῦ, ἐξ ἐπιδράσεως, καὶ νὰ μαγνητίζῃ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἄλλα σώματα (βλ. **μαγνητισμός**).

Αὐτόμαλα (τὰ) *[Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος καὶ κωμόπολις τῆς Κυρηναϊκῆς, ἀποτελοῦσα «τὸ τῆς Κυρηναίας μεθόριον πρὸς τὴν ἄλλην Λιβύην» (*Στράβ.* Didot 101,54), καὶ ἔχουσα φρούριον μετὰ φρουρᾶς προφυλάσσον τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τῆς «*Μεγάλης Σύρτεως*» (τανῦν *Γιοὺν-Ἄλ-Καμπρίτη* ἢ *Σίδρα*), εἰς ὃν καὶ ἡ πόλις εὑρίσκετο (αὐτ. 709,47). Τοῦ αὐτοῦ τοπωνυμίου χρῆται καὶ ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης (Κ, 41,2), κατὰ τὸν Ἀνώνυμον ὅμως τοῦ Σταδιασμοῦ τῆς Μεγάλης Θαλάσσης, τὰ *Αὐτομάλακα* (§ 83, 84): «ἀπὸ Ἀμμωνίου πηγῶν εἰς Αὐτομάλακα σταδ. ρπ'. Ἀπὸ Αὐτομαλάκων ἐπὶ Φιλαίνων βωμοὺς σταδ. ρπε'». Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἀναφέρει ἀμφότερα τὰ τοπωνύμια: «Αὐτομάλακα χωρίον Λιβύης. Ὁ Πολυΐστωρ ἐν τρίτῃ. Ἀπολλόδωρος δὲ Αὐτόμαλά φησιν», ἐνῷ ὁ Πτολεμαῖος (Κυρηναϊκῆς θέσις Δ, δ, 3) ὀνομάζει τὸ φρούριον εἰς ἀρσενικὸν τριτόκλιτον: «Μετὰ τὴν Φιλαίνου κώμην Αὐτόμαλαξ φρούριον».

Ὁ Πευτιγγεριανὸς χάρτης φέρει εἰς τὴν θέσιν τῶν Αὐτομαλάκων τὴν κατὰ τὸν Σταδιασμὸν ἄλλην τοποθεσίαν Anabucis. Κατὰ τὸν Στράβωνα δὲ (101,53), παραλαμβάνοντα τὴν εἴδησιν ἀπὸ Ἐρατοσθένους, ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τῶν *Ἑσπερίδων* εἰς Αὐτόμαλα ἦν χιλίων ὀκτακοσίων σταδίων. Ὁ C. Müller τέλος ἐτυμολογεῖ τὸ τοπωνύμιον ἀπὸ τῶν τῆς Λιβυκῆς γλώσσης λέξεων «*ἄϊτ*» (=ἄνδρες, φυλή) καὶ «*μαλλάχ*» (=ταριχευταί), προσθέτων ὅτι πολλαὶ ταριχεῖαι ἰχθύων ἐκεῖ (Graec. Geogr. Minores ἐκδ. Didot I, σελ. 458 ὑποσ. 83).

Ὡς πρὸς τὴν σύγχρονον ταυτότητα τοῦ μέρους, τὰ ὑπὸ τοῦ «Σταδιασμοῦ» παρεχόμενα διάρματα οὐδεμίαν ἀφίνουν περὶ αὐτῆς ἀμφιβολίαν· συμπίπτει αὕτη πρὸς τὸν λόφον Sibka Moukhtar (ὑψόμ. 115 ποδ., πλάτ. 30°18'Β. μήκ. 19°10'. Ἀν.. χάρτ.

Digitized by Google

ἀγγλ. 246: Ras Makhabez to Benghazi), εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου ἀσφαλῶς ἠγείρετο τὸ φρούριον, οὗτινος ὅμως ἴχνη δὲν παρατηροῦνται (βλ. λ. Αὔγιλα). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Αὐτομάλακα (τὰ) καὶ ***Αὐτομάλαξ*** (ὁ)· βλ. Αὐτόμαλα.

αὐτομαθὴς (ὁ, ἡ),—*ές* (τό)· ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ, ὁ ἄνευ διδασκάλου διδαχθεὶς (βλ. *καὶ* **αὐτοδίδακτος**). —Οὐσιαστ. ἀφηρ. ***αὐτομάθεια***.

Αὐτομάτη *[Μυθολ.]*. — 1) Θυγάτηρ τοῦ Δαναοῦ, μία τῶν Δαναΐδων, ἡ ὁποία ἐφόνευσε τὸν σύζυγον αὐτῆς, τὸν Αἰγύπτιον Βούσιριν (Ἀπδ. 2, 1, 5). Κατὰ τὸν Παυσανίαν (7, 1, 6) συνεζεύχθη μετὰ τοῦ Ἀρχιτέλους, υἱοῦ τοῦ Ἀχαιοῦ, καὶ μετὰ τοῦ Ἀρχάνδρου ἐκ Φθιώτιδος.

— 2) Προσωνυμία τῆς Ἀφροδίτης ἐν Ἐφέσῳ (*Σέρ. π.* Ver. Aen. 1,720). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Αὐτομάτη *[Γεωγρ.]*. Παλαιὸν ὄνομα τῆς παρὰ τὴν Θήραν ἡφαιστειογενοῦς νησῖδος, ἥτις ὀνομάζεται σήμερον *Παλαιὰ Καημένη*.

Αὐτοματία. Ἐπωνυμία τῆς Τύχης, ἐφ' ὅσον αὕτη ἐπάγεται τὰ συμβεβηκότα κατὰ τὸν ἴδιον αὐτῆς προορισμὸν ἄνευ τῆς βοηθείας τῶν ἀνθρώπων. Ἐν τῇ μετριοφροσύνῃ αὐτοῦ ὁ Τιμολέων, ἀφοῦ ἔσωσε τὴν Σικελίαν, ἵδρυσε βωμὸν εἰς τὸν Ἱερὸν Δαίμονα, ἢ Ἀγαθὸν Δαίμονα, τὴν *Αὐτοματίαν* (*Πλουτ.* Τιμ. 36. *Κορ. Νέπ.* Τιμ. 4). ΙΑΚ. Χ. Δ.

αὐτοματικός,—*ή,*—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ αὐτόματον, ὁ τελούμενος αὐτομάτως.—Ἐπίρρ. ***αὐτοματικῶς***· κατὰ τρόπον αὐτόματον.

αὐτοματισμὸς (ὁ) *[Ἐγκυκλ.]*. Καλοῦνται *αὐτόματοι κινησεις* αἱ ἑκάστοτε κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπαναλαμβανόμεναι καὶ μὴ προερχόμεναι ἐξ ἐρεθισμῶν τοῦ ἐκτὸς κόσμου, ἀλλ' ἔχουσαι τὴν πηγήν των ἐν αὐτῷ τῷ ὑποκειμένῳ.

Ὁ *αὐτοματισμὸς* διαφέρει τῆς *βουλητικῆς δράσεως* κατὰ τοῦτο, ὅτι αὕτη μὲν δύναται νὰ ποικίλλῃ κατὰ τρόπον ἀπεριόριστον, ἐκεῖνος δ' ἐπαναλαμβάνει περιωρισμένον ἀριθμὸν κινήσεων ὁμοιμόρφων. Αὐτόματοι εἶναι αἱ κινήσεις τῶν ἀμοιβάδων, τῶν σπερματοζῴων, τῶν βακτηριδίων κτλ., ὡς καὶ πᾶσαι αἱ ἀνακλαστικαί.

Κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἐπεκράτησεν ἡ ἰδέα, ὅτι αἱ λειτουργίαι τῆς ζωῆς ἀνήκουσιν εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν, εἰς ἣν τὰ φυσικὰ καὶ χημικὰ φαινόμενα. Ὁ Χάρβεϋ μὲ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος καὶ ὁ Καρτέσιος διὰ τῶν ἐρευνῶν του, τῶν συναφῶν πρὸς τὰ νεῦρα καὶ τὰ ζωικὰ πνεύματα (esprits vitaux), παρέσχον εἰς τοὺς ἐπιστήμονας στάδιον εὐρυτέρων σχετικῶν μελετῶν. Ὁ Καρτέσιος φαντάζεται τὰ πνεύματα ὡς τελείως σωματικά, ἰσχυρίζεται δὲ ὅτι, ἅμα ὡς ἐρεθισμός τις ἐνεργήσῃ ἐπὶ τὰς αἰσθήσεις, τὰ ζωϊκὰ πνεύματα ἐκτείνονται κατὰ μῆκος τῶν νεύρων καὶ κινοῦσι τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ὄργανον. Ὅθεν, λέγει ὁ Καρτέσιος, ἡ ψυχὴ οὐδὲν πρόσωπον διαδραματίζει εἰς τὰς κινήσεις τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων, τὴν κυκλοφορίαν καὶ τὰς ἀποτόμους κινήσεις τῆς ἀμύνης τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἐνταῦθα πρόκειται ἀναμφιβόλως περὶ τῆς μετέπειτα θεωρίας τῶν ἀνακλαστικῶν κινήσεων· καὶ αὐτὸς δὲ οὗτος ὁ ὅρος ὀφείλεται εἰς τὸν Καρτέσιον, διότι ὁ ἐν λόγῳ φιλόσοφος ὁμιλεῖ καὶ περὶ *«ἀνακλαστικῶν πνευμάτων»* (esprits réfléchis). Ὁ Καρτέσιος περιώρισε τὴν θεωρίαν αὐτοῦ εἰς τὰ ζῷα, ἅτινα ἐθεώρει ὡς ἁπλᾶς μηχανάς, ὡς ἐστερημένα νοήσεως, συναισθήματος καὶ βουλήσεως, ἤτοι πάντων τῶν στοιχείων ψυχικοῦ βίου. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τοῦ *αὐτοματισμοῦ τῶν ζῴων* ἢ περὶ τῆς θεωρίας τῶν *ζῴων - μηχανῶν*. Ἐν τούτοις μόλις κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ὁ Μάτζεντι, ὁ Μπὲλλ καὶ ὁ Μάρσαλλ-Χὼλλ κατέστησαν διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν γνωστὰς τὰς ἰδιότητας τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ τὰς ἀνακλαστικὰς κινήσεις, ἐπὶ τῆς γνώσεως τῶν ὁποίων στηρίζεται ἡ θεωρία τοῦ αὐτοματισμοῦ.

Τὸ ἔνστικτον τῶν ζῴων εὑρίσκει, κατά τινας βιολόγους, τὴν φυσιολογικὴν βάσιν αὐτοῦ εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ αὐτοματισμοῦ, ἐνισχυομένην ὑπὸ τῆς γνώσεως τῆς κληρονομικότητος, ἑρμηνευούσης τὴν μεταβίβασιν ἰδιοτήτων, αἵτινες ἐξειλίχθησαν κατὰ τὴν τέλεσιν συνδιατεταγμένων ἐνεργειῶν.

Εἶναι καταφανές, ὅτι ὅσον ἀνέρχεταί τις εἰς τὴν ζωικὴν κλίμακα πρὸς τὸν ἄνθρωπον, τόσον αὐξάνει ἡ ἐνσυνείδητος ἐνέργεια τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τόσον ἐλαττοῦται, ἢ τοὐλάχιστον φαίνεται ἐλαττούμενος, ὁ αὐτοματισμός. Ὁ ἐγκέφαλος δύναται νὰ μεταβάλλῃ καὶ αὐτὰς τὰς κινήσεις τῆς ἀναπνοῆς, νὰ τὰς ἀναστέλλῃ καὶ νὰ τὰς ὑποβάλλῃ ὑπὸ μουσικὸν ρυθμόν. Ὁ ἄνθρωπος διδάσκεται νὰ ἐκτελῇ πολλὰς κινήσεις, ὀφείλει δὲ εἰς τὴν ἀγωγὴν τὸν συναρμονισμὸν τῶν κινήσεων, τοῦ βαδίσματος καὶ τὴν συνδιάταξιν τῶν τοῦ ἐνάρθρου λόγου. Ἀφ' ἑτέρου ἡ ἕξις δύναται νὰ δημιουργήσῃ ἐν ἑαυτῷ *δευτερεύοντα αὐτοματισμόν*, ὅστις, ὡς πρὸς τ' ἀποτελέσματα αὐτοῦ, ὁμοιάζει πρὸς τὸν πρωταρχικὸν τῶν ζῴων.

Ὡς ἔδειξε πρῶτος ὁ Λαΐϋκοκ, ὁ ἐγκέφαλος ἀσκεῖ αὐτοματικήν τινα ἐνέργειαν, ἀνάλογον πρὸς τὴν τῶν κατωτέρων κέντρων, ὁ χαρακτὴρ δὲ τῆς ἐνεργείας ταύτης καθορίζεται ὑπὸ τῶν μεταβολῶν, ἃς ἐπιφέρουσιν εἰς τὸν ἀρχικὸν μηχανισμὸν τοῦ ἐγκεφάλου κληρονομικαὶ ἢ κεκτημέναι ἕξεις. Ὑλικῆς φύσεως ἐντυπώσεις προκαλοῦσι τὴν γένεσιν ἰδεῶν συνδεομένων πρὸς ἄλλας ἰδέας. Ὁ *συνειρμὸς τῶν παραστάσεων* δὲν γίνεται βουλητικῶς, ἀλλ' αὐτοματικῶς. Τέλος αἱ τελευταῖαι πρόοδοι ἐν τῇ μελέτῃ τοῦ ὑπνωτισμοῦ ἀπέδειξαν ὅτι αἱ καθέκαστον λειτουργίαι τοῦ ἐγκεφάλου εἶναι περισσότερον ἀποκεντρώσιμοι ἢ ὅσον δύναται νὰ προΐδῃ ἡ ἀνατομία καὶ ἡ φυσιολογία. Εἶναι γνωστὸν τὸ ὅτι ὑπνωτισμένον ἄτομον δύναται νὰ περιέλθῃ εἰς κατάστασιν πλήρους αὐτοματισμοῦ (βλ. **ὑπνωτισμὸς** *καὶ* **ὑποβολή**).

Ἐν τῇ φιλοσοφικῇ ὁρολογίᾳ ἡ λέξις αὐτοματισμὸς ἔχει τρεῖς σημασίας:

1) Ἐν τῇ ***Μεταφυσικῇ***. Ὁ Σπινόζας καὶ ὁ Λεϊβνίτιος θεωροῦσι τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν ὡς πνευματικὸν αὐτόματον. Κατὰ μὲν τὸν πρῶτον εἶναι τοιοῦτον ὡς κατηγόρημα τῆς οὐσίας, ὅπερ καθορίζεται αἰτιωδῶς, καίπερ διατηροῦν ἀπολύτως τὴν αὐτοτέλειάν του. Κατὰ δὲ τὸν δεύτερον ὡς μονάς, ἥτις δὲν εἶναι μὲν αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν μηχανή, ἀλλ' ἐμπεριέχει πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἐν τῇ μηχανικῇ τέλειον.

2) Ἐν τῇ ***Ψυχολογίᾳ***, σημαίνει πᾶσαν ἐν γένει ἐνέργειαν, ἥτις δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἐνσυνειδήτου ἢ βουλητικῆς δράσεως. Ἐν τούτοις ὁ Πὼλ Ζαννὲ καλεῖ *ψυχολογικὸν αὐτοματισμὸν* (automatisme psychologique) τὰς ἁπλουστέρας καὶ ὑποτυπωδεστέρας μορφὰς τῆς ἐνεργείας τῆς συνειδήσεως.

Αἱ μορφαὶ αὗται ἐμφανίζουσι κατ' αὐτὸν δύο χαρακτῆρας: α') ἐνέχουσι, τοὐλάχιστον φαινομενικῶς, τὶ τὸ αὐθόρμητον καὶ προκαλοῦνται ὑπό τινος ἐξωτερικοῦ ἐρεθισμοῦ, χωρὶς ὅμως νὰ γεννῶνται ἐξ αὐτοῦ· β') εἶναι κανονικαὶ καὶ διέπονται ὑπὸ αὐστηρῶς αἰτιωδῶν νόμων, ἄνευ παραλλαγῶν καὶ παρεκκλίσεων. Κατὰ τὸν Ρισὲ αἱ κινήσεις δέον νὰ διαιρεθῶσιν εἰς τὰς ἑξῆς κατηγορίας: α) εἰς ἀνακλαστικὰς κινήσεις, καθοριζομένας ὑπὸ ἐξωτερικῶν ἐρεθισμῶν· β) εἰς αὐτοματικὰς κινήσεις, καθοριζομένας ὑπὸ ἐσωτερικῶν ἐρεθισμῶν, οἵτινες δὲν εἶναι ἡ βούλησις· γ) εἰς μηχανικὰς κινήσεις, καθοριζομένας ὑπὸ τῆς βουλήσεως, ἀλλὰ συνεχιζομένας ἄνευ τῆς παρεμβάσεώς της· δ) εἰς βουλητικὰς κινήσεις, καθοριζομένας ὑπὸ τῆς βουλήσεως καὶ συνεχιζομένας μόνον δι' αὐτῆς.

3) Ἐν τῇ ***Ἠθικῇ*** αὐτοματισμὸς δηλοῖ, ὅτι τὸ ἄτομον δὲν εἶναι ὑπεύθυνον διὰ τὰς πράξεις ἐκείνας, αἵτινες, ὡς αὐτόματοι, δὲν ὑπόκεινται εἰς καταλογισμὸν *(ἠθικὸς αὐτοματισμός)*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Bernheim*: «Automatisme et suggestion». —*Binet*: «Les altérations de la personnalité». *Busse*: «Geist und Körper.— *Dessoir*: «Das Doppel-Ich» — *Driesch*: «Ordnungolehre». — *Erhardt*: «Die Wechsel-wirkung» — *Lournoy*: «Des Indes à la planèe Mars».—*James*: «Principes of Psychology».—*Janet*: «L'automatisme psychologique».—*Jodl*: «Lehrbuch der Psychologie».—*Morton-Prince*: «The unconscions». Τοῦ αὐτοῦ «The nature of mina and human automatic».—*Myers*: «Human Personality».—*Schultz* «Leib und Seele» *Stout* Anal. Psych. I 258.—*Wundt*: «Grundriss der physiolog. Psychologie. ΑΝΔΡ. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

αὐτοματιστὴς (ὁ)· ὁ πιστεύων εἰς τὸ αὐτόματον, ὅτι τὰ ἔμβια καὶ ὁ κόσμος ἐν γένει προῆλθον ἐξ αὐτομάτου γενέσεως.

αὐτοματοηλεκτρικὸς ***σταθμὸς*** *[Ναυτ.]*. Ἐπάκτιος πολεμικὴ ἐγκατάστασις, ἐπιμελῶς διεσκευασμένη, ἵνα μὴ ἀναγνωρίζηται ὑπὸ παραπλέοντος ἐχθροῦ, καὶ ἐφωδιασμένη διὰ σχετικῶν πρὸς τὴν ὑποβρύχιον τῶν ἀκτῶν ἄμυναν ἠλεκτρικῶν ἐγκαταστάσεων. Σκοπὸς τῶν τοιούτων σταθμῶν, ἱδρυμένων εἰς ἀκτὰς παρ' ἃς ἔχουν ποντισθῇ ναύκλαστρα, ἀλλ' ἃς δύνανται νὰ παραπλεύσωσι καὶ φίλα πλοῖα, εἶναι πρὸ παντὸς ἡ διακοπὴ τοῦ ἐπικινδύνου τῶν *αὐτοματοηλεκτρικῶν* ναυκλάστρων, ὅταν προσδοκᾶται διάπλους φίλων πλοίων ἐγγὺς τῶν γραμμῶν καθ' ἃς τοιαῦτα ναύκλαστρα ἔχουσι ποντισθῇ. Σ. Ε. Λ.

— **αὐτοματοηλεκτρικὸν** ***ναύκλαστρον*** *[Ναυτ.]*. Ὁ προπάτωρ τῶν συγχρόνων **ναρκῶν** (βλ. λ.). Ἠγκυροβολημένα ὑποβρύχια σιδηρᾶ κατασκευάσματα, ἐν εἴδει σημαντήρων, πεπληρωμένα βαμβακοπυρίτιδος καὶ διατηρούμενα εἰς ὡρισμένον βάθος, ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ἤτοι εἰς ἀνάλογον ὕψος, ἀπὸ τῶν εἰς ἃ εἶναι προσδεδεμένα ἀγκυρίων, ἅτε ὄντα ἐλαφρότερα τοῦ ἐπισόγγου ὕδατος. Ὄντα ἐφωδιασμένα δι' *«ἠλεκτρικῆς στήλης πυθμένος»* συνδεομένης δι' ἀγωγῶν πρὸς τὸν ἐν αὐτοῖς *ρευματοκλείστην*, ἀνεφλέγοντο πρὸς καταστροφὴν πλοίου, τοῦ κυκλώματός των κλειομένου οὐχὶ ἀπὸ τοῦ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἠλεκτρικοῦ σταθμοῦ, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἐν αὐτοῖς ρευματοκλείστου, καὶ κατόπιν βιαίας προσκρούσεως ἐπὶ τοῦ ναυκλάστρου, καθ' ἣν τὸ ἐκκρεμὲς τοῦ ρευματοκλείστου, διὰ τῆς ἀδρανείας του, ἔκλειε τὸ κύκλωμα τῆς, ἐπὶ τοῦ θαλασσίου βυθοῦ καὶ ἐν τῷ ἀγκυρίῳ, στήλης τοῦ πυρός. Παρ' ἡμῖν κυριώτεροι τύποι τοιούτων ναυκλάστρων ἦσαν οἱ τοῦ Matheson καὶ Mac Evoy. Τοιαῦται νάρκαι εἶχον τοποθετηθῇ τῷ 1881, ἐπικειμένης ρήξεως πρὸς τὴν Τουρκίαν, εἰς τὰ στενὰ τῶν *Λιχάδων* (Βορ. Εὐβοϊκοῦ) καὶ τοῦ Ρίου-Ἀντιρρίου, ἐγγυτέρων σημείων εἰς τὰ τότε σύνορά μας. Ὡς εἰκὸς τὰ αὐτοματοηλεκτρικὰ ναύκλαστρα εἶναι ἐξ ἴσου ἐπικίνδυνα καὶ εἰς τὰ φίλα πλοῖα, ὅπως καὶ εἰς τὰ ἐχθρικά. Σ. Ε. Λ.

αὐτοματομηχανικὸν ***ναύκλαστρον*** *[Ναυτ.]*. Ἀμυντικὸν ναύκλαστρον (Torpille vigilante automécanique) ἐκρηγνύμενον ἀνεξαρτήτως τῆς βουλήσεως τοῦ ἀγκυροβολήσαντος αὐτό, διὰ τῆς προσκρούσεως ἐπικρουστῆρος ἐπὶ τοῦ ἐν αὐτῷ ἐμπυρίου, ἐκδηλουμένης ὅταν πλοῖον προσκρούσῃ ἐπ' αὐτοῦ. Εὐφυέστατος εἶναι ὅσον καὶ ἁπλούστατος ὁ αὐτόματος τρόπος τῆς ἀγκυροβολίας τοιούτου ναυκλάστρου (σύστημα αὐστρ. πλωτάρχου Pietruski) εἰς ἐπιθυμητὸν κάτω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης βάθος. Εἶναι ὅμως ἐπικινδυνωδέστατον οὐ μόνον διὰ τὰ ἐχθρικὰ ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ φίλα πλοῖα, καὶ αὐτοὺς ἔτι τοὺς ἀνελκύσοντας, ὅταν ὁ λόγος τῆς δι' αὐτῶν ἀμύνης ἐκλείπῃ. (βλ. **νάρκη**). Σ. Ε. Λ.

αὐτόματον (τό). Ὁμοίωμα ἀνθρώπου ἢ ζῴου, ἀπομιμούμενον, διὰ τῆς ἐνεργείας κεκρυμμένου μηχανισμοῦ, τὰς κινήσεις τοῦ ὄντος τούτου ἢ ἄλλας τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἐκδηλώσεις (φωνήν, ᾆσμα κ.τ. ὁ.).

— [ΕΓΚΥΚΛ]. Ἓν ἀπὸ τὰ παλαιότερα ὄνειρα τῆς ἀνθρωπότητος ὑπῆρξεν ἡ κατασκευὴ τεχνητῶν ὄντων. Ὁ Ὅμηρος μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ὁ Ἥφαιστος εἶχε κατασκευάσει χρυσᾶς θεραπαινίδας ὁμοίας πρὸς ζωντανὰς νεάνιδας, ἐχούσας φρένας καὶ φωνήν, καὶ ρώμην τόσην, ὥστε νὰ τὸν βοηθοῦν εἰς τὰ βαρέα του ἔργα (Ἰλιάδ. Σ 417). Κατὰ τὴν Μυθολογίαν δ' ἐπίσης, ὁ Δαίδαλος εἶχε πλάσει ὁμοιώματα ἀνθρώπων δυνάμενα νὰ περιπατοῦν καὶ μάλιστα νὰ τρέχουν. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους ἡ ἀνθρωπίνη προσπάθεια δὲν περιώρισεν ἑαυτὴν εἰς στενώτερα ὅρια· τοὐναντίον μάλιστα ὑπερέβη καὶ τῆς μυθολογικῆς φαντασίας τοὺς ὁρίζοντας. Οὕτως οἱ ἀλχημισταὶ ἐπὶ αἰῶνας ἠγωνίζοντο νὰ πλάσουν διὰ χημικῶν μεθόδων, τὸν «*homunculus*», τεχνητὸν δηλ. ἀλλὰ *ζῶντα* ἄνθρωπον, καὶ σήμερον δὲ ἀκόμη ἡ ἐπιστήμη τῆς χημείας δὲν ἔπαυσε ν' ἀποβλέπῃ, ὑπὸ ἄλλην μορφήν, πρὸς τὸ παλαιὸν ἀλχημιστικὸν ὄνειρον τῆς δημιουργίας ἐνοργάνου ζωῆς ἐξ ἀνοργάνου ὕλης.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Μηχανικὴ περιέλαβε τὰς περὶ τὸν homunculus προσπαθείας εἰς τὸν κύκλον τῆς ἰδικῆς της δράσεως. Τὰ δὲ «*αὐτόματα*» ἀποτελοῦν ἀναμφισβητήτως τὰ ἔμβρυα τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτῆς κυοφορίας. Ὅσον καὶ ἂν μᾶς φαίνωνται σήμερον παιγνιώδη, ὑπῆρξαν πάντως οἱ πρόδρομοι τοῦ «μηχανικοῦ ἀνθρώπου», ὁ ὁποῖος ὑφίσταται ἤδη ἐν τῇ παρούσῃ ἐποχῇ—καὶ ὑπὸ ἐξωτερικὴν ἔτι τοῦ ἀνθρώπου ἀπομίμησιν (ὅπως εἰς τὸ αὐτόματον τοῦ Γουένσλεϋ), ἀλλ' ἰδίως εἰς πλῆθος ὁλόκληρον ἄλλων μηχανῶν, αἵτινες δὲν ἔχουν μὲν σχῆμα ἀνθρώπινον, κέκτηνται ὅμως ἰδιότητας μὴ ἀπεχούσας πολὺ ἀπὸ τὴν σκέψιν καὶ τὴν κρίσιν, (ὡς ἐπὶ παραδείγματι οἱ σεισμογράφοι, οἱ αὐτόματοι ζυγοί, οἱ αὐτόματοι διακόπται ἠλεκτρ. ρεύματος κ.λ.π.).

Ὁ Ἱσπανὸς ἀκαδημαϊκὸς *Λεονάρδος Τορρὲς Κουεβέντο* ἔγραφε πρὸ πολλῶν ἐτῶν: «Διὰ τῶν θερμομέτρων, τῶν πυξίδων, τῶν δυναμομέτρων, τῶν μανομέτρων, τὰ αὐτόματα θ' ἀποκτήσουν «αἰσθήσεις». Χάρις εἰς τὴν τελειοποίησιν τοῦ μηχανισμοῦ των, τὰ μέλη τοῦ σώματός των θὰ ἔχουν κινήσεις ἐξαρτωμένας ἐκ τῶν αἰσθήσεών των αὐτῶν, θὰ λαμβάνουν δὲ τὴν δύναμιν τῆς κινήσεως ἀπὸ ἠλεκτρικοὺς συσσωρευτάς, πεπιεσμένον ἀέρα κ.λ.π. Τέλος θὰ δύνανται νὰ «κρίνουν» ἐκ τῶν ἐντυπώσεων τὰς ὁποίας θὰ δέχωνται διὰ τῶν τεχνητῶν αἰσθητηρίων των». Ἐν συντόμῳ ὁ Τορρὲς ἐφαντάζετο τὰ αὐτόματα τοῦ μέλλοντος μιμούμενα καθ' ὅλα τὰ ζωντανὰ ὄντα καὶ ἐνεργοῦντα ἀναλόγως τῶν «ἐντυπώσεών» των. Ἐξ ἄλλου ὁ Ἀμερικανὸς μηχανικὸς *Γουΐτμαν* ἐπεξειργάσθη πρὸ δεκαετίας, εἰς ὅλας του τὰς λεπτομερείας σχέδιον κατασκευῆς ἑνὸς homunculus κινουμένου ὡς ὁ ἄνθρωπος «σκεπτομένου», καὶ «κρίνοντος», ὑπὸ ὡρισμένας τῶν λέξεων τούτων ἐννοίας. Ὁ «ἀνθρωπίσκος» τοῦ Γουΐτμαν, μικρὸς μόνον κατὰ τὸ ὄνομα, θ' ἀπετέλει εἶδος ζωντανῆς πολεμικῆς μηχανῆς. Τὸ ὁλοχαλύβδινον σῶμά του θὰ ἐζύγιζε 300 κιλά. Οἱ ἀντὶ ὀφθαλμῶν προβολεῖς του θὰ ἔβλεπον ἐν ὥρᾳ νυκτὸς εἰς ἀπόστασιν πολλῶν ἑκατοντάδων μέτρων. Ἀντὶ καρδίας θὰ ἔφερε κινητῆρα ἰσχύος 60 ἵππων, συσκευὴ δὲ γυροσκοπίου θὰ τὸν ἐκράτει πάντοτε ὄρθιον εἰς τοὺς πόδας του, ἀποτελουμένους ἀπὸ μικροὺς τροχοὺς μὲ ἀρθρωτὸν περίβλημα, ὁμοίους πρὸς τοὺς τῶν θωρακισμένων αὐτοκινήτων. Ἐγκέφαλον δὲν θὰ εἶχε, ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ τηλεμηχανικὸν δέκτην καὶ ραδιογραφικὸν πομπόν, διὰ τῶν ὁποίων θὰ διεβίβαζε τὰς ἐντυπώσεις του καὶ θὰ ἐδέχετο τὰς ἐντολὰς ἐκείνου, ὅστις

Digitized by Google

θὰ παρακολουθῆ μακρόθεν τὰς κινήσεις του διὰ τηλεοπτικοῦ μηχανήματος.

Ἀσχέτως πρὸς τοὺς διαγραφομένους ὑπὸ τῶν ἐπιστημόνων τούτων τύπους, διερωτᾶταί τις σήμερον ἂν δὲν ἔφθασεν ἡ ὥρα τῆς ἐπαληθεύσεως ἱκανοῦ τοὐλάχιστον μέρους τῶν προβλέψεών των. Ἐν μέσῳ δὲ τῆς ἐπιτυχίας τῶν ἐν προκειμένῳ προσπαθειῶν τῆς ἐπιστήμης θὰ ἦτο ἄδικον νὰ μὴ ἀναγνωρισθῇ ἡ ὀφειλομένη τιμὴ εἰς τοὺς προδρόμους τοῦ σημερινοῦ μηχανικοῦ ἀνθρώπου, τὰ παλαιὰ «αὐτόματα».

Ἀλλ' ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς αὐτά.

Ἐν τῇ ἀρχαιότητι.—Εἶναι προφανὲς ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν μυθοπλαστιῶν περὶ τῶν τεχνητῶν ἀνθρώπων τοῦ Ἡφαίστου καὶ τοῦ Δαιδάλου, μέχρι τῶν τελευταίων π. Χ. αἰώνων, πολλαὶ θὰ ὑπῆρξαν αἱ προσπάθειαι πρὸς ἀπομίμησιν τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ζωῆς διὰ τεχνικῶν ὀργάνων. Τὸ πρῶτον ἐν τούτοις αὐτόματον περὶ τοῦ ὁποίου διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν πληροφορίαι εἶναι ἡ «ἱπταμένη περιστερά», ἡ κατασκευασθεῖσα ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου *Ἀρχύτα* τοῦ *Ταραντίνου* (400 περίπου π. Χ.,) περὶ τῆς ὁποίας ἰδοὺ τί ἀναφέρει ὁ λατῖνος Γέλλιος : «Πολλοὶ Ἕλληνες συγγραφεῖς βεβαιοῦσιν ὅτι ὁ Ἀρχύτας κατεσκεύασε περιστερὰν ἐκ ξύλου, ἥτις ἠδύνατο νὰ πετᾷ διὰ μηχανικῆς ἐνεργείας· ἐκρατεῖτο εἰς τὸν ἀέρα δι' ἀντισταθμίσεως τῆς δυνάμεως ἥτις ἔτεινε νὰ τὴν καταρρίψῃ καὶ ἐκινεῖτο διὰ μυστικοῦ μηχανισμοῦ, τὸν ὁποῖον περιέκλειεν ἐν ἑαυτῇ. Ὅταν ἡ περιστερὰ ἔπιπτεν εἰς τὸ ἔδαφος δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ὑψωθῇ μόνη». Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ Ἀρχύτας ἦτο διακεκριμένος φιλόσοφος καὶ ὅλως ἐξαιρετικὴ μηχανικὴ ἰδιοφυΐα, κατὰ πόσον ὅμως αἱ ἀνωτέρω περὶ τῆς ἐφευρέσεώς του πληροφορίαι εἶναι ἀκριβεῖς δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν· ἡ ἐπινόησις μιᾶς τοιαύτης πτητικῆς μηχανῆς φαίνεται πολὺ πρώϊμος διὰ τὴν ἐποχήν του,—πάντως ὅμως δὲν ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τοῦ δυνατοῦ.

Περὶ ἄλλων αὐτομάτων τῶν χρόνων ἐκείνων ἢ καὶ τῶν ἀμέσως κατόπιν δὲν διεσώθησαν εἰδήσεις. Φαίνεται ἐν τούτοις ὅτι θὰ ὑπῆρξαν πολλὰ τοιαῦτα, τύπου ὅμως μᾶλλον «θαυματοποιητικοῦ», ἂν κρίνωμεν ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Ἥρων ὁ ἐξ Ἀλεξανδρείας (Α' μ. Χ. αἰών.) εἰς δύο βιβλία του (τὰ ὑπὸ τὸν τίτλον «Πνευματικὰ» καὶ «Αὐτοματοποιητικὰ») παρεῖχεν ὁδηγίας πρὸς κατασκευὴν τοιούτων μηχανῶν.

Τὰ αὐτόματα τῶν Βυζαντινῶν ἀνακτόρων.—Τὰ αὐτόματα ἐπανευρίσκομεν ἀκμάζοντα κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Ὁ *Ν. Γ. Πολίτης* συγκεντρώνει εἰς τὰ Λαογραφικά του Σύμμεικτα (τομ. Β' σ. 23 κ. ἑ.) πλῆθος πληροφοριῶν περὶ τῶν «θαυμασίων» αὐτομάτων, τὰ ὁποῖα ὑπῆρχον εἰς τὰς αἰθούσας καὶ τοὺς κήπους τῶν Παλατίων τῆς Κων/πόλεως. Εἶναι δὲ αἱ πληροφορίαι αὗται ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρουσαι, διότι οὐδαμῶς ἀπαντῶνται εἰς τὰς κυριωτέρας εἰδικὰς ξενογλώσσους ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου μελέτας.

Μεταξὺ τῶν βυζαντινῶν αὐτομάτων τὸ περιφημότερον ἦτο ὁ «θαυμαστὸς πλάτανος», τοῦ ὁποίου ἡ κατασκευὴ ἀποδίδεται εἰς τὸν *Λέοντα* τὸν *Σοφόν*. Καὶ ἦτο ὁ πλάτανος αὐτὸς ὁλόχρυσος, κατὰ τὴν συναφῆ ἀφήγησιν τοῦ Ψευδοδωροθέου· ἐπὶ τῶν κλάδων του εἶχον τοποθετηθῆ τεχνητὰ ᾠδικὰ πτηνὰ παντὸς γένους καὶ ὄρνεα, εἰς δὲ τὴν ῥίζαν του δύο λέοντες καὶ μουσικὰ ὄργανα, ὅλα ἐκ χρυσοῦ ἐπίσης· «καὶ ὅταν ἤθελε δώσῃ ὁ ἄνεμος ἐσείετο ὁ πλάτανος καὶ ἐσείοντο καὶ τὰ πουλία καὶ ἐλάλει καθένα τὴν φωνήν του.... Καὶ ἦτον ὑπερθαύμαστον πρᾶγμα νὰ τὸ βλέπῃ τινὰς ἢ νὰ τὸ ἀκούῃ». Κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ ἰδίου Ψευδοδωροθέου, τὸν πλάτανον αὐτὸν κατέστρεψεν εἰς τὸ τέλος τῆς βασιλείας του ὁ ἀνάξιος βασιλεὺς Μιχαὴλ Γ' διὰ νὰ πορισθῇ χρήματα «καὶ ὥρισε τοὺς χρυσοχοὺς καὶ ἐχάλασεν αὐτὸ τὸ εὐμορφότατον κάλλος καὶ ἐχάθη ἀπὸ τὴν βασιλείαν. Καὶ τὸ ἔκοψαν καὶ τὸ ἔβαλαν εἰς τὰ χωνία καθὼς ἦτον ὁ πλάτανος ὅλος στολισμένος μὲ τὰ πουλία καὶ μὲ τὰ λεοντάρια, μὲ τὰ ὄρνεα, μὲ τὰ ὄργανα καὶ μὲ τὰ ἄλλα ἔργα καὶ ἐχώνευσαν αὐτὰ εἰς τὴν φωτίαν. Καὶ ἐζύγισάν τα καὶ ἐβγῆκαν διακόσια κεντηνάρια χρυσάφι καθαρό».

Παρομοίαν περιγραφὴν ἀναφέρουν καὶ ἄλλοι χρονογράφοι, ἐν οἷς ὁ Κεδρηνὸς καὶ ὁ Κωνστ. Πορφυρογέννητος, ὅστις ὁμιλεῖ καὶ περὶ ἄλλων δένδρων, πτηνῶν καὶ λεόντων ὑπαρχόντων εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Βυζαντίου ἐπὶ ἄλλων αὐτοκρατόρων καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ἐδίδετο κίνησις καὶ φωνὴ κατὰ τὰς ὑποδοχὰς τῶν ξένων πρέσβεων: «καὶ ποιοῦντος τοῦ λογοθέτου τὰς συνήθεις ἐρωτήσεις εἰς αὐτὸν (τὸν ξένον πρέσβυν), ἄρχονται βρυχᾶσθαι οἱ λέοντες καὶ τὰ ὄρνεα τὰ ἐν τῷ σέντζῳ, ὁμοίως καὶ τὰ ἐν τοῖς δένδρεσιν ᾄδειν ἐναρμονίως· τὰ ζῷα τὰ ἐν τῷ θρόνῳ ἀπὸ τῶν ἰδίων βαθμῶν ὀρθοῦνται· καὶ πάλιν μετ' ὀλίγον παύουσι τὰ ὄργανα καὶ οἱ λέοντες ἠρεμοῦσι καὶ τὰ ὄρνεα τοῦ ᾄδειν παύονται, τό τε θηρία τοῖς ἰδίοις τόποις καθέζονται» (Ἐκθ. Βασιλ. τάξεως Β' 15). Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους δὲ τῆς μακεδονικῆς δυναστείας βεβαιοῦται ὑπὸ συγχρόνων συγγραφέων ὅτι ὑπῆρχον παρόμοια αὐτόματα κατασκευάσματα, ἐξ οὗ συνάγεται ὅτι ταχέως ἀντεκατεστάθησαν τὰ χωνευθέντα ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ δι' ἄλλων ὁμοίων, διότι ἐκρίνοντο ταῦτα ἀναγκαῖα «πρὸς ἔκπληξιν τῶν ἐθνῶν».

Ὡς ἄλλο αὐτόματον κατασκεύασμα τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ ἀναφέρεται ἐπίσης μία μηχανικὴ χελώνη, ἡ ὁποία ἐκαθάριζε τοὺς δρόμους τῆς Κων/πόλεως —εἶδος δηλ. σημερινοῦ μηχανικοῦ σαρώθρου.

Ἐκ τῶν Βυζαντινῶν Παλατίων ἡ συνήθεια τῶν αὐτομάτων μετεδόθη καὶ εἰς τὰς αὐλὰς τῶν ἡγεμόνων τῆς Ἀσίας, οἵτινες δὲν ἐβράδυναν νὰ «ἐκπλήττωσι» καὶ αὐτοὶ μὲ τὴν σειράν των τοὺς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐρχομένους πρέσβεις διὰ τεχνητῶν δένδρων κινουμένων καὶ πτηνῶν κελαδούντων· Τοιαῦτα αὐτόματα ἀναφέρονται ὡς ὑπάρχοντα εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τοῦ παλατίου τοῦ χαλίφου Μοκταδὲρ ἐν Βαγδάτῃ, εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ μεγάλου Χάνη τῶν Μογγόλων καὶ ἀλλαχοῦ. Κατὰ τὸν L. de Beylié («L'habitation byzantine», Paris 1903) παρισινὸς τεχνίτης τοῦ ΙΓ' αἰῶνος κατεσκεύασε μηχανικὸν ἀργυροῦν δένδρον διὰ τὸν χάνην τῶν Ταρτάρων. Τέλος δέ, κατὰ τὸν Reiske (εἰς Πορφυρογ. τ. ΙΙ σ. 42-45 ἔκδ. Βόννης) χρονογράφος τις Σάξων μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ὅμοιον δένδρον ὑπῆρχεν ἐν Γερμανίᾳ τῷ 1625, προφανῶς ἐξ ἀπομιμήσεως τῶν βυζαντινῶν.

Περιττὸν βέβαια νὰ σημειώσωμεν ὅτι, εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν αὐτομάτων τούτων, οἷα τοὐλάχιστον περιγράφονται εἰς τὰ σωζόμενα κείμενα, συνείργησε πλειότερον ἴσως ἀπὸ τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν ἐπιστημοσύνην τοῦ Λέοντος Σοφοῦ, καὶ ἡ φαντασία τοῦ λαοῦ ἢ τῶν χρονογράφων τοῦ Βυζαντίου. Πάντως καὶ ταῦτα δὲν ἐξέρχονται κατὰ βάσιν τῶν ὁρίων τοῦ δυνατοῦ, ἀντιθέτως πρὸς ἄλλα ἀνήκοντα εἰς μεταγενεστέρους χρόνους, τῶν ὁποίων ἡ ὕπαρξις δύναται ν' ἀμφισβητηθῇ ἐξ ὁλοκλήρου. Οὕτω ὑπὸ πολλῶν χρονογράφων τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἀναφέρεται ὅτι κἄποιος *Ἰωάννης Μύλλερ*, προσεπονομαζόμενος Regiomontanus, κατεσκεύασε μυῖαν σιδηρᾶν, ἡ ὁποία, ἀφοῦ ἐξετέλει κανονικὰς πτήσεις, ἐπανήρχετο εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἐφευρέτου της. Ἀναφέρεται ἐπίσης ὅτι ὁ ἴδιος Μύλλερ κατεσκεύασεν ἀετὸν χάλκινον, ὅστις ἐπέταξεν ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ, ὅταν οὗτος εἰσῆλθεν ἐπισήμως τῷ 1470 εἰς Νυρεμβέργην. Τέλος ὁ Gervais, καγκελάριος τοῦ Ὄθωνος Γ', μᾶς πληροφορεῖ σοβαρώτατα, ὅτι ἐπίσκοπός τις τῆς Νεαπόλεως, τὸν ὁποῖον ὀνομάζει *σοφὸν Βιργίλιον*, κατεσκεύασε μυῖαν ἐκ χαλκοῦ, καὶ ἐτοποθέτησεν αὐτὴν εἰς μίαν τῶν πυλῶν τῆς πόλεως, ὅτι δὲ τὸ αὐτόματον ἐκεῖνο, ἐξασκηθὲν εἰδικῶς, ἠμπόδιζε τὰς ζωντανὰς μυίας νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὴν Νεάπολιν, τόσον, ὥστε ἐπὶ ὀκτὼ ἔτη τὰ κρέατα ἔμεναν εἰς τὰ κρεοπωλεῖα χωρὶς καθόλου νὰ σήπωνται!

Τὰ πραγματικὰ αὐτόματα.—Μεταξὺ τῶν πρώτων αὐτομάτων τῶν ὁποίων ἡ πραγματικὴ ὕπαρξις εἶναι ἀναμφισβήτητος, ἀνήκουν τὰ χρησιμοποιηθέντα ὡς συμπληρώματα περιφήμων τινῶν ὡρολογίων διὰ τὴν κατὰ ἰδιότυπον τρόπον σήμανσιν τῶν ὡρῶν. Μεταξὺ τούτων ὁ ἀλέκτωρ τοῦ περιφήμου ἀστρονομικοῦ ὡρολογίου τοῦ Στρασβούργου, ὁ ὁποῖος εἶναι τώρα ἀποτεθειμένος εἰς τὸ μουσεῖον τῆς πόλεως ταύτης, ἐπροκάλει τὸν θαυμασμόν, διότι ἡ φωνή του, τὸ τίναγμα τῶν πτερῶν καὶ αἱ κινήσεις τῆς κεφαλῆς του ἦσαν ἀπαράμιλλοι ἀπομιμήσεις τῶν κινήσεων τοῦ ζωντανοῦ ἀλέκτορος. Ἦτο τόση ἡ λεπτότης καὶ τελειότης τοῦ μηχανισμοῦ του, ὥστε τὰ πτερὰ ἑκάστης πτέρυγοςδὲν ἐκινοῦντο ὅλα ὁμοῦ, ἀλλὰ τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει εἰς τὸ πτέρωμα τοῦ φυσικοῦ πτηνοῦ. Παρόμοιον ἀλέκτορα εἶχεν ἐπὶ τοῦ ὡρολογιου της καὶ ἡ πόλις τῆς Λυών.

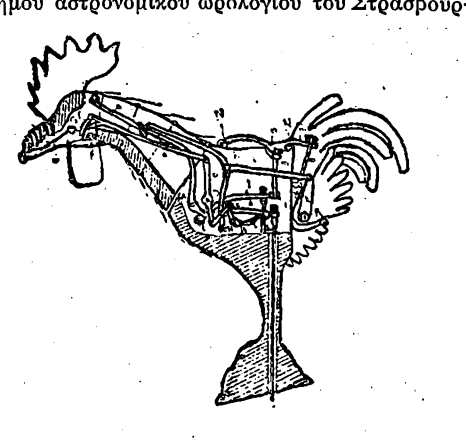

Σχεδιαγράφημα τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ ἀλέκτορος τοῦ Στρασβούργου.

Εἰς τὸ μέγα ὡρολόγιον τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῆς Καμπραὶ τὰς ὥρας ἐσήμαινον δύο αὐτόματα, ὁ *Μαρτῖνος* καὶ ἡ *Μαρτίνα*, ὅπως τὰ ὠνόμαζεν ὁ λαός. Ἐστεγάζοντο ἐντὸς εἰδικοῦ κελλίου, ὁπόθεν ἐξήρχοντο τὴν στιγμὴν τῆς ἐκπληρώσεως τῶν καθηκόντων των, κρατοῦντα ἀνὰ μίαν σφύραν ἕκαστον· ἡ Μαρτίνα ἐκτύπα ἐπὶ μικροῦ κώδωνος τὰς ἡμισείας ὥρας καὶ τέταρτα, ὁ δὲ Μαρτῖνος τὰς πλήρεις ὥρας ἐπὶ τοῦ μεγάλου κώδωνος, μεθ' ὃ ἐξηφανίζοντο ἀμφότερα διὰ νὰ ἐξέλθουν καὶ πάλιν βραδύτερον.

Εἰς τὸν ***Ἀλβέρτον*** τὸν ***Μέγαν*** (ΙΓ' αἰὼν) ἀποδίδεται ἡ κατασκευὴ ἀνδρεικέλλου, τὸ ὁποῖον ἤνοιγε τὴν θύραν τοῦ κελλίου του ὅταν κανεὶς ἐκτύπα καὶ ἐπρόφερε μάλιστα καί τινας φθόγγους ὡς νὰ ἐχαιρέτα τὸν ἐπισκέπτην. Τὸ αὐτόματον αὐτὸ ἔθραυσε μίαν ἡμέραν ὁ ἅγιος Θωμᾶς ὁ Ἀκουΐνος ὡς ἔργον τοῦ διαβόλου. Λέγεται δὲ ὅτι ὁ Ἀλβέρτος βλέπων τὸ αὐτόματον κατεστραμμένον ἀνεφώνησεν: «Periit opus triginta annorum», διότι ἐπὶ τριάκοντα ἔτη πράγματι ἠσχολεῖτο εἰς τὴν κατασκευήν του. Ἀνάλογα πρὸς τοῦτο αὐτόματα ὑπῆρχον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος εἰς πολλὰ γαλλικὰ μοναστήρια, εἴτε ἐντὸς τῶν κελλίων εἴτε εἰς τὰς αἰθούσας ὑποδοχῆς. Ἕνας μοναχὸς ἐνεφανίζετο πρὸ τῶν ἐπισκεπτῶν ὅταν ἤνοιγεν ἡ θύρα, ἔκλινε τὴν κεφαλὴν εἰς κίνησιν χαιρετισμοῦ καὶ ἀπεσύρετο ἀμέσως κατόπιν. Οἱ θυρωροὶ ὅμως αὐτοὶ φαίνεται ὅτι ἦσαν ἁπλαῖ κοῦκλαι, χωρὶς ἄξιον λόγου μηχανισμόν, ἐφωδιασμέναι μὲ τροχίσκους εἰς τοὺς πόδας καὶ συνδεόμεναι διὰ σχοινίου μὲ τὴν θύραν, τῆς ὁποίας ἡ μετακίνησις τὰς ἔσυρεν.

Ὁ φλαουτίστας τοῦ Βωκανσόν.

Εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Δρέσδης ὑπάρχει σύμπλεγμα Ἀρτέμιδος καὶ Κενταύρου, αὐτομάτων τὰ ὁποῖα περιέτρεχον τὴν τράπεζαν ἐφ' ἧς κἄποιος ἐκ τῶν βασιλέων τῆς Βαυαρίας παρέθετε τὰ γεύματα εἰς τοὺς κεκλημένους του. Τὴν Ἀρτέμιδα καὶ τὸν Κένταυρον παρηκολούθουν κυνηγετικοὶ κύνες, αὐτόματοι καὶ οὗτοι, κινοῦντες τὴν κεφαλὴν καὶ ἀνοίγοντες τὸ στόμα ὡς διὰ νὰ ὑλακτήσουν.

Ὁ P. Schott εἰς τὸ ἔργον του «Technica curiose seu mirabilis artis» ὁμιλεῖ περὶ αὐτομάτου, ἐκτεθειμένου εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Kircher, τὸ ὁποῖον ἐπρόφερεν ἤχους· αἱ πληροφορίαι του ὅμως εἶναι ἐλλιπεῖς καὶ ἐστερημέναι κύρους.

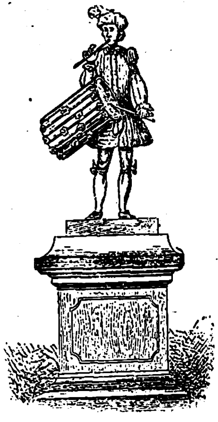

Ὁ αὐλητὴς-τυμπανοκρούστης.

Ἄλλο τέλος αὐτόματον, αἱ περὶ τοῦ ὁποίου εἰδήσεις εἶναι ἐπίσης ἀσαφεῖς, ἀποδίδεται εἰς τὸν φιλόσοφον *Καρτέσιον*. Κατά τινα χειρόγραφα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, θέλων οὗτος ν' ἀποδείξῃ ὅτι «τὰ ζῷα δὲν ἔχουν ψυχὴν» κατεσκεύασε μηχανικὴν κούκλαν ὑπὸ μορφὴν νεάνιδος, ἡ ὁποία ἐφαίνετο ὡς ζωντανὴ καὶ τὴν ὁποίαν ἀστειευόμενος ὠνόμαζεν «ἡ κόρη μου Φραντσίνα». Κατὰ τὴν διάρκειαν ἑνὸς ταξειδίου, ὁ πλοίαρχος, ἀνοίξας τυχαίως τὸ κιβωτίδιον τὸ περιέχον τὸ αὐτόματον καὶ ἰδὼν αὐτὸ νὰ κινεῖται κατεπλάγη καὶ ἐτρόμαξε τόσον, ὥστε προτοῦ ὁ φιλόσοφος προλάβῃ νὰ τὸν ἐμποδίσῃ τὸ κιβώτιον καὶ τὸ περιεχόμενόν του εἶχον ῥιφθῆ εἰς τὴν θάλασσαν.

Βεβαιωμένη ἀντιθέτως εἶναι ἡ ὕπαρξις μιᾶς τεχνητῆς ἀράχνης μετρίου μεγέθους, ἐκτεθείσης τῷ 1810 ἐν Λονδίνῳ, ἥτις ἐξετέλει διαφόρους κινήσεις καὶ ἐπηγαινοήρχετο ἐπὶ μιᾶς τραπέζης, ὅταν δὲ κανεὶς τὴν ἐσήκωνε διὰ τῆς χειρὸς ἐτίνασσεν ἰσχυρῶς τοὺς πόδας της. Τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἐξετίθετο ἐπίσης ἐν Λονδίνῳ τεχνητὸς κύκνος ὁ ὁποῖος ἐκολυμβοῦσε φυσικώτατα ἐντὸς μικρᾶς δεξαμενῆς καὶ ἥρπαζε κάθε τόσον μὲ τὸ ῥάμφος του ἀπὸ ἕνα ψαράκι, τὸ κατέπινε καὶ κατόπιν ἐτάνυε καὶ ἐτίναζεν (εὐχαριστημένος) τὰς πτέρυγάς του. Τὸ πιθα-

Μανδολινίστρια.

[Ἓν ἐκ τῶν αὐτομάτων τοῦ Βωκανσὸν εὑρισκόμενον εἰς τὸ Conservatoire des Arts et Métiers τῶν Παρισίων].

Digitized by Google

νώτερον ὅμως εἶνε, ὅτι τὸ ψαράκι ἦτο πάντοτε τὸ ἴδιον, τεχνητὸν καὶ αὐτὸ μέρος τοῦ αὐτομάτου, ἐμφανιζόμενον ὅταν ὁ κύκνος ἐβύθιζεν ὁρμητικῶς τὸ ράμφος του εἰς τὸ ὕδωρ καὶ ἀποκρυπτόμενον ἐντὸς τοῦ στόματός του ὅταν δῆθεν τὸ κατέπινεν.

Τὰ αὐτόματα τοῦ Βωκανσόν.— Ἐξαιρετικὴν θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν αὐτομάτων κατέχουν τὰ κατασκευασθέντα ὑπὸ τοῦ Γάλλου μηχανικοῦ *Βωκανσόν*, ζήσαντος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων τούτων τινὰ μὲν σώζονται ἀκόμη, περὶ ἄλλων δὲ ὑπάρχουσι πλήρεις περιγραφαὶ καὶ θετικαὶ πληροφορίαι.

Ὁ «φλαουτίστας» του, ἀνδρείκελλον ὕψους 1,65 μ., κατασκευασθεὶς τῷ 1730, ἀποτεθειμένος δὲ τώρα εἰς Μουσεῖον τῆς Βιέννης ἔπαιζε δώδεκα σκοποὺς καὶ ὁ «τυμπανιστής» του ἄλλους εἴκοσιν. Ὁ δεύτερος ἰσομεγέθης μὲ τὸν πρῶτον, ἔπαιζε διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς φλογέραν ἐνῷ διὰ τῆς ἄλλης ἔκρουεν ἐν ρυθμικῇ συμφωνίᾳ τὸ τύμπανόν του. Τὸ ἐνδιαφέρον εἶναι ὅτι, τόσον εἰς τὸ ἓν ὅσον καὶ εἰς τὸ ἄλλο ἐκ τῶν αὐτομάτων τούτων, δὲν ὑπῆρχον μουσικαὶ συσκευαὶ κρυμμέναι ἐντὸς τοῦ σώματος ἢ τῶν βάθρων των, ὡς ὑπετέθη κατ' ἀρχάς. Ἡ Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων, εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ὁποίας ὑπεβλήθησαν ἀμφότερα, διεπίστωσεν ὅτι οἱ ἦχοι παρήγοντο δι' ἀέρος ἐκτοξευομένου ὑπὸ φυσητῆρος μέχρι τοῦ στόματος τῶν ἀνδρεικέλλων καὶ ἐκεῖθεν εἰσδύοντος εἰς τὴν ὀπὴν τοῦ αὐλοῦ ἢ τοῦ πλαγιαύλου· διεμορφοῦντο δὲ καὶ ἐποίκιλλον οἱ ἦχοι ἀναλόγως τῶν κινήσεων τῆς γλώσσης καὶ τῶν δακτύλων τοῦ αὐτομάτου, ἀκριβῶς ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν πραγματικῶν αὐλητῶν. Ἰσχυρὸν ἐλατήριον, χορδιζόμενον διὰ κλειδός, ἔθετεν εἰς κίνησιν διὰ μέσου διαφόρων τροχῶν, μοχλῶν καὶ ἁλύσεων τὰ διάφορα μέρη τῆς μηχανῆς.

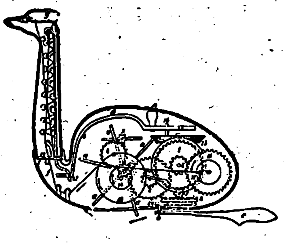

Διάγραμμα τοῦ μηχανισμοῦ τῆς περιωνύμου πάπιας τοῦ Βωκανσόν.
[α, πτερυγοφόρος τροχός· c, πόδες μεμβρανοφόροι· e, σκελετὸς τοῦ λαιμοῦ· f, ἐντεροχορδή· g, ἐλατήριον· m, ὁριζόντιος μοχλός· s, ὀδοντωτὸς τροχίσκος].

Μεταξὺ τῶν αὐτομάτων τοῦ Βωκανσὸν περίφημος ἐπίσης ἀπέμεινεν ἡ «ἔχιδνα», ἡ ὁποία ἔχει τὴν θέσιν της καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ θεάτρου. Ἡ «ἔχιδνα»,— κατασκευασθεῖσα εἰδικῶς διὰ νὰ χρησιμοποιηθῇ κατὰ τὴν ἀναβίβασιν τῆς «*Κλεοπάτρας*» τοῦ Μαρμοντέλ,—συνεστρέφετο, προέβαλλε τὴν γλῶσσάν της καὶ ἐσύριζεν ὡς πραγματικὸς ὄφις, εἰς τὸ τέλος δὲ ἐρρίπτετο μὲ δυνατὸν συριγμὸν κατὰ τοῦ στήθους τῆς Αἰγυπτίας βασιλίσσης. Τὸ ἔργον ὅμως ἀπέτυχεν καὶ εἰς τοὺς συριγμοὺς τῆς ἐχίδνης προσετέθεσαν τὰ σφυρίγματα τῶν θεατῶν. Σχετικῶς δὲ ἀναφέρεται καὶ ἡ ἑξῆς εὐφυολογικὴ ἀπάντησις θεατοῦ ἐρωτηθέντος παρ' ἄλλου ποία εἶναι ἡ γνώμη του διὰ τὸ ἔργον: «Μὰ τὴν πίστιν μου,—ἀπήντησεν,—εἶμαι μὲ τὴν γνώμη τοῦ φειδιοῦ».

Τὸ τελειότερον ὅμως καὶ περισσότερον διάσημον αὐτόματον τοῦ Βωκανσὸν ὑπῆρξεν ἡ «πάπια» του, κατασκευασθεῖσα τῷ 1738. Τὸ αὐτόματον ἐκεῖνο ἔτεινε τὴν κεφαλὴν εἰς ἀναζήτησιν τροφῆς, ἥρπαζε τοὺς σπόρους μὲ τὸ ράμφος του, τοὺς κατέπινε, τοὺς... ἐχώνευε καὶ ἀπέρριπτε τὰ προϊόντα τῆς πέψεως διὰ τῆς συνήθους ὁδοῦ!.. Τὸ φαινόμενον ἦτο τόσον καταπληκτικὸν ὥστε δικαιολογημένως εἶχε κινήσει τὴν περιέργειαν καὶ τὸν θαυμασμὸν ὄχι μόνον τῶν Παρισινῶν ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπαρχιωτῶν Γάλλων, ἐκ τῶν ὁποίων πλεῖστοι συνέρρεον χάριν αὐτοῦ εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ὁ Βωκανσὸν ἐξήγησεν ἐπίσης ἐνώπιον τῆς Ἀκαδημίας καὶ τῆς «πάπιας» του τὸν μηχανισμόν, ἐκράτησεν ὅμως μυστικὸν τὸ μέρος τὸ ἀφορῶν τὴν λειτουργίαν τῆς πέψεως. Τοῦτο ἐπέτεινεν ἔτι μᾶλλον τὴν περιέργειαν τοῦ κοινοῦ καὶ μύριαι μάταιαι ὑποθέσεις καὶ συζητήσεις ἐγίνοντο περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν τὸ φαινόμενον ἐπετελεῖτο.

Γάλλος στρατιώτης.
[Ἐκ τῶν αὐτομάτων τοῦ Rob. Hudin]

Ὅταν ἡ περιέργεια τῶν Παρισινῶν ἐκορέσθη, τὰ αὐτόματα τοῦ Βωκανσὸν ἠγοράσθησαν ὑπὸ Γερμανοῦ ἐπιχειρηματίου, ὅστις τὰ περιήγαγεν ἀνὰ τὴν Γερμανίαν, καὶ ἄλλας χώρας. Κατόπιν περιέπεσαν εἰς ἀφάνειαν. Μετὰ ἕνα σχεδὸν αἰῶνα (τῷ 1840), εὗρε κάπου τὴν «πάπιαν» ἕνας μηχανικός, ὁ G. Tiets, κατώρθωσε νὰ τὴν ἀνακαινίσῃ καὶ τὴν ἔφερε πάλιν εἰς Παρισίους, ὅπου τὴν ἐξέθεσεν εἰς τὸ Παλαί-Ροαγιάλ. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκθέσεως ταύτης ἐβλάβη μία ἀπὸ τὰς πτέρυγας τοῦ πτηνοῦ, τὴν ὁποίαν προσεφέρθη νὰ ἐπισκευάσῃ ὁ Robert Houdin, διάσημος κατασκευαστὴς αὐτομάτων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης· εἰς τὸ περιστατικὸν δὲ αὐτὸ ὀφείλεται ἡ ἀποκάλυψις τοῦ περιφήμου μυστικοῦ τῆς «πέψεως». Οἱ σπόροι τοὺς ὁποίους τὸ πτηνὸν ἥρπαζε μὲ τὸ ράμφος του ἀνερροφῶντο διὰ σωλῆνος, ὅστις ἤρχιζεν ἀπὸ τοῦ στόματος καὶ κατέληγεν εἰς δοχεῖον εὑρισκόμενον ὑπὸ τὴν κοιλίαν τοῦ αὐτομάτου. Τὸ κυτίον τοῦτο, οὐδαμῶς σχετιζόμενον μὲ τὴν «πέψιν» ἐξήγετο καὶ ἐκαθαρίζετο ἀνὰ 2 ἢ 3 ἡμέρας. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν δῆθεν «κένωσιν», αὐτὴ παρεσκευάζετο ἐκ τῶν προτέρων· ἐντὸς δηλαδὴ τοῦ κοίλου τῶν πτερύγων ἐτοποθετεῖτο εἶδος πολτοῦ, ἀποτελούμενον ἀπὸ ψίχαν ἄρτου ἀναμεμιγμένην μὲ ὀλίγον χρῶμα πράσινον, ὁ πολτὸς δὲ αὐτὸς ἐξωθεῖτο δι' ἀντλίας, τμηματικῶς καὶ κατὰ διαλείμματα, καὶ κατέπιπτεν ἐκ τῶν ὀπισθίων τοῦ ζώου, ὡς δῆθεν ἀπόρριμμα τῆς πέψεως. Ἐν ἄλλοις λόγοις ἡ περιώνυμος πάπια τοῦ Βωκανσὸν ἦτο ἐν μέρει ἀπατηλὸν ὄργανον θαυματοποιΐας.

Νεώτεραι ἐπινοήσεις.— Κατὰ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος ἀναφέρεται ὡς ἱκανὸς ἐπίσης κατασκευαστὴς αὐτομάτων ὁ ἀββᾶς *Μικάλ*. Οὗτος παρουσίασε περὶ τὸ 1775 εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν δύο τεχνητὰς ἀνθρωπίνους κεφαλάς, αἱ ὁποῖαι ἐπρόφεραν συλλαβὰς ἀντιστοιχούσας εἰς πλῆκτρα εὑρισκόμενα ἐπὶ τοῦ κυτίου, ἐφ' οὗ ἦσαν αἱ κεφαλαὶ στερεωμέναι. Ἐντὸς τῶν κυτίων ὑπῆρχον φυσητῆρες καὶ τεχνηταὶ γλωττίδες, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλαι ἀπέδιδον ὀξυτέρους καὶ ἄλλαι βαρυτέρους ἤχους. Τῷ 1780 καὶ 1783 ὁ ἴδιος κατεσκεύασε δύο ἄλλας παρομοίας, ἀλλὰ ὑπερμεγέθεις, κεφαλὰς ἐκ χαλκοῦ, αἵτινες, κατὰ τὰς διασωθείσας πληροφορίας, ἐπρόφεραν καθαρὰ ὁλοκλήρους φράσεις. Ἡ Γαλλικὴ ὅμως κυβέρνησις πρὸς τὴν ὁποίαν ἀπηυθύνθη δὲν ἐδέχθη νὰ τὰς ἀγοράσῃ καὶ ὁ ἀτυχὴς ἐφευρέτης ἀπέθανεν ἐνδεὴς καὶ συντετριμμένος.

Κυμβαλίστρια.
[Αὐτόματον τῶν Hintzen καὶ Kintzen (ΙΗ' αἰῶν) εὑρισκόμενον εἰς τὸ Conservatoire des Arts et Metiers ἐν Παρισίοις.

Τὸ τέλος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἐποχὴ τῆς δόξης τῶν αὐτομάτων. Τὸ παράδειγμα τοῦ Βωκανσὸν ἐκίνησε τὸ ζῆλον καὶ ἄλλων ἐφευρετῶν εἰς ἄλλας χώρας. Ὁ *Φρειδ. Κνάουςς*, ἐξέθηκεν ἐν Βιέννῃ τῷ 1860 ἕνα αὐτόματον «γραφέα», ὑπάρχοντα ἀκόμη εἰς Μουσεῖον τῆς πόλεως ταύτης. Περὶ δὲ τὸ 1783 οἱ ἀδελφοὶ *Ντρὸζ* ἐν Ἑλβετίᾳ ἐπενόησαν ἀρκετὰ ἀξιοθαύμαστα αὐτόματα. Ἓν ἐξ αὐτῶν παρίστανε νεάνιδα, ἡ ὁποία ἔπαιζε πιάνο, καί, ὅταν ἐτελείωνεν, ἐσηκώνετο μὲ πολλὴν χάριν καὶ ηὐχαρίστει μὲ εὐγενικὴν ὑπόκλισιν τὸ χειροκροτοῦν ἀκροατήριον. Ἓν ἄλλο, ὁ «ζωγράφος», εὑρισκόμενον τώρα εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Newchatel, ἐσκιτσάριζε διάφορα διάσημα πρόσωπα τῆς ἐποχῆς, μνημεῖα καὶ ζῷα· τρίτον τέλος, ὑπὸ μορφὴν πτηνοῦ, ἀπεμιμεῖτο τελείως τὸ κελάδημα καναρινιοῦ καὶ καρδερίνας.

Τῷ 1808 ὁ *Λεονάρδος Μαῖλζελ* κατεσκεύασε μεγάλην μηχανήν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασε «παναρμόνιον» καὶ ἥτις ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἄθροισμα αὐτομάτων μουσικῶν, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἔπαιζε ἰδιαίτερον ὄργανον.

Πολλοὶ προσεπάθησαν, διαρκοῦντος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, νὰ κατασκευάσουν ὁμιλοῦντα αὐτόματα. Παρεκτὸς ὅμως τῆς παραγνωρισθείσης ἐπιτυχίας,—ἴσως καὶ ταύτης ὄχι σημαντικῆς—τοῦ ἀββᾶ Μικάλ, περὶ τοῦ ὁποίου ὡμιλήσαμεν ἀνωτέρω, οὐδεμία ἄλλη ἐκ τῶν προσπαθειῶν τούτων ἐτελεσφόρησεν· ὅσοι δὲ ἰσχυρίσθησαν ὅτι ἔλυσαν τὸ πρόβλημα τοῦτο ἦσαν ἐπιτήδειοι θαυματοποιοὶ μόνον, διότι οἱ λόγοι τοὺς ὁποίους ἐφαίνοντο προφέροντα τὰ αὐτόματα ἐξήρχοντο ἁπλούστατα ἀπὸ τὰ στόματα κομπάρσων ὁμιλούντων εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον ἠχητικοῦ σωλῆνος. Ἡ δόξα τῆς ἀποδόσεως τῆς ἀνθρωπίνης φωνῆς ἐπεφυλάσσετο ἀκεραία εἰς τὸν Ἔδισσον, λύσαντα θαυμασίως τὸ πρόβλημα τοῦτο τῷ 1878 μὲ τὸν φωνογράφον του.

Ὁ σκακιστὴς τοῦ Κέμπελεν.— Μεταξὺ τῶν αὐτομάτων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐπεκράτησε νὰ συναναφέρεται καὶ τὸ ψευδοαυτόματον διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Οὖγγρος βαρῶνος *Βόλφγκαγκ ντὲ Κέμπελεν* ἐκίνησε τὴν περιέργειαν ὁλοκλήρου τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τοῦ ἔτους 1776 καὶ ἐφεξῆς. Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ οὗτος τὴν φυγάδευσιν ἐκ τοῦ ρωσικοῦ ἐδάφους ἑνὸς προγεγραμμένου φίλου του, τοῦ Πολωνοῦ Worovsky, ὅστις ἦτο ἱκανώτατος παίκτης ζατρικίου, ἐσκέφθη νὰ τὸν κρύψῃ ἐντὸς ἑνὸς δῆθεν αὐτομάτου, τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο ν' ἀντιμετωπίζῃ ζωντανοὺς σκακιστὰς καὶ μάλιστα νὰ τοὺς κερδίζῃ εἰς τὰς περισσοτέρας περιπτώσεις. Ἐξωτερικῶς τὸ αὐτόματον ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἓν ἀνδρείκελλον, φυσικοῦ μεγέθους, φέρον ἀνατολικὴν ἐνδυμασίαν καὶ καθισμένον ἐπὶ πολυθρόνας στερεωμένης ἐπάνω εἰς κιβώτιον μήκους ἑνὸς μέτρου. Εἰς τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τοῦ κιβωτίου ὑπῆρχε ζατρίκιον, ἐνῷ εἰς τὸ ἐσωτερικόν του ἐνεκλείετο σύστημα πολλαπλῶν τροχῶν καὶ κυλίνδρων ἀναγκαίων δῆθεν διὰ τὴν λειτουργίαν τῆς μηχανῆς. Ἀπὸ ἐφευρετικῆς ἀπόψεως ἡ ἀξία τοῦ σκακιστοῦ τοῦ Κέμπελεν ἐνέκειτο εἰς τὸ ὅτι τὸ σύστημα τοῦτο τῶν τροχῶν καὶ τῶν κυλίνδρων ἐφαίνετο μὲν καταλαμβάνον ὁλόκληρον τὸν χῶρον τοῦ κιβωτίου (ὅταν ὁ Κέμπελεν ἤνοιγε πρὸς ἔλεγχον τὰς δύο πλευρικὰς θυρίδας, τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην καὶ μὲ παρεμβολὴν ἱκανοῦ διαλείμματος), ἐνῷ πράγματι τὸ κιβώτιον ἦτο κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος του κενόν, ὥστε νὰ χωρῇ ἐντὸς αὐτοῦ ὁ, μικρόσωμος ἄλλως τε, φίλος του. Τὸ ψευδοαυτόματον ἔπαιξε μὲ τὴν αὐτοκράτειραν Αἰκατερίνην τὴν Β' καὶ τὴν ἐκέρδισεν, ἐπέτυχε δ' ἐν τέλει ὁ Κέμπελεν τὸν σκοπόν του, νὰ φυγαδεύσῃ δηλαδὴ κεκρυμμένον ἐντὸς αὐτοῦ τὸν Worovsky ἔξω τῶν ρωσσικῶν συνόρων. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε κινηθῇ τόσον ἡ παγκόσμιος περιέργεια περὶ τὸν μυστηριώδη αὐτὸν σκακιστήν, ὥστε ὁ Κέμπελεν ἐσκέφθη νὰ τὸν ἐκμεταλλευθῇ κερδοσκοπικῶς, περιοδεύων μαζύ του ἀνὰ τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας. Τῷ 1809 ὁ Ναπολέων εὑρισκόμενος τότε εἰς Schoenbrunn ἐζήτησε νὰ ἴδῃ τὸ αὐτόματον. πράγματι δὲ ὁ σκακιστὴς μετεφέρθη εἰς τὰ διαμερίσματά του καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἔπαιξε μίαν παρτίδα μαζύ του.

Γυμναστὴς τοῦ Rob. Hudin.

Ἐχρειάσθη νὰ παρέλθουν πολλαὶ δεκαετηρίδες μέχρις ὅτου ἀποκαλυφθῇ ἡ ἀπάτη· χαρακτηριστικὸν δὲ εἶναι ὅτι ἡ «Μεγάλη Γαλλικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία» τοῦ 1791 ἔγραφε περὶ τοῦ σκακιστοῦ τοῦ

Digitized by Google

Κέμπελεν ὡς περὶ πραγματικοῦ, θαυμασίου καὶ μυστηριώδους, αὐτομάτου.

Κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα.—Ἐκ τῶν μετὰ τὸ 1800 κατασκευαστῶν αὐτομάτων, ἄξιος ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ὁ Γάλλος *Ροβέρτος Οὐντέν*, ὅστις ὑπῆρξε καὶ θαυματοποιὸς συγχρόνως. Ὁ Οὐντὲν ἐπεσκεύασεν, ὡς προανεφέραμεν, τὴν «πάπιαν» τοῦ Βωκανσόν, καθὼς καὶ τὴν «μανδολινίστριαν» τοῦ ἰδίου, ἐπίσης δὲ καὶ μίαν «κυμβαλίστριαν», ἔργον τῶν Γερμανῶν *Hintzen* καὶ *Kintzen*. Τὰ δύο τελευταῖα ταῦτα αὐτόματα εἶναι κατατεθειμένα εἰς τὸ Conservatoire des Arts et Metiers τῶν Παρισίων. Εἰς τὸ ἴδιον μουσεῖον διατηροῦνται ἀκόμη τεχνητά τινα ᾠδικὰ πτηνά, ὡς καὶ εἷς μηχανισμὸς ἀπομιμούμενος τῆς ἀηδόνος τὸ ᾆσμα, ἔργα πάντα τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος.

Ἓν ἐκ τῶν καλυτέρων ἔργων τοῦ Οὐντὲν ἦτο ὁ «σχεδιαστὴς-γραφεύς». Τὸ αὐτόματον τοῦτο δὲν σώζεται, ὑπάρχει ὅμως λεπτομερεστάτη περιγραφή του. Ἀναπαρίστανε μικρὸν μαρκήσιον τῆς ἐποχῆς Λουδοβίκου XV, καθισμένον πρὸ μιᾶς τραπέζης ἰδίου ρυθμοῦ, ἐφ' ἧς εὑρίσκετο μελανοδοχεῖον, καὶ ἀπαντῶντα γραπτῶς εἰς ὡρισμένον τινὰ ἀριθμὸν ἐρωτήσεων. Ὅταν ἠρωτᾶτο ποῖος ἦτο ὁ πατήρ του ἔγραφεν: «ὁ Ροβέρτος Οὐντέν»· ἂν τοῦ ἐζήτουν νὰ ὁρίσῃ τί εἶναι τὸ πιστότερον εἰς τὸν κόσμον, τὸ ἀνδρείκελλον ἐσχεδίαζεν ἕνα σκύλον· καὶ οὕτω καθεξῆς.

Ὁ Οὐντὲν εἰς τὸ χειρόγραφόν του ἀφηγεῖται πῶς ἠναγκάσθη ν' ἀπομονωθῇ ἐπὶ ἓν ὁλόκληρον ἔτος διὰ νὰ κατασκευάσῃ τὸ ἀριστούργημα αὐτό, κατόπιν πῶς εὑρέθη ὑποχρεωμένος νὰ σμιλεύσῃ ὁ ἴδιος τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀνδρεικέλλου, διότι ὁ γλύπτης εἰς τὸν ὁποῖον ἀπηυθύνθη δὲν κατώρθωσε νὰ τοῦ δώσῃ τὴν ἐπιθυμητὴν ἔκφρασιν. Διὰ νὰ τὸ κατορθώσῃ ὁ Οὐντέν, ὁ ὁποῖος δὲν ἐγνώριζε τίποτε ἀπὸ γλυπτικήν, εἶχε τὴν ὑπομονὴν νὰ κάθηται ἐπὶ ἡμέρας καὶ μῆνας ἐμπρὸς εἰς ἕνα καθρέπτην καὶ νὰ πλάσσῃ ὁ ἴδιος τὸν πηλόν, ἔχων ὡς μοντέλλο τὸ εἴδωλόν του· ἐπέτυχε δὲ τόσον, ὥστε ὅταν τὸ ἔργον συνεπληρώθη ἀνεγνωρίζετο παρ' ὅλων ὡς πανομοιότυπον τῆς ἰδικῆς του φυσιογνωμίας. Ἀναφέρομεν τὰς λεπτομερείας ταύτας ὡς χαρακτηριστικὰς τῆς ἀκαταβλήτου ἐπιμονῆς καὶ ὑπομονῆς, δι' ὧν καὶ μόνον καὶ οἱ πλέον ἰδιοφυεῖς κατασκευασταὶ αὐτομάτων κατώρθωναν νὰ φθάνουν μέχρι τῆς ἐπιτυχίας.

Ἄλλα αὐτόματα τοῦ ἰδίου ἀπεμιμοῦντο τὰς

Αὐτόματα τῶν νεωτέρων χρόνων: Ἡ κλώστρια.

κινήσεις τῶν ἀκροβατῶν. Μεταξὺ τούτων ἀναφέρεται ἰδιαιτέρως ἓν ζεῦγος ἀπὸ δύο ἀκροβάτας οἵτινες ἐξετέλουν συνδυασμένα γυμνάσματα, μεθ' ὃ ὁ μὲν εἷς ἐκάπνιζεν, ὁ δὲ ἄλλος ἔπαιζεν ἕνα σκοπὸν μὲ φλογέραν. Εἷς ἄλλος ἀκροβάτης του ἐξετέλει ἀσκήσεις ἐπὶ «τραπεζίου», μεθ' ὃ ἐπήδα κάτω διὰ ν' ἀποδείξῃ ὅτι αἱ κινήσεις ἦσαν ἰδικαί του, ἀφοῦ ἦτο χωρισμένος ἀπὸ τὸ ὑποστήριγμά του. Ἀναφέρομεν τέλος μεταξὺ τῶν ἔργων του τὸν «Γάλλον στρατιώτην τῆς φρουρᾶς», ὅστις ἐγυμνάζετο κατὰ παράγγελμα, ὕψωνε τὸ τυφέκι του εἰς θέσιν σκοπεύσεως καὶ ἐπυροβόλει.

Σημειωτέον ὅτι ὅλα τὰ αὐτόματα τοῦ Οὐντὲν δὲν ὑπερέβαινον εἰς ὕψος τὰ 30—40 ἑκατοστόμετρα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπηύξανε τὰς δυσκολίας τῆς κατασκευῆς των, λόγῳ τῆς ἀναγκαίας ἐκ τούτου λεπτότητος τῶν ὀργάνων των. Δέον ὅμως νὰ σημειωθῇ ἐπίσης, ὅτι τὰ περισσότερα τῶν αὐτομάτων του ἐσχεδιάσθησαν καὶ ἐξετελέσθησαν ἀποκλειστικῶς διὰ τὸ θέατρον, ὡς συμπληρωματικὰ ἢ κύρια ὄργανα θαυματοποιητικῶν ἐπιδείξεων, δι' ὃ καί τινα τούτων δὲν εἶχον ὡς μόνον ἐφόδιον ἐπιτυχίας τὸν εὐφυᾶ των μηχανισμόν· δὲν παρέλειπε δηλαδὴ νὰ ἔρχεται ἀρωγὸς εἰς αὐτὰ καὶ ἡ ἄλλη, ἡ ταχυδακτυλουργική, ἱκανότης τοῦ κατασκευαστοῦ των.

Κατασκευή.—Χάρις εἰς τὴν ἐφευρετικότητα τῶν διαφόρων κατὰ καιροὺς δημιουργῶν τῶν αὐτομάτων, ἐδόθησαν εἰς αὐτὰ ὅλαι σχεδὸν αἱ κινήσεις τῶν ζωντανῶν ὄντων, κατὰ τρόπον ὥστε ἡ μίμησις τῆς πραγματικότητος νὰ εἶναι σχεδὸν πλήρης. Εἰς τὰ παλαιότερα ἡ κυριωτέρα ἀτέλεια παρουσιάζετο εἰς τὴν διάπλασιν τοῦ στόματος τῶν γυναικείων προσώπων· τίποτε δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποκρύψῃ (μὴ ὑπάρχοντος τότε τοῦ καουτσοὺκ) τὰς συναφεῖς πρὸς αὐτὸ συνδεσμολογίας. Ὅσον διὰ τὰ ἀνδρικὰ πρόσωπα τὸ πρᾶγμα ἐξοικονομεῖτο διὰ τοῦ γενείου, τὸ ὁποῖον ἀπέκρυπτε τὰς σχισμὰς καὶ ἐπέτρεπεν εἰς τὴν κάτω σιαγόνα νὰ κινεῖται κατ' ἀπομίμησιν τοῦ ὁμιλοῦντος ἢ τρώγοντος ἀνθρώπου· τὸ γυναικεῖον ὅμως στόμα ἔμενεν εἰς τὰ παλαιὰ αὐτόματα κατ' ἀνάγκην ἀκίνητον. Παρεκτὸς τῆς ἐλαφρᾶς αὐτῆς ἀτελείας, ὅλαι αἱ λοιπαὶ κινήσεις τῶν αὐτομάτων ἦσαν ἄρτιαι, ἁπαλαί, φυσικαί, ὅπως καὶ εἰς τοὺς πραγματικοὺς ἀνθρώπους. Εἰς τὸν χρωματισμὸν ἀφ' ἑτέρου τοῦ προσώπου καὶ τῶν φαινομένων μελῶν τοῦ σώματος, ὅπως καὶ εἰς τὴν κόμμωσιν καὶ τὴν ἐνδυμασίαν, τὰ περισσότερα τῶν αὐτομάτων ἐκείνων ἦσαν ἀληθινὰ καλλιτεχνήματα.

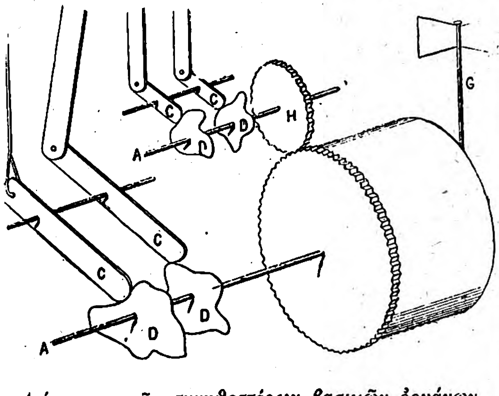

Διάγραμμα τῶν συνηθεστέρων βασικῶν ὀργάνων τοῦ μηχανισμοῦ ἑνὸς αὐτομάτου.

Ἡ μεγαλυτέρα δυσκολία ἐνέκειτο εἰς τὴν κατάλληλον διαμόρφωσιν τοῦ μηχανισμοῦ ὅστις ἦτο κατὰ κανόνα ὑπερβολικὰ περίπλοκος καὶ περιελάμβανε πολυειδεῖς συνδυασμοὺς χορδῶν, σχοινίων καὶ τροχαλιῶν, ἁλύσεων, ὀδοντωτῶν τροχῶν, ἐλατηρίων μοχλῶν, κεκλιμένων ἐπιπέδων, κλπ., ἐν ἑνὶ λόγῳ πάντων τῶν ἐφοδίων τὰ ὁποῖα ἦτο δυνατὸν νὰ παράσχουν κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς εἰς τοὺς ἐφευρέτας ἡ Μηχανική, ἡ Φυσικὴ καὶ ἡ Χημεία ἀκόμη. Ὡς βασικὸν ἐν τούτοις δυνάμεθα ν' ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα τὸν εἰς τὸ ἀνωτέρω σχῆμα εἰκονιζόμενον τύπον μηχανισμοῦ, περιλαμβάνοντα τὰ πρωταρχικὰ μόνον τμήματα τοῦ ὅλου: Ἓν ὡρολογιακὸν ἐν πρώτοις ἐλατήριον ἐγκεκλεισμένον ἐντὸς κυλινδρικῆς πυξίδος E, καὶ ἕνα ρυθμιστὴν G, ἀπολύτως ὅμοια πρὸς τὰ χρησιμοποιούμενα σήμερον εἰς τοὺς μηχανικοὺς ὀβελοὺς τοῦ ψητοῦ καὶ εἰς τοὺς κυνηγετικοὺς περιστρεφομένους καθρέπτας. Τὸ ἐλατήριον χορδίζεται ἔξωθεν διὰ κλειδὸς καὶ ἡ πυξίς του ἀρχίζει νὰ περιστρέφεται· ἡ ταχύτης κανονίζεται ὑπὸ τοῦ ρυθμιστοῦ, αἱ πτέρυγες τοῦ ὁποίου ἔχουν μέγεθος ποικίλλον κατὰ τὸ εἶδος τοῦ αὐτομάτου. Ἡ πυξὶς τοῦ ἐλατηρίου φέρει ὀδοντωτὴν περιφέρειαν ἥτις μεταδίδει τὴν περιστροφὴν εἰς ἕνα ἢ πλειοτέρους ὀδοντωτοὺς τροχοὺς (ὡς ὁ H)· εἷς ἐκ τούτων χρησιμοποιεῖται ἰδιαιτέρως διὰ τὴν κίνησιν τοῦ τμήματος τοῦ προωρισμένου διὰ τὴν μουσικήν. Οἱ τροχοί, καθὼς καὶ ἡ πυξὶς τοῦ ἐλατηρίου, φέρουν ἄξονας ἐπιμήκεις, ἐξ ὧν ὁ τελευταῖος εἶναι πολὺ ἰσχυρότερος καὶ χρησιμεύει διὰ τὴν κίνησιν τῶν τμημάτων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν ἀρκετὴν ἀντίστασιν, ἐνῷ οἱ ἄλλοι ἄξονες, οἱ τῶν τροχῶν, προορίζονται διὰ τὰ ἐλαφρότερα τμήματα τοῦ αὐτομάτου, ὅπως π. χ. διὰ τὰς βλεφαρίδας, τοὺς βολβοὺς τῶν ὀφθαλμῶν κ.λ.π. Οἱ ἄξονες φέρουν ἀρκετὸν ἀριθμὸν «ἀστέρων» DD, δηλ. πλακῶν ἀκανονίστου σχήματος, αἵτινες εἰς ἑκάστην περιστροφὴν προσκρούουν ἐφάπαξ ἢ πολλάκις, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κυρτώσεών των, καὶ εἴτε στιγμιαίως μόνον, εἴτε κατὰ παράτασιν, ἐπὶ μοχλῶν CC· οἱ μοχλοὶ οὗτοι, ἕλκοντες ἢ ὠθοῦντες, κινοῦν τὰ μέλη τοῦ ἀνδρεικέλλου, ἢ προκαλοῦν τὴν λειτουργίαν φυσητήρων, οἱ ὁποῖοι κάμνουν τὸ αὐτόματον νὰ καπνίζῃ ἢ νὰ σφυρίζῃ.

Παλαιότερον, ὅταν ἀκόμη δὲν κατεσκευάζοντο σπειροειδῆ ἐλατήρια, ἐχρησιμοποιεῖτο συνήθως διὰ τὴν κίνησιν τῶν αὐτομάτων ἡ διαρροὴ ποσότητός τινος ἄμμου ἀπὸ δοχείου τοποθετημένου εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος τῆς συσκευῆς. Ὁ πυθμὴν τοῦ δοχείου εἶχε σχῆμα χοάνης, διὰ τῆς ὀπῆς τῆς ὁποίας ἡ ἄμμος κατέπιπτεν ἐπὶ τὴν περιφέρειαν τροχοῦ, φέροντος σκαφίδια, ὅμοια περίπου πρὸς τὰ τῶν ὑδρομύλων. Ἐπετυγχάνετο οὕτως ἡ κίνησις τοῦ κυρίου τροχοῦ τοῦ μηχανήματος, ἐξ αὐτοῦ δὲ μετεδίδετο εἰς τὰ λοιπὰ τμήματα αὐτοῦ κατὰ τρόπον ἀνάλογον πρὸς τὸν προεκτεθέντα.

Ἄλλα τινὰ ἐν τούτοις αὐτόματα ἔχουν τρόπον κινήσεως ἐξ ὁλοκλήρου ἰδιότυπον. Μεταξὺ τούτων ἀξίζει ν' ἀναφέρωμεν τὸν «Κινέζον κλόουν», τοῦ ὁποίου αἱ τοῦμπες ἐπάνω εἰς μίαν εἰδικὴν κλίμακα προκαλοῦν τὴν ἔκπληξιν, διότι ἐδῶ δὲν ὑπάρχει οὐδεὶς μηχανισμός, οὔτε ἄμμος, οὔτε χορδιζόμενον ἐλατήριον. Ὁ κλόουν τοποθετεῖται εἰς τὴν ἀνωτέραν ἐκ τῶν βαθμίδων τῆς κλίμακος· μετά τινα δευτερόλεπτα ἀρχίζει νὰ ταλαντεύεται, κάμνει τὴν τοῦμπάν του καὶ εὑρίσκεται εἰς τὴν ἰδίαν στάσιν ἐπὶ τῆς δευτέρας βαθμίδος· μετὰ νέον πάλιν διάλειμμα ἠρεμίας ἀκολουθεῖ νέα τοῦμπα, καὶ οὕτω καθεξῆς ἕως κάτω. Τὸ αὐτόματον τοῦτο—τὸ ὁποῖον ἀντιγραφὲν ἐβιομηχανεύθη ὡς παιδικὸν παίγνιον—φέρει ἐν ἑαυτῷ «διαλείπουσαν κρήνην» περιέχουσαν ὑδράργυρον, ὁ ὁποῖος διέρχεται ἀπὸ μιᾶς κοιλότητος εἰς ἄλλην διὰ στενῆς ὀπῆς συγκοινωνίας καὶ μεταθέτει βαθμηδὸν τὸ κέντρον τοῦ βάρους μέχρις οὗ προκαλέσῃ τὴν πτῶσιν τοῦ σώματος· ἡ κεκτημένη ταχύτης, βοηθούσης καὶ τῆς κλίσεως τῆς κλίμακος, συμπληρώνει τὴν τοῦμπαν καὶ ἐπαναφέρει τὰ πράγματα εἰς τὴν ἀρχικήν των θέσιν.

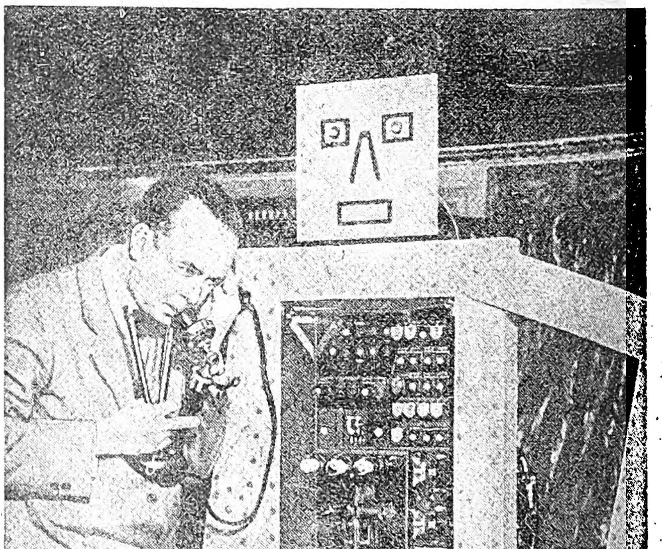

Ὁ ἠλεκτρικὸς ἄνθρωπος τοῦ Wensley.

[Εἰς τὴν εἰκόνα πλησίον τοῦ «Télévox» φαίνεται καὶ ὁ μεταδίδων εἰς αὐτὸν διὰ τοῦ τηλεφώνου τὰς πρὸς ἐκτέλεσιν ἐντολάς. Εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως μεταξὺ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου παρεντίθεται ὁσηδήποτε ἀπόστασις, ὅπως ἀκριβῶς μεταξὺ ἑνὸς συνήθους τηλεφωνικοῦ πομποῦ καὶ δέκτου.]

Τὰ σημερινὰ αὐτόματα.—Τὰ αὐτόματα περὶ ὧν ὡμιλήσαμεν μέχρι τοῦδε ἀπετέλουν μοναδικὰ ὑποδείγματα, τὰ ὁποῖα ἕνεκα τούτου ἐστοίχιζαν ὑπερβολικά, κἄποτε περιουσίας ὁλοκλήρους. Σήμερον αἱ μεσολαβήσασαι τεχνικαὶ πρόοδοι ἐπιτρέπουν τὴν βιομηχάνευσιν οἱουδήποτε πρωτοτύπου,

Digitized by Google

ἀποδίδουσαν ἀπεριόριστον ἀριθμὸν τελείων ὁμοιωμάτων εἰς εὐθυνοτάτας τιμάς. Δὲν πρέπει ἐν τούτοις νὰ συγχέωμεν τὰ «μηχανικὰ παίγνια» τῆς ἐποχῆς μας μὲ τὰ «αὐτόματα» τῶν παλαιοτέρων, τῶν ὁποίων σκοπὸς ἦτο ν' *ἀπομιμοῦνται*, καὶ οὐχὶ ἁπλῶς νὰ *ἐνθυμίζουν*, τὰς κινήσεις καὶ τὰς ἐκφράσεις τῶν ζώντων ὀργανισμῶν. Σήμερον ἡ κατασκευὴ αὐτῶν θὰ ἦτο ἀπείρως ἁπλουστέρα καὶ τελειοτέρα, χάρις εἰς τὰ ὑπάρχοντα τεχνικὰ μέσα, εἰς τὸ ἐλαστικὸν κόμμι (διὰ τοῦ ὁποίου ἡ ἀπομίμησις τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου καὶ σώματος ἐπιτυγχάνεται πλήρως) καὶ χάρις εἰς τὸν φωνογράφον καὶ τὰς προόδους τοῦ ἠλεκτρισμοῦ. Ἀλλ' ἡ παροῦσα ραγδαία ἐξέλιξις τῶν ἐφηρμοσμένων ἐπιστημῶν, ἔχουσα νὰ παρουσιάσῃ καθ' ἑκάστην εἰς τὴν ἀνθρωπότητα νέα πρακτικὰ καὶ χρήσιμα θαύματα, δὲν ἀφήνει σχεδὸν εἰς αὐτὴν περίσσευμα ἐνδιαφέροντος δι' ἀντικείμενα ἁπλῆς περιεργείας. Οἱ προικισμένοι ἄλλως τε μὲ τὴν ἐφευρετικὴν ἰδιοφυΐαν, ἥτις κατηναλίσκετο εἰς ἄλλας ἐποχὰς διὰ τὴν δημιουργίαν ἑνὸς νέου αὐτομάτου, ἔχουν σήμερον πρὸ αὐτῶν εὐρυτέρους ὁρίζοντας δράσεως, χρησιμοτέρας τόσον δι' αὐτοὺς ὅσον καὶ διὰ τοὺς ἄλλους.

Ἡ ἐποχὴ τῶν «αὐτομάτων» — ἐν τῇ παλαιᾷ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως — δύναται οὕτω νὰ θεωρηθῇ λήξασα· ὄχι ὅμως ἄνευ ὠφελείας. Εἰς χρόνους καθ' οὓς ἡ μηχανολογία καὶ αἱ ἐφηρμοσμέναι ἐν γένει ἐπιστῆμαι εὑρίσκοντο εἰς ἐμβρυώδη ὅλως κατάστασιν, τὰ αὐτόματα συνετέλεσαν οὐκ ὀλίγον εἰς τὸ νὰ στρέψουν τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ἀνθρωπότητος πρὸς τοὺς «μηχανισμοὺς» καὶ νὰ δώσουν ἰδέαν περὶ τοῦ τί διὰ τῆς ἐπινοήσεως καὶ τῆς τελειοποιήσεως τούτων ἠδύνατο νὰ κερδίσῃ.

Ὁ ἠλεκτρικὸς ἄνθρωπος. — Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους οἱ ἐφευρέται δὲν καταγίνονται πλέον, ὡς εἴπομεν, μὲ τὴν κατασκευὴν αὐτομάτων ἀνδρεικέλλων, πολλοὶ ὅμως εἶναι οἱ ἀσχολούμενοι εἰς ἐπινοήσεις αὐτοματικῶν ἐπιστημονικῶν ὀργάνων καὶ μηχανισμῶν. Ὁ περὶ αὐτῶν λόγος δὲν εἶναι τῆς ἁρμοδιότητος τοῦ παρόντος ἄρθρου· θ' ἀναφέρωμεν ὅμως κατ' ἐξαίρεσιν τὴν πρόσφατον ἐφεύρεσιν τοῦ «ἠλεκτρικοῦ ἀνθρώπου», ὅστις καὶ ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς του μορφῆς καὶ ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐκπληροῖ τὸν προορισμόν του δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἐπίσης «αὐτόματον».

Ὁ «Τηλεβὸξ»—ὅπως τὸν ἐβάπτισεν ὁ ἐφευρέτης του, ὁ ἀμερικανὸς μηχανικὸς M. Wensley—δὲν ἀνοίγει ἁπλῶς τὴν θύραν, ὡς τὸ αὐτόματον τοῦ Ἀλβέρτου τοῦ Μεγάλου, οὔτε περιορίζεται εἰς περιέργους ἀλλ' ἄνευ χρησιμότητος ἀπομιμήσεις τῶν ἀνθρωπίνων κινήσεων: ἐργάζεται· καὶ κάτι ἀκόμη θαυμασιώτερον: χειρίζεται τὸ τηλέφωνον, ἀκούει τὰς διαταγὰς τοῦ κυρίου του, τὰς ἐκτελεῖ καὶ ἀναγγέλλει εἰς αὐτὸν τὴν ἐκτέλεσιν.

Ὁ «Τηλεβὸξ» ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀνθρωπίνης φωνῆς, ἀναλόγως τοῦ ὕψους της, ἀναλόγως δηλαδὴ τῆς συχνότητος τῶν ἐκπεμπομένων ἠχητικῶν κυμάτων· πρὸς πλειοτέραν ὅμως ἀσφάλειαν, εἶναι προτιμωτέρα ἡ πρὸς αὐτὸν διαβίβασις τῶν ἐντολῶν μέσῳ «διαπασῶν» τῶν ὁποίων, ὡς γνωστόν, τὰ ἠχητικὰ κύματα ἔχουσι σταθερὸν ἀριθμὸν περιόδων· χρησιμοποιοῦνται δὲ τρία τοιαῦτα, ἓν τῶν 600 περιόδων, ἕτερον τῶν 900 καὶ τρίτον τῶν 1400. Ἐπὶ τοῦ «Τηλεβὸξ» ὑπάρχουν ἀντιστοίχως τρία μικρόφωνα, ἐπὶ ἑκάστου τῶν ὁποίων ἐπενεργοῦσι τὰ ἠχητικὰ κύματα ἑνὸς ἐκ τῶν τριῶν διαπασῶν. Ἕκαστον τέλος μικρόφωνον εὑρίσκεται εἰς κατάλληλον ἠλεκτρικὴν σύνδεσιν πρὸς ἰδιαίτερον ἠλεκτρομαγνήτην.

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, ὅταν φθάσῃ μέχρι τοῦ «Τηλεβὸξ» ὁ ἦχος ἑνὸς ἐκ τῶν διαπασῶν θὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα τὴν μετακίνησιν τοῦ ὁπλισμοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν τριῶν ἠλεκτρομαγνητῶν· ἂν δ' ἐκπεμφθῶσι διὰ τοῦ ἰδίου διαπασῶν δύο ἢ πλειότεροι κατὰ σειρὰν ἦχοι, ὁ ὁπλισμὸς οὗτος θὰ κινηθῇ ἰσαρίθμους φοράς, ἐπαναφερόμενος ἑκάστοτε δι' ἐλατηρίου εἰς τὴν θέσιν του. Ἑκάστη λειτουργία τοῦ ὁπλισμοῦ ἐπιφέρει μετακίνησιν τῆς χειρὸς τοῦ ἀνδρεικέλου εἰς τρόπον, ὥστε δύναται αὕτη, νὰ περιαχθῇ, ἐπὶ παραδείγματι, διαδοχικῶς ὑπεράνω μιᾶς σειρᾶς ἠλεκτρικῶν κομβίων, ὧν ἕκαστον ἀντιστοιχεῖ εἰς ὡρισμένην ἠλεκτρικὴν σύνδεσιν ἔχουσαν ἴδιον σκοπόν (ὡς τὸ ἄναμμα ἢ σβέσιν φώτων, τὴν ἔναρξιν ἢ διακοπὴν τῆς κινήσεως μιᾶς μηχανῆς κλπ.). Ἂν τότε ἐκπεμφθῇ ἦχος ἐξ ἄλλου διαπασῶν, οὗτος, ἐπενεργῶν ἐπὶ τοῦ ἀντιστοίχου μικροφώνου ἐπιφέρει μετακίνησιν τοῦ ὁπλισμοῦ ἑτέρου ἠλεκτρομαγνήτου, ἥτις θέτει εἰς λειτουργίαν μικρὸν ἠλεκτροκινητῆρα, διὰ τοῦ ὁποίου εἶναι ἐφωδιασμένος ὁ «Τηλεβὸξ». Ὁ κινητὴρ οὗτος μετακινεῖ ἰσχυρῶς τὴν χεῖρα τοῦ αὐτομάτου καθ' ὡρισμένην διεύθυνσιν· εἰς τὴν προαναφερθεῖσαν ἐπὶ παραδείγματι, διάταξιν, ἡ χεὶρ φέρεται πρὸς τὰ κάτω καὶ πιέζει οὕτω τὸ ἠλεκτρικὸν κομβίον ὑπεράνω τοῦ ὁποίου εἶχε σταθῇ. Οὕτω ἡ ἐντολή, ἥτις ἐπρόκειτο νὰ διαβιβασθῇ πρὸς τὸν «Τηλεβὸξ» (ἄναμμα π. χ. τῶν φώτων) ἐξετελέσθη.

Τοιαύτη εἰς γενικὰς γραμμὰς ἡ βάσις τῆς λειτουργίας τοῦ ἠλεκτρικοῦ ἀνθρώπου [Πληρεστέραν ἐξήγησιν τῶν λεπτομερειῶν τοῦ μηχανισμοῦ του βλ. ἐν λ. Γουένσλεϋ].

Ἡ διαβίβασις τῶν ἐντολῶν πρὸς τὸν «Τηλεβὸξ» δύναται νὰ γίνῃ καὶ διὰ συνήθους τηλεφώνου. Ὁ θέλων νὰ τὸν χρησιμοποιήσῃ ζητεῖ ἀπὸ τὸ Κέντρον τὸν ἀριθμόν του καί, μέσῳ μεγαφώνου, ἐκπέμπει πρὸς αὐτὸν ἕνα ἦχον τοῦ πρώτου διαπασῶν. Ὁ «Τηλεβὸξ» ἀπαντᾷ μὲ ἕνα συριγμὸν δηλοῦντα ὅτι εἶναι ἕτοιμος. Διαβιβάζεται τότε ἡ ἐντολὴ (εἷς, δύο, τρεῖς κλπ., ἦχοι τοῦ δευτέρου διαπασῶν), ἡ ὁποία καὶ ἐκτελεῖται, ὡς ἀνωτέρω ἐξετέθη· νέος συνθηματικὸς συριγμὸς ἐκ μέρους τοῦ αὐτομάτου ἀναγγέλλει τὴν ἐκτέλεσιν.

Ὁ «Τηλεβὸξ» χρησιμοποιεῖται ἤδη ὡς φύλαξ δεξαμενῶν ὕδατος, ἀνοίγων καὶ κλείων τοὺς κρουνοὺς κατὰ τὰς διδομένας εἰς αὐτὸν ἐντολάς, ἐπίσης εἰς ὑποσταθμοὺς ἠλεκτρικῶν ἐργοστασίων, ἔνθα θέτει εἰς κίνησιν ἢ διακόπτει τὴν λειτουργίαν τῶν ἠλεκτροκινητήρων καὶ τῶν δυναμομηχανῶν, καθὼς καὶ εἰς ἄλλας ἐργασίας ὅπου ἡ παραμονὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι κοπιώδης καὶ ἐπικίνδυνος. Τελειοποιεῖται ὅμως ὁλονὲν καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ βέβαιον, ὅτι ἡ χρησιμοποίησίς του, ὡς ἀντικαταστάτου τοῦ ἀνθρώπου, θὰ λάβῃ πολὺ ταχέως μεγαλυτέραν ἔκτασιν. Γ. Ζ.

αὐτόματος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ αὐτὸς μεμαώς, ὁ ἐξ ἑαυτοῦ λαμβάνων ὕπαρξιν, αὐθόρμητος, αὐτενεργός, αὐτοπροαίρετος: «αὐτόματος κίνησις, —ανάφλεξις κ.τ.τ.»· || ὁ διὰ τῶν ἑαυτοῦ μηχανικῶν μέσων κινούμενος, ἄνευ ἐξωτερικῆς ἐνεργείας: «Αὐτόματον μηχάνημα»· || τὸ οὐδ. **αὐτόματον** ὡς οὐσιαστ. (βλ.λ.)· φρ. «ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου» ἢ «ἐκ τοῦ αὐτομάτου», ἀφ' ἑαυτοῦ, τυχαίως.—Ἐπίρρ. ***αὐτομάτως***.

— *[Φιλοσ.]* Παρ' Ἀριστοτέλει αὐτόματον εἶναι τὸ τυχαῖον· Συχνάκις ὁ Ἀριστοτέλης συνάπτει τοὺς δύο ὅρους, ἀλλὰ τὸ τυχαῖον εἶναι εἶδος αὐτομάτου, καθότι εἶναι τυχαῖα ὅσα φαινόμενα ἀπὸ ταὐτομάτου γενόμενα συμπίπτουσι μὲ τὴν θέλησιν τοῦ ἔχοντος προαίρεσιν. Οὕτως, ὅταν ἵππος, διαφυγὼν τῶν χειρῶν τοῦ κυρίου του, συναντήσῃ τοῦτον, διὰ μὲν τὸν ἵππον τὸ γεγονὸς εἶναι αὐτόματον, τυχαῖον δὲ διὰ τὸν κύριον (βλ. λ. **τυχαῖον**). Σήμερον αὐτόματος καλεῖται ἡ τελουμένη, ἄνευ παρεμβάσεως τῆς βουλήσεως, ἐνέργεια ἢ κίνησις, ἧς αἰτία εἶναι ἐσωτερικός τις ἐρεθισμός, γεννώμενος ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ ὀργάνῳ. —Ω.

—*[Πυροβολ.]* Αὐτόματα ὅπλα καλοῦνται τὰ διάφορα εἴδη τῶν πυροβόλων ὅπλων, εἴτε φορητῶν εἴτε βαρέων, ἀλλὰ πάντως μικροῦ διαμετρήματος, ἅτινα, λόγῳ τῆς εἰδικῆς αὐτῶν κατασκευῆς, δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην τῆς μηχανικῆς ἐνεργείας τοῦ βάλλοντος ἀνδρὸς διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐξαγωγῆς τοῦ κάλυκος, τῆς ἀναγεμίσεως διὰ νέου φυσιγγίου, τῆς ἐπικρούσεως διὰ τὴν πυροβόλησιν κτλ., καθ' ὅσον ἅπασαι αἱ ἐργασίαι αὗται ἐκτελοῦνται αὐτομάτως, διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς δυνάμεως τῶν ἀερίων τοῦ γεμίσματος. (Βλ. λ. ὅπλον.)

Διὰ τοῦ ὅρου «*αὐτόματα ὅπλα*» καλοῦνται συλλήβδην τὸ **ὁπλοπολυβόλον**, τὸ **πολυβόλον** καὶ τὸ αὐτόματον **πιστόλιον** (βλ. τὰς οἰκείας λέξεις). Ω.

αὐτόματοι *πυρσοὶ [Ναυτ. Φάροι]*. Μία τῶν εὐφυεστέρων, ἐπ' ἀγαθοποιίᾳ, ἐπινοήσεων τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, πρὸς ἀσφάλειαν τῶν ἐν νυκτὶ πλωϊζομένων ἀπὸ τῶν ἐκ τῶν ἀκτῶν κινδύνων· ἐπινόησις ὑποκαταστήσασα εἰς τοὺς ναυτικοὺς ἐν γένει «*πυρσοὺς*» (δηλαδὴ «*φάρους*», «*φανούς*», «*φωτοβόλους σημαντῆρας*» κτλ. συλλήβδην) τὰ ἔργα τῶν φαροφυλάκων, διὰ τῆς αὐτομάτου λειτουργίας μηχανημάτων.

Ἱστορικὴ ἐξέλιξις. Ἡ ἁλματωδῶς χωρήσασα, κατὰ τὰς τρεῖς τελευταίας δεκαετηρίδας τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἀνάπτυξις τῶν θαλασσίων συγκοινωνιῶν ἐπέβαλεν ἐκ παραλλήλου τὴν προσπάθειαν τῆς τελειοποιήσεως τῶν μέσων φωτισμοῦ τῶν ἐπισήμων ἢ ἐπικινδύνων διὰ τοὺς διαπλέοντας σημείων, πρὸς μείωσιν τῶν θαλασσίων δυστυχημάτων, παρακολουθούντων ὡς εἰκὸς τὴν αὔξησιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πλοίων. Ἡ παρὰ τοῦ διευθυντοῦ τῶν φάρων τῆς Γαλλίας Bourdelles ἐπινόησις τῶν μεγάλης τάξεως, ἐπὶ ὑδραργυρολούτρου περιστρεφομένων, φάρων (1891—1895), ἀποδοῦσα μεγίστας φωτοβολίας εἰς φωτεινὰς φάσεις βραχυτάτης διαρκείας, δεκάτου μόλις δευτερολέπτου, εἶχε λύσει τὸ πρόβλημα, πλὴν μόνον ὡς πρὸς τοὺς φάρους μεγάλων προσγειώσεων καὶ μεγάλων πορειῶν· παρέμενεν ὅμως ἄλυτον τὸ ζήτημα τοῦ φωτισμοῦ τόσον τοῦ εἰδικῶς ἐνδιαφέροντος τὴν ἀκτοπλοΐαν—μέγας ἀριθμὸς πυρσῶν, μικρᾶς φωτοβολίας καὶ μεγάλης ποικιλίας χαρακτηριστικῶν ἐκπεμπομένου φωτός, διὰ τὴν ἀποφυγὴν συγχύσεων κατὰ τὰς ἀναγνωρίσεις—ὅσον καὶ δυσπροσίτων ἢ ἐρήμων βραχονησίδων, ἢ ὑφάλων φωτιζομένων διὰ *πυρσωρίδων* (χαραβοφανάρων), ἐν αἷς ἡ παραμονὴ φαροφυλάκων εἶναι ἀφαντάστως τραχεῖα καὶ ἀποτελεῖ διὰ τοῦτο βαρβαρότητα τοῦ πολιτισμοῦ πρὸς τὰ ὄργανά του, δι' ὧν θέλει νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὰς πρὸς τοὺς πολλοὺς ὑποχρεώσεις του. Ὁπωσδήποτε οἱ λόγοι οὗτοι, ὁ προβλεπόμενος μέγιστος ἀριθμὸς τοιούτων πυρσῶν καὶ ὁ ἀπὸ τῶν προβλεπομένων δαπανῶν συντηρήσεώς των ἴλιγγος, πάντα ταῦτα ἐγέννησαν νέον φαρικὸν πρόβλημα, τὴν ἐπινόησιν φάρων ἐξασφαλιζόντων συνεχῆ καὶ ἀπρόσκοπτον κανονικότητα λειτουργίας, ἄνευ τῆς παρουσίας φαροφύλακος. Εἶναι δὲ ἀληθές, ὅτι ἀπὸ τοῦ 1878 ἡ διεύθυνσις τῶν φάρων τῆς Γαλλίας ἐμελέτησε καὶ ἐπραγματοποίησε τοιούτους φάρους, φέγγοντας διὰ πετρελαίου μίαν ἕως δύο ἑβδομάδας, καὶ ἀποδίδοντας φωτοβολίαν 10 μιλλίων—τοιοῦτος δὲ φάρος ἐν Ἑλλάδι εἶναι ὁ τοῦ *Τουρλίτου*, πρὸ τῆς πόλεως Ἄνδρου—, τῆς παρουσίας τοῦ φαροφύλακος καθισταμένης ἀναγκαίας μόνον κατὰ τὴν λῆξιν τῆς χρονικῆς ταύτης περιόδου, πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς εἰδικῆς μηχανικῆς λυχνίας καὶ πρὸς ἀνανέωσιν τοῦ φωτιστικοῦ ὑλικοῦ.

Ἡ Σουηδία, ἐν ἐπιγνώσει τῶν ὑποχρεώσεών της ὡς πολιτισμένου κράτους ἀπέναντι τῆς ἐν γένει ναυτιλίας, ἔχουσα δὲ νὰ φωτίσῃ μέγιστον ἀνάπτυγμα ἀκτῶν, ἀλλὰ καὶ μὴ διαθέτουσα πρὸς τοῦτο ἄφθονα χρηματικὰ μέσα ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἄλλα ναυτικὰ κράτη, ἀγρύπνως παρηκολούθει τοὺς «ἀνεπιτηρήτους», τοὺς ἄνευ φαροφυλάκων, δηλαδή, πυρσούς, ὡς πρὸς οὓς τὰ ἄλλα κράτη ἐπειραματίζοντο. Ἐκ Σουηδίας δὲ προῆλθε καὶ ἡ πρώτη οὐσιώδης τελειοποίησις τῶν, ἕως τότε ἀποδιδόντων σταθερὸν μόνον φῶς, ἀνεπιτηρήτων Γαλλικῶν φάρων, τοῦ Σουηδοῦ μηχανικοῦ *Λίντμπεργκ* ἐπιτυχόντος τὴν ὑπὸ τοιούτων φάρων ἀπόδοσιν φωτὸς διαλείποντος (βλ. λ. **σκαρδαμῦσσον** *φῶς*), μέσῳ ἐκλείψεων τοῦ φωτὸς παραγομένων διὰ πτερυγίων, αὐτομάτως πέριξ τοῦ *ὀπτικοῦ* περιστρεφομένων, διὰ τῆς δυνάμεως τῶν ἀπὸ τῆς καύσεως τοῦ πετρελαίου παραγομένων θερμῶν ἀερίων (σύστημα Lindberg, ὃν εἰσέτι ἀλλαχοῦ ἐν χρήσει). Μεγίστη διὰ τοὺς ἀνεπιτηρήτους πυρσοὺς ἐσημειώθη πρόοδος, κατὰ τὴν περίοδον 1890—1895, δι' ἐπινοήσεως, ἥτις ἐμελετᾶτο ἀπὸ τοῦ 1880 καὶ ἥτις ὠφείλετο κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὸν Γερμανὸν Julius Pintch, κατασκευασθέντων φάρων καὶ φωτοβόλων σημαντήρων λειτουργούντων διὰ τῶν λεγομένων κυανοῦ ἀερίου, ἀερίου πίντς, ἢ ἀερίου ἀνθρακοπίσσης· ἡ λειτουργία των ἐπετεύχθη ἐπὶ μῆνας συνεχὴς καίτοι ἀνεπιτήρητος, πρὸς δὲ καὶ ἀπόδοσις παρ' αὐτῶν φωτὸς σκαρδαμύσσοντος καὶ δὴ καταναλίσκοντος ἀέριον μόνον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς φωτεινῆς φάσεως, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν τῆς ἐκλείψεως, τοῦθ' ὅπερ, δι' εἰδικοῦ μηχανήματος *(σκαρδαμυστὴς)* ἐπιτυγχανόμενον, ἐπέφερε μεγάλην οἰκονομίαν ἀερίου καὶ συνεπῶς παράτασιν σημαντικὴν τῆς ἀνεπιτηρήτου τοῦ πυρσοῦ λειτουργίας. Τὸ μικρὸν ὅμως τῆς φλογὸς τοῦ ἀερίου «ἐσωτερικὸν φέγγος» (intensité intrensèque) ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνάγκη ἀποθηκεύσεως ἀερίου ὑπὸ πίεσιν 8 ἀτμοσφαιρῶν, εἰς μέγιστα ἐν τῷ πυρσῷ ἀεροφυλάκια, πρὸ πάντων ὅμως αἱ δυσχέρειαι τῆς μεταφορᾶς τοῦ ἀερίου ἀπὸ τῶν κεντρικῶν σταθμῶν παραγωγῆς εἰς τοὺς πυρσούς, τῇ βοηθείᾳ εἰδικῶς διασκευασθέντων πλοίων, πάντα ταῦτα συνέτεινον, ὥστε νὰ ἐπέλθῃ ταχέως ὁ κόρος καὶ λησμονουμένων τῶν εὐεργετημάτων τοῦ συστήματος, νὰ ἀναζητῶνται ἐν αὐτῷ μειονεκτήματα.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐδοκιμάζοντο ἐν Γαλλίᾳ μικρᾶς τάξεως περιστροφικοὶ φάροι, ἀστραπιαίων ἐκλάμψεων, κατὰ τὸ σύστημα Μπουρτύλλ, περιστρεμενοι δὲ δι' ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας ἀπὸ ξηρῶν στηλῶν· δυστυχῶς ὅμως οἱ τοιοῦτοι φάροι, πολλοὶ τῶν ὁποίων εὑρίσκονται εἰσέτι εἰς τὸ Γαλλικὸν φωτιστικὸν δίκτυον, δὲν ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὰς μεγάλας τῶν εἰδικῶν προσδοκίας, ἀποδειχθέντες εὐεπίφεροι εἰς βλάβας.

Πρὸς νέον φωτιστικὸν μέσον ἐστράφησαν τότε αἱ ἔρευναι τῶν μηχανικῶν τῶν φάρων, πρὸς τὴν *ἀσετυλίνην*, ἧς τὸ μέγα «ἐσωτερικὸν φέγγος» προσιδιάζετο ἄριστα εἰς τὰ ὀπτικὰ σταθεροῦ φωτός, συναρωγοῦντος καὶ τοῦ σχήματος τῆς φλογός της τοῦ ἐν εἴδει οὐρᾶς ἰχθύος. Προσκοψάντων ὅμως εὐθὺς ἀμέσως τῶν πειραμάτων εἰς τὸ ἐκρηκτικὸν τῆς ἀσετυλίνης εἰς 2 ἀτμοσφαίρας, ἐστράφησαν οἱ ἐφευρέται πρὸς τὴν ἐναποθήκευσιν εἰς τοὺς πυρσοὺς ἀνθρακασβεστίου καὶ τὴν παραγωγὴν τῆς ἀσετυλίνης ἐπὶ τόπου καὶ σὺν τῇ χρήσει, δι' ἐπιστάξεως αὐτομάτου τοῦ ἀναγκαιοῦντος δι' αὐτὴν ὕδατος. Πλεῖστοι τοιοῦτοι πυρσοὶ κατεσκευάσθησαν (1902—1907), καὶ τὸ σύστημα ἐφαίνετο ἀποτελέσαν, παρά τινα οὐχὶ δὲ ἀσήμαντα μειονεκτήματά του, τὴν ὁριστικὴν τοῦ προβλήματος λύσιν. Τῶν πρὸς τὴν τοιαύτην ὅμως κατεύθυνσιν γενομένων ἐν Σουηδίᾳ πειραμάτων χρησιμευσάντων μόνον πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἐπικινδύνου τοῦ τοιούτου συστήματος, οἱ ἐκεῖ μηχανικοὶ τῶν φάρων ἐστράφησαν πρὸς τὴν μήπω χρησιμοποιηθεῖσαν «διαλελυμένην ἀσετυλίνην» ἢ «ἀσετυλίνην ἐν ἀπορροφήσει ὑπὸ πίεσιν» (βλ. λ. **ἀκετυλένιον** τ. Γ', σ. 94 α'), φωτισθέντων διὰ τοιούτου ἀερίου ἑνὸς φωτοβόλου σημαντῆρος καὶ τοῦ νεοτεύκτου φάρου Gäsfeten ἐπὶ βραχονησῖδος τῆς Βαλτικῆς (1904)· τὰ ἀποτελέσματα ἦσαν τόσον ἱκανοποιητικά, ὥστε ἡ Σουηδία ἀπεφάσισε τὸν φωτισμὸν τῶν πλείστων φάρων της διὰ τοιούτου μέσου, καθιστῶντος ἅμα αὐτοὺς «ἀνεπιτηρήτους». Τοῦ προνομίου ὅμως τῆς «ἐν ἀπορροφήσει ὑπὸ πίεσιν ἀσετυλίνης» ἀποτελοῦντος ἐν Σουηδίᾳ κτῆμα

Digitized by Google

τῆς ἑταιρίας «Γκαζακυμυλάτορ», ἐπελήφθη αὕτη τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ προγράμματος τῆς ὑπηρεσίας τῶν σουηδικῶν φάρων, ἔχουσα τεχνικὸν διευθυντὴν τὸν Dalén. Οὗτος ἐμελέτησε καὶ ἐπραγματοποίησε διάφορα ἄλλα μηχανήματα, ἅτινα παρεντιθέμενα εἰς τοὺς τοιούτους φάρους μετέτρεπον αὐτοὺς ἀπὸ «ἀνεπιτηρήτους» εἰς πραγματικῶς *«αὐτομάτους»* ἐπὶ μακρότατον χρόνον λειτουργοῦντας ἄνευ ἀνάγκης ἀνανεώσεως φωτιστικῆς ὕλης, χάρις εἰς τοὺς *ἀεριοταμιευτῆρας* του ἀναπτομένους αὐτομάτως ἅμα τῇ ἀποκρύψει τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς καὶ σβεννυμένους αὐτομάτως ἅμα τῇ προσπτώσει αὐτοῦ ἐπὶ εἰδικοῦ μηχανήματος τῆς **βαλβῖδος** ***τοῦ ἡλίου*** (βλ. λ.). Διαρκοῦντος τοῦ Μεγάλου πολέμου ὁ Δαλὲν ἔκαμε νέας θαυμασίας ἐπινοήσεις, εἰς διαφόρους διευκολύνσεις τῶν βιοχανικῶν ἀναγκῶν ἀφορώσας, μεταξὺ τῶν ὁποίων αἱ πρὸς τοὺς αὐτομάτους φάρους σχετικαὶ ἦσαν: τὸ φερώνυμον ἐκθαμβωτικῆς λευκότητος φῶς, τὸ ὡς *«Δαλὲν»* γνωστόν, δι' οὗ ἐπετεύχθησαν μέγισται φωτοβολίαι διὰ μικρᾶς τάξεως ὀπτικῶν (τοιοῦτοι αὐτόματοι διὰ φωτὸς Δαλὲν παρ' ἡμῖν, εἶναι ὁ τῆς Καβάλλας καὶ ὁ τῆς Ἀκροπόλεως Κερκύρας)· νέου τύπου *ἐκλαμπτὴρ* ἐπιτυγχάνων διακοσίας καὶ πλέον ἐκλάμψεις κατὰ λεπτόν, εἰς τρόπον ὥστε ὁ ἀμφιβληστροειδὴς τοῦ ὀφθαλμοῦ νὰ χάνῃ τὴν ἀντίληψιν τῶν ἐνδιαμέσων ἐκλείψεων καὶ νὰ ἀντιλαμβάνεται τὰς ἐκλάμψεις οἱονεὶ ἐν συνεχείᾳ, καὶ ἐν εἴδει φωτὸς ὅπερ ὠνομάσαμεν διὰ τῆς ὀνομασίας «μαρμαῖρον», ἥτις τείνει νὰ ἐπικρατήσῃ διεθνῶς· ὁ αὐτομάτως περιστρεφόμενος διὰ τῆς πιέσεως αὐτοῦ τούτου τοῦ φωτιστικοῦ ἀερίου, ἀποτελῶν τὴν τελευταίαν λέξιν τῆς τελειοποιήσεως τῶν φαρικῶν μηχανημάτων· ὁ αὐτόματος *μεταλλάκτης*, δι' οὗ, φθειρομένης φωτοβολίδος τινὸς ἐξ ἀμιάντου μετὰ δίμηνον τοὐλάχιστον χρήσεως φωτὸς Νταλὲν—τὰ ἀμίαντα τῆς Κερκύρας διετηρήθησαν ἐπὶ ἐννεάμηνον ὅλον ἄφθορα—, ἔρχεται ἄλλη τοιαύτη εἰς τὴν θέσιν τῆς φθαρείσης καὶ οὕτω καθεξῆς μέχρι τῶν ἕξ· τέλος, παραλείποντες τὰ αὐτόματα ἠχηρὰ σήματα ὁμίχλης, τοὺς αὐτομάτους ἀεροπορικοὺς φάρους μεγάλων πορειῶν, οἵτινες λειτουργοῦσιν ἅμα καὶ ὡς ναυτικοὶ φάροι πορείας, διὰ τὴν ἐν ὀλίγοις περιγραφὴν τῆς λειτουργίας τῶν τοιούτων μηχανημάτων παραπέμπομεν εἰς τὰ ἐπὶ μέρους ἄρθρα.

Ἡ Ἑλλὰς ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων μεσημβρινῶν Κρατῶν, ἅτινα ἔσπευσαν νὰ ἐπωφεληθῶσι τῆς ἐπινοήσεως ταύτης, τῷ 1912, ὀλίγους δὲ μῆνας μετὰ ταῦτα, ἡ ἀπονομὴ εἰς τὴν ἐπινόησιν τοῦ διὰ τὴν φυσικὴν βραβείου Nobel ἐκύρωσε τὴν ὀρθότητα τῆς κρίσεώς της. Ἐγένετο δὲ ἀποδεκτὴ ἡ ἐπινόησις αὕτη διὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ φωτιστικοῦ δικτύου κατόπιν σχολαστικῆς δοκιμαστικῆς παρακολουθήσεως ἑνὸς φάρου, οὗτινος ἡ ἀγορὰ θὰ ἐπραγματοποιεῖτο μόνον μετὰ τὴν πλήρωσιν τῶν ὅρων τῶν προδιαγραφῶν. Καθ' ὅμοιον τρόπον ἐγένετο ἀποδεκτὴ (1924) καὶ ἡ εἰσαγωγὴ τῶν διὰ φωτὸς Νταλὲν λειτουργούντων αὐτομάτων φάρων.

Ἤδη (Αὔγουστος 1928) ὀγδοήκοντα πέντε αὐτόματοι φάροι, φανοὶ καὶ σημαντῆρες, πάντες σουηδικοῦ συστήματος *Ἄγκα - Δαλέν*, περιλαμβάνονται εἰς τὸ φωτιστικόν μας δίκτυον, ἐξ ὧν οἱ 20 ἔχουσι κατασκευασθῆ εἰς τὰ ἐν Πειραιεῖ Συνεργεῖα τῆς *Φαρικῆς Βάσεως* κατὰ τὸ ὑπόδειγμα ΘΔ, μελετηθὲν καὶ σχεδιασθὲν ὑπὸ τοῦ ὑποδιευθυντοῦ τῆς Ὑπηρεσίας τῶν Φάρων, Θεοδ. Δανιήλ, μόνον τῶν δι' αὐτοὺς προωρισμένων προνομιούχων μηχανημάτων προερχομένων ἐκ Στοκχόλμης.

Πάντως, τὸ μέλλον τοῦ ναυτικοῦ τῶν ἀκτῶν φωτισμοῦ ἀνήκει εἰς τοὺς αὐτομάτους φάρους, οἵτινες ἤδη, χάρις εἰς τὸ μέγιστον τοῦ «ἐσωτερικοῦ φέγγους» τοῦ φωτὸς *Δαλέν*, κατ' οὐδὲν ὑστεροῦσι τῶν περιστροφικῶν φάρων· ἡ οἰκονομία ἄλλως τε, ἡ ἐκ τῆς μὴ ὑπάρξεως εἰς αὐτοὺς μισθοδοτουμένου προσωπικοῦ, ἀρκεῖ διὰ νὰ ἀποσβέσῃ ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν τὴν ἀξίαν τῶν μηχανημάτων. Ἕτερος, τέλος, σπουδαιότατος παράγων οἰκονομίας εἶναι ἡ ἔλλειψις κατοικίας φυλάκων, ἀρκούσης διὰ τὴν τοποθέτησιν τοῦ αὐτομάτου φάρου ἁπλῆς τινος βάσεως ἐκ μπετόν· ἐξοικονομοῦνται δὲ ἐκ τούτου ἄνω τῶν 700.000 συγχρόνου κτητικῆς ἀξίας δραχμῶν, εἰς ὃ ποσὸν θὰ ἀνήρχετο, κατ' ἐλάχιστον, ἡ διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοιαύτης κατοικίας δαπάνη. Σ. Ε. Λ.

— **αὐτόματος** ***ἄξων περιστροφῆς*** *[Μαθημ.]*· βλ. στιγμιαῖος ἄξων *περιστροφῆς*.

— **αὐτόματος** ***καῦσις***· βλ. καῦσις.

— **αὐτόματος** ***γένεσις*** *[Βιολ.]*· βλ. γένεσις.

Αὐτομέδων *[Μυθολ.]*. —1) Εἷς τῶν μνηστήρων τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως Οἰνομάου Ἱπποδαμείας.

—2) Ὁ υἱὸς τοῦ Διώρους ἐκ Σκύρου. Ἦτο ὁ φίλτατος ἐμπειρότατος ἡνίοχος τοῦ Ἀχιλλέως καὶ ἀκόλουθος μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου τοῦ υἱοῦ του Νεοπτολέμου (Πύρρου). Μετωνυμικῶς ἐκλήθη ἔπειτα εἴς τε τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν, τὴν λατινικὴν καί τινας τῶν νεωτέρων γλωσσῶν αὐτομέδων πᾶς ἱκανὸς καὶ δεξιὸς ἡνίοχος καὶ ἀκόμη ὁ χαρίεις ἄνθρωπος.

— **Αὐτομέδων** *[Ἱστορ.]*. —1) Ὁ τύραννος τῆς ἐν Εὐβοίᾳ πόλεως Ἐρετρίας, ἐγκατασταθεὶς ἐν αὐτῇ ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Β'.

— 2) Ὁ ἐκ Κυζίκου Ἕλλην ἐπιγραμματοποιός, ζήσας κατὰ τὸν Α' μ. Χ. αἰῶνα ἐν Ρώμῃ, πιθανώτατα, ἐπὶ αὐτοκράτορος Νέρβα. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τούτου φέρονται ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἀνθολογίᾳ 12 ἐπιγράμματα.

— 3) Εἷς ἐξ Αἰτωλίας Ἕλλην ἐπιγραμματοποιός. ΚΑΨ.

αὐτόμελον (τό)· βλ. **ἰδιόμελον.**

αὐτομετατροπεὺς (ὁ)· βλ. **μετατροπεύς.**

αὐτομιξία (ἡ) *[Βιολ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου καθορίζεται ἐπεξεργασία βιολογική, καθ' ἣν ἡ γονιμοποίησις ἐπιτελεῖται διὰ τῆς ἑνώσεως δύο κεχωρισμένων κυττάρων (πεδογαμία) ἢ διὰ δύο κεχωρισμένων πυρήνων (αὐτογαμία) ἢ καὶ διὰ δύο κυττάρων οὐχὶ κεχωρισμένων (ψευδογαμία), προερχομένων ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀτόμου. Μ. Ν. Κ.

αὐτομνησία (ἡ) *[Ψυχ.]*. Ὠνομάσθη οὕτως ἡ αὐτόματος ἀνάδυσις παραστάσεως εἰς τὴν συνείδησιν χωρὶς ἐμφανῆ συνειρμὸν μὲ τὰς ψυχικὰς συνθήκας μέσῳ τῶν ὁποίων ἐπιφαίνεται. —Ω

αὐτομόλησις (ἡ)· βλ. **αὐτομολία.**

αὐτομολία (ἡ)· τὸ αὐτομολεῖν, ἡ ἀπὸ τῆς οἰκείας τάξεως ἀπόδρασις πρὸς τὴν ἀντίπαλον, ἰδίᾳ ἐπὶ στρατιωτῶν· ἄλλως *αὐτομολία*.

— *[Ἀρχ.]* Καλεῖται οὕτως ἡ οἰκειοθελὴς μετάβασίς τινος εἴς τι μέρος, εἰδικῶς δὲ εἰς τὰς τάξεις τοῦ ἐχθροῦ. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἡ αὐτομολία ἐθεωρεῖτο ὡς μέγιστον ἔγκλημα. Ἐν Ἀθήναις αὐτόμολοι ἐχαρακτηρίζοντο οἱ ἐν καιρῷ πολέμου ἐγκαταλείποντες τὴν Ἀττικὴν καὶ προσερχόμενοι πρὸς τοὺς πολεμίους (*Πολυδ.* 6, 1, 51). Κατ' αὐτῶν ἀπηγγέλλετο κατηγορία ἐπὶ αὐτομολίᾳ, ἡ αὐτομολίας γραφή. Κατὰ τὸν Meier (Att. Proc. σ. 365) ἡ κατηγορία διεξήγετο ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν στρατηγῶν, κρινομένη βεβαίως ὑπὸ τῶν ἡλιαστῶν. Ἀμφισβητεῖται ἂν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ δικαστηρίου ἐδικάζοντο καὶ οἱ μὴ εἰς τὸν στρατὸν κατατεταγμένοι αὐτόμολοι. Ὁ Λυκοῦργος (κατὰ Λεωκρ. 52) λέγει, ὅτι ἡ ἐν Ἀρείῳ Πάγῳ βουλὴ τοὺς φυγόντας τὴν πατρίδα καὶ ἐγκαταλιπόντας ταύτην τοῖς πολεμίοις λαβοῦσα ἀπέκτεινε κατὰ τὸ ψήφισμα τοῦ δήμου, δι' οὗ ἐκηρύσσοντο ἔνοχοι προδοσίας οἱ φεύγοντες τὸν ὑπὲρ πατρίδος κίνδυνον καὶ ἄνευ σκοποῦ αὐτομολίας πρὸς τοὺς ἐχθρούς. Ἀλλ' ἐκ τοῦ παραδείγματος τούτου δὲν συνάγεται ἀναγκαίως, ὅτι προκειμένου περὶ τοιούτου ἀδικήματος τακτικοὶ δικασταὶ ἦταν οἱ Ἀρεοπαγῖται. Ὁ S. Petit (Leg. Att. 674) ἐκ τῆς ῥήσεως τοῦ Οὐλπιανοῦ «εἰ γὰρ ἦν αὐτόμολος οὐκ ἂν ἔζησεν ὑπὸ Ἀθηναίους» συνάγει, δικαίως, ὅτι ποινὴ τοῦ ἀδικήματος τῆς αὐτομολίας ἦτο ὁ θάνατος. Περὶ αὐτομολίας οὐδεὶς λόγος ῥήτορος περιεσώθη μέχρις ἡμῶν.

Οἱ ὑποκριταὶ τραγῳδίας, ἐξαιρούμενοι συνήθως τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, εἶχον ἄδειαν ἕνεκα τῆς τέχνης αὐτῶν νὰ μεταβαίνωσιν ὅπου ἤθελον, καὶ πρὸς τοὺς πολεμίους ἀκόμη. Ἐν καιρῷ πολέμου ἀπηγορεύετο εἰς τοὺς δεσπότας νὰ μεταχειρίζωνται αὐστηρῶς τοὺς δούλους. Οἱ αὐτομολοῦντες δοῦλοι ὑφίσταντο, συλλαμβανόμενοι, τὸν διὰ τροχοῦ θάνατον.

Καὶ παρὰ τοῖς Ρωμαίοις ἐπίσης οἱ αὐτόμαλοι (ἐλεύθεροι καὶ δοῦλοι) ἐτιμωροῦντο διὰ τῆς ἐσχάτης τῶν ποινῶν. Ω—.

— *[Βυζαντ. Νομοθ.]* Κατὰ τὴν Βυζαντινὴν νομοθεσίαν οἱ «αὐτόμολοι καὶ οἱ τὰς ἡμῶν βουλὰς τοῖς πολεμίοις ἀπαγγέλλοντες καίονται ἢ φουρκίζονται». Πλὴν τούτων ἐν τῷ Προχείρῳ Νόμῳ (Τιτλ. λδ'. § 21) ἀναγράφεται ὅτι «ὁ βουλόμενος αὐτομολῆσαι πρὸς βαρβάρους ἐὰν ἐπισχεθῇ κεφαλικῶς τιμωρεῖται». Αἱ ποιναὶ αὗται ἐφηρμόζοντο ἀδιακρίτως κατὰ παντὸς πρὸς τὸν πολέμιον αὐτομολοῦντος, πολίτου ἢ στρατιώτου, ἐλευθέρου ἢ δούλου.

Τὰς διατάξεις ἐκείνας κατέστησεν ἠπιωτέρας ὁ βασιλεὺς Λέων ΣΤ' (886—912). Οὗτος διὰ τῆς 67ης Νεαρᾶς αὐτοῦ ἐκέλευσεν: «εἴ τις αὐτόμολος εἰς τὴν πατρίδα ἐπαναδράμοι, ἅπαξ μὲν τοῦτο ποιήσας συγγνώμης τυγχανέτω· δεύτερον δέ, εἰς τριετῆ δουλείαν διαπωλείσθω· ἐκ τρίτου δὲ ποιησάμενος τὴν αὐτομολίαν, εἶτα ἐπαναζεύξας, εἰς διηνεκῆ καὶ ἀΐδιον οἰκετίαν πιπρασκέσθω», προσέθετε δὲ κατωτέρω ὅτι ἐὰν ὁ πρὸς ἐχθροὺς αὐτόμολος δὲν ἐπιστρέψῃ οἰκειοθελῶς ἀλλὰ συλληφθῇ ὑπὸ ἄλλων καὶ ἐὰν οὗτος ἔχῃ διαπράξει φόνους ὁμοεθνῶν «θανάτῳ κολάζειν, οἷα δὴ πολέμιον».

Περὶ τῶν ἐκ τῶν ἐχθρικῶν τάξεων αὐτομολούντων πρὸς τὸν Βυζαντινὸν στρατὸν δὲν ὁμιλεῖ ἡ Βυζαντινὴ νομοθεσία, μνείαν ὅμως αὐτῶν ποιοῦνται τὰ στρατιωτικὰ συγγράμματα. Ὁ ἀνώνυμος συγγραφεὺς «Στρατηγικῆς» τινος τοῦ ΣΤ' αἰῶνος συνιστᾷ ἵνα δέχωνται εὐμενῶς τοὺς αὐτομολοῦντας ἐχθρούς, ἀλλὰ προσέχωσιν αὐτοὺς καὶ μὴ κρατῶσιν εἰς πόλεις αἵτινες ἐνδέχεται νὰ προσβληθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Τὰ αὐτὰ δὲ περίπου συνιστᾷ καὶ ὁ βασιλεὺς Λέων ΣΤ' ἐν τῇ «Τακτικῇ» του, ὁ δὲ πολύπειρος στρατηγὸς Κεκαυμένος συμβουλεύει, ἐν τῷ «Στρατηγικῷ» αὐτοῦ, προσοχὴν ἔναντι τῶν αὐτομόλων ἐχθρῶν καὶ δυσπιστίαν πάντοτε πρὸς αὐτούς. ΚΛΣ

— *[Στρ. Δικ.]* Κατὰ τὴν παρ' ἡμῖν ἰσχύουσαν νομοθεσίαν ἡ αὐτομολία πρὸς τὸν ἐχθρὸν θεωρεῖται ἔγκλημα ἐσχάτης προδοσίας καὶ τιμωρεῖται μὲ θάνατον· μὲ τὴν αὐτὴν δὲ ποινὴν τιμωρεῖται καὶ ὁ ἔνοχος προκλήσεως εἰς αὐτομολίαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ λαβὼν γνῶσιν ἑνώσεως ἢ ὁποιουδήποτε σχεδίου ἀφορῶντος τὴν ἐκτέλεσιν αὐτομολίας καὶ μὴ ἀναγγείλας τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν ἐξουσίαν ἐντὸς 24 ὡρῶν τιμωρεῖται μὲ 2 ἐτῶν φυλάκισιν καὶ χρηματικὴν ποινήν, ἐὰν δὲ ἡ αὐτομολία ἐπερατώθη, μὲ εἱρκτήν, ἔστω καὶ ἂν ὁ λαβὼν γνῶσιν ταύτης ἀπεδοκίμασεν αὐτὴν ἢ ἠναντιώθη εἰς τὴν ἐκτέλεσίν της ἢ προσεπάθησε νὰ ἀποτρέψῃ τοὺς αὐτουργοὺς αὐτῆς. Ὅστις δὲ περιπλεχθεὶς εἰς ἕνωσίν τινα πρὸς αὐτομολίαν καί, πρωτοῦ ἔτι πληροφορηθῇ ἡ ἐξουσία ἄλλοθεν, ἀναγγείλῃ ταύτην εἰς τὴν ἀρχήν, ἀπαλλάσσεται πάσης ποιν. καταδιώξεως ἐὰν εἶναι ἁπλοῦς συναίτιος, τιμωρεῖται ὅμως μὲ εἱρκτὴν ἐὰν εἶναι ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς συνωμοσίας.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

αὐτομολίτης ἢ ***αὐτομόλιθος*** (ὁ) (Automolit) *[Ὀρυκτολ.]*· συνώνυμον τοῦ ὀρυκτοῦ γανίτου (βλ. λ.).

Αὐτόμολοι *[Ἀρχ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων (*Ἡροδ.* Β. 30, *Στράβ.* 12,2 κλπ.) λαός τις τῆς Αἰγύπτου, ἀποτελεσθεὶς ἐκ πολλῶν χιλιάδων στρατιωτῶν τοῦ Ψαμμιτίχου ἀποχωρησάντων ὁμαδικῶς, διὰ λόγους δυσαρεσκείας, ἐκ τοῦ στρατεύματος αὐτοῦ καὶ ἐγκατασταθέντων εἰς τὴν μεταξὺ τοῦ Λευκοῦ καὶ Κυανοῦ Νείλου χώραν.

αὐτόμολος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ οἰκείᾳ βουλήσει καταλείπων τὴν ἑαυτοῦ τάξιν καὶ μεταβαίνων εἰς τὴν ἀντίπαλον, ἰδίᾳ ἐπὶ στρατιωτῶν (βλ. **αὐτομολία**).

αὐτόμολος (ὁ) (Automolus) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δενδροκολαπτιδῶν*. Τὰ πτηνὰ ταῦτα διακρίνονται ἐκ τοῦ εὐθέος ῥάμφους των, ὅπερ εἶναι πεπιεσμένον κατά τι πλαγίως καὶ τροπιδωτὸν κατὰ τὸ ἄνω αὐτοῦ μέρος. Αἱ ὀπαὶ τῶν ῥωθώνων εἶναι ᾠοειδεῖς καὶ τοποθετημέναι ἀκριβῶς κάτωθεν τοῦ μετώπου. Οἱ πόδες εἶναι κεκαλυμμένοι ὑπὸ εὐρέων καὶ σκληρῶν λεπίων, μὲ λίαν ἀνεπτυγμένους ὄνυχας, ἰδίως κατὰ τοὺς προσθίους δακτύλους. Αἱ πτέρυγες εἶναι ἀπεστρογγυλωμέναι. Ἡ οὐρὰ φέρει δώδεκα κωπαῖα πτερύγια. Τὸ πτέρωμα γενικῶς εἶναι ἁπαλόν, μεταξοειδὲς καὶ στιλπνόν, ἐκτὸς τῶν πτερῶν τοῦ ἄνω μέρους τῆς κεφαλῆς, ἅτινα εἶναι σκληρά. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει περὶ τὰ εἴκοσιν εἴδη, ἀπαντῶντα ἐν Μεξικῷ, Βραζιλίᾳ, Περοῦ, Κολομβίᾳ καὶ κεντρικῇ Ἀμερικῇ. Τὰ διάφορα εἴδη διακρίνονται μεταξύ των ἐκ τοῦ ἀναστήματος καὶ ἐκ τοῦ χρωματισμοῦ τοῦ πτερώματος. Τὰ πτηνὰ ταῦτα τρέφονται ἀποκλειστικῶς ἐξ ἐντόμων. Δ. Ν. Π.

αὐτομόλυνσις (ἡ)· βλ. **αὐτολοίμωξις.**

αὐτομολῶ (*—έω*)· εἶμαι αὐτόμολος, καταλείπω τὴν οἰκείαν τάξιν καὶ μεταβαίνω πρὸς τὸν ἀντίπαλον, ἰδίᾳ ἐπὶ στρατιωτῶν.

αὐτομορφισμὸς (ὁ) *[Βιολ.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ ἀγὼν ὁ παρατηρούμενος εἰς πάντα ὀργανισμὸν μεταξὺ τῶν διαφόρων ὀργάνων, τῶν ἱστῶν καὶ τῶν τμημάτων ἀκόμη τῶν συνιστώντων τοὺς ἱστούς, ὅπως ἕκαστον τούτων ἀναπτυχθῇ περισσότερον ἑτέρου ὁμοειδοῦς τμήματος διὰ νὰ ἐπικρατήσῃ. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐκάλεσεν ὁ W. Roux *αὐτομορφισμόν*. Ἀποτέλεσμα τοῦ ἀγῶνος τούτου, κατὰ τὸν Roux, εἶναι ἡ *ἱστολογικὴ διαφόρισις*, ἡ *ἀμφιταλάντωσις* τῶν διαφόρων ὀργάνων καὶ ἡ *ἁρμονικότης* τῶν διαφόρων ὀργανικῶν λειτουργιῶν. Ὁ Pfeffer ἐπεξέτεινε τὰ ὅρια τῆς ἐννοίας ταύτης καὶ ἐπὶ τῶν *εἰδῶν*, τῶν ὁποίων ὁ ἀγὼν θὰ ἐπετέλει ὁμοίως τὴν *αὐτοδιαφόρισιν* καὶ τὸν *αὐτομορφισμόν*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: ***W. Roux*** Der Kampf der Theile im Organismus. – *Y. Delage*, La structure du protoplasma, les théories sur l'hérédité et les grands problèmes de la biologie générale. Δ. Ν. Π.

—*[Μαθημ.]*· βλ. **αὐτόμορφος συνάρτησις.**

αὐτόμορφος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ἰδιότυπον ἢ σταθερὰν μορφήν.

— **αὐτόμορφα** ***συστατικὰ*** *[Πετρογρ.]*. Οὕτω καλοῦνται τὰ κρυσταλλικὰ ἐκεῖνα συστατικὰ τῶν πετρωμάτων, τὰ ὁποῖα δεικνύουν τὰς κρυσταλλογραφικὰς περιμέτρους των ἀποτελουμένας ἐξ ἰδικῶν των ἐπιπέδων ἐπιφανειῶν. Γ. Κ. Γ.

— **αὐτόμορφος** ***συνάρτησις*** *[Μαθημ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ συνάρτησις ἡ ἔχουσα τὴν ἰδιότητα νὰ μένῃ ἀναλλοίωτος ὡς πρὸς τὸ σύμπλεγμα S_1, S_2, ..., S_μ,... ἀποτελούμενον ἀπὸ μετασχηματισμοὺς συμπλέγματος διρρήτων ἀντικαταστάσεων ὁριζομένου ὑπὸ τῶν:

Digitized by Google

$$X_1=f_1\,(x_1,\ x_2,\dots,\ x_\nu\cdot\ \alpha_1,\ \alpha_2,\dots,\ \alpha\mu)$$
$$X_2=f_2\,(x_1,\ x_2,\dots,\ x_\nu\cdot\ \alpha_1,\ \alpha_2,\dots,\ \alpha\mu)$$
$$\dots\dots\dots\dots$$
$$X_\nu=f_\nu\,(x_1,\ x_2,\dots,\ x_\nu\cdot\ \alpha_1,\ \alpha_2,\dots,\ \alpha\mu)$$

Ἔνθα τὰ x εἶναι αἱ ἀρχικαὶ μεταβληταί, τὰ δὲ X αἱ μεταβληταί, εἰς ἃς μετασχηματίζονται· τὰ α εἶνσι πραγματικαὶ παράμετροι τῶν ὁποίων τὰ f εἶναι συναρτήσεις ῥηταὶ καὶ ὁμογενεῖς βαθμοῦ μηδενός. Αἱ παράμετροι α δύνανται νὰ συνδέωνται δι' ἀλγεβρικῶν ἐξισώσεων και δι' ἀλγεβρικῶν ἀνισοτήτων οἱουδήποτε πλήθους.

Εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἔχομεν μίαν μεταβλητήν, τὸ σύμπλεγμα τῶν ἀντικαταστάσεων διὰ τῶν ὁποίων ἡ συνάρτησις μένει ἀναλλοίωτος, εἶναι τῆς μορφῆς

$$z'=\frac{\alpha z+\beta}{\gamma z+\delta}$$

καὶ ἡ ἀλγεβρικὴ ἐξίσωσις δι' ἧς συνδέονται αἱ παράμετροι α, β, γ, δ εἶναι ἡ $\alpha\delta-\beta\gamma=1$.

Τὰ συμπλέγματα ταῦτα καὶ τὰς ἀντιστοίχους αὐτομόρφους συναρτήσεις ἐμελέτησεν ὁ Henry Poincaré δόσας εἰς ταύτας τὸ ὄνομα τῶν *συναρτήσεων τοῦ Fuchs* (fonctions Fuchsiennes), καθ' ὅτι ἀποτελοῦσιν αὗται λύσεις γραμμικῶν διαφορικῶν ἐξισώσεων μὲ συντελεστὰς πολυώνυμα τοῦ x, τῶν ὁποίων μία πρώτη σπουδή, ὅσον ἀφορᾷ τὴν μορφὴν τῶν λύσεων εἰς τὴν περιοχὴν ἀνωμάλων σημείων τῶν συντελεστῶν, ὀφείλεται εἰς τὸν Γερμανὸν μαθηματικὸν Fuchs.

Ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὀνομασίαν ταύτην τὴν δοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Poincaré εἰς τὰς αὐτομόρφους συναρτήσεις μιᾶς ἀνεξαρτήτου μεταβλητῆς, ὁ Γάλλος μαθηματικὸς Picard ἐκάλεσε *συναρτήσεις hyperfuchsiennes* τὰς συναρτήσεις πλειόνων ἀνεξαρτήτων μεταβλητῶν ἐχούσας τὴν ἰδιότητα τοῦ *αὐτομορφισμοῦ*.

Μεταξὺ τῶν ἀσχοληθέντων ἐγγύτερον μὲ τὰς αὐτομόρφους συναρτήσεις μαθηματικῶν δέον νὰ μνημονευθῇ ὁ Klein, ὅστις, πλὴν τῆς λίαν βαθείας σπουδῆς τῶν συναρτήσεων τούτων, εἰδικῶς ἐμελέτησεν ἐπίσης συγγενεῖς τούτων συναρτήσεις καὶ ἀντίστοιχα πρὸς ταύτας συμπλέγματα.

Α. Χ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

αὐτονάρκη (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ὅρος ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἀναισθησίαν τὴν ἐπιτυγχανομένην διὰ τῆς εἰσπνοῆς ἀσθενοῦς ποσότητος ναρκωτικοῦ τινος φαρμάκου (χλωροφόρμιον, χλωριοῦχον αἰθύλιον, αἰθήρ, κτλ.), ἀνεπαρκοῦς δὲ ὅπως προκαλέσῃ τὸν ὕπνον καὶ τὸ ὁποῖον ὁ πάσχων χορηγεῖ αὐτὸς εἰς ἑαυτόν. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἀναισθητικῆς ναρκώσεως δὲν εἶναι ἀσφαλής· ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, ὅταν ἐπιτευχθῇ ἡ ἀναισθησία, εἶναι μᾶλλον φαινόμενον ὀφειλόμενον εἰς τὴν αὐθυποβολήν.

Μ. Ν. Κ.

Αὐτονόη.— 1) Θυγάτηρ τοῦ Νηρέως καὶ τῆς Δωρίδος (*Ἡσιόδ.* Θεογ. 258. *Ἀπδ.* 1,2,7). — 2) Θυγάτηρ τοῦ Κάδμου καὶ τῆς Ἁρμονίας, σύζυγος τοῦ Ἀρεταίου, μήτηρ τοῦ Ἀκταίωνος ἢ τοῦ Πολυδώρου (*Ἡσι.* Θεογ. 977. *Παυσ.* 10, 17, 3. *Ἀπδ.* 3, 4, 2. *Διόδ.* 4, 2, 81). Μετὰ τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς *Ἀγαύης* κατασπαράσσει τὸν Πενθέα περιελθόντα εἰς μανίαγ ὑπὸ τοῦ Διονύσου (*Ὑγί.* ἀπ. 184· πρβλ. Ovid. Met. 3, 179. *Juven.* 6, 72). Τὸ μνῆμα αὐτῆς ἔκειτο ἐν τῇ Μεγαρικῇ κώμῃ Ἐρενείᾳ, ἔνθα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Ἀκτσίωνος εἶχε μετοικήσει ἐκ Θηβῶν καὶ διὰ τὸν θάνατον τούτου «καὶ τῇ πάσῃ τοῦ οἴκου τοῦ πατρῴου τύχῃ περισσότερον ἀλγοῦσα», ὡς λέγει ὁ Παυσανίας (1, 44, 5). — 3) Θυγάτηρ τοῦ Δαναοῦ καὶ τῆς Ναϊάδος Πολυξοῦς (*Ἀπδ.* 2, 1, 5.) — 4) Θυγάτηρ τοῦ Πειραίου, ἀπὸ τοῦ Ἡρακλέους, μήτηρ τοῦ Πυλαίμονος (*Ἀπδ.* 2, 7, 8). — 5) Θεράπαινα τῆς Πηνελόπης μετὰ τῆς Ἱπποδαμείας (Ὀδ. Σ. 182.). — 6) Θυγάτηρ τοῦ Οἰνέως, ἀδελφὴ τοῦ Μελεάγρου (*Σχολ.* Ἰλ. 9, 584). — 7) Θυγά·ηρ τοῦ Κηφέως, παρὰ Παυσανίᾳ *Ἀντινόη* καλουμένη (*Παυσ.* 8, 8, 4, 9, 5.). ΙΑΚ. Χ. Δ.

αὐτονόητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ νοητός, ὁ εὐκόλως καὶ ἄνευ ἀφορμῆς νοούμενος.

αὐτονόμησις (ἡ)· τὸ νὰ γίνῃ τις αὐτόνομος, τὸ νὰ ἀποκτήσῃ διοικητικὴν ἀνεξαρτησίαν.

αὐτονομία (ἡ)· τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ζῇ τις κατὰ τοὺς ἰδίους νόμους καὶ τὸ ἴδιον δίκαιον· || αὐτοκυβερνησία, ἀνεξαρτησία διοικητική.

— *[Φιλοσ.]* Καλεῖται οὕτως ἡ δύναμις ἢ ἰδιότης τινὸς (πράγματος, προσώπου ἢ ὁλότητος) τοῦ νὰ καθορίζῃ μόνον του ἐλευθέρως καὶ ἀνεξαρτήτως ἑτεροειδῶν ἐπιδράσεων τούς, οἱουσδήποτε, νόμους τῆς ὑπάρξεως, ὀργανώσεως, διαγωγῆς ἢ διοικήσεώς του. Ὡς τοιαύτη δύναμις ἢ ἰδιότης ἡ αὐτονομία ἀντιτίθεται πρὸς τὴν **ἑτερονομίαν** (βλ. λ.).

Ἀπὸ κοινωνιολογικῆς ἀπόψεως, αὐτονομία λέγοντες, ἐννοοῦμεν τὸ δικαίωμα πολιτικῆς τινος ὁμάδος (ἔθνους, φυλῆς, φύλου, πόλεως καὶ παντὸς ἄλλου, ὅπερ δύναται ν' ἀποτελέσῃ πολιτικῶς δρῶσαν ὁμάδα), ὅπως ἡ ἰδία καθορίζῃ τοὺς κανόνας καὶ νόμους τῆς ὀργανώσεως καὶ διοικήσεώς της ἄνευ οἱασδήποτε ἐπεμβάσεως (ἀποφασιστικῆς ἢ συμπληρωματικῆς) ἑτέρας.

Ἀπὸ ἠθικοφιλοσοφικῆς ἀπόψεως (καὶ ἐνταῦθα ἐχρησιμοποιήθη τὸ πρῶτον ὁ ὅρος ὑπὸ τοῦ *Καντίου* : Kritik der prakt. Vern. βιβλ. I κεφ. 1) σημαίνει τὸν προσδιορισμὸν τῆς βουλήσεως ὑφ' ἑαυτῆς, καὶ οὐχὶ ὑπὸ ἄλλου (*ἑτερονομία*). Ἀντιθέτως πρὸς τὴν γνώμην καθ' ἣν ἡ ἠθικὴ κρίσις εἶναι ἐντελῶς ἄσχετος πρὸς τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου ἐπιβληθεῖσα ὑπό τινος πολιτικῆς ἢ θρησκευτικῆς αὐθεντίας (*ἠθικὴ ἑτερονομία*), ὁ Κάντιος ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἠθικότης συνίσταται ἐν τῇ προσωπικῇ αὐτονομίᾳ, ὅπερ σημαίνει ὅτι ἡ ἠθικότης συνίσταται ἐν τῷ δρᾶν κατά τινα νόμον, ἡ πρὸς τὸν ὁποῖον ὑπακοὴ ἀποφασίζεται ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ δρῶντος κατόπιν προσωπικῆς κριτικῆς. Ἔλλειψις αὐτονομίας, ἑτερονομία, ὑπάρχει ὅταν τὸ πρόσωπον ὑφίσταται οἱονδήποτε καταναγκασμὸν ἢ ἐπίδρασιν. Ἡ ἐπίδρασις τῶν ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων ἐπὶ τῆς βουλήσεως ἀσκεῖται ἰδίως διὰ τῆς ἐπιθυμίας. Πᾶσα κλίσις, πᾶν ἔνστικτον, πᾶσα ἕξις ἀποτελεῖ ἀφορμὴν ἑτερονομίας. Ἡ αὐτονομία ἑπομένως ὑπάρχει ὅταν ἡ βούλησις καθορίζῃ αὐτὴ ἑαυτήν, ἀνεξαρτήτως κάθε ἐλατηρίου, ὅπως δρᾷ κατὰ λόγον. Ἡ παρουσία ἐλατηρίων δὲν ἀρκεῖ πάντοτε διὰ νὰ καταστήσῃ ἑτερόνομον τὴν βούλησιν. Χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν ἐξ ἠθικῆς αὐτονομίας πράξεων εἶναι ὅτι στηρίζονται οὐχὶ ἐπὶ ξένης αὐθεντίας ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἰδίας κρίσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἐξ οὗ καὶ μόνον λαμβάνουσι τὸν λόγον τῆς ὑπάρξεώς των καὶ τὸ κῦρός των. Θ. Π.

— *[Νομ.]* Ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον ἐννοεῖται γενικῶς ἡ ἱκανότης νομικοῦ τινος προσώπου Δημοσίου Δικαίου ὅπως θέτῃ κανόνας δικαίου, λ. χ. τῆς Πολιτείας, τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ Δήμου. Προκειμένου ὅμως περὶ Πολιτείας ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον ἐννοεῖται καὶ ἡ τοιαύτη ἱκανότης αὐτῆς ἐν τῇ Δικαιοσύνῃ καὶ τῇ Διοικήσει, προκειμένου δὲ περὶ δήμων κλπ. ἀπὸ διοικητικῆς ἀπόψεως ἐννοεῖται ὅ,τι ἐγκλείεται ὑπὸ τὸν ὅρον αὐτοδιοίκησις. Περὶ αὐτονομίας ἀπὸ ἀπόψεως Διεθνοῦς Δικαίου γίνεται λόγος προκειμένου περὶ πάσης ἀνεξαρτήτου Πολιτείας, πλὴν ὅμως περὶ αὐτονομίας πρόκειται πάλιν καὶ ἐπὶ «ἐξαρτωμένων» Πολιτειῶν, δηλ. μὴ κυριάρχων, ἐφόσον ἀναγνωρίζονται ὁπωσδήποτε αὗται ὡς Πολιτεῖαι. Προκειμένου ὅμως περὶ Πολιτειῶν, αἵτινες συναποτελοῦσιν Ὁμοσπονδιακὴν Πολιτείαν ἡ εἰς αὐτὰς ἀναγνωριζομένη αὐτονομία περιορίζεται ὑπὸ τοῦ Συντάγματος, ἀλλὰ καὶ τῶν νόμων τῆς Κεντρικῆς Πολιτείας. Προκειμένου δὲ περὶ αὐτονομίας ἐν τῇ θεσπίσει κανόνων δικαίου κατόπιν ἐξουσιοδοτήσεως ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας ὑπὸ τῶν τοπικῶν ὀργανισμῶν, πρόκειται καὶ αὖθις περὶ αὐτονομίας τούτων ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ τῆς λέξεως ταύτης σημασίᾳ.

Ὑπὸ τὸν ὅρον *αὐτονομία* ἐννοεῖται ἀφ' ἑτέρου (τῆς λέξεως λαμβανομένης ἐν τῇ στενῇ τοῦ ὅρου σημασίᾳ) ἡ ἀναγνώρισις τοῦ δικαιώματος τῆς νομοθεσίας καὶ αὐτοοργανώσεως, ἐντὸς ὡρισμένων ὁρίων, εἴς τι σωματεῖον Δημοσίου Δικαίου ὑποκείμενον τῇ Πολιτείᾳ. Ἡ αὐτόνομος δὲ θέσπισις νόμου ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει θεωρεῖται ὡς ἰδία, οὐχὶ δὲ καὶ ὑπὸ τῆς ὑπερκειμένης Πολιτείας παραχώρησις αὐτῷ ἐλευθεριότητος ἐν τῷ νομοθετεῖν. Ὑπὸ τὴν σημασίαν ταύτην δέον νὰ ἐκληφθῇ καὶ ἡ μέχρι τοῦ 1918 ἐν Γερμανίᾳ εἰς τὰς βασιλικὰς οἰκογενείας ἀναγνωριζομένη αὐτονομία. Η. Γ. Κ.

— *[Ναυτ]*· βλ. λ. **δύναμις** *ναυτικὴ* καὶ **βάσις** *ναυτική*.

— *[Ζῳολ.]* Ἐν τῇ ζῳολογίᾳ καλεῖται αὐτονομία ἡ κατάστασις καθ' ἣν τὰ ζῷα ἀποικίας τινὸς ἢ μεμονωμένα ἢ καθ' ὁμάδας ζῶσιν ἐν ἀπολύτῳ ἀνεξαρτησίᾳ. Δ.Ν.Π.

αὐτονομικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν αὐτονομίαν: «αὐτονομικὸν σύστημα».

αὐτονομιστὴς (ὁ)· ὁ ὀπαδὸς τῆς αὐτονομήσεως χώρας τινος: «αὐτονομισταὶ τῆς Μακεδονίας».

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἐν Βουλγαρίᾳ *αὐτονομισταὶ* καλοῦνται τὰ μέλη τῆς Ἐπαναστατικῆς Ἐσωτερικῆς Μακεδονικῆς Ὀργανώσεως ἱδρυθείσης κατὰ τὸ 1893 καὶ ἀποσκοπούσης τὴν αὐτονόμησιν τῆς Μακεδονίας ἡ ὁποία εὑρίσκετο εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων (βλ. **κομιτᾶτον**). Ἐν Ἑλλάδι ὡς *αὐτονομισταὶ* ἐχαρακτηρίσθησαν καὶ ἐδιώχθησαν δικαστικῶς ὡς ἐπιδιώκοντα τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Μακεδονίας καὶ Θρᾴκης τὰ μέλη τοῦ Κομμουνιστικοῦ κόμματος, τὸ ὁποῖον ἤδη ἀπὸ τοῦ 1924 εἶχε ῥίψει τὸ σύνθημα προπαγάνδας καὶ ζυμώσεως: «Ἑνιαία καὶ ἀνεξάρτητος Μακεδονία καὶ Θρᾴκη», ἐν συνεπείᾳ βασικῆς ἀπὸ τοῦ 1920 διακηρύξεως τῆς Κομμουνιστικῆς Διεθνοῦς. Ἐξ ἀφορμῆς τοῦ συνθήματος τούτου κατεδικάσθησαν ἐν Θεσσαλονίκῃ 11 κομμουνισταὶ καὶ ἐδιώχθησαν ποινικῶς ἐν Ἀθήναις οἱ κεντρικοὶ ἐπίτροποι τοῦ Κομμουνιστικοῦ κόμματος καὶ τὰ δημοσιογραφικά του ὄργανα, ἡ ἐκδίκασίς των ὅμως ἀνεβλήθη ἐπανειλημμένως, μετὰ δὲ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Αὐγούστου 1926, οἱ κρατούμενοι ἀπεφυλακίσθησαν. Ἐπὶ Οἰκουμενικῆς κυβερνήσεως (1926) ἐπανήρχισεν ἡ δίωξις τῶν κομμουνιστῶν ὡς αὐτονομιστῶν, ἐσυνεχίσθη δὲ καὶ ἐπὶ τῆς **μετέπειτα κυβερνήσεως τοῦ «Εὐρέος Συνασπισμοῦ» καταλήξασα εἰς παραπεμπτικὸν βούλευμα διά τινας ἐκ τῶν κρατουμένων.** —Ρ.

αὐτόνομος (ὁ, ἡ), — *ον* (τό)· ὁ ζῶν κατὰ τοὺς ἰδίους νόμους καὶ ἴδιον δίκαιον, αὐτοκυβέρνητος, ἀνεξάρτητος διοικητικῶς: «αὐτόνομος χώρα» ἢ «—λαός» ἢ «—πολιτεία» κττ.

— **αὐτόνομοι** *ἐπαρχίαι [Διεθν. Δίκ.]*. Ἐν τῷ Διεθνεῖ Δικαίῳ ὡς *αὐτόνομοι ἐπαρχίαι* εἶναι γνωσταὶ αἱ ἀποσπασθεῖσαι ἐκ τῆς Τουρκικῆς Ἐπικρατείας δυνάμει εἰδικῶν συνθηκῶν μεταξὺ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἤ τινων τούτων ἐπαρχίαι, εἰς τὸς ὁποίας ἀνεγνωρίσθη ἐσωτερικὴ αὐτονομία. Διὰ τῶν συνθηκῶν δὲ τούτων αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις ἐκτήσαντο τὸ ἀνεγνωρισμένον ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας δικαίωμα τοῦ ἐπεμβαίνειν ὑπὲρ ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς αὐτονόμου ἐπαρχίας πρὸς ἐκπλήρωσιν ἐκ μέρους τῆς Ὑ. Πύλης τῶν διὰ τῶν ἐν λόγῳ συνθηκῶν ὑπεσχημένων παρ' αὐτῆς. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς ἀνακηρύξεως τουρκικῶν τινων ἐπαρχιῶν εἰς αὐτονόμους ἦτο, ὅτι αὗται μετὰ παρέλευσιν χρόνου τινὸς μικροτέρου ἢ μεγαλυτέρου ἀπέκτων τὴν πλήρη αὐτῶν ἀνεξαρτησίαν ἀπέναντι τοῦ τουρκικοῦ Κράτους. Προκειμένου περὶ τουρκικῶν ἐπαρχιῶν ἀνακηρυχθεισῶν αὐτονόμων, αἵτινες εἶχον χριστιανικὸν πληθυσμόν, ἀνεγνωρίζετο -- τοιαύτη ἦτο ἐν προκειμένῳ ἡ ἔννοια τῆς παραχωρουμένης αὐτονομίας — ἐλευθέρα ἄσκησις τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων, ὡρίζετο κυβέρνησις ὑπὸ Χριστιανὸν διοικητὴν καὶ ἐντοπίους ὑπαλλήλους, ἐξησφαλίζετο ἡ ἀπονομὴ δικαιοσύνης παρὰ τοπικῶν δικαστηρίων καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ τῶν Τούρκων ὑπαλλήλων, ἢ ὁ περιορισμὸς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τουρκικῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων κλπ. Ὡς αὐτόνομοι ἐπαρχίαι ἀνεκηρύχθησαν ἡ *Αἴγυπτος*, ἡ *Ἀλβανία*, ἡ *Κρήτη*, ἡ *Σερβία*, ἡ *Ἀνατολικὴ Ρωμυλία*, ἡ *Σάμος*, *καὶ αἱ παραδουνάβιοι Ἡγεμονίαι*.

Ἐν σχέσει πρὸς τὴν *Αἴγυπτον* παρατηρητέον ὅτι διὰ τῆς ἀπὸ 15 Ἰουλίου 1840 συμφωνίας τοῦ Λονδίνου ὑπεχρεώθη ὁ σουλτᾶνος ἔναντι τῶν Μεγάλων Δυνάμεων νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Αἴγυπτον ὡρισμένην αὐτονομίαν (βλ. λ. Αἴγυπτος *[Διεθ. Δ.]*). Αἱ ἄλλοτε παραδουνάβιοι Ἡγεμονίαι *Μολδαβία* καὶ *Βλαχία* διὰ τοῦ ἄρθρου 5 τῆς ἀπὸ 2/14 Σεπτεμβρίου 1829 μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας συνθήκης τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τῆς προσηρτημένης αὐτῇ εἰδικῆς συμφωνίας ἀπέκτησαν διοικητικὴν αὐτονομίαν ἧς τὴν διατήρησιν ἠγγυήθη αὐτὴ αὕτη ἡ Ρωσία. Τὸ ἄρθρ. 5 ὁρίζει μεταξὺ ἄλλων: «θ' ἀπολαύωσιν ἐλευθερίας ὡς πρὸς τὴν ἄσκησιν τῶν θρηκευτικῶν των καθηκόντων, ἀπολύτου ἀσφαλείας, ἐθνικῆς ἀνεξαρτήτου διοικήσεως, πλήρους ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορεύεσθαι». Ἡ οὕτω πως παραχωρηθεῖσα εἰς τὰς ἐν λόγῳ Ἡγεμονίας αὐτονομία ἐπεξετάθη διὰ τῆς ἀπὸ 30 Μαρτίου 1856 συνθήκης τῶν Παρισίων τεθεῖσα ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν ὅλων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Ἡ διὰ τῆς συνθήκης ταύτης παραχωρηθεῖσα εἰς τὰς παροδουναβίους Ἡγεμονίας αὐτονομια συνίστατο εἰς τὴν ἀνεξάρτητον καὶ ἐθνικὴν διοίκησιν αὐτῶν, ἀπόλυτον ἐλευθερίαν τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων, τοῦ νομοθετεῖν, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ἀτμοπλοΐας (ἄρθρ. 22—27).

Ἡ *Σερβία* διὰ τῆς ἀπὸ 25 Σεπτεμβρίου 1826 συνθήκης τοῦ Ἄκκερμαν, διὰ τῆς συνθήκης τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ ἰδίως τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων τοῦ 1856 ἀπέκτησεν ἀνάλογον αὐτονομίαν· οὕτω τὸ ἄρθρον 28 τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων ὁρίζει, ὅτι ἡ Σερβία διατηρεῖ «τὴν ἀνεξάρτητον καὶ ἐθνικὴν διοίκησιν, ὡς καὶ τὴν πλήρη θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν, ἐπίσης τὸ δικαίωμα τοῦ νομοθετεῖν, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ἀτμοπλοΐας». Ἡ κατ' ἀρχὰς ἀπονεμηθεῖσα τῇ Σερβίᾳ αὐτονομία ἐγένετο διὰ φιρμανίου (Σεπτεμβρίου 1830), ἀναγνωρισθεῖσα καὶ διὰ τοῦ ὀργανικοῦ χάρτου τῆς 24 Δεκεμβρίου 1838.

Προκειμένου περὶ τῆς *Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας* παρατηρητέον ὅτι αὕτη δυνάμει τῶν ἄρθρ. 13—21 τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου ἀπετέλει ἐπαρχίαν ὑπὸ τὴν ἄμεσον πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν κυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου, πλὴν ὅμως ἐκέκτητο διοικητικὴν αὐτονομίαν κυβερνωμένη ὑπὸ Χριστιανοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ νομοθετικὴν αὐτονομίαν.

Περὶ τοῦ *Ἁγίου Ὄρους*, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρ. 5 τῆς ἀπὸ 17/30 Μαΐου 1913 συνθήκης τοῦ Λονδίνου, ἡ Πρεσβευτικὴ Σννδιάσκεψις ἀπεφάνθη ὅτι «θέλει ἔχει αὐτονομίαν ἀνεξάρτητον καὶ οὐδετέραν».

Ἡ παραχώρησις τῆς αὐτονομίας ἐκ μέρους τῆς ἐπικυριάρχου Πολιτείας εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ εἴτε διὰ μονομεροῦς πράξεως, ὁπότε εὐκολώτερον τυγχάνει ἡ κατάργησις αὐτῆς, εἴτε καὶ κατόπιν διεθνοῦς συμβάσεως ἢ μεταξὺ ἐπικυριάρχου καὶ αὐτονόμου ἐπαρχίας, εἴτε μεταξὺ ἐπικυριαρχίας καὶ ἄλλων Δυνάμεων, αἵτινες καὶ ἐγγυῶνται τὴν οὕτω πως παραχωρουμένην τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτονομίαν.

Περὶ αὐτονομίας ὅμως ἐπὶ ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος δι' ὅλας τὰς ὡς αὐτονόμους ἀναγνωρισθείσας ἐπαρχίας τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους. Οὕτω μέχρι τοῦ 1856 ἡ αὐτονομία τῆς **Σερβίας καὶ τῶν παραδουναβίων ἐπαρ-**

Digitized by Google

χιῶν περιωρίζετο μόνον ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, οὐχὶ ὅπως καὶ ἐπὶ ζητημάτων ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Ἀντιθέτως πρὸς αὐτὰς ἡ Αἴγυπτος διὰ τοῦ ἀπὸ 8 Ἰουνίου 1867 φιρμανίου ἀπέκτησε τὸ δικαίωμα νὰ συνομολογῇ μετὰ ξένων Πολιτειῶν εἰδικὰς συνθήκας (ταχυδρομικάς, τελωνειακὰς κλπ.), ἀπηγορεύετο ὅμως, ὅπως αἱ ἐν λόγῳ συνθῆκαι ἔχωσι χαρακτῆρα πολιτικόν. Διὰ τοῦ ἀπὸ 8 Ἰουνίου 1873 φιρμανίου, τὸ τοιοῦτον δικαίωμα ἐπεξετάθη καὶ ἐπὶ ἐμπορικῶν συνθηκῶν καὶ ἄλλων φύσεως ἐσωτερικοῦ δικαίου, ἐφόσον αὗται δὲν θ' ἀντεστρατεύοντο πρὸς τὰς ὑπὸ τῆς Υ. Πύλης συνομολογηθείσας συνθήκας. Ἡ τοιαύτη αὐτονομία ἐπὶ ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων, ὡς παρατηρεῖ ἐπιφανὴς διεθνολόγος (Heilbern), ἐπαρχίας τινὸς ἀποτελεῖ ἁπλῶς διεθνῆ ἀνωμαλίαν καὶ οὐχὶ ἀδυναμίαν· τὸ Διεθνὲς Δίκαιον τουτέστι δὲν ἀπαγορεύει τὸ τοιοῦτον, ἀλλ' οὐδὲ ρητῶς τὸ ἐπιτρέπει.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Schücking*: Autonomie ἐν τῷ Wörterbuch des D. Staats-und Verwiltungs recht I (2) σ. 290 ἑπ. v. *Blume*: Autonome Körperichaften ἐν τῷ Handbuch der Politik τ. I σ. 519 ἑπ. Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

— **αὐτόνομα** ***νομίσματα*** *[Νομισμ.]*. Καλοῦνται ὑπὸ τῶν Ρωμαίων nummi autonomi τὰ ὑπὸ τῶν αὐτονόμων ἑλληνικῶν πόλεων κοπτόμενα νομίσματα. Διαιροῦνται εἰς δύο κατηγορίας: τὰ *αὐτόνομα*, ἅτινα φέρουσιν ἀποκλειστικῶς τὰ σύμβολα τῆς πόλεως ἢ χώρας, ἥτις τὰ ἔκοψε, καὶ τὰ *αὐτόνομα αὐτοκρατορικὰ* φέροντα ἐπὶ τῆς μιᾶς τῶν ὄψεων αὐτῶν εἰκόνα αὐτοκράτορος. Ὑπὸ τὴν Ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν πολλαὶ αὐτόνομοι πόλεις, κυρίως τῆς Μ. Ἀσίας, ἐσήμαινον τὴν αὐτονομίαν των ἐπὶ τῶν νομισμάτων χαράσσουσαι ἓν τῶν σημείων Α., ΑΥ., ΑΥΤ., ΑΥΤΟΝ., ἀποτελούντων συντμήσεις τῆς λέξεως autonomia Θ. Π.

— **αὐτόνομον** ***νευρικὸν σύστημα***· βλ. **συμπαθητικὸν** *σύστημα*.

Αὐτόνομος ***(μάρτυς)***. Ἐπίσκοπος ἔν τινι ἰταλικῇ πόλει, ἔφυγεν ἐκεῖθεν κατὰ τὸν διοκλητιάνειον διωγμὸν καὶ μετέβη εἰς χωρίον τι τῆς Βιθυνίας Σωρεοί, ὅπου, μετὰ ἔντονον δρᾶσιν πρὸς διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐθανατώθη λειτουργῶν, «παρ' αὐτὴν τὴν ἱερὰν τράπεζαν τοῦ αἵματος ἐκχυθέντος», ὑπὸ τῶν ἐκεῖ εἰδωλολατρῶν, ὀργισθέντων διότι οἱ Χριστιανοὶ συνέτριψαν τὰ εἴδωλά των. Ἡ μνήμη του ἐπιτελεῖται τῇ 12ῃ Σεπτεμβρίου. (Ἴδε *Συμεῶνος τοῦ μεταφραστοῦ* ἄθλησις Αὐτονόμου, ἐν *Migne* Ἑ. Π. 115, 692—697). Δ. Σ. Μ.

αὐτονομοῦμαι ***(—έομαι)***· εἶμαι αὐτόνομος, εἶμαι ἐλεύθερος, ἀνεξάρτητος διοικητικῶς: χώρα αὐτονομουμένη».

Αὐτόνοος. Ἥρως ἐν Δελφοῖς, ὁ ὁποῖος εἶχε τέμενος ἐκεῖ παρὰ τὴν Κασταλίαν. Ὅτε ὁ στρατὸς τοῦ Ξέρξου ἐπετέθη κατὰ τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ, παρουσιάσθησαν αὐτὸς καὶ ὁ ἥρως Φύλακος ὡς ὑπερασπισταὶ αὐτοῦ, αὐτόχθονες, ὁπλῖται ἔχοντες σώματα μείζω ἢ κατ' ἄνθρωπον. Ὅπως ὁ Αὐτόνοος εἶχε τέμενος κάτωθεν τῆς Ὑαμπείας κορυφῆς κατὰ τὴν Κασταλίαν, οὕτω καὶ ὁ Φύλακος καθύπερθεν τοῦ ναοῦ τῆς Προνηΐης Ἀθηναίης, ὡς λέγει ὁ Ἡρόδοτος (8, 35—39). ΙΑΚ. Χ. Δ.

αὐτοξείδωσις (ἡ) *[Χημ.]*. Οὕτω καλοῦνται γενικῶς τὰ φαινόμενα ἐκεῖνα τῆς ὀξειδώσεως ἅτινα λαμβάνουσι χώραν διὰ τοῦ ἐλευθέρου ὀξυγόνου τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος ἐν τῇ συνήθει θερμοκρασίᾳ. Μεταξὺ τῶν φαινομένων τῆς αὐτοξειδώσεως καταλέγεται καὶ ἡ ἰδιότης ἐνίων σωμάτων ν' ἀπορροφῶσιν ὀξυγόνον ἐκ μείγματος διαφόρων ἀερίων. Τὰ σώματα ταῦτα, ὡς εἶναι ὁ φωσφόρος, ἡ πυρογαλλόλη κλπ., κατεδείχθησαν χρησιμώτατα κατὰ τὰς ἀναλύσεις τῶν ἀερίων. Περαιτέρω εἰς τὰ φαινόμενα τῆς αὐτοξειδώσεως καταλέγεται καὶ ἡ ὀξείδωσις τῶν ἀγενῶν μετάλλων ὑπὸ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ὀξυγόνου παρουσίᾳ ὕδατος, ἡ ὀξείδωσις διαφόρων ἀερίων, ὡς εἶναι: τὸ φωσφοροῦχον ὑδρογόνον, τὸ ὑδρόθειον, τὸ ὑδροβρώμιον, τὸ ὑδροϊώδιον, τὸ θειῶδες ὀξὺ κλπ., καὶ ἡ ὀξείδωσις διαφόρων ἁλάτων τῶν ὀξειδυλίων μετάλλων τινῶν. Ἐκ τῶν ὀργανικῶν ἑνώσεων πλεῖσται ὅσαι ὀξειδοῦνται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ταχέως ἐν τῷ ἀτμοσφαιρικῷ ἀέρι, ὡς εἶναι αἱ τερπέναι, αἱ φωσφῖναι, τὰ μεταλκύλια κλπ.

Τὰ φαινόμενα τῆς αὐτοξειδώσεως ἐμελετήθησαν εὐρέως ὑπὸ τοῦ Schönbein. Οὗτος ἀνεῦρεν ὅτι κατὰ τὴν ἐν συνήθει θερμοκρασίᾳ ὀξείδωσιν διὰ τοῦ μοριακοῦ ὀξυγόνου πλὴν τῶν σχηματιζομένων σταθερωτάτων ὀξυγονοενώσεων, λαμβάνει χώραν καὶ ὁ σχηματισμὸς ἑνώσεων τοιούτων πλουσιωτέρων εἰς ὀξυγόνον, αἵτινες καὶ δεικνύουσιν ἐντονωτέραν ὀξειδωτικὴν δρᾶσιν ἀπὸ τοῦ ἐλευθέρου ὀξυγόνου. Οὕτω διὰ τῆς ὀξειδώσεως τοῦ ὑδρογόνου δὲν σχηματίζεται μόνον ὕδωρ, ἀλλὰ καὶ ὑπεροξείδιον τοῦ ὑδρογόνου, δι' ὀξειδώσεως τοῦ φωσφόρου σχηματίζεται φωσφορικὸν ὀξὺ καὶ ὄζον κ.κ.ἑ. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται εὐκόλως διατὶ παρουσίᾳ αὐτοξειδώτου τινὸς σώματος δὲν ὀξειδοῦται μόνον ἡ ἱκανὴ πρὸς ὀξείδωσιν οὐσία ἀλλὰ καὶ ἄλλαι.

Πρὸς ἐξήγησιν τῆς αὐτοξειδώσεως ἐδημιουργήθησαν διάφοροι θεωρίαι, ὧν αἱ σπουδαιότεραι εἶναι τοῦ Chr. Schönbein καὶ Moritz Traube. Κατὰ τὸν πρῶτον εἰς ὅλα τὰ φαινόμενα τῆς αὐτοξειδώσεως ἐνεργοποιεῖται τὸ ὀξυγόνον. Ἀνεῦρε δὲ οὗτος κατὰ τὰς ἐρεύνας του ταύτας τὴν ἀλλοτροπικὴν μορφὴν τοῦ ὀξυγόνου, τὸ ὄζον. Κατόπιν δὲ νεωτέρων ἐρευνῶν του παρετήρησεν ὅτι εἰς ὅλας τὰς βραδείας καύσεις *(ὀξειδώσεις)* λαμβάνει χώραν ὁ σχηματισμὸς ὑπεροξειδίου τοῦ ὑδρογόνου, ὅπερ παραδέχεται, ὅτι προέρχεται δι' ὀξειδώσεως τοῦ ὕδατος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Traube, ὅστις παραδέχεται ὅτι σχηματίζεται δι' ὀξειδώσεως τοῦ ὑδρογόνου δι' ἑνὸς μορίου ὀξυγόνου. Ἐπὶ τοῦ θέματος εἰργάσθησαν ἀρκετοὶ ἐρευνηταὶ (βλ. καὶ λ **ὀξείδωσις**). Κ. Γ. Μ.

αὐτοπάθεια (ἡ)· τὸ ἐξ ἑαυτοῦ πάσχειν.

— *[Γραμμ.]* Ἡ ἰδιότης τὴν ὁποίαν ἔχουσιν ὡρισμέναι λέξεις (ρήματα, ἀντωνυμίαι) ὅπως σημαίνωσιν ἐνέργειαν τοῦ ὑποκειμένου ἐπιστρέφουσαν εἰς αὐτό.

Τὰ *αὐτοπαθῆ ρήματα* γινόμενα ἐξ ἐνεργητικῶν μεταβατικῶν ρημάτων εἶναι εὐάριθμα, δύνανται δὲ ν' ἀναλύωνται εἰς τὸ σύστοιχον ἐνεργητικὸν καὶ τὴν *αὐτοπαθῆ ἀντωνυμίαν* εἰς πτῶσιν αἰτιατικήν. Λ. χ. λάομαι (=λάω ἐμαυτόν), χρίομαι, νίπτομαι, γυμνάζομαι κ. ἄ.

Πολλάκις τὰ αὐτοπαθῆ δηλοῦσιν ἐνέργειαν, τὴν ὁποίαν τὸ ὑποκείμενον ἐκτελεῖ διὰ μέσου ἄλλου (*μέσα διάμεσα*), ὡς κείρομαι (κείρω ἐμαυτὸν διὰ τοῦ κουρέως).

Αἱ δὲ αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμίαι γίνονται ἐκ τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν καὶ τῆς *αὐτός*, καὶ εἶναι ὤχρηστοι μόνον εἰς τὰς πλαγίας πτώσεις τοῦ ἑνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ. Οὐδέτερον ἔχει μόνον τὸ γ' πρόσωπον. Κλίνεται δὲ οὕτω: α' πρόσ. ἐμαυτοῦ,-ῆς, β' σεαυτοῦ,-ῆς (καὶ σαυτοῦ,-ῆς), γ' ἑαυτοῦ,-ῆς,-οῦ (καὶ αὑτοῦ κ. λ.). Πληθυντ. ἡμῶν αὐτῶν, ὑμῶν αὐτῶν κ.τ.λ.. ἑαυτῶν καὶ αὑτῶν ἢ καὶ σφῶν αὐτῶν κ.τ.λ.

Κατ' ἐξαίρεσιν τίθεται πολλάκις ἡ αὐτοπαθὴς τοῦ γ' προσώπου ἀντὶ τῆς τοῦ α' ἢ τοῦ β'. Λ. χ. «ἀποφαίνετε σκαιοτάτους ἑαυτοὺς» (=ὑμᾶς αὐτούς). Πολλάκις δὲ αἱ αὐτοπαθεῖς κεῖνται ἀντὶ τῶν ἀλληλοπαθῶν. Λ. χ. «οἱ Ἕλληνες εἶχον ἀπίστως πρὸς ἑαυτοὺς» (=ἀλλήλους).

Αἱ αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμίαι ἀναφέρονται:

1) Εἰς τὸ κείμενον ἢ ἐνίοτε τὸ ἀντικείμενον τῆς αὐτῆς προτάσεως *(ὀρθὴ αὐτοπάθεια)*. Λ. χ. «γνῶθι σαυτόν», «ἦγε τὸν κωμάρχην πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ οἰκέτας».

2) Πολλάκις ἀνήκουσι μὲν εἰς δευτερεύουσαν πρότασιν, μετοχὴν ἢ ἀπαρέμφατον, ἀναφέρονται δὲ εἰς τὸ ὑποκείμενον τῆς κυρίας προτάσεως (*πλαγία αὐτοπάθεια*), τοῦτο δὲ μόνον ἐν τῷ γ' προσώπῳ. Λ.χ. «Ξενοφῶν ἔδεισε μὴ ἀνήκουστα κακὰ ἑαυτῷ γένοιτο», «Κλέαρχος ἐδάλετο τὸ στράτευμα πρὸς ἑαυτὸν προσέχειν».

Ἐπὶ πλαγίας αὐτοπαθείας ἀντὶ τῶν αὐτοπαθῶν ἀντωνυμιῶν τίθενται ἐπὶ μὲν α' καὶ β' προσώπου πάντοτε αἱ πλάγιαι πτώσεις τῶν προσωπικῶν. Λ.χ. «Φοβοῦμαι μὴ ὁ ξένος μοι ὀργισθῇ». Ἐπὶ δὲ τοῦ γ' πολλάκις αἱ πλάγιαι τῆς προσωπικῆς τοῦ γ' (*οὗ, οἷ, ἕ* κ.λ.), συνηθέστερον δὲ αἱ τῆς ἐπαναληπτικῆς *αὐτός*. Λ. χ. «ὁ Κῦρος ἐφοβεῖτο μὴ οἱ ὁ πάππος ἀποθάνοι», «ὁ Περικλῆς ὑπετύπωσε μὴ Ἀρχίδαμος τοὺς ἀγροὺς αὐτοῦ παραλίπῃ». Κ. ΑΡ.

αὐτοπαθὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ αὐτὸς παθὼν ἢ πάσχων, αὐτενέργητος.

—*[Γραμματ.]*· βλ. **αὐτοπάθεια**.

αὐτοπαρατηρησία (ἡ) *[Φιλοσ.]*. Ἡ παρατήρησις ἑαυτοῦ· ἡ παρατήρησις τῶν λειτουργιῶν — συνήθως τῶν ψυχολογικῶν—ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ὑποκειμένου πρὸς θεωρητικὴν γνῶσιν αὐτῶν. Ἡ αὐτοπαρατηρησία εἶναι ἐκ τῶν θεμελιωδῶν μεθόδων τῆς ψυχολογίας· πολεμηθεῖσα μετὰ βιαιότητος ὑπὸ τοῦ Comte καὶ τῶν ὀπαδῶν του, σήμερον θεωρεῖται ἀπολύτως ἐπικρατήσασα παρὰ τὰς ἄλλας μεθόδους, ἰδιαιτέρως δὲ ἐν τῇ ψυχαναλύσει. Πάντως ἡ χρησιμοποίησίς της εἶναι λίαν δύσκολος καὶ ὁ χειρισμός της λεπτός, διότι ὑπόκειται εἰς πλείστας πλάνας καὶ σφάλματα, τοῦ παρατηροῦντος ἐπηρεαζομένου ὑπὸ τῆς βουλήσεως αὐτοῦ ἀσυνειδήτως, καὶ ὑπὸ ἄλλων ὑποκειμενικῶν παραγόντων. (Βλ. λ. **ἐνδοσκόπησις** καὶ **τέστ.**) —Ω.

αὐτοπαρουσίασις (ἡ)· τὸ νὰ παρουσιάζωμεν τὸν ἑαυτόν μας, τὸ νὰ συνιστᾷ τις αὐτὸς ἑαυτόν.

αὐτοπεποίθησις (ἡ)· ἡ εἰς ἑαυτὸν πεποίθησις, ἡ ἐμπιστοσύνη πρὸς τὰς ἰδίας δυνάμεις.

αὐτοπεριορισμὸς (ὁ)· τὸ νὰ περιορίζῃ τις αὐτὸς ἑαυτόν.

αὐτοπεψία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ κατάστασις ἐκείνη, καθ' ἣν ὁ στόμαχος πέπτει αὐτὸς ἑαυτόν. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ πέψις (βλ. λ.) τῶν τροφῶν ἐπιτελεῖται κυρίως ἐντὸς τοῦ στομάχου, διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ γαστρικοῦ ὑγροῦ καὶ τῆς χυλοποιήσεως κλπ. Κατὰ τὴν γαστρικὴν ὅμως πέψιν, τὰ τοιχώματα τοῦ στομάχου, καίπερ ἀποτελούμενα ἐξ ὀργανικῶν στοιχείων δυναμένων νὰ ὑποστῶσι πέψιν, δὲν πέπτονται διὰ τῆς ἐπενεργείας τοῦ γαστρικοῦ ὑγροῦ. Ἀλλ' εἴς τινας περιπτώσεις, καθ' ἃς τὸ ἐπιθήλιον τοῦ ἐσωτερικοῦ χιτῶνος τοῦ στομάχου καταστρέφεται, τὸ γαστρικὸν ὑγρόν, καὶ δὴ τὸ ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ τοῦ γαστρικοῦ χυμοῦ, ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τοῦ στομάχου κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε ὑφίστανται πέψιν καὶ ταῦτα. Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρατηρεῖται εἴς τινας γαστρίτιδας καὶ δὴ τὰς τοξικάς, καθ' ἃς ἐπέρχεται ἀπογύμνωσις τοῦ ἐπιθηλίου τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ στομάχου· εἰς τὰς νεοπλασίας τοῦ στομάχου, τὸν καρκίνον, τὸ ἕλκος ἐνίοτε τοῦ στομάχου, εἰς τὰ ἐγκαύματα τοῦ στομάχου τὰ προερχόμενα ἐκ καταπόσεως δηλητηριωδῶν ἢ τοξικῶν οὐσίων κλπ. Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

αὐτόπηκτος (ὁ, ἡ), ***—ον*** (τό)· ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ πηγνύμενος ἢ πηχθείς: «αὐτόπηκτον ἅλας, αὐτόπηκτοι ἁλυκαὶ» (βλ. **ἁλυκαί**).

αὐτοπλασία (ἡ)· ἡ ἐξ ἑαυτοῦ ἀνάπλασις.

—*[Ἰατρ.]*· βλ. **αὐτοπλαστικαὶ** ἐγχειρήσεις.

αὐτοπλασμοθεραπεία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ἡ θεραπεία ἀσθενοῦς διὰ τοῦ πλάσματος τοῦ ἰδίου αὐτοῦ αἵματος. Πρὸς τοῦτο ποσότης αἵματος ἀσθενοῦς παραλαμβάνεται ἀσήπτως ἐκ τῆς φλεβὸς καὶ τίθεται ἐντὸς ἀπεστειρωμένου δοχείου, ἐνέχοντος μικρὰν ποσότητα κιτρικοῦ νατρίου, χρησιμεύοντος πρὸς παρακώλυσιν τῆς πήξεως τοῦ αἵματος. Τὸ αἷμα φυλάσσεται εἰ δυνατὸν εἰς ψυγεῖον. Μετὰ πάροδον ὡρῶν τινων τὰ ἔμμορφα συστατικὰ τοῦ αἵματος (λευκὰ ἀτμοσφαίρια, ἐρυθρὰ κλπ) καθιζάνουσι χωριζόμενα τοῦ πλάσματος, ἐξ οὗ ἐνίεμεν ποσότητά τινα εἰς τὸν ἴδιον ἀσθενῆ ὑποδορίως ἢ ἐνδοφλεβίως. Περὶ τῶν ἐνδείξεων κλπ. τῆς θεραπείας ταύτης βλ. λ. **αὐτοαιματοθεραπεία** καὶ **αὐτοροθεραπεία**. Ι. Λ. Α.

αὐτοπλαστικός, *—ή, —όν*· ὁ τῆς αὐτοπλασίας (βλ. λ.), ὁ ἐπιφέρων αὐτοπλασίαν ἢ ὁ δι' αὐτοπλασίας γινόμενος.

—**αὐτοπλαστικαὶ** ***ἐγχειρήσεις*** *[Ἰατρ.]*. Καλοῦνται οὕτω, ἢ καὶ ἁπλῶς *Αὐτοπλαστική*, αἱ ἐγχειρήσεις αἱ σκοποῦσαι τὴν ἀντικατάστασιν τμήματός τινος τοῦ σώματος ἀπολεσθέντος δι' οἱανδήποτε αἰτίαν, δι' ἱστοῦ λαμβανομένου ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἀτόμου.

Ἐν τῇ αὐτοπλαστικῇ, προκειμένου περὶ μαλακῶν μορίων, ἡ ἀντικατάστασις αὕτη ἐπιτυγχάνεται διὰ κρημνῶν μισχωτῶν, λαμβανομένων ἐκ τῶν παρακειμένων τμημάτων τοῦ σώματος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν μεταμόσχευσιν, καθ' ἣν τὸ μεταφερόμενον τμῆμα λαμβάνεται ἐξ ἀπομεμακρυσμένου τμήματος, ἄνευ μίσχου.

Τρεῖς εἰσὶν αἱ μέθοδοι καθ' ἃς ἐκτελεῖται ἡ αὐτοπλαστική. Ἡ *ἰνδική*, καθ' ἣν ὁ κρημνὸς λαμβάνεται ἐκ τοῦ μετώπου, ἡ *γαλλική*, καθ' ἣν ὁ κρημνὸς λαμβάνεται ἐκ τῶν παρειῶν καὶ ἡ *ἰταλική*, ἥτις λαμβάνει τὸν κρημνὸν ἐκ τοῦ βραχίονος διὰ μίσχου ἱκανοῦ, καταλλήλως συγκρατουμένου τοῦ βραχίονος διὰ στερεοῦ ἐπιδέσμου.

Ἡ ἐπιτυχία τῆς αὐτοπλαστικῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς καλῆς διατροφῆς τοῦ μισχωτοῦ κρημνοῦ. Πρὸς τοῦτο ὁ μίσχος δέον νὰ εἶναι εὐρύς, ἄνευ οὐλῶν, κατὰ τὸ δυνατὸν δὲ νὰ ἔχῃ τὴν διεύθυνσιν τῶν τροφοδοτούντων ἀγγείων, νὰ ἐφαρμόζεται ἄνευ τάσεως ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, ἣν μέλλει νὰ καλύψῃ καὶ νὰ λαμβάνηται ἐκ μέρους καταλλήλου. Ὁ οὕτω λαμβανόμενος κρημνὸς ἐφαρμόζηται εἴτε δι' ἁπλῆς, ἠπίας καὶ ἐλαφρᾶς μετακινήσεως εἴτε διὰ στροφῆς περὶ τὸν μίσχον.

Ἡ πρὸς τὰ πλάγια μετακίνησις τοῦ κρημνοῦ ἐχρησιμοποιήθη ἐν τῇ βλεφαροπλαστικῇ ὑπὸ τοῦ Dieffenbach (1834).

Ἡ διὰ τῆς λήψεως κρημνῶν σχηματιζομένη νέα τραυματικὴ ἐπιφάνεια καλύπτεται ὑπὸ δέρματος πρὸς ἀποτροπὴν δυσμορφίας. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται εἴτε διὰ καταλλήλου παρασκευῆς τῶν χειλέων καὶ ραφῆς τούτων, εἴτε διὰ μεταμοσχεύσεως δέρματος κατὰ Thiersch.

Ἐπὶ πλαστικῶν τῆς γενειακῆς χώρας τοῦ προσώπου οἱ κρημνοὶ λαμβάνονται ἐκ τοῦ τριχωτοῦ τῆς κεφαλῆς διὰ διπλῶν μίσχων ἑκατέρωθεν (γεφυρωτοὶ κρημνοί). Κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον ἐγένοντο πολλαὶ τοιαῦται πλαστικαὶ ἐγχειρήσεις τοῦ προσώπου μὲ πολὺ καλὰ ἀποτελέσματα.

Διὰ τὰς πλαστικὰς τοῦ βραχίονος, ἀντιβραχίου καὶ ἄκρας χειρὸς οἱ κρημνοὶ λαμβάνονται καταλλήλως ἐκ τοῦ θώρακος.

Εἰς τὰς αὐτοπλαστικὰς ἐγχειρήσεις ὑπάγονται αἱ μεταμοσχεύσεις ὀστῶν ἐπὶ καταγμάτων, αἱ τενοντοπλαστικαί, αἱ μεταμοσχεύσεις περιτονιῶν, ὡς καί τινες ἕτεραι ἐπεμβάσεις σκοποῦσαι τὴν συνένωσιν διεστώτων χειλέων, ὀφειλομένην, ὁτὲ μὲν εἰς διαμαρτίαν περὶ τὴν διάπλασιν (λαγόχειλος, λυκόστομα), ὁτὲ δὲ εἰς ἐπίκτητον βλάβην (ρῆξις περινέου) ἢ τέλος εἰς ἀφαίρεσιν οὐλῶν, ἐκ τῆς ἕλξεως τῶν ὁποίων ἐπὶ τῶν παρακειμένων μαλακῶν μορίων προξενοῦνται δυσμορφίαι, ἐνίοτε μάλιστα καὶ λειτουργικαὶ διαταραχαί.

Τοιαῦται ἐγχειρήσεις εἶναι αἱ χειλεοπλαστικαὶ

Digitized by Google

ἐπὶ λαγοχείλους, αἱ οὐρανοπλαστικαὶ καὶ σταφυλοπλαστικαὶ ἐπὶ λυκοστόματος, αἱ βλεφαροπλαστικαὶ ἐπὶ ἐκτροπίων, αἱ ὠτοπλαστικαὶ ἐπὶ ἐλλείψεως τοῦ ἔξω ὠτός, αἱ περινεοπλαστικαὶ καὶ κολποπλαστικαὶ ἐπὶ ῥήξεως περινέου καὶ κόλπου.

Ἡ πλαστικὴ κατὰ τὰς ἐγχειρήσεις ταύτας συνίσταται εἰς ἁπλῆν ῥαφὴν τῶν χειλέων μετὰ προηγουμένην νεαροποίησιν τούτων, ἢ εἰς σχηματισμὸν δερματικῶν κρημνῶν ἢ ἄνευ τῶν ὑποκειμένων μαλακῶν μορίων καὶ τοῦ βλενογόνου.

Ι. ΚΑΛΑΪΤΖΗΣ

αὐτόποδον (τὸ) (Autopède). Εἶδος τροχοπεδίλου ἐφωδιασμένου μὲ μικρὸν βενζινοκινητῆρα. Φέρει κατὰ τὸν διαμήκη ἄξονα αὐτοῦ δύο τροχίσκους μετ' ἐλαστικῶν ἀεροθαλάμων ὁμοίους πρὸς τοὺς τῶν ποδηλάτων (ἀλλὰ πολὺ μικρᾶς διαμέτρου). Κοντὸς ξύλινος, ἀρχίζων ἀπὸ τοῦ κινητῆρος καὶ ἀκολουθῶν κλίσιν 45° περίπου, φθάνει μέχρι τῶν χειρῶν τοῦ ἐπιβαίνοντος, ὅστις ὀρθὸς ἐπὶ τοῦ πεδίλου στηρίζεται ἐπὶ τοῦ κοντοῦ καὶ ὁδηγεῖ δι' αὐτοῦ τὸ μηχάνημα. Τὸ αὐτόποδον ἀποτελεῖ μᾶλλον παιγνιῶδες μέσον διασκεδάσεως παρὰ ὄχημα συγκοινωνίας.

—Ω

αὐτοπροαίρετος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας τελούμενος.— Ἐπίρρ. ***αὐτοπροαιρέτως***.

αὐτοπροστασία (ἡ) *[Τακτ.]*. Καλεῖται οὕτω ἐν τῇ τακτικῇ ἡ ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας αὐτοεπερχομένη προστασία ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ μαχομένῃ μονάδι, εἰς ὅλα μὲν τὰ ὅπλα διὰ τοῦ πυρὸς αὐτῶν, εἴς τινα δ' ἐξ αὐτῶν (πεζικόν, πεζῇ ἱππικόν, πυροβολικόν), διὰ τῆς ἀφανείας των καθ' ὃν χρόνον βάλλουσιν, εἰδικῶς δ' εἰς τὸ πυροβολικὸν καὶ διὰ τῶν ἀσπιδίων ἐπὶ πλέον.

Τὸ πῦρ παρέχει αὐτοπροστασίαν, διότι, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπιφέρει τρωτότητα εἰς τὸν ἀντίπαλον, συνεπῶς μηχανικὰς δυσχερείας εἰς τὴν προχώρησίν του, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐξαναγκάζει τοῦτον νὰ τηρῆται εἰς ἀπόστασιν, λόγῳ τοῦ φόβου τῆς τρωτότητος. Ἡ ἀφάνεια (ἐδαφικὴ προκάλυψις, ἄκαπνος πυρῖτις) ἐπαυξάνει τὴν αὐτοπροστασίαν, διότι μειοῖ τὴν τρωτότητα, ἣν μονάς τις δύναται νὰ ὑποστῇ ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου. Τὰ ἀσπίδια καὶ ὁ ἀνωρθωμένος πυθμὴν τοῦ βλητοφόρου παρέχουσιν ὑλικὴν αὐτοπροστασίαν εἰς τὰ βάλλοντα πυροβόλα, ἅτε προστατεύοντα τοὺς ὄπισθεν αὐτῶν πυροβολητάς. Αὐτονόητον καθίσταται ὅτι εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς (μέλαινα πυρῖτις, βραδυβόλος ὁπλισμός), αὐτοπροστασία παρείχετο ἐλαχίστη, ἵνα μὴ εἴπωμεν ὅτι δὲν ὑφίστατο ποσῶς.

Ἕκαστον ὅπλον ἔχει αὐτοπροστασίαν διάφορον. Τὸ μὲν πεζικὸν καὶ τὸ πεζῇ ἱππικὸν ἔχουσιν ἀρκετὴν τοιαύτην, ἐξαρτωμένην πάντως ἐκ τῆς δραστικότητος τῶν πυρῶν των καὶ ἐκ τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ ἐδάφους· τὸ πυροβολικὸν ἔχει πολλῷ μείζονα (βεληνεκὲς μέγα, ἀσπίδια, ἐδαφικὴ προκάλυψις), ἡ δ' ἀεροπλοΐα ἐλαχίστην (πυρὰ ἀνίσχυρα, ἀφάνεια δὲν ὑπάρχει). Τὸ ἔφιππον ἱππικὸν δὲν ἔχει οὐδεμίαν ἀπολύτως αὐτοπροστασίαν. Μέχρι τοῦ 1870 παρείχετο διὰ τοῦ θώρακος καὶ τῆς περικεφαλαίας αὐτοπροστασία εἰς ἱππικάς τινας μονάδας «θωρακοφόρους», ἀλλ' ἔκτοτε πᾶσα τοιαύτη ἐξέλιπεν.

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

αὐτοπροσωπογραφία (ἡ)· προσωπογραφία τινὸς γενομένη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου (βλ. λ. **προσωπογραφία**)

αὐτοπρόσωπος (ὁ,ἡ),—*ον* (τό)· ἐκεῖνος ὅστις ἐμφανίζεται ὁ ἴδιος καὶ ὄχι δι' ἀντιπροσώπου.— Ἐπίρρ. ***αὐτοπροσώπως***.

αὐτόπτης (ὁ)· ὁ αὐτὸς ἰδών, αὐτὸς ποῦ εἶδε μὲ τὰ ἴδια του τὰ μάτια· «αὐτόπτης μάρτυς»· πβλ. *αὐτήκοος*.

αὐτοπτικὴ (ἡ) (Autoptique) *[Φυσ.]*. Ὅρος χρησιμοποιηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀμπὲρ πρὸς χαρακτηρισμὸν μιᾶς τῶν τεσσάρων ἀρχῶν, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν τῆς κατατάξεως τῶν ἐπιστημῶν, ἣν οὗτος ἐπεχείρησε. Διὰ τῆς αὐτοπτικῆς ὑπονοεῖ τὸ σύνολον τῶν στατικῶν ἐκείνων δεδομένων ἢ σχέσεων, αἵτινες ὑποπίπτουσιν εἰς τὴν ἄμεσον ἀντίληψιν ἡμῶν ἐπισκοπούντων ἀντικείμενόν τι.

Αἱ τρεῖς ἄλλαι ἀρχαὶ εἶναι ἡ *κρυπτοριστικὴ* (Cryptoristique), ἥτις συνίσταται εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ κεκρυμμένου καὶ μὴ ὑποπίπτοντος εἰς τὴν ἄμεσον ἀντίληψιν ἡμῶν, ἡ *τροπονομικὴ* (Troponomique), ἥτις συνίσταται εἰς τὴν σπουδὴν τῶν μεταβολῶν καὶ τὸν καθορισμὸν τῶν νόμων, καὶ ἡ *κρυπτολογικὴ* (Cryptologique), ἥτις ἀνακαλύπτει πᾶν τὸ μᾶλλον κεκρυμμένον ἐν τῷ ἀντικειμένῳ, εἴτε τοὺς νόμους οἵτινες εἶναι ὀλιγώτερον ἐμφανεῖς ἢ πολύπλοκοι εἴτε συχνότερον τὰς ἐφαρμογὰς ἃς δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀρχῶν. Πᾶσαι αἱ τέχναι κατὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ Ampère ἀνήκουσιν εἰς τὴν κρυπτολογικὴν ἀρχήν. (Πρβλ. Essai sur la philosophie des sciences, Εἰσαγωγὴ σ. 42—43).

Κ. Π.

αὐτοπυοθεραπεία (ἡ) *['Ιατρ.]*. Μέθοδος θεραπευτικὴ τῶν φλεγμονωδῶν ἑστιῶν καὶ πυωδῶν συλλογῶν, ἀναπτυχθεῖσα ἐν Γερμανίᾳ διὰ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Makai (1922) καὶ ἐφαρμοσθεῖσα ἐπὶ μαστοειδίτιδος, ὀστεομυελίτιδος, περιοστίτιδος, πυάρθρου, πυώδους πλευρίτιδος, βαρθολινίτιδος, διαπεπυημένων ἀδενιτίδων κλπ. Ἡ τεχνικὴ τῆς μεθόδου ταύτης ἔγκειται εἰς τὴν πρόσληψιν διὰ σύριγγος 6 κ. ὑφ. πύου ἐκ τῆς πυογόνου ἑστίας τοῦ πάσχοντος καὶ εἰς τὴν ὑποδόριον ἔνεσιν τοῦ πύου τούτου ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἀσθενοῦς εἰς ποσότητα 5 κ. ὑφ., ἐν ᾗ περιπτώσει τὸ πύον εἶναι ἀραιόν, καὶ 1 κ. ὑφ. ἂν ᾖ πυκνόν. Ἡ ἔνεσις αὕτη δὲν συνοδεύεται ὑπὸ ἀντιδράσεως, δὲν ἐμποδίζει τὴν συνέχειαν ἄλλης θεραπείας καὶ ἐπιφέρει ταχέως τὴν πτῶσιν τοῦ πυρετοῦ, τὴν παῦσιν τοῦ ἄλγους καὶ τὴν βελτίωσιν τῆς γενικῆς καταστάσεως. [Deutsche mediz. Wohensch. τόμος LIII ἀρ. 14 1927.]

—Ω

αὐτορρύθμισις (ἡ)· τὸ νὰ ῥυθμίζεταί τι ἐξ ἑαυτοῦ, αὐτομάτως.—Ῥῆμ. ***αὐτορρυθμίζομαι***.

— *[Βιολ.]*. Καλεῖται *αὐτορρύθμισις* ἡ μυστηριώδης ἐνέργεια ὀργανισμῶν τινων ὡς ῥυθμιζόντων οὐσιώδεις ζωϊκὰς λειτουργίας τοῦ εἴδους. Ἀξιοπαρατήρητος περίπτωσις αὐτορρυθμίσεως εἶναι ἡ παρατηρουμένη εἰς τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν ζῴων. Κατὰ ταύτην ὅταν εἰς μίαν κοινωνίαν ζῴων ἀφθονοῦσι τὰ θήλεα, γεννῶνται περισσότερα ἄρρενα, ὅταν δὲ τὰ ἄρρενα πλεονάζουν γεννῶνται θήλεα περισσότερα.

Δ. Ν. Π.

αὐτορρυθμιστὴς (ὁ)· βλ. **ἐναλλακτήρ**.

αὐτός,—*ή*,—*ό*· ἡ ἀντωνυμία αὕτη κατὰ τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν καθαρεύουσαν χρῆσιν λέγεται *ὁριστικὴ* ἢ *ἀντιδιασταλτική*, διότι δι' αὐτῆς ὁρίζεται ἔννοιά τις καὶ σαφῶς ἀντιδιαστέλλεται ἀπὸ πάσης ἄλλης, καὶ *ἐπαναληπτική*, διότι δι' αὐτῆς ἐπαναλαμβάνεται ἔννοιά της πρότερόν ὀνομασθεῖσα, ὁπότε ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν *δεικτικήν*· τὴν ἐπαναληπτικὴν σημασίαν ἔχει μόνον εἰς τὰς πλαγίας πτώσεις· μετὰ τοῦ ἄρθρου σημαίνει ταυτότητα καὶ ἐπὶ οὐσιαστικῆς καὶ ἐπὶ ἐπιθετικῆς ἐννοίας: «ὁ αὐτὸς καὶ οὐχὶ ἄλλος» ἢ «—καὶ οὐχὶ ἀλλοῖος».

Εἰς τὴν λαλουμένην γλῶσσαν: 1) ἀντιδιασταλτική: «αὐτὸς καὶ ὄχι ἄλλος» «αὐτὸ ποῦ σοῦ λέω θὰ κάμῃς»· ἐπὶ ἐξάρσεως εἴτε πρὸς εὐτελισμὸν εἴτε πρὸς ἀνάδειξιν: «αὐτὸς ὁ κακοῦργος,— ὁ πρόστυχος», «αὐτὸς ὁ ἄγγελος,— ὁ καλὸς ἄνθρωπος», «αὐτὸν θὰ λογαριάζω ἐγώ»· 2) δεικτικὴ ἀντὶ τῆς *οὗτος* (κοιν. *τοῦτος*): «αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος», «αὐτὸ τὸ σπίτι»· || λεγομένη ἐπὶ προσώπου καθ' ἑαυτὴν θεωρεῖται ὕβρις ἢ χυδαϊσμός· π. χ. «αὐτὸς» ἀντὶ τοῦ ὁ κύριος, «αὐτὴ» ἀντὶ τοῦ «ἡ κυρία»· || τοὐναντίον ἰδιωματικῶς λέγεται πρὸς ἔνδειξιν σεβασμοῦ· πβλ. καὶ τὸ ἀρχαῖον «αὐτὸς ἔφα»· 3) σύνθετος μετὰ τῆς προθέσεως *ἀπό*: *ἀπαυτὸς* ἢ *παυτὸς* πάντοτε ἐνάρθρως, ὁσάκις δὲν ἐνθυμούμεθα ἢ δὲν θέλομεν νὰ ὀνομάσωμεν τὸ εἰς ὃ ἀναφέρεται: «ἦρθε ὁ ἀπαυτός», «εἶδα τὸν ἀπαυτό», «σήκωσε τ' ἀπαυτά σου γιατὶ σβαρνᾶνε κάτω»· ἐπὶ τῆς χρήσεως ταύτης λέγεται ἐπίσης καὶ ἡ *αὐτός*· 4) εἰς τὴν ἰδιωματικὴν γλῶσσαν λέγεται *ἀτός μου* ἢ *ἀπατός μου*: α') ἐπὶ αὐτοπαθείας: «σκοτώθη ἀτός του» ἢ «ἀπατός του»· || «ἀτός του φταίει» ἢ «ἀτός του κι' ἀπατός του φταίει» «ἀτοί τους ἦρθαν, κανεὶς δὲν τοὺς ἐκάλεσε», ἀντὶ τοῦ *μόνος*· || «ἀτός του τρώει ἕνα ἀρνὶ ἀκέριο», μόνος ἄνευ ἄλλου ἢ ἄλλων· β') ἐπὶ ἀλληλοπαθείας: «φαγωθήκανε ἀτοί τους», μεταξύ των· 5) σύνθετος μετὰ τῆς προθέσεως *σὺν* μόνον εἰς τὸν πληθ. ἀριθμὸν συνατοί τους, ἀντὶ τοῦ *μόνος*, καθ' ἑαυτούς, μηδενὸς ἐπεμβαίνοντος: «συνατοί τους μαλώνουν, συνατοί τους τὰ φειάζουν»· 6) ἀπὸ τοῦ τύπου *ἀτός* προέκυψαν οἱ τύποι τῶν πλαγίων πτώσεων: *τοῦ, τῆς, τόν, τήν, τό, τούς, τές, τῶν, τά*: «τοῦ Χριστοῦ», «τὸν ἀγαπῶ», «τὰ πῆρα» κττ.· || ἐπίσης ἡ ὀνομαστικὴ *τός*: «εἶναι τος» ζῇ, εὑρίσκεται, «ποῦ εἶναι τοι» καὶ «ποῦ' ναι τος;» ἢ «ποῦ' ν' τος;».

Β. Φ.

αὐτόσε· ἐπίρρ τοπ., εἰς αὐτὸ τὸ μέρος (δηλωτικὸν τῆς εἰς τόπον κινήσεως).

αὐτοσεβασμὸς (ὁ)· ὁ σεβασμὸς πρὸς ἑαυτόν, ἡ εὐλάβεια πρὸς τὴν ἰδίαν ἀξιοπρέπειαν.

αὐτόσειστος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό). Καλεῖται *αὐτόσειστος τόπος, χώρα, περιοχὴ* κλπ. ὁ τόπος ἐκεῖνος τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, ὑποκάτω τοῦ ὁποίου κατακορύφως ἐνοικεῖ ἡ σεισμογόνος αἰτία. Ἐν Ἑλλάδι αὐτόσειστοι τόποι εἶναι ἡ Κόρινθος, ἡ Παρνασσίς, τὸ Αἴγιον, αἱ Πάτραι, ἡ Ζάκυνθος, ἡ Κεφαλληνία, ἡ Λευκάς, ἡ Μεσσηνία, ἡ Σπάρτη, αἱ Θῆβαι, ἡ Χίος, ἡ Σαμοθρᾴκη, ἡ Κρήτη, κλπ.

Γ. Κ. Γ.

αὐτόσιτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἐξ ἑαυτοῦ σιτιζόμενος, τρεφόμενος· ὁ φέρων μεθ' ἑαυτοῦ τὴν τροφήν του. [Βλ. **αὐτοσιτία**.]

αὐτοσιτία (ἡ) *[Βιολ.]*. Ἡ ἰδιότης ἐκείνη ζῴων τινῶν, τερατογενῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καθ' ἣν ταῦτα, ἅμα τῇ γεννήσει των, ζῶσι καὶ τρέφονται διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν ἰδίων αὐτῶν ὀργάνων (βλ. καὶ λ. **αὐτοφαγία**).

—*[Τερατογ.]* Τὰ *αὐτόσιτα ἑνωτικὰ* καλούμενα τέρατα ἀποτελοῦσι τὴν πρώτην ἀρχικὴν σειρὰν τῆς ταξινομήσεως τῆς τερατολογικῆς κλίμακος τοῦ Geoffroy Saint - Hilaire. Τὸ σῶμα τῶν τοιούτων ἐμβρύων περιλαμβάνει τρία κύρια μέρη, ἤτοι: τὰ ἄκρα, τὸν κορμὸν καὶ τὴν κεφαλήν, ἥτις ὑποδιαιρεῖται εἰς κρανίον καὶ εἰς πρόσωπον. Ἕκαστον τῶν μερῶν τούτων δύναται νὰ εἶναι ἰδία ἕδρα τερατομορφίας κλπ. Καλοῦνται δὲ *αὐτόσιτα*, διότι δύνανται νὰ ζήσωσι κατὰ τὴν ἐξωμήτριον ζωήν, οὐχὶ διότι αἱ περὶ τὴν διάπλασιν αὐτῶν διαμαρτίαι συμβιβάζονται πρὸς παρατεταμένην ὕπαρξιν, ἀλλὰ διότι ἡ ἔλλειψις ἢ κατάπαυσις τῆς πλακουντικῆς κυκλοφορίας δὲν συνεπάγεται ἀμέσως τὸν θάνατον αὐτῶν. Ἡ ὀνομασία τῶν αὐτοσίτων τεράτων εὑρίσκεται ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ **ὀμφαλόσιτα** (βλ. λ.) τέρατα, ἅτινα μόνον ἐντὸς τῆς μήτρας δύνανται νὰ διαβιώσωσιν, ἀποθνήσκουσι δὲ εὐθὺς ὡς διαταμῇ ὁ ὀμφάλιος λῶρος καὶ καταπαύσῃ ἡ μεταξὺ πλακοῦντος καὶ ἐμβρύου κυκλοφορία. Εὑρίσκονται δ' ὡσαύτως ἐν ἀντιθέσει καὶ πρὸς τὰ *παράσιτα* καλούμενα τέρατα, τουτέστι πρὸς μάζας ἀνωμάλου καὶ ἀκανονίστου ἀναπτύξεως, ὥστε νὰ θεωρῶνται ταῦτα τὴν σήμερον ὡς νοσηραὶ ἀναπτύξεις ἑδραζόμεναι ἐν τῇ μήτρᾳ ἢ ταῖς ᾠοθήκαις.

Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

αὐτοσκοπία (ἡ) *[Φιλοσ.]*· ἡ παρατήρησις τοῦ ἔνδον ὑπὸ τοῦ ἰδίου παρατηροῦντος (βλ. **αὐτοπαρατηρησία, ἐνδοσκόπησις** τέστ).

αὐτοστερεοτυπία (ἡ) (Autosterotypie) *[Γραφ. Τέχν.]*. Μέθοδος παρασκευῆς ἐκτύπων τύπων. Ἐπὶ ὁριζοντίως τεθείσης στιλπνῆς πλακός, ἧς τὰ ἄκρα περιεβλήθησαν δι' ὑψηλοῦ περιθωρίου, ἐπιστρώνυται μᾶζα ἀποτελουμένη: ἐξ 80 μ. γύψου ἀλαβάστρου, 3 μ. ὑδρυάλου καὶ 2 μ. ὀξίνου φωσφορικοῦ ἀσβεστίου. Εἶτα ὁ πρὸς ἀναπαραγωγὴν τύπος ἀφίεται νὰ ἐπιπλεύσῃ ἐκ τῆς φερούσης τὸν τύπον πλευρᾶς αὐτοῦ εἰς λουτρὸν συγκείμενον ἐξ: 64 μ. ἀπεσταγμένου ὕδατος, 20 μ. ἀλκοόλης, 1 μ. ὀξικοῦ ὀξέος καὶ 1 μ. ὀξίνου φωσφορικοῦ ἀσβεστίου. Τὸ σκληρυνθὲν στρῶμα τῆς γύψου ἐμβαπτίζεται ἐν τῷ μεταξὺ εἰς διάλυμα συγκείμενον ἐκ: 40 μ. ζελατίνης. 96 μ. ὕδατος, 6 μ. ἐναμμωνίου κιτρικοῦ σιδήρου καὶ 16 μ. ἀλκοόλης, ἀφίεται πρὸς στέγνωσιν εἰς τόπον σκοτεινὸν καὶ τέλος ἐκτίθεται κάτωθεν τοῦ τύπου εἰς τὸ ἡλιακὸν φῶς. Αἱ φωτισθεῖσαι θέσεις τοῦ στρώματος σκληρύνονται, ἐνῷ αἱ μὴ φωτισθεῖσαι παραμένουσι μαλακαὶ καὶ ἀποκαθαίρονται διὰ τῆς ψήκτρας, ἡ δὲ οὕτως ἑτοιμασθεῖσα πλὰξ στερεοτυποῦται. [Περὶ τῶν παραπλησίων μεθόδων: *κηρογραφίας, χαλκοχημιγραφίας, ζελατινογραφίας, γλυφογραφίας, γραφοτυπίας, ἀσβεστοχημιγραφίας, νεογραφίας, μεθόδων* Scholz, *σκαλκογραφίας, κρητιδοχαράξεως, στυλογραφίας, ταχυτυπίας, κηροχαράξεως κ.λ.π.* βλ. τὰς οἰκείας λέξεις.]

Κ. Γ. Μ.

αὐτοστιγμεί· ἐπίρρ., κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμήν, χωρὶς νὰ παρέλθῃ οὐδὲ στιγμή, παραχρῆμα.

αὐτοσυναίσθημα (τὸ) *[Ψυχολ.]*· βλ. **συναίσθημα**.

αὐτοσυνειδησία (ἡ) *[Φιλοσοφ.]*· ἡ ἄμεσος κατάληψις τοῦ ἐγώ.

Ὁ ἄνθρωπος κατ' ἀρχὰς συναισθάνεται ἑαυτὸν ἀσαφῶς πως, ὡς τὸ κέντρον τῶν δι' ἐρεθισμῶν καὶ τῶν εἰς αὐτοὺς ἀντιδράσεων παραγομένων ψυχικῶν γεγονότων. Ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον διακρίνει σαφέστερον ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν ἀντικειμένων καὶ ἀπὸ τοῦ ξένου ἐγώ· τέλος δὲ ἡ διάκρισις αὕτη γίνεται καὶ διάκρισις τῶν ψυχικῶν καταστάσεων καὶ γεγονότων καθ' ἑαυτὰ ἀπὸ τοῦ ἔχοντος ταῦτα ὑποκειμένου (ἐγώ). Οὕτως ἡ αὐτοσυνειδησία εἶναι προϊὸν ἀναπτύξεως. Ἡ *καθαρὰ* συνείδησις τοῦ ἐγώ, δηλαδὴ ἡ καθαρὰ αὐτοσυνειδησία, εἶναι ἡ γνῶσις περὶ τῆς ἑνότητος τοῦ ἐγώ, ἡ ὁποία κεῖται βάσις πάσης γνώσεως. Ἡ ἑνότης δ' αὕτη δὲν εἶναι γεγονός τι ψυχικόν, τὸ ὁποῖον δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν, ἀλλὰ νοεῖται ὡς προϋπόθεσις τῆς ἑνιαίας συναφείας τῆς ἐμπειρίας, ὡς τὸ ἀντίστοιχον ταύτης, ὅθεν εἶναί τι οὐχὶ ἁπλῶς ἐμπειρικόν. Τῆς ἀναπτύξεως τῆς αὐτοσυνειδησίας μετέχουν ἀπὸ τῆς μικρᾶς παιδικῆς ἡλικίας τὰ συναισθήματα, τὰ ὁποῖα συνυπάρχουν μετὰ τῶν κινήσεων τῶν μελῶν τοῦ σώματος, δι' ὧν αὗται διακρίνονται ὡς κινήσεις αὐτοῦ ἀπὸ τῶν κινήσεων ἄλλων ἀντικειμένων οἱωνδήποτε. Τὸ συναίσθημα λοιπὸν τοῦ ἐγώ, ὡς προείπομεν, ἀποτελεῖ τὴν βάσιν πάσης αὐτοσυνειδήσεως· αἱ δὲ εἰς αὐτὸ ἀνήκουσαι συναισθηματικῶς τονισμέναι παραστάσεις καὶ βουλήσεις. προϊούσης τῆς ἀναπτύξεως, μορφοῦνται εἰς ἑνότητα ἔχουσαι μόνιμα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα, τῆς ὁποίας φορεὺς εἶναι τὸ ἐγώ, ἡ ἔρευνα τῆς φύσεως τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ ἓν τῶν κυρίων ζητημάτων τῆς φιλοσοφίας. Τὸ ἑκάστοτε ἐνεργὸν ἐμπειρικὸν ἐγὼ παρέχει μόνον μέρος τι τοῦ ὅλου περιεχομένου ἐγώ, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου δεδομένον· διότι εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐγὼ ἀνήκουν καὶ αἱ προδιαθέσεις εἰς πράξεις αὐτομάτους καὶ εἰς ἀντιδράσεις καὶ οὐχὶ μόνον τὰ ἑκά-

Digitized by Google

στοτε πραγματικὰ ψυχικὰ γεγονότα τὰ εἰς τὸ ἐγὼ ἀναφερόμενα.

Ὁ Πλάτων νοεῖ τὴν αὐτοσυνειδησίαν ἠθικῶς· τὸ *γνῶθι σαυτὸν* κατ' αὐτὸν εἶναι ἡ βάσις τῆς ἠθικῆς προκοπῆς. Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ἀποδίδει εἰς τὸν νοῦν τὴν ἱκανότητα τοῦ νοεῖν ἑαυτόν. «ἔστιν ἡ νόησις νοήσεως νόησις». Τὴν αὐτὴν γνώμην ἔχει καὶ ὁ Ἐπίκτητος. Κατὰ δὲ τὸν Κικέρωνα τὸ ὕψιστον εἶναι «animo ipso animum videre». Πρῶτος ὅμως ὁ Πλωτῖνος κάμνει λόγον σαφῆ περὶ αὐτοσυνειδησίας τῆς ψυχῆς. Τὸ πνεῦμα κατ' αὐτὸν ἀναστρέφει τὴν νόησιν αὐτοῦ πρὸς ἑαυτὸ (μεταβολὴ ἀνακάμπτοντος τοῦ νοήματος) καὶ βλέπει ἑαυτὸ ὡς ἐν κατόπτρῳ. Κατ' Αὐγουστῖνον τὸ πνεῦμα γινώσκει ἑαυτὸ δι' ἑαυτοῦ ἐν ἀμέσῳ καταλήψει. Κατὰ Θωμᾶν τὸν Ἀκινᾶτον τὸ πνεῦμα γινώσκει ἑαυτὸ οὐχὶ δι' ἀμέσου καταλήψεως τῆς ἑαυτοῦ οὐσίας ἀλλὰ ἐν ταῖς ἐνεργείαις αὐτοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων συλλαμβάνει τὴν ἑαυτοῦ ὕπαρξιν. Ἐνῷ δὲ κατὰ τὸν Δοὺνς Σκῶτον γινώσκει ἡ ψυχὴ ἑαυτὴν μόνον διά τινος «species», κατὰ τὸν Γουλιέλμον Ὀκκάνα καταλαμβάνει ἑαυτὴν δι' ἀμέσου ἐνοράσεως.

Τὴν αὐτοσυνειδησίαν τοῦ νοῦ ἀποδέχεται καὶ ὁ Καρτέσιος (Cogito ergo sum). Ὅτι ἡ αὐτοσυνειδησία εἶναί τι ἐξ ἀρχῆς ὑπάρχον καὶ ἀμέσως βέβαιον διδάσκουν καὶ ὁ Μαλεβράγχιος, ὁ Λεϊβνίτιος, ὁ Λώκκιος, ὁ Βερκελέϋ (κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ νοῦς περὶ ἑαυτοῦ δὲν ἔχει παράστασίν τινα, ἀλλὰ γνῶσιν), ὁ Σλαϊερμάχερ καὶ ἄλλοι.

Ὁ Κάντιος τονίζει, ὅτι ἐν τῇ αὐτοσυνειδησίᾳ δὲν γινώσκομεν τὴν ψυχήν, τὸ ἐγὼ καθ' ἑαυτό. Τὸ ἐγὼ νοεῖ βέβαια ἑαυτὸ ὡς νοοῦν ὑποκείμενον, ἀλλὰ γινώσκει ἑαυτὸ μόνον διὰ μέσου τῆς ἐσωτερικῆς αἰσθήσεως, ὡς φαινόμενον. Ἡ συνείδησις τοῦ: «νοῶ», ἡ «καθαρὰ αὐτοσυνειδησία» τῆς ὑπὲρ τὴν αἴσθησιν καταλήψεως εἶναι εἰδολογικὸς ὅρος πάσης γνώσεως. Ὁ Φίχτε παράγει τὴν αὐτοσυνειδησίαν ἐκ τῆς σκέψεως τοῦ ἐγὼ περὶ τῆς ἑαυτοῦ ἐνεργείας. Τὸ εἶναι καὶ τὸ εἰδέναι ταυτίζονται ἐν τῷ ἐγὼ κατὰ τὸν Σέλλιγγ· ἡ δὲ αὐτοσυνειδησία κατ' αὐτὸν εἶναι ἡ πρᾶξις, δι' ἧς τὸ νοοῦν γίνεται εἰς ἑαυτὸ ἀμέσως ἀντικείμενον. Ἡ πηγὴ τῆς αὐτοσυνειδησίας εἶναι τὸ βούλεσθαι· ἀλλ' ἐν τῇ ἀπολύτῳ βουλήσει διαγινώσκει ὁ νοῦς ἑαυτὸν ἀμέσως. Ὁ Ἕγελος διδάσκει, ὅτι ἡ αὐτοσυνειδησία εἶναι ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ βάσις τῆς συνειδήσεως. Κατὰ τὸν Σοπεγχάουερ τὸ ὑποκείμενον γινώσκει ἑαυτὸ οὐχὶ ὡς τοιοῦτο, ἀλλὰ τὴν βούλησιν ὡς πυρῆνα τῆς οὐσίας ἑαυτοῦ, γινώσκει ἑαυτὸ μόνον ὥς τι βουλόμενον, οὐχὶ δὲ ὥς τι γινῶσκον. Ὁ Ἕρβαρτος εὑρίσκει ἀντιφάσεις ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἀμέσου αὐτοσυνειδησίας. Αὕτη εἶναι κατ' αὐτὸν προϊὸν ἀναπτύξεως καὶ στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀφομοιώσεως παραστατικῆς τινος ὁμάδος. Κατὰ τὸν Lotze ἡ αὐτοσυνειδησία εἶναι μόνον θεωρητικὴ ἑρμηνεία τοῦ αὐτοσυναισθήματος. Κατὰ τὸν Ζερουξαλὲμ τὰ ψυχικὰ γεγονότα διὰ τῶν περὶ αὐτῶν κρίσεων ἀναπτύσσονται εἰς τὴν αὐτοσυνειδησίαν. Κατὰ τὸν Βούντ. ἡ αὐτοσυνειδησία εἶναι προϊόν, οὐχὶ ἡ βάσις τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν. Ἡ αὐτοσυνειδησία κατὰ Βούντ, καθὼς καὶ ἡ συνείδησις ἐν γένει, δὲν εἶναι πραγματικότης διάφορος ἀπὸ τῶν γεγονότων, ἐξ ὧν αὕτη σύγκειται, ἀλλ' εἶναι μόνον ἡ συνοχὴ αὐτῶν τούτων τῶν γεγονότων, ἡ ὁποία ἄλλως οὐδέποτε δύναται νὰ χωρισθῇ ἐντελῶς ἀπὸ τῆς λοιπῆς συνειδήσεως πρὸ παντὸς ἐν τοῖς παραστατικοῖς αὐτοῦ στοιχείοις. Καταδείκνυται δὲ τοῦτο πρὸ παντὸς ἐν τούτῳ, ὅτι αἱ παραστάσεις τοῦ ἰδίου σώματος ὁτὲ μὲν συγχωνεύονται σταθερῶς μὲ τὸ συναίσθημα τοῦ ἐγώ, ὁτὲ δὲ ἀποχωρίζονται αὐτοῦ ὡς παραστάσεις ἀντικειμένων καὶ ὅτι ἐν γένει ἡ ἀνάπτυξις τῆς αὐτοσυνειδησίας τείνει διαρκῶς νὰ ἀναγάγῃ αὐτὸ εἰς τὴν συναισθηματικὴν αὐτοῦ βάσιν. Σ. Μ. Κ.

αὐτοσυντήρησις (ἡ) ἢ ***αὐτοσυντηρησία***· τὸ νὰ συντηρῇ τις ἑαυτὸν (ἄνευ τῆς βοηθείας ἄλλου, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπὶ βλάβῃ τῶν ἄλλων)· τὸ νὰ ἐξαρκῇ, νὰ πληροῖ τις διὰ τῶν ἰδίων ἑαυτοῦ μέσων τὰς ἀνάγκας του.

—*[Φιλοσ.]* Ἡ πρὸς ἐξωτερικοὺς ἢ ἐσωτερικοὺς παράγοντας ἀντίδρασις τῶν ὄντων ἐπὶ τῷ τέλει συντηρήσεως αὐτῶν.

Ὡς βάσις τῆς αὐτοσυντηρήσεως ὑπόκειται ἐνστικτόν τι, δύναμις ἀντιστάσεως πρὸς τὸ περιβάλλον καὶ τὰς διαταραχὰς τῆς ἰσορροπίας, ἁρμονίας, συνειρμοῦ, μορφῆς· ῥοπὴ πρὸς ἀποκατάστασιν καὶ εὐστάθειαν· ἱκανότης πρὸς ἐπιβίωσιν ὑπὲρ τὰς ἑκάστοτε μεταβολὰς οὐσιωδῶν ὅρων καὶ συνθηκῶν.

Τὸ πρόβλημα τῆς αὐτοσυντηρήσεως ἀπησχόλησε πολὺ καὶ ἐπὶ μακρὸν φιλοσόφους καὶ φυσιοδίφας. Ἤδη οἱ *Στωϊκοὶ* ἀπεφαίνοντο ὅτι «πρῶτον οἰκεῖον παντὶ ζῴῳ τὴν αὑτοῦ σύστασιν καὶ τὴν ταύτης συνείδησιν» ἔχειν, «τὴν δὲ πρώτην συνείδησιν τὸ ζῷον ἴσχειν ἐπὶ τὸ τηρεῖν ἑαυτὸ» (*Διογ. Λαέρτ.* L. VII 85). Καθ' ὅμοιον τρόπον ὁμιλεῖ καὶ ὁ *Αὐγουστῖνος* (De Civit. Dei XI, 28). Κατὰ *Θωμᾶν* τὸν *Ἀκινᾶτον* ἡ διατήρησις τῶν πλασμάτων ἐν τῇ ζωῇ δὲν δύναται νὰ νοηθῇ εἰμὴ μόνον διὰ τοῦ ἐνστίκτου τῆς αὐτοσυντηρήσεως (Contr. Gent. III 65). Ὁ *Λεονάρδος ντὰ Βίντσι* γνωματεύει ὅτι οὐ μόνον εἰς τὰ ἔμψυχα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἄψυχα εἶναι δεδομένον νὰ διατηρῶσιν ἑαυτά: «Naturalmente ognicosa desideri mantenere suo essere». Ὁ *Τελέσιος* καὶ ὁ *Καμπανέλλας* ἀποδίδουσιν ἔνστικτον αὐτοσυντηρήσεως καὶ εἰς τὰ ἀνόργανα.

Κατὰ τὸν *Σπινόζα* τὸ ἔνστικτον ἀκριβῶς τοῦτο εἶναι τὸ ἀναγνωριστικὸν τῶν ἐμβίων ὄντων. «Unaquaeque res, quantum in se est, in suo esse perservare conatur» (=πᾶν πλάσμα, ἐφ' ὅσον δύναται, προσπαθεῖ νὰ διατηρήσῃ ἑαυτὸ ἐν τῷ εἶναί του). Καὶ ὁ *Χὸππς* ἐξαίρει τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἐνστίκτου τῆς αὐτοσυντηρήσεως ὡς παράγοντος διατηρήσεως τῶν ἀτόμων. Ὁμοίως ἀποφαίνονται οἱ *Ὅλμπαχ, Ἕρντερ, Λαμπέρ, Φίχτε, Ἕγελος* κ.ἄ. Κατὰ τὸν *Ἕρβαρτ* αἱ ὑποστάσεις συνίστανται εἰς αὐτοσυντηρήσεις (Selbsterhaltugen)· καὶ αὐταὶ δὲ αἱ παραστάσεις εἶναι ψυχῆς αὐτοσυντηρήσεις.

Τὴν διατήρησιν τῶν εἰδῶν τῶν δυναμένων νὰ διεξαγάγωσι νικηφόρως τὸν ἀγῶνα τῆς αὐτοσυντηρήσεως διδάσκουσιν ὁ *Δάρβιν*, ὁ *Σπένσερ* καὶ ἄλλοι. Τὴν ὕπαρξιν ἐνστίκτου αὐτοσυντηρήσεως παραδέχεται καὶ ὁ *Φορτλάγκε*. Ὁ *Χαῖφτιγκ* διαβλέπει ἐν τῇ κληρονομικότητι τὴν τάσιν τῆς φύσεως πρὸς διατήρησιν τοῦ ἀποκτηθέντος. Κατὰ τὸν *Στὲρν* ἡ αὐτοσυντήρησις εἶναι τεκμήριον καὶ κριτήριον συνάμα αὐτῆς τῆς οὐσίας τῆς ἀτομικῆς ζωῆς.

Ὁ πολύμορφος ἀγὼν τῆς αὐτοσυντηρήσεως, συναπτόμενος ἐντὸς ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ὀργανισμοῦ, μεταξὺ τῶν κυττάρων αὐτοῦ, ἀποβαίνει ἐν τέλει ὑπὲρ τοῦ εἴδους, ὅσον καὶ ἂν παρέχῃ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἀτόμου ἐναντίον ἄλλων ἀτόμων, τουτέστι ὅτι ζημιοῖ τὸ εἶδος.

Γενικῶς ἀποδεκτὴ γενομένη ὑπὸ τῶν βιολόγων ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀγῶνος τῆς αὐτοσυντηρήσεως, ἤσκησεν ἐπὶ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας ἐπίδρασιν, οἵαν οὐδ' αὐτὸς ὁ Δάρβιν ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ. Ὁ ἀγὼν τῆς αὐτοσυντηρήσεως ὑπελήφθη ὡς πόλεμος πάντων κατὰ πάντων, ἀγών, καθ' ὃν μόνον εἰς τὴν κτηνώδη βίαν ἀπέμενε λόγος. Νεώτεραι ἐν τούτοις ἔρευναι, μᾶλλον ἐπισταμέναι, ἀπέδειξαν, ὅτι δὲν εἶναι καὶ τόσον ἄνευ ὁρίων ὁ ἀγὼν οὗτος, οὐδ' ἀποβλέπει συνήθως εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ ἀτόμου ἐπὶ βλάβῃ τοῦ εἴδους. Παρετηρήθη μάλιστα ὅτι ἄτομα ὑπερβαίνοντα τὸ μέτρον ἀπομονοῦνται καὶ ἀχρηστεύονται κατά τινα τρόπον ὑπὸ τῆς κοινωνίας τῶν ὁμοιοειδῶν.

Ἡ θεωρία τοῦ ἀγῶνος τῆς αὐτοσυντηρήσεως ἐξήρθη καὶ ἐν τῇ κοινωνικῇ ψυχολογίᾳ ὑπὲρ τὸ δέον. Ἀλλὰ μετὰ τὴν δημοσίευσιν ἰδίᾳ τοῦ περὶ τῶν «Κοινωνιῶν τῶν ζῴων» ἔργου τοῦ *Ἐσπινᾶ* (1877), κατέστη δυνατὴ ἡ ὀρθὴ τοῦ νόμου τῆς αὐτοσυντηρήσεως ἐκτίμησις ὡς παράγοντος προόδου καὶ κατὰ τοῦτο, ὅτι δικαιώνει τὸ ἄτομον ἐν τῇ μετ' ἄλλων ἁμίλλῃ αὐτοῦ, ἥτις, ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει, ἀποβαίνει ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ συνόλου.

ΑΝΔΡ. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

— **αὐτοσυντηρήσεως *δικαίωμα*** *[Διεθν. Δίκ.]*. Μεταξὺ τῶν ὑπὸ τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου εἰς πᾶσαν Πολιτείαν ἀναγνωριζομένων δικαιωμάτων, ὡς πρώτιστον θεωρεῖται ὑπὸ τῶν διεθνολόγων τὸ δικαίωμα τῆς αὐτοσυντηρήσεως, θεωρούμενον ταυτοχρόνως ὡς πηγὴ παντὸς ἄλλου, πρὸς σεβασμὸν τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ ἐπαγρυπνῇ τὸ δίκαιον τὸ διέπον τὰς μεταξὺ τῶν Πολιτειῶν σχέσεις. Ὑπὸ τὸν ὅρον δὲ «αὐτοσυντηρήσεως δικαίωμα» ἐννοεῖται τὸ δικαίωμα ἑκάστης Παλιτείας νὰ φροντίζῃ περὶ συντηρήσεως ἑαυτῆς, λαμβάνουσα πάντα τ' ἀπαιτούμενα μέτρα, δι' ὧν θὰ εἶναι δυνατὸν εἰς αὐτὴν ν' ἀποκρούσῃ πάντα κίνδυνον ἐπικείμενον αὐτῇ, ν' ἀμυνθῇ γενικώτερον κατὰ πάσης προσβολῆς, ἐξ ἧς δυνατὸν νὰ διατρέξῃ κίνδυνον ἡ ὡς Κράτους ἀνεξαρτήτου καὶ αὐτοτελοῦς ὑπόστασις αὐτῆς.

Τὸ δόγμα τοῦτο τῆς αὐτοσυντηρήσεως ἔτυχεν ἀνέκαθεν πανταχοῦ ἀναγνωρίσεως. Οὕτως ἡ ἀμερικανικὴ Ἀκαδημία τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ἐν τῇ διακηρύξει τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν ὑποχρεώσεων τῶν Κρατῶν ἀνέγραψε ῥητῶς, ὅτι «πᾶν ἔθνος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ὑπάρχῃ, νὰ προστατεύῃ καὶ νὰ διατηρῇ τὴν ὑπόστασίν του....». Ἐπίσης ἐν τῇ ὁμοίᾳ διακηρύξει τῆς «Διεθνοῦς Νομικῆς Ἑνώσεως», δηλοῦται ἐν ἀρχῇ αὐτῆς, ὅτι «ἡ Πολιτεία ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ διατηρῇ καὶ νὰ διαιωνίζῃ τὴν ὕπαρξίν της». Τὸ αὐτὸ δικαίωμα τῆς αὐτοσυντηρήσεως ἀνακηρύσσεται, ἂν μὴ ῥητῶς, πάντως ἄνευ ἀμφισβητήσεως, ἐν τῷ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος σχεδίῳ τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου (Εὐρώπης).

Τὸ ἐν λόγῳ δικαίωμα τῆς αὐτοσυντηρήσεως εἶναι ὅ,τι χαρίζει εἰς τὰς διαφόρους Πολιτείας τὴν ἱκανότητα νὰ ζῶσιν ἐν τῷ ἀγῶνι τῆς ζωῆς, ἐργαζόμεναι διὰ τὴν εὐνομίαν τῶν λαῶν των, προάγουσαι τὸν δημόσιον πλοῦτον καὶ ἐξασφαλίζουσαι τὴν εἰρήνην καὶ τὸν ἤρεμον βίον τῶν ἐν αὐτῷ βιούντων, ἀναπτύσσουσαι τὰς ἐπιστήμας καὶ τέχνας, ὅ,τι τέλος χάριν πάντων τούτων ἐξασφαλίζει εἰς αὐτὰς ἀναμφισβήτητον δικαίωμα ν' ἀμύνωνται ἐναντίον παντὸς ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ ἐχθροῦ. Τὰ ὡς ἄνω δικαιώματα ἑκάστη Πολιτεία ὄχι μόνον δικαιοῦται ν' ἀπαιτῇ ὅπως ἀναγνωρίζωνται καὶ παρὰ τῶν λοιπῶν, ἀλλὰ καὶ ὀφείλει ἀπέναντι τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν μελῶν νὰ ἐξασκῇ συνεχῶς.

Ἐκ τοῦ δικαιώματος τῆς αὐτοσυντηρήσεως πλεῖστα ὅσα ἕτερα δικαιώματα συναφῆ ἢ συμπληροῦντα τοῦτο πηγάζουσιν, ἤτοι τὸ δικαίωμα τῆς ἀμύνης, τὸ ζήτημα τοῦ περιορισμοῦ τῶν ἐξοπλισμῶν, τὸ δόγμα τῆς πολιτικῆς ἰσορροπίας κλπ. (βλ. **ἄμυνα, ἐξοπλισμοί, ἰσορροπία**). Η. Γ. Κ.

αὐτοσυντήρητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑφ' ἑαυτοῦ συντηρούμενος, ὁ διὰ τῶν ἰδίων πόρων ζῶν, ὑφιστάμενος.

αὐτοσύστατος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ αὐτὸς ἑαυτὸν συνιστῶν ἢ συστήσας· || ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ συνιστώμενος, ὁ μὴ ἔχων ἀνάγκην συστάσεως.

αὐτοσχεδιάζω· σχεδιάζω, γράφω, ὁμιλῶ ἐκ τοῦ προχείρου· || πράττω τι ἄνευ προπαρασκευῆς ἢ μελέτης, κατὰ τὴν παραχρῆμα ἐπιβαλλομένην ἀνάγκην.

—*[Μουσ.]*· βλ. **αὐτοσχεδίασμα** καὶ **αὐτοσχεδιασμός**.

αὐτοσχεδίασμα (τὸ)· τὸ ἐκ τοῦ προχείρου σχεδιασθὲν (ἰδίως ἐπὶ καλλιτεχνικῶν ἔργων, λόγων, στιχουργημάτων κ.λ.π.).

—*[Στρατ. Τοπογρ.]*· βλ. **αὐτοσχέδιος**.

—*[Μουσ.]* Ὀνομάζομεν *αὐτοσχεδίασμα* (impromptu) σύνθεμα μορφῆς ἐλευθέρας καὶ διαρκείας μικρᾶς. Δείγματα αὐτοσχεδιασμάτων μᾶς ἄφησαν ὑπέροχα οἱ Chopin, Shubert καὶ ἄλλοι. Λ.

αὐτοσχεδιασμὸς (ὁ) καὶ ***αὐτοσχεδίασις*** (ἡ)· τὸ ἐκτελεῖν τι, γράφειν, συνθέτειν ἢ ὁμιλεῖν ἐκ τοῦ προχείρου, ἄνευ προγουμένης μελέτης καὶ προπαρασκευῆς.

—*[Μουσ.]* Αὐτοσχεδιασμὸς (improvisation) λέγεται σύνθεμα ἐπὶ δεδομένου θέματος ἢ ἐξ ἀπροόπτου ἐξευρεθησομένου, ἀναπτυσσόμενον καὶ διαμορφούμενον τεχνικῶς κατὰ τὴν φαντασίαν τοῦ ἐκτελοῦντος συνθέτου. Ἡ πρὸς τὸν αὐτοσχεδιασμὸν ἐπίδοσις ὑπῆρξε λίαν ἐντατικὴ παρὰ τοῖς ἀοιδοῖς τοῦ μεσαίωνος ἐν Ἰταλίᾳ, ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἀκμὴν τοῦ πολυφωνικοῦ ὕφους. Συνήθιζον οὗτοι νὰ ποικίλλουν τὰς μελῳδίας των μὲ διαφόρους αὐτοσχεδίους καλλωπισμούς, κατὰ δὲ τὸ ἐπακολουθῆσαν μονῳδικὸν ὕφος ὁ αὐτοσχεδιασμὸς κατέστη ἀναγκαστικὸς καὶ εἰς τοὺς μουσικοὺς τοὺς ἐκτελοῦντας τὸ συνεχὲς βάσιμον. Ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ ἀποτελοῦντες τὴν μικρὰν ὀρχήστραν συνοδείας συνεπλήρουν καὶ ἐξωραΐζον τὴν μελῳδικὴν γραμμὴν τῶν συνθεμάτων δι' αὐτοσχεδίων καλλωπισμῶν, scherzi ὀνομαζομένων.

Η συνήθεια αὕτη ἐπεξετάθη κατόπιν εἰς μέγα βαθμὸν διὰ τοὺς σολίστας καὶ δὴ τοὺς μεγάλους δεξιοτέχνας Μπάχ, Χένδελ, Μένδελσον, Μπετόβεν κλπ.

Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας δεξιοτέχναι αὐτοσχεδιασταὶ εἶναι, ὁ Περότι, ὁ Βιδόρ, ὁ Γκυλμάν, ὁ Πιερνὲ καὶ ἄλλοι ὀργανισταί. Διὰ τοὺς ὀργανιστὰς ὁ αὐτοσχεδιασμὸς θεωρεῖται σχεδὸν ἀπαραίτητος, καθόσον οὗτοι, ὑποχρεωμένοι ὡς εἶναι νὰ παρακολουθῶσι τὰς φάσεις τῆς λειτουργικῆς τελετῆς, κανονίζουν τὸ σύνθεμά των σύμφωνα μὲ τὴν διάρκειαν τῆς λειτουργίας.

Ἡ μελέτη τῶν κλασσικῶν ὑποβοηθεῖ πολὺ τὴν αὐτοσχέδιον ἀνάπτυξιν τῶν θεμάτων καὶ ὀξύνει τὴν ἐφευρετικότητα τοῦ ἐκτελεστοῦ. Δ. ΛΑΥΡΑΓΚΑΣ

αὐτοσχεδιαστὴς (ὁ)· ὁ αὐτοσχεδιάζων, ὁ ἀποφεύγων τὴν προπαρασκευὴν ἐν γένει καὶ ἐκ τοῦ προχείρου εἰς τὰς ἑκάστοτε ἀνάγκας ἀπαντῶν.— Ἐπίθ. ***αὐτοσχεδιαστικός*** (ὁ, ἡ), *—όν* (τό).

— **αὐτοσχεδιασταὶ *ᾀσμάτων*** *[Λαογρ.]*. Παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ ἐξακολουθεῖ νὰ ὑφίσταται ὁ ἀρκετὰ πρωτόγονος τρόπος τῆς, ἐκ τοῦ αὐτοσχεδίου, ποιήσεως ᾀσμάτων εἰς διαφόρους εὐκαιρίας καὶ ν' ἀποδίδῃ ἐνίοτε σημαντικοὺς καρπούς. Ὁ αὐτοσχεδιασμὸς ᾄσματος προϋποθέτει συνήθως συνάθροισιν, ἐπὶ οἱῳδήποτε λόγῳ, ἀνθρώπων ἁμιλλωμένων εἰς στιχουργίαν. Καὶ πρῶτον εἰς τὰς συναναστροφὰς παρουσιάζεται πολλάκις τοιαύτη εὐκαιρία, προκηρυσσομένου οἱονεὶ ποιητικοῦ ἀγῶνος, ἐν ᾧ διασταυρώνονται μετὰ θαυμαστῆς εὐχερείας καὶ μαχητικότητος τὰ ἐπιγραμματικὰ ἐκεῖνα *δίστιχα* μὲ τὸ ποικιλώτατον περιεχόμενον καὶ τὸ ἀπαστράπτον πολλάκις πνεῦμα. Τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν αὐτοσχεδίων τούτων διστίχων, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς διαρκῶς αὐξάνει, προέρχεται ἀπὸ γυναῖκας, ὅπως εἰς γυναῖκας ὀφείλονται καὶ τὰ πλεῖστα τῶν γαμηλίων ᾀσμάτων, ἐν οἷς καὶ τὰ αὐτοσχέδια *παινέματα* τῆς νύφης, συνηθέστατα εἰς τὰς νήσους, τὰ ὁποῖα τραγουδοῦν τὰ κορίτσια πέριξ τῆς φίλης των ἡ ὁποία ἔσχε τὴν εὐτυχίαν νὰ νυμφευθῇ.

Ἄλλαι εὐκαιρίαι κατασκευῆς αὐτοσχεδίων ᾀσμάτων εἶναι «οἱ κούνιες» τοῦ Πάσχα καὶ ὁ *κλήδονας*. Ἀλλ' ἐκεῖ ὅπου κατ' ἐξοχὴν αὐτοσχεδιάζονται ᾄσματα εἶναι ὁ χορὸς καὶ ὁ θάνατος. Εἰς τὰ χωρία ἐξακολουθεῖ ὑφιστάμενον ἀκόμη τὸ ἔθιμον τῆς συγκεντρώσεως κατὰ τὰς ἐπισήμους ἡμέρας τῶν νέων καὶ νεανίδων εἰς τὴν πλατεῖαν ὅπου «στήνεται» χορός. Τὰ ὡραιότερα κορίτσια «σέρνουν» τὸν χορὸν καὶ αὐτοσχεδιάζουν συγχρόνως βοη-

Digitized by Google

θούμενα ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν στίχων, τοὺς ὁποίους ἔχουν ἀπομνημονεύσει, αἱ δὲ συγχορεύτριαι ἐπαναλαμβάνουν τὸ ἴδιον. Τὰ ᾄσματα τὰ τοιουτοτρόπως αὐτοσχεδιασθέντα, συνήθως μὴ ἐξαιρόμενα εἰς ἀληθῆ ποίησιν, λησμονοῦνται, δὲν εἶναι ὅμως σπάνιαι καὶ αἱ περιπτώσεις διατηρήσεως ἑνὸς τοιούτου, ἐπιτυχοῦς, ᾄσματος καὶ διαδόσεώς του.

Καὶ εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἑλλάδα, κατ' ἐξοχὴν ὅμως εἰς τὴν Μάνην, ὁ θάνατος μὲ τὴν ὀδύνην του ὤθησε τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ποίησιν.—Εἰς στιγμὰς ὑπερτάτου πόνου, αἱ γυναῖκες τοῦ λαοῦ ἀφίνουν πολλάκις νὰ ἐκχυθοῦν ὡς θρηνῶδες παραλήρημα παθητικώτατα ἐνίοτε μυρολόγια. Τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν μυρολογίων εἶναι αὐτοσχέδια καὶ λησμονοῦνται συνήθως ἀμέσως, μερικὰ ὅμως, τὰ ὁποῖα φαίνεται ἔκαμαν ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν, διατηροῦνται. Ἐν Μάνῃ μόλις ἀποθάνῃ κανείς, αἱ γυναῖκες «πᾶν στὸ κάθισμα», «στὸ μυρολόγι». Κάθηνται καταγῆς καὶ ἀρχίζουν ἓν εἶδος διαλόγου, εἰς τὸν ὁποῖον τονίζουν εἰς στίχους ὅ,τι ἀκριβῶς θὰ εἶχον νὰ εἴπουν καὶ εἰς πεζόν. Εἰς τὸν διάλογον τοῦτον λαμβάνουν μέρος ὅλαι αἱ παριστάμεναι γυναῖκες, αὐτοσχεδιαστικῶς διηγούμεναι διάφορα περιστατικὰ τοῦ βίου τοῦ ἀποθανόντος. Ἐντροπὴ δὲ θεωρεῖται διὰ τὰς γυναῖκας τῆς Μάνης, ὄχι μόνον νὰ μὴ γνωρίζουν νὰ μυρολογοῦν ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ δύνανται ν' ἀπαντοῦν αὐτοσχεδίως εἰς τὰ μυρολόγια ἄλλων γυναικῶν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ τὰ κορίτσια παρακολουθοῦν ἐπιμελῶς τὰς κηδείας καὶ προσπαθοῦν ν' ἀπομνημονεύσουν ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερα μυρολόγια τῶν ὁποίων ἡ γνῶσις βοηθεῖ εἰς τὸν αὐτοσχεδιασμόν.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλαι εὐκαιρίαι αὐτοσχεδιασμοῦ ὑπάρχουν: Ἡ ὁμαδικὴ ἢ ἀτομικὴ ἐργασία, τὸ νανούρισμα τῶν παιδιῶν, ὁ ἀποχωρισμὸς ἀπὸ προσώπου προσφιλοῦς ἀναχωροῦντος εἰς τὴν ξένην κλπ. εἶναι γόνιμοι εὐκαιρίαι αὐτοσχεδιασμοῦ. Ὁ αὐτοσχεδιασμὸς γίνεται ἢ ὑπὸ ποιητῶν ἐξ ἐπαγγέλματος, ὅπως αἱ *μυρολογίστριαι*, οἱ *ποιητάρηδες* τῆς Κύπρου, οἱ *ριμαδόροι* τῆς Κρήτης, ἢ ὑπὸ ἁπλῶν ἐπιδεξίων πως στιχουργῶν, παρέργως καὶ πρὸς ἰδίαν των εὐχαρίστησιν ἢ ἀνάδειξιν ἐνώπιον τῶν ἄλλων ἀσκούντων τὸ ἔργον τοῦτο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Σ. Π. Κυριακίδου*: Λαογραφία σ. 24—*Τοῦ αὐτοῦ*: Αἱ γυναῖκες εἰς τὴν Λαογραφίαν· σ. 52, 58, 71 κ.ἑξ. *Ν. Γ. Πολίτου*: Λαογραφικὰ σύμμεικτα τόμ. Α σ. 224. Θ. Π.

αὐτοσχέδιος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ προχείρως καὶ ἀπρομελετήτως λαβὼν ὑπόστασιν: «αὐτοσχέδιος λόγος,—ἀπάντησις κ.τ.τ.»—Τὸ οὐδέτ. *αὐτοσχέδιον* ὡς οὐσιαστ., πρόχειρον σχέδιον.—Ἐπίρρ. ***αὐτοσχεδίως***, ἐκ τοῦ προχείρου.

—*[Στρατ. Τοπογρ.]* Ἐν τῇ στρατιωτικῇ φρασεολογίᾳ καλεῖται *αὐτοσχέδιον* ἡ ὑποτύπωσις ἐδαφικῆς τινος περιοχῆς διὰ μέσων προχείρων (π.χ. πυξίδος, βηματομέτρου, ὑπολογισμοῦ τοῦ βήματος πεζοῦ ἢ ἐφίππου ἀνδρὸς κτλ.), ἐνίοτε δὲ καὶ ἀπὸ μνήμης. Ἡ αὐτοσχέδιος ὑποτύπωσις εἶναι μέθοδος συνήθης ἐν πολέμῳ, ἰδιαίτατα προκειμένου περὶ πορίσματος ἀναγνωρίσεώς τινος, καὶ περὶ χώρου προφυλακῶν. Ἀπὸ 25ετίας περίπου γίνεται χρῆσις ἐν τῷ στρατῷ, ὅλως δ' ἰδιαιτέρως ἐν τῷ πυροβολικῷ, εἰδικῶν αὐτοσχεδίων, καλουμένων *πανοραματικῶν*. Ω.

αὐτόσχημος *φωτοβολὶς* (κοιν. *αὐτόφορμον*, γαλλ. manchon autoforme, ἀγγλ. autoform mantle) *[Ναυτ. Φαρ.]*. Ἡ τελευταία τελειοποίησις εἰς τὸν φωτισμὸν τῶν δι' *ἀτμοπυρακτώσεως* λειτουργούντων φάρων. Συνίσταται εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ παλαιοῦ, ὀβιδοειδοῦς σχήματος τῆς φωτοβολίδος, εἰς κολλόδιον ἐμπεποτισμένου ἀμιάντου, διὰ κατασκευάσματος εἰδικοῦ, εὐπτήκτου καὶ ἁπαλοῦ ὡς μεταξωτὸν ὕφασμα, λαμβάνοντος δὲ τὸ ὁριστικὸν αὐτοῦ σχῆμα μετὰ τὴν τοποθέτησίν του ἐπὶ τοῦ καυτῆρος καὶ δὴ μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς λειτουργίας τοῦ φάρου, ὁπότε διογκοῦται ὑπὸ τὴν πρὸς τὰ ἄνω ὤθησίν του ὑπὸ τῶν λευκοπυρούντων αὐτὸ ἀναπεφλεγμένων ἀερίων. Τέσσαρα ὑποδείγματα αὐτοσχήμων φωτοβολίδων ὑπάρχουσι, δι' ἃ παρέχομεν ὡς κάτωθι τὰ ἀριθμητικὰ αὐτῶν δεδομένα, τῶν παρατιθεμένων ἀριθμῶν ἐκφραζόντων, κατὰ σειρὰν διαδοχῆς των: —τὴν διάμετρον τῆς φωτοβολίδος (παχέα στοιχεῖα),—τὸ φέγγος αὐτῶν εἰς κηρία ἀγγλικὰ καὶ ὁμοίως εἰς Καρσέλ,—τὸ «ἐσωτερικὸν φέγγος» εἰς Καρσὲλ κατὰ τετραγωνικὸν ἑκατοστὸν ἐπιφανείας,—τὴν ὡριαίαν ἀνάλωσιν πετρελαίου εἰς κυβικὰ ἑκατοστά.

Αὐτόσχημος φωτοβολίς.

Χιλ.	Κηρ.	Καρσ.	Καρσ.	Κυβ. ἑκ.
35—	612—	63—	4,1—	380
55—	1205—	1'3—	5,0—	740
85—	2500—	255—	4,6—	1280
110—	3010—	307—	4,0—	1700

Χάρις εἰς τὴν ἐπινόησιν ταύτην, πάντες οἱ παλαιοὶ φάροι (1856—1895) μεγάλης τάξεως τοῦ φωτιστικοῦ μας δικτύου ἀνήβησαν, καὶ ἐκπέμπουσιν ἤδη φωτοβολίαν πολὺ ἀνωτέραν τῆς ἣν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς τοποθετήσεώς των ἀπέδιδον. Σ. Ε. Λ.

αὐτοτέλεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις αὐτοτελής, ἀνεξαρτησία, αὐθυπαρξία.

αὐτοτελὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ἐν ἑαυτῷ ἔχων τὸ τέλος, αὐθυπόστατος, αὐθύπαρκτος, ἀνεξάρτητος.—Ἐπίρρ. ***αὐτοτελῶς***.

—**αὐτοτελῆ** *ρήματα*· βλ. οὐδέτερα.

αὐτοτιτλοφοροῦμαι (*—έομαι*)· ἐγὼ αὐτὸς ἀπονέμω τίτλον εἰς τὸν ἑαυτόν μου: «αὐτοτιτλοφορεῖται δήμαρχος».

αὐτοτομία (ἡ) ἢ ***αὐτότμησις*** *[Βιολ.]*. Ὁ ὅρος οὗτος ἐπροτάθη ὑπὸ τοῦ Fréedericq κατὰ τὸ 1882 διὰ τὰ φαινόμενα τῆς αὐτομάτου ἢ οἰκειοθελοῦς ἀποτομῆς ὡρισμένου τμήματος τοῦ σώματος ζῴου τινός.

Ἡ αὐτοτομία γίνεται εἴτε διὰ τὸ ἀτομικὸν συμφέρον τοῦ ζῴου, εἴτε διὰ τὸ γενικὸν συμφέρον τοῦ εἴδους, ἀλλ' ὁ τρόπος καθ' ὃν αὕτη συντελεῖται ποικίλλει εἰς τὰ διάφορα ζῷα. Τὰ αἴτια ἐπίσης τὰ προκαλοῦντα τὴν αὐτοτομίαν εἶναι διάφορα καὶ ὡς ἐκ τούτου διακρίνομεν καὶ τὰς ἑξῆς μορφὰς αὐτῆς: αὐτοτομίαν λόγῳ ἀναπαραγωγῆς, αὐτοτομίαν λόγῳ ὑπερασπίσεως τοῦ ἀτόμου, αὐτοτομίαν λόγῳ οἰκονομίας τῆς φύσεως κ.τ.λ.

Τὸ φαινόμενον τῆς αὐτοτομίας παρατηρεῖται ἀπὸ τῶν ἀτελεστέρων ὀργανισμῶν μέχρι τῶν ἀνωτέρων, συχνότερον εἰς τοὺς τελευταίους παρὰ εἰς τοὺς πρώτους.

Εἰς τὰ *πρωτόζῳα* παρατηρεῖται *ἀτομικὴ αὐτοτομία* (διχασμός), ἥτις ὡς σκοπὸν ἔχει τὴν ἀναπαραγωγὴν τοῦ ζῴου. Εἰς τὰ *κοιλεντερωτὰ* παρατηρεῖται ἡ *λόγῳ ἀμύνης* τοῦ ἀτόμου των αὐτοτομία συνήθως, ἀλλ' εἰς πλείστας περιπτώσεις καὶ *λόγῳ* καθαρῶς *ἀναπαραγωγικῆς ἀνάγκης*. Ἡ ὕδρα τῶν γλυκέων ὑδάτων π. χ. δύναται ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας νὰ αὐτοακρωτηριάσῃ τὰ βασικὰ κοιλώματα τῶν κυψελοειδῶν ἱστῶν της, ἐκ τῶν κατατμήσεων τῶν ὁποίων δύνανται νὰ παραχθῶσιν ἰσάριθμα ὑποκείμενα. Τὰ *ἐχινόδερμα*, ὅπως π. χ. οἱ *θαλάσσιοι ἀστερίαι* (σταυροὶ τῆς θάλασσας) ἀκρωτηριάζουσιν αὐτομάτως τὸν ἕνα τῶν βραχιόνων των, ὅταν οὗτος περιπλεχθῇ που ἢ βλαβῇ. Ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ἡ αὐτοτομία γίνεται λόγῳ ἀμύνης τοῦ ζῴου ἀπὸ μεγαλυτέρας καταστροφῆς. Οἱ *ὀφίουροι* καὶ μὲ τὸν ἐλάχιστον ἐρεθισμὸν ἀποκόπτουσιν ἕνα τὸν βραχιόνων των εἰς τεμάχια. Οἱ *ὁλοθούριοι* παρουσιάζουσι περιεργότατον τρόπον αὐτοτομίας, τῆς ὁποίας τὸ αἴτιον δὲν ἔχει μέχρι τοῦδε ἐξακριβωθῇ· ἐὰν κακοποιηθῶσιν ἢ διατηρηθῶσιν ἐπί τι χρονικὸν διάστημα ἐκτὸς τοῦ ὕδατος σχίζουσι τὸν ἐντερικόν των σωλῆνα καὶ ὠθοῦσι πρὸς τὰ ἔξω τὴν δεξιὰν ἀναπνευστικὴν καὶ τὴν πεπτικήν των συσκευήν. Καὶ μετὰ τὴν αὐτοτομίαν δύνανται νὰ ἀποκαταστήσωσι τὰ καταστραφέντα ὄργανά των καὶ νὰ ἀναζήσωσιν οὕτως εἰπεῖν.

Ἡ αὐτοτομία παρατηρεῖται συχνὰ καὶ εἰς τοὺς *σκώληκας*. Οὕτως οἱ σκώληκες τῆς οἰκογενείας τῶν *γεφυριδῶν* αὐτοτομοῦσι τὸ ἄκρον τοῦ κεφαλικοῦ των τμήματος. Οἱ *ζωνοσκώληκες* αὐτοτομοῦσιν ἀποτόμως, εἰς πλείστας περιστάσεις, τὰς κεραίας των καὶ τοὺς κρίκους τοὺς ἀποτελοῦντας τὸ σῶμά των. Ἐνίοτε τὸ φαινόμενον τῆς αὐτοτμήσεως ἀκολουθεῖται ὑπὸ φωσφορισμοῦ τῶν ἀποκοπέντων κρίκων. Ζωνοσκώληκές τινες τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πολυχαιτῶν* ἔχουσι τόσον λεπτὸν τὸ σῶμά των, ὥστε αὐτοτομεῖται τοῦτο καὶ ἐπὶ τῇ ἁπλῇ ἐπαφῇ μετὰ ξένου σώματος.

Εἰς τὰ *μαλάκια* παρατηροῦνται ἀνάλογα φαινόμενα αὐτοτομίας. Τὰ γαστερόποδα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γυμνοβραγχίων*, ὅπως ἡ *τευθὶς* κλπ., χάνουσιν ἀποτόμως τὰ καλύπτοντα τὴν ράχιν των μικρὰ θηλίδια· τοῦτο συμβαίνει ἢ ὅταν τὰ ζῷα εὑρίσκωνται πρὸ κινδύνου ἢ ὅταν αἱ συνθῆκαι τῆς ζωῆς των εἶναι δυσμενεῖς, ὅπως ὅταν τὰ ζῷα ταῦτα διατηροῦνται εἰς ἐνυδρεῖα. Τὰ θηλίδια τῶν μαλακίων τούτων πίπτουσι τόσον εὐκόλως, ὥστε ὁ παρατηρητὴς ὑποθέτει, ὅτι ταῦτα (τὰ θηλίδια) εἶναι παράσιτα, ἅτινα ἀπολεπίζονται.

Τὸ φαινόμενον τῆς αὐτοτομίας παρατηρεῖται καὶ εἰς τοὺς *ἀραχνίδας*, προέρχεται δὲ αὕτη ἐκ τοῦ εὐθραύστου τῶν μελῶν τοῦ σώματός των, ἅτινα ἐπὶ τῇ ἁπλῇ ἐπαφῇ ἀποκόπτονται.

Εἰς τὰ *μαλακόστρακα* εἶναι συχνὴ ἡ αὐτοτομία· οὕτως οἱ *ἀστακοὶ* καὶ αἱ *καρίδες* ἀποσπῶσιν εὐκόλως ἐκείνους τοὺς πόδας των, οἵτινες δι' οἱονδήποτε λόγον ἐμποδίζουσι τὰ ζῷα ταῦτα νὰ κινηθῶσιν ἐλευθέρως. Εἰς τοὺς *καρκίνους* παρατηρεῖται συνήθως ἀπότομος πτῶσις τῶν ποδῶν καὶ τῶν σιαγονικῶν λαβίδων των.

Εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐντόμων ἡ αὐτοτομία εἶναι σύνηθες φαινόμενον, ἀλλ' οὐχὶ εἰς πάντα τὰ εἴδη· οὕτω δὲν παρατηρήθη μέχρι σήμερον εἰς τὰ *κολεόπτερα* καὶ *ἡμίπτερα*.

Παραδείγματά τινα αὐτοτομίας παρετηρήθησαν ἐπί τινων νευροπτέρων ἐντόμων, ὅπως εἰς τὰ εἴδη *ἄγριον* καὶ *θερμίτης*. Ἐπίσης εἰς τὸ ἄθροισμα τῶν *διπτέρων*, ὅπως εἰς τὸ εἶδος *λίπουλος*. Ἡ αὐτοτομία κυρίως παρατηρεῖται εἰς τὰ *λεπιδόπτερα* καὶ ὀρθόπτερα ἔντομα.

Αὐτοτομία σαύρας.

1.— Ἀπότομος ἀποκοπὴ τῆς οὐρᾶς.—2. Τὸ αὐτὸ ἑρπετὸν μὲ ἀναγεννημένην τὴν οὐράν του μετὰ πάροδον ἑνὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς ἀποκοπῆς.

Εἰς τὰ *σπονδυλωτὰ* τὸ φαινόμενον εἶναι σπανιώτατον. Παρατηρεῖται εἰς τὰ *ἑρπετὰ* καὶ εἰδικώτερον εἰς τὰ *σαυροειδῆ*, ἅτινα ἀποσπῶσιν ὁλόκληρον τὴν οὐράν των, ὅταν διατρέχωσι κίνδυνον.

Τινὰ τῶν *τρωκτικῶν* παρουσιάζουσιν ἐμφανῶς τὸ φαινόμενον τῆς αὐτοτομίας· οὕτως ὁ *μυωξός*, εἴδη τινὰ *ἀρουραίων* καὶ σπανίως ὁ *μῦς ὁ μελανὸς* (παραλλαγὴ τοῦ μυὸς τοῦ κοινοῦ), ἀποκόπτουσι τὸ δέρμα τῆς οὐρᾶς των, ὅταν τυχὸν συλληφθῶσιν ἐξ αὐτῆς καὶ εὑρίσκεται ἐν κινδύνῳ ἡ ζωή των.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *L. Fredéricq*; Les mutilations spontanées ou l' autotomie.— *H Varigny*, L' amputation réflexe des pattes chez les crustacés.—*W. Preyer* Ueber die Bewegungen der seesterne.—*Giard*, L' autotomie dans la serie animale.— *A. Acloque*, Recherches biologiques. Δ. Ν. Π.

αὐτοτραυματισμὸς (ὁ)· ὁ καθ' ἑαυτοῦ τραυματισμός.

αὐτοτροπισμὸς (ὁ) *[Βοτ.]*· βλ. τροπισμός.

αὐτότροφα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτά, τὰ ὁποῖα ἔχοντα χλωροφύλλην σχηματίζουσι τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ φωτὸς ὀργανικὴν οὐσίαν ἐξ ἀνοργάνων οὐσιῶν (βλ. **ἀφομοίωσις** *τῶν φυτῶν*). ΘΡ. Β.

αὐτοτυπία (ἡ) (Autotypie, Similigravure) *[Γραφ. Τέχν.]*. Μέθοδος δι' ἧς ἐπιτυγχάνεται ἡ λῆψις τύπων (κλισὲ) ἀποδιδόντων κατὰ τὴν διὰ γραφικῶν χρωμάτων τύπωσιν ὅλους τοὺς ἡμιτονισμοὺς τῆς εἰκόνος ἢ τῆς φωτογραφίας ἐξ ἧς ἀναπαρήχθησαν οἱ τύποι οὗτοι. Ἡ αὐτοτυπία εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων καὶ μᾶλλον ἐν χρήσει μεθόδων, δι' ὧν παρασκευάζονται οἱ τύποι εἰκονογραφήσεως (κλισὲ τσιγκογραφίας, χαλκογραφίας κλπ.) ἐφημερίδων, βιβλίων, περιοδικῶν καὶ ἐν γένει τῶν πλείστων εἰκονογραφημένων ἐντύπων, καταλέγεται δὲ αὕτη μεταξὺ τῶν *ἐκτύπων* φωτομηχανικῶν μεθόδων. Ὁ ὅρος *αὐτοτυπία* διὰ τὴν μέθοδον ταύτην ἐξελέγη ὑπὸ τοῦ Jos. Ritter v. Schmaedel. Ὅπως ἐπιτευχθῇ ἡ διὰ τῆς αὐτοτυπίας ἀπόδοσις τῶν τόνων

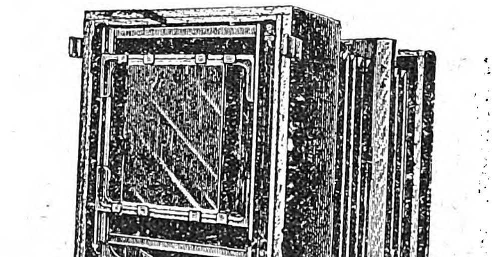

Φωτογραφικὴ συσκευὴ αὐτοτυπίας.

καὶ ἡμιτονισμῶν εἰκόνος τινὸς διὰ τοῦ γραφικοῦ χρώματος, ὅπερ, ὡς εἶναι γνωστόν, δύο τόνους μόνον δύναται νὰ δώσῃ, τὸν τοῦ χρώματος καὶ τὸν τοῦ χάρτου, μετατρέπεται ἡ ἀρχικὴ εἰκὼν εἰς συνδυασμὸν στιγμῶν ἢ γραμμῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εὑρειῶν καὶ διακεχωρισμένων. Ὁ ἐκ τοῦ προτύπου δὲ λαμβανόμενος οὕτω τύπος ἐν τῇ πραγματικότητι θὰ δώσῃ ἐπὶ τοῦ χάρτου δύο μόνον τόνους, τοῦ γραφικοῦ χρώματος καὶ τοῦ χάρτου, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀναλύσεως, ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν, εἰς στιγμὰς ἢ γραμμάς, οἱ μὲν φωτεινοὶ τόνοι θὰ ἀναπαρίστανται ὑπὸ λίαν λεπτῶν καὶ διακεχωρισμένων μελανῶν στιγμῶν οἱ δὲ σκοτεινοὶ τόνοι θὰ προκύψωσι διὰ τῆς προσεγγίσεως τῶν ἀρκετὰ εὑρειῶν μελανῶν στιγμῶν, αἵτινες

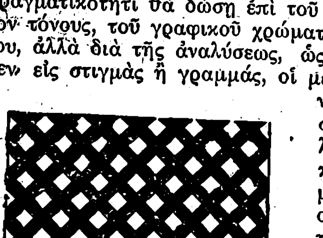

Τμῆμα πλέγματος αὐτοτυπίας (raster) ὑπὸ μεγέθυνσιν.

Digitized by Google

θὰ χωρίζωνται ἀπ' ἀλλήλων διὰ στενῶν λευκῶν γραμμῶν. Τὴν ἀνωτέρω ἀρχὴν εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐφαρμόζουσι παλαιόθεν καὶ οἱ σχεδιασταί, ὅπως εἰς σχέδιόν τι δώσωσι τὴν ἐντύπωσιν τῶν σκιῶν καὶ ὑποσκιασμάτων, καλύπτοντες τὸν χάρτην τοῦ σχεδίου διὰ στιγμῶν ἢ ἀλλεπαλλήλων γραμμῶν μολυβδίδος ἢ μελάνης. Ἀκριβῶς καὶ εἰς τὴν φωτοτυπίαν ζητοῦμεν νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα δι' αὐτομάτων ὅμως μέσων, τοῦτο δὲ ἐπετεύχθη διὰ τῆς χρήσεως τῶν *πλεγμάτων* (raster -trame) ἅτινα τοποθετοῦνται κατὰ τὴν φωτογράφησιν ἔμπροσθεν τῆς φωτογραφικῆς πλακός. Τὴν πρώτην χρῆσιν τοιούτου πλέγματος ἔκαμε τῷ 1853 ὁ Talbot, παρενθέσας μεταξὺ τοῦ φωτοτύπου καὶ τῆς φωτοπαθοῦς ἐπιφανείας λεπτοΰφαντον ὕφασμα. Ὁ Berhold ἐτύπωνε τῷ 1859 κάτωθεν τοῦ φωτοτύπου πλάκα ἐπικεχρισμένην δι' ἀσφάλτου, ἣν εἶτα ὑπέβαλλεν ἐκ νέου εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ φωτός, θέτων ἔμπροσθεν αὐτῆς πλέγμα ἐκ λεπτῶν παραλλήλων γραμμῶν. Διὰ πρώτην φορὰν ἐχρησιμοποιήθη τὸ πλέγμα ἐντὸς τῆς φωτογραφικῆς συσκευῆς ὑπὸ τῶν E. καὶ J. Bulloc τῷ 1865, οἵτινες ἔθετον τοῦτο ἔμπροσθεν τῆς φωτογραφικῆς πλακὸς καὶ εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτῆς ἀπόστασιν. Τὸ πλέγμα αὐτὸ κατεσκευάζετο διὰ χαράξεως ἐπὶ ὑάλου ἁπλῶν παραλλήλων γραμμῶν. Ἀνάλογα πρὸς αὐτὸ ἦσαν καὶ τὰ πλέγματα τοῦ Swan (1882) καὶ τῆς ἑταιρείας Meisenbach.

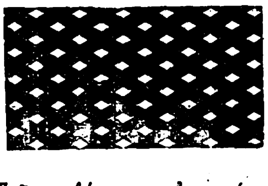

Τμῆμα πλέγματος αὐτοτυπίας (Schulze) ὑπὸ μεγέθυνσιν.

Τὴν μορφὴν τοῦ ἐν χρήσει σήμερον πλέγματος ἔδωκεν ὁ ἀμερικανὸς F. Yves τῷ 1886, κατασκευάσας τὸ εἰς τετράγωνα διῃρημένον πλέγμα, οὗτος δὲ ἀντικατέστησε εἰς τὴν αὐτοτυπίαν καὶ τὸ σύνηθες διάφραγμα τοῦ ἀντικειμενικοῦ τῆς φωτογραφικῆς συσκευῆς διὰ τοῦ τετραγωνικοῦ διαφράγματος. Τὰ κυρίως ἐν χρήσει σήμερον πλέγματα εἶναι τὰ καλούμενα σταυρωτὰ (Kreuzraster). Ταῦτα κατασκευάζονται ἐκ δύο συγκεκολλημένων πλακῶν, ὧν ἑκάστη φέρει γραμμὰς χαραχθείσας διὰ γραμμομηχανῆς καὶ ἐμβαθυνθείσας δι' ὑδροφθορίου. Αἱ γραμμαὶ αὗται πληροῦνται διὰ μέλανος χρώματος καὶ ἀμφότεραι αἱ πλάκες συγκολλῶνται εἰς τρόπον ὥστε νὰ σχηματίζωσιν αἱ γραμμαί των γωνίαν 90°. Ἐκ τῆς λεπτότητος τῶν γραμμῶν τοῦ οὕτω κατασκευαζομένου πλέγματος ἐξαρτᾶται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ τὸ ὁρατὸν ἢ μὴ τῆς ἀναλύσεως τῶν τόνων τῆς εἰκόνος. Ἀπό τινων

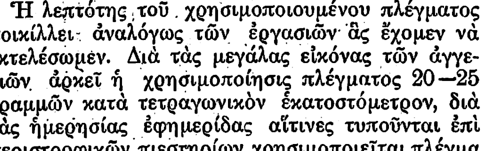

Διαφράγματα αὐτοτυπίας.

ἐτῶν ἐζήτησαν νὰ ἀντικαταστήσωσι τὰ ἀνωτέρω περιγραφέντα πλέγματα διὰ τῶν πλεγμάτων Schulze (1902), ὧν αἱ γραμμαὶ διασταυροῦνται ὑπὸ γωνίαν 60°. Ἡ διάταξις αὕτη ἐπιτρέπει τὴν ἀκριβεστέραν ἀναπαραγωγὴν τῶν λεπτομερειῶν, συγχρόνως δὲ ἡ ὑφὴ τῆς εἰκόνος εἶναι ὀλιγώτερον καταφανής.

Ἡ λεπτότης τοῦ χρησιμοποιουμένου πλέγματος ποικίλλει ἀναλόγως τῶν ἐργασιῶν ἃς ἔχομεν νὰ ἐκτελέσωμεν. Διὰ τὰς μεγάλας εἰκόνας τῶν ἀγγελιῶν ἀρκεῖ ἡ χρησιμοποίησις πλέγματος 20—25 γραμμῶν κατὰ τετραγωνικὸν ἑκατοστόμετρον, διὰ τὰς ἡμερησίας ἐφημερίδας αἵτινες τυποῦνται ἐπὶ περιστροφικῶν πιεστηρίων χρησιμοποιεῖται πλέγμα 25—30 γραμμῶν, διὰ τὰς ἐργασίας τὰς ἐκτελουμένας ἐπὶ χάρτου μέσης ποιότητος ἀρκεῖ πλέγμα 40—60 γραμμῶν. Διὰ τὰς ἐκδόσεις πολυτελείας καὶ διά τινας ἐπιστημονικὰς ἐργασίας, ὡς καὶ διά τινας καταλόγους μεγάλης πολυτελείας, δέον νὰ χρησιμοποιῶνται πλέγματα ἀπὸ 70—100 γραμμῶν.

Τὸ φωτότυπον ὅπερ θὰ φέρῃ, ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν, τοὺς ἀναλελυμένους τόνους εἰς γραμμὰς λαμβάνεται διὰ φωτογραφικῆς συσκευῆς εἰδικῆς κατασκευῆς. Ἔμπροσθεν τῆς θέσεως τῆς φωτογραφικῆς πλακὸς φέρει ἡ συσκευὴ αὕτη πλαίσιον, οὗτινος δυνάμεθα ἢ νὰ σμικρύνωμεν ἢ ν' αὐξήσωμεν τὴν ἀπὸ τοῦ ἑστιακοῦ ἐπιπέδου ἀπόστασιν τῇ βοηθείᾳ μικρομετρικοῦ κοχλίου. Ἡ ἀπόστασις ἡ χωρίζουσα τὴν φωτοπαθῆ πλάκα ἀπὸ τοῦ πλέγματος περιλαμβάνεται μεταξὺ 2 καὶ 7 χλσμ., ἀναλόγως τῆς ἑστιακῆς ἀποστάσεως, τοῦ ἀντικειμενικοῦ, τῆς ἐγγυτέρας ἀποστάσεως τοῦ πλέγματος ἀντιστοιχούσης πρὸς τὴν βραχυτέραν ἑστιακὴν ἀπόστασιν.

Αἱ κατὰ τὴν αὐτοτυπίαν χρησιμοποιούμεναι φωτοπαθεῖς πλάκες παρασκευάζονται κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς φωτογραφήσεως διὰ φωτοπαθοῦς κολλοδίου. Ἡ ὑφὴ τῆς εἰκόνος, ἡ ὁμοιότης αὐτῆς πρὸς τὸ πρότυπον καὶ αἱ ἀντιθέσεις της τροποποιοῦνται σημαντικῶς, ἀναλόγως τῆς μορφῆς καὶ τῶν διαστάσεων τοῦ διαφράγματος. Τὰ γενικῶς εἰς τὴν αὐτοτυπίαν χρησιμοποιούμενα σχεδὸν διαφράγματα εἶναι τὰ τετράγωνα, πλὴν ὅμως αὐτῶν χρησιμοποιοῦνται καὶ ἄλλα. Συνήθως γίνεται χρῆσις δύο ἢ τριῶν διαφραγμάτων διαφόρων διαστάσεων, ἅτινα ὑποκαθίστανται διαδοχικῶς κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐκθέσεως. Ἡ μετὰ τὴν τύπωσιν μέσῳ τοῦ πλέγματος καὶ τὴν ἐμφάνισιν φωτογραφικὴ πλὰξ τυποῦται περαιτέρω ἐπὶ πλακῶν ψευδαργύρου, χαλκοῦ, ὀρειχάλκου, εἰδικῶς προπαρασκευασθεισῶν (βλ. **τσιγκογραφία, χαλκογραφία, ξυλογραφία**).

Διὰ νὰ ἐξηγήσωμεν τὸν ρόλον ὃν παίζει ἓν σταυρωτὸν πλέγμα, ἂς ὑποθέσωμεν κατ' ἀρχὰς ὅτι ὁ ἀντικειμενικὸς τῆς φωτογραφικῆς συσκευῆς φέρων διάφραγμα στρέφεται πρὸς ἐπιφάνειαν λευκήν. Ἂν ἐξετάσωμεν ἤδη διὰ φακοῦ τὴν θαμβὴν ὕαλον τῆς φωτογραφικῆς συσκευῆς, θὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ὅταν τὸ πλέγμα εὑρίσκεται εἰς ἐπαφὴν πρὸς αὐτὴν θὰ βλέπωμεν τὴν εἰκόνα τῶν γραμμῶν αὐτοῦ καθαράν, ἐὰν ἀπομακρύνωμεν βραδέως τὸ πλέγμα ἀπὸ τῆς θαμβῆς πλακὸς θὰ εἴδωμεν τὴν εἰκόνα τῶν γραμμῶν αὐτοῦ καθισταμένην ἀσαφῆ. Ἑκάστη τῶν ὀπῶν τοῦ πλέγματος θὰ σχηματίζῃ σκιὰς καὶ ὑποσκιάσματα. Ἐὰν δὲ κανονίσωμεν προσεκτικῶς τὴν ἀπόστασιν, θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι κάθε στοιχεῖον τοῦ πλέγματος θὰ φαίνεται ὡς φωτεινὴ κηλὶς εἰς τὸ κέντρον, καθιστωμένη σκοτεινὴ εἰς τὰ ἄκρα, ἅτινα θὰ εἶναι μέλανα. Κανονισθείσης οὕτω τῆς ἀποστάσεως τοῦ πλέγματος, ἐὰν ἤδη ἀφαιρέσωμεν τὴν θαμβὴν ὕαλον καὶ θέσωμεν ἀντ' αὐτῆς φωτοπαθῆ πλάκα, θὰ λάβωμεν κατὰ τὴν φωτογράφησιν φωτότυπον ὁμοιομόρφως φαιόν, ὅταν παρατηρῆται τοῦτο ἀπό τινος ἀποστάσεως, ἀλλ' ὅπερ ἂν ἐξετασθῇ διὰ φακοῦ δεικνύει, ὅτι ἀποτελεῖται ἐκ πλήθους στιγμῶν μελανῶν εἰς τὸ κέντρον, αἵτινες βαίνουσι καθιστάμεναι φωτειναὶ εἰς τὰ ἄκρα των, ἅτινα θὰ εἶναι διαφανῆ. Ἐὰν μετὰ τὴν παρατήρησιν ταύτην θέσωμεν ἔμπροσθεν τοῦ ἀντικειμενικοῦ ἀντὶ λευκῆς ἐπιφανείας φωτογραφίαν τινὰ παρουσιάζουσαν λευκά, ἀνοικτῶς φαιά, βαθέως φαιὰ καὶ μελανὰ μέρη καὶ φωτογραφήσωμεν, παρατείνοντες κανονικῶς τὸν χρόνον τῆς ἐκθέσεως, ὥστε αἱ στιγμαὶ αἱ ἀντιστοιχοῦσαι εἰς τὰ λευκὰ μέρη νὰ καταστῶσι μελαναὶ κατὰ τὴν ἐμφάνισιν καθ' ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῶν, τότε αἱ εἰκόνες τοῦ ἀνοικτῶς φαιοῦ θὰ εἶναι προφανῶς ἧττον ἔντονοι ἐπὶ τῶν ἀπωτάτων ἄκρων, ἐνῷ αἱ τοῦ βαθέος φαιοῦ δὲν θὰ τυπωθῶσιν ἐπαρκῶς εἰμὴ εἰς τὸ κέντρον ἑκάστης ὀπῆς τοῦ πλέγματος καὶ τέλος αἱ μελαναὶ θὰ εἶναι τελείως ἀόρατοι. Οὕτω λοιπόν, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι ὑπελογίσθη καλῶς ὁ χρόνος τῆς ἐκθέσεως καὶ ἐγένετο κανονικῶς ἡ ἐμφάνισις ὥστε νὰ ληφθῇ μᾶλλον ζωηρὸν φωτότυπον, θὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι τὰ λευκὰ μέρη τοῦ προτύπου θὰ ἀναπαρίστανται ὑπὸ εὐρειῶν στιγμῶν, ἐγγίζοντα σχεδὸν τὰ φαιά, ἅτινα θὰ ἀναπαρίστανται ὑπὸ μᾶλλον περιωρισμένων στιγμῶν καὶ ὧν τὰ ἄκρα θὰ εἶναι κεχωρισμένα τὰ μὲν τῶν δέ, ἐνῷ τέλος τὰ μελανὰ μέρη θὰ ἀναπαρίστανται ὑπὸ στιγμῶν ἀδιοράτων. Ἐκ τοῦ φωτοτύπου τούτου θὰ ληφθῇ προφανῶς τὸ φωταντίτυπον, οὗτινος τὰ λευκὰ μέρη θὰ ἀναπαρίστανται ὑπὸ μικρῶν στιγμῶν κεχωρισμένων, τὰ φαιὰ ὑπὸ στιγμῶν μεγαλυτέρων διαστάσεων καὶ ἧττον διακεχωρισμένων καὶ τὰ μελανὰ τέλος ὑπὸ στιγμῶν ὧν τὸ πλάτος θὰ εἶναι περίπου ἴσον πρὸς τὸ τῶν ὀπῶν τοῦ πλέγματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Jul Verfasser* «Der Halbtonprozess», Knapp Halle 1906.—*K. H. Broumm,* Die Autotypie u.d. Dreifarben druck» Knapp, Halle 1912. «Taschenbuch f. Kopierer u. Aetzer» Frankfurt a. M. *F. B. Trommer* «D. mod Herstell. v. Autotypie auf Stein f. lithogr. Druck» Leipzig 1907. *Prof K. H. Broumm,* «Lehrbuch d. Chemigraphie» Knapp Halle a. S. 1924. *Ern. Coustet.* Traité Général d. Photographie en noir et en couleurs 5e éd. 1919 Paris.

Κ. Γ. ΜΑΚΡΗΣ

αὐτοῦ· ἐπιρρ. τοπ. δημοτ., εἰς αὐτὸν τὸν τόπον (ἐπὶ στάσεως): «στάσ' αὐτοῦ», «ὡς αὐτοῦ καὶ πίσω», «αὐτοῦ ποῦ εἶσαι».

—**«αὐτοῦ!»** *[Ναυτ]·* κοιν. «*γραμμή!*», καὶ παλαιότερον ἀπὸ τῆς τουρκικῆς «*ντουγρού!*» (γαλλ. droite! ἀγγλ. as she goes! ἰταλ. a la via!). Κέλευμα ἐπακολουθοῦν, κατὰ κανόνα, τὰ κατὰ τὰς ἀλλαγὰς πορείας διδόμενα κελεύματα «*δεξιᾷ!*» καὶ «*ἀριστερᾷ*», πρὸς προσωρινὴν διακοπὴν τῆς διὰ τοῦ προηγηθέντος κελεύματος γενομένης στροφῆς τοῦ πλοίου, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀπαρχὴν τηρήσεως νέας πορείας.

Ὁ πηδαλιοῦχος, πρὸς ὃν τὸ κέλευμα δίδεται ὑπὸ τοῦ κυβερνῶντος καὶ ὁ ὁποῖος παρακολουθεῖ προσεκτικῶς τὸ ἀνεμολόγιον, ἀπομνημονεύει τὴν πλεῦσιν ἣν ἡ πυξὶς δεικνύει τὴν στιγμὴν ἐκείνην, φέρει γοργῶς τὸν οἴακα «μέσον» ἀντιφωνῶν συγχρόνως «*αὐτοῦ!*», ὅπως γνωρίσῃ ἔναρξιν ἐκτελέσεως τοῦ χειρισμοῦ του· μεθ' ὃ τάσσεται ταχέως εἰς τὴν πλεῦσιν διὰ καταλλήλων οἰακισμῶν. Ἐὰν δέ, μετὰ τὸ κέλευμα «*αὐτοῦ!*» δοθῇ τὸ κέλευμα «*ἔπεχε!*», ἡ κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην δεικνυομένη πλεῦσις δὲν πρόκειται ταχέως νὰ ἀλλαγῇ, καὶ ὁ πηδαλιοῦχος «κυβερνᾷ μὲ τὴν πυξίδα» μέχρι νέου «δεξιᾷ» ἢ «ἀριστερᾷ». Σ. Ε. Λ.

Ἄϋτουν (Aytoun), ***Γουλιέλμος.*** Σκῶτος ἀρχιτέκτων ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος καὶ καταστὰς διάσημος διὰ τὸ παρ' αὐτοῦ σχεδιασθὲν νοσοκομεῖον Heriot ἐν Ἐδιμβούργῳ. Εἶναι τοῦτο ἓν ἐκ τῶν μεγίστων οἰκοδομημάτων τῆς Ἀγγλίας, ἡ οἰκοδόμησις τοῦ ὁποίου ἐξηκολούθησεν ἐπὶ εἴκοσι δύο ἔτη (1628—1650). Κοσμεῖται ἐκ διακοσίων παραθύρων τῶν ὁποίων αἱ ποικίλαι γλυφαὶ φέρουσι τὸν χαρακτῆρα τοῦ ρυθμοῦ τῆς Ἐλισάβετ. Ἔργον τοῦ αὐτοῦ ἀρχιτέκτονος εἶναι τὰ σχέδια τοῦ Inner House ἐν Μουάϊ. Θ. Β.

— **Ἄϋτουν** (Aytoun), ***Γουλιέλμος Ἐδμονστούν.*** Φιλόλογος Σκῶτος (1813—1865). Τακτικὸς συνεργάτης τοῦ «Μπάκγουνις Μάγκαζιν» ὅπου ἐδημοσίευσε τὴν σειρὰν ἀπὸ τὰς «πατριωτικὰς μπαλλάντας» του, ἐκδοθείσας κατόπιν ὑπὸ τὸν τίτλον «Τραγούδια τῶν Σκώτων Ἱπποτῶν» (1849). Τῷ 1845 διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Ἐδιμβούργου. Συνέγραψε τὸν «Φιρμίλιαν» ἢ «Σπουδαστὴν τῆς Μπανταζόζ» ἱλαροτραγῳδίαν, τὸ μακρὸν ἱστορικὸν ποίημα «Μπόθγουελλ», ἓν μυθιστόρημά του ὑπὸ τὸν τίτλον «Νόρμαν Σινκλαίρ» κ. ἄ. Ν. Ι. Θ.

αὐτούνια (ἡ) (Autunia) *[Παλαιοφυτ.].* Οὕτως ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Krasser λείψανον ἰδιάζοντος θήλεος κώνου γυμνοσπέρμου φυτοῦ, τὸ ὁποῖον εὑρέθη ἀπολιθωμένον ὑπὸ τοῦ Renault ἐντὸς στρωμάτων τῆς περμίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Autun. Ὁ Renault τὸ κατέταξε καὶ τὸ ὠνόμασε *κυκαδοσπάδιξ* milleryensis, αἱ νεώτεραι ὅμως ἔρευναι ἔδειξαν, ὅτι δὲν ἀνήκει εἰς τὸ γένος αὐτό. Γ. Κ. Γ.

αὐτουργία (ἡ)· ἡ ἰδιότης ἢ ἡ ἐνέργεια τοῦ αὐτουργοῦ, τὸ νὰ ἐκτελῇ τι ὁ ἴδιος καὶ οὐχὶ δι' ἄλλου, ἢ μετ' ἄλλου· ἀντίθ. *συνεργία.*

αὐτουργὸς (ὁ, ἡ)· ὁ αὐτὸς καὶ οὐχὶ δι' ἄλλου ἢ μετ' ἄλλου ἐνεργῶν· ἀντίθ. ***συνεργός:*** «αὐτουργὸς τοῦ ἐγκλήματος».—Ρημ. ***αὐτουργῶ.***

— [ΠΟΙΝ. ΝΟΜ.] Καλεῖται *αὐτουργὸς* ὁ αὐτοπροσώπως καὶ ἀμέσως ἐκτελέσας τὰς ὑλικὰς συστατικὰς τοῦ ἀδικήματος πράξεις (ἄρθρ. 56 § 1 Ποιν. Ν.)· δι' ὃ καὶ εἰδικώτερον καλεῖται οὗτος *ἄμεσος* ἢ *φυσικὸς αὐτουργός.*

Ὡς ἀμέσως δ' ἐνεργήσας θεωρεῖται οὐ μόνον ὁ ἰδίαις χερσὶν ἐπιληφθεὶς τῆς ἐκτελέσεως, ἀλλὰ καὶ ὁ μεταχειρισθεὶς πρὸς τοῦτο ἀλλοτρίας σωματικὰς δυνάμεις εἴτε ἀλόγων ὄντων, ὡς ζῴων ἢ ἀνθρώπων ἐστερημένων τῆς χρήσεως τοῦ λογικοῦ, εἴτε προσώπων ἐχόντων μὲν ἀρτίας τὰς διανοητικὰς δυνάμεις, ἀλλ' ἀγνοούντων τὸ ἀξιόποινον τῆς ἐπιχειρουμένης πράξεως ἢ ἐνεργούντων ὡς ἁπλῶν ὀργάνων ὑπὸ τὸ κράτος φυσικῆς ἢ ψυχολογικῆς βίας ἐπαγομένης αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ ἐπιδιώκοντος τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἀδικήματος, εἰς οὗ τὴν βούλησιν ὑποκύπτει τυφλῶς ὁ οὕτως ἐξαναγκαζόμενος, ἢ δημοσίων ὑπαλλήλων ἐκτελούντων προσταγὴν τοῦ προϊσταμένου αὐτῶν. Ἕνεκα τούτου ὁ νόμος (ἄρθρ. 32, 96 καὶ 97 Ποιν. Νόμου) τοὺς οὕτως ὡς ὄργανα ἄλλου χρησιμοποιηθέντας ἀπαλλάσσει τοῦ καταλογισμοῦ τῆς πράξεως (βλ. λ. **πλάνη, βία,** προσταγή).

Πολλάκις εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἀδικήματος μετέχουσι πλείονα τοῦ ἑνὸς πρόσωπα, ὁ μὲν ὡς ἄμεσος αὐτουργός, οἱ δὲ ὡς συνεργοί (βλ. λ.). Δύο ὅθεν κατηγορίας γενικὰς τῶν συμμετόχων ἀδικήματος ἔχομεν, τοὺς *αὐτουργοὺς* καὶ τοὺς *συνεργούς.*

Ἐνίοτε ὅμως τὴν ἀξιόποινον πρᾶξιν ἐκτελοῦσι πλείονα πρόσωπα ὡς ἄμεσοι αὐτουργοί, ἤτοι αὐτοπροσώπως καὶ ἀμέσως ἐνεργοῦντα· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἂν μὲν ἕκαστος τούτων δρᾷ ἐν ἀγνοίᾳ τῶν λοιπῶν, ὡς ὅταν ὁ εἷς εἰσέρχεται πρὸς ἐκτέλεσιν κλοπῆς ἔν τινι οἰκίᾳ δι' ἀναβάσεως, ἕτερος δέ, ἀγνοῶν τὴν πρόθεσιν καὶ τὰς ἐνεργείας τοῦ πρώτου, εἰσέρχεται συγχρόνως δι' ἀντικλεῖδος καὶ ἑκάτερος διαπράττει κλοπήν, θεωρεῖται πᾶς τῶν οὕτω πως δρασάντων ὡς αὐτουργὸς τῆς ὑπ' αὐτοῦ τελεσθείσης πράξεως κριθησομένης αὐτοτελῶς. Ἂν ὅμως ἕκαστος τῶν οὕτω συμπραξάντων δρᾷ ἔχων γνῶσιν τῆς τοῦ ἄλλου προθέσεως καὶ ἐνεργείας πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς πράξεως, καὶ θέλων τὴν μετ' αὐτοῦ πρὸς τοῦτο σύμπραξιν, ἀλλ' ἄνευ προηγουμένης μεταξὺ αὐτῶν συμφωνίας, ὡς ὅταν θέλων τις νὰ φονεύσῃ ἄλλον καὶ βλέπων τρίτον ἐπιτιθέμενον διὰ μαχαίρας πυροβολεῖ συγχρόνως κατ' αὐτοῦ, τότε ἡ ἐνέργεια τῶν οὕτω συμπραξάντων καλεῖται *τυχαία συναυτουργία,* κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν προβεβουλευμένην συναυτουργίαν, ἣν χαρακτηρίζει ἡ μεταξὺ τῶν συναυτουργῶν γενομένη πρὸ τῆς ἐκτελέσεως τῆς πράξεως συμφωνία καὶ συνομολόγησις ἀμοιβαίας συνδρομῆς, καὶ ἥτις διακρίνεται εἰς τὴν σύστασιν καὶ τὴν συμμορίαν (βλ. τὰς λ.).

Οὕτως, ὡς συναυτουργοὺς πρέπει νὰ θεωρήσωμεν τοὺς τυχαίους συναυτουργούς, τοὺς συστασιώτας καὶ τοὺς συμμορίτας, οὓς πάντας ὁ Ποινικὸς ἡμῶν νόμος (ἄρθρα 56 § 1, 57 ἑπ., 66 ἑπ.) τιμωρεῖ μὲ τὴν εἰς τὸν ἄμεσον ἢ φυσικὸν αὐτουργὸν ἐπιβαλλομένην ποινήν, καίτοι ἐν τῇ συστάσει ἢ τῇ συμμορίᾳ οἱ ἀπαρτίζοντες τὴν ἐγκληματικὴν ταύτην ἕνωσιν εἶναι δυνατὸν ἄλλοι μὲν νὰ εἶναι οἱ ἄμεσοι αὐτουργοὶ τῆς ἀξιοποίνου πράξεως, κατὰ τὸν ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος διδόμενον ὁρισμόν, ἀλ-

Digitized by Google

λοι δὲ νὰ συνήργησαν ἁπλῶς ἢ καὶ νὰ παρέστησαν μόνον εἰς τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς, ἐξισωθέντες ὅμως ὑπὸ τοῦ νόμου ὡς πρὸς τὴν ποινὴν μὲ τὸν ἄμεσον αὐτουργόν, λόγῳ τοῦ ἐπικινδύνου τῶν ἐγκληματικῶν τούτων ἑνώσεων. Ὡς δῆλον ἐκ τῶν προεκτεθέντων γίνεται, ἡ εἰς τὸ ἀδίκημα συμμετοχὴ προϋποτίθησιν ἀπόφασιν καὶ ἐνέργειαν τῶν συμμετόχων ἐκ δολίας προαιρέσεως· δι' ὃ ἐπὶ τῶν ἐξ ἀμελείας τελουμένων ἀδικημάτων δὲν εἶναι, κατὰ τὸν ποινικὸν ἡμῶν νόμον, νοητὴ *συμμετοχή*, ἀλλ' ἕκαστος εὐθύνεται ἐπὶ τῷ ἐκ τῆς ἰδίας ἀμελείας προκύψαντι ἐπιβλαβεῖ ἀποτελέσματι.

Ὡς ἴσα πρὸς τὸν ἄμεσον αὐτουργὸν τιμωρητέα χαρακτηρίζει ὁ νόμος καί τινα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα συνήργησαν ἠθικῶς ἢ ὑλικῶς εἰς τὸ ἀδίκημα, κατὰ τὸν ἐν αὐτῷ ῥητῶς ὁριζόμενον τρόπον (ἄρθρα 56 § 2 καὶ 3 Ποιν. Ν.), ἀποχωρίσας ταῦτα ἀπὸ τῆς κατηγορίας τῶν συνεργῶν, λόγῳ τῆς ἰδιαζόντως σοβαρᾶς συμβολῆς αὐτῶν εἰς τὴν πρᾶξιν. Τὰ πρόσωπα ταῦτα, *ἔμμεσοι* καλούμενοι *αὐτουργοί*, εἶναι: 1) ὁ *ἠθικὸς αὐτουργὸς* καὶ 2) ὁ *κύριος* ἢ *ἀναγκαῖος συνεργός*. Ἠθικὸς αὐτουργὸς καλεῖται ὁ ἐκ προθέσεως, τεινούσης εἰς τὴν δι' ἄλλου προσώπου ἐκτέλεσιν ὡρισμένης ἀξιοποίνου πράξεως, παρακινήσας τὸ πρόσωπον τοῦτο εἰς τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς· ἡ πρόθεσις ὅθεν τοῦ ἠθικοῦ αὐτουργοῦ τείνει εἰς τὴν παρὰ τῷ ἑτέρῳ παραγωγὴν τῆς ἐγκληματικῆς ἀποφάσεως δι' ἐπιδράσεως ἐπὶ τὴν βούλησιν αὐτοῦ κατὰ τὸν ἐν τῷ νόμῳ ὁριζόμενον τρόπον, ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν δι' αὐτοῦ ἐκτέλεσιν τῆς πράξεως· δὲν εἶναι ὅθεν δυνατὴ κατὰ νόμον ἠθικὴ αὐτουργία ἐξ ἀμελείας οὔτε ἠθικὴ αὐτουργία εἰς ἀδίκημα ἐξ ἀμελείας τελούμενον. Ὡς προείρηται, ὅπως χαρακτηρισθῇ τις ὡς ἠθικὸς αὐτουργὸς πρέπει νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τὴν βούλησιν ἄλλου διά τινος τῶν ἐν τῷ νόμῳ ῥητῶς καὶ περιοριστικῶς ὁριζομένων μέσων. Τὰ μέσα ταῦτα εἶναι: 1) Ἡ ἀπειλή. 2) Ἡ βία· πρέπει ὅμως νὰ μὴ ἐκτείνωνται εἰς ψυχολογικὴν βίαν, ἢ σωματικὴν βίαν *ἀκαταμάχητον* ἐκμηδενίζουσαν τὴν βούλησιν τοῦ ὑπὸ τὸ κράτος αὐτῶν ἐνεργοῦντος, διότι, ὡς ἐν ἀρχῇ ἐλέχθη, ὁ οὕτως ἀπειλῶν ἢ βιάζων δὲν θεωρεῖται ἠθικὸς αὐτουργός, ἀλλ' *ἄμεσος* αὐτουργὸς τῆς πράξεως (βλ. λ. **ἀπειλή, βία**). 3) Ἡ προσταγή, ὅταν αὕτη δὲν καθιστᾷ τὸν προσταττόμενον ὄργανον ἁπλοῦν τοῦ προστάττοντος, διότι τότε ὁ τελευταῖος οὗτος εἶναι ἄμεσος καὶ οὐχὶ ἠθικὸς αὐτουργός. 4) Ἡ παραγγελία ἢ ἐντολὴ πρὸς διάπραξιν ὡρισμένου ἀδικήματος, δυναμένη νὰ δοθῇ εἴτε διὰ λόγου, προφορικῶς ἢ ἐγγράφως, εἴτε διὰ σημείων ἢ συμβολικῶν παραστάσεων, οἷον διὰ νεύματος τῆς κεφαλῆς, διὰ χειρονομίας κλπ. Τῇ τοιαύτῃ ἐντολῇ δὲν δύναται νὰ ἐξομοιωθῇ, ὡς ἐν τῷ ἀστικῷ δικαίῳ, ἡ μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἀδικήματος ἔγκρισις αὐτοῦ, ἥτις συνεπῶς δὲν συνιστᾷ ἠθικὴν αὐτουργίαν. 5) Ἡ ὑπόσχεσις ἢ ἡ χορήγησις μισθοῦ, δηλ. ἀμοιβῆς, πρὸ τῆς ἐκτελέσεως τῆς πράξεως γινομένη· ὅθεν ἡ μετὰ ταύτην παροχὴ ἀμοιβῆς, χωρὶς νὰ προηγηθῇ ὑπόσχεσις περὶ τῆς παροχῆς ταύτης, δὲν ἀποτελεῖ ἠθικὴν αὐτουργίαν. 6) Ἡ συμβουλή, ἀλλ' ὅταν γίνηται μετ' *ἀπάτης*, δηλ. παραπλανήσεως τοῦ αὐτουργοῦ, *πειθοῦς* ἢ *φορτικότητος*· ἡ ἁπλῆ συμβουλὴ δυνατὸν νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς συνέργεια (ἄρθρ. 72 § 2 Ποιν. Ν.) καὶ 7) Ἡ πρόκλησις ἢ ἡ ἐπιτηδεία χρῆσις τῆς πλάνης, τοῦ πάθους ἢ τῆς ψυχικῆς ὁρμῆς εἰς ἣν διατελεῖ ὁ ἄμεσος αὐτουργός· ἡ πλάνη ὅμως καὶ ἡ ψυχικὴ ὁρμὴ δέον νὰ μὴ ὦσι τοιαῦται, ὥστε ν' ἀποκλείωσι τὸν καταλογισμὸν τοῦ πράξαντος, διότι ἄλλως ὁ προκαλέσας ἢ χρησιμοποιήσας τὰς καταστάσεις ταύτας εἶναι ἄμεσος καὶ οὐχὶ ἠθικὸς αὐτουργός.

Πρὸς παραδοχὴν ἠθικῆς αὐτουργίας εἶναι ἀδιάφορον, ἂν ἡ πρᾶξις συνετελέσθη πλήρως ἢ περιωρίσθη εἰς ἀπόπειραν ταύτης· κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ὁ ἠθικὸς αὐτουργὸς τιμωρηθήσεται μὲ τὴν παρὰ τοῦ νόμου εἰς τὸν ἄμεσον αὐτουργὸν τῆς τετελεσμένης ἢ τῆς ἀποπειραθείσης πράξεως ἐπιβαλλομένην ποινήν, ἐκτὸς ἂν ἡ ἐνέργεια τοῦ φυσικοῦ αὐτουργοῦ δὲν εἶναι σύμφωνος πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ ἠθικοῦ αὐτουργοῦ ὑποβληθεῖσαν, ἀλλ' ὑπερβάλλει ταύτην, ὅτε ἡ τοιαύτη ὑπέρβασις δὲν καταλογίζεται τῷ ἠθικῷ αὐτουργῷ· καταλογίζεται ὅμως αὐτῷ πᾶν ἀδίκημα, ὅπερ δὲν ἀπέκλεισε ῥητῶς οὗτος καὶ ὅπερ ἦτο ἀναγκαῖον ὡς μέσον ἐκτελέσεως τοῦ ὑποβληθέντος, ὡς καὶ πᾶν ἀδίκημα ὅπερ ἦτο συνέπεια τοῦ μελετηθέντος, ἢ ἀναπόφευκτος, ἢ τοὐλάχιστον συνήθης καὶ δυναμένη εὐκόλως νὰ προβλεφθῇ, εἴτε ὑπὸ παντὸς ἐν γένει ἀνθρώπου, εἴτε ὑπὸ τοῦ ἠθικοῦ αὐτουργοῦ (ἄρθρ. 58 Ποιν. Νόμου). Ἄλλως, ἂν δηλαδὴ ἡ τελεσθεῖσα πρᾶξις δὲν ἦτο οὔτε μέσον ἀναγκαῖον οὔτε συνέπεια ἀναπόφευκτος τῆς ὑποβληθείσης, τότε ὁ ἠθικὸς αὐτουργὸς ὑποβάλλεται εἰς τὴν ποινὴν τῆς ἀποπείρας τῆς τελευταίας ταύτης πράξεως (ἄρθρ. 59 Π. Ν.). Ἐπίσης δὲ ὁ παρακινηθεὶς κατά τινα τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων τρόπων εἰς ἐκτέλεσιν ἑνὸς ὡρισμένου ἀδικήματος, δὲν προέβη εἰς ταύτην, οὐδ' εἰς ἄλλην τινά, εἴτε ἐκ μεταμελείας εἴτ' ἐξ ἄλλου λόγου, τότε κατ' ἰδικὴν διάταξιν τοῦ ποιν. νόμου, ἄρθρ. 48, ὁ ἠθικὸς αὐτουργὸς τιμωρεῖται διὰ τῆς ποινῆς τῆς ἀποπείρας τῆς πράξεως, εἰς ἧς τὴν ἐκτέλεσιν παρεκίνησε. Διαφωνία ἐν τῇ Ἐπιστήμῃ ὑφίσταται περὶ τῆς ποινῆς τῆς ἐπιβλητέας τῷ ἠθικῷ αὐτουργῷ ὅταν παρὰ τούτῳ ἢ τῷ ἀμέσῳ αὐτουργῷ ὑπάρχωσι προσωπικοὶ λόγοι ἐξαλείφοντες ἢ τροποποιοῦντες τὸ ἀξιόποινον ἢ τὸν βαθμὸν αὐτοῦ. Κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην, εἰς τὸν ἄμεσον καὶ τὸν ἠθικὸν αὐτουργὸν ἐπιβληθήσεται ἡ ὑπὸ τοῦ νόμου ὡρισμένη ποινή, μὴ λαμβανομένου ὑπ' ὄψει τοῦ τυχὸν παρὰ τῷ ἑτέρῳ ἐκ τούτων ὑπάρχοντος προσωπικοῦ λόγου· π. χ. ἂν ὁ ἄμεσος αὐτουργὸς κλοπῆς ὑπὲρ τὰς 4000 δρ., λόγῳ τῆς νεαρᾶς ἡλικίας του, τιμωρῆται εἰς βαθμὸν πλημμελήματος (ἄρθρ. 84 Ποιν. Ν.), ὁ ποινικὸς ἐνῆλιξ ἠθικὸς αὐτουργὸς θὰ τιμωρηθῇ εἰς βαθμὸν κακουργήματος, ὡς καὶ τἀνάπαλιν ἂν ὁ ἠθικὸς αὐτουργὸς κλοπῆς κάτω τῶν 4000 δραχ., λόγῳ προηγουμένης διπλῆς ὑποτροπῆς τιμωρῆται εἰς βαθμὸν κακουργήματος (ἄρθρ. 374 § 7 Ποιν. Ν.), ὁ μὴ ὑπότροπος ἄμεσος αὐτουργὸς θὰ τιμωρηθῇ εἰς βαθμὸν πλημμελήματος. Οὐδαμῶς ὅμως κωλύει τὴν ὕπαρξιν ἠθικῆς αὐτουργίας ἡ παρὰ τῷ ἠθικῷ αὐτουργῷ ἔλλειψις τῆς ἰδιότητος, ἥτις διὰ τὸν ἄμεσον αὐτουργὸν εἶναι συστατικὸν στοιχεῖον τῆς πράξεως· οὕτως εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἠθικὸς αὐτουργὸς παραβάσεως καθήκοντος ἑνὸς δημοσίου ὑπαλλήλου ὁ μὴ ὢν δημόσιος ὑπάλληλος.

Κύριος δὲ ἢ *ἀναγκαῖος συνεργός*, ἐπισύρων πλήρη τὴν ποινὴν τοῦ ὑπὸ τοῦ ἀμέσου αὐτουργοῦ πραχθέντος ἀδικήματος, εἶναι: 1) ὁ *κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν* αὐτοῦ ἐν γνώσει καὶ ἐκ προθέσεως παρέχων εἰς τὸν ἄμεσον αὐτουργὸν συνδρομήν, ἀμέσως πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἀδικήματος συνδεομένην, ὡς ὅταν ὁ Α κρατῇ ἀπὸ τῶν χειρῶν τὸν Β, ὃν ὁ Γ ἀποκτείνει· καὶ 2) ὁ παρέχων, ἐν γνώσει ἐπίσης καὶ ἐκ προθέσεως, εἴτε πρὸ τῆς ἐκτελέσεως τῆς πράξεως εἴτε κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν, τοιαύτην εἰς τὸν ἄμεσον αὐτουργὸν βοήθειαν, ἄνευ τῆς ὁποίας οὗτος δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκτελέσῃ τὴν πρᾶξιν, ὑφ' ἃς ἔδρα περιστάσεις, ὡς ὅταν ὑπηρέτριά τις ἀνοίγῃ τὴν θύραν τῆς ἐν ᾗ ὑπηρετεῖ οἰκίας εἰς τὸν μὴ δυνάμενον ἄλλως νὰ εἰσέλθῃ κλέπτην, ὅστις οὕτως εἰσέρχεται καὶ διαπράττει τὴν κλοπήν.

[Πλείονα περὶ τοῦ θέματος ὅρα ἐν *Κωστῇ* Ἑρμηνεία Ποιν. Νόμου ἐκδ. Δ΄ ὑπὸ Ἀγγ. Μπουροπούλου σελ. 203—230 καὶ *Τ. Ἠλιοπούλου*. Σύστημα Ἑλλ. Ποιν. Δικαίου, ἔκδ. Γ. §§ 23—27.]

Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

αὐτούσιος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μετ' αὐτῆς τῆς οὐσίας, ὁ ἀμετάβλητος, ὁ ἀδιάφθορος. — Ἐπίρρ. ***αὐτουσίως***.

Αὐτοῦχος. Υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Κυρήνης, ἀδελφὸς τοῦ Ἀρισταίου. Γεννηθεὶς ἐν Λιβύῃ, μετέβη βραδύτερον εἰς Θεσσαλίαν, εἰς τὴν πατρίδα τῆς μητρὸς αὐτοῦ καὶ μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ Ἀρισταίου καὶ Ἀργαίου κατέλαβε τὸ βασίλειον τοῦ πάππου αὐτοῦ Ὑψαίου (Iustin. 13. 7· πρβλ. καὶ *Ἀπολ. Ῥόδ.* 2,498).

ΙΑΚ. Χ. Δ.

αὐτοφάγα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Χαρακτηρίζονται διὰ τοῦ ὅρου τούτου εἴδη τινὰ πτηνῶν, ἅτινα, εὐθὺς ἅμα τῇ ἐκκολάψει των ἐκ τοῦ ᾠοῦ, ἀναζητοῦσι μόνα των τὴν τροφήν των, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἕτερα εἴδη πτηνῶν, ἅτινα μέχρις ὅτου ἀναπτυχθῶσι τρέφονται ὑπὸ τῶν γεννητόρων των.

Δ.Ν.Π.

αὐτοφαγία (ἡ) *[Βιολ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ διατήρησις τῆς ζωῆς, εἰς τοὺς διαφόρους ζωϊκοὺς ὀργανισμούς, καὶ ἐν περιπτώσει ἀσιτίας, διὰ τῆς καταναλώσεως οὐσιῶν προερχομένων ἀπὸ μέρους τῶν ἰδίων αὐτῶν ἱστῶν. Ἡ αὐτοφαγία διακρίνεται εἰς *αὐτοφαγίαν αὐτόματον* καὶ *αὐτοφαγίαν τεχνητήν*.

Ἡ αὐτόματος αὐτοφαγία παρατηρεῖται εἰς τὰ ζῷα, ἐν περιπτώσει ἀσιτίας, ὁπότε διατηροῦνται ταῦτα ἐν τῇ ζωῇ καταναλίσκοντα μέρος τοῦ βάρους τῶν διαφόρων ἱστῶν. Τὸ φαινόμενον τοῦτο φθάνει μέχρις ἑνὸς ὁρίου, συνήθως μέχρι καταναλώσεως τοῦ ἡμίσεος βάρους τοῦ ζῴου καὶ μετὰ τοῦτο ἐπέρχεται ὁ θάνατος, λόγῳ τῆς μὴ ἀνανεώσεως τῶν καταναλισκομένων ἱστῶν.

Κατὰ τὴν τεχνητὴν αὐτοφαγίαν, ἐν περιπτώσει ἀσιτίας, παρατείνεται ἡ ζωὴ δι' εἰσαγωγῆς ἐκ τοῦ στόματος αἵματος, παρεχομένου δι' ἀφαιμάξεων συχνῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ἡ ζωὴ παρατείνεται διπλάσιον χρονικὸν διάστημα ἢ κατὰ τὴν πρώτην, ἤτοι τὴν αὐτόματον αὐτοφαγίαν (βλ. καὶ λ. **αὐτοσιτία**).

Δ. Ν. Π.

αὐτοφθαλμοσκόπιον (τό)· συσκευὴ ὀφθαλμοσκοπίου, διεσκευασμένη κατὰ τρόπον ὥστε νὰ δύναταί τις νὰ ἐξετάζῃ δι' αὐτῆς τοὺς ἰδίους αὐτοῦ ὀφθαλμούς.

αὐτοφιλία (ἡ) *[Φρενοπαθ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου, πλασθέντος ὑπὸ τοῦ Μπάλλ, χαρακτηρίζεται ἡ φίλαυτος γνώμη τῶν φρενοβλαβῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν κατεχομένων ὑπὸ μανίας καταδιώξεως περὶ ἑαυτῶν.

Μ. Ν. Κ.

αὐτόφορμον (τό)· βλ. **αὐτόσχημος *φωτοβολίς***.

Αὐτοφραδάτης. Ὄνομα πολλῶν μεγιστάνων Περσῶν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Τούτων ὀνομαστότεροι ἦσαν: —1) Ὁ σατράπης τῆς Λυδίας, ὅστις ἀνεπιτυχῶς μετὰ τοῦ δυνάστου τῆς Καρίας Ἑκατόμνου ἐπολέμησεν ἐν Κύπρῳ κατὰ τοῦ Εὐαγόρου, ὅτε οὗτος ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν (394—385 π. Χ.). —2) Ὁ κατὰ τὸ 333—332 π. Χ. ναύαρχος τῶν Περσῶν, ὅστις ἠδυνήθη νὰ καταλάβῃ μὲν κατ' ἀρχὰς πολλὰς παραλίους πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τὰς νήσους Λέσβον καὶ Τένεδον, ἐξεδιώχθη ὅμως βραδύτερον ἀπ' αὐτῶν ὑπὸ τοῦ ἀναδιοργανωθέντος ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου μακεδονικοῦ στόλου. —3) Εἷς τῶν ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καταλυθέντων σατραπῶν τοῦ περσικοῦ κράτους, ὑπὸ τοῦ Ἀρριανοῦ μνημονευόμενος.

ΚΑΨ.

αὐτοφυὴς (ὁ, ἡ),—*ές* (τό)· ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ φυόμενος: «αὐτοφυὴς βλάστησις»· || μετφ. ὁ φυσικός, ὁ μὴ τεχνητός: «αὐτοφυὴς λιμήν», «αὐτοφυὴς χρυσός»· || παρ' ἀρχ. καὶ ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ἁπλοῦ, τοῦ ἀπερίττου, τοῦ μὴ ἐπιτηδευμένου: «αὐτοφυὲς ὕφος».

—***αὐτοφυῆ στοιχεῖα*** *['Ορυκτ.]*. Τὰ ἀπαντῶντα ἐν τῇ φύσει μέταλλα καὶ ἀμέταλλα ὑπὸ στοιχειακὴν κατάστασιν ὡς ὀρυκτά.

Ἐκ τῶν μετάλλων αὐτοφυῆ ἀπαντοῦν ὁ ὑδράργυρος, ὁ σίδηρος, τὸ νικέλιον, τὸ κοβάλτιον, τὸ μαγγάνιον, ὁ κασσίτερος ὁ μόλυβδος, τὸ βισμούθιον, ὁ ἄργυρος, ὁ χαλκός, ὁ χρυσός, ὁ λευκόχρυσος καὶ τὸ τελλούριον. Ἐκ τῶν ἀμετάλλων δὲ τὸ θεῖον, ὁ φωσφόρος, τὸ ἀρσενικόν, τὸ ἀντιμόνιον καὶ ὁ ἄνθραξ.

ΑΝ. Δ.

αὐτοφυλλίτης (ὁ) (Autophyllites Grand'Eury) *[Παλαιοφυτ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *πρωτοκαλαμαριακειοειδῶν πτεριδοφύτων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιθανθρακοφόρου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος.

Γ. Κ. Γ.

αὐτοφυλλογένεια (ἡ) *[Βοτ.]*. Ἡ ἰδιότης τὴν ὁποίαν κέκτηνται φυτά τινα εἰς τὸ νὰ ἀναπτύσσωσι φύλλα ἐπὶ ἄλλων φύλλων.

Δ. Ν. Π.

αὐτοφωνία (ἡ) *['Ιατρ.]*. Φαινόμενον ὑποκειμενικὸν συνιστάμενον εἰς ὀδυνηρὰν καὶ ἐνοχλητικὴν ἀπήχησιν τῆς φωνῆς καὶ τὸ ὁποῖον παρατηρεῖται εἰς διαφόρους παθήσεις τοῦ μέσου ὠτός.

Ἡ ἰδία ὀνομασία ἀπεδόθη ὑπὸ τοῦ Hourmann τῷ 1839 εἰς εἶδός τι ἀκροάσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἀκροαζόμενος τὸν πάσχοντα ἰατρὸς ἀκούει τὴν ἀπήχησιν τῆς ἰδίας αὐτοῦ φωνῆς, καθ' ἣν στιγμὴν ἔχει τὸ οὖς αὐτοῦ ἐφηρμοσμένον εἰς τὸ θωρακικὸν τοίχωμα τοῦ πάσχοντος.

Μ. Ν. Κ.

αὐτόφωρος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ κατ' αὐτὴν τὴν πρᾶξιν φωραθείς, συλληφθείς, ἀποδειχθείς: «αὐτόφωρον ἔγκλημα», «αὐτόφωρος κλέπτης»· || φρ. «*ἐπ' αὐτοφώρῳ*» κατ' αὐτὸ τὸ ἔγκλημα, κατ' αὐτὴν τὴν πρᾶξιν.

— [ΠΟΙΝ. ΔΙΚΟΝ.] Κατὰ τὴν Ποιν. Δικονομίαν (ἄρθρ. 168) *αὐτόφωρον* εἶναι ἓν ἀδίκημα: 1) ὅταν εἶναι ἐν τῷ πράττεσθαι ἢ ἐπράχθη ἀρτίως, τουτέστιν ὅταν συνεχίζεται ἡ ἐγκληματικὴ τοῦ δράστου ἐνέργεια ἢ ὅταν πρὸ ὀλίγου μόλις συνετελέσθη αὕτη· 2) ὅταν ὁ κατηγορούμενος εὑρέθη, πρὶν ἢ παρέλθῃ ἱκανὸς χρόνος ἀφ' οὗ διεπράχθη τὸ ἀδίκημα (οὐχὶ μείζων τῶν 24 ὡρῶν κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην) καὶ πλησίον τοῦ τόπου ὅπου τοῦτο ἐτελέσθη, μὲ πράγματα, ἐργαλεῖα, ὅπλα ἢ ἄλλα ἀντικείμενα τεκμηριοῦντα τὴν ἐνοχήν του· καὶ 3) ὅταν ὁ κατηγορούμενος ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἀδικήματος καὶ ἐν συνεχείᾳ οὕτως εἰπεῖν πρὸς ταύτην κατεδιώχθη διὰ δημοσίας κραυγῆς, ἤτοι ὑποδεικνύεται ὑπὸ τῶν πολιτῶν ἀναφανδὸν ὡς ἔνοχος. Ἕνεκα τῆς ἐκ τῆς ὑπὸ τὰς ἀνωτέρω συνθήκας τελέσεως ἑνὸς ἀδικήματος προκαλουμένης συγκινήσεως τοῦ κοινοῦ ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς εὐχεροῦς καὶ ἀμέσου κατὰ κανόνα ἀποδείξεως τῆς διαπράξεως τούτου καὶ τῆς ἐνοχῆς τοῦ κατηγορουμένου, ἡ Ποινικὴ ἡμῶν Δικονομία (ἄρθρ. 159) καὶ τὸ Σύνταγμα (ἄρθρ. 5 τοῦ 1864 καὶ 11 τοῦ 1927) ἐπιτρέπουσι τὴν ἄνευ δικαστικοῦ ἐντάλματος σύλληψιν τοῦ ἐπ' αὐτοφώρῳ ἀδικήσαντος καὶ τὴν αὐτεπάγγελτον ἐνέργειαν προανακρίσεως (βλ. λ. **ἀνάκρισις**).

Διὰ νεωτέρων νόμων ἐθεσπίσθη ἰδίᾳ σύντομος διαδικασία πρὸς ἄμεσον ἐκδίκασιν τῶν ἐπ' αὐτοφώρῳ καταλαμβανομένων πταισμάτων καί τινων πλημμελημάτων. Οὕτω κατὰ τὸν νόμον 237 τῆς 13 Μαρτίου 1914, ὁ συλληφθεὶς ἐπ' αὐτοφώρῳ διαπράττων πταῖσμα ὁδηγεῖται ἀμέσως εἰς τὸν δημόσιον κατήγορον, ἐὰν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ὑπάρχῃ πταισματοδικεῖον συνεδριάζον κατὰ τὸν χρόνον τῆς συλλήψεως καὶ προσαγωγῆς εἰς αὐτὸ τοῦ συλληφθέντος ἢ δυνάμενον νὰ συνεδριάσῃ πάραυτα. Ὁ συλλαβὼν τὸν πταίστην δύναται συνάμα νὰ καλέσῃ προφορικῶς μάρτυρας, οἵτινες ὀφείλουσι νὰ μεταβῶσι μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ Πταισματοδικεῖον, ὑποκείμενοι ἄλλως εἰς τὰς ποινὰς τοῦ λιπομαρτυρίου (βλ. λ.). Ὁ δημόσιος κατήγορος διατυπώνει τὴν κατηγορίαν ἐγγράφως ἢ καὶ προφορικῶς, ἀνακοινῶν ταύτην τῷ κατηγορουμένῳ ἀμέσως πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς δίκης, μεθ' ὃ ἐπακολουθεῖ ἡ συνήθης ἐνώπιον τοῦ πταισματοδικείου διαδικασία. Ἐὰν ὅμως ὁ πταισματοδίκης κρίνῃ

Digitized by Google

ὅτι τὸ πταῖσμα δὲν κατελήφθη ἐπ' αὐτοφώρῳ ἢ αἱ προσκομισθεῖσαι ἀποδείξεις δὲν εἶναι ἐπαρκεῖς, παραπέμπει τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὴν συνήθη πταισματικὴν διαδικασίαν καὶ ἀφίνει ἐλεύθερον τὸν συλληφθέντα. Κατὰ δὲ τὸ Νομοθ. Διάτ. τῆς 22 Νοεμβρίου 1923 «περὶ ἀμέσου ἐκδικάσεως πλημμελημάτων τινῶν ἐπ' αὐτοφώρῳ», προνοοῦν περὶ τῶν πλημμελημάτων: 1) κλοπῆς (ἐξαιρουμένης τῆς ζῳοκλοπῆς), 2) ἀπρομελετήτων τραυμάτων, 3) ἀδίκου ἐπιθέσεως 4) παρανόμου ὁπλοφορίας, ἐπεκταθὲν δὲ διὰ μεταγενεστέρων νόμων καὶ εἰς τὰ πλημμελήματα λαθρεμπορίας, παραβάσεων τῶν νόμων περὶ φορολογίας τοῦ καπνοῦ, ἁλιείας διὰ δυναμίτιδος, τυχηρῶν παιγνίων, ἀλητείας καὶ ἐπαιτείας, παρονόμου κατοχῆς πυροβόλων ὅπλων κλπ. καὶ ἐφαρμοζόμενον ἐν ταῖς ἕδραις πάντων σχεδὸν τῶν πρωτοδικείων, ὡρίσθη ἡ ἑξῆς σύντομος διαδικασία: Ὁ ἐπ' αὐτοφώρῳ ἐπί τινι τῶν ἀνωτέρω πλημμελημάτων συλληφθεὶς προσάγεται ἀμέσως εἰς τὸν εἰσαγγελέα, ὅστις παραπέμπει αὐτὸν παραχρῆμα ἐνώπιον τοῦ τυχὸν συνεδριάζοντος Πλημμελειοδικείου, ὅπερ δικάζει τὴν ὑπόθεσιν ὡς συνήθως· ἂν δὲ δὲν συνεδριάζῃ τοῦτο, τότε ὁ εἰσαγγελεὺς κοινοποιεῖ τῷ συλληφθέντι κλητήριον θέσπισμα δι' ἔκτακτον δικάσιμον τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ἤ, ἂν δὲν εἶναι δυνατὴ τοιαύτη, διὰ τὴν τῆς ἐπομένης, συγκαλουμένην ἐν ἀνάγκῃ εἰδικῶς ἐπὶ τούτῳ, διατάσσων τὴν ἐν τῷ μεταξὺ κράτησιν τοῦ συλληφθέντος, μὴ δυναμένην ὅμως οὐδαμῶς νὰ παραταθῇ πέραν τοῦ μεσονυκτίου τῆς ἐπομένης. Ἂν καὶ τὴν ἐπομένην δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ σύγκλησις τοῦ δικαστηρίου, τότε ὁ εἰσαγγελεὺς παραπέμπει τὸν κατηγορούμενον εἰς τὸν ἀνακριτήν, ὅστις ἐνεργῶν οἱανδήποτε κρίνει ἀναγκαίαν ἀνακριτικὴν πρᾶξιν, δύναται νὰ προφυλακίσῃ αὐτὸν καὶ χωρὶς νὰ ζητήσῃ τὴν ἐπὶ τούτῳ γνώμην τοῦ εἰσαγγελέως, μεθ' ὃ ἐπακολουθεῖ ἡ διὰ τοῦ Ν. Δ. θεσπισθεῖσα διαδικασία ὡσεὶ ὁ κατηγορούμενος εἰσήγετο ἀμέσως τὴν αὐτὴν τῆς συλλήψεώς του ἡμέραν εἰς δίκην. Οἱ μάρτυρες καλοῦνται ὡς καὶ εἰς τὰ ἐπ' αὐτοφώρῳ πταίσματα, δύνανται δὲ διαταγῇ τοῦ Δικαστηρίου νὰ προσαχθῶσι βιαίως καὶ διαρκούσης ἔτι τῆς συνεδριάσεως· ἀναγινώσκεται προσέτι ἐπ' ἀκροατηρίου ἡ περὶ τῆς πράξεως ἔκθεσις τοῦ συλλαβόντος τὸν κατηγορούμενον ὀργάνου, ὅπερ μόνον ἂν τὸ Δικαστήριον ἐπιτρέψῃ δύναται νὰ ἐξετασθῇ ὡς μάρτυς. Τῇ αἰτήσει τοῦ κατηγορουμένου δύναται τὸ Δικαστήριον νὰ τῷ χορηγήσῃ μέχρι τριῶν ἡμερῶν προθεσμίαν διὰ νὰ κανονίσῃ τὴν ὑπεράσπισίν του, ὡς καὶ ν' ἀναβάλῃ τὴν ὑπόθεσιν πρὸς κρείσσονας ἀποδείξεις εἰς ἑτέραν ῥητὴν δικάσιμον, ὅτε ὅμως ὀφείλει ν' ἀποφασίσῃ περὶ διατηρήσεως ἢ ἄρσεως τῆς κρατήσεως ἢ προφυλακίσεως τοῦ κατηγορουμένου, εἴτε περὶ ἀπολύσεως αὐτοῦ ἐπ' ἐγγυήσει. Κατὰ τὰ λοιπὰ ἀκολουθεῖται ἡ συνήθης ἐνώπιον τοῦ Πλημμελειοδικείου διαδικασία σὺν τῇ διαφορᾷ ὅτι ἡ περὶ πολιτικῆς ἀποζημιώσεως ἀξίωσις τοῦ παθόντος ἐκδικάζεται ἄνευ ἐγγράφου προδικασίας, ἀρκούσης τῆς προφορικῆς ἐπ' ἀκροατηρίου δηλώσεώς του, ὅταν δ' ἐπιτρέπηται ἔφεσις, τὸ ἀνασταλτικὸν ἀποτέλεσμα ταύτης καὶ ἡ μετὰ τὴν ἄσκησιν αὐτῆς ἀπόλυσις ἐπ' ἐγγυήσει τοῦ κατηγορουμένου ἀπόκειται εἰς τὴν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου. Ἐὰν τέλος τοῦτο κρίνῃ ὅτι οὗτος δὲν συνελήφθη ἐπ' αὐτοφώρῳ, παραπέμπει τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὴν τακτικὴν διαδικασίαν, ὅτε ὁ κατηγορούμενος παραδίδεται εἰς τὸν εἰσαγγελέα διὰ τὰ περαιτέρω. Ἡ ἀνωτέρω διαδικασία ἐφαρμόζεται καὶ ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἐφετείου δικαζομένου κακουργήματος λαθρεμπορίας, ἐάν, ἐννοεῖται, συνελήφθη ἐπ' αὐτοφώρῳ ὁ δράστης (ἄρθρ. 135, παραγρ. 5 νόμου 1165 ὡς συνεπληρ. διὰ Ν. Δ. 30 Ὀκτωβρίου 1925). Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

αὐτοφωσφορισμὸς (ὁ)· βλ. φωσφορισμός.

αὐτοφωτογράφησις (ἡ)· τὸ νὰ φωτογραφῇ τις τὸν ἴδιον ἑαυτόν του.

— *[Ἐγκυκλοπ.]* Διὰ τὴν αὐτοφωτογράφησιν χρησιμοποιεῖται χειριστὴς τοῦ φωτοφράκτου (déclancheur) αὐτομάτως λειτουργῶν, ἢ ἄλλη τις ἁπλουστέρα διάταξις (ὡς π. χ. νῆμα δι' οὗ προσδένεται ὁ χειριστὴς καὶ τὸ ὁποῖον συρόμενον ἀνοίγει τὸν φωτοφράκτην). Αὐτομάτων χειριστῶν ὑπάρχουσι διάφορα εἴδη, ὧν ἡ ταχύτης τῆς λειτουργίας δύναται νὰ ῥυθμίζηται, ὥστε τὸ ἄνοιγμα τοῦ φωτοφράκτου νὰ ποικίλλῃ ἀπὸ κλάσματος τοῦ δευτερολέπτου καὶ πλέον. Κ. Γ. Μ.

αὐτόφωτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἐξ αὐτοῦ φωτιζόμενος, ὁ ἰδικόν του φῶς ἐκπέμπων· ἀντιθ. *ἑτερόφωτος*.

—***αὐτόφωτα σώματα*** *[Φυσ.—Ἀστρον.]*. Τὰ ἐκπέμποντα ἀφ' ἑαυτῶν φῶς, τὰ σώματα ἐκεῖνα τῶν ὁποίων ἡ φωτιστικὴ ἰδιότης ὀφείλεται εἰς προσήκουσαν ἰδιαιτέραν φυσικὴν κατάστασιν.

Ἐν τῷ σύμπαντι αὐτόφωτα σώματα εἶναι ὁ ἥλιος, οἱ ἀπλανεῖς ἀστέρες, οἱ διάττοντες ἀστέρες, οἱ κομῆται, τὰ νεφελώματα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς πλανήτας, οἵτινες εἶναι ἑτερόφωτα. Ἐπὶ τῆς γῆς τὰ διάπυρα σώματα εἶναι αὐτόφωτα. Ἑπομένως καὶ σῶμα ἀγόμενον εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν καὶ διαπυρούμενον καθίσταται αὐτόφωτον. Τὸ ὑπ' αὐτῶν ὅμως ἐκπεμπόμενον φῶς δὲν εἶναι κατ' ἀνάγκην ἀνάλογον τῆς θερμοκρασίας, ὡς τὸ ἐν ἀναφλέξει ὑδρογόνον, τὸ ὁποῖον καίτοι ἔχει ὑψηλοτάτην θερμοκρασίαν ἐλάχιστα φωτοβολεῖ. Τὰ στερεὰ ἄρχονται συνήθως φωτοβολοῦντα μεταξὺ 500^0 καὶ 600^0 C, ἀναλόγως τῆς φύσεώς των. ΑΝ. Δ.

αὐτοχαρακτηρισμὸς (ὁ). τὸ νὰ χαρακτηρίζῃ τις αὐτὸς ἑαυτόν.

αὐτοχάραξις (ἡ) (Autogravure) *[Γραφ. Τέχν.]* Μέσον ἀναπαραγωγῆς ἐγχρώμων εἰκόνων. Ἀναλόγως τοῦ ἐγχρώμου προτύπου παρασκευάζονται 4 μερικὰ φωτότυπα (ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὸ κίτρινον, ἐρυθρόν, κυανοῦν καὶ τεφρόν). Ἐκ τῶν τριῶν πρώτων ἐξ αὐτῶν λαμβάνονται διάφοροι θετικαὶ εἰκόνες, αἵτινες χρησιμεύουν εἰς τὴν παρασκευὴν αὐτοτύπων ἀρνητικῶν. Οὕτω δὲ διευκολύνεται διὰ τὰ τρία ταῦτα χρώματα ἡ λῆψις πέντε διαφόρων μερικῶν εἰκόνων, δι' ἀπ' εὐθείας τυπώσεως ἐπὶ πλακὸς λίθου, ἀργιλλίου ἢ ψευδαργύρου, αἵτινες τυποῦνται ἀλληλοδιαδόχως ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης διὰ τῶν ἀντιστοίχων χρωμάτων αὐτῶν. Ἡ τετάρτη πλὰξ χρησιμεύει ἁπλῶς ὡς πλὰξ χρωματισμοῦ, ἥτις εἰς θέσεις τινὰς μόνον προσλαμβάνουσα χρῶμα χρησιμοποιεῖται ὡς τυπωτικὴ πλάξ. Κ. Γ. Μ.

αὐτοχαρτογράφος (ὁ)· βλ. χαρτογραφία.

αὐτόχειρ (ὁ ἡ) ὁ αὐταῖς χερσὶ πράττων τι, ὁ αὐτοπρόσωπος ἐργάτης ἢ ἐκτελεστής τινος (ἀρχ.)· ὁ αὐταῖς χερσὶ φονεύων ἑαυτόν, ὁ αὐτόκτονος, ὁ αὐτοκτονήσας.

αὐτοχειρία (ἡ), καὶ ***αὐτοχειριασμὸς*** (ὁ)· τὸ νὰ γίνῃ τις αὐτόχειρ, **αὐτοκτονία**, (βλ. λ.).

αὐτοχειροτόνητος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ὑφ' ἑαυτοῦ χειροτονηθείς, ὁ αὐτὸς εἰς ἑαυτὸν ἀποδώσας ἀξίωμά τι: «αὐτοχειροτόνητος ἀρχηγός».

αὐτόχθων (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς χθονὸς βλαστήσας, γεννηθείς, ὁ ἀνέκαθεν, ἀπὸ τῶν προγόνων, κατοικῶν ἔν τινι τόπῳ: «αὐτόχθονες Ἀθηναῖοι»· ἀντίθ. *ἑτερόχθων, ἔποικος, ἔπηλυς*, ὡς καὶ ἡ ὑπὸ τῶν νεωτέρων πλασθεῖσα λέξις *ἀλλόχθων*.

— [ΑΡΧ.] Παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις ἐθεωρεῖτο ἰδιαιτέρα τιμὴ ἡ ὀνομασία τοῦ αὐτόχθονος, εἶχον δὲ καὶ ὡς ἰδιαίτερον ἔμβλημα τοῦ γηγενοῦς τὸν τέττιγα ὡς κόσμημα, διότι ἐνομίζετο οὗτος ἐκ τῆς γῆς γεννώμενος, ἐξ οὗ καὶ *τεττιγοφόροι*. Ὁ Εὐριπίδης (ἐν Ἴω. 29) λέγει: «Ὦ σύγγον' ἐλθὼν λαὸν εἰς αὐτόχθονα | κλεινῶν Ἀθηνῶν». Καὶ κατωτέρω (αὐτ. 589): «... Εἶναί φασι τὰς αὐτόχθονας | κλεινὰς Ἀθήνας οὐκ ἐπείσακτον γένος». Καὶ ὁ Ἀριστοφάνης (Σφῆ. 1076): «Ἀττικοὶ μόνοι δικαίως εὐγενεῖς αὐτόχθονες, | ἀνδρικώτατον γένος καὶ πλεῖστα τήνδε τὴν πόλιν | ὠφελῆσαν ἐν μάχαισιν, ἡνίκ' ἦλθ' ὁ βάρβαρος»). Λαμβάνεται καὶ ὡς ἐπίθετον καὶ σημαίνει πάλιν τὸν γηγενῆ, τὸν ἐντόπιον: «αὐτόχθων ἀρετὴ» (*Λυσ.* 194,37), «λάχανα τῶν αὐτοχθόνων» (*Πολιοχ.* ἐν Ἀδή. 1,6). ΙΑΚ. Χ. Δ.

— [ΙΣΤΟΡ.] Ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐκαυχῶντο ὅτι ἦσαν αὐτόχθονες, τουτέστιν ὅτι οἱ πρόγονοί των ἦσαν γέννημα καὶ θρέμμα τῆς γῆς ἐν ᾗ κατῴκουν. Ὑπὲρ πάντας τοὺς Ἕλληνας, οἱ Ἀθηναῖοι ἐκαυχῶντο ἐπὶ αὐτοχθονισμῷ. Ὁ Δημοσθένης λέγει περὶ αὐτῶν: «Μόνοι γὰρ πάντων τῶν ἀνθρώπων, ἐξ ἧσπερ ἔφυσαν, ταύτην ᾤκησαν καὶ τοῖς ἐξ αὐτῶν παρέδωκαν». Ἐκτὸς ὅμως τῶν Ἀθηναίων καὶ ἄλλοι ἑλληνικοὶ λαοὶ ἐπίστευον ὅτι κατήγοντο ἐκ γηγενῶν ἡρώων, οἷοι ἦσαν ὁ Τιτάν, ὁ Γίγας, ὁ Ἄργος, ὁ Ἐρεχθεύς, ὁ Πελασγός, ὁ Μέροψ, ὁ Δίαυλος, ὁ Κέκροψ, περὶ οὓς ἐποιήθησαν διάφοροι μῦθοι, τοιαύτην δ' ἀπέδιδαν εἰς τὸν αὐτοχθονισμὸν σημασίαν, ὥστε ὁ Πλάτων ἀναφέρει: «οὐδὲν γὰρ γηγενὲς Ὀλυμπίων ἐντιμότερον». Αὐτόχθονες σκωπτικῶς καλοῦνται ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους εἰς τὰς Νεφέλας καὶ οἱ φιλόσοφοι.

Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ, τῆς λέξεως ταύτης ἐγένετο χρῆσις πρὸς διάκρισιν τῶν καταγομένων ἐκ τῶν τμημάτων τοῦ ἀπελευθερωθέντος κράτους, τῶν μετασχόντων τοῦ Ἀγῶνος καὶ ἐγκατασταθέντων εἴς τινα δῆμον τοῦ κράτους μέχρι τοῦ 1837, πρὸς τοὺς μετὰ τὸ ἔτος τοῦτο μετοικήσαντας εἰς Ἑλλάδα ἐκ τῶν ὑποδούλων ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν. Τὸ ζήτημα τοῦτο τῆς διακρίσεως προέκυψεν ἐκ τῆς συζητήσεως τοῦ γ' ἄρθρου τοῦ Συντάγματος ἐν τῇ Α' τῶν Ἑλλήνων Συνελεύσει κατὰ τὴν 11ην Ἰανουαρίου 1844. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ὑπεβλήθη πρότασις ὑπὸ τῶν πληρεξουσίων Ῥήγα Παλαμήδη, Πλαπούτα, Κανέλλου Δηλιγιάννη, Μακρυγιάννη, Θεοδ. Γρίβα καὶ Κορφιωτάκη, δι' ἧς ἀπεκλείοντο τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων οἱ εἰς τὴν Ἑλλάδα διαμένοντες ἑτερόχθονες καὶ μὴ ὑπαγόμενοι εἰς τὰς ἀνωτέρω ἀναφερομένας ἐξαιρέσεις. Ἡ πρότασις αὕτη εὑρίσκετο εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν συνομολογηθεῖσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλληνοτουρκικὴν συνθήκην, ἥτις ἐκανόνιζε τὴν ὑπηκοότητα τῶν ἑτεροχθόνων Ἑλλήνων ὅσον ἀφεώρα τὸ μέλλον, δὲν προσέβαλε δὲ τὸ παρελθόν, ἔδιδεν οὕτω ὀπισθενέργειαν μέχρι τοῦ 1828. Σκοπὸς τῆς προτάσεως ἦτο ἡ ἀπομάκρυνσις ἐκ τῶν θέσεών των ὡρισμένων δημοσίων λειτουργῶν. Τὴν πρότασιν ὑπεστήριζεν ἡ πλειοψηφία τῆς Συνελεύσεως, ἀντετάχθησαν ὅμως κατ' αὐτῆς οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, διακηρύξαντες ὅτι ὁ Ἀγὼν τοῦ 1821 δὲν διεξήχθη μόνον ὑπὸ τῶν τότε κατοικούντων τὸ ἐλεύθερον κράτος, τοῦ ὁποίου ὁ πληθυσμὸς δὲν ὑπερέβαινε τὰς 500.000, ἀλλὰ παρ' ὅλου τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, ἐπιδιώκοντος τὴν ἀνατροπὴν ἁπάσης τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἄφθονον δ' ἐχύθη τὸ αἷμα εἰς ὅλα τὰ τμήματα τῆς ἀλυτρώτου ἑλληνικῆς χώρας. Τοιοῦτον δ' ἐκήρυξαν τὸν ἑλληνικὸν Ἀγῶνα πᾶσαι αἱ κατ' αὐτὸν συνελθοῦσαι ἐθνικαὶ συνελεύσεις. Ἡ συζήτησις παρετάθη ἐπὶ δέκα τέσσαρας ἡμέρας, κατ' αὐτὴν δὲ ἠγόρευσαν οἱ ἀρχηγοὶ κομμάτων Ι. Κωλέττης, Α. Μαυροκορδάτος καὶ Α. Μεταξᾶς, κατακρίναντες τὴν πρότασιν ὡς δυναμένην νὰ φέρῃ διάσπασιν τῆς ἑλληνικῆς ἑνότητος.

Παρὰ ταῦτα τὸ ψήφισμα ἐγένετο δεκτόν, καὶ ἀπελύθησαν τῶν θέσεών των καὶ ἐπιφανεῖς ἄνδρες, τινὲς τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν καὶ ἱδρυταὶ σπουδαιοτάτων δημοσίων ὑπηρεσιῶν, πλεῖστοι δὲ ἄλλοι ἐστερήθησαν τῶν πολιτικῶν των δικαιωμάτων. Ἡ ἀπόφασις αὕτη τῆς συνελεύσεως προεκάλεσε θλιβερὰν ἐντύπωσιν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, ἀπεμάκρυνε δὲ τὰς προβλεπομένας ὀλεθρίας της συνεπείας ἡ σύνεσις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τὸ γενικὸν ἐθνικὸν αἴσθημα τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ ἐκδήλωσις τῆς γενικῆς ἀπαρεσκείας κατεδηλώθη τὴν 11 Σεπτεμβρίου 1844, ὅτε ὁ διοικητὴς τῆς ἐν Ἀθήναις φρουρᾶς Δημ. Καλλέργης παρέθεσε γεῦμα εἰς τοὺς βασιλεῖς παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰλισσοῦ. Ἐν ᾧ ἠκολούθει ἐν φαιδρότητι τοῦτο καὶ ἀνέκρουεν εὔθυμα ᾄσματα ἡ μουσική, εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἐκυμάτιζον δύο μαῦραι σημαῖαι, κυκλούμεναι ὑπὸ ἀπειραρίθμου πλήθους. Ἡ μία τούτων ἔφερε τὴν ἐπιγραφήν: «Οἱ ξενηλατούμενοι Μακεδόνες», ἡ δὲ ἄλλη: «Οἱ ἀδικηθέντες Κρῆτες», ὡς καὶ τὰ ἑξῆς: «Ἐπὶ τὸν ποταμὸν Βαβυλῶνος ἐκεῖ ἐκαθίσαμεν καὶ ἐκλαύσαμεν ἐν τῷ μνησθῆναι ἡμᾶς τῆς Σιών. Πῶς ᾄσωμεν ᾠδὴν Κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας»; Ταῦτα πάντα προεκάλεσαν βαθυτάτην αἴσθησιν, ἡ δὲ ἡμέρα τῆς ἑορτῆς ἐκείνης μετεβλήθη εἰς ἡμέραν πένθους. Τὸ ψήφισμα περὶ αὐτοχθόνων καὶ ἑτεροχθόνων ἠτόνησεν ἀμέσως καὶ οἱ ἀποβληθέντες ὑπάλληλοι ἐπανῆλθον εἰς τὰς ὑπηρεσίας των. Πρὸς ἀντίθεσιν δὲ τοῦ ψηφίσματος τούτου, ἐν τῇ Β' ἐθνικῇ συνελεύσει τοῦ 1863 ἀντεπροσωπεύθησαν πᾶσαι αἱ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἑλληνικαὶ κοινότητες, τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους θεωρηθέντος ἀδιαιρέτου. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— [ΝΟΜ.]. Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀνωτέρω νομοσχέδιον κατατεθὲν ἀρχικῶς πρὸς ἐπιψήφισιν ἀπῄτει ὅπως ὁ ἐκλόγιμος διὰ νὰ εἶναι τοιοῦτος, τουτέστιν ὅπως δικαιοῦται νομίμως νὰ ὑποβάλῃ ὑποψηφιότητα, ἐκτεθῇ ὡς βουλευτής, δέον νὰ ἔχῃ δωδεκαετῆ διαμονήν. Τὸ σχετικὸν ἄρθρ. 27 ὡς ἐψηφίσθη ὥριζεν ὅτι, ἵνα εἶναί τις ἐκλέξιμος, δέον νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν καὶ νὰ εἶναι πλὴν τινων ἐξαιρέσεων «ἢ αὐτόχθων τῆς ἐπαρχίας ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐκλέγεται...ἢ αὐτόχθων τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ἐγκατεστημένος πρὸς ἑνὸς ἔτους εἰς τὴν ἐπαρχίαν ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐκλέγεται...ἢ νὰ ἐκατοίκησεν ἐν Ἑλλάδι ἓξ ἔτη, ἐγγραφεὶς εἰς ἕνα τῶν δήμων, ἐξ ὧν τὰ τρία ἐντὸς τῆς ἐπαρχίας ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐκλέγεται, καὶ ν' ἀπέκτησεν ἐν αὐτῇ πραγματικὴν ἀκίνητον περιουσίαν δέκα χιλιάδων δραχμῶν».

Εἰς τὸ πνεῦμα τοῦτο τοῦ αὐτοχθονισμοῦ ὀφείλεται καὶ τὸ τόσον ἀξιοκατάκριτον ψήφισμα τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως τῆς Γ' Σεπτεμβρίου. Τὸ ψήφισμα τοῦτο ἀπέκλειε τῶν δημοσίων θέσεων τοὺς μετὰ τὸ 1827 ἐγκατασταθέντας ἐν Ἑλλάδι ὡς μὴ αὐτόχθονας, ἐξαιρέσεως γενομένης μόνον διὰ τὰς στρατιωτικάς, ἐκπαιδευτικὰς καὶ τὰς ἐκτὸς τοῦ κράτους «διερμηνευτικὰς» καὶ προξενικὰς θέσεις, τὰς ὁποίας ὁ «Ἕλλην τοῦ Ἀγῶνος», κατὰ τὴν φράσιν τοῦ ψηφίσματος, δὲν ἠδύνατο ν' ἀναπληρώσῃ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Λυκούδη*: Ἐκλογικὸς Κῶδιξ σ. 61–63. *Ν. Ι. Σαριπόλου*: Συνταγματικὸν Δίκαιον τ. Α' (ἔκδοσις α') σ. 364. *Ν. Ν. Σαριπόλου*: Ἑλληνικὸν Συνταγματικὸν Δίκαιον τ. Α' (1915) σ. 35. Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

— ***αὐτόχθονα κοιτάσματα ἀνθράκων*** (autochtone kohlenflözen) *[Ὀρυκτ.]*. Οὕτω καλοῦνται ἐκεῖνα τὰ κοιτάσματα τῶν ὀρυκτῶν ἀνθράκων, τὰ ὁποῖα ἐσχηματίσθησαν ἀπὸ φυτά, φυόμενα ἐπιτοπίως ἐπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ ὑπεδάφους, ὑπεράνω τοῦ ὁποίου κεῖνται τὰ κοιτάσματα ταῦτα. Οὕτω π. χ. εἰς πολλὰ κοιτάσματα ὀρυκτῶν ἀνθράκων εὑρίσκομεν πολυαρίθμους κορμοὺς φυτῶν ἱσταμένους ἐν θέσει κατακορύφῳ καὶ τὰς ἐκτεταμένας ῥίζας πολλῶν φυτῶν εὑρισκομένας εἰς τὴν φυσικήν των θέσιν. Τὰ περισσότερα ὅμως κοιτάσματα εἶναι **ἀλλόχθονα** ἢ **ἑτερόχθονα** (βλ. τὰς λ.). Γ. Κ. Γ.

— ***αὐτόχθονα ὄρη*** (autochtone Gebirge) [illegible]

Digitized by Google

Οὕτω καλοῦνται τὰ ὄρη ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐγεννήθησαν ἐκεῖ ὅπου σήμερον εὑρίσκονται, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ δι' *ἐπωθήσεων κλ.π.* γεννηθέντα. Γ.Κ.Γ.

Αὐτόχθων. —1) Εἷς τῶν ἀρχόντων ἐπὶ τῆς Ἀτλαντίδος (*Πλάτ.* Κριτί. 114 c). —2.) Υἱὸς τοῦ Ἐλιοὺν καὶ τῆς Βεροὺδ παρὰ τοῖς Φοίνιξιν, ὁ μετὰ ταῦτα *Οὐρανὸς* (*Phylar.* Bybl. fr. 2,12). ΙΑΚ. Χ. Δ.

αὐτόχρημα· ἐπίρρ. (κατ' αὐτὸ τοῦτο τὸ χρῆμα, τὸ πρᾶγμα), πράγματι, ἀληθῶς: «εἶναι αὐτόχρημα μωρός», οἱονεὶ αὐτὴ αὕτη ἡ μωρία ἐμφανιζομένη ὡς πρόσωπον, ὡς πρᾶγμα.

αὐτοχρωμία (ἡ) (autochromie) *[Γραφ. Τέχν.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ ἔγχρωμος φωτογραφία, ἡ ἐπιτυγχανομένη διὰ τῶν αὐτοχρωμικῶν πλακῶν (βλ. λ. φωτογραφία).— Ἐπιθ. ***αὐτοχρωμικός***. Κ. Γ .Μ.

αὐτόχρωμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό), καὶ ***αὐτόχρους*** (ὁ ἡ), *—ουν* (τὸ)· ὁ ἔχων φυσικόν, ἰδικόν του χρῶμα.

αὐτοψία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις αὐτόπτης, ἡ *αὐτοῖς ὄμμασιν* ἀντίληψις, γνῶσις, τὸ νὰ ἀντιληφθῇ τις μὲ τὰ ἴδια του τὰ μάτια· || αὐτοπρόσωπος ἐξέτασις.

—[ΙΑΤΡ.] Ὁ ὅρος *αὐτοψία* χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ ἰατρικῇ, ἰδίως ὑπὸ τῶν ξένων, πρὸς δήλωσιν τῆς πράξεως ἐκείνης τοῦ ἰατροῦ, ἥτις ἀποσκοπεῖ, ὅπως διὰ τῆς ἐξωτερικῆς καὶ ἐσωτερικῆς ἐπισκοπήσεως τοῦ πτώματος ἀναζητηθῶσι τὰ τὸν θάνατον προκαλέσαντα αἴτια· συμπίπτει ὅθεν πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ ὅρου **νεκροψία** (βλ. λ.). Εἰδικώτερον ὅμως αὐτοψίαν καλοῦμεν τὴν ἔρευναν καὶ διάκρισιν τῶν σημείων ἐκείνων τοῦ πτώματος τῶν δηλούντων πόθεν προῆλθεν ὁ θάνατος. Διακρίνομεν δέ: α') τὴν *κλινικὴν αὐτοψίαν*, τὴν ἐπιζητοῦσαν τὴν ἔρευναν ἀλλοιώσεων ἐπεξηγουσῶν τὴν κλινικὴν συμπτωματολογίαν, καὶ β') τὴν *ἰατροδικαστικὴν αὐτοψίαν*, δι' ἧς ἐπιζητεῖται ἡ ἀνεύρεσις εἰς τὸ πτῶμα σημείων, ἐφ' ὧν νὰ δύναται νὰ στηριχθῇ ἐγκληματική τις διάγνωσις.

Αἱ κλινικαὶ αὐτοψίαι ἐκτελοῦνται ἤδη μόνον ἐν Γαλλίᾳ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τῶν κλινικῶν ἰατρῶν· ἐν ταῖς πλείσταις ὅμως χώραις ἀκολουθεῖται τὸ ἐν Γερμανίᾳ κρατοῦν σύστημα, καθ' ὃ αὗται ἐκτελοῦνται ὑπὸ εἰδικῶν παθολογοανατόμων, ἐν εἰδικοῖς παθολογικοῖς ἀνατομείοις, ἔνθα ἐκτελοῦνται καὶ αἱ ἱστολογικαί, μικροβιολογικαί, χημικαὶ καὶ πειραματικαὶ ἐξετάσεις ἐκ τοῦ ὑλικοῦ τῶν πτωμάτων καὶ ὑπάρχουσιν ἐν αὐτοῖς καὶ παθολογοανατομικὰ μουσεῖα, ἐν οἷς ἐκτίθενται αἱ παθολογοανατομικαὶ ἀλλοιώσεις τῶν ἱστῶν καὶ ὀργάνων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.

Αἱ ἰατροδικαστικαὶ αὐτοψίαι παντοῦ ἤδη ἐκτελοῦνται εἰς εἰδικὰ ἰατροδικαστικὰ ἐργαστήρια, ἀκολουθοῦντα θεσπισμένας διατάξεις. Ἐνῷ κατὰ τὰς κλινικὰς αὐτοψίας ὁ ἀνατέμνων ἰατρὸς ἐρευνᾷ τὰς ἀλλοιώσεις, ὅπως διαγνώσῃ, ἐὰν αὗται ἀνταποκρίνωνται ἢ οὒ πρὸς τὰ κλινικὰ συμπτώματα, ἅτινα παρουσίαζε κατὰ τὴν ἀσθένειαν τὸ ἐν λόγῳ ἄτομον, ὁ ἰατροδικαστὴς ἀναζητεῖ τὰ σημεῖα ἢ τὰ ἴχνη, ἅτινα ἀφῆκαν τὰ τὸν θάνατον προκαλέσαντα αἴτια, ὅπως διευκρινήσῃ καὶ καθορίσῃ τὴν ἐγκληματικὴν αὐτοῦ διάγνωσιν καὶ διαφωτίσῃ τὴν δικαιοσύνην.

Ὡς ἐκ τούτου, ἡ μὲν κλινικὴ αὐτοψία εἶναι ἐφηρμοσμένη παθολογοανατομική, καθ' ὅτι δὲν ἀρκεῖ ἁπλῶς νὰ παραστήσῃ τις τὰς ἀλλοιώσεις, ὡς ἡ παθολογικὴ ἀνατομική, ἀλλ' ὀφείλει παρατηρῶν τὰς ἀλλοιώσεις νὰ δύναται νὰ χρησιμοποιήσῃ ταύτας πρὸς ἐπεξήγησιν τῶν νοσηρῶν ἀλλοιώσεων, ἃς ἐπαρουσίαζεν ἢ ὤφειλε νὰ παρουσιάζῃ ὡς ἀσθενὴς τὸ νεκροτομούμενον ἄτομον· ἡ δὲ ἰατροδικαστικὴ αὐτοψία σχεδὸν δὲν ἐνδιαφέρεται τοσοῦτον διὰ τὴν σπουδὴν τῶν ἀλλοιώσεων καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν συμπτωμάτων, ὅσον διὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ πῶς, διὰ τίνος μέσου καὶ ὑπὸ ποίας συνθήκας προεκλήθησαν αἱ βλάβαι τοῦ πτώματος, εἰς ἃς ὀφείλεται ὁ θάνατος τοῦ ἀτόμου· ἑπομένως ἡ ἰατροδικαστικὴ αὐτοψία εἶναι ἐμπειρικὴ ἐφαρμογὴ παθολογοανατομικῶν, χημικῶν, τοξικολογικῶν καὶ πειραματικῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων. Β. ΦΩΤΑΚΗΣ

—[ΠΟΙΝ. ΔΙΚΟΝ.] *Αὐτοψία*, ὡς ἀποδεικτικὸν μέσον, εἶναι ἡ πρᾶξις, δι' ἧς ὁ δικαστὴς ἢ ὁ ἐπὶ τῆς ἀνακρίσεως ὑπάλληλος βεβαιοῦται περὶ τῆς ὑπάρξεως πραγματικῶν γεγονότων δι' ἰδίας αὐτοῦ ἀντιλήψεως, οἱαδήποτε καὶ ἂν ᾖ ἡ αἴσθησις, δι' ἧς ἐγένετο ἡ ἀντίληψις αὕτη (ἄρθρ. 96 Ποιν. Δικ.). Συνήθως ἡ αὐτοψία ἐνεργεῖται διὰ τῆς ὁράσεως, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς, δύναται ὅμως καὶ δι' ἄλλης αἰσθήσεως νὰ γίνῃ, π. χ. διὰ τῆς ὀσφρήσεως, ὅταν ὁ ἀνακριτικὸς ὑπάλληλος ἀντιλαμβάνεται οὕτω τὴν ὀσμὴν πετρελαίου ἢ ἄλλων εὐφλέκτων ὑλῶν ἐν ᾧ τόπῳ ἔλαβε χώραν ἐμπρησμός. Ἀντικείμενον τῆς αὐτοψίας δύναται νὰ ᾖ πᾶν ἀντικείμενον τοῦ ὑλικοῦ κόσμου, δυνάμενον, ὡς ἐκ τῆς καταστάσεως αὐτοῦ, νὰ παράσχῃ στοιχεῖα πρὸς σχηματισμὸν πεποιθήσεως περὶ τῶν ἀποδεικτέων γεγονότων· οὕτως, ἀντικείμενα αὐτοψίας δύνανται νὰ ὦσι κινητὰ καὶ ἀκίνητα πράγματα, ἔτι δὲ καὶ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, ζῶν ἢ νεκρόν. Ἡ αὐτοψία εἶναι μὲν τὸ ἀσφαλέστερον ἀποδεικτικὸν μέσον, διότι δι' αὐτῆς ὁ δικαστὴς σχηματίζει τὴν πεποίθησίν του μόνος, ἄνευ παρεμβολῆς τρίτων προσώπων, δυναμένων ν' ἀλλοιώσωσι τὴν ἀλήθειαν, ἐξαρτᾶται ὅμως ἐκ τῆς δυνάμεως παρατηρητικότητος καὶ ἀντιλήψεως τοῦ ἐνεργοῦντος ταύτην. Χρησιμεύει δὲ πολλάκις ἡ αὐτοψία καὶ πρὸς ἔλεγχον τῶν ὑπαρχουσῶν ἄλλων ἀποδείξεων, ἰδίᾳ δὲ τῶν μαρτύρων.

Ἡ αὐτοψία δύναται νὰ ἐνεργηθῇ κατὰ πᾶσαν στάσιν τῆς ποινικῆς διαδικασίας, εἴτε κατὰ τὴν προδικασίαν εἴτε ἐπ' ἀκροατηρίῳ, συνηθεστέρα ὅμως εἶναι ἡ ἐν τῇ προδικασίᾳ διεξαγωγὴ αὐτῆς, διότι τὰ διὰ τοῦ μέσου τούτου βεβαιωτέα ἴχνη, ἅτινα καταλείπει εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον τὸ τελεσθὲν ἔγκλημα, λ. χ. κηλῖδες αἵματος, ἀποτυπώματα ποδῶν, δακτύλων κλπ., εἶναι συνήθως παροδικά, εὐκόλως ἐξαφανιζόμενα, καὶ ἐπιβάλλεται ἕνεκα τούτου ἡ ἄνευ ἀναβολῆς δι' αὐτοψίας ἀντίληψις καὶ βεβαίωσις αὐτῶν. Καὶ ὅταν μὲν ἡ αὐτοψία ἐνεργῆται κατὰ τὴν ἀνάκρισιν, συντάσσεται ὑπὸ τοῦ ἐνεργήσαντος ταύτην ἀνακριτικοῦ ὑπαλλήλου ἔκθεσις κατὰ τὰς ἐν ἄρθρῳ 73 Ποιν. Δικ. διατυπώσεις (βλ. λ. **ἀνάκρισις**), ὡς καὶ ὅταν, διαταχθεῖσα κατὰ τὴν ἐπ' ἀκροατηρίῳ διαδικασίαν δι' ἀποφάσεως τοῦ Δικαστηρίου, ἐνεργῆται δι' ἑνὸς τῶν μελῶν αὐτοῦ (ἄρθρ. 97 § 2 Ποιν. Δικ.)· ὁσάκις ὅμως γίνεται ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ ἢ ὑφ' ὁλοκλήρου τοῦ Δικαστηρίου, μεταβαίνοντος ἐπιτοπίως, ἡ περὶ τῆς αὐτοψίας ἔκθεσις δὲν συντάσσεται ἰδιαιτέρως ἀλλὰ καταχωρίζεται ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς συνεδριάσεως. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ ἐνεργῶν τὴν αὐτοψίαν ὀφείλει ν' ἀναγράφῃ ἐν τῇ περὶ αὐτῆς ἐκθέσει μόνον τὰ εἰς τὴν ἀντίληψίν του ὑποπεσόντα πραγματικὰ γεγονότα, οὐχὶ δὲ καὶ κρίσεις ἢ γνώμας περὶ τῆς σημασίας αὐτῶν, ἃς μόνος ὁ δικάσων τὴν ὑπόθεσιν δικαστὴς εἶναι ἁρμόδιος νὰ συναγάγῃ ἐκ τῶν διὰ τῆς αὐτοψίας βεβαιωθέντων. Α. Ν. Μ.

— [ΠΟΛ. ΔΙΚ.] *Αὐτοψία* διατάσσεται κατ' αἴτησιν τῶν διαδίκων ἢ καὶ ἐξ ἐπαγγέλματος παρὰ τοῦ δικαστοῦ κατὰ πᾶσαν τῆς δίκης στάσιν (Πολ. Δικ. ἄρθρ. 283). Ἐὰν δὲ ἀπαιτοῦνται πρὸς πληρεστέραν αὐτῆς ἐνέργειαν ἰδιαίτεραι γνώσεις τέχνης ἢ ἐμπειρίας, ἃς δὲν ὑποχρεοῦται ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του νὰ ἔχῃ ὁ δικαστής, διορίζονται καὶ συμπαραλαμβάνονται ἐμπειροτέχναι διατασσομένης συγχρόνως καὶ πραγματογνωμοσύνης (Πολ. Δικ. ἄρθρ. 278). Πρὸς ἐνέργειαν τῆς αὐτοψίας ἐκδίδεται παρεμπίπτουσα ἀπόφασις, δι' ἧς προσδιορίζεται ὁ πρὸς ἐπιχείρησιν αὐτῆς τόπος καὶ χρόνος, ἡ προσαγωγὴ ἰχνογραφιῶν, σχεδιαγραμμάτων ἢ ἄλλων ἀναγκαίων βοηθημάτων, ἐὰν δὲ μέλλῃ νὰ ἐνεργηθῇ ἐκτὸς τοῦ ἀκροατηρίου, καὶ ὁ δικαστὴς ὅστις μέλλει νὰ παρευρεθῇ εἰς αὐτήν, ἤτοι ὁ εἰσηγητής, ἀντὶ τούτου δὲ δύναται καὶ ὁλόκληρον τὸ δικαστήριον νὰ ἐνεργήσῃ τὴν αὐτοψίαν. Ἡ αὐτοψία, ὅταν ἄνευ αὐτῆς δὲν δύναται νὰ κατανοηθῇ τὸ πραγματικὸν τῆς διαφορᾶς, δύναται νὰ ἐνεργηθῇ καὶ μετὰ τὴν λῆξιν τῆς πρὸς τοῦτο διὰ τῆς ἀποφάσεως ταχθείσης προθεσμίας (Πολ. Δικ. ἄρθρ. 284). Εἰς τὴν ἐνέργειαν τῆς αὐτοψίας ἐκτὸς τῶν διαδίκων καλοῦνται καὶ ἄλλοι μὴ μετέχοντες τῆς δίκης διὰ νὰ κάμουν τὰς ἐνστάσεις των, ἐὰν οὗτοι εἶναι ἰδιοκτήμονες ἢ διακάτοχοι τοῦ θεωρηθησομένου ἀντικειμένου ἢ ἂν ἔχουν ἄλλως συμφέρον (ἄρθρ. 280). Ἐὰν δὲ ὁ κληθεὶς πρὸς ἐμφάνισιν δὲν ἐμφανισθῇ θεωρεῖται παραιτηθεὶς τῶν ἐνδεχομένων ἐνστάσεών του καὶ ἐὰν εἶναι δυνατὸν συγχωρεῖται νὰ γίνῃ ἡ αὐτοψία διὰ βιαίας ἀνοίξεως τῶν θυρῶν κλπ. Ἐὰν τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν, ἠμπορεῖ νὰ ὑποχρεωθῇ οὗτος εἰς ἐπίδειξιν τοῦ θεωρητέου πράγματος διὰ προστίμου δέκα μέχρι διακοσίων δραχμῶν ἢ κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ διὰ κρατήσεως τριῶν μέχρι δεκατεσσάρων ἡμερῶν (Πολ. Δικ. ἄρθρ. 280). Ἐὰν δὲ καὶ ἡ ποινὴ αὕτη μένῃ ἀτελεσφόρητος, καταδικάζεται ὁ ἀρνηθεὶς τὴν ἐπίδειξιν τοῦ πράγματος εἰς ἀποζημίωσιν καὶ εἰς πληρωμὴν τῶν ἐκ τῆς ἀρνήσεώς του προξενηθέντων ἐξόδων (ἄρθρ. 281). Ἐὰν γίνῃ αὐτοψία χωρὶς νὰ συμπεριληφθῶσι πραγματογνώμονες, πρέπει, ἐὰν αὕτη γίνεται ἐκτὸς τοῦ ἀκροατηρίου, νὰ συνταχθῇ περὶ τούτου ἀκριβὴς ἔκθεσις περιέχουσα τὰ ὀνόματα τῶν παρόντων, διαγράφουσα ἀκριβῶς τὸ θεωρηθὲν ἀντικείμενον καὶ ὑπογραφομένη ὑπὸ τοῦ ἐνεργήσαντος ταύτην δικαστοῦ καὶ τῶν διαδίκων· ἐπὶ αὐτοψιῶν γινομένων ἐπ' ἀκροατηρίου πάντων τούτων γίνεται μνεία ἐν τοῖς πρακτικοῖς τοῦ δικαστηρίου (Πολ. Δικ. ἄρθρ. 285). Ἐὰν σὺν τῇ αὐτοψίᾳ ἐνηργήθη καὶ πραγματογνωμοσύνη προσληφθέντων καὶ πραγματογνωμόνων, ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐν τῇ ἐκθέσει, οὗτοι δὲ συντάσσουν τὴν γνωμοδότησίν των, καὶ ἂν εἶναι τρεῖς, κατὰ πλειονοψηφίαν ἀναφέροντες ἐν αὐτῇ τὴν κρατήσασαν γνώμην, ὑπογράφουν ταύτην πάντες καὶ παραδίδουσιν αὐτὴν ἀκολούθως εἰς τὸν εἰσηγητὴν (Πολ. Δικ. ἄρθρ. 286). Ἐὰν ἡ αὐτοψία γίνῃ ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ, ἀποχωροῦν οἱ πραγματογνώμονες εἰς ἰδιαίτερον δωμάτιον μετὰ τὸ τέλος τῆς συζητήσεως πρὸς σύνταξιν τῆς ῥηθείσης γνωμοδοτήσεως, τὴν ὁποίαν ὁ πρεσβύτερος αὐτῶν ἐγχειρίζει μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὸν πρόεδρον τοῦ δικαστηρίου (Πολ. Δικ. ἄρθρ. 287). Ἡ κατὰ τὸν προσήκοντα τύπον συνταχθεῖσα ἔκθεσις αὐτοψίας ἀποτελεῖ πλήρη ἀπόδειξιν καὶ εἶναι ὑποχρεωτικὴ διὰ τὸ δικαστήριον. Τῆς αὐτοψίας γενομένης, ἐπακολουθεῖ ἡ συζήτησις τῆς ὑποθέσεως, ἐὰν μὲν ἐγένετο ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ ἀμέσως μετ' αὐτήν, ἐὰν δὲ ἡ αὐτοψία ἐγένετο ἐκτὸς τοῦ ἀκροατηρίου, ἡ συζήτησις γίνεται μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀπὸ τῆς καταθέσεως τῆς ἐκθέσεως αὐτῆς παρὰ τῷ γραμματεῖ τοῦ δικαστηρίου ὑπὸ τοῦ εἰσηγητοῦ (Πολ. Δικ. ἄρθρ. 289, 290).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦ.: Α. *Οἰκονομίδου-Λιβαδᾶ* § 178.—*Εὐκλείδου* Δικονομία § 195.—*Garsonnet* 334, 353.—*Chauveau* 1375.

Κ. Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

αὐτοψυχανάλυσις (ἡ)· ἡ ὑπό τινος ἐφαρμογὴ τῆς ψυχαναλυτικῆς μεθόδου ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ του (βλ. λ. ψυχανάλυσις).

Αὐτωρειανός. Ἐπώνυμον δύο πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ Μιχαὴλ Δ' (1207—1213) καὶ τοῦ Ἀρσενίου (1255—1260 τὸ α' καὶ 1261—1267 τὸ β'), περὶ ὧν βλ. τὰ οἰκεῖα ἄρθρα. Δ.Σ.Μ.

Ἀὐφαντόπουλος, *Κωνσταντῖνος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Παλαιοχωρίου τῆς Δωρίδος. Λ. Δ. Κ.

Αὐφίδιος. —1) Εἷς τῶν συνωμοτῶν τοῦ Περπήννα (*Πλουτ.* Σερτ. 26 ἑ.). —2) *Αὐφίδιος Μόδεστος*, σύγχρονος τοῦ Πλουτάρχου (*Πλουτ.* συμπόσ. 2, 1, 5). —3) *Γναῖος Αὐφίδιος*, ἱστοριογράφος (*Cic.* Tusc. 5, 38. *Liv.* 6, 9). —4) *Τῖτος Αὐφίδιος*, Σικελὸς ἰατρὸς (*Σουΐδ.* λ. Δυρράχιον). —5) Ρωμαῖος νομοδιδάσκαλος τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος. ΙΑΚ. Χ. Δ

Αὐφίδιος καὶ ***Αὔφιδος*** *['Αρχ. Παρ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τοῦ κατὰ τὴν ΝΑ Ἰταλίαν τμήματος τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος. Εἶναι ὁ σύγχρονος Ὀφάντο (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

αὐχενάσπις (Auchenaspis Egerton) *[Παλαιοζ.]*. συνώνυμον τοῦ γένους ζῴων θυέστης (βλ.λ.). Γ.Κ.Γ.

αὐχενία (ἡ) (Auchenia) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μυρηκαστικῶν*, τῆς οἰκογενείας τῶν καμηλιδῶν. Αἱ αὐχενίαι διακρίνονται τῶν καμήλων ἐκ τῆς ἐλλείψεως ὕβων καὶ τοῦ μικροτέρου μεγέθους των. Τὸ ὀδοντικὸν σύστημα ἀποτελεῖται ἐκ 32 ὀδόντων (ἀντὶ τῶν 34—38, οὓς φέρουσιν αἱ κάμηλοι). Ὁ τύπος τῆς ὀδοντοφυΐας τῶν ἀνεπτυγμένων ζῴων εἶναι ὁ ἀκόλουθος:

$$\text{κοπ. } \frac{1}{3}, \text{ κυν. } \frac{1}{1}, \text{ προγομ. } \frac{2}{2}, \text{ τραπεζ. } \frac{3}{3} \times 2 = 32$$

Ἐκ τῶν ὀδόντων ὁ κοπτὴρ τῆς ἄνω σιαγόνος καὶ γενικῶς οἱ κυνόδοντες εἶναι μικρότατοι. Οἱ κοπτῆρες τῆς κάτω σιαγόνος καὶ οἱ τελευταῖοι τραπεζῖται εἶναι σχεδὸν οἱ μόνοι ὀδόντες, οἵτινες χρησιμεύουσι διὰ τὴν μάσησιν. Συνήθως ὁ πρῶτος προγόμβιος ὀδοὺς τῆς κάτω σιαγόνος εἶναι εὔπτωτος.

Τὸ πρόσωπον εἶναι ἐπίμηκες, ὁ λαιμὸς μακρότατος καὶ ἡ οὐρὰ βραχυτάτη. Τὸ πέλμα τοῦ ποδὸς χωρίζεται εἰς δύο.

Τὰ ζῷα ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς τὰς ὀροσειρὰς τῶν Ἄνδεων τῆς νοτίου Ἀμερικῆς καὶ ἐξαπλοῦνται ἀπὸ τοῦ βορείου Περοῦ μέχρι τοῦ πορθμοῦ τοῦ Μαγελλάνου. Τὸ γένος περιλαμβάνει τέσσαρα εἴδη, δύο ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει καὶ δύο δυνάμενα νὰ ἐξημερωθῶσιν· τὰ τελευταῖα ταῦτα εἶναι: *αὐχενία ἡ κατοικίδιος* (Auchenia domestica) καὶ *αὐχενία ἡ εἰρηνικὴ* (Auchenia paco).

1) ***Αὐχενία ἡ κατοικίδιος*** ἢ *λάμα*. Τὸ ἀνάστημά της εἶναι μᾶλλον ὑψηλὸν καὶ ὁ χρωματισμὸς τοῦ τριχώματός της λευκὸς ποικιλλόμενος συνήθως καὶ ὑπὸ πυρροῦ ἢ μελανοῦ. Τὸ ζῷον τοῦτο ἐξημερώθη ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ὑπὸ τῶν κατοίκων τοῦ Περοῦ, οἵτινες τὸ χρησιμοποιοῦσι διὰ τὸ κρέας του καὶ τὸ δέρμα του· παλαιότερον τὰ ἄρρενα ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ ὡς ὑποζύγια, ἀντὶ ὄνων καὶ ἡμιόνων.

Αὐχενία ἡ κατοικίδιος.

2) ***Αὐχενία ἡ εἰρηνική***. Ἔχει μικρότερον μέγεθος τοῦ προηγουμένου εἴδους. Τὸ ἀνάστημά της εἶναι κατά τι ὑψηλότερον τοῦ κοινοῦ προβάτου, τὸ τρίχωμά της εἶναι μακρὸν φθάνον τὰ 10—15 ἑκατοστόμετρα εἰς μῆκος, καὶ ἁπαλόν, μεταξῶδες. Ὁ χρωματισμός της εἶναι ἀναμὶξ λευκὸς καὶ με-

Digitized by Google

λανός, καὶ ἐνίοτε καστανός. Τὸ ζῷον τοῦτο μεταξὺ ἰθαγενῶν τινων τοῦ Περοῦ κατέχει τὴν θέσιν τοῦ προβάτου, διότι παρέχει εἰς αὐτοὺς τὸ στιλπνόν, μεταξῶδες τρίχωμά του, ἐξ οὗ κατασκευάζουσι τάπητας, κλινοσκεπάσματα καὶ διάφορα ὑφαντὰ ἐνδύματα, ἀφοῦ προηγουμένως τὸ βάψωσι διαφοροτρόπως. Εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη τοῦ Περοῦ καὶ τῆς Βολιβίας ἀπαντῶσιν ἐν ἡμιαγρίᾳ καταστάσει ἀγέλαι τοιούτων ζῴων. Ἡ ἐγκλιμάτισίς του εἰς τὴν Εὐρώπην δὲν ἔδωσε μέχρι σήμερον τὰ ποθούμενα ἀποτελέσματα.

Ἄγρια εἴδη εἶναι, αἱ: *αὐχενία ἡ κοινὴ ἢ γουανάκο* (Auchenia Guanaco) καὶ *αὐχενία ἡ Βιγόγνιος* (Auchenia Vigognii).

1) *Αὐχενία ἡ κοινή.* Τὸ ἀνάστημά της φθάνει τὸ ἀνάστημα τῆς ἐλάφου τῆς κοινῆς, καὶ τὸ σῶμά της εἶναι εὔρωστον καὶ εὐκίνητον. Τὸ τρίχωμά της εἶναι μακρόν, ἀφθονώτερον εἰς τὸ σῶμα καὶ ἀραιότερον εἰς τοὺς πόδας καὶ ἔχει κατὰ τὴν ράχιν τμήματα ἐρυθρὰ καὶ κατὰ τὴν κοιλίαν λευκά. Ζῇ καθ' ὁμάδας ἐκ 5-10 ζῴων εἰς τὰς Κορδιλλιέρας, τὰ βόρεια μέρη τοῦ Περοῦ καὶ τὰ νότια τῆς Παταγονίας. Οἱ ἰθαγενεῖς τῶν μερῶν ἐκείνων θηρεύουσι τὸ ζῷον τοῦτο διὰ τὸ δέρμα του, ἐξ οὗ κατασκευάζουσιν ἐνδύματα, καὶ διὰ τὸ κρέας του, ὅπερ εἶναι νοστιμώτατον.

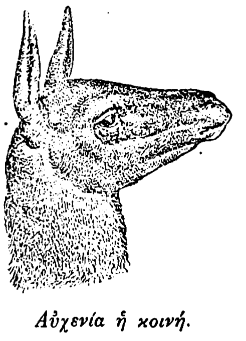

Αὐχενία ἡ κοινή.

2) *Αὐχενία ἡ Βιγόγνιος.* Εἶναι μικρότερον εἶδος τοῦ προηγουμένου καὶ ἔχει χαμηλοὺς πόδας. Τὸ σῶμά της εἶναι λεπτότερον καὶ εὐκινητότερον ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς αὐχενίας τῆς κατοικιδίου καὶ τὸ τρίχωμά της εἶναι λ ε π τ ό τ ε ρ ο ν, βραχύτερον καὶ οὖλον. Τὰ ζῷα ταῦτα ζῶσιν εἰς τὰς Ἄνδεις καὶ σπανίως κατέρχονται εἰς τὰς πεδιάδας. Μεταβαίνουσιν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον κατ' ἀγέλας ἐκ 10—15, πάντοτε δὲ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν γηραιοῦ ἄρρενος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐρώτων τὰ ἄρρενα συνάπτουσιν ἀληθεῖς μάχας διὰ τὴν απόκτησιν τοῦ θήλεος. Οἱ ἰθαγενεῖς τῶν Ἄνδεων τὰ θηρεύουσι διὰ τὸ πολύτιμον τρίχωμα καὶ τὸ κρέας των, ὅπερ εἶναι τρυφερὸν καὶ εὔγευστον. Δ. Ν. Π.

Αὐχενία ἡ Βιγόγνιος.

— *[Παλαιοζ.]* Τὸ γένος τῶν ζῴων τούτων συναντᾶται τὸ πρῶτον ἀπολιθωμένον ἐντὸς πλειστοκαινικῶν στρωμάτων ἐν Νοτ. Ἀμερικῇ ὡς καὶ ἐντὸς παλαιοτεταρτογενῶν στρωμάτων τοῦ Τεξάς. Γ. Κ. Γ.

— **αὐχενία** (ἡ) (Auchenie) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσομελιδῶν*. Γνωστὰ εἴδη τινά, ἐξ ὧν ἓν μόνον, ἡ *αὐχενία ἡ ἀκανθωτὴ* (Auchenia spinosa), ἀπαντᾷ ἐν Εὐρώπῃ καὶ κυρίως ἐν Γαλλίᾳ. Δ. Ν. Π.

αὐχενικός, *—ή*, *—όν*, ἢ καὶ *αὐχένιος* (ὁ, ἡ), *— ον* (τό)· ὁ ἀνήκων εἰς τὸν αὐχένα, ὁ ἀποτελῶν μέρος αὐτοῦ.

— **αὐχενικὴ** *ἀδενῖτις [Ἰατρ.]*· βλ. ἀδενῖτις.

— **αὐχενικὴ** *πλευρὰ [Ἀνατ.]* Οἱ ἄνθρωποι κατὰ κανόνα ἔχουσι 12 ζεύγη πλευρῶν, ἀρθρουμένων μετὰ 12 θωρακικῶν σπονδύλων. Εἴς τινας ὅμως περιπτώσεις ὑπάρχει καὶ 13η πλευρά, ἥτις δύναται νὰ εὑρίσκηται ἢ κατὰ τὴν αὐχενικὴν *(αὐχενικὴ ὑπεράριθμος πλευρά)*, ἢ κατὰ τὴν ὀσφυϊκὴν μοῖραν *(ὀσφυϊκὴ ὑπεράριθμος πλευρὰ)* τῆς σπονδυλικῆς στήλης.

Ἡ αὐχενικὴ πλευρὰ παρατηρεῖται συνηθέστερον ἐπὶ τοῦ 7ου αὐχενικοῦ σπονδύλου. Ὀφείλεται δ' ἡ παρουσία αὐτῆς εἰς ὑπερανάπτυξιν τοῦ πλευρικοῦ φύματος τοῦ σπονδύλου τούτου, ὅπερ ὡς γνωστὸν ἐμφανίζεται κατὰ τὸν 6ον μῆνα τῆς ἐνδομητρίου ζωῆς ἐπὶ τῆς προσθίας ἐπιφανείας τῆς βάσεως τῆς ἐγκαρσίας ἀποφύσεως αὐτοῦ καὶ ἐνοῦται κανονικῶς μετ' αὐτῆς κατὰ τὸ 6ον ἔτος. Συμβαίνει ὅμως πολλάκις νὰ συνυπάρχῃ μετὰ τῆς αὐχενικῆς πλευρᾶς καὶ ἀνάπτυξις ἀσυνήθης τῆς ἐγκαρσίας ἀποφύσεως τοῦ 7ου αὐχενικοῦ σπονδύλου. Ἄλλοτε δὲ πάλιν συμβαίνει ἡ αὐχενικὴ πλευρὰ νὰ μὴ ἀπαντᾷ ἐπὶ τοῦ 7ου, ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ 6ου αὐχενικοῦ σπονδύλου.

Ἡ αὐχενικὴ πλευρά, μελετηθεῖσα παλαιότερον ὑπὸ τοῦ Gruber (1869), Pilling (1896) κλπ., ἐγένετο ἀντικείμενον νέων μελετῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, χάρις εἰς τὴν πολύτιμον βοήθειαν τῆς ἀκτινογραφίας, ὑπὸ τῶν Honeg, Fouilloud-Buyat, Boorstein, Lenorman καὶ Seguin, Crouzon κ.λ.π.

Συχνότης: Ὁ Gruber ἀνεῦρε τὴν ἀνωμαλίαν ταύτην εἰς τὸ $1/8$ τῶν σκελετῶν, οὓς ἐξήτασε, ἐνῷ ὁ Fischel θεωρεῖ αὐτὴν πολὺ σπανίαν, διότι δὲν τὴν ἀνεῦρε, εἰμὴ μόνον ἐν ἀναλογίᾳ 0,9 % ἐπὶ 1164 σκελετῶν οὓς ἐξήτασε. Αἱ μελέται ὅμως τῶν τελευταίων ἐτῶν βασιζόμεναι ἐπὶ τῶν ἀκτινογραφικῶν δεδομένων ἐπιβεβαιοῦσι τὴν ἄποψιν τοῦ Gruber. Συχνὰ ἡ ἀνωμαλία εἶναι ἀμφίπλευρος καὶ δὴ ἐν ἀναλογίᾳ 95 % κατὰ τὸν Keen. Ὅταν δὲ εἶναι μονόπλευρος ἀπαντᾷ συχνότερον ἀριστερά.

Σχέσεις: Ὅταν ὑπάρχῃ αὐχενικὴ πλευρὰ λαμβάνει αὕτη τὰς σχέσεις τῆς πρώτης θωρακικῆς πλευρᾶς. Οὕτω τὰ μεγάλα ἀγγεῖα καὶ τὸ αὐχενικὸν πλέγμα διέρχονται ὑπερθεν ταύτης, ὁ δὲ σκαληνὸς μῦς καταφύεται εἰς τὸ ἄνω χεῖλος αὐτῆς καὶ τέλος ὁ πλευρικὸς θόλος ἀνέρχεται μέχρις ἰσοϋψῶς τῆς ἐν λόγῳ αὐχενικῆς πλευρᾶς.

Ἀνατομικοὶ τύποι: Ἡ αὐχενικὴ πλευρὰ συνήθως δὲν εἶναι τελεία, ἀλλὰ δύναται νὰ ὑπάρχῃ αὕτη ὑπὸ τὰς ἑξῆς 6 μορφάς: α') Δύναται νὰ εἶναι πλήρης καὶ νὰ διήκῃ ἀπὸ τοῦ 7ου αὐχενικοῦ σπονδύλου μέχρι τοῦ στέρνου, μεθ' οὗ νὰ συνδέηται διὰ τοῦ πλευρικοῦ χόνδρου (βλ. κατ. σχῆμα, ἀρ. 1). β') Ἄλλοτε δὲν καταλήγει εἰς τὸ στέρνον ἀπ' εὐθείας, ἀλλὰ διὰ μέσου τοῦ πλευρικοῦ χόνδρου τῆς 1ης πλευρᾶς (2). γ') Εἴς τινας περιπτώσεις ἀναπτύσσεται κατὰ τὸ ὀπίσθιον αὐτῆς ἥμισυ μόνον, τοῦ προσθίου ἡμίσεος αὐτῆς ἀντιπροσωπευομένου ὑπὸ ἰνώδους συνδέσμου ἢ χόνδρου (3), δι' οὗ συνάπτεται μετὰ τοῦ στέρνου (*Σκλαβοῦνος*). δ') Ὑπάρχουσιν ἄλλαι περιπτώσεις, καθ' ἃς ἡ αὐχενικὴ πλευρὰ εἶναι ἀτελὴς καὶ δὲν φαίνεται παρὰ μόνον κατὰ τὰ δύο αὐτῆς πέρατα, τὸ πρόσθιον καὶ τὸ ὀπίσθιον (4). ε') Ἡ συνηθεστέρα μορφὴ αὐτῆς συνίσταται εἰς μίαν ὀστεΐνην πλευρὰν ἀναχωροῦσαν ἀπὸ τοῦ 7ου αὐχενικοῦ σπονδύλου καὶ καταλήγουσαν διὰ τινος ἰνώδους ταινίας εἰς τὴν 1ην πλευρὰν παρὰ τὸ Λισφράγκειον φῦμα (5)· στ') Σπανιώτερον ἡ αὐχενικὴ πλευρὰ παρίσταται διὰ τινος ὑποτυπώδους παραστερνικῆς πλευρᾶς (6).

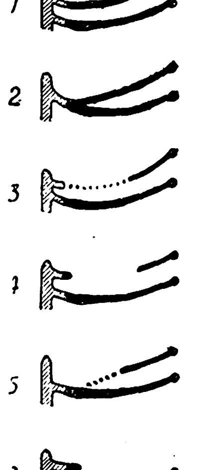

Αἱ διάφοροι τύποι τῆς αὐχενικῆς πλευρᾶς.

Συμπτωματολογία: Ἡ ὕπαρξις αὐχενικῆς πλευρᾶς ἐκδηλοῦται διὰ διαταραχῶν: α') Τοπικῶν: ἄλγος τῇ πιέσει, διόγκωσις. β') Νευρικῶν: νευραλγικοὶ πόνοι ἀκαθόριστοι, αἱμωδίαι, μημυκιάσεις, πολλάκις παράλυσις καὶ ἰδίως τοῦ ὠλενίου κ.λ.π. γ') Ἀγγειακῶν: σφύξεις, ψύξεις τῶν ἄκρων, ἰσχαιμία, ἀκόμη καὶ γάγγραινα, οἴδημα, θρόμβωσις καὶ ἀνεύρυσμα ἀκόμη, ὑπερίδρωσις κ.λ.π. δ') Μυϊκῶν: ἀτροφία τοῦ μέλους ἢ τοῦ θέναρος, ἀπώλεια τῶν δυνάμεων τοῦ μέλους, εὔκολος κόπωσις κ. λ. π. Κατὰ παράδοξον δὲ τρόπον παρετηρήθη ὅτι δὲν εἶναι αἱ τέλειαι, ἀλλὰ αἱ ἀτελεῖς αὐχενικαὶ πλευραὶ ἐκεῖναι, αἵτινες προκαλοῦσι περισσοτέρας λειτουργικὰς διαταραχάς. Ἡ αὐχενικὴ πλευρὰ διὰ τῶν διαταραχῶν ἃς προκαλεῖ δύναται νὰ συγχυσθῇ πρὸς τὴν ἀρθρῖτιδα τοῦ ὤμου, τὴν πολιομυελῖτιδα, τὴν παράλυσιν τοῦ Erb, τὴν φλεγμονὴν τοῦ ὑποδελτοειδοῦς ὀρογόνου θυλάκου, πρὸς νευρῖτιδα, πρὸς παροδικὸν ραιβόκρανον ἢ πρὸς ἐξόστωσιν τῆς ἐγκαρσίας ἀποφύσεως τοῦ 7ου αὐχενικοῦ σπονδύλου. Πάντως τὸ ἀναμνηστικὸν τοῦ ἀρρώστου καὶ ἡ ὕπαρξις τῶν χαρακτηριζουσῶν τὴν αὐχενικὴν πλευρὰν προμηνοσημένων διαταραχῶν διευκολύνουσι πολὺ εἰς τὴν διάγνωσιν. Ἡ ἀκτινογραφία τέλος αἴρει πᾶσαν ἀμφιβολίαν.

Ἡ θεραπεία συνίσταται εἰς τὴν ἐξαίρεσιν οὐ μόνον τῆς 7ης αὐχενικῆς πλευρᾶς, ἀλλὰ καὶ τοῦ περιοστέου αὐτῆς. Μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν σταματᾷ ἡ ἐξέλιξις τῶν λειτουργικῶν διαταραχῶν, δὲν παρέρχονται ὅμως αὗται ἀμέσως ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ καὶ εἴς τινας μάλιστα περιπτώσεις ἐλάχιστα βελτιοῦνται. Διὰ τοῦτο ἡ ἐγχείρησις δέον νὰ μὴ συνίσταται πάντοτε, ἀλλὰ μόνον εἰς ἐκείνας τῶν περιπτώσεων, καθ' ἃς παρατηροῦνται ἄξιαι λόγου λειτουργικαὶ διαταραχαὶ ἢ συντρέχουσιν οὐσιώδεις λόγοι καλαισθησίας. Α. ΚΟΝΤΑΡΓΥΡΗΣ

— **αὐχενικὴ** *χώρα*· βλ. αὐχὴν *[Ἀνατομ.]*.

— **αὐχενικὸς** *βόθρος*· βλ. αὐχὴν *[Ἀνατομ.]*.

— **αὐχενικὸς** *σπόνδυλος, —κόλπος*· βλ. σπόνδυλος, κόλπος.

αὐχενογλανὶς (ἡ) (Auchenoglanis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυσοστόμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σιλουριδῶν*. Ὁ ἰχθὺς οὗτος χαρακτηρίζεται ἐκ τοῦ μικροτάτου ραχιαίου πτερυγίου του, ὅπερ φέρει ὀκτὼ ἀκτῖνας, ἐκ τοῦ κοιλιακοῦ, ὅπερ φέρει ἓξ ἀκτῖνας καὶ ἐκ τοῦ βραχέος ἑδραίου πτερυγίου του. Τὸ ρύγχος εἶναι ἐπίμηκες καὶ ὀξὺ μὲ στενὸν στοματικὸν ἄνοιγμα καὶ παχέα χείλη φέροντα ἓξ μυστακοειδεῖς ἶνας, ὧν αἱ δύο μεσαῖαι εἶναι λίαν ἐπιμήκεις. Αἱ ρωθωνικαὶ ὀπαὶ διίστανται ἀλλήλων. Οἱ ὀδόντες ἑκάστης σιαγόνος εἶναι μικρότατοι, ὁ οὐρανίσκος δὲν φέρει ὀδόντας καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι μικροὶ καὶ εὑρίσκονται κατὰ τὸ ἀνώτερον μέρος τῆς κεφαλῆς.

Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *αὐχενογλανὶς ἡ στικτὴ* (Auchenoglanis punctata) ζῶσα εἰς τὸν Νεῖλον ὡς καὶ εἰς πλεῖστα ὕδατα τῆς Σενεγάλης καὶ ποταμοὺς τῆς νοτίου καὶ κεντρικῆς Ἀμερικῆς.

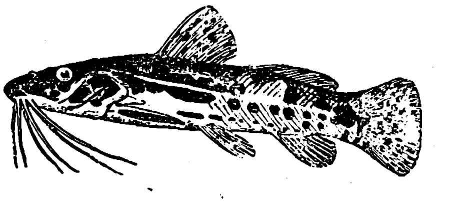

Αὐχενογλανὶς ἡ στικτή.

Ὁ ἰχθὺς οὗτος διακρίνεται ἐκ τοῦ διαστίκτου σώματος ὅπερ φέρει ἀνομοίους μελανὰς κηλῖδας καὶ ἀπεστρογγυλωμένον οὐραῖον πτερύγιον. Ἡ κοιλία εἶναι ὑπόλευκος, τὸ ραχιαῖον πτερύγιον φέρει 7 ἀκτῖνας, τὰ στηθιαῖα πτερύγια εἶναι ἀνανάπτυκτα καὶ τὰ κοιλιακὰ τοιαῦτα φέρουσι δέκα ἀκτῖνας. Δ. Ν. Π.

αὐχενόπτερος (ὁ) (Auchenopterus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τῆς οἰκογενείας τῶν αὐχενοπτερυγίων (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

αὐχενοπτερύγιοι (οἱ) Auchenopterygii *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυσοστόμων*. Οἱ ἰχθύες τῆς οἰκογενείας ταύτης διακρίνονται ἐκ τῆς παρουσίας πτερυγίων ἀκριβῶς ὑπὸ τὸν λαιμὸν καὶ πρὸ τῶν κοιλιακῶν θωρακικῶν τοιούτων. Δ. Ν. Π.

αὐχενόρρυγχος (ὁ) (Auchenorrynchus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *τεττιγιδῶν*. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Τῶν ἐντόμων τούτων ἀπολιθωμένα λείψανα συναντῶνται τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας ἰουρασίου ἢ λιασίου ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωικοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

αὐχήν, *—ένος* (ὁ)· τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τοῦ τραχήλου τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζῴων, κοιν. *σβέρκος*· φρ. «κλίνω τὸν αὐχένα», ὑποτάσσομαι, πειθαρχῶ· ‖ στενὴ δίοδος ἐν τῇ θαλάσσῃ (κοιν. *λαιμὸς*) ἢ ἐν τῇ ξηρᾷ (κοιν. *δερβένι*) ἢ καὶ γενικώτερον πᾶσα στενὴ δίοδος ἐπικοινωνίας.

— [ΑΝΑΤΟΜ.] Καλεῖται *αὐχήν*, ἡ *αὐχενικὴ χώρα*, ἡ ὀπισθία μοῖρα τοῦ τραχήλου· αὕτη ἐμφανίζει περίπου σχῆμα τραπεζίου, οὗ ἡ μὲν ἐλάσσων βάσις παρίσταται διὰ γραμμῆς τοξοειδοῦς, ἥτις διερχομένη διὰ τοῦ ἔξω ἰνιακοῦ ὀγκώματος συνδέει τὰς κορυφὰς τῶν δύο ἑκατέρωθεν μαστοειδῶν ἀποφύσεων, ἡ δὲ μείζων ἀντιστοιχεῖ εἰς γραμμὴν ἐκτεινομένην ἀπὸ τοῦ ἔξω ἄκρου τῆς ἑτέρας τῶν κλειδῶν ἐπὶ τὸ τῆς ἑτέρας, διερχομένην δὲ μικρὸν κάτωθεν τῆς ἀκανθώδους ἀποφύσεως τοῦ 7ου αὐχενικοῦ σπονδύλου, τὰ δὲ πλάγια διαγράφονται ὑπὸ γραμμῆς ἀγομένης ἑκατέρωθεν ἀπὸ τῆς μαστοειδοῦς ἀποφύσεως ἐπὶ τὸ ὕψιστον σημεῖον τοῦ ὤμου, συστοιχούσης δὲ περίπου πρὸς τὸ προσθιοεξωτερικὸν χεῖλος τοῦ τραπεζοειδοῦς μυός. Ἐν τῇ μεσότητι τοῦ ἄνω ἄκρου τοῦ αὐχένος, ἀμέσως κάτωθεν τοῦ ἔξω ἰνιακοῦ ὀγκώματος, ὑπάρχει μικρὸν τρίγωνον βάθυσμα, οὗ ἡ βάσις πρὸς τ' ἄνω καὶ ἡ κορυφὴ πρὸς τὰ κάτω, περιλαμβανόμενον μεταξὺ τῶν ἑκατέρωθεν προεξεχόντων καὶ ἐνταῦθα ἀπεχόντων ἀπ' ἀλλήλων ἐπιμήκων μυῶν, τὸ καλούμενον *αὐχενικὸς βόθρος*. Ὁ βόθρος οὗτος ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ μεταξὺ τοῦ ἰνίου καὶ τοῦ πρώτου σπονδύλου (ἐπιστροφέως) διάστημα, τὸ φρασσόμενον ὑπὸ τῆς οἰκείας ἀρθρώσεως καὶ τοῦ ἐπιπωματικοῦ ὑμένος, καὶ ἄρα ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν προμήκη μυελὸν ἔνθα οὗτος συνάπτεται μετὰ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ. Τὸ δέρμα τοῦ αὐχένος ἀφθονεῖ σμηγματογόνων καὶ ἱδρωτοποιῶν ἀδένων (ἐξ οὗ συχνότης δοθιήνων καὶ ἄνθρακος), διακρίνεται δὲ διὰ τὴν ἁδρότητα καὶ τὴν δυσκινησίαν, τὴν εἰς τὴν στερρὰν συνάφειαν αὐτοῦ μετὰ τῆς περιτονίας τοῦ τραπεζοειδοῦς μυὸς ὀφειλομένην. Ἐκ δὲ τῶν ἀκανθωδῶν ἀποφύσεων τῶν σπονδύλων τῆς αὐχενικῆς χώρας ἀρκούντως εὐκόλως διαγιγνώσκονται ἡ τοῦ δευτέρου καὶ ἡ τοῦ ἑβδόμου, ὧν ἐκείνη μὲν εὑρίσκεται, ἐπὶ τῶν ἐνηλίκων, περὶ τὰ 5,5—6 ἑμ. κάτωθεν τοῦ ἔξω ἰνιακοῦ ὀγκώματος, ἡ δὲ τοῦ ἑβδόμου, ἐπὶ τῇ κάμψει τῆς κεφαλῆς, περὶ τὰ 15—16 ἑκ. κάτωθεν τοῦ αὐτοῦ ὀγκώματος. Ι. Π.

—[ΖΩΟΤΕΧΝ.] Εἰς τὸν *ἵππον* οἱ αὐχενικοὶ σπόνδυλοι καὶ τὸ περὶ αὐτοὺς μυϊκὸν σύστημα

Digitized by Google

δίδουσι μεγίστην εὐκινησίαν εἰς τὸν τράχηλον τοῦ ζῴου καὶ σπουδαίως συντελοῦσιν εἰς τὴν γενικὴν κίνησιν αὐτοῦ καὶ ἰδίᾳ τῆς κεφαλῆς. Ὁ αὐχὴν τοῦ ἵππου ἐκ τῶν πλαγίων θεώμενος ἔχει σχῆμα ἀνίσου τετραπλεύρου, στενοτέρου κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτοῦ μέρος καὶ εὐρυτέρου κατὰ τὸ κατώτερον. Τὸ λεπτὸν ἀνώτερον τμῆμα τοῦ αὐχένος φέρει τὴν *χαίτην*, ἥτις πίπτει ἐπὶ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἑτέρας τῶν πλευρῶν, ἢ καὶ ἐπ' ἀμφοτέρων, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ ἵππου. Ἡ πλαγία ὄψις τοῦ αὐχένος παρουσιάζει, καθ' ὅλον αὐτῆς τὸ μῆκος τὴν εὐδιάκριτον διαυλάκωσιν, ἥτις καλεῖται *σφαγῖτις αὖλαξ*, καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν παρ' αὐτὴν εὑρισκομένην ὁμώνυμον φλέβα. Ὁ αὐχὴν ὁρίζεται κατὰ τὸ ἄνω αὐτοῦ μέρος καὶ κατὰ τὴν κεφαλὴν ἀπὸ τὸ *ἰνίον*, πλαγίως ἀπὸ τὴν *παρωτίδα* καὶ κατὰ τὸ κατώτερον αὐτοῦ μέρος ἀπὸ τὸν *λαιμόν*. Τὸ κατώτερον τμῆμα τοῦ αὐχένος γειτνιάζει πρὸς τὰ ἄνω μὲ τὸ *ἀκρώμιον*, πλαγίως μὲ τοὺς *ὤμους* καὶ πρὸς τὰ κάτω μὲ τὸ *στέρνον*.

Διὰ νὰ εἶναι κανονικὸς ὁ αὐχὴν δέον νὰ συντρέχουσιν ειδικαί τινες συνθῆκαι. Οὕτως ὁ κανονικὸς αὐχὴν πρέπει νὰ ἔχῃ τὰ ἑξῆς πλεονεκτήματα: ὅσῳ τὸ δυνατὸν μεγαλύτερον μῆκος, ὅπερ νὰ εὑρίσκεται ἐν πλήρει ἁρμονίᾳ μὲ τὸ γενικὸν μυϊκὸν σύστημα τοῦ σώματος· στατικὴν (θέσιν) ὑψηλὴν· εὐκαμψίαν εἰς τὰς κινήσεις του, καὶ τοιαύτην, ὥστε νὰ ἐναρμονίζεται πρὸς τὰς ὑπηρεσίας διὰ τὰς ὁποίας τὸ ζῷον προορίζεται· εὐρεῖαν ἀνάπτυξιν τῆς βάσεώς του (κατωτέρου ἄκρου του)· μακρὰν καὶ πλουσίαν χαίτην καὶ τελείως διακεκριμένην ὀρθοθεσίαν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν ὁμόρων σωματικῶν τμημάτων.

Πάντες οἱ ἵπποι εὐγενοῦς γενεᾶς, οἵτινες εἶναι προικισμένοι δι' ἐνεργείας, κρατοῦσι ἀνηρτημένον τὸν αὐχένα, ὅταν κινοῦνται. Ἡ τοιαύτη στάσις δίδει μεγαλοπρέπειαν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ ζῴου καὶ μαρτυρεῖ ἰσχὺν καὶ ἁρμονικότητα εἰς τὸ μυϊκὸν του σύστημα. Σχετικῶς μὲ τὴν στάσιν ταύτην τοῦ ἵππου, ὁ μέγας φυσιοδίφης Buffon λέγει: «Ὁ ἵππος θεωρεῖ ἑαυτὸν ἀνώτερον τοῦ τετραπόδου, διὰ τοῦτο ἀνορθοῖ τὴν κεφαλήν του καὶ παρατηρεῖ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον τὸν ἄνθρωπον».

Ἀναλόγως τῆς διαπλάσεως τοῦ αὐχένος ὁ ἵππος χρησιμοποιεῖται εἰς τὰς διαφόρους ἐργασίας. Οὕτως αὐχὴν βραχὺς καὶ εὔρωστος γενικῶς θεωρεῖται ἐλαττωματικὸς διὰ τὸν *κέλητα* ἵππον, διότι δὲν ὑποτάσσεται εὐκόλως εἰς τὸν χαλινόν· ἀντιθέτως αὐχὴν λίαν ἐπιμήκης καθιστᾷ τὸν ἵππον βαρυκέφαλον, διότι τὸν ἀναγκάζει νὰ καταβιβάζῃ τὴν κεφαλήν του καὶ νὰ στηρίζῃ ταύτην ἐπὶ τοῦ *ἐνστομίσματος* τοῦ χαλινοῦ. Αὐχὴν μετρίου μήκους καὶ πάχους καθιστᾷ τὸν ἵππον κατάλληλον δι' ἐλαφρὰς ἕλξεις (ἁμάξας), ἐνῷ ὁ ἔχων αὐχένα βραχὺν καὶ παχὺν εἶναι κατάλληλος διὰ βαρείας ἕλξεις (κάρα). Ἡ κεφαλὴ βαρύνει τόσῳ περισσότερον τὸ ἄκρον τοῦ αὐχένος, ὅσῳ οὗτος εὑρίσκεται πλέον ὁριζοντίως πρὸς ταύτην.

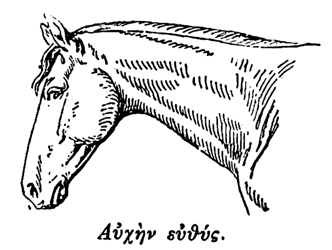

Αὐχὴν εὐθύς.

Ἀναλόγως τοῦ σχήματος καὶ τῆς διευθύνσεως ἣν ἔχει ὁ αὐχήν, δίδονται εἰς τοῦτον διάφοροι ὀνομασίαι. Οὕτω, αὐχὴν *εὐθὺς* ἢ *πυραμιδοειδὴς* καλεῖται ὅταν τὰ δύο ἄκρα του εὑρίσκωνται ἐν τῇ εὐθείᾳ γραμμῇ τῇ διηκούσῃ ἀπὸ τῆς κεντρικῆς γραμμῆς τῆς ράχεως πρὸς τὴν κεφαλήν. Αὐχὴν *ἐστρογγυλευμένος* καλεῖται ὅταν οὗτος διαγράφῃ καμπύλην ἐπεκτεινομένην κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ ἀνωτέρου τμήματός του. Ὁ ἔχων τοιοῦτον αὐχένα ἵππος κρατεῖ ἀνωρθωμένην τὴν κεφαλήν του καὶ γενικῶς ἔχει κομψὸν καὶ εὐκίνητον σῶμα. Αὐχὴν *ἐλάφου* καλεῖται ὁ αὐχὴν ὅστις εἶναι κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτοῦ τμῆμα κοῖλος καὶ κατὰ τὸ κατώτερον κυρτός. Αὐχὴν *κύκνου* ὁ κλίνων κατὰ μὲν τὴν βάσιν του πρὸς τὰ ὀπίσθεν τοῦ σώματος καὶ κατὰ τὴν κορυφὴν πρὸς τὰ πρόσω. Αὐχὴν *κεκλιμένος*, ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου τὸ ἀνώτερον ἄκρον τοῦ αὐχένος λαμβάνει ἀνώμαλον ἀνάπτυξιν. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὸ ζῷον ἀναγκάζεται νὰ ὑπεγείρῃ πρὸς τὰ ὀπίσθεν τὴν κεφαλήν του· τοῦτο παρατηρεῖται εἰς τοὺς ἵππους τοὺς ἔχοντας δασεῖαν χαίτην. *Κυρταύχην* καλεῖται ὁ ἵππος, τοῦ ὁποίου ὁ αὐχὴν παρουσιάζει κυρτότητα καθ' ὅλον τὸ μῆκος. *Ὑψαύχην* ὅταν ὁ αὐχήν του παρουσιάζῃ καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸ μῆκος κοιλότητα καὶ μόνον κατὰ τὸν λαιμὸν εἶναι κυρτός. Ἀμφότεραι αἱ διαπλάσεις εἶναι ἔλαττωματικαί, καθ' ὅσον δίδουσι κακὴν διεύθυνσιν εἰς τὴν κεφαλήν. Τελείως *ἁρμονικὸς* καλεῖται ὁ αὐχήν, ὅταν τὸ ἀνώτερον αὐτοῦ τμῆμα εἶναι κατὰ πολὺ λεπτότερον ἀπὸ τὸ κατώτερον καὶ τὸ ἀνώτερον ἄκρον συνδέεται κατὰ τοιοῦτον τρόπον μετὰ τῆς κεφαλῆς, ὥστε νὰ ἐπιτρέπῃ εἰς ταύτην μεγάλην ἐλευθερίαν εἰς τὰς κινήσεις της. Ἡ σύνδεσις τοῦ κατωτέρου ἄκρου μετὰ τοῦ ἀκρωμίου, τῶν ὤμων καὶ τοῦ στέρνου δέον νὰ μὴν εἶναι ὀγκώδης καὶ νὰ διαχωρίζηται ὁ αὐχὴν ἀπὸ τοῦ ἀκρωμίου, διὰ βαθείας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον αὔλακος (*προακρωμιακὴ αὖλαξ*).

Αὐχὴν ἐλάφου.

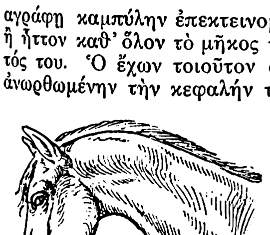

Αὐχὴν κύκνου.

Αὐχὴν κεκλιμένος.

Εἰς τὸν *ἡμίονον* ὁ αὐχὴν εἶναι συνήθως εὐθὺς καὶ ἡ χαίτη ἀραιὰ καὶ βραχεῖα.

Εἰς τὸν *ὄνον* ὁ αὐχὴν εἶναι λεπτός, σχεδὸν οὐδέποτε φέρει χαίτην καὶ συνδέεται ἀκανονίστως μετὰ τοῦ στέρνου.

Εἰς τὸν *βοῦν* ὁ αὐχὴν παρουσιάζει κατὰ τὸ κατώτερον ἄκρον του δερματικὴν πτυχήν, *λωγάνιον* καλουμένην, ἥτις ἐνίοτε ἐπεκτείνεται καὶ κάτωθεν τοῦ στέρνου. Ἐκλεκτὰ τινὰ εἴδη βοῶν, δὲν φέρουσι λωγάνιον.

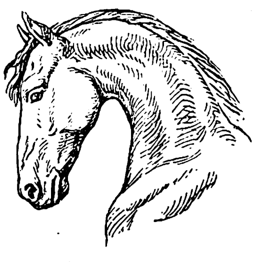

Αὐχὴν καμπυλωτός.

Εἰς τὸν *ταῦρον* ὁ αὐχὴν δὲν φέρει χαίτην καὶ εἶναι βραχὺς καὶ παχύς.

Εἰς τὸν *χοῖρον* ὁ αὐχὴν εἶναι βραχύτατος καὶ καλύπτεται ὑπὸ τῶν πλαγίων ἀποφύσεων τῶν τραχηλικῶν σπονδύλων, οἵτινες δίδουσιν εἰς τὸ ζῷον μεγάλην ἰσχὺν γενικῶς εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ ειδικῶς εἰς τὸ ῥύγχος, δι' οὗ ἀνορύσσει τὸ ἔδαφος.

Εἰς τὸν *κύνα* ὁ αὐχὴν εἶναι βραχὺς καὶ ἰσχυρός.

Δ. Ν. Π.

— [ΤΟΠΟΓΡ.] Διὰ τοῦ ὅρου *αὐχὴν* δηλοῦσιν εἰς τὴν τοπογραφίαν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους παρὰ τὰ χθαμαλότερα σημεῖα *κορυφογραμμῆς* (ligne de faîte, Kammweg), ὑπὸ τὰ ὁποῖα ἐκτείνονται δύο συνήθως κοιλότητες καλούμεναι *αὐλῶνες*, ὁ πυθμὴν τῶν ὁποίων παρουσιάζων ποικίλας μορφὰς ἀποτελεῖ τὴν *μισγάγκειαν* (Thalweg). Τὸ

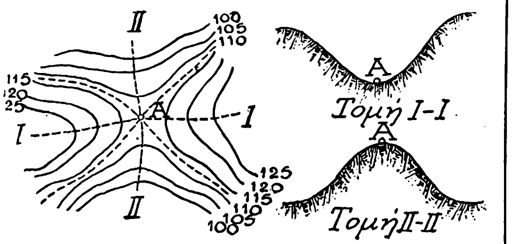

Σχ. 1.

κατὰ τὸ ἀνωτέρω σημεῖον Α (τὴν κορυφὴν τοῦ αὐχένος) ἐφαπτόμενον τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ἐπίπεδον, ὑπεράνω τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται ἡ κορυφογραμμὴ καὶ ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἐκτείνεται ἡ μισγάγκεια, εἶναι ὁριζόντιον ὡς καὶ εἰς τὸ ὑψηλότερον σημεῖον λόφου ἢ τὸ χαμηλότερον σημεῖον λεκάνης. Εἰς τὸ ἀνωτέρω χωροσταθμικὸν διάγραμμα, (σχ. 1) εἰκονίζεται αὐχήν, καὶ δύο κατὰ τὰς ἀνωτέρω χαρακτηριστικὰς γραμμὰς τοῦ τομαί.

Ὑπὸ τὴν ἁπλουστέραν του μορφὴν θεωρούμενος ὁ αὐχὴν ὁμοιάζει πρὸς σάγμα ἢ ἐφίππιον, δι' ὃ καὶ ὀνομάζεται ἐνίοτε κοινῶς *διάσελο*. Σαφῆ εἰκόνα αὐχένος παρέχουσιν ἐπίσης τὰ μεταξὺ τῶν πρώτων φαλάγγων τῶν δακτύλων κλειστῆς χειρὸς κοιλώματα.

Κατὰ τὴν μελέτην χαράξεων ἁμαξιτῶν ἢ σιδηροδρομικῶν ὁδῶν μεταξὺ δύο κοιλάδων καθὼς καὶ εἰς τὰς στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ τὰς κρατικὰς ὁροθεσίας οἱ αὐχένες ἀποτελοῦσι σπουδαῖα τοπογραφικὰ σημεῖα.

Αἱ παρὰ τὸν αὐχένα *ἰσοϋψεῖς καμπύλαι* ὑπενθυμίζουσι σύστημα συζυγῶν ὑπερβολῶν μὲ κοινοὺς ἄξονας καὶ κορυφὴν τὸ σημεῖον Α (σχ. 2), ἔνθα δι' ἐστιγμένων γραμμῶν παρίστανται αἱ καμπύλαι αὗται καὶ διὰ συνεχῶν αἱ *γραμμαὶ (μεγίστης) κλίσεως* τῆς ἐπιφανείας. Δύο ἐκ τῶν τελευταίων τούτων γραμμῶν αἱ διερχόμεναι διὰ τοῦ Α καὶ βαίνουσαι παρὰ τοὺς ἄξονας τῶν ὑπερβολῶν, εἶναι αἱ προβολαὶ τῆς χωριζούσης τὰ ἐπιφανειακὰ ὕδατα

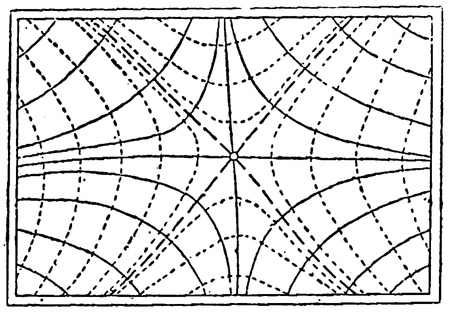

Σχ. 2.

κορυφογραμμῆς, καὶ τῆς ἐγκαρσίως διηκούσης μισγαγκείας, ἥτις δέχεται τὰ ὕδατα ταῦτα, αἱ τροχιαὶ τῆς ῥοῆς τῶν ὁποίων εἶναι αἱ γραμμαὶ κλίσεως. Παρὰ τὰς *ἀσυμπτώτους* τῶν ὑπερβολῶν διήκουσιν αἱ διὰ διακοπτομένης γραμμῆς σημειούμεναι δύο ἰσοϋψεῖς γραμμαί.

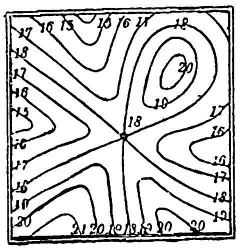

Σχ. 3.

Ποικιλωτέρα εἶναι ἡ καὶ σπανιωτέρα μορφὴ τοῦ ἐδάφους, ὅταν πλείονες τῶν δύο ἰσοϋψεῖς καμπύλαι διασταυροῦνται εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον, ὡς τοῦτο συμβαίνει εἰς τὸ παρατιθέμενον χωροσταθμικὸν διάγραμμα (σχ. 3). Τούτου ὁ αὐχὴν ἀποτελεῖ μίαν περίπτωσιν (2 καμπύλαι). Ἡ γεωμετρικὴ ἐπιφάνεια, πρὸς ἣν μᾶλλον δύναται νὰ ἐξομοιωθῇ ἡ τοιαύτη τοῦ ἐδάφους διαμόρφωσις, εἶναι τὸ *ὑπερβολικὸν παραβολοειδές*.

Ι. Χ.

— [ΣΤΡΑΤ.] Ὁ αὐχὴν εἶναι μεγάλης σημασίας ἀπὸ στρατιωτικῆς ἀπόψεως, διότι δι' αὐτοῦ τελεῖται ἡ διάβασις τῶν κορυφογραμμῶν. —Ω

— [ΟΧΥΡΩΤ.] *Αὐχὴν* καλεῖται εἰς τὴν ὀχυρωτικὴν ἡ πλευρὰ ὀχυροῦ ἢ κειμένη ὄπισθεν καὶ ἔναντι τῆς ἀμυντικῆς γραμμῆς.

Συμφώνως μὲ τὰς κρατούσας μέχρι τοῦ 1914 ἀρχὰς τῆς ὀχυρώσεως, τὰ ἀποτελοῦντα ὀργανωμένην τινὰ τοποθεσίαν ἔργα εἶχον τὴν ἐν τῷ κατωτέρω σχήματι μορφὴν (βλ. κατωτ. σχῆμα).

Καὶ ὁσάκις μὲν τὸ ἔργον ἀπετέλει μεμονωμένον ὀχυρὸν δυνάμενον νὰ ὑποστῇ κύκλωσιν, ἐλαμβάνοντο μέτρα διὰ τὴν προάσπισιν καὶ τοῦ αὐχένος τοῦ ὀχυροῦ, εἴτε διὰ τῆς κατασκευῆς χαρακώματος καὶ τάφρου, εἴτε διὰ κατασκευῆς ὑπονόμων· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὰ ὀχυρὰ ταῦτα ἐκαλοῦντο *περίφρακτα*. Ὁσάκις ὅμως ἐπρόκειτο περὶ ἔργου οὐχὶ τελείως μεμονωμένου, ἀλλ' ἀποτελοῦντος μέρος συνόλου ὠργανωμένης τοποθεσίας, τότε ὁ αὐχὴν τοῦ ἔργου ἀφίνετο ἀνοικτὸς καὶ ἄνευ προπετάσματος, καθόσον ὁ ἀντίπαλος, διὰ νὰ καταλάβῃ τὸν αὐχένα, ἔδει πρότερον νὰ ὑπερνικήσῃ τὰ πυρὰ τῆς ἀμύνης τῶν παρακειμένων ἔργων· ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὰ ὀχυρὰ ἐκαλοῦντο *ἄφρακτα*.

Εἰς τοὺς μέχρι τοῦ 1914 παραδεδεγμένους τύπους ὀχυρῶν, εἰς τὸν αὐχένα τοῦ ὀχυροῦ ὑπῆρχον τὰ κάτωθι ἔργα:

Κατὰ πρῶτον μία τάφρος περιέβαλλε τὸ ὀχυρόν· διὰ νὰ μὴ δύναται δὲ ὁ ἐπιτιθέμενος, ἅπαξ εἰσδύσας ἐντὸς τῆς τάφρου, νὰ παραμείνῃ ἀνενόχλητος, ὑπῆρχον κλωβοὶ διὰ τῶν ὁποίων, μέσῳ πολυβόλων, ἐπλαγιοβάλλετο ἡ τάφρος. Μετὰ τὴν τάφρον εἰς τὰ μεμονωμένα ὀχυρὰ ὑπῆρχε προπέτασμα διὰ τὴν ἄμυναν τοῦ αὐχένος ἐν περιπτώσει ἐπιθέσεως τοῦ ἐχθροῦ πρὸς κατάληψιν τοῦ αὐχένος τοῦ ἔργου. Μετὰ τὸ προπέτασμα ὑπῆρχε μέγα

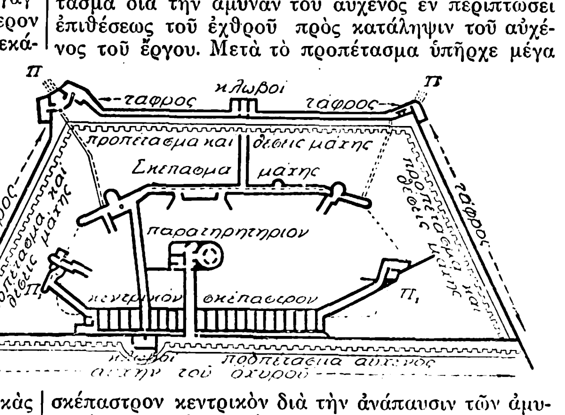

σκέπαστρον κεντρικὸν διὰ τὴν ἀνάπαυσιν τῶν ἀμυνομένων τοῦ ἔργου ἀνδρῶν, καὶ τὴν ἐναποθήκευσιν τῶν πυρομαχικῶν, τροφῶν καὶ ὕδατος.

Τὰ στοιχεῖα τῆς ἀμύνης τοῦ ἔργου ἦτοι *γογγύλαι πολυβόλων* (Π), *γογγύλαι πυροβόλων* ($Π_1$), *παρατηρητήρια* καὶ *σκέπαστρα μάχης*, κατεσκευάζοντο εἰς τὴν ἀντίθετον τοῦ αὐχένος πλευρὰν τοῦ ὀχυ-

Digitized by Google

ρου, ἢ μεταξὺ ταύτης καὶ τοῦ αὐχένος. Δι' ὑπογείων ὁδεύσεων ἠδύνατό τις νὰ μεταβῇ ἐκ τοῦ κεντρικοῦ σκεπάστρου εἰς τὰς θέσεις τῶν στοιχείων ἀμύνης τοῦ ὀχυροῦ.

Σήμερον δὲν ἔχει εἰσέτι ἀποκρυσταλλωθῆ γνώμη περὶ τῆς μορφῆς, ἣν δέον νὰ ἔχωσι τὰ ὀχυρά. Περὶ τῶν κρατουσῶν σκέψεων εἰς τὰ διάφορα κράτη διὰ τὴν μορφήν, ἥτις δέον νὰ δοθῇ εἰς αὐτά, συνεπῶς καὶ εἰς τὸν αὐχένα των, βλ. λ. ὀχυρόν. Π. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΤΕΧΝ.] Καλεῖται αὐχήν, κοιν. *φλάντζα* (γαλλ. collet καὶ flange) πᾶν χεῖλος ἢ πᾶς δακτύλιος σχηματιζόμενος διὰ τῆς ἐξοχῆς τοῦ μετάλλου πέριξ ἀντικειμένου τινός· χρησιμεύει δὲ διὰ τὴν *ἕνωσιν* (κοιν. *φλάντζα* ὡσαύτως) τοῦ τεμαχίου τοῦ ὁποίου ὁ «αὐχὴν» ἀποτελεῖ μέρος πρὸς ἄλλο τεμάχιον. Αὐχένες τοιοῦτοι ἀπαντῶσι συχνότατα καὶ δὴ εἰς τὰ τεμάχια τῶν ἀτμομηχανῶν, τῶν ἀτμοσωλήνων, τῶν πυροβόλων καὶ τῶν κιλλιβάντων, τῶν διασωληνώσεων τῶν αὐτομάτων φάρων κλπ. Σ. Ε. Λ.

— **αὐχὴν ἀνατομικὸς** *['Ανατομ.]*. Τὸ ὄνομα τοῦτο φέρουσι: α') *'Επὶ τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ* ἡ κύκλῳ ἀμέσως ὑπὸ τὴν ἀρθρικὴν κεφαλὴν τοῦ ἄνω ἄκρου τοῦ ὀστοῦ τούτου φερομένη αὔλαξ, καταφανεστέρα ἰδίως ἔμπροσθεν καὶ ἄνωθεν, ἡ ἀφορίζουσα τὴν περικεχονδρωμένην ταύτην κεφαλὴν ἀπὸ τῶν δύο ὀγκωμάτων.—β') *'Επὶ τοῦ μηριαίου ὀστοῦ* τὸ ὑπὸ τὴν κεφαλὴν τοῦ ὀστοῦ τούτου ἐστενωμένον μέρος, σχῆμα κυλίνδρου ἔχον, τὸ συνάπτον τὴν κεφαλὴν πρὸς τοὺς τροχαντῆρας. Ὁ ἀνατομικὸς οὗτος αὐχὴν ἔχει μῆκος περὶ τὰ 4 ἑμ. καὶ πάχος περὶ τὸ 1,5 ἑμ., φέρεται δὲ φορὰν λοξήν, σχηματίζων μετὰ τοῦ ἄξονος τοῦ μηριαίου ὀστοῦ ἀμβλεῖαν γωνίαν, ἥτις ἐπὶ τῆς γυναικὸς ἀποβαίνει ὀρθοτέρα. Ι. Π.

— **αὐχὴν ἀστραγάλου**· βλ. λ. ἀστράγαλος.

— **αὐχὴν οὐροδόχου** καὶ **χοληδόχου κύστεως**· βλ. λ. κύστις.

— **αὐχὴν σπονδύλων**· βλ. λ. σπονδυλικὴ στήλη.

— **αὐχὴν χειρουργικὸς** *['Ανατομ.]*. Φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦτο: α') *'Επὶ τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ* ἡ ὑπὸ τὰ ὀγκώματα τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ περιεσφιγμένη μοῖρα, καθ' ἣν τὸ ἄνω ἄκρον τούτου μεταβαίνει εἰς τὸ σῶμα τοῦ ὀστοῦ. Ὀνομάζεται δὲ ἡ μοῖρα αὕτη *χειρουργικὸς αὐχήν*, διότι κατ' αὐτὴν κυρίως συμβαίνουσι τὰ κατάγματα τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ.—β') *'Επὶ τοῦ μηριαίου ὀστοῦ* τὸ κάτωθεν ἀμφοτέρων τῶν τροχαντήρων ἐστενωμένον μέρος τοῦ σώματος τοῦ ὀστοῦ τούτου. Ι. Π.

Αὐχὶς *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Σαρματίας τῆς ἐν 'Ασίᾳ, παρὰ τὸν Ψάθον (τανῦν Caracuban), ποταμὸν ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Κλαυδ. Πτολεμαίου, (Ε, θ, 27) ὑπὸ συντεταγμένας πλάτος $49^{02}/_{3}$ καὶ μῆκος ἀπὸ μεσημβρινοῦ Μακάρων $72^{01}/_{3}$. Ταυτότης ἄγνωστος. Σ. Ε. Λ.

αὐχμηρός,—ά,—όν· ὁ πλήρης αὐχμοῦ, ξηρασίας, στεγνός, ξηρός, ἄνικμος· ‖ μεταφ. ἐνδεής, ἐπιδεής, ἐλλιπής: «αὐχμηρὸν πνεῦμα».—Οὐσ. ἀφηρ. *αὐχμηρότης*.

αὐχμὸς (ὁ) *[Ναυτ.]*. Ὅρος τοῦ Ναυτικοῦ ὀνοματολογίου σημαίνων τὴν ἐν εἴδει βαθυτεφρόχρου καπνοῦ ἀδιαφανῆ πύκνωσιν τῆς ἀτμοσφαίρας, τὴν παρατηρουμένην κατὰ τὰς ἡμέρας ὑπερβολικοῦ καὶ ξηροῦ καύσωνος εἰς τὸν ὁρίζοντα, ἐφ' οὗ οἱονεὶ ἐπικάθηται καταλαμβάνουσα ὕψος μοιρῶν τινων ὑπὲρ αὐτόν, ἀποκρύπτουσα δὲ τὰ χαμηλὰ μέρη τῶν μακρινῶν νήσων καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν γραμμὴν τοῦ ὁρίζοντος καθιστῶσαν ἀδιόρατον. Κατὰ τὴν δύσιν, μεταβάλλει ὁ *αὐχμὸς* (κοινῶς *μουγκάδα* καὶ *σκουράδα*) τὸ μὲν χρῶμα τοῦ δύοντος ἡλίου εἰς βαθὺ καὶ ἀλαμπές, οἱονεὶ ἐρυθρωπόν, τὸ δὲ σχῆμα αὐτοῦ, λόγῳ τῆς ἀνωμαλίας τῶν διαθλάσεων, εἰς ἔλλειψιν ἀκανόνιστον. Εἰς τὸν Σαρωνικὸν κόλπον, ὡς ἔχουσι παρατηρήσει ὀρθῶς οἱ ναυτικοὶ τῆς Αἰγίνης, ἐπιμονὴ τοῦ αὐχμοῦ ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας εἶναι ἀσφαλὲς προγνωστικὸν σημεῖον πνοῆς Ζεφύρου, ἐκδηλουμένης ὀλίγον πρὸ τοῦ μεσονυκτίου κατὰ κανόνα. Δύσαντος τοῦ ἡλίου, προσλαμβάνουν ὁ αὐχμὸς καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτὸν πρὸς τὴν Δύσιν μέρη τοῦ οὐρανοῦ πλουσιωτάτας εἰς ποικιλίαν καὶ γραφικότητα μεταλλαγὰς τοῦ χρυσίζοντος ἐρυθροῦ.

Δὲν πρέπει νὰ συγχέηται ὁ *αὐχμὸς* πρὸς τὸ πολὺ ὁμοιάζον φαινόμενον, τὴν *ἀχλὺν τῶν ἐτησίων*, ἀποκρύπτουσαν τὰ χαμηλὰ μέρη τῶν νήσων ὅταν πνέωσι σφοδροὶ ἐτήσιαι (μελτέμια), συνηθέστατον φαινόμενον εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἄφ *[Αἰγυπτ. Μυθολ.]*. Ὄνομα διδόμενον εἰς τὸν ἥλιον, ὅταν οὗτος διαπερᾷ κατὰ τὰς δώδεκα ὥρας τῆς νυκτὸς τὸν ὑποχθόνιον κόσμον ὑπὸ μορφὴν θεοῦ, ἔχοντος κεφαλὴν κριοῦ.

ἀφάβρωμα (τό). Ὄνομα γυναικείας μεγαρικῆς στολῆς ἀναφερομένης ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου (2, 295 Α). Λέγεται ὅτι ὠνομάσθη οὕτω ἐκ τῆς *'Αβρώτης*, θυγατρὸς τοῦ Οἰχήστου γυναικὸς τοῦ Νίσου βασιλέως τῶν Μεγάρων.

ἀφαγία (ἡ)· δημοτ. *ἀφαγιὰ* καὶ *ἀναφαγιά*· ὀλιγοφαγία, νηστεία.

— *['Εγκυκλ.]* Ἡ λέξις ἀπαντᾶται τὸ πρῶτον εἰς τὸ ἔπος τοῦ 'Ακρίτου (ἐκδ. *Α. Μηλιαράκη* στ. 1798). Ἡ ἀφαγία δύναται νὰ ᾖ ἑκουσία πρὸς τὸν σκοπὸν στοιχήματος ἢ αὐτοκτονίας, ἢ καὶ ἐπιβαλλομένη ἐκ θρησκευτικῶν διατάξεων ὡς παρὰ Μουσουλμάνοις κατὰ τὸν μῆνα τοῦ Ραμαζανίου· ἀκουσίως δὲ λαμβάνει αὕτη χώραν κατὰ τὴν τελείαν ἔνδειαν τοῦ ἀτόμου, ἢ τὴν παντελῆ ἔλλειψιν τροφῆς ὡς εἰς ναυάγια, ἐξερευνήσεις, πολιορκίας κλ. Τέλος ὑπὸ ἰατρικὴν ἔποψιν δύναται νὰ ᾖ αὕτη ἀποτέλεσμα ὄγκων τραχηλικῶν πιεζόντων τὸν οἰσοφάγον, παθήσεων διαφόρων καὶ δὴ νευρικῶν, ὡς γενικῆς παραλύσεως, καὶ ψυχοπαθειῶν. Ἡ παντελὴς ἀφαγία παρατεινομένη, ἀναλόγως τῶν ὀργανισμῶν, πλέον τῶν 2—4 ἑβδομάδων ἀναλώμασι τῶν ἰδίων ἱστῶν τοῦ ἀτόμου ἐπιφέρει τὸν θάνατον. Ο. Ρ.

ἀφαγκράζομαι· βλ. ἀφακράζομαι.

ἀφαγοκτονία (ἡ) (aphagocide) *['Ιατρ.]*. Ὁ ὅρος ἀναφέρεται εἰς τὴν βακτηριοκτόνον ἐνέργειαν τὴν ἀσκουμένην ὑπὸ τῶν ζώντων λευκοκυττάρων ἐκτὸς ἑαυτῶν, κατ' ἀκολουθίαν τῆς ἐν τῷ ὀρῷ ἐξόδου τῆς ἐνεργοῦ των οὐσίας. Μ. Ν. Κ.

ἄφαγος, — η, — ο, ἢ ἀνάφαγος· δημοτ., ὁ μὴ τρώγων πολύ, ὁ ὀλιγοφάγος.

ἀφάγωτος,— η, — ο· δημοτ., ὁ μὴ βρωθείς, ὁ μὴ ἀναλωθείς, ἄβρωτος, αὐτὸς ποὺ δὲν εἶναι φαγωμένος· ‖ ὁ μὴ φαγών: «εἶμαι ἀκόμη ἀφάγωτος».

'Αφαὲλ *['Εβρ. Θρ.]*. Κατὰ τὸ Ταλμοὺδ ὁ ἄγγελος ὁ προστάτης τῶν πτηνῶν.

'Αφαία (ὀρθότερον ἴσως *Ἄφα*). Θεότης Κρητικῆς καταγωγῆς, γνωστὴ ἰδίως ἐκ τοῦ περιφήμου ἐν Αἰγίνῃ ναοῦ, ὅπου ἐλατρεύετο. Κατὰ τὸν Παυσανίαν εἰς τοὺς Κρῆτας ἦσαν πρὸ παντὸς ἐπιχώρια τὰ τῆς θεᾶς ταύτης, ἥτις ἐταυτίζετο πρὸς τὴν Βριτόμαρτιν (βλ. λ.), καλουμένη *'Αφαία* ἐν Αἰγίνῃ καὶ Δίκτυννα ἐν Κρήτῃ (Παυσ. II 30, 3). Τὴν Κρητομυκηναϊκὴν καταγωγὴν τῆς θεότητος προσμαρτυροῦσι καὶ τὰ ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τοῦ ναοῦ τῆς Αἰγίνης εὑρεθέντα Μυκηναϊκὰ ἀρχαῖα. Κατὰ μίαν ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν (I. G. IV, 1582) τὸ πραγματικὸν τῆς θεότητος ὄνομα ἦτο *Ἄφα*, ὁ δὲ τύπος *'Αφαία* θεωρητέος ἐπιθετικὸς σχηματισμὸς (ὡς *'Αθηναίη* ἐκ τοῦ *'Αθήνη*).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Pauly - Wissowa* Realencyclopädie Suppl. I, 100 ἑξ. *Wilamowitz*, Sitzungsberichte d. Preuss. Akad. der Wissensch. 1921 σ. 9521. *M. Nilsson*, Minoan - Mycenaean Religion κλπ. 1927, σ. 404 καὶ 441. Σ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ

— **'Αφαίας ναός**· βλ. λ. **Αἴγινα**, τόμ. Β. σ. 469 γ'.

ἀφαίμαξις (ἡ)· ἀφαίρεσις αἵματος διὰ σκοπὸν θεραπευτικόν· ‖ μεταφ. ἀπομύζησις, ἀφαίρεσις χρημάτων, ἀκουσία δόσις χρημάτων.

— [ΙΑΤΡ.] *'Αφαίμαξις* καλεῖται ἡ πρὸς θεραπευτικὸν σκοπὸν ἀφαίρεσις ποσότητος αἵματος ἐκ τοῦ ζῶντος σώματος. 'Εκτελεῖται δ' αὕτη εἴτε διὰ σικυῶν (τοπικὴ ἀφαίμαξις) εἴτε διὰ φλεβοτομῆς (γενικὴ ἀφαίμαξις). Εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν ἡ ἀφαίμαξις ἐθεωρεῖτο ὡς ἄριστον θεραπευτικὸν μέσον, ἐγένετο δὲ ταύτης χρῆσις ἐπὶ πάντων τῶν ὀξέων νοσημάτων καὶ φλεγμονωδῶν καταστάσεων. Ἤδη ἐκτελεῖται ἐπὶ τοξιναιμικῶν καταστάσεων, καθ' ἃς τὸ αἷμα περιέχει οὐσίας ἐπιζημίας τῷ ὀργανισμῷ, ὡς π. χ. ἐπὶ οὐραιμίας, ἐπὶ ηὐξημένης ἀρτηριακῆς πιέσεως, ὅταν ὑπάρχῃ κίνδυνος αἱμορραγίας εἰς εὐγενῆ ὄργανα τοῦ σώματος (ἐγκέφαλος) ἢ ὅταν ἐπῆλθε τοιαύτη (ἐγκεφαλικὴ αἱμορραγία). Ἡ ἀφαίμαξις ἐν ταῖς περιπτώσεσι ταύταις ἐκτελεῖται διὰ φλεβοτομῆς. Ὡς κατάλληλος φλὲψ πρὸς τοῦτο χρησιμοποιεῖται μία τῶν ἐπιπολῆς φλεβῶν τοῦ φλεβικοῦ πλέγματος τοῦ ἀγκῶνος καὶ δὴ ἡ μέση κεφαλική, ἀντὶ τῆς μέσης βασιλικῆς ἐκ φόβου τρώσεως τῆς ὑποκειμένης βραχιονίου ἀρτηρίας, τῆς χωριζομένης ἀπὸ ταύτης διὰ τῆς λεπτῆς ἀπονευρώσεως τοῦ δικεφάλου βραχιονίου μυός, καὶ σχηματισμοῦ ἀρτηριοφλεβώδους ἀνευρύσματος.

Τὸ κάτω τριτημόριον τοῦ βραχίονος περιβάλλεται δι' ἐλαστικῆς ταινίας ἢ κοινοῦ ἐξ ὀθόνης ἐπιδέσμου, ἵνα διὰ τῆς ἐπιφερομένης ἐλαφρᾶς πιέσεως ἐπέλθῃ φλεβικὴ στάσις, ὁπότε ἡ φλὲψ καθίσταται εὐκόλως καταφανὴς καὶ τὸ αἷμα μετὰ τὴν διάνοιξιν ἐκρέει ἀφθόνως. Ἡ ἐπιφερομένη πίεσις δέον νὰ εἶναι ἠπία, ὥστε νὰ διατηρῆται ἡ ἀρτηριακὴ κυκλοφορία. Ἡ διάνοιξις τῆς φλεβὸς γίνεται εἴτε διὰ μαχαιρίου, διατεμνομένων συγχρόνως δέρματος καὶ φλεβός, εἴτε διὰ παρακεντήσεως διὰ βελόνης ἀρκετὰ παχείας. Ὅπου δ' ἕνεκεν τῆς παρουσίας μεγάλης ποσότητος λίπους, μεθ' ὅλην τὴν ἐπιφερομένην πίεσιν, ἡ φλὲψ δὲν εἶναι καταφανής, δέον αὕτη νὰ παρασκευάζηται. Ι. Κ. Κ.

— [ΚΤΗΝΙΑΤΡ.] Τοπικαὶ ἀφαιμάξεις διὰ αἱματηρῶν σικυῶν ἢ βδελλῶν σπανίως ἐν τῇ κτηνιατρικῇ χρησιμοποιοῦνται. Ἡ γενικὴ ἀφαίμαξις ἀποτελεῖ τὸ κατ' ἐξοχὴν μέσον πρὸς καταπολέμησιν τῶν συμφορήσεων καὶ τῶν φλογώσεων ἐν τῇ ἀρχῇ των, ἐλαττώνει τὴν ποσότητα τοῦ αἵματος καὶ τὴν πίεσιν αὐτοῦ, μεταβάλλει τὴν σύνθεσίν του δ' ἐλαττώσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν αἱμοσφαιρίων καὶ τέλος ἀπομακρύνει τὰς ἐντὸς τοῦ αἵματος περιεχομένας τοξίνας. 'Ενδείκνυται ὅθεν αὕτη εἰς τὰ καρδιακὰ νοσήματα (καρδιακὴ ἀνεπάρκεια), εἰς τὰ πνευμονικὰ τοιαῦτα (πνευμονία, βρογχῖτις, πνευμονικὸν ἐμφύσημα κτλ.), εἰς τὰς αὐτοδηλητηριάσεις (οὐραιμία, ἐκλαμψία κτλ.). 'Αντενδείκνυται εἰς τὰς γενικὰς ἐξανθηματικὰς νόσους (μολ. ἀδενίτιδα, εὐλογίαν), τὰς μολυσματικὰς νόσους καὶ καχεκτικὰς παθήσεις κτλ.

Ἡ ποσότης τοῦ ἀφαιρουμένου αἵματος ποικίλλει ἀναλόγως τῆς φύσεως τῆς νόσου, τοῦ εἴδους τοῦ ζῴου, τῆς ἡλικίας, τοῦ ἀναστήματος καὶ τέλος τῆς γενικῆς καταστάσεως τῶν ἀσθενῶν. Οὕτω δυνάμεθα νὰ ἀφαιρέσωμεν 3—4 λίτρα αἵματος ἐξ ἵππου μετρίου ἀναστήματος, 4—6 λίτ. ἐκ κοινοῦ βοός, 1 λίτ. ἐκ τοῦ χοίρου, $^{1}/_{4}$ λίτ. ἐκ τοῦ προβάτου, 100—200 γραμ. ἐκ κυνὸς μέσου βάρους.

Ὄργανα δι' ὧν ἐκτελοῦμεν τὴν ἀφαίμαξιν εἶναι ὁ φλεβοτόμος, εὐθὺ μαχαιρίδιον (bancette), ψαλίδιον χειρουργικόν, μετάξινον νῆμα, ῥαβδίον ἀφαιμάξεως κτλ. Τελευταίως αἱ φλεβοτομίαι ἐνεργοῦνται διὰ τῆς τριγώνου ἀκίδος πρὸς ἀποφυγὴν φλεβιτίδων καὶ δευτερογενῶν αἱμορραγιῶν. 'Επαλείφομεν καλῶς διὰ βάμματος ἰωδίου τὸ μέρος εἰς τὸ ὁποῖον μέλλομεν νὰ ἐκτελέσωμεν τὴν φλεβοτομίαν καὶ ἀφοῦ προηγουμένως κόψωμεν ἐπιμελῶς ἢ ξυρίσωμεν τὰς τρίχας τοῦ δέρματος, προσδένομεν τὸ ζῷον καὶ προβαίνομεν εἰς τὴν ἐγχείρησιν.

'Αφαιμάξεις εἰδικαί. 1ον) *Ἵππος:* Εἰς τὸ ζῷον τοῦτο ἡ πλέον εὐπρόσιτος φλὲψ εἶναι ἡ σφαγῖτις. Ἡ φλεβοτομία ὅθεν γίνεται ἐπὶ τοῦ ἀγγείου τούτου τόσον διὰ τὰς ἀφαιμάξεις, ὅσον καὶ διὰ τὰς μεταγγίσεις αἵματος. Εἴς τινας περιπτώσεις (τοπικαὶ παθήσεις, φλεβῖτις τῆς σφαγίτιδος) ἡ ἀφαίμαξις δύναται νὰ γίνῃ διὰ φλεβοτομίας τῆς μασχαλιαίας ἢ τῆς σαφηνοῦς. Ἡ φλεβοτομία τῆς γωνιαίας τοῦ ὀφθαλμοῦ φλεβός, ἐνδεικνυομένη εἰς παθήσεις τινὰς τοῦ βολβοῦ, ἐκτελεῖται μόνον δι' εὐθέως μαχαιριδίου.

2ον) *Βοῦς:* Ἡ ἀφαίμαξις ἐκτελεῖται συνήθως εἰς τὴν σφαγίτιδα καὶ ἐνίοτε εἰς τὴν μαζικὴν φλέβα (veine mammaire). Ἡ διὰ τοῦ φλεβοτόμου διάτρησις τῆς μαζικῆς φλεβὸς καθίσταται ἐπικίνδυνος λόγῳ τῶν ἐπιπλοκῶν αὐτῆς. Τὸ τραῦμα ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του εὐκόλως μολύνεται ἐκ τῆς στρωμνῆς κατὰ τὴν κατάκλισιν τοῦ ζῴου καὶ ὁ κίνδυνος θρόμβου ἢ φλεβίτιδος εἶναι ἄμεσος. Ἕνεκεν τῆς συχνότητος τῶν τοιούτων ἀτυχημάτων ὁ καθηγητὴς Moussu συνιστᾷ τὴν διάτρησιν τοῦ ἀγγείου διὰ τῆς τριγώνου ἀκίδος, τῆς ὁποίας τὸ μικρὸν τραῦμα δυσκόλως μολύνεται καὶ εὐκόλως ἀπολυμαίνεται.

3ον) *Πρόβατον:* Σπανίως ἐκτελεῖται ἡ ἀφαίμαξις ἐπὶ τῆς σφαγίτιδος λόγῳ τῆς παρουσίας λιπώδους ἱστοῦ καὶ τριχῶν ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω χώρας. Οἱ διάφοροι ποιμένες ἐκτελοῦσι ταύτην εἰς τὴν προσθίαν προσωπικὴν φλέβα. Ἡ ἀφαίμαξις διὰ τομῆς τῆς κοκκυγικῆς ἀρτηρίας εἶναι ἐπίσης πρακτική.

4ον) *Χοῖρος:* Εἰς τὸν χοῖρον ἡ ἀφαίμαξις γίνεται συνήθως ἐπὶ τῶν ὠτιαίων φλεβῶν, αἵτινες διακρίνονται ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τῆς κόγχης.

5ον) *Κύων:* Εἰς τὸν κύνα ἐκτελεῖται εἴτε διὰ μαχαιριδίου εἴτε διὰ λεπτῆς τριγώνου ἀκίδος, ἥτις εὐκόλως εἰσάγεται ἐντὸς τῆς σφαγίτιδος ἢ τῆς σαφηνοῦς.

'Ατυχήματα ἀφαιμάξεως. Τὰ ἄμεσα ἀτυχήματα ὀφειλόμενα εἰς χειρουργικὸν σφάλμα εἶναι ἡ διάτρησις τῆς ἀκολουθούσης τὴν φλέβα ἀρτηρίας καὶ εἰδικῶς κατὰ τὰς ἀφαιμάξεις ἐπὶ τῆς σφαγίτιδος ἡ νύξις τῆς καρωτίδος, ὁ τραυματισμὸς τῆς τραχείας καὶ ἡ εἴσοδος ἀέρος εἰς τὴν φλέβα. Τὰ ἀτυχήματα ταῦτα εἰσὶ σπάνια. Τὰ ὑστερογενῆ ἀτυχήματα ἐκ μολύνσεως τοῦ τραύματος εἰσὶν ὁ θρόμβος, ἡ φλεβῖτις. Β. ΧΑΤΖΗΟΛΟΣ

ἀφαιμάσσω· ἀφαιρῶ αἷμα, κάμνω ἀφαίμαξιν διὰ σκοπὸν θεραπευτικόν.

ἀφαινογαστὴρ (ὁ) (Aphaenogaster) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *μυρμηκιδῶν*. Διακρίνονται ἐκ τῆς συνεσταλμένης κατὰ τὸ ὀπίσθιον ἄκρον κεφαλῆς των, τῶν σιαγονικῶν προσακτρίδων των, αἵτινες συνίστανται ἐκ τεσσάρων ἢ πέντε ἀρθρώσεων, τῶν κεραιῶν των, αἵτινες ἔχουσι ποικίλον μῆκος καὶ συνίστανται ἐκ δώδεκα ἀρθρώσεων, ὧν αἱ τέσσαρες τελευταῖαι σχηματίζουσι ῥοπαλοειδὲς ἄκρον, καὶ τῆς κοιλίας, ἥτις ἀποτελεῖται ἐκ δύο ἀρθρώσεων. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει περὶ τὰ 30 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου καὶ τῆς βορείου 'Αμερικῆς.

Κυριώτερα εἴδη εἶναι τὰ ἑξῆς:

'Αφαινογαστὴρ ὁ βάρβαρος (Aphaenogaster barbarus). 'Απαντᾷ εἰς τὰς παραμεσογειακὰς χώρας καὶ εἴς τινας χώρας τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης·

Digitized by Google

Εἶναι εὔρωστον ἔντομον, μήκους 4—12 χιλιοστομέτρων, μὲ σῶμα φαιομελανὸν καὶ κεφαλὴν ἐρυθράν· τὴν φωλεάν του κατασκευάζει ἐντὸς τῆς γῆς καὶ εἰς πετρώδη ἐδάφη.

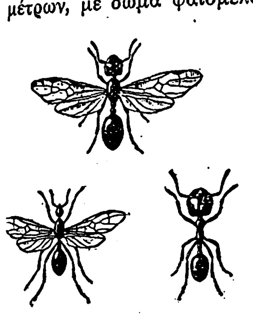
Ἀφαινογαστὴρ ὁ βάρβαρος.
[Ἄνω: θῆλυ. Κάτω: ἀριστερᾶ ἄρρεν, δεξιά: ἐργάτης.]

Ἀφαινογαστὴρ ὁ οἰκοδόμος (Aphaenogaster structor). Ἀπαντᾷ εἰς τὰ βόρεια τμήματα τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης. Τὸ ἔντομον τοῦτο ἐπιφέρει μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰς σιταποθήκας, διότι δύναται ἐν βραχεῖ χρονικῷ διαστήματι νὰ μεταφέρῃ μεγάλας σχετικῶς ποσότητας εἰς τὴν φωλεάν του. Δ.Ν.Π.

ἀφαίνωψ (ὁ) (Aphaenops) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κανθαριδιδῶν*. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *ἀφαίνωψ ὁ Λεσεναούλτιος* (Aphaenops Leschenaultii) ἀπαντῶν εἰς τὰ σπήλαια τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

ἀφαίρεμα *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Οὕτω λέγεται μία τῶν 3 ἐπαρχιῶν τῆς Παλαιστίνης, αἵτινες, ἀποσπασθεῖσαι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων βασιλέων τῆς Συρίας ἀπὸ τῆς Σαμαρείας, προσετέθησαν εἰς τὴν Ἰουδαίαν (Α' Μακκαβ. ια' 34). Πρόκειται πιθανώτατα περὶ ἐξελληνισμοῦ τοῦ ἑβραϊκοῦ ὀνόματος *Ἐφραὶν* ἢ *Ἐφρέν*, τῆς μετὰ ταῦτα *Εὐφραΐμ* (πρβ. Ἰωάννου ια' 54), κειμένης κατὰ τὸν Εὐσέβιον περὶ τὰ 20 μίλλια βορείως τῆς Ἱερουσαλήμ. Π. Ι. Σ.

ἀφαιρέσης (ὁ) (Aphérèse) *[Ὀρυκτολ.]*· συνώνυμον τοῦ ὀρυκτοῦ λιβεθενίτου (βλ. λ.).

ἀφαίρεσις (ἡ)· ἀποχωρισμὸς ποσοῦ τινος ἀπὸ ἄλλου ποσοῦ· *ἀντίθ. πρόσθεσις*· || καθόλου, στέρησις, ἐξαίρεσις, ἀποβολή.

— *[Γλωσσολ.]* Καλεῖται *ἀφαίρεσις* τὸ γλωσσικὸν φαινόμενον, κατὰ τὸ ὁποῖον τὸ ἀρκτικὸν φωνῆεν λέξεώς τινος ἀποβάλλεται κατόπιν τοῦ τελικοῦ φωνήεντος ἢ διφθόγγου τῆς προηγουμένης λέξεως: (ἔλα ἐδῶ) ἔλα 'δῶ, (ἔλα εἰπέ μου) ἔλα 'πέ μου, (νὰ ἢ θὰ ὁμιλήσω) νά, θὰ 'μιλήσω κ.λ. κ.λ. Εἰς πολλὰς λέξεις ἡ ἀποβολὴ τοῦ ἀρκτικοῦ φωνήεντος κατέστη μόνιμος καὶ ὁριστική, δι' ὃ καὶ λέγομεν πάντοτε: (οὐ)δέν, (ὁ)σπίτι, (ὀ)δόντι, (ὀμ)μάτι, (ὀ)φρύδι (ὀ)νύχι, (ὄξινος) ξινός, (ἥμισυς) μισός, (ἀ)πεθαίνω, ξεγράφω, ξεπλύνω καὶ ἐν γένει ὅλα τὰ ἀπὸ τοῦ ξε- ἀρχόμενα νεοελληνικὰ ῥήματα, βγαίνω, βγάνω ἢ βγάζω (ἀρχ. ἐκβαίνω, ἐκβάλλω) κ.λ. Ἀφαίρεσις λεπτοῦ φωνήεντος e, i συνέβαινε καὶ εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, κατόπιν ἀνοικτοτέρου τελικοῦ φωνήεντος τῆς προηγουμένης λέξεως (finita est) finiia 'st (amatum est) amatu(m) 'st κ.λ. (τὸ τελικὸν -*m* ἐν τῇ λατινικῇ εἶναι γνωστὸν ὅτι πρὸ λέξεων ἀρχομένων ἀπὸ φωνήεντος ἦτο τοσοῦτον ἀσθενές, ὥστε δὲν ἠμπόδιζε οὔτε τὴν ἔκθλιψιν οὔτε τὴν ἀφαίρεσιν). Ἀντιθέτως ἡ ἀποδοχὴ τῆς ἀφαιρέσεως εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν φαίνεται ἀστήρικτος, ἀφοῦ ὅλα τὰ φερόμενα ὡς παραδείγματα ἀφαιρέσεως δύνανται καὶ πρέπει νὰ ἐκληφθοῦν—κατὰ τὴν κρατοῦσαν σήμερον γνώμην—ὡς παραδείγματα κράσεως: Διὰ τοῦτο τὰ ἐκεῖν' οὐγώ 'λεγον, κἀγὼ 'θελοντὴς κ. λ. πρέπει νὰ γραφοῦν ὀρθότερον κατὰ κρᾶσιν οὐγὤλεγον, κἀγωθελοντὴς κ. λ.

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

— *[Μαθηματ.]* βλ. λ. **ἀριθμητικὴ** τ. Ε' σ. 478β' καὶ **ἄλγεβρα** τ. Γ' σ. 445α' κ.ἑπ.

— *[Φιλοσ.]* Καλεῖται *ἀφαίρεσις* ἡ διανοητικὴ ἐκείνη λειτουργία, καθ' ἣν παραλείποντες ἢ ἀπομακρύνοντες ὡρισμένα γνωρίσματα ἔκ τινος παραστάσεως ἢ ἐννοίας, ἐξετάζομεν ἰδιαιτέρως ἓν στοιχεῖον αὐτῆς (ποιότητα ἢ σχέσιν), ἐφιστῶμεν τὴν προσοχὴν ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἀδιαφοροῦμεν διὰ τὰ ἄλλα.

Ἡ ἀνθρωπίνη γνῶσις ἀφορμᾶται ἀπὸ τῆς παρατηρήσεως ἀντικειμένων, τῶν ὁποίων οὐδὲν εἶναι ἀδιαίρετον· τὰ ἀντικείμενα ταῦτα εἶναι σύνολον διαφόρων ἰδιοτήτων, γνωρισμάτων κλπ., τὰ ὁποῖα συνηνωμένα ἐν τῇ πραγματικότητι δύνανται νὰ διαχωρισθῶσι καὶ ν' ἀπομονωθῶσι τὰ μὲν ἀπὸ τῶν δὲ διὰ τῆς σκέψεως. Ὁ διαχωρισμὸς οὗτος καὶ ἡ ἀπομόνωσις, ἡ ἀφαίρεσις τουτέστιν, ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς προσοχῆς, προσηλουμένης κατὰ τὴν παρατήρησιν καὶ ἐξέτασιν εἰς ὡρισμένα μέρη τῶν παρατηρουμένων καὶ ἐξεταζομένων καὶ ἀδιαφορούσης περὶ τῶν λοιπῶν.

Ὡς λογικὴ ἐπιστημονικὴ μέθοδος ἡ ἀφαίρεσις εἶναι διττή: 1) Ἡ οἰκεία εἰς τὰ καθόλου πειράματα ἀφαίρεσις συνισταμένη εἰς ἀπομόνωσιν ἑνὸς ἢ πλειόνων γνωρισμάτων (ἐκείνων τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ μελετηθῶσιν ἀκριβέστερον) ἐκ τῶν εἰς ἑνότητα συνδεδεμένων γνωρισμάτων παραστάσεώς τινος ἀντικειμένου, φαινομένου ἢ γεγονότος. Ὁ διὰ τοῦ πειράματος ἐπιτυγχανόμενος ἐξαναγκασμὸς τῆς φύσεως νὰ ὁμιλῇ *(Νεύτων)* εἰς ταύτην τὴν ἀφαίρεσιν ὀφείλεται. Οὕτως, ἐπὶ παραδείγματι, μελετῶν τοὺς νόμους τῆς πτώσεως τῶν σωμάτων ὁ Ἄτγουντ, διὰ τῆς φερωνύμου μηχανῆς του ἐπέτυχε τὴν ἀπομόνωσιν καὶ ἀνεξαρτητοποίησιν τοῦ φαινομένου τῆς πτώσεως ἀπὸ πάντων τῶν συναφῶν φαινομένων καὶ ἐπιδράσεων, αἱ ὁποῖαι θὰ ἠδύναντο νὰ παρακωλύσωσι τὴν ἀκριβῆ μελέτην τῆς πτώσεως. Γενικῶς δ' εἰπεῖν δὲν ὑπάρχει πείραμα τὸ ὁποῖον νὰ μὴ χρησιμοποιῇ τὴν ἀφαίρεσιν ταύτην, ἥτις καλεῖται *ἀπομονοῦσα ἀφαίρεσις*. 2) Ἡ χρησιμοποιουμένη εἰς τὰς κατατάξεις καὶ συστηματοποιήσεις ἀφαίρεσις συνισταμένη εἰς παράλειψιν τῶν ἰδιαιτέρων γνωρισμάτων πλήθους παραστάσεων ἀντικειμένων ἢ φαινομένων ἢ γεγονότων καὶ σύνθεσιν εἰς γενικὴν ἔννοιαν τῶν ὑπαρχόντων κοινῶν γνωρισμάτων. Διὰ τῆς ἀφαιρέσεως ταύτης, ἥτις καλεῖται *γενικεύουσα ἀφαίρεσις*, ὁ ἄνθρωπος προάγεται εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν γενικῶν ἐννοιῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν ὑπάρχουσιν ὡς κεχωρισμέναι ὀντότητες ἐν τῇ πραγματικότητι. Ὁ ζῳολόγος ἀφαιρῶν ἀπὸ τῆς παραστάσεως τῶν διαφόρων ζῴων, τὰ ὁποῖα γεννῶσι ζῶντα καὶ θηλάζουσι ταῦτα, πάντα τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματά των, καταλήγει εἰς τὴν γενικὴν ἔννοιαν τοῦ θηλαστικοῦ (κοινοῦ γνωρίσματος πάντων). Παρομοίως ἐργάζεται καὶ ὁ φυσικός, ὅταν κατασκευάζῃ τὰς γενικάς του ἐννοίας καὶ ἐξάγει τοὺς νόμους του, ὁ φιλόσοφος, ὁ κοινωνιολόγος, ὁ οἰκονομολόγος καὶ πᾶς ἐπιστήμων. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἁπλοῦς ἄνθρωπος, διὰ τῆς λογικῆς ταύτης λειτουργίας, οἱονεὶ ἀσυνειδήτως, ἀποκτᾷ τὰς γενικάς του ἐννοίας.

Ἡ σημασία τῆς ἀφαιρέσεως εἶναι μεγίστη. Δύναταί τις εἰπεῖν ὅτι ἄνευ ταύτης οὔτε σκέψις οὔτε ἐπιστήμη θὰ ὑπῆρχε. Πᾶσα ἡ γνῶσις θὰ περιωρίζετο εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν καθ' ἕκαστον γεγονότων καὶ ἀντικειμένων· σχέσις οὐδεμία θὰ ἦτο γνωστή. Πᾶς συλλογισμὸς προϋποθέτει ἀφαίρεσιν.

[Βλ. καὶ λ. **ἀφῃρημένον**]. Θ. Π.

— *[Παιδαγ.]*· βλ. **προσοχή**.

— **ἀφαιρέσεως** ***δίκη*** *[Ἀττ. Δίκ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ δίκη ἡ γινομένη ἐναντίον τοῦ ἀφαιροῦντος δοῦλον ἢ δούλην μὲ τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι ἦσαν ἐλεύθεροι. Ὁ ἔνοχος τοιαύτης πράξεως ἐτιμωρεῖτο διὰ προστίμου ἴσου πρὸς τὸ ἥμισυ τῆς ἀξίας τοῦ δούλου, ἐκτιμωμένης ὑπὸ πραγματογνωμόνων. Τὸ πρόστιμον τοῦτο περιήρχετο εἰς τὴν κυριότητα τοῦ δημοσίου ταμείου καὶ ὁ μὴ καταβάλλων αὐτὸ ἐθεωρεῖτο ὀφειλέτης τοῦ δημοσίου, ἂν δὲ μέχρι τῆς ἐνάτης πρυτανείας δὲν τὸ ἐπλήρωνε, ἐδιπλασιάζετο καὶ ἐπηκολούθει ἀτιμία. Ἡ δίκη αὕτη ἐλέγετο καὶ *ἐξαιρέσεως δίκη*. —Ω

ἀφαιρετέος, *—α, —ον*· ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πρέπει ν' ἀφαιρεθῇ ἀπὸ ποσοῦ τινος· || καθόλου, ἐξαιρετέος, ἀποβλητέος.

— *[Μαθημάτ.]*· βλ. **ἀριθμητικὴ** τ. Ε' σ. 478β'.

ἀφαιρέτης (ὁ)· ὁ ἀφαιρῶν, ὁ ἐξαιρῶν· || παλαιότερον *ἀφαιρέτης* ἐλέγετο ὁ *μειωτέος* ἐν τῇ ἀριθμητικῇ πράξει τῆς ἀφαιρέσεως.

ἀφαιρετικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀφαιρῶν, ὁ ἱκανὸς ἢ ἁρμόδιος πρὸς ἀφαίρεσιν.—Ἐπίρρ. ***ἀφαιρετικῶς***.

— **ἀφαιρετικὴ** ***(πτῶσις)*** (λατ. ablativus, ἐξ οὗ καὶ τὰ νεώτερα γαλλ. ablatif, γερμ. ablativ κλ.). Ἡ πτῶσις, ἡ ὁποία δηλοῖ κυρίως τὸ πόθεν *ἀφαιρεῖταί* τι ἢ τὸ σημεῖον τῆς ἀφετηρίας, ἐξ ἧς ἐννοίας ἀνεπτύχθησαν βαθμηδὸν καὶ αἱ ἄλλαι σημασίαι καὶ χρήσεις τῆς ἀφαιρετικῆς. Τὸ καταληκτικὸν στοιχεῖόν της ἦτο τὸ d (πρβλ. τὰ ἀρχαῖα λατιν. Gnaivo-d, anno-d κλ.), τὸ ὁποῖον εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀπεβλήθη—συμφώνως πρὸς τὸν γνωστὸν φωνητικὸν νόμον τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, κατὰ τὸν ὁποῖον ἀπεβλήθη πᾶν ληκτικὸν σύμφωνον ἄφωνον,—τὸ d δὲ τοῦτο εἰκάζεται ὅτι εἶναι λείψανον παλαιᾶς ἰαπετικῆς προθέσεως, ἡ ὁποία ἐσώθη εἰς τὴν σλαυϊκὴν ὑπὸ τὸν τύπον otu=ἀπό. Ἡ ἀφαιρετικὴ (κληροδοτηθεῖσα κατ' ἀρχὰς ἐκ τῆς ἰαπετικῆς εἰς ὅλας τὰς ἐξ αὐτῆς προελθούσας ἰαπετικὰς ἢ ἰνδοευρωπαϊκὰς λεγομένας γλώσσας καὶ ἑπομένως καὶ εἰς τὴν ἑλληνικήν), εἰς ἄλλας μὲν ἐξ αὐτῶν, λ.χ. εἰς τὴν ἰνδικήν, τὴν λατινικὴν κλπ., ἐσώθη καὶ κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, ἀλλ' εἰς τὴν ἑλληνικὴν—εἰς τὴν ὁποίαν μόνον ἐν τῇ γενικῇ εἶχεν ἴδιον τύπον, εἰς δὲ τὸν πληθυντικὸν ἦτο μορφολογικῶς ὁμοία πρὸς τὴν δοτικὴν—ἀντικατεστάθη βαθμηδὸν ὑπὸ τῆς γενικῆς, τῆς ὁποίας τοιουτοτρόπως ηὐρύνθη ἡ χρῆσις διὰ τῆς προσλήψεως καὶ τῶν σημασιῶν καὶ τῶν χρήσεων τῆς ἐκλιπούσης ἀφαιρετικῆς (πρβλ τὰ ὁμηρικά: τείχεος ὤσασθαι—ἀνέδυ πολιῆς ἁλὸς—κύπελλον ἐδέξατο ἧς ἀλόχοιο—σέο δ' ἄρξομαι κλ.)

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

ἀφαιρετός, *—ή, —όν*· ὁ δυνάμενος νὰ ἀφαιρεθῇ· || ὁ δυνάμενος νὰ ἀφαιρεθῇ ἀπὸ ὅλου τινός, νὰ μετακινηθῇ κ.τ.τ. «ἀφαιρετὴ κλῖμαξ».

— *[Ναυτ.]* Διὰ τοῦ ὅρου *ἀφαιρετὸς* (κοιν. *ἐγρετίδικος*—κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ *γερνελῆς*—γαλλ. volant, ἀγγλ. flying) χαρακτηρίζεται πᾶν τὸ μὴ μονίμως τεθειμένον, ἀλλὰ δυνάμενον νὰ τοποθετῆται ἢ νὰ ἀφαιρῆται, νὰ προσαρμόζηται ἢ νὰ ἐξαρμόζηται· λ.χ. ἀφαιρετὸν ἀκάτιον, κοιν. ἐγρετίδικος τρίγκος=τὸ ἀκάτιον ἱστίον τῶν ἐπιδρομίδων ἡμιολιῶν). Σ. Ε. Λ.

ἀφαιρῶ *(—έω)*· λαμβάνω τι ἀπό τινος, ἀποσύρω ποσόν τι ἀπὸ ἄλλου ποσοῦ, ἀντίθ. *προσθέτω*· || καθόλου, καταργῶ, ἀποβάλλω, ἀπορρίπτω, ἀφανίζω· || τὸ μέσ. ***ἀφαιροῦμαι***· εἶμαι ἀφῃρημένος, χάνω τὴν ἀντιληπτικότητα τῶν περὶ ἐμέ, δὲν προσέχω εἰς τὸ προκείμενον ζήτημα· || παθ. μετοχ. *ἀφῃρημένος*· ὁ προσηλωμένος περὶ ἕτερον ζήτημα παρὰ τὸ προκείμενον.

Ἄφακα καὶ ***Ἀφάκη*** (ἡ). —1) Πόλις ἐν τῇ Κοίλῃ Συρίᾳ (νῦν Afka) πλησίον τοῦ ποταμοῦ Ἀδώνιδος μετὰ περιφήμου μαντείου καὶ ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης ἡ ὁποία ὀνομάζεται ἀπὸ ταύτης **Ἀφακῖτις** (βλ. λ.) (*Ζωσ.* 1,58. *Σωκρ.* 1,4).

—2) Πόλις ἐν Λιβύῃ. Ὁ κάτοικος ***Ἀφακίτης*** *(Στέφ. Βυζαντ.)*. ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἀφάκη (ἡ) (Aphaca) *[Βοτ.]*. Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑλλοβοκάρπων* (βλ. **βίκος**).

ἀφακία (ἡ) *[Ἰατρ.]*· βλ. **ὀφθαλμὸς** καὶ **φακός**.

Ἀφακῖται (οἱ). Οὕτω καλοῦσιν οἱ Ἄραβες τοὺς Μουσουλμάνους ἐκείνους, οἵτινες, μεταβαίνοντες εἰς Μέκκαν, ἐπανέρχονται ἀμέσως εἰς τὴν πατρίδα των, διαμένοντες εἰς τὴν ἱερὰν πόλιν μόνον ὥρας τινὰς ἐπὶ τῷ τέλει, ὅπως ἀποκτήσωσι τὸν τίτλον τοῦ προσκυνητοῦ (χατζῆ).

Ἀφακῖτις. Ἐπίθετον τῆς Ἀφροδίτης ἐκ τοῦ ἐν Ἀφάκᾳ, πόλει τῆς Κοίλης Συρίας, περιφήμου ναοῦ της. Ἐν τούτῳ κατὰ τὸν Ζώσιμον (1.58), ὅταν ἤγετο ἡ ἑορτὴ τῆς Ἀφροδίτης ἐπεφαίνετο εἰς τὸν λαὸν ἐν τῷ ἀέρι φῶς, ὅπερ, ὁτὲ μὲν ἀπεσφαιροῦτο, ὁτὲ δὲ ἐλάμβανε σχῆμα λαμπάδος. Ἐκ τοῦ «θαύματος» τούτου ἐπλούτισε σημαντικῶς ὁ ναός, ἕως ὅτου ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος τὸν κατέστρεψε τῷ 350 μ. Χ.

ἀφακράζομαι καὶ ***ἀφουκράζομαι, ἀφαγκράζομαι, ἀφουγκράζομαι*** καὶ ***ἀφουκριέμαι***· δημοτ., ἀκροῶμαι, ἀκούω τινὰ μὲ προσοχήν· ὠτακουστῶ: «κάθεται πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα καὶ ἀφουκριέται»· || ὑπακούω, πειθαρχῶ: «δὲν μοῦ ἀφουγκράζεται καθόλου».

ἀφάλα (ἡ)· παιδιά, παιζομένη ὑπὸ πολλῶν παίδων ὁμοῦ, μὲ τόπι.

Ἀφάλες *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ὁ καταμεσῆς τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς Ἰθάκης εἰσδύων κόλπος καὶ χωρίζων ἐν εἴδει δικράνου τὸ βόρειον τῆς νήσου τμῆμα. Διανοιγόμενος μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου *Μάρμακας*, βορείας τῆς νήσου ἐσχατιᾶς καὶ ΒΑ αὐτοῦ κέρατος, καὶ τοῦ ἀκρωτ. *Ὀξοὴ* ΝΔ τοιούτου, ἔχει εὖρος 2 μιλ. ἀπὸ Μέσου πρὸς Λίβα καὶ εἴσδυσιν $1^1/_2$ μιλ. Ὁ μυχός του, τόπος ἀναδύσεως τοῦ ἀπὸ Λευκάδος τηλεγραφικοῦ καλωδίου (πλάτ. 38° 28', μῆκ. 20° 40' χάρτ. ἀγγλ. 203: Santa Maura, Ithaca, Cephalonia islands).

ἀφαλγησία (ἡ) (ἐκ τοῦ *ἀφὴ* καὶ *ἄλγος*) *[Ἰατρ.]*. Παθολογικὴ αἴσθησις ἄλγους ἐκδηλουμένη ἀδικαιολογήτως ἅμα τῇ ἐπαφῇ ἑνὸς ἀντικειμένου. Ν. Ν. Δ.

ἀφάλισις (ἡ) καὶ ***ἀφαλισμὸς*** (ὁ). Αἱ ὀνομασίαι αὗται ἐδόθησαν ὑπό τινων εἰς τὰς μεθόδους δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀφαίρεσις τοῦ ἅλατος ἀπὸ γαίας παραθαλασσίους, ἵνα αὗται καταστῶσι καλλιεργήσιμοι.

ἀφαλοκόβω· (ἐπὶ νεογνῶν), κόπτω τὸν ὀμφάλιον λῶρον.

ἀφαλὸς (ὁ)· δημοτ., ὁ ὀμφαλὸς (βλ. λ.).

Ἀφάλων *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μυτιλήνης τοῦ νομοῦ Λέσβου, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1920) 806. Κεῖται ἐπὶ κλιτύος λόφου παρὰ τὰ βουνὰ *Μαγγανὰ* καὶ *Σπαθί*· ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Τῷ 1867 κατεστράφη σχεδὸν ὁλόκληρον ἐκ σεισμοῦ. Κύριον ἂν μὴ μοναδικὸν προϊὸν τῆς περιφερείας τῆς κοινότητος εἶναι τὸ ἔλαιον, οὗτινος ἡ παραγωγὴ ἀνέρχεται ἐτησίως εἰς ἑκατοντάδας χιλιάδων ὀκάδων καὶ τοῦ ὁποίου ἐνεργεῖται διὰ Μυτιλήνης εἰς εὐρεῖαν κλίμακα ἐξαγωγή, ἧς ἡ ἀξία φθάνει τὰ 10 ἑκατομ. δρχ. ἐτησίως. Ὁ Ἀφάλων μετὰ τῆς πόλεως Μυτιλήνης συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χμτρ. 7). Δ. Ε. Μ.

Ἀφάμεια (ἡ) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Θρᾴκης (βλ. **Μακροχώρι**).

Ἀφαμιὰ (ἡ) *[Γεωγρ.]*· βλ. **Ἀπάμεια** ἡ *Συριακή*.

Ἀφάμιος ***μὴν*** (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Ὄνομα μηνὸς ἐν Φωκίδι, ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὸν Ἰούλιον.

Ἀφαμιῶται (οἱ). Τάξις δούλων ἢ σχεδὸν δούλων ἐν Κρήτῃ, τὴν ὁποίαν σήμερον δυνάμεθα

Digitized by Google

ἀσφαλῶς νὰ ὁρίσωμεν ὡς κατάλοιπον τῆς Μινωικῆς φυλῆς τῆς προελληνικῆς Κρήτης. Εὐθὺς ὡς οἱ Δωριεῖς κατέκτησαν τὴν νῆσον, τὰ ἐναπομείναντα προδωρικὰ φῦλα περιέπεσαν εἰς δουλικὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κατάστασιν ὡς ὑπήκοοι ἢ περίοικοι. Οἱ δουλωθέντες εἴτε ἀνῆκον εἰς τὸ δημόσιον, εἴτε ἐκληρώθησαν μεταξὺ τῶν κατακτητῶν ὡς ἴδιοι οἰκέται. Οἱ πρῶτοι ἐν τῇ πόλει μένοντες δοῦλοι (δημόσιοι δοῦλοι καὶ οἰκέται κατὰ πόλιν) εἶχον πολὺ ὀλιγώτερα δικαιώματα, ἐνῷ οἱ Ἀφαμιῶται, οἵτινες ταυτίζονται πρὸς τοὺς Fοικέες τῆς Μεγ. Ἐπιγραφῆς Γόρτυνος, δὲν ἐστεροῦντο τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας (*Ἀριστοτέλ.* Πολιτικά: «(Κρῆτες) τὰ ἄλλα ταὐτὰ τοῖς δούλοις ἐφέντες μόνον ἀφῃρήκασι τὰ γυμνάσια καὶ τὴν τῶν ὅπλων κτῆσιν».). Αἱ τάξεις αὗται εἶχον τὸ δικαίωμα ἰδίας περιουσίας, τῆς συνάψεως γάμου μετ' ἐλευθέρων γυναικῶν καὶ δὴ ὑπὸ ὡρισμένας περιστάσεις ἐκληρονόμουν καὶ τοὺς κυρίους των. Φαίνεται, παρὰ τὰς ἐγερθείσας ἀντιρρήσεις, ὅτι οἱ Ἀφαμιῶται εἶναι οἱ αὐτοὶ καὶ οἱ ὑπὸ τὸ ὄνομα *κλαρῶται* φερόμενοι, οἵτινες, ὡς οἱ Εἵλωτες ἐν Σπάρτῃ, ἐκαλλιέργουν τὰ κτήματα τῶν κυρίων, ὑποχρεούμενοι νὰ δίδωσιν εἰς αὐτοὺς ὡρισμένον μέρος τοῦ προϊόντος. Οἱ Ἀφαμιῶται ἀντιτίθενται πρὸς τοὺς *μνωίτας (Ἀθήναιος*: «Τὴν μὲν κοινὴν δουλείαν οἱ Κρῆτες καλοῦσι *μνοίαν*, τὴν δὲ ἰδίαν *ἀφαμιώτας*, τοὺς δὲ περιοίκους *ὑπηκόους»)*. Εἰς τὰ δικαστήρια καὶ ἄλλας ἀστικὰς λειτουργίας, ὅπου δὲν εἶχον δίκαιον αἱ Ἀφαμιῶται, ἀντεπροσωπεύοντο ὑπὸ τῶν κυρίων των. Ἡ σχετικῶς πληρεστέρα περὶ αὐτῶν μαρτυρία εἶναι ἡ τοῦ Ἀθηναίου: «Καλοῦσι δὲ Κρῆτες τοὺς μὲν κατὰ πόλιν *χρυσωνήτους*, *ἀφαμιώτας* τοὺς κατ' ἀγρόν, ἐγχωρίους μὲν ὄντας, δουλωθέντας δὲ κατὰ πόλεμον· διὰ τὸ κληρωθῆναι δὲ *κλαρώτας*».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *G. Gilbert*, Handb. der Griech. Staatsaltertümer II, 219. V Thumser ἐν Hermann's Lehrbuch der Griech. Staatsaltertümer, I Band, I Abteil. σ. 143-4. *Pauly-Wissowa*, Realenzyklopädie ἐν λ.

Σ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ

ἀφάνα (ἡ) (Aphana) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *φανοφοριδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς. Δ.Ν.Π.

— **ἀφάνα** (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *εὐφόρβιον ὁ ἀκανθόθαμνος* (Euphorbia acanthothamnus). Ἐν Κεφαλληνίᾳ ὀνομάζεται κοινῶς *ἀφάνα τοῦ γιαλοῦ* τὸ φυτὸν *κιχώριον τὸ ἀκανθῶδες* (Cichorium spinosum). Δ. Ν. Π.

Ἀφάναι, καὶ **Ἀφάνναι** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τόπος (χωρίον ἄσημον, *ἀφανὲς*) ἐν Ἀπουλίᾳ (κατὰ *Στ. Β.* ἐν Σικελίᾳ), λατινιστὶ *Apinae*, κατὰ δὲ τὸν Ἡσύχιον χωρίον τῆς Δαμάρτιδος (ἴσως Συβαρίτιδος) φυλῆς. Παροιμιωδῶς ἐλέγετο ἐκ τοῦ τόπου τούτου ἡ φράσις «εἰς Ἀφάνας», λεγομένη περὶ ἀορίστων καὶ ἀνυπάρκτων.

ἀφαναία (ἡ) (Aphanaia de Kon.) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *μυαλινιδῶν ἀνισομυαρίων διθύρων ἐλασματοβραγχίων μαλακίων* ζῴων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιθανθρακοφόρου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

ἀφανάμιξις (ἡ) (Aphanamixis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μελιοειδῶν*, περιλαμβάνον μεγάλα δένδρα ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας. Διακρίνονται ἐκ τῶν πολυγάμων ἀνθέων των, τῶν ὁποίων τὰ ἄρρενα εἶναι κατὰ σταχυοειδῆ θύσανον διατεταγμένα καὶ τὰ θήλεα κατὰ βότρυς. Ὁ καρπὸς εἶναι σαρκώδης, ἄνευ πυρῆνος καὶ περικλείει ὀγκώδη σχετικῶς σπόρια, ἅτινα καταλήγουσι κατὰ τὸ ἕτερον ἄκρον των εἰς ἄκανθαν ἐρυθροῦ χρώματος. Γνωστὰ περὶ τὰ 10 εἴδη, ἐκ τῶν σπορίων τῶν ὁποίων ἐξάγεται γλοιώδης οὐσία, ἥτις χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν κατασκευὴν σάπωνος. Δ. Ν. Π.

ἀφανάνθεμον (τὸ) (Aphananthemum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἡλιανθεμιδῶν*, περιλαμβάνον ἐτησίας πόας. Δ. Ν. Π.

ἀφανάνθη (ἡ) (Aphananthe Planch). *[Παλαιοφυτολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *οὐλμιδῶν* τῆς τάξεως τῶν *οὐρτικωδῶν* ἢ *κνιδωδῶν χωριστοπετάλων δικοτύλων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐν Ἰαπωνίᾳ ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

ἀφάνανθον (τὸ) (Aphananthon) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πτελεοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

ἀφανάση (ἡ) (Aphanase) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, τετραμεροῦς συμμετρίας τῆς οἰκογενείας τῶν *κανθαριδιδῶν*. Εἶναι ἰθαγενῆ τῆς Νέας Ὁλλανδίας. Δ. Ν. Π.

ἀφανάτιστος (ὁ, ἡ,),—*ον* (τό)· νέα λέξις ἀπὸ τοῦ ἀρνητ. *ἀ* καὶ τοῦ *φανατίζω*, ὁ μὴ φανατισμένος, ὁ μὴ προσκείμενος εἰς πολιτικὸν ἢ κοινωνικὸν δόγμα μετὰ θρησκευτικῆς ἀφοσιώσεως, μετριοπαθής.

ἀφάνεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀφανής, ἄγνωστος, ἀδοξία, ἀνεπιφάνεια.

—[ΑΣΤΙΚ. ΔΙΚ.] Διὰ τοῦ ὅρου *ἀφάνεια* (absentia) ἐννοοῦμεν ἐν τῷ δικαίῳ τὴν κατάστασιν προσώπου τινὸς καθ' ἣν ὑφίσταται πλήρης ἀβεβαιότης περὶ τῆς ἐν ζωῇ ὑπάρξεως αὐτοῦ ἢ μή, καθ' ὅσον οὗτος ἐξηφανίσθη ἐν κινδύνῳ ζωῆς, ἢ ἀπουσιάζει ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἄνευ εἰδήσεων. Ἡ κατάστασις αὕτη δύναται νὰ δημιουργηθῇ εἴτε διότι ἐλλείπουσιν εἰδήσεις περὶ τῆς ζωῆς του ἀπὸ πολλοῦ χρόνου, εἴτε διότι εὑρέθη τοῦτο ἐν κινδύνῳ ζωῆς, π. χ. εὑρίσκετο ἐντὸς πλοίου ναυαγήσαντος ἢ ἐντὸς οἰκίας καείσης ὑπὸ πυρκαϊᾶς κ.λ.π. καὶ εἶναι ἄγνωστον ἂν ἐσώθη.

Ἐν τῷ ρωμαϊκῷ δικαίῳ ὁ ἐν ἀφανείᾳ τελῶν δὲν ἐθεωρεῖτο νεκρὸς κατὰ πλάσμα καὶ δὲν ἐπήρχετο ἡ κληρονομικὴ αὐτοῦ διαδοχή. Ἁπλῶς ἀνεφέρετο ὅτι διὰ τὴν διαχείρισιν τῆς περιουσίας ἀπόντος, ἰδίᾳ δὲ αἰχμαλωτισθέντος ἐν πολέμῳ, καὶ μὴ προνοήσαντος περὶ διορισμοῦ ἀντιπροσώπου, διωρίζετο ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου κηδεμών.

Τὴν ἀτέλειαν ταύτην τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου συνεπλήρωσαν νεώτεροι κώδικες. Ἐν Γερμανίᾳ ἴσχυε, κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, ἔθιμον κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ συμπληρώσας τὸ 70ὸν ἔτος του ἄφαντος ἐθεωρεῖτο ἀποθανὼν καὶ ἐπήρχετο κληρονομικὴ αὐτοῦ διαδοχή. Ὁ γαλλικὸς κῶδιξ ὁρίζει τὰ τῆς ἀφανείας εἰς τὰ ἄρθρα 112-143. Παρ' ἡμῖν τὴν ἀφάνειαν κανονίζει ὁ νόμος 292 τῆς 27ης Σεπτεμβρίου 1914. Ἀλλὰ καὶ πρὸ τούτου ἡ πολιτικὴ καὶ ποινικὴ δικονομία περιελάμβανον σχετικὰς μὲ τὴν ἀφάνειαν διατάξεις, αἱ ὁποῖαι ὅμως, ἐλλείψει οὐσιαστικῶν περὶ ἀφάντων διατάξεων ἤργουν.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 2 τοῦ νόμου 292, ἐὰν ὁ θάνατός τινος εἶναι πολὺ πιθανός, διότι οὗτος ἐξηφανίσθη εὑρισκόμενος ἐν κινδύνῳ ζωῆς, ἢ διότι ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἀπουσιάζει ἄνευ εἰδήσεων, δύναται τὸ δικαστήριον νὰ κηρύξῃ τοῦτον ἄφαντον, κατόπιν αἰτήσεως ὑποβαλλομένης εἰς τὸ Πρωτοδικεῖον ὑπὸ παντὸς ἔχοντος ἔννομα συμφέροντα ἐκ τοῦ θανάτου του (ἄρθρ. 4). Ἡ περὶ ἀφανείας αἴτησις δὲν δύναται νὰ ὑποβληθῇ πρὸ τῆς παρόδου ἔτους τοὐλάχιστον ἀπὸ τῆς στιγμῆς τοῦ κινδύνου, καί, ἐὰν οὗτος ἦτο παρατεταμένος, ἀπὸ τῆς τελευταίας στιγμῆς αὐτοῦ, ἢ ἐντὸς πέντε τοὐλάχιστον ἐτῶν ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς τελευταίας εἰδήσεως.

Ἡ κήρυξις εἰς ἀφάνειαν δύναται νὰ ζητηθῇ αὐτεπαγγέλτως καὶ ὑπὸ τοῦ εἰσαγγελέως (ἄρθρ. 19). Τὸ δικαστήριον, δικάζον κατὰ τὴν ἐπ' ἀναφορᾷ διαδικασίαν, ἐὰν κρίνῃ ὅτι ἡ αἴτησις εἶναι βάσιμος, διατάσσει τὴν δημοσίευσιν αὐτῆς διὰ τῶν ἐφημερίδων, μετὰ προσκλήσεως πρὸς τὸν ἐξαφανισθέντα καὶ πρὸς πάντα ἄλλον δυνάμενον τυχὸν νὰ παράσχῃ εἰς τὸ δικαστήριον πληροφορίας περὶ τῆς ζωῆς ἢ τοῦ θανάτου τοῦ ἀφάντου ἐντὸς προθεσμίας ἔτους, ἀρχομένης ἀπὸ τῆς τελευταίας καταχωρίσεως τῆς δημοσιεύσεως. Παρελθούσης τῆς προθεσμίας ταύτης ἡ αἴτησις εἰσάγεται καὶ πάλιν εἰς τὸ Πρωτοδικεῖον φροντίδι τοῦ αἰτοῦντος, μεθ' ὅ, ἀφοῦ διεξαχθῶσιν αἱ συζητήσεις καὶ τὸ δικαστήριον κρίνῃ ὡς ἀποδεδειγμένην τὴν ἀφάνειαν, κηρύσσει αὐτὴν καὶ καθορίζει τὸν χρόνον ἐνάρξεώς της. Ἡ τελεσίδικος ἀπόφασις δημοσιεύεται καθ' ὃν τρόπον καὶ ἡ αἴτησις καὶ καταχωρίζεται εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως». Ἀπὸ τῆς τελευταίας δημοσιεύσεως ἡ ἀπόφασις ἰσχύει ὑπὲρ καὶ κατὰ πάντων, τὰ δὲ ἀποτελέσματά της ἄρχονται ἀναδρομικῶς ἀπὸ τῆς τελευταίας στιγμῆς τοῦ κινδύνου ἢ τῆς τελευταίας εἰδήσεως. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς κηρύξεως εἰς ἀφάνειαν ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ τοῦ θανάτου. Ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως» τῆς κηρυττούσης τὴν ἀφάνειαν τελεσιδίκου ἀποφάσεως δύνανται νὰ ἀσκηθῶσι κατ' ἀρχὴν πάντα τὰ δικαιώματα τὰ ἐξαρτώμενα ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἀφάντου, δηλαδὴ κληρονομικὴ διαδοχή, σύνταξις κλπ., λαμβάνεται ὅμως φροντὶς πρὸς προστασίαν τῶν συμφερόντων τοῦ ἀφάντου εἰς τὴν περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἤθελε τυχὸν οὗτος ἐμφανισθῇ, δύναται δὲ νὰ ζητηθῇ καὶ ἀσφάλεια ὑπὲρ αὐτοῦ. Ὡς πρὸς τὸν γάμον ἡ κήρυξις εἰς ἀφάνειαν δὲν ἐπιφέρει αὐτοδικαίως τὴν λύσιν αὐτοῦ, ἀλλ' ἀποτελεῖ λόγον διαζυγίου ὑπὲρ τῆς συζύγου τοῦ ἀφάντου. Ἡ περὶ διαζεύξεως ὅμως ἀπόφασις καταστᾶσα ἀμετάκλητος δὲν ἀνατρέπεται, καὶ ἐὰν ἤθελεν ἀκόμη ἐμφανισθῇ μετὰ ταῦτα ὁ ἄφαντος. (Προβ. *Κολλινιάτη*: «Ἡ ἀφάνεια ἐν τῷ Δικαίῳ» Ἀθῆναι, 1926). Χ. Δ.

ἀφανεροπήγματα (τὰ) ((Aphaneropegmata) *[Παλαιοζωολ.]*. Ὀνομασία παλαιοτέρα τῆς ὑπεροικογενείας τῶν *στροφομενακιοειδῶν ἀρτικουλάτων βραγχιοπόδων* ζῴων. Γ. Κ. Γ.

ἀφανέρωτος,—*η*,—*ον*· ὁ μὴ φανερωθείς, ὁ μὴ ἀποκαλυφθείς· ἀντίθ. *φανερός*.—Ἐπίρρ. ***ἀφανέρωτα***.

ἀφανήπυγος (ὁ) (Aphanepygus Bassani) *[Παλαιοζωολ.]*· γένος ἀπολιθωμένων ἰχθύων· βλ. συνών. **πεταλοπτέρυξ**. Γ. Κ. Γ.

ἀφανήραμμα (τὸ) (Aphaneramma A. S. Woodward) *[Παλαιζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *στερεοσπονδύλων στεγοκεφάλων ἀμφιβίων*. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον κρανίον πολὺ ἐπιμεμηκυσμένον μὲ λεπτὸν ρύγχος. Οἱ σπόνδυλοί των ἦσαν ἀμφίκοιλοι. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Σπιτσβέργῃ. Γ. Κ. Γ.

ἀφανής (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ μὴ φαινόμενος, ὁ ἀόρατος· || ὁ λανθάνων, ὁ κρυπτόμενος· ἀντίθ. ***ἐμφανής, καταφανής, ὁρατός***· || μεταφ. ὁ λανθάνων, ὁ μὴ ἐπιδεικνυόμενος, ἀπαρατήρητος, ἄσημος, ἄδοξος· ἀντίθ. ***ἐπιφανής***.—Ἐπίρρ. ***ἀφανῶς***.

— ***ἀφανὴς ἑταιρεία*** *[Νομ.]*· βλ. ἑταιρεία.

ἀφανησίτης (ὁ) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον εἰς κρυστάλλους τοῦ μονοκλινοῦς κρυσταλλικοῦ συστήματος. Συνηθέστερον συναντᾶται εἰς νεφροειδῆ ἢ ραβδοειδῆ κρυσταλλικὰ συσσωματώματα. Ἔχει σχισμὸν τέλειον, σκληρότητα $2\frac{1}{2}$—3ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος=4,2—4,4, λάμψιν μαργαριτοειδῆ καὶ ὑελοειδῆ, χρῶμα ἐξωτερικῶς ὑπομελανίζον κυανοπράσινον, ἐσωτερικῶς πράσινον. Εἶναι διαφώτιστος κατὰ τὰ ἄκρα καὶ συρόμενος ἐπὶ ἀλαμποῦς πλακὸς ἐκ πορσελλάνης δίδει γραμμὴν κυανωπὴν πρασίνην. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ἀρσενικικὸς χαλκός, ἔχων χημικὸν τύπον $6\ CuO, As_2O_5 .\ 3\ H_2O$ Περιέχει 62,62 % ὀξείδιον χαλκοῦ.

Ἀπαντᾶται εἰς τὴν Κορνουαλλίαν καὶ Δεβονσάϊρ τῆς Ἀγγλίας ὡς καὶ εἰς τὸ Saida ἐν Σαξωνίᾳ. Ὀνομάζεται καὶ *ἀμπιχίτης* ἢ καὶ *κλινόκλαστον*. Γ. Κ. Γ.

ἀφανία (ἡ) (Aphania) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλατιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῆς Ἰάβας. Δ. Ν. Π.

ἀφανίζω· καθιστῶ τινα ἀφανῆ, ἐξαλείφω, ἐξαφανίζω· || μεταφ. φθείρω, καταστρέφω, ἐκμηδενίζω: «ἀφανίστηκα ἀπὸ τὴν ἀρρώστια,—ἀπὸ τοὺς κόπους,—ἀπὸ τὰ ἔξοδα κττ.» — Ἀφῃρημ. οὐσιαστ. *ἀφάνισις*. —Δραστ. ἐπιθ. ***ἀφανιστής***.

ἀφανισμὸς (ὁ)· ἐξαφανισμός, ἀπάλειψις, διαγραφή· || μεταφ. φθορά, καταστροφή, κατάπτωσις, συντριβή· δημοτ. ***ἀφάνισμα***.

ἀφανιστικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἐπιφέρων ἀφανισμόν, ὁ φθοροποιός, καταστρεπτικός.

ἀφανιστικὸς (ὁ) (Aphanisticus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, πενταμεροῦς συμμετρίας, τῆς οἰκογενείας τῶν *βουπριστιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει τριάκοντα περίπου εἴδη διαδεδομένα εἰς θερμὰς χώρας καὶ διακρινόμενα διὰ τὸ μικρότατον μέγεθός των. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *ἀφανιστικὸς ὁ σκοτεινὸς* (Aphanisticus ater), ἰθαγενὲς ἔντομον τῆς Μαδαγασκάρης. Δ. Ν. Π.

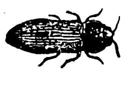

Ἀφανιστικὸς ὁ σκοτεινός.
[Εἰς πενταπλάσιον τοῦ φυσ. μεγέθους.]

ἀφανίτης (ὁ) (Aphanit) *[Πετρογρ.]*. Λεπτοκοκκώδης παραλλαγὴ τοῦ πετρώματος σπιλίτου (βλ.λ.). Γ. Κ. Γ.

ἀφανόβιον (τὸ) (Aphanobium) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων πενταμεροῦς συμμετρίας τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλατηριδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἐννέα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν ἀσιατικῶν χωρῶν. Δ. Ν. Π.

ἀφανόζῳα *[Μικροβ.]*. Καλοῦνται οὕτω ὑπό τινων μικροβιολόγων τὰ *διηθητὰ μικρόβια* ἢ *διηθητοὶ ἰοί*, τουτέστιν οἱ μικροργανισμοί, οἵτινες εἶναι τοσούτῳ μικροὶ τὸν ὄγκον, ὥστε δὲν καθίστανται ὁρατοὶ διὰ τοῦ μικροσκοπίου, ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς σμικρότητος, τῆς ἐλαστικότητος καὶ τῶν λοιπῶν ἰδιοτήτων τοῦ σώματος αὐτῶν ἔχουσι τὴν ἱκανότητα νὰ διαπερῶσι τοὺς πόρους τῶν μικροβιοκρατῶν διυλιστηρίων καὶ μετὰ τοῦ διηθήματος ἀναμιγνυόμενοι νὰ μεταδίδωσι περαιτέρω τὴν εἰδικὴν νόσον. Κ. ΣΑΒΒΑΣ

ἀφανόκαψα (ἡ) (Aphanocapsa) *[Βοτ.]*. Γένος κυανοφυκῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀλγῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *χροοκοκκιδῶν*. Δ. Ν. Π.

ἀφανολεμούριος (Aphanolemur Gregory u. Granger) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀδαπιδῶν λεμουρίων προπιθήκων*. Λείψανά των—μόνον ἓν κρανίον ἄνευ ὀδόντων—εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μέσης ἠωκαίνου περιόδου τοῦ καινοζωικοῦ αἰῶνος, εἰς τὸ Bridgerbed. Γ. Κ. Γ.

ἀφανομύκητες (οἱ) (Aphanomycetes) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *σαπρολεγνιδῶν*. Ὁ θαλλὸς τῶν μυκήτων τούτων καλύπτεται ὑπὸ κυλινδρικῶν νηματίων, ἅτινα παράγουσι λεπτὰ καὶ ἐπιμήκη σποράγγεια. Τὸ ᾠογόνον παράγει ἓν καὶ μόνον ᾠοσφαίριον, ὅπερ γονιμοποιούμενον παράγει τὸ ᾠὸν κεκαλυμμένον ὑπὸ κυψελλώδους μεμβράνας. Μετά τινα χρόνον τὸ ᾠὸν ἀναπτύσσεται καὶ παράγει θαλλόν, ἐξ οὗ βραδύτερ ον ...

Digitized by Google

φαίνονται τὰ σποράγγεα. Εἰς τοὺς μύκητας τούτους παρατηρεῖται ἡ παρθενογένεσις. Δ. Ν. Π.

ἀφανοπέταλα (τὰ) (Aphanopetala) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σαξιφραγιδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους καὶ δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

ἀφανόπους (ὁ) (Aphanopus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκομβριδῶν*. Οἱ ἰχθύες οὗτοι διακρίνονται ἐκ τοῦ ἐπιμήκους καὶ πεπιεσμένου σώματος καὶ τῆς αἰχμηρᾶς οὐρᾶς των. Γνωστὸν ἓν εἶδος, ὁ *ἀφανόπους ὁ ἀνθρακόχρους* (Aphanopus carbonicolor) ἀπαντῶν εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν. Δ. Ν. Π.

ἀφανόπτερα (τὰ) (Aphanoptera) *[Ζωολ.]*. Ἔντομα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *διπτέρων* (βλ. ψυλλίδαι).

ἀφανοστέφανον (τὸ)(Aphanostephanon)*[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *συνανθήρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀστεροειδῶν*. Πάντα εἶναι ἰθαγενῆ τοῦ Μεξικοῦ. Δ. Ν. Π.

ἀφανοταινία (Aphanotaenia) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *νερινεϊδῶν κτενοβραγχίων γαστεροπόδων μαλακίων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἰουρασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

ἀφάνταστος (ὁ,ἡ), *—ον* (τό)· ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον δὲν δύναταί τις νὰ φαντασθῇ, ὁ ὑπερβαίνων καὶ τῆς φαντασίας τὰ ὅρια: «ἀφάνταστος καταστροφή».

ἀφάνταχτος, *—η*, *—ο*· ἰδιωματ., αὐτὸς ποῦ δὲν *φαντάζει*, δὲν κάμνει ἐμφάνισιν ἐξαιρετικήν: «φόρεμα —, ροῦχο ἀφάνταχτο»· || αὐτὸς ποῦ δὲν *φαντάζεται*, δὲν ὑπερηφανεύεται, μετριόφρων, ταπεινόφρων.— Ἐπίρρ. ***ἀφάνταχτα***.

ἄφαντος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ μὴ φαινόμενος, ὁ ἀποκρυβείς, ὁ ἐξαφανισθείς· || φρ. «ἔγινε ἄφαντο», ἐπὶ πράγματος ματαίως ἀναζητουμένου.

— *[Ἀστ. Δίκ.]*· βλ. **ἀφάνεια**.

— **ἄφαντος**, *—η*, *—ο*· δημ., ὁ μὴ ὑφανθείς: «ἔχω ἀκόμη ἄφαντο τὸ πανί μου».

Ἀφάντος, ἢ εἰς γεν. ***Ἀφάντου*** *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Κόλπωσις, βουνός, ποτάμιον καὶ χωρίον τοῦ βορείου τμήματος τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου Ρόδου. Καὶ ἡ μὲν κόλπωσις, μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Λαδικὸ* (παρὰ τὸ ὁποῖον ἀρχαιοελληνικὸν φρούριον «Ἔρημο Κάστρο») καὶ *Βαγιά*, ἁπλοῦται ἐπὶ $4^1/_2$ μίλλ. καὶ εἰς εἴσδυσιν ἥσσονα τοῦ μιλλίου. Ὁ βουνὸς *Ἀφάντος*, ὕψους 1130 ποδῶν, εἰς 4 χιλιομ. ΔΝΔ τοῦ ἀκρωτηρίου Λαδικό. Τὸ ποτάμιον πηγάζον ἀπὸ τῶν ὀρέων τῆς Ψίνθου ἐκβάλλει εἰς τὸ μέσον ἀκριβῶς (πλάτ. $36^o16'^1/_2$ Βορ., μῆκ. $28^o13'$ Α., χάρτ. ἀγγλ. 1667: Rhodos island) τοῦ ὅρμου, κινοῦν ἐν τῷ μεταξὺ ὑδρομύλους. Τὸ χωρίον, κείμενον νοτίως τοῦ βουνοῦ καὶ βορείως τοῦ ποταμοῦ, ἀπέχον δὲ τοῦ μέσου τῆς ἀκτῆς 2 χιλιόμετρα καὶ φημιζόμενον διὰ τοὺς ἐλαιῶνας καὶ ἀμπελῶνάς του, ἔχει πληθυσμὸν 2700 κατοίκων.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἀφαντόχροα (τὰ) (Aphantochroa) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τροχιλιδῶν*. Ἔχουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: ράμφος ἰσχυρόν, κατά τι ἐπιμηκέστερον τῆς κεφαλῆς καὶ ἐλαφρῶς καμπύλον κατὰ τὸ ἄκρον· πτέρυγες εὐρεῖαι· οὐρὰ σχεδὸν τετράγωνος κατὰ τὸ ἄκρον αὐτῆς· πόδες τελείως κεκαλυμμένοι ὑπὸ πτερῶν· τελευταῖος δάκτυλος τῶν ποδῶν λίαν βραχύς. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Βραζιλίαν καὶ τὰς κοιλάδας τοῦ Ἀμαζονίου ποταμοῦ. Γνωστὰ τρία εἴδη, ὧν συνηθέστερον ἀπαντᾷ τὸ *ἀφαντόχροον τὸ ὑπόστικτον* (Aphantochroum hyposticta), ὅπερ διακρίνεται ἐκ τοῦ πρασίνου χρωματισμοῦ του, διαστίκτου ὑπὸ λευκοῦ, φαιοῦ καὶ πορφυροῦ, καὶ χαρακτηριστικῆς τινος κηλῖδος ἰώδους μὲ μεταλλικὰς ἀνταυγείας ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ. Δ. Ν. Π.

ἀφάπτω *[Ναυτ.]*· κοινῶς *ξεκοτσάρω* ἢ *ξεγαντζώνω* (γαλλ. desaccrocher ἢ καὶ décrocher, ἀγγλ. to unhook). Ἐλευθερῶ ἀπὸ ἀγκίστρου ἢ κόρακος ψέλλιον ἢ σχοινίον ἢ τὴν ἀρτάνην τὴν περιβάλλουσαν σκεῦος, εἰς τὰ ὁποῖα ἦσαν ἠγκυρισμένα ἐκεῖνα. Διὰ τὴν ἀντίστροφον ὅμως ἔννοιαν, δηλαδὴ τὴν τῆς ἐκβολῆς κόρακος τροχίλου ἀπὸ μυόμματος, κρίκου ἢ πόρπης, ὀρθότερος ὁ ὅρος *ἐξαγκυρίζω*, ἔχων τοὺς αὐτοὺς ὡς ἄνω ἀντιστοίχους ὅρους τόσον εἰς τὴν κοινὴν τῶν ναυτικῶν μας διάλεκτον, ὅσον καὶ εἰς τὰς ξένας γλώσσας. Σ. Ε. Λ.

Ἀφὰρ ἢ ***Ἀφέρ***. Λαὸς τῆς ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς, κατοικῶν μεταξὺ τῆς Αἰθιοπίας, τῆς Ἐρυθρᾶς, τοῦ κόλπου Ἄντεν καὶ τῆς Χαρράρ. Εἶναι γνωστότερος ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ντανακὶλ*, ὅπερ ἔδωσαν εἰς αὐτὸν οἱ Ἄραβες. Α. Δ.

Ἀφαρεὺς *[Μυθολ.]*. —1) Ἥρως τῶν μεσσηνιακῶν μύθων, ἐπώνυμος τῶν Φαρῶν. Ἐλέγετο υἱὸς τοῦ Αἰολίδου Περιήρους καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ Περσέως Γοργοφόνης (κατ' ἄλλον μῦθον τῆς Λαοκόσσης), ἀδελφὸς δὲ τοῦ Λευκίππου, τοῦ Τυνδάρεω καὶ τοῦ Ἰκαρίου. Συζευχθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ Οἰβάλου Ἀρήνην ἔκτισε πρὸς τιμήν της τὴν ὁμώνυμόν της πόλιν καὶ ἐβασίλευεν ἐν αὐτῇ, ὅτε κατέφυγε πρὸς αὐτὸν ὁ ἀδελφός του (κατά τινα μῦθον μόνον ὁμομήτριος) Τυνδάρεως, ἐκδιωχθεὶς τῆς Σπάρτης ὑπὸ τοῦ Ἰκαρίου, ὁ Νηλεύς, ἐκδιωχθεὶς ἐξ Ἰωλκοῦ ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Πελίου καὶ ὁ Λύκος ὁ υἱὸς τοῦ Πανδίονος ἐκδιωχθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Αἰνέως. Ὁ Λύκος οὗτος ἐπέδειξεν εἰς τὸν Ἀφαρέα καὶ τοὺς υἱούς του καὶ τὰ ὄργια τῶν Μεγάλων Θεῶν. Εἰς τὸν Νηλέα παρεχώρησεν ὁ Ἀφαρεὺς μίαν παραλιακὴν λωρίδα τῆς χώρας του εἰς τὴν ὁποίαν ἔκτισεν οὗτος τὴν Πύλον, γενόμενος ὁ γενάρχης τῶν Νηλειδῶν (Νέστορος καὶ ἀπογόνων του). Ἐκ τοῦ μετὰ τῆς Ἀρήνης γάμου του ἀπέκτησεν ὁ Ἀφαρεὺς τρεῖς υἱούς, τὸν ὀξυδερκέστερον (ἠδύνατο καὶ τὰ ὑπὸ τὴν γῆν νὰ βλέπῃ) πάντων τῶν μυθικῶν ἡρώων, Λυγκέα, τὸν Ἴδαν, ὅστις ἐλέγετο καὶ υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος, καὶ τὸν Πεῖσον (ἢ Πῖσον). Τοῦ Ἀφαρέως μνημεῖον ὑπῆρχε καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς Σπάρτης, ὅπου εἶχον μετακομισθῆ, ὡς ἐλέγετο, τὰ ὀστᾶ του μετὰ τὸν α′ μεσσηνιακὸν πόλεμον, εἰς ἔνδειξιν ὅτι ἡ πόλις αὕτη ἦτο κυρίαρχος τῆς Μεσσηνίας.

—2) Εἷς τῶν μετασχόντων τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου Ἀχαιῶν ἡρώων. Ἦτο υἱὸς τοῦ Καλήτορος καὶ ἐφονεύθη ἐν Τροίᾳ ὑπὸ τοῦ Αἰνείου. ΚΑΨ.

— **Ἀφαρεύς**. Ἀθηναῖος τραγικός, μεταγενέστερος τῶν τριῶν μεγάλων τραγικῶν καὶ ρήτωρ ἅμα. Ἦτο φυσικὸς υἱὸς τοῦ σοφιστοῦ Ἱππίου καὶ τῆς Πλαθάνης καὶ θετὸς τοῦ ρήτορος Ἰσοκράτους. Ἐκ τῶν ρητορικῶν λόγων του, ἐκ τῶν ὁποίων οὐδεὶς διεσώθη, εἷς εἶχε γραφῆ πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ πατρός του, ὁ «Πρὸς Μεγακλείδην περὶ τῆς ἀντιδόσεως». Ὡς τραγικὸς δὶς ἐνίκησεν εἰς τὰ μεγάλα Διονύσια καὶ δὶς εἰς τὰ Λήναια. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν τραγῳδιῶν του, αἵτινες ἀνήρχοντο εἰς 37, οὐδεμία διεσώθη. ΚΑΨ.

Ἀφαρητιάδαι (καὶ ***Ἀφαρητίδαι*** καὶ ***Ἀφαρεῖδαι***) *[Μυθολ.]*. Οὕτως ἐκαλοῦντο οἱ δύο υἱοὶ τοῦ **Ἀφαρέως** (βλ. λ.) *Ἴδας* καὶ *Λυγκεύς*, ἀδελφικὸν ζεῦγος τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι ἔχει κοινὴν τὴν καταγωγὴν μὲ τὸ ἀδελφικὸν ζεῦγος τῶν Διοσκούρων, τὸν Κάστορα καὶ Πολυδεύκην. Τὰ παλαιὰ ὅμως ἀμοιβαῖα μίση τῶν Λακώνων καὶ Μεσσηνίων μετεφέρθησαν καὶ εἰς τὰς σχέσεις τῶν ἐθνικῶν των ἡρώων. Οὕτω διηγοῦντο ὅτι, ἐνῷ κοινῇ συνεργασίᾳ Τυνδαρίδαι (οἱ Διόσκουροι) καὶ Ἀφαρεῖδαι ἥρπασαν ἀγέλην βοῶν ἐξ Ἀρκαδίας, συνεκρούσθησαν κατὰ τὴν διανομὴν τῆς λείας, διότι ὁ Ἴδας, εἰς τὸν ὁποῖον ἐνεπιστεύθησαν τὴν διανομήν, ἀφοῦ διεμέλισε ἕνα βοῦν εἰς τέσσαρας μερίδας καὶ ἐδήλωσεν ὅτι ὅστις πρῶτος θὰ καταφάγῃ τὴν μερίδα του θὰ λάβῃ τὸ ἥμισυ τῆς λείας, ὅστις δὲ δεύτερος τὸ ἕτερον ἥμισυ, μετὰ τὴν ἀποδοχὴν τῆς δηλώσεώς του κατεβρόχθισε παραυτα τὴν μερίδα του καὶ μετ' αὐτὴν καὶ τὴν τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ οὕτως ἔγινε κύριος τῆς ὅλης ἀγέλης τὴν ὁποίαν ὡδήγησεν εἰς Μεσσήνην. Οἱ Διόσκουροι ἀγανακτήσαντες διὰ τὸ πάθημά των ἐξεστράτευσαν κατὰ τῆς Μεσσήνης καὶ ἀπήγαγον τὴν ἀγέλην, μὴ ἀρκεσθέντες δὲ εἰς τὴν κατοχὴν μόνον τῆς λείας ἔστησαν ἐνέδραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐφονεύθη ὁ Λυγκεὺς ὑπὸ τοῦ Πολυδεύκους, Κάστωρ δὲ καὶ Ἴδας κατεκεραυνώθησαν ἀνταγωνιζόμενοι ὑπὸ τοῦ Διὸς (βλ. λ. **Διόσκουροι**, **Λυγκεὺς** καὶ **Ἴδας**). ΚΑΨ.

ἀφαρπάζομαι· ἁρπάζομαι, ὀργίζομαι εὐκόλως: «ἀφαρπάζεται μὲ τὸ παραμικρό».

Ἀφαρσαθαχαῖοι. Λαὸς ἀνατολικός, αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων καὶ μεταφυτευθεὶς ὑπ' αὐτῶν, κατὰ τὴν παλαιὰν συνήθειαν, εἰς τὴν χώραν τοῦ παλαιοῦ (βορείου) βασιλείου τοῦ Ἰσραήλ, ὅπου ἀντετάχθη εἰς τὴν ὑπὸ τῶν παλινοστησάντων Ἰουδαίων ἀνοικοδόμησιν τοῦ ἐν Ἱερουσαλὴμ ναοῦ αὐτῶν. Ἐκ τῆς ἀναμείξεως τοῦ λαοῦ τούτου μετὰ τῶν ὑπολειφθέντων ἐν Σαμαρείᾳ Ἰσραηλιτῶν καὶ ἄλλων λαῶν μεταφυτευθέντων εἰς τὴν χώραν ταύτην, ἐμορφώθη ὁ μειγὰς λαὸς τῶν Σαμαρειτῶν (βλ. λ.). Οἱ Ἀφαρσαθαχαῖοι, λαὸς πιθανῶς ἐλαμιτικῆς ἢ μηδικῆς καταγωγῆς, δέον νὰ διακρίνωνται τῶν Ἀφαρσαίων (Ἔσδρα δ′, 9: «Ἀφαρσαθαχαῖοι, Ταρφαλαῖοι, Ἀφαρσαῖοι...») ὧν πάντως εἶναι συγγενεῖς. Ἂν δ' οἱ Ἀφαρσαχαῖοι (Ἔσδρα ε′, 6) εἶναι ἄλλος λαὸς τῶν ἀνωτέρω ἢ οὔ, εἶναι ἀνεξακρίβωτον. Κατὰ τὸν Hofmann καὶ ἄλλους οἱ Ἀφαρσαθαχαῖοι κ.λ. εἶναι περσικαὶ ὑπαλληλικαὶ τάξεις καὶ οὐχὶ λαοί, ὅπερ ὅλως ἀπίθανον. Π. Ι. Μ.

Ἀφαρσαῖοι καὶ ***Ἀφαρσαχαῖοι***· (βλ. λ.) **Ἀφαρσαθαχαῖοι**.

ἀφασία *[Φιλοσ.]*. Ὁ ὅρος ἀφασία ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῶν Σκεπτικῶν (*Σέξτ. Ἐμπ.* Πυρ. ὑποτ. II. 21) πρὸς δήλωσιν τῆς ἀπορίας περὶ τὴν ἔκφρασιν πράγματός τινος· βλ. **ἐποχή**. —Ω

— [ΨΥΧΟΠΑΘΟΛ]. Ἡ ἀπώλεια τῆς ἱκανότητος τοῦ ὁμιλεῖν, χωρὶς νὰ ἔχωσιν ὑποστῆ βλάβην τὰ φωνητικὰ ὄργανα.

Πρῶτος ὁ Μπροκᾶ ἀνεκάλυψεν ἐν ἔτει 1861, ὅτι ἡ ἀφασία προέρχεται ἐκ βλάβης τῆς τρίτης βάσεως τῆς τρίτης ἀριστερᾶς μετωπιαίας ἕλικος. Βραδύτερον παρετηρήθησαν καὶ ἄλλαι μορφαὶ ἀφασίας, ἀπορρέουσαι ἐκ διαφόρων διαταραχῶν. Ὁ Λιχτχάϊμ καὶ ὁ Βέρνικκε διακρίνουσι τὰ κάτωθι τέσσαρα εἴδη ἀφασιῶν:

1) Τὰς *φλοιώδεις ἀφασίας* (corticales) ὑποδιαιρουμένας ὡς ἑξῆς:

α′) ***Αἰσθησιακὴ ἀφασία***, ἥτις καλεῖται συνηθέστερον *λεξικὴ κώφωσις* ἢ *ψυχικὴ λεξικὴ κώφωσις*. Κατὰ τὴν ἀφασίαν ταύτην ἐξαλείφονται αἱ ἀκουστικαὶ εἰκόνες τῶν λέξεων. Ὁ ἄρρωστος ἀπόλλυσι τὴν ἱκανότητα νὰ μεταβαίνῃ ἀπὸ τῶν φθόγγων, οὓς δύναται ν' ἀκούῃ, εἰς τὰς ἰδέας, (δὲν ἐννοεῖ πλέον), ἢ εἰς τὰς φωνητικὰς κινήσεις (δὲν ὁμιλεῖ πλέον). Ἡ λεξικὴ κώφωσις δυνατὸν νὰ περιορίζηται εἰς ὀλίγας μόνον λέξεις ἢ εἰς μίαν μόνην γλῶσσαν, δυνατὸν δὲ νὰ συνδέηται ἢ μὴ πρὸς τὴν *μουσικὴν κώφωσιν (ἀμουσίαν)*. Εἰς τὴν ψυχικὴν λεξικὴν κώφωσιν παρατηρεῖται ἢ πλήρης ἐξάλειψις τοῦ ἐνάρθρου λόγου ἢ μόνον διαταραχὴ αὐτοῦ (βλ. **παραφασία**). Ἡ ψυχικὴ λεξικὴ κώφωσις συνοδεύεται ὑπὸ *ἀλεξίας* καὶ *ἀγραφίας*, δεδομένου ὅτι αἱ ἀκουστικαὶ εἰκόνες εἶναι ἀναγκαῖαι διὰ τὴν μεταβίβασιν ἀπὸ τῶν ἀναγινωσκομένων λέξεων εἰς τὰς εἰκόνας, ἢ ἀπὸ τῶν ἰδεῶν εἰς τὰς κινήσεις τῆς γραφῆς. Ἐν τούτοις κατὰ τὸν Βέρνικκε καὶ τὸν Σαρκῶ παρὰ τοῖς μεμορφωμένοις «*ὀπτικοῖς*», οἵτινες ἔχουσι μεγάλην ἄσκησιν εἰς τὸ ἀναγινώσκειν, ἡ ψυχικὴ λεξικὴ ἀφασία δὲν συνεπάγεται *ἀλεξίαν* καὶ *ἀγραφίαν*. Ἡ ψυχικὴ λεξικὴ κώφωσις προέρχεται ἐκ διαταραχῆς τῆς πρώτης ἀριστερᾶς βρεγματικῆς ἕλικος *(Βέρνικκε)*.

Ὅταν ἡ λεξικὴ κώφωσις εἶναι ἀτελὴς καὶ ἐλαφρά, καλεῖται *ἀκουστικὴ λεξικὴ* **ἀμνησία** (βλ. λ.).

β′) ***Ἀφασία κινητική***. Αὕτη εἶναι ἡ *ἀφημία* τοῦ Μπροκᾶ, ἡ *ἀταξικὴ ἀφασία* τοῦ Κούσσμάουλ καὶ ἡ *κινητικὴ ἀφασία* τοῦ Σαρκῶ. Ὁ ἄρρωστος ἀκούει καὶ ἐννοεῖ, δὲν δύναται ὅμως νὰ ὁμιλῇ, διότι, κατὰ τὴν ἀφασίαν ταύτην, ἐξαλείφονται αἱ ἀρθρωτικαὶ κινητικαὶ εἰκόνες τῶν λέξεων. Ἐνίοτε ἡ ἀφασία αὕτη εἶναι ὁλική, συχνότερον ὅμως εἶναι μερική. Ὁ ἄρρωστος εἶναι ἀνίκανος νὰ προφέρῃ ὡρισμένας λέξεις ἢ γλῶσσαν ξένην, ἐπὶ παραδείγματι.

Κατὰ τὸν Σαρκῶ ἡ *ἀλεξία* καὶ ἡ *ἀγραφία* εἶναι διάφοροι τῆς *κινητικῆς* ἀφασίας, ἀλλὰ συνήθως τὴν συνοδεύουσι λόγῳ γειτνιάσεως τῶν κέντρων, ἅτινα ὑφίστανται ἅπαντα ὁμοῦ διαταραχήν.

Ἡ ἕλιξ τοῦ Μπροκᾶ εὑρίσκεται γενικῶς εἰς μὲν τοὺς ἀριστερόχειρας ἐν τῷ δεξιῷ, εἰς δὲ τοὺς δεξιόχειρας ἐν τῷ ἀριστερῷ ἡμισφαιρίῳ τοῦ ἐγκεφάλου. Κατὰ τὸν Μαρὶ ὁ ὅρος *ἀφημία* τοῦ *Μπροκᾶ* δέον νὰ περιορισθῇ εἰς τὴν ὁλικὴν ἀφασίαν, συνενοῦσαν τὴν κινητικὴν ἀφασίαν, (ἣν αὐτὸς οὗτος καλεῖ *ἀναρθρίαν* (anarthrie) μετὰ τῆς *ἀφασίας τοῦ Βέρνικκε* ἢ τῆς *πραγματικῆς ἀφασίας*, (τῆς ψυχικῆς κωφώσεως μὴ ἐμφανιζούσης διάκρητον κλινικὴν εἰκόνα).

2) *Ὑποφλοιώδεις ἀφασίαι* (sub-corticales).— ὑποδιαιρούμεναι, ὡς ἑξῆς:

α′) ***Κινητικὴν ἀφασίαν***. Δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν εἰς τὸ σκέλος τοῦ ἐγκεφάλου καὶ εἰς τὴν ἔσω κάψαν σύμπλεγμα λευκῶν ἰνῶν, ἀπὸ τῆς ἕλικος τοῦ Μπροκᾶ ἐξορμωμένων. Ἡ κινητικὴ ἀφασία φαίνεται προερχομένη ἐκ διαταραχῆς, ἐπερχομένης ἔν τινι σημείῳ τῆς διαδρομῆς τῶν ἰνῶν τούτων. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ ἱκανότης τοῦ ἀναγινώσκειν καὶ τοῦ γράφειν διατηρεῖται, ὁ δὲ ἄρρωστος ἔχει εἰκόνας ἀκουστικάς.

β) ***Αἰσθησιακὴ ἀφασία*** ἢ *ἀφασία τοῦ Βέρνικκε*. Ὁ ἄρρωστος κατ' αὐτὴν δὲν δύναται νὰ ἐπαναλαμβάνῃ προφερομένας λέξεις, οὐδὲ νὰ γράφῃ καθ' ὑπαγόρευσιν. Ἀκούει μὲν τὰς λέξεις, δὲν τὰς ἐννοεῖ ὅμως. Ἡ νόησις, ἡ ἱκανότης τοῦ ἀναγινώσκειν καὶ τοῦ γράφειν παραμένουσιν ἀναλλοίωτοι. Ὁμοίως ἄθικτος μένει καὶ ὁ ἔναρθρος λόγος. Ἡ μορφὴ αὕτη τῆς ἀφασίας προϋποθέτει κατὰ τὸν Βέρνικκε τὴν ἐν τῷ ἀκουστικῷ νεύρῳ ὕπαρξιν εἰδικῶν συμπλεγμάτων ἰνῶν διὰ τοὺς λεξικοὺς ἤχους, τοῦθ' ὅπερ εἶναι ἀμφισβητήσιμον. Κατὰ πολλοὺς συγγραφεῖς ὑποφλοιώδης αἰσθησιακὴ ἀφασία δὲν ὑπάρχει.

3) Ἀφασίαι διαφλοιώδεις (transcorticales) μὲ τὰς ἑξῆς ὑποδιαιρέσεις:

α) ***Κινητικὴ ἀφασία***. Ἡ ἰδέα δὲν δύναται πλέον νὰ καθορίσῃ οὔτε τὰς φωνητικὰς οὔτε τὰς γραφικὰς κινήσεις. Ἀλλ' ὁ ἄρρωστος ἀντιγράφει ἀκόμη, γράφει καθ' ὑπαγόρευσιν, ἐπαναλαμβάνει τὰς λέξεις, ἀναγινώσκει καὶ ἐννοεῖ τὰ ὑπὸ τῶν ἄλλων λεγόμενα.

β) ***Αἰσθησιακὴ ἀφασία***. Ὁ ἄρρωστος ἀκούει, δύναται νὰ ἐπαναλάβῃ προφερομένας λέξεις, ἀλλὰ δὲν τὰς ἐννοεῖ. Ἡ λεξικὴ εἰκὼν δὲν ἀνακαλεῖ πλέον τὴν ἰδέαν.

Digitized by Google

4) *Ἀφασια ἀγωγιμότητος* (de conductibilité).— Αἱ λέξεις ἀκούονται καὶ ἐννοοῦνται ἀλλ' αἱ λεξικαὶ εἰκόνες δεν καθορίζουσι τὰς λεξικὰς κινητικὰς εἰκόνας, μολονότι καὶ τὰ δύο εἴδη εἰκόνων ὑπάρχουσιν. Ἡ διαταραχὴ αὕτη ἐντοπίζεται ὑπὸ τοῦ Βέρνικκε εἰς τὴν Ρεΐλειον νῆσον τοῦ ἐγκεφάλου.

Μεταξὺ τῶν παραλλαγῶν τῆς ἀφασίας δυνάμεθα νὰ συγκαταλέξωμεν καὶ τὴν ἁπτικὴν ἀφασίαν (aphasie tactile) συνισταμένην εἰς τὴν ἀνικανότητα τοῦ ὀνομάζειν τὰ ἀντικείμενα ἐκ μόνης τῆς ἁπτικῆς αἰσθήσεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ballet*, «Le langage intérieur et les diverses formes de l' aphasie 1888. *Bastlan*, «Ueber Aphasie», 1902. *Bergson*, «Matière et mémoire», 1896. *Bernard*, «De l' aphasie», 1885. *Gutzmann*, Die Störungen der Sprache» 1893. *Freud*, Samml. Pl. Schriften , 1911. *F·öbes*, «Lehrbuch der experiment. Psychologie» II 1922. *Froment* et *Monod*, «Du langage articulé chez l'homme normal et chez l'aphasique ἐν «Arch de Psycho'ogie», 19 3. *Iaspers*, «Psychopathologie», 1919 *Kussmaul*, Die Störungen der Sprache 1885. *Marie*, «Revision de la question de l'aphasie» ἐν «Semaine médicale» 1906 και «Existe-t-il des centres préformés ou innés du langage?» ἐν «Questions neurologiques», 1912 *Offner*, «Das Gedâchtnis». *Pick*. Psychiatrie 28, Stud. zur Hirnpathologie», 1908, τοῦ αὐτοῦ «Die agrammatischen Sprachstorungen», 19 3. *Ribot*, «Les maladies de la mémoire» 1891 *Sachs*, «Gehirn und Sprache», 1905 *Störring*, «Vorlesungen über Psychopathologie», 1900. *Wernick*, «Der aphas. Symptomenkomplex», 1874. *Wundt*, «Grundzüge der physiologischen Psychologie», 1903. Ω.—

ἀφάσκιωτος,—*η,*—*ο*· δημοτ., ὁ μὴ περιειλιγμένος διὰ·φασκιᾶς.

ἀφάσσω· ψαύω, ψηλαφῶ. Ἀπαντᾷ παρ' Ἡροδότῳ, Ἱπποκράτῃ, κλπ. («ἀφάσσων τῷ δακτύλῳ», *Ἱπποκρ*. 565. 30). Ταυτόσημον μὲ τὸ ἐπίσης ἀρχαῖον ρῆμα *ἀμφαφάω* μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἅπτομαι, ψηλαφῶ ὁλόγυρα· ἀπαντᾷ παρ' Ὀρφεῖ («περὶ λίθων») καὶ παρ' Ὁμήρῳ: «τρὶς δὲ περίστειξας κοῖλον λόχον ἀμφαφόωσα» (Ὀδυσσ. Δ. 277).

Ὑπὸ ἰατρικὴν ἔποψιν ἀμφότερα τὰ ρήματα φέρονται μὲ τὴν σημασίαν τῆς διὰ τῶν δακτύλων ἐξετάσεως τοῦ κόλπου τοῦ τραχήλου καὶ τῆς μήτρας τῆς γυναικός· ἐξ οὗ καὶ ὁ Λ. Μπέλλος εἰς τὴν ἐκ μεταφράσεως ἐκδοθεῖσαν παρ' αὐτοῦ τῷ 1895 Γυναικολογίαν ἀναφέρει («περὶ φυσικῆς διαγνώσεως» Α' 23) τὴν λέξιν *ἀμφάφησις* μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς *ἀμφίχειρος ἐξετάσεως*. Ο. Ρ.

ἄφατος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ λεγόμενος, ὁ μὴ δυνάμενος νὰ ἐκφρασθῇ, νὰ περιγραφῇ, ἄρρητος, ἀνέκφραστος: «λύπη, ἄφατος».

ἀφατρίαστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ ἀνήκων εἰς φατριαν, ὁ μὴ προσκείμενος εἰς φατρίαν, ὁ μὴ ἐξυπηρετῶν τυφλῶς τὰ συμφέροντα τῆς φατρίας, ὁ μὴ φατριάζων.— Ἐπίρρ. ***ἀφατριάστως***.

ἀφαψιδῶ ***(—όω)***· ἀφαιρῶ τοὺς ξυλίνους τύπους (καλούπια) τοὺς χρησιμοποιηθέντας διὰ τὴν κατασκευὴν τόξου τινὸς οἰκοδομῆς, θόλου, ἢ γεφύρας. – Οὐσιαστ. ***ἀφαψίδωσις***.

Ἀφγᾶνες. Λαὸς τῆς Κεντρῴας Ἀσίας ἀποτελῶν τὸ κύριον στοιχεῖον τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ Ἀφγανιστάν, ἐν μέρει δὲ καὶ τμημάτων τινῶν τῆς Β' Ἰνδικῆς. Εἰς παλαιοτέρους χρόνους οἱ Ἀφγᾶνες ἔδιδον εἰς ἑαυτοὺς τὸ ὄνομα *Πουχτοὺν* ἢ *Πουχτῆ* (ἐν τῷ ἑνικῷ, καὶ ἐν τῷ πληθυντικῷ *Παχτεβὰν* ἢ *Παχτάν*), ὅπερ μετετράπη παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς εἰς *Πατὰν* ἢ *Πατχάν*. Ἡ λέξις *Ἀφγὰν* εἶναι ἀρχαιοτάτη ἀναφερομένη καὶ εἰς τὰς Ἰνδικὰς Βέδας· θεωρεῖται δὲ συγγενὴς πρὸς τὸ σανσκριτικὸν *Ἀσφαγὰν* (Ἀσφα-Γάν), ὅπερ σημαίνει χώρα τῶν ἱππέων. Ἀλλὰ κατά τινας παλαιὰς παραδόσεις. διασωθείσας ὑπὸ Ἀφγάνων χρονογράφων, οἱ Ἀφγάνες κατάγονται ἐξ Ἑβραίων (*Μπὲν-ἰ-Ἰσραέλ*, ἤτοι τῶν τέκνων τοῦ Ἰσραὴλ) καὶ δὴ ἐκ τοῦ *Ἀφγανᾶ*, υἱοῦ τοῦ Ἱερεμίου, υἱοῦ Σαούλ, τοῦ βασιλέως, τὸν ὁποῖον ἀποκαλοῦσι κατὰ παραφθορὰν «*Ταλούτ*».

Ἐθνικὴ αὐτῶν γλῶσσα εἶναι ἡ *Παχτοῦ* ἢ *Πουχτοῦ*, συγγενὴς τῆς περσικῆς καὶ τῆς σανσκριτικῆς. Εἰς τὴν γλῶσσαν ταύτην σώζονται ποιήματα καὶ δημώδη ᾄσματα. Ἐπίσημος καὶ φιλολονικὴ γλῶσσα εἶναι ἡ εἰς ὁλόκληρον τὸ Ἀφγανιστὰν ἐπικρατοῦσα περσική. (Βλ. καὶ λ. Ἀφγανιστάν).

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀφγανικὸν *Τουρκεστὰν [Γεωγρ.]*. Ἡ βορειοτέρα ἐπαρχία τοῦ **Ἀφγανιστὰν** (βλ. λ.) ὁριζομένη πρὸς Α ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας Μπανταξάν, πρὸς Β ὑπὸ τοῦ Ὤξου (Ἄμου·Δαριὰ) ποταμοῦ, πρὸς ΒΔ καὶ Δ ὑπὸ τῆς Ρωσίας καὶ τοῦ ποταμοῦ Χαρὶ-Ρουδ καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τῶν ὀρέων Ἰνδοὺ-Κοὺχ καὶ Κοὺχ-ἰ-Μπαμπᾶ, ὡς καὶ τῶν βορείων κλιτύων τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Χαρὶ-Ρούδ. Τὰ βόρεια αὐτῆς σύνορα καθωρίσθησαν διὰ τῆς ἀγγλορρωσικῆς συμφωνίας τοῦ 1873 καὶ ἐχαράχθησαν ὑπὸ τῆς ρωσοαφγανικῆς ἐπιτροπῆς τῷ 1885. Τὸ μῆκος αὐτῆς εἶναι 800 χιλιόμετρα, τὸ δὲ μέσον πλάτος 162 χμ. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς εἶναι τὰ $^2/_9$ τοῦ ὅλου Ἀφγανιστάν. Εἶναι χώρα πτωχὴ καὶ ὀρεινὴ εἰς τὰ νότια, ἀλλὰ πρὸς τὸ μέρος τοῦ Τουρκεστὰν καὶ τοῦ Ὤξου καλῶς καλλιεργημένη. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς, κατὰ τὸ πλεῖστον γεωργοὶ ἐγκατεστημένοι εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία ἢ πέριξ αὐτῶν, ὑπολογίζονται εἰς 750.000. Ἡ ἐπαρχία περιλαμβάνει τὰ *Χανᾶτα* Κουντούζ, Τασκουργάν, Μπάλχ (Βακτριανή), Σαριπούλ, Σιμπαργάν, Ἀνδχουΐ καὶ Μαϊμανᾶ. Τὰ τέσσαρα τελευταῖα ἀποτελοῦσι τὰ λεγόμενα «τέσσαρα βιλαέτια» (Τσαχὰρ Βιλαγέτ). Κυριωτέρα πόλις εἶναι ἡ Μεζὰρ-ἰ-Σερὶφ (ἱερὸς τάφος), ἀντικαταστήσασα τὴν παλαιὰν πόλιν Μπάλχ.

Ἀπὸ ἐθνολογικῆς καὶ ἱστορικῆς ἀπόψεως, τὸ Ἀφγανικὸν Τουρκεστὰν ἔχει περισσοτέραν σχέσιν μὲ τὴν Βουχάραν (Μπουχάρα) παρὰ μὲ τὴν Καβούλην, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐξαρτᾶται μόνον ἀπὸ τῶν ρόνων τοῦ Δὸστ-Μωχαμμέτ. Τὸ κύριον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῶν πόλεων εἶναι Πέρσαι καὶ Οὐζμπέκοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχουσιν ἐγκατεσπαρμένοι Μογγόλοι καὶ Τουρκομᾶνοι, ὡς καὶ ἰνδικά τινα φῦλα. Ὅλων τούτων ἐπικρατοῦσιν οἱ Ἀφγάνες ὡς κατακτηταὶ ξένοι πρὸς τὴν χώραν. Ἡ ἀρχαία Μπάλχ ἦτο ἐπαρχία τοῦ περσικοῦ κράτους τῶν Ἀχαιμενιδῶν κατοικουμένη ὑπὸ φυλῆς ἰρανικῆς καταγωγῆς. Περὶ τὸ 250 π. Χ. ὁ Διόδοτος (Θεόδοτος), διοικητὴς τῆς Βακτρίας ἐπὶ τῶν Σελευκιδῶν, ἐκηρύχθη ἀνεξάρτητος ἱδρύσας ἑλληνοβακτριανὴν δυναστείαν, ἥτις ὑπέκυψεν εἰς ἐξεγέρσεις τῶν Πάρθων καὶ νομαδικῶν φύλων περὶ τὸ 126 π. Χ. Ἐπηκολούθησε περίοδος βουδδική, τῆς ὁποίας ἴχνη εἶναι τὰ γιγαντιαῖα ἀνάγλυφα τοῦ Μπαμιάν. Κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δζεγκὶζ Χὰν ἡ χώρα κατεστράφη τελείως, ἔκτοτε δὲ οὐδέποτε ἀνέλαβε τὴν προτέραν αὐτῆς εὐημερίαν. Ἐπὶ ἕνα αἰῶνα ἀνῆκεν εἰς τὸ κράτος τῆς ἐν τῇ Ἰνδικῇ Δελχῇ, κατόπιν περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Οὐζμπέκων. Τὸν ΙΗ' αἰῶνα ὑπέκυψεν εἰς τὸν Ἀχμὲτ Χὰν Δουρανί, μετά τινα δὲ χρόνον πάλιν εἰς τοὺς Οὐζμπέκους. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἀνῆκεν εἰς τὴν Βουχάραν. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ διασήμου ἐμίρου Δὸστ-Μωχαμμὲτ προσηρτήθη βαθμιαίως εἰς τὸ Ἀφγανιστάν. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀφγανιστάν. Χώρα τῆς Κεντρῴας Ἀσίας ἔχουσα ὡς ἐκ τῆς θέσεως καὶ τῆς ὀρεινῆς αὐτῆς διαμορφώσεως πολλὴν ἀναλογίαν πρὸς τὴν Ἑλβετίαν, ἐφελκύσασα δὲ ἀπὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου τὴν προσοχὴν τοῦ κόσμου ὡς ἐκ τῶν ἐθνικιστικῶν καὶ προοδευτικῶν συνάμα τάσεων τοῦ λαοῦ αὐτῆς καὶ τῆς αὐξούσης πολιτικῆς σπουδαιότητος, ἣν εἶχεν ἀνέκαθεν ἐπὶ τῆς πρὸς τὰς Ἰνδίας διὰ ξηρᾶς ὁδοῦ.

—[ΦΥΣ. ΓΕΩΓΡΑΦ.] Τὸ Ἀφγανιστὰν ἔχει ἐπιφάνειαν 700,000 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων περίπου (ὑπερπενταπλασίαν τῆς Ἑλλάδος) καὶ περὶ τὰ 7.000.000 κατοίκων. Ὁρίζεται δὲ πρὸς Β. ὑπὸ τῶν Σοβιετικῶν Δημοκρατιῶν τῆς Κεντρῴας Ἀσίας (Γατζιστάν, Οὐζμπεκιστάν, Τουρμενιστὰν) πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Βελουχιστὰν (Βελουτσιστάν). πρὸς Α. ὑπὸ τῶν ἀγγλικῶν Ἰνδιῶν καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Περσίας. Ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ τῆς χώρας, οὖσα σχεδὸν ἀκαθόριστος μέχρι τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, καθωρίσθη τῷ 1884—1886 πρὸς τὸ μέρος τῆς Ρωσίας, τῷ 1893—1895 πρὸς τὰς βρεττανικὰς Ἰνδίας καὶ τῷ 1904—1905 πρὸς τὴν Περσίαν καὶ τὸ Βελουχιστάν. Ἐντὸς τῶν οὕτω καθορισθέντων συνόρων τὸ Ἀφγανιστὰν περιλαμβάνει τέσσαρας κυρίας ἐπαρχίας: τὸ *Β. Ἀφγανιστὰν* ἢ *Καμπούλ*, τὸ *Ν. Ἀφγανιστὰν* ἢ *Κανταχάρ*, τὸ *Χερὰτ* καὶ τὸ *Ἀφγανικὸν Τουρκεστὰν* ὡς καὶ τὰς μικροτέρας ἐπαρχίας *Γκιλιζάϊ*, *Χαζαρᾶ*, *Γαζνῆ*, *Δζελαλ-ἀμπὰτ* καὶ *Κιαφιριστάν*.

Ἡ ἐπαρχία τῆς Καμποὺλ (Κιαμποὺλ ἢ Καβούλη) ἀποτελεῖ τὸ ἱστορικὸν Ἀφγανιστάν, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξηρτῶντο, συνδεόμενα κατὰ περιόδους διὰ δεσμῶν μᾶλλον ἢ ἧττον ἰσχυρῶν, τὸ Κανταχάρ, τὸ Χερὰτ καὶ αἱ ἄλλαι ἐπαρχιαι. Καὶ αἱ μὲν πρὸς τὸ Χερὰτ κατοικοῦνται ὑπὸ φυλῶν περσικῆς καταγωγῆς, ἐνῷ τὸ πρὸς Α Ἀφγανικὸν Τουρκεστὰν κατοικεῖται ὑπὸ Οὐζμπέκων, λαοῦ καταγωγῆς καθαρῶς τουρκικῆς.

Ὄρη, ποταμοί, λίμναι.—Τὰς ἀνωτέρω γεωγραφικὰς διαιρέσεις τῆς χώρας σχηματίζουσιν αἱ κοιλάδες τῶν κυριωτέρων αὐτῆς ποταμῶν, τοῦ *Καμπούλ*, τοῦ *Χιλμένι*, τοῦ *Χερὶ-Ρούδ*, καὶ τοῦ *Ὤξου* (Ἄμου-Δαριά). Καὶ ὁ μὲν πρῶτος διαρρέει τὸ Β. Ἀφγανιστάν, ὁ Χερὶ-Ροὺδ τὴν Χεράτ, ὁ δὲ Ὦξος τὸ Ἀφγανικὸν Τουρκεστάν.

Ἐκ τῶν κυριωτέρων τούτων ποταμῶν τοῦ Ἀφγανιστὰν μόνος ὁ *Καμπούλ*, ὢν παραπόταμος τοῦ Ἰνδοῦ, ἐκβάλλει ἐμμέσως εἰς τὴν θάλασσαν. Οἱ ἄλλοι, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ποταμοὶ τῆς χώρας, χάνονται ἐντὸς τῆς ἄμμου.

Ὁ *Μουργὰπ* (μῆκος 600 χιλιόμετρα), εἰσχωρῶν ἐξ Ἀφγανισταν εἰς τὸ ρωσικὸν Τουρκεστάν, ἐξαφανίζεται ἐντὸς τῆς ὀάσεως τοῦ Μέρβ, ὁ *Χερὶ—Ροὺδ* (850 χμ.) διέρχεται ὑπὸ τὸ ὄνομα *Τειζὲν* εἰς τὰς τουρκομανικὰς χώρας, ὅπου καὶ χάνεται ἐντὸς τῶν ἀμμωδῶν ἐκτάσεων. Ὁ *Χιλμέντ*, πηγάζων ἐκ τῶν ὀρέων Σαγκλάκ, εἰς ἀπόστασιν 100 περίπου χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Καβούλης, διαρρέει τὸ Χαζαριστὰν (χώραν τῶν Χαζάρων) καὶ μετὰ ροῦν 1000 χμ. χύνεται εἰς τὴν βαλτώδη λίμνην Χαμοὺν-ἰ-Χιλμέντ, εἰς τὸ χαμηλότερον μέρος τῆς πεδιάδος τοῦ Σεϊστὰν (τῆς ἀρχαίας *Σακαστανῆς*, ἤτοι τῆς χώρας τῶν Σακῶν). Μόνος ὁ *Ὦξος* ἢ *Ἀμοῦ-Δεριᾶ*, ἄλλως Ἄμου—Δαριὰ (ἡ λέξις Δαριὰ ἢ Δεριά, ἀπαντῶσα ὡς ὀνομασία πολλῶν ποταμῶν τῆς Κεντρῴας Ἀσίας, εἶναι τουρκική, σημαίνουσα σήμερον παρὰ Τύρκοις θάλασσα καὶ προφερομένη ὑπ' αὐτῶν ντεριά), διαρρέων τὰ βόρεια τοῦ Ἀφγανιστὰν χύνεται εἰς τὴν Ἀράλην λίμνην.

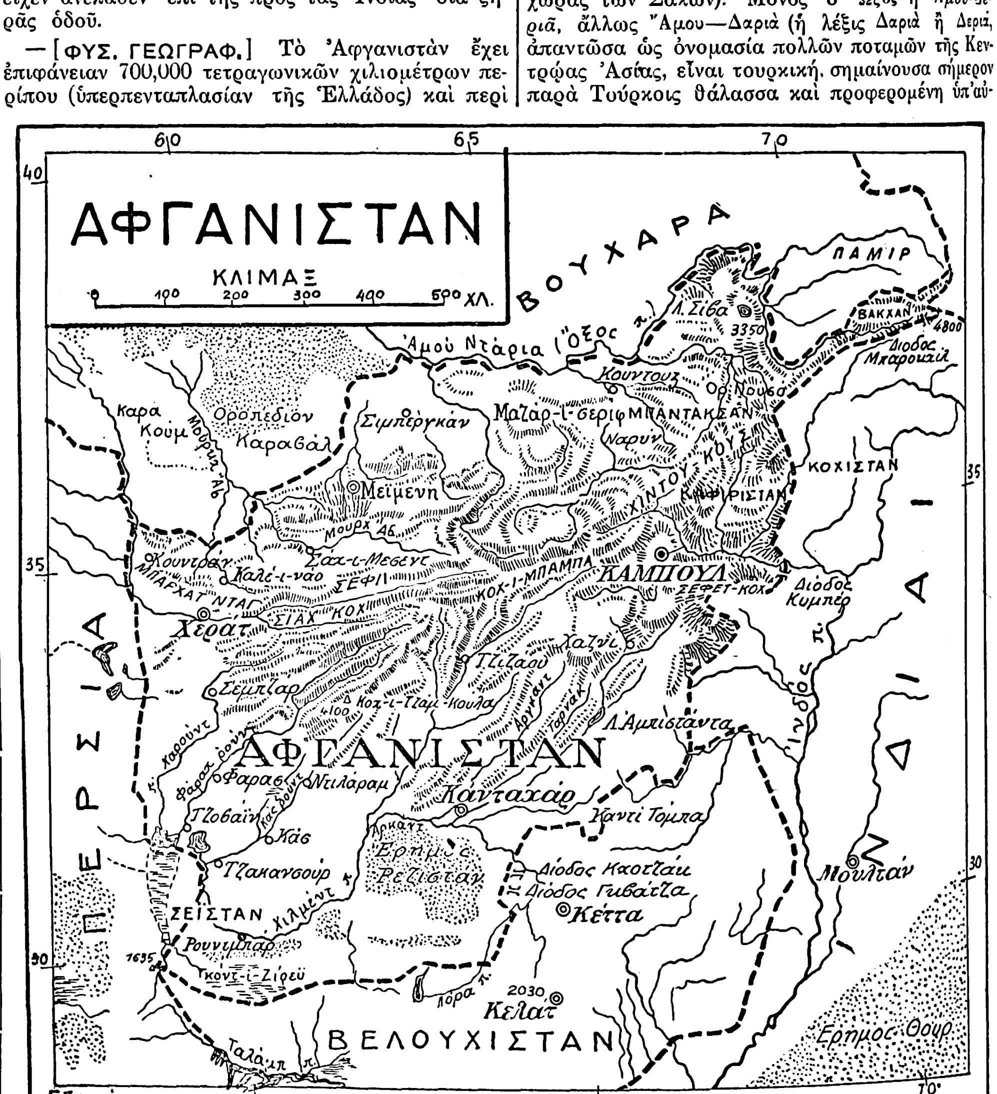

Χάρτης τοῦ σημερινοῦ βασιλείου τοῦ Ἀφγανιστάν.

Τὸ δεσπόζον ὀρεινὸν σύστημα τοῦ Ἀφγανιστὰν εἶναι τὸ *Ἰνδοῦ-Κοὺχ* (κοὺχ σημαίνει περσιστὶ ὄρος), ὁ Καύκασος τῶν ἱστορικῶν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τὸν ὁποῖον ἄλλοι μὲν θεωροῦσι μέρος τοῦ

Παροπαμίσου ὄρους, τοῦ κατ' Ἀριστοτέλη Ἀσιατικοῦ Παρνασσοῦ, ἄλλοι δὲ τοῦτον μέρος ἐκείνου, συγχέοντες τὸν Καύκασον τοῦτον πρὸς τὸν ἐν τῇ Κολχίδι καὶ πρὸς τὰ Ἱμαλάϊα ἀκόμη (Ἴμαον ὄρος) καὶ νομίζοντες ὅτι ὁ Ταῦρος καὶ ὁ Καύκασος ἀπετέλουν μίαν συνεχῆ ὀροσειρὰν διασχίζουσαν ὁλόκληρον τὴν Ἀσίαν ἐκ Δ. πρὸς Α. Τὸ ὄνομα *Ἰνδοῦ-Κοὺχ* εἶναι νεωτέρα παραφθορὰ ἐπὶ τὸ κοινῶς περσικώτερον (ἵνα ὑπάρχῃ ἡ λέξις κοὺχ) τῆς ἀρχικῆς ὀνομασίας *Ἰνδοῦ—Κοὺς* (Kush), τὴν ὁποίαν ἀναφέρει πρῶτος ὁ διαβὰς τὸ ὄρος τοῦτο Ἄραψ ἱστορικὸς Ἴμπν-Μπαττοῦτα, ὡς παραγομένην ἐκ τοῦ περσικοῦ Ἰνδοῦ—Κιλλὲρ (Ἰνδοὶ δοῦλοι) ὡς ἐκ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν εἰς τὰς χιόνας αὐτοῦ ἀπολεσθέντων Ἰνδῶν δούλων. Τὸ πλάτος τῆς ὀροσειρᾶς ταύτης, διευθυνομένης ἐξ Α. πρὸς Δ., ποικίλλει ἀπὸ 100 μέχρι 300 χμ., τὸ δὲ μῆκος αὐτῆς ἀπὸ τοῦ Παμὶρ μέχρι τοῦ ὄρους *Κοὺχ-ἰ-μπαμπᾶ* εἶναι 600 χλ. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τῆς ὀροσειρᾶς εἶναι τὸ *Τιραχμὶρ* (7500 μ.) πρὸς Α. βορείως τῶν ἰνδοαφγανικῶν συνόρων. Τὰ στενὰ τοῦ Δορᾶ, τοῦ Καβάκ, τοῦ Χατζῆ-Κὰκ καὶ ἄλλα, κείμενα εἰς ὕψος 3000—7000 μ., εἶναι αἱ μόναι διαβάσεις τῶν ἀφγανικῶν τούτων ὀρέων. Νοτίως τοῦ Ἰνδοῦ-Κοὺχ ἐκτείνονται τὰ ὄρη τοῦ *Κιαφιριστὰν* μὲ κορυφὰς 3000—5000 μ., πρὸς Δ. δὲ ὑπάρχουσι πάλιν ἄλλα ὑψηλὰ βουνὰ 2000—5000 μ., ὡς τὸ *Κοὺχ-ἰ-μπαμπᾶ* (5000 μ.), τὸ *Φιροὺζ-Κοὺχ* (Εὔδαιμον ὄρος) καὶ τὸ *Σεφὶτ Κοὺχ* (Λευκὸν ὄρος) ὕψους 3000 μ., τὸ *Μπὲντ-ἰ-Τουρκεστὰν* (φραγμὸς τοῦ Τουρκεστὰν) (3500 μ.). Πρὸς Ν. ἡ ὀροσειρὰ τοῦ *Χαζαρᾶ* κατέρχεται πρὸς τὸ Κανδαχάρ. Τὰ νότια καὶ νοτιοδυτικὰ τοῦ Ἀφγανιστὰν εἶναι σχετικῶς ὁμαλώτερα καὶ χαμηλότερα, ἡ δὲ ὑψηλοτέρα αὐτῶν κορυφή, τὸ *Μαλὲκ-Τεζνὰν* μόλις φθάνει τὰ 2300 μ. Μεταξὺ τῶν Β. καὶ Ν. ὀρέων ἐκτείνεται ὀροπέδιον ὕψους 500—600 μέτρων, ἔχον τὸν χαρακτῆρα τῶν ἐρήμων στεππῶν. Χαμηλότερα μέρη τῆς ἐκτεταμένης ταύτης περιοχῆς εἶναι τὰ περὶ τὰς βαλτώδεις λίμνας *Χαμοὺν-ἰ-Χιλμεντ* καὶ *Γκὸντ-ἰ-σιρρέ*.

Γεωλογικὴ σύστασις.—Ἀπὸ γεωλογικῆς ἀπόψεως τὸ Ἀφγανιστὰν εἶναι ὅλως διάφορον τῆς Ἰνδικῆς χερσονήσου. Ἐνῷ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς κρητιδικῆς περιόδου ἡ Ἰνδικὴ ἦτο συνηνωμένη μετὰ τῆς Μαδαγασκάρης καὶ τῆς Ν. Ἀφρικῆς, ὁλόκληρον τὸ Ἀφγανιστὰν καὶ τὸ Βελουχιστὰν μετὰ τῆς Περσίας ἀπετέλουν χώραν, ἥτις ἦτο ἐν μέρει ὑπὸ τὴν θάλασσαν. Κατὰ τὰ τέλη τῆς κρητιδικῆς περιόδου ἤρχισε σειρὰ κινήσεων τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς, τῶν ὁποίων προηγήθησαν σφοδρόταται ἡφαιστειακαὶ ἐκρήξεις, αἱ φοβερώτεραι ἴσως τῆς ἱστορίας τῆς γῆς καὶ κατὰ τὰς ὁποίας ἐσχηματίσθησαν τὰ ὑψηλὰ ὄρη τῶν Ἱμαλαΐων, ἀνυψωθέντα ἐκ τῆς θαλάσσης, τῆς ὁποίας ἴχνη ἀνευρίσκονται μέχρις ὕψους ὑπερβαίνοντος τὰ 6000 μέτρα. Πολλὰ μέρη τοῦ Ἀφγανιστὰν ἀνέδυσαν ἐκ τῆς θαλάσσης κατὰ τὴν τριαδικὴν περίοδον καὶ ειδικώτερον κατὰ τὰ τελευταῖα αὐτῆς ἔτη, μεθ' ἃ ὁ ὠκεανὸς ἀπεσύρθη βαθμιαίως εἰς τὰς μεγάλας χαμηλὰς πεδιάδας τῆς Κεντρῴας Ἀσίας.

Ἡφαιστειακοὶ κῶνοι δὲν ἀπαντῶσιν ἐν Ἀφγανιστάν, ἐνῷ τοιοῦτοι ὑπάρχουσι πολλοὶ ἐν Περσίᾳ καὶ εἰς τὸ Βελουχιστάν. Ὑπάρχουσιν ὅμως ἀναμφισβήτητοι ἐνδείξεις, ὅτι εἰς ὡρισμένας γεωλογικὰς περιόδους ἡ χώρα ἦτο κέντρον μεγάλης ἡφαιστειακῆς δράσεως.

Παγετῶνες δὲν ἀνευρίσκονται σήμερον εἰς τὸ Ἀφγανικὸν Τουρκεστάν, ἐνδείξεις ὅμως τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν, εἰς σχετικῶς πρόσφατον περίοδον, ὑπάρχουσι πλεῖσται ὅσαι. Εἰς τὰ δυτικὰ τῆς Καβούλης ὄρη οἱ παγετῶνες ἀπεσύρθησαν ἀφήσαντες τοὺς περὶ αὐτοὺς βράχους σχεδὸν ἀθίκτους.

Εἰς τὸ βόρειον Ἀφγανιστὰν ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τῆς ῥωσοαφγανικῆς ἐπιτροπῆς (1884—1886) ἐκτεταμένα κοιτάσματα γαιανθράκων. Τῷ δὲ 1903 ἀνεκαλύφθησαν ἀνθρακωρυχεῖά τινα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τζαγδαλάκ.

Κλῖμα.—Τὸ κλῖμα τοῦ Ἀφγανιστὰν εἶναι ἠπειρωτικόν. Εἰς τὰς ὑψηλὰς περιοχὰς τὸ ψῦχος κατέρχεται τὸν χειμῶνα μέχρις—25°. Εἰς Κανταχάρ, ὅπου ὁ χειμὼν δὲν εἶναι τόσον ψυχρός, ἡ θερμοκρασία ἀνέρχεται τὸ θέρος εἰς +43°. Αἱ βροχαὶ εἶναι ἐλάχισται, ἐξαιρέσει τῶν ὀρεινῶν μερῶν. Ἐν Καβούλῃ καὶ εἰς ὅλας τὰς βορείους ἐπαρχίας, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὸ Ἀραχωσιανὸν ὀροπέδιον, ὁ χειμὼν εἶναι δριμύς, ἡ χιὼν μένει ἐπὶ δύο καὶ τρεῖς μῆνας, οἱ δὲ κάτοικοι δὲν ἐξέρχονται ἐκ τῶν οἰκιῶν αὐτῶν. Κατά τινας μάλιστα παραδόσεις ὁλόκληρος ὁ πληθυσμὸς τῆς Γαζνῆ κατεστράφη ἐπανειλημμένως ἐκ χιονοθυελλῶν.

Ὁδοί. — Διὰ τῶν στενῶν κοιλάδων, ἤτοι τῶν ῥηγμάτων τῆς ἀφγανικῆς ὀροσειρᾶς, διεξήχθησαν ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων αἱ μεταξὺ τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Κεντρῴας Ἀσίας συγκοινωνίαι, δι' αὐτῶν δὲ ἐπίσης διῆλθε τὸ ῥεῦμα τῶν ἐξ Α. πρὸς Δ. μεταναστεύσεων τῶν ἀρίων λαῶν. Ἡ σχετικῶς εὐχερεστέρα προσιτὴ ὁδὸς εἶναι ἡ διερχομένη διὰ τῶν στενῶν τοῦ Μπαμιὰν καὶ τοῦ Καρακοτάλ, ἥτις διὰ τῆς κοιλάδος τῆς Καβούλης καὶ τοῦ διασήμου στενοῦ τοῦ Χαϋμπὲρ κατέρχεται κατόπιν πρὸς τὴν Ἰνδικήν. Διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης διῆλθον οἱ μεγάλοι κατακτηταί, ὁ Κῦρος, Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας, ὁ Ταμερλᾶνος, ὁ Μπαμπέρ, Μαχμοὺτ ὁ Γαζνεβίτης καὶ ὁ Ναδὶρ - Σάχ. Ἄλλη μεγάλη ἱστορικὴ ὁδὸς εἶναι ἡ διὰ τοῦ Σεϊστὰν (ἐπαρχίας τῆς Περσίας καὶ ἐν μέρει τοῦ Ἀφγανιστάν, περὶ ἧς καὶ ἀνωτέρω), ἥτις συνέδεε τὴν ἀρχαίαν Μαργιανὴν μετὰ τῆς πεδιάδος τοῦ Χεράτ διὰ τῶν στενῶν τοῦ Παροπαμίσου ὄρους καὶ μετὰ τῆς Κανταχάρ, ὁπόθεν, διήκουσα κατὰ μῆκος τῶν ἰνδοαφγανικῶν συνόρων, ἀνήρχετο πρὸς τὴν Καβούλην διὰ τῆς Γαζνῆ.

Πόλεις. — Κυριώτεραι πόλεις εἶναι: Ἡ πρωτεύουσα *Καβούλη (Κιαμποὺλ* ἢ *Καμποὺλ)* ἔχουσα περὶ τὰς 150.000 κατοίκων, κειμένη δὲ εἰς ὕψος 1800 μέτρων ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ καὶ λαμβάνουσα ἀπό τινος τὴν ὄψιν πόλεως νεωτεριζούσης, ἰδίᾳ ἐπὶ τοῦ σημερινοῦ βασιλέως Ἀμανουλλὰχ καὶ τῆς βασιλίσσης Σουρεγιᾶ. Δευτέρα πόλις εἶναι ἡ *Κανταχὰρ (Κανδαχάρη*, μὲ 50.000 κατοίκων, κοιτὶς τῆς δυναστείας τῶν Δουρανῆ, οἵτινες ὅμως ἐγκατέλειψαν αὐτήν, ὅπως μεταφέρωσι τὴν πρωτεύουσαν εἰς Καβούλην. Ἐξίσου σπουδαία καὶ διάσημος πόλις εἶναι ἡ *Χεράτ (Χεράτη)* ἔχουσα 50-60.000 κατοίκων. Πολλάκις καταστραφεῖσα, διετήρησεν ἐκ τῆς ἀρχαίας αὐτῆς αἴγλης μόνον ἐρείπια. Ἄλλαι πόλεις εἶναι ἡ *Γαζνῆ* μὲ 20000 κατ. ἕδρα τοῦ διασήμου Σουλτάνου Μαχμοὺτ Γαζνεβῆ (Γαζνεβίτου) τοῦ ἀναμορφωτοῦ τοῦ περσικοῦ κόσμου κατὰ τὸν ΙΑ' μ. Χ. αἰῶνα. Ἡ *Μεζὰρ-ἰ-σερὶφ* (ἱερὸς τάφος), μὲ 15-20000 κατ., πόλις μικρά, Β. τοῦ Ἰνδοῦ-Κούχ, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Βακτριανῇ, γνωστὴ ὡς σπουδαῖον κέντρον τοῦ ἐμπορίου τῶν ταπήτων.

—[ΕΘΝΟΓΡΑΦ] Τὸ ὄνομα *Ἀφγανιστὰν* ἐδόθη εἰς τὴν χώραν ἐκ τοῦ κυριωτέρου τῶν ἐν αὐτῇ κατοικούντων λαῶν, δηλαδὴ τῶν *Ἀφγάνων*, καλουμένων ὡσαύτως καὶ *Δουρανίων* (Ντουρανῆ). Ἕτερος λαὸς ἀποτελῶν ἐπίσης σημαντικὸν μέρος τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι οἱ *Γκιλζάϊ*, θεωροῦντες ἑαυτοὺς ὡς ὄντας τουρκικῆς καταγωγῆς, οἱ *Χαζαρᾶ* (Χαζάροι), οἱ *Τσαχὰρ-Ἀϊμάκ*, οἱ *Τατζέκ*, οἱ *Οὐζ ιπέκοι* (Οὐσβέκοι), οἱ *Κιαφὶρ* (ἄπιστοι) καὶ ἄλλοι. Κοινῶς ὅμως ἅπαντες οἱ κάτοικοι τοῦ Ἀφγανιστὰν καλοῦνται Ἀφγᾶνες (βλ. λ.) ἀδιακρίτως γλώσσης ἢ καταγωγῆς. Γλωσσικῶς οἱ κάτοικοι τοῦ Ἀφγανιστὰν διαιροῦνται εἰς τοὺς *Παρσιβάν*, ἤτοι τοὺς ὁμιλοῦντας τὴν περσικὴν γλῶσσαν, καὶ εἰς τοὺς *Πατὰν* ἢ *Πατχάν*. Ἡ ἐπικράτησις τῶν Ἀφγάνων χρονολογεῖται κυρίως ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὅτε ὁ Ἀχμὲτ Σὰχ ἵδρυσε τὸ κράτος τῶν Δουρανίων, ἀπαλλάξας αὐτὸ ἀπὸ τοῦ περσικοῦ ζυγοῦ τοῦ Ναδὶρ Σάχ.

Οἱ κυρίως Ἀφγᾶνες ἰσχυρίζονται ὅτι κατάγονται ἐξ Ἑβραίων καὶ εἰδικῶς ἐκ τῶν φυλῶν τὰς ὁποίας ἐξετόπισεν ὁ Ναβουχοδονόσωρ (Νεμουχαδρετσάρ) ἐκ Παλαιστίνης εἰς Μηδίαν, ἐνῷ ἄλλοι ἀναφέρουσιν ὅτι Ἑβραῖος ἀπόικος ὑπὸ τὸν Ἀφγανὰ (ὅστις κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν ἦτο ἔγγονος τοῦ βασιλέως Σαοὺλ) ἐγκατέστησεν αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Σολομὼν (Σουλεϋμὰν) εἰς τὸ Ἀφγανιστὰν καὶ εἰδικῶς εἰς τὰ ὄρη *Σουλιμανί*. Τὴν φήμην ταύτην ἀναφέρει ὁ Ἄγγλος ταγματάρχης Raverty εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς «Ἀφγανικῆς γραμματικῆς» του. Ὁ Πέρσης ἱστορικὸς Φεριστὰ γράφει ὅτι, καθ' ὃ ἀνέγνωσεν, οἱ Ἀφγᾶνες κατάγονται ἐκ Κοπτῶν τῆς φυλῆς τῶν Φαραώ. Ἄλλη ἀφγανικὴ χρονογραφία ἀναγράφει παράδοσιν, καθ' ἣν οἱ Ἀφγᾶνες κατάγονται ἐκ τοῦ Ἀφγανᾶ, ἀδελφοῦ τοῦ Οὐζμπέκ, γενάρχου τῶν Οὐζμπέκων, καὶ Μπελουτσῆ, υἱοῦ τοῦ Μπιλό, γενάρχου τῶν Βελούτσων (Βελούχων). Ἀλλ' ὁ Μωχαμὲτ Οὐζμπὲκ χάν, ὁ ἐπώνυμος τῶν ταταρικῶν φυλῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐδόθη τὸ ὄνομα Οὐζμπέκοι, ἔζη κατὰ τὸν ΙΔ' μ. Χ. αἰῶνα, τοῦτο δὲ δεικνύει πόσην ἀξίαν ἔχουσιν αἱ ἀνωτέρω ἀφγανικαὶ φῆμαι καὶ παραδόσεις.

Κατ' ἄλλας πηγὰς οἱ Ἀφγᾶνες διεκδικοῦσι κοινὴν τὴν καταγωγὴν μετὰ τῶν *Πουχτοὺν* (ἢ *Πατάν)*, ἤτοι τῶν ὁμιλούντων τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο γνωστὸν γλωσσικὸν ἰδίωμα. Ἄξιον σημειώσεως, ὅτι συνολικὸς δεσμὸς ὅλων τῶν λαῶν τῶν γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Πουχτοὺ* εἶναι ἐκτὸς τῆς γλώσσης καὶ κοινὸς κῶδιξ ἢ μᾶλλον ἄγραφος νόμος ὀνομαζόμενος «Πουχτουνβαλί», ὅστις εἰς τὰ γενικὰ αὐτοῦ χαρακτηριστικὰ φαίνεται ὅμοιος πρὸς τὸν ἀρχαῖον ἑβραϊκὸν νόμον, τροποποιηθέντα κάπως διὰ μωαμεθανικῶν διατάξεων. Ἀπὸ ἀπόψεως ὅμως πολιτισμοῦ οἱ λαοὶ τοῦ Ἀφγανιστὰν διαιροῦνται εἰς σκηνίτας καὶ εἰς μονίμους κατοίκους συνοικισμῶν. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἀποτελοῦσι τὰς κοινότητας τῶν χωρίων καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ὀλίγων πόλεων. Κυριωτέρα ἐνασχόλησις αὐτῶν εἶναι ἡ γεωργία, τὴν ὁποίαν ἐξασκοῦσι εἴτε μόνοι εἴτε διὰ μισθωτῶν ἐργατῶν. Παρὰ τὴν γεωργίαν ἀσχολοῦνται καὶ μὲ τὸν στρατόν. Οὐδεὶς Ἀφγὰν εἶναι χειρῶναξ ἢ ἔμπορος. Μόνοι οἱ Γκιλζάϊ γίνονται περιοδεύοντες ἔμποροι.

Ἀπὸ ἀπόψεως φυσικῆς κατασκευῆς οἱ Ἀφγᾶνες εἶναι ὡραῖοι, ἀθλητικοί, μὲ γένειον συνήθως μαῦρον καὶ σπανίως ὑπέρυθρον. Κείρουσι τὴν κόμην ἀπὸ τοῦ μετώπου μέχρι τῆς κορυφῆς, ἐνῷ τὸ ὑπόλοιπον τῶν τριχῶν σχηματίζει πλουσίους ἰούλους περὶ τοὺς ὤμους. Αἱ γυναῖκες ἔχουσιν ὡραῖα χαρακτηριστικὰ ὅμοια πρὸς τὰς Ἑβραίας—ὡς ἄλλως τε καὶ πολλοὶ ἄνδρες ὁμοιάζουσι πρὸς Ἑβραίους—μὲ χροιὰν τοῦ προσώπου γενικῶς ὠχράν, ἐνίοτε δὲ ῥοδόχρουν. Εὐθισμένοι ἐκ παίδων εἰς τὴν αἱματοχυσίαν, εἶναι τολμηροί, περιφρονοῦντες τὸν θάνατον, ἀποθαρρύνονται ὅμως εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης ἀποτυχίας. Ῥέποντες πρὸς τὰς ταραχάς, εἶναι ἀνυπότακτοι εἰς τὸν νόμον καὶ τὴν πειθαρχίαν. Φέρονται εὐγενῶς καὶ φαίνονται εἰλικρινεῖς, ἰδίᾳ ὅταν ἐλπίζουσι νὰ κερδίσωσι κἄτι, ἀλλ' εἶναι ἱκανοὶ νὰ διαπράξωσι πᾶσαν βιαιότητα, ὅταν ἡ ἐλπὶς αὐτὴ ἐκλείψῃ. Ἐν γένει δὲ εἶναι ἐπίορκοι, ἀκόρεστοι, σκληροὶ καὶ ἐκδικητικοί. Εἰς οὐδὲν μέρος τοῦ κόσμου διαπράττονται ἐγκλήματα διὰ τόσα μηδαμινὰ αἴτια ὅσον ἐν Ἀφγανιστάν. Μεταξύ των οἱ Ἀφγᾶνες εἶναι φιλέριδες, ῥαδιοῦργοι καὶ δύσπιστοι.

Εἶναι ἐκ φύσεως ἅρπαγες. Ἂν ἐκ συνηθείας καὶ ἐκ παραδόσεως ὁ Ἀφγὰν σέβεται τὸν ξένον ἐντὸς τοῦ οἴκου του, θεωρεῖ οὐχ ἧττον νόμιμον νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν γείτονά του περὶ τῆς παρουσίας λείας εἰς τὴν διάθεσίν του ἢ καὶ νὰ κλέψῃ ἀκόμη τὸν ξένον του ὅταν ἐξέλθῃ τῆς κατοικίας αὐτοῦ. Τὴν τιμωρίαν ἑνὸς ἐγκλήματος καὶ τὴν φορολογίαν θεωροῦσιν οἱ Ἀφγᾶνες τυραννίαν. Εἶναι ἐγωϊσταί, θεωροῦντες ἑαυτοὺς ὡς τὸ πρῶτον τῶν ἐθνῶν, ἕκαστος δὲ Ἀφγὰν νομίζει ἑαυτὸν ἴσον πρὸς πάντα ὁμοεθνῆ του. Ὡς στρατιῶται εἶναι καρτερικοὶ καὶ ἱκανοὶ νὰ ὑποστῶσι πᾶσαν στέρησιν. Ἐν γένει δὲ ὁ λαὸς εἶναι ἐγκρατὴς καὶ ὀλιγαρκής, αἱ ἀνώτεραι ὅμως τάξεις παραδίδονται συχνὰ εἰς τὴν ἀκολασίαν.

Θρησκεία καὶ γλῶσσα. — Θρησκεία τῆς χώρας εἶναι ὁ μωαμεθανισμός, εἶναι δὲ τὸ Ἀφγανιστὰν σήμερον τὸ ἰσχυρότερον μετὰ τὴν Τουρκίαν μουσουλμανικὸν κράτος. Ἡ μεγίστη πλειοψηφία τῶν κατοίκων εἶναι Σουνῖται (ὅπως οἱ Τοῦρκοι), ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ Σιῖται (ὡς οἱ Πέρσαι), τοιοῦτοι δὲ εἶναι οἱ Χαζάραι τῶν κεντρικῶν ἐπαρχιῶν, οἱ Κιζιλμπάσηδες τῆς Καβούλης καὶ οἱ Τουρί. Ἀλλὰ δὲν παρατηρεῖται ἐν Ἀφγανιστὰν μεταξὺ τῶν δύο τούτων αἱρέσεων ἢ εἰς ἄλλας μουσουλμανικὰς χώρας παρατηρουμένη ἐχθρότης. Μόνοι οἱ Κιαφὶρ (*κιαφὶρ* σημαίνει τουρκιστὶ καὶ ἀραβιστὶ ἄπιστος) τῶν ὀρεινῶν μερῶν τοῦ Κιαφιριστὰν δὲν εἶναι Μουσουλμᾶνοι, ἀλλ' εἰδωλολάτραι διασώζοντες ἀσθενῆ ἴχνη τῆς διὰ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου εἰς τὰς ἀσιατικὰς χώρας διαδοθείσης ἀρχαίας ἑλληνικῆς μυθολογίας καὶ ἀρχάς τινας τῆς ζωροαστρικῆς θρησκείας ἀναμίκτους μετὰ δογμάτων τοῦ βουδδισμοῦ. Εἰς τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας, περὶ τὴν Κανταχάρ, μεταξὺ τῶν Δουρανίων, οἵτινες θεωροῦσιν ἑαυτοὺς ἀπογόνους τῶν Ἑβραίων, τὸ πνεῦμα τοῦ φανατισμοῦ εἶναι ἀνεπτυγμένον εἰς ὕψιστον σημεῖον, ἕκαστος δὲ Ἀφγὰν ἐγκλείει εἰς ἑαυτὸν τὰ σπέρματα ἑνὸς γαζῆ, δηλαδὴ ἀνθρώπου ἀφιερωμένου εἰς τὴν διάδοσιν καὶ νίκην τῆς θρησκείας.

Ἡ ἐν χρήσει γλῶσσα μεγάλου μέρους τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι ἡ περσική, ἀνάμικτος μετὰ ἀραβικῶν φράσεων, ὁμιλουμένη καὶ γενικῶς ὑπὸ παντὸς μεμορφωμένου Ἀφγᾶνος. Εἶναι ὡσαύτως ἡ γλῶσσα τῆς αὐλῆς καὶ τῆς φιλολογίας. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη, συνεπείᾳ τῆς προσλήψεως Τούρκων ὀργανωτῶν, ἤρξατο διαδιδομένη καὶ ἡ τουρκική. Ἐπικρατοῦσα ὅμως γλῶσσα εἶναι ἡ *Πουστού*. Ἡ παλαιὰ τουρκικὴ ὁμιλεῖται εἰς τὸ Ἀφγανικὸν Τουρκεστάν.

—[ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ] *Τέχνη.*— Ἐκ τῶν ἀρχαίων πόλεων, αἱ ὁποῖαι ἱδρύθησαν κατὰ τὴν διάβασιν τῶν μεγάλων κατακτητῶν διὰ τοῦ Ἀφγανιστάν, σώζονται μόνον ἀόριστά τινα ὀνόματα καὶ σωροὶ ἐρειπίων δεικνύοντα τὴν θέσιν, ἔνθα ἀνεπτύχθη ἐν μέσῳ τῆς ἀσιατικῆς ταύτης χώρας πολιτισμὸς περσικός, ἑλληνικός, ἰνδικός, σινικός, ὡς καὶ τέχνη βουδδική, ἑλληνο-βακτριανὴ καὶ ἰνδική.

Μεταξὺ τῶν κυριωτέρων περισωθέντων ἀρχαίων μνημείων διακρίνονται τὰ εἰς τὴν ἀρχαίαν θρησκευτικὴν πόλιν *Μπαμιάν*, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ἰνδοῦ-Κούχ, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Καβούλης—Σαμαρκάνδης σπήλαια, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον ὡς ναοὶ καὶ μοναστήρια. Εἰς αὐτὰ ἐφιλοξενοῦντο οἱ προσκυνηταὶ καὶ οἱ ἔμποροι. Εἰς τὰς κόγχας τοιούτων σπηλαίων σώζονται ἴχνη τοιχογραφιῶν καὶ ἀναγλύφων τοῦ Δ', Ε' καὶ ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνος. Εἰς τὴν ἀρχαίαν ταύτην θρησκευτικὴν πόλιν ὑπῆρχον δύο κολοσσιαῖα ἀγάλματα τοῦ Βούδδα, ὕψους 35 καὶ 53 μέτρων, λαξευμένα ἐντὸς τοῦ βράχου καὶ χρωματισμένα μὲ μεταλλικὴν καὶ ἀπαστράπτουσαν βαφήν. Ἐκτὸς τῶν βουδδικῶν μνημείων ὑπάρχουσι τοιαῦτα ἐκ τῆς μουσουλμανικῆς ἐποχῆς ἐν *Γαζνῆ* καὶ *Χεράτ*. Ἡ πρώτη τῶν πόλεων τούτων ὑπῆρξε τὸ κέντρον τῆς περσικῆς ἀναγεννήσεως ὑπὸ τὸν Γαζνεσίτην ἡγεμόνα Μαχμούτ, ὅστις προσείλκυσεν εἰς τὴν πρωτεύουσάν του τοὺς διασημοτέρους Πέρσας ποιητὰς τοῦ ΙΑ' μ. Χ. αἰῶνος. Ἐκεῖ ἀνεπτύχθη καὶ ἡ γαζνεβίτικη τέχνη, ἐξελιχθεῖσα εἰς τὴν ἰνδομουσουλμανικὴν μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Ἀφγάνων (1140 μ. Χ.). Ἐν Γαζνῇ σώζεται ὁ τάφος τοῦ Μαχμούτ. Ἡ δὲ Χεράτ διεκρίθη κυρίως ὡς κέντρον τοῦ

Digitized by Google

τιμουρικοῦ (τῶν ἀπογόνων τοῦ Ταμερλάνου) λεγομένου πολιτισμοῦ, ἀναπτυχθέντος ἐν μέσῳ τῆς Χλιδῆς τῆς μογγολικῆς αὐλῆς. Ἐνδιαφέρουσαν περὶ τοῦ πολιτισμοῦ τούτου μελέτην ἔγραψεν ὁ Γερμανὸς ἀρχαιολόγος Χέρτσφελδ.

Φιλολογία. Τύπος.— Ἔργα φιλολογικὰ ὑπάρχουσιν εἰς τὴν γλῶσσαν Πουστοῦ, ἰδίᾳ δὲ ἱστορικαὶ ἀφηγήσεις κατακτήσεων χρονολογούμεναι ἀπὸ τοῦ ΙΕ' μ. Χ. αἰῶνος, ὡσαύτως δὲ καὶ ποιήματα. Κατά τινα παράδοσιν τὸ πρῶτον ἀφγανικὸν φιλολογικὸν ἔργον εἶναι ἡ ἱστορία τῆς κατακτήσεως τῶν Γιουσουφσαΐ, ἰσχυρᾶς φυλῆς τῶν περιχώρων τῆς Κανταχάρ. Ἡ πρώτη ὅμως ἀφγανικὴ φιλολογία ἀρχίζει μὲ τὸν *Βαγιαζὶτ Ἀνσαρῆ*, συγγραφέα πυρρωνιστὴν καὶ κομμουνιστήν, ὅστις ἀπέθανε τῷ 1585, ἀφοῦ ἐξέθεσε τὰς ἰδέας του εἰς βιβλίον γραφὲν εἰς τέσσαρας γλώσσας, ὑπὸ τὸν τίτλον «Χαἰρ-οὐλ-μπαγιάν» εἰς τὸ ὁποῖον γελοιοποιεῖ τὸν ἰσλαμισμὸν καὶ τὸ Κοράνιον. Ὁ ἔγγονός του *Μιρζᾶ Ἀνσαρῆ* θεωρεῖται ὁ ἀρχαιότερος κλασσικὸς ποιητὴς τῶν Ἀφγάνων.

Ἡ δημώδης ἀφγανικὴ ποίησις ἀποτελεῖται ἐκ ποικίλων ποιημάτων καὶ ᾀσμάτων ἐπικῶν, ἐρωτικῶν καὶ θρησκευτικῶν. Πολλοὶ τῶν ποιητῶν ἦσαν ἀγράμματοι, ἀληθεῖς λαϊκοὶ ραψῳδοί, ψάλλοντες τὰ ἱστορικὰ καὶ τὰ καθημερινὰ ἐνδιαφέροντα γεγονότα, διότι ἐφημερίδες δὲν ὑπῆρχον. Οὕτως ἡ δημώδης ἀφγανικὴ ποίησις εἶναι σπουδαία πηγὴ διὰ τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας τῆς χώρας. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους εἷς τῶν δοκιμωτέρων ποιητῶν ὑπῆρξεν ὁ *Ἀχμὲτ Σάχ*, ὁ ἱδρυτὴς τοῦ ἀνεξαρτήτου ἀφγανικοῦ κράτους.

Εἷς τῶν σπουδαιοτέρων συγχρόνων Ἀφγάνων συγγραφέων ἦτο ὁ *σεΐχης Δζεμαλεδδὶν-ἐλ-ἀφγανί*, ἀποκτήσας φήμην καθ' ὅλον τὸν ἀνατολικὸν μουσουλμανικὸν κόσμον τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Γεννηθεὶς τῷ 1839 ἔζησε κατ' ἀρχὰς ἐν Καβούλῃ, ὅπου ἐπεδόθη εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν θεολογίαν. Ἀναγκασθεὶς ὡς ἐκ τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ νὰ ἐκπατρισθῇ, κατέφυγε κατ' ἀρχὰς εἰς τὰς ἀγγλικὰς Ἰνδίας, κατόπιν εἰς Αἴγυπτον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Εὐρώπην. Ἐν Παρισίοις ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, δημοσιεύσας εἰς τὰ μεγάλα παρισινὰ φύλλα ἄρθρα περὶ τῆς ἀγγλικῆς καὶ ρωσικῆς πολιτικῆς ἐν Ἀνατολῇ καὶ διεξαγωγὼν δημοσιογραφικὰς συζητήσεις μετὰ τοῦ Ἐρνέστου Ρενάν. Ἐκ Παρισίων μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ὁ σουλτᾶνος Ἀβδοὺλ Χαμὶτ ἔθεσεν αὐτὸν ὑπὸ ἐπιτήρησιν, διότι ἐθεώρει ὅτι ὁ Ἀφγανὸς οὗτος λόγιος διετέλει εἰς συνάφειαν πρὸς τοὺς ἐν Εὐρώπῃ Νεοτούρκους καὶ τοὺς φιλελευθέρους ἐν γένει. Πράγματι δὲ διὰ τῶν συγγραμμάτων του, τὰ ὁποῖα θεωροῦνται πρότυπον τοῦ ἀραβικοῦ ὕφους, ὑπῆρξεν εἷς τῶν προδρόμων τῆς ἐθνικιστικῆς κινήσεως ἐν Ἀνατολῇ. Ἀπέθανε τῷ 1897 ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ἐκ τῶν Ἀφγάνων δημοσιογράφων ὁ γνωστότερος εἶναι ὁ *Μαχμοὺτ Ταρζί*, ὅστις ἔγραψε καὶ ποιήματα περσιστὶ ὑπὸ τὸν τίτλον «*Περακεντὲ*» (ἤτοι μικρὰ διάφορα ἢ ἀνάλεκτα). Καὶ οὗτος ἔζησεν ἐπὶ πολὺ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου, ὡς καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Τουρκίας, ὑπῆρχον ἀφγανικαὶ παροικίαι, δράσας φιλολογικῶς, κυρίως ὡς μεταφραστὴς τῶν ἔργων τοῦ Ἰουλίου Βέρν. Ἐπανελθὼν τῷ 1905 εἰς Ἀφγανιστὰν διηύθυνεν εἰκονογραφημένον περιοδικὸν ὑπὸ τὸν ἀραβικὸν τίτλον «Σερρὰτζ-ἀλ-ἀχμπὰρ» (=Φανὸς τῶν εἰδήσεων), ὅπερ ἐξήσκησε μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ τότε ἀναπτυσσομένου νεοαφγανικοῦ κόμματος. Ὁ Μαχμοὺτ Ταρζὶ ἔγινε κατόπιν ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ πρέσβυς ἐν Παρισίοις. Ἡ ἐφημερὶς αὐτοῦ ἐκυκλοφόρησε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ἐν Κωνσταντινουπόλει, τελείως εἰς τὴν διάθεσιν τῆς τουρκικῆς καὶ γερμανικῆς προπαγάνδας. Ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας ἐνθυμεῖται, ὅτι ἀνέγνωσεν εἰς αὐτὴν τὴν παράδοξον εἴδησιν, ὅτι ἀφγανικὸς στρατὸς δυνάμεως 300.000 ἀνδρῶν εἶναι ἕτοιμος νὰ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ τουρκικοῦ.

Παιδεία.—Ἡ δημοσία ἐκπαίδευσις ἐν τῷ Ἀφγανιστὰν εὑρίσκετο μέχρις ἐσχάτων εἰς λίαν στοιχειώδη κατάστασιν. Ἀλλ' ἀφότου ἡ χώρα ἀπέκτησε τὴν πλήρη αὐτοτέλειάν της, ἀπὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου καὶ ἐντεῦθεν, ἐσημειώθησαν ἱκαναὶ πρόοδοι. Ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι σήμερον ὑποχρεωτική. Εἰς τὰ χωρία ὑπάρχουσιν ἤδη ἢ ἱδρύονται γραμματοδιδασκαλεῖα, εἰς δὲ τὰ σπουδαιότερα κέντρα δημοτικαὶ σχολαί. Ἐν Καβούλῃ ὑπάρχει τὸ γυμνάσιον Ἀμανιγέ, ὀνομασθὲν οὕτως ἐκ τοῦ σημερινοῦ βασιλέως Ἀμανουλλάχ, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ διδασκαλία γίνεται περσιστὶ καὶ γαλλιστί. Ἡ ἀνωτέρα ἐκπαίδευσις περιλαμβάνει ἓν ἀνώτερον διδασκαλεῖον, μίαν νομικὴν σχολήν, μίαν σχολὴν μηχανικῶν, μίαν σχολὴν διοικητικῶν ὑπαλλήλων καὶ μίαν σχολὴν πολιτικῶν ἐπιστημῶν. Εἰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν μεταρρύθμισιν πρόκειται ἤδη νὰ συμμετάσχωσι καὶ Τοῦρκοι ὀργανωταί.

Μιμούμενον τὴν Τουρκίαν, τὸ Ἀφγανιστὰν ἐχειραφέτησε τὴν γυναῖκα. Ἐσχάτως ἡ βασίλισσα Σουρεγιᾶ, ἥτις εἶναι ἀραβικῆς καταγωγῆς, ἐνεφανίσθη διὰ πρώτην φορὰν δημοσίᾳ (Ἰούνιος 1928) μετὰ τὴν εἰς Εὐρώπην περιοδείαν τοῦ βασιλικοῦ ζεύγους, μὲ ἀκάλυπτον τὸ πρόσωπον. Ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ γυναικείου φύλου, τελείως ἀνύπαρκτος προηγουμένως, ἤρχισεν ἐν τῇ πρωτευούσῃ. Ἡ πρώτη δευτεροβάθμιος σχολὴ θηλέων ἱδρύθη τῷ 1920 ἐν Καβούλῃ.

Ἄλλη μεγάλη νεωτεριστικὴ πρόοδος εἶναι ἡ ἀπαγόρευσις τῆς πολυγαμίας. Ἀλλ' αἱ μεταρρυθμίσεις συναντῶσι καὶ ἀντιδράσεις. Ἡ εἰς τὰς νεάνιδας δοθεῖσα ἄδεια νὰ ἐκλέγωσι μόναι σύζυγον προὐκάλεσε ταραχὰς καὶ τὴν ἐξέγερσιν φυλῶν τινων τοῦ ἐσωτερικοῦ.

—[ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ] Τὸ πολίτευμα τοῦ Ἀφγανιστὰν ἦτο μέχρις ἐσχάτων ἀπόλυτος κληρονομικὴ μοναρχία, ἤδη ὅμως γίνεται σκέψις περὶ εἰσαγωγῆς τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ ἢ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος. Ἡ χώρα διαιρεῖται διοικητικῶς εἰς τέσσαρας μεγάλας ἐπαρχίας (Καβούλη, Κανταχάρ, Τουρκεστάν, Χεράτ ἢ Μπαδασκάν), ὧν ἑκάστη διοικεῖται ὑπὸ *ναΐπη* (ναΐπ=ἀντιπρόσωπος) ἢ διοικητοῦ, ἀπ' εὐθείας ὑπευθύνου ἀπέναντι τοῦ βασιλέως. Ὑπὸ τοὺς διοικητὰς ὑπάγονται οἱ δικασταὶ (*καδῆ ἢ καζῆ*), οἵτινες δικάζουσι μετὰ τῶν εὐγενῶν ἐπὶ τῇ βάσει ἀρχαίου φεουδαρχικοῦ συστήματος.

Εἰς τὴν κοιλάδα τῆς Καβούλης.
[Ἡ διάβρωσις τῶν βράχων.]

Περὶ τὸν βασιλέα ὑπάρχουσι δύο συμβούλια ἀποτελούμενα ἐκ τῶν *σερδάρ*, τῶν *χὰν* καὶ τῶν *μολλᾶ*. Καὶ οἱ μὲν σερδάραι εἶναι κληρονομικοὶ εὐπατρίδαι, οἱ χάναι ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ καὶ οἱ μολλάδες τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας. Τοὺς χάνας ἐκλέγει ἡ φυλὴ ἢ πατριά. Οἱ εἰς τὰς τρεῖς ταύτας κατηγορίας ἀνήκοντες ἀντιπρόσωποι ἀποτελοῦσι δύο συμβούλια, τὸ *Ντουρμπὰρ-ἰ-σαχῆ* (βασιλικὸν συμβούλιον) καὶ τὸ *Χαρβάνιν-ἰ-μουλκὶ* (πολιτικὴν συνέλευσιν), ἐνῷ οἱ μολλάδες ἀνήκουσιν εἰς τὸ ἓν ἢ τὸ ἕτερον τῶν συμβουλίων τούτων, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ των. Ἐκ τῶν ὑπαλλήλων τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας καταρτίζεται ἰδιαίτερον σῶμα ἐκλεκτῶν λειτουργῶν, τὸ *Χιλβέτ*, ἐπέχον τόπον ὑπουργικοῦ συμβουλίου, μὲ ὑπουργοὺς στρατιωτικῶν, οἰκονομικῶν, τελωνείων, ταχυδρομείων, ἐξωτερικῶν κ. λ. Ὁ βασιλεὺς (ἄλλοτε ἐμίρης ἢ ἡγεμὼν) εἶναι ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς καὶ τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας, ἐξασκῶν τὰ καθήκοντα ἀνωτάτου δικαστοῦ δικάζοντος ἀνεκκλήτως, εἰς τὸν ὁποῖον δὲ πᾶς ὑπήκοος δύναται νὰ προστρέξῃ ἀπ' εὐθείας. Παρὰ τὸν βασιλέα ὑπάρχει τὸ ἀνώτερον δικαστήριον τῶν καδήδων, ὑφ' οὓς ὑπάγονται οἱ *μοτβάλ*, εἶδος εἰρηνοδικῶν καὶ πρωτοδικῶν. Εἰς μεγάλας ἐπαρχιακὰς πόλεις λειτουργεῖ καὶ τὸ *πουντσάϊτ* διὰ τὰς ἐμπορικὰς δίκας.

Ἐν Ἀφγανιστὰν ἰσχύει γενικῶς ἡ μουσουλμανικὴ νομοθεσία ὡς καὶ τὸ ἐπιτόπιον ἐξ ἐθίμου δίκαιον μετά τινων μεταρρυθμίσεων εἰσαχθεισῶν ὑπὸ τοῦ ἐμίρου Ἀβδουρραχμάν. Αἱ μεταρρυθμίσεις αὗται πρόκειται ἤδη νὰ ἐπεκταθῶσιν ἐπὶ τὸ νεωτεριστικώτερον.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΙΣΤΟΡΙΑ] Εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι καὶ οἱ Ἀφγᾶνες, ἂν καὶ Μουσουλμᾶνοι, ἀποδίδουσιν εἰς ἑαυτοὺς προέλευσιν βιβλικήν, ἀνάγοντες τὴν καταγωγήν των εἰς τοὺς Ἑβραίους (βλ. λ. Ἀφγᾶνες). Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν τῶν Ἀφγάνων εἶναι τελείως ἄγνωστα, μόνον δὲ ἐλάχιστα εἶναι γνωστὰ περὶ τῆς χώρας τοῦ σημερινοῦ Ἀφγανιστὰν ἀπὸ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου μέχρι τῆς διαδόσεως τοῦ μωαμεθανισμοῦ.

Σχέσεις μετὰ τῶν Ἑλλήνων. Κατὰ τὴν λῖεπαο Δαρείου τοῦ Ὑστάσπους (500 π. Χ.) αἱ χῶραι ὑἱ ἀποτελοῦσαι τὸ σημερινὸν Ἀφγανιστὰν περιελαμβάνοντο εἰς τὰς σατραπείας τοῦ κράτους τοῦ *Ἀχαιμενιδῶν*, κατοικούμεναι ὑπὸ τῶν *Σαραγγίων* (εἰς τὸ σημερινὸν Σεϊστάν), τῶν *Ἀριανῶν* (εἰς τὴν σημερινὴν Χεράτ), τῶν *Σατταγυδίων* (εἰς τὸ ἄνω Χελμὶντ καὶ τὸ ὀροπέδιον τῆς Γαζνῆ), τῶν *Δαδίκων* (ἴσως τῶν κατόπιν γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Τατζίκ*), τῶν *Ἀπαρύτων* (ὀρεινῶν, κατοικούντων ἴσως ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ Σαφὶτ-Κούχ, ὅπου κατῴκουν καὶ οἱ *Παρυέται* τοῦ Πτολεμαίου), τῶν *Γονδαρίων* (εἰς τὴν σημερινὴν ἐπαρχίαν τῆς Καβούλης) καὶ τῶν παρὰ τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν *Πακτύων* οἱ ὁποῖοι εἶναι πιθανῶς οἱ κατόπιν *Πουχτούν*, ὡς ὀνομάζονται οἱ κάτοικοι τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἀφγανιστὰν ἐκ τοῦ ἀρχαίου τῆς χώρας ὀνόματος. Ἡ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ἀναφερομένη *Ἀριανὴ* (*Στρ.* 688/10) εἶναι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ σημερινὴ ἐπαρχία τῆς Καβούλης, ἀλλ' ὑπερέβαινε τὰ ὅρια αὐτῆς πρὸς Δ. καὶ Ν. Ταύτην εἶχον, ὡς λέγει ὁ Στράβων ἀναφερόμενος εἰς τὸν Ἐρατοσθένη, κατ' ἀρχὰς οἱ Πέρσαι, κατόπιν οἱ Μακεδόνες καὶ μετὰ τούτους οἱ Ἰνδοί. Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἦλθεν εἰς Ἰνδικὴν διὰ τῆς Ἀριανῆς, «ἀφεὶς δὲ αὐτὴν δεξιᾷ ὑπερέβη τὸν Παροπάμισον εἰς τὰ προσάρκτια μέρη κατὰ τὴν Βακτριανὴν» (*Στρ.* 697).

Ἡ ἐνταῦθα ἀναφερομένη Ἀριανὴ ὡρίζετο κατὰ τὸν Στράβωνα «πρὸς ἕω τῷ Ἰνδῷ, πρὸς νότον δὲ τῇ μεγάλῃ θαλάττῃ (ἄρα περιελάμβανε καὶ τὸ Βελουτσιστάν), πρὸς ἄρκτον δὲ τῷ Παροπαμίσῳ (ὄρει) καὶ τοῖς ἑξῆς ὄρεσι μέχρι τῶν Κασπίων Πυλῶν, τὰ δὲ πρὸς ἑσπέραν τοῖς αὐτοῖς ὄρεσι, οἷς ἡ μὲν Παρθυηνὴ πρὸς Μηδίαν, ἡ δὲ Καρμανία πρὸς τὴν Παραιτακηνὴν καὶ Περσίδα διώρισται».

Τὴν χώραν ταύτην τὴν ὁποίαν κατέκτησεν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἀπὸ τῶν Περσῶν καὶ «κατοικίαις ἰδίαις συνεστήσατο» (*Στρ.* 724/9), ἱδρύσας ἐν ἄλλοις Ἀλεξάνδρειαν τὴν ἐν Ἀραχωσίᾳ (*Κανταχάρ*) ἔδωκε Σέλευκος ὁ Νικάτωρ περὶ τὸ 310 π. Χ. εἰς τὸν Ἰνδὸν Σανδρόκοττον «συνθέμενος ἐπιγαμίαν καὶ ἀντιλαβὼν ἐλέφαντας πεντακοσίους». Μετὰ ἑξήκοντα περίπου ἔτη ἐγκατέστη ἐν τῇ Βακτριανῇ (τῆς ὁποίας πρωτεύουσα ἦτο ἡ Βάκτρα, ἡ σημερινὴ *Βάλχ*) ἑλληνικὴ δυναστεία ὑπὸ τὸν Διόδοτον, τέως σατράπην ὑπὸ τοὺς Σελευκίδας βασιλεῖς. Τοῦ ἀνεξαρτήτου τούτου Ἑλληνο-Βακτριανοῦ κράτους ἡ ἐξουσία ἐξετείνετο εἰς μέγα μέρος, ἴσως δὲ καὶ εἰς ὁλόκληρον τὸ σημερινὸν Ἀφγανιστάν. Ὁ Διόδοτος καὶ οἱ διάδοχοί του ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσωσι τὸ κράτος των ἀμυνόμενοι κατὰ τῶν ἐπιθέσεων τῶν Σελευκιδῶν, ὅτε δὲ Ἀντίοχος Γ' ὁ Μέγας ἐνικήθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων (190 π. Χ.), ὁ βασιλεὺς τῆς Βακτριανῆς Εὐθύδημος καὶ ὁ υἱός του Δημήτριος διέβησαν τὸ Ἰνδοῦ-Κοὺχ καὶ ἤρχισαν τὴν κατάκτησιν τῆς κοιλάδος τοῦ Ἰνδοῦ. Μέγα ἑλληνικὸν κράτος ἐφαίνετο προοριζόμενον νὰ ἱδρυθῇ εἰς τὰς χώρας ταύτας τῆς Κεντρῴας Ἀσίας. Ἀλλ' ἐσωτερικαὶ διαμάχαι παρεκώλυσαν τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου ἐκείνου. Ὅτε ὁ Δημήτριος εἰσήλασεν εἰς Ἰνδικήν, εἷς τῶν στρατηγῶν του, ὁ Εὐκρατίδης, ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν βασιλέα τῆς Βακτριανῆς, ἐνῷ μετ' ὀλίγον καὶ ἄλλοι σφετερισταὶ τῆς ἐξουσίας ἀνεκηρύσσοντο βασιλεῖς καὶ ἐμάχοντο ὁ εἷς κατὰ τοῦ ἄλλου.

Τὰ ὀνόματα πολλῶν ἐκ τούτων εἶναι γνωστὰ μόνον ἐκ τῶν νομισμάτων, τὰ ὁποῖα ἀνευρίσκονται εἰς τὸ σημερινὸν Ἀφγανιστὰν καὶ εἰς τὰς Ἰνδίας. Μετὰ τὸν Δημήτριον καὶ τὸν Εὐκρατίδην οἱ διάφοροι βασιλεῖς τῶν χωρῶν ἐκείνων ἤρχισαν νὰ χρησιμοποιῶσιν εἰς τὰ νομίσματα καὶ τὸν δημόσιον βίον παρὰ τὴν ἑλληνικὴν (ἀττικὴν διάλεκτον) καὶ τὴν ἐντοπίαν γλῶσσαν, ἤτοι τὸ ἐν Ἀφγανιστὰν καὶ εἰς τὰ δυτικὰ μέρη τῶν Ἰνδιῶν τότε ἐν χρήσει ἀλφάβητον Χαροσθί, ὅπερ προῆλθεν ἐκ τῆς ἀραμαϊκῆς γραφῆς.

Ὑποτίθεται, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἠθέλησαν τότε νὰ μεταβιβάσωσι μέρος τῶν κτήσεών των εἰς λαὸν οἰκοῦντα νοτίως τῶν ὀρέων τοῦ Ἀφγανιστάν. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τὸ Ἑλληνο-Βακτριανὸν κράτος ἐξησθένησε καὶ ἕνεκα τῶν προόδων τοῦ βασιλείου τῶν Ἀρσακιδῶν. Ὁ Μιθριδάτης ὁ Α' καὶ ὁ Φραάτης ὁ Β' ἐξέτειναν τὸ κράτος των μέχρι τῆς Χεράτ. Περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν εἰσέβαλον εἰς Ἀφγανιστὰν καὶ εἰς τὰς ἄλλας χώρας τῆς Κεντρῴας Ἀσίας λαοὶ βάρβαροι, σκυθικῆς καταγωγῆς, τὸν κυριώτερον τῶν ὁποίων αἱ σινικαὶ χρονογραφίαι

Digitized by Google

ὀνομάζουσι *Γιουὲ-Τσῆ.* Οὗτοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Σογδιανὴν καὶ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ὤξου (126 π. Χ.). Κατὰ τὰ τελευταῖα π. Χ. ἔτη καὶ ὀλίγον κατόπιν ὁ ἀρχηγὸς μιᾶς τῶν βαρβαρικῶν τούτων φυλῶν, τῆς *Κουσὰν* ἢ *Κουεϊ-Σουάγκ*, ἐξέτεινε τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ Ν τοῦ Ἰνδοῦ-Κοὺχ εἰς ὁλόκληρον τὸ Ἀφγανιστάν. Τὸ κράτος τοῦτο ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἱστορικῶν *Ἰνδοσκυθία.*

Τὰ γεγονότα ταῦτα εἶναι ἀσαφῶς γνωστὰ ἐκ τῶν Σινῶν χρονογράφων, ἐξ ἐπιγραφῶν ἀνευρεθεισῶν ἐν Ἰνδικῇ καὶ ἐκ νομισμάτων. Ἐξ αὐτῶν ἐξάγεται, ὅτι βασιλεύς τις ὀνομαζόμενος Κοζουλοκαδφίσης ἢ Κουζουλακάσης ἢ Κιέου-Τσιέου-Κιὸ κατέκτησε περὶ τὸ 40—45 μ. Χ. τὴν χώραν τῆς Καβούλης καὶ κατέλυσε τὰ τελευταῖα ὑπόλοιπα τοῦ ἐκεῖ ἑλληνικοῦ κράτους.

Βουδδισμὸς καὶ ἰνδικὴ κυριαρχία. Εἰς τοὺς κατόπιν χρόνους ἤρχισε νὰ κερδίζῃ ἔδαφος ἐν Ἀφγανιστὰν ὁ βουδδισμός, τοῦ ὁποίου ἴχνη συναντῶνται μέχρι σήμερον εἰς Δζελὰλ-ἀμπὰτ καὶ εἰς Καβούλην. Εἷς τῶν βουδδιστῶν ἡγεμόνων ὠνομάζετο Κανισκᾶ ἢ Κανέρκης, τοποθετούμενος μεταξὺ τοῦ 58 π. Χ. καὶ τοῦ 125 μ. Χ. Ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἐξετείνετο καθ' ὅλον τὸ Ἀφγανιστὰν καὶ μέχρι τῆς Ἰνδικῆς. Τὸ ὄνομά του ἀναφέρεται εἰς τὰς ἐπιτοπίους παραδόσεις μέχρι τοῦ 600 μ. Χ., ὅτε ὁ Σίνης προσκυνητὴς Χστιὰν-Τσάγκ ἐταξίδευσεν εἰς τὰς Ἰνδίας, ἀκόμη δὲ καὶ μέχρι τοῦ μεγάλου Μωαμεθανοῦ περιηγητοῦ, φιλοσόφου καὶ γεωγράφου Ἀμπ-οὺρ-Ραϊχὰν-Μωχάμμετ-ἀλ-Μπιρουσῆ κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα. Μνημονεύεται δὲ καὶ σήμερον ἀκόμη εἰς τὰς μογγολικὰς μεταφράσεις τῆς βουδδικῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας.

Μωαμεθανισμὸς καὶ Τουρκομανικαὶ δυναστεῖαι. Ἐννέα μόλις ἔτη μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Μωάμεθ οἱ Ἀφγᾶνες, πληροφορηθέντες τὰ κατ' αὐτόν, ἀπέστειλαν εἰς Μεδίναν εἰδικὴν πρεσβείαν, ὑπὸ τὸν Καΐς, ἥτις ἠσπάσθη τὸν ἰσλαμισμὸν καὶ ἐπανελθοῦσα διέδωκεν εἰς Ἀφγανιστὰν τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν καὶ κυρίως τὸ σουννιτικὸν (ὀρθόδοξον) δόγμα. Ἐκ τοῦ Καΐς τούτου ἰσχυρίζονται ὅτι κατάγονται ὅλοι οἱ γνήσιοι Ἀφγᾶνες. Κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα τὸ Ἀφγανιστὰν ἔπεσεν εἰς χεῖρας τοῦ Τούρκου Σεμπουκ-Τεκίν, ὅστις ἐγκατέστησε τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ εἰς Γαζνῆ. Ἐκεῖ ἐβασίλευσε καὶ ὁ διάσημος υἱός του, Μαχμοὺτ ὁ Γαζνεβίτης, καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΒ' αἰῶνος καταστήσαντες τὴν πόλιν ταύτην μίαν τῶν διασημοτέρων τῆς Ἀσίας.

Κατόπιν ἐβασίλευσεν ἄλλη δυναστεία θεωρουμένη ὡς καθαυτὸ ἀφγανική, τῆς ὁποίας ὁ δεύτερος ἡγεμών, ὁ Σαχαμπουδδὶν Μωχάμμετ εἰσέβαλεν ἐπανειλημμένως εἰς Ἰνδικήν, φθάσας μέχρι Μπεναρές. Τὸ ἐν Ἰνδικῇ ἀφγανικὸν τοῦτο κράτος θεωρεῖται ὡς ἡ ἀρχὴ τοῦ μεγάλου Ἰνδικοῦ Μωαμεθανικοῦ βασιλείου, τὸ ὁποῖον ἐξηκολούθησεν ὑφιστάμενον ὀνομαστικῶς μέχρι τοῦ 1857. Ἐπί τινα χρόνον τὸ Ἀφγανιστὰν ὑπέκυψεν εἰς τοὺς *Χορασμίους (Χοβαρεσμίους)* βασιλεῖς. Διὰ τῆς χώρας ταύτης ἀκριβῶς ἐπεχείρησεν ὁ Χοβαρέσμιος ἡγεμὼν Δζελαλουδδὶν νὰ συγκρατήσῃ τὴν πρὸς Α. προέλασιν τοῦ Δζεγκὶζ-Χάν. Ἀλλ' ἡ μογγολικὴ ἐπιδρομὴ ἐπεκράτησε καὶ τὸ Ἀφγανιστὰν περιελήφθη εἰς τὸ μέγα κράτος τοῦ Ταμερλάνου. Ἡ Καβούλη ἔμεινεν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν ἑνὸς τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ μέχρι τοῦ 1522, ὅτε ὑπέκυψεν εἰς τὸν Μογγόλον σουλτᾶνον Μπαμπέρ. Καθ' ὅλην ταύτην τὴν περίοδον ἡ πόλις Χερὰτ ἐγένετο σπουδαῖον κέντρον φιλοσοφίας, τέχνης καὶ ποιήσεως. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΣΤ' αἰῶνος τὸ Ἀφγανιστὰν ὑπετάγη ἐν μέρει εἰς τὸ περσικὸν κράτος, ἀνασυσταθὲν ὑπὸ τὴν δυναστείαν τῶν Σαφαβιτῶν (*Σουφὶ ἢ Σεφὴ*).

Ἀλλ' οἱ Ἀφγᾶνες βαρέως ἔφερον τὸν ζυγὸν τῶν Περσῶν, τοὺς ὁποίους θεωροῦσιν αἱρετικούς. Τῷ 1710 αἱ κυριώτεραι ἀφγανικαὶ φυλαί, οἱ Γκιλζάϊ τῆς Κανταχάρ, ἐπαναστάτησαν, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δ' ἐκείνης χρονολογοῦνται αἱ πρῶται ἀρχαὶ τοῦ καθαυτὸ ἀφγανικοῦ κράτους. Ὁ Μὶρ-Μαχμούτ, ἀρχηγὸς τῶν Γκιλζάϊ, ἀφοῦ ἐξεδίωξε τοὺς ξένους διοικητάς, εἰσέβαλεν εἰς Περσίαν, ἐκυρίευσε τὴν σπουδαίαν πόλιν Ἰσπαχὰν (1722), ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν βασιλέα καὶ διεπραγματεύθη περὶ διαμελισμοῦ τῆς Περσίας μετὰ τῆς Τουρκίας, ἡ ὁποία διετέλει εἰς διηνεκεῖς σχεδὸν πολέμους μετὰ τῶν Περσῶν, κοινῶν θρησκευτικῶν ἐχθρῶν καὶ τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἀφγάνων. Ὁ διάδοχος τοῦ Μὶρ-Μαχμοὺτ παρεσκεύαζε μετὰ τοῦ σουλτάνου τῆς Τουρκίας θρησκευτικὸν πόλεμον πρὸς ἐξαναγκασμὸν τῶν Περσῶν εἰς τὸ νὰ δεχθῶσι τὸ σουννιτικὸν δόγμα. Ἦτο αὕτη ἡ πρώτη ἐμφάνισις τῆς τουρκο-ἀφγανικῆς ἀλληλεγγύης, ἐκδηλωθείσης καὶ κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχήν, ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐκστρατείαν εἰς Μικρὰν Ἀσίαν (1921-1922).

Μετὰ μικρὸν ὅμως ἀνεφάνη ὁ σάχης Ναδίρ, μέγας στρατηγὸς καὶ κατακτητής, ὅστις ὑπέταξε τὸ Ἀφγανιστὰν (1730). Ἀλλ' ἡ περσικὴ κυριαρχία δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολύ. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Ναδὶρ-Σὰχ (1647), ὁ ἐκ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ Ἀχμὲτ Χάν, ὁ κατόπιν βασιλεὺς τοῦ Ἀφγανιστὰν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀχμὲτ-Σάχ, ἐξελέγη ἀρχηγὸς τῶν Ἀφγάνων ἐν Κανταχὰρ καὶ ἐκυριάρχησε τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τοῦ κράτους τοῦ Ναδὶρ-Σάχ, ὑπὸ τὸν τίτλον *Ντοὺρ-ἰ-Ντουρὰν* (μαργαρίτης τοῦ αἰῶνος), ἐξ οὗ καὶ ἐδόθη εἰς τὴν φυλὴν καὶ εἰς τὴν δυναστείαν αὐτοῦ τὸ ἐπώνυμον *Δουρανὶ* (*Ντουρανί*). Κατὰ τὰ δέκα ἐξ ἔτη τῆς βασιλείας του οἱ Ἀφγᾶνες ἐξέτειναν τὸ κράτος αὐτῶν καὶ εἰς τὸ Ἰνδικὸν Πεντζάπ, εἰς τὸ Βελουτσιστὰν μέχρι τῶν ὀχθῶν τῆς Κασπίας καὶ τοῦ περσικοῦ Χορασάν. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Τιμοὺρ μετέφερε τὴν πρωτεύουσαν τοῦ ἀφγανικοῦ τούτου κράτους ἐκ Κανταχὰρ εἰς τὴν Καβούλην. Κατὰ τὸν θάνατόν του (1793) ἀφῆκεν εἴκοσι τρεῖς υἱούς, ἐξ ὧν διεδέχθη αὐτὸν ὁ Ζεμὰν Μιρζᾶ. Ἠκολούθησαν μακροὶ ἀγῶνες μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν καὶ ἐμφύλιοι σπαραγμοὶ καθ' ὅλον τὸ Ἀφγανιστάν.

Ὅτε τέλος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὁ Δὸστ-Μωχάμμετ, ἀρχηγὸς τῆς φυλῆς τῶν Μπαρακσάϊ κατώρθωσε ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν ἑνότητα τῆς χώρας, αὕτη εὑρέθη ἀντιμέτωπος πρὸς τὸ ἐν ἀναπτύξει τότε ἀγγλο-ινδικὸν κράτος. Ἔκτοτε, ἐπὶ ἕνα περίπου αἰῶνα, ἡ ἱστορία τοῦ Ἀφγανιστὰν εἶναι σειρὰ ἀγώνων κατὰ τῆς Ἀγγλίας πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς ἀγγλικῆς κηδεμονίας. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης χρονολογεῖται τὸ ἐνδιαφέρον τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας διὰ τὸ Ἀφγανιστάν, τὸ ὁποῖον, ὡς ἐκ τῆς κεντρικῆς αὐτοῦ θέσεως μεταξὺ τοῦ Τουρκεστάν, τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Κίνας, θεωρεῖται ὡς μία τῶν κλειδῶν τῆς Ἀσίας. Ἐπωφελούμενοι ὅμως τῆς ἀντιζηλίας τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἰδίᾳ τῆς Γαλλίας, Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας, οἱ ἡγεμόνες τοῦ Ἀφγανιστάν, κατώρθωσαν, ὡς οἱ σουλτᾶνοι τῆς Τουρκίας, νὰ διατηρήσωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Τῷ 1837 ἀπεστάλη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Δὸστ-Μωχάμμετ ὁ πρῶτος Ἄγγλος ἀντιπρόσωπος, ὁ

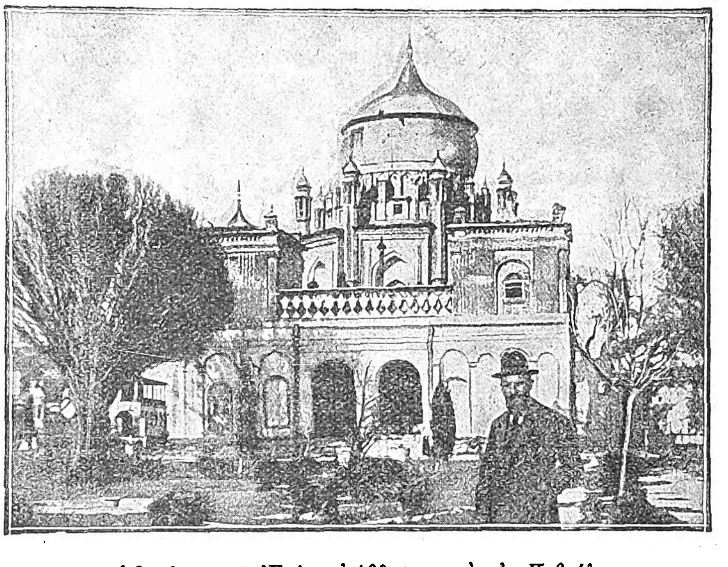

Ὁ τάφος τοῦ Ἐμίρου Ἀβδουρραχμὰν ἐν Καβούλῃ.

Μπέρνς (Burnes). Ἀλλ' οἱ ὅροι, τοὺς ὁποίους ἐπρότεινεν ὁ ἡγεμὼν (ἐμίρης) ἀναφορικῶς πρὸς τὴν στάσιν του κατὰ τὰς ἐναντίον τῆς Ρωσίας ἐνεργείας τῆς Ἀγγλίας, δὲν ἔγιναν δεκτοὶ ὑπὸ τοῦ Μπέρνς, ἡ δὲ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἀπεφάσισε τότε νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν Δὸστ-Μωχάμμετ καὶ ἀναβιβάσῃ εἰς τὸν θρόνον ἄλλον μνηστῆρα τοῦ θρόνου, τὸν Σὰχ-Σούζα. Οὕτω προυκλήθη πόλεμος μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ἀφγανιστάν.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Πρῶτος Ἀφγανικὸς πόλεμος. Αἱ ἐχθροπραξίαι ἤρχισαν τὸν Μάϊον τοῦ 1838 ὁπότε, ὁ ἀγγλικὸς στρατὸς ἀνερχόμενος εἰς 21.000 ἄνδρας συνεκεντρώθη ἐν τῷ Σὶντ καὶ ἐπροχώρησε διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ Μπόλαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σὲρ Τζὼν Κήν. Ἡ πορεία τῆς στρατιᾶς ἦτο δυσχερής, ἀλλὰ συνήντα ἐλαχίστην ἀντίστασιν. Ὁ Κοχαντίλ, χάνης τῆς Κανταχάρ, ἔφυγε πρὸς τὴν Περσίαν. Ἡ πόλις αὕτη κατελήφθη τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1839 καὶ ὁ Σὰχ-Σούζα ἐστέφθη ἐμίρης. Ἡ στρατιὰ ἔφθασε πρὸ τοῦ Γαζνῆ τὴν 21ην Ἰουλίου. Μία τῶν πυλῶν τῆς πόλεως ἀνετινάχθη ὑπὸ τοῦ Μηχανικοῦ καὶ ἡ πόλις κατελήφθη δι' ἐφόδου, Ὁ Δὸστ-Μωχάμμετ, βλέπων τὰ στρατεύματά του λιποτακτοῦντα, διῆλθε φεύγων τὸν Ἰνδοῦ-Κοὺχ καὶ ὁ Σὰχ-Σούζα εἰσῆλθε τὴν 7ην Αὐγούστου εἰς τὴν πρωτεύουσαν.

Ἐπιστεύθη τότε ὅτι ὁ πόλεμος ἐτελείωσε καὶ ὁ Σὲρ Τζὼν Κὴν ἐπέστρεψεν εἰς τὰς Ἰνδίας μὲ μέγα μέρος τοῦ στρατοῦ του, ἀφήσας ἐν τῷ Ἀφγανιστὰν δύναμιν 8.000 ἀνδρῶν, ἐκτὸς τοῦ στρατοῦ τοῦ Σὰχ-Σούζα, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σὲρ Γ. Μακνάχτεν. Ἐπὶ δύο ἔτη ὁ Σὰχ-Σούζα καὶ οἱ σύμμαχοι του παρέμειναν κύριοι τῆς Καβούλης καὶ τῆς Κανταχάρ. Ἡ βρεττανικὴ παραμεθόριος ἐξετάθη πρὸς τὸ Σαϊγκὰν καὶ τὸ Μουλὰχ Χὰν τῆς πεδιάδος τοῦ Σεϊστάν. Ὁ Δὸστ-Μωχάμμετ παρεδόθη καὶ ἀπεστάλη εἰς τὰς Ἰνδίας, ὅπου ἐγκατεστάθη μὲ ὅλας τὰς τιμάς.

Εὐθὺς ὅμως ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς κατοχῆς παρεσκευάζετο ἐν Καβούλῃ ἐπανάστασις, ἥτις καὶ ἐξερράγη τὴν 2αν Νοεμβρίου 1841 διὰ τῆς σφαγῆς τοῦ Μπέρνς καὶ ἄλλων ἀξιωματικῶν. Ἡ θέσις τοῦ βρεττανικοῦ στρατοπέδου ἦτο καθ' ὑπερβολὴν δυσχερής. Ἀπὸ τῆς μιᾶς καταστροφῆς οἱ Ἄγγλοι περιέπιπτον εἰς ἄλλην. Κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς συνεννοήσεως μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Δὸστ Ἀχμπὰρ Χάν, ὅστις ἦτο ἀρχηγὸς τῶν Ἀφγάνων, ὁ Σὲρ Γ. Μακνάχτεν ἐδολοφονήθη ἰδιοχείρως παρὰ τούτου. Τὴν 6ην Ἰανουαρίου 1842, ὑπογραφείσης συμφωνίας ὅπως τὰ ἀγγλικὰ στρατεύματα ἐκκενώσουν τὴν χώραν, ἡ βρεττανικὴ φρουρὰ ἀνερχομένη εἰς 4500 στρατιώτας ἤρχισεν ἐξερχομένη τοῦ στρατοπέδου, ἀκολουθουμένη ὑπὸ 12.000 Ἀφγάνων. Ὁ ἄνεμος ἔπνεε σφοδρός, οἱ Ἄγγλοι εἶχον χάσει τὸ ἠθικόν των, καὶ ἡ πορεία ἐγίνετο ἐν πλήρει συγχύσει ἐν τῷ μεταξὺ οἱ παρακολουθοῦντες Ἀφγᾶνες τοὺς ἀπεδεκάτιζον. Τέλος τὸ ὑπόλοιπον τῆς φρουρᾶς ἔφθασε τὴν στενωπὸν τοῦ Νταγνταλὰκ μεταξὺ Καβούλης καὶ Δζελὰλ-ἀμπάτ. Τὴν 13ην ἰδίου μηνὸς οἱ τελευταῖοι ἐναπομείναντες ἔφθασαν εἰς τὸ Γκανταλὰκ μὲ μόνον εἴκοσι ὅπλα. Ἐνενήκοντα πέντε αἰχμάλωτοι ἀνευρέθησαν κατόπιν.

Ἡ φρουρὰ τῆς Γαζνῆ εἶχεν ἀναγκασθῆ ἐν τῷ μεταξὺ νὰ παραδοθῇ. Ὁ στρατηγὸς ὅμως Νὸτ ἐκράτει καλῶς τὴν Κανταχὰρ καὶ ὁ στρατηγὸς Σέϊλ, ὅστις ἔφθασεν εἰς Δζελὰλ-ἀμπὰτ ἐκ Καβούλης κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως, διετήρησε τὸ σπουδαῖον τοῦτο σημεῖον ἐρρωμένως. Μόλις ὅμως τὴν 16ην Ἀπριλίου ὁ στρατηγὸς Πολὸκ ἠδυνήθη νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Δζελὰλ-ἀμπάτ, ἀφοῦ ἐξεπόρθησε τὰ στενὰ τοῦ Χαϊμέρ. Μετὰ μακρὰν ἀνάπαυλαν ἐπροχώρησε τὴν 20ὴν Αὐγούστου καὶ κατόπιν ταχείας καὶ ἐπιτυχοῦς πορείας κατέλαβε τὴν Καβούλην τὴν 15ην Σεπτεμβρίου ἰδίου ἔτους. Δύο ἡμέρας βραδύτερον ἡνώθη ἐκεῖ μετ' αὐτοῦ ὁ στρατηγὸς Νότ, ἀφοῦ ἀνακατέλαβε καὶ κατέστρεψε τὴν Γαζνῆ. Οἱ αἰχμάλωτοι εὐτυχῶς ἀνευρέθησαν. Τὸ φρούριον καὶ ἡ κεντρικὴ ἀγορὰ τῆς Καβούλης κατεστράφησαν καὶ μετὰ τοῦτο ὁ ἀγγλικὸς στρατὸς ἐξεκένωσε τὸ Ἀφγανιστὰν κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1842.

Ἀγγλορρωσικὸς ἀνταγωνισμός. Οἱ Ἄγγλοι ὑποστηρίζουσιν ὅτι σκοπὸς τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ἐν Ἀφγανιστάν, ἐξ οὗ προῆλθεν ὁ πόλεμος οὗτος, ἦτο ἡ ἐπιθυμία ὅπως διατηρηθῇ ἡ ἀνεξαρτησία καὶ ἀκεραιότης τῆς χώρας καὶ ἡ ἐξασφάλισις φιλικῆς μετ' αὐτῆς συμμαχίας, ὥστε ἡ ὀρεινὴ αὕτη περιοχὴ ν' ἀποτελέσῃ στερεὸν διαχώρισμα μεταξὺ τῆς αὐξανομένης ἰσχύος τῆς Ρωσίας ἐν Ἀσίᾳ καὶ τῆς βρεττανικῆς κυριαρχίας ἐν Ἰνδίαις. Μετὰ τὸ 1849, ὁπότε ἡ προσθήκη τοῦ Πεντζὰπ εἰς τὰς ἀγγλικὰς κτήσεις ἔφερε τὰ βορειοδυτικὰ σύνορα τῶν Ἰνδιῶν πλησίον τῶν ἀφγανικῶν ὑψιπέδων, ἡ ἀντίστοιχος πρόοδος τῶν Ρώσων πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ καὶ κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ Ὤξου ἐγένετο ἀντικείμενον ἰδιαιτέρου ἐνδιαφέροντος διὰ τοὺς Ἄγγλους, ἰδίως δὲ ὅταν τῷ 1856 οἱ Πέρσαι ἀπεπειράθησαν ἐκ νέου νὰ καταλάβωσι τὸ Χεράτ. Ὁ Δὸστ-Μωχάμμετ εἶχεν ἤδη καταστῆ σύμμαχος τῶν Ἄγγλων, ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατόν του, τῷ 1863, τὸ βασίλειόν του περιῆλθεν ἐκ νέου εἰς ἐμφύλιον πόλεμον μέχρις οὗ ὁ υἱὸς του Σὴρ Ἀλῆ ἐπεκράτησεν ὁριστικῶς ὡς βασιλεὺς τῷ 1868. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἡ Βουχάρα ὑπήχθη ὑπὸ τὴν ρωσικὴν κυριαρχίαν. Ἡ βρεττανικὴ κυβέρνησις ἔκρινεν ὅτι δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ περαιτέρω ἀποχή της ἀπὸ ἐπεμβάσεως εἰς τὰ ἀφγανικὰ πράγματα. Μία συνάντησις τοῦ ἐμίρου Σὴρ Ἀλῆ μετὰ τοῦ ἀντιβασιλέως τῶν Ἰνδιῶν συνέσφιγξεν ἔτι μᾶλλον τὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν δύο Κυβερνήσεων. Ὁ ἐμίρης ἐσταθεροποίησε καὶ ἤρχισε νὰ συγκεντρώνῃ τὴν δύναμίν του καὶ ἡ δημιουργία ἰσχυροῦ φιλικοῦ καὶ ἡνωμένου Ἀφγανιστὰν ἀπετέλεσεν ἐκ νέου τὸν σκοπὸν τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ σύνορα τῶν Ἰνδιῶν.

Ὅταν ἑπομένως ἡ κατάκτησις τῆς Χίβας, τῷ 1873, παρὰ τῶν Ρώσων καὶ ἡ συνεχὴς αὐτῶν πρόοδος πρὸς τὰ βόρεια σύνορα τοῦ Ἀφγανιστὰν ἐφόβισαν τὸν Σὴρ Ἀλῆ, οὗτος ἀπηυθύνθη πρὸς τοὺς Ἄγγλους ζητῶν βοήθειαν. Ἡ ἀποτυχία του ὅμως ἵνα ἐξασφαλίσῃ συγκεκριμένα δείγματα ὑλικῆς βοηθείας ἀπεγοήτευσεν αὐτὸν καὶ ὅταν ἡ Μεγάλη Βρεττανία ἠρνήθη νὰ ὑποστηρίξῃ ὅλας τὰς ἀξιώσεις του ἐν τῇ διαμάχῃ του πρὸς τὴν Περ-

Digitized by Google

σίαν διὰ τὸ Σεϊστάν, ἀπεξενώθη τόσον τῶν Ἄγγλων, ὥστε ἤρχισε φιλικὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν ρωσικῶν ἀρχῶν τῆς Τασκένδης. Ὅταν ἀργότερον οἱ Ρῶσοι ἐπεξέτειναν τὴν κυριαρχίαν των πρὸς τὴν βορειοδυτικὴν περιοχὴν ἄνωθι τοῦ Ἀφγανιστάν, ἡ βρεττανικὴ κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ λάβῃ δραστικὰ μέτρα πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς πολιτικῆς αὐτῆς προόδου ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ. Ὁ ἐμίρης ὅμως, οὗτινος τὰ αἰσθήματα εἶχον ἀλλάξει, ἀπέκλινεν ἤδη πρὸς τὴν Ρωσίαν, μολονότι ἐπεθύμει νὰ διατηρήσῃ ἴσην φιλίαν μεταξὺ τῶν δύο ἀντιπάλων καὶ ἐξ ἴσου ἰσχυρῶν ἀντιζήλων. Τῷ 1877 ἤρχισαν μετ' αὐτοῦ διαπραγματεύσεις, ἐπὶ προτάσεων τοῦ Λόρδου Λάϋτον, ἐνεργοῦντος ἐπὶ τῇ βάσει ὡρισμένων ὁδηγιῶν τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, πρὸς σύναψιν συνθήκης συμμαχίας, ἃς ὅμως ὁ Σὴρ Ἀλῆ δὲν ἤκουσε μετὰ προθυμίας. Ἐπὶ τῇ ἀρνήσει του δὲ νὰ δεχθῇ Βρεττανὸν πράκτορα ἐν Ἀφγανιστὰν αἱ διαπραγματεύσεις διεκόπησαν ὁριστικῶς.

Δεύτερος Ἀφγανικὸς πόλεμος (1878—1880). Τῷ 1878 ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις, θέλουσα νὰ ματαιώσῃ τὴν ἐπέμβασιν τῆς Ἀγγλίας εἰς τὴν πρὸς Κωνσταντινούπολιν προέλασίν της, παρέχουσα πράγματα εἰς αὐτὴν ἐν Ἰνδίαις, ἔστειλεν εἰς Καβούλην ἀπεσταλμένον μὲ πληρεξουσιότητα ὅπως ὑπογράψῃ μετὰ τοῦ ἐμίρου τοῦ Ἀφγανιστὰν συνθήκην. Ὁ ἀντιβασιλεὺς τῶν Ἰνδιῶν εἰδοποίησε πάραυτα τὸν ἐμίρην, ὅτι ἀπεσταλμένος αὐτοῦ θὰ φθάσῃ εἰς τὴν πρωτεύουσάν του, ἀλλ' οὗτος ἠρνήθη νὰ τὸν δεχθῇ ἀπολύτως· καὶ ὅταν ὁ Ἄγγλος ἀπεσταλμένος ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ ἀπὸ τῶν ἀφγανικῶν συνόρων, αἱ ἐχθροπραξίαι ἤρχισαν ἐκ μέρους τοῦ ἀντιβασιλέως τὸν Νοέμβριον τοῦ 1878. Ἤρχισεν οὕτω ὁ δεύτερος Ἀφγανικὸς πόλεμος.

Ὁ στρατὸς τοῦ Σὲρ Ντόναλτ Στιούαρτ βαδίσας διὰ τοῦ στενωποῦ τοῦ Μπόλαν τοῦ Βελουτσιστάν, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Κανταχὰρ μικρὰν ἢ μηδεμίαν συναντήσας ἀντίστασιν, ἐνῷ ἄλλη στρατιὰ διῆλθε διὰ τῶν στενῶν τοῦ Χαϋμπὲρ καὶ κατέλαβε θέσεις εἰς Δζελὰλ-ἀμπὰτ καὶ ἄλλα σημεῖα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν Καβούλην. Τρίτον στράτευμα ὑπὸ τὸν Σὲρ Φρειδερῖκον Ρόμπερτς ἐβάδισεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Ἀφγανιστάν, ἐνίκησε τὸν στρατὸν τοῦ ἐμίρου παρὰ τὴν Πέϊβαρ-Κοτὰλ καὶ ἐξεπόρθησε τὰ στενὰ τοῦ Σουταργκαρντάν, ἅτινα δεσπόζουν τῆς εὐθείας πρὸς τὴν Καβούλην ὁδοῦ διὰ μέσου τῆς κοιλάδος τοῦ Λογκάρ. Κατὰ τοὺς ἑπομένους ἓξ μῆνας ἐξηκολούθησαν ἀψιμαχίαι τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ πρὸς τὰς ἀφγανικὰς φυλάς, αἵτινες ἀπεπειρῶντο νὰ ἐκτοπίσουν τοὺς Ἄγγλους ἀπὸ τῶν θέσεών των ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπεκταθῇ καὶ ἡ κατοχή.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Γιακοὺπ Χάν, εἷς τῶν υἱῶν τοῦ Σὴρ Ἀλῆ, ἀνήγγειλε πρὸς τὸν πολιτικὸν πράκτορα τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ ὅτι διεδέχθη τὸν πατέρα του ἐν Καβούλῃ. Τὴν ἀναγγελίαν ταύτην ἐπηκολούθησαν διαπραγματεύσεις καταλήξασαι εἰς τὴν συνθήκην τοῦ Γκανταμάκ, ὑπογραφεῖσαν τὸν Μάϊον τοῦ 1879, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Γιακοὺμπ Χὰν ἀνεγνωρίζετο ἐμίρης καὶ μερικὰ σημεῖα τῶν συνόρων τοῦ Ἀφγανιστὰν ἐξεχωροῦντο εἰς τὴν Βρεττανικὴν κυβέρνησιν. Ὁ ἐμίρης ἔδιδεν ἐπὶ πλέον εἰς τοὺς Ἄγγλους τὸ δικαίωμα τοῦ ἐλέγχου τῶν ἐξωτερικῶν αὐτοῦ σχέσεων, λαμβάνων εἰς ἀντάλλαγμα ἀσφάλειαν τῆς ἀκεραιότητος τοῦ Κράτους του ἐναντίον οἱασδήποτε ξένης δυνάμεως. Τέλος Ἄγγλος πράκτωρ ἐπετράπη νὰ ἐγκατασταθῇ ἐν Καβούλῃ. Οὕτως ἐφαίνετο ὅτι ἐπέτυχεν ἡ ἐκστρατεία καὶ ὅτι ἐπετεύχθη ὁ σκοπὸς τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς.

Κατὰ Σεπτέμβριον ὅμως τοῦ 1879 ὁ Ἄγγλος πράκτωρ Σὲρ Λουΐς Καβανιάρι μετὰ τοῦ ἐπιτελείου του καὶ τῶν ἀκολούθων του ἐσφάγησαν ἐν Καβούλῃ, οὕτω δὲ ἡ συνθήκη ἐσχίζετο. Νέα ἐκστρατεία ἐγένετο πάραυτα ὑπὸ τὸν Σὲρ Φρειδερῖκον Ρόμπερτς, ὅστις ἐνίκησε τοὺς Ἀφγᾶνας εἰς τὴν Καράσιαν πλησίον τῆς Καβούλης καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν τὸν Ὀκτώβριον. Ὁ Γιακοὺπ Χὰν παρεδόθη ἀποσταλεὶς εἰς τὰς Ἰνδίας. Ὁ ἀγγλικὸς στρατὸς παρέτεινε τὴν κατοχὴν τῆς περιοχῆς μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1879, ὁπότε αἱ συγκοινωνίαι του μετὰ τῶν Ἰνδιῶν διεκόπησαν καὶ ἡ ἐν τῇ πρωτευούσῃ θέσις του ἐτέθη ἐν ἀληθεῖ κινδύνῳ λόγῳ γενικῆς ἐξεγέρσεως τῶν φυλῶν. Τέλος τῷ 1880 ὁ Ἀβδουρραχμάν, υἱὸς τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ τοῦ Σὴρ Ἀλῆ, εὑρισκόμενος ἀπὸ δεκαετίας ἐν ἐξορίᾳ, ἐπανῆλθε καὶ ἤρχισε νὰ ἐγκαθίσταται εἰς τὴν βορείαν ἐπαρχίαν τοῦ Ἀφγανιστάν. Ὁ ἀντιβασιλεὺς τῶν Ἰνδιῶν λαβὼν γνῶσιν τούτων ἔδοσε ὁδηγίας εἰς τὸν στρατὸν νὰ ἔλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις μετ' αὐτοῦ, αἵτινες κατέληξαν εἰς συμφωνίαν ν' ἀναγνωρισθῇ οὗτος μὲ τοὺς ἰδίους ὅρους ὑφ' οὓς καὶ ὁ Γιακοὺπ Χάν, καὶ μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ ἐπαρχία τῆς Κανταχὰρ θ' ἀπεσπᾶτο τῆς ἐπικρατείας του καὶ θὰ ἐδίδετο εἰς τὸν Σερδάρην Σὴρ Ἀλῆ Χάν, ἀπόγονον τῆς οἰκογενείας τοῦ Μπαρακσάϊ, ὡς ἀνεξάρτητον κυβερνήτην.

Ἐν τούτοις καὶ ἡ τακτοποίησις αὕτη τῶν σχέσεων μετὰ τοῦ Ἀφγανιστὰν δὲν διήρκεσε πολύ. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1880, ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Ἀβδουρραχμὰν ὡς ἐμίρου τῆς Καβούλης, εἰδήσεις ἐλήφθησαν ὅτι ὁ Ἐγιοὺπ Χάν, νεώτερος υἱὸς τοῦ Σὴρ Ἀλῆ, ὅστις ἐκυριάρχει τοῦ Χερὰτ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, ἐβάδισε κατὰ τῆς Κανταχάρ, νικήσας τὸν ἀγγλικὸν στρατόν, καὶ ἐπολιόρκει τὴν πόλιν ταύτην. Ὁ Ρόμπερτς ἀνεχώρησεν εἰς Καβούλην μὲ 10.000 ἄνδρας καὶ φθάσας εἰς Κανταχὰρ ἐπετέθη καὶ διέλυσε τὸν στρατὸν τοῦ Ἐγιοὺπ Χάν. Προκειμένου ὅμως ν' ἀναχωρήσῃ ὁ ἀγγλικὸς στρατός, ὁ Σὴρ Ἀλῆ Χὰν παρῃτήθη καὶ ὁ Ἀβδουρραχμὰν προσεκλήθη νὰ καταλάβῃ τὴν Κανταχάρ.

Τέλος ὁ Ἀβδουρραχμὰν κατανικήσας καὶ τὸν ἐκ Περσίας εἰσβαλόντα Ἐγιοὺπ Χὰν ὡς καὶ ἄλλην ἐξέγερσιν ὑπὸ τὸν ἐξάδελφόν του Ἰσχὰκ Χὰν ἔμεινε μόνος ἡγεμὼν καὶ ἀποκατέστησε τὴν ἑνότητα τῆς χώρας πληρέστερον ἢ πᾶς ἄλλος τῶν προκατόχων του, καλλιεργήσας μέχρι τοῦ θανάτου του καλὰς σχέσεις τόσον πρὸς τὴν Ἀγγλίαν ὅσον καὶ πρὸς τὴν Ρωσίαν. Παρὰ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως ὁ Ἀβδουρραχμὰν ἐλάμβανεν οὐχὶ μόνον μεγάλην ἐτησίαν χρηματικὴν χορηγίαν ἀλλὰ καὶ σημαντικὰς ποσότητας πολεμικοῦ ὑλικοῦ, οὕτως ὥστε οὐχὶ μόνον ἐξωτερικῶς ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικῶς ἐξησφάλισε τὴν ἐξουσίαν του, ἐγκαταστήσας σύστημα συγκεντρωτικόν, ὀργανώσας τὸν στρατόν του ἐπὶ τὸ εὐρωπαϊκώτερον καὶ εἰσαγαγὼν τὰς πρώτας μεταρρυθμίσεις.

Τὸν Ἀβδουρραχμὰν ἀποθανόντα τῷ 1901 διεδέχθη ὁ πρωτότοκος υἱός του Χαμπιμπουλλάχ, ἀναγνωρισθεὶς ὑφ' ὁλοκλήρου τῆς χώρας καὶ ἀκολουθήσας, ὡς ὁ πατήρ του, πολιτικὴν ἀγγλόφιλον ἀπὸ γενικῆς ἀπόψεως, ἀλλὰ προκαλέσας μακρὰς μετὰ τῆς κυβερνήσεως τῶν Ἰνδιῶν διαπραγματεύσεις.

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1905 ὑπεγράφη ἀγγλο-ἀφγανικὴ συνθήκη, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ Ἀγγλία προέβη εἰς σημαντικὴν ὑποχώρησιν, ἀναγνωρίσασα εἰς τὸν Ἐμίρην τὸν τίτλον ἡ Αὐτοῦ Μεγαλειότης. Τὴν δὲ 31 Αὐγούστου 1907 ὑπεγράφη *ἀγγλορρωσικὴ σύμβασις*, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Ἀγγλία ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ ἀναμιγνύεται εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν τοῦ Ἀφγανιστάν, νὰ μὴ προσαρτήσῃ ἀφγανικὸν ἔδαφος καὶ νὰ μὴ ἐπωφεληθῇ τῆς ἐπιρροῆς αὐτῆς ἐναντίον τῆς Ρωσίας. Ἀφ' ἑτέρου ἡ τελευταία αὕτη ἀνεγνώριζεν, ὅτι τὸ Ἀφγανιστὰν εὑρίσκεται ἔξω τῆς σφαίρας τῆς ἰδικῆς της ἐπιρροῆς.

Ἀνεξαρτησία ἀπὸ τῆς Ἀγγλίας. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ἰδίᾳ δὲ ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς εἰσόδου τῆς Τουρκίας εἰς αὐτὸν παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Γερμανίας, Τοῦρκοι πράκτορες, κατόπιν δὲ καὶ ἡ γερμανικὴ προπαγάνδα, κατέβαλον προσπαθείας, ὅπως παρασύρωσι τὸ Ἀφγανιστὰν εἰς πόλεμον κατὰ τῶν Ἄγγλων καὶ Ρώσων λόγῳ τῶν μετὰ τῆς Τουρκίας θρησκευτικῶν δεσμῶν καὶ τῆς ἰδιότητος τοῦ σουλτάνου ὡς *χαλίφου*, ἤτοι θρησκευτικοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Μουσουλμάνων. Ἀλλ' ὁ Ἐμίρης Χαμπιμπουλλὰχ Χὰν ἔμενε πιστὸς εἰς τὰς ἐκ τῶν συνθηκῶν ὑποχρεώσεις του ἔναντι τῆς Ἀγγλίας.

Διαρκοῦντος ἀκόμη τοῦ πολέμου κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς Καβούλην μετὰ πολλὰς περιπετείας διὰ τῆς Περσίας γερμανοτουρκικὴ ἀποστολὴ ὑπὸ τὸν φὸν Χέντιγκ, γραμματέα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει γερμανικῆς Πρεσβείας, ὅστις καὶ περιέγραψε τὸ κινδυνῶδες ταξίδιόν του εἰς τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Meine Diplomatenfahrt ins verschlossene Land» (1918) ἔργον του. Ἐν τούτοις ὁ Χαμπιμπουλλὰχ ἐξηκολούθει τηρῶν οὐδετερότητα μέχρι τέλους τῶν ἐχθροπραξιῶν. Ἀλλὰ τὴν 20 Φεβρουαρίου 1919 ἐδολοφονήθη ἐν Δζελὰλ-ἀμπάτ. Μετὰ βραχεῖαν κρίσιν διαδοχῆς τοῦ θρόνου, καθ' ἣν ἐβασίλευσεν ἐπὶ ἓξ ἡμέρας ὁ ἀδελφός του Νασρουλλὰχ Χάν, ἀνεκηρύχθη καὶ ἀνεγνωρίσθη ὡς Ἐμίρης ὁ δευτερότοκος τοῦ Χαμπιμπουλλὰχ υἱός, Ἀμανουλλὰχ Χάν, ἀνὴρ φιλελευθέρων ἰδεῶν, νυμφευθεὶς καὶ τὴν ἐπίσης νεωτερίζουσαν Σουρεγιᾶ (Πλειάδα), θυγατέρα τοῦ ἀνωτέρω ἀναφερομένου δημοσιογράφου Μαχμοὺτ Ταρζῆ. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1919 ὁ Ἀμανουλλάχ, ἀποφασίσας νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν τελείαν ἀνεξαρτησίαν τῆς χώρας του, ἀπηύθυνεν εἰς τὸν βασιλέα τῶν Ἰνδιῶν διακήρυξιν, διὰ τῆς ὁποίας ἐδήλου ὅτι τὸ Ἀφγανιστὰν ἠξίου νὰ διευθύνῃ μόνον τὰς μετὰ τῶν ξένων κρατῶν σχέσεις του, διὰ τὰς ὁποίας ἐξηρτᾶτο μέχρι τοῦδε ἀπὸ τῆς Ἀγγλίας. Ἔχων δὲ ἐξησφαλισμένην τὴν ὑποστήριξιν τὴν σοβιετικῆς Ρωσίας, ὁ Ἀμανουλλὰχ ἀπέστειλε στρατὸν εἰς τὸ ἰνδικὸν ἔδαφος. Ἦτο ἡ ἐποχή, καθ' ἣν ἤρχιζε πεισματώδης ἀγὼν μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Μπολσεβίκων. Φοβουμένη γενικὴν ἐξέγερσιν τῶν παρὰ τὰ ἀφγανικὰ μεθόρια φιλοπολέμων φίλων τῆς Ἰνδικῆς, ἡ Ἀγγλία ἠναγκάσθη νὰ διαπραγματευθῇ περὶ εἰρήνης. Οὕτως ὑπεγράφη τὴν 8ην Αὐγούστου 1919 ἡ ἀγγλοαφγανικὴ συνθήκη ἐν Ραβὰλ-Πιντί, διὰ τῆς ὁποίας τὸ Ἀφγανιστὰν ἀπηλλάγη τοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν αὐτοῦ σχέσεων ἀγγλικοῦ ἐλέγχου καὶ κατηργήθησαν αἱ ἀπὸ τοῦ 1879 ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας πληρωνόμεναι ἐτήσιαι χρηματικαὶ χορηγίαι. Μετὰ τὴν συνθήκην ταύτην τῆς εἰρήνης συνωμολογήθη τὴν 22αν Νοεμβρίου 1921 μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ἀφγανιστὰν συνθήκη σχέσεων γειτονίας.

Συνθῆκαι μετὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων. Ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς ἀνακηρύξεως τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς Ἀμανουλλὰχ ἦλθεν εἰς ἀπ' εὐθείας σχέσεις μεθ' ὅλων σχεδὸν τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων. Πρώτη ἡ σοβιετικὴ Ρωσία ἀνεγνώρισε τὸ 1919 τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ Ἀφγανιστὰν διὰ συνθήκης, ἐπιβεβαιωθείσης διὰ τῆς ἐν Μόσχᾳ συνθήκης τῆς 28ης Φεβρουαρίου 1921, διὰ τῆς ὁποίας ἐκανονίσθησαν καί τινα προξενικά, ἐμπορικὰ καὶ ἄλλα ζητήματα. Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης συνεφωνεῖτο, ὅτι τὰ δύο συμβαλλόμενα κράτη θέλουσι συνάψει διπλωματικὰς σχέσεις καὶ συντελέσει εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ἀνατολικῶν λαῶν. Ἡ Ρωσία ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ κατασκευάσῃ τηλεγραφικὴν γραμμὴν ἀπὸ Κοὺσκ εἰς Χεράτ, Κανταχὰρ καὶ Καβούλην.

Ἐν τῷ μεταξὺ καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐπεχείρουν νὰ συνάψωσι σχέσεις καὶ συμμαχίαν ἀκόμη μετὰ τοῦ Ἀφγανιστάν. Πράγματι τὴν 1ην Μαρτίου 1920 ὑπεγράφη τακτικὴ συνθήκη μεταξὺ τῆς Τουρκίας καὶ τοῦ Ἀφγανιστάν, διὰ τῆς ὁποίας ἐξεδηλοῦτο ἡ μεταξὺ τῶν δύο μουσουλμανικῶν κρατῶν ἀλληλεγγύη. Ἕκαστος τῶν συμβαλλομένων ὑποχρεοῦται νὰ θεωρήσῃ πᾶσαν κατὰ τοῦ ἑτέρου ἐπίθεσιν ὡς στρεφομένην καθ' ἑαυτοῦ. Ἀμέσως κατόπιν ἔφθασεν εἰς Καβούλην τουρκικὴ στρατιωτικὴ ἀποστολὴ πρὸς ἀνοργάνωσιν τοῦ ἀφγανικοῦ στρατοῦ. Αἱ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἀφγανιστὰν σχέσεις, ἀρξάμεναι ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τὴν σουλτανικὴν κυβέρνησιν, μετεφέρθησαν μετὰ τὴν κεμαλικὴν εἰς Ἄγκυραν, ὅπου μετέβη ὁ πρέσβυς τοῦ Ἀφγανιστάν, πρῶτος αὐτὸς ἐξ ὅλων τῶν ξένων διπλωματικῶν ἀντιπροσώπων, ἐκφωνῶν λόγους διὰ τῶν ὁποίων ἐξεδήλου τὴν χαράν του, ἐξ ἀφορμῆς καὶ τῆς ἐλαχίστης τουρκικῆς νίκης ἐναντίον τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ Μικρᾶς Ἀσίας. Ταυτοχρόνως ὁ φυγὰς πλέον Ἐμβὲρ πασᾶς, ὁ πρῴην ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν καὶ δικτάτωρ τῆς Σουλτανικῆς Τουρκίας, περιπλανώμενος τυχοδιωκτικῶς ἀπὸ μιᾶς ἀσιατικῆς χώρας εἰς ἄλλην, ἐπεχείρει τῷ 1922 ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τῆς Ρωσίας τὸ ρωσικὸν Τουρκεστὰν τῇ βοηθείᾳ τοῦ Ἀφγανιστάν, ὁ δὲ τέως ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν Δζεμὰλ-πασᾶς ἀνελάμβανε τὴν ἀνοργάνωσιν τοῦ ἀφγανικοῦ στρατοῦ. Ταῦτα ἐψύχραναν τὰς μεταξὺ σοβιετικῆς Ρωσίας καὶ Ἀφγανιστὰν σχέσεις. Ἀλλὰ τὴν 31ην Αὐγούστου 1926 ὑπεγράφη ἐν Παγμοὺν (παρὰ τὴν Καβούλην) μεταξὺ Ρωσίας καὶ Ἀφγανιστὰν συνθήκη οὐδετερότητος καὶ μὴ ἐπιθέσεως. Ἐφαίνετο τότε ὅτι ἡ Ρωσία θέλει νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ Ἀσιατικοῦ λαοῦ (Τουρκίας, Περσίας, Ἀφγανιστάν, Κίνας), πρὸς σύμπηξιν τῆς *Πανασίας* ἐναντίον τῆς *Πανευρώπης*.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ βασιλεὺς Ἀμανουλλὰχ συνῆπτε συνθήκας μεθ' ὅλων σχεδὸν τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Πρώτη ἡ Ἰταλία, ἐκ τῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως, ἀναγνωρίσασα τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ Ἀφγανιστάν, ἐδέχθη 25 Ἀφγᾶνας εἰς τὴν Ἀεροναυτικὴν Ἀκαδημίαν τῆς Καζέρτας καὶ συνῆψε συμβόλαια περὶ προμηθείας πολεμικοῦ ὑλικοῦ. Τὴν δὲ 26 Φεβρουαρίου 1926 συνήφθη ἡ μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἀφγανιστὰν συνθήκη περὶ ἀποκαταστάσεως διπλωματικῶν σχέσεων, ἐνῷ ἀπὸ τοῦ 1921 ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως καὶ 34 Ἀφγᾶνες μαθηταὶ ἀπεστάλησαν ὅπως σπουδάσωσιν εἰς Παρισίους.

Ἡ Τουρκοαφγανικὴ συνθήκη. Ἀλλ' ἡ σπουδαιοτέρα τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀφγανιστὰν συνομολογηθεισῶν συνθηκῶν εἶναι ἡ ὑπογραφεῖσα τὴν 25ην Μαΐου 1928 ἐν Ἀγκύρᾳ ὑπὸ τοῦ Τούρκου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Τεβφὴκ Ρουσδῆ καὶ τοῦ Ἀφγᾶνος συναδέλφου του Σουλὰμ Σιντίκ, εὐθὺς μετὰ τὴν εἰς Ἀφγανιστὰν ἐπάνοδον τοῦ βασιλέως Ἀμανουλλὰχ καὶ τῆς βασιλίσσης ἐξ ἐπισκέψεως εἰς Αἴγυπτον, Ἰταλίαν, Γαλλίαν, Ἀγγλίαν, Γερμανίαν, Κωνσταντινούπολιν καὶ Ἄγκυραν. Ἡ συνθήκη αὕτη ἐχαρακτηρίσθη λίαν ὀρθῶς ὡς στρατιωτικὴ συμμαχία. Τὸ 1ον ἄρθρον ὁρίζει ὅτι θέλει ὑφίστασθαι εἰλικρινὴς φιλία καὶ αἰωνία εἰρήνη μεταξὺ τῆς τουρκικῆς Δημοκρατίας καὶ τοῦ βασιλείου τοῦ Ἀφγανιστὰν ὡς καὶ μεταξὺ τῶν δύο ἐθνῶν. Κατὰ τὸ 2ον ἄρθρον, «ἐν ᾗ περιπτώσει ἓν ἢ πλείονα κράτη ἐπεχείρουν πρᾶξιν ἐχθρικὴν ἐναντίον ἑνὸς τῶν δύο συμβαλλομένων καὶ ἄν, παρὰ τὰς σχετικῶς καταβληθείσας προσπαθείας, ὁ πόλεμος ἀπέβαινεν ἀναπόφευκτος, αἱ δύο κυβερνήσεις ἀναλαμβάνουσι τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μελετήσωσι μεταξύ των ὑπὸ πνεῦμα εὐμενείας τὴν δημιουργηθεῖσαν κατάστασιν, ὅπως ἐξεύρωσι λύσιν ἀνταποκρινομένην ὡς οἷόν τε καλύτερον πρὸς τὴν περιφρούρησιν τῶν ὑψίστων αὐτῶν συμφερόντων». Διὰ τοῦ 3ου ἄρθρου τὰ δύο συμβαλλόμενα μέρη ἀναλαμβάνουσιν ἀμοιβαίως τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ συνάψωσι μεθ' ἑνὸς ἢ πλειόνων κρατῶν συνθήκην ἢ συνεννόησιν περιέχουσαν ὅρους πολιτικοῦ, στρατιωτικοῦ, οἰκονομικοῦ καὶ δημοσιονομικοῦ χαρακτῆρος, στρεφομένους δὲ ἐναντίον τοῦ ἑτέρου ἐξ αὐτῶν, ὡς καὶ νὰ μὴ συμμετέχωσι στρατιωτικῶς ἐναντίον αὐτοῦ ἐχθροπραξιῶν. Ἐκτὸς τῶν διατάξεων τούτων, αἵτινες κατ' οὐσίαν συνιστῶσι συμμαχίαν στρατιωτικὴν δύο κρα-

Digitized by Google

τῶν ἴσων καθ᾽ ὅλα, ἡ συνθήκη περιλαμβάνει καὶ διατάξεις ἐξασφαλιζούσας τὴν ἐπικράτησιν τῆς Τουρκίας, ἥτις ἀναλαμβάνει τὸ ἔργον ἀναμορφωτοῦ τοῦ Ἀφγανιστάν. Διὰ τοῦ 4ου ἄρθρου αἱ δύο κυβερνήσεις ἀναλαμβάνουσι τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐξασφαλίσωσι δι᾽ ὅλων τῶν μέσων τὴν πρόοδον καὶ ἀνόρθωσιν τῶν δύο χωρῶν δι᾽ εἰδικῶν συνθηκῶν, ὧν ἤθελε καταστῇ αἰσθητὴ ἡ χρησιμότης εἰς μίαν ἐξ αὐτῶν, ἀνεξαρτήτων τῶν ἤδη ὑφισταμένων τοιούτων. Ἡ τουρκικὴ Δημοκρατία ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ θέσῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀφγανιστὰν τοὺς εἰδικοὺς τοὺς ἀπαιτουμένους διὰ τὴν πρόοδον, τὴν ἀνόρθωσιν, τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν δικαιοσύνην τῆς χώρας ταύτης (ἄρθρον 5ον). Τὸ 6ον ἄρθρον ἐξασφαλίζει τὸν ὅρον τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου ἔθνους εἰς τοὺς ἐμπόρους καὶ ὑπηκόους τῶν δύο μερῶν, προβλέπει δὲ καὶ τὴν σύναψιν ἐμπορικῆς συνθήκης ὡς καὶ προξενικῆς, ταχυδρομικῆς καὶ τηλεγραφικῆς συμβάσεως. Τὰ δύο μέρη διατηροῦσι πλήρη ἐλευθερίαν δράσεως εἰς τὰς μετ᾽ ἄλλων κρατῶν σχέσεις (ἄρθρον 7ον). Τὸ πρῶτον ἄρθρον τῆς συνθήκης ἰσχύει εἰς τὸ διηνεκές. Τῶν ἄλλων ἡ διάρκεια εἶναι δέκα ἐτῶν, θὰ θεωρῆται δὲ παραταθεῖσα δι᾽ ἄλλα δέκα ἔτη ἂν δὲν καταγγελθῇ ἓξ μῆνας πρὸ τῆς λήξεως (ἄρθρον 9ον). Ἡ συνθήκη ἐγράφη μόνον εἰς τουρκικὴν καὶ περσικὴν γλῶσσαν.

Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ἡ Τουρκία ἐμφανίζεται διὰ πρώτην φορὰν ὡς κράτος ἀναλαμβάνον τὴν διοργάνωσιν ἄλλου.

Αἱ νεωτεριστικαὶ μεταρρυθμίσεις. — Πολὺ πρὸ τῆς συνθήκης ταύτης ὁ βασιλεὺς Ἀμανουλλάχ, ὅστις φέρει ἐπισήμως τὸν τίτλον τοῦτον ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου 1926, ἀνέλαβε τὴν εἰσαγωγὴν σπουδαίων μεταρρυθμίσεων εἰς τὴν χώραν του. Τῷ 1923 κατηργήθη ἡ δουλεία, μετά τινα δὲ καιρὸν ἱδρύθη εἶδος Κοινοβουλίου ἢ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, τοῦ ὁποίου τὰ μέλη, ἐκλεγόμενα οὐχὶ κατ᾽ εὐθεῖαν ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἀλλὰ ὑπὸ ἐκλεκτόρων, ὑποδεικνυομένων καὶ τούτων ὑπ᾽ ἄλλων τοιούτων, παρασκευάζουσι τοὺς νόμους, ψηφίζουσι τὸν προϋπολογισμὸν καὶ ζητοῦσι παρὰ τῶν ὑπουργῶν λόγον τῆς διαχειρίσεως τῶν δημοσίων ὑποθέσεων. Ἀλλ᾽ οἱ ὑπουργοὶ εἶναι ὑπεύθυνοι μόνον ἀπέναντι τοῦ βασιλέως. Εἰς τὰς πέντε τῶν σπουδαιοτέρων ἐπαρχιῶν (νομῶν) τοῦ κράτους ὑπάρχει παρὰ τὸν διοικητὴν «συμβουλευτικὸν σῶμα» (μετζλὶς - ἰ - μεσβερέτ), ἐνῷ αἱ ἄλλαι διοικοῦνται μόνον ὑπὸ γενικοῦ ἐπιτρόπου. Οἱ συνταγματικοὶ νόμοι ἐκωδικοποιήθησαν. Ἐν τῷ δικαστικῷ κλάδῳ ἱδρύθησαν ἐφετεῖον καὶ ἀκυρωτικόν. Ὁ πρῶτος τακτικὸς προϋπολονισμὸς κατεστρώθη τῷ 1922. Συγχρόνως ἀνοργανοῦται σοβαρῶς καὶ ὁ στρατός. Τῷ 1923 εἰσήχθη ἡ ὑποχρεωτικὴ θητεία. Ἱδρύθη ἐν Καβούλῃ σχολὴ ἀξιωματικῶν καὶ ὑπαξιωματικῶν, ἀπεστάλησαν δὲ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἀξιωματικοὶ πρὸς τελειοποίησιν. Ἡ δύναμις τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ ὡρίσθη εἰς 200.000 ἀνδρῶν, ἡ δὲ τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ εἰς 50.000.

Ἡ τελευταία χρονολογικῶς πρόοδος τῆς χώρας εἶναι ἡ ἀποφασισθεῖσα κατασκευὴ σιδηροδρόμων. Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1928 ἀνηγγέλθη ὅτι γερμανικὴ ἑταιρία ἔλαβε τὸ προνόμιον τῆς κατασκευῆς καὶ ἐκμεταλλεύσεως ὅλων τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν τοῦ Ἀφγανιστάν. Τὰ σχετικὰ συμβόλαια ὑπεγράφησαν κατὰ τὴν πρὸ μηνὸς (Ἰούλιος 1928) γενομένην ἐπίσκεψιν τοῦ Ἀμανουλλὰχ εἰς Βερολῖνον, προβλέπουσι δὲ τὴν κατασκευὴν τεσσάρων διαφόρων γραμμῶν. Ἐπιτροπὴ Γερμανῶν μηχανικῶν ἀπῆλθε τὴν 11ην Αὐγούστου ἐκ Βερολίνου εἰς Ἀφγανιστὰν πρὸς χάραξιν τῶν σχεδίων.

Οὕτω τὸ εἰς Εὐρώπην ταξίδιον τοῦ ἀφγανικοῦ βασιλικοῦ ζεύγους, ταξίδιον ἐξ οὗ πολλὰ ἤλπισαν ἡ Ἰταλία, Ἀγγλία καὶ Γαλλία, ἀπέληξεν εἰς συνθήκην συμμαχίας μετὰ τῆς Τουρκίας καὶ εἰς τὴν παραχώρησιν σπουδαίου προνομίου σιδηροδρομικῶν γραμμῶν εἰς Γερμανίαν, ἄρα εἰς ἀποτυχίαν τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς ἐν τῇ Κεντρῴᾳ Ἀσίᾳ.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΣΤΡΑΤ. ΓΕΩΓΡΑΦ.] Ἡ ἀπὸ τοῦ 1919 ἀνεξάρτητος αὕτη χώρα μετὰ τῆς πρὸς νότον κειμένης ἀγγλικῆς κτήσεως τοῦ Βελουτσιστὰν προστατεύουσιν ἀμέσως τὰς ἐν Ἰνδοστὰν κτήσεις τῆς Βρεττανικῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ βορρᾶ μὲν ἀπὸ τῆς Ρωσίας, ἀπὸ δυσμῶν δὲ ἀπὸ τῆς Περσίας.

Δύο εἰσὶν αἱ κύριαι γραμμαὶ τῶν ἐπιχειρήσεων ἀπὸ βορρᾶ κατὰ τοῦ Ἀφγανιστάν: 1ον) Ἡ ἀκολουθοῦσα τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀμοῦ Δαρία, τοῦ Ὤξου τῶν ἀρχαίων, καὶ τοῦ ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὄχθῃ παραποτάμου αὐτοῦ Κουνδούς, ἐπὶ τῷ τέλει τῆς καταλήψεως τῆς νῦν πρωτευούσης Καβούλης, μεθ᾽ ἣν θὰ ἐπηκολούθει, διὰ τῶν κοιλάδων τῶν ποταμῶν Καβοὺλ καὶ Κουρούμ, ὑπέρβασις τοῦ Ἰνδοῦ διὰ τὰς περαιτέρω πρὸς τὰς Ἰνδίας ἐπιχειρήσεις. 2ον) Ἡ ἀρχομένη ἀπὸ τῆς ἐν Κασπίᾳ θαλάσσῃ πόλεως Κράσνοβοδσκ καὶ διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Μουργάβ, κατευθυνομένη δὲ εἰς τὰ ΒΑ σύνορα τοῦ Ἀφγανιστάν· ταύτην ἀκολουθεῖ ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμή. Ἡ δευτέρα αὕτη ἔχει ὡς ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν κατάληψιν τῆς Κανδαχάρης καὶ μετὰ τοῦτο ἐπιχειρήσεις πρὸς τὸν Κάτω Ἰνδὸν πρὸς τὴν πόλιν Σικαρπούρ.

Τὴν δευτέραν ταύτην γραμμὴν ἐπιχειρήσεων ἐχρησιμοποίησε κατὰ μέγα τμῆμα ὁ Μ. Ἀλέξανδρος, πρὶν ἢ κατευθυνθῇ πρὸς τὰς περιοχὰς τῆς Βακτριανῆς καὶ Σογδιανῆς, περὶ τὴν νῦν Βουχάραν, ὧν τὴν κατάκτησιν ἐπηκολούθησεν ἡ κατὰ τοῦ Ταξίλου καὶ ἡ κατὰ τῶν δύο Πόρων ἐκστρατεία εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Ἰνδοῦ (βλ. χάρτην εἰς τόμ. Γ', σ. 650).

Ν. ΚΟΚΙΔΗΣ

— [ΣΤΡΑΤ. ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ] Αἱ λίαν ἀόριστοι πρῶται πληροφορίαι περὶ στρατοῦ τοῦ Ἀφγανιστὰν χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ 1877. Τῷ 1878-1880, οὗτος εἶχε δύναμιν 48 συνταγμάτων πεζικοῦ, 4 βαρειῶν, 5 ἐφίππων καὶ 17 ὀρειβατικῶν πυρβολαρχιῶν.

Συστηματικὴ συγκρότησις τοῦ στρατοῦ, διαφέρουσα πάντως τῆς τῶν εὐρωπαϊκῶν, ἐγένετο ἐπὶ τοῦ ἐμίρου Ἀβδουρραχμάν, ὅστις ἀποθνήσκων κατὰ τὸ 1901 ἀφῆκε στρατὸν ἐξ 67000 ἀνδρῶν τοῦ πεζικοῦ καὶ 12000 ἱππέων μετὰ 300 πυροβόλων. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ στρατοῦ τούτου παρέμενε παρὰ τὴν πρὸς τὴν Ρωσίαν μεθόριον.

Ὁ βασιλεὺς Ἐμανουλλὰχ κατὰ τὴν τελετὴν τῆς ἀνοίξεως.
[Μεταξὺ τῆς ἀκολουθίας του φαίνονται καὶ οἱ ἀνώτεροι Τοῦρκοι ὑπάλληλοι

Μόνον ἡ ἐκ 500 ἀνδρῶν σωματοφυλακὴ τοῦ ἐμίρου ἔφερεν ὁμοιόμορφον στολήν. Οἱ ἄνδρες τοῦ λοιποῦ στρατοῦ ἔφερον στοιχειώδη τινὰ στολὴν ἐγχωρίου τύπου. Διὰ τὸν ὁπλισμὸν τοῦ μὲν πεζικοῦ ἐχρησιμοποιεῖτο τὸ τυφέκιον συστήματος Ἀνρὺ - Μαρτίνι, τοῦ δ᾽ ἱππικοῦ ἡ λόγχη. Ἐκ τῶν πυροβόλων τὰ 100 περίπου ἦσαν συστήματος Κρούπ. Διὰ τὸ πυροβολικὸν διετίθεντο, πρὸς τούτοις, ἐν Καβούλῃ 40 ἐλέφαντες. Ἐν τῇ αὐτῇ πόλει ὑφίστατο ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ ἐμίρου Ἀβδουρραχμὰν ὁπλοστάσιον, ἐν ᾧ ἀπησχολοῦντο περὶ τὰς 3000 ἐργατῶν, κυρίως διὰ τὸ πυροβολικόν, διὰ τὸ ὁποῖον ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἐδείκνυεν ἰδιάζον ὅλως ἐνδιαφέρον.

Συμφώνως πρὸς τὸν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἰσχύοντα ὀργανισμόν, ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία εἶναι ὑποχρεωτικὴ ἀπὸ τῆς ἡλικίας τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους μέχρι τοῦ πεντηκοστοῦ, μετὰ τριετοῦς θητείας ἐν τῷ ἐνεργῷ στρατῷ. Ἕκαστον χωρίον ἢ πόλις παρέχει εἰς τὸν στρατὸν τὸ $^1/_8$ τοῦ ἄρρενος πληθυσμοῦ του. Ἡ ὁλικὴ δύναμις αὐτοῦ εἶναι ἐν μὲν εἰρήνῃ 60.000 πεζῶν καὶ 16000 ἱππέων μετὰ 400 πυροβόλων, ἡ δ᾽ ἐν πολέμῳ, συνολικῶς 500.000 ἀνδρῶν.

Ἡ σύνθεσις τοῦ στρατοῦ εἶναι: *Πεζικόν:* 7 μεραρχίαι, περιλαμβάνουσαι ἐν συνόλῳ 56 τάγματα καὶ 3 πρότυπα τοιαῦτα, μετὰ πυροβολικοῦ καὶ ἱππικοῦ. — *Πυροβολικόν:* ἐν συνόλῳ 62 πυρβολαρχίαι, ἐκτὸς τοῦ τῆς μεραρχίας ἱππικοῦ.— *Ἱππικόν:* 1 μεραρχία, ἐκ 4 συνταγμάτων καὶ 1 προτύπου τοιούτου μετὰ 4 ἐφίππων, 6 πεζοπόρων καὶ 1 προτύπου πυρβολαρχιῶν.— *Μηχανικόν:* 2 τάγματα. — *Ἀεροπλοῖα:* περὶ τὰ 15 ἀερόπλοια. — *Χωροφυλακή:* 1 σύνταγμα καὶ 1 τάγμα.

Εἰς τὸν ὁπλισμὸν τοῦ πεζικοῦ καὶ ἱππικοῦ εἰσήχθησαν καὶ τυφέκια ἢ ἀραβίδες συστήματος Λῆ - Ἐνφὶλδ (Enfield). Τὸ πυροβολικὸν περιλαμβάνει καὶ ἀριθμόν τινα ὀβιδοβόλων τῶν 12 ἑκατ. συστήματος Κρούπ.

Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

— [ΟΙΚΟΝ. ΓΕΩΓΡ.] Ἀφότου ἐκηρύχθη ἀνεξάρτητον κράτος τὸ Ἀφγανιστάν, οὐδέποτε ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐπαρκῇ εἰς τὰς δημοσίας δαπάνας του, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ὑπάρχῃ σοβαρὸς πρὸς τοῦτο λόγος. Στερούμενον ἀφθόνου ὀρυκτοῦ πλούτου δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξελιχθῇ εἰς χώραν εὐποροῦσαν, ἀλλ᾽ αἱ ἀνάγκαι τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας ἦτο δυνατὸν νὰ καλυφθῶσι, ἴσως δὲ καὶ θὰ ἀνήρχετο εἰς τὴν θέσιν κράτους φερεγγύου ἄνευ τῆς μυωπαζούσης ἐμπορικῆς πολιτικῆς τοῦ ἐμίρου Ἀβδουρραχμάν. Τὰ ἐτήσια δημόσια ἔξοδα, ὑποκείμενα εἰς μεγάλας διακυμάνσεις, ἀνήρχοντο μέχρι πρό τινος εἰς ἓν ἑκατομμύριον ἀγγλικῶν λιρῶν κατὰ μέγιστον ὅριον. Τὰ ἐλλείμματα τῶν δαπανῶν ἐκαλύπτοντο διὰ χορηγίας τῆς Βρεττανικῆς Κυβερνήσεως τῶν Ἰνδιῶν πρὸς τὸν ἐμίρην ἐκ λ. στ. 80.000 κατ᾽ ἔτος, αὐξηθείσης εἰς 120.000 λ.στ. μετὰ τὴν μεθοριακὴν διαρρύθμισιν τοῦ 1893.

Ὀρυκτὸς πλοῦτος. Ὀλίγα εἶναι τὰ ὑπὸ ἐκμετάλλευσιν ὀρυχεῖα καὶ μεταλλεῖα ἐν Ἀφγανιστάν. Ὁ ἐμίρης Ἀβδουρραχμὰν ἐν τούτοις ἰσχυρίζεται εἰς τὴν αὐτοβιογραφίαν του, ὅτι ἡ χώρα εἶναι πλουσία εἰς μεταλλεῖα. Μικραὶ ποσότητες χρυσοῦ ἐξάγονται ἐκ τῶν ποταμῶν τῆς ἐπαρχίας Λαγμὰν καὶ τῶν πέριξ. Εἰς παλαιοτέρους χρόνους ὑπῆρχον πλούσια μεταλλεῖα ἀργύρου ὑπεράνω τῆς κοιλάδος τοῦ Πατσίρ, ἐπὶ τοῦ Ἰνδοῦ-Κούχ. Μεταλλεῖα σιδήρου ὑπάρχουσιν εἰς τὰς ἐπαρχίας Φαρμουλῆ καὶ Μπαμιάν. Παρετηρήθησαν ἐπίσης καὶ μεταλλεύματα χαλκοῦ, ἀλλ᾽ οὐδεμία ἔγινεν αὐτῶν ἐκμετάλλευσις. Μόλυβδος εὑρέθη εἰς πολλὰ μέρη, ἰδίᾳ δὲ παρὰ τὴν Χεράτ, ἀλλ᾽ ἡ ἐκμετάλλευσις εἶναι πενιχρά. Εἴς τινα μέρη ὑπάρχει καὶ ἀντιμόνιον. Θεῖον ἀπαντᾷ εἰς τεμάχια παρὰ τὴν Χεράτ, φαίνεται δὲ ὅτι πρὸς τὸ μέρος τοῦ Σεϊστὰν ὑπάρχει καὶ εἷς θειοῦχος κρατήρ. Εἰς τὴν αὐτὴν ἐπαρχίαν συναντᾶται ἀμμωνιακον ἅλας, ἀλλαχοῦ δὲ νίτρον· εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Κανταχὰρ ἐξορύσσεται γύψος. Λέγεται ὅτι ὑπάρχει καὶ γαιάνθραξ ἢ μᾶλλον λιγνίτης.

Καλλιέργειαι. Ἡ γεωργία εἶναι ἱκανῶς ἀνεπτυγμένη. Εἰς πολλὰ μέρη ἡ συγκομιδὴ γίνεται δὶς τοῦ ἔτους, ὡς εἰς τὰς Ἰνδίας, μία τὸ ἔαρ σπειρομένη κατὰ τὸ τέλος τοῦ φθινοπώρου (σῖτος, κριθή, ἐρυθρόδανον καὶ εἶδος φακῆς) καὶ μία τὸ φθινόπωρον σπειρομένη εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔαρος καὶ ὡριμάζουσα τὸ φθινόπωρον (ὄρυζα, κέγχρος, ἀραβόσιτος, φασόλια, καπνός, γογγύλια κ.λ.). Τὰ ὑψηλὰ μέρη ἔχουσι μίαν μόνον ἐσοδείαν. Ἰδιαιτέρα σπουδαία ἐσοδεία εἶναι παρὰ τὰς πόλεις ἡ τῶν πεπόνων, ὑδροπεπόνων καὶ ἄλλων κολοκυνθοειδῶν. Ζαχαροκάλαμον φύεται μόνον εἰς τὰς πλουσίας πεδιάδας· προκόπτει καὶ ὁ βάμβαξ εἰς τὰ θερμότερα μέρη, ἀλλὰ τὰ βαμβακερὰ ὑφάσματα εἰσάγονται ἔξωθεν. Καλλιεργεῖται ὡσαύτως καὶ ἐξάγεται κρόκος, κοινὸν δὲ εἰς ὅλα τὰ μέρη εἶναι τὸ φυτὸν τοῦ ρητινελαίου. Τὰ καπνὰ ἐξάγονται εἰς τὰς Ἰνδίας. Σπουδαία εἶναι καὶ ἡ συγκομιδὴ τῶν ὀπωρικῶν, τὰ ὁποῖα, εἴτε νωπὰ εἴτε διατηρούμενα, ἀποτελοῦσι τὴν κυριωτέραν τροφὴν μεγάλου μέρους τῶν κατοίκων. Σταφυλῶν ὑπάρχουσι πολλαὶ ποικιλίαι. Εἰς τὰ περίχωρα τῆς Κανταχὰρ καλλιεργοῦνται λίαν ἐκτεταμένοι ἀμπελῶνες, τῶν ὁποίων ἡ παραγωγὴ εἶναι σημαντική.

Οἱ ἀγροὶ καὶ οἱ κῆποι ἀρδεύονται διὰ διωρύγων ἢ δι᾽ ὑπογείων σωλήνων (καρίζ), διὰ τῶν ὁποίων συναθροίζεται τὸ ὕδωρ πολλῶν πηγῶν καὶ διοχετεύεται εἰς χαμηλότερα μέρη.

Ζῷα. Ἀπὸ ζωολογικῆς ἀπόψεως τὸ Ἀφγανιστὰν κεῖται εἰς τὸ μεταίχμιον τριῶν ζωνῶν, τῆς Εὐρασιατικῆς, τῆς Αἰθιοπικῆς καὶ τῆς Ἰνδομαλαϊκῆς, ἑπομένως τρέφει ζῷα τῶν τριῶν τούτων ζωνῶν, κυρίως ὅμως τῆς Εὐρασιατικῆς. Ἐκ τῶν γαλεοειδῶν ἀπαντῶσι γαλαῖ καὶ λεοπαρδάλεις, σπανιώτερον δὲ τίγρεις· ἐκ τῶν κυνοειδῶν θῶες, λύκοι μεγάλοι ἐπιτεθέμενοι ἐνίοτε καὶ ἐναντίον ἱππέων, ὕαιναι, ἀλώπεκες. Ἐκτὸς τούτων ἄρκτοι (μαῦραι)· αἴγαγροι (οἱ μεγακέρωτες), ἄγρια πρόβατα, ἀντιλόπαι, ἀγριόχοιροι, ὄναγροι, κάμηλοι ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν. Ἵπποι ἐξάγονται ἐκ τοῦ Ἀφγανικοῦ Τουρκεστὰν εἰς τὰς Ἰνδίας, οἱ καλύτεροι ὅμως προορίζονται διὰ τὸν ἀφγανικὸν στρατόν. Οἱ ἀφγανικοὶ ἵπποι, γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα γιαμποῦ, εἶναι ἰσχυροί, ἔχουσιν εὐρεῖαν ῥάχιν, χρησιμοποιούμενοι κυρίως ὡς νωταγωγοὶ ἀλλὰ καὶ δι᾽ ἱππασίαν.

Αἱ ἀγελάδες τῆς Κανταχὰρ καὶ τοῦ Σεϊστὰν δίδουσι μεγάλην ποσότητα γάλακτος. Φαίνεται δὲ ὅτι ἔχουσι καὶ ὕβον ἐξαφανιζόμενον περιοδικῶς. Σπουδαία εἶναι καθ᾽ ὅλον τὸ Ἀφγανιστὰν καὶ ἡ τυροκομία. Προβάτων ὑπάρχουσι δύο εἴδη, λευκὰ καὶ μαῦρα ἢ πυρόχροα, ἀμφότερα ὅμως μὲ παχεῖαν οὐράν. Μέγα μέρος τῶν λευκῶν μαλλίων ἐξάγεται εἰς Περσίαν καὶ διὰ Βομβάης εἰς Εὐρώπην. Ποίμνια προβάτων εἶναι ἡ κυριωτέρα περιουσία τῶν νομάδων, τὸ κρέας δὲ τοῦ ζῴου τούτου εἶναι ἡ κυριωτέρα τροφὴ τῶν κατοίκων. Τὸ φθινόπωρον σφάζονται πολλὰ πρόβατα, ὡσαύτως

Digitized by Google

δὲ καὶ ἀγελάδες καὶ κάμηλοι, τῶν ὁποίων τὸ κρέας ἀλατίζεται καὶ ξηραίνεται εἰς τὸν ἥλιον (παστουρμᾶς).

Ἐμπόριον, βιομηχανία. Τὸ κυριώτερον εἶδος ἐξαγωγῆς τῶν βορείων ἐπαρχιῶν εἶναι ὑφάσματα ἐκ τριχῶν καμήλου καὶ αἰγῶν, γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα *μπαράκ, καρὸκ* κ.λ. Εἰς τὴν Χεράτ καὶ τὴν Κανταχὰρ κατασκευάζονται μεταξωτὰ ὑφάσματα, ὡσαύτως δὲ καὶ τάπητες, κεντήματα καὶ πιλήματα. Εἰς τὴν ἐπαρχίαν Χεράτ παράγονται πολλὰ εἴδη μικρῶν ταπήτων, τῶν λεγομένων «γκαλιτσᾶ», μὲ ὡραιότατα σχέδια καὶ χρώματα, οἱ ὁποῖοι χρησιμοποιοῦνται κατὰ τὴν προσευχὴν τῶν Μουσουλμάνων. Εἰδικῶς φημισμένη διὰ τὴν βιομηχανίαν αὐτῶν εἶναι ἡ μικρὰ πόλις Ἀδρασκάντ. Ἀλλ' οἱ τάπητες οὗτοι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συγκριθῶσι πρὸς τοὺς καλῆς ποιότητος τοιούτους τῆς Ἀνατολικῆς Περσίας καὶ τῶν ὑπεράνω τοῦ Πεντζὰπ τουρκομανικῶν ἐπαρχιῶν. Τὰ μαλλία τῶν νοτίων μερῶν τῶν ἐπαρχιῶν Χεράτ καὶ Κανταχὰρ εἶναι διάσημα διὰ τὴν ποιότητά των. Μέγα μέρος αὐτῶν ὡς καὶ μετάξης, ξηρῶν καρπῶν καὶ ἐρυθροδάνου ἐξάγονται εἰς τὰς Ἰνδίας. Ἡ ἀξία τῶν ἐκ Καβούλης εἰς Ἰνδίας ἐξαγομένων ἐμπορευμάτων (ἵππων, κτηνῶν, καρπῶν, μαλλίων, μετάξης, δερμάτων, καπνῶν, εἰδῶν φαρμακευτικῆς κ. ἄ.) ὑπελογίζετο εἰς 2.200.000 ρουπίας (150.000 λ. στ. περίπου). Ἡ δὲ ἀξία τῶ ἐξ Ἰνδιῶν εἰς Καβούλην ἀποστελλομένων ἐμπορευμάτων (βαμβακερά, ζάχαρις, τεῖον) κυμαίνεται μεταξὺ 180.000 καὶ 600.000 λ. στ. Εἰς Κανταχὰρ εἰσάγονται ἐξ Ἰνδιῶν ἐμπορεύματα ἀξίας 170.000 λ. στ. περίπου, ἐξάγονται δὲ ἀξίας λ. στ. 220.000. Ἡ ὑπὲρ τῆς ἐξαγωγῆς διαφορὰ ὀφείλεται κυρίως εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν ξηρῶν καρπῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ferrier*, History of the Afghans (1858). *Bellew*, Afghanistan and the Afghans (1879). *Kaye*, History of the War in Afghanistan (1878) *Malleson*, History of Afghanistan (1879). *Heusman*, The Afghan War (1881). Sir *H. M. Durand*, The First Afghan War (1879). *Forbes*, The Afghan Wars (1892). *Rawlinson*, England and Russia in the East (1875). *A. Cerjate*, England and Russia Face to Face in Asia (1887). *Curzon*, Problems of the Far East (1894). *Robertson*, The Kafir of the Hindu-Kush (1896). *Thorburn*, Asiatic Neighbours. *Hanna*, Second Afghan War (1899). *Sultan Mohammed Khan*, Constitution and Laws of Afghanistan. *Augus Hamilton*, Afghanistan (1906). *Hué*, Les Russes et les Anglais dans l'Afghanistan (Paris 1885). *Rodenbough*, Afghanistan and the Anglo-Russian dispute (1885). *Roskoschny*, Afghanistan und seine Nachbarländer (Leipzig 1885). *G. P. Tate*, The King dom of Afghanistan κ.τ.λ. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΛΟΣ

ἀφεγγὴς (ὁ, ἡ),—*ὲς* (τό)· καὶ *ἄφεγγος—η,—ο*· ὁ ἄνευ φέγγους, σκοτεινός: «νὺξ ἀφεγγής».

ἀφεδρόδερα (τὰ) (Aphedrodera) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *περκιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους ἰχθῦς ἰθαγενεῖς τῶν γλυκέων ὑδάτων τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

ἀφεδρών,—*ῶνος* (ὁ)· τὸ ἀποχωρητήριον, ὁ ἀπόπατος· || τὸ μέρος τοῦ σώματος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐξέρχονται τὰ ἀποχωρήματα, ὁ πρωκτός.

Ἀφειδαντίδαι. Γένος ἀριστοκρατικὸν ἐν Ἀθήναις, μνημονευόμενον εἰς ἐπιγραφὰς τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος (βλ. λ. **Ἀφείδας**).

Ἀφείδας *[Μυθολ.]*.—1) Τεγεάτης ἥρως, υἱὸς τοῦ Ἀρκάδος καὶ τῆς Δρυάδος νύμφης Ἐρατοῦς καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ἀζᾶνος καὶ τοῦ Ἐλάτου. Κατ' ἄλλους μύθους ἐλέγετο υἱὸς τοῦ Ἀρκάδος ἐκ τῆς κόρης τοῦ Ἀμύκλου Λεανείρας ἢ τῆς τοῦ Κρόκωνος Μεγανείρας ἢ τῆς Χρυσοπελείας. Εἰς τὸν Ἀφείδαντα ἔλαχε κατὰ τὴν διανομὴν τῆς πατρικῆς κληρονομίας ἡ Τεγέα, ἥτις διὰ τοῦτο καὶ *Ἀφειδάντειος κλῆρος* ἐκαλεῖτο. Τέκνα τοῦ Ἀφείδαντος ἦσαν ὁ *Ἄλεος* καὶ ἡ *Σθενέβοια*, τὴν ὁποίαν συνεζεύχθη ὁ Προῖτος. Κατὰ παραλλαγὴν δὲ τοῦ μύθου καὶ ἡ *Λευκώνη* ἀπὸ τῆς ὁποίας εἶχεν ὀνομασθῆ καὶ πηγή τις παρὰ τὴν Τεγέαν Λευκώνιος. Τὸν Ἀφείδαντα ἐτίμων ἐξαιρετικῶς ἐκ τῶν Ἀρκάδων οἱ Τεγεᾶται, οἵτινες καὶ ἕνα τῶν ἐννέα δήμων τῆς χώρας των ἐκάλουν Ἀφείδαντας καὶ τὸ ἄγαλμά του, ἔργον τοῦ Ἀργείου Ἀντιφάνους, εἶχον ἀφιερώσει μετὰ τῶν ἀγαλμάτων τῶν ἄλλων ἐπωνύμων ἡρώων τῶν Ἀρκαδικῶν χωρῶν εἰς Δελφοὺς μετὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν δήωσιν τῆς Λακωνικῆς κατὰ τὸ 370—369 π. Χ.

—2) Ἀθηναῖος ἥρως, υἱὸς τοῦ Ὀξύντου, εἷς τῶν ἀρχαιοτάτων βασιλέων τῶν Ἀθηναίων. Ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ νόθου ἀδελφοῦ του Θυμοίτου, ὅστις καὶ διεδέχθη αὐτὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ. Ἐπὶ τοῦ Ἀφείδαντος ἐλέγετο ὅτι ἐκομίσθησαν εἰς Ἀθήνας τὰ ἔπη τοῦ Δωδωναίου Διός, ἅτινα συνεβούλευον τὴν πρὸς τοὺς ἱκέτας αἰδῶ: «. . . μηδ' ἱκέτας ἀδικεῖν· ἱκέται δ' ἱεροί τε καὶ ἁγνοί». Ἀπὸ τοῦ Ἀφείδαντος τούτου κατήγετο, ὡς ἐπίστευον, τὸ ἀριστοκρατικὸν γένος τῶν *Ἀφειδαντιδῶν*.

—3) Υἱὸς τοῦ Πολυπήμονος ἐξ Ἀλύβαντος. Τούτου υἱὸς ἦτο ὁ *Ἐπήριτος*, ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Ἰθάκην ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπανελθὼν ἐκ Τροίας (Ὀδυσ. Ω, 305).

—4) Εἷς τῶν Κενταύρων.

—5) Εἷς τῶν μυθικῶν βασιλέων φυλῆς τινος τῶν Μολοσσῶν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὡς ἐλέγετο, ὠνομάσθη μέρος τι τῆς Μολοσσίδος τῆς Ἠπείρου *Ἀφείδαντες*. ΚΑΨ.

ἀφειδὴς (ὁ, ἡ), —*ὲς* (τό)· ὁ μὴ φειδόμενος τῶν ἑαυτοῦ, ὁ καταδαπανῶν τι, ὁ. ἐλευθέριος. —Ἐπίρρ. *ἀφειδῶς*.

ἀφειδία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀφειδής, ἐλευθεριότης· || ματαία δαπάνη, σπατάλη.

—*[Ρητορ.]* Καλεῖται *ἀφειδία* ἐν τοῖς ῥητορικοῖς λόγοις, εἰδικῶς, ἡ διὰ πλήθους ῥητορικῶν καὶ γλωσσικῶν μέσων διαχείρισις ζητήματός τινος. Ὁ ἐπ' ἀφειδίᾳ διακρινόμενος λόγος γέμει ἠχηρῶν καὶ λαμπρῶν ἐπιθέτων καὶ ῥητορικῶν σχημάτων· εἶναι πομπώδης καὶ ὀγκηρός. Ἀντίθετον *βραχυλογία*.

ἀφειδῶ *(—έω)*· εἶμαι ἀφειδής, ἀψηφῶ· || δίδω ὀλίγην προσοχὴν εἴς τι· || δὲν φείδομαί τινος, ἀσωτεύω, σπαταλῶ.

Ἀφὲκ *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Ὄνομα διαφόρων πόλεων τῆς Παλαιστίνης· πλησίον μιᾶς ἐξ αὐτῶν, εἰς θέσιν ἀκαθόριστον, εἶχον στρατοπεδεύσει οἱ Φιλισταῖοι (Α' Βασιλ. δ', 1 καὶ κθ', 1). Ζήτημα ἂν δέον αὕτη νὰ ταυτισθῇ πρὸς πόλιν *Ἀφεκά*, παρ' ᾗν ὁ Ἀχαὰβ ἦρε λαμπρὰν νίκην κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας Μπενχαντὰντ β' (Γ' Βασιλ. κ, 26), ἧς ἡ θέσις ἀνεξακρίβωτος, ἢ καὶ πρὸς τὴν ἐν τῇ φυλῇ Ἰούδα *Ἀφεκά*, τὴν ὁποίαν οἱ Ο' λέγουν *Φακουὰ* (Ἰησοῦ Ναυῆ ιε' 53). Π. Ι. Μ.

ἀφέλανδρος (ὁ) (Aphelandrus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκανθιδῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου διακρίνομεν ἐκ τῶν ἐναλλασσομένων φύλλων καὶ τῶν ἀνθέων, ἅτινα εἶναι κατὰ στάχυς διατεταγμένα. Εἶναι θάμνοι ἢ δενδρύλλια τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστὰ 50 περίπου εἴδη, ὧν τινα καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον. Κυριώτερα εἴδη εἶναι τά: *ἀφέλανδρος ἡ τετράγωνος* (Aphelandrus tetragona) διακρινομένη διὰ τὰ ὡραῖα, μεγάλα καὶ ἐρυθροπόρφυρα ἄνθη της. Καλλιεργεῖται εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Εὐρώπης ἐντὸς θερμοκηπίων. *Ἀφέλανδρος ὁ ὀξύφυλλος* (Aphelandrus acutifolius) καὶ *ἀφέλανδρος ὁ στικτὸς* (Aphelandrus punctatus). Δ. Ν. Π.

ἀφέλεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀφελής, ἀπόνηρος, ἡ ἁπλότης· || εὐπιστία, ἁπλοϊκότης, ἐλαφρότης, κουφότης.

—*[Ρητορ.]* Καλεῖται *ἀφέλεια* ἢ *ἀφελὴς λόγος* ὁ ἀνεπιτήδευτος καὶ τὸν ἰδιωτικὸν τύπον ἀπομιμούμενος καὶ ἀντικείμενος εἰς τὸν *ῥητορικὸν* ἢ *πολιτικὸν* λόγον. Τὰ νοήματά του εἶναι ἁπλᾶ καὶ σαφῆ, ὅπως τὰ τῶν ἀπλάστων καὶ φυσικῶν ἀνθρώπων, αἱ δὲ λέξεις κοιναὶ καὶ εὔληπτοι. Ἡ σύνταξις μᾶλλον παρατακτική, ὅπως ἡ τῶν πρωτογόνων. Ἡ ἀφέλεια εἴτε αὐθόρμητος, εἴτε ἐκ προθέσεως, εἶναι μία ἀπὸ τὰς σπουδαιοτέρας πηγὰς τοῦ καλοῦ εἰς ὅλας του τὰς ἐκφάνσεις, προσδίδουσα δροσερότητα καὶ χάριν εἰς τὸ ἔργον.

ἀφέλεξις (ἡ) (Aphelexis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑλιχρυσιδῶν*, ἰθαγενὲς τῆς Μαδαγασκάρης. Δ. Ν. Π.

ἀφελὴς (ὁ, ἡ),—*ὲς* (τό)· ἀκέραιος, ἄρτιος, ἄμεμπτος (ἀρχ.)· || ἀπόνηρος, ἀνεπιτήδευτος, ἁπλοῦς, ἄδοφος· || εὔπιστος, κοῦφος, ἐλαφρός, ἁπλοϊκός.

ἀφελία (ἡ) (Aphelie) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κεντρολεπιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, τὴν *ἀφελίαν τὴν κυπεροειδῆ* (Aphelie cyperoides), ἰθαγενὲς φυτὸν τῆς Νέας Ὁλλανδίας. Δ. Ν. Π.

ἀφελίνη (ἡ) (Apheline) *[Ζωολ.]* Γένος ἐντόμων *ὑμενοπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χαλκιδῶν*. Δ. Ν. Π.

ἀφελκία. (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ὅρος ἀναφερόμενος εἰς ψυχοπαθείας, σημαίνων δὲ τὴν ἀφαίρεσιν, τὸν περισπασμόν, τὴν ὀνειροπολίαν. Μ. Ν. Κ.

ἀφέλκυσις (ἡ)· ἡ πρᾶξις τοῦ ἀφελκύειν, ἀφέλκειν, σύρειν πρὸς τὰ ὀπίσω.

—**ἀφέλκυσις τοῦ ξίφους** *[Ὁπλομαχ.]*. Καλεῖται οὕτως ἐν τῇ ξιφασκίᾳ ἡ αἰφνίδιος ἐγκατάλειψις τοῦ ἐχθρικοῦ ξίφους, ἐξευγμένου ὄντος, γινομένη διὰ μόνης τῆς ἀπομακρύνσεως τῆς ἀκμῆς τοῦ ξίφους ἐκ τοῦ μέρους τῆς ζεύξεως, ἐνῷ ἡ πυγμὴ φυλάττει τὴν προτέραν της θέσιν. Ἡ ἀφέλκυσις πολλάκις δύναται νὰ ἀντικατασταθῇ ἐπωφελῶς μίαν προσποίησιν ἔναντι ἀντιπάλου ὑπερασπιζομένου δι' ὀρθῶν ἀποκρούσεων. Τ. ΚΑΡΑΚΑΛΟΣ

ἀφελκύω, μεταγ. **ἀφέλκω**· ἀποσύρω, σύρω πρὸς τὰ ὀπίσω, ἀποσπῶ τι ἀπό τινος.

Ἀφελλὰν *[Ἀστρ.]*. Ὀνομασία τοῦ ἀστέρος α τῶν Διδύμων.

ἀφελοθήριον (Aphelotherium) *[Παλαιοζωολ.]*. Συνώνυμον τοῦ ἀπολιθωμένου γένους *ἄδαπις* (Adapis Cuvier) τῶν *λεμουριοειδῶν προπιθήκων*. Γ. Κ. Γ.

ἀφελοκόμη (ἡ) (Aphelocoma) *[Ζωολ.]* Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κορακιδῶν*. Διακρίνονται ἐκ τοῦ θαυμασίου εἰς χρωματισμοὺς πτερώματός των, τοῦ βραχέος καὶ κυρτοῦ ῥάμφους των καὶ τῶν ἰσχυρῶν ταρσῶν των. Εἶναι ἰθαγενῆ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς βορείου Ἀμερικῆς. Γνωστότερα εἴδη εἶναι αἱ: *ἀφελοκόμη ἡ καλιφόρνειος* (Aphelocoma californica), κοινότατον πτηνὸν ἐν Καλιφορνίᾳ. Διακρίνεται ἐκ τοῦ λαμπροῦ κυανοῦ χρωματισμοῦ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ λαιμοῦ της, τῶν κυανοτέφρων πτερύγων της, τῆς φαιᾶς ῥάχεως καὶ τῆς ὠχροτέφρου μὲ κυανᾶς ἀνταυγείας κοιλίας της· *ἀφελοκόμη ἡ μονόχρους* (Aphelocoma unicolor). Ἰθαγενὲς πτηνὸν τοῦ Μεξικοῦ καὶ τῆς Γουατεμάλας. Τὸ πτέρωμά της εἶναι κατὰ τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος ζωηρῶς κυανοῦν καὶ κατὰ τὰ κάτω σκοτεινῶς μελανόν. Δ. Ν. Π.

ἀφελόπους (ὁ) (Aphelopus) *[Ἐντομολ.]*. Γένος ἐντόμων *ὑμενοπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πρωκτοτριπιδῶν*. Εἶναι μικρὰ παράσιτα, ὧν γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα καὶ ἐν Εὐρώπῃ. Δ. Ν. Π

ἀφελόσαυρος (Aphelosaurus Gervais). *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἀμφίβολον, ἀτελῶς γνωστόν, ἐκλειψάντων σαυρῶν *(θερομόρφων;)*, τοῦ ὁποίου λείψανα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας περμίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Autun τῆς Γαλλίας. Γ. Κ. Γ.

ἀφελόχειρος (ὁ) (Aphelocheirus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων *ἡμιπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδροκοριδῶν*. Εἶναι ὑδρόβιοι κόρεις ἀπαντῶντες εἰς τὰ ῥέοντα ὕδατα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Μεταξὺ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *ἀφελόχειρος ὁ θερινὸς* (Aphelocheirus aestivalis) ἀπαντῶν εἰς πλείστας ῥοὰς ὑδάτων τῆς Εὐρώπης. Δ.Ν.Π.

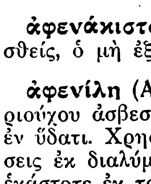

Ἀφελόχειρος ὁ θερινός.
(Τριπλάσιον μέγεθος τοῦ φυσ.)

ἀφέλωψ (Aphelops) *[Παλαιοζ.]* Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποοικογένειαν τῶν *ῥινοκερινιδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ῥινοκεροειδῶν περιττοδακτύλων θηλαστικῶν*. Γ. Κ. Γ.

ἀφενάκιστος (ὁ, ἡ), —*ὸν* (τό)· ὁ μὴ φενακισθείς, ὁ μὴ ἐξαπατηθείς.

ἀφενίλη (Afenil) *[Φαρμ. Χημ.]*. Μεῖγμα χλωριούχου ἀσβεστίου καὶ οὐρίας. Κόνις εὐδιάλυτος ἐν ὕδατι. Χρησιμοποιεῖται δι' ἐνδοφλεβίους ἐνέσεις ἐκ διαλύματος 10 %, ἐνιεμένων ἀνὰ 10 κ. ἑ. ἑκάστοτε ἐκ τοῦ διαλύματος κατὰ τοῦ ἄσθματος, τῆς κνήφης, τῆς τετανίας ἐπιπεφυκιτίδων, κατὰ τῆς ἐξ ὀροῦ ἀφυλαξίας, τῶν δυσμηνορροιῶν, αἱμορραγιῶν, πρὸς προφύλαξιν διαταραχῶν ἐκ τῶν ἐνέσεων τῆς σαλβαρσάνης κλπ. Κ. Γ. Μ.

Ἀφεντάκις, *Ἰβραῒμ-Χατζῆ*—. Περιβόητος ἐπὶ ὠμότητι τοῦρκος Κρής, ὅστις ἐν τῷ χωρίῳ Σητείας Κρήτης Ἀδραβάστοι, ὅπου εἶχεν ἰδιόκτητον ὀχυρὸν πύργον, περιέκλεισε τὸν Ἰούνιον τοῦ 1821 ἐντὸς ἐλαιοτριβείου 500 Χριστιανοὺς καὶ ἀπέσφαξεν αὐτούς. Ε. Γ.

ἀφεντάνθρωπος (ὁ)· δημοτ., ἄνθρωπος ἀφέντης, ποὺ τοῦ πρέπει νὰ εἶναι ἀφέντης, ὁ ἐπιβαλλόμενος εἴτε διὰ τοῦ παραστήματος εἴτε διὰ τῆς ἐλευθεριότητος· θηλ. *ἀφεντογυναῖκα*.

ἀφεντεύω· εἶμαι ἀφέντης, ἐξουσιάζω· || ἰδιωματ., εὐθετῶ, τοποθετῶ: «ἀφεντεύω τὰ πράγματα νὰ μὴ χαθοῦν».

ἀφέντης (ὁ, θηλ. *ἀφέντισσα* καὶ *ἀφέντρα*· ἀπὸ τοῦ μεταγεν. *αὐθέντης* καὶ τοῦτο ἀπὸ τοῦ ἀρχ. *αὐτοέντης*=ὁ ἰδίαις χερσὶ πράττων τι, ὁ αὐτόχειρ). ὁ ἐξουσιαστής, ὁ ἐπιτάσσων, καθόλου, ὁ ἀνώτερος, ὁ προϊστάμενος: παροιμ. «ἔχει ὁ ἀφέντης μας ἀφέντη, κι' ἡ κυρά μας ἄλλον ἄντρα»· || ἐπὶ ὑπηρετῶν, ἐργατῶν κ.τ.τ., ὁ κύριος, ἐκεῖνος, εἰς τὸν ὁποῖον προσφέρει τις τὰς ὑπηρεσίας του, θηλ. *κυρά* || ἰδιωματ., ὁ πατήρ: «θὰ κάμω ὅ,τι μοῦ πῇ ὁ ἀφέντης μου»· || ὁ ὑπερέχων πλούτῳ, γένει κ.τ.τ., ὁ ἐπιφανής: «τοῦ πρέπει νά 'ναι ἀφέντης»· || τιμητικὴ προσφώνησις: «τί θέλεις, ἀφέντη μου;», «ὅ,τι ἀγαπᾷ ὁ ἀφέντης».

Ἀφέντης *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Κρήτης εὐαναγνώριστον ἀπὸ θαλάσσης καὶ ὀρθούμενον εἰς 4850 πόδας, καταμεσῆς τοῦ ἰσθμοῦ Ἱεραπέτρας—Σητείας καὶ δὴ μεταξὺ τοῦ ὅρμου θόλος τοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Μεραμβέλλου καὶ τοῦ ὅρμου Ἁγιὰ Φωτιὰ ἐπὶ τοῦ Λιβυκοῦ πελάγους. Ὡς πλόκαμοι τοῦ ὄρους τούτου δέον νὰ θεωρηθῶσι τὰ ὄρη τῆς Σητείας, ὡς καὶ ἡ ὀροσειρὰ ἡ χωροῦσα πρὸς τὴν πόλιν τῆς Ἱεραπέτρας, ἅτινα ἐξ ἴσου εὐαναγνώριστα ἀπὸ θαλάσσης (Χάρτης 2536 Γ: Eastern par of Candia) μεγάλως βοηθοῦσι τοὺς παραπλέοντας εἰς προσδιορισμὸν στίγματος. Σ. Ε. Λ.

—**Ἀφέντης** ***Σταυρός.*** Ὑψηλὴ κορυφὴ (810 μ.) τῶν ὀρέων τῆς Δίκτης πρὸς Β τῆς Νεαπόλεως

Digitized by Google

Μεραμβέλλου Κρήτης, ἐπὶ τῶν κλιτύων τῆς ὁποίας τοποθετεῖται ἡ ἀρχαία *Δρῆρος* (*Χῶρες*). Ε. Γ.

—**Ἀφέντης** ***Χριστός***. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ (2155 μ.) τῶν Δικταίων ὀρέων μεταξὺ Βιάννου, Πεδιάδας καὶ Λασιθίου. Ε. Γ.

ἀφεντιὰ (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀφέντης, σεμνότης, εὐγένεια, μεγαλοπρεπὴς καὶ ἐπιβάλλουσα ἐμφάνισις: «ἔχει ἀφεντιὰ ἀπάνω του».

ἀφεντικὸς (ὁ) καὶ ***ἀφεντικὸ*** (τό)· ἰδίᾳ ἐπὶ ὑπηρετῶν, ἐργατῶν κ.τ.τ., ὁ προϊστάμενος, ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον ὑπηρετεῖ τις· πληθ. *τὰ ἀφεντικά*, ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνή, οἱ κύριοι, τοὺς ὁποίους ὑπηρετεῖ τις.

—**Ἀφεντικὸ** ***τοῦ Μιστρᾶ***. Ἐπονομασία τοῦ ἐν Μιστρᾷ Βυζαντινοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας Ὁδηγητρίας τοῦ Βροντοχίου, τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΔ' αἰῶνος.

—**Ἀφεντικὸς** ***λόγγος*** *[Γεωγρ.]* Ὡραῖον δάσος ἐν Ἰθάκῃ ἀπέχον 10' ἀπὸ τοῦ Περαχωριοῦ.

Ἀφεντούλης ***Θεόδωρος***. Διακεκριμένος Ἕλλην ἰατρὸς καὶ ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων καθηγητῶν τῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, γεννηθεὶς ἐν Ζαγορᾷ τῷ 1824, ἐκ πατρὸς μὲν Θρᾳκός, μητρὸς δ' ἐκ Θεσσαλίας ἑλκούσης τὸ γένος. Μετὰ τὴν σπουδὴν τῶν πρώτων γραμμάτων ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ μεταβὰς εἰς Σμύρνην ἐπεράτωσε τὰς γυμνασιακὰς σπουδάς, ἐνεγράφη δὲ κατόπιν ἐν τῇ Ἰατρικῇ Σχολῇ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου. Μετὰ τὴν λῆψιν τοῦ διπλώματος αὐτοῦ, τὰς ἰατρικὰς σπουδὰς συνεπλήρωσεν ἐν Γερμανίᾳ (1843), ἐκεῖθεν δὲ λαβὼν διδακτορικὸν δίπλωμα καὶ ἐν Μονάχῳ, ἐπανῆλθε, μετὰ διετῆ διαμονὴν ἐν Παρισίοις καὶ Βουδαπέστῃ, εἰς Ἑλλάδα (1848), γενόμενος ἐν ἀρχῇ μὲν ὑφηγητὴς (1849), εἶτα δὲ (1852) ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς γενικῆς καὶ παθολογικῆς Ἀνατομίας. Τῷ 1856 ἐγένετο ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς Φαρμακολογίας. εἶτα δὲ (1862), διαδεχθεὶς τὸν καθηγητὴν Ν. Κωστῆν, τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ μαθήματος τούτου, ἐν ᾧ πράγματι διεκρίθη οὐ μόνον ὡς λαμπρὸς συγγραφεύς, ἀλλὰ καὶ ὡς ἔξοχος διδάσκαλος, ἐν ἀρχαΐζούσῃ γλώσσῃ καὶ λίαν εὐγλώττως, πρὸ πλήθοντος πάντοτε ἀκροατηρίου λατρευόντων αὐτὸν φοιτητῶν, μεταβάλλων τὸ μονότονον τοῦ μαθήματος τούτου εἰς τερπνοτάτην παράδοσιν. Ἀποχωρήσαντος τοῦ καθηγητοῦ Θεοδώρου Ὀρφανίδου, ἀνέλαβεν εἶτα καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς Βοτανικῆς, περὶ ἣν εἶχεν, ὡς ὁ παλαιὸς συμπατριώτης αὐτοῦ Χείρων ὁ Κένταυρος, οὐ σμικρὰν ἐμπειρίαν. Καὶ ταύτην δὲ μετὰ τῆς φαρμακολογίας ἐδίδαξε μετὰ ζήλου ὁ πολυμαθὴς φυσιοδίφης μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ (8 Ἀπριλίου 1893).

Κυριώτερα τῶν ἔργων αὐτοῦ εἶναι: Παθολογικῆς Ἀνατομίας Ἐπιτομὴ (α'-γ'), 1880, 8ον, Φαρμακολογία εἰς 3 τόμους (γ' ἔκδ. 1890), πρότυπον ὄντως συγγράμματος σαφοῦς, γλαφυροῦ καὶ ἑλληνοπρεποῦς, Στοιχεῖα ἐπιστημονικῆς Φυτολογίας, ἐκ τοῦ γερμανικοῦ τοῦ *Ι. Βίσνερ* ἐν 2 τόμοις (1885—7), ἐν ᾗ πλείστους ὅρους ἐπιστημονικοὺς αὐτὸς πλάσας πρῶτος μετεχειρίσθη, Φαρμακοποιία (τοῦ Γερμανικοῦ Κράτους, ἔκδ. γ'), μετὰ θάνατον ἀποπερατωθεῖσα ὑπὸ Ἀντ Χρηστομάνου. Ἀθ. 1893, 8ον, Περιστατικά τινα τῆς ἰατρικῆς πράξεως (ἐν *Ἰατρικῇ Ἐφημερίδι* Β', 36), Περὶ ἑλειογενῶν πυρετῶν (*Πρακτ. Συνεδρ. Ἑλ. ἰατρῶν* 1887, σ. 147). Παρατηρήσεις τινὲς περὶ τῶν ἐν Πειραιεῖ ἐπικρατησάντων διαλειπόντων πυρετῶν (*Ἀσκληπιὸς* Β' 28), Συζήτησις ἐν τῇ αὐτοκρ. ἑταιρείᾳ τῶν ἰατρῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τοῦ ἐν Τουρκίᾳ σποραδικοῦ δῆθεν ἰκτερώδους πυρετοῦ (*Ἰατρ. Ἐφημ.* Α' 339), Ἐκδρομὴ εἰς Ἄνδρον (*Ἀσκληπιὸς* Β' 97), Ἐκδρομὴ εἰς Νάξον (*Ἰατρ. Ἐφημ.* Α' 337).

Ὁ Ἀφεντούλης οὐ μόνον ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἐδείχθη ὑπέροχος, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ διοικήσει τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ὡς πρύτανις (1887—8) καὶ ὡς κοσμήτωρ (1865—6 καὶ 1891—2). Ἡ πρυτανικὴ αὐτοῦ λογοδοσία δεικνύει οὐ μόνον τὸν πονοῦντα τὸ Πανεπιστήμιον σοφὸν καθηγητήν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐμπνευσμένον ποιητήν.

Εὔγλωττος, ῥήτωρ, ἐξεφώνησεν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ διαφόρων σημαντικῶν γεγονότων, οἷον τῆς θεσσαλικῆς ἐξεγέρσεως (1854), τῆς κρητικῆς (1866) κτλ. λόγους πλήρεις πατριωτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, συναρπάζοντας διὰ τῆς καλλιεπείας καὶ τοῦ νευρώδους αὐτῶν. Διετέλεσε δὲ καὶ ἀντιπρόεδρος τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως (1863).

Ὀτρηρὸς θεράπων τοῦ Ἀπόλλωνος, οὐ μόνον ὡς θεοῦ τῆς ἰατρικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς ποιήσεως, ἐν ταῖς Μούσαις ἀνεύρισκεν ἀνάπαυσιν ἀλλὰ καὶ νέας δυνάμεις διὰ τὸ πολυάσχολον ἔργον αὐτοῦ. Τὰ φιλολογικὰ αὐτοῦ πάρεργα εἰς 3 τόμους, ἐν οἷς τὸ πανηγύρι τοῦ Ὀλύμπου, αἱ Ἀλκαΐκαὶ ᾠδαὶ (1881) καὶ αἱ μεταφράσεις τοῦ Νάθαν τοῦ Σοφοῦ τοῦ *Λέσσιγκ* (Ἀθ. 1880) καὶ τῆς Μαρίας Στούαρτ τοῦ *Σίλλερ* (1882), πρόκεινται ἡμῖν πολύτιμα κειμήλια, δεικνύοντα τὸν ἐμπνευσμένον ποιητήν, ὅστις καὶ κριτὴς ἐξαίρετος ἐδείχθη κατὰ τὸ Βουτσιναῖον καὶ τὸ Οἰκονόμειον ποιητικὸν ἀγώνισμα.

Ἀλλὰ καὶ ὡς πρακτικὸς καὶ φιλάνθρωπος ἰατρὸς ὁ Ἀφεντούλης ἐλατρεύετο ἐν Ἑλλάδι, ἰδίᾳ δ' ἐν Πειραιεῖ, ἐν ᾧ πάντοτε κατῴκει, καὶ οὗ τὸ νοσοκομεῖον, τὸ *Ζάννειον*, ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν διηύθυνεν. Ἰδιόρρυθμος ὡς ἄνθρωπος, φέρων πάντοτε κατὰ τὸν χειμῶνα εἶδος τηβέννου, ἐν ᾗ περιετυλίσσετο, ὡραιοτάτου καὶ εὐγενοῦς παραστήματος, ἐνεφάνιζεν ἀμέσως ὁ πολιὸς γέρων τὸν ὑπέροχον ἄνθρωπον. Ὁ Ἀφεντούλης μετὰ τοῦ Ἀναγνωστάκη πράγματι ἀποτελοῦσι τὰς πρώτας μεγάλας ἰατρικὰς προσωπικότητας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος. ΑΡ. Π. ΚΟΥΖΗΣ

Ἀφεντούλιεφ ἢ ***Ἀφεντούλης***, ***Μιχαήλ***. Πρῶτος διοικητὴς τῆς Κρήτης κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Ἐγεννήθη ἐν Νίτνα τῆς Ρωσίας ἐξ εὐπόρων Ἑλλήνων γονέων. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ Ἀγῶνος τοῦ 1821 κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔμπλεως ἐνθουσιασμοῦ, ἵνα ἀγωνισθῇ ὑπὲρ αὐτῆς. Ἡ πρώτη ὑπηρεσία ἣν ἀνέλαβεν ἦτο ἡ συνοδεία τοῦ Ἀλεξάνδρου Καντακουζηνοῦ διορισθέντος ὑπὸ τοῦ Δημ. Ὑψηλάντου ὅπως παραλάβῃ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1821 τὸ φρούριον τοῦ Μονεμβασίας μετὰ τῶν Ὀρφανοῦ καὶ Πεταλᾶ, ἀξιωματικῶν (*Φιλήμον.* τόμ Δ' σελ. 67 καὶ 406). Ἐν Μονεμβασίᾳ ὁ Καντακουζηνὸς ἐγνωρίσθη μὲ Κρῆτας, εἰς οὓς ἔστειλε καὶ πολεμεφόδια, ἐπειδὴ δὲ οἱ ἐν Κρήτῃ διεφώνουν περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Ἀρχηγοῦ ἐζήτησαν τὸν Αὔγουστον τοῦ 1821 διὰ πρεσβείας ὡς τοιοῦτον τὸν Καντακουζηνόν, ἀλλ' ἐκεῖνος, μελετῶν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Βλαχίαν δι' ὑποθέσεις του, συνέστησε τὸν Ἀφεντούλιεφ, ὅστις καὶ ἐδέχθη τὴν θέσιν ἐγκρίσει τοῦ Ὑψηλάντου, ἀπεβιβάσθη δὲ ἐπὶ πλοίου τοῦ Ι. Βλάχου, φέροντος καὶ 10 χιλ. ὀκάδας σίτου, ἀρχομένου τοῦ Νοεμβρίου 1821 εἰς Κρήτην, ἐν συνοδείᾳ καὶ πολλῶν Κρητῶν, γενόμενος ἐνθουσιωδῶς δεκτὸς ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἀρχιστρατήγου Ἀλεξ. Ὑψηλάντου καὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Κενόδοξος ὅμως ὢν ὁ Ἀφεντούλιεφ προσέλαβεν αὐτοβούλως καὶ τὸ ἐπώνυμον *Κομνηνός*, ὡς δῆθεν διάδοχος τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, περιεβάλλετο ἐπιδεικτικὰ παράσημα καὶ ἐξέδωκε προκηρύξεις πομφολυγώδεις, ὑπομιμνήσκων τὰς ἐνδόξους ἡμέρας τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ὀνειρευόμενος νὰ θέσῃ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του καὶ τὸ στέμμα τοῦ Μίνωος. Οἱ Κρῆτες κατ' ἀρχὰς θαμβωθέντες ὑπήκουον εἰς αὐτὸν τυφλῶς, ἀσμένως δὲ ἐδέχοντο προαγωγὰς καὶ ἀξιώματα πεντακοσιάρχου μέχρι πεντάρχου, παρ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἐκδοθέντων ὀργανισμῶν δὲν ἦτο εὔκολος, διότι καὶ πόροι δὲν ὑπῆρχον διὰ μισθοὺς καὶ τρόφιμα ἐπαρκῆ διὰ στρατόπεδα. Ταχέως ὅμως κατιδόντες ὅτι ὁ νέος ἀρχηγὸς προσεκολλήθη εἰς τὸ παράλιον Λουτρὸν τῶν Σφακιῶν, ὅπερ ἐκήρυξεν ἐμπορικὸν λιμένα τῆς ἐπαναστημένης Κρήτης, καὶ ὅτι διορίσας συμβούλιον διοικητικὸν δὲν ἠννόει νὰ μεταβῇ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου, ἵνα αὐτοπροσώπως ἐνισχύσῃ τὸ στρατόπεδον, καίτοι ἐκήρυξεν ἑαυτὸν καὶ Ἀρχιστράτηγον τῆς Κρήτης, ἤρχισαν νὰ δυσπιστῶσι καὶ νὰ τὸν ὑποπτεύωνται. Κρυψίνους καὶ φιλύποπτος ὁ Ἀφεντούλιεφ ἐσκέφθη νὰ ἐξουδετερώσῃ τοὺς ἰσχυροὺς Κρῆτας ὁπλαρχηγούς, δυστυχῶς δὲ δι' αὐτὸν ἐπιστεύθη ὅτι ἠνέχθη τὴν δολοφονίαν ἀντιπάλων τινῶν τῆς κλίκας του. Ἐν τούτοις καὶ κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ πολέμου ἐξηκολούθησε διοικῶν αὐταρχικῶς ἀπὸ τῆς παραλίας τὰ τῆς Κρήτης. Ὅταν τὸν Μάρτιον τοῦ 1822 ἦλθεν εἰς Κρήτην ὁ Καλέστρας καὶ κατήρτισε σοβαρὸν σχέδιον ἐπιθέσεως κατὰ τῶν τουρκικῶν φρουρίων, ὁ Ἀφεντούλιεφ, κατὰ Τρικούπην, τὸν ἐφαντάσθη κατάσκοπον καὶ ὡς ὑπονομεύοντα τὴν θέσιν του, ἐκ τούτου δὲ ἀπεδόθη εἰς τὸν Ἀφεντούλιεφ ἡ διενέργεια ζωηροτάτης ἀντιδράσεως, ἐξ ἧς ὁ γενναῖος ἐκεῖνος πυροβολητὴς πολεμηθεὶς καὶ ὑπὸ τοῦ Πρωτοπαπαδάκη ἀπέτυχε καὶ ἐφονεύθη. Κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1822 ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς ἐν Πελοποννήσῳ κεντρικῆς Διοικήσεως ὁ Πέτρος Ὁμηρίδης Σκυλίτσης ὡς βοηθὸς τοῦ Ἀφεντούλιεφ καὶ ἵνα ἐφαρμόσῃ καὶ ἐν Κρήτῃ τὸν Ἐθνικὸν Ὀργανισμόν. Ὁ Ἀφεντούλιεφ ὅμως ἐκάλεσεν εἰς Ἀρμένους ἀντιπροσώπους Κρῆτας, ἵνα ὑποβάλῃ καὶ ἐπιβάλῃ ἰδικόν του ὀργανισμόν, δι' οὗ συνεκέντρωνεν εἰς χεῖράς του τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν· οἱ Κρῆτες ὅμως δὲν ἐνέκριναν τὰ σχέδια αὐτοῦ περὶ ἀνακηρύξεως τῆς Κρήτης βασιλείου, ἀλλὰ τὸ σχέδιον τοῦ Σκυλίτση περὶ προσωρινῆς ὀργανώσεως τῆς Κρήτης κατὰ τὸ ἐν Ἐπιδαύρῳ ψηφισθὲν πολίτευμα, ἀνακηρυσσομένου τοῦ Ἀφεντούλιεφ ἁπλοῦ Γενικοῦ Ἐπάρχου. Ὅταν τελευτῶντος τοῦ Μαΐου 1822 ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ ἰσχυρὸς στόλος καὶ στρατὸς εἰς Κρήτην, ὁ Ἀφεντούλιεφ, πάντοθεν ἀποδοκιμαζόμενος, ἐσκέφθη κατὰ Τρικούπην νὰ δραπετεύσῃ, ἐφ' ὅσον δὲ καὶ αἱ πολεμικαὶ ἐνέργειαι ἐδυσχεραίνοντο, τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Κρήτης ἀπέδιδεν εἰς τὸν Ἀφεντούλιεφ ὑψίστην ὀλιγωρίαν, ἠναγκάσθη δὲ νὰ τὸν ἀποκηρύξῃ καὶ καθαιρέσῃ τῆς Ἀρχῆς, ἀποστεῖλαν εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βουλὴν παραστάτας, ὅπως ἐγκριθῇ ἡ παῦσις καὶ σταλῇ ἕτερος Διοικητὴς μετὰ στρατιωτικῆς καὶ ναυτικῆς βοηθείας. Οἱ περισσότεροι τῶν ἱστορικῶν καὶ ἰδίᾳ ὁ Σπηλιάδης βιαιότατα ἐπιτίθενται κατὰ τῆς πολιτείας τοῦ ἐν Κρήτῃ πρώτου ἁρμοστοῦ, εὑρόντος ὡς κυριώτατον δόγμα τὸ «διαίρει καὶ βασίλευε». Τὰ ἔγγραφά του κατεσχέθησαν καὶ ἐτέθη ὑπὸ κράτησιν, ἀνατεθείσης τῆς ἀναπληρώσεώς του εἰς τὸν Γεν. Γραμματέα τοῦ Συμβουλίου Νεόφυτον Οἰκονόμου. Δὲν εἶναι ὅμως ἀληθὲς ὅτι ἐστάλη εἰς Μελίτην, διότι ἐν τῷ ἀρχείῳ τῶν Ἀγωνιστῶν διεσώθη ἡ ἀπὸ 18)30 Ἰουλίου 1823 ἀπολογία του γεγραμμένη ἐν Σύρῳ, ὅπου ἐκ Μήλου κατέφυγε. Δι' αὐτῆς εἰδοποιεῖ τὸν Λ. Στάην περὶ τῶν κινήσεων τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἀξιοῖ νὰ τῷ στείλουν τὰ κατασχεθέντα πράγματά του, ἐν οἷς καὶ τὰ ἱστορικά του ἔγγραφα, δι' ὧν θὰ ἀποδείξῃ ἐν καιρῷ τὴν ἐθνικὴν ἐν Κρήτῃ δρᾶσίν του, εἰδοποιεῖ δὲ ὅτι μετὰ ἕνα μῆνα θὰ μεταβῇ εἰς Τεργέστην· κατόπιν ὅμως τὴν 8 Ὀκτωβρίου (ν. ἡ.) 1823 γράφει νὰ τῷ σταλῶσι τὰ ἔγγραφά του εἰς Ρώμην ἢ Μάλταν, καθόσον ἡ ἐξέλεγξις αὐτῶν οὐδὲν προήγαγε τὸ ἐνοχοποιητικὸν διὰ τὰς ἐν Κρήτῃ ἐνεργείας του (ἀριθ. ἐγγρ. 17409—416 ἐν *Ἀρχ. Ἀγωνιστῶν*). Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

ἀφέντρα (ἡ)· τὸ θηλ. τοῦ **ἀφέντης** (βλ. λ.).

Ἄφερ (Afer), ***Δομήτιος***. Ρωμαῖος ῥήτωρ, γεννηθεὶς ἐν Νεμαύσῳ τῷ 16 π. Χ. καὶ ἀποθανὼν τῷ 59 μ. Χ. Ὁ Κοϊντιλιανὸς θεωρεῖ αὐτὸν ὡς ἕνα τῶν περιφημοτέρων Ρωμαίων ῥητόρων. Μόνον ἀποσπάσματά τινα τῶν λόγων αὐτοῦ περιεσώθησαν. Α. Δ.

ἀφερέγγυος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ φέρων ἐγγύην, ἀναξιόχρεος· τὸ οὐδέτ. ***ἀφερέγγυον*** ὡς οὐσιαστ., ἄλλως ***ἀφερεγγυότης*** (ἡ).

ἄφεριμ (τουρκ. *ἄφεριν*)· ἐπιφώνημα δηλωτικὸν εὐαρεσκείας ἢ ἐπιδοκιμασίας.

ἀφερματίζω (κοιν. *ξεσαβουρώνω* γαλλ. délester, ἀγγλ. to unship the ballast) *[Ναυτ.]*. Ἐξάγω τὸ ἕρμα τοῦ πλοίου, εἴτε ἀπαντλῶν τὰς *ἑρματοδόκας* ἐὰν τὸ ἕρμα εἶναι θαλάσσιον ὕδωρ εἰς στεγανοὺς χώρους (water ballast), εἴτε, ἐὰν πρόκειται περὶ στερεοῦ ἕρματος (σόλων, χελωνῶν, ἄμμου ἢ καὶ βυτίων πεπληρωμένου ὕδατος ἀκόμη) μεταφέρων αὐτὸ ἐκ τοῦ κύτους καὶ ἀποθέτων εἰς ἄλλο τι πλωτόν, φορτίδα, σχεδίαν κτλ. ἢ ἀκόμη καὶ εἰς τὴν ξηράν. Ἀφερματίζονται δὲ τὰ πλοῖα εἴτε προκειμένου νὰ ὑποκαταστήσῃ τὸ βάρος ἐπιβιβασθησομένου φορτίου τὴν ἀντίρροπον ἐνέργειαν τοῦ ἕρματος ἐπὶ τοῦ ἐγκλιτικοῦ ζεύγους, εἴτε πρὸς ἐλάττωσιν τοῦ βυθίσματος τοῦ πλοίου ἐὰν τοιαύτη ἀνάγκη συντρέχῃ, ὡς λ. χ. πρὸς ἀνακούφισιν πλοίου προσαράξαντος, ἀλλὰ καὶ προκειμένης εἰσόδου τοῦ πλοίου εἰς δεξαμενὴν καθαρισμοῦ. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἀφερμάτισις *[Ναυτ.]*. Ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ ἕρματος τοῦ πλοίου (βλ. **ἀφερματίζω**), κοινῶς τὸ *ξεσαβούρωμα*. Σ. Ε. Λ.

ἄφερτος,—*η*,—*ο*· δημοτ., ὁ μὴ κομισθείς· ‖ ὁ μὴ ἐλθών: «ἦταν ἄφερτος ἀκόμη ἀπὸ τὸ χωριό»· ἀντίθ. *φερμένος*.

ἀφέσιμος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἄξιος ἀφέσεως, συγχωρήσεως.

Ἀφέσιος. Οὕτως ἐπεκαλεῖτο ὁ Ζεὺς ὑπὸ τῶν Μεγαρέων, εἰς τὴν χώραν τῶν ὁποίων καὶ ναὸς αὐτοῦ ὑπῆρχε μὲ τὴν ἐπίκλησιν ταύτην κατὰ τὰ ὅρια Μεγαρίδος καὶ Κορινθίας ἐπὶ τῆς κορυφῆς ὄρους τινός. Κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Ζεὺς ὠνομάσθη οὕτως ὑπὸ τῶν Μεγαρέων ὅτε, ἀφήσας τὴν κατὰ τῶν Ἑλλήνων ὀργήν του, ἐδρόσισε τὴν γῆν μὲ βροχὰς μετὰ τὴν ἐν τῷ ἐν Αἰγίνῃ ἱερῷ του (Πανελληνίου Διὸς) θυσίαν τοῦ **Αἰακοῦ** (βλ. λ.). Ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐπίκλησιν ἐτιμᾶτο ὁ Ζεὺς καὶ ἐν Ἄργει ἐν τῷ πρὸς αὐτὸν ἱδρυθέντι ἱερῷ ὑπὸ τοῦ Δευκαλίωνος μετὰ τὴν ἐκ τοῦ κατακλυσμοῦ διάσωσίν του. ΚΑΨ.

ἄφεσις (ἡ)· τὸ νὰ ἀφήσῃ τίς τινα ἐλεύθερον, ἐκκίνησις, ἀπόλυσις: «ἄφεσις βέλους, ἵππου κτλ.»· γενικώτερον, ἐλευθέρωσις, ἀπαλλαγή, συγχώρησις: «ἄφεσις ἁμαρτιῶν»· ‖ ἡ ἀπὸ τῆς στρατιωτικῆς θητείας ἀπομάκρυνσις, ἀπόλυσις: «πῆρα τὴν ἄφεσί μου».

—*[Θρησκ.]*· βλ. **ἁμαρτία, ἀπολύτρωσις** καί, κυρίως, **συγχώρησις**.

—*[Δογματ.]*. Ἡ δυτικὴ ἐκκλησία φρονεῖ ἐσφαλμένως, ὅτι πρὸς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν δὲν ἀρκεῖ ἡ μετάνοια καὶ ἡ τοῦ ἱερέως συγχωρητικὴ εὐχή, ἀλλ' εἶναι ἀναγκαία καὶ ἡ ἱκανοποίησις τῆς διὰ τῆς ἁμαρτίας προσβληθείσης θείας δικαιοσύνης διὰ ποινῶν (βλ. λ. **ἐπιτίμια**). Ἐκ τῆς σφαλερᾶς ταύτης ἰδέας τοῦ ἀναγκαίου τῆς ἱκανοποιήσεως τῆς θείας δικαιοσύνης διὰ ποινῶν προῆλθεν ἐν τῇ δυτικῇ ἐκκλησίᾳ ἡ χρῆσις τῶν *ἀφέσεων* (συγχωροχαρτίων indulgentiae). Ἡ δυτικὴ δηλαδὴ ἐκκλησία δισχυρίζεται ὅτι τὰς πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς θείας δικαιοσύνης ποινάς, τὰς ὁποίας κατ' αὐτὴν ὀφείλει τις νὰ ἀποτίσῃ ἐν τῷ παρόντι βίῳ ἢ ἐν τῷ καθαρτηρίῳ πυρί, δύναται ἡ ἐκκλησία καὶ δὴ ὁ πάπας νὰ ἀντικαταστήσῃ δι' ἀξιομισθιῶν λαμβα-

Digitized by Google

νομένων ἐκ τοῦ θησαυροῦ τῶν ἀξιομισθιῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων (Thesaurus meritorum Christi et sanctorum), ὃν ἔπλασεν ἡ δυτικὴ φαντασία, καὶ οὕτω νὰ ἀπαλλάξῃ τούς τε ζῶντας καὶ τοὺς νεκροὺς ἐκ τῶν ποινῶν. Ἡ χρῆσις αὕτη τῶν ἀφέσεων ἐν τῇ δυτικῇ ἐκκλησίᾳ εἶναι σφαλερά, οὐ μόνον διότι στηρίζεται ἐπὶ σφαλερᾶς προϋποθέσεις, τῆς ἰδέας τοῦ ἀναγκαίου τῆς ἱκανοποιήσεως τῆς θείας δικαιοσύνης διὰ ποινῶν, ἀλλὰ καὶ διότι δεχομένη περισσεύματα ἀξιομισθιῶν νομίζει, ὅτι ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ παρέχῃ ἡ ἐκκλησία καὶ δὴ ὁ πάπας τὰς ἀξιομισθίας ταύτας ἀσχέτως τῆς πίστεως διὰ χρηματικῆς πληρωμῆς, καθιστῶσα οὕτω εὐχερεστέραν τὴν τῶν πλουσίων σωτηρίαν. Αἱ ἀφέσεις δὲν δύνανται νὰ στηριχθῶσιν ἐπὶ τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως, ὡς ἀτόπως νομίζει ἡ δυτικὴ ἐκκλησία. Βεβαίως ὁ Παῦλος συγχωρεῖ τὸν ἐν Κορίνθῳ ἁμαρτωλόν, τὸν ἐκβληθέντα τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ συγχωρεῖ αὐτὸν οὐχὶ διὰ τῆς χρήσεως τῶν ἀξιομισθιῶν, ἀλλ' ἕνεκα τῆς μετανοίας, ἣν μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσίν του ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἔδειξεν (Β' Κορ. 2,7). Ναὶ μὲν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ ἐδίδετο πολλάκις ἄφεσις ἁμαρτιῶν ἢ συνετέμνετο ὁ χρόνος τῆς ἀφέσεως τῇ μεσιτείᾳ μαρτύρων καὶ ὁμολογητῶν, ἀλλ' ἡ ἄφεσις αὕτη καὶ σύντμησις δὲν ἐγίνετο ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀξιομισθίας τῶν μαρτύρων, ὡς ἡ δυτικὴ ἐκκλησία ἀτόπως νομίζει, ἀλλ' ἐπὶ τῇ βάσει τῆς μετανοίας, περὶ ἧς ἐμαρτύρουν οἱ ὁμολογηταὶ καὶ μάρτυρες. Ἐὰν ἄλλως τε αἱ ποιναὶ εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖαι πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς θείας δικαιοσύνης, πρὸς τί ἡ ἄρσις αὐτῶν διὰ τῶν ἀφέσεων; Κατὰ ταῦτα ὀρθῶς ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία καὶ ἡ διαμαρτυρομένη ἀποκρούουν τὰς ἀφέσεις, αἵτινες, ὡς γνωστόν, ἐγένοντο, καὶ δικαίως, μία τῶν κυριωτέρων ἀφορμῶν τῆς ἐξεγέρσεως καὶ διαμαρτυρήσεως τοῦ Λουθήρου κατὰ τῶν καταχρήσεων τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας (βλ. λ. **Λούθηρος**). Κ. Ι. Δ

— *[Ἀττ. Δίκ.]* Εἰς τοὺς ἀκουσίους φόνους, ὁ φονεὺς ἠδύνατο νὰ ζητήσῃ τὴν συγχώρησιν ἐκ μέρους τῶν συγγενῶν τοῦ φονευθέντος πείθων αὐτοὺς περὶ τοῦ ἀπρομελετήτου καὶ ἀκουσίου τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐκτελεσθέντος φόνου. Τοῦτο ἐκαλεῖτο *αἴδεσις*, ἡ δὲ πρᾶξις τῆς συγχωρήσεως τοῦ ἐγκλήματος τοῦ φόνου ἐκ μέρους τῶν συγγενῶν *ἄφεσις*.

— *[Ἀθλητικ.]*· βλ. **ἐκκίνησις**.

— **ἄφεσις *κωλύματος γάμου*** *[Ἀστικ. Δίκ.]*· βλ. γάμος.

— **ἄφεσις *ἱπποδρόμου*** *[Ἀρχαιολ.]*· βλ. ἱππόδρομος.

— **ἄφεσις *χρέους*** *[Ἀστ. Δίκ.]*. Καλεῖται οὕτω ἡ διὰ συμβάσεως μεταξὺ πιστωτοῦ καὶ ὀφειλέτου κατάργησις τοῦ ἐνοχικοῦ δικαιώματος. Ἰδιαίτερός τις τύπος ἐν τῷ ἰσχύοντι δικαίῳ κατὰ κανόνα δὲν ἀπαιτεῖται, ἐνῷ ἐν τῷ ρωμαϊκῷ δικαίῳ ἀπῃτεῖτο πανηγυρικὸς τύπος καὶ δὴ ὅμοιος τοῦ λαβόντος χώραν κατὰ τὴν κατάρτισιν τῆς ἐνοχῆς συμφώνως πρὸς τὸν κανόνα: «ᾧ τρόπῳ τὰ συναλλάγματα συνίσταται, τῷ αὐτῷ καὶ διαλύεται» (βλ. λ. **ἀθῴωσις** καὶ **ἀλληλέγγυοι** *ἐνοχαί*, III Δ ε). Δ. Φ. Π

— **ἀφέσεως *ἐνιαυτὸς*** *[Παλ. Διαθ.]*· βλ. **ἐνιαυτός**.

Ἀφέτα καὶ ***Ἀφεταῒς*** *[Ἀρχ.]*. Ὁδὸς τῆς ἀρχαίας Σπάρτης ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς ἀρχομένη (ἀπὸ τοῦ ἀγάλματος τοῦ Ἀφεταίου) μὲ κατεύθυνσιν πρὸς Ν. Ἡ ὁδὸς ὠνομάσθη οὕτω, διότι ἐπ' αὐτῆς, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἔγινεν ὁ ἀγὼν δρόμου μεταξὺ τῶν μνηστήρων τῆς Πηνελόπης, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐνίκησεν ὁ Ὀδυσσεὺς γενόμενος γαμβρὸς τοῦ Ἰκαρίου. Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης ὑπῆρχον τὰ **Βοώνητα** (βλ. λ.), τὸ ἀργεῖον τῶν Βιδιαίων, τὰ τρία ἱερά, «διεστηκότα ἀπ' ἀλλήλων» τῆς Κελευθείας Ἀθηνᾶς, ἱδρυθέντα ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως μετὰ τὴν νίκην του, τὸ ἡρῷον τοῦ Ἴοπος καὶ τοῦ Ἀμφιαράου, ὅπερ ἐπιστεύετο ὅτι εἶχον ἱδρύσει οἱ Διόσκουροι, πλῆθος ἄλλο ἱερῶν καὶ ἡρῴων καὶ εἰς τὸ τέρμα αὐτῆς τὸ ἱερὸν τῆς Δικτύννης καὶ οἱ βασιλικοὶ τάφοι τοῦ γένους τῶν Εὐρυπωντιδῶν. ΚΑΨ.

Ἀφέται *[Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς χερσονήσου τῆς Θετταλομαγνησίας. Κατὰ μὲν τὸν Στράβωνα «*οἱ **Ἀφέται***» διὰ τὸν ἀπεκεῖ ἀπόπλουν τῆς Ἀργοῦς: «ὡς ἂν ἀφετήριόν τι τῶν Ἀργοναυτῶν» (Didot 374, 38)· ἐπίσης κατὰ Διόδωρον τὸν Σικελιώτην (ΙΑ, ιβ, 3). Ὁ Ἡρόδοτος ὅμως, ἀναφέρων τὴν ἐκεῖ ἐγκατάλειψιν τοῦ Ἡρακλέους, ὑπὸ τοῦ Ἰάσωνος καὶ τῶν συμπλωτήρων του, οἵτινες τὸν εἶχον ἀποβιβάσει διὰ τὴν ὕδρευσιν τῆς Ἀργοῦς, δέχεται μὲν τὴν ὡς πρὸς τὴν προέλευσιν τοῦ τοπωνυμίου παράδοσιν, ἀλλὰ τὸ παραλλάσσει ὡς πρός τε τὸ γένος καὶ τὸν τονισμόν: «ἐντεῦθεν γὰρ ἔμελλον ὑδρευσάμενοι ἐς τὸ πέλαγος ἀπήσειν, ἐπὶ τούτου δέ, τῷ χώρῳ οὔνομα γένονεν (αἱ) Ἀφεταί» (*Ἡροδότ.* «Πολύμνια» Ζ, 193).

Αἱ ἀναζητήσεις τῆς ταυτότητος τοῦ ὅρμου δὲν κατέληξαν, ἕως τοῦδε, εἰς συμπέρασμα θετικόν, διότι διέλαθε τοὺς ἐρευνητὰς εἴδησίς τις τοῦ Ἡροδότου διεξοδικὴ καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως κρινομένη ἀσήμαντος, ἰδίως δὲ ἡ προσαρμογὴ αὐτῆς εἰς σύγχρονον ναυτικὸν χάρτην. Καὶ ὁ μὲν Στράβων τοποθετεῖ τοὺς Ἀφέτας εἰς τὸν βόρειον τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου μυχὸν (αὐτόθι: «Παγασαί... πλησίον δὲ καὶ Ἀφέται»), χωρὶς τοῦτο νὰ ἐμποδίσῃ τὸν σχολιαστήν του ἐν τῇ ἐκδόσει Didot, τὸν πολὺν Müller, νὰ τοποθετήσῃ τοὺς Ἀφέτας εἰς τὸ σύγχρονον Τρίκκερι, εἰς 20 ὅλα μίλλια ΝΑ τῶν Παγασῶν. Ὁ Γάλλος σχολιαστὴς πάλιν (Géogr. de Strabon, τόμ. III σελ 308, ὑποσ. 3) στηριζόμενος εἰς τὰ σχόλια τοῦ Τζέτζη (εἰς Ἡσίοδον, σ. 70) τοποθετεῖ τοὺς Ἀφέτας παρὰ πολυ μακρὰν τῶν Παγασῶν, βορείως τῆς Σηπιάδος· δὲν ἀποκλείει ὅμως τὸ ἐνδεχόμενον τῆς ὑπάρξεως καὶ δευτέρου μέρους τῆς Θετταλομαγνησίας, ὑπὸ τὸ αὐτὸ τοπωνύμιον.

Ὁ *Γεωργιάδης* διατείνεται (Θεσσαλ. 175 κ. ἑ.) ὅτι τὴν θέσιν τῶν Ἀφετῶν τανῦν ἐπέχει ἡ 3 μιλ. ΝΑ. τοῦ ὅρμου τῶν «Καλῶν Νερῶν» *Ἄφυσσος*. Τὴν ἐκδοχὴν ταύτην, καίτοι ἀναγνωρισθεῖσαν ἐπισήμως (δηλαδὴ ὑπὸ τῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν ὀνομασασῶν τὸν ἐκεῖ ποτε δῆμον «Δῆμον Ἀφετῶν»), θεωροῦμεν ἐν τούτοις πεπλανημένην, δύο σοβαρωτάτων λόγων ἀντιτιθεμένων αὐτῇ: Τῆς Ἀφύσσου οὔσης ἐντὸς τοῦ Παγασιτικοῦ, παρεμβάλλεται μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ Ἀρτεμισίου, ὡς κυματοθραύστης πελώριος, ἡ ἐκ 15 μιλλίων νοτία καμπή, ὁ «πῆχυς» τῆς χερσονήσου τῆς Μαγνησίας· ἐὰν ὅθεν ἦσαν αἱ Ἀφεταί, ὅπου τανῦν ἡ Ἄφυσσος, θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐκπέσουν ἕως ἐκεῖ, ὑπὸ τοῦ ἀνέμου φερόμενα, τὰ ναυάγια καὶ τὰ πτώματα τοῦ δράματος τοῦ Ἀρτεμισίου, καὶ δὴ τόσον συσσωρευμένα, ὥστε νὰ προσκρούουν καὶ νὰ ἐμπλέκωνται εἰς τὰς πρῴρας τῶν τριήρεων καὶ τῶν κωπῶν των τὰς πλάτας, καθὼς ὁ Ἡρόδοτος ζωγραφεῖ: «οἱ δὲ νεκροὶ καὶ τὰ ναυήγια ἐξεφορέοντο εἰς τὰς Ἀφετὰς καὶ περὶ τὰς πρῴρας τῶν νηῶν εἰλέοντο καὶ ἐτάρασσον τοὺς ταρσοὺς τῶν κωπέων» (Η, 12). Ὁ ἕτερος λόγος, ἐπιτρέπων καθ' ἡμᾶς καὶ τὴν μόρφωσιν ἀσφαλοῦς ὡς πρὸς τὴν ταυτότητα συμπεράσματος, εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐπιχείρημα, ὅπερ ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει, θέλων νὰ ἀποδείξῃ τὸ ψευδὲς φήμης διαδοθείσης μετὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ἀρτεμισίου καὶ καθ' ἣν Σκυλλίας ὁ Σκιωναῖος «δύτης τῶν τότε ἀνθρώπων ἄριστος» θέλων νὰ αὐτομολήσῃ πρὸς τοὺς ἐν Ἀρτεμισίῳ Ἕλληνας, κατεδύθη εἰς Ἀφετάς, χωρὶς νὰ ἀποβῇ που πρὶν ἢ κολυμβῶν φθάσῃ εἰς Ἀρτεμίσιον· καὶ ἐπάγεται ὁ Ἡρόδοτος: «θαυμάζω δέ, εἰ τὰ λεγόμενα ἐστι ἀληθέα.... σταδίους μάλιστά κῃ τούτους εἰς ὀγδοήκοντα διὰ θαλάσσης διεξελθών· λέγεται μὴν νῦν καὶ ἄλλα ψεύδεσι ἴκελα περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου» (*Ἡροδ.* «Οὐρανία» Η, 8).

Ἡ ἀπόστασις ὅμως ἀπὸ Ἀφύσσου μέχρις Ἀρτεμισίου δὲν εἶναι 80 στάδια, δηλαδὴ 8 μίλλια, ἀλλὰ 26 μίλ., δηλαδὴ μείζων τῶν 260 σταδίων. Διὰ τοῦτο, καθ' ἡμᾶς, οὔτε εἰς τὸ Τρίκκερι οὔτε εἰς τὴν Ἄφυσσον πρέπει νὰ ταυτισθῶσιν οἱ Ἀφέται, ἀλλὰ μόνον εἰς τὸν εὐρύχωρον πλὴν ἔρημον ὅρμον *Ἀνδριαμὴ* (πλάτ. 39° 07'1/2, μῆκ. 23° 13'2/3, χάρτ. ἀγγλ. 1556: Gulf of Volo with Oreos and Talanta channels), κείμενον συμμέτρως ὡς πρὸς τὸν ὅρμον *Βαθούδι* καὶ ἐπὶ τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ πήχεως τῆς χερσονήσου τῆς Θετταλομαγνησίας, διότι μόνος αὐτὸς ἀπέχει τὰ 80 στάδια τοῦ Ἀρτεμισίου, τὰ ἐν τῇ εἰδήσει τοῦ Ἡροδότου φερόμενα.

Πλήρη ζωῆς εἰκόνα παρέχει ἡ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (Η. 118) περιγραφὴ τῆς τρικυμίας, τῆς καταλαβούσης τοὺς Πέρσας εἰς Ἀφέτας, ἀγκυροβολήσαντας ἐκεῖ μετὰ τοῦ Ἀρτεμισίου τὴν ἧτταν (*βλ. λ.* **Ἀρτεμίσιον** *[ναυμαχία]*) προφανῶς πρὸς ἀποφυγὴν δυσαρέστων ἀπὸ ἐπιπνοῆς τῶν ἐτησίων (μελτεμιῶν), δεδομένου ὅτι ἡ ναυμαχία ἐγένετο οὔσης «τῆς ὥρης μέσον θέρος». Διὰ νὰ ἐκσπάσῃ δὲ καταιγὶς εἰς τοιαύτην τοῦ ἔτους ὥραν καὶ νὰ τὴν συνοδεύουν μάλιστα «ὄμβρος τε λάβρος καὶ ρεύματα ἰσχυρὰ ἐς θάλασσαν ὡρμημένα, βρονταί τε σκληραὶ ἀπὸ τοῦ Πηλίου», ἔδει νὰ ὠφείλετο ἀποκλειστικῶς εἰς καταιγίζοντα Εὐραπηλιώτην, τοῦθ' ὅπερ ἄλλως τε καὶ ἡ εἰς τὰ «Κοῖλα τῆς Εὐβοίας» (τανῦν *κόρφος τῆς Ὀχρονιᾶς*), τὰ ἀναπεπταμένα πρὸς Εὖρον, γενομένη καταστροφὴ τῶν παραπλεουσῶν τὴν Εὔβοιαν διακοσίων περσικῶν νηῶν προσεπικυροῖ. Ἡ διεύθυνσις δὲ τῆς ἐπιφορᾶς τῆς καταιγίδος ἐκείνης, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸς βλάβας τῶν ἐν ὅρμῳ Ἀφετῶν ἠγκυροβολημένων Περσῶν, πείθουν ὅτι τὸ ἀγκυροβόλιόν των ἦτο ἀναπεπταμένον πρὸς Εὐραπηλιώτην καὶ προσεπικυροῦν προσθέτως τὸ ἀσφαλὲς τῆς ταυτότητος τῶν *Ἀφετῶν* πρὸς τὸν ὅρμον *Ἀνδριαμή*, μόνον αὐτὸν ἐκεῖ ὄντα ἀνοικτὸν πρὸς τὴν τοιαύτην διεύθυνσιν. Σ. Ε ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Ἀφετῶν, *τέως δῆμος***—. Εἷς ἐκ τῶν ἀποτελούντων πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' τὴν ἐπαρχίαν Βόλου τοῦ νομοῦ Λαρίσης 15 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων Νεοχωρίου καὶ Νιάου. Δ. Ε. Μ.

ἀφετεροίωσις (ἡ) *[Χημ.]* Ὅρος χρησιμοποιούμενος διττῶς ἀντὶ τῶν μᾶλλον ἐν χρήσει *ἠλεκτρολυτικὴ διάστασις*, διὰ τὴν διάστασιν τῶν ἠλεκτρολυτῶν ἐν διαλύμασι, καὶ *διάστασις*, διὰ τὴν εἰς ἄτομα διάσπασιν μορίων τινῶν εἰς ὑψηλὰς θερμοκρασίας. ΑΝ. Δ.

— *[Φυσιολ.]* Ἡ εἰς ἁπλουστέρας ἑνώσεις διάσπασις τῶν εἰς τὸ σῶμα οὐσιῶν καὶ ἡ ὑπὸ τὴν ἁπλουστέραν ταύτην μορφὴν ἀποβολή των ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἡ ἀφετεροίωσις μετὰ τῆς **ἀφομοιώσεως** συναποτελοῦσι τὴν **ἀνταλλαγὴν** τῆς ὕλης (βλ. τὰς λ.).

ἀφετηρία (ἡ)· τὸ σημεῖον ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀφίενται διὰ παραγγέλματος οἱ σταδιοδρόμοι, ἡ ὕσπληγξ· καθόλου, τὸ σημεῖον ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐκκινεῖ τις ἢ ἄρχεται ἑνὸς ἔργου.

— *[Ναυτ.]* Λέγεται κοινῶς *ἀφετηρία* τὸ *μηδέν*, (γαλλ. la ligne de foi ἢ le zéro. ἀγγλ. the index ἢ the zero), ἡ ἀρχὴ τοῦ μοιρασμοῦ τῆς ἴτυος τῶν κατόπτρων ὑψομετρικῶν ἐργαλείων καὶ τῶν παντὸς εἴδους θεοδολίχων τῆς ὑδρογραφικῆς ὑπηρεσίας. Σ. F. Λ.

— *[Στρατ. Τηλεγρ.]* Ἀφετηρία τηλεφωνικῶν ἢ τηλεγραφικῶν γραμμῶν, καλεῖται εἰς τὴν στρατιωτικὴν τηλεγραφίαν τὸ κεντρικὸν σημεῖον, ἀφ' οὗ ἄρχονται αἱ γραμμαὶ κατευθυνόμεναι εἰς τοὺς ἀποδέκτας.

Εἰς τὴν περίπτωσιν πολέμου κινήσεων, καθ' ὃν δὲν ὑπάρχει ὁ ὑλικὸς χρόνος διὰ τὴν ἐγκατάστασιν πλήρους τηλεφωνικοῦ δικτύου, διακρίνομεν μίαν δέσμην τηλεφωνικῶν γραμμῶν, ἥτις ἀναχωρεῖ ἐκ μιᾶς ἀφετηρίας (ἥτις θὰ εἶναι ὁ σταθμὸς Διοικήσεως μεγάλης τινὸς Μονάδος), καὶ κατευθύνεται κατὰ μῆκος τοῦ ἄξονος διαβιβάσεων τῆς μεγάλης Μονάδος (βλ. λ. **ἄξων**). Εἰς διάφορα σημεῖα τοῦ ἄξονος τούτου ἐγκαθίστανται τηλεφωνικὰ κέντρα, εἰς ἃ συνδέονται αἱ ὑφιστάμεναι μονάδες.

Εἰς περίοδον ὅμως στασιμότητος, ὁπότε ὅ τε χρόνος καὶ τὰ μέσα εἶναι ἐπαρκῆ, δέον νὰ μὴ ἀρκεσθῶμεν εἰς μίαν ἀφετηρίαν καὶ μίαν δέσμην· τῷ ὄντι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ ἀντίπαλος δύναται καὶ μείζονα ποσότητα πυροβολικοῦ νὰ συγκεντρώσῃ καὶ ἀκριβέστερον νὰ κανονίσῃ τὴν βολήν του. Συνεπῶς ἡ μοναδικὴ ἀφετηρία μετὰ τῆς μοναδικῆς δέσμης διατρέχει τὸν κίνδυνον νὰ καταστραφῇ καὶ ἡ Διοίκησις ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ θὰ παραμείνῃ ἄνευ συνδέσμου. Διὰ τοῦτο ἐνδείκνυται ἡ ὀργάνωσις πλειόνων ἀφετηριῶν καὶ δεσμῶν κατά τε τὸ βάθος καὶ τὸ πλάτος τῆς ζώνης ἣν κατέχομεν καὶ αἵτινες συνδεόμεναι μεταξύ των θὰ ἐπιτρέψωσιν εἰς τὴν Διοίκησιν ἐν περιπτώσει καταστροφῆς δέσμης τινὸς νὰ συνδεθῇ μέσῳ ἄλλης δέσμης.

Τὸ σύνολον τῶν ἀφετηριῶν μετὰ τῶν δεσμῶν ἀποτελεῖ τὸ λεγόμενον *γενικὸν τηλεφωνικὸν δίκτυον τῆς μεγάλης Μονάδος* (βλ. λ. **δίκτυον**). Π. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ἀφετήριος (ὁ, ἡ) καὶ *—ία, —ιον* (τό)· ὁ κατάλληλος πρὸς ἄφεσιν, πρὸς ἐκκίνησιν. Τὸ θηλ. **ἀφετηρία** ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.).

— **ἀφετήριον *σημεῖον*** ἢ ***στίγμα*** *[Ναυτ.]*· (γαλλ. le pont de départ, ἀγγλ. place from). Ὁ τόπος τοῦ ἀπόπλου, τὸ *στίγμα ἀναχωρήσεως*, ἡ ἀφετηρία λογισμοῦ τῶν παρειῶν καὶ τῶν διαρμάτων τοῦ πλοῦ· ἀντίθ. *κατιτήριον* (βλ. λ. **στίγμα**). Σ. Ε. Λ.

— **Ἀφετήριον *τῶν εἰς τὴν Χρυσῆν ἐμπλεόντων*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον τῆς «ἐντὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδικῆς» ἀναφερόμενον ὑπὸ Κλ. Πτολεμαίου (Ζ, α, 15). Ταυτότης ἄγνωστος. Σ. Ε. Λ.

— **Ἀφετήριοι** *[Ἀρχ.]*. Οὕτως ὠνομάζοντο δύο ἀνδριάντες τῶν Διοσκούρων ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Σπάρτῃ Δρόμου, χώρου εἰς τὸν ὁποῖον ἠσκοῦντο οἱ δρομεῖς. ΚΑΨ.

ἀφέτης (ὁ) ὁ ἀφίνων, ὁ ρίπτων τι, ὁ ἐκσφενδονῶν ‖ ὁ δίδων τὸ σῆμα τῆς *ἀφέσεως*, τῆς ἐκκινήσεως δηλαδὴ τῶν δρομέων κατὰ τοὺς ἀγῶνας, καθὼς καὶ τῶν ἵππων ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ (βλ. λ. **ἱπποδρομίαι**).

ἀφετικός, *—ή, —όν*, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν *ἄφεσιν* (ρῖψιν, ἐκκίνησιν, ἀπόλυσιν, συγχώρησιν).

— **ἀφετικοὶ πίνακες**· γαλλ. tables de tire, ἀγγλ. range tables *[Ναυτ. Πυροβ.]*. Παλαιὸς ὅρος ὑποκατασταθεὶς διὰ τοῦ **πίνακες βολῆς** (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

ἀφετόκερας (τὸ) (Aphetoceras Hyatt) *[Παλαιοζ.]* Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ναυτιλιδῶν* τῆς ὑποτάξεως τῶν *ναυτιλοειδῶν τετραβραγχίων κεφαλοπόδων μαλακίων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς σιλουρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

ἄφετος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀφεθεὶς ἐλεύθερος νὰ περιφέρεται ὅπου θέλει ‖ ὁ συγκεχωρημένος, ὁ δυνάμενος νὰ συγχωρηθῇ.

— **ἄφετοι *ἡμέραι*** ἢ ***ἀφέσιμοι*** *[Ἀρχ.]*. Οὕτω ἐκαλοῦντο παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν αἱ ἡμέραι καθ' ἃς ἐπεκράτει καταναγκαστικὴ ἀργία λόγῳ ἑορτῆς ἢ λόγῳ ἀπαισιότητος. Κατὰ τὰς ἑορτὰς καὶ τὰς

Digitized by Google

ἀποφράδας ἡμέρας δὲν ἐπετρέπετο νὰ συνέλθῃ οὔτε ἡ βουλή, οὔτε ἡ ἐκκλησία, οὔτε νὰ δικάσῃ τὸ δικαστήριον, ἐκτὸς ἐξαιρετικῶν περιπτώσεων, καθ' ἃς ἠδύνατο λόγῳ ἐπειγούσης ἀνάγκης νὰ καταστρατηγηθῇ ὁ κανὼν οὗτος (*Ἀριστ.* ἀποσπ. 395, *Πολυδ.* Α, 36).

ἀφετουόζο *[Μουσ.]*· βλ. ἀφφεττουόζο.

ἄφευκτος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον δὲν δύναταί τις νὰ ἀποφύγῃ, ἀναπόφευκτος: «ἡ τιμωρία εἶναι ἄφευκτος».—Ἐπίρρ. *ἀφεύκτως*.

ἀφέψημα (τό)· τὸ προϊὸν τοῦ ἐντὸς ὕδατος βρασμοῦ: «τὸ ἀφέψημα τοῦ καφέ, τῆς μαλάχης κττ.». —*[Φαρμ.]*· βλ. ἀφέψησις.

ἀφεψηματέγχυμα *[Φαρμ.]*· βλ. ἀφέψησις.

ἀφέψησις (ἡ) (decoctio) *[Φαρμ.]*. Φυσικός φαρμακοτεχνικὸς τρόπος ἐκχυλίσεως δρόγης διὰ βρασμοῦ, συνήθως μὲν μεθ' ὕδατος, σπανιώτερον μετ' ἄλλων διαλυτικῶν ὑγρῶν, αἰθέρος ἢ ἀλκοόλης, οἱ ἀτμοὶ τῶν ὁποίων συλλέγονται δι' εἰδικῶν συσκευῶν. Τὰ κατεργάσματα τῆς ἀφεψήσεως καλοῦνται *ἀφεψήματα* (decocta) καὶ σκευάζονται ὡς ἑξῆς: Ἡ ἁδρομερὴς κόνις τῆς δρόγης (κεκομμένοι, συντεθλασμένοι φλοιοί, ῥίζαι, ξύλα σπέρματα κλπ.) διαβρέχεται μεθ' ὕδατος ἀποστάκτου καὶ βράζεται εἶτα ἐπὶ $^1/_4$—$^1/_2$ ὥραν ὑπὸ συχνὴν ἀνάδευσιν ἐντὸς κασσιτερωθέντων χαλκίνων χυτρῶν, κάψης ἢ ἐσμαλτωμένου μαγειρικοῦ σκεύους, εἶτα δὲ θερμὸν ἔτι διηθεῖται δι' ἐκθλίψεως. Οὕτω λαμβάνονται τὰ ἐν ὕδατι διαλυτὰ μὴ πτητικὰ συστατικὰ τοῦ φυτικοῦ μέρους, ἐνῷ ἀπομένουσιν αἱ πηκτινικαὶ καὶ λευκωματώδεις οὐσίαι. Φάρμακα ὀξινα ἢ ἐνέχοντα δεψικὰς οὐσίας δὲν σκευάζονται ἐν μεταλλικαῖς χύτραις.

Ἡ ἀφέψησις τελεῖται ἐπὶ οὐσιῶν παρεχουσῶν τὰ δραστικὰ αὐτῶν συστατικὰ δι' ἐντόνου βρασμοῦ καὶ ἅτινα μερικῶς ἀποτίθενται μετὰ τὴν ψῦξιν, ἐξ οὗ καὶ τὸ θόλωμα αὐτῶν (φαρμακοποιίαι τινὲς ἀναγράφουσι θέρμανσιν ἐπὶ ἀτμολουτροῦ). Οὕτω συμπαγεῖς ἱστοί, ὡς τοῦ ἱεροξύλου, τῆς ἰαλάπης, ὀφείλουσι τὴν ἐνέργειάν των εἰς δυσδιαλύτους ῥητίνας καὶ συνεπῶς πρὸς διάλυσιν μέρους αὐτῶν ἀπαιτεῖται παρατεταμένος βρασμός, ἀφοῦ προηγηθῇ 12ωρος διαβροχὴ μετὰ ψυχροῦ ὕδατος. Τὰ σπέρματα τῶν δημητριακῶν, οἱ λειχῆνες καὶ γενικῶς αἱ γλισχραματοῦχοι ἢ ἀμυλοῦχοι οὐσίαι δὲν παρέχουσι τὰ συστατικά των εἰ μὴ διὰ ζέοντος ὕδατος καὶ πάλιν φυτικὰ φάρμακα ἀποδίδουσι τὰ ἀλκαλοειδῆ των διὰ τῆς διὰ παρατεταμένου βρασμοῦ ἐκχυλίσεως. Ἄλλοτε ἡ ἀφέψησις βοηθεῖ τὸν σχηματισμὸν τοῦ ζητουμένου συστατικοῦ, ὅπερ δὲν προϋπάρχει ὡς τοιοῦτον ἐν τῇ δρόγῃ, ὅπως συμβαίνει κατὰ τὴν παρασκευὴν τῆς ζελατίνης διὰ παρατεταμένου βρασμοῦ μεθ' ὕδατος ζελατινούχων ὑλῶν.

Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν αἱ πρὸς βρασμὸν οὐσίαι ἀλλοιοῦνται ὑπὸ τῆς θερμότητος, χρησιμοποιεῖται ἡ *ἐμβροχὴ* (maceratio) ἢ ἡ *ἔγχυσις* (infusio). Ἡ γλυκόρριζα βραζομένη ἐπὶ μακρὸν παρέχει ἐν τῷ ὕδατι οὐχὶ γλυκὺ κατέργασμα, ἀλλ' ἀηδές, δριμὺ καὶ πικρίζον· τὸ ξύλον τῆς κουασσίας διὰ μικροῦ βρασμοῦ ἀποβάλλει μέρος τῆς πικρᾶς γεύσεώς του, ὡς ἐπίσης ἀηδῆ λαμβάνει γεῦσιν τὸ ἀφέψημα τῆς πόας τοῦ ἀψινθίου ἢ τῆς ῥίζης τῆς γεντιανῆς. Τὸ ῥίζωμα τοῦ ῥήου διὰ μακρᾶς ζέσεως ἀποβάλλει τὴν καθαρτικὴν δύναμίν του καὶ δρᾷ στυπτικῶς, τὰ δὲ φύλλα τῆς σέννης καθαρτικὸν ἔγχυμα παρέχουσιν, ἀφέψημα δὲ προκαλοῦν κολικούς. Ὁ ὑοσκύαμος, τὸ κώνειον, ὁ ἀκόνιτος, δι' ἐντόνου βρασμοῦ χάνουσι τὰς ναρκωτικὰς των ἰδιότητας. Ὡσαύτως διὰ τοῦ βρασμοῦ αἱ πτητικαὶ οὐσίαι ἐκδιώκονται καὶ τινα προϊόντα καθίστανται ἀδιάλυτα, συγχρόνως δὲ λαμβάνουσι χώραν χημικοὶ μετασχηματισμοὶ (*ὀξειδώσεις, ὑδρολύσεις, ἐνυδατώσεις*)· πάντα τὰ φαινόμενα ταῦτα ἀλλοιοῦσιν ἢ ἐκμηδενίζουσι τὴν θεραπευτικὴν τοῦ φαρμάκου δρᾶσιν.

Ἡ ἀναλογία τῆς δρόγης ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὕδωρ τῆς κατεργασίας ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐγγράφου παραγγελίας τοῦ ἰατροῦ· ἐπὶ ἀδιαφόρων ὅμως δρογῶν αἱ διάφοροι ἐπίσημοι φαρμακοποιίαι ἀναγράφουσιν 1 : 10 καὶ ἐπὶ βλενούχων δρογῶν 1 : 20, δηλαδὴ 1 μ. δρόγης μετὰ 15 ὕδατος βράζονται πρὸς λῆψιν 10 μ. διηθήματος κλπ. Ἐπὶ ἀνθέων ἢ φύλλων λαμβάνεται τὸ ἥμισυ ποσὸν τῆς δρόγης.

Τὰ βλενοῦχα φυτικὰ μόρια παρέχουσι κατεργάσματα δι' ἐμβροχῆς ἐν ψυχρῷ ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν· τὸ κατέργασμα ἀποχεῖται ἄνευ ἐκθλίψεως. Δρόγαι τινές, ὡς ὁ φλοιὸς τῆς ῥοιᾶς ἢ τὰ φύλλα τῆς ἀρκτοσταφύλου (ἅτινα περιβάλλονται διὰ κηρώδους ἐπιστρώματος), δι' ὕδατος δυσχερῶς ἐκχυλίζονται, συνεπῶς συνιστᾶται πρὸ τῆς ἀφεψήσεως ἢ δι' οἰνοπνεύματος διαβροχή. Οἱ φλοιοὶ τῆς κιγχόνης κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἀφεψήσεως μείγνυνται μεθ' ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος, ἵνα ἀποδώσωσιν εὐδιάλυτα ἀλκαλοειδῆ. Πρὸς παρασκευὴν ἀφεψήματος ἀλθαίας ἢ λινοσπέρματος διαβρέχονται αἱ δρόγαι αὗται ἡμίσειαν ὥραν μεθ' ὕδατος καὶ εἶτα βράζονται, ἄνευ δ' ἐκθλίψεως λαμβάνεται τὸ ἀφέψημα.

Τὰ ἀφεψήματα σκευάζονται πάντοτε πρόσφατα, δὲν πρέπει δὲ νὰ διατηρῶνται πλέον τῶν 24 ὡρῶν. Ἐκ τῆς περιεκτικότητός των διακρίνονται τὰ *ἀραιὰ* (decocta tenuia) 1 : 30 καὶ λῆψιν 20, τὰ *ἰσχυρὰ* ἀφεψήματα (d. fortia) 1,5 : 15 καὶ λῆψιν 10 καὶ τὰ *πυκνότατα* (d. concetratissima) 2 : 15 καὶ λῆψιν 10.

Ἡ ἐν *πιέσει ἀφέψησις* χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ βιομηχανίᾳ ἐν θερμοκρασίᾳ καὶ πιέσει ἀνωτέρᾳ τῆς συνήθους· οὕτω διευκολύνεται ἡ διάλυσις καὶ ὁ σχηματισμὸς οὐσιῶν τινων, ὡς λ. χ. τῆς ζελατίνης. Ἡ ἐν πιέσει ἀφέψησις τελεῖται ἐν χύτρᾳ τοῦ Παπίνου ἢ εἰς ἀνάλογα ὄργανα, ὡς εἶναι ὁ *αὐθέψης*.

Ἀφεψηματεγχύματα (decoctoinfusa). Ταῦτα σκευάζονται ἐκ δύο δρογῶν δι' ἀφεψήσεως τῆς μὴ ἐνεχούσης πτητικὰ συστατικὰ πρώτης δρόγης καὶ 5 λεπτὰ πρὸ τοῦ πέρατος τῆς ἀφεψήσεως ἐγχύσεως τοῦ ἀφεψήματος βράζοντος ἔτι ἐπὶ τῆς δευτέρας ἀρωματικῆς δρόγης καὶ εἶτα μείγνυνται· διὰ τῆς μεικτῆς ταύτης ἐργασίας σκευάζονται διαλύματα ἐκ δύο φαρμακευτικῶν οὐσιῶν. Δὲν περιέχει πάντα τὰ συστατικὰ τοῦ ἀφεψήματος, ἐπειδὴ ἐψύχθη τὸ ἀφέψημα πρὸς λῆψιν τοῦ ἐγχύματος, συνεπῶς καθίζησαν τὰ συστατικὰ τοῦ ἀφεψήματος, ἅτινα διὰ τῆς ἐν θερμῷ διηθήσεως αὐτοῦ θὰ παρέμενον. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει συνιστᾶται καὶ ἡ κατ' ἰδίαν παρασκευὴ ἐγχύματος καὶ ἀφεψήματος καὶ ἡ μεῖξις τούτων.

Ἐγχυματαφεψήματα (infusodecocta). Τὸ κατέργασμα τῆς ἐν ψυχρῷ ἢ θερμῷ ἐγχυθείσης οὐσίας διηθούμενον ἀποτίθεται (περιέχει τὰ πτητικὰ συστατικά)· τὸ ἐκθλιβὲν ὑπόλειμμα τῆς δρόγης βράζεται μεθ' ὕδατος, διηθεῖται (περιέχει τὰ μόνιμα συστατικά) καὶ ἑνοῦνται τὰ δύο διηθήματα· τὸ κατέργασμα τοῦτο καλεῖται *ἐγχυματαφέψημα*.

Πτισάναι. Εἶναι συνηθέστερα ἀφεψήματα ἐνέχοντα μικρὰν ποσότητα δρώντων συστατικῶν. Σκευάζονται διὰ διαλύσεως, ἀφεψήσεως, ἐγχύσεως, κατεργασίας μεθ' ὕδατος πάντοτε ἐξ ὑπογυίου καὶ γλυκάζονται διὰ σακχάρου, ὀποῦ γλυκυρρίζης ἢ μέλιτος.

Ἐμβρέγματα (macerata). Σκευάζονται ἐκ τῆς δρόγης καὶ ψυχροῦ ὕδατος.

Κατεργάσματα (digesta). Σκευάζονται ὁμοίως ἀλλὰ διὰ χλιαροῦ ὕδατος.

Πάντα ταῦτα τὰ κατεργάσματα πρό τινων δεκαετηρίδων ἦσαν προσφιλῆ τῶν ἰατρῶν φάρμακα, ἀφ' ὅτου ὅμως ἡ φαρμακευτικὴ χημεία ἀπεμόνωσε τὰ δρῶντα συστατικὰ τοῦ φυτικοῦ μορίου ἐγκαταλείπονται παρὰ τῶν ἰατρῶν ὡς βαρύνοντα τὸν στόμαχον καὶ περιορίζονται ἐν τῇ λαϊκῇ θεραπευτικῇ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ξ. Λάνδερερ*. Ἐγχειρίδιον συνταγολογίας. *Γ. Ζαβιτσάνου*. Συνταγολογία. *Α. Λαμβέρη*. Φαρμακοτεχνικά. *A. Astruc*. Traité de pharmacie galénique. *A. Andouard*. Nouveaux éléments de pharmacie. *F. Dorvault*. L' officine. *Hager' s-A Schwarz*. Pharmazeutische-technisches Manuale. *Hager-Fischer-Hartwich* Pharmazeutische Praxis. *E Dieterich* Neues pharmazeutisches Manual *Moeller-Thoms*. Real-enzyklopädie der g. Pharmazie. Ε. Ι. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

Ἀφεψίων. Οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ ἐν Ἀθήναις ἄρχων ἐπὶ τοῦ ὁποίου (468 π. Χ.) ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ὡς δραματικὸς ποιητὴς ὁ Σοφοκλῆς καὶ ἐνίκησε τὸν Αἰσχύλον, διδάξας τὸν «Τριπτόλεμον». Ἡ κρίσις κατὰ τὸν δραματικὸν ἐκεῖνον μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων τραγικῶν ἀγῶνα εἶχε τοῦτο τὸ ἐξαιρετικόν, ὅτι δὲν ἐγίνε ὑπὸ κριτῶν κληρωθέντων, ὡς συνήθως ἐγίνετο, ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Κίμωνος, ἐπιστρέψαντος νικητοῦ ἐκ τῆς κατὰ τῆς Λήμνου ἐκστρατείας του, καὶ τῶν συστρατήγων του, εἰσελθόντων εἰς τὸ θέατρον νὰ τελέσωσι τὰς νενομισμένας σπονδάς, τοὺς ὁποίους ὑπεχρέωσε νὰ κρίνωσι τὸν ἀγῶνα ὁ ἄρχων Ἀφεψίων. Μόνον ἡ ὑπὸ τοιούτων κριτῶν γενομένη κρίσις ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ, ὡς καὶ ἐγίνεν, ἀποδεκτὴ ὑπὸ τοῦ διῃρημένου εἰς δύο ἰσοπάλους μερίδας λαοῦ τῶν Ἀθηνῶν, τὴν τῶν θιασωτῶν τοῦ ἐνδόξου παλαιοῦ διδασκάλου τῆς τραγικῆς τέχνης καὶ τὴν τῶν θαυμαστῶν τοῦ ἀνατέλλοντος ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀστέρος τοῦ Σοφοκλέους. ΚΑΨ.

ἀφζελία (ἡ) (Afzelia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χεδροπῶν*, ὀνομασθὲν οὕτω πρὸς τιμὴν τοῦ Σουηδοῦ βοτανικοῦ Ἀφζελίου. Εἶναι θάμνοι ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας, τῆς Ὠκεανίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Τὰ φύλλα τῶν φυτῶν τούτων φέρουσιν ἄφθονα φυλλίδια εἰς τὸ ἄκρον τοῦ μίσχου. Τὰ ἄνθη εἶναι εὔοσμα καὶ περιβάλλονται ὑπὸ δύο κοίλων καὶ πλαγίως κειμένων βακτρίων· ὁ κάλυξ εἶναι μονοπέταλος καὶ ζωηρῶς ἐχρωματισμένος. Οἱ στήμονες εἶναι ἐννέα τὸν ἀριθμὸν καὶ κεχωρισμένοι ἀλλήλων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Ὁ καρπὸς εἶναι ἐπιμήκης, χονδρός, πεπλατυσμένος ἐκ τῶν πλαγίων καὶ περιλαμβάνει πλεῖστα σπόρια. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει δώδεκα εἴδη, τῶν ὁποίων κυριώτερον ἡ: *ἀφζελία ἡ ἀφρικανική* (Afzelia africana), περιζήτητος διὰ τὸ σκληρὸν ξύλον της καὶ τὸν σαρκώδη καρπόν της, ὅστις εἶναι ἐδώδιμος. Δ. Ν. Π.

Ἀφζέλιους· βλ. Ἀφτσέλιους.

ἀφή (ἡ)· τὸ *ἅπτειν*, τὸ ἄναμμα: «περὶ λύχνων ἀφάς», τὴν ὥραν τοῦ ἀνάμματος τῶν λύχνων, δηλαδὴ τὴν ἑσπέραν· || τὸ *ἅπτεσθαι*, τὸ ἐγγίζειν, ἡ ψαῦσις· μία τῶν αἰσθήσεων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζῴων· || (παρ' ἀρχαίοις κατ' ἐπέκτασιν) ἡ διὰ τῶν δακτύλων κροῦσις ἐγχόρδων ὀργάνων.

—**[ΦΥΣΙΟΛ.]** Μία τῶν πέντε αἰσθήσεων, ἔχουσα ὡς αἰσθητήριον τὸ δέρμα καὶ ἀποτελοῦσα μετὰ τῆς *ὀργανικῆς* ἢ *σωματικῆς* λεγομένης αἰσθήσεως τὴν *γενικὴν αἴσθησιν*. Ἡ ἀφὴ περιλαμβάνει τὰ αἰσθήματα τῆς *θερμότητος*, τοῦ *ψύχους*, τῆς *πιέσεως* καὶ τῆς *ἀλγηδόνος*. Δι' αὐτῆς, βοηθουμένης ὑπὸ τῶν μυῶν, διακρίνομεν ἔνθεν μὲν τὸ τραχύ, τὸ λεῖον, τὸ ῥευστόν, τὸ στερεόν, ἔνθεν δὲ τὸ θερμόν, τὸ ψυχρόν, τὸ χλιαρὸν ἐν ἁπάσαις αὐτῶν ταῖς ἀποχρώσεσιν. Ἀλλὰ καὶ τὸ αἴσθημα τῆς σωματικῆς ἀλγηδόνος παρέχει ἡμῖν ἡ ἐπιδερμὶς ἐρεθιζομένη καταλλήλως.

Ἡ αἴσθησις τῆς ἀφῆς εἶναι ἱκανῶς ἀνεπτυγμένη παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ καὶ πρὸ τῆς γεννήσεώς του ἔτι, ὑπάρχουσα καὶ κατὰ τὴν ἐνδομήτριον ζωήν. Παρὰ τῷ νεογνῷ καὶ τῷ βρέφει ἡ εὐαισθησία τοῦ δέρματος ἀναπτύσσεται τάχιστα, δι' ὃ καὶ ἀρκούντως αἰσθάνονται ταῦτα τήν τε πίεσιν, τὴν ἀσκουμένην ἐπὶ τοῦ σώματός των, καὶ τὴν ἐξωτερικὴν θερμοκρασίαν. Τὸ γαργάλισμα τῆς παλάμης ἢ τοῦ πέλματος ἢ ἐλαφρά τις ἐπαφὴ τῶν βλεφαρίδων προξενοῦν σαφεῖς ἀνακλαστικὰς κινήσεις. Ἂν ἐγγίσωμεν, ἔστω καὶ ἐλαφρῶς, τὰ χείλη τοῦ βρέφους, θὰ παρατηρήσωμεν ἀμέσως κινήσεις αὐτῶν ὡς πρὸς θηλασμόν. Ὡσαύτως τὰ θερμὰ λουτρὰ φαίνεται, ὅτι ἐπιφέρουν εὐάρεστον αἴσθημα εἰς τὸ μικρὸν παιδίον.

Τὰ τῆς ἀφῆς αἰσθήματα καὶ τὰ τῶν κινήσεων ἔχουσιν ἰδιαιτέραν σπουδαιότητα ἐν τῇ πνευματικῇ ἀναπτύξει, καθόσον ἐξ αὐτῶν κυρίως κατὰ τὴν πρώτην παιδικὴν ἡλικίαν ἐξαρτᾶται ἡ γένεσις τῆς ἀντιλήψεως τοῦ χώρου. Βραδύτερον διὰ τῆς ὁράσεως τελειοποιεῖται αὕτη.

Μέχρι πρὸ εἰκοσιπενταετίας περίπου ἐπεκράτει ἡ δόξα, ὅτι ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ χωρίου τοῦ δέρματος εἶναι δυνατὸν νὰ παράγωνται πάντα τὰ εἴδη τῶν αἰσθήσεων. Πειραματικαὶ ὅμως ἀποδείξεις ἐβεβαίωσαν, ὅτι τὰς αἰσθήσεις ταύτας προκαλεῖ ἡ διέγερσις καθ' ἕκαστα κεχωρισμένων σημείων, καλουμένων *αἰσθητηρίων σημείων τοῦ δέρματος*, τὰ ὁποῖα δι' ἰδίων τελικῶν ὀργάνων συνιστῶσι τὰ αἰσθητήρια τῆς θερμότητος, τοῦ ψύχους, τῆς πιέσεως καὶ τῆς ἀλγηδόνος.

Τὸ αἰσθητήριον τῆς *θερμοκρασίας* δὲν εἶναι ὁμοτίμως ἐφ' ὅλης τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος διεσπαρμένον, ἀλλὰ κατὰ χωρία. Μεταξὺ τῶν σημείων θερμότητος καὶ τῶν σημείων ψύχους ὑπάρχουν θέσεις στερούμεναι τῶν αἰσθήσεων τούτων. Ὁ Blix ἀπέδειξεν, ὅτι οὐ μόνον διὰ θερμαντικῶν (ὁμολόγων) ἐρεθισμάτων, ἀλλὰ καὶ δι' ἑτερολόγων (ἠλεκτρικῶν, μηχανικῶν) τὰ σημεῖα τοῦ ψύχους ἢ τῆς θερμότητος παράγουν ἀεὶ αἴσθησιν ψύχους ἢ θερμότητος. Τὰ σημεῖα δὲ τοῦ ψύχους ἐρεθίζονται καὶ διὰ θερμοκρασίας 45° C καὶ ἀνωτέρας καὶ παράγεται ἐπίσης αἴσθησις ψύχους, ἡ καλουμένη *παράδοξος αἴσθησις ψύχους*. Ἧττον εὐκόλως ἐπιτυγχάνεται *ἡ παράδοξος αἴσθησις θερμότητος*. Ὁ Sommer εὗρε κατὰ μέσον ὅρον 250 χιλ. σημείων ψύχους ἐν ὅλῃ τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ σώματος καὶ 30 χιλ. σημείων θερμότητος. Ὁ δὲ Goldscheider εὗρεν, ὅτι τὸ αἰσθητήριον τοῦ ψύχους ἔχει μείζονα ἔντασιν ἢ τὸ αἰσθητήριον τῆς θερμότητος. Ἡ εὐαισθησία τοῦ αἰσθητηρίου τῆς θερμοκρασίας εἶναι ἐπὶ ἄλλων χωρῶν τοῦ δέρματος ἄλλη. Ἧττον εὐαίσθητον εἶναι τὸ τριχωτὸν τῆς κεφαλῆς, αἱ χεῖρες καὶ πᾶσαι αἱ χῶραι, δι' ὧν κυρίως ἐπιτελεῖται ἡ ἀφή, ὡς καὶ οἱ βλενογόνοι.

Τὸ αἰσθητήριον τῆς *πιέσεως* ἐπὶ τοῦ δέρματος εἶναι οὐχὶ συνεχές, ἀλλὰ παρίσταται δι' αἰσθητηρίων σημείων, ὧν τῇ πιέσει γεννᾶται αἴσθησις ἀφῆς. Ταῦτα καλοῦνται *ἀπτικὰ σημεῖα*. Τὰ σημεῖα τῆς πιέσεως εὑρίσκονται εὐχερῶς διὰ τοῦ τριχίνου αἰσθησιομέτρου τοῦ Frey. Ἐπὶ τῶν τριχωτῶν μερῶν παρ' ἑκάστῃ σχεδὸν τριχὶ ὑπάρχει ἓν σημεῖον πιέσεως. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ τοῦ δέρματος (πλὴν τοῦ τριχωτοῦ τῆς κεφαλῆς) ἀπτικῶν σημείων εἶναι περίπου 500 χιλ. Ἀπτικὴ ἢ πιέσεως αἴσθησις ἐκ τινος σημείου πιέσεως παράγεται, ἐὰν ἐπ' αὐτοῦ δρᾷ πίεσις μείζων ἢ ἐπὶ τῶν πέριξ αὐτοῦ. Ἀλλ' οὐδόλως ὅμως αἰσθανόμεθα τὴν ὁμοτίμως ἐπὶ τὸ δέρμα δρῶσαν ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν. Εἰς τὴν πίεσιν τὰ μάλιστα εὐαίσθητα μέρη εἶναι τὰ χείλη, αἱ ῥάγες τῶν δακτύλων καὶ τὸ μέτωπον· ἧττον δ' εὐαίσθητα, ὅπου ὑπάρχει παχεῖα ἐπιδερμίς. Ἐπὶ τὴν ἀπτικὴν αἴσθησιν ἐπίδρασιν ἔχει καὶ ἡ ταχύτης, μεθ' ἧς ἐπιδρᾷ τὸ ἐρέθισμα. Ἠρέμα αὐξανομένη ἡ πίεσις δυνατὸν οὐδεμίαν νὰ παραγάγῃ αἴσθησιν. Εἰς τὴν διέγερσιν τοῦ αἰσθητηρίου τῆς ἀφῆς μεγάλην σημασίαν ἔχουν αἱ τρίχες, ἐνεργοῦσαι ὡς διβραχίονες μοχλοί, πιέζοντες τὰ περὶ τοὺς θυλάκους νεῦρα. Ἡ δύναμις πρὸς διάγνωσιν δύο ἀνομοίων δύο διαφόρων καὶ μετρίων τὴν ἀπόλυτον ἔντασιν ἐρεθισμάτων ἀκολουθεῖ τῷ νόμῳ τοῦ Weber, καθ' ὃν «ἡ ἰσχὺς τοῦ αἰσθήματος ἔχει πρὸς τὴν τοῦ ἐρεθισμοῦ, ὡς ὁ λογάριθμος ἀριθμοῦ τινος πρὸς τὸν ἀριθμόν». Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον, ὅσῳ εὐαισθητότερον εἶ-

Digitized by Google

ναι ἁπτικόν τι ὄργανον, τόσῳ μικροτέρα εἶναι ἡ ἀπόστασις τῶν σκελῶν τοῦ διαβήτου, ἡ ἀπαιτουμένη πρὸς διάκρισιν δύο ἁπτικῶν αἰσθημάτων. Ἐξ ἐναντίας ἡ ἀπόστασις εἶναι μείζων, ὅσῳ μᾶλλον δυσαίσθητον εἶναι τὸ ὄργανον. Ἡ ἐλαχίστη ἀπόστασις τῶν σκελῶν τοῦ διαβήτου ὑπάρχει ἐν τῇ γλώσσῃ καὶ ἐν τῇ παλαμιαίᾳ ἐπιφανείᾳ τῆς τελευταίας φάλαγγος τῶν δακτύλων.

Ἡ *ἀλγηδὼν* πολλῷ μᾶλλον τῶν ἄλλων δερματικῶν αἰσθήσεων συνοδεύεται ὑπὸ συναισθημάτων καὶ δὴ δυσαρέστων. Ἀλλὰ ἡ τῆς ἀλγηδόνος αἴσθησις, δι' ἧς ἐξεγείρεται ἡ προσοχὴ πρὸς διαφόρους βλαβερὰς εἰς τὸν ὀργανισμὸν ἐπιδράσεις, δὲν γεννᾶται μόνον ἐκ τοῦ δέρματος, ἀλλὰ καὶ ἐκ διαφόρων ἐσωτερικῶν ὀργάνων. Διακρίνομεν ἀλγηδόνα *καυστικήν, νύσσουσαν, τέμνουσαν* καὶ *σφυγμώδη*. Ἐπὶ τὴν ἔντασιν τῆς ἀλγηδόνος ἀναμφισβητήτως μεγίστην ἔχει ἐπίδρασιν ἡ πρὸς αὐτὴν προσοχή. Κατὰ τὸν ἐξ ἀπροόπτου τραυματισμὸν δὲν αἰσθανόμεθα μεγάλην ἀλγηδόνα. Τὰ νεῦρα τῆς θερμοκρασίας ἀποκλείονται τῆς εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ πόνου συμμετοχῆς, τὰ νεῦρα δ' ὅμως τῆς πιέσεως δυνατὸν νὰ λειτουργῶσι καὶ ὡς νεῦρα πόνου. Ὁ Frey παραδέχεται, ὅτι ὑπάρχουν ἴδια νεῦρα ἀλγηδόνος καὶ ἴδια σημεῖα ἀλγηδόνος τοῦ δέρματος. Ὑπολογίζεται, ὅτι ὑπάρχουν κατὰ μέσον ὅρον ὑπὲρ τὰ 100 σημεῖα ἀλγηδόνος εἰς ἕκαστον τετραγ. ἑκατοστόμετρον δέρματος.

Ποῖα τὰ τελικὰ ὄργανα τῶν 4 αἰσθητηρίων ὀργάνων τοῦ δέρματος; Εἰς τὴν τῆς θερμότητος ἀντίληψιν χρησιμεύουν ἴσως τὰ σωμάτια τοῦ Ruffini, κείμενα βαθύτερον, εἰς δὲ τὴν τοῦ ψύχους τὰ σωμάτια τοῦ Krause. Τὰ τελικὰ ὄργανα τῆς πιέσεως τῶν νεύρων, ἐπὶ μὲν τοῦ ἀτρίχου δέρματος εἶναι ἴσως τὰ ἁπτικὰ σωμάτια τοῦ Meissner, ἐπὶ δὲ τοῦ τριχωτοῦ εἶναι ἴσως οἱ νευρικοὶ στέφανοι, οἱ περιβάλλοντες τοὺς θυλάκους τῶν τριχῶν. Τελικὰ δ' ὄργανα τῶν νεύρων τῆς ἀλγηδόνος εἶναι αἱ μεταξὺ τῶν ἐπιθηλιακῶν κυττάρων ἐλεύθεραι ἀπολήξεις τῶν νεύρων.

Τὸν ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐρεθισμὸν τὰ αἰσθητήρια νεῦρα μεταβιβάζουν εἰς τὸν ἐγκέφαλον. Ἡ ἁπτικὴ χώρα τοῦ ἐγκεφάλου καταλαμβάνει τὴν ὀπισθίαν κεντρικὴν ἕλικα, τὴν πρώτην μετωπιαίαν ἕλικα καὶ τὴν μεσολόβιον ἕλικα. Εἰς τὰς περιοχὰς ταύτας ἀπολήγουν ἶνες χρησιμεύουσαι εἰς τὰς ἐνσυνειδήτους αἰσθήσεις τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ σώματος· ἡ καταστροφὴ δὲ τῆς χώρας ταύτης ἐπιφέρει διαταραχὰς τῆς αἰσθητικότητος· ἐὰν π. χ. καταστρέψωμεν τὴν ἁπτικὴν χώραν κυνὸς καὶ εἶτα βυθίσωμεν τὸ ἀντίστοιχον ἄκρον ἐν ζέοντι ὕδατι, τὸ ζῷον οὐδὲν αἰσθάνεται.

Τὰς αἰσθήσεις τῆς ἁφῆς προβάλλομεν εἰς τὸ δέρμα. Ἡ τοιαύτη μετάθεσις τῆς αἰσθήσεως ἀπὸ τοῦ κέντρου (ἐγκεφάλου) εἰς τὴν περιφέρειαν καλεῖται *ἀπόκεντρος προβολὴ τῆς αἰσθήσεως*. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται καὶ τὸ ἑξῆς περίεργον: Ἄνθρωποι ὑποστάντες ἀκρωτηριασμόν, π. χ. τῆς κνήμης, αἰσθάνονται ἐνίοτε πόνον ἢ αἱμωδίαν εἰς τὴν ἐλλείπουσαν κνήμην, ὅταν εἰς τι σημεῖον τῆς διαδρομῆς τοῦ αἰσθητηρίου νεύρου, τὸ ὁποῖον κατέληγεν εἰς τὴν ἐλλείπουσαν κνήμην, γίνηται ἐρεθισμός. Ὁ ἐρεθισμὸς οὗτος τότε μεταδίδοται εἰς τὸ νευρικὸν κέντρον, ὅπερ ἐδέχετο τὰς νευρικὰς ἶνας τῆς κνήμης, ἐρεθίζει τὸ κέντρον τοῦτο, ὅπερ πάλιν τὴν αἴσθησιν προβάλλει εἰς ὅ μέρος τοῦ σώματος ἀπέληγον φυσιολογικῶς αἱ ἐρεθισθεῖσαι ἶνες, ἤτοι εἰς τὴν ἐλλείπουσαν κνήμην.

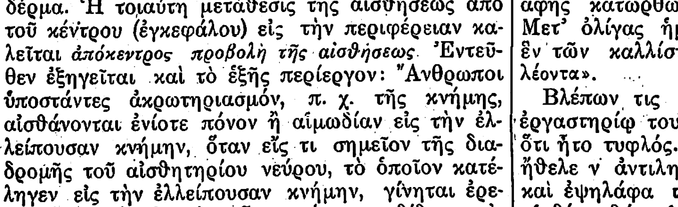

Ἡ ἁφή. [Ἀπὸ τὰς «*Πέντε αἰσθήσεις*» τοῦ Molenaer]
[Βασιλικὸν Μουσεῖον Χάγης]

Τὴν ἁφὴν διακρίνομεν εἰς ***ἐνεργητικὴν*** καὶ εἰς ***παθητικὴν*** ἁφήν. Ἄλλη δηλαδὴ εἶναι ἡ ἁφή, δι' ἧς αἰσθανόμεθα τῶν ἐπὶ τῆς ἐπιδερμίδος πιπτουσῶν σταγόνων ἢ τοῦ κεντήματος τῆς βελόνης, καὶ ἄλλη ἡ ἁφή, δι' ἧς ἐκτείνοντες τοὺς μῦς ἀπωθοῦμεν σῶμά τι ἢ ἁπτόμεθα αὐτοῦ διὰ τῶν δακτύλων. Ἡ παθητικὴ ἁφὴ εἶναι συνήθως ἡ προβαθμὶς τῆς ἐνεργητικῆς. Διὰ τῆς ἐνεργητικῆς ἁφῆς λαμβάνομεν ἀκριβεστέραν ἀντίληψιν περὶ τῆς συστάσεως καὶ τοῦ μεγέθους τῶν ἀντικειμένων. Διὰ τῆς παθητικῆς ἁφῆς ἀντιλαμβανόμεθα διαφορᾶς βάρους ἴσης πρὸς τὸ $^1/_8$, περίπου τοῦ ὅλου βάρους. Διὰ τῆς ἐνεργητικῆς ἁφῆς ἀντιλαμβανόμεθα διαφορᾶς μικροτέρας, ἴσης πρὸς τὸ $^1/_{40}$ τοῦ βάρους αὐτοῦ.

Ἡ εὐαισθησία τῆς ἁφῆς μεταδίδοται εἰς τὸ ὄργανον, δι' οὗ ἁπτόμεθα τῶν ἐκτὸς πραγμάτων. Οὕτω δὲ ἕνεκα τοῦ μυϊκοῦ αἰσθήματος, τοῦ ἐν τῇ ἁφῇ συνεργοῦντος, τελοῦνται αἱ τεχνικώταται κινήσεις τοῦ γραφέως, τοῦ ζωγράφου, τοῦ χειρουργοῦ, τοῦ μουσικοῦ κλπ. Ἡ εὐαισθησία τῆς ἁφῆς δύναται δι' ἀσκήσεως νὰ προαχθῇ καταπληκτικῶς, ὡς βλέπομεν π. χ. παρὰ τοῖς ταχυδακτυλουργοῖς, οἵτινες ἁπτόμενοι τοῦ καρποῦ διαμέσου τινὸς ἐν ἐγρηγόρσει διατελοῦντος, κατορθοῦσιν ἐκ τῶν ἐλαχίστων μυϊκῶν αὐτοῦ κινήσεων νὰ καθοδηγηθῶσιν εἰς τὴν ἀνεύρεσιν κεκρυμμένου ἀντικειμένου, διατεινόμενοι, ὅτι δῆθεν ἐμάντευσαν τὴν σκέψιν αὐτοῦ.

Μείζονα κατάπληξιν προξενεῖ ἡμῖν ἡ εὐαισθησία τῆς ἁφῆς παρὰ τοῖς τυφλοῖς, οἵτινες κατορθοῦσι νὰ διακρίνωσι νομίσματα, νὰ μανθάνωσι γράμματα περιφέροντες τὰ ἄκρα τῶν δακτύλων ἐπὶ ἀναγλύφου εἰδικῶν στοιχείων. Διὰ τοιούτων στοιχείων οἱ τυφλοί, ἔχοντες βιβλιοθήκην ὑπερβαίνουσαν σήμερον τοὺς 5000 τόμους, ἐπικοινωνοῦν μὲ ὅλην τὴν ἀνθρωπίνην σκέψιν καὶ τὴν μουσικήν.

Καὶ οὐ μόνον τοῦτο. Χρησιμοποιοῦντες τὴν ἁφὴν ἀντὶ τῆς ὁράσεως, ἀποτυπώνουν καλλιτεχνήματα ὄντως θαυμαστά. Ὁ Γάλλος γλύπτης Βιντὰλ ἦτο ἐντελῶς τυφλός· καὶ ὅμως τοῦτο δὲν τὸν ἠμπόδιζε νὰ παράγῃ ἀριστουργήματα. Ἡ εἰδικότης αὐτοῦ ἦτο πρὸ παντὸς νὰ κατασκευάζῃ θαυμάσια ὁμοιώματα ζῴων ἐξ ὀρειχάλκου. Διαρκῶς περιεστοιχίζετο ὑπ' αὐτῶν. Τὰ ἤγγιζε, τὰ ἐψηλάφα, τὰ ἐξήταζεν εἰς ὅλας αὐτῶν τὰς στάσεις ἐπὶ ὥρας καὶ κατόπιν προέβαινεν εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν προπλασμάτων. Ὅτε π.χ. ἐξήταζε τοὺς πόδας ἵππου, ἐγονυπέτει παρ' αὐτὸν καὶ θωπεύων ἔλεγεν· «Ἰδέ, ἐξετάζω τοὺς πόδας σου. Μὴ κινεῖσαι. Καλέ μου ἵππε, κάθισε φρόνιμα, διότι ἄλλως δεν θὰ σ' ἐπιτύχω....» Λέγεται, ὅτι ἡμέραν τινὰ ὁ Βιντάλ, θέλων νὰ κατασκευάσῃ ἐξηγριωμένον λέοντα, δὲν ἐδίστασε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν κλωβὸν τοῦ θηρίου, συνοδευόμενος ὑπὸ θηριοδαμαστοῦ. Ἐκεῖ ἐπὶ ὥρας ὁλοκλήρους ἐξήταζε τὸ θηρίον, ἕως οὗ διὰ τῆς ἁφῆς κατώρθωσε νὰ συλλάβῃ τὴν εἰκόνα του. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ καλλιτέχνης παρουσίαζεν ἓν τῶν καλλίστων του ἔργων, τὸν «Βρυχώμενον λέοντα».

Βλέπων τις τὸν Βιντὰλ ἐργαζόμενον ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ του, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ ὅτι ἦτο τυφλός. Μόνον κατὰ διαλείμματα, ὁσάκις ἤθελε ν' ἀντιληφθῇ τί εἶχε δημιουργήσει, ἠγείρετο καὶ ἐψηλάφα τὸ ἔργον διὰ τεταμένων χειρῶν, ὧν οἱ δέκα δάκτυλοι τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὡμοίαζον πρὸς ἰσαρίθμους ὀφθαλμούς.

Λέγουν, ὅτι ἡ ὅρασις εἶναι ἡ ἐξ ἀποστάσεως ἁφή. Ὁμοίως δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι καὶ ἡ ἁφὴ εἶναι ἡ ἐκ τοῦ πλησίον ὅρασις. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ μικρὰ παιδία ἐγγίζουν τὰ πάντα. Αὐτὸ ἀποδεικνύεται ἄλλως τε καὶ ἐκ τῶν ἰδίων τυφλῶν, οἱ ὁποῖοι διὰ τῶν μέσων τῆς ἐπιστήμης ἀπέκτησαν τὴν ὅρασιν. Συνέβη παρ' αὐτοῖς τὸ ἑξῆς περίεργον φαινόμενον· κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνάβλεψιν δὲν ἐγνώριζον πρὸς τί νὰ χρησιμοποιήσουν τὴν ὅρασίν των, ἥτις ἐφαίνετο αὐτοῖς ὡς τι περιττόν. Τυφλὴ ἀναβλέψασα προσήλωσε κατ' ἀρχὰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ τοῦ πατρός της, εἶτα δ' ἤρχισε ψηλαφῶσα τὸ πρόσωπον τῆς μητρός της, ἵνα βεβαιωθῇ περὶ τοῦ σχήματός του, ἵνα βεβαιωθῇ, ὅτι πράγματι ἐκείνη ἦτο ἡ μήτηρ της. Ἄλλος τυφλός, πρὶν ἢ ἀναβλέψῃ, ἐγνώριζεν εὐκολώτατα νὰ διατρέχῃ τὰς ὁδοὺς τῶν Παρισίων. Ὅτε ὅμως ἀνέβλεψε, δὲν ἐγνώριζε ποῦ κατευθύνεται, ἐξελθὼν εἰς τὰς ὁδούς. Τὰ οἰκειότατα τῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποίει καθημερινῶς, ἦσαν αὐτῷ ἤδη ἄγνωστα οὕτως, ὥστε, ἵν' ἀναγνωρίσῃ αὐτά, ἠναγκάζετο νὰ κλείῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ νὰ τὰ ψηλαφᾷ. Τοιαύτη εἶναι ἡ κατάστασις τοῦ τυφλοῦ ἀνθρώπου, ὅστις βλέπει διὰ πρώτην φοράν. Ἡ ὅρασις θὰ χρησιμεύσῃ αὐτῷ βαθμιαίως, ν' ἀναγνωρίζῃ μακρόθεν τὰ ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα, ὅτε ἦτο τυφλός, ἐγνώριζεν ἐγγύθεν διὰ τῆς ἁφῆς.

Καὶ τὸ συμπέρασμα εἶναι, ὅτι, ὅταν ἄνθρωπός τις στερῆται τοῦ φωτός, αἱ ἄλλαι αἰσθήσεις του, καὶ δὴ ἡ ἁφή, καθίστανται λεπτότεραι καὶ εὐαισθητότεραι. Ὁ τυφλὸς Μ. ντὲ Σίζερμαν γράφει εἰς τὸ βιβλίον του. «Οἱ τυφλοὶ κρινόμενοι ἀπὸ τυφλόν»: «Ἡ ἁφὴ δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὰς χεῖρας, ἁπλοῦται ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ σώματος τῶν τυφλῶν. Καὶ ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν ὑποδημάτων ἔτι ὁ ποὺς διακρίνει τὸ εἶδος τοῦ ἐδάφους, ἐπὶ τοῦ ὁποίου βαδίζει. Κλείσατε τὰ ὦτα τοῦ τυφλοῦ καὶ αὐτὸς διὰ τῆς ἁφῆς θὰ κατορθώσῃ νὰ σᾶς εἴπῃ τὸ εἶδος τῶν πλακῶν, δι' ὧν εἶναι ἐστρωμένον τὸ ἐφ' οὗ βαδίζει πεζοδρόμιον».

Ἡ ἁφὴ ἐν τῇ κλινικῇ διαγνωστικῇ καὶ τῇ θεραπευτικῇ ἐτέθη ἐν χρήσει ἀπὸ τῶν προεπιστημονικῶν ἔτι χρόνων τῆς ἰατρικῆς, καθ' οὓς αὕτη ἐξησκεῖτο ὑπ' αὐτῶν τῶν ἱερέων καὶ τῶν μάγων (μαλάξεις κλπ.). Ἐχρησιμοποιήθη δὲ καὶ χρησιμοποιεῖται ἔτι κυρίως ἐν τῇ χειρουργικῇ, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον ἐν τῇ παθολογίᾳ. Ἀλλὰ πρὸς ἀκριβῆ χρησιμοποίησιν τῆς ἁφῆς, ἀνάγκη, ὅπως ὁ ἀσκῶν ταύτην εὑρίσκηται ἐν φυσιολογικῇ νευρικῇ καταστάσει, αἰσθητικῇ τε καὶ κινητικῇ. Διότι, ὅσῳ καὶ ἂν ἐμφανίζηται ἐκ πρώτης ὄψεως ἁπλῆ καὶ εὔκολος ἡ διὰ τῆς ἁφῆς ἰατρικὴ διάγνωσις, τόσῳ δύσκολος εἶναι ἐν τῇ πραγματικότητι ἡ φυσιολογικὴ αὐτῆς ἀντίληψις. Διὰ τοῦτο, ἀπὸ ἰατροδικαστικῆς ἰδίᾳ ἀπόψεως, παρατηροῦμεν πολλάκις συγκρουομένας τὰς ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ γνώμας τῶν ἰατροδικαστῶν ἐπὶ τῶν διὰ τῆς ἁφῆς ἐξετασθέντων ἀντικειμενικῶν στοιχείων· ἐνῷ δηλαδή, ὁ μὲν τῶν ἰατροδικαστῶν ἀντιλαμβάνεται ἀντικείμενόν τι μαλθακὸν ἢ πλαδαρὸν ἢ θερμὸν ἢ ψυχρόν, ὁ ἕτερος δύναται νὰ ἔχῃ ἀλλοίαν καὶ ἐντελῶς ἐνίοτε ἀντίθετον ἀντίληψιν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος.

Ἐν τῇ μεγάλῃ οἰκογενείᾳ τῶν ἐκφύλων φρενοπαθῶν ὑπάρχει καί τις ποικιλία, περιλαμβάνουσα πάντας τοὺς φοβουμένους νὰ θίγωσι τὰ ἀντικείμενα *(μονομανία ἁφῆς)*. Οἱ τοιοῦτοι διαρκῶς π. χ. ἀποκρύπτουν τὰς χεῖρας, ὅπως μὴ ἐφάπτωνται τῶν ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων· ἅπαξ δὲ θίγοντες αὐτά, ἀμέσως σπεύδουν ν' ἀποπλύνουν τὰς χεῖρας. Ὑπάρχουν ὅμως ἄλλοι, οἵτινες ὁσάκις τις θίγει διὰ τοῦ δακτύλου του μέρος τι τοῦ σώματός των, ὀφείλουν ἀμέσως νὰ θίξουν καὶ αὐτοὶ τὸ αὐτὸ μέρος τοῦ σώματος τοῦ θίγοντος αὐτοὺς προσώπου· ἂν δὲ τις παρακωλύῃ τοὺς πάσχοντας νὰ πράξουν τοῦτο, τότε καταλαμβάνονται ὑπὸ μεγίστης ἀγωνίας καὶ δυσφορίας.

Οἱ πνευματισταί, θέλοντες νὰ ἑρμηνεύσουν τὸ φαινόμενον τῆς κατὰ τὴν βαθεῖαν ὕπνωσιν ἀναισθησίας τοῦ δέρματος, παραδέχονται ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ αἰσθητικότης ἐξέρχεται τοῦ σώματος καὶ σχηματίζει πέριξ αὐτοῦ στιβάδα εὐαίσθητον, κειμένην εἰς ἀπόστασιν ἑκατοστῶν τινων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος. Διὰ τοῦτο, ἂν ἐρέθισμά τι, ὡς πίεσις, νυγμὸς κλπ., δράσῃ ἐπὶ τὸ δέρμα, οὐδεμία παράγεται αἴσθησις, ἐνῷ, ἂν τὸ αὐτὸ ἐρέθισμα δράσῃ ἐπὶ τὴν περὶ τὸ σῶμα εὐαίσθητον στιβάδα τοῦ ἀέρος, τότε γίνεται ἀνάλογος αἴσθησις πιέσεως, νυγμοῦ κλπ. Οὕτως ὁ Rochas ἀναφέρει περιπτώσεις ἀτόμων, ἅτινα ᾐσθάνοντο τὸν νυγμὸν εὐθὺς ὡς διὰ βελόνης ἐθίγετο ὁ ἀὴρ εἰς ἀπόστασίν τινα ἀπὸ τοῦ δέρματος αὐτῶν, εἰ καὶ οὐδεμία ἐγίνετο ἐπαφὴ τῆς βελόνης μετὰ τοῦ δέρματος. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ οἱ πιστεύοντες ὅτι, ἐὰν ἄτομόν τι κρατῇ διὰ τῶν χειρῶν ποτήριον ὕδατος, δυνατὸν νὰ ἐξέρχηται ἡ αἰσθητικότης του καὶ νὰ παραλαμβάνηται ὑπὸ τοῦ ὕδατος, ὅπερ οὕτω καθίσταται εὐαίσθητον. Ἐὰν δὲ τότε εἰσαχθῇ βελόνη εἰς τὸ ὕδωρ, τὸ ἄτομον αἰσθάνεται ἀμέσως νυγμόν, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἂν ἔτι τὸ ποτήριον ἔχῃ ἀπομακρυνθῇ. Οἱ εἰς τοιαῦτα δὲ πειράματα ἐνασχοληθέντες εὗρον ὅτι, πλὴν τοῦ ὕδατος, καὶ διάφοροι ἄλλαι οὐσίαι δύνανται νὰ παραλάβουν τὴν ἐκ τοῦ σώματος ἐξερχομένην αἰσθητικότητα, ὡς π.χ. ὁ κηρός, ἀλοιφαί, διαλύματα χημικῶν οὐσιῶν, ὑφάσματα, ἔτι δὲ καὶ αἱ φωτογραφικαὶ εἰκόνες.

Ὅλως ἰδιαιτέρως ἐξήρθη ἡ κεφαλαιώδης σημασία τῆς ἁφῆς εἰς τὴν γεννητικὴν ὁμιλίαν καθόλου. Ἐν συνεπείᾳ τῆς διαπιστώσεως ταύτης, ἡ ἁφὴ ἐθεωρήθη ὡς κυριώδης παράγων αἰσθητικῆς συγκινήσεως. [Βλ. καὶ λ. αἴσθημα, αἴσθησις] Σ. Γ. Σ.

ἀφηγηματικὸν (τὸ) ἢ *ἀφηγηματικότης* (ἡ) ἡ ἱκανότης τῆς ἀφηγήσεως, τὸ ὕφος αὐτῆς, τὸ σύνολον τῶν προτερημάτων τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἔχῃ μία τελεία ἀφήγησις· ‖ ἐπὶ προσώπων· τὰ προτερήματα τὰ ὁποῖα ἔχει τις ἀφηγούμενος· εὐχέρεια λόγου, ζωηρότης περιγραφῆς, πνευματώδης ἐξεικόνισις κλπ: «ἔχει καλὸν ἀφηγηματικόν».

— *[Μουσ.]* Καλοῦμεν *ἀφηγηματικὸν* (recitativo) μουσικὴν ἀπαγγελίαν τοῦ κειμένου, ἥτις χρησιμεύει ὡς σύνδεσμος τῶν διαφόρων τεμαχίων τῶν ἀποτελούντων τὸ μελόδραμα, τὸ ὀρατόριον ἢ ἄλλην παρεμφερῆ σύνθεσιν, ἅμα δὲ καὶ συμπλήρωμα τῆς ἐννοίας τοῦ ποιητικοῦ ἔργου. Τὸ ἀφηγηματικὸν δὲν εἶναι, ὅπως νομίζεται, ἁπλοῦν τι παρεπόμενον ἢ ἐπουσιῶδες συνδετικόν. Εἶναι ἀπ' ἐναντίας τὸ οὐσιωδέστερον μέρος, ἡ καρδία οὕτως εἰπεῖν, τῶν λυρικῶν ἔργων καὶ ἡ λογικὴ αὐτῶν ἀπόδοσις ἐκφραζομένη διὰ μουσικῶν τόνων. Κατ' ἀρχὰς ἐσυνο-

Digitized by Google

δεύετο μόνον ὑπὸ τοῦ κλειδοκυμβάλου μετὰ βαθυφώνων· κατόπιν ὅμως προσέλαβε μορφὴν δραματικοῦ μονολόγου καὶ ἐσυνοδεύετο ὑπὸ πλήρους ὀρχήστρας. Ἀφηγηματικὰ ὡραῖα, μεγαλοπρεπῆ καὶ πλήρη δραματικοῦ πάθους εὑρίσκομεν ὄχι ὀλίγα εἰς τὰ λυρικὰ ἔργα τοῦ Λούλλι, Ραμώ, Γκλοὺκ καὶ τῶν νεωτέρων Μπελλίνι καὶ Σποντίνι.

Ἡ σημερινὴ τῆς τέχνης προοδευτικὴ ἐξέλιξις, μαζὶ μὲ ἄλλας παλαιὰς καὶ κατὰ σύμβασιν μελοδραματικὰς μορφάς, ἀπεσκοράκισε τὸ ἀφηγηματικόν, τὰ ὕστατα ἴχνη τοῦ ὁποίου μόλις διακρίνονται εἰς τὰ τελευταῖα ἔργατοῦΒέρδη(Ὀθέλλος, Φαλστάφ).

Δ. ΛΑΥΡΑΓΚΑΣ

ἀφηγηματικός, *—ή, —όν*· ὁ ἱκανὸς εἰς τὸ νὰ ἀφηγῆται, νὰ ἐκθέτῃ ἱστορίαν τινά, διηγηματικός· || ὁ κατὰ τρόπον, ἢ ὑπὸ μορφὴν ἀφηγήσεως: «ἀφηγηματικὸν ὕφος». Τὸ οὐδέτερον φηγηματικὸν (τὸ) ὡς οὐσιαστικὸν(βλ.λ.)—Ἐπίρρ. ***ἀφηγηματικῶς***.

ἀφήγησις (ἡ)· ἔκθεσις, διατύπωσις προφορικὴ ἱστορίας τινός· βλ. **διήγησις**.

ἀφηγητὴς (ὁ)· ὁ ἐξ ἐπαγγέλματος διηγούμενος μύθους, παραμύθια.

—*[Λαογρ.]*. βλ. **παραμυθᾶδες**.

ἀφηγοῦμαι· διηγοῦμαι, ἐκθέτω ἱστορίαν τινά, ἐξιστορῶ.

ἀφῆλιξ,—*ικος* (ὁ, ἡ)· ἐν τῇ ἀρχ. γλώσσῃ, ὁ ὑπερβὰς τὴν νεανικὴν ἡλικίαν, ὁ παρῆλιξ.

ἀφήλιον (τό)· τὸ σημεῖον τῆς τροχιᾶς πλανήτου τινός, ἢ καὶ κομήτου, τὸ ἔχον τὴν μεγαλυτέραν ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἀπόστασιν. Τὸ σημεῖον τῆς ἐγγυτέρας ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἀποστάσεως τῆς ἰδίας τροχιᾶς λέγεται *περιήλιον*. Ἡ γῆ εὑρίσκεται εἰς τὸ *ἀφήλιον* αὐτῆς περὶ τὴν 1ην Ἰουλίου, ὁπότε ἀπέχει ἀπὸ τὸν ἥλιον 152.000.000 περίπου χιλιόμετρα· τοῦ *περιηλίου* της (Δεκέμβριος) ἡ ἀπόστασις εἶναι 147.000.000, ἡ δὲ μέση μεταξὺ γῆς καὶ ἡλίου ἀπόστασις εἶναι περὶ τὰ 149.500.000.

ἀφήλωσις (ἡ)· ἡ ἀφαίρεσις τῶν ἥλων, ξεκάρφωμα· ἀντίθ. ***καθήλωσις***.

ἀφημαισθησία (ἡ) *[Ἰατρ.]*· ὅρος ἀναφερόμενος εἰς τὰς ψυχικὰς νόσους, σημαίνων δὲ τὴν ἔλλειψιν κατανοήσεως τοῦ λαλουμένου ἐν γένει λόγου.

Μ. Ν. Κ.

ἀφημία (ἡ)· ὅρος ταυτόσημος πρὸς τὴν ἀφασίαν (βλ. λ.) μὴ χρησιμοποιούμενος πλέον.

ἀφηνιάζω· ἐπὶ ἵππου, ἀποβάλλω τὰς ἡνίας, τὸν χαλινόν, δὲν ὑπακούω εἰς τὰς ἡνίας, τρέχω ἀκατασχέτως ὅπου τύχῃ· || μεταφ. ἐπὶ ἀνθρώπου, ἀποβάλλω τὴν προσήκουσαν ἐπιφυλακτικότητα, ἐξαγριοῦμαι, ὑβρίζω. κακολογῶ ἀσυγκρατήτως, παραφέρομαι· || ἐξέρχομαι τοῦ σεμνοῦ καὶ νενομισμένου βίου, ἀποπτύω τὰς παραδόσεις καὶ τὴν αἰδῶ.

ἀφηνιασμὸς (ὁ) *[Ἱππολ.]*. Καλεῖται οὕτω ἡ κακὴ ἕξις ἵππων τινῶν νὰ τρέχουν ἀποτόμως ἀπειθοῦντες εἰς τὸν χαλινόν. Τὸ ἐλάττωμα τοῦτο παρατηρεῖται κυρίως εἰς ζωηροὺς καὶ νευρικοὺς ἵππους, ἀλλ' εἶναι ἐνίοτε καὶ συνέπεια παθολογικῶν ἀλλοιώσεων τοῦ νευρικοῦ κέντρου τοῦ ζῴου.

Δ. Ν. Π.

ἀφήνω· βλ. **ἀφίνω**.

ἀφηρημάδα (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀφηρημένος, ἀπώλεια τῆς ἀντιληπτικότητος.

ἀφηρημένος,*—η,—ον*· παθ. μετοχ. τοῦ ἀφαιροῦμαι (βλ. λ.), λαμβανομένη καὶ ὡς ἐπίθετον· ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου ἡ προσοχὴ ἐκφεύγει ἀπὸ τὰ περὶ αὐτὸν συμβαίνοντα: «ἀφηρημένος ἄνθρωπος», «δὲν σὲ ἀντελήφθην, ἤμουν ἀφηρημένος»· || ὁ καθορίζων τὰ γενικὰ στοιχεῖα τῶν πραγμάτων, οὐχὶ δὲ καὶ αὐτὰ τὰ πράγματα: «ἀφηρημένη ἔννοια», «ἀφηρημένος ἀριθμός», «ἀφηρημέναι ἐπιστῆμαι κ.λ.π.» (βλ. κατωτέρω).

— **ἀφηρημένον** (τὸ) *[Φιλοσ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου καθορίζομεν τὸ μὴ αἰσθησιακῶς, μὴ ἐποπτικῶς ἀντιληπτόν, τὸ νοούμενον μόνον ἰδεατῶς.

Πᾶσα γενικὴ ἰδέα εἶναι ἀφηρημένη, διότι ἰδέα τις, ὅπως δυνηθῇ νὰ δηλώσῃ ἀπροσδιόριστον ἀριθμὸν πραγμάτων διαφόρων, δὲν πρέπει νὰ ἐμπεριέχῃ τὰ χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, δι' ὧν τ' ἀντικείμενα ταῦτα διακρίνονται. Τὰ στοιχεῖα ὅμως ταῦτα δὲν δύνανται νὰ χωρισθῶσιν ἀπὸ τῶν κοινῶν, εἰμὴ μόνον δι' ἀφαιρέσεως (βλ. λ.). Τινὲς δὲν παραδέχονται, ὅτι πᾶσα ἀφηρημένη ἰδέα εἶναι καὶ γενική. Δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν χωριστὰ τὸ λευκὸν χρῶμα τοῦ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν χάρτου, ἀφαιροῦντες πάσας τὰς λοιπὰς αὐτοῦ ἰδιότητας. Καὶ ὅμως παρατηροῦμεν ἀποκλειστικῶς τὸ λευκὸν χρῶμα τοῦ χάρτου τούτου καὶ οὐχὶ ἄλλου τινός. Ἐν προκειμένῳ εἴτε ἡ ἐν λόγῳ εἰκὼν τοῦ λευκοῦ χρώματος εἶναι ἀποκεχωρισμένη τῶν λοιπῶν ἰδιοτήτων, τὸ σύνολον τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ τὸ ἐν ὄψει φύλλον τοῦ χάρτου, ὁπότε θὰ εἶναι δυνατὸν ν' ἀντιληφθῶμεν ἄλλα σώματα, ἔχοντα τὸ αὐτὸ χρῶμα, ἡ ἰδέα δὲ τότε θὰ εἶναι γενικὴ καὶ συγχρόνως ἀφηρημένη· εἴτε τὸ λευκὸν χρῶμα εἶναι ἀποκλειστικῶς τὸ τοῦ χάρτου, τοῦθ' ὅπερ σημαίνει, ὅτι δὲν τὸ χωρίζομεν ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἰδιοτήτων, αἵτινες συναποτελοῦσιν αὐτόν, ὁπότε ἡ ἰδέα δὲν εἶναι οὔτε γενικὴ οὔτε ἀφηρημένη. Δυνάμεθα, προφανῶς, χωρὶς νὰ διαχωρίσωμεν ἀπ' ἀλλήλων τὰς ἰδιότητας ἀντικειμένου τινός, χωρὶς νὰ παύσωμεν παρατηροῦντες αὐτὸ *συγκεκριμένως* (ni concreto), νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν πρὸς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν ἰδιότητά του. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀφαίρεσις κατὰ τὴν κυρίαν τῆς λέξεως ἐκδοχήν.

Αἱ ἰδέαι δυνατὸν νὰ εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀφηρημέναι καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον γενικαί. Τὸ *χρῶμα* εἶναι περισσότερον ἀφηρημένον ἢ τὸ *ἐρυθρόν*, ἡ *αἴσθησις* περισσότερον ἀφηρημένον ἢ τὸ *χρῶμα*, τὸ *φαινόμενον* περισσότερον ἀφηρημένον ἢ ἡ *αἴσθησις*.

Τὸ ἀφηρημένον δὲν εἶναι συνώνυμον τοῦ γενικοῦ, διότι, ὅταν προβαίνωμεν εἰς ἀφαίρεσιν, ἀπομονοῦμεν χαρακτηριστικόν τι γνώρισμα ἀπὸ τῶν λοιπῶν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων, τῶν συνδιαπεπλεγμένων εἰς ἀντικείμενόν τι. χωρὶς νὰ ἐξετάσωμεν, ἐὰν τὸ οὑτωσὶ ἀπομονωθὲν χαρακτηριστικὸν γνώρισμα δύναται νὰ ὑπάρχῃ εἰς ἄλλα ἀντικείμενα. Ὅταν προβαίνωμεν εἰς γενίκευσιν, συγκρίνομεν διὰ τῆς σκέψεως τ' ἀντικείμενα, ἅτινα ἔχουσι κοινόν τι χαρακτηριστικὸν γνώρισμα, χωρὶς νὰ ἐξετάσωμεν, ἐὰν τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο εἶναι ἐν ἑκάστῳ ἀντικειμένῳ συνδιαπεπλεγμένον μετ' ἄλλων τοιούτων γνωρισμάτων διαφόρων ἢ μεταβλητῶν.

Ὁ Σπένσερ φαίνεται διεξαίρων καθ' ὑπερβολὴν τὴν σημασίαν τῆς τοιαύτης διαιρέσεως, παραδεχόμενος ἀφηρημένας ἀληθείας, αἵτινες δὲν εἶναι γενικαί. Φθάνει μάλιστα μέχρι τοῦ σημείου νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι αἱ ἰδεαταὶ σχέσεις τῶν ἀριθμῶν εἶναι αἱ μόναι ἀλήθειαι, αἵτινες τυγχάνουσι συγχρόνως γενικαὶ καὶ ἀφηρημέναι. Ἀφηρημένη τις ἰδέα, λέγει ὁ Σπένσερ, οὐδέποτε δύναται νὰ γίνῃ ἀντικείμενον ἐμπειρικῆς γνώσεως. Οὕτω, κατ' αὐτόν, ἡ ἀλήθεια, ὅτι ἡ ἐν ἡμικυκλίῳ σχηματιζομένη γωνία εἶναι ὀρθή, εἶναι ἀφηρημένη, διότι ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τελείου ἡμικυκλίου καὶ τελείας γωνίας, ἐνῷ πάντα τὰ πραγματικὰ ἡμικύκλια καὶ πᾶσαι αἱ πραγματικαὶ γωνίαι εἶναι ἀτελεῖς. Δὲν εἶναι ὅμως ἡ ἐν λόγῳ ἀλήθεια γενική, διότι συνίσταται ἔν τινι τοπικῇ, τελείως ἰδιαζούσῃ σχέσει. Ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀντίληψιν ταύτην τοῦ Σπένσερ δύναται ν' ἀντιταχθῇ τὸ ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς καθαρᾶς γεωμετρίας ὑπάρχει ἀπειρία ἡμικυκλίων καὶ ἀκτίνων. καὶ ὅτι ἐν ἑκάστῳ ἡμικυκλίῳ δύναται νὰ σχηματισθῇ ἀπειρία διαφόρων ὀρθῶν γωνιῶν. Ἐξ ἄλλου ὁ Σπένσερ πρεσβεύει ὅτι γενική τις ἰδέα εἶναι ἀντικείμενον ἐμπειρίας εἰς πᾶσαν δυνατὴν περίπτωσιν. Οὕτως ἡ ἀλήθεια, ὅτι οἱ πλανῆται στρέφονται περὶ τὸν ἥλιον ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, εἶναι γενική, διότι ἔχομεν ἑκατοντάδα σχετικῶν παραδειγμάτων πρὸ ὀφθαλμῶν, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀφηρημένη. διότι ἑκάστοτε ἀντιστοιχεῖ πρὸς συγκεκριμένον φαινόμενον. Ἀλλ' ἐν προκειμένῳ δύναται ν' ἀντιπαρατηρηθῇ, ὅτι ἐν τῷ ὑλικῷ ἀντικειμένῳ τῷ καλουμένῳ πλανήτῃ δὲν βλέπομεν εἰμὴ μόνον μίαν τῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ, ἤτοι τὴν κίνησίν του, κατ' ἀκολουθίαν προβαίνομεν εἰς ἀφαίρεσιν.

Α. Δ.

— **ἀφηρημένα *οὐσιαστικὰ*** *[Γραμμ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ οὐσιαστικὰ τὰ ὁποῖα δηλώνουν οὐχὶ κἄτι τὸ συγκεκριμένον, ἤτοι αἰσθητόν τι πρᾶγμα καὶ ἀντικείμενον, ἀλλ' ἐννοίας *ἀφηρημένας*, δηλ. μὴ προσπιπτούσας εἰς τὴν ἡμετέραν αἴσθησιν: *εὐκολία, εὐγένεια, ἀδιαφορία, ἐπιτηδειότης, εὐθύνη* κ. λ. Διάφορα οὐσιαστικὰ συγκεκριμένα προῆλθον ἐξ ἀφηρημένων, κατόπιν ὡρισμένων μορφολογικῶν μεταβολῶν. Οὕτως ἐκ τοῦ ἀφηρημένου οὐσιαστικοῦ *ἡ * νεανία* — κατὰ προσθήκην τῆς καταλήξεως *-ς* — προῆλθε τὸ ἀρσ. *ὁ νεανίας* κ. οὕ. κ. Πολλὰ δὲ ἀφηρημένα, λεγόμενα ἐπὶ τὸ ζωηρότερον καὶ ἐμφαντικώτερον ἐπὶ ὡρισμένων προσώπων καὶ πραγμάτων, προσλαμβάνουν ὀλιγώτερον ἀφηρημένην ἔννοιαν καὶ σημασίαν: ἡ *ἀφεντιά σου* (ἐπὶ τὸ εὐγενέστερον ἀντὶ *σύ)*, «καλῶς τὴν ἀγάπη μου ἢ τὴ λατρεία μου!» (ἀντί: τὸν ἀγαπημένο μου, τὸ λατρευτό μου), «γειά σου, λεβεντιά!» (ἐπὶ τὸ ἰσχυρότερον ἀντὶ «γειά σου, λεβέντη!») κ.λ. κ.λ.

Ω—

— **ἀφηρημέναι *ἔννοιαι*** *[Λογ.]*. Αἱ ἔννοιαι αἱ μὴ ἐκφράζουσαι συγκεκριμένον τι ὄν, πραγματικὸν ἀντικείμενον, ἀλλὰ μόνον ἀπόψεις ἢ ἀποφάνσεις τῆς νοήσεως. Αἱ ἀφηρημέναι ἔννοιαι, ἅπαξ μορφωθεῖσαι, λαμβάνουσιν εἰδικὰς ἐφαρμογὰς κατὰ μίμησιν τῆς χρήσεως, ἣν ποιούμεθα τῶν λέξεων, αἱ ὁποῖαι δηλοῦσιν ἀντικείμενα πραγματικά. Οὕτω λέγομεν ἡ «ἀγαθότης» τοῦ Πέτρου, ὅπως: «ὁ κῆπος» τοῦ Πέτρου.

Α. Δ.

— **ἀφηρημέναι *ἐπιστῆμαι*** *[Ἐγκυκλ.]*. Ὁ Αὔγουστος Κὸντ διῄρεσε τὰς ἐπιστήμας εἰς δύο κατηγορίας: τὴν τῶν *ἀφηρημένων* καὶ τὴν τῶν *συγκεκριμένων* ἐπιστημῶν. Αἱ ἀφηρημέναι ἐπιστῆμαι διερευνῶσι τὰ δεδομένα ὡς πρὸς πάντας τοὺς δυνατοὺς αὐτῶν συνδυασμούς· παράδειγμα ἡ φυσική, ἡ χημεία. Αἱ συγκεκριμέναι διερευνῶσι μόνον τὰ φαινόμενα, ἅτινα ἀπαντῶσιν ἐν τῇ φύσει· παράδειγμα γεωλογία, φυσικὴ ἱστορία. Κατὰ τὸν Κὸντ ἀφηρημέναι ἐπιστῆμαι εἶναι τὰ *μαθηματικά*, ἡ *ἀστρονομία*, ἡ *φυσική*, ἡ *χημεία*, ἡ *βιολογία* καὶ ἡ *κοινωνιολογία* (βλ. καὶ λ. ἐπιστῆμαι).

Α. Δ.

— **ἀφηρημένη *σύμβασις*** *[Ἀστικ. Δίκ.]*· βλ. σύμβασις.

— **ἀφηρημένη *δικαιοπραξία*** *[Ἀστικ. Δίκ.]*· βλ. **αἰτία *τῶν δικαιοπραξιῶν***.

— **ἀφηρημένοι** *ἀριθμοὶ [Μαθημ.]* Οἱ ἀριθμοὶ οἱ μὴ συνοδευόμενοι ὑπὸ ποιοτικῆς ὀνομασίας τῆς φύσεως τῶν μονάδων των, π. χ. 8,10, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς *συγκεκριμένους*, τουτέστι τοὺς ἀκολουθουμένους ὑπὸ ποιοτικοῦ καθορισμοῦ, π. χ. 8 ἵπποι, 10 χιλιόμετρα.

Α. Δ.

Ἄφης. Μάρτυς τοῦ Χριστιανισμοῦ, καεὶς ζῶν ἐν Ἀσκάλωνι ἐπὶ ἄρχοντος τοῦ Αὐγούστου Μαξιμίνου, ἐν ἔτει 308· (Πρβλ. *Χρυσοστόμου Α. Παπαδοπούλου* Ἱστορ. τῆς Ἐκκλ. Ἱεροσολύμων, Ἱεροσόλ. 1910, σ. 73).

Δ. Σ. Μ.

Ἀφησιὰ *[Ναυτ. Γεωγρ.]* Ἡ νοτιοδυτικωτέρα τῶν ἐν τῇ Προποντίδι Προκοννήσων (βλ. λ. Ἀραμπλάρ).

Σ. Ε. Λ.

Ἄφησος *[Γεωγρ.]*· βλ.λ. **Ἄφυσσος**.

Ἀφησοῦ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Ἀφυσοῦ**.

ἄφθα ἢ ***ἀφθώδης στοματῖτις*** (κοιν. *αὖτρα ἢ αὖτρος) [Ἰατρ.]*. Πάθησις τοῦ στόματος καὶ τοῦ φάρυγγος ἐκδηλουμένη διὰ φυσαλλίδων καὶ μικρῶν ἐξελκώσεων.

Κατὰ τοὺς πλείστους συγγραφεῖς ἡ πάθησις αὕτη εἶναι εἰδικὴ πάθησις τοῦ στόματος μὲ τοπικὰς ἐκδηλώσεις προερχομένας ἐκ διαφόρων μολυσματικῶν αἰτίων· κατά τινας ὅμως συγγραφεῖς (*Comby, Leroux* κ.ἄ.) ἡ ἀφθώδης στοματῖτις ἀνάγεται εἰς τὰ συμπτώματα τοῦ *ἀφθώδους πυρετοῦ* (βλ. κατ.), μεθ' οὗ ἀποτελεῖ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ νόσημα. Ἐν τούτοις κατὰ τὸν *Grenet*, εἰδικῶς ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἀσχοληθέντα, ἐνῷ ὁ ἀφθώδης πυρετὸς εἶναι σπάνιος, ἡ στοματῖτις αὕτη εἶναι συνήθης, δι' ὃ καὶ θὰ ἦτο λογικώτερον νὰ χαρα-

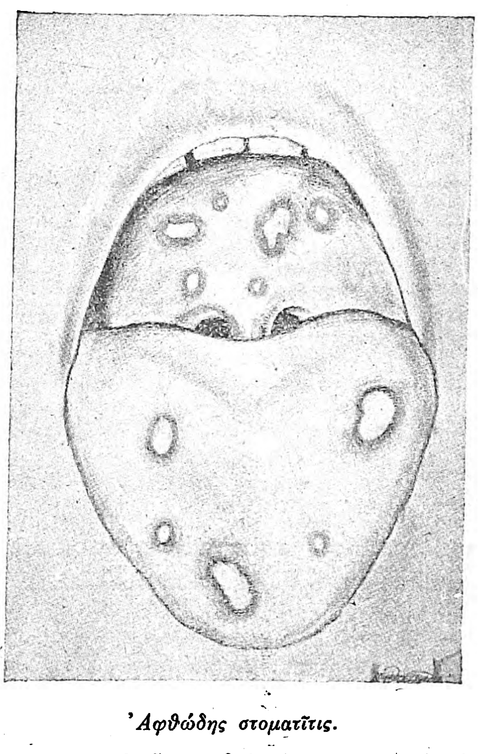

Ἀφθώδης στοματῖτις.

κτηρισθῶσιν αἱ ἄφθαι ἀπὸ ἀνατομικῆς καὶ κλινικῆς ἀπόψεως ὡς «ἐξανθηματικὸν στοιχεῖον συνήθως ἑδρεῦον ἐπὶ τοῦ βλενογόνου τοῦ στόματος καὶ τῆς γλώσσης καὶ συνιστάμενον ἐκ στρογγυλοειδοῦς φυσαλλίδος ὠχροκιτρίνης μετ' ἐρυθρᾶς τινος ζώνης περὶ αὐτήν· ἡ φυσαλλὶς αὕτη περιέχει ὑγρὸν ὠχροκίτρινον κρεμῶδες, ἐξελκουμένη δὲ ἀφίνει βαθυτέραν ἐξέλκωσιν ἐκείνης ἣν ἐγκαταλείπει ὁ ἕρπης».

Ἡ ἀφθώδης στοματῖτις εἶναι συνηθεστέρα εἰς τὰ παιδία τὰ ἔχοντα 5—10 ἐτῶν ἡλικίαν, δὲν εἶναι δὲ σπανία καὶ παρὰ τοῖς ἐνήλιξι. Πᾶσαι αἱ πεπτικαὶ διαταραχαί, ὀξεῖαι καὶ χρόνιαι, δύνανται νὰ προκαλέσωσιν αὐτήν· ἐμφανίζεται ὅμως ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν πασχόντων ἐκ δυσπεψίας κατά τινα ὀξεῖαν ἐκδήλωσιν τῆς νόσου. Ἐπίσης αὕτη ὀφείλεται πολλάκις εἰς τοπικὰς μολύνσεις τοῦ στόματος καὶ πρὸ πάντων εἰς ἐκεῖνα τὰ παιδία, ἅτινα δὲν βαδίζουσιν ἀκόμη ὁμαλῶς καὶ συρόμενα φέρουσιν εἰς τὸ στόμα οἱονδήποτε μεμολυσμένον ἀντικείμενον.

Συμπτωματολογία: Ἡ νόσος ἄρχεται μετὰ μικρᾶς πυρετικῆς κινήσεως. Ὁ ἄρρωστος ἔχει τὸ

Digitized by Google

στόμα ἀπεξηραμένον καὶ αἰσθάνεται πόνους κατὰ τὴν ἐκμύζησιν καὶ τὴν μάσησιν. Τὸ μικρὸν παιδίον κλαίει εὐθὺς ὡς τεθῇ εἰς τὸν μαστόν, διότι δυσκολεύεται εἰς τὸν θηλασμόν, δι' ὃ καὶ τρέφεται ἀνεπαρκῶς. Συγχρόνως παρατηροῦνται ποικίλαι πεπτικαὶ διαταραχαὶ (διάρροια, ἔμετοι κτλ.).

Κύριον σύμπτωμα εἶναι τὸ ἀφθῶδες ἐξάνθημα. Αἱ φυσαλλίδες ἐνταῦθα εἶναι διάχυτοι ἐπὶ τοῦ βλενογόνου τοῦ στόματος, ὁτὲ μὲν ἐλάχισται, ὁτὲ δὲ ἀφθονώταται, πάντοτε ὅμως ἀνωμάλως διατεθειμέναι καὶ ὄχι κατὰ μικρὰς ὁμάδας, ὡς γίνεται μὲ τὰς φυσαλλίδας τοῦ ἕρπητος. Αὗται παρατηροῦνται καὶ εἰς τὴν ἔσω ἐπιφάνειαν τῶν παρειῶν, πολλάκις ἐπὶ τῆς ἄκρας τῆς γλώσσης καὶ ἐνίοτε ἐπὶ τῆς ὑπερῴας· σπανιώτατα καταλαμβάνουσι τὰς ἀμυγδάλας προκαλοῦσαι ἐσωτερικὴν δυσφαγίαν. Συναντῶνται ἐπίσης ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τῶν χειλέων, ἀλλ' οὐδέποτε ἐπὶ τοῦ δέρματος, τῆς ἐξωτερικῆς δηλαδὴ ἐπιφανείας, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ μάλιστα χαρακτηριστικὸν αὐτῶν στοιχεῖον. Ἔπειτα αἱ φυσαλλίδες κατακαθίζουσι καὶ ἐξαφανίζονται μετὰ 24 ὥρας, ἀντικαθιστάμεναι δι' ἐξελκώσεων· ἐνίοτε στοιχεῖά τινα ἑνοῦνται πρὸς ἄλληλα καὶ σχηματίζουσι πολυκυκλικὰς ἐξελκώσεις. Αἱ ἐξελκώσεις αὗται καλύπτονται ταχέως διά τινος ὠχροκιτρίνου ἰνώδους ἐκκρίματος, ὅπερ δίδει τὴν ἐντύπωσιν μικρᾶς ψευδομεμβράνης. Ὁ ἄρρωστος ἐμφανίζει συγχρόνως ἄφθονον σιέλωσιν.

Ἡ στοματῖτις εἶναι συνήθως καλοήθης, διότι βαίνει πρὸς ἴασιν ἐντὸς 5—7 ἡμερῶν. Ἐξαιρετικῶς μόνον εἴς τινας σπανίας περιπτώσεις εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ γενικὴ μόλυνσις καὶ τότε δέον νὰ ἀναμείνῃ τις τὰς σοβαρωτάτας ἐπιπλοκάς.

Θεραπεία: Ἡ ὑγιεινὴ τοῦ στόματος καὶ ἡ κατάλληλος διαιτητικὴ εἶναι ἡ καλυτέρα προφυλακτικὴ κατὰ τῆς παθήσεως ταύτης. Κατὰ τῆς ἀφθώδους στοματίτιδος δέον νὰ συμβουλεύωνται συνεχεῖς πλύσεις τοῦ στόματος διὰ διαλύσεως βορικοῦ ὀξέος 3 ἢ 4 %, ὡς καὶ ἐπαλείψεις διά τινος διαλύσεως ἰτεϋλικοῦ νατρίου (salicylate de soude) ἢ τῆς ἀκολούθου:

Borate de soude } a a 5 gr.
Chlorate de soude }
Eau distillée 60 »

Θὰ χορηγηθῇ συγχρόνως ὀλίγον ὕδωρ Vichy-Célestins ἐντὸς τοῦ γάλακτος ἢ καὶ ἀσβέστιον ὕδωρ (eau de chaux). Ἐὰν τὸ παιδίον τρέφεται διὰ τοῦ μαστοῦ καὶ δὲν δύναται νὰ θηλάζῃ, θὰ τῷ προσφερθῇ τὸ μητρικὸν γάλα διά τινος κοχλιαρίου μέχρις ἐπουλώσεως τοῦ στόματος αὐτοῦ. Ἐὰν δὲ τὸ παιδίον ἔχῃ ἀπογαλακτισθῇ καὶ τρέφεται διὰ διαφόρων τροφῶν, θὰ τῷ δοθῇ μόνον ὑγρὰ τροφὴ (γάλα κτλ.) μέχρις ἰάσεως τῆς στοματίτιδος. Σ. ΒΕΡΑΣ

Ἀφθώδης πυρετός.—Εἶναι οὗτος μολυσματικὴ νόσος τῶν ζῴων καὶ ἰδίως τῶν βοῶν, χοίρων, αἰγῶν, προβάτων καὶ ἵππων μεταδιδομένη καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Χαρακτηρίζεται ὑπὸ πυρετοῦ καὶ ἄλλων γενικῶν φαινομένων, πρὸς δὲ καὶ ὑπὸ φλυκταινῶν πεπληρωμένων ὀρώδους ὑγροῦ, αἵτινες ἐμφανίζονται εἰς τοὺς βλενογόνους καὶ εἰς τὸ δέρμα παρὰ τὰς ὁπλὰς καὶ μεταξὺ τούτων. Φαίνεται ὅτι ὑπάρχουσι πλείονες νόσοι ἐμφανιζόμεναι ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ ἀφθώδους πυρετοῦ. Οἱ ἄνθρωποι μολύνονται ἐκ τῶν πασχόντων ζῴων εἴτε δι' ἀμέσου ἐπαφῆς, εἴτε διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως ἀβράστου γάλακτος, τυροῦ, βουτύρου κλπ., προερχομένων ἐκ τῶν ζῴων τούτων. Εἰσβάλλει δ' ἡ νόσος δι' ἐλαφροῦ πυρετοῦ, κεφαλαλγίας, ἀρθραλγιῶν καὶ αἰσθήματος γενικῆς κοπώσεως. Ὁ βλενογόνος τοῦ στόματος ἐξοιδαίνεται καὶ καθίσταται ἐξέρυθρος, σχηματίζονται φλύκταιναι ἐπὶ τοῦ βλενογόνου τῶν χειλέων, τῆς γλώσσης, τῶν παρειῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ῥινός. Τοιαῦται δυνατὸν νὰ παραχθῶσι καὶ ἐπὶ τῶν χειρῶν ἀνθρώπων, περιποιουμένων ζῷα πάσχοντα ἐκ τῆς νόσου ταύτης. Εἰς παιδία ἡ χρῆσις γάλακτος ἐκ μεμολυσμένων ζῴων ἐπιφέρει πολλάκις γαστρεντερικὸν κατάρρουν.

Τὸ περιεχόμενον τῶν φλυκταινῶν τοῦ ἀφθώδους πυρετοῦ διηθούμενον διὰ μικροβιακῶν διυλιστηρίων διατηρεῖ τὴν λοιμώδη αὐτοῦ δύναμιν. Διὰ τῶν μέχρι σήμερον γνωστῶν μεθόδων χρώσεως καὶ καλλιεργείας δὲν κατωρθώθη ν' ἀνευρεθῇ τὸ αἴτιον τῆς νόσου ταύτης. Τὰ ἐκ τῆς νόσου ἀναρρωννύοντα ζῷα προσκτῶνται ἀνοσίαν πρὸς τὸ νόσημα τοῦτο, διαρκοῦσαν ἐπὶ μῆνας καὶ ἔτη. Ἡ παρασκευὴ λέμφου καὶ ὀροῦ ἐκ τῶν φλυκταινῶν ἐπὶ σκοπῷ προφυλακτικοῦ ἐμβολιασμοῦ τῶν ζῴων δὲν ἔδωκε μέχρι σήμερον ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα. Οἱ ἄνθρωποι προφυλάσσονται ἀπὸ τῆς νόσου διὰ τῆς ἀποφυγῆς τῆς βρώσεως γάλακτος, ἀνάλου βουτύρου καὶ τυροῦ προερχομένου ἐκ πασχόντων ζῴων, ἢ τοὐλάχιστον διὰ τοῦ παστερισμοῦ ἢ τῆς βράσεως τοῦ μεμολυσμένου γάλακτος καὶ κρέατος καὶ διὰ τῆς ἀπολυμάνσεως τῶν χειρῶν μετὰ πᾶσαν πρὸς τὰ πάσχοντα ζῷα καὶ τοὺς μεμολυσμένους σταύλους ἐπαφὴν ὡς καὶ τῶν ὑποδημάτων, ὁσάκις ταῦτα ἐμολύνθησαν ἐκ τῆς εἰς τοιούτους σταύλους εἰσόδου. Κ. ΣΑΒΒΑΣ

Ἀφθαία *[Μυθολ.]*. Ἐπώνυμον τῆς Ἑκάτης.

ἄφθαλος (ὁ) ἢ ***ἀφθαλόσης*** (Aphthalose) *[Ὀρυκτολ.]*· συνώνυμον τοῦ ὀρυκτοῦ **γλασερίτου** ἢ **ἀρκανίτου** (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

ἀφθαρσία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι ἄφθαρτον, ἀθανασία, αἰωνιότης.

— ***ἀφθαρσία τῆς ἐνεργείας*** *[Φυσ.-Χημ.]*. Ἐμπειρικῶς διατυπωθὲν ἀξίωμα, γενικῶς ἀποδεκτὸν εἰς ὅλας τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, τοῦ ὁποίου τὸ κῦρος δὲν κατωρθώθη νὰ προσβληθῇ δι' οὐδενὸς πειράματος, ἐνισχύεται δὲ ἀπ' ἐναντίας καθημερινῶς διὰ πλείστων μετρήσεων, καθ' ὃ ἡ ἐν τῷ κόσμῳ (ἢ ἐν συστήματι) ἐνέργεια εἶναι σταθερά, μὴ φθειρομένη, οὐδὲ δυναμένη νὰ δημιουργηθῇ ἐκ τοῦ μηδενός.

Ἐκ τῆς πείρας ἀπεδείχθη ὅτι ὁσάκις κατὰ τὴν τέλεσιν φυσικοῦ ἢ χημικοῦ φαινομένου ἀπόλλυται φαινομενικῶς εἶδός τι ἐνεργείας, ἀναφαίνονται πάντοτε ἓν ἢ πλείονα ἄλλα εἴδη αὐτῆς καὶ δὴ κατὰ τρόπον, ὥστε κατὰ τὴν ἐξαφάνισιν ὡρισμένης ποσότητος ἐνεργείας τῆς μιᾶς μορφῆς νὰ ἀναφαίνηται πάντοτε ἐντελῶς καθωρισμένη ποσότης ἐνεργείας ἐκ τῆς ἑτέρας μορφῆς. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ἀντιστρόφως. Ἵνα ἑπομένως παραχθῇ ποσότης ἐνεργείας, ὀφείλει κατ' ἀνάγκην νὰ ἐξαφανισθῇ ἑτέρα ἀνάλογος ποσότης ἄλλης μορφῆς.

Αἱ προτάσεις αὗται, ἀποτελοῦσαι τὸ πρῶτον ἀξίωμα τῆς μηχανικῆς θεωρίας τῆς θερμότητος, ἀπεδείχθησαν ἐν τῇ πράξει εὐρύτατα ἐκ τῆς ἀδυναμίας τῆς κατασκευῆς *ἀεικινήτου πρώτου εἴδους*, δηλαδὴ μηχανῆς παραγούσης διαρκῶς καὶ ἐπ' ἄπειρον ἀφ' ἑαυτῆς ἐξωτερικὸν ἔργον. Καὶ ἡ ἀδυναμία τῆς κατασκευῆς ἀεικινήτου δὲν ἀπεδείχθη μόνον διὰ τὴν περίπτωσιν, ὅπου πρόκειται περὶ ἔργου καὶ τῶν μετατροπῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς περιπτώσεις καθ' ἃς παράγεται καὶ ἐξαφανίζεται ἐν τῇ μηχανῇ κινητικὴ ἐνέργεια.

Τὸ γεγονὸς ὅμως, ὅτι κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς κινητικῆς ἐνεργείας δὲν παράγεται ἔργον ἐκ τοῦ μηδενός, ἄγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι, εἰς κυκλικὸν σύστημα κατὰ τὴν μετατροπὴν ἔργου εἰς κινητικὴν ἐνέργειαν καὶ ταύτης εἰς ἔργον, ἡ τελικῶς λαμβανομένη ποσότης ἔργου δὲν δύναται οὐδέποτε νὰ εἶναι μεγαλυτέρα τῆς ἀρχικῶς καταναλωθείσης, διότι τότε τὸ ἀεικίνητον θὰ ἦτο δυνατόν. Ἑπομένως τὸ ἔργον κατὰ τὴν μετατροπήν του παράγει τοσαύτην ποσότητα κινητικῆς ἐνεργείας, ὅση εἶναι καὶ ἡ κατανάλωσις τοῦ ἔργου. Κατὰ ταῦτα εἶναι ἰσοδύναμοι αἱ ποσότητες δύο εἰδῶν ἐνεργείας, αἱ ὁποῖαι παράγονται κατὰ τὴν εἰς ἀλλήλας μεταβολὴν αὐτῶν.

Ἡ μερικὴ αὕτη ἀρχὴ τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας κατεδείχθη καὶ γενικώτερον ἐπὶ ὅλων τῶν μορφῶν τῆς ἐνεργείας, οἷον τῆς ἠλεκτρικῆς ἢ τῆς ἐγκλειομένης εἰς ζῶντας ὀργανισμούς, καὶ ἤγαγεν εἰς τὴν διατύπωσιν γενικωτέρου νόμου, τοῦ ἀξιώματος τῆς *ἀφθαρσίας τῆς ἐνεργείας*: Ἐν παντὶ κλειστῷ συστήματι ἡ ὁλικὴ ποσότης ὅλων τῶν ὑπαρχουσῶν μορφῶν ἐνεργείας μένει σταθερά, ὁπωσδήποτε καὶ οἱαδήποτε μετατροπὴ αὐτῶν καὶ ἂν γίνηται.

Τὸ λῆμμα τοῦτο δύναται ἀκόμη νὰ διατυπωθῇ ὡς ἑξῆς: Ἡ εἰς ἐνέργειαν περιεκτικότης συστήματος σωμάτων εἶναι περατή, μονομερὴς καὶ διαρκὴς συνάρτησις τῆς καταστάσεως αὐτοῦ. Ἡ κατὰ τὴν μεταβολὴν τοῦ συστήματος ἔκ τινος καταστάσεως Α εἰς ἑτέραν Β ἢ πρὸς τὰ ἔξω ἀποδιδομένη ἢ ἡ πρὸς τὰ ἔσω προσλαμβανομένη ποσότης ἐνεργείας εἶναι ἀνεξάρτητος τοῦ δρόμου, τὸν ὁποῖον θὰ ἀκολουθήσῃ τὸ σύστημα, ἵνα ἔλθῃ ἐκ τῆς καταστάσεως Α εἰς τὴν Β.

Τὸ ἀξίωμα τῆς ἀφθαρσίας τῆς ἐνεργείας συνετέλεσεν, ὅσον οὐδεμία ἄλλη ἀνακάλυψις, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πεδίου ἐρεύνης τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Διετυπώθη κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Julius Robert Mayer τῷ 1842. Ἐγενικεύθη ὅμως ἐπὶ τῶν διαφορωτάτων φαινομένων, ἀναλαβὸν τὴν πλήρη του σημασίαν μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τούτου ὑπὸ τοῦ Hermann von Helmhotz ἐν τῇ διατριβῇ του «Περὶ τῆς διατηρήσεως τῆς δυνάμεως» (1847), καὶ ἀπεδείχθη κατὰ πρῶτον πειραματικῶς ὑπὸ τοῦ Joule (1850) κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς μετρήσεως τῆς τιμῆς τοῦ *μηχανικοῦ ἰσοδυνάμου τῆς θερμότητος* (βλ. λ. **ἐνέργεια**). ΑΝ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ

— ***ἀφθαρσία τῆς ὕλης*** *[Χημ.]*. Ἐμπειρικῶς διατυπωθὲν ἀξίωμα, καθ' ὃ ἡ ποσότης τῆς ἐν τῷ κόσμῳ (ἢ ἐν συστήματι) ὕλης εἶναι σταθερά.

Ἐκ τῆς ζυγίσεως διαφόρων σωμάτων ἐντὸς κλειστῶν δοχείων, πρὸ τῆς ἐπ' ἄλληλα ἀντιδράσεως καὶ μετὰ ταύτην, ἀπεδείχθη ὅτι τὸ βάρος αὐτῶν μένει πάντοτε τὸ αὐτό. Ἐκ τούτου ἐξήχθη τὸ συμπέρασμα ὅτι εἰς πᾶσαν χημικὴν μεταβολὴν ἡ μᾶζα τῶν ἀντιδρώντων σωμάτων μένει ἀναλλοίωτος πρὸ καὶ μετὰ ταύτην. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο ὑπεβλήθη ὑπὸ τοῦ Lavoisier εἰς εὐρύτατον πειραματικὸν ἔλεγχον μὲ πᾶσαν τὴν ὑπὸ τῆς εὐαισθησίας τῶν ζυγῶν ἐπιτρεπομένην ἀκρίβειαν, χωρὶς οὐδέποτε νὰ ληφθῇ ἀντιφατικὸν ἀποτέλεσμα. Ἀστρονομικαὶ παρατηρήσεις περὶ τῆς διὰ μέσου τῶν αἰώνων σταθερότητος τοῦ βάρους τοῦ ἡλίου, τῆς γῆς καὶ τῶν πλανητῶν, ἐπέτρεψαν καὶ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ γενίκευσιν τοῦ ἀξιώματος.

Τὸ ἀξίωμα τοῦτο, ὡς φιλοσοφικὸν ἀξίωμα, εἶχεν ἤδη διατυπωθῇ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων Ἐμπεδοκλέους καὶ Ἀναξαγόρα, βραδύτερον δὲ ὑπὸ τοῦ Δημοκρίτου ὡς ἑξῆς: «Μηδὲν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος γίγνεσθαι μηδὲ εἰς τὸ μὴ ὂν φθείρεσθαι» (βλ. καὶ λ. **ὕλη**). ΑΝ. Δ.

ἀφθαρτοδοκηταὶ (οἱ) *[Δογματ.]* Ὅτε ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου τοῦ Βυζαντίου ὁ Ἰουστῖνος Α' (518—527), κατωρθώθη νὰ καταπαύσῃ ἡ ἕνεκα τοῦ *ἑνωτικοῦ* ἐγερθεῖσα ἔρις, ἐξαλειφθέντων μὲν τῶν ὀνομάτων τῶν πρωταιτίων τοῦ ἑνωτικοῦ ἐκ τῶν διπτύχων, καθαιρεθέντων δὲ καὶ ἐκβληθέντων ἐκ τῶν θρόνων αὐτῶν τῶν μονοφυσιτῶν ἐπισκόπων. Μεταξὺ τῶν τελευταίων κατελέγοντο καὶ ὁ πατριάρχης Ἀντιοχείας *Σευῆρος* καὶ ὁ Ἁλικαρνασσοῦ *Ἰουλιανός*, οἵτινες κατέφυγον εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἐκεῖ ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ὑπὸ μοναχῶν ἐγερθεῖσαν συζήτησιν, ἐὰν τὸ σῶμα τὸ πρὸ τῆς ἀναστάσεως, τοῦ Χριστοῦ ἦτο φθαρτὸν ἢ ἄφθαρτον. Ὁ Σευῆρος ἐδέχθη καὶ ὑπεστήριξε τὸ φθαρτὸν τοῦ ἐπιγείου σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἐνῷ ὁ Ἰουλιανὸς ἐδέχετο τὸ ἄφθαρτον, ἰσχυριζόμενος ὅτι ἡ παραδοχὴ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ὡς φθαρτοῦ θὰ συνεπήγετο διαφορὰν μεταξὺ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ θείου Λόγου καὶ ἑπομένως τὴν κατ' ἀνάγκην παραδοχὴν δύο φύσεων ἐν τῷ Χριστῷ. Τὴν γνώμην τοῦ Σευήρου ἠκολούθησαν πολλοί, ἐνῷ ἄλλοι ἐδέχοντο τὴν γνώμην τοῦ Ἰουλιανοῦ, καὶ οὕτως ἐπῆλθεν ἡ διαίρεσις μεταξὺ τῶν *Σευηριανῶν* ἢ *φθαρτοδοκητῶν* καὶ τῶν *Ἰουλιανιστῶν* ἢ *ἀφθαρτοδοκητῶν*, τῶν μὲν πρώτων δεχομένων τὸ φθαρτὸν τοῦ ἐπιγείου σώματος τοῦ Χριστοῦ, τῶν δὲ δευτέρων τὸ ἄφθαρτον. Ὁ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πατριάρχης τῶν μονοφυσιτῶν Τιμόθεος Γ' ἐκυμαίνετο μεταξὺ τῶν δύο μερίδων. Μετὰ τὸν θάνατόν του ὅμως, ὅτε ὁ κλῆρος ἐξέλεξεν ὡς διάδοχόν του τὸν Θεοδόσιον, ὅστις ἠκολούθει τὴν μερίδα τοῦ Σευήρου, ὁ λαὸς ἐξέλεξεν ἀντ' αὐτοῦ τὸν Γαϊανᾶν, ὅστις ἠκολούθει τὴν μερίδα τοῦ Ἰουλιανοῦ. Τούτου ἕνεκεν ἐκαλοῦντο οἱ Σευηριανοὶ καὶ Θεοδοσιανοὶ καὶ οἱ Ἰουλιανισταὶ καὶ Γαϊανῖται. Οἱ τελευταῖοι ἐξηπλώθησαν κατ' ὀλίγον εἰς πλείστας χώρας, εἶχον δὲ καὶ ἴδιον πατριάρχην ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Μετ' ὀλίγον ὅμως διηρέθησαν καὶ οὗτοι εἰς κτιστολάτρας καὶ ἀκτιστάς, καθόσον οἱ μὲν ἐδέχοντο τὸ ἐπίγειον σῶμα τοῦ Χριστοῦ κτιστόν, οἱ δὲ ἄκτιστον. Τὸν ἀφθαρτοδοκητισμὸν ηὐνόησε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός, ἐκδοὺς καὶ ἔδικτον ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ καταδιώξας τοὺς μὴ δεχθέντας αὐτό, ἐν οἷς καὶ τὸν πατριάρχην Εὐτύχιον.

Πρὸς ὀρθὴν κατανόησιν καθόλου τῆς ἔριδος τῶν ἀφθαρτοδοκητῶν καὶ φθαρτολατρῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ περιεχομένου καὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ἀπολεσθέντος ἐδίκτου τοῦ Ἰουστινιανοῦ, πρέπει νὰ ληφθῇ πρὸ ὀφθαλμῶν ἡ ἔννοια τῶν παρὰ τοῖς πατράσι συνήθων ὅρων *«φθορὰ»* καὶ *«ἀφθαρσία»* καὶ *«ἀδιάβλητα πάθη»*, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (πρβλ. ἰδίᾳ τὰ ἔργα τοῦ *Λεοντίου τοῦ Βυζαντίου* καὶ τοῦ *Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ*). Κ. Ι. Δ.

ἀφθαρτοδοκητισμὸς (ὁ)· βλ. ἀφθαρτοδοκηταί.

ἄφθαρτος (ὁ, ἡ)· ὁ μὴ φθαρεὶς ἢ ὁ μὴ φθειρόμενος, ἀθάνατος, διαρκής, ἄλειωτος. — Ἐπίρρ. ***ἀφθάρτως***.

Ἀφθὰς καὶ ***Φθὰς*** *[Μυθολ.]*. Ἐπώνυμον δοθὲν παρὰ τῶν Μεμφιτῶν εἰς τὸν Ἥφαιστον καὶ τὸν Διόνυσον. Ὁ πρῶτος εἶχεν ἐν Μέμφιδι καὶ χρηστήριον. Ἐντεῦθεν ἡ παροιμία: «Ἀφθάς σοι λελάληκεν»=ἔχει προφητεύσει διὰ σὲ ὁ Ἀφθάς. Α. Δ.

ἄφθαστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον δὲν δύναταί τις νὰ φθάσῃ, νὰ καταφθάσῃ, ἀκατάφθαστος, ἀνυπέρβλητος· || δημοτ. ***ἄφταστος*** ἐπὶ καρπῶν, τοὺς ὁποίους συλλέγει τις ἐκτείνων τὴν χεῖρα, ἀσύλλεκτος, ἀσυγκόμιστος: «ἔχω τὶς ἐλιὲς ἄφταστες», «εἶναι ἄφταστα τὰ σῦκα» δὲν συνελέχθησαν ἀπὸ τοῦ δένδρου.—Ἐπίρρ. ***ἀφθάστως***.

ἄφθεγκτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ φθεγγόμενος, ἄφωνος, ἄλαλος· || ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον δὲν δύναταί τις ν' ἀναφέρῃ, ἀνέκφραστος, ἀνεκλάλητος.

ἀφθεγξία ἢ ***ἀφθογγία*** *[Ἰατρ.]*. Ὅρος σημαίνων τὴν ἀδυναμίαν ἢ τὸ ἀκατόρθωτον τοῦ νὰ ἐκφράζῃ τις τὰς ἰδέας καὶ τὰ αἰσθήματά του διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ λόγου, τῆς λαλιᾶς (βλ. **ἀφασία**). Μ. Ν. Κ.

ἀφθισίνη (ἡ) (Apthisin) *[Φαρμ. Χημ.]*. Εἶναι μῖγμα 9 μ. γουαϊακολικοῦ (ἱεροξυλολικοῦ) καλίου καὶ 1μ. πετροσουλφονικοῦ ἀμμωνίου, ἀποτελεῖ δὲ τεφρόφαιον ἀσθενῶς, ὡς ἀπὸ ἰχθυόλης ὄζουσαν, ὑγροσκοπικὴν κόνιν. Ἐν τῷ ἐμπορίῳ φέρεται ὡς σιρόπιον καὶ εἰς κάψας.

Ἐχρησιμοποιήθη ἐπὶ φυματιώσεως τῶν πνευμόνων καὶ ἐπὶ ἄλλας μὴ φυματικὰς παθήσεις τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων. Δόσις 2—3 φορὰς ἡμερησίως 1—2 κάψας ἢ ἓν κοχλιάριον σούπας ἐκ τοῦ σιροπίου. Κ. Γ. Μ.

Digitized by Google

Ἀφθίτης *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νομὸς νοτιοανατολικῶς τῆς κάτω Αἰγύπτου, μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (2.166). Ἐκλήθη οὕτω ἐκ τῆς *Ἀφθαίας*, αἰγυπτιακοῦ ἐπωνύμου τῆς Ἑκάτης. Α.Δ.

ἄφθιτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ φθίνων, ὁ μὴ φθειρόμενος, αἰώνιος.—Ἐπίρρ. **ἀφθίτως**.

ἄφθογγος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ φθεγγόμενος, ἄλαλος· || (γραμματ.), *ἄφθογγα* ἐλέχθησαν ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος τὰ σύμφωνα, ὡς μὴ ἔχοντα φθόγγον, φωνήν.

Ἀφθόνη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Προικοννήσου (Μαρμαρᾶ) ἐπὶ τῆς Προποντίδος, παράλιον, ἕδρα τῆς ὁμωνύμου κοινότητος, εἰς ἀπόστασιν 3 ὡρῶν Α. τῆς κωμοπόλεως Μαρμαρᾶ. Κατῳκεῖτο πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ἐκ 1200 κατοίκων, ἁπάντων Ἑλλήνων, διατηρούντων ἐκκλησίαν καὶ σχολεῖον ἐξ 90 περίπου μαθητῶν καὶ μαθητριῶν. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ χωρίου ἐφυλάσσετο σημαία βυζαντινή· ἥτις παρεχωρήθη εἰς τὴν κοινότητα διὰ φιρμανίου παρὰ τοῦ Καπετὰν πασᾶ ἐν ἔτει 1726, παρακλήσει, ὡς λέγεται, Ἀφθονιάτου ναυτικοῦ, ὅστις ἐν καιρῷ τρικυμίας εἶχεν ὑποδείξει εἰς τὸν Τοῦρκον ναύαρχον λιμένα πρὸς ἀγκυροβολίαν τοῦ στόλου του τὴν ἀπέναντι νῆσον Ἀλόννησον, ἥτις ἔκτοτε ὠνομάσθη Πασᾶ-Λιμάνι. Περίεργον εἶναι ὅτι οἱ γέροντες κάτοικοι τοῦ χωρίου ἐγνώριζον ἀπταίστως τὴν ἀλβανικὴν διάλεκτον. Π. Ι. Κ.

ἀφθόνητος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ἐκεῖνος, ὃν δὲν προσβάλλει ὁ φθόνος, ὅστις δὲν φθονεῖται· || ὁ μὴ καταλαμβανόμενος ὑπὸ φθόνου, ὁ μὴ φθονῶν τοὺς ἄλλους.

ἀφθονία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι ἄφθονον, ἄνευ φθόνου (ἀρχ.)· || πλῆθος, περίσσεια πραγμάτων, δαψίλεια.

Ἀφθονίδης, Γερμανός. Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει διαρκούσης τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἐκ πατρὸς Μιχαήλ, γραμματέως τῶν Πατριαρχείων, καὶ μητρὸς Σμαράγδας. Σπουδάσας εἰς τὴν ἐν Ξηροκρήνῃ (*Κουροῦ Τσεσμὲ*) τότε Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολήν, ἐστάλη εἰς Ρουμανίαν ὡς γραμματεύς, διὰ τὴν ἐποπτείαν τῶν λαμπρῶν καὶ μεγάλων κτημάτων τὰ ὁποῖα ἐκέκτηντο τότε ἐν Μολδοβλαχίᾳ αἱ ἑλληνικαὶ ἐκκλησίαι. Ἐκραγέντος τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου μετέβη μετὰ σώματος ἐθελοντῶν Ἑλλήνων καὶ ἐπολέμησεν ἐν Σεβαστουπόλει ὑπὲρ τῶν Ρώσων. Ἄγνωστον ποία βιωτικὴ περιπέτεια ὤθησε τὸν ζωηρὸν καὶ ἐξόχως μορφωμένον νέον νὰ ἀποσυρθῇ εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ καὶ νὰ γίνῃ μοναχός. Τότε ἤλλαξε τὸ ὄνομά του *Γεώργιος* εἰς *Γερμανόν*. Εἰς τὸ σιναϊτικὸν μετόχιον τῆς Δζουβανίας ἐν Καΐρῳ ἀνεκάλυψε τὸ χειρόγραφον τοῦ *Ἀθανασίου Ὑψηλάντου* πολιτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἐξορίας εἰς 12 βιβλία, ὧν ἐξέδωκε τὸ 8ον, 9ον, καὶ 10ον ὑπὸ τὸν τίτλον «τὰ μετὰ τὴν Ἅλωσιν» (Κων)πολις 1870). Ἐπίσης ἀνεκάλυψε δύο ἐπιγράμματα τῶν Πατριαρχῶν *Σαμουὴλ* Κων)πόλεως καὶ *Παρθενίου* Ἱεροσολύμων, ἀναφερόμενα εἰς τὸ ἐν Φαναρίῳ μέγαρον τῶν Ὑψηλαντῶν. Σταλεὶς ὡς ἀρχιμανδρίτης εἰς Βλαχίαν ἡγούμενος τῆς Σινάγιας εὑρέθη ἐκεῖ κατὰ τὴν κατάσχεσιν τῶν μοναστηριακῶν κτημάτων ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Κούζα. Παρασκευαζομένου τοῦ Βερολινίου Συνεδρίου κατηρτίσθη ἐπιτροπὴ τῶν Ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν διὰ τὸ μοναστηριακὸν ζήτημα, τῆς ὁποίας ψυχὴ ὑπῆρξεν ὁ Ἀφθονίδης, αὐτὸς συντάξας ὅλα τὰ σχετικὰ ἔγγραφα εἰς τὴν γαλλικήν, τὴν ὁποίαν ἐχειρίζετο τόσον δεξιῶς, ὥστε νὰ συνθέτῃ ποιήματα εἰς αὐτήν. Κατόπιν ἐστάλη προϊστάμενος τῆς ἐν Λονδίνῳ ἑλληνικῆς Κοινότητος, ἀλλὰ μετὰ μικρὸν ἐτυφλώθη ἐξ ἀμαυρώσεως καὶ ἀπεσύρθη εἰς Χάλκην τῶν Πριγκηποννήσων, ὅπου τὸ μὲν Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν οἴκημα ἰσοβίως, τὸ δὲ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ Μονὴ τοῦ Σινᾶ ἐπαρκῆ σύνταξιν.

Ἑλληνομαθέστατος καὶ ἐγκρατέστατος τῆς τε εὐρωπαϊκῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἐδίδασκε δωρεὰν διὰ νὰ διασκεδάσῃ τὰς ὥρας τῆς φρικώδους του μονώσεως εἰς τὰ τέκνα τῶν οἰκογενειῶν εἰς ἃς ἐφοίτα, μουσικήν, γαλλικά, ἑλληνικὰ κλπ. Ἔπαιζεν ὁ ἴδιος ὅλα τὰ ὄργανα καὶ συνέθετε μουσικὰ τεμάχια καὶ ὡραιότατα ποιήματα, πάντα δυστυχῶς ἀπομείναντα ἀνέκδοτα. Εἰς ταῦτα σχεδὸν πάντοτε ἐκφράζει τὸ παράπονον τῆς κατὰ τὴν ὅρασιν δεινῆς του παθήσεως. Ἐξέδωκε μελέτην περὶ τῶν ἐν Ρωσίᾳ αἱρέσεων καὶ ἰδίᾳ τῶν Ρασκολνίκων, ποιήσεις ἐπὶ θεμάτων εὐαγγελικῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἠθικὴ Ψυχαγωγία» καὶ μελέτην πολύκροτον περὶ τοῦ ὕμνου τοῦ Ἀπόλλωνος μετὰ τοῦ μέλους του εἰς παρασημαντικὴν εὐρωπαϊκὴν καὶ ἐκκλησιαστικήν. Αὐτὸς ἐφεῦρε καὶ κατεσκεύασε τὸ Ἰωακείμιον Ψαλτήριον ἐν συνεργασίᾳ τοῦ μαθηματικοῦ Ἀνδρ. Σπαθάρη, ὄργανον ἀποδίδον πιστῶς τὰ μέλη τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς πρὸς χάριν τῆς γνησίας βυζαντινῆς μουσικῆς. Εἰς τὸ περιοδικὸν «*Κόσμος*», ἐκδιδόμενον τῷ 1883 ἐν Κ)λει ὑπὸ τοῦ Ι. Ταντταλίδου, εἶναι δημοσιευμένη ἡ εἰκὼν καὶ ἡ περιγραφὴ τοῦ ὀργάνου καθὼς καὶ ποιήματα τοῦ Ἀφθονίδου εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν, τὴν δημώδη καὶ τὴν καθαρεύουσαν, τὰς ὁποίας ἐχειρίζετο μὲ ἴσην χάριν καὶ εὐχέρειαν. Ὁ Γερμανὸς Ἀφθονίδης εἶχε καὶ ἀδελφὸν *Ἰωάννην*, ὅστις διετέλεσεν ἐπὶ μακρὰ ἔτη διευθυντὴς τοῦ Πολιτικοῦ γραφείου τοῦ Κεδίβου τῆς Αἰγύπτου Τεουφίκ. Ἀπέθανεν ἐν Χάλκῃ τῷ 1895.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ι. Ταντταλίδου*, περιοδικὸν «Κόσμος» (Κωνπολις 1883). *Σ. Βουτυρᾶ*, ἐφημερὶς «Νεολόγος» (Κων πολις 2 Ἰουνίου 1894). *Δ. Νικολαΐδου*, ἐφημερὶς «Κων)πολις» 2 Μαΐου 1895). *Α. Σπαθάρη*, Φυσικὴ Πειραματική (Ἀθῆναι 1886 σ. 128). *Ἀρχ. Γερμ. Ἀφθονίδου* «Ἠθικὴ Ψυχαγωγία» (Κων)πολις 1888). Γ. ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ

— **Ἀφθονίδης, Γεώργιος**. Γεννηθεὶς εἰς τὰ Βρύουλλα τῆς Σμύρνης τῷ 1789 καὶ ἐκπαιδευθεὶς δεόντως προσελήφθη εἰς τὰ Πατριαρχεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς Μέγας Γραμματεὺς τοῦ κοινοῦ καὶ πρωτέκδικος αὐτῶν. Κατὰ τὸν κώδικα τῶν Φιλικῶν τὴν 7 Ἰανουαρίου 1819 ὁ Ξάνθος διαμένων ἐν Κωνσταντινουπόλει κατήχησεν αὐτόν, ὡς πρόσωπον χρησιμώτατον εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ὅστις ὁμολογῶν ἐν τῷ ἀφιερωτικῷ ὅτι διατρέχει τὸ 30ὸν ἔτος ἀξιοῖ συχνὴν τὴν μετὰ τῆς Ἀνωτάτης Ἀρχῆς ἀνταπόκρισιν. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Ξάνθου ὑπῆρξεν ἀρίστη, διότι μετὰ μίαν ἑβδομάδα, τὴν 13 Ἰανουαρίου 1819, ἔφθασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Γρηγόριος Ε΄ ἐκ τῆς δευτέρας αὐτοῦ ἐξορίας ἐν Ἄθῳ, ἐμελετᾶτο δὲ ἡ διὰ τοῦ Ἀφθονίδου ἐπικοινωνία πρὸς τὸν Γρηγόριον, ὃν τὸ φθινόπωρον τοῦ 1818 διελθὼν ἐκ τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων ὁ ἀπόστολος τῶν Φιλικῶν Ι. Φαρμάκης εἶχε κατηχήσει. Ὅταν ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία ἀπεφάσισε τὸν Ἰούλιον τοῦ 1819 ν' ἀπευθυνθῇ δι' ἐπιστολῆς προτρεπτικῆς πρὸς τὸν Πετρόμπεην Μαυρομιχάλην, ὁ ἀρχηγεύων Π. Σέκερης κατέφυγε πρῶτον πρὸς τὸν Ἀφθονίδην, μαζὶ δὲ ἔπεισαν τὸν Γρηγόριον Ε΄ καὶ ὁ Ἀφθονίδης συνέταξε τὸ περίφημον ἔγγραφον τοῦ Πατριάρχου, ὅπως ὅλοι οἱ ἐπιφανεῖς καπεταναῖοι τῆς Μάνης συλλέξωσιν εἰσφορὰς καὶ συστήσωσι κοινὸν σχολεῖον, ἤτοι ἑτοιμάσωσι τὰ τῆς ἐπαναστάσεως. Οὕτω δὲ αἱ τέως ἀδιάλλακτοι οἰκογένειαι Τρουπάκη, Γρηγοράκη καὶ Μαυρομιχάλη συνῆψαν ἐν Κιτριαῖς τῇ 1 Ὀκτωβρίου 1819 τὸ ἱστορικὸν συνυποσχετικὸν τῆς ἐγέρσεως. Εἰς τὸν Ἀφθονίδην ὡσαύτως ἀποδίδεται ὁ ὀργανισμὸς τοῦ *Κιβωτίου τοῦ Ἐλέους*, ἐγκρίσει τῶν ἐν Δακίᾳ ἡγεμονιῶν καὶ τῶν Πατριαρχείων, δι' οὗ μέγα μέρος τῶν εἰσπράξεων διετέθη μυστικῶς διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, συγχυσθεισῶν ἐν τῇ δράσει τῶν μυστικῶν ἐφορειῶν αὐτῆς μετὰ τῶν φανερῶν τοῦ Κιβωτίου, αἵτινες ἱδρύθησαν ἐγκρίσει τῆς Πύλης, ἀλλὰ διηυθύνοντο ἀμφότεραι ὑπὸ μελῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Τὴν 9 Δεκεμβρίου τοῦ 1820 ὁ Ἀφθονίδης διηυκόλυνε τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Γρηγορίου Ε΄ μετὰ τοῦ Ἑταίρου ἐπισκόπου Ἀμφίσσης Ἡσαΐου καὶ ἐξένισεν ἐκεῖνον εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀρχομένου τοῦ 1821. «Διὰ τὰς ἐκδουλεύσεις πρὸς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν, τὰς γνωστὰς τῷ Γένει, τὰς δι' εὐφήμου γλώσσης γινομένας», ὁ Γρηγόριος Ε΄ τῷ παρεχώρησε τὴν ἐφ' ὅρου ζωῆς ἐξαρχίαν τοῦ ἐν Ἠπείρῳ Γηροκομείου. Ἐκραγέντος τοῦ Ἀγῶνος ὁ Ἀφθονίδης ἐξωρίσθη ἐκ Κων)πόλεως εἰς Τοκάτην, ἀλλ' ἐπανελθὼν μετά τινα ἔτη ὑπηρέτησε καὶ πάλιν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις μέχρι τοῦ 1832, ὅτε κατῆλθεν εἰς Ἀθήνας, ἔνθα ἐγκατεβίωσε μέχρις οὗ ἀπέθανε πλήρης ἡμερῶν. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

Ἀφθόνιος. Ρήτωρ ἐξ Ἀντιοχείας, ἀκμάσας κατὰ τὸν Γ΄ αἰῶνα μ. Χ. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ περιεσώθησαν τὰ «Προγυμνάσματα», ἐκδοθέντα ἐν Ἐνετίᾳ τῷ 1508 καὶ μῦθοι ὅμοιοι πρὸς τοὺς τοῦ Αἰσώπου. Τὰ «Προγυμνάσματα» (ἀσκήσεις τῶν περὶ τὰ στοιχεῖα τῆς ρητορικῆς σπουδαζόντων εἰς σύνθεσιν μύθων, διηγημάτων κ.τ.λ), τοῦ Ἀφθονίου ἦσαν ἐν μεγάλῃ τιμῇ ἐν τοῖς σχολείοις κατὰ τοὺς μέσους χρόνους· τούτου ἕνεκα ὁ Ἰωάννης ὁ Γεωμέτρης ἔγραψε κατὰ τὸν Γ΄ αἰῶνα σχετικὸν ὑπόμνημα τοῦ ὁποίου πολλὴν χρῆσιν ποιεῖται ὁ Δοξαπατρῆς.

Craeven Cornuti art. rhetor. epit. σ XXI καὶ *Krumbacher* Geschichte der byzant. Literatur, μετάφρ. *Σωτηριάδου* τ. Β΄ σελ. 6701]. Α. Δ.

—**Ἀφθόνιος**.—1) Μάρτυς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Περσίᾳ κατὰ τὸν Δ΄ αἰῶνα. Ἡ μνήμη του ἐπιτελεῖται τῇ 2ᾳ Νοεμβρίου.

—2) Εἷς τῶν 12 μαθητῶν τοῦ αἱρεσιάρχου Μάνεντος, κατὰ τὸν Γ΄ αἰῶνα, οὗτινος, μετὰ τοῦ Ἱέρακος καὶ Ἡρακλείδου, ἦτο ἐξηγητὴς καὶ ὑπομνηματιστὴς τῆς διδασκαλίας (*Πέτρου Σικελιώτου* Ἱστορία Μανιχ. 16 ἐν *Migne* Ἑ. Π. 104, 1265). Ὁ Φιλοστόργιος (Ἐκκλ. ἱστ. 3, 15, ἐν *Migne* Ἑ. Π. 65,500) λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι ἦτο «τῆς Μανιχαίων λύσσης προεστὼς» καὶ ὅτι ἔφερε «μεγάλην παρὰ πολλοῖς ἐπὶ σοφίᾳ καὶ δεινότητι λόγων τὴν δόξαν». Ὁ ἐξ Ἀντιοχείας ὅμως Ἀέτιος ἐλθὼν μετ' αὐτοῦ εἰς δημοσίαν συζήτησιν «ἐκ μεγάλης δόξης εἰς μεγάλην αἰσχύνην κατήνεγκε», ὅπερ ἐπέφερε τὸν μετὰ 7 ἡμέρας ἐκ λύπης θάνατον αὐτοῦ.

—3) Μοναχὸς τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Πουπλίου εἰς τὸ χωρίον Ζεῦγμα, παρὰ τὸν Εὐφράτην, κατὰ τὰ τέλη τοῦ Δ΄ αἰῶνος. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πουπλίου, ὁ Ἀφθόνιος ἀνέλαβε τὴν ἡγουμενίαν τῆς Σύρας, ἤτοι τῶν συροφώνων μοναχῶν, ὁ δὲ Θεότεκνος τῶν ἑλληνοφώνων. Μετὰ ὑπερτεσσαρακονταετῆ ἡγουμενίαν ἐγίνεν ἐπίσκοπος ἐν τῇ περιοχῇ ἐκείνῃ, «οὔτε τὴν ἀσκητικὴν ἐναλλάξας σισύραν, οὔτε τὸν ἐξ αἰγείων τριχῶν κατεσκευασμένον χιτῶνα» καὶ διευθύνων ἅμα τὰ τῆς μονῆς. Πρὸς τὸν Ἀφθόνιον τοῦτον καὶ ἄλλους σῴζεται ἐπιστολὴ Θεοδωρήτου, ἐπισκόπου Κύρρου (ἐπιστ. 125 ἐν *Migne* Ἑ. Π. 83, 1336-7). Ἄγνωστον ἂν ὁ πρὸς ὃν ἐπιστέλλει ὁ Χρυσόστομος Ἀφθόνιος εἶναι τὸ αὐτὸ πρόσωπον (ἐπιστ. 70 καὶ 93, ἐν *Migne* Ἑ. Π. 52, 647 καὶ 656).

—4) Μοναχὸς ἐν τῇ μονῇ τῶν Ταβεννησιωτῶν τοῦ ἁγίου Παχωμίου, κατὰ τὸν Ε΄ αἰῶνα (*Λαυσαϊκὴ* ἱστ. ΛΘ΄, ἐν *Migne* Ἑ. Π. 34, 1100). Δ. Σ. Μ.

—**Ἀφθόνιος, *Αἴλιος - Φῆστος***. Σοφιστὴς ἀκμάσας κατὰ τὸν Δ΄ μ. Χ. αἰῶνα. Ὑπ' αὐτοῦ ἐγράφη τὸ πλεῖστον τῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ *Μαρίου Βικτωρίνου* φερομένης λατινικῆς γραμματικῆς κατά τινα προσεπιγραφὴν τοῦ Δ΄ βιβλίου αὐτῆς. Α. Δ.

ἀφθονίτης (ὁ) (Aphthonite) *[Ὀρυκτολ.]*· ποικιλία τοῦ ὀρυκτοῦ **τετραεδρίτου** ἢ **πολυμεταλλίτου** (βλ. λ.)

ἄφθονος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ ἔχων φθόνον, ὁ μὴ φθονῶν (ἀρχ.)· || πολυπληθής, περισσός, δαψιλής.—Ἐπίρρ. **ἀφθόνως**.

ἄφθονος (Aphthonus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἁλτισιδῶν*. Γνωστὰ πλεῖστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς χώρας τοῦ κόσμου. Γνωστότερον εὐρωπαϊκὸν εἶδος εἶναι ὁ *ἄφθονος εὐφόρβιος* (Aphthonus euphorbius). Δ. Ν. Π.

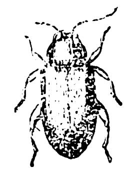

Ἄφθονος ὁ εὐφόρβιος. [Μέγεθος πενταπλάσιον τοῦ φυσικοῦ.]

ἀφθονῶ (—*έω*)· εὑρίσκομαι ἐν ἀφθονίᾳ, εἶμαι πολυπληθής, περισσός: «αἱ ὀπῶραι ἀφθονοῦσι».

ἀφθοροβλαττίνα (ἡ) (Aphthoroblattina) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *ρυγχωτῶν* ἢ *ἡμιπτέρων* ἐντόμων. Γ. Κ. Γ.

ἄφθορος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ φθαρείς, ὁ μὴ ἀπολέσας τι τῆς ὑποστάσεώς του, ἀδιάφθορος, ἁγνός.

ἀφθώδης *πυρετὸς* καὶ *ἀφθώδης στοματῖτις* βλ. **ἄφθα**.

ἀφία (ἡ) (Ficaria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βατραχοειδῶν*. Εἶναι φυτὰ ποώδη, πολυετῆ, μὲ ρίζας κονδυλώδεις. Διακρίνονται ἐκ τοῦ ὅτι φέρουσιν εἰς τὰς μασχάλας τῶν φύλλων βολβοὺς ἀντὶ ὀφθαλμῶν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν, εἶναι, αἱ: *ἀφία ἡ πελοποννησιακὴ* (Ficaria peloponnesiaca), ἀπαντῶσα κυρίως ἐν Πελοποννήσῳ. *Ἀφία ἡ μεγανθὴς* (Ficaria grandifloria), ἀπαντῶσα συχνάκις παρ' ἡμῖν γνωστὴ ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα: *ζοχαδόχορτο* ἢ *σοχαδόχορτο*, *σφουρδάκλα*, *σφουρδακιλα* κ.τ.λ. Αἱ ρίζαι τοῦ φυτοῦ τούτου χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ φαρμακευτικῇ. Δ.Ν.Π.

ἀφιδίδαι (οἱ) (Aphididae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων *ἡμιπτέρων* τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφθειρῶν*. Τὸ μέγεθος τῶν ἐντόμων τούτων εἶναι μικρότατον καὶ κυμαίνεται ἀπὸ 0,5 χιλιοστόμετρα μέχρις 6 χιλιοστομέτρων. Τὸ σῶμά των εἶναι ἐπίμηκες, ἐξωγκωμένον, ἀλλ' ἁπαλόν. Συνήθως ἔχουσι χρῶμα πράσινον, ἐνίοτε κίτρινον, ὑπέρυθρον, ἰῶδες ἢ φαιόν. Τὸ ρύγχος ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν ἀρθρώσεων καὶ ποικίλλει κατὰ τὸ μῆκος. Ἐν καταστάσει ἀναπαύσεως τὸ ρύγχος ἐξαπλοῦται ἐπὶ τοῦ σώματος. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι μικροί. Ἡ κοιλία ἀποτελεῖται ἐξ ἐννέα ἀρθρώσεων αἵτινες μόλις διακρίνονται εἰς τὰ ἄπτερα ἔντομα. Τὰ περισσότερα ἐκ τῶν ἐντόμων τούτων καὶ ἰδίως αἱ ἀκρίδες τῆς ροδῆ, αἱ πράσιναι ἀφίδες τῶν δημητριακῶν καρπῶν, τῶν ὀσπριοειδῶν, τῶν ὀπωροφόρων δένδρων κ.τ.λ. φέρουσι κατὰ τὸ ὀπίσθιον ἄκρον τοῦ σώματός των δύο μικρὰς σωληνοειδεῖς προεξοχάς, αἵτινες ἐκκρίνουσι ζακχαρῶδες τι ὑγρόν, παρόμοιον πρὸς τὸ μέλι καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι περιζήτητον ἀπὸ τοὺς μύρμηκας. Οὕτω πλεῖσται κοινότητες μυρμήκων ἐξημεροῦσιν, οὕτως εἰπεῖν, τὰς ἀφίδας, τὰς ὁποίας βόσκουσιν ὅπως τὰ πρόβατα διὰ νὰ ἀλμέγωσι τὸ περιεχόμενον εἰς τὰς προεξοχὰς των σακχαρῶδες ὑγρόν.

Ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν ἐντόμων τούτων εἶναι περίπλοκος λόγῳ τῶν φαινομένων τοῦ *πολυμορφισμοῦ* τὰ ὁποῖα παρουσιάζουσι. Γενικῶς αἱ ἀφίδες γεννῶσι τὰ ᾠά των κατὰ τὸ φθινόπωρον, ταῦτα δὲ ἐκκολαπτόμενα παράγουσιν ἄπτερα ἔντομα, τὰ ὁποῖα ἀφοῦ ὑποστῶσι διαφόρους μεταμορφώσεις, γεννῶσιν ἄνευ γονιμοποιήσεως, δηλ. διὰ παρθενογονίας, ζῶντα ἔντομα, τὰ ὁποῖα προσκολλῶνται

Digitized by Google

ἐπὶ διαφόρων φυτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπορροφῶσι διὰ τοῦ ρύγχους τὸν χυμόν. Ταῦτα, ἀφοῦ ὑποστῶσι τέσσαρας μεταμορφώσεις γεννῶσιν εἶτα μικρὰς ἀφίδας ζώσας κατὰ τὸν αὐτὸν ὅπως καὶ οἱ προγεννήτορές των τρόπον. Τὸ φαινόμενον τοῦτο δύναται νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπαναλαμβανόμενον ἐπὶ πολλὰς γενεάς. Ἄγαμά τινα ἄπτερα θήλεα ὑφίστανται ἐν ὡρισμένῳ χρόνῳ καὶ ἑτέραν μεταμόρφωσιν, συμπληρωματικὴν οὕτως εἰπεῖν, καὶ μετὰ ταύτην ἀποκτῶσι πτέρυγας καὶ μεταβαίνουσι μακράν, ὅπως ᾠοτοκήσωσι χωρὶς προηγουμένως νὰ γονιμοποιηθῶσι. Τὰ ἐκ τῶν θηλέων τούτων γεννώμενα ἔντομα εἶναι ἄρρενα καὶ θήλεα. Ἔκτοτε τὰ θήλεα μετὰ τὴν πρώτην ὀχείαν γεννῶσιν ᾠά, ἅτινα ἐναποθέτουσιν ἐπὶ τῶν μασχαλῶν τῶν φύλλων. Ἐκ τῶν ἐκκολαφθέντων ᾠῶν ἐξέρχονται μόνον ἄπτερα θήλεα. Τὰ ἔντομα ταῦτα ζῶσι κατ' ἀναρίθμητα πλήθη ἐπὶ τῶν φύλλων τῶν διαφόρων φυτῶν, ὡς ὀσπρίων, ὀπωροφόρων, δασικῶν δένδρων, κοσμητικῶν φυτῶν κτλ., ἐκ τῶν ὁποίων ἀπομυζῶσι τὸν χυμόν. Αἱ ἀφίδες εἶναι λίαν ἐπιβλαβῆ ἔντομα καὶ εἶναι γνωστὰ πολλὰ εἴδη. Τὰ πλεῖστα τούτων εἶναι *ἀερόβια* καὶ τρώγουσι τὰ φύλλα καὶ τοὺς νεαροὺς βλαστοὺς καὶ ὀλίγιστα ζῶσιν ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῶν ριζῶν καὶ καλοῦνται *ριζόβια*.

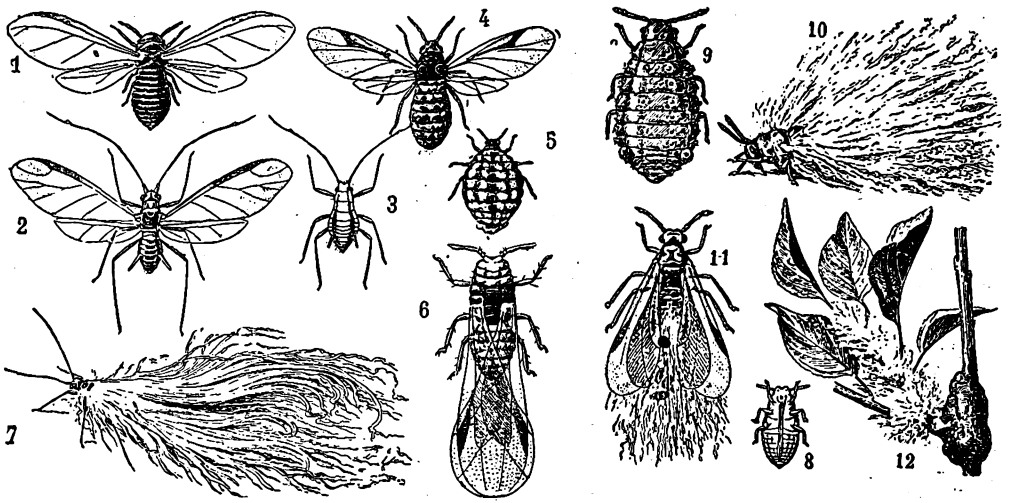

Εἴδη ἀφίδων (ἐν μεγενθύνσει).

[1 =Δίπλωσις. 2= Ἀφὶς πτερωτή. 3= Ἀφὶς ἄπτερος. 4= Πέμφυξ πτερωτός. 5= Πέμφυξ ἄπτερος. 6= Φυλλοξήρα πτερωτή. 7= Φυλλαφὶς (κεκαλυμμένη διὰ κηροειδῶν τριχῶν). 8—12.= Ἀφίδες ὀπωροφόρων δένδρων : 8 *νεαρὸν ἔντομον* (κοιλιακὴ ὄψις), 9 *ἄπτερον ἔντομον*, 10 *τὸ αὐτὸ ἔντομον κατὰ τὸν χειμῶνα*, 11 *ἔντομον πτερωτόν*, 12 *κλάδος ἀπιδέας* ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπέπεσον ἀφίδες].

Αἱ πρῶται ἀφίδες ἀναφαίνονται κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔαρος καὶ κατὰ τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τῶν φύλλων τῶν φυτῶν, καὶ προέρχονται ἐκ τῆς ἐκκολάψεως τῶν ᾠῶν, ἅτινα ἐγεννήθησαν κατὰ τὸ φθινόπωρον ἐπὶ τῶν ρωγμῶν τῶν κορμῶν ἢ καυλῶν τῶν φυτῶν, τῶν ὀπῶν τοῦ ἐδάφους ἢ μετεφέρθησαν ὑπὸ τῶν μυρμήκων. Πάντα ταῦτα τὰ ἔντομα εἶναι θήλεαι ἀφίδες, ἄπτεροι, αἵτινες πολλαπλασιάζονται διὰ παρθενογονίας καὶ ἀναπαράγουσι πάλιν θήλεα νεογνά, ὅμοια καθ' ὅλα πρὸς τὰς μητέρας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ μεγάλου καύσωνος αἱ θήλειαι ἀναφαίνονται πτερωταὶ (μὲ τέσσαρας πτέρυγας), καὶ ἀναπαράγουσιν ἐπίσης ἄνευ γονιμοποιήσεως. Κατὰ τὸ φθινόπωρον γεννῶνται ἄρρενα καὶ θήλεα ἔντομα. Τὰ ἄρρενα εἶναι πτερωτὰ καὶ ἀποθνήσκουσι μετὰ τὴν ὀχείαν. Τὰ θήλεα εἶναι ἄπτερα καὶ ἀποθνήσκουσι μετὰ τὴν γέννησιν τῶν ᾠῶν των, ἅτινα εἶναι μικρότατα καὶ στιλπνοῦ μελανοῦ χρώματος.

Αἱ ἀφίδες ἐξασθενοῦσι τὰ φυτὰ καὶ πολλάκις μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε φθίνουσι καὶ τέλος

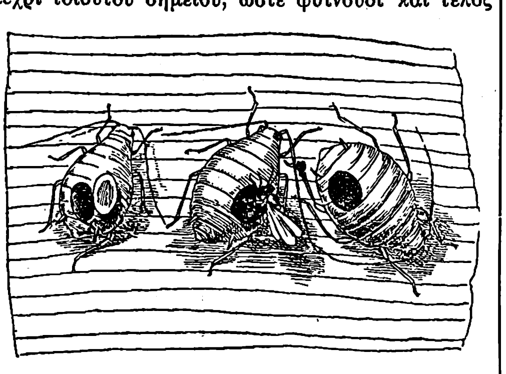

Ἀφίδες πράσιναι τῶν δημητριακῶν καρπῶν φονευθεῖσαι ὑπὸ τοῦ παρασίτου ἐντόμου «λυσίφλεβος τοῦ σίτου.»

[Ἡ πρώτη ἐξ ἀριστερῶν εἰκὼν δεικνύει τὸ ἔντομον εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκκόλαψιν καὶ προσκεκολλημένον ἔτι ἐπὶ τῆς ἀφίδος. Ἡ δευτέρα τὸ αὐτὸ ἔντομον πάλιν μετὰ τὴν ἐκκόλαψιν ἀλλ' ἐλεύθερον, καὶ ἡ τρίτη, ἀφίδα ἐγκαταλειφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ παρασίτου μετὰ τὴν ἀπομύζησιν τῶν λιπαρῶν οὐσιῶν τοῦ σώματός της.]

ξηραίνονται. Μὲ τὸ δῆγμά των τὰ φύλλα ρικνοῦνται καὶ προστατεύουσι περισσότερον τὰ διάφορα παράσιτα, ἅτινα εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον νὰ καταστραφῶσιν. Ὁ σακχαρώδης καὶ γλοιώδης χυμὸς προσελκύει τοὺς μύρμηκας καὶ ἐπὶ πλέον καλύπτει τὰ φύλλα δι' ἐπιχρίσματος, ὅπερ παρακωλύει τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τοῦ φυτοῦ. Οἱ μύρμηκες ἀφ' ἑτέρου εὐνοοῦσι τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν ἀφίδων.

Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν τῶν ἀφίδων κυριώτερα εἶναι τὰ κάτωθι:

Ἀφίδες λαχάνων. Τὰ φυτὰ ταῦτα προσβάλλονται συνήθως ὑπὸ τοῦ εἴδους *ἀφὶς τῆς κράμβης* (Aphis brassicae). Τὸ ἔντομον τοῦτο ἔχει χρῶμα πράσινον.

Ἀφίδες τῶν ὀσπριοειδῶν. Τὰ ὄσπρια προσβάλλονται ὑπὸ τοῦ εἴδους *ἀφὶς μελανὴ τοῦ μήκωνος* (Aphis papaveris). Τὸ ἔντομον τοῦτο προσβάλλει τὰ φύλλα τῶν *φασιόλων*, τῶν *κυάμων*, τῶν *τεύτλων* κ.τ.λ. Τὰ οὕτω προσβαλλόμενα φύλλα ρικνοῦνται καὶ ξηραίνονται. Ἐνίοτε ἀναφαίνονται τὰ ἔντομα ταῦτα κατὰ ἑκατοντάδας καὶ ἐπὶ τῶν *πεπόνων*, τοὺς ὁποίους καὶ καταστρέφουσι τελείως.

Ἐπὶ τῶν ὀσπρίων ἐπίσης ἐπιφέρει μεγάλας καταστροφὰς τὸ εἶδος *ἀφὶς ἡ ριζόβιος* (Aphis risobius), ἥτις ἀπομυζᾷ τὰς ρίζας τῶν φυτῶν τούτων. Τὸ ἔντομον τοῦτο εἶναι πάντοτε ἄπτερον.

Ἀφίδες ὀπωροφόρων δένδρων. Τὰ ἔντομα ταῦτα ἐμφανίζονται ἐπὶ τῶν διαφόρων ὀπωροφόρων δένδρων κατὰ Μάϊον καὶ Ἰούνιον καὶ ἰδίως κατὰ τὰ ἔτη τῆς μεγαλυτέρας θερμότητος καὶ προσβάλλουσι τὰ νεαρὰ φύλλα τῶν ἀνωτέρω δένδρων. Γνωστότερα εἶναι τὰ εἴδη:

Ἀφὶς τῆς ροδακινέας (Aphis persicae). Εἶναι μικρότατον ἔντομον. Τὸ μῆκος τῶν ἀπτέρων φθάνει τὰ 2 χιλιοστ. τῶν δὲ πτερωτῶν δὲν ὑπερβαίνει τὰ 4 χιλιοστ. Τὸ χρῶμά του εἶναι στιλπνῶς φαιὸν κατὰ τὴν ράχιν καὶ ὑποπράσινον εἰς τὴν κοιλίαν. Τὰ ὑπὸ τοῦ ἐντόμου προσβαλλόμενα φύλλα κιτρινίζουσι καὶ ξηραίνονται· τοῦτο συντελεῖ εἰς τὴν γενικὴν ἀτροφίαν τοῦ δένδρου, ἥτις ἔχει ὡς ἐπακολούθημα τὴν τελείαν καταστροφήν του. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ λέγεται, ὅτι αἱ ροδακινέαι προσεβλήθησαν ὑπὸ *κράδης*, ἐξ αἰτίας ὑπερεξογκώσεως τῶν φύλλων.

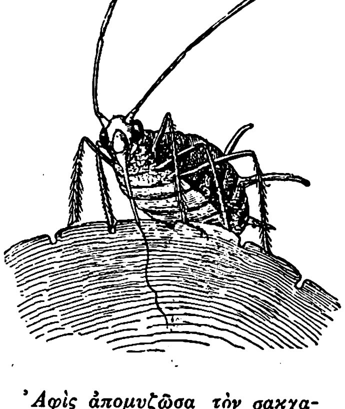

Ἀφὶς ἀπομυζῶσα τὸν σακχαρώδη χυμὸν φύλλου.

Ἀφὶς τῆς μηλέας (Aphis mali). Ὁ χρωματισμὸς τοῦ ἐντόμου τούτου εἶναι ἀνοικτῶς ἢ σκοτεινῶς πράσινος. Ἡ ἀφὶς τῆς μηλέας ἔχει εἰδικοὺς ἀδένας, οἵτινες ἐκκρίνουσι μακρὰς καὶ λεπτὰς κηρώδεις ἶνας, αἵτινες κυρτοῦνται κατὰ τὸ ἄκρον των καὶ καλύπτουσιν ὁλόκληρον τὸ σῶμά των ὑπὸ λευκοῦ πτίλου παρομοίου πρὸς τὸν βάμβακα. Τὸ ἔντομον τοῦτο ἀναφαίνεται κατ' ἀρχὰς κατὰ τὰς μασχάλας τῶν φύλλων καὶ παρὰ τοὺς νεαροὺς βλαστούς. Κατὰ τὸ θέρος περιβάλλουσι καθ' ὅλον αὐτῶν τὸ μῆκος τοὺς νεαροὺς βλαστοὺς καὶ περικαλύπτουσι τούτους δι' ἀφθόνου λεπτοῦ χνοῦ. Μετά τινα χρόνον, οἱ ἱστοί, λόγῳ ὑπερτροφίας, ἀναγκάζουσι τὸν φλοιὸν τοῦ δένδρου νὰ διαρραγῇ καὶ ἐκ τῶν σχηματισθεισῶν ρωγμῶν ἀναφαίνονται σκληρὰ φυμάτια, ἅτινα ἐξογκοῦνται καὶ πολλαπλασιάζονται σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου καὶ τέλος μεταμορφοῦνται εἰς μεγάλας *φαγεδαίνας*, αἵτινες μικρὸν κατὰ μικρὸν καταστρέφουσι τὸ δένδρον καὶ προκαλοῦσι τὸν θάνατον. Τὰ ἔντομα ταῦτα καταστρέφονται ἅμα τῇ ἐμφανίσει των διὰ ραντισμοῦ χυμοῦ καπνοῦ. Ὁ ραντισμὸς δέον νὰ ἐπαναλαμβάνηται καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα.

Ἀφὶς τῆς δαμασκηνέας (Aphis pruni). Διακρίνεται αὕτη ἐκ τοῦ πρασίνου χρώματος καὶ τῶν ὑποφαίων ραβδώσεων τῆς ράχεώς της.

Ἀφὶς τῆς κερασέας (Aphis cerasi), διακρινομένη ἐκ τοῦ μελανοῦ χρωματισμοῦ της.

Ἀφὶς τῆς ριβισίας (φραγκοσταφυλιᾶς) (Aphis ribis). Ἔντομον μικρότατον μὲ πρασινοϋπομέλανα χρωματισμόν.

Ἀφίδες δημητριακῶν καρπῶν. Γνωστότερα εἴδη εἶναι τά:

Ἀφὶς τοῦ σίτου (Aphis granaria). Τὸ ἄπτερον ἔντομον ἔχει μῆκος 2-3 χιλιοστομέτρων, χρῶμα πράσινον, καὶ ὀφθαλμούς, ρύγχος καὶ κεραίας μελανά. Τὸ πτερωτὸν ἔντομον ἔχει πρασίνην κοιλίαν καὶ κεφαλὴν καὶ στέρνον ἐπίξανθα. Τὰ ἔντομα ταῦτα συναντᾷ τις ἐπὶ τῶν στάχεων τοῦ σίτου, καὶ ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ. κατὰ τὸν Ἰούνιον, ὅπου ἀπομυζῶσι τὸν χυμὸν καὶ παρακωλύουσι τὴν ἀνάπτυξιν τῶν κόκκων.

Ἀφὶς τοῦ ἀραβοσίτου (Aphis maidis). Τὸ ἄπτερον ἔντομον εἶναι κυανομέλαν, ἐνῷ τὸ πτερωτὸν εἶναι ὑπόφαιον μὲ τέσσαρας ἐγκαρσίας μελανὰς ραβδώσεις ἐπὶ τῆς ράχεως. Ζῇ ἐπὶ τῶν ριζῶν διαφόρων δημητριακῶν καρπῶν καὶ ἰδίως τοῦ mais. Ἐμφανίζεται ἰδίως κατὰ τὸν Αὔγουστον καὶ παρεμποδίζει τὴν ὡρίμανσιν τῶν σπόρων.

Ἀφὶς τῆς κριθῆς (Aphis sex notata). Διακρίνεται ἐκ τῶν ραβδώσεων ἃς φέρει ἐπὶ τῆς ράχεώς της. Ζῇ ἐπὶ τῆς κριθῆς καὶ ἀπομυζᾷ τὰ φύλλα της, ἀλλὰ σπανίως ἐπιφέρει καταστροφὰς εἰς τὸ φυτόν. Τὸ μῆκος της εἶναι 3 περίπου χιλιοστ. καὶ ὁ χρωματισμός της κίτρινος μὲ φαιὰς κηλῖδας. Τὰ ἀπομυζώμενα ὑπὸ τοῦ ἐντόμου φύλλα κιτρινίζουσι καὶ ξηραίνονται.

Ἀφίδες δασικῶν δένδρων. Πλεῖστα εἴδη ἀφίδων προσβάλλουσι τὰ δασικὰ δένδρα, ὡς αἱ:

Ἀφὶς ἡ μελανὴ (Aphis nigra), ἥτις προσβάλλει τὰ κωνοφόρα δένδρα.

Ἀφὶς τῆς δρυὸς (Aphis quercus). Ἔντομον μικρότατον, οὗτινος τὸ μέγεθος δὲν ὑπερβαίνει τὰ 3 χιλιοστ. Ὁ χρωματισμός της εἶναι μελανὸς κατὰ τὴν ράχιν μὲ ἐρυθρὰς κηλῖδας, ἐρυθρὸς κατὰ τὴν κοιλίαν καὶ φαιὸς κατὰ τὰς πτέρυγας.

Ἀφὶς τῆς λεύκης (Aphis populi).

Εἰς τοὺς ἀφιδίδας ὑπάγονται καὶ τὰ γένη δίπλωσις, πέμφυξ, φυλλαφίς, φυλλοξήρα, φυτοφθεῖρες (βλ. τας λ.). Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζ.]* Ἐκ τῶν *ἀφιδιδῶν* πολλὰ λείψανα εἶναι γνωστὰ ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἓν δὲ μόνον εἶδος εἶναι γνωστὸν ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων στρωμάτων τῆς πουρμπεκίου ἐποχῆς τῆς

Κηλῖδες κωνοφόρου δένδρου προξενηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ ἐντόμου ἀφὶς ἡ μελανή.

ἀνωτέρας ἰουρασίου ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος, ἐν Ἀγγλίᾳ εὑρεθέν.

ἀφίδιος (ὁ) (Aphidius) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων *ὑμενοπτέρων* τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐντομοφάγων*, τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰχνευμονιδῶν*, περιλαμβάνον 3 εἴδη μικροτάτου μεγέθους ζῶντα παρασιτικῶς ἐπὶ ἄλλων ἐντόμων. Δ. Ν. Π.

ἀφίδιτος *ἡμέρα* *['Αρχαιολ.]*. Ἡμέρα, καθ' ἣν ἐπετρέπετο εἰς τοὺς Σπαρτιάτας νὰ μὴ παρουσιάζωνται εἰς τὸ *φιδίτιον*, διότι ἔθυον ἢ ἐξήρχοντο ἐπὶ θήραν. Α. Δ.

Ἄφιδνα (*Ἄφιδναι ἢ Ἀφίδναι*) *['Αρχ. Γεωγρ.]* —1) Μία τῶν ἀρχαιοτάτων δώδεκα πόλεων τῆς Ἀττικῆς, εἰς τὰς ὁποίας, κατὰ τὴν παράδοσιν, εἶχε συνοικίσει τοὺς κατοίκους τῆς χώρας ὁ μυθικὸς βασιλεὺς αὐτῆς Κέκροψ. Ἔκειτο ἐν τῇ Διακρίᾳ, μεταξὺ Δεκελείας καὶ Μαραθῶνος, παρὰ τὴν ὄχθην τῆς ἐκ τῆς Πάρνηθος κατερχομένης χαράδρας. Ἦτο μία ἐκ τῶν ὀνομαστοτάτων πόλεων τῆς Ἀττικῆς

Digitized by Google

ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων, ὡς ὑποδηλοῦται ἐκ τῶν περὶ Θησέως μύθων, ὁ ὁποῖος εἰς ταύτην ἐξησφάλισε, μεταβαίνων εἰς Θεσπρωτίαν μετὰ τοῦ φίλου του Πειρίθου (βλ. λ. Θησεύς), τὴν μητέρα του Αἴθραν καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἁρπαγεῖσαν Ἑλένην, καὶ ἐκ τῶν ὀχυρωτάτων κατά τε τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, ὅτε εἶχεν ὑποτάξει εἰς ἑαυτὴν τοὺς Τιτανίδας καὶ Περρίδας καὶ εἶχεν ἁλωθῆ, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὑπὸ τῶν Διοσκούρων, ὅτε οὗτοι εἶχον ἐπέλθει κατ' αὐτῆς, ὁδηγηθέντες ὑπὸ τοῦ Ἀκαδήμου (κατ' ἄλλους μύθους ὑπὸ τοῦ Δεκέλου ἢ ὑπὸ τοῦ Τιτακοῦ), πρὸς ἀναζήτησιν τῆς ἁρπαγείσης ἀδελφῆς των Ἑλένης, καὶ κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, ὅτε ἦτο ἐκ τῶν πέντε ἄλλων (πλὴν τοῦ Ἄστεως καὶ τοῦ Πειραιῶς) μνημονευομένων φρουρίων τῆς Ἀττικῆς (βλ. λ.). Διοικητικῶς ἡ Ἄφιδνα κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἱστορικοὺς χρόνους ἦτο εἷς τῶν δήμων τῆς Ἀττικῆς, ὅστις κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπήγετο εἰς τὴν Αἰαντίδα φυλήν, βραδύτερον δέ, διαδοχικῶς, τὴν Πτολεμαΐδα καὶ Ἀδριανίδα. Τὸ ὄνομά της, κατὰ τὴν παράδοσιν πάντοτε, ὤφειλεν εἰς τὸν ἥρωα Ἄφιδνον (βλ. λ.). Σήμερον **Ἀφίδναι** (βλ. λ.) καλεῖται ἓν τῶν χωρίων τῆς Ἀττικῆς (τὸ πρότερον καλούμενον *Κιοῦρκα*), τὸ ὁποῖον κεῖται παρὰ τὸν χῶρον τῶν ἀρχαίων Ἀφιδνῶν.

— 2) Πόλις τῆς Λακωνικῆς ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου μόνον μνημονευομένη. Ἐν ταύτῃ ὑπῆρχον ἀρχαιότατα λατρευτικὰ ἀγάλματα τῶν Διοσκούρων. Ἡ ἑτέρα τῶν εἰρημένων Ἀφιδνῶν ἦτο ἡ πατρὶς τοῦ ποιητοῦ Τυρταίου, περὶ τοῦ ὁποίου ἀμφισβητοῦσιν οἱ ἱστορικοὶ ἂν ἦτο Λάκων ἢ Ἀθηναῖος (βλ. Ἑλλην. ἱστορία *Ε. Κουρτίου* κατὰ μετάφρασιν *Σ. Λάμπρου*, Α' σελ. 309). ΚΑΨ.

Ἀφίδναι ἢ **Ἀφίδνη** *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Μαραθῶνος τῆς ἐπαρχίας Ἀττικῆς τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κιοῦρκα*, μετωνομάσθη δὲ οὕτω, καθ' ὅσον κεῖται παρὰ τὸν χῶρον τῶν ἀρχαίων Ἀφιδνῶν, ὧν σώζονται εἰς ἀπόστασιν 3 χλμτρ. ἐν θέσει *Χανὶ* ἢ *Βασιλικὸ* λείψανά τινα. Αἱ Ἀφίδναι κεῖνται εἰς τὰς κλιτῦς πετρώδους λόφου, προβούνου τῆς Πάρνηθος, ἐν ὑψομέτρ. 382 μ., ἀπέχουν δὲ ἡμίωρον μόλις ἀπὸ τῆς κορυφῆς Μπελέτσι (870 μ.). Ἔχει κλῖμα ξηρὸν καὶ ὑγιεινότατον· οἱ κάτοικοι ὑδρεύονται κυρίως ἐκ πηγαίων ὑδάτων, ἅτινα ἀφθονοῦν, εἰς μικροτέραν δὲ κλίμακα ἐκ φρεάτων. Αἱ ἄνωθεν τοῦ χωρίου πηγαὶ εἶναι γνωσταὶ ὑπὸ τὰ ὀνόματα *Κρόντεζι, Σέσι, Ζιουπίνι, Γκούριζα* καὶ *Μπελοῦσι*, παρ' αὐτὸ ὅμως διέρχεται καὶ ποτάμιόν τι πηγάζον ἐκ τῆς Πάρνηθος καὶ ἐκχυνόμενον εἰς τὴν λίμνην τοῦ Μαραθῶνος, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ποτάμι τῆς Ὀζιᾶς* ἢ *Μεγάλο Ρέμα*. Εἰς ἀπόστασιν ὥρας ἀπὸ τοῦ χωρίου καὶ ΝΔ. τούτου εὑρίσκεται ὡραῖον σπήλαιον καλούμενον *Μποτέα*.

Ἡ κοινότης ἀριθμεῖ 2326 κατοίκους (1928), ὑπάγονται δ' εἰς αὐτὴν καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Κοκκινόβραχος* (τέως *Λιοσάτι*), ἀπέχων 4 χλμτρ. καὶ *Μπογιάτι*, ἀπέχων 10 χλμτρ. Ἡ περιφέρεια τῶν Ἀφιδνῶν εἶναι δασώδης ἐκ πεύκης, ἀποδίδει δὲ ἐτησίως περὶ τὰς 100.000 ῥητίνης. Ἐκ τῶν γεωργικῶν προϊόντων σημειοῦμεν τὴν παραγωγὴν δημητριακῶν καὶ δὴ σίτου (ὑπὲρ τὰς 200.000 ὀκ.) καὶ γλεύκους (200.000 ὀκ.), οὗτινος ἡ μείζων ποσότης οἰνοποιουμένη μεταφέρεται εἰς Ἀθήνας, εἰς ἃς ἐξάγονται καὶ ἱκαναὶ ποσότητες σταφυλῶν. Ἐν Ἀφίδνῃ λειτουργοῦσι διὰ τὰς ἐπιχωρίους ἀνάγκας δύο πετρελαιοκίνητοι ἀλευρόμυλοι, ἐν ἐλαιουργεῖον καὶ ἓν πνευματοποιεῖον ἀποδίδον περὶ τὰς 2.000 ὀκ. στεμφυλοπνεύματος (σούμας).

Ἡ Ἀφίδνη, ἥτις λόγῳ τῶν φυσικῶν ἰδιοτήτων χρησιμοποιεῖται ἐτησίως ὑπὸ ἑκατοντάδος οἰκογενειῶν καὶ δὴ Ἀθηναίων ὡς τόπος θερινῆς διαμονῆς, συνδέεται μετὰ τῶν Ἀθηνῶν δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χλμτρ. 52), οὐχὶ δὲ μακρὰν ταύτης (χλμτρ. 2½) διέρχεται ἡ γραμμὴ τῶν Σ. Ε. Κ., ἀπέχοντος τοῦ ὁμωνύμου σταθμοῦ ἐξ Ἀθηνῶν μὲν χλμτρ. 29, ἐκ Θηβῶν χλμτρ. 60 καὶ ἐκ Χαλκίδος χλμτρ. 53. Δ Ε.Μ.

Ἄφιδνος *[Μυθολ.]*. Εἷς τῶν ἡρώων τῆς Ἀττικῆς, ἐπώνυμος τῆς πόλεως αὐτῆς *Ἀφιδνῶν*. Εἰς τοῦτον ὁ Θησεύς, ὅτε μετὰ τοῦ φίλου του Πειρίθου κατῆλθε διὰ τῆς Ἀχερουσίας λίμνης εἰς τὸν Ἅδην πρὸς ἁρπαγὴν τῆς Περσεφόνης, ἐνεπιστεύθη τὴν φύλαξιν τῆς Ἑλένης. Κατὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Ἀφιδνῶν ὑπὸ τῶν Διοσκούρων ἐτραυμάτισε τὸν Κάστορα εἰς τὸν μηρόν, μετὰ ταῦτα ὅμως, τῇ ἐπεμβάσει τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν Μενεσθέως, συνεφιλιώθη πρὸς τοὺς Διοσκούρους υἱοθετήσας αὐτούς. Καὶ οὕτως ὁ Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης ἠδυνήθησαν, διὰ τῆς υἱοθετήσεως ταύτης γενόμενοι πολῖται Ἀθηναῖοι, νὰ μυηθῶσιν εἰς τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια. ΚΑΨ.

ἀφίδρωσις (ἡ)· ἡ διὰ σωματικῶν ἀσκήσεων πρόκλησις ἱδρῶτος.

ἀφιδρωτικός, —ή, —όν· ὁ κατάλληλος πρὸς ἀφίδρωσιν.

— **ἀφιδρωτικὸν** *σύστημα [Οἰκον. ἐπιστ.]*. Καλοῦμεν οὕτω τὸ ἐργαστηριακὸν σύστημα τῆς κατ' οἶκον βιομηχανίας, κατὰ τὸ ὁποῖον λαμβάνει χώραν ἐκμετάλλευσις τῶν ἐργατῶν ὑπὸ ἐνδιαμέσων προσώπων (Sweater), οἱ ὁποῖοι ἀναλαμβάνουν τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου παρὰ τῶν ἐργοδοτῶν κατ' ἀποκοπήν (Hausindustrielles Werkstattensystem).

Εἰς τὴν κατ' οἶκον βιομηχανίαν (Hausindustrie) διακρίνομεν δύο τυπικὰς περιπτώσεις ἢ μορφὰς παραγωγῆς: α) Τὴν κατ' οἶκον ἐργασίαν (Heimarbeit), ἥτις ὑφίσταται, ὅταν οἱ ἐργάται ἀπασχολοῦνται κατ' ἰδίαν, εἰς τὰς κατοικίας των, μόνοι ἢ τῇ βοηθείᾳ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας των, καὶ β) τὴν ἐργαστηριακὴν ἐργασίαν (Werkstattarbeit), ὅταν οἱ ἐργάται ἀντὶ νὰ εὑρίσκωνται διεσκορπισμένοι εἰς τὰς κατοικίας των συναθροίζονται ἐντὸς ἐργαστηρίων, ἔνθα τελοῦν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν καὶ τὰς ὁδηγίας ἑνὸς ἐργολήπτου, ὅστις καὶ μεριμνᾷ διὰ τὴν παροχὴν τῶν πρώτων ὑλῶν, ἐργαλείων, σχεδίων κλπ.

Συμβαίνει ἐπίσης ὁ ἐργολήπτης νὰ εἶναι μόνον ἐπιχειρηματίας καὶ νὰ ἐπιφορτίζῃ μὲ τὴν τεχνικὴν διεξαγωγὴν τῆς ἐργασίας ἕνα ἐργοδηγὸν (maître, chef d'atelier). Ἡ θέσις τοῦ τελευταίου ἐνταῦθα εἶναι διπλῆ: ἐργολήπτης καὶ ἐργοδότης συγχρόνως. Ἡ ἐξέλιξις ὡδήγησε σήμερον εἰς ἕνα νέον τύπον τοῦ ἐνδιαμέσου τούτου προσώπου, ὁ ὁποῖος ἀναλαμβάνει παρὰ τοῦ ἐπιχειρηματίου τὴν ἐργασίαν κατ' ἀποκοπήν, ἱδρύει ἴδιον ἐργαστήριον καὶ ἀπασχολεῖ τοὺς ἐργάτας δι' ἴδιόν του λογαριασμόν.

Τὸ σύστημα τοῦτο παρετηρήθη τὸ πρῶτον ἐν Ἀγγλίᾳ εἰς τὰς ἀστικὰς βιομηχανίας (ἑτοίμων ἐνδυμάτων, ὑποδηματοποιίας, ὑφαντουργίας, μεταξουργίας κλπ.), ἔνθα ὁ ἐργολήπτης (Sweater), ἐπωφελούμενος τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως μορφώσεως καὶ ἐπαγγελματικῆς ὀργανώσεως τῶν ἐργατῶν, ὡς καὶ τῆς δυσχεροῦς οἰκονομικῆς των θέσεως, προσεπάθει νὰ πορισθῇ διὰ τοῦ ἱδρῶτός των (by sweating) μεγάλα κέρδη ἐκμεταλλευόμενος αὐτοὺς ὑπερμέτρως, ὑποχρεῶν ἰδίως αὐτοὺς νὰ ἐργάζωνται ἀντὶ γλισχροτάτου ἡμερομισθίου καὶ πέραν τοῦ ὁρίου τῶν δυνάμεών των, πολλάκις μέχρι παντελοῦς ἐξαντλήσεως. Ν. Γ. ΦΩΤΙΑΣ

ἀφίεμαι· βλ. ἀφίημι.

ἀφιερῶ *(—όω)* καὶ **ἀφιερώνω**· καθιστῶ τι ἱερὸν (κτῆμα) τινος, παρέχω, προσφέρω τι ὡς ἀφιέρωμα: «ἀφιερῶ τὴν οἰκίαν. — τὸν ἀγρὸν κ. τ. τ. εἴς ἅγιόν τινα» || μεταφ. «ἀφιέρωσε τὸν βίον του εἰς τὴν θεραπείαν τῆς ἐπιστήμης» || παθ. μετοχ. **ἀφιερωμένος**· ὁ ὡς ἱερὸν δεδομένος εἴς τινα, ἀνατεθειμένος.

— **ἀφιερωμένοι** (οἱ). Ἐκτὸς τῶν ἀρχικῶν κατωτέρων βαθμῶν, τοῦ *ἀδελφοποιητοῦ* καὶ *συστημένου*, τοῦ βαθμοῦ τοῦ *ἱερέως*, καὶ τῶν ἀνωτέρων τοῦ *ποιμένος* καὶ *ἀρχιποιμένος*, ἡ Ἀνωτάτη Ἀρχὴ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἔκρινεν ὀρθὸν νὰ δημιουργήσῃ καὶ ἰδιαιτέρους βαθμοὺς διὰ τοὺς στρατιωτικοὺς ἀρχηγούς, τοὺς τῶν «*ἀφιερωμένων*» καὶ «*ἀρχηγῶν τῶν ἀφιερωμένων*», τοὺς ὁποίους ἀπένειμε πρῶτον διὰ τοῦ Τσακάλωφ τῷ 1818 ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τοὺς ἐκ Ρωσίας κατελθόντας ὁπλαρχηγοὺς Ἀναγνωσταρᾶν, Φαρμάκην, Χρυσοσπάθην καὶ Δημητρόπουλον, ἐκεῖνοι δὲ πολὺ ἐκολακεύθησαν καὶ διασκορπισθέντες, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σκουφᾶ, διέσπειραν τὸ μήνυμα εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς Πελοπόννησον καὶ Μάνην, προκαλέσαντες κατὰ τὸ 1819 πανελλήνιον συναγερμόν. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

ἀφιέρωμα (τό)· πολύτιμον συνήθως ἀντικείμενον προσφερόμενον εἴς θεότητά τινα, ἢ εἰς τοὺς ἁγίους τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης ἢ πρὸς ἐνίσχυσιν δεήσεως· ἄλλως *ἀνάθημα*, κοιν. *τάμα* || γενικώτερον, πᾶν τιμητικὸν δώρημα πρός τινα.

— *[Ἀρχ.]*· βλ. λ. ἀνάθημα.

— *[Λαογρ.]*· βλ. λ. τάμα.

ἀφιέρωσις (ἡ)· προσφορὰ ἀφιερώματος (βλ. λ.)· || «ἀφιέρωσις βιβλίου», ἡ τιμητικὴ ἀναγραφὴ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ βιβλίου ὀνόματος ζῶντός τινος ἢ νεκροῦ, εἰς ἐκδήλωσιν τιμῆς καὶ σεβασμοῦ τοῦ συγγραφέως πρὸς αὐτόν || ἡ ἀφοσίωσις εἰς ὡρισμένον ἔργον ἢ προσπάθειαν, ἡ ἀποκλειστικὴ ἀπασχόλησις.

ἀφίημι (ἀόρ. *ἀφῆκα*, προστ. *ἄφες*, *ἄφετε*· μέσ. καὶ παθητ. *ἀφίεμαι*, παθ. ἀόρ. *ἀφέθην*, παρακ. μετοχ. *ἀφειμένος*)· ταυτόσημον πρὸς τὸν μεταγενέστερον τύπον *ἀφίνω* (βλ. λ.) || ἐν τῇ Γραφῇ, συγχωρῶ: «ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἴδασι τί ποιοῦσιν», «ἀφέονταί σοι (σπανιώτ. τύπος τοῦ ἀφεῖνται) αἱ ἁμαρτίαι» || ἐπὶ στρατιωτῶν, *ἀφίεμαι*=ἀπολύομαι τῶν τάξεων, κοιν. «*παίρνω ἄφεσι*».

— *[Ναυτ.]*. —1) κοιν. *μολάρω*, γαλλ. larguer, ἀγγλ. to let out· ἀφίνω τὰ *στείματα* ἐλεύθερα, ὥστε τὸ ἱστίον καταπίπτον νὰ κρατηθῇ ἀπὸ τῶν συστολέων του συνεσταλμένον· κέλευμα *ἔα!*—2) τοῦ ἐφολκίου ἔχοντος εἰσέτι φοράν, ἀφίνω τὰς κώπας ἐλευθέρας, ὁπότε αὗται, συγκρατούμεναι εἰς τὸν σκαρμόν, φέρονται διὰ τοῦ μήκους των πρὸς τὴν πλευρὰν τῆς λέμβου· κέλευμα *ἔα!*— 3) *ἀφίημι ἀτμὸν* (κοιν. *ἐξατμίζω*, γαλλ. lâcher de la vapeur, ἀγγλ. to let out steam), ἀνοίγων τὸ ἀσφαλιστικὸν ἐπιστόμιον ἀπολύω τὸν ἐν τῷ λέβητι πλεονάζοντα ἀτμόν. Σ. Ε. Λ.

ἀφικνοῦμαι *(—έομαι)*, ἀόρ. *ἀφικόμην* καὶ *ἀφίχθην*· φθάνω, ἔρχομαι εἴς τινα τόπον || κομίζομαι.

ἀφίλαρχος (ὁ, ἡ). —*ον* (τό)· ὁ μὴ φίλαρχος, ὁ μὴ ἐπιζητῶν ἀρχήν τινα. — Ἀφηρ. οὐσ. **ἀφιλαρχία**.

ἀφίλευτος, —*η*, —*ο*· δημοτ., ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον δὲν ἐφίλεψαν, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν προσέφεραν δῶρόν τι, ἀφιλοδώρητος: «ἄφησα τὸ παιδὶ ἀφίλευτο, δὲν εἶχα τί νὰ τοῦ δώσω» || ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον δὲν παρέθεσαν γεῦμα· «κανένα ξένο δὲν ἄφινε ἀφίλευτο».

ἀφιλήδονος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ φιλήδονος, ὁ ἐγκρατὴς τῶν σωματικῶν ἡδονῶν, σώφρων.

ἀφίλητος (ὁ, ἡ), — *ον* (τό)· ὁ μὴ φιληθείς, ὁ μὴ λαβὼν ἀσπασμόν, ἰδίᾳ ἀφροδισιακῶς: «τὴν ἄφησε κι' ἔφυγε ἀφίλητη».

ἀφιλία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἄφιλος, ἔλλειψις φίλων.

ἀφιλίωτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· καὶ δημοτ. **ἀφιλίωτος**, —*η*, —*ο*· ὁ μὴ φιλιωθείς, ὁ μὴ διὰ φιλίας ἀνασυνδεθείς, ὁ μὴ διαλλαχθείς.

ἀφιλόδοξος (ὁ, ἡ), — *ον* (τό)· ὁ μὴ φιλόδοξος, ὁ μὴ κατεχόμενος ὑπὸ φιλοδοξίας.

ἀφιλοδώρητος (ὁ, ἡ), — *ον* (τό)· ὁ μὴ τυχὼν φιλοδωρήματός τινος, κοιν. ἀφίλευτος (βλ. λ.).

ἀφιλόδωρος (ὁ, ἡ), — *ον* (τό)· ὁ μὴ φιλόδωρος, ὁ μὴ προσφέρων δῶρα· ἀντίθ. *φιλόδωρος*. — Ἀφηρ. **ἀφιλοδωρία**.

ἀφιλόθριξ (ὁ) (Aphilothrix) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *σκνιπιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου διακρίνονται διὰ τὴν ἀπεστρογγυλωμένην καὶ πεπιεσμένην ἐκ τῶν πλαγίων κοιλίαν των καὶ τὰς κεραίας των, αἵτινες ἀποτελοῦνται ἐκ 14 ἀρθρώσεων. Ἀπαντῶσιν ἐπὶ τῶν δασικῶν γενικῶς δένδρων καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς *δρυὸς* (Quercus), τῆς ὁποίας κατατρώγουσι τὰ φύλλα καὶ τοὺς καρπούς. Δ. Ν. Π.

ἀφιλόκαλος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ φιλόκαλος, ὁ μὴ ἔχων αἴσθησιν τοῦ καλοῦ, τοῦ ὡραίου. Ἀφηρημ. οὐσιαστ. **ἀφιλοκαλία**.— Ἐπίρρ. **ἀφιλοκάλως**.

ἀφιλοκερδής (ὁ, ἡ),—*ές* (τό)· ὁ μὴ φιλοκερδής, ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸ κέρδος πέραν τοῦ δέοντος, ὁ ἀποκρούων τὸ ἀθέμιτον κέρδος.—Ἀφηρ. οὐσιαστ. **ἀφιλοκέρδεια**.—Ἐπίρρ. **ἀφιλοκερδῶς**.

ἀφιλολόγητος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ φιλολογῶν, ὁ μὴ εἰς φιλολογίαν πεπαιδευμένος || ὁ μὴ σύμφωνος μὲ τοὺς κανόνας τῆς φιλολογίας· «ἔργον ἀφιλολόγητον».

ἀφιλόμουσος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ φιλόμουσος, ὁ μὴ ἀγαπῶν τὴν περὶ τὰ γράμματα διατριβήν.—Ἀφηρημ. οὐσιαστ. **ἀφιλομουσία**.—Ἐπίρρ. **ἀφιλομούσως**.

ἀφιλονίκητος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ φιλονικούμενος, ἡ μὴ φιλονικηθείς, ἐκεῖνος περὶ τοῦ ὁποίου δὲν γίνεται φιλονικία, ἔρις· ἄλλως **ἀδιαφιλονίκητος**.

ἀφιλόνικος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ φιλόνικος, ὁ μὴ ἐριστικός, ὁ ἀποφεύγων τὰς φιλονικίας.

ἀφιλόξενος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ φιλόξενος, ὁ μὴ ἀγαπῶν τοὺς ξένους, ὁ μισόξενος.

ἀφιλόπατρις (ὁ)· ὁ μὴ φιλόπατρις, ὁ μὴ ἀγαπῶν τὴν πατρίδα, ὁ κακὸς πατριώτης.—Οὐσιαστ. ἀφηρ. **ἀφιλοπατρία**.

ἀφιλοπερίεργος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ φιλοπερίεργος, ὁ μὴ περὶ τὰ ἀλλότρια περίεργος.

ἀφιλόπονος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ φιλόπονος, φυγόπονος, ὀκνηρός. — Οὐσ. ἀφηρημ. **ἀφιλοπονία**.

ἄφιλος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἄνευ φίλων, ὁ ἐστερημένος φίλων.

ἀφιλοσόφητος (ὁ, ἡ)· ὁ μὴ φιλοσοφῶν, ὁ μὴ εἰς φιλοσοφίαν πεπαιδευμένος || ὁ μὴ σύμφωνος μὲ τοὺς κανόνας τῆς φιλοσοφίας.—Ἐπίρρ. **ἀφιλοσοφήτως**.

ἀφιλόστοργος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ φιλόστοργος, ὁ μὴ ἔχων στοργὴν πρός τι: «ἀφιλόστοργος πατήρ».—Ἀφηρημ. **ἀφιλοστοργία**.—Ἐπίρ. **ἀφιλοστόργως**.

Digitized by Google

ἀφιλότεχνος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ φιλότεχνος ὁ μὴ ἀγαπῶν τὰς καλὰς τέχνας.

ἀφιλότιμος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ φιλότιμος, ὁ μὴ ἀγαπῶν, ὅσον ἁρμόζει, τὴν τιμήν, ὁ ἀδιαφορῶν διὰ ζητήματα τιμῆς, εὐτελής.—Ἀφηρημ. ***ἀφιλοτιμία***.—Ἐπίρρ. ***ἀφιλοτίμως***.

ἀφιλοχρήματος (ὁ ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ φιλοχρήματος, ὁ μὴ ἀγαπῶν πέραν τοῦ δέοντος τὰ χρήματα, γενναῖος.—Ἀφηρημ. ***ἀφιλοχρηματία***.

ἀφίμωτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ φιμωθείς, ὁ μὴ διὰ φιμώτρου δεθείς, ἐπὶ κυνῶν, βοσκημάτων κ.τ.τ.· || μεταφ. ὁ μὴ ἐμποδιζόμενος νὰ ὁμιλῇ, ὁ ἀκατάσχετος περὶ τὴν καταλαλιάν, ὁ ἀκόλαστος τὴν γλῶσσαν: «ἀφίμωτον στόμα».

Ἄφινγκερ (Afinger), ***Βερνάρδος***. Γερμανὸς γλύπτης (1813—1895). Υἱὸς ὑφαντουργοῦ, εὑρέθη εἰς κύκλον μὴ εὐνοοῦντα τὴν κλίσιν του· εἰσελθὼν ὅμως τῷ 1838 εἰς ἐργαστήριον ἀργυροχοΐας, ἠδυνήθη νὰ ἀκολουθήσῃ μαθήματα γλυπτικῆς καὶ διεκρίθη εἰς τὰς μαθητικὰς ἐκθέσεις τῆς σχολῆς εἰς ἣν ἐμαθήτευε διά τινα ξυλογλυφικὰ του ἔργα. Ταῦτα ἐφείλκυσαν τὴν προσοχὴν τοῦ διασήμου Γερμανοῦ γλύπτου Χριστιανοῦ Ράουχ, διερχομένου ἐκ Νυρεμβέργης, ὅστις διέκρινεν εἰς αὐτὰ τὴν χεῖρα ἀληθοῦς καλλιτέχνου, καὶ ἐκάλεσε τὸν Ἄφινγκερ εἰς Βερολῖνον. Εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Ράουχ ἀπεκαλύφθησαν εἰς αὐτὸν νέα ἰδανικὰ καὶ ἐγοητεύθη ἐκ τῶν ἔργων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς πλαστικῆς, ἠκολούθησε δὲ τὰς ὁδηγίας τοῦ μεγάλου διδασκάλου του καὶ ἐξετέλεσε πλεῖστα ἔργα πρὸς διακόσμησιν τοῦ νέου μουσείου τοῦ Βερολίνου. Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς Νυρεμβέργην, τοῦ ἐνεπιστεύθησαν τὴν ἐκτέλεσιν πλείστων μεγάλων ἔργων, ἐν οἷς τὸν κολοσσιαῖον Χριστὸν τοῦ ναοῦ τοῦ Dinkelsbühl. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, ὅπως εἰς ὅλα τὰ θρησκευτικά του ἀγάλματα, ἐζήτησε νὰ συνδυάσῃ τὰς δύο ἐπιδράσεις, αἵτινες διέπλασαν τὴν ἰδιοφυΐαν του, καὶ νὰ περιβάλῃ ἀρχαϊκῶς τὰς φυσιογνωμίας τὰς ἐμπνευσμένας ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν γλυπτῶν τοῦ μεσαίωνος. Τὰ ἄριστα τῶν ἔργων του εἶνε: «Ἡ κλαίουσα Παρθένος», ὁ «Ἐσταυρωμένος», ἡ «Ἁγία Δωροθέα» ἢ «Ἁγία Αἰκατερίνη», ὑπάρχοντα εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ πύργου τοῦ πρίγκιπος Σαγκάν. Ἓν ἕτερον ἄγαλμα ἀγγέλου γονυπετοῦς καὶ ἀναμένοντος τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου κοσμεῖ τὸν οἰκογενειακὸν τάφον τοῦ κόμητος Πουρταλές. Τέσσαρα ἄλλα παριστάνοντα τὰς τέσσαρας ἐπιστήμας, τὴν Θεολογίαν, τὴν Νομικήν, τὴν Ἰατρικὴν καὶ τὴν Φιλοσοφίαν, διεκόσμησαν τὸ γοτθικὸν μνημεῖον τοῦ πανεπιστημίου Greifswald. Ἐπίσης ὡς ἄριστα θεωροῦνται ἄλλα ἀγάλματα ἐπιστημῶν γλυφέντα διὰ τὸ πανεπιστήμιον Καίνιγκσμπεργ, καθὼς καὶ τὸ κολοσσιαῖον ἄγαλμα τοῦ Ἐρνέστου Ἄρντ ἐν Βόννῃ. Ταῦτα πάντα ἀποτελοῦσι τὴν δόξαν τοῦ διασήμου καλλιτέχνου. Ἡ Ἀκαδημία τῶν Καλῶν Τεχνῶν εἶχεν ἐκλέξει αὐτὸν μέλος της, θεωρεῖται δὲ εἷς τῶν μεγίστων Γερμανῶν γλυπτῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Θ. Β.

ἀφίνω (καὶ **ἀφήνω**)· ἀόρ. ἄφησα (προστ. ἄφησε καὶ ἆσε), παθ. ἀόρ. *ἀφέθην (—ηκα)*, παθ. μετχ. *ἀφειμένος* ἢ *ἀφεισμένος*· ἐλευθερώνω, ἐκπέμπω ἀπολύω: «κι' ἔφυγαν», «ἄφησε μιὰ φωνή» || δὲν ἐμποδίζω, ἐπιτρέπω: «μ' ἀφίνεις νὰ περάσω;», «κάμνουν ν' ἀνθίσουν τὰ δεντρά, κι' ἡ πάχνη δὲν τ' ἀφίνει» || καταλείπω, ἀφίνω κατάλοιπον: «παίρνω τὰ κτήματα καὶ σ' ἀφίνω τὰ χρήματα», «ἄφησε 'ς τὰ παιδιά του μεγάλη περιουσία», «ἄφησε καλὸ ὄνομα», «ποιὸς ξέρει, ποῦ θ' ἀφήσω τὰ κόκκαλά μου;» || ἐγκαταλείπω, δὲν φροντίζω, ἀδιαφορῶ: «ἀφήσαμε τὸ γάμο καὶ πάμε γιὰ πουρνάρια», «—τὴ γυναῖκα του», τὴν διεζεύχθη. [Βλ. καὶ **ἀφίημι**]. Β. Φ.

ἄφιξις (ἡ)· τὸ νὰ φθάσῃ τις εἴς τινα τόπον, ὁ ἐρχομός· ἀντίθ. *ἀναχώρησις*: «ἡ ἄφιξις τοῦ στρατοῦ, —τοῦ βασιλέως κ.τ.τ.», «ἡ ἄφιξις τοῦ σιδηροδρόμου,—τοῦ ἀεροπλάνου κ.τ.τ.» || μετακόμισις: «ἄφιξις σίτου, —ἐμπορευμάτων» κλπ.

ἀφιόνι (τό)· τὸ ὄπιον. Ἡ λέξις θεωρεῖται ἐσφαλμένως ὡς προερχομένη ἐκ τοῦ τουρκικοῦ *ἀφιόν* (τὸ ὁποῖον πάλιν κακῶς ὁ τοῦρκος λεξικογράφος Σεμσεδδὶν Σαμῆ θέλει παραγόμενον ἐκ τοῦ δῆθεν λατινικοῦ opium), ἐνῷ εἶναι ἡ ἑλληνικὴ λέξις *αὐχιώνιον*. Τὸ ἴδιον ὄνομα δίδεται κοινῶς καὶ εἰς τὸ φυτὸν ἐξ οὗ τὸ ὄπιον παράγεται, τὸν *μήκωνα τὸν ὑπνοφόρον* (Papaver somniferum). Ν. Μ.

ἀφιονίζω· ποτίζω μὲ ἀφιόνι· || μεταφ. ναρκώνω, κάμνω τινὰ ἀναίσθητον· παθ. μετχ. *ἀφιονισμένος*.

Ἀφιὸν - Καρὰ - Χισάρ. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (ὁ *Ἀκροϊνὸς* τῶν Βυζαντινῶν), ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Φρυγίᾳ, ἔχουσα περὶ τὰς 20.000 κατοίκων Τούρκων, ἐν οἷς καί τινες Κοῦρδοι καὶ Κιρκάσιοι. Κεῖται ἐπὶ ὀροπεδίου ὕψους 1007 μ., παρὰ ταῖς ὑπωρείαις ἀκροπόλεως ἐπὶ μέλανος βράχου (*Καρὰ Χισάρ*), ὑπερεχούσης κατὰ 200 περίπου μ. τῆς πόλεως. Πλησίον τοῦ Ἀφιὸν - Καρὰ - Χισὰρ ἔκειντο τὰ ἀρχαῖα *Σύνναδα*. Τὸ τουρκικὸν ὄνομα *Ἀφιὸν* προσετέθη, διότι ἡ πόλις κεῖται ἐν μέσῳ πεδιάδος, ἔνθα καλλιεργεῖται ὁ μήκων, ἐξ οὗ παράγεται τὸ ὄπιον. Λέων Γ' ὁ Ἴσαυρος τῷ 740 ἔτει ὠνόμασε τὸν Ἀκροϊνόν, *Νικόπολιν*, μετὰ τὴν περιφανῆ αὐτοῦ νίκην κατὰ τῶν Σαρακηνῶν. Ἡ πόλις εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως τῶν ὁδῶν τῶν ἀγουσῶν: α) πρὸς Κοτύαιον (Κιουτάχιαν), Δορύλαιον (Ἐσκὶ - Σεχίρ), Προῦσαν ἢ Κωνσταντινούπολιν· β) πρὸς Ἰουστινιανούπολιν (Σιβρὶ - Χισάρ). Ἄγκυραν, Ἀρμενίαν· γ) πρὸς Ἰκόνιον, Ἄδανα, Συρίαν καὶ δ) πρὸς Οὐσάκ, Σμύρνην.

Εἰς Ἀφιὸν - Καρὰ - Χισὰρ συναντᾶται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Χαϊδὰρ Πασᾶ - Ἰκονίου - Βαγδάτης - Βασσόρας - Κοβάϊτ (Περσικοῦ κόλπου) μετὰ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Σμύρνης - Κασαμπᾶ καὶ προεκτάσεως. Ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμὸς εὑρίσκεται εἰς τὸ 442 χλμ. ἀπὸ Σμύρνης καὶ εἰς τὸ 475 χλμ. ἀπὸ τοῦ Χαϊδὰρ Πασᾶ. Κείμενον ἄρα ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως τῶν σπουδαίων τούτων ὁδῶν συγκοινωνίας τὸ Ἀφιὸν - Καρὰ - Χισὰρ κέκτηται σπουδαίαν στρατηγικὴν ἀξίαν.

—[ΣΤΡΑΤ. ΙΣΤΟΡ.] Κατὰ τὴν περίοδον 1921—1922 τὸ Ἀφιὸν - Καρὰ - Χισὰρ ἐγένετο θέατρον σημαντικῶν γεγονότων, διαρκούσης τῆς εἰς Μικρὰν Ἀσίαν ἑλληνικῆς ἐκστρατείας.

Κατὰ Μάρτιον τοῦ 1921. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ πόλις κατελήφθη, μετὰ συμπλοκάς τινας, ὑπὸ τοῦ Α' ἑλλην. Σώματος Στρατοῦ, προελάσαντος ἀπὸ τῆς περιοχῆς Οὐσὰκ ἐπὶ σκοπῷ ἀπασχολήσεως τῶν πρὸς τὰ ἐκεῖ τουρκικῶν δυνάμεων καὶ διευκολύνσεως τῶν κινήσεων τοῦ Γ' ἑλληνικοῦ Σώματος Στρατοῦ, ἐνεργοῦντος ἀπὸ τοῦ μετώπου Προύσης πρὸς Δορύλαιον (Ἐσκὶ - Σεχίρ). Τὸ Α' Σῶμα Στρατοῦ εὑρέθη πρὸς στιγμὴν εἰς δύσκολον θέσιν, ἀλλ' ἐσώθη χάρις εἰς τὸν ἔγκαιρον καὶ κατάλληλον ἑλιγμὸν τῆς 2ας Μεραρχίας. Ἡ κατοχὴ τότε τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Α' Σώματος Στρατοῦ διήρκεσε μόνον ὀλίγας ἡμέρας (14—23 Μαρτίου).

Κατὰ Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον 1921. Ἐνῷ τὰ Α' καὶ Β' ἑλληνικὰ Σώματα Στρατοῦ ἐκινοῦντο ἀπὸ τῆς περιοχῆς Οὐσὰκ πρὸς ἀνατολάς, ἤτοι νοτίως Χισὰρ οἱ Τοῦρκοι οὐδεμίαν ἀντέταξαν ἀντίστασιν ἀποσυρθέντες πρὸς ἀνατολάς. Περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 30 Ἰουνίου 1921 ἡ XII Μεραρχία ἐκ Πασᾶ Κιοῒ καὶ ἡ IV ἐκ Κισλαντζίκ, προαχθεῖσαι, κατέλαβον τὴν πόλιν. Μετὰ τοῦτο ἡ XII Μεραρχία ἐστράφη διευθυνθεῖσα πρὸς βορρᾶν, πρὸς Χαμὰμ Χάλτ, ἡ δὲ IV ἐστάθμευσε παρὰ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν τοῦ Ἀφιόν, τὸν καλούμενον τῆς Βαγδάτης, ἐτήρησε διὰ περιπόλων τὴν τάξιν ἐν τῇ πόλει, καὶ ἐγκατέστησε προφυλακὰς πρὸς Α. καὶ ΒΑ. τῆς πόλεως. Ἀλλὰ περὶ τὴν 6ην ὥραν τῆς 1ης Ἰουλίου 1921 τουρκικὴ δύναμις περίπου Μεραρχίας, 3—3500 ἀνδρῶν, δι' ἐπιθετικῆς ἐπιστροφῆς προσέβαλε τὰς προφυλακὰς τῆς IV ἑλληνικῆς Μεραρχίας, ἃς ἐξηνάγκασε μετὰ σφοδρὸν ἀγῶνα νὰ ὑποχωρήσωσι, καὶ προήλασε φθάσασα πρὸς τὴν ἑσπέραν μέχρις ἀποστάσεως 300 περίπου μέτρων ἀπὸ τῆς παρυφῆς τοῦ Ἀφιὸν - Καρὰ - Χισάρ, ἔνθα ἦτο ἐγκατεστημένον τὸ Στρατηγεῖον τῆς IV Μεραρχίας. Ἀλλὰ διαρκούσης τῆς πάλης κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, ἡ IV Μεραρχία ὠργάνωσεν ἀντεπίθεσιν πρὸς τὰ ΝΑ κατὰ τοῦ δεξιοῦ τῆς τουρκικῆς παρατάξεως, τοῦ εὑρισκομένου παρὰ τοὺς βράχους τοῦ Ἀφιόν, καὶ ἐσταμάτησε τὴν ἐχθρικὴν προχώρησιν. Τὴν 2αν Ἰουλίου 1921, ἅμα τῇ ἕῳ ἐξορμήσασα ἡ IV ἑλληνικὴ Μεραρχία αὖθις, κατόπιν αἱματηροτάτης μάχης, κατώρθωσε ν' ἀνατρέψῃ ὁλοσχερῶς τὸν ἐχθρόν, συλλαβοῦσα περὶ τοὺς 300 αἰχμαλώτους καὶ καταλαβοῦσα πολλὰ πολυβόλα, ὁπλοπολυβόλα καὶ πλεῖστα ὅπλα. Ὁ ὑποχωρήσας τουρκικὸς στρατὸς κατεδιώχθη τότε μέχρι τοῦ Μιχαήλ.

Ἀπὸ τῆς 18 μέχρι τῆς 23 Σεπτεμβρίου 1921. Μετὰ τὰς μάχας τοῦ Σαγγαρίου καὶ τὴν ἐπάνοδον τῆς ἑλληνικῆς Στρατιᾶς εἰς τὰς ἀνατολικῶς τοῦ Δορυλαίου καὶ τοῦ Σεΐντῆ-Γαζῆ ἀρχικὰς θέσεις ἐξορμήσεως αὐτῆς, οἱ Τοῦρκοι διὰ σημαντικῶν δυνάμεων ἀπὸ τοῦ Σαγγαρίου διηυθύνθησαν πρὸς Ἀφιὸν-Καρὰ-Χισάρ, οὗ ἐπεδίωξαν τὴν κατάληψιν, ἐπὶ σκοπῷ ν' ἀποκόψωσι τὰς πρὸς Σμύρνην συγκοινωνίας τῆς περὶ τὸ Δορύλαιον - Σεΐντῆ Γαζῆ ἑλληνικῆς Στρατιᾶς. Ἡ IV ἑλληνικὴ Μεραρχία, ἥτις ἐκάλυπτε τὸ πρὸς Ἰκόνιον πλευρὸν

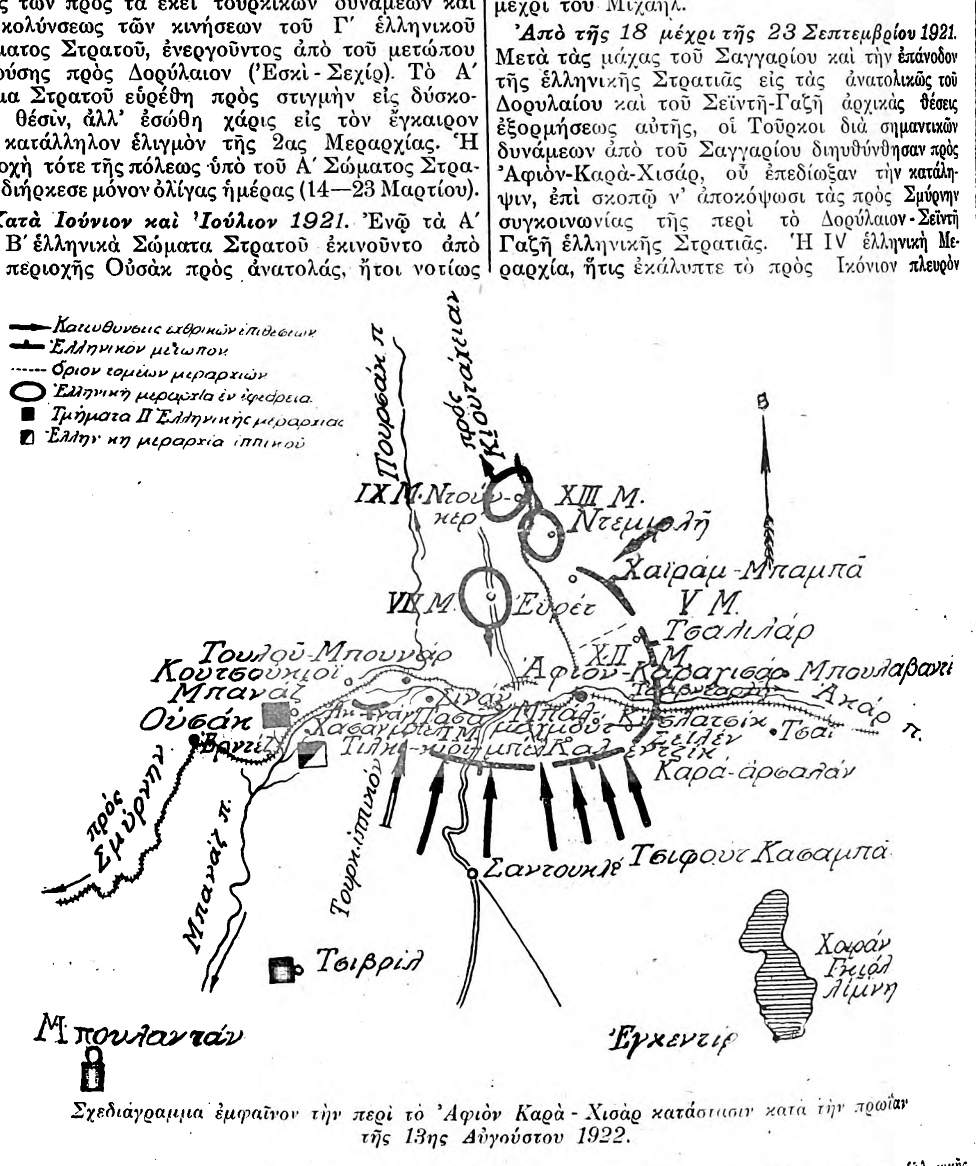

Σχεδιάγραμμα ἐμφαῖνον τὴν περὶ τὸ Ἀφιὸν Καρὰ - Χισὰρ κατάστασιν κατὰ τὴν πρωΐαν τῆς 13ης Αὐγούστου 1922.

καὶ παραλλήλως τῇ ὠχυρωμένῃ μετωπικῇ γραμμῇ τῶν Τούρκων περὶ τὸ Κοτύαιον (Κιουτάχιαν), ἐπὶ σκοπῷ νὰ στρέψωσιν εἰς ταῦτα μέτωπον πρὸς βορρᾶν, ἐπιζητοῦντα τὴν ὑπερκέρασιν τῆς ἀριστερᾶς (ἀνατολικῆς) πτέρυγος τῶν Τούρκων (περὶ τὸ Ἐλμανλὶ - Δάγ), τὸ Νότιον Συγκρότημα, ἐκ τῶν IV καὶ XII ἑλληνικῶν Μεραρχιῶν, προήλαυνεν ἐκ τοῦ ἀπομεμακρυσμένου χώρου συγκεντρώσεως, Οὐσὰκ - Καρακουγιοῦ πρὸς τὸ Ἀφιὸν - Καρὰ - Χισάρ, ἤτοι πρὸς ἀνατολὰς ἐπ' ἴσης, κατὰ πρῶτον μὲν διὰ δύο νυκτερινῶν πορειῶν, εἶτα δὲ διὰ συντόνων τοιούτων. Αἱ εἰρημέναι ἑλληνικαὶ Μεραρχίαι (VI καὶ XII) οὕτως ἔφθασαν συγχρόνως πρὸ τῆς πόλεως, ἡ μὲν IV νοτιώτερον, ἡ δὲ XII βορειότερον (μέτωπον ἀμφότεραι πρὸς ἀνατολάς). Πρὸ τοῦ μετώπου τοῦ Νοτίου Συγκροτήματος Μεραρχιῶν ὑπεχώρουν μικρὰ τμήματα τουρκικοῦ πεζικοῦ καὶ τὸ τουρκικὸν ἱππικόν, ἑλισσόμενον ὑποχωρητικῶς καὶ παρενοχλοῦν τὰς IV καὶ XII Μεραρχίας, τηροῦν δὲ συνεχῶς τὴν μετ' αὐτῶν ἐπαφήν. Εἰς τὸ ἀμυντικὸν συγκρότημα τοῦ Ἀφιὸν - Καρὰ - τῆς πρὸς Ἄγκυραν προελαυνούσης ἑλληνικῆς Στρατιᾶς, ἀντετάχθη ἡρωϊκῶς εἰς τὴν τοιαύτην τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ προσπάθειαν, ἀμυνομένη περὶ τὸ Ἀφιὸν-Καρὰ-Χισὰρ μέχρι τῆς ἑσπέρας τῆς 19 Σεπτεμβρίου 1921, ὁπότε ἤρξατο καταφθάνουσα, πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς IV ἡ II Μεραρχία, ἐπεκτείνασα τὴν παράταξιν αὐτῆς βορειότερον, ἤτοι κατὰ τὴν ἀριστερὰν αὐτῆς πτέρυγα. Τὴν 20 Σεπτεμβρίου 1921 ἡ δεξιὰ ἑλληνικὴ πτέρυξ (IV Μεραρχία) ἐπιτεθεῖσα ἐπὶ τοῦ Καλετζὶκ κατήγαγε νίκην ἐκδιώξασα ἐκεῖθεν τοὺς Τούρκους. Τὴν 21, 22, 23 καὶ 24 Σεπτεμβρίου ἐπηκολούθησαν σφοδραὶ μάχαι περὶ τὸ Ἀφιὸν-Καρὰ-Χισὰρ μεταξὺ τῶν IV καὶ II ἑλληνικῶν Μεραρχιῶν, ἐνισχυθεισῶν καὶ διὰ τῶν I καὶ XII τοιούτων, καὶ τουρκικῶν ἰσχυρῶν δυνάμεων, συνισταμένων ἐκ τοῦ Β' Σώματος Στρατοῦ ὁλοκλήρου, τῶν 6ης καὶ 8ης τουρκικῶν Μεραρχιῶν καὶ ἑνὸς Συντάγματος ἱππικοῦ. Αἱ μάχαι αὗται κατέληξαν εἰς περιφανῆ ἑλληνικὴν νίκην, ματαιωθεισῶν τῶν προσπαθειῶν τῶν Τούρκων πρὸς περαιτέρω προχώρησιν

Digitized by Google

αὐτῶν πρὸς δυσμάς, καὶ ἐκ τῆς κατὰ μέτωπον ἀντιστάσεως τῶν ἑλληνικῶν Μεραρχιῶν (IV, II, I μὲ ἐφεδρείαν ὀπίσω τὴν XII) καὶ διότι τὸ Β΄ ἑλληνικὸν Σῶμα Στρατοῦ ἐκ τοῦ περὶ τὸ Σεϊντῆ Γαζῆ χώρου προελαῦνον ἐκινεῖτο πρὸς νότον, ἀπειλοῦν τὴν γραμμὴν ὑποχωρήσεως τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Οἱ Τοῦρκοι ὑπεχώρησαν τότε ταχέως πρὸς ἀνατολάς. Ἀπὸ τῆς ἐπιούσης, 25 Σεπτεμβρίου 1921, ἐσταθεροποιήθη τὸ ἑλληνικὸν μέτωπον περὶ τὸ Ἀφιὸν-Καρὰ-Χισὰρ ἀφ' ἑνός, ὅπου συνεκεντρώθησαν τὰ Α΄ καὶ Β΄ ἑλληνικὰ Σώματα Στρατοῦ (Νότιον Συγκρότημα Μεραρχιῶν), καὶ περὶ τὸ Δορύλαιον ἐξ ἄλλου, ὅπου συνεκεντρώθη τὸ Γ΄ Σῶμα Στρατοῦ (Βόρειον Συγκρότημα Μεραρχιῶν).

Κατὰ τὴν 13 καὶ 14 Αὐγούστου 1922. Μετὰ μακρὰν στασιμότητα, καθ' ἣν ἐνισχύθη τὸ ἑλληνικὸν μέτωπον δι' ἀμυντικῆς ὀργανώσεως τοῦ ἐδάφους, ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶς, ἐνισχύσας σημαντικῶς διὰ παντοίων ἐφοδίων τὸν τουρκικὸν στρατόν, ἀπεφάσισεν, ὅπως ἀναλάβῃ ἐπίθεσιν πρὸς κατάληψιν τῆς ἐξεχούσης περὶ τὸ Ἀφιὸν-Καρὰ-Χισὰρ ἑλληνικῆς μετωπικῆς γραμμῆς καὶ ἀποκοπὴν τῆς σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας μεταξὺ Δορυλαίου—Σμύρνης. Πρὸς πραγματοποίησιν τῆς ἐπιθέσεως ταύτης ἐσχημάτισε κατὰ πρῶτον βάσιν ἀνεφοδιασμοῦ εἰς Ἐγκερντίρ, ὁπόθεν κατεσκεύασεν ὁδεύσεις καλάς, ἀγούσας πρὸς τὸν χῶρον περὶ τὸ Σαντουκλῆ. Εἶτα δὲ ταχέως κατὰ τὸ πρῶτον δεκαήμερον τοῦ Αὐγούστου συνεκέντρωσε 12 μεραρχίας πεζικοῦ (4 Σώματα Στρατοῦ) καὶ μίαν ἱππικοῦ, καλυφθείσας εἰς τὰς δασώδεις νοτίας κλιτῦς τῶν Ἀκὰρ καὶ Καμελὰρ-Δὰγ (περὶ τὸ Σαντουκλῆ) ἀπὸ πάσης ἐναερίου ἑλληνικῆς ἀναγνωρίσεως. Ὅπως δ' ἀποσπάσῃ ἀλλαχοῦ τὴν προσοχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ Ἐπιτελείου, διέταξε καὶ ἐξετελέσθησαν δύο αἰφνιδιαστικαὶ ἐπιθέσεις (ἐγχειρήματα), ἡ μὲν κατὰ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Ὀρτάντζης (8 Αὐγούστου 1922) ἐπιτυχοῦσα, ἡ δὲ κατὰ τοῦ Μπιλετζίκ, ὑποτομέως τῆς XI ἑλληνικῆς Μεραρχίας τοῦ Γ΄ Σώματος Στρατοῦ (11 Αὐγούστου 1922), ἀποτυχοῦσα. Οὕτω δὲ ἅμα τῇ ἕῳ τῆς 13 Αὐγούστου 1922 ἐξώρμησαν πρὸς ἐπίθεσιν πέντε τουρκικαὶ Μεραρχίαι, ὧν αἱ τρεῖς κατὰ τῆς IV καὶ αἱ δύο κατὰ τῆς I ἑλληνικῆς Μεραρχίας, ἤτοι κατὰ τῶν κέντρων ἀντιστάσεως Σεϊλέν, Κισλατζίκ (Πριονοειδοῦς βράχου) καὶ Καμελὰρ-Δὰγ (Μαύρου βράχου) τῆς IV καὶ κατὰ τῶν κέντρων ἀνεφοδιασμοῦ Τιλκί, Κιρὶ-Μπὲλ καὶ Χασὰν-Μπὲλ τῆς I Μεραρχίας. Αἱ ἐπιθέσεις αὗται ὑπεστηρίζοντο ὑπὸ μεγάλης δυνάμεως πυροβολικοῦ καὶ παρηκολουθοῦντο ὑπὸ τῶν λοιπῶν τουρκικῶν δυνάμεων, τηρουμένων ἐν ἐφεδρείᾳ. Εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ τουρκικὴ αὕτη ἐπίθεσις πρῶτον ἀντικειμενικὸν σκοπὸν εἶχε τὴν κατάληψιν τοῦ βορείου στομίου τῆς στενωποῦ Σαντουκλῆ καὶ εἶτα τὴν διακοπὴν τῆς ἀπὸ Ἀφιὸν-Καρὰ-Χισσὰρ πρὸς Σμύρνην σιδηροδρομικῆς γραμμῆς.

Συγχρόνως τῇ κυρίᾳ ἐπιθέσει ταύτῃ, ἐνήργουν οἱ Τοῦρκοι καὶ δευτερευούσας ἐπιθέσεις, κατὰ τοῦ κέντρου ἀνεφοδιασμοῦ «Δασωμένη κορυφή», κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ τῆς V ἑλληνικῆς Μεραρχίας, ἐπιτυχούσαν, καὶ κατὰ τοῦ ὑποτομέως ἀνατολικῶς τοῦ Σεϊντῆ-Γαζῆ, κατεχομένου ὑπὸ τῆς Ἀνεξαρτήτου Μεραρχίας τοῦ Γ΄ Σώματος Στρατοῦ, ἀποτυχοῦσαν. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἡ κυρία τουρκικὴ ἐπίθεσις, ἡ ὁρμηθεῖσα ἐκ τῆς στενωποῦ τοῦ Σαντουκλῆ, ἐπέτυχε τοῦ πρώτου αὐτῆς ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ. Αἱ ἑλληνικαὶ IV καὶ I Μεραρχίαι περιωρίσθησαν ἐπὶ δευτέρας γραμμῆς ἀμύνης βορειότερον, ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξὺ ἐνισχύθησαν, ἡ μὲν I ὑπὸ τμημάτων τῆς VII μεραρχίας, ἡ δὲ IV ὑπὸ τῶν 5]42ου συντάγματος Εὐζώνων τῆς XIII καὶ τοῦ 26ου συντάγματος πεζικοῦ τῆς IX Μεραρχίας.

Ἡ IV ἑλληνικὴ Μεραρχία διέταξε τὴν ἐκτέλεσιν ἀντεπιθέσεως κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς 13 Αὐγούστου διὰ πέντε ταγμάτων (τριῶν τοῦ 5)42 Σ. Ε. καὶ δύο τοῦ 8ου Σ. Π.), τῆς δεξιᾶς αὐτῆς πτέρυγος. Ἀλλ' ἡ ἀντεπίθεσις ἐκείνη δὲν ἐγένετο, ἀποβλέπουσα εἰς ἐπανάκτησιν κυρίως τοῦ κέντρου ἀντιστάσεως «Καμελὰρ-Δὰγ» (Μαύρου βράχου), ἐξ οὗ ἐπλευροκοποῦντο καὶ τὰ λοιπὰ κέντρα ἀντιστάσεως ἀνατολικώτερον. Ἐνισχυθεῖσα κατὰ τὴν νύκτα ἡ πτέρυξ αὕτη δι' ἑνὸς ἔτι τάγματος διετάχθη νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀντεπίθεσιν κατὰ τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης, ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν κατέστη ἐφικτὸν νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ τοιαύτη ἐνέργεια. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς κατὰ τὴν πρωΐαν τῆς 14 Αὐγούστου 1922, ἀνατρέψας ὁριστικῶς τὸ ἀριστερὸν τῆς I ἑλληνικῆς Μεραρχίας, εἶχεν ἤδη προελάσει πρὸς τὸ πεδίον νοτίως τοῦ Μπὰλ-Μαχμούτ, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου, ἀπὸ τῆς προτεραίας, τουρκικὴ Μεραρχία ἱππικοῦ ἐκτελέσασα ἐπιδρομὴν (raid) εἶχεν ἤδη εἰσδύσει διὰ τοῦ Κουτσούκιοϊ (ἀνατολικῶς τοῦ Τουμλοῦ Μπουνὰρ) καὶ εἶχε προελάσει πρὸ βορρᾶν, ἀφοῦ διέκοψε τὴν σιδηροδρομικὴν καὶ τηλεφωνικὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ Ἀφιὸν-Καρὰ-Χισὰρ καὶ Σμύρνης. Οὕτως ἡ VII Μεραρχία τμηματικῶς εἰσήρχετο εἰς τὸν ἀγῶνα ἐν τῷ μετώπῳ τῆς I Μεραρχίας, ὅτε πλέον αὕτη εὑρίσκετο ἐν πλήρει ὑποχωρήσει, παρασύρασα εἰς ταύτην καὶ τὴν VII Μεραρχίαν. Ἡ δημιουργηθεῖσα κατάστασις ἐκείνη ἠνάγκασε τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν (Α΄ καὶ Β΄ Σώματα Στρατοῦ) πρὸς τὴν ἑσπέραν τῆς 14 Αὐγούστου 1922, μετὰ διήμερον σκληρὸν ἀγῶνα, νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς δυσμάς, ἐγκαταλείπων τὴν ὅλην μετωπικὴν γραμμὴν περὶ τὸ Ἀφιὸν-Καρὰ-Χισσάρ, ὁ δὲ τουρκικὸς στρατὸς τὴν ἑσπέραν τῆς ἰδίας ἡμέρας ἀνακατέλαβε τὴν πόλιν. Ἡ μάχη αὕτη περὶ τὴν προέχουσαν γωνίαν τοῦ ἑλληνικοῦ μετώπου ἐν Ἀφιὸν ἔκρινε τὴν ὅλην τύχην τῆς ἑλληνικῆς ἐκστρατείας ἐν Μ. Ἀσίᾳ. Ἡ ἀνωτέρα ἑλληνικὴ διοίκησις κατὰ τὴν μάχην ταύτην δὲν συνεδύασε τὰς προσπαθείας τῶν εἰς χεῖρας αὐτῆς ἐννέα Μεραρχιῶν (ὀκτὼ Πεζικοῦ καὶ μιᾶς Ἱππικοῦ) δι' ἐγκαίρου ἀναλήψεως μιᾶς ἀντεπιθετικῆς ἐνεργείας ἐν εὐρείᾳ στρατηγικῇ ἐννοίᾳ, διὰ τῆς μιᾶς ἢ τῶν δύο πτερύγων τῆς Στρατιᾶς, αἵτινες, διαρκούσης τῆς πάλης, παντάπασιν ἠδράνουν, ἀλλὰ διέταξεν ὑποχώρησιν, καλυπτομένης τῆς πρὸς Σμύρνην ὁδεύσεως.

Ἀλλ' ὅπως πραγματοποιηθῇ τοῦτο, ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς (Α΄ καὶ Β΄ Σώματα Στρατοῦ) ἐκινήθη ὁλόκληρος ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς (πλευρικὴ πορεία ἀπὸ Ἀφιὸν-Καρὰ-Χισὰρ πρὸς Τουμλοῦ-Μπουνὰρ) ἐγγὺς καὶ παραλλήλως τῷ μετώπῳ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, προχωροῦντος συγχρόνως ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν, καὶ ὑπεχρεώθη νὰ δώσῃ μάχας ἐν ἀνοικτῷ πεδίῳ ὑπὸ συνθήκας δυσμενεῖς, ὅπερ ἐπήνεγκε τὴν ὁλοσχερῆ ἀποσύνθεσιν τοῦ στρατοῦ ἐκείνου. Ἂν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς (Α΄ καὶ Β΄ Σώματα Στρατοῦ), ἀπαγκιστρούμενος τοῦ ἐχθροῦ, ὑπεχώρει πρὸς τὴν σειρὰν τῶν ὑψωμάτων νοτίως τῆς Κιουτάχιας, τὴν διήκουσαν ἀπὸ Ἐλμανλῆ-Δὰγ δι' Ἀκτσὰλ-Δὰγ μέχρις Ἀδιὰ-Δάγ, ἑκατέρωθεν τοῦ Γύμαρι (μέτωπον πρὸς νότον), μετὰ συγχρόνου καταλήψεως τῆς στενωποῦ τοῦ Τουμλοῦ-Μπουνάρ, ἀπὸ Χασὰν-Ντεντὲ-Τεπὲ μέχρις Ἀκὰρ-Δὰγ (μέτωπον πρὸς ἀνατολάς), πιθανώτατα τὸ ἀποτέλεσμα θὰ ἦτο πάντως διάφορον. Σημειωτέον ὅτι βορειότερον τῆς Κιουτάχιας (περὶ τὸ Δορύλαιον) εὑρίσκετο ἀνέπαφον ὁλόκληρον τὸ ἑλληνικὸν Γ΄ Σῶμα Στρατοῦ (III, X, XI, ἀνεξάρτητος Μεραρχίαι, μετὰ 15 συνταγμάτων πεζικοῦ), ὅπερ μετὰ πορείαν 3-4 ἡμερῶν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ μετάσχῃ τοῦ ἀγῶνος σχεδὸν ὁλόκληρον. Οὕτως ἡ περὶ τὸ Ἀφιὸν ἧττα τοῦ ἑλληνικοῦ Στρατοῦ (Α΄ καὶ Β΄ Σώματα Στρατοῦ), ὀφειλομένη κυρίως εἰς τὸ ὅτι ἡ ὅλη διεύθυνσις τοῦ ἀγῶνος εἶχε διαφύγει τῶν χειρῶν τῆς ἀνωτάτης διοικήσεως τοῦ στρατοῦ, ἔσχεν ἀποτελέσματα πάντη ἀπροσδόκητα διὰ τοὺς Τούρκους, διότι ἐνῷ ἡ ἐπίθεσις ἐπεχειρεῖτο ὑπὸ τοῦ Μουσταφᾶ Κεμὰλ ἰδίως πρὸς ἅλωσιν τοῦ Ἀφιὸν-Καρὰ-Χισάρ, ἐπὶ σκοπῷ νὰ ἀρυσθῇ οὗτος ἐντεῦθεν εὔλογα πολιτικὰ καὶ διπλωματικὰ κέρδη, ἐν τῷ μετ' οὐ πολὺ μέλλοντι νὰ συνέλθῃ ἐν Βενετίᾳ συνεδρίῳ πρὸς τερματισμὸν τῆς ἐμπολέμου καταστάσεως, ἡ τροπὴ ὅμως τοῦ ἀγῶνος ἔκρινεν ἀνεπανορθώτως ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν τύχην τῆς ὅλης ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἑλληνικῆς ἐκστρατείας.

Ν. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀφιουσιά *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἡ νοτιοανατολικωτέρα τῶν νήσων τῆς Προποντίδος (Μαρμαρᾶ) ὀνομαζομένη καὶ Ἀφυσιά, ὑπὸ δὲ τῶν Τούρκων *Ἀραμπλὰρ* (βλ. λ. Ἀφουσιά) Σ. Ε. Λ.

ἀφιππεύω ἀναβαίνω εἰς τὸν ἵππον καὶ φεύγω (ἀρχ.) ‖ καταβαίνω ἀπὸ τὸν ἵππον, κοιν. *ξεπεζεύω ξεκαβαλλικεύω*.—Ἀφῃρημ. **ἀφίππευσις** ξεπέζεμα.

ἀφιπποδρομὰ (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Ἀρχαῖον θεσσαλικὸν ἱππικὸν ἀγώνισμα, κατὰ τὸ ὁποῖον οἱ καλπάζοντες ἔφιπποι κατήρχοντο ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ κρατοῦντες αὐτὸν ἐκ τοῦ χαλινοῦ ἔτρεχον ἐπί τι διάστημα πεζῇ καὶ κατόπιν ἀνέβαινον καὶ πάλιν ἐπὶ τοῦ ἵππου. —Ω.

ἀφιππολαμπὰς (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Ἀρχαῖον ἑλληνικὸν ἱππικὸν ἀγώνισμα ἐφίππων κρατούντων ἀνημμένας λαμπάδας. Ἀπαντᾷ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ διάφορα ὀνόματα. Ὡς ἀφιππολαμπὰς ἀναφέρεται ἐν ἐπιγραφῇ τῆς Λαρίσης. —Ω.

ἀφιπποτοξότης (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Ἀρχαῖον ἀγώνισμα τοξοτῶν ἐφίππων, διαδεδομένον κυρίως ἐν Κρήτῃ. —Ω.

ἀφίπταμαι (ἀόρ. *ἀπέπτην*) φεύγω ἱπτάμενος, ἐξαφανίζομαι.

ἀφὶς (ἡ) (Aphis) *[Ζῳολ.]*. Ἔντομον τῆς οἰκογενείας τῶν ἀφιδιδῶν (βλ. λ.)

Ἀφισκαριὰ *[Γεωγρ.]*. Τοπωνυμία βράχων ἐν Ζατούνῃ (Γορτυνίας) κληθεῖσα οὕτω, διότι κατά τινα περίεργον παράδοσιν ἐκρεμάσθη αὐτόθι ὁ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης (Βλ. *Τ. Κανδηλώρου*, Ἀρκαδικὴ ἐπετηρὶς 1902 σ. 66). Ν. Κ. Σ.

ἀφίσταμαι, ἀόρ. *ἀπέστην* ἀπομακρύνομαι, ἀποσύρομαι, ἀποτραβιοῦμαι.

ἀφιστῶ *[Ναυτ.]* κοιν. *ξαρμπορίζω*, γαλ. démâter, ἀγγλ. to dismast.—1) Ἐξάγω τὴν *στήλην* (κολόμπαν) τοῦ ἱστοῦ, πρὸς ἐπισκευὴν ἢ ἀντικατάστασιν.—2) Ἀφαιρῶ τοὺς ἱστοὺς λέμβου, ἥτις ἱστιοδρόμει, εἴτε πρὸς περαιτέρω κίνησιν αὐτῆς διὰ τῶν κωπῶν, εἴτε πρὸς πρόσδεσίν της εἰς τὸν λεμβοῦχον, εἴτε πρὸς ἀνακρέμασιν ἢ ἔνθεσιν αὐτῆς.—3) Ἐπιτυγχάνω διὰ «*βολῆς πρὸς ἀφίστωσιν*» (tirer à démâter) τὴν κατάρριψιν τῶν ἱστῶν, καὶ συνεπῶς τὸ ἀκυβέρνητον, πολεμίου πλοίου. Τὸ τοιοῦτον ἀπετέλει τὴν βάσιν τῆς ναυτικῆς στρατηγικῆς τῶν Γάλλων κατὰ τὰς ναυμαχίας τῆς παλαιοτέρας ἐποχῆς, βαλλόντων πάντοτε κατὰ τῆς χαμηλῆς ἱστιοφορίας, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς Ἄγγλους, οἵτινες ἔβαλλον πάντοτε κατὰ τοῦ σκάφους. Πλεῖστοι δὲ κριτικοὶ ἀπέδιδον εἰς αὐτὸ μέγα μέρος τῶν ἀτυχιῶν, ὡς πρὸς τοὺς Γάλλους, ἐκβάσεων τῶν ναυμαχιῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (βλ. *Ed. Jurien de la Gravière*: Guerres Maritimes sous le République et l'Empire, τόμ. II, σελ. 180-183 καὶ ὑποσ.).

Προκειμένου ὅμως περὶ ἀφαιρέσεως τῶν ἱστῶν πλοίου κατακεκλιμένου, λόγῳ καταιγίδος, δὲν γίνεται χρῆσις τοῦ ὅρου *ἀφιστῶ*, ἀλλὰ τοῦ *ἀποκόπτω τοὺς ἱστούς* (γαλλ. couper la mâture, ἀγγλ. to cut away the masts). Σ. Ε. Λ.

ἀφίστωσις (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ **ἀφιστῶ** (βλ. λ.).

Ἀφιταμπί. —1) Τοῦρκος ποιητὴς ζήσας κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ σουλτάνου Μεχμὲτ Β΄ τοῦ κατακτητοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐγεννήθη ἐν Μερζιφοὺν τῆς ἐπαρχίας Ἀμασείας, διῆλθε δὲ τὸν βίον του μονάζων ὡς δερβίσης τοῦ τάγματος τῶν Σοφιούν. Ἐκ τοῦ κελλίου του ἐξήρχετο μόνον χάριν θρησκευτικοῦ κηρύγματος.

—2) Ἕτερος τοῦρκος ποιητής, ὡσαύτως δερβίσης, ζήσας ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ὑπηρετήσας ὡς καλλιγράφος τοῦ αὐτοκρατορικοῦ Διβανίου. Ἀπέθανε τῷ 1573. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀφιτάπ. Ποιητικὸν ψευδώνυμον τοῦ *Σὰχ-Ἀλὲμ Ἐμποὺ-Μουζαφφὲρ-Μουρεββὲτζ-ἰν-ντίν*, τελευταίου μουσουλμάνου ἡγεμόνος τῆς ἐν τῇ Ἰνδικῇ Δελχῆ, ὅστις δωροδοκηθεὶς ὑπὸ τῶν Ἄγγλων παρέδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν Βεγγάλην, ἀλλὰ βραδύτερον συλληφθεὶς αἰχμάλωτος ὑπὸ τοῦ ἐπαναστατήσαντος ὑποτελοῦς του *Γουλὰμ-Καδὲρ-Χάν*, ἐτυφλώθη ὑπὸ τούτου καὶ ἀπέθανε τῷ 1806. Ἔγραψε διάφορα ποιήματα, ἐν ἄλλοις δὲ καὶ τὸ «Σὲχρ-ἀσὲτ» (ὁ ἀνατροπεὺς τῆς πόλεως), ἐπικὸν ποίημα ἀφηγούμενον τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Γουλὰμ-Καδὲρ-Χάν. Ἡ λέξις *Ἀφιτάπ*, τὴν ὁποίαν ἐξέλεξεν ὡς ψευδώνυμον ὁ μουσουλμάνος ἡγεμών, σημαίνει περσιστὶ ἥλιος. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

ἀφιτοξίνη (ἡ) (Aphitoxin) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ἐντομοκτόνον ὑγρὸν ἰσχυρᾶς ἀλκαλικῆς ἀντιδράσεως καὶ ὀσμῆς καφουρᾶς. Εἶναι μεῖγμα ἀκαθάρτου καφουρελαίου μετ' ἀλκοολικοϋδατικοῦ ἐκχυλίσματος ζυμωθέντος καπνοῦ. Κ. Γ. Μ.

Ἀφὶφ-ἰτ-ντὶν-Τιλιμσανὶ (*Σουλεϋμὰν-μπὶν-Ἀλῆ*). Διάσημος Μαροκηνὸς ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν τῇ πολίχνῃ Τιλιμσὰν τοῦ Μαρόκου, ἀλλὰ διελθὼν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ζωῆς του ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Δαμασκῷ. Ἀπέθανε τῷ 1290. Ν. Μ.

ἀφίφι (τό)· εἶδος αἰγυπτιακοῦ βάμβακος.

Ἀφιώνας *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Χερσονησὶς τῆς ΒΔ ἀκτῆς τῆς Κερκύρας, σχηματίζουσα τὸν ὅρμον *Ἅγιος Γεώργιος* καὶ ἀπολήγουσα εἰς τὴν ἄκραν **Ἀρίλλα** (βλ. λ.). Ὀλίγον ἔσω τοῦ ἰσθμοῦ αὐτῆς χωρίον φερώνυμον (κάτ. 180), ὅπερ ἄλλοτε μὲν ὑπήγετο εἰς τὸν δῆμον Ἀμφιπαγιτῶν, τανῦν δὲ ἀποτελεῖ συνοικισμὸν τῆς κοινότητος Καβαδάδων τῆς ἐπαρχίας Κερκύρας. Σ. Ε. Λ.

Ἄφκα *[Παρ. Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Συρίας, πλόκαμος τοῦ Λιβάνου· αἱ πηγαὶ τοῦ ποταμοῦ Νὰχρ Ἰμπραὴμ (ἀρχ. *Ἄδωνις*). Τῶν πηγῶν τούτων οὐσιώδης σκηνὴ τοῦ μύθου τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἀδώνιδος, οἱ ἐντόπιοι διατηροῦσι λεληθότως παράδοσιν, καθ' ἣν κάποτε τὸ νᾶμα τῆς πηγῆς καθίσταται ἐρυθρόν, ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ ὑπὸ τοῦ κάπρου φονευθέντος ὡραίου νεανίου (βλ. Mediterranean Pilot, τόμ. V, ἔκδ. 1925, σελ. 142). Σ. Ε. Λ.

ἄφλαστον (τό)· καὶ συνηθέστερον εἰς πληθ. **ἄφλαστα** *[Ἀρχ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο τὸ ἀνώτερον καμπύλον μέρος τῆς πρύμνης τῶν ἀρχαίων πλοίων μετὰ τῶν ἐπ' αὐτοῦ κοσμημάτων, ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸν ἀνάλογον διάκοσμον τῆς πρῴρας, τὸ *ἀκροστόλιον*. Τὸ ἄφλαστον ὑψοῦτο εὐθὺς ὄπισθεν τοῦ κυβερνῶντος τὸ πλοῖον, χρησιμεῦον εἰς προφύλαξιν ἐν μέρει αὐτοῦ κατὰ τοῦ ἀνέμου καὶ τῆς βροχῆς. Παρὰ τὸ ἄφλαστον ὑπάρχει ἡ *στυλίς*, ἐφ' ἧς προσεδένετο ταινία καὶ πρὸς διάκοσμον καὶ πρὸς διάκρισιν τοῦ πλοίου καὶ

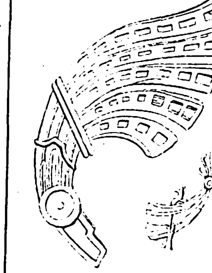

Ἄφλαστα τριήρους (ἐξ ἀρχαίου ἀναγλύφου)

Digitized by Google

ὡς ἀνεμοδείκτης. Ἐπὶ πλοίου ἀπεικονισμένου ἐπὶ τῆς στήλης τοῦ Τραϊανοῦ ἐν Ῥώμῃ κρέμαται φανὸς ἀπὸ τοῦ ἀφλάστου μέχρι τῆς θέσεως τῆς πρὸ τοῦ κυβερνήτου. Τὸ ἄφλαστον ἦτο κατεσκευασμένον ἐκ λεπτῶν σανίδων ἀνακεκαμμένων. Ὁ Ὅμηρος ἅπαξ ἀναφέρει τοῦτο: «Ἕκτωρ δὲ πρύμνηθεν ἐπεὶ λάβεν, οὔ τι μεθίει ἄφλαστον μετὰ χερσὶν ἔχων» (Ἰλ. Ο, 716 ἑ.). Ἴσως μέρος τούτων εἶναι τὰ *κόρυμβα*. Παρ' Ἀπολλωνίῳ τῷ Ροδίῳ συνδέονται ταῦτα (2,601): «ἀφλάστοιο κόρυμβα» καὶ παρὰ Λυκόφρονι (295) «ἄφλαστα καὶ κόρυμβα». Κατ' ἄλλους τὰ κόρυμβα ἀνῆκον εἰς τὸ μέρος τῆς πρῴρας. Καὶ ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει τὸ ἄφλαστον εἰς πληθυντικὸν ἀριθμὸν ὁμιλῶν περὶ τοῦ Κυναιγείρου (6,114): «τοῦτο δὲ Κυναίγειρος ὁ Εὐφορίωνος ἐνθαῦτα, ἐπιλαβόμενος τῶν ἀφλάστων νεός, τὴν χεῖρα ἀποκοπεὶς πελέκεϊ πιπτει».

Ῥωμαϊκὸν νόμισμα εἰκονίζον τὸν Ποσειδῶνα κρατοῦντα ἄφλαστον

Τὰ ἄφλαστα ἀφαιρούμενα ἀπὸ τῶν κατανικηθέντων ἐχθρικῶν πλοίων ἔφερον συνήθως κατὰ τὴν ἐπάνοδόν των θριαμβευτικῶς οἱ νικηταὶ ναυμαχιῶν (Juveval. X, 135).

Καὶ ὁ Ποσειδῶν εἰκονίζεται ἐπὶ νομισμάτων ἔχων τῇ δεξιᾷ ἄφλαστον. Ἐπὶ δὲ τοῦ γνωστοῦ ἀναγλύφου τοῦ εἰκονίζοντος τὴν ἀποθέωσιν τοῦ Ὁμήρου ἐν τῷ Βρεττανικῷ μουσείῳ, ἡ γυνὴ ἡ ὁποία εἰκονίζει τὴν Ὀδύσσειαν κρατεῖ τὸ ἄφλαστον, ἵνα ὑποδηλώσῃ τὸν νόστον τοῦ Ὀδυσσέως.

ΙΑΚ. Χ. Δ.

— *[Ναυτ.]* Δι' ἀφλάστων ἐσυνήθιζον καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους νὰ διακοσμῶσι τὰς πρύμνας τῶν πλοίων. Τὰ ἄφλαστα τῶν γαλλικῶν πολεμικῶν τῆς ἐποχῆς τοῦ Κολμπὲρ ἦσαν ἄφθαστα καλλιτεχνήματα. Οἱ καλύτεροι γλύπται τῆς Γαλλίας, ὁ πολὺς Pierre Puget, οἱ Lebrun, Girardon, Rose, Culomb διημφεσβήτουν πρὸς ἀλλήλους τὴν τιμὴν τοῦ στολισμοῦ τῶν βασιλικῶν πλοίων δι' ἀφλάστων τῆς καλλιτεχνικῆς των ἐμπνεύσεως καὶ ἐκτελέσεως· τὰς μεγάλας δὲ δαπάνας διὰ καλ-

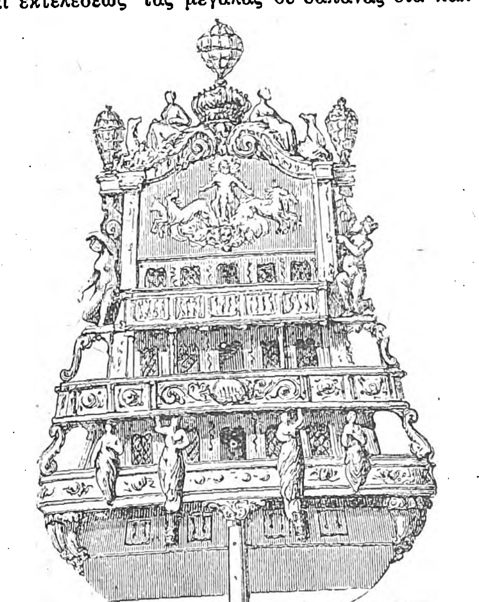

Τὰ ἄφλαστα τοῦ πλοίου α' τάξεως τῆς γραμμῆς «Soleil Royail» (1690).

[Ἔργον τοῦ Pierre Puget, τοῦ διαπρεπεστέρου γλύπτου καὶ ζωγράφου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐν Γαλλίᾳ.]

λιτεχνικὴν διασκευήν, οὐδόλως ἐξυπηρετοῦσαν τὴν μαχητικὴν τοῦ πλοίου ἀξίαν, ὁ Colbert ἐθεώρει «ἀναγκαιοτάτας διὰ τὴν δόξαν τοῦ Κράτους» (*Comtesse*, «La Marine d'autrefois», σελ. 291).

Ὡραιότατα περὶ ἀφλάστων ἀπὸ ἀπόψεως ναυτικῆς ἀρχαιολογίας ἔγραψεν ὁ *Ι. Σβορῶνος* εἰς τεῦχος δυσεύρετον «Ἄφλαστα καὶ στηλίδες», ὑπάρχον εἰς τὰς δημοσίας βιβλιοθήκας μας.

(Βλ. καὶ λ. Αἴγινα *[Ἀρχ. Ἱστορ.]*). Σ. Ε. Λ.

ἀφλεβὴς (ὁ, ἡ), —ἐς (τὸ) καὶ **ἄφλεβος** (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ ἔχων φλέβας.

ἀφλεβίνα (ἡ) (Aphlebina) *[Ζωολ.]*. Γένος ζωνοσκωλήκων τῆς οἰκογενείας τῶν *τερεβιδῶν* (βλ. πολύκηρρος). Δ. Ν. Π.

ἀφλεβιόκαρπος (ὁ) (Aphlebiocarpus) *[Παλαιοφυτολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων φυτῶν ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποδιαίρεσιν τῶν *πτεριδοφύτων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιθανθρακοφόρου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Σιλεσίᾳ. Γ. Κ. Γ.

ἀφλεγὴς (ὁ, ἡ), —ἐς (τό)· ὁ μὴ φλεγόμενος, ἄφλεκτος.

ἄφλεκτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ φλεγόμενος, ὁ μὴ ὑπὸ τοῦ πυρὸς ἀναλισκόμενος, ὁ μὴ ὑποκείμενος εἰς καῦσιν· ἀντίθ. *εὔφλεκτος*.—Ἀφηρημ. οὐσιαστ. ***ἀφλεξία***.

ἀφλογιστία (ἡ). Καλεῖται οὕτω ἐν τῇ στρατιωτικῇ φρασεολογίᾳ, εἴτε ἡ, μεθ' ὅλην τὴν ἐπίκρουσιν, μὴ ἀνάφλεξις τοῦ ἐμπυρεύματος, ἢ τοῦ φυσιγγίου τοῦ ὅπλου, ἢ τῆς φυσίγγης τοῦ πυροβόλου, ἢ τοῦ ἐκκαύματος (παλαιὰ βραδυβόλα πυροβόλα), ἢ τοῦ γεμίσματος τῶν ὑπονόμων, εἴτε ἡ, μεθ' ὅλην τὴν ἀνάφλεξιν τοῦ ἐμπυρεύματος, μὴ ἀνάφλεξις τῆς πυρίτιδος τοῦ φυσιγγίου ἢ τῆς φυσίγγης κτλ., λόγῳ π. χ. μεγάλης ὑγρασίας τῆς πυρίτιδος ἢ χημικῆς τινος ἀλλοιώσεως ταύτης. Ν. Θ. Κ.

ἀφλόγιστος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ φλογισθείς, ὁ μὴ ἀναλυθεὶς ὑπὸ φλογός, ὁ μὴ καείς.

ἀφλογιστῶ (**—έω**)· μένω ἀφλόγιστος, δὲν ἀναλίσκομαι ὑπὸ φλογός || παθαίνω **ἀφλογιστίαν** (ὅλ. λ.).

ἄφλογος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ ποιῶν φλόγα: «ἄνθρακες ἄφλογοι».

ἄφλοιος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ στερούμενος φλοιοῦ.

Ἀφναΐς (ἡ) *[Μυθολογ.]*. Μία τῶν νυμφῶν.

Ἄφνειον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Πόλις ἐν Φρυγίᾳ.—2) Πόλις ἐν Λυδίᾳ, οἱ κάτοικοι *Ἀφνῖται*.

ἀφνειὸς (ὁ, ἡ) καὶ—*ή*,—*όν* (τό)· εὔπορος, εὐκατάστατος, πλούσιος. Σύνηθες ἐπίθετον, παρ' ἀρχαίοις, τῶν πλουσίων πόλεων καὶ κατ' ἐξοχὴν τῆς Κορίνθου: «ἀφνειὸς Κόρινθος».

Ἀφνειός. Ἐπίθετον τοῦ Ἄρεως ἐν τῷ ἐπὶ τοῦ Κρησίου ὄρους τῆς Τεγεάτιδος ναῷ του. Τὸ ἐπίθετον ἐδόθη εἰς αὐτόν, διότι τῇ θείᾳ βουλήσει του καὶ μετὰ τὸν ἐκ τοῦ τοκετοῦ θάνατον τῆς *Ἀερόπης*, οἱ μαστοί της παρεῖχον ἄφθονον γάλα πρὸς διατροφὴν τοῦ ὑπ' αὐτῆς γεννηθέντος υἱοῦ του *Ἀερόπου*. ΚΑΨ.

ἀφνελέπις (ἡ) (Aphnelepis A. Sm. Woodward) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ἰχθύων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *στυλοδοντιδῶν* τῆς ὑποτάξεως τῶν *ὀρθογανοειδῶν γανοειδῶν ἰχθύων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Νέᾳ-νοτίῳ Οὐαλλίᾳ. Γ. Κ. Γ.

Ἀφνῖτις *λίμνη* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ λίμνη τοῦ Δασκυλείου ἐν Βιθυνίᾳ, ἧς ποιεῖται μνείαν ὁ Στράβων (1,59 καὶ 13,587).

Ἀφντὰλ ***Μπαμπᾶ-Κιασανί***. Πέρσης ποιητὴς ζήσας κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Χολαγκιού, υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Δζεγκὶζ-Χάν. Ν. Μ.

—**Ἀφντὰλ-*ἐτ-Ντοβλέ***. Ἰνδὸς ἡγεμὼν κυβερνήσας ἐν Χαϊδεραμπὰτ ὑπὸ τὸν τίτλον Νιζάμ, ἀπὸ τοῦ 1868 μέχρι τοῦ 1880.

— **Ἀφντὰλ-*ἐτ-ντὶν Χοντζῆ***. Διάσημος Αἰγύπτιος ἰατροφιλόσοφος γενόμενος περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του καὶ ἀρχιδικαστὴς (Καδῆ-οὺλ-Κουδάτ), ἀποθανὼν δὲ τῷ 1239. Ἔγραψε διάφορα φιλοσοφικὰ συγγράμματα, ἐν ἄλλοις δὲ Λογικὴν (Κιτὰμπ-ἰ-κὲσφ-ἐλ-ἐσρὰρ-ἐλ-μαντίκ), ἤτοι τὸ βιβλίον τῆς ἀνακαλύψεως τῶν μυστικῶν τῆς Λογικῆς. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀφξία *[Γεωγρ.]*· βλ. **Ἀφουσία**.

Ἀφόβητος. Ἀδελφὸς τοῦ Ἀθηναίου ῥήτορος Αἰσχίνου. Ἀπὸ τοῦ 350—346 π. Χ., ἤτοι διαρκοῦντος τοῦ Ὀλυνθιακοῦ πολέμου, προΐστατο, ὡς φίλος τοῦ Εὐβούλου, τῶν οἰκονομικῶν ὑπηρεσιῶν τῶν Ἀθηνῶν. Ἐστάλη καὶ ὡς πρεσβευτὴς τῶν Ἀθηναίων πρός τε τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν καὶ πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον τὸν Β'. Ἐνίοτε ἐκαλεῖτο καὶ *Ἄφοβος*. ΚΑΨ.

Ἄφοβις καὶ *Ἄφωβις*. Βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου· βλ. **Ἄπωπις**.

ἀφόβιστος (ὁ, ἡ) καὶ—*η*,—*ον* (τό)· ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἐφοβήθη, ποὺ δὲν ἐτρόμαξε || δημοτ. ὁ ἄφοβος, ὁ γενναῖος: «ἀφόβιστο παλληκάρι».

ἄφοβος (ὁ, ἡ), — *ον* (τό)· ὁ μὴ φοβούμενος, ὁ μὴ κατειλημμένος ὑπὸ φόβου, ἀπτόητος, γενναῖος, τολμηρός.— Ἀφηρημ. οὐσ. ***ἀφοβία***.— Ἐπίρρ. ***ἀφόβως***.

Ἄφοβος. Εἷς τῶν ἐπιτρόπων τοῦ ῥήτορος Δημοσθένους, εἰς τοὺς ὁποίους διὰ διαθήκης ὁ πατήρ του ἐνεπιστεύθη τὴν διαχείρισιν τῆς περιουσίας του μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεως τοῦ Δημοσθένους. Κατὰ τοῦ Ἀφόβου τούτου, ἀσυνειδήτως διαχειρισθέντος τὴν πατρικὴν περιουσίαν του καὶ παρανόμως κατακρατοῦντος μέγα μέρος αὐτῆς, ἔγραψεν ὁ Δημοσθένης τοὺς δύο λόγους του (Κατ' Ἀφόβου Α' καὶ κατ' Ἀφόβου Β'). ΚΑΨ.

ἄφοβος (ὁ) (Aphobus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰκτεριδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἓν μόνον εἶδος, *ἄφοβον τὸν Χόπειον* (Aphobus Chopii), ὅστις διακρίνεται ἐκ τῆς ἰδιορρύθμου διαμορφώσεως τῆς κάτω σιαγόνος του, ἥτις φέρει αὐλακώσεις λοξάς. Ἡ ἄνω σιαγὼν εἶναι λεία καὶ αἰσθητῶς κυρτὴ κατὰ τὸ ἄκρον της. Τὸ μέγεθός του εἶναι παρόμοιον πρὸς τὸ τοῦ κοινοῦ κοττύφου, ὁ χρωματισμός του μελανός, στιλπνότερος εἰς τὰ ἄρρενα ἢ τὰ θήλεα. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Βραζιλίαν, τὴν Παραγουάην, τὴν Χιλὴν καὶ τὴν Βολιβίαν. Δ. Ν. Π.

ἀφόδευσις (ἡ)· ἀποπάτησις, ἐκβολὴ τῶν ἀποχωρημάτων.

— *[Φυσιολ.]* Ἡ λειτουργία δι' ἧς ἀποβάλλονται τοῦ ἀπευθυσμένου τὰ ἀποχωρήματα καλεῖται *ἀφόδευσις*. Προκαλεῖται δ' αὕτη ἀντανακλαστικῶς ἐκ τοῦ ἀπευθυσμένου, ὅταν τοῦτο εἶναι πεπληρωμένον κοπράνων, ὁπότε ἐπέρχεται, ἀφ' ἑνὸς μὲν χάλασις τῶν σφιγκτήρων τοῦ δακτυλίου τοῦ ἔσω καὶ τοῦ ἔξω, ἀφ' ἑτέρου δὲ περισταλτικαὶ κινήσεις τοῦ ἀπευθυσμένου, καὶ οὕτω ἐξωθεῖται τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ. Πρὸς τὰς περισταλτικὰς κινήσεις τοῦ παχέος ἐντέρου προσεπικουρεῖ καὶ ἡ κοιλιακὴ πίεσις, ἰδίᾳ ὅταν τὰ κόπρανα εἶναι σκληρά, προκαλεῖται δ' αὕτη ὑπὸ τοῦ διαφράγματος καὶ τῶν κοιλιακῶν μυῶν. Ι. ΜΕΝΕΓΑΚΙΣ

ἀφοδευτήριον (τό)· ὁ τόπος ὅπου ἀφοδεύομεν, ἀποπατοῦμεν, ὁ ἀπόπατος.

— [ΕΓΚΥΚΛ.] Καλεῖται *ἀφοδευτήριον* (γαλλ. lieu d'aisance, γερμ. Abtritt, Klosett, ἀγγλ. water closet), ἡ ἐγκατάστασις μεθ' ἧς ἀπαραιτήτως ἐφοδιάζεται ἕκαστον οἰκοδόμημα διὰ τὴν ἀποπάτησιν τῶν ἐνοίκων. Ἡ ἐγκατάστασις αὕτη γίνεται συνήθως ἐντὸς τοῦ οἰκοδομήματος ἐν καταλλήλῳ θέσει καὶ κατὰ προτίμησιν εἰς τὴν βορεινὴν ἢ τὴν ἀνατολικὴν αὐτοῦ πλευράν, ἐνίοτε ὅμως καὶ ἐν παραρτήματι τοῦ κυρίου κτιρίου μετὰ τοῦ ὁποίου συγκοινωνεῖ ἐσωτερικῶς. Σπανιώτερον τὸ ἀφοδευτήριον ἀπασχολεῖ εἰδικὸν κτίριον κατασκευαζόμενον εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ οἰκοδομήματος, κυρίως προκειμένου περὶ δημοσίων κτιρίων, σχολείων κλ. Αἱ ἐντὸς τῶν κτιρίων ἐγκαταστάσεις πρέπει νὰ εἶναι ἀνέτως προσιταὶ καὶ ὁ θάλαμος νὰ ἔχῃ ἐπαρκεῖς διαστάσεις, τοὐλάχιστον 80 ἐκ. πλάτος καὶ 1 μέτρον βάθος διὰ μίαν ἕδραν.

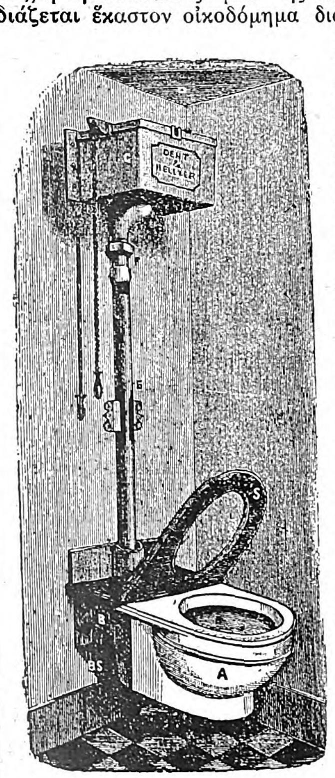

Σχ. 1.—*Ἀφοδευτήριον πληροῦν τοὺς ὅρους τῆς ὑγιεινῆς.*

Τὰ κύρια μέρη τοῦ ἀφοδευτηρίου εἶναι: 1) ἡ *ἕδρα*, ἥτις κατασκευάζεται κατὰ προτίμησιν ἐκ ξύλου· φέρει ἄνοιγμα κυκλικὸν ἢ ἐλλειψοειδές, καὶ τοποθετεῖται εἰς ὕψος ἀπὸ τοῦ δαπέδου 45—47 ἑκατοστομ.· 2) ἡ *λεκάνη*, ἐκ λίθου, πορσελλάνης ἢ σιδήρου· 3) ὁ *σίφων* μετ' *ἀποχετευτικοῦ σωλῆνος*, ὅστις καταλήγει εἰς τὸν βόθρον ἢ εἰς τὴν ὑπόνομον τῆς ὁδοῦ ἂν ὑπάρχῃ.

Ἀποχέτευσις καὶ ἀερισμός. Ἡ ἰδεώδης λειτουργία ἀφοδευτηρίου ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἀποχετευτικῶν καὶ ὑδραυλικῶν ἐγκαταστάσεών του. Παλαιότεραι λεκάναι ἀφοδευτηρίων, μὴ χρησιμοποιούμενοι σχεδὸν πλέον σήμερον, ἔφερον κατὰ τὸν πυθμένα ἀρθρωτὸν κλεῖστρον (clapet) ἐν εἴδει πινακίου ἢ σύστημα ἐκ δύο ὑπερκειμένου πρὸς παρεμπόδισιν τῆς ἐξόδου δυσόσμων ἀερίων. Τὰ κλεῖστρα ταῦτα ἐλειτούργουν εἴτε αὐτομάτως κλίνοντα ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ἀκαθαρσιῶν αἱ ὁποῖαι ἐξεκενοῦντο ἐντὸς τῶν βόθρων ἢ τῶν ὑπονόμων, εἴτε καὶ διὰ μοχλῶν χειροκινήτων. Εἰς ἄλλα πάλιν συστήματα τὸ κλεῖστρον συνδεδεμένον διὰ μηχανισμοῦ μετὰ τοῦ καθίσματος τῆς λεκάνης ἀφινεν ἀνοικτὸν τὸ στόμιόν της ὑπὸ τὸ βάρος τοῦ χρησιμοποιοῦντος τὸ ἀφοδευτήριον ἀτόμου. Εἰς σχετικῶς τελειότερα συστήματα προεβλέπετο καὶ καθαρισμὸς δι' ὕδατος ὑπὸ πίεσιν.

Σήμερον ἐφαρμόζονται γενικῶς αἱ δι' ὑδραυλικοῦ σίφωνος λεκάναι ἀφοδευτηρίων μὲ μεγίστην ἐπιμέλειαν κατασκευαζόμεναι ἐξ ὀπτῆς γῆς ἐφυαλωμένης ἢ ἐκ faïence. Ὁ σίφων μὲ τὸ ὀλίγον

Digitized by Google

ὕδωρ τὸ ὁποῖον συγκρατεῖ ἀποτελεῖ τὸ τελειότερον ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐφαρμοσθέντων εἰς τὰς ἀποχετεύσεις ὀργάνων καὶ τὸ ἁπλούστερον. Διὰ νὰ λειτουργήσῃ δὲ καλῶς ὁ σίφων εἶναι ἀνάγκη νὰ ληφθῶσι μέτρα τινά, ὥστε νὰ ἀποτρέπηται ἡ ἐνδεχομένη διάβασις δυσόσμων καὶ ἐπικινδύνων ἐνίοτε ἀναθυμιάσεων μέσῳ τοῦ μικροῦ στρώματος τοῦ ὕδατος τοῦ σίφωνος, ἐπίσης δὲ καὶ ὁ κίνδυνος τῆς μυζήσεως τοῦ ὕδατος τούτου κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς πτώσεως τοῦ ὕδατος καθαρισμοῦ εἴτε ἐκ τοῦ ἰδίου ἀποχωρητηρίου εἴτε ἐξ ἄλλων ἐξυπηρετουμένων ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀποχετευτικοῦ σωλῆνος ὡς εἰς τὴν περίπτωσιν ἀποχωρητηρίου πολυκατοικίας. Οἱ κίνδυνοι οὗτοι ἀποτρέπονται διὰ τοῦ *ἀερισμοῦ* τῶν ἀγωγῶν καὶ τῶν σιφώνων, ὅπως φαίνεται εἰς τὸ παρατιθέμενον σχ. 2, ἔνθα εἰκονίζεται ἐγκατάστασις ἀφοδευτηρίου διωρόφου οἰκοδομῆς. Ἐν αὐτῷ γ εἶναι ὁ ἀποχετευτικὸς σωλὴν καὶ λ ὁ τοῦ ἀερισμοῦ· ὁ τελευταῖος οὗτος, ἐκτεινόμενος ἀρκούντως ὑπεράνω τῆς στέγης, εἶναι ἀνοικτός, φέρει δὲ τὴν συνήθη τῶν ἀεριαγωγῶν καὶ καπναγωγῶν καλύπτραν (σταθερὰν ἢ προσανατολιζομένην ὑπὸ τοῦ ἀέρος) τὴν ἐμποδίζουσαν τὴν βύθισιν ρεύματος ἐξ ἀνέμου. Διὰ τῶν ἀνοιγμάτων ω ἀπορροφᾶται ὁ ἀήρ, διὰ δὲ τῶν ἀνοιγμάτων φ ἐξέρχωνται αἱ ἀναθυμιάσεις. Ὁ σωλὴν ἀερισμοῦ ἔχει διάμετρον 5-6 ἑκατ.

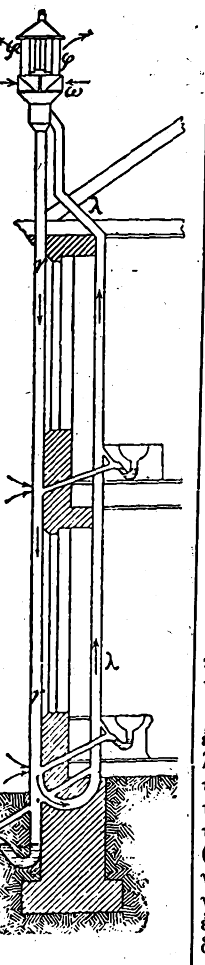

Σχ. 2.—*Ἀφοδευτήριον διωρόφου οἰκοδομῆς.*

Ὁ ἀποχετευτικὸς σωλὴν κατασκευαζόμενος ἐκ τεμαχίων ἐξ ὀπτῆς γῆς ἐφυαλωμένης ἢ ἐκ χυτοσιδηρῶν ἔχει διάμετρον περίπου 10-15 ἑκατοστῶν (μεγάλης διαμέτρου τοιοῦτοι σωλῆνες ὄχι μόνον δὲν χρησιμεύουσιν, ἀλλὰ πολλάκις ἀποτελοῦσι καὶ ἐλαττωματικὴν κατασκευήν, διότι δὲν ἀποκαθαίρονται καλῶς μὲ τὴν συνήθως χρησιμοποιουμένην ποσότητα ὕδατος ἀποπλύσεως). Τοποθετεῖται δὲ κατὰ προτίμησιν ἔξωθι τῆς οἰκοδομῆς ὁσάκις ἄλλοι λόγοι καὶ δὴ ἀρχιτεκτονικοὶ δὲν ἐπιβάλλουσι τὴν ἐγκαστασίν του ἐντὸς τῆς οἰκοδομῆς. Τὸ πρὸς πλύσιν τῆς λεκάνης καὶ τῶν ἀγωγῶν ὕδωρ ἀποθηκεύεται εἰς μικρὰς ὑδαταποθήκας περιεκτικότητος 10-15 λίτρων εἰς ὕψος 1-2 μέτρων ἀπὸ τῆς στάθμης τῆς λεκάνης. Διὰ τὴν ἐκκένωσιν τῶν ὑδαταποθηκῶν τούτων ἐφορμόζεται ἡ ἀρχὴ τοῦ σίφωνος, ἐφοδιάζονται δ' αὗται καὶ δ' αὐτομάτου μηχανισμοῦ διακοπῆς καὶ ροῆς διὰ πλωτῆρος (flotteur). Τὸ φερόμενον εἰς τὴν λεκάνην ὑπὸ πίεσιν ὕδωρ δέον νὰ τινάσσηται καθ' ὅλην τὴν ἔκτασίν της.

Ὁ σωλὴν ὑδαταποθήκης καὶ λεκάνης ἔχει διάμετρον 4-5 ἑκατοστ.

Μεταξὺ τῶν ἐπιτυχῶς ἐφαρμοσθέντων συστημάτων λεκανῶν σημειοῦμεν καὶ τὰς ὑπὸ τὸ ὄνομα *τουρκικαὶ λεκάναι* (βλ. λ. ἀπόπατος), αἱ ὁποῖαι τοποθετοῦνται ἰσοπέδως πρὸς τὸ δάπεδον τοῦ ἀποχωρητηρίου.

Εἰς ἀφοδευτήρια νοσοκομείων ἐγένετο χρῆσις καὶ λεκανῶν μὴ ἑδραζομένων ἐπὶ τοῦ δαπέδου ἀλλ' ἐστηριγμένων ἐπὶ τοῦ τοίχου. Διὰ τοιούτων λεκανῶν καθαρίζεται καλύτερον τὸ δάπεδον τῶν ἀποχωρητηρίων ἀπὸ ἐνδεχόμενα ἀκάθαρτα ὕδατα.

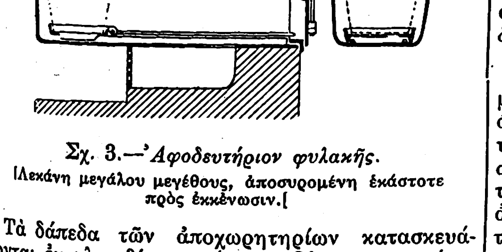

Σχ. 3.—*Ἀφοδευτήριον φυλακῆς.*
[Λεκάνη μεγάλου μεγέθους, ἀποσυρομένη ἑκάστοτε πρὸς ἐκκένωσιν.]

Τὰ δάπεδα τῶν ἀποχωρητηρίων κατασκευάζονται ἐκ πλακιδίων σιμέντου. Οἱ τοῖχοι μέχρι ὕψους τινός, τοὐλάχιστον 1,5—2 μέτρων, ἐνδείκνυται νὰ χρωματίζωνται διὰ στιλπνῆς ἐλαιοβαφῆς (ripolin) ἢ καὶ νὰ καλύπτωνται διὰ πλακιδίων ἐσμαλτωμένων (émallés).

Ἀφοδευτήρια ἐπὶ πλοίων. Ταῦτα διαφέρουν τῶν τῆς ξηρᾶς, δεδομένου ὅτι πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ κίνησις τοῦ πλοίου καὶ αἱ ἐπ' αὐτοῦ πιέσεις καὶ κρούσεις τοῦ ὕδατος. Ἐπίσης διαφέρει ἡ ἐγκατάστασις ἂν πρόκειται νὰ τοποθετηθῇ ὑπὲρ ἢ ὑπὸ τὴν ἴσαλον γραμμὴν τοῦ πλοίου. Τὸ σχῆμα 4 παριστᾷ ἓν σύνηθες νεώτερον σύστημα ἀφοδευτηρίου κειμένου κάτω τῆς ἰσάλου γραμμῆς. Ἀποτελεῖται ἀπὸ μίαν λεκάνην ἐκ χαλκοῦ ἐπικασσιτερωμένου, ἥτις κοχλιοῦται ἐπὶ τοῦ ἀγωγοῦ καταθλιπτικῆς ἀντλίας. Ὁ ἀγωγὸς οὗτος φέρει μίαν αὐτόκλειστον ἐπιγλωττίδα a. Ἡ ἀναρρόφησις γίνεται διὰ τῆς δικλεῖδος b, ἡ δὲ κατάθλιψις διὰ τῆς c εἰς τὸν σωλῆνα ἐξαγωγῆς d. Δεξιὰ τῆς λεκάνης ὑπάρχει δευτέρα ἀντλία πλύσεως τῆς λεκάνης, τῇ βοηθείᾳ τοῦ κρουνοῦ e.

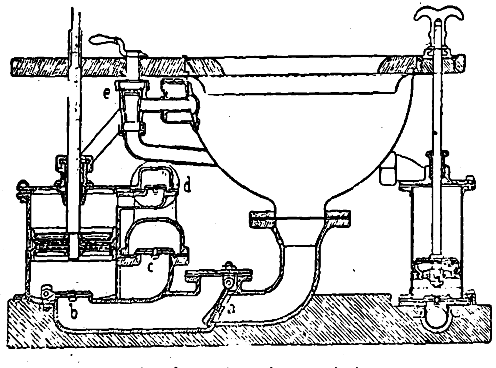

Σχ. 4.—*Ἀφοδευτήριον πλοίου.*

Δημόσια ἀφοδευτήρια (ἀποχωρητήρια). Εἶναι ἐγκαταστάσεις ἀνάγκης ἐπὶ ὁδῶν ἢ πλατειῶν πόλεων καὶ διαφέρουν τῶν ἀφοδευτηρίων τῶν ἐξυπηρετούντων τὰ δημόσια κτίρια (θέατρα, ξενοδοχεῖα, νοσοκομεῖα, σωφρονιστήρια, σχολεῖα, ἐργοστάσια, σιδηροδρομ σταθμοὺς κτλ.).

Οἱ κύριοι ὅροι οὓς πρέπει νὰ πληρῶσι τοιαῦται ἐγκαταστάσεις εἶναι: 1) ἐπαρκὴς ἀριθμὸς ἀφοδευτηρίων, ἐπαρκεῖς διαστάσεις καὶ ἀνθεκτικὰ ὑλικά· 2) ἑκάστη ἐγκατάστασις νὰ φωτίζεται αὐτοτελῶς καὶ νὰ ἐπιτρέπῃ πλήρη ἀερισμόν· 3) ἄφθονος πλύσις δι' ὕδατος· 4) ἡ θέσις των δὲν πρέπει νὰ εἶναι πολὺ ἀπομεμακρυσμένη τοῦ χώρου διαμονῆς τῶν πρὸς ἐξυπηρέτησιν προσώπων· 5) ὅπου τὰ ἀπορρίματα δὲν εἶναι δυνατὸν ἀμέσως νὰ ἀποχετευθοῦν εἰς ὑπόνομον πρέπει ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν ἀκαθάρτων ὑλῶν νὰ εἶναι δυνατὴ χωρὶς νὰ ρυπαίνηται τὸ ἔδαφος καὶ ὁ ἀὴρ ἰδίως ὁ ἐσωτερικῶς τῶν οἰκοδομῶν. —Ω.

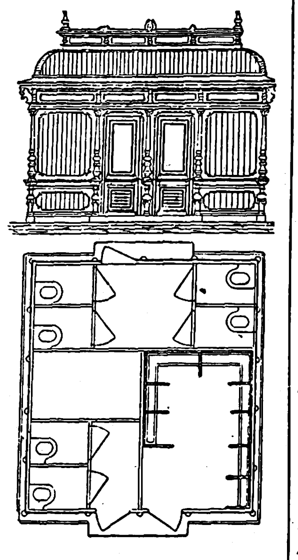

Σχ.5.—*Δημ. ἀποχωρητήριον.*

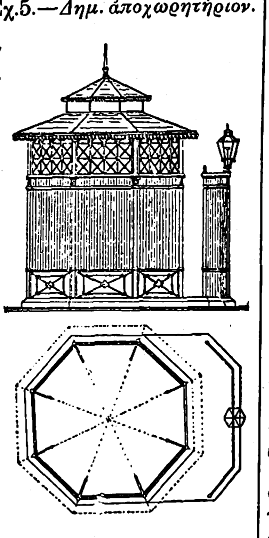

Σχ. 6.—*Δημόσιον οὐρητήριον.*

ἀφοδεύω· ἀποπατῶ, μεταβαίνω εἰς τὸ ἀφοδευτήριον πρὸς ἀποπάτησιν.

ἀφοδιῖναι (οἱ) (Aphodiinae) *[Ζῳολ.].* Οἰκογένεια κολεοπτέρων ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *λεπιδοκέρων*, περιλαμβάνουσα πλεῖστα ὅσα γένη ὡς τὰ *ἀφόδιος*, *ψαμμόδιος*, *χείρων* κλπ. Δ.Ν.Π.

ἀφόδιος (ὁ) (Aphodius) *[Ζῳολ.].* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων πενταμεροῦς συμμετρίας τοῦ ἀθροίσματος τῶν *λεπιδοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀφοδιινῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα ἔχουσι τὸ σῶμα σχεδὸν κυλινδρικόν, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ τοῦ προσθίου τμήματος τῆς κεφαλῆς, τὰς κεραίας ἀποτελουμένας ἐξ ἐννέα ἀρθρώσεων, ἐξ ὧν αἱ τρεῖς τελευταῖαι σχηματίζουσι μικρὰν ᾠοειδῆ ἐξόγκωσιν, τὰ ἔλυτρα σχεδὸν κεκαλυμμένα ὑπὸ τῶν πτερῶν, τὴν κοιλίαν ἀποτελουμένην ἐκ πέντε κρίκων (ἀρθρώσεων), τοὺς πόδας βραχεῖς καὶ μὲ βαθείας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὀδοντώσεις κατὰ τὰ ἄκρα. Γενικῶς τὰ ἔντομα ταῦτα ἔχουσι μικρὸν μέγεθος καὶ εἶναι διαδεδομένα εἰς τὰς εὐκράτους καὶ ψυχρὰς χώρας τῆς Εὐρώπης. Ἐνδιαιτῶνται κατὰ προτίμησιν ἐντὸς τῆς κόπρου. Κυριώτερα εἴδη εἶναι:

Ἀφόδιος ὁ ἐρευνητής.
[Ὑπὸ μεγέθυνσιν.]

Ἀφόδιος ὁ ἐρευνητὴς (Aphodius scrutator). Τὸ μέγεθός του κυμαίνεται μεταξὺ 9—15 χιλιοστομέτρων, τὸ χρῶμά του εἶναι μελανὸν καὶ τὰ ἔλυτρά του φαιοκίτρινα. Ἐπὶ τοῦ προθώρακος φέρει μεγάλην ἐρυθρὰν κηλῖδα.

Ἀφόδιος ὁ κοπροδίαιτος (Aphodius fimetarius). Ἀπαντᾷ ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῆς κόπρου τῶν ζῴων. Τὸ μῆκός του κυμαίνεται μεταξὺ 6—8 χιλιοστομέτρων καὶ διακρίνεται ἐκ τοῦ στιλπνῶς μελανοῦ χρώματος τοῦ σώματός του καὶ τῶν ζωηρῶν ἐρυθρῶν ἐλύτρων του.

Ἀφόδιος ὁ ἀκάθαρτος (Aphodius conpurcatus). Ἀπαντᾷ ἐντὸς ἀκαθάρτων οὐσιῶν. Ἔχει σῶμα στιλπνῶς μελανόν, καὶ τὰ πλάγια τοῦ προθώρακος καὶ τῶν ἐλύτρων ὠχροκίτρινα. Δ. Ν. Π.

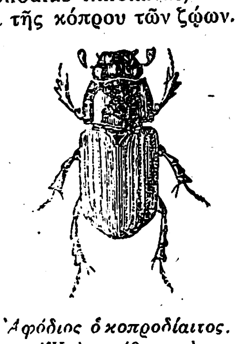

Ἀφόδιος ὁ κοπροδίαιτος.
[Ὑπὸ μεγέθυνσιν.]

ἀφοδράριστος.—*η*,—*ο*· δημοτ., ὁ μὴ ἐπενδεδυμένος ἐσωτερικῶς δι' ὑπορράμματος (φόδρας): «ροῦχο ἀφοδράριστο».

ἀφολίδωτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ ἔχων φολίδας (λέπια).

Ἀφόλλι (Afolli) *[Γεωγρ.].* Ὄνομα δοθὲν εἰς τὴν κεντρικὴν Μαυριτανίαν, τὴν κειμένην πρὸς νότον τοῦ Ταγκάντ, μεταξὺ 16ου καὶ 17ου γεωγραφικοῦ πλάτους.

ἀφομοιῶ (—*όω*)· *κάμνω* τι ὅμοιον πρὸς ἄλλο, ἐξομοιῶ· || μέσ. *ἀφομοιοῦμαι*· μεταβάλλομαι καὶ γίνομαι ὅμοιος πρός τι, ἐξομοιοῦμαι.

ἀφομοιώσιμος (ὁ, ἡ),—*ον* τό)· ὁ δυνάμενος νὰ μεταβληθῇ καὶ νὰ γίνῃ ὅμοιος.

ἀφομοίωσις (ἡ)· τὸ νὰ γίνῃ τι ὅμοιον πρὸς ἄλλο.

→[ΓΛΩΣΣΟΛΟΓ.] *Ἀφομοίωσις* λέγεται τὸ γλωσσικὸν φαινόμενον, κατὰ τὸ ὁποῖον ἀντὶ νὰ ἐκφωνήσωμεν φθόγγον τινὰ ἐκφωνοῦμεν ἄλλον, εἴτε τὸν αὐτὸν εἴτε ὁμοειδῆ πρὸς φθόγγον τινὰ προηγουμένης ἢ ἑπομένης συλλαβῆς. Π.χ. (ἀρχ. Ἑλλην.) *Κερκύρας*—Κορκύρας, *βυβλίον*—βιβλίον, *λεκάνη*—λαάκνη κλπ., (Ν. Ἑλλην.) *σεισουράδα*—σουσουράδα κλ.

Φθόγγος τις δύναται νὰ ἀφομοιώνεται: 1) πρὸς τὸν *ἀμέσως* προηγούμενον ἢ ἑπόμενον φθόγγον: τὸ *γράφ-μα*—γράμμα, *συν-ρέω*—συρρέω, *συν-λυποῦμαι*—συλλυποῦμαι. *συν-μιγής* συμμιγὴς κ. λ. καὶ ἐν τῇ συνεκφορᾷ: *ἐν Ῥόδῳ*—ἐρ Ῥόδῳ, *τὸν λιμένα*—τὸλ-λιμένα (καὶ σήμερον εἰς τὴν Κύπρον καὶ τὴν Δωδεκάνησον: τὸβ βοῦμ μου=*τὸν βοῦν μου*, τὸθ θεὸν=*τὸν θεόν*, (δ)ἐφ φοᾶται=*δὲν φοβᾶται* κ.λ.)—*(φιλέ-ομεν)*—*φιλόομεν*=φιλοῦμεν, *(τίμαε) τίμαα*, ὅθεν τῖμα κ.λ. Ἡ ἀφομοίωσις αὕτη τῶν φωνηέντων ὑπῆρξεν ἡ προβαθμὶς τῆς συναιρέσεως· 2) πρὸς φθόγγον χωριζόμενον ἀπὸ τοῦ ἀφομοιουμένου δι' ἑνὸς ἢ περισσοτέρων φθόγγων καὶ ἀνήκοντα εἰς ἄλλην συλλαβήν: *τὸ μέγαθος* (ὅπως ἐλέγετο ὑπὸ τῶν Ἰώνων)—τὸ μέγεθος, *ὄλεθρος*, ἀλλὰ (ἐξ)ολοθρεύω κ.λ. καὶ εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικήν: *κοχλιός*—χοχλιός, *σέφ(ου)κλο*—σέσκλο κ.λ. καὶ λατ.**pinque* (ἑλλ. *πέντε*)—quinque κ.λ.

Ὅταν φωνῆέν τι ἀφομοιώνεται πρὸς προηγούμενον φωνῆεν, ἡ ἀφομοίωσις αὕτη καλεῖται *ἐξακολουθητικὴ* (progressive Assimilation): *Ἄρτεμις*—Ἄρταμις, *Fεκάδαμος*—Fεκέδαμος· ἐν θεσσαλικῇ ἐπιγραφῇ κλ. καὶ ἐν τῇ Ν. Ἑλληνικῇ: *ἀβγοτάριχο(ς)*—ἀβγοτάραχο κλ. Ἡ ἐξακολουθητικὴ ἀφομοίωσις εἶναι πολὺ σπανιωτέρα τοῦ ἀντιστρόφου φαινομένου, κατὰ τὸ ὁποῖον τὸ φωνῆεν τῆς προηγουμένης συλλαβῆς ἀντικαθίσταται ὑπὸ φωνήεντος ὁμοειδοῦς ἢ τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸ τῆς ἑπομένης συλλαβῆς. Ἡ ἀφομοίωσις αὕτη καλεῖται διὰ τοῦτο *προληπτικὴ* (regressive Assimilation): *ἔβδεμος*—ἕβδομος, (*Ἀπέλλων*, οὗ κλητική:) *Ἄπελλον*—Ἄπολλον, ἐξ οὗ κατὰ πτωτικὸν ἐξομαλισμὸν καὶ ἡ ὀνομαστικὴ ἔγινεν *Ἀπόλλων*, *ἔδοντες* (ὅπως ἐλέγοντο ὑπὸ τῶν Αἰολέων)—ὀδόντες, *ἠλεκάτη*—ἠλακάτη κλ. καὶ ἐν τῇ Ν. Ἑλληνικῇ: *σεισουράδα*—σουσουράδα, *λειτουργία* — λουτρουγιά, *(λεχὼ) λεχούνα* — λουχούνα (ὅπως λέγεται εἰς τὴν Κρήτην κ.ἀ.) κλ.

Ἡ αἰτία τῆς ἐξακολουθητικῆς ἀφομοιώσεως εἶναι ὅτι τὰ φωνητικά μας ὄργανα ἐξακολουθοῦν ἕνεκα ῥαθυμίας τινὸς νὰ εἶναι διατεθειμένα καὶ κατὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ φωνήεντος τῆς ἑπομένης συλλαβῆς κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὁποῖον ἦσαν διατεθειμένα κατὰ τὴν ἄρθρωσιν τοῦ φωνήεντος τῆς προηγουμένης συλλαβῆς, ὁπότε

Digitized by Google

παράγεται φυσικά φθόγγος ὅμοιος πρὸς τὸ προηγούμενον φωνῆεν. Ἡ δὲ προληπτικὴ ἀφομοίωσις ὀφείλεται ἀντιθέτως εἰς λόγον ψυχολογικόν, δηλαδὴ εἰς τὸ ὅτι οἱ ὁμιλοῦντες, καθ' ὃν ἀκόμη χρόνον πρόκειται νὰ ἐκφωνήσουν τὸ φωνῆεν τῆς προηγουμένης συλλαβῆς—ἐξαιρομένου δι' οἱονδήποτε λόγον εἰς τὴν συνείδησίν των τοῦ φωνήεντος τῆς ἑπομένης συλλαβῆς—κανονίζουν τὰ φωνητικά των ὄργανα κατὰ τὸν τρόπον, τὸν ὁποῖον ἀπαιτεῖ ἡ ἐκφώνησις τοῦ ἑπομένου φωνήεντος. Οἱ κανόνες τῆς ἀφομοιώσεως εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν εἶναι οἱ ἑξῆς:

α) Μόνον *ἄτονα καὶ βραχέα* φωνήεντα δύνανται ν' ἀφομοιώνωνται· ὅπου δὲ φαίνεται ὅτι καὶ τονιζόμενον φωνῆεν ἀφωμοιώθη (*Ἀπέλλων*—Ἀπόλλων), ἡ ἀφομοίωσις συνέβη εἰς τύπους τῆς λέξεως, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν ἐτονίζετο τὸ ἀφομοιωθὲν φωνῆεν, ἤτοι εἰς τὴν κλητικὴν *Ἄπελλον*—Ἄπολον, καθ' ὃ ἐλέχθη κατόπιν καὶ ὀνομ. *Ἀπόλλων* κλ.

β) Τὰ τονιζόμενα φωνήεντα ἐπιδροῦν ἀφομοιωτικῶς περισσότερον ἢ τὰ ἄτονα· καὶ

γ) Εἰς τὴν ἀφομοίωσιν ὑπόκεινται τὰ βραχέα φωνήεντα α, ε, ο, τὸ δὲ ι μόνον πρὸς παρακείμενον υ.

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΒΙΟΛΟΓ.] Καλεῖται *ἀφομοίωσις* τὸ σύνολον τῶν λειτουργιῶν τῶν ὀργανισμῶν, διὰ τῶν ὁποίων πλάσσεται ζῶσα οὐσία ἐκ μὴ ζώσης τοιαύτης. Τελικὸν ἀποτέλεσμα συνεπῶς τῆς λειτουργίας ταύτης εἶναι ἡ πλάσις τοῦ πρωτοπλάσματος, τὸ ὁποῖον ἀφ' ἑτέρου διαρκῶς ἀποσυντίθεται, ἡ τοιαύτη δὲ διαρκὴς ἀποσύνθεσις καὶ σύνθεσις τῆς ζώσης οὐσίας εἶναι ἴδιον χαρακτηριστικὸν τῆς ζωῆς. Τὴν ἀποσύνθεσιν καλοῦσι καὶ *ἀνομοίωσιν*, τὴν δὲ σχέσιν τῆς ἀφομοιώσεως πρὸς τὴν ἀνομοίωσιν ἐκάλεσεν ὁ Φερβὸρν (Verworn) *βιότονον*. Δεδομένου ὅτι ἐκ τῆς πλάσεως τοῦ πρωτοπλάσματος ἐξαρτῶνται ἅπασαι αἱ λοιπαὶ λειτουργίαι τοῦ ὀργανισμοῦ (αὔξησις κλπ.), κατανοεῖται ἀμέσως ἡ σημασία τῆς ἀφομοιώσεως. Ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τοῦ τρόπου καθ' ὃν εἰς τὰς λεπτομερείας του συντελεῖται τὸ φαινόμενον τοῦτο θὰ ρίψῃ περισσότερον φῶς εἰς τὸ ὅλον πρόβλημα τῆς ζωῆς.

ΘΡ. Β.

—[ΦΥΣΙΟΛ.] Ὀνομάζομεν *ἀφομοίωσιν* τὴν λειτουργίαν διὰ τῆς ὁποίας αἱ ἀπορροφηθεῖσαι θρεπτικαὶ οὐσίαι μετασχηματίζονται ὑπὸ τῶν κυττάρων καὶ μεταβάλλονται χημικῶς οὕτως, ὥστε καθίστανται ὅμοιαι πρὸς τὰ συστατικὰ αὐτῶν. Αἱ οὐσίαι αἵτινες θὰ ἀφομοιωθῶσιν εἶναι τὰ *λίπη*, τὰ *λευκώματα καὶ οἱ ὑδατάνθρακες*.

Τὰ *λίπη* εἰσέρχονται εἰς τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος διὰ τῶν χυλοφόρων ἀγγείων (ὅλ. καὶ ἀπομύζησις), μετὰ τὴν *πρόσληψιν* δ' αὐτῶν ὁ ὀρὸς τοῦ αἵματος φαίνεται γαλακτόχρους. Ἐκ τοῦ λίπους τούτου παραλαμβάνουσιν ὡρισμένα ὄργανα καὶ ἐναποταμιεύουσιν αὐτό. Τὸ οὕτω ἀποταμιευόμενον λίπος οὐδεμίαν μεταβολὴν ὑφίσταται, ἀλλ' ἀποτίθεται ὡς ἔχει ἐν τῇ τροφῇ. Οὐχ ἧττον ἕκαστον εἶδος ζῴου ἔχει ἰδιάζον πρὸς αὐτὸ λίπος· οὕτω τὸ πρόβειον λίπος εἶναι σκληρόν, τὸ χοίρειον λίπος εἶναι μαλακὸν κλπ.

Τὸ λίπος τοῦ σώματος γεννᾶται καὶ *ἐξ ὑδατανθράκων*. Τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ἑξῆς πειράματος: Ἐὰν χορηγήσωμεν εἰς χοίρους τροφὴν μόνον ἐξ ὀρύζης ἀποτελουμένην, ἥτις δὲν ἐμπεριέχει λίπος, παρατηροῦμεν μεγάλην ἐναπόθισεν λίπους εἰς τὰ ζῷα. Τίνι τρόπῳ γίνεται ἡ σύνθεσις λίπους ἐξ ὑδατανθράκων χημικῶς δὲν διεκριβώθη ἀκόμη. Λίπος παράγεται ἐπίσης καὶ ἐκ τῶν λευκωμάτων.

Τὰ *λευκώματα* ἀποτελοῦσι τὴν ζῶσαν ὕλην, πρὸς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἀφομοιωθῇ τὸ λεύκωμα τῆς τροφῆς. Ἐπειδὴ ὅμως τοῦτο εἶναι ἐντελῶς ξένον πρὸς τὸ λεύκωμα τῶν ὀργανισμῶν, πρέπει πρῶτον νὰ ἀποσχισθῇ μέχρι τῶν οἰκοδομικῶν καλουμένων λίθων τοῦ μορίου τοῦ λευκώματος, εἶτα τῶν ἀμινοξέων, καὶ ἐξ αὐτῶν εἶτα νὰ παραχθῇ τὸ ἰδιάζον λεύκωμα πρὸς ἕκαστον εἶδος κυττάρων. Πρέπει τουτέστιν ἕκαστον ὄργανον νὰ προσλάβῃ ἐκ τῶν ἀμινοξέων, ἅτινα κυκλοφοροῦσιν ἐν τῷ αἵματι, ὡρισμένα ἀμινοξέα καὶ εἰς προσήκουσαν ἀναλογίαν διὰ τὴν ἀναπαραγωγὴν τοῦ ἰδίου αὐτοῦ λευκώματος. Ἤτοι ἐν τῷ σώματι ἡμῶν τελεῖται ἀνασύνθεσις τοῦ λευκώματος ἐκ τῶν ἀποσχισθέντων ἀμινοξέων τοῦ λευκώματος τῆς τροφῆς. Ἡ ἀνασύνθεσις αὕτη τελεῖται ὑπὸ πάντων τῶν κυττάρων ἑκάστου ὀργάνου, ἅτινα ἔχουσιν ἐκλεκτικότητα ἐπὶ τῶν κυκλοφορουμένων ἀμινοξέων πρὸς ἀνοικοδόμησιν τοῦ ἰδιάζοντος αὐτοῖς λευκώματος. Γίνεται δ' αὕτη ὑπὸ ζυμωμάτων ἅτινα εὑρίσκονται ἐν ἑκάστῳ κυττάρῳ.

Ἐκ τοῦ ὅτι ἕκαστον ὄργανον πρὸς σχηματισμὸν τοῦ ἰδίου λευκώματος ἐκλέγει τὰ ἀπαραίτητα ἀμινοξέα, ἅτινα προέρχονται ἐκ τῆς ἀποσχίσεως τῶν λευκωμάτων τῆς τροφῆς, συνάγεται ὅτι, ἐπειδὴ τὸ λεύκωμα τῆς τροφῆς δυνατὸν νὰ ἔχῃ διάφορον σύνστασιν ὡς πρὸς τὰ ἀμινοξέα, ἡ θρεπτικὴ δύναμις τῶν λευκωμάτων τῆς τροφῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς χρήσεως αὐτῶν ὑπὸ τοῦ ὀργανισμοῦ. Ὡς παράδειγμα ἔστω ἡ πηκτή, ἥτις ὑπάγεται εἰς τὰ λευκωματοειδῆ καὶ ἥτις ἀποσχίζεται εἰς ἀμινοξέα. Αὕτη ἐνόμιζον ἄλλοτε ὅτι δύναται νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ λεύκωμα τοῦ σώματος, ἀλλ' εἶτα ἀπεδείχθη ὅτι δύναται μὲν νὰ ἐλαττώσῃ τὴν κατανάλωσιν τοῦ λευκώματος, οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ ἀντικαταστήσῃ αὐτό· διότι οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ζῷα εἰς τοὺς ὁποίους ἀντικατεστάθη τὸ λεύκωμα διὰ τῆς πηκτῆς ἀπέθνῃσκον ἐκ μερικῆς ἀσιτίας, καθόσον ἐξ αὐτῆς ἐλλείπει τὸ ἀμινοξύ, ἡ τρυκτοφάνη, ἥτις εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ λευκώματος. Ἐὰν ὅμως χορηγήσωμεν αὐτὴν ὁμοῦ μετὰ τῆς πηκτῆς, δύναται τότε αὕτη νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ λεύκωμα.

Οἱ *ὑδατάνθρακες* ἀπορροφῶνται καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸ αἷμα ὡς μετασακχαρῖται, ἐναποτίθενται ὅμως καὶ γλυκοζῖται. Τόπος ἐναποθέσεως αὐτοῦ εἶναι τὸ ἧπαρ, οἱ μύες καὶ ἄλλα ὄργανα. Οἱ ὑδατάνθρακες παράγονται καὶ ἐκ τῶν λευκωμάτων ὡς καὶ ἐκ τῶν λιπῶν.

Ι. ΜΕΝΕΓΑΚΙΣ

Ἡ ἀφομοίωσις εἰς τὰ ζῷα.— Ὅπως εἰς τὸν ἄνθρωπον, οὕτω καὶ εἰς τὰ ζῷα ἡ *ἀφομοίωσις* ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότατον στάδιον τῆς λειτουργίας τῆς θρέψεως. Ἐν τῇ ἁπλῇ λειτουργίᾳ τοῦ μονοκυττάρου ὀργανισμοῦ, καλοῦμεν ἀφομοίωσιν τὴν πρόσληψιν τῶν θρεπτικῶν οὐσιῶν καὶ τὴν συνένωσίν των μὲ τὸ πρωτόπλασμα τοῦ κυττάρου. Παρὰ τοῖς πολυκυττάροις ζῴοις ἡ αὐτὴ ἐπιτελεῖται λειτουργία, εἰσερχομένου τοῦ ἐκ τῶν ληφθεισῶν τροφῶν χυλοῦ εἰς τὰ αἱμοφόρα ἀγγεῖα, δηλαδὴ εἰς τὸ αἷμα. Κατὰ τὴν ἀφομοίωσιν, οἵα αὕτη παρουσιάζεται παρὰ τῷ μονοκυττάρῳ ὀργανισμῷ, τῇ ἀμοιβῇ π. χ., ἡ πέψις προηγουμένη τῆς ἀφομοιώσεως παρασκευάζει τὰς ἀφομοιωσίμους οὐσίας. Αὗται διαλύονται βαθμηδὸν ἐντὸς τοῦ *χασματίου*. Τότε ἄρχεται ἡ περίοδος τῆς *ἀπορροφήσεως*, καθ' ἣν αἱ ἀφομοιώσιμοι οὐσίαι διέρχονται ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὸ πρωτόπλασμα, ἤτοι ἐντὸς αὐτῆς ταύτης τῆς μάζης τοῦ πρωτοπλάσματος καὶ μεταβάλλονται ἀκόμη μίαν φοράν: Αἱ μὲν χρησιμεύουσι διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν ἀποθεματικῶν, τῶν ὁποίων ἡ μεταγενεστέρα ἀνάλωσις δι' ὀξειδώσεως θὰ καταστῇ ἀφετηρία τῆς ζωϊκῆς ἐνεργείας· αἱ ἄλλαι θὰ μεταβληθοῦν εἰς πρωτόπλασμα ἀμοιβῆς, ἤτοι θὰ χρησιμεύσουν διὰ τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ φθαρέντος πρωτοπλάσματος καὶ θ' αὐξήσουν τὸν ὄγκον τοῦ σώματος τοῦ ζῴου. Ἡ κατεργασία αὕτη ἐκ μέρους τοῦ πρωτοπλάσματος, ἐσχάτη φάσις καὶ στάδιον τῆς συνθέσεως, ἀποτελεῖ τὴν ἀφομοίωσιν. Τὸ ἀντίθετον τῆς ἀφομοιώσεως ἀποτελεῖ ἡ *ἀνομοίωσις*, ἥτις δὲν εἶναί τι ἄλλο εἰμὴ ἡ ἀπὸ τοῦ πρωτοπλάσματος καὶ ἑπομένως τοῦ ζῶντος ὀργανισμοῦ ἀπομάκρυνσις τῶν ἀπορριπτέων ὑλῶν. Αἱ οὐσίαι δηλ. αἱ μὴ ἐπιδεκτικαὶ πέψεως, ὡς π. χ. τὰ κελύφη τῶν *διατόμων*, ἡ *σελλυλόζη* κλπ., μένουσιν ἐν τῷ χασματίῳ, καὶ ὅταν αὕτη, ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν πρωτοπλασματικῶν κινήσεων, πλησιάζῃ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος τοῦ ζῴου ἐκεῖ καὶ ἀποβάλλει πρὸς τὰ ἐκτὸς τὰ ἄπεπτα ὑπόλοιπα. Τὰ χασμάτια, λοιπόν, τὰ διανοιγέντα ἐντὸς τῆς μάζης τοῦ πρωτοπλάσματος πρὸς ὑποδοχὴν τῶν τροφῶν, εἶναι ἐντελῶς προσωρινά. Ἡ ἀφομοίωσις ὅθεν, μετὰ τῆς ἀντιθέτου της ἀνομοιώσεως, ἀποτελοῦσι στοιχειώδη καὶ ἀπαραίτητα φαινόμενα τῆς ζωῆς, εἶναι φαινόμενα καθαρῶς ζωϊκὰ προσιδιάζοντα μόνον τῷ πρωτοπλάσματι, τῷ ζῶντι δηλαδὴ λευκώματι.

Γ. Δ. Α.

Ἡ ἀφομοίωσις εἰς τὰ φυτά.—Ἡ ἀφομοίωσις εἰς τὰ φυτὰ διαφέρει τῆς τῶν ζῴων. Εἰς τὰ φυτὰ διὰ τοῦ ὅρου τούτου καθορίζομεν τὴν λειτουργίαν, καθ' ἣν ταῦτα πλάττουσιν ἐξ ἀνοργάνων οὐσιῶν ὀργανικὰς τοιαύτας. Ἡ ἀφομοίωσις παρατηρεῖται μόνον εἰς τὰ φυτὰ τὰ ἔχοντα *χλωροφύλλην*.

Τὸ φαινόμενον τῆς ἀφομοιώσεως ἀπησχόλησεν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν πλείστους φυσιοδίφας, καὶ ἰδίως τὸν Sachs, ὅστις κατὰ τὸ 1862 ἀνεκάλυψεν ὅτι οἱ ἐντὸς τῶν *χλωροφυλλοκόκκων* κόκκοι τοῦ ἀμύλου εἶναι προϊὸν τῆς ἀφομοιώσεως τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος. Τὴν ὕπαρξιν τοιούτων κόκκων εἶχον παρατηρήσει πρῶτοι οἱ Naegeli καὶ Mohl.

Οἱ ἀρχαῖοι φυσιοδίφαι εἶχον τὴν γνώμην, ὅτι ἡ τροφὴ τῶν φυτῶν προήρχετο ἐκ τῆς γῆς καὶ παθητικῶς παρελαμβάνετο ὑπὸ τοῦ φυτοῦ. Τὴν γνώμην ταύτην ἐσχημάτιζον ἐξ ἀναλογίας πρὸς τὴν θρέψιν τῶν ζῴων καὶ γενικῶς παρεδέχθησαν ταύτην πάντες οἱ φυσιοδίφαι μέχρι τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος. Πρῶτος ὁ Malpighi παρετήρησεν, ὅτι τὸ φυτὸν ὡς θρεπτικὰ ὄργανα ἔχει τὰ φύλλα καὶ εἶτα ὁ Hales, ὅστις ἀπεφάνθη, ὅτι αἱ φυτικαὶ οὐσίαι κατὰ μέγα μέρος προέρχονται ἐκ τοῦ ἀέρος. Ἀμφότεροι ὅμως δὲν κατέδειξαν ἐκ τίνων συστατικῶν τοῦ ἀέρος παραλαμβάνονται αἱ προρρηθεῖσαι οὐσίαι. Πρῶτος ὁ Ὁλλανδὸς ἰατρὸς Ingenhousse, κατὰ τὸ 1779, κατέδειξε διὰ πειραμάτων, ὅτι αἱ ἀπὸ τῶν κεκομμένων βλαστῶν ὑδροβίων τινῶν φυτῶν ἀναδιδόμεναι φυσαλλίδες τοῦ ἀέρος εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς καὶ οὐχὶ τῆς θερμότητος. Κατὰ τὸν Ingenhousse τὰ φυτὰ δύνανται νὰ ἀνανεώσωσι τὸν ἐκ διαφόρων αἰτίων μεμολυσμένον ἀέρα· τοῦτο παρατηρεῖται μόνον κατὰ τὴν ἡμέραν καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς καὶ τὴν ἰδιότητα ταύτην ἔχουσι μόνον τὰ ἐνέχοντα χλωροφύλλην φυτά. Ὥστε κατ' αὐτὸν ὁ ἀὴρ εἶναι τροφὴ σπουδαιοτάτη καὶ ἀπορροφᾶται διὰ τῶν *ὑπεργείων* ὀργάνων τοῦ φυτοῦ (κορμοῦ, κλάδων καὶ ἰδίως φύλλων), ἐνῷ τὸ ὕδωρ καὶ τὰ διάφορα θρεπτικὰ ἅλατα ἀπορροφῶνται διὰ τῶν *ὑπογείων* ὀργάνων (ρίζης καὶ ριζιδίων).

Μετὰ τὴν ἀνατροπὴν τῶν χημικῶν θεωριῶν ὑπὸ τοῦ Lavoisier, ὁ Ingenhousse, ἀφοῦ ἐγνώσθη ἤδη ἡ σύστασις τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ ὕδατος, κατέδειξεν ὅτι τὰ πράσινα φύλλα τῶν φυτῶν, τὰ μετὰ χλωροφύλλης δηλαδή, διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἡλίου ἀποσυνθέτουσι τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ τοῦ ἀέρος, ἀποβάλλουσι τὸ ὀξυγόνον καὶ κρατοῦσιν, ἐν ἑαυτοῖς τὸν ἄνθρακα. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Senebier, Ἑλβετὸς λόγιος καὶ ἱερεύς, πρὶν ἔτι ὁ Ingenhousse δημοσιεύσῃ τὰς τελευταίας ἐπὶ τῆς ἀφομοιώσεως παρατηρήσεις του, ἐδημοσίευσε πραγματείαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ κατεδείκνυε διὰ πειραμάτων τὰ αὐτὰ περίπου, ὅσα καὶ ὁ Ingenhousse, περὶ τῆς ἀφομοιώσεως. Κατὰ τὸ 1804, ὁ Ἑλβετὸς Saussure, διὰ διαφόρων πειραμάτων, προσδιώρισε τὸ ποσὸν τῶν εἰσερχομένων εἰς τὸ φυτὸν οὐσιῶν, τὸ ποσὸν τῶν ἀπερχομένων καὶ τὸ ποσὸν τῶν ἐναπομενόντων τοιούτων. Ὡσαύτως κατέδειξεν, ὅτι μετὰ τοῦ ἄνθρακος ἑνοῦται καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ ὅτι ἄνευ τῆς προσλήψεως ἀζωτούχων συστατικῶν καὶ ἁλάτων δὲν συντελεῖται ἡ θρέψις τοῦ φυτοῦ καὶ συνεπῶς καὶ ἡ ἀφομοίωσις.

Τέλος ὁ Sachs, μετὰ πάροδον ἀρκετῶν δεκαετηρίδων, στηριχθεὶς εἰς τὰ πειράματα τῶν Ingenhousse, Senebier καὶ Saussure κατέδειξεν, ὅτι ἡ ἀφομοίωσις διενεργεῖται διὰ τῶν χλωροφυλλοκόκκων καὶ πρώτιστον προϊὸν ταύτης εἶναι τὸ *ἄμυλον*.

Ἡ ἀφομοίωσις εἶναι μία ἐκ τῶν πολλῶν διεργασιῶν τοῦ φυτοῦ, καθ' ἣν σχηματίζεται ἡ πρώτη ὀργανικὴ οὐσία (σάκχαρον, ἄμυλον ἢ ἑτέρα ἁπλῆ ἕνωσις). Μετὰ τὸ φαινόμενον τῆς ἀφομοιώσεως παρατηρεῖται εὐθὺς ἀμέσως ἡ *διάμειψις* τῆς ὕλης, δηλαδὴ ἡ χημικὴ διεργασία τῶν πρώτων προϊόντων τῆς ἀφομοιώσεως καὶ ἡ παραγωγὴ πολυσυνθέτων ὀργανικῶν ἑνώσεων, δι' ὧν συντελεῖται ἡ *θρέψις*.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ἡ ὑφισταμένη διαφορὰ μεταξὺ τῆς ἀφομοιώσεως τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζῴων. Εἰς τὰ φυτὰ παρατηρεῖται ἰδία ὅλως λειτουργία τῆς ἀφομοιώσεως, διότι μόνον ταῦτα καὶ ἰδίᾳ τὰ ἐνέχοντα χλωροφύλλην ἔχουσι τὴν ἰδιότητα τῆς *ἰδιοποιήσεως* καὶ *συμφυσιώσεως τοῦ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος* (ἀνόργανος οὐσία) εἰς ὀργανικὰς οὐσίας. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ μετὰ χλωροφύλλης (πράσινα) φυτά, τὰ ζῷα καί τινα στερούμενα χλωροφύλλης (μὴ πράσινα) φυτὰ (μύκητες καί τινα παράσιτα), διεργάζονται μόνον τὰς ὀργανικὰς οὐσίας· ἄρα τὰ φυτὰ διαφέρουσι, ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο, τῶν ζῴων, καθ' ὅτι τὰ μὲν πρῶτα τρέφονται ἐξ ἀνοργάνων ἐκ τῆς φύσεως παραλαμβανομένων οὐσιῶν, ἃς μετατρέπουσιν εἰς ὀργανικάς, τὰ δὲ ζῷα τρέφονται ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐκ τῶν φυτῶν. Οἱ κόκκοι τῆς χλωροφύλλης μόνον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς δρῶσιν ἐπὶ τοῦ φυτοῦ, ὥστε μόνον ἐν καιρῷ ἡμέρας καὶ δι' ἀπ' εὐθείας ἢ δι' ἀνακλάσεως διεισδύσεως τοῦ φωτὸς ἐντὸς τῶν πρασίνων κόκκων συντελεῖται ἡ ἀποσύνθεσις τοῦ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος καὶ ἡ σύνθεσις νέας ὀργανικῆς οὐσίας.

Πρό τινων ἐτῶν κατεδείχθη, ὅτι πλὴν τῶν πρασίνων φυτῶν καὶ ἕτερα ἀτελέστατα, μὴ πράσινα τοιαῦτα, ὅπως εἴδη τινὰ *βακτηρίων*, ἅτινα στεροῦνται τελείως χλωροφύλλης, δύνανται καὶ ἐν τῷ σκότει νὰ σχηματίσωσιν ἐξ ἀνοργάνων *ἀνθρακούχων ἑνώσεων* (ἀτμοσφαιρικοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, ὀρυκτῶν ἀνθρακικῶν ἁλάτων κτλ.), ὀργανικὰς τοιαύτας, χρησίμους διὰ τὴν θρέψιν των. Ἡ ἀποσύνθεσις καὶ σύνθεσις τῶν ἀνοργάνων οὐσιῶν, ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, δὲν συντελεῖται, ὅπως εἰς τὰ μετὰ χλωροφύλλης φυτά, διὰ τοῦ φωτός, ἀλλὰ δι' ἑτέρων δυνάμεων (ἀκτινοβόλου θερμότητος, χημικῆς συγγενείας τοῦ ὀξυγόνου πρὸς τὸ πρωτόπλασμα κτλ.).

Πρὸς κατάδειξιν τελειοτέραν τῆς ἀφομοιώσεως καὶ ἑτέρων διεργασιῶν τοῦ φυτοῦ, πολλοὶ φυσιοδίφαι ἐξετέλεσαν διάφορα πειράματα δι' ὕδατος, κατορθώσαντες νὰ ἀναθρέψωσι καὶ αὐξήσωσι τὰ φυτὰ ὑπὸ γνωστοὺς ἐκ τῶν προτέρων ὅρους καὶ νὰ ἀνακαλύψωσι τίνες ὅροι συντελοῦσι καὶ τίνες παρακωλύουσι τὴν θρέψιν. Οὕτως ἔλαβον σπέρματα διαφόρων φυτῶν, ὡς *φασιόλου*, *ἐρεβίνθου*, *νικοτιανῆς* κτλ., καὶ ἐνεφύτευσαν ταῦτα εἰς κιβώτιον πλῆρες πριονισμάτων ξύλων βρεχομένων ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, ὥστε νὰ διατηρῶνται πάντοτε ὑγρά. Ὅταν τὰ σπέρματα ταῦτα ἀποκτήσωσι ριζίδιον καὶ βλαστὸν ἐξάγονται ἐκ τοῦ κιβωτίου, πλύνονται, ὅπως καθαρισθῶσιν ἐκ τῶν πριονισμάτων, καὶ εἰσάγονται ἐντὸς πλατείας ὑαλίνης φιάλης διὰ τῆς ὀπῆς τοῦ ἐκ φελλοῦ πώματος ταύτης. Μετ' ὀλίγον ἀναφαίνονται τὰ πρῶτα φύλλα, ἅτινα ἐξέρχονται ἐκ τῆς ὀπῆς τοῦ πώματος καὶ διευθύνονται πρὸς τὰ ἄνω· εἶτα πληροῦται σχεδὸν τὸ δοχεῖον ὕδατος καὶ πάλιν πωματίζεται διὰ τοῦ πώματος τοῦ φέροντος τὸ βλαστη-

Digitized by Google

σαν φυτόν. Κατὰ τὴν ἐμβάπτισιν τοῦ ἀρτιβλάστου τούτου λαμβάνεται πρόνοια, ὅπως ἡ ρίζα μόλις διαβρέχηται ὑπὸ τοῦ ὕδατος. Τὸ δοχεῖον μετὰ τοῦ φυτοῦ τοποθετεῖται εἰς ἀρκούντως φωτεινὸν μέρος, ἀφοῦ καλυφθῇ προηγουμένως τὸ τμῆμα τοῦ δοχείου τὸ περιβάλλον τὴν ρίζαν δι' ἀδιαφανοῦς ὑφάσματος ἢ χάρτου.

Ἐὰν τὸ δοχεῖον πληρωθῇ δι' ἀπεσταγμένου ὕδατος, τότε τὸ ἀρτίβλαστον φυτόν, κατ' ἀρχὰς θὰ δείξῃ σημεῖα αὐξήσεως, ἤτοι θὰ ἀναφανῶσι φυλλάριά τινα καὶ μικρὰ παράρριζα, ἀλλὰ μετὰ πάροδον βραχέος σχετικῶς χρονικοῦ διαστήματος ἡ αὔξησις τοῦ φυτοῦ θὰ ἐπιβραδυνθῇ καὶ τέλος ὁλόκληρον τὸ φυτὸν θὰ ἀποθάνῃ. Ἐκ τούτου συνάγεται, ὅτι τὸ φυτόν, ἐφ' ὅσον ἐνεῖχεν ὀργανικὰς καὶ ἀνοργάνους οὐσίας, ηὔξανε καὶ ἐντὸς τοῦ ἀπεσταγμένου ὕδατος, ἔπαυσε δὲ αὐξανόμενον καὶ ἐξηράνθη εὐθὺς ὡς ἐξηντλήθησαν αἱ ἐντὸς τῶν σπερμάτων του ἀποθησαυριστικαὶ οὐσίαι. Ἐὰν νῦν προστεθῶσιν ἐντὸς τοῦ ἀπεσταγμένου ὕδατος καὶ μικραὶ ποσότητες ἀνοργάνων ἁλάτων, παρατηροῦμεν ὅτι τὸ φυτὸν αὐξάνει, νέα φύλλα ἀναφαίνονται καὶ τὰ παράρριζα πολλαπλασιάζονται, ἀλλὰ πάλιν μετά τι χρονικὸν διάστημα ἡ αὔξησις ἐπιβραδύνεται καὶ τὸ φυτὸν ὑποκύπτει εἰς χλώρωσιν· ἐὰν πάλιν τὸ φυτὸν τοῦτο μεταφέρωμεν εἰς δοχεῖον μὲ πηγαῖον ὕδωρ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶναι διαλελυμένη ποσότης τις σιδηρούχου ἅλατος, τότε μετὰ πάροδον ὀλίγων ἡμερῶν τὸ φυτὸν ἐπανέρχεται εἰς τὴν προτέραν του κατάστασιν. Δι' ἀλλεπαλλήλων τοιούτων ἐμβαπτίσεων τοῦ φυτοῦ εἰς δύο διάφορα δοχεῖα, ὧν τὸ μὲν περιέχει πηγαῖον ὕδωρ μετὰ διαλελυμένων ἁλάτων, τὸ δὲ ἀπεσταγμένον ὕδωρ, κατορθοῦται μεθ' ἱκανὸν χρονικὸν διάστημα, ὥστε τὸ φυτὸν νὰ παραγάγῃ ἄνθη καὶ καρποὺς (ἐὰν ἐννοεῖται ληφθῇ πρόνοια διὰ τὴν γονιμοποίησιν αὐτοῦ) ὡς ἐὰν τοῦτο ἦτο ἐμφυτευμένον εἰς τὴν γῆν.

Οἱ κόκκοι τῆς χλωροφύλλης, τῇ ἐπιδράσει τοῦ ἡλιακοῦ φωτός, διασπῶσι τὸ διὰ τῶν στομάτων τῶν φύλλων εἰσερχόμενον μετὰ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος. Μετὰ τὴν τοιαύτην διάσπασιν, τὸ μὲν ὀξυγόνον ἀποβάλλουσι, τὸν δὲ ἄνθρακα διαφυλάττουσι καὶ ἑνοῦσι τοῦτον μετὰ τῶν ἐν τῷ ὕδατι ὑπαρχόντων στοιχείων, ὅπως ἐκ τῶν τοιούτων χημικῶν ἑνώσεων προσπορισθῇ τὸ φυτὸν τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα.

Ἐὰν ἐκθέσωμεν φυτόν τι ἐπί τινα χρόνον εἰς τὸν ἥλιον καὶ εἶτα ἐξετάσωμεν διὰ μικροσκοπίου τὰ πράσινα φύλλα του, παρατηροῦμεν, ὅτι ἐντὸς τῶν κυττάρων καὶ παραλλήλως πρὸς τοὺς κόκκους τῆς χλωροφύλλης ἐμφανίζονται καὶ μικρότατοι κόκκοι ἀμύλου (ἡ παρουσία τούτων καθίσταται αἰσθητὴ δι' ἀντιδράσεως ἰωδίου). Οἱ κόκκοι τοῦ ἀμύλου μεγεθύνονται ἐφ' ὅσον προχωρεῖ ἡ ἀφομοίωσις καὶ ἐνίοτε δύνανται νὰ ὑπερβῶσι κατὰ πολὺ τὸ μέγεθος καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν χλωροφυλλοκόκκων. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω παρατηροῦμεν ὅτι πρῶτον προϊὸν τῆς ἀφομοιώσεως, εἰς τὰ πλεῖστα τῶν φυτῶν, εἶναι τὸ ἄμυλον, εἴς τινα εἶναι τὸ σάκχαρον καὶ εἰς ἐλάχιστα φυτὰ τὸ λιπαρὸν ἔλαιον.

Κατάλληλος θερμοκρασία διὰ τὴν ἔντονον ἀφομοίωσιν εἶναι ἡ μεταξὺ 15°—35° C κυμαινομένη. Ἡ χλωροφύλλη δρᾷ μετὰ τῆς αὐτῆς ἐντάσεως ἀνεξαρτήτως πρωΐας, μεσημβρίας ἢ μεταμεσημβρινῶν ὡρῶν, ἀρκεῖ μόνον ἡ ἔντασις τοῦ φωτὸς νὰ εἶναι ἀνάλογος. Τὸ ποσὸν τοῦ παραγομένου ἡμερησίως ἀμύλου εἶναι διάφορον, ἀναλόγως τῆς ἡλικίας τοῦ φωτός, τῆς ὥρας τοῦ ἔτους, τοῦ φωτισμοῦ, τοῦ πλήθους καὶ τοῦ μεγέθους τῶν χλωροφυλλοκόκκων καὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν φυτῶν. Οὕτως ἡ *νικοτιανή*, ἡ *κολοκύνθη* καὶ ἄλλα εἰς τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας παράγουσιν 25 γραμμάρια ἀμύλου κατὰ τετραγωνικὸν μέτρον. Ὑπὸ τοῦ Blackmann παρετηρήθη ὅτι τὰ φύλλα, ἅτινα δὲν φέρουσι στόματα ἐπὶ τῶν ὑπτίων αὐτῶν μερῶν, ἀφομοιοῦσι διὰ τῶν πρανῶν. Ὁ Nagamatsz ἀπέδειξεν ὅτι τὰ φύλλα τῶν χερσαίων φυτῶν ὅταν ἐμβαπτισθῶσιν ἐντὸς τοῦ ὕδατος παύουσιν ἀμέσως νὰ ἀφομοιῶσιν. Δ. Ν. Π.

— [ΨΥΧΟΛ.-ΠΑΙΔΑΓ.]. Διὰ τοῦ ὅρου *ἀφομοίωσις* (Assimilatio, κατὰ δὲ τὸν Ἕρβαρτον καὶ τοὺς ὀπαδούς του Apperceptio) ἢ *πρόσληψις* νοεῖται τὸ ψυχικὸν γεγονὸς καθ' ὃ ψυχικὰ φαινόμενα νῦν δὴ τὸ πρῶτον ἐμφανιζόμενα εἰς τὴν συνείδησιν προκαλοῦν τὴν ἐμφάνισιν ὁμοίων προϋπαρξάντων ἤδη, ἢ ὁλοκλήρων ἢ στοιχείων αὐτῶν, ὥστε ταῦτα συνδέονται στενῶς μετ' ἐκείνων.

Συνήθως διακρίνουσι δύο εἴδη ἀφομοιώσεως: 1) Ἡ ἀφομοίωσις γίνεται μεταξὺ ἀντιλήψεων *κατ' αἴσθησιν* καὶ παραστάσεων ἢ στοιχείων παραστάσεων *κατ' ἀνάπλασιν*, π. χ. ἡ παρατήρησις ὅρους τινὸς ἐν τῷ γεωγραφικῷ χάρτῃ (κατ' αἴσθησιν ἀντίληψις) συνδέεται στενῶς εἰς ἓν ὅλον μετὰ τῶν κατ' ἀνάπλασιν παραστάσεων, ἃς ἔχει τις ἐκ τῶν γεωγραφικῶν ἐποπτειῶν τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος. Ἐν ταῖς τοιαύταις ἀφομοιώσεσιν εὔκολον εἶναι νὰ δείξῃ τις τίνα συστατικὰ δὲν ἔχει ἡ κατ' αἴσθησιν ἀντίληψις, ὥστε κατ' ἀνάγκην ταῦτα προέρχονται ἐκ παραστάσεων μνήμης. 2) Ἡ ἀφομοίωσις δυνατὸν νὰ γίνῃ καὶ μεταξὺ *στοιχείων ἐξ ἀναπλάσεως*. Ὁ διδάσκαλος διηγεῖται π.χ. τὴν δευτέραν πολιορκίαν τοῦ Μεσσολογγίου κατὰ τὸ 1826· ὁ ἀκροώμενος μαθητὴς ὀφείλει νὰ ἀναπλάττῃ κατ' ἀρχὰς τὰς σημασίας τῶν λέξεων, τὰς ὁποίας ἀκούει· κατόπιν δὲ νὰ συνδέῃ τὰς σημασίας ταύτας μὲ τὰς παραστάσεις τῆς πείνης, τοῦ θανάτου κ.λ.π., τὰς ὁποίας ἔχει ἤδη ἐν τῇ ψυχῇ του ἐκ προηγουμένων ἀμέσων ἐμπειριῶν.

Τὰ οὐσιώδη γνωρίσματα τῆς ἀφομοιώσεως εἶναι τὰ ἑξῆς: α') Ὑπάρχουν δύο παράγοντες· ὁ μὲν νέος παράγων εἶναι *κατ' αἴσθησιν ἀντίληψις* ἢ *παράστασις μνήμης*, ὁ δὲ παλαιὸς σύγκειται μόνον *ἐκ στοιχείων ἀναπεπλασμένων*· ἀμφότεροι ἀνήκουν εἰς τὴν αὐτὴν αἴσθησιν (τοὐναντίον ἐν τῇ συμπλοκῇ ἀνήκουν εἰς πλείονας τῆς μιᾶς αἰσθήσεις). β') Ἡ σύνδεσις εἶναι *ταυτόχρονος*, ἤτοι δὲν ἔχομεν τὴν συνείδησιν χρονικοῦ τινος διαστήματος ἀναγκαίου πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἐλλιποῦς φαινομένης λ. χ. κατ' αἴσθησιν ἐντυπώσεως ὑπὸ τῶν ἀναπλαττομένων στοιχείων. γ') Ἡ σύνδεσις εἶναι τόσον στενή, ὥστε τὸ προϊὸν αὐτῆς φαίνεται εἰς ἡμᾶς ὡς *ἑνιαῖόν τι ὅλον*. δ') Τὸ ἐξ ἀναπλάσεως προερχόμενον μέλος τῆς ἀφομοιώσεως σύγκειται πολλάκις *ἐκ μερῶν διαφόρων παραστάσεων*. ε') Τὸ ποσόν, καθ' ὃ μετέχει τῆς συνδέσεως ἕκαστος ἐκ τῶν δύο παραγόντων, εἶναι ἑκάστοτε λίαν διάφορον. στ') Ἡ ἀφομοίωσις γίνεται καθ' ὡρισμένους νόμους. Τοιοῦτος νόμος λ. χ. εἶναι ὁ ἑξῆς: Ὅταν ὁ ὀφθαλμὸς ἠρεμῇ, τὰ μέρη ἀντικειμένου τινός, εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι σταθερῶς προσηλωμένος, φαίνονται πλησιέστερα παρὰ τὰ ἄλλα· ἐὰν δὲ ὀφθαλμὸς κινῆται, τὰ μέρη, εἰς ἃ τὸ πρῶτον στρέφεται ὁ κινούμενος ὀφθαλμός, φαίνονται πλησιέστερα παρὰ τὰ μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα στρέφεται τελευταῖον.

Τὰ λεχθέντα περὶ τῆς ἀφομοιώσεως μαρτυροῦν, ὅτι αὕτη κατὰ τὰ κύρια συμφωνεῖ μὲ τὴν ἔννοιαν, τὴν ὁποίαν ἀποδίδει εἰς αὐτὴν ὁ Ἕρβαρτος καὶ ἡ κατ' αὐτὸν ὀνομαζομένη παιδαγωγικὴ σχολή. Ἡ παιδαγωγικὴ αὕτη ἔννοια τῆς ἀφομοιώσεως (Apperzeption) ἔχει δύο κύρια γνωρίσματα: 1) τὴν *πρόσληψιν* νέων παραστάσεων (ἀντιλήψεων, ἐποπτειῶν) τῇ βοηθείᾳ παλαιοτέρων καὶ 2) τὴν *κατάταξιν* τῶν νέων τούτων στοιχείων εἰς τὸ μέχρι τοῦδε ὑπάρχον περιεχόμενον τῆς συνειδήσεως.

Τὰς παλαιὰς παραστάσεις καλοῦσιν *ἀφομοιούσας* ἢ *προσλαμβανούσας*, τὰς δὲ νέας *προσλαμβανομένας* ἢ *ἀφομοιουμένας*. Συνήθως αἱ μὲν προσλαμβάνουσαι παραστάσεις πολὺ ὀλίγον μεταβάλλονται ὑπὸ τῶν νεωτέρων, τῶν προσλαμβανομένων· ἐντεῦθεν δὲ εὐκόλως ἐξηγεῖται, διατὶ γέροντες ἀνθίστανται ἰσχυρῶς κατὰ τῆς ριζικῆς μεταβολῆς τῶν γνωμῶν αὐτῶν. Ἐνίοτε ὅμως συμβαίνει καὶ πλήρης ἀνατροπὴ καὶ μεταβολὴ τῶν παλαιοτέρων παραστάσεων, ἥτις συνοδεύεται ὑπὸ ἰσχυροτάτων συναισθημάτων· τὸ γεγονὸς τοῦτο καλεῖται ἀντιστροφὴ τῆς ἀφομοιώσεως ἢ προσλήψεως. Παράδειγμα ἡ εἰς τὸν Χριστιανισμὸν προσχώρησις τοῦ Παύλου. Ἐπειδὴ αἱ προσλαμβάνουσαι παραστάσεις εἶναι λίαν διάφοροι εἰς τοὺς διαφόρους ἀνθρώπους, συμβαίνει, ὥστε τὸ αὐτὸ πρᾶγμα νὰ ἀντιλαμβάνωνται οὗτοι διαφόρως· π. χ. ὁ ποιητὴς ἀντιλαμβάνεται τὸ δάσος ἄλλως ἢ ὁ κυνηγός, ἢ ὁ ζωγράφος, ἢ ὁ φυσιοδίφης, ἢ ὁ ξυλοκόπος.

Ἐκ τῆς περὶ ἀφομοιώσεως διδασκαλίας προῆλθεν ἡ ἀπαίτησις τῆς παιδαγωγικῆς σχολῆς Ἑρβάρτου-Τσίλλερ-Ράϊν περὶ τοῦ εἰδολογικοῦ *σταδίου τῆς προπαρασκευῆς*, κατὰ τὸ ὁποῖον, ὡς διδάσκει ἡ σχολὴ αὕτη, ὁ διδάσκαλος ὀφείλει νὰ ἀνακαλῇ εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ μαθητοῦ πρὸ τῆς προσφορᾶς τοῦ νέου μαθήματος τὰς παλαιοτέρας συγγενεῖς πρὸς αὐτὸ παραστάσεις καὶ συναισθήματα, ἵνα ταῦτα προσλαμβάνουν καὶ καθιστοῦν κτῆμα μόνιμον τὴν νέαν ὕλην. Ὅτι πρὸς κατανόησιν τοῦ νέου ἀνάγκη νὰ προϋπάρχουν συγγενεῖς παλαιότεραι ἐμπειρίαι, εἶναι ἀληθὲς καὶ κατὰ τοῦτο ἡ γνώμη τῶν ἑρβαρτιανῶν εἶναι ὀρθή· ὅτι ὅμως πρὸ τῆς προσφορᾶς τοῦ νέου, ἀνάγκη νὰ ἀναπλάττωνται αὗται τεχνητῶς ὑπὸ τοῦ διδασκάλου, εἶναι γνώμη πεπλανημένη· διότι, ὡς προείπομεν (ἐν γνωρίσματι «β'»), ἡ σύνδεσις παλαιοῦ καὶ νέου εἶναι ταυτόχρονος, αἱ παλαιαὶ ἐμπειρίαι, ἂν τῷ ὄντι ὑπάρχουν, ὅλως αὐθορμήτως ἀναφαίνονται ἅμα τῇ γενέσει τοῦ νέου· οὕτω δὲ γινομένη ἡ ἀφομοίωσις εἶναι ἀσυγκρίτως ὑπερτέρα τῆς διὰ τῆς (τεχνητῆς) *προπαρασκευῆς* τοῦ διδασκάλου κατά τε τὸν βαθμὸν τῆς αὐτενεργείας καὶ τὸν τοῦ διαφέροντος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *W. Wundt*, Grundriss der Psychologie 1918, *Τοῦ αὐτοῦ*, Grundzüge der phys. Psychologie III. *Th Lipps*, Leitfaden der Psychologie. *Th. Elsenhaus*, Lehrbuch der Psychologie, 1920. *Herbart*, Lehrbuch der Psychologie κτλ.
Σ. Μ. ΚΑΛΛΙΑΦΑΣ

— [ΔΗΜ. ΔΙΚ.] *Ἀφομοίωσις* λέγεται ἡ μετὰ πᾶσαν προσάρτησιν χώρας τινός,— καθ' οἱονδήποτε τρόπον, ἐπιτευχθείσης,—γινομένη ἐπέκτασις τῆς νομοθεσίας τῆς προσαρτώσης χώρας εἰς τὸ προσαρτηθὲν τμῆμα, ἂν δὲν ὑπάρχῃ δέσμευσις λόγῳ συνθηκῶν μετ' ἄλλων κρατῶν. Ἡ ἐπέκτασις αὕτη τῆς νομοθεσίας γίνεται ἢ ἀμέσως ἢ βαθμιαίως δι' ἑνὸς γενικοῦ νόμου ἢ δι' ἑκάστοτε εἰδικῶν. Συνήθως ἡ σειρὰ τῆς ἐπεκτάσεως εἶναι: προηγεῖται τὸ δημόσιον δίκαιον (ἰδίως τὸ διοικητικὸν καὶ ἡ φορολογικὴ νομοθεσία), ἕπεται τὸ ποινικὸν δίκαιον καὶ τελευταῖον τὸ δίκαιον τῶν ἄλλων κλάδων. Τμήματά τινα τοῦ δημοσίου δικαίου ἅμα τῇ προσαρτήσει θεωροῦνται ὡς αὐτοδικαίως ἐπεκταθέντα. Ἡ Ἑλλὰς ἔκαμε νομοθετικὰς ἀφομοιώσεις τῆς Ἑπτανήσου, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῶν Νέων Χωρῶν (μετὰ τοὺς πολέμους 1912 καὶ 1913). Πλήρη νομοθετικὴν ἀφομοίωσιν ἔχει ὑποστῇ ἡ Θεσσαλία· αἱ λοιπαὶ διατηροῦν εἰσέτι τμήματα τῆς παλαιᾶς νομοθεσία. —Ω.

— [ΤΟΠΟΓΡ.] Καλεῖται *ἀφομοίωσις* ἡ δι' εἰδικῶν ὑπολογισμῶν ἐργασία τοῦ τριγωνο μέτρου ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ἐξομοίωσιν τῶν γωνιῶν γεωδαιτικοῦ τινος τριγώνου ἐκ τῶν ἀποτελούντων τὸ ὅλον τριγωνομετρικὸν δίκτυον, ἵνα δι' αὐτῆς ἐπιτευχθῇ ὁ διαμοιρασμὸς τοῦ καλουμένου τριγωνικοῦ σφάλματος. —Ω.

— [ΟΧΥΡΩΤ.]· βλ. λ. **παραλλαγή**.

ἀφομοιωτικός, — *ή*, — *όν*· ὁ ἐπιφέρων ἀφομοίωσιν.

—**ἀφομοιωτικὸν** *ἄμυλον [Φυσιολ.]*. Τὸ κατὰ τὴν ἀφομοίωσιν τῶν φυτῶν ἐντὸς τῶν χλωροφυλλοκόκκων παραγόμενον ἄμυλον (βλ. τὴν λ. **ἀφομοίωσις**).

ἀφόνευτος (ὁ, ἡ), — *ον* (τό)· ὁ μὴ φονευθείς, μὴ φονευμένος.

ἀφόντας· (χρον. σύνδεσμ. δημοτ.) ἀφότου, ἐξ οὗ χρόνου: «ἀφόντας ἤρθαμε, κανένα δὲν εἴδαμε»· || ἀντὶ τοῦ *ὅταν*· «ἀφόντας θέλεις, πάμε».

ἀφοπλίζω· ἀφαιρῶ τὰ ὅπλα τινός· || μεσ. *ἀφοπλίζομαι*· καταθέτω, ἀποβάλλω τὰ ὅπλα μου.

— *[Ναυτ.]* Ἐν τῇ ναυτικῇ γλώσσῃ *ἀφοπλίζω* (γαλλ. désarmer, ἀγγλ. to unarm) σημαίνει ἀφαιρῶ ἀπὸ τὸ πλοῖον τὸ πυροβολικόν του καὶ τὰ δυνάμενα προσωρινῶς νὰ ἀφαιρεθῶσι μέσα κινήσεώς του. Συνώνυμοι ὅροι: *ἀποσκευάζω, παροπλίζω*· ἀντίθετοι: *παρασκευάζω, ἐξοπλίζω*. Σ.Ε.Λ.

ἀφοπλισμὸς (ὁ) καὶ **ἀφόπλισις** (ἡ)· ἀφαίρεσις τῶν ὅπλων τινός, ἡ κατάθεσις τῶν ὅπλων.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἡ κατάστασις τῆς εἰρήνης, εἰς ἣν ἔζη ἡ Εὐρώπη ἀπὸ τοῦ 1871 καὶ ἥτις ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς ἀρχῆς «sivis pacem para bellum» (ἐὰν ἐπιθυμῇς τὴν εἰρήνην παρασκεύαζε τὸν πόλεμον), ἐνεκυμόνει πλείστους κινδύνους καὶ ἐξήντλει τοὺς πόρους αὐτῆς.

Ἵνα δοθῇ τέλος εἰς τὴν κατάστασιν, ἐγένετο πολλάκις λόγος περὶ *ἀφοπλισμῶν*. Ἐν ἔτει 1894 ἐν Ἀγγλίᾳ, Βελγίῳ καὶ Αὐστρίᾳ βουλευταί τινες ἐξέφρασαν τὴν ἰδέαν γενικοῦ ἀφοπλισμοῦ. Ἀλλ' αἱ εἰς τὰς βουλὰς συζητήσεις ὑπῆρξαν αὐτόχρημα πλατωνικαὶ μέχρι τῆς 12)25 Αὐγούστου 1898, ὁπότε ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας Νικόλαος ὁ Β' ἐκάλεσε τὴν Εὐρώπην ν' ἀποστείλῃ ἀντιπροσώπους εἰς τὸ συνέδριον τῆς Χάγης τῇ 18 Μαΐου 1898, ἀντικείμενον τοῦ ὁποίου θὰ ἦτο λῆψις ὁριστικῶν μέτρων πρὸς διατήρησιν τῆς διεθνοῦς εἰρήνης καὶ περιορισμὸν τῶν ὑπερμέτρων ἐξοπλισμῶν, οἵτινες ἐπίεζον ὅλα τὰ ἔθνη.

Μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον αἱ προτάσεις περὶ διεθνοῦς ἀφοπλισμοῦ ἐτέθησαν πολλάκις ἐπὶ τάπητος εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν ἐν Γενεύῃ, ἐκθύμως ὑποστηριχθεῖσαι ὑπὸ μερίδος τοῦ Τύπου τόσον ἐν Εὐρώπῃ ὅσον καὶ ἐν Ἀμερικῇ καὶ ἐν αὐτῇ ἔτι τῇ Ἄπω Ἀνατολῇ. Πάντως δὲν πρόκειται περὶ τελείου ἀφοπλισμοῦ, ἀλλὰ περὶ περιορισμοῦ εἰς τὸ ἐλάχιστον τῶν ἐξοπλισμῶν, δυναμένου νὰ ἐξασφαλίσῃ ὁπωσδήποτε τὴν εἰρήνην.

Πρὸς τὸν ἀφοπλισμὸν συνδέονται καὶ ἅπασαι αἱ ἀντιπολεμικαὶ τάσεις ἐθνῶν, ἐθνικῶν ὁμάδων ἢ καὶ ἀτόμων καὶ πᾶσα ἐν γένει φιλειρηνικὴ κίνησις, ὡς καὶ τὸ ἐπ' ἐσχάτων διὰ τῆς πρωτοβουλίας τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς Κέλλογκ συνομολογηθὲν σύμφωνον. [Βλ. λ. **ἐξοπλισμοί**.] Α. Δ.

— *[Ὁπλομαχ.]* Καλεῖται *ἀφοπλισμὸς* ἡ γενομένη ἐνέργεια πρὸς διαφυγὴν τοῦ ξίφους ἢ τῆς σπάθης ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ ἀντιπάλου κατὰ τὴν συμβολὴν ἢ τὴν μάχην. Ἐπιτυγχάνεται δὲ οὗτος ἢ δι' ἰσχυρᾶς ἀποκρούσεως γινομένης ἰδίᾳ ἔξωθεν ἢ διὰ μαστιγώσεως ἢ προστρίψεως ἢ δεσμεύσεως τοῦ ἀντιπάλου ἐλάσματος. Τ. ΚΑΡΑΚΑΛΟΣ

ἀφόρετος, —*η*, —*ο*· δημοτ., ὁ μὴ φορούμενος, ἢ ὁ μὴ φορεθείς, ἀτριβής: «ἀφόρετα ἐνδύματα, —ὑποδήματα» κ.τ.τ.

ἀφόρητος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον δὲν δύναταί τις νὰ ὑποφέρῃ, νὰ ἀνεχθῇ, ἀνυπόφορος, ἐπαχθής: «ἀφόρητος καύσων,—συμπεριφορὰ κ.τ.τ.».—Ἐπίρρ. **ἀφορήτως**.

ἀφορία (ἡ)· τὸ μὴ φέρειν, τὸ μὴ παράγειν καρπούς, ἀκαρπία, ἀντίθ. *εὐφορία*: «τὰ ἔτη τῆς ἀφορίας», «ἡ ἀφορία τῶν ἐλαιῶν».

ἀφορίζω· ὁρίζω, καθορίζω, περιγράφω τὰ ὅριά τινος· || χωρίζω, ἀποχωρίζω, ἀπομακρύνω, ἀπο-

Digitized by Google

κλείω τῆς χριστιανικῆς κοινωνίας, κοιν. *ἀφορεύω* (ἀόρ. *ἀφώρεσα*, παθ. μετοχ. *ἀφωρεσμένος*).

ἀφορισμὸς (ὁ)· ὁρισμός, καθορισμός· || ἀποφθεγματικὴ καὶ λακωνικὴ γνωμάτευσις· || ὁ ἀπὸ τῆς κοινωνίας τῶν Χριστιανῶν ἀποκλεισμός, ἀποχωρισμός, κοιν. *ἀφορεσμός*.

—[ΚΑΝΟΝΙΚ. ΔΙΚ.] Καλεῖται *ἀφορισμὸς* ὁ χωρισμὸς καὶ ἡ παντελὴς ἀλλοτρίωσις ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ ἀπὸ πάσης κοινωνίας μετὰ τῶν πιστῶν. Ἡ ποινὴ τοῦ ἀφορισμοῦ, χαλεπωτάτη τῶν ἐκκλησιαστικῶν ποινῶν οὖσα, ὀρθὸν εἶναι νὰ ἐπιβάλληται μόνον ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ, ἀκάρπων ἀποβάντων τῶν λοιπῶν ἠπιωτέρων μέσων, εἰ καὶ τοῦτο δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖον. Διὸ δὲν παρανομεῖ ὁ ἐπίσκοπος εὐθὺς ἐπιβάλλων τὸν ἀφορισμόν, ἂν μετὰ βεβαιότητος προβλέπῃ ὅτι αἱ ἠπιώτεραι ποιναὶ οὐδὲν ἀγαθὸν ἀπεργάζονται, καὶ νομίζῃ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ ἀφορισμοῦ ὡς ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἐπιβαλλομένην. Τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιβολῆς τοῦ ἀφορισμοῦ προσήκει οὐχὶ τοῖς πρεσβυτέροις ἀλλὰ μόνον τοῖς ἐπισκόποις. Ἐν τῇ παρ' ἡμῖν αὐτοκεφάλῳ ἐκκλησίᾳ προσωπικὸς ἀφορισμὸς κατὰ λαϊκοῦ ἐκδίδεται ὑπὸ τῆς ἱερᾶς συνόδου μόνον κατὰ αἱρετικοῦ μετὰ ἔγκρισιν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Θρησκευμάτων (Καταστατ. 31 - XII - 1923 ἄρθρ. 13). Νὰ ἀφορισθῶσι δύνανται πάντες οἱ Χριστιανοὶ οἱ νοοῦντες τὸ πραττόμενον. Οὐχὶ ἄρα οἱ μὴ ἔχοντες τελείαν συνείδησιν τῶν ἰδίων πράξεων διὰ διανοητικὴν πάθησιν ἢ διὰ νεαρὰν ἡλικίαν. Ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἰδιῶται καὶ πολιτικοὶ ἄρχοντες, μηδὲ τῶν βασιλέων ἐξαιρουμένων. Οὕτως ἀφωρίσθη ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ταρασίου ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος, ὁ τῆς Εἰρήνης υἱός, διὰ τὸν μετὰ τῆς Θεοδότης παράνομον γάμον αὐτοῦ τῷ 795, ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Νικολάου Α' τοῦ Μυστικοῦ τῷ 907 ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ὁ Ϛ' ὁ σοφὸς διὰ τὸν τέταρτον γάμον, ὃν συνῆψε μετὰ τῆς Ζωῆς, θυγατρὸς τῆς Καρβοναψίνης, πρὸς νομιμοποίησιν τοῦ ἐκ ταύτης νόθου αὐτοῦ υἱοῦ, ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Σεργίου τοῦ Β' (999—1019) ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος, ὅστις ὀργισθεὶς ἐπὶ τούτῳ ἐρράπισε τὸν πατριάρχην. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος δριμέως ὕβρισε τὸν αὐτοκράτορα, ἐκλήθη ἵνα γένηται κριτὴς δύο οἰκουμενικῶν μεγάλων προσώπων ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπιδημῶν τότε πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος, ὅστις στήσας δύο κηρίνους ἀνδριάντας ἀπέναντι ἀλλήλων καὶ ἀποταμὼν τοῦ μὲν τὴν γλῶσσαν, τοῦ δὲ τὴν δεξιὰν χεῖρα, ἐκλήθη κριτὴς τῆς οἰκουμένης, ὡς διαλλάξας δύο οἰκουμενικὰ πρόσωπα. Νὰ ἀφορισθῶσιν ὡσαύτως δύνανται οὐ μόνον ζῶντες ἀλλὰ καὶ τετελευτηκότες· οὕτω κατὰ τὸν κανόνα ιε' τῆς συνόδου Καρχηδόνος τοῦ ἔτους 401 ἀφορίζεται μετὰ θάνατον ὁ ἐπίσκοπος ὁ κληρονόμους ἑαυτοῦ ἀντὶ τῆς ἐκκλησίας αἱρετικοὺς ἢ ἐθνικοὺς συγγενεῖς καταστήσας ἢ μὴ ἀποκλείσας τούτους διὰ διαθήκης ἀπὸ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχῆς.

Ὁ ἀφορισθεὶς στερεῖται πάντων τῶν ἑαυτοῦ ἐκκλησιαστικῶν δικαίων. Οὕτω δὲν δύναται νὰ τυγχάνῃ τῶν μυστηρίων, ἁγιασμῶν, μηδὲ νὰ εἰσέρχηται εἰς τὸν ναὸν καὶ παρευρίσκηται κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν, τὰς λοιπὰς ἱεροτελεστίας, ὡς βαπτίσεις, γάμους καὶ ἐκτὸς ἔτι τοῦ ναοῦ τελουμένας· δι' ὃ οὐδ' ὡς παράνυμφος καὶ ἀνάδοχος δύναται νὰ παρίσταται. Δὲν γίγνονται ὡσαύτως δεκταὶ τοῦ ἀφορισθέντος αἱ προσφοραί, τὸ δ' ὄνομα αὐτοῦ διαγράφεται τῶν διπτύχων τῆς ἐκκλησίας. Ἀπαγορεύεται δὲ καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὐτοῦ κήδευσις καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ μνημόσυνα. Ἀπαγορεύεται δὲ τοῖς λοιποῖς πιστοῖς πᾶσα πρὸς τὸν ἀφορισθέντα κοινωνία θρησκευτική, ὡς καὶ δικανική. Διὸ οὗτος οὔτ' ἐκκλησιαστικὸς δικαστὴς δύναται νὰ ᾖ, οὔτε πρὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου νὰ παρίσταται ὡς ἐνάγων, κατήγορος καὶ μάρτυς. Τοὐναντίον ἀναίρεσιν τῶν ἐκ τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ τοῦ δημοσίου δικαίου ἀπορρεουσῶν ἐννόμων σχέσεων δὲν ἐπάγεται ὁ ἀφορισμός. Ὅθεν παραμένουσιν ἰσχυραὶ αἱ ἐκ τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου ἀπορρέουσαι σχέσεις τοῦ ἀφωρισμένου, οἰκογενειακαί τε καὶ περιουσιακαί. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὰς οἰκογενειακὰς ὁ ἀφωρισμένος μόνον γάμον δὲν δύναται νὰ συνάψῃ, ἅτε ἀποκλειόμενος τῶν μυστηρίων· τοὐναντίον οὔτε ὁ ὑφιστάμενος γάμος αὐτοῦ ἀναιρεῖται, οὔτε ἡ πατρικὴ αὐτοῦ ἐξουσία, οὔτε ἡ υἱοθεσία, οὔτε ἡ ἐπιτροπεία καὶ κηδεμονία. Ὡς πρὸς δὲ τὰς περιουσιακὰς σχέσεις ὁ ἀφορισθεὶς δὲν στερεῖται τῆς κατὰ τὸν ἀστικὸν δίκαιον ἱκανότητος. Διὸ ἰσχυραί εἰσιν αἱ ὑπ' αὐτοῦ συνομολογηθεῖσαι δικαιοπραξίαι, αἵ τε μεταξὺ ζώντων, ὡς καὶ αἱ αἰτίᾳ θανάτου. Ὅθεν ἔγκυρός ἐστιν ἡ διαθήκη καὶ ὁ κωδίκελλος αὐτοῦ· ἐγκύρως δὲ καὶ ἐν τούτοις μνημονεύεται οὗτος. Ἐγκύρως ὁ ἀφορισθείς, δανειστὴς ὤν, ἐνάγει τὸν ὀφειλέτην πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποχρεώσεων αὐτοῦ. Ἐγκύρως παρίσταται καὶ ὡς μάρτυς ἐν συμβολαίοις. Ὡσαύτως ἰσχυραὶ παραμένουσιν αἱ ἐκ τοῦ δημοσίου δικαίου ἀπορρέουσαι σχέσεις τοῦ ἀφωρισμένου· διὸ δὲν εἶναι οὗτος ἀνίκανος πρὸς ἀξιώματα δημόσια, οὐδ' εἰσὶν ἄκυροι αἱ ὑπηρεσιακαὶ αὐτοῦ πράξεις. Ὁ ἀφορισμὸς ἀπειλεῖται εἴτε εἰς τὸ διηνεκές, ὅτε ὁ ἀφορισθεὶς οὐδὲ κατὰ τὰς τελευταίας αὐτοῦ στιγμὰς γίγνεται δεκτὸς εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν, εἴτε μέχρι τῆς στιγμῆς τοῦ θανάτου, εἴτε ἄνευ χρονικοῦ περιορισμοῦ, ὅπερ καὶ τὸ συνηθέστερον, ὅτε ὁ ἀφορισθεὶς δύναται νὰ γένηται εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν δεκτός, οὐ μόνον κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου, ἀλλὰ καὶ πρότερον. Ἡ ἰσχὺς τῶν τοῦ ἀφορισμοῦ ἐπακολουθημάτων δὲν περιορίζεται μόνον ἐν τῇ ἐπισκοπικῇ ἐκκλησίᾳ, ᾗ ὁ ἀφορισθεὶς ἀνήκει, ἀλλ' ἐκτείνεται καὶ ἐπὶ πασῶν τῶν λοιπῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν. Ἡ ἐπιβολὴ τοῦ ἀφορισμοῦ ἐγνωρίζετο πᾶσι τοῖς λοιποῖς ἐπισκόποις ἢ τοὐλάχιστον τοῖς ὁμόροις, ἢ ἐκείνοις μεθ' ὧν ὁ τὴν ποινὴν ἐπιβαλὼν ἐπίσκοπος ἐτέλει ἐν στενοτέρᾳ ἐπικοινωνίᾳ. Ὡς οἷόν τε μείζονος διαδόσεως ἐτύγχανον οἱ ὑπὸ τῶν συνόδων δι' αἵρεσιν ἀπαγγελλόμενοι ἀφορισμοί. Τὸν ἀφορισμὸν αἴρει ὁ τοῦτον ἐπιβαλὼν ἐπίσκοπος : «ὁ δήσας καὶ λύειν δύναται» ὡς καὶ ὁ ἑαυτοῦ διάδοχος, ὡς καὶ ὁ προβαλὼν τὸν τὸν ἀφορισμὸν ἐπιβαλόντα ἐπίσκοπον πατριάρχης ἢ μητροπολίτης, οὐχὶ δὲ καὶ ὁ ἐπίσκοπος ἑτέρας παροικίας. Τοῦ ἀφορισμοῦ δύνανται νὰ λυθῶσιν οὐ μόνον οἱ ζῶντες, ἀλλὰ καὶ οἱ τετελευτηκότες, δυνάμενοι οὕτω νὰ τύχωσι καὶ ἐκκλησιαστικῆς κηδεύσεως καὶ μνημοσύνων. Οὕτως οἱ ὑπὸ ἀφορισμὸν τελοῦντες, ἐπιδεικνυόμενοι κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ ἑαυτῶν θανάτου εἰλικρινῆ μεταμέλειαν ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ δηλοῦντες τὴν πρὸς παραδοχὴν αὐτῶν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν ἐπιθυμίαν, δύνανται μετὰ θάνατον νὰ λυθῶσι τοῦ ἀφορισμοῦ, καὶ ἡ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου πρᾶξις τῆς ἐκκλησίας ἦν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἀρχαιότητι κατὰ τοὺς διαφόρους τόπους διάφορος στοιχοῦσα ἀλλαχοῦ μὲν αὐστηροτέρᾳ ἐκδοχῇ, ἀλλαχοῦ δ' ἐπιεικεστέρᾳ. (Βλ. *Κ. Μ. Ῥάλλη*. Ποινικὸν δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ἐν Ἀθήναις 1907 σ. 135—185).

Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

— [ΤΕΛΕΤΟΥΡΓ]. Ἡ τελετὴ τοῦ *ἀφορισμοῦ* συνίστατο εἰς τὴν κοινοποίησιν τῆς ἀποφάσεως τοῦ ἀφορισμοῦ ἢ τοῦ ἀναθέματος κατὰ τὰς ἐπὶ λατρείᾳ συνάξεις τῶν πιστῶν, καθ' ἃς καὶ ἀνεγινώσκετο τὸ ἀφοριστικὸν γράμμα (συνήθως μετὰ τὸ Εὐαγγελικὸν ἀνάγνωσμα), εἴτε ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἐπισκόπου, εἴτε ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων, πάντως ἐπισκοπικῇ ἐντολῇ καὶ ἐξουσιοδοτήσει. Διετηρήθη δ' ἡ τοιαύτη πρᾶξις καθ' ἅπασαν τὴν ἐκκλησίαν μέχρι τοῦ δεκάτου αἰῶνος, ὁπότε ἐν μὲν τῇ Ἀνατολῇ ἐξηκολούθησε νὰ κρατῇ καὶ μέχρι σήμερον, ἐν δὲ ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Δύσεως καθωρίσθησαν εἰδικαὶ διατάξεις περὶ ἀφορισμοῦ καὶ ἀναθέματος (ordo excommunicandi et absolvendi) ἐν τῷ Pontificale ἀποθησαυρισθεῖσαι.

Ἐντεῦθεν καὶ οἱ τύποι τῶν ἀφοριστικῶν γραμμάτων μόνον παρὰ τῇ δυτικῇ ἐκκλησίᾳ προσέλαβον μόνιμον καὶ ὁριστικὴν μορφὴν παρ' ἁπάντων τῶν ἐπισκόπων ἀπαραλλάκτως τηρουμένην, ἐν δὲ τῇ Ἀνατολῇ ἐν οὐδενὶ τῶν τελετουργικῶν βιβλίων τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας εὕρηται καθωρισμένος ἐπίσημός τις τύπος, ἐὰν δὲ καὶ ἐκράτησε τοιοῦτός τις κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους σιωπηρῶς, δὲν ἐνέχει οὗτος τὸν ὑποχρεωτικὸν χαρακτῆρα τὸν ὁποῖον καὶ ἡ ἐν τῷ καθολικῷ Pontificale τάξις τοῦ ἀφορισμοῦ καὶ τοῦ ἀναθέματος διὰ τοὺς ἐν τῇ παπικῇ ἐκκλησίᾳ ἐπισκόπους. Καὶ ἐκ μὲν τῆς ἀρχαίας πράξεως τῶν ἐν Ἀνατολῇ ἐκκλησιῶν περιεσώθη τύπος ἀφορισμοῦ εἰς ἐπιστολιμαίαν τινὰ (58ην) ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τοῦ ἐπισκόπου Πτολεμαΐδος Συνεσίου, ἀναφερομένην εἰς τὸν ἀφορισμὸν Ἀνδρονίκου τοῦ Βερονικέως καὶ Θόαντος, ἐν τῇ ὁποίᾳ, ἀφοῦ ἐκτίθενται οἱ λόγοι, δι' οὓς ὁ Ἀνδρόνικος κρίνεται ἀφοριστέος, ἐπάγονται τὰ ἑξῆς : «Ἐπὶ τούτοις ἡ Πτολεμαΐδος ἐκκλησία τάδε πρὸς τὰς ἁπανταχοῦ γῆς ἑαυτῆς ἀδελφὰς διατάττεται. Ἀνδρονίκῳ καὶ τοῖς αὐτοῦ, Θόαντι καὶ τοῖς αὐτοῦ μηδὲν ἀνοιγύσθω τέμενος τοῦ Θεοῦ· ἅπας αὐτοῖς ἱερὸς ἀποκεκλείσθω καὶ σηκὸς καὶ περίβολος. Οὐκ ἔστι τῷ διαβόλῳ μέρος ἐν παραδείσῳ· ὃς κἂν λάθῃ διαδὺς ἐξελαύνεται. Παραινῶ μὲν οὖν καὶ ἰδιώτῃ παντὶ καὶ ἄρχοντι, μήτε ὁμορόφιον αὐτῷ, μήτε ὁμοτράπεζον γίνεσθαι· ἱερεῦσι δὲ διαφερόντως, οἳ μήτε ζῶντας αὐτοὺς προσεροῦσι, μήτε τελευτήσαντας συμπροπέμψουσιν. Εἰ δέ τις ὡς μικροπολῖτιν ἀποσσυβαλίσει τὴν ἐκκλησίαν, καὶ δέξεται τοὺς ἀποκηρύκτους αὐτῆς, ὡς οὐκ ἀνάγκη τῷ πένητι πείθεσθαι, ἴστω σχίσας τὴν Ἐκκλησίαν, ἣν μίαν ὁ Χριστὸς εἶναι βούλεται. Ὁ δὲ τοιοῦτος εἴτε Λευΐτης ἐστίν, εἴτε πρεσβύτερος, εἴτε ἐπίσκοπος, παρ' ἡμῖν ἐν Ἀνδρονίκου μοίρᾳ τετάξεται, καὶ οὔτε ἐμβαλοῦμεν αὐτῷ δεξιάν, οὔτε ἀπὸ τῆς αὐτῆς ποτε σιτησόμεθα· πολλοῦ δὴ δεήσομεν κοινωνῆσαι τῆς ἀπορρήτου τελετῆς τοῖς ἐθελήσασιν ἔχειν μερίδα μετὰ Ἀνδρονίκου καὶ Θόαντος» (*Migne* 66, 1400). Τύπος δ' ἀναθέματος περιεσώθη τὸ κατὰ Νεστορίου ἀνάθεμα, ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου (*Mansi* Coll. Conc. 4, 1177).

Ἐκ δὲ τῆς πράξεως τῶν νεωτέρων χρόνων θὰ ἠδύνατο νὰ παρατεθῇ τὸ ἐν τῷ Εὐχολογίῳ τοῦ *Goar* (ἔκδοσις δευτέρα σελ. 548) διασωζόμενον ἀφοριστικὸν γράμμα τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου (πιθανώτατα τοῦ Λουκάρεως).

Εἰς ἐπιτίμια ἢ ἀφοριστικὰ γράμματα ἐν χρήσει σήμερον παρ' ἡμῖν ἀπαντᾶται ὁ κάτωθι τύπος: «Ἄλλως, ὡς μήτε τὸν Θεὸν φοβούμενος, μήτε τὴν ἐκ τοῦ παρόντος φρικτοῦ ἐπιτιμίου αἰώνιον κόλασιν εἰς οὐδὲν λογιζόμενος ἔστω ἀφωρισμένος, κατηραμένος καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτος καὶ τυμπανιαῖος. Αἱ πέτραι καὶ ὁ σίδηρος λυθήσονται, αὐτὸς δὲ οὐδέποτε, οὐδὲ νὰ ἴδῃ προκοπήν, ἐφ' οἷς ἐργάζεται. Ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, ἡ κατάρα τῆς ἐκκλησίας καὶ αἱ ἀραὶ τῶν 318 θεοφόρων πατέρων νὰ ἐπιπέσωσιν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς τῶν διαπραξάντων τὴν ἀνωτέρω ζημίαν».

Ἐκ δὲ τῆς ἐν τῇ δυτικῇ ἐκκλησίᾳ κρατησάσης τάξεως ἀξιομνημόνευτος τυγχάνει ἡ τελετὴ τοῦ ἀναθέματος, γινομένη ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου συμπαραστατουμένου ὑπὸ δώδεκα πρεσβυτέρων κρατούντων ἀνημμένας λαμπάδας. Περιβεβλημένος τὰ κυριώτερα τῶν ἀμφίων αὐτοῦ ὁ ἐπίσκοπος κάθηται ἐπὶ ἕδρας πρὸ τοῦ κεντρικοῦ θυσιαστηρίου ἢ εἰς ἄλλον δημόσιον τόπον καὶ ἐκφωνεῖ τὸ ἀνάθεμα. Ἐν αὐτῷ πρωτίστως δικαιολογεῖται ἡ ἀπόφασις καὶ ἐκτίθενται οἱ λόγοι, οἱ ὠθήσαντες εἰς τὸ ἀνάθεμα. Εὐθὺς τότε οἱ συμπαριστάμενοι πρεσβύτεροι, ἐκφωνοῦντες τὸ Ἀμὴν ἐπανειλημμένως, πετῶσι κατὰ γῆς τὰς καιομένας λαμπάδας, καὶ δίδουσιν οὕτω πέρας εἰς τὴν τελετὴν τοῦ ἀναθέματος.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν λύσιν τοῦ ἀφορισμοῦ, ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ δὲν παρουσιάζεται γενικῶς καὶ μονίμως καθωρισμένος τύπος. Ὁ Goar διέσωσεν ἀκολουθίαν τινὰ τοιαύτην, ἀλλ' αὕτη φαίνεται μᾶλλον ἐκπροσωποῦσα τάξιν μὴ γενικευθεῖσαν. Κατ' αὐτὴν τὸν μὲν ἀφορισμὸν τοῦ ἱερέως λύει ὁ ἀρχιερεύς, τὸν δὲ τοῦ λαϊκοῦ καὶ ὁ ἱερεύς. Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ ὑπὸ ἀφορισμὸν ἱερέως ὁ ἀρχιερεὺς προκειμένου νὰ γίνῃ ἡ λύσις αὐτοῦ ποιεῖ ἀφ' ἑσπέρας ἑσπερινόν, ὡς συνήθως, τὴν ἐπομένην δὲ τὸν ὄρθρον καὶ τὴν θείαν λειτουργίαν. Μετὰ δὲ τὸ πέρας αὐτῆς «ἔτι ὢν ἐνδεδυμένος τὴν ἀρχιερατικὴν στολήν, ψάλλει τὸν κανόνα τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ καὶ πληρωθέντος τούτου λέγει καὶ τὰ ἕνδεκα ἑωθινὰ Εὐαγγέλια καὶ τούτων πληρουμένων ἀναγινώσκει ὡρισμένην εὐχὴν «ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ μέλλοντος λαμβάνειν συγχώρησιν». Ἡ αὐτὴ τάξις τηρεῖται καὶ ἐπὶ τῇ λύσει ἀφορισμοῦ κατὰ λαϊκοῦ, μόνον δὲ δὲν ἀναγινώσκονται τὰ ἕνδεκα ἑωθινά.

Ἐπὶ τεθνεώτων ἡ λύσις τοῦ ἀφορισμοῦ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ λυθῶσι τὰ σώματα τούτων καὶ μὴ καταντήσωσιν ἐν τῷ τάφῳ τυμπανικὰ καὶ ἄλυτα, ἐγίνετο δι' ἐγγράφου, τὸ ὁποῖον ὁ ἀρχιερεὺς ἐπεδίδε τινι «τοῦ ἀναγνῶναι ἐπάνω τοῦ τεθνηκότος» ἢ καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ ἀρχιερεὺς ἀνεγίνωσκε. Προσθετέον ὅτι μεταξὺ τῶν εὐχῶν, αἵτινες ἀναγινώσκονται ἐπὶ τὰ σώματα τῶν ἀφωρισμένων, ὑπάρχει καὶ ἡ λέγουσα: «...κἂν ἀπὸ νεωτερικοῦ φρονήματος ἀπαγόμενος ἀδιόρθωτος ἔμεινας ἀπὸ τοῦ σφάλματος, οὗπερ ἐσφάλης, δι' ὅπερ καὶ ἀφωρίσθης, ἀλλὰ κἀκεῖνο συγχωρηθείη σοι διὰ σπλάγχνα ἐλέους Θεοῦ».

Συνήθης δ' εὐχὴ πρὸς λύσιν τεθνεώτων ἀπὸ ἀφορισμοῦ καὶ ἀναθέματος ἀνεγινώσκετο ἢ καὶ σήμερον ἐν τοῖς μνημοσύνοις ἢ ταῖς κηδείαις ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως ἀπαγγελλομένη, ἐν ᾗ εὔχεται οὗτος τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ συγχώρησιν.

Ἐν τῇ δυτικῇ ἐκκλησίᾳ ἡ λύσις τοῦ ἀφορισμοῦ καὶ τοῦ ἀναθέματος ἐξειλίχθη εἰς τελετὴν ἀρκετὰ περίεργον. Κατὰ τὴν λύσιν τοῦ ἀφορισμοῦ προσέρχεται ὁ μετανοῶν γυμνός, φέρων μόνον χιτῶνα, καὶ ἀσκεπὴς γονυπετεῖ πρὸ τοῦ ναοῦ ἐνώπιον τοῦ ἐπισκόπου περιβεβλημένου τὰ κυριώτερα τῶν ἀμφίων του καὶ καθημένου ἐπὶ θρόνου πρὸ τῆς κυρίας θύρας τοῦ ναοῦ. Καὶ ἐπὶ τῇ διαβεβαιώσει τοῦ ἀφωρισμένου, ὅτι εἰς τὸ ἑξῆς θὰ συμμορφῶται οὗτος πρὸς τὰς ἐντολὰς τῆς ἐκκλησίας, ὁ ἐπίσκοπος λαμβάνει διὰ τῆς δεξιᾶς ῥάβδον καὶ λέγει τοὺς 50ὸν καὶ 66ον ψαλμούς, κτυπῶν ἐλαφρῶς διὰ τῆς ῥάβδου τὸν προσερχόμενον ἐπὶ τῆς ὠμοπλάτης καθ' ἕκαστον στίχον τῶν ψαλμῶν τούτων. Μετὰ σύντομον λιτὴν ἀπαγγέλλει δύο εὐχάς, ἐν ταῖς ὁποίαις παρακαλεῖ τὸν Θεόν, τοῦ ὁποίου ἴδιον τὸ ἐλεεῖν καὶ σώζειν, νὰ δεχθῇ τὴν δέησιν καὶ νὰ λύσῃ τὸν ἀφωρισμένον τοῦ δεσμοῦ. Μεθ' ὃ καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ λέγει: «Τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ καὶ τῶν μακαρίων Πέτρου καὶ Παύλου καὶ τῆς ἁγίας ἐκκλησίας καὶ ταύτῃ, ἣν ἀσκῶ, λύω σε τοῦ δεσμοῦ...». Καὶ ἐγειρόμενος λαμβάνει αὐτὸν τῆς δεξιᾶς καὶ εἰσάγει τοῦτον εἰς τὸν ναὸν λέγων: «Ἐπανάγω σε εἰς τοὺς κόλπους τῆς μητρὸς ἐκκλησίας καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν συμπάσης τῆς χριστιανωσύνης, ἀφ' ὧν διὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ ἀφορισμοῦ ἀπεβλήθης, καὶ ἀποκαθιστῶ σε εἰς τὴν συμμετοχὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν μυστηρίων.»

Συναφὴς εἶναι καὶ ἡ τελετὴ τῆς λύσεως τοῦ ἀναθέματος, καθ' ἣν ὅμως συμπαρίστανται μετὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ δώδεκα πρεσβύτεροι καὶ ἀναγινώσκονται περισσότεροι ψαλμοί.

Ἐν τέλει σημειωτέον ὅτι ἐν πολλαῖς τῶν σιωπηρῶς κρατησασῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀκολουθιῶν τῆς λύσεως ἀφορισμοῦ διακρίνεται προφανὴς ὁ ἀπὸ τῆς Δύσεως ἐπηρεασμός. Διότι πλειστάκις ἀπαντῶμεν ἐν ταῖς εὐχαῖς φράσεις, οἷαι: «σὺ γὰρ εἶπας, Κύριε, τῷ πρωτοκορυφαίῳ τῶν ἀποστόλων Πέτρῳ, ὅτι σοὶ δίδωμι τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας..» ἢ «ὁ τῷ κορυφαίῳ τῶν σῶν μαθητῶν καὶ ἀποστόλων

Digitized by Google

Πέτρῳ τὴν σὴν οἰκοδομήσας Ἐκκλησίαν καὶ τὰς κλεῖς αὐτῷ δούς...».

ΠΗΓΑΙ. *Smith* and *Cheetham*, A dictionary of Christian Antiquities σελ. 641 ἔκδοσις πέμπτη.—Pontificale Romanum ἔκδοσις 1595 σελ. 637—647.—Εὐχολόγιον *Goar* ἐκδ. δευτέρα σελ. 545—548.

Π. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

— [ΛΑΟΓΡ.] Ὅπως πολλαὶ ἄλλαι θρησκευτικαὶ ἀντιλήψεις καὶ πράξεις ἀφωμοιώθησαν ὑπὸ τοῦ λαοῦ λαβοῦσαι τὴν σφραγῖδα τοῦ πνεύματός του καὶ ἀποκτήσασαι τὸν χαρακτῆρα λαϊκοῦ δημιουργήματος, οὕτω καὶ ὁ *ἀφορισμός*, μολονότι ἔχει τὴν ἀρχήν του εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ ἐντὸς θρησκευτικοῦ κύκλου, ἐξετράπη τοῦ ἀρχικοῦ αὐτοῦ προορισμοῦ ἐκλαϊκευθεὶς πολλαχῶς.

Οὕτως ὁ ἀφορισμός, τὸ τελευταῖον τοῦτο καὶ αὐστηρότατον ὅπλον τῆς ἐκκλησίας κατὰ τῶν παραβαινόντων τοὺς κανόνας αὐτῆς (εἰδικῶς κατὰ τῶν αἱρετικῶν), σὺν τῷ χρόνῳ εἰσῆλθε τόσον εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ λαοῦ, ὥστε κατήντησε νὰ χρησιμοποιῆται δι' ὑποθέσεις ἐντελῶς ἰδιωτικὰς καὶ πολλάκις ἀσημάντους.

Εἰς εὐτράπελόν τινα διήγησιν τοῦ Ἀγρινίου, σατιρίζουσαν τὴν ἐντύπωσιν ἣν ἐνεποίησεν εἰς ἄξεστον βοσκὸν ἡ τελετουργία τῆς ἐκκλησίας, βλέπομεν ὅτι ὁ ἀφορισμὸς χρησιμοποιεῖται κατὰ τῶν ζωοκλόπων. «Μνιὰ μέρα, δγυὸ μέρς, τρεῖς μέρς, μᾶς τὸν κλέφτν τοὺν τράο, δὶν εἶν καλὴ δλιὰ τοῦτ εἶπα' ν' ἀφήσμε τὰ πρότα στ' ἅγια τοῦ Θεοῦ κὶ νὰ πᾶμ σ' νιὰ κλησιὰ νὰ βάλουμ νιὰ ἀφορισμάδα, μᾶς κλέψαν τοὺν τράο μαθὲς» (Λαογρ. τόμ. Β' σ. 195). Η ἀφορισμάδα ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐκφόβισιν τῶν «ἀγνώστων» κλεπτῶν, καὶ τὸν ἐξαναγκασμόν των ν' ἀποδώσουν τὸ κλαπὲν διὰ νὰ μὴ ὑποστοῦν τὰς φρικαλέας συνεπείας τοῦ ἀφορισμοῦ μετὰ θάνατον. Ὁ τοιούτου εἴδους ἀφορισμὸς χρησιμοποιεῖται καὶ προληπτικῶς, ἀναγινωσκόμενος ἐπὶ πληρωμς ὑπὸ τῶν ἱερέων ἐπ' ἐκκλησίας καὶ συνοδευόμενοῆ ὑπὸ διαφόρων πράξεων, παρομοίων πρὸς τὰς πράξεις τοῦ **ἀναθέματος** (βλ. λ.) καὶ λαϊκῶν καταρῶν, προκειμένου νὰ διαφυλαχθῇ τι εἴτε ἱερὸν εἴτε ἰδιωτικὸν ἀπὸ ἐνδεχομένην κλοπήν, βλάβην, ἀτίμωσιν, προσβολὴν κλπ. Τόσον τοῦ μετὰ πρᾶξιν ἀφορισμοῦ, ὅσον καὶ τοῦ προληπτικοῦ χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι ἐπιβάλλεται κατ' ἀγνώστου καὶ ἑπομένως δὲν δύναται νὰ ἔχῃ τὰς κοινωνικὰς συνεπείας τὰς ὁποίας ἔχει ὁ κατὰ γνωστοῦ προσώπου ἀφορισμός. Αἱ συνέπειαί του ἀφοροῦν τὴν μετὰ θάνατον θέσιν τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς τοῦ ἀφορισθέντος, καὶ διὰ τοῦτον ἴσως τὸν λόγον ἐξεικονίσθησαν αὗται τόσον φρικιαστικαί. Ἐπίσης ἀξιοσημείωτον τυγχάνει καὶ τὸ ὅτι ὑπάρχει ὡρισμένη κατηγορία πράξεων, ἅμα τῇ ἐκτελέσει τῶν ὁποίων ὁ δράστης αὐτοδικαίως θεωρεῖται ἀφωρισμένος—χωρὶς νὰ ἔχῃ ἐξαγγελθῆ κατ' αὐτοῦ συγκεκριμένως προληπτικός τις ἀφορισμὸς ἢ μετ' αὐτὴν ἐκφοβιστικὸς—καὶ πιστεύεται ὅτι ὑφίσταται τας συνεπείας τοῦ κανονικῶς ἀφορισθέντος. Τοιαῦται πράξεις εἶναι, ἡ πάσης μορφῆς ἱεροσυλία, ὁ φόνος, ἡ ψευδορκία κλπ.

Ὁ «ἀφωρεσμένος», κατὰ τὴν πίστιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, βρικολακιάζει, μετὰ θάνατον, ὅπως βρικολακιάζουν ὅσοι νεκροὶ ὄντες ἐπηδήθησαν ὑπὸ γαλῆς ἢ δὲν «ἐδιαβάστηκαν» καλῶς ὑπὸ τοῦ ἱερέως, οἱ ἁμαρτωλοὶ (ἰδιαιτέρως οἱ τοκογλύφοι καὶ φονεῖς), οἱ βιαίως ἀποθανόντες, οἱ ὑποπεσόντες εἰς ἀνάθεμα καὶ κατάραν ἱερέως. Ὅπως καὶ ὁ τύπος τοῦ ἀφορισμοῦ λέγει, γίνονται τυμπανιαῖοι, μένουν «ἄλειωτοι» καὶ κἄτι περισσότερον· ἐνῷ ἔχουν ταφῆ ἡ τριχοφυΐα καὶ ὀνυχοφυία των ἐξακολουθεῖ. Καταντοῦν ἡ μάστιξ καὶ τὸ φόβητρον τῶν ζώντων, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ αὐτοὶ τυραννοῦνται· ἡ ψυχή των ψήνεται εἰς τὴν γέεναν τοῦ πυρός.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *Πολίτου Ν. Γ.* ἐν περιοδ. ἑλληνικοῦ φιλολογ. συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως, τόμ. 9ος σ. 321 κἑξ. *Κυριακίδου Σ. Π.* Ἑλληνικὴ λαογραφία σ. 118, 202.

Θ. Π.

— **«Ἀφορισμοί»** *[Ἰατρ.]*. Οὕτω καλεῖται τὸ ὀνομαστότερον βιβλίον τῆς Ἱπποκρατείου συλλογῆς, ὅπερ παρὰ τὴν ἐναντίαν γνώμην ἐνίων μόνον συγγραφέων (Houdart, Ermerins, Leutsch, Haeser) κοινῇ ὑπὸ πάντων, ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἤδη, πιστεύεται ὅτι ἀνήκει τῇ γραφίδι αὐτοῦ τούτου τοῦ Ἱπποκράτους (*Γαλ.* XVII. A, 678), δι' ὃ καὶ ἐθεωρήθη μάλιστα καὶ ὡς τὸ κορύφωμα τῶν ἀνθρωπίνων ἰατρικῶν γνώσεων (*Ὀρειβ. Σουΐδ.*).

Ὁ Γαληνὸς (XIX. 349) ἐπεξηγῶν τὸν ὅρον *ἀφορισμός*, σαφῶς καθορίζει τοῦτον ὡς: «λόγον σύντομον, αὐτοτελῆ διάνοιαν ἀπαρτίζοντα ἢ λόγον κατὰ μὲν τὴν προφοράν, ἤτοι τὴν φράσιν, πενόμενον, πλουτοῦντα δὲ τοῖς ἐνθυμήμασι» «Εἴρηται δὲ» λέγει «ἀφορισμός, διὰ τὸ περιορίζεσθαι ἐν αὐτῷ τὸ νόημα, ἀφορίζεσθαι δὲ καὶ ἀποδιίστασθαι ἀπό τε τῶν πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτόν». (Πρβλ. καὶ *Θεόφιλον* φιλόσ. ἐν Κώδ. Παρισ. 2228). Καὶ πράγματι οἱ ἀφορισμοὶ τοῦ Ἱπποκράτους, ἀπαύγασμα μακρᾶς καὶ ἐξαιρέτου ἐμπειρίας, ἐν φράσεσι πενιχραῖς μέν, ἀλλὰ πλουσίαις κατ' ἔννοιαν καὶ περιεχόμενον, περιλαμβάνουσιν οὐχὶ πᾶσαν τὴν ἰατρικὴν τέχνην, ὡς ἠδύνατό τις νὰ ὑπολάβῃ, ἀλλὰ πᾶν τὸ σχετικὸν πρὸς τὴν Κωακὴν πρόγνωσιν, τὴν σημειωτικήν, τὴν διαιτητικὴν καὶ θεραπείαν. Εἶναι 400 τὸν ἀριθμὸν καὶ διαιροῦνται εἰς 8 τμήματα ἢ βιβλία. Τὸ τελευταῖον τούτων, τὸ 8ον, καίτοι καὶ ὁ Γαληνὸς ἀνέγνω χωρία τινὰ αὐτοῦ, θεωρεῖται μεταγενέστερον ὅλως συμπίλημα, εἰλημμένον ἐκ τῶν ἔργων τῆς Ἱπποκρατείου συλλογῆς, δι' ὃ δὲν περιελήφθη ἐν πολλαῖς τῶν σοβαρῶν ἐκδόσεων (Littré).

Καὶ ἐν μὲν τοῖς πρώτοις 6 βιβλίοις περιλαμβάνονται τὰ κυριωδέστερα ἐκ τῶν περὶ προγνωστικοῦ, ἐπιδημιῶν, διαίτης ὀξέων καὶ περὶ ἀέρων, ὑδάτων καὶ τόπων, βιβλίων τῆς Ἱπποκρατείου συλλογῆς, καὶ δὴ ἐν μὲν τῷ α', ἐν 25 ἀφορισμοῖς, περὶ τέχνης καὶ διαιτητικῆς θεραπείας, ἐν τῷ β', ἐν 54, περὶ τοῦ προγνωστικοῦ ἐν γένει, ἐν τῷ γ', ἐν 31, περὶ αἰτιολογίας καὶ τῆς ἐπηρείας τῶν ὡρῶν τοῦ ἔτους καὶ τῆς ἡλικίας ἐν γένει, ἐν τῷ δ', ἐν 83 ἀφορισμοῖς, περὶ ἐμετικῆς καὶ καθαρτικῆς θεραπείας, ἔτι δὲ καὶ διαγνωστικῆς τῶν ἐμπυρέτων ἰδίᾳ νόσων, ὧν συνέχεια ἐν τῷ ε', ἐν 72 ἀφορισμοῖς, ἐν ᾧ καὶ περὶ ἐνεργείας τοῦ ψυχροῦ καὶ θερμοῦ, ἐπὶ χειρουργικῶν ἰδίᾳ νόσων, εἶτα δὲ περὶ γυναικείων νόσων, καὶ ἐν τῷ στ', ἐν 60, περὶ συμπτωματολογίας χειρουργικῶν, ὡς τὰ πολλά, νοσημάτων. Ἐν δὲ τῷ ζ' τέλος, ἐν 87 ἀφορισμοῖς, ὁ λόγος περὶ τῶν ἐν διαφόροις νόσοις ἐπιφαινομένων μετὰ πολλῶν ἐπαναλήψεων.

Τῶν ἀφορισμῶν εὕρηνται καὶ νῦν ἔτι 480 περίπου χειρόγραφα, ὧν 140 μὲν τοῦ πρωτοτύπου κειμένου, 232 δὲ λατινικῆς, 70 ἀραβικῆς καὶ 40 ἑβραϊκῆς τούτου μεταφράσεως· 22 δὲ παλαιοὶ ὑπομνηματισταὶ ἀναφέρονται, ἐν οἷς ὁ Ἡρόφιλος (300 π. Χ.), ὁ Λύκος (*Γαλ.* XVIII, A. 196), ὁ Ἰουλιανὸς γράψας 48 ὅλα βιβλία ἐπ' αὐτῶν (*Γαλ.* XVIII, 246) καὶ ὁ Γαληνός, οὗ τὰ ἐκτενῆ ὑπομνήματα διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν, καὶ πλῆθος ἀνωνύμων. Μεταφράσεις δὲ τῶν ἀφορισμῶν καὶ τῶν ὑπομνημάτων τοῦ Γαληνοῦ εἰς ἀραβικὴν γλῶσσαν ἐγένοντο πλεῖσται, ἀλλὰ καὶ ἴδια ὑπομνήματα κατὰ τοὺς μέσους χρόνους ἐγράφησαν (Μαϊμωνίδης). Πάμπολλοι δ' εἶναι καὶ οἱ νεώτεροι ὑπομνηματισταί, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἀνέρχεται ὑπὲρ τοὺς ἑκατόν. Οἱ ἀφορισμοὶ ἐξεδόθησαν καὶ εἰς πλείστας ἐκδόσεις, εἴτε μετὰ τῶν λοιπῶν ἔργων τῆς Ἱπποκρατείου συλλογῆς, εἴτε καὶ ὅλως ἰδιαιτέρως, οὐχὶ σπανίως δὲ καὶ ἐν μικρῷ σχήματι, ὡς ἐγκόλπιον τῶν ἰατρῶν. Μετεφράσθησαν δὲ καὶ εἰς πάσας τὰς γλώσσας τοῦ κόσμου. Ἄρα ὀρθῶς δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι οἱ Ἀφορισμοὶ εἶναι τὸ διασημότερον τῆς ἰατρικῆς βιβλίον. Παγκοίνως γνωστὸς εἶναι ὁ πρῶτος ἀφορισμός, οὗτινος τὴν ἰδέαν παρέλαβον οὐκ ὀλίγοι τῶν μεταγενεστέρων συγγραφέων (Σενέκας, Λουκιανός, Goethe ἐν Faust: Die Kunst ist lang und Kurz ist unser Leben)· οὗτος ἔχει ὡς ἑξῆς: «ὁ βίος βραχύς, ἡ δὲ τέχνη μακρή, ὁ δὲ καιρὸς ὀξύς, ἡ δὲ πεῖρα σφαλερή, ἡ δὲ κρίσις χαλεπή». Ἐξ ἴσου γνωστὸς εἶναι καὶ ὁ τελευταῖος, ἔχων οὕτως: «ὁκόσα φάρμακα οὐκ ἰῆται, σίδηρος ἰῆται, ὅσα σίδηρος οὐκ ἰῆται, πῦρ ἰῆται· ὅσα δὲ πῦρ οὐκ ἰῆται, ταῦτα χρὴ νομίζειν ἀνίατα».

Δυστυχῶς ἡ ἐν τοῖς ἀφορισμοῖς ὕλη, γενικῶς εἰπεῖν, εὕρηται οὐχὶ καλῶς ταξινομημένη, διὸ καὶ ὑπό τινων (Κωνσταντῖνος Ἀφρικανός, περὶ τὴν ΙΑ' ἑκατοντ. μ. Χ. ἐν Hipp. aphorismi in ordinem collecti) ἐπεχειρήθη διευθέτησις τούτων. Ὡς ἐκ τούτου δέ τινες φρονοῦσιν, ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο ἦτο προωρισμένον δι' ἀτομικὴν ἁπλῶς χρῆσιν αὐτοῦ τοῦ Ἱπποκράτους, οἱ δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐξέδοντο τοῦτο, ὡς εἶχε, τῶν μεταγενεστέρων εἶτα συμπληρωσάντων τοῦτο διὰ πολλῶν προσθηκῶν καὶ ἐπαναλήψεων.

Οἱ ἀφορισμοί, ὡς εἰκός, πρέπει νὰ μὴ κριθῶσιν ὑπὸ τὸ σημερινὸν ἰατρικὸν πνεῦμα, οὐδὲ συμφώνως πρὸς τὰς κρατούσας νῦν, ὅλως διαφόρους τῶν παλαιῶν, ἰδέας. Ἐν τούτοις καὶ ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο ἐξετάζων τοὺς ἀφορισμοὺς ὁ βαθὺς τῆς σήμερον ἐπιστήμων πολλάκις μεγάλως θέλει ἐκπλαγῆ, ὅτι ἐν πολλοῖς τούτων οὐδὲν προσέθηκαν οἱ αἰῶνες.

ΑΡ. Π. Κ.

Ἀφορισμὸς *[Γεωγρ.]*. Βλ. λ. **Πεντελικόν**.

ἀφοριστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀφορίζων, ὁ δι' ἀφορισμῶν περιγράφων, καθορίζων.

—**ἀφοριστικὴ** *γραμμὴ* *[Ἰατρ.]*. Ἡ γραμμὴ ἡ ἀποτελοῦσα τὸ ὅριον τῆς μεταβάσεως ὑγιοῦς ἱστοῦ πρὸς πάσχοντα τοιοῦτον. Ἰδίως παρατηρεῖται αὕτη ἐπὶ διαφόρων δερματοπαθειῶν, καθ' ἃς τὸ ὑγιὲς δέρμα χωρίζεται ἀπὸ τοῦ πάσχοντος, εὑρισκομένου εἰς ὑψηλότερον ἐπίπεδον, διὰ τοιαύτης ἀφοριστικῆς γραμμῆς (*ἐρυσίπελας*).

Ι. Κ. Κ.

ἀφορμὴ (ἡ)· τὸ ἀφ' οὗ τις ὁρμᾶται, αἰτία, πρόσχημα, ψευδὴς δικαιολογία, πρόφασις, ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχ.: παροιμ. «ἀφορμὴ δὲν εἴχαμε καὶ τὴ διακονέψαμε» ἐπὶ πράξεων στερουμένων βαθυτέρου λόγου, στηριζομένων δὲ κακοπίστως ἐπὶ μηδαμινῶν προφάσεων· || μικρὰ αἰτία, νύξις· || χρηματικὸν κεφάλαιον (ἀρχ.).

—*[Φιλοσ.]* Ἡ λέξις *ἀφορμὴ* ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τῶν Στωϊκῶν ἐχρησιμοποιήθη ὡς ὅρος δηλωτικὸς τῆς *ἀποχῆς* ἀπὸ τῆς *ὁρμῆς*, ἤτοι τῆς φορᾶς τῆς ψυχῆς ἐπί τι. Ἡ ἀφορμὴ εἶναι εἷς τῶν τριῶν *τόπων* (τουτέστι μερῶν τῆς φιλοσοφίας) «περὶ οὓς ἀσκηθῆναι δεῖ τὸν ἐσόμενον καλὸν καὶ ἀγαθόν».

Α. Δ.

—**ἀφορμὴ** *δημοσίων δυστυχημάτων* *[Ποιν. Δίκ.]*. Περὶ τῆς «ἀφορμῆς δημοσίων δυστυχημάτων» πραγματεύεται τὸ δέκατον κεφάλαιον (ἄρθρον 588—633) τοῦ β' τμήματος τοῦ τρίτου βιβλίου τοῦ Ποινικοῦ Νόμου, τοῦ περιέχοντος τοὺς περὶ πταισμάτων ὁρισμούς. Αἱ προσπάθειαι τῆς ἐπιστήμης πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς γραμμῆς ἥτις χωρίζει τὸ ποινικὸν ἀδίκημα ἀπὸ τοῦ ἀστυνομικοῦ τοιούτου ἀπέβησαν εἰς μάτην. Ἐφ' ᾧ ὁ μόνος δυνατὸς ὁρισμὸς τοῦ ἀστυνομικοῦ ἀδικήματος εἶναι ὁ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἰσχύοντος Ποινικοῦ Νόμου ὑποδεικνύων ἁπλῶς τὸ εἶδος τῆς ἐπιβαλλομένης ποινῆς. Ἀστυνομικὰ ἀδικήματα ἢ πταίσματα εἶναι κατὰ τὰ ἄρθρα 2 καὶ 4 τοῦ Ποιν. Νόμου ἐκεῖναι αἱ ἀθέμιτοι πράξεις καθ' ὧν τάσσεται κράτησις ἢ πρόστιμον. Τιμωροῦνται δὲ τὰ πταίσματα κατὰ τὸ ἄρθρον 502 Ποιν. Νόμου, ὁποιαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ προαίρεσις τοῦ δράστου, «ἀκόμη καὶ δι' ἁπλῆν ἀμέλειαν».

Τὸ περὶ οὗ πρόκειται κεφάλαιον τοῦ Ποινικοῦ Νόμου θεσπίζει ἀστυνομικὰς ποινὰς ἐναντίον ὡρισμένων κατακινδυνεύσεων, ἰδίως τῆς ζωῆς καὶ τοῦ σώματος. Ὁ νομοθέτης δηλαδὴ ἐπιτάσσει ἢ ἀπαγορεύει ὡρισμένας πράξεις, ἐξ ὧν εἶναι δυνατὸν νὰ προέλθῃ κίνδυνος καταστροφῆς ἐνδίκων ἀγαθῶν, τοὺς ὁρισμοὺς δὲ τοῦ κεφαλαίου τούτου διαιρεῖ εἰς ἐννέα τίτλους, περιλαμβάνοντας 45 περίπου ἄρθρα.

Ὁ πρῶτος τίτλος ἀφορᾷ πράξεις σχετιζομένας πρὸς τὰ *ὕδατα*. Οὕτως ἐν ἄρθρῳ 588—591 κολάζονται οἱ παραμελοῦντες τὰ ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας διατεταγμένα, ἅτινα τείνουν πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ ἐπικειμένων πλημμυρῶν· οἱ κατακινδυνεύοντες τὸν ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἢ τῶν πλωΐμων ὑδάτων πλοῦν, οἱ παραμελοῦντες νὰ λάβουν ἀσφαλιστικὰ μέτρα κατὰ τοῦ τοιούτου κινδύνου, ὅστις προσέπεσεν εἰς τὴν ἀντίληψίν των καὶ οἱ μὴ ἀγγείλαντες αὐτὸν εἰς τὴν ἀρχήν· οἱ παραλείποντες νὰ λάβουν τὰ ὀφειλόμενα μέτρα ἐν σχέσει πρὸς τὰ πλοῖα· καὶ οἱ λουόμενοι εἰς ἄλλους τόπους πλὴν τῶν ἐπὶ τούτῳ ὡρισμένων.

Ὁ δεύτερος τίτλος ἀφορᾷ πράξεις σχετιζομένας πρὸς τὸ *πῦρ*. Οὕτως ἐν ἄρθροις 592—597 κολάζονται οἱ ἀπερισκέπτως μεταχειριζόμενοι τὸ πῦρ, τὸ φῶς καὶ τὰ καυστικὰ ἢ εὔπρηστα πράγματα, ὡς καὶ οἱ παραβαίνοντες ἀστυνομικὰς διατάξεις ἀποσκοπούσας τὴν ἀποτροπὴν κινδύνου ἐμπρησμοῦ ἐν κτιρίοις, ἐν ἀγροῖς καὶ δάσεσιν, ἐν ὁδοῖς καὶ πλατείαις χωρίων καὶ πόλεων· οἱ οἰκοδεσπόται οἱ μὴ λαμβάνοντες προσήκοντα μέτρα πρὸς ἀποτροπὴν κινδύνου ἐμπρησμοῦ ἀπειλουμένου ἐκ πράξεων συνοίκων, ἐνοικιαστῶν κλπ.· οἱ μὴ καταβάλλοντες «μεγίστην προσοχὴν» εἰς χημικὰ πειράματα καὶ ἔργα ἢ εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς πυρίτιδος· οἱ παραβαίνοντες τὰς διατάξεις τὰς ἀφορώσας τὴν διακατοχὴν καὶ τὴν συντήρησιν τῆς πυρίτιδος· οἱ εἰδήμονες τῆς τεκτονικῆς καὶ οἱ πρωτεργάται, οἱ χειροτέχναι, οἱ ἐκτελοῦντες ἐργασίας δυναμένας νὰ ἐπιφέρουν κίνδυνον ἐμπρησμοῦ, οἱ καπνοδόκων σαρωταὶ οἵτινες πάντες ἀμελῶς πράττουν ἐν σχέσει πρὸς τὸν κίνδυνον τοῦ ἐμπρησμοῦ· οἱ ἀντιληφθέντες πυρκαϊὰν καὶ μὴ προκαλοῦντες εὐθὺς δημοσίαν βοήθειαν, ὡς καὶ οἱ μὴ εἰδοποιοῦντες τὴν ἀρχήν.

Ὁ τρίτος τίτλος ἀφορᾷ πράξεις σχετιζομένας πρὸς τὰς *οἰκοδομικὰς ἐπιχειρήσεις*. Οὕτως ἐν ἄρθρ. 598 - 609 κολάζονται οἱ ἐν πόλεσιν ἄνευ σχεδίου οἰκοδομῆς ἢ παρὰ τὸ σχέδιον οἰκοδομοῦντες· οἱ τὰς περὶ οἰκοδομικῆς διατάξεις παραβαίνοντες· οἱ ἀρχιτέκτονες οἱ ἀμελοῦντες νὰ λάβωσιν ἀσφαλιστικὰ μέτρα κατὰ τῶν ἐκ τῆς οἰκοδομήσεως κινδύνων· οἱ πωλοῦντες κακὴν οἰκοδομικὴν ὕλην ἢ οἱ μεταχειριζόμενοι τοιαύτην· οἱ ἀπείρους ἐργάτας διορίζοντες ἀρχιτέκτονες ἢ ἀμελοῦντες τὴν ἐπὶ τῶν ἐργατῶν τῆς οἰκοδομῆς ἐποπτείαν· οἱ ἀναλαβόντες τὴν τεχνικὴν διεύθυνσιν τῆς οἰκοδομῆς, ἐὰν αὕτη μετὰ τὸ πέρας αὐτῆς ἐξεταζομένη παρὰ τῆς ἀρχῆς εὑρεθῇ ἐπικίνδυνος· οἱ εἰς οὓς διεπιστεύθη ἡ οἰκοδομὴ ἢ ἡ ἐπισκευή, ἐὰν ἐντὸς ἔτους μετὰ τὴν τελείωσιν ἡ οἰκοδομὴ ἢ οἰκοδομικὸν πῆγμα πέσῃ ἄνευ ἐξωτερικῆς ἐπενεργείας· οἱ πρὸς ἐξέτασιν καταπεσούσης οἰκοδομῆς διωρισμένοι πραγματογνώμονες, ἐὰν ἀμελῶς ἢ οὐδαμῶς ἐπιχειρήσουν τὴν ἐξέτασιν· οἱ ἰδιοκτήμονες ἢ ἐπιστάται καταπεσούσης οἰκοδομῆς, ἐὰν ἔγιναν παραίτιοι τῆς πτώσεως διὰ πράξεως ὑποκειμένης εἰς ποινήν· οἱ ἀμελοῦντες τὴν ὀφειλομένην διατήρησιν οἰκοδομῆς, οἱ ἰδιοκτῆται καὶ οἱ προσκληθέντες ἀρχιτέκτονες οἱ ἀμελοῦντες τὴν ἐπανόρθωσιν ἐπικινδύνων ἐλλείψεων· οἱ ἀνθιστάμενοι εἰς τὰς ἀφορώσας τὸν κίνδυνον τοῦ πυρὸς οἰκοδομικὰς διατάξεις τῆς κυβερνήσεως· ὁ κύριος τῆς οἰκοδομῆς ὅστις μετὰ προηγηθεῖσαν πρόσκλησιν δὲν σπεύδει νὰ ἐπισκευάσῃ οἰκοδομήματα ἀντιβαίνοντα εἰς τὴν διάταξιν. Ὅσα περὶ συντετελεσμένης οἰκοδομῆς διατάσσονται ἰσχύουν καὶ διὰ παντὸς εἴδους τεκτονικὰ ἀντικείμενα, ὅσα καταπίπτοντα δύνανται νὰ γίνουν ἐπικίνδυνα, ἰδίως λατομεῖα, ὑδραγωγεῖα κλπ.

Ὁ τέταρτος τίτλος ἀφορᾷ πράξεις σχετιζομένας πρὸς τὴν *ἱππασίαν*, *ἁμαξηλασίαν* καὶ τὰ *ζῷα* ἐν γένει. Οὕτως ἐν ἄρθροις 610 - 617 κολάζονται

Digitized by Google

οἱ διὰ ταχείας ἢ ἀπερισκέπτου ἱππασίας ἢ ἁμαξηλασίας ἀνθρώπους ἢ ξένην ἰδιοκτησίαν εἰς κίνδυνον ἐκθέτοντες, ὡς καὶ οἱ τὸ τοιοῦτον εἰς ὑπηρέτας ἢ ἡνιόχους παραγέλλοντες ἢ συγχωροῦντες· οἱ ἄνευ προειδοποιήσεως παραχωροῦντες εἰς ἄλλους πρὸς χρῆσιν ἵππους ἐλαττωματικοὺς ὡς καὶ οἱ ἐμπιστευόμενοι ἵππους ἢ ὀχήματα εἰς ἀπείρους ἀνθρώπους· οἱ μὴ ἀπέχοντες πράξεων ἐρεθιστικῶν δημοσίᾳ ἐξαγριωθέντος ζῴου ἢ οἱ ἐξεπίτηδες δημοσίᾳ ἐξαγριώνοντες ζῷα· οἱ ἀφίνοντες νὰ τρέχωσιν ἐλεύθερα εἰς ἀνοικτοὺς τόπους, κατοικουμένους ἢ συχναζομένους ζῷα, ἱππoζύγια, ἢ σκευοφόρα· οἱ μὴ διευθύνοντες ἢ φυλάττοντες ζῷα μὲ κακοήθη ἰδιώματα· οἱ ἀμελοῦντες τὴν ἐπιτήρησιν τῶν κυνῶν· οἱ ἀτίθασα ζῷα ἄνευ ἀδείας τῆς ἀρχῆς κρατοῦντες ἢ μὴ φυλάσσοντες ἀσφαλῶς τὰ κατόπιν ἀδείας κρατούμενα· οἱ μὴ θανατώνοντες ἢ καταλείποντες εὐθὺς ζῷόν των ἐφ' οὗ παρετηρήθησαν συμπτώματα λύσσης ἢ μὴ εἰδοποιοῦντες τὴν ἀρχήν.

Ὁ πέμπτος τίτλος ἀφορᾷ πράξεις σχετιζομένας πρὸς τὰ *ὅπλα καὶ τὴν πυρίτιδα*. Οὕτως ἐν ἄρθροις 618-621 κολάζονται οἱ ἄνευ ἀνάγκης βάλλοντες διὰ τηλεβόλου ὅπλου εἰς τόπους ὅπου εὐκόλως ἠμπορεῖ νὰ συμβῇ δυστύχημα, ἢ ἐν γένει οἱ βάλλοντες χωρὶς νὰ προσέχουν τὸν κίνδυνον ὅστις δύναται νὰ προξενηθῇ εἰς ἄλλους· οἱ ἀπερισκέπτως φερόμενοι περὶ τὴν διάθεσιν καὶ χρῆσιν πυροβόλων ὅπλων, ὡς καὶ οἱ ξενοδόχοι οἵτινες δὲν προτρέπουν τοὺς ξενιζομένους ὅπως προσέχουν τὸ ὅπλον των· οἱ πωλοῦντες ὅπλα εἰς παῖδας ἢ ἀνθρώπους περὶ ὧν δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἔχουν τὴν ἀναγκαίαν πεῖραν περὶ τὴν χρῆσιν· οἱ εἰς τοιούτους ἀνθρώπους δίδοντες πυρίτιδα.

Ὁ ἕκτος τίτλος ἀφορᾷ πράξεις σχετιζομένας πρὸς *πτῶσιν καὶ βολήν*. Οὕτως ἐν ἄρθροις 623-625 κολάζονται οἱ ῥίπτοντες εἰς συχναζόμενα μέρη λίθους ἢ ἄλλα σκληρὰ σώματα δυνάμενα νὰ βλάψουν ἀνθρώπους ἢ τὴν ἰδιοκτησίαν· οἱ ῥίπτοντες, ἀφίνοντες, ἢ χύνοντες τοιαῦτα πράγματα ἐξ οἰκιῶν, παραθύρων ἢ ἄλλως ἐξ ὕψους· οἱ εἰς ὑψηλὰ μέρη ἐκθέτοντες ἢ ἀναρτῶντες πράγματα παρὰ τὴν ἀστυνομικὴν ἀπαγόρευσιν· οἱ μὴ κατ' ἐνδεχομένης ἀνατροπῆς ἢ καταφορᾶς ἀσφαλίζοντες ἐκτεθειμένα ἢ ἀνηρτημένα πράγματα, ὧν ἡ ἔκθεσις ἢ ἀνάρτησις δὲν ἀπηγορεύθη· διὰ τὰς παραβάσεις ταύτας ἐνέχονται οἱ οἰκοδεσπόται ἢ διακάτοχοι κατοικίας διὰ τοὺς οἰκείους καὶ ὑποκειμένους, ἐὰν δὲν δύναται νὰ ἀνακαλυφθῇ ὁ πταίστης.

Ὁ ἕβδομος τίτλος ἀφορᾷ πράξεις σχετιζομένας πρὸς τὴν κατακινδύνευσιν τῆς *εἰσόδου* ἢ *ἐξόδου*. Οὕτω ἐν ἄρθροις 626—630 κολάζονται οἱ εἰς κοινῶς προσιτοὺς τόπους παραμελοῦντες τὸ χρέος ὅπως περιβάλουν μὲ ἀσφαλιστικὰ μέτρα τάφρους, κρημνούς, βάραθρα κλπ.· οἱ ἀντιπράττοντες εἰς τὰς διατάξεις περὶ ἀσφαλείας τῶν δημοσίων ὁδῶν καὶ προχωμάτων· οἱ τὴν ἐλευθέραν δίοδον καταπλείοντες ἢ δυσκολεύοντες δι' ἀποθέσεως ἐπὶ δημοσίων ὁδῶν ἢ πλατειῶν, ὀχημάτων, ὑλῶν οἰκοδομικῶν κλπ.· οἱ ἐν καιρῷ νυκτὸς μὴ ἀσφαλίζοντες ἢ μὴ φωτίζοντες ἀντικείμενα μένοντα, τῇ συγκαταθέσει τῆς ἀρχῆς, παννυχίως ἐπὶ δημοσίων ὁδῶν ἢ πλατειῶν· οἱ ξενοδόχοι, οἵτινες, ἐπελθούσης τῆς νυκτός, δὲν φροντίζουν περὶ τοῦ πρὸς ἀσφαλῆ ἔξοδον καὶ εἴσοδον ἀναγκαίου φωτισμοῦ τῶν οἰκιῶν των· οἱ ἄνευ ἀδείας τῆς ἀρχῆς εἰς περίφρακτον ἢ ἀπερίφρακτον ἰδιοκτησίαν των ἄνευ εἰδοποιητικῶν σημείων στήνοντες αὐτοβόλα ὅπλα, παγίδας ἢ τριβόλους ἢ ἀνοίγοντες βόθρους ἐπικινδύνους· ἐπίσης καὶ οἱ τὰ αὐτὰ ἐπιχειρήσαντες εἰς δημοσίους καὶ κοινῶς προσιτοὺς τόπους ἢ εἰς ξένην ἰδιοκτησίαν ἄνευ εἰδήσεως τοῦ διακατόχου.

Ὁ ὄγδοος τίτλος ἀφορᾷ πράξεις σχετιζομένας πρὸς *ἀνθρώπους παράφρονας, ὑδροφόβους καὶ μεθυσμένους*. Οὕτως ἐν ἄρθρ. 631-632 κολάζονται οἱ μὴ λαμβάνοντες ἀσφαλιστικὰ μέτρα ἐναντίον παραφρόνων διατριβόντων παρ' αὐτοῖς, ἢ ἀνθρώπων ἐχόντων ὑδροφοβίαν· οἱ μεθύοντες ἐν ᾧ ἀσχολοῦνται εἰς ἐργασίας, εἰς τὰς ὁποίας πρὸς ἀποφυγὴν δυστυχημάτων ἀπαιτεῖται ἰδιαιτέρα προσοχή.

Τέλος ὁ ἔνατος τίτλος ἀφορᾷ πράξεις σχετιζομένας πρὸς *βλάβην κοινῶς ἐπικίνδυνον*. Οὕτως ἐν ἄρθρῳ 653 κολάζονται οἱ ἀφαιροῦντες ὑποστηρίγματα κτιρίων ἢ ἄλλα προφυλακτικὰ μέσα· οἱ ἐξαφανίζοντες σημεῖα ἀνεγειρόμενα πρὸς προφύλαξιν δυστυχημάτων καὶ οἱ ἀχρηστεύοντες σκεύη, ὄργανα κλπ. διωρισμένα πρὸς βοήθειαν ἐν καιρῷ δημοσίων ἀναγκῶν.

Δεδομένου, ὅτι ἡ Πολιτεία ἔχει ἀπεριόριστον τὸ δικαίωμα τῆς ἀστυνομικῆς ποινικῆς νομοθεσίας, εἶναι λίαν εὐχερὲς νὰ γίνῃ κατάχρησις αὐτοῦ εἰς τρόπον, ὥστε ὁ πολίτης νὰ μὴ δύναται νὰ κάμῃ οὔτε ἓν βῆμα χωρὶς νὰ περιπέσῃ εἰς ἀδίκημα. Τοιοῦτον δεῖγμα ἀστυνομικῆς ποινικῆς νομοθεσίας «προκαλοῦν τὴν ἀγανάκτησιν», θεωρεῖ ὁ Feuerbach τὸ β' μέρος τοῦ βαυαρικοῦ νομοσχεδίου τοῦ 1822, ἐξ οὗ πλεῖσται τῶν ἀνωτέρω διατάξεων ἐλήφθησαν. Σχετικὰς πρὸς τὰς ἀνωτέρω διατάξεις περιέχει τὸ Σχέδιον Ἑλληνικοῦ Ποινικοῦ Κώδικος ἐν ἄρθροις 418, 420, 421, 422, 423, 424 κλπ. (Πρβ. Κωστῆν 3, 543 ἑπ.).

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

— **ἀφορμῆς** *δίκη [Ἀττικ. Δίκ.]*. Ἡ δίκη περὶ «ἀφορμῆς». Ἀφορμὴ ἰδίως παρ' Ἀττικοῖς καλεῖται, «ὅταν τις ἀργύριον δῷ ἐνθήκην» *(Σουίδ. ἐν λ.)*, δηλαδὴ ἡ παρακατάθεσις παρά τινι τραπεζίτῃ χρημάτων, ὅπως ἑνούμενα μετὰ τῶν ἄλλων αὐτοῦ κεφαλαίων καταστῶσι τοκοφόρα διὰ τῆς χρησιμοποιήσεώς των εἴς τι παραγωγικὸν ἔργον. Ἐὰν ὁ δανισθεὶς δὲν ἐπέστρεφε κατὰ τὸν συμπεφωνημένον χρόνον τὸ δάνειον, ἠδύνατο ὁ δανείσας νὰ ἐγείρῃ ἀγωγὴν περὶ ἀναλήψεως τῶν καταβληθέντων χρημάτων, ἥτις ἐκαλεῖτο «ἀφορμῆς δίκη». Τὴν ἀγωγὴν ταύτην ἐπέδιδεν εἰς τὸν εἰσαγωγέα τῆς φυλῆς του, ὁ ὁποῖος τὴν εἰσῆγεν εἰς τὸ ἁρμόδιον ἡλιαστικὸν δικαστήριον. Ὁ ἔνοχος πιθανῶς ἐπλήρωνεν οὐ μόνον τὸ ὀφειλόμενον, ἀλλὰ καὶ τι πρόστιμον. Ω.—

ἀφορμίζω· δημοτ. (ἐπὶ τραύματος, δοθιῆνος κλπ.), ἐρεθίζομαι, ἐμπυοῦμαι.

Ἀφόρμιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Θεσπιέων. Οἱ κάτοικοι *Ἀφορμιεῖς*.

ἀφορολόγητος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ φορολογηθείς· || ὁ μὴ ὑποβαλλόμενος εἰς φόρον, ἄλλως *ἀτελής*.

— *[Ἐγκυκλ.]*· βλ. φόροι καὶ τέλη.

ἄφορος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ φέρων καρπούς, ἄκαρπος: «ἄφορον δένδρον,—ἔτος,—ἀγρὸς κ.τ.τ.»

ἀφόρτωτος,—*η*,—*ον*· ὁ μὴ φορτωθεὶς (ἐπὶ ὑποζυγίων, ἁμαξῶν, πλοίων κλπ.) πρὸς μετακόμισιν: «ἀφόρτωτα ἐμπορεύματα» || «ὁ μὴ παραλαβὼν φορτίον: «ἀφόρτωτον πλοῖον».

ἀφορῶ *(—αω)*· ἀποβλέπω, ἀποσκοπῶ εἴς τι, ἔχω σχέσιν ἢ ἀναφορὰν πρός τι: «εἰς ποῖον ἀφορᾷ ὁ ὑπαινιγμὸς οὗτος», «ἡ πρᾶξις αὕτη δὲν ἀφορᾷ εἰς ἐμὲ (ἢ, ἐμέ)» || συνήθης ἡ φράσις: «ὅσον ἀφορᾷ» ἢ «καθ' ὅσον ἀφορᾷ» ἀντὶ τοῦ κομψοτέρου: «ὡς πρὸς» ἢ «ἐν σχέσει πρὸς» ἢ τοῦ δημοτ. «ὅσο γιά»: «ὅσον ἀφορᾷ ἐμὲ μὴν ἀνησυχῆτε», ἀντὶ τοῦ «ὡς πρὸς ἐμέ, μὴν ἀνησυχῆτε» ἢ «ὅσο γιὰ μένα μὴν ἀνησυχῆτε».

ἀφοσιοῦμαι *(—όομαι)*, κοιν. *ἀφοσιώνομαι*· παρέχω ἐμαυτὸν εἴς τινα ἀναποσπάστως, προσκολλῶμαι εἴς τινα: «ἀφωσιώθη εἰς τὴν πατρίδα, — εἰς τὴν ἐπιστήμην» κ.τ.τ.· || παθ. μετοχ. *ἀφωσιωμένος*: «—φίλος, —ὀπαδός».

ἀφοσίωσις(ἡ)· ἡ ἀποκλειστικὴ προσήλωσις εἴς τι: «ἀφοσίωσις εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων του, —εἰς τὴν ἐπιστήμην κ.τ.λ.».

ἀφότου· χρον. σύνδεσμ. (ἀντὶ *ἀφ' ὅτου*), ἀφ' ὅτου χρόνου, ἐξ οὗ χρόνου, ἀπὸ τὸν καιρὸν ποῦ.... «ἀφότου ἔγινα ὑπάλληλος».

ἀφοῦ· χρον. σύνδεσμ. (ἀντὶ ἀφ' οὗ), ἀφ' οὗ χρόνου, ὅταν, ὅτε: ««ἀφοῦ ἦλθε»· || μετὰ τῆς χρονικῆς ἐννοίας δηλοῦται καὶ ἡ αἰτιολογική: «ἀφοῦ τὰ θέλεις, πᾶρ' τα».

ἀφουγκράζομαι καὶ **ἀφουκριέμαι**· ἀντὶ ἀφακράζομαι (βλ. λ.).

Ἀφοῦμαι *[Βυζαντ. Ἱστορ.]*. Φρούριον εἰς τὰ ὅρια μεταξὺ Περσαρμενίας καὶ Μεσοποταμίας, τὸ ὁποῖον κατὰ τοὺς Δ'—Ζ' αἰῶνας περιήρχετο ὁτὲ μὲν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Περσῶν, ὁτὲ δὲ εἰς τὰς τῶν Βυζαντινῶν.

ἀφούντωτος, —*η*, —*ον*· δημοτ., ὁ μὴ φουντωμένος· ἐπὶ δένδρων, ὁ μὴ ἀναδώσας φύλλωμα· ἐπὶ πυρός, ὁ μὴ ἀναδώσας φλόγα.

Ἀφουσία *[Γεωγρ.]*. Νησὶς τῆς Προποντίδος οὕτω καλουμένη κατὰ τὸν μεσαίωνα, *Ὀφιοῦσα* κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ *Ἀφξία* σήμερον, ὑπὸ δὲ τῶν Τούρκων Ἀραμπλὰρ (βλ. λ.)

Ἄφρα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ποταμογειτόνων τῆς Κερκύρας ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἐπὶ λοφίσκου βορείως τοῦ ὄρους *Ἁγίου Γεωργίου*. Κάτ. (1928) 944. Τὸ χωρίον ἀπαρτίζεται ἐκ τριῶν συνοικισμῶν συνεχομένων, τῶν *Κουλάτικα, Ριγγάτικα* καὶ *Ζαχχάτικα*, ὧν ὁ δεύτερος εἶναι καὶ ὁ πολυπληθέστερος. Μετὰ τῆς πόλεως Κερκύρας συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ, ἀπέχει δ' αὐτῆς ἐπὶ ὥραν. Δ. Ε. Μ.

Ἀφραάτης.—1) Μοναχὸς (βλ. περὶ αὐτοῦ λ. Ἀντιόχεια — *ἐκκλησιαστικῶς* ἐν τ. Δ', σ. 897 γ'—898 α').—2) Ὁ ὅσιος. Τοῦ πρώτου Ἀφραάτου, οὗτινος σῴζονται καὶ 23 ὁμιλίαι, δέον πιθανώτατα νὰ διακριθῇ ὁ ὅσιος Ἀφραάτης, οὗτινος τὴν μνήμην ἐπιτελεῖ ἡ ἐκκλησία τὴν 29ην Ἰανουαρίου. Ἐκ Περσίας καταγόμενος καὶ ἀσπασθεὶς τὸν Χριστιανισμόν, ἔζησε βίον ἀσκητικώτατον ἐν Ἐδέσσῃ καὶ εἶτα ἐν Ἀντιοχείᾳ, κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα, ἐπιβάλλων τὸν σεβασμὸν εἰς πάντας καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἐχθρὸν τῆς Ἐκκλησίας αὐτοκράτορα Οὐάλεντα. Μαθὼν ὀλίγον τὴν ἑλληνικήν, ὡμίλει εἰς γλῶσσαν μιξοβάρβαρον καὶ εἵλκυε πολλοὺς «εἰς τὴν τῶν θείων λογίων ἀκρόασιν». Ἀπέθανεν εἰς βαθύτατον γῆρας περὶ τὸ 400. [Περὶ αὐτοῦ *Θεοδώρητος Κύρρου* ἐν «Φιλόθεος Ἱστορία» η' (*Migne* Ἑ. Π. 82, 1368—1377· πρβλ. καὶ σ. 1393 καὶ 1412) καὶ ἐν Ἐκκλ. Ἱστ. 4, 23 (*Migne* Ἑ. Π. 82,1185—1188)]. Δ. Σ. Μ.

Ἀφραγιᾶς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Τζανάτων* τῆς ἐπαρχίας Κραναίας τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1920) 116.

Ἀφράγκολα (ἡ) (Afragola) *[Γεωγρ.]*. Πόλι τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Νεαπόλεως, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Νεαπόλεως—Καϊβάνος. Κάτ. 22,822.

ἀφραγμία (ἡ) (Aphragmie) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκανθωδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τοῦ Μεξικοῦ. Δ. Ν. Π.

ἀφραγμίτης (ὁ) (Aphragmites Barr.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Συνώνυμον τοῦ γένους ἀσκόκερας (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

ἄφραγμον (τὸ) (Aphragmum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σταυρανθῶν*. Περιλαμβάνει φυτὰ θαμνώδη πολύκλαδα μὲ λευκὰ ἢ ἐρυθρὰ ἄνθη. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

Ἀφραξεία. Τοποτηρησία ἢ βάνδον, δηλ. μικρὰ διοικητικὴ περιφέρεια τοῦ θέματος Ἀνατολικοῦ (τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας), κειμένη πρὸς Β.Α. τοῦ Ἰκονίου καὶ δυτικῶς τῆς Ἁλμυρᾶς λίμνης (τουρκ. *Τούζ-Γκιόλ*). Μετατεθεῖσα ὑπὸ τοῦ βασιλέως Λέοντος Ϛ' (886—912) εἰς τὸ θέμα Καππαδοκίας, ἀπετέλεσε μετὰ ἓξ ἑτέρων τοποτηρησιῶν μίαν *τούρμαν* (διοικητικὴν περιφέρειαν μικροτέραν τοῦ θέματος) κληθεῖσαν *Κόμματα* ἢ *Χώματα*. Ν. ΚΛΣ.

ἄφρακτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· κοιν. *ἄφραχτος*, ὁ ἄνευ φραγμοῦ, ὁ μὴ πεφραγμένος: «ἄφρακτος κῆπος,—αὐλή, κτλ.».

—*[Ναυτ.]* Λέγεται *ἄφρακτον* τὸ πλοῖον τὸ μὴ φέρον δρύφρακτα (κοινῶς *χωρὶς παραπέτο*, γαλλ. sans parapet, ἀγγλ. without parapet) καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἡ τοιαύτη ἔλλειψις ἀναπληροῦται, πρὸς ἀναχαίτισιν τῆς ὑπερπηδήσεως τῶν κυμάτων, διὰ τῆς τοποθετήσεως *παραρρυμάτων* ἐξ ὀθόνης (κοινῶς *μουσαμάδες τῆς μπάντας*), ἐντεινομένων ὑπὲρ τὸ κατάστρωμα κατὰ μῆκος τοῦ *περιτοναίου* (κοιν. *κουπαστή*;) καὶ ἰσοϋψῶς. Τὰ πλεῖστα τῶν ἱστιοφόρων τῆς μικροακτοπλοΐας, μικραὶ βρατσέραι, τροχαντῆρες τσερνίκια, εἶναι ἄφρακτα καὶ διὰ τοιούτων παραρρυμάτων προφυλάσουσι κατὰ τὸ δυνατὸν τὸ φορτίον των ἀπὸ τῆς διαβροχῆς. Ἀλλὰ καὶ τῶν μαχίμων νηῶν τῶν ἀρχαίων πλεῖσται ἦσαν ἄφρακτοι, δι' ὃ καὶ ἡ φράσις «παραρρύματα παραβαλῶν» εἶναι συχνοτάτη παρ' ἀρχαίοις συγγραφεῦσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐν τῷ ναυστάθμῳ τῆς Ζέας καὶ παρὰ τὴν Σκευοθήκην τοῦ Φίλωνος ἐν Πειραιεῖ εὑρεθείσας ἐπιγραφάς. Ὡς εἰκὸς δὲ τὰ τοιαῦτα παραρρύματα ἐχρησίμευον καὶ διὰ τὴν δῆθεν προφύλαξιν ἀπὸ τῶν βολῶν τῶν πολεμίων, τῶν *θρανιτῶν* ἐρετῶν, οἵτινες ἦσαν ἀκάλυπτοι, διὰ τῆς νηὸς τὸ ἄφρακτον. Σ. Ε. Λ.

—*[Ὀχυρωτ.]*· βλ. λ. αὐχήν, ὀχυρόν.

—ἄφρακτος *πυρηνοτομία* (ἢ καὶ *ἐλευθέρα πυρηνοτομία*). Ὀνομάζεται οὕτω ἡ περίπτωσις τῆς τομῆς τοῦ πυρῆνος τοῦ κυττάρου ἄνευ ἐπακολουθήσεως *κυτταροτομίας*.

Ἀφρανθεσάντος (Afrancesados). Οὕτως ὠνομάσθησαν ἐν Ἱσπανίᾳ ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου κόμματος (δηλ. γαλλίζοντες) οἱ ὀπαδοὶ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ναπολέοντος Ἰωσήφ, μετὰ τὴν στέψιν του ὡς βασιλέως τῆς Ἱσπανίας. Οἱ Ἀφρανθεσάντος οὗτοι μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ναπολέοντος τῷ 1813 ἠναγκάσθησαν νὰ ἐκπατρισθῶσιν, ὅσοι δὲ ἔμειναν ἐν Ἱσπανίᾳ προεγράφησαν ὑπὸ τοῦ ἐπανελθόντος εἰς τὸν θρόνον τοῦ Φερδινάνδου τοῦ Ζ', δὲν ἠδυνήθησαν δὲ νὰ παλινοστήσωσι πρὸ τοῦ 1820.

Ἀφρανία (Afrania). Περίφημος Ρωμαία ῥήτωρ, ἀκμάσασα κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ἐμφυλίων πολέμων καὶ βασανίσασα συχνάκις τοὺς δικαστὰς διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἀγωγῶν της. Εἶναι γνωστὴ ἐκ δύο χωρίων τοῦ Οὐαλερίου Μαξίμου (8,3,2) καὶ τοῦ Οὐλπιανοῦ (Πανδ. 3, 1, 1, 5), παρὰ τοῦ ὁποίου μανθάνομεν, ὅτι ἡ διαγωγὴ τῆς Ἀφρανίας ἐγένετο ἀφορμὴ ἐκδόσεως τοῦ διατάγματος: «qui feminis prohibet pro aliis postulare» (ἀπαγορεύεται εἰς τὰς γυναῖκας ἡ ἀπὸ δικαστηρίου ὑπεράσπισις). Α. Δ.

Ἀφράνιο (Afranio). Μοναχὸς τῆς Φερράρας (ΙΣΤ' αἰών), εἰς ὃν ἀποδίδεται ἡ ἐφεύρεσις τοῦ *μπασόν*.

Ἀφράνιος. Ὄνομα πολλῶν ἐπιλέκτων μελῶν τῆς ἐν Ρώμῃ *Ἀφρανίας οἰκογενείας* (Afrania gens), πληβείων, ὧν σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἑξῆς:

— 1) ***Γάϊος Ἀφράνιος Στέλλιος***, δήμαρχος τῷ 197 π. Χ., πραίτωρ ἐν ἔτει 185. Τῷ 183 ἐνετάλη νὰ ἱδρύσῃ ἀποικίαν ἐν Σατουρνίᾳ.

— 2) ***Γάϊος Ἀφράνιος***, υἱὸς τοῦ πρώτου, δια-

Digitized by Google

κριθεὶς τῷ 160 κατὰ τὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ Περσέως.

—3) *Λεύκιος Ἀφράνιος* (L. Afranius) ὁ σημαντικώτατος Λατῖνος ποιητὴς κωμῳδιῶν μὲ ὑπόθεσιν ρωμαϊκὴν (fabulae togatae) ἀκμάσας κατὰ τὸν Β'. π. Χ. αἰῶνα εἰς τοὺς χρόνους τῶν Γράκχων, σύγχρονος τῶν τραγικῶν ποιητῶν Ἀκκίου καὶ Πακουβίου, σύγχρονος Σκιπίωνος τοῦ νεωτέρου καὶ Λαιλίου.

Ὁ Ἀφράνιος ἐποίησε τὰς περισσοτέρας καὶ καλυτέρας fabulas togatas, ὑπὲρ τὰς τεσσαράκοντα, τῶν ὁποίων σῴζονται οἱ τίτλοι μόνον καὶ πολυάριθμα ἀποσπάσματα. Ὅπως δὲ δεικνύουν οἱ τίτλοι τῶν κωμῳδιῶν του (Cinerarius ὁ κομμωτής, Augur ὁ οἰωνοσκόπος, Promus ὁ οἰκονόμος τοῦ σπιτιοῦ, Prodigus ὁ ἄσωτος), ὁ Ἀφράνιος διεκωμῴδει γενικοὺς ἐλαττωματικοὺς χαρακτῆρας, ὅπως καὶ οἱ ποιηταὶ τῆς νέας ἀττικῆς κωμῳδίας, ἐκλέγων τὰς ὑποθέσεις τῶν κωμῳδιῶν του ἀπὸ ὅλας τὰς ποικιλωτάτας ἐμφανίσεις τοῦ ρωμαϊκοῦ βίου. Ὁ Κοϊντιλιανὸς κρίνει ὅτι αἱ κωμῳδίαι τοῦ Ἀφρανίου ὑπερέχουν ἀπὸ τὰς κωμῳδίας τῶν ἄλλων, Τιτινίου καὶ Ἄττα, ἀλλὰ εὑρίσκει ὅτι βλάπτουν πολὺ αὐτὰς οἱ αἰσχροὶ τῶν παίδων ἔρωτες. Ὁ Ὁράτιος ἀναφέρει, ὡς γνώμην ἄλλων, ὅτι ὁ Ἀφράνιος ἀπεμιμήθη τόσον ἐπιτυχῶς τὸν Μένανδρον, ὥστε νὰ ἐφαρμόζουν αἱ togatae τοῦ Ἀφρανίου μὲ τὰς κωμῳδίας τοῦ Μενάνδρου. Κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Μενάνδρου εἶχε καὶ ὁ Ἀφράνιος προλόγους εἰς τὰς κωμῳδίας του, εἰς ἕνα δὲ ἐξ αὐτῶν τῶν προλόγων ἔδιδε λόγον διὰ τὴν μέθοδον ποὺ ἠκολούθησε καὶ διὰ τὴν πρὸς τὸν Μένανδρον σχέσιν του.

Τὰ πολυάριθμα ἀποσπάσματα τοῦ Ἀφρανίου μᾶς ἐμφανίζουν μὲ πολλὴν παραστατικότητα τὸν οἰκογενειακὸν καὶ τὸν ἄλλον βίον τῶν Ρωμαίων εἰς τοὺς χρόνους τῶν Γράκχων. Ἡ γλῶσσα τοῦ Ἀφρανίου, ὅπως καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν κωμῳδιῶν του μαρτυροῦν τὸν σύγχρονον τοῦ σατιρικοῦ Λουκιλίου εἰς μιξοβαρβάρους τύπους. Γραμματικοὶ καὶ μετρικοὶ ἀσχολοῦνται ἤδη ἐν τοῖς χρόνοις τῆς δημοκρατίας μὲ τὰς κωμῳδίας τοῦ Ἀφρανίου, ἰδιαιτέρως ὁ Οὐάρρων μὲ τὰς καταλεῖδας τῶν ᾀσμάτων αὐτῶν (cantica), ὅπως δὲ φαίνεται ἐκ λόγων τοῦ Κικέρωνος (p. Sest. 118) καὶ ἐκ ποιημάτων τοῦ Κατούλλου καὶ τοῦ Ὁρατίου, ἀνεγινώσκοντο πολὺ αἱ κωμῳδίαι τοῦ Ἀφρανίου, παραβαλλόμεναι πρὸς τὰς τοῦ Μενάνδρου. Τὰ ἀποσπάσματα τοῦ Ἀφρανίου συνειλεγμένα ὅλα ὑπὸ *O. Ribbeck*, Comicorum Romanorum fragmenta[3] 1808, σελ. 193—266. Θ. Α. Κ.

—4) *Λεύκιος Ἀφράνιος*, στρατηγὸς τοῦ Πομπηΐου. Ὁ Πλούταρχος (Πομπ. 68) λέγει περὶ αὐτοῦ, ὅτι, ὅτε εἶχεν ἀπολέσει τὰς ἐν Ἰβηρίᾳ δυνάμεις καὶ κατηγορεῖτο ἐπὶ προδοσίᾳ, ἐπειδὴ ἔβλεπεν, ὅτι τότε ὁ Πομπήϊος ἀπέφευγε τὴν μάχην, ἔλεγεν ὅτι θαυμάζει τοὺς κατηγόρους αὐτοῦ, διατὶ δὲν ἔρχονται κατὰ τοῦ ἐμπόρου τῶν ἐπαρχιῶν, ἵνα πολεμήσωσιν αὐτόν. Ἐνόει δὲ τὸν Καίσαρα, ὑποθέτων, ὅτι ἐξηγόρασε τὴν ἧτταν τοῦ Ἀφρανίου. ΙΑΚ. Χ. Δ.

—5) *Π. Ἀφράνιος Πότιτος*. Αὐλοκόλαξ τοῦ Καλιγούλα, εἰς ὃν ἀσθενοῦντα ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ ἐθυσίαζεν ἑαυτὸν εἰς τοὺς θεοὺς ὑπὲρ ἀποκαταστάσεως τῆς ὑγείας του. Ὁ Καλιγούλας μόλις ἀναρρώσας ἐξηνάγκασε τὸν αὐλοκόλακα νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ὑπόσχεσίν του, κρημνίσας αὐτὸν ἀπό τινος βράχου.

—6) *Ἀφράνιος Βύρρος*. Διδάσκαλος τοῦ Νέρωνος. Α. Δ.

Ἀφρασυάμπ (Afrâsyâb). Ὄνομα δύο θρυλικῶν βασιλέων τῆς Τουρανίας, ἀναφερομένων εἰς τὰς πρώτας θρυλικὰς παραδόσεις τῶν Περσῶν.

ἄφραστος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ἄρρητος, ἀνεκλάλητος, ἀνέκφραστος.

Ἀφρᾶτα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 218. Τὰ Ἀφρᾶτα συνδέονται μετὰ τοῦ Κολυμβαρίου δι' ἡμιονικῆς ὁδοῦ (45'), ἐκεῖθεν βαίνει ἁμαξιτὴ πρὸς τὰ Χανιά.

Πλησίον τοῦ χωρίου ἀνεκαλύφθη τῷ 1889 ὑπόγειον σπήλαιον καὶ ἐν αὐτῷ πολλαὶ ἀρχαιότητες, ἐνομίσθη δὲ ὡς ναὸς τῆς Δικτύννης Ἀρτέμιδος (Βριτομάρτιος), διότι τὸ χωρίον κεῖται ἐπὶ τοῦ Δικτυνναίου (Ψάκον, Κάβο-Σπάθας) ἀκρωτηρίου, ὅπου τοποθετεῖται ἡ ἀρχαία Δίκτυννα παρὰ τὴν τοποθεσίαν Μένιες ἐν τῷ ὅρμῳ Καντζιλιέρη. Τὸ χωρίον τοῦτο ἔπαιξε σπουδαῖον ρόλον κατὰ τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνας τῆς Κρήτης, χρησιμεῦον, πληθάλλων, καὶ ὡς πολύτιμον καταφύγιον τῶν κατοίκων τῶν πεδινῶν χωρίων καὶ κρησφύγετον τῶν καταδιωκομένων ἀγωνιστῶν. — Ω

Ἀφρᾶτι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1920) 1033. Ἀπὸ τῆς Χαλκίδος ἀπέχει 1 ὥρ. 15'.

Ἀφρατὶ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος *Ἐμπάρου* τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Κάτ. (1928) 171.

Ἀφρᾶτον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Θέρμου* τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίδος (τέως Τριχωνίας) τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 138. Κεῖται εἰς τὰς ὑπωρείας τῆς κορυφῆς τοῦ Παναιτωλικοῦ (Κατελάνου) νεῦον πρὸς τὴν Τριχωνίδα λίμνην.

ἀφρᾶτος,— *η*, — *ο*· δημοτ., ὁ ὅμοιος μὲ ἀφρόν· «ἀφρᾶτο ψωμί, — παξιμάδι»· || ὁ ἐλαφρός, ὁ ἁπαλός, ὁ μαλακός: «ἀφρᾶτο ξύλο», «ἀφράτη πέτρα».

ἀφρεδοδερίδαι (οἱ) (Aphredoderidae) *[Παλαιοζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ἰχθύων γλυκέων ὑδάτων ἀνήκουσα εἰς τὴν φυλὴν *βερυκιμόρφων ἀκανθοπτερυγίων*. Γ. Κ. Γ.

ἀφρίζα (ἡ) (Aphriza) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *καλοβατικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρῳδιδῶν*. Τὸ γένος τοῦτο διακρίνεται ἐκ τῶν βραχέων ποδῶν του, τελείως κεκαλυμμένων ὑπὸ σκληρῶν λεπίων καὶ ὑπὸ τῶν τελείως κεχωρισμένων ἀπ' ἀλλήλων δακτύλων του. Τὸ πτέρωμά του ἔχει σκοτεινῶς φαιὸν χρῶμα κατὰ τὴν ράχιν μὲ μελανὰς κηλῖδας καὶ ραβδώσεις καὶ λευκὸν ἢ λευκὸν μετὰ μελανῶν ραβδώσεων ἐπὶ τῆς κοιλίας. Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 25 ἑκατοστόμετρα. Κυριώτερον εἶδος εἶναι ἡ: *ἀφρίζα ἡ ραβδωτὴ* (Aphriza virgata) ἀπαντῶσα εἰς τὰ παράλια τῆς Χιλῆς, τοῦ Περοῦ καί τινας νήσους τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ. Δ. Ν. Π.

ἀφριζίτης (ὁ) (Aphrizite) *[Ὀρυκτολ.]*. Παραλλαγὴ τοῦ ὀρυκτοῦ *τουρμαλίνου*. Γ. Κ. Γ.

ἀφρίζω· κάμνω, ἐκβάλλω ἀφρούς· «ἀφρίζει ἡ θάλασσα,—τὸ κῦμα κ.τ.τ.» || «ἀφρισ' ἀπ' τὸ θυμό του».

Ἄφρικα (Africa) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*.—1) Σκόπελος κείμενος 10 μίλλια δυτικῶς τῆς νήσου *Μόντε Χρίστο*. Ἀναδύων μόλις 1½ μέτρον ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, ἦτο ἄλλοτε ὁ τρόμος τῶν διαπλεόντων. Ἤδη, χάρις εἰς τὴν ἐπινόησιν τῶν αὐτομάτων φάρων, ἐπετεύχθη ὁ φωτισμός του διὰ φάρου *Ἄγκα* (Atrica: πλάτ. 42°21', μήκ. 10°04' ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 158: Cape Gavallo to Civita Vecchia) καὶ ὁ σκόπελος ἀπὸ ἐπικινδύνου ἀπέβη χρησιμώτατος εἰς τοὺς διαπλέοντας, δυναμένους καὶ νὰ κανονίζωσι δι' αὐτοῦ τὴν πλεῦσίν των.—2) Ἀκρωτήριον τῆς Τύνιδος ἀποτελοῦν τὸ νότιον κέρας τοῦ κόλπου τοῦ *Ἀμμαμέτ*. Ὀνομαζόμενον ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν καὶ *Ρὰς Μαεντία* (Ras Mahedia) ἀποτελεῖται ἀπὸ στενὴν βραχώδη χερσόνησον, προέχουσαν ἐπὶ μίλλιον πρὸς ἀνατολάς (Africa: πλάτ. 35°30' Β, μήκ. 11°05' ἀν., χάρτης ἀγγλ. 1159: Susa to Mahedia καὶ 250: Fratelli rocks to Mahedia) καὶ φωτιζομένην διὰ φάρου ἐρυθρῶν ἐκλάμψεων 15 μιλλίων. Τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο, παρέχον ἀσφαλὲς ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς, συνδέεται σιδηροδρομικῶς πρὸς τὰ Σοῦσα καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὸ Τυνησιακὸν σιδηροδρομικὸν δίκτυον. Πιστεύεται γενικῶς ὅτι τὸ ἀγκυροβόλιον τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου εἶναι τὸ Turris Hannibalis τῶν Λατίνων γεωγράφων, ὁπόθεν ὁ Ἀννίβας ἐξέπλευσε πρὸς Ἀσίαν. Σ. Ε. Λ.

— **Ἄφρικα** (Africa) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἡ μείζων τῶν νηοδοχῶν τοῦ τεχνητοῦ λιμένος τοῦ Πὸρτ-Σαΐδ, τῆς τοιαύτης της ὀνομασίας ἐκτοπισάσης τὴν ἀρχικῶς δοθεῖσαν αὐτῇ «Ἀμπὰς Χίλμα», ἀπὸ τοῦ διατάξαντος τὴν κατασκευήν της κεδίβου. Κεῖται ἐν τῇ ἄντικρυ τῆς πόλεως ὄχθῃ τῆς διώρυγος τοῦ Σουὲζ καὶ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν ὅρμισιν τῶν ἀνθρακοφόρων ἀτμοπλοίων, ἵνα μὴ ταῦτα ἀσχημίζωσι τὴν ὄψιν τῆς πόλεως. Τὸ βάθος της εἶναι ἀπὸ 34 ἕως 38 ποδῶν (πλάτ. 31°16' Β, μήκ. 32°19' ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 234: Port Said).Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—«**Ἄφρικα**» (Africa) *[Ναυτ. Ἱστορ.]*. Μικρὸν δίκροτον, 64 πυροβόλων, τοῦ στόλου τοῦ Νέλσωνος κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Τραφαλγκάρ. Βραδύπλουν ὂν ἀπεχωρίσθη, κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν τῆς ναυμαχίας νύκτα, τῆς ἀγγλικῆς ναυτικῆς δυνάμεως καὶ διὰ νὰ λάβῃ ἐγκαίρως τὴν θέσιν του, ἐναντίον τοῦ ἱσπανικοῦ τρικρότου Santissima Trinitad τῶν 130 πυροβόλων, ναυαρχίδος τοῦ Gisneros, δὲν ἐδίστασε νὰ παραπλεύσῃ ἐξ ἀποστάσεως ἡμισείας βολῆς πυροβόλου ὅλην τὴν παράταξιν τῶν ὑπὸ τὸν ὑποναύαρχον Dumanoir le Pelley, γαλλικῆς πρωτοπορείας. Σ. Ε. Λ.

ἀφρικάνο (τὸ) (Africano) *[Πετρογρ.]*. Εἶδος ἀσβεστολίθου (μαρμάρου) λειαντοῦ, ἔχοντος πορφυρέρυθρον χρῶμα μετὰ λευκῶν καὶ μελανῶν κηλίδων καὶ ταινιῶν. Γ. Κ. Γ.

ἀφρικανολόγος (ὁ)· ὁ περὶ τὰ ἀφρικανικὰ πράγματα ἀσχολούμενος.

Ἀφρικανὸν *πέλαγος* *[Ἀρχ. Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία κατὰ Πτολεμαῖον («Εὐρώπης θέσις, Πίναξ ζ'»: Η, θ, 2) τοῦ τμήματος τῆς Μεσογείου τοῦ βρέχοντος τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀφρικῆς, τὰς πρὸς «μεσημβρίαν Σαρδοῦς Σικελίας καὶ τῶν περὶ αὐτὰς νήσων» (πρβλ. Λιβύης πίναξ 6'. Η, ιδ, 2)· δηλαδὴ τὸ ἀκτογραφοῦν τὴν βόρειον Τυνησίαν καὶ τὴν ἀνατολικὴν Ἀλγερίαν. Ἰδιαιτέραν ὀνομασίαν, τανῦν, δὲν ἔχει τὸ πέλαγος τοῦτο· τὸ ἀνατολικὸν ὅμως τμῆμα αὐτοῦ ἀποτελοῦσιν ὁ κόλπος τῆς Τύνιδος (Golfe de Tunis) καὶ οἱ «διέκπλοι» *Σκέρκι* καὶ *Γκαλίτα* (Skerki channel καὶ Galita channel). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἀφρικανός, θηλ. *Ἀφρικανή* καὶ *Ἀφρικανίς*, δημοτ. *Ἀφρικάνα*· ὁ κάτοικος τῆς Ἀφρικῆς, ὁ ἐξ Ἀφρικῆς καταγόμενος.

— *[Ἄνθρωπολ.]*· βλ. λ. **Ἀφρικὴ** *[Ἀνθρωπολ.]*

—**Ἀφρικανός**. — 1 Προσωνυμία τῶν δύο *Σκιπιώνων* ὡς νικητῶν τῆς Καρχηδόνος (*Δίων. Κάσ.* 61, 17), κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν συνήθειαν. Ὁ Πλούταρχος (Κατσ. 52) ἀναφέρει ὅτι ἐδόθη τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ εἰς Σκιπίωνά τινα Σαλλουστίωνα, ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀφρικανῶν, ἢ πρὸς περιφρόνησιν τοῦ Σκιπίωνος ἢ δι' ἄλλην αἰτίαν.—2) Προσωνυμία τοῦ *Γορδιανοῦ*, περὶ ἧς ὁ Ἡρωδιανὸς (7, 19) λέγει: «Τῷ τε κυρίῳ αὐτοῦ ὀνόματι προσθέντες Ἀφρικανὸν ἐκάλεσαν ἀφ' ἑαυτῶν· οὕτω γὰρ Λίβυες ὑπὸ μεσημβρίαν τῇ Ρωμαίων φωνῇ καλοῦνται». ΙΑΚ. Χ. Δ.

— **Ἀφρικανὸς** *Ἰούλιος* (Julius Africanus). Λατῖνος ρήτωρ τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος μὲ ρητορικὸν τάλαντον, τὸ ὁποῖον ἐξαίρει ὁ Κοϊντιλιανὸς (10. 1, 118) χαρακτηρίζων αὐτὸν ὡς λαμπρότατον ρήτορα, ζωηρὸν ἐν τῷ λόγῳ του καὶ ὄχι πολὺ μετρημένον εἰς τὰς μεταφοράς. Ὁ ρήτωρ οὗτος εἶναι πιθανώτατα υἱὸς τοῦ ὁμωνύμου ἐκ Γαλλίας Ἰουλίου Ἀφρικανοῦ, τοῦ φονευθέντος τῷ 32 μ. Χ. κατὰ διαταγὴν τοῦ Τιβερίου *Τακίτ*. ann. 6, 7). Θ. Α. Κ.

—**Ἀφρικανὸς** ὁ *Σέξτος*. Φιλόσοφος ἐξ Ἀφρικῆς ζῶν ἐν Ρώμῃ ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων (*Σουΐδας*). ΙΑΚ. Χ. Δ.

—«**Ἀφρικανὶς**» (Africaine). Μελόδραμα εἰς 5 πράξεις (ποίημα Ε. Σκρὶμπ, μουσικὴ Ι. Μαγεερβέρ). Πρώτη παράστασις αὐτοῦ ἔγινεν εἰς τὴν Μ. Ὄπεραν τῶν Παρισίων τῇ 28 Ἀπριλίου 1865. Τὴν Ἀφρικανίδα εἶχε γράψει ὁ Μαγεερβὲρ ἀπὸ τὸ 1840, ἕνεκα ὅμως διαφόρων παρεμβληθέντων προσκομμάτων παρεστάθη 25 ἔτη κατόπιν καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συνθέτου (1864). Ὁ Φετίς, διαπρεπὴς μουσικολόγος καὶ διευθυντὴς τοῦ Κονσερβατορίου τῶν Βρυξελλῶν, πρωτοβουλίᾳ τοῦ ὁποίου ἀνεβιβάσθη τὸ ἔργον, διηύθυνε τὰς δοκιμάς, ἐφρόντισε δι' ὅλας τὰς λεπτομερείας καὶ ἐν γένει ἐπεστάτησε μὲ ἐνδιαφέρον ἀληθοῦς καλλιτέχνου διὰ τὴν ἄψογον ἀπόδοσιν. Παρ' ὅλην τὴν ἀνεπάρκειαν τοῦ λιμπρέττου τὸ ὑστερότοκον τοῦτο ἔργον τοῦ μεγάλου μουσουργοῦ ἵσταται παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Ροβέρτου, τῶν Οὐγενόττων, τοῦ Προφήτου, διακρινόμενον διὰ τὴν ἁδρότητα τῆς ἐμπνεύσεως καὶ τὸν χρωματισμὸν τῆς ἐνορχηστρώσεως. Λ.

Ἀφρικάντερς (Afrikanders). Ὀνομασία εταιρείας ἥτις ἱδρύθη τῷ 1880 ἐν τῇ Βρεττανικῇ Δυτικῇ Ἀφρικῇ, ὑπὸ Γερμανῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γεννηθέντων ἐν αὐτῇ. Ὁ σκοπὸς τῆς ἑταιρείας ταύτης ἦτο ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἀφρικῆς. Κατὰ τὸν Βοερικὸν πόλεμον (1899—1902) αὕτη διετέθη εὐμενῶς πρὸς τοὺς Μπόερς. Μετὰ τὸν πόλεμον τοῦτον τὰ μέλη της ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ ὁμοσπονδίας ὑπὸ τὸ βρεττανικὸν στέμμα, καὶ ἔλαβον μέρος εἰς τὰς διαπραγματεύσεις τοῦ 1910 διὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς ἀφρικανικῆς ἑνώσεως.

Ἀφρικὴ (ἡ). Μία τῶν πέντε ἠπείρων τῆς Γῆς, γνωστὴ ἐν μέρει ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Περιλαμβάνεται ὁλόκληρος εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἡμισφαίριον, κειμένη νοτίως τῆς Εὐρώπης, ἀπὸ τῆς ὁποίας χωρίζεται διὰ τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ ἣν σχεδὸν ἐγγίζει διὰ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Γιβραλτάρ, καὶ νοτιοδυτικῶς τῆς Ἀσίας, ἧς χωρίζεται διὰ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ μετὰ τῆς ὁποίας ἑνοῦται διὰ τῆς διώρυγος τοῦ Σουέζ. Εὑρισκομένη μεταξὺ 37° 20' βορείου καὶ 34° 51' νοτίου πλάτους τέμνεται εἰς τὸ μέσον σχεδὸν ὑπὸ τοῦ Ἰσημερινοῦ, περιλαμβάνει δὲ καὶ τὰς δύο, βορείαν καὶ νοτίαν, τροπικὰς ζώνας. Ἔχει σχῆμα ἀνεστραμμένου ἀπίου μετά, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἐλαφρᾶς κολπώσεως κατὰ τὸ δυτικὸν τμῆμα (κόλπος Γουϊνέας) εἶναι δέ, ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι δύο νότιοι ἤπειροι τῆς Γῆς (νότιος Ἀμερικὴ καὶ Αὐστραλία), ἐξαιρετικῶς συμπαγὴς χώρα. Ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου ἡ Ἀφρικὴ δὲν ἔχει σημαντικὰς νήσους, πλὴν τῆς Μαδαγασκάρης, ἥτις ὅμως διαφέρει μεγάλως ἀπὸ τὴν κυρίως Ἀφρικανικὴν ἤπειρον. Τὸ μέγιστον μῆκος τῆς Ἀφρικῆς ἀπὸ Β. πρὸς Ν. εἶναι 8.000 περίπου χιλιόμετρα, τὸ δὲ μέγιστον εὖρος της ἀπὸ Δ. πρὸς Α. 7.540 χιλιόμετρα. Ἔχει ἔκτασιν 29.205.390 τετρ. χιλμ., εἶναι δηλαδὴ τρίτη κατὰ τὸ μέγεθος ἐκ τῶν ἠπείρων, τριπλασία τῆς Εὐρώπης καὶ τετραπλασία τῆς Αὐστραλίας. Ἀραιῶς κατῳκημένη ἡ Ἀφρικὴ ἔχει πληθυσμὸν 135 περίπου ἑκατομμυρίων κατοίκων. Π.—

— [ΓΕΩΛΟΓ.] Ἡ γεωλογικὴ κατασκευὴ τῆς Ἀφρικῆς εἶναι σχετικῶς ἀρκετὰ γνωστή.

Digitized by Google

Πετρολογικὴ σύστασις καὶ στρωματογραφία. — Εἰς τὴν γεωλογικὴν κατασκευὴν τῆς Ἀφρικῆς λαμβάνουν μέρος τὰ ἀκόλουθα συστήματα στρωμάτων καὶ πετρωμάτων.

1) Κρυσταλλοσχιστώδη πετρώματα (γνεύσιοι μετὰ γρανιτῶν καὶ γάββρων) ἀποτελοῦντα τὸν ἀρχαιότατον *ἀφρικανικὸν κρυσταλλοπαγῆ* (πυρηνώδη) *ὄγκον* (afrikanisches Massiv). Οὗτος μετὰ τῆς Ἀαβρίας καὶ τῆς Μαδαγασκάρης ἀπετέλει τμῆμα τῆς ἄλλοτε μεγάλης ἠπείρου *Γκοντβάνα.*

2) Κατὰ τὸν προτεροζωϊκὸν αἰῶνα ἐσχηματίσθη κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁλόκληρον σύστημα πετρωμάτων (*προκαμβρίου* ὡς ἐκ τούτοτ ἡλικίας). Οὕτως ἐπὶ τῶν ὡς ἀνωτέρω κρυσταλλοσχιστωδῶν πετρωμάτων τῶν παναρχαίων ὀροσειρῶν ἐπικάθηνται εἰς τὴν νότιον Ἀφρικὴν (Τράνσβααλ, Μεγάλη Ναμαλάνδ, κλπ.) πετρώματα (σχιστόλιθοι, χαλαζῖται, δολομῖται, δολομιτικοὶ ἀσβεστόλιθοι καὶ σχιστόλιθοι, ψαμμῖται, ἀρκόσαι, κροκαλοπαγῆ, κροκαλοπαγικοὶ τόφφοι κλπ.), τῶν ὁποίων ἡ ἀκριβὴς γεωλογικὴ ἡλικία δὲν καθωρίσθη ἀκριβῶς, ἕνεκα παντελοῦς ἐλλείψεως ἀπολιθωμάτων. Ἐκ τούτων ἰδιαιτέραν σημασίαν ἔχουν τὰ *στρώματα τοῦ Witwatersrand,* διότι τὰ εἰς αὐτὰ περιλαμβανόμενα κροκαλοπαγῆ εἶναι χρυσοφόρα καὶ παρέχουν τὸ σημαντικώτατον μέρος τῆς σημερινῆς παραγωγῆς χρυσοῦ τῆς Ἀφρικῆς.

3) Κατὰ τὸν παλαιοζωϊκὸν αἰῶνα ἐσχηματίσθησαν ἐπὶ τῶν πυθμένων τῶν θαλασσευόντων τότε τμημάτων τῆς Ἀφρικῆς διάφορα πετρώματα, κατὰ τὰς διαφόρους περιόδους, τὰ ὁποῖα ἀπαντῶνται σήμερον ὡς ἑξῆς:

α') Στρώματα τῆς *καμβρίου* περιόδου εἰς τὸ Μαρόκκον (Marakech), τὰ ὁποῖα εἶναι ἀργιλλικοὶ σχιστόλιθοι φέροντες ἀπολιθωμένους τριλοβίτας. Ἐπίσης εἰς τὴν ἄλλοτε γερμανικὴν - νοτιοδυτικὴν Ἀφρικὴν (Kaokofeld καὶ Otavi) ἀσβεστόλιθοι.

β') Στρώματα τῆς *ἀνωτέρας σιλουρίου* περιόδου εἰς τὸ Μαρόκκον (Demnat εἰς τὸ ὄρος Ἄτλας), σχιστόλιθοι φέροντες ἀπολιθωμένους γραπτολίθους. Ἐπίσης πολὺ ἐξηπλωμένα εἶναι στρώματα τῆς περιόδου ταύτης (χαλαζῖται μετὰ σχιστολίθων φερόντων γραπτολίθους) εἰς τὴν κεντρικὴν Σαχάραν περὶ τὰ κράσπεδα τοῦ ἀρχαίου κρυσταλλοπαγοῦς ὄγκου τοῦ Τουαρέγκ.

γ') Κατὰ τὴν *δεβόνιον περίοδον* ἡ τότε ἐξαπλουμένη *Μεσόγειος θάλασσα* κατελάμβανε καὶ τὴν βόρειαν Ἀφρικήν. Ἐπὶ τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης ταύτης ἀπετέθησαν καὶ ἐσχηματίσθησαν τὰ σήμερον εἰς τὴν βόρειον Ἀφρικὴν συναντώμενα δεβόνια στρώματα. Ταῦτα ἀρχίζουν μὲ ψαμμίτας, ἀκολουθοῦν ὑπεράνω ψαμμώδεις ἀσβεστόλιθοι, φέροντες ἀπολιθωμένα βραγχιόποδα καὶ κοράλλια καὶ ἕπονται ἐν τέλει ἀσβεστόλιθοι μὲ ἀπολιθωμένα κεφαλόποδα ἀμμωνοειδῆ. Εἰς τὴν νότιον ἐπίσης Ἀφρικὴν παρουσιάζονται δεβόνια στρώματα φέροντα ἀπολιθωμένα βραγχιόποδα.

δ') Στρώματα τῆς *λιθανθρακοφόρου* περιόδου παρουσιάζονται εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς Ἀφρικῆς. Ἡ νότιος Ἀφρικὴ κατὰ τὰ ὅρια μεταξὺ δεβονίου καὶ λιθανθρακοφόρου περιόδου κατέστη ξηρά, καὶ εἴς τινα μόνον μέρη παρουσιάζονται ψαμμῖται μετ' ἀπολιθωμένων φυτῶν (*βοθρόδενδρον*).

ε') Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν *πέρμιον* περίοδον ἐσχηματίσθησαν εἰς τὴν νότιον καὶ ἀνατολικὴν Ἀφρικὴν (ὡς καὶ εἰς τὴν Μαδαγασκάρην) λιμνοποταμογενῆ, χερσαῖα στρώματα, φέροντα ὀρυκτοὺς λιθάνθρακας, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζονται μὲ τὸ ὄνομα «*στρώματα τοῦ Καρροῦ*» (Karruschichten). Τούτων ὁ σχηματισμὸς φαίνεται, ὅτι ἤρχισε κατὰ τὴν ἀνωτέραν λιθανθρακοφόρον περίοδον, ἔλαβεν ἀνάπτυξιν μεγάλην κατὰ τὴν πέρμιον καὶ μὲ τὴν αὐτὴν ὄψιν ἐξηκολούθησε καὶ εἰς μετὰ ταῦτα νεωτέρας γεωλογικὰς περιόδους. Τὰ στρώματα ταῦτα χαρακτηρίζονται ἐκ τῶν γεγονότων, ὅτι περικλείουν ἀπολιθωμένα πτεριδόφυτα κλπ. (μεταξὺ τῶν ὁποίων τὴν *γκαγκανοπτέριδα* καὶ τὴν *γλωσσοπτέριδα*) καὶ ἄφθονα λείψανα ἀμφιβίων καὶ ἑρπετῶν, τὰ ὁποῖα εἶχον λάβει τότε τεραστίαν ἀνάπτυξιν εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην. Κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν στρωμάτων τούτων (ἰδίᾳ κατὰ τὸ τέλος τῆς περιόδου) δὲν ἐπεκράτει κλῖμα ξηρόν, (ὅπως ἀντιστοίχως ἐν Εὐρώπῃ) καὶ ἔλαβε χώραν (κατὰ τὴν ἀρχὴν ἰδίᾳ τῆς περιόδου) μεγάλη ἐξάπλωσις παγετώνων. Σχηματισμοὶ παγετώνων εἶναι γνωστοὶ ἀπὸ τὴν νότιον Ἀφρικήν, ἀπὸ τὴν ἄλλοτε γερμανικὴν νοτιοδυτικὴν Ἀφρικήν, ἀπὸ τὸ Κόγκο καὶ τὸ Τογκό.

4) Κατὰ τὸν ἐπακολουθήσαντα ***μεσοζωϊκὸν αἰῶνα*** ἐγένετο ἐπίσης σχηματισμὸς πετρωμάτων ὡς ἑξῆς:

α') Κατὰ τὴν *τριάσιον* περίοδον ἐξηκολούθησεν ὁ σχηματισμὸς τῶν στρωμάτων τοῦ Καρρού, τὰ ὁποῖα ἐνέκλεισαν καὶ λείψανα τῶν τότε ζησάντων θερομόρφων ἑρπετῶν (*δικυνόδοντος, παρειοσαύρου κ.λ.π.*), ὡς καὶ σαρκοφάγων *δεινοσαυροειδῶν.*

β') Κατὰ τὴν *ἰουράσιον* ἐτελείωσεν ὁ σχηματισμὸς τῶν «στρωμάτων Καρρού», καὶ ἐξηκολούθησεν εἰς τὴν βορειοανατολικὴν Ἀφρικὴν ὁ σχηματισμὸς τοῦ «*νουβικοῦ*» λεγομένου *ψαμμίτου* (συστήματος δηλ. ψαμμιτῶν, χαλαζιτῶν καὶ ἀργιλλικῶν σχιστολίθων). Ἐπίσης ἐντὸς τῆς θαλάσσης Τηθύος, καλυπτούσης τότε τὰ βόρεια τῆς Ἀφρικῆς (Τύνιδα, Ἀλγέριον, Μαρόκκον), ἀπετέθησαν θαλασσογενῆ στρώματα. Εἰς τὴν νότιον Τύνιδα ἀφ' ἑτέρου, τὴν βόρειον Αἴγυπτον καὶ τὴν Ἀβησσυνίαν ἐσχηματίζοντο ψαμμώδεις καὶ δολομιτικοί, ἐν μέρει γυψοῦχοι ἀσβεστόλιθοι, φέροντες ἀπολιθωμένα βραγχιόποδα καὶ ἐλασματοβράγχια. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἄλλοτε γερμανικῆς ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς (ὄρη τοῦ Tendaguru) ἐσχηματίσθησαν στρώματα περικλείοντα ἀφθονώτατα λείψανα *δεινοσαυροειδῶν*, τὰ ὁποῖα ἐξηρεύνησε κατὰ τὰ ἔτη 1909—1912 ἡ γερμανικὴ ἀποστολὴ τοῦ Τενταγκουρού.

Στρώματα ἐπίσης ἰουράσια εὑρέθησαν καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ὡς καὶ ἐν Ἀραβίᾳ.

γ') Κατὰ τὴν *κρητιδικὴν* περίοδον ἐσχηματίσθησαν ἐπίσης εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἀφρικῆς (Μαρόκκον, Ἀλγέριον, Τύνις, Τριπολῖτις, Κηρηναϊκὴ) ἐκτεταμένα στρώματα, περικλείοντα πλεῖστα ἀπολιθωμένα θαλάσσια *μαλάκια.* Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Λιβυκῆς ἐρήμου ἐξηκολούθησεν ὁ σχηματισμὸς τοῦ νουβικοῦ ψαμμίτου. Ἐπίσης κρητιδικὰ στρώματα ἐσχηματίσθησαν εἰς τὴν ἀποικίαν τοῦ Ἀκρωτηρίου, τὴν ἄλλοτε γερμανικὴν ἀνατολικὴν Ἀφρικήν, καὶ εἰς τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς ἠπείρου ἐκτεταμένα στρώματα θαλασσογενῆ.

ΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΑΦΡΙΚΗΣ

Ταφροειδεῖς ἐγκατακρημνίσεις.
Σύστημα νέων πτυχῶν τοῦ Ἄτλαντος.
Παλαιαὶ πτυχαὶ τῆς χώρας τοῦ Ἀκρωτηρίου.
Νεώτερα ἡφαιστειογενῆ πετρώματα.
Ἡφαίστεια καὶ ἡφαιστειογενεῖς νῆσοι.
Ὁ ἀρχαῖος πυρηνώδης ὄγκος.
Ἔρημοι (θινῶν), πεδία ἄμμου.
Νεώτερα προσχώματα

5) Κατὰ τὸν καινοζωϊκὸν αἰῶνα ἐξακολουθεῖ ἡ ἀπόθεσις καὶ ὁ σχηματισμὸς διαφόρων πετρωμάτων κατὰ τὰς περιόδους *παλαιοηώκαινον, ἠώκαινον* (νουμμουλιτοφόρα στρώματα), *ὀλιγόκαινον* κλπ. Κατὰ τὴν *πλειστόκαινον* τέλος περίοδον οἱ παγετῶνες καταλαμβάνουν μεγάλην ἔκτασιν εἰς τὴν βόρειον Ἀφρικήν, ὅπου ἐπὶ τοῦ Ἄτλαντος κατέρχονται μέχρι τοῦ ὕψους τῶν 1800 μ., ὡς καὶ εἰς τὰ νοτίως τοῦ Ἰσημερινοῦ ἡφαιστειογενῆ ὄρη Κένια καὶ Ρουβετζόρι καὶ τὸ Κίμπο (ὅπου οἱ παγετῶνες κατῆλθον κατὰ 600 μέτρα τοὐλάχιστον χαμηλότερον τοῦ σημερινοῦ ὁρίου ἐξαπλώσεώς των.

Ὀρεοδομὴ καὶ γεωτεκτονικὴ κατασκευή.— Ἡ ὀρεοδομὴ ἀφ' ἑτέρου καὶ ἡ γεωτεκτονικὴ κατασκευὴ τῆς Ἀφρικῆς — καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ ὁ κατακόρυφος διαμελισμὸς αὐτῆς — εἶναι ἀρκετὰ ἁπλῆ καὶ ὁμοιόμορφος. Πτυχώσεις στρωμάτων καὶ γένεσις πτυχωσιγενῶν ὀρέων παρατηροῦνται εἰς τὰ ὄρη τοῦ Ἀκρωτηρίου (νεωτέρας παλαιοζωϊκῆς ἢ καὶ μεσοζωϊκῆς ἡλικίας) καὶ εἰς τὸν Ἄτλαντα (τῆς λιθανθρακοφόρου καὶ τῆς τριτογενοῦς περιόδου). Ὁ Ἄτλας, ὁ ὁποῖος ὑπὲρ τὸ στενὸν τοῦ Γιβραλτὰρ συνεχίζεται περαιτέρω εἰς τὰ ὄρη τῆς Ἀνδαλουσίας (Πυρηναϊκὴ χερσόνησος) καὶ ὑπὲρ τὸν πορθμὸν τῆς Σικελίας εἰς τὰ ὄρη τῆς βορείου Σικελίας, ἀποτελεῖ τὸ πρὸς τὴν Ἀφρικὴν ἄκρον τῆς νοτιοευρωπαϊκῆς - μικρασιατικῆς ζώνης νέων (κατὰ τὴν γεωλογικὴν ἡλικίαν) πτυχῶν καὶ ἁλύσεων ὀρέων. Νοτίως τοῦ Ἄτλαντος δὲν ὑπάρχουν πτυχωσιγενῆ ὄρη νεωτέρας γεωλογικῆς ἡλικίας. Ὅλον τὸ ὑπόλοιπον τμῆμα τῆς ἠπείρου οὐδεμίαν ὀρεογενετικὴν κίνησιν πτυχώσεως δεικνύει μετὰ τὴν κάμβριον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἐξ ἴσου ὅμως ἐλλείπουν τὰ ἐκτεταμένα βαθύπεδα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἰδιάζοντα εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὴν Ἀσίαν. Σχεδὸν ὅλη ἡ ἤπειρος εἶναι μέγας πυρηνώδης ὄγκος (Massiv), τοῦ ὁποίου ἡ δομὴ δὲν ἐπηρεάσθη οὔτε προσεβλήθη ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων γεωλογικῶν χρόνων ὑπὸ πτυχώσεων, ἀλλὰ μόνον ὑπὸ μεγάλων διαρρήξεων, μεταπτώσεων καὶ ἰσχυρῶν ἡφαιστείων ἐκρήξεων.

Ὁ πυρηνώδης αὐτὸς ὄγκος ἐν τῷ συνόλῳ του ἀνορθοῦται ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον. Εἰς τὰ βόρειά του (Αἴγυπτον, Ἀραβίαν) ἡ θάλασσα τῆς κρητιδικῆς καὶ τῆς τριτογενοῦς περιόδου ἐκάλυπτε τὸ ἐκ παναρχαίων πετρωμάτων ἀρχαῖον ὑπόβαθρον. Ἐν τούτοις εἰς τὴν Σαχάραν, ὅπου τὰ νεώτερα θαλασσογενῆ στρώματα τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς καὶ τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως καλύπτουν τὴν ἀρχαίαν μᾶζαν τῶν παναρχαίων πετρωμάτων, καθωρίσθη, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ἑνὸς ὁμοιομόρφου βαθυπέδου, ἀλλὰ περὶ ταπεινῆς χώρας ἀκανονίστου ἐπιφανείας, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ ὑψίπεδα καὶ σειρὰς ὀρέων. Τὸ νότιον τρίγωνον, τὸ ὁποῖον ἀπὸ πολὺ παλαιῶν γεωλογικῶν ἐποχῶν ἀπετέλει ξηράν, εἶναι ἐν τῷ συνόλῳ του μία ὑψηλὴ χώρα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον λεκανοειδοῦς μορφῆς, τῆς ὁποίας τὰ κράσπεδα κατέρχονται πρὸς τὰς ἀκτὰς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀποτόμως. Καὶ ἐνῷ τὸ δυτικόν του κράσπεδον εἶναι μετρίως εὐρὺ καὶ ὑψηλόν, τοὐναντίον τὸ ἀνατολικὸν καὶ τὸ νότιον εἶναι συνεχόμεναι ὑψηλαὶ χῶραι.

Ἐκ τῆς λεκάνης τοῦ Κόγκο καὶ ἐκ τῆς ταπεινῆς χώρας τοῦ μέσου Νείλου ἀνυψοῦται, ὁτὲ βαθμηδόν, ὁτὲ ἀποκρημνότερον, ἡ *ὑψηλὴ χώρα τῆς ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς*, τῆς ὁποίας τὸ ὑψηλότατον σημεῖον εἶναι πρὸς βορρᾶν, ἡ ὑψηλὴ δηλαδὴ χώρα τῆς Ἀβησσυνίας, ἡ ὁποία καλύπτεται ἀπὸ μεγάλας ἐκτάσεις ἡφαιστειογενῶν βασαλτῶν.

Ἡ μόνη μεγαλυτέρα τεκτονικὴ ἐκδήλωσις εἶναι ὁ σχηματισμὸς μεγάλων ἐκτεταμένων ταφροειδῶν ἐγκατακρημνίσεων, αἱ ὁποῖαι κατὰ ἐλαφρῶς τοξοειδῆ γραμμὴν ἐκτείνονται — ὡς συνέχεια, οὕτως εἰπεῖν, τῆς μεγάλης ταφροειδοῦς ἐγκατακρημνίσεως τῆς Συρίας — ἀπὸ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης μέχρις τῆς Νυάνζης λίμνης. Αἱ ταφροειδεῖς αὗται ἐγκατακρημνίσεις καταλαμβάνονται ὑπὸ λιμνῶν καὶ συνοδεύονται καὶ ἀπὸ ἡφαιστειογενῆ ὄρη, ὅπως π. χ. τὰ ὄρη Κένια καὶ Κιλιμάντζαρον.

Γεωλογικὴ ἱστορία τῆς ἠπείρου.— Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω ἡ γεωλογικὴ ἐξελικτικὴ ἱστορία τῆς Ἀφρικῆς δύναται νὰ συνοψισθῇ ὡς ἑξῆς:

Ἀπὸ τῶν παναρχαίων χρόνων ἡ Ἀφρικὴ (ἐκτὸς τοῦ ΒΔκοῦ τμήματός της, τοῦ κατεχομένου ὑπὸ τοῦ Ἄτλαντος) ἀπετέλει τμῆμα τῆς ἠπείρου *Γκοντβάνα* (βλ. καὶ λ. Αὐστραλία — *Γεωλογία*). Κατὰ τοὺς αἰῶνας προτεροζωϊκὸν καὶ παλαιοζωϊκὸν μεγάλα τμήματα τῆς ἠπείρου ἐθαλάσσευσαν. Εἰς ἄλλα τμήματα κατὰ τὴν λιθανθρακοφόρον περίοδον ἐβλάστανον δάση φυτῶν τῆς ἐποχῆς ταύτης καὶ ἐντὸς λιμνῶν τῶν μερῶν τούτων ἀπετέθησαν συσσωρεύματα ἐξ αὐτῶν τῶν φυτῶν καὶ ἐσχημάτισαν στρώματα λιθανθράκων, τὰ ὁποῖα ἐκμεταλλεύονται σήμερον τὰ λιθανθρακωρυχεῖα Β. τῆς Νυάνζης, ἐν Τράνσβααλ καὶ ἐν Νατάλῃ. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος παγετώδης περίοδος ἐπικρατεῖ, μεγάλαι μᾶζαι πάγων καταλαμβάνουν τμήματα τῆς ἠπείρου καὶ οἱ παγετῶνες ἐνιαχοῦ (νότιος Ἀφρική, κλπ.), κατέρχονται μέχρι τῆς θαλάσσης.

Κατὰ τὸ μέσον τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος ἡ ἰουράσιος θάλασσα εἰσχωρεῖ διὰ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Ἀβησσυνίας μέχρι τοῦ Κόγκο, ἐνῷ συγχρόνως ὁλόκληρον τὸ βόρειον τμῆμα τῆς Ἀφρικῆς καθιζάνει, καταλαμβανόμενον οὕτω πως ὑπὸ τῆς ὁλονὲν ἐξαπλουμένης καὶ εἰσδυούσης κρητιδικῆς θαλάσσης.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐκδηλοῦται ἀνίζησις τῶν θαλασσευόντων τμημάτων, αἱ θάλασσαι γίνονται ἀβαθέστεραι, καὶ τέλος συγχρόνως μὲ τὰς ἀλπικὰς πτυχώσεις, αἱ ὁποῖαι ἐγέννησαν τὸν Ἄτλαντα κλπ., ἐγένοντο καὶ μεγάλαι ὁριζόντιοι καὶ κατακόρυφοι μετακινήσεις τοῦ ἐδάφους. Ἀποτελέσματα τῶν διαταράξεων τούτων ἦτο ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ γένεσις μεγάλων ρηγμάτων μετὰ μεταπτώσεων καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐμφάνισις πολλῶν ἡφαιστείων. Τὰ ρήγματα ταῦτα εἶναι πυκνότερα εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς ἠπείρου. Διὰ τοιούτων ρηγμάτων καὶ ἐγκατακρημνίσεων ἐγεννήθη ἡ Ἐρυθρὰ θάλασσα, χωρισθείσης τῆς Ἀφρικῆς ἀπὸ τῆς Ἀσίας. Λεβητοειδεῖς ἐπίσης ἐγκατακρημνίσεις γίνονται εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἀφρικὴν καὶ ἐντὸς τῶν οὕτω πως γεννωμένων κοιλωμάτων συναθροιζόμενα τὰ ὕδατα σχηματίζουν τὸ σύμπλεγμα τῶν λιμνῶν Νυάνζης, Ταγκανίκας κλπ.

Κατὰ τὴν τεταρτογενῆ τέλος ἐποχὴν εἰς μὲν τὰ ὑψηλὰ ὄρη ἐξαπλοῦνται καὶ κατέρχονται οἱ παγετῶνες, ἐνῷ εἰς τὴν βόρειον Ἀφρικὴν (Ἀλγέριον, Σαχάραν, Αἴγυπτον) ἐπικρατεῖ *βροχερὰ περίοδος*, ἡ ὁποία περιορίζει τὴν ἔκτασιν τῶν ἐρήμων.

Αἱ τεκτονικαὶ κινήσεις τοῦ ἐδάφους συνεχίζονται καὶ σήμερον, ὅπως καθιστῶσι τοῦτο φανερὸν αἱ σημεριναὶ μετακινήσεις τῶν παραλίων τῆς ἠπείρου.

Ὀρυκτὰ καὶ μεταλλεύματα.— Ἡ Ἀφρικὴ παρουσιάζει ἀφθονίαν πολυτίμων ὀρυκτῶν λίθων. Σπουδαιότεροι τούτων εἶναι οἱ ἀδάμαντες τῆς νο-

Digitized by Google

τίου Ἀφρικῆς (παρὰ τὴν πόλιν Κιμπερλέϋ) καὶ οἱ σμάραγδοι τῶν ὀρέων Ζουβάρα παρὰ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν. Μεταλλευμάτων ἐπίσης ὑπάρχουν ἀρκετὰ εἴδη, ὑφιστάμενα ἐκμεταλλεύσεις. Οὕτω χρυσὸς ἐξορύσσεται ἐν Νατάλῃ καὶ Τράνσβααλ παρὰ τὸ Γιοχάνεσβουργ, ὡς ἐπίσης ἐν Σοφάλᾳ καὶ Ἀβησσυνίᾳ, χαλκὸς εἰς τὴν ΝΔκὴν Ἀφρικήν, παρὰ τὸν Ὀράγγην, εἰς τὸ Μαρόκκον καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν περιοχὴν Κατάγκα τοῦ βελγικοῦ Κόγκυ. Εἰς τὸ Ἀλγέριον ἐξορύσσουν μόλυβδον καὶ ψευδάργυρον. Σίδηρος ἐξάγεται εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἀφρικῆς. Ὀρυκτῶν ἀνθράκων ἐξόρυξις γίνεται ἐν Τράνσβααλ καὶ Νατάλῃ, ἐνῷ αἱ εἰς ὅλην τὴν ἤπειρον (Βελγικὸν Κόγκο, νότιος Νιγερία, Ροδεσία καὶ νότιος Ἀφρική) ὑπολογιζόμεναι ποσότητες ὀρυκτῶν ἀνθράκων ἀνέρχονται εἰς 57.839 ἑκατομμύρια τόννων.

Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

—[ΦΥΣΙΚ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Ἀφρικὴ εἶναι ἤπειρος συμπαγής, σχήματος σχεδὸν τριγωνικοῦ καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ὀρεινή, ὁριζομένη πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Μεσογείου, πρὸς ΒΑ ὑπὸ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης

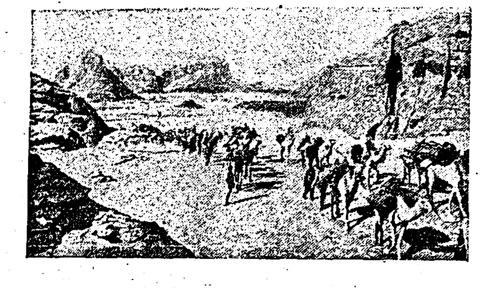

Αἱ κορυφαὶ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Τιμπέστι ἐν Σαχάρᾳ.

πρὸς Α ὑπὸ τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ καὶ πρὸς Δ ὑπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. Εὑρίσκεται μεταξὺ τῶν γεωγραφικῶν συντεταγμένων: 37°20′ βόρ. πλάτ. (ἀκρωτήρ. *Λευκὸν* ἐπὶ τῆς Μεσογείου), 34°51′ νότ. πλάτ. (ἀκρωτήριον *Ἀγκούλχας* ἀνατολικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς *Καλῆς Ἐλπίδος*), 17°25′ δυτ. μῆκ. Γκρήνουϊτς (ἀκρωτήριον *Πράσινον* ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ) καὶ 51°28′ ἀνατ. μῆκ. (ἀκρωτήριον *Γκουαρνταφοὺϊ* ἐπὶ τοῦ Ἰνδικοῦ). Μέχρι τῆς τομῆς τῆς διώρυγος τοῦ Σουὲζ ἦτο ἡνωμένη μετὰ τῆς Ἀσίας, μετὰ ταῦτα ὅμως ἐχωρίσθη εἰς νῆσον.

Ἀκτογραφία.—Αἱ ἀκταὶ τῆς Ἀφρικῆς εἶναι αἱ ὀλιγώτερον κολπούμεναι ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων ἠπείρων τῆς Γῆς. Ἡ ἀναλογία μεταξὺ τοῦ μήκους τῶν ἀκτῶν καὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς χώρας εἶναι 1 χιλιόμετρον παραλίας πρὸς 1420 τετρ. χιλιόμτρ. ἐπιφανείας, ἐνῷ διὰ τὴν Εὐρώπην, ἡ ὁποία μάλιστα δὲν συνορεύει, ὡς ἡ Ἀφρική, παντοῦ μὲ τὴν θάλασσαν, ἡ ἀναλογία εἶναι 1 χιλμτρ. παραλίας πρὸς 289 τετρ. χιλμτρ. ἐπιφανείας.

Τὸ ὁλικὸν μῆκος τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀφρικῆς εἶναι 27600 χιλμτρ. περίπου, ἐξ ὧν 5200 χιλμτρ. ἐπὶ τῆς Μεσογείου, 10800 χιλμ. ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, 8600 χιλμτρ. ἐπὶ τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ, καὶ 3000 χιλμτρ. ἐπὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης.

Ἀκταὶ τῆς Μεσογείου. Ἡ ἐπὶ τῆς Μεσογείου παραλία τῆς Ἀφρικῆς διήκουσα ἀπὸ τῆς διώρυγος τοῦ Σουὲζ πρὸς Α, μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου *Σπάρτελ*, παρὰ τὸ Γιβραλτὰρ πρὸς Δ., εἶναι κατὰ μὲν τὸ ἀνατολικὸν ἥμισυ, μέχρι τοῦ κόλπου τοῦ Γκαμπές, σχεδὸν χθαμαλή, κατὰ δὲ τὸ δυτικὸν ἥμισυ μᾶλλον ἀπόκρημνος, διότι ἐν αὐτῇ τερματίζονται αἱ ὀροσειραὶ τοῦ Ἄτλαντος. Τὰ μᾶλλον

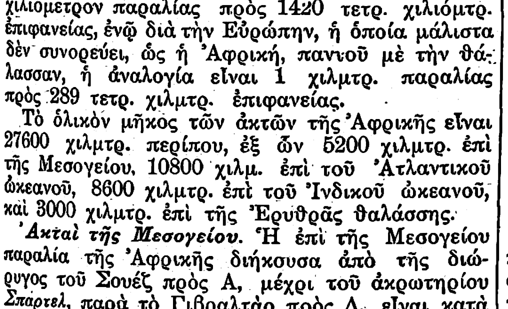

Μία κορυφὴ τοῦ ὑψηλοτέρου βουνοῦ τῆς Ἀφρικῆς τοῦ ἡφαιστειογενοῦς Κιλιμαντζάρου.

ἀξιομνημόνευτα ἀκρωτήρια τῆς Ἀφρικῆς ἐν τῇ Μεσογείῳ εἶναι τὰ *Μπὸν* καὶ *Λευκόν*, ἔναντι τῆς Σικελίας, αἱ τελευταῖαι προεξοχαὶ πρὸς Α τῆς μεγάλης ὀροσειρᾶς τοῦ Ἄτλαντος. Ἄξιοι λόγου κόλποι εἶναι ἡ *Μεγάλη Σύρτις* καὶ ἡ *Μικρὰ Σύρτις* ἢ κόλπος τοῦ *Γκαμπές*, κείμενοι ἀπέναντι σχεδὸν ἀλλήλων καὶ μεταξὺ τοῦ ὀροπεδίου Μπάρκα πρὸς Α καὶ τῶν ὀρέων τοῦ Ἄτλαντος, ἐν Τύνιδι, πρὸς Δ.

Ἀκταὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Εἶναι ἡ μακροτέρα παραλία τῆς Ἀφρικῆς διήκουσα ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Σπάρτελ πρὸς Β. μέχρι τοῦ θυελλώδους

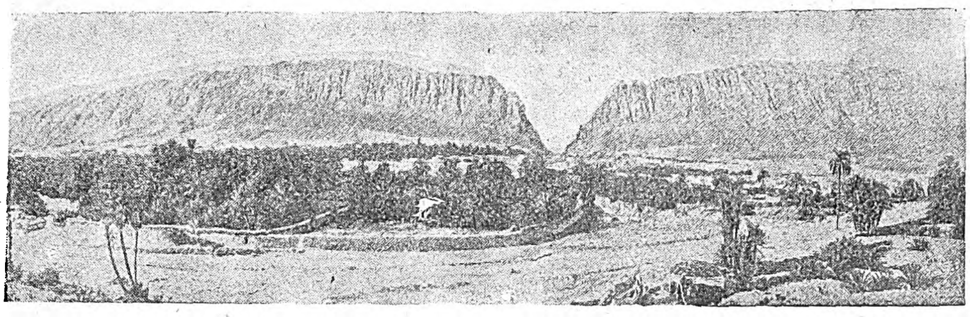

Ὁ αὐχὴν τοῦ Ἐλ-Καντάρα ἐν Ἀλγερίᾳ.

Ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος πρὸς Ν. Κατ' ἀρχὰς πρὸς Β εἶναι ἀπότομος, διότι καταλήγουσιν εἰς αὐτὴν αἱ δυτικαὶ ὀροσειραὶ τοῦ Ἄτλαντος, σχηματίζουσαι διαφόρους προεξοχάς, τὰ ἀκρωτήρια Καντέν, Σίμ, Γκὶρ κ.λ.π. Μετὰ ταῦτα ἡ παραλία καθίσταται χθαμαλὴ καὶ πλήρης σωρῶν ἄμμου τῆς Σαχάρας, οἱ ὁποῖοι καθιστῶσι τὴν ναυσιπλοΐαν παρὰ τὴν ἀκτὴν δύσκολον, διὰ τὸν φόβον προσαράξεως. Ἡ ἀκτὴ προχωροῦσα οὕτω πρὸς Ν. σχηματίζει τὸ ἀκρωτήριον Μπλὰν (Λευκόν), κατόπιν συναντᾷ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σενεγάλη, εἶτα τὸ Πράσινον ἀκρωτήριον, τὸ τελευταῖον τῆς Ἀφρικῆς πρὸς Δ, τὰς ἐκβολὰς τοῦ Γκαμπία καὶ πλήθους ἄλλων μικροτέρων ποταμῶν, καὶ κατόπιν φθάνει εἰς τὴν κατάφυτον ἀκτὴν τῆς Γουϊνέας. Ἡ θάλασσα ἐκεῖ χωροῦσα βαθέως εἰς τὴν ἀφρικανικὴν ἤπειρον σχηματίζει τὸν μέγαν ἀναπεπταμένον κόλπον τῆς Γουϊνέας, τὸν μεγαλύτερον τῆς Ἀφρικῆς. Ἄξια λόγου ἀκρωτήρια ἡ ἀκτὴ τῆς Γουϊνέας ἔχει τὰ τῶν *Φοινικέων*, τῶν *Τριῶν ἄκρων* καὶ τὸ *Φορμόζο*, τὰ ὁποῖα διαιροῦν τὸν κόλπον εἰς ἄλλα μικρότερα τμήματα, τὴν *Ἀκτὴν τοῦ Ἐλεφαντόδοντος*, τὴν *Χρυσῆν Ἀκτήν*, τὸν κόλπον τῶν *Σκλάβων* καὶ τὸν κόλπον τῆς *Μπιάφρας*, εἰς τὸν μυχὸν τοῦ ὁποίου ἡ νησὶς *Φερνάντο Πό*. Μετὰ τὸν κόλπον τῆς Γουϊνέας ἡ παραλία τῆς Ἀφρικῆς προχωρεῖ κατ' εὐθεῖαν πρὸς Ν. ἔχουσα ἄνωθεν αὐτῆς τὰ μεγάλα νοτιοαφρικανικὰ ὀροπέδια, τὰ ὁποῖα ὅμως κατέρχονται ἠρέμως πρὸς τὴν ἀκτὴν

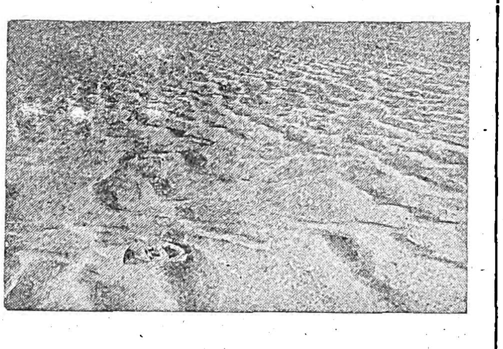

Αἱ ἀπέραντοι ἀμμώδεις ἐκτάσεις τῆς Σαχάρας ὁρώμεναι ἀπὸ ἀεροπλάνου.

καὶ δὲν σχηματίζουν παρὰ μικρὰ ἀκρωτήρια, τῶν ὁποίων σπουδαιότερα εἶναι τά: Λόπεζ, Παλμεϊρίνχας, Φρίο, Κρὸς κλπ. καὶ τέλος τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος.

Ἀκταὶ τοῦ Ἰνδικοῦ. Μετὰ τὸ ἀκρωτήριον τῆς *Καλῆς Ἐλπίδος* σχηματίζεται ἄλλο μέγα ἀκρωτήριον τὸ *Ἀγκούλχας*, τὸ νοτιώτερον τῆς Ἀφρικῆς, καὶ μετ' αὐτὸ ἄρχονται αἱ ἀκταὶ τοῦ Ἰνδικοῦ αἱ ὁποῖαι προχωροῦν ἐπίσης κάτω τῶν ὀροπεδίων μέχρι τοῦ Τροπικοῦ τοῦ Αἰγόκερω ὅπου τὸ ἀκρωτήριον Κορριέντες. Μετὰ ταῦτα ἡ ἀκτὴ καθίσταται χθαμαλὴ καὶ σχηματίζεται ὁ μέγας διέκπλους τῆς Μοζαμβίκης μεταξὺ Ἀφρικῆς καὶ Μαδαγασκάρης, φθάνων σχεδὸν μέχρι τῆς 10° νοτ. πλάτ., ἀβαθὴς καὶ πλήρης ὑφάλων, συνεπῶς δὲ ἐπικίνδυνος εἰς τοὺς ναυτιλλομένους. Μετὰ τὸν διέκπλουν τῆς Μοζαμβίκης ἡ παραλία προχωρεῖ χθαμαλὴ καὶ ἀμμώδης μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Γκουαρνταφοὺϊ, βορειανατολικῆς ἐσχατιᾶς τῆς χερσονήσου τῆς Σομαλίας καὶ ἀνατολικωτέρας ἄκρας τῆς Ἀφρικῆς. Τέλος ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Γκουαρνταφοὺϊ μέχρι τοῦ πορθμοῦ τοῦ Μπὰμπ-ἐλ-Μαντέμπ, ὅπου ἄρχεται ἡ Ἐρυθρὰ θάλασσα, ἡ ἀφρικανικὴ παραλία σχηματίζει τὸν μεγάλον κόλπον τοῦ Ἄντεν.

Ἀκταὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Τὸ μεταξὺ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Μπὰμπ-ἐλ-Μαντὲμπ καὶ τῆς διώρυγος τοῦ Σουὲζ τμῆμα τῆς ἀφρικανικῆς παραλίας βρέχεται ὑπὸ τῆς κλειστῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, τῆς ὁποίας ἡ πρὸς τὴν Ἀφρικὴν ἀκτὴ εἶναι ἀπότομος σχεδὸν πανταχοῦ, τερματιζομένη ὑπὸ τῶν ὀρέων τῆς Ἀραβικῆς ἐρήμου καὶ τῶν Αἰθιοπικῶν ὀροσειρῶν.

Αἱ νῆσοι. Λόγῳ τῆς πυκνότητος τῆς ἠπειρωτικῆς χώρας τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς ἐλλείψεως κολπώσεων τῶν ἀκτῶν δὲν σχηματίζονται παρ' αὐτὴν νῆσοι καὶ νησῖδες. Μεμονωμέναι τοιαῦται ὡς καὶ συμπλέγματα ἀπαντῶσι πολλὰ ἐπὶ τοῦ Ἰνδικοῦ καὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ἀλλὰ παρουσιάζουσι σχεδὸν ὅλαι ἰδίαν γεωγραφικὴν ὀντότητα. Αἱ κυριώτεραι νῆσοι παρὰ τὴν ἀφρικανικὴν ἤπειρον εἶναι: Ἐπὶ μὲν τοῦ Ἀτλαντικοῦ ἀπὸ Β. πρὸς Ν. αἱ: *Ἀζόραι, Μαδέρα, Κανάριαι νῆσοι, νῆσοι Πρασίνου ἀκρωτηρίου, Ἅγιος Θωμᾶς, Ἀνάληψις* καὶ *Ἁγία Ἑλένη*, ἐπὶ δὲ τοῦ Ἰνδικοῦ ἀπὸ Β. πρὸς Ν. αἱ: *Σοκοτόρα, Κομόραι* καὶ *Μαδαγασκάρη*.

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους.—Τὸ μέσον ὕψος τῆς Ἀφρικῆς εἶναι περὶ τὰ 500 μέτρα, εἶναι δηλαδὴ ὑψηλοτέρα καὶ τῆς Ἀσίας καὶ ὅλων τῶν ἄλλων ἠπείρων. Ἐπὶ τῶν ὀροπεδίων της ὑψοῦνται πολλαὶ καὶ μεγάλαι ὀροσειραί, πολλαὶ τῶν ὁποίων

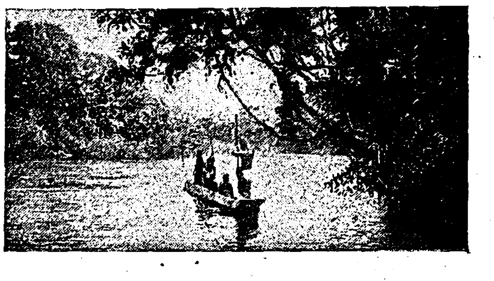

Αἱ κατάφυτοι ὄχθαι τοῦ ποταμοῦ Κογκό.

ὑπερβαίνουσι τὰς 4000 μέτρων ὡς τὸ Κιλιμάντζαρον, αἱ κορυφαὶ τοῦ Ἄτλαντος, τῶν Αἰθιοπικῶν ὀροσειρῶν κλπ. Ἐπίσης καλύπτεται ὑπὸ τῆς μεγαλυτέρας ἐρήμου τοῦ κόσμου, τῆς Σαχάρας. Μορφολογικῶς διαιρεῖται εἰς πέντε μεγάλα τμήματα: 1) Εἰς τὴν ὀροσειρὰν τοῦ Ἄτλαντος κατέχουσαν τὸ ΒΒΔ τμῆμα τῆς ἠπείρου. 2) Εἰς τὴν μεγάλην ἔρημον ἔκτασιν, τὴν Σαχάραν, ἐκτεινομένην ἀπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ πρὸς Δ μέχρι τοῦ Νείλου πρὸς Α καὶ ἀπὸ τῆς Μεσογείου καὶ τοῦ Ἄτλαντος πρὸς Β μέχρι σχεδὸν τῆς 10° πλάτους. 3) Εἰς τὴν νοτίως τῆς Σαχάρας καὶ περὶ τὸν κόλπον τῆς Γουϊνέας, ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ, περιλαμβανομένην χώραν τῶν μεγάλων λεκανοπεδίων, τοῦ Κογκό, τῆς λίμνης Τσάντ, τοῦ Νίγηρος κλπ. 4) Εἰς τὴν πρὸς ΝΑ τῆς Σαχάρας μεγάλην ὀροσειρὰν τῆς Αἰθιοπίας. 5) Εἰς τὸ μέγα ὀροπέδιον τῆς Ν Ἀφρικῆς, ἐκτεινόμενον εἰς ὁλόκληρον τὴν χώραν Ν. τοῦ Ἰσημερινοῦ.

1) ***Ἄτλας.*** Ἡ μεγάλη αὐτη ὀροσειρά, ἀπομεμονωμένη ἐκ τῶν ἄλλων ὀρέων τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἔχουσα κλίμα καὶ βλάστησιν ἀνάλογον πρὸς τὰ ὄρη τῆς Εὐρώπης, ἀποτελεῖ γεωγραφικὴν αὐτῶν συνέχειαν. Διαιρεῖται εἰς τρεῖς παραλλήλους ὀροσειρὰς καὶ σχηματίζει πολλὰς κορυφάς, τῶν ὁποίων τὰ μεγαλύτερα ὕψη κυμαίνονται μεταξὺ 4000—4500 μέτρων (βλ. καὶ λ. Ἄτλας).

2) ***Σαχάρα.*** Ἡ μεγαλυτέρα ἔρημος τοῦ κόσμου καλύπτουσα τὸ τρίτον σχεδὸν τῆς ὅλης Ἀφρικῆς. Θεωρεῖται γενικῶς ὡς ἀποξηρανθεῖσα κοίτη μεγάλης θαλάσσης, ἐξερευνηθεῖσα δὲ εὑρέθη ὅτι τὸ ἔδαφός της ἀποτελεῖται ἀπὸ μέγα ὀροπέδιον μέσου ὕψους 200—300 μέτρων ἀπὸ τῆς

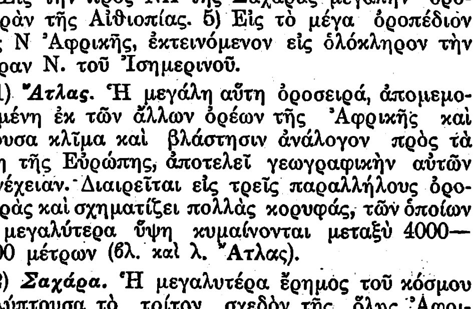

Χωρίον τῆς ἰθαγενοῦς φυλῆς τῶν Ντίνκα οἰκούσης παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Νείλου.

ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, κεκαλυμμένον ὑπὸ στρωμάτων ἄμμου, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξέχουσιν εἰς πολλὰ μέρη γρανιτώδεις ὀροσειραί, φθάνουσαι πολλάκις εἰς μέγα ὕψος. Τὰ σπουδαιότερα τμήματα τῆς Σαχάρας εἶναι ἡ ἔρημος Ντζοὺφ πρὸς Δ., ἡ ὀροσειρὰ τοῦ Ἀχαγκάρ, εἰς τὸ κέντρον (ὑψίστη κο-

Digitized by Google

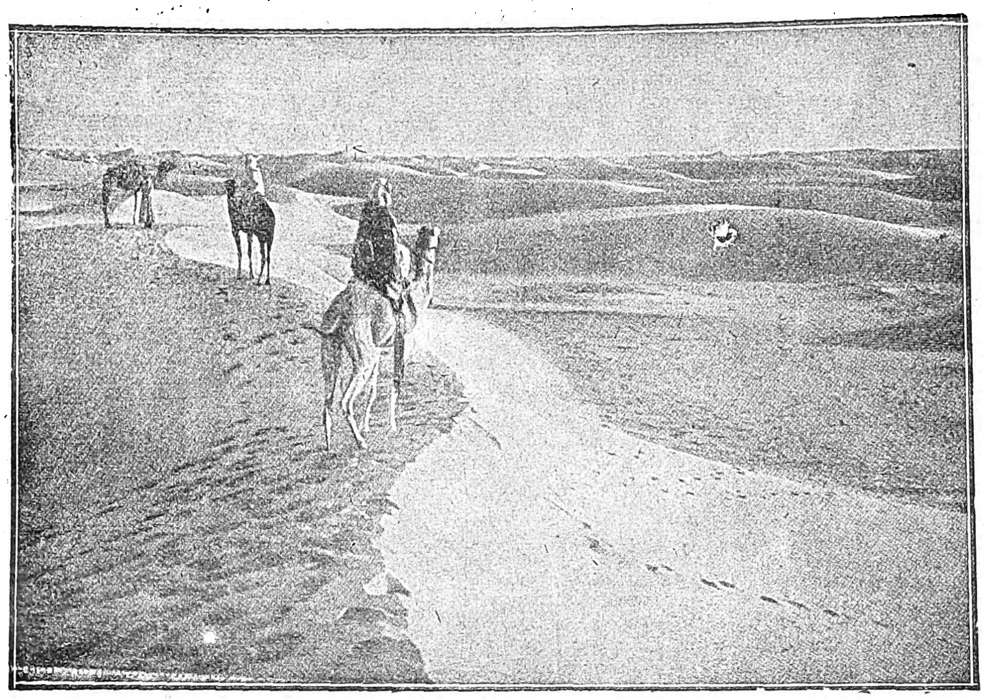

Ἀπέραντος ἔκτασις κεκαλυμμένη ὑπὸ ἄμμου ἐν Σαχάρᾳ.

ρυφὴ Τάχα 3000 μέτρα), ἡ ὀροσειρὰ Τιμπέστις ἀνατολικώτερον τοῦ Ἀχαγκὰρ (ὕψισται κορυφαὶ Τιερόκο 3200 μέτρ., Τουσσιντὲ 3250 μέτρ. καὶ Ἐμικουσσὶ 3400 μέτρ.) καὶ ἡ ἀμμώδης ἔρημος τῆς Λιβύης. Αἱ ἀπέραντοι ἐκτάσεις τῆς Σαχάρας εἶναι ξηραὶ καὶ ἐλλείπει ἐξ αὐτῶν παντελῶς σχεδὸν ἡ βλάστησις. Εἰς μερικὰ μόνον σημεῖα ἀπαντᾷ σκιά, βλάστησις καὶ ὕδωρ καὶ τὰ σημεῖα ταῦτα καλοῦνται *ὀάσεις*. Αἱ σπουδαιότεραι τῶν ὀάσεων τῆς Σαχαρικῆς ἐρήμου εἶναι: τοῦ Ἀΐρ, τοῦ Κοῦφρα, τοῦ Ντζόφρα κλπ.

3) ***Ἡ χώρα τῶν λεκανοπεδίων***. Ἡ περιοχὴ αὕτη, ἄλλως καλουμένη *Σουδάν*, εἶναι χώρα πλουσιωτάτη εἰς βλάστησιν λόγῳ τῶν πολλῶν βροχῶν αἱ ὁποῖαι πίπτουσιν ἐν αὐτῇ καὶ αἱ ὁποῖαι σχηματίζουσι πολλοὺς ποταμούς. Οἱ σπουδαιότεροι ἐκ τῶν ποταμῶν τούτων σχηματίζουσι μεγάλα λεκανοπέδια περιβεβλημένα ὑπὸ μικρῶν ὀροσειρῶν. Τὰ κυριώτερα λεκανοπέδια τῆς περιοχῆς ἐκ Δ. πρὸς Α. εἶναι: τοῦ Σενεγάλη, τοῦ Νίγηρος, τῆς μεγάλης λίμνης Τσάντ, τοῦ Κογκό, ὀλίγον νοτιώτερον, καὶ τοῦ Λευκοῦ Νείλου. Μεταξὺ τῶν λεκανοπεδίων τούτων σχηματίζονται αἱ ἑξῆς ὀροσειραί: Φουτὰ-Ντζαλὸν (ὑψ. κορυφὴ ὄρος Παντιὲ 1120 μέτρ.), Νίμπα (ὑψ. κορυφὴ ὄρος Μόμυ 1650 μέτρ.), Μπαουτσὶ (1690 μέτρ.), Ἀνταμαούα (κορυφὴ Τσεμπτσὶ 2000 μ.), Μανενγκοῦμπα (κορυφὴ Καμεροὺν 4070 μ.), Ντὰρ Φοὺρ (κορυφὴ Μαρρὰχ 3000 μέτρ.).

4) ***Ὀροσειρὰ τῆς Αἰθιοπίας***. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓν συμπαγὲς ὀροπέδιον τὸ ὁποῖον καταλαμβάνει τὸ μέσον ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἁπλοῦται ἡ Ἀβησσυνία. Τὸ ὕψος του κυμαίνεται μεταξὺ 3500 καὶ 4200 μέτρων, πηγάζουν δ' ἐξ αὐτοῦ πολλοὶ ποταμοὶ ὡς ὁ Κυανοῦς Νεῖλος, ὁ Ἀτμπάρα κλπ. Προέκτασίς του πρὸς Α σχηματίζει τὴν χερσόνησον τῆς Σομαλίας καὶ πρὸς Β τὰ βουνὰ τῆς Ἀραβικῆς ἐρήμου.

5) ***Μέγα ὀροπέδιον τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς***. Ἅπαν τὸ ὑπόλοιπον πρὸς Ν τοῦ Ἰσημερινοῦ τμῆμα τῆς Ἀφρικῆς σχηματίζει ἓν ἀπέραντον ὀροπέδιον ἔχον μέσον ὕψος 1500 μέτρων περίπου. Τοῦτο κατὰ τὸ ΒΑ αὐτοῦ τμῆμα σχηματίζει τὴν μεγάλην κορυφὴν τοῦ Κιλιμαντζάρου (5893 μ.), τὴν ὑψίστην τῆς Ἀφρικῆς, καὶ μίαν τῶν ὑψηλοτερων τοῦ κόσμου. Ἐπίσης εἰς τὸ ΒΑ αὐτοῦ τμῆμα ἐκτείνονται πολλαὶ μεγάλαι λίμναι, τῶν οποίων σπουδαιότεραι εἶναι αἱ: *Βικτώρια, Ροδόλφου, Ἀλβέρτου, Τανγκανίκα* καὶ *Νυάσσα*. Εἰς τὸ νοτιώτερον τμῆμα τοῦ ὀροπεδίου σχηματίζονται τὰ ὄρη Ντράκενσμπέργκεν τῶν ὁποίων αἱ κορυφαὶ φθάνουσι τὰς 5000 μ. Τὸ πρὸς Δ αὐτῶν τμῆμα στερεῖται βροχῶν καὶ βλαστήσεως καὶ σχηματίζει τὴν ὑψηλὴν ἔρημον τῆς Καλαχάρης.

Χωρίον Κάφφρων εἰς τὴν νότιον Ἀφρικήν.

Ποταμοὶ καὶ λίμναι. Ἡ Ἀφρικὴ σχηματίζει κατὰ τὸ κέντρον αὐτῆς πολλοὺς καὶ μεγάλους ποταμούς, ἀλλὰ λόγῳ τοῦ ὅτι εἶναι ὑψηλὴ χώρα οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν εἶναι ἐπὶ πολὺ πλωτός. Μόνον ὁ Νεῖλος ὁ ὁποῖος διέρχεται μεγάλην ἔκτασιν πρὸς τὰς ἐκβολάς του εἰς πεδινὴν χώραν εἶναι, μέχρι τινὸς καὶ αὐτός, πλωτός. Πάντες σχεδὸν οἱ ποταμοὶ τῆς Ἀφρικῆς πηγάζουσι ἀπὸ τὰς περὶ τὸ Σουδὰν χώρας, ὅπου αἱ βροχαὶ εἶναι ἄφθονοι. Τὸ τμῆμα πρὸς τὴν Σαχάραν εἶναι παντελῶς σχεδὸν ξηρὸν καὶ οὐδεὶς ἀξιόλογος ποταμὸς ἀπαντᾷ ἐν αὐτῇ. Οἱ μεγαλύτεροι ποταμοὶ εἶναι ὁ *Νεῖλος*, χυνόμενος εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, οἱ *Σενεγάλης* καὶ *Γκαμπία* εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν πρὸς Β. τῆς Γουϊνέας, ὁ *Νίγηρ* εἰς τὸν κόλπον τῆς Γουϊνέας, οἱ *Κογκὸ* καὶ *Ὀράγκης* εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν νοτίως τοῦ κόλπου τῆς Γουϊνέας καὶ τέλος ὁ *Ζαμπέζης* εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανὸν παρὰ τὸν διέκπλουν τῆς Μοζαμβίκης. Λίμναι μεγάλαι ὑπάρχουν πολλαὶ ἐπὶ τῶν ὀροπεδίων τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς αἱ Βικτώρια, Ροδόλφου, Ἀλβέρτου, Ταγκανίκα καὶ Νυάσσα, ὡς καὶ ἡ λίμνη Τσὰντ ἐν Σουδάν. Ἐκ τούτων αἱ πρῶται εὑρισκόμεναι ἐπὶ ὀροπεδίων εἶναι ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων λιμνῶν τοῦ κόσμου, ἐκτεινόμεναι εἰς ὕψος περὶ τὰ 1000 μέτρα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης

Χ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΙΣ

Κλῖμα.—Ἡ Ἀφρικὴ παρουσιάζει ἀξιοσημείωτον συμμετρίαν κλιματικῶν ζωνῶν διαμορφουμένων ἐν ἀντιστοιχίᾳ πρὸς τὴν ἑκατέρωθεν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Ἰσημερινοῦ ὅστις διαιρεῖ τὴν ἤπειρον ταύτην εἰς δύο περίπου ἴσα μέρη. Συνεπῶς ἡ κοιλὰς τοῦ Κογκὸ ἔχει κλῖμα ἰσημερινὸν σταθερῶς θερμὸν καὶ ὑγρόν, ἐνῷ τὸ Σουδὰν πρὸς Β καὶ ἡ κοιλὰς τοῦ Ζαμπέζη πρὸς Ν, ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ ἀπὸ τοῦ Νατὰλ μέχρι τῆς Ἀβησσυνίας, ὑφίστανται τὰς τροπικὰς ἐναλλαγάς, ἤτοι ξηρασίαν κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ βροχὰς κατὰ τὸ θέρος. Ἡ θερμὴ ζώνη τῶν ἐρήμων, εἰς ἣν αἱ βροχαὶ εἶναι σπάνιαι, ἐκτείνεται πρὸς Β ἐκ τοῦ Ἀτλαντικοῦ εἰς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν (Σαχάρα, ἔρημος τῆς Λιβύης καὶ Νουβίας) καὶ περιορίζεται πρὸς Ν μόνον εἰς τὰς στέππας τῆς Καλαχάρης. Τέλος τὰ βόρεια καὶ νότια ἄκρα τῆς Ἀφρικῆς ἔχουσιν εὔκρατον κλῖμα ξηρὸν ἢ μεσόγειον μὲ βροχὰς κατὰ τὸν χειμῶνα βραχείας διαρκείας ἀλλὰ χειμαρρώδεις.

Δ. Ε. Μ.

— [ΧΛΩΡΙΣ] Ἡ βλάστησις ἐν Ἀφρικῇ κατανέμεται εἰς τέσσαρας διακεκριμένας ζώνας: τῆς Σαχάρας, τοῦ Σουδάν, Καλαχάρης καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Ἡ χλωρὶς τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς ὑπάγεται εἰς τὴν τῆς Μεσογείου.

1) ***Χλωρὶς τῆς Σαχάρας***: Ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ ἀφθονοῦσιν οἱ *φοίνικες* καὶ ἰδίως τὸ εἶδος *φοίνιξ ὁ δακτυλοειδὴς* (Foenix dactylifera). Ἐπίσης αἱ οἰκογένειαι τῶν *σταυρανθῶν*, τῶν *προσωπανθῶν*, τῶν *ἀγρωστωδῶν* ἀντιπροσωπεύονται διὰ πλείστων εἰδῶν. Τὰ *χηνοποδιοειδῆ* παρουσιάζουσι ποικιλίαν εἰδῶν καὶ χρωμάτων. Ἰθαγενῆ εἴδη εἶναι τὸ *σπάρτον* (Spartium), ἡ *ἐφέδρα* (Ephedra) καὶ *καλλιγόνον* (Calligonum). Μεταξὺ τῶν *ἁλοφύτων* (φυτὰ ὑφαλμύρων ἐδαφῶν) ἰδιαιτέραν σημασίαν ἔχουσι τὰ εἴδη: *ἁλόκνημον* (Halocnemum), *ἀρθρόκνημον* (Arthrocnemum) καὶ *λειμωνιαστὴρ* (Limoniaster), ὅστις ἔχει ἐνίοτε τὸ ὕψος δενδρυλλίου.

2) ***Χλωρὶς τοῦ Σουδάν***: Τὰ *ἀγρωστοειδῆ* ἀντιπροσωπεύονται πλουσίως. Ἐκ τῶν δένδρων ἀπαντῶσι τὰ εἴδη: *κέδρος ἡ Ἀτλαντικὴ* (Cedrus atlantica), *συκῆ ἡ συκομορέα* (Figus sycomorus), *φοίνιξ ὁ δακτυλοειδὴς* (Fœnix dactylifera), *φοίνιξ ὁ Κανάριος* (Fœnix canariensis) καὶ ἕτερον εἶδος φοίνικος ἐξ οὗ ἐξάγουσιν ἔλαιον, ἡ *ἐλοῒς ἡ Γουϊνεῖος* (Elois guineensis). Ἐπίσης αἱ *βανανέαι* παρουσιάζουσι θαυμαστὴν ποικιλίαν εἰς εἴδη, ἐκ τῶν ὁποίων κυριώτερα εἶναι αἱ: *βανανέα ἡ ἀβησσυνιακὴ* (Musa enste), *βανανέα ἡ κοκκίνη* (Musa coccinea), *βανανέα ἡ τῶν σοφῶν* (Musa sapientum). Ἐκ τῶν χαρακτηριστικωτέρων ἰθαγενῶν δένδρων εἶναι καὶ τὰ *βαοβὰβ* καὶ τὰ *βουτυρόδενδρα*. Τὰ βοαβὰβ σχηματίζουσιν ἐκτεταμένα δάση καὶ διακρίνονται

Ἡ ὄασις τοῦ Τουάτ

Digitized by Google

διὰ τὸ μέγιστον ὕψος των, ὅπερ φθάνει ἐνίοτε τὰ 25 μέτρα, καὶ τὸν παχύτατον κορμόν των. Ἐκ τοῦ φλοιοῦ, ὅστις περιβάλλει τὸν κορμὸν τῶν δένδρων τούτων κατασκευάζουσι σχοινία μεγίστης ἀντοχῆς. Ἐκ τῶν σπερμάτων τῶν βουτυροδένδρων ἐκκρίνεται λιπαρός τις χυμὸς τὸν ὁποῖον μεταχειρίζονται οἱ ἰθαγενεῖς τῶν μερῶν ἐκείνων ἀντὶ βουτύρου εἰς τὰ φαγητά των, διὰ τὴν κατασκευὴν σάπωνος καὶ διὰ τὸν φωτισμόν των, ἀντὶ πετρελαίου.

3) ***Χλωρὶς τῆς Καλαχάρης:*** Ἡ βλάστησις ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ εἶναι χαρακτηριστικωτάτη. Ἐνταῦθα ἀφθονεῖ τὸ εἶδος *βελβιτχία* (Welwitchia), τὸ ὁποῖον οἱ ἰθαγενεῖς καλοῦσι *τοῦυπο*. Αἱ *ἀκακίαι* ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ πλείστων εἰδῶν, ὧν κοινοτέρα ἡ *ἀκακία ἡ τῆς καμηλοπαρδάλεως* (Acacia girafae), ἐκ τῶν φύλλων τῆς ὁποίας τρέφονται αἱ καμηλοπαρδάλεις. Ἐπίσης χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἐμφάνισις τῶν *ἀσκληπιαδωδῶν* (Asclepiadaceae), ὧν εἴδη τινὰ παράγουσι μεγάλους ἐδωδίμους βολβούς.

4) ***Χλωρὶς τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος:*** Καὶ ἐν τῷ τμήματι τούτῳ τῆς Ἀφρικῆς ἡ βλάστησις εἶναι πλουσιωτάτη. Τὰ *ἀγρωστώδη*, τὰ *προσωπανθῆ*, τὰ *ἐρεικιώδη*, τὰ *ῥαμνώδη*, τὰ *ῥουβιδώδη*, τὰ *γερανιώδη*, τὰ *ῥοδώδη* κ.τ.λ. ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ θαυμαστῆς ποικιλίας εἰδῶν. Ἐκ τῶν δένδρων ἀπαντῶσι κυρίως δύο, ἀποκλειστικῶς ἰθαγενῆ τῆς χώρας ταύτης, τὰ ἑξῆς: *καλλιτρὶς ἡ δενδρώδης* (Widdringtonia juniperoides) καὶ *ποδόκαρπος ὁ ἐπιμήκης* (Podocarpus elongata). Πλὴν τούτων ὑπάρχει καὶ πλῆθος ἀνθοφόρων θάμνων ὅπως ὁ *ἐλυτρόπαππος ὁ τοῦ ῥινοκέρωτος* (Elytropappus rhinocerotis) κ.λ.π. Δ. Ν. Π.

— [ΠΑΝΙΣΚΗ] Ἡ Ἀφρικὴ παρουσιάζει τοιοῦτον ζῳολογικὸν πλοῦτον ὅσον οὐδεμία ἄλλη ἤπειρος, διότι πλὴν τῶν καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἠπείρους ἀπαντώντων ζῴων (πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων), ἔχει καὶ μέγαν πλοῦτον ἰθαγενῶν τοιούτων. Τὰ εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἀπαντῶντα ζῷα ἀνήκουσι κυρίως εἰς τὴν *αἰθιοπικὴν* καλουμένην *ζώνην*, ἥτις περιλαμβάνει: α′) τὴν *ἀνατολικὴν* καὶ *κεντρικὴν Ἀφρικήν*, β′) τὴν *δυτικὴν Ἀφρικήν*, γ′) τὴν *νότιον Ἀφρικὴν* καὶ δ′) τὴν *νῆσον Μαδαγασκάρην*. Ἐν τοῖς κατωτέροις θὰ ἐξετάσωμεν τὴν πανίσκην τῶν τριῶν τμημάτων τῆς Ἀφρικῆς, πλὴν τὴν τῆς Μαδαγασκάρης. Ἡ αἰθιοπικὴ ζώνη εἶναι τελείως διακεκριμένη τῆς παλαιαρκτικῆς, ἀλλ᾽ ἀντιθέτως παρουσιάζει πολλὰς ὁμοιότητας μὲ τὴν ἀνατολικὴν ζῳολογικὴν ζώνην, ἥτις περιλαμβάνει τὴν νότιον Ἀσίαν μὲ τὰ Ἰμαλάϊα καὶ τὴν Μαλαισίαν. Ἡ ἐμφάνισις τῶν *ἀνθρωποειδῶν πιθήκων*, τῶν *μεγάλων παχυδέρμων* (*ἐλέφαντος, ῥινοκέρωτος*) καὶ πλείστων ἄλλων μικροτέρων ζῴων εἶναι λίαν χαρακτηριστική. Ἡ Ἀφρικὴ εἶναι ἡ πατρὶς τῶν δύο πλησιεστέρων πρὸς τὸν ἄνθρωπον πιθήκων, τοῦ *χιμπαντζῆ* καὶ τοῦ *γορίλλα*. Ἐπίσης παρουσιάζει καὶ πλῆθος ἰθαγενῶν πιθήκων, ὡς τοῦ *κολοβοῦ, κερκοπιθήκου, κυνοκεφάλου, λεμουρίου* κτλ.

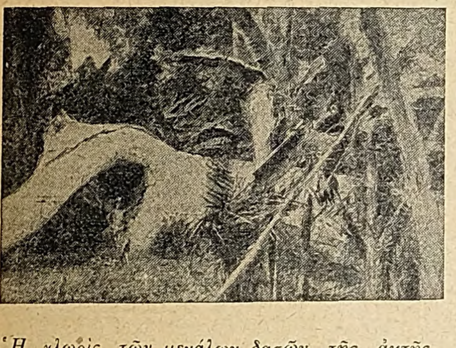

Ἡ χλωρὶς τῶν μεγάλων δασῶν τῆς ἀκτῆς τοῦ Ἐλεφαντόδοντος.

Τὰ χαρακτηριστικώτερα ζῷα τῆς αἰθιοπικῆς ζώνης εἶναι ὁ *λέων* καὶ ἡ *τίγρις*. Ἐκ τῶν λοιπῶν ἁρπακτικῶν ἀναφέρομεν τὴν *λεοπάρδαλιν*, τὴν *ὕαιναν*, τὸν *θῶα* κλπ. Ἐκ τῶν *κυνιδῶν* ἀπαντᾷ τὸ εἶδος *ὠτοκύων*. Ἐκ τῶν *ἐντομοφάγων*, οἱ *μακροσκελίδαι* καὶ οἱ *χρυσοχλωρίδαι*. Ἐκ τῶν ὑδροβίων ζῴων αἱ *ποταμογαλαῖ* καὶ αἱ *ἐνυδρίδες*. Ἐκ τῶν *τρωκτικῶν* οἱ *κτενοδάκτυλοι*, *πετρόμυες* κλπ. Ἐκ τῶν *χορτοφάγων ὀνυχωτῶν* οἱ *ἐλέφαντες*, οἱ *ῥινοκέρωτες*, οἱ *ἱπποπόταμοι* (μέγας καὶ μικρός), αἱ *καμηλοπαρδάλεις* καὶ οἱ *ζέβραι*. Ἐκ τῶν *κοιλοκέρων*, αἱ *αἶγες*, αἱ *ἀντιλόπαι*, αἱ *ἔλαφοι*, αἱ *δορκάδες*, οἱ *βόες*. Ἐκ τῶν *συϊδῶν*, οἱ *ἀγριόχοιροι*, οἱ *φακόχοιροι* καὶ οἱ *ποταμόκεροι*. Ἐκ τῶν *καμηλιδῶν* αἱ *κάμηλοι* καὶ αἱ *δρομάδες*. Χαρακτηριστικὸν ζῷον τῆς ζώνης ταύτης εἶναι καὶ ὁ *αἱμόμοσχος ὁ ὑδρόβιος* (Haemomoschus aquaticus). Γενικῶς τὸ ζῳολογικὸν ἄθροισμα τῶν ἀπαντῶν εἰς τὴν προκειμένην ζώνην ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ ζῴων ζησάντων κατὰ τὴν μειόκαινον ἐποχὴν καὶ διατηρηθέντων μέχρι σήμερον χάρις εἰς τὴν μορφολογίαν τοῦ ἐδάφους καὶ τὴν ἐπικρατοῦσαν θερμοκρασίαν.

Ἐκ τῶν *πτηνῶν* ἰθαγενῆ εἶναι οἱ *βανανεοφάγοι*, (εἶδος ᾠδικῶν πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κοτυφιδῶν*), οἱ *γραμματεῖς* (εἶδος ἁρπακτικῶν πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἱερακιδῶν*) καὶ αἱ *μελεαγρίδες* (εἶδος *ὀρνίθων* τῆς οἰκογενείας τῶν *φασιανιδῶν*). Τὰ λοιπὰ πτηνὰ τὰ ἀπαντῶντα ἐν Ἀφρικῇ, πολυπληθῆ εἰς οἰκογενείας καὶ εἴδη, εἶναι τὰ αὐτὰ μὲ τὰ ἐν Ἀσίᾳ ἀπαντῶντα.

Καταρράκτης τοῦ ποταμοῦ Ζαμπέζη πλάτους ἑνὸς χιλμτρ. περίπου καὶ ὕψους 130 μέτρων.

Ἐκ τῶν *ἑρπετῶν* τέσσαρες οἰκογένειαι εἶναι ἰθαγενεῖς τῆς Ἀφρικῆς: αἱ *ῥαχιοδοντίδαι*, *δενδρασπίδαι*, *ἀτρακτασπίδαι* καὶ *χαμωσαυρίδαι*, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ τρεῖς πρῶται ἀνήκουσιν εἰς τὸ ἄθροισμα τῶν *ὀφιδίων* καὶ ἡ τετάρτη εἰς τὸ τῶν *σαυριδῶν*. Μεταξὺ τῶν ἐπικινδυνοτέρων ἑρπετῶν ἀναφέρομεν τοὺς *κροκοδείλους*, οἵτινες κατοικοῦσιν εἰς πάντα σχεδὸν τὰ ὕδατα τῶν λιμνῶν καὶ ποταμῶν. Οἱ *βόες*, οἱ *πύθωνες* καὶ παραπλήσιόν τι πρὸς τοὺς πύθωνας εἶδος, οἱ *ὀρτουλία*, ἀπαντῶσιν εἰς ποικιλίαν εἰδῶν. Ἐκ τῶν *ἰοβόλων ὄφεων* ἀφθονοῦσιν αἱ *ἔχιδναι*, αἱ *κυρτόφιδες* καὶ αἱ *ἀθερίδες*. Ἐκ τῶν *σαυριδῶν* ἀπαντῶσιν οἱ *χαμαιλέοντες*, οἱ *ἄγαμοι* καὶ οἱ *ζωνουρίδαι*, οἵτινες ἀφθονοῦσιν εἰς γένη καὶ εἴδη. Ἐκ τῶν *χελωνῶν τῶν γλυκέων ὑδάτων*, αἵτινες ἀπαντῶσιν εἰς μεγάλην ποικιλίαν εἰδῶν, ἀναφέρομεν τὰ ἰθαγενῆ εἴδη: *στερνόθηραν* καὶ *πελομέδουσαν*. Οἱ *βάτραχοι* ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ τῶν εἰδῶν: *δακτύλεθρος* καὶ *ἀλύτης*.

Ἐκ τῶν *ἰχθύων τῶν γλυκέων ὑδάτων* χαρακτη

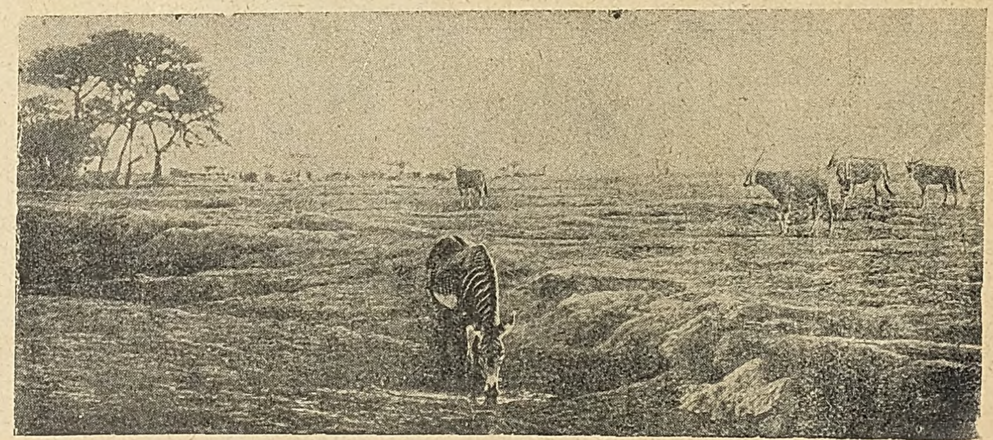

Παρθένος ἔκτασις τῆς Ἀφρικῆς ὅπου βόσκουν διάφορα ἄγρια ζῷα.

Digitized by Google

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΙΘΑΓΕΝΩΝ ΤΗΣ ΑΦΡΙΚΗΣ.

1) Καλύβη τῶν Βασσουκοῦμα (᾿Ανατολ. ᾿Αφρική). 2) Ράβδος ἀρχηγοῦ τῶν Λούντα. 3) «Χάντα» (χάλκινον νόμισμα) τῶν Οὐγκούα. 4) Σιδηρᾶ νομίσματα τῶν Φάν. 5) Πινάκιον τροφῆς τῶν Βανιόρο. 6) Εἰδώλιον θεοῦ τῶν Βακούντου. 7) Καπνοσύριγξ τῶν Βακόντζο. 8) Βροχομαντικὸν σκεῦος τῶν Οὐσσουκούμα. 9) ᾿Ασπὶς καὶ δόρυ τῶν Τουροῦ (᾿Ανατ. ᾿Αφρική). 10) Στόλισμα κεφαλῆς γυναικὸς τῶν Χερέρο. 11) Μουσικὸν ὄργανον τῶν Βαγιάο. 12) Δρεπανοειδὴς ἐξακοντιζομένη μάχαιρα τῶν Μογκβάντι (τοῦ μέσου Κογκό). 13) Τύμπανον τῶν Ντουάλα τοῦ Καμερούν .14) Δερμάτινος θώραξ τῶν εἰς τὰ δάση διαιτωμένων λαῶν τοῦ ἄνω Ζτοῦρι. 15) ᾿Ανδρικὴ διακόσμησις κεφαλῆς τῶν Βακοῦμπα τοῦ Κογκό. 16) Ζώνη ἀπὸ περίαπτα ἐναντίον ἀσθενειῶν, χρησιμοποιουμένη ὑπὸ τῶν Κάφφρων. 17) Σιδηροῦν νόμισμα τῶν Μπάντσα τῆς Κεντρ. ᾿Αφρικῆς. 18) ᾿Εξακοντιζόμενον μαχαίριον τῶν Λούρ. 19) Σανδάλιον γυναικὸς τῶν Κανὸ (τοῦ Σουδάν). 20) Ναργιλὲς τῶν ᾿Ιράγκι (᾿Ανατ. ᾿Αφρικῆς). 21) Λαβὶς συνδετικὴ συρμάτων τῶν Μπουκόμπα. 22) ᾿Αξίνη χώματος τῶν Οὐνυαμβέσι. 23) ᾿Ορειχαλκίνη προσωπὶς τῶν Μπενὶν (Δυτ. ᾿Αφρικῆς). 24) ᾿Ανάγλυφο ἐξ ὀρειχάλκου τῶν Μπενίν. 25) Χάνδρες. 26) καὶ 27) Δομὴ τάφου ἐν τῇ Βορείῳ ᾿Αφρικῇ (᾿Αλγέριον).

[᾿Εκ τοῦ *Mayers Lex.*]

ριστικώτερα εἶναι αἱ οἰκογένειαι: *μορμιρίδαι, γυμναρχίδαι* καὶ *πολυπτερίδαι.*

Τὰ ἔντομα ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ πλείστων οἰκογενειῶν, γενῶν καὶ εἰδῶν, ἐκ τῶν ὁποίων χαρακτηριστικώτερα εἶναι τὸ εἶδος *ἀτευχὴς ὁ ἱερὸς* (κ. σκαραβαῖος) καὶ ἡ *γλωσσίνη* (glossina), ἔντομον τῆς οἰκογενείας τῶν *μυῶν*, γνωστὴ γενικῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα *τσὲ - τσέ*, ἥτις προσβάλλει τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ ζῷα. Τὸ δῆγμα τῆς μυίας ταύτης εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐπιφέρει τὴν ἀσθένειαν τοῦ ὕπνου, καὶ εἰς τὰ ζῷα ἰδίως εἰς τὰ κατοικίδια, τὴν γνωστὴν εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς ὑπὸ τὸ ὄνομα *ναγάνα*. Ὅταν εἰς τὸν ἐντερικὸν σωλῆνα τῆς μυίας τσὲ-τσὲ ἀπαντᾷ τὸ παράσιτον *τρυπανόσωμον τὸ ὠχρὸν* (Trypanosomum pallidum), τότε τὸ δῆγμά της φέρει σφοδρὸν πυρετὸν καὶ πολλάκις τὸν θάνατον.

Τὰ *γήϊνα μαλάκια* ἀφθονοῦσιν ἐπίσης, ὅπως οἱ *λείμακες*, οἱ *ἕλικες κ.τ.λ.* Δ.Ν.Π.

—[ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓ.] Ἡ διὰ μιᾶς στενοτάτης σήμερον λωρίδος γῆς, τὴν ὁποίαν καὶ ταύτην ὁ ἄνθρωπος ἔταμεν, συνδεομένη πρὸς τὸν λοιπὸν παλαιὸν κόσμον ἤπειρος, δὲν ἀποτελεῖ πλέον κατὰ μέγα μέρος μυστήριον διὰ τὴν Ἐπιστήμην. Ὁ πέπλος ὅστις ἐκάλυπτε μέχρι πρὸ ὀλίγου τὴν ᾿Αφρικήν, ἀνασύρεται διαρκῶς, ἰδίως ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἐσχάτως δὲ καὶ αἱ γνώσεις ἡμῶν περὶ τῶν παλαιῶν ὁμάδων τῶν κατοίκων της ηὐρύνθησαν λίαν.

Οἴκησις. — Ἡ ᾿Αφρικανικὴ ἤπειρος διὰ τὴν φυσικήν, ἀνθρωπολογικὴν ἢ ἐθνογραφικὴν μελέτην τῶν συγχρόνων λαῶν, ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο σαφῶς κεχωρισμένας μοίρας. Ἴδιον κύκλον ἀποτελοῦν τὰ βόρεια παράλια, ἀπὸ τῆς Γουϊνέας ἤδη καὶ τῆς Σενεγάλης, τὸ Μαρόκκον, τὸ ᾿Αλγέριον, ἡ Τύνις, ἡ Τριπολῖτις καὶ Λιβύη, καὶ κυρίως ἡ Αἴγυπτος, καὶ ἴδιον ἡ λοιπὴ ᾿Αφρική, χωρὶς νὰ ἐλλείπουν βεβαίως διάμεσοι ζῶναι, μεταβατικαὶ οὕτως εἰπεῖν, μεταξὺ τῶν δύο μοιρῶν, ἃς χωρίζει ἡ μεγάλη ἔρημος τῆς Σαχάρας.

Εἰς τὴν πρώτην, τὴν βόρειον ᾿Αφρικήν, ἔχομεν καταφανῆ ἐν παντὶ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Μεσογειακοῦ καθόλου κόσμου, τοῦ ὁποίου ἀνέκαθεν ἀπετέλεσε καὶ αὕτη μέρος. Ἡ δευτέρα ἀποτελεῖ χωριστὴν βιολογικὴν σφαῖραν ἐν πολλοῖς. ᾿Εξ Εὐρώπης καὶ δυτικῆς ᾿Ασίας, διὰ τῆς Μεσογείου καὶ τῶν πάλαι ποτὲ γηΐνων συνδέσμων, οἵτινες συνέδεον τὴν Εὐρώπην καὶ ᾿Αφρικήν, καὶ ἐκ τῆς ᾿Αραβικῆς Χερσονήσου διὰ τοῦ ᾿Ισθμοῦ τοῦ Σουὲζ καὶ τῆς στενῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, ἡ ᾿Αφρικὴ ἐδέχθη ἀνθρωπίνους ὁμάδας καὶ καθόλου ξένα ἔμβια ὄντα. Παλαιόθεν δὲ ἡ κίνησις τῶν λαῶν κατὰ τὰ βόρεια παράλια αὐτῆς συνέδεσε τὴν χώραν παντοιοτρόπως πρὸς τὸν καθόλου μεσογειακὸν κόσμον καὶ πολιτισμόν. ᾿Αλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν ἀνατολικῶν ἀφρικανικῶν παραλίων καὶ τῆς ἀπωτέρω νοτίου ᾿Ασίας, διὰ τῶν θαλασσίων ρευμάτων τοῦ ᾿Ινδικοῦ ὠκεανοῦ, ὑπῆρξεν ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἐπικοινωνία διὰ τῶν πρωτογενῶν ὅλως στοιχειωδῶν μέσων θαλασσοπλοΐας, ὡς δεικνύει καὶ αὐτὴ ἡ ἀνθρωπολογικὴ σύνθεσις τῶν λαῶν. Γενικῶς ὅμως, εἰς τὸ νότιον κύριον μέρος τῆς ᾿Αφρικανικῆς ἠπείρου, ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἀνθρώπου δεικνύει κατὰ τὸ πλεῖστον αὐτόχθονα τὴν ἐξέλιξιν, καὶ δὴ σχετικῶς ἀρκετὰ ἑνιαίαν. Διαφοράς τινας εὑρίσκομεν κυρίως μεταξὺ τῶν λαῶν τῶν τροπικῶν ἀφ᾿ ἑνὸς δασῶν καὶ τῶν ἀχανῶν ἐρήμων ἀφ᾿ ἑτέρου, πρὸς τὰς ἑκάστοτε συνθήκας τῶν ὁποίων καὶ εἶναι προσηρμοσμέναι. Ἐνταῦθα εὑρίσκομεν δηλαδὴ τὰ στοιχεῖα τῶν κατὰ τὸ πλεῖστον μελανοδέρμων φυλῶν, ὡς αὐτόχθονα, ἀνέκαθεν οἰκοῦντα τὴν χώραν. Αἱ πληροφορίαι μας ἄλλως τε δὲν ἐκτείνονται καὶ πολὺ εἰς τὸ ἀπωτέρω παρελθόν. Ἐν ᾿Αφρικῇ δείγματα προϊστορικὰ γενικῶς εὑρίσκομεν ἤδη ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων, συμφωνοῦντα ὡς πρὸς τὴν καθόλου διαδοχὴν πρὸς τὰ τῶν λοιπῶν ἠπείρων. Τριτογενοῦς περιόδου ἴχνη τοῦ ὑποθετικοῦ ἀνθρωπείου ὄντος, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιστήμη θεωρεῖ μὲν βεβαίαν τὴν ὕπαρξιν, ἀλλὰ οὐδαμοῦ ἀνεῦρε τελείως ἀσφαλῆ τὰ ἴχνη, δὲν ἀνευρέθησαν οὐδ᾿ ἐν ᾿Αφρικῇ. Δὲν γνωρίζομεν *παλαιοεθνολογικὰ* ἴχνη, λίθινα ἐργαλεῖα δηλαδὴ κλπ., οὐδὲ «παλαιοντολογικὰ» λείψανα αὐτοῦ τοῦ σώματος, ὀστᾶ ἐκ στρωμάτων ἀσφαλῶς τριτογενῶν. Ὑπὸ τοῦ Peringuey, ἀνακαλύψαντος παλαιολιθικὰ ἐργαλεῖα εἰς τὰς προσχώσεις τοῦ Βαὰλ ποταμοῦ εἰς τὰ σύνορα Τράνσβααλ —᾿Οράγγης, σημειοῦται ἔν τινι περιπτώσει καὶ ἡ συνύπαρξις τοῦ *μαστόδοντος*. Εἶναι τὸ μόνον σημεῖον, λίαν ἀσθενές, συνυπάρξεως τοῦ παλαιοτάτου ἐλέφαντος τούτου μετ᾿ ἔργων ἀνθρωπίνων, δεικνῦον, ἐὰν καὶ ἄλλως ἐπεβεβαιοῦτο, τὴν πλειόκαινον (τριτογενῆ) ἤδη ἐμφάνισιν ἀνθρωπείου ὄντος ἐν ᾿Αφρικῇ. Ἐπίσης ἀμφίβολοι εἶναι οἱ ἠώλιθοι (ὡς καλοῦμεν γενικῶς τοὺς λίθους εἰς οὓς ὑποτίθεται ὅτι διακρίνεται ἡ ἐπίδρασις τῆς χειρὸς ἢ τῆς βουλήσεως ἀνθρωπείου ὄντος) οἱ ἀνευρεθέντες πλησίον τῶν Θηβῶν τῆς Αἰγύπτου κλπ.

Οὐχ ἧττον ἀντιπροσωπεύεται καὶ ἐν ᾿Αφρικῇ ἡ ἐποχὴ καθ᾿ ὅλου τοῦ λίθου εὐρέως, κατ᾿ ἐξοχὴν μὲν εἰς τὴν βορείαν ζώνην καὶ τὴν νοτίαν, μὴ ὑστερούσης ὅμως καὶ τῆς μέσης ᾿Αφρικῆς (Σαχάρας) εἰς εὑρήματα. Τεταρτογενοῦς περιόδου ἔχομεν ἤδη ἀπὸ τοῦ παλαιοτάτου τύπου, πρωτογενοῦς ἐργαλείου Χελλαίας ἐποχῆς. Πανταχοῦ ἀνευρίσκομεν καθ᾿ ἑκάστην τὰ ἴχνη ὑπάρξεως παλαιολιθικῆς περιόδου καὶ νεολιθικῆς, αἵτινες κα-

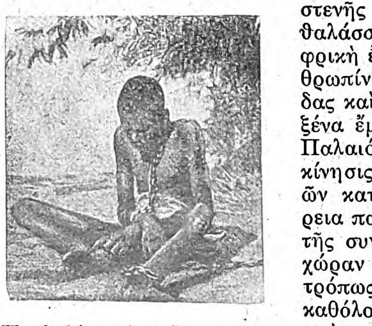

Ἡ «ἀσθένεια τοῦ ὕπνου» προσβάλλει τοὺς νέγρους τῆς Κεντρικῆς ᾿Αφρικῆς. Ἡ εἰκὼν παριστᾷ ἕνα ἐξ αὐτῶν διερχόμενον τὴν τελευταίαν φάσιν τῆς ἀσθενείας.

Digitized by Google

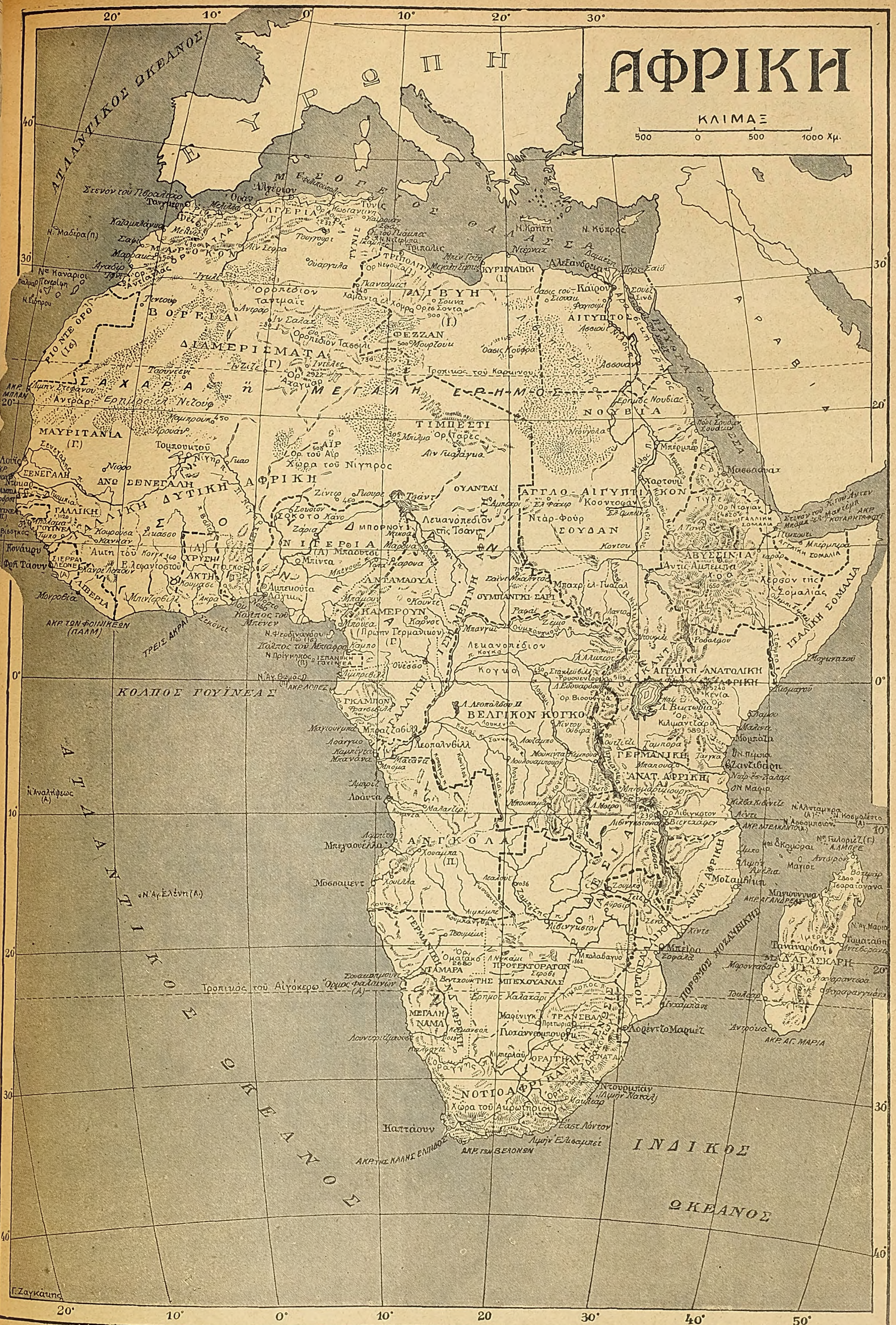

Digitized by Google

ταδεικνύουσι τὸ σπουδαῖον μέρος ὅπερ ἔλαβε καὶ ἡ Ἀφρικανικὴ ἤπειρος εἰς τὴν διάπλασιν τοῦ πρωτογενοῦς ἀνθρώπου, πιθανῶς δὲ καὶ εἰς τὴν γένεσιν αὐτοῦ.

Οττεντόττοι.

Τὰ *παλαιοεθνολογικὰ* εὑρήματα, λίθινα ἐργαλεῖα κ. τ. ὅ., εἴτε προέρχονται ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, εἴτε ἐκ γεωλογικῶν στρωμάτων ἀσφαλοῦς χρονολογικῆς ἐκτιμήσεως, εὑρίσκονται δὲ καθ' ὅλην τὴν ἤπειρον, μὲ μεγίστην πρὸς τὰ τῆς Εὐρώπης ὁμοιότητα, ἀδιάφορον ἂν προέρχωνται ἐκ τῆς βορείου, τῆς κεντρικῆς ἢ τῆς νοτίου. Ἡ παλαιὰ ἀνθρωπότης τῆς Ἀφρικῆς δὲν ἦτο ὅπως σήμερον κεχωρισμένη εἰς δύο τόσον σαφεῖς ὁμάδας, ἀλλ' ἀπετέλει συνεχῆ κόσμον ἀπὸ τῆς Μεσογείου μέχρι τοῦ Ἀκρωτηρίου. Ἐκ τῶν Γεωλογικῶν ἐπιστημῶν μανθάνομεν ὅτι πρὸ τῆς ἀποξηράνσεως αὐτῆς ἡ ἐκτεταμένη Σαχάρα δὲν διῄρει τὴν Ἀφρικὴν καὶ ἡ πανίσκη καθόλου καὶ ἡ χλωρὶς ἦσαν ὅμοιαι πανταχοῦ. Ἡ Προϊστορία δ' ἂν μὴ καὶ ἡ Παλαιοντολογία ἀκόμη, τῶν ἀνθρώπων, ἐπιβεβαιοῦν τὴν ἑνότητα ταύτην καὶ τὸν ἐπελθόντα βαθμιαίως εἶτα ἀποχωρισμὸν τῶν δύο τούτων ἀφρικανικῶν κόσμων.

Νέγρος τοῦ Γκόλντκυστ.

Αἱ παλαιότεραι ἔρευναι εἶναι τῆς Αἰγύπτου (Worsaee) εἰς ἣν ἐβεβαιώθη παλαιολιθικὴ περίοδος. Προέρχονται δὲ τὰ εὑρήματα ἐκ πλειστοκαίνων στρωμάτων πρὸ τῆς ὁριστικῆς διευθετήσεως τῆς σημερινῆς μορφολογίας τῆς χώρας τοῦ Νείλου. Ἡ δὲ μορφὴ τῶν *λελαξευμένων* λίθων τῆς Αἰγύπτου κατατάσσει ταύτας εἰς τὸν Χελλαῖον, Ἀχίλλειον καὶ Μυυστιαῖον (Θῆβαι) τύπον. Διετηρήθη δ' ὁ τύπος οὗτος καὶ παρὰ τοῖς νεολιθικοῖς Αἰγυπτίοις. Ἀληθὴς νεολιθικὴ ὅμως ἐποχὴ ἐν Αἰγύπτῳ, ἂν καὶ ἀντιπροσωπευομένη δι' ὡραιοτάτης τέχνης, ἕνεκα τῆς ταχείας χρησιμοποιήσεως τῶν *μετάλλων* ὅπως καὶ ἐν δυτικῇ Ἀσίᾳ, διετηρήθη βραχύτερον, παρὰ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν νότιον Ἀφρικήν. Ἀνευρίσκομεν ὅμως λίθινα καθόλου ἀντικείμενα καὶ μέχρι νεωτάτων μεταλλικῶν καὶ ἱστορικῶν χρόνων.

Εἰς τὴν λοιπὴν μοῖραν τῶν βορείων παραλίων τῆς Ἀφρικῆς, Λιβύην, Τύνιδα, Ἀλγέριον, Μαρόκκον καὶ λοιπὴν γειτονικὴν περιοχήν, τὴν ὅλην Βερβερίαν, εὑρέθησαν ἐπίσης ἄφθονα δείγματα *παλαιολιθικῆς* τέχνης Χελλαίας, Ἀχιλλείου, Μουστιαίας, ἐν Ὀρὰν Ἀλγερίου, Γκάφσαν τῆς Τύνιδος καὶ ἄπειρα ἄλλα μέρη τῆς βορείου Ἀφρικῆς. Ἡ παλαιὰ παλαιολιθικὴ αὕτη περίοδος τῆς βορείου Ἀφρικῆς συμφωνεῖ πρὸς τὴν τῆς Εὐρώπης -δυτικῆς Ἀσίας τελείως. Εὑρίσκεται συνήθως μετὰ ἐκλειψάντων ὀστῶν ζῴων, κλίματος ὑγροτέρου τοῦ σημερινοῦ.

Τὰ χρονολογικῶς νεώτερα τούτων εὑρήματα τῆς Β. Ἀφρικῆς, τὰ ὑπαγόμενα εἰς τὴν Καψιένιον (ἢ Γετούλιον) περίοδον ταύτης, ἀντιστοιχοῦσιν ἐκ τῆς ὁμοιότητός των πρὸς τὰ τῆς Ὠριγνακείου τῆς Εὐρώπης καὶ φαίνεται ὅτι ἀμφότεραι αἱ βαθμῖδες ἀποτελοῦν ἑνιαῖον πολιτισμόν, πιθανῶς ἀφρικανικῆς προελεύσεως. Τὴν ἀπαντῶμεν εἰς σπήλαια, ἢ ὑπήνεμα, ἢ σωροὺς κογχυλίων (escargotières) τῆς Τύνιδος, Λιβύης, Μαρόκκου καὶ μέχρι τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς ἀκόμη.

Τὰ νεωτέρας χρονολογίας εὑρήματα τέλος τῆς βορείου ἀφρικανικῆς ζώνης, ἐμφανίζοντα πολλὰς ὁμοιότητας πρὸς τὰ τῶν ἀληθῶν *μεσολιθικῶν* βαθμίδων τῆς Εὐρώπης, δεικνύουν ταχέως μετατροπὴν εἰς νεολιθικὴν τεχνοτροπίαν, ἧς εὑρίσκομεν μεγαλιθικὰ μνημεῖα, τάφους, μενὶρ κλπ. Ἡ *νεολιθικὴ* περίοδος διαδεδομένη γενικῶς διετηρήθη, ὡς εἴπομεν, ὀλίγον καθαρὰ μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τῶν μετάλλων.

Πλὴν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν, λοιπόν, ἡ ὅλη παλαιοεθνολογία τῆς Β. Ἀφρικῆς ὑπενθυμίζει τὴν τῆς Εὐρώπης-δυτικῆς Ἀσίας, καθιστᾷ δὲ βεβαίαν τὴν συμμετοχὴν τῶν ἀνωνύμων ἐκείνων κατοίκων της εἰς τὸν μεσογειακὸν πολιτισμὸν καθόλου.

Ἐν συνεχείᾳ, ὡς εἴπομεν, εὑρίσκομεν ἄφθονα τὰ προϊστορικὰ ἴχνη τοῦ ἀνθρώπου εἶτα εἰς Σαχάραν. Εὑρέθησαν καὶ παλαιολιθικὰ ἐργαλεῖα ἁδρῶς λαξευμένα καὶ νεώτερα μέχρι τῶν νεολιθικῶν πελέκεων καὶ ἀγγείων, καὶ ἄλλα, παρὰ ἀπεξηραμένους ποταμοὺς καὶ παλαιὰς πεδινὰς πηγὰς ὕδατος, ἐνῷ ὁ σημερινὸς πληθυσμὸς προτιμᾷ τὰς ὀρεινὰς πηγάς, ἄπειρα καὶ διαφορωτάτων σχημάτων ξύστρα, βέλη, πρίονας κλπ. ἀπὸ τῶν παλαιοτέρων παλαιολιθικῶν, Ἀχιλλείων, Μουστιαίων, Ὠριγνακείων, μεσολιθικῶν κλπ., μὲ μεγάλας ὁμοιότητας πρὸς τὰ τῆς Β. Ἀφρικῆς γενικῶς μέχρι συγχρόνων ἐποχῶν ὁμοῦ μὲ μεταλλικά. Εὑρίσκομεν ἐπίσης μεγαλιθικοὺς τάφους. Ἅπαντα δεικνύοντα κλιματολογικὴν μεταβολήν, ἥτις ἐπῆλθεν εἰς τὴν μοῖραν ταύτην τῆς Ἀφρικῆς, τὴν σήμερον, πλὴν ὀλίγων ὀάσεων. ἀκατοίκητον, καὶ τὴν μέχρις ἐσχάτων διάρκειαν τῆς λιθίκης περιόδου. Ἕνεκα τῆς ὁμοιότητος τῶν ἔργων τῶν λαῶν τῆς Σαχάρας πρὸς τὰ τῶν νοτιωτέρων χωρῶν, γεννᾶται ἡ πεποίθησις ὅτι νεγροειδεῖς λαοὶ κατῴκουν ὅλην τὴν χώραν, ἀποσυρθέντες βαθμηδόν, ἐφ' ὅσον προὐχώρει ἡ ἀποξήρανσις τῆς σημερινῆς ἐρήμου καὶ ἡ ἐπέκτασις λευκῆς τινος φυλῆς εκ τοῦ Μεσογειακοῦ κόσμου.

Ἐπίσης καὶ κατὰ τὰ νότια σύνορα τῆς Σαχάρας πρὸς τὸ Σουδὰν ἀπεκαλύφθησαν πλεῖστα σπήλαια καὶ οἰκήσεις παλαιῶν προϊστορικῶν χρόνων, μεταξὺ τῶν νεωτέρων βερβερικῶν τύμβων κ. ἄλ.

Ἡ κυρίως *μέση Ἀφρικὴ* καὶ δὴ τὰ παράλια τῆς δυτικῆς, αἱ Γουϊνέαι μέχρι τοῦ Γκαμπόν, καθὼς καὶ ἡ Σενεγάλη καὶ τὸ κεντρικὸν Σουδὰν ὁλόκληρον, παρέσχον πλεῖστα ἀντικείμενα παλαιολιθικῆς ἀλλὰ κυρίως νεολιθικῆς τέχνης, ἥτις ὑπερτερεῖ ἐν τῇ μέσῃ Ἀφρικῇ καθόλου, καὶ τύμβους, καὶ μεγαλιθικὰ μνημεῖα. Οἱ πελέκεις καὶ ἐνταῦθα θεωροῦνται ὡς *κεραύνια* καὶ χρησιμεύουν διὰ διαφόρους προλήψεις (ὅρκους κλπ.).

Ἐπίσης καὶ μεσημβρινώτερον εἰς τὸ Κογκό, εὑρέθη μεγάλη ποικιλία ἐργαλείων, ἐκ διαφόρων λίθων, ἄλλων μὲν νεωτάτων, ἀφοῦ μέχρι πρὸ ὀλίγων ἑκατονταετηρίδων εὑρίσκετο ἡ χώρα εἰς λιθικὴν ἀκόμη περίοδον, ἄλλων δ' ὅμως παλαιοτάτων, ἂν μὴ καὶ καθαρῶς παλαιολιθικῶν Σολουτραίων αἰχμῶν, ἐν εἴδει φύλλου δάφνης. Τέλος καὶ εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἀφρικήν, ἂν καὶ σποραδικῶς, εις Αἰθιοπίαν, ἐμφανίζονται παλαιολιθικῆς τεχνοτροπίας, ἂν μὴ ἡλικίας, κυρίως ὅμως νεολιθικά, ἀκόμη καὶ μέχρι τῆς νοτιωτέρας Μοζαμβίκης, ἴχνη (μεγαλιθικοὶ τάφοι, αἰχμαὶ ὀψιανοῦ κλπ.) Ἡ *μεσημβρινὴ Ἀφρική*, τέλος, πλὴν τῆς κεντρικῆς μοίρας, παρέσχεν ἐπίσης δείγματα μακρᾶς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν χώραν ταύτην, ἂν καὶ μὴ ἀκόμη καλῶς ἐρευνηθεῖσαν. Εἰς τὸ Ἀκρωτήριον, τὴν Ὀράγγην, Τράνσβααλ, τὴν Ροδεσίαν κλπ. ἀνακαλύπτονται ἴχνη ἄφθονα καθ' ἑκάστην. Ἔχομεν ἐργαλεῖα λίθινα παλαιολιθικῆς τέχνης (Χελλαίας, Ἀχιλλείου, Μουστιαίας, Ὠριγνακείου, Σολουτραίας), ἀμυγδαλοειδῆ διάφορα, ξύστρα, αἰχμὰς κλπ. ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, εἰς Ἀκρωτήριον, Καλαχάρην, καὶ ἀσφαλέστερα ἐκ σπηλαίων καὶ ἐκ προσχώσεων ποταμίων, τοῦ Ζαμπὲζ βορείως καὶ δὴ εἰς τὸν καταρράκτην τῆς Βικτωρίας ἐν Ροδεσίᾳ, τοῦ Βαὰλ εἰς τὰ νότια κλπ., λίαν πιθανῶς παλαιᾶς ἐποχῆς, συγχρόνου τῶν τῆς Εὐρώπης. Καὶ τοῦτο, διότι πολλαχοῦ συνοδεύονται ὑπό τινων ἰχνῶν ζῴων πλειστοκαίνου περιόδου, ἐξαλειφθέντων νῦν ἢ καὶ ἀποδημησάντων.

Νέγρος τοῦ Νταρφούρ.

Πλεῖστοι σωροὶ ὑπολειμμάτων, εἰς τὰς ὄχθας κυρίως, περιέχουν νεολιθικῆς μορφολογίας ἀντικείμενα. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἄλλων χωρῶν, πολλὰ τῶν λιθίνων ἐργαλείων, μὲ τεχνοτροπίαν τῶν νεωτέρων παλαιολιθικῶν περιόδων τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν νεολιθικῶν, ἀποτελοῦν τὴν νεολιθικὴν καθόλου περίοδον τῆς χώρας, διαρκοῦσαν μέχρι τῶν ἡμερῶν μας πολλαχοῦ (Μπουσμᾶνοι). Τὸ ἐξέχον σημεῖον τῆς λιθίνης ἐποχῆς τῆς Ν. Ἀφρικῆς εἶναι ἡ ἀναντίρρητος ὁμοιότης ταύτης πρὸς τὴν τῆς Εὐρώπης, σημαίνουσα βεβαίαν ἐπικοινωνίαν παλαιόθεν τῶν δύο μεμακρυσμένων σημείων ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ταράνδου. Κατά τινας δὲ οἱ Ὠριγνάκιοι τῆς Εὐρώπης προέρχονται ἐκ τῆς Ἀφρικῆς. Τινὲς μάλιστα θεωροῦν τὸ χελλαῖον, πρωτογενές, ἀμυγδαλοειδές, λίθινον ἐργαλεῖον, τὸ πρῶτον τεχνικὸν τοῦτο ἔργον τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἐξ Ἀφρικῆς προελθὸν καὶ διαδοθὲν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ Ἀσίαν. Ἐὰν ἐπιτρέπηται νὰ ἔχωμεν γνώμην, νομίζομεν ὅτι ἡ κατεργασία τοῦ λίθου ἐν ἀρχῇ τῆς ἀναπτύξεως τῆς διανοήσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἐγένετο πολλαχοῦ τῆς γῆς ἀνεξαρτήτως καὶ ὁμοίως, διότι δὲν ἦτο δυνατὸν ἄλλως νὰ γίνῃ, παρὰ κατὰ τὸν ἴδιον αὐτὸν τρόπον, ὅστις ἐνεδεικνύετο ἐκ τῆς ἀνάγκης, ἥτις καθωδήγησε καὶ τὰς πρώτας «κρούσεις» πρὸς διόρθωσιν τοῦ φυσικοῦ ἀμυγδαλοειδοῦς λίθου, ὃν ἐχρησιμοποίησεν ἐν ἀρχῇ ὁ ἄνθρωπος καὶ τὴν τελειοποίησιν αὐτοῦ κατόπιν.

Ἡ ἔλλειψις χαλκῶν ἀντικειμένων δεικνύει, ὅτι ἀπὸ τοῦ λίθου μετέβησαν κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸν σίδηρον, πλὴν τῆς Αἰγύπτου καὶ τῶν παραλίων καθόλου.

Ἐκτὸς τῶν ἰχνῶν αὐτῶν τῆς παλαιοεθνολογίας τῆς Ἀφρικῆς, μεγίστης σημασίας εἶναι καὶ αἱ *τοιχογραφίαι* (ἢ ὀρθότερον ἴσως *πετρογραφίαι*), καὶ δή, ἐγχάρακτοι ἢ ἐζωγραφισμέναι, παριστῶσαι σκηνὰς μαχῶν, κυνήγια ἢ καὶ μονήρη ζῷα, τὰς ὁποίας εὑρίσκομεν ἐν ἀφθονίᾳ καθ' ὅλην τὴν ἤπειρον, τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν καὶ δὴ τὴν Αἴγυπτον, περὶ τὸν Νεῖλον, τὸ Ἀλγέριον κλπ., εἶτα τὴν Σαχάραν, τὸ Σουδάν, τὴν ἀνατολικὴν καὶ κυρίως ὅλην τὴν μεσημβρινὴν Ἀφρικήν.

Αὗται ἀνήκουν εἰς διαφόρους ἐποχάς, ἀναντιρρήτως. Ὑπάρχουν πολλαί, καὶ ἐν βορείῳ ἀλλὰ κυρίως ἐν νοτίῳ Ἀφρικῇ, ἐμφανίζουσαι καμήλους, ἵππους κλπ., νεωτέρων βεβαίως ἐποχῶν, καὶ σύγχρονοι ἀκόμη. Πλεῖσται ὅμως εἶναι παλαιῶν νεολιθικῶν χρόνων, ἀλλὰ καὶ καθαρῶς παλαιολιθικαί, ὡς δεικνύουν τὰ ἀπεικονιζόμενα ζῷα, ἐξαλειφθέντα σήμερον *(βούβαλος ὁ ἀρχαῖος κλπ.)*, ἢ μεταναστεύσαντα *(ἐλέφας, λέων κλπ.)*, καὶ ἡ κατάστασις διατηρήσεως αὐτῶν, καὶ τὰ ἐργαλεῖα ἅτινα παρ' αὐταῖς ἀνευρίσκονται. Ἡ τέχνη αὐτῶν εἶναι πάντως κατωτέρα τῶν τῶν σπηλαίων τῆς Εὐρώπης. Αἱ καλύτεραι εἶναι τῆς νοτίου Ἀφρικῆς, λίαν ρεαλιστικαί. Καὶ ἐνταῦθα, ὅπως ἐν Εὐρώπῃ (Ἱσπανία), χαρακτηριστικὴ ἡ στοιχειώδης ἀπόδοσις (σχηματικὴ) τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν τελειότητα τῶν μορφῶν τῶν ζῴων. Αἱ πλέον παλαιαὶ καὶ σημαντικώτεραι εἶναι τοιχογραφίαι ὑπὸ τῶν πλείστων ἀποδιδόμεναι εἰς τοὺς φθίνοντας *Μπουσμάνους* τῆς νοτίου Ἀφρικῆς, τοὺς θεωρουμένους ὡς ἀπογόνους ἐν συνεχείᾳ τῶν παλαιολιθικῶν ἀνθρώπων τῆς χώρας.

Περὶ δὲ τῶν *παλαιοντολογικῶν* ἰχνῶν τῶν τεταρτογενῶν ἀνθρώπων τῆς Ἀφρικῆς, ἤτοι τῶν λειψάνων αὐτοῦ τοῦ σώματος, τῶν ὀστῶν, τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἔζησαν κατὰ τὴν τεταρτογενῆ περίοδον ἐν τῇ ἠπείρῳ ταύτῃ, σχεδὸν δὲν ἔχομεν νὰ εἴπωμεν τίποτε θετικόν. Τὰ πλεῖστα τῶν πολλῶν ἄλλως τε κρανίων ἐκ τῆς βορείου Ἀφρικῆς, ἐκ τῶν «σωρῶν» τῆς Τύνιδος κλπ., ἰδίᾳ τῆς *Μεχτά*, εἶναι νεολιθικά. Ἓν κρανίον τοῦ σπηλαίου *Ἀλῆ-Βαχά*, παλαιολιθικοῦ στρωματογραφικῶς, ἐμφανίζει πράγματι παλαιοντολογικὸν τύπον νεώτερον τῶν *Κρομαγνίων* ἀνθρώπων, ὅστις φαίνεται ὅτι (πλὴν τῆς Εὐρώπης) ἦτο λίαν διαδεδομένος εἰς τὰ βόρεια παράλια τῆς Ἀφρικῆς. Ἄλλα δὲ κρανία, π. χ. τοῦ ὑπηνέμου τῆς *Λαλὰ-Μάγνια* (σύνορα Ἀλγερίου - Μαρόκκου) ἐκ νεωτέρων παλαιολιθικῶν στρωμάτων ἔχουν νεγροϊδῆ τύπον. Ἐπίσης τὰ μεσολιθικὰ κρανία τοῦ *Ὀρὰν* καὶ τῆς *Τύνιδος*. Οὕτως ὥστε θεωρεῖται πιθανὴ ἡ ἐκτεταμένη ὕπαρξις νεγροϊδῶν στοιχείων παλαιόθεν καθ' ὅλην τὴν βορειοδυτικὴν χώραν. Εἰς τὴν *Αἴγυπτον* παρατηροῦνται ἤδη ἐπὶ τῶν παλαιοτέρων γνωστῶν προϊστορικῶν κρανίων διάφοροι τύποι. Τὸ πλεῖστον τούτων ὅμως, χαρακτηριζόμενον καθόλου διὰ δολιχοκεφαλίας καὶ μικροσωμίας καὶ ὀλιγωτέρων νεγροϊδῶν χαρακτηριστικῶν, ἀποδίδεται εἰς τοὺς καλουμένους «*Προαιγυπτίους*», ὧν τὰ χαρακτηριστικὰ

Ζουλοῦ.

Digitized by Google

εὑρίσκομεν εἰς τὰ κρανία τῶν σημερινῶν Αἰγυπτίων καὶ Ἀβησσυνῶν.

Γενικῶς, παρατηροῦνται δύο τύποι ἐν τῇ Β. Ἀφρικῇ, κατὰ τὴν νεωτέραν Παλαιὰν Τετάρτην περίοδον, εἷς μὲ χαρακτηριστικὰ τῆς λευκῆς φυλῆς καθόλου (*Κρομαγνόνιος*), πιθανῶς μάλιστα ἐκεῖθεν διαδοθεὶς εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπου κυρίως τὸν συναντῶμεν, καὶ ἕτερος *Νεγροειδής*, προχωρήσας, ὅπως καὶ ἄλλα ζῷα, ἔν τινι περιόδῳ καὶ ὑπερβὰς τὴν Μεσόγειον (Grimaldi). Πραγματικὰ χαρακτηριστικὰ «*Παλαιοῦ*» ἀνθρώπου, *Νεανδερταλίου* τύπου, κλπ. δὲν ἀνεκαλύφθησαν εἰσέτι.

Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἐγένοντο τρεῖς νέαι ἀνακαλύψεις παλαιῶν ἰχνῶν ἀνθρώπου ἐν Ἀφρικῇ, μείζονος σημασίας. Ἡ ἀνακάλυψις ἑνὸς σκελετοῦ εἰς τὴν Γερμανικὴν ἀνατολικὴν Ἀφρικήν, τῷ 1914, τοῦ σκελετοῦ τῆς «*Oldoway*» ἐντὸς ἡφαιστειογενῶν στρωμάτων, μετὰ ἄλλων ὀστῶν θηλαστικῶν συγχρόνων, ὁπωσδήποτε παλαιοτέρων τῆς συγχρόνου γεωλογικῆς περιόδου. Τὰ σπουδαιότερα σωματολογικὰ χαρακτηριστικὰ κατατάσσουν αὐτὸ εἰς τὸν Νεγροειδῆ τύπον (δολιχοκεφαλία, ὀγκῶδες κρανίον, κλπ). φέρει δὲ 36 ὀδόντας, δεικνύοντας συγχρόνως καὶ σημεῖα λεάνσεως αὐτῶν, οἵαν ἀσκοῦν οἱ σύγχρονοι Νέγροι. Ἡ μελέτη αὐτῶν εἶνε ἀτελὴς εἰσέτι.

Ἐν Τράνσβααλ, κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, ἀνεκαλύφθησαν μέρη ἑτέρου σκελετοῦ, παλαιοντολογικῶς ἠλλοιωμένα, ἀγνώστου ὅμως στρωματογραφίας. Τὸ *κρανίον τοῦ «Boskop»* ἐμφανίζει δολιχοκεφαλίαν (δ. κρ. 75), μεγάλας ἐπίσης διαμέτρους (205×154), χωρητικότητα 1830 κ. ἑμ.! πιθανῶς καὶ μείζονας ἔτι. Ὁμοιάζει δὲ πρὸς τὸν Κρομαγνόνιον τύπον ἄνευ ἐκσεσημασμένων ὑπερόφρυων τόξων, μὲ στενὸν μέτωπον καὶ μικρὸν ὕψος θόλου. Ἰδιαιτέρως, ἐμφανίζει τὴν ὑπερμαστοειδῆ ἀκρολοφίαν, χαρακτηριστικὸν πιθηκοειδές. Ἡ κάτω γνάθος εἶναι ἰσχυρὰ μὲ μικρὰν προβολὴν τοῦ γενείου. Ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις ὁ σκελετὸς τοῦ Boskop προσεγγίζει τοὺς Κρομαγνίους καὶ τοὺς Νεγροειδεῖς. Ὁ «*Ἄνθρωπος τοῦ Ἀκρωτηρίου*» (Homo capensis) ὅπως ὠνομάσθη τὸ εὕρημα τοῦ Boskop, ἐὰν πράγματι προέρχεται ἐκ πλειστοκαίνου (Παλαιᾶς Τετάρτης) στρώματος, δεικνύει κατὰ τὸν Boule τὴν παλαιότητα πολλῶν ἀνθρωπολογικῶν φυλῶν ἐν τῷ τόπῳ, ὅπου εὑρίσκονται καὶ σήμερον, δεδομένης τῆς νεγροειδοῦς μορφολογίας αὐτοῦ.

Τέλος, τῷ 1921, ἐγένετο ἄλλη πολὺ σπουδαιοτέρα παλαιοντολογικὴ ἀνακάλυψις ἐν βορείῳ Ροδεσίᾳ, ἐν τῷ σπηλαίῳ τῶν ὀρυχείων τοῦ Broken-Hill. Ἀνευρέθη μεταξὺ ὀστῶν ζῴων ἀπολιθωμένων ἀλλὰ συγχρόνων, ἓν κρανίον καί τινα ὀστᾶ καὶ ἐργαλεῖα λίθινα καὶ ὀστεϊνα, ὅμοια ὅμως τῶν τῶν συγχρόνων Μπουσμάνων.

Τὸ *κρανίον τοῦ Broken-Hill*, ἀπολέσαν τὰς ὀργανικάς του οὐσίας, χωρὶς νὰ εἶναι καὶ ἀπολιθωμένον, ὄχι μόνον ἐμφανίζει μεγάλην μορφολογικὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸν Νεανδερτάλιον τύπον, ἀλλὰ καὶ τὸν ὑπερβάλλει εἴς τινα πιθήκεια χαρακτηριστικά. Ἐμφανίζει μικρὰν χωρητικότητα (1280 κ.ἑμ.) δολιχοκεφαλίαν, χαμηλὸν θόλον, προέχοντα ὑπερόφρυα τόξα καὶ λίαν χαμηλὸν μέτωπον. Τὸ πρόσωπον δὲν ἔχει κυνικὰ βοθρία, ἀλλὰ ἐμφανίζεται καὶ καθόλου λίαν «ρυγχοειδές», περισσότερον τῶν Νεανδερταλίων. Ὀδόντας φέρει φυσιολογικοὺς καὶ τερηδονισμένους (ὅπερ δὲν παρατηρεῖται ἐπὶ τῶν ἀναντιρρήτων παλαιολιθικῶν γνωστῶν κρανίων). Καὶ τὸ ἐσωτερικὸν ἀκόμη τῆς κρανιακῆς κάψης δεικνύει λίαν πρωτογενῆ ἐγκέφαλον. Ὁ «*ἄνθρωπος τῆς Ροδεσίας*» (Homo Rhodesiensis), ὅπως καὶ οὗτος κατὰ ἀτυχῆ συνήθειαν ὠνομάσθη, ἐμφανίζει μεγίστας ὁμοιότητας ὅθεν πρὸς τὸν κύριον ἀντιπροσωπευτικὸν τύπον τοῦ πρωτογενοῦς ἀνθρώπου, πρὸς τὸ κρανίον «La Chapelle-aux-Saints» τῆς Γαλλίας. Διαφέρει ὅμως ἐκ τῆς μᾶλλον προσθίας θέσεως τοῦ ἰνιακοῦ τρήματος, ἐνδεικνυούσης ὀρθίαν στάσιν, ὅπερ ἐνισχύει καὶ ἡ νεωτέρα μορφὴ τῶν μετ' αὐτοῦ εὑρεθέντων ὀστῶν. Κατ' ἄλλους, ὁμοιάζει μᾶλλον πρὸς αὐστραλιανὰ λίαν πρωτογενῆ, ἤτοι οὐχὶ εἰς τὸν «Παλαιόν», ἀλλὰ τὸν «Νέον» ἄνθρωπον, ὑπὲρ οὗ ἄλλως τε συνηγοροῦσι καὶ ὁ μικρὸς βαθμὸς ἀπολιθώσεως καὶ τὰ σύγχρονα ζῷα μεθ' ὧν ἀνευρέθη.

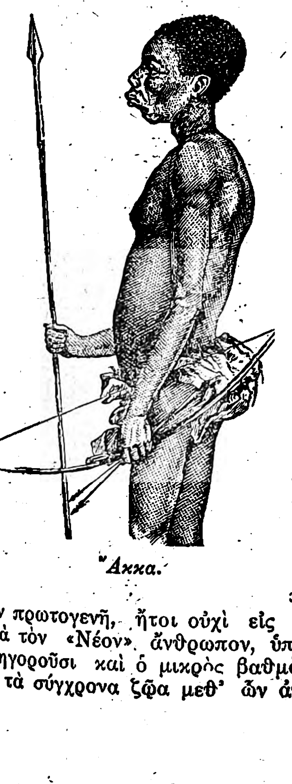

Ἄκκα.

Κατὰ τὸν Boule καὶ ὁ «Παλαιὸς» ἄνθρωπος (Νεανδερτάλιος τύπος γενικῶς) καὶ ὁ «Ἄνθρωπος τῆς Ροδεσίας» καὶ οἱ «Αὐστραλοὶ» ἐμφανίζουν μίαν κοινὴν βάσιν χαρακτηριστικῶν, πρωτογενῶν, ὑποδηλούντων κοινὴν τὴν καταγωγήν, διασκορπισθέντες δὲ βαθμιαίως. Καὶ ὁ μὲν παλαιὸς ἄνθρωπος τῆς Εὐρώπης ἐξηφανίσθη ταχέως, δὲν εὑρίσκομεν τοὐλάχιστον τὴν σημερινὴν συνέχειάν του. Ἐν Ἀφρικῇ ὁ τύπος ἔζησε περισσότερον μεταξὺ τῶν παλαιῶν ἐπίσης μαύρων φυλῶν. Διατηρήσας δὲ τὰ πρωτογενῆ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου, ἔφθασεν ἐν τούτοις νὰ ὀρθωθῇ τελείως, ἐξαλειφθεὶς ἀργά. Ἡ αὐστραλιανὴ φυλὴ τέλος ἀποτελεῖ συνέχειαν ἀκριβῶς τοῦ πρωτογενοῦς ἐκείνου ἀνθρωπολογικοῦ τύπου.

Ἐκ τῆς προϊστορικῆς καὶ παλαιοντολογικῆς ταύτης συνοπτικῆς εἰσαγωγῆς, βλέπομεν ὅτι ἡ οἴκησις τῆς Ἀφρικῆς δέον νὰ εἶναι λίαν παλαιά. Τοὺς κρίκους τῆς ἁλύσεως τῶν ἰχνῶν ὅμως τῶν διελθουσῶν φυλῶν δὲν κατέχει εἰσέτι ἡ Ἐπιστήμη ἀκριβῶς, πλὴν τῶν νεωτάτων, Φοινίκων, Ἑλλήνων κλπ. κλπ. μεσογειακῶν λαῶν.

Σύγχρονοι φυλαί.— Ἐὰν παραλείψωμεν τὰ διάφορα Εὐρωπαϊκὰ κλπ. ξένα στοιχεῖα (τοὺς *Μποέρς* τοῦ Τράνσβααλ καὶ τοῦ Ἀκρωτηρίου, μεμειγμένους μετὰ τῶν αὐτοχθόνων, ἄλλα τινὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον *Κρεολικὰ* στοιχεῖα τοῦ Μαρόκκου, τοῦ Ἀλγερίου, τῆς Τύνιδος, τῆς Μοζαμβίκης, τοὺς *Πέρσας* καὶ *Ἰνδοὺς* τῶν ἀνατολικῶν παραλίων, τοὺς *Ἑβραίους* τῆς Μεσογείου, τοὺς *Μογγόλους* πανταχοῦ σχεδὸν κλπ.) ἡ «*Μαύρη Ἤπειρος*» ὡς ἐμφαίνεται ἤδη ἐκ τῆς ἱστορίας αὐτῆς οὐδόλως κατοικεῖται ἀπὸ φυλὰς μόνον «*μελανοχρόους*». Καὶ τοῦτο, οὐ μόνον διὰ τὴν βόρειον ζώνην, τὴν μεσογειακήν, ἀλλὰ καὶ καθόλου διὰ τὴν λοιπὴν Ἀφρικὴν μέχρι τοῦ Ἀκρωτηρίου. Ἡ ποικιλία δὲ τῶν ἀνθρωπολογικῶν τύπων εἶνε μεγάλη.

Νιάμ-Νιάμ.

Σομαλὴ τοῦ Μέρκα.

Ἤδη, ἀπὸ «γλωσσικῆς ἀπόψεως», εὑρίσκομεν τὴν Ἀφρικανικὴν ἤπειρον διῃρημένην εἰς δύο μεγάλας περιοχάς. Τὴν βόρειον ζώνην μὲ τοὺς λαοὺς τοὺς ὁμιλοῦντας τὰς καλουμένας *Χαμιτικὰς γλώσσας*, μὲ τὰς διαφόρους ποικιλίας των (*Βερβέρους, Παλαιοαιγυπτίους κλπ.*), καὶ τὴν λοιπὴν χώραν μὲ τοὺς λαοὺς τοὺς ὁμιλοῦντας τὰς *Νεγριτικὰς γλώσσας*, ἐπίσης μὲ διάφορα ἰδιώματα (*Σουδάν, Μπαντοῦ*). Πλὴν τῶν δύο μεγάλων τούτων διακρίσεων, ἔχομεν καὶ τὴν *Σημιτικὴν γλῶσσαν*, συνδεδεμένην μετ' αὐτῶν ποικιλοτρόπως.

Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ «φυσικῆς ἀνθρωπολογικῆς» ἀπόψεως, οἱ ποικίλοι λαοὶ τῆς Ἀφρικῆς διακρίνονται εἰς τὰς ἰδίας σχεδὸν μεγάλας ταύτας ὁμάδας.

Βόρειος Ἀφρική. Τὴν βάσιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς βορείου καθόλου ζώνης ἀποτελεῖ κυρίως ἡ *Χαμιτικὴ φυλή*, ὡς καλεῖται ὁ Μεσογειακός, Βορειοαφρικανικὸς οὗτος τύπος. Εἰς ταύτην ὑπάγονται οἱ αὐτόχθονες, οὕτως εἰπεῖν, κάτοικοι τῆς ἄνωθεν κυρίως τῆς Σαχάρας χώρας, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀνατολικῶς ταύτης καί τινες μεμειγμένοι νοτίως αὐτῆς μετὰ Νεγριτικῶν στοιχείων. Ὁ κύκλος οὗτος ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς *Βερβέρους (Καβύλοι, κλπ.)*, τοὺς *Παλαιοαιγυπτίους (Φελλάχοι)*, τοὺς *Αἰθίοπας, Σομαλῆ, Φούλμπας, Γκαλὰ κλπ.*

Τὸ σύνολον τῶν Βορειοαφρικανῶν δὲν δεικνύει ἑνότητα σωματολογικήν, πλὴν τῶν γενικῶν χαρακτηριστικῶν, τοῦ λευκοῦ (δηλ. οὐχὶ μέλανος) δέρματος καὶ τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ προσώπου (ρίς, χείλη κλπ.), δι' ὧν γενικῶς διακρίνονται τῶν Νοτιοαφρικανῶν καὶ πλησιάζουν πρὸς τὰς μεσογειακὰς καὶ δυτικοασιατικὰς φυλάς, ἐξ ὧν κατάγονται, δεδομένου ὅτι στενοτέραν γενεαλογικὴν προέλευσιν δὲν δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν.

Εἰς πλείστους τῶν λαῶν τούτων, μεμειγμένων ἤδη μεταξύ των, διακρίνονται καθαρά, ὡς εἴπομεν, σημεῖα μείξεως καὶ «*Νεγροειδοῦς*» αἵματος (ὀρφνότης, οὖλαι τρίχες κλπ.). Καὶ τοῦτο δὲν ἐνέχει τι τὸ ἀπίθανον, οὐ μόνον διότι εἶναι γεγονὸς ἡ εἴσδυσις τῶν λεγομένων Χαμιτικῶν φύλων μέχρι καὶ τῶν νοτιωτάτων τῆς Ἀφρικῆς κατὰ τὴν βαθμιαίαν προώθησιν τῶν Νέγρων, εὑρίσκομεν δὲ τὴν ἐπίδρασίν των καὶ εἰς τὴν μορφολογικὴν διάπλασιν νοτιοαφρικανικῶν λαῶν (*Κάφρων κλπ.*), ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐπίσης πιθανωτάτην μεγάλην ἐπέκτασιν τῶν Νεγροειδῶν πρὸς βορρᾶν κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, ὡς εἴδομεν ἐν Σαχάρᾳ, οὓς πιστεύεται μάλιστα ὅτι ἀνευρίσκομεν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Εὐρώπῃ, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν σκελετῶν Grimaldi, τῶν νεγριτικῆς μορφολογίας εἰδωλίων, *Ἀφροδιτῶν* κλπ. Πλεῖστοι Νέγροι (Νείλου κ. ἄλ.) δεικνύουν σημεῖα τῆς μεγάλης πρὸς τοὺς Μεσογειακοὺς λαοὺς ἐπαφῆς. Εἶναι λίαν δὲ πιθανὸν ὅτι μετεβίβασαν χαρακτηριστικὰ τῆς φυλῆς των εἰς τοὺς λευκοδέρμους διαφόρους εἰσβολεῖς.

Νεώτερος Μπουσμάνος.

Ἐπομένως αἱ διάφοροι καθ' ἕκαστοι ὁμάδες τῶν χαμιτικῶν φύλων ποικίλλουν σωματολογικῶς, δεδομένου ὅτι ἡ βάσις αὐτῶν εἶναι πολλαπλῆ, ὡς εἴδομεν, καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν ἄλλα γενικὰ σωματολογικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν Χαμιτικῶν λαῶν, πλὴν τῶν ἄνω βασικῶν. Ὁ Pöch συνοψίζει τὰ σωματολογικὰ χαρακτηριστικὰ τούτων εἰς τὰ ἑξῆς: μέγα ἀνάστημα, λεπτὸν σῶμα, μακρὰ ἄκρα μὲ μικρὰς χεῖρας καὶ μικροὺς πόδας, ὀρφνὸν ἀνοικτὸν δέρμα, ὀρφνοὺς ὀφθαλμούς, ὀρφνὰς βαθέος χρώματος κυματοειδεῖς τρίχας, δολιχοκεφαλίαν, μακροπροσωπίαν, λεπτορρινίαν, πολλάκις δὲ κυρτὴν ρῖνα. Ἔχομεν ἑπομένως ἕνα γενικὸν τύπον, ὅστις διαφέρει τελείως τοῦ τύπου τῆς Νεγροειδοῦς φυλῆς γενικῶς. Τοῦτο ὅμως, ὅταν ἐμφανίζεται καθαρός. Ἐκ τῆς ἀναμείξεως ὅμως, αἱ πλεῖσται τῶν βορειοαφρικανικῶν ὁμάδων, ἐκφεύγουν τοῦ γενικοῦ τύπου, ἰδίᾳ δὲ ἀλλοιοῦνται αἱ πρὸς τὰ ἀνατολικὰ παράλια καὶ τὰ νότια τῆς Ἀφρικῆς προελάσασαι ὁμάδες τοῦ χαμιτικοῦ στοιχείου, συγχέονται δὲ τὰ χαμιτικὰ πρὸς τὰ νεγριτικὰ χαρακτηριστικὰ πολλαχοῦ μεταξὺ τῶν φυλῶν *Μπαντοῦ* κλπ. Ἐπίσης ἐπῆλθε μεγάλη διάκρισις καὶ μεταξὺ τῶν λοιπῶν βορειοαφρικανικῶν φύλων, ὧν ἀναφέρομεν τὰ σπουδαιότερα καὶ σωματολογικῶς διάφορα περισσότερον.

Αἴγυπτος. Ἡ ἀπὸ ἐθνογραφικῆς ἀπόψεως σπουδαιοτάτη αὕτη χώρα κατέχει καὶ ἀπὸ ἀνθρωπολογικῆς φυσικῆς τοιαύτης ἐξέχουσαν θέσιν, ἕνεκα τοῦ μοναδικοῦ γεγονότος, ὅτι παρέχει εἰς τὴν Ἐπιστήμην ὄχι μόνον μακρὰν σειρὰν σκελετῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν μαλακῶν μορίων (μωμίαι) τῶν φυλῶν, ἀπὸ χιλιετηρίδων ὅλων, ἐν συνεχείᾳ σχετικῶς. Ἔτι δὲ καὶ ἀπεικονίσεις τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῶν ἐπὶ μνημείων παλαιοτάτης χρονολογίας. Ἐκ τῆς μελέτης καὶ τῶν παλαιοτέρων ἀνθρωπολογικῶν ὑπολειμμάτων, ἐξάγεται καθαρῶς ἡ ὕπαρξις ἤδη ἐν Αἰγύπτῳ καὶ τῶν δύο μεγάλων φυλετικῶν ὁμάδων, αἵτινες, ὡς εἴπομεν, ἀπαντῶσιν ἐν τῇ βορείῳ καθόλου Ἀφρικῇ. Εὑρίσκομεν ἄτομα καὶ εἶναι ταῦτα τὰ ἀφθονώτερα, ὁ συνήθης τύπος, δολιχοκέφαλα (74.8), μακροπρόσωπα καὶ στενοπρόσωπα, μὲ προέχον μέτωπον, λεπτορρινίαν ἢ μεσορρινίαν (76.6 ρ. δ.), μὲ ὑψηλὴν ρῖνα καὶ ὀρθόγναθα, μετρίου ἀναστήματος καὶ μὲ ὀρφνὰς τρίχας κυματοειδεῖς, καὶ μὲ ἀνοικτὸν ὀρφνὸν δέρμα. Τὸν τύπον τοῦτον, τὸν «μὴ Νεγροειδῆ» βεβαίως, δυνάμεθα νὰ ταυτίσωμεν μὲ τὸν τύπον τῆς «*Μεσογειακῆς*» καθόλου φυλῆς.

Εἰς τὸν «*Παλαιοαιγυπτιακὸν*» ὅμως τοῦτον τύπον ἀντίθετος ἵσταται ὁ ἕτερος τύπος ἀνθρώπων, ὅν, ὀλιγαριθμότερον, εὑρίσκομεν καὶ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ὅστις ἐμφανίζει δολιχοκεφαλίαν πάλιν, ἀλλὰ βραχυπροσωπίαν καὶ εὐρυπροσωπίαν, μετὰ προπετῶν ζυγωματικῶν ὀστῶν, στενὸν μέτωπον, προέχον ἐπίσης, πλατυρρινίαν καὶ χαμαιρρινίαν, ἐνίοτε μάλιστα τὰ κρανία ἐμφανίζουν στρογγύλα ρινικὰ στόμια καὶ προρρινικὰ κοιλώματα καὶ προγναθισμόν. Εἶναι τὸ σύνολον τῶν χαρακτηριστικῶν τῶν «Νεγροειδῶν» κρανίων. Εἰς ἐπίρρωσιν προστίθενται καὶ τὰ δεδομένα τῶν ἀπεικονίσεων τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων, ἐφ' ὧν βλέπομεν οὔλας τρίχας μελαίνας καὶ παχέα χείλη.

Μεταξὺ τῶν δύο ἄκρων τύπων, τοῦ καθαροῦ σχετικῶς μεσογειακοῦ καὶ τοῦ Νεγροειδοῦς, ὑπάρχουν καὶ ἄφθονα δείγματα μείξεως καὶ δὴ ἀπὸ τοὺς παλαιοτάτους χρόνους. **Τὴν Νεγροειδῆ φυλὴν εὑρίσκομεν εἰς πάσας τὰς περιόδους τῆς Αἰ-**

Digitized by Google

γύπτου καὶ δὴ οὐχὶ τυχὸν ὡς δευτερεῦον στοιχεῖον (*δούλων*), ἀλλὰ κύριον πολλάκις, ἀφοῦ καὶ βασιλεῖς ἔχομεν Νέγρους. Ὅτι ὑπῆρξε μεγάλη ἡ συμβολὴ αὐτῶν εἰς τὴν φυλετικὴν μετέπειτα σύνθεσιν, βλέπομεν καὶ ἐν ταῖς Αἰθιοπικαῖς Χώραις, τῶν σημερινῶν κατοίκων (*Νουβίων, Ἀβησσυνῶν*) θεωρουμένων ὡς ἀπογόνων τῶν παλαιῶν ἐκείνων μεμειγμένων *Νουβιοαιγυπτίων*, ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς προωθήσεως τῶν Αἰγυπτίων εἰς Νουβίαν. Ἐξ ἄλλου δὲ διὰ τοὺς πρὶν χρόνους εἴπομεν ὅτι αἱ Νεγροειδεῖς φυλαὶ ἔφθασαν καὶ μέχρι τῆς Εὐρώπης (Grimaldi σπήλαια). Πλείονα περὶ τῶν κινήσεων τῶν παλαιῶν αὐτῶν φυλῶν δὲν γνωρίζομεν. Γεγονὸς εἶναι ὅτι ἡ Χαμιτικὴ (γλωσσικὴ) ὁμάς, ἣν καλοῦμεν «Μεσογειακὴν» φυλὴν καὶ εἰς ἥν, μεμειγμένην ἀσφαλῶς μετὰ «Νεγροειδοῦς» πρὸ παντὸς αἵματος, ὀφείλομεν τὸν αἰγυπτιακὸν παλαιὸν πολιτισμόν, διατηρεῖται μετὰ χιλιετηρίδας σχεδὸν ἐν τῇ βάσει του ὁ ἴδιος. Ὅπως εἴπομεν ὅμως καὶ ἐν τῇ προϊστορικῇ εἰσαγωγῇ, παρατηροῦνται πλὴν τῶν κυρίων δύο τύπων καὶ μείξεις καὶ μετ' ἄλλων στοιχείων, πρώτιστα πάντων μετὰ τοῦ «*Σημιτικοῦ*» μεθ' οὗ ἀποτελοῦν τὸν ὅλον *Βορειοαφρικανικὸν τύπον* ἀπὸ παλαιῶν χρόνων. Ἐμφανίζουν οὗτοι ἀνοικτότερον χρῶμα δέρματος, κυρτὴν ρῖνα προέχουσαν, μελαίνας τρίχας, λείας, δασύτητα καὶ βραχυκεφαλίαν μᾶλλον. Τέλος ἔχομεν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἄλλας μείξεις μετὰ *Ἀσιατικῶν* καὶ *ξανθῶν βορείων* ἀκόμη, ἐπίσης δὲ καὶ *Πυγμαίων*, ὡς δεικνύει τὸ ἀνάστημα καὶ ἡ στεατοπυγία παλαιῶν ἀπεικονίσεων καὶ σημερινῶν ἀτόμων.

Τοιαύτη εἶναι ἡ σύνθεσις τῶν σημερινῶν Αἰγυπτίων, τῶν Χαμιτῶν μὲν ἐν τῇ βάσει, ἀλλὰ ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων διὰ Νεγροειδῶν κυρίως στοιχείων μεμειγμένων. Ὡς κυρίους ἐκγόνους τῶν παλαιῶν Αἰγυπτίων σήμερον θεωροῦμεν ἐξ ὅλων τῶν ὁμάδων τοὺς *Φελλάχους* τοῦ κάτω Νείλου, μεμειγμένους συνήθως μετ' *Ἀράβων* κυρίως, (ὧν ἔλαβον καὶ τὴν γλῶσσαν), ἀλλὰ καὶ πολλοὺς καθαροὺς *Παλαιοαιγυπτίους*. Ἡ ἀρχαία αἰγυπτιακὴ γλῶσσα διετηρήθη ὡς ἰδίωμα εἰς τοὺς *Κόπτας* τῆς Κάτω Αἰγύπτου. Μεῖγμα Φελλάχων, Ἀράβων καὶ Αἰθιόπων παριστοῦν οἱ *Βερβέροι* τοῦ Νείλου. Οἱ *Μπεδουῖνοι* μὲ τὰς διαφόρους ὁμάδας των εἶναι Βερβέροι μετὰ μείξεως ἀραβικῆς.

Βορειοδυτικὴ Ἀφρική. Εἰς τὴν αὐτὴν γενικὴν φυλετικὴν ὁμάδα, τὴν «Βορειοαφρικανικήν», ἀνήκει ἡ κυρία μᾶζα τῶν συγχρόνων φυλῶν τῆς Τύνιδος, Ἀλγερίου, Μαρόκκου κλπ. χωρῶν τῆς δυτικῶς τῆς Αἰγύπτου, βορείου ἀφρικανικῆς ζώνης. Γενικῶς καλοῦσι *Βερβέρους* διαφόρους λαούς, ὁμιλοῦντας Σημιτικὴν (Ἀραβικήν), ἢ Χαμιτικὴν γλῶσσαν, τῆς Λιβύης καὶ Τριπολίτιδος, τῆς Τύνιδος, τῆς Ἀλγερίας, τοῦ Μαρόκκου. Τὸ πλεῖστον ὅμως τούτων ἔχει ἐξαραβισθῆ. Οὐ μόνον δὲ ὁ ἀραβικὸς γλωσσικὸς τύπος εὕρηται διαδεδομένος σχεδὸν καθ' ὅλην τὴν Β. Ἀφρικήν, ὀλιγώτερον ὅσον βαίνομεν πρὸς δυσμὰς (Μαρόκκον), ἀλλ' ἐπίσης καὶ τὰ ἤθη. Σωματολογικῶς εὑρίσκομεν μικρὰν τὴν ἀραβικὴν ἐπίδρασιν. Ἡ ὁμὰς αὐτὴ ἐκλήθη Σημιτο-Χαμιτικὴ ἢ Ἀραβο-Βερβερίνη ὑπὸ τοῦ Deniker. Παρὰ τοὺς ἀληθεῖς *Ἄραβας*, εὐκόλως διακρινομένους, πλεῖσται φυλαὶ φερόμεναι ὑπὸ τὸ ὄνομα «*Ἄραβες*» δὲν εἶναι εἰμὴ Βερβέροι ἐξαραβισθέντες. Κοινωνιολογικῶς διαφέρουν οἱ Βερβέροι ἑδραῖοι λαοί, τῶν Ἀράβων νομάδων τῆς βορείου Ἀφρικῆς.

Σωματολογικῶς διακρίνονται τῶν Ἀράβων Ἀσίας διὰ σπουδαιοτέρων τινῶν χαρακτηριστικῶν. Τὸ ἀνάστημα εἶναι βραχύτερον 1,67—1,70 μ. (Βερβέροι Ἀλγερίου 1,68). Τὸ σῶμα ἁδρότερον, ἡ δολιχοκεφαλία ἧττον ἐκσεσημασμένη, τὸ πρόσωπον γωνιῶδες, ἡ ρὶς εὐθεῖα ἢ καὶ κοίλη, οὐδέποτε δὲ γρυπή (μεσορρινία 70.2 ρ. δ.), τὸ ἰνίον δὲν προέχει. Τὸ δέρμα εἶναι ὀρφνὸν ἀνοικτὸν καὶ αἱ τρίχες μέλαιναι. Ἀπαντῶσιν ὅμως μεταξὺ αὐτῶν καὶ ξανθοὶ-γλαυκοὶ ὑποδεικνύοντες (Fischer) βορειοευρωπαϊκὴν ἐπίδρασιν.

Τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα ἐνθυμίζουν τὰ τῶν Αἰγυπτίων καὶ τὴν γενικὴν σωματολογικὴν διαμόρφωσιν τῆς Μεσογειακῆς φυλῆς καθόλου. Ὑπάρχει ὅμως ἀνάμειξις καὶ μετὰ Νεγροειδῶν καὶ ἐνταῦθα στοιχείων, ὅπως καὶ ἐν Αἰγύπτῳ. Πάντως ἐλαχίστη εἶναι ἐνταῦθα, κατ' ἀντίθεσιν τῆς Αἰγύπτου, ἡ Σημιτικὴ ἐπίδρασις (Ἀνατολικὴ) σωματολογικῶς, ὡς ἐκ τῆς πολὺ βραδυτέρας ἐπεκτάσεως τῶν Ἀράβων. Τοὺς καθαροτέρους θὰ ἀναζητήσωμεν εἰς τὰ ὀροπέδια καὶ τὰ ὄρη καὶ τὰς ἐρήμους.

Γενικῶς ὅμως ἡ φυλετικὴ σύνθεσις τῶν καλουμένων βερβερικῶν φυλῶν εἶναι ἐν πολλοῖς ἄγνωστος, ἰδίᾳ ἡ προέλευσις τῶν ξανθῶν στοιχείων.

Οἱ Βερβέροι διακρίνονται εἰς ἀπείρους ὁμάδας μὲ ἴδια ὀνόματα, ὧν σπουδαιότεραι οἱ *Καβύλοι* τῆς Τύνιδος, οἱ ἰδίως *Βερβέροι* τῆς Ἀλγερίας-Τύνιδος, οἱ *Τουαρέγγ*, νομάδες τῆς Δυτ. Σαχάρας, οἱ *Μαῦροι* τοῦ Μαρόκκου, τῆς Μαυριτανίας, τῆς Σενεγάλης καὶ τῶν πέριξ, Βερβέροι ἀλλὰ λίαν μεμειγμένοι μὲ νεγροειδῆ στοιχεῖα.

Εἰς τὰς *Καναρίους νήσους* (Τενερίφη κλπ.), πρὸ τῆς ἰσπανικῆς κατοχῆς, ἔζων οἱ ***Γκουάνσαι***, ὁμιλοῦντες ἐπίσης τὴν Χαμιτικὴν γλῶσσαν, ἐξοντωθέντες. Σωματολογικῶς ὁμοιάζουν τὰ κρανία των μὲ τὰ τῶν Αἰγυπτίων καὶ τὰ Κρομαγνινια (λεπτορρινία 44.2). Οἱ σημερινοὶ Ἰσπανοὶ κάτοικοι εἶναι μιγάδες τῶν παλαιῶν Γκουάνσων μετὰ Ἱσπανῶν.

Βερβεροαραβικὰ φῦλα ὑπάρχουν τέλος καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὡς εἴδομεν (Μπεδουῖνοι).

Βορειοανατολικὴ Ἀφρική. Τελείως ἔχει ἐξαλειφθῆ ὁ καθαρὸς Βερβερικὸς τύπος ἐξ Ἀνατολῶν, δηλαδὴ ἀπὸ τῶν παραλίων τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καθόλου, ὅπου δὲν εὑρίσκομεν εἰμὴ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἐξαραβισθέντα φῦλα. Τὸ σύνολον τοῦ πληθυσμοῦ καὶ εἰς τὴν χώραν ταύτην ἀνήκει εἰς τὴν ὅλην Χαμιτικὴν φυλήν, τοῦ μεμειγμένου τύπου τῶν Βορειοαφρικανῶν. Ἡ Νουβία (Ἀγγλικὴ Αἴγυπτος), ἡ παραλία τῆς Ἐρυθραίας, ἡ Αἰθιοπία (Ἀβησσυνία), ἡ χώρα τῶν Σομαλῆ καθόλου καὶ τὰ πέριξ μέχρι τῶν ἐνδοτέρων ἀποτελοῦν ἀνθρωπολογικῶς μίαν ἐπέκτασιν τοῦ αἰγυπτιακοῦ στοιχείου, ὅπως ἐγνωρίσαμεν αὐτό, παλαιόθεν μεμειγμένον. Ἡ πρὸς τὰ νότια αὐτὴ ἐπέκτασις, ἰσχυροτέρα πάσης ἄλλης τοῦ αἰγυπτιακοῦ κόσμου, πρὸς βορρᾶν (Κρήτη) ἢ ἀλλαχοῦ τυχόν, ἔσχεν ὡς συνέπειαν τὸν «ἐκχαμιτισμὸν» καὶ βραδύτερον «ἐξαραβισμὸν» (ἐκσημιτισμόν) τῶν αὐτοχθόνων Νεγροειδῶν στοιχείων, καὶ ἀπὸ ἐθνολογικῆς, ἀλλὰ καὶ φυσικῆς ἀνθρωπολογικῆς ἀπόψεως, ἕνεκα τῆς μακρᾶς διαρκείας τῆς ἐκ βορρᾶ ἐπιδράσεως ταύτης. Διακρίνομεν ἐπὶ τῶν διαφόρων λαῶν μεγίστην φυλετικὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ τύπου τῶν Νέγρων, τοῦ ἀρχικοῦ των δηλαδὴ φυλετικοῦ στοιχείου καὶ ἔντονα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς Σημιτικῆς ἰδίως φυλῆς, ἥτις καὶ περισσότερον ἐκυριάρχησεν ἐνταῦθα.

Ἀνθρωπολογικῶς, ὁμοιότητα δεικνύουν καὶ οἱ μεικτῆς συνθέσεως νοτιώτεροι λαοὶ τῶν *Μασσάϊ* κλπ. καὶ ἄλλοι ἐν συνεχείᾳ δυτικῶς, Φοῦλμπαι κλπ., ὧν τὸ Νεγροειδὲς στοιχεῖον ὑπερτερεῖ τοῦ Αἰθιοπικοῦ. Εὑρίσκομεν δηλαδή, ὡς εἴπομεν καὶ ἐν ἀρχῇ, στενὴν *σχέσιν* τοῦ Νεγροειδοῦς πρὸς τὸ Χαμιτο-Σημιτικὸν στοιχεῖον, ἕνεκα τῆς λίαν πρὸς Νότον ἐκταθείσης προωθήσεως τοῦ τελευταίου. Καὶ ἐγεννήθη ἐκ τούτου καὶ νέα δυνατὴ ὑπόθεσις, μήτοι τὸ κέντρον τῶν «μεσογειακῶν» τούτων γενικῶς φυλῶν δὲν ἔπρεπε νὰ ἀναζητηθῇ ἀκριβῶς εἰς Ἀφρικήν, ἐξ οὗ διεσπάρησαν ἀντιθέτως τοῦ κοινῶς πιστευομένου πρὸς βορρᾶν.

Ὁπωσδήποτε, ὁλόκληρος ἡ περιοχὴ ἀπὸ τῆς Νουβικῆς ἐρήμου βορείως, μέχρι τοῦ ἄκρου τοῦ ὄρους Κένια, ἀνατολικῶς τούτου καὶ τοῦ Νείλου, περιλαμβάνει μίαν γενικὴν φυλήν, τὴν Αἰθιοπικήν, μὲ τὰς διαφόρους διακρίσεις της καὶ μείξεις. Δυτικῶς δὲ τοῦ ὄρους Κένια, διὰ μέσου τῆς Ἀφρικῆς ἐγκαρσίως, μέχρι τῶν δυτικῶν παραλίων, εὑρίσκομεν ἐν συνόλῳ λαῶν, ἐμφανέστερον *μεῖγμα Αἰθιοπικῆς* καὶ *Νεγροειδοῦς* φυλῆς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὅμως διακρίνεται ἐνίοτε καὶ καθαρὸς ὁ Αἰθιοπικὸς τύπος.

Ἡ *Αἰθιοπικὴ φυλὴ* χαρακτηρίζεται γενικῶς ὑπὸ λεπτοφυοῦς μὲ μακρὰ ἄκρα ὑψηλοῦ ἀναστήματος, δολιχοκεφαλίας, ἄκρας λεπτορρινίας (εὐθεῖα ἢ κυρτὴ ρὶς) καὶ συγχρόνως ὀρφνερύθρου βάθεος δέρματος καὶ τριχῶν κυματοειδῶν ἢ οὔλων. Καθαρὸν αἰθιοπικὸν τύπον παριστοῦν οἱ κάτοικοι τῆς Νουβίας, *Νουβῖοι* ἢ *Μπετζά*, βορείως τῶν Ἀβησσυνιακῶν ὀροπεδίων, μὲ τὰς διαφόρους φυλάς των, ὧν τινες λίαν ἐξηραβισμέναι. (Ἀνάστημα 167.6—173.5 Κραν. χωρητικότης 1379 κ. ἑκ.).

Ἐπίσης σημιτικὴν ἐπίδρασιν δεικνύουν καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν βορείων *Αἰθιόπων* (ἢ *Ἀβησσυνῶν*) καὶ τῶν τῆς κεντρικῆς Ἀβησσυνίας. Εἰς τὰ νότια ταύτης εὑρίσκομεν τὸν καθαρότερον αἰθιοπικὸν τύπον, τοὺς *Γκαλλά*, μεταξὺ τῆς χώρας τῶν Σομαλῆ καὶ τοῦ ὄρους Κένια. Καὶ οἱ *Σομαλῆ* δέ, περιβάλλοντες καθ' ὅλα τὰ παράλια τὴν Ἀβυσσηνίαν μέχρι τοῦ Τζιμπουτί καὶ τῆς Ἐρυθραίας, δὲν εἶναι εἰμὴ Γκαλλά, σχεδὸν τελείως ἐξηραβισμένοι. Ὀλιγώτερον μεμειγμένοι εἶναι μετ' Ἀράβων εἰς ἐσωτερικῆς τοῦ ἀκρωτηρίου Τζιμπουτί, ἐν Ἀβησσυνίᾳ, *Ἀφὰρ* ἢ *Ντανκαλί* κλπ.

Οἱ δὲ *μεικτοὶ* Αἰθιοπικοὶ λαοὶ μετὰ Νεγροειδοῦς αἵματος (τῶν Νέγρων τοῦ Σουδάν), ἐκτεινόμενοι ὡς ζώνη πλατεῖα, ἐγκαρσίως μέχρι τῆς Δυτικῆς Ἀφρικῆς, ἄνωθεν τοῦ βελγικοῦ Κογγό, διὰ τοῦ ἀγγλικοῦ καὶ γαλλικοῦ Σουδὰν καὶ τῆς Σενεγάλης, μὲ χαρακτηριστικὰ μεικτά. Διακρίνονται δὲ εἰς «ἀνατολικὰς» (Σαντέ) καὶ «δυτικὰς» (Φουλάχ) ὁμάδας. Μεταξὺ τῶν ἀνατολικῶν ἀναφέρομεν τοὺς *Μασσάϊ* (ἀνάστημα 174,7 μεῖγμα Αἰθιόπων καὶ Νέγρων τοῦ Νείλου, ἐν μέρει δὲ καὶ Νέγρων τῆς Νοτ. Ἀφρικῆς (Μπαντοῦ καὶ Μπουσμάνων ἀκόμη), δυτικῶς τῆς Αἰθιοπίας παρὰ τοὺς Γκαλλά, εἶτα δυτικώτερον εἰς τὰ νότια τοῦ Σουδάν, τὸν συμπαγῆ ὄγκον τῶν κυρίως *Σαντέ, Νιὰμ - Νιὰμ* (γνωστοὺς ἀνθρωποφάγους), ἀνάστημα 162.7, εἰς μεγάλην περιοχὴν ἐκτεινομένους, εἶτα τοὺς *Μομπουττοῦ*, διακρινομένους διὰ τὸ ἀνοικτόχρουν τοῦ χρώματος δέρματος καὶ τριχῶν, εἰς οὓς διακρίνεται καλῶς ὁ Αἰθιοπικὸς τύπος, καὶ ἄλλους δυτικώτερον ὑπὸ διάφορα ὀνόματα.

Εἰς τὰς δυτικὰς ὁμάδας ὑπάγονται οἱ ***Φουλμπέ***, ὁμοιογενέστεροι σωματαλογικῶς καὶ διεσπαρμένο, μεταξὺ τῶν πραγματικῶν Νέγρων, εἰς Σενεγάλην, Καμερούν, καὶ κυρίως τὴν Νιγηρίαν, τὴν περιοχὴν τοῦ ποταμοῦ Νίγηρος - Μπενουὲ καὶ τὴν Νταρφούρ, πιθανὴν ἀφετηρίαν των. Οἱ Φουλμπὲ ἐμφανίζουν καὶ οὗτοι τὸν μεικτὸν σωματολογικὸν τύπον Σημιτο - Χαμιτικόν, μετὰ χαρακτηριστικῶν Νεγροειδῶν (πλατυρρινία, ρ. δ. 95.3. Ἀνάστημα ὑψηλὸν 1.75 μ., δολιχοκεφαλία 74.3).

Βλέπομεν λοιπόν, γενικῶς, ὅτι ἡ «Χαμιτικὴ» ἐπίδρασις ἐμφανίζεται καὶ ἀπὸ σωματολογικῆς ἀπόψεως, βαίνουσα ἀπὸ τῶν βορείων χωρῶν πρὸς ἀνατολὰς (Αἰθιοπία) καὶ εἶτα πρὸς δυσμάς, κύκλῳ περὶ τὴν ἔρημον, εἰς τὰς τροπικὰς χώρας, μεταξὺ τῶν Νέγρων (Σουδάν), εἰς οὓς εὑρίσκομεν διάφορα χαρακτηριστικὰ τῆς Μεσογειακῆς φυλῆς. Ἀλλὰ καὶ ἐθνολογικῶς γνωρίζομεν, ὅτι οἱ λαοὶ οὗτοι ἐμφανίζονται ὡς οἱ σχετικῶς εἰς ἀνωτέραν πολιτισμοῦ κλίμακα εὑρισκόμενοι. Καὶ αἱ ζῶναι αὗται ἀποτελοῦν μετάβασιν ἀπὸ τὴν «*Λευκὴν*» εἰς τὴν «*Μαύρην*» *ἤπειρον*.

Τὴν βορειοαφρικανικὴν μάλιστα ἐπίδρασιν εὑρίσκομεν ἀναμφιβόλως καὶ πολὺ κατωτέρω, εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἀφρικήν. Εἰς ταύτην δ' ὀφείλονται πολλὰ χαρακτηριστικὰ καὶ εἴς τινας τῶν νοτίων Νέγρων *(Μπαντοῦ)*.

Μέση καὶ νότιος Ἀφρική. Ἡ κυρία ὅμως μᾶζα τῆς κάτωθεν τῆς Σαχάρας χώρας (πλὴν τῆς βορειοανατολικῆς Αἰθιοπίας, φυσικὰ) ἀποτελεῖται ἐκ τῶν καλουμένων γενικῶς «*Νεγροειδῶν*» ὁμάδων καὶ τῶν συγγενῶν αὐτῶν. Αὕτη εἶνε ἡ κοιτὶς τῶν βαθέος χρώματος ἀνθρώπων, ἡ ἀληθὴς «Μαύρη ἤπειρος», ὡς εἴπομεν. Δέρμα βαθέος ὀρφνοῦ χρώματος μέχρι μέλανος, ἢ ὀρφνοκιτρίνου *(Πυγμαῖοι)*, τρίχες οὖλαι (σπειροειδεῖς) καὶ πλατυρρινία, ἀποτελοῦν τὰ κύρια χαρακτηριστικά, δι' ὧν διακρίνονται τοῦ λοιποῦ κόσμου. Αἱ φυλαὶ ὅμως αὗται πλὴν ὀλίγων, συναντῶνται σήμερον καὶ μακρὰν τῆς ὑποθετικῆς αὐτῶν κοιτίδος, οὐ μόνον εἰς τὴν βόρειον ἀφρικανικὴν ζώνην, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας ἠπείρους, τὴν Ἀσίαν (Μαλαιϊκήν), τὴν Ἀμερικήν, καὶ ὡς αὐτόχθονες εἰς Ὠκεανίαν (Μελανήσιοι), χωρὶς νὰ γνωρίζωμέν τι θετικὸν περὶ τῆς ἀμοιβαίας αὐτῶν σχέσεως. Ἡ σύνθεσις τῶν κυρίως «*Ἀφρικανικῶν*» τούτων φυλῶν ἤρχισε κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους νὰ διαλευκαίνηται ἀρκούντως καὶ ἐκ τοῦπροτέρου χάους τῶν μελανοχρόων φυλῶν νὰ ἀποχωρίζωνται ὡρισμέναι φυλαί. Ἀδρῶς, δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν ἐν Ἀφρικῇ δύο βασικοὺς τύπους, δύο φυλάς, τοὺς Πυγμαίους καὶ τοὺς Νέγρους.

Οἱ Πυγμαῖοι (*Νεγρίλλοι, Νεγρῖται*) ἀποτελοῦν ἰδίαν φυλήν, βασικήν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δὲ τὴν παλαιοτέραν φυλὴν τῆς Ἀφρικῆς. Ἀναφέρονται ἤδη ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Ἡροδότου κτλ.

Ἐκ τῆς προϊστορίας δ' ἤδη γνωρίζομεν (ἐὰν παραλείψωμεν τὴν ὕπαρξιν Πυγμαίων ἐν Ἀσίᾳ, Μαλαϊκῇ), ὅτι πάλαι ποτὲ ὁλόκληρος ἡ Ἀφρικὴ κατῳκεῖτο ὑπὸ ὁμοισγενοῦς τινος στοιχείου, λίαν βραχυσώμου, ὁμοιάζοντος καὶ διά τινων ἄλλων χαρακτηριστικῶν μὲ τοὺς σημερινοὺς Πυγμαίους (στεατοπυγία κλπ.). Οὐ μόνον δέ, ἀλλ' εὑρίσκομεν τοῦτο καὶ πέραν τῆς Μεσογείου ἐπὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἠπείρου, ὡς εἴπομεν. Ἡ ἀρχικὴ φυλὴ συνεπείᾳ τῆς προσαρμογῆς πρὸς ὡρισμένας συνθήκας ἐξωτερικοῦ περιβάλλοντος, τῆς ἐπιλογῆς, καθὼς καὶ τῆς μείξεως μετ' ἄλλων φυλῶν, ταχέως διεκρίθη εἰς δευτερογενεῖς διαφόρους ὁμάδας.

Τοὺς Πυγμαίους διακρίνομεν σήμερον εἰς δύο μεγάλους τύπους ἐν Ἀφρικῇ, τοὺς κυρίως «Πυγμαίους» καὶ τοὺς «Μπουσμάνους». Οἱ κυρίως «*Πυγμαῖοι*» τῆς κεντρικῆς Ἀφρικῆς, κατατετμημένοι εἰς ἀπείρους μικρὰς ὁμάδας, τελείως ἀλλήλων κεχωρισμένας καὶ κατανεμημένας μεταξὺ τῶν Νέγρων, ζῶσιν ὑπὸ διάφορα ὀνόματα, *Μπα-Μπόγγο, Μπα-Γκιέλι, Βα-Μπουτί, Ἄκκα, Μπα-Τσούα κλπ.*, κατὰ τὸ μᾶλλον δ' ἢ ἧττον μεμειγμένοι μὲ Νέγρους, ἐντὸς τῶν πυκνῶν δασῶν τοῦ Ἰσημερινοῦ, εἰς πλατεῖαν λωρίδα, ἀπὸ τοῦ ὄρους Κένια δυτικῶς μέχρι τοῦ Καμεροὺν ἀνατολικῶς (Καμερούν, Δυτικὸν καὶ Βελγικὸν Κογγὸ *κλπ.*). Συμμετέχουν ὅμως ἀκόμη καὶ εἰς τὴν σωματικὴν διαμόρφωσιν καὶ πολλῶν ὁμάδων τῶν ἀνατολικῶν παραλίων.

Σωματολογικῶς οἱ Πυγμαῖοι ἐμφανίζουν ἀνάστημα λίαν μικρόν, μὲ μακρὸν κορμόν, μέσου ὅρου 1.44 μ. περίπου. Ἐνίοτε ὅμως παρετηρήθη καὶ ὕψος 1.52 καὶ πλέον (Μπᾶ-Τσοῦαι 154,2, ἑμ., Μπα-Μπόγγο 151) καθὼς καὶ 1,30, ἐπὶ γυναικῶν καὶ 1,21. Συγχρόνως δ' ἐμφανίζονται καὶ σχετικῶς παχεῖς. Αἱ γυναῖκες ἐμφανίζουν κλίσιν τῆς πυέλου καὶ προβολὴν ἑπομένως μεγάλην τῆς κοιλίας. Τὰ ἄνω ἄκρα εἶναι μακρότερα, τὰ κάτω βραχύτερα. Ἐμφανίζουν δολιχοκεφαλίαν (*Μπα-Τσούα* 75 κεφ. δ.) ἢ μεσοκεφαλίαν (*Μπα-Τσούα* 78,1, *Μπα-Μπόγγο* 79.3), ἐνίοτε καὶ βραχυκεφαλίαν (79.7) ἰδίως οἱ ἀνατολικοί. Τὸ μέτωπον προβάλλει, ὑψηλόν, στενὸν (μετ. διάμ. 101—103 *Μπα-Τσούα*). Τὸ πρόσωπον χαρακτηρίζεται δι' εὐρυπροσωπίας μὲ προέχοντα πλαγίως τὰ ζυγωματικὰ τόξα (προσ. διάμ. 80—84). Ἡ πλατυρρινία εἶναι ἔκσημος (91.7) μέχρι ὑπερπλατυρρινίας (*Μπα-Μπόγγο* 105, *Μπα-Τσούα* 111), μὲ πεπιεσμένην τὴν ρίζαν τῆς ρινὸς εἰς μέγαν βαθμόν, χείλη παχέα ἀπὸ τῆς ρίζης, οὕτως ὥστε

Digitized by Google

ναι κυρτὸν τὸ ἄνω χεῖλος (ρυγχοειδῶς), γένειον ὀξὺ (τρίγωνον πρόσωπον). Τὸ χρῶμα τῶν Πυγμαίων γενικῶς διαφέρει τοῦ τῶν λοιπῶν Νέγρων, τοῦ δέρματος εἶναι χρώματος ὀρφνοκιτρίνου, τῶν ὀφθαλμῶν ἐπίσης ἀνοικτοῦ ὀρφνοῦ, ἀλλὰ καὶ βαθέος, τῶν τριχῶν, αἵτινες ἐμφανίζονται βραχύταται καὶ μὲ τὴν τυπικὴν νεγροειδῆ σπειροειδῆ μορφήν, εἶναι μέλαν. Εἶναι δὲ οἱ Πυγμαῖοι δασύτεροι κατὰ τὸ πρόσωπον καὶ τὸ σῶμα τῶν λοιπῶν Νέγρων, ἐνίοτε φέροντες κίτρινον χνοῦν γενικόν, μὴ παρατηρούμενον ἐπὶ ἄλλων ἀνθρώπων. Τὸ ἁρμονικὸν ἴδιον τοῦτο σωματολογικὸν σύνολον ἀποκλείει τὴν σκέψιν, μήτοι τυχὸν πρόκειται περὶ ἁπλῶς βραχυσώμων Νέγρων, ἢ (παθολογικῆς) νανοσωμίας (Wirchow). Τὰ διάφορα ἀνωτέρω χαρακτηριστικὰ δίδουν εἰς τοὺς Πυγμαίους ἰδίαν φυλετικὴν θέσιν, ἣν δὲν δύνανται νὰ ἀλλοιώσουν αἱ μικραὶ δευτερεύουσαι παραλλαγαὶ τῶν διαφόρων αὐτῶν ὁμάδων. (ὑψηλότεροι, δολιχοκέφαλοι, βαθυχρούστεροι κλπ.) ἐξηγούμεναι ἐκ τῆς γειτνιάσεως τῶν λοιπῶν Νέγρων. Ὁμοῦ μετ' αὐτῶν, ἀποτελοῦν τὸ κοινὸν στέλεχος τῶν *Νεγροειδῶν* (ἢ καὶ *Νεγριδῶν*), τῆς μιᾶς δηλαδὴ τῶν μεγάλων διαιρέσεων τῆς ἀνθρωπότητος.

Καὶ πνευματικῶς δὲ διαφέρουν τῶν λοιπῶν Νέγρων, εὑρισκόμενοι εἰς τὴν κατωτάτην πολιτισμοῦ βαθμῖδα (κυνηγοὶ) εἰς ἀπομεμονωμένα δάση ζῶντες, μὴ γνωρίζοντες καλλιέργειαν καὶ ἐξημέρωσιν ζῴων, ἀνίκανοι πρὸς μόνιμον ἐργασίαν. Μεταχειρίζονται τέλος ἑκάστοτε τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῶν πέριξ Νέγρων.

Οἱ *Μπουσμᾶνοι* (ἢ *Σὰν)* ἀποτελοῦν ἴδιον τύπον (κατά τινας, ἰδίαν κεχωρισμένην φυλὴν) τῶν Πυγμαίων, μὲ ἰδίαν γλῶσσαν, εὑρίσκονται δέ, ἂν καὶ διακρινόμενοι εἰς διαφόρους κλάδους, συγκεντρωμένοι, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς λοιποὺς Πυγμαίους, ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἀφρικῇ, εἰς τὴν λωρίδα τῆς *Καλαχάρης*, κατὰ τὸ πλεῖστον ἔρημον, ζῶντες νομαδικὸν βίον. Εἶναι τὰ ὑπολείμματα (5—6,000 περίπου) ἄλλοτε λίαν ἐκεταμένης φυλῆς Μπουσμάνων τοῦ Ἀκρωτηρίου ἢ μᾶλλον τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς καθόλου, συναντῶνται δὲ ἀκόμη ἐλάχιστοι καὶ ἐν Ἀκρωτηρίῳ. Ὁ τύπος τῶν Μπουσμάνων εὑρίσκεται ἄλλωστε ἐν μείξει καὶ εἰς τὰ πέριξ καὶ πολὺ ἀπωτέρω ἀκόμη.

Σωματολογικῶς, ἐμφανίζουν τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν Πυγμαίων καθόλου, συγχρόνως ὅμως καὶ ἴδια, ἅτινα δίδουν εἰς αὐτοὺς τὸν ἰδιαίτερον τύπον. Ἀνάστημα κατά τι ὑψηλότερον, μ. ὅρ. 1,44 μ., εἴς τινας δὲ τῆς Καλαχάρης καὶ 1.564. Μεσοκεφαλία (δ. κεφ. 76.3) μέχρι βραχυκεφαλίας, ἐπί τινων δὲ καὶ ὑποδολιχοκεφαλία. Γωνιῶδες τετράγωνον πρόσωπον, λεπτότερα χείλη, ὀρθογναθία σχεδόν, καὶ πλατυρρινία (ρ. δ. 102.5). Τὸ σῶμά των γενικῶς λεπτοφυές, μὲ λίαν μικρὰς χεῖρας καὶ μικροὺς πόδας. Πλὴν τῶν μακροτάτων μαστῶν, αἱ γυναῖκες ἐμφανίζουν τυπικῶς «στεατοπυγίαν», ἤτοι μεγάλην ἄθροισιν λίπους καὶ προβολὴν τῶν γλουτῶν καὶ μηρῶν μὴ ἐξηγηθεῖσαν εἰσέτι (πιθανῶς ἐξ ἐπιλογῆς), ἐνίοτε δὲ καὶ οἱ ἄνδρες. Αἱ τρίχες οὖλαι, σπειροειδεῖς, ἐν σχήματι «κόκκων πεπέρεως» ἐμφανιζόμεναι. Τὸ δέρμα, χρώματος λίαν ὠχροῦ-κιτρίνου (πιθανῶς προσαρμοζομένου πρὸς τὴν ὠχρὰν ἄμμον τῶν ἐρήμων των), ἐμφανίζει τάσιν ἐξαιρετικὴν πρὸς ρίκνωσιν, ἰδίᾳ κατὰ τὸ πρόσωπον, τὴν κοιλίαν, τὰ γόνατα κλπ., δίδουσαν τὴν χαρακτηριστικὴν φυσιογνωμίαν εἰς τοὺς Μπουσμάνους. Τὴν ἐξήγησιν ἐζήτησαν εἰς τὴν ἀπότομον ἐναλλαγὴν ἀφθόνου καὶ γλίσχρου τροφῆς.

Χαρακτηριστικὰ ἐπίσης εἶναι, τὸ μέγα μῆκος (πολλάκις 6 καὶ πλέον—18 ἑκ.) τῶν μικρῶν χειλέων τοῦ γυναικείου αἰδοίου «*Ποδιὰ τῶν Ὀττεντόττων*» καὶ τῆς κλειτορίδος, ἄγνωστον ὅμως ἐὰν καὶ κληρονομικῶς, βεβαίας οὔσης τῆς διὰ χειρισμῶν ἐπικτήτως ἐπιμηκύνσεως, εἶτα ἡ ἐγκαρσία καὶ οὐχὶ αἰωρουμένη στάσις τοῦ ἀνδρικοῦ μέλους καὶ ἐν ἠρεμίᾳ, ἡ παραμόρφωσις τοῦ ὠτὸς τῶν Μπασμάνων, ἐμφανίζοντος τὴν ἕλικα τῆς κόγχης τελείως ἀνεστραμμένην, πεπαχυσμένην καὶ μὲ ὄζους, καὶ ἔλλειψιν λοβίου «*Οὖς Μπουσμάνων*» τέλος, ἡ τυπικὴ σύγκλεισις τῶν βλεφάρων, ἀσφαλῶς ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἡλίου.

Οἱ *Ὀττεντότοι (ἢ Ναμὰν)* ἀποτελοῦν ὁμάδα Πυγμαίων μεγίστης συγγενείας πρὸς τοὺς Μπουσμάνους, δυσχεροῦς ὅμως φυλετικῆς κατατάξεως. Συναντῶνται δυτικῶς τῶν Μπουσμάνων, εἰς Ναμαλάνδην τῆς νοτιοδυτικῆς Ἀφρικῆς ἰδίᾳ, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς ἐσχατιᾶς τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, μεμειγμένοι καὶ ἀραιότατοι. Καὶ οἱ Ὀττεντότοι, διακρινόμενοι, ἐθνολογικῶς μᾶλλον, εἰς διαφόρους ὁμάδας (Ναμάν, Κοράννα, Γκονάκα), ἀποτελοῦν ἀρκούντως ὁμοιογενῆ σωματολογικὸν τύπον. Ὁμοιάζοντες γενικῶς εἰς τοὺς Μπουσμάνους, εἶνε ὑψηλότεροι αὐτῶν (μ. ὅρ. 1,58—1,63), ἐμφανίζουν ὁμοίως λίαν μικρὰς χεῖρας καὶ μικροὺς πόδας, μείζονα δολιχοκεφαλίαν (74), ἧττον ἐκσεσημασμένην πλατυρρινίαν, πεπλατυσμένον πρόσωπον, μὲ προέχοντα μίαν μῆλα καὶ τριγωνικὸν σχῆμα, μείζονα κόγχην ὠτός. Τὸ χρῶμα τοῦ ἐπίσης ἐρρυτιδωμένου δέρματος εἶνε ἀνοικτότερον ἔτι, ὀρφνοκιτρίνου τόνου τοῦ τῶν Μπουσμάνων, τὸ τῶν τριχῶν καὶ ὀφθαλμῶν, ὅμοιον πρὸς ἐκείνων. Χαρακτηριστικὴ φυσικὰ εἶνε ἐνταῦθα ἡ «στεατοπυγία» καὶ ἡ «ποδιὰ τῶν Ὀττεντόττων».

Ἡ γλωσσολογικὴ καὶ ἐθνογραφικὴ καὶ ἀνθρωπολογικὴ καθαρῶς ἔρευνα ἀποδεικνύει σήμερον τὴν μεγάλην σχέσιν τῶν Ὀττεντόττων πρὸς τὴν Χαμιτικὴν φυλήν. Δεδομένης δὲ τῆς σωματολογικῆς ἐξαρτήσεως ταύτης ἐκ τῶν Μπουσμάνων, φαίνεται πιθανὸν ὅτι οἱ Ὀττεντόττοι προέρχονται ἐκ τῆς μείξεως τῶν δύο τούτων στοιχείων, ἅτινα, ὡς ἐπανειλημμένως ἐτονίσαμεν, ἦλθον κατά τινα τρόπον εἰς συνάφειαν ἀνέκαθεν. Ἡ κρανιακὴ χωρητικότης τῶν Μπουσμάνων-Ὀττεντόττων εἶνε 1317 κ. μ. Ἐξ ὁμοίας μείξεως, εἴτε μετὰ Χαμιτικῶν, εἴτε Μπουσμανείων στοιχείων, προέρχονται διάφοροι Νεγριτικαὶ φυλαὶ τῶν πέριξ, ὡς οἱ Χερρέρο.

Οἱ *Νέγροι* ὁ κύριος τύπος τῆς «*Νεγροειδοῦς*» καθόλου ὁμάδος, ὄνομα ὑπὸ τὸ ὁποῖον περιελαμβάνετο πρότερον ἅπας ὁ ἀφρικανικός, ἀλλὰ καὶ καθόλου ὁ μελανόχρους κόσμος τῆς γῆς, ἀποτελοῦν μίαν ὡρισμένην φυλετικὴν ὁμάδα. Οἱ Νέγροι τῆς Ἀφρικῆς ἀποτελοῦν τὸ μεταγενέστερον, ὡς πιστεύεται, ἀνθρωπολογικὸν κῦμα, εἰς τὴν ὤθησιν τοῦ ὁποίου ἐνέδωκεν ἡ παναρχαία μᾶζα, ἀπορροφηθεῖσα ἐν μέρει καὶ ἐξαφανισθεῖσα, πλὴν ὡρισμένων χαρακτηριστικῶν, ἅτινα ἀφῆκεν ἐπὶ τῶν Νέγρων, ἢ ἀπωθηθεῖσα εἰς ἃ μέρη εὑρίσκομεν σήμερον τὰ ὑπολείμματα αὐτῆς, τοὺς Πυγμαίους καθόλου. Οἱ Νέγροι ἀποτελοῦν ὡρισμένην φυλήν, ἐν πολλοῖς καθαράν, πολλαχοῦ ὅμως εὕρηνται οὗτοι μεμειγμένοι. Γλωσσολογικῶς διαιροῦνται οἱ Νέγροι εἰς δύο μεγάλας ὁμάδας, τοὺς «*Μπαντοῦ*» (ὁμιλοῦντας διαφόρους διαλέκτους, ὑπὸ τὸ κοινὸν αὐτὸ ὄνομα), καὶ τοὺς τοῦ «*Σουδὰν*» (ὁμιλοῦντας τὰς γλώσσας τοῦ Σουδάν). Ἀπὸ φυσικῆς ἀνθρωπολογικῆς ὅμως ἀπόψεως, ἀποτελοῦν ἓν ὅλον. Αἱ δὲ σωματολογικαὶ αὐτῶν διακρίσεις, ἕνεκα μείξεως κλπ., δὲν ἀντιστοιχοῦν, κατά τινας, πρὸς τὴν γλωσσολογικὴν-ἐθνολογικὴν ταύτην διάκρισιν, περιέργως, δεδομένου ὅτι συνήθως ἡ γλῶσσα μεταβιβάζεται διὰ τῆς μείξεως τῶν λαῶν. Ἄλλοι, παλαιότεροι, ἀλλὰ καὶ νεώτεροι, διακρίνουσι τοὺς δύο τύπους καὶ σωματολογικῶς.

Ὁπωσδήποτε, οἱ Νέγροι, ὡς φυλετικὴ ὁμάς, διακρίνονται διὰ τῶν ἑξῆς γενικῶν μορφολογικῶν χαρακτηριστικῶν. Μεγαλοσωμία (1,66—1,72) μετὰ λεπτοφυοῦς διαπλάσεως τοῦ σώματος, ἰδίᾳ στενῆς γυναικείας πυέλου (καὶ ὀλιγωτέρου λίπους ἢ αἱ γυναῖκες τῆς Εὐρώπης) καὶ στενοῦ θώρακος. Τὰ ἄνω ἄκρα μακρότερα (πήχεις μακρότεροι) τῶν Εὐρωπαίων. Ἔτι μᾶλλον τὰ κάτω ἄκρα (κνῆμαι μακρότεραι). Ἡ ποδικὴ καμάρα ἧττον ὑψηλὴ τῆς τῶν Εὐρωπαίων, πεπληρωμένη λίπους καὶ μυῶν. Χαρακτηριστικὴ ἡ μικρὰ ἀνάπτυξις τῆς γαστροκνημίας. Τὸ κρανίον μακρὸν (δολιχοκεφαλία 72,5—75,6) ἀλλ' οὐχὶ ὑψηλόν, ὅπως εἶναι τὰ εὐρωπαϊκὰ κρανία γενικῶς, ἡ κρανιακὴ χωρητικότης εἶναι 1330—1462 κ.ἑμ. Τὸ μέτωπον, τὸ ἰνίον καὶ τὰ βρεγματικὰ προέχουν λίαν (πολυεδρικὸν τὴν μορφήν). Μεσοπροσωπία (ὑπάρχουν εὐρέα καὶ μακρά), μὲ προβάλλοντα τὰ ζυγωματικὰ καὶ γωνιώδη τὴν κάτω γνάθον. Πλατυρρινία, τυπικὴ τῶν Νεγροειδῶν (ῥ. δ.=85,4—107.5). Ὀλιγώτερον δὲ πεπλατυσμένη ἡ ρὶς τῆς τῶν Πυγμαίων, ἀλλὰ πάντως μὲ κοίλην τὴν ράχιν αὐτῆς, καὶ ἐγκαρσίους ρώθωνας. Ὀγκώδη χείλη. Τὰ παχύτερα ὅλων, ἀνεστραμμένα οὕτως, ὥστε τὸ ἄνω χεῖλος κοῖλον. Γενειακὴ χώρα ὑποστρόγγυλος. Προγναθία ἔντονος. Ἐπὶ τοῦ κρανίου συχνὰ ἐμφάνισις τῶν προρρινικῶν κοιλωμάτων. Χαρακτηριστικὸς ὁ μαστὸς τῶν Νέγρων γυναικῶν, κωνοειδὴς καὶ μετὰ τὸν θηλασμόν. Συχνὰ δὲ ἐμφανίζεται ἡ «πρωτογενὴς» κορυφή, χαρακτηριζομένη διὰ τῆς προβολῆς ὁλοκλήρου τῆς ἅλω. Τὸ ἀνδρικὸν γεννητικὸν μόριον ὀγκῶδες. Τρίχες τυπικαί, οὖλαι (σπειροειδεῖς). Τρίχωμα προσώπου καὶ σώματος ἀραιὸν λίαν. Τὸ χρῶμα τοῦ δέρματος τῶν Νέγρων ποικίλλει ἀπὸ ἀνοικτοῦ μέχρι βαθυτάτου ὀρφνοῦ, τῶν ὀφαλμῶν, βαθὺ ὀρφνὸν καὶ τῶν τριχῶν γενικῶς μέλαν. Ἡ χωρητικότης τοῦ κρανίου τῶν Νέγρων εἶναι σχετικῶς μικρὰ (μ. ὅρ. 1430 κ.ἑμ. ἀνδρῶν, 1350 κ.ἑμ. γυναικῶν), δεδομένου μάλιστα τοῦ ὑψηλοῦ σώματος αὐτῶν.

Καὶ πνευματικῶς ἐλλείπει ἀπὸ τὸν Νέγρον ἡ πρωτοτυπία ἐν τῇ ἐνεργείᾳ καὶ φαντασία ἐν τῇ σκέψει, δὲν στερεῖται ὅμως ἐπιτηδειότητος καὶ μιμήσεως οὕτως, ὥστε πολλὰ ἐθνολογικὰ χαρακτηριστικὰ ἀσφαλῶς ὀφείλονται εἰς ξένας ἐπιδράσεις.

Τὸ σύνολον τοῦτο τῶν σωματολογικῶν χαρακτηριστικῶν ποικίλλει λίαν ἐν τούτοις μεταξὺ τῶν διαφόρων φυλῶν τῶν Νέγρων τῆς Ἀφρικῆς συνεπείᾳ πολυειδῶν μείξεων. Κατὰ τὰς πλείστας δέ, διακρίνεται ὁπωσδήποτε εἷς γενικὸς τύπος τῶν Νέγρων τοῦ Σουδάν, καὶ εἷς τῶν Νέγρων Μπαντοῦ.

Οἱ *Νέγροι τοῦ Σουδὰν* (δηλαδὴ οἱ μὴ ὁμιλοῦντες «*Μπαντοῦ*»), εἶναι κυρίως οἱ Νέγροι τῶν παραλίων τῆς Ἄνω Γουϊνέας καὶ τοῦ Κεντρικοῦ Σουδάν, μέχρι τοῦ Μπὰρ-ἐλ-Γκαζὰλ καὶ τοῦ Κογγό, ἔτι δὲ καὶ ὁμάδες τινὲς «Μπαντοῦ τῶν δασῶν» τοῦ ἀνατολικοῦ Βελγικοῦ Κογγό. Οὗτοι παριστοῦν τὸν κλασσικόν, ἄσχημον, τὸν «ἁδρὸν» τύπον τῶν Νέγρων καθόλου (πιθηκόμορφον). Ἐμφανίζουν κλίσιν τινὰ πρὸς τὴν βραχυκεφαλίαν, χαρακτηριστικὴν τῶν δυτικῶν αὐτῶν Νέγρων, βαθὺ χρῶμα δέρματος, χονδροειδὲς πρόσωπον, μὲ παχύτατα χείλη (ἀναστροφὴν ἔντονον τοῦ βλενογόνου), καὶ μεγάλον προγναθισμὸν τοῦ συνόλου προσώπου, βαθεῖαν ἐντομὴν ρινομετωπικὴν καὶ ἄκραν πλατυρρινίαν (μέχρις 107.5 ριν. δ.). Τὰ κάτω ἄκρα αὐτῶν, βραχύτερα. Ὑπάρχει καὶ δασύτης τοῦ προσώπου σχετικῶς πρὸς τὴν ἀραιὰν τρίχωσιν τῶν Νέγρων καθόλου. Ἐπίσης οἱ Σουδανέζοι δεικνύουν καὶ χαρακτηριστικά τινα συνήθη τῶν Πυγμαίων μᾶλλον, τὴν στεατοπυγίαν καὶ τὴν κλίσιν τῆς πυέλου μετὰ τῆς λορδώσεως τῆς σπονδυλικῆς στήλης.

Διακρίνονται δ' ὑπὸ διάφορα ὀνόματα, εἰς ἀπείρους ὁμάδας ἐθνολογικῆς-γλωσσικῆς κυρίως βάσεως. Ἀναφέρομεν τοὺς *Κροῦ*, *Ζεμμᾶ* (ἢ *Ἀπολλωνίους*, τοὺς ὡραιοτέρους τῶν Νέγρων), *Ἀχάντας*, *Δαχομαίους*, *Γκορούμπας* κλπ. τῶν ἀκτῶν τῆς Γουϊνέας, εἶτα τοὺς *Σογγαΐ* τοῦ Τιμβοκτοῦ, *Μοσσί*, *Γκουρμὰ* κλπ. μεμειγμένους, καὶ τοὺς *Μανδρίγγους* τῆς Σενεγάλης καὶ τῶν λοιπῶν παραλίων τοῦ δυτικοῦ Σουδὰν καθόλου, εἶτα τοὺς ἀπομεμονωμένους *Τουμποὺ* τοῦ Τιβεστί, ἐν μέσῃ Σαχάρᾳ, δυτικῶς τῶν βορειοαφρικανικῶν Βερβέρων Τουαρέγγ, οὓς εἴδομεν, μεμειγμένους δὲ λίαν μὲ Ἄραβας καὶ Βερβέρους, τοὺς *Ἁουσσά*, τοὺς *Σαρά*, λογιζομένους μεταξὺ τῶν ὑψηλοτέρων ἀνθρώπων τοῦ κόσμου (μέχρις 181,7), πάντας εἰς τὸ κεντρικὸν Σουδάν, καὶ τέλος τὴν κάπως ἰδιαιτέραν μορφὴν Νέγρων τοῦ Σουδάν, οἵαν ἀποτελεῖ ὁ ἀνατολικώτερος κλάδος των διεσπαρμένος περὶ τὸν Ἄνω Νεῖλον, ὅριον γενικῶς τῶν Νέγρων, τοὺς καλουμένους «*Νειλοτικοὺς Νέγρους*», *Φουράβα*, *Ντίγκα*, *Μπογγὸ* κλπ., περὶ τὸ Μπὰρ-ἐλ-Γκαζάλ. Οὗτοι εἶναι λίαν ὀρφνοί, μέλανες, ἀλλὰ δολιχοκέφαλοι καὶ ὑψηλοί, ἐξαιρουμένων τῶν μεμειγμένων μὲ αἰθιοπικὸν αἷμα (*Νουβὰ κλπ.*).

Εἰς σωματολογικὰς λεπτομερείας τῶν διαφόρων ἀπείρων ὁμάδων τῶν Νέγρων τοῦ Σουδάν, δὲν δυνάμεθα νὰ εἰσέλθωμεν βεβαίως. Σημειοῦμεν μόνον τὴν ποικιλίαν τοῦ ἀναστήματος (*Γοιροῦμπαι* 163, *Μπογγὸ* 168,7, *Ἀχάνται* 169.3, *Μανδίγγοι* 170,5, *Ντίγκα* 172,7, 177,3, 180, *Σαρὰ* 181,7 κλπ.), τὴν πλατυρρινίαν (*Ντίγκα* 98,5 ρ. δ.), μέχρις ὑπερπλατυρρινίας (*Ἀχάνται* 107,5), τὴν βραχυκεφαλίαν τινῶν (*Σαρὰ* 82,5 δ. κεφ.) κλπ.

Οἱ *Νέγροι Μπαντοῦ*, τῆς νοτίου Ἀφρικῆς κυρίως, ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Γουϊνέας μέχρι τοῦ Ἀκρωτηρίου, κάτωθεν δηλαδὴ τοῦ Ἰσημερινοῦ, ἀποτελοῦν ποικιλόμορφον ἐκ τῶν μείξεων, γενικῶς δὲ «λεπτότερον», τύπον Νέγρων. Εἰς αὐτοὺς παρατηροῦμεν εὐρωστίαν μετὰ ἰσχυροῦ σκελετικοῦ συστήματος καὶ ἀναλογίαν σωματικήν, μετὰ ὑψηλοῦ ἀναστήματος καὶ μακρῶν ἄκρων. Ἐπίσης δολιχοκεφαλίαν, τυπικὴν τῶν Νέγρων, ἥσσονα προγναθισμὸν καὶ ἥσσονος βαθμοῦ πλατυρρινίαν. Τὸ δέρμα ὀρφνόν, αἱ τρίχες σπειροειδεῖς. Τέλος χαρακτηριστικὴ εἰς τούτους ἡ «πλατυκνημία», τ. ἔ. ἡ ἀποπλάτυνσις τοῦ ὀστοῦ τῆς κνήμης. Καὶ τούτων διακρίνομεν ἀπὸ ἐθνογραφικῆς-γλωσσικῆς βάσεως διαφόρους ὁμάδας, τὰς Δυτικάς, τοῦ Καμεροὺν καὶ τῶν Κογγό, *Ντουάλα*, *Μπαλόγκ*, μεμειγμένους μὲ Σουδανέζους, *Μπεγκὰ* κλπ. τοῦ Γκαμπόν, τοὺς *Φὰγκ* κλπ. καὶ πολλὰς μεμειγμένας μὲ Πυγμαίους, *Ἀντούμα*, *Λοαγκό*, *Οὐμπαγκὶ* κλπ., παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Κογγὸ καὶ τῶν παραποτάμων του, καὶ τῆς *Ἄγγολας*, γενικῶς *Ἀγγολαίους*, *Λούντα*, *Μπαλούμπα*, *Μπαχιλάγκο*, *Μπασόγκο*, γνωστοὺς ἀνθρωποφάγους κλπ., εἶτα τὰς ἀνατολικὰς ὁμάδας, εἰς τὰς πηγὰς τοῦ Νείλου, τὰς μεγάλας λίμνας (Ταγγανίκα κλπ., καὶ τὰ ἀνατολικὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς, *Σουαχελί*, *Ζαμπάρα*, *Νυαμβέζυ*, *Μακόνα*, *Βαχούμα* κλπ., πλεῖσται τῶν ὁποίων εἶναι μεμειγμέναι μὲ Νειλοτικοὺς Νέγρους, ἀλλὰ καὶ Ἄραβας κλπ., τέλος τὰς μεσημβρινὰς ὁμάδας, ὧν γνωστότεροι οἱ *Ζουλοῦ* καὶ ἡ νοτιωτάτη ὁμὰς αὐτῶν *Κάφροι*, εἰς τὰ ἀνατολικὰ τοῦ Ἀκρωτηρίου μέχρι τοῦ Τράνσβααλ βορείως, εἶτα οἱ *Μπετσουᾶναι* ἐν τῇ κεντρικῇ χώρᾳ, μεμειγμένοι μὲ Ὀττεντόττους κλπ. (*Μπετσουανία*) καὶ τέλος οἱ δυτικοὶ *Χερρέροι*, μεῖγμα, ὡς εἴδομεν, Μπαντοῦ-Ὀττεντόττων, ὀρειναί, ἄθλιαι ὑπάρξεις, εἴς τινας τῶν ὁποίων διακρίνεται καὶ Χαμιτικὸν αἷμα. Καὶ περὶ μιᾶς ἑκάστης ἐκ τῶν φυλῶν αὐτῶν δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἐκτενής, ἰδίᾳ, σωματολογικὴ περιγραφή. Αἱ διαφοραὶ ἐκ τοῦ κοινοῦ τύπου τῶν «*Μπαντοῦ*» Νέγρων δὲν εἶναι ἄλλως τε πάντοτε τοιαῦται, ὥστε νὰ ἀλλοιοῦν αὐτὸν (*Ντουάλα*, ἀνάστημα 163, 3, πλατυρρινία 95.4 ρ. δ., δολιχοκεφαλία 75.3, εὐρυπροσωπία 82.3. *Φάγκ*, ἀνάστημα 169.8, πλατυρρινία 91.1 ρ. δ., μεσοκεφαλία 79.4. *Μπετσουᾶναι* ἀνάστημα 168.4 κλπ.). Σημειοῦμεν τέλος ὅτι οἱ Κάφροι ἐμφανίζουν κρανιακὴν χωρητικότητα ἐκ τῶν μεγαλυτέρων 1460—1540 κ. ἑμ.

Ἰδίαν θέσιν ἐν τῇ Ἀφρικανικῇ ἠπείρῳ κατέχει ἡ μεγάλη ἀνατολικὴ νῆσος *Μαδαγασκάρη*. Καὶ τοῦτο, οὐ μόνον ἀπὸ ἐθνογραφικῆς ἀπόψεως, ἀλλὰ καὶ καθαρῶς φυσικῆς ἀνθρωπολογικῆς. Αἱ γνώσεις μας ἀληθῶς δὲν εἶναι πλήρεις περὶ τῆς νήσου ταύτης. Ἡ Μαδαγασκάρη κατοικεῖται ἀπὸ ποικιλώτατον πληθυσμόν, καὶ δὴ Μαλαϊκόν, Νεγροειδῆ, καὶ Μελανησιακὸν ἴσως, πληθυσμὸν ὅστις, ὅλως

Digitized by Google

περιέργως, ἐλαχίστην φαίνεται νὰ ἔχῃ ἀρχικὴν σχέσιν μὲ τὴν πλησίον ἤπειρον. Ἡ Ἀφρική, ἡ τόσον πλησίον, ἦτο ὅμως διὰ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους πολὺ μακράν. Τὴν ἐξήγησιν τούτου ἀναζητοῦσιν εἰς τὴν ἰσχυρότητα τῶν θαλασσίων ρευμάτων τοῦ στενοῦ τῆς Μοζαμβίκης, εἰς ἃ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀντιπαλαίσουν τὰ πρωτογενῆ μεταφορικὰ μέσα τῶν Νέγρων αὐτοχθόνων τῆς Ἀφρικῆς, μὴ διακρινομένων ἄλλως τε ὡς θαλασσοπόρων. Ἡ μεγάλη γλωσσικὴ καὶ ἐθνογραφικὴ ὁμοιότης τῶν κατοίκων τῆς νήσου πρὸς τοὺς μακρινοὺς κατοίκους τῆς Ἰνδονησίας, εἶναι καταπληκτική. Ἂν ἡ βασικὴ «Νεγροειδὴς» μᾶζα ἦλθεν ἐκεῖθεν, δὲν γνωρίζομεν, δύσκολος ὅμως καὶ ἡ ἐξ Ἀφρικῆς εἴσοδος πάντως. Δεδομένης τῆς μεγίστης ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τοῦ τύπου, ἣν ἔσχον αἱ μεταναστεύσεις λαῶν ἐκ τῆς νήσου Ἰάβας εἰς νεωτέρους χρόνους, δὲν ἀποκλείεται καὶ ἡ πιθανότης ὅτι ἡ Νεγροειδὴς μᾶζα διεπεραιώθη ἴσως ὑπ' αὐτῶν τῶν Μαλαίων. Δι' ἡμᾶς, ἐὰν ἐπιτρέπηται νὰ ἔχωμεν γνώμην, πιθανώτερον εἶναι ὅτι ἡ Νεγροειδὴς φυλὴ ἀποτελεῖ αὐτόχθονα φυλὴν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἡ νῆσος συνεδέετο μετὰ τῆς ξηρᾶς. Ὁπωσδήποτε, μεταξὺ τῶν συγχρόνων φυλῶν τῆς νήσου Μαδαγασκάρης, διακρίνομεν τρεῖς γενικοὺς τύπους: Τοὺς *Χοβὰ* (ἢ *Ἀντιμερίνα*), τοὺς νεωτέρους, πρὸ ὀλίγων ἑκατονταετηρίδων ἐπήλυδας ἐξ ἀνατολῶν, ἐκ τοῦ Μαλαικοῦ Ἀρχιπελάγους καὶ τῶν νήσων τοῦ Εἰρηνικοῦ ἔτι, Μαλαίους, μικροσώμους, βραχυκεφάλους, ἐλαιοκιτρίνου χρώματος δέρματος καὶ λειότριχας, μὲ εὐθεῖαν ρῖνα καὶ μογγολικὴν πτυχὴν τοῦ βλεφάρου. Οὗτοι κατοικοῦν εἰς τὸ ὀροπέδιον τοῦ Ἰμερίνα καὶ διατηροῦσιν ἀκόμη μαλαικὰ ἤθη.

Τοὺς *Σακαλάβας*, Νέγρους (*Μπαντοῦ*) κατὰ τοὺς μέν, ἀγνώστου προελεύσεως κατ' ἄλλους, ὑψηλούς, μέλανας, δολιχοκεφάλους, οὐλότριχας καὶ πλατυρρίνους, κατοικοῦντας τὴν ἀφρικανικὴν παραλίαν τῆς νήσου καὶ μεμειγμένους πολλαχοῦ μὲ τοὺς *Μαλγκάσας*, τὸν πολὺν μιγάδα πληθυσμόν, ἑνὸς διαμέσου μορφολογικοῦ τύπου, ὀρφνούς, οὐλότριχας, μετρίου ἀναστήματος καὶ διηρημένους εἰς διαφόρους ὁμάδας. Τοιοῦτο τὸ ἀνθρωπολογικὸν σύνολον τῆς «Μαύρης Ἠπείρου». Τὴν ἀρχικὴν σχέσιν, μεταξὺ Πυγμαίων καὶ Νέγρων δὲν γνωρίζομεν, ἐφ' ὅσον δὲν γνωρίζομεν καὶ τὴν προέλευσιν αὐτῶν. Τὸ σύνολον τῶν χαρακτηριστικῶν ὅλων τῶν «Νεγροειδῶν» δικαιολογεῖ πληρέστατα τὴν ἰδίαν θέσιν, ἣν δίδομεν εἰς τὴν ὁμάδα ταύτην γενικῶς, ἐν τῇ φυλετικῇ διακρίσει τῶν ἀνθρώπων. Δὲν γνωρίζομεν ὅμως ἂν εἶναι αὐτόχθονες οἱ Νεγροειδεῖς ἐν Ἀφρικῇ καὶ ποῖοι ἐξ αὐτῶν, ἢ ποία ἡ σχέσις των πρὸς τὰς λοιπὰς φυλὰς τῆς ἀνθρωπότητος καὶ εἰδικῶς πρὸς τοὺς «λευκοὺς» Μεσογείους.

Οἱ σκελετοὶ Grimaldi τῶν σπηλαίων τῆς Menton ἐν τῇ μεσογειακῇ Εὐρώπῃ, τὰ γυναικεῖα εἰδώλια τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης (Willendorf, Laussel κλπ.) μὲ τὴν ὁμοιότητά των πρὸς τὸν Μπουσμάνειον τύπον (στεατοπυγία, μαστοί, τρίχωμα κλπ.) καὶ ἄλλα προϊστορικῆς τέχνης δείγματα, ἐνθυμίζουν λίαν τοὺς Νέγρους καθόλου. Καὶ ἡ ὁμοιότης αὕτη εὑρίσκεται καὶ καθ' ὅλην τὴν μεταξὺ σειρὰν χωρῶν, τὴν Αἴγυπτον (Θῆβαι, Νακάδα), τὴν Κρήτην, τὴν Ἑλλάδα. Τέλος, καὶ ἔτι ἀπωτέρα, καὶ μεταξὺ τῶν λαῶν τοῦ Μαλαικοῦ Ἀρχιπελάγους καὶ τῆς Ὠκεανίας, εὑρίσκομεν λίαν ὁμοίους τύπους σωματολογικῶς. Καὶ περὶ τῆς σχέσεως τούτων ὅλων μετὰ τῶν τῆς Ἀφρικῆς δὲν δυνάμεθα εἰμὴ ὑποθέσεις μόνον νὰ κάμωμεν.

Ἐν αὐτῇ τῇ Ἀφρικῇ, θεωροῦμεν τοὺς Πυγμαίους παλαιοτάτην φυλήν, διασκορπισθεῖσαν ὑπὸ τῶν Νέγρων, πιθανῶς ἐκ κοινῆς ρίζης ἀμφοτέρων καταγομένων. Καὶ αἱ δύο αὗται ὁμάδες ἦλθον εἰς μεγίστην μεῖξιν (βραχυκεφαλία, βραχυσωμία ἐπὶ Νέγρων). Τέλος, ποία ἡ σχέσις τῆς «Νεγροειδοῦς» πρὸς τὰς λευκὰς φυλάς, γενικῶς, ἀποτελεῖ ἓν ἐκ τῶν βασικῶν φυλετικῶν προβλημάτων, συνδεόμενον μὲ τὴν καθόλου γένεσιν τῶν φυλῶν. Τὴν σχέσιν ὅμως τῶν Νέγρων τῆς Ἀφρικῆς πρὸς τὴν Χαμιτο-Σημιτικὴν ὁμάδα ἀποδεικνύουν οἱ πολλοὶ μεικτοὶ λαοί, οὐ μόνον ὑπὸ ἐθνογραφικὴν ἔποψιν, ἀλλὰ καὶ φυσικὴν ἀνθρωπολογικὴν καὶ ἰδίᾳ μεταξὺ τῶν Μπαντοῦ, ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλην τὴν Ἀφρικήν.

Γενικῶς, τὴν βάσιν τοῦ Ἀφρικανικοῦ κόσμου ἀπετέλεσαν ἀπὸ ἀγνώστου ἐποχῆς αἱ «Νεγροειδεῖς» φυλαί, Νέγροι εἰς τὰ βόρεια καὶ Πυγμαῖοι εἰς τὰ νότια. Κατά τινα ἄγνωστον ἐποχὴν ἐπίσης, ἐνεφανίσθη, ἀπωθοῦν τὸν βασικὸν τοῦτον πληθυσμόν, κῦμα «λευκῶν» φυλῶν, πιθανῶς ἀσιατικῆς ἢ εὐρωπαϊκῆς προελεύσεως, μεσογειακῶν κατὰ τὸ πλεῖστον, τὸ καλούμενον «Χαμιτικόν». Συνέχειαν τούτου, νεωτέραν, παριστᾷ τὸ τρίτον Ἀφρικανικὸν στοιχεῖον τὸ «Σημιτικὸν» πιθανῶς ἀπὸ τῆς Νεολιθικῆς ἐποχῆς ἐμφανισθὲν καὶ ἐπηρεάσαν τὸ Χαμιτικὸν κυρίως, ἀλλὰ καὶ πολὺ μέρος τοῦ Νεγροειδοῦς στοιχείου. Ἐκ τούτων, ἡ νεωτάτη ὁμὰς τῶν «Ἀράβων» κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ἀπὸ τοῦ τελευταίου π. Χ. αἰῶνος μέχρι τοῦ δεκάτου πέμπτου μ. Χ. καθ' ὃν ἐμεσουράνησαν, ριζικῶς ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς ἐθνολογικῆς ἀλλὰ καὶ σωματολογικῆς συνθέσεως τῶν τε βορειοαφρικανικῶν, ἀλλὰ καὶ πολλῶν τῶν νεγροειδῶν φυλῶν.

Τὰ χαμιτικὰ φῦλα ὅμως ὑπέστησαν καὶ αὐτὰ τὴν ἀνάμειξιν μετὰ τῶν ἀπωθουμένων καὶ ἐξοντουμένων ἐν μέρει Νεγροειδῶν, ἔκπαλαι. Ἐκ τῆς τοιαύτης μείξεως δ' ἀπετελέσθη πιθανῶς ἡ βάσις τοῦ Παλαιοαιγυπτιακοῦ στοιχείου, καί, τῇ προσμείξει καὶ Σημιτικοῦ, ἡ Αἰθιοπικὴ τῆς Ἀβησσυνίας φυλή, ἥτις ἐξακολουθεῖ περαιτέρω ὑπεισερχομένη εἰς τὸ Νεγροειδὲς τῆς κεντρικῆς καὶ μεσημβρινῆς Ἀφρικῆς. Καθαρότερόν πως συναντῶμεν τὸ Χαμιτικὸν στοιχεῖον εἰς τοὺς σημερινοὺς καθαροὺς Βερβέρους.

Ἐκ τῶν σημερινῶν Νεγροειδῶν φυλῶν, οἱ Μπαντοῦ φαίνεται ὅτι ἐγεννήθησαν ἐκ τῆς μείξεως τῶν ἀπωθουμένων Νέγρων μετὰ Μπουσμάνων. Οἱ τελευταῖοι ἄλλως τε, ἀπορροφηθέντες σχεδὸν ἐν τῷ συνόλῳ ὑπὸ τῶν Νέγρων, δὲν ὑπολείπονται καθαροὶ εἰμὴ ἐλάχιστοι, καὶ οὗτοι δὲ κατοικοῦντες τὰς ἀνθυγιεινὰς στέππας των βαίνουσιν ἀσφαλῶς πρὸς ὁλοσχερῆ ἐξαφάνισιν.

Εἰς τὴν νῆσον Μαδαγασκάρην, τέλος, ἐγένετο ἀναμφιβόλως, ὡς εἴδομεν, μετανάστευσις «Μαλαίων», ἄγνωστον ὅμως ἀπὸ ποίας ἐποχῆς. Ἐπίσης ὑπάρχει καὶ «Νεγροειδὲς» στοιχεῖον ἀγνώστου προελεύσεως.

Εἰς τὰ στρώματα ταῦτα προσετέθησαν ἀπὸ μακρᾶς ἐποχῆς νέα στοιχεῖα ἐκ τῶν νεωτέρων ἀποικήσεων τῶν Εὐρωπαίων, οὕτως ὥστε ἡ φυλετικὴ σύνθεσις περιπλέκεται ἐν πολλοῖς ἔτι μᾶλλον. Ἡ μεῖξις δ' αὕτη ἔλαβε νέαν τροπὴν ἰδίᾳ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, μεταξὺ τῶν ξένων ἀποίκων καὶ τῶν αὐτοχθόνων, σχηματιζομένων ἀκόμη καὶ νεωτέρων μεγάλων ὁμάδων, ὅπως ἐν τῇ Νοτίῳ Ἀφρικῇ, τῶν Ὀττεντόττων μετὰ Μπόερς, καὶ ἀλλαχοῦ μετὰ Μαλαίων, Ἀράβων, Ἰνδῶν καὶ ἄλλων διαφόρων. Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

— [ΓΛΩΣΣΑΙ] Αἱ γλῶσσαι, αἱ ὁποῖαι ὁμιλοῦνται εἰς τὴν Ἀφρικὴν—καὶ πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι αἱ πλεῖσται ἐξ αὐτῶν εἶναι ἀκόμη ἀτελέστατα γνωσταὶ—παρουσιάζουν μεγάλην ποικιλίαν καὶ ἀνήκουν εἰς διαφόρους γλωσσικὰς ὁμοεθνίας. Αἱ κυριώτεραι ἐκ τούτων εἶναι αἱ ἑξῆς :

Α') Ἡ λεγομένη *Χαμιτικὴ* γλωσσικὴ ὁμοεθνία (αἱ τρεῖς κυριώτεραι γλωσσικαὶ ὁμοεθνίαι ἐκλήθησαν ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Νῶε, ἤτοι τοῦ Σήμ, Χὰμ καὶ Ἰάφεθ : *Σημιτική, Χαμιτικὴ* καὶ *Ἰαπετικὴ* ἢ *Ἰνδοευρωπαϊκή*). Εἰς ταύτην ὑπάγονται :

1) Ἡ ἀρχαία *Αἰγυπτιακή*. Ἡ παλαιοτάτη περίοδός της μᾶς εἶναι γνωστὴ διὰ τῶν καλουμένων ἱερογλυφικῶν ἐπιγραφῶν, αἱ ὁποῖαι—ὡς ἀνερχόμεναι εἰς τὴν τετάρτην π. Χ. χιλιετηρίδα—εἶναι τὸ ἀρχαιότατον γλωσσικὸν μνημεῖον τοῦ κόσμου. Ἡ ἀνάγνωσίς των (ἐπιτευχθεῖσα τῷ 1822) ὀφείλεται εἰς τὴν ὀξύνοιαν τοῦ διασήμου Γάλλου αἰγυπτιολόγου Champollion. Εἰς νεωτέραν περίοδον τῆς Αἰγυπτιακῆς γλώσσης ἀνήκουν τὰ ἐπὶ κυλίνδρων παπύρου γεγραμμένα *ἱερατικὰ* γλωσσικὰ μνημεῖα, γεγραμμένα εἰς τὴν ὡσαύτως *ἱερατικὴν* λεγομένην γραφήν, ἁπλουστέραν τῆς ἱερογλυφικῆς καὶ ρυθμοῦ στρογγυλογραμμάτου. Τὰ ὑπ' αὐτῆς χρησιμοποιούμενα γράμματα εἶναι περίπου ἑξακόσια. Εἰς ἔτι νεωτέρους χρόνους ἀνήκουν καὶ περαιτέρω ἐξέλιξιν τῆς Αἰγυπτιακῆς ἐμφανίζουν τὰ κατὰ τοὺς πέντε ἢ ἓξ π. Χ. αἰῶνας—αἰῶνας τῆς ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου περσικῆς, ἑλληνικῆς καὶ ρωμαϊκῆς κατακτήσεως—γραφέντα *δημοτικά*, ὡς λέγονται, γλωσσικὰ μνημεῖα, ἡ γλῶσσα τῶν ὁποίων ἀντιπροσωπεύει τὴν δημωδεστέραν μορφὴν τῆς Αἰγυπτιακῆς τῶν ρηθέντων χρόνων. Ἡ γραφή των εἶναι ρυθμοῦ ἔτι μᾶλλον στρογγυλογραμμάτου ἢ ἡ ἱερατική, ἔτι δὲ καὶ τελειοτέρα, ὡς διαθέτουσα σημεῖα πρὸς δήλωσιν καὶ τῶν φωνηέντων, ἐνῷ ἡ ἀρχαιοτέρα αἰγυπτιακὴ γραφὴ ἄφινε τὰ φωνήεντα ὅλως ἀδήλωτα.

Τὴν τελευταίαν μορφὴν καὶ ἐξέλιξιν τῆς ἀρχαίας Αἰγυπτιακῆς ἔχομεν ἐν τῇ *Κοπτικῇ*, εἰς τὴν ὁποίαν μετεφράσθησαν καὶ ἐγράφησαν, ἤδη ἀπὸ τοῦ Γ' αἰῶνος μ. Χ. καὶ ἑξῆς, ἡ Ἁγία Γραφὴ καὶ διάφορα ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ βιβλία.

Τὸ ὄνομα *Κόπται*, *Κοπτικὴ* κ.λ. οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἡ συντετμημένη ἀραβικὴ μορφὴ (qobt) τοῦ ἑλληνικοῦ ὀνόματος *(Αἴ)γυπτ(ος),—ιος*.

Ἡ Κοπτική, διακρινομένη εἰς πολλὰς διαλέκτους—τὴν *Βοχαυρικήν*, τὴν *Σαϊδικήν*, τὴν *Ἀχμινικήν, Φαγιουμικὴν* κ.λ.—ἤρχισε νὰ περιορίζεται ἀπὸ τοῦ Ζ' αἰῶνος μ. Χ., καθ' ὃν ἡ Ἀραβικὴ—ἡ γλῶσσα τῶν κατακτητῶν τῆς Β. Ἀφρικῆς καὶ τὸ ὄργανον τοῦ γοργῶς ἐξαπλωθέντος ἐν αὐτῇ Ἰσλαμισμοῦ—ἤρχισε νὰ ἐκτοπίζῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὰς γλώσσας τῶν αὐτοχθόνων. Οὕτως ἡ Κοπτικὴ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙϚ' αἰῶνος μ. Χ. δὲν ὡμιλεῖτο πλέον παρὰ μόνον ὑπὸ τῶν γεροντοτέρων, ἤδη δὲ —παρὰ τὰς προσπαθείας τῶν ἐγχωρίων Χριστιανῶν τῆς Αἰγύπτου, τῶν Κοπτῶν, νὰ ἀναστήσουν τὴν πρὸ τεσσάρων περίπου αἰώνων ἐκλιποῦσαν παλαιὰν γλῶσσάν των—ἡ Κοπτικὴ εἶναι νεκρὰ γλῶσσα, εὐχρηστοῦσα μόνον (ὅπως ἡ Λατινικὴ παρὰ τοῖς Καθολικοῖς), ὡς γλῶσσα τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν λειτουργικῶν καὶ ἐν γένει ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων.

2) Εἰς τὴν Χαμιτικὴν γλωσσικὴν ὁμοεθνίαν ἀνήκει καὶ ἡ ὁμὰς τῶν *Κουσχιτικῶν* γλωσσῶν, ἥτις διακρίνεται εἰς τὰς Ἄνω καὶ τὰς Κάτω Κουσχιτικὰς γλώσσας. Εἰς τὰς πρώτας ἀνήκουν ἡ *Σομαλική*, ἡ *Γαλλαϊκή*, ἡ *Ἀφαρικὴ* (ἡ γλῶσσα τῆς Δαγκάλης), ἡ *Σοχοϊκή*, ἡ *Χαλεγγική*, ἡ *Βιχαρικὴ* κ.λ., εἰς δὲ τὰς δευτέρας αἱ λεγόμεναι *Ἀγαυϊκαὶ* γλῶσσαι (ἡ *Βιλινική*, ἡ *Χαμιρική*, ἡ *Κουάρική*). κ.τ.λ. Αἱ Κουσχιτικαὶ γλῶσσαι ὁμιλοῦνται παρὰ πληθυσμοῦ μὴ ὑπερβαίνοντος τὰ 6.000.000 καὶ οἰκοῦντος εἰς διαφόρους περιφερείας τῆς Ἀβησσυνίας καὶ εἰς τινας παρ' αὐτὴν κειμένας χώρας (Ἐρυθραίαν, Σομαλίαν κ.λ.), ὧν ἡ ἔκτασις δὲν εἶναι μικροτέρα τῶν 2.000.000 τετραγων. χιλιομέτρων.

3) Εἰς τὴν ὁμάδα τῶν χαμιτικῶν γλωσσῶν ἀνήκει καὶ ἡ *Λιβυκὴ* (ἢ *Βερβερική*), ἡ γλῶσσα τῶν Λιβύων ἢ Βερβέρων τῆς Β. Ἀφρικῆς. Ἡ παλαιὰ Λιβυκὴ ἐσώθη εἰς ἑκατὸν περίπου ἐπιγραφὰς—μὴ ἀναγνωσθείσας ἀκόμη καλῶς—αἵτινες ἀνευρέθησαν εἰς διαφόρους τόπους ἀπὸ τοῦ ὄρους Σινᾶ μέχρι τῶν Καναρίων νήσων, καὶ ἰδίως εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Καρχηδόνος. Αἱ ἀρχαιότεραι ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων ἀνέρχονται εἰς τὴν Δ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα. Ἐκ τῶν ἀναγινωσκομένων εἰς αὐτὰς λέξεων μερικαὶ σῴζονται ἀκόμη εἰς τὸ στόμα τῶν Καβύλων (τῶν κατοικούντων ἐπὶ τῶν ὀρέων τοῦ Ἀλγερίου καὶ τῆς Τύνιδος), τῶν Ταμασέκων καὶ Τουαρέγων (κατοικούντων ἀμφοτέρων εἰς τὴν Ν. Σαχάραν) κ.λ., οἱ ὁποῖοι λαλοῦν ἔτι ποικίλας βερβερικὰς γλώσσας, καταγομένας ἐκ τῆς ἀρχαίας Λιβυκῆς. Αἱ μεταξὺ τῶν διαλέκτων τούτων μορφολογικαὶ διαφοραὶ εἶναι μικραί, ἀλλ' αἱ φωνητικαὶ εἶναι περισσότεραι καὶ ἁδρότεραι, δι' ὃ καὶ οἱ λαλοῦντες τὰς διαλέκτους ταύτας—συμποσούμενοι ἐν ὅλῳ εἰς 6 ἢ 7 ἑκατομμ. καὶ οἰκοῦντες σποραδικῶς καθ' ὅλην τὴν Β. Ἀφρικὴν ἀπὸ τῆς Αὐγύπτου μέχρι τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τοῦ Μαρόκκου, καθὼς καὶ εἰς διαφόρους ὀάσεις τῆς Σαχάρας—ἀδυνατοῦν νὰ συνεννοῶνται πρὸς ἀλλήλους. Ὁ λεξιλογικὸς θησαυρὸς τῶν βερβερικῶν γλωσσῶν εἶναι μεικτός, ἀποτελούμενος ἐκ στοιχείων καθαρῶς βερβερικῶν, ἀραβικῶν καὶ νεολατινικῶν, εἰσαχθέντων ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, εἰς οὓς αἱ βορειοαφρικανικαὶ χῶραι εἶναι ὑποτελεῖς.

Β') Ἡ *Σημιτικὴ* γλωσσικὴ ὁμοεθνία (βλ. Ἀσίας *γλῶσσαι*), συγγενὴς πρὸς τὴν Χαμιτικήν, ἀντιπροσωπεύεται ἐν τῇ Ἀφρικῇ ἰδίως διὰ τῆς *Ἀραβικῆς*. Αὕτη ἕνεκα τῆς εὐρυτάτης ἀνὰ τὴν Β. Ἀφρικὴν καὶ ἀλλαχοῦ διαδόσεώς της, συντελεσθείσης, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, ἀπὸ τοῦ Ζ' αἰῶνος καὶ ἑξῆς, ὁμιλεῖται ἤδη ὑπὸ πληθυσμοῦ δεκάδων ἑκατομμυρίων, ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης μέχρι τῶν τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ καὶ ἀπὸ τῶν παραλίων τῆς Μεσογείου θαλάσσης μέχρι τοῦ Σουδὰν καὶ τῆς Σενεγάλης. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀραβοφώνου τούτου πληθυσμοῦ κατοικοῦν, ὡς εἴδομεν, σποραδικῶς καὶ λαοὶ ὁμιλοῦντες διαφόρους Χαμιτικὰς γλώσσας καὶ διαλέκτους. Ἡ Ἀραβική, ὁμιλουμένη ἐν τῇ Ἀφρικῇ εἰς τόσον εὐρεῖαν ἔκτασιν, ἐμφανίζει, ὡς εἶναι φυσικόν, ποικίλας κατὰ τόπους διαλεκτικὰς διαφοράς, οὐχὶ ὅμως τοιαύτας ὥστε νὰ ἐμποδίζουν τὴν μετὰ περισσοτέρας ἢ ὀλιγωτέρας δυσκολίας συνεννόησιν. Σημιτικαὶ γλῶσσαι ὁμιλοῦνται καὶ εἰς τμῆμα τῆς Αἰθιοπίας ἢ Ἀβησσυνίας—ἀποτελοῦν τὸ $^{1}/_{4}$ τῆς ὅλης ἐκτάσεώς της καὶ κατοικούμενον ὑπὸ τοῦ ἡμίσεος τοῦ πληθυσμοῦ της, ἤτοι ὑπὸ 5.000.000 κατοίκων περίπου. Ἡ ὕπαρξις σημιτικῶν γλωσσῶν ἐν Ἀβησσυνίᾳ ὀφείλεται εἰς ἀποικισμὸν σημιτικῶν φύλων ἐκ τῆς Ν. Ἀραβίας εἰς τὰς ἀπέναντι αἰθιοπικὰς ἀκτὰς αἰῶνας ὅλους π. Χ. Ἐκ τῶν ἐν τῇ Ἀβησσυνίᾳ λαλουμένων σημιτικῶν γλωσσῶν γνωστότεραι εἶναι ἡ παλαιὰ *Αἰθιοπικὴ* ἢ *Γκεζικὴ* (ἤδη γλῶσσα τῆς ἐκκλησίας, τῆς φιλολογίας καὶ τῆς λογίας ἐν γένει παραδόσεως), ἡ *Τιγρινικὴ* (ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Ἀξούμ), ἡ *Ἀμχαρικὴ* (ὁμιλουμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ἀμχάρας), ἡ *Ἀραρικὴ* (ἐν τῇ πόλει Ἀράρ, ὁμιλουμένη ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῇ οἰκούντων εἰκοσακισχιλίων Μουσουλμάνων) κλ.

Γ') Αἱ πολυπληθεῖς καὶ ποικιλώταται *Μεσαφρικανικαὶ* γλῶσσαι (ἢ *νεγρο-ἀφρικανικαὶ* κατὰ τὸν Γάλλον μελετητήν των Delafosse, ὅστις καὶ τὰς ὑπολογίζει εἰς 455 περίπου), ὁμιλοῦνται ἐν τῇ κεντρικῇ Ἀφρικῇ, ἤτοι εἰς τὸ Σουδάν, τὴν Γουϊνέαν, τὸ Κορδοφάν, Δαχομέην, Σενεγάλην καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐπειδὴ αὗται εἶναι ἀκόμη ἀτελέστατα ἠρευνημέναι καὶ ἀνεπαρκέστατα γνωσταί, δὲν ἐπετεύχθη μέχρι τοῦδε ἡ ἐξακρίβωσις τῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς ἀλλήλας, οὐδ' ἀσφαλής τις ταξινόμησίς των. Χωριστὴν θέσιν μεταξὺ τῶν γλωσσῶν τούτων φαίνεται ὅτι κατέχει ἡ *Χαυσσική*, ἥτις ὁμιλεῖται παρὰ τῶν Χαύσσων — κατὰ τὸν Barth ἀπογόνων τῶν *Ἀταράντων*, τῶν μνημονευομένων παρὰ τοῦ Ἡροδότου (Δ' 184) — κατοικούντων μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Νίγρου καὶ τῆς λίμνης Τσάδας καὶ ἀνερχομένων εἰς 4.000.000 περίπου. Ἡ γλῶσσα τῶν Χαύσσων ἔλαβεν ἤδη μεγάλην διάδοσιν, χρησιμεύουσα οὐχὶ μόνον ὡς γλῶσσα τοῦ λαοῦ τούτου, ἀλλὰ καὶ ὡς μέσον ἐπικοινωνίας καὶ συνεννοήσεως μεταξὺ ποικιλογλώσσων λαῶν τῆς κεντρικῆς καὶ Β. ἔτι Ἀφρικῆς, εἰς αὐτὸ τὸ Κάϊρον

Digitized by Google

τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τὴν Τρίπολιν καὶ τὴν Τύνιδα. Αὕτη κατὰ τὸν R. Lepsius ἀποτελεῖ ἀπώτερον κλάδον τῆς μεγάλης ὁμάδος τῶν Χαμιτικῶν γλωσσῶν, κατὰ δὲ τὸν Krause πρέπει νὰ καταταχθῇ εἰς τὰς κατωτέρω ἀναγραφομένας Μπαντουϊκὰς γλώσσας, κατὰ δὲ τὸν Lippert εἰς τὰς Σουδανικὰς γλώσσας καὶ κατ' ἄλλους εἰς ἄλλας γλωσσικὰς ὁμάδας.

Δ') Ἡ *Νοτιοαφρικανικὴ* γλωσσικὴ ὁμοεθνία, ἤτοι ἡ μεγάλη ὁμὰς τῶν *Μπαντουϊκῶν* γλωσσῶν (ὀνομασθεισῶν τοιουτοτρόπως ἐκ τῆς ἐγχωρίου λέξεως *μπὰν τοὺ* = οἱ ἄνθρωποι, ἥτις προταθεῖσα τῷ 1856 ὑπὸ τοῦ William Bleek πρὸς δήλωσιν τῶν ῥηθεισῶν γλωσσῶν καθιερώθη ἤδη ὡς κοινὴ τούτων ὀνομασία). Αἱ γλῶσσαι αὗται ὁμιλοῦνται εἰς τὸ μέγιστον μέρος τῆς Ν. Ἀφρικῆς ἀπὸ τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος μέχρι γραμμῆς, ἥτις διήκει νοτίως τοῦ Σουδάν, ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Σομάλης πρὸς Α. μέχρι τῆς Ντουάλας πρὸς Δ., παρὰ τὸν κόλπον τῆς Γουϊνέας. Παρὰ τὴν μεγάλην ταύτην ἐξάπλωσίν των καὶ τὸ πολυάριθμον αὐτῶν — ὁ Harry Johnston ὑπολογίζει εἰς τετρακοσίας περίπου τὰς Μπαντουϊκὰς καὶ τὰς συγγενεῖς πρὸς αὐτὰς γλώσσας—αὗται παρουσιάζουν τοιαύτην ἑνότητα καὶ ὁμοιομορφίαν, ὁποία δὲν παρατηρεῖται εἰς ἄλλην γλωσσικὴν ὁμοεθνίαν ἴσης γεωγραφικῆς ἐκτάσεως. Αἱ Μπαντουϊκαὶ γλῶσσαι ὑποδιαιροῦνται—κατὰ λόγον τῆς περισσοτέρας ὁμοιότητος τῆς παρατηρουμένης μεταξὺ διαφόρων ἐξ αὐτῶν—εἰς μικροτέρας γλωσσικὰς ὁμάδας: τὴν *Τεκικήν*, τὴν *Ντογγικήν*, τὴν *Σουαελικήν*, τὴν *Μακουϊκήν*, τὴν *Συθοϊκὴν* κ.λ. Ὅλαι αἱ γλῶσσαι αὗται, γραφεῖσαι μόνον ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας καὶ μάλιστα διὰ τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἱεραποστόλων, στεροῦνται διὰ τοῦτο γραπτῆς παραδόσεως καὶ ἑπομένως μόνον διὰ τῆς συγκριτικῆς μελέτης των ἠμποροῦν νὰ ἐξετασθοῦν—κατὰ τὸ δυνατὸν—ἱστορικῶς. Μεταξὺ τῶν κυριωτέρων χαρακτηριστικῶν τῶν ῥηθεισῶν γλωσσῶν εἶναι 1) τὸ ὅτι αἱ συλλαβαί των λήγουν—σχεδὸν κατὰ κανόνα—εἰς φωνῆεν· 2) τὸ ὅτι αἱ λέξεις σπανιώτατα ἀρχίζουν ἀπὸ σύμφωνον· 3) τὰ μόνα δυνατὰ εἰς αὐτὰς συμφωνικὰ συμπλέγματα εἶναι τὰ συνιστάμενα ἀπὸ ἐνρίνου μετ' ἄλλου τινὸς συμφώνου ἢ ἀπὸ συμφώνου τινὸς μετὰ τοῦ w: ba-ntu, ku-gwa κ.λ. κ.λ., διὰ τοῦτο δὲ αἱ λέξεις αἱ παραλαμβανόμεναι ἐξ ἄλλων γλωσσῶν καὶ περιέχουσαι συμφωνικὰ συμπλέγματα ἀλλότρια τῶν εὐχρηστούντων εἰς τὰς ῥηθείσας γλώσσας μεταβάλλονται διὰ τῆς παρεμβολῆς μεταξὺ τούτων διαφόρων φωνηέντων: Χριστὸς—Kirisiti, ἀγγλ. silver—si-li-ve-ra κ.λ. κ.λ.· 4) ὅτι ὁ τοιοῦτος ἢ τοιοῦτος τονικὸς χρωματισμὸς τῶν φωνηέντων ἔχει καὶ σημασιολογικὴν σπουδαιότητα, διὰ τοῦτο δὲ καὶ λέξις τις, λ.χ. mba, ἀναλόγως τοῦ τονισμοῦ καὶ τοῦ κατὰ τὴν προφορὰν χρωματισμοῦ τοῦ ληκτικοῦ της φωνήεντος, σημαίνει ὁτὲ μὲν ἐγώ, ὁτὲ δὲ σύννεφον καὶ ἄλλοτε ἄλλο· 5) τὰ μακρὰ φωνήεντα προέρχονται—σχεδὸν πάντοτε—ἐκ τῆς συναιρέσεως δύο φωνηέντων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξέπεσε σύμφωνόν τι, λ.χ. ma (k)a—maa—mâ κ.ο.κ.· 6) πτωτικαὶ καὶ ῥηματικαὶ καταλήξεις—μὲ ἄλλας λέξεις ἡ κλίσις ὀνομάτων καὶ ῥημάτων—εἶναι σχεδὸν ἄγνωστοι εἰς τὰς περὶ ὧν ὁ λόγος γλώσσας, ἀντ' αὐτῶν δὲ χρησιμοποιοῦνται διάφορα ἀντωνυμικὰ καὶ ἄλλα προθήματα, λ.χ. mu-ntu=ἄνθρωπος—ba-ntu=ἄνθρωποι, mu-logo=μάγος—ba-logo=μάγοι κ.λ. κ.λ.

Ε') Χωριστὴν ὁμάδα ἀποτελοῦν αἱ ὡσαύτως ἐν τῇ Ν. Ἀφρικῇ ὁμιλούμεναι γλῶσσαι τῶν *Βοσχιμάνων* (ἢ *Βούσγων*) καὶ τῶν *Ὀττεντόττων*, λαῶν ἡμιαγρίων, ἐξ ὧν οἱ μὲν πρῶτοι δὲν ὑπερβαίνουν τὰς 50.000, οἱ δὲ δεύτεροι—πολυπληθέστεροι ἄλλοτε καὶ κατοικοῦντες ὁλόκληρον τὴν χώραν τὴν κειμένην νοτίως τοῦ Ζαμβέζη—ἀνέρχονται ἤδη, μετὰ τὸν δεκατισμόν των ἐκ τῶν πολέμων καὶ τῆς πείνης καὶ τὴν ἀνάμειξίν των μὲ ἄλλας φυλάς, εἰς 250.000 μόνον, ὅλοι δὲ περιορίζονται ἐκ Β. μὲν ὑπὸ τῶν Μπαντουϊκῶν φύλων, ἐκ Ν. δὲ ὑπὸ τῶν ἐκ τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἀποικιῶν ὁρμωμένων Εὐρωπαίων. Ἡ Ὀττεντοττικὴ μᾶς ἦτο ὀλίγον γνωστὴ ἀπὸ τοῦ 1638, ὁπότε ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον γλωσσάριόν της ἐν Λονδίνῳ (πληρέστερον τοιοῦτον ἐδημοσιεύθη τῷ 1719 ὑπὸ τοῦ P. Kolbe), ἀκριβέστερον ὅμως ἐγνώσθη τῷ 1854, ὁπότε ἐδημοσιεύθη ἡ πρώτη Γραμματική της. Τὸ σπουδαιότερον γνώρισμα τῶν ἀνωτέρω γλωσσῶν εἶναι οἱ *ἐμπνευστοὶ* φθόγγοι, ἤτοι φθόγγοι ἀρθρούμενοι οὐχὶ κατὰ τὴν ἐκπνοήν, ἀλλὰ κατὰ τὴν εἰσπνοὴν (γαλ. clicks, sons inspirés, γερμ. Schnalzlaute). Ἡ μὲν Βοσχιμανικὴ ἔχει ἑπτά, ἡ δὲ Ὀττεντοττικὴ τέσσαρας τοιούτους φθόγγους. Αἱ ἁπλαῖ λέξεις τῶν γλωσσῶν τούτων εἶναι—σχεδὸν κατὰ κανόνα—μονοσύλλαβοι, μόνον δὲ αἱ σύνθετοι καὶ παράγωγοι δύνανται νὰ ἔχουν περισσοτέρας τῆς μιᾶς συλλαβάς. Τὰ ὀνόματα—τῶν ὁποίων διακρίνονται τρεῖς ἀριθμοί: ἑνικός, δυϊκός, πληθυντικὸς—εἶναι ἄκλιτα, ὅπως ἄκλιτα εἶναι καὶ τὰ ῥήματα. Τὴν ἔλλειψιν τῶν ῥηματικῶν καταλήξεων ἀναπληροῦν διάφορα ἀντωνυμικὰ προθήματα κλπ. Οὕτω τοῦ ῥήματος ma=διδειν, ἡ ὁριστικὴ τοῦ ἐνεστῶτος κλίνεται ὡς ἑξῆς: tita ma=δίδω—sats ma=δίδεις κλ. sagye ma=δίδομεν, sago ma=δίδετε κλ. ἢ διὰ τῆς ἐπιτάξεως τῶν ἀντωνυμικῶν τούτων προθημάτων συντετμημένων: ma-ta=δίδω, ma-ts=δίδεις, ma—b=δίδει, ma-gye=δίδομεν, ma-go=δίδετε κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Meinhof*, Die Sprachen der Hamiten. Hambourg 1912.—*A Ermann*, Aegyptische Grammatik³. Berlin 1911.—*G. Steindorff*, Koptische Grammatik². Berlin 1904.—*René Basset*, Etudes sur les dialectes berbères (=Publications de l'Ecole des Lettres d'Alger, tom XIV (1894) καὶ Manuel de langue Kabyle. Paris 1887. *Fr. Praetorius*, Ueber die hamitischen Sprachen Ostafrika's (=Beiträge zur Assyriologie II (1894)—*K Brockelmann*, Grundriss der vergleichenden Grammatik der semitischen Sprachen I-II. Berlin 1908—1913—*Planert*. Ueber die Sprache der Hottentoten und Buschmänner (=Mitteilungen des Seminars für Orientalische Sprachen. Berlin 1905), *Fr. Müller*, Grundriss der Sprachwissenschaft. I-IV. Wien 1876 κ.ἑξ.—*F Fink*, Die Sprachstämme des Erdkreises. Leipzig 1909. Τοῦ αὐτοῦ. Die Haupttypen des Sprachbaues. Leipzig 1910.—*A. Meillet-Marcel Cohen*, Les langues du monde-Paris 1924.—*W.Schmidt*, Die Sprachfamilien und Sprachkreise der erde. Heidelberg 1926.—*E. Kieckers*, Die Sprachstamme der Erde. Leipzig 1928.

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΘΡΗΣΚ.] Ἐπὶ συνολικοῦ πληθυσμοῦ δυναμένου νὰ ὑπολογισθῇ κατὰ μέσον ὅρον εἰς 180 ἑκατομμύρια, τὰ 80, ἴσως καὶ τὰ 100, ἀνήκουν εἰς διαφόρους διαβαθμήσεις τοῦ *Φετιχισμοῦ* καὶ τῆς *Εἰδωλολατρείας*. Οἱ ὄγκοι τῶν πληθυσμῶν τούτων κατέχουν τὴν νότιον Ἀφρικὴν καὶ ἀνήκουν εἰς τὰς Νηγριτικὰς φυλάς. Προέχουν μεταξὺ αὐτῶν οἱ *Νηγρίλλοι* ἢ *Πυγμαῖοι*, οἱ *Ὀττεντόττοι*, οἱ *Μπαντοῦ* ἢ *Κάφροι*, οἱ *Νιγρῖται* ἢ *Σουδανοί*. Ὁμόθρησκοί των εὑρίσκονται καὶ εἰς τὴν βόρειον Ἀφρικὴν ἀνήκοντες εἰς φῦλα νουβιακά, αἰθιοπικά, βερβερικά, σημιτικά. Εἰδωλολάτραι ὑπάρχουν καὶ εἰς τὴν Μαδαγασκάρην καὶ τὴν Ἀβησσυνίαν.

Ὁ *Ἰσλαμισμὸς* εἰσήχθη διὰ τῶν Ἀράβων τὸν Ζ' αἰῶνα εἰς τὴν Ἀφρικήν, διεδόθη δὲ ταχύτατα μεταξὺ τῶν σημιτικῶν καὶ ἡμι-σημιτικῶν φυλῶν τοῦ Ἀφρικανικοῦ πληθυσμοῦ. Οἱ ὀπαδοί του ἀνέρχονται σήμερον εἰς 45 ἕως 50 ἑκατομμύρια.

Οἱ *Ἰουδαῖοι* διέβησαν εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἀπὸ λίαν ἀρχαίων χρόνων καὶ εἶναι ἐγκατεστημένοι καθ' ὅλην τὴν μεσόγειον παραλίαν, ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου μέχρι τοῦ Μαρόκκου. Ὁ ὅλος πληθυσμός των ὑπολογίζεται μεταξὺ 350 ἕως 420 χιλιάδων.

Διὰ μεταναστεύσεων εἰσῆλθον εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ *Παρσισταὶ* πρεσβεύοντες τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν τοῦ Ζωροάστρου, ἔτι Βραχμανισταὶ καὶ Βουδδισταί. Τὸ σύνολον τῶν ὀπαδῶν τῶν τριῶν τούτων δογμάτων ὑπολογίζεται περὶ τὰς 300.000.

Οἱ ἐν Ἀφρικῇ ὀπαδοὶ τῶν διαφόρων *Χριστιανικῶν* Ἐκκλησιῶν ὑπολογίζονται ἐν τῷ συνόλῳ εἰς ἐννέα ἢ καὶ δέκα ἑκατομμύρια. Ἐλλείψει αὐθεντικῶν στατιστικῶν ἡ ἀριθμητικὴ κατανομή των εἶναι δύσκολος. Ρωμαιοκαθολικὸς ὑπολογισμὸς τοῦ 1924, μὴ ἔχων καὶ οὗτος ἀξιώσεις πολλῆς ἀκριβείας, δίδει ὡς πιθανοὺς τοὺς ἑξῆς ἀριθμούς· *ῥωμαιοκαθολικοὶ* 4 ἑκατομμύρια· *προτεσιάνται* 2 ἑκατομμύρια· *ἄλλοι ἐκκλησιαστικοὶ* κλάδοι ἕως 4 ἑκατομμύρια. Ἐκ τούτων ἡ κοπτίζουσα ἐκκλησία τῆς Ἀβησσυνίας ἀριθμεῖ περὶ τὰ 3.000.000.

Τὴν *ὀρθοδοξίαν* ἀντιπροσωπεύει τὸ ἑλληνορθόδοξον Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας. Ἀπὸ τοῦ 1926 τοῦτο, συστηματοποιῆσαν τὴν Συνοδικὴν συγκρότησιν καὶ λειτουργίαν του, ἐσημείωσε καὶ τὰς ἀπαρχὰς εὐρυτέρας δράσεως διὰ τῆς ἀνασυστάσεως τῆς ἀρχαίας Μητροπόλεως Ἑρμουπόλεως μὲ ἕδραν τὴν Τάνταν, καὶ διὰ τῆς ἱδρύσεως δύο νέων Μητροπόλεων· τῆς Ἀξώμης ἐν Ἀβησσυνίᾳ, καὶ τῆς Ἰωαννουπόλεως, ἥτις ἅμα εἶναι καὶ ἐξαρχία πάσης νοτίου Ἀφρικῆς, μὲ ἕδραν τὴν Johannesburg. Αἱ λοιπαὶ Μητροπόλεις τοῦ Πατριαρχικοῦ Ὀρθοδόξου Ἀλεξανδρινοῦ θρόνου εἶναι αἱ τῆς Τριπόλεως, Λεοντοπόλεως, Πηλουσίου, Πτολεμαΐδος, Νουβίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Dictionnaire de Théologie Catholique par *Mangenot*, τόμ. Α' σελ. 528-541. *Revue Apologétique*, Paris τεῦχος 15 Σεπτεμβρίου 1924, σελ. 761 καὶ 762· περιοδικὸν «Πάνταινος» τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας τῆς 9 Δεκεμβρίου 1927 σελ. 859.

Μ. Ι. Γ.

— [ΙΣΤΟΡΙΑ] Ἡ προέλευσις καὶ ἐτυμολογία τῆς λέξεως *Ἀφρικὴ* δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ λέξις—Africa—τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Ρωμαίων κατακτητῶν τῆς Καρχηδόνος σημειουμένη, οἵτινες προφανῶς παρέλαβον ταύτην παρὰ τῶν αὐτοχθόνων κατοίκων τῆς κατακτηθείσης χώρας, εἶναι φοινικικῆς προελεύσεως, παραγομένη εἴτε ἐκ τῆς ῥίζης *faraqa*, ἐνεχούσης τὴν ἔννοιαν τοῦ *χωρισμοῦ*, τῆς *ἀποχωρισμένης*, δηλαδή, *χώρας*, τῆς *ἀποικίας*, εἴτε ἐκ τῶν φοινικικῶν ἐπίσης λέξεων *frigi*, *pharikia*, σημαινουσῶν τὴν «*χώραν τῶν καρπῶν*». Κατ' ἄλλους ἐρευνητὰς ἡ λέξις *Ἀφρικὴ* προέρχεται ἐκ τοῦ ὀνόματος βερβερικῆς τινος φυλῆς τῶν Ἀουρέγκ. Ὁπωσδήποτε, ἐκεῖνο ὅπερ εἶναι γεγονός, εἶναι ὅτι *Ἀφρικὴ* ὠνομάσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἡ Ν.Α τοῦ Ἄτλαντος περὶ τὴν Καρχηδόνα περιοχὴ (βλ. λ. Ἀφρικὴ *['Αρχ. Γεωγρ.]*), σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ἐκ ταύτης ὠνομάσθη καὶ ὁλόκληρος ἡ ἤπειρος.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, οἵτινες μικρὰς μόνον περιοχὰς ἐν τῷ βορείῳ παρὰ τὴν Μεσόγειον τμήματι τῆς ἠπείρου ἐγνώριζον, ἔδιδον εἰς ταύτην τὴν ὀνομασίαν *Λιβύη*. Καλύτερον τῶν Ἑλλήνων τὰς περιοχὰς ταύτας ἐγνώριζον οἱ Αἰγύπτιοι καὶ οἱ Φοίνικες, οἱ μὲν πρῶτοι ὡς αὐτόχθονες τῆς παρὰ τὸν Νεῖλον χώρας, οἱ δὲ δεύτεροι ὡς ἀποικίσαντες τὴν Καρχηδόνα. Ὁ Ἡρόδοτος, ὁ ὁποῖος ἤντλει ἐξ Αἰγυπτιακῶν πηγῶν, ἐγνώριζε τὸν Νεῖλον μέχρι τῆς πορείας του παρὰ τὴν *Συήνην* (ὀλίγον δηλαδὴ πέραν τοῦ Χαρτούμ), ἐφαντάζετο δὲ τὸν ποταμὸν ὡς ἐρχόμενον ἐκ δυσμῶν, ἤτοι ἐκ Σουδάν. Ἡ ἀντίληψις αὕτη τοῦ Ἕλληνος ἱστορικοῦ ἐπεκράτησε μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἕνεκα τούτου δὲ ὁ Νίγηρ ἐπὶ μακρὸν ἐθεωρεῖτο ὡς ἀποτελῶν μετὰ τοῦ Νείλου ἕνα ποταμόν. Ὁ Ἡρόδοτος ἐπίσης ὁμιλεῖ περὶ τῆς *Μερούης*, τῆς πρωτευούσης τῆς Αἰθιοπίας, περιγράφει τὴν ἅλωσιν τῶν ὀάσεων ἀπὸ τοῦ Νείλου μέχρι τοῦ Ἄτλαντος καὶ γνωρίζει καλῶς τοὺς κατοικοῦντας τὴν περιοχὴν ταύτην λαούς. Τέλος, διαιρῶν τὴν τότε γνωστὴν κατοικουμένην χώραν εἰς τρία τμήματα, δίδει εἰς ἓν τούτων τὸ ὄνομα *Λιβύη*.

Οἱ Φοίνικες, οἰκισταὶ τῆς Καρχηδόνος, ἐγνώριζον, ὡς προελέχθη, περισσότερα τῶν Ἑλλήνων περὶ τῆς Ἀφρικανικῆς ἠπείρου. Κατὰ τὸν ΣΤ' καὶ Ε' π. Χ. αἰῶνα, οἱ Φοίνικες θαλασσοπόροι ἐπεχείρησαν πλόας εἰς τὰς ἀνατολικὰς καὶ δυτικὰς ἀκτὰς τῆς ἠπείρου. Καὶ εἰς μὲν τὰς ἀνατολικὰς ἀκτάς, κατὰ τὰ ταξίδιά των εἰς *Ὀφίρ*, ἔφθασαν μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Εἰς δὲ τὰς δυτικάς, ὑπερβάντες τὰς περιφήμους *Στήλας τοῦ Ἡρακλέους* (σημ. *Γιβραλτάρ*), παρέπλευσαν τμῆμα τῶν παρὰ τὸν Ἀτλαντικὸν Ἀφρικανικῶν ἀκτῶν. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (IV 42), ὅταν ὁ Νεκώς, βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, ἀνέστειλε τὰς ἐργασίας πρὸς κατασκευὴν τῆς διώρυγος, διὰ τῆς ὁποίας τὰ ὕδατα τοῦ Νείλου θὰ μετεφέροντο εἰς τὸν Ἀραβικὸν κόλπον, Φοίνικες θαλασσοπόροι ἀπέπλευσαν ἐπὶ πλοίων, μὲ τὴν ἐντολὴν ὅπως ἐπανακάμψουν εἰς Αἴγυπτον διὰ τῆς Νοτίου θαλάσσης, διερχόμενοι (ἐκ Δ. πρὸς Α.) τὰς Ἡρακλείους στήλας. Ἐπιβιβασθέντες οὗτοι τῶν πλοίων ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ ἔπλευσαν τὴν Νότιον θάλασσαν. Ὅταν ἔφθασε τὸ φθινόπωρον προσήγγισαν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Λιβύης, ἣν παρέπλεον, καὶ ἔσπειρον ἐν αὐτῇ σῖτον, μετὰ δὲ τὸν θερισμὸν συνέχισαν τὸν πλοῦν. Οἱ Φοίνικες θαλασσοπόροι ἐταξίδευσαν οὕτω ἐπὶ δύο συνεχῆ ἔτη, τὸ δὲ τρίτον ἔτος προσήγγισαν τὰς Ἡρακλείους Στήλας καὶ ἐπανῆλθον διὰ τῆς Μεσογείου εἰς Αἴγυπτον. Κατὰ τὴν ἐπιστροφήν των διηγοῦντο, ὅτι περιπλέοντες τὴν Λιβύην εἶχον τὸν Ἥλιον πρὸς τὰ δεξιά των. «Τὸ γεγονὸς τοῦτο, παρατηρεῖ ὁ Ἡρόδοτος, δὲν μοῦ φαίνεται πιστευτόν». Ἡ διήγησις αὕτη περὶ τοῦ ὑπὸ τῶν Φοινίκων περίπλου τῆς Ἀφρικῆς φαίνεται σήμερον ἀληθοφανής, διὰ τὸν λόγον ἀκριβῶς, ἕνεκα τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Ἡρόδοτον ἐφάνη ψευδής.

Κατὰ τὸν Ἕλληνα ἱστορικόν, ἐγένετο ἀργότερον ἄλλη ἀπόπειρα περίπλου τῆς Λιβύης. Ἐν τούτοις κρίνεται περίεργον πῶς ἓν τοιοῦτον μεγίστης σημασίας ναυτικὸν κατόρθωμα δὲν ἀφῆκεν ἄλλα ἴχνη πλὴν τῆς τόσον συντόμου καὶ μετ' ἐπιφυλάξεων μνείας του παρ' Ἡροδότῳ. Ἀντιθέτως διεσώθησαν ἱκαναὶ καὶ περισσότερον καθωρισμέναι λεπτομέρειαι ἄλλων ταξιδίων, ἅτινα ἐπεχείρησαν, εἰς τὰς δυτικὰς τῆς ἠπείρου ἀκτὰς Καρχηδόνιοι θαλασσοπόροι. Σπουδαιότερος τῶν πλόων τούτων ὑπῆρξεν ὁ γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἄννωνος περίπλους», ἐπιχειρηθείς, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, τὸν ΣΤ' π. Χ. αἰῶνα (βλ. λ. Ἄννων). Τὰ ἀπώτερα σημεῖα, ἅτινα ἐγένοντο γνωστὰ ἐκ τῶν ἐξερευνήσεων τούτων, ὑπῆρξαν τὸ *Νότιον Κέρας*, ὅπερ φαίνεται ὅτι ἔκειτο Ν. τῆς Σιέρρα-Λεόνε μεταξὺ 7° καὶ 8° Β. πλάτους, ὀλίγον δὲ βορειότερον τὸ «*Θεῶν ὄχημα*», ὄρος ὅπερ ταυτίζουν πρὸς τὸ σήμερον γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Σαγκρες* (10° Β. πλάτους). Ἀργότερον ὁ Εὐθυμένης, θαλασσοπόρος ἐκ Μασσαλίας, ἔπλευσε μέχρις ἑνὸς μεγάλου ποταμοῦ, ὃν ταυτίζουν πρὸς τὸν *Σενεγάλην*.

Μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου οἱ Πτολεμαῖοι τῆς Αἰγύπτου προέβησαν εἰς ἐξερεύνησιν τῶν ἀκτῶν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τῶν *Ἀρωμάτων* (σημ. ἀκρωτ. *Γκουαρνταφουΐ*). Κατὰ τὸν πρῶτον μ. Χ. αἰῶνα ὁ θαλασσοπόρος Διογένης ἐξωθήθη ὑπὸ τοῦ ἀνέμου πέραν τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου καὶ ἔπλευσε πρὸς Νότον μέχρι μιᾶς νήσου, ἣν τοποθετεῖ εἰς ἀπόστασιν 25 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς Ἀρωμάτων ἄκρας. Ἡ νῆσος αὕτη, κληθεῖσα *Μενουθιάς*, δέον νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὴν *Ζανζιβάρην* ἢ μᾶλλον πρὸς τὴν *Πέμπα*, ὀλίγον βορειότερον. Ἀτυχῶς μία θεωρία περὶ τῆς Ἀφρικανικῆς ἠπείρου, τῆς ὁποίας τὸ σπέρμα εὑρίσκεται παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει καὶ ἣν υἱοθέτησεν ὁ Κλαύδιος Πτολεμαῖος, ἀνέκοψεν ἐπὶ μακρὸν τοὺς ἐξερευνητικοὺς πλόας. Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην ἡ Ἀφρικανικὴ ἤπειρος ἔβαινε πλατυνομένη διαρκῶς πρὸς Νότον καὶ ἡνοῦτο μετὰ τῆς ἀνατολικῆς Ἀσίας, εἰς τρόπον ὥστε ὁ Ἰνδικὸς ὠκεανὸς ἦτο ἁπλῶς μία τεραστία θαλασσία λίμνη.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐγνώσθησαν σημαντικαὶ πληροφορίαι περὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ πρὸς

Digitized by Google

τὴν Μεσόγειον τμήματος τῆς Ἠπείρου χάρις εἰς τοὺς Ἕλληνας τῆς Αἰγύπτου καὶ κατόπιν τοὺς Ρωμαίους. Ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου ἀποστολὴ ἑλληνικὴ εἰσέδυσεν εἰς Αἰθιοπίαν. Ὁ Ἐρατοσθένης ἐγνώριζεν ὅτι αἱ πλυμμυρίδες τοῦ Νείλου ὀφείλονται εἰς τὰς συχνὰς καὶ μεγάλας ἐν τῇ ἰσημερινῇ ζώνῃ βροχάς. Δύο κεντηρίονες ἀποσταλέντες ὑπὸ τοῦ Νέρωνος (60 μ.Χ.), ὅπως ἐξερευνήσουν τὸν Νεῖλον, ἔφθασαν μέχρι τῆς περιοχῆς τῆς κειμένης μεταξὺ 9° καὶ 7° Β. πλάτους. Ὁ Κλαύδιος Πτολεμαῖος ἐγνώριζεν ὅτι αἱ λίμναι, ἐκ τῶν ὁποίων πηγάζει ὁ Νεῖλος, καὶ ἡ νῆσος Μενουθίας, ἔκειντο εἰς τὸ αὐτὸ πλάτος. Ἐτοποθέτει τὰς πηγὰς τοῦ Νείλου εἰς τὰ *ὄρη τῆς Σελήνης*, ἀποτελοῦντα ὀροσειράν, ἣν οἱ νεώτεροι γεωγράφοι ἐτοποθέτουν ὀλίγον βορειότερον καὶ ἐθεώρουν ἐκτεινομένην διὰ μέσου τῆς Ἀφρικῆς καὶ χωρίζουσαν τρόπον τινὰ εἰς δύο τὴν ἤπειρον. Ἡ ὀνομασία τῆς ὀροσειρᾶς ταύτης ὡς «*ὀρέων τῆς Σελήνης*» ἐνέχει μεγάλην σημασίαν, καθ' ὅσον σήμερον ἔτι τὸ ὄνομα *Οὐνναμουέζι*, τὸ ὁποῖον οἱ ἰθαγενεῖς δίδουσιν εἰς τὴν περιοχήν, ἔνθα κεῖνται αἱ πηγαὶ τοῦ Νείλου, σημαίνει «χώραν τῆς Σελήνης». Τέλος ἐξηρευνήθη κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ *Φαζανια* (σημ. *Φζζάν*) μέχρι τῶν ὀρέων *Ἀγιούμβα* (ὄασις τῆς *Ἄζμπεν* ἢ τοῦ *Ἀϊρ*), τὰ ὁποῖα ὁ Πτολεμαῖος τοποθετεῖ εἰς ἀκαθόριστον ἀπόστασιν ἐκεῖθεν τοῦ Ἰσημερινοῦ. Ὁ μέγας γεωγράφος ἐγνώριζεν ἐπὶ πλέον τὰς φυλὰς τῆς Σαχάρας. Ἀντιθέτως αἱ γνώσεις περὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς κατὰ τὴν περίοδον ταύτην οὐδόλως προώδευσαν, αἱ δὲ *Νῆσοι τῶν Μακάρων* (σημ. *Κανάριοι*) ἐτοποθετοῦντο εἰς τὸ ἄκρον τοῦ κόσμου.

Οἱ Ἄραβες προσέθεσαν νέα στοιχεῖα εἰς τὰς γνώσεις ταύτας, καίτοι οἱ χαρτογράφοι αὐτῶν ἦσαν κατώτεροι τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρωμαίων. Ἐν τῷ «Ἀλμ[illegible] πίνακι (Tabula Almamuniana) τοῦ ἔτους 833, αἱ πηγαὶ τοῦ Νείλου σημειοῦνται ἀκριβῶς εἰς τὴν θέσιν τῆς λίμνης *Κερεουέ*, εἴς τινα λίμνην ὀνομαζομένην *Κουρακάβας*. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι εἰμὴ ἁπλῆ σύμπτωσις. Ὁπωσδήποτε οἱ Ἄραβες διῆλθον τὴν *Ζανζιβάρην* καὶ ἔπλευσαν μέχρι τῆς *Κιγόας*, συνεπῶς ἐπλησίασαν τὴν μεσημβρινὴν ἄκραν τῆς Ἀφρικῆς. Ἀνεκάλυψαν τὴν *Μαδαγασκάρην* καὶ παρέσχον πολλὰς πληροφορίας περὶ τῆς χώρας τῶν Μαύρων, ἤτοι περὶ τοῦ *Σουδάν*. Τὴν περιγραφὴν τῶν ἐξερευνήσεων αὐτῶν εἰς τὸ Σουδὰν καὶ τὸ Τουμπουκτοῦ εὑρίσκομεν εἰς τὸ ἔργον τοῦ *Ἴβν-Μπατούτα*.

Αἱ νεώτεραι ἐξερευνήσεις.—Οἱ Εὐρωπαῖοι τῆς δύσεως μέχρι τοῦ τέλους τῶν μέσων αἰώνων ἐστηρίζοντο εἰς τὰς πληροφορίας τὰς παρασχεθείσας ὑπὸ τῆς ἀρχαιότητος. Ὁ πλοῦς τοῦ Ἑνετοῦ *Κανταμόστο* εἰς Τουμπουκτοῦ παρέμεινε μεμονωμένη περιπέτεια, οὐδεὶς δὲ ἠθέλησε ν' ἀκολουθήσῃ τὴν συμβουλὴν τοῦ Μάρκο Πόλο, ὅστις παρώτρυνε τοὺς ναυτιλλομένους νὰ μεταβῶσιν εἰς τὰς Ἰνδίας, διαπλέοντες τὴν νότιον Ἀφρικήν.

Κατὰ τὸν ΙΔ΄ αἰῶνα ἐπεχείρησαν καὶ πάλιν νὰ πλεύσωσι πρὸς τὴν δυτικὴν ἀκτήν. Ὁ Καταλανὸς *Χάϋμε Φερρὲρ* προσήγγισε τὸ ἀκρωτήριον *Οὖρο* τῷ 1346. Οἱ ἐκ Διέππης θαλασσοπόροι, προχωρήσαντες πορρωτέρω, ἵδρυσαν τῷ 1364 τὴν *Μικρὰν Διέππην* ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς σημερινῆς δημοκρατίας τῆς Λιβερίας. Ἡ τιμὴ ὅμως τῶν μεθοδικῶν ἐξερευνήσεων, αἵτινες ἤγαγον διὰ συνεχῶν προόδων εἰς τὸν περίπλουν τῆς Ἀφρικῆς, ἀνήκει εἰς τοὺς Πορτογάλους. Ἡ παρόρμησις ἐδόθη ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Ἐρρίκου, ὅστις ἐπὶ ἥμισυν αἰῶνα (1415—1463), δὲν ἔπαυσε νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς θαλασσοπόρους. Ἤδη ἦσαν γνωσταὶ αἱ *Ἀζόραι*, ἡ *Μαδέρα*, αἱ *Κανάριοι νῆσοι*, ἀνακαλυφθεῖσαι πρὸ μιᾶς ἑκατονταετηρίδος, ἀλλὰ οἱ ναυτιλλόμενοι μόλις ἐτόλμων νὰ πλεύσωσι πρὸς τὰς μαροκκινὰς ἀκτάς. Τῷ 1433 ὁ *Χὶλ Ἐανὲς* διέπλευσε τὸ ἀκρωτήριον *Μποχαντόρ*. Τῷ 1443 ὁ *Νούνιο Τριστὰν* προσήγγισε τὸ *Λευκὸν ἀκρωτήριον*, μετὰ τρία δὲ ἔτη ἔφθασεν εἰς τὴν *Σενεγάλην* καὶ εἰς τὸ *Πράσινον ἀκρωτήριον*.

Τῷ 1448 ἄλλοι θαλασσοπόροι παρέπλεον εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς *Σιέρρα Λεόνε* εἰς 9° βόρειον γεωγρ. πλάτος. Τῷ 1462 ἐκέρδισαν δύο εἰσέτι μοίρας. Τῷ 1471 ὁ *Ἰωάννης ντὲ Σανταρὲμ* καὶ ὁ *Πέτρος ντ' Ἐσκαλόνε* διῆλθον τὸν Ἰσημερινὸν καὶ ἀντελήφθησαν τὸν *Γκαμπὸν* καὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ *Ὀγκοουέ*, κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος ἀνεκάλυψαν τὴν νῆσον τοῦ *Φερδινάνδου Πό*. Τῷ 1484 ὁ *Διέγος Κὰμ* διῆλθε τὸν Ἰσημερινὸν κατὰ 2,300 χιλιόμετρα, ἐπεσκέφθη τὸ *Κάτω Κογγὸ* καὶ κατέδειξεν ὅτι ἡ Ἀφρικὴ καθίσταται στενοτέρα, ἐφ' ὅσον προχωρεῖ τις πρὸς νότον. Ὁ *Βαρθολομαῖος Ντιὰζ* λαβὼν τὴν ἐντολήν, ὅπως ἐπωφεληθῇ ἐκ τῆς πληροφορίας ταύτης, ἔπλευσε κατὰ μῆκος τῶν ἀνατολικῶν ἀκτῶν πρὸς νότον μέχρι 24° Ν. γεωγρ. πλάτους. Ἐκεῖθεν, συνεχίζων τὸν πλοῦν αὐτοῦ μὲ δύο μικρὰ πλοῖα, ἀνήχθη εἰς τὸ πέλαγος καὶ κατηυθύνθη πρὸς τὸ νοτιώτατον ἄκρον τῆς Ἀφρικῆς, ὃ διῆλθε μὴ προσορμισθεὶς εἰς τὴν ξηρὰν εἰμὴ τεσσαράκοντα λεύγας ἐκεῖθεν τῆς ἀνατολικῆς ἄκρας τῆς Ἀφρικῆς εἰς τὸν κόλπον τῶν *Βακάρος* (σημ. κόλπον *Φλές*). Κατόπιν πλεύσας ΝΑ μετέβη μέχρι τοῦ κόλπου τῆς *Ἀλγκόας*, τὸν ὁποῖον ἐκάλεσε *Σάντα Κρούζ*, ἐξηναγκάσθη ὅμως νὰ ἐπιστρέψῃ λόγῳ στάσεως τοῦ πληρώματος. Κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἐκινδύνευσε νὰ ναυαγήσῃ πλησίον τοῦ ἀκρωτηρίου, ὅπερ ἐκάλεσε *Θυελλῶδες Ἀκρωτήριον*. Ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης βραδύτερον μετωνόμασε τοῦτο εἰς *Ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος* (1480).

Ἡ ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς ἐγένετο ἀφορμή, ὥστε νὰ στραφῇ ἀλλαχοῦ ἡ προσοχὴ τῶν Εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς τῆς Πορτογαλίας Ἐμμανουήλ, ὅτε διεδέχθη Ἰωάννην τὸν Β', πληροφορηθεὶς ὑπὸ τοῦ *Κοβιλιάμ*, ὅστις εἶχε μεταβῆ εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Ἀβησσυνίαν, ὅτι διαπλεομένης τῆς Ἀφρικῆς, θὰ ἦτο δυνατὸς ὁ πλοῦς εἰς τὰς Ἰνδίας, ἀνέθεσεν εἰς τὸν *Βάσκο ντὲ Γάμα* νὰ ἐξακριβώσῃ τὰς πληροφορίας ταύτας. Οὗτος ἔχων ὡς πιλότον ἐν τῷ πλοίῳ του τὸν πιλότον τοῦ Βαρθολομαίου Διάζ, προσήγγισεν εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος (1497), ἀνεκάλυψε τὸν κόλπον τὸν ὁποῖον ἐκάλεσε *Νατὰλ* (ἤτοι *Χριστούγεννα*, διότι ἡ ἀνακάλυψις αὕτη ἐγένετο κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων) καὶ πλέων πρὸς βορρᾶν ἔφθασεν εἰς τὰς ἐγκαταστάσεις τῶν Μουσουλμάνων· προσεγγίσας εἰς τὸ ἀκρωτήριον Κορριέντες καὶ μὴ κρίνας φρόνιμον ν' ἀποβιβασθῇ εἰς Μοζαμβίκην διὰ τὸν φόβον τῶν Ἀράβων, ἀφῆκε τὴν Ζανζιβάρην, ἀριστερὰ καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ *Μομπὰζ* καὶ τέλος εἰς τὴν *Μελίνδην* (3° Ν. πλάτους), ὁπόθεν, κατορθώσας νὰ τῷ παραχωρηθῇ εἰς αὐτὸν πιλότος ὑπὸ τοῦ σεΐχου τῆς πόλεως, ἔπλευσεν εἰς Ἰνδίας. Ἡ ἐξερεύνησις τῶν ἀκτῶν τούτων συνεπληρώθη ὀλίγα ἔτη ἀργότερον ὑπὸ τοῦ *Τριστὰν ντὲ Κοῦνα* (1506), ὅστις ἔπλευσε μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου *Γκουαρνταφουΐ* καὶ τῆς *Σοκοτόρας* καὶ παρέπλευσε τὴν *Μαδαγασκάρην*, κληθεῖσαν ἀρχικῶς *Ἅγιος Λαυρέντιος*.

Ἡ ἐξερεύνησις τῆς ἐνδοχώρας. — Μετὰ τὴν ἐξερεύνησιν τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀφρικῆς, ἡ ἤπειρος αὕτη ἔπαυσεν ἐπὶ μικρὸν ἀπασχολοῦσα τὰς Εὐρωπαϊκὰς κυβερνήσεις, τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ὁποίων προσείλκυον ἐξ ὁλοκλήρου αἱ Ἀνατολικαὶ καὶ Δυτικαὶ Ἰνδίαι. Οἱ Πορτογάλοι ἐγκατασταθέντες νοτίως τοῦ Κογγὸ καὶ εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Μοζαμβίκης εἰσέδυσαν ἐφ' ἱκανὸν βάθος εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας. Ἐγνώριζον ἔκτοτε ὅτι ὁ ποταμὸς Κογγὸ ἐπήγαζεν ἀπὸ δύο λιμνῶν, ὡς καὶ τὸ βασίλειον τοῦ Μακόκο καὶ τὴν λίμνην Νυάσσα (λίμνη τῶν Μαραβί), ἀλλὰ δὲν ἀνεκοίνωσαν εἰς οὐδένα τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐξερευνήσεών των, αἵτινες ἐθεωροῦντο ὡς μυθώδεις μέχρι τοῦ ΙΖ' ἀκόμη αἰῶνος.

Οἱ Γάλλοι ἐγκατασταθέντες εἰς Σενεγάλην ἐπεχείρησαν περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' αἰῶνος πλεῖστα ταξίδια πρὸς ἐξερεύνησιν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς χώρας. Μεταξὺ τούτων σπουδαιότερον εἶναι τὸ ἐπιχειρηθὲν ὑπὸ τοῦ *Μπρὺ* (Brue), διευθυντοῦ μιᾶς «Ἀφρικανικῆς Ἑταιρίας», ὅστις τῷ 1697 ἀνέπλευσε τὸν Σενεγάλην εἰς μῆκος 600 χιλμ. καὶ εἰσέδυσε μέχρι τῆς πρωτευούσης τοῦ Βασιλέως τῶν Φοῦλας. Οὗτος ἀναπλεύσας τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐκ νέου τὸν ποταμὸν μέχρι τοῦ βασιλείου τοῦ Γκαλλὰμ διῆλθε τὸν καταρράκτην τοῦ Φελοῦ. Τῷ 1714, ὁ *Κομπανιὸν* ἐπεχείρησεν ἐπικινδυνωδέστατον ταξίδιον διὰ μέσου ἐχθρικῶν πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους χωρῶν εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Μπαμπούκ. Οὗτος ἐξηρεύνησεν ἐπίσης τὴν μεταξὺ Σενεγάλης καὶ Σαχάρας χώραν.

Κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον Πορτογάλοι ἐξερευνηταὶ εἰσεδυσαν εἰς Ἀβησσυνίαν, τούτους δὲ ἀκολουθήσας ὁ Σκῶτος *Bruce* (1769—71) ἐξηρεύνησε τὸν Κυανοῦν Νεῖλον, ἐπανελθὼν εἰς Αἴγυπτον διὰ τῆς Νουβίας.

Τῷ 1788 ἱδρύθη ἐν Λονδίνῳ ἡ «Ἀφρικανικὴ Ἑταιρία» (African Association) ἥτις ἔδωκεν ἐπιστημονικὴν κατεύθυνσιν εἰς τὰ ἐξερευνητικὰ ταξίδια. Ἐπὶ αἰῶνα ὁλόκληρον ἄπειρος ἀριθμὸς ἐξερευνητῶν εἰσέδυσε εἰς τὰ ἄδυτα τῆς ἠπείρου καὶ κατέστησε γνωστὰ τὰ μυστικά, ἅτινα δὲν κατώρθωσαν νὰ γίνουν γνωστὰ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Εἰς τὴν φάλαγγα ταύτην τῶν τολμηρῶν καὶ ἡρωϊκῶν ἐξερευνητῶν, τῶν ὁποίων οὐχὶ ὀλίγοι ἀπωλέσθησαν, τὴν πρώτην θέσιν κατέχουν οἱ Ἄγγλοι, τὸ ὄνομα τῶν ὁποίων συνδέεται πρὸς πλείστας σπουδαίας ἀνακαλύψεις, μετ' αὐτοὺς δὲ οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Γερμανοί. Αἱ ἐξερευνήσεις αὗται, ὧν τὰς κυριωτέρας θὰ ἐκθέσωμεν, δύνανται, ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ των, νὰ διακριθοῦν εἰς τρεῖς κατηγορίας: Τὰς σκοπούσας τὴν ἐξερεύνησιν τοῦ Σουδὰν καὶ τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς, αἵτινες ἐπέτρεψαν τὸν καθορισμὸν τοῦ πλοῦ τοῦ Νίγηρος καὶ τοῦ λεκανοπεδίου τῆς λίμνης Τσάντ· τὰς σκοπούσας τὴν ἐξερεύνησιν τῆς λεκάνης τοῦ Νείλου καὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς, αἵτινες ὡδήγησαν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῆς περιοχῆς τῶν μεγάλων λιμνῶν καὶ τοῦ ἄνω λεκανοπεδίου τοῦ Νείλου· καὶ τὰς σκοπούσας τὴν ἐξερεύνησιν τῆς νοτίου Ἀφρικῆς, χάρις εἰς τὰς ὁποίας ἐξηκριβώθη τὸ ρεῦμα τοῦ Ζαμπὲζ καὶ ἐγνώσθη τὸ Κογγό.

Ἐξερεύνησις τοῦ Σουδὰν καὶ τῆς Δ. Ἀφρικῆς. Αἱ πρῶται ἐξερευνήσεις, ἃς ἐπεχείρησεν ἡ «Ἀφρικανικὴ Ἑταιρία» εἰς τὸ Σουδὰν δὲν ἐστέφθησαν ὑπὸ ἐπιτυχίας. Ὁ *Τζὼν Λένταρντ* (Ledyard), εἷς τῶν συντρόφων τοῦ Κούκ, ἀπωλέσθη πρὶν ἢ ὑπερβῇ τὸ Κάϊρον. Ὁ *Λουκάς*, ὅστις τὸν διεδέχθη, δὲν ἠδυνήθη νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ σχέδιόν του ὅπως διασχίσῃ τὴν βόρειον Ἀφρικὴν ἀπὸ τῆς Τριπολίτιδος εἰς Σενεγάλην, λόγῳ τῆς ἐχθρικῆς στάσεως τῶν Ἀράβων. Ὁ Ἄγγλος ταγματάρχης *Χοῦγκτον* ὅστις ἠθέλησε νὰ ἐκτελέσῃ τὸ σχέδιον κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν, ἀπὸ Σενεγάλης δηλαδὴ εἰς Τριπολίτιδα, ἀπέτυχεν ἐπίσης. Εἰσδύσας τῷ 1790 διὰ τῆς Γαμβίας μέχρι τῆς Μεδίνας ἐν τῇ Ἄνω Σενεγάλῃ ἐληστεύθη ὑπὸ τῶν Μαυριτανῶν καὶ ἠναγκάσθη νὰ ὀπισθοχωρήσῃ, ἀποθανὼν ἐν Ντζάρρᾳ (1791). Ὁ *Μοῦνγκο Πάρκ*, ἐπιφορτισθεὶς ὅπως, δαπάνῃ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ἐπιχειρήσῃ ἐκ νέου τὴν διαδρομὴν ταύτην, διέσχισε τὴν Γαμβίαν, ἐπεσκέφθη τὰ βασίλεια τῆς ἄνω Σενεγαμβίας, διῆλθε τὴν περιοχὴν τοῦ Νίγηρος, τὸν ὁποῖον καὶ προσήγγισεν εἰς τὸ σημεῖον, τὸ ὁποῖον φέρει τὸ ὄνομα Ντιολίμπα. Ἀκολούθως κατῆλθε τὸν ποταμὸν μέχρι τῆς Σεγκοῦ, πρωτευούσης τῶν Μπαμπάρρα, μὲ τὸν σκοπὸν ὅπως ἀκολουθήσῃ τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ μέχρι τοῦ Τομπουκτοῦ, παραμένει ὅμως ἄγνωστον μέχρι ποίου σημείου ἀκριβῶς ἔφθασε, καθ' ὅσον ἐδολοφονήθη, αἱ δὲ σημειώσεις ἃς ἐτήρει ἀπωλέσθησαν (1806). Ἐκ παραλλήλου, ὁ ταγματάρχης *Χόρνεμανν*, ἀναχωρήσας ἐξ Αἰγύπτου, διῆλθε διὰ μέσου τῶν ὀάσεων καὶ τοῦ Φεζζὰν καὶ ἐκεῖθεν κατηυθύνθη πρὸς τὸν Νίγηρα. Ἀλλὰ καὶ οὗτος ἀπέθανε κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ταξιδίου του (1798). Αἱ ἀποτυχίαι τῶν ἀποστολῶν τούτων ἀπεθάρρυναν τὴν «Ἀφρικανικὴν Ἑταιρίαν», ἥτις δὲν ἐπεχείρησε πλέον ἄλλας ἀποστολάς, ἐν τέλει δὲ συνεχωνεύθη μετὰ τῆς «Γεωγραφικῆς Ἑταιρίας» τοῦ Λονδίνου. Τὸ πρόβλημα τῶν ἐκβολῶν τοῦ Νίγηρος ἐλύθη μόλις κατὰ τὸ 1822 ὑπὸ τῆς ἀποστολῆς τοῦ ταγματάρχου *Ντένχαμ*, τοῦ λοχαγοῦ *Κλάππερτον* καὶ τοῦ δόκτορος *Οὔντνεϋ*. Οὗτοι ἀναχωρήσαντες ἐκ Τριπολίτιδος καὶ στηριζόμενοι ἐπὶ τῶν πληροφοριῶν, ἃς εἶχον συλλέξει ἐν Φεζζὰν οἱ *Ρίτσι* καὶ *Λυὸν* (1818—20), διέσχισαν τὸ Φεζζὰν καὶ τὴν Σαχάραν καὶ προσήγγισαν εἰς τὴν λίμνην Τσάντ, ἐξερευνήσαντες τὰς ὄχθας αὐτῆς καὶ τὰς πέριξ χώρας.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ταξιδίου τούτου ὁ Οὔντνεϋ ἀπωλέσθη ἐν Μπορνοῦ. Ὁ Κλάππερτον, κατόπιν ὑπερανθρώπων καὶ κοπιαστικῶν ἀγώνων, ἐπροχώρησε πρὸς Δ. μέχρι τοῦ Κάνο καὶ Σοκότο. Ἀποτέλεσμα τοῦ ταξιδίου τούτου ἦτο νὰ καταπέσῃ ἡ κρατοῦσα ἰδέα ὅτι ὁ Νίγηρ εἶχε τὰς ἐκβολάς του εἰς τὴν λίμνην Τσάντ, ἐνισχύθη δὲ ἡ σύμφωνος πρὸς τὴν πραγματικότητα ἀντίληψις, καθ' ἣν ὁ μέγας οὗτος ποταμὸς ἔδει νὰ ἐκβάλλῃ εἰς τὸν κόλπον τοῦ Μπενέν. Ὁ λοχαγὸς Κλάππερτον ἀπωλέσθη, ἀργότερον, ἐπιζητῶν νὰ δώσῃ τὴν ὁριστικὴν λύσιν εἰς τὸ πρόβλημα. Ἀναχωρήσας ἐκ τῶν ἀκτῶν τῆς Γουϊνέας, εἰσέδυσε μέχρι τοῦ Νίγηρος, ὃν διέβη, καὶ ἀφίκετο εἰς Σοκότο, τὸ σημεῖον ἀκριβῶς ὅπερ προσήγγισε καὶ κατὰ τὸ ἀπὸ Βορρᾶ ταξίδιόν του. Ἀπέθανεν ἀκριβῶς εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην, τὰς περὶ τῶν ἀνακαλύψεών του δὲ σημειώσεις ἐκόμισεν εἰς Λονδῖνον ὁ πιστός του ὑπηρέτης *Ρίτσαρντ Λαΐντερ*, ὅστις καὶ ἐτελείωσε τὸ ἔργον του. Οὗτος συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του *Τζών*, ἐπέστρεψεν εἰς τὰς μόλις ἐξερευνηθείσας περιοχάς. Τῷ 1830 οἱ ἀδελφοὶ Λαΐντερ κατῆλθον τὸν Ὑαουρὶ μέχρι τῶν ἐκβολῶν του. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ δευτέρου ταξιδίου των ἔφθασαν μέχρι τοῦ Ἄνω Νίγηρος καὶ κατῆλθον τὸν ποταμὸν μέχρι τοῦ Τουμπουκτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀποστολὴ αὕτη ἔσχε τραγικὴν τύχην, ὡς καὶ ἡ πρὸς σπουδὴν τοῦ Νίγηρος ἀποσταλεῖσα τῷ 1841 ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ἧς ἓν μέλος μόνον ἐπέζησεν, ὁ *Ντουκάν*. Οὗτος ὀλίγον βραδύτερον ἐπεχείρησεν ἐκ νέου νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς, φθάσας εἰς Ἀνταγούντια (1845—1846), ἀλλ' ἀπωλέσθη κατὰ τὸ τρίτον ταξίδιόν του.

Αἱ προσπάθειαι ὅπως διανοιχθῇ ὁδὸς ἀπὸ τοῦ δέλτα τοῦ Νίγηρος παρέμειναν ἄκαρποι μέχρι τοῦ τέλους περίπου τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος. Ἐκ τῶν γενομένων ἀποστολῶν σημειοῦμεν τὴν τοῦ δόκτορος *Μπαΐκι* (1854) ὅστις εἰσέδυσε μέχρι τοῦ Μπενουέ. Ἤδη ὅμως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κλάππερτον εἶχον ἐπιτευχθῇ σημαντικαὶ πρόοδοι. Ὁ *Λαΐνγκ*, ἐκκινήσας ἀπὸ τῆς Τριπολίτιδος εἶχε προσεγγίσει τὴν μυθικὴν χώραν τοῦ Τομπουκτοῦ, ἀλλ' ἐδολοφονήθη κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του (1826). Τῷ 1827 ὁ Γάλλος *Γκαιγιὲ* ἐπεχείρησε τὸ ταξίδιον ὑπὸ λίαν δυσχερεῖς περιστάσεις. Ἀπογυμνωθεὶς οἱουδήποτε στηρίγματος, μετέβη εἰς Τομπουκτοῦ (1828) διὰ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Β. Ἀφρικὴν διασχίζων τὴν Σαχάραν καὶ τὸ Μαρόκκον. Τῷ 1849, ἔλαβε χώραν ἡ σπουδαιοτέρα τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις κατήρτισεν ἀποστολὴν ὑπὸ τὸν *Τζαίημς Ρίτσαρντσον*, ἔχουσα σκοπὸν ἐπιστημονικὸν καὶ ἀνθρωπιστικόν, καθ' ὅσον ἡ κοινὴ γνώμη ἐν Ἀγγλίᾳ εἶχεν ἐξεγερθῇ ἐκ τῶν ἀποκαλύψεων τῶν διαφόρων ἀποστολῶν περὶ τοῦ ἐμπορίου τῶν μαύρων δούλων. Τῆς ἀποστολῆς μετέσχον δύο σοφοὶ Γερμανοὶ

Digitized by Google

ἐπιστήμονες, οἱ *Μπάρτ* καὶ *Ὄβερβεγκ*, εἰς τοὺς ὁποίους ὀφείλεται κυρίως ἡ ἐπιτυχία αὐτῆς. Ἡ ἀποστολὴ ἀκολουθήσασα τὴν ὁδὸν ἀπὸ Τριπόλιτιδος εἰς Μουρζούκ, εἰσέδυσεν εἰς Σαχάραν (1850) δυτικῶς τῆς ὁδοῦ, ἣν ἠκολούθησαν οἱ Ντέχαμ καὶ Κλάππερτον, διῆλθον τὸ Σάτ, παρὰ τὸ φρέαρ Ἀσιοῦ, καὶ ἐπεσκέφθησαν τὴν ὀρεινὴν ὄασιν τοῦ Ἄζμπεν (ἢ Ἀϊρ) καὶ τὰς ἐν αὐτῇ πόλεις, ὧν κυριωτέρα εἶναι ἡ Ἀγκατέζ. Τῷ 1851 οἱ ἐξερευνηταὶ εἰσεχώρησαν εἰς Σουδὰν μεταξὺ Νίγηρος καὶ τῆς λίμνης Τσάντ, ἐκεῖθεν δὲ στραφέντες πρὸς Α. ἔφθασαν εἰς Μπορνοῦ, ὅπου ὁ Ρίτσαρντσον ἀπέθανεν ἅμα τῇ ἀφίξει του εἰς Νυουρουτόγκα (Μάρτιος 1851). Οἱ δύο Γερμανοὶ ἐπεδόθησαν εἰς μεθοδικὰς μελέτας ἐν τῇ περιοχῇ τῆς λίμνης Τσάντ, ὅπου ἀπέθανε καὶ ὁ Ὄβερβεγκ (Σεπτέμβριος 1852). Ὁ Μπάρτ, ἀπομείνας μόνος, ἐπεσκέφθη τὴν Ἀνταμαούα, νοτιώτατον κράτος τοῦ Σουδάν, καὶ προέβη εἰς ἀναγνώρισιν τοῦ Μπενουέ, δεξιοῦ παραποτάμου τοῦ Νίγηρος, ἐκεῖθεν δὲ ἐπέστρεψεν εἰς Σοκοτό. Θέλων νὰ ἐξερευνήσῃ τὸ δυτικὸν Σουδάν, σχεδὸν ἄγνωστον ἀκόμη, ὁ Γερμανὸς ἐπιστήμων ἔπλευσε τὸν Νίγηρα μέχρι τοῦ Τομπουκτοῦ, μόλις δὲ μετὰ δύο ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα ἐθεωρεῖτο ὡς ἀπολεσθείς, ἀνεφάνη εἰς Μπορνοῦ (1854), ὅπου εὗρε τὸν *Βόγκελ*, ἀποσταλέντα πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ Ὄβερβεγκ. Καὶ ὁ μὲν Μπάρτ ἐπέστρεψεν εἰς Εὐρώπην (1855), ὁ Βόγκελ ὅμως, θέλων νὰ περατώσῃ ἐπαξίως τὴν καρποφόρον ταύτην ἀποστολήν, ἐπεχείρησε νὰ ἐξερευνήσῃ τὸ ἀνατολικὸν Σουδάν, σχεδιάζων νὰ ἐπανέλθῃ διὰ τοῦ Νείλου. Διῆλθε νοτίως τῆς λίμνης Τσάντ καὶ εἰσῆλθεν εἰς Οὐανταΐ, ὅπου τὰ ἴχνη του ἀπωλέσθησαν. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐξερευνήσεων τῶν Μπάρτ καὶ Βόγκελ ὑπῆρξαν παμμεγίστου ἐνδιαφέροντος.

Ὁ δόκτωρ *Μπαΐκι*, ὃν ἀνεφέραμεν ἤδη, συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν γνῶσιν τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς, εἰσδύσας τῷ 1862 μέχρι Κάνο. Οἱ Γάλλοι, κύριοι τῆς Σενεγαμβίας καὶ τῆς Ἀλγερίας, κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐσχεδίασαν νὰ ἑνώσουν τὰς δύο ταύτας χώρας. Οἱ ἐξερευνηταὶ *Ἐρρῖκος Ντυβεϋριὲ* καὶ στρατηγὸς *Φλέττερς*, οἱ σφαγιασθέντες τῷ 1878 παρὰ τὸ φρέαρ Ἀσιοῦ, συνετέλεσαν μεγάλως εἰς τὴν γεωγραφικὴν γνῶσιν τῆς Σαχάρας. Ὁ *Σολεγιὲ* μετέβη εἰς Τουὰτ διὰ τῆς Ἀλγερίας, εἰς Σεγκοῦ (ἐπὶ τοῦ Νίγηρος) διὰ τοῦ Σενεγάλη καὶ ἐξηρεύνησε τὴν Σαχάραν Ν. Δ. Ὁ Γερμανὸς *Ρόλφς* ἀπὸ τοῦ 1862—64 διέτρεξε τὸ Μαρόκκον καὶ τὰς Ν. τοῦ Ἄτλαντος ὀάσεις, ὑπῆρξε δὲ ὁ πρῶτος Εὐρωπαῖος ὁ μεταβὰς ἀπὸ τῆς Μεσογείου διὰ Μορζούκ, Μπορνοῦ, Γιακομπά, Μπενουὲ καὶ κάτω Νίγηρος, εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Γουϊνέας. Ἀργότερον εἰσέδυσε (1878—79) εἰς τὴν ὄασιν τοῦ Σιουάχ, τὴν περίφημον δηλαδὴ ὄασιν τοῦ Ἄμμωνος ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Ὁ ἐπίσης Γερμανὸς *Νάχτιγκαλ*, ἰατρὸς καὶ φυσικός, ἐπραγματοποίησε τὸ σχέδιον τοῦ Βόγκελ. Ἀναχωρήσας ἐκ Τριπόλιτιδος (1864) ἐξηρεύνησε τὰς χώρας τῶν Τιμπούλ ἢ Τιμπέστι, μετέβη εἰς Κοῦκα, ἐξέτεινε τὰς ἐρεύνας του εἰς ὁλόκληρον τὸ Σουδὰν καὶ τὴν ἀνατολικὴν Σαχάραν, διῆλθε τὴν Οὐανταΐ, τὸν Ντάρ—Φούρ, τὸν Κορντοφὰν καὶ ἐπέστρεψε διὰ τοῦ Χαρτοὺμ καὶ τοῦ Νείλου (1874). Τρίτος Γερμανὸς ἐξευρηνητής, ὁ γεωλόγος *Λόνγκ*, ἀναχωρήσας τῷ 1880 ἐκ Μαρόκκου, μετέβη διὰ τῆς δυτικῆς Σαχάρας εἰς Τομπουκτοῦ καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν γαλλικὴν Σενεγάλην. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος δύο Γάλλοι, οἱ *Μουστιὲ* καὶ *Ζβέϊφελ* ἀνεκάλυψαν τὰς πηγὰς τοῦ Νίγηρος.

Λήγοντος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἡ Δυτικὴ Ἀφρικὴ εἶχε σχεδὸν ἐξερευνηθῆ πλήρως. Τὸ Μαρόκκον ἐξηρευνήθη τῷ 1883—84 ὑπὸ τοῦ *Φουκὼ* καὶ ἀργότερον ὑπὸ τοῦ *Σεγουζάκ*· ἡ δυτικὴ Σαχάρα ὑπὸ τοῦ *Φουρώ*, ὅστις ἐπεράτωσε τὴν ἀποστολήν του διὰ μιᾶς μνημειώδους διαδρομῆς ἀπὸ τοῦ Ἀλγερίου μέχρι τῆς Τσὰντ καὶ τοῦ Κογγὸ (1898—1900). Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἐν λόγῳ ἐξερευνητικῶν ἀποστολῶν ἀπομένει ἔτι πρὸς ἐξερεύνησιν ἡ Λιβυκὴ ἔρημος, τῆς ὁποίας μικρὸν μόνον τμῆμα ἐξηρευνήθη ὑπὸ τοῦ *Μπρυννὸ ντὲ Λαμπορὶ* καὶ *Χασσὰν-ἐϊν-Μπέη* τὸ 1920—1924.

Ἐξερεύνησις τῆς Ἀφρικῆς.—Τὰ ἐξερευνητικὰ ταξίδια, τὰ ἐπιχειρηθέντα ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Νείλου, ἐμφανίζουν τὸ αὐτὸ ἐνδιαφέρον, ὡς καὶ τὰ ἐν Σαχάρᾳ καὶ Σουδάν, διεξήχθησαν δὲ συστηματικώτερον λόγῳ τῆς σπουδαιότητος τῆς κοιλάδος τοῦ Νείλου, ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἐν τῇ περιοχῇ αὐτοῦ ἀναπτυχθέντων πολιτισμῶν καὶ ἰδιαιτέρως τῶν πηγῶν τοῦ ποταμοῦ. Τὸ ζήτημα ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου σημείου οὐδόλως εἶχε προαχθῆ μέχρι τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, καὶ τοῦτο διότι οὐδεὶς ἐκ τῶν πολυπληθῶν ταξιδιωτῶν εἶχεν ὑπερβῆ τὴν Νουβίαν. Τὰς πηγὰς τοῦ Νείλου ἀνεζήτησαν κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν. Ταύτην ἐπεσκέφθησαν ὁ *Κόβινχαμ* (1490) ὡς καὶ διάφοροι ἱεραπόστολοι, ἐξ ὧν ὁ ριψοκινδυνότερος, ὁ ἰησουίτης *Λόμπο*, ὅστις ἀνεχώρησεν ἀπὸ τοῦ Ἰσημερινοῦ, ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς Ἀβησσυνίας διατρέχων ἀνεξερεύνητους περιοχάς. Ἀλλὰ μεθοδικὴ μελέτη τῆς χώρας ἤρχισε λήγοντος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ὑπὸ διαφόρων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἄξιοι ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ὁ *Μπριούς*, ὁ Γερμανὸς γεωλόγος *Ρούσσεγγερ*, (1837) καὶ ὁ *Μπέκε* (1840—44), ἐπίσης δὲ οἱ ἀδελφοὶ *ντ' Ἀμπαντί*.

Ἐπὶ τοῦ κυρίως Νείλου ἀρχίζομεν νὰ ἔχωμεν ἀκριβεῖς καὶ σαφεῖς πληροφορίας ἀφ' ὅτου ἐπεσκέφθη τὴν χώραν ὁ *Καγιὼ* (1819) καὶ ὁ *Ρούππερ* (1824—25). Ἐπὶ τοῦ σημείου ὅμως τῶν πηγῶν αὐτοῦ οὐδεμία πρόοδος ἐσημειώθη, τῆς παλαιᾶς θεωρίας τοῦ *Μπριοὺς* ὅστις ἐπίστευεν ὅτι ὁ ἀληθὴς Νεῖλος ἦτο αὐτὸς οὗτος ὁ Κυανοῦς Νεῖλος, πηγάζων ἐξ Ἀβησσυνίας, θεωρηθείσης ὡς οὐδαμοῦ βασιζομένης. Ὁ ἀληθὴς ποταμός, ὁ Λευκὸς Νεῖλος, ἐξηκολούθει νὰ μένῃ ἄγνωστος, μέχρις οὗ ὁ Μωχάμετ Ἀλῆ, μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐκπολιτιστικῶν ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ ἄνω Νείλου ἐνεργειῶν του, διέταξε καὶ τὴν ἐξερεύνησιν τοῦ Λευκοῦ ποταμοῦ. Ἐκ τῶν ἐπακολουθησασῶν τριῶν ἐξερευνήσεων (1839—42), ἡ πλέον ἐνδιαφέρουσα ἦτο ἡ δευτέρα (1840), τὴν ἐπιστημονικὴν ὁμάδα τῆς ὁποίας διηύθυνεν ὁ *Ἀρμάντ*. Δυστυχῶς αἱ σχετικαὶ συγγραφαὶ δὲν ἐδημοσιεύθησαν.

Αἱ περαιτέρω κατακτήσεις Μωχάμετ Ἀλῆ ἔσχον ὡς ἀποτέλεσμα νὰ λάβῃ τὸ Χαρτοὺμ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ζωὴν ἀληθοῦς κέντρου, νὰ κινηθῇ δὲ τὸ ἐνδιαφέρον πλῆθος Εὐρωπαίων, ἰδίως ἐμπόρων καὶ ἱεραποστόλων, πρὸς τὰς χώρας ἐκείνας. Οἱ ἔμποροι, ὧν οἱ πλεῖστοι Γάλλοι, ἤρχοντο πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ ἐλεφαντοστοῦ, ἐπὶ τῶν μεγάλων συμβολῶν τοῦ Νείλου, ὅπου ἡ Σοχὰτ καὶ ἡ Μπάχρ-ἐλ-Γκαζάλ. Εἶχον εἰσχωρήσει βαθέως εἰς τὴν χώραν, πολλὰς δ' ὡς ἐκ τούτου πληροφορίας ἠδυνήθησαν νὰ προσφέρωσιν εἰς τὴν Γεωγραφίαν, τὸ ζήτημα ὅμως τῶν πηγῶν τοῦ Νείλου παρέμενε καὶ πάλιν σκοτεινὸν ὡς καὶ πρότερον. Οἱ ἐξερευνηταὶ διεδέχοντο οἱ μὲν τοὺς δέ, μεταξὺ δὲ τούτων διασημότεροι ὑπῆρξαν οἱ Ἰταλοὶ *Μιάνι* καὶ *Ἀντρέα Ντεμπόνο*, ὁ Ἄγγλος *Petherick* καὶ ὁ Γάλλος *Λεζάν*.

Ἡ ἀνακάλυψις ἐπέπρωτο νὰ συντελεσθῇ ὑπὸ ταξιδιωτῶν ἐρχομένων ἀπὸ τῆς Ζανζιβάρης καὶ τῶν ἀνατολικῶν ἀκτῶν τῆς Ἀφρικῆς. Τὴν ὁδὸν ἤνοιξαν πρῶτοι Γερμανοὶ ἱεραπόστολοι. Ἀπὸ τοῦ 1847 μέχρι τοῦ 1852, ὁ *Κράπφ* καὶ ὁ *Ρέμπμαν* ἔκαμον παρατηρήσεις εἰς ἔκτασιν ἑκατὸν λευγῶν κατὰ μῆκος τῆς ἀκτῆς, ἔπειτα δὲ προέβησαν εἰς τὴν ἐξερεύνησιν μιᾶς ὑψηλῆς ὕπερθεν ὀροσειρᾶς αἰωνίως χιονοσκεποῦς. Ὁ *Ρέμπμαν* εὗρε τὸ Κιλιμάντζαρον τῷ 1848 καὶ ὁ *Κράπφ* τὴν Κένια βορειότερον, Ν. τοῦ Ἰσημερινοῦ. Ἐκεῖ ἤρχισαν νὰ συγκεντρώνουν πληροφορίας ἐπὶ ἄλλων ὀρέων ὡς καὶ ἐπὶ ἀξιολόγων λιμνῶν ὄπισθεν τῆς ἐξερευνηθείσης ταύτης ὀροσειρᾶς. Αἱ διηγήσεις αὗται, δημοσιευθεῖσαι ὑπὸ τοῦ *Πέτερμαν*, ἔπεισαν τὴν Γεωγραφικὴν Ἑταιρίαν τοῦ Λονδίνου νὰ ἀναλάβῃ νέαν προσπάθειαν, ἀποστείλασα τὸν λοχαγὸν *Μποῦρτον* καὶ τὸν *Σπέκε*. Οὗτοι, μετὰ τὴν ἄφιξίν των εἰς Χαρρὰρ, διωργάνωσαν ἐν Ζανζιβάρῃ τὰ τῆς ἐξερευνήσεώς των, ἥτις καὶ ἐπέτυχε πλήρως, ὁδηγήσασα αὐτοὺς διὰ μέσου τῆς Οὐνναμουέζι εἰς τὴν λίμνην Ταγγανίκα (1858), ἣν καὶ ὑπέθεσαν ὡς λεκάνην τοῦ Νείλου.

Ἐν συνεχείᾳ, ὁ Σπέκε ἀποχωρισθεὶς τοῦ συντρόφου του ἀνεκάλυψε βορειότερον τὴν λίμνην, ἣν ὠνόμασεν Βικτωρίαν. Τὸ 1860 ἀνεκάλυψε τὴν λίμνην Κερεουὲ ἢ Βικτώρια Νυάνζα, δυτικώτερον δὲ ταύτης, διερχόμενος τὸ βασίλειον τοῦ Οὐγκάντα, εὑρέθη πρὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Νείλου. Ἤρχισε τότε κατερχόμενος τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ, εἶδε τοὺς καταρράκτας του τοῦ Ριπόν, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ ἀπομακρυνθῇ τούτων εἰς ὡρισμένον σημεῖον καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ ἀνατολικὴν διεύθυνσιν, καθ' ἣν εὑρέθη πρὸ ἑτέρας λίμνης. Τέλος ὁ Σπέκε καὶ ὁ Γκρὰν ἔφθασαν εἰς Γκοντοκόρο (Φεβρουάριον 1863), ὅπου συνήντησαν τὸν *Σαμουὴλ Μπαῖκερ*, Ἄγγλον ταξιδιώτην καὶ κυνηγὸν ἐρχόμενον ἀπὸ Βορρᾶ. Εἰς τοῦτον ἀνεκοίνωσαν τὰς πληροφορίας, ἃς εἶχον συλλέξει περὶ τῆς ὑπάρξεως δευτέρας λίμνης, καὶ καθ' ὃν χρόνον αὐτοὶ ἐπέστρεφον εἰς Ἀγγλίαν, ὁ Μπαῖκερ, ἀκολουθῶν ὅλως διάφορον τῆς ἣν οὗτοι εἶχον ἀκολουθήσει ὁδόν, ἀνεκάλυπτε νέους καταρράκτας τοῦ Νείλου (τοῦ Καρούμα), εἰσήρχετο εἰς τὸ Βασίλειον τοῦ Οὐνυόρο καὶ τὸν Μάρτιον τοῦ 1864 ἔφθανεν εἰς τὰς ὄχθας μιᾶς λίμνης, τοῦ δυτικοῦ μέρους τῆς ὁποίας ἐδέσποζον ὑψηλὰ ὄρη. Ἦσαν αἱ πηγαὶ τοῦ Νείλου. Ἡ εἴδησις ἐγένετο μετ' ἐνθουσιασμοῦ δεκτή, ἐκτὸς ἐννοεῖται τῶν εἰς πᾶσαν περίστασιν ἀντιγνωμούντων, οἵτινες ἠμφισβήτουν τὸ γεγονός, προβάλλοντες ὅτι μία λίμνη εἶναι ἀδύνατον νὰ χρησιμεύῃ ὡς πηγὴ ποταμοῦ, ὅτι δὲν εἶχε ἀναζητηθῆ εἰ καὶ ποταμοὶ οἱ σχηματίζοντες αὐτήν. Ἔμενε νὰ καθορισθῶσιν αἱ σχέσεις τῆς λίμνης Ταγγανίκα μὲ τὰ γειτονικὰ ὑδρογραφικὰ συστήματα καὶ εἰδικῶς τοῦ Νείλου, διότι ὑπεστηρίχθη ἐπί τινα χρόνον ὅτι ἐν τῇ λίμνῃ ταύτῃ δέον νὰ ἀναζητηθῇ ἡ ἀρχὴ τοῦ Νείλου. Ἀλλὰ καὶ τὸ σημεῖον τοῦτο διηυκρινίσθη.

Μετὰ τὴν ἐξερεύνησιν τῶν πηγῶν τοῦ Νείλου πολλαὶ ἄλλαι ἐξερευνήσεις ἐγένοντο εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Α. Ἀφρικῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐνδιαφέρουσαι. Ὁ *Μπαῖκερ* ἐπεφορτίσθη τῷ 1871 νὰ ἐγκαινιάσῃ κανονικὰς ὁδούς, νὰ καταργήσῃ τὸ ἐμπόριον τῶν δούλων καὶ νὰ ἑδραιώσῃ τὴν αἰγυπτιακὴν ἐπικυριαρχίαν. Οὗτος ἀνεχώρησε μετὰ 6 πλοίων καὶ 1600 ἀνδρῶν καὶ ἀφοῦ μετὰ φοβερὰς δυσκολίας διέβη τὰ ἕλη τοῦ Νείλου, ὑπέταξε τοὺς Μπάρι πέριξ τοῦ Γκοντοκόρο, ἔπειτα τὸ Οὐνυόρο καὶ τέλος ἐπέστρεψεν εἰς Αἴγυπτον, χωρὶς νὰ κατορθώσῃ νὰ πράξῃ τι δυνάμενον νὰ ἔχῃ τὸν χαρακτῆρα τῆς μονιμότητος.

Μετὰ τοῦτον ὁ *Γκόρντον* προέβη εἰς τὸν ἀποκαθαρισμὸν τοῦ Νείλου μεταξὺ τοῦ Χαρτοὺμ καὶ Γκοντοκόρο, οἱ δὲ ὑπασπισταί του ἔλυσαν ἀρκετὸν ἀριθμὸν γεωγραφικῶν προβλημάτων. Ὁ συνταγματάρχης *Λόνγκ* ἐπεσκέφθη τὴν Οὐγκάντα, ὅπου ἀνεκάλυψε λίμνην, ἡ ὁποία χύνει τὰ ὕδατά της εἰς τὸν Νεῖλον καὶ ἡ ὁποία θεωρεῖται ὡς μία τῶν κυριωτέρων του πηγῶν. Ὁ συνταγματάρχης *Μάσον* περιέπλευσε τὴν λίμνην Mvoutan Nziguê διαπιστώσας ὅτι ἦτο πολὺ μικροτέρα ἀφ' ὅσον ἐπιστεύετο. Δυστυχῶς, αἱ ἐξερευνήσεις ἐσταμάτησαν πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτὴν λόγῳ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Μάντι, οἵτινες παρημπόδιζον πᾶσαν γισιν Εὐρωπαίων εἰς τὸν Ἄνω Νεῖλον.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς μεταξὺ τοῦ Νείλου καὶ τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ χώρας τῶν Γκάλλας καὶ τῶν Σομαλί, αὗται ὑπῆρξαν ἐπὶ μακρὸν ἄγνωστοι. Σχεδὸν πάντες οἱ ἐπιχειρήσαντες τὴν ἀναγνώρισίν των ἀπέτυχον τοῦ σκοποῦ των. Ὁ *Βὰν ντερ Ντέκεν*, ἀφοῦ ἀνερριχήθη μέχρι πλέον τῶν 4000 μ. τὰς κλιτῦς τοῦ Κιλιμαντζάρου (1861 καὶ 1862), ἐκφονεύθη μετὰ τῶν συντρόφων του ἐπὶ τῶν ὄχθῶν τοῦ Ντζούμπα (1865). Ἔκτοτε, πλεῖστοι ἄλλοι, ἰδίως ὁ *Μπρέννερ*, εἰς τὴν μεσημβρινὴν περιοχὴν τῆς χερσονήσου τῶν Γκάλλας, καὶ ὁ *Ρεβουάλ* ἔφεραν εἰς φῶς μέγαν ἀριθμὸν ἐνδιαφερόντων στοιχείων περὶ τῶν χωρῶν τούτων. Αἱ περιοχαὶ αὗται ἐξηρευνήθησαν πλήρως λήγοντος τοῦ ΙΘ' καὶ ἀρχομένου τοῦ παρόντος αἰῶνος.

Ἐξερευνήσεις τῆς Ν. Ἀφρικῆς καὶ τοῦ Κογγό.— Αἱ ἐπιτευχθεῖσαι ἐπιστημονικαὶ κατακτήσεις ἐν τῇ Ν. Ἀφρικῇ ὑπῆρξαν ἐξ ἴσου σημαντικαί, ὅσον καὶ ἐν ταῖς μνημονευθείσαις ὡς ἄνω δύο περιοχαῖς, τὰ αὐτὰ δὲ σοβαρὰ ὅσον καὶ σκοτεινὰ προβλήματα ἠγέρθησαν προκειμένου καὶ περὶ τοῦ τμήματος τούτου τῆς Ἀφρικανικῆς ἠπείρου. Τὸ ἐνδιαφέρον ἄλλως τε ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς περιοχῆς αὐτῆς ἀνακαλύψεων ἐπισύρεται τόσον ζωηρότερον, ὅσον καὶ πλέον πρόσφατοι εἶναι αὗται. Αἱ ἐμπορικαὶ βλέψεις ἔπαιξαν σπουδαιότατον ρόλον ἐν τῇ ἐξερευνήσει τῆς ΝΑ καὶ ΝΔ Ἀφρικῆς, οὐχὶ ὅμως καὶ κατὰ τὴν ἐξερεύνησιν τῆς Ν. Ἀφρικῆς, καίτοι, ὡς ἀπεδείχθη βραδύτερον, αἱ χῶραι αὗται δὲν παρουσιάζονται οὔτε πτωχότεραι οὔτε ὀλιγώτερον ἄγονοι. Γεγονὸς εἶναι ὅτι αὗται εὑρίσκονται πολὺ μακρὰν τῆς Εὐρώπης, οἱ δὲ καταλαβόντες τὰς ἀκτὰς ταχέως ἔχανον τὸ ἐνδιαφέρον των διὰ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παραδεχθῇ τις ὅτι οἱ Πορτογάλοι, οἱ ὁποῖοι κυριαρχοῦν τῶν ἀφρικανικῶν ἀκτῶν εἰς μῆκος 1500 χιλ. ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ 2500 χιλ. ἐπὶ τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ, δὲν ἐπεχείρησάν ποτε νὰ διεισδύσωσιν εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Τοὐναντίον, οὗτοι εἰσέδυσαν εἰς ἱκανὸν βάθος καὶ συγκεκριμένως μέχρις ἐντὸς τῆς κοιλάδος τοῦ Ζαμπέζ. Πορτογαλικὸς μάλιστα χάρτης, δημοσιευθεὶς ὑπὸ τοῦ *Λοπὲζ* τῷ 1587, σημειοῖ Ν. τοῦ Ἰσημερινοῦ δύο μεγάλας λίμνας, ὧν ἡ μία ἀναγράφεται ὡς λίμνη τοῦ Νείλου, ἐξ ἧς καὶ διέρχεται ὁ μέγας οὗτος ποταμός. Ἐπίσης σημειοῦται ἡ λίμνη Ταγγανίκα ὑπὸ τὸ ὄνομα Λαμπρὲ καὶ ἑτέρα τοιαύτη πρὸς Δ. ὅθεν πηγάζει ὁ Κογγό. Τῷ 1668 ὁ *Π. Καβάτζι* ἐδημοσίευσεν ἀφήγησιν περὶ Κογγὸ πλήρη λεπτομερειῶν, ἡ ἀκρίβεια ὅμως τῶν ὁποίων ἐκρίθη ἀμφίβολος.

Τῷ 1798 ὁ *Λατσέρντα* ἀναχωρήσας ἀπὸ τῆς Μοζαμβίκης εἰσέδυσε μέχρι Καζέμπε εἰς τὴν καρδίαν τῆς Ν. Ἀφρικῆς (μεταξὺ τῆς λίμνης Μοέρο καὶ Μπαγγουέλο). Ὁ τολμηρὸς ἐξερευνητὴς ἀπέθανεν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ. Οἱ ἀδελφοὶ *Μοντέϊρο*, συνεχίσαντες τὸ ταξίδιόν του μετὰ μεγαλυτέρας ἐπιτυχίας (1806—1811), ἐπανῆλθον συναποκομίζοντες πλήρη περιγραφὴν τῶν μερῶν ἐκείνων. Εἶχον διέλθει διὰ μεγάλου μέρους τῆς ἠπείρου, περὶ τοῦ ποταμοῦ ὅμως Κογγὸ οὐδὲν ὑποψιάσθησαν, παρὰ τὸν ὄγκον τῶν ὑδάτων του, κατατάσσοντα τοῦτον δεύτερον ποταμὸν τῆς γῆς. Τῷ 1816 ὁ λοχαγὸς *Τζάκεϋ* ἀνέπλευσε τοῦτον μέχρι τῶν καταρρακτῶν τοῦ Βελάλα εἰς ἀπόστασιν 450 χιλ. ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Ἀπωλέσθη ὅμως εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, ὅπερ ἐπὶ μακρὸν οὐδεὶς ὑπερέβη. Τῷ 1846 Πορτογάλος τις ἔμπορος, ὀνόματι *Γκράζα*, ἀναχωρήσας ἀπὸ τῆς Ἄγγολα μετέβη πλησίον ἰθαγενοῦς τινος βασιλέως, τοῦ Μουάτα Βάνβο, τοῦ ἰσχυροτέρου τῶν μοναρχῶν τῶν χωρῶν ἐκείνων. Οὗτος ἠκολουθεῖτο καὶ ὑπὸ τοῦ Οὔγγρου *Λαντίσλας Μαγκυάρ*, ὅστις διέτρεξε κατὰ πλείστας διευθύνσεις τὰ ἀνώτερα λεκανοπέδια πσροχθίως τοῦ Ζαμπέζη καὶ τῆς Κασσάϊ (1847—51). Ὁ *Γκασιζιὸ* ἀπεκάλυψεν ἓν μέρος τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Λιμπόπο (1851). Τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ *Γκάλτον* ἐξηρεύνησε πλήρως τὰς χώρας

Digitized by Google

Νταμάρα καὶ Ὀβάμπο μεταξὺ τῆς νοτίας τροπικῆς ζώνης (τοῦ Αἰγόκερω) καὶ τοῦ ποταμοῦ Κουνένε (1851). Τέλος ἐπετεύχθη ἡ διάβασις τῆς Ἀφρικῆς ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ὠκεανοῦ εἰς τὸν ἄλλον ὑπὸ ἑτέρου πορτογάλου ἐμπόρου, τοῦ *Σίλβα Πόρτο*. Οὗτος ἀναχωρήσας ἀπὸ τὴν Μπενγκουέλα τῷ 1853, ἠκολούθησεν ὁδὸν βορείως τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Ζαμπέζη καὶ τῆς λίμνης Νυάσσα καταλήξας εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ροβοῦμα.

Παρὰ τὴν τόλμην, ἥτις χαρακτηρίζει τὰς ἀνωτέρω ἐξερευνήσεις, τὸ μέγιστον μέρος τῶν γνώσεών μας ἐπὶ τῆς ἀκριβοῦς θέσεως τῶν ὀρέων, τῶν ποταμῶν καὶ τῶν πόλεων, ὡς ἐπίσης καὶ τῶν προϊόντων τοῦ ἐδάφους, περὶ τῶν κατοίκων, τῶν ἐπικρατειῶν καὶ τῶν κρατουσῶν δοξασιῶν ἐν τῇ Ν. Ἀφρικῇ, ὀφείλομεν εἰς τὸν *Δαυΐδ Λίβιγκστον*. Οὗτος, τύπος Ἄγγλου ἱεραποστόλου ἐκ τῶν παρασχόντων πολυτίμους ὑπηρεσίας εἰς τὴν γεωγραφίαν, εὑρίσκετο ἐκεῖ διδάσκων τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν εἰς τοὺς πληθυσμοὺς τῆς ἀγγλικῆς ἀποικίας τοῦ Ἀκρωτηρίου. Τῷ 1849 εἰσέδυσε διὰ τοῦ νοτίου ὀροπεδίου εἰς τὰ ἐνδότερα καὶ ἀνεκάλυψε τὴν μεγάλην λίμνην Νγκάμι, κέντρον εὐρέος κλειστοῦ λεκανοπεδίου. Ἀπὸ τοῦ 1851 μέχρι τοῦ 1854 ἐκκινήσας ἀπὸ τοῦ Κὰπ (Ἀκρωτηρίου) εἰσεχώρησε βορείως μέχρι τοῦ Κὰπ τοῦ Ζαμπέζη, ὃν ἀνέπλευσε, εἶτα δὲ ἐστράφη πρὸς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς ἀφιχθεὶς εἰς Σοάντα ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Ὁ Λίβιγκστον ἐπιχειρήσας καὶ τρίτον του ταξίδιον (1855—56), διῆλθε πάλιν τὸν Ζαμπέζην, διὰ νὰ καταπλεύσῃ αὐτὴν τὴν φορὰν μέχρι τῶν ἐκβολῶν του. Ἀνεκάλυψε τότε τὸν καταρράκτην, ὃν ὠνόμασε Βικτώρια Φὸλλς καὶ ἐπανεῖδε τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανὸν εἰς τὸ Κελιμανέ. Ἡ ἐξερεύνησις τῶν μεταξὺ τῆς διαδρομῆς ταύτης τοῦ Λίβιγκστον καὶ τοῦ Κάπ, σημείου ἀναχωρήσεώς του, χωρῶν ἐπερατώθη ταχέως. Ὁ φίλος του Μόφφατ ἠκολούθησε τὸν ποταμὸν Ὀράγγην, μέγας δὲ ἀριθμὸς ἐξερευνητῶν, κυνηγῶν, φυσιοδιφῶν ἐμελέτα τὸ ζωϊκὸν βασίλειον καὶ τὴν χλωρίδα τῆς ἐρήμου τοῦ Καλαχάρι καὶ τῶν χωρῶν τῶν Ναμάκουας, τῶν Μπετεχουάνας καὶ τῶν Ζουλού. Πάντες οὗτοι ἐμελέτησαν τὴν ἀνθρωπολογίαν, τὴν γλῶσσαν, τὰ ἤθη καὶ τὰς τόσον περιέργους προλήψεις τῶν πληθυσμῶν τούτων τῶν Ὀττεντότων, τῶν Βοχιμάνων, τῶν Κάφρων, καὶ αἱ κρατοῦσαι ἰδέαι ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν ἔκτοτε ἤρχισαν νὰ τροποποιοῦνται.

Ὁ Λίβιγκστον μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἐξερευνήσεών του, δὲν ἔμεινεν ἀδρανής, κατευθύνας πλέον τὰς ἐρεύνας του βορειότερον. Ἀπὸ τοῦ 1858 μέχρι τοῦ 1861 χαράσσει μετὰ τοῦ Κὶρκ τὸν ροῦν τοῦ Χιρέ, ἑνὸς τῶν παραποτάμων τοῦ Ζαμπέζη, καὶ ἐπανευρίσκει τὴν λίμνην Νυάσσα. Συγχρόνως ὁ Κὰν καὶ ὁ Ρὰθ ἔφερον εἰς πέρας τὴν ἐξερεύνησιν τῆς χώρας Νταμάρα, ἡ δὲ ἀνακάλυψις χρυσοφόρων φλεβῶν, μεταξὺ Ζαμπέζη καὶ τοῦ Λίμποπο ἀνεζωπύρει τὸν ζῆλον καὶ τὰς προσπαθείας πρὸς πλήρη ἐξερεύνησιν τῶν χωρῶν αὐτῶν (1866—1867). Τῷ 1866 ὁ Λίβιγκστον, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πάντοτε ἐνθουσιασμοῦ διακαιόμενος, ἀνεχώρησεν ἐκ νέου διὰ τὸ τελευταῖόν του ταξίδιον, εἰσδύσας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν διὰ τοῦ Ραβοῦμα, ἐπέπρωτο ὅμως νὰ μὴ ἐπανέλθῃ πλέον. Διῆλθε βορείως τῆς λίμνης Νυάσσα (1867), ἔπειτα, βαδίζων βορειοδυτικῶς, ἀνεκάλυψε τὴν λίμνην Λιέμπα, τὴν νοτίαν, δηλαδή, περιοχὴν τῆς Ταγγανίκας, συνεχίσας δὲ τὴν πορείαν του πρὸς ἀνατολάς, ἔφθασε τῷ 1868 εἰς Καζεμπὶ καὶ εἰς τὰς λίμνας Μπανγκουέλο καὶ Μοέρο ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ροῦ τοῦ Κογγὸ (ὅπερ ἠγνόει). Ἐπέστρεψεν εἰς Οὐτζίτζι ἐπὶ τῆς λίμνης Ταγγανίκα (1869) καὶ εὐθὺς μετ' ὀλίγον ἐπανέλαβε τὰς ἐξερευνήσεις του. Κατ' αὐτὰς ἐπεσκέφθη τὰ μεταλλεῖα τοῦ Μαννέμα, ἐχάραξε τὸν δρόμον πρὸς Λουαλάκα (ἄνω Κογγὸ) τῷ 1870—1871, διέκρινε τὴν ἄγνωστον ἀκόμη τότε λίμνην τοῦ Καμαλόντο καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν λίμνην Μπανγκουέλο, πλησίον τῆς ὁποίας, ἐν Τζιτάμχο, ἀπέθανεν ἐκ δυσεντερίας, τὸν Μάϊον τοῦ 1873 (βλ. καὶ λ. **Λίβιγκστον**).

Ἡ φήμη περὶ τοῦ θανάτου του ἥτις εἶχε πολλάκις κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀποστολῆς του διατρέξει τὴν Εὐρώπην, διαψευδομένη καὶ ἐπιβεβαιουμένη ἀλληλοδιαδόχως, προεκάλεσε μεγίστην συγκίνησιν παρὰ τῇ κοινῇ γνώμῃ. Τούτου ἐπωφελουμένη μία ἀμερικανικὴ ἐφημερίς, ὁ «Κῆρυξ τῆς Νέας Ὑόρκης», ἀπέστειλεν ἕνα ρεπόρτερ, τὸν *Στάνλεϋ*, εἰς ἀναζήτησιν τοῦ Λίβιγκστον. Τὸν εὗρε ζῶντα ἔτι ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τῆς Ταγγανίκα, ἐπεχείρησαν δὲ ὁμοῦ τὴν ἐξερεύνησιν τῶν μεσημβρινῶν ὀχθῶν της, χωρὶς νὰ ἀντιληφθῶσιν ἐπέκτασίν της πρὸς βορρᾶν. Τὰ ταξίδια τοῦ Λίβιγκστον, ἡ συνεχὴς σχεδὸν ἐπὶ τριακονταετίαν διαμονή του ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἀφρικῇ, συνετέλεσαν μεγάλως εἰς τὸν πλουτισμὸν τῶν γεωγραφικῶν γνώσεων περὶ τῆς Ἀφρικανικῆς ἠπείρου. Ἐν τούτοις ἔμενεν ἀκόμη μεγάλος ἀριθμὸς ζητημάτων πρὸς λύσιν. Ἡ Ταγγανίκα ἦτο κλειστὸν ὀροπέδιον; Ποῖαι ἦσαν αἱ ὑδρογραφικαὶ σχέσεις τῶν λιμνῶν Μπανγκουέλο, Μοέρο, Ταγγανίκα κλπ. μετὰ τῶν λεκανοπεδίων τοῦ Ζαμπέζη, τοῦ Νείλου καὶ τοῦ Κογγό; Ὡς πρὸς τὸν τελευταῖον τοῦτον ποταμὸν καὶ τὴν περὶ αὐτὸν χώραν ἐλάχιστα ἦσαν γνωστά. Τέλος ἐπὶ τῶν χαρτῶν μία μεγάλη χώρα μεταξὺ τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Νείλου, τῶν ἐκβολῶν τῆς λίμνης Τσάντ, τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ τῶν ἐξερευνηθεισῶν ὑπὸ τῶν Πορτογάλων καὶ τοῦ Λίβιγκστον χωρῶν, παρουσιάζετο ἐν λευκῷ. Ἐντὸς δέκα ἐτῶν τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ κενοῦ αὐτοῦ ἐπληρώθη καὶ σχεδὸν ὅλα τὰ ἐρωτήματα εὗρον τὴν ἀπάντησίν των. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸν *Καμερόν*, τὸν *Στάνλεϋ*, τοὺς ἀκολουθήσαντας τὰ ἴχνη των, καὶ τοὺς Γάλλους ἐξερευνητὰς τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Ὀγκοούκ.

Ἡ ἀποστολὴ τοῦ ὑπολοχαγοῦ *Βέρνεϋ Καμερὸν* ὠργανώθη κατὰ τὰς ὑποδείξεις τῆς γεωγραφικῆς Ἑταιρίας τοῦ Λονδίνου, ὅπως συνεχισθῶσιν αἱ ἐξερευνήσεις τοῦ Λίβιγκστον. Ὅπως καὶ τόσοι ἄλλοι ἐξερευνηταὶ ἐνεφορεῖτο καὶ οὗτος ὑπὸ τοῦ πόθου τῆς καταργήσεως τῆς δουλείας. Ὁ Καμερὸν ἔφθασεν εἰς Ζανζιβάρην τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1873 μετὰ τοῦ δόκτορος Ντιγιὸν καὶ παρεσκευάσθη ὅπως διέλθῃ τὴν Ἀφρικὴν συνοδευόμενος μόνον ὑπὸ τριακοντάδος ἀνδρῶν. Εἶχεν ἐντολὴν νὰ ἀνεύρῃ τὸν Λίβιγκστον καὶ νὰ τεθῇ εἰς τὴν διάθεσίν του. Ἀναχωρήσας ἐκ τοῦ κολπίσκου τοῦ Μπαγκαμόγιο, κειμένου ἔναντι τῆς Ζανζιβάρης, μετὰ 107 ἡμερῶν ἐξαντλητικὴν πορείαν, ἔφθασεν εἰς Ταμπόρα καὶ Καζὲχ εἰς τὴν Οὔνια Νυεμπέ, ὅπου καὶ ἐπληροφορήθη τὸν θάνατον τοῦ Λίβιγκστον. Ὁ Καμερὸν ἔμεινε μόνος, διότι ἐκ τῶν Εὐρωπαίων συντρόφων του οἱ μὲν δύο ἀπέθανον, ὁ δὲ τρίτος ἀνεχώρησε συναποκομίσας τὸ λείψανον καὶ τὰς σημειώσεις τοῦ Λίβιγκστον, ἐξηκολούθησε δὲ τὰς ἐρεύνας του ὑποβαλὼν εἰς δοκιμασίαν πᾶσαν μέχρι τότε γνωστὴν πληροφορίαν. Δυστυχῶς δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐκταθῇ εἰς περισσοτέρας ἐρεύνας ἐν τῇ διευθύνσει ταύτῃ, καθόσον αἱ ἐχθρικαὶ διαθέσεις τῶν ἰθαγενῶν τὸν ἠνάγκασαν νὰ στρέψῃ πρὸς νότον. Μετέβη λοιπὸν εἰς Κιλέμα πλησίον τοῦ ἄρχοντος τῆς Οὐρούα, εὑρισκομένου εἰς τακτικὴν ἐπικοινωνίαν καὶ σχέσεις μετὰ τῶν Πορτογάλων ἐμπόρων, ἀνεκάλυψε τὸν ροῦν τοῦ Λομάμι, ἐξηκρίβωσε τὸ ἀληθὲς δρομολόγιον τῶν ἀδελφῶν Πομπέϊρο, καὶ συνέλεξε πολυτίμους πληροφορίας περὶ τοῦ ἄνω Κογγό, συγκεκριμένως δὲ περὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς λίμνης Σανκουρού, κειμένης ΒΔ. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1873 ἀνεχώρησεν ὅπως φθάσῃ εἰς Μπεγγουέλαν διὰ τῶν ὀχθῶν τοῦ Λιαμπάϊ, καὶ ἔπειτα διὰ τοῦ ὑψηλοῦ ὄρους Κασσάϊ. Ἔλυσε πλεῖστα μέχρι τότε σκοτεινὰ προβλήματα ἀναφορικῶς πρὸς τὴν Ταγγανίκαν καὶ τὸν Κογγό, ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἄλλας γεωγραφικὰς μελέτας, ὡς ἐκ τούτου δὲ θεωρεῖται ὡς ὁ πρῶτος τῶν Εὐρωπαίων ταξιδιωτῶν ὁ ἐκπονήσας χάρτην στηριζόμενον ἐπὶ τόσων μαθηματικῶν παρατηρήσεων (βλ. καὶ λ. **Καμερόν**).

Εἰς τὰς ἀποστολάς του ταύτας ὁ Ἄγγλος ἐξερευνητὴς ἠκολουθεῖτο καὶ ὑπὸ ἄλλου ταξιδιώτου, τοῦ *Ἐρρίκου Στάνλεϋ*, τοῦ ὁποίου αἱ ἀνακαλύψεις ἦσαν μεγαλυτέρας ἐκτάσεως. Οὗτος εἶχεν ἐπιφορτισθῇ τῷ 1874 ὑπὸ δύο ἐφημερίδων, τοῦ «Κήρυκος τῆς Νέας Ὑόρκης» καὶ τοῦ «Νταίηλυ-Τέλεγκραφ» τοῦ Λονδίνου, ὅπως συνεχίσῃ τὸ ἔργον τοῦ Λίβιγκστον. Μετὰ πλήρη παρασκευὴν ἐν Ζανζιβάρῃ, ὁ Στάνλεϋ προσήγγισε τὰ ὕψους 1650 μ. ὄρη, τὰ χωρίζοντα τὸ λεκανοπέδιον τῆς Ταγγανίκα ἀπὸ τὴν περιοχὴν τῶν πηγῶν τοῦ Νείλου. Ἀνεκάλυψε τὴν μεσημβρινωτέραν πηγὴν τοῦ Νείλου, ἠκολούθησε τὸν ποταμὸν Τσιμιγιοὺ καὶ Μουανζὰχ μέχρι τῆς λίμνης Κερεουὲ καὶ ἀκολουθῶν τὰς ὄχθας αὐτῆς ἀνεκάλυψε τὴν Οὐγκάντα, ὅπου καὶ συνήντησε τὸν συνταγματάρχην *Λινὰν ντὲ Βελλεφόν*. Ἐκεῖ, ἐπωφεληθεὶς τῆς παραμονῆς του εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγκάντα, Μτέζα, περιέπλευσε τὴν λίμνην Κερεουέ, προσήγγισε τὰ ἐν αὐτῇ νησίδια καὶ ἐξηρεύνησε τὴν δυτικῶς τῆς λίμνης χώραν μέχρις ἑτέρας λίμνης, ἣν ἐξέλαβε, προφανῶς ἐκ πλάνης, ὡς τὴν Μβουτὰν Νζιγκὲ (λίμνην τοῦ Ἀλμπὲρ ντὲ Μπαῖκερ). Διὰ τοῦ Οὐνυαμουέζι ἦλθεν εἰς Ἀουτζιτζὶ καὶ εἰς τὴν λίμνην Ταγγανίκα· ἔπειτα, ἀκολουθῶν τὸ δρομολόγιον τοῦ Καμερόν, ἔφθασεν εἰς Νυαγγουέ. Μὴ πτοούμενος ἐκ τῶν ἀπείρων κινδύνων ἐπεχείρησε νὰ κατέλθῃ τὴν Λουαλάμπα, ἀχθεὶς πρὸς βορρᾶν μέχρι τοῦ Ἰσημερινοῦ. Περιστοιχούμενος πανταχόθεν ὑπὸ ἐχθρῶν, ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῆς ἐξ ἰθαγενῶν συνοδείας του, ἐνῷ οἱ μετέχοντες τῆς ἀποστολῆς του ἀπέθνῃσκον ἐκ τῶν ἀσθενειῶν κατῆλθε σειρὰν ὅλην καταρρακτῶν, οὓς ὠνόμασε τοῦ Οὐλλάσσα καὶ τοῦ Μπασσούα. Μὴ δυνάμενος πλέον νὰ ὀπισθοχωρήσῃ οὐδὲ νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὴν ξηράν, λόγῳ τῶν ἐλλοχευόντων ἐχθρῶν, ἀλλὰ καὶ μὴ δυνάμενος νὰ κατευθύνῃ τὸ πλοῖόν του ἐναντίον τοῦ ρεύματος, ὁ Στάνλεϋ εὑρέθη εἰς δυσχερεστάτην θέσιν. Ἐν τούτοις, χάρις ἰδίως εἰς τὸ μικρὸν ἀτμόπλοιον «Λαίδη Ἀλίκη», ἐθριάμβευσε κατὰ τῶν ἐχθρῶν των καὶ κατῆλθεν, ἄνευ πολλῶν ἀπωλειῶν, νέους καταρράκτας. Ἀνεκάλυψε τὴν ἐκβολὴν τοῦ Ἀρουΐμι εἰς τὸν Κογγό, πλάτους 700 μέτρ., τὸν ὁποῖον ἐξέλαβεν ὡς τὸν Οὐελλὲ τοῦ Σβάϊνφουρτ. Ἐκεῖθεν περιέπλευσε τὸν Κογγό, εἰς τοὺς καταρράκτας τοῦ ὁποίου ἐκινδύνευσε νὰ χαθῇ, ἐν τέλει δὲ κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς τὴν θάλασσαν τὸν Αὔγουστον τοῦ 1877.

Τὸ ταξίδιον τοῦ Στάνλεϋ ἤνοιγε πεδίον ἐνεργείας ἐν Εὐρώπῃ ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἀπεράντους ἀνεξερευνήτους χώρας, ἔδωκε δὲ ἀφορμὴν εἰς δημιουργίαν βλέψεων καὶ πολιτικῶν καὶ ἐμπορικῶν. Ἐπὶ τοῦ κάτω Κογγὸ ὁ Στάνλεϋ εἶχε κατά τι ὑπερβῇ τοὺς Γάλλους ἐξερευνητὰς τοῦ Ὀγγοουέ. Ἀπὸ τριακονταετίας ἤδη ὁ εἷς διεδέχετο τὸν ἄλλον ἐν τῇ προσπαθείᾳ ὅπως εἰσδύσωσιν εἰς τὴν καρδίαν τῆς Ἀφρικῆς. Ὁ *Ντὺ Σαγιοὺ* εἰσέδυσεν εἰς τὴν χώραν τῶν Γκορὶλ τῷ δὲ 1864—65 ἐπροχώρησε μακρύτερον, πρὸς Νότον τοῦ Ἀσάγγο. Ὁ *Μὰρς* καὶ ὁ *μαρκήσιος ντὲ Κομπιὲν* ὤθησαν τὰς ἀναζητήσεις των εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ὀγκοουέ. Τῶν χωρῶν τούτων μέγας ἐξερευνητὴς ὑπῆρξεν ὁ Γάλλος ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ *Σαβογκρὲν ντὲ Μπάρντσα*. Τριῶν ἐτῶν ἀναζητήσεις, ἐξιχθεῖσαι μέχρι βορείως τοῦ Ἰσημερινοῦ εἰς Ὀκάγγαν, τοῦ ἐπέτρεψαν νὰ βεβαιωθῇ ὅτι τὸ Ὀγγοουὲ εἶχε πολὺ μικροτέραν παρ' ὅσον ἐνομίζετο σημασίαν. Τῷ 1878 ὁ Μπράντσα ἐπεσκέφθη τὴν λίαν ἐνδιαφέρουσαν φυλὴν τῶν Ἀκκάς, εἰς τὴν χώραν δὲ τούτων ἀνεκάλυψε τὸν Ἀλιμά, παραπόταμον τοῦ Κογγό. Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν γαλλικῶν Βουλῶν ψήφισιν τῶν ἀναγκαίων πιστώσεων ἀνεχώρησεν ἐκ νέου ἐκ Γκαβόν, ἵδρυσε τὴν Φρανσβὶλ ἐπὶ τοῦ Ὀγκοουὲ καὶ τὴν Μπραντσαβὶλ ἐπὶ τοῦ Κογγὸ (1880), ἦλθε δὲ καὶ εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ βασιλέως Μοκοκό. Ἔκτοτε συνέχισε τὰς ἐξερευνήσεις του, αἵτινες ἔγιναν ἀφορμη ὅπως γνωσθῇ ὁλόκληρος ἡ μεταξὺ τοῦ Κογγό, τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ τοῦ Ἰσημερινοῦ περιλαμβανομένη χώρα.

Ὁ Στάνλεϋ, κινούμενος ἐκ τῶν ἐπιτυχιῶν τοῦ ἀντιζήλου του Μπράντσα, ἐπέστρεψεν εἰς Κογγὸ τῷ 1879 ἐργαζόμενος διὰ λογαριασμὸν μιᾶς διεθνοῦς Ἑνώσεως. Ὤφειλε νὰ ἐγκαταστήσῃ ἐπὶ τοῦ Κογγὸ γραμμὴν σταθμῶν μέχρι τοῦ Νυαγγουέ, εἰς τρόπον ὥστε οἱ ἐξερευνηταὶ νὰ ἔχωσιν ἀσφαλῆ βάσιν ἀπὸ Βανζιβάρης μέχρις Ἀτλαντικοῦ. Ἵδρυσε τὴν Βιβὶ πλησίον τῶν καταρρακτῶν τοῦ Γέλλαλα, καὶ τὴν Λεοπολδοβίλλην, κατέναντι τῆς Μπραβίλλης, εἰς λιμναιαν ἔκτασιν τοῦ ποταμοῦ, ἥτις ἔλαβε τὸ ὄνομα Στάνλεϋ-Πούλ. Ἔκτοτε πολλοὶ τοιοῦτοι σταθμοὶ ἱδρύθησαν Ν. τοῦ Ἰσημερινοῦ καὶ ὑψηλότερον ἔτι εἰς τὰ σημεῖα, ὅπου ὁ Ἀρουίμι καὶ ἡ Μπούρα χύνονται εἰς τὸν Κογγό. Τότε ὄρχεται καὶ ἡ ἐξερεύνησις τῶν μεγάλων παραποτάμων τοῦ μέσου Κογγό, τοῦ Κασσάϊ, οὗτινος ἀπεκαλύφθη τῷ 1885 ὁ κατώτερος ροῦς, τῆς λίμνης Λεοπόλδου II, τῆς Λιμπόκο, τοῦ Ἀρουίμι· ἀλλὰ τὸ ὅλον σχεδὸν σύστημα τοῦ ἀγκῶνος τοῦ Κογγὸ ἔμενεν ἄγνωστον. Μετὰ τὸ ταξίδιον τοῦ Στάνλεϋ σειρὰ ὅλη ἀποστολῶν ὠργανώθη πρὸς τὴν κεντρῴαν Ἀφρικήν, ἃς ἐν συντομίᾳ ἀναφέρομεν:

Ὁ Οὔγγρος φυσιοδίφης *Χόλουμπ* διέμεινεν ἐπὶ μακρὸν εἰς τὰς Β. τοῦ Κὰπ καὶ τοῦ Τράνσβααλ χώρας, τηρήσας πολυτίμους σημειώσεις ἐπὶ τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου, τῆς χλωρίδος καὶ τῆς κοινωνιολογικῆς καταστάσεως ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἀφρικῇ. Ἐπίσης ἡ Γεωγραφικὴ Ἑταιρία τοῦ Λονδίνου ὠργάνωσεν ἀποστολὴν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ *Κέϊτ Ζόνστον*, εἶτα δὲ τοῦ *Τόμσον*, ἥτις καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν λίμνην Νυάσσα ἀπὸ βορρᾶ, ἐκεῖθεν δὲ μέχρι Ταγγανίκα, ἐξερευνήσασα ὡσαύτως τὸ λεκανοπέδιον τοῦ Ρουφίτζι καὶ τῶν δύο λιμνῶν. Ὁ Πορτογάλος *Σέρπα Πιντο* μετέβη ἀπὸ τῆς Μπεγγουέλας εἰς Μπιχὲ (1877) καὶ ἐμελέτησε τὴν περιοχὴν τῶν πηγῶν τοῦ Κοάντσα καὶ τοῦ Ζαμπέζη. Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1878 ἔφθασεν εἰς τὸν δεύτερον τῶν ποταμῶν τούτων καὶ ἤρχισε κατερχόμενος αὐτὸν μέχρι τοῦ καταρράκτου Βικτωρία. Ἐκεῖθεν διηυθύνθη πρὸς Νότον καὶ διὰ τοῦ Τράνσβααλ ἔφθασεν εἰς Νατάλην. Κατὰ τὸ ταξίδιόν του ἐξηρεύνησε σχεδὸν ἀγνώστους ἐπικρατείας καὶ ἐπηνώρθωσε πολλὰ σημεῖα τῶν παρατηρήσεων τοῦ Λίβιγκστον. Οἱ παλαιοί του ἀξιωματικοὶ *Ἴβενς* καὶ *Καπέλλο* ἐπεχείρησαν κατὰ τὸ 1884 ἀνάλογον ἐξερεύνησιν, οἵτινες καὶ ἔρριψαν φῶς ἐπὶ τοῦ προβλήματος τοῦ ἄνω Ζαμπέζη καὶ τῶν σχέσεών του πρὸς τὸ λεκανοπέδιον τοῦ Κογγό. Ἐπεσκέφθησαν τὰς περιοχὰς τῶν πηγῶν τοῦ Κογγὸ χωρὶς νὰ δυνηθῶσι νὰ πλησιάσωσι τὰς λίμνας Μπαγκουέλο καὶ Μοέρο, ἐξ αἰτίας τῆς ἐχθρότητος τῶν ἰθαγενῶν, τέλος δὲ ἐπανέκαμψαν εἰς τὸν Ζαμπέζην διὰ χωρῶν ἃς περιέλαβον εἰς χάρτην. Τέλος ὁ ὑπολοχαγὸς *Βίσμανν* καὶ ὁ δόκτωρ *Πότζε* συνέβαλον τὸ 1880—82 ἐπωφελῶς εἰς τὰς μελέτας ἐπὶ τῆς Ἰσημερινῆς Ἀφρικῆς. Ἀναχωρήσαντες κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1880, ἐκ δὲ τῆς Μαλαντζὲ κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1881, δὲν ἠδυνήθησαν κατ' ἀρχὰς νὰ διέλθωσι τὴν χώραν τοῦ Μονάτα—Γιάνβο· ἀποκλίναντες ὅθεν πρὸς Β. ἐξηρεύνησαν τὸν ροῦν τοῦ Κασσάϊ μέχρι τῆς 6°20′ νοτίου πλάτους, ὕστερον δὲ ἐχωρίσθησαν. Διέβησαν τὸν Λουμπιράντσι, μέγαν παραπόταμον τοῦ Κασσάϊ, καὶ ἔφθασαν εἰς Νυαγγουέ, ὁπόθεν ὁ Πότζε ἐπέστρεψε διὰ δυσμῶν, συμπληρώνων τὴν ἐξερεύνησίν του, ἐνῷ ὁ Βίσμανν ἐπέστρεψε διὰ τῆς Ταγγανίκας καὶ Μπουαπούας.

Τῷ 1885, ὁ δόκτωρ Βίσμανν ἐπανεξετέλεσε μέρος τοῦ ταξιδίου του, καθ' ὃ προσέθεσε νέας ἀνακαλύψεις· κατῆλθε τὸν Κασσάϊ καὶ διεπίστωσεν ὅτι οὗτος ἐδέχετο τὰ ὕδατα ταῦ Λουμπιράντσι, τοῦ Κουάγκο καὶ τῆς λίμνης τοῦ Λεοπόλδου. Ἐνῷ ὅμως

Digitized by Google

ἐπιστεύετο ὅτι εἶχον γνωρίσει τὴν ἀρχὴν τῶν παραποτάμων τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Κογγό, δὲν ἐγνώριζον εἰμὴ μέγα μέν, ἀλλὰ δευτερεῦον λεκανοπέδιον· τὸ ἐν τῷ μεταξὺ τμῆμα, τὸ κείμενον βορείως τοῦ Κασσάϊ, δηλαδὴ ἅπαν τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀγκῶνος τοῦ Κογγό, ἔμενεν ἀπολύτως ἄγνωστον. Τὸ αὐτὸ ἔτος 1855, ὁ Γκρένφελλ ἀνέτρεξεν ἐπὶ μήκους 600 χιλ. μέχρι τῆς 4° βορείου πλάτους, μέχρι τοῦ Λιμπόκο, τοῦ μεγαλυτέρου παραποτάμου ἐν τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ. Ἕτερος νεαρὸς Γάλλος ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ, ὁ *Ζιρώ*, ἐπεσκέφθη τῷ 1884 τὴν περιοχὴν τὴν κειμένην πρὸς βορρᾶν τῆς Νυάσσα καὶ ἠκρίβωσε τὸ σχεδιάγραμμα τῆς λίμνης Μπαγκουέλο καὶ τοῦ ἄνω ῥοῦ τοῦ Κογγό. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐξερευνητῶν δέον ν' ἀναφέρωμεν, χωρὶς νὰ εἰσέλθωμεν εἰς λεπτομερείας, τὰ ὀνόματα τῶν *Κομπέ*, τοῦ δόκτορος *Στέκερ*, τοῦ ἀββᾶ *Ντεμπαίζ*, τῶν *Στιούαρτ, Ποπελὲν Καρτέλ, Ντιντριέ, Μόρ, Μάρνο κλπ.* Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΘ' καὶ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ τρέχοντος αἰῶνος, αἱ περιοχαὶ τοῦ Κογγὸ καὶ τῆς Ν. Ἀφρικῆς, χάρις εἰς τὴν πολιτικὴν Εὐρωπαϊκὴν διείσδυσιν καὶ τὴν πλήρη ὑποταγὴν τῶν ἰθαγενῶν φύλων, ἐξηρευνήθησαν κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν. Γ. Α. Κ.

Πολιτικὴ ἱστορία τῆς Ἀφρικῆς.—Προκειμένου περὶ τῆς πολιτικῆς ἱστορίας τῆς Ἀφρικανικῆς ἠπείρου ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἡ χώρα αὕτη ἐγνώσθη εἰς τοὺς Εὐρωπαίους, εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνεται διάκρισις τῶν πρὸς τὴν Μεσόγειον ἀφρικανικῶν χωρῶν ἀπὸ τῆς λοιπῆς ἠπείρου. Κυρίως εἰπεῖν, πλὴν τῆς στενῆς χώρας ἣν διαρρέει ὁ Νεῖλος καὶ τῶν βορείων ἀκτῶν της, αἱ ὁποῖαι εἰς πλεῖστα σημεῖα προσεγγίζουν τὴν Εὐρώπην, ἡ Ἀφρικὴ δὲν ἔχει πολιτικὴν ἱστορίαν. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ Αἴγυπτος ὑπῆρξεν ἴσως ἡ ἀρχαιοτέρα πεπολιτισμένη χώρα τοῦ κόσμου, ἡ δὲ ἱστορία της ἀνέρχεται εἰς τὴν πλέον ἀπομακρυσμένην ἀρχαιότητα. Μετὰ τὸν ἐκφυλισμὸν τῶν ἐγχωρίων φύλων οἱ Πέρσαι, οἱ Ἕλληνες, οἱ Ρωμαῖοι, οἱ Βυζαντινοί, οἱ Ἄραβες, οἱ Μαμελοῦκοι καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐκυριάρχησαν διαδοχικῶς ἐπὶ τῆς χώρας ταύτης. Ὁ ἀρχαῖος Αἰγυπτιακὸς πολιτισμὸς δὲν ἐξῆλθε τῶν στενῶν ὁρίων τῆς Αἰγύπτου καὶ δὲν ἐξηπλώθη εἰς τὰς ἄλλας Ἀφρικανικὰς χώρας. Ἡ Κυρηναϊκὴ ὑπὸ τοὺς Ἕλληνας κατέστη κέντρον ἀκμάζοντος πολιτισμοῦ, ἐξαφανισθέντος κατὰ τὰς βαρβαρικὰς ἐπιδρομάς. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν περιοχὴν τοῦ Ἄτλαντος, ἤλλαξε καὶ αὐτὴ πολλοὺς διαδοχικῶς κυρίους ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν μυθολογικῶν Ἀτλάντων καὶ τῶν ξανθῶν κατακτητῶν τῶν ἀναπαρισταμένων εἰς τὰ Αἰγυπτιακὰ μνημεῖα, Φοίνικες οἵτινες ἵδρυσαν τὴν ἀκμάσασαν Καρχηδόνα, Ρωμαῖοι, Ἄραβες, Τοῦρκοι κατέλαβον ἀλληλοδιαδόχως τὴν χώραν, χωρὶς νὰ ὑπολογίσωμεν ἄλλους κατακτητὰς ὧν ἡ κυριαρχία ὑπῆρξε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐφήμερος (Βανδῆλοι). Οἱ Ἄραβες καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι ἤσκησαν ἰσχυρὰν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀκτῶν τῆς Ἀφρικῆς. Οἱ Ἄραβες, ἐγκατασταθέντες ἐν Ζανζιβάρῃ, ἐπέβλεπον, ὅπως καὶ ἐν Βερβερίᾳ, τὰ μεγάλα ἐξωπλισμένα καραβάνια καὶ ἐχρηματίζοντο ἐκ τοῦ ἐμπορίου, ἰδίως τῶν μαύρων δούλων.

Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἰδίως ἀφρικανικοὺς λαούς, τοὺς ἰθαγενεῖς, οὗτοι μὴ ἔχοντες γραφήν, δὲν διέσωσαν τὴν ἱστορίαν των, μετὰ μεγάλου δὲ μόχθου προσπαθεῖ σήμερον ἡ ἀνθρωπολογία νὰ ἐξακριβώσῃ τὰς κινήσεις τῶν φύλων ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς ἠπείρου. Αἱ διάφοροι φυλαί, τὰς ὁποίας ἀπαντῶμεν σήμερον Ἀφρικῇ, ἀσφαλῶς δὲν κατῴκουν ἄλλοτε τὰς χώρας, ἃς κατέχουν σήμερον. Πλεῖσται ὑποθέσεις ἔχουν διατυπωθῇ περὶ τῶν μεταναστεύσεων τῶν ἰθαγενῶν Ἀφρικανικῶν φύλων, ἀλλὰ παραμένουν εἰσέτι ἁπλαῖ ὑποθέσεις (βλ. ἀνωτ. **ἀνθρωπολογία**). —Ω.

Μετὰ τὰς ἀνακαλύψεις: Τὰς πρώτας ἀνακαλύψεις τῶν Ἀφρικανικῶν χωρῶν ἠκολούθησεν, ὡς ἦτο φυσικόν, τάσις τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν πρὸς κατάληψιν εἰρηνικῶς ἢ καὶ κατόπιν πολέμου τῶν ἀνακαλυφθεισῶν νέων χωρῶν καὶ ἐκμετάλλευσιν τοῦ ποικίλλου πλούτου αὐτῶν. Ἤδη τὸν ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνος οἱ Πορτογάλοι καὶ οἱ Ἱσπανοὶ κατόπιν μακρῶν ἀγώνων πρὸς τοὺς Μαυριτανοὺς κατέλαβον πλείστας ἀφρικανικὰς ἀκτάς, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπιτύχωσι καὶ τὴν διαρκῆ τούτων προσάρτησιν. Ἐξ ἄλλου οἱ Πορτογάλοι, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς κατοχῆς ἀσφαλῶν βάσεων διὰ τὰς πρὸς τὴν Ἄπω Ἀνατολὴν ἐμπορικὰς αὐτῶν ἐπικοινωνίας, κατέλαβον μακρὰς ἐκτάσεις πρὸς δυσμὰς καὶ ἀνατολάς. Ἐπὶ τὰ ἴχνη τούτων ἐβάδισαν κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα οἱ Ἄγγλοι, οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Δανοί, οἵτινες κατέλαβον πλεῖστα ὅσα τμήματα τῶν ἀφρικανικῶν ἐκτάσεων. Οὕτω οἱ Δανοὶ κατέλαβον τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, οἱ Ἄγγλοι τὸ τῆς Ἁγ. Ἑλένης, οἱ δὲ Γάλλοι νήσους τινὰς ἐν τῷ Ἰνδικῷ Ὠκεανῷ, διὰ τῶν τοιούτων δὲ κτήσεών των ἐδημιούργησαν ἀσφαλεῖς σταθμοὺς τῆς πρὸς τὰς Ἰνδίας ἀγούσης, ἐνῷ ταυτοχρόνως διεξῆγον ἐμπόριον παντὸς εἴδους—καὶ μετ' αὐτῶν καὶ οἱ ἄλλοι Εὐρωπαῖοι—, ἰδίως δὲ τὸ ἐμπόριον τῶν δούλων. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης παρ' οὐδεμιᾶς τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ἐγένετο σκέψις περὶ ἱδρύσεως ἐν τῇ Ἀφρικῇ ἀποικίας ἢ περὶ ἀποικισμοῦ εἴς τινα χώραν αὐτῆς, τὰ δὲ κατεχόμενα σήμερον ἐδάφη ὑπὸ τῆς μιᾶς Πολιτείας περιήρχοντο μετ' οὐ πολὺ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν ἑτέρας κυριάρχου. Μετὰ τὸ πέρας τῶν Ναπολεοντείων πολέμων οἱ Πορτογάλοι ἐκτὸς τῶν ἄλλων κατεχομένων ὑπ' αὐτῶν χωρῶν κατέλαβον ἐπὶ πλέον τὴν Ἀγγόλαν καὶ τὴν Μοζαμβίκην, ἐπίσης δὲ οἱ Δανοὶ προέβησαν εἰς τὴν κατοχὴν ἄλλων τινῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας ὅμως ἐπώλησαν κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἥτις κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἠρίθμει πλείστας ὅσας ἐν Ἀφρικῇ ἀποικιακὰς κτήσεις.

Νέαν πολιτικὴν ἐν Ἀφρικῇ ἐγκαινιάζει λήγοντος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἡ Γαλλία, ὁπότε ὁ Ναπολέων συνέλαβε τὸ σχέδιον νὰ καταλάβῃ τὴν Αἴγυπτον· τὸ 1830 οἱ Γάλλοι διεξῆγον τὴν κατὰ τῆς Ἀλγερίας ἐκστρατείαν, διὰ τῆς ὁποίας ἔθεσαν τὰς βάσεις τοῦ ἀποικιακοῦ των Κράτους. Ὄντως σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου ἠσθάνοντο ὁλονὲν καὶ ἔτι μείζονα συμφέροντα ἔχοντες ἐν Ἀφρικῇ, πρὸς τοῦτο δὲ προέβησαν εἰς τὴν ἵδρυσιν πολλῶν ἀποικιῶν ἐπὶ τῶν ἀφρικανικῶν ἀκτῶν, ἔκτοτε συλλαβόντες τὸ σχέδιον τῆς ἑνώσεως τῆς Ἀλγερίας μετὰ τῶν πρὸς δυσμὰς ἀποικιῶν αὐτῶν· ἦτο ἄλλως τε ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν τὸ ἐγχείρημα τοῦτο ἦτο δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ, καθόσον ἐλάχιστον μόνον τμῆμα τῶν ἀφρικανικῶν ἐκτάσεων κατείχετο μέχρι τοῦ 1875 ὑπὸ εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, ἅτινα ἔκτοτε ἤρχισαν νὰ ὁμιλῶσι περὶ κατανομῆς καὶ διαμελισμοῦ τῆς Ἀφρικῆς, εἰς ὅ,τι ἀληθῶς πλεῖστοι ὅσοι λόγοι συνέτεινον. Μεταξὺ τῶν ἄλλων δέον νὰ μνημονεύσωμεν καὶ τὰ μεγάλα ἐξερευνητικὰ ταξίδια, τὰ ὁποῖα ἐνηργοῦντο ἀπὸ τῶν μέσων ἰδίως τοῦ ΙΘ' αἰῶνος (βλ. ἀνωτ.) καὶ διὰ τῶν ὁποίων ἐσχηματίσθη ἀντίληψις περὶ τοῦ δυνατοῦ τοῦ ἀποικισμοῦ τῶν ἐσωτερικῶν τῆς Ἀφρικῆς. Διὰ τῶν τοιούτων ὅμως ἐξερευνητικῶν ταξιδίων ὄχι μόνον ἐμελετήθησαν αἱ διάφοροι χῶραι τῆς Ἀφρικῆς ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ δυνατοῦ τῆς κατοχῆς αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐμελετήθη τὸ χαρακτηρίζον αὐτὰς οἰκονομικὸν στοιχεῖον καὶ ἐξετιμήθη γενικῶς ἡ σπουδαιότης καὶ ἀξία τῶν τοιούτων χωρῶν πρὸς ἃς ἤρχισε νὰ στρέφεται μέγα ἐνδιαφέρον, ἰδίως μάλιστα ἐκ μέρους τῶν Κρατῶν ἐκείνων τῆς Εὐρώπης τὰ ὁποῖα δὲν ἐκέκτηντο εἰσέτι ἐν Ἀφρικῇ ἀποικίας, ὡς λ. χ. ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τοῦ Βελγίου.

Ἔκτοτε χρονολογεῖται ἡ κατάληψις τῆς Τύνιδος ὑπὸ τῶν Γάλλων (1881), ἡ κατάληψις τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τῶν Ἄγγλων (1882), ἡ ἵδρυσις τῆς πολιτείας τοῦ Κογγὸ ὑπὸ τοῦ βασιλέως Λεοπόλδου Β' τοῦ Βελγίου, ἡ ἵδρυσις τῆς γερμανικῆς ἀποικίας (1884/45) καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ἱδρύσεως τῆς ἰταλικῆς ἀποικίας ἐν Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ (1882—1885). Ταυτοχρόνως οἱ Γάλλοι προχωροῦσι πρὸς τὸν Νίγηρα, καταλαμβάνουσι νέα ἐδάφη τοῦ Κογγὸ καὶ ἄρχονται τῆς καταλήψεως τῆς νήσου Μαδαγασκάρης. Οἱ Ἄγγλοι ἐξ ἄλλου ἐπιδιώκουσι νὰ προσκτήσωσιν ἐνδοχώραν παρὰ τὰς παλαιάς των κτήσεις, ἱδρύουσιν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἀφρικὴν νέαν ἀποικίαν, πρὸς βορρᾶν δηλ. τῶν γερμανικῶν ἐδαφῶν, προσπαθοῦντες πάσῃ θυσίᾳ νὰ ἐπεκτείνωσι τὰς κτήσεις αὐτῶν. Ἐξ Αἰγύπτου, ἀπὸ τοῦ 1896 χωροῦσι πρὸς τὰ ἐμπρός, πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀφρικῆς, καὶ ὑποτάσσουσι τὰς Πολιτείας τῶν Buren μετὰ μακροὺς πολέμους (1899—1902). Οἱ Ἰταλοὶ ἐκτὸς τῆς «Ἐρυθραίας», ὅπως ἀπεκλήθη ἡ πρώτη ἀποικία των, κατέλαβον τεραστίαν ἔκτασιν Benadir· αἱ παλαιαὶ ἐξ ἄλλου πορτογαλικαὶ ἀποικίαι *Ἀγγόλη* καὶ *Μοζαμβίκη* παρέμενον εἰσέτι κεχωρισμέναι λόγῳ τῆς παρεμβολῆς μεταξὺ αὐτῶν τῶν Ἄγγλων. Ἡ Ἱσπανία ἐπὶ πλέον κατέλαβε καὶ τμῆμά τι τοῦ κόλπου τῆς Γουϊνέας.

Οὕτω πως λήγοντος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος πᾶσαι αἱ ἐν Ἀφρικῇ χῶραι εὕρηντο κατανεμημέναι μεταξὺ τῶν διαφόρων τῆς Εὐρώπης Κρατῶν, τὰ ὁποῖα δι' εἰδικῶν συνθηκῶν καὶ ἄλλων συμβάσεων ἀπέναντι ἀλλήλων ἐζήτησαν νὰ καθορίσωσιν ἕκαστον τὴν σφαῖραν τῆς ἐπιρροῆς αὐτῶν. Ὅ,τι χρήζει ὅμως εἰδικῆς μνείας εἶναι ὅτι ἡ κατανομὴ τῆς Ἀφρικῆς ἀπετέλεσεν ἔργον τῆς διπλωματίας, ἥτις ὅμως μόνον κατόπιν αἱμάτων καὶ ἀγώνων κατώρθωσε νὰ καταστήσῃ πραγματικὰ τὰ σχέδια αὐτῆς. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης τῆς ξένης κατοχῆς εἶχον παραμείνει ἐλεύθερα τὸ Μαρόκκον, ἡ Ἀβησσυνία, ἡ Δημοκρατία τῆς Λιβερίας καὶ ἡ Τριπολῖτις. Τὸ Μαρόκκον ὅμως διὰ τῆς ἀπὸ 8 Ἀπριλίου 1904 συμφωνίας ἀφέθη εἰς τὴν Γαλλίαν· λόγῳ ἀξιώσεως ὅμως καὶ τῆς Ἱσπανίας ἐπὶ τοῦ Μαρόκκου συνεφωνήθη τῷ 1911/12, ὅπως τοῦτο περιέλθῃ καὶ εἰς τὰς δύο ἐν λόγῳ Δυνάμεις κατὰ τὴν ὁρισθεῖσαν ἑκάστῳ ἀναλογίαν, ἡ δὲ Γερμανία εἰς ἀναγνώρισιν τῶν γαλλικῶν δικαίων προσεκτήσατο τμῆμά τι τῆς γαλλικῆς ἀποικίας τοῦ Κογγό. Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει πραγμάτων ἡ Ἰταλία, θεωρήσασα ὅτι ἐπέστη ἡ στιγμή, ἐπέτυχε τὸ 1912 διὰ τῆς συνθήκης τῆς Λωζάνης νὰ καταλάβῃ τὴν Τριπολίτιδα.

Διαρκοῦντος τοῦ παγκοσμίου πολέμου αἱ Δυνάμεις τῆς Ἀντάντ κατέλαβον τὰς γερμανικὰς ἀποικίας, μετὰ τὴν λῆξιν δὲ τοῦ παγκοσμίου πολέμου αἱ ἄλλοτε ἐν Ἀφρικῇ γερμανικαὶ ἀποικίαι καὶ γενικῶς ἡ χώρα τῆς Ἀφρικῆς κατενεμήθησαν κατὰ τοιοῦτον τρόπον μεταξὺ τῶν Δυνάμεων, ὥστε ἡ μὲν Ἀγγλία κατέλαβεν ὁλόκληρον τὴν Νοτιοδυτικὴν Ἀφρικὴν ὡς καὶ τὸ μέγιστον τῆς γερμανικῆς ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς· τμήματα μόνον αὐτῆς περιῆλθον εἰς τὸ Βέλγιον. Τὸ Τογγὸ καὶ τὸ Καμεροῦν διενεμήθησαν μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας ὅμως καὶ ἀπ' ἀμφότερα κατακρατησάσης τὸ μέγιστον μέρος. Γενικῶς ἡ μὲν Ἀγγλία κατέλαβε 2.158.000 τετ. χ. μὲ 6—7 ἑκ. κατοίκων, ἡ Γαλλία 500.000 τ. χ. μὲ ὑπὲρ τὰ δύο ἑκατομμύρια κατοίκων, καὶ τὸ Βέλγιον 54.000 τετρ. χιλιόμ. μὲ 2 ½ ἑκατ. κατ. (βλ. κατ. *Πολιτ. Γεωγρ.*).

Γ. Η. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΠΟΛΙΤ. ΓΕΩΓΡ.] Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ παγκοσμίου πολέμου 1914—1918 ἡ πολιτικὴ γεωγραφία τῆς Ἀφρικῆς διεμορφώθη ὡς ἑξῆς:

Ἀνεξάρτητα κράτη. — Τοιαῦτα κράτη ἐν Ἀφρικῇ εἶναι τὰ ἑξῆς:

Βασίλειον τῆς Αἰγύπτου: Ἡ Αἴγυπτος, καταργηθέντος τὴν 28 Φεβρουαρίου τοῦ Βρεττανικοῦ προτεκτοράτου, ἐκηρύχθη ἀνεξάρτητος συμφώνως πρὸς τὴν προκήρυξιν τῆς 15 Μαρτίου 1922. Ἐν τούτοις ἡ ἀνεξαρτησία της εἶναι περιωρισμένη, καθ' ὅσον ἡ Μ. Βρεττανία διετήρησε τὸ δικαίωμα νὰ ὑπερασπίζῃ αὐτὸ καὶ τὰς δι' αὐτοῦ Βρεττανικὰς συγκοινωνίας, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ τὸ δικαίωμα τῆς προστασίας τῶν ξένων ὑπηκόων. Ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Μεσογείου, πρὸς Α. ὑπὸ τῆς διώρυγος τοῦ Σουὲζ καὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοαιγυπτιακοῦ Σουδὰν καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Τριπολίτιδος, τὰ πρὸς τὴν ὁποίαν ὅρια καθωρίσθησαν διὰ τῆς μετὰ τῆς Ἰταλίας συμφωνίας τῆς 6 Δεκεμβρίου 1925. Ἔχει ἔκτασιν 994.300 τετραγ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν 14.226.000 κατοίκων (1926). Πολίτευμα συνταγματικὴ βασιλεία κληρονομική. Πρωτεύουσα τὸ *Κάϊρον*.

Ἀβησσυνία (ἢ Αἰθιοπία): Ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Αἰγύπτου, πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Ἐρυθραίας καὶ τῆς γαλλικῆς καὶ ἀγγλικῆς Σομαλίας, πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Κένια καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοαιγυπτιακοῦ Σουδάν. Ἔκτασις 1.120.400 τετρ. χλμ. καὶ πληθυσμὸς κυμαινόμενος μεταξὺ 8—12 ἑκατομμυρίων. Κράτος ἀνεξάρτητον ἀπὸ τοῦ Δ' μ. Χ. αἰῶνος. Πολίτευμα μοναρχία ἀπόλυτος. Πρωτεύουσα ἡ *Ἀδδὶς-Ἀμπέμπα*.

Δημοκρατία τῆς Λιβερίας: Κειμένη εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς Γουϊνέας ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ Σουδάν, πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Ἐλεφαντίνης Ἀκτῆς, πρὸς Ν. καὶ ΝΔ. ὑπὸ τοῦ κόλπου τῆς Γουϊνέας καὶ ΒΔ. ὑπὸ τῆς Σιέρρα-Λεόνε. Ἔκτασις 95.400 τετρ. χλμ., κάτοικοι 1.500.000 περίπου. Ἱδρύθη τῷ 1822. Πολίτευμα δημοκρατικόν. Πρωτεύουσα ἡ *Μονροβία*.

Εὐρωπαϊκαὶ κτήσεις καὶ προτεκτοράτα.— Ὁλόκληρον τὴν ὑπόλοιπον ἀχανῆ χώραν διοικοῦσιν εὐρωπαϊκὰ κράτη ὡς ἀποικίας, κτήσεις, προτεκτοράτα καὶ κατόπιν ἐντολῆς τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Τὰ κράτη ταῦτα κατανέμονται τὰς ἀφρικανικὰς χώρας ὡς ἑξῆς:

Ἀγγλία. Ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν διοίκησιν διατελοῦν σήμερον αἱ κάτωθι χῶραι:

Νοτιοαφρικανικὴ ἕνωσις (ἢ *Νότιος Βρεττανικὴ Ἀφρική*): Κατέχουσα τὸ νοτιώτατον τῆς Ἀφρικῆς τμῆμα ἀποτελεῖται: ἐκ τῆς *Ἀποικίας τοῦ Ἀκρωτηρίου*, ἔκτ. 716.200 τετρ. χλμ., κάτ. 2.781.542, πρωτ. τὸ *Κάπ* (*Ἀκρωτήριον*)· τῆς *Νατάλης*, ἔκτ. 91382 τετρ. χλμ., κάτ. 1.429.398, πρωτ. *Μάριτμπουργκ*· τοῦ *Τράνσβααλ*, ἔκτ. 286.053 τετρ. χλμ., κάτ. 2.087.636, πρωτ. *Πραιτωρία*· καὶ τοῦ *Ἐλευθέρου κράτους τῆς Ὀράγγης*, ἔκτ. 128.580 τετρ. χλμ., κάτ. 628.827, πρωτ. τὸ *Μπλομφονταῖν*. Εἰς τὴν Νοτιοαφρικανικὴν ἕνωσιν ὑπάγονται ἐπίσης τὰ προτεκτοράτα: τῆς *Βασσυταλάνδης*, ἔκτ. 30.343 τετρ. χλμ., κάτ. 498.781, πρωτ. *Μασεροῦ*· τῆς *Βεχουαναλάνδης*, ἔκτ. 712.000 τετρ. χλμ., κάτ. 152.983, πρωτ. *Μάφεκινγκ*· τῆς *Σουαζιλάνδης*, ἔκτ. 17.295 τετρ. χλμ., κάτ. 112.500, πρωτ. *Μπαμπάν*. Συνολικῶς ἡ Νοτιοαφρικανικὴ ἕνωσις μετὰ τοῦ *Βάλβις Μπάαι* (*Κόλπου τῶν Φαλαινῶν*), ὅπερ ἔχει προσαρτηθῇ εἰς τὴν ἀποικίαν τοῦ Ἀκρωτηρίου (ἔκτ. 1113 τετρ. χλμ., κάτ. 1177), ἔχει ἔκτασιν 1.982.996 τετρ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν 7.692.844 κατ. Πρωτεύουσα τῆς Ἑνώσεως εἶναι ἡ *Πραιτωρία*.

Γαμβία: Στενὴ ἐδαφικῶς λωρὶς ἐν τῇ Δ. Ἀφρικῇ παρὰ τὸν Ἀτλαντικόν, ἐσφηνωμένη ἐν τῇ γαλλικῇ Σενεγάλῃ. Ἔκτασις 4134 τετρ. χλμ. κάτοικοι 10.706. Ἀποικία ἀγγλική, ἀπὸ δὲ τοῦ 1902 προτεκτοράτον. Πρωτεύουσα *Μπάτουρστ*.

Σιέρρα Λεόνε: Ἐν τῇ Δ. ἐπίσης Ἀφρικῇ παρὰ τὸν Ἀτλαντικόν, ὁριζομένη πρὸς Β. καὶ Α. ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Γουϊνέας καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Λιβερίας. Ἔκτασις 80.400 τετρ. χλμ., κάτοικοι 1.541.311. Ἀποικία ἀγγλικὴ καὶ ἀπὸ τοῦ 1896 προτεκτοράτον. Πρωτεύουσα ἡ *Φρητάουν*.

Χρυσῆ Ἀκτή: Ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Γουϊνέας, μεταξὺ τῆς Ἐλεφαντίνης Ἀκτῆς πρὸς Δ. τῆς Ἄνω

Digitized by Google

Βόλτα πρὸς Β. καὶ τοῦ Τογκὸ πρὸς Α. Ἔκτασις 203.600 τετρ. χλμ., κάτοικοι 2.108.416. Ἀποικία ἀγγλική. Πρωτεύουσα ἡ *Ἄκκρα*.

Νιγηρία: Εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τῆς Γουϊνέας, μεταξὺ τῆς Δαχομέης πρὸς Δ., τῆς γαλλικῆς Νιγηρίας πρὸς Β., τοῦ Τσὰντ καὶ τοῦ Καμερούν πρὸς Α. Ἔκτασις 869.400 τετρ. χλμ., κάτοικοι 18.070.608. Προτεκτοράτον ἀπὸ τοῦ 1906 μὲ πρωτεύουσαν τὸ *Λαγκός*.

Νῆσοι Ἀναψυχῆς (Refreshment Islands): Ἀποικία εἰς ἣν ὑπάγονται αἱ ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ ὠκεανῷ νῆσοι: *Ἁγία Ἑλένη*, ἔκτασ. 122 τετρ. χλμ., κάτ. 3699, πρωτ. *Τζαίϊμστάουν*. *Ἀνάληψις*, ἔκτ. 88 τετρ. χλμ., κάτ. 250. *Νῆσος τοῦ Τριστὰν ντὲ Κοῦνα*, ἔκτ. 116 τετρ. χλμ, κάτ. 130, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξαρτῶνται καὶ αἱ ἀκατοίκητοι νῆσοι *Ἀπροσπέλαστος Ροσινιὸλ* καὶ *νῆσος τοῦ Γκοὺγκ* (ἄλλοτε *Νιέγκο Ἀλβαρέθ*).

Βόρειος Ροδεσία: Ἐν τῇ Νοτίῳ Ἀφρικῇ μεταξὺ τῆς Ἀγγόλας πρὸς Δ, τοῦ Κογγὸ πρὸς Β, τῆς πορτογαλικῆς ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς πρὸς Α καὶ τῆς νοτίου Ροδεσίας πρὸς Ν. Ἔκτ. 745.760 τετρ. χιλμ., κάτ. 1145266. Ὑπάγεται εἰς τὴν Διοίκησιν τῆς Νοτιοαφρικανικῆς Ἑνώσεως. Πρωτεύουσα ἡ *Λιβιγκστον*.

Νότιος Ροδεσία: Νοτίως τῆς βορείου Ροδεσίας. Ἔκτ. 386.000 τετρ. χλμ., κάτ. 877.259. Ὑπάγεται ὁμοίως ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῆς Νοτιοαφρικανικῆς Ἑνώσεως. Πρωτ. τὸ *Σαλισμπουρύ*.

Νυαζαλάνδη: Ἐν τῇ ΝΑ Ἀφρικῇ παρὰ τὴν λίμνην Νυάζα, ἐν μέσῳ τῆς Ταγγανίκας πρὸς Β καὶ ΒΑ, τῆς πορτογαλικῆς ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς πρὸς Α καὶ Ν καὶ ΝΔ καὶ τῆς βορείου Ροδεσίας πρὸς Δ. Ἔκτ. 103482 τετρ. χλμ. Κάτ. 1.205.801. Προτεκτοράτον ἀπὸ τοῦ 1889. Πρωτεύουσα ἡ *Ζόμπα*.

Ζανζιβάρη: Ἐν τῇ ὁμωνύμῳ νήσῳ παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀν. Ἀφρικῆς ἐν τῷ Ἰνδικῷ ὠκεανῷ. Ἔκτ. 1658 τετρ. χλμ. Κάτ. 221.925. Προτεκτοράτον ἀπὸ τοῦ 1890. Πρωτεύουσα ἡ *Ζανζιβάρη*.

Κένυα: Ἐν τῇ Ἀν. Ἀφρικῇ μεταξὺ τῆς Ἀβησσυνίας πρὸς Β, τῆς ἰταλικῆς Σομαλίας καὶ τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ πρὸς Α, τῆς Ταγγανίκας πρὸς Ν καὶ τῆς Οὐγκάνδας πρὸς Δ. Ἔκτ. 549.000 τετρ. χλμ. Κάτ. 2603000. Πρωτεύουσα ἡ *Ναϊρομπί*.

Οὐγκάνδα: Δυτικῶς τῆς Κένυα ἐν τῇ Ἀν. Ἀφρικῇ. Ἔκτ. 285.700 τετρ. χλμ. Κάτ. 3.148.481. Προτεκτοράτον ἀπὸ τοῦ 1894. Πρωτεύουσα τὸ *Μένγκο*.

Βρεττανικὴ Σομαλία: Ἐν τῇ Ἀν. Ἀφρικῇ παρὰ τὸν κόλπον τοῦ Ἄδεν. Ἔκτ. 176.000 τετρ. χλμ. Κάτ. 344.000. Προτεκτοράτον ἀπὸ τοῦ 1884. Πρωτεύουσα ἡ *Μπερμπέρα*.

Νῆσοι Σεχέλαι: Ἔκτ. 404 τετρ. χλμ. Κάτ. 25847. Ἀποικία ἀπὸ τοῦ 1794. Πρωτεύουσα *Πὸρτ - Βικτόρια*.

Νῆσος Μαυρικίου (ἄλλοτε *Νῆσος τῆς Γαλλίας*): Ἔκτ. 1865 τετρ. χλμ. Κάτ. 393.708. Ἀγγλικὴ ἀποικία ἀπὸ τοῦ 1810. Πρωτεύουσα τὸ *Πὸρτ-Λουΐ*.

Ἐντολῇ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν: Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ παγκοσμίου πολέμου ἡ Ἀγγλία, ἐντολῇ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, διοικεῖ τὰς ἑξῆς περιοχὰς ἐν Ἀφρικῇ: 1) Τὸ *Δυτικὸν Τογγό*, ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Γουϊνέας, τμῆμα τοῦ ἄλλοτε γερμανικοῦ προτεκτοράτου· ἔκτ. 33772 τετρ. χλμ., κάτ. 188039, πρωτ. ἡ *Χό*. 2) Τὸ *δυτικὸν Καμερούν*, ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Γουϊνέας ἐπίσης, τμῆμα τοῦ ἄλλοτε γερμανικοῦ προτεκτοράτου. Ἔκτ. 80675 τετρ. χλμ., κάτ. 687375, πρωτ. *Μπουέα*. 3) Ἡ *Νοτιοδυτικὴ Ἀφρικὴ* (ἄλλοτε *Γερμανικὴ Νοτιοδυτικὴ Ἀφρικὴ*) ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ, νοτίως τῆς Ἀγγόλας καὶ δυτικῶς καὶ βορείως τῆς Νοτιοαφρικανικῆς Ἑνώσεως, ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῆς ὁποίας ὑπάγεται. Ἔκτ. 807581 τετρ. χλμ., κάτ. 227,988, πρωτ. *Βιντχόεκ*. 4) Ἡ *Ταγκανίκα* (ἄλλοτε *Ἀνατολικὴ Γερμανικὴ Ἀφρικὴ*) ἐν τῷ Ἰνδικῷ ὠκεανῷ μεταξὺ τῆς Οὐγκάντα καὶ τῆς Κένυα πρὸς Β., τοῦ βελγικοῦ Κογγὸ καὶ τῆς βορείου Ροδεσίας πρὸς Δ. καὶ τῆς Μοζαμβίκης πρὸς Ν. Ἔκτ. 966000 τετρ. χλμ., κάτ. 4.139.429, πρωτ. ἡ *Ντὰρ-ἐς-Σαλαάμ*.

Γαλλία. Ἐκ τῶν ὑπὸ τῆς Γαλλίας κατεχομένων ἐδαφῶν ἐν Ἀφρικῇ, ἡ Ἀλγερία μετὰ τῶν νοτίων περιοχῶν ὑπάγεται ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν τῆς Γαλλίας, ἐνῷ τὰ ἄλλα ἐδάφη διοικοῦνται ὡς ἀποικίαι καὶ προτεκτοράτα, ὑπαγόμενα εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἀποικιῶν.

Ἀλγερία καὶ νότιοι περιοχαί: Κεῖται ἐν τῇ Β. Ἀφρικῇ παρὰ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, ὁρίζεται δὲ πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Τύνιδος καὶ τῆς Τριπολίτιδος, πρὸς Ν ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ Σουδὰν καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Μαρόκκου. Ἔκτ. 575432 τετρ. χλμ. (ὧν 207836 καταλαμβάνει ἡ Ἀλγερία καὶ 367.596 αἱ νότιοι περιοχαί) καὶ πληθυσμὸς 6.060.000 κατοίκων (ὧν 5522640 ἐν Ἀλγερίᾳ καὶ 537.360 ἐν ταῖς νοτίοις περιοχαῖς). Γαλλικὴ κατοχὴ ἀπὸ τοῦ 1830. Πρωτ. τὸ *Ἀλγέριον*.

Τύνις. Ἀνατολικῶς τῆς Ἀλγερίας παρὰ τὴν Μεσόγειον. Ἔκτασις 125,130 τετρ. χλμ., κάτ. 2.159.708. Προτεκτοράτον ἀπὸ τοῦ 1881. Πρωτ. ἡ *Τύνις*.

Γαλλικὸν Μαρόκκον: Δυτικῶς τῆς Ἀλγερίας ἐν τῇ Μεσογείῳ. Ἔκτασις 420.000 τετρ. χλμ., κάτ. 4.411.000. Γαλλικὸν προτεκτοράτον ἀπὸ τοῦ 1912. Πρωτ. ἡ *Ραμπάτ*.

Δυτικὴ Γαλλικὴ Ἀφρική: Ἀποτελεῖται ἐκ τῶν γαλλικῶν κτήσεων καὶ ἀποικιῶν: τῆς *Σενεγάλης* (ἔκτ. 192.000 τετρ. χλμ., κάτ. 1.308.883, πρωτ. *Σαὶν-Λουΐ*)· τοῦ *Γαλλικοῦ Σουδὰν* (ἔκτ. 923.500 τετρ. χλμ., κάτ. 2.634.874, πρωτ. *Κουλοῦμπα*)· τῆς *Ἐλεφαντίνης Ἀκτῆς* (ἔκτ. 315.000, κάτ. 1.724.545, πρωτ. *Μπινγκερβίλ*)· τῆς *Γαλλικῆς Γουϊνέας* (ἔκτ. 231.700, κάτ. 2.095.988, πρωτ. *Κουνακρύ*)· τοῦ *Ἄνω Βόλτα* (ἔκτ. 370.000, κάτ. 3240147, πρωτ. *Οὐαγκαντούγκου*)· τῆς *Δαχομέης* (ἔκτ. 107.000, κάτ. 979.609, πρωτ. *Πόρτο-Νόβο*)· τῆς *Ἀποικίας τοῦ Νίγηρος* (ἔκτ. 980.000, κάτ. 1218717, πρωτ. *Νιαμέϋ*)· καὶ τῆς *Μαυριτανίας* (ἔκτ. 400.000, κάτ. 289,234, πρωτ. *Σαὶν-Λουΐ*). Συνολικῶς ἡ Γαλλικὴ Δυτικὴ Ἀφρικὴ ἔχει ἔκτασιν 3519200 τετρ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν 13491997 κατ. Πρωτεύουσα *Ντεκάρ*.

Ἰσημερινὴ Γαλλικὴ Ἀφρική: Περιλαμβάνει: τὸ *Γκαμπὸν* (ἔκτ. 274870 τετρ. χλμ., κάτ. 389401, πρωτ. *Λιμπρεβίλ*)· τὸ *Μέσον Κογγὸ* (ἔκτ. 240.000 τετρ. χλμ., κάτ. 581.912, πρωτ. *Μπραζαβίλ*)· τὸ *Οὐβαγκουΐ-Χαρὶ* (ἔκτ. 493.000 τετρ. χλμ. κατ. 607.905 πρωτ. *Μπανγουΐ*)· καὶ τὴν περιοχὴν τῆς λίμνης *Τσὰντ* (ἔκτ. 1.248.000 τετρ. χλμ., κάτ. 1271650, πρωτ. *Φὸρ-Λαμύ*). Ἐν συνόλῳ ἡ Ἰσημερινὴ Γαλλικὴ Ἀφρικὴ ἔχει ἔκτασιν 2.255.870 τετρ. χιλμ. καὶ πληθυσμὸν 2.850.868 κατοίκων. Πρωτεύουσα ἡ *Μπραζαβίλ*.

Μαδαγασκάρη: Ἡ μεγίστη νῆσος τῆς Ἀσίας ἐν τῷ Ἰνδικῷ ὠκεανῷ ἀποτελεῖ σήμερον γαλλικὴν ἀποικίαν, εἰς ἣν ὑπάγονται τὸ *ἀρχιπέλαγος Κομὸρ* καὶ αἱ *Νότιοι Νῆσοι καὶ Ἐδάφη*. Ἔκτ. 627327 τετρ. χλμ. (ὧν 2167 τῶν νήσων Κομόρ), κάτ. 3600758 (ὧν 110501 ἐν ταῖς νήσοις Κομόρ). Πρωτ. ἡ *Ταναναρίφη*.

Νῆσος τῆς Ἑνώσεως (Réunion): Γαλλικὴ ἀποικία. Ἔκτ. 2.400 τετρ. χλμ., κάτ. 173190, πρωτ. *Σαὶν-Ντενί*.

Γαλλικὴ Σομαλία: Ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἀφρικῇ παρὰ τὸ στενὸν τοῦ Βὰβ-ἐλ-Μανδὲβ μεταξὺ ἀγγλικῆς καὶ γαλλικῆς Σομαλίας. Ἔκτ. 22.000 τετρ. χλμ., κάτ. 64.794. Γαλλικὴ κατοχὴ ἀπὸ τοῦ 1862. Πρωτ. ἡ *Ντζιμπουτί*.

Ἐντολῇ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν: Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ παγκοσμίου πολέμου ἡ Γαλλία ἀνέλαβεν ἐντολῇ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν τὴν διοίκησιν, 1) τοῦ *Τογγό*, ἄλλοτε γερμανικοῦ προτεκτοράτου ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Γουϊνέας· ἔκτ. 52.000 τετρ. χλμ., κάτ. 764.835, πρωτ. ἡ *Λομέ*· 2) τοῦ *Καμερούν*, ἄλλοτε γερμανικοῦ προτεκτοράτου ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Γουϊνέας ἐπίσης. Ἔκτ. 431.400 τετρ. χλμ., κάτ. 2.963.000, πρωτ. *Γιαουντέ*.

Πορτογαλία. Ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῆς Πορτογαλίας εὑρίσκονται αἱ κάτωθι ἀφρικανικαὶ χῶραι. *Νῆσοι τοῦ Πρασίνου Ἀκρωτηρίου*: Ἔκτ. 3927 τετρ. χιλμ., κάτ. 156140, πρωτ. *Πράγια*.

Πορτογαλικὴ Γουϊνέα: Ἐν τῷ φερωνύμῳ κόλπῳ. Ἔκτ. 36625 τετρ. χλμ., κάτ. 289.000, πρωτ. *Μπολάνα*.

Ἅγιος Θωμᾶς καὶ Νῆσος τοῦ Πρίγκιπος: Ἔκτ. 944 (Ἅγιος Θωμᾶς 825, Ν. τοῦ Πρίγκιπος 119) τετρ. χιλμ., κάτ. 59060, ὧν 52150 εἰς τὴν πρώτην καὶ 6965 εἰς τὴν δευτέραν τῶν νήσων. Πρωτ. *Ἅγιος Θωμᾶς*.

Πορτογαλικὴ Δυτικὴ Ἀφρικὴ (ἢ *Ἀγγόλα*). Ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ μεταξὺ τοῦ Γκαμπὸν καὶ τοῦ βελγικοῦ Κογγὸ πρὸς Β., τῆς βορείου Ροδεσίας πρὸς Α. καὶ νοτιοδυτικῆς Ἀφρικῆς πρὸς Ν. Ἔκτασις (περιλαμβανομένου καὶ τοῦ βορείως τοῦ ποταμοῦ Κογγὸ ἐδάφους *Καμπίντα - Λαντάνα*) 1225775 τετρ. χιλμ., κάτ. 4181730, πρωτ. *Σάο Πάουλο ντὲ Λοάντα*.

Πορτογαλικὴ Ἀνατολικὴ Ἀφρικὴ (ἢ *Μοζαμβίκη*). Ἐν τῷ Ἰνδικῷ ὠκεανῷ ἔχουσα πρὸς Β. τὴν Ταγγανίκα, πρὸς Δ. τὴν βόρειον καὶ νότιον Ροδεσίαν καὶ τὸ Τράνσβααλ καὶ πρὸς Ν. τὴν Νατάλην. Ἔκτ. 1108800 τετρ. χλμ., κάτ. 764.000, πρωτ. ἡ *Λορέντσο-Μαρκές*.

Ἰταλία. Ἡ Ἰταλία, μόλις κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα δημιουργηθεῖσα εἰς ἑνιαῖον κράτος, μικρὰς μόνον περιοχὰς ἐκτάσεις κατέχει ἐν Ἀφρικῇ, τὰς ἑξῆς:

Λιβύη: Παραχωρηθεῖσα αὕτη εἰς τὴν Ἰταλίαν ὑπὸ τῆς Τουρκίας κατόπιν τοῦ Ἰταλοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1912, ἀπετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1917 δύο ἀνεξαρτήτους ἀλλήλων ἀποικίας: 1) τὴν *Τριπολίτιδα*, παρὰ τὴν Μεσόγειον, ἔκτ. 900,000 τετρ. χλμ., κάτ. 550.000 περίπου, πρωτ. *Τρίπολις*, καὶ 2) τὴν *Κυρηναϊκήν*, Α. τῆς Τριπολίτιδος καὶ Δ. τῆς Αἰγύπτου, ἔκτ. 740,000 τετρ. χλμ., κάτ. 189,000 περίπου, πρωτ. ἡ *Βεγγάζη*.

Ἐρυθραία: Ἐν τῇ δυτικῇ Ἀφρικῇ παρὰ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν. Ἔκτ. 119,700 τετρ. χλμ., κάτ. 388,000. Ἰταλικὴ κτῆσις ἀπὸ τοῦ 1882. Πρωτ. ἡ *Ἀσμάρα*.

Ἰταλικὴ Σομαλία: Ἐν τῇ δυτικῇ ἐπίσης Ἀφρικῇ, ἀνατολικῶς τῆς ἀγγλικῆς Σομαλίας, τῆς Αἰθιοπίας καὶ τῆς Κένυα. Ἔκτ. 495,000 τετρ. χλμ., κάτ. 620,000. Ἰταλικὴ κατοχὴ ἀπὸ τοῦ 1889. πρωτ. ἡ *Μογκαντιχού*.

Βέλγιον. Κυρία κτῆσις τοῦ Βελγίου ἐν Ἀφρικῇ εἶναι τὸ *Βελγικὸν Κογγὸ* (πρὸ τοῦ 1907 *Ἀνεξάρτητον Κράτος τοῦ Κογγὸ*) εἰς τὸ κέντρον τῆς ἠπείρου. Ἔκτ. 2385120 τετρ. χλμ., κάτ. 8.421.374, ὧν λευκοὶ 12795, πρωτ. ἡ *Λεοπολντβίλ*.

Ἀπὸ τοῦ 1921, δυνάμει εἰδικῆς συμβάσεως μετὰ τῆς Ἀγγλίας, τὸ Βέλγιον ἀπέκτησεν ἐγκαταστάσεις καὶ σταθμοὺς διαμετακομίσεως εἰς Ντὰρ-ἐς-Σαλαὰμ καὶ Κιγκόμα ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ταγκανίκας.

Ἐπίσης τὸ Βέλγιον διοικεῖ, *ἐντολῇ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν*, τὰς περιοχὰς *Ρουάντα* καὶ *Οὐρούντι*, τμήματα τῆς ἄλλοτε Ἀνατολικῆς Γερμανικῆς Ἀφρικῆς. Ἔκτ. 54000 τετρ. χλμ., κάτ. ὑπὲρ τὰ 3,000,000. Πρωτ. ἡ *Ἀστρίντα*.

Ἰσπανία. Κατέχει τὰς μεγαλυτέρας κατὰ σειρὰν ἐκτάσεις μετὰ τὰ ὡς ἄνω Εὐρωπαϊκὰ κράτη:

Κανάριοι νῆσοι: Ἔκτ. 7273 τετρ. χλμ, κάτ. 457.663, πρωτ. *Σάντα - Κροὺζ* ἐν Τενερίφῃ.

Ἱσπανικὸν Μαρόκκον: Ἐν τῇ Β Ἀφρικῇ. Ἀποτελεῖται: 1) Ἐκ τῶν *παλαιῶν ἀποικιῶν*, ἔκτ. 213 τετρ. χλμ., κάτ. 86.427, πρωτ. ἡ *Μελλίλα* καὶ 2) ἐκ τοῦ *Ἱσπανικοῦ Προτεκτοράτου* (ἀπὸ τοῦ 1910). Ἔκτ. 28.000 τετρ. χλμ., κάτ. 744000, πρωτ. *Τετουάν*.

Δυτικὴ Σαχάρα (Ρίο ντὲ Ὄρο): Ἐν τῇ ΒΔ Ἀφρικῇ παρὰ τὸν Ἀτλαντικόν. Ἔκτ. 285.000 τετρ. χλμ., κάτ. 50.000, πρωτ. ἡ *Βίλλα Τσισνέρος*.

Ἱσπανικὴ Γουϊνέα: Ἐν τῇ δυτικῇ Ἀφρικῇ μεταξὺ Σενεγάλης καὶ γαλλικῆς Γουϊνέας. Ἔκτ. 26659 τετρ. χλμ., κάτ. 118293, πρωτεύουσα *Σάντα - Ἰσαμπέλ*.

Αὐτόνομα ἐδάφη. Εἶναι τοιαῦτα ἐν Ἀφρικῇ αἱ κάτωθι περιοχαί:

Ταγγέρη: Δυνάμει τῆς Γαλλοϊσπανικῆς συνθήκης τῆς 27 Νοεμβρίου 1912, ὁριστικῶς ἐπικυρωθείσης τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1913, ἡ Ταγγέρη μετὰ τῆς περὶ αὐτὴν περιοχῆς ἐν τῷ Μαρόκκῳ (παρὰ τὸν πορθμὸν τοῦ Γιβραλτὰρ) ἐκηρύχθη *ζώνη διεθνοῦς ἐπιρροῆς*. Ἔκτ. 400 τετρ. χλμ., κάτ. 70.000.

Ἀγγλοαιγυπτιακὸν Σουδάν: Κατόπιν συμφωνίας μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Αἰγύπτου διατελεῖ ὑπὸ διοικητὴν διοριζόμενον ὑπὸ τῆς αἰγυπτιακῆς κυβερνήσεως ἐγκρίσει τῆς Ἀγγλίας. Ἔκτ. 2619100 τετρ. χλμ., κάτ. 6469041, πρωτ. τὸ *Χαρτούμ*.

Γ. Α. ΚΑΡΑΝΤΖΑΣ

— [ΔΙΕΘΝ. ΔΙΚ.] Τὸ Διεθνὲς Δίκαιον καὶ τὴν Διπλωματίαν ἐνδιαφέρει ἡ ἀπὸ τοῦ ΙΘ' ἰδίως αἰῶνος ἀρξαμένη τάσις τῶν διαφόρων Κρατῶν τῆς Εὐρώπης πρὸς διαμελισμὸν ἤ, ἄλλως, διάσπασιν τῶν διαφόρων τῆς Ἀφρικῆς χωρῶν, τάσις ἥτις ἔφθασεν εἰς τὸν μέγιστον βαθμὸν τῶν προσπαθειῶν τῶν Εὐρωπαίων Δυνάμεων ἰδίως κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετηρίδα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ συνεχίσθη μέχρι τῆς ἐνάρξεως τοῦ Παγκοσμίου πολέμου (βλ. ἀνωτ. *Ἱστορία*). Ἀπὸ ἀπόψεως Διεθνοῦς Δικαίου ἐνδιαφέρει καὶ ἡ καλουμένη παναφρικανικὴ κίνησις, ἡ ἐκπηγάσασα ἀπὸ τῆς περὶ τὸ τέλος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος διαδοθείσης ἰδέας ὅτι ὁ ἰσλαμισμὸς θέλει ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξαπλωθῆ ὑπὲρ τὸ μέγιστον μέρος τῆς Ἀφρικῆς, προκαλῶν γενικὴν τούτων ἐξέγερσιν ἐναντίον τῶν ξένων κατακτητῶν. Τὴν τοιαύτην ἰδέαν ἐνίσχυσαν πρὸς στιγμὴν μάλιστα ἡ ἐξέγερσις τῶν Μαγδιστῶν εἰς τὸ αἰγυπτιακὸν Σουδάν, ἡ ἵδρυσις τοῦ Κράτους τῶν Rabeh κλπ. Πράγματι ὅμως ἡ παναφρικανικὴ κίνησις σήμερον, ἥτις χαρακτηρίζεται διὰ τῶν λέξεων «ἡ Ἀφρικὴ εἰς τοὺς Ἀφρικανούς», ὀφείλεται οὐχὶ τόσον εἰς τὸν ἰσλαμισμὸν ὅσον εἰς τὸν χριστιανισμόν. Αἱ χριστιανικαὶ ἀποστολαὶ εἰς τὴν Νότιον Ἀφρικὴν ἦσαν αἱ πρῶται σπείρασαι τὸν σπόρον τῆς τοιαύτης ἰδέας, τυχοῦσαι μάλιστα ὑποστηρίξεως παρὰ τῶν μαύρων τῆς Β. Ἀμερικῆς, οἵτινες ἀποικήσαντες τὰς διαφόρους ἀκτὰς τῆς Ἀφρικῆς κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἦλθον εἰς στενοτέραν ἐπαφὴν μετὰ τῶν μαύρων Ἀφρικανῶν. Ἡ ἐπισκοπικὴ - μεθοδιστικὴ ἐκκλησία ἐν Β. Ἀμερικῇ ἀνέλαβε νὰ ὑποκινήσῃ τὰς παρατηρηθείσας τάσεις ἐν τῇ Νοτίῳ Ἀφρικῇ ἱδρύσασα τὴν African Methodist Episcopal Church, ἥτις ἔθετο ἐν πρώτοις ὡς σκοπὸν νὰ καταστήσῃ ἐλευθέρους τοὺς μαύρους πάσης ἐκ μέρους τῶν ξένων ἐπιτροπῶν ἡγεμονίας. Ἐν ἔτει 1896 ἀνεφάνη εἰς τὴν Νότιον Ἀφρικὴν ὁ ἐπίσκοπος Turner, ὅστις συμμετέσχεν εἰς τὴν τοιαύτην κίνησιν· περιελθὼν τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τῆς Ἀφρικῆς συνῆψεν ἐν Καμεροὺν σχέσεις μετὰ τῆς ἐκεῖ ἐξ ἰθαγενῶν ἐπιτροπῆς τῶν *Βαπτιστῶν*· ἡ τοιαύτη κίνησις τῶν Αἰθιόπων, ἂν καὶ ὡς ἀφετηρίαν ἔσχεν ἐκκλησιαστικοὺς λόγους, δὲν ἐστερεῖτο ἐν τούτοις παντὸς πολιτικοῦ χαρακτῆρος, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ἀνεπτύχθη ἡ παναφρικανικὴ καλουμένη σήμερον κίνησις, ἥτις διακρίνεται ἐκ τριῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν.

Ἐν τῇ Νοτίῳ Ἀφρικῇ ἡ παλαιὰ κίνησις τῶν Αἰθιόπων ἀπέβαλεν ἐνωρὶς τὸν θρησκευτικὸν αὐ-

Digitized by Google

τῆς χαρακτῆρα. Ἂν καὶ εἴς τινας περιπτώσεις, ὡς λ. χ. κατὰ τὴν ἐξέγερσιν τῶν Ἑβραίων ἐν Queenstown ἐν ἔτει 1921, τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα ἔπαιξεν ὡρισμένον ρόλον, ἐντούτοις ἐν Ν. Ἀφρικῇ ὁ ἀγὼν στρέφεται εἰς τὴν ἀπὸ ἀστικῆς καὶ πολιτικῆς ἀπόψεως ἐξίσωσιν τῶν μαύρων πρὸς τοὺς λευκούς, ἐμπνεόμενος ἰδίως παρὰ τῶν Χριστιανῶν μαύρων ἰθαγενῶν. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς τοιαύτης κινήσεως, ἥτις πλείστας ὅσας δυσχερείας προὐξένησεν εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Ν. Ἀφρικῆς, ἵσταται ὁ Μωαμεθανὸς Δρ Abdurahman, ὅστις προΐσταται καὶ τῆς «African political organisation», ἥτις περιλαμβάνει πάντα τὰ προωδευμένα στοιχεῖα τῶν μαύρων καὶ τῶν ἰθαγενῶν, ἀποτελοῦσα πολιτικὴν δύναμιν ἀρκούντως ἰσχυρὰν μετὰ τῆς ὁποίας δέον νὰ συνεργάζεται ἡ νοτιοαφρικανικὴ Κυβέρνησις ἐπὶ παντὸς ζητήματος ἀφορῶντος τοὺς μαύρους. Ἡ δευτέρα κατεύθυνσις (ἀρχὴ) τῆς παναφρικανικῆς κινήσεως ἐμπνέεται ἐκ μέρους τῆς Ἀμερικῆς, προΐσταται δὲ αὐτῆς ὁ Marius Garvey, ὁ ἱδρυτὴς πλείστων ἐφημερίδων, ἑταιρειῶν θαλασσίων ἐπιχειρήσεων, ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων κλπ. ὅστις τὸ 1920 ἐξελέγη πρόεδρος τοῦ πρώτου κοινοβουλίου τῶν μαύρων τοῦ συνελθόντος ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ, τείνει δὲ εἰς τὴν ἕνωσιν πάντων τῶν μαύρων μηδὲ τῶν τῆς ἐσωτερικῆς Ἀφρικῆς ἐναντίον τῶν λευκῶν. Ἡ τρίτη κατεύθυνσις (ἀρχὴ) ἀνεπτύχθη κατὰ τὸ 1921 κατὰ τοὺς μῆνας Αὔγουστον καὶ Σεπτέμβριον εἰς τὸ ἐν Παρισίοις, Βρυξέλλαις καὶ Λονδίνῳ συνελθὸν συνέδριον τῶν μαύρων.

Ἀπὸ τρίτης τινὸς ἀπόψεως ἐνδιαφέρει ἡ Ἀφρικὴ ἐπίσης τὸ Διεθνὲς Δίκαιον καὶ δὴ ἐν σχέσει πρὸς τὴν γενομένην ἐκεῖ καταπολέμησιν τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Οὕτω, χάριν τῶν ἰθαγενῶν ἡ κατὰ τῆς δουλείας συνομολογηθεῖσα τὴν 2 Ἰουλίου 1890 πρᾶξις ἀφιέρωσεν εἰδικὸν κεφάλαιον διὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Δι' αὐτῆς τὰ μέρη εἰς ἃ ἐγίνετο χρῆσις ἀλκοὸλ διηρέθησαν εἰς δύο ζώνας, εἰς τὴν μὲν περιελήφθησαν αἱ χῶραι ἐκεῖναι, οἱ κάτοικοι τῶν ὁποίων ἕνεκα θρησκευτικῶν λόγων δὲν εἰσῆγον οἰνοπνευματώδη ποτὰ ἢ εἰς ἃς ἀπηγορεύετο ἁπλῶς ἡ χρῆσις αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ἀπηγορεύθη γενικῶς ἡ πώλησις οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, εἰς τὰς ἄλλας δὲ χώρας ἡ εἰσαγωγὴ αὐτῶν ἔδει νὰ παρεμποδισθῇ δι' εἰσαγωγικῶν δασμῶν καὶ τελῶν ἐπὶ τῆς κατασκευῆς αὐτῶν, ὥστε ἡ ἀγορὰ τοιούτων ποτῶν νὰ μὴ εἶναι προσιτὴ τοὐλάχιστον εἰς μεγάλην κλίμακα παρὰ τῶν ἰθαγενῶν. Οὕτω, δι' εἰδικῶν συμβάσεων, ἐπεβλήθησαν βαρεῖς δασμοὶ ἐπὶ τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, ὡς λ. χ. διὰ τῆς ἀπὸ 8 Ἰουνίου 1899 συμφωνίας τῶν Βρυξελλῶν καὶ τῆς ἀπὸ 3 Νοεμβρίου 1906. Ἡ ἐκτέλεσις ὅμως τῆς κυρίας συνθήκης τῶν Βρυξελλῶν δὲν κατέστη δυνατὴ λόγῳ τοῦ αὐτοκαθορισμοῦ τῆς ζώνης τῶν ἐδαφῶν ἐπιρροῆς, ἡ δὲ διὰ τὸ 1912 καθορισθεῖσα ὅπως συνέλθῃ Συνδιάσκεψις δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ συνέλθῃ. Μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον συνωμολογήθη σύμβασις μεταξὺ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, τῆς Μ. Βρεττανίας, τῆς Γαλλίας, τοῦ Βελγίου, τῆς Ἰταλίας, τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Πορτογαλίας τὴν 10 Σεπτεμβρίου 1919 ἐν Ἁγίῳ Γερμανῷ σχετικῶς «to the liquor traffic» ἐν Ἀφρικῇ κατὰ τὸ ἀγγλικὸν κείμενον τῆς συμβάσεως. Ἡ ἐν λόγῳ σύμβασις εὑρίσκει ἐφαρμογὴν ἐφ' ὅλων τῶν χωρῶν ἐκείνων αἵτινες ὑπόκεινται ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν μιᾶς τῶν Δυνάμεων, αἵτινες συμμετέχουν τῆς ἐν λόγῳ συμβάσεως, ἐξαιρέσει τοῦ Ἀλγερίου, τῆς Τύνιδος, τοῦ Μαρόκκου, τῆς Λιβύης καὶ τῆς Αἰγύπτου· ἀντιθέτως δὲν ἐξαιροῦνται αἱ νῆσοι αἱ ἐντὸς ἀποστάσεως 100 μιλλίων ἀπὸ τῶν ἀκτῶν κείμεναι. Εἰς τὰ ἀπηγορευμένα ἐδάφη ἀπαγορεύεται ἡ εἰσαγωγή, ἡ διαμετακόμισις, ἡ πώλησις καὶ ἡ κατοχὴ ἐμπορευσίμων οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, εἰς ἄλλας χώρος ἐπιβάλλεται εἰσαγωγικὸς φόρος παρεμποδίζων τὴν εἰς εὐτελῆ τιμὴν πώλησιν αὐτῶν. Ἐπίσης γενικῶς ἀπαγορεύεται ἡ κατασκευὴ οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Ἱδρύεται διεθνὲς κεντρικὸν γραφεῖον ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς Κ. Τ. Ε., τὸ ὁποῖον ὀφείλει νὰ συλλέγῃ καὶ διαφυλάττῃ πᾶν ἔγγραφον σχετικὸν μὲ τὴν εἰσαγωγὴν ἢ κατασκευὴν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Πᾶσα διένεξις—προβλέπεται ἐπὶ πλέον παρὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ—ὑποβάλλεται εἰς διαιτησίαν κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ συμφώνου τῆς Κ.Τ.Ε. Τὴν ἐν λόγῳ σύμβασιν ὑπεχρεώθησαν ν' ἀναγνωρίσωσιν ἡ Γερμανία, ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Βουλγαρία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Darmstädter*: Geschichte der Aufteilung und Kolonisation Afrikas seit dem Zeitalter der Entdeckungen 2 τόμοι 1913—1920. *P. Samassa*, Das neue Sudafrika 1905.

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

— **Ἀφρικὴ** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τὸ ὄνομα Ἀφρικὴ ἐδόθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων εἰς τὰς ἀποικίας αἱ ὁποῖαι ἱδρύθησαν ἐν βορείῳ Ἀφρικῇ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Καρχηδόνος. Ἡ ἐπαρχία τῆς Ἀφρικῆς ἱδρύθη τῷ 608 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης, δηλαδὴ τῷ 146 π. Χ. καὶ περιελάμβανε κατ' ἀρχὰς τὴν πόλιν Καρχηδόνα καὶ τὴν περιοχὴν αὐτῆς, διῳκεῖτο δὲ ὑφ' ἑνὸς *πραίτωρος* ἢ ἑνὸς *προπραίτωρος*. Τῷ 708 (46 π. Χ.) προσετέθη εἰς αὐτὴν καὶ τὸ βασίλειον τῆς Νουμιδίας ὑπὸ τὸ ὄνομα *Africa nova*, ἡ δὲ διοίκησις καὶ τῶν δύο ἀποικιῶν ἀνετίθετο εἰς ἕνα *ἀνθύπατον* (proconsul) ἐκλεγόμενον ὑπὸ τῆς συγκλήτου μεταξὺ τῶν χρηματισάντων ἤδη ὑπάτων. Τῷ 37 μ. Χ. ὁ Καλιγούλας διήρεσε τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἀφρικῆς εἰς δύο· εἰς τὴν *παρὰ τὰ σύνορα περιοχὴν* ἡ ὁποία ἠπειλεῖτο διαρκῶς ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν κατοίκων τῶν νοτίως τῆς ἐπαρχίας χωρῶν καὶ τῆς ὁποίας τὴν διοίκησιν ἀνέθηκεν εἰς τὸν διοικητὴν τῆς 3ης Αὐγουστιανῆς λεγεῶνος, σταθμευούσης εἰς τὰ περίχωρα τῆς Theveste, καὶ εἰς τὴν *κυρίως Ἀφρικὴν* διοικουμένην ὑπὸ ἑνὸς ἀνθυπάτου. Ἐπὶ Διοκλητιανοῦ ἐγένετο νέα διοικητικὴ διαίρεσις, τῶν δύο ἀνωτέρω ἐπαρχιῶν εἰς τέσσαρας νέας· 1) εἰς τὴν *ἀνθυπατικὴν ἐπαρχίαν* μὲ κέντρον τὴν Καρχηδόνα, 2) εἰς τὸ *Bizacium* ἢ *Provincia de Valeria Bizacena*, 3) εἰς τὴν *Τριπολίτιδα* καὶ 4) εἰς τὴν *Νουμιδίαν*. ***Βυζαντινὴ περίοδος.***—Ἤδη πρὸ τῆς καταλύσεως τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ἡ Ἀφρικὴ περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Βανδάλων, οἱ ὁποῖοι τὴν ἐκράτησαν ἐπὶ ἑκατὸν περίπου ἔτη (439—534) μέχρις οὗ ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Ἰουστινιανὸς διὰ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ καταλαβὼν ταύτην ἀποκατέστησε τὴν παλαιὰν τάξιν πραγμάτων, προσαρτήσας εἰς τὴν παλαιὰν διοίκησιν Ἀφρικῆς καὶ τὴν Μαυριτανίαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ Ἀφρικὴ διῳκεῖτο ὑπὸ στρατηγοῦ ἔχοντος συγχρόνως τὸν τίτλον καὶ τὰ δικαιώματα μαγίστρου. Ἐπὶ Φωκᾶ ἡ Ἀφρικὴ ἐκυβερνήθη ὑπὸ ἐξάρχου. Τὸ τέλος τῆς κυριαρχίας τῶν Βυζαντινῶν ἐπὶ τῆς Ἀφρικῆς ἐσήμανε μὲ τὴν κατάληψιν τῆς Τριπολίτιδος (περὶ τὸ 644) καὶ τῆς Καρχηδόνος (περὶ τὸ 698) ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Ω—

—**Ἀφρική, *Ἀνατολικὴ Βρεττανικὴ*** — (Imperial British East Africa καὶ κατὰ σύντμησιν Ibea) *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον (πρὸ τοῦ 1920) ὄνομα τῆς Βρεττανικῆς ἀποικίας τῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς **Κένυα** (βλ. λ.).

—**Ἀφρική, *Ἀνατολικὴ Γερμανικὴ*** — (Deutsch-Ostafrica) *[Γεωγρ.]*. Προπολεμικὴ Γερμανικὴ ἀποικία τῆς Ἀ. Ἀφρικῆς, κειμένη μεταξὺ τῆς περιοχῆς τῶν μεγάλων λιμνῶν (Ταγγανίκας κ.λ.π.) καὶ τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ καὶ ἔχουσα ἔκτασιν 995.000 τετρ. χιλμτρ. καὶ πληθυσμὸν περὶ τὰ 7,5 ἑκατομμύρια κατοίκων. Ἡ ἀποικία τῆς Ἀ. Ἀφρικῆς ἱδρύθη τὸ 1884—1885 ὑπὸ τῆς *Γερμανικῆς ἑταιρείας τῆς Ἀ. Ἀφρικῆς* καὶ περιῆλθεν ὁριστικῶς εἰς τὴν ἄμεσον κυριαρχίαν τῆς Γερμανικῆς αὐτοκρατορίας τῷ 1891. Κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον κατελήφθη ὑπὸ τῶν ἡνωμένων Ἄγγλων, Βέλγων καὶ Πορτογάλων, οἱ ὁποῖοι κατώρθωσαν κατόπιν πολλῶν ἀγώνων νὰ νικήσωσι τὸν Γερμανὸν διοικητήν της *Λέττωφ φὸν Φόρμπεκ*. Μετὰ τὴν συνθήκην ἡ Κ.Τ.Ε. ἀνέθεσε τὴν διοίκησιν τῆς Ἀ. Ἀφρικῆς εἰς τὴν Μ. Βρεττανίαν, μικρὸν δὲ τμῆμα εἰς τὸ Βέλγιον. Σήμερον ἀποτελεῖ τὴν ἀποικίαν τῆς **Ταγγανίκας** (βλ. λ. καὶ **Ἀφρικὴ** *[Πολιτ. Γεωγρ.]*). Χ. Δ.

—**Ἀφρική, *Ἀνατολικὴ Πορτογαλικὴ*** — (Estado d'Africa Oriental) *[Γεωγρ.]*. Ἕτερον ὄνομα τῶν πορτογαλικῶν ἀποικιῶν τῆς Μοζαμβίκης (βλ. λ.).

—**Ἀφρικὴ *Βόρειος*** (Afrique du Nord ἢ Afrique Septentrionale) *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα διδόμενον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν Γαλλικῶν κτήσιων τῆς Β. Ἀφρικῆς τὴν περιλαμβάνουσαν τὴν *Ἀλγερίαν*, τὸ *Μαρόκκον* καὶ τὴν *Τύνιδα*. Χ. Δ.

—**Ἀφρική, *Δυτικὴ Γαλλικὴ***— (Afrique Occidentale Francaise) *[Γεωγρ.]*. Γενικὴ Διοίκησις τῶν ἐν τῇ Δυτικῇ Ἀφρικῇ Γαλλικῶν κτήσεων, εἰς ἣν ὑπάγονται ἡ *Σενεγάλη*, τὸ *Γαλλικὸν Σουδάν*, ἡ *Ἐλεφαντίνη Ἀκτή*, ἡ *Γαλλικὴ Γουϊνέα*, ὁ *Ἄνω Βόλτα*, ἡ *Δαχομέη*, ἡ *Ἀποικία τοῦ Νίγηρος* καὶ ἡ *Μαυριτανία*, ἐχουσῶν συνολικῶς ἔκτασιν 3.519.200 τετρ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν 13491997 κατ. (1926), ὧν Εὐρωπαῖοι 14263, Γάλλοι δὲ 11009. Ἡ Γενικὴ αὕτη Διοίκησις ἱδρύθη τῷ 1904. Ὁ Γενικὸς Διοικητὴς εἶναι ὁ ἀνώτατος ρυθμιστὴς τῶν τῆς διοικήσεως, ἔχων παρ' αὐτῷ τὸν Γενικὸν Γραμματέα καὶ Συμβούλιον, οὗτινος προεδρεύει. Ὑπὸ τὸν Γενικὸν Διοικητὴν ὑπάγονται αἱ ἄνω 8 ἀποικίαι, ἔχουσαι ἴδιον ἑκάστη Διοικητήν. Ἐκ τούτων μόνον ἡ Σενεγάλη ἀντιπροσωπεύεται ἐν τῇ Γαλλικῇ Βουλῇ δι' ἑνὸς ἀντιπροσώπου. Ἕδρα τῆς Γενικῆς Διοικήσεως εἶναι ἡ *Ντακὰρ* ἐν Σενεγάλῃ. Γ. Α. Κ.

—**Ἀφρική, *Δυτικὴ Πορτογαλικὴ***— (Africa Occidental Portugueza) *[Γεωγρ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τῆς ἐν Ἀφρικῇ πορτογαλικῆς ἀποικίας τῆς **Ἀγγόλας** (βλ. λ.).

—**Ἀφρική, *Ἰσημερινὴ Γαλλικὴ*** — (Afrique Equatoriale Française) *[Γεωγρ.]*. Γενικὴ Διοίκησις τῶν παρὰ τὸν Ἰσημερινὸν Γαλλικῶν κτήσεων, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ὑπάγονται αἱ περιοχαὶ *Γκαμπόν*, *Μέσον Κογγό*, *Οὐμπαγγουὶ - Χαρὶ* καὶ *Τσάντ*, ἔχουσαι συνολικῶς ἔκτασιν 2.255.870 τετρ. χλμ. καὶ πληθ. 2.850.868 (1921) κατοίκων, ὧν 1932 λευκοί. Ἡ ἐν λόγῳ Γενικὴ Διοίκησις ἱδρύθη τῷ 1908. Τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν ἀσκεῖ ὁ Γενικὸς Διοικητής, ἔχων παρ' αὐτῷ τὸν Γενικὸν Γραμματέα καὶ Συμβούλιον, οὗτινος προεδρεύει. Ὑπὸ τὸν Γενικὸν Διοικητὴν ὑπάγονται αἱ ἄνω 4 ἀποικίαι, ἔχουσαι αὐτόνομον οἰκονομικὴν καὶ διαχειριστικὴν διοίκησιν ὑπὸ ἴδιον διοικητὴν ὡς καὶ ἡ περιοχὴ τοῦ ἄλλοτε Γερμανικοῦ Καμερούν, ἧς τὴν διοίκησιν ἀνέλαβε δυνάμει ἐντολῆς τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἡ Γαλλία. Πρωτεύουσα τῆς Διοικήσεως εἶναι ἡ *Μπραζζαβίλ*.

—**Ἀφρική, *Κεντρικὴ Βρεττανικὴ*** — (British Central Africa) *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τῆς Βρεττανικῆς ἀποικίας τῆς Κεντρικῆς Ἀφρικῆς **Νυάσσαλαντ** (βλ. λ.).

—**Ἀφρική, *Μικρὰ*** — *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα διδόμενον ὑπό τινων γεωγράφων εἰς τὸ τμῆμα τῆς Β. Ἀφρικῆς τὸ καταλαμβανόμενον ὑπὸ τῶν ὀροσειρῶν τοῦ Ἄτλαντος μεταξὺ τοῦ Ἀτλαντικοῦ πρὸς Δ., τῆς Σαχάρας πρὸς Ν., τοῦ κόλπου τοῦ Γκαμπὲς ἐν τῇ Μεσογείῳ, πρὸς Α., καὶ τῆς Δυτικῆς Μεσογείου πρὸς Β. Ἡ Μικρὰ Ἀφρικὴ ὀνομάζεται ἄλλως *Μαγκρέμπ*. Χ. Δ.

— **Ἀφρικὴ *Νοτιοδυτικὴ*** (South West Africa) *[Γεωγρ.]*. Ἀποικία ἐν Ν. Δ. Ἀφρικῇ, Γερμανικὴ πρὸ τοῦ παγκοσμίου πολέμου, κειμένη μεταξὺ τοῦ Ἀτλαντικοῦ πρὸς Δ, τῆς Νοτιοαφρικανικῆς Ἑνώσεως πρὸς Α καὶ ΝΑ καὶ τῆς Πορτογαλικῆς ἀποικίας τῆς Ἀγγόλας πρὸς Β. Ἔχει ἔκτασιν 807581 τετρ. χιλμτρ. καὶ πληθυσμὸν 228000 κατοίκων, ἐξ ὧν 19500 λευκοί. Πρωτεύουσα *Βίντχαικ* (κάτ. 5000). Μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον ἡ Κ. Τ. Ε. ἀνέθεσε τὴν διοίκησιν τῆς Νοτιοδυτικῆς Ἀφρικῆς εἰς τὸ κράτος τῆς *Νοτιοαφρικανικῆς Ἑνώσεως*. Χ. Δ.

—**Ἀφρική, *Νοτιοδυτικὴ Γερμανικὴ*** — (Deutsch Südwest Africa)· βλ. **Ἀφρικὴ *Νοτιοδυτική***.

— **Ἀφρικὴ *Νότιος*** (Union of South Africa) *[Γεωγρ.]*· βλ. **Νοτιοαφρικανικὴ Ἕνωσις**.

— **«Ἀφρικὴ»** (Africa). Ποίημα τοῦ **Πετράρχη** (βλ. λ.) γεγραμμένον εἰς λατινικὴν γλῶσσαν, ἔνθα ὁ ποιητὴς ἐξυμνεῖ τὸν Σκηπίωνα τὸν Ἀφρικανὸν καὶ μετ' αὐτοῦ τὸ μεγαλεῖον τῆς Ρώμης.

ἀφρίνα (ἡ)· λεπτὸν αὐτόπηκτον ἅλας, σχηματιζόμενον ἐπὶ κοιλοτήτων τῶν βραχωδῶν ἀκτῶν ἐκ τοῦ ἀφροῦ τῶν θραυομένων κυμάτων.

Ἀφριντούν. Ἕκτος θρυλικὸς βασιλεὺς τῆς Περσίας, υἱὸς τοῦ Ἀμπτὶν καὶ διάδοχος τοῦ Ντοχάκ, σκληροῦ καὶ ἀδίκου τυράννου ἀνατραπέντος δι' ἐπαναστάσεως τοῦ λαοῦ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ σιδηρουργοῦ Καβέχ, ὅστις ἀποποιηθεὶς τὴν πρότασιν τοῦ λαοῦ, ὅπως τὸν ἀνακηρύξῃ βασιλέα του, ἐπρότεινε τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἀξίου καὶ εὐγενοῦς Ἀφριντούν. Ὁ Ἀφριντοὺν κατὰ τὴν παράδοσιν ἐκυβέρνησεν ἠπίως καὶ δικαίως, ἐπεδόθη εἰς τὴν ἀστρονομίαν, ἔθεσε τὰ θεμέλια τῶν ἰατρικῶν ἐπιστημῶν ἐν τῇ χώρᾳ του καὶ ἀποθνήσκων ἀφῆκε τὴν ἑξῆς ὡραίαν ἐντολήν: «Ἑκάστην ἡμέραν τῆς ζωῆς σας νὰ τὴν θεωρῆτε ὡς μίαν σελίδα τῆς ἱστορίας σας καὶ νὰ φροντίζητε ὥστε ἐν αὐτῇ νὰ μὴ εἶναι τίποτε γεγραμμένον τὸ ὁποῖον νὰ κηλιδώνῃ τὴν ὑστεροφημίαν σας».

ἀφρισμὸς (ὁ) καὶ δημοτ. *ἄφρισμα* (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἀφρίζειν*, παραγωγὴ ἀφρῶν.

— *[Χημ.]* Καλεῖται *ἀφρισμὸς* τὸ φαινόμενον τὸ παρατηρούμενον κατὰ τὴν ἔκλυσιν ἀερίου τινὸς διαλελυμένου ἢ χημικῶς ἡνωμένου ἔν τινι ὑγρῷ. Οὕτω παρατηρεῖται ἀφρισμὸς εἰς τὰ τεχνητὰ ὀξυανθρακικὰ ὕδατα ἢ τὸν καμπανίτην οἶνον, εἰς ἃ ἀνευρίσκεται ὑπὸ πίεσιν διαλελυμένον ἀνθρακικὸν ὀξύ, εὐθὺς ὡς κατέλθῃ ἡ πίεσις αὐτοῦ. Τὸ εἰς τὸ κοινὸν ὕδωρ διαλελυμένον ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ ὀξυγόνον ἐκλύονται κατὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς θερμοκρασίας τοῦ ὕδατος, μερικῶς ἐπικαθήμενα ὑπὸ μορφὴν φυσαλλίδων εἰς τὰς παρειὰς τῶν δοχείων. Ἐπίσης ἡ ἀνάπτυξις ἢ ἀπελευθέρωσις ἀερίου τινὸς κατὰ τὰς συνήθως τελουμένας ἐργασίας πρὸς συλλογὴν αὐτοῦ γίνεται ὑπὸ ἀφρισμόν, ἐνῷ τὸ ὑγρὸν διὰ τῆς μεγάλης ποσότητος τοῦ ἐκλυομένου ἀερίου, ὅπερ ἀνέρχεται πρὸς τὰ ἐπάνω ὑπὸ τὴν μορφὴν λευκῶν φυσαλλίδων, καθίσταται λευκωπῶς θολόν. Αἱ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὑγροῦ ἀποτιθέμεναι φυσαλλίδες διαρρηγνύονται ἐκεῖ, ἐνῷ λαμβάνει χώραν ἐκσφενδονισμὸς σταγονιδίων ὕδατος, καθισταμένου αἰσθητοῦ τοῦ ἀφρισμοῦ ὡς ἐλαφροῦ ψόφου. Κ.Γ.Μ.

— *[Ὠκεανογρ.]* Ὀνομάζεται οὕτω (ἀγγλ. foam γαλλ. écume) ἡ κατόπιν τῆς δι' οἱονδήποτε λόγον ἀναταράξεως τοῦ θαλασσίου ὕδατος ἐκδήλωσις ἀφροῦ, ὀφειλομένου εἰς τὰ ἐν τῷ θαλασσίῳ ὕδατι διαλελυμένα ἅλατα, ἀφοῦ εἰς τὰ λιμναῖα ἢ τὰ ποτάμια ὕδατα, ἐφ' ὅσον τοὐλάχιστον δὲν συμμείγνυνται ὀργανικαὶ οὐσίαι, ὁ ἀφρισμὸς καὶ σπανίως ἐκδηλοῦται καὶ ἀσθενέστατα. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς συναντήσεις, τοῦ ἀπὸ τοῦ ροῦ ποταμοῦ ἐκβάλλοντος πρὸς τὸ θαλάσσιον ὕδωρ, ἐκδηλοῦται ἐπίσης ἀφρισμός, διὰ τῆς φύσεως καὶ τῆς πυκνότητος τῶν ὑδάτων τὴν διαφοράν. Ἀλλὰ καὶ ὅταν διαρρέῃ τὸ ἄνω στρῶμα θαλασσίας ἐκτάσεως, ρεῦμα θαλάσ-

Digitized by Google

σιον διαφόρου θερμοκρασίας καὶ κατὰ συνέπειαν διαφόρου πυκνότητος, καὶ τότε, συνηθέστατα, ἐκδήλωσις ἀφρισμοῦ λαμβάνει χώραν, ἐπιτρέπουσα μάλιστα ἐνίοτε καὶ τὴν ἀντίληψιν τῶν ὁρίων τῆς κοίτης τοῦ ρεύματος.

[Κ. Χ. Κοντογιάννη, Ὠκεανογραφία, σελ. 161]. Σ. Ε. Λ.

— *['Αλιευτ.]* Ὁ ἀφρισμὸς σχηματίζεται πυκνότερος καὶ οἱονεὶ γλοιώδης εἰς τὸν αἰγιαλόν, ὅπου τὸ θραυόμενον κῦμα ἀνακυκᾷ καὶ γλοιώδη τινὰ οὐσίαν ἐλαφρῶς ἐπικαθημένην τῶν πετρῶν καὶ τῆς ὑγρᾶς ἄμμου, προερχομένην δὲ ἀπὸ τῶν φυκῶν καὶ τῆς θαλασσίας ὑφάλου χλωρίδος, ἣν τὰ κύματα ἐκβράζουσιν. Ἀλλ' ἀκόμη πηκτότερος καὶ ἐντονώτερον γαλακτόχρους, σχηματίζεται ὑπὸ τῶν κυμάτων τῶν θραυομένων εἰς τὰ *ἀκροχήλια* ἢ τῶν στενοχωρουμένων εἰς τὰ μεταξὺ τῶν βράχων τῆς ἀκτῆς διάκενα, ὁπότε καὶ ἁπλοῦται εἰς ἔκτασιν ἀρκετῶν μέτρων, συνεχής. Ὁ ἀφρισμὸς οὗτος, ὃν οἱ ἁλιεῖς μας ὀνομάζουν *λεβάδα* ἢ *ἀφρίτης*, ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον συνθήκην διὰ τοὺς ἁλιεύοντας διὰ καλαμιδιοῦ· διότι ἂν δὲν ἐκδηλωθῇ τοιοῦτος τὰ περιζήτητα εἰς τὴν ἐποχήν των μελανούρια, σκαθάρια κ. ἄ., βλέποντα τὸ ὁρμίδιον, δὲν πλησιάζουν εἰς τὸ δόλωμα. Σ. Ε. Λ.

ἀφρίτης (ὁ) (Aphrites) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τῆς οἰκογενείας τῶν *περκιδῶν*, Οἱ ἰχθύες οὗτοι διακρίνονται διὰ τὴν διάταξιν τῶν στηθιαίων πτερυγίων των, ἅτινα εἶναι τοποθετημένα ἀκριβῶς κάτωθεν τοῦ λαιμοῦ. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει ἓν μόνον εἶδος τόν: *ἀφρίτην τὸν δουρβιλίϊον* (aphrites Durvilii), ἰθαγενῆ τῶν γλυκέων ὑδάτων τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

—**ἀφρίτης** (ὁ) (Aphritis) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *συλφιδῶν*. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει μυίας διακρινομένας διὰ τοὺς στιλπνούς, μεταλλικοὺς χρωματισμούς των. Γνωστότερον εἶδος εἶναι, ὁ *ἀφρίτης ὁ ἀπιοειδὴς* (aphritis apiformis) ἀπαντῶν συχνάκις ἐν τῇ μέσῃ Εὐρώπῃ. Δ. Ν. Π.

—**ἀφρίτης** (ὁ) (Aphrit)*['Ορυκτολ]*. Οὕτω καλοῦνται ψευδοκρύσταλλοι τοῦ ὀρυκτοῦ **ἀραγονίτου** (βλ. λ.), φέροντες τὴν κρυσταλλικὴν μορφὴν τῆς ὑδρομιγοῦς γύψου. Γ. Κ. Γ.

'Αφρίτης. Ὁ *Εὐφράτης* εἰς τὰ ἀκριτικὰ ἔπη.

ἀφρόγαλα (τὸ) *[Χημ. Τροφ.]*. Οὕτω καλεῖται, ὡς καὶ *ἀνθόγαλα* ἢ *κρέμα* ἢ *καϊμάκι*, συμφώνως τῇ ἐγκυκλίῳ τοῦ ἐν Ἀθήναις Κεντρικοῦ Χημικοῦ Ἐργαστηρίου, τὸ ἐκ τοῦ γάλακτος εἴτε κατὰ τὴν παραμονήν, εἴτε διὰ κορυφολόγου λαμβανόμενον πλούσιον εἰς λίπος ὑγρὸν ἄνευ οἱασδήποτε προσθήκης. Διακρίνεται εἰς *γλυκὺ* ἀφρόγαλα καὶ εἰς *ὄξινον* τοιοῦτο. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον λαμβάνεται ἀπ' εὐθείας ἐκ νωποῦ γάλακτος δι' ἁπλῆς ἠρεμήσεως αὐτοῦ, τὸ δὲ δεύτερον μετὰ τὴν προσθήκην πυτίας ἢ βακτηρίων ὀξινίσεως. Τὸ ποσὸν τοῦ ἐκ τοῦ γάλακτος λαμβανομένου ἀφρογάλακτος ὡς καὶ ἡ χημικὴ σύστασις αὐτοῦ ἐξαρτῶνται κυρίως ἐκ τοῦ τρόπου τῆς παρασκευῆς αὐτοῦ καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ἐκ τῆς εἰς λίπος περιεκτικότητος τοῦ χρησιμοποιουμένου γάλακτος. Ἐν τῇ πράξει λαμβάνεται συνήθως διὰ φυγοκεντρήσεως τοῦ γάλακτος, ὁπότε ὁ ἀριθμὸς τῶν στροφῶν τῆς μηχανῆς καὶ ἡ θερμοκρασία τῆς ἀποκορυφώσεως σπουδαιοτάτην ἐξασκοῦν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς εἰς λίπος περιεκτικότητος αὐτοῦ.

Τὸ ἀφρόγαλα πλὴν τοῦ λίπους περιέχει καὶ ἄλλα συστατικὰ τοῦ γάλακτος. Χρησιμοποιεῖται πλὴν τῆς ἀπ' εὐθείας καταναλώσεως καὶ πρὸς παρασκευὴν βουτύρου καὶ ἐνιαχοῦ καὶ εἰδικῶν τυρῶν. Ἡ ἀξία τοῦ ἀφρογάλακτος κανονίζεται ἀναλόγως τῆς περιεκτικότητος αὐτοῦ εἰς λίπος, ὡς συχνοτέρα δὲ νόθευσις αὐτοῦ παρατηρεῖται ἡ προσθήκη σακχαρασβέστου, δι' ἧς ἐπαυξάνεται ἡ πυκνότης του. Ὅροι ὑφ' οὓς ἐπιτρέπεται παρ' ἡμῖν ἡ προσφορὰ καὶ πώλησις τοῦ ἀφρογάλακτος εἶναι: «Τὸ διὰ τὸν βιενναῖον καφὲν χρησιμοποιούμενον ἀφρόγαλα πρέπει νὰ περιέχῃ, ἐὰν μὲν προέρχηται ἐκ γάλακτος ἀγελάδος, τοὐλάχιστον 10% λίπος γάλακτος, ἐὰν δὲ ἐκ γάλακτος προβάτου, τοὐλάχιστον 20%, τὸ δὲ *πυκνὸν* ἀφρόγαλα τοὐλάχιστον 25% ἐὰν προέρχεται ἐκ γάλακτος ἀγελάδος καὶ 40%, ἐὰν προέρχεται ἐκ προβείου. Καλὸν θὰ εἶναι νὰ παστερειοῦται τὸ ἀφρόγαλα. Κανονικὴ κατεργασία θεωρεῖται ἡ παστερείωσις καὶ ἡ ἀραίωσις δι' ἁγνοῦ γάλακτος. Ἀπαγορεύεται ἡ προσθήκη ζελατίνης, λευκώματος, σακχαρασβέστου καὶ μέσων συντηρήσεως». Σ. Γ.

'Αφρογένεια καὶ ***'Αφρογενής.*** Ἐπίθετον τῆς θεᾶς Ἀφροδίτης ὡς γεννηθείσης, κατά τινα τῶν περὶ τῆς γεννήσεως αὐτῆς μύθων, ἐκ τοῦ ἀφροῦ τῶν κυμάτων. Ἀπὸ ἐπιθέτου, ἐν ἀρχῇ, ἡ λέξις μετέπεσε βραδύτερον εἰς οὐσιαστικὸν καὶ ἔγινεν ἓν τῶν ὀνομάτων αὐτῆς. ΚΑΨ.

ἀφρογέννητος, —η, —ο· ὁ γεννηθεὶς εἰς τὸν ἀφρὸν τῆς θαλάσσης, ὁ ἀφρογενής.

ἀφροδαισκίνη (ἡ) (Aphrodaescin) *[Φαρμακολ.]*. Γλυκογονοειδὲς σῶμα ἐνεχόμενον κατὰ τὸν Rochleder μετὰ τῆς ἀργυραισκίνης καὶ ἄλλων προσομοίων πρὸς τὴν σαπωνίνην σωμάτων εἰς τὰ σπέρματα τῆς ἱπποκαστανέας. Ἡ κόνις της προκαλεῖ πτέρνισμα, τὸ δὲ ὑδατικόν της διάλυμα ἀφρίζει κατὰ τὴν ἀνατάραξιν. Ἡ ἀφροδαισκίνη ἀνταποκρίνεται εἰς τὸν τύπον $C_{52}H_{82}O_{28}$, δι' ὑδατικῶν δὲ ἀλκαλίων διασπᾶται ἐν θερμῷ εἰς βουτυρικὸν καὶ αἰσκινικὸν ὀξύ. Κ. Γ. Μ.

'Αφροδίσια (τά). Ἑορτὴ πρὸς τιμὴν τῆς θεᾶς Ἀφροδίτης τελουμένη εἰς πολλὰς πόλεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ τῶν ἀποικιῶν αὐτῆς καὶ ἰδίως ἐν Κύπρῳ, ἀπὸ τῆς ὁποίας καὶ διεδόθη αὕτη. Ἐν τῇ πόλει τῆς Κύπρου Πάφῳ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπῆρχεν ὁ ἀρχαιότερος τῶν ναῶν τῆς Ἀφροδίτης, κτισθείς, ὡς ἐλέγετο, ὑπὸ τοῦ Ἀρείου ἢ Κινύρου, εἰς τοῦ ὁποίου τὸ γένος ἦτο διαδοχικὸν τὸ ἱερατικὸν ἀξίωμα, ἐτελεῖτο ἡ ἀρχαιοτάτη τῶν ἑορτῶν τῆς Ἀφροδίτης (*'Αφροδισίων*). Κατὰ τὸ ἔαρ συνέρρεεν εἰς τοὺς πλήρεις ἀνθέων κήπους, οἵτινες περιέβαλλον τὸν ναὸν τῆς θεᾶς (περικλείοντα τὸ ὑπὸ μορφὴν κώνου ἐν μέσῳ δύο λυχνιῶν λατρευόμενον εἴδωλον αὐτῆς), τὸ πλῆθος τῶν πόλεων τῆς νήσου διὰ νὰ παραστῇ εἰς τὰς ἱπποδρομίας καὶ τοὺς μουσικοὺς καὶ γυμνικοὺς ἀγῶνας, οἵτινες ἐτελοῦντο εἰς τὸν ἱερὸν ἐκεῖνον χῶρον, καὶ διὰ νὰ προσφέρῃ τὰς ἀναιμάκτους θυσίας του, ἄνθη καὶ θυμιάματα. Αἱ γυναῖκες ἔπλυνον εἰς τὴν θάλασσαν τὸ ἄγαλμα καὶ ἐλούοντο εἰς αὐτὴν διὰ νὰ προπαρασκευασθῶσι διὰ τὰς πρὸς τιμὴν τῆς θεᾶς παννυχίδας. Κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην ἐτελοῦντο μυστήρια (ἐκφυλιζόμενα ἐνίοτε εἰς πορνείαν), κατὰ τὰ ὁποῖα οἱ μυούμενοι εἰσήρχοντο εἰς τὸν ναὸν προσφέροντες μικρὸν νόμισμα διὰ τὸν θησαυρὸν τῆς θεᾶς καὶ λαμβάνοντες εἰς ἀντάλλαγμα ὀλίγον ἅλας καὶ φαλλόν. Κατὰ τὰ μυστήρια ταῦτα οἱ μυούμενοι ἐλάμβανον διδασκαλίας καὶ «ἐν τῇ μοιχικῇ τέχνῃ», συνέβαινε δηλαδὴ καὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην ὅ,τι συνήθως ἐγίνετο κατὰ πάσας τὰς λατρείας τῆς Ἀνατολῆς, κατὰ τὰς ὁποίας ἠὐνοεῖτο ἡ ἐκπόρνευσις διὰ τοῦ πλήθους τῶν ἱεροδούλων αἵτινες ὑπηρέτουν εἰς τοὺς ναούς. Οἱ ἑορτασταὶ μετεῖχον καὶ τῶν κοινῶν γευμάτων διὰ τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιοῦντο τὰ μακρὰν τοῦ βωμοῦ σφαγέντα θύματα διὰ νὰ παρατηρήσωσι τὰ σπλάγχνα των. Μετὰ τὴν ἑορτὴν ἄνδρες καὶ γυναῖκες ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἱερέως τῆς Ἀφροδίτης, *ἀγήτορος*, ὡς ἀρχηγοῦ τῆς πομπῆς, καλουμένου, ἐπορεύοντο ἐν παρατάξει ἐκ τῆς Πάφου, ἥτις κατὰ τὴν παράδοσιν εἶχε κτισθῇ μετὰ τὰ Τρωϊκὰ ὑπὸ τοῦ Ἀρκάδος Ἀγαπήνορος, εἰς τὴν ἀρχαίαν Πάφον ἑξήκοντα σταδίους (περὶ τὰς 2 ὥρας) ἀπέχουσαν. Εἰς τὴν Ἀμαθοῦντα τῆς Κύπρου ἡ ἑορτὴ τῶν Ἀφροδισίων ἐκαλεῖτο «*Κάρπωσις*». Ὅμοιαι πρὸς τὰς ἐν Κύπρῳ τελουμένας ἑορτὰς πρὸς τιμὴν τῆς Ἀφροδίτης ἦσαν καὶ αἱ ἐν Κυθήροις καὶ Ἔρυκι τῆς Σικελίας, διότι πᾶσαι ἦσαν φοινικικῆς καταγωγῆς. Ἀπὸ τῶν Κυθήρων διεδόθη ἡ ἑορτὴ τῶν Ἀφροδισίων εἰς τὴν ἀρχαίαν Σπάρτην, τὸ Ἄργος καὶ τὴν Κόρινθον καὶ ἀπὸ τούτων εἰς τὴν Αἴγιναν, τὴν Ἦλιδα, τὰς Θήβας, τὰς Ἀθήνας καὶ ἄλλας πόλεις τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος, ἐνῷ συγχρόνως εἶχε διαδοθῆ εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὰς ἑλληνικὰς ἀποικίας. Ἐν Κορίνθῳ ἡ ἑορτὴ τῶν Ἀφροδισίων διήρκει δύο ἡμέρας. Κατὰ τὴν πρώτην ἐτέλουν τὰ τῆς λατρείας αἱ ἑταῖραι καὶ ἱερόδουλοι, κατὰ τὴν δευτέραν δὲ αἱ λοιπαὶ γυναῖκες. Ὁσάκις ἡ Κόρινθος διέτρεχε κίνδυνόν τινα, αἱ ἑταῖραι προσέφερον τὰς δημοσίας πρὸς τὴν Ἀφροδίτην θυσίας. Ἐν Ἄργει τὰ Ἀφροδίσια ἐκαλοῦντο καὶ *Ὑστήρια*, διότι τὰ πρὸς τὴν θεὰν προσφερόμενα θύματα ἦσαν χοιρίδια. Πρὸς τιμὴν τῆς Ἀφροδίτης ἐτελεῖτο ἐν Ἄργει καὶ ἡ ἑορτή, ἥτις ἀντὶ Ἀφροδισίων ἐκαλεῖτο «*Ὑβριστικὰ*» εἰς ἀνάμνησιν μιᾶς νίκης των κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων. Κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην, οἱ μὲν ἄνδρες ἐφόρουν γυναικεῖα ἐνδύματα, αἱ δὲ γυναῖκες ἀνδρικά. Ἐν Σάμῳ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Ἀφροδισίων ἐχορεύοντο μιμικοὶ χοροί, ἐν Λήμνῳ δὲ τὰ Ἀφροδίσια εἶχον χαρακτῆρα σοβαρὸν εἰς ἀνάμνησιν τοῦ μύθου τοῦ φόνου τῶν ἀρρένων κατοίκων τῆς νήσου ὑπὸ τῶν γυναικῶν. Ἐν Ἀθήναις ἐγίνοντο τρεῖς τελεταὶ Ἀφροδισίων, ἡ πρὸς τιμὴν τῆς *Πανδήμου* Ἀφροδίτης, τῆς ὁποίας μετεῖχον κατ' ἀρχὰς μὲν αἱ ἑταῖραι (*'Αθην.* ΙΓ' 574, 579, ΙΔ' 509), βραδύτερον δὲ ὁ θρησκευτικὸς σύλλογος τῶν *τετραδιστῶν* (ἐκαλοῦντο οὕτω, διότι τὰ Ἀφροδίσια ἐτελοῦντο τὴν τετάρτην ἡμέραν τοῦ μηνός), ἡ τῆς *Κωλιάδος* Ἀφροδίτης καὶ τῶν Γενετυλλίδων θεῶν, θεραπευομένων ὑπὸ ἑταιρῶν, καὶ ἡ τῆς *Συρίας* Ἀφροδίτης τελουμένη ἐν Πειραιεῖ. Τῶν ἐν Πειραιεῖ Ἀφροδισίων προΐστατο μία Κορινθία ἱέρεια (εἰς ἀνάμνησιν, πιθανώτατα, τῆς ἐκεῖθεν διαδόσεως τῆς ἑορτῆς) καὶ τὸ θρησκευτικὸν σωματεῖον τῶν Ὀργεώνων. Μεγαλοπρεπῆ ἦσαν καὶ τὰ ἐν Θεσσαλίᾳ τελούμενα Ἀφροδίσια, εἰς τὰ ὁποῖα μετεῖχον μόνον γυναῖκες. (Κατά τινα ἑορτὴν τῶν θεσσαλικῶν Ἀφροδισίων, τῶν ἐν Τρίκκῃ, ἐδολοφονήθη καὶ ἡ πεφημισμένη ἑταίρα Λαΐς.) Ἐν Ζακύνθῳ κατὰ τὰ Ἀφροδίσια ἐτελοῦντο καὶ ἀγῶνες. Ἐν Αἰγίνῃ τὰ Ἀφροδίσια, ἡ ἡμέρα τῆς χαρᾶς ἡ ἀφιερωμένη εἰς τὴν θεὰν τοῦ ἔρωτος, ἐπηκολούθουν μίαν πένθιμον ἑορτὴν πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος εἰς ἀνάμνησιν τῶν ἐκ ναυαγίων ἀποθανόντων Αἰγινητῶν. Ἐν Ἀκαρνανίᾳ κατὰ τὰ Ἀφροδίσια ἐτελοῦντο ναυτικοὶ ἀγῶνες, διότι ἡ Ἀφροδίτη ἐτιμᾶτο εἰς τὰς πόλεις αὐτῆς ὡς ναυτικὴ θεά, ἐν δὲ τῇ Καλυδῶνι τῆς Αἰτωλίας ἦτο τόσον διάσημος ἡ ἑορτὴ τῶν Ἀφροδισίων, ὥστε ἄπειρα πλήθη ἀνθρώπων, ἐκ πάσης τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἑταιρῶν συνέρρεον εἰς αὐτήν. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **'Αφροδίσια** *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Φροδίσια.

ἀφροδισία(ἡ)*['Ιατρ.]* Τοῦ ὅρου τούτου συνώνυμα εἶναι: *γενετήσιον ἔνστικτον, φυλετισμός, φυλογένεια, ἑτεροφυλοφιλία, φιλότης, σεξουαλισμός*. Ἐκ τούτων, ὁ μὲν ὅρος γενετήσιον ἔνστικτον ἀποδίδει πρακτικῶς τὴν κατὰ μέγα μέρος ἔννοιαν τῆς *ἀφροδισίας*, οἱ δὲ ὅροι φυλετισμός, φυλογένεια, εἶνε ἀκριβεῖς μεταφράσεις τοῦ sexe = φῦλον, πλὴν ἀποδίδουσι κακῶς τὸ περιεχόμενον τῆς λέξεως· τέλος ὁ ὅρος σεξουαλισμὸς (sexualisme) δὲν ἀποτελεῖ μὲν λέξιν ἑλληνικήν, ἐν τούτοις ὅμως εἶναι ἡ καλυτέρα ἔκφρασις διεθνοῦς κοινῆς συνεννοήσεως καὶ ἀποφυγῆς πλανῶν, συγχύσεων καὶ νεολογισμῶν· τῆς ἀφροδισίας, ἥτις ἀποδίδει εἰς τὴν ἑλληνικὴν τὸ σύνθετον σύνολον τοῦ ὅρου, μόνον ἐλάττωμα εἶναι τὸ καινοφανὲς αὐτῆς.

Ἔννοια τῆς ἀφροδισίας.—Ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ εἶναι τὰ δύο φῦλα εἰς τὰ ὁποῖα ὑποδιαιρεῖται τὸ ἀνθρώπινον γένος. Τὰ δύο αὐτὰ φῦλα διαφέρουσιν ἀπ' ἀλλήλων οὐ μόνον ἐξ ὡρισμένων ἐξωτερικῶν γνωρισμάτων καὶ διαφορῶν τῆς μορφολογίας τοῦ σώματος καὶ τοῦ καθόλου ὀργανισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐξ οὐσιωδῶν ψυχικῶν καὶ ἐνστικτωδῶν ἰδιοτήτων, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων εἶναι ἡ ἰδιότης τῆς προσελκύσεως τοῦ ἄρρενος ὑπὸ τοῦ θήλεος, ἥτις ἄμεσον μὲν σκοπὸν ἔχει τὴν σαρκικὴν ἐπαφὴν τῶν δύο φύλων, ἔμμεσον δὲ τὴν ἀναπαραγωγὴν τοῦ εἴδους. Τὸ ἔνστικτον ὅπερ προωθεῖ τὰ φῦλα εἰς τὴν ἐπιτέλεσιν τῶν πράξεων τούτων καλεῖται *ἀφροδισία* ἢ *σεξουαλισμός*. Ἡ ἀφροδισία παρὰ τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει ἔχει δύο πλευράς, τὴν αἰσθηματικὴν (ψυχικὴν) καὶ τὴν αἰσθησιακὴν (σαρκικήν)· κατὰ τοῦτο δὲ διαφέρει τῆς ἀφροδισίας τῶν ζῴων, ἥτις στερεῖται τῆς αἰσθηματικῆς πλευρᾶς. Ὁ ἄνθρωπος ὑπερέχει τοῦ ζῳώδους ἐνστίκτου, διότι γνωρίζει τὸν ἔρωτα καὶ διότι ἔχει φαντασίαν. Ἀλλ' ὁ ἔρως, ὅστις τὸν χωρίζει ἀπὸ τῶν ζῴων, εἶναι πάντοτε ἡ κατεύθυνσις ἡ ὁδηγοῦσα (καὶ ἡ προϋποθέτουσα τὴν ἐπιθυμίαν) πρὸς πραγματοποίησιν τῆς αἰσθησιακῆς πλευρᾶς. Ἡ ἀφροδισία δύναται νὰ ὑποδιαιρεθῇ εἰς ἐπιθυμίαν καὶ εἰς ἀπόλαυσιν. Αἱ δύο αὗται καταστάσεις εἶναι κεφαλαιώδεις καὶ ἀνεξάρτητοι ἀλλήλων, ἔχουν δὲ ἰδίους χαρακτῆρας ἐμφανίσεως καὶ ἐκδηλώσεως παρ' ἑκάστῳ φύλῳ. Ἡ ἀφροδισία ἀναφαίνεται ἀνεξέλικτος ἔτι ἀπὸ τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας, ἐκδηλοῦται κατὰ τὴν ἔφηβον ἡλικίαν, ἀκμάζει κατὰ τὴν ὥριμον καὶ φθίνει κατὰ τὴν γεροντικήν. Ἐν τούτοις πλεῖσται παραλλαγαὶ παρατηροῦνται εἰς τὰς διαιρέσεις ταύτας. Δυνατὸν μάλιστα τέλεον νὰ ἐλλείπῃ ἡ ἀφροδισία, ὁπότε δημιουργεῖται παθολογικὴ κατάστασις καλουμένη *ἀναφροδισία* (ἄσχετος πρὸς τὴν ἀνικανότητα καὶ τὴν στείρωσιν), ὅπως ἐπίσης παθολογικαὶ καταστάσεις εἶναι αἱ χαρακτηρίζουσαι τὴν διαστροφὴν τῆς φυσιολογικῆς ἀφροδισίας καὶ ἀποτελοῦσαι καθαρὰς μορφὰς ἐκφυλισμοῦ (ὁμοφυλοφιλία, σαδισμός, νεκροφιλία, φετιχισμὸς κ. ο. κ.). Μέχρις ἐσχάτων ὡς μόνον πρακτικὸν σκοπὸν τῆς ἀφροδισίας ἔβλεπον τὴν ἀναπαραγωγὴν τοῦ εἴδους καὶ οὐδεμία ἐπιστημονικὴ τοὐλάχιστον ἀξία ἀπεδίδετο εἰς τὴν ἁπλῆν ἐπαφὴν τῶν φύλων, εἰς τὴν ἀφροδισίαν ἀπόλαυσιν, ἥτις ἀποτελεῖ ἐξ ἴσου λειτουργίαν τῶν γεννητικῶν ἀδένων. Τὸ ζήτημα ὅμως τοῦτο διηυκρινίσθη σήμερον πλήρως, ἀποδειχθέντος ὅτι, πλὴν τῆς ἀναπαραγωγῆς, ἡ σαρκικὴ συνεύρεσις τῶν δύο φύλων ἀποσκοπεῖ διὰ τῆς ἀφροδισίου ἀπολαύσεως τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τῶν ἀδένων ἔσω ἐκκρίσεως, ἐφ' ὧν στηρίζεται κυρίως ἡ τοῦ συνόλου ὀργανισμοῦ φυσιολογικὴ λειτουργία. Τοῦτ' αὐτὸ ἄλλως ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῶν ὀλεθρίων ἀποτελεσμάτων ἅτινα ἐπιφέρει ἐπ' ἄμφω τῶν φύλων, ἀλλ' ἰδίως ἐπὶ τοῦ ἀνδρός, ὁ αὐνανισμός, ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ ἔλλειψις ἀφροδισίας.

Ἐμφάνισις τῆς ἀφροδισίας. — Ἡ ἐμφάνισις τῆς ἀφροδισίας εἶναι σχεδὸν ταυτόχρονος πρὸς τὴν γέννησιν τοῦ ἀνθρώπου. Δυνατὸν ἡ ἐκδήλωσις τῶν χαρακτήρων της νὰ μὴ συμβαίνῃ κανονικῶς εἰμὴ κατὰ τὴν ἔφηβον ἡλικίαν, ἐν τούτοις ὑπὸ μίαν κεκαλυμμένην μορφὴν δὲν παύει νὰ ἐνυπάρχῃ εἰς τὸ παιδίον καὶ εἰς τὸ βρέφος ἔτι. Ὁ Freud, θεωρῶν τὴν ἀφροδισίαν ὡς μίαν τῶν βασικῶν λειτουργιῶν τῆς ἀνθρωπίνης βιολογίας, ἀπεκάλυψεν αὐτὴν ἐκδηλουμένην ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων εἴτε ὑπὸ μορφὴν θηλασμοῦ τοῦ βρέφους, εἴτε ἀργότερον ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς στοργῆς πρὸς τὴν μητέρα. Ὁ πρῶτος ἀντίζηλος τοῦ παιδίου εἶναι ὁ πατήρ του, ἀντίζηλος ἐνστικτώδης καὶ

Digitized by Google

ὑποσυνείδητος. Αὐτὰ ταῦτα τὰ παιδικὰ παίγνια διὰ τῶν ὁποίων τὸ ἀγόρι ἐπιδεικνύει (*Freud:* Zur sexuellen Aufklaerung der Kinder — Soz. Medicin, B. II — 1907) κατὰ κωμικὸν πολλάκις τρόπον τὰς φυσικάς του ἰδιότητας παριστῶν τὸν στρατηγόν, τὸν μηχανικόν, τὸν ὑπεράνθρωπον, τὸν ἐφευρέτην, δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ ἀφροδισία προώθησις, ἐπίδειξις ἔχουσα τὸν σκοπὸν νὰ προκαλέσῃ τὸν θαυμασμὸν καὶ ἐξ αὐτοῦ τὴν ἕλξιν, τὴν κατάκτησιν. Τοῦτ' αὐτὸ ὑποδηλοῦν καὶ τὰ παίγνια τῶν κορασίων, ἐκδηλοῦντα, ὁτὲ μὲν τὴν φιλαρέσκειαν, ὁτὲ δὲ τὴν μητρότητα. Ἡ ψυχανάλυσις ἀπέδειξε κατὰ τὸν πλέον ἀδιαφιλονίκητον τρόπον τὴν ὕπαρξιν τῆς ἀφροδισίας κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν μὲ μόνην τὴν διαφοράν, ὅτι αὕτη ἀγνοεῖται εἰσέτι ὑπὸ τῶν νεαρῶν ὑπάρξεων ἐφ' ὧν ἐκδηλοῦται, παρέρχεται δὲ ἀπαρατήρητος εἰς τὰ ὄμματα τῶν ἐνηλίκων, διότι αἱ ἐκδηλώσεις της εἶναι ἀλλοῖαι τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ἐνηλίκου ἡλικίας, καθ' ἣν τὸ ἔνστικτον προσαρμόζεται εἰς τὴν λογικὴν καὶ εἰς τὴν πεῖραν (βλ. *Jones:* traité théorique et pratique de psychanalyse, σελὶς 817, Paris, éd. Payot, 1925). Ἐναντίον τῆς παραδοχῆς τῆς ὑπάρξεως ἀφροδισίας κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, τὸ σοβαρώτερον ἐπιχείρημα ὑπῆρξεν ἡ μὴ ἀποκατάστασις εἰσέτι τῆς λειτουργίας τῶν γεννητικῶν ἀδένων κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην. Ἀλλὰ καὶ ἂν δὲν παραδεχθῶμεν τὴν θεωρίαν τοῦ Gall, καθ' ἣν τὸ γενετήσιον ἔνστικτον εἶναι λειτουργία τοῦ ἐγκεφάλου καὶ οὐχὶ τῶν γεννητικῶν ἀδένων (βλ. *Gall:* sur les fonctions du cerveau, τόμ. III) ὑπάρχει πλῆθος γεγονότων ἅτινα κατὰ τὸν πρακτικώτερον καὶ πλέον ἀναμφισβήτητον τρόπον ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἡ ἀφροδισία προώθησις τοῦ γεννητικοῦ ἐνστίκτου δὲν εἶναι ἀμέσως οὔτε ἀπολύτως ἐξηρτημένη ἐκ τῆς λειτουργίας τῶν γεννητικῶν ἀδένων, τῶν ὁποίων κύριος προορισμὸς εἶναι ἡ συμβολὴ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν δευτερογόνων χαρακτήρων τοῦ φύλου καὶ ἡ ἀναπαραγωγὴ τοῦ εἴδους. Ἡ ἀνεξαρτησία αὕτη ἀπεδείχθη ἀπὸ καιροῦ πειραματικῶς καὶ ἐπὶ ζῴων ὑπὸ τοῦ Steinach (βλ. *Steinach:* Untersuchungen zur vergleichenden Physiologie der männlichen Geschlechtsorgane der accessorischen Geschlechtsdrüssen εἰς Archiv. für die Gesammte Physiologie, vol. LVI, 1894, σ. σ. 304—308). Ὁ εὐνοῦχος ἄλλως τε δὲν στερεῖται γεννητικῶν ἐπιθυμιῶν, ἀλλὰ τῆς ἱκανότητος πρὸς πλήρη αὐτῶν ἱκανοποίησιν: Πολλαὶ φιλήδονοι μάλιστα γυναῖκες, ὡς ἀναφέρει ὁ Jäger, προτιμῶσι τοὺς εὐνούχους, διότι ὁ γενετήσιος τελικὸς σπασμὸς ἐπιβραδύνεται παρ' αὐτοῖς καὶ οὕτω παρατείνεται καὶ ἡ ἀφροδισία ἀπόλαυσίς των. Ἀλλὰ καὶ ὁ εὐνουχισμὸς τῶν γυναικῶν, ὅστις γίνεται συνήθως (διὰ λόγους χειρουργικούς), ἀφαιρουμένων τῶν ᾠοθηκῶν καὶ καθισταμένης στείρας τῆς γυναικός, δὲν ἐπιφέρει μοιραίως ἀναφροδισίαν. Ἡ γενετήσιος ἐπιθυμία παραμένει κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ἐνίοτε μάλιστα αὐξάνει (βλ. *Jayle:* Effets physiologiques de la castration chez la femme εἰς Revue de gynécologie 1897 σ. σ. 403—457). Ἕτερον ἀποδεικτικὸν γεγονὸς εἶναι, ὅτι ἡ γενετήσιος ἐπιθυμία ἐξακολουθεῖ ὑφισταμένη καὶ ἐνίοτε μάλιστα αὐξανομένη, τόσον παρ' ἀνδρὶ ὅσον καὶ εἰς τὴν γυναῖκα, πολὺ μετὰ τὴν λόγῳ παρόδου τῆς ἡλικίας φυσιολογικὴν παῦσιν τῆς λειτουργίας τῶν γεννητικῶν ἀδένων.

Ἡ ἀνεκδήλωτος αὕτη ἀφροδισία τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας ἐκδηλοῦται βαθμηδὸν ἐφ' ὅσον τὸ παιδίον βαδίζει πρὸς τὴν ἔφηβον ἡλικίαν. Ἡ δευτέρα αὕτη φάσις τῆς παιδικῆς ἀφροδισίας ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ὀγδόου περίπου ἔτους τῆς ἡλικίας εἰς ἀμφότερα τὰ φῦλα καὶ διαρκεῖ μέχρι τῆς ἥβης, ὁπότε μεταβάλλεται, προσλαμβάνουσα ἄλλην κατεύθυνσιν διὰ τὰ ἄρρενα (τάσις κατακτήσεως, ἀπολαύσεως, θυσίας) καὶ ἄλλην διὰ τὰ θήλεα (ἐκδήλωσις ἐρωτικῆς μελαγχολίας, αἰδοῦς, φιλαρεσκείας, αἴσθημα μητρότητος). Τὰ πρῶτα κεντήματα εἰς τὸ ἀφροδίσιον ἔνστικτον εἶναι τὸ θέαμα τῆς συνευρέσεως τῶν ζῴων καὶ τῶν ἐντόμων, ἅτινα ὑποπίπτουν εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ παιδίου (γαλῆ, ὄρνις, ὄνος, μυῖα κλπ.), ἐνίοτε δὲ ἡ παρεχομένη εὐκαιρία παρομοίας ἀντιλήψεως ἢ ὑποψίας σχέσεων μεταξὺ ἐνηλίκων ἀτόμων· τὰ θεάματα ταῦτα διεγείρουν τὴν φαντασίαν τοῦ παιδίου, τὸ ὁποῖον ζητεῖ νὰ μάθῃ ποία διαφορὰ ὑπάρχῃ μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικός· γνωρίζει ὅλας περίπου τὰς σωματικὰς διαφορὰς πλὴν ἐκείνης ἥτις εἶναι κεκαλυμμένη, πλὴν τῶν γεννητικῶν ὀργάνων. Ἐκεῖ στρέφεται ὅλη του ἡ προσπάθεια καὶ παρατήρησις. Μηχανεύεται κυρίως πανουργίας, ἵνα ἐξ ἀφηγήσεων, ἀναγνωσμάτων ἀλλὰ καὶ αὐτοψίας εἰς τὰς μεθ' ὁμηλίκων κορασίων παιδιὰς ἀνακαλύψῃ τὸ ποθούμενον. Τότε τὸ παιδίον διαστρέφεται, μανθάνον κακῶς τὴν ἀλήθειαν, ἀκοῦον τὰς τερατολογίας τῶν συμμαθητῶν του, παρατηροῦν διαρκῶς τὰ γεννητικά του ὄργανα καὶ τὰς ἀρχομένας στύσεις καὶ ὠθούμενον εἰς τὸν αὐνανισμὸν ἢ τὴν ὁμοφυλοφιλίαν. Ἕτερον πρόβλημα τὸ ὁποῖον ἐγείρεται καὶ τοῦ ὁποίου ζητεῖ τὴν λύσιν εἶναι ὁ τρόπος καθ' ὃν γίνεται ἡ ἀναπαραγωγὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ φαντασία ὀργιάζει καὶ ὁ νευρικὸς ἐρεθισμὸς ὠθεῖ εἰς τὰς ὀλεθρίας παιδικὰς καταχρήσεις καὶ τὰς μονίμους ἐνίοτε διαστροφὰς τῆς ἀφροδισίας (βλ. *Sanford Bell:* The Emotion of love between the Sexes — εἰς American Journal of Psychology. Ἰούλιος 1902).

Ἡ ἐπικίνδυνος αὐτὴ ἐποχὴ εἶναι ἀκριβῶς ἡ καταλληλοτέρα διὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἀφροδισίας μορφώσεως, ἥτις, διδασκομένη ἀπὸ τοὺς γονεῖς καὶ τὸν διδάσκαλον κατὰ τρόπον κατάλληλον καὶ πρὸ παντὸς εἰλικρινῆ, θ' ἀπαλλάξῃ τὸ παιδίον ἀπὸ ὡρισμένας πλάνας, πειρασμοὺς καὶ κινδύνους καὶ θὰ τοῦ δείξῃ κατὰ ποῖον τρόπον ὁ μηχανισμὸς καὶ ἡ λειτουργία τῶν πραγμάτων ἔχουσι ρυθμισθῆ ὑπὸ τῆς φύσεως καὶ ποῖος ὁ σκοπός των. Ἡ ζηλοτυπία εἶναι ἐκ τῶν πρώτων συνακολούθων τῆς ἀφροδισίας καὶ ἐκδηλοῦται ἰσχυροτέρα εἰς τὰ κοράσια. Ἀκολουθεῖ ἡ φαντασιοπληξία· τὰ ἄρρενα ὀνειροπολοῦσιν ὡραίας γυναῖκας, ἐντοπίζοντα τὴν προτίμησίν των εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, ἢ τὴν κόμμωσιν ἢ τὸ ἄρωμα ὡρισμένων γυναικείων παραστάσεών των, καὶ ἐρωτεύονται μίαν φωτογραφίαν ἢ ἕνα γυναικεῖον ἔνδυμα ἢ ἕνα χρῶμα, διὰ τὸ ὁποῖον δεικνύουν προθυμίαν διὰ πᾶσαν θυσίαν. Τὰ θήλεα τοὐναντίον ὀνειροπολοῦσιν ἥρωας, θέλγονται πρὸ τῶν τολμημάτων, τῶν θυσιῶν, τῆς αὐταπαρνήσεως, συγκινοῦνται καὶ ἀφίνουν τὸν ἑαυτόν τους νὰ ἐγκαταλειφθῇ εἰς τὴν σκιὰν ἑνὸς τοιούτου ἀνδρικοῦ χαρακτῆρος. Ἀλλ' ἐνταῦθα ὑπάρχει μία μικρὰ διαφορά. Τῶν μὲν ἀρρένων αἱ προτιμήσεις εἶναι συνήθως ὥριμοι γυναῖκες ἢ μεγάλα κοράσια, ἐνῷ τῶν θηλέων ὁ θαυμασμὸς ἀπευθύνεται συνήθως πρὸς ὁμήλικά των παιδία. Τέλος ἔρχονται τὰ ἀποκαλυπτικὰ ὄνειρα, τὰ ὁποῖα ἔχουν τοσαύτην σημασίαν, καθ' ὅσον ἡ βάσις των εἶναι ἀλλοία διὰ τὸ ἄρρεν ἀπὸ τὸ θῆλυ. Τὰ ἄρρενα βλέπουν καθ' ὕπνους γυμνὰς γυναῖκας, τῶν ὁποίων τὰ συνήθως κεκαλυμμένα τμήματα τοῦ σώματος τὰ φαντάζονται κατὰ τὸν παραδοξότερον τρόπον, εὑρίσκονται εἰς θελκτικὰς τοποθεσίας καὶ ἀπολαμβάνουν ὡς μόνοι κύριοι μίαν ἄγνωστον ἀφροδισίαν ἡδονήν· Τοὐναντίον, τὰ πρῶτα ἀφροδίσια ὄνειρα τῶν θηλέων δὲν ἔχουν τὴν εὐχάριστον αὐτὴν μορφήν. Εἶναι μᾶλλον τρομακτικά. Ἕνας ἀνήρ, ἕνας ἐπιδρομεύς, ἕνας κατακτητής, μὲ ἀγρίαν ἐμφάνισιν, τὰ καταδιώκει καθ' ὕπνους καὶ ἐκφράζει τὴν βουλιμίαν του μὲ παντοίους τρόπους. Τὸ θέμα τῶν ὀνείρων τούτων εἶναι ἀντιπροσωπευτικὸν τῆς παθητικῆς στάσεως τῆς γυναικὸς εἰς τὴν ἀφροδισίαν ζωήν, τοῦ ἐνστίκτου τῆς ἀμύνης καὶ τῆς ἀντιδράσεως ἥτις οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ πρόκλησις ὑπὸ τὸ πρόσχημα αἰδοῦς. Αἱ ἐκδηλώσεις αὗται γίνονται ἔτι πολύπλοκοι καὶ διαρκῶς ἀφιστάμεναι ἀπὸ τὰς τοῦ ἑτέρου φύλου, ἐφ' ὅσον ἡ παιδικὴ ἡλικία προχωρεῖ πρὸς τὴν ἔφηβον.

Ἡ ἐμφάνισις τῶν γεννητικῶν χαρακτήρων τοῦ φύλου κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἤτοι ἡ τρίχωσις τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, ἡ αὔξησις τῶν μαστῶν τοῦ κορασίου καὶ ἡ πρώτη ἐμμηνορροή, ἡ ἐμφάνισις τοῦ σπέρματος καὶ τῶν στύσεων εἰς τὸ ἄρρεν, ἀποτελοῦν τὴν πραγματικὴν ἀποκάλυψιν τοῦ χωρισμοῦ τῶν φύλων, τὴν ὁποίαν τὸ νεαρὸν ἄτομον παρακολουθεῖ μὲ κατάπληξιν, μὲ συγκίνησιν καὶ μὲ ἐπισημότητα. Συγχρόνως, ἀληθὴς κλυδωνισμὸς γίνεται εἰς τὴν διανοητικὴν καὶ αἰσθηματικὴν ζωὴν τοῦ ἀτόμου, τὸ αἴσθημα τῆς αὐθυπαρξίας γεννᾶται καὶ ἡ οἰκογένεια δὲν ἔχει τὴν προτέραν στενότητα εἰς τὸν ἐγκέφαλον τοῦ νεαροῦ ἐφήβου, οὔτε μὲ τὸ ἀντίθετον φῦλον αἱ σχέσεις εἶναι ἀνεπιφύλακτοι, ἀλλὰ πλήρεις ἐνδιαφέροντος καὶ ὑπολογισμοῦ, ἐκδηλούμεναι εἰς μὲν τὰ ἄρρενα ὡς ἐπίθεσις πρὸς κατάκτησιν, εἰς δὲ τὰ θήλεα ὡς ἀποφυγὴ πρὸς προσέλκυσιν. Εἶναι ἡ πρώτη ἀντίθεσις τῆς ὁποίας ἐν τούτοις σκοπὸς εἶναι ἡ στενοτέρα ἕνωσις τῶν φύλων. Ἀπὸ τῆς ἀφετηρίας αὐτῆς οἱ δρόμοι τῶν δύο φύλων χωρίζονται, ἂν καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν τείνοντες· ἀλλ' ἐνῷ ἡ ἐξέλιξις τῆς ἀφροδισίας τοῦ ἄρρενος, ἀφοῦ διέλθῃ λόγῳ ἀγνοίας ἀπὸ ἕνα στάδιον αὐτοερωτισμοῦ (αὐνανισμὸς ἢ ὁμοφυλοφιλία), ἐξελίσσεται ταχέως εἰς τὴν φυσικὴν ὁλοκλήρωσιν διὰ τῆς κατακτήσεως τοῦ θήλεος καὶ τῆς ἐπιτελέσεως τῆς γεννητικῆς πράξεως, ἥτις ἀνυψώνει τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἐφήβου εἰς τὴν βαθμῖδα τοῦ ἀνδρικοῦ γοήτρου, τοὐναντίον ἡ κόρη εὑρίσκεται εἰς διαρκῆ κατὰ τοῦ ἐνστίκτου της πάλην καὶ ἡ ἀφροδισία ἐξέλιξις εἶναι βραδεῖα καὶ τότε μόνον ὁλοκληροῦται, ὅταν τῆς παρασχεθῇ ἡ εὐκαιρία τῆς γεννητικῆς πράξεως. Πολλοὶ λόγοι ὅμως ὑπάρχουν ἐμποδίζοντες τὴν συντέλεσιν αὐτὴν παρὰ τῷ θήλει. Καὶ ὡς τοιούτους ἀναφέρομεν κυρίως τὸν ἀντίθετον ρόλον ἑκάστου φύλου εἰς τὴν γεννητικὴν πρᾶξιν. Ὁ ἀνὴρ λαμβάνει, ἐνεργεῖ. Ἡ γυνὴ δίδει, κρατεῖ παθητικὴν στάσιν. Κατὰ τοῦτο ἡ θέσις τοῦ ἀνδρὸς εἶναι πλεονεκτική, ἐγωιστική, ἁρπακτική, εὔλογον δὲ εἶναι τὸ θῆλυ ἐν προκειμένῳ ν' ἀμύνεται, ν' ἀρνῆται, ν' ἀποκρούῃ. Ἕτερον σπουδαῖον κώλυμα εἶναι ἡ κοινωνικὴ ἐξάρτησις τῆς γυναικός, ἥτις, μὴ οὖσα αὐτοσυντήρητος, στερεῖται τοῦ δικαιώματος τῆς αὐτοδιαθέσεως καὶ τῶν ἄλλων ἐλευθεριῶν, αἵτινες ἐνωρίτατα παραχωροῦνται εἰς τὸν ἄρρενα. Τέλος ἡ ἀφροδισία παρὰ τῷ ἀνδρὶ δὲν ἔχει τὰς συνεπείας ἃς προκαλεῖ παρὰ τῷ θήλει καὶ ὧν κυριωτέρα εἶναι ἡ μητρότης. Σημειωτέον δὲ ἐνταῦθα ὅτι τὸ αἴσθημα τῆς μητρότητος ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων εἶναι ἀνεπτυγμένον εἰς τὸ θῆλυ (αἱ παιδίσκαι συμπεριφέρονται ὡς μητέρες πρὸς τὰς κούκλας των καὶ ἡ ἐρωμένη ἀκόμη τρέφει μητρικὰ αἰσθήματα διὰ τὸν ἐραστήν της), ἐνῷ εἰς τὸν ἄνδρα, τὸ αἴσθημα τῆς πατρότητος ἀναπτύσσεται μόνον μετὰ τὴν ἀπόκτησιν τέκνου. Οὕτω, ἡ ἐπιφυλακτικὴ καὶ ἀμυντικὴ ζωὴ τῆς νεάνιδος κρατοῦσα αὐτὴν μακρὰν τῆς ἀφροδισίας ἱκανοποιήσεως, τῆς προκαλεῖ ἕνα σύνολον ἀντιδράσεων, αἵτινες καὶ χαρακτηρίζουν τὴν γυναικείαν ψυχολογίαν. Αἱ κυριώτεραι τούτων εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῆς φιλαρεσκείας, τῆς ζηλοτυπίας, τῆς διαισθήσεως, τῆς ὑποκρισίας, τῆς πονηρίας καὶ τῆς ἐρωτικῆς ἐπιθυμίας.

Ἀφροδισία ἀνατροφή.—Διὰ ν' ἀμβλυνθοῦν τὰ ἀνωτέρω ἐλαττώματα καὶ πρὸ παντὸς διὰ ν' ἀποφευχθοῦν αἱ κακαὶ ἕξεις, ἡ τάσις πρὸς τὸν ἐκφυλισμόν, αἱ γενετήσιαι διαστροφαὶ καὶ πλῆθος ἄλλων ὀλεθρίων ἐπακολουθημάτων τὰ ὁποῖα ἡ ἄγνοια καὶ ἡ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἀθωότητος καὶ τῆς αἰδοῦς ἐγκληματικὴ διαστροφὴ τῶν γονέων, προσάπτει ἀναποσπάστως καὶ ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου, τοῦ πλάσματος τοῦ πλήρους περιεργείας καὶ ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν ζωήν, μία ὁδὸς ὑπάρχει, ἡ *ἀφροδισία ἀνατροφὴ* τοῦ παιδίου, ἓν ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἀσφαλῶς δώρων τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα. Τὸ ἀληθὲς πρόβλημα τῆς ἁγνότητος δὲν εὑρίσκεται εἰς τὴν κακῶς ἐννοουμένην αὐστηρότητα τῶν γονέων, οὔτε εἰς τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ὑποκρισίαν, οὔτε εἰς τοὺς νόμους τῆς ἀστυνομίας τῶν ἠθῶν, οἵτινες κτυποῦν τὸ κακὸν χωρὶς νὰ δύνανται καὶ νὰ τὸ προλάβουν, ὡς ὀρθῶς λέγει ὁ Moll, ἀλλ' εἰς τὴν σαφῆ ἐπίγνωσιν τοῦ παιδίου ἐπὶ τῆς φύσεώς του, τοῦ φύλου του καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου προορισμοῦ του (Moll: Kontraere Sexualempfindung—γ' ἔκδ. σελ. 592). Ἡ συνήθεια ἐλαττώνει πάντοτε τὴν ἐρωτικὴν ἐντύπωσιν ὡρισμένων θεαμάτων, ἀφηγημάτων καὶ ἄλλων ἀφροδισίων διεγερτικῶν τῶν αἰσθήσεων. Τοὐναντίον ἡ ἄγνοια τούτων, ἐξαίφνης παρουσιαζομένων ἢ ἁπλῶς ὑποψιαζομένων, ἀποτελεῖ τὴν ὀλεθριωτέραν διέγερσιν τοῦ ἀφροδισίου ἐνστίκτου. Ἐν τῇ παιδαγωγικῇ διεπράττετο μέχρι τοῦδε τὸ κολοσσιαῖον λάθος τοῦ νὰ ρυθμίζωνται αἱ ἐντυπώσεις τοῦ παιδίου ἀναλόγως τῶν ἐντυπώσεων τοῦ ἐνήλικος. Ἐνῷ εἶνε ἁπλούστατον καὶ ὁλοφάνερον ὅτι ὁμιλοῦντες εἰς μικρὸν παιδίον περὶ τῆς ἀφροδισίας, τῆς ὀντογονίας, τῆς διαφορᾶς τῶν φύλων, οὐδένα ἐρεθισμὸν θὰ προκαλέσωμεν· ἁπλούστατα θὰ μυηθῇ εἰς τρόπον, ὥστε οὔτε νὰ ἐκπλαγῇ οὔτε νοσηρῶς νὰ διεγερθῇ, ὅταν σὺν τῇ παρόδῳ τῆς ἡλικίας θὰ εὑρεθῇ ἀντιμέτωπος τῶν ζητημάτων τούτων, τὰ ὁποῖα ἐὰν ἠγνόει οὔτε δυνατὸν θὰ ἦτο πλέον νὰ τοῦ τὰ ἐξηγήσωμεν, οὔτε ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ τὰ μάθῃ ἀκινδύνως. Πᾶς τις γνωρίζει ποίαν ἐρεθιστικὴν ἔκπληξιν προκαλοῦν εἰς τὸ παιδίον καὶ εἰς τὸ κοράσιον ἡ πρώτη ἐμφάνισις τῶν τριχῶν τῆς ἥβης, τὰ πρῶτα ἔμμηνα, ἡ πρώτη ἐκσπερμάτισις, πῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν γεννᾶται εἰς τὰ παιδία ἀμφοτέρων τῶν φύλων ἡ ἐπιθυμία νὰ μάθωσι πῶς γεννᾶται ὁ ἄνθρωπος καὶ ποία εἶναι ἡ διαφορὰ τῶν κρυφίων μερῶν τῶν δύο φύλων, πράγματα διὰ τὴν ἐπίλυσιν τῶν ὁποίων μηχανεύονται μύρια ὅσα, φαντάζονται, ἀκούουν τερατολογίας, παρασύρονται ἀπὸ ὑπηρέτας ἢ διεφθαρμένα ἄτομα καὶ ἂν δὲν καταλήξουν εἰς πορνείαν ἢ γενετήσιον διαστροφήν, εἶναι ἀδύνατον ν' ἀποφύγουν τὸν αὐνανισμὸν ἢ τὴν ὁμοφυλοφιλίαν. Πάντα ταῦτα ἀποφεύγονται ἐὰν μεθοδικὴ ἀρχίσῃ ἡ ἀφροδισία ἀνατροφὴ ἀπὸ τῆς μικρᾶς ἡλικίας, μακρὰν πάσης ὑποκρισίας καὶ διαστρεβλώσεως, ἐξηγοῦσα τὸν μηχανισμὸν τῆς φύσεως διὰ τοῦ ἁπλουστέρου τρόπου καὶ εἰς ἡλικίαν καθ' ἣν δύναται νὰ προκαλέσῃ τὸ ἐνδιαφέρον, ἀλλ' οὐχὶ τὴν διέγερσιν. Τὴν εὐκαιρίαν δὲν θὰ τὴν δημιουργήσωμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ θὰ ἔλθῃ μόνη της. Τὸ παιδίον εἰς ἡλικίαν 4 ἢ 5 ἐτῶν θὰ κάμῃ τὴν πρώτην ἐρώτησιν εἰς τὴν μητέρα του. Ἡ ἀπάντησις δέον νὰ εἶναι ἁπλῆ, εἰλικρινὴς καὶ σύμφωνος πρὸς τὴν διανοητικότητα τοῦ παιδίου. Ἐὰν ἡ ἐρώτησις αὐτὴ ἀργήσῃ νὰ ἔλθῃ, ἡ μήτηρ πρέπει νὰ τὴν προκαλέσῃ, διότι μετὰ τὴν ἡλικίαν τῶν ἓξ ἐτῶν οὐδεμία ἐλπὶς ὑπάρχει ὅπως ἀποφύγῃ τὸ παιδίον νὰ κάμῃ ἐρωτήσεις παρομοίας εἰς ξένα ὅμως πρόσωπα ἢ νὰ πληροφορηθῇ, κατὰ τρόπον διαστρεβλωτικὸν καὶ ἐπικίνδυνον διὰ τὴν ἠθικήν του ἐξέλιξιν, ἐπὶ τῶν ἀποριῶν του. Ἐὰν πάλιν αἱ ἐξηγήσεις αὐταὶ ἀναβληθοῦν μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν 10 ἐτῶν καὶ μετὰ ταῦτα, ἡ μήτηρ αἰσθάνεται πολλὰς δυσκολίας διὰ νὰ ὁμιλήσῃ πλέον ἁπλῶς καὶ ἐλευθέρως ἐπὶ πολυπλόκων ζητημάτων πρὸς τὰ παιδία της, ἄρρενα καὶ θήλεα, τὰ ὁποῖα εἶναι πλέον μεγάλα. Διὰ τοῦτο ἢ ἀναγκάζεται νὰ τηρήσῃ ὡρισμένας ἐπιφυλάξεις ἢ νὰ τηρήσῃ ἄλλα σημεῖα σκοτεινὰ καὶ ἄλλα ν' ἀποκρύψῃ, ἢ νὰ μὴ ὁμιλήσῃ καθόλου. Τοιουτος

Digitized by Google

τρόπως γεννᾶται εἰς τὰ παιδία ἡ μυστηριώδης ἀτμοσφαῖρα ἡ ὁδηγοῦσα κατὰ τὸν ἀσφαλέστερον τρόπον εἰς πλεῖστα ὅσα ἄτοπα καὶ ἠθικὰς διαστροφὰς (βλ: *Havelock Ellis:* l'Éducation sexuelle, τόμ. VII, ἔκδ. 1927). Μετὰ τὰς πρώτας αὐτὰς ἐξηγήσεις, οἱ γονεῖς δέον νὰ ἔχουν τὴν πρόνοιαν ὅπως κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν θέσουν μεταξὺ τῶν χειρῶν τῶν τέκνων των βιβλία καταλλήλως διὰ τὴν ἡλικίαν αὐτὴν συντεταγμένα, δι' ὧν οἱ ἔφηβοι καὶ αἱ νεάνιδες θὰ πληροφορηθοῦν κατὰ τὸν προσφορώτερον, ἁπλούστερον καὶ ἐπιστημονικώτερον τρόπον πάντα τὰ ἀφορῶντα τὸ φῦλόν των, τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ἀφροδίσιον ἔνστικτον, τὴν ἀφροδισίαν ὑγιεινήν, τὸν σκοπὸν τούτων, τὸν μηχανισμόν των καὶ τὰς συνεπείας αἵτινες δύνανται νὰ προκύψουν ἐκ κακῶν ἀντιλήψεων περὶ τὰ ζητήματα αὐτά. Τὰ κυριώτερα τῶν τοιούτων ἐγχειριδίων, εἰς μεγίστην ἀφθονίαν κυκλοφορούντων εἰς ὅλας τὰς γλώσσας τῶν μεγάλων κρατῶν, καταλλήλων διὰ τὴν μητέρα, διὰ τὸν ἔφηβον, διὰ τὴν νεάνιδα καὶ διὰ τὸν παιδαγωγόν, εἶναι τὰ ἑξῆς:

Ben Elmy: Baby Buds.—*Edward Carpenter*: Love's coming of age (μὲ μίαν χαριτωμένην συνομιλίαν μητέρας μὲ τὸ παιδί της).—*Mary Tudor Pole*: The Wonder of my life.—*Margaret Morley*: Song of life. Mme *Montreuil-Straus*: Maman, dis-moi (ἔκδοσις 1927, θαυμασίως εἰκονογραφημένη). Τ' ἀνωτέρω εἶναι διὰ παιδιὰ μικρά. Τ' ἀκόλουθα διὰ μεγαλύτερα παιδιά: *Eward Bruce Kirk*: A talk with boys about themselves—Τοῦ ἰδίου: Am—talk with girls about the selves—*A. Warren*: Almost fourteen.—*Maria Lischnewsky*: Geschlechtische Belehrung der Kinder.—*H. Salus*: Wo Kommen die Kinder her.—*E. Stiehl*: Eine Mutterpflicht·—Mme *Schmidt*: *Jäeger*: L'éducation sociale de nos filles.—*Wood-Allen*: Ce que toute jeune fille devrait savoir.—*Stall*: Ce que tout jeune homme devrait savoir.—Mme *Leroy-Allais*: Comment j'ai instruit mes filles des choses de la maternité.—*Dr. Milon*: Lettres d'un père à son fils, κ.λ.π.

Ἡ ἀνατροφὴ αὕτη συνεχίζεται καὶ συμπληροῦται δι' εἰδικῶν καθηγητῶν καὶ εἰδικῶς μορφωμένων διδασκάλων τόσον εἰς τὰς μικρὰς ὅσον καὶ εἰς τὰς μεγάλας τάξεις τῶν λυκείων καὶ παρθεναγωγείων, διὰ διαλέξεων (*Heidenhain:* Sexuelle Belehrung der aus der Volkschule entlassennen Maedchen), διὰ φροντιστηριακῆς πρακτικῆς διδασκαλίας τῶν νεανίδων εἰς βρεφοκομεῖα, μαιευτήρια, ἄσυλα κ.ο.κ., μέχρι τῆς πλήρους ἐνηλικιώσεως, ὁπότε ἡ ἀσφαλὴς κρίσις εἶναι ὁ καλύτερος ὁδηγὸς καὶ διδάσκαλος. Ἡ ἀνάγκη τῆς ἀφροδισίας διαπαιδαγωγήσεως τῶν παιδίων ἐψηφίσθη τὸ πρῶτον εἰς Βερολῖνον κατὰ τὸ ἐν ἔτει 1905 συνέδριον τοῦ Bund für Mutterschutz. Εἰς τὴν σειρὰν τῶν πλέον προωδευμένων ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου Ἐθνῶν εὑρίσκεται ἡ Ἀμερική· πλήρεις δὲ πληροφορίας ἐπὶ τῆς κινήσεως ταύτης δύναται νὰ εὕρῃ ὁ ἐνδιαφερόμενος, εἰς τὴν Journal of Social Hygiene τῆς Νέας Ὑόρκης. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἰδεῶν τούτων ἔχουν ἱδρυθῆ νεωτεριστικὰ σχολεῖα (Landerziehungsheime), ὅπως τὰ ὑπὸ τοῦ Reddie ἐν Ἀγγλίᾳ, ὑπὸ τοῦ Lietz ἐν Γερμανίᾳ, ὑπὸ τοῦ Frey, τοῦ Zuberbühler, τοῦ Grunder ἐν Ἑλβετίᾳ, ὑπὸ τοῦ Contou ἐν Γαλλίᾳ κ.ο.κ. (βλ. λεπτομερείας ἐπὶ τῆς ὀργανώσεως καὶ λειτουργίας τῶν σχολείων τούτων, εἰς: *Wilhelm Frey*: Landerziehungsheime ἔκδ. Λειψίας 1902—*Ernest Contou*: Écoles nouvelles et Landerziehungsheime, étude—programme, ἔκδ. Παρισίων 1905.— *Auguste Forel*: L' activité psychique, ἔκδ. Γενεύης 1906.—*Julien*: Éducation sexuelle et enseignement antivénérien dans les établissements d' instruction (communà la Confér. de la déf. soc. contre la Syph., Nancy 29-5-1928).

Ἀκμὴ τῆς ἀφροδισίας.—Αἱ πρῶται ἐπιθυμίαι τῆς ἀφροδισίας παρὰ τῷ ἄρρενι εἶναι ἀσαφεῖς καὶ ἀκαθόριστοι, περιβεβλημέναι εἰσέτι τὴν ὑποσυνείδητον χλαμύδα τοῦ ἀμιγοῦς ἐνστίκτου καὶ συνιστάμεναι ἁπλῶς εἰς μίαν προώθησιν τοῦ ἄρρενος πρὸς τὸ θῆλυ. Ὁ αἰσθησισσμὸς ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ εἶναι τὸ κυριαρχοῦν σημεῖον τῆς ἀφροδισίας· τὸ κτῆνος ὑπερέχει τοῦ ἀνθρώπου· ἀργότερον μόλις θ' ἀναφανῇ ὁ ἀφροδίσιος ἔρως, καὶ ὁ ἀφροδίσιος αἰσθησιασμὸς θὰ συγκερασθῇ πρὸς τὸ αἴσθημα καὶ πρὸς τὴν λογικὴν ἐν διαρκεῖ πάλῃ τῶν δύο τελευταίων παραγόντων. Ἡ φυσιολογικὴ ὡριμότης τοῦ ἀνδρὸς εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς ἀφροδισίας συντελεῖται εἰς τὴν ἡλικίαν τῶν εἴκοσι ἐτῶν (καὶ μέχρι τῆς ἡλικίας ταύτης ἡ ἐγκράτεια εἶναι ἀβλαβής), ἀλλ' ὁ πλήρης ἀνδρισμὸς δὲν ἀποκτᾶται εἰμὴ κατόπιν σχετικῆς πείρας, εὑρισκόμενος εἰς τὴν μεγαλυτέραν του ἀκμὴν μεταξὺ τοῦ 25ου καὶ 35ου ἔτους τῆς ἡλικίας καὶ δύων πρὸ τοῦ ἑβδομηκοστοῦ. Ἡ τοιαύτη πεῖρα εἶναι ἐκείνη ἥτις ἀνυψώνει τὸ γόητρον τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἐκ τῆς ἐπιτελέσεως τῆς ἀφροδισίας πράξεως ἀναδεικνύει τὸν ὑπέροχον ἐγωϊσμὸν τῆς φύσεως. Διὰ τοῦτο ἡ ἐπιτέλεσις τῆς ἀφροδισίας πράξεως δὲν εἶναι ἁπλῆ πρᾶξις πληρώσεως τῶν σπερματοδόχων κύστεων καὶ κατόπιν ἐκκενώσεως αὐτῶν διὰ τῆς συνουσίας, ἀλλὰ πολύπλοκος διαδικασία, ἧς τὰ κίνητρα προερχόμενα ἐκ τοῦ ἀντιθέτου φύλου, τοῦ γυναικείου, διὰ τῆς ἐπιδράσεως οὐχὶ μόνον τῆς γυναικός, ἀλλὰ καὶ παντὸς λεπτομερειακοῦ ἐξαρτήματος αὐτῆς (ἱματισμός, στάσις, λόγοι, ἀρώματα, ἀκκισμοί, χρώματα, σχήματα κ.λ.π.) ἐπὶ τῶν πέντε αἰσθήσεων τοῦ ἀνδρός, δονοῦν ὁλόκληρον τὸν ὀργανισμόν, θέτουν εἰς κίνησιν τὸν ἐγκέφαλον καὶ τὸ νευρικὸν σύστημα καὶ τοὺς ἀδένας ἔσω ἐκκρίσεως, δημιουργοῦντα οὕτω τὴν ἀφροδισίαν ἐπιθυμίαν. Ταύτης ἐπακολούθημα εἶναι ἡ ἀφροδισία ἀπόλαυσις, ἥτις διὰ νὰ εἶναι πλήρης καὶ ἐπωφελὴς πρέπει νὰ ἔλθῃ μετὰ τὴν δι' ὁμοίου τρόπου πρόκλησιν τῆς ἀφροδισίας ἐπιθυμίας εἰς τὴν γυναῖκα διὰ τῶν πέντε αὐτῆς αἰσθήσεων, ὡς παρακατιόντες θὰ ἐξηγήσωμεν. Ὅπως διὰ τὸν ἄνδρα ἀπαραίτητος εἶναι ἡ στῦσις τοῦ πέους, οὕτω καὶ διὰ τὴν γυναῖκα ἀπαραίτητος εἶναι ἡ στῦσις τῆς κλειτορίδος καὶ τῶν δευτερευόντων κέντρων διεγέρσεως, ὡς π.χ. τῶν θηλῶν τῶν μαστῶν. Καὶ μόνον μετὰ τὴν ἀμοιβαίαν ἐπίτευξιν τοῦ κοινοῦ τούτου σημείου διεγέρσεως εἰς τὸν ἄνδρα καὶ εἰς τὴν γυναῖκα πρέπει νὰ πειρᾶται ἡ γενετήσιος πρᾶξις, ἧς ἡ πληρότης θὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ τὸν ἀμοιβαῖον ἀφροδίσιον σπασμὸν ὃν εἰς μὲν τὸν ἄνδρα ὑποδηλοῖ ἡ ἐκσπερμάτισις, εἰς δὲ τὴν γυναῖκα ἡ ἐν ἐντάσει ἡδονικοῦ ὀργασμοῦ ἔκκρισις τῶν Βαρθολινείων ἀδένων. Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι ἡ ἐπίτευξις τοῦ πρώτου ἀφροδισίου σπασμοῦ συντελεῖται ταχύτερον τῶν ἀκολούθων, ἐνῷ εἰς τὴν γυναῖκα συμβαίνει τὸ ἀντίθετον. Καθ' ὅμοιον τρόπον ἡ ἀφροδισία ἐπιθυμία εἶναι ἐντονωτέρα εἰς τὸν ἄνδρα, ἡ δὲ ἀφροδισία ἀπόλαυσις ἐντονωτέρα εἰς τὴν γυναῖκα. Πολλοὶ εἶναι οἱ λόγοι οἱ ἐπιταχύνοντες (νευρικότης, παλαιὸς αὐνανισμός, ὑπερβολικὴ διέγερσις, πάθησις τῶν σπερματικῶν κύστεων ἰδίως κατόπιν χρονίας βλεννορροίας κλπ.) ἢ ἐπιβραδύνοντες (ἐλαφρὰ μέθη, ἰδιοσυγκρασία, ἐπανειλημμέναι συνευρέσεις κλπ.) τὸν ἀφροδίσιον σπασμόν. Εἴς τινας δὲ περιπτώσεις καὶ ἰδίως εἰς τὰς γυναῖκας, οὗτος δὲν ἐπιτελεῖται ποτέ. Τὸ τοιοῦτο συμβαίνει ἢ διότι δὲν προηγήθη κατάλληλος διέγερσις τῆς γυναικός, ἢ διότι ἐπεταχύνθη κατὰ πολὺ ὁ ἀνδρικὸς ἀφροδίσιος σπασμός, ἢ διότι ἡ φύσις τῆς γυναικὸς εἶναι τοιαύτη, ἤτοι κατέχεται ὑπὸ ψυχρότητος ἢ ἀναφροδισίας (βλ. κατωτέρω). Τοῦτο εἶναι ὀλέθριον καὶ δύναται νὰ προκαλέσῃ τὴν συζυγικὴν **ἀνικανότητα** (βλ. λ.), τὴν νευρικὴν ἐξάντλησιν, τὴν ψυχικὴν κατάπτωσιν, τὴν νευρασθένειαν, τὴν ἀηδίαν, τὸ διαζύγιον καὶ εἶναι περισσότερον αἰσθητὸν εἰς τὰ διανοητικῶς ἀνεπτυγμένα ἄτομα.

Ἡ πρὸς ἀφροδισίαν ἱκανότης ἐν συνδυασμῷ ἀμφοτέρων τῶν στοιχείων της, ἤτοι τῆς ἐπιθυμίας (διεγέρσεως) καὶ τῆς ἀπολαύσεως (πράξεως), ὑφίσταται διαφόρους φυσιολογικὰς διακυμάνσεις ἀναλόγως τῆς ἰδιοσυγκρασίας, τοῦ τόπου, τῆς φυλῆς, τῆς ἡλικίας καὶ τῆς ψυχικῆς καταστάσεως. Πέραν ὅμως ἑνὸς περιθωρίου διακυμάνσεων ἐμφανίζονται αἱ παθολογικαὶ καταστάσεις· καὶ ἡ μὲν ὑπερβολικὴ ἱκανότης ἀποτελεῖ τὴν *σατυρίασιν*, ἡ δὲ ὑπερβολικὴ ἐξασθένησις, τὴν *ἀνικανότητα*. Παρ' ἀνδρὶ ἡ ἀφροδισία ἐπιθυμία καὶ ἀπόλαυσις βαδίζουν συνήθως παραλλήλως. Ἐν τούτοις, οὐχὶ σπανίως παρατηρεῖται ἔντονος ἐπιθυμία μετ' ἀνικανότητος ἢ ἱκανότης μετ' ἀσθενοῦς ἐπιθυμίας. Ἐνταῦθα πρέπει ν' ἀντιδιασταλῇ ἡ ἱκανότης πρὸς ἀφροδισίαν μὲ τὴν ἱκανότητα πρὸς γονιμοποίησιν, διότι δυνατὸν ἡ πρώτη νὰ ὑπάρχῃ ἄνευ τῆς δευτέρας καὶ τἀνάπαλιν. Ἡ ἐπιθυμία πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ γεννητικοῦ ἐνστίκτου ἐξαρτᾶται ἀπὸ λόγους ψυχολογικῆς διαθέσεως καὶ λόγους ὀργανικούς. Ἀναφορικῶς μὲ τοὺς πρώτους δύναται νὰ ὑπάρχῃ καθημερινῶς· καὶ πολλάκις τῆς ἡμέρας. Ἀναφορικῶς ὅμως μὲ τοὺς δευτέρους, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει ὅτι ἡ ἀνανέωσις τῶν γεννητικῶν ἐκκρίσεων συντελεῖται ἀνὰ τρεῖς ἡμέρας κατὰ τὴν ἡλικίαν τῶν 20—40 ἐτῶν, ἡ γενετήσιος ἱκανοποίησις πρέπει νὰ τελῆται ὡς ἀνάγκη δὶς τῆς ἑβδομάδος, καθ' ὅτι πᾶσα μὲν βραδυτέρα ἐπιθυμία ὑποδηλοῖ ἐξασθένησιν, πᾶσα δέ, ὑπαρχούσης τῆς ἐπιθυμίας, βραδυτέρα ἱκανοποίησις προκαλεῖ ἐξασθένησιν. Δι' ὃ καὶ λίαν ὀρθῶς ὁ μέγας θρησκευτικὸς ἀναμορφωτὴς Λούθηρος ὥρισεν ὡς κανόνα κατὰ τὸν γάμον 2—3 συζυγικὰς συνευρέσεις καθ' ἑβδομάδα.

Ἡ ἀφροδισία εἰς τὸν ἄνδρα ἐξαρτᾶται ἐπίσης κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τὸ πρὸς ἐπιθυμίαν ἐρέθισμα. Ἡ διαρκὴς ἐπανάληψις τοῦ αὐτοῦ ἐρεθίσματος ὅσον ἔντονον καὶ ἂν ὑπῆρξε κατὰ πρώτην φορὰν προκαλεῖ σὺν τῷ χρόνῳ ἐξασθένησιν τῆς γεννητικῆς ἐπιθυμίας. Τοὐναντίον ἡ ἐναλλαγὴ τοῦ ἐρεθίσματος, ἔστω καὶ δι' ἑτέρου ἥσσονος ἐντάσεως ἀλλὰ νεοφανοῦς, προκαλεῖ ἰσχυροτέραν ἐπιθυμίαν. Ὅπως πάλιν τὴν αὐτὴν ἐντεταμένην ἐπιθυμίαν δύναται νὰ προκαλέσῃ τὸ ἐξασθενῆσαν ἐρέθισμα ἐὰν χρησιμοποιηθῇ μετὰ μικρὰν δι' ἄλλου ἐναλλαγήν. Ἐρέθισμα ἐν προκειμένῳ εἶναι ἡ γυνή. Ἐκ τοῦ φυσιολογικοῦ αὐτοῦ νόμου ἐξηγοῦνται πλεῖστα φαινόμενα, ἤτοι: ἡ πολυγαμικὴ τάσις τοῦ ἀνδρός, ἡ ἐπιθυμία τῆς ἀλλαγῆς τοῦ γυναικείου προσώπου, ἡ συζυγικὴ ἀπιστία τὴν ὁποίαν προκαλεῖ ἡ συζυγικὴ ἀηδία κ. ο. κ. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ ἔμπειρος σύζυγος διὰ νὰ συγκρατήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ συζύγου της προσπαθεῖ νὰ φαίνεται εἰς αὐτὸν διαρκῶς ὡς νέον πρόσωπον, μὲ νέας ἐκφράσεις, μὲ νέα θέλγητρα, μὲ διαρκῆ κομψότητα. Τὸ τοιοῦτο δὲν συμβαίνει εἰς τὴν γυναῖκα, εἰς ἣν δὲν ὑπάρχει ἡ ἀνάγκη τῆς ἐναλλαγῆς. Ἡ γυνὴ εἶναι τύπος μονογαμικός, δι' ὃ καὶ ἡ συζυγικὴ ἀπιστία τῆς γυναικὸς βαρύνει καὶ δὲν δύναται νὰ συγκριθῇ μὲ τὴν τοῦ ἀνδρός. Ἀλλὰ προκειμένου περὶ τῆς βαρύτητος τῆς συζυγικῆς ἀπιστίας ὑπάρχουν καὶ πολλαὶ ἄλλαι διαφοραί. Ὁ σύζυγος ὠθούμενος ὑπὸ τῆς ἀφροδισίας ἀνάγκης ἐναλλαγῆς δύναται νὰ ἀπατήσῃ ἐφημέρως τὴν σύζυγόν του μὲ πρόσωπον ἀδιάφορον, τοῦ ὁποίου οὔτε τὴν ἀνάμνησιν διατηρεῖ τὴν ἐπομένην. Ἀλλ' ἡ γυνή, ἧς ὁ ρόλος εἶναι παθητικὸς ἐν τῇ ἀφροδισίᾳ πράξει, τρόπον τινὰ ταπεινωτικὸς διότι δίδεται εἰς τὴν κατάκτησιν τοῦ ἀνδρός, ἀπαιτεῖ πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῆς πληττομένης ὑπερηφανείας της ψυχικὰ ἀντολλάγματα, ἀφοσίωσιν καὶ ἀναγνώρισιν τῆς θυσίας της· συνεπῶς ὁ ἀνὴρ εἰς ὃν θὰ παραδοθῇ οὔτε τυχαῖος δύναται νὰ εἶναι, οὔτε ἀδιάφορος πρὸς αὐτήν, οὔτε ἡ ἀνάμνησίς του δύναται νὰ ἐξαλειφθῇ τὴν ἐπομένην, ἐκτὸς ἂν πρόκειται περὶ ἐκφύλου γυναικὸς ἢ πόρνης. Ἡ πολυγαμικὴ τάσις τοῦ ἀνδρὸς εἶναι ἐπίσης ἐκείνη ἥτις κατὰ μέγαν λόγον δημιουργεῖ τὴν ἀνάγκην τῆς πορνείας ἀπὸ μακροτάτων ἤδη αἰώνων.

Εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι ἡ ἀφροδισία ἐπιθυμία διεγείρεται διὰ μέσου τῶν πέντε αἰσθήσεων, ἤτοι τῆς ἁφῆς, τῆς ὀσφρήσεως, τῆς ὁράσεως, τῆς ἀκοῆς καὶ τῆς γεύσεως. Παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ κυριωτέρα πασῶν ἐν προκειμένῳ εἶναι ἡ ἁφὴ (ἐνῷ διὰ τὰ ζῷα ἡ ὄσφρησις). Δευτερεύουσαν σημασίαν ἔχουν παρ' ἀνθρώπῳ ἡ ὄσφρησις (ἀρώματα, ὀσμὴ ἱδρῶτος κλπ.) καὶ ἡ ὅρασις (χαρακτηριστικὰ γυναικός, ἐνδύματα, χρώματα, σχήματα, θέα γυμνοῦ κλπ.) καὶ μικροτάτην ὅλως ἡ ἀκοὴ (ἡ φωνὴ τῆς ἀγαπωμένης γυναικὸς) καὶ ἡ γεῦσις (γεῦσις τοῦ δέρματος ἢ τῶν βλενογόνων, γεῦσις ἐκκρίσεων κλπ.). Ἡ ἁφὴ ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ τὸν ἀνώτερον ἐξανθρωπισμὸν τῆς ἀφροδισίας. Ὡς ἐκδήλωσις ἔρωτος, τρυφερότητος, θωπείας, ὡς συνεννόησις· καὶ συνομιλία εἶναι κἄτι τὸ ἐκτάκτως πολυσύνθετον καὶ σοφὸν καὶ εἶναι συγχρόνως ἡ ἀπαρχὴ τῆς ἀφροδισίας προσεγγίσεως τῶν φύλων, ἐνῷ ἡ ἁφὴ εἰς τὸ ἐντονώτερον σημεῖον τῆς ἐκδηλώσεώς της, εἰς τὸν ἐναγκαλισμόν, τὴν περίπτυξιν, τὴν συνένωσιν δύο σωμάτων ἀντιθέτου φύλου, χαρακτηρίζει τὸ ἀπόγειον τῆς ἀφροδισίας ἐκπληρώσεως. Ἡ ἁφὴ εἶναι σημαντικὴ τόσον ὡς πρᾶξις ἐνεργητικὴ (ἡ αἴσθησις π.χ. τοῦ ἀνδρὸς ἐπὶ τῇ θωπείᾳ μιᾶς γυναικείας χειρὸς) ὅσον καὶ ὡς παθητικὴ (ἡ ἡδονικὴ αἴσθησις τῆς γυναικὸς ἐπὶ τῇ θωπείᾳ τοῦ στήθους της) καὶ ὡς ἀμοιβαία (φίλημα, ἐναγκαλισμὸς κλπ.). Ὁ σύνδεσμος ὅστις ὑπάρχει μεταξὺ τῆς ἕδρας τῆς ἁφῆς, ἤτοι τοῦ δέρματος, καὶ τοῦ γενετησίου κέντρου εἶναι καταφανὴς καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν γεννητικῶν ἀδένων, ἤτοι κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν, τὸ δέρμα ἀντιδρᾷ διὰ τῆς ἐμφανίσεως στοιχείων ἀκμῆς (κοινῶς *σπυράκια τῆς νεότητος*) ἢ κομεδώνων (κοινῶς *μπιμπίκια*). Τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἐμφανίζονται συγχρόνως μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῶν τριχῶν εἰς τὸ ἐφήβαιον καὶ τὰς μασχάλας καὶ ἀποτελοῦν ἀντίδρασιν τῶν σμηγματογόνων ἀδένων καὶ τῶν τριχοφόρων θυλάκων κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς εἰδικῆς ἀνατριχώσεως. Ἐὰν ὅμως ἡ ἁφὴ δύναται νὰ προκαλέσῃ τὴν διέγερσιν, ἐκ τούτου δὲν ἕπεται ὅτι δύναται νὰ προκαλέσῃ καὶ τὴν αὐτοδιέγερσιν· ἡ πρόκλησις δέον νὰ γίνῃ δι' ἄλλου προσώπου ἀντιθέτου φύλου. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος καθ' ὃν δὲν δυνάμεθα νὰ προκαλέσωμεν γαργαλισμὸν ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ μας, ὡς διεξοδικῶς ἀπέδειξεν ὁ Groos (βλ. Die Spiele der Menschen, σελ. 206). Ἡ ἀφροδισία περίπτυξις εἶναι ἀμέσως συνδεδεμένη πρὸς τὸν γαργαλισμόν. Τοῦτο δὲν διέφυγε τὴν παρατήρησιν πλείστων σοφῶν. Ὁ Spinoza θέτει τὸν γαργαλισμὸν ὡς βάσιν τοῦ περιφήμου ὁρισμοῦ του περὶ ἔρωτος. Εἶναι δὲ γνωστὸς ὁ ὁρισμὸς τοῦ Chamfort «ἔρως εἶναι ἡ ἐπαφὴ δύο ἐπιδερμίδων» καὶ ἄλλων ἐγκύρων ἐπιστημόνων, ὅπως τοῦ Gowers, τοῦ Hall, τοῦ Allin, τοῦ Herrick, τοῦ Dagiel κλπ. Ὁ διεγερτικὸς οὗτος γαργαλισμὸς εἶναι ἐντονώτερος εἰς ὡρισμένα μέρη τοῦ σώματος ὅπως αἱ παλάμαι, τὸ πέλμα, τὸ ὄσχεον, ὁ τράχηλος, αἱ μασχάλαι, ἡ ἰγνύς, ὁ ὀμφαλός, κλπ.· εἰς ἕτερα δὲ σημεῖα, εἰς τὴν γυναῖκα, ἐντοπιζόμενος δημιουργεῖ ἀληθῆ κέντρα ἀφροδισίας διεγέρσεως. Ταῦτα εἶναι κυρίως ἡ κλειτορίς, αἱ θηλαὶ τῶν μαστῶν, ἡ κόγχη τοῦ ὠτὸς καὶ τὰ χείλη. Ἡ ταυτόχρονος δὲ διὰ τῆς ἁφῆς τῶν δακτύλων ἢ τῆς γλώσσης διέγερσις τριῶν ἐκ τῶν σημείων τούτων ἀποτελεῖ τὴν μεγαλυτέραν ἀφροδισίαν διέγερσιν, τὴν ὁποίαν μία γυνὴ δύναται νὰ αἰσθανθῇ. Ἀλλ' ἡ διέγερσις αὕτη ἐλαττοῦται ἐφ' ὅσον αἱ γενετήσιοι σχέσεις πολλαπλασιάζονται. Μετὰ τὸν γάμον τὸ αἴσθημα τοῦ γαργαλισμοῦ ἀμβλύνεται, ἐνῷ εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ἔχει τὴν μεγαλυτέραν του ἔντασιν. Τοιαύτη δὲ σημασία ἀποδίδεται εἰς τὸ γεγονὸς τοῦτο, ὥστε, ὡς ἀναφέρει ἡ Margarethe Filhès, ἐν Ἰσλανδίᾳ ἡ ἁγνότης ἑνὸς νέου ἢ μιᾶς νέας διαγιγνώσκεται ἐκ τῆς εὐαισθησίας, ἣν δεικνύουν εἰς τὸν γαργαλισμόν.

Ἡ συνήθης φυσιολογικὴ μεταβίβασις τοῦ αἰσθήματος τῆς ἁφῆς δὲν περιορίζεται εἰς τοὺς δακτύλους τῆς χειρός, ἀλλὰ γίνεται καὶ διὰ τῆς

Digitized by Google

λγώσσης ἰδίως εἰς ὡρισμένα σημεῖα, ὅπως αἱ θηλαὶ τῶν μαστῶν, ἡ κόγχη τοῦ ὠτός, ἡ γλῶσσα, ἡ κλειτορίς, (ἡ κλειτορὶς ἔχει σύνηθες μέγεθος 2 ἑκατοστῶν ἐν χαλάσει καὶ 3 ἐν στύσει· εἶναι δὲ εὐαίσθητος μόνον εἰς τὰ τρία χιλιοστὰ τοῦ κάτω αὐτῆς ἄκρου) καὶ ἡ βάλανος τοῦ ἀνδρός. Ἡ δι᾽ αὐτοῦ τοῦ τρόπου διέγερσις τῶν δύο τελευταίων σημείων εἶναι κανονική, παρατηρουμένη κατὰ γενικὸν κανόνα εἰς τὴν φύσιν ἐπὶ των ζῴων. Ἡ δὲ προέλευσίς της εἰς τὰ ἐρωτικὰ ἔθιμα τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι γαλλική, ὡς λέγεται, οὔτε νέα, ἀλλὰ παλαιοτάτη, μεταδοθεῖσα ἀπὸ τῶν Φοινίκων εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους, τοῦ Γιουβενάλη καὶ πλείστων ἄλλων συγγραφέων Ἑλλήνων καὶ Λατίνων. Ἡ διὰ τῆς ἁφῆς διέγερσις διαφόρων σημείων εἶναι ἀμέσως συνδεδεμένη πρὸς τὸ γεννητικὸν σύστημα προκαλοῦσα συστολὰς τῆς μήτρας, ὡς ἐπανειλημμένως ἀπεδείχθη διὰ πειραμάτων (βλ. σχετικῶς: *J. Y. Simpson*: Odstetric Memoirs, t. I, σελ. 836.— *Féré:* L'instinct sexuel, β' ἔκδ. σελ. 132.—*Kurdinowsky*: Archiv für Gynäkologie, 1917, τόμ. LXXXI, σελὶς 340 κλπ.).

Πλὴν τῶν ἀμέσων τούτων διεγέρσεων ἀναφερτέαι καὶ αἱ ἔμμεσοι, ἐξασκούμεναι διὰ τῶν προκλητικῶν φωτογραφιῶν ἢ διηγήσεων, τῆς πορνογραφίας, ἑνὸς καλοῦ γεύματος, ἢ λουτροῦ, τῆς καλῆς ψυχικῆς διαθέσεως, τῆς πληρότητος τῆς κύστεως ὑπὸ οὔρων (φαινόμενον προκαλοῦν στύσεις τόσον εἰς τὸν ἄνδρα ὅσον καὶ εἰς τὴν γυναῖκα) κλπ. Ἀναφερτέαι ἐπίσης καὶ αἱ τεχνηταὶ διεγέρσεις αἱ προκαλούμεναι ὑπὸ τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν καὶ τῶν ἀφροδισιακῶν *φαρμάκων* (βλ. λ.).

Ἡ ἀφροδισία παρὰ τῷ θήλει φύλῳ εἶται διάφορος τῆς παρὰ τῷ ἄρρενι. Ἅμα τῇ ἐπελεύσει τῆς γεννητικῆς ὡριμότητος, ἤτοι κατὰ τὸ 18ον ἔτος τῆς ἡλικίας, συνεπῶς ἐνωρίτερον τοῦ ἀνδρός, τὸ θῆλυ εἰσέρχεται ἀθορύβως εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἀφροδισίας. Ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ ὁ ρόλος τοῦ ἀνδρὸς ἔγκειται εἰς μίαν ἀκαθόριστον προώθησίν του πρὸς τὸ θῆλυ· τὸ δὲ θῆλυ προσελκύει τὸν ἄνδρα ἀποφεῦγον τοῦτον· ἡ ἄμυνα τῆς γυναικὸς εἶναι ἐπιθετικὴ καὶ ἔχει ὡς ἐπικούρους τὴν φιλαρέσκειαν, τὴν ζηλοτυπίαν καὶ τὴν ἐρωτοτροπίαν (flirt). Ἐν τούτοις ἡ περίοδος αὕτη ταχέως μεταπίπτει εἰς τὸν ἄνδρα εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς πλήρους ἀφροδισίας ἱκανοποιήσεως· τοὐναντίον τὸ θῆλυ καταλαμβάνεται ὑφ᾽ ἑνὸς ἀορίστου ἐρωτικοῦ αἰσθήματος καὶ θαυμασμοῦ τῆς μυϊκῆς δυνάμεως καὶ τῆς πνευματικῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἀνδρός, χωρὶς ἡ γενετήσιος ἐπιθυμία νὰ ἐξελιχθῇ, οὔτε ἡ ἐγκράτεια νὰ εἶναι ἀφόρητος ἢ ἀνθυγιεινή, ὅπως εἰς τὸν ἄνδρα. Διὰ νὰ γεννηθῇ ἡ ἀφροδισία ἐπιθυμία εἰς τὴν γυναῖκα προαπαιτεῖται ἡ ἐπαφὴ τοῦ ἀνδρός. Ἄνευ αὐτῆς καθεύδει. Ἀλλ᾽ ἂν ὁ ὕπνος αὐτὸς τῶν αἰσθήσεων παραταθῇ ἐπὶ πολύ, τότε ἡ ἐγκράτεια ἀποβαίνει ἐπιβλαβὴς καὶ εἰς τὸ θῆλυ καὶ δὴ ἐπιβλαβεστέρα ἢ εἰς τὸν ἄνδρα, διότι αἱ αἰσθήσεις ἀμβλύνονται καὶ ἡ ἀφροδισία τοῦ θήλεος οὔτε μετὰ τὸν γάμον θὰ δυνηθῇ νὰ ἐξυπνήσῃ ἐὰν οὗτος καθυστερήσῃ. Γενικῶς ἡ ἄμβλυνσις αὕτη τῶν αἰσθήσεων ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 25 ἔτους, καθισταμένη σὺν τῷ χρόνῳ σοβαρωτέρα. Οὕτως, ἐνῷ μιᾶς ὑπάνδρου 25 ἐτῶν ἡ ἀφροδισία βαίνει διαρκῶς αὐξανομένη μέχρι τοῦ 35ου ἔτους, μιᾶς παρθένου 25 ἐτῶν ἡ ἀφροδισία βαίνει διαρκῶς ἐλαττουμένη μέχρι τοῦ 35ου ἔτους. Ἡ ἐγκράτεια αὕτη ἄγει ἐπίσης εἰς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα καὶ δι᾽ ἄλλων ὁδῶν, ἀφ᾽ ὧν συνήθως ἐξαναγκάζεται νὰ διέλθῃ ἡ νεᾶνις, ἤτοι διὰ τῆς ὁδοῦ τοῦ αὐνανισμοῦ, τῆς παρὰ φύσιν γενετησίου ἱκανοποιήσεως καὶ τῆς ὁμοφυλοφιλίας. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ἡ κλίσις τῆς γυναικὸς πρὸς τὰς ὁμοφύλους της δὲν ἀποτελεῖ τὸ παθολογικὸν φαινόμενον ἀναλόγου κλίσεως μεταξὺ δύο ἀνδρῶν. Τοὐναντίον συχνότατα βλέπει τις τὰς νεάνιδας ἀλληλοασπαζομένας μετὰ πάθους, εὐχαριστουμένας νὰ συγκοιμῶνται ἐν τῇ αὐτῇ κλίνῃ καὶ νὰ ἐπιδεικνύωνται γυμναὶ μεταξὺ ἀλλήλων.

Αἱ ἐρωτογενεῖς ζῶναι τῆς γυναικὸς δὲν περιορίζονται εἰς τὰ γεννητικά της ὄργανα, ὅπως εἰς τὸν ἄνδρα· ἔχει ἀνάγκην θωπειῶν καθ᾽ ἅπασαν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος, αἱ δὲ θηλαὶ τῶν μαστῶν, ἀποτελοῦν ἔντονον κέντρον διεγέρσεως. Δι᾽ ὃ καὶ ἡ ἐπίτευξις τῆς ἀφροδισίας ἀπολαύσεως εἰς τὴν γυναίκα δὲν εἶναι ἁπλοῦν μηχανικὸν φαινόμενον προστριβῆς, ὅπως εἰς τὸν ἄνδρα, ἀλλὰ προαπαιτεῖ συστηματικὴν διέγερσιν ὅλων τῶν ἐρωτογενῶν κέντρων, στῦσιν τῆς κλειτορίδος, μέθην ἀφροδισίαν. Δεδομένου δ᾽ ὅτι ὁ γενετήσιος σπασμὸς εἰς τὴν γυναῖκα προκαλεῖται ἀργότερον ἢ εἰς τὸν ἄνδρα, εὐνόητον τυγχάνει ποία προσοχὴ δέον ν᾽ ἀποδίδεται εἰς τοῦτο. Ἡ ἀφροδισία ἀπόλαυσις εἰς τὴν γυναῖκα εἶναι οὕτω πλέον πολύπλοκος, πλέον λεπτὴ (καθ᾽ ὅτι παραμικρὰ λογικὴ ὑπόμνησις, θόρυβος ἢ ἄλλο ἀπρόοπτον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς γεννετησίου πράξεως δύναται νὰ διακόψῃ εἰς τὴν γυναῖκα τὴν ἀφροδισίαν διέγερσιν) καὶ πλέον παρατεταμένη. Μετὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ πρώτου γενετησίοο σπασμοῦ ἡ γυνὴ εὑρίσκεται μακρὰν ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι ἱκανοποιημένη. Τοὐναντίον ἡ πρώτη αὐτὴ ἡδονικὴ αἴσθησις τὴν διεγείρει καὶ τὴν καθιστᾷ ἄπληστον, ἡ δὲ διέγερσις αὕτη προκαλεῖ ἀλλεπαλλήλους καὶ συνεχεῖς τοὺς ἑπομένους ἡδονικοὺς σπασμούς. Πολλαὶ ἔγγαμοι γυναῖκες ἀγνοοῦσι πλήρως τὴν ἡδονήν, καθ᾽ ὅτι οὐδέποτε ἐμερίμνησαν οἱ σύζυγοί των περὶ αὐτῆς, ἀρκούμενοι εἰς τὴν ἰδίαν ἱκανοποίησιν. Καὶ πολλαὶ γυναῖκες ἐκλαμβάνονται ὡς ψυχραί, διότι δὲν ἐγνώρισαν τὸν ἄνδρα ὅστις θὰ τὰς διεγείρῃ. Διὰ τοῦτο καὶ περιπίπτουσιν ἀπὸ τοῦ συζύγου εἰς τοῦ ἐραστοῦ τὴν ἀγκάλην. Ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀνδρὸς ἡ ἀφροδισία ἱκανοποίησις δεκαπλασιάζεται ὅταν ἐπιτύχῃ τὴν πλήρη ἱκανοποίησιν τῆς συντρόφου του. Εἶναι ἡ μόνη στιγμὴ καθ᾽ ἣν ἡ ἀφροδισία πρᾶξις ἀνέρχεται ἐκ τοῦ κτηνώδους ἐπιπέδου εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς ἀποθεώσεως καὶ ὁ ἄνθρωπος προσεγγίζει πρὸς τὸν δημιουργόν του.

Τὸ ἐπίπλοκον τῆς ἀφροδισίας ἀπολαύσεως εἰς τὴν γυναῖκα δικαιολογεῖ ὡρισμένας της προτιμήσεις. Οὕτως αἱ γυναῖκες προτιμοῦν τοὺς ρωμαλέους καὶ ἀθλητικοὺς ἄνδρας, ἀδιαφοροῦσαι διὰ τὴν ὡραιότητα τῶν χαρακτηριστικῶν των. Τὸ δὲ φαινόμενον ἀσχήμων ἀνδρῶν συζώντων μὲ ὡραίας γυναῖκας εἶνε εὐεξήγητον. Ἡ γυνὴ μισεῖ καὶ περιφρονεῖ τὸν ἄτολμον καὶ δειλὸν ἄνδρα, ὅπως καὶ τὸν καχεκτικόν. Ἡ προτίμησις ὡρισμένων γυναικῶν πρὸς τοὺς γέροντας εἶνε εὐεξήγητος. Διότι ὁ ἡλικιωμένος εἶνε ἔμπειρος τῶν σημαντικῶν τούτων λεπτομερειῶν καὶ διότι ἡ ἐκσπερμάτισις τούτου ἐπιβραδύνεται, τουθ᾽ ὅπερ παρατείνει τὴν ἡδονὴν εἰς τὴν γυναῖκα. Ἡ αὐτὴ ἐπιβράδυνσις παρατηρεῖται καὶ εἰς τοὺς περιτετμημένους ἄνδρας (διότι ἐλλείπει ἡ πόσθη, ἥτις διὰ τῆς προστριβῆς ἐπὶ τῆς βαλάνου ἐπιταχύνει τὸν γενετήσιον σπασμὸν τοῦ ἀνδρός). Ἡ γυνὴ εἶναι ἀκούραστος εἰς τὸν ἀφροδίσιον ἔρωτα. Ἐν τούτοις εἶναι τύπος μονογαμικός. Ὁ ἀνὴρ δύναται νὰ λατρεύῃ τὴν σύζυγόν του ἢ τὴν φίλην του καὶ νὰ ἔχῃ ἐπίσης ἀφροδισίους σχέσεις μὲ ἄλλας γυναῖκας. Εἰς τὴν γυναῖκα, τοῦτο εἶναι κατὰ γενικὸν κανόνα ἀδύνατον. Δύναται κάλλιστα ν᾽ ἀλλάξῃ ἐραστὰς ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ προσκολληθῇ συγχρόνως εἰς δύο ἄτομα (ἐκτὸς ἂν τοῦτο γίνεται διὰ λόγους ἀνάγκης ἢ συμφέροντος). Ἡ γυνὴ δὲν χωρίζει τὸν ἔρωτα ἀπὸ τὴν ἀφροδισίαν· δίδεται ὁλόκληρος καὶ εἰς τοιοῦτον τρόπον, ὥστε πολλάκις αἱ γενετήσιοι διεγέρσεις της ἐπιδροῦν καὶ ἐπὶ τῆς γονιμοποιήσεως καὶ δυνατὸν νὰ γονιμοποιηθῇ ὑπὸ τοῦ ἐραστοῦ, ἐνῷ ὁ σύζυγος οὐδέποτε κατώρθωσε τοῦτο. Ἡ ἀφροδισία τῆς γυναικὸς εὑρίσκεται ηὐξημένη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐμμήνων καὶ ὀλίγον πρὸ καὶ μετὰ ταῦτα. Ἡ περιοδικότης αὐτή, ἡ τόσον χαρακτηρίζουσα τὰ ζῷα, δὲν παρατηρεῖται ἐν τούτοις εἰς τὸν ἄνδρα πλὴν ἐλαφρῶν τινων μεταβολῶν κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἀνοίξεως καὶ τοῦ φθινοπώρου (βλ. *Laycock*: Nervous diseases of women σελ. 61-70 καὶ *Heape*: The sexual season of Mammals, εἰς Quarterly Journal of microscopical Sciecce, t. XLIV, 1900 μέρος Α').

Κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ Schröder ἡ ἀφροδισία ἐπιθυμία γεννᾶται εἰς τὸ θῆλυ τῶν κατωτέρων τάξεων κατὰ 72% ἅμα τῇ πρώτῃ ἐμφανίσει τῆς ἐμμήνου ροῆς, ἐνῷ ἡ ἐμφάνισις αὕτη καταπνίγεται διὰ τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῶν ἐθίμων εἰς τὰς νεάνιδας τῶν ἀνωτέρων κοινωνικῶν τάξεων. Ἡ παῦσις ὅμως τῆς ἀφροδισίας εἰς τὴν γυναῖκα δὲν καταπαύει μὲ τὴν παῦσιν τῶν ἐμμήνων κατὰ τὴν κλιμακτηρικὴν ἡλικίαν, ἤτοι περὶ τὸ πεντηκοστὸν ἔτος, ἀλλ᾽ ἐξακολουθεῖ, ἐνίοτε μάλιστα αὐξανομένη, καὶ εἰς τὰς γραίας. Παρόμοια παραληρήματα ἀφροδισιακὰ παρατηροῦνται καὶ ἐπὶ γεροντοκορῶν. Ἡ ἀφροδισία τῆς γυναικὸς ἔχει ἀποτόμους διακυμάνσεις. Οὕτως, ἐνῷ ἄρχεται μετὰ πάσης αἰδοῦς καὶ αἰσθηματικῆς ὀνειροπολήσεως, δύναται νὰ καταστῇ μετὰ τὴν πρώτην συνεύρεσιν ἀκόρεστος, λάγνος, ἀναίσχυντος. Ἀντιθέτως ὅμως, ἂν καὶ ἡ γυνὴ αἰσθάνεται περισσότερον τὴν ἀφροσίαν ἡδονήν, ἐν τούτοις δύναται νὰ συγκρατηθῇ ἀνενοχλήτως εἰς τὴν ἐγκράτειαν ἐπ᾽ ἀρκετὸν χρόνον. Τοῦ κανόνος τούτου ὑπάρχουν ἐξαιρέσεις καὶ πρὸς τὰ ἄνω καὶ πρὸς τὰ κάτω. Οὕτως, ἀναλόγως πρὸς τὴν σατυρίασιν τῶν ἀνδρῶν, ἡ γυνὴ δύναται νὰ παρουσιάσῃ *νυμφομανίαν*, καθ᾽ ἣν ὁ μονογαμικὸς τύπος της μεταβάλλεται εἰς πολυανδρικόν, καθίσταται ἄπληστος καὶ ἄστατος, ἐπιθυμεῖ τὴν ἀλλεπάλληλον ἀλλαγὴν προσώπων. Τοὐναντίον δὲ δύναται νὰ παρουσιάσῃ πλήρη *ἀναφροδισίαν*. Τὸ ὅτι ἡ ἀφροδίσιος ἰδιοσυγκρασία τῆς γυναικὸς ἐξωτερικεύεται διὰ γνωρισμάτων, οἷα τὰ σαρκώδη χείλη, ἡ καμπυλωτὴ ρὶς κλπ. δὲν ἀποτελεῖ ποσῶς κανόνα.

Ἀναφροδισία ἢ *ψυχρότης* (anaphrodisie-frigidité) καλεῖται κατάστασις ἰδίως τῆς γυναικός, κακῶς συγχεομένη πρὸς τὴν *ἀνικανότητα* καὶ ἐγκειμένη εἰς τὴν ἔλλειψιν ἀφροδισίας ἐπιθυμίας καὶ ἀφροδισίας ἀπολαύσεως ἢ μόνον ἀφροδισίας ἀπολαύσεως, ὁπότε ἡ κατάστασις τῆς γυναικὸς εἶναι τραγική, οὐ μόνον διὰ τὸν σύντροφόν της, ἀλλὰ καὶ δι᾽ αὐτὴν τὴν ἰδίαν, καθ᾽ ὅτι δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἀφροδισίαν ἐπιθυμίαν της, τὴν ὁποίαν ἐν τούτοις αἰσθάνεται ζωηρῶς. Ἡ ἀναφροδισία αὕτη, ἥτις δυνατὸν νὰ φθάσῃ καὶ μέχρι πλήρους ἀφροδισίας ἀναισθησίας, ὑπολογίζεται ὑπὸ τοῦ Efferz εἰς 10% διὰ τὰς γυναῖκας καὶ εἰς 1% διὰ τοὺς ἄνδρας (*Löwenfeld:* Sexualleben und Nervenleiden, σελ. 11). Ἐν τούτοις τὸ ποσοστὸν τοῦτο εἶναι πολὺ κατώτερον τῆς πραγματικότητος, τοὐλάχιστον διὰ τὴν γυναῖκα, κατὰ τὴν γνώμην τῆς πλειονότητος τῶν ἐπ᾽ αὐτοῦ ἀσχοληθέντων συγγραφέων (*Moll:* Konträre Sexualempfindung, γ' ἔκδ. σελ. 510). Ὁ Moll ἀναβιβάζει τὴν ἀναφροδισίαν τῶν ἐγγάμων Γερμανίδων μέχρι 66%, ὁ δὲ Shufeld βεβαιοῖ ὅτι 75% ἐκ τῶν ἐγγάμων γυναικῶν τῆς Νέας Ὑόρκης κατατρύχονται ὑπὸ ἀναφροδισίας (*Shufeld*, εἰς: Pacific medical Journal, Νοέμβρ. 1907). Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι εἶναι ἀναμφισβητήτως ἀληθεῖς, ἀλλὰ δὲν δύναταί τις νὰ ὑπολογίσῃ πόσοι ἐξ αὐτῶν ὀφείλονται εἰς πραγματικὴν ἀναφροδισίαν καὶ πόσοι εἰς τὴν ἀνεπιτηδειότητα ἢ ἀδιαφορίαν τοῦ συζύγου, διὰ νὰ ἀφυπνίσῃ τὴν ἀφροδισίαν τῆς συζύγου του, ἥτις τόσον πολύπλοκος εἶναι ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν.

Οἱ κυριώτεροι λόγοι τῆς γυναικείας ἀναφροδισίας εἶναι οἱ ἑξῆς: παράτασις τῆς ἐγκρατείας τῆς παρθένου, αὐνανισμός, λέσβιος ἔρως (ὁμοφυλοφιλία), ἀνεπιτηδειότης τοῦ συζύγου ἢ ἀδιαφορία πρὸς πρόκλησιν τοῦ γενετησίου σπασμοῦ τῆς γυναικός, πρόωρος ἐκσπερμάτισις τοῦ ἀνδρός, ἀηδὴς ἐντύπωσις προκαλουμένη ὑπὸ τοῦ ἀνδρός, διακοπτομένη συνεύρεσις (coïtus interruptus), ἀφαίρεσις τῶν ᾠοθηκῶν, αἰδώ, νευρικὴ κατάστασις, συμφόρησις τῆς μήτρας, ἰσχυρὸς ἠθικὸς κλονισμὸς κατὰ τὴν μικρὰν ἡλικίαν, γενικοὶ λόγοι κλπ. Ἡ ἀναφροδισία δύναται ἐνίοτε νὰ θεραπευθῇ αἰρομένης τῆς αἰτιολογίας της, δι᾽ ὀποθεραπείας συμμείκτου καὶ ἠλεκτροθεραπείας, διὸ τῆς ψυχαναλύσεως, τῆς ὑποβολῆς, τῆς ψυχοθεραπείας, τῆς εὑρέσεως καταλλήλου συντρόφου κ.ο.κ. Πολλάκις ὅμως πάντα ταῦτα ἀστοχοῦν.

Παρακμὴ τῆς ἀφροδισίας. — Ἡ ἀφροδισία ζωὴ εὑρισκομένη ἐν ἀμέσῳ συνδέσμῳ πρὸς τὰς ὀργανικὰς λειτουργίας τοῦ ἀνθρώπου, παρακολουθεῖ μοιραίως ταύτας εἰς τὴν ἐξάντλησίν των καὶ τὸν γεροντικὸν μαρασμὸν καὶ μόνη ἡ διανοητικὴ λειτουργία εἶναι ἐκείνη ἥτις ἀκμαιοτέρα πασῶν διατηρεῖται μέχρις ἐσχάτων. Μετὰ τὸ 45ον ἔτος τῆς ἡλικίας παύει ἡ περίοδος τῆς ἀκμῆς καὶ ἄρχεται ἡ περίοδος τῆς παρακμῆς τῆς ἀφροδισίας, τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν εἰς τρεῖς ἡλικίας, ἤτοι: τὴν κρίσιμον, μεταξὺ 45-55, τὴν προγεροντικήν, μεταξὺ 55 - 65, καὶ τὴν γεροντικήν, ἤτοι τὴν μετὰ τὸ 65ον ἔτος.

Τὸ φυσιολογικὸν τέλος τῆς γεννητικῆς ζωῆς τῆς γυναικὸς ἐκδηλοῦται διὰ τῆς παύσεως τῆς ἐμμήνου ροῆς, ἤτοι μεταξὺ τοῦ 45ου καὶ 50οῦ ἔτους, ἐνῷ ὁ ἀνὴρ δύναται νὰ εἶναι γόνιμος μέχρι βαθέος γήρατος. Οὗτος εἶναι καὶ εἷς ἐκ τῶν πολλῶν λόγων δι᾽ οὓς ἡ μεταξὺ συζύγων διαφορὰ ἡλικίας πρέπει νὰ μὴ εἶναι μικροτέρα τῶν 6 ἐτῶν, οὔτε μεγαλυτέρα τῶν 12. Ἀλλ᾽ ἡ γυνὴ καὶ μετὰ τὴν λῆξιν τῆς γεννητικῆς της ζωῆς ἐξακολουθεῖ ἔχουσα ἐπιθυμίας, σφοδρὰς μάλιστα, καὶ ἐνίοτε αἱ μέχρις ἐκείνης τῆς στιγμῆς τυχὸν ὑπνώττουσαι ἀφροδίσιαι ὀρέξεις διεγείρονται ἀποτόμως. Αἱ ἀπότομοι αὗται διεγέρσεις, προσλαμβάνουσαι μορφὴν ὀξυτάτου πάθους καὶ ἔχουσαι συνήθως ὡς ἀντικείμενα λατρείας νεαρὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα τὰ καταδιώκουν καὶ τὰ ζηλοτυποῦν μέχρις ὑπερβολῆς, εἶναι συνήθεις εἰς ἀμφότερα τὰ φῦλα (Βλ. *Hesnard:* La vie et la mort des instincts, Paris 1926).

Παθολογία τῆς ἀφροδισίας.— Αὕτη περιλαμβάνει τὴν διαστροφήν, τὴν ἀντιστροφὴν καὶ τὰς ἀνωμαλίας τῆς ἀφροδισίας. Ἡ παθολογικὴ ἐκδήλωσις τῆς ἀφροδισίας ὀφείλεται εἰς λόγους ὀργανικοὺς καὶ ψυχικούς. Εἰς τοὺς πρώτους ἀνήκουν αἱ συγγενεῖς ἢ ἐπίκτητοι ἢ παροδικαὶ ἀτέλειαι τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, ὅπως π. χ. ἡ ἀσπερμία, ἡ κρυψορχία, ἡ φίμωσις, ἡ παραφίμωσις, ὁ ἐπισπαδίας, ὁ ὑποσπαδίας, ὁ ἀνασπαδίας, ὁ πριαπισμός, ὁ μικροπεϊσμός, ὁ πολυπεϊσμός, ὁ μακροπεϊσμός, ὁ κολεϊσμός, ἡ ἔλλειψις κόλπου κλπ. Εἰς τὰς παροδικὰς ἀτελείας ἀναφερτέα τὰ ἀφροδίσια νοσήματα καὶ αἱ τραυματικαὶ βλάβαι.

Ἡ ψυχοπαθολογικὴ ἀφροδισία εἶναι πολὺ πλέον ἐνδιαφέρουσα. Κατὰ ταύτην ἡ ἀφροδισία ἐπιθυμία καὶ ἀπόλαυσις ἢ ἀντιστρέφεται (ἤτοι οἱ ἄνδρες ἔχουν τὰς ἐπιθυμίας τῆς γυναικὸς ἐρώμενοι ἀνδρῶν καὶ τἀνάπαλιν) ἢ διαστρέφεται (ἤτοι λαμβάνει ποικίλας ἀντιφυσιολογικὰς κατευθύνσεις καὶ ἐκδηλώσεις). Αἱ καταστάσεις αὗται ὀφείλονται εἰς πολλοὺς λόγους, ὧν κυριώτεροι εἶναι: α') ἡ κληρονομικότης (κληρονομικότης κακῶν ἢ ἐκφύλων ἕξεων τῶν γονέων ἢ χρονίων δηλητηριάσεων, ὡς ὁ ἀλκοολισμός, ἡ κοκαϊνομανία, ἡ μορφινομανία, ἡ χασισοποτία ἢ ἀσθενειῶν, ὡς ἡ φυματίωσις, ἡ σύφιλις, ἡ ἐπιληψία, αἱ νευρικαὶ καὶ φρενικαὶ παθήσεις)· β') αἱ κακαὶ συναναστροφαὶ καὶ κακαὶ ἕξεις· γ') ἡ ὑπερβολικὴ ἐγκράτεια ἢ ὑπερβολικὴ λαγνεία· δ') ἡ ἀντιφυσιολογικὴ αὐστηρότης τῶν

Digitized by Google

γονέων· ε') ὁ φόβος σκανδάλου, συνεπειῶν ἢ ἀσθενειῶν· στ') ἡ ὑπερβολικὴ μόρφωσις, ἡ ἐκλέπτυνσις τοῦ πνεύματος καὶ τῶν αἰσθήσεων, ἡ φαντασιοπληξία· ζ') ὁ κόρος ἢ ἡ ἀηδία τῆς φυσιολογικῆς ἀπολαύσεως· η') ἰσχυρὰ ἀφροδισία ἢ μή, συγκίνησις κατὰ τὴν μικρὰν ἡλικίαν (3—6 ἐτῶν) κλπ. (βλ. *Krafft Ebing:* Psychopathia sexualis).

Ἡ ἀντιστροφὴ τῆς ἀφροδισίας, γνωστὴ ὑπὸ τὸν γενικὸν ὅρον *ὁμοφυλοφιλία*, εἶναι κατάστασις παθολογικὴ (ἔχουσα τὸ λίκνον της ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι), καθ' ἣν ὁ ἀνὴρ διεγείρεται ὑπὸ τοῦ ἀνδρός, μεθ' οὗ ἐπιτελεῖ καὶ τὴν ἀφροδισίαν πρᾶξιν καὶ ἡ γυνὴ διεγείρεται καὶ συνευρίσκεται ὡσαύτως μετὰ τῆς γυναικὸς (*οὐρανισμός, σοδομία, λέσβιος ἔρως, κλειτορισμός, τριβαδισμός, λεσβιασμός*). Οἱ ὁμοφυλόφιλοι ὑποδιαιροῦνται εἰς πολλὰς κατηγορίας κοινὰς εἰς ἀμφότερα τὰ φῦλα. Οὕτως ἔχομεν: α') τοὺς ἐνεργητικούς· β') τοὺς παθητικούς· γ') τοὺς ἐνεργητικοὺς ἅμα καὶ παθητικούς, συγχρόνως ἢ ἐκ περιτροπῆς· δ') τοὺς παροδικούς, ἤτοι ἐκείνους οἵτινες ἐλλείψει ἑτέρου φύλου ἀναγκάζονται νὰ ἐνεργήσουν τὴν ὁμοφυλοφιλίαν ἣν καὶ παύουν εὐθὺς ὡς ἀρθῇ τὸ ἐμπόδιον. Εἰς τούτους ἀνήκουν καὶ οἱ ἐκ λόγων συμφέροντος καὶ μόνον ἐνεργοῦντες· ε') τοὺς ὁμοετεροφύλους ἢ ψυχικοὺς ἑρμαφροδίτους, οἵτινες ἐξ ἴσου διεγείρονται καὶ ἔχουν ἐρωτικὰς σχέσεις μὲ ἀμφότερα τὰ φῦλα· στ') τοὺς ἐξωτερικούς, ἤτοι τοὺς ἀρεσκομένους νὰ ἐνδύωνται καὶ νὰ ἔχουν τοὺς τρόπους τοῦ ἀντιθέτου πρὸς αὐτοὺς φύλου καὶ ζ') τοὺς πλατωνικούς, οἵτινες αἰσθάνονται μὲν κλίσιν ἐρωτικὴν πρὸς τὰ ἄτομα τοῦ ἰδίου των φύλου, ἀλλὰ δὲν τὴν ἐκδηλώνουν, ἢ ἱκανοποιοῦνται δι' ὁμοφυλοφίλου αὐνανισμοῦ. (Βλ. *A. Moll*: Les perversions de l' instinct génital. Étude sur l'inversion sexuelle-Paris 1897, éd. *Masson*—Dr *Laupts*: Perversion sexuelle, éd. *Masson,* Paris 1896.—*Thoinot*: Attentats aux moeurs, éd. *Doin,* Paris 1898.—*Havelock Ellis*: l'inversion sexuelle, Paris 1927, τόμος III.—*A. Forel,* La Question Sexuelle, Paris 1923.)

Ἡ διαστροφὴ τῆς ἀφροδισίας παρουσιάζει πλείστας ὅσας ποικιλίας, αἵτινες οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ὑπερβολὴ μιᾶς φυσιολογικῆς λεπτομερείας. Αἱ διαστροφαὶ αὗται ἐν τῷ συνόλῳ των χαρακτηρίζουν τὸν παθολογικὸν ἔρωτα (βλ. Dr *Laurent:* L'amour morbide καὶ Dr *Gaufeynon:* l'amour morbide). Αἱ κυριώτεραι τούτων εἶναι: 1) Ὁ *αὐνανισμός,* ὅταν ἐπεκταθῇ εἰς τὴν ὥριμον ἡλικίαν. Ὁ αὐνανισμὸς καλεῖται *ὁμοφυλόφιλος*, ὅταν τὰ διεγείροντα ἄτομα εἶναι τοῦ αὐτοῦ φύλου καὶ *ἑτεροφυλόφιλος,* ὅταν ἀνήκουν εἰς τὸ ἀντίθετον φῦλον, *αὐτοαυνανισμὸς* καὶ *ἑτεροαυνανισμός,* ὅταν ἕτερον πρόσωπον τοῦ αὐτοῦ ἢ ἑτέρου φύλου ἐνασκῇ τὸν αὐνανισμὸν ἐπὶ τοῦ πρώτου, ἢ διπλοῦς αὐνανισμός, ὅταν ἀμφότεροι οἱ συνερχόμενοι τοῦ αὐτοῦ ἢ ἑτέρου φύλου αὐνανίζονται ἀμοιβαίως ἢ κεχωρισμένως. Ἐνταῦθα προσθετέον καὶ τὸν ὑπὸ τύπον ψευδοῦς συνουσίας αὐνανισμὸν δι' ἀντικειμένων, συνήθη εἰς τὰς νεάνιδας, ὡς καὶ τὸν αὐνανισμὸν πρὸ τῶν ὀμμάτων ἀτόμου τοῦ ἀντιθέτου φύλου, ὅστις εἶναι μία ποικιλία τοῦ *ἐπιδεικτισμοῦ.* (Dr *Garnier :* l'onanisme chez l'homme et chez la femme).—2) Ἡ *ἀλγολαγνεία,* ἤτοι ἡ διὰ προκλήσεως πόνου διέγερσις καὶ ἀπόλαυσις. Αὕτη ἔχει δύο κυρίας ὑποδιαιρέσεις, ὧν πλεῖσται ποικιλίαι ὑπάρχουσιν, ἤτοι τὸν *σαδισμὸν* παρατηρούμενον εἰς ἀμφότερα τὰ φῦλα καὶ καθ' ὃν διὰ νὰ διεγερθῇ ἓν ἄτομον ἀπέναντι τῆς συντρόφου του πρέπει νὰ τὴν μεταχειρισθῇ κακῶς, ἤτοι νὰ τὴν ὑβρίσῃ, νὰ τὴν ταπεινώσῃ, νὰ τὴν δείρῃ, νὰ τῆς προκαλέσῃ ἀμυχάς, αἱμορραγίαν, βασανιστήρια, ἀκρωτηριασμούς κ. ο. κ. ἢ ἁπλῶς νὰ τὴν ἐνδύσῃ διὰ ρυπαρῶν ἢ ἐφθαρμένων ἐνδυμάτων, νὰ τῆς ὁμιλήσῃ διὰ χυδαίων ἐκφράσεων, νὰ τὴν ραπίσῃ κ. ο. κ. (βλ. Dr *Laurent:* Sadisme et Masochisme) καὶ τὸν ἀντίθετον τούτου, ἤτοι τὸν *μαζοχισμόν,* καθ' ὃν διὰ νὰ διεγερθῇ ἓν ἄτομον ἀπαιτεῖ νὰ ὑποστῇ τ' ἀνωτέρω περιγραφέντα. Καὶ ὁ μαζοχισμὸς ἐπίσης παρατηρεῖται εἰς ἀμφότερα τὰ φῦλα.—3) Ὁ *φετιχισμός*. Εἰς τοῦτον ἡ διέγερσις τοῦ ἀνδρὸς προκαλεῖται διὰ τῶν εἰς τὴν γυναῖκα ἀνηκόντων ἀντικειμένων, ἤτοι ἐπὶ τῇ θέᾳ ἑνὸς ἐνδύματος ἢ ἐσωρρούχου ἢ ὑποδήματος ἢ περικνημίδος ἢ ἀντικειμένου οἱουδήποτε ἀνήκοντος εἰς αὐτὴν κ. ο. κ. (βλ. Dr *Laurent:* Fetichisme et érotomanie).—4) Ὁ *ἀζωοφιλισμός,* ἤτοι ὁ ἔρως πρὸς τὰ ἄψυχα ἀντικείμενα. Οὗτος ἔχει ποιάν τινα ὁμοιότητα ἐκ πρώτης ὄψεως πρὸς τὸν φετιχισμόν, ἐν τούτοις ὅμως εἶναι ἀνεξάρτητος τούτου, διότι εἰς τὸν φετιχισμὸν τ' ἀντικείμενα φέρουν εἰς τὴν μνήμην τὴν εἰκόνα ὡραίας γυναικός, ἐνῷ ἐνταῦθα εἶναι αὐθύπαρκτα. Ὁ ἀζωοφιλισμὸς ἔχει τὰς ἑξῆς κυρίας ποικιλίας: α') Τοὺς διεγειρομένους ἐπὶ τῇ θέᾳ γυναικὸς φερούσης ὡρισμένον ἔνδυμα, ἤτοι χωρικὸν ἢ μέλαν ἢ ἐσθῆτα νοσοκόμου κ. ο. κ. Εἰς τὰ ἄτομα ταῦτα τὸ μόνον ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ ἔνδυμα, τελείως δὲ τοὺς εἶναι ἀδιάφορον τὸ πρόσωπον ὅπερ τὸ φορεῖ. β') Τοὺς διεγειρομένους ἐπὶ τῇ ἀναπολήσει ἀναμνήσεων ἢ ἀντικειμένων προκαλούντων ἀναμνήσεις, ὡς π. χ. βιβλία, ἐπιστολαί, ξηρὰ ἄνθη κ.ο.κ. ἢ ὡρισμένοι ἦχοι, μουσικὰ τεμάχια, ἀρώματα κ.λ.π. γ') Τοὺς διεγειρομένους ὑπὸ λεπτομερειακῶν ἐξαρτημάτων, ὅπως ἐν τῇ περιπτώσει τῶν Charcot καὶ Magnan, οἵτινες ἀναφέρουν ἄτομον τὸ ὁποῖον διηγείρετο μόνον ἐπὶ τῇ θέᾳ ἥλων γυναικείου ὑποδήματος καὶ ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τοῦ ἤχου γυναικείου τακουνιοῦ, ἀκόμη δὲ καὶ τῶν ἀποτυπωμάτων τῶν ἥλων εἰς τὴν λάσπην ἢ τὴν χιόνα. δ') Τοὺς ἐραστὰς τῶν ἀγαλμάτων καὶ τῶν εἰκόνων. ε') Τοὺς μηδενιστὰς τῆς σαρκὸς κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ καθηγητοῦ Lacassagne. Εἰς τούτους ἀνήκουν οἱ μυστικισταί, οἱ θρησκόληπτοι, οἱ ἀφιεροῦντες τὸν ἑαυτόν των εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Χριστοῦ ἢ τῆς Παναγίας κ. ο. κ.—5) Ὁ *πλατωνικὸς* ἔρως, εἰς ὃν ὑπάρχει ἐρώμενον πρόσωπον ἀλλ' αἱ μετ' αὐτοῦ σχέσεις εἶναι μόνον πνευματικαί, αἱ δὲ σαρκικαὶ γίνονται κατὰ φαντασίαν.—6) Ὁ *φαντασιώδης* ἔρως, εἰς ὃν ἡ διέγερσις τελεῖται μόνον μὲ φανταστικὰ καὶ ἀνύπαρκτα πρόσωπα.—7) Ὁ *αὐτοερωτισμὸς* ἢ *ναρκισσισμός*, ἤτοι ἄτομα ἅτινα διεγείρονται μόνον ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ ἰδίου των σώματος, τὸ ὁποῖον περιποιοῦνται πολλαπλῶς, τὸ γυμνώνουν καὶ τὸ ἀποθαυμάζουν πρὸ καθρέπτου κλπ. Κοινὸς εἰς ἀμφότερα τὰ φῦλα καὶ ἀπολήγων συνήθως εἰς αὐνανισμόν.—8) Ὁ *ἐπιδεικτισμὸς* (exhibitionnisme), καθ' ὃν τὰ ἄτομα διεγείρονται καὶ ἀπολαμβάνουν ἁπλῶς ἐπιδεικνύοντα τὰ γεννητικά των ὄργανα εἰς ἄτομα τοῦ ἀντιθέτου φύλου ἢ αὐνανιζόμενα πρὸ αὐτῶν.—9) Ἡ *παιδεραστία*, ἤτοι ἔρως πρὸς μικρὰ παιδία συνήθως τοῦ ἀντιθέτου φύλου. Ἡ παιδεραστία κακῶς συγχέεται πρὸς τὴν ὁμοφυλοφιλίαν. Παράδειγμα: ἀνὴρ ὅστις διεγείρεται μόνον ἐπὶ τῇ θέᾳ κορασίων 6—12 ἐτῶν. Ἡ παιδεραστία ἀπαντᾶται συνηθέστατα εἰς προβεβηκυίας ἡλικίας ἄτομα ἀμφοτέρων τῶν φύλων.—10) Ἡ *αἱμομιξία,* καθ' ἣν ἡ διέγερσις γίνεται μόνον πρὸς ἄτομα στενῶς συγγενικά, ὡς π.χ. πατὴρ—κόρη, μήτηρ—υἱός, ἀδελφὸς—ἀδελφὴ κλπ. Ἐνίοτε ἡ αἱμομιξία λαμβάνει σύμμεικτον χαρακτῆρα. Οὕτω ὁ Forel ἀναφέρει περίπτωσιν ἀνδρὸς ἡλικίας 50 ἐτῶν, ὑπάνδρου καὶ πατρὸς 6 τέκνων, ἀρρένων καὶ θηλέων, ἡλικίας 6—24 ἐτῶν. Οὗτος συνουσίαζε μεθ' ἁπάντων τῶν τέκνων του ἀδιαφόρως φύλου καὶ μετὰ τῆς συζύγου του, ἀκόμη δὲ καὶ μετὰ τοῦ κυνός του καὶ τῆς γαλῆς του. Ὁ δὲ μεγαλύτερος υἱός του ἡλικίας 18 ἐτῶν συνουσίαζε μετὰ τῆς μητρός του καὶ μιᾶς ἀδελφῆς του (βλ. εἰς *Forel :* La question sexuelle, ἔκδοσις 1919, σελὶς 300).—11) Ἡ *κτηνοβασία* ἢ *σοδομία*, κοινὴ εἰς ἀμφότερα τὰ φῦλα, καθ' ἣν τὸ ἄτομον συνευρίσκεται μὲ ζῷα ἢ μεγάλα πτηνὰ ἢ τοὐναντίον διδάσκει τὰ ζῷα (ἰδίως αἱ γυναῖκες διδάσκουσι τοὺς κύνας) νὰ ἐπιτελοῦν μετ' αὐτῶν τὴν γενετήσιον πρᾶξιν (*κτηνοφιλία*).—12) Ἡ *ἐρωτομανία*· ὁ ἐρωτομανὴς ἐρωτεύεται μὲ πᾶν πρόσωπον καὶ φαντάζεται ὅτι πάντες τὸν ἐρωτεύονται. 13) Οἱ *παρατηρηταί*, ἄτομα τὰ ὁποῖα αἰσθάνονται ἀφροδισίαν ἡδονὴν μόνον ἐπὶ τῇ θέᾳ γενετησίου πράξεως τελουμένης μεταξὺ δύο ἑτέρων ἀτόμων τοῦ αὐτοῦ ἢ ἀντιθέτου φύλου.—14) Ἡ *οὐρολαγνεία*, ἤτοι διέγερσις ἐπὶ τῇ θέᾳ οὐροῦντος προσώπου ἀντιθέτου φύλου ἢ κατάποσις οὔρων κ. ο. κ. (βλ. εἰς *Havellock Ellis*: le symbolisme érotique, τόμ. V, κεφάλ. III. Le symbolisme scatologique, l' urolagnie et la coprolagnie, ἔκδ. Mercure de France, 1927).—15) Ἡ *κοπρολαγνεία*, ἀνάλογος τῆς οὐρολαγνείας.—16) Ὁ ἐρωτικὸς *φόνος* καὶ ἡ ἐρωτικὴ *αὐτοκτονία*.—17) Ἡ *νεκροφιλία*, ἤτοι ἡ διέγερσις ἐπὶ τῇ ἀναπολήσει νεκρῶν ἢ ἡ τέλεσις τῆς γενετησίου πράξεως μὲ ἄτομα ὑποκρινόμενα τὸν νεκρὸν καὶ ἐν νεκρικῷ περιβάλλοντι ἢ ἡ συνεύρεσις μὲ πτώματα ἄρτι θανόντα ἢ ἐν ἀποσυνθέσει, ἅτινα οἱ νεκρόφιλοι μετὰ πάθους ἐρωτικοῦ ὑποκλέπτουν, ἐκθάπτοντες αὐτὰ κατὰ τὴν νύκτα ἐξ ἀγνώστων προσφάτων τάφων.—18) Οἱ διεγειρόμενοι ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῇ θέᾳ μελαγχολικῶν γυναικῶν, ἢ πενθηφορουσῶν, ἢ εὐθύμων, ἢ ἀναισχύντων ἢ ἀγραμμάτων, ἢ ἀθῴων, ἢ ἐπιστημόνων κ.ο.κ.

Εἰς τὰς διαστροφὰς ταύτας προσθετέον τέλος μερικὰς ἀνωμαλίας παροδικὰς ἢ μονίμους, ὧν κυριώτεραι εἶναι: 1) Ὁ *πριαπισμός*, ἤτοι ὑπερβολική, ἐπώδυνος καὶ παρατεταμένη στῦσις. 2) Πρόσκαιρος λόγῳ συγκινήσεως ἀνικανότης. 3) Πρόωρος ἐκσπερμάτισις. 4) Ἀναισθησία πρὸς ἡδονήν, ἥτις δυνατὸν νὰ εἶναι τοπικὴ (τῆς κλειτορίδος ἢ τῆς βαλάνου), ὁπότε δὲν παρακωλύει τὸν ὀργασμόν, δυνατὸν ὅμως νὰ εἶναι γενικὴ (ψυχοεγκεφαλική), ὁπότε ὁ ὀργασμὸς καθίσταται ἀδύνατος. Εἶναι λίαν συνήθης εἰς τὰς γυναῖκας. Παραλλαγὴ ταύτης εἶναι ἡ πρόσκαιρος ἀναισθησία λόγῳ φόβου, ἀηδίας κλπ. (supplantation émotive - Verdrängung) περιγραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Breuer καὶ τοῦ Freud. 5) Ὑπεραισθησία πρὸς ἡδονὴν ἄγουσα εἰς ἀκατάσχετον συνουσίαν πρὸς τὸ αὐτὸ ἢ ἄλλα πρόσωπα, μετὰ πλήρους ἀπωλείας τῆς αἰδοῦς, ἢ εἰς ἀλλεπαλλήλους αὐνανισμοὺς καὶ ἐρωτικὸν παραλήρημα. Κοινὴ εἰς ἀμφότερα τὰ φῦλα, καλεῖται εἰς μὲν τοὺς ἄνδρας *σατυρίασις*, εἰς δὲ τὰς γυναῖκας *νυμφομανία*. 6) Ἀφροδίσιος *παραδοξισμός*. Οὕτω καλοῦνται περιπτώσεις ἀφροδισίας πλήρους μετ' ἐπιθυμίας καὶ ἀπολαύσεως, αἵτινες ἀναφαίνονται προώρως, ἤτοι εἰς παιδία καὶ κοράσια ὀκτὼ ἕως ἐννέα ἐτῶν ἢ καὶ μικρότερα, πέντε ἐτῶν καὶ τριῶν ἔτι. Ὁ παραδοξισμὸς οὗτος δύναται ν' ἀναφανῇ καὶ ὀψίμως καὶ εἰς μεγάλην μάλιστα ἔντασιν, εἰς γέροντας καὶ γραίας. 7) Ψυχολογικαὶ ἀνωμαλίαι, ἤτοι περίεργοι περιπτώσεις καθ' ἃς ἡ διέγερσις προκαλεῖται εἰς τὸν ἄνδρα, π.χ. ὅταν προκληθῇ ἡ ζηλοτυπία του ἢ ὅταν ἡ ἐρωμένη του τοῦ ἀφηγηθῇ ὅτι τὸν ἠπάτησε. Τὰ τοιαῦτα ἄτομα ὠθοῦν τὸ ἀγαπώμενον πρόσωπον μέχρις ἀπιστίας διὰ τῶν ἰδίων των χειρῶν. Ἄλλη ποικιλία τῆς ἀνωμαλίας ταύτης εἶναι ἡ ἐκθείασις τῶν σωματικῶν ἀρετῶν τοῦ ἀγαπωμένου προσώπου. Π.χ. μία γυνὴ ἐκθειάζει εἰς τὴν φίλην της τὰ προσόντα τοῦ ἐραστοῦ της καὶ τὴν παρακινεῖ νὰ δοκιμάσῃ τὸ φίλημά του, τὴν περίπτυξίν του. Διεγείρεται ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ καὶ τῇ βεβαιότητι τοῦ θαυμασμοῦ καὶ τῆς συγκινήσεως, τὴν ὁποίαν θὰ προκαλέσῃ ὁ ἐραστής της εἰς τὴν φίλην της κλπ. κλπ.

Πρὸς θεραπείαν τῶν διαστροφῶν τούτων πλεῖσται μέθοδοι ἔχουν προταθῆ, ὅπως ὁ ὑπνωτισμός, ἡ ὑποβολή, αἱ συμβουλαί, ἡ ψυχανάλυσις, ὁ γάμος κλπ., ὀλίγαι ὅμως εἶναι αἱ περιπτώσεις αἱ τυγχάνουσαι ἰάσεως. Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

Ἀφροδισία. Σαμία γυνή, σύζυγος τοῦ Τίμωνος καλὴ κἀγαθή· δι' ὅπερ οἱ Σάμιοι τιμῶντες τὴν μνήμην αὐτῆς τῆς ἀνήγειραν μνημεῖον.

Ἀφροδισία (καὶ ***Ἀφροδισιὰς***) *['Αρχ. Γεωγρ.]* Μικρὰ παράλιος πόλις τῆς Λακωνικῆς ἐν τῷ Βοιατικῷ λεγομένῳ κόλπῳ. Κατά τινα παράδοσιν εἶχε κτίσει ταύτην φεύγων εἰς Ἰταλίαν ὁ Αἰνείας, ἐλέγετο μάλιστα ὅτι ἐν αὐτῇ ἐτάφη καὶ ὁ πατήρ του Ἀγχίσης, ὅτε τὰ πλοῖά του ἤχθησαν ὑπὸ τῶν ἀνέμων εἰς τὴν παραλίαν ἐκείνην. Ἡ Ἀφροδισία, καὶ Ἀφροδισιὰς βραδύτερον καλουμένη, δὲν εἶχεν ἐκλίπει καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὅτε καὶ ἐπίθεσιν ὑπέστη ὑπὸ τοῦ στόλου τῶν Ἀθηναίων ΚΑΨ.

ἀφροδισιάζω· ἀπολαύω ἀφροδισίους ἡδονάς, συνουσιάζομαι· || αἰσθάνομαι ἀφροδισιασμόν.

ἀφροδισιακός, — *ή,* — *όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰς ἀφροδισίας ἡδονάς· βλ. καὶ **ἀφροδίσιος.**—Ἐπίρ. ***ἀφροδισιακῶς.***

—***ἀφροδισιακὰ φάρμακα.*** Καλοῦνται τὰ χρησιμοποιούμενα πρὸς παρακίνησιν τῆς καθευδούσης γεννητικῆς ἐπιθυμίας ἢ πρὸς αὔξησιν τῆς ἐρωτικῆς διεγέρσεως. Πολλάκις ἠσχολήθησαν, κατὰ τὸ παρελθὸν ἰδίως, ἐπὶ τῆς ἀνευρέσεως διεγερτικῶν ἰδιοτήτων εἰς διαφόρους οὐσίας καὶ πολλὰ φάρμακα ἐνέχοντα τὴν μαγικὴν αὐτὴν ἰδιότητα ἐξηγγέλθησαν κατὰ καιρούς· ἐλάχιστα ὅμως τούτων συνεδύασαν τὴν φήμην των μὲ τὴν πραγματικότητα. Ἐκ τῶν περιφημοτέρων ψευδο-ἀφροδισιακῶν κυριώτερα ἦσαν τὸ γεώμηλον, τὸ σέλινον, τὸ κρόμμυον, τὰ ὄστρεα, τὸ χαβιάρι. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα οὐδεμίαν ἄλλην ἰδιότητα ἔχουν πλὴν τοῦ ὅτι πᾶσα εὐχώνευτος τροφὴ προκαλεῖ καὶ ἀφροδισίαν διέγερσιν.

Τοιαύτης φήμης ἀπέλαυσαν καὶ ἀπολαμβάνουν εἰσέτι τὰ μαργαριτάρια, τὸ ἀνδρικὸν σπέρμα καὶ τὰ οἰνοπνευματώδη ποτά. Τὰ τελευταῖα ταῦτα εἶναι πράγματι διεγερτικά· καὶ εἰς μικρὰν μὲν δόσιν ἐπιταχύνουν τὸν ὀργασμὸν τῆς γυναικός, ἐνῷ εἰς μεγάλην εἶναι ἐξαντλητικὰ καὶ ἐπιβραδύνουν τὸν ἀφροδίσιον σπασμόν. Ἐκ τῶν ἀληθῶν ἀφροδισιακῶν οὐσιῶν κυριώτεραι εἶναι: τὸ ἐκχύλισμα τῆς κανθαριδίνης, φάρμακον ἐπικίνδυνον, προκαλοῦν τὴν διέγερσιν διὰ τοπικοῦ ἐρεθισμοῦ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, ἡ στρυχνίνη ἧς ἡ ἐνέργεια εἶναι μικρά, τὸ ὄπιον εἰς μικρὰς δόσεις καὶ ἡ ὑοχιμπίνη εἰς δισκία καὶ ἐνέσεις. Ἐπι τῇ βάσει τούτων πλεῖσται σκευασίαι μὲ πολυποίκιλα ὀνόματα κυκλοφοροῦν εἰς τὸ ἐμπόριον. Τὰ ἀποτελέσματά των ὅμως εἶναι πρόσκαιρα, ἡ δὲ παρατεταμένη χρῆσις καθίσταται ἐπιβλαβὴς διὰ τὸν ὀργανισμόν. Λογικωτέρα καὶ ὠφελιμωτέρα, λόγῳ τῆς ἀβλαβείας της καὶ τῆς μονιμότητος τῶν ἀποτελεσμάτων, εἶναι ἡ ὀποθεραπεία ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν ἠλεκτροθεραπείαν. Τὸ μόνον της μειονέκτημα εἶναι ὅτι ἐνεργεῖ βραδέως. Ἀντιθέτου ἐνεργείας τῶν ἀφροδισιακῶν φαρμάκων, ἤτοι δρῶντα κατασταλτικῶς, εἶναι τὸ βρωμιοῦχον κάλι, ἡ βρωμιοῦχος καφουρά, ἡ λουπουλίνη, ἡ ἡρωΐνη κλπ. Ὁ καπνὸς ἐπίσης εἶναι ἀντιαφροδισιακός. Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

Ἀφροδισιὰς *['Αρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον καὶ ὅρμος τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς Κιλικίας τῆς Τραχείας, ΝΔ. τῆς Σελευκείας *Ἀφροδίσιος λιμὴν* κατὰ Σκύλακα τὸν Καρυανδέα (§ 102). Εἶναι τὸ μᾶλλον πλησιάζον τῇ Κύπρῳ σημεῖον τῆς Μικρασιατικῆς ἀκτῆς, ὡς ὀρθῶς εἶχεν ἀντιληφθῆ τοῦτο ὁ τοῦ «Σταδιασμοῦ τῆς Μεγάλης Θαλάσσης» Ἀνώνυμος συγγραφεὺς (§187). Ὑπὸ τὸ αὐτὸ δέ, εἰς θηλυκὸν γένος, τοπωνύμιον ἀναφέρεται καὶ παρὰ Πτολεμαίῳ («Κιλικίας θέσις:» Ε, η, 3), ὁρίζοντι ὡς συντεταγμένας τοῦ ὅρμου πλάτος $36^{0}\ {}^{5}/_{6}$ καὶ μῆκος ἀπὸ μεσημβρινοῦ Μακάρων 66^{0}, καὶ εἰς τὰς ἐπιγραφὰς (Corp. Inscr. Graec. 2737) καὶ παρὰ Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ (ΙΘ, 64), καὶ παρὰ Πλινίῳ (V, 22). Ἡ σύγχρονος θέσις της, καὶ διὰ τὴν μετὰ μεγάλης προσεγγίσεως σύμπτωσιν ἐπ' αὐτῆς τῶν

Digitized by Google

ἐν τῷ «Σταδιασμῷ» ἀναφερομένων διαρμάτων, καὶ διὰ ἴχνη ἐρειπίων ἐκεῖ, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὑρέθησαν καὶ νομίσματα ἀρχαῖα τοῦ τόπου (*Head* Hist numor. 717), θεωρεῖται ταυτιζομένη πρὸς ἀκρωτήριον καὶ ὅρμον τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ σαντζακίου Ἰτσίλ, τανῦν ἀμφότερα ἀνώνυμα, καὶ πρὸ τῶν ὁποίων ἡ νησὶς *Παπαδοῦλα* (πλάτ. 36° 07′ 10″, μῆκ. 33° 33′ 30″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 237*: Kara Burnù to Karadash Burnù: Papadula island*), εἰς 5 ½ μίλ. Δ ΝΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου Καβαλιέρε καὶ εἰς 36 ½ μίλ. Α.ΒΑ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀνεμούριον. Πάντως ὁ ὅρμος εἶναι ἀσφαλέστατος, κατὰ ὄντως δὲ περίεργον σύμπτωσιν, δὶς ἐχρησιμοποιήθη ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ ναυτικῶν ὡς τόπος παγιδεύσεως: Τὸ πρῶτον, ὑπὸ τοῦ Πολυκλείτου, ἡγουμένου στόλου τοῦ Σελεύκου, ἐναντίον τῶν Θεοδότου καὶ Περιλάου, τοῦ μὲν ναυάρχου, τοῦ δὲ στρατηγοῦ τοῦ Ἀντιγόνου (*Διόδ. Σικελ.* ΙΘ, 64). Τὸ δεύτερον, ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου τοῦ τουρκικοῦ ναυτικοῦ Ρεούφ βέη, κυβερνήτου τοῦ «Χαμηδιέ», ὅστις ἠγκυροβόλησεν ἐκεῖ τὸ ἑλληνικὸν ἱστιοφόρον «Ὑπαπαντή» (ὅπερ εἶχεν αἰχμαλωτίσει, τὸ πρῶτον πενθήμερον τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1913), ὡς δόλωμα, μὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι θὰ κατέπλεον πρὸς ἀπελευθέρωσίν του ἑλληνικὰ ἀντιτορπιλλικά, ἅτινα θὰ κατέστρεφε διὰ ταχυβόλων ὀρειβατικῶν καὶ πυρῶν πεζικοῦ, τὰ ὁποῖα εἶχε φροντίσει νὰ σταλῶσιν εἰς τὸ δασῶδες ἀκρωτήριον· πράγματι, μικροῦ δεῖν ἔπιπτε θῦμα τοῦ δόλου τὸ βοηθητικὸν «Μυκάλη», σταλὲν ἐκεῖ τὴν 17/30 Ἀπριλίου 1913 πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς «Ὑπαπαντῆς». Σ. Ε. Λ.

— **Ἀφροδισιὰς** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*] —1) Πόλις τῆς Θρᾴκης ἀναφερομένη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου, ὅστις τοποθετεῖ αὐτὴν εἰς βόρ. γεωγρ. πλάτ. 53°,35′ καὶ ἀνατ. μῆκ. 41°,40′ (*Πτολ.* Γεωγρ. Βιβλ. III, 11,7). Ἔκειτο πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἑξαμιλίου παρὰ τὸν Μέλανα ποταμόν, ἀπεῖχε δὲ κατὰ τὴν Tab. Peutingeriana ἀπὸ μὲν τῆς Ἄπρω 33—34 μίλια, ἀπὸ δὲ τῆς Καλλιπόλεως 24 μίλλια. Πολὺ πιθανὸν νὰ εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου ἀναφερομένη «Ἀφροδίτης πόλις ἢ καὶ Ἀφροδιτούπολις κατὰ Θρᾴκην». Ὁ Ἱεροκλῆς καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος (Περὶ Θεμ. 2,1) ὀνομάζουσιν αὐτὴν Ἀφροδισιάδα.

Πότε καὶ ὑπὸ τίνος ἡ πόλις κατεστράφη εἶναι ἄγνωστον, οὐδὲν δὲ ἴχνος αὐτῆς σώζεται σήμερον. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (ΣΤ′ αἰὼν) ὑφίστατο, καθ᾽ ὅσον ὁ Προκόπιος (Περὶ Κτισμ. σελ. 302), ἀναφέρει ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ περιετείχισεν αὐτὴν δι᾽ ὀχυρωτάτου τείχους. Ἐπίσης εἰς τὰ Acta Consilii Ephesini ἀναφέρεται Ἐπίσκοπος Ἀφροδισιάδος. Σήμερον ἐπὶ τῶν ὑποτιθεμένων ἐρειπίων τῆς Ἀφροδισιάδος ὑπάρχει τὸ χωρίον *Καβὰκ*. Ἀλλ᾽ ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς (1920) ἐδόθη τὸ ὄνομα Ἀφροδισιὰς εἰς τὸ γειτονικὸν αὐτῆς χωρίον *Καδῆ-κιοΐ*, τὸ ὁποῖον πρὸ τῆς ἐκκενώσεως τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἠρίθμει 1130 κατοίκους. Α. Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

—2) Πόλις ἀρχαιοτάτη τῆς Καρίας παρὰ τὰ ὅρια αὐτῆς πρὸς τὴν Φρυγίαν, 20 χιλιομ. ΝΑ τῆς πρὸς Μαιάνδρῳ Ἀντιοχείας. Ἦτο πόλις ἀνθηροτάτη, κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους ἰδίως, καὶ διάσημος διὰ τὴν φιλοσοφικὴν σχολήν της καὶ τὸν ἐν αὐτῇ ναὸν τῆς Ἀφροδίτης. Ἔφερε καὶ τὰ ὀνόματα *Μεγάλη πόλις* καὶ *Νινόη* καὶ ὑπῆρξε καὶ μητρόπολις τῆς Καρίας. Ἐρείπια ταύτης διασώζονται παρὰ τὸ χωρίον Γεϊρά. Τῆς πόλεως ταύτης διεσώθησαν καὶ ἱκανὰ νομίσματα τοῦ Γ′ ἢ Β′ π. Χ. αἰῶνος, ἀργυραῖ δραχμαὶ καὶ χαλκᾶ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων, καὶ συμμαχικὰ (τῶν μεταγενεστέρων χρόνων) μετὰ τῆς Ἐφέσου καὶ Ἱεραπόλεως τῆς Φρυγίας.

—3) Μικρὰ πολίχνη τῆς Καρίας, ἥτις ἔκειτο παρὰ τὸ Ἀφροδίσιον ἀκρωτήριον καὶ ὑπήγετο εἰς τὴν Κνίδον.

—4) Οὕτως ὠνομάζετο καὶ μικρὰ νῆσος κατὰ τὰ βόρεια παράλια τῆς Ἀφρικῆς, ἐν τῇ παρὰ τὴν Κυρηναϊκὴν χώρᾳ τῶν Γιλιγάμων (*Ἡροδ.* Δ′ 169).

—5) Ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα ἀναφέρονται τέσσαρες ἄλλαι πολίχναι, αἵτινες ἔκειντο ἀνὰ μία ἐν Κύπρῳ, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Σκυθῶν, ἐν Αἰθιοπίᾳ καὶ ἐν Ἰβηρίᾳ. ΚΑΨ.

ἀφροδισιασμὸς (ὁ)· τὸ ἀφροδισιάζειν, ἀπόλαυσις ἀφροδισίου ἡδονῆς.

ἀφροδισιαστὴς (ὁ)· ὁ ἀφροδισιάζων, ὁ λίαν ἐπίφορος πρὸς τὰς ἀφροδισίους ἡδονάς.

— **Ἀφροδισιασταί.** Οὕτως ἐκαλοῦντο κατὰ τὴν ἀρχαιότητι τὰ μέλη τῶν θρησκευτικῶν συλλόγων, οἵτινες ἦσαν ἀφωσιωμένοι εἰδικῶς εἰς τὴν λατρείαν τῆς Ἀφροδίτης, προστάτιδος θεᾶς των. Τοιοῦτοι θρησκευτικοὶ σύλλογοι μνημονεύονται εἰς ἐπιγραφὰς τῆς νήσου Κῶ καὶ τῶν πόλεων τῶν ἀκτῶν τῆς Καρίας, ὀνομαστότεροι ὅμως ἦσαν οἱ δύο θρησκευτικοὶ σύλλογοι τῆς Ρόδου. ΚΑΨ.

ἀφροδισιολόγος (ὁ)· ὁ εἰδικὸς περὶ τὰς ἀφροδισίους νόσους ἀσχολούμενος ἰατρός.

Ἀφροδίσιον [*Ἀρχ.*]. Οὕτως ἐκαλεῖτο πᾶν ἱερὸν (ναὸς) τῆς Ἀφροδίτης καὶ πᾶν εἰδώλιον αὐτῆς. Ὡσαύτως *Ἀφροδίσια* ἐκαλοῦντο καὶ πόλεις τινὲς καὶ χωρία (ὄρη, τοποθεσίαι), ἀπὸ ἱεροῦ τινος τῆς θεᾶς οὕτως ὀνομασθέντα.

Ἐκ τῶν ἱερῶν τῆς Ἀφροδίτης τὰ ἐπισημότερα ἦσαν τὰ ἑξῆς: 1) Τὸ Ἀφροδίσιον τῆς Πυρήνης ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου, τὸ ὁποῖον ἦτο τὸ ὅριον τῆς Ἰβηρικῆς καὶ τῆς Ναρβωνίτιδος Γαλατίας, ἐπὶ τῶν προπόδων δηλ. τῶν Πυρηναίων ὀρέων παρὰ τὰ σημερινὰ ὅρια Γαλλίας καὶ Ἱσπανίας. Παρὰ τὸ Ἀφροδίσιον τοῦτο ἦτο καὶ ὁ λεγόμενος λιμὴν τῆς Ἀφροδίτης. 2) Τὸ Ἀφροδίσιον τοῦ Λαβινίου, ὅπερ ἦτο τὸ κοινὸν ἱερὸν τῆς Ἀφροδίτης τῶν Λατίνων. 3) Τὸ Ἀφροδίσιον τῆς Ἀρδέας, πρωτευούσης τῶν Ρουτούλων. 4) Τὸ ἐν Ἔρυκι τῆς Σικελίας Ἀφροδίσιον, πλῆρες ἱεροδούλων γυναικῶν, αἵτινες ἦσαν ἀναθήματα ἀφωσιωμένων εἰς τὴν θεὰν ἀνθρώπων. Εἰς τὸ πλούσιον τοῦτο ἱερὸν ἄφθονοι ἦσαν καὶ ἱεραὶ περιστεραί. Ἀφίδρυμα τῆς Ἐρυκίνης Ἀφροδίτης ὑπῆρχε καὶ ἐν Ρώμῃ πρὸ τῆς Κολλίνης πύλης. 5) Τὰ ἐν Ἤλιδι Ἀφροδίσια, ἥτις ἦτο «μεστὴ Ἀφροδισίων, Ἀρτεμισίων καὶ Νυμφαίων ἐντὸς ἀλσῶν». 6) Τὰ πλούσια Ἀφροδίσια τῆς Κορίνθου ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν «ἐκέκτητο πλείους ἢ χιλίας ἱεροδούλους ἑταίρας» (*Στρ.* C. 37b), αἵτινες ἦσαν ἀφιερώματα εἰς τὴν θεὰν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, τὸ δὲ τῆς Μελαινίδος ἦτο εἰς τὸ ἐκ κυπαρίσσων Κράνειον ἄλσος. 7) Τὸ ἐν τῇ κυρυφῇ τοῦ Ἀκροκορίνθου, ὅστις καὶ «ἱερὸς ὄχθος» καὶ «πόλις Ἀφροδίτας» ἐκαλεῖτο. 8) Τὸ ἐν Ὀλύμπῳ τῆς Κύπρου τῆς Ἀκραίας Ἀφροδίτης «ἄδυτον γυναιξὶ καὶ ἀόρατον». 9) Τὸ τῆς Πυρρᾶς ἄκρας παρὰ τὸ στόμιον τοῦ Ἀδραμυττηνοῦ κόλπου. 10) Τὸ ἐν Μέμφιδι ὡς θεᾶς Ἑλληνίδος. 11) Τὸ τῆς νησῖδος τῆς Τριτωνίδος λίμνης ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Λιβύῃ. 12) Τὸ ἐν τῇ Ἀττικῇ τῆς Κωλιάδος Ἀφροδίτης. Εἰς τὸ Ἀφροδίσιον τοῦτο κατὰ τὰ Θεσμοφόρια, τελούμενα κατὰ τὸν Πυανεψιῶνα μῆνα, αἱ γυναῖκες παρεδίδοντο εἰς φαιδρὰς πομπὰς διὰ νὰ ἀποκτήσωσι πολλὰ καὶ καλὰ τέκνα. 13) Τὸ ἐν Μητροπόλει τῆς Θεσσαλίας τῆς Κασνιήτιδος Ἀφροδίτης, ἥτις κατὰ τὸν ποιητὴν Καλλίμαχον ὑπερεῖχε πασῶν ἐπὶ φρονήσει ὡς μόνη δεχομένη «ὑῶν θυσίαν». 14) Τὸ ἐν Φαναγορείᾳ τῆς Ἀπατούρου Ἀφροδίτης, οὕτως ὀνομαζομένης, διότι δι᾽ ἀπάτης ἐπέτυχε τὴν ἐξόντωσιν τῶν ἐπιθεμένων κατ᾽ αὐτῆς Γιγάντων. 15) Τὰ τῶν πόλεων τῆς Κύπρου Ἀφροδίσια, τῶν ὁποίων ὑπερεῖχε τὸ τῆς Παλαιπάφου, τὸ καὶ ἀρχαιότερον πάντων. 16) Τὸ ἐν τῷ ἀκρωτηρίῳ τῆς Αἰγύπτου Ζεφυρίῳ Ἀφροδίσιον τῆς Ἀρσινόης καλουμένης Ἀφροδίτης. 17) Τὸ ἐν Πειραιεῖ τῆς Εὐπλοίας Ἀφροδίτης Ἀφροδίσιον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου καὶ μέρος τοῦ μεγάλου λιμένος τοῦ Πειραιῶς εἶχεν ὀνομασθῆ Ἀφροδίσιον. 18) Τὸ ἐν Κνίδῳ τῆς Εὐπλοίας Ἀφροδίτης. 19) Τὸ ἐν Ἁλικαρνασσῷ παρὰ τὴν Σαλμακίδα πηγήν, τῆς ὁποίας τὸ ὕδωρ εἶχε διαφημισθῆ διὰ τὰς ἀφροδισιακὰς ἰδιότητάς του. 20) Τὸ ἐν Ἀφροδισιάδι. 21) Τὰ δύο ἐν Μυλάσοις τῆς Καρίας, τῆς Εὐπλοίας καὶ τῆς Πανδήμου Ἀφροδίτης. 22) Τὸ ἐν Ἰασῷ τῆς Καρίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ καὶ εἷς τῶν μηνῶν τοῦ ἔτους ἐκαλεῖτο Ἀφροδισιών. 23) Τὸ ἐν Ἐφέσῳ τῆς Ἑταίρας Ἀφροδίτης. 24) Τὸ ἐν Μυρίνῃ τῆς Αἰολίδος τῆς Κνιδίας Ἀφροδίτης. 25) Τὸ ἐν Ἀβύδῳ τῆς Ἀφροδίτης Πόρνης, ἀνάλογον πρὸς τὸ ἐν Ἐφέσῳ. 26) Τὰ ἐν Τροίᾳ πολυάριθμα Ἀφροδίσια. 27) Τὰ ἐν Βιθυνίᾳ πολυάριθμα ὡσαύτως Ἀφροδίσια. Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ καὶ εἷς τῶν μηνῶν τοῦ ἔτους ἐκαλεῖτο Ἄφριος. 28) Τὸ ἐν Ρόδῳ. 29) Τὸ ἐν Μήλῳ εἰς τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀφιερωθῆ καὶ τὸ ἐν Λούβρῳ περίφημον ἄγαλμά της. 30) Τὰ ἐν Κρήτῃ, ἔνθα ἐλατρεύετο ὡς Ἄνθεια, πολυάριθμα Ἀφροδίσια. 31) Τὸ ἐν Κυθήροις, τὸ ὁποῖον ἦτο καὶ τὸ ἀρχαιότατον τῶν ἐν Ἑλλάδι ἱερῶν της. 32) Τὸ ἐν Κῷ, ἔνθα κατὰ τὸν ἀφιερωμένον εἰς τὴν λατρείαν τῆς Ἀφροδίτης μῆνα Πάναμον ἐτελοῦντο πολλαὶ θυσίαι τράγων καὶ χοιριδίων γάλακτος. 33) Τὸ ἐν Σάμῳ, ὅπερ εἶχεν ἱδρυθῆ ὑπὸ τῶν ἑταιρῶν, αἵτινες εἶχον ἀκολουθήσει τὸν Περικλέα κατὰ τὸν Σαμιακὸν πόλεμον. 34) Τὸ ἐν Νάξῳ, ἔνθα ἡ λατρεία τῆς Ἀφροδίτης καὶ οἱ περὶ αὐτῆς μῦθοι ἐσχετίζοντο μὲ τοὺς περὶ **Ἀριάδνης** (βλ. λ.) μύθους. 35) Τὸ ἐν Δήλῳ, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀφιερωθῆ καὶ ἀρχαιότατον εἰδώλιον τῆς Ἀφροδίτης ὑπὸ τοῦ Θησέως, δῶρον πρὸς αὐτόν, ὡς ἐλέγετο, τῆς Ἀριάδνης. Εἰς τὸ Ἀφροδίσιον τοῦτο ἐχόρευον κατ᾽ ἔτος λαμπαδοῦχοι νέοι καὶ νεάνιδες τὸν γέρανον εἰς ἀνάμνησιν τοῦ φόνου τοῦ Μινωταύρου ὑπὸ τοῦ Θησέως. 36) Τὸ ἐν Λήμνῳ. 37) Τὸ ἐν Λέσβῳ. 38) Τὸ ἐν Σαμοθρᾴκῃ. Καὶ αἱ τρεῖς αὗται νῆσοι ἦσαν διάσημα κέντρα λατρείας τῆς Ἀφροδίτης κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. 39) Τὸ ἐν Αἴνῳ τῆς Αἰνειάδος Ἀφροδίτης. 40) Τὸ ἐν Δωδώνῃ τῆς Ἠπείρου. 41) Τὸ ἐν Ἀμβρακίᾳ 42) Τὸ ἐν Ἀκτίῳ. 43) Τὸ ἐν Ζακύνθῳ ἔνθα καὶ ἀγῶνες ἐτελοῦντο, ὑπὸ τοῦ Αἰνείου ἱδρυθέντες. 44) Τὸ ἐν Λαρίσῃ· 45) Τὸ ἐν Περραιβίᾳ. Εἰς ἀμφοτέρας ταύτας καὶ εἷς τῶν μηνῶν τοῦ ἔτους ἐκαλεῖτο Ἄφριος. 46) Τὸ ἐν Μαγνησίᾳ τῆς Θεσσαλίας, ἔνθα καὶ εἷς τῶν μηνῶν ἐκαλεῖτο Ἀφροδισιών. 47) Τὸ ἐν Φαρσάλῳ τῆς Ἀφροδίτης Πειθοῦς. 48) Τὸ ἐν Τρίκκῃ τῆς ἀνδροφόνου Ἀφροδίτης, οὕτως ὀνομασθείσης διὰ τὸν ἐν αὐτῷ φόνον τῆς ἑταίρας Λαΐδος. 49) Τὸ τῆς ἐπιτυμβίας Ἀφροδίτης ἐν Δελφοῖς. 50) Τὸ τῆς Μαλαινίδος ἐν Θεσπιαῖς. 51) Τὸ ἐν Θήβαις Ἀφροδίσιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐλέγετο ὅτι εἶχεν ἀφιερώσει τρία ξύλινα εἰδώλια τῆς Ἀφροδίτης (Οὐρανίας, Πανδήμου, Ἀποστροφίας) ἡ θυγάτηρ τῆς Ἁρμονία, ἡ τοῦ Κάδμου σύζυγος. 52) Τὰ ἐν Ἀθήναις Ἀφροδίσια, τῆς Ἱππολυτείας ἐν τῇ νοτίῳ κλιτύϊ τῆς Ἀκροπόλεως, τῆς Πανδήμου ἐν τῷ αὐτῷ μέρει καὶ πολλάκις ταυτιζόμενον πρὸς τὸ προηγούμενον, τῆς Οὐρανίας ἐν τῷ ἀγοραίῳ Κολωνῷ καὶ τῆς Οὐρανίας ἐν Κήποις, πρεσβυτάτης τῶν Μοιρῶν λεγομένης. Εἰς τὸ Ἀφροδίσιον τοῦτο εἶχεν ἀφιερωθῆ καὶ ἡ περίφημος Ἀφροδίτη ἐν Κήποις τοῦ Ἀλκαμένους. 53) Τὸ ἐν Ἀθμόνῳ Ἀττικῆς, ὅπερ εἶχεν ἱδρύσει, ὡς ἐλέγετο, ὁ Πορφυρίων (ἔμπορος τῆς πορφύρας). Ὁ μῦθος τῆς ἱδρύσεώς του δηλαδὴ ἐμαρτύρει τὴν φοινικικὴν καταγωγήν του. 54) Τὸ ἐν Ἄργει, εἰς τὸ ὁποῖον ἐτελεῖτο καὶ ἡ ἑορτὴ «*Ὑβριστικά*», κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἄνδρες ἐνεδύοντο γυναικεῖα καὶ αἱ γυναῖκες ἀνδρικὰ ἐνδύματα. Ἡ μεταμφίεσις αὕτη ἦτο, φαίνεται, ἀνάμνησις τοῦ κατὰ τὴν πρώτην ἑσπέραν τοῦ γάμου ἐθίμου τούτου εἰς ἀρχαιοτάτους χρόνους πρὸς ἐξαπάτησιν τῶν κακῶν δαιμόνων τοῦ γάμου. 55) Τὸ ἐν τῇ ἐξ Ἄργους εἰς Μαντίνειαν ὁδῷ Ἀφροδίσιον, τὸ ὁποῖον, κατὰ τὴν παράδοσιν, εἶχε κτίσει ὁ Πολυνείκης. 56) Τὰ ἐν Ἑρμιόνῃ τῆς Ποντίας Ἀφροδίτης καὶ τῆς Νυμφίας, ὑπὸ τοῦ Θησέως, ὡς ἐλέγετο, κτισθέντος εἰς τὸν χῶρον εἰς τὸν ὁποῖον μετὰ τῆς ὑπ᾽ αὐτοῦ ἁρπαγείσης Ἑλένης ἡνώθη. 57) Τὰ ἐν Τροιζῆνι, ἥτις καὶ *Ἀφροδισιὰς* ἐνίοτε ἐκαλεῖτο, τῆς Κατασκοπίας Ἀφροδίτης, οὕτως ὀνομασθείσης ἀπὸ τοῦ χώρου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἡ ἐρῶσα Φαίδρα ἔβλεπε κρυφίως τὸν Ἱππόλυτον ὁσάκις ἐγυμνάζετο, καὶ τῆς Ἀκραίας, ὅπερ εἶχεν ἱδρυθῆ ὑπὸ τῶν ἀποικησάντων εἰς Ἁλικαρνασσὸν Τροιζηνίων. 58) Τὸ ἐν Σικυῶνι, τοῦ ὁποίου ἱέρεια ἦτο παρθένος, λουτροφόρος καλουμένη. Εἰς τὸ ἱερὸν τοῦτο εἶχεν ἀφιερωθῆ ἡ Ἀφροδίτη τοῦ Κανάχου. 59) Τὰ ἐν Ἀρκαδίᾳ Ἀφροδίσια, τῆς Μελαινίδος παρὰ τὴν Μαντίνειαν, τῆς Παφίας ἐν Τεγέᾳ, τῆς Ἐρυκίνης ἐν Ψωφίδι, καὶ Οὐρανίας καὶ Πανδήμου ἐν Μεγαλοπόλει. 60) Τὰ ἐν Σπάρτῃ τῆς ὡπλισμένης, ἀρείας, Ὀλυμπίας, Μορφοῦς καὶ Ἀμβολογήρας (σταματώσης τὸ γῆρας). 61) Τὸ ἐν Γυθείῳ τῆς Μιγωνίτιδος Ἀφροδίτης, οὕτως ὀνομασθείσης ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου (Πάριδος), ὅστις καὶ τὸ ἱερὸν αὐτῆς ἵδρυσεν ἀπέναντι τῆς νήσου Κρανάης, εἰς τὴν ὁποίαν συνήλθε τὸ πρῶτον μετὰ τῆς Ἑλένης. 62) Τὰ ἐν Σικελίᾳ (ἐκτὸς τοῦ Ἔρυκος) Ἀφροδίσια (ἐν Αἰγέστῃ, Νάξῳ, Παλέρμῳ, Ὑβλαίοις, Μεγάροις, ἔνθα καὶ τὸ pervigilium Veneris, καὶ ἄλλαις πόλεσιν αὐτῆς) καὶ 63) Τὸ ἐν τῇ πρὸς Ἐλευσῖνα ἱερᾷ ὁδῷ, οὗτινος τὰ θεμέλια ἀνευρέθησαν πλησίον τῆς Βυζαντινῆς Μονῆς τοῦ Δαφνίου. Πλὴν τῶν εἰρημένων καὶ πλεῖστα ἄλλα Ἀφροδίσια ὑπῆρχον, ὀλιγώτερον ὀνομαστά, ἰδίως εἰς τὰ παράλια καὶ τὰς νήσους τῆς Μεσογείου· διότι ὅσα ἱερὰ τῆς Ἀστάρτης εἶχον ἱδρύσει οἱ Φοίνικες μετωνομάσθησαν Ἀφροδίσια.

Ἐκ τῶν πόλεων αἵτινες ἔφερον τὸ ὄνομα *Ἀφροδίσιον* ὀνομαστοτέρα ἦτο ἡ κατὰ τὰ βόρεια παράλια τῆς νήσου Κύπρου (Στρ. C. 682), ἐκ δὲ τῶν τοποθεσιῶν τὸ ἐν Ἀρκαδίᾳ χωρίον, ὅπερ ἔκειτο ἐν τῇ ἀπὸ Αἱμονιῶν εἰς Ἀσέαν ὁδῷ (Παυσ. VIII, 44,2). ΚΑΨ.

Ἀφροδίσιον [*Γεωγρ.*]. Οὕτως ὑπό τινων ὀνομάζονται αἱ μεταξὺ Ἀχαΐας καὶ Γορτυνίας ἐξ Α πρὸς Δ διήκουσαι παραφυάδες τῶν *Ἀροανίων* ὀρέων γνωσταὶ ὑπὸ τὰ ὀνόματα *Κορακοφωλιά*, *Ἀγ. Ἠλίας*, *Μαύρη Βουνὴ* κλπ. Ἡ ὀνομασία δ᾽ αὕτη ἀποδίδεται εἰς τὴν πολιοῦχον τῆς ἐγγὺς κειμένης ἀρχαίας πόλεως Ψωφίδος Ἐρυκίνην Ἀφροδίτην. Δ. Ε. Μ.

— **Ἀφροδίσιον** *Ζευγιτανίας* [*Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.*]. Τοποθεσία, ἀποικία πιθανῶς, ἐν τῷ Νεαπολίτῃ κόλπῳ (βλ. **Ἀμμαρὲτ** *κόλπος*) ἀναφερομένη ὑπὸ Κλαυδίου Πτολεμαίου (Δ, γ, 9) κατὰ τὴν ἑξῆς σειρὰν γεωγραφικῆς διαδοχῆς: *Σιαγούλ*, *Ἀφροδίσιον*, *Ἀδρούμητος κολωνία*, *Ρουσπίνα*. Ἡ ταυτότης τῆς δὲν εἶναι γνωστή, πλὴν ἡ θέσις της δύναται νὰ εἰκασθῇ μεθ᾽ ἱκανῆς προσεγγίσεως, ἀφοῦ ἔκειτο μεταξὺ Σιαγοὺλ (τανῦν Ἀμμαμὲτ) καὶ Ἀδρούμητος κολωνίας (τανῦν Σοῦσσα). Δὲν δύναται δὲ νὰ ἀποκλεισθῇ ἡ ταυτότης τῆς πρὸς τὸ σύγχρονον ἀγκυροβόλιον *Ἔρκλα*, ἐπέχον τὴν θέσιν τοῦ Horrea Coelia τῶν Λατίνων γεωγράφων. Σ. Ε. Λ.

— **Ἀφροδίσιον** *Ἱσπανίας* [*Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.*]. — 1) Ἀκρωτήριον τῆς ΒΑ Ἱσπανίας, σχηματιζόμενον ὑπὸ χερσονησιζούσης προβολῆς τῶν Πυρηναίων (*Στρ.* 148,30 καὶ 150,35: «Ἀφροδίσιον τὸ τῆς Πυρήνης ἄκρον»), ὀφεῖλον τὴν ὀνομασίαν του εἰς τὸ ἐπ᾽ αὐτοῦ ὑπάρξαν ἱερὸν τῆς Ἀφροδίτης (*Πτολεμ.* Ἱσπανίας τῆς Ταρρακωνησίας θέσις: Β, στ, 11 καὶ 20). Κατὰ τὸν Στράβωνα, τοῦτο ἀπετέλει τὸ ΝΔ κέρας τοῦ κόλπου τοῦ ὀνομαζομένου Γαλατικοῦ ἢ Μασσαλιωτικοῦ, τοῦ συγχρόνου Golfe

Digitized by Google

de Lyon. Εἶναι δὲ κατὰ Müller τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον *Κάπο Κρέους* (Cabo Creus: πλάτ. 42° 19′ Β, μῆκ. 3° 19′ Α., χάρτ. ἀγγλ. 1804: Cape San Sebastian to Cette), ἡ ἀνατολικὴ τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου ἐσχατιά.

— 2) Λιμὴν καὶ πόλις Κελτογαλατίας τῆς Ναρβωνησίας (*Πτολ.* Β, ι, 2), σχηματιζόμενος ἀμέσως πρὸς Βορρᾶν τοῦ ὁμωνύμου ἀκρωτηρίου, Portus Veneris δὲ ὑπὸ τῶν Λατίνων γεωγράφων (*Plin,* III, 22, *Pomp. Melas* II, 84) ὀνομαζόμενος. Εἶναι ὁ σύγχρονος γαλλικὸς λιμὴν *Πὸρ Βὰνδρ* (Port Vendres: Πλάτ. 42° 31′ Β, μῆκ. 3° 07′ ἀνατολ., χάρτ. ἀγγλ. 1804: Cape Saint Sebastian to Cette καὶ 1506*: Port and roadstead of Port Vendres) εὑρισκόμενος εἰς 15 περίπου μίλ. ΒΔ τοῦ ἀκρωτηρίου Κάβο Κρέους (Cabo Creus). Σ. Ε. Λ.

— **Ἀφροδίσιον** *κολωνία* [*Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.*]. Ἀναφέρεται ὑπὸ Κλαυδίου Πτολεμαίου (Δ, γ, 5), ἐκ τῆς σειρᾶς δ' ἐν τῇ περιγραφῇ τούτου προκύπτει ὅτι ἔκειτό που τῆς συγχρόνου Τυνησίας, δυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Μπὸν καὶ παρὰ τὴν Μπιζέρταν. Ἡ ἀκριβὴς ταυτότης οὐδαμόθεν συνάγεται. Σ. Ε. Λ.

— **Ἀφροδίσιον** ***Κύπρου*** [*Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.*] Ὅρμος τῆς Βορείας ἀκτῆς τῆς Κύπρου ἐπὶ τοῦ Κιλικίου Αὐλῶνος (*Πτολ.* «Κύπρου θέσις» Ε, ιδ, 4). Ὁ Στράβων (582,14) τονίζει ὅτι κατ' αὐτὸ ἄρχεται ἐκδηλουμένη ἡ στενότης τῆς πρὸς Α.ΒΑ προβολῆς τῆς νήσου τῆς τερματιζομένης εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Βοὸς Οὐρὰ* ἢ *Κλεῖδες* (τανῦν *Ἅγ. Ἀνδρέας*). Κατὰ τὸν Car. Müller τὴν τοποθεσίαν του ἐπέχει τανῦν ἡ θέσις *Μπέργαμο,* ἧς ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τὸ φρούριον τῶν Ναϊτῶν «τὸ Κάστρο» (ἀρχ. *Παλαιὰ Πόλις*) εἶναι ἑβδομήκοντα σταδίων, ὅσην δηλαδὴ ὁρίζει ὁ Στράβων ὡς εὖρος τῆς προμνησθείσης στενότητος. Σ. Ε. Λ.

Ἀφροδίσιος. Ὑπ' αὐτὸ τὸ ὄνομα τιμᾶται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὅσιος (24 Δεκεμβρίου), ὡς καὶ διάφοροι μάρτυρες (4 Μαΐου, 21 Ἰουνίου κλπ.).

— **Ἀφροδίσιος,** ***Σκριβώνιος*** (Scribonius Aphrodisius). Ἕλλην, ὡς φαίνεται, γραμματικός, τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου, δοῦλος τοῦ Ὀρβυλίου καὶ μαθητής, ἔπειτα ἐξαγορασθεὶς ὑπὸ τῆς Σκριβωνίας, θυγατρὸς τοῦ Λίβωνος καὶ μιᾶς ἐκ τῶν συζύγων τοῦ Αὐγούστου. Ἀπελευθερωθεὶς ἐδίδαξεν ὡς γραμματικὸς καθ' οὓς χρόνους ἐδίδασκε καὶ ὁ ὀνομαστὸς Λατῖνος γραμματικὸς καὶ κριτικὸς Βέριος Φλάκκος, οὗτινος τὰ περὶ ὀρθογραφίας βιβλία ὁ Ἀφροδίσιος ἐπέκρινεν. Θ. Α. Κ.

Ἀφροδίσιος. Ὄνομα μηνὸς ἐν Κύπρῳ (ἀπὸ 23 Σεπτεμβρίου) (Porph. abst. 2,54) καὶ ἐν Βιθυνίᾳ (ἀπὸ 24 Ἰουλίου). Ἐν Ἰάσῳ ἐλέγετο *Ἀφροδισιὼν* (ἐπ. 2,673 καὶ 2,674). ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἀφροδίσιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν Ἀφροδίτην ὡς θεὰν τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς γενετησίου ὁρμῆς· ‖ τὸ οὐδ. *ἀφροδίσια* (τὰ) ὡς οὐσιαστ. ἡ ἐρωτικὴ ἀπόλαυσις, ἡ ἀφροδίσιος ἡδονή. Βλ. καὶ **ἀφροδισιακός**].

—**ἀφροδίσια** ***νοσήματα*** [*Ἰατρ.*]. Καλοῦνται οὕτω (συνώνυμα: *κυπριδοπάθεια, γυναικεῖα πάθη*), αἱ νόσοι αἱ μεταδιδόμεναι κυρίως διὰ τῆς συνουσίας, ἢ λατρείας τῆς Ἀφροδίτης. Ἡ ὀνομασία αὕτη, δημιουργηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Jacques de Béthencourt ἢ d' Abethencourt ἐν ἔτει 1527, περιλαμβάνει νῦν, πρωτίστως μὲν τὴν *βλενόρροιαν,* τὸ *μαλακὸν ἕλκος* καὶ τὴν *συφίλιδα·* δευτερευόντως δέ, τὸν *ἕρπητα* τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, τὰ *θηλώματα (κονδυλώματα)* καὶ τὰς *βαλανίτιδας.* Ἐσχάτως εἰς τὰ τρία κύρια ἀφροδίσια νοσήματα προὐτάθη ὑπ' ἐνίων συγγραφέων ἡ προσθήκη καὶ τετάρτου, τοῦ *λεμφικοῦ πορadενώματος* ἢ *βουβωνικοῦ λεμφοκοκκιώματος* ἢ *νόσου τῶν* Nicolas-Favre (1913). Ἐπίσης, ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, συγγραφεῖς τινες διίστανται εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς συφίλιδος ὡς νόσου ἀφροδισίας, καθ' ὅσον (ὡς καὶ τὰ δευτερεύοντα ἀφροδίσια νοσήματα) δὲν μεταδίδεται ἀποκλειστικῶς διὰ τῆς συνουσίας καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ τοιοῦτος χαρακτηρισμός της συντελεῖ εἰς τὴν ἀπόκρυψίν της, τὴν ἄγνοιαν καὶ συνεπῶς τὴν διάδοσίν της. Κατωτέρω ἐν τῷ ἱστορικῷ τῶν ἀφροδισίων νοσημάτων γενήσεται λόγος περὶ τῶν τριῶν κυρίων παθήσεων, διὰ τὰς λεπτομερείας τῶν ὁποίων (φύσις, παθογένεια, συμπτωματολογία, κλινική, μικροβιολογία, διάγνωσις, πρόγνωσις, θεραπεία κλπ.) διαλαμβάνουν τὰ οἰκεῖα ἄρθρα.

Α′) Βλενόρροια (συνώνυμα: *γονοκοκκικὴ οὐρηθρῖτις, γονόρροια, τρέξιμο, σκουλαμέντο*).—Πάθησις μεταδιδομένη διὰ τῆς συνουσίας καὶ προκαλοῦσα, μετ' ἐπῴασιν 2—4 ἡμερῶν, φλεγμονὴν τῆς οὐρήθρας καὶ ῥύσιν πυώδη ἀπ' αὐτῆς. Ὑποβαλλομένη εἰς κατάλληλον θεραπείαν ἰᾶται ἐντὸς ὀλίγων ἑβδομάδων. Ἡ πρώτη ἐμφάνισις τῆς βλενορροίας φαίνεται ὅτι εἶναι παλαιοτάτη, χρονολογουμένη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μωϋσέως, ὅστις ἀρκετὰ σαφῆ μνείαν ταύτης ποιεῖται ἐν τῷ Λευϊτικῷ περιγράφων τὴν παθολογικὴν ἀπὸ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων πυώδη ῥύσιν, ἣν ἐκλαμβάνει ὡς ῥοὴν σπέρματος (γόνου), τὴν μεταδοτικότητα τῆς παθήσεως, τὸ ἐπικίνδυνον τῶν ἀκαθάρτων καὶ ἐμμηνορροουσῶν γυναικῶν, τὴν ἐκ τῆς συνουσίας μετάδοσιν, τὴν ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα μετὰ τὴν παῦσιν τῆς ῥύσεως ἀποχὴν ἀπὸ τῆς συνουσίας κλπ. «Ἀνὴρ ᾧ ἐὰν γένηται ῥῦσις ἐκ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἀκάθαρτός ἐστι.... πᾶσα κοίτη ἐφ' ᾗ ἂν κοιμηθῇ ὁ γονορρυής, ἀκάθαρτος ἔσται· καὶ πᾶν σκεῦος ἐφ' ὃ ἂν καθίσῃ ἐπ' αὐτὸ ὁ γονορρυὴς ἀκάθαρτον ἔσται. Καὶ ἄνθρωπος, ὃς ἂν ἅψηται τῆς κοίτης αὐτοῦ, πλυνεῖ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ λούσεται ὕδατι.... Ἐὰν δὲ καθαρισθῇ ὁ γονορρυὴς ἐκ τῆς ῥύσεως αὐτοῦ καὶ ἐξαριθμήσεται ἑαυτῷ ἑπτὰ ἡμέρας εἰς τὸν καθαρισμὸν αὐτοῦ καὶ πλυνεῖ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ λούσεται τὸ σῶμα αὐτοῦ ὕδατι ζῶντι καὶ καθαρὸς ἔσται.....». Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ βλενόρροια ἐκ τῆς ἐντάσεως τῶν ἀκολασιῶν ἔλαβε μορφὴν ἐνδημικὴν παρ' Ἰουδαίοις.

Διὰ λόγους προφυλάξεως κατὰ τῆς βλενορροίας καὶ τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιπλοκῶν της (βαλανοποσθῖτις, φίμωσις, παραφίμωσις κλπ.) ἐθεσπίσθη καὶ ἡ παρ' Ἑβραίοις ἰσχύουσα περιτομή. Ἡ μετὰ ταῦτα πρώτη χρονολογικῶς, σαφὴς περὶ βλενορροίας περιγραφὴ ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Ἱπποκράτους, ὅστις περιγράφει τὸ λευκοκίτρινον ἔκκριμα, ὅπερ ἀναφαινόμενον εἰς τὰ γεννητικὰ ὄργανα τῆς γυναικὸς προκαλεῖ καῦσον καὶ πόνον («περὶ γυναικείας φύσιος», ἐπίσης «περὶ ἐπιδημιῶν» βιβλ. ζ′). Ἔκτοτε πάντες σχεδὸν οἱ συγγραφεῖς ὁμιλοῦσι περὶ τῆς βλενορροίας, ἥτις δὲν εἶναι ἄγνωστος καὶ εἰς τοὺς φιλοσόφους, τὸν Ἀριστοτέλη, τὸν Πλάτωνα, τὸν Σενέκαν, τὸν Ἐπίκουρον, ὅστις μάλιστα ὑπέφερεν ἐκ βλενορροίας ἐπὶ μακρὰ ἔτη, κατὰ τὴν διάρκειαν δὲ μιᾶς κυστίτιδος μετὰ στραγγουρίας, προσπαθῶν διὰ θερμῶν λουτρῶν νὰ δώσῃ διέξοδον εἰς τὰ ἐν τῇ κύστει του κατακρατούμενα οὖρα, καὶ μὴ ἐπιτυγχάνων ἀποτέλεσμα, ἀπελπισθεὶς ἐβυθίσθη ἐν τῷ ὕδατι τοῦ λουτροῦ καὶ ἐπνίγη. Ὡς αἰτία τῆς βλενορροίας, ἀπὸ τοῦ Ἱπποκράτους, τοῦ Κέλσου (de medicina libr. V) καὶ ἐπὶ μακρότατον ἔτι, ἐθεωρήθησαν σαρκώδεις ἐκβλαστήσεις καὶ ἑλκώσεις τῆς οὐρήθρας. Ὁ δὲ Γαληνὸς ἐθεώρει τὸ βλενορροϊκὸν ἔκκριμα ὡς σπέρμα, καθ' ὃν τρόπον καὶ ὁ Μωϋσῆς· τὴν πλάνην ταύτην ἀνεσκεύασεν ὁ Καππαδόκης Ἀρεταῖος. Οἱ Ἄραβες ἰατροὶ ἐμελέτησαν μετὰ ταῦτα ἐν λεπτομερείᾳ τὰ συμπτώματα καὶ τὰς ἐπιπλοκὰς τῆς βλενορροίας, περιγράψαντες τὰ στενώματα, τὴν κυστίτιδα, τὴν ὀρχίτιδα κλπ.

Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν συμπτωματολογίαν τῆς νόσου ἐμελετᾶτο καὶ ἡ θεραπευτική της, ἥτις ἐβασίζετο κατ' ἀρχὰς εἰς στυπτικὰς ἐν τῇ οὐρήθρᾳ ἐγχύσεις. Οὕτω ὁ Ραζῆς (Θ′ αἰών) ἐχρησιμοποίει τὸν χυμὸν κυδωνίου, τὰς ἐγχύσεις ἀντιμονίου, θερμοῦ ὄξους κατὰ τῶν πόνων ἢ ὀπίου κλπ. Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Ἀφρικανὸς (1015—1087) ἐνήργει ἐγχύσεις γυναικείου γάλακτος ἐν τῇ οὐρήθρᾳ. Ὁ Ἀβικέννας, διὰ νὰ προκαλέσῃ τὴν οὔρησιν εἰς τοὺς πάσχοντας ἐξ ἐπισχέσεως τῶν οὔρων, εἰσῆγεν ἐν τῇ οὐρήθρᾳ μίαν φθεῖραν! (*Roucayrol:* Considér. histor. sur la blennor. Paris 1907, σελ. 30), ἐνῷ ὁ Γόρδων διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν ἔθετεν ἐπὶ τοῦ πέους κορέους! (lilium medicine). Κατόπιν εἰσήχθησαν τὰ καθαρτικὰ καὶ μόλις κατὰ τὸν ΙΕ′ αἰῶνα αἱ ἀργυροῦχοι σκευασίαι ὑπὸ τοῦ Arculanus. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐμφανίζεται ἡ *σύφιλις,* αἱ δύο ἀσθένειαι συγχέονται, ἡ μία θεωρεῖται ὡς ἐκδήλωσις τῆς ἄλλης καί, εἰς τὸν δημιουργηθέντα κυκεῶνα, παραμελεῖται πλέον ἡ κατ' ἰδίαν ἔρευνα τῆς νοσολογίας καὶ θεραπευτικῆς τῆς βλενορροίας.

Μόλις τῷ 1740 ὁ Astruc διακηρύσσει ὅτι ἡ βλενόρροια οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μὲ τὴν συφίλιδα, ὁ δὲ Morgagni διὰ τῶν ἀνατομῶν του ἀποδεικνύει ὅτι ἡ βλενόρροια δὲν προέρχεται ἐξ ἐκβλαστήσεων ἢ ἑλκώσεων τῆς οὐρήθρας. Ὀλίγα ἔτη βραδύτερον, ἤτοι τῷ 1757, ὁ Cockburne ἀποκλείει πᾶσαν συγγένειαν τοῦ βλενορροϊκοῦ ἐκκρίματος πρὸς τὸ σπέρμα. Ἀλλ' ὁ Hunter πειραματιζόμενος ἐφ' ἑαυτοῦ ἐνωφθάλμισεν εἰς τὴν οὐρήθραν του πύον βλενορροιῶντος, ὅστις ἐκ συμπτώσεως ἦτο καὶ φορεὺς συφιλιδικοῦ ἕλκους· οὕτω μετὰ δίμηνον ἀμφότεραι αἱ νόσοι ὑπῆρχον ἐπὶ τοῦ ἀτυχοῦς πειραματιστοῦ. Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου νέος θόρυβος ἠγέρθη περὶ τῆς ταυτότητος τῶν δύο ἀσθενειῶν. Εὐτυχῶς τὸ οἰκτρὸν τοῦ Hunter πείραμα δὲν συνεκίνησε πάντας τοὺς ἐρευνητάς. Ὁ Balfour ἐπὶ 30ετίαν ὅλην (1767—1797) ἐδημοσίευεν ἀλλεπαλλήλους ἐργασίας του ἐπὶ τοῦ αὐθυπάρκτου τῆς βλενορροίας. Αἱ γνῶμαι ἐξηκολούθουν νὰ μένουν διχασμέναι μέχρι τοῦ 1812, ὁπότε ὁ Hernandez κατέδειξεν ὁριστικῶς τὸ αὐθύπαρκτον τῆς βλενορροίας, ἀναπαραγαγὼν αὐτὴν καὶ μόνην διὰ σειρᾶς ἐνοφθαλμισμῶν πύου βλενορροϊκοῦ ἐπὶ καταδίκων τῆς φυλακῆς τῆς Toulon. Τὰς ἐργασίας τοῦ Hernandez ἐπεβεβαίωσαν νεώτεραι τοιαῦται, γενόμεναι ὑπὸ πλήθους συγγραφέων καὶ ἰδίως ὑπὸ τοῦ Ricord, τοῦ Roquette, τοῦ Rollet, τοῦ Diday καὶ τοῦ Cullerier. Ὡς μόνον ἄγνωστον ἀπέμενε τὸ προκαλοῦν τὴν βλενόρροιαν αἴτιον. Ἀλλὰ καὶ τὸ πρόβλημα τοῦτο ἐλύθη ἐν ἔτει 1879 ὑπὸ τοῦ Neisser διὰ τῆς ἀνακαλύψεως εἰδικοῦ παθογόνου μικροβίου, τοῦ *γονοκόκκου,* ὅστις καὶ μόνος προκαλεῖ τὴν βλενόρροιαν (βλ. λ.).

Β′) Σύφιλις συνώνυμα: *κωλόσπυρο, γαλλικὸν πάθος, μαλαφράντζα*). Πάθησις μεταδιδομένη δι' ἐμμέσου ἢ ἀμέσου ἐπαφῆς τῶν μολυσματικῶν ἐκδηλώσεων (*ἕλκος, βλενώδεις πλάκες κ.λ.π.*) πρὸς οἱονδήποτε μέρος τοῦ σώματος φέρον ἀμυχήν, ἔστω καὶ ἀδιόρατον, καὶ ἐξαπλουμένη εἰς ὅλον τὸν ὀργανισμὸν διὰ τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος. Ἀφιεμένη ἄνευ θεραπείας προκαλεῖ μεγάλας βλάβας εἰς τὸν πάσχοντα, μεταδιδομένη καὶ εἰς τὸ περιβάλλον του καὶ κληρονομικῶς εἰς τοὺς ἀπογόνους του μέχρι 2ας—3ης γενεᾶς. Ὑποβαλλομένη εἰς μακρὰν καὶ τακτικὴν θεραπείαν ἰᾶται.

Ἡ λέξις *σύφιλις* ἐπλάσθη τῷ 1530 ὑπὸ τοῦ Φρακάστορος, ὅστις ἐδημοσίευσε μακροσκελὲς ποίημα, τοῦ ὁποίου ὁ ἥρως ἦτο βοσκὸς ὀνόματι *Σύφιλος* προσβληθεὶς ἐκ τῆς νόσου, ἥτις σήμερον ἀποκαλεῖται σύφιλις καὶ ἣν τοῦ ἔπεμψεν ὁ Ἥλιος, καθ' ὅτι εἶχε παραμελήσει θρησκευτικά του καθήκοντα. Διατὶ ὠνόμασεν οὕτω τὸν ἥρωά του ὁ Φρακάστωρ, οὐδεὶς γνωρίζει.

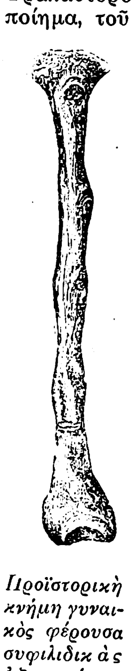

Προϊστορικὴ κνήμη γυναικὸς φέρουσα συφιλιδικὰς ἐξοστώσεις καὶ εὑρεθεῖσα ἐν ἔτει 1872 εἰς Solutré (Saône et Loire).
[*Ilullien:* Tr. desmal vénér, ἔκδ.1884σ.454.]

Πότε ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ἡ σύφιλις ἐπὶ τῆς γῆς, παραμένει εἰσέτι ἀνεξακρίβωτον. Ἡ ἐπιδημική της ἐμφάνισις, ἥτις κατέπληξε τὸν κόσμον, χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ ΙΕ′ αἰῶνος, ὡς παρακατιόντες θὰ ἐκθέσωμεν, ἀλλὰ πλεῖστα γεγονότα πιθανολογοῦσι τὴν ἀπὸ μακροτάτων αἰώνων ὕπαρξίν της. Οὕτω, ἐπὶ σκελετῶν εὑρεθέντων ἐντὸς ἀρχαιοτάτων τάφων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ προϊστορικῶν ἔτι σκελετῶν, παρετηρήθησαν ἐξοστώσεις ἀποδοθεῖσαι εἰς τὴν συφίλιδα (βλ. *Baron*: sur les lésions osseuses de l'homme préhistorique). Οἱ Κινέζοι ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων περιέγραψαν ἕλκος προερχόμενον ἐξ ἰοῦ μολύνοντος τὸ αἷμα καὶ προκαλοῦντος διόγκωσιν τῶν βουβωνικῶν γαγγλίων, βλενώδεις πλάκας, κομμιώματα τῆς ῥινὸς κ. λ. π. καὶ ἀποβαλλομένου διὰ τῆς χρήσεως ὑδραργύρου (βλ. *Jullien*: malad. vénér. Paris 1886, σελὶς 456). Εἰς τὴν συφίλιδα ἐπίσης ἀποδίδεται ἐκ τῶν ὑφισταμένων περιγραφῶν ἡ νόσος ἥτις κατέτρυχε τὸν Δαυΐδ, τὸν Σολομῶντα, τὸν Ἰὼβ (βλ. Profes. *Rollet*: La maladie de Job. «Aesculape» Μάρτιος 1925, σ. 91, Παρίσιοι). Εἰς τὴν ἀρχαιότητα ὑπάρχουν περιγραφαὶ καταπληκτικῶς ὁμοιάζουσαι πρὸς τὴν περιγραφὴν τῆς συφίλιδος. Ὁ Ἱπποκράτης περιγράφει ἄφθας καὶ ἐξελκώσεις τοῦ στόματος μετὰ διογκώσεως τῶν βουβωνικῶν γαγγλίων καὶ φλυκταινώδεις ἐκθύσεις («Περὶ ἐπιδημιῶν» βιβλ. Γ′ κεφ. III, § 7). Ὁ Κέλσος ὁμιλεῖ περὶ ἑλκῶν λείων, ξηρῶν καὶ σκληρῶν, κρυπτομένων ὑπὸ παραφίμωσιν τοῦ πέους καὶ ποιεῖται διαστολὴν τῶν γεννητικῶν ἑλκῶν εἰς μαλακὰ καὶ σκληρὰ (βιβλ. ΣΤ′ κεφ. XVIII). Ὁ Ἀρεταῖος ὁ Καππαδόκης, ἀκμάσας κατὰ τὸν Α′ μ. Χ. αἰῶνα, παρέχει σαφῆ περιγραφὴν τῶν κομμιωμάτων τῆς ὑπερῴας (βιβλ. Α′ κεφ. VIII). Ὁ Παῦλος ὁ Αἰγινήτης κατὰ τὸν Ε′ αἰῶνα, περιέγραψεν ἐπίσης ἑλκώσεις τοῦ πέους, στρογγύλας καὶ σκληράς. Κατὰ τὸν Θ′ αἰῶνα, οἱ Ἰνδοὶ ἰατροὶ Σαγκαρασιὰρ καὶ Ἀλεσιαναμπῆ περιέγραψαν τὴν μαστίζουσαν τὰς Ἰνδίας ἀσθένειαν «iuzam», ἧς τὰ συμπτώματα καὶ αἱ ἐκδηλώσεις ἦσαν ὅμοιαι πρὸς τὰς τῆς συφίλιδος (Klein). Κατὰ τὸν Ι′ αἰῶνα, ἀββᾶς τοῦ μοναστηρίου Cluny, ὀνόματι Odo, συνέθεσε διδακτικὸν ποίημα, ἐν ᾧ ἀπειλεῖ τοὺς ἀθλίους, οἵτινες παρασύρονται ἀπὸ τὰ θέλγητρα τῆς σαρκός, ὅτι θὰ προσβληθοῦν ἀπὸ ἀφροδισίαν πανώλην, ἥτις «μολύνει τὸ αἷμα καὶ καταλείπει οὐλὰς ἐπὶ τοῦ δέρματος.». Κατὰ τὸν ΙΑ′ αἰῶνα ὁ Sextus Armacius περιέγραψε συμπτώματα ἅτινα παρετήρησεν ἐπὶ πορνῶν, δόσας περιγραφὴν τὰ μάλα προσομοιάζουσαν πρὸς τὰς συφιλιδικὰς βλατίδας καὶ κομμιώματα (βλ. *Ochs-Siméon*: contribution à l' histoire de la syphilis «Rev. d. pr. thér.» Δεκέμβριος 1927, σελὶς 387).

Εἰς τὸ Lilium Medicina ὁ Γόρδων (Montpellier, 1303) περιγράφει παραλλαγήν τινα τῆς λέπρας δῆθεν, ὑπὸ τὸ ὄνομα *μορφαία,* ἥτις παρουσιάζει πολλὰ ἐκ τῶν κλασσικῶν συμπτωμάτων τῆς συφίλιδος, ἤτοι: μεταδίδεται διὰ τῆς συνουσίας, προκαλεῖ καθολικὰς πολυμόρφους ἐκθύσεις, διογκώσεις τῶν γαγγλίων καὶ ἀργότερον ὄζαιναν, βράγχος τῆς φωνῆς, τῆξιν τῶν ὀστῶν τῆς ῥινός, ἐξοστώσεις, ἀλωπεκίαν καὶ κληρονομικὴν μετάδοσιν τῆς νόσου. Ἡ πραγματικῶς ἱστορικὴ ἡμερομηνία τῆς συφίλιδος ὑπῆρξε τὸ ἔτος 1494. Τότε ἐξεδηλώθη ὡς ἐπιδημία φρικαλέα, ἐνσπείρασα τὸν πανικὸν καὶ τὴν κατάπληξιν εἰς τὰ πολιορκοῦντα τὴν Νεάπολιν γαλλικὰ στρατεύματα, ὅπου τὸ πρῶτον ἐνεφανίσθη. Ποία ὅμως ἦτο ἡ ἀληθὴς ἀφετηρία

Digitized by Google

τῆς ἐπιδημίας ἐκείνης; Ἄλλοι τὴν ἀποδίδουν εἰς τοὺς μόλις ἐξ Ἀμερικῆς ἐπιστρέψαντας συντρόφους τοῦ Κολόμβου, ἄλλοι εἰς τὴν ἐκ τῆς Ἱσπανίας ἀθρόαν ἔξοδον τῶν Ἰουδαίων καὶ ἄλλοι εἰς τοὺς Γάλλους στρατιώτας, οἵτινες ἔφαγον ἀνθρωπίνους σάρκας κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Νεαπόλεως (Fioraventi). Τὰ τρία ταῦτα μεγάλα γεγονότα συνέπεσαν κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχήν, οἱ δὲ συγγραφεῖς δίστανται εἰς τὴν ἐν τῇ συφίλιδι ἐνοχοποίησίν των. Πάντως φαίνεται ὅτι ἡ σύφιλις ὑπῆρχε πολὺ πρὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος (βλ. *Vorberg:* Ueber den Ursprung der Syphilis, Stuttgart 1924). Ἀλλ' ἡ ἔλλειψις μέσων συγκοινωνίας καὶ συγχρωτισμοῦ τῶν λαῶν περιώριζεν εἰς ὡρισμένους τόπους τὴν ἐμφάνισίν της καὶ οὕτω ὑφ' ἑκάστης μαστιζομένης χώρας ἐξελαμβάνετο ὡς ἰδία νόσος, περιγραφομένη ἑκάστοτε ὑπὸ συγγραφέων τῆς ἐποχῆς. Τοιαύτη, ὡς ἐξάγεται καὶ ἐκ τῆς «φυσικῆς ἱστορίας τῶν Ἰνδιῶν» (1525) τοῦ Oviedo, διοικητοῦ τῆς ὑπὸ τοῦ Κολόμβου ἀνακαλυφθείσης Ἱσπανιόλας, ἐμάστιζε καὶ τοὺς ἰθαγενεῖς τοῦ Νέου Κόσμου. Ὁ Casas, ἐκ τῶν συντρόφων τοῦ Κολόμβου, γράφει εἰς τὴν «Γενικὴν ἱστορίαν τῶν Ἰνδιῶν» ὅτι οἱ Ἰνδοὶ τῆς Haïti ἐγνώριζον τὴν σύφιλιδα, ὡς τοῦ εἶπον, πολὺ πρὸ τῆς ἐλεύσεως τῶν Χριστιανῶν. Ἀλλὰ καὶ προϊστορικὴ ὕπαρξις τῆς συφίλιδος ἐν Ἀμερικῇ ἀπεδείχθη (βλ. ἀνακοίν. *Jauregui* καὶ *Lancelotti* εἰς τὸ δελτ. τῆς Ἰατρ. Ἀκαδημ. Παρισίων, συνεδρία 2 Δεκ. 1924). Τὴν 4ην Μαρτίου 1493 ὁ Κολόμβος μετὰ τῶν ἀνδρῶν του καὶ ὀκτὼ Ἰνδῶν ἐπέστρεφεν εἰς Ἱσπανίαν καὶ ἅμα τῇ ἀφίξει ταύτῃ διεδόθησαν τὰ πρῶτα μολύσματα τῆς νόσου εἰς Βαρκελώνην καὶ Λισσαβῶνα. Ὁ ἰατρὸς Ruy Diaz de Ysla, ὅστις ἠσχολήθη μὲ τὴν μετέπειτα ἐν Ἱσπανίᾳ γενικευθεῖσαν συφίλιδα, ἦτο καὶ ὁ πρῶτος ὅστις ἐξήτασε τοὺς ἐπιστρέψαντας ναύτας τοῦ Κολόμβου, ἐπὶ ἓξ ἐκ τῶν ὁποίων ἀνεῦρεν ἐκδηλώσεις συφίλιδος, οἷα μετέπειτα ἐξηπλώθη, ἃς καὶ λεπτομερῶς περιέγραψεν ἐν τῷ βιβλίῳ του. Οἱ ναῦται οὗτοι ἐμολύνθησαν ὑπὸ ἰθαγενῶν τῆς Ἱσπανιόλας (σημερινῆς Haïti). Οὕτως ἀποδεικνύεται ἡ προέλευσις καὶ ἡ πρώτη ἐν Εὐρώπῃ ἐμφάνισις τῆς συφίλιδος. Ἐκ τῆς οὕτω μολυνθείσης Ἱσπανίας, ὁ Gonzalve ἔσπευσε κατὰ Μάϊον τοῦ 1495 εἰς Νεάπολιν, ἵνα διὰ τῶν ἀνδρῶν του ἐνισχύσῃ τὰ γαλλικὰ στρατεύματα, ἅτινα ἐπολιόρκουν τὴν πόλιν. Κατ' ἐκείνην ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴν ἐσημειώθη ἡ ἐπὶ τῶν Γάλλων στρατιωτῶν συφιλιδικὴ ἐπιδημία, διαδοθεῖσα εὐθὺς ἀμέσως καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Εἰς τὰ «Χρονικὰ τῆς Μοδένας» τοῦ Lancelotti ἀναγράφεται, κατὰ Μάϊον τοῦ 1495, ὅτι ἡ νέα νόσος, ὀνόματι *γαλλικὸν πάθος*, διεδόθη ἐκ τῆς Νεαπόλεως εἰς τὴν Ῥώμην καὶ ἐκεῖθεν εἰς ἅπασαν τὴν Ἰταλίαν.

Εἴτε νέον μόλυσμα ἦλθεν ἐκ τοῦ Νέου Κόσμου εἰς Εὐρώπην, εἴτε τὸ ἐνυπάρχον ἀπὸ αἰώνων σποραδικῶς ἐν Εὐρώπῃ ἐξηπλώθη κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν λόγῳ τῶν σημειωθεισῶν μεταναστεύσεων, ταξιδίων, μετακινήσεων, πολέμων, ἐπιμειξιῶν, τὸ γεγονὸς εἶναι, ὅτι ἡ ἐκραγεῖσα συφιλιδικὴ ἐπιδημία διεδίδετο καταπληκτικῶς καὶ σύμπας ὁ κόσμος μετὰ δέους προσέβλεπε ταύτην. Ἡ ἄγνοια τῆς προφυλάξεως καὶ ἡ ἔλλειψις θεραπευτικῆς συνέτεινον εἰς τὴν ραγδαίαν ἐξάπλωσίν της. Ἡ ὑποτέλεια τῆς Γερμανίας, Ὁλλανδίας, Ἰταλίας καὶ Ἱσπανίας εἰς τὸν Κάρολον Ε' καὶ ἡ μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας συμμαχία συνετέλεσαν ἐπίσης μεγάλως εἰς τὸ νὰ ἐξαπλωθῇ εἰς τὰς ἀνωτέρω χώρας ἡ σύφιλις, ἧς τὸ ἀποκλειστικὸν ὄνομα ἦτο τότε *γαλλικὸν πάθος*. «Τὸ εἰκοστὸν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους προσεβλήθη ὑπὸ τῆς νέας νόσου», γράφει ὁ Sabellicus κατὰ τὸ 1509. Ὁ προκληθεὶς πανικὸς εἶναι ἀνεκδιήγητος. Οἱ συφιλιδικοὶ ἐξορίζονται διὰ βασιλικῶν διαταγμάτων ἐπὶ ποινῇ ἀγχόνης. Ἀγύρται διάφοροι ἐνσκήπτουν ἐπιβάλλοντες τὰ πλέον ἀκατονόμαστα μέσα πρὸς θεραπείαν, ἐνῷ οἱ σοφοὶ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν μεταφυσικὴν ἐξήγησιν τῆς νόσου ἐξ ἐπιδράσεως τῆς κινήσεως τῶν ἄστρων. Ἄλλοι ἀποδίδουν ταύτην εἰς τὴν συνάντησιν τοῦ Κρόνου μετὰ τοῦ Ἄρεως, ἄλλοι εἰς τὴν συνένωσιν τοῦ Διός, τοῦ Ἄρεως καὶ τοῦ Ἡλίου ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ Ζυγοῦ (1483), ἄλλοι εἰς τὰς κινήσεις τοῦ πλανήτου Ἀφροδίτη, κ.ο.κ. Οἱ ἅγιοι ἐπιστρατεύονται ἵνα σώσουν τὸν κόσμον καὶ ὁ ἅγιος Minus, Meen, ἢ Ment μετὰ τοῦ ἁγ. Διονυσίου κρίνονται ὡς καταλληλότεροι. Τῆς πρώτης ἐντυπώσεως ὁπωσδήποτε παρελθούσης, εἰς τὴν ὑπόθεσιν εἰσέρχεται καὶ ἡ σάτιρα διὰ τοῦ καλάμου τῶν ποιητῶν καὶ τοῦ χρωστῆρος τῶν ζωγράφων. Ἀναρίθμητα ποιήματα καὶ σάτιραι γράφονται.

Ἐκ παραλλήλου ἡ νόσος μελετᾶται ἐπιστημονικώτερον καὶ δὲν ἀργεῖ νὰ ἐφαρμοσθῇ κατ' αὐτῆς ὡς εἰδικὸν φάρμακον τὸ ἱερόξυλον καὶ ὁ ὑδράργυρος. Πλήν, ἡ θεραπεία καθίσταται αὐτόχρημα μαρτυρική, προκαλοῦσα πλείονας ἢ ἡ νόσος καταστροφάς· τὸ δὲ πάντων χείριστον, ἡ μετάδοσίς της ἐξαπλοῦται διὰ τῆς συγχύσεώς της πρὸς τὴν βλεννόρροιαν καὶ τὰ μαλακὰ ἕλκη, μέχρις οὗ, ὁ μὲν Hernandez (1812) ἀπεχώρισεν ἐκ ταύτης τὴν βλεννόρροιαν, ὁ δὲ Bassereau (1852) ἀπεχώρισεν ἐκ τῆς συφίλιδος τὸ μαλακὸν ἕλκος. Ἔκτοτε ἡ νόσος

Συφιλιδικοὶ παρακαλοῦντες τὸν Ἅγιον Minus νὰ τοὺς θεραπεύσῃ.
[Γερμανικὴ ξυλογραφία τοῦ XV αἰῶνος, ὑπὸ W. Hammer, Νυρεμβέργη, 1580. Rev. du Pr. Thér. Déc. 1927 p. 399.]

ἐμελετήθη τελείως, τὸ δὲ ὄνομα τοῦ Fournier πληροῖ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης. Τῷ 1903, οἱ Metchnicoff καὶ Roux ἀποδεικνύουν τὴν πειραματικὴν σύφιλιδα διὰ τῆς μεταδόσεώς της εἰς τοὺς ἀνθρωποειδεῖς πιθήκους. Τῷ 1905 ἀνεκαλύφθη τὸ παθογόνον αἴτιον τῆς συφίλιδος ὑπὸ τῶν Schaudinn καὶ Hoffmann, ἀποκληθὲν *ὠχρὰ σπειροχαίτη*. Τῷ 1906, οἱ Wassermann, Neisser καὶ Brück ἀνεκάλυψαν τὴν φέρουσαν τὸ ὄνομά των εἰδικὴν ὀροαντίδρασιν τοῦ αἵματος τῶν συφιλιδικῶν, πιστοποιοῦσαν τὴν διάγνωσιν τῆς νόσου (βλ. ἀντίδρασις *Wassermann*), ὁ δὲ Ehrlich, ἐν ἔτει 1910, ἀνεκάλυψε τὴν *ἀρσενοβενζόλην* ἢ 606, τὸ ἰσχυρότερον ἐκ τῶν σήμερον ἐν χρήσει ἀντισυφιλιδικῶν φαρμάκων (βλ. λ. σύφιλις καὶ ἀντισυφιλιδικὰ φάρμακα).

Γ') Μαλακὸν ἕλκος (συνώνυμα: *ὀρτσουλα, ἕλκος ἁπλοῦν*). Ἐξέλκωσις μικρά, μονήρης ἢ πολλαπλῆ, ἐντοπιζομένη ἰδίως εἰς τὰ γεννητικὰ ὄργανα, μεταδιδομένη διὰ συνουσίας καὶ ὀφειλομένη εἰς τὸν βάκιλλον τοῦ Ducrey, ἐνοφθαλμίσιμος, προκαλοῦσα ἐπώδυνον διόγκωσιν τῶν βουβωνικῶν γαγγλίων, ἐνίοτε ὑφισταμένη γαγγραινώδη ἐπιπλοκὴν καὶ ἰωμένη ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν διὰ καταλλήλου θεραπείας [πλείονα βλ.λ. ἕλκος μαλακόν].

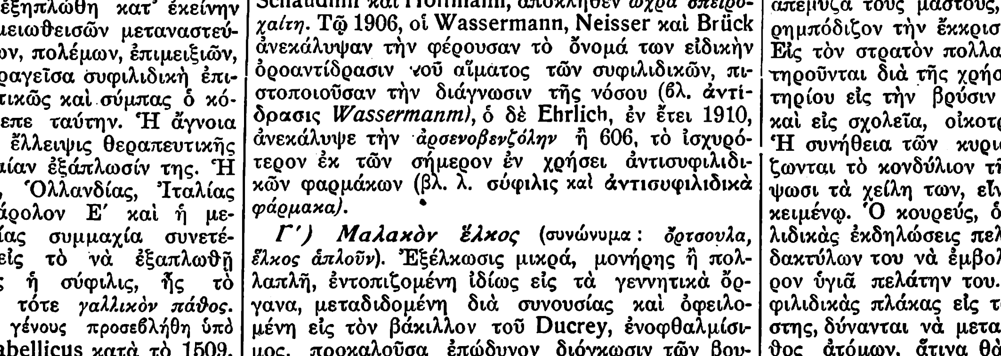

«Ὁ θρίαμβος τῆς ὑψηλῆς καὶ πανισχύρου κυρίας Συφίλιδος».
[Ξυλογραφία τοῦ 1539.]

Τὸ μαλακὸν ἕλκος φαίνεται ὅτι ἦτο γνωστὸν ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, καθ' ὅτι πλεῖστοι συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁμιλοῦσι περὶ καλοήθων ἐλκώσεων τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, φερουσῶν τοὺς χαρακτῆρας τοῦ μαλακοῦ ἕλκους. Ὁ Ἱπποκράτης καὶ ὁ Γαληνὸς δίδουσι προσέτι περιγραφὴν τοῦ ἐκ μαλακοῦ ἕλκους βουβῶνος, οἱ δὲ Κέλσος καὶ Ἀέτιος περιγράφουσι τὴν φαγεδαινικὴν μορφὴν τοῦ μαλακοῦ ἕλκους. Τὴν νοσολογίαν αὐτοῦ ἀναλύουν ἐπίσης οἱ Ἄραβες καὶ οἱ ἰατροὶ τοῦ μεσαίωνος. Ταῦτα μέχρι τῆς κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα ἐμφανίσεως τῆς συφίλιδος. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὰ πάντα ἀπεδόθησαν εἰς τὴν σύφιλιδα, ἂν καί, ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς συσκοτίσεως, εὐθαρσεῖς παρατηρηταί, ὅπως οἱ Fracastor, Paré, Fallope, Carmichael κλπ. δὲν ἔπαυσαν, κατὰ τοὺς τρεῖς αἰῶνας, καθ' οὓς διήρκεσεν ἡ πλάνη, διακηρύσσοντες τὸ αὐθύπαρκτον τοῦ μαλακοῦ ἕλκους. Ἡ ὁριστικὴ λύσις τοῦ ζητήματος ἐγένετο μόλις κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Bassereau. Ἐν τούτοις αἱ συζητήσεις τῶν δύο στρατοπέδων κατέπαυσαν μόλις τῷ 1889, ἐποχὴν καθ' ἣν ὁ Ducrey ἀνεκάλυψε καὶ περιέγραψεν εἰδικὸν βακτηρίδιον, εἰς ὃ ὀφείλεται τὸ μαλακὸν ἕλκος.

Μετάδοσις τῶν ἀφροδισίων νόσων.—Ἡ μετάδοσις τῶν ἀφροδισίων νόσων καὶ δὴ τῆς βλεννορροίας καὶ τοῦ μαλακοῦ ἕλκους γίνεται κυρίως διὰ τῆς συνουσίας. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἐντοπίζεται εἰς τὰ γεννητικὰ ὄργανα καὶ κατ' ἐξαίρεσιν εἰς τὸν δακτύλιον καὶ τὸν ὀφθαλμὸν ἐξ ἐπιμολύνσεως, δύναται δὲ νὰ μεταδοθῇ καὶ ἄνευ συνουσίας, ἀλλὰ σπανίως, διὰ μεμολυσμένων λευχειμμάτων κ.λ.π. Ἡ δὲ ἑτέρα ἐντοπίζεται ἐπίσης εἰς τὰ γεννητικὰ ὄργανα καὶ σπανιώτερον ἀλλαχοῦ, μεταδιδομένη ἐπίσης διὰ συνουσίας καὶ κατ' ἐξαίρεσιν δι' ἐνοφθαλμισμοῦ εἰς οἱονδήποτε μέρος τοῦ σώματος. Ἡ σύφιλις ὅμως εἶναι πάθησις οὐχὶ τοπική, ἀλλὰ τοῦ συνόλου ὀργανισμοῦ καὶ δύναται νὰ ἐκδηλωθῇ ἐπὶ παντὸς σημείου τοῦ σώματος, μεταδιδομένη οὐχὶ μόνον διὰ συνουσίας ἀλλὰ καὶ δι' ἐπαφῆς μικροβιοφόρων ἐκδηλώσεων πρὸς ἀμυχήν τινα, ἔστω καὶ ἀδιόρατον, καὶ ἐμμέσως διὰ μεμολυσμένων ἀντικειμένων. Οὕτω, ἄτομον φέρον βλενώδεις πλάκας εἰς τὸ στόμα (δευτερόγονος ἐκδήλωσις), αἵτινες βρίθουσι συφιλιδικῶν σπειροχαιτῶν, δύναται νὰ μεταδώσῃ τὴν νόσον εἰς ὑγιὲς ἄτομον διὰ φιλήματος, ἢ πίνον ἐκ τοῦ αὐτοῦ ποτηρίου ἢ διὰ τοῦ αὐτοῦ μάκτρου σφογγίζον τὸ πρόσωπον, ἢ καὶ διὰ τῆς ὁμιλίας μόνον, ἐκπέμπον σταγονίδια σιέλου μικροβιοβριθῆ. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐπικίνδυνος εἶναι ὁ ἀσπασμὸς τῶν εἰκόνων τῆς ἐκκλησίας, ἡ μετάληψις ἐκ κοινοῦ ποτηρίου καὶ διὰ τοῦ αὐτοῦ κοχλιαρίου, ἡ διὰ τῆς γλώσσης διύγρανσις γραμματοσήμων πρὸς ἐπικόλλησιν, ἡ χρῆσις κοινῶν καπνοσυρίγγων, πνευστῶν ὀργάνων, συρικτρῶν, κοκκαλίνων θηλάστρων διὰ τὰ βρέφη, κ.ο.κ. (ταῦτα ἀπηγορεύθησαν ἐν Γαλλίᾳ διὰ νόμου τῇ προτάσει τοῦ βουλευτοῦ - καθηγητοῦ Pinard, κατὰ Μάρτιον 1926). Ὁ Fournier ἀναφέρει περίπτωσιν μολύνσεως 86 παραμανῶν ὑπὸ 136 βρεφῶν συφιλιδικῶν, ἅτινα ἀπεστάλησαν κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς πενταετίας. Ὁ Bourgogne ἀναφέρει τὴν μόλυνσιν 12 γυναικῶν ὑπὸ πρακτικῆς μαίας συφιλιδικῆς, ἥτις διὰ τοῦ στόματός της ἀπεμύζα τοὺς μαστούς, ὅταν διωγκοῦντο καὶ παρημπόδιζον τὴν ἔκκρισιν τοῦ μητρικοῦ γάλακτος. Εἰς τὸν στρατὸν πολλαὶ τοιαῦται μολύνσεις παρατηροῦνται διὰ τῆς χρήσεως κοινοῦ μεταλλίνου ποτηρίου εἰς τὴν βρύσιν τῶν στρατώνων· τὸ αὐτὸ καὶ εἰς σχολεῖα, οἰκοτροφεῖα, ἐργοστάσια, κ.ο.κ. Ἡ συνήθεια τῶν κυριῶν ὅπως ἐν ἀνάγκῃ δανείζωνται τὸ κονδύλιον τῆς φίλης των διὰ νὰ βάψωσι τὰ χείλη των, εἶναι ἐπίσης ὀλεθρία ἐν προκειμένῳ. Ὁ κουρεύς, ὁ ψαύσας πρὸ ὀλίγου συφιλιδικὰς ἐκδηλώσεις πελάτου του, δύναται διὰ τῶν δακτύλων του νὰ ἐμβολιάσῃ τὸ μικρόβιον εἰς ἕτερον ὑγιᾶ πελάτην του. Ὁ μάγειρος ὁ φέρων συφιλιδικὰς πλάκας εἰς τὸ στόμα, ἢ ὁ ζαχαροπλάστης, δύνανται νὰ μεταδώσωσι τὴν νόσον εἰς πλῆθος ἀτόμων, ἅτινα θὰ γευθῶσι τῶν ἐδεσμάτων των κ.ο.κ. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἐπιθεώρησις ὡρισμένων ἐπαγγελματιῶν, ἐφοδιαζομένων διὰ δελτίων ὑγείας, εἶναι ἀπαραίτητος.

Σχετικὸν Ν.Δ. ἐγένετο καὶ ἐν Ἑλλάδι ἐν ἔτει 1923, ἀλλ' ἐτέθη συντόμως ἐν ἀχρηστίᾳ. Ὁ Queyrat ἀναφέρει τὴν περίπτωσιν ἰατροῦ, ὅστις, ἐξετάζων τὸ στόμα ἀρρώστου συφιλιδικοῦ, ἐδέχθη σταγονίδια σιέλου κατὰ πρόσωπον. Ἐκ τούτων ἀνεπτύχθη ἕλκος συφιλιδικὸν εἰς τὴν γωνίαν τοῦ ὀφθαλμοῦ, ὅπερ παρῆλθεν ἀπαρατήρητον, καὶ 22 ἔτη κατόπιν ὁ ἐν λόγῳ ἰατρός, καθ' ἣν ἐποχὴν ἐπρόκειτο ν' ἀναγορευθῇ καθηγητής, προσεβλήθη ὑπὸ γενικῆς παραλύσεως (ἀνίατος μορφὴ τῆς συφίλιδος), παρεφρόνησε καὶ μετὰ ἑξάμηνον ἀπεβίωσεν. Ὑπηρέτρια συφιλιδικὴ ἐμόλυνε κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον παιδίον ἡλικίας τριῶν ἐτῶν καὶ τὴν ἀδελφήν του, ἡλικίας πέντε ἐτῶν, ἐκ δὲ τῶν παιδίων ἐμολύνθησαν διὰ φιλήματος ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ. Ἡ ὑπηρέτρια ἔφερε συφιλιδικὰς ἐκδηλώσεις εἰς τὸ στόμα, ἃς ἡ οἰκοδέσποινα δὲν ἐθεώρησεν ὑπόπτους, καθ' ὅσον δὲν ἐδιδάχθη ποτέ,

Digitized by Google

ὡς ὤφειλε, τὰ συμπτώματα τῆς συφίλιδος. Νέα ἐτῶν 18, ἐμποροϋπάλληλος, ἐτραυμάτισεν ἐλαφρῶς τὸν δάκτυλόν της ἐνῷ συνεσκεύαζεν ἓν δέμα· παρατυχὼν ὑπάλληλος τῆς προσέφερε τεμάχιον ἀγγλικοῦ ταφετᾶ, τὸ ὁποῖον διαβραχὲν διὰ τοῦ σιέλου του ἐπεκολλήθη ἐπὶ τῆς ἀμυχῆς τοῦ δακτύλου. Μετὰ τρεῖς ἑβδομάδας ἡ νέα αὕτη παρουσίασεν ἕλκος συφιλιδικὸν ἐπὶ τοῦ δακτύλου της, προελθὸν ἐκ τοῦ μολυσμένου σιέλου τοῦ ὑπαλλήλου. Ὀκτὼ πελάται ἑστιατορίου ἐμολύνθησαν ὑπὸ συφίλιδος, λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ μάγειρος ἔφερε συφιλιδικὰς πλάκας εἰς τὸ στόμα. Πληθὺς παρομοίων τραγικῶν παραδειγμάτων δύναται νὰ παραταχθῇ. Ἐκ τούτων συνάγεται ὅτι ἡ σύφιλις δύναται νὰ μολύνῃ οἱονδήποτε ἄτομον, ἀνεξαρτήτως ἡλικίας ἢ σχέσεων ἢ τρόπου διαβιώσεως, ἔξω πάσης γεννητικῆς ἐπικοινωνίας. Αἱ μεγαλύτεραι καταστροφαὶ τῆς νόσου δέον ν' ἀναζητηθῶσιν οὐχὶ εἰς τὰς μεγαλοπόλεις, οὐχὶ εἰς τοὺς διάγοντας ἔκλυτον βίον, οὐχὶ εἰς τοὺς συναναστρεφομένους κοινὰς γυναῖκας, διότι οὗτοι ἔχουν ὑπ' ὄψει των τὸν κίνδυνον ὃν διατρέχουν καὶ προφυλάσσονται, ἀλλ' ἐντὸς τῶν οἰκογενειῶν, εἰς τοὺς ἀθώους, εἰς τοὺς ἀνηλίκους, εἰς τοὺς ἀγνοοῦντας, εἰς τὰ χωρία, ἐκεῖ ὅπου ὑποψία τῆς νόσου δὲν δύναται νὰ ἐμφιλοχωρήσῃ κατ' ἐπίφασιν. Ἐκεῖ ἡ σύφιλις ἀναδεικνύεται ὀλεθρία, καθ' ὅσον ἡ ἄγνοια καὶ ἡ προκατάληψις ὑποβοηθοῦν τὴν ἐξάπλωσίν της, ἥτις εἶναι ὕπουλος, ἀθόρυβος, ἀνώδυνος, καὶ τότε μόνον τὴν ἀντιλαμβάνονται, ὅταν ὁλόκληροι οἰκογένειαι, ὁλόκληροι γενεαί, ὁλόκληροι περιφέρειαι μολυνθῶσι καὶ τὰ θύματα ὁδηγηθῶσιν ἀπὸ τοῦ φρενοκομείου εἰς τὸ νεκροταφεῖον.

Προφύλαξις.— Ἡ προφύλαξις ἀπὸ τῶν ἀφροδισίων νοσημάτων ἔχει διττὴν κατεύθυνσιν· ἤτοι, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν κατὰ τὰς ὑπόπτους γενετησίας σχέσεις, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν κατὰ τὴν καθημερινὴν ζωήν.

Διὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν δέον νὰ λαμβάνωνται τὰ ἑξῆς μέτρα: 1) Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς βλεννορροίας, οὔρησις μετὰ τὴν συνουσίαν, καθαρισμὸς τῶν γεννητικῶν ὀργάνων διὰ σάπωνος καὶ χλιαροῦ ὕδατος καὶ ἔγχυσις διὰ σύριγγος ἐντὸς τῆς οὐρήθρας διαλύσεως πρωταργόλης, ἥτις νὰ κρατῆται ἐν τῇ οὐρήθρᾳ ἐπὶ 5 λεπτὰ τῆς ὥρας. Διὰ τὰς γυναῖκας ἐνδοκολπικὴ πλύσις ὑπερμαγγανικοῦ καλίου καὶ ἐπιπωματισμὸς τοῦ αἰδοίου διὰ βύσματος ἐμβεβαπτισμένου εἰς τὴν αὐτὴν διάλυσιν. 2) Πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ μαλακοῦ ἕλκους καὶ τῆς συφίλιδος, χρῆσις περικαλύδος (κοινῶς καπότα), ἡ ἐπάλειψις τῆς βαλάνου ἢ τοῦ αἰδοίου διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Gauducheau τροποποιηθείσης ἀλοιφῆς τοῦ Metchnicoff. Ἐὰν ἐγένετο ἐπαφὴ καὶ πρὸς τὸ στόμα, τὰ χείλη, τὰς χεῖρας, εἰς τὰ μέρη ταῦτα ἐνεργοῦνται πλύσεις καὶ γαργαρισμοὶ διὰ διαλύσεως ὀξυκυανιούχου ὑδραργύρου. Διὰ τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἀπαιτεῖται ἡ γνῶσις τῶν ἐκδηλώσεων καὶ συμπτωμάτων τῶν ἀφροδισίων νόσων. Ὅταν γνωρίζῃ τις, ὅτι ἐπίμονοι συνεχεῖς κεφαλαλγίαι, ἢ ἀπόπτωσις τῶν τριχῶν κεφαλῆς καὶ ὀφρύων, ἢ ἀλλεπάλληλοι αὐτόματοι ἐκτρώσεις, ἢ ἀνώδυνος διόγκωσις τῶν βουβωνικῶν γαγγλίων, ἢ ἀνώμαλος ὀδοντοφυΐα, ἢ πλάκες λευκαὶ ἐν τῷ στόματι κλπ. εἶναι ἐκδηλώσεις ἢ στίγματα ἐπικτήτου ἢ κληρονομικῆς συφίλιδος, εὐκόλως τ' ἀναζητεῖ καὶ τὰ διαγιγνώσκει εἰς τὸν πλησίον του προφυλασσόμενος οὕτω, ἤ, ἐὰν τ' ἀνεύρῃ ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, σπεύδει εἰς τὸν ἰατρὸν καὶ σώζει τὴν κινδυνεύουσαν ζωήν του. Ἐν Εὐρώπῃ ἔχει ἐκδοθῆ πληθὺς ὑγιεινοπαιδαγωγικῶν βιβλίων πρὸς χρῆσιν τῶν διδασκάλων καὶ τῶν γονέων, πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν, πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητριῶν, ἄλλα δι' ἡλικίαν 15 ἐτῶν καὶ ἄλλα δι' ἡλικίαν 9 ἐτῶν. Εἰδικὰ βιβλία πολυπληθῆ ὑπάρχουν πρὸς τοῦτο διὰ τὰς μητέρας, ὅπως ἄλλωστε καὶ διὰ κάθε τάξιν (ἐπιστήμονες, ἐπαγγελματίαι, τεχνίται, ἐργάται, ἀγρόται κλπ.). «Μόνον ὅταν ἅπασαι αἱ νεάνιδες καὶ ἅπασαι αἱ μητέρες διδαχθῶσι τὴν σύφιλιδα, μόνον τότε θὰ προφυλαχθῇ ἡ οἰκογενειακὴ ἑστία», διακηρύσσει ὁ ἔξοχος συφιλιδολόγος Queyrat. Ἡ μόρφωσις αὐτὴ γίνεται διὰ παντοίων μέσων, ἤτοι: βιβλίων, διαλέξεων, προπαγανδιστικῶν συλλόγων, διδασκαλιῶν εἰς σχολεῖα, ἐργοστάσια, σωματεῖα, διὰ προβολῆς κινηματογραφικῶν ταινιῶν ἢ διὰ παραστάσεως εἰδικῶν δραματικῶν ἔργων, δι' ὀργανώσεως ἐκθέσεων, διὰ τῆς ραδιοφωνίας κ.ο.κ. Ἡ τελευταία ἑλληνικὴ στατιστικὴ (1928) τῆς Διευθύνσεως τοῦ τμήματος ἠθῶν ἀναβιβάζει τὰ ἀφροδίσια νοσήματα ἐπὶ τοῦ ἄρρενος πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ ἡλικίας 17—40 ἐτῶν εἰς 70—75%. Ἐν τούτοις καὶ ὁ τρομακτικὸς αὐτὸς ἀριθμὸς εἶναι κατώτερος τῆς πραγματικότητος, καθ' ὅτι δὲν περιλαμβάνονται εἰς αὐτὸν αἱ παλαιαὶ συφίλιδες, αἱ συζυγικαί, ἡ κληρονομική, ἡ λανθάνουσα καὶ αἱ πλεῖσται τῶν σπλαγχνικῶν, νευρικῶν καὶ ἀορτικῶν συφιλίδων, αἵτινες εἶναι καὶ αἱ πλέον βαρεῖαι. Ἕτερος τέλος παράγων τῆς προφυλακτικῆς ὀργανώσεως εἶναι οἱ προφυλακτικοὶ σταθμοί, λειτουργοῦντες ἐν ἀφθονίᾳ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ὑπὸ αὐστηρὸν ἐπιστημονικὸν ἔλεγχον καὶ ἔχοντες ὡς σκοπὸν τὴν ἐφαρμογὴν παντὸς προληπτικοῦ μέτρου κατὰ τῶν ἀφροδισίων νοσημάτων καὶ τὴν δωρεὰν ἐνέργειαν πάσης προφυλακτικῆς θεραπείας εἰς πᾶν ἄτομον προσερχόμενον ἐν οἱαδήποτε ὥρᾳ εἰς τοὺς σταθμοὺς τούτους.

Συνέπειαι ἐκ τῶν ἀφροδισίων νόσων.— Τὰ ἀφροδίσια νοσήματα θεραπεύονται καὶ ἰῶνται. Πρὸς τοῦτο χρειάζεται ἔγκαιρος διάγνωσις καὶ θεραπεία ἄμεσος καὶ πλήρης. Παραμέλησις αὐτῶν ἢ ἀνεπαρκὴς θεραπεία ὁδηγεῖ εἰς ὀλεθρίας συνεπείας. Οὕτω τὸ μαλακὸν ἕλκος δύναται νὰ προκαλέσῃ γάγγραιναν τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, ἡ βλενόρροια στείρωσιν, χρονίαν κυστίτιδα, προστατίτιδα μετ' ἐπισχέσεως τῶν οὔρων, καρκίνον τοῦ προστάτου, ἀνιοῦσαν μόλυνσιν τῶν νεφρῶν κλπ. Ἐπὶ δὲ τῆς γυναικὸς παθήσεις χρονίας καὶ ἀνιάτους τῆς μήτρας καὶ τῶν παραμητρίων, στείρωσιν, περιτονίτιδα κλπ. Τέλος ἡ σύφιλις, ἡ πασῶν ὀλεθριωτέρα, εἶναι ἡ ἀφορμὴ πληθύος νόσων σπλαγχνικῶν, νευρικῶν, καρδιακῶν, καρκίνου, δερματοπαθειῶν κ.ἄ.π. Ἡ νευρικὴ καὶ ἐγκεφαλικὴ μορφὴ τῆς συφίλιδος εἶναι αἱ πασῶν βαρύτεραι· ἐκ τῶν μορφῶν τούτων 19% ἀπολήγουν εἰς θάνατον καὶ 60% προκαλοῦν τὴν διὰ βίου ἀναπηρίαν (Jeanselme). Ἡ ἐν τοῖς παθολογικοῖς νοσοκομείοις ἔρευνα ἀπέδειξεν ὅτι 40% ἐκ τῶν διαφόρων νοσημάτων τῶν χαρακτηριζομένων ὡς καρδιακῶν, νευρικῶν, στομαχικῶν, ἡπατικῶν ἢ νεφριτικῶν, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἐντοπίσεις μιᾶς ἀγνοουμένης συφίλιδος. Αἱ ἰατρικαὶ πλάναι εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο εἶναι μεγάλαι, νοσήματα δὲ χαρακτηριζόμενα ὡς ἀνίατα καὶ ἀπολήγοντα εἰς θά-

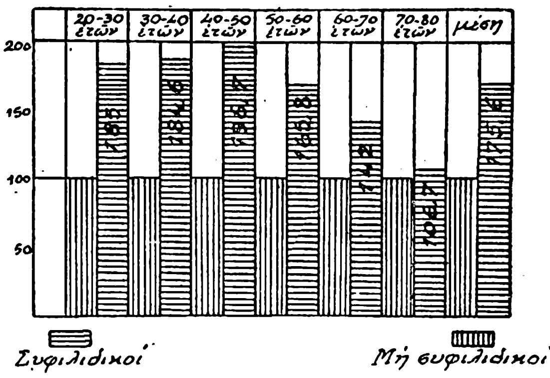

Γραφικὸς πίναξ δεικνύων τοὺς ἀριθμοὺς συφιλιδικῶν καὶ ὑγιῶν θανόντων εἰς περίοδον δέκα ἐτῶν.
[Κατὰ Mattheus.]

νατον, θὰ ἰῶντο ἐὰν ἐγίνετο ἔγκαιρος διάγνωσις τῆς συφίλιδος εἰς ἣν ὀφείλονται· διὰ τὸν αὐτὸν λόγον οὐδεμία πίστις δύναται νὰ ὑπάρξῃ εἰς στατιστικὰς θανάτου αἵτινες, εἴτε ἐξ ἀγνοίας τῶν ἰατρῶν, εἴτε ἐκ κακῶς ἐννοουμένης ἀποκρύψεως τοῦ νοσήματος, ἀναφέρουν π.χ. 1 θάνατον ἐκ συφίλιδος καὶ 23 ἐκ καρδιακῶν νοσημάτων κ.ο.κ., ἐνῷ, ὡς γνωστόν, τὰ καρδιακὰ νοσήματα καὶ ἐξ αὐτῶν ἰδίως αἱ παθήσεις τῆς ἀορτῆς ὀφείλονται κατὰ 99% εἰς τὴν σύφιλιδα. Τοῦτ' αὐτὸ λεκτέον διὰ τὰς ἐγκεφαλικὰς συμφορήσεις, τὴν κίρρωσιν τοῦ ἥπατος, τὰ νευρικὰ νοσήματα, τὴν μηνιγγίτιδα, τὴν ἐπιληψίαν, τὴν κώφωσιν, τὴν τύφλωσιν κλπ., ὧν τὸ αἴτιον κατὰ τὸ πλεῖστον εἶναι ἡ σύφιλις.

Κοινωνικὴ ἐπίδρασις.—Ἡ ἐπίδρασις τῶν ἀφροδισίων νοσημάτων ἐν τῷ κοινωνικῷ συνόλῳ εἶναι μεγίστη. Κατὰ τὴν περίφημον διὰ τὴν ἀκρίβειάν της λεπτομερῆ στατιστικὴν τοῦ Blaschko (Βερολῖνον) οἱ ἐκ τῆς συφίλιδος θάνατοι ἀνέρχονται εἰς 6%, ἐκ δὲ τῶν ὑπὸ τῆς συφίλιδος προσβαλλομένων ἀποθνήσκουν ἐκ τῆς νόσου 30%. Σημειωτέον ὅτι ἡ σύφιλις, μεταδιδομένη καὶ κληρονομικῶς, προχωρεῖ, πολλαπλασιαζομένη ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς, μέχρι δευτέρας καὶ τρίτης γενεᾶς. Ἐπὶ 100 παιδίων κληρονομούντων ἐκ τῶν γονέων των τὴν συφίλιδα, 50 ἀποθνήσκουν κατὰ τὸ πρῶτον ἑξάμηνον τῆς ζωῆς των, 25 κατὰ τὸ δεύτερον ἑξάμηνον, 16 μέχρις ἡλικίας 10 ἐτῶν καὶ μόνον 9% ἐπιζοῦν (Bayet). Οὕτως ἐν Γαλλίᾳ 60.000 παιδία ἀποθνήσκουν ἐτησίως ἐκ συφίλιδος (Queyrat). Ἡ νόσος ἐξακολουθεῖ οὕτω θανατηφόρος καὶ εἰς τὴν δευτέραν γενεὰν προκαλοῦσα θανάτους κατὰ 40% (Edm. Fournier).

Ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἀφροδισίων νοσημάτων, ἀλλὰ κυρίως τῆς συφίλιδος, ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐλαττοῦται κατὰ πέντε ἔτη. Δέκα ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἐκ τοῦ πληθυσμοῦ πάσχουν ἐκ συφίλιδος. Εἰς τοῦτο προσθετέον ὅτι πᾶσα σύζυγος συφιλιδικοῦ εἶναι μοιραίως καὶ αὐτὴ συφιλιδικὴ καὶ 50% τῶν ἐκ τοιούτων ἑνώσεων γεννωμένων τέκνων ἀποθνήσκουν ἐκ τῆς νόσου ἢ ἀποβάλλονται πρόωρος ἢ γεννῶνται νεκρά (στατιστικαὶ Harmann, Leredde, Drouet). Ἐκ τῶν ἐν γένει θανάτων τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας 20% ὀφείλονται εἰς τὴν σύφιλιδα. Εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου εἴκοσιν ἑκατομμύρια φράγκων δαπανᾷ τὸ κράτος ἐτησίως διὰ τὸν κατὰ τῆς συφίλιδος ἀγῶνα, εἰς τὸν ὁποῖον προΐσταται ὁ ἀρχιεπίσκοπος Παρισίων μὲ πλῆθος ἐπιστημόνων, πολιτευτῶν, παιδαγωγῶν, ἐξεχουσῶν γυναικῶν καὶ ἄλλων κοινωνικῶν παραγόντων, ὅπου διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν πληθὺς νοσοκομείων, ἰατρείων, ὑγιεινολογικῶν σταθμῶν, συλλόγων μορφωτικῶν καὶ προπαγανδιστικῶν λειτουργοῦν, ὅπου ὀργανώσεις παρέχουσαι ὑλικὰ μέσα καὶ δωρεὰν θεραπείαν τῆς νόσου ἀφθονοῦν, ὅπου ἡ θεραπεία εἶναι ὑποχρεωτικὴ καὶ ἡ μετάδοσις ἀφροδισίων νοσημάτων τιμωρεῖται αὐστηρῶς, ὅπου ἡ διδασκαλία τῶν κοινωνικῶν ἀσθενειῶν εἰσήχθη εἰς τὰ σχολεῖα, τὰ κοινωφελῆ ἱδρύματα, τὰ ἐργοστάσια καὶ τὰ σωματεῖα διὰ βιβλίων, διαλέξεων καὶ κινηματογραφικῶν ταινιῶν, ὅπου εἰδικαὶ ὑπηρεσίαι καὶ σῶμα ἐπισκεπτριῶν νοσοκόμων ἐπιβλέπουν καὶ ἐρευνοῦν καταλλήλως τὴν ὑγείαν τῶν οἰκογενειῶν, τῶν ἐγγύων γυναικῶν, τῶν βρεφῶν, τῶν τροφῶν καὶ τῶν ἐργαζομένων μητέρων, εἰς τὸν τόπον αὐτὸν ὅπου ὁ πόλεμος εἶναι τόσον ἀμείλικτος κατὰ τῆς νόσου ταύτης, ἑκατὸν τεσσαράκοντα χιλιάδες ἀποθνήσκουν ἐτησίως ἐκ συφίλιδος. Ἐκ μόνου τοῦ ἀριθμοῦ αὐτοῦ δύναταί τις νὰ φαντασθῇ τὸ μέγεθος τῶν ἐν Ἑλλάδι καταστροφῶν, ὅπου ἡ νόσος μεταπολεμικῶς εἶναι ἀναλογικῶς μᾶλλον διαδεδομένη ἢ ἐν Γαλλίᾳ καὶ πολλαπλασιάζεται ὁσημέραι ἀνενόχλητος.

Εἰς τὰ 40% ἀναβιβάζει ἡ στατιστικὴ τοῦ Pinard τὰ ἐκ συφίλιδος θνησιγενῆ βρέφη καὶ εἰς 40.000 ἐτησίως τὰς ἐκ τῆς αὐτῆς αἰτίας ἐκτρώσεις (ἀποβολάς). Ἐν Γαλλίᾳ τέσσαρα ἑκατομμύρια πάσχουν ἐκ συφίλιδος, χωρὶς εἰς ταῦτα νὰ προστεθοῦν οἱ ἔκφυλοι καὶ οἱ παράφρονες, ἡ αἰτία τῆς παθήσεως τῶν ὁποίων εἶναι ἡ σύφιλις, νόσος κατ' ἐξοχὴν προδιαθέτουσα εἰς τὴν φυματίωσιν, τὸν καρκίνον, τὰ καρδιακὰ νοσήματα καὶ τὰς νευρικὰς καὶ φρενικὰς νόσους. Πεντήκοντα τοῖς ἑκατὸν τῶν παραφρόνων εἶναι συφιλιδικοί, 32% ἐκ τῶν τυφλῶν καὶ 26% ἐκ τῶν κωφαλάλων. Μεγαλυτέρας ἔτι καταστροφὰς προκαλεῖ ἡ κληρονομικὴ σύφιλις, καθ' ὅτι κατὰ 95% παρέρχεται ἀγνοουμένη. Τὰ ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας πλήγματα τῆς συφίλιδος εἶναι ὡσαύτως τεράστια. Εἰς τρία δισεκατομμύρια φράγκων ἐτησίως ἀναβιβάζει ταῦτα διὰ τὴν Γαλλίαν ὁ Leredde κατόπιν ἐμπεριστατωμένης μελέτης αὐτοῦ δημοσιευθείσης κατὰ τὸ 1922.

Ἐὰν δὲ λάβῃ τις ὑπ' ὄψει τὸ συμπέρασμα τοῦ Albert Reibmayr, ὅτι «ἐκ τῶν 4.000 προγόνων οὓς ἔσχε πᾶς ἄνθρωπος ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τὰ τελευταῖα 400 ἔτη, οἱ πλεῖστοι ἦσαν συφιλιδικοί», καταντᾷ ἀναμφισβήτητον γεγονὸς ὅτι ἡ σύφιλις ἔχει ἀφήσει σήμερον τὰ ἴχνη της ἐπὶ σύμπαντος τοῦ πληθυσμοῦ, ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἡ ὁμαδικὴ ἐπὶ τὰ χείρω τροπὴ τῆς ἀνθρωπίνης διανοητικότητος καὶ ἐνεργείας ἐν ταῖς πράξεσι τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου καὶ ταῖς ἀτομικαῖς τοιαύταις. Οὕτω τὰ ἀφροδίσια νοσήματα καὶ δὴ ἡ σύφιλις ἀφίνουν βαθεῖαν τὴν ἐπίδρασίν των ἐπὶ τοῦ ἀτόμου (διακοπὴ ἐργασίας, ἐλάττωσις παραγωγικότητος, ἐπιτάχυνσις θανάτου), τῆς οἰκογενείας (οἰκογενειακὴ δυσαρμονία, μόλυνσις συζύγων καὶ τέκνων, συφιλιδικὴ κληρονομικότης, διαζύγια, πλημμελὴς ἀνατροφή), τῆς κοινωνίας (ἐλάττωσις ἐργασίας, σπατάλη κεφαλαίων, αὔξησις ἐγκληματικότητος, αὔξησις ἐλευθέρας πορνείας, ἐλάττωσις γάμων), τοῦ ἔθνους (ἐλάττωσις γεννήσεων καὶ πληθυσμοῦ, μείωσις τῆς μαχητικότητος τῆς χώρας, ἐκφυλισμὸς τῆς φυλῆς) καὶ ἐπὶ τῆς ἀνθρωπότητος (ἠθικὴ καὶ διανοητικὴ κατάπτωσις, ἐπιπολαιότης, ἀψικορία, ἀποχαύνωσις, νευρικὴ καὶ σπασμωδικὴ κατεύθυνσις, ἐγκληματικότης, παρανομία, ἐκφυλισμός).

Διάδοσις. — Τὴν διάδοσιν τῶν ἀφροδισίων νοσημάτων εὐνοεῖ ἡ ἄγνοια αὐτῶν, ἡ ἔλλειψις μορφώσεως, τὰ ὁσημέραι αὐξανόμενα κοινωνικὰ ἐμπόδια τοῦ γάμου καὶ ἡ οἰκονομικὴ δυσπραγία. Δι' ὃ τὰ ἀφροδίσια νοσήματα καὶ ἰδίως ἡ κληρονομικὴ σύφιλις λυμαίνονται τὰς ἐντίμους καὶ ἠθικὰς οἰκογενείας, τοὺς κατοίκους τῶν χωρίων, τοὺς ἀνηλίκους καὶ τοὺς ἀμορφώτους. Κακῶς νομίζεται ἡ πορνεία ὡς πηγὴ τῶν ἀφροδισίων νοσημάτων. Ἐκ ταύτης κατὰ γενομένας στατιστικὰς (Hudelo καὶ Rabut) μόνον τὰ δέκα ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἐκ τῶν μολύνσεων προέρχονται. Ἀναλόγως δὲ τῆς ἡλικίας παρατηροῦνται 58% μεταξὺ ἡλικίας 20-30 ἐτῶν, 18% μεταξὺ ἡλικίας 30-40 ἐτῶν, 7% μεταξὺ ἡλικίας 40-50 ἐτῶν καὶ 3% ἐπὶ ἡλικίας ἄνω τῶν 50 ἐτῶν (ἔρευνα *Hudelo* καὶ *Rabut*, Presse Médicale, 22 Ὀκτωβρίου 1927). Εἰς τὴν κάτω τῶν 20 ἐτῶν ἡλικίαν περισσότεραι εἶναι αἱ πάσχουσαι γυναῖκες καὶ νεάνιδες ἢ οἱ ἄνδρες. Ἐκ τῶν ἐλευθερίων γυναικῶν αἱ μεῖζον ποσοστὸν ἀφροδισίων νοσημάτων παρουσιάζουσαι εἶναι αἱ μεταξὺ ἡλικίας 15 καὶ 20 ἐτῶν. Τὸ ποσοστὸν τῶν ἀφροδισίων νοσημάτων αὐξάνει ὅσον οἱ γάμοι ἐλαττοῦνται. Οὗτοι δὲ πάλιν ἐλαττοῦνται ὅσον αἱ κοινωνι-

Digitized by Google

καὶ ὑποχρεώσεις καὶ ἡ οἰκονομικὴ καχεξία αὐξάνουσι. Καὶ εἰς μὲν τοὺς ἄνδρας ἐπὶ 5 νυμφευομένων μετὰ τὸ 30ὸν ἔτος, ὁ εἷς εἶναι συφιλιδικός, ἐπὶ δὲ 1υ0 ἀνδρῶν οἱ 90 ἔπαθον ἐκ βλενορροίας. Τὰ ποσοστὰ ταῦτα εἶναι κατὰ πολὺ ἠλαττωμένα εἰς ἄνδρας νυμφευομένους κάτω τοῦ 30οῦ ἔτους. Εἰς δὲ τὰς γυναῖκας ἐκ παραλλήλου ἡ ἐλάττωσις τῶν γάμων ὠθεῖ ἀναποδράστως εἰς τὸν ἐλεύθερον γάμον ἢ τὴν ἐλευθέραν πορνείαν, ἥτις εἶναι καὶ ἡ ἑστία τῆς μεταδόσεως τῶν ἀφροδισίων νοσημάτων ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐπίσημον πορνείαν, εἰς τὴν ὁποίαν λόγῳ τοῦ ὅτι λαμβάνονται διοικητικὰ μέτρα ὑγιεινῆς καὶ λόγῳ τοῦ ὅτι τόσον αἱ πόρναι ὅσον καὶ οἱ εἰς αὐτὰς συχνάζοντες προφυλάσσονται ἐν ὄψει τοῦ διατρεχομένου κινδύνου, τὰ ἀφροδίσια νοσήματα περιωρίσθησαν εἰς τὸ ἐλάχιστον. Τὸ τοιοῦτο παρατηρεῖται καὶ ἐν Ἑλλάδι ὅπου ἐπὶ 24770 κοινῶν γυναικῶν τακτικῶν 12 ἔφερον ἐκδηλώσεις συφίλιδος, ἤτοι ½ ἐπὶ τοῖς χιλίοις, ἐνῷ ἐπὶ 460 ἐκτάκτως ἐξετασθεισῶν γυναικῶν ἐν τῇ αὐτῇ ὑγιειονομικῇ ὑπηρεσίᾳ ἀφροδισίων νοσημάτων 14 ἔφερον ἐκδηλώσεις συφίλιδος, ἤτοι 30 ἐπὶ τοῖς χιλίοις (Στατιστικὸν δελτίον 1922, Ἑλλην. Ὑπουρ. ὑγιειν. προν. καὶ δημ. ἀντιλ.). Ἀλλ' ἐκ τοῦ λόγου τῆς αὐξήσεως τῆς ἐλευθέρας πορνείας, σὺν τῇ προόδῳ τοῦ πολιτισμοῦ, τῇ αὐξήσει τῶν κοινωνικῶν ἀναγκῶν καὶ τῇ ἐλαττώσει τῶν συνοικεσίων, τὰ πορνεῖα βαίνουν ἐλαττούμενα ἐλλείψει προορισμοῦ. Οὕτω, εἰς πόλιν προόδου καὶ πληθυσμοῦ ὡς οἱ Παρίσιοι, τῷ 1928 μόλις 27 οἶκοι ἀνοχῆς ἀριθμοῦνται. Ἡ ἐλάττωσις τῶν οἴκων τούτων ὑποδηλοῖ, κατὰ παράδοξον ἐκ πρώτης ὄψεως τρόπον, τὴν αὔξησιν τῶν ἐλευθερίων γυναικῶν, τῶν ἀφροδισίων νοσημάτων καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀνεχείας, τὴν χαλάρωσιν τοῦ οἰκογενειακοῦ θεσμοῦ, τὴν ἐλάττωσιν τῶν γεννήσεων καὶ τὴν ἔκλυσιν τῶν ἠθῶν.

Ἐπὶ τῶν ἐγγάμων τὰ ἀφροδίσια νοσήματα ἀπαντῶνται εἰς ποσοστὸν 30 %, ἐπὶ τῶν ἀγάμων εἰς 75 % ἐν Ἑλλάδι καὶ 65 % ἐν Γαλλίᾳ. Ἐκ τῶν ἐγγάμων γυναικῶν αἱ πάσχουσαι ἐξ ἀφροδισίων νοσημάτων ὀφείλουσι ταῦτα κατὰ 80 % εἰς τοὺς συζύγους των. Τέλος τὸ ποσοστὸν τῶν ἀφροδισίων νοσημάτων εἶναι ἐλάχιστον (5 %) ἐπὶ τῶν χήρων.

Αντιαφροδίσιος ἀγών. — Μόλις ἐξερράγη ἡ μεγάλη ἐπιδημία τῆς συφίλιδος κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, αἱ κυβερνήσεις τῶν διαφόρων χωρῶν ἔλαβον μέτρα περιστολῆς τῆς νόσου, ἀπομονοῦσαι ἢ ἐξορίζουσαι τοὺς πάσχοντας καὶ τιμωροῦσαι διὰ θανάτου τοὺς μεταδίδοντας τὴν νόσον. Ἅμα ὅμως παρῆλθεν ἡ πρώτη ἐντύπωσις, τὰ μέτρα ταῦτα περιωρίσθησαν εἰς τὰς ἔκλυτον βίον διαγούσας γυναῖκας, αἵτινες πρὸς διάκρισιν περιεβάλλοντο ὑπὸ εἰδικῆς ἐσθῆτος ἢ συνεκεντροῦντο εἰς ὡρισμένας συνοικίας (ἡ εἰδικὴ αὕτη ἐσθὴς ἐπεβλήθη κατ' ἀπομίμησιν ἐκ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ δικαίου, ἀναγράφοντος: «Τὰς ἑταίρας δεῖ ἄνθινα φορεῖν» ἄρθρ. 334, κεφ. ε'. Βιβλ. Ε' νομοθεσίας Σόλωνος: περὶ προαγωγείας. Ἔκδ. Ν. Παπαδούκα ἐν σελ. 227, Ἑρμούπολις 1844).

Τὸ πρῶτον διεθνὲς συνέδριον πρὸς περιστολὴν τῶν ἀφροδισίων νοσημάτων ἐγένετο ἐν Βρυξέλλαις τῷ 1899 (κατὰ σύμπτωσιν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐπετεύχθησαν καὶ τὰ μεγαλύτερα μέχρι σήμερον ἀποτελέσματα τοῦ ἀντιαφροδισίου ἀγῶνος). Ἀπόρροια τοῦ συνεδρίου τούτου ἦτο ἡ ἐν ἔτει 1901 ἵδρυσις τῆς «Γαλλικῆς ἑταιρίας ὑγιεινῆς καὶ ἠθικῆς προφυλάξεως», ἧς ἐμψυχωτὴς ὑπῆρξεν ὁ μέγας συφιλιγράφος Alfred Fournier. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ὁ ἀνταφροδίσιος ἀγὼν ἀποτελεῖ κίνησιν ὠργανωμένην εἰς ἅπαντα τὰ πεπολιτισμένα κράτη πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῶν ἀφροδισίων νοσημάτων καὶ πρὸς καταπολέμησιν αὐτῶν. Τῆς κινήσεως ταύτης, τελούσης ὑπὸ τὴν ὑλικὴν καὶ ἠθικὴν ἐνίσχυσιν τῆς πολιτείας, ἡγοῦνται οἱ κορυφαῖοι τῶν ἐπιστημονικῶν, κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν παραγόντων ἑκάστης χώρας. Ὁ σκοπὸς τοῦ ἀντιαφροδισίου ἀγῶνος ἐνδιαφέρει τὸ ἔθνος ἐν τῷ συνόλῳ του, τὴν κοινωνικὴν οἰκονομίαν, τὴν οἰκογενειακὴν ὀντότητα καὶ τὴν ἀτομικὴν ὑγείαν. Πρὸς συντονισμὸν τῆς παγκοσμίου ἐνεργείας αἱ ὀργανώσεις αὗται εὑρίσκονται εἰς ἐπαφὴν μὲ τὴν «Διεθνῆ ἕνωσιν κατὰ τοῦ ἀφροδισίου κινδύνου» ἥτις ἐκδίδει δελτίον περιοδικόν, ἐν ᾧ περιλαμβάνονται πᾶσαι αἱ παρατηρήσεις, ἔρευναι, στατιστικαί, μέτρα κλπ. τοῦ ἀνὰ τὴν ὑφήλιον ἀντιαφροδισίου ἀγῶνος.

Εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου τὸ πρῶτον ἐνέσκηψαν τὰ νοσήματα ταῦτα, ἡ δρᾶσις τοῦ ἀγῶνος αὐτοῦ εἶναι κολοσσιαία. Πλεῖσται ὀργανώσεις λειτουργοῦν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, καὶ παρ' αὐτὰς πλῆθος ἑτέρων ὀργανώσεων ἐπαγγελματικῶν, φιλανθρωπικῶν, ἐπιστημονικῶν, κοινωνικῶν καὶ θρησκευτικῶν, ὡς καὶ κρατικῶν ὑπηρεσιῶν, ἐργάζονται διὰ παντοίων μέσων ἀόκνως πρὸς συντονισμὸν τῶν κινήσεων τοῦ ἀντιαφροδισίου ἀγῶνος. Τὰ μέσα ταῦτα εἶναι:

1) ***Μορφωτικά.*** Συνίστανται εἰς διαλέξεις μορφωτικὰς σκοπὸν ἐχούσας τὴν διδασκαλίαν τῆς διαγνώσεως καὶ προφυλάξεως καὶ τῶν καταστροφῶν ἃς προκαλοῦν τὰ ἀφροδίσια νοσήματα. Αἱ διαλέξεις αὗται γίνονται ὑπὸ ἰατρῶν, παιδαγωγῶν, κυριῶν, προϊσταμένων ἐργοστασίων, εἰς περιβάλλοντα ἐργατικά, εἰς σχολεῖα, εἰς μητέρας, εἰς τὸν στρατόν, εἰς τὴν τάξιν τῶν διανοουμένων (διότι καὶ οὗτοι ἀγνοοῦν τὸ μέγεθος τῶν καταστροφῶν ὑφ' ὧν εἶναι εὐπροσβλητότεροι λόγῳ τῆς πνευματικῆς κοπώσεως. Παραδείγματα διανοουμένων ἀποθανόντων ἐκ βαρείας συφίλιδος ἔστωσαν τὰ ὀνόματα τοῦ Χάϊνε, τοῦ Νίτσε, τοῦ Μυσσέ, τοῦ Γκονκούρ, τοῦ Μωπασσάν, τοῦ Μυρζέ, τοῦ Νερβάλ, τοῦ Μπωντελαὶρ καὶ πλήθους ἄλλων). Αἱ διαλέξεις αὗται γίνονται διὰ ζώσης φωνῆς καὶ διὰ ῥαδιοφώνου. Ὑπάρχουν συνάμα βιβλία εἰδικὰ ἔχοντα τὸν αὐτὸν μὲ τὰς διαλέξεις σκοπὸν καὶ συντεταγμένα ἀναλόγως τῆς ἡλικίας, τῆς μορφώσεως, τῆς τάξεως, τοῦ φύλου καὶ τοῦ ἐπαγγέλματος πρὸς ὃ ἀπευθύνονται. Πλῆθος τοιούτων βιβλίων κυκλοφορεῖ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ὡσαύτως χρησιμοποιοῦνται προβολαί, κινηματογραφικὰ ἔργα, θεατρικὰ ἔργα, μυθιστορήματα, πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν δημιουργούμενα (ὅπως π. χ. οἱ Avariés τοῦ Brieux, ἡ δραματικὴ ταινία τοῦ Levaditi «La misère humaine», τὸ δρᾶμα τοῦ Gouriadec «Mortel baiser», ἡ ταινία τοῦ ἰατροῦ Devraijne «Les trois amours» κ.τ.λ.). Χρησιμοποιοῦνται ἐπίσης ὁδηγητικαὶ καὶ προπαγανδιστικαὶ ἀγγελίαι. Ἡ Γερμανία, αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς, αἱ Σκανδιναυϊκαὶ χῶραι, ἡ Γιουγκοσλαυΐα κ.λ.π. ἔχουν ἀναγνωρίσει τὴν γενετήσιον μόρφωσιν τῶν φύλων ὡς πρωτεῦον κεφάλαιον τῆς ἐν τοῖς σχολείοις ἐθνικῆς παιδαγωγικῆς. Παρ' αὐτὴν ἡ διάδοσις τοῦ ἀθλητισμοῦ ἀποτελεῖ ἄριστον ἀντίδοτον κατὰ τῆς ὁμοφυλοφιλίας, τῆς παρὰ φύσιν συνευρέσεως καὶ τοῦ αὐνανισμοῦ, ἅτινα λυμαίνονται τὴν παιδικὴν καὶ ἐφηβικὴν ἡλικίαν.

2) ***Διοικητικά.*** Ἐπίβλεψις τῆς πορνείας, ἀστυϊατρικὴ ὑπηρεσία, τιμωρίαι τῶν μεταδιδόντων ἀφροδίσια νοσήματα, ὑποχρεωτικὴ θεραπεία τῶν πασχόντων, ἄσυλα διὰ τὰς ἀνηλίκους ἱεροδούλους, ἀπαίτησις πιστοποιητικοῦ ὑγείας πρὸς σύναψιν γάμου, ἐπιθεώρησις ὡρισμένων ἐπαγγελματιῶν (κουρεῖς, μάγειροι, ζαχαροπλάσται κ.λ.π.), ἀστυνομία ἠθῶν, κατάσχεσις ἀνηθίκων ἀναγνωσμάτων ἢ θεαμάτων, ἀλλεπάλληλοι ἐγκύκλιοι πρὸς τοὺς νομάρχας καὶ τοὺς διοικητὰς στρατιωτικῶν μονάδων συνιστῶσαι τὴν ἄγρυπτον τήρησιν τῶν ἀρχῶν τοῦ ἀντιαφροδισίου ἀγῶνος, σὺν τῇ ἀποστολῇ ἀγγελιῶν πρὸς τοιχοκόλλησιν εἰς τὰς ὁδούς, τὰ κέντρα, τὰ νοσοκομεῖα, τὰ ἐργοστάσια, τὰ σωματεῖα, ἐν αἷς τονίζεται ὅτι τὰ ἀφροδίσια νοσήματα ἰῶνται ὑποβαλλόμενα εἰς θεραπείαν, ὅτι παραμελούμενα καταστρέφουσι τὸν φέροντα καὶ τοὺς ἀπογόνους του, ὅτι εἶναι νοσήματα ὅπως ὅλα τὰ ἄλλα καὶ οὐχὶ ἐπαίσχυντα, καταπολέμησις τῆς ἀγυρτείας (ἀπαγόρευσις τῆς ἐνασκήσεως τῆς ἀντιαφροδισίου θεραπείας εἰς πάντα μὴ ἰατρόν, ἔλεγχος τῆς ἐπιστημονικῆς λειτουργίας τῶν διαφόρων ἰδιωτικῶν λαϊκῶν ἰατρείων, ἀπαγόρευσις τῶν ἐντύπων ἢ προφορικῶν διαφημίσεων ἰατρῶν, θεραπειῶν, μεθόδων, φαρμάκων, ἀπαγόρευσις τῆς χορηγήσεως ἀντιαφροδισίων φαρμάκων ἄνευ συνταγῆς ἰατροῦ).

3) ***Ἰατρικά.*** Ταῦτα σύγκεινται εἰς τὴν λειτουργίαν προφυλακτικῶν σταθμῶν, εἰς τὴν ἵδρυσιν ἀντιαφροδισίων τμημάτων παρ' ἑκάστῳ νοσοκομείῳ, εἰς τὴν εἰδικὴν ἐπίβλεψιν καὶ παρακολούθησιν καὶ διδασκαλίαν τῶν ἐγγύων γυναικῶν εἰς τὰ μαιευτήρια, νοσοκομεῖα τῶν παίδων καὶ εἰδικὰ τμήματα διαφόρων ἱδρυμάτων, εἰς τὴν ἵδρυσιν παιδοκομικῶν σταθμῶν, ἰνστιτούτων καλλιπαιδείας καὶ εὐγονίας, σώματος ἐπισκεπτριῶν-νοσοκόμων, δωρεὰν παροχῆς ἀντισυφιλιδικῶν φαρμάκων, εἰς τὴν συγκρότησιν εἰδικῶν ἐπιστημονικῶν συνεδρίων πρὸς συντονισμὸν καὶ προαγωγὴν τοῦ ἀντιαφροδισίου ἀγῶνος, εἰς τὴν κατάρτησιν πραγματικῶς εἰδικῶν ἰατρῶν εὐρείας γενικῆς καὶ κοινωνικῆς μορφώσεως, εἰς τὴν ἵδρυσιν δημοσίων ἰατρείων πλήρως συγκεκροτημένων ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιστημονικοῦ προσωπικοῦ καὶ ἐργαστηριακῆς ἐγκαταστάσεως, λειτουργούντων κατὰ τρόπον διακριτικόν, μὴ θίγοντα τὴν αἰδῶ τῶν προσερχομένων καὶ μὴ ἐκθέτοντα τὰς κοινωνικὰς αὐτῶν ἀντιλήψεις, μὲ σκοπὸν θεραπευτικὸν διὰ τὸ κοινὸν καὶ διδακτικόν, διὰ τοὺς ἰατρούς. Τὰ ἰατρεῖα ταῦτα, ἄλλα ἔχουν τὸν τίτλον τῶν «ἀφροδισίων νοσημάτων» καὶ ἄλλα τῶν «κοινωνικῶν ἀσθενειῶν». Τὰ τελευταῖα αὐτὰ (πρότυπον Calmette, πρότυπον Gougerot) δέχονται ἀφροδίσια νοσήματα, φυματίωσιν καὶ καρκίνον ἢ γυναικολογικὰ νοσήματα ἢ παιδιατρικὰ ἢ ἑλονοσίαν (διὰ τὴν Ἑλλάδα), καὶ τοῦτο ἵνα ἀφ' ἑνὸς ὁ ἄρρωστος εἰσερχόμενος εἰς ἓν τοιοῦτον ἰατρεῖον μὴ ἐκτίθεται ὡς πάσχων ἐξ ἀφροδισίων νοσημάτων καὶ ἀφ' ἑτέρου ἵνα ὑπὸ κοινὴν στέγην συντονισθῇ ὁ ἀγὼν κατὰ τῶν κυριωτέρων μαστίγων τῆς ἀνθρωπότητος. Τὰ ἰατρεῖα ταῦτα ἀποτελοῦν προσέτι καὶ εὐανθῆ φυτώρια τῆς στατιστικῆς, ἐπιστημονικῆς καὶ διαφωτιστικῆς ἐν γένει ἐργασίας. Τοιαῦτα, ἀληθῆ ἰδεολογικὰ προπύργια, εἶναι ἀφθόνως ἐγκατεσπαρμένα εἰς ἅπαντα τὰ κράτη τοῦ ἐξωτερικοῦ. Εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀναλογοῦν 1 ἐπὶ 30.000 κατοίκων καὶ εἶναι πυκνότερα εἰς τὰς παραλίους πόλεις. Εἰς τὴν Σουηδίαν, ἐπὶ ἓξ ἑκατομμυρίων κατοίκων ὑπάρχουν 85 ἀντισυφιλιδικὰ νοσοκομεῖα μὲ 12.610 κλίνας καὶ ἀφθονία ἐξωτερικῶν εἰδικῶν ἰατρείων ἀπασχολούντων 400 ἀληθεῖς εἰδικοὺς ἰατρούς. Ἡ θεραπεία καὶ τὰ φάρμακα καὶ τὰ ἔξοδα συγκοινωνίας παρέχονται δωρεὰν εἰς ἅπαντα τὰ κράτη τοῦ ἐξωτερικοῦ. Εἰς πλείστας ὅμως χώρας, ἐὰν ὁ ἄρρωστος διὰ λόγους κοινωνικοὺς δὲν δύναται νὰ μεταβαίνῃ εἰς τὰ δημόσια ἰατρεῖα, ἔχει δικαίωμα νὰ ἐκτελῇ (κατόπιν δικαιολογητικῶν) τὴν θεραπείαν του παρ' οἱῳδήποτε ἰατρῷ ἀναλώμασι τοῦ Κράτους. Τοῦτο ἰσχύει εἰς Δανίαν (ἄρθρον 5 τοῦ νόμου τῆς 30 Μαρτ. 1906), εἰς Ἀγγλίαν, Σερβίαν κλπ. Τὰ μορφωτικά, διοικητικὰ καὶ ἰατρικὰ ταῦτα μέτρα, ἀποτελοῦντα αὐστηροτάτους νόμους ἀπαρεγκλίτως ἐφαρμοζομένους ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ (καὶ ἰδιαιτέρως ἐν ταῖς Σκανδιναυϊκαῖς χώραις, τῷ Βελγίῳ, ταῖς Ἡνωμ. Πολιτείαις τῆς Β. Ἀμερικῆς καὶ τῇ Τσεχοσλοβακίᾳ), ἔδωσαν ἀποτελέσματα ὑπερβάντα πᾶσαν προσδοκίαν. Διὰ νὰ ἐξαφανισθῇ ἡ σύφιλις ἐκ τῆς Γῆς, ἀπαιτοῦνται τὰ ἑξῆς κατὰ Leredde: α') Πᾶν ἄτομον τὸ ὁποῖον θὰ παρατηρήσῃ ἐφ' ἑαυτοῦ στοιχεῖον ὕποπτον διὰ συφίλιδα, ὅπερ θὰ ὑποψιασθῇ ἐκ τῶν γνώσεών του τῶν κτηθεισῶν κατόπιν μελέτης τῶν εἰδικῶν μορφωτικῶν φυλλαδίων, δέον νὰ παρουσιασθῇ αὐθημερὸν εἰς ἰατρὸν εἰδικόν. β') Πᾶς ἰατρὸς δέον αὐθημερὸν νὰ ἐξακριβώσῃ βακτηριολογικῶς ἐὰν ὑπάρχῃ ἢ ὄχι σύφιλις. γ') Ἐν περιπτώσει θετικοῦ ἀποτελέσματος, ν' ἀρχίσῃ αὐθημερὸν ἐκτρωτικὴ θεραπεία κατὰ τῆς νόσου συνεχὴς μέχρι πλήρους τοῦ ὀργανισμοῦ ἀποστειρώσεως. Ἐν ταῖς ἐξόχως πολιτισμέναις χώραις τῆς Σκανδιναυΐας ἤρχισαν μάλιστα τιθέμενα ἐν ἐνεργείᾳ, εἰσηγήσει τοῦ καθηγητοῦ Welander, τοιαῦτα μέτρα δι' ὧν αἱ χῶραι αὗται θ' ἀπαλλαγοῦν μετὰ μίαν ἢ δύο γενεὰς παντὸς κρούσματος ἐκ γενετῆς συφίλιδος. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἱδρύθησαν πολλὰ ἄσυλα ἐν Σουηδίᾳ καὶ Δανίᾳ, ἅτινα ἐρευνοῦν καὶ συλλέγουν διὰ παντὸς μέσου πᾶν βρέφος γεννώμενον μὲ κληρονομικὴν συφίλιδα οὗ ἀναλαμβάνουν τὴν θεραπείαν καὶ παρακολούθησιν ἐπὶ ἓξ συνεχῆ ἔτη (βλ. ἄρθρον καθηγ. *Ehlers* εἰς «Maroc Médical» 1927 σελίς 135). Δὲν εὑρίσκεται δὲ μακρὰν τῆς ἀληθείας τὸ λεχθὲν ὅτι τότε μόνον θὰ ἐκλείψῃ ἡ σύφιλις ἐκ τῆς γῆς, ὅταν ἀπὸ ὡρισμένης κοινῆς διεθνῶς ἡμέρας ἀρχίσῃ ἅπασα ἡ ἀνθρωπότης ὑποβαλλομένη εἰς συστηματικὴν ἀντισυφιλιδικὴν θεραπείαν ἐπὶ πέντε συνεχῆ ἔτη. Εὐνόητον ἐπίσης ὅτι ὁ διεθνισμὸς τοῦ κινδύνου ἀπαιτεῖ παγκόσμιον συντονισμὸν τῶν λαμβανομένων μέτρων. Τοῦτο ἄλλως τε ἐπιδιώκει καὶ ἡ «Διεθνὴς ἕνωσις κατὰ τοῦ ἀφροδισίου κινδύνου».

Ἐξ ὅλων τούτων συνάγεται ὅτι βάσις πρὸς ἐπίτευξιν τῶν ἀντικειμενικῶν σκοπῶν τοῦ ἀντιαφροδισίου ἀγῶνος, εἶναι: Μόρφωσις-Προφύλαξις-Διάγνωσις-Θεραπεία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. [Ἡ βιβλιογραφία τῶν εἰδικῶν παραγράφων τοῦ παρόντος ἄρθρου ἀναφέρεται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τόπου, δὲν θέλει δὲ ἐπαναληφθῇ ἐνταῦθα].

I. Αἱ κυριώτεραι περιοδικαὶ ἐκδόσεις αἱ παρέχουσαι πληροφορίας ἐπὶ τῆς παγκοσμίου κινήσεως τοῦ ἀντιαφροδισίου ἀγῶνος: Bulletin de la Société suisse contre les maladies vénériennes. Bulletin de la Soc Française de prophylaxie sanitaire et morale. Bull. d'informations de l'union internationale contre le péril vénérien. Bulletin de l'Office international d'Hygiène publique. Annales d'hygiène industrielles et sociales. Revue d' hygiène et de prophylaxie sociales.

II. Γενικὰ συγγράμματα καὶ δημοσιεύσεις ἐπὶ τοῦ ἀντιαφροδισ. ἀγῶνος: *Appel*, manuel d'éducation prophylactique (Paris, 1923). *Ambrosoli*, il nuovo orientamento nella profilassi delle malattie veneree (Pensiero Medico 31-III-24). *Audry*, *Ramet Marty*, proposition de loi réprimant de la contagion syphilitique (Bull. de la soc. Fr. de proph. Ἰούλιος 1926). *Bizard*, Conférences sur les maladies vénériennes (Paris, Maloine 1923). *Brown*, Social aspects of venerial disease control (Public Health J Feb. 1924). *Boiron*, La prostitution devant l'histoire, le droit, et la société (Thèse de Droit, Nancy 1926). Sur le néo-abolitionnisme (Bul. de la Soc. Fr Proph. 1926 p p. 96-97) ***, Τὰ χρηματικὰ κονδύλια τοῦ Ἑλλ. κράτους διὰ τὴν κοινων. ὑγείαν (Ἐλ. Βῆμα, 12 Ἰαν. 1926). *Bingler*, Folgezustaende nach unzweckmaesigens Sanieren (D. Woch 16 Φεβρ. 1924). *Bayet*, La lutte mondiale contre le péril vénérien (Bulletin médical, Paris 21-24 Mars 1923). *Coni*, La défence sociale contre le péril vénérien et le secret professionnel (Bul de la Soc. de Proph. San. et Mor.—Mai-Juin 1925). *Carle*, la prophylaxie des maladies vénér. (Paris, 1921). *Cochet-Balmey*, collaborat. de l'accoucheur et du syphiligraphe dans la lutte antisyphilitique (Thèse de Lyon 923). *Δρακουλίδης*, ποῖος πρέπει νὰ εἶναι ὁ κατὰ τῆς συφίλιδος ἀγὼν (Ἐλ. Βῆμα, 11 Μαΐου 1925). *Δρακουλίδης*, ἡ μάστιξ τῶν κοινων. ἀσθενειῶν (Ἑσπέρα, 9 καὶ 10 Δεκ. 1925). *Enderlé*, l' infirmière-visiteuse à l'hôpital (Bruxelles-Médical 19-XI-1926). *Dujol et Laurent*, Prophylaxie de la syphilis héréditaire (Presse Médicale 21-XII-1927). *Hericourt*, les maladies des sociétés. *Hudelo* et *Rabut*, Enquête sur les conditions sociales relatives à la contamination syphilitique (Presse Médicale 22-X-1927). *A. Fournier*, Ligue contre la syphilis (brochure de la soc. Fr. de Proph.) *A. Fournier*, Danger social de la syphilis (brochure de la soc. Fr. de Proph.). *Jullien*, La vie sexuelle et ses dangers. *Labit* et *Polin*, Le péril vénérien. *Renon*, les maladies populaires. *Leredde*, étude sur la syphilis dans un village Français (Soc. de médecine de Paris, Oct. 1921). *Leredde*, la syphilis et la lutte antisyphilitique (Paris, éd. Plon et Cie). *Fiaux*, le délit pénal de la contamination intersexuelle (Paris, 1909). *P. Ravaut*, les maladies dites vénériennes (Paris, éd 1923). *Finger*, Die Geschlechtskrankheiten, deren rassenhygieniste Badeutung, deren Bekaempfung (Wien. klin. Wochenschr. Ἰανουάρ. 1924). *Gougerot*, la lutte contre les maladies vénériennes (Presse Médicale, suppl. 23-IV-1924). *Gougerot*, certificat médical de mariage (Bull. de la Soc. Fr. de Prophyl. Δεκέμβριος 1925 καὶ Ἰούλιος 1927).

Digitized by Google

Gougerot et Mlle *Skwirsky*, examen prématrimonial: fonctionnement du centre de Vienne (Autriche) (Bul. de la Soc. Fr. de Proph. Μάϊος 1926). *Lewis*, Responsabilities of general hospital in control of venereal disease (Boston med. and surg. Journ. 18 Nov. 1924). *Gordon*, venereal disease problem in relation to public health (Ohio State med. Journal 1 Ἀπριλ. 1925). *Sicilia*, Bases de profilaxis antivenerea (II congresso nacional de Medic.-Sevilla, 1924). *Queyrat*, sur les méthodes de prophylaxie individuelle (Bul. de la Soc. Fr. de Proph. Ἰούλιος 1927). *Mathias*, autour du drame vénérien (Paris, éd. Maloine 1924). *Mac Kenna*, venereal disease problem (Illinois med. Journ. Ἀπριλ. 1925). *Gauducheau*, la prophylaxie antiseptique des maladies vénériennes (Paris, 1921 éd. Maloine). *Faivre*, Etat actuel de la lutte contre les maladies vénériennes (Paris-Médical 1-3-1924). *Φωτεινοῦ*, Σωθῆτε ἀπὸ τὰ ἀφροδίσια πάθη (Ἀθῆναι 1921). *Mary Sewall Gardner*, L'infirmière-visiteuse (Paris, 1926 éd. Les Presses Univ. Fr.). *Veisweiller*, Rapport sur le fonctionnement de l'Union internation. contre le péril vénérien (Soc. Fr. de prophyl. Février 1924).

III. Εἰδικὰ συγγράμ. καὶ δημοσιεύσεις ἀναλόγως ἡλικίας, φύλου καὶ ἐπαγγέλματος: *Boureau*, conseils pratiques à la jeunesse ponr éviter les avaries. *Burlureaux*, Pour nos filles. *Calmette*, Simples causeries pour l'éducation sexuelle des jeunes gens de 15 ans (revue d'hygiène et de prophyl. Soc. Janvier 1927). *Fournier*, Pour nos fils quand ils auront 18 ans (brochure de la Soc. Fr. de Prophyl.). *Gauthier*, la femme contre le péril vénérien («Vers la Santé» Paris, juin-octobre 1925). *Gougerot*, conférence antivénérienne (δι' ἀξιωματικοὺς καὶ στρατιώτας) Paris, 1919. *Gougerot*, Français! sauvez encore une fois la France (τύπος διαλέξεως δι' ὡρίμους ἄνδρας) brochure de la Soc. Fr. de Prophyl. *Gougerot*, Françaises! soyez averties; soyez des éducatrices (διάλεξις δι' ἐργατρίας), brochure de la Soc. Fr. de Proph. *Mlle Blanchier*, Faut-il parler aux enfants? quand? comment? (publication du Com. d'éduc. fém.). *Jeanselme*, La syphilis (ἐκλαϊκευτικὸν σύγγραμμα διὰ τὸ μορφωμένον κοινὸν) éd. Gauthier-Villars, Paris 1925. Mme *Leroy-Allais*, Comment j'ai instruit mes filles des choses de la maternité (διὰ κοράσια 12 ἐτῶν) Paris, éd. Maloine 1923. *Millon*, Lettre d'un père à son fils (prophylaxie sanitaire et morale). *Chable*, jusqu'au mariage (διὰ νέους) éd. Forum, Paris. Mme *Montreuil-Straus*, Les femmes doivent-elles et peuvent-elles lutter contre les mal. vénér. (brochure du Comité d' éduc. Fém.). Mme *Montreuil Straus*, La fonction maternelle (série «tu seras mère»). Mme *Montreuil Straus*, Avant la maternité (διὰ νεάνιδας), librairie Stock. Mme *Montreuil Straus*, Maman, dis-mois... (διὰ παιδιὰ) libr. Stock. Mme *Montreuil-Straus*, propagande pour l'éducation sexuelle féminine (Bul. de la Soc. Fr. de Proph. Nov.-Dec. 1924). Mme *Montreuil-Straus*, Réalisation de l'éducation sexuelle dans les écoles normales d'institutrices (Soc. de méd. publ. et de génie sanit. Paris, 25-2-1927). Mme *Mortreuil-Straus*, l'activité du comité d'éducation sexuelle féminine (Bull. de la Soc. Fr. de Proph. Nov. 1925). *Pinard*, 'A la jeunesse, pour sauver la race. *Siredey*, Du rôle prépondérant de la mère pour l'éducation sexuelle de ses enfants (public. du comité d' éduc. fém.). *Queyrat*, La syphilis (διάλεξις διὰ κυρίας καὶ δεσποινίδας) éd. Paris 1923; Maloine.

IV. Ὁ ἀντιαφροδίσιος ἀγὼν κατὰ ἔθνη: *Bagotzky*, La lutte contre les mal. vénér. dans l'union des républ. soviétiques (An. des mal. vén. Juillet 1925). *Bernard*, contribution à l'étude de la lutte anti-véner. en Belgique (Bruxelles-Médical 24 Févr. 1924). *Bernard*, Le dispensaire antivénérien de Bruxelles (Soc. Fr. de Proph. Février. 1924). *Brosc*, Vorschläge zur Bekämpfung der Geschlechtskrankheiten in der deutschen Handelsschiffahrt (Deutsche mediz-Wochenschrift No 23-1925). *Coni*, La lutte antivénér. en Argentine (Bull. de la Soc. Fr. de Proph. Mai-Juin 1925). *Cavaillon* et *Viborel*, L'effort de propagande de France pour combattre le péril vénérien (Bull. de la Soc. Fr. de Proph. Juillet 1927). *Copin*, Le péril vénérien en Indo-Chine (Soc. méd-chir. de l'Indo-Chine, Juin 1925). *Desloges* et *Rauge*, La lutte antivénérienne au Canada (Soc. Fr. de Proph. Juin-Juillet 1924). *Exlehrs*, La prophylaxie de la syph. héréd. eu Scandinavie (Maroc médical 1927 p. 135). *Fedorowski*, ὁ ἀντιαφροδισ. ἀγὼν ἐν Οὐκρανίᾳ καὶ τὰ ἀποτελέσματά του (Ρωσικὴ ἰατρ. προφυλ. ἀρ. 11, 1925). *Gengou*, organisation de la lutte anti-vénér. à Bruxelles (Bull. de la Soc. Fr. de Proph. Nov.-Dec. 1924). *Gougerot*, La lutte antivén. en Belgique (Bull. Soc. Fr. de Proph. Juillet 1925). *Haustein*, Die Bekämpfung der Geschlechtskrankheiten in Danemark (Deutsche mediz. Wochenschrift No 42, 1924). *Austein*, A luta contra as doenças venereas e os esforcas para combater a prostituição na Russia dos Soviets (Brazil-Medico 24-X-25). *Ikhtemann*, la lutte à Petrograd et dans son gouvernement depuis 1921 à 1925 (An. des Mal. Vén. Paris, avril 1926). *Keane*, venereal disease measures in Unganda (Kenya med. journ. Νοέμβρ. 1925). *Lejine*, prophylaxie vénérienne en Orient (Progrès médical. No 47, 1924). *Martial*, les résultats de la loi Danoise contre le péril vénérien de 1906 à 1925 (Bull. de la Soc. Fr. de proph. Mai-Juin 1925), *Molinery*, un centre antisyphilitique à Madrid (Paris Médical. 7 Mars 1925). Mme *Neville-Rolfe*, la lutte anti-vénér. en Grande Bretagne (Vers la santé, mars-avril 1926). *Pezold*, Beratungstellen für Geschlechtskranke und Karlsruher system (Deutsche mediz. Wochenschr. No 35, 1925). *Rejsek*, Loi de 1922 pour la lutte antivénérienne à Tchécoslovakie (Bull. Soc. Fr. de Proph. Nov. 1925). *Ræsehmann*, le projet de loi allemand pour combattre les mal. vénér. (Bull. Soe. Fr. de Proph. Février 1927). *Schreiber*, L'examen médical avant le mariage en Norvège (Presse médical 10 Oct. 1925 σελὶς 1358). *Sinha*, venereal problem in Calcutta (Indian med. Reccord. ἀπρίλ. 1925). *Tsang*, Importance of venereal clinics in Shanghaï (Nation. med. journal of China, Σαγκάη, Ἰούν. 1925).

[ΣΗΜ. Ἡ ἀνωτέρω βιβλιογραφία ἀναφέρεται μόνον εἰς τὴν παγκόσμιον κίνησιν τοῦ ἀντιαφροδισίου ἀγῶνος καὶ ἐκ ταύτης σημειοῦνται μόνον αἱ κυριώτεραι καὶ προσφατώτεραι ἐργασίαι. Ἡ βιβλιογραφία τοῦ ἱστορικοῦ τῶν ἀφροδισίων νοσημάτων παρενετέθη κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν τῷ κειμένῳ. Πλείονα βλ. εἰς τὰ εἰδικὰ ἄρθρα.]

Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

Ἀφροδίτη. Ἡ παντοδύναμος τοῦ ἔρωτος καὶ τῶν ἡδονῶν αὕτη θεά, ἦτο θεότης πολυσύνθετος, χαρακτῆρος καὶ λατρείας ἐκ συμμείκτων στοιχείων, ἑλληνικῶν καὶ ξένων. Καὶ αὐτοὶ οἱ μῦθοι τῆς γεννήσεώς της ἦσαν πολλαπλοῖ ἀπὸ τῶν πρώτων ἱστορικῶν χρόνων. Οὕτω κατὰ τὸν Ὅμηρον (Ἰλ. Ε. 370) ἡ Ἀφροδίτη εἶναι θυγάτηρ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Διώνης, κατὰ τὸν Ἡσίοδον (Θεογ. 187—206), ἐγεννήθη αὕτη ἐκ τοῦ λευκοῦ ἀφροῦ, ὅστις ἠθροίσθη περὶ τὰ ριφθέντα εἰς τὴν θάλασσαν αἰδοῖα τοῦ Οὐρανοῦ, ὅτε οὗτος ἠκρωτηριάσθη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Κρόνου, κατ' ἄλλον μῦθον ἦτο θυγάτηρ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Θαλάσσης κ. ο. κ. Γεννηθεῖσα ἐντὸς τοῦ λευκοῦ ἀφροῦ καὶ λικνιζομένη ἐντὸς κογχυλίου ὑπὸ τῆς ὑγρᾶς πνοῆς τοῦ Ζεφύρου, ἤχθη ὑπὸ τῶν κυμάτων ἡ Ἀφροδίτη εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Κύπρου, αἵτινες ἐστολίσθησαν μὲ θαυμασίαν βλάστησιν μόλις ἐπάτησεν εἰς αὐτάς. Ἐκεῖ ἐστολισμένην μὲ τὴν εὐγενῆ γυμνότητά της καὶ πλέκουσαν ἐπὶ τῆς ἄμμου τὴν ξανθὴν κόμην της ὑπεδέχθησαν αἱ Ὧραι, αἵτινες ἀφοῦ ἐνέδυσαν αὐτὴν μὲ πολυτελῆ ἐνδύματα καὶ ἐστεφάνωσαν μὲ χρυσοῦν στέφανον ὡδήγησαν εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Ὀλύμπου, ὅπου οἱ ἀθάνατοι κατελήφθησαν ὑπὸ θαυμασμοῦ βλέποντες τὴν θείαν ἐκείνην καλλονὴν (*Ὕμν. Ὁμηρ.* VI 5—18). Αὕτη εἶναι ἡ *Ἀναδυομένη Ἀφροδίτη*, τῆς ὁποίας τὴν γέννησιν ἀναπαρέστησαν ὑπέροχοι καλλιτέχναι τῆς ἀρχαιότητος ποικιλοτρόπως διαρρυθμίσαντες τὸν μῦθον (*Παυσ.* V. II. 8 καὶ II. 1.8) τῆς γεννήσεώς της. Ἐκ τοῦ μύθου τοῦ Ἡσιόδου προῆλθε κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἐτυμολόγους καὶ τὸ ὄνομά της ὡς καὶ μέγα μέρος τῶν ἐπιθέτων αὐτῆς ὡς τά, *ἀφρογενής, ἀφρογένεια, ποντογενής, ποντογένεια, ποντία, εἰναλίη, θαλάσσιος, θαλασσίγονος, ἀναδυομένη* κ. ο. κ. Ὁ μῦθος τοῦ Ἡσιόδου, κατὰ τὸν ὁποῖον αὕτη ἦτο σύζυγος τοῦ Ἄρεως καὶ εἶχε γεννήσει ἐξ αὐτοῦ τὸν Δεῖμον, τὸν Φόβον καὶ τὴν Ἁρμο-

Ἀφροδίτη τῆς Μήλου.

[Μουσεῖον Λούβρου.]

νίαν, εἶχε κυριαρχήσει κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ διὰ τὴν λατρείαν τῆς Ἀφροδίτης, ἐν τούτοις δημοφιλὴς ἦτο ὁ μῦθος τὸν ὁποῖον ψάλλει ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ (θ, 226 κ. ἑξ.) ὁ Δημόδοκος, ὅπου ἐμφανίζεται αὕτη ὡς νόμιμος σύζυγος τοῦ Ἡφαίστου καὶ ἐρωμένη τοῦ Ἄρεως. Ἐκ τῶν τέκνων της ὁ *Ἔρως* συνδέεται καὶ μετὰ τῆς λατρείας της καὶ μετὰ τῶν ἄλλων περὶ αὐτῆς μύθων στενότερον. Τοῦ θεοῦ τούτου ἀναγνωρίζεται μὲν ἡ Ἀφροδίτη, συνήθως, ὡς μήτηρ φέρονται ὅμως πολλοὶ ὡς πατέρες, ὡς ὁ Ἄρης, ὁ Ἥφαιστος, ὁ Διόνυσος, ὁ Ἑρμῆς, ὁ Ζεύς, ὁ Οὐρανός, ὁ Ζέφυρος. Ἐκ τῆς καθ' Ὅμηρον γενεαλογίας τῆς Ἀφροδίτης παρεκινήθησάν τινες (βλ. *Tümpel* ἐν *Pauly-Wissowa*, Real-Encyclopaedie λ. «Aphrodite») νὰ ὑποστηρίξωσιν ὅτι τὴν Ἀφροδίτην ἐγνώρισαν οἱ Ἕλληνες πρὶν ἢ ἔλθωσιν εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, ὅτι δηλαδὴ αὕτη ἦτο Πελασγικὴ θεότης ἔχουσα πατρίδα τὴν Θεσσαλίαν, ἐκ τῆς ὁποίας διεδόθη ἔπειτα ἡ λατρεία της εἰς τὴν Βοιωτίαν, Ἀττικήν, Μ. Ἀσίαν καὶ Κύπρον. Ἐν τούτοις καὶ ὁ Ὅμηρος (Ὀδυσ. θ, 362) ὄχι μόνον γνωρίζει τὸ τέμενος καὶ τὸν εὐώδη ἐν Πάφῳ βωμόν της, ἀλλὰ καὶ καλεῖ αὐτὴν *Κύπριν* καὶ *Κυθέρειαν* ἀπὸ τῶν δύο προσφιλῶν εἰς αὐτὴν νήσων, τῆς Κύπρου καὶ τῶν Κυθήρων, αἵτινες ὑπῆρξαν αἱ δύο πύλαι διὰ τῶν ὁποίων εἰσῆλθον εἰς τὸν ἑλληνικὸν Κόσμον ξένοι θεοὶ καὶ ξένα φυσικὰ καὶ τεχνικὰ προϊόντα ἰδίως τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς· διὰ τοῦτο καὶ ὁμόθυμος ἦτο ἡ γνώμη τῶν ἀρχαίων ὅτι ἡ Ἀφροδίτη ἦτο ἀνατολικῆς καταγωγῆς. Καὶ αὐτοὶ οἱ καλλιτέχναι, ὡς ὁ Κάναχος εἰς τὸ περίφημον ἐν Σικυῶνι ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλεφαντοστοῦ ἄγαλμά της, ἐκόσμουν τὴν κεφαλὴν τῆς Ἀφροδίτης διὰ πόλου, συμβόλου τῶν θεοτήτων τῆς Ἀσίας ἢ παρίστανον αὐτὴν πάνοπλον ἔχοντες ὑπόδειγμα τὴν φοινικικὴν *Ἀστάρτην*. Τὴν γνώμην τῶν ἀρχαίων ἀσπάζονται καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν νεωτέρων ἑρμηνευτῶν τῶν μύθων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μυθολογίας, δεχόμενοι ὅτι ἡ Ἀφροδίτη προήρχετο ἐκ τῆς Ἀσίας, ὅπου ὑφ' ὅλων τῶν λαῶν ἐλατρεύθη μία σεληνιακὴ θεότης, αἰτία τῆς γονιμότητος καὶ παραγωγικότητος ἐν τῇ φύσει, ὑπὸ τὰ ὀνόματα *Ἀτάγαρτις—Δεκερτὼ* ἐν Ἀσκάλωνι, *Μύλιττα* ἐν Βαβυλῶνι, *Ἰστὰρ* ἐν Ἀσσυρίᾳ καὶ *Ἀστάρτη* ἐν Φοινίκῃ, ὅτι εἰσῆλθεν εἰς τὸν ἑλληνικὸν Κόσμον διὰ τῆς Κύπρου—Μ. Ἀσίας καὶ Κύπρου—Κυθήρων καὶ ὅτι ἀνῆλθεν εἰς τὸν ἑλληνικὸν Ὄλυμπον καθαρθεῖσα εἰς τὰ πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος, τοῦ ἀνατολικοῦ ρύπου, τοῦ τε σωματικοῦ καὶ ἠθικοῦ, ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων μυθογράφων, ποιητῶν καὶ καλλιτεχνῶν.

Οἱ οὐσιώδεις χαρακτῆρες τῆς Ἀφροδίτης.— Ἡ Ἀφροδίτη ἐμφανίζεται ὑπὸ τρεῖς οὐσιώδεις χαρακτῆρας, τὸν τῆς οὐρανίας, τὸν τῆς θαλασσίας καὶ τὸν τῆς γηΐνης θεότητος, αἵτινες ἀνευρίσκονται ἐν τῇ ἐν Κνίδῳ (πόλει εὐνοουμένῃ τῆς θεᾶς) λατρείᾳ της. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐλατρεύετο ἡ Ἀφροδίτη καὶ ὡς *Ἀκραία* (οὐρανία) καὶ ὡς *Εὔπλοια* καὶ ὡς *Δωρῖτις* (γηΐνη). Οὕτως ἡ δύναμίς της ἐξετείνετο εἰς ὅλην τὴν φύσιν, ἰδίως ὅμως ἐκυριάρχει τῶν ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων ἐσυνέχιζε τὸ γένος διὰ τοῦ ἔρωτος (*Εὐριπ.* Ἱππολ. 447 κ. ἑξ.).

α') ***Ὡς οὐρανία.*** Τὰ ἐπίθετα τῆς θεᾶς *οὐρανία, ἀστρία, πασιφάη, πασιφαής, παμφαής*, μαρτυροῦσιν ἱκανῶς περὶ τῶν σχέσεων αὐτῆς πρὸς τὰς σεληνιακὰς θεότητας· δὲν ἦτο ὅμως ἐν Ἑλλάδι ἡ σχέσις της αὕτη τόσον στενή, ὅσον ἦτο εἰς τὰ ἀνατολικὰ πρότυπά της. Ὡσαύτως εἶναι καταφανὴς ἡ σχέσις της μὲ τὴν σελήνην εἰς τὰς σχέσεις της μὲ τὸν Φαέθοντα, υἱὸν τῆς Ἠοῦς καὶ τοῦ Κεφάλου, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀγαπήσει καὶ εἶχεν ἀπαγάγει διὰ νὰ καταστήσῃ φύλακα τοῦ ἱεροῦ της. Ὁ Φαέθων εἶναι ὁ ἀπαστράπτων τῆς πρωΐας καὶ τῆς ἑσπέρας ἀστήρ, ὅστις διὰ τὴν λάμψιν του συνεδέθη πρὸς τὴν σελήνην καὶ ἐθεωρήθη ἀκόλουθος αὐτῆς, εἶναι ὁ ἀστὴρ ὅστις ὠνομάσθη ἀστὴρ τῆς Ἀφροδίτης καὶ εἰκονίζετο μετὰ τῆς ἡμισελήνου ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως μακεδονικῶν νομισμάτων, ἅτινα ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως ἔφερον τὸν τύπον οὐρανίας Ἀφροδίτης καθημένης. Γενικώτερον ἡ Ἀφροδίτη εἶναι ἡ θεὰ τῶν οὐρανίων διαστημάτων. Ὡς οὐρανία θεὰ ἐλατρεύετο ὑπὸ τὰ ἐπώνυμα *ἀκραία* καὶ *ἀερία*. εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων· διὰ τοῦτο καὶ ἐνωρὶς ἐθεωρήθη προστάτις τῶν ἀκροπόλεων καὶ ὡς τοιαύτη παρεστάθη ἔνοπλος. Ὁ πολεμικὸς χαρακτὴρ τῆς Ἀφροδίτης ἐμφανίζεται ἐν Κύπρῳ, ἔνθα ἐπωνομάζετο *ἐγχεία*, ἐν Κυθήροις, ἔνθα (ἐν τῷ ἁγνοτάτῳ καὶ ἀρχαιοτάτῳ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἱερῶν της) ὑπῆρχε ξόανον αὐτῆς ὡπλισμένον (*Παυσ.* Γ' 23. 1), ἐν Κορίνθῳ, ἔνθα ὑπῆρχεν (ἐν τῷ ἐν Ἀκροκορίνθῳ ναῷ της) ἄγαλμα αὐτῆς ὡπλισμένης, ἐν Σπάρτῃ, ἔνθα ἐλατρεύετο ὡς *ἀρεία* (*Παυσ.* Γ' 175) καὶ ἐν Ἄργει, ἔνθα ἐλατρεύετο ὡς *νικηφόρος*. Οἱ Σπαρτιᾶται μάλιστα εἶχον ἀφιερώσει εἰς τὸ ἱερὸν τῆς θεᾶς καὶ ἄγαλμά της ἔνοπλον, ἔργον Πολυκλείτου τοῦ νεωτέρου, μετὰ τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς νίκην των. Ἡ κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς ὅμως χρόνους διάδοσις τῆς λατρείας τῆς Ἀφροδίτης ὡς πολεμικῆς θεᾶς ὀφείλεται εἰς ἐπίδρασιν τῶν καλλιτεχνῶν, οἵτινες ἠρέσκοντο νὰ παριστῶσιν αὐτὴν ἔνοπλον.

β') ***Ὡς θαλασσία.*** Ἡ λατρεία αὐτῆς ὡς θαλασσίας θεᾶς προῆλθεν εἴτε ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῆς σελήνης ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἐξ ἧς προήρχοντο καὶ αἱ παλίρροιαι, εἴτε καὶ ἐκ τῆς λατρείας αὐτῆς ὡς θεᾶς τοῦ καλοῦ καιροῦ (οὐρανίας), εὐνοϊκοῦ διὰ τοὺς ναύτας. Κατὰ τὸν Ρωμαῖον ποιητὴν Λουκρήτιον, ὅστις γίνεται ἡ πιστὴ ἀπήχησις τῶν αἰσθημάτων καὶ ἰδεῶν τῶν Ἑλλήνων, ὅταν ἐνεφανίζετο ἡ ὡραία θεὰ «οἱ ἄνεμοι ἔφευγον, ὁ οὐρανὸς ἔχυνε χειμάρρους φωτός, καὶ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης ἐχαμογέλων». Ἄλλως τε καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τῆς θεᾶς ἀνεκάλει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τὴν ἐκ τῶν κυμάτων γέννησίν της. Κυρίως ὅμως ὁ θαλάσσιος χαρακτὴρ τῆς θεᾶς καὶ μάλιστα ἐν ἀρχῇ τῆς διαδόσεως τῆς λατρείας της, προῆλθεν ἐξ Ἀσίας, ὡς καὶ ὁ τῆς οὐρανίας. Ἐν Ἀσκάλωνι ἡ Δερκετὼ παριστάνετο κατὰ τὸ ἥμισυ γυνὴ καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ ἰχθύς. Ἡ λατρεία τῆς θαλασσίας Ἀφροδίτης ἦτο λίαν διαδεδομένη εἰς τὰ παράλια τῆς Μεσογείου μέχρι τῆς Μασσαλίας, ὅπου δηλ. προϋπῆρχον ἱερὰ τῆς Ἀστάρτης (βλ. λ.). Ὡς θαλασσία θεὰ ἐβασίλευεν ἐπὶ τοῦ ἀσταθοῦς καὶ ἰδιοτρόπου στοιχείου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶχε γεννηθῆ καὶ λικνισθῆ κατὰ τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν της. Ἐπιβαίνουσα ἱπποκάμπου καὶ συνοδευομένη ὑπὸ τοῦ φαιδροῦ ὁμίλου τῶν Τριτώνων καὶ τῶν Νηρηΐδων ἐφέρετο ὑπὸ

Digitized by Google

τοῦ Ζεφύρου ἐπὶ τοῦ ἀφροῦ τῆς θαλάσσης ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῶν Κυθήρων εἰς Κύπρον, ἔνθα ὑπεδέχοντο αὐτὴν αἱ Ὧραι ἐστεμμέναι χρυσοῦ στεφάνους ἢ ὁ Ἔρως καὶ ἐστεφάνωνεν ἡ

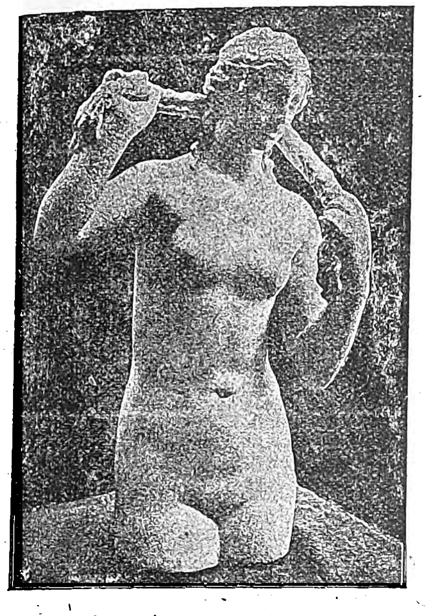

Ἀφροδίτη ἀναδυομένη.
[Τορῖνον, ἰδιωτ. συλλογή.]

Πειθώ, ὡς παρίστανεν αὐτὴν ὁ Φειδίας εἰς τὸ βάθρον τοῦ ἀγάλματος τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Διός. Ὡς θαλασσία θεὰ εἶχεν ἀπειροπληθῆ, ὡς προελέχθη, ἐπίθετα, μαρτυροῦντα τὴν πρὸς τὸ ὑγρὸν αὐτὸ στοιχεῖον σχέσιν της καὶ ἐλατρεύετο ὡς *γαληναίη* θεά, ἡ ὁποία κατευνάζει τὰ μανιώδη κύματα, ὡς *εὔπλοια* καὶ *λιμενία* θεά, ἡ ὁποία ὠθεῖ ἠρέμα τὰ πλοῖα πρὸς τὸ τέρμα τοῦ ταξιδίου των καὶ ὡς *ναυαρχίς*. Τὴν μορφὴν θαλασσίας ἢ πελαγίας θεᾶς ἔχει ἡ μεμαρτυρημένη εἰς τὸν κόλπον τῆς Θεσσαλονίκης, Ζάκυνθον, Λευκάδα, Ἄκτιον, Σικελίαν καὶ ἀκτὰς τοῦ Λατίου λατρεία τῆς Ἀφροδίτης, ἡ εἰσαχθεῖσα κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπὸ τοῦ Αἰνείου. Ὡς θαλασσία θεὰ ἡ Ἀφροδίτη εὑρίσκεται εἰς σχέσεις καὶ μὲ τὸν Ποσειδῶνα, ἐκ τοῦ ὁποίου, κατά τινα μῦθον, ἐγέννησε καὶ τὸν Ἔρυκα καὶ τὴν Ρόδον. Ὁμοίως ἐκ τῶν μετὰ τοῦ Ποσειδῶνος σχέσεών της προῆλθε καὶ ἡ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὸν ἵππον. Σύμβολα τῆς Ἀφροδίτης ὡς θαλασσίας θεᾶς εἶναι ὁ κύκνος, ὁ δελφίν, ἡ ἀλκυὼν καὶ ὅλοι οἱ δαίμονες τοῦ καλοῦ θαλασσίου καιροῦ. Ὡς προστάτις τῶν ναυτιλλομένων ἀπὸ τῶν ἀπὸ τῆς θαλάσσης κινδύνων εἶναι ἡ ἐλεήμων καὶ ἐπήκοος θεά.

γ') ***Ὡς δωρῖτις καὶ χθονία θεά.*** Ἡ οὐρανία Ἀφροδίτη, ἥτις χύνει εἰς τὴν γῆν τὴν δρόσον, καὶ ἡ τῆς θαλάσσης κυρία («κρατέει πόντοιο») εὔκολον ἦτο νὰ γίνῃ καὶ θεὰ τῆς γηΐνης βλαστήσεως, ἡ θεὰ τῇ ἐνεργείᾳ τῆς ὁποίας αἱ δυνάμεις τῆς βλαστήσεως ἀφυπνίζονται καθ' ἕκαστον ἔαρ, ὅτε

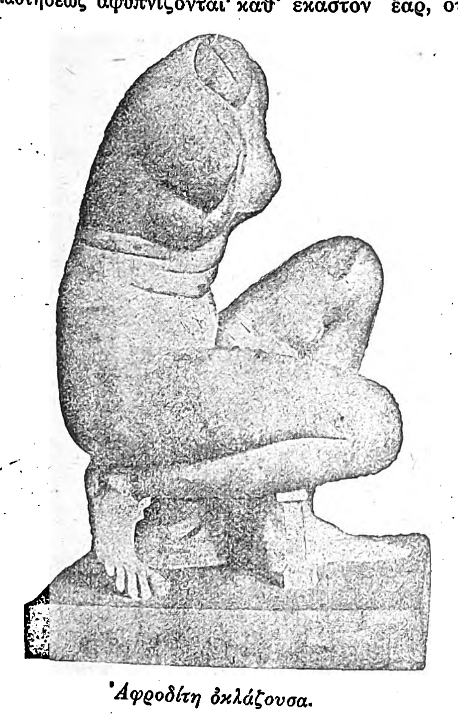

Ἀφροδίτη ὀκλάζουσα.
[Μουσεῖον Λούβρου.]

ὁ οὐρανὸς ρίπτει τὴν δρόσον του διὰ νὰ γονιμοποιήσῃ τοὺς κόλπους τῆς γῆς, ὅπως δώσουν καρποὺς εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ δύναμίς της, ὡς θεᾶς τῆς γῆς, ἀποκαλύπτεται ἰδίως εἰς τὸν χυμόν, ὁ ὁποῖος ζωογονεῖ τοὺς νεαροὺς βλαστούς, εἰς τὴν πλήμμυραν τῆς χλόης, τῆς βλαστήσεως καὶ τῶν ἀνθέων κατὰ τὴν ἄνοιξιν, ὅτε ἡ δημιουργικὴ ἑλληνικὴ φαντασία ἔπλασεν ὅτι ἐτελεῖτο ὁ ὑμέναιος τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας, ὁ Οὐρανὸς ἐρωτευμένος ἀπὸ τὴν Γῆν ἔχυνεν εἰς τοὺς κόλπους της τὴν γόνιμον δρόσον του καὶ ἡ Ἀφροδίτη, ἐστεφανωμένη μὲ μύρτα καὶ ρόδα, προΐστατο τῆς ἀναγεννήσεως τῆς βλαστήσεως, τῆς νέας ταύτης ζωῆς, ἐμφανιζομένη εἰς χλοεροὺς κήπους καὶ σύσκια ἄλση, ἅτινα ἦσαν ἀφιερωμένα εἰς αὐτήν. Ἦτο τότε ἡ ζείδωρος, ἠπιόδωρος καὶ εὔκαρπος Ἀφροδίτη, ἡ δωρῖτις, ἡ εὐεργετικὴ δηλαδὴ Ἀφροδίτη, χάριν τῆς ὁποίας αἱ ὁδοὶ καλύπτονται κατὰ τὴν διάβασίν της ὑπ' ἀνθέων, εἰς τὰ ὁποῖα αὐτὴ δίδει καὶ τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἄρωμα, ἐπικαλουμένη διὰ τοῦτο *ἀνθεία* καὶ ἔχουσα σύμβολόν της εἰς τὰ ἔργα πολλῶν καλλιτεχνῶν τὸ ἄνθος. Μὲ τὰς Νύμφας καὶ τὰς Χάριτας πλέκει στεφάνους ἐπὶ τῆς Ἴδης ἀπὸ εὐώδη ἄνθη καὶ φυτὰ καὶ ἰδίως ἀπὸ ἀνεμώνας, ρόδα καὶ μύρτον. Ἡ ἐσωτερικὴ σχέσις τῆς Ἀφροδίτης μὲ τὴν ἐαρινὴν βλάστησιν εἶναι καταφανὴς ἰδίως εἰς τὸν μῦθον τῆς σχέσεως αὐτῆς μὲ τὸν Ἄδωνιν (βλ. λ.), ὅστις εἶναι ἡ εἰκὼν τῆς ἀνοίξεως, ὅτε ὡς νεανίας ἐξαισίου κάλλους ἀγαπᾶται ὑπὸ τῆς Ἀφροδίτης, καὶ τοῦ θέρους, ὅτε πληγεὶς ὑπὸ τοῦ χαυλιόδοντος κάπρου ἐκπνέει εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Ἀφροδίτης καὶ κατέρχεται εἰς τὰ σκότη τῆς γῆς διὰ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ζωὴν μὲ τὴν ἐπάνοδον τὴν ἀνοίξεως χάριν τῆς Ἀφροδίτης, κατ' ἀπόφασιν τοῦ Διός, ὡς ἔπλασε τὸν μῦθον ἡ ἑλληνικὴ φαντασία. Τὴν βραχεῖαν διάρκειαν τῆς ἐαρινῆς βλαστήσεως ἐσυμβόλιζον τὰ ἐφήμερα ἄνθη καὶ φυτὰ (σῖτος, ἄνηθος καὶ μάραθον, θρῖδαξ, ἅτινα ἦσαν τὰ φυτὰ τῶν λεγομένων κήπων Ἀδώνιδος), τὰ ὁποῖα ἀφιερώνοντο εἰς τὸν Ἄδωνιν κατὰ τὰς ἑορτάς του. Ἡ στέρησις τῆς φύσεως τοῦ ἐαρινοῦ καὶ θερινοῦ στολισμοῦ της εἶναι ἐν τῇ μυθολογικῇ γλώσσῃ τὸ πένθος τῆς Ἀφροδίτης διὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀδώνιδος. Δὲν εἶναι πλέον εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἡ μειδιῶσα χρυσῆ Ἀφροδίτη, ἀλλ' εἶναι ἡ τεθλιμμένη ἐρωμένη, εἶναι ἡ *μελαινίς, σκοτία, νυκτερίη, ἐπιτυμβία, τυμβωρύχος,* καὶ *Μορφώ,* γίνεται αὐτὴ ὅ,τι ἡ Περσεφόνη· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐπλάσθη ὁ μῦθος τῆς συγκρούσεως αὐτῆς πρὸς τὴν Περσεφόνην περὶ κατοχῆς τοῦ Ἀδώνιδος.

Ἡ Ἀφροδίτη τῶν Μεδίκων.
[Ἐπισκευασμένον.— Φλωρεντία.]

Θεὰ τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογενείας.— Ἐκ τῶν τριῶν οὐσιωδῶν χαρακτήρων (οὐρανίου, θαλασσίου καὶ γηΐνου) τῆς Ἀφροδίτης προκύπτει ἡ στοιχειώδης καὶ ἀρχικὴ μορφὴ τῆς θεᾶς ὡς μιᾶς προσωποποιήσεως τῆς φυσικῆς τάσεως τῶν ὄντων πρὸς πολλαπλασιασμὸν τοῦ εἴδους των. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ κυριαρχία αὐτῆς ἐπί τε τοῦ φυτικοῦ καὶ ζωϊκοῦ βασιλείου καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἐν τῷ ὁμηρικῷ ὕμνῳ ἐκθειαζομένη παντοδυναμία αὐτῆς: «Κύπριδος, ἥ τε θεοῖσιν ἐπὶ γλυκὺν ἵμερον ὦρσε—καί τ' ἐδαμάσσατο φῦλα καταθνητῶν ἀνθρώπων,—οἰωνούς τε διϊπετέας καὶ θηρία πάντα,—ἠμὲν ὅσ' ἤπειρος πολλὰ τρέφει ἠδ' ὅσα πόντος». Ὅταν ἀνέρχεται τὰς κλιτῦς τῆς Ἴδης πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ Ἀγχίσου γεννᾷ εἰς τὰ ἀκολουθοῦντα αὐτὴν καὶ σείοντα τὴν οὐράν των ἄγρια ζῷα τὸν πόθον τῆς συνουσίας «σύνδυο κοιμήσαντο κατὰ σκιόεντας ἐναύλους». Ὡς θεὰ τῆς φυσικῆς ταύτης τάσεως τῶν ὄντων πρὸς πολλαπλασιασμὸν τοῦ εἴδους των ἔχει ὡς σύμβολα τὸ μῆλον καὶ τὸ ρόδι (καρπὸν ροιᾶς), ἅτινα ἐπιστεύετο ὅτι εἶχον τὴν ἀφροδισιακὴν ταύτην ἰδιότητα καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἔλειπεν ἡ χρῆσις αὐτῶν εἰς τὰς τελετὰς τοῦ γάμου. Τὸ μῆλον μάλιστα ἦτο καὶ σύμβολόν της ἐν τῇ τέχνῃ, ὡς εἰς τὸ ἄγαλμα τοῦ Κανάχου ἐν Σικυῶνι, τὸ τοῦ Ἀλκαμένους ἐν κήποις (ἐν Ἀθήναις), τὸ τῆς Ἀφροδίτης τῆς Μήλου καὶ ἄλλα. Ἐν Μαγνησίᾳ μάλιστα, τῇ παρὰ Μαιάνδρῳ, ἐλατρεύετο ὡς *Μήλεια* Ἀφροδίτη. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον εἶχε καὶ ὡς ἱερὰ ζῷα τὰ ζῷα ἅτινα ἦσαν εὐτοκώτερα τῶν ἄλλων καὶ ἐπιστεύοντο ἐπιρρεπέστερα πρὸς συνουσιασμόν, ὡς ὁ τράγος, ὁ κόνικλος, ὁ λαγός, ἡ περιστερὰ καὶ τὸ στρουθίον. Ἐπειδὴ δὲ παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ τὴν διαιώνισιν τοῦ εἴδους ἠσφάλιζεν ἡ μόνιμος καὶ νόμιμος τῶν δύο φύλων ἕνωσις, ὁ γάμος, διὰ τοῦτο ἡ Ἀφροδίτη κατέστη θεότης τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογενείας. Οὕτως ἐν Γάζῃ συνεβουλεύοντο τὴν θεὰν αἱ παρθένοι πρὸ τοῦ γάμου των, ἐν Ναυπάκτῳ αἱ ἐπιθυμοῦσαι νὰ νυμφευθῶσιν ἐκ νέου χῆραι ταύτης τὴν βοήθειαν ἐζήτουν, καὶ ἐν Ἑρμιόνῃ εἰς τὴν Ἀφροδίτην προσέφερον θυσίαν πρὸ τοῦ γάμου των οἱ μελλόνυμφοι. Ὡς θεὰ τοῦ γάμου μεριμνᾷ διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποσχέσεων τῶν μεμνηστευμένων καὶ δίδει τὴν εὐτυχίαν εἰς τοὺς συζύγους. Ὁ εὐγενὴς καὶ ἱερὸς χαρακτὴρ τοῦ συζυγικοῦ ἔρωτος ἀπεδόθη ἐν τῇ καλλιτεχνίᾳ εἰς τὴν σοβαρὰν Οὐρανίαν Ἀφροδίτην τοῦ Φειδίου, ἥτις παρίστατο πατοῦσα ἐπὶ χελώνης (Παυσ. VI. 25. 1),

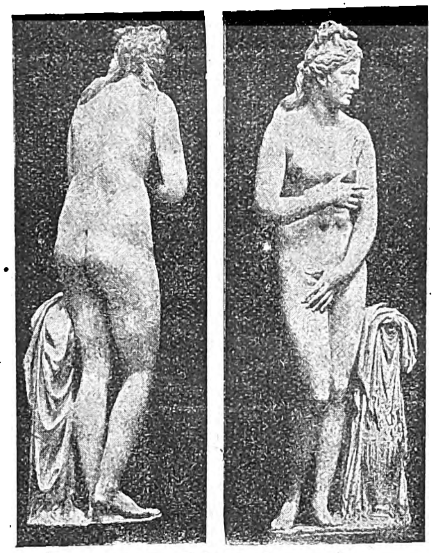

Γυμνὴ Ἀφροδίτη.
[Μουσεῖον Καπιτωλίου Ρώμη.]

ἥτις ἦτο σύμβολον οἰκουρίας καὶ σιωπῆς. Ἀνάλογος ἦτο καὶ ὁ χαρακτὴρ τῆς ἐν Σπάρτῃ Ἀφροδίτης Ἥρας, εἰς τὴν ὁποίαν προσέφερον θυσίαν αἱ μητέρες τῶν μελλονύμφων. Ὡς θεὰ προστάτις τοῦ γάμου ἐκαλεῖτο *κουροτρόφος* ἐν Ἀθήναις, *Ἀπατουριὰς* ἐν Φαναγορείᾳ καὶ Venus genetrix ἐν Ρώμῃ. Τὸ διαφέρον τῆς Ἀφροδίτης διὰ τὴν γέννησιν, ἀνατροφὴν τῶν τέκνων καὶ τὸν μετὰ τὴν ἐνηλικίωσίν των γάμον των εἶχεν ἀναγνωρισθῆ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ διαφέροντός της διὰ τὰς ὀρφανὰς κόρας τοῦ Πανδάρεω (βλ. λ. Ἅρπυιαι).

Θεὰ τοῦ κάλλους, τοῦ ἔρωτος καὶ τῶν ἡδονῶν.—Ἀπὸ τῆς κατατάξεώς της εἰς τοὺς Ὀλυμπίους θεοὺς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἡ Ἀφροδίτη εἶχε καταστῆ τὸ τέλειον ἰδεῶδες τῶν γυναικείων θελγήτρων, ἦτο πρὸ πάντων ἡ θεὰ τοῦ κάλλους, τοῦ ἔρωτος καὶ τῶν ἡδονῶν. Ὡς τοιαύτη δὲ ἀπεκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ποιητῶν *γλυκυμείλιχος, ἑλικοβλέφαρος* καὶ *φιλομειδής,* ἐθαυμάζετο ἡ λάμψις τῶν ὀφθαλμῶν της, τὸ τέλειον περίγραμμα τῶν βλεφάρων της, ἡ γοητεία τοῦ λαιμοῦ καὶ τοῦ στήθους της καὶ ἡ ἀπαστράπτουσα λευκότης τῶν βραχιόνων καὶ τῶν ποδῶν της. Ἐγνώριζε τὴν τέχνην νὰ ἐπαυξάνῃ τὸ φυσικὸν κάλλος της διὰ τῶν κομψῶν ἐνδυμάτων, ἅτινα εἶχον ὑφάνει δι' αὐτὴν αἱ Χάριτες, καὶ τῶν πλουσίων κοσμημάτων, διὰ τῶν ὁποίων ἐστόλιζε τὴν ἐξαισίαν κεφαλήν της καὶ τὸ θεῖον σῶμά της. Διὰ πάντων αὐτῶν ἐξήγειρε τὸν περιπαθῆ θαυμασμὸν θεῶν καὶ θνητῶν, ἀνεγνωρίζετο νικήτρια εἰς τὸν περὶ κάλλους ἀγῶνα πρὸς τὰς ἀντιζήλους της Ἥραν καὶ Ἀθηνᾶν ὑπὸ

Κορμὸς τῆς Ἀφροδίτης τῶν Μεδίκων.

τοῦ Πάριδος καὶ καθίστατο μὲ τὴν ἄπειρον γοητείαν της, τὰ ἀσύγκριτα θέλγητρά της καὶ τὴν ἡδυπαθῆ ἀπόλαυσιν τὴν ὁποίαν προεκάλει, τὸ ἰδεῶδες τῆς ὡραίας γυναικός, ἡ εἰκὼν τῆς ὑπερ-

Digitized by Google

Μαρμάρινον ἀντίγραφον ἀγάλματος τῆς Ἀφροδίτης, πιθανῶς ἔργον τοῦ Ἀλκαμένους.
[Ἡ ἀριστερὰ χεὶρ ἔχει ἐπισκευασθῆ. Λοῦβρον, Παρίσιοι.]

τάτης χάριτος καὶ τοῦ θριαμβευτικοῦ κάλλους, ὁ οὐράνιος τύπος πρὸς τὸν ὁποῖον εἶναι ἡ ὑψίστη τιμὴ νὰ συγκρίνωνται αἱ ὡραιόταται γυναῖκες τῆς ἀρχαιότητος, ὡς ἡ Ἑλένη, ἡ Πηνελόπη, ἡ Ἰφιγένεια. Ὅταν ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Ἴδην μετὰ τὸ ἐν Πάφῳ λουτρόν της ἀποπνέουσα τὴν γλυκεῖαν ὀσμὴν τοῦ κρόκου, τοῦ ὑακίνθου, τῶν ἴων, τῶν ρόδων, τῶν ναρκίσσων καὶ τῶν κρίνων, προκαλεῖ τὴν θρησκευτικὴν κατάπληξιν τοῦ ἥρωος Ἀγχίσου, τοῦ πατρὸς τοῦ Αἰνείου. Ἐξ αὐτῆς προέρχονται τὰ δῶρα ἅτινα αἰχμαλωτίζουσι τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων καὶ προσείλκυσαν καὶ αὐτὴν πρὸς τοὺς ἐραστὰς καὶ εὐνοουμένους της Φαέθοντα, Φάωνα, Κινύραν, Βούτην, Αἰνείαν, Ἄδωνιν καὶ ἄλλους. Ἐκ τῶν κοσμημάτων της ὁ κεστός, τὸν ὁποῖον ἐνίοτε δανείζει καὶ εἰς ἄλλας θεάς, ὡς εἰς τὴν Ἥραν, κρύπτει τὸ δελεαστικώτερον τῶν θελγήτρων της, καὶ ἐκ τῶν ἀνθέων δύο εἶναι τὰ σύμβολα τῆς ἰσχύος τοῦ πάθους, τὸ ὁποῖον ἐγέννα εἰς τὰς καρδίας ἡ ἐμφάνισίς της μὲ τὰς ἀκολούθους της (τὰς Χάριτας, τὴν Πειθώ, τὸν Ἵμερον καὶ τὸν Πόθον), τὸ ρόδον, τὸ ὁποῖον ὤφειλε τὸ χρῶμά του εἰς τὸ χυθὲν ἐκ τοῦ τραύματος αἷμα τοῦ Ἀδώνιδος, καὶ ἡ ἀνεμώνη, ἥτις ἐφύτρωσεν ἀπὸ τὰ δάκρυα τὰ ὁποῖα ἔχυσε δι' αὐτόν. Σκληρὰ καὶ γλυκεῖα ἐν ταὐτῷ, εἶναι παντοδύναμος καὶ παρέχει τὴν εὐτυχίαν εἰς τοὺς ὑποτασσομένους εἰς τὴν θέλησίν της, ἐνῷ βασανίζει τοὺς ἀνθισταμένους εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν αὐτῆς. Εἶναι τότε ἡ *Ἀποστροφία* τῶν Θηβῶν καὶ *Ἐπιστροφία* τῶν Μεγάρων Ἀφροδίτη. Ἑλένη, Μήδεια, Πασιφάη, Φαίδρα καὶ ἄλλαι ἀκόμη ἡρωΐδες εἶναι τὰ θύματα τῆς Ἀφροδίτης, ἥτις ἐνέβαλεν εἰς αὐτὰ τὴν μανίαν τοῦ ἔρωτος. Ὁ ἔρως τὸν ὁποῖον ἐνέπνεεν ἡ Ἀφροδίτη ἦτο δύο εἰδῶν, ὁ ἁγνὸς ἔρως, τὸν ὁποῖον ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ξενοφῶντος ἐπίστευον ὅτι ἐνέπνεεν ἡ *Οὐρανία* Ἀφροδίτη, καὶ ὁ χυδαῖος ἔρως, ἡ ἕνωσις τῶν δύο φύλων, τὸν ὁποῖον ἐνέπνεεν ἡ *Πάνδημος* Ἀφροδίτη. Ἡ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ἠθικὴ ἀντίθεσις Οὐρανίας καὶ Πανδήμου Ἀφροδίτης μὴ στηριζομένη εἰς μυθολογικὸν θεμέλιον προῆλθε, πιθανώτατα, ἐκ τῆς τέχνης (τῆς Οὐρανίας Ἀφροδίτης τοῦ Φειδίου καὶ τῆς *Ἐπιτραγίας* τοῦ Σκόπα). Ἐν ἀρχῇ ἐξέπληξε τὸ πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων ἡ ἑνιαία δύναμις τοῦ ἔρωτος, ἡ εἰσδύουσα εἰς ὅλην τὴν ἔμψυχον φύσιν καὶ διατηροῦσα ἀνεξάντλητον τὴν ζωήν, ὡς τοιαύτη δὲ καὶ ἐξυμνήθη ὑπὸ τῶν φιλοσόφων Παρμενίδου καὶ Ἐμπεδοκλέους. Ὡς θεὰ τῆς ἡδονῆς περιεστοιχίζετο ἡ Ἀφροδίτη ὑπὸ πλήθους ἱεροδούλων, αἵτινες παρέδιδον ἑαυτὰς πρὸς σωματικὴν ἀπόλαυσιν εἰς τοὺς ἐπισκέπτας τῶν ναῶν. Ἡ συνήθεια αὕτη ἦτο ἀνατολικῆς καταγωγῆς. Ἐν τῇ Ἀνατολῇ (Βαβυλῶνι, Ἡλιουπόλει, Βύβλῳ, Ἀρμενίᾳ, Λυδίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ) αἱ παρθένοι πρὸ τοῦ γάμου των καὶ αἱ ἔγγαμοι μίαν φορὰν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἐγγάμου βίου των ὤφειλον νὰ θυσιάσουν τὴν ἑαυτῶν αἰδῶ εἰς τὴν Ἀφροδίτην καὶ νὰ ἐμπορευθῶσι τὰ θέλγητρα τοῦ σώματός των. Τὸ λαμβανόμενον ἀργύριον ἢ ἐπλούτιζε τὸ ἱερὸν τῆς θεᾶς (ὡς ἐν Βαβυλῶνι καὶ Βύβλῳ), ἢ ἐχρησίμευεν ὡς προὶξ διὰ τὰς παρθένους: «Τοῦ γὰρ δὴ Λυδῶν δήμου αἱ θυγατέρες πορνεύονται πᾶσαι, συλλέγουσαι σφίσι φερνάς, εἰς ὃ ἂν συνοικήσωσι τοῦτο ποιέουσαι· ἐκδιδόασι δὲ αὐταὶ ἑαυτάς» (Ἡροδ. Α' 93). Τὸ ἔθος τοῦτο τῆς πορνείας φαίνεται ὅτι δὲν ὠφείλετο εἰς θρησκευτικοὺς λόγους, ἀλλ' εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ πλουτισμοῦ τοῦ ἱεροῦ τῆς θεᾶς· διὰ τοῦτο καὶ καθιερώθη ὁ θεσμὸς ἀληθινῶν ἐπαγγελματιῶν τοῦ ἔρωτος, τῶν *ἱεροδούλων*, καὶ ἡ ἀφιέρωσις ἱεροδούλων εἴς τι ἱερὸν ἐθεωρεῖτο πρᾶξις ἱερὰ (ὁ Πίνδαρος εἶχεν ὑμνήσει νικητήν τινα, ὅστις εἶχε προσφέρει ἱεροδούλους εἰς ἱερὸν τῆς Ἀφροδίτης). Αἱ ἱερόδουλοι ἦσαν αἱ ἱέρειαί της, αὗται καθίστων ἔνδοξον τὸ ὄνομα τῆς θεᾶς μὲ τὰ θέλγητρά των καὶ τὰ πάθη, ἅτινα ἥναπτον εἰς τὰς καρδίας τῶν ἐπισκεπτῶν τῶν ναῶν της. Διὰ τοῦτο ἡ Ἀφροδίτη ἐθεωρήθη ἡ προστάτις τῶν ἑταιρῶν καὶ προσέλαβε τὰ ἐπίθετα *ἑταίρα* καὶ *πόρνη*, ὑπὸ τὸ ὁποῖον καὶ ἐλατρεύετο ἐν Ἀβύδῳ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ἠρνήθησαν τὴν θρησκευτικὴν σοβαρότητα τοῦ παρελθόντος καὶ ἠρέσκοντο εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ θελγήτρου τῆς γυναικείας γυμνότητος, οἱ καλλιτέχναι, Πραξιτέλης, Ἀπελλῆς καὶ ἄλλοι, ἐνεπνέοντο εἰς ἀναπαράστασιν τῆς Ἀφροδίτης ἔχοντες ὡς πρότυπα ἐπιφανεῖς ἑταίρας (τὴν Λαΐδα, τὴν Φρύνην καὶ ἄλλας). Οὕτως ἡ Φρύνη, ὁ τέλειος αὐτὸς τύπος γυναικείας καλλονῆς, ὁλόγυμνος ριπτομένη εἰς τὴν θάλασσαν πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ καταπλήκτου διὰ τὸ ἔκπαγλον γυμνὸν κάλλος της λαοῦ, ἔγινε τὸ πρότυπον τῆς ἀναδυομένης τοῦ Πραξιτέλους.

Σχέσις τῆς Ἀφροδίτης μὲ θεοὺς καὶ μὲ ἥρωας.—Ἐν τοῖς περὶ τῆς Ἀφροδίτης μύθοις καὶ τῇ λατρείᾳ αὐτῆς, ἡ θεὰ εὑρίσκεται εἰς ποικίλας σχέσεις μὲ διαφόρους θεοὺς καὶ ἥρωας. Οὕτως εὑρίσκεται εἰς σχέσεις μὲ τὸν «πατέρα ἀνδρῶν τε θεῶν τε» Δία ὡς θυγάτηρ αὐτοῦ, κατά τινα τῶν περὶ αὐτῆς, ὡς προελέχθη, μύθων, καὶ τῆς Διώνης, ἥτις ἐν Δωδώνῃ εἶχε τὰς ἰδιότητας τὰς ἀποδιδομένας ἀλλαχοῦ εἰς τὴν Ἥραν, ἦτο δηλ. ὁ θῆλυς Ζεύς. Ἡ σχέσις της αὕτη ὡς οὐρανίας καὶ σεληνιακῆς θεότητος, κατὰ τὸν ἀρχικὸν χαρακτῆρά της, μὲ τὸν Δία, ὅστις ἦτο ἡ προσωποποίησις τοῦ οὐρανοῦ, εἶναι εὐεξήγητος. Ἐν Αἰγίνῃ ἡ λατρεία της εὑρίσκετο εἰς σχέσιν μετὰ τῆς τοῦ Ποσειδῶνος, σχέσιν εὐεξήγητον ἐπίσης, διότι ὡς αὕτη ἦτο θεὰ τῆς ζωογονήσεως τῆς φύσεως, οὕτως ἦτο καὶ ὁ Ποσειδῶν ὡς θεὸς τοῦ ὑγροῦ στοιχείου, τοῦ ζωογονοῦντος τὴν φύσιν. Εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος (ὡς ἐν Σπάρτῃ) εἶχε χαρακτῆρα σοβαρὸν καὶ προσήγγιζε πρὸς τὴν λατρείαν τῆς Ἥρας, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα προσελάμβανεν ὡς ἐπίθετον λατρευομένη ὡς Ἀφροδίτη Ἥρα, διότι ὡς θεὰ τῆς παραγωγικότητος ἐγονιμοποίει τὴν ἕνωσιν τῶν συζύγων καὶ καθίστατο οὕτως, ὡς καὶ προελέχθη, θεὰ τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογενείας, συγχεομένη πρὸς τὴν Ἥραν, ἥτις ὡς τὸ οὐράνιον ἰδεῶδες συζύγου ἦτο ἡ θεότης τοῦ γάμου. Ἰδίως ὅμως εὑρίσκεται εἰς πολλὰς σχέσεις μετὰ τοῦ Ἡφαίστου, θεοῦ τοῦ οὐρανίου πυρός, ὡς οὐρανία καὶ σεληνιακὴ καὶ αὐτὴ θεότης, καὶ τοῦ Ἄρεως. Τοῦ Ἡφαίστου μάλιστα ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ ποιητοῦ τῆς Ὀδυσσείας ἐμφανίζεται ὡς ἡ νόμιμος σύζυγος. Ἡ μετ' αὐτοῦ σχέσις της γίνεται μάλιστα εὐεξηγητοτέρα, ἂν δεχθῇ τις τὴν γνώμην τοῦ **Max Müller** ὅτι ἡ Ἀφροδίτη ἦτο ἐν ἀρχῇ ἡ προσωποποίησις τῆς αὐγῆς, ἥτις εἶναι τὸ κάλλιστον πάντων τῶν φυσικῶν θεαμάτων. Τοῦ Ἄρεως ἐπίσης εἶναι ἢ ἡ νόμιμος σύζυγος, κατά τινα τῶν μύθων, ἢ ἡ ἐρωμένη, ἥτις ἐνεπλάκη μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἡφαίστου στηθεῖσαν παγίδα (βλ. λ. **Ἄρης**). Ἡ πρὸς τὸν Ἄρην, τὸν ἀγριώτερον τῶν κατοίκων τοῦ Ὀλύμπου, σχέσις της προῆλθε, πιθανώτατα, ἐκ τοῦ πολεμικοῦ καὶ αὐτῆς χαρακτῆρος ὡς θεᾶς ἐνόπλου. Οἱ ἄλλοι θεοὶ μετὰ τῶν ὁποίων εὑρίσκεται εἰς σχέσεις εἶναι ὅλοι δευτερεύοντες θεοὶ καὶ εἶναι τέκνα ἢ ἀκόλουθοι αὐτῆς, ὄντες προσωποποιήσεις τῶν θελγήτρων της ἢ τῶν παθῶν τὰ ὁποῖα ἥναπτεν εἰς τὰς καρδίας θεῶν καὶ ἀνθρώπων (Ὧραι, Χάριτες, Ἔρως, Ἁρμονία, Ἵμερος, Πόθος, Πειθώ, Εὐδαιμονία, Εὔκλεια, Παιδεία καὶ ἄλλαι, παρθενικὸς ἐσμὸς ὅστις συνώδευεν αὐτὴν ὡς οὐρανίαν βασίλισσαν τοῦ κάλλους, ὡς βλέπει τις εἰς πολλὰ γραπτὰ ἀγγεῖα). Ἐκ τῶν συνδεθέντων διὰ ποικίλων μετ' αὐτῆς δεσμῶν διαφόρων ἡρώων ἐξέχουσαν θέσιν εἶχον ὁ ἁρπαγεὶς ὑπ' αὐτῆς Φαέθων, ὅστις εἶναι ἡ προσωποποίησις, ὡς προελέχθη, τοῦ φέροντος τὸ ὄνομά της λαμπροῦ τῆς πρωίας καὶ ἑσπέρας ἀστέρος, ὁ Ἄδωνις, ὁ θεὸς τῆς ἀνοίξεως καὶ τοῦ θέρους, ὁ περιώνυμος διὰ τὸν παροιμιώδη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα πλοῦτόν του ἰσχυρὸς βασιλεὺς τῆς Κύπρου Κινύρας, ὅστις ἦτο καὶ ὁ ἱδρυτὴς τῆς θρησκείας της καὶ τῶν ἑορτῶν της ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ, ὁ τρώσας αὐτὴν διὰ τοῦ ἐξόχου κάλλους του Ἀγχίσης, ὁ πατὴρ τοῦ μυθικοῦ προγόνου τῶν Ρωμαίων Αἰνείου, ὁ Φάων καὶ ἄλλοι ἀσημότεροι αὐτῶν.

Ἱερά, λατρεία καὶ ἑορταί.— Ἀπὸ τῆς Ἀσσυρίας ἐξορμήσασα ἡ ἀνατολικὴ αὕτη θεὰ τῆς γονιμότητος καὶ τοῦ ἔρωτος ἐξέπλευσε μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Συρίας καὶ τῆς Φοινίκης πρὸς κατάκτησιν ἔπειτα καὶ ἁπασῶν τῶν ὑπὸ τῆς Μεσογείου διαβρεχομένων ἠπειρωτικῶν ἀκτῶν, αἵτινες ἐστέφθησαν ὑπὸ πολυπληθῶν ἱερῶν της (βλ. λ. Ἀφροδίσιον) ὡς Ἀστάρτης ὑπὸ τῶν Φοινίκων καὶ ὡς Ἀφροδίτης ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἡ λατρεία της, ἀφ' ὅτου μάλιστα τὸ φοινικικὸν ἐμπόριον εἰσήγαγεν αὐτὴν ὡς Οὐρανίαν Ἀφροδίτην εἰς τὴν Ἑλλάδα, διεδόθη εὐρύτατα εἰς πάσας τὰς παραλίους χώρας, τὰς ὁποίας ἐνέμοντο τὸ φοινικικὸν καὶ ἑλληνικὸν ἐμπόριον, ἰδίως ὅμως εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ὑπῆρχε σχεδὸν πόλις ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔλειπε τὸ «τέμενος καὶ ὁ θυήεις βωμός» της. Ἀπέμεινεν ὅμως πάντοτε ὡς τὸ μᾶλλον διαφέρον κέντρον τῆς λατρείας της ἡ νῆσος Κύπρος, εἰς τὴν ὁποίαν, ἐγγύτατα πρὸς τὴν Συρίαν, Παλαιστίνην καὶ Φοινίκην κειμένην, διεδόθη τὸ πρῶτον ἀπὸ τῶν φοινικικῶν ἀκτῶν. Αἱ τελούμεναι εἰς τὰς πόλεις αὐτῆς (Πάφον, Ἀμαθοῦντα Ἰδάλιον, Σαλαμῖνα κ.λ.π.) ἑορταὶ ὑπῆρξαν τὰ πρότυπα, ἅτινα ἀπεμιμήθησαν ἢ διερρύθμισαν πάντες οἱ λατρεύοντες αὐτὴν λαοί. Ἂν καὶ διεδόθη ὅμως ἡ λατρεία τῆς Ἀφροδίτης εὐρύτατα εἰς πάντας τοὺς πεπολιτισμένους λαοὺς τῆς ἀρχαιότητος, ἐκεῖνοι, ἐν τούτοις, οἵτινες ἐδόξασαν αὐτὴν ἦσαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες. Ἀφ' ὅτου οὗτοι

Κεφαλὴ τῆς Ἀφροδίτης τῶν Ἀρελάτων (Ἄρλης).

Digitized by Google

ἀπὸ θεᾶς γονιμοποιοῦ τῆς ζωῆς καὶ ζωογόνου τῆς χαρᾶς εἰς ὅλην τὴν φύσιν περιώρισαν τὴν δύναμίν της εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων μόνον, κατέστησαν αὐτὴν τὸ ἰδεῶδες τοῦ γυναικείου κάλλους καὶ ἐτόλμησαν μὲ ἐλευθερίαν ἡ ὁποία ἔφθασε πολλάκις μέχρι τοῦ ἀσέμνου νὰ ἐμφανίσωσιν αὐτὴν ὁλόγυμνον μὲ τὰ ἡδυπαθῆ θέλγητρα τοῦ γυναικείου σώματος· ἀφ' ὅτου τέλος ἀνύψωσαν τὴν Ἀφροδίτην εἰς τὸν θρόνον τῆς ἀνάσσης τοῦ καλοῦ ἐν τῇ τέχνῃ, ὅπερ ἦτο τὸ ἰδεῶδες τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, αὕτη ἔγινεν ἡ ἐμπνέουσα τοὺς Ἕλληνας θεὰ πρὸς ἐξωτερίκευσιν τοῦ θαυμασμοῦ των πρὸς τὸ ὡραῖον, πρὸς ἀνάδειξιν τῆς κυρίας ἰδιοφυΐας τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἡ λέξις Ἀφροδίτη ὡς προσηγορικὸν ἐσήμαινεν ἡδονήν, σφοδρὰν ἐπιθυμίαν, χάριν: «Ἀφροδίτην ἐπὶ γλώττῃ», θέλγητρον κλπ.

Ἐκτὸς τοῦ ἐπικρατεστέρου τύπου τοῦ ὀνόματος τῆς θεᾶς Ἀφροδίτης ἐφέροντο καὶ οἱ ἑξῆς τύποι αὐτοῦ: *Ἀφροδείτη*, *Ἀφρόδιτα*, *Ἀφροτίδη*, *Ἀφορδίτα*, *Ἀφορδίτη* καὶ ὁ ὑποκοριστικὸς *Ἀφρώ*. Εἰς τὴν Ἀφροδίτην ὠρκίζοντο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα αἱ γυναῖκες «μὰ τὴν Ἀφροδίτην», «νὴ τὴν Ἀφροδίτην» (*Ἀριστοφ.* Λυσ. 208, Ἐκκλ. 180).

ΠΗΓΑΙ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων ποιητῶν ἰδίως ὁ *Ὅμηρος* καὶ ὁ *Ἡσίοδος* (Θεογον.), ὁ ὁμηρικὸς εἰς Ἀφροδίτην ὕμνος, καὶ ἐκ τῶν συγγραφέων καὶ μυθογράφων οἱ *Ἡρόδοτος*, *Ξενοφῶν* (Συμπόσ.), *Πλάτων* (Συμπόσ.), *Παυσανίας*, *Ἀπολλόδωρος*, *Λουκιανὸς* (περὶ τῆς Συρίας θεᾶς κ. ἄ.), *Θεόκριτος* (Εἰδ. XV.), *Ὀβίδιος* (Metam.) κ. ἄ. — *P. Decharme*, Μυθολ. τῆς ἀρχ. Ἑλλ. (μετ. *Ἀδ. Ἀδαμαντίου*).

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Η ΑΦΡΟΔΙΤΗ ΕΝ ΤΗ ΤΕΧΝΗ. Οἱ Ἕλληνες καλλιτέχναι τοῦ Ε' καὶ ἰδίως τοῦ Δ' αἰῶνος π. Χ. εἶχον ἰδιαιτέραν προτίμησιν νὰ παριστάνουν τὴν θεὰν τοῦ ἔρωτος, ἡ ὁποία κυριαρχεῖ εἰς τὴν φύσιν καὶ βασιλεύει εἰς τὴν καρδίαν τῶν ἀνθρώπων. Οὕτω προῆλθον ἡ Ἀφροδίτη τοῦ Φειδίου, αἱ Ἀφροδίται τοῦ Σκόπα καὶ τοῦ Πραξιτέλους, αἱ ὁποῖαι μετέδωκαν διὰ τῶν αἰώνων εἰς τὸν κόσμον ἀμάραντα καλλιτεχνικὰ ἄνθη, τὸν ἰδεώδη τύπον τοῦ νεαροῦ γυναικείου κάλλους, καὶ συνετέλεσαν καὶ αὐταὶ ν' ἀπαθανατίσουν τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν τέχνην.

Αἱ ἀνατολικαὶ καὶ ἀρχαϊκαὶ παραστάσεις.— Ὁ παλαιότατος τύπος τῆς γυμνῆς θεᾶς, ὅπως παριστάνετο ἡ Ἀφροδίτη, προέρχεται ἀπὸ τὴν Βαβυλωνίαν καὶ τὴν Χαλδαίαν. Αἱ ἀπεικονίσεις τῆς θεᾶς Ἀστάρτης, γεγυμνωμένης ἔδωκαν ὑποδείγματα εἰς τὴν Φοινίκην καὶ τὴν Κύπρον, καὶ διὰ τῶν Φοινίκων μετεδόθησαν εἰς ὅλον τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον. Ἡ θεὰ τῆς φύσεως, τῆς γονιμότητος, τοῦ ἔρωτος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παρίσταται ἄλλως ἢ γυμνή, ἔχομεν δὲ περίεργα ἀγαλματίδια ἐκ τῆς Χαλδαίας, τῆς Φοινίκης, τῆς Κύπρου, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῶν Μυκηνῶν. Εἰς μερικὰ ἀπὸ τὰ εἰδώλια ταῦτα ἡ Ἀφροδίτη φέρει τὴν μίαν χεῖρα εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς κοιλίας, ὄχι τόσον διὰ νὰ καλύψῃ τὴν αἰδῶ, ἀλλά, κατὰ τὰς Ἀνατολικὰς δοξασίας, μᾶλλον διὰ νὰ ἐπισύρῃ τὴν προσοχὴν πρὸς τὴν πηγὴν τῆς γονιμότητος.

Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Ἀφροδίτην, ἡ Ἀφροδίτη τῆς ἀρχαϊκῆς Ἑλληνικῆς τέχνης εἶναι πάντοτε ἐνδεδυμένη. Οἱ δύο βραχίονες μένουν προσηλωμένοι ἐπὶ τοῦ στήθους, ἄλλοτε ἡ μία χεὶρ καταβιβάζεται διὰ νὰ κρατήσῃ τὸ ἔνδυμα. Ἐνίοτε μία περιστερὰ ἐπικάθηται ἐπὶ τῆς μιᾶς χειρός, ἄλλοτε ἡ θεὰ κρατεῖ ἄνθος.

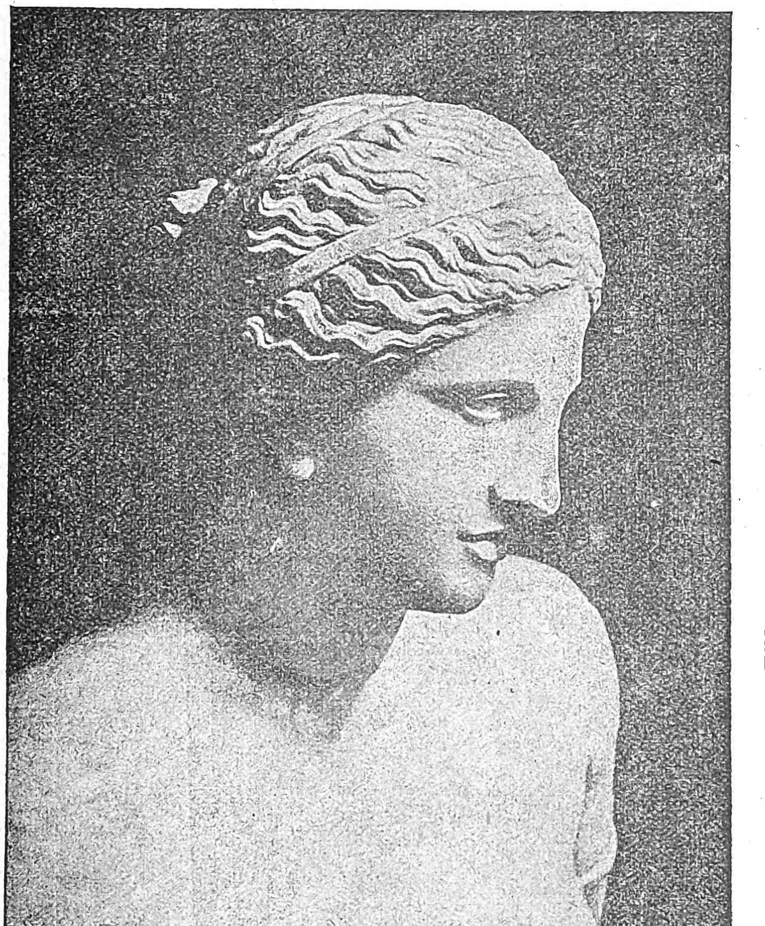

Κορμὸς τῆς Κνιδίας Ἀφροδίτης.

Ἡ Ἀφροδίτη τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος.— Τὸν τέλειον τύπον τῆς Ἑλληνικῆς Ἀφροδίτης ἔδωκεν αὐτὸς ὁ μέγας καλλιτέχνης Φειδίας, τοῦ ὁποίου ἡ δημιουργία ἐξήσκησε μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς ὅλον τὸν Ε' αἰῶνα. Τοῦ Φειδίου ἓν μόνον ἔργον ἐσώθη, ἡ ἀνάγλυφος Ἀφροδίτη ἐπὶ τῆς ζωοφόρου τοῦ Παρθενῶνος, ἡ ὁποία, καθημένη παρὰ τὸν Ἔρωτα, ἔχει τὴν κεφαλὴν κεκαλυμμένην καὶ ἤρεμον τὴν στάσιν. Ὁ Παυσανίας ἀναφέρει καὶ δύο ἄλλα ἔργα τοῦ Φειδίου. Ἐπὶ τοῦ βάθρου τοῦ θρόνου τοῦ περιφήμου εἰς τὴν Ὀλυμπίαν ἀγάλματος τοῦ Διὸς εἶχε παραστήσει τὴν Ἀφροδίτην, τὴν ὁποίαν ὑπεδέχετο Ἔρως «ἐκ θαλάσσης ἀνιοῦσαν», καὶ στεφανουμένην ὑπὸ τῆς Πειθοῦς (*Παυσαν.* V, 11,3). Ἄλλην δὲ περίφημον Ἀφροδίτην χρυσελεφαντίνην εἶχε φιλοτεχνήσει ὁ Φειδίας εἰς τὸν ἐν Ἤλιδι ναὸν τῆς Ἀφροδίτης, περὶ τῆς ὁποίας οὐδὲν ἄλλο γνωρίζομεν παρὰ μόνον ὅτι «τῷ ἑτέρῳ ποδὶ ἐπὶ χελώνης βέβηκε» (*Παυσαν.* VI, 25,2). Ἡ Ἀφροδίτη αὕτη τοῦ Φειδίου ἐκαλεῖτο *Οὐρανία*. Εἰς δὲ τὸ τέμενος τοῦ ναοῦ εἶχε κατασκευασθῆ κρηπὶς «καὶ ἐπὶ τῇ κρηπῖδι ἄγαλμα Ἀφροδίτης χαλκοῦν, ἐπὶ τράγῳ κάθηται χαλκῷ· Σκόπα τοῦτο τὸ ἔργον, Ἀφροδίτην δὲ Πάνδημον ὀνομάζουσι» (*Παυσαν.* ἔνθα ἀνωτ.). Τὴν δὲ συμβολικὴν σημασίαν τῆς χελώνης καὶ τοῦ τράγου ἀφίνει, λέγει ὁ Παυσανίας, «τοῖς θέλουσιν εἰκάζειν». Ἡ σημασία τοῦ τράγου ὡς συμβόλου, ζῴου κατ' ἐξοχὴν λάγνου, εἶναι εὐνόητος, χρησιμεύοντος μάλιστα ὡς ὑποζυγίου εἰς τὴν Πάνδημον Ἀφροδίτην. Ἀναφέρεται δὲ καὶ ἄλλη Ἀφροδίτη χαλκῆ εἰς τὸν ἐν Ὀλυμπίᾳ ναὸν τῆς Ἥρας, «Κλέωνος ἔργον Σικυωνίου» (*Παυσανίας* V, 17, 1).

Περὶ τῶν καλλιτεχνικῶν τούτων ἔργων τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῇ ἀκριβέστερόν τι. Οἱ χαρακτῆρες τοῦ αὐστηροῦ ὕφους θὰ εὑρίσκοντο βεβαίως εἰς τὴν Ἀφροδίτην τοῦ Καλάμιδος, ἡ ὁποία ταυτίζεται ὑπό τινων πρὸς τὴν περίφημον *Σωσάνδραν* τοῦ καλλιτέχνου τούτου. Εἶναι δ' εὔλογον νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ Φειδίας, ἀπεικονίζων τὴν γέννησιν τῆς Ἀφροδίτης «ἐκ θαλάσσης ἀνιοῦσαν», ἤτοι τὴν Ἀφροδίτην τὴν *Ἀναδυομένην*, ὡς καλεῖται ἡ τοιαύτη παράστασις εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης, εἰς τὸ βάθρον τοῦ θρόνου τοῦ Διὸς τοῦ Ὀλυμπίου, εἶχεν ἤδη παραστήσει αὐτὴν γυμνήν. Καὶ ἔκτοτε ἡ Ἀφροδίτη, ἡ ὁποία ἦτο ἐνδεδυμένη εἰς τὴν ἀρχαϊκὴν τέχνην, ἀρχίζει νὰ ἐκδύεται, ὡς βλέπομεν ἀπὸ ἀντίγραφα ἔργου μαθητοῦ τοῦ Φειδίου, τοῦ Ἀλκαμένους. Εἰς τὰ ἀντίγραφα ταῦτα τοῦ τύπου Venus Genetrix, τῆς *Γενετείρας* Ἀφροδίτης, ἡ θεὰ ἀνυψώνει διὰ τῆς δεξιᾶς ἄνω τοῦ ὤμου τὰς πτυχὰς τοῦ χιτῶνος, οὕτως ὥστε νὰ μένῃ γυμνὸς ὁ ἀριστερὸς ὦμος, καὶ προσφέρει μῆλον διὰ τῆς ἀριστερᾶς.

Ἡ Ἀφροδίτη τῶν Ἀρελάτων (Ἄρλης).
[Μουσεῖον Λούβρου.]

Ἡ διάδοσις τῆς παραστάσεως κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα.— Εἰς τὴν πλουσίαν καὶ κομψὴν Ἀθηναϊκὴν κοινωνίαν τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος οἱ καλλιτέχναι δὲν μένουν εἰς τὰς αὐστηρὰς ὑψηλὰς ἀντιλήψεις τῆς τέχνης τοῦ Ε' αἰῶνος. Προσπαθοῦν νὰ ἐξανθρωπίσουν τοὺς παλαιοὺς τύπους τῶν θεῶν, νὰ ἀπεικονίσουν, μαζὶ μὲ τὰ ἀνθρώπινα αἰσθήματα καὶ πάθη, τὸ κάλλος τὸ ἀνθρώπινον ἐν ὅλῃ τῇ ἀνθήσει αὐτοῦ. Δὲν ἠδύναντο λοιπὸν νὰ εὕρουν θέμα προσφυέστερον διὰ τὴν ἰδεώδη ἀνθρωπίνην παράστασιν τοῦ νεαροῦ γυναικείου κάλλους ἀπὸ τὴν ἀπεικόνισιν τῆς Ἀφροδίτης καὶ διὰ τοῦτο οἱ καλλιτέχναι τοῦ Δ' αἰῶνος μ. Χ. ἐσαγηνεύθησαν μὲ τὸ θέμα τοῦτο, καὶ μὲ πραγματικὴν προτίμησιν ἐπεδόθησαν εἰς τὴν παράστασιν τῆς θεᾶς τοῦ κάλλους καὶ τοῦ ἔρωτος. Ἐμνημονεύθη ἀνωτέρω ἡ Πάνδημος Ἀφροδίτη τοῦ Σκόπα. Εἰς τὸ Συμπόσιον τοῦ Πλάτωνος λέγεται ὅτι οἱ φιλόσοφοι ἀντέτασσον εἰς τὴν Οὐρανίαν Ἀφροδίτην, τὴν θεὰν τοῦ οὐρανίου ἔρωτος, τὴν Πάνδημον Ἀφροδίτην, τὴν θεὰν τῶν χυδαίων καὶ τῶν σαρκικῶν ἐρώτων. Ἴσως ὁ Σκόπας εἶχεν ἐπηρεασθῆ ἀπὸ τὰς δοξασίας ταύτας. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ ἐπιφανὴς γλύπτης ἠρέσκετο εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τῆς θεᾶς τῶν ἐρώτων, εἴτε οὐρανίων, εἴτε σαρκικῶν. Οὕτως ὁ Σκόπας εἶχεν ἐπεξεργασθῆ σύμπλεγμα παριστάνον τὴν *Ἀφροδίτην καὶ τὸν Πόθον*, τὸ ὁποῖον ἐκόσμει ἓν ἱερὸν τῆς Σαμοθρᾴκης, τὴν λεγομένην *Ἀφροδίτην τῆς Καπύης* (σῳζομένην σήμερον εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Νεαπόλεως), κατοπτριζομένην εἰς μίαν ἀσπίδα, τὴν ὁποίαν ἐκράτει διὰ τῶν δύο χειρῶν. Ἡ περισσότερον ὀνομαστὴ ἦτο μία Ἀφροδίτη αὐτοῦ, προερχομένη ἴσως ἐκ τῆς Περγάμου, θαυμάσιον ἄγαλμα, τὸ ὁποῖον ὁ Ρωμαῖος Βροῦτος ὁ Γαλατικὸς ἵδρυσεν εἰς τὸν ἐν Ρώμῃ ναὸν τοῦ Ἄρεως, καὶ τὸ ὁποῖον, κατὰ τὸν Πλίνιον, ὑπερέβαλλε τὴν περιβόητον *Κνιδίαν* τοῦ Πραξιτέλους, μόνον δὲ αὐτό, ὡς λέγει ὁ ἀρχαῖος τεχνοκρίτης, θὰ ἔκαμνε περίφημον οἱονδήποτε ναὸν ἤθελε στολίσει. Φαίνεται ὅτι ἡ περίφημος αὕτη Ἀφροδίτη τοῦ Σκόπα ἦτο γυμνή. Ὁ διάσημος ἀρχαιολόγος Michaëlis ἐξέφρασε τὴν ὑπόθεσιν μήπως τὸ τόσον θαυμαζόμενον εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἄγαλμα ἐκεῖνο εἶναι τὸ πρωτότυπον τῆς περιφήμου *Ἀφροδίτης τῆς Μήλου*.

Ἔρχεται ἤδη ὁ Πραξιτέλης, ὀλίγον νεώτερος τοῦ Σκόπα, καὶ δίδει εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ μαρμάρου μὲ ἀπαράμιλλον τελειότητα τὴν θέρμην τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὴν θέρμην τοῦ σωματικοῦ κάλλους. Δὲν εἶχεν ὡραιότερον καὶ προσφυέστερον θέμα νὰ εὕρῃ ἀπὸ τὴν παράστασιν τῆς Ἀφροδίτης. Ὁ Πραξιτέλης δημιουργεῖ ἕνα τύπον ἴδιον Ἀφροδίτης, τὸν ὁποῖον δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν τῆς *Ἀφροδίτης τῆς Καλλωπιζομένης*. Τὸ λαμπρότερον ὑπόδειγμα τοῦ τύπου τούτου σῴζεται εἰς τὸ Λοῦβρον καὶ εἶναι ἡ λεγομένη **Ἀφροδίτη τῶν Ἀρελάτων** (ἐκ τῆς Γαλ

Digitized by Google

λικῆς πόλεως Arles). Ἡ θεὰ παριστάνεται ἀπησχολημένη εἰς τὸν καλλωπισμόν της· διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἐκράτει κάτοπτρον καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς ἐτακτοποίει τοὺς βοστρύχους τῆς κόμης αὐτῆς. Ἡ θεὰ κλίνει ὀλίγον τὸ πρόσωπον καὶ ἔχει τὸν κορμὸν γυμνόν. Ἡ κεφαλὴ εἶναι γεμάτη χάριν θελκτικὴν μὲ ἔκφρασιν ἀξιεράστου φιλαρεσκείας καὶ ἀνεπιδείκτου, ὡς ν' ἀγνοῇ τὴν δύναμιν τῆς καλλονῆς αὐτῆς. Ἡ Ἀφροδίτη αὕτη τῶν Ἀρελάτων φαίνεται ὅτι εἶναι ἀντίγραφον τῆς περιφήμου *Ἀφροδίτης τῶν Θεσπιῶν*.

Ὁ Πραξιτέλης, τοῦ ὁποίου ὁ καλλιτεχνικὸς οἶστρος ἐθέλγετο ἀπὸ τὰς λεπτότητας τῆς γυναικείας σαρκός, ἔδωκε ζωὴν εἰς τὸ μάρμαρον καὶ ἐνεσάρκωσε τὸ ἰδανικὸν αὐτοῦ τῆς νεαρᾶς χάριτος καὶ τῆς γυναικείας καλλονῆς εἰς τὰ ἀγάλματά του τῆς Ἀφροδίτης. Ἐπεξειργάσθη πέντε φορὰς τὸν τύπον τῆς θεᾶς τοῦ ἔρωτος, καὶ προσέτι ἔβαλε τὸ ὄνομά του εἰς τὰ ἀγάλματα τῆς Ἀφροδίτης τὰ προωρισμένα διὰ τὰ ἱερὰ τῶν Θεσπιῶν, τῆς Κῶ, τῆς Κνίδου, τῆς ἐν Καρίᾳ Ἀλεξανδρείας. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἔδειξεν ὁ μέγας καλλιτέχνης ὄχι μόνον ὁπόσην σημασίαν ἔδιδεν ὁ ἴδιος εἰς τὰ καλλιτεχνικά του ταῦτα δημιουργήματα, ἀλλὰ καὶ ὁποίαν γοητείαν ἐξήσκει ἐπ' αὐτοῦ τὸ θέλγητρον τῆς γυναικείας σαρκὸς καὶ καθόλου τοῦ νεαροῦ γυναικείου κάλλους. Ὁλόκληρος ἡ ἀρχαιότης ἐχαιρέτισε τὴν πολυθρύλητον *Κνιδίαν* ὡς ἀριστούργημα, καὶ ὅμως ὁ Πλίνιος ἐκήρυξεν, ὡς ἐλέχθη, τὴν ἐν Ρώμῃ Ἀφροδίτην ἀνωτέραν καὶ αὐτῆς τῆς Κνιδίας.

Ἡ γυμνὴ Ἀφροδίτη **(Venus nuda).** —Ἡ Κνιδία τοῦ Πραξιτέλους ἦτο ἡ Ἀφροδίτη ἐντελῶς γυμνή. Ἡ Ἑλληνικὴ τέχνη, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν Ἀνατολικήν, δὲν ἠγάπησε, τοὐλάχιστον εἰς τὰ πρῶτα βήματά της, τὴν παράστασιν τοῦ γυμνοῦ. Ὁ παλαιότατος τύπος τῆς Ἀφροδίτης, τὴν ὁποίαν χαρακτηρίζει ἡ τελεία γυμνότης προέρχεται ἀπὸ τὴν Βαβυλωνίαν καὶ τὴν Χαλδαίαν. Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα π. Χ. ἡ Ἀφροδίτη εἶναι ἐνδεδυμένη τόσον καλῶς ὅσον καὶ αἱ ἄλλαι Ὀλύμπιαι ἀδελφαὶ αὐτῆς. Ἐπίσης, ἀκόμη καὶ κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα, εἶναι τελείως ἐνδεδυμένη, καὶ μάλιστα σεμνοτάτη κατὰ τὴν στάσιν καὶ τὸ εἶδος ἀπεικονίζεται ἡ Ἀφροδίτη τοῦ Φειδίου εἰς τὴν ζωοφόρον τοῦ Παρθενῶνος.

Ἡ ἀπογύμνωσις τῆς θεᾶς ἔγινεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἡ Ἑλληνικὴ τέχνη ἔφθασε διὰ σταθμῶν εἰς τὴν τελείαν γυμνότητα αὐτῆς· ἔπρεπεν οἱ θεαταὶ νὰ συνηθίσουν τὴν ἀλλαγὴν τοῦ θεάματος. Ὅπως ὁ ἐραστής, λέγει ὁ πολὺς Περώ, ὁ ὁποῖος ἀγωνίζεται πρὸς τὴν σεμνοτυφίαν τῆς ἐρωμένης του ἀποφασισμένης νὰ παραδοθῇ, προσπαθεῖ μὲ τρυφερὰν ἐπιμονὴν νὰ σύρῃ τὸ ἔνδυμά της, κατ' ἀρχὰς ἀπὸ τοὺς ὤμους πρὸς τὸ στῆθος, ἔπειτα ἀπὸ τὸ στῆθος εἰς τὴν ὀσφὺν καὶ ἀπὸ τὴν ὀσφὺν τέλος εἰς τοὺς πόδας, ὁμοίως τὴν ἰδίαν ὁδὸν ἐβάδισαν καὶ οἱ Ἕλληνες καλλιτέχναι.

Τὸ πρῶτον βῆμα, ἄτολμον ἀκόμη, ἔγινεν ἀπὸ τὸν Ἀλκαμένην, τὸν Ε' αἰῶνα. Ὁ Ἀλκαμένης ἐγύμνωσε τὸν ἀριστερὸν ὦμον καὶ μαστὸν εἰς τὴν *Ἀφροδίτην τῶν Κήπων* (τὴν Ἀφροδίτην Fréjus εἰς τὸ Λοῦβρον). Καὶ πάλιν ὅμως δικαιολογεῖ ὁ καλλιτέχνης τὴν τόλμην του, διότι παριστάνει τὴν θεὰν τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐνδύεται μὲ τὸν *πέπλον* καὶ δὲν ἔχει σκεπάσει ἀκόμη τὸν λαιμόν της μὲ τὸ ἄκρον τοῦ ὑφάσματος, τὸ ὁποῖον κρατεῖ ὑψωμένον διὰ τῆς δεξιᾶς χειρός. Εἰς ἄλλα πάλιν ἀγάλματα, ὡς εἰς τὰ ἀγάλματα τῆς *Καλλωπιζομένης Ἀφροδίτης*, ὁ πέπλος περιβάλλει μὲν ἀμελῶς τὰ ἰσχία καὶ κρύπτει μόνον τὸ κάτω μέρος τοῦ σώματος, ἀλλ' ὁ καλλιτέχνης ὑποδεικνύει ὅτι ἡ θεὰ μέλλει νὰ ἐνδυθῇ ὅταν τελειώσῃ τὴν κόμμωσιν αὐτῆς. Ἡ καινοτομία τοῦ Πραξιτέλους νὰ γυμνώσῃ τελείως τὴν Ἀφροδίτην ἐπροξένησεν ἀρκετὴν ἔκπληξιν. Τὸ βλέπομεν ἀπὸ τὸ ἀνέκδοτον, τὸ ὁποῖον διηγεῖται ὁ Πλίνιος, σχετικῶς μὲ τὴν Ἀφροδίτην τῆς

Ἀφροδίτη ἐν Τράλλεσι Μικρᾶς Ἀσίας.

[Μαρμάρινον ἀντίγραφον. Συλλογὴ Kaufman ἐν Βερολίνῳ.]

Κῶ καὶ τὴν Κνιδίαν. Τὰ δύο ἀγάλματα ἦσαν ἕτοιμα πρὸς πώλησιν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ μεγάλου γλύπτου, τὸ ἓν ἐνδεδυμένον, τὸ ἄλλο γυμνόν. Ὁ Πραξιτέλης ἀφῆκε τὴν ἐκλογὴν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Κῶ, οὗτοι δὲ ἀπεφάσισαν ν' ἀγοράσουν τὸ ἐνδεδυμένον ἄγαλμα «ὡς αὐστηρότερον καὶ σεμνότερον».

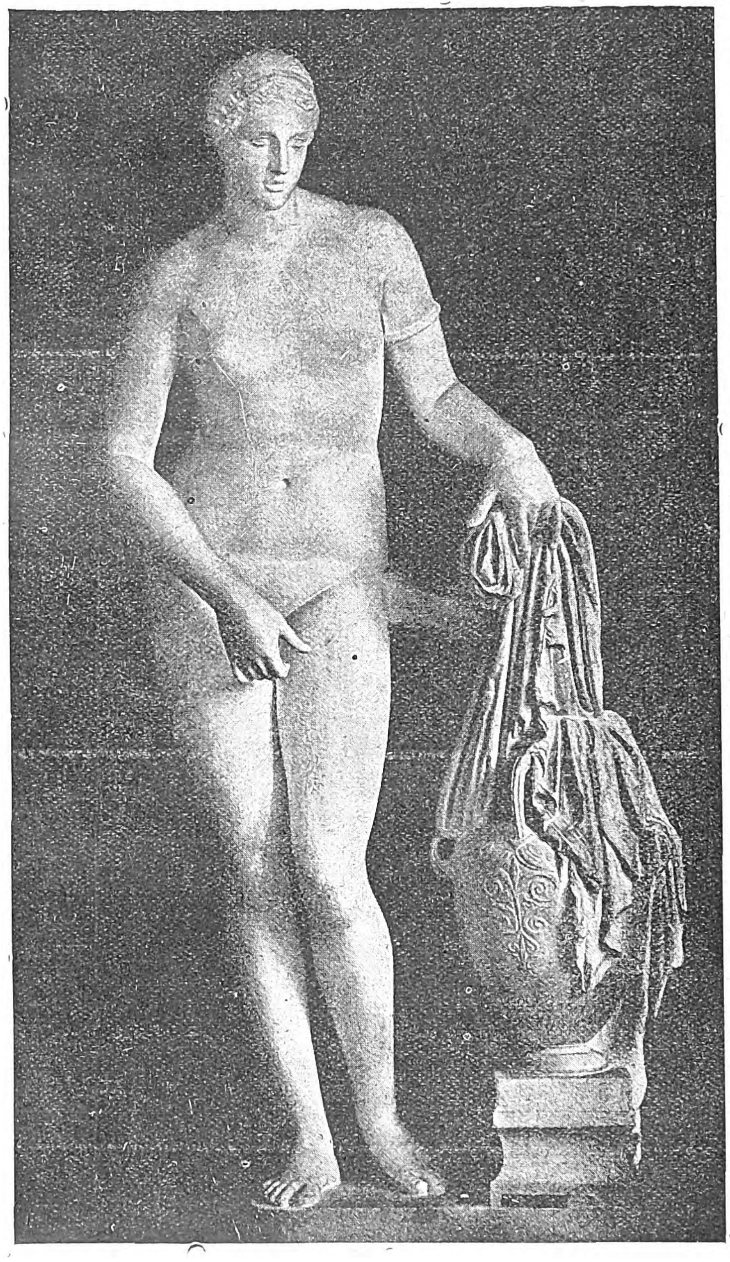

Ἡ Κνιδία Ἀφροδίτη. [Μουσεῖον Βατικανοῦ.]

Ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Κνιδίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ γυμνότης εἶναι τελεία, ὁ καλλιτέχνης ἐξηγεῖ αὐτήν, διότι ἡ Ἀφροδίτη ἐξεδύθη διὰ νὰ κάμῃ λουτρὸν καὶ τὰ ἐνδύματά της τὰ ἔβαλε πλησίον της ἐπὶ ὑδρίας περιεχούσης τὰ μύρα, μὲ τὰ ὁποῖα θ' ἀλείψῃ τὰ θεῖα μέλη αὐτῆς, ὅταν ἐξέλθῃ ἀπὸ τὰ δροσερὰ νερά.

Τοιουτοτρόπως οἱ δύο μεγάλοι Ἕλληνες καλλιτέχναι τοῦ Δ' αἰῶνος π. Χ., ὁ Σκόπας καὶ πρὸ παντὸς ὁ Πραξιτέλης, ὄχι μόνον ἐφιλοτέχνησαν ἀθάνατα ἔργα, ἀλλὰ καὶ ἀφῆκαν πολυθρύλητον

Ἀφροδίτη ἀναδυομένη.

[Ἐκ τοῦ θρόνου Ladovsi (Ρώμη).]

παράδειγμα εἰς τὴν τέχνην τῆς ἀπεικονίσεως τοῦ γυμνοῦ γυναικείου κάλλους. Ὁ ἐπιφανὴς Περρὼ λέγει: «Ἐν αὐτῇ τῇ ἰδέᾳ, τὴν ὁποίαν παρίστανεν ἡ Ἀφροδίτη, καὶ εἰς τοὺς μύθους τῶν ἐρώτων αὐτῆς μὲ τὸν Ἀγχίσην ἢ μὲ τὸν Ἄρην, ὑπῆρχεν ὁ λόγος, ἢ τοὐλάχιστον ἡ πρόφασις, ὥστε οἱ καλλιτέχναι νὰ λάβουν σχετικῶς μὲ αὐτὴν μεγαλυτέραν ἐλευθερίαν παρὰ μὲ τὴν Ἥραν ἢ μὲ τὴν Ἀθηνᾶν. Ὁ καλλιτέχνης δὲν ἠδύνατο παρὰ νὰ ἑλκυσθῇ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ δώσῃ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀνθρώπων τὴν χαρὰν νὰ θαυμάσουν τὰς τελείας μορφὰς τοῦ θείου ἐκείνου σώματος, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ποιμὴν Πάρις, ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Ἴδης, εἶχεν ἀπονείμει τὸ βραβεῖον τῆς καλλονῆς».

Αἱ παραλλαγαὶ τῆς γυμνῆς Ἀφροδίτης. Ἡ πολυθρύλητος Κνιδία τοῦ Πραξιτέλους ἔδωκε τὸ πρότυπον εἰς πολυάριθμα ἀντίγραφα καὶ μιμήσεις. Ἡ πρωτότυπος Κνιδία, αὐτή, ἡ ὁποία ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν σμίλην τοῦ μεγάλου καλλιτέχνου, μετηνέχθη ὅπως καὶ πολλὰ ἄλλα ἀριστουργήματα, εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκρατόρων πρὸς στολισμὸν τῆς βασιλευούσης καὶ κατεστράφη εἰς μίαν πυρκαϊάν. Πᾶσα ἐλπὶς ἔχει χαθῇ νὰ εὑρεθῇ ποτε τὸ περιλάλητον ἄγαλμα. Ἐσώθησαν ὅμως ἀντίγραφα, ἀκόμη καὶ τεμάχια ἀγαλμάτων, κορυφαὶ ἢ κορμοί, φιλοτεχνηθέντες κατὰ μίμησιν τοῦ πρωτοτύπου ἢ ἁπλᾶ ἀντίγραφα αὐτοῦ. Τὸ γνωστότερον πλῆρες ἀντίγραφον εἶναι τῆς Γλυπτοθήκης τοῦ Μονάχου, καὶ τὸ ὡραιότερον τὸ ὁποῖον ἔχομεν διὰ νὰ λάβωμεν μίαν ἰδέαν τοῦ πρωτοτύπου, εἶναι τὸ ἄγαλμα τὸ σωζόμενον εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Βατικανοῦ. Ὅτι δὲ εἶναι αὐτὴ ἡ ἀπεικόνισις τοῦ περιλαλήτου ἀγάλματος μᾶς τὸ δεικνύουν νομίσματα «τῶν Κνιδίων», ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶναι χαραγμένη ἡ θεσπεσία μορφή.

Εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Φλωρεντίας σώζεται ὡραιότατον ἄγαλμα γνωστὸν μὲ τὸ ὄνομα *Ἀφροδίτη τῶν Μεδίκων*. Τὸ ἄγαλμα φέρει τὸ ὄνομα τοῦ γλύπτου Κλεομένους, υἱοῦ τοῦ Ἀπολλοδώρου, ἀλλὰ τὸ κίβδηλον τῆς ὑπογραφῆς εἶναι ἤδη ἀποδεδειγμένον. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν ἐποχὴν τὴν λεγομένην τῆς Ἀττικῆς ἀναγεννήσεως, τὸν Α' αἰῶνα π. Χ. Ἡ Ἀφροδίτη αὕτη εἶναι ἔργον ἐμπνευσμένον ἀπὸ τὰς Ἀφροδίτας τοῦ Πραξιτέλους, ὡς δεικνύει ἡ στάσις καὶ ὁ τύπος αὐτῆς, ἀναμιμνήσκει δὲ ἰδιαιτέρως τὴν Κνιδίαν. «Πρέπει ν' ἀναγνωρίσωμεν, λέγει ὁ *Collignon* (Hist. de la sculpture grecque, τ. II, σ. 639 ἑξ.), εἰς τὴν Φλωρεντινὴν Ἀφροδίτην μερικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς Κνιδίας, τὸ ὑγρὸν καὶ ὡς κεκαλυμμένον βλέμμα, τὸ μικρὸν στόμα, τὰς λιγυρὰς γραμμάς. Ἡ ἀναλογία προχωρεῖ ἕως τὴν κόμην, ἡ ὁποία γίνεται κομψοτέρα καὶ ἁπλουστέρα διὰ τοῦ ἰδιορρύθμου κυματισμοῦ τῶν βοστρύχων». Ἐν γένει ἡ Ἀφροδίτη τῶν Μεδίκων εἶναι τέλειον ὑπόδειγμα ἑνὸς συστήματος νεαρῶν γυναικείων γυμνῶν ἀγαλμάτων, τὰ ὁποῖα ἀναπαριστάνουν τὴν ἰδίαν στάσιν καὶ τὸν ἴδιον τύπον. Πάντα τ' ἀγάλματα ταῦτα κυρίαν ἔμπνευσιν εἶχον τὴν Κνιδίαν, ἡ ὁποία παρήγαγε ἕνα νέον τύπον, ὀνομαζόμενον τῆς *Ἀφροδίτης τῆς Αἰδήμονος* (Venus pudica). Τοῦ τύπου τούτου διεσώθησαν πολλὰ ἀντίτυπα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὰ μᾶλλον ἀξιοσημείωτα εἶναι ἡ *Ἀφροδίτη τῶν Μεδίκων*, ἡ *Ἀφροδίτη ἡ Καπιτωλῖνα* κ.λ. Ἄλλαι παραλλαγαὶ τῆς Ἀφροδίτης, παριστανομένης γυμνῆς μὲ διαφόρους προφάσεις, εἶναι ἡ *Ἀφροδίτη ἡ Ὀκλάζουσα* εἰς τὸ λουτρὸν καὶ ἡ *Ἀφροδίτη ἡ Καλλίπυγος*.

Ἔκτοτε, μετὰ τὴν ἰδεώδη γυμνὴν μορφὴν τῆς Κνιδίας, οἱ μεταγενέστεροι καλλιτέχναι δὲν ἔπαυσαν νὰ ἐπεξεργάζωνται ποικιλοτρόπως τὴν γοητευτικὴν εἰκόνα. Ὁ μέγας ζωγράφος τῶν χρόνων τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος Ἀπελλῆς εἶχε ζωγραφίσει ἕνα περίφημον πίνακα παριστάνοντα τὴν *Ἀφροδίτην τὴν Ἀναδυομένην*. Ἡ θεὰ ἐξέρχεται ἀπὸ τὸ ὕδωρ κατὰ τὸ ἥμισυ τοῦ σώματος καὶ στραγγίζει τὴν κόμην αὐτῆς. Ἐπίσης καὶ οἱ γλύπται ἠσμενίζοντο εἰς τὴν παράστασιν τοῦ ὡραίου τούτου θέματος. Πολὺ δὲ ἀγαπητὸν θέμα τῆς τέχνης ἔγινεν, ὡς ἐλέχθη, ἡ *Καλλωπιζομένη Ἀφροδίτη*· ἄλλοτε, εἴδομεν, ὅτι κρατεῖ κάτοπτρον, ἄλλοτε σφίγγει τὴν ζώνην εἰς τὸ στῆθός της, ἄλλοτε κρατεῖ σανδάλιον, μὲ τὸ ὁποῖον κτυπᾷ τὸν Ἔρωτα ἢ τὸν ἀδιάκριτον θεατήν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Ἀφροδίτη, ὡς εἶναι πολὺ φυσικόν, ὡς ἐκ τῆς ἰδέας τὴν ὁποίαν παριστάνει, δίδει εἰς τὴν τέχνην τῆς Ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς θέματα ποικίλα εἰς ἀπεικό-

Ἀφροδίτη ἡ Πάνδημος.

[Ἐπὶ χαλκοῦ κατόπτρου.]

Digitized by Google

νισιν γραφικῶν σκηνῶν (sujets de genre), καὶ εἶναι φανερὸν ὅτι ὁ καλλιτέχνης δὲν ἐνδιαφέρεται τόσον διὰ τὴν θεὰν ὅσον διὰ τὴν ἐν γένει ἔκφρασιν τῆς χάριτος ἑνὸς νεαροῦ γυναικείου σώματος.

Ἡ Ἀφροδίτη τῆς Μήλου καὶ ἡ Κνιδία.— Διεσώθη ὅμως ἀκέραιον σχεδὸν μέχρις ἡμῶν καὶ εἶναι ἀντικείμενον καθημερινοῦ θαυμασμοῦ περιλάλητον ἄγαλμα, τὸ ἄγαλμα τῆς *Ἀφροδίτης τῆς Μήλου*. Τὸ ἐξαίσιον τοῦτο εὕρημα, τὸ ὁποῖον σήμερον εἶναι ἀγλάϊσμα τοῦ Μουσείου τοῦ Λούβρου, ἀνεκαλύφθη τῷ 1820 ὑπὸ Γάλλων ἀξιωματικῶν τοῦ ναυτικοῦ εἰς τὴν Μῆλον καὶ μετηνέχθη εἰς Παρισίους (ὅλ. κατωτέρω). Εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ καλύτερον διασωθέντα ἀγάλματα τῆς ἀρχαιότητος, ἔχουν ἀποκοπῆ μόνον αἱ δύο χεῖρες, κατὰ τὰ ἄλλα τὸ ἄγαλμα σώζεται ὁποῖον ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν σμίλην τοῦ ἀρχαίου γλύπτου. Ἡ θεὰ παριστάνεται ὁλοσώματος, ἔχει ἐστραμμένην δεξιὰ τὴν κεφαλήν, καὶ εἶναι ἡμίγυμος, ἔχει δηλαδὴ τὸν κορμὸν ἐντελῶς γυμνόν, τὸ ἔνδυμά της εἶναι περιτυλιγμένον περὶ τὰ ἰσχία, καλύπτει τὸ κάτω μέρος τοῦ σώματος καὶ φαίνεται ὡς νὰ γλυστρᾷ πρὸς τοὺς πόδας. Μὲ ἀφελῆ χάριν καὶ νωχέλειαν στηρίζει ὀλίγον ὑψηλότερα τὸν ἀριστερὸν πόδα, ἡ κόμη της εἶναι μὲ Πραξιτέλειον ἁπλότητα διηυθετημένη. Ἡ διάπλασις τοῦ σώματος εἶναι ἐλευθέρα καὶ ζωντανή, οὐδεμία μικρόζηλος ἐκζήτησις παραβλάπτει τὴν χάριν καὶ τὴν φυσικότητα. Αἱ δὲ πτυχώσεις εἶναι τονισμέναι μὲ ἁδρὰς γραμμὰς καὶ μὲ τόσην φυσικότητα, ὥστε νομίζεις ὅτι βλέπεις λεπτὸν καὶ εὐλύγιστον ὕφασμα.

Ἡ θεὰ μὲ τὴν δεξιὰν χεῖρα συνεκράτει τὴν ἄκραν τοῦ πίπτοντος ἐνδύματος, μὲ τὴν ἄλλην προσέφερε μῆλον. Ἡ ἐντύπωσις, τὴν ὁποίαν παράγει τὸ σύνολον, εἶναι ἐντύπωσις γαλήνης καὶ ἀξιοπρεπείας. Ἡ τέχνη ἔχει κάποιαν πνοὴν τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν τοῦ Ε΄ αἰῶνος, ἀλλ᾽ ἡ χαρίεσσα διάπλασις τοῦ νεαροῦ σώματος περὶ τὰ ἰσχία, ἡ τελειότης τῶν γραμμῶν, αἱ ὁποῖαι νομίζεις ὅτι κυματίζονται «δεικνύει ὅτι ὁ διδάσκαλος, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλομεν τὸ ἔνδοξον τοῦτο μάρμαρον, ἔχει μέριμναν νέων ρυθμῶν τοῦ Δ΄ αἰῶνος. Ἔζησεν ἀναμφιβόλως κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σκόπα, ἴσως εἰς τὸν κύκλον τοῦ μεγάλου γλύπτου τῆς Πάρου» (Collignon). Περὶ τοῦ ἀριστουργήματος τούτου δὲν χρειάζεται πλέον νὰ λεχθῇ ἄλλο τι ἀπὸ ὅ,τι εἶπεν ὁ ἐπιφανὴς Rodin: «Εἶναι ἐφάμιλλος τοῦ Προμηθέως ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος κατώρθωσε ν᾽ ἁρπάσῃ ἀπὸ τὴν φύσιν τὴν ζωήν, τὴν ὁποίαν λατρεύομεν εἰς τὴν Ἀφροδίτην τῆς Μήλου».

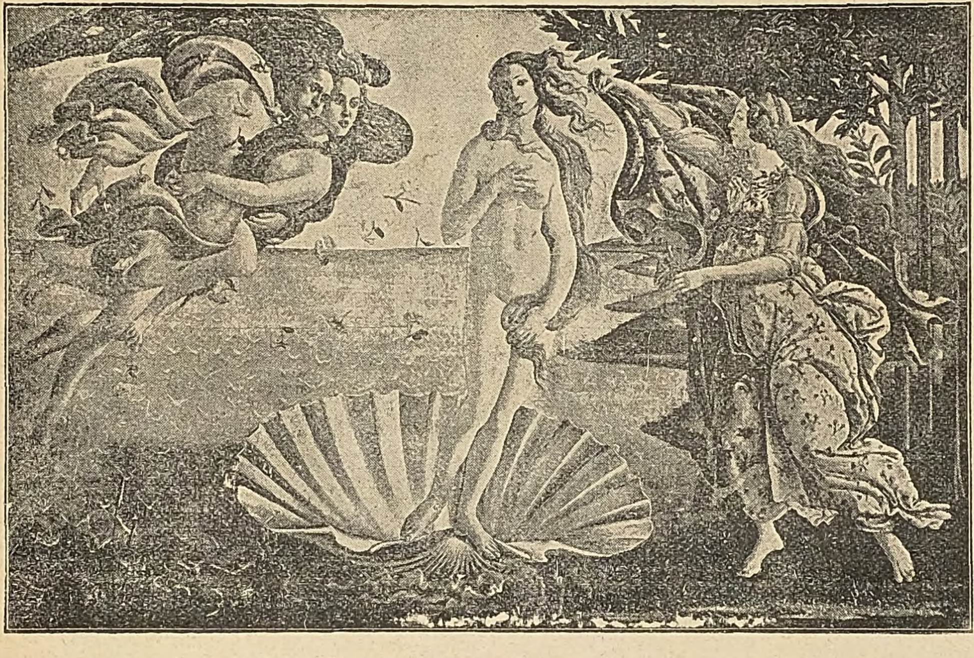

Μποτιτσέλλι.—*Ἡ γέννησις τῆς Ἀφροδίτης.* **[Φλωρεντία-Uffici.]**

Ἡ Ἀφροδίτη τῆς Μήλου εἶναι ἔργον πρωτότυπον, ἡ γυμνότης τοῦ κορμοῦ ἀποτελεῖ καινοτομίαν καὶ εἶναι ἡ διάβασις ἀπὸ τὴν αὐστηρότητα τῶν ἐνδεδυμένων μορφῶν τοῦ Ε΄ αἰῶνος πρὸς τὴν τελείαν γυμνότητα τῆς Κνιδίας. Τὸ πολυθρύλητον τοῦτο ἄγαλμα ὑπῆρξε τὸ τελειότατον ἔργον τοῦ Πραξιτέλους καὶ ἓν ἀπὸ τὰ μεγάλα ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαιότητος. Ὅλη ἡ ἀρχαιότης ἐθαύμαζε τὴν Κνιδίαν, καὶ πολλοὶ φιλότεχνοι ἄνδρες ἔκαμνον τὸ ταξίδιον εἰς τὴν Κνίδον διὰ νὰ τὴν θαυμάσουν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Βιθυνίας Νικοδήμης εἰς μάτην ἐπρόσφερεν εἰς τοὺς Κνιδίους τὴν πληρωμὴν ὅλου τοῦ δημοσίου χρέους αὐτῶν διὰ ν᾽ ἀποκτήσῃ τὴν Κνιδίαν.

Μεταξὺ τῶν ἐπισκεπτῶν τῆς νήσου πρὸς θέαν τῆς Κνιδίας ἦτο καὶ ὁ χαριέστατος Λουκιανός, ὁ ὁποῖος, εἰς διάφορα ἔργα του, εἰς τοὺς «Ἔρωτας», τὰς «Εἰκόνας», ὁμιλεῖ μὲ ἀτελείωτον θαυμασμόν. Θαυμάζει τὰς ὡραίας γραμμὰς τῆς κόμης, τοῦ μετώπου, τῶν ὀφρύων, τὸ λαμπρὸν καὶ ὑγρὸν βλέμμα, τὴν γοητείαν καὶ τὴν εὐγένειαν τοῦ μειδιάματος αὐτῆς. Καταλαμβάνεται ἀπὸ θάμβος ἐνώπιον τοῦ ἐξαισίου ἐκείνου θεάματος, τὸν ἐνθουσιάζει κάθε λεπτομέρεια τοῦ θείου σώματος καὶ ἀρέσκεται νὰ περιγράφῃ αὐτήν. «Ὅση μὲν τῶν μεταφρένων εὐρυθμία, ἀνακράζει θαυμάζων, πῶς δ᾽ ἀμφιλαφεῖς αἱ λαγόνες... ὡς δ᾽ εὐπερίγραφοι τῶν γλουτῶν αἱ σάρκες ἐπικυρτοῦνται». Τὸ σύνολον εἶναι «Παρίας λίθου δαίδαλμα κάλλιστον, ὑπερήφανον καὶ σεσηρότι γέλωτι μικρὸν ὑπομειδιῶσα. Πᾶν δὲ τὸ κάλλος αὐτῆς ἀκάλυπτον... Τοσοῦτό γε μὴν ἡ δημιουργὸς ἴσχυσε τέχνη, ὥστε τὴν ἀντίτυπον οὕτω καὶ καρτερὰν τοῦ λίθου φύσιν ἑκάστοις μέλεσιν ἐπιπρέπειν» (*Λουκιανοῦ*, Ἔρωτες 13 ἑξ.).

Τὸν γενικὸν χαρακτηρισμὸν τῆς ἰδεώδους παραστάσεως τῆς Ἀφροδίτης, ὁποίαν ἐδημιούργησεν ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ τέχνη, διετύπωσεν ἄριστα ὁ Γερμανὸς ἐπιφανὴς ἀρχαιολόγος Κ. Ο. Müller: «Ἡ Ἀφροδίτη εἶναι τελεία γυνή, εἰς πολὺ πληρεστέραν ἔννοιαν τῆς λέξεως παρ᾽ ὅσον ἡ Ἀθηνᾶ καὶ ἡ Ἥρα. Ἡ ὥριμος ἄνθησις τῆς παρθένου εἶναι ἡ βαθμὶς τῆς φυσικῆς ἀναπτύξεως... Οἱ ὦμοι εἶναι στενοί, τὸ στῆθος εἶναι παρθενικῶς διαμορφωμένον, ἡ στρογγυλότης τῶν ἰσχίων ἀπολήγει εἰς κομψῶς διαπλασμένους πόδας, οἱ ὁποῖοι φαίνονται προωρισμένοι εἰς ἁβρὸν βάδισμα. Τὸ πρόσωπον εἶναι μαλακὸν καὶ ὀλίγον ἐπίμηκες, τὸ ὑγρὸν τῶν ὀμμάτων καὶ ὁ σεσηρὼς γέλως συνδυάζονται μὲ τὴν γενικὴν ἐντύπωσιν τῆς χάριτος καὶ τῆς ἡδονῆς. Ἡ κόμη εἶναι μὲ κομψότητα ἀναδεδεμένη, εἰς τὰς παλαιὰς παραστάσεις συνήθως μὲ ἓν διά-

Α. Καμπανέλ. *Ἡ γέννησις τῆς Ἀφροδίτης.* [Λουξεμβοῦργον, Παρισίοι.]

Digitized by Google

δημα, εἰς τὰς γυμνὰς τῆς νεωτέρας τέχνης ἀναπεπλεγμένη εἰς κρώβυλον».

Ἡ Ἀφροδίτη εἰς τὴν νέαν τέχνην.—Ἡ ἀπεικόνισις τῆς Ἀφροδίτης εἰς τὴν νεωτέραν τέχνην, τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ τῶν χρόνων ἡμῶν, δὲν εἶχον ἄλλον σκοπὸν παρὰ μόνον τὴν παράστασιν τοῦ νεαροῦ καὶ ὡραίου γυναικείου σώματος. Αἱ παλαιότεραι παραστάσεις εἶναι τοῦ Βοτιτσέλλη (πρὸ τοῦ 1500) καὶ τοῦ Ραφαὴλ (περὶ τὸ 1500). Ὁ πρῶτος παρέστησε τὴν Ἀφροδίτην ὀρθίαν ἐνώπιον ἑνὸς κογχυλίου, μιᾶς ἀχηβάδας, ὁ Ραφαὴλ ἐφιλοτέχνησε μεγάλην τοιχογραφίαν εἰς τὸ λουτρὸν τοῦ καρδιναλίου Βιββιένη εἰς τὸ Βατικόν, παριστάνουσαν τὴν *Γέννησιν τῆς Ἀφροδίτης*, ἤτοι τὴν *Ἀφροδίτην Ἀναδυομένην*. Ἐξαιρετικὴ εἶναι ἡ εἰκὼν τοῦ Βελασκὲς (περὶ τὸ 1600), ὁ ὁποῖος ἀπεικόνισεν ὁλόγυμνον τὴν Ἀφροδίτην ἔχων ὡς πρότυπον ὡραίαν Ἀνδαλουσίαν κόρην. Ἡ Ἀφροδίτη εἶναι ἐστραμμένη πρὸς τὸν τοῖχον, ἐπιδεικνύουσα εἰς τὸν θεατὴν ὅλην τὴν ράχιν αὐτῆς, μὲ γοητευτικὰς κυρτουμένας γραμμάς, καὶ καθρεπτίζεται εἰς μικρὸν καθρέπτην, τὸν ὁποῖον κρατεῖ εἷς μικρὸς Ἔρως.

Πολὺ συνηθισμένη σκηνή, παρασταθεῖσα ὑπὸ πολλῶν ζωγράφων (l' Albani, Boucher, ἀκόμη καὶ τῶν Ρούμπενς, Βαττώ) εἶναι: Ὁ θρίαμβος τῆς Ἀφροδίτης, ἡ Ἀφροδίτη ἐπὶ τῶν ὑδάτων, Ἡ θαλασσία Ἀφροδίτη. Πολλαὶ ἐπίσης εἶναι αἱ παραστάσεις τῆς Ἀφροδίτης τῆς Ἀναδυομένης. Συχνὴ προσέτι ἡ ἀπεικόνισις τῆς Ἀφροδίτης εἰς τὸ λουτρόν. Ὁ Boucher ἐζωγράφισε δύο συνθέσεις ἐπονομαζομένας: Ἡ Ἀφροδίτη εἰσερχομένη εἰς τὸ λουτρὸν καὶ Ἡ Ἀφροδίτη ἐξερχομένη ἀπὸ τὸ λουτρόν. Προσείλκυσε δὲ τοὺς νεωτέρους ζωγράφους, ὅπως καὶ τοὺς ἀρχαίους, τὸ θέμα τῆς *Καλλωπιζομένης Ἀφροδίτης*. Εἰς γοητευτικὸν πίνακα (εὑρισκόμενον εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Βορδὼ) ὁ Παῦλος Μπωδρὺ ἀπεικόνισε τὸν Καλλωπισμὸν τῆς Ἀφροδίτης.

Πολυάριθμοι ἐπίσης εἶναι αἱ παραστάσεις τῆς Ἀφροδίτης συνδυαζομένης μὲ τὸν Ἔρωτα. Πολλοὶ μεγάλοι ζωγράφοι—ὁ Κορρήγιος, ὁ Τισιανός, ὁ Βανλὼ κλπ. ἀπεικόνισαν τὴν Ἀφροδίτην διδάσκουσαν τὸν Ἔρωτα, ἀσπαζομένην ἢ ἀφοπλίζουσαν αὐτόν. Εὐχάριστον δὲ θέμα ἔδωκαν ὁ Ἄρης καὶ ἡ Ἀφροδίτη (Πουσῖνος, Λουκᾶς Τζιορντάνης κλπ.). Ὁ Ἀλμπάνι ἐζωγράφισεν ὡραιότατον πίνακα, τὸν Ἄρην κατασκοπεύοντα τὴν Ἀφροδίτην, ἡ ὁποία κοιμᾶται εἰς τὸ μέσον ἑνὸς γελαστοῦ τοπίου (Πινακοθήκη τοῦ Μονάχου). Πλεῖσται εἰκόνες τοῦ Βερονέζου (τέλ. ΙΣΤ' αἰῶνος) παριστάνουν τὸν Ἄρην καὶ τὴν Ἀφροδίτην. Ἄλλο θέμα σύνηθες εἶναι Ἡ Ἀφροδίτη ζητοῦσα ἀπὸ τὸν Ἥφαιστον ὅπλα διὰ τὸν Αἰνείαν, θέμα, τὸ ὁποῖον ἐπραγματεύθη καὶ αὐτὸς ὁ *Βὰν Δύκ*. Ἄλλο εὐχάριστον, ὡς εἰκός, θέμα, ὑπῆρξεν ἡ Ἀφροδίτη καὶ ὁ Ἄδωνις, θέμα, τὸ ὁποῖον ἐπραγματεύθησαν μεγάλοι ζωγράφοι, ὁποῖοι ὁ Τισιανός, ὁ Βερονέζος, ὁ Ρούμπενς, ὁ Πουσῖνος κλπ. Οἱ πίνακες τοῦ Τισιανοῦ καὶ τοῦ Βερονέζου εὑρίσκονται εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Μαδρίτης. Ἄλλοι πίνακες εἶναι Ἡ Ἀφροδίτη κλαίουσα τὸν θάνατον τοῦ Ἀδώνιδος, Ἡ Ἀφροδίτη καὶ ὁ Ἄδωνις στεφανούμενοι ἀπὸ τὸν Ἔρωτα (Μουσεῖον τῆς Φλωρεντίας, Μουσεῖον τῆς Βιέννης).

Ἐκτὸς τῶν ζωγραφικῶν πινάκων ἡ Ἀφροδίτη ἔδωκε θέμα καὶ εἰς μεμονωμένας γλυπτὰς συνθέσεις. Ἔχομεν εἰς τὴν Γλυπτοθήκην τοῦ Μονάχου τὴν Ἀφροδίτην εἰς τὸ λουτρὸν τοῦ *Κανόβα*, ὁ ὁποῖος ἐφιλοτέχνησε καὶ δύο συμπλέγματα, τὸν Ἄρην ἐναγκαλιζόμενον τὴν Ἀφροδίτην, καὶ τὸ ἄλλο τὴν Ἀφροδίτην καὶ τὸν Ἄδωνιν. Καὶ καθόλου, εἴτε προκειμένου περὶ πινάκων ζωγραφικῆς, εἴτε περὶ ἔργων γλυπτικῆς, σχετικῶς μὲ τὴν νεωτέραν τέχνην, μία γενικωτάτη παρατήρησις πρέπει νὰ τονισθῇ, ὅτι ἡ Ἀφροδίτη δὲν παρέχει εἰς τοὺς καλλιτέχνας παρὰ ἁπλούστατα τὸ θέμα πρὸς παράστασιν ἑνὸς ὡραίου καὶ νεαροῦ γυναικείου σώματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *A. Baumeister*, Denkmäler des Klassischen Altertums, ἐν. λ. Aphrodite.—Ἐπίσης *Louis Sechau* παρὰ *Daremberg—Saglio*, λ. Vénus.—*J. Overbeck*, Geschichte der griechischen Plastik, 1894, σ. 15 ἑξ. 45 ἑξ.—*Collignon-Baumgarten*, Gesch. der griech. Plastik, 1898, σ. 126, 263 ἑξ. 288 ἑξ.—*Wilh Klein*, Praxiteles, 1898.—*Georges Perrot*, Praxitèle (Les grands artistes).—*Max. Collignon*, Scopas et Praxitèle, 1907 (Les maîtres de l'art).—*Charles Picard*, La sculpture antique, 1926, σ. 127 ἑξ.—Πολυάριθμοι εἰκόνες τῶν ἀγαλμάτων τῆς Ἀφροδίτης παρὰ *S. Reinach*, Repertoire de la statuaire.

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Αἱ περιπέτειαι τῆς Ἀφροδίτης τῆς Μήλου.—Περίεργος εἶναι ἡ ἱστορία τῆς ἀνευρέσεως τοῦ ἀγάλματος, ὅπερ κοσμεῖ ἀπὸ τοῦ 1820 τὸ ἐν Παρισίοις μουσεῖον τοῦ Λούβρου, ἄξιαι δὲ μνείας αἱ συνθῆκαι ὑφ' ἃς τὸ πολύτιμον τοῦτο ἑλληνικὸν ἀρχαιολογικὸν κειμήλιον περιῆλθεν εἰς τὴν κυριότητα τοῦ γαλλικοῦ κράτους.

Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1820 ἡ σκαπάνη ἑνὸς Μηλίου χωρικοῦ, καλλιεργοῦντος τὸν ἀγρόν του, προσέκοψεν ἐπὶ λιθίνου ὑπογείου θόλου, ὑπὸ τὸν ὁποῖον, κατόπιν ἐπιμελοῦς ἐκσκαφῆς, ἀνευρέθη ἀκέραιον καὶ ἄριστα διατηρημένον ἄγαλμα τῆς Ἀφροδίτης. Ὁ γεωργὸς ἀντιληφθεὶς τὴν ἀξίαν τοῦ εὑρήματος, μετέφερεν αὐτὸ εἰς τὴν οἰκίαν του μετὰ πάσης δυνατῆς μυστικότητος. Ἀλλ' ἦτο τόσον ὑπερόχως ἐντυπωτικὴ ἡ θέα τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἐκείνου ἀριστουργήματος, ὥστε οἱ βοηθήσαντες τὸν χωρικὸν κατὰ τὴν μεταφορὰν οἰκεῖοί του ἀπέμειναν ἔμπλεοι θαυμασμοῦ, τὸν ὁποῖον καὶ δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀποκρύψουν ἐπὶ πολὺ ἀπὸ τοὺς συγχωρίους των. Οὕτως ἡ φήμη τῆς ἀνευρέσεως τοῦ ἀγάλματος δὲν ἐβράδυνε νὰ διαδοθῇ εὐρύτατα.

Ὅταν τὸ θέρος τοῦ ἰδίου ἔτους ἓν γαλλικὸν πολεμικόν, ἐκτελοῦν πλόας ἀνὰ τὴν Μεσόγειον, κατέπλευσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁ ἐκεῖ Γάλλος

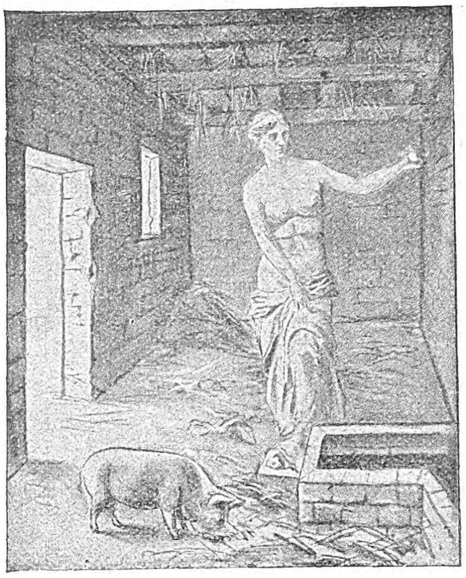

Ἡ Ἀφροδίτη τῆς Μήλου μέσα εἰς τὸν στάβλον τοῦ εὑρόντος αὐτὴν χωρικοῦ.

[Σχεδιογράφημα τοῦ 1820.]

προξενικὸς πράκτωρ ὡμίλησε περὶ τοῦ ἀγάλματος τῆς Μήλου εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ σκάφους, μεταξὺ τῶν ὁποίων συνέπεσε νὰ εἶναι καὶ ὁ τότε σημαιοφόρος Dumond d'Urville, ἑλληνομαθὴς καὶ ἀρχαιόφιλος. Τὸ πλοῖον, συνεχίζον τὸν πλοῦν του, προσήγγισεν εἰς Μῆλον, κατ' ἀπαίτησιν τοῦ Ντ' Οὐρβίλλ, ὅστις ἔσπευσε νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν κρυπτομένην εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ χωρικοῦ Ἀφροδίτην. Ἀπομείνας δὲ κατάπληκτος πρὸ τοῦ κάλλους καὶ τῆς ἀξίας τοῦ ἀγάλματος, ἐπέβη ἀμέσως ἰδιωτικοῦ ἱστιοφόρου καὶ ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐξέθηκε τὰς περὶ αὐτοῦ γνώμας καὶ ἐντυπώσεις του εἰς τὸν ἐκεῖ Γάλλον πρεσβευτήν, ὅστις δὲν ἐδίστασε νὰ δώσῃ ἐντολὴν εἰς τὸν γραμματέα του νὰ μεταβῇ ἄνευ ἀναβολῆς εἰς τὴν Μῆλον καὶ νὰ προσπαθήσῃ νὰ λάβῃ εἰς τὴν κατοχήν του τὸ εὕρημα διὰ παντὸς τρόπου καὶ πάσης θυσίας.

Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ περὶ τὴν Ἀφροδίτην φῆμαι εἶχον κινήσει τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τῶν μορφωμένων τάξεων τῆς ὑποδούλου Ἑλλάδος, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι πρόκριτοι ἀπέστειλαν εἰς τὴν νῆσον τὸν ἱερέα

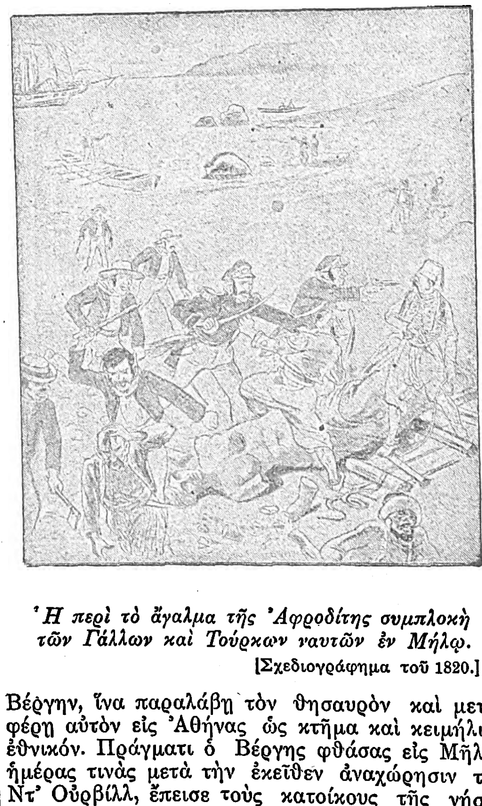

Ἡ περὶ τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀφροδίτης συμπλοκὴ τῶν Γάλλων καὶ Τούρκων ναυτῶν ἐν Μήλῳ.

[Σχεδιογράφημα τοῦ 1820.]

Βέργην, ἵνα παραλάβῃ τὸν θησαυρὸν καὶ μεταφέρῃ αὐτὸν εἰς Ἀθήνας ὡς κτῆμα καὶ κειμήλιον ἐθνικόν. Πράγματι ὁ Βέργης φθάσας εἰς Μῆλον ἡμέρας τινὰς μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἀναχώρησιν τοῦ Ντ' Οὐρβίλλ, ἔπεισε τοὺς κατοίκους τῆς νήσου καὶ τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς νὰ τοῦ παραδώσουν τὸ ἄγαλμα, τὸ ὁποῖον συσκευάσας ἐντὸς μεγάλου ξυλίνου κιβωτίου μετέφερεν εἰς τὴν παραλίαν πρὸς φόρτωσιν ἐπὶ ἐλλιμενισμένου ἐκεῖ τουρκικοῦ ἱστιοφόρου. Τὴν ἰδίαν ὅμως ἀκριβῶς ἡμέραν κατέπλεεν εἰς Μῆλον τὸ πλοῖον ἐφ' οὗ ἐπέβαινον ὁ Ντ' Οὐρβίλλ καὶ ὁ γραμματεὺς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Γαλλικῆς πρεσβείας, οἵτινες καὶ ἠξίωσαν νὰ παραδοθῇ εἰς αὐτοὺς ἡ Ἀφροδίτη. Πρὸ τῆς ἀρνήσεως τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς ἀντιστάσεως τῶν Τούρκων ναυτῶν, οἱ συνοδεύοντες τὸν Ντ' Οὐρβίλλ Γάλλοι ναῦται ἐπέπεσαν ξιφήρεις ἐναντίον τῶν τελευταίων καὶ ἐπηκολούθησεν αἱματηρὰ συμπλοκή, καθ' ἣν ἐν τέλει οἱ Γάλλοι κατίσχυσαν. Ἀμέσως κατόπιν τὸ ἄγαλμα ἐφορτώθη εἰς τὸ ἱστιοφόρον των, τὸ ὁποῖον καὶ ἀνήχθη παρευθὺς εἰς τὸ πέλαγος.

Κατὰ τὰς ὑπαρχούσας πληροφορίας, ἡ Ἀφροδίτη ἦτο ἀρχικῶς ἀκεραία, διαρκούσης ὅμως τῆς συμπλοκῆς τὸ κιβώτιον κατέπεσε καὶ διερράγη, ἐκ τῆς πτώσεως δὲ ἀπεκόπησαν αἱ δύο χεῖρες τοῦ ἀγάλματος, τὰς ὁποίας οἱ Γάλλοι, ἐν τῇ σπουδῇ τῆς ἀποκομίσεώς του, παρέλειψαν νὰ περισυλλέξουν. Ὁ υἱὸς τοὐλάχιστον τοῦ εὑρόντος τὸ ἄγαλμα Μηλίου χωρικοῦ ἐβεβαίωνε βραδύτερον, ὅτι ἡ Ἀφροδίτη εἶχεν εὑρεθῇ σῴα καὶ ὅτι ἐκ τῶν ἐλλειπουσῶν τώρα χειρῶν ἡ μὲν δεξιὰ ἀνέσυρε πρὸς τὰ ἐμπρὸς τὸν χιτῶνά της, ἡ δὲ ἀριστερά, τεταμένη πλαγίως καὶ πρὸς τὰ ἄνω, ἐκράτει τὸ μῆλον τῆς ἔριδος, τὸ ἔπαθλον τοῦ ἀγῶνος τοῦ Πάριδος.

Ἡ Ἀφροδίτη τῆς Μήλου, μεταφερθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ντ' Οὐρβίλλ εἰς Μασσαλίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Παρισίους, ἐστήθη εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου, ὅπου καὶ εὑρίσκεται μέχρι σήμερον. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως εἶχε καὶ μίαν ἀκόμη περιπέτειαν. Κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870, οἱ Γάλλοι προβλέποντες τὴν εἰσβολὴν τοῦ ἐχθροῦ εἰς Παρισίους καὶ φοβούμενοι μήπως οἱ Γερμανοὶ ἀπαγάγουν τὸν θησαυρὸν μετέφεραν τὴν Ἀφροδίτην εἰς ὑπόγειόν τινα κρύπτην τῆς Διευθύνσεως τῆς Ἀστυνομίας, ὅπου παρέμεινε τεθαμμένη καὶ πάλιν ἐπ' ἀρκετόν. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν ἐπανάστασιν τῆς Κομμούνας τὸ κτίριον τῆς Ἀστυνομίας ἐπυρπολήθη καὶ τὸ ἄγαλμα ὑπέστη ἐλαφράς, εὐτυχῶς, μόνον ζημίας ἐκ τοῦ πυρός. Βραδύτερον ἐπαναστηθὲν εἰς τὸ Λοῦβρον, παραμένει ἔκτοτε ἐκεῖ, κινοῦν τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν κάλλος καὶ τὴν ἄφθαστον ἀκμὴν τῆς ἑλληνικῆς τέχνης.

Ἀναφορικῶς μὲ τὸ πρόσωπον τοῦ ἀπαγωγέως τῆς Ἀφροδίτης τῆς Μήλου, τὸ γαλλικὸν ἐπιστημονικὸν περιοδικὸν «*Nature*», εἰς τὸ τεῦχος τῆς 1 Σεπτεμβρίου 1928, δίδει περὶ αὐτοῦ τὸν ἑξῆς χαρακτηρισμόν: «Ἡ πολυσχιδὴς τοῦ θαλασσοπόρου τούτου μόρφωσις ἀντεσταθμίζετο ἀπὸ πλῆθος ἐλαττωμάτων. Τοῦ ἔλειπεν ἐξ ὁλοκλήρου ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν «χαρακτῆρα». Κατὰ δὲ τὸν βιογράφον του Lesson, θὰ ἦτο δύσκολον νὰ εὕρῃ τις ἄλλον τόσον, ὅπως αὐτός, μισάνθρωπον καὶ ἔμπλεων περιφρονήσεως πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος, θεωροῦντα τὴν φιλίαν ὡς ψεῦδος ... κλπ.» «Ἀλλὰ—προσθέτει τὸ γαλλικὸν περιοδικὸν—δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι εἰς αὐτὸν ὀφείλει ἡ Γαλλία τὴν Ἀφροδίτην τῆς Μήλου καὶ ὅτι ἡ ἀπόκτησις τοῦ θαύματος αὐτοῦ ἐπετεύχθη μὲ δαπάνην ὀλιγωτέραν τῶν 1.000 φράγκων»!

—Ω

— **Ἀφροδίτη** *[Προϊστορ. Ἀνθρωπολ.]*. Τὸ ὄνομα *Ἀφροδίτη* (Venus) ἐδόθη καὶ δίδεται καθ' ἑκάστην κατ' εὐφημισμὸν ὑπὸ τῶν προϊστορικῶν ἀνθρωπολόγων εἰς πολλὰ ἀνθρωπόμορφα προϊόντα γλυπτικῆς, εἰδώλια, ἢ χαρακτικῆς, τοῦ διαπλασσομένου ἀκόμη ἀνθρώπου τῆς παλαιολιθικῆς ἐποχῆς.

Πρῶτοι καλλιτέχναι φαίνεται ὅτι ὑπῆρξαν οἱ «*ἄνθρωποι τοῦ ταράνδου*», δηλαδὴ οἱ τοῦ ἀνωτέρου πλειστοκαίνου τῶν γεωλόγων ἢ τῆς νεωτέρας παλαιολιθικῆς ἢ τῆς *γλυπτικῆς* περιόδου τῶν προϊστορικῶν. Τὴν ὅλην περίοδον ταύτην διακρίνομεν, ὡς γνωστόν, εἰς τρεῖς βαθμίδας, τὴν *Ὠριγνάκειον*, τὴν *Σολουτραίαν* καὶ τὴν *Μαγδαληναίαν*, ἐχούσας μὲν πλεῖστα κοινὰ χαρακτηριστικά, ὅπως π. χ. τὴν γενικὴν μορφολογίαν τῶν ἀνθρώπων («νέος» ἄνθρωπος, Homo sapiens), ὅλως διαφόρων τῶν τῆς παλαιᾶς παλαιολιθικῆς περιόδου («παλαιὸς» ἄνθρωπος), ἀλλὰ καὶ διακρινομένας μεταξύ των ἀπὸ πολλῶν ἄλλων ἀπόψεων, τέχνης, τρόπου ζωῆς, φυλετικῶν ποικιλιῶν κλπ. Τὴν πρώτην λοιπὸν καλλιτεχνικὴν ἐκδήλωσιν εὑρίσκομεν ἤδη ἀπὸ τῆς Ὠριγνακείου βαθμῖδος. Φαίνεται ὅτι, ὅπως ὅλοι οἱ κυνηγετικοὶ λαοί, ἠσχολήθησαν καὶ οἱ Ὠριγνάκειοι κατὰ τὰς μακρὰς ὥρας ἀνίας των εἰς παντοίας ἀπασχολήσεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ σπουδαιοτέρα ἦτο ἡ ἀπόδοσις παντοιοτρόπως, διὰ τῆς χαρακτικῆς, τῆς ζωγραφικῆς καὶ τῆς γλυπτικῆς, τῆς εἰκόνος τῶν πέριξ ὄντων ἐπὶ τοῦ λίθου, ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τῶν σπηλαίων, ἐπὶ τῆς ἀργίλλου, ἐπὶ τῶν ὀστῶν, ἰδίᾳ τοῦ ταράνδου καὶ τοῦ μαμμοὺθ κλπ., καὶ δὴ τῶν ὄντων ἐκείνων κυρίως, ἅτινα ἐνεσάρκωναν ὅ,τι αὐτὸς δὲν ἠννόει. Κατὰ τοὺς πλείστους, εἶναι λίαν πιθανὸν ὅτι τὰ πρῶτα βήματα πρὸς τὴν καλλιτεχνικὴν ταύτην ἐκδήλωσιν δὲν ὀφείλονται εἰς τὴν ἀφύπνισιν τυχὸν ἀληθοῦς καλλιτεχνικοῦ αἰσθήματος, ἀλλ' εἶχον σχέσιν μὲ μαγικοὺς λόγους, τὴν ἀνάγκην ἐξιλεώσεως ὡρισμένου ζῴου, προσκλήσεως αὐτοῦ

κλπ., διὸ ἐγίνοντο καὶ εἰς βαθύτατα, σκοτεινότατα σημεῖα τῶν τοιχωμάτων τῶν σπηλαίων, καὶ ἐπεζητεῖτο ἡ ὁμοιότης.

Ὁπωσδήποτε, μεταξὺ τῶν ἔργων τέχνης τῶν ἀπωτάτων αὐτῶν προγόνων μας, εὑρίσκομέν τινα φέροντα τὴν σφραγῖδα ἀληθοῦς καλλιτεχνικῆς ἐκδηλώσεως, ἀπιστεύτου διὰ τοὺς τρωγλοδύτας ἐκείνους, τοὺς διεξάγοντας τὸν τραχύτερον περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα, δεικνύοντα μίμησιν τῆς φύσεως, ρεαλισμὸν πιστότατον. Ἔχομεν μάλιστα τινὰ ἀληθῆ ἀριστουργήματα. Ὅσον ὅμως τελεία ὑπῆρξεν ἡ ἀναπαράστασις τῶν λοιπῶν ζῴων, μεθ' ὧν ἔζη ὁ νεώτερος παλαιολιθικὸς ἄνθρωπος, τόσον ἄτεχνος, γελοιογραφική, παιδική, ἦτο ἡ ἀπόδοσις αὐτοῦ τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου. Ὑπάρχουν πλεῖσται ὅσαι ἀπεικονίσεις χαρακτικῆς καὶ γλυπτικῆς, τοῦ ἀνθρώπου, πᾶσαι ὅμως αὗται οὐδὲ πόρρωθεν προσεγγίζουν τὴν τελειότητα τῶν λοιπῶν ζῳϊκῶν μορφῶν. Ὑπάρχουν τινὲς ἀληθεῖς γελοιογραφίαι καὶ ἄλλαι φέρουσι πρόσωπον ζῴου ἢ πιθανὸν προσωπίδα. Γενικῶς τὰ γλυπτικὰ ἔργα εὑρίσκομεν ἀφθονώτερα κατὰ τὴν παλαιοτέραν, τὴν Ὠριγνάκειον βαθμῖδα, ἐνῷ τὴν χαρακτικὴν κατὰ τὴν Μαγδαληναίαν, τῆς Σολουτραίας διακρινομένης διὰ τῆς σχεδὸν πλήρους ἀπουσίας παντὸς ἴχνους καλλιτεχνικῆς ἐκδηλώσεως.

Μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀγαλματίων καὶ γλυφῶν, τινὰ κατέχουν ἰδίαν θέσιν. Εἴς τινα δὲ ἐδόθη ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης καὶ τὸ ὄνομα τῆς θεᾶς τοῦ ἔρωτος.

Αἱ κυριώτεραι προϊστορικαὶ Ἀφροδῖται εἶναι:

Ἡ *Ἀφροδίτη τοῦ Willendorf.* Τὸ χρονολογικῶς παλαιότερον τοῦτο ἀγαλμάτιον εἶναι καὶ τὸ περιφημότερον ὅλων. Ἀπεκαλύφθη τὴν 7 Αὐγούστου 1908 ὑπὸ τῶν Szombathy, J. Bayer καὶ Obermaier, εἰς θέσιν Willendorf τῆς Wachau τῆς Κάτω Αὐστρίας, παρὰ τὴν πόλιν Krems μεταξὺ Aggsbach καὶ Schwallenbach, ὀλίγας δεκάδας χιλιομέτρων μακρὰν τῆς Βιέννης, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως. Τὸ ἀγαλμάτιον ἔκειτο, μεταξὺ ὀστῶν μαμμούθ, ἵππου, ταράνδου κλπ. καὶ διαφόρων λιθίνων ἐργαλείων, ἐντὸς στρώματος ἀδιαταράκτου, ἀσφαλοῦς Ὠριγνακείου βαθμῖδος τῆς νεωτέρας παλαιολιθικῆς περιόδου καὶ εἰς βάθος 0,25 ἑκμ. Ἀποτελεῖ σήμερον ἓν τῶν πολυτιμοτέρων κοσμημάτων τοῦ μεγάλου Μουσείου Φυσικῆς Ἱστορίας τῆς αὐστριακῆς πρωτευούσης καὶ κατά τινας τὴν περιφημοτέραν Ἀφροδίτην.

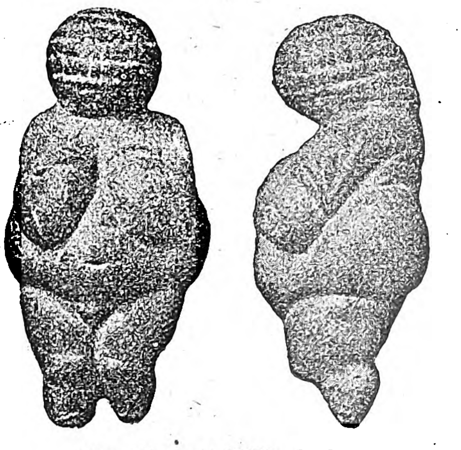

Ἀφροδίτη τοῦ Willendorf.
[Εἰδώλιον λίθινον τῆς ἐποχῆς τοῦ ταράντου (ἐκ τῶν πρόσω καὶ τῶν πλαγίων).]

Τὸ μέγεθος αὐτοῦ εἶναι 0,10 ἑκμ. μόλις, εἶναι δὲ γεγλυμμένον ἐπὶ σχιστολιθικοῦ φολίθου καὶ φέρει ἀκόμη ἴχνη καταφανῆ βαφῆς ἐρυθροῦ χρώματος. Ἡ γυναικεία παράστασις ἣν ἐμφανίζει παρουσιάζει τὴν περίεργον τεχνοτροπίαν τῆς ἐποχῆς. Ἡ κεφαλή, κεκλιμένη πρὸς τὰ ἔμπρός, καλύπτεται ὑπὸ κομμώσεως, ἣν παριστῶσιν ὁριζόντιοι κυκλικαὶ ἐγχαράξεις καὶ κάθετοι.

Ἡ *Ἀφροδίτη τῆς Lespugues* ἀποτελεῖ ἕτερον δεῖγμα μεγίστης ἀξίας τῆς Ὠριγνακείου τέχνης. Πρόκειται περὶ εἰδωλίου γυναικείου ἐξ ἐλεφαντοστοῦ (μαμμούθ) ἀνακαλυφθέντος ὑπὸ τῶν συζύγων de St. Périer, ἐν Lespugues τῆς Garonne, τῆς Γαλλίας, ἐντὸς σπηλαίου, τὸν Αὔγουστον τοῦ 1922. Εἶναι μακροτέρα τῆς Willendorf (147 χιλιοστόμ.) καὶ ἐκλεπτύνεται κατὰ τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ κάτω ἄκρα, ἅτινα εἶναι συνηνωμένα.

Κόμη βραχεῖα, πρόσωπον ἐλλείπει ὅπως εἰς τὰ πλεῖστα, μὴ φιλοτεχνούμενον ὑπὸ τοῦ καλλιτέχνου, βραχίονες λίαν λεπτοί, ὡς καὶ εἰς τὰ λοιπὰ ὅμοια εἰδώλια Οἱ μαστοὶ ὀγκώδεις, κρεμάμενοι ἐπὶ τῆς κοιλίας. Ἰδίως ὅμως χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ στεατοπυγία, λίαν ἐκσεσημασμένη πρὸς τὰ πλάγια. Τὰ γεννητικὰ ὄργανα κατεστραμμένα. Οἱ μηροὶ παχεῖς, λεπτύνονται πρὸς τὰς κνήμας συνηνωμένας, ὡς εἴπομεν. Ἴδιον χαρακτηριστικόν, νέον, ἔχομεν ἐν βραχὺ ἔνδυμα ὄπισθεν, ἀπὸ τῆς μηρογλουτιαίας πτυχῆς καὶ κάτω, δίκην ποδιᾶς πτυχωτῆς ἢ μᾶλλον ἐκ κροσσῶν ἐξαρτωμένων ἐξ ἐγκαρσίας ζώνης. Τὸ χρῶμα τοῦ εἰδωλίου ἔχει ἀμαυρωθῆ ἐν πολλοῖς. Τὸ εἰδώλιον τῆς Lespugues εὑρίσκεται ἐν τῷ «Μουσείῳ Παλαιοντολογίας τοῦ ἀνθρώπου» ἐν Παρισίοις. Προσώπου ἀτυχῶς οὐδὲν ἴχνος ὑποφαίνεται. Τὸ σῶμα εἶναι γυμνόν, μὲ ἁδρὰ χαρακτηριστικά, παχύτατον, ἐμφαῖνον ἀληθῆ ὑπερλίπωσιν, φέρει δὲ πελωρίους κρεμαμένους κυλινδρικοὺς μαστούς, προέχουσαν κοιλίαν μὲ ὑπερηβικὴν λιπώδη πτυχὴν καὶ εὐρυτάτην περιφέρειαν ἰσχίων καὶ γλουτῶν (στεατοπυγία). Οἱ μηροὶ παχύτατοι (στεατομηρία) καὶ βραχεῖς, ἐπίσης καὶ τὰ ὑπάρχοντα μέρη τῶν κνημῶν παχέα μᾶλλον. Τὰ ἐξωτερικὰ γεννητικὰ ὄργανα λίαν ἐμφανῆ, ἰδίᾳ τὸ *ὄρος τῆς Ἀφροδίτης,* καὶ λεπτομερῶς ἐπεξειργασμένα, διακρινομένης ἴσως καὶ τῆς *«ποδιᾶς τῶν Μπουσμάνων»,* τῆς ὑπερβολικῆς δηλαδὴ ἀναπτύξεως τῶν μικρῶν χειλέων τοῦ αἰδοίου. Τὰ ἄνω ἄκρα, ὅλως τοὐναντίον εἶναι λεπτά, ἀδύνατα καί, κατὰ τὸ συνήθως παρατηρούμενον εἰς ὅλην τὴν λιθικὴν περίοδον μέχρι καὶ τῶν νεωτάτων νεολιθικῶν χρόνων ἐπὶ τῶν ὁμοίων ἀγαλματίων καὶ ἐν Ἑλλάδι, ἐσταυρωμένα ἐπὶ τοῦ στήθους, φέρουν δὲ καὶ περιβραχιόνια. (Τῆς Ἀφροδίτης τοῦ Willendorf ὑπάρχει πιστὸν γύψινον ἐκμαγεῖον ἐν τῷ Ἀνθρωπολογικῷ Μουσείῳ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.)

Ἡ *Ἀφροδίτη τοῦ Brassempouy* ἢ La Poire, ἀποκαλυφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Piette κατὰ τὸ 1895, εἶναι τὸ σπουδαιότερον τῶν ἀντικειμένων, ἐξ ἐλεφαντοστοῦ μαμμούθ, καλλιτεχνικῆς ἐκφάνσεως, ἅτινα εὗρεν ἐν τῷ σπηλαίῳ Brassembouy τοῦ διαμερίσματος Landes τῆς Γαλλίας παρὰ τὰ Πυρηναῖα. Τοῦ ἐλαφαντίνου τούτου ἀγαλματίου δὲν σώζεται ἀτυχῶς εἰμὴ τμῆμα τοῦ κορμοῦ μόνον, δεικνῦον ὅμως λαμπρὰν καὶ λεπτὴν κατεργασίαν. Βλέπομεν καὶ ἐπ' αὐτοῦ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀποδόσεως ὡρισμένων χαρακτηριστικῶν, τὸ ὀγκῶδες τῶν μηρῶν, τῆς κοιλίας καὶ τὴν ἔξαρσιν τῶν γεννητικῶν ὀργάνων.

Ἀφροδίτη τοῦ Brassempouy.
[Εἰδώλιον ἐλεφαντοστέϊνον.]

Ὁμοίας τεχνοτροπίας εἶναι καὶ ἕτερα δύο ἐλεφάντινα ἀγαλμάτια, *Ἀφροδῖται,* ἐκ τοῦ αὐτοῦ μέρους καὶ τῆς αὐτῆς χρονολογίας, ἡ μία σημειουμένη ὑπὸ τοῦ Piette ὡς «λαβὴ ἐγχειριδίου» καὶ ἡ ἄλλη κάπως λεπτοφυεστέρα, ἐπίσης ἐξ ἐλεφαντοστοῦ μαμμούθ.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω Ἀφροδιτῶν, καθὼς καὶ τινων ἄλλων γυναικείων ἀγαλματίων λιθίνων ἐκ τῆς Menton (Barma Grande) ἀνευρεθέντων ὑπὸ τοῦ Julien, ἔχομεν καὶ ἀνάγλυφα ἐπὶ λίθου, ὧν σπουδαιότερον ἡ *Ἀφροδίτη τῆς Laussel,* οὐχὶ μακρὰν τοῦ σπηλαίου τῶν Eyzies, εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Vézère, ἐν Perigord, ἀποκαλυφθέντα ὑπὸ τοῦ Lalanne τῷ 1912 καὶ δεικνύοντα τὰς αὐτὰς γενικὰς γραμμὰς σώματος, εἰς ἃ δυνάμεθα νὰ δώσωμεν κατ' εὐφημισμὸν τὸ ὄνομα τῆς θεᾶς.

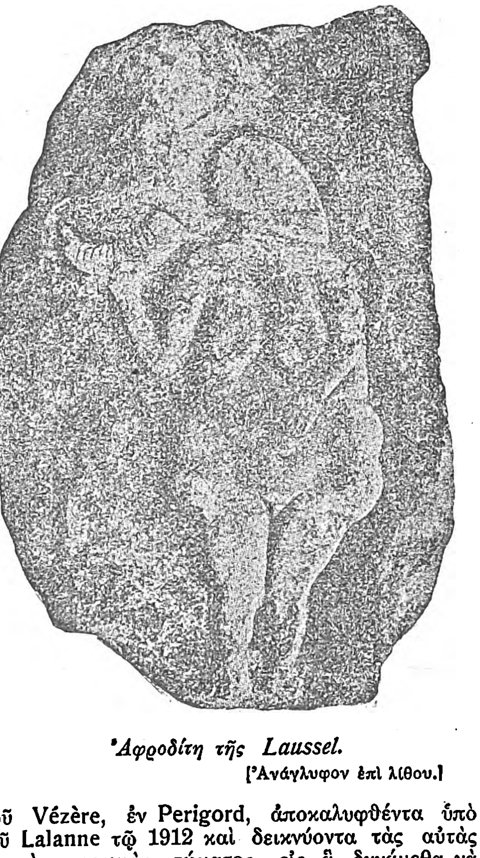

Ἀφροδίτη τῆς Laussel.
[Ἀνάγλυφον ἐπὶ λίθου.]

Ἅπαντα εἶναι τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, τοῦ νεωτέρου παλαιολιθικοῦ, ἤτοι τῆς Ὠριγνακείου. Ἐπειδὴ δὲ προέρχονται ἀπὸ μακρὰν ἀλλήλων μέρη, συμπεραίνομεν ὅτι θὰ ἀποδίδουν τὰ χαρακτηριστικὰ γενικῆς τινος μορφῆς, εἰς ἅπαντα ταῦτα τὰ μέρη διεσκορπισμένης. Ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης συνηγορεῖ ἡ λεπτότης τῶν χαρακτηριστικῶν ἄλλου ἀναγλύφου, τοῦ *κυνηγοῦ τῆς Laussel,* συγχρόνου μὲ τὴν Ἀφροδίτην.

Κατὰ τὸν πρόσφατον ἑορτασμὸν τῆς πεντηκονταετηρίδος τῆς Ἀνθρωπολογικῆς Σχολῆς τῶν Παρισίων, ὁ Absolon παρουσίασεν εἰδώλιον ἐκ τῶν περιφήμων προϊστορικῶν κέντρων τῆς Μοραβίας, ἅτινα διανοίγουν νέους ὁρίζοντας εἰς τὴν μελέτην τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου, ὅπερ ὠνόμασεν *Ἀφροδίτην τῆς Vistonice,* 111 χιλιοστομ. μήκους, χαρακτηριζόμενον διὰ στεατοπυγίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς κατὰ τοὺς ἀνατομικοὺς κανόνας λεπτομεροῦς ἐπεξεργασίας αὐτοῦ, ἰδίᾳ κατὰ τὴν κλεῖδα, τοὺς ὤμους, τὸν λαιμόν. Φέρει τρεῖς ὀπὰς κατὰ τὴν κεφαλήν, καὶ κατεσκευάσθη ἐξ ἐλεφαντοστοῦ ἢ ὀστοῦ, ὡς ἀπέδειξεν ἡ χημικὴ ἔρευνα, ὑποστάντος εἶδός τι ἀπολιθώσεως, ὥστε νὰ φαίνεται ὡς ἐξ ὀπτῆς γῆς.

Χεῖρες δὲν φαίνονται, καθὼς καὶ τὸ πρόσωπον, ὅπως εἰς τὰ πλεῖστα τῶν τοιούτων εἰδωλίων. Πρόκειται περὶ ἐποχῆς Ὠριγνακείου, εἰς ἣν ἀνήκουν οἱ προϊστορικοὶ οὗτοι σταθμοὶ τῆς Μοραβίας, παρουσιαζόμενοι ὡς Kjökkenmödinger, δηλαδὴ σωροὶ ὑπολειμμάτων γευμάτων, καθ' ἃ ἐθυσιάσθη πεντηκοντὰς ἐλεφάντων μαμμούθ.

Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων κοινῶν χαρακτηριστικῶν τῶν Ἀφροδιτῶν αὐτῶν, τοῦ βραχέος, ὀγκώδους σώματος, τῆς ὑπερλιπώσεως, τοῦ αἰθιοπικοῦ προσώπου (κεφαλὴ Grimaldi), τῆς βραχείας οὐλῆς κόμης, συνδυαζομένων μάλιστα μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ ἅτινα εὑρίσκομεν ἐπὶ τῶν δύο αἰθιοπικῶν σκελετῶν ἐν Menton (φυλὴ Grimaldi κατὰ τὸν Verneau), ἐπιτρέπεται νὰ συμπεράνωμεν ὅτι πρόκειται περὶ ὁμάδος ἀνθρώπων, ἐχούσης μεγίστην ὁμοιότητα μὲ τοὺς Μπουσμάνους καὶ τοὺς καθόλου Ὀττεντότους τῆς Ν. Ἀφρικῆς ἐπὶ τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον εὑρίσκομεν ὄχι μόνον εἰς τοὺς συγχρόνους ἀφρικανικοὺς αὐτοὺς λαοὺς τοῦ Ἀκρωτηρίου μεγίστας ὁμοιότητας πολιτισμοῦ μὲ τοὺς Ὠριγνακείους ἐκείνους τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ τοιαύτας καὶ εἰς τοὺς προϊστορικοὺς τάφους ἀκόμη τῆς «Μαύρης Ἠπείρου», ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν μπουσμανείων τοιχογραφιῶν, τῶν ὅπλων, ἐργαλείων κλπ. Εὑρίσκομεν ἄλλως τε συνδετικὴν ἅλυσιν ἀπὸ τῆς νοτίου Ἀφρικῆς, εἰς τὴν βόρειον, τὴν Ἱσπανίαν, τὴν Γαλλίαν, κεντρικὴν Εὐρώπην κ.λ.π. Δεδομένων καὶ τῶν ἄλλοίων γεωλογικῶν ἀκόμη σχέσεων τῶν δύο ἠπείρων, κατὰ τὸ ἀνώτερον πλειστόκαινον, ἐὰν δὲν κατάγωνται οἱ μὲν ἐκ τῶν δέ, εἶναι ἀναντίρρητος πάντως μία οἱαδήποτε συγγένεια, κοινὴ καταγωγὴ π.χ. κατὰ τὸν Boule.

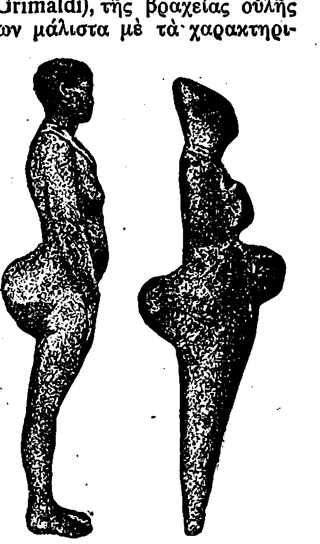

Ὁμοιότης συγχρόνου γυνῆς «Μπουσμάνος» (ἀριστερά) *πρὸς εἰδώλιον τοῦ σπηλαίου Grimaldi.*

Τὴν ὡραιοτέραν ἐντύπωσιν τῆς ὁμοιότητος τῶν τύπων δίδει ἡ παραβολὴ ἑνὸς ἀγαλματίου Ἀφροδίτης ἐκ τῶν τοῦ Grimaldi, πρὸς εἰκόνα γυναικὸς συγχρόνων Ὀττεντότων ἢ Μπουσμάνων ἢ πρὸς τὴν *Ἀφροδίτην τῶν Ὀττεντότων.* Οὕτως ἐκλήθη καὶ εἶναι γνωστὴ γυνὴ Ὀττεντότος, ζήσασα τὸν παρελθόντα αἰῶνα εἰς Γαλλίαν, καὶ περίφημος ἀπὸ τῶν μελετῶν τοῦ Cuvier, τοῦ Sollas, τοῦ Boule κ.ἄ. Ταύτης τὸ πρόπλασμα ὁλοκλήρου τοῦ σώματος μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν ὑπερλίπωσιν καὶ δὴ τὴν στεατοπυγίαν καὶ τὴν στεατομηρίαν, ὡς καὶ πολύτιμος σκελετὸς μὲ τὴν ἄνευ γενείου σιαγόνα καὶ εἰκόνες εὑρίσκονται σήμερον ἐν τῷ ἀνθρωπολογικῷ τμήματι τοῦ «Μουσείου Φυσικῆς Ἱστορίας» τῶν Παρισίων (Muséum).

Ἀντιθέτου ὅλως τεχνοτροπίας εἶναι αἱ γυναικεῖαι παραστάσεις τῆς τελευταίας βαθμῖδος τῆς ἐποχῆς τοῦ ταράνδου, τῆς καλουμένης *Μαγδαληναίας,* εἰς ἣν ἐπίσης εὑρίσκομεν καλλιτεχνικὴν ἐπίδοσιν, ὡς εἴπομεν. Ἄτεχνοι καὶ μὴ δυνάμεναι νὰ συνδράμωσι τὸ ἔργον τῆς Ἀνθρωπολογίας εἰς τὴν ἔρευναν τῆς μορφολογίας τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δεικνύουσιν εἴτε τελείαν ἀνικανότητα τοῦ Μαγδαληναίου ἀνθρώπου εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς μορφῆς τῶν ὁμοίων του, εἴτε ἀμέλειαν, μὴ συντρέχοντος οὐδενὸς λόγου, ἐξ ἐκείνων οὓς εὑρίσκομεν προκειμένου περὶ ἀποδόσεως τῆς μορφῆς ζῴων, τῶν ὁποίων μᾶς ἀφῆκεν ἀριστουργήματα ἀληθῆ, δηλαδὴ μαγικῶν λόγων κτλ. Ἐν ἐκ

Digitized by Google

τῶν καλυτέρων ἀγαλματίων τῆς Μαγδαληναίας ἐποχῆς εἶναι ἡ καλουμένη *Ἀναιδὴς Ἀφροδίτη*, ἀνακαλυφθεῖσα ἐν Laugerie-Basse τῆς Γαλλίας, ὅπου τόσα ἀνθρωπολογικὰ εὑρήματα, καὶ εὑρισκομένη ἐν τῷ «Μουσείῳ Φυσικῆς Ἱστορίας» τῶν Παρισίων. Πλὴν τῆς μεγάλης σχισμῆς τοῦ αἰδοίου, εἰς ἣν ὀφείλει τὸ ὄνομα, ἐμφανίζει τὸ ἀγαλμάτιον λεπτὸν κορμὸν καὶ ἄκρα, καὶ μόλις ὑποφαινομένους μαστούς.

Πάντως ἐκ τούτου καὶ ἄλλων τινῶν ἐγχαράκτων εἰκόνων καὶ ἀναγλύφων, διακρίνομεν τὸ λεπτοφυέστερον σῶμα, τὸ γενικὸν τρίχωμα τοῦ σώματος, γενικῶς δὲ μίαν νεωτέραν μορφολογικὴν ποικιλίαν τοῦ Μαγδαληναίου τούτου ἀνθρώπου παριστῶντος φυλετικὴν ποικιλίαν τοῦ συνόλου «*Νέου*» ἢ τοῦ «*Ἔμφρονος ἀνθρώπου*» (Homo sapiens), ὅστις ἔζησε γενικῶς κατὰ τὸ νεώτερον πλειστόκαινον.

Μία δευτέρα *Ἀφροδίτη τοῦ Willendorf* τέλος, δηλαδὴ καὶ ἕτερον γυναικεῖον ἀγαλμάτιον προϊστορικόν, ἀνευρέθη κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1926, ὑπὸ τοῦ ἰδίου Joseph Bayer, τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ προϊστορικοῦ τμήματος τοῦ «Μουσείου Φυσικῆς Ἱστορίας» τῆς Βιέννης, ὅστις εἶχε μετάσχει καὶ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς πρώτης. Δεκαπέντε βήματα ἀπὸ τοῦ σημείου εἰς ὃ εἶχε τότε ἀποκαλυφθῆ αὕτη, καὶ κατὰ τὴν ἀποκάλυψιν μιᾶς κάτω γνάθου μαμμούθ, παρὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἔκειτο, μετὰ λιθίνου ἐξ ἰάσπιδος ξύστρου, ἀπεκαλύφθη ἡ δευτέρα αὕτη Ἀφροδίτη. Εἶναι ἐξ ἐλεφαντοστοῦ, χαυλιόδοντος, τοῦ πρωτογενοῦς ἐλέφαντος (μαμμούθ), διαφέρει δὲ τῆς πρώτης καὶ κατὰ τὸ μέγεθος, οὖσα τὸ μεγαλύτερον γενικῶς ἀγαλμάτιον τῆς ἐποχῆς ταύτης, ὑπερβαῖνον τὰ 25 ἑκ. (κατὰ τὰς προχείρους ἀκόμη πληροφορίας), καὶ κατὰ τὴν μορφολογίαν, στερουμένη ὀγκωδῶν μαστῶν καὶ λίαν σχηματογραφική, ὁμοιάζουσα πρὸς τὰ τελευταῖα μαγδαληναῖα ἀγαλμάτια, εἴτε ἐξ ἀδεξιότητος τοῦ καλλιτέχνου, εἴτε ἐκ τοῦ ἀτελοῦς τῶν πρωτογενῶν τῶν λιθίνων ἐργαλείων, μὴ δυναμένων νὰ κατεργασθῶσι τὸ σκληρὸν ὀστοῦν τοῦ ἐλέφαντος, εἴτε καὶ ἐκ τῆς ἐπιθυμίας τῆς καταστροφῆς κατὰ τὸ δυνατὸν ὀλιγωτέρας ἐλεφαντίνης οὐσίας.

Ἀναιδὴς Ἀφροδίτη.
(Ἐλεφαντοστέϊνος ἐκ Laugerie-Basse.)

Ἡ κεφαλὴ εἶναι ἀπιοειδής, πιθανῶς μὲ ἄφθονον κόμην, ὅπως καὶ εἰς ἄλλα ἀγαλμάτια, καὶ τὸ πρόσωπον ἐλλείπει καὶ ἐνταῦθα. Ἡ χεὶρ ἀναπαύεται ἐπὶ τοῦ στήθους. Ἡ κοιλία χωρίζεται καλῶς, μὲ αὔλακας ὑπερλιπώσεως, ἀπὸ τῶν μηρῶν. Οἱ μηροὶ εἶναι ἡνωμένοι, ἐνῷ αἱ κνῆμαι διακρίνονται (ἴσως πρόκειται περὶ βραχέος ἐνδύματος). Τὸ γεωλογικὸν στρῶμα εἶναι τὸ αὐτό, δηλαδὴ τῆς αὐτῆς ἡλικίας μὲ τὴν πρώτην. Κατὰ τὸν Bayer, ἀμφότεραι αἱ Ἀφροδῖται τοῦ Willendorf, ἔργα ἐγχώρια τῶν κατοίκων τῆς πεδιάδος ταύτης τοῦ Δουνάβεως, χρονολογοῦνται ἀπὸ τῆς τελευταίας παγετώδους περιόδου, καθ' ἣν ἐγένετο ἐπέκτασις τῶν παγετώνων ἀπὸ τῆς Σκανδιναυΐας ἐκ τῶν ἄνω καὶ ἀπὸ τῶν Ἄλπεων ἐκ τῶν κάτω, πιθανῶς δέ, διὰ νὰ ἀναφέρωμεν καὶ συγκεκριμένην τινὰ χρονολογίαν, ἀπὸ 20,000—25,000 ἐτῶν, κατὰ τοὺς μετριωτέρους ὑπολογισμούς.

Ἐν Ἑλλάδι καλοῦσιν «*Ἀφροδίτας*», κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, τοὺς πρώτους τύπους εἰδωλίων, τυπικῆς μορφῆς τῆς Ἀνατολῆς. Ἐμφανίζονται ὡς ἁπλοῖ δηλαδὴ κῶνοι ἢ πυραμίδες, χονδροειδέστατα εἴδωλα ἐνδεδυμένα καὶ ἐστολισμένα μὲ περίαπτα (Πάφου, Κύπρου κλπ.). Ἐπίσης Ἀφροδίτας καλοῦσι γενικῶς καὶ τὰ τελειότερα τούτων μαρμάρινα εἰδώλια τοῦ κυκλαδικοῦ πολιτισμοῦ. Μετὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα π. Χ. ἄρχεται ἡ ἐμφάνισις ἀληθῶν καλλιτεχνικῶν ἀγαλμάτων τῆς θεᾶς, ἀληθεῖς Ἀφροδῖται (βλ. **Ἀφροδίτη**—*ἐν τῇ τέχνῃ*).

Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

—**Ἀφροδίτης** *ὄρος* [*Ἀνατομ.*]. Ὠνομάσθη *ὄρος τῆς Ἀφροδίτης* (Mons Veneris) τὸ *ἐφήβαιον*, δηλαδὴ τὸ ἀνώτερον τμῆμα τοῦ αἰδοίου τῆς γυναικός, ὑποστρόγγυλον, τριγωνικὸν προβάλλον ἔπαρμα τῶν μαλακῶν μορίων, κείμενον ἄνωθεν τοῦ αἰδοίου καὶ ἔμπροσθεν τῆς ἡβικῆς συμφύσεως, χωριζόμενον ἀπὸ μὲν τῆς κοιλίας διὰ πτυχῆς, τῆς *ἡβικῆς αὔλακος*, ἀπὸ δὲ τῶν μηρῶν διὰ τῶν *αἰδοιομηρικῶν αὐλάκων* καὶ μεταβαῖνον διὰ τῆς κορυφῆς του πρὸς τὰ κάτω ἠρέμα εἰς τὰ μεγάλα χείλη τοῦ αἰδοίου.

Τὸ ὄρος τῆς Ἀφροδίτης ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ δέρματος καὶ τοῦ ὑποδορίου λιπώδους ἱστοῦ, ἀναλόγως τῆς ποσότητος τοῦ ὁποίου καὶ προβάλλει ἄλλοτε ἄλλως. Καλύπτεται δὲ κατὰ τὴν ἥβην ὑπὸ οὔλων τριχῶν, αἵτινες εἶναι συνέχεια τῶν τοῦ αἰδοίου, καὶ ἀφορίζονται πρὸς τὰ ἄνω ὑπὸ τῆς ἡβικῆς αὔλακος, κατ' ἀντίθεσιν τῶν τοῦ ἀνδρός, αἵτινες ἀνέρχονται πρὸς τὴν κοιλίαν κατὰ κανόνα. Τὸ τρίχωμα τοῦ ἐφηβαίου ἀνήκει εἰς τὸ καλούμενον *τελικὸν τρίχωμα* τοῦ σώματος, τὸ ἐμφανιζόμενον ἐπὶ ὡρισμένων θέσεων (ἐφήβαιον, περίνεον, μασχάλαι, γένειον, στῆθος, ράχις, ἐκτατικαὶ ἐπιφάνειαι ἄκρων, ὀφρύες) καὶ ἀπὸ τῆς ἡβικῆς ἡλικίας καὶ ἀποτελούμενον ἀπὸ πολὺ ἰσχυροτέρας τρίχας ἢ τὸ *παιδικὸν* ἢ *δευτερογενὲς* τρίχωμα, τὸ καλῦπτον ὁλόκληρον σχεδὸν τὸ σῶμα καὶ ἰδίᾳ τὴν κεφαλήν, τὰς ὀφρῦς, τὰ ἄκρα τῶν βλεφάρων, καὶ ἐμφανιζόμενον πρὸ τῆς γεννήσεως ἤδη, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἐμβρυϊκοῦ χνοῦ ἢ τοῦ *πρωτογενοῦς* τριχώματος.

Ἡ προβολὴ τοῦ ὄρους τῆς Ἀφροδίτης καὶ ἡ πυκνότης καὶ διάθεσις καθόλου τοῦ τριχώματος αὐτοῦ συντελοῦν τὰ μάλιστα εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν ἢ μὴ ἐμφάνισιν τοῦ σώματος.

Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

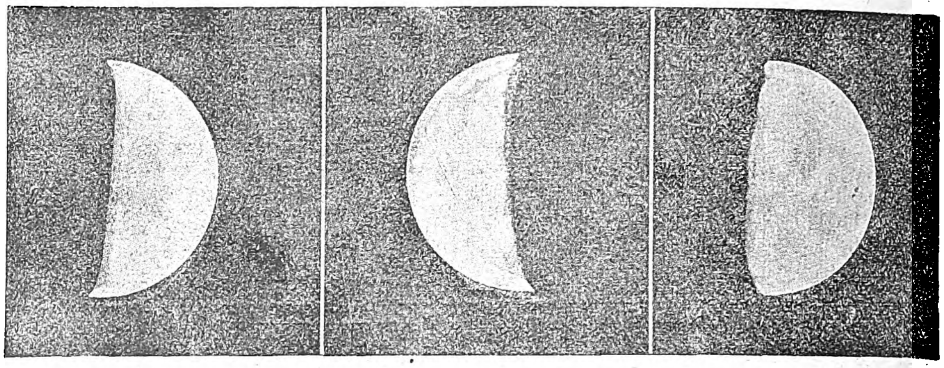

Τηλεσκοπικαὶ ὄψεις τοῦ πλανήτου Ἀφροδίτης.
[Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ κατὰ Trouvelot 18 Φεβρουαρίου 1891, κατὰ Schiaparelli Ἰουλιος 1895, κατὰ L. Rudaux 3 Αὐγούσιου 1897.]

Ἀφροδίτη [*Ἀστρονομ.*]. Ὁ δεύτερος κατὰ σειρὰν ἀποστάσεως ἀπὸ τοῦ Ἡλίου καὶ τελευταῖος κατώτερος πλανήτης τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος, διαγράφων τὴν τροχιάν του μεταξὺ τῆς τροχιᾶς τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τῆς Γῆς. Ἡ γωνιώδης ἀπόστασις αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Ἡλίου εἶναι πάντως κάτω τῶν 49°, δι' ὃ καὶ εἶναι ὁρατὸς μόνον καὶ κατ' ἀνώτατον ὅριον 3 ὥρας καὶ 30′ πρὸ τῆς ἀνατολῆς, ἢ μετὰ τὴν δύσιν τοῦ Ἡλίου ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς τοῦ ἔτους. Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου ὠνομάσθη κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν *Ἑωσφόρος*, ὡς φέρων τὴν ἡμέραν, καὶ *Φωσφόρος*, ὡς φέρων τὸ φῶς, *Ἕσπερος* δὲ ὡς ὁ ἀστὴρ τῆς ἑσπέρας. Ἀλλ' ἡ κυρία του ὀνομασία ἦτο *Ἀφροδίτη*, ἐκ δὲ τῶν ἐπιθέτων τῆς θεᾶς καὶ *Κύπρις*, καὶ *Παφίη* καὶ *Καλλιόπεια*. Εἰς τὴν δημοτικήν μας παράδοσιν καλεῖται **Αὐγερινὸς** (βλ. λ.), τὸ ἄστρον τῆς αὐγῆς, καὶ *Ἀποσπερίτης*, τὸ ἄστρον τῆς ἑσπέρας. Αἱ ὀνομασίαι αὗται ἀπαντοῦν καὶ εἰς τὰς λαογραφίας ἄλλων ἐθνῶν.

Ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ἐθεωρεῖτο ὁ Ἑωσφόρος ὡς ἀστὴρ τελείως ἀνεξάρτητος τοῦ Ἑσπέρου. Ὁ Πυθαγόρας πρῶτος διετύπωσε τὴν γνώμην, ὅτι πρόκειται περὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀστέρος.

Ἡ θέσις τῆς Ἀφροδίτης ἐν τῷ Σύμπαντι.— Ἡ μέση ἀπόστασις τῆς Ἀφροδίτης ἀπὸ τοῦ Ἡλίου εἶναι 108.100.000 χλμ., τῆς τοῦ Ἑρμοῦ οὔσης 57.900.000 χλμ. καὶ τῆς ἀποστάσεως τῆς Γῆς 149.500.000 χλμ. Λαμβανομένης τῆς τελευταίας ταύτης ὡς μονάδος, ἡ ἀπόστασις τῆς Ἀφροδίτης ἀπὸ τοῦ Ἡλίου εἶναι τὰ 0,72333 αὐτῆς. Ἡ Ἀφροδίτη πραγματοποιεῖ τὴν ἀστρικήν της περιφορὰν εἰς 224,700.787 ἡμέρας, μὲ μέσην ταχύτητα μεταφορᾶς 35 χλμ. κατὰ δευτερόλεπτον, τὴν δὲ συνολικὴν εἰς 583,92 ἡμέρας. Ἡ ἐκκεντρότης τῆς διαγραφομένης τροχιᾶς εἶναι 0,0068433, ἐν συγκρίσει 0,01677 τῆς Γῆς. Εἶναι ἑπομένως αὕτη σχεδὸν κυκλική, ἔχουσα πρὸς τὴν ἡμετέραν ἔγκλισιν 3°23′35″.

Ἡ φαινομένη διάμετρος τῆς Ἀφροδίτης εἶναι μεγαλυτέρα τῶν 10″ καὶ μικροτέρα τῶν 66″. Εἶναι ἑτερόφωτος καὶ παρουσιάζει ὡς ἐκ τούτου περιεργοτάτας φάσεις, ἀναλόγους πρὸς τὰς τῆς Σελήνης καὶ ἀντιληπτὰς διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ πεπροικισμένου μὲ ἐξαιρετικῶς ὀξεῖαν ὅρασιν. Διακρίνονται διὰ τηλεσκοπίου μετρίας μεγεθύνσεως. Κατὰ τὴν ἀνωτέραν σύμπτωσιν, ὅταν δηλαδὴ ἡ

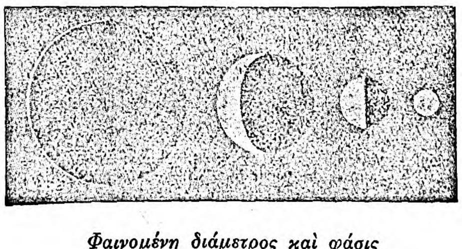

Φαινομένη διάμετρος καὶ φάσις τῆς Ἀφροδίτης.

Ἀφροδίτη εὑρίσκεται ἐν σχέσει πρὸς ἡμᾶς ὄπισθεν τοῦ Ἡλίου, ἔχει τὴν ὄψιν πανσελήνου. Κατὰ τὴν πρὸς ἀνατολὰς κίνησίν της πλησιάζει πρὸς τὴν Γῆν καὶ συγχρόνως μὲ τὴν αὔξησιν τῆς φαινομένης διαμέτρου ὑφίσταται ἔκλειψιν τοῦ ἡμίσεος τοῦ δίσκου της. Κατὰ τὴν κατωτέραν σύμπτωσιν ἀποκτᾷ τὸ μέγιστον ἡ φαινομένη διάμετρος, ἡ φάσις ὅμως αὐτῆς προσομοιάζει πρὸς τὴν ὄψιν νεαρᾶς Σελήνης. Ἀκολούθως ὁδεύει πρὸς δυσμάς, ὑφισταμένη κατ' ἀντίστροφον σειρὰν τὰς αὐτὰς φάσεις. Ὅταν εὑρίσκεται πρὸς ἀνατολὰς ἡ Ἀφροδίτη εἶναι ὁρατὴ μετὰ τὴν δύσιν τοῦ Ἡλίου, ὅταν εἶναι πρὸς δυσμὰς πρὸ τῆς Ἀνατολῆς. Τὸ μέγιστον τῆς λάμψεώς της ἔχει εἰς γωνιώδη ἀπόστασιν 39° πρὸ καὶ μετὰ τὴν κατωτέραν σύμπτωσιν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἶναι ὁ λαμπρότερος τῶν ἀστέρων τοῦ οὐρανοῦ, ἔχει φάσιν Σελήνης 5 ἡμερῶν μετὰ τὴν πανσέληνον, διακρίνεται κατὰ τὴν ἡμέραν καὶ διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ, κατὰ τὴν νύκτα δὲ σχηματίζει σκιάς, ὡς ἡ νέα Σελήνη, ὁσάκις ἡ ἀτμοσφαῖρα εἶναι καθαρά. Ἐκτὸς τούτων σχηματίζονται μέγιστα ἐντάσεως καθ' ἑκάστην ὀκταετίαν, ὡς τὸ 1897, 1905, 1913, 1921 κ. ἑξ. Αἱ φάσεις ἀναπαράγονται κατὰ κύκλον ἐκ 584 ἡμερῶν. Κυμαίνεται μόνον ἡ φαινομένη ἀπόστασις τοῦ πλανήτου ἀπὸ τοῦ Ἡλίου κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κατωτέρας συμπτώσεως ἐκ τοῦ γεγονότος τῆς ἐγκλίσεως τῆς τροχιᾶς του ἐπὶ τῆς γηΐνης τροχιᾶς. Ὅταν ἡ κατωτέρα σύμπτωσις εἶναι πλήρης, ὅταν δηλαδὴ ἡ Ἀφροδίτη διέρχεται ἀκριβῶς μεταξὺ Ἡλίου καὶ Γῆς, προ-

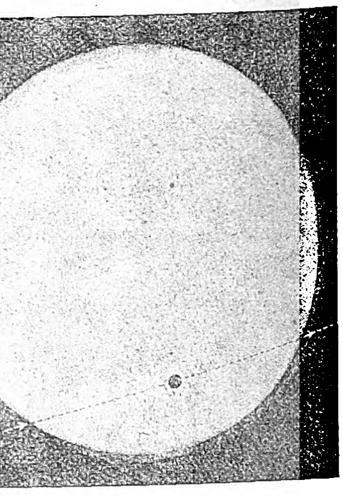

Διάβασις τῆς Ἀφροδίτης πρὸ τοῦ Ἡλίου τὴν 6ην Δεκεμβρίου 1882.

βάλλεται ἐπ' αὐτοῦ ὑπὸ μορφὴν τελείου σκοτεινοῦ δίσκου, ὅστις τὸν διασχίζει ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς εἰς χρονικὸν διάστημα κυμαινόμενον μέχρις 7.30′ ὡρῶν. Τὸ φαινόμενον τοῦτο, γνωστὸν ὡς *διάβασις τῆς Ἀφροδίτης πρὸ τοῦ Ἡλίου*, μελετᾶται ἑκάστοτε ἐπισταμένως ὑπὸ τῶν ἀστρονόμων ἕνεκα τῆς σπουδαιότητός του διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς ἡλιακῆς *παραλλάξεως*, καὶ ἔχει ἰδιόρρυθμον περιοδικότητα: ἐπαναλαμβάνεται ἐναλλὰξ κατὰ περιόδους ἐξ 122 ἐτῶν, 8 ἐτῶν, 105 ἐτῶν, 8 ἐτῶν, 122 ἐτῶν, 8 ἐτῶν, 105 ἐτῶν, 8 ἐτῶν κ. ο. κ. Ὁ ἀκόλουθος πίναξ παρέχει διαβάσεις τινὰς τοῦ προσφάτου παρελθόντος καὶ τοῦ προσεχοῦς μέλλοντος.

Ἔτος	Ἡμέρα	Διάρκεια διόδου
1631	6 Δεκεμβρίου	3 ὧραι 10 λεπτὰ
1639	4 »	6 » 34 »
1761	5 Ἰουνίου	6 » 16 »
1769	3 »	4 »
1874	8 Δεκεμβρίου	4 » 11 »
1882	6 »	5 » 57 »
2004	7 Ἰουνίου	5 » 30 »
2012	2 »	6 » 42 »
2117	10 Δεκεμβρίου	4 » 46 »
2125	8 »	5 » 37 »
2247	11 Ἰουνίου	4 » 16 »
2255	8 »	7 » 12 »

Ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ πίνακος, αἱ διαβάσεις τῆς Ἀφροδίτης πρὸ τοῦ Ἡλίου συμβαίνουν πάν-

Digitized by Google

τοτε κατ' Ἰούνιον καὶ Δεκέμβριον, διότι ἡ γραμμὴ καθ' ἣν τέμνει ἡ τροχιὰ τῆς Ἀφροδίτης τὴν ἐκλειπτικὴν διέρχεται διὰ σημείων, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ Γῆ εὑρίσκεται τὸ μὲν τὸν Ἰούνιον, τὸ δὲ τὸν Δεκέμβριον.

Φυσικὴ τῆς Ἀφροδίτης.—Ὅσον ἀφορᾷ τὰς διαστάσεις ὁ πλανήτης οὗτος ἐλάχιστα διαφέρει τῆς Γῆς. Ἡ διάμετρός του παρὰ τὸν Ἰσημερινὸν εἶναι 12.680 χλμ., τῆς διαμέτρου τῆς Γῆς οὔσης 12.757, ἤτοι τὰ 0,995 αὐτῆς. Ὁ λόγος τῶν μαζῶν εἶναι 0.814 τῶν ὄγκων 0.986, τῶν πυκνοτήτων 0.826, τῶν ἐπιφανειῶν 0.93. Τὸ σχῆμα τῆς Ἀφροδίτης εἶναι σφαιρικόν, μὴ παρατηρηθείσης ἐλλειψοειδοῦς παραμορφώσεως ὡς εἰς τὴν Γῆν. Ἡ ἐπιτάχυνσις τῆς βαρύτητος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Ἀφροδίτης εἶναι 8.07.

Ἡ περὶ ἄξονα περιστροφὴ τῆς Ἀφροδίτης ἀποτελεῖ πρόβλημα μὴ ἐπιλυθὲν μέχρι τοῦδε. Κατ' ἄλλους γίνεται τοιαύτη καὶ ἐντὸς χρονικοῦ διαστήματος 23 ὡρῶν καὶ 20 λεπτῶν, ἤτοι ἡ ἡμέρα τῆς Ἀφροδίτης εἶναι σχεδὸν ἴση πρὸς τὴν τῆς Γῆς. Κατ' ἄλλους ὅμως αὕτη ἰσοῦται πρὸς τὴν ἀστρικήν της περιφοράν, ἤτοι 225 ἡμέρας. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ φωτίζεται διαρκῶς ἡ αὐτὴ πλευρὰ τοῦ πλανήτου.

Ἡ ἔντασις τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἐπὶ τῆς Ἀφρο-

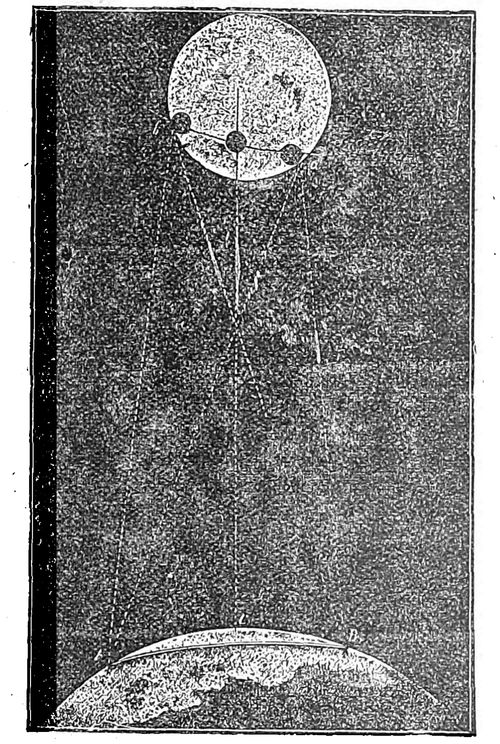

Διάβασις τῆς Ἀφροδίτης πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ Ἡλίου.

δίτης εἶναι διπλασία ἀπὸ ὅ,τι ἐπὶ τῆς Γῆς. Ἐκ τούτου ἕπεται ὅτι ἡ ἐξάτμισις θὰ εἶναι πλέον ἐνεργὸς καὶ ἡ ὑγρασία μεγαλυτέρα. Ὑπάρχουν πολλαὶ ἐνδείξεις, ὡς ἡ ἀλλαγὴ τῶν ὄψεων τοῦ δίσκου της, πείθουσαι περὶ τῆς ὑπάρξεως ἀτμοσφαίρας εἰς τὴν Ἀφροδίτην, ἥτις εἶναι μὲν ἀνάλογος πρὸς τὴν ἡμετέραν, ἀλλὰ μᾶλλον πυκνὴ καὶ πλήρης πυκνῶν νεφῶν, τὰ ὁποῖα μᾶς ἐμποδίζουν τὴν θέαν τοῦ ἐδάφους τοῦ πλανήτου τούτου. Αἱ κηλῖδες τοῦ δίσκου του εἶναι τόσον παροδικαί, ὥστε νὰ μὴ ἐπιτρέπουν ἐξαγωγὴν ἀσφαλῶν συμπερασμάτων περὶ τῶν ἐπὶ τῆς Ἀφροδίτης φαινομένων. Αἱ φασματοσκοπικαὶ παρατηρήσεις ἀπέδειξαν ἐκτὸς τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ Ἡλίου ῥαβδώσεων καὶ τὰς τῶν ὑδρατμῶν. Ἡ πυκνότης αὐτῆς φαίνεται ἐκ μετρήσεων τῆς ἀτμοσφαιρικῆς διαθλάσεως διπλασία τῆς διαθλάσεως τῆς ἀτμοσφαίρας τῆς Γῆς. Οὕτως ἀντισταθμίζεται ἡ μεγαλυτέρα γειτνίασις τῆς Ἀφροδίτης πρὸς τὸν Ἥλιον καὶ δημιουργοῦνται καταστάσεις ἀνάλογοι πρὸς τὰς ἐπὶ τῆς Γῆς, χάρις εἰς τὰς ὁποίας ὑφίστανται οἱ αὐτοὶ σχεδὸν ὅροι τῆς ζωῆς. Οὐδεμία ὅμως ἔνδειξις περὶ ὑπάρξεως ζωῆς ἐπὶ τῆς Ἀφροδίτης παρετηρήθη. Φαιαί τινες κηλῖδες ἐξηγήθησαν ὡς θάλασσαι. Ἐκ παραλλήλου ἐκ τῆς μὴ κανονικότητος τῆς ἡμισελήνου τῆς Ἀφροδίτης κατὰ τὰς φάσεις της ὑποτίθεται ὕπαρξις ὀρέων ἐπ' αὐτῆς, τῶν ὁποίων τὸ ὕψος φαίνεται φθάνον καὶ μέχρι 40 χλμ.

Κατ' ἄλλους παρατηρητὰς πάλιν ἐκ τῆς φασματοσκοπικῆς ἀναλύσεως τῆς Ἀφροδίτης ἐμφαίνεται ἐντελὴς ἀπουσία ὀξυγόνου καὶ ὑδρατμῶν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ της, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θ' ἀπέκλειε τὴν ὕπαρξιν νεφῶν. Ἡ μεγάλη τότε ἀνακλαστικὴ ἱκανότης τοῦ πλανήτου θὰ ἦτο δυσεξήγητος.

Ἡ Ἀφροδίτη κατὰ ἐπανειλημμένας ἀστρονομικὰς βεβαιώσεις δὲν συνοδεύεται ὑπὸ δορυφόρου. ΑΝ. Δ.

—*[Ἀλχημ.]* Ὁ πλανήτης οὗτος εἶχε τὸ αὐτὸ σύμβολον μὲ τὸ τοῦ χαλκοῦ (βλ. λ. **Ἀλχημεία** καὶ **Ἀστρολογία**). ΑΝ. Δ.

ἀφροδίτη (ἡ) (Aphrodite) *[Ζωολ.]*. Γένος σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ζωνοσκωλήκων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀφροδιτιδῶν*. Τὸ σῶμά των εἶναι πεπλατυσμένον καὶ περισσότερον εὐρὺ καὶ βραχὺ τῶν λοιπῶν σκωλήκων τοῦ αὐτοῦ ἀθροίσματος. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς πλευρὰς τοῦ σώματος καὶ εἰς δύο ἐπιμήκεις σειράς, φέρει εὐρέα λέπια καλυπτόμενα ὑπὸ λεπτῆς μεμβράνης. Τὰ βράγχια εἶναι σαρκώδη, ἔχουσιν ἐλλειψοειδὲς σχῆμα, εἶναι τοποθετημένα ὑπὸ τὰ λέπια καὶ ἔχουσι ζωηρῶς ἐρυθρὸν χρῶμα. Ἡ κεφαλή των εἶναι μόλις ὁρατὴ καὶ φέρει τρεῖς κεραίας. Αἱ σιαγόνες εἶναι μικραί. Ὁ ἐντερικὸς σωλὴν εἶναι εὐθύς. Τὰ αἱμοφόρα ἀγγεῖα πληροῦνται δι' ὑπερύθρου ὑγροῦ. Τὸ νευρικὸν σύστημα ἀποτελεῖται ἐξ ἐπιμήκους νήματος καὶ τὸ γαγγλιακὸν φέρει τόσα γάγγλια ὅσαι καὶ αἱ ἀρθρώσεις (κρίκοι) τοῦ σώματος. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ: *ἀφροδίτη ὁ ἀκανθίας* (Aphrodite acanthias) ἀπαντῶσα ἐν ἀφθονίᾳ ἐν τῇ Μεσογείῳ καὶ τῷ Ἀτλαντικῷ ὠκεανῷ. Εἶναι τὸ μεγαλύτερον εἶδος τοῦ γένους καὶ τὸ μῆκός της φθάνει τὰ 15 περίπου ἑκατοστόμετρα καὶ σπανιώτερον τὰ 20 ἑκ. Τὰ λέπια τῆς ῥάχεώς της καλύπτονται ὑπὸ λεπτῶν καὶ πυκνῶν τριχῶν. Αἱ πλευραί της, πλὴν τῶν ἀκανθῶν, φέρουσι καὶ μεταξοειδεῖς τρίχας ἀποτελούσας θύσανον στιλπνῶς χρυσοῦ χρώματος. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ σώματός της διακρίνεται διὰ τὴν θαυμαστὴν ποικιλίαν τῶν χρωμάτων καὶ τὴν ἐξαιρετικὴν στιλπνότητά του.

—**ἀφροδίτη** (ἡ) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐλασματοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βενεριδῶν* (βλ. **κόγχαι**) Δ. Ν. Π.

Ἀφροδίτη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ναυπάκτου τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 581 ἀσχολούμενοι εἰς τὴν γεωργίαν καὶ ἁλιείαν. Ἀπέχει μόλις 15' ἀπὸ τῆς Ναυπάκτου καὶ λόγῳ τῶν ἀφθόνων ὑδάτων καὶ τῶν μυροβόλων κήπων οἵτινες κοσμοῦσι τὴν περιφέρειάν του ἀποτελεῖ ἓν τῶν κυρίων προαστείων τῆς Ναυπάκτου. Δ. Ε. Μ.

—**Ἀφροδίτης** *ἀκραίας ἄκρον [Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.]*: Ἀκρώρεια τοῦ βουνοῦ Ὄλυμπος (τανῦν *Σαρακηνοβούνι*) τῆς Κύπρου, ἀντικρύζουσα τὰς νήσους Καρπασίας, ἔχουσα δὲ ναὸν τῆς θεότητος «ἄδυτον γυναιξὶ καὶ ἀόρατον» (*Στράβ.* 582, 24). Ἡ σύγχρονος ὀνομασία εἶναι *Γαλλουνόπετρα* εἰς 3 ½ μίλλ. ΝΔ τοῦ ἀκρωτηρίου *Ἅγιος Ἀνδρέας* (πλ. 35°41' Β, μηκ. 34°37' Ἀν. χάρ. ἀγγλ. 2074 : Cyprus), νοτ. τῆς μεγαλονήσου ἐσχατιᾶς. Σ. Ε. Λ.

—**Ἀφροδίτης** *Ζεφυρίτιδος ἱερὸν [Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.]*. Εὐλίμενος τοποθεσία τῆς Αἰγύπτου, ἐν ᾗ ὁ ναύαρχος Καλλικράτης ἱδρύσατο ἱερὸν (βλ. **Ἀρσινόη** - *Ἀφροδίτη*). Σ. Ε. Λ.

—**Ἀφροδίτης** *λιμὴν [Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν καὶ πόλις «Λιγουρίας, κατὰ δὲ Ἕλληνας Λιγυστικῆς, παρὰ τὸ Λιγυστικὸν πέλαγος» (*Πτολ.* Γ, α, 3), portus Veneris ὑπὸ τῶν Λατίνων ὀνομαζομένη. Διατηρεῖ καὶ σήμερον ἔτι τὴν ὀνομασίαν του ὁ λιμήν, μεταφρασμένην εἰς *Πόρτο Βένερε* (Porto Venere: πλάτ. 42°02', μηκ. 9°48' Α), ἀποτελῶν παράρτημα τοῦ πολεμικοῦ λιμένος τῆς Σπέτζια (Spezzia) καὶ ἔχων νοσοκομεῖον ναυτικὸν καὶ προβλῆτας διὰ τὴν παραβολὴν τῶν διακομιζόντων τοὺς ἀσθενεῖς ναύτας ἀτμοπλοίων. Σ. Ε. Λ.

—**Ἀφροδίτης** *νῆσος (ἡ ἐν τῇ Κυρηναϊκῇ) [Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]* Νῆσος μικρὰ τῆς Κυρηναϊκῆς ἀναφερομένη καὶ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *Λαιὰ* (*Πτολεμ.* Δ. δ, 15). Ὁ Ἀνώνυμος τοῦ «Σταδιασμοῦ τῆς Μεγάλης θαλάσσης» δὲν ἀναφέρει τὴν νῆσον, ἀλλὰ τὸν ἄντικρυ αὐτῆς ὅρμον: «ἀναμέσον τοῦ Ζεφυρίου καὶ τῆς Χέρσιος, ἔστιν ὅρμος Ἀφροδισιὰς καλούμενος· ἔστι δ' ἐπ' αὐτῷ ἱερὸν Ἀφροδίτης» (§ 49). Ἡ σύγχρονός της ὀνομασία, *Ζεζιρὰτ Τζὸρ Κερσὰ* τῶν Ἀράβων (Jezirat Tzor Kersah) καὶ *Σκόλι ντὶ Κέρσα* (Scogli di Chersa) τῶν Ἰταλῶν, προδίδουν τὴν καταγωγήν των ἐκ τῆς Χέρσιος ἄκρας, ταυτιζομένης πρὸς τὸ ἀκρωτήριον Ρὰς Μπού-Ἀτσὰ (πλάτ. 32° 45' Β, μηκ. 22° 40' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 241 : Benghazi to Derua). Σ. Ε. Λ.

—**Ἀφροδίτης** *νῆσος (ἡ ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ) [Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τοῦ Ἀραβίου κόλπου (τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης) ἀναφερομένη ὑπὸ Κλαυδ. Πτολεμαίου (Δ, ε, 77) ὡς κειμένη εἰς πλάτος 25° καὶ μῆκος 65° ¼ ἀπὸ μεσημβρινοῦ Μακάρων. Φερομένη ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν Iambe ὑπὸ τοῦ Πλινίου, εἶναι ἡ προσκειμένη τῇ Αἰγυπτιακῇ ἀκτῇ καὶ εἰς τὸ ὕψος τοῦ παραλλήλου τῆς Λουξὼρ σύγχρονος νῆσος *Οὐαντὶ Γιεμὰλ* (Waddi Jemal πλάτ. 24°39' Β, μηκ. 35°08' Ἀνατ., χάρτ. ἀγγλ. 8 b: Red Sea, sheet N°2 καὶ 3047* Sherm Sheik anchorage). Εἰς 2 ½ ΝΑ τῆς ΝΔ ἄκρας τῆς νήσου, ἐν τῇ Ἀφρικανικῇ ἀκτῇ, ὁ ὅρμος καὶ ἄριστον ἀγκυροβόλιον Σιέρμ Σεΐκ· εἶναι ὁ *Ἀφροδίτης ὅρμος*, ὅστις πρότερον ἐκαλεῖτο *Μυὸς Ὅρμος* (ὁ νότιος, ὑπάρχοντος καὶ ἄλλου Μυὸς Ὅρμου) ὡς ἀναφέρει ὁ Ἀγαθαρχίδας (§ 81) καὶ ὁ Στράβων (655,16). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—**Ἀφροδίτης** *νομὸς [Γεωγρ.]* Εἷς τῶν νομῶν τῆς Μέσης Αἰγύπτου, φαραωνιστὶ λεγόμενος *Ματονοῦ*, ὑπὸ δὲ τῶν Ἑλλήνων ὀνομασθεὶς *Ἀφροδιτοπολίτης* ἢ *Ἀφροδίτης*. Ἡ μικρά του πρωτεύουσα Πᾶ Νιβτεπαχὲ μετωνομάσθη εἰς *Ἀφροδιτόπολιν*, σήμερον δὲ *Ἄτφιχ*. Ἔκειτο ἐπὶ τῆς Ἀν. ὄχθης τοῦ Νείλου. Εἶχε ναὸν τῆς Ἀθώρ, τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ἐταύτισαν πρὸς τὴν Ἀφροδίτην.

—**Ἀφροδίτης** *πόλις [Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]* Πόλις τοῦ Δέλτα τοῦ Νείλου, ἐν τῷ Προσωπίτῃ νομῷ (*Στράβ.* 682,4). Προφανῶς εἶναι ἡ Ἀτάρβυχις, ἐν ᾗ «Ἀφροδίτης ἱερὸν ἅγιον ἵδρυται» καὶ ἣν ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος ((Β, 41) ἐν τῇ ἀφηγήσει του τῶν παραδόξων ἐθίμων τῆς ταφῆς τῶν ἱερῶν βοῶν. Κατὰ τὸν Müller τὴν θέσιν της ἐπέχει τὸ χωρίον Chybyn El Koum.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλην πόλιν, ἐπίσης ἐν τῷ Δέλτα τοῦ Νείλου, ἀναφέρει ὁ Στράβων (682) ὡς κειμένην ἐν τῷ Λεοντοπολίτῃ νομῷ. Ἡ ταυτότης ὅμως ταύτης εἶναι ἄγνωστος. Σ. Ε. Λ.

ἀφροδίτης (ὁ) (Aphrodit) *[Ὀρυκτολ.]* Ὀρυκτὸν ὅμοιον πρὸς τὸ ὀρυκτὸν *σήπιον*, εἶναι ὅμως κατά τι βαρύτερον ἐκείνου καὶ ἔχει χημικὸν μοριακὸν τύπον $MgO, SiO^2. {}^3/_4\ H_2O$ (ὀξείδιον μαγνησίου ἢ μαγνησία, διοξείδιον πυριτίου, ὕδωρ). Ἔχει χρῶμα γαλακτόλευκον καὶ ἀπαντᾷ εἰς γεηροὺς ὄγκους ἐν Långbanshyttan τῆς Σουηδίας. Γ. Κ. Γ.

Ἀφροδιτιανὸς (ἢ καὶ *Ἀφροδισιανός*). Εἰς θρησκευτικὸν μυθιστόρημα ἀγνώστου συγγραφέως τοῦ Ε' αἰῶνος πιθανώτατα («Ἐξήγησις τῶν πραχθέντων ἐν Περσίδι» ἢ «Διήγησις περὶ τῆς ἐν Περσίδι γενομένης συνόδου» καὶ ἄλλως) παρίσταται ὅτι βασιλεὺς τῶν Περσῶν ὀνόματι Ἀρρινᾶτος, ἄγνωστος ἄλλοθεν, συνεκάλεσε τριήμερον σύνοδον ἐκ Χριστιανῶν κληρικῶν καὶ ῥαββίνων πρὸς δημοσίαν συζήτησιν. Ἐπιδιαιτητὴς ὡρίσθη ὁ «τὴν τοῦ ἀρχιμαγείρου διέπων ἀξίαν πάμφρων καὶ γνήσιος» Ἀφροδιτιανός, ὅστις, ἂν καὶ Ἐθνικός, ἔδωκε τὴν νίκην εἰς τοὺς Χριστιανοὺς (ἴδε ἰδίως *Bratke* Das sogennante Religionsgespraech am Hof der Sasaniden, ἐν Texte und Untersuchungen, νέα σειρὰ (N. F.) τόμ. 4, σ. 1—305).

ἀφροδιτίδαι (οἱ) (Aphroditidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια *ζωνοσκωλήκων*, περιλαμβάνουσα θαλασσίους σκώληκας, διακρινομένους διὰ τὸ πεπλατυσμένον καὶ πλῆρες ἀκανθῶν σῶμά των. Δ. Ν. Π.

Ἀφροδιτόπολις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔφερον ἱκαναὶ πόλεις κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἰδίως ἐν Αἰγύπτῳ. Ἐκ τούτων ὀνομαστότεραι ἦσαν:—1) Ἡ ἐν τῷ *Ἑπτανομίδι* παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Νείλου, νοτιώτερον τῆς Μέμφιδος. Ἦτο αὕτη πρωτεύουσα νομοῦ (*Ἀφροδιτοπολίτου*) καὶ διάσημος διὰ τὴν ἐν αὐτῇ λατρείαν τῆς Ἀθὼρ ὡς λευκῆς, ἐν τῷ ναῷ της διαιτωμένης, ἀγελάδος. Κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους ἦτο ἕδρα ἐπισκόπου. Ἐπὶ τοῦ χώρου ταύτης κεῖται νῦν ἡ πολίχνη *Ἀτφίχ*.—2) Ἡ ἐν τῇ Θηβαΐδι παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Νείλου. Ἦτο καὶ αὕτη πρωτεύουσα νομοῦ (*Ἀφροδιτοπολίτου*) καὶ διάσημος ὡσαύτως διὰ τὴν ἐν αὐτῇ λατρείαν τῆς Ἀθώρ.—3) Μικρά τις πόλις, ἥτις ἐν τῇ *Θηβαΐδι* ὡσαύτως ἔκειτο, καὶ —4) Πολίχνη τις, ἥτις ἔκειτο ἐν τῇ *Κάτω Αἰγύπτῳ*. ΚΑΨ.

Ἀφρόδιτος. Θεότης λατρευομένη ἐν Ἀμαθοῦντι τῆς Κύπρου, ὅθεν εἰσήχθη ἡ λατρεία της εἰς Ἀθήνας καὶ Ἄργος. Οἱ ἀρχαῖοι δηλαδὴ συνέδεσαν εἰς τὸν παραγωγικὸν χαρακτῆρα τῆς Ἀφροδίτης ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀφρόδιτος τὴν ἀντίληψιν ἀνδρογύνου Ἀφροδίτης. Κατὰ τὴν πρὸς τιμὴν τοῦ θεοῦ τούτου ἑορτήν, οἱ μὲν ἄνδρες ἐνεδύοντο γυναικεῖα, αἱ δὲ γυναῖκες ἀνδρικὰ ἐνδύματα (βλ. λ. **Ἀφροδίτη**). Ἐν Ἀθήναις ὁ Ἀφρόδιτος παρίστατο ἐν μορφῇ στήλης Ἑρμοῦ· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἔγινεν ἀφορμὴ ἡ παράστασις αὐτοῦ αὕτη εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ μύθου τοῦ **Ἑρμαφροδίτου** (βλ. λ.), υἱοῦ τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τῆς Ἀφροδίτης. Ὁ Ἀφρόδιτος ἐλατρεύετο καὶ ἐτιμᾶτο δι' ἑορτῶν ἐκτὸς τῆς Κύπρου, τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Ἄργους (κατὰ τὴν ἑορτὴν «*Ὑβριστικὰ*») καὶ ἐν Παμφυλίᾳ. ΚΑΨ.

—**Ἀφρόδιτος.** Ἀθηναῖός τις, Αἰθαλίδης τὸν δῆμον.

ἀφρόδους (ὁ) (Aphrodus) *[Ζωολ.]* Γένος ἐντόμων *ἡμιπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τεττιγιδῶν*. Τοῦ γένους ὑπάρχουσι πλεῖστα εἴδη διεσπαρμένα πανταχοῦ τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

ἀφρόεις,—*εσσα*,—*εν*· ὁ πλήρης ἀφροῦ, ὁ ἀφρώδης (νέα λέξις πλασθεῖσα κατὰ τὸ *μελιτόεις* κττ.)

—**ἀφρόεσσα** *θάλασσα [Ὠκεανογρ.]*. Ἡ ἐμφάνισις ἣν παρουσιάζει ἡ θάλασσα, ὅταν, ὑπάρχοντος κυματισμοῦ, ὁ γενῶν αὐτὸν ἄνεμος προσδίδει μείζονα ταχύτητα εἰς τὰς κορυφὰς τῶν κυμάτων ἢ εἰς τὰ κοῖλα αὐτῶν. Ῥηγνύμεναι τότε αὗται ἀπὸ διαστήματος εἰς διάστημα, ἐμφανίζουσιν, ἕνεκα τοῦ

Digitized by Google

ἀφροῦ των, μακρόθεν ὁρώμεναι, λευκὰς κηλῖδας, αἱ ὁποῖαι σκεπάζουν, ὅσον φθάνει ὁ ὀφθαλμός, τὸ βαθυκύανον φόντο τῆς θαλάσσης, διὰ νὰ σβήσουν, ὁλονὲν φαινόμεναι μικρότεραι, εἰς ἓν μολυβδόχρουν φόντο, εἰς τοῦ ὁρίζοντος τὰ πέρατα. Ἀπολαμβάνει τις τότε εἰσπνέων, ὅσον βαθύτερα δύναται, τὸ ἰδιαίτερον ἐκεῖνο ἁλμυρὸν ἄρωμα, τὸ ὁποῖον προσλαμβάνει εἰς τοιαύτην περίστασιν ἡ θάλασσα. Ἐπειδὴ δὲ τὸ θέαμα τῆς ἀφροέσσης θαλάσσης ἐμποιεῖ τὴν ἐντύπωσιν προβάτων βοσκόντων εἰς βαθυκύανον λειμῶνα, ἡ κοινὴ τῶν ναυτικῶν μας διάλεκτος ὑπῆρξεν εὐτυχεστέρα τῆς ἐπισήμου εἰς ἐξεύρεσιν παραστατικοῦ ὅρου, χαρακτηρίζουσα τὴν τοιαύτην θάλασσαν διὰ τοῦ «κάνει προβατάκια», ἀκόμη δὲ περισσότερον αἱ ξέναι γλῶσσαι (γαλ. mer moutonnée, ἀγγλ. froaming sea). Ὀρθότεροι θὰ ἦσαν οἱ ὅροι *ὑπαφρίζουσα* πρὸς καταδήλωσιν τῆς ἐνάρξεως ἐκδηλώσεως τοῦ φαινομένου, καὶ *ἐπαφρίζουσα*, ἀντὶ τοῦ *ἀφρόεσσα*, εἰς ὃν μάλιστα θὰ ἐδικαιοῦτό τις νὰ νομίσῃ περιλαμβανομένους καὶ τοὺς ὅρους *σμώνη* καὶ *πέμφιξ* (βλ. λ. **Αἰγαῖον**, τ. Β', σ. 423 γ). Σ. Ε. Λ.

Ἀφρόεσσα *[Γεωγρ.]*. Ἡφαιστειογενὴς νησίς, ἀναδύσασα μετ' ἄλλης τοιαύτης, τῆς «*Γεωργίου*», ἐν τῇ *καλδέρᾳ* τῆς νήσου Θήρας καὶ ἐγγὺς τῆς *Νέας Καημένης*, κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1866. Ὠνομάσθη δὲ οὕτως, εὐθὺς ὡς ἐνεφανίσθη νεογέννητος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῆς μικρᾶς ἀτμοημιολίας, ἥτις εἶχε φέρει ἐκεῖ ἐπιστημονικὴν ἐπιτροπήν, ἧς συμμετεῖχον ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἀστεροσκοπείου Schmidt καὶ ὁ πλωτάρχης Λεωνίδας Παλάσκας, πρὸς μελέτην τῶν φαινομένων, οἵτινες πρῶτοι ἀντελήφθησαν τῆς νησῖδος τὴν ἀνάδυσιν. Ἀλλ' αἱ δύο αὗται ἀδελφαὶ νησῖδες δὲν ἐγεννήθησαν βιώσιμοι καὶ ὁ Ἥφαιστος, μὲ νέους μυκηθμοὺς καὶ σεισμούς, τὰς συνεκόλλησε, κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1866, πρὸς τὴν τῷ 1707 γεννηθεῖσαν Νέαν Καημένην, τῆς ὁποίας οὕτως ἡ ἔκτασις εἶχεν ἀποβῆ πενταπλασία. Κατὰ τὸ πανδαιμόνιον δὲ ἐκεῖνο, αἰφνιδίως ἐκδηλωθέν, ὁ Παλάσκας ἐτραυματίσθη ὑπὸ μύδρων, ἐνῷ κατεγίνετο ἀνύποπτος εἰς ἀκτογραφικὰς ὡς πρὸς τὰ ἡφαίστεια ταῦτα ἐργασίας. Εἰς παρακείμενον δὲ τῇ «*Ἀφροέσσῃ*» πλοῖον ἐξεδηλώθη πυρκαϊὰ ἀπὸ τῆς καταχεομένης διαπύρου λάβας, ἐξ ἧς ἐφονεύθη καὶ ὁ πλοίαρχός του.

Σ. Ε. Λ.

«Ἀφρόεσσα» *[Ναυτ. Ἱστορ.]*. Σιδηρᾶ ἀτμοημιολία, μία ἐκ τῶν πέντε ὁμοίων «Ἀφρόεσσα», «Πανόπη», «Σφενδόνη», «Πληξαύρα» καὶ «Θέουσα», ὧν ἡ ναυπήγησις, ἀποφασισθεῖσα τὴν 19 Δεκεμβρίου 1855, δὲν ἐπραγματοποιήθη ὡς πρὸς τὴν τελευταίαν. Ναυπηγηθεῖσα ἐν Remfron ὑπὸ τοῦ Henderson and Son εἶχεν ἐκτόπισμα 220 τόννων, μῆκος 32μ.23, πλάτος 6μ.71 καὶ βύθισμα 3μ.35· παραληφθεῖσα δὲ ἐν τῷ τόπῳ τῆς καθολκῆς ὑπὸ ἑλλη-

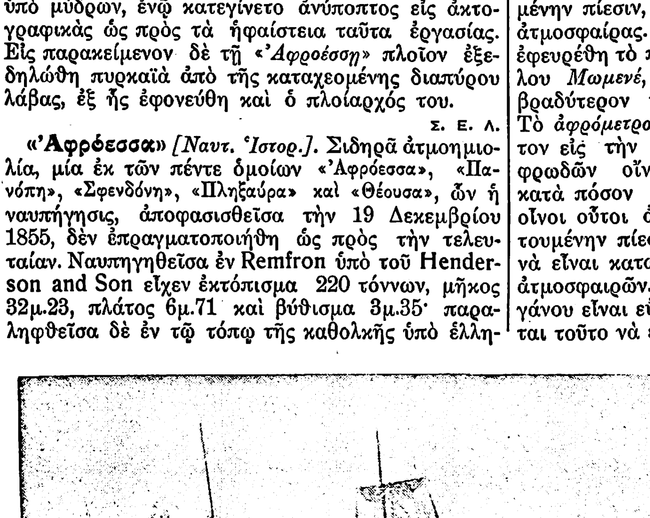

Ἡ «Ἀφρόεσσα» πλέουσα ὑπὸ ἀτμὸν καὶ ἱστία.

νικοῦ πληρώματος ὑπὸ τὸν πλωτάρχην Ἐμμαν. Μιαούλην, κατέπλευσεν εἰς Πειραιᾶ τὴν 1 Αὐγούστου 1857. Κατὰ τὰς σφαγὰς τῶν Χριστιανῶν ὑπὸ τῶν Δρούσσων ἐν Συρίᾳ, τὸ μικρὸν αὐτὸ πολεμικόν μας ἀπέπλευσε πρῶτον αὐτὸ εἰς Βηρυττὸν (7 Ἰουνίου 1860), πρὸς προστασίαν τῶν Χριστιανῶν. Κατὰ τὴν τελευταίαν δραματικὴν περιοδείαν τοῦ βασιλέως Ὄθωνος διὰ τοῦ ἀτμοδρόμωνος «Ἀμαλία» (τοῦ κατόπιν «Ἑλλάς»), συνέπλεε καὶ ἡ «Ἀφρόεσσα» ὡς ἀπόστολον ὑπὸ τὸν ὑποπλοίαρχον Γ. Α. Σταματέλλον. Ὅταν δὲ ἐπιβιβασθέντος τοῦ παραιτηθέντος βασιλέως ἐπὶ τοῦ ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ «Σκύλλα», ὅ τε ἀτμοδρόμων καὶ ἡ «Ἀφρόεσσα» ἐτέθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως (12/24 Ὀκτωβρίου 1862), εἰσέβαλον ἐπὶ τῆς «Ἀφροέσσης», ἧς ἐπέβαινεν ὁ ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν Δ. Καλλιφρονᾶς, ἑξακόσιοι ἔνοπλοι καὶ ἐπέβαλον αὐτῷ ὅπως διατάξῃ τὴν «Ἀφρόεσσαν» νὰ πλεύσῃ εἰς Κερατσίνιον, ὅπου εἶχεν ἀγκυροβολήσει ἡ «Ἀμαλία», ἵνα δι' ἰαχῶν ἀποδοκιμάσωσι τὸν βασιλέα. Οἱ βασιλεῖς ὅμως καὶ ἡ συνοδεία των εἶχον ἤδη ἐπιβῆ τῆς «Σκύλλης» καὶ διὰ τοῦτο ἡ «Ἀφρόεσσα» ἐπλεύρισεν εἰς τὸν ἀτμοδρόμονα, εἰς τὸ κατάστρωμα τοῦ ὁποίου ἐξεκένωσε τὸ ἀλαλάζον ἐκεῖνο πλῆθος.

Ἡ «Ἀφρόεσσα» ἐξηκολούθει παρέχουσα τὰς ὑπηρεσίας της ἕως τοῦ 1904, ὁπότε ἀφαιρεθείσης τῆς μηχανῆς της μετεποιήθη εἰς ναυτῶνα. Τῷ 1909 πληρωθεῖσα λίθων καὶ σακκιδίων τσιμέντου, ἀναμίξ, ἤχθη, ρυμουλκουμένη, μέχρι τῆς ἀνατολικῆς ἄκρας τοῦ βράχου Ἀράπη, ὅπου τὴν κατεβύθισαν ἵνα, συμπηγνυμένου τοῦ φορτίου της, μεταβληθῇ εἰς μονόλιθον, ἐφ' οὗ ἐσκέπτοντο νὰ στηρίξουν κατασκευασθησόμενον κυματοθραύστην. Σ. Ε. Λ.

ἀφροζύμη *[Χημ.]*· βλ. ζύμαι.

ἀφροζύμωτος, *—η, —ο* καὶ ***ἀφροζυμωμένος***· ζυμωμένος οὕτως ὥστε νὰ ἀποβῇ ἀφρώδης.

ἀφροκαλλίστη (ἡ) (Aphrocalliste) *[Ζωολ.]*. Γένος *σπόγγων* ἀσβεστώδους συστάσεως τοῦ *ἀθροίσματος τῶν ἑξακτινιδῶν*, τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐπλεκτιδῶν*. Τὸ σῶμά των εἶναι ἀπεστρογγυλωμένον καὶ πολυκλαδωτόν. Οἱ ἀκτινοειδεῖς ὀχετοί των ἔχουσι πρισματικὸν σχῆμα καὶ εἶναι ἠνεωγμένοι ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ἄκρων. Ἀπαντῶσι σχεδὸν εἰς πάσας τὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

—[Παλαιοζ.] Τοῦ γένους τούτου λείψανα εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα καὶ ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

ἀφροκοπῶ καὶ ***ἀφροκοπάω***· δημοτ., ἀφρίζω ὑπερβολικά, ἄλλως *ἀφρομανῶ*· πρβ. *τριζοκοπῶ*.

ἀφρόλιθος (ὁ) *[Ὀρυκτολ.]*. Συνώνυμον τοῦ ὀρυκτοῦ **σήπιον** (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

ἀφρομανῶ· βλ. ἀφροκοπῶ.

ἀφρόμετρον (τὸ) *[Οἰνολογ.]*. Εἰδικὸν μανόμετρον, δι' οὗ προσδιορίζομεν τὴν εἰς τοὺς ἀφρώδεις οἴνους ὑπὸ τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος ἐξασκουμένην πίεσιν, ὑπολογιζομένην εἰς ἀτμοσφαίρας. Τὸ ὄργανον τοῦτο ἐφευρέθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Γάλλου *Μωμενέ*, καὶ ἐτελειοποιήθη βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Σαλλερόν. Τὸ *ἀφρόμετρον* εἶναι χρησιμώτατον εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν ἀφρωδῶν οἴνων, διότι δεικνύει κατὰ πόσον οἱ ὑπὸ παρασκευὴν οἶνοι οὗτοι ἀπέκτησαν τὴν ἀπαιτουμένην πίεσιν, ἥτις δὲν πρέπει νὰ εἶναι κατωτέρα τῶν τεσσάρων ἀτμοσφαιρῶν. Ἡ χρῆσις τοῦ ὀργάνου εἶναι εὐκολωτάτη καὶ δύναται τοῦτο νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς οἱανδήποτε φιάλην περιέχουσαν ἀφρώδη οἶνον. Π. ΠΥΡΛΑΣ

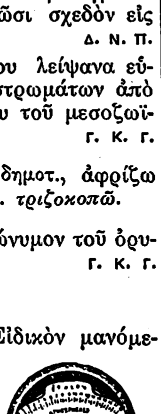

Ἀφρόμετρον.

ἀφρονημάτιστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ φρονηματισθείς, ὁ μὴ ἀποκτήσας φρόνησιν, ἀσυνέτιστος.

ἀφρονίμευτος, *—η, —ο*· δημοτ., ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δὲν φρονιμεύει, δὲν γίνεται φρόνιμος.

ἀφρόνιτρον (τὸ) *[Χημ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ φυσικῶς σχηματιζόμενον εἰς τοὺς στάβλους, ἢ εἰς τὰ φυσικὰ καλούμενα νιτρουργεῖα, ἀκάθαρτον νίτρον, δηλαδὴ *νιτρικὸν κάλιον* ἢ *νιτρικὸν νάτριον*. Ἡ ὀνομασία *ἀφρόνιτρον* εἶναι παλαιὰ καὶ ἐχρησιμοποιήθη κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ κεκαθαρμένον νίτρον, ὅπερ ἐκαλεῖτο *ἄνθος νίτρου*. Κ. Γ. Μ.

ἄφροντις (ὁ, ἡ)· ὁ μὴ φροντίζων, ὁ ἀδιαφορῶν διὰ τὰς ὑποθέσεις του, ἀπράγμων.—Οὐσ. ἀφηρ. ***ἀφροντισία***

ἀφρόντιστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ φροντίζων, ἄφροντις· ‖ ὁ μὴ τυχὼν φροντίδος, ἐκεῖνος περὶ τοῦ ὁποίου δὲν ἐφρόντισέ τις.

ἀφροπαράγαδο (τὸ) *[Ἁλιευτ.]*. Εἶδος *πολυαγκίστρου (παραγαδιοῦ)* ἐπιπλέοντος πρὸς τὴν φορὰν τοῦ ἀνέμου πρὸς ἄγραν *ἀφροψάρων* μικρῶν, καὶ παρακολουθουμένου ὑπὸ λέμβου. Σ. Ε. Λ.

ἀφρόπλαστος, *—η, —ο*, καὶ ***ἀφροπλασμένος***· πλασμένος οὕτως ὥστε νὰ ἀποβῇ ἀφρώδης, ἢ ὡς ἀπὸ ἀφρὸν πλασμένος· πβλ. *ἀφροζύμωτος*.

ἀφρὸς (ὁ)· σύνολον φυσσαλίδων πλήρων ἀέρος ἢ ἀερίου τινός, σχηματιζομένων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ὑγροῦ τινος, εἴτε κατὰ τὸν βρασμόν, εἴτε δι' ἀναταράξεως, εἴτε λόγῳ ζυμώσεως: «ὁ ἀφρὸς τοῦ νεροῦ, —τοῦ γάλακτος,—τοῦ οἴνου κ.τ.τ.»· ‖ μεταφ., ἡ ἐπιφάνεια παντὸς ὑγροῦ: «ψάρια τοῦ ἀφροῦ» (βλ. **ἀφρόψαρα**)· ‖ τὸ ἔξέχον, τὸ ἐξαίρετον παντὸς πράγματος: «ἐπῆρε τὸν ἀφρὸ (οἷον ἀπὸ τὰ σταφύλια, ἀπὸ τὰ πορτοκάλια κ. τ. τ.)»· ‖ πᾶν ἐλαφρόν, λεπτοφυές, ἢ εὔθρυπτον: «δὲν βαρένει διόλου, εἶναι ἀφρός»· ‖ φυσσαλίδες ἐκ σιέλου σχηματιζόμεναι εἰς τὸ στόμα ζῴου (ἰδίως τῶν λυσσώντων κυνῶν) ἢ καὶ ἀνθρώπου· καὶ μεταφ. «βγάζει ἀφροὺς ἀπὸ τὸ κακό του».

—[Ναυτ.] Εἰς τὴν κοινὴν τῶν ναυτικῶν μας διάλεκτον, ὁ ὅρος «*στὸν ἀφρό*»,—ἰσοδύναμος πρὸς τοὺς ἐν *χρῷ τῆς θαλάσσης* τῶν ἀρχαίων καὶ τοῦ ἐπισήμου Ναυτικοῦ ὀνοματολογίου, à fleur d'eau τοῦ Γαλλικοῦ καὶ awash τοῦ Ἀγγλικοῦ τοιούτου,—σημαίνει πᾶν τὸ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης εὑρισκόμενον (λ. χ. «ὑπάρχει ξέρα στὸν ἀφρὸ») ἢ τὸ ἀνελθὸν (λ. χ. «τὰ πτώματα τῶν ναυαγῶν βγῆκαν στὸν ἀφρό»). Σ. Ε. Λ.

—[Ναυτ. Ἀτμομ.] Ἡ ἐπὶ τῆς στάθμης τῶν ἀτμολεβήτων ἐπιπολάζουσα ἀκαθαρσία, προερχομένη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὰ προϊόντα λιπάνσεως τῶν κυλίνδρων, ἅτινα συμπαρασυρόμενα διὰ τῶν ἀντλιῶν τῆς κυκλοφορίας μετὰ τοῦ ἀπὸ τῶν ψυγείων καὶ τῶν θερμοδοχείων ὕδατος, εἰσέρχονται εἰς τὸν λέβητα ὅπου συνηθέστατα σαπωνοποιοῦνται μετὰ τῆς ἐν τῷ ὕδατί του διαλελυμένης σόδας. Εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν τοῦ προσωπικοῦ τῆς μηχανῆς, συνηθέστερον εἰς πληθυντικὸν *οἱ ἀφροί*, καὶ οἱ σχετικοί, πρὸς τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἐν τῷ λέβητι ὕδατος ἀπ' αὐτῶν, ὅροι: *ἐξαφρίζω*, *ἐξάφρισις*. Σ. Ε. Λ.

— ἀφρὸς *τῆς θαλάσσης* (ὁ) (Meereschaum) *[Ὀρυκτολ.]*· συνώνυμον τοῦ ὀρυκτοῦ **σήπιον** (βλ. λ.).

Γ. Κ. Γ.

ἀφροσιδηρίτης (ὁ) (Aphrosiderit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ εἰς πολὺ λεπτολεπιδώδη συσσωματώματα, χρώματος ἐλαιοχρόου μέχρις ὑπομέλανος πρασίνου. Ἔχει σκληρότητα 1ου βαθμοῦ καὶ εἰδικὸν βάρος 2,8. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι πυριτικὸν ἅλας τοῦ σιδήρου καὶ ἀργιλλίου, ἔχων χημικὸν μοριακὸν τύπον $H_{10} Fe_6 (AlFe)_4 Si_4 O_{25}$. Ἀπαντᾶται ἐπὶ ἐρυθροῦ σιδηρολίθου παρὰ τὸ Weilburg καὶ τὸ Auwal παρὰ τὴν Πράγαν ὡς καὶ ἐντὸς γρανιτικῶν ἀδένων τοῦ Striegau καὶ τοῦ Kônigshain. Ἐξ ἀφροσιδηρίτου συνίσταται πιθανῶς καὶ ἡ οὐσία τῶν ψευδοκρυστάλλων (τῶν ἐχόντων μορφὴν τοῦ ὀρυκτοῦ ἀνθρακίου ἢ γρανάτου) ἐκ τῆς Oberen See. Γ. Κ. Γ.

ἀφροστεφὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό), καὶ ***ἀφροστεφάνωτος*** καὶ ***ἀφροστεφανωμένος***· ὁ στεφανωμένος μὲ ἀφρόν, ὁ φέρων εἰς τὴν κορυφὴν ἀφρόν.

ἀφρόστρωμα (τὸ) (Aphrostroma Gürich) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *σπογγιοστρομιδῶν* τῆς τάξεως τῶν *στρωματοποριδῶν ὑδροζῴων κοιλεντερωτῶν*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιθανθρακοφόρου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Βελγίῳ. Γ. Κ. Γ.

ἀφροσύνη (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἄφρων, ἀσυνεσία, ἀκρασία, ἀκολασία.

ἀφρούρητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ φρουρούμενος, ἢ ὁ μὴ φρουρηθείς, ἀφύλακτος.

ἀφροφόρος (ὁ) (Aphrophorus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων *κολεοπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τεττιγιδῶν*. Τὸ μέγεθός των εἶναι μέτριον. Ἐνδιαιτῶνται κατὰ προτίμησιν ἐντὸς τῆς κόπρου καὶ τῶν ἀποσυντεθειμένων φυτικῶν οὐσιῶν. Χαρακτηριστικὸν τῶν ἀφροφόρων εἶναι, ὅτι τὰ νεογνά των ἐκκρίνουσιν ἐκ τοῦ στόματος ἀφρῶδές τι ὑγρὸν (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἐντόμου τούτου), διὰ τοῦ ὁποίου περιβάλλουσιν ἐνίοτε ὁλόκληρον τὸ σῶμά των. Ἀπαντῶσιν εἰς πάντα τὰ μέρη τῆς γῆς, ἀλλ' ἰδίως εἰς εὐκράτους χώρας. Δ. Ν. Π.

ἀφροχαλκίτης (ὁ) (Aphrochalcite) *[Ὀρυκτολ.]*· συνώνυμον τοῦ ὀρυκτοῦ **τυρολίθου** (βλ. λ.).

ἀφρόψαρα (τὰ) *[Ἁλιευτ.]*. Παραστατικώτατος ὅρος τῶν ἁλιέων μας πρὸς καταδήλωσιν τῆς κατηγορίας τῶν ἰχθύων τῶν νηχομένων εἰς ἐλάχιστον ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν βάθος, συνηθέστατα δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, καὶ κάποτε μάλιστα (ὅταν διώκωνται ὑπὸ μεγαλυτέρων ἰχθύων, δελφίνων κττ.) ἀναπηδώντων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ἧς τότε τὸ χρῶμα καθίσταται βαθυκύανον μὲ ἀργυρόχρους μαρμαρυγὰς καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν, ἣν καταλαμβάνει ἡ διωκομένη ἀγέλη. Τοιαῦτα εἰς τὰς θαλάσσας μας εἶναι αἱ *παλαμύδες*, οἱ *κολιοὶ (κολίαι)*, αἱ *σφύρνες (σφύραιναι)*, τὰ *σαυρίδια (σαῦροι)*, αἱ *ζαργάνες (βελόναι)*, οἱ *κύνηγοὶ (θυννίδες)*, αἱ *φρῖσσες (θρῖσσαι)*, αἱ *σαρδέλλες (σαρδῖναι)* κ.ἄ.δ., ἀλλὰ καὶ τὰ ὡς ἀφρόψαρα λογιζόμενα *καλαμάρια (τευθίδες)*. Τὰ ἀφρόψαρα, ὄντα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀποδημητικὰ καὶ ἀγελαῖα, ἁλιεύονται διὰ *συρτῆς*, *συρταρολίου*, *ἀφροπαράγαδου*, καὶ ἀπὸ τῶν *τρατῶν* διὰ *γριπαρολιοῦ* ἢ *κωλοβρέχτη* (ἀρχ. *γρῖπος* ἢ *γρῖφος*).

Σ. Ε. Λ.

ἀφρυγάνιστος, *—η, —ο*· δημοτ., ὁ μὴ φρυγανισμένος, ὁ μὴ διὰ τῆς πυρᾶς ἀπεξηραμένος, ἄφρυκτος.

Digitized by Google

ἄφρυκτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ πεφρυγμένος, ὁ ἀκαβούρδιστος.

ἀφρώδης (ὁ, ἡ), —*ες* (τό)· ὁ πλήρης ἀφροῦ, ὁ ποιῶν ἀφρούς: «ἀφρώδης οἶνος», «ἀφρώδη ποτά».

—**ἀφρώδεις** *οἶνοι [Χημ. Τροφ.]*. Καλοῦνται οὕτως οἱ οἶνοι οἱ περιέχοντες ἐν ἑαυτοῖς ἀκόμη μεγάλα ποσὰ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, ἅτινα ἐκλύονται κατὰ τὸ ἄνοιγμα τοῦ δοχείου, σχηματιζομένου ἀφροῦ. Τοιοῦτοι εἶναι οἱ ἐν τῇ γαλλικῇ Καμπανίᾳ παρασκευαζόμενοι, οἵτινες εἶναι οἱ παλαιότερον γνωστοὶ ἀλλὰ καὶ οἱ καλύτεροι ὅλων μέχρι σήμερον, ἐξ ὧν καὶ τὸ γενικὸν ὄνομα *καμπανῖται* (champagne, κοινῶς *σαμπάνιαι*). Ἡ ἐφεύρεσις τοῦ τρόπου τῆς παρασκευῆς αὐτῶν ὀφείλεται εἰς τὸν Dom Perignon, γεννηθέντα τῷ 1638 καὶ ἀποθανόντα τῷ 1715, οἰνολόγον τοῦ Μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Πέτρου παρὰ τὸ Hautvillers τῆς Καμπανίας. Ἡ εὐρεῖα τοῦ καμπανίτου διάδοσις ἄρχεται ἀφ' ὅτου οὗτος κατέστη τὸ προσφιλὲς ποτὸν τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς ζωῆς τοῦ Λουδοβίκου XIV.

Ἐσχάτως γίνεται καὶ τεχνητὴ παρασκευὴ ἀφρωδῶν οἴνων διὰ κορεσμοῦ συνήθους οἴνου δι' ἀνθρακικοῦ ὀξέος, οἱ τοιοῦτοι δ' ὅμως πολὺ διαφέρουσι τῶν κατὰ τὴν παλαιὰν γαλλικὴν μέθοδον παρασκευαζομένων. Σ. Γ.

—*[Γεωργ. Βιομ.]*. Ἡ παρασκευὴ τοῦ ἀφρώδους οἴνου γίνεται ἀπὸ λευκὰς καὶ χρωματιστὰς σταφυλάς. Ἐκ τούτων αἱ λευκαὶ φέρονται ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ πιεστήριον, καὶ τοῦτο διὰ νὰ μὴ παραμείνῃ ἐπὶ πολὺ τὸ γλεῦκος μετὰ τῶν στεμφύλων καὶ ἀποκτήσῃ ζωηρὸν κιτρινωπὸν χρῶμα, ἐνῷ ἐπιζητοῦμεν ἐλαφρῶς χρυσίζον. Ἐὰν θὰ πρόκειται περὶ ἀρίστης ποιότητος ἀφρώδους οἴνου, χρησιμοποιοῦμεν μόνον τὸ τῆς πρώτης πιέσεως γλεῦκος, τῆς δὲ δευτέρας πιέσεως χρησιμοποιοῦμεν ὁμοῦ ὅταν πρόκειται περὶ κοινῆς ποιότητος.

Τὸ παραχθὲν γλεῦκος ἀφίνομεν ἐν ἀναπαύσει περὶ τὰς 12 ὥρας καὶ κατόπιν τὸ μεταγγίζομεν εἰς ἄλλα δοχεῖα ἀπηλλαγμένον οὕτω τῆς ὑποστάθμης. Κατόπιν κανονίζομεν τὸν σακχαρικὸν τίτλον ὥστε νὰ ἔχωμεν 11—12 τοῖς ἑκατὸν οἰνόπνευμα, καθὼς καὶ τὴν ὀξύτητα ἥτις πρέπει νὰ περιλαμβάνεται μεταξὺ 5—6 τοῖς χιλίοις. Ἀφοῦ περατωθῇ ἡ ζωηρὰ ζύμωσις, ἥτις γίνεται ὅπως καὶ διὰ τοὺς ξηροὺς ἐπιτραπεζίους οἴνους, μεταγγίζεται ὁ οἶνος εἰς ἄλλα δοχεῖα καὶ μετὰ τὸ πέρας καὶ τῆς βραδείας ζυμώσεως καὶ τοῦ καθαρισμοῦ αὐτοῦ (ἄλλως κολλαρίζομεν αὐτὸν) μεταγγίζεται εἰς βυτία μικρᾶς χωρητικότητος (150—200 ὀκάδων) καὶ μὲ λεπτὰς δούγας διὰ νὰ ἐπιταχυνθῇ ἡ ὡρίμανσίς του. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον παρεσκευάσαμεν πρῶτον ξηρὸν ἐπιτραπέζιον οἶνον.

Τὴν προσεχῆ ἄνοιξιν προβαίνομεν εἰς τὴν δευτέραν ἐργασίαν διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ καμπανίτου. Πρὸς τοῦτο μεταγγίζομεν αὐτὸν εἰς ἄλλα βυτία καθαρὰ καὶ προσθέτομεν τὴν ἀναγκαιοῦσαν ποσότητα σακχάρου διὰ νὰ προκαλέσωμεν ζύμωσιν ἐν κλειστῷ χώρῳ, οὕτως ὥστε τὸ παραχθησόμενον ἀνθρακικὸν ὀξὺ νὰ παραμείνῃ ἐν διαλύσει ἐν τῷ οἴνῳ καὶ νὰ εἶναι τοσαύτη ἡ ποσότης ἐξ αὐτοῦ, ὥστε νὰ ἐξασκῇ πίεσιν καθωρισμένην ἐκ τῶν προτέρων.

Ἔχομεν τρεῖς ποιότητας ἀφρωδῶν οἴνων ἐν σχέσει μὲ τὴν περιεκτικότητα εἰς ἀνθρακικὸν ὀξύ: τοὺς συνήθεις ἀφρώδεις μὲ 4 ἀτμοσφαιρῶν πίεσιν, τοὺς πολὺ ἀφρώδεις μὲ 5 καὶ τοὺς πάρα πολὺ ἀφρώδεις μὲ πίεσιν 6 ἀτμοσφαιρῶν. Διὰ νὰ κανονίσωμεν τὴν ποσότητα τοῦ προστεθησομένου σακχάρου, ὥστε νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ἀντίστοιχον πίεσιν, βασιζόμεθα ἐπὶ τῶν ἑξῆς δεδομένων: ὅτι ἕκαστος ὄγκος ὕδατος διαλύει ἴσον ὄγκον ἀνθρακικοῦ ὀξέος, τὸ δὲ οἰνόπνευμα τριπλάσιον ὄγκον (3,2) ἐξ αὐτοῦ εἰς πίεσιν μιᾶς ἀτμοσφαίρας καὶ θερμοκρασίαν 15 βαθμῶν· καὶ ὅτι 100 γραμμάρια σταφυλοσακχάρου ζυμούμενα μᾶς δίδουσι 46,6 γραμμάρια ἀνθρακικοῦ ὀξέος. Ἂν προστεθῇ καλαμοσάκχαρον, πρέπει νὰ εἶναι τοῦτο ἀρίστης ποιότητος, νὰ διαλυθῇ δὲ προηγουμένως εἰς μικρὰν ποσότητα ἐκ τοῦ αὐτοῦ οἴνου.

Ἀφοῦ γίνῃ καλῶς ἡ ἀνάμιξις, ἀφίνομεν νὰ ἀρχίσῃ ἡ ζύμωσις, προκαλουμένη εἴτε ἀπὸ τοὺς μύκητας, οἵτινες ἐνυπάρχουσιν εἰσέτι εἰς τὸν οἶνον, εἴτε διὰ τῆς προσθήκης καλλιεργημένης ζύμης. Μόλις δὲ ἡ ζύμωσις ἀρχίσῃ, εἰσάγομεν τὸν οἶνον εἰς φιάλας καὶ τὰς πωματίζομεν, χρησιμοποιοῦντες φελλοὺς ἐκλεκτῆς ποιότητος, λίαν ἐλαστικούς, τοὺς ὁποίους δένομεν δι' ἰσχυροῦ σπάγγου ἐκ τοῦ λαιμοῦ τῆς φιάλης.

Τὴν ζωηρὰν ζύμωσιν ἀφίνομεν νὰ περατωθῇ εἰς περιβάλλον θερμοκρασίας 15°—20° Κελσίου. Κατόπιν μεταφέρομεν εἰς ὑπόγειον οἰναποθήκην θερμοκρασίας 10—15 βαθμῶν καὶ τὰς τοποθετοῦμεν ὁριζοντίως ἐπὶ συρματοπλέκτων φιαλοθηκῶν, οὕτως ὥστε ἐὰν θραυσθῇ μία οὖσα ἀπομεμονωμένη νὰ μὴ ἐπιφέρῃ ζημίας καὶ εἰς τὰς ἄλλας.

Μετὰ 1—2 ἔτη, ἀφοῦ σχηματισθῇ καὶ ἡ ὑποστάθμη τοῦ οἴνου ἐντὸς τῆς φιάλης, ἀναστρέφομεν αὐτὰς οὕτως, ὥστε ἡ ὑποστάθμη νὰ μετατοπισθῇ εἰς τὸν λαιμόν. Διὰ νὰ μὴ προσκολλᾶται δὲ ἡ ὑποστάθμη εἰς τὰς παρειὰς τῆς φιάλης προσθέτομεν πρὸ τῆς ἐμφιαλώσεως εἰς τὸν οἶνον οἰνοταννίνην (6 γραμμάρια κατὰ ἑκατόλιτρον) καὶ ἐπιτυγχάνομεν οὕτως ὑποστάθμην ἀμμώδη, ἥτις δὲν ρυπαίνει τὰς παρειὰς τῆς φιάλης.

Ἀφοῦ βεβαιωθῇ ὅτι συνεσωρεύθη ὁλόκληρος ἡ ὑποστάθμη εἰς τὸν λαιμόν, ἀνατίθεται εἰς εἰδικὸν ἐργάτην ἐξησκημένον ἡ ἐκπωμάτισις τῶν φιαλῶν καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ αὐτῶν ἐκ τῆς ὑποστάθμης. Οὗτος διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς κρατεῖ τὴν φιάλην ἀνεστραμμένην καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς κόπτει διὰ μαχαιριδίου τὸν σπάγγον ὅστις συγκρατεῖ τὸν φελλόν, ὅστις ἐκσφενδονίζεται εἰς κάτωθεν τῆς φιάλης εὑρισκόμενον δοχεῖον μετὰ τῆς ὑποστάθμης καὶ ὀλίγου οἴνου, ἡ ποσότης τοῦ ὁποίου εἶναι τόσον μικροτέρα ὅσο καλύτερον ἐξησκημένος εἶναι ὁ ἐργάτης. Μετὰ τὴν ἐκσφενδόνισιν πώματος καὶ ὑποστάθμης, ἀμέσως ἀναστρέφει τὴν φιάλην καὶ τὴν παραδίδει εἰς ἄλλον, ὅστις, ἀφοῦ συμπληρώσῃ τὴν τυχὸν ἐλλείπουσαν ποσότητα τοῦ οἴνου, προσθέτει καὶ ποσότητά τινα ἡδυπότου ὅπερ παρασκευάζεται συνήθως μὲ 3 μέρη ἐκλεκτοῦ σακχάρου, ἑνὸς μέρους κονιὰκ ἀρίστης ποιότητος καὶ ἑνὸς μέρους οἴνου ἐπίσης ἀρίστης ποιότητος. Ἡ προστεθησομένη ποσότης τοῦ ἡδυπότου αὐτοῦ εἶναι ἀνάλογος μὲ τὸν βαθμὸν τῆς γλυκύτητος, ἣν ἐπιζητεῖται νὰ ἔχῃ ὁ ἀφρώδης οἶνος, τοῦτο δὲ κανονίζεται ἐκ τῶν προτέρων διὰ νὰ ἀφεθῇ καὶ ὁ ἀπαιτούμενος κενὸς χῶρος εἰς τὴν φιάλην. Συνήθως χρησιμοποιοῦνται 100 - 200 ἑκατοστὰ δι' ἑκάστην φιάλην. Αἱ ἀναλογίαι οἴνου καὶ ἡδυπότου κανονίζονται οὕτως, ὥστε νὰ μείνῃ καὶ κενὸς χῶρος 15 κυβικῶν ἑκατοστῶν κάτωθεν τοῦ φελλοῦ. Ἡ πωμάτισις γίνεται καὶ πάλιν μὲ φελλὸν ἀρίστης ποιότητος καὶ δένεται οὗτος ὄχι πλέον μὲ σπάγγον ἀλλὰ μὲ σύρμα γαλβανισμένον.

Οὕτω παρασκευασθεῖσαι αἱ φιάλαι τοποθετοῦνται εἰς δροσερὰν ἀποθήκην ἐντὸς θηκῶν πάντοτε, δίδονται δὲ εἰς τὴν κατανάλωσιν μετά τι χρονικὸν διάστημα, τὸ ὁποῖον ὅσῳ παρατείνεται τόσῳ βελτιώνει τὴν ποιότητα τοῦ ἀφρώδους οἴνου.

Ἐκτὸς τῶν φυσικῶν αὐτῶν ἀφρωδῶν οἴνων ἔχομεν καὶ τεχνητοὺς τοιούτους, οἱ ὁποῖοι κατασκευάζονται διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἀπ' εὐθείας ἀνθρακικοῦ ὀξέος εἰς φιάλας πλήρεις μὲ τὸν καταλλήλως συσκευασθέντα οἶνον.

Ἐν Ἑλλάδι (Τεγέα, Ἀρκαδίας) κατασκευάζονται ἐπιτυχῶς ἀφρώδεις οἶνοι, οἵτινες δὲν ἔλαβον μεγάλην ἐξάπλωσιν, διότι δὲν ἐπεδιώχθη ἡ συστηματικὴ βιομηχανία τοιούτων ὑπὸ σοβαρᾶς καὶ μεγάλα κεφάλαια διαθετούσης ἐπιχειρήσεως.

Εἰς τὴν Ἰταλίαν κατασκευάζουσιν ἀφρώδεις οἴνους ἐντὸς πολὺ μικρῶν βυτίων (50 λίτρων) ἀλλὰ ἀντοχῆς μεγάλης. Εἰσάγουσι τὸ γλεῦκος μὲ τὸν κανονικὸν τίτλον τοῦ σακχάρου, ὀξύτητα κλπ. ἀναλόγως μὲ τὴν γλυκύτητα ἣν ἐπιζητοῦσι, καὶ ἀφοῦ πωματίσωσι στερεῶς τὰ βυτία, τ' ἀφίνουσιν ἐπὶ ἓν ἔτος ἐντὸς δροσερᾶς ἀποθήκης οὕτως, ὥστε ἡ ζύμωσις νὰ γίνεται βραδύτατα. Ὅταν ἀνοίξωσι τὰ βυτία, προβαίνουσιν ἀμέσως εἰς τὴν ἐμφιάλωσιν τοῦ οἴνου, διδομένου ἀμέσως εἰς τὴν κατανάλωσιν, ὡς κοινοῦ ἀφρώδους οἴνου. Κ. Ι. ΚΑΛΟΥΔΗΣ

— **ἀφρώδης** ***ἀσβεστόλιθος*** (ὁ) (Schaum Kalk) *[Ορυκτολ.]*. Συνώνυμον τοῦ ὀρυκτοῦ **ἀφρίτου** (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

ἄφρων, γεν. *-ονος* (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ ἔχων φρένας, ὁ μωρός, ὁ ἀνόητος, ὁ ἀσύνετος. Ἐπίρρ. ***ἀφρόνως***.

Ἀφσέεγκο, ***Βασίλειος Γρηγορίεβιτς***. Ρῶσος μυθιστοριογράφος ἐκ Πετρουπόλεως (1842—1911). Ἀνήκων εἰς ἀριστοκρατικὸν οἶκον, ἐσπούδασε φιλολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Κιέβου, ἐδίδαξε δὲ ἐπὶ τριετίαν τὸ μάθημα τοῦτο ὡς ἔκτακτος καθηγητὴς καὶ ἐδημοσίευσε τὴν ἱστορικὴν μελέτην του περὶ τῆς «Ἰταλικῆς ἐκστρατείας τοῦ Καρόλου Η' καὶ τῶν συνεπειῶν αὐτῆς εἰς Γαλλίαν». Παραιτηθεὶς τῆς θέσεως ταύτης, ἀφωσιώθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ ἐγένετο ὁ πολιτικὸς συντάκτης τοῦ «*Κιεβλιάνιν*», ἐφημερίδος μεγάλου κύρους, εἰς τὰ ἄρθρα δὲ αὐτοῦ ἐκαυτηρίαζε τὰς ἀτασθαλίας καὶ τὸ ἀνελεύθερον τῆς ρωσικῆς διοικήσεως. Ἀπὸ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν δουλοπαροίκων κατέγινε πλειότερον εἰς τὴν συγγραφὴν μυθιστοριῶν καὶ διηγημάτων, μεγίστην δὲ ἐπροξένησαν ἐντύπωσιν τὰ μυθιστορήματά του «Ἡ θύελλα» καὶ «Οἱ προσβληθέντες». Ταυτοχρόνως ἐπλήρου διὰ κριτικῶν μελετῶν καὶ ἀναλύσεων τῆς συγχρόνου ρωσικῆς καὶ παγκοσμίου λογοτεχνίας τὰς ἐφημερίδας καὶ τὰ περιοδικά. Τῷ 1883 ἐξεμίσθωσε τὴν ἐφημερίδα «Εἰδήσεις τῆς Πετρουπόλεως» τὴν ὁποίαν διηύθυνε μέχρι τοῦ 1895, ἀναπτύξας εἰς τὰς στήλας αὐτῆς τὰς φιλοσοφικὰς καὶ πολιτικὰς θεωρίας του, αἵτινες πολλάκις συνεκίνησαν τὴν πολιτείαν καὶ τὴν κοινωνίαν τῆς Ρωσίας, εὗρον δὲ ἀπήχησιν εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν.

Εἰς τὰ κριτικὰ ἄρθρα του ὁ Ἀφσέεγκο διεκρίνετο ἐπὶ μεγάλῃ ἀπαισιοδοξίᾳ, ἔφθανε δὲ μέχρι πλήρους ἀποκηρύξεως πάσης σχεδὸν τῆς ρωσικῆς λογοτεχνίας. Ὡς λογοτέχνης ὅμως ὁ Ἀφσέεγκο εὑρίσκετο εἰς πλήρη ἀντίθεσιν πρὸς τὰς κριτικὰς θεωρίας του. Εἴς τινα μυθιστορήματά του, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ μᾶλλον ἀξιοσημείωτα εἶναι «Ὁ Γαλαξίας» καὶ «ὁ Τριγμὸς τῶν ὀδόντων», περιέγραψε τὰ ἤθη τῶν ἀνεπτυγμένων τάξεων, χωρὶς ὅμως νὰ ἐξιδανικεύσῃ ταύτας καὶ χωρὶς νὰ ὑποδουλοῦται πρὸ τῆς ἐπισήμου κοινωνίας. Τὰ μυθιστορήματα τοῦ Ἀφσέεγκο εἶναι ἐκ τῶν ἀρίστων τὰ ὁποῖα παρήγαγεν ἡ ρωσικὴ λογοτεχνία τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἀφσὸς (Afsos). Πεζογράφος καὶ ποιητὴς καταγόμενος ἐξ Ἰνδοστάν. Ἀπέθανε τῷ 1808. Ἔγραψεν ἱστορίαν τοῦ Ἰνδοστὰν (Araich-i Mahfil), ποιητικὴν συλλογὴν καὶ μετέφρασεν εἰς τὴν ἰνδικὴν τὸ περίφημον «Γκιουλιστὰν» τοῦ Πέρσου ποιητοῦ Σααδῆ.

Ἀφταρὰ *[Ἑβραιολ.]* Οὕτω καλεῖται ἡ κατὰ Σάββατον καὶ τὰς διαφόρους ἑορτὰς ἀναγιγνωσκομένη ἐν ταῖς Συναγωγαῖς περικοπὴ τῶν «Προφητῶν», ἥτις διαδέχεται τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Πεντατεύχου. Διαφορὰ γνωμῶν κρατεῖ ὡς πρὸς τὴν ἐποχὴν τῆς καθιερώσεως τοῦ ἐν λόγῳ ἐθίμου. Κατά τινας (*Bloch*: «Studien zur geschichte de zam. der Althebr. literat.» σ. 57) ἡ ἀνάγνωσις τεμαχίου ἔκ τινος τῶν «Προφητῶν» (I καὶ II) ἤρχισε νὰ συνηθίζεται ἀφ' ἧς ἐγένετο ἡ τελειωτικὴ συλλογὴ τῶν προφητικῶν βιβλίων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Yeder - hatephiloth chel Chabath, ἔκδ Βενετίας 1566. — *Büchler* «Jswish Chronicles Review» II.]

Γ. ΕΛΙΓΙΑ

ἄφτειαστος, —*η*, —*ο*, καὶ ***ἄφειαστος***· ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι φτειασμένος, ἀκατασκεύαστος· || ὁ μὴ εὐπρεπισμένος, ἀνευτρέπιστος, ἀσυγύριστος.

Ἀφτέλι *[Ναυτ. Γεωγρ.]* Ὁ δεύτερος ἐκ δυσμῶν τῶν ἐν τῇ νοτίᾳ ἀκτῇ τῆς νήσου Λευκάδος διανοιγομένων ὅρμων (*Βασιλική, Αὐτέλι, Σύβοτα, Ροῦδα*) ἀνοικτὸς πρὸς Εὖρον; (πλάτ. 38° 36 ½ Β, μῆκ. 20° 40′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 203: Santa Maura, Ithaca and Cephalonia islands) καὶ πρὸς τὴν νῆσον *Ἀρκούδι*, ἀπέχουσαν 3 ½ μίλ. ἀπὸ τοῦ μυχοῦ. Σ. Ε. Λ.

ἀφτὶ (τό)· τὸ οὖς, τὸ ὠτίον: «πονεῖ τ' ἀφτί μου», «τἄκουσα μὲ τ' ἀφτιά μου»· || αὐτὴ αὕτη ἡ αἴσθησις τῆς ἀκοῆς, ἰδίως προκειμένου περὶ μουσικῆς: «δὲν ἔχει ἀφτί», δὲν ἔχει ἀσφαλὲς μουσικὸν αἴσθημα· «παίζει μὲ τ' ἀφτί», ἐμπειρικῶς· || πλευρικὴ προεξοχὴ εἰς σχῆμα λαβῆς: «τ' αὐτιὰ τοῦ τσουκαλιοῦ»· || *Παροιμίαι*: «ἀπ' τ' αὐτὶ καὶ σ' τὸ δάσκαλο» ἐπὶ ταχείας ἐνεργείας· «ἔχει ὁ τοῖχος αὐτιὰ κι' οἱ λόγγοι μάτια», ὅτι τὰ μυστικὰ καὶ ἀπόρρητα ὀφείλομεν νὰ λέγωμεν καὶ κατὰ μόνας εὑρισκόμενοι χαμηλῇ τῇ φωνῇ· «κοιλιὰ γεμάτη ἀφτιὰ δὲν ἔχει», ὅτι οἱ πλούσιοι δὲν συγκινοῦνται ἀπὸ τὰς ἱκεσίας τῶν πτωχῶν· || *Φράσεις*: «δὲν ἱδρώνει τ' ἀφτί του», ἀδιαφορεῖ, δὲν πτοεῖται· «κάνε κουφὰ ἀφτιά», κάνε πῶς δὲν ἀκοῦς, ἀδιαφόρησε· «ἐκρέμασε τ' ἀφτιά του», ἐταπεινώθη· «εἶναι χρεωμένος ὡς τ' ἀφτιά», κατάχρεως· «τοῦ τὸ σφύριξε στ' αὐτί», τοῦ τὸ ἀνεκοίνωσε κρυφίως· «μοῦ πῆρες τ' ἀφτιὰ μὲ τὶς φωνές σου», πρὸς τοὺς ἐνοχλητικῶς θορυβοῦντας· «ξεφτύλισε τ' ἀφτιά σου», πρὸς τοὺς μὴ ἀκούοντας καλῶς ἢ προσποιουμένους ὅτι δὲν ἤκουσαν· «ἀπὸ τό 'να μου ἀφτὶ μπαίνει κι' ἀπὸ τ' ἄλλο βγαίνει», ἀδιαφορῶ ἢ δὲν προσέχω πρὸς τὰ παρ' ἄλλου λεγόμενα· «τοὔδωκα στ' ἀφτιά», τὸν ἐτιμώρησα σκληρῶς· «γελοῦσαν καὶ τ' ἀφτιά του», ἐπὶ ἐκδηλώσεων ὑπερβολικῆς χαρᾶς· «μοὔφαγες τ' ἀφτιά», πρὸς τοὺς ἐνοχλοῦντας δι' ἐπιμόνου παρακλήσεως· «δίνω ἀφτί», ἀκροῶμαι μετὰ προσοχῆς καὶ «βάζω ἀφτί», ὠτακουστῶ· «θὰ σοῦ δώσω μιὰ νὰ σφυρίξουν τ' ἀφτιά σου», ἐπὶ ἀπειλῆς ἰσχυροῦ ραπίσματος· «εἶμαι ὅλος ἀφτιά», ἀκούω μετὰ προσοχῆς· «εἶναι περήφανο τ' ἀφτί του», ἐπὶ βαρηκόων· «ἀπ' τὸ στόμα σου καὶ στοῦ Θεοῦ τ' ἀφτί», νὰ πραγματοποιηθῇ δηλαδὴ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἡ διδομένη παρά τινος εὐχή· «τοῦ μπῆκαν ψύλλοι στ' ἀφτιά», ἤρχισε νὰ ὑποπτεύεται· «ἄσε αὐτὸ καὶ πιάσ' τ' ἀφτιά σου», παιγνιῶδες παρακέλευσμα πρὸς τοὺς κρατοῦντάς τι εὔθραυστον ἢ δοχεῖον πλῆρες ὑγροῦ, κ. λ. π.

—*[Λαογρ.]* Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων πρὸς τὰ ὦτα συνάπτονται δεισιδαίμονες ἀντιλήψεις. Ὁ βόμβος τῶν ὤτων ἐπὶ παραδείγματι ἐθεωρεῖτο ὡς τεκμήριον τοῦ ὅτι ἐνθυμεῖταί τις ἐκεῖνον τοῦ ὁποίου τὰ ὦτα βομβοῦσιν: «Ἦ που ἐβόμβει τὰ ὦτα ἡμῖν, ἀεὶ γὰρ ἐμέμνητο...» λέγει ὁ Λουκιανὸς (Ἑταιρ. διάλ. 9, 2). Παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ ἐξακολουθεῖ ὑπάρχουσα ἡ ἀντίληψις αὕτη· ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου «τ' ἀφτιὰ βουΐζουν» ἢ «σφυρίζουν» πιστεύει ὅτι κάποιος τὸν κακολογεῖ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἢ ἁπλῶς μνημονεύει τοῦ ὀνόματός του· ἄλλοτε πάλιν τὸ σφύριγμα τοῦ αὐτιοῦ θεωρεῖται ὡς προάγγελος καλῆς ἢ κακῆς εἰδήσεως. Ἐπίσης τὸ ἀφτὶ (ὄργανον μιᾶς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων αἰσθήσεων τοῦ ἀνθρώπου) θεωρεῖται ὡς μέλος τοῦ σώματος ζωτικῆς σημασίας καὶ διὰ τοῦτο εἴθισται κατὰ τὰ

Digitized by Google

γενέθλια καὶ τὰς ὀνομαστικὰς ἑορτάς «τὸ τράβηγμα τοῦ ἀφτιοῦ» τοῦ ἑορτάζοντος, ὡς εὐχὴ μακροβιότητος καὶ εὐδαιμονίας. Ἀξιοσημείωτον εἶναι καὶ τὸ ὅτι τὸ ἀφτὶ (ὅπως καὶ ἡ ρὶς καὶ ἄλλα μέλη τοῦ σώματος) θεωρεῖται ὡς σπουδαιότατον καὶ τιμητικὸν μέλος, δι' ὃ καὶ οἱ ἀτιμωτικοὶ ἀκρωτηριασμοὶ κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους καὶ τὸν δυτικὸν μεσαίωνα ἐναντίον αὐτοῦ συνήθως καὶ τῆς ρινὸς ἐπεβάλλοντο. Ὁ ἔχων κεκομμένα τὰ ὦτα ἦτο στιγματισμένος καὶ ἄτιμος. Ω.—

— *[Ναυτ.]* Ἐν τῇ κοινῇ τῶν ναυτικῶν μας διαλέκτῳ λέγονται *ἀφτιά:* 1) Τὰ *ὠτία* τῶν ἀγκυρῶν (βλ. λ. ἄγκυρα). 2) Τὰ *ὠτοειδῆ* ἱστία τὰ χρησιμοποιούμενα εἰς λέμβους πολεμικῶν πλοίων (γαλλ. voiles auriques, ἀγγλ. shoulder of mutton sails), περὶ ὧν βλ. ἐν λ. λέμβος *[Ἱστιοφορία]*. Σ. Ε. Λ.

Αφτὶ *[Γεωγρ.]* Συνοικισμὸς ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐν τῇ νῦν ἐπαρχίᾳ Βάλτου τῆς Ἀκαρνανίας παρὰ τὸν ποταμὸν Θύαμιν.

— *[Ἱστορ.]* Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1821 μαθὼν ὁ Χουρσὶτ πασᾶς τὴν ἔγερσιν τῶν Αἰτωλῶν καὶ Ἀκαρνάνων διέταξε τὴν εἰσβολὴν διὰ πολλῶν ὁδῶν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, πρὸς ταχεῖαν αὐτῆς καθυπόταξιν. Καὶ ἓν μὲν σῶμα Ἀλβανῶν συνετρίβη καὶ ὠπισθοχώρησεν εἰς τὰ στενὰ τοῦ Μακρυνόρους, ἕτερον δὲ προχωρῆσαν εἰς τὸ χωρίον *Ἀφτί*, παρὰ τὸν ποταμὸν Θύαμιν, ὅπου εἶχεν ὀχυρωθῆ ὁ Γιαννάκης Ράγγος μὲ ὀλίγους στρατιώτας, ἠθέλησε νὰ διαβῇ, ἀλλὰ προσβληθεὶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἔπαθε ζημίας καὶ ὑπεχώρησε. Κατὰ τὸν Γερμανὸν Π. Πατρῶν (σελ. 59), «συνεκροτήθη ἐκεῖ πόλεμος καὶ οἱ Ἕλληνες πολεμήσαντες γενναίως, ἐφόνευσάν τινας τῶν ἐχθρῶν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἔτρεψαν εἰς φυγήν. τότε δὲ συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ ὁ καπετὰν Πουλῆς, Ἕλλην ἀκολουθῶν τοὺς Τούρκους». Κατὰ τὸν Φιλήμονα γενομένου πολεμικοῦ συμβουλίου πρῶτος ἔδωκε καταδικαστικὴν ψῆφον κατὰ τοῦ Πουλῆ ὁ στενὸς συγγενὴς τοῦ Ἀθανάσιος Κασταναᾶς, μεθ' ὃ ὁ φιλότουρκος ἐτυφεκίσθη. Τὴν μάχην τοῦ Ἀφτιοῦ συνεπλήρωσε τὴν 3 Ἰουλίου ἡ ἐν Κομποτίῳ, ἀποδιωχθέντων τῶν εἰσβαλόντων ἐχθρῶν (*Τρικούπη* Α' σελ. 214, *Φιλήμ.* Γ' σελ. 349). Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

ἀφτόνιος (ὁ) (Aftonius Hay) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν κοιλοκέρων μηρυκαστικῶν θηλαστικῶν. Τὰ εὑρεθέντα λείψανα ζῴων τοῦ γένους τούτου εἶναι παχέα, κατὰ τὴν βάσιν κοῖλα, ἰσχυρῶς πρὸς τὰ ὀπίσω κεκαμμένα κέρατα, ἐντὸς στρωμάτων τῆς παλαιοτεταρτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζῳϊκοῦ αἰῶνος ἐν Jowa. Γ. Κ. Γ.

ἄφτρα (ἡ)· δημοτ., ἡ **ἄφθα** (βλ. λ.).

Ἀφτσάρι *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Ἀξάριον**.

Ἀφτσέλιους (Afzelius). Ἐπιφανὴς σουηδικὴ οἰκογένεια ἐπιστημόνων, ὧν σπουδαιότεροι ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς:

—1) ***Ἀφτσέλιους, Ἀδάμ***. Βοτανολόγος (1750—1837), μαθητὴς τοῦ Λινναίου. Ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς βοτανικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Οὐψάλης. Τῷ 1792 μετέβη χάριν ἐξερευνήσεως εἰς Γουϊνέαν. Τῷ 1802 ἵδρυσε τὸ Ἰνστιτοῦτον Λινναίου. Εἰς τὸν Ἀφτσέλιους ὀφείλονται πλεῖσται μελέται ἐπὶ τῆς φυσικῆς ἱστορίας, ἐξ ὧν κυριώτεραι: De vegetalibus suecanis observationes et experimenta (1784), Remedia guinensia (1813—1817), Vie de Linné (1823), Stirpium in Guinea medicinalium species cognitae et novae (1825—1829).

—2) ***Ἀφτσέλιους, Πέτρος***. Ἰατρός, ἀδελφὸς τοῦ Ἀδὰμ (1760—1843). Τῷ 1801 διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Οὐψάλης. Τῷ 1812 ἐξελέγη πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῆς Στοκχόλμης. Ἐξήσκησε μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης ἐν Σουηδίᾳ.

—3) ***Ἀφτσέλιους, Ἰωάννης***. Χημικός, ἀδελφὸς τῶν προηγουμένων (1753—1837). Συνέβαλε σημαντικῶς εἰς τὴν πρόοδον τῆς Χημείας.

—4) ***Ἀφτσέλιους, Ἄρβιντ - Αὔγουστος***. Φιλόλογος (1785—1871) ἀφιερώσας τὴν ζωήν του εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Ἱστορίας καὶ Φιλολογίας τῆς πατρίδος του. Ἔγραψε: Den Sista Falkengen καὶ μίαν λαϊκὴν ἱστορίαν τῆς Σουηδίας μέχρι Καρόλου τοῦ ΙΒ' (1839—70). Ἐδημοσίευσεν ἐκτὸς τούτων συλλογὰς τῶν λαϊκῶν ᾀσμάτων τῆς Σουηδίας. Τέλος μετέφρασεν εἰς τὴν νεωτέραν σουηδικὴν διάλεκτον τοὺς παλαιοὺς σκανδιναυϊκοὺς θρύλους Edda Saemundar καὶ Hewana Saga. Ν. Ι. Θ.

—5) ***Ἀφτσέλιους, Φρειδερῖκος-Γεώργιος***. Φιλόσοφος, συγγενὴς τῶν προηγουμένων, γεννηθεὶς τῷ 1812. Ἐχρημάτισε καθηγητὴς διαδοχικῶς ἐν Οὐψάλῃ καὶ Λοὺνδ. Ἐξέδωκε Στοιχεῖα Λογικῆς καὶ Στοιχεῖα Φιλοσοφίας. Ἐπίσης ἐδημοσίευσε πραγματείαν ἐπὶ τῆς Ἑγελειανῆς Φιλοσοφίας (1844), ἐπὶ τῆς πολιτκῆς φιλοσοφίας (1845) καὶ ἐπὶ τῶν κατηγοριῶν τοῦ Ἀριστοτέλους (1848).

ἀφυάλωσις (ἡ)· πρᾶξις ἢ φαινόμενον κατὰ τὸ ὁποῖον σῶμα εὑρισκόμενον εἰς ὑαλώδη κατάστασιν ἀποβάλλει τὴν διαφάνειαν καὶ τὴν διαύγειάν του καὶ περιπίπτει εἰς κατάστασιν κρυσταλλώδη (βλ. καὶ **κρυστάλλωσις**). Ω.—

ἀφυδάτωσις (ἡ)· ἡ ἀπό τινος σώματος ἀφαίρεσις τοῦ μετ' αὐτοῦ συμμεμειγμένου ὕδατος.

— [ΧΗΜ.] Καλεῖται *ἀφυδάτωσις* ἡ ἐκ τοῦ μορίου συνήθως ὀργανικῶν ἑνώσεων ἀφαίρεσις ἀτόμων ὑδρογόνου καὶ ὀξυγόνου ὑπὸ τὴν ἀναλογίαν τοῦ ὕδατος, ἐπιτυγχανομένη κυρίως διὰ καταλυτικῆς ὁδοῦ.

Ὡς καταλύται ἀφυδατώσεως χρησιμοποιοῦνται ἀναλόγως τῶν περιστάσεων *ἁπλᾶ σώματα*, ὡς ὁ φωσφόρος, ὁ ἄνθραξ, μέταλλα ἐν λεπτῷ διαμερισμῷ, ἰσχυρὰ *ἀνόργανα ὀξέα*, ὡς τὸ θειικόν, τὸ ὑδροχλωρικόν, τὸ φωσφορικόν, *ἀνυδρῖται ὀξέων*, ὡς τοῦ φωσφορικοῦ καὶ τοῦ βορικοῦ ὀξέος, *ὀξείδια μετάλλων*, ὡς τὸ τοῦ θορίου, τὸ κυανοῦν τοῦ βολφραμίου, τοῦ κτανίου, τοῦ ζιρκονίου, τοῦ πυριτίου, τοῦ ἀσβεστίου, τοῦ ἀργιλλίου, *ἄνυδρα χλωριοῦχα ἅλατα*, ὡς τοῦ ἀργιλλίου, τοῦ ψευδαργύρου, τοῦ σιδήρου, διάφορα *ἀνόργανα ἅλατα*, ὡς ἅλατα ἀμμωνιακά, ὄξινον θειικὸν καὶ θειικὸν ἀσβέστιον, θειικὸν ἀργίλλιον, ἅλατα φωσφορικά, *ὀργανικὰ ὀξέα*, ὡς τὸ ὀξικόν, *ἀνυδρῖται αὐτῶν*, ὡς ὁ τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος, καὶ τέλος *ἅλατα* αὐτῶν, ὡς τὸ ὀξικὸν κάλι ἢ νάτριον.

Διακρίνονται δύο διάφοροι τρόποι ἀφυδατώσεως: α') ἐν ἀερίῳ μέσῳ δι' ἐπιδράσεως στερεοῦ καταλύτου ἐπὶ τῶν ἀτμῶν τοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον πρόκειται ν' ἀποδόσῃ τὸ ὕδωρ, καὶ β') ἐν μέσῳ ὑγρῷ. Ἐφαρμόζεται ἀναλόγως τῶν περιστάσεων μία τῶν μεθόδων τούτων ἢ καὶ ἀμφότεραι.

Ἀφυδάτωσις τῶν ἀλκοολῶν.—Ταύτης ἔχομεν δύο περιπτώσεις:

α') ***Ἐν ὁμογενεῖ συστήματι*** Αἱ *πρωτοταγεῖς ἀλκοόλαι* δύνανται νὰ παράσχουν διαδοχικῶς δύο ἀντιδράσεις ἀφυδατώσεως. Ἡ πρώτη δίδει αἰθέρας, ἡ δευτέρα ἀκορέστους ὑδρογονάνθρακας κατὰ κανόνα τῆς σειρᾶς τοῦ αἰθυλενίου. Ἐκ τῶν ἀλκοολῶν τούτων ὅμως ἡ μεθυλικὴ παρέχει δι' ἀφυδατώσεως μόνον διμεθυλαιθέρα ἢ ὀξείδιον τοῦ μεθυλίου. Ἀπὸ τῆς αἰθυλικῆς ἀλκοόλης καὶ τὰ δύο παράγωγα, αἱ

$2(CH_3CH_2OH) = H_2O + (CH_3CH_2)_2O$ (διαιθυλαιθὴρ) ἢ $CH_3CH_2OH = H_2O + CH_2 : CH_2$ (αἰθυλένιον).

Αἱ *δευτεροταγεῖς ἀλκοόλαι* ὑφίστανται εὐχερέστερον τὴν ἀφυδάτωσιν, παρέχουσαι συνήθως ὑδρογονάνθρακας καὶ σπανίως, ὡς ἡ βενζυδρόλη, αἰθέρας.

Αἱ *τριτοταγεῖς ἀλκοόλαι* δὲν σχηματίζουν κατὰ κανόνα αἰθέρας, ἀλλὰ μόνον, καὶ δὴ μετὰ μεγάλης εὐχερείας, αἰθυλενικοὺς ὑδρογονάνθρακας.

Αἱ *πολυσθενεῖς ἀλκοόλαι* ἀφυδατοῦνται σπανιώτατα πρὸς ὑδρογονάνθρακας, ἐνῷ συνήθως πρὸς σώματα ἀλδεϋδικοῦ ἢ κετονικοῦ χαρακτῆρος, ὡς ἡ γλυκερίνη πρὸς ἀκρολεΐνην.

β') ***Ἐν ἑτερογενεῖ συστήματι***. Ἀρωματικαὶ ἀλκοόλαι ἀφυδατούμεναι καταλυτικῶς παρουσίᾳ ὑδρογονανθράκων παρέχουν προϊόντα συνθέσεως μετ' αὐτῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πολύπλοκα χαρακτῆρος ὑδρογονανθρακικοῦ. Αἱ ἀλκοόλαι ἀφυδατούμεναι γενικῶς παρουσίᾳ ἀμμωνίας ἢ ἀμινῶν σχηματίζουν ἀνώτερα παράγωγα δι' ἀλκυλιώσεως αὐτῶν. Παρουσίᾳ δὲ ὑδροθείου σχηματίζουν θειόλας. Ἡ ἀφυδάτωσις τῶν ἀλκοολῶν παρουσίᾳ ὀργανικῶν ὀξέων παρέχει τὴν εὐχερεστέραν τῶν μεθόδων διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν ἀντιστοίχων αἰθέρων, δι' ὃ καὶ ἡ μέθοδος αὕτη ἐπισταμένως ἐμελετήθη καὶ ἔσχε καὶ εὐρυτάτην βιομηχανικὴν ἐφαρμογὴν (βλ. λ. **αἰθήρ**).

Τέλος ἡ ἀφυδάτωσις τῶν ἀλκοολῶν παρουσίᾳ ἀλδεϋδῶν ἢ κετονῶν παρέχει ἄλλοτε μὲν ἀκετόλας, ἄλλοτε δὲ ἀκορέστους ὑδρογονάνθρακας.

Ἀφυδάτωσις τῶν φαινολῶν.—Κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰς ἀλκοόλας αἱ φαινόλαι ἐν ὁμογενεῖ συστήματι παρέχουν μετὰ ἀφυδάτωσιν φαινυλαιθέρας. Παρουσίᾳ ὅμως ἀλκοολῶν παρέχουν μικτοὺς ἀλκυλοφαινυλαιθέρας, παρουσίᾳ δὲ ὑδροθείου θειοφαινόλας.

Ἀφυδάτωσις ἀλδεϋδῶν καὶ κετονῶν.— Αὕτη προκαλεῖ γενικῶς προϊόντα συμπυκνώσεως. Ἐκ δύο μορίων φερόντων καρβονυλικὸν χαρακτῆρα παράγονται διὰ μερικῆς ἀφυδατώσεως ἀνώτερα προϊόντα διατηροῦντα τὸν χαρακτῆρα καὶ φέροντα αἰθυλενικὸν δεσμόν, ὡς κατὰ τὴν παρασκευὴν τῆς κροτωνικῆς ἀλδεΰδης ἐκ τῆς αἰθανάλης:

$$2\,CH_3\,COH = H_2O + CH_3\,CH : CHCOH$$

Ἡ τοιαύτη συμπύκνωσις καλεῖται *κροτώνισις*. Ἐξ ἑνὸς μορίου λαμβάνονται ἀκόρεστοι ὑδρογονάνθρακες μὲ δύο διπλοῦς δεσμοὺς καὶ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν ἀτόμων ἄνθρακος. Αἱ ἀλδεῦδαι καὶ αἱ κετόναι ἀφυδατούμεναι παρουσίᾳ ξένων σωμάτων παρέχουν διαφορώτατα προϊόντα συνθέσεως, ὡς ἡ βενζυλάλη μετὰ νιτρομεθανίου παρέχει φαινυλαιθυλενικὸν νιτροπαράγωγον. Ἡ αἰθανάλη παρουσίᾳ ἀμμωνίας σχηματίζει ὑπὸ σύγχρονον ἀφυδρογόνωσιν ἑτεροκυκλικὸν δακτύλιον πυρρόλης. Τέλος τὰ *ἀμίδια* καὶ αἱ ἰσομερεῖς *ἀλδοξῖμαι* ἀφυδατοῦνται πρὸς νιτρίλια. Ὁμοίως δὲ καὶ αἱ ἀκετοξῖμαι, ἀλλὰ παρέχουν νιτρίλια μὲ μικρότερον ἀριθμὸν ἀτόμων ἄνθρακος.

Ἡ ἀφυδάτωσις εἶναι χημικὴ πρᾶξις λίαν διαδεδομένη ἐν τῇ Ὀργανικῇ Χημείᾳ, ἐπιτρέπουσα τὴν ἐν εὐρείᾳ κλίμακι παρασκευὴν ἑνώσεων, ὅσον καὶ τὴν σύνθεσιν ἑτέρων. ΑΝ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ

ἀφυδρογόνωσις (ἡ) *[Χημ.]*. Καλεῖται ἡ ἐκ τοῦ μορίου συνήθως ὀργανικῶν ἑνώσεων ἀφαίρεσις ὑδρογόνου, ἐπιτυγχανομένη κυρίως διὰ καταλυτικῆς ὁδοῦ.

Ὡς καταλύται *ἀφυδρογονώσεως* χρησιμοποιοῦνται κυρίως *μέταλλα*, ὡς ὁ σίδηρος, ὁ χαλκός, ὁ χρυσός, ὁ λευκόχρυσος, ὁ ἄργυρος, *ὀξείδια μετάλλων*, ὡς τὸ ὀξείδιον τοῦ μαγγανίου, τοῦ δισθενοῦς κασσιτέρου, τοῦ καδμίου, ὁ *ἄνθραξ* καὶ ἅλατά τινα, ὡς, ἐπὶ παραδείγματι, τὸ ἄνυδρον χλωριοῦχον ἀργίλλιον.

Αἱ ἐπιτυγχανόμεναι ἀφυδρογονώσεις κατατάσσονται εἰς ἑπτὰ κατηγορίας, εἶναι δὲ αὗται:

1) Ἀφυδρογόνωσις τῶν ὑδρογονανθράκων, μετατροπὴ ἑπομένως τῶν κεκορεσμένων ὑδρογονανθράκων εἰς ἀκορέστους ὅλων τῶν διαβαθμίσεων.

2) Μετατροπὴ ὑδροκυκλικῶν ἑνώσεων εἰς κυκλικὰς μὲ πολλαπλοῦς δεσμούς, ὡς τοῦ κυκλοεξανίου εἰς βενζόλιον ὑπὸ ἔκλυσιν μεθανίου. Πλεῖσται τῶν ἀντιδράσεων τῆς κατηγορίας ταύτης ὑποβοηθοῦνται ἐκ τῆς παρουσίας περισσείας ὑδρογόνου.

3) Μετατροπὴ τῶν πρωτοταγῶν ἀλκοολῶν εἰς ἀλδεΰδας καὶ τῶν δευτεροταγῶν εἰς κετόνας· ἡ ἀντίδρασις αὕτη γίνεται εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν (ἄνω τῶν 500°) καὶ ἄνευ καταλύτου, ὑπὸ ταυτόχρονον ὅμως ἀφυδάτωσιν, ὁπότε εἰς τὰ συλλεγόμενα προϊόντα ἀντιδράσεως ἀνευρίσκομεν παρὰ τὴν ἀλδεΰδην ἢ τὴν κετόνην καὶ ὑδρογονάνθρακας τῆς σειρᾶς τοῦ αἰθυλενίου.

4) Ἀφυδρογόνωσις τῶν πολυσθενῶν ἀλκοολῶν, ὡς τῆς γλυκερίνης εἰς γλυκερινικὴν ἀλδεΰδην, διασπωμένην ὅμως εἰς αἰθυλικὴν ἀλκοόλην καὶ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος.

5) Μετατροπὴ τῶν ἀμινῶν εἰς νιτρίλια, ἀντίδρασις ἐπιτυγχάνουσα κυρίως εἰς τὰ μέσα καὶ ἀνώτερα ὁμόλογα.

6) Σύνθεσις ἀμινῶν ἀπ' εὐθείας ἐξ ὑδρογονανθράκων καὶ ἀμμωνίας, ὡς ἀνιλίνης ἐκ βενζολίου καὶ ἀερίου ἀμμωνίας. Ἡ ἀντίδρασις εἶναι μετρίας ἀποδόσεως. Καὶ

7) Κυκλοποιήσεις δι' ἀπωλείας ὑδρογόνου. Οὕτω ἡ διμεθυλορθοτολουϊδίνη δίδει ν-μεθυλινδόλην μετὰ σχηματισμὸν καὶ ἑτεροκυκλικοῦ δακτυλίου.

Ἡ ἀφυδρογόνωσις εἶναι ἐν τῇ Χημείᾳ ἡ ἀντίθετος πρᾶξις τῆς *ὑδρογονώσεως* καὶ ἀποτελεῖ τὴν πρώτην βαθμῖδα τῆς *ὀξειδώσεως*. ΑΝ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ

ἀφύη (ἡ), γεν. πληθ. *ἀφύων*· ὀνομασία παρ' ἀρχαίοις μικροῦ ἰχθύος, ὅστις κατ' ἄλλους μὲν ἦτο ἡ **σαρδίνη**, κατ' ἄλλους δὲ εἶδος **ἀρίγγης** (βλ. τὰς λ.).

ἀφυὴς (ὁ, ἡ),—ἐς (τό)· ἀκατάλληλος πρός τι, ἀπροσφυής· || ἀνεπιτήδειος, ἀδέξιος, ὁ μὴ εὐφυής. —Ἐπίρρ. ***ἀφυῶς***.

ἀφυΐα (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀφυής, ἀνεπιτηδειότης, ἀδεξιότης, ἔλλειψις εὐφυΐας.

ἀφύλακτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ πεφυλαγμένος, ὁ στερούμενος φυλακῆς, ἐπιτηρήσεως: «κῆπος ἀφύλακτος»· || ἀπροφύλακτος.—Ἐπίρρ. ***ἀφυλάκτως***.

ἀφυλαξία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀφύλακτος, ἔλλειψις ἐπιτηρήσεως, προφυλάξεως.

— *[Ἰατρ.]* Καλοῦμεν ***ἀφυλαξίαν*** τὴν ὑπερευπάθειαν τοῦ ὀργανισμοῦ, ἥτις παρατηρεῖται ὡς ἐκ τῆς ἐν τῷ αἵματι παραγωγῆς οὐσιῶν μὴ προφυλαττουσῶν αὐτόν, μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ εἰδικοῦ ἑκάστοτε *ἀντιγόνου*, καὶ καθ' ἣν πᾶσα νέα προσβολὴ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀντιγόνου ἐπιφέρει τὴν ἀνάπτυξιν σφοδρῶν νοσηρῶν φαινομένων. Τὰ φαινόμενα ταῦτα πρῶτος περιέγραψεν ὡς ἐπερχόμενα ἐκ τῆς ἐπανειλημμένης ἐγχύσεως ξένου λευκώματος ὁ Richet. Μετὰ τοῦτον ὁ Arthus παρετήρησεν ὅτι, ἐὰν εἰς κονίκλους ἐγχυθῶσι μεγάλα ποσὰ ὀροῦ αἵματος ἵππου, οὐδὲν φαινόμενον ἐπέρχεται συνήθως. Ἐὰν ὅμως εἰς τοὺς αὐτοὺς κονίκλους ἐνεθῶσιν ἐκ δευτέρου ἐνδοφλεβίως μετὰ 14 ἡμέρας καὶ μικρὰ ἔτι ποσὰ τοῦ αὐτοῦ ὀροῦ, ἀναπτύσσονται σχεδὸν αὐτοστιγμεὶ νευρικαὶ διαταραχαί, ὡς λ. χ. κνησμοί, πταρμοί, τρόμοι, σπασμοί, βαρυτάτη δύσπνοια, μετ' ὀλίγον δ' ἐπέρχεται καὶ ὁ θάνατος (*φαινόμενον τοῦ* Arthus).

Συμπτώματά τινα ἀφυλαξίας παρατηροῦνται ἐνίοτε καὶ μετὰ τὴν πρώτην ἔνεσιν, εἰδῶν τινων ξένου λευκώματος ἐπί τε τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζῴων. Κυρίως ὅμως ἐπέρχονται ταῦτα μετ' ἐπανειλημμένας ἐγχύσεις αὐτοῦ. Πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν

Digitized by Google

σχετικῶν ἐρευνῶν καταλληλότατοι εἶναι οἱ ἰνδόχοιροι, οἵτινες ἀποτελοῦσιν εὐπαθέστατον εἶδος ζῴου λίαν ἐπιτήδειον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Οἱ κόνικλοι εἶναι ἀσυγκρίτως ὀλιγώτερον εὐαίσθητοι τῶν ἰνδοχοίρων, σχετικῶς δ' ἐλάχιστα εὐπαθεῖς αἱ αἶγες, οἱ κύνες καὶ οἱ μύες.

Πρὸς ἐκτέλεσιν ἀφυλακτικοῦ πειράματος πρέπει πρῶτον νὰ παρασκευασθῇ τὸ ζῷον διὰ τῆς εὐαισθητοποιήσεως αὐτοῦ. Πρὸς τοῦτο δ' ἐγχύνεται εἰς ἰνδοχοίρους ὁ ἄλλως ἀβλαβὴς αὐτοῖς ὀρὸς τοῦ αἵματος ἵππου, ἐν ποσότητι ἑνὸς ἑκατοστοῦ τοῦ κυβ. ἑκ. ὑποδορίως. Τὰ οὕτω προπαρασκευασθέντα ζῷα διατελοῦσιν ὡς ἐκ τῆς ἐνέσεως ταύτης ἐν *ἐνεργητικῇ ἀφυλαξίᾳ*. Ἐὰν νῦν μετὰ 2-3 ἑβδομάδας ἐγχυθῇ εἰς τὸ αὐτὸ ζῷον ὑποδορίως ἢ κάλλιον ἐνδοφλεβίως ἐλαχίστη ποσότης τοῦ αὐτοῦ ὀροῦ, ἐπέρχεται μετά τινας στιγμὰς ἡ *ἀφυλακτικὴ προσβολή*. Τὸ ζῷον καθίσταται ἀνήσυχον, ξέει τὴν ῥῖνα αὐτοῦ, ἔχει ἐρυγάς, πολλάκις δὲ καὶ ἐμέτους, καταλαμβάνεται ὑπὸ σφοδροτάτης δυσπνοίας, τέλος δὲ πίπτει χαμαὶ καὶ θνήσκει προηγηθείσης αἰσθητῆς καταψύξεως τοῦ δέρματος. Κατὰ δὲ τὴν νεκροτομίαν ἀνευρίσκεται ὡς χαρακτηριστικὸν γνώρισμα συστολὴ τῆς καρδίας, ὑπέρμετρος διάτασις τῶν πνευμόνων ἕνεκεν οἰδήματος τοῦ βρογχικοῦ τοιχώματος καὶ ῥευστότης τοῦ αἵματος. Πλὴν τῆς καταπτώσεως τῆς θερμοκρασίας ἀνευρίσκονται ἐπ' αὐτοῦ ἐλάττωσις τῆς πιέσεως τοῦ αἵματος ὡς καὶ τῆς πρὸς πῆξιν ἱκανότητος αὐτοῦ, λευκοπενία καὶ ἐξαφάνισις τοῦ συμπληρώματος. Ἐὰν εἰς ὑγιὲς ζῷον ἐγχυθῶσι 1-3 κυβ. ἑκ. ὀροῦ, ληφθέντος ἐκ ζῴου, τὸ ὁποῖον φέρει ἐνεργητικὴν ἀφυλαξίαν, ὡς ἐκ τῆς ἐγχύσεως ἀντιγόνου τινός, ὡς λ. χ. ξένου λευκώματος μετὰ 24 δὲ ὥρας ἐνεθῇ εἰς τὸ ζῷον τοῦτο ἑτέρα ποσότης τοῦ αὐτοῦ ἀντιγόνου, τὸ δεύτερον ζῷον πάσχει προσβολὴν ἀφυλαξίας ὡς καὶ τὸ πρῶτον. Καλεῖται τοῦτο *παθητικὴ ἀφυλαξία*.

Ἡ ἀφυλαξία ἐπέρχεται δι' ἐγχύσεως λευκώματος πάσης προελεύσεως, προερχομένου δηλαδὴ ἐκ ζῴων, φυτῶν ἢ μικροβίων (*λευκωματογενὴς ἀφυλαξία*). Εἶναι δ' αὕτη εἰδικῆς φύσεως. Ζῷα λ. χ. ὑποστάντα ἔνεσιν λευκώματος βοῶν, ἀντιδρῶσι μόνον κατὰ τούτου, οὐχὶ δὲ καὶ ἐπὶ ἐγχύσεως λευκώματος προερχομένου ἐξ ἄλλου εἴδους ζῴου, ὡς ἵππου κλπ. Ἡ εἰδικότης τῆς ἀντιδράσεως ταύτης καὶ ἡ εὐπάθεια τῶν ἰνδοχοίρων πρὸς τὴν ἔγχυσιν ξένου λευκώματος χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ πρακτικῇ ἐφαρμογῇ πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ εἴδους λευκώματός τινος. Οὕτω π. χ. ἐὰν ἐγχυθῇ εἰς αὐτοὺς λεύκωμα ἀγνώστου φύσεως, μετὰ τρεῖς δ' ἑβδομάδας ἐνεθῇ ἀνθρώπινον λεύκωμα καὶ παρατηρηθῇ ὅτι ὁ ἰνδόχοιρος ὑπέστη ἀφυλακτικὴν προσβολήν, ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ κατὰ πρῶτον ἐγχυθὲν λεύκωμα προήρχετο ἐξ ἀνθρώπου. Ἡ ἀντίδρασις αὕτη χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ Ἰατροδικαστικῇ πρὸς ἀνίχνευσιν τοῦ ἀνθρωπίνου αἵματος μετὰ τῆς ἀντιδράσεως τῶν ἰζηματινῶν καὶ τῆς συνδέσεως τοῦ συμπληρώματος.

Ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐπέρχονται πολλάκις βαρύτατα ἀφυλακτικὰ φαινόμενα κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν θεραπευτικῶν ὀρῶν καὶ μετὰ τὴν δευτέραν ἔγχυσιν τοῦ αὐτοῦ ὀροῦ (*ὀρονοσία*). Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ παρατηρεῖται ὀλίγας ὥρας μετὰ τὴν ἔνεσιν εἶδος ἀφυλακτικῆς προσβολῆς, χαρακτηριζομένης ὑπὸ ἰλίγγου, καρδιακῆς ἀδυναμίας καὶ ἀνησυχίας, εἰς ἃ προστίθενται πολλάκις οἰδήματα καὶ ἐξανθήματα. Βαρεῖαι δὲ νοσήσεις καὶ θάνατοι ἐπῆλθον, ἂν καὶ σπανιώτατα, ἐκ τῆς ἐγχύσεως θεραπευτικῶν ὀρῶν. Τοιαῦτα συμπτώματα ἀναπτύσσονται, ἂν μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας ἐνέσεως παρέλθῃ χρονικὸν διάστημα 3—8 ἑβδομάδων, ἀλλὰ καὶ 12 ἔτι ἡμερῶν. Παρετηρήθησαν δὲ καὶ μετὰ παρέλευσιν 1—2 ἐτῶν ἀπὸ τῆς πρώτης ἐνέσεως καὶ γεννῶνται μόνον ἂν ἐγχυθῇ ὀρὸς αἵματος ληφθεὶς ἐκ ζῴου, ἀνήκοντος εἰς τὸ αὐτὸ εἶδος, εἰς ὃ ἀνῆκεν ὁ κατὰ τὴν πρώτην ἔγχυσιν χρησιμοποιηθεὶς ὀρός. Ἐπειδὴ τὰ συμπτώματα ταῦτα δυνατὸν νὰ καταστῶσιν ἐπικίνδυνα ἐπὶ παιδίων, πασχόντων βαρεῖαν μορφὴν ὀστρακιᾶς ἢ διφθερίτιδος, ἢ ἐχόντων ἀσθενῆ ἰδιοσυστασίαν, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐπελεύσεως αὐτοῦ, πρῶτον μὲν συνιστᾶται ἡ ἔγχυσις ὀροῦ, ὅστις ἐν μικρῷ ὄγκῳ περιλαμβάνει πλείστας μονάδας ἀνοσίας, ὁπότε ἀποφεύγεται ἡ εἰς τὸν ὀργανισμὸν εἰσαγωγὴ μεγάλων ποσοτήτων ξένου λευκώματος, εἶτα δὲ εἶναι ἀνάγκη, ὅπως πρὸς δευτέραν ἔνεσιν χρησιμοποιῆται ὀρὸς προερχόμενος ἐξ ἄλλου εἴδους ζῴου καὶ οὐχὶ ἐξ ἵππου, ἐξ οὗ παραλαμβάνονται συνήθως οἱ θεραπευτικοὶ ὀροί, ἀλλ' ἐκ βοὸς ἢ προβάτου, τοιοῦτον δὲ νῦν παρασκευάζουσι πλεῖστα ἱδρύματα. Σκόπιμον εἶναι ἐπίσης νὰ ἐγχύνεται ὀρὸς διατηρηθεὶς ἐν ψυγείῳ ἐπὶ 3—4 μῆνας, διότι ἀπεδείχθη ὅτι διὰ τῆς διατηρήσεως ταύτης ἐλαττοῦται τὸ ποσὸν τῶν *ἀφυλαξιογόνων*. Ἐξασθένησιν τῶν οὐσιῶν τούτων ἐπιφέρει καὶ ἡ θέρμανσις εἰς 50°—58°. Τέλος δὲ συνιστᾶται, ὅπως ἐπὶ ἀνθρώπων, ὑποστάντων ἤδη ἔνεσιν ὀροῦ πρὸ χρονικοῦ διαστήματος μείζονος τῶν 10 ἡμερῶν, πρὸ τῆς δευτέρας ἐγχύσεως ἐνεργῶνται ἐν ἀρχῇ μικραὶ ὑποδόριοι ἐνέσεις ἐξ 1/6 ἢ 1/2 τοῦ κυβ. ἑκ. καὶ 4—6 ὥρας μετὰ ταύτας ἐγχύνηται τὸ λοιπὸν ποσὸν τοῦ θεραπευτικοῦ ὀροῦ ἐνδομυϊκῶς, οὐχὶ δ' ἐνδοφλεβίως. Κ. ΣΑΒΒΑΣ

ἀφυλαξίνη (ἡ) *['Ιατρ.]*· βλ. λ. ἀφυλαξιοτοξίνη.

ἀφυλαξιογόνον (τὸ) *['Ιατρ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ *ἀντίγονον* ὅπερ ἀπαιτεῖται πρὸς γένεσιν τῆς *ἀφυλαξίας*. Ἀφυλαξιογόνον π. χ. εἶναι θεραπευτικός τις ὀρός, ὅστις διὰ δευτέραν φορὰν καὶ μετὰ πάροδον τοῦ ἀπαιτουμένου χρονικοῦ διαστήματος ἐνιέμενος εἰς ἄτομόν τι προκαλεῖ τὴν ἐκδήλωσιν τῶν ἀφυλακτικῶν φαινομένων. Κ. ΣΑΒΒΑΣ

ἀφυλαξιοτοξίνη (ἡ) *['Ιατρ.]*. Καλεῖται τὸ ἀντίσωμα ὅπερ παράγεται ἐν τῷ ὀρῷ τοῦ αἵματος ἀτόμου τινὸς μετὰ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ εἰδικοῦ ἀντιγόνου. Τὸ ἀντίσωμα δυνατὸν νὰ παραχθῇ καὶ ἐν τῷ δοκιμαστικῷ σωλῆνι, ἂν εἰς ἰνδοχοίρους ἐνεθῇ ὀρὸς αἵματος προβάτου, εἶτα δὲ ἀφαιρεθῇ ἐξ αὐτῶν αἷμα καὶ ὁ ὀρὸς αὐτοῦ ἀναμιχθῇ μετὰ φυσιολογικοῦ ὀροῦ αἵματος προβάτου, φυγοκεντρηθῇ, εἰς δὲ τὸ ὑγρὸν προστεθῇ συμπλήρωμα ἰνδοχοίρου. Ἐὰν νῦν τὸ μετὰ τὴν φυγοκέντρησιν ἀπολαμβανόμενον ὑγρὸν ἐγχυθῇ εἰς ἰνδοχοίρους ἐπιφέρει εἰς αὐτοὺς ἀφυλακτικὴν προσβολήν. Ἡ ἀφυλαξιοτοξίνη καλεῖται ἄλλως *ἀφυλαξίνη, εὐαισθητίνη, ἀποτοξίνη*. Κ. ΣΑΒΒΑΣ

ἀφυλλανθοειδῆ (τὰ) (Aphillanthoidea) *[Βοτ]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μονοκοτυληδόνων*. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει μόνον τὸ γένος *ἀφυλλανθὴς* (Aphillanthes), οὗτινος εἶναι γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος, ἡ *ἀφυλλανθὴς ἡ μοντεσπελιανὴ* (aphyllantes montespeliensis), ἥτις εἶναι πόα φυομένη εἰς ἄγονα μέρη. Δ. Ν. Π.

ἀφυλλίτης (ὁ) (Aphyllites Mojs.) *[Παλαιοζῳολ.]*· βλ. ἀγωνιατίτης.

ἀφυλλιτῖναι (Aphyllitinae) *[Παλαιοζῳολ.]*. Ὑποοἰκογένεια ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *γωνιατιτιδῶν ἐξωσιφωνωτῶν ἀμμωνοειδῶν* ζῴων. Τὸ ὄστρακον τούτων εἶναι ἢ ῥαβδοειδές, ἢ περιειλιγμένον σπειροειδῶς. Τὰ ζῷα τῆς οἰκογενείας ταύτης εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἰδίᾳ τῆς δεβονίου περιόδου αὐτοῦ. Γ.Κ.Γ.

ἄφυλλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ ἔχων φύλλα.

ἄφυλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ γεννώμενος ἄνευ παρεμβάσεως ἑτεροφύλων στοιχείων.

— **ἄφυλος** ***πολλαπλασιασμὸς*** ἢ—*ἀναπαραγωγὴ [Βιολ.]*· βλ. γένεσις.

ἀφυμενίωσις (ἡ) *[Βοταν.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ μεταβολὴ τοῦ ἐξωτερικοῦ στρώματος τῆς μεμβράνης τῶν ἐπιδερμικῶν κυττάρων δι' ἐναποθέσεως εἰς αὐτὸ λιπαρῶν οὐσιῶν, τῶν ὁποίων τὸ σύνολον καλεῖται *ὑμενίνη* ἢ *κυτίνη*, καὶ τὸ ὁποῖον μετὰ τὴν μεταβολὴν ταύτην καλεῖται *ἐφυμενὶς* (cuficula). [Βλ. λ. **μεμβρᾶνα** *τῶν φυτῶν*]. ΘΡ. Β.

ἀφυπεραίμωσις (ἡ) *['Ιατρ.]*. Ἡ παροχέτευσις τοῦ αἵματος καὶ ἡ ἄρσις τῆς ὑπεραιμώσεως ἔκ τινος χώρας τοῦ σώματος διὰ τῆς μαλάξεως ἢ τῶν γυμνασίων. Ἵνα ἐπιτύχωμεν τὴν ἀφυπεραίμωσιν, δέον νὰ ἔχωμεν ἐν νῷ, ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν γυμνασίων τῶν ἄνω ἄκρων προκαλοῦν συρροὴν τοῦ αἵματος εἰς τὸν θώρακα, τὰ δὲ πλεῖστα τῶν γυμνασίων τῶν κάτω ἄκρων ἀντιθέτως προκαλοῦν συρροὴν τοῦ αἵματος εἰς τὴν κοιλίαν. Ἡ ἐνέργεια π.χ. τῶν προσαγωγῶν καὶ τῶν καμπτήρων τοῦ μηροῦ προκαλεῖ ὑπεραίμωσιν ἐν τῇ κοιλίᾳ, ἐνῷ ἡ ἐνέργεια τῶν ἐκτεινόντων καὶ τῶν ἀπαγωγῶν αὐτοῦ ἀντιθέτως προκαλεῖ ἀφυπεραίμωσιν καὶ διαρροὴν τοῦ αἵματος ἐκ τῆς κοιλίας. Ἐφ' ὅσον δὲ ἡ ἐνέργεια τῶν μυῶν εἶναι ἐντονωτέρα, ἐπὶ τοσοῦτον καὶ τὸ ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα εἶναι ἐντονώτερον. Σ. Γ. Σ.

ἀφυπηρετῶ *(—έω)*· παύω ὑπηρετῶν, ἀπολύομαι τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ συμπληρωθείσης τῆς θητείας μου.

ἀφυπνίζω· σηκώνω τινὰ ἀπὸ τὸν ὕπνον, τὸν κάμνω νὰ ἐξυπνίσῃ: «μὲ ἀφύπνισαν αἱ φωναὶ τῶν διαλαλητῶν»· ‖ τὸ μέσ. *ἀφυπνίζομαι*· παύω κοιμώμενος, σηκώνομαι ἀπὸ τὸν ὕπνον.

ἀφύπνισις (ἡ)· ἔγερσις ἀπὸ τοῦ ὕπνου, τὸ ξύπνημα.

— *['Εγκυκλ.]*· βλ. **ὕπνος**.

'Αφυσιὰ *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἡ νοτιοανατολικωτέρα τῶν νήσων τῆς Προποντίδος (Μαρμαρᾶ), ἡ *'Αραμπλὰρ* τῶν Τούρκων (βλ. **'Αφουσία**). Σ. Ε. Λ.

ἀφύσικος, *—η, —ον*· ὁ μὴ φυσικός, ὁ παρὰ τὴν συνήθη φύσιν, ὑπερφυής: «ἀφύσικος ἄνθρωπος», «ἀφύσικη παντρειά»· ‖ προσποιητός, ἐπιτετηδευμένος: «ἀφύσικος τρόπος», «ἀφύσικα λόγια».

ἄφυσος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ προκαλῶν *φῦσαν*, ἀέρια ἐν τῇ κοιλίᾳ.

—**ἄφυσα** ***φάρμακα*** (Carminativa) *[Φαρμ.]*. Ἡ ὀνομασία αὕτη δίδεται εἰς τὰ φάρμακα τὰ χορηγούμενα κατὰ τῶν ζυμώσεων τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος, ἰδίᾳ τῶν βρεφῶν, πρὸς παρακώλυσιν τῶν ἐξ αὐτῶν προερχομένων ἀερίων καὶ κολικῶν. Ὡς τοιαῦτα φάρμακα χρησιμεύουν κυρίως αἰθέρια ἔλαια ἢ σκευάσματα ἀρωματικῶν φυτικῶν μερῶν, ὧν ἡ δρᾶσις ὀφείλεται εἰς τὴν ὑπὸ τῶν αἰθερίων ἐλαίων αὐτῶν προκαλουμένην κίνησιν τῶν ἐντέρων, καὶ εἰς τὴν ἀντιζυμωτικὴν ἐνέργειάν των. Παλαιότατον ἄφυσον φάρμακον εἶναι τὰ *σπέρματα τοῦ μαράθου*, ἅτινα δίδονται ὡς ἔγχυμα (1 : 10) ἢ εἰς ἀπόσταγμα (Aqua foeniculi). Ὁμοίαν ἐνέργειαν ἔχουν τὰ *σπέρματα τοῦ κάρβου* (Fructus carvi), τὰ *σπέρματα* τοῦ ἀνίσου (Fructus anisi) κλπ. Κ. Γ. Μ.

'Αφυσοῦ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Παραποταμίων* τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 509. Κεῖται πλησίον τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Εὐρώτα. Ἐν αὐτῷ σῴζονται λείψανα ἀρχαίου συνοικισμοῦ. Εἰς ἀπόστασιν 15′ εὑρίσκεται ἡ «Ζωοδόχος Πηγή», εἰς τὸ ἱερὸν τῆς ὁποίας ἀναβρύει ὕδωρ θεωρούμενον θαυματουργόν. Ὑπό τινων γράφεται καὶ *'Αφησοῦ*. Δ.Ε.Μ.

Ἄφυσσος *[Γεωγρ.]*. Παράλιον χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βόλου τοῦ νομοῦ Λαρίσης ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα συγκεχωνευμένην μετὰ τῆς *Νεοχωρίου*, ἧς εἶναι ἐπίνειον καὶ τόπος χειμερινῆς διαμονῆς τῶν κατοίκων της, ὡς καὶ τῶν τῆς κοινότητος Νιάου, ἀμφοτέρων κειμένων ἐπὶ τοῦ Πηλίου. Κάτ. (1928) 170. Γράφεται καὶ *Ἄφησος*. Δ. Ε. Μ.

—*[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ὁ ὅρμος *Ἄφυσσος* (Avisus κατὰ τὸν ἀγγλ. χάρτην 1556: Gulf of Volo with Oreos and Talanda channels, πλάτ. 39°16′1/2, μῆκ. 23°11′1/8) ἔχων ὡραῖον ψαμμαθῶνα εὑρίσκεται εἰς 12 μιλ. Α.ΝΑ τοῦ λιμένος τοῦ Βόλου καὶ εἰς 3 μίλ. ΝΑ τοῦ ὅρμου τῶν *Καλῶν Νερῶν*. Ὁ *Γεωργιάδης* (Θεσσαλία σελ. 176) ταυτίζει αὐτὸν πρὸς τὸν ὅρμον τῶν *'Αφετῶν*, καθ' ἡμᾶς σφαλλόμενος (βλ. λ. **'Αφέται**). Σ. Ε. Λ.

ἀφύτευτος, *—η, —ο*· ὁ μὴ ἐμφυτευθείς· «ἀφύτευτη πατάτα», «ἀφύτευτος καπνός»· ‖ ὁ μὴ φυτευμένος, ἀκαλλιέργητος: «ἀφύτευτος τόπος».

Ἄφυτις *['Αρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν τεσσάρων πόλεων (*Ἄφυτις, Μένδη, Σκιώνη, Σάνη*) τῆς χερσονήσου τῆς *Παλλήνης* (τανῦν τῆς *Κασσάνδρας*) τῆς Χαλκιδικῆς καὶ ἔσω τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Ποτιδαίας κειμένων, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Στράβωνος (279,5). Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ξέρξου, ἀφοῦ ὁ στόλος του διέπλευσεν, εὐθυπλοήσας, τὸ μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Ἄμπελος καὶ Καναστραῖον διάστημα, προσήγγισεν εἰς Ἄφυτιν καὶ «ἐντεῦθεν νῆάς τε καὶ στρατιὴν παρελάμβανε ἐκ Ποδιταίης καὶ 'Αφύτιος καὶ Νέης πόλιος...» (*Ἡρόδοτος* Ζ, 123). Κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων κατεδάφισιν τοῦ τείχους τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Ποτιδαίας καὶ τὴν ἀποστολὴν χιλίων ἑξακοσίων ὁπλιτῶν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Φορμίωνα τὸν Ἀσωπίου, ὁ τελευταῖος οὗτος, πρὸς καθυπόταξιν τῆς χερσονήσου Παλλήνης, ἐχρησιμοποίησε τὴν Ἄφυτιν ὡς βάσιν τῶν βαθμιαίων ἀλλὰ καὶ καταστρεπτικῶν διὰ τὸν τόπον ἐπιχειρήσεών του «κατὰ βραχὺ προϊὼν καὶ κείρων ἅμα τὴν γῆν» (*Θουκυδ.* Α, 64, 2).

Κατὰ τὴν ὑπὸ Ἀγησιπόλιδος ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Ὀλύνθου, ὁ ὑπὸ τρομερῶν ἑλωδῶν πυρετῶν, «καύματος πυριφλεγοῦς», προσβληθεὶς Σπαρτιάτης βασιλεὺς ἐκεῖνος, ἀνεμνήσθη τοῦ ἐν 'Αφύτει, ὃ εἶχεν ἄλλοτε ἴδει, ἱεροῦ τοῦ Διονύσου, καὶ «ἐκομίσθη μὲν οὖν ἐκεῖσε ἔτι ζῶν· ὅμως μέντοι ἑβδομαῖος ἔξω τοῦ ἱεροῦ ἐτελεύτησε» (*Ξενοφ.* Ἑλλην. Ε, γ, 19).

Ἡ σύγχρονος τοποθεσία τῆς ἀρχαίας *'Αφύτιος* εἶναι ἡ ἐν τῷ Δ. ΝΔ. μυχῷ τοῦ *Τορωναίου κόλπου* κοινῶς *τῆς Κασσάνδρας)*, τῆς κοινότητος Ἀθύτου (689 κάτ.) τῆς ὑποδιοικήσεως Χαλκιδικῆς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, σημειουμένη καὶ ἐπὶ τοῦ ἀγγλικοῦ χάρτου (πλάτ. 40° 05′ 50″, μῆκ. 23° 27′ 40″, χάρτ. ἀγγλ. 1085: Negrepont to Gulf of Kassandra) ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηριάζοντος λόφου Σουλήνα, εἰς 15 1/2 μίλ. ΒΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου *Καναστραῖον* (κοιν. *Παληούρι)*. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— *['Ιστορ.]* Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ Ἄφυτις ἦτο ὀνομαστὴ διὰ τὸ ἐν αὐτῇ μαντεῖον τοῦ Διὸς Ἄμμωνος καὶ τὸν ναὸν τοῦ Διονύσου. Ταύτην μνημονεύουσιν ὁ Θουκυδίδης καὶ ὁ Ξενοφῶν πολλάκις, διότι φόρου ὑποτελὴς οὖσα τῶν Ἀθηναίων μετέσχε τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον τὴν ἐπολιόρκησεν ὁ Λύσανδρος, ὅστις ὅμως ἠναγκάσθη νὰ διαλύσῃ τὴν πολιορκίαν, διότι ἐπιφανεὶς καθ' ὕπνον εἰς αὐτὸν ὁ Ἄμμων συνεβούλευσε νὰ παύσῃ τὸν πρὸς τοὺς Ἀφυταίους πόλεμον (Παυσ. ΙΙΙ.8). Ἡ Ἄφυτις κατεστράφη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Φιλίππου τοῦ Β′.

Τῆς πόλεως ταύτης διεσώθησαν καὶ νομίσματα, ἐκ τῶν ὁποίων, τὰ μὲν παλαιότερα (424—358 π. Χ.) **φέρουσιν ἔμπροσθεν μὲν κεφαλὴν τοῦ Διὸς Ἄμμωνος μετὰ κέρατος κριοῦ κατ' ἐνώπιον, ὀπι-**

Digitized by Google

σθεν δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΑΦΥΤΑΙΩΝ ἢ ΑΦΥ καὶ κάνθαρον ἢ δύο ἀετοὺς ἀντιμετώπους ἢ ἕνα ἀετὸν (ὁ κάνθαρος ἔχει σχέσιν μὲ τὴν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ λατρείαν τοῦ Διονύσου), τὰ δὲ νεώτερα (168 π. Χ. καὶ ἑξῆς), ἔμπροσθεν μὲν κεφαλὴν Διὸς Ἄμμωνος, ὄπισθεν δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΑΦΥΤΑΙ καὶ ἀετὸν ἢ δύο ἀετοὺς ἀντιμετώπους. ΚΑΨ.

ἀφύτρωτος, *—η*, *—ο*· αὐτὸς ποῦ δὲν ἐφύτρωσε: «τὸ στάρι εἶναι ἀκόμη ἀφύτρωτο».

ἀφφεττουόζο (Affettuoso) *[Μουσ.]*. Ρυθμικὴ ἀγωγή, ἢ λέξις ἐπεξηγηματικὴ χρωματισμοῦ. Λέγεται ἐπίσης *κὸν ἀφφέττο* (con affetto) καὶ ὑπερθετικῶς affettuosissimo, σημαίνει δὲ μὲ ἀγάπην, μὲ φίλτρον. Λ.

Ἀφφλίττο (Afflitto), ***Ροδόλφος***, *μαρκήσιος τοῦ—, δοὺξ τοῦ Καστροπινιάνο*. Ἰταλὸς πολιτικὸς (1819—1872) καταγόμενος ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας τῆς Νεαπόλεως. Εἰσελθὼν ἐνωρὶς εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν ἐστάλη ὡς νομάρχης εἰς Cefalu τῆς Σικελίας, ἀρνηθεὶς ὅμως τῷ 1848 νὰ ὑπογράψῃ τὴν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως συνταχθεῖσαν αἴτησιν περὶ ἄρσεως τοῦ Συντάγματος, ἀπεστάλη εἰς Φότζιαν, ὅπου ἐτέθη ὑπὸ ἐπιτήρησιν, ὁπόθεν μετά τινα ἔτη ἐπέστρεψεν εἰς Νεάπολιν, ἔνθα κατέστη τὸ κέντρον τοῦ φιλελευθέρου κόμματος, ἐν ἔτει δὲ 1857 ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ordine ἐπιτροπήν, ἥτις προορισμὸν εἶχε νὰ ἐξαπλώσῃ τὴν ἐπανάστασιν πρὸς νότον, ἐπικοινωνῶν μετὰ τοῦ Καβοὺρ καὶ τοῦ La Farina. Συμμετασχὼν εἴς τινα διαδήλωσιν, ἥτις ἔλαβε χώραν μετὰ τὴν μάχην τῆς Magenta, συνελήφθη, ἀλλὰ τῇ μεσολαβήσει τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ἀγγλίας ἀφέθη ἐλεύθερος. Μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1848 ὑπὸ τοῦ Φραγκίσκου Β′ γενομένην ἀνακήρυξιν τοῦ Συντάγματος, ὁ Ἀφφλίττο ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς ἰδέας τῆς ἑνώσεως τῆς Ἰταλίας, ἐπιμείνας πλησίον τοῦ Γαριβάλδη ὑπὲρ ἐνισχύσεως τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὰς ἐπαρχίας Βασιλικάτα, Venevent καὶ Ariano, καὶ ἐπιχειρήσας κατόπιν διαφωνίας μετὰ τοῦ Γαριβάλδη, τῶν ριζοσπαστῶν καὶ τῶν ρεπουμπλικάνων, ὅπως διὰ τῆς ἐνεργείας συντόμως δημοψηφίσματος ἐπιτύχῃ τὴν ἄμεσον ἕνωσιν τῆς Νεαπόλεως μετὰ τῆς Κάτω Ἰταλίας. Βραδύτερον τοῦ ἐπροτάθη νὰ συμμετάσχῃ εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ἀλλ' ἠρνήθη. Ἀπέθανε τῷ 1872. Η. Γ. Κ.

Ἄφφρ (Affre), ***Διονύσιος-Αὔγουστος***. Γάλλος ἱεράρχης γεννηθεὶς τῷ 1793, καὶ ἀποθανὼν τῷ 1848. Γενόμενος ἀρχιεπίσκοπος Παρισίων τῷ 1840, ἠθέλησε νὰ δώσῃ ὤθησιν εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς σπουδὰς καὶ ἵδρυσε τὴν θεολογικὴν σχολὴν τῶν Καρμηλιτῶν. Κατὰ τὰς ἐπαναστατικὰς ἡμέρας τοῦ Ἰουνίου 1848, θελήσας νὰ σταματήσῃ τὸ χυνόμενον αἷμα, ἐνεφανίσθη πρὸ τοῦ ὁδοφράγματος τοῦ προαστείου τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου κρατῶν τὸν σταυρὸν καὶ τεθεὶς ἐν τῷ μέσῳ τῶν διαμαχομένων, προσεκάλει αὐτοὺς εἰς εἰρήνευσιν, ὅτε τυφλὴ σφαῖρα ἐτραυμάτισεν αὐτόν. Μεταφερθεὶς εἰς τὸ μέγαρον τῆς ἐπισκοπῆς, ἐξέπνευσε λέγων: «Τὸ αἷμά μου ἂς εἶναι τὸ τελευταῖον χυνόμενον. Ὁ καλὸς ποιμὴν ὀφείλει νὰ προσφέρῃ τὴν ζωήν του ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου του». Ἡ ἐθνοσυνέλευσις ἐψήφισε δημοτελῆ εἰς τὸν νεκρόν του κηδείαν, ὑπὸ τοὺς θόλους δὲ τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων ἠγέρθη καλλιτεχνικὸν μνημεῖον φέρον ὡς ἐπιγραφὴν τοὺς τελευταίους λόγους τοῦ ἡρωϊκοῦ ἀρχιεπισκόπου. Κατὰ τὴν παλινόρθωσιν τῶν Βουρβώνων ἐξέδωκε τὴν ἐφημερίδα «France Chrétienne», ὅπου ἐδημοσίευσε τὴν πραγματείαν του «Essai historique et critique sur la suprématie temporelle des papes et de l'Eglise» καταπολεμήσας τὰς ὑπερβολὰς τῶν δογμάτων τοῦ Λαμενναί. Ἐκτὸς τῆς πραγματείας ταύτης ἐδημοσίευσε καὶ ἕτερα θεολογικὰ συγγράμματα, θεολογικοῦ καὶ φιλοσοφικοῦ χαρακτῆρος. Περὶ τοῦ βίου τοῦ ἀνδρὸς ἐδημοσιεύθησαν πολυάριθμα συγγράμματα, εἰς ἃ ἐξαίρεται ἡ χριστιανικὴ ἀγαθότης του, αἱ προσπάθειαί του πρὸς ἀνύψωσιν τῶν θεολογικῶν σπουδῶν καὶ ἰδίως ἡ αὐτοθυσία αὐτοῦ, καθ' ἃς ἡμέρας ἐμαίνετο ἡ θύελλα τῆς ἐπαναστάσεως, ὅπως ἐπαναφέρῃ τὴν γαλήνην μεταξὺ τοῦ ἐπαναστατήσαντος λαοῦ καὶ τοῦ ἐξαγριωθέντος στρατοῦ. Θ. Β.

Ἄφωβις· βλ. Ἄπωπις Α′.

ἀφώνητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ ἐκφωνηθείς, ὁ ἀνεκφώνητος.

ἀφωνία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἄφωνος, ἀλαλία, σιωπή, βουβαμάρα.

—*[Ἰατρ.]* Καλεῖται *ἀφωνία* ἡ ἔλλειψις τῆς φωνῆς. Αὕτη δύναται νὰ προέλθῃ εἴτε συνεπείᾳ βλάβης τῶν φωνητικῶν ὀργάνων, κυρίως παραλύσεως τῶν φωνητικῶν χορδῶν ἐκ παθολογικῆς τινος ἐπεξεργασίας, φυματιώσεως, συφίλιδος, οἰδήματος κτλ. τοῦ λάρυγγος, εἴτε συνεπείᾳ παραλύσεως τοῦ παλινδρόμου νεύρου ἢ κάτω λαρυγγικοῦ, κλωνὸς τοῦ πνευμογαστρικοῦ, ὄντος κινητικοῦ νεύρου τῶν μυῶν τῶν κινούντων τὰς φωνητικὰς χορδάς, εἴτε κατὰ τὴν προμηκικὴν παράλυσιν καὶ δὴ περὶ τὸ τέλος τῆς ἐξελίξεως αὐτῆς λόγῳ κεντρικῆς παραλύσεως τοῦ αὐτοῦ νεύρου. Εἰς πάσας τὰς ἀνωτέρω περιπτώσεις, καθ' ἃς ἡ ἀφωνία, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, δὲν ἐγκαθίσταται πλήρης εἰμὴ περὶ τὸ τέλος, πρόκειται πάντοτε περὶ ὀργανικῶν ἀλλοιώσεων, εἴτε εἰς τὰ περιφερικὰ φωνητικὰ ὄργανα εἴτε τὴν διαδρομὴν τοῦ κινητοῦ νεύρου αὐτῶν (παρακείμενοι ὄγκοι, ἀνεύρυσμα τῆς ἀορτῆς κτλ.) εἴτε κεντρικώτερον εἰς τὸν προμήκη μυελόν. Ὑπάρχει ὅμως, καὶ δὴ συνηθέστερον, ἀφωνία προκαλουμένη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατόπιν ψυχικῆς τινος συγκινήσεως ἢ διεγέρσεως, ἐπὶ ἐδάφους ὑστερικοῦ, ἡ καλουμένη *ὑστερικὴ ἀφωνία*, ἥτις εἰς οὐδεμίαν ὀργανικὴν βλάβην κεντρικὴν ὀφείλεται καὶ ἥτις, οὖσα συνήθως πλήρης, ἔρχεται συνήθως ἀποτόμως καὶ δύναται, εἴτε δι' ὑποβολῆς εἴτε δι' ἑτέρας τινὸς συγκινήσεως, νὰ παρέλθῃ. Αὕτη εἶναι ψυχογενὴς καὶ ἀνήκει εἰς τὰς ὑστερικὰς παραλύσεις τῆς ὑστερίας (βλ. λ.). Διακρίνεται δὲ αὕτη ἀπὸ τὰς ὀργανικὰς ἀφωνίας, ἐκτὸς τοῦ τρόπου τῆς ἐμφανίσεώς της, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατόπιν ψυχικῆς συγκινήσεως, καὶ ἐκ τοῦ ὅτι εἶναι συνήθως πλήρης κατὰ τὸ ὁμιλεῖν, ἐνῷ δύναται νὰ ἀρθῇ ἐν ᾄσματι ἢ κατὰ τὸν βῆχα. Ἡ μορφὴ ταύτης δύναται νὰ εἶναι ἢ παραλυτικὴ ἢ σπασμωδική, τῆς τελευταίας οὔσης ἐνίοτε καὶ ἐπικινδύνου.

Θεραπευτικῶς ἐκτὸς τῶν διαφόρων ἐπισπαστικῶν, ἐπιθεμάτων ἐπὶ τῆς λαρυγγικῆς χώρας, ἀντινευρικῶν φαρμάκων κτλ., ἐπιδρᾷ, πολλάκις ταχέως, ἡ ἠλεκτροθεραπεία. Γ. ΠΑΜΠΟΥΚΗΣ

— *[Μουσ.]* Ἀπώλεια τῆς φωνήσεως, ἡ μὴ ἀπόδοσις φωνῆς ὑπὸ τῶν φωνητικῶν ὀργάνων. Νοσηρότης παροδικὴ προσβάλλουσα τὴν φωνητικὴν συσκευὴν κατόπιν ᾠδικοῦ καμάτου. Ὁ ὑπὸ ἀφωνίας προσβληθεὶς ἀοιδὸς ὄχι μόνον εἶναι ἀνίκανος νὰ ψάλλῃ, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ νὰ λαλήσῃ. Ἀνάπαυσις μερικῶν ἡμερῶν εἶναι ἀρκετὴ διὰ ν' ἀπαλλαγῇ τῆς ὀχλήσεως. *Ἄφωνος* λέγεται περιφρονητικῶς δι' ἀοιδοὺς ὁ ἐστερημένος φωνητικῆς ἐντάσεως καὶ ἀντοχῆς. Λ.

ἀφωνόληκτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· γραμματ., λέξις ἔχουσα χαρακτῆρα ἄφωνον φθόγγον: «ἀφωνόληκτα ὀνόματα,-ρήματα».

—**ἀφωνόληκτα *οὐσιαστικὰ*** *[Γραμμ.]*. Καλοῦνται τὰ ἔχοντα θέμα λῆγον εἰς ἓν τῶν ἀφώνων, τὰ ἔχοντα δηλαδὴ ὡς χαρακτῆρα ἢ ἓν ἐκ τῶν χειλικῶν π, β, φ ἢ ἓν τῶν οὐρανικῶν κ, γ, χ ἢ ἓν τῶν ὀδοντικῶν τ, δ, θ (φύλαξ, γέρων, ἄραψ, ἔρις κλπ.). Σχηματίζουσι τὴν ὀνομαστικήν των προσλαμβάνοντα ς εἰς τὸ θέμα, καὶ μεταβαλλομένου ἀναλόγως τοῦ χαρακτῆρος (ἀρσ. καὶ θηλ.). Τὰ οὐδέτερα σχηματίζουσι τὴν ὀνομαστικὴν ἐκ τοῦ θέματος, ἀποβάλλοντα τὸ ἐν τέλει τοῦ θέματος ἄφωνον. —Ω.

—**ἀφωνόληκτα *ρήματα*** *[Γραμ.]*. Καλοῦνται ἐκεῖνα ἐκ τῶν βαρυτόνων ρημάτων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, τὰ ὁποῖα ἔχουσι χαρακτῆρα ἄφωνον, οἷον γράφ-ω πλέκ-ω, ᾄδ-ω, πείθ-ω. Τὸ ρηματικὸν θέμα τῶν τοιούτων ρημάτων εἰς τὸν ἐνεστῶτα καὶ παρατατικὸν ἐνισχύεται ἄλλων μὲν διὰ τοῦ προσφύματος *j*, οἷον φυλάκ-j-ω (=φυλάσσω), ἄλλων δὲ διὰ τοῦ *τ*, οἷον κόπ-τ-ω (=κόπτω), καὶ ἄλλων ἄλλως. Κ. Α.

ἄφωνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ ἔχων φωνήν, ὁ μὴ ἐκβάλλων φωνήν: «ἄφωνος ἰχθύς», «ἔμεινεν ἄφωνος», ἄλλως *ἄναυδος*· ‖ γραμματ., φθόγγος μὴ ἔχων φωνήν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἡμίφωνα.

— *[Γραμμ.]* Ἐκ τῶν 17 συμφώνων τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου ἐννέα καλοῦνται ἄφωνα ὡς μὴ ἔχοντα φωνήν, ὅταν ἐκφωνῶνται μόνα. Εἶναι δὲ ταῦτα τὰ κ, π, τ, γ, β, δ, χ, φ, θ. Τὰ ἄφωνα διαιροῦνται κατὰ μὲν τὸ φωνητικὸν ὄργανον, διὰ τοῦ ὁποίου πρὸ πάντων ἐκφωνοῦνται εἰς *οὐρανικὰ* (κ,γ,χ), *χειλικὰ* (π, β, φ) καὶ *ὀδοντικὰ* (τ, δ, θ), κατὰ δὲ τὴν ψιλὴν (λεπτὴν) ἢ μέσην ἢ δασεῖαν (παχεῖαν) πνοήν, μετὰ τῆς ὁποίας ἐκφωνοῦνται εἰς *ψιλὰ* (κ, π, τ), *μέσα* (γ, β, δ) καὶ *δασέα* (χ, φ, θ). Κ. Α.

Ἀφωρεσμένος *Κάβος* *[Ναυτ. Γεωγρ.]*· ἢ *Ἅγιος Γιάννης* κατὰ τοὺς ξένους (cape Saint John). Προτενὲς καὶ ἐπίσημον τῆς Κρήτης ἀκρωτήριον, 300 ποδῶν ὕψους (πλάτ. 35° 20′, μῆκ. 25° 47′ χάρτ. 25366: Candia, Eastern part), δυτικὸν κέρας τοῦ κόλπου τοῦ Μεραμπέλλου, 35 μίλ. ἀνατολικῶς τοῦ Ἡρακλείου καὶ 20 μίλ. δυτικῶς τῆς Σητείας. Τρομερὸν διὰ τὰ ρεύματά του ὡς καὶ διὰ τὴν μανίαν καὶ τὴν σταθερότητα μεθ' ὧν ἐκδηλοῦνται πρὸς τὴν Σπιναλόγγαν καὶ ἐπὶ τοῦ Ἁγ. Νικολάου (Λασιθίου) οἱ βόρειοι ἄνεμοι, ὅταν τοιοῦτοι ἐπικρατοῦσιν ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Σ. Ε. Λ.

ἀφωρισμένος, *— η*, *— ον*· κοιν. ***ἀφωρεσμένος***· ὁ καθ' οὗ ἐγένετο ἀφορισμός, ὁ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ἀποκεκλεισμένος, ὁ ἀποσυνάγωγος.

ἀφωταγώγητος (ὁ, ἡ), *— ον* (τό)· ὁ μὴ φωταγωγηθείς, ὁ μὴ δι' ἀπλέτου φωτὸς καταυγασθείς.

ἀφώτιστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ φωτιζόμενος, ἢ μὴ φωτισθείς ‖ μεταφ., ὁ μὴ διδαχθείς, ὁ μὴ διαφωτισθείς ‖ δημοτ., ἀβάπτιστος. — Ἐπίρρ. ***ἀφώτιστα***· πρὶν φωτίσῃ, πρὸ τῆς αὐγῆς: «ἐσηκώθηκα ἀφώτιστα».

ἄφωτος (ὁ, ἡ), *— ον* (τό)· ὁ ἄνευ φωτός, ὁ μὴ φωτεινός. — Ἐπίρρ. ***ἄφωτα***, δημοτ., πρὶν ἐξημερώσῃ.

— *[Βιολογ.]* Ἀπεκλήθησαν *ἄφωτα* γενικῶς τὰ μεγάλα βάθη θαλασσῶν καὶ μεγάλων λιμνῶν, λόγῳ τοῦ ὅτι μέχρις αὐτῶν δὲν φθάνει τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Εἰδικῶς δ' ἀποκαλεῖται *ἄφωτον* ἢ *ἀφωτικὸν* ὁλόκληρον βιολογικὸν σύστημα, τὸ ἁρμόζον καὶ ἰδιάζον εἰς τὰς *ἀφώτους* ἐκτάσεις θαλασσῶν καὶ μεγάλων λιμνῶν. Τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἄρχεται ταχέως σβεννύμενον, καθόσον αἱ ἀκτῖνές του εἰσδύουσιν εἰς τὰ ὑδάτινα στρώματα ἀπορροφώμεναι ὑπ' αὐτῶν βαθμηδόν. Μόλις εἶναι αἰσθητὸν τοῦτο εἰς τὰ 300 μ., ἐλάχιστα δὲ εἰς τὰ 500 μ. Ἴσως μέρος, ἴχνη δηλαδὴ νὰ ἀπομένωσιν ἔτι βαθύτερον, ἀλλὰ μέχρι τῶν 1000 μ. ἀσφαλῶς ἀπορροφᾶται καὶ τὸ τελευταῖον ἴχνος φωτός, πέραν δὲ τοῦ σημείου τούτου ἄρχεται τὸ ἔρεβος, τὸ ἀπόλυτον σκότος. Τὰ φύκη διαδοχικῶς ἀπολείπουσι (πρασινοφύκη, φαιοφύκη καὶ τελευταῖα τὰ ὀρφνοφύκη), οἱ δὲ ζωικοὶ κάτοικοι ἀποβαίνουσι σπανιώτεροι. Ἐπικρατοῦσιν ἐξ ἄλλου μεταξὺ αὐτῶν οἱ ἔχοντες σῶμα ἐπίμηκες, σκωληκόμορφον ἢ πλακοειδὲς διὰ τὴν εἰς τὴν τεραστίαν πίεσιν ἀντοχήν. Δεδομένης τῆς μεγίστης ἐκτάσεως τῶν θαλασσῶν, εὐνόητον ὅτι τὸ ἄφωτον σύστημα καταλαμβάνει μέγιστον τμῆμα τῆς ἐπιφανείας τῆς ὑδρογείου. Γ. Δ. Α.

ἄχ! ἐπιφώνημα πόνου ἢ ἀνακουφίσεως ‖ ἐπιφών. σχετλιαστ., ἀλίμονον, οἴμοι: «ἄχ! κακὸ ποῦ τὸ 'παθα»· «ἄχ! καὶ τί νὰ γίνω» ‖ ἐνίοτε ἐπιφών. χαρᾶς: «ἄχ! τί χαρά μου!», ἤ, μὲ τὸ α λίαν μακρόν, ὡς δηλωτικὸν ἀπολαύσεως: «ἄααχ, πῶς εὐχαριστήθηκα!» ‖ διὰ προσθήκης προθέματος κατὰ τὴν ἐπανάληψιν τῆς λέξεως ἐπλάσθη τὸ ἐπιφώνημα «*ἄχ-βάχ!*» (πρβ. «*ἄρα-μάρα*») ἢ «*ἄχ καὶ βάχ!*», χρησιμοποιούμενον ἐπὶ σχετλιαστικῆς μόνον ἐννοίας.

— *[Λαογρ.]* Τὸ ὀδύνης καὶ ἀπογοητεύσεως ἐπιφώνημα *ἄχ!* χρησιμοποιεῖται συχνὰ ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ ἐν τῷ καθημερινῷ λόγῳ καὶ εἰς τὰ ᾄσματα αὐτοῦ. Εἰς πολλὰς μαντινάδας ὁ ποιητὴς λέγει:

τ' ἄχ(ι) καὶ τ' ἄχ(ι) μ' ἔφαγε καὶ τ' ἄχ(ι) θὰ μὲ φάῃ
καὶ τ' ἄχ(ι) θὰ μὲ τυραννᾷ ὥστε νὰ μὲ ξεκάνῃ,

χρησιμοποιῶν τὸ *ἄχ* ὡς λέξιν ἐκπρόσωπον τῆς ὀδυνηρᾶς του ψυχικῆς καταστάσεως.

Εἰς ἄλλην μαντινάδαν:

τ' ἄχ(ι) τὸ λένε μιὰ φορά, μὰ γὼ τὸ δευτερώνω
γιατ' ἔχω μέσα στὴν καρδιὰ ἕναν περίσσιο πόνο.

ἢ

αὐτὸ τὸ ἄχ δὲν εἶν' φωτιά, νὰ πιῶ νερὸ νὰ σβήσῃ
μόν' εἶναι ἀγιάτρευτη πληγὴ ποὺ θὰ μὲ καταλύσῃ.

Εἰς τὰ δίστιχα ταῦτα τὸ ἀποτελοῦν συνέπειαν τῆς ὀδύνης ἐπιφώνημα χρησιμοποιεῖται ὡς λέξις ταυτόσημος μὲ τὴν ὀδύνην. Χαρακτηριστικὸν εἶναι καὶ τὸ ὅτι ὁ λαός, ὅταν θέλῃ νὰ ὅτι ἀποτέλεσμά τι οἱονδήποτε (κέντημα, ξυλογλυπτικὸν ἔργον, ἔπιπλον κττ.) ἐπετεύχθη κατόπιν ἐργώδους καὶ ὑπομονητικῆς προσπαθείας, ἐπιλέγει: «ἄχ-βὰχ καὶ μὲ τὸν κλώστη».

Οἱ ἀλῆται, οἱ βαρυποινῖται τῶν φυλακῶν, καὶ ἐν γένει οἱ ἄνθρωποι τῶν κατωτέρων στρωμάτων, συνηθίζουν νὰ στιγματίζουν τὸ σῶμά των, εἰκονίζοντες διάφορα ἀντικείμενα καὶ γράφοντες κάτωθεν αὐτῶν χρονολογίας, ὀνόματα, ποιήματα κλπ. Τὰ καταστίγματα ταῦτα (tatouage) τὰ ὀνομάζουν *χτυπήματα*. Χτύπημα διὰ λόγους ἐρωτικοὺς παριστᾷ συνήθως γυναῖκα ἢ ὄφιν καὶ κάτωθεν τῆς εἰκόνος φέρεται «χτυπημένο» δίστιχόν τι σχετικόν, ἢ ἁπλῶς τὸ ἐπιφώνημα «ἄχ! βάχ!» Θ.Π.

Ἄχ (Ach)· βλ. **Ἄχιος**.

Ἀχαάβ *[Βιβλ. Ἱστορ.]*. Βασιλεὺς τοῦ βορείου ἑβραϊκοῦ κράτους, τοῦ Ἰσραήλ, υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Ἀμβρὶ (873-854 π.Χ.). Συζευχθεὶς τὴν Ἰεζάβελ, τὴν θυγατέρα Ἰεθεβαάλ, βασιλέως τῶν Σιδωνίων, ὑπεστήριξεν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν αὐτῆς τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ κατεδίωξε τοὺς ὀλίγους ἐναπομείναντας πιστοὺς εἰς τὴν πάτριον θρησκείαν τοῦ *Γιαβέ*, ἐν οἷς καὶ ὁ ὑπέροχος καὶ πράγματι πύρινος ἐκεῖνος προφήτης *Ἠλίας*. Τὴν λατρείαν τοῦ *Βάαλ* ἀνύψωσεν εἰς θρησκείαν τοῦ κράτους. Ἐξ ἄλλου ὁ βασιλεὺς οὗτος ἐξωραΐσε τὴν ὑπὸ τοῦ πατρός του ἱδρυθεῖσαν νέαν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους, τὴν *Σαμάρειαν*, ἵδρυσε καὶ νέας πόλεις καὶ ἐπεχείρησε νικηφόρους στρατείας κατὰ τοῦ Μπεναντὰντ (υἱὸς Ἄδερ). Μετὰ τούτου συμμαχήσας ἔπειτα κατὰ τῶν Ἀσσυρίων ἡττήθη παρὰ τὸ Καρκὰρ ὑπὸ Σαλμανασὰρ τοῦ Β′, ἐπιχειρήσας δὲ ὕστερον ἐν νέᾳ συμμαχίᾳ μετὰ τοῦ βασιλέως τοῦ Ἰούδα Ἰωσαφὰτ νέαν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Συρίας ἔπεσε μαχόμενος παρὰ τὴν Ραμὼθ Γαλαὰδ «καὶ ἐξέλιξαν αἱ ὗες καὶ οἱ κύνες τὸ αἷμα αὐτοῦ» καθὼς εἶχε προείπει Ἠλίας ὁ προφήτης (Γ′ Βασιλ ιστ′ 28, κεφ. κβ′, 38 ἑξ. καὶ Β′ παραλειπομ. ιη′, 1 ἑξ.). Π. Ι. Μ.

Ἀχαβὰ *[Ἑβραιολ.]*. Ὑπὸ τὴν προσωνυμίαν ταύτην (=ἀδελφοσύνη) ὑπάρχουν διάφοροι φιλανθρωπικαὶ καὶ ἀλληλοβοηθητικαὶ ὀργανώσεις τῶν

Digitized by Google

ἁπανταχοῦ τῆς ὑφηλίου Ἰσραηλιτῶν. Ἀξιομνημόνευτος τυγχάνει ὁ ὁμώνυμος σύλλογος, ἐν Γερμανίᾳ, μὲ σκοπὸν τὴν βοήθειαν τῶν πτωχῶν Ἰσραηλιτῶν διδασκάλων, τῶν χηρῶν καὶ ὀρφανῶν αὐτῶν. Ἱδρύθη τῷ 1864 ὑπὸ τοῦ Joseph Flingenstein. Ἕδρα ἐν Frankfurt. Γ. Ε.

Ἀχὰδ-Χαάμ. Ψευδώνυμον (σημαῖνον «*εἷς ἐκ τοῦ λαοῦ*»), ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἰδίως εἶνε γνωστὸς ὁ Ἑβραῖος συγγραφεὺς καὶ διάσημος σιωνιστὴς ἡγέτης *Ἀσσὴρ Γκὶνσμπουργ*. Ἐγεννήθη οὗτος ἐν Ρωσίᾳ τῷ 1856, ἀπεβίωσε δὲ ἐν Παλαιστίνῃ τῷ 1927. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν πολιτικὸν σιωνισμὸν τοῦ De Herzl καὶ τὸν πρακτικὸν σιωνισμὸν τῶν «*φίλων τῆς Σιὼν*» (*Χοβεβὲ Τσιγιών*), ὁ Ἀχὰδ Χαὰμ ἐξέθεσε μίαν ἄλλην ἄποψιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ σιωνισμὸς ἀποτελεῖ κίνημα ἠθικὸν μᾶλλον ἢ πολιτικόν. Τὴν θέσιν ταύτην ἀνέπτυξεν εἰς διαφόρους διατριβάς, αἵτινες συλλεγεῖσαι ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀπετέλεσαν τὸ κλασσικὸν σιωνιστικὸν ἔργον, ἑβραϊστὶ γεγραμμένον: Al-parachat-dérachim (=ἐπὶ τῆς τριόδου). Ἡ Παλαιστίνη, κατ' αὐτόν, ὀφείλει νὰ καταστῇ πνευματικὸν κέντρον, τοῦ ὁποίου ἡ λάμψις θ' ἀντανακλᾷ ἐπὶ τοῦ ἀνὰ τὴν ὑφήλιον διεσπαρμένου Ἰουδαϊσμοῦ.

Ἡ θεωρία αὕτη εὗρεν ἐνθέρμους ὀπαδοὺς πρὸ παντὸς μεταξὺ τῶν ἑβραϊκῶν μαζῶν τῆς Ρωσίας, ἐκτεθεῖσα καὶ ὑπὸ τοῦ ἰδίου εἰς τὰ διάφορα σιωνιστικὰ κογκρέσσα. Μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς δηλώσεως Μπάλφουρ, ὁ Ἀχὰδ-Χαὰμ ἀφιερώθη ὁλοψύχως εἰς τὴν πνευματικὴν διαπαιδαγώγησιν τοῦ Παλαιστινιακοῦ ἑβραϊσμοῦ. Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1894 εἶχεν ἀρχίσει νὰ σκέπτεται περὶ ἐκδόσεως εἰς ἑβραϊκὴν γλῶσσαν μιᾶς μεγάλης Ἐγκυκλοπαιδείας ὑπὸ τὸ ὄνομα «*Ὀτσὰρ Χαγιαχαντούτ*». Τὸ ὄνειρόν του μὴ πραγματοποιηθὲν ἐν ὅσῳ ἔζη, ἀρχίζει νὰ λαμβάνῃ σάρκα καὶ ὀστᾶ. Γ. ΕΛΙΓΙΑ

Ἄχαζ [*Βιβλ. Ἱστορ.*]. Βασιλεὺς τοῦ νοτίου ἑβραϊκοῦ βασιλείου, τοῦ Ἰούδα, υἱὸς τοῦ Ἰωάθαμ (736—721 π.Χ.). Ἀνύψωσε τὴν λατρείαν τοῦ *Μολὸχ* εἰς θρησκείαν τοῦ κράτους. Πιεζόμενος ὑπὸ Φακεέ, τοῦ βασιλέως τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ὑπὸ Ραζὶν (Ρασσσών), τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας, ὡς καὶ ὑπὸ τῶν Ἰδουμαίων καὶ Φιλισταίων, ἠναγκάσθη νὰ ἐξαγοράσῃ ἀντὶ καταθλιπτικοῦ φόρου τὴν βοήθειαν τοῦ Ἀσσυρίου βασιλέως Τιγλὰθ-Πιλεσάρ. Οὗτος ὅμως ἐταπείνωσε μὲν τὸν Φακεὲ καὶ τὸν Ραζὶν ἐνίκησε καὶ ἐθανάτωσεν, ἀλλὰ καὶ προσήρτησεν εἰς τὸ κράτος του τὴν πέραν τοῦ Ἰορδάνου χώραν καὶ τὴν Γαλιλαίαν (Δ' Βασιλειῶν ιστ' 1 ἑξ. καὶ Β' Παραλειπομένων κη' 1 ἑξ.). Σημειωτέον δ' ὅτι ἥ τε καταθλιπτικὴ φορολογία ἐπὶ τοῦ Ἄχαζ καὶ ἡ καταστροφὴ τοῦ συριακοῦ κράτους ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων ἐπιβεβαιοῦνται καὶ διὰ τῶν σφηνοειδῶν ἐπιγραφῶν. Π. Ι. Μ.

Ἀχᾶ ἐκ Σιαμπχᾶ. Διάσημος Ἰουδαῖος διδάσκαλος, ἐκ τῶν *Γκεονεὶμ* τῆς Μεσοποταμίας, ἀκμάσας περὶ τὸ 750 μ.Χ. Εἶναι γνωστὸς διὰ τὴν σύνταξιν τῶν «Schéeltoth», ἤτοι συλλογὴν ἀποφάσεων καὶ νομικῶν σχολίων ἐπὶ τῶν ἱερῶν κειμένων. Ἡ κατάταξις τῆς ὕλης εἶναι κατ' ἐρωτήσεις καὶ ἀπαντήσεις, ἐξ οὗ καὶ ὁ τίτλος τοῦ συγγράμματος. Τὸ ἔργον, ἀραμαϊστὶ γεγραμμένον, ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν Βενετίᾳ τῷ 1546. Ἑτέρα ἔκδοσις μετὰ περιεκτικῶν σχολίων ἐκ μέρους τοῦ ραββῆ Ἠσαΐα Μπέρλεν, εἶναι ἡ τοῦ 1786 ἐν Ντυανφουρτ γενομένη. Ἡ νεωτέρα δὲ (1861—1867) ἐν Βίλνᾳ, μετὰ σχολίων ἀναλυτικῶν ἐκ μέρους τοῦ Ναφθαλῆ Μπέρλεν εἰς τρεῖς τόμους.

[*Mendelsohn* ἐν Revue des Etudes Juives XXXII, 56—62]. Γ. Ε.

Ἀχαΐα [*Ἀρχ.*]. Ἐπώνυμον: —1) τῆς *Δήμητρος* ἐν Βοιωτίᾳ, ἰδίως ἐν Θεσπιαῖς καὶ Τανάγρᾳ. Τὴν λέξιν παρῆγον ἐκ τοῦ ἄχους, μεγάλης λύπης, ἥτις εἶχε καταλάβει τὴν θεάν, ὅταν ἀπώλεσε τὴν Περσεφόνην. —2) τῆς *Ἀθηνᾶς* ἐν Λουκερίᾳ τῆς Ἀπουλίας. ΚΑΨ.

Ἀχαΐα [*Ἀρχ.*]. Πρὶν ἡ ὀνομασθῇ *Ἀχαΐα* ἡ ἐπὶ τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τῆς βορείου παραλίας τῆς Πελοποννήσου ἐκτεινομένη χώρα, ὠνομάζετο αὕτη, κατὰ τὴν παράδοσιν (*Παυσ.* VII 1 ἑξ.), *Αἰγιαλὸς* καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἐκαλοῦντο *Αἰγιαλεῖς*. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔφερεν ἡ χώρα κατὰ μὲν τὴν παράδοσιν ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Σικυωνίων *Αἰγιαλέως*, υἱοῦ τοῦ Ἰνάχου, πιθανώτερον δὲ ἀπὸ τῶν ἐκτεταμένων ἀκτῶν της (ἀπὸ τοῦ προσηγορικοῦ *αἰγιαλός*). Μετὰ ταῦτα οἱ κάτοικοι τῆς χώρας ταύτης ὠνομάσθησαν *Αἰγιαλεῖς Ἴωνες*, προστεθέντος εἰς τὸ πρῶτον ὄνομα τῶν κατοίκων τοῦ ὀνόματος *Ἴωνες* ἀπὸ τοῦ *Ἴωνος* (κατὰ τὴν παράδοσιν), υἱοῦ τοῦ Ξούθου, ὅστις γαμβρὸς γενόμενος, καὶ διάδοχος ἐν τῇ βασιλείᾳ, τοῦ βασιλέως τῶν Αἰγιαλέων Σελινοῦντος μετωνόμασεν οὕτω τοὺς κατοίκους τῆς χώρας. Ὑπὸ τὸν διαφανῆ τοῦτον πέπλον τῆς παραδόσεως διαφαίνεται ὡς ἱστορικὸν γεγονὸς ἡ μετοικεσία Ἰώνων, ἑνὸς τῶν ἀρχικῶν ἑλληνικῶν φύλων, εἰς Πελοπόννησον καὶ ἡ μετὰ τῶν ἀρχαιοτέρων κατοίκων τῆς βορείου παραλίας αὐτῆς Πελασγῶν ἀνάμειξις καὶ εἰρηνικὴ συμβίωσις των. Ὁ *Ἴων* (κατὰ τὴν παράδοσιν πάντοτε) ἔκτισε τὴν πόλιν *Ἑλίκην*, οὕτως ὀνομασθεῖσαν ἀπὸ τῆς συζύγου του, κόρης τοῦ Σελινοῦντος, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ ναὸν τοῦ *Ἑλικωνίου Ποσειδῶνος*, προστάτου τῶν Ἰώνων, καὶ ἐβασίλευσε τῆς χώρας μέχρι τοῦ ἐν Ἀττικῇ θανάτου του κατὰ τὸν μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Ἐλευσινίων πόλεμον. Μετὰ τὸν Ἴωνα ἐβασίλευσαν τῶν κατοίκων ταύτης τῆς χώρας, Ἰώνων καλουμένων, οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ. Καὶ παρ' Ὁμήρῳ (Ἰλ. Β' 572 ἑξ.) ἡ χώρα αὕτη (ἡ ἀπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ ἰσθμοῦ μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Ἠλείας) ὀνομάζεται *Αἰγιαλὸς* καὶ ἔχει πόλεις τὴν *Σικυῶνα*, τὴν *Πελλήνην* (ἥτις ἔκειτο ἐφ' οὗ χώρου κεῖνται νῦν τὰ *Τρίκκαλα Κορινθίας*), τὴν *Ὑπερησίην* (τὴν μετὰ ταῦτα *Αἴγειραν*), τὸ *Αἴγιον* καὶ τὴν *Ἑλίκην*, κατοικεῖται δὲ ὑπὸ ὑπηκόων τοῦ Ἀγαμέμνονος, ὑφ' ὃν καὶ φαίνονται στρατεύσαντες εἰς Τροίαν ὅσοι «Αἰγιαλόν τ' ἀνὰ πάντα καὶ ἀμφ' Ἑλίκην εὐρεῖαν» κατῴκουν, ἐξ οὗ ὑποδηλοῦται, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς χώρας εἶχον πιεσθῆ πως ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν καὶ πρὸ τῆς εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐπιδρομῆς τῶν Δωριέων. Κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς τούτους λοιπὸν χρόνους, ἡ μὲν δυτικὴ Ἀχαΐα (ἡ ἀπὸ τοῦ Ρίου καὶ ἐκεῖθεν) κατείχετο ὑπὸ τῶν Ἐπειῶν (Ἠλείων, κατοίκων τῆς βορείου Ἤλιδος), μεθ' ὧν εἶχον συναναμιγῆ καὶ τὸ ἀρκαδικὸν φῦλον τῶν Καυκείων καὶ Αἰτωλοί, ἡ δὲ ἀνατολικὴ ὑπὸ τῶν Ἰώνων, οἵτινες ἀπετέλουν κοινότητας ἀνεξαρτήτους ἀλλήλων καὶ ἐχούσας κέντρον θρησκευτικὸν τὸν ἐν Ἑλίκῃ πανιώνιον ναὸν τοῦ Ἑλικωνίου Ποσειδῶνος.

Ἴωνες καὶ Ἀχαιοί.—Οἱ Ἴωνες ὅμως, οἵτινες ἥσυχοι διεβίουν ἐν τῇ χώρᾳ των, καθ' οὓς χρόνους σκληροὶ περὶ ἐπικρατήσεως συνήπτοντο ἀγῶνες ἐν τῇ νοτίῳ καὶ νοτιοανατολικῇ Πελοποννήσῳ μεταξὺ Ἀχαιῶν καὶ τῶν ἐπιδραμόντων εἰς τὰς χώρας των Δωριέων, δὲν ἐβράδυναν νὰ ὑποστῶσι τὴν ἐπίδρασιν τῶν σκληρῶν ἐκείνων ἀγώνων, διότι πολλοὶ τῶν ἡττηθέντων ἐν Ἀργολίδι καὶ Λακωνίᾳ Ἀχαιῶν ἀναγκασθέντες νὰ ἐκπατρισθῶσι κατέφυγον εἰς τὴν χώραν των (τὸν Αἰγιαλόν). Κατὰ τὴν παράδοσιν (*Παυσ.* VII, 1. 7) *ὁ Τισαμενός*, υἱὸς τοῦ Ἀγαμεμνονίδου Ὀρέστου, ἐζήτησεν ἀπὸ τοὺς Ἴωνας νὰ συνοικήσωσιν ὡς φίλοι Ἀχαιοὶ καὶ Ἴωνες ἐν Αἰγιαλῷ, ἡ πρότασίς του ὅμως δὲν ἔγινε δεκτή, διότι οἱ βασιλεῖς τῶν Ἰώνων ἐφοβήθησαν, ὅτι καὶ οἱ Ἴωνες θ' ἀναγνωρίσωσιν ὡς βασιλέα των—ἐὰν συνοικήσωσι—τὸν Τισαμενὸν διὰ τὸ ἔνδοξον γένος του. Μετὰ τὴν ἀπόρριψιν τῆς προτάσεως τοῦ Τισαμενοῦ ἐπῆλθον οἱ Ἀχαιοὶ ἀκάθεκτοι κατὰ τῶν Ἰώνων καὶ ἀφοῦ ἐνίκησαν αὐτοὺς κατὰ κράτος ἐπολιόρκησαν τὴν Ἑλίκην. Οἱ Ἴωνες τότε, βέβαιοι ὄντες περὶ τῆς ἁλώσεως τῆς πρωτευούσης των, ἠναγκάσθησαν νὰ παραδώσωσιν αὐτὴν εἰς τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ ν' ἀπέλθωσιν, οἱ πλεῖστοι, εἰς τὴν Ἀττικήν, ἔνθα ἐδέχθησαν αὐτοὺς ὡς συνοίκους οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ὁ βασιλεύς των Μέλανθος ὁ Ἀνδροπόμπου, εἴτε ἐξ εὐγνωμοσύνης δι' ὅσα εἶχε μεγαλουργήσει ὑπὲρ αὐτῶν ὡς πολέμαρχός των ὁ Ἴων εἰς τὸν κατὰ τῶν Ἐλευσινίων, ὡς προελέχθη, πόλεμόν των, εἴτε διὰ νὰ πολλαπλασιάσωσι τοὺς κατοίκους τῆς χώρας των, ἀπειλουμένης καὶ αὐτῆς ὑπὸ τῶν ἀπὸ Πελοποννήσου Δωριέων, κατὰ τὴν παράδοσιν, κυρίως ὅμως, διότι οἱ Ἴωνες τῆς Ἀττικῆς ἐθεώρουν, ὡς καὶ ἦσαν, ὡς συγγενεῖς των φυλετικῶς τοὺς Ἴωνας τῆς Αἰγιαλείας. Γενόμενοι κύριοι τῆς χώρας τῶν Ἰώνων οἱ Ἀχαιοὶ ἔθαψαν ἐν Ἑλίκῃ τὸν κατὰ τὴν μάχην πεσόντα βασιλέα των Τισαμενὸν καὶ μετωνόμασαν τὸν Αἰγιαλὸν *Ἀχαΐαν*.

Ἐν τῇ νέᾳ πατρίδι των οἱ Ἀχαιοί, ζῶντες ἐν ἀρχῇ ὑπὸ βασιλεῖς ἀνεξαρτήτους ἀλλήλων (ἦσαν δ' οὗτοι οἱ 4 υἱοὶ τοῦ Τισαμενοῦ *Δαϊμένης, Σπάρτων, Τέλλις* καὶ *Λεοντομένης*, ὁ *Δαμασίας*, υἱὸς τοῦ Πενθίλου καὶ ἔγγονος καὶ αὐτὸς τοῦ Ὀρέστου, καὶ ὁ *Πρευγένης* καὶ ὁ υἱὸς τοῦ *Πατρεύς*, τοῦ κτίστου τῶν Πατρῶν, οἵτινες ἦρχον τῶν ἐκ Λακεδαίμονος Ἀχαιῶν), ἐχωρίσθησαν εἰς τοὺς *ἐκ Λακεδαίμονος* Ἀχαιοὺς οἵτινες ὑπὸ τοὺς *Πρευγενίδας* κατέλαβον τὴν δυτικὴν Ἀχαΐαν καὶ τοὺς *ἐξ Ἀργολίδος*, οἵτινες ὑπὸ τοὺς *Τισαμενίδας* κατέλαβον τὴν ἀνατολικὴν Ἀχαΐαν. Οἱ βασιλεῖς τῶν Ἀχαιῶν, εἰθισμένοι νὰ ζῶσιν εἰς ὀχυρὰς ἀκροπόλεις, ὠχύρωσαν τοὺς μικροὺς πρότερον συνοικισμοὺς τῆς χώρας καὶ οὕτως ἀνεφάνησαν ἐν τῇ Ἀχαΐᾳ αἱ πρῶται δώδεκα πόλεις αὐτῆς, αἵτινες ἦσαν, ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, αἱ ἑξῆς: *Δύμη* (καὶ *Δύσμη*, ὡς δυτικωτάτη, καλουμένη), παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον τοῦ τέως δήμου Δύμης *Καραβοστάσι*, *Ὤλενος*, ἐπὶ τοῦ χώρου ἐπὶ τοῦ ὁποίου κεῖται νῦν ἡ κωμόπολις *Κάτω Ἀχαΐα*, αἱ *Φαραὶ* (μεσόγειος ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Πείρου), αἱ *Πάτραι*, ἡ *Τρίτεια* ἢ *Τρίταια*, αἱ *Ρύπες*, παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον *Καμάρες* (βλ. *Ν. Λέκα*, Ρύπες, Ἐρινεός, Σαλμενῖκον), *Αἴγιον*, *Βοῦρα* (παρὰ τὸ χωρίον *Τρυπιὰ* τοῦ τέως δήμου Βούρας), *Ἑλίκη*, *Αἰγαί*, *Αἴγειρα* (παρὰ τὸ χωρίον *Βλωβοκᾶ* τοῦ τέως δήμου Αἰγείρας) καὶ *Πελλήνη*, ἡ ἐγγυτάτη πασῶν πρὸς τὴν Σικυῶνα. Ἐκ τῶν πόλεων τούτων ἐνωρὶς ἐξέλιπον αἱ **Αἰγαὶ** (βλ. λ.), συγχωνευθεῖσαι μετὰ τῆς Αἰγείρας ἀπὸ τοῦ Δ' π.Χ. αἰῶνος καὶ αἱ Ρύπες, βραδύτερον δὲ ἡ καταποντισθεῖσα Ἑλίκη καὶ ἡ ἐκ σεισμοῦ καταστραφεῖσα κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον (373 π. Χ.) Βοῦρα, ἥτις ὅμως ἀνεκτίσθη βραδύτερον, ἀντ' αὐτῶν δὲ εἶχον ἀνθήσει ἄλλαι, ὡς ἡ Κερύνεια, τὸ Λεόντιον. Ἡ Ἀχαΐα ὑπέστη πολιτειακῶς τὴν αὐτὴν ἐξέλιξιν τὴν ὁποίαν ὑπέστησαν καὶ αἱ ἄλλαι ἐντεῦθεν τοῦ Ὀλύμπου, πλὴν τῆς Λακωνικῆς, ἑλληνικαὶ χῶραι· αἱ πόλεις της δηλαδὴ διῳκήθησαν μέχρι μὲν τοῦ Η' π. Χ. αἰῶνος ὑπὸ ἀνεξαρτήτων ἀλλήλων βασιλέων, μετὰ ταῦτα δὲ ἐξειλίχθησαν εἰς αὐτονόμους δημοκρατικὰς πολιτείας, τῶν ὁποίων οἱ πολῖται συνήρχοντο περιοδικῶς εἰς κοινὰς πανηγύρεις καὶ ἐτέλουν κοινὰς θυσίας εἰς τὸ ἐν Αἰγίῳ ἱερὸν τοῦ *Ὁμαρίου* ἢ *Ὁμαγυρίου Διός*, ὅτε καὶ διέλυον τὰς μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀχαϊκῶν πόλεων ἔριδας καὶ ἐρρύθμιζον τὰ κοινὰ συμφέροντα αὐτῶν, ἀποτελοῦντες οὕτω σύνοδον μιᾶς χαλαρᾶς ὁμοσπονδίας.

Αἱ ἐν τῇ Ἀχαΐᾳ δημοκρατικαὶ πολιτεῖαι.—Ἡ ὁμοσπονδία ὅμως αὕτη, παρὰ τοὺς περὶ αὐτῆς ἐπαίνους τοῦ Πολυβίου (II. 38. 10) ἐπὶ χρηστότητι (ὅτε ἐνεπρήσθησαν τὰ οἰκοδομήματα εἰς τὰ ὁποῖα συνεκροτοῦντο τὰ συνέδρια τῶν Πυθαγορείων ἐν τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ, αἱ πρεσβεῖαι τῶν Ἀχαιῶν ἐπέτυχον τὴν καταπράϋνσιν τῶν παθῶν τῶν κατοίκων, οἵτινες εἶχον ἐκτραπῆ εἰς φόνους καὶ στάσεις καὶ ταραχάς. Ὁμοίως βραδύτερον τοὺς νόμους καὶ τὰ ἔθιμα τῶν Ἀχαιῶν ἐδέχθησαν διὰ τὴν πολιτειακὴν των ὀργάνωσιν οἱ πολῖται τῶν πόλεων τῆς Κάτω Ἰταλίας, οἱ Κροτωνιᾶται, Συβαρῖται καὶ Καλλονιᾶται. Αὐτοὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ Θηβαῖοι εἰς τοὺς Ἀχαιοὺς εἶχον ἀναθέσει, μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην (371 π. Χ.), τὴν κρίσιν τῶν ἀμφισβητήσεών των), δὲν εἶχε μεγάλην συνεκτικότητα καὶ δὲν ἀνήχθη ποτὲ εἰς πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν δύναμιν. Κατ' αὐτοὺς τοὺς μεγάλους ἐθνικοὺς ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν αἱ πόλεις τῆς Ἀχαΐας ἔμειναν ἀσυγκίνητοι. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἡ βασιλεία κατηργήθη ἐπὶ τοῦ Τισαμενίδου *Ὠγύγου*, διότι οὗτος εἶχε μεταβληθῆ εἰς ὠμὸν τύραννον. Ἡ πρώτη αὕτη Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία, καὶ ὡς συγκρότημα πολιτειῶν δημοκρατικῶν, καὶ ὡς συγκρότημα ἐκ φύλων (Ἀχαιῶν—Ἰώνων) ἐχθρικῶν πρὸς τοὺς Δωριεῖς, ἦτο ἐχθρικὴ πρός τε τὴν Σπάρτην καὶ τοὺς φίλους της Ἠλείους, διὰ τοῦτο δὲ καὶ δὲν μετεῖχον παλαιότερον οἱ πολῖται αὐτῆς τῶν ὀλυμπιακῶν ἀγώνων. Κατὰ τὸ 454—453 π. Χ. μάλιστα, ὅτε ὁ Περικλῆς διὰ τῶν ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ νικῶν του ἐνίσχυσε τὴν ἐν αὐτῷ ἀττικὴν θαλασσοκρατορίαν, αἱ ἀχαϊκαὶ πόλεις προσεχώρησαν εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν, ἀπὸ τῆς ὁποίας ὅμως ἀπεχώρησαν κατὰ τὸ 445, ὅτε ἔγιναν αἱ τριακονταετεῖς σπονδαί. Κατὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου αἱ πόλεις τῆς Ἀχαΐας, ὅπως καὶ τὸ Ἄργος, ἔμειναν οὐδέτεραι, σχεδὸν ἐχθρικαὶ πρὸς τὴν Σπάρτην (πλὴν τῆς Πελλήνης, ἥτις μετέσχε τῆς πελοποννησιακῆς συμμαχίας), αἱ Πάτραι μάλιστα καὶ προσεχώρησαν, τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Ἀλκιβιάδου, κατὰ τὸ 419 εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν· διὰ τοῦτο καὶ ἠναγκάσθησαν αὗται κατὰ τὸ 418, ὅτε ἔγινεν ἡ συμμαχία Ἄργους—Σπάρτης νὰ μεταρρυθμίσωσι τὰ πολιτεύματά των κατὰ τὴν ἀρέσκειαν τῆς Σπάρτης (Θουκ. V. 82.1).

Κατὰ τὸν Κορινθιακὸν πόλεμον οἱ Ἀχαιοὶ συνεμάχησαν μετὰ τῆς Σπάρτης καὶ μετέσχον τῆς παρὰ τὴν Νεμέαν (394 π. Χ.) μάχης, καθ' ἣν ἡττήθησαν ὑπὸ τῶν Θηβαίων· διὰ τὴν πρὸς τὴν Σπάρτην ταύτην τότε ὑπηρεσίαν των ἐζήτησαν μάλιστα καὶ ἐπέτυχον τὴν συνδρομὴν της κατὰ τὸ 390 π. Χ., ὅτε περιῆλθον εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Ἀκαρνᾶνας, διότι εἶχον προσλάβει εἰς τὴν συμμαχίαν των τὴν Καλυδῶνα. Ὁ πόλεμος ἐκεῖνος ἀπέβη ὑπὲρ τῶν Ἀχαιῶν, διότι οἱ Ἀκαρνᾶνες, πολλὰ παθόντες ὑπὸ τοῦ ἐπιδραμόντος εἰς τὴν χώραν των Ἀγησιλάου, ἠναγκάσθησαν νὰ προσχωρήσωσιν εἰς τὴν σπαρτιατικὴν συμμαχίαν. Ἐκ τῶν ἄλλων εἰς τοὺς ἐμφυλίους πολέμους ἀναμείξεών των ἄξιαι μνείας εἶναι ἡ συμμετοχή των εἰς τὸν ἱερὸν πόλεμον ὑπὲρ τῶν Φωκέων, πρὸς τοὺς ὁποίους ἔστειλαν καὶ ἀξίας λόγου ἐπικουρίας, ἡ εἰς τὸν κατὰ τοῦ Φιλίππου, κατὰ τοῦ ὁποίου καὶ ἐπολέμησαν ἐν Χαιρωνείᾳ (338 π. Χ.) καὶ ἡ εἰς τὸν πόλεμον τοῦ Ἄγιδος κατὰ τὸ 330 ἐναντίον τοῦ Ἀντιπάτρου. Ἡ χαλαρὰ αὕτη μορφὴ τῆς ἀχαϊκῆς ὁμοσπονδίας διετηρήθη μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου (323 π. Χ.), ὅτε διελύθη. Κατὰ τοὺς περὶ κυριαρχίας τῆς Πελοποννήσου πολέμους τῶν Διαδόχων, αἱ πόλεις τῆς Ἀχαΐας ἠγωνίσθησαν κατὰ τῶν στρατῶν τοῦ Κασσάνδρου καὶ τοῦ Ἀντιγόνου καὶ κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ Πολυσπέρχοντος καὶ τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, διετέλουν δὲ πάντοτε ἢ ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τινὸς τῶν Διαδόχων (κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν Ἀντιγόνου Γονατᾶ), ὅστις κατεῖχε τὰς ἀκροπόλεις των διὰ τοῦ στρατοῦ του ἢ ὑπὸ τυράννους, ὁσάκις εἶχον ἐπιτύχει νὰ ἐκδιώξωσι τὰς ξένας στρατιωτικὰς φρουράς, ἕως ὅτου ἐπωφεληθεῖσαι τῆς γενικῆς ἐκ τῆς εἰσβολῆς τῶν Γαλατῶν ταραχῆς καὶ τῆς ἐκ τῆς Πελοποννήσου ἀπουσίας τοῦ Ἀντιγόνου Γονατᾶ, ἄλλαι μὲν ἐξεδίωξαν τὰς μακεδονικὰς φρουράς

Digitized by Google

ἐκ τῶν ἀκροπόλεών των, ἄλλαι δὲ τοὺς τυράννους των.

Νομίσματα καὶ ἀποικίαι τῆς Ἀχαΐας.—Μαρτύριον τῆς ἔστω καὶ χαλαρᾶς ὁμοσπονδίας τῶν ἐν Ἀχαΐᾳ δημοκρατικῶν πολιτειῶν διεσώθη τὸ κοινὸν αὐτῶν νόμισμα, κοπὲν πρὸ τοῦ 330 π. Χ. Εἶναι τοῦτο χαλκοῦν καὶ φέρει ἔμπροσθεν μὲν κεφαλὴν τοῦ Ὁμαγυρίου Διὸς ἢ τῆς Ἀθηνᾶς, ὄπισθεν δὲ τὸ μονόγραμμα ΑΧ. Ἄξιον δὲ μνείας ἐκ τῶν ἔργων της εἶναι ἡ συμμετοχή της εἰς τὴν ἀποικιστικὴν κίνησιν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

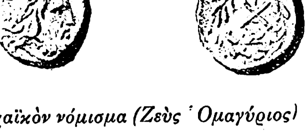

Ἀχαϊκὸν νόμισμα (Ζεὺς Ὁμαγύριος) (330 π. Χ.).

Ἀποτελοῦντες οἱ κάτοικοι τῶν ἀχαϊκῶν φύλων κρᾶμα τῶν μεγαθύμων Ἀχαιῶν καὶ τοῦ φιλοποδημοτέρου τῶν ἑλληνικῶν φύλων, τῶν Ἰώνων, ὄχι μόνον συμμετέσχον δι' ἀποίκων τοῦ ἀποικισμοῦ τῶν Χαλκιδέων καὶ Κορινθίων, ἀλλὰ καὶ ἰδίας ἀποικίας ἵδρυσαν ἐν τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ, ὡς τὴν Σύβαριν (721 π. Χ.) ὑπὸ τὸν ἐξ Ἑλίκης οἰκιστὴν Ἶσον, ἐν γονιμωτάτῃ κοιλάδι καὶ τὴν Κρότωνα, εἰς ἀπόστασιν 100 περίπου χιλιομέτρων τῆς Συβάρεως, ὑπὸ τὸν ἐξ Αἰγῶν Μύσκελλον. Ἀμφότεραι αὗται αἱ ἀποικίαι ὤφειλον τὴν μεγάλην ἀνάπτυξίν των (βλ. λ. **Κρότων** καὶ **Σύβαρις**) κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἰς τὴν ἐν αὐταῖς ἀρχηγίαν τῶν ἀχαϊκῶν γενῶν, διότι οἱ Ἀχαιοὶ δὲν ἀπέβλεπον, ὡς οἱ Ἴωνες, εἰς μόνον τὸ κατὰ θάλασσαν ἐμπόριον, ἀλλ' ἠσχολοῦντο ἰδίως εἰς τὴν γεωργίαν. Ἡ ἀσχολία των αὕτη ὡδήγησεν αὐτοὺς εἰς τὴν ὑποταγὴν τῶν ἰθαγενῶν, τὴν εὔρυνσιν τῶν ὁρίων τοῦ ἀποικιακοῦ κράτους των καὶ εἰς τὴν ὀργάνωσιν συμμαχικῶν κοινῶν· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ Σύβαρις καὶ ἡ Κρότων ἀπέβησαν ἀκμαῖαι καὶ πλούσιαι πρωτεύουσαι κρατῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ἔζων ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν ἑλληνικῶν πολιτειῶν αἱ φυλαὶ τῶν ἰθαγενῶν Οἰνωτρῶν καὶ Ὄσυνων.

Ρωμαϊκοὶ χρονοι. — Μετὰ τὴν σύμπηξιν τῆς **ἀχαϊκῆς** συμπολιτείας (βλ. λ.) ἡ Ἀχαΐα, ἥτις ὑπῆρξε καὶ ἡ κοιτὶς αὐτῆς. ἀπετέλεσε μέρος τῆς συμπολιτείας ἐκείνης μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων διαλύσεώς της (145 π. Χ.), κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως συνεμερίσθη τὴν τύχην τῆς λοιπῆς δουλωθείσης Ἑλλάδος, ἥτις ἀπὸ τοῦ Ταινάρου μέχρι Θεσσαλίας Ἀχαΐα ἐκαλεῖτο, ἔχασε δηλαδὴ τὴν ἐλευθερίαν της καὶ ὑπέστη τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Βαρβάρων. Πρώτη ἐκ τῶν πόλεων τῆς Ἀχαΐας κατεστράφη ἡ Δύμη, κατὰ τὸ 116, στασιάσασα κατὰ τῶν Ρωμαίων. Πολλὰ δὲ ἔπαθον καὶ αἱ ἄλλαι πόλεις τῆς Ἀχαΐας, ὡς καὶ ἡ λοιπὴ Ἑλλάς, ἰδίως κατὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους τῶν Ρωμαίων, ὅτε ἑκοῦσαι ἄκουσαι παρεῖχον στρατιώτας εἰς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην μερίδα. Κατὰ τὸν μεταξὺ Καίσαρος καὶ Πομπηΐου ἐμφύλιον πόλεμον εἶχον τὸ ἀτύχημα νὰ ταχθῶσι μετὰ τοῦ ἡττηθέντος Πομπηΐου, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδοσαν καὶ πλοῖα καὶ στρατιώτας. Κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον Ἀντωνίου καὶ τῶν δολοφόνων τοῦ Καίσαρος Βρούτου καὶ Κασσίου, εἶχον ταχθῆ ἐπίσης μετὰ τῶν ἡττηθέντων δολοφόνων, ὡς καὶ κατὰ τὸν μεταξὺ Ἀντωνίου καὶ Ὀκταβίου, πλὴν τῶν Πατρῶν· διὰ τοῦτο ὑπέστησαν τὴν ἐπιδρομὴν τῶν στρατιωτῶν τῆς νικηφόρου μερίδος. Εὐτυχῶς ὅμως αἱ βλάβαι αὗται τῆς χώρας ἦσαν βραχυτάτης διαρκείας, διότι οὔτε ὁ Καῖσαρ, οὔτε ὁ Ὀκτάβιος ἐμνησικάκησαν, ἀλλ' ὁ μὲν Καῖσαρ καὶ ἀνῳκοδόμησε κατὰ τὸ 44 π. Χ. τὴν ὑπὸ τοῦ Μομμίου καταστραφεῖσαν Κόρινθον, ὁ δὲ Ὀκτάβιος (Αὔγουστος) ἐξ εὐνοίας πρὸς τὰς Πάτρας, αἵτινες εἶχον ταχθῆ μετ' αὐτοῦ, ἐγκατέστησεν εἰς αὐτὰς ρωμαϊκὴν ἀποικίαν.

Ἡ ρωμαϊκὴ αὕτη ἀποικία, ἥτις ἐκλήθη «Colonia Augusta Arae Patrensis» ἐξηλληνίσθη ταχέως καὶ ἔγινεν ἀφορμή, ὥστε αἱ Πάτραι νὰ γίνωσι πόλις πολυάνθρωπος, ἐφάμιλλος εἰς λαμπρότητα, πλοῦτον καὶ πληθυσμὸν πρὸς τὴν Νικόπολιν, κτισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου κατὰ τὸ 31 π. Χ., καὶ τὴν ἀνακτισθεῖσαν Κόρινθον. Ἐξ εὐνοίας τοῦ Αὐγούστου (Ὀκταβίου) οἱ μὲν κάτοικοι τῶν Ρυπῶν μετῴκησαν εἰς Πάτρας, αἱ δὲ πόλεις Δύμη, Φαραί, Τρίταια καὶ ἡ τῶν Ὀζολῶν Λοκρῶν χώρα, πλὴν τῆς Ἀμφίσσης, κατέστησαν ὑποτελεῖς αὐτῶν. Οὕτως αἱ μὲν Πάτραι ἔγιναν ἡ πρωτεύουσα πόλις τῆς Ἀχαΐας, τὸ δὲ Αἴγιον, ὅπερ ἐπὶ μίαν ἑκατονταετηρίδα, ἕνεκα τοῦ λιμένος του, καὶ τῆς εὐφορίας τοῦ ἐδάφους του ἦτο ἡ ἐξέχουσα πόλις τῆς ὑποταγείσης εἰς τοὺς Ρωμαίους Ἀχαΐας, μετέπεσεν εἰς δευτερεύουσαν πόλιν αὐτῆς. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Τιβερίου, ὅστις διεδέχθη τὸν Αὔγουστον, ἡ Ἀχαΐα ἔγινε καισαρικὴ ἐπαρχία, τὸ δὲ Αἴγιον, παθὸν ἐκ σεισμοῦ, ἀπηλλάγη τῆς πληρωμῆς φόρων ἐπὶ τριετίαν. Κατόπιν ἡ Ἀχαΐα ἔγινε συγκλητικὴ καὶ ἐπὶ Νέρωνος ἐλευθέρα, κατὰ τύπους. Εἰς τὰ μέχρι τοῦδε δεινὰ τῆς χώρας ἤρχισαν προστιθέμενα καὶ τὰ ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Βαρβάρων. Οὕτω κατὰ τὸ 267 μ. Χ., ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Γαλλιηνοῦ, ἐπέδραμον εἰς τὴν Πελοπόννησον οἱ Γότθοι, οἵτινες ἀφοῦ ἐδῄωσαν τὴν χώραν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν περὶ τὸν Ἴστρον (Δούναβιν) χώραν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον ἐγκατασταθῆ ἀπὸ εἰκοσαετίας ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Φιλίππου τοῦ Ἄραβος.

Ὁ Χριστιανισμός.—Ὁ Χριστιανισμὸς εἰσήχθη μὲν εἰς τὴν Ἀχαΐαν ἀπὸ τῆς Α' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος διὰ τῶν κηρυγμάτων τοῦ Ἀποστόλου *Παύλου* ἐν Κορίνθῳ, ὅθεν διεδόθη εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἀχαΐαν, καὶ ἰδίως τοῦ Ἀποστόλου *Ἀνδρέου*, ὅστις, ὄχι μόνον ἐκήρυξεν, ἀλλὰ καὶ ἐμαρτύρησεν ἐν Πάτραις, καὶ τοῦ ὁποίου ὁ μαθητὴς *Στρατοκλῆς*, ἀδελφὸς τοῦ ἀνθυπάτου Αἰγεάτου, ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος Πατρῶν, κατίσχυσεν ὅμως μόνον κατὰ τὴν Δ' μ.Χ. ἑκατονταετηρίδα, ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, Κωνσταντίου, ὅτε οἱ ἐθνικοὶ κατεδιώχθησαν καὶ πᾶσα τελετὴ καὶ θυσία αὐτῶν ἀπηγορεύθη. Ἀπὸ τοῦ ΣΤ' μ.Χ. αἰῶνος ἐκτὸς τοῦ ἐπισκόπου Πατρῶν μνημονεύεται ἐν Ἀχαΐᾳ καὶ ἐπίσκοπος Αἰγίου, βραδύτερον δὲ καὶ ἐπίσκοπος Ὠλένης.

Νομισματα τῶν πόλεων τῆς Ἀχαΐας.—Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως δὲν ἐκόπτοντο εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἀχαΐας νομίσματα, ἀλλὰ νομισματόσημα μόνον, δηλαδὴ ἐπετρέπετο εἰς πλουσίους πολίτας, οἵτινες εἶχον ἀναλάβει τὴν δαπάνην δημοσίων ἀγώνων ἢ θυσιῶν, ν' ἀφιερώνωσιν εἰς ἓν ἱερὸν ἓν ποσὸν νομισματοσήμων, ἅτινα ἐκυκλοφόρουν ὡς νομίσματα. Τὰ νομισματόσημα ἔφερον ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως τὴν εἰκόνα τοῦ θεοῦ εἰς τὸν ὁποῖον ἐγίνετο ἡ ἀφιέρωσις καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀφιερωτοῦ κατ' ὀνομαστικήν, π.χ. «ΟCΤΙΛΙΟC ΜΑΡΚΕΛΛΟC ΙΕΡΕΥC ΤΟΥ ΑΝΤΙΝΟΥ» μὲ τὴν προτομὴν τοῦ Ἀντινόου, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας τὴν φράσιν «ΑΧΑΙΟΙC ΑΝΕΘΗΚΕΝ».

Βυζαντινοὶ χρόνοι (395—1205 μ.Χ.).—Κατὰ τὸ τέλος τῆς Δ' ἑκατονταετηρίδος (396) ἡ Ἀχαΐα ὑπέστη δευτέραν, ἀγριωτέραν καὶ μᾶλλον ὠργανωμένην αὐτήν, ἐπιδρομὴν τῶν Γότθων, ὁδηγηθέντων κατ' αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος των Ἀλαρίχου, ὅστις εἰσβαλὼν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ διαμείνας ἐν αὐτῇ ἓν ἔτος περίπου κατέλαβε τὴν Κόρινθον, τὸ Ἄργος, τὸ Αἴγιον, τὰς Πάτρας καὶ προήλασε μέχρι Σπάρτης. Κατ' αὐτοῦ ἐπῆλθεν ἐξ Ἰταλίας ὁ Στηλίχων, ἐπίτροπος τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους Ὁνωρίου, ἀδελφοῦ τοῦ Ἀρκαδίου, ὅστις, ἀφοῦ ἐνίκησεν αὐτοὺς εἰς φονικὴν παρὰ τὴν Φολόην μάχην, τοὺς ἠνάγκασε νὰ φύγωσι διὰ τοῦ Ρίου εἰς Αἰτωλίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἰλλυρίαν. Μετὰ τὴν δευτέραν ταύτην ἐπιδρομὴν τῶν Γότθων ἐξηκριβωμένη εἶναι μόνον ἡ εἰρηνικὴ ἐγκατάστασις Σλαύων ἐν Πελοποννήσῳ περὶ τὰ μέσα τῆς Η' π.Χ. ἑκατονταετηρίδος, ἀνυποστάτου κρινομένης σήμερον τῆς γνώμης, ὅτι καὶ Βούλγαροι ἐν ἀρχῇ τῆς Ε' μ.Χ. καὶ Ἀβαροσλαῦοι περὶ τὸ τέλος ἰδίως τῆς ΣΤ' μ.Χ. ἑκατονταετηρίδος ἐπέδραμον, ὡς ὑπεστήριξεν ὁ Φαλμεράϋερ, ἢ ἐγκατεστάθησαν ἐν Πελοποννήσῳ.

Οἱ ἐν Πελοποννήσῳ ἐγκατασταθέντες Σλαῦοι κατὰ τὸ 807 μ.Χ., ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου, ἀπεστάτησαν καὶ μὴ ἀρκεσθέντες εἰς τὴν λαφυραγωγίαν τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν κτημάτων τῶν Ἑλλήνων τῆς ὑπαίθρου χώρας, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ αὐτοὶ κατῴκουν, ἐτόλμησαν νὰ ἐπιτεθῶσι καὶ κατὰ τῶν Πατρῶν, τὰς ὁποίας καὶ ἐπολιόρκησαν ἀπὸ ξηρᾶς ἐν συνεννοήσει καὶ μετὰ Σαρακηνῶν πειρατῶν, οἵτινες ἐπολιόρκησαν ταύτας ἀπὸ θαλάσσης. Οἱ Πατρεῖς ὅμως ὄχι μόνον δὲν παρέδοσαν τὴν πόλιν των, ἀλλ' ὁπλισθέντες καὶ ὀργανωθέντες εἰς στρατιωτικὰς ὁμάδας ὑπὸ τῶν ἀρχόντων των ἐξώρμησαν κατὰ τῶν πολιορκητῶν καὶ κατετρόπωσαν αὐτούς. Ἡ νίκη των αὕτη κατεπτόησε καὶ τοὺς ἀπὸ θαλάσσης πολιορκητὰς καὶ τοὺς ἠνάγκασεν ἔντρομοι νὰ διαλύσωσι τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως. Τὴν νίκην των οἱ εὐσεβεῖς Πατρεῖς ἀπέδοσαν εἰς τὸν προστάτην τῆς πόλεώς των Ἀπόστολον Ἀνδρέαν· διὰ τοῦτο καὶ καθιέρωσαν ὡς κληρικοπαροίκους τοὺς ἀποστατήσαντας Σλαύους εἰς τὸν ἐν Πάτραις ναόν του. Τὴν εὐγνωμοσύνην των πρὸς τὸν προστάτην τῶν Πατρῶν Ἀπόστολον Ἀνδρέαν ἐξεδήλωσαν καὶ ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, προαγαγόντες τὴν ἐπισκοπὴν Πατρῶν εἰς μητρόπολιν καὶ ὑπαγαγόντες ὑπ' αὐτὴν καὶ τὰς ἐπισκοπὰς Κορώνης, Μεθώνης καὶ Λακεδαίμονος.

Ἡ νίκη αὕτη τῶν Πατρέων, ὡς καὶ ἡ κατὰ τὸ 727 ἐπὶ Λέοντος Γ' ἐξέγερσις τῆς νοτίου Ἑλλάδος, τῇ ὑποκινήσει τοῦ πάπα Γρηγορίου τοῦ Β', εἰς τὸν ὁποῖον ὑπήγετο θρησκευτικῶς ἕως τότε, καὶ ἡ ἀξίωσις αὐτῆς νὰ ἐπιβάλῃ ἰδικόν της αὐτοκράτορα (τὸν Κοσμᾶν), μαρτυροῦν καὶ περὶ τοῦ πλούτου καὶ τῆς εὐημερίας καὶ τῆς ἄλλης Πελοποννήσου, καὶ ἰδίως τῶν Πατρῶν, ἥτις καὶ ηὔξησε πολὺ περισσότερον βραδύτερον. Οἱ Σλαῦοι ἐστασίασαν καὶ πάλιν κατὰ τὸ 849, ὅτε ἐπελθὼν κατ' αὐτῶν ὁ πρωτοσπαθάριος Θεόκτιστος, στρατηγὸς τῆς Πελοποννήσου γενόμενος, ἐνίκησε μὲν αὐτούς, δὲν ὑπέταξεν ὅμως, ἕνεκα τῶν ἄλλων περισπασμῶν τῆς αὐτοκρατορίας, πάντας ὁλοσχερῶς ἀρκεσθεὶς εἰς τὴν πληρωμὴν μικροῦ φόρου, εἰς ἔνδειξιν ὑποτελείας, ὑπὸ τῶν ἐγκατεστημένων εἰς τὰς δυσπροσίτους πλευρὰς τοῦ Ταϋγέτου δύο σλαϋϊκῶν φυλῶν, τῶν Μυληγγῶν καὶ τῶν Ἐζερυτῶν.

Κατὰ τὸ 881, ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος ἐπέδραμε κατὰ τῶν παραλίων τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐλεηλάτησε τὴν ὕπαιθρον χώραν τῶν Πατρῶν, τῆς Γλαρέντζας καὶ ἄλλων πόλεων τῆς Πελοποννήσου ὁ στόλος τοῦ Ἐμίρου Κρήτης Σαΐτ, ἐπελθὼν ὅμως κατ' αὐτοῦ ὁ θαλάσσιος ἥρως τῶν χρόνων ἐκείνων ναύαρχος Νικήτας Ὠρύφας συνέτριψεν αὐτὸν ὁλοσχερῶς, φονεύσας καὶ αὐτὸν τὸν ναύαρχον τῶν Σαρακηνῶν Ἕλληνα Φώτιον. Ἐπὶ δύο αἰῶνας ἀπὸ τῆς συντριβῆς τοῦ στόλου τῶν Σαρακηνῶν δὲν μνημονεύονται σοβαραὶ ἐπιδρομαὶ βαρβάρων κατὰ τῶν παραλίων τῆς Ἀχαΐας, οὐδὲ στάσεις τῶν Σλαύων (πλὴν τῶν προμνημονευθέντων Μυληγγῶν καὶ Ἐζερυτῶν, οἵτινες ἀποστάντες ὑπετάγησαν καὶ πάλιν κατὰ τὸ 922, συντριβέντες ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Κρηνίτου) μέχρι τῆς ΙΔ' ἑκατονταετηρίδος. Ἡ ἠρεμία αὕτη τῆς Πελοποννήσου προήγαγε τὴν εὐημερίαν τῶν κατοίκων αὐτῆς καὶ ηὔξησε τὸν πλοῦτον αὐτῶν, ὅστις ἀπὸ τῆς Η' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ὡς προελέχθη, εἶχεν ἀρχίσει νὰ σωρεύηται εἰς τοὺς οἴκους τῶν δραστηριωτέρων. Ὁ πλοῦτος τῆς χώρας προήρχετο ἐκ τῆς προαγωγῆς τῆς γεωργίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπεδίδοντο ἰδίως οἱ ἐξελληνισθέντες Σλαῦοι (ἐντεῦθεν καὶ αἱ πολλαὶ σλαϋϊκαὶ τοπωνυμίαι τῆς ὑπαίθρου χώρας), καὶ τῆς ἀκμῆς τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας (μεταξουργίας, πορφυροβαφικῆς, ταπητουργίας), ἥτις συνεσώρευσεν ἀμύθητον πλοῦτον εἴς τινας βιομηχανικοὺς οἴκους, ἰδίως τῶν Πατρῶν, τῆς Κορίνθου καὶ τῶν Θηβῶν. Τὰ ἄφθονα πολύτιμα δῶρα ἅτινα ἀπέστειλε πρὸς τὸν Βασίλειον τὸν Μακεδόνα ἡ ἐκ Πατρῶν χήρα Δανηλὶς (500 δούλους, ἐκ τῶν ὁποίων 100 ἦσαν γυναῖκες ἐπιτήδειοι διὰ τὸ κέντημα καὶ τὸν χρωματισμὸν γυναικείων ἐνδυμάτων, πλεῖστα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκεύη, 100 ποικίλως κεκοσμημένα πορφυρᾶ ἱμάτια, 300 λινᾶ ὑφάσματα διαφόρων εἰδῶν, 100 μεταξωτά, τάπητα παριστῶντα οὐρὰν ταὼ καὶ δυνάμενον νὰ καλύψῃ τὸ ἔδαφος τοῦ μεγαλυτέρου τῶν ναῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κλπ.), ὅτε ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ, δίδουσι ζωντανὴν τὴν εἰκόνα τοῦ πλούτου τῶν μεγάλων βιομηχάνων τῆς πρωτευούσης τῆς Ἀχαΐας. Ἀπὸ τῆς ΙΑ' ὅμως ἑκατονταετηρίδος ἤρχισαν αἱ ἀπὸ τῆς Δύσεως ἐπιδρομαί, αἵτινες ἐπήνεγκον τὴν παρακμὴν τῆς βιομηχανίας ἐν τῇ χώρᾳ κατ' ἀρχάς, καὶ τὴν καταστροφὴν καὶ ὑποδούλωσιν αὐτῆς μετὰ ταῦτα.

Αἱ ἐπιδρομαὶ αὗται ἤρχισαν κατὰ τὸ 1080 μὲ τοὺς Νορμαννοὺς ὑπὸ τὸν Ροβέρτον Γυσκάρδον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀπήλλαξε τὴν χώραν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος κατὰ τὸ 1084, νικήσας ὁλοσχερῶς αὐτὸν περὶ τὴν Λάρισαν. Ἐπανελήφθησαν δὲ κατὰ τὸ 1147 ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ Κομνηνοῦ ὑπὸ τοῦ Ρογήρου Β', βασιλέως τῆς Σικελίας, ὅστις ἐλεηλάτησεν ἰδίως τὰς Θήβας, τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Κόρινθον, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀπήγαγεν ὄχι μόνον ἄφθονον χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ ἀναριθμήτους πολυτίμους λίθους, ἀλλὰ καὶ μεταξουργοὺς ἐπιτηδείους, διὰ τῶν ὁποίων ἵδρυσε τὰ περίφημα καταστάντα μεταξουργεῖα τοῦ Παλέρμου, τὰ ὁποῖα ἐστέρησαν τὴν Ἑλλάδα τοῦ μονοπωλίου τῆς κατασκευῆς μετάξης καὶ μεταξωτῶν ἐνδυμάτων. Τὸν ὄλεθρον ὅμως τῆς χώρας ἐπήνεγκον αἱ Σταυροφορίαι, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ Δ' ἐστέρησε τὴν Ἑλλάδα καὶ τῆς ἐλευθερίας της διὰ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1204) καὶ τῆς ἱδρύσεως τῆς λατινικῆς αὐτοκρατορίας, τοῦ πριγκιπάτου τῆς Ἀχαΐας ἢ τοῦ Μορέως (1205) καὶ τῶν ἄλλων φραγκικῶν ἡγεμονιῶν (δουκάτων κ.λ.π.).

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς φραγκοκρατίας. — Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς φραγκοκρατίας ἡ Ἀχαΐα ὑπήγετο εἰς τὸ *πριγκιπᾶτον* τῆς Ἀχαΐας (βλ. κατωτ.), ὅπερ ὠνομάσθη οὕτως ἀπ' αὐτῆς, ὡς κοιτίδος του, καὶ πρώτης καταληφθείσης ὑπὸ τῶν Φράγκων ἑλληνικῆς χώρας, καὶ εἶχε πολὺ εὐρύτερα τῆς ἰδίως Ἀχαΐας ὅρια. Ἡ *ἰδίως Ἀχαΐα* (ἡ παλαιὰ δηλαδή, ἡ περιλαμβάνουσα καὶ τὴν Αἰγιάλειαν) περιελαμβάνετο εἰς τὴν *βαρωνίαν τῶν Πατρῶν*, δοθεῖσαν κατὰ τὸ 1209 εἰς τὸν Γουλιέλμον Ἀλαμὰν (Alaman), ἀνακηρυχθέντα κύριον τῶν Πατρῶν, καὶ ἐξελιχθεῖσαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς αὐτόνομον φραγκικὴν ἐκκλησιαστικὴν ἡγεμονίαν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Πάπα, εἰς τὴν *βαρωνίαν Βοστίτσης* (Αἰγίου), δοθεῖσαν εἰς τὸν Οὔγωνα Δελίλλην (de Lille), ἀπὸ τοῦ ὁποίου, ἐπειδὴ ἐν Γαλλίᾳ ἐκαλεῖτο οὗτος κύριος τοῦ Σαρπινῦ (Charpigny), ὠνομάσθη ἡ περὶ τὴν Βοστίτσαν χώρα *Τσερπινιὰ* (ἐντεῦθεν ἴσως τὸ ὄνομα τῆς κώμης *Κερπινῆς*), εἰς τὴν *βαρωνίαν Χαλανδρίτσης* καὶ εἴς τινα φέουδα τῆς *βαρωνίας Καλαβρύτων*, ἥτις εἶχε δοθῆ εἰς τὸν Ὀδ. Λατρεμουΐγ (Od. de la Tremouille).

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Φραγκοκρατίας, ὅτε διὰ

Digitized by Google

τῶν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Φράγκων ἐπιγαμιῶν προῆλθον καὶ οἱ Γκασμοῦλοι (μειγάδες) ἐκ πατρὸς Φράγκου καὶ μητρὸς Ἑλληνίδος ἢ τανάπαλιν, ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀχαΐᾳ εἰρηνικῶς Ἀλβανοὶ κατὰ τὸ τέλος τῆς ΙΔ' ἑκατονταετηρίδος μετὰ πρόσκλησιν τοῦ κυρίου τῆς Κορίνθου Νερίου Ἀτζαϊώλη (δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν), μιμηθέντος εἰς τοῦτο τοὺς δεσπότας τοῦ Μυστρᾶ Μιχαὴλ Καντακουζηνὸν καὶ Θεόδωρον Παλαιολόγον, οἵτινες εἶχον ἐγκαταστήσει ὁμοίως Ἀλβανοὺς πρὸ αὐτοῦ εἰς τὰς ἐρημωθείσας ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν πειρατῶν ἐν Πελοποννήσῳ χώρας των. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Φραγκοκρατίας, ὅτε ἡ Πελοπόννησος κατείχετο ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας τῶν Ναβαραίων, ἔκαμον τὴν πρώτην ἐμφάνισίν των (1397) ὡς ἐπιδρομεῖς εἰς αὐτὴν καὶ οἱ Τοῦρκοι ὑπὸ τὸν Βαγιαζήτ.

Ἡ Ἀχαΐα ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων.—Μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ πριγκιπάτου τῆς Ἀχαΐας (1430) καὶ τὸν θάνατον καὶ τοῦ τελευταίου ἡγεμόνος αὐτοῦ *Κεντυρίωνος Ζαχαρίου* (1432) ἡ Ἀχαΐα, ὡς καὶ σύμπασα ἡ Πελοπόννησος, πλὴν τῆς Μεθώνης, Κορώνης, Ναυπλίου καὶ Ἄργους, εἶχεν ἀπελευθερωθῇ. Ὁ ἑλληνισμός, μετὰ πάλην δύο περίπου αἰώνων, εἶχε κατισχύσει τοῦ φραγκισμοῦ. Ἐπέπρωτο ὅμως τὴν ἐλευθερίαν του νὰ μὴ χαρῇ ἐπὶ πολὺν χρόνον. Μετὰ 16 μόνον ἔτη ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς ξενικῆς κυριαρχίας (1446) ὁ ἀπὸ τοῦ 1443 καταστὰς κύριος τῆς ὅλης σχεδὸν Πελοποννήσου Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος δὲν ἠδυνήθη ν' ἀμυνθῇ ἐπὶ πολὺ εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου κατὰ τοῦ ἐπελθόντος Σουλτάνου Μουρὰτ Β', ὅστις μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἐγκαταλειφθείσης Κορίνθου προεχώρησε μέχρι τῶν Πατρῶν, πόλεως εὐδαίμονος, ὡς ἀποκαλεῖ αὐτὴν ὁ Χαλκοκονδύλης, καὶ ἐπολιόρκησε τὴν ἀκρόπολιν αὐτῶν. Εὐτυχῶς ἡ γενναία ἄμυνα τοῦ Κωνσταντίνου τότε ἐν τῇ ἀκροπόλει τῶν Πατρῶν ἔσωσε τὴν λοιπὴν Πελοπόννησον ἀπὸ τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ Μουράτ, ἀπελθόντος μετὰ τὴν συνομολόγησιν εἰρήνης μὲ τὸν Κωνσταντῖνον, ὑπὸ τὸν ὅρον καὶ αὐτὸς καὶ ὁ ἀδελφός του Θωμᾶς, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1443 εἶχε περιορισθῇ νὰ ἄρχῃ μόνον εἰς τὴν Ἦλιδα, νὰ εἶναι ὑποτελεῖς. Αἱ μετὰ τὴν ἐνθρόνισιν τοῦ Κωνσταντίνου ὡς αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1449) ἔριδες πρὸς ἀλλήλους ἐν Πελοποννήσῳ τῶν ἀδελφῶν του Δημητρίου καὶ Θωμᾶ, καὶ ἡ ἐξ αἰτίας αὐτῶν προκληθεῖσα ἀποστασία τῶν ἐν αὐτῇ Ἀλβανῶν ἐξησθένησε τοσοῦτον τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις αὐτῶν, ὥστε μόλις μὲν ἠδυνήθησαν οὗτοι ν' ἀποκρούσωσι τὸν ἀπειλήσαντα νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον κατὰ τὸ 1452 Τουραχάν, δὲν ἐστάθησαν ὅμως ἱκανοὶ οὐδὲ τὴν παραμικρὰν βοήθειαν ν' ἀποστείλωσι πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453), ὁ Μωάμεθ Β' κατὰ μὲν τὸ 1460 κατέλυσε τὴν ἐν Πελοποννήσῳ ἀρχὴν τῶν Παλαιολόγων μετὰ ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν τῶν κατοίκων, καθ' ἣν διεκρίθησαν ἰδίως ὁ ἄρχων Βοστίτσης καὶ ὁ ἄρχων Καλαβρύτων Δόξας, κατὰ δὲ τὸ 1461 κατέλαβε καὶ τὸ τελευταῖον προπύργιον τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐν Πελοποννήσῳ, τὸ φρούριον τοῦ Σαλμενίκου, τὸ ὁποῖον ἡρωϊκώτατα ὑπερήσπισεν ἐπὶ ἓν ἔτος ὁ κινήσας τὸν θαυμασμὸν καὶ αὐτοῦ τοῦ πολιορκητοῦ Γραίτσας Παλαιολόγος.

Ἡ Ἀχαΐα ὑπὸ τοὺς Τούρκους.—Ὑπὸ τοὺς Τούρκους ἡ Ἀχαΐα ἔπαθεν ὅσα δεινὰ καὶ αἱ ἄλλαι ἑλληνικαὶ χῶραι μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατάκτησίν των. Ἡ χώρα ἠρημώθη καὶ ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς σημαντικῶς ἐλαττωθεὶς ἔπασχε τὰ πάνδεινα. Ὁ πόθος τῆς ἀνακτήσεως τῆς ἐλευθερίας παρέσυρεν αὐτοὺς εἰς ἐξεγέρσεις καὶ ἡ ἀποτυχία αὐτῶν ἐπηύξανε τὰ δεινά των. Οὕτως ἡ κατὰ τὸ 1463 συμμετοχή των εἰς τὴν παρὰ τὰς Πάτρας μάχην τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἑνετῶν ὑπὸ τὸν Σπαρτιάτην Μιχαὴλ Ράλλην κατὰ τοῦ Ὀμάρμπεη προεκάλεσε τὸν ἄγριον ἐναντίον των διωγμὸν τῶν Τούρκων, ὅτε οὗτοι μετ' ὀλίγον ἐνίκησαν τὸν Ράλλην ἐμπλακέντα εἰς δυσχωρίας τινὰς τῆς ὀρεινῆς Ἀχαΐας. Ὅμοιον διωγμὸν προεκάλεσεν ἐναντίον των καὶ ἡ συμμετοχή των εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1499, τὴν ὁποίαν προεκάλεσεν ἡ Βενετία καὶ ἥτις ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα ν' ἀναγκασθῇ νὰ κτίσῃ ὁ σουλτᾶνος Βαγιαζὴτ Β' τὰ φρούρια Ρίον καὶ Ἀντίρριον, διὰ νὰ συγκρατῇ ἐν φόβῳ τοὺς κατοίκους τῆς Ἀχαΐας. Ἀπὸ τοῦ 1699 (διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Κάρλοβιτς) μέχρι τοῦ 1715 ἡ Ἀχαΐα, ὡς καὶ σύμπασα ἡ Πελοπόννησος, περιῆλθεν ὑπὸ τοὺς Ἑνετούς, οἵτινες διῄρεσαν αὐτὴν εἰς δύο ἐπαρχίας, τὴν τῶν Πατρῶν κατοικουμένην ὑπὸ 12 χιλ. περίπου κατοίκων καὶ τὴν τοῦ Αἰγίου κατοικουμένην ὑπὸ 4 χιλ. κατοίκων. Τοσαύτη ἦτο ἡ ἐρημία αὐτῆς! Δὲν ἦσαν ὀλιγώτερα τὰ δεινὰ τῶν κατοίκων τῆς Ἀχαΐας καὶ κατὰ τὴν β' περίοδον τῆς τουρκοκρατίας (1715—1821) καὶ μάλιστα κατὰ τὸ 1769, ὅτε παρέσυρεν αὐτοὺς εἰς ἐπανάστασιν ἡ Ρωσία, καὶ ἀπὸ τοῦ 1770—1779, ὅτε ἡ Τουρκία ἐκδικουμένη τοὺς κατοίκους τῆς Πελοποννήσου ἐξηκόντισε κατ' αὐτῆς τοὺς ἀγρίους Ἀλβανούς. Οὕτω κατὰ μὲν τὴν μεγάλην Παρασκευὴν τοῦ 1769 κατεσφάγησαν οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων τῶν Πατρῶν ὑπὸ πειρατῶν Μωαμεθανῶν, ἐνῷ ἐδέοντο κατὰ τὴν νύκτα εἰς τοὺς ναούς των, διότι ὄχι μόνον εἶχον ἐπαναστατήσει ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Παρθένιον καὶ τὸν πρόκριτον Πόλον, ἀλλὰ καὶ μετὰ χιλίων Κεφαλλήνων εἶχον πολιορκήσει τοὺς Τούρκους ἐν τῇ ἀκροπόλει τῶν Πατρῶν, κατὰ δὲ τὸ 1770 ἐσφάγησαν ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν ἅπαντες οἱ κάτοικοι τῆς Βοστίτσης ἐν τῇ μονῇ τῶν Ταξιαρχῶν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον καταφύγει πρὸς σωτηρίαν των.

Ἡ Ἀχαΐα κατὰ τὸν ἱερὸν Ἀγῶνα.—Ἑταῖροι γενόμενοι τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας πολὺ ἐνωρὶς οἱ πλεῖστοι τῶν προκρίτων τῆς Ἀχαΐας μετέσχον ἐκ τῶν πρώτων τοῦ ἱεροῦ Ἀγῶνος, ὅστις ἤρχισε μὲν ἐν Πάτραις διὰ συμπλοκῆς μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων ἀπὸ τῆς 21 Μαρτίου, ὅτε ἤρχισε καὶ ἡ πολιορκία τῶν καταφυγόντων εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῶν Πατρῶν Τούρκων, ἐκηρύχθη δὲ ἐπισήμως κατὰ τὴν 24 Μαρτίου 1821, ὅτε ὕψωσεν ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς πόλεως τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς μετὰ τῶν προκρίτων Ἀχαΐας Ἀνδρέου Λόντου, Ἀνδρ. Ζαΐμη, Ἰ. Παπαδιαμαντοπούλου καὶ ἄλλων. Καὶ συνήθροισαν μὲν πολλαὶ περὶ τὰς Πάτρας νικηφόροι μάχαι τῶν Ἑλλήνων (ὡς ἐν Σαραβελίῳ καὶ Γηροκομείῳ), ὡς καὶ ἐν τῇ περιφερείᾳ Αἰγίου καὶ Καλαβρύτων καὶ ἐν Ἀκράτῃ, ἀλλὰ πᾶσαι δὲν ἔσχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐκπολιόρκησιν τῆς ἀκροπόλεως τῶν Πατρῶν ὑπερασπισθείσης κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν κατὰ τὰ πρῶτα μὲν ἔτη τῆς ἐπαναστάσεως ὑπὸ τοῦ Γιουσοὺφ πασσᾶ, κατὰ τὰ τελευταῖα δὲ ὑπὸ τοῦ Δελῆ Ἀχμέτ. Τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν ἐπαναστατησάντων Ἑλλήνων πολιορκηθὲν τοῦτο φρούριον περιῆλθεν εἰς αὐτοὺς τελευταῖον, παραδοθὲν κατὰ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1828 εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ εἰς Ἑλλάδα ἀποσταλέντος γαλλικοῦ στρατοῦ Μαιζῶνα. Καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἱεροῦ Ἀγῶνος δὲν ἦσαν ὀλιγώτερα τὰ δεινὰ τῶν κατοίκων τῆς Ἀχαΐας, ἀπὸ τὰ δεινὰ τῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας προγόνων των, διότι ἡ χώρα αὐτῶν διηρπάγη καὶ τὰ δένδρα αὐτῆς κατεκόπησαν ἢ κατεκάησαν, ἰδίως ἐπὶ τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ Ἰβραὴμ (1826—1827) ὁδηγουμένου ὑπὸ τοῦ προδότου ὁπλαρχηγοῦ Νενέκου (βλ. καὶ λ. Ἀχαΐας *πριγκιπᾶτον*, ἀχαϊκὴ *συμπολιτεία*, Ἑλλάς, Πάτραι, Αἴγιον κ. λ. π.).

ΤΟ ΠΡΙΓΚΙΠΑΤΟΝ ΤΗΣ ΑΧΑΪΑΣ. Τὸ *πριγκιπᾶτον* (*ἡγεμονία*) τῆς *Ἀχαΐας* ἱδρυθὲν κατὰ τὸ 1205 μ.Χ. διετηρήθη μέχρι τοῦ 1430 (ἢ 1432 κατ' ὄνομα) καὶ ὑπῆρξεν ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη ἡ ἰσχυροτέρα τῶν Ἑλλάδι φραγκικῶν ἡγεμονιῶν. Ἡ ἵδρυσίς του γενομένη μετὰ τὴν κατάκτησιν ἱκανῶν χωρῶν τῆς Πελοποννήσου, *Μορέως* τότε καλουμένης, ὑπὸ τῶν Φράγκων κατακτητῶν, προῆλθεν ἐκ τῶν ἑξῆς αἰτίων, τυχαίων ἐν ἀρχῇ. Μέγα μέρος τῆς Πελοποννήσου, «ἡ ἐπαρχία Λακεδαιμονίας, τὰ Καλάβρυτα, αἱ περιοχαὶ Πατρῶν καὶ Μεθώνης μετὰ πάντων τῶν προσαρτημάτων αὐτῶν κλπ.» (βλ. *Οὐίλ. Μίλλερ*, Ἱστορ. τῆς Φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι, κατὰ μετάφρ. *Σ. Λάμπρου* Α' 47), ὤφειλε κατὰ τὴν πρᾶξιν διανομῆς, γενομένην μεταξὺ τῶν κατακτητῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1204 μ.Χ.), νὰ περιέλθῃ εἰς τὴν κυριότητα τῆς Βενετίας· πρὶν ἢ ὅμως καταλάβῃ τὴν ἐν Πελοποννήσῳ μερίδα της, αἱ προορισθεῖσαι χῶραι περιῆλθον εἰς τὴν κυριότητα τῶν Φράγκων κατακτητῶν ὡς ἑξῆς. Ὀλίγον χρόνον πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ *Γοδεφρεῖδος Βιλλαρδουῖνος*, ἀνεψιὸς τοῦ ὁμωνύμου του γλαφυροῦ χρονογράφου τῆς Δ' σταυροφορίας καὶ ἑνὸς τῶν ἀρχηγῶν αὐτῆς, εἶχεν ἀποδημήσει ὡς προσκυνητὴς εἰς τὴν Παλαιστίνην, ὅτε ὅμως εἶχε καταπλεύσει οὗτος εἰς τὴν Συρίαν, ἔμαθεν ὅτι οἱ Σταυροφόροι εἶχον καταλάβει τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ χαροποιὰ αὐτὴ εἴδησις παρεκίνησεν αὐτὸν τότε νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸ σχέδιόν του ὡς προσκυνητοῦ καὶ νὰ λάβῃ τὴν ἀπόφασιν ὅπως σπεύσῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τοῦτο καὶ ἔπραξεν· ἐνῷ ὅμως ἔπλεε πρὸς αὐτήν, σφοδρὰ τρικυμία ἔφερεν αὐτὸν εἰς τὸν ἐν Πελοποννήσῳ λιμένα τῆς Μεθώνης, ἔνθα καὶ διεχείμασεν. Ἐν Μεθώνῃ εὑρισκόμενος ὁ Βιλλαρδουῖνος παρέσχεν ἐπ' ἀμοιβῇ τὴν συνδρομήν του εἰς τὸν ἐπιχώριον ἄρχοντα *Ἰωάννην Καντακουζηνὸν* πρὸς κατάληψιν γαιῶν ἀνηκουσῶν εἰς ἄλλον ἐπιχώριον ἡγεμόνα· ἐπειδὴ ὅμως ὁ υἱὸς τοῦ ἀποθανόντος συμμάχου τοῦ Ἰ. Καντακουζηνοῦ δὲν ἐσυνέχισε τὴν μετ' αὐτοῦ ἐπικερδῆ σύμπραξίν του, οὗτος, γνώστης ὢν πλέον τοῦ ἀπορρήτου, ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς Πελοποννήσου ἦσαν ἀπόλεμοι καὶ ὅτι ἡ κατάληψις αὐτῆς ἦτο εὔκολος ὑπὸ τολμηρῶν πολεμιστῶν, κατέφυγε πρὸς τὸν πολιορκοῦντα τὸ Ναύπλιον *Βονιφάτιον* διὰ νὰ ζητήσῃ ἐπικουρίαν πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ κατακτητικοῦ του σχεδίου. Ἐν τῷ φραγκικῷ στρατοπέδῳ τοῦ Ναυπλίου ἦλθεν εἰς συνεννόησιν μὲ τὸν ἀρχαῖον φίλον καὶ συμπατριώτην του *Γουλιέλμον Σαμπλίττην* καὶ μετ' αὐτοῦ ἐπῆλθον, τῇ συναινέσει καὶ τοῦ Βονιφατίου, πρὸς κατάκτησιν τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου ἄγοντες 100 ἱππεῖς καὶ ἱκανοὺς ἄλλους ὁπλοφόρους.

Κατὰ πρῶτον ἐπῆλθον οὗτοι κατὰ τῶν *Πατρῶν*, τὰς ὁποίας καὶ κατέλαβον μετὰ μίαν μόνον μάχην ἐκ τοῦ συστάδην. Μετὰ δὲ τὴν ἐπακολουθήσασαν κατάληψιν τῆς ἀκροπόλεως τῶν Πατρῶν, παραδοθείσης ὑπὸ ὅρους, ἐπῆλθον οὗτοι κατὰ τῆς ἀτειχίστου *Ἀνδραβίδας*, τὴν ὁποίαν παρέδοσαν ἐπίσης οἱ ἄρχοντές της ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ φεισθῶσιν οἱ κατακτηταὶ τῶν γαιῶν των. Ὁμοίως ὑπὸ ὅρους παρεδόθη καὶ ἡ λοιπὴ *Ἦλις* ὡς καὶ ἡ *Μεσαρέα* (Ἀρκαδία, Τριφυλία). Ἐχυρεύθη εὐκόλως μετὰ ταῦτα τὸ ὑπερκείμενον τοῦ Κατακώλου *Ποντικόκαστρον* καὶ ἀντέστησαν μόνον ἐπί τινα χρόνον τὰ φρούρια τῆς *Ἀρκαδιᾶς* (Κυπαρισσίας), πύργος τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τοῦ χρονικοῦ τοῦ Μορέως (στ. 1770) καλούμενον, καὶ τὸ φρούριον τῆς *Καλαμάτας*. Τὴν πτῶσιν τῶν δύο τούτων φρουρίων ἐπηκολούθησε, μετὰ καὶ τὴν ἧτταν τῶν τολμηροτέρων ἰθαγενῶν εἰς τὴν ἐκ τοῦ συστάδην μάχην των παρὰ τὰ *Κούντουρα* (κατὰ τὰ βορειοανατολικὰ τῆς Μεσσηνίας) ὑπὸ τῶν πολὺ ὀλιγωτέρων των (500—700) Φράγκων, καὶ ἡ πτῶσις τῶν ἄλλων φρουρίων, ἐκ τῶν ὁποίων ἀξιομνημόνευτον εἶναι τὸ τοῦ *Αρακλόβου*, τὸ ὁποῖον ὑπερήσπισεν ὁ ἡρωϊκὸς Δόξαπατρῆς (βλ. λ.). Ἕνεκα τῶν εἰρημένων κατακτήσεων, ἂν καὶ πολλαὶ ὀχυραὶ πόλεις καὶ πολλὰ φρούρια δὲν εἶχον περιέλθει ἀκόμη εἰς τὴν κυριότητα τῶν Φράγκων κατακτητῶν, ὡς αἱ κτήσεις τοῦ Σγουροῦ, Ναύπλιον, Κόρινθος καὶ Ἄργος, ἡ Βελίγοστη, τὸ Νίκλι καὶ ἡ Λακεδαιμονία τοῦ Χαμαρέτου, ἡ βραχώδης Μονεμβασία, τὸ Λεωνίδειον καὶ ἄλλαι ὀχυραὶ θέσεις, ὁ Γουλιέλμος Σαμπλίττης ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου Γ' τὸν Νοέμβριον τοῦ 1205 «ἡγεμὼν συμπάσης τῆς Ἀχαΐας». Ὁ Γοδοφρεῖδος Βιλλαρδουῖνος, ὁ πραγματικὸς αἴτιος τῆς τολμηρᾶς ἐπιχειρήσεως τῆς κατακτήσεως, ἔλαβε τὴν Κορώνην ὡς ἰδίαν κτῆσιν, αὐτὴ ὅμως, ὡς καὶ ἡ Μεθώνη, περιῆλθον κατὰ τὸ 1206 ὑπὸ τοὺς Ἑνετούς. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦ Μορέως (βλ. καὶ *Χρ. Κορύλλου*, Χωρογραφία τῆς Ἑλλάδος. Α' νομὸς Ἀχαΐας σελ. 181), ἡ κατάκτησις τῆς Ἀχαΐας ἔγινεν ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου Σαμπλίττου κατ' εὐθεῖαν ἀφιχθέντος εἰς Πελοπόννησον καὶ ἀποβιβασθέντος μετὰ Βουργουνδίων καὶ Γάλλων εἰς τὴν Κάτω Ἀχαΐαν (20 χιλιόμ. δυτικῶς τῶν Πατρῶν) κατὰ τὴν 2 Μαΐου 1205. Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ πάπα ἀνακήρυξίν του ὡς ἡγεμόνος τῆς Ἀχαΐας, ὁ Σαμπλίττης κατήρτισε δωδεκαμελῆ, ἐξ 6 Ἑλλήνων καὶ 6 Φράγκων, ἐπιτροπὴν πρὸς καθορισμὸν τῶν προνομίων τῆς φραγκικῆς καὶ τῆς ἐπιχωρίου ἀριστοκρατίας, διότι κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν πόλεων καὶ τῶν φρουρίων τῆς χώρας, εἶχεν ὑποσχεθῇ εἰς τοὺς ἐγχωρίους ἄρχοντας, ὅτι θὰ σεβασθῇ ὅσα προνόμια εἶχον παραχωρηθῇ εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Ἐνῷ ὅμως ὁ Σαμπλίττης, ὡς *πρίγκιψ τῆς Ἀχαΐας* ἢ τοῦ *Μορέως*, ἠσχολεῖτο περὶ τὸ ἔργον τῆς διοργανώσεως τῆς ἡγεμονίας του ἐν Ἀνδραβίδᾳ, τὴν ὁποίαν εἶχε καταστήσει πρωτεύουσαν αὐτῆς, ἔλαβε τὴν ἀγγελίαν, ὅτι ὁ πρεσβύτατος τῶν ἀδελφῶν του Λουδοβῖκος, ὅστις ἦτο ἄκληρος, ἀπέθανεν. Τὸ συμβὰν τοῦτο ἠνάγκασε τὸν Σαμπλίττην νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Γαλλίαν (κατὰ τὸ 1209) διὰ νὰ διεκδικήσῃ τὰ ἐπὶ τῆς Βουργουνδίας κληρονομικὰ δικαιώματά του, ἀφοῦ διώρισεν ἀντιπρόσωπόν του (βαΐλον) ἐν Ἀχαΐᾳ τὸν ἀνεψιόν του *Οὔγωνα*. Ἐνῷ ὅμως διήρχετο τὴν Ἀπουλίαν ἀπέθανεν, ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ ἀνεψιός του Οὔγων δὲν ἐπέζησε πολὺ μετ' αὐτόν, ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ πριγκιπάτου ὡς βαΐλος ὁ Βιλλαρδουῖνος. Πρώτη πρᾶξις τούτου ἦτο ἡ σύγκλησις συνελεύσεως (παρλαμᾶ, Parlement) εἰς Ἀνδραβίδαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπεβλήθη ἡ ἔκθεσις τῆς ὑπὸ τοῦ Σαμπλίττου καταρτισθείσης ἐπιτροπείας. Ἡ συνέλευσις ἐψήφισε τότε τὸν καταστατικὸν χάρτην τοῦ πριγκιπάτου, ὅστις ἦτο αὐτὸ τὸ ἐν Εὐρώπῃ ἰσχῦον φεουδαλικὸν σύστημα, μεταφυτευθὲν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Κατὰ τὸν καταστατικὸν αὐτὸν χάρτην (*ριτζίστρο*, *régistre*), τὸ πριγκιπᾶτον ὑποδιῃρέθη εἰς 12 *βαρωνείας λαϊκὰς* (τῆς *Ἄκοβας*, περιλαμβάνουσαν 24 ἱπποτικὰ τιμάρια, τῆς *Καρυταίνης* περιλαμβάνουσαν 22, τῆς *Βοστίτσης Αἰγίου*), τῶν *Καλαβρύτων* 12, τῆς *Χαλανδρίτσης* 4, τῆς *Βελιγοστῆς* 4, τοῦ *Νίκλι* (παρὰ τὴν Τεγέαν) 6, τοῦ *Γερακίου* 6, τῆς *Γρίτσενας* 4, τῶν *Πατρῶν*, τῆς *Καλαμάτας* καὶ τῆς *Ἀρκαδιᾶς*. Αἱ δύο τελευταῖαι εἶχον δοθῇ εἰς τὸν Βιλλαρδουῖνον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Σαμπλίττου), καὶ 7 *κληρικὰς* (τὴν τοῦ ἀρχιεπισκόπου *Πατρῶν* καὶ *ἐξάρχου Ἀχαΐας*, περιλαμβάνουσαν 8 τιμάρια, καὶ τὰς τῶν ἐπισκόπων *Ὠλένης, Μεθώνης, Κορώνης, Βελιγοστῆς, Ἀμυκλῶν* καὶ *Λακεδαιμονίας* ἐκ τῶν ὁποίων ἑκάστη περιελάμβανε 4 τιμάρια). Ἐκτὸς τῶν εἰς τὰς βαρωνείας περιλαμβανομένων τιμαρίων ἐδόθησαν ἀνὰ 4 τιμάρια καὶ εἰς τοὺς ἱππότας τοῦ *Τευτονικοῦ τάγματος*, εἰς τοὺς *Ἰωαννίτας* καὶ τοὺς *Ναΐτας*. Τῶν βαρώνων τοῦ πριγκιπάτου σὺν τῷ χρόνῳ ἐξέχουσαν θέσιν κατέλαβον, ὁ τῆς Καρυταίνης, ὁ τῶν Πατρῶν, ὁ τῆς Ἄκοβας καὶ ὁ τῶν Καλαβρύτων, ὡς καὶ ὁ κληρονομικὸς πρωτοστράτωρ τῆς ἡγεμονίας, οἵτινες, ὡς καὶ ὁ ἡγεμών, εἶχον δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου ἐπὶ τῶν ὑπηκόων των καὶ τὸ δικαίωμα να κτίσωσι κάστρον ἐν Ἀχαΐᾳ ἄνευ ἀδείας τοῦ ἡγεμόνος. Τὰ κάστρα

Digitized by Google

ὅμως ἔκτισαν ὄχι μόνον οἱ ἔχοντες τὸ δικαίωμα τοῦτο βαρῶνοι, ἀλλὰ καὶ οἱ στερούμενοι τούτου, κατόπιν ἀδείας τοῦ ἡγεμόνος, ἐπὶ ἐπικαίρων θέσεων πρὸς ἐκφοβισμὸν καὶ ἀσφαλεστέραν ὑποταγὴν τῶν περιοίκων.

Ἐκ τῶν κάστρων αὐτῶν τὰ μᾶλλον ἀξιομνημόνευτα εἶναι τὸ **Μετάγριφον** (βλ. λ.), παρὰ τὴν σημερινὴν Δημητσάναν, τὸ τῆς Καρυταίνης, δεσπόζον τῆς φάραγγος τοῦ Ἀλφειοῦ, τὸ τοῦ Πασσαβᾶ, τὸ τῆς Βοστίτσης, τὸ τῶν Καλαβρύτων, τὸ τῶν Πατρῶν κ. ἄ. Οἱ βαρῶνοι καὶ οἱ ὑποτελεῖς των *(λίζιοι, ligii, omines plani homagii)* συναπετέλουν τὴν κούρτην (βουλήν), ἥτις ἦτο τὸ συμβούλιον τοῦ ἡγεμόνος διὰ τὰ πολιτικὰ πράγματα καὶ τὸ δικαστήριον διὰ τὰ φεουδαλικὰ ζητήματα.

Μετὰ τὴν φεουδαλικὴν διοργάνωσιν τῆς ἡγεμονίας, ἥτις κατὰ τὰ ἄλλα δὲν διέφερε τῆς τῶν ἄλλων ἐν Ἑλλάδι φραγκικῶν κρατῶν ὁ Βιλλαρδουῖνος ἐπεχείρησε, καὶ ἐπέτυχε, τὴν κατάκτησιν τῆς Βελίγοστης καὶ τοῦ Νύκλι, αἵτινες πόλεις εἶχον παραχωρηθῆ ὡς τιμάρια, ἂν καὶ δὲν εἶχον κατακτηθῆ, ὡς καὶ τῆς εὐρείας καὶ εὐτειχίστου Λακεδαιμονίας, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἠγάπα νὰ διαμένῃ ὁ Βιλλαρδουῖνος. Μετὰ ταῦτα συνῆψε συνθήκην μετὰ τῆς Βενετίας, διὰ τῆς ὁποίας παρῃτήθη τῶν ἐπὶ τῆς Μεθώνης καὶ Κορώνης ἀξιώσεών του καὶ παρεχώρησεν εἰς τοὺς Ἐνετοὺς ἐλευθερίαν ἐμπορίου εἰς τὸ πριγκιπᾶτον, ἐξασφαλίσας ὡς ἀντάλλαγμα τὴν βοήθειαν τῆς Βενετίας πρὸς καθυπόταξιν ὁλοκλήρου τοῦ Μορέως, ἐνῷ συγχρόνως ἐπέτυχε διὰ δόλου, ὁ ἐν Λακεδαιμονίᾳ συνελθὼν *παρλαμᾶς* νὰ κηρύξῃ ἐκπρόθεσμον τὸν ἐξάδελφον τοῦ Σαμπλίττου Ροβέρτον, ἐλθόντα εἰς Μορέαν διὰ ν' ἀναλάβῃ τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ κληρονομικῷ δικαιώματι. Μετὰ τὴν ἀνακήρυξίν του ὑπὸ τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου Γ', ἀναγνωρίσαντος τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἀχαϊκοῦ παρλαμᾶ, ὡς ἡγεμόνος τῆς Ἀχαΐας, ὁ Βουλλαρδουῖνος ἐπεδίωξε, καὶ ἐπέτυχε, τὴν κατάληψιν μὲν τοῦ Ἀκροκορίνθου τῇ βοηθείᾳ τοῦ κυρίου τῶν Ἀθηνῶν Ὄθωνος Δελαρὸς κατὰ τὸ 1210, τὴν τοῦ Ναυπλίου εὐθὺς κατόπιν, τῇ βοηθείᾳ τῶν ἐν Κορώνῃ Ἐνετῶν, καὶ τέλος τῆς Λαρίσης τοῦ Ἄργους κατὰ τὸ 1212. Οὕτω δὲ μόνη ἡ ὀχυρὰ Μονεμβασία διέφυγε τὴν ὑπὸ τοῦ Βιλλαρδουίνου κατάληψιν. Ἐκ τῶν κατακτηθεισῶν πόλεων ἡ Ναυπλία (οὕτω; ἐλέγετο συνήθως) καὶ τὸ Ἄργος ἐδόθησαν εἰς τὸν Ὄθωνα Δελαρός, εἰς ἀντάλλαγμα τῆς παρασχεθείσης βοηθείας του, ὡς τιμάρια ὅμως τῆς ἡγεμονίας τῆς Ἀχαΐας. Καὶ τέλος ὁ Βαλλαρδουῖνος, ὅστις ἐπιτυχῶς ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ Κ. Παπαρρηγοπούλου «ὁ ἐπιτηδειότερος τῶν Φράγκων τῆς Ἀνατολῆς ἡγεμόνων» ἐπέτυχεν ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του (1218) νὰ συζεύξῃ τὸν ὁμώνυμόν του υἱὸν καὶ διάδοχόν του μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Πέτρου Κουρτεναίη, Ἀγνῆς, οὗτινος γάμου ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ αὐτοκρατορικὴ κύρωσις τοῦ τίτλου τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀχαΐας εἰς τὸν Γοδοφρεῖδον Β', ἥτις ἔλειπεν ἀπὸ τὸν πατέρα του Γοδοφρεῖδον Α' Βιλλαρδουῖνον καὶ τὸν Γουλιέλμον Σαμπλίττην.

Διὰ τὸν Γοδοφρεῖδον Α' ἀποθανόντα «θρῆνος ἐγένετο πολὺς εἰς ὅλον τὸν Μωρέαν—διατὶ τὸν εἶχαν ἀκριβόν, πολλὰ τὸν ἀγαποῦσαν —διὰ τὴν καλήν του ἀφεντιάν, τὴν φρόνησιν ὅπου εἶχεν.», κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦ Μορέως (στ. 2461—4), ὅπερ μαρτυρεῖ πόσον δεξιὸς καὶ εὐφυὴς ἡγεμὼν ὑπῆρξε.

Ἡ ἀκμὴ τοῦ πριγκιπάτου.— 1) ***Γοδοφρεῖδος Β' Βιλλαρδουῖνος*** (1218—1246). Διαδεχθεὶς οὗτος τὸν πατέρα του εἰς τὸν θρόνον τοῦ πριγκιπάτου καὶ ἐπιθυμῶν νὰ συνεχίσῃ τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα ἐκείνου, τὴν καθυπόταξιν ἰδίως τῆς Μονεμβασίας, ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸν λατινικὸν κλῆρον, διότι ἐδήμευσε τὰ τιμάριά των, ὅτε οὗτοι, ὡς τιμαριοῦχοι, ἠρνήθησαν νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὰς τακτικὰς στρατιωτικὰς ὑποχρεώσεις των ἰσχυριζόμενοι, ὅτι ὤφειλον ὑποταγὴν εἰς μόνον τὸν πάπαν. Ἐκ τῶν χρημάτων τῶν δημευθέντων τιμαρίων ἔκτισεν ὁ Γοδοφρεῖδος εἰς *Γλαρέντζαν*, ἥτις ἦτο ὁ κυριώτατος λιμὴν τοῦ Μορέως, τὸ φρούριον *Χλουμοῦτσι* (*Clermont, Castel Tornese*), καὶ μετὰ τὴν κτίσιν του, τῇ ἐπεμβάσει τοῦ πάπα Ὀνωρίου Γ', συνῆψε (1223) τὴν μετὰ τῆς ἐκκλησίας ὁμολογίαν, διὰ τῆς ὁποίας ἐκανονίσθησαν αἱ σχέσεις του μετὰ τοῦ λατινικοῦ ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου ἀφ' ἑτέρου.

Ἐπ' αὐτοῦ ἡ ἰσχὺς τοῦ πριγκιπάτου εἶχε φθάσει εἰς μέγιστον βαθμόν. Κατὰ τὸ 1236, ὅτε ἡ λατινικὴ αὐτοκρατορία ἠπειλήθη ὑπό τε τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Νικαίας Βατάτση καὶ τοῦ Τσάρου τῶν Βουλγάρων ὄχι μόνον προσέφερε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Βαλδουῖνον Β' ἐνιαυσίαν χορηγίαν 22 χιλ. ὑπερπύρων (225,500 δρχ.), ἀλλ' ἔσπευσε καὶ μὲ 6 πλοῖα πρὸς βοήθειαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ διασπάσας τὴν γραμμὴν τῶν ἑλληνικῶν πλοίων κατέστρεψε 15 ἐξ αὐτῶν. Πρὸς ἀνταμοιβὴν διὰ τὰς ὑπηρεσίας του ταύτας ὁ Βαλδουῖνος ἐχορήγησεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ δουκάτου τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Εὐβοίας. Ἐθεωρεῖτο λοιπὸν δικαίως ὁ Γοδοφρεῖδος Β' ὁ ἰσχυρότατος τῶν Φράγκων ἡγεμόνων. Ἀποθανὼν οὗτος ἄπαις τῷ 1245 συνέστησεν ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του εἰς τὸν διάδοχόν του, ἀδελφόν του Γουλιέλμον, νὰ κτίσῃ μονὴν καὶ ἐκκλησίαν ἐν Ἀνδραβίδᾳ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου, διὰ νὰ κηδεύσῃ ἐν αὐτῇ τόν τε πατέρα των καὶ αὐτόν. Ὁ Γουλιέλμος ἐξετέλεσε τὴν ἐπιθυμίαν του παρασκευάσας καὶ τὸν ἰδικόν του τάφον, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ἐνεταφιάσθη, ὅτε ἀπέθανεν.

2) ***Γουλιέλμος Β'*** (1246—1278). Ἐπ' αὐτοῦ τὸ πριγκιπᾶτον ἀνῆλθεν εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς ἀκμῆς του, διότι ἦτο ὁ τολμηρότατος καὶ δραστηριώτατος τῶν συγχρόνων του ἐν Ἑλλάδι Φράγκων ἡγεμόνων.

Εἶχε γεννηθῆ ἐν Ἑλλάδι, ὡμίλει ἄριστα τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἠγαπᾶτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων του. Πρώτη ἐπιτυχὴς ἐπιχείρησίς του ὑπῆρξεν ἡ καθυπόταξις τῆς ὀχυρᾶς Μονεμβασίας, παραδοθείσης κατόπιν τριετοῦς κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν πολιορκίας καὶ ὑπὸ τὸν ὅρον, ὅτι οἱ τρεῖς ἄρχοντες αὐτῆς Μαμωνᾶς, Δαιμονογιάννης καὶ Σοφιανός, θὰ λάβωσι τιμάρια περὶ τὰ Βάτικα καὶ θὰ μείνωσιν ἀπηλλαγμένοι πάσης φεουδαλικῆς ὑπηρεσίας. Τὴν παράδοσιν τῆς Μονεμβασίας ἐπηκολούθησεν ἡ καθυπόταξις τῆς περὶ τὰ Βάτικα χώρας καὶ τῆς τῶν Τσακώνων, καὶ ταύτην, ἡ κτίσις τριῶν κάστρων, τοῦ *Μυστρᾶ*, τῆς *Μαΐνης* καὶ τοῦ *Λεύκτρου* (*Beaufort*) πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ὑποδουλώσεως τοῦ Μορέως. Μετὰ τὰ κατορθώματα ταῦτα ἡ ἡγεμονία εἶχε φθάσει εἰς τὸ μεσουράνημα αὐτῆς καὶ ἡ αὐλὴ τοῦ ἡγεμόνος ἐν τῇ Λακεδαιμονίᾳ, τὴν ὁποίαν οἱ Γάλλοι ἐκάλουν *La Crémonie*, ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ ἀρίστη σχολὴ ἱπποτισμοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ «λαμπροτέρα ἢ ἡ αὐλὴ μεγάλου βασιλέως». Χίλιοι ἱππεῖς περιεστοίχιζον πάντοτε τὸν Γουλιέλμον καὶ στόλος ἐξ 24 πλοίων ἦτο πάντοτε ἕτοιμος διὰ πᾶσαν κατὰ θάλασσαν πολεμικὴν ἐπιχείρησίν του. Τὸ ἐμπόριον ἤκμαζεν ἐν τῷ πριγκιπάτῳ καὶ ἡ ἀσφάλεια ἐν αὐτῷ ἦτο πλήρης. Εἰς συμπλήρωσιν τῶν ἀγαθῶν τούτων ἐδόθη τότε εἰς τὸν Γουλιέλμον ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου τοῦ Θ' τὸ δικαίωμα τοῦ κόπτειν νομίσματα. Τὸ νομισματοκοπεῖον ἱδρύθη ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ Χλουμουτσίου καὶ τὰ νομίσματα, *τορνέσια* κληθέντα ἀπὸ τοῦ ἰταλικοῦ ὀνόματος (Castel Tornese) τοῦ φρουρίου, ἔφερον τὴν εἰκόνα τοῦ ἐν Tours τῆς Γαλλίας Ἁγίου Μαρτίνου, τὴν ἐπιγραφὴν De Clarenciâ καὶ τὴν προσωνυμίαν τοῦ ἡγεμόνος. Ἀπὸ τοῦ Γουλιέλμου ὅμως ἤρχισε καὶ ἡ παρακμὴ τοῦ πριγκηπάτου, διότι ἐκ φιλοδοξίας ἀνεμίχθη οὗτος εἰς πολέμους, οἵτινες ἀπέβησαν ἐν ἀρχῇ μὲν ὑπὲρ αὐτοῦ, κατέληξαν ὅμως εἰς ἀκρωτηριασμὸν τοῦ κράτους του. Ἀξιῶν ὡς κληρονόμος τῆς ἀποθανούσης κατὰ τὸ 1255 δευτέρας συζύγου του νὰ καταλάβῃ τὴν βαρωνείαν της, ἐκτεινομένην ἐπὶ τοῦ ἑνὸς βορείου τρίτου τῆς Εὐβοίας, περιῆλθεν εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς δύο ἄλλους τριτημορίους αὐτῆς καὶ τοὺς μετ' αὐτῶν συμμαχήσαντας Βενετούς, τὸν δοῦκα τῶν Ἀθηνῶν Γουΐδωνα Α' καὶ τοὺς ἄλλους συμμάχους των. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ἔχων συμμάχους τοὺς Γενουηνσίους, ἠδυνήθη ὁ Γουλιέλμος νὰ νικήσῃ κατὰ τὸ 1258 καὶ τὸν Γουΐδωνα παρὰ τὸ Καρύδι (3 ὥρας μακρὰν τῶν Μεγάρων) καὶ τοὺς Βενετοὺς ἐν Ὠρεῷ τῆς Εὐβοίας, ἀλλ' ἐξ αἰφνιδίας μεταστροφῆς τῆς τύχης δὲν ὠφελήθη ἐκ τῶν νικῶν του. Ἡ μεταστροφὴ τῆς τύχης προῆλθεν ἐκ τῆς ἀναμείξεως τοῦ Γουλιέλμου εἰς τὸν ἐμφύλιον μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν κρατῶν τῆς Νικαίας καὶ τῆς Ἠπείρου πόλεμον. Γαμβρὸς ὢν τοῦ φιλοδόξου δεσπότου τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ τοῦ Β', οὗτινος τὴν θυγατέρα Ἄνναν εἶχε λάβει ὡς τρίτην σύζυγον, ἐβοήθησε τοῦτον, ὅτε ἐπῆλθεν ἐναντίον του ὁ στρατὸς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Νικαίας Μιχαὴλ Η' τοῦ Παλαιολόγου, καὶ ἐγκαταλειφθεὶς μόνος μετὰ τοῦ στρατοῦ του ὑπὸ τοῦ πενθεροῦ του κατὰ τὴν μάχην τῆς Πελαγωνείας (1259) ἡττήθη καὶ ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν.

Ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας του ἠλευθερώθη μόνον κατὰ τὸ 1262, ἀφοῦ ἔδωκεν ὡς ἀντάλλαγμα εἰς τὸν γενόμενον ἐν τῷ μεταξὺ αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως Μιχαὴλ Παλαιολόγον τὴν Μονεμβασίαν καὶ τὰ κάστρα τοῦ Μυστρᾶ, τῆς Μαΐνης καὶ τοῦ Λεύκτρου, ἅτινα ἀπέβησαν ἔκτοτε τὰ ὁρμητήρια τῶν στρατιῶν τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων πρὸς ἀπολύτρωσιν τοῦ Μορέως ἀπὸ τῶν Φράγκων. Ὁ Γουλιέλμος ἀπέθανε κατὰ τὸ 1278, ἐπειδὴ δὲ συγχρόνως σχεδὸν ἀπέθανε καὶ ὁ γαμβρός του *Φίλιππος*, υἱὸς τοῦ Καρόλου Α' τοῦ Ἀνδηγαυικοῦ, βασιλέως τῆς Σικελίας καὶ τῆς Νεαπόλεως, ἡ διοίκησις τοῦ πριγκιπάτου τῆς Ἀχαΐας περιῆλθεν εἰς τὴν *Ἰσαβέλλαν*, τὴν κόρην τοῦ Γουλιέλμου καὶ χήραν τοῦ Φιλίππου, ἥτις, διαμένουσα ἐν Νεαπόλει, παρὰ τῷ πενθερῷ της βασιλεῖ, διῴκει τὸ πριγκιπᾶτον δι' ἀντιπροσώπων της.

Βαθμιαία παρακμή.—Ἀπὸ τοῦ 1278—1289 τὸ πριγκιπᾶτον διῴκησαν *βάϊλοι* εἴτε ἀποστελλόμενοι ἔξωθεν, εἴτε ἐκλεγόμενοι ἐκ τῶν βαρώνων τοῦ πριγκιπάτου, κατὰ τὸ 1289 ὅμως ἐπείσθη ὁ βασιλεὺς Κάρολος Β', υἱὸς Καρόλου τοῦ Α', νὰ συζεύξῃ τὴν Ἰσαβέλλαν Βιλλαρδουίνην μετὰ τοῦ ἐν τῇ αὐλῇ του ἐκ Φλάνδρας εὐγενοῦς *Φλωρεντίου τοῦ Ἀννονικοῦ* καὶ νὰ διορίσῃ αὐτὸν πρίγκιπα τῆς Ἀχαΐας. Ἐπὶ τῆς διοικήσεως τούτου, ἐπιτυχόντος ἑπταετῆ συνθήκην μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Β' τοῦ Παλαιολόγου, τὸ πριγκιπᾶτον ἀπήλαυσεν ἡσυχίας καὶ οἱ κάτοικοι αὐτοῦ Ἕλληνες καὶ Φράγκοι ἦσαν εὔποροι καὶ εὐτυχεῖς. Πρὸ τοῦ θανάτου του ὅμως (1297) περιῆλθεν εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Βυζαντινούς, ὅστις ἐξησθένησε τὸ πριγκιπᾶτον. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φλωρεντίου ἡ Ἰσαβέλλα ἀποσυρθεῖσα μετὰ τῆς τριετοῦς θυγατρός της Ματθίλδης εἰς τὸ παρὰ τὰς Καλάμας *Νησίον* (σημερ. *Μεσσήνην*) ἐπέτρεψε τὴν διοίκησιν τῆς χώρας εἰς τὸν κόμιτα Κεφαλληνίας *Ριχάρδον* ὡς βάϊλον· οὗτος δὲ νυμφευθεὶς μετ' ὀλίγον μετὰ τῆς χήρας ἀδελφῆς τῆς Ἰσαβέλλας, τῆς Μαργαρίτας, κυρίας τῆς Ἄκοβας, συνεδέθη μετὰ τοῦ δυναστικοῦ οἴκου τοῦ πριγκιπάτου. Κατὰ τὸ 1299 ὅμως ἡ πενταετὴς **Ματθίλδη** συνεζεύχθη

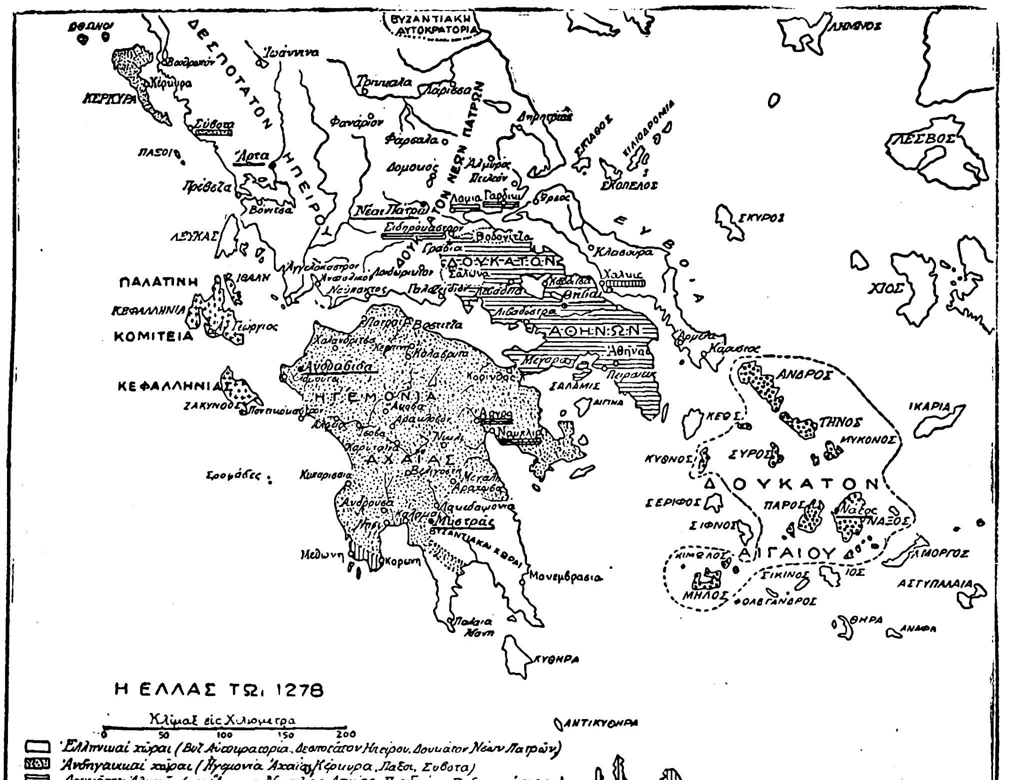

μετὰ τοῦ δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν Γουίδωνος τοῦ Β' Δελαρὸς καὶ ἡ μήτηρ της Ἰσαβέλλα κατὰ τὸ 1301 ἐν Νεαπόλει, ἀδείᾳ τοῦ βασιλέως Καρόλου τοῦ Β', τὸν *Φίλιππον τὸν Σαβανδικόν*, ὅστις καὶ ἀνεκηρύχθη ἡγεμὼν τῆς Ἀχαΐας. Τοῦτον ὅμως καθήρεσε κατὰ τὸ 1306 ὁ Κάρολος ἕνεκα τῶν πολλῶν πιέσεών του ἐκ φιλοχρηματίας, πρὸς τοὺς ὑπηκόους του καὶ διώρισεν ἀντ' αὐτοῦ τὸν υἱόν του *Φίλιππον τὸν Ταραντῖνον*, ὅστις ἐκυβέρνησε τὴν Ἀχαΐαν δι' ἐπιτρόπων μέχρι τοῦ 1313, ὅτε οὗτος παρητήθη τῆς ἐπικυριαρχίας τῆς Ἀχαΐας διὰ νὰ συζευχθῇ τὴν Αἰκατερίνην Βαλουᾶ, τελευταίαν ἀπόγονον τῶν Φράγκων αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ κληρονόμον τῶν ἐπὶ τοῦ ἀπολεσθέντος θρόνου δικαιωμάτων των, τὰ δὲ δικαιώματά του ἐπὶ τῆς Ἀχαΐας ἐξεχώρησεν εἰς τὸν Λουδοβῖκον τὸν Βουργουνδικόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωκεν ὡς σύζυγον τὴν θυγατέρα τῆς Ἰσαβέλλας Ματθίλδην, χήραν τοῦ Γουίδωνος Β'. Πρὶν ἢ ὅμως κατέλθῃ εἰς τὴν Ἀχαΐαν ὁ Λουδοβῖκος, ὁ διεκδικῶν τὴν κυριαρχίαν αὐτῆς ὡς γαμβρὸς τῆς προμνησθείσης νεωτέρας θυγατρὸς τοῦ Βιλλαρδουίνου, Μαργαρίτας, κυρίας τῆς Ἄκοβας, *Φερδινάνδος ὁ Ἀραγωνικὸς* εἶχε καταλάβει τὴν Ἀχαΐαν.

Μεταξὺ τῶν δύο μνηστήρων τοῦ θρόνου τοῦ πριγκιπάτου διεξήχθη τότε σφοδρὸς ἀγὼν ὅστις ἀπέληξε τέλος ὑπὲρ τοῦ Λουδοβίκου νικήσαντος ἐν Μανωλάδι (1316) τὸν Φερδινάνδον. Ἐπειδὴ ὅμως ἕνα μῆνα περίπου μετὰ τὴν μάχην τῆς Μανωλάδος ἀπέθανεν ὁ Λουδοβῖκος, δηλητηριασθείς, ὡς ἐλέγετο, ὑπὸ τοῦ κόμιτος τῆς Κεφαλληνίας, ἡ κυβέρνησις τοῦ πριγκιπάτου περιῆλθεν εἰς τὴν χήραν πάλιν γενομένην Ματθίλδην. Ὁ βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως τότε Ροβέρτος, διπλωμάτης δεξιώτατος, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ ἐκ νέου τὴν κατοχὴν τοῦ πριγκιπάτου ὑπὲρ τινος τῶν μελῶν τοῦ οἴκου του ἐπέτυχε νὰ φέρῃ εἰς τὴν Νεάπολιν τὴν Ματθίλδην καὶ ἐκεῖ νὰ συζεύξῃ αὐτὴν ἄκουσαν (1318) μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του *Ἰωάννου, κόμιτος τῆς Γραβίνης*, ὅστις παραυτα ἔλαβε καὶ τὴν προσωνυμίαν πρίγκιπος τῆς Ἀχαΐας, ἐνῷ ἡ Ματθίλδη διὰ τὴν πείσμονα ἀντίστασίν της ἐφυλακίσθη εἰς τὸ ἐν Νεαπόλει φρούριον τοῦ Ὠοῦ (Castel dell' Uovo), ὅπου καὶ ἀπέθανε μετὰ 15ῃ εἱρκτήν.

Ὁ Ἰωάννης Γραβίνας διῴκησε τὸ πριγκιπᾶτον διὰ βαΐλων μέχρι τοῦ 1333, ὅτε παρεχώρησε τὰ ἐπὶ τοῦ πριγκιπάτου δικαιώματά του εἰς τὴν χήραν τοῦ ἀδελφοῦ του, Φιλίππου Β', *Αἰκατερίνην Βαλουᾶ* καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς *Ροβέρτον*. Μόνον κατὰ τὸ 1324 εἶχε καταπλεύσει εἰς τὸν Μορέαν, ἀλλὰ καὶ τότε ἡ μετάβασίς του εἰς αὐτὸν καὶ βραχεῖα καὶ ἄκαρπος ὑπῆρξε. Καθ' ὅλον τὸ χρονικὸν διάστημα (1318—1333) τῆς ἡγεμονίας τοῦ Ἰωάννου Γραβίνα, αὐτὸς μὲν ἦτο κατάχρεως, διαρκῶς δανειζόμενος διὰ νὰ ἐπαρκῇ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς διοικήσεώς ἀπὸ τὸν ἐν Φλωρεντίᾳ τραπεζιτικὸν οἶκον Ἀτζαϊόλη, πρὸς τὸν ὁποῖον ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ δύο φέουδα τοῦ πριγκιπάτου πρὸς ἐξόφλησιν τῶν χρεῶν του, τὸ δὲ πριγκιπᾶτον διαρκῶς ἐκολοβοῦτο ὑπὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ διοικητοῦ τοῦ Μυσθρᾶ ἢ ἐλεηλατεῖτο ὑπὸ ἐπιδρομέων ἐκ τουρκικῶν καὶ καταλανικῶν στιφῶν. Οὕτω κατὰ τὸ 1320 ἀπεκόπη ἐκ τοῦ πριγκιπάτου ἡ Ἀρκαδία, βραδύτερον δὲ καὶ ἄλλαι χῶραι ἕως οὗ περιωρίσθη τοῦτο εἰς τέσσαρας βαρωνείας, τὴν τῶν Πατρῶν, τὴν τῆς Βελίγοστης, τὴν τῆς Βοστίτσης καὶ τὴν τῆς Χαλανδρίτσης.

Μετὰ τὸν Ἰωάννην Γραβίναν διῴκησε τὸ πριγκιπᾶτον ἀπὸ τοῦ 1333 μὲν μέχρι τοῦ 1346 ἡ *Αἰκατερίνη τοῦ Βαλουᾶ*, ἀπὸ δὲ τοῦ 1346—1364 ὁ υἱὸς αὐτῆς *Ροβέρτος ὁ Ταραντῖνος*. Ἐπ' αὐτῶν ἐπῆλθεν ἡ ἕνωσις πασῶν τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀνδηγαυικῶν κτήσεων πριγκιπάτου Ἀχαΐας, κομιτείας Κεφαλληνίας, κάστρου Ναυπάκτου καὶ τῆς νήσου Κερκύρας καὶ ηὐξήθησαν τὰ εἰς τὸν Μορέαν φέουδα τοῦ οἴκου Ἀτζαϊόλη. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ροβέρτου διῴκησε τὸ πριγκιπᾶτον ἀπὸ μὲν τοῦ 1364—1370 ἡ χήρα αὐτοῦ *Μαρία* καὶ ὁ ἐκ προγενεστέρου γάμου της υἱός της *Οὔγων Λουσινιανός*, ὁ ἡγεμὼν τῆς Γαλιλαίας, ἀπὸ δὲ τοῦ 1370—1373 ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ροβέρτου *Φίλιππος ὁ Γ'*. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φιλίππου ἡμφεσβήτησαν τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τοῦ πριγκιπάτου ἡ βασίλισσα τῆς Νεαπόλεως *Ἰωάννα Α'* καὶ ὁ *Ἰάκωβος Baux*. Ἐν ἀρχῇ κατίσχυσεν ἡ Ἰωάννα ἥτις καὶ ἐκυβέρνησε τὸ πριγκιπᾶτον διὰ βαΐλου μέχρι τοῦ 1376, ὅτε παρεχώρησε τὸ πριγκιπᾶτον εἰς τὸν τέταρτον σύζυγόν της *Ὄθωνα τῆς Βρουνσβίκης*, ὅστις τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐνεγυρίασεν αὐτὸ ἐπὶ 5 ἔτη εἰς τοὺς Σπιταλιώτας τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀντὶ ἐτησίας χορηγίας 4000 δουκάτων. Βραδύτερον ὅμως κατίσχυσεν ὁ Ἰάκωβος Baux διὰ τῆς Ἑταιρείας τῶν Ναβαρραίων, τῶν ὁποίων ὁ ἀρχηγὸς Μαϊῶτος Κοκερὲλ ἀπὸ μὲν τοῦ 1381—1383 ἐκυβέρνησε τὸ πριγκιπᾶτον ὡς βαΐλος τοῦ ἐπὶ ὑψηλῷ ὀνόματι ἐπικυριάρχου αὐτοῦ Ἰακώβου Baux, ἀπὸ δὲ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰακώβου (1383) ἐν Τάραντι ὡς ἐντελὼς ἀνεξάρτητος ἀπὸ πάσης ἐπικυριαρχίας ὡς καὶ ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν κατὰ τὸ 1386 **Πέτρος Σουπερανὸς (Βόρδος)**. Καὶ ἀπεπειράθησαν μὲν οἱ διάφοροι μνηστῆρες τοῦ πριγκιπάτου (Ἐρέδιας ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἱπποτῶν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, Ἀμαδαῖος ὁ Σαβανδικός, Λουδοβῖκος ὁ Βουρβωνικὸς καὶ ἄλλοι) νὰ ἐκδιώξωσι τοὺς παρεισάκτους ἐκείνους, ἀλλ' αἱ προσπάθειαί των ἀπέτυχον. Κατὰ τὸ 1396 μάλιστα ὁ Σουπερανὸς ἔλαβε παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Λαδισλάου τὴν προσηγορίαν κληρονομικοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀχαΐας.

Τοῦτον ἀποθανόντα (1402) διεδέχθη ἡ σύζυγός του *Μαρία*, ὡς ἡγεμονίς, τὴν πραγματικὴν ὅμως ἐξουσίαν περιεβλήθη ὁ ἐξ εὐγενοῦς οἴκου τῆς Γενούης καταγόμενος ἀνεψιὸς αὐτῆς *Κεντυρίων Ζαχαρίας*, ὁ φιλόδοξος τῆς Κυπαρισσίας βαρῶνος, ὅστις κατὰ τὸ 1404 ἔλαβε παρὰ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Λαδισλάου, ὡς ἐπικυριάρχου, τὴν προσωνυμίαν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀχαΐας. Ἐπ' αὐτοῦ παρὰ τὴν προσωπικὴν δραστηριότητά του, ἐξησθένησεν ἔτι μᾶλλον τὸ πριγκιπᾶτον τῆς Ἀχαΐας, διότι ὁ μὲν κόμης τῆς Κεφαλληνίας Κάρολος Τόκκος ἐπέτυχε παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως τὴν κατάργησιν τῶν φεουδαλικῶν δεσμῶν τῆς κομιτείας του ἀπὸ τοῦ πριγκιπάτου, οἱ δὲ ἀδελφοὶ Παλαιολόγοι (Ἰωάννης, Θεόδωρος καὶ Κωνσταντῖνος) καὶ ἡ Βενετία βαθμιαίως ἠκρωτηρίαζον αὐτό, ἕως ὅτου κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1429 πολιορκηθεὶς εἰς τὴν Χαλανδρίτσαν ὑπὸ τοῦ Θωμᾶ Παλαιολόγου, νεωτέρου ἀδελφοῦ τῶν εἰρημένων, ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ πρὸς αὐτὸν καὶ νὰ τοῦ δώσῃ τὴν θυγατέρα του Αἰκατερίνην σύζυγον, μὲ προῖκα τὰ τελευταῖα λείψανα τῆς φραγκικῆς ἡγεμονίας, ἀρκεσθεὶς εἰς τὴν οἰκογενειακήν του βαρωνείαν τῆς Κυπαρισσίας καὶ τὴν προσηγορίαν τοῦ ἡγεμόνος (πρίγκιπος) μέχρι τοῦ θανάτου του (1432). Οὕτω κατὰ τὸ 1432 (κατ' οὐσίαν τῷ 1430), ἤτοι μετὰ πάροδον 227 ἐτῶν, ἐξέλιπε τὸ πριγκιπᾶτον τῆς Ἀχαΐας καὶ σύμπασα ἡ Πελοπόννησος, πλὴν τῆς Μεθώνης, Κορώνης, τῶν ἀπ' αὐτῶν ἐξαρτωμένων 7 κάστρων, καὶ τοῦ Ναυπλίου καὶ τοῦ Ἄργους, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐκυμάτιζεν ἡ σημαία τῆς Βενετίας, ἔγιναν ἑλληνικά.

Ἡ ἱστορία τοῦ πριγκιπάτου, ὡς κατεδείχθη ἀνωτέρω, διαιρεῖται εἰς δύο περιόδους, τὴν τοῦ *χρυσοῦ αἰῶνος* περατωθεῖσαν κατὰ τὸ 1262 μὲ τὴν παράδοσιν τῶν 4 κάστρων ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου Βιλλαρδουίνου καὶ τὴν τῆς *βαθμιαίας παρακμῆς* μέχρι τοῦ ἐξαφανισμοῦ του. Εἰς τὸν ἀκρωτηριασμόν του ἐν ἀρχῇ καὶ τὸν ἐξαφανισμὸν του ἐν τέλει συνετέλεσαν πολλὰ αἴτια, ἐκ τῶν ὁποίων κυριώτερα ἦσαν, ἡ ἐν Πελοποννήσῳ μονομαχία Ἑλλήνων καὶ Φράγκων ἀρξαμένη ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως ἰδίως τοῦ δεσποτάτου τοῦ Μυσθρᾶ, ἡ ἔλλειψις ἑνιαίας διοικήσεως τοῦ πρι(γ)κιπάτου, ἰδίως ὅτε ἐκυβερνᾶτο διὰ βαΐλων, τὰ προνόμια τῶν ὑποτελῶν βαρώνων (ὁ ἡγεμὼν τῆς Ἀχαΐας ἦτο πρῶτος ἐν ἴσοις) καὶ οἱ ἑκάστοτε ἐκρηγνύμενοι ἐμφύλιοι πόλεμοι μεταξὺ τῶν μνηστήρων τοῦ θρόνου. Εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν μίαν ἀναμφισβήτητον προσέφερον ὑπηρεσίαν οἱ Φράγκοι ἡγεμόνες τοῦ πριγκιπάτου καὶ τῶν βαρωνειῶν αὐτοῦ, ὅτι ἐπίεσαν περισσότερον τὸν λατινικὸν ἐν αὐτῷ κλῆρον ἢ τὸν ἑλληνικόν. Οὕτω δὲ ὄχι μόνον ἡ ἰδέα τῆς ἑνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν δὲν ἐκαλλιεργήθη, ἀλλὰ καὶ ἀπεφεύχθη πᾶς προσηλυτισμὸς τῶν ὀρθοδόξων.

Πίναξ τῶν ἡγεμόνων τοῦ Πριγκιπάτου.— 1) Γουλιέλμος Α' Σαμπλίττης (1205—1209). 2) Γοδοφρεῖδος Α' Βιλλαρδουῖνος (1209—1218). 3) Γοδοφρεῖδος Β' Βιλλαρδουῖνος (1218—1246). 4) Γουλιέλμος Β' Βιλλαρδουῖνος (1246—1278). 5) Ἰσαβέλλα Βιλλαρδουίνη (1278—1289). 6) Ἰσαβέλα καὶ Φλωρέντιος (1289—1297). 7) Ἰσαβέλλα (1297—1301). 8) Ἰσαβέλλα καὶ Φίλιππος (1301—1306). 9) Φίλιππος Β' (1306—1313). 10) Λουδοβῖκος Βουργουνδικός, ἐν πολέμῳ πρὸς τὸν Φερδινάνδον Ἀραγωνικὸν (1313—1316). 11) Ματθίλδη (1316—1318). 12) Ἰωάννης Γροβίνας (1318—1333). 13) Αἰκατερίνη Βαλουᾶ (1333—1346). 14) Ροβέρτος ὁ Ταραντῖνος (1346—1364) 15) Μαρία τῶν Βουρβόνων μετὰ τοῦ υἱοῦ της Οὔγωνος (1364—1370). 16) Φίλιππος Γ' (1370—1373). 17) Ἰωάννα Α' (1374—1376). 18) Ὄθων τῆς Βρουνσβίκης (1376—1381, διὰ τῶν ἱπποτῶν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἀπὸ τοῦ 1377—1381). 19) Ἰάκωβος Baux (1381—1383). 20) Μαϊῶτος Κοκερὲλ (1383—1386). 21) Πέτρος Σουπερανός, ὁ Βόρδος (1386—1402). 22) Μαρία Σουπερανοῦ, τὸ γένος Ζαχαρία (1402—1404). 23) Κεντυρίων Ζαχαρίας (1404—1432).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Οὐίλλιαμ Μίλλερ*, Ἱστορία τῆς Φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι κατὰ μετάφρασιν *Σ. Λάμπρου* (βλ. καὶ τὸν ἐν αὐτῇ πίνακα βιβλιογραφίας). *Ch. Lewing*, La principauté d' Achaïe féodale. *Χρ. Κορύλλου*, Ἀχαΐα κλπ.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **Ἀχαΐα** ἢ *Ἀχαία [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔφερον προσέτι: —1) Πόλις τις ἐν Κρήτῃ, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐκαλοῦντο αἱ ἔλαφοι *ἀχαΐναι*, διότι μόνον ἐν ταύτῃ ὑπῆρχον.— 2) Τοποθεσία τις ἐν Πόντῳ.— 3) Ὀχυρὸν χωρίον παρὰ τὸν Κιμμέριον Βόσπορον.— 4) Λόφος παρὰ τὴν Κάρυστον τῆς Εὐβοίας.— 5) Πόλις τῆς Ἀρείας (*Στραβ.* 11, 516).— 6) Πόλις τῆς Ῥόδου (ἴσως ἡ ἀκρόπολις τοῦ *Ἰαλυσοῦ*) (*Διόδ. Σικ.* 5, 57, *Ἀθην.* 8, 360 ε.). — 7) Πηγή τις παρὰ τὴν πόλιν τῆς ἀρχαίας Μεσσηνίας Δώριον, ἥτις ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ἀνδανίας εἰς Κυπαρισσίαν ὁδοῦ. — α.

— **Ἀχαΐα** *(Ρωμαϊκὴ ἐπαρχία) [Ἀρχ.]*. Ἐκλήθη *Ἀχαΐα* ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ὁλόκληρος ἡ καθυποταγεῖσα ὑπ' αὐτῶν *νότιος Ἑλλάς*, περιλαμβάνουσα τὴν *Πελοπόννησον*, τὴν *Στερεὰν Ἑλλάδα* μέχρι τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς *Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας* καὶ τὴν νῆσον *Εὔβοιαν*. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔλαβεν ἡ μεσημβρινὴ Ἑλλάς, διότι τὸ ἰσχυρότερον καὶ τελευταῖον ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ὑποταγὲν ἐκ τῶν ἑλληνικῶν κρατῶν ἦτο ἡ *ἀχαϊκὴ συμπολιτεία*. Ἡ ρωμαϊκὴ αὕτη ἐπαρχία, ἑβδόμη κατὰ σειρὰν στρατηγικὴ ἐπαρχία ἐπὶ Στράβωνος, κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπήγετο εἰς τὸν διοικητὴν τῆς Μακεδονίας, βραδύτερον ὅμως ἀπετέλεσεν ἰδίαν διοικητικὴν περιφέρειαν *(ἐπαρχίαν, provinciam)*, μὲ πρωτεύουσαν τὴν *Κόρινθον* εἰς τὴν ὁποίαν ἥδρευεν ὁ διοικητὴς (ἀνθύπατος, proconsul) αὐτῆς. Πολλαὶ ὅμως τῶν πόλεων τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος, αὐτόνομοι ἢ σύμμαχοι τῶν Ρωμαίων οὖσαι, δὲν ὑπήγοντο εἰς τὸν ἀνθύπατον Ἀχαΐας κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους.

— **Ἀχαΐα Φθιῶτις** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ περὶ τὴν Ὄθρυν ὀρεινὴ χώρα, ἡ καταλήγουσα εἰς τὴν μικρὰν παρὰ τὸν Παγασιτικὸν κόλπον πεδιάδα, ἥτις σήμερον καλεῖται πεδιὰς τοῦ Ἁλμυροῦ. Πρὸς Β. εἶχεν αὕτη τὴν Θεσσαλίαν, πρὸς Α. τὸν Παγασιτικὸν κόλπον *(Παγασαῖον)*, πρὸς Ν τὴν χώραν τῶν Μαλιέων καὶ τὸν Εὐβοϊκὸν κόλπον καὶ πρὸς Δ. τὴν χώραν τῶν Αἰνιάνων καὶ τῶν Δολόπων. Κατὰ τὸν Ὅμηρον (Ἰλ. Β' 684), ἡ χώρα αὕτη μετὰ τῶν πρὸς Β καὶ Δ πεδιάδων, τῆς σημερινῆς πεδιάδος τῶν Φαρσάλων καὶ τῆς σημερινῆς πεδιάδος τῆς Λαμίας, ἀνῆκεν εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Ἀχιλλέως ὑπὸ τὸν ὁποῖον εἶχον ἐκστρατεύσει Μυρμιδόνες, Ἕλληνες καὶ Ἀχαιοί. *Ἀχαιοὶ* δὲ ἢ *Ἀχαιοὶ Φθιῶται* ἐκαλοῦντο οἱ κάτοικοι τῆς χώρας ταύτης, καὶ κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους καὶ *Ἀχαῒς Φθιῶτις* (Στραβ. C. 45) αὕτη. Αἱ συμπτώσεις αὗται, ὅτι δηλαδὴ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ κατὰ πρῶτον φαίνονται κατοικήσαντες οἱ λαοὶ οἵτινες ἔφερον τότε ἀρχαιότερον *(Ἀχαιοί)* κοινὸν ἐθνικὸν ὄνομα τῶν ἑλληνικῶν φύλων καὶ τὸ νεώτερον *(Ἕλληνες)*, ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ μυθικοῦ τῆς χώρας ταύτης βασιλέως (Ἀχιλλεὺς) ἐτυμολογικῶς ἔχει τὴν αὐτὴν προέλευσιν πρὸς τὸ ὄνομα τῆς χώρας *(Ἀχαΐς)* καὶ τῶν κατοίκων *(Ἀχαιοί)* καὶ ὅτι διετήρησε καὶ ἡ χώρα καὶ οἱ κάτοικοι τὸ κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ὄνομά των καὶ κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, ὑπὸ πολλῶν σήμερον δὲν θεωροῦνται τυχαῖαι, ἀλλ' εἶναι ἐνδείξεις ὅτι ἡ χώρα αὕτη ὑπῆρξεν ἡ κοιτὶς τῶν Ἀχαιῶν, οἵτινες ἐκ τῆς χώρας ταύτης ὁρμηθέντες ἐγκατεστάθησαν τὸ πρῶτον ἐν Ἀργολίδι καὶ Λακωνίᾳ, ἔνθα ἵδρυσαν ἰσχυρὰ βασίλεια, καὶ διεσπάρησαν ἔπειτα εἰς τε τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα, τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Εἰς ἐνίσχυσιν τῆς γνώμης ταύτης ἔρχονται καὶ οἱ μῦθοι κατὰ τοὺς ὁποίους ἐκ τῆς χώρας ταύτης ἔγινεν ἡ πρώτη κατὰ θάλασσαν ἐπιχείρησις τοῦ ἀχαϊκοῦ φύλου ὑπὸ τὸν Φρίξον, τὸν ὁποῖον διεδέχθη ἔπειτα ὁ ἐκ τῆς γειτονικῆς πόλεως Ἰωλκοῦ Ἰάσων, καὶ τὰ ἴχνη πολλῶν συνοικισμῶν τῆς νεολιθικῆς καὶ χαλκῆς περιόδου. Μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Θεσσαλῶν εἰς τὴν ἀπ' αὐτῶν κληθεῖσαν Θεσσαλίαν ἡ πρὸς Β. πεδιὰς τοῦ βασιλείου τοῦ μυθικοῦ Ἀχιλλέως ὑπήχθη εἰς τοὺς Θεσσαλοὺς καὶ ἀπετέλεσε βραδύτερον τὴν *τετραρχίαν Φθιῶτιδα*, ἡ δὲ ὀρεινή, ἡ *Φθιῶτις Ἀχαΐα*, ἔμεινεν αὐτόνομος καὶ παρεῖχε μόνον εἰς τοὺς Θεσσαλοὺς ὀλίγον στρατὸν καὶ ὀλίγα χρήματα. Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους γίνεται τὸ πρῶτον μνεία τῆς χώρας ταύτης κατὰ τὴν ἐναντίον τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν τοῦ Ξέρξου, διότι εἰς τὴν πόλιν αὐτῆς *Ἄλον* ἀπεβιβάσθη ὁ ἑλληνικὸς στρατός, ὅτις διὰ τῆς Θεσσαλίας πορευθεὶς κατέλαβε τὰ στενὰ τῶν Τεμπῶν (*Ἡροδ.* Ζ' 132), καὶ δι' αὐτῆς, ὡς χώρας φιλικῆς (εἶχε δώσει τὰ σημεῖα ὑποταγῆς, γῆν καὶ ὕδωρ, μετὰ τὴν ἐκ Τεμπῶν ἀποχώρησιν τῶν Ἑλλήνων), εἰσέβαλεν εἰς τὴν χώραν τῶν Μαλιέων ὁ Ξέρξης (*Ἡροδ.* Ζ' 196).

Κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον διὰ τῆς χώρας αὐτῶν διῆλθεν ὁ Βρασίδας, συναντηθεὶς εἰς τὴν πόλιν αὐτῆς *Μελίτειαν* μετὰ τῶν ἐκ Φαρσάλου φίλων του (Θουκ. Δ' 78) καὶ βραδύτερον (394 π. Χ) ὁ Ἀγησίλαος, ἀνακληθεὶς ἐκ τῆς εἰς Μ. Ἀσίαν ἐκστρατείας του (Ξεν. Ἑλλ. Δ'. 3.9). Ἡ Ἀχαΐα ἠκρωτηριάσθη μὲν κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον (413 π. Χ.) ὑπὸ τῶν Μαλιέων καὶ βραδύτερον (342 π. Χ.) ὑπὸ τοῦ Φιλίππου Β', ἀλλὰ φαίνεται, ὅτι καὶ κεκολοβωμένη ἔμεινεν αὐτόνομος κατὰ τε τὸν Δ' καὶ Γ' π. Χ. αἰῶνα ἢ τοὐλάχιστον τὸν πλεῖστον χρόνον αὐτῶν, ἀφοῦ καὶ ἱερομνήμονας ἀπέστειλλεν εἰς Δελφοὺς καὶ νομίσματα ἔκοπτεν. Κατὰ τὸ 323 οἱ κάτοικοι τῆς χώρας μετέσχον τοῦ *Λαμιακοῦ πολέμου*, πλὴν τῶν κατοίκων τῆς πόλεως *Θηβῶν (Φθιωτῶν)*, καὶ κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Γαλατῶν ὑπέστησαν πολλὰ δεινὰ ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἐκείνων. Κατὰ τοὺς μεταξὺ

Digitized by Google

Αἰτωλικῆς συμπολιτείας καὶ Φιλίππου πολέμους, ἡ Φθιῶτις Ἀχαΐα ἐτάχθη μετὰ τῶν Αἰτωλῶν μετὰ τῆς συμπολιτείας τῶν ὁποίων καὶ ἡνώθη. Κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος φαίνεται αὐτόνομος ἡ χώρα, ἀλλὰ κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ ἑνοῦται μετὰ τῆς Θεσσαλίας καὶ ἔκτοτε γίνεται μνεία τῶν κατοίκων αὐτῆς ὡς *Θεσσαλῶν*.

Τὰ εὑρεθέντα σήμερον νομίσματα τῆς χώρας ταύτης ἔχουσι κοπῆ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 302—286 π.Χ. καὶ φέρουσιν, ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως κεφαλὴν νύμφης, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας τὴν ἐπιγραφὴν ΑΧΑΙΩΝ καὶ τὴν εἰκόνα τῆς Ἀθηνᾶς ἐφορμώσης.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Ἀχαΐα *[Γεωγρ.]*. Διαμέρισμα τῆς βορειοδυτικῆς Πελοποννήσου, ὁριζόμενον πρὸς Β μὲν ὑπὸ τῶν κόλπων Πατραϊκοῦ καὶ Κορινθιακοῦ, πρὸς Δ ὑπὸ τῆς Ἠλείας καὶ ἐν μέρει ὑπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους, πρὸς Ν ὑπὸ τῆς Ἠλείας καὶ τῆς Ἀρκαδίας καὶ πρὸς Α ὑπὸ τῆς Κορινθίας. Πρότερον ἀπετέλει ἴδιον ὁμώνυμον νομὸν τοῦ Κράτους, ἤδη ὅμως ἀπαρτίζεται ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν *Πατρῶν*, *Αἰγιαλείας* καὶ *Καλαβρύτων* τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος (βλ. κατωτέρω Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος *νομός*), ἔχουσῶν ἐν συνόλῳ ἔκτασιν 3250 τετρ. χμτρ.

Ὀρεογραφία.—Τὰ ὑψηλότερα ὄρη τῆς Ἀχαΐας, ἥτις θεωρεῖται ὡς ὀρεινὴ περιοχή, εἶναι τὰ *Ἀροάνια* (*Χελμὸς* ὕψ. 2355 μ.) ὁ *Ἐρύμανθος* (*Ὠλωνός*, ὕψ. 2224 μ.), τὸ *Παναχαϊκὸν* (*Βοϊδιάς*, ὕψ. 1927 μ.), ἡ *Κερύνεια* (*Κλωκός*, ὕψ. 1780 μ.) καὶ ἡ *Σκόλλις*, (*Σανταμέρι*, ὕψ. 1016 μ.). Τὰ Ἀροάνια ἐκτείνονται εἰς τὰ Α καὶ ΝΑ τῆς Ἀχαΐας, κλάδοι δὲ τούτων συνεχίζονται πρὸς τὴν Κορινθίαν σχηματίζοντες ἐν αὐτῇ τὰ ὄρη *Χελυδωρέα* (*Μαῦρον ὄρος*, ὕψ. 1759 μ.), συνέχειαν τῆς *Κυλλήνης*, καὶ τὴν *Εὐρωστίνην* ἥτις ἀποτελεῖ τὰ πρὸς Α ὅρια μεταξὺ Ἀχαΐας καὶ Κορινθίας. Ἕτερος κλάδος τούτων εἶναι καὶ ὁ *Κράθις* (*Ζαρουχλέϊκο βουνό*, ὕψ. 1447 μ.) ὅστις εἶναι βραχύς. Ὁ Ἐρύμανθος καταλαμβάνει τὰ ΝΝΑ, Ν καὶ ΝΔ τῆς Ἀχαΐας ἀποτελῶν τὰ μεταξὺ ταύτης, Ἀρκαδίας καὶ Ἠλείας ὅρια, εἶναι δὲ πολυκόρυφος, ἔχων παραφυάδα τὸν *Τάρταρον* (ὕψ. 1229 μ.), ὅστις μετά τινων προβούνων αὐτοῦ ἀποτελεῖ τὸν συνδετικὸν κρίκον μεταξὺ τοῦ Ἐρυμάνθου καὶ τῶν Ἀροανίων. Ἕτεροι κλάδοι τοῦ Ἐρυμάνθου εἶναι καὶ τὸ *Καλλιφῶνι*, τὸ *Λεχουρίτικον*, τὸ *Ἁγιοβλασίτικον* κλπ. Τὸ Παναχαϊκὸν ἐκτείνεται καθ' ὁλοκληρίαν ἐν τῇ Ἀχαΐᾳ καὶ ἐν τῷ κέντρῳ αὐτῆς ἐν σχήματι ἐπιμήκει καὶ τοξοειδεῖ μὲ διάταξιν ἀπὸ ΒΑ πρὸς ΝΔ, καθ' ὅλας δὲ σχεδὸν τὰς διευθύνσεις τούτου ἐξικνοῦνται πολλοὶ πρόβουνοι καὶ γήλοφοι, διὰ τῶν ΝΑ μάλιστα τοιούτων, παρὰ τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ *Πείρου*, ἑνοῦται τὸ ὄρος τοῦτο μετὰ τοῦ Ἐρυμάνθου. Καὶ ἡ Κερύνεια ἐκτείνεται ὁλόκληρος ἐν τῇ Ἀχαΐᾳ, ἀποτελοῦσα τὸ μεθόριον τῶν ἐπαρχιῶν Πατρῶν, Αἰγιαλείας καὶ Καλαβρύτων. Ἡ Σκόλλις τέλος ἄρχεται ἐκτεινομένη μεταξὺ τοῦ Ἐρυμάνθου καὶ τοῦ Παναχαϊκοῦ, διαχωριζομένη δὲ ἀπὸ μὲν τοῦ πρώτου δι' εὐρειῶν κοιλάδων καὶ ἀπὸ τοῦ δευτέρου διὰ τοῦ Πείρου, καταλήγει εἰς τὴν Ἠλείαν.

Ἡ Ἀχαΐα λόγῳ τῆς διαμορφώσεώς της στερεῖται πεδινῶν ἐκτάσεων ἐκτεταμένων. Πλὴν ὀροπεδίων τινῶν (*Γαϊδουργιάρη*, *Βουντούχλα κλπ.*) καὶ μικροῦ σχετικῶς ἐμβαδοῦ πεδιάδων (Πατρῶν, Αἰγίου κλπ.), ἀξία σημειώσεως εἶναι ἡ μεγαλυτέρα πεδινὴ ἔκτασις, ἡ τῆς *Μανωλάδος* (Ἀχαϊκὸν τμῆμα), εἰς ἣν συνέχονται αἱ μικρότεραι τοιαῦται τῆς *κυρίως Ἀχαΐας* καὶ *Ἀλυσσοῦ* διχαζόμεναι ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Πείρου.

Ὑδατογραφία.—Ἡ Ἀχαΐα ἔχει ποταμοὺς τινας καὶ ἀρκετοὺς χειμάρρους πηγάζοντας τόσον ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ ὀρέων, ὅσον καὶ ἐκ τῶν τῆς Ἠλείας καὶ Ἀρκαδίας τοιούτων. Εἰς τὸ Ἰόνιον ἐκβάλλει ὁ ποταμὸς *Λάρισος* (κοινῶς *Μάννα* ἢ *Ριολίτικο ποτάμι*), πηγάζων ἐκ τῆς Σκόλλιδος τῆς Ἠλείας, ἀποτελῶν δὲ τὰ φυσικὰ ὅρια μεταξὺ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος. Εἰς τὸν Πατραϊκὸν κόλπον ἐκβάλλουσιν ὁ *Πεῖρος* (κοινῶς *Καμινίτσα*), πηγάζων ἐκ τοῦ Ἐρυμάνθου, καὶ οἱ χείμαρροι *Μανωλιά*, *Σαραβαλέϊκο*, *Γλαῦκος*, *Διακονιάρης* (ἢ *Ἐλεκιστριανός*), *Μείλιχος*, *Χάραδρος* (κοινῶς *Μποζαΐτης*), καὶ *Σέλεμνος* (κοινῶς *Καστριτσιάνικος*), πηγάζοντες ἐκ τοῦ Παναχαϊκοῦ, εἰς τὸν Κορινθιακὸν δὲ οἱ *Βολιναῖος* (*Δραπανέϊκο ποτάμι*) καὶ *Φοῖνιξ* (κοινῶς *Σαλμενῖκος*) πηγάζοντες ἐπίσης ἐκ τοῦ Παναχαϊκοῦ, τοῦ τελευταίου μάλιστα ἀποτελοῦντος φυσικὸν ὅριον τῶν ἐπαρχιῶν Πατρῶν καὶ Αἰγιαλείας, ὁ *Μεγανείτας* (κοινῶς *Γαϊδουροπνίχτης*), ἐπίσης πηγάζων ἐκ τοῦ Παναχαϊκοῦ, ὁ *Σελινοῦς*, πηγάζων ἐκ τοῦ Ἐρυμάνθου, ὁ *Κερυνίτης* (κοινῶς *Μπουφούσκια*), πηγάζων ἐν μέρει ἐκ τῆς Κερυνείας καὶ ἐν μέρει ἐκ τῶν ἀνατολ. προβούνων τοῦ Παναχαϊκοῦ, ὁ *Βουραϊκὸς* (*Ἐρασῖνος*), πηγάζων ἀπὸ τοῦ Ἐρυμάνθου καὶ τῶν Ἀροανίων, ὁ *Λαδοπόταμος*, πηγάζων ἐκ προβούνου τῶν Ἀροανίων, ὁ *Κράθις*, πηγάζων ἐκ τῆς ὁμωνύμου παραφυάδος τῶν Ἀροανίων, ἔχων παραπόταμον τὸν *Στύγιον*, ὁ χείμαρρος *Θελοπόταμον*, ἐπίσης πηγάζων ἐκ προβούνου τῶν Ἀροανίων, ὁ *Κριὸς* (κοινῶς *Βλωβοκίτικον*), πηγάζων ἐκ τῆς Εὐρωστίνης.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ποταμῶν, ἐν Ἀχαΐᾳ ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι, σημαντικώτεροι μάλιστα, ἐκχυνόμενοι εἰς ἄλλους ποταμοὺς τῆς Πελοποννήσου, διαρρέοντες κατὰ μέγα μέρος τὴν ΝΑ ἔκτασιν αὐτῆς, ἔνθα ἡ ἐπαρχία Καλαβρύτων. Σημαντικώτερος πάντων εἶναι ὁ *Λάδων* (κοινῶς *Ρουφιᾶς*), πηγάζων ἐκ τῶν κλάδων τῶν Ἀροανίων *Ὀρύξεως* (κοινῶς *Σαϊτᾶ* ὕψ. 1813 μ.) καὶ *Πεντελείας* (*Δουρδουβάνας*, ὕψ. 2112 μ.) καὶ ἐκχυνόμενος, ἀφοῦ διασχίσῃ τὴν Γορτυνίαν, εἰς τὸν Ἀλφειὸν ποταμόν. Κύριοι παραπόταμοι τούτου ἐν τῇ Ἀχαΐᾳ εἶναι ὁ *Ἀροάνιος*, πηγάζων ἐκ τῶν νοτίων ὑπωρειῶν τῶν ὁμωνύμων ὀρέων, δεχόμενος πρότερον καὶ τὰ ὕδατα τοῦ χειμάρρου *Κλείτορος*, καὶ ὁ *Τράγος* (κοινῶς *Μπαλτζάκος*) βαίνων ἐκ τῆς Γορτυνίας, ἔνθα συμβάλλουσι καὶ σχηματίζουσι τοῦτον οἱ ποταμοὶ *Μαλσοίτας* καὶ *Μυλάων*. Ἕτερος δὲ σημαίνων ποταμὸς τῆς Ἀχαΐας εἶναι ὁ *Ἐρύμανθος*, πηγάζων ἐκ τοῦ ὁμωνύμου ὄρους καὶ τοῦ κλάδου του *Λαμπείας* (κοινῶς *Ἀστρᾶ*) καὶ ἐκχυνόμενος ἐπίσης εἰς τὸν Ἀλφειόν, ἀφοῦ διέλθῃ ἐκ τῆς βορείου Ἀρκαδίας καὶ διασχίσῃ μέρος τῆς Ἠλείας. Οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ δύο κυρίως βραχιόνων, οἵτινες παρὰ τὰ *Τριπόταμα* συννενοῦνται, συμβάλλοντος ἐνταῦθα καὶ τοῦ παραποτάμου του *Ἀροανίου* (ἀσχέτου τῷ ἀνωτέρῳ ὁμωνύμῳ), πηγάζοντος κυρίως ἀπὸ τοῦ Ταρτάρου.

Λιμνῶν ἡ Ἀχαΐα στερεῖται· σημειωτέα μόνον ἡ ὡς ἰχθυοτροφεῖον χρησιμεύουσα λιμνοθάλασσα τοῦ *Πάππα*, ΝΑ τοῦ Ἀράξου.

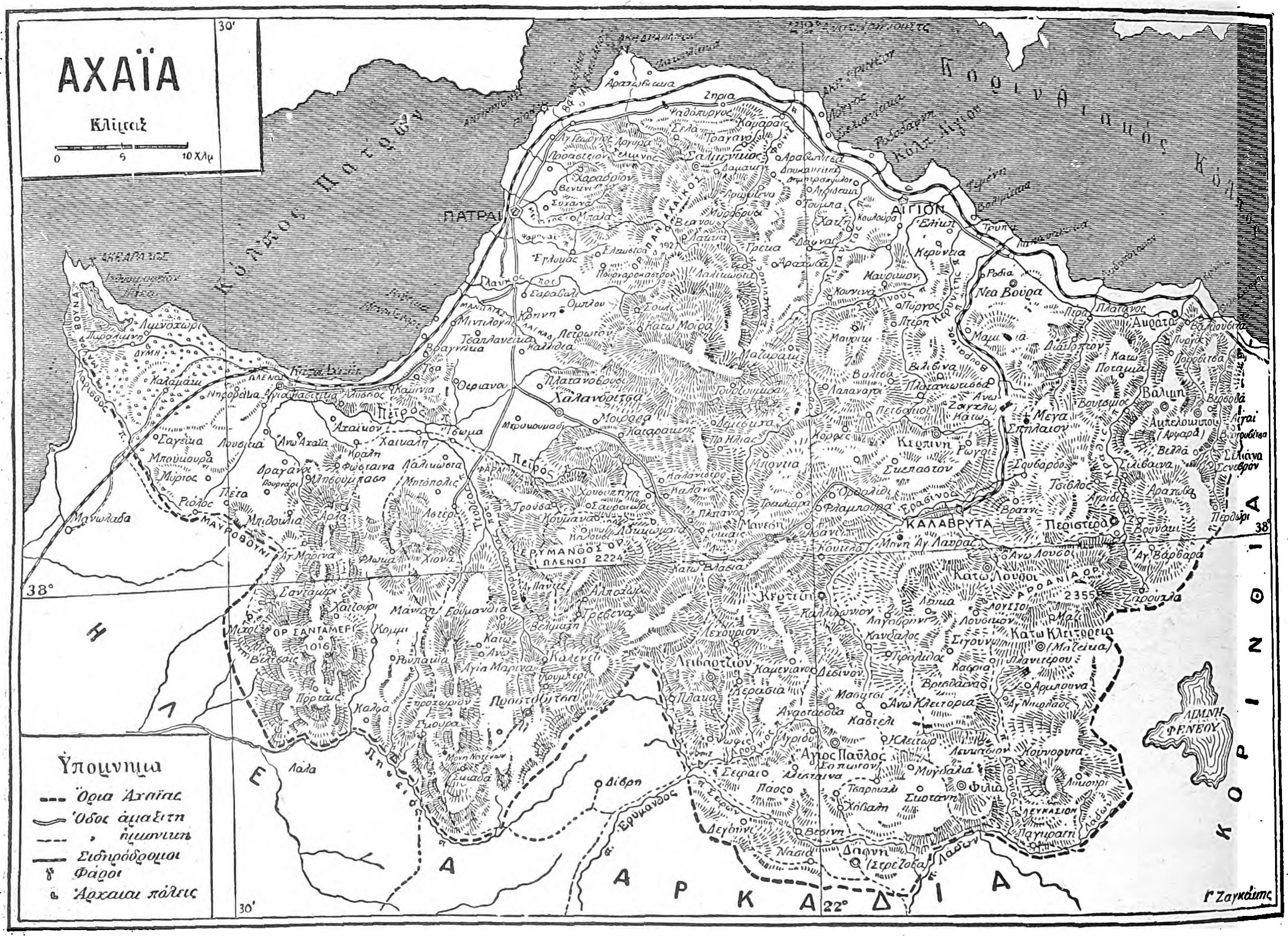

Κλῖμα.— Τὸ κλῖμα τῆς Ἀχαΐας ἔχει πολλὰς ποικιλίας· οὐχ ἧττον ὅμως γενικῶς ἐξεταζόμενον χαρακτηρίζεται ὡς ἓν τῶν ἀρίστων τοιούτων τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ἔαρ εἶναι ὑγρὸν καὶ ψυχρὸν ἐν ἀρχῇ, γλυκὺ κατὰ τὰ μέσα καὶ θερμὸν κατὰ τὸ τέλος, τὸ θέρος ξηρότατον καὶ θερμότατον, τὸ φθινόπωρον ἐν ἀρχῇ μὲν θερμόν, βραδύτερον γλυκὺ καὶ ἐν μέρει εὐάρεστον καὶ ὑγρόν, παρουσιαζομένων ὅμως ἀποτόμων ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν· ὁ χειμὼν τέλος εἶναι γενικῶς ἤπιος, μόνον δὲ κατὰ μικρὰς περιόδους δριμύς. Ἡ θερμοκρασία κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας κατέρχεται καὶ ὑπὸ τὸ μηδέν, ἡ μέση δὲ τοιαύτη κατ' αὐτοὺς κυμαίνεται μεταξὺ 9°—12°· κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας δ' ἀνέρχεται μέχρι 40°, οὔσης τῆς μέσης τοιαύτης μεταξὺ 23°—27°. Αἱ βροχαὶ κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας εἶναι συχναί, δὲν εἶναι ὅμως συνεχεῖς, κατὰ τοὺς ἐαρινοὺς καὶ ἰδίως τοὺς φθινοπωρινοὺς τοιούτους δὲν ἐλλείπουσι, κατὰ τοὺς θερινοὺς δ' εἶναι μᾶλλον σπάνιαι. Τὸ μέσον ὕψος τοῦ καταπίπτοντος ἐτησίως ὕδατος ὑπολογίζεται εἰς 704 χμ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γ. Παπανδρέου*, Ἀζανιὰς (Πύργος 1866). *Χρ. Π. Κορύλλου*, Νομὸς Ἀχαΐας, ἐν χωρογραφίᾳ τῆς Ἑλλάδος, ἐκδόσεως Ὁμίλου Ἐκδρομῶν (Ἀθῆναι, 1903).

Δ. Σ. ΜΟΥΣΓΑΚΑΣ

Digitized by Google

—**Ἀχαΐα** *Ἄνω [Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Δύμης τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐοήλιδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ.(1928) 417. Κεῖται ἐπὶ τοῦ ὑψώματος *Μόβρη*, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ φρεατίων ὑδάτων. Μετὰ τῆς *Κάτω Ἀχαΐας*, ὁπόθεν διέρχεται ἡ ἐκ Πατρῶν πρὸς Πύργον γραμμὴ τῶν ΣΠΑΠ, συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ (1 ὥρα). Εἰς τὴν κοινότητα ἀριθμοῦσαν συνολικῶς 583 κατοίκους ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Σπαλιαρέϊκα* καὶ *Πλανιτερέϊκα*. Δ. Ε. Μ.

—**Ἀχαΐα** *Κάτω [Γεωγρ.]* Κώμη τῆς ἰδίας ὡς ἄνω ἐπαρχίας, ἕδρα ὁμωνύμου ἐπίσης κοινότητος. Κάτ. (1928) 2153. Κεῖται ἐπὶ ὑψώματος ἄνωθεν τῆς ἀκτῆς τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου καὶ ἐν ᾗ θέσει τοποθετεῖται ἡ ἀρχαία *Ὤλενος*. Ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων μεταφερομένων ἐκ τοῦ *Πουρναρίου* διὰ σωληνωτοῦ ὑδραγωγείου. Ἡ κοινότης παράγει πεφημισμένον οἶνον (600.000 ὀκ.), σταφίδα (700.000 ἑνετ. λίτρ.), ἑσπεριδοειδῆ, καπνόν, ἔλαιον, διαφόρους καρπους κλπ. Ἔχει ἐπίσης ἐπαρκῆ κτηνοτροφίαν καὶ μελισσοκομίαν. Διὰ τῆς Κάτω Ἀχαΐας διέρχεται ἡ ἐκ Πατρῶν πρὸς Πύργον γραμμὴ τῶν ΣΠΑΠ, ἀπέχει δὲ αὕτη, ἐκ μὲν τῶν Πατρῶν 21 χμτ. καὶ ἐκ τοῦ Πύργου 78 χμτρ. Μετὰ τῶν Πατρῶν συγκοινωνεῖ καὶ δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χμτρ. 21 ½) μέσῳ Ἁγ. Βασιλείου καὶ Τσουκαλεΐκων. Εἰς τὴν κοινότητα, ἀριθμοῦσαν ἐν συνόλῳ 2273 κατοίκους, ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Συκιό*. Δ. Ε. Μ.

— **Ἀχαΐας** καὶ *Ἤλιδος νομὸς [Γεωγρ.]*. Ὁ βορειοδυτικὸς τῶν πέντε νομῶν τῆς Πελοποννήσου, βρεχόμενος πρὸς Β. ὑπὸ τῶν Πατραϊκοῦ καὶ Κορινθιακοῦ κόλπων, πρὸς Δ. δὲ ὑπὸ τοῦ Ἰονίου Πελάγους, ἔχων δὲ κατὰ τὰς ἄλλας διευθύνσεις ὅρια τοὺς νομοὺς Μεσσηνίας, Ἀρκαδίας καὶ Ἀργολιδοκορινθίας. Τὸ ἐμβαδὸν αὐτοῦ εἶναι περὶ τὰ 5.200 τετρ. χμτρ., ὁ δὲ πληθυσμὸς κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928 ἀνέρχεται τοὺς 321.400 κατοίκους. Ἀποτελεῖται ἐκ δύο τμημάτων τῆς Πελοποννήσου, ἅτινα κατὰ παλαιοτέραν διοικητικὴν διαίρεσιν ἀπετέλουν ἰδίους νομούς, τὴν Ἀχαΐαν (βλ. λ.) καὶ τὴν **Ἤλιδα ἢ Ἠλείαν** (βλ. λ.), διαιρεῖται δὲ σήμερον εἰς 4 ἐπαρχίας, *Πατρῶν*, *Αἰγιαλείας*, *Καλαβρύτων* καὶ *Ἠλείας*, ὧν αἱ τρεῖς πρῶται ἀνήκουσιν εἰς τὴν Ἀχαΐαν καὶ ἡ ἑτέρα εἰς τὴν Ἤλιδα. Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ εἶναι αἱ *Πάτραι*, ἥτις εἶναι καὶ πρωτεύουσα τῆς φερωνύμου ἐπαρχίας. Τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν πρωτεύουσαι εἶναι, τῆς Αἰγιαλείας τὸ Αἴγιον, τῶν Καλυβρύτων τὰ Καλάβρυτα καὶ τῆς Ἠλείας ὁ Πύργος. Αἱ Πάτραι εἶναι ἕδρα Μητροπολίτου, ὁμοίως ὁ Πύργος, μὲ περιφέρειαν τὴν τῆς ἐπαρχίας, ὧν εἶναι πρωτεύουσαι καὶ τὰ Καλάβρυτα μὲ περιφέρειαν τὰς ἐπαρχίας Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας. Ὁ νομὸς Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος εἶναι εἷς τῶν παραγωγικωτέρων τῆς χώρας. Ἡ γεωργία καὶ δὴ ἡ σταφιδοκαλλιέργεια, εἶναι ὁ σημαντικώτερος παράγων τῆς εὐημερίας τῶν κατοίκων, ἀποτελεῖ δὲ τὴν βάσιν τῆς ἐμπορικῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν. Τὸ σύνολον τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις αὐτοῦ καλλιεργηθεισῶν ἐκτάσεων ἀνέρχεται (1926) τὰ 1.085.685 στρέμματα, ἡ ἀπόδοσις δὲ τούτων εἶναι ἡ ἑξῆς:

Προϊόντα	*Ἐκτάσεις (στρέμ.)*	*Παραγωγὴ (Χ/γρμα)*
Δημητριακὰ	603.217	36.420.600
Ὄσπρια	12.626	739.800
Γεώμηλα	7.055	1.326.000
Λαχανικὰ	10.336	3.542.900
Καπνὸς	1.478	72.600
Βαμβαξ	200	12.800
Σησάμιον	2.045	93.100
Σταφυλαὶ - γλεῦκος	142.323	44.821.000
Σταφὶς	268.926	78.550.200
Ἐλαῖαι - ἔλαιον	—	2.155.300
Σανὸς - τριφύλλιον	37.401	9.115.000

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν κτηνοτροφίαν, αὕτη συνίσταται ἐκ τῆς ἐκτροφῆς 12746 βοῶν, ὧν οἱ 9865 ἀροτῆρες, 7847 ἀγελάδων, ὧν αἱ 3906 ἀροτῆρες, 20567 ἵππων, ὧν οἱ 12979 ἀροτῆρες, 5935 ἡμιόνων ὧν οἱ 2456 ἀροτῆρες, 4175 φορβάδων, 9294 ὄνων, 357.087 προβάτων, 221.301 αἰγῶν καὶ 22.696 χοίρων. Τὰ ἐκτρεφόμενα τέλος πουλερικὰ ἀνέρχονται τὰ 464.875 καὶ οἱ κόνικλοι τοὺς 22 793.

Ἐκ τῶν δασικῶν περιοχῶν αἱ εἰς τὸ δημόσιον ἀνήκουσαι ἀνέρχονται, κατὰ τοὺς πίνακας τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας, εἰς 694.075 στρέμ., σημαντικαὶ δ' εἶναι καὶ αἱ ἰδιωτικαὶ τοιαῦται. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω τὰ 61200 στρέμ. κεῖνται ἐν τῇ περιφερείᾳ Πατρῶν, τὰ 142380 ἐν τῇ Αἰγιαλείας, τὰ 127600 ἐν τῇ Καλαβρύτων καὶ τὰ 282895 ἐν τῇ Ἠλείας (205.195 περιφέρεια Πύργου καὶ 77.700 Ἀμαλιάδος). Ἐκ τῶν δασικῶν δένδρων (ἀμιγῶν) τὰς μεγαλυτέρας ἐκτάσεις καταλαμβάνει ἡ πεύκη (123130 στρέμ.) ἔρχονται δὲ κατόπιν ἡ ἐλάτη (78.700) στρέμ.), ἡ δρῦς (68.500) καὶ ἡ κομαρέα (31.800 στρέμ.), εἰς μικροτέραν δὲ κλίμακα ἡ καστανέα, ὁ κέδρος, ἡ πλάτανος κλπ. Ἐκτὸς ὅμως τούτων τὰ ἀνωτέρω δένδρα φύονται εἰς ἰσαρίθμους, ἴσως καὶ μείζονας κατ' ἀναλογίαν, ἐκτάσεις ἐν συμφυΐᾳ μετ' ἄλλων, εἴτε ἐκ τῶν ἰδίων, κυρίως ὅμως μετὰ θαμνωδῶν καὶ δὴ πρίνων. Ὑπάρχουσιν ἐπίσης καὶ σημαντικαὶ ἐκτάσεις μόνης θαμνώδους βλαστήσεως, ἔτι δὲ καὶ ἀμιγῶν πρίνων (44.600 στρέμ.).

Ἡ βιομηχανία τοῦ νομοῦ Ἀχαΐοήλιδος ἀντιπροσωπεύεται (ἀπογραφὴ 1920) ὑπὸ 1660 ἐν συνόλῳ ἐπιχειρήσεων, ὧν αἱ 1458 εἶναι μικροβιομηχανίαι καὶ βιοτεχνίαι, ἀπασχολοῦσαι κάτω τῶν 5 ἐργατῶν ἑκάστη, αἱ 160 μεγαλύτεραι ἀπασχολοῦσαι 6 - 25 ἐργάτας, αἱ λοιπαὶ δὲ 42 ἀπασχολοῦσι πλείονας τῶν 25 ἐργατῶν. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω βιομηχανιῶν αἱ 389 εἶναι μηχανοκίνητοι ἀπασχολοῦσαι συνολικὴν δύναμιν ἵππων 4360, ἐργάζονται δὲ εἰς αὐτὰς 8054 ἄτομα. Τὸ κυριώτερον βιομηχανικὸν κέντρον τοῦ νομοῦ εἶναι αἱ *Πάτραι*.

Συγκοινωνίαι: Ὁ νομὸς Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος ἔχει πλούσιον σχετικῶς δίκτυον ἁμαξιτῶν ὁδῶν ἐθνικῶν, ἐπαρχιακῶν καὶ κοινοτικῶν ὡς καὶ βατῶν τοιούτων, διαρκῶς δὲ μελετῶνται καὶ κατασκευάζονται νέαι τοιαῦται. Τὸ συνολικὸν μῆκος τῶν ὁδῶν τούτων ἀνέρχεται εἰς 698.840 χμτρ. ὧν τὰ 604,540 ἁμαξιτῶν καὶ τὰ 94.300 βατῶν. Διὰ τοῦ νομοῦ διέρχεται καὶ ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ τῶν ΣΠΑΠ βαίνουσα ἐκ Κορίνθου εἰς Πάτρας καὶ ἐκεῖθεν διὰ τῆς Ἠλείας μέσῳ Πύργου εἰς Καλάμας μὲ σύνολον γραμμῶν ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ νομοῦ 178 χμτρ., μὴ περιλαμβανομένων καὶ τῶν ὑπὸ τῆς ἰδίας ἑταιρείας ἐκμεταλλευομένων τοπικῶν γραμμῶν *Διακοφτοῦ - Καλαβρύτων* (χμτρ. 22), *Καβάσιλα - Κυλλήνης* (χμτρ. 16), *Βαρθολομιοῦ - Λουτρῶν Κυλλήνης* (χμτρ. 11) καὶ *Πύργου - Ὀλυμπίας* (χμτρ. 21). Πλὴν τούτων λειτουργεῖ ἑτέρα τοπικὴ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ συνδέουσα τὸν Πύργον μὲ τὸ ἐπίνειόν του *Κατάκωλον* (χμτρ. 12) ἀνήκουσα εἰς τὴν ἑταιρείαν «Σιδηρόδρομος Πύργου - Κατακώλου». Πλὴν τῶν διὰ ξηρᾶς συγκοινωνιῶν ὁ νομὸς ἔχει καὶ θαλασσίας τοιαύτας, ἀφ' ἑνὸς μὲν προσεγγιζόντων εἰς τὸν λιμένα τῆς πρωτευούσης αὐτοῦ Πατρῶν τῶν διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ μέσῳ Κερκύρας εἰς Ἰονίους νήσους, Ἤπειρον, Ἀμβρακικόν, Ἀλβανίαν καὶ Ἰταλίαν κατευθυνομένων ἀτμοπλοίων, καὶ ἀφ' ἑτέρου τερματιζόντων τὸν πλοῦν των εἰς τὸν ἴδιον λιμένα τῶν ἐνεργούντων τὴν ἀκτοπλοΐαν τοῦ Κορινθιακοῦ πλοίων, ὧν τινα ἐνίοτε προσεγγίζουσι καὶ εἰς Αἴγιον. Ἐπίσης καὶ διὰ τοῦ ἐν τῷ Ἰονίῳ λιμένος Κατακώλου ἐξυπηρετοῦνται συγκοινωνιακαὶ ἀνάγκαι τοῦ Δ τμήματος τοῦ νομοῦ, ἐχόντων εἰς αὐτὸν τέρμα τοῦ πλοῦ των καὶ τῶν ἐκτελούντων τὸν γῦρον τῆς Πελοποννήσου ἀτμοπλοίων.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ὑπηρεσίας Τ.Τ.Τ. ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ νομοῦ λειτουργοῦσι συνολικῶς ἐν αὐτῷ 78 ταχυδρομικὰ γραφεῖα καὶ 126 τηλεγραφικὰ καὶ τηλεφωνικά, ἅτινα παρουσιάζουσιν ἐτησίαν κίνησιν (στατιστικὴ 1926) 4.797.959 ἀντικειμένων ἀλληλογραφίας ἐν γένει καὶ 343.336 τηλεγραφημάτων. Δ. Ε. ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ

— **«Ἀχαΐας»** ***περίπτωσις*** *[Διεθν. Δικ.]*. Οὕτως εἶναι γνωστὴ ἡ ἀναφυεῖσα ὑπόθεσις ἀρχομένου τοῦ παγκοσμίου πολέμου ἐξ ἀφορμῆς τοῦ γερμανικοῦ ἐμπορικοῦ πλοίου «*Ἀχαΐα*», τὸ ὁποῖον, εὑρισκόμενον κατὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου ἐν τῷ λιμένι τῆς Ἀλεξανδρείας, ἔλαβε τὴν 12 Αὐγούστου, συμφώνως πρὸς τὴν ἀπὸ 6 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους δήλωσιν τῆς αἰγυπτιακῆς κυβερνήσεως, ἔγγραφον ὅπως πλεύσῃ εἰς Πειραιᾶ, τούτου ὅμως δὲν ἐποιήσατο χρῆσιν, καθόσον τὸ ἐν λόγῳ ἔγγραφον δὲν ἔτυχεν ἐπικυρώσεως ἐκ μέρους τοῦ Γάλλου προξένου, κατεσχέθη δὲ μετὰ ταῦτα θεωρηθὲν «καλὴ λεία», ἣν ἐπεκύρωσε διὰ τῶν ἀπὸ 6 Φεβρουαρίου 1915 καὶ 7 Ἀπριλίου 1916 ἀποφάσεών του τὸ ἀγγλικὸν συλοδικεῖον. Τὸ ὅλον ζήτημα ἔγκειται εἰς τὸ ἂν καὶ κατὰ πόσον ἡ Αἴγυπτος ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οὐδετέρα ἢ ὄχι, καθόσον πρὸς τὴν κατάστασιν τῆς οὐδετερότητος χώρας τινὸς δὲν συμβιβάζεται ἡ ἵδρυσις καὶ λειτουργία ἐν αὐτῇ δικαστηρίου τῶν λειῶν, συμφώνως ἄλλως τε πρὸς τὸ ἄρθρ. 4 τῆς 13 Συμφωνίας τῆς Χάγης τοῦ 1907. Η. Γ. Κ.

Ἀχαιαὶ ***πέτραι***. Οὕτως ἐκαλοῦντο οἱ ἀπόκρημνοι βράχοι τοῦ ὑπερκειμένου τοῦ λειμῶνος Ἰαρδάνου ὄρους *Λαπίθου* (παραφυάδος τοῦ Λυκαίου), ἐκ τοῦ ὁποίου ἐπήγαζεν ὁ παρὰ τὸ Σαμικὸν χυνόμενος εἰς τὴν θάλασσαν ποταμὸς *Ἄνιγρος*. ΚΑΨ.

ἀχάϊδευτος, *—η, —ο·* αὐτὸς τὸν ὁποῖον δὲν ἐχάϊδευσαν, δὲν ἐθώπευσαν, ἀθώπευτος.

Ἀχαιΐα *[Μυθολ.]*. Μία ἐκ τῶν τριῶν ἡρωΐδων αἵτινες ἦλθον εἰς Δῆλον, ἐκ τῆς χώρας τῶν ὑπερβορείων, κατὰ τὸν εἰς αὐτὴν ποιηθέντα ὕμνον τοῦ Λυκίου Ὠλῆνος. Αἱ δύο ἄλλαι ἦσαν, κατὰ τὴν εἰς αὐτὰς ᾠδὴν Μελανώπου τοῦ Κυμαίου, ἡ *Ὦπις* καὶ ἡ *Ἑκαέργη*. ΚΑΨ.

Ἀχαίιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς Τροίας, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀπέναντι τῆς νήσου Τενέδου ἀκτῆς, ἥτις ἐκαλεῖτο Περαία, παρὰ τὴν Λάρισαν καὶ τὰς Κολωνάς. ΚΑΨ.

Ἀχαιῒς ἢ *Ἀχαΐα [Ἀρχ. Γεωγρ.]*.— 1) Πολίχνη ἑλληνικὴ παρὰ τὰς Κασπίας πύλας. Ἐκτίσθη, πιθανώτατα, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς εἰς τὰς ἀνατολικὰς χώρας τοῦ βασιλείου του ἐκστρατείας (238—235) τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας Σελεύκου τοῦ Β', ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Ἡρακλείας ὑπὸ τοῦ Ἀχαιοῦ (βλ. λ.).— 2) Πόλισμα ἑλληνικὸν ἐν τῇ Μαργιανῇ, κτισθὲν κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Διαδόχων (τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου).— 3) Πόλισμα ἑλληνικὸν κτισθὲν ὁμοίως κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Διαδόχων ἐν τῇ Παρθικῇ ἢ Παρθυηνῇ ὑπὸ τοῦ Ἀχαιοῦ, τοῦ πατρὸς τῆς Λαοδίκης, συζύγου Ἀντιόχου τοῦ Β'. ΚΑΨ.

Ἀχαΐκαρος. Μάντις παρὰ τοῖς Βοσπορηνοῖς μεταξὺ τῶν ὑπερόχων παρὰ τοῖς διαφόροις ἔθνεσι μάντεων ὑπὸ τοῦ Στράβωνος κατατασσόμενος (*Στρ.* C. 762). ΚΑΨ.

Ἀχαΐκὸν *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Δύμης τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐοήλιδος. Κεῖται παρὰ τὸν ποταμὸν Πεῖρον καὶ ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 360. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπεδρόνι*. Δ. Ε. Μ

Ἀχαΐκός, *—ή, —όν·* ὁ τῆς Ἀχαΐας ἢ τῶν Ἀχαιῶν, ὁ ἐξ Ἀχαΐας· || κατ' ἐπέκτασιν, ὁ Θεσσαλικὸς ἢ ὁ Πελοποννησιακὸς καὶ γενικώτερον ὁ Ἑλληνικός.

—**Ἀχαΐκὴ** ***διάλεκτος***. Ὑπὸ τὴν στενοτέραν τῆς λέξεως ἔννοιαν καλεῖται οὕτω ἡ διάλεκτος ἡ ὁποία ὡμιλεῖτο κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους εἰς τὴν *Ἀχαΐαν* τῆς Πελοποννήσου καὶ εἰς τὰς ἀποικίας της: *Ζάκυνθον, Κεφαλληνίαν, Ἰθάκην* κ. λ. π. καὶ τῆς ὁποίας—δι' ἔλλειψιν ἐπαρκοῦς ἐπιγραφικοῦ ὑλικοῦ—δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά, ὥστε νὰ κρίνωμεν πρὸς ποίας ἐκ τῶν νοτιωτέρων δωρικῶν ἢ—κατὰ τὸν Pezzi—βορειοδυτικῶν διαλέκτων ἦτο συγγενής. Ἀλλ' ὑπό τινων διαλεκτολόγων—ἰδίως ὑπὸ τοῦ Hoffmann—*Ἀχαΐκὴ* καλεῖται καὶ ὁμὰς διαλέκτων, ἥτις περιλαμβάνει τὰς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον συγγενεῖς διαλέκτους: *Αἰολικήν, Θεσσαλικήν, Βοιωτικήν, Ἀρκαδικήν, Κυπριακήν*, ἐν μέρει δὲ καὶ τὴν *Παμφυλιακήν*, αἱ ὁποῖαι διεκρίθησαν ἀπ' ἀλλήλων, ὅτε—κατὰ τὴν Β' π.Χ. χιλιετηρίδα—ἡ φυλὴ τῶν Ἀχαιῶν διὰ διαφόρους ἱστορικοὺς λόγους διεσπάσθη εἰς μικροτέρας φυλετικὰς ἑνότητας ἐγκατεστημένας ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας μέχρι τῆς Παμφυλίας καὶ τῆς Κύπρου. [Περὶ ἑκάστης ἐκ τῶν διαλέκτων τούτων τῆς *Ἀχαΐκῆς ὁμάδος* βλ. εἰς τὰς οἰκείας λέξεις.] Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

—**Ἀχαΐκὴ** ***συμπολιτεία***. Ἡ ἀνάμνησις τῆς μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς βασιλείας ἱδρυθείσης κατὰ τὸν Η' π. Χ. αἰῶνα ἀχαϊκῆς ὁμοσπονδίας (βλ. λ. **Ἀχαΐα**) συνετέλεσε νὰ ἐπανιδρυθῇ κατὰ τὸν Γ' π.Χ. αἰῶνα ἡ *Ἀχαΐκὴ συμπολιτεία* (ὑπὸ τὴν αὐτὴν μὲν περίπου μορφήν, ἀλλὰ μὲ μεγαλυτέραν συνεκτικότητα), ἥτις βαθμηδὸν αὐξανομένη περιέλαβεν ἐν ἑαυτῇ σύμπασαν σχεδὸν τὴν Πελοπόννησον καὶ ἀπέβη τὸ ἰσχυρότερον τῶν ἑλληνικῶν κρατῶν κατὰ τὴν Γ' καὶ Β' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα. Τὴν ἵδρυσιν αὐτῆς προεκάλεσεν ἡ ἀθλία κατάστασις τῶν κατοίκων τῶν πλείστων πόλεων τῆς Ἀχαΐας ἕνεκα τῶν πρὸς ἀλλήλας ἐρίδων καὶ πολέμων καὶ ἕνεκα τῶν βασανιστηρίων ἅτινα ὑφίσταντο οὗτοι ὑπὸ τῶν κυβερνώντων τὰς πόλεις των τυράννων. Πρῶτοι συνῆλθον πρὸς ἵδρυσιν τῆς συμπολιτείας, βοηθηθέντες καὶ ὑπὸ τῶν Αἰτωλῶν, οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων *Δύμης* καὶ *Πατρῶν*, ἐπωφεληθέντες τῆς ἐκ τῆς Πελοποννήσου ἀπουσίας τοῦ Ἀντιγόνου, ἐπελθόντος κατὰ τοῦ Πτολεμαίου Κεραυνοῦ, μετ' ὀλίγον δὲ συνηνώθησαν μετ' αὐτῶν καὶ οἱ τῆς *Τριταίας* καὶ τῶν *Φαρῶν*, ἀφοῦ ἐξεδίωξαν τὰς εἰς τὰς πόλεις των μακεδονικὰς φρουράς.

Οἱ κάτοικοι τῶν τεσσάρων εἰρημένων πόλεων ὥρισαν κατὰ τὸ 281 π. Χ. ὡς σκοπὸν τῆς συμπολιτείας «νὰ ἐκτείνῃ τὴν παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἰσχύουσαν ἰσηγορίαν καὶ ἐλευθερίαν καὶ νὰ καταπολεμῇ τοὺς δι' ἑαυτῶν ἢ διὰ τῆς ὑποστηρίξεως τῶν βασιλέων τὰς ἑαυτῶν πατρίδας καταδολιευομένους τυράννους» καὶ ἔθεσαν τὰς πρώτας βάσεις τοῦ πολιτεύματος αὐτῆς, τὸ ὁποῖον μετεβλήθη πως καταστὰν συγκεντρωτικώτερον, κατὰ τὸ 253, ὅτε εἶχον προσχωρήσει εἰς τὴν συμπολιτείαν, ἀλληλοδιαδόχως προσελθοῦσαι, καὶ αἱ πόλεις *Αἴγιον* (277 π. Χ.), *Βοῦρα* (275), *Κερύνεια, Πελλήνη, Αἴγειρα* καὶ *Λεόντιον*, καὶ κατὰ τὸ 223—222 π.Χ., ὅτε πιεζομένη ἡ συμπολιτεία ὑπὸ τῆς Σπάρτης ἠναγκάσθη νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀντιγόνου τοῦ Δώσωνος. Τοῦ εἰρημένου τελευταίου Συντάγματος τῆς συμπολιτείας, τὸ ὁποῖον εἶναι κυρίως συνθήκη αὐτῆς πρὸς τὸν Ἀντίγονον, ἀντίγραφον εἶναι ἡ ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἐπιδαύρου ἀνευρεθεῖσα καὶ ὑπὸ τοῦ *Π. Καββαδία* δημοσιευθεῖσα ἐπιγραφή.

Πολίτευμα καὶ ἄρχοντες τῆς συμπολιτείας.— Τὸ ἀνώτατον κῦρος εἶχεν ἐν τῇ συμπολιτείᾳ ἡ κοινὴ σύνοδος τῶν *συνέδρων*, τῶν ἀντιπροσώπων δηλ. ἑκάστης τῶν συγκροτουσῶν τὴν συμπολιτείαν πόλεων. Ταύτης αἱ ἀποφάσεις εἶχον κῦρος ὁριστι-

Digitized by Google

κόν. Δὲν εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσωσι λόγον ἢ εὐθύνην οὔτε παρὰ ταύτης ὡς συνόλου, οὐδὲ παρὰ τῶν ἀπεσταλμένων των αἱ πέμπουσαι αὐτοὺς πόλεις, δι' ὅ,τι εἶχον ἀποφασίσει, ἀπεφάσιζον δὲ οἱ σύνεδροι (συνερχόμενοι κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν Αἰγίῳ εἰς τὸ ἄλσος τοῦ Ὁμαγυρίου Διὸς καὶ παρὰ τὸ ἱερὸν τῆς Παναχαιᾶς Δήμητρος, βραδύτερον δὲ καὶ ἀλλαχοῦ) μετὰ τῶν συμμετεχόντων τῆς συνόδου κατοίκων τῆς πόλεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγίνετο ἡ σύνοδος, περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης, περὶ παραδοχῆς νέων πόλεων εἰς τὴν συμπολιτείαν, περὶ συμμαχιῶν πρὸς ἄλλα κράτη καὶ ἐν γένει περὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων τῆς συμπολιτείας (εἰς οὐδεμίαν τῶν πόλεων ἐπετρέπετο νὰ ἔχῃ ἰδιαιτέρας σχέσεις μὲ ξένον κράτος)· ἐψήφιζον τοὺς κοινοὺς νόμους, προεχείριζον τοὺς κοινοὺς τῆς πολιτείας ἄρχοντας (κατὰ τὸ ἔαρ, κατὰ τὴν ἀνατολὴν τῶν Πλειάδων), ἐτησίους ὄντας, ἐκλήρουν πέντε προέδρους (κατὰ τὸ τελευταῖον σύνταγμα), οἵτινες ἦσαν οἱ εἰσηγηταὶ τῶν συζητουμένων εἰς τὴν σύνοδον ὑποθέσεων, ἐτιμώρουν τοὺς πταίσαντας ἄρχοντας ἢ ἤμειβον τοὺς εὐδοκιμήσαντας, ἐδέχοντο τοὺς πρέσβεις ξένων κρατῶν κ.λ.π. Ἐπειδὴ δέ, ὡς ἐλέχθη, μετεῖχον τῆς συνόδου καὶ οἱ ὑπὲρ τὰ τριάκοντα ἔτη γεγονότες κάτοικοι τῆς πόλεως εἰς τὴν ὁποίαν συνεκαλεῖτο δὶς ἢ τρὶς τοῦ ἔτους αὕτη, εἰσήγαγεν ὁ Φιλοποίμην (*Liv.* XXXVIII) τὴν μεταρρύθμισιν νὰ συνέρχηται ἡ σύνοδος ἐναλλὰξ εἰς τὰς διαφόρους πόλεις τῆς συμπολιτείας, διὰ νὰ δύνανται οἱ κάτοικοι πολλῶν πόλεων ἀμοιβαδὸν νὰ μετέχωσιν αὐτῆς (*Πολύβ.* XXIV, 12, 12). Εἰς κατεπειγούσας ἀνάγκας συνήγοντο καὶ ἐκτάκτως.

Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἦτο ἀνατεθειμένη κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς δύο, ἀπὸ δὲ τοῦ 253 εἰς ἕνα *στρατηγόν*, ὅστις ἦτο συγχρόνως καὶ ὁ πρόεδρος τῶν ἀρχόντων, ἔχων ὑφ' ἑαυτὸν ἐν τοῖς πολεμικοῖς μὲν πράγμασι τὸν *ἵππαρχον*, καὶ τοὺς ἄλλους ἀξιωματικοὺς τοῦ στρατοῦ (ὑποστράτηγοι κλπ.), ἐν δὲ τοῖς πολιτικοῖς (τῇ διοικήσει), τὸν *γραμματέα* καὶ τὸ ***συμβούλιον τῶν δέκα ἀρχόντων***, ὡς καλεῖ αὐτοὺς ὁ Πολύβιος, οἵτινες ἐβοήθουν αὐτὸν εἰς τὴν διοίκησιν τῆς συμπολιτείας καὶ παρεσκεύαζον τὰς προτάσεις περὶ τῶν ὁποίων θὰ συνεζήτει ἡ κοινὴ σύνοδος. Δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον ἂν οἱ δέκα αὐτοὶ ἄρχοντες ἦσαν οἱ αὐτοὶ μὲ τοὺς ὑπ' ἄλλων μὲν συγγραφέων καλουμένους δημιουργούς, ὑπὸ δὲ τῶν ἀνευρεθεισῶν ἐπιγραφῶν συνέδρους καὶ νομογράφους, οἵτινες ἀπὸ τοῦ 223 ἀσφαλῶς ἦσαν πολὺ περισσότεροι τῶν δέκα, διότι ἑκάστη πόλις τῆς συμπολιτείας (καὶ αἱ μὴ ἀχαϊκαὶ) εἶχεν ἴδιον νομογράφον. Πλὴν τῆς κοινῆς ὅμως συνόδου καὶ τῶν κοινῶν ἀρχόντων τῆς συμπολιτείας, ὑπῆρχον καὶ ἐν ἑκάστῃ τῶν πόλεων αὐτῆς ἴδιοι ἄρχοντες, καὶ ἰδία βουλὴ καὶ ἐκκλησία τοῦ δήμου. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἦτο τοιαύτη ἡ ἐσωτερικὴ συνοχὴ τῆς συμπολιτείας, ὥστε πᾶσαι αἱ πόλεις αὐτῆς εἶχον τοὺς αὐτοὺς νόμους, τὰ αὐτὰ μέτρα, σταθμὰ καὶ νομίσματα, καὶ τὸν αὐτὸν πολιτειακὸν τύπον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πολύβιος (II. 37, 10—11) γράφει ὅτι σύμπασα σχεδὸν ἡ Πελοπόννησος εἶχε διάθεσιν μιᾶς «πόλεως».

Προσχώρησις Σικυῶνος καὶ ἄλλων πόλεων.— Κατὰ τὸ 250 π.Χ. ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία ὑπερέβη τὰ ὅρια τῆς Ἀχαΐας, συμπεριλαβοῦσα ἐν ἑαυτῇ καὶ τὴν *Σικυῶνα*, τὴν ὁποίαν προσήγαγε πρὸς αὐτὴν ὁ **Ἄρατος** (βλ.λ.), ἐκδιώξας τὸν τύραννον Νικοκλέα.

Ἀπὸ τῆς προσχωρήσεως τῆς Σικυῶνος ἡ συμπολιτεία ἀνῆλθεν εἰς περιωπήν, διότι ὁ αἱρεθεὶς κατὰ τὸ 245 τὸ πρῶτον στρατηγὸς αὐτῆς Σικυώνιος Ἄρατος καὶ μέχρι τοῦ θανάτου του στρατηγήσας, ἀποβὰς ἡ ψυχὴ τῆς συμπολιτείας, κατώρθωσε κατὰ μὲν τὸ 243 νὰ ἑνώσῃ μετὰ τῆς συμπολιτείας τὴν *Κόρινθον*, ἀφαιρέσας ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀντίγονον Γονατᾶν τὸν ὀχυρὸν Ἀκροκόρινθον, κατὰ τὸ 240 τὰ *Μέγαρα*, τὴν *Τροιζῆνα*, τὴν *Ἐπίδαυρον* καὶ τὰς *Κλεωνὰς* καὶ κατὰ τὸ 234 τὴν *Μεγάλην πόλιν*, πείσας εἰς τοῦτο τὸν φίλον του τύραννον αὐτῆς Λυδιάδην. Συγχρόνως σχεδὸν μὲ τὴν Μεγάλην πόλιν προσεχώρησαν εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν καὶ ὁ *Φλιοῦς*, ἡ *Ἑρμιόνη*, τὸ *Ἄργος*, ἀναγκασθέντων τῶν τυράννων των ν' ἀποθέσωσι τὴν ἀρχήν, ἡ *Αἴγινα* μετὰ ταῦτα, ἡ *Σαλαμὶς* καὶ τὸ πλεῖστον τῆς Ἀρκαδίας (*Τεγέα, Μαντίνεια, Ὀρχομενός, Ἀλέα, Ἀσέα, Παλλάντιον, Ἀλίφειρα, Κλείτωρ, Κύναιθα, Λουσοὶ* κλπ.).

Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι.— Τὴν ἁλματικὴν τῆς συμπολιτείας πρόοδον ἀνέκοψαν δύο ἀντίπαλα αὐτῆς ἑλληνικὰ κράτη, ἡ **Αἰτωλικὴ** *συμπολιτεία* (βλ. λ.) καὶ ἡ ἀναγεννηθεῖσα διὰ τῶν πολιτειακῶν καὶ στρατιωτικῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ μεγάλου Κλεομένους Σπάρτη. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἐκήρυξαν κατ' αὐτῆς πόλεμον οἱ Αἰτωλοί, οἵτινες ἐν συνεννοήσει πρὸς τοὺς Μακεδόνας εἰσέβαλον εἰς τὴν Πελοπόννησον (233 π. Χ.) καὶ κατέλαβον καὶ αὐτὴν τὴν Πελλήνην τῆς Ἀχαΐας. Ἡ δραστηριότης ὅμως καὶ ἡ περὶ τὸ ἐξαπατᾶν τοὺς πολεμίους δεινότης τοῦ Ἀράτου ἀπήλλαξε τὴν συμπολιτείαν τοῦ ἀπὸ τῶν Αἰτωλῶν πρώτου ἐκείνου κινδύνου, διότι ἐπιτεθεὶς κατ' αὐτῶν οὗτος ἐν Πελλήνῃ καθ' ὃν χρόνον ἦσαν διεσκορπισμένοι πρὸς λεηλασίαν, τοὺς ἐνίκησε κατὰ κράτος καὶ ἐφόνευσεν ἐξ αὐτῶν ὑπερεπτακοσίους, ἀναγκάσας τοὺς λοιποὺς νὰ ἐγκαταλίπωσιν ὄχι μόνον τὴν Πελλήνην ἀλλὰ καὶ τὴν Πελοπόννησον ἐν γένει ἐπιστρέφοντες εἰς Αἰτωλίαν.

Μετὰ τοὺς Αἰτωλοὺς ἀντεμετώπισεν ἡ συμπολιτεία τὸν Κλεομένην, ὅστις, πρὶν ἢ ἐπιχειρήσῃ τὰς ἐν Σπάρτῃ μεταρρυθμίσεις του, εἶχεν εἰσβάλει εἰς τὴν Ἀρκαδίαν καὶ εἶχε καταλάβει τὴν Τεγέαν, τὴν Μαντίνειαν καὶ τὸν Ὀρχομενόν, ἀνηκούσας τότε εἰς τοὺς Αἰτωλούς, ἐν συνεννοήσει πρὸς αὐτούς. Κατὰ τοῦ Κλεομένους ἐπῆλθεν ὁ Ἄρατος κατὰ τὸ 227, ὅστις καὶ ηὐδοκίμησεν ἐν ἀρχῇ ἐν Ἀρκαδίᾳ, διότι εἶχεν ἀπέλθει ἐξ αὐτῆς ὁ Κλεομένης. Ὅτε ὅμως ἐπῆλθεν ἐκεῖνος, ἐξεβλήθη ὁ Ἄρατος καὶ ἐκ τῆς Ἤλιδος, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν εἰσβάλει, καὶ ἐκ τῆς Ἀρκαδίας, ἀφοῦ ἡττήθη κατὰ κράτος περὶ τὴν Μεγαλόπολιν. Ὁ ἀπὸ τοῦ Κλεομένους κίνδυνος ἔγινε μεγαλύτερος ὅτε, μετὰ τὴν ἐν Σπάρτῃ πολιτειακὴν μεταρρύθμισιν, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀχαΐαν καὶ κατετρόπωσεν ἐν Δύμῃ τοὺς Ἀχαιούς. Μετὰ τὴν νίκην του ἐκείνην ὁ Κλεομένης φανερὰ ἠξίωσε τὴν ἡγεμονίαν τῆς συμπολιτείας, εἰς τὴν ὁποίαν ἤθελε προσχωρήσει καὶ ἡ Σπάρτη. Οἱ Ἀχαιοὶ πτοηθέντες τότε ἦσαν διατεθειμένοι νὰ δεχθῶσι τὴν πρότασιν τοῦ Κλεομένους, πεισμόνως ὅμως ἀντέστη ὁ Ἄρατος, ὅστις ἐνόμιζε δεινὸν τριάκοντα καὶ τρία ἔτη πρωτεύων ἐν τῇ συμπολιτείᾳ νὰ στερηθῇ τῆς δόξης καὶ δυνάμεώς του. Μετὰ τὴν ἀπόρριψιν τῆς προτάσεώς του ἐπαναλαβὼν τὰς

ἐχθροπραξίας ὁ Κλεομένης κατέλαβε τὰς Καφύας, τὴν Πελλήνην καὶ πολλὰς ἀρκαδικὰς πόλεις, ἑκουσίως δὲ προσῆλθον πρὸς αὐτὸν μετὰ τὰς εἰρημένας πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις του ὁ Φλιοῦς, αἱ Κλεωναί, ἡ Ἐπίδαυρος, ἡ Τροιζὴν καὶ ἡ Ἑρμιόνη. Οὕτω τὸ οἰκοδόμημα τοῦ Ἀράτου ἐκινδύνευε νὰ κρημνισθῇ ὁλόκληρον.

Εἰς τὴν δεινὴν ἐκείνην περίστασιν εὑρεθεὶς ὁ Ἄρατος, ὅστις εἶχεν ἐκλεγῆ κατὰ τὸ 223 στρατηγὸς αὐτοκράτωρ, ἐξήρτησε τὴν σωτηρίαν τῆς συμπολιτείας ἀπὸ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ πρώην ἀντιπάλου του, Ἀντιγόνου τοῦ Δώσωνος, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐπέτυχε νὰ παραχωρήσῃ ἡ συμπολιτεία εἰς ἀντάλλαγμα τὸν ὀχυρὸν Ἀκροκόρινθον. Οἱ δύο ἀντίπαλοι, Κλεομένης καὶ Ἀντίγονος, ἀνεμετρήθησαν κατὰ πρῶτον ἐν Λεχαίῳ, ὅπου καὶ ἐνίκησεν ὁ Κλεομένης, ὅστις καὶ καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἐπεκράτησε τῶν ἀντιπάλων του λαφυραγωγήσας καὶ τὴν Μεγαλόπολιν καὶ τὴν Ἀργολικήν, ὑπέστη ὅμως πανωλεθρίαν κατὰ τὸ 222 εἰς τὰ στενὰ τῆς Σελλασίας. Ἀπὸ τῆς μάχης ἐκείνης τὰ ὅρια τῆς συμπολιτείας ἐπεξετάθησαν, διότι μετ' αὐτὴν καὶ ἡ Σπάρτη προσετέθη εἰς τὴν συμπολιτείαν καὶ ἡ Πελοπόννησος σύμπασα σχεδὸν περιῆλθεν εἰς αὐτήν, ἀλλὰ ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας, ὅστις καὶ πρὸ τῆς μάχης ἐκείνης εἶχεν ἐκλεχθῆ ἐν Αἰγίῳ ἡγεμὼν τῶν συμμάχων ἁπάντων.

Ὀλίγα ἔτη μετὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον περιῆλθεν ἡ συμπολιτεία καὶ πάλιν εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Αἰτωλούς, ὅστις, *συμμαχικὸς* ἐπικληθείς, διήρκεσε τέσσαρα περίπου ἔτη (220—217). Κατὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον, ὅστις προεκλήθη ἐκ τῶν ληστρικῶν ἐπιδρομῶν τῶν Αἰτωλῶν εἰς τὴν χώραν τῶν συμμάχων των Μεσσηνίων, ἀναγκασθέντων ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ των νὰ ζητήσωσι βοήθειαν τῶν ἐχθρῶν των ἕως τότε Ἀχαιῶν, ἐτάχθησαν ἀντιμέτωποι ἀφ' ἑνὸς μὲν οἱ Ἀχαιοί, Μακεδόνες, Ἠπειρῶται καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοί των, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ Αἰτωλοί, Ἠλεῖοι καὶ Λακεδαιμόνιοι.

Κατὰ τὸ α' ἔτος τοῦ πολέμου (220) οἱ Αἰτωλοὶ ἐπέδραμον δὶς εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὴν πρώτην φορὰν διὰ τοῦ Ῥίου, ὅτε, ἀφοῦ ἐλεηλάτησαν τὴν **περὶ τὰς Πάτρας, τὴν Τρίταιαν καὶ τὰς Φαρὰς** χώραν καὶ ἐνίκησαν τοὺς Ἀχαιοὺς ἐν Καφύαις, ἐπανῆλθον εἰς τὴν πατρίδα των διὰ Πελλήνης, Σικυῶνος καὶ Ἰσθμοῦ κατάφορτοι ἐκ λείας, καὶ τὴν δευτέραν φορὰν διὰ τῶν ἀκτῶν τῆς Αἰγιαλείας, ὅτε, ἀφοῦ ἐλεηλάτησαν τὰς πόλεις Κύναιθαν, Κλείτορα καὶ Λουσούς, ἐπανῆλθον εἰς τὴν πατρίδα των διὰ Ῥίου μὲ ἄφθονα καὶ πάλιν λάφυρα. Ὁμοίως ἐπέδραμον εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ κατὰ τὸ 219 οἱ Αἰτωλοί, ἀλλ' οἱ μὲν λεηλατήσαντες τὰς Φαράς, τὴν Τρίταιαν καὶ τὴν Δύμην ἐπανῆλθον ἀβλαβεῖς εἰς Αἰτωλίαν, οἱ δὲ ἐπιδοθέντες εἰς λεηλασίαν τῆς Αἰγείρας κατεστράφησαν ἐν αὐτῇ. Τὴν συμπολιτείαν ἔσωσεν ἀπὸ τῶν περαιτέρω λεηλασιῶν ὁ προστάτης αὐτῆς βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Φίλιππος Ε', διάδοχος τοῦ Ἀντιγόνου Δώσωνος, ὅστις καὶ ἐν Πελοποννήσῳ ἐνίκησεν αὐτοὺς καὶ εἰς τὴν Αἰτωλίαν εἰσέβαλε καὶ ἐδήωσεν αὐτὴν ἀνηλεῶς.

Δὲν παρῆλθον πολλὰ ἔτη ἀπὸ τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου καὶ οἱ Ἀχαιοὶ ἀνεμείχθησαν εἰς νέους πολέμους, οἵτινες συνετάρασσον τότε τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐξησθένουν αὐτὴν διὰ νὰ τὴν καταστήσωσιν εὐαλωτέραν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων. Εἰς τὸν μεταξὺ Αἰτωλῶν καὶ Φιλίππου πόλεμον (211—204) ἐβοήθησαν τὸν Φίλιππον, τοὺς δὲ κατὰ τῶν τυράννων τῆς Σπάρτης Μαχανίδα καὶ Νάβιδος διεξῆγαγον μόνοι των, στρατηγούμενοι ὑπὸ τοῦ ὑπερόχου στρατηγοῦ των Φιλοποίμενος, ὅστις τὸν μὲν τύραννον Μαχανίδαν ἐφόνευσεν ἰδίᾳ χειρί, κατὰ τὸν 207 π. Χ., τὸν δὲ Νάβιν ἐνίκησε κατὰ τὸ 191, ὅτε καὶ προσήρτησε τὴν Σπάρτην εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν, ἥτις, μετὰ καὶ τὴν εἰς αὐτὴν παραχώρησιν κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος (190 π. Χ.) τῶν Μεσσηνίων καὶ τῶν Ἠλείων ὑπὸ τῶν Ρωμαίων (διότι οἱ Ἀχαιοὶ καὶ ἐν Κυνὸς Κεφαλαῖς (197 π. Χ.) εἶχον συμπολεμήσει μετ' αὐτῶν κατὰ τοῦ Φιλίππου καὶ κατὰ τοῦ Ἀντιόχου μετὰ ταῦτα), περιέλαβεν ἅπασαν τὴν Πελοπόννησον ἄνευ ἐξαιρέσεώς τινος.

Ἡ εὐτυχία ὅμως αὕτη τῆς συμπολιτείας δὲν διήρκεσε πολύ, διότι δὲν συνέφερεν εἰς τοὺς Ρωμαίους. Οὕτως, ὅτε ἀπεστάτησαν οἱ Μεσσήνιοι, οἱ Ρωμαῖοι ὄχι μόνον δὲν ἔδοσαν τὴν ζητηθεῖσαν ὑπὸ τῆς συμπολιτείας συνδρομήν, ἀλλ' ἀπήντησαν ὅτι δὲν θὰ δυσηρεστοῦντο ἂν ἀπεχωρίζοντο αὐτῆς καὶ οἱ Ἀργεῖοι καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ Κορίνθιοι. Ἡ ἀπάντησις αὕτη τῶν Ρωμαίων ἠνάγκασε τὴν συμπολιτείαν νὰ στηρίξῃ τὸ κῦρός της εἰς τὰς ἰδίας της μόνον δυνάμεις καὶ ἀπέστειλε κατὰ τὸ 183 ἐναντίον τῶν Μεσσηνίων τὸν Φιλοποίμενα, ὅστις κατ' ἀρχὰς μὲν ἐνίκησεν αὐτούς, βραδύτερον ὅμως ἡττήθη ὑπὸ τῶν πολὺ ἀνωτέρων δυνάμεών των καὶ αἰχμαλωτισθεὶς ἐφονεύθη ὑπ' αὐτῶν. Ἐτιμώρησεν ὅμως βραδύτερον τοὺς φονεῖς του ἡ συμπολιτεία, διότι ὁ σταλεὶς κατὰ τῶν Μεσσηνίων Λυκόρτας (ὁ πατὴρ τοῦ περιωνύμου ἱστορικοῦ Πολυβίου, ὅστις εἶναι καὶ ὁ φωτεινὸς ὁδηγὸς τῆς περιόδου ταύτης) καὶ ἐνίκησεν αὐτοὺς καὶ ἥνωσε πάλιν μετὰ τῆς συμπολιτείας.

Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία καὶ Ρώμη. - Τὸν ὄλεθρον ὅμως τῆς συμπολιτείας παρεσκεύασαν τὰ κομματικά, ἰδίως, πάθη τῶν ἰδίων τῶν τέκνων της ὡς ἑξῆς. Ὅτε ἔληξεν (168 π. Χ.) ὁ μεταξὺ Ρωμαίων καὶ Περσέως πόλεμος, ὁ Ἀχαιὸς Καλλικράτης ἐσυκοφάντησε πρὸς τοὺς πρέσβεις τῶν Ρωμαίων χιλίους ἐγκρίτους Ἀχαιούς, καταγγείλας ὅτι οὗτοι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Λυκόρτα εἶχον συνεννοηθῆ μετὰ τοῦ Περσέως ἐναντίον τῆς Ρώμης. Οἱ Ρωμαῖοι πρέσβεις ἠξίωσαν τότε οἱ χίλιοι οὗτοι κατηγορούμενοι νὰ δικασθῶσιν ἐν Ρώμῃ—ἀφοῦ μάλιστα εἷς αὐτῶν, ὁ Ξένων, εἶχε διακηρύξει ὅτι ἦτο πρόθυμος καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ρώμῃ ν' ἀποδείξῃ τὸ ψευδὲς τῆς κατηγορίας — καὶ ἡ ἀξίωσίς των ἔγινε δεκτή. Ἐλθόντες εἰς Ρώμην οἱ χίλιοι οὗτοι Ἀχαιοὶ διεσκορπίσθησαν ὡς ἐξόριστοι εἰς τὰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἰταλίας ἄνευ δίκης καὶ καταδίκης καὶ ἔμειναν μακρὰν τῆς πατρίδος των ἐπὶ 17 ὅλα ἔτη, μετὰ τὴν πάροδον τῶν ὁποίων ἐπετράπη (151 π. Χ.) εἰς τοὺς ἐπιζήσαντας 300 νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς αὐτὴν τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Πολυβίου, ὅστις ἦτο εἷς ἐξ αὐτῶν, κατορθώσαντος ὄχι μόνον νὰ τύχῃ τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ Σκιπίωνος, ἀλλὰ καὶ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ συντηρητικοῦ Πορκίου Κάτωνος, ὅστις ἔδωκε ταύτην εἰπὼν τὰ ἀγροῖκα ταῦτα «ὥσπερ οὐκ ἔχοντες ὃ πράττομεν καθήμεθα τὴν ἡμέραν ὅλην περὶ γεροντίων Γραικῶν ζητοῦντες πότερον ὑπὸ τῶν παρ' ἡμῖν ἢ τῶν ἐν Ἀχαΐᾳ νεκροφόρων ἐκκομισθῶσιν» (*Πολ.* XV. 6. 14). Οἱ ἐπανελθόντες οὗτοι τριακόσιοι ἧναψαν τὸ μῖσος τῶν Ἀχαιῶν κατὰ τῆς Ρώμης καὶ βαθμηδόν, ὅλως ἀκαίρως ἕνεκα τῆς δυσμενοῦς διὰ τοὺς διῃρημένους μεταξύ των Ἕλληνας καταστάσεως, παρέσυραν αὐτοὺς εἰς πόλεμον ἐναντίον της. Οὕτως ὁ μὲν Δίαιος, εἷς τῶν ἐπανελθόντων 300, γενόμενος στρατηγός, παρέσυρε τὴν συμπολιτείαν εἰς ῥῆξιν πρὸς τὴν Σπάρτην, ἥτις πάντοτε ἐπεθύμει τὴν ἐξ αὐτῆς ἀπόσπασίν της καὶ προεκάλεσε τὴν εἰς τὴν διένεξιν ἐκείνην ἀνάμειξιν τῆς Ρώμης, ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν ἐν τῇ στρατηγίᾳ Δαμόκριτος, καὶ αὐτὸς ἐκ τῶν 300, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Σπάρ-

Digitized by Google

την (148 π. Χ.) καὶ νικητὴς γενόμενος ἐφόνευσε χιλίους ἐκ τῶν πολιτῶν της, ὁ Δίαιος ἐξώθησε τοὺς Ἀχαιοὺς νὰ περιυβρίσωσιν ἐν τῇ συγκληθείσῃ ἐν Κορίνθῳ συνόδῳ (147) τοὺς ὑπὸ τῆς Ρώμης ἀποσταλέντας ὑπὸ τὸν Αὐρήλιον Ὀρέστην διαιτητάς, ὅτε οὗτοι ἀπεφάνθησαν ὑπὲρ τῆς ἀποσπάσεως τῆς Σπάρτης, καὶ ὁ Κριτόλαος, καὶ αὐτὸς ἐκ τῶν τριακοσίων, προχειρισθεὶς στρατηγὸς ὄχι μόνον κατέπεισε τὴν ἐν Κορίνθῳ σύνοδον νὰ κηρύξῃ τὸν κατὰ τῆς Ρώμης πόλεμον (146 π.Χ.), ἀλλὰ καὶ ἤρχισεν αὐτὸν πολιορκήσας τὴν ἀποστατήσασαν ἐκ τῆς συμπολιτείας Ἡράκλειαν, τὴν εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Οἴτης κειμένην. Ὁ πόλεμος ἀπέβη κατὰ τῆς συμπολιτείας, διότι ὄχι μόνον ὁ Κριτόλαος ἡττήθη ὑπὸ τοῦ ἐπελθόντος ἐκ Μακεδονίας ἐναντίον του Μετέλλου περὶ τὴν Σκάρφειαν τῆς Λοκρίδος, γενόμενος ἄφαντος κατὰ τὴν μάχην, ἀλλὰ καὶ ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν ὡς στρατηγὸς τοῦ προηγουμένου ἔτους Δίαιος, μετὰ τὴν ἀπόρριψιν τῶν προτάσεων τοῦ Μετέλλου νὰ γίνῃ εἰρήνη ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ περιορισθῇ ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία εἰς τὰς ἀχαϊκὰς μόνον πόλεις, ἡττήθη ἐν Λευκοπέτρᾳ τοῦ Ἰσθμοῦ ὑπὸ τοῦ διαδεχθέντος τὸν Μέτελλον Μομμίου (145 π. Χ.), ὅστις γενόμενος μετὰ τὴν μάχην κύριος τῆς Κορίνθου ἐπυρπόλησεν αὐτήν, ἀφοῦ πρότερον διήρπασε τὰ πολυτιμότερα ἀριστοτεχνήματά της, ἐφόνευσεν ἅπαντας τοὺς πολίτας αὐτῆς καὶ ἐξηνδραπόδισε τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς παῖδας. Μετὰ ταῦτα περιελθὼν τὴν ἄλλην Πελοπόννησον ἐκρήμνισε τὰ τείχη τῶν πόλεων, ὅσαι μετέσχον τοῦ πολέμου, ἀφώπλισε τοὺς κατοίκους, διέλυσε τὰ συνέδρια τῶν Ἀχαιῶν, κατέλυσε τὰ δημοκρατικὰ πολιτεύματα, εἰσαγαγὼν ἁπανταχοῦ τὴν τιμοκρατίαν, περιώρισε τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν εἰς μόνην τὴν Ἀχαΐαν, καὶ ὥρισεν ἐπαχθεῖς φόρους. Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ τέλος τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας, ἡ ταπείνωσις τῆς ὁποίας ἐπέφερε καὶ τὴν στέρησιν τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος. Ἐπῆλθε δὲ τὸ τέλος αὐτῆς τοιοῦτο, διότι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἦτο τοιαύτη ἡ ὑλικὴ καὶ ἠθικὴ ἔκλυσις τῶν πολιτῶν αὐτῆς, ὡς καὶ τῶν πολιτῶν τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν πόλεων, καὶ τοιαύτη ἡ δυσθυμία τῶν ἀνθρώπων ἐκ τῶν διηνεκῶν ἐρίδων καὶ ταραχῶν, τὰς ὁποίας ἐκαλλιέργει ἡ ραδιουργία τῶν Ρωμαίων, καὶ ἐκ τῆς ἀλαζονείας καὶ φιλαργυρίας, ὥστε πολλοὶ ἄνθρωποι παρεφρόνουν ἢ ἐγίνοντο αὐτόχειρες. Ἕνεκα τῆς καταστάσεως αὐτῆς ἐθεώρησαν πολλοὶ Ἕλληνες ὡς εὐεργέτημα τὴν ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν, ἔχοντες διὰ στόματος τὴν παροιμίαν «οὐκ ἂν ἐσώθημεν, εἰμὴ ταχέως ἀπωλόμεθα».

Νομίσματα τῆς συμπολιτείας.—Τὰ νομίσματα τῆς συμπολιτείας, κοπτόμενα εἰς τὰς κυριωτέρας τῶν συγκροτουσῶν αὐτὴν πόλεων, ἀνερχομένας εἰς 43, ἦσαν τὸ κύριον νόμισμα τῆς Πελοποννήσου ἐπὶ 130 ἔτη. Ταῦτα ἦσαν κυρίως δύο τύπων. Τὰ τοῦ α' τύπου ἔφερον ἔμπροσθεν μὲν κεφαλὴν τοῦ Ὁμαγυρίου Διός, ὄπισθεν δὲ τὸ ἀχαϊκὸν μονόγραφημα, ἐγχώρια (ἐν ἑκάστῃ πόλει) σύμβολα καὶ ὀνόματα ἀρχόντων ἢ πόλεων, συντετμημένα συνήθως, πάντα ἐντὸς στεφάνου. Τὰ τοῦ β' τύπου ἔφερον ἔμπροσθεν μὲν ὅλην τὴν παράστασιν τοῦ Ὁμαγυρίου Διός, φέροντος τὴν νίκην καὶ στηριζομένου ἐπὶ σκήπτρου, ὄπισθεν δὲ γυναικείαν μορφὴν καθημένην ἐπὶ θρόνου καὶ κρατοῦσαν σκῆπτρον. Αὕτη ἦτο, πιθανώτατα, ἡ Παναχαιὰ Δήμητρα. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Ἀχαϊκός. Περιπατητικὸς φιλόσοφος τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος.

—Ἀχαϊκός. Χριστιανὸς τῆς Κορίνθου μεταβὰς μετὰ τοῦ Στεφανᾶ καὶ Φορτουνάτου πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ ἀποστόλου Παύλου εἰς Ἔφεσον. Ὁ Ἀχαϊκὸς ἔφερεν ἐξ Ἐφέσου τὴν Α' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴν τοῦ ἀποστόλου τῶν Ἐθνῶν, λαβὼν καὶ σχετικὰς ὁδηγίας διὰ διάφορα ζητήματα τῆς ἐκκλησίας τῆς Κορίνθου. «Χαίρω, λέγει εἰς τὴν ἐπιστολήν του ὁ Παῦλος, ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ Στεφανᾶ καὶ Φορτουνάτου καὶ Ἀχαϊκοῦ, ὅτι τὸ ἡμῶν ὑστέρημα οὗτοι ἀνεπλήρωσαν· ἀνέπαυσαν γὰρ τὸ ἐμὸν πνεῦμα καὶ τὸ ὑμῶν· ἐπιγινώσκετε οὖν τοὺς τοιούτους» (Α' πρὸς Κορινθ. 16. 17).

Ἀχαιμένης. —1) Ὁ μυθικὸς γενάρχης καὶ ἐπώνυμος τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῶν *Ἀχαιμενιδῶν* ἐν Περσίᾳ (Ἡροδ. Γ', 75), ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐκαλεῖτο μέρος τι τῆς περσικῆς χώρας, πολλάκις δὲ καὶ ὁλόκληρος ἡ χώρα Ἀχαιμενία. Περὶ τοῦ ἥρωος Ἀχαιμένους ἐλέγετο ὅτι ὡς βρέφος εἶχε τραφῆ ὑπ' ἀετοῦ καὶ διὰ τοῦτο ἐκληροδότησεν εἰς τὸ γένος του ὡς βασιλικὸν σύμβολον τὰς πτέρυγας ἀετοῦ. —2) Ὁ πέμπτος ἐν τῇ σειρᾷ πρόγονος τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Δαρείου τοῦ Ὑστάσπου (Ἡροδ. Ζ', 11). Τοῦτον ἐταύτιζόν τινες μὲ τὸν μυθικὸν γενάρχην τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῶν Περσῶν. —3) Ὁ υἱὸς τοῦ Δαρείου καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ξέρξου. Πρὸ τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκστρατείας τοῦ Ξέρξου ἦτο σατράπης τῆς Αἰγύπτου, κατὰ δὲ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην στρατηγὸς τοῦ ναυτικοῦ στρατοῦ κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (Ζ', 236). Οὗτος ἀντετάχθη μετὰ τὴν ἐν Θερμοπύλαις μάχην πρὸς τὴν γνώμην τοῦ φυγάδος βασιλέως τῆς Σπάρτης Δημάρατου (ὅστις ἠκολούθει τὸν Ξέρξην κατὰ τὴν ἐκστρατείαν), ὑποδείξαντος εἰς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν νὰ καταλάβῃ διὰ τοῦ στόλου του τὰ Κύθηρα, ὅτε θὰ ἐπετύγχανε τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν Λακεδαιμονίων, φοβουμένων διὰ τὴν χώραν, ἐκ τοῦ κοινοῦ στρατοπέδου τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν εὔκολον συντριβὴν τῶν λοιπῶν μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν ἐκείνων. Εὐτυχῶς διὰ τοὺς Ἕλληνας κατίσχυσεν ἡ γνώμη τοῦ Ἀχαιμένους, ὅτι ἡ συντριβὴ τῶν Ἑλλήνων θὰ ἐπιτευχθῇ οὐχὶ διὰ τῆς διασπορᾶς τῶν πεζικῶν καὶ ναυτικῶν δυνάμεων τῶν Περσῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπιθέσεως αὐτῶν συνηνωμένων κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ οὕτως ἐματαιώθη ἡ ὀρθὴ συμβουλὴ τοῦ Δημαράτου, ὅστις κατηγορήθη μάλιστα ὅτι ἐκ φθόνου ἢ προδοσίας ἔδωκε τὴν προρρηθεῖσαν συμβουλήν του. Ὁ Ἀχαιμένης οὗτος ἐφονεύθη βραδύτερον ἐν Αἰγύπτῳ ὑπὸ τοῦ Λίβυος Ἰνάρω. —4) Ἄρχων τις τῶν Δελφῶν περὶ τὰ μέσα τῆς Β' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. ΚΑΨ.

ἀχαιμένης (ὁ) (Achemenes) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γεσνεριδιδῶν*. Εἶναι πόαι ἰθαγενεῖς τῶν θερμῶν χωρῶν, φέρουσαι ποικιλόχρωμα ἄνθη. Καλλιεργοῦνται ὡς κοσμητικὰ φυτὰ εἰς τὰ θερμοκήπια. Δ. Ν. Π.

Ἀχαιμενίδαι. Οὕτως ἐκαλοῦντο: —1) Ἓν γένος μιᾶς τῶν ἑπτὰ φυλῶν τῶν Περσῶν, τῆς τῶν *Πασαργαδῶν*, ἀπὸ τοῦ ὁποίου καὶ μέρος τῆς περσικῆς χώρας ἐκαλεῖτο *Ἀχαιμενία* καὶ —2) Ἡ ἔνδοξος περσικὴ δυναστεία, ἡ ἐκ τοῦ εὐγενεστέρου οἴκου τοῦ προειρημένου γένους προελθοῦσα, ἥτις ἀπὸ τοῦ ΣΤ' π.Χ. αἰῶνος ὑποτάξασα τὰ ἕως τότε μεγάλα κράτη τῆς Ἀνατολῆς, τὰ κράτη τῶν Μήδων, τῶν Λυδῶν, τῶν Βαβυλωνίων καὶ τῶν Αἰγυπτίων, ἵδρυσε τὸ μέγα περσικὸν κράτος.

Ἡ γενεαλογικὴ σειρὰ τῶν Ἀχαιμενιδῶν ἦτο κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (Ζ', 11)—πρὸς τὸν ὁποῖον δὲν συμφωνοῦσιν ὅμως αἱ ἀνευρεθεῖσαι σφηνοειδεῖς ἐπιγραφαὶ καὶ ὁ ἐνυπόγραφος κύλινδρος τοῦ Κύρου—ἡ ἑξῆς: *Ἀχαιμένης* (ὁ γενάρχης καὶ ἐπώνυμος τῆς δυναστείας)—*Τεΐσπης*—*Καμβύσης*—*Κῦρος*—*Τεΐσπης*. Ἀπὸ τοῦ τελευταίου ὁ εὐγενὴς οἶκος τῶν Ἀχαιμενιδῶν διεχωρίζετο εἰς δύο κλάδους, τὸν *πρεσβύτερον* μὲ τὴν γενεαλογικὴν σειρὰν *Κῦρος* (υἱὸς τοῦ Τεΐσπου)—*Καμβύσης*—*Κῦρος*—*Καμβύσης*, καὶ τὸν *νεώτερον* μὲ τὴν γενεαλογικὴν σειρὰν *Ἀριαράμνης* (υἱὸς τοῦ Τεΐσπου)—*Ἀρσάμης*—*Ὑστάσπης*—*Δαρεῖος*. Ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Ἀχαιμενιδῶν ὀνομαστότεροι ὑπῆρξαν, ἐκ μὲν τοῦ πρώτου κλάδου ὁ υἱὸς τοῦ Καμβύσου *Κῦρος* (τρίτος ἐν τῇ γενεαλογικῇ σειρᾷ) καὶ ὁ τούτου υἱὸς *Καμβύσης* (τέταρτος ἐν τῇ γενεαλογικῇ σειρᾷ), ἐκ δὲ τοῦ δευτέρου κλάδου ὁ *Δαρεῖος* (τέταρτος ἐν τῇ γενεαλογικῇ σειρᾷ), ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Ξέρξης* καὶ ὁ τούτου ἀπόγονος *Ἀρταξέρξης Β' ὁ Μνήμων*.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ὁ μὲν *Κῦρος*, ὁ καὶ *μέγας* ἐπικληθείς, ἀπηλευθέρωσε τοὺς Πέρσας ἀπὸ τῶν Μήδων καὶ ὑπέταξε τὰ ἰσχυρὰ τότε βασίλεια τῶν Μήδων, τῶν Λυδῶν καὶ τῶν Βαβυλωνίων μετὰ τῶν εἰς αὐτὰ ὑποτεταγμένων λαῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ οἱ Ἴωνες (πλὴν τῶν Μιλησίων), οἱ Αἰολεῖς καὶ Δωριεῖς τῆς Μ. Ἀσίας, ἱδρυτὴς δὲ γενόμενος τοῦ βασιλείου τῶν Περσῶν καὶ βασιλεύσας ἐν αὐτῷ ἀπὸ τοῦ 562—529 π.Χ. ἀπέθανεν εἰς τινα ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Σκυθῶν. Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ *Καμβύσης*, βασιλεύσας ἔτη ἑπτὰ καὶ μῆνας πέντε, ὑπέταξε τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰς ἐν τῇ βορείῳ παραλίᾳ τῆς Ἀφρικῆς ἑλληνικὰς ἀποικίας Κυρήνην καὶ Βάρκην.

Ὁ *Δαρεῖος*, ὁ υἱὸς τοῦ Ὑστάσπου καὶ ἱδρυτὴς τῆς δευτέρας περσικῆς μοναρχίας, τῆς ἐκ τοῦ δευτέρου κλάδου τοῦ γενεαλογικοῦ δένδρου τῶν Ἀχαιμενιδῶν προελθούσης, ἀφοῦ κατέβαλε τὸν ἅρπαγα τοῦ περσικοῦ θρόνου Μῆδον μάγον Ψευδο-Σμέρδιν, ὅστις λέγων ὅτι εἶναι νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ Καμβύσου Σμέρδις (τὸν ὁποῖον, Βαρτίγιαν καλούμενον περσιστί, ὑπὸ δὲ τῶν Ἑλλήνων Σμέρδιν, εἶχε φονεύσει ὁ Καμβύσης),—ἐνῷ ἦτο ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἐπιτρόπου τοῦ Καμβύσου Μήδου Πανιζείθου Γαυγαμάτας—εἶχεν ἁρπάσει τὸν θρόνον, ὅτε ὁ Καμβύσης εἶχεν ἐπέλθει κατὰ τῆς Αἰγύπτου, ὄχι μόνον ἐξέτεινε τὰ ὅρια τοῦ περσικοῦ κράτους ἐν Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ, ἀλλ' ὑπῆρξε καὶ ὁ ὀργανωτὴς τοῦ κράτους του, τὸ ὁποῖον ἐπ' αὐτοῦ (521—485 π. Χ.) ὑπῆρξεν ἰσχυρότατον. Ὁ *Ξέρξης* (485—465), ὅστις δὲν ἐστερεῖτο οὔτε προσωπικῶν, οὔτε ἡγεμονικῶν ἀρετῶν, ἠτύχησεν εἰς τοὺς κατὰ τῆς Ἑλλάδος καταχτητικοὺς πολέμους του καὶ ἔγινεν οὕτως αἴτιος τῆς μειώσεως τῆς τε δυνάμεως καὶ τοῦ κύρους τῶν Περσῶν ἐν τῇ δυτικῇ Ἀσίᾳ.

Ὁ *Ἀρταξέρξης ὁ Β'*, ὁ ἐπιλεγόμενος *Μνήμων* (405—359), βασιλεύσας μετὰ τρεῖς ἄλλους βασιλεῖς τῶν Περσῶν, *Ἀρταξέρξην τὸν Μακρόχειρα*, *Ξέρξην τὸν Β'* καὶ *Δαρεῖον τὸν Β'* ἢ *Ὦχον*, ὑπῆρξεν ἥμερος καὶ ἀγαθὸς ἡγεμὼν καὶ ἐκυβέρνησε μετὰ συνέσεως τὸ κράτος του. Ἐπ' αὐτοῦ ἔγινεν ἡ περίφημος ἀνάβασις τῶν μυρίων (401 π. Χ.), ὅτε καὶ κατεδείχθη ἡ ἐσωτερικὴ ἀδυναμία τοῦ ἀπεράντου περσικοῦ κράτους, πρὸς κατάλυσιν τοῦ ὁποίου ἐπῆλθεν ὁ Ἀγησίλαος, ὅστις ὅμως ἀπέτυχεν, ἀνακληθείς, ἕνεκα τῶν πρὸς ἀλλήλους ἐρίδων τῶν Ἑλλήνων. Τοῦ ἡγεμόνος τούτου τὸν βίον, ἄνευ παραλληλισμοῦ πρὸς ἄλλον, ἔγραψεν ὁ Πλούταρχος. Τελευταῖος ἐκ τῶν Ἀχαιμενιδῶν ὑπῆρξεν ὁ *Δαρεῖος Γ'*, ὁ *Κοδομανὸς* (336—330 π. Χ.), ἐπὶ τοῦ ὁποίου κατελύθη τὸ περσικὸν κράτος ὑποταγὲν εἰς τὸν μέγαν Ἀλέξανδρον. Ἕλληνές τινες λογογράφοι, μυθολογοῦντες, ἔλεγον, ὅτι οἱ μὲν Πέρσαι ἦσαν ἀπόγονοι τοῦ Περσέως, ὁ δὲ Ἀχαιμένης υἱὸς τοῦ Αἰγέως ἢ τοῦ Περσέως.

Τὸ γενεαλογικὸν δένδρον τῶν Ἀχαιμενιδῶν :

Ἀχαιμένης
|
Τεΐσπης
|
Καμβύσης
|
Κῦρος
|
Τεΐσπης

Κῦρος	Ἀριαράμνης
Καμβύσης	Ἀρσάμης
Κῦρος (α' βασιλεύς)	Ὑστάσπης
Καμβύσης (β' βασιλεὺς)	Δαρεῖος (ὁ γ' βασιλεὺς μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ ψευδο-Σμέρδιος).
	Ξέρξης
	Ἀρταξέρξης Α' Μακρόχειρ
	Ξέρξης Β'
	Δαρεῖος Β' ὁ νόθος (Ὦχος)
	Ἀρταξέρξης Β' ὁ Μνήμων
	Ἀρταξέρξης Γ' (Ὦχος)
	Ἀρσὴν (δολοφονηθεὶς)
	Δαρεῖος ὁ Κοδομανὸς (ἀπόγονος ἑνὸς τῶν ἀδελφῶν Ἀρταξέρξου τοῦ Μνήμονος).

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Ἀχαιμενίδης [*Μυθολ.*] Ὁ υἱὸς τοῦ ἐξ Ἰθάκης Ἀδαμάστου, εἷς τῶν ἀφωσιωμένων εἰς τὸν Ὀδυσσέα ἑταίρων του.

Ἀχαιμενῖτις. Ἐπίθετον τῆς Βαβυλῶνος (*Ἐπιφ.* 2.229).

ἀχαΐνη καὶ *ἀχαιΐνη* [*Ἀρχ.*]. Εἶδος ἄρτου κατασκευαζομένου κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν θεσμοφορίων πρὸς τιμὴν τῆς *Ἀχαίας Δήμητρος* (*Ἀθην.* 3,110).

ἀχαίνιον (τὸ) [*Βοταν.*] Καλεῖται ὁ ξηρὸς καρπὸς τῶν φυτῶν, ὅστις δὲν περικλείει ἢ ἓν μόνον σπέρμα. Τοιούτου εἴδους καρποὶ ἀπαντῶσιν εἰς τὴν *λεπτοκαρύαν* (Corylus) κ. *φουντουκιά*, εἰς τὴν *δρῦν* (quercus) εἰς μέγαν ἀριθμὸν τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυγονοειδῶν*, ὡς εἰς τὸ *πολύγονον τὸ πτηνοφιλὲς* (Polygonum avicularum), τῶν *βατραχωδῶν*, ὅπως εἰς *βατράχιον τὸ χνοῶδες* (Renunculus lanuginosus) κ. *σπουρδοκοκύλα* κ.τ.λ. Ὁ καρπὸς καλεῖται *διαχαίνιος*, *τριαχαίνιος* ἢ *πολυαχαίνιος*, ὅταν ἀποτελῆται ἀναλόγως ἐκ δύο, τριῶν ἢ περισσοτέρων ἀχαινίων ἡνωμένων. Τὸ ἀχαίνιον πολλάκις καλύπτεται ὑπὸ τριχῶν, μικρῶν ἀκανθῶν, ὅπως εἶναι τὸ ἀχαίνιον τῆς *Βαλεριάνας* (Valeriana), τοῦ *διψάκου* (Dipsacus) καὶ τινων εἰδῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *συνθέτων*. Δ. Ν. Π.

Ἀχαίνιον.
[Διάφοροι μορφαί: A=Καστανέας. B=Πτελέας. C=Ἀράκης. D=Κληματίδος.

ἀχαινόδους (ὁ) (Achaenodon Cope) [*Παλαιοζωολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἐλοθηριοειδῶν βουνοδόντων ἀρτιοδακτύλων* θηλαστικῶν. Τὸ κρανίον τῶν ζῴων τούτων ὡμοίαζε πρὸς τὸ τῶν ἄρκτων. Αἱ σιαγόνες των ἔφερον ἀνὰ 3 προτραπεζίτας ὀδόντας, τὰ δ' ἐμπρόσθια ἄκρα των ἦσαν τετραδάκτυλα. Εἴδη τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν, ὁ μὲν ἀχαινόδους insolens ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας ἠωκαίνου περιόδου τοῦ καινοζῳϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Uintabed, Wyoming τῆς Ἀμερικῆς, ὁ δὲ ἀχαινόδους robustus εἰς στρώματα τῆς μέσης ἠωκαίνου περιόδου εἰς τὸ Bridgerbed. Γ. Κ. Γ.

Ἀχαϊοηλίς. Καλεῖται οὕτω μονολεκτικῶς, εἰς τὴν διοικητικὴν κυρίως γλῶσσαν, ἡ *Ἀχαΐα* καὶ *Ἦλις* μαζί, ὡς ἀποτελοῦσαι ἕνα νομὸν (βλ. *Ἀχαΐας* καὶ *Ἤλιδος νομός*).

Ἀχαιοί (οἱ). Οὕτως ἐκαλοῦντο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα:

α') Τὰ πρωτοελληνικὰ φῦλα, ἅτινα μετέπλασαν τὴν Ἑλλάδα τῶν Πελασγῶν εἰς ἀχαϊκὴν καὶ πρω-

Digitized by Google

τοελληνικὴν Ἑλλάδα τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ἀλλὰ πόθεν ὡρμήθησαν τὰ φῦλα ταῦτα, τίς ἡ συγγένεια αὐτῶν πρὸς τὰ ἄλλα ἑλληνικὰ φῦλα (Αἰολεῖς, Ἴωνας, Δωριεῖς) καὶ τί σημαίνει ἡ λέξις *Ἀχαιός*, ἀφοῦ, ὡς εἶναι γνωστόν, πᾶσα λέξις τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης εἶναι δηλωτικὴ καὶ μιᾶς ἐννοίας; Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες (οἱ τῶν ἱστορικῶν χρόνων), πεπροικισμένοι μὲ ἐξαιρετικὴν ἰδιοφυΐαν νὰ πλάττωσιν ὡραίους μύθους, ἔλυσαν τὰ εἰρημένα προβλήματα δημιουργήσαντες σειρὰν ὅλην μύθων διὰ τῆς συνήθους παρ᾽ αὐτοῖς γενεαλογικῆς μεθόδου. Τὸ ὄνομα ἑκάστου τῶν ἑλληνικῶν φύλων προῆλθε κατ᾽ αὐτούς, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ κοινοῦ προγόνου, τοῦ γενάρχου, πάντων τῶν εἰς τὸ αὐτὸ φῦλον ἀνηκόντων, οἵτινες ἦσαν οἱ ἀπόγονοί του διὰ τῆς διαδοχῆς τῶν γενεῶν πολλαπλασιασθέντες. Ἡ μεταξὺ τῶν διαφόρων ἑλληνικῶν φύλων συγγένεια (ὁμόγλωσσον, ὁμόθρησκον, ὁμόηθες κ.λ.π.) ἡρμηνεύθη διὰ τῆς πρὸς ἀλλήλους συγγενείας τῶν γεναρχῶν τῶν φύλων, οἵτινες ἐπλάσθησαν ὡς υἱοὶ ἢ ἔγγονοι τοῦ μυθικοῦ *Ἕλληνος*, διότι, ὅτε ἐδημιουργήθησαν οἱ γενεαλογικοὶ μῦθοι, εἶχεν ἐπικρατήσει ὡς κοινὸν ὄνομα ἁπάντων τῶν ἑλληνικῶν φύλων τὸ ὄνομα *Ἕλληνες*. Ὡς πρώτην κοιτίδα τῶν συγγενῶν πρὸς ἀλλήλους προγόνων των ἐδέχθησαν τὴν νότιον Θεσσαλίαν (τὴν Φθίαν), διότι, πιθανώτατα, ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἔκαμε τὴν ἐμφάνισίν του τὸ πρῶτον ὄνομα *Ἕλληνες*. Τὸν ἀρχικὸν αὐτὸν μῦθον διερρύθμισεν ἑκάστη ἑλληνικὴ φυλὴ καὶ ἑκάστη ἑλληνικὴ πόλις οὕτως, ὥστε νὰ προσαρμοσθῇ εὐχερῶς οὗτος καὶ πρὸς τοὺς ἐγχωρίους ἐν ἑκάστῃ αὐτῶν μύθους καὶ πρὸς τοὺς ἐγχωρίους ἥρωας, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἢ οἱ μῦθοι ὑπεδήλουν, πολλάκις, τὴν πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν Ἀχαιῶν, ἢ καὶ μετὰ τὴν ἐμφάνισίν των, ἐπιμειξίαν τῶν κατοίκων ἑλληνικῶν τινων χωρῶν πρὸς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς. Ποικίλους δὲ μύθους ἔπλασαν καὶ πρὸς ἑρμηνείαν τῆς διασπορᾶς ἑκάστης τῶν φυλῶν (οὕτως οἱ Ἀχαιοὶ τῆς Κρήτης ἀπῴκησαν εἰς αὐτήν, κατὰ τὴν παράδοσιν, μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον ἐκ Μυκηνῶν ὑπὸ τὸν *Ταλθύβιον* καὶ οἱ Ἀχαιοὶ τοῦ Πόντου ὑπὸ τὸν υἱὸν τοῦ Ἄρεως *Ἰάλμενον*). Σήμερον ἡ λύσις τῶν εἰρημένων προβλημάτων ἐπιχειρεῖται διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης, ἐχούσης ὁδηγὸν μὲν τὴν παράδοσιν, ὄργανα δὲ εἰδικάς τινας ἐπιστήμας καὶ τὴν σκαπάνην τοῦ ἀρχαιολόγου. Μὲ τὰ ἐφόδια ταῦτα ἀναλαβόντες τὴν ἔρευνάν των οἱ σημερινοὶ ἱστοριοδίφαι κατέληξαν εἰς συμπεράσματα μὴ συγκρουόμενα, ἐν πολλοῖς, πρὸς τὸν διαφαινόμενον διὰ τοῦ πέπλου τῶν μύθων πυρῆνα ἀληθινῶν προϊστορικῶν γεγονότων. Οὕτως ὁ παρ᾽ Ὁμήρῳ πολεμικὸς λαὸς τῶν Ἀχαιῶν, ὅστις φαίνεται ἐξηπλωμένος εἰς πολλὰς χώρας τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος (Νότιον Θεσσαλίαν ἐν τῷ βασιλείῳ τοῦ Ἀχιλλέως, Ἀργολίδα, Λακωνικήν, Μεσσηνίαν, ἔνθα Ἀχαιοὶ εἶναι οἱ πρὸς τοὺς Ἐπειοὺς πολεμοῦντες Πύλιοι) καὶ τῶν νήσων αὐτῆς (Κεφαλληνίαν καὶ Ἰθάκην, Κρήτην, ἔνθα, ἐκτὸς τῶν αὐτοχθόνων Κυδώνων καὶ Ἐτεοκρητῶν, μνημονεύονται καὶ Πελασγοὶ καὶ Δωριεῖς καὶ Ἀχαιοί, τῶν ὁποίων ἄρχει ὁ φίλος καὶ σύμμαχος τοῦ Ἀγαμέμνονος Ἰδομενεύς, ὁ βασιλεύων εἰς τὴν Κνωσόν, τὴν Φαιστὸν καὶ Γόρτυνα καὶ ἄλλας), καὶ τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἐμφανίζεται ὡς τὸ γενικώτερον—ὡς ὄνομα ἐθνικὸν—ὄνομα τῶν κατὰ τῆς Τροίας ἐκστρατευσάντων ὑπὸ τὸν Ἀγαμέμνονα Ἑλλήνων (Δαναοὶ καὶ Ἀργεῖοι καλοῦνται οἱ ἐκστρατεύσαντες, διότι τὸ κέντρον τῆς δυνάμεως τοῦ ἀρχιστρατήγου εἶναι ἡ Ἀργολὶς καὶ Ἕλληνες καὶ Μυρμιδόνες καλοῦνται μόνον οἱ μετὰ τοῦ Ἀχιλλέως στρατεύσαντες), ἀποδεικνύεται ὅτι εἶναι τὸ πρωτοπορῆσαν ἐκ τῶν ἑλληνικῶν φύλων, ἅτινα ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς Β′ π, Χ. χιλιετηρίδος ἤρχισαν κατερχόμενα διὰ τῆς Ἰλλυρίας καὶ Ἠπείρου, καὶ διὰ τῆς Θρᾴκης, Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας εἰς τὰ νότια τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου.

Οἱ Ἀχαιοὶ κατερχόμενοι ἀπὸ τῶν βορείων τῆς χερσονήσου διὰ τῶν δύο εἰρημένων ὁδῶν, τῆς βορειοανατολικῆς καὶ τῆς βορειοδυτικῆς (ὑπάρχουσι καὶ οἱ ὑποστηρίζοντες ὅτι οἱ Ἀχαιοὶ ἦλθον εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἐξ Ἀσίας), ἴσως παρέμειναν ἐπί τινα χρόνον εἰς τὴν Ἀχαΐαν Φθιώτιδα, ἥτις ἐχρησίμευσεν εἰς αὐτοὺς ὡς σταθμὸς ἀναψυχῆς (ὡς παρέμειναν ἐν αὐτῇ καὶ οἱ ἐκ τῆς Ἑλλοπίας τῆς Ἠπείρου μετ᾽ αὐτοὺς κατελθόντες καὶ διὰ τῶν πυλῶν τῆς Πίνδου εἰσελθόντες εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἐγκατασταθέντες εἰς τὴν Φθίαν Ἕλληνες), καὶ μετέπειτα ὡς ἀπὸ νέου ὁρμητηρίου ἐσυνέχισαν τὴν πρὸς Ν. πορείαν των. Ἴσως μάλιστα καὶ συνέζησαν παρ᾽ ἄλληλα ἐπί τινα χρόνον τὰ δύο ἑλληνικὰ φῦλα, τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα ἐπικρατῆσαν ἔγινε τὸ ἐθνικὸν ὄνομα συμπάντων τῶν ἑλληνικῶν φύλων τῆς χερσονήσου (τὸ τῶν Ἀχαιῶν ἐν ἀρχῇ, καὶ τὸ τῶν Ἑλλήνων ἔπειτα). Εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῆς γνώμης ταύτης ἄγει καὶ ἡ ἐν τῇ Ἰλιάδι τοῦ Ὁμήρου διασωθεῖσα παράδοσις ὅτι οἱ Ἀχαιοὶ καὶ Ἕλληνες ἦσαν δύο ἔθνη τοῦ βασιλείου τοῦ Ἀχιλλέως, ὅστις καὶ ὡς πρῶτος ἥρως τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου (ὁ ὁποῖος εἶναι κοινὴ πολεμικὴ ἐπιχείρησις τῆς ἀχαϊκῆς Ἑλλάδος) καὶ ἀπὸ τοῦ ὀνόματός του, ἔχοντος κοινὴν τὴν ῥίζαν πρὸς τὴν λέξιν Ἀχαιός, ἐμφανίζεται ὡς ὁ κύριος Ἀχαιὸς ἥρως, ἐνῷ ἀπὸ τῶν σχέσεών του πρὸς τὴν Δωδώνην (Ἰλ. Π. 233) ἐμφανίζεται συγχρόνως καὶ ὡς ὁ πρῶτος Ἕλλην ἥρως. Ὑπὲρ τῆς γνώμης τῆς ἀπὸ βορρᾶ καθόδου τῶν Ἀχαιῶν προβάλλεται καὶ ἡ κοινότης τῆς ῥίζης τῆς λέξεως Ἀχαιὸς (αχ, ἥτις ταυτίζεται πρὸς τὴν ῥίζαν τῆς λατινικῆς λέξεως aqua σημαινούσης τὸ ὕδωρ. Ἀχαιοὶ ἄρα εἶναι οἱ Aquitani, οἱ ποτάμιοι λαοί) πρὸς τὰς τῶν ποταμῶν τῆς βορειοδυτικῆς Ἑλλάδος (Ἀχέρων, Ἄραχθος, Ἴναχος, Ἀχελῷος κ.λ.π.). Ἐκ τῆς ἀναμείξεως τῶν πρωτοελληνικῶν τούτων φύλων (τῶν Ἀχαιῶν) καὶ τῶν ἀρχαιοτέρων κατοίκων τῆς χώρας (Πελασγῶν) προέκυψαν δύο ὀνόματα, τὸ τῶν Ἀχαιῶν, εἰς ὅσας χώρας ἐκυριάρχησαν, φαίνεται, οὗτοι, καὶ τὸ τῶν Αἰολέων εἰς ὅσας ἡ συμβίωσις ἔγινε δι᾽ εἰρηνικοῦ συμβιβασμοῦ. Ἐγκατασταθέντες ἐν τῇ ἑλληνικῇ χερσονήσῳ οἱ Ἀχαιοὶ ἤρχισαν ὑφιστάμενοι κατὰ τὰς πρώτας ἑκατονταετηρίδας τῆς Β′ π. Χ. χιλιετηρίδος τὴν ἐπίδρασιν τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Κρήτης, εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς ὁποίας ἦσαν φαίνεται ὑποτελεῖς, μετὰ ταῦτα δὲ τοῦ τῶν Καρολελέγων, οἵτινες καὶ αὐτοί, πιθανώτατα, ἦσαν ὑποτελεῖς τῶν βασιλέων τῆς Κρήτης. Εἰς τὰ συμπεράσματα ταῦτα ἤγαγε τοὺς ἐρευνητὰς τῶν προϊστορικῶν τούτων χρόνων ἡ συμφωνία τῶν περὶ Μίνωος, Θησέως, Πέλοπος κ. λ. π. μύθων μὲ τὰ ἐκ τῶν ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν πορίσματα (*G. Fougères*, Les premières civilisations σ. 190—201). Ἀπὸ τῶν μέσων ὅμως τῆς ΙΔ′ π. Χ. ἑκατονταετηρίδος οἱ Ἀχαιοὶ ὄχι μόνον ἀπετίναξαν τὸν ξενικὸν ζυγὸν καὶ ἔδοσαν τὴν ἰδικήν των σφραγῖδα εἰς τὰ ἔργα τῆς καλλιτεχνίας των, ἀλλὰ καὶ οἱ χερσαῖοι αὐτοὶ ἐκυριάρχησαν τοῦ Αἰγαίου πλημμυρήσαντες τὴν Κρήτην καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, ἀπὸ τῶν ὁποίων ὁρμώμενοι ἔφθασαν μέχρι Κύπρου καὶ Αἰγύπτου πρὸς Ν. καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Μ. Ἀσίας πρὸς Α. Τὴν διασπορὰν ταύτην τῶν Ἀχαιῶν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας εἶχον ὑποδηλώσει μὲν αἱ περὶ κτίσεως τῶν τειχῶν τῆς Τροίας ὑπὸ τοῦ Ἀχαιοῦ Αἰακοῦ καὶ ἁλώσεως αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους παραδόσεις, ἀπέδειξαν δὲ ὡς γεγονὸς ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν αἱ ἐν τοῖς αἰγυπτιακοῖς μνημείοις ἐπιγραφαὶ τοῦ ΙΒ′ π.Χ. αἰῶνος, εἰς τὰς ὁποίας ἀναγράφονται τὰ ὀνόματα τῶν Ἀχαιῶν καὶ Δαναῶν ὡς λαῶν ἐλθόντων ἀπὸ θαλάσσης, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ αἱ ἐπὶ πινακίδων ἐξ ἀργίλου ἐπιγραφαὶ τοῦ Μπογάζκιοϊ (τοῦ τέλους τοῦ ΙΓ′ καὶ τοῦ ΙΒ′ π. Χ. αἰῶνος), αἵτινες ῥίπτουσιν ἱκανὸν φῶς περί τε τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Ἀχαιοαιολέων εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῶν ἐρίδων καὶ τῶν ἐμπορικῶν καὶ διπλωματικῶν τούτων σχέσεων πρὸς τοὺς Χετταίους (*G. Fougères* ἔνθ. ἀνωτ. σ. 199—200). Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους (1400 — 1100 π. Χ.) ἱδρύθησαν ἰσχυρὰ καὶ πλούσια ἀχαϊκὰ κράτη ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Ἑλλάδι, ἐκ τῶν ὁποίων ὑπερεῖχε τὸ ἐν Ἀργολίδι, ἕνεκα τῶν φυσικῶν πλεονεκτημάτων τῆς χώρας, καὶ ἐπεχειρήθησαν αἱ ἡμιμυθικαὶ πέραν τοῦ Αἰγαίου πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις, τῶν ὁποίων ἀπήχησις εἶναι ἡ ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία καὶ ὁ τρωϊκὸς πόλεμος καὶ οἱ κατὰ τῶν Καδμειώνων θρυλικοὶ πόλεμοι τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ τῶν Ἐπιγόνων, καὶ ἐδημιουργήθη ὁ πρῶτος ἑλληνικὸς πολιτισμός, ὁ μυκηναϊκός, ὅστις ἦτο ὁ κρητικὸς προσηρμοσμένος πρὸς τὴν καλαισθησίαν των. Τὴν ἐκχείλισιν ὅμως ταύτην τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως τῶν Ἀχαιῶν ἀνέκοψαν κατὰ τὸν ΙΑ′ π. Χ. αἰῶνα οἱ ἐπιδραμόντες εἰς τὴν Πελοπόννησον Δωριεῖς, ἑλληνικὰ φῦλα ῥωμαλεώτερα καὶ ζωτικώτερα, ἅτινα ἐδημιούργησαν μίαν νέαν Ἑλλάδα, πλήρη ζωῆς, τὴν δωρικὴν Ἑλλάδα.

β′) Οἱ κάτοικοι τῆς εἰς τὰ βόρεια παράλια τῆς Πελοποννήσου ἐκτεινομένης ἀρχαίας *Ἀχαΐας* οἵτινες ἦσαν ἀπόγονοι τῶν ἐξ Ἀργολίδος καὶ Λακωνίας εἰς ταύτην μετοικησάντων Ἀχαιῶν τῶν προϊστορικῶν χρόνων μετὰ τὴν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐπιδρομὴν τῶν Δωριέων (βλ. λ. **Ἀχαΐα**). Τὸ ὄνομα τῆς χώρας τούτων ἦτο τὸ ἐθνικὸν ὄνομα ὅλης τῆς νοτίου Ἑλλάδος κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ὑποταγῆς αὐτῆς εἰς τοὺς Ρωμαίους, ὡς τὸ ὄνομα τῶν προγόνων των ὑπῆρξε τὸ πρῶτον ἐθνικὸν ὄνομα τῶν Ἑλλήνων.

γ′) Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀχαΐας Φθιώτιδος, οἵτινες ἐκαλοῦντο *Ἀχαιοὶ* ἢ *Ἀχαιοὶ Φθιῶται*.

δ′) Οἱ κάτοικοι πολίχνης τινὸς τῆς Λακωνικῆς παρὰ τὴν πόλιν Ἀσωπὸν (*Παυσ*. ΙΙΙ 22, 9), *Ἀχαιοὶ Παρακυναρίσσιοι* καλούμενοι.

Ἐκτὸς τῶν εἰρημένων μνημονεύονται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων οἱ *Βοσπορηνοὶ Ἀχαιοὶ* (*Στρ*. C. 495—497), οἱ *Ποντικοὶ Ἀχαιοὶ* (*Στρ*. C. 416), οἱ Ἀχαιοὶ της Κρήτης καὶ οἱ Ἀχαιοὶ τῆς Κύπρου.

ΠΗΓΑΙ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ποιητῶν ἰδίως ὁ *Ὅμηρος*, ὁ *Ἡρόδοτος*, ὁ *Στράβων* καὶ ὁ *Ἀπολλόδωρος*· Ἐκ τῶν ἱστοριῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ ἰδίως ἡ τοῦ *Κουρτίου* καὶ ἡ τοῦ *Παπαρρηγοπούλου* (ἡ εἰς τὴν τελευταίαν—ε′—ἔκδοσιν εἰσαγωγὴ τοῦ *Π. Καρολίδου*.) Ἐκ τῶν εἰδικῶν συγγραμμάτων καὶ μονογραφιῶν ἡ τοῦ *P. Dhorme*, Les Achéens κλπ. Revue biblique t. XXXIII (1924) p. 557—565 καὶ *G. Fougères*, Les premières civilisations (1926).

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* Πολλὰ τοπωνύμια ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἔλαβον τὴν ὀνομασίαν των ἐκ τῶν Ἀχαιῶν· βλ. κατωτ. **Ἀχαιῶν** *ἀκτή*,—*λιμὴν* κ.λ.π.

Ἀχαΐον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν Τρῳάδι πλησίον τοῦ Σιγείου (*Στράβ*. 13, 596).

Ἀχαιὸς (ὁ), θηλ. *Ἀχαιὰ* καὶ *Ἀχαιίς*, οὐδ. *Ἀχαιόν*· ὁ ἐκ τῆς Ἀχαΐας, ὁ κάτοικος τῆς Ἀχαΐας (βλ. **Ἀχαιοί**).

Ἀχαιὸς *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ξούθου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἕλληνος καὶ τῆς Κρεούσης, θυγατρὸς τοῦ Ἐρεχθέως καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ἴωνος. Μετὰ τὴν ἐν Αἰγιαλῷ (τῇ μετέπειτα *Ἀχαΐᾳ*) τελευτὴν τοῦ πατρός του, ἐκστρατεύσας εἰς Θεσσαλίαν ἐκ τῆς ὁποίας εἶχεν ἐξωσθῇ ὁ πατήρ του ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν του, κατέλαβε ταύτην καὶ ἐβασίλευσεν ἐν αὐτῇ μέχρι τοῦ θανάτου του. Τούτου ὁ υἱὸς *Ἀρχανδρος* καὶ ὁ *Ἀρχιτέλης* ἐλθόντες εἰς Ἄργος καὶ γαμβροὶ γενόμενοι τοῦ Δαναοῦ κατίσχυσαν εἴς τε τὴν Ἀργολίδα, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δαναοῦ. καὶ εἰς τὴν Λακωνίαν καὶ ἐπέβαλον εἰς τοὺς κατοίκους τῶν δύο χωρῶν τὴν ἐπωνυμίαν *Ἀχαιοί*. Οὕτω διὰ τῆς γενεολογικῆς μεθόδου ἡρμήνευσαν οἱ ἀρχαίοι μυθογράφοι τὴν συγγένειαν τῶν δύο πρωτοελληνικῶν φύλων (*Ἀχαιῶν, Ἰώνων*) καὶ τὸ φυλετικὸν ὄνομα τῶν κατοίκων *Ἀργολίδος* καὶ *Λακωνικῆς* κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους (βλ. **Ἀχαιοί**). Κατ᾽ ἄλλους μύθους ὁ Ἀχαιὸς ἦτο υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Λαρίσης ἢ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Φθίας.

ΚΑΨ

Ἀχαιὸς (ὁ *Ἐρετριεύς*). Τραγικὸς ποιητής, υἱὸς Πυθοδώρου ἢ Πυθωρίδου, γεννηθεὶς τῷ 484 π. Χ. τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καθ᾽ ἣν ὁ Αἰσχύλος ἦρε τὴν πρώτην αὐτοῦ δραματικὴν νίκην. Νεώτερος ὀλίγον τοῦ Σοφοκλέους, ἀπέθανε πρὸ αὐτοῦ, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν «Βατράχων» τοῦ Ἀριστοφάνους. Ἐδίδαξε 44 δράματα, ἢ κατ᾽ ἄλλους 30 ἢ 24 καὶ ἐνίκησεν ἕνδεκα νίκας. Ὑπὸ τῶν κριτικῶν τῆς Ἀλεξανδρείας ἐτάχθη εἰς τὸν κανόνα τῶν τραγικῶν ἐγγύτατα παρὰ τοὺς τρεῖς ἀριστοτέχνας τῆς Ἑλληνικῆς τραγῳδίας, Αἰσχύλον, Σοφοκλέα καὶ Εὐριπίδην, ὁ δὲ γραμματικὸς Δίδυμος ἔγραψεν ὑπομνήματα εἰς τὰ ἔργα του. Οἱ ἀρχαῖοι ἀπεφαίνοντο περὶ αὐτοῦ ὅτι ἦτο γλαφυρὸς ποιητής, οὐχ ἧττον τὸ ὕφος του εἶναι πολλάκις σκοτεινὸν καὶ ἡ ἔκφρασις βεβιασμένη, παρουσιάζουσα ἀναλογίας πρὸς τὴν τοῦ Εὐριπίδου. Περιφανὴς ἐγένετο καὶ ὡς ποιητὴς σατυρικῶν δραμάτων (Corp. Inscr. Atticarum II, 977 b καὶ *Διογ. Λαέρτ*. II 133), διὸ ὁ συμπολίτης του Μενέδημος ἀπέδιδεν εἰς τὸν Ἀχαιὸν τὸ δευτερεῖον ἐν τοῖς σατυρικοῖς δράμασιν, ἀποδίδων τὸ πρωτεῖον εἰς τὸν Αἰσχύλον. Τὰ περισωθέντα ἀποσπάσματα τοῦ Ἀχαιοῦ ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ *C. L. Ulrichs* (Achaei fragmenta quae supersunt collecta et illustrata. Bonn 1834), ὡς καὶ ἐν ταῖς συλλογαῖς ἀποσπασμάτων τῶν Ἑλλήνων τραγικῶν τοῦ Dindorf, τοῦ Wagner καὶ τοῦ *Nauck* (Tragicorum graecorum fragmenta, Leipzig, 1856, σελ. 578 κ. ἑξ.· 54 ἀποσπάσματα βραχύτατα κατὰ τὸ πλεῖστον).

Ι. Φ. Δ.

— **Ἀχαιὸς** (ὁ *Συρακόσιος*.) Τραγικὸς καὶ οὗτος ποιητὴς ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Σουΐδα, τῆς Ἀλεξανδρινῆς, ὡς φαίνεται, ἐποχῆς. Περὶ αὐτοῦ γινώσκομεν μόνον ὅτι ἔγραψε τραγῳδίας δέκα ἢ κατ᾽ ἄλλους 14.

Ι. Φ. Δ.

— **Ἀχαιός**. Ὁ πατὴρ τοῦ Ἀνδρομάχου, τῆς Λαοδίκης πρώτης συζύγου Ἀντιόχου τοῦ Β′, καὶ τῆς Ἀντιοχίδος, μητρὸς τοῦ βασιλέως τοῦ Περγάμου Ἀττάλου τοῦ Α′. Ὁ Ἀχαιὸς εἶχε μεγάλην ἰσχὺν ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Συρίας κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ γαμβροῦ του Ἀντιόχου τοῦ Β′ (261—247 π. Χ.). Ὅτε ὅμως οὗτος ἐκ λόγων πολιτικοῦ συμφέροντος συνεζεύχθη τὴν κόρην τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπου Πτολεμαίου τοῦ Γ′, Βερενίκην, καὶ ἀπεκήρυξε τὴν τέως σύζυγόν του Λαοδίκην ὡς οὐχὶ νόμιμον, διὰ νὰ ἀποκλείσῃ τοὺς ἐκ ταύτης υἱούς του ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαιωμάτων των, περιέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν αὐτοῦ καὶ ὁ Ἀχαιὸς καὶ ὁ υἱός του Ἀνδρόμαχος. Ἐπανέκτησαν ὅμως τὴν ἐν τῷ βασιλείῳ τῶν Σελευκιδῶν ἰσχύν των μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Ἀντιόχου Β′.

ΚΑΨ.

Κατὰ τὸν τρίτον συριακὸν πόλεμον (247—239) ὁ Ἀχαιὸς καὶ ὁ υἱός του Ἀνδρόμαχος ἐτάχθησαν ὑπὲρ τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ Ἀντιόχου τοῦ Β′ καὶ τῆς Λαοδίκης Σελεύκου τοῦ Β′, ἐνῷ ἡ κόρη του Λαοδίκη ὑπὲρ τοῦ νεωτέρου υἱοῦ της Ἀντιόχου τοῦ Ἱέρακος. Ὁμοίως καὶ ὁ Ἀχαιὸς καὶ ὁ υἱός του Ἀνδρόμαχος ἐπολέμησαν ὑπὲρ τοῦ Σελεύκου Β′ καὶ κατὰ τὸν δεύτερον μεταξὺ τῶν δύο ἀδελφῶν πόλεμον (238—235). Κατὰ τὴν εἰς τὰς ἀνατολικὰς μάλιστα χώρας τοῦ βασιλείου του ἐκστρατείαν Σελεύκου τοῦ Β′, ὁ Ἀχαιὸς ἀκολουθῶν αὐτὸν ἔκτισε καὶ δύο πόλεις, αἵτινες ἀπ᾽ αὐτοῦ ἔλαβον τὸ ὄνομά των, **Ἀχαΐαν** ἢ *Ἀχαιίδα* τὴν παρὰ τὰς Κασπίας πύλας καὶ **Ἀχαΐαν** ἢ *Ἀχαιίδα* τὴν ἐν Παρθυηνῇ.

ΚΑΨ.

— **Ἀχαιός.** Υἱὸς τοῦ Ἀνδρομάχου καὶ ἔγγονος τοῦ προηγουμένου. Ὑπηρέτησε πιστότατα ὁ διακεκριμένος οὗτος στρατηγὸς τὸν βασιλέα Σέλευκον τὸν Γ′, τὸν ἐπικαλούμενον Σωτῆρα, υἱὸν τοῦ

Digitized by Google

επ' ἀδελφῇ γαμβροῦ του Σελεύκου τοῦ Β' τοῦ Καλλινίκου, καὶ ἡρνήθη μετὰ τὴν δολοφονίαν του (222 π.Χ.) νὰ θέσῃ εἰς τὴν κεφαλήν του τὸ διάδημα τοῦ βασιλέως, τὸ ὁποῖον προσέφερεν ὁ ἀφωσιωμένος εἰς αὐτὸν στρατός. Ἐξηκολούθησε δὲ τὸν κατὰ τοῦ Ἀττάλου καὶ τῶν στρατῶν τοῦ Πτολεμαίου Γ' πόλεμον, κατορθώσας τὸν μὲν Ἄτταλον νὰ περιορίσῃ εἰς μικρὰν περὶ τὸ Πέργαμον περιοχήν, τὴν δὲ ἐπὶ τῆς Μ. Ἀσίας κυριαρχίαν τῶν Πτολεμαίων εἰς τὴν Ἔφεσον καὶ τὴν Σάμον μόνον. Εὐγνωμονῶν διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν ταύτην τῶν συμφερόντων τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῶν Σελευκιδῶν ὁ διαδεχθεὶς τὸν ἀδελφόν του Σέλευκον Γ' Ἀντίοχος ὁ Γ', ὁ μέγας, διώρισε τὸν Ἀχαιὸν δυνάστην τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ (μεταξὺ Αἰγαίου καὶ Ταύρου) χωρῶν τοῦ βασιλείου του, ἤτοι στρατιωτικὸν καὶ πολιτικὸν ἅμα διοικητὴν αὐτῶν. Ἐπί τινα ἔτη ὁ Ἀχαιὸς ἔμεινεν ἀφωσιωμένος εἰς τὸν βασιλέα Ἀντίοχον Γ' καὶ ἦτο τὸ κυριώτερον στήριγμα τῆς μοναρχίας τῶν Σελευκιδῶν, παρ' ὅλας τὰς πρὸς αὐτὸν δελεαστικὰς προτάσεις τοῦ Πτολεμαίου Εὐεργέτου. Μετὰ τὴν ἐν Ραφίᾳ ὅμως ἧτταν τοῦ Ἀντιόχου ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Δ' (217 π.Χ.) ὄχι μόνον ἤρχισε νὰ ζῇ ὡς βασιλεὺς εἰς τὴν πρωτεύουσάν του, τὰς Σάρδεις, καὶ νομίσματα νὰ κόπτῃ μὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΧΑΙΩΥ, ἀλλ' ἤρχισε νὰ φιλοδοξῇ καὶ περὶ καταλήψεως τοῦ θρόνου τῶν Σελευκιδῶν. Ἡ τοιαύτη συμπεριφορὰ τοῦ Ἀχαιοῦ ἠνάγκασε τὸν Ἀντίοχον νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τοῦ Ἀττάλου καὶ νὰ ἐπέλθῃ κατ' αὐτοῦ μετὰ πολλοῦ στρατοῦ. Ὁ Ἀχαιὸς ἠδυνήθη νὰ ἀντιστῇ ἐπὶ δύο ἔτη κατὰ τοῦ πολιορκήσαντος τὰς Σάρδεις στρατοῦ τοῦ Ἀντιόχου καὶ θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ ἀντιστῇ καὶ περισσότερον, ἐὰν δὲν συνελαμβάνετο διὰ δόλου ὑπό τινος Κρητὸς καὶ δὲν παρεδίδετο δέσμιος ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸν Ἀντίοχον, ὅστις διέταξεν ἀμέσως τὸν θάνατόν του. Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ τέλος τοῦ ἡρωϊκοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς (κατὰ τὸ 214 π.Χ.), ὅστις ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἱκανωτέρων καὶ δραστηριωτέρων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς του. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Ἀχαιοῦς. Παλαιά τις ἑλληνικὴ ἀποικία ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Καυκάσου μεταξὺ Διοσκουριάδος καὶ Κιμμερίου Βοσπόρου, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ἀρριανοῦ. Α. Α. Π.

ἀχαιρέτιστος (ὁ, ἡ) —*ον* (τό)· ὁ μὴ χαιρετισθείς, ὁ μὴ τυχὼν χαιρετισμοῦ.

ἀχαΐρευτος, —*η*, —*ο*· αὐτὸς ποὺ δὲν ἔκαμε χαΐρι (λ. τουρκ.=προκοπή), ἀπρόκοπος, ἀτυχής· || ἀρατικῶς: «ἀχαΐρευτε, τί 'ν' αὐτὸ ποὺ μοῦ 'καμες!» ποὺ νὰ μὴν κάμῃς χαΐρι.—Ἐπίρρ. **ἀχαΐρευτα**: «πῶς πηγαίνεις;—χαχὰ κι' ἀχαΐρευτα».

Ἀχαΐς *[Ἀρχ.]*. Μία τῶν δέκα φυλῶν τῆς πόλεως *Θουρίων*, ἀποικίας τῶν Ἀθηναίων ἐν τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ, κτισθείσης κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Πειραιῶς. Ἡ φυλὴ ὠνομάσθη *Ἀχαΐς* διότι περιελάμβανε τοὺς πολίτας τῶν Θουρίων, οἵτινες κατήγοντο ἐκ τῆς ἐν Ἑλλάδι *Ἀχαΐας*. ΚΑΨ.

— **Ἀχαΐς** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν Ὑρκανίᾳ (*Πλίν.* 6,16).

ἀχαιτοι (οἱ) *[Ζῳολ.]*. Γένος ζωνοσκωλήκων διακρινόμενον ἐκ τῆς ἐλλείψεως τριχῶν ἐν εἴδει χαίτης ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρου μέρους τῆς ράχεώς του (βλ. **ζωνοσκώληκες, ὀλιγοχαῖται, πολυχαῖται**). Δ. Ν. Π.

Ἀχαιῶν *ἀκτὴ* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ *Ἀφροδισίου* τῆς Κύπρου ἀκτὴ τῆς χερσονησιζούσης καὶ εἰς τὸ ἀκρωτήριον Κλεῖδες ἀπολῃγούσης, προβολῆς τῆς μεγαλονήσου πρὸς Μεσαπηλιώτην: «εἶτ' Ἀφροδίσιον... εἶτ' Ἀχαιῶν Ἀκτή, ὅπου Τεῦκρος προσωρμίσθη πρῶτον, ὁ κτίσας Σαλαμῖνα τὴν ἐν Κύπρῳ, ἐκβληθείς, ὥς φασιν, ὑπὸ τοῦ πατρὸς Τελαμῶνος» (*Στρ. Didot* 582,16). Πιστεύεται ὅτι εἶναι ἡ σύγχρονος παραλία *Γιαλοῦσα* παρὰ τὸ ἀκρωτήριον *Πλακωτή* (πλάτ. 35°32'50", μῆκ. 34°11'30" κατὰ τὸν χάρτην τῆς νήσου ὑπὸ τοῦ τότε λοχαγοῦ τοῦ Μηχανικοῦ Κίτσενερ) εἰς 23 μιλ. παράπλου Δ. ΝΔ τοῦ ἀκρωτηρίου Κλεῖδες ἢ Ἅγιος Ἀνδρέας. Σ. Ε. Λ.

— **Ἀχαιῶν λιμὴν** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Ὅρμος ἐν τῷ *Ἐλαΐτικῷ* κόλπῳ (κόλπῳ τοῦ *Τσανταρλῆ*): «Μύρινα Αἰολὶς πόλις ἔχουσα λιμένα, εἶτ' Ἀχαιῶν λιμήν, ὅπου οἱ βωμοὶ τῶν δώδεκα θεῶν, εἶτα πολίχνιον Γρύνιον καὶ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος» (*Στράβ.* 531,49). Εἶναι ὁ σύγχρονος λιμὴν *Πόρτο Ἀλῆ-Ἀγᾶ* (πλ. 38°49'Β, μῆκ. 26°59' ἀν., χάρται ἀγγλικοὶ 1665: Mitylini island with the gulfs of Adramytti and Sandarli 515: Port Ali Agha) ὁ δεξιᾷ τῷ εἰσπλεύσαντι τὸν προμνησθέντα κόλπον.

—2) Ὅρμος τῆς ἀκτῆς τῆς *Τρῳάδος*: «Μετὰ δὲ τὸ Ῥοίτιον ἔστι τὸ Σίγειον, κατεσπασμένη πόλις, καὶ τὸ ναύσταθμον καὶ ὁ Ἀχαιῶν λιμὴν καὶ τὸ Ἀχαϊκὸν στρατόπεδον καὶ ἡ Στομαλίμνη καλουμένη καὶ αἱ τοῦ Σκαμάνδρου ἐκβολαί. Συμπεσόντες γὰρ ὅ τε Σιμόεις καὶ ὁ Σκάμανδρος ἐν τῷ πεδίῳ, πολλὴν καταφέροντες ἰλὺν προσχοῦσι τὴν παραλίαν καὶ τυφλὸν στόμα τε καὶ λιμνοθαλάσσας καὶ ἕλη ποιοῦσι». (*Στράβ.* ΙΓ, α, 31). Αἱ ἀπὸ τῶν ποταμῶν τούτων προσχώσεις, ἀκόμη πλέον ἔκδηλοι ἢ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Στράβωνος (512,25), ὁπότε καὶ τότε ἀκόμη δὲν ἐπέτρεπον τὴν ἀναγνώρισιν τῆς θέσεως τοῦ Ἀχαιοῦ λιμένος καὶ Ναυστάθμου, μετέβαλον ἤδη καὶ αὐτὰς τὰς κοίτας τῶν προμνησθέντων ποταμῶν, καταστάσας ἀνεξαρτήτους ἀλλήλων. Μόλον ὅτι δὲ καθίσταται ἀδύνατος ἡ ἀξιωματικὴ διατύπωσις γνώμης, ὡς πρὸς τὴν θέσιν τοῦ λιμένος, δύναταί τις, συγκρίνων τὰς διδομένας ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ἀποστάσεις, νὰ ἀχθῇ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἔκειτο οὗτος περὶ τὰ 2—3 μίλ. βορείως τοῦ συγχρόνου ἀκρωτηρίου *Γιουκέρι*.

—3) Ὀνομασία τοῦ λιμένος τῆς Κορώνης τῆς Μεσσηνίας, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Παυσανίου (Μεσσηνιακὰ Δ, λδ, 6), ὅστις ὅμως προσθέτει «ὅτῳ δὲ τὸν λιμένα Ἀχαιῶν καλοῦσιν, οὐκ οἶδα».

— **Ἀχαιῶν πόλεις** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο μνημονεύονται ὑπὸ τοῦ Στράβωνος αἱ ἐν τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ ἱδρυθεῖσαι κατὰ τὸν Η' π. Χ. αἰῶνα ἀποικίαι τῶν Ἀχαιῶν *Σύβαρις* καὶ *Κρότων*. ΚΑΨ.

Ἀχὰλ (Ahal) *[Ναυτ.Γεωγρ.]*. Ὕφαλος παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς Τριπολίτιδος (Ahal rocks: πλάτ. 32°02', μηκ. 24°07' Ἀν., χαρτ. ἀγγλ. 244: Derna to Ras Bulau) ἔχουσα βάθος $3^1/_2$ ὀργυιῶν εἰς τὴν κεφαλήν της. Εὑρίσκεται εἰς $5^1/_2$ μιλ. πρὸ καὶ Α.ΝΑ τοῦ στομίου τῆς *Μέρσα Τεμπροὺκ* (ἀρχ. *Ἀντίπυργος*) αἱ δὲ ἀποχαὶ της βρίθουσιν ἐκλεκτοῦ σπόγγου τοῦ εἴδους ὅπερ οἱ Ἕλληνες σπογγαλιεῖς ὀνομάζουν *ψιλὰ Μανδρούχας*. Σ. Ε. Λ.

—**Ἀχὰλ-Τεκκὲ** *[Γεωγρ.]*. Ὄασις ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Τουρκομάνων παρὰ τὴν Κασπίαν καὶ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Κοπὲτ-Ντάγ. Κατελήφθη τῷ 1881 ὑπὸ τῶν Ρώσων, σήμερον δὲ ἀνήκει εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Οὐζμπεκιστὰν τῆς Ἑνώσεως Ρωσικῶν Σοβιετικῶν Δημοκρατιῶν. Χ. Δ.

ἀχάλαστος,—*η*,—*ο*· αὐτός, τὸν ὁποῖον δὲν ἐχάλασαν, δὲν κατέστρεψαν, δὲν διέφθειραν· || ἰδιωματ. ὁ μὴ φονευθεὶς (βλ. χαλῶ).

ἀχαλιναγώγητος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ χαλιναγωγηθείς, ἀποδηγέτητος, ἀκαθοδήγητος· ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τῶν ὑποζυγίων.—Ἐπίρρ. **ἀχαλιναγωγήτως**.

ἀχαλινόπτερα (τὰ) (Achalinoptera) *[Ζῳολ.]*. Ὁ ὅρος οὗτος προὐτάθη ὑπὸ τοῦ Blanchard διὰ τὰ *λεπιδόπτερα ἔντομα*, ἅτινα στεροῦνται, κατὰ τὸ κατώτατον μέρος τῶν ὀπισθίων πτερυγίων, τριχὸς ἢ μεταξοειδοῦς ἰνός, ἐν εἴδει χαλινοῦ, ἥτις νὰ ἐπιτρέπῃ νὰ συγκρατῶνται καὶ ταῦτα εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον μετὰ τῶν προσθίων πτερύγων (βλ. **λεπιδόπτερα**). Δ. Ν. Π.

ἀχαλίνωτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ ἔχων χαλινόν, ἐπὶ τῶν ὑποζυγίων· || μεταφ. ἀτίθασος ἀκράτητος, θρασύς, αὐθάδης.

ἀχάλκευτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τὸ) ὁ μὴ χαλκευθείς· || ὁ μὴ βυσσοδομηθείς.

ἀχάλκωτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ διὰ χαλκοῦ περιβεβλημένος, ἐπενδεδυμένος.

Ἀχαλτσὶκ (Akhaltsikh) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γεωργίας ἐν τῇ διοικήσει τῆς Τιφλίδος τῆς Ἑνώσεως Ρωσικῶν Σοβιετικῶν Δημοκρατιῶν, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ποσχὼφ, παραποτάμου τοῦ Κοῦρρα. Κάτοικοι 16.000. Ἔχει ἐργοστάσια κατασκευῆς ειδῶν ἐκ νεαργύρου (ἀρξαντό). Χ. Δ.

ἀχαλύβωτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ διὰ χάλυβος ἐσκευασμένος, ὡπλισμένος.

ἀχαμήλωτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ χαμηλωθείς, ὁ μὴ δυνάμενος νὰ καταβιβασθῇ.

ἀχαμνένω ἀόρ. *ἀχάμνυνα*· γίνομαι ἀχαμνός, ἰσχναίνομαι, ἀπολεπτύνομαι, καθίσταμαι ἀπαχής, ἄσαρκος.

ἀχάμνια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀχαμνός, ἰσχνότης, λιποσαρκία, ἀδυναμία.

ἀχαμνόεις (—*εντος*), —*εσσα*, —*εν*· λέξις νεωτέρα, παιγνιωδῶς πλασθεῖσα ἐκ τοῦ *ἀχαμνός*, ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν τοῦ ἰσχνός, ἄπαχος, ἀδύνατος: «ἀχαμνόεντες ἀμνοί»· || μεταφ. ἰσχνός, εὐτελής: «ἀχαμνόεντα μερίσματα τραπέζης».

ἀχαμνός, —*ή*, —*όν*· δημοτ. (ἀπὸ ἀρχ. *χαῦνος*)· ἰσχνός, λεπτός, ἀπαχής, λιπόσαρκος: «ἀχαμνὸ ἀρνί, —κρέας κ.τ.τ.» || καθόλου, κακός, οὐχὶ καλός, ἀνάξιος ἀποδοχῆς: «ἀχαμνὰ λόγια»· || τὸ οὐδ. **ἀχαμνὰ** (τὰ) ὡς οὐσιαστ., οἱ ὄρχεις.—Ἐπίρρ. *ἀχαμνά*· κακῶς.

Ἀχαμνόων. Οὕτω μετέφρασεν ὁ *Ἰω. Ἰσ. Σκυλίτσης* εἰς τὸν «Δὸν Κιχῶτον» τοῦ Ἱσπανοῦ συγγραφέως Θερβάντες τὸ ὄνομα τοῦ κατισχνου ἵππου τοῦ ἥρωος, τοῦ Rossinante (ἰσπαν. rocin = *παλιάλογο*). Ἡ λέξις χρησιμοποιεῖται ἔκτοτε πρὸς χαρακτηρισμὸν ἰσχνοῦ καὶ ἀδυνάτου ἵππου.

Ἀχαμώθ· βλ. λ. Οὐαλεντῖνος *γνωστικός*.

— **Ἀχαμὼθ** *σοφία*· βλ. γνωστικὰ *συστήματα*.

ἀχάνη (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Μέτρον δημητριακῶν καρπῶν, βοιωτικὸν καὶ περσικόν. Καὶ ἡ μὲν βοιωτικὴ ἀχάνη ἰσοῦτο, κατὰ τὸν Ἡσύχιον, μὲ ἕνα μέδιμνον ἀττικόν, ἡ δὲ περσική, κατὰ τὸν σχολιαστὴν τοῦ Ἀριστοφάνους, μὲ τεσσαράκοντα πέντε ἀττικοὺς μεδίμνους. ΚΑΨ.

ἀχανὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου τὸ διάστημα εἶναι ἄπειρον, ἐκτεταμένος, ἀπεριόριστος· || τὸ οὐδ. *ἀχανὲς* ὡς οὐσιαστ., τὸ ἄπειρον διάστημα, τὸ ἀσύλληπτον.

ἀχανία (ἡ) (Achania) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μαλαχοειδῶν*. Εἶναι πόαι ἢ θάμνοι τῆς μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

Ἀχάντι. Χωρίον μεσαιωνικὸν ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Τραπεζοῦντος, ὅπου τῷ 1446 ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος Δ' Κομνηνός, ἐκστρατεύσας κατὰ τοῦ ἀποστάτου υἱοῦ του Ἰωάννου Καλογιάννη, συλληφθεὶς ἐφονεύθη ἐν τῇ σκηνῇ του ὑπὸ τῶν φίλων τοῦ Ἰωάννου. Ὑπὸ τοῦ Λαονίκου Χαλκοκονδύλη, ἀναφέροντος τὸ γεγονός, τὸ χωρίον ὀνομάζεται *Ἀχαντοῦ*. Α. Α. Π.

Ἀχαντοῦ· βλ. Ἀχάντι.

Ἀχάουζεν (Ahausen ἢ Auhausen). Χωρίον τῆς Σουαβίας ἐν Βαυαρίᾳ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Βέρνιτζ, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Πλάϊνφελντ - Ἀουξμπουργκ Μποῦχλε. Ἔχει Εὐαγγελικὴν ἐκκλησίαν καὶ 574 κατοίκους (1919). Ἐν τῷ ἄλλοτε ἐνταῦθα ὑπάρχοντι μοναστηρίῳ τῶν Βενεδικτίνων ἐγένετο ἡ ἕνωσις τῶν διαμαρτυρομένων ἡγεμόνων.

Ἀχάους *Ἐρρῖκος* (Heinrich von Ahaus). Ἀνώτερος κληρικὸς τῆς παπικῆς ἐκκλησίας (1369—1439), ὅστις ἐκ τοῦ Ντέβεντερ τῆς Ὁλλανδίας μετεφύτευσεν εἰς τὴν Γερμανίαν τὴν ἰδεολογίαν καὶ τὸν τρόπον τοῦ ζῆν τῶν λεγομένων *ἀδελφῶν τοῦ κοινοῦ βίου*, ἱδρύσας ἐν ἔτει 1401 τὸν πρῶτον *ἀδελφικὸν οἶκον* ἐν Μύνστερ τῆς Βεστφαλίας. Τὴν ἰδεολογίαν δὲ ταύτην καὶ ὑπεστήριξεν ὁμοῦ μετὰ τοῦ Γέρσον ἐν τε τῇ συνόδῳ τῆς Κωνσταντίας καὶ ἔξω αὐτῆς πολλαχῶς. Π. Ι. Μ.

Ἄχαρ *[Βιβλ. Ἱστορ.]*. Ἰσραηλίτης ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα, ὅστις, παρὰ τὴν αὐστηρὰν ἀπαγόρευσιν Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, λαβὼν λάφυρα ἀπὸ τὴν πρὸ ὀλίγου κυριευθεῖσαν ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν Ἱεριχώ, ἣν ὁ ἀρχηγὸς ἐκεῖνος τοῦ λαοῦ εἶχε κηρύξει ἀνάθεμα (ἀφιέρωμα) τῷ Κυρίῳ, ἐγένετο ἀφορμὴ σοβαρᾶς ἥττης τοῦ λαοῦ του, ἐφ' ᾧ καὶ ὑπέστη τὸν διὰ λιθοβολισμοῦ θάνατον ἐν Ἀχώρ, νοτίως τῆς Ἱεριχοῦς (Ἰησοῦ Ναυῆ ζ' 1 ἑξ.). Π. Ι. Μ.

Ἀχὰρ *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς ἐν Περσίᾳ, παραπόταμος τοῦ *Ἀρας*.

Ἀχάρακα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς Καρίας πλησίον τοῦ Μαιάνδρου, εἰς τὴν τοποθεσίαν τῆς ὁποίας εὑρίσκεται τὸ σημερινὸν χωρίον *Σιλιβατλί*. Ἐνταῦθα κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Στράβωνος (12, 579. 14, 649), ἐπαληθευθεῖσαν διὰ τῶν ἀνασκαφῶν, ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Πλούτωνος καὶ τῆς Περσεφόνης καὶ ἄντρον τοῦ Χάρωνος εἰς τὴν κορυφὴν ἄλσους μετὰ μαντείου καὶ θεραπευτηρίου, ἔνθα, πλὴν τῶν ὑπαρχόντων ἰαματικῶν ὑδάτων, συνέβαινε καὶ τὸ θαῦμα τῆς δι' ὀνείρων ὑποδείξεως τοῦ τρόπου τῆς θεραπείας τῶν ἀσθενῶν. Τὰ ἐρείπια τοῦ Ἀχάρακα καὶ τοῦ μαρμαρίνου ναοῦ τοῦ Πλούτωνος, εὑρεθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀρούντελ, κεῖνται ἀνατολικῶς τοῦ Σιλιβατλί. Πλησίον τοῦ ἄνδρου τοῦ Χάρωνος εὑρέθη νεκροταφεῖον, τοῦ τάφων τοῦ ὁποίου σῴζονται ἐρείπια. Θ. Π.

ἀχαρακτήριστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ χαρακτηριζόμενος, ὁ μὴ ἔχων καλὸν χαρακτῆρα, ἀνήθικος, χυδαῖος· || ὁ μὴ χαρακτηρισθείς, ὁ μὴ διὰ γνωρίσματός τινος καθορισθείς.

ἀχάρακτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ χαραχθείς, ὁ μὴ διὰ χαράγματος ἐπισημειωθείς.

ἀχαράκωτος,—*η*,—*ο*· ὁ μὴ διὰ χαρακώματος ὠχυρωμένος· || δημοτ., ὁ μὴ ριγωμένος μὲ τὸν χάρακα, ἀρρίγωτος· || ἐπὶ τῶν σταφιδαμπέλων, ὁ μὴ διὰ χαράγματος ἐγκεκομμένος.

ἀχαράμιστος,—*η*,—*ο*· ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δὲν ἐδαπανήθη ἐπὶ ματαίῳ, ποὺ «δὲν ἐπῆγε χαράμι»· || ὁ ἀπηλλαγμένος τῆς κατάρας «χαράμι νὰ σοῦ γίνῃ!»: «τίποτε δὲν τοῦ 'δωσε ἀχαράμιστο».

ἀχαράτσωτος, —*η*, —*ο*· ὁ μὴ χαρατσωθείς, ὁ μὴ πληρώσας κεφαλικὸν φόρον· || μεταφ. ὁ ἀποφυγὼν χρηματικὴν ἀφαίμαξιν: «δὲν ἄφησε κανέναν ἀχαράτσωτον».

Ἀχαρδέος *[Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Καυκασίας «ὃς ἐκ τοῦ Καυκάσου ῥέων, ἐκδίδωσιν εἰς τὴν Μαιῶτιν» (*Στράβ.* Δ. 434,41) καὶ εἰς οὗ τὰς ὁ-

Digitized by Google

χθας παρῴκουν οἱ Σίρακες. Ὁ Müller, ταυτίζων αὐτὸν πρὸς τὸν *Βαρδάνην* τοῦ Πτολεμαίου, τὸν θεωρεῖ ὡς τὸν σύγχρονον *Κουμπάν*, τὸν ἐκβάλλοντα παρὰ τὴν *Ἀχτανιζόβκα*. Σ. Ε. Λ.

Ἀχαρδίναι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Σικελίας ὀχυρωτάτη. Εἶχε μεγαλοπρεπῆ ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διός.

Ἀχαρεύς. Παγκρατιαστής, πρὸς τὸν ὁποῖον ἠγωνίσθη ὁ Ἡρακλῆς ἐν Ὀλυμπίᾳ (*Ὑγῖνος* Μυθ. 273).

ἀχαρία (ἡ) (Acharia) *[Βοτ.]* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πασιφλοριδῶν*. Γνωστὸν εἶναι ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, ἡ *ἀχαρία ἡ τραγιοειδὴς* (Acharia tragioides), ἥτις διακρίνεται διὰ τὰ τρίλοβα, ἄμισχα φύλλα καὶ τὰ μονόοικα ἄνθη της, ἅτινα ἔχουσι κυρτὸν κάλυκα, ἐπὶ τῶν ἄκρων τοῦ ὁποίου φύεται τὸ περιάνθιον, καὶ χρῶμα πράσινον. Ὁ καρπός της εἶναι *κάψα*, ἥτις κατὰ τὴν ὡρίμανσιν διανοίγεται εἰς τρία τμήματα καὶ ἀφίνει νὰ διαφύγωσι τὰ λευκωματοειδῆ σπέρματα. Δ. Ν. Π.

Ἀχάριος· βλ. Ἀκάριος.

Ἀχάριους (Acharius), *Ἐρρῖκος*. Βοτανικὸς Σουηδὸς (1757—1819). Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Λινναίου, ἠσχολήθη δὲ κυρίως μὲ τὴν σπουδὴν τῶν λειχηνῶν καὶ τῶν κρυπτογάμων. Ἔγραψε «Lichenographia universalis» 1810 καὶ «Synopsis methodica lichenum» (1814).

ἄχαρις (ὁ, ἡ)· ὁ ἄνευ χάριτος, ὁ ἄνευ θελγήτρου, δυσάρεστος, ἀπεχθής: «ἄχαρις ἄνθρωπος,—ἀγών,—τρόπος κ.τ.τ.». Παραθετ. *ἀχαριτώτερος, ἀχαριτώτατος*.

—**ἄχαρις** *χαρακτὴρ [Ρητορ.]*· βλ. γλαφυρὸς χαρακτὴρ *[Ρητορ.]*.

ἀχαριστία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀχάριστος, ἀγνωμοσύνη.

—*[Ἀστ. Δίκ.]* Ἡ ἔννοια τῆς *ἀχαριστίας*, τουτέστιν «ἡ ὑπὸ τοῦ εὖ παθόντος καὶ δυναμένου ν' ἀποδόσῃ χάριν τῷ εὖ πράξαντι μὴ ἀπόδοσις ταύτης» (*Ξενοφ.* Ἀπομνημ. Β' ϐ ἐπ.), ἐπίδρασιν ἀσκεῖ καὶ ἐπί τινων νομικῶν σχέσεων, ἐπιφέρουσα ἀποτελέσματα ἀρκούντως σοβαρά. Οὕτω:

Α') Ἐὰν ἐπὶ τῆς δικαιοπραξίας τῆς δωρεᾶς, τῆς συμβάσεως τουτέστιν ἐκείνης καθ' ἥν τις ἐκ πνεύματος ἐλευθεριότητος παρέχει περιουσιακὰ στοιχεῖα εἰς ἕτερον, ἐπὶ σκοπῷ ἐπαυξήσεως τῆς περιουσίας τούτου ἄνευ ἀνταλλάγματος, συμβῇ καὶ τὸ πρόσωπον εἰς ὃ ἐγένετο ἡ δωρεὰ «ἀχάριστον ὀφθῇ περὶ τὸν δωρησάμενον», παρέχεται τῷ δωρήσαντι τὸ δικαίωμα, ὅπως μονομερῶς ἀνακαλέσῃ τὴν γενομένην δωρεὰν ἕνεκα τῆς τοιαύτης τοῦ *δωρεοδόχου* ἀνοικείου διαγωγῆς (L. 10 de revoc. donat. 8. 56).

Κατὰ τὸ ἀρχαῖον κλασσικὸν Ρωμαϊκὸν δίκαιον τὸ δικαίωμα τῆς τοιαύτης ἀνακλήσεως τῆς δωρεᾶς εἶχον μόνον οἱ πάτρωνες ὡς πρὸς τὰς εἰς τοὺς ἀπελευθέρους γενομένας δωρεάς, καὶ μάλιστα κατ' ἀρχὰς ἄνευ προφανοῦς ἀχαριστίας, διότι αὕτη ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψει κατὰ τὴν γνώμην τοῦ δωρητοῦ (βλ. *Dernburg* Ἐνοχικὸν Δίκαιον § 108 σημ. 12, *Πολυγένους* Περὶ Δωρεᾶς σελ. 54). Κατόπιν περιωρίσθη τὸ δικαίωμα τοῦτο εἰς ὡρισμένα θέματα τῆς ἀχαριστίας τοῦ ἀπελευθέρου (L. 1 Cod. de revoc. donat. 8. 55. καὶ L. 8 C. eod.). Τέλος δὲ ὁ Ἰουστινιανὸς ἐν ἔτει 530 διὰ τῆς L. 10 Cod. de revocatio donationis 8. 55, ἀνήγαγε τὴν ἀνάκλησιν τῶν δωρεῶν λόγῳ ἀχαριστίας εἰς γενικὸν κανόνα, ἀναγράψας μάλιστα ἐν τέλει τῆς προρρηθείσης διατάξεως ῥητῶς καὶ τὰς περιπτώσεις, εἰς ἃς ὑπάρχει ἀχαριστία: α') βαρεῖαι (προφορικαὶ) ὕβρεις· β') βιαιοπραγίαι· γ') ἐκ προθέσεως ἐπαγωγὴ περιουσιακῆς ἀπωλείας οὐχὶ ἀσημάντου ἢ δ') κινδύνου ζωῆς· ε') μὴ ἐκπλήρωσις ἐπιβληθέντος κατὰ τὴν δωρεὰν ὅρου (βάρους)· ἐσημείωσε μάλιστα ὅτι ἄλλος λόγος δὲν δικαιολογεῖ τὴν ἀνάκλησιν, δὲν ἐπέτρεψεν ἐν ἄλλαις λέξεσι τὴν κατ' ἀναλογίαν ἐφαρμογὴν τῆς διατάξεως καὶ εἰς ἄλλας ὁμοίας φύσεως περιπτώσεις (L. 10 D. de revoc. do at. 8. 56). Περὶ τῆς ἀνακλήσεως ταύτης λόγῳ ἀχαριστίας παρατηρητέον εἰδικώτερον τὰ ἑξῆς:

α') Τὸ δικαίωμα τῆς ἀνακλήσεως τῆς δωρεᾶς λόγῳ ἀχαριστίας ἀποτελεῖ ἐξαιρετικὸν ὅλως λόγον ἀνατροπῆς συμβάσεως τῇ βουλήσει τοῦ ἑνὸς μόνον ἐκ τῶν ἐν τῇ δικαιοπραξίᾳ συμπραξάντων.

β') Τὸ δικαίωμα τοῦτο εἶναι ἐξ ἐκείνων δι' ὧν σκοπεῖται ἡ ἱκανοποίησις τῆς φιλοτιμίας (actiones vindictam spirantes)· εἶναι δὲ τοῦτο *προσωποπαγὲς* (jus personalissimum) μὴ μεθιστάμενον εἰς τοὺς κληρονόμους τοῦ δωρησαμένου καὶ κατὰ τῶν κληρονόμων τοῦ δωρεοδόχου, ἐκτὸς ἐὰν προκατήρξατο ὁ δωρητὴς τῆς δίκης ἢ ἀνεκαλέσατο τὴν δωρεὰν λόγῳ ἀχαριστίας ζῶντος ἔτι τοῦ ἀχαρίστου γενομένου δωρεοδόχου. Νῦν ἡ ἀγωγὴ περὶ ἀνακλήσεως τῆς λόγῳ ἀχαριστίας δωρεᾶς (ἄρθρ. 575 τῆς Πολ. Δικονομίας) μεθίσταται εἰς τοὺς κληρονόμους ἐνεργητικῶς καὶ παθητικῶς ἅμα τῇ ἐγγραφῇ τῆς ἀγωγῆς εἰς τὸ πινάκιον.

γ') Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς περὶ ἀνακλήσεως τῆς δωρεᾶς δηλώσεως εἶναι ὅτι ἡ δωρεὰ δὲν καθίσταται ἄκυρος, ἀλλ' ὅτι τίκτει ἐνοχικὴν ὑποχρέωσιν τοῦ δωρεοδόχου πρὸς ἀπόδοσιν τοῦ ληφθέντος (L. 7 C. eod.). Ἐξαιρετικῶς μόνον ἐὰν ἡ δωρεὰ ἐγένετο ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς διατροφῆς (modus alimantorum) τοῦ δωρητοῦ ὑπὸ τοῦ δωρεοδόχου, ἡ μὴ ἐκπλήρωσις τῆς τοιαύτης ῥήτρας ἐπέχει θέσιν διαλυτικῆς αἱρέσεως, ἐπιφέρουσα τὴν ipso jure ἀνατροπὴν τῆς δωρεᾶς, καὶ παρέχουσα τῷ δωρήσαντι τὸ δικαίωμα τῆς διεκδικήσεως τῶν δωρηθέντων.

δ') Τοῦ δικαιώματος τῆς ἀνακλήσεως λόγῳ ἀχαριστίας στερεῖται ἡ μήτηρ ὡς πρὸς τὰς εἰς τὰ τέκνα αὐτῆς δωρεάς, ἡ ἄσεμνον βίον διάγουσα (L. 7 C. eod.). Καὶ ὡσαύτως ἐν μέρει στερεῖται τοῦ δικαιώματος τούτου καὶ ἡ δεύτερον γάμον συνάψασα μήτηρ (mater binuba. Nov. 25 κεφ. 35).

ε') Παραίτησις ἀπὸ τοῦ δικαιώματος τῆς ἀνακλήσεως τῆς δωρεᾶς λόγῳ ἀχαριστίας ὡς ἀντικειμένη εἰς τὰ χρηστὰ ἤθη ἀπαγορεύεται.

Β') Ὡσαύτως ἐν τῷ Κληρονομικῷ δικαίῳ καὶ δὴ ἐν τῇ ὑποχρεώσει τοῦ συντάσσοντος διαθήκην ὅπως ἐγκαταστήσῃ κληρονόμους ὡρισμένα πρόσωπα ἐγκαταλείπων αὐτοῖς ὡρισμένον χρηματικὸν ποσόν, *νόμιμον μοῖραν* καλούμενον, ἀπαντᾶται ἡ ἀχαριστία, ὡς ὅρος ἀπαλλάσσων τὸν διαθέτην τῆς ἐκπληρώσεως τῆς τοιαύτης αὐτοῦ ὑποχρεώσεως. Ἡ ὑποχρέωσις αὕτη τοῦ διαθέτου καθιερώθη διὰ τῆς ἐν ἔτει 542 ἐκδοθείσης 115 Νεαρᾶς τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἡ Νεαρὰ αὕτη σκοπὸν εἶχε νὰ διασκευάσῃ καὶ διαπλάσσῃ ὁριστικῶς τὴν ἀναγκαστικὴν λεγομένην διαδοχήν, διεπομένην πρότερον ὑπὸ τοῦ τυπικοῦ δικαίου τῶν ἀναγκαίων κληρονόμων καὶ τοῦ θεσμοῦ τῆς νομίμου μοίρας. Διὰ τῆς Νεαρᾶς ταύτης ὁ διαθέτης ὑποχρεοῦται νὰ ἐγκαταστήσῃ κληρονόμους τοὺς ἀνιόντας καὶ κατιόντας καὶ νὰ ἐγκαταλείπῃ αὐτοῖς τὴν νόμιμον μοῖραν, μὴ ἀπαλλασσόμενος τῆς τοιαύτης του ὑποχρεώσεως, εἰμὴ ἐὰν συντρέχῃ λόγος ἀχαριστίας ἐκ τῶν σαφῶς ἐν τῇ Νεαρᾷ μνημονευομένων, τὴν αἰτίαν δὲ ῥητῶς ἀναγράψῃ ὁ διαθέτης ἐν τῇ διαθήκῃ. Ὁ Ἰουστινιανὸς ὅμως φοβούμενος τὴν κατάχρησιν τῆς τοιαύτης του διατάξεως, ὡς ἐκ τῆς ἐλαστικότητος τῆς ἐννοίας τῆς ἀχαριστίας, ἀναγκαῖον ἔκρινε ν' ἀναφέρῃ ὀνομαστὶ «ἐν τῷ παρόντι νόμῳ» τὰς αἰτίας τῆς ἀχαριστίας, «ὥστε παρὰ ταύτας μηδενὶ ἐξεῖναι ἐξ ἑτέρου νόμου ἀχαριστίας αἰτίαν ἀντιτιθέναι εἰ μὴ τὰς τῷ ὕφει τῆς παρούσης διατάξεως περιεχομένας». Τοιούτους δὲ λόγους ἀχαριστίας παραθέτει ὁ Ἰουστινιανός, διακρίνων αὐτοὺς ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς λόγους ἀχαριστίας (δεκατέσσαρας ἐν ὅλῳ) δι' οὓς δύναται ὁ ἀνιὼν ν' ἀπαλλαγῇ τῆς ῥηθείσης ὑποχρεώσεως πρὸς ἐγκατάστασιν τῶν κατιόντων του, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς λόγους ἀχαριστιας (ὀκτὼ ἐν ὅλῳ), δι' οὓς ὁ κατιὼν δύναται ν' ἀπαλλαγῇ τῆς ὑποχρεώσεως τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν ἀνιόντων του. Τὴν αἰτίαν ταύτην τῆς ἀχαριστίας, ἥτις πρέπει νὰ ὑφίσταται κατὰ τὸν χρόνον τῆς συντάξεως τῆς διαθήκης, ὀφείλει ῥητῶς, ὡς ἐλέχθη, ν' ἀναφέρῃ ἐν τῇ διαθήκῃ του ὁ διαθέτης, μὴ πληρουμένου ἄλλως τοῦ γράμματος τῆς Νεαρᾶς. (Εἰδικωτέραν τῶν ἀνωτέρω ἀνάπτυξιν βλ. εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀστικοῦ Δικαίου καὶ εἰδικώτερον εἰσέτι *Κ. Δεμερτζῆ:* Περὶ τοῦ Δικαίου τῶν ἀναγκαίων κληρονόμων συγγράμματι.) Ι.Κ.Π.

—**ἀχαριστίας** *δίκη [Ἀττ. Δίκ.]*. Ἐν τῇ ἀπαριθμήσει τῶν ἰδιωτικῶν δικῶν ὁ Πολυδεύκης (8,31) ἀναφέρει καὶ τὴν ἀχαριστίας δίκην, ἄνευ ἄλλων ἐπεξηγήσεων. Πρέπει νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τούτου ὅτι οἱ ἑλληνικοὶ νόμοι εἶχον ἀναγάγει τὸ καθῆκον τῆς εὐγνωμοσύνης εἰς νομικὸν καταναγκασμόν. Ὁ S. Petit στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ Λουκιανοῦ καὶ τοῦ Βαλερίου Μαξίμου (V, 3, 418) ἔχει ταύτην τὴν γνώμην, προσεπιφέρων καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι παρόμοιος νόμος ὑπῆρχε παρὰ Πέρσαις (*Ξενοφ.* Κ. Παιδ. I, 2, 7) καὶ Μακεδόσι, καθὼς καὶ τὸ ὅτι τ' ἀρχαῖα ἔθνη δὲν εἶχον ἀκόμη χωρίσει, ὅπως ἡμεῖς, τὸ δίκαιον ἀπὸ τῆς ἠθικῆς. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι, καὶ ἂν πράγματι ὑπῆρξε τοιαύτη δίκη—πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀμφισβητοῦν οἱ νεώτεροι—, μετὰ τὸν Ξενοφῶντα ἔπαυσε νὰ εἶναι ἐν χρήσει. Οὗτος μᾶς πληροφορεῖ (Ἀπομν. II, 2, 13) ὅτι «ἡ πόλις ἄλλης μὲν ἀχαριστίας οὐδεμιᾶς ἐπιμελεῖται οὐδὲ δικάζει» πλὴν τῆς κακώσεως τῶν γονέων. Ὁ Ρωμαϊκὸς νόμος δὲν ἐδίκαζεν ἀχαριστίαν εἰμὴ μόνον τῶν *δεχθέντων δῶρον* (donatio), τῶν *ἀπελευθέρων* (libertinus) καὶ τῶν *χειραφετηθέντων παίδων* (emancipatio). Θ. Π.

ἀχάριστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ ἀνταποδίδων τὴν χάριν, τὴν εὐγνωμοσύνην, ἀγνώμων.—Ἐπίρρ. *ἀχαρίστως*.

—**Ἀχάριστοι** (οἱ) *[Ἐκκλ. Ἱστ.]*· βλ. **ἡμιπελαγιανοί**.

ἀχαριστῶ (—*έω*)· εἶμαι ἀχάριστος ἐπιδεικνύω ἔλλειψιν εὐγνωμοσύνης.

Ἀχάρνα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τοποθεσία ἐν Κρήτῃ, εὑρισκομένη μεταξὺ τῆς Κνωσοῦ καὶ τῆς Τυλίσου καὶ ἀποτελοῦσα τὸ ὅριον τῆς χώρας τῶν δύο πόλεων. Ἐν Ἀχάρνᾳ ὑπῆρχε τέμενος ἀφιερωμένον εἰς τὸν Ἄρχον, κατὰ μαρτυρίαν ἐπιγραφῆς τοῦ 450 π. Χ. εὑρεθείσης ἐν Ἄργει. Ἐκ τοῦ ὀνόματος Ἀχάρνα, εἰκάζεται ὅτι προῆλθε τὸ ὄνομα τῆς σημερινῆς κωμοπόλεως *Ἀρχάνες*.

Ἀχαρναὶ *[Ἀρχ.]*. Ὁ πολυανθρωπότερος δῆμος τῆς ἀρχαίας Ἀττικῆς ἀνήκων εἰς τὴν *Οἰνηίδα* φυλήν. Οἱ κάτοικοί του ἦσαν ῥωμαλέοι καὶ διεκρίνοντο διὰ τὴν μαχιμότητά των, ἀπετέλουν δὲ τὸ τρίτον περίπου τῆς ὅλης δυνάμεως τῶν ὁπλιτῶν τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν (παρεῖχον ἐν πολέμῳ 3000 ὁπλίτας). Ἐν εἰρήνῃ ἠσχολοῦντο εἰς τὴν ἀνθρακείαν ἐπὶ τῶν κλιτυων τῆς Πάρνηθος καὶ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν ἐπὶ τῆς γονιμωτάτης πεδιάδος ἀμπέλων των. Τὰ προϊόντα των (ἄνθρακας, οἶνον κλπ.) μετέφερον εἰς τὸ ἄστυ διὰ τῶν πεφημισμένων ἕνεκα τοῦ μεγέθους τῶν ἀχαρνικῶν ὄνων.

Κεῖμεναι αἱ Ἀχαρναὶ ἐπὶ τῆς ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Φυλὴν ὁδοῦ καὶ δεσπόζουσαι τοῦ ἀνωτέρου μέρους τοῦ ἀθηναικοῦ πεδίου εἶχον σπουδαίαν στρατιωτικὴν σημασίαν διὰ τὸ Ἄστυ, τοῦ ὁποίου ἀπεῖχον 11 μόνον χιλιόμετρα (60 στάδια). Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀρχίδαμος κατὰ τὸ 431 π. Χ. (α' ἔτος τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου) διελθὼν τὸν εὐρὺν μεταξὺ Αἰγάλεω καὶ Πάρνηθος αὐλῶνα, ἔσπευσεν εἰς δῄωσιν τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν ἀμπέλων τῶν Ἀχαρνέων, ἐλπίσας νὰ ἐξαναγκάσῃ τοὺς Ἀθηναίους εἰς σύναψιν εἰρήνης. Καὶ ἐγόγγυσαν μὲν τότε οἱ εἰρηνόφιλοι μεγαλοι γαιοκτήμονες, ἰδόντες ἀπὸ τῶν *ἀχαρνικῶν πυλῶν* τοῦ Ἄστεως πυρπολουμένας τὰς ἐπαύλεις των, ἀλλ' ἐπεβλήθη ἐπ' αὐτῶν ἡ ἰσχυρὰ τοῦ Περικλέους θέλησις. Παρὰ τὰς Ἀχαρνὰς κατήγαγε τὴν περιφανῆ νίκην του ὁ Θρασύβουλος μετὰ τῶν ἑπτακοσίων του κατὰ τῶν στρατευμάτων τῶν 30 τυράννων κατὰ τὸ 403 π. Χ., κατελθὼν ἐκ τῆς Φυλῆς, καὶ Ἀχαρνεῖς ἦσαν οἱ πλεῖστοι στρατιῶται τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ στρατοῦ του.

Ἕνεκα τῆς πολυανθρωπίας του καὶ τῆς εὐφορίας του ὁ δῆμος τῶν Ἀχαρνέων, ἐκτὸς τοῦ κοινοῦ εἰς πάντας τοὺς δήμους ἄρχοντος, τοῦ δημάρχου, εἶχεν ἐπὶ πλέον, ὡς μαρτυρεῖται ἐξ ἐπιγραφῶν, καὶ ἄλλους ἄρχοντας (ταμίαν, γραμματέα κλπ.). Ἕνεκα τῶν αὐτων λόγων εἶχε καὶ ἴδιον θέατρον καὶ ἱερὰ πολλῶν θεῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἰδιαιτέρως ἐλατρεύοντο ἐν Ἀχαρναῖς Ἀπόλλων ὁ Ἀγυιεύς, ὁ Ἡρακλῆς, ἡ Ἀθηνᾶ Ὑγίεια καὶ Ἱππία Ἀθηνᾶ, καὶ πρὸ πάντων ὁ προστάτης τῶν ἀμπελουργῶν Διόνυσος, ὅστις ἐν Ἀχαρναῖς ἐπεκαλεῖτο *Μελπόμενος* καὶ *Κισσός*, διότι ἐπιστεύετο ὅτι ἐκεῖ ἐφύτρωσε τὸ πρῶτον τὸ φυτὸν κισσός· πρὸς τούτοις δὲ ὁ Ἀσκληπιός, ὁ Ἀμφιάραος καὶ ἡ Ἄρτεμις.

Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ὁ Ἄρης εἶχε τὸ ἱερόν του εἰς τὸν δῆμον τῶν γενναίων Ἀχαρνέων, ὡς ἐξάγεται ἔκ τινος ἀνευρεθείσης ἐν τῷ χώρῳ τῶν ἀρχαίων Ἀχαρνῶν ἐπιγραφῆς, εἰς τὴν ὁποίαν μνημονεύεται ὁ ἱερεὺς τοῦ Ἄρεως Ἀπολλοφάνης. Οἱ Ἀχαρνεῖς ἐχαρακτηρίζοντο μὲν ὡς ἄνθρωποι ῥωμαλέοι καὶ γενναῖοι, ἀλλὰ καὶ ὡς ἄνθρωποι ἄκαμπτοι καὶ πείσμονες. Ὡς τοιούτους δὲ ἠθογραφεῖ αὐτοὺς καὶ ὁ Ἀριστοφάνης εἰς τὴν ἀρχαιοτάτην ἐκ τῶν διασωθεισῶν κωμῳδιῶν του τοὺς «Ἀχαρνεῖς» (βλ. λ.). Καὶ ὡς ἄμουσοι ἀκόμη διεσύροντο οἱ Ἀχαρνεῖς, ὡς μαρτυρεῖ ἡ φράσις «ἀχαρνικὴ μοῦσα», εἰρωνικῶς λεγομένη.

Ὁ χῶρος ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔκειντο αἱ ἀρχαῖαι Ἀχαρναὶ δὲν εἶναι ὁ χῶρος ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔχουν κτισθῇ αἱ νεώτεραι *Ἀχαρναὶ* (βλ. κατωτ.), ἀλλ' ἡ ΝΔ. αὐτῶν λοφοσειρά, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔχουν ἀνοικοδομηθῇ οἱ ναΐσκοι «*Ἅγιοι Σαράντα*» καὶ «*Προφήτης Ἠλίας*», εἰς τοὺς ὁποίους καὶ ἔχουν ἐντοιχισθῇ καὶ ἀνάγλυφα καὶ ἐνεπίγραφοι πλάκες καὶ κίονες, ἅτινα πάντα προέρχονται ἐκ μνημείων, ἅτινα ἔκειντο ἐκεῖ που πλησίον. Ἐκτὸς ὅμως τῶν λειψάνων αὐτῶν μνημείων τῶν ἱστορικῶν χρόνων, οὐχὶ μακρὰν τῶν νεωτέρων Ἀχαρνῶν καὶ ἐπὶ τῆς ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς αὐτὰς ἀγούσης ὁδοῦ ὑπάρχει καὶ μυκηναϊκὸς θολωτὸς τάφος, οὗτινος τὰ κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ἀνευρεθέντα ἀντικείμενα ἀπόκεινται σήμερον εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν Μυκηνῶν τοῦ Ἐθνικοῦ μουσείου, ὅπερ μαρτυρεῖ ὅτι τῶν Ἀχαρνῶν τῶν ἱστορικῶν χρόνων εἶχε προηγηθῆ εἰς τὴν αὐτὴν εὔφορον πεδιάδα προϊστορικός τις συνοικισμὸς τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **Ἀχαρναὶ** *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Ἀττικῆς, κειμένη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀθηναϊκοῦ λεκανοπεδίου (ὑψόμ. 176 μ.). Εἶναι γνωστὴ κυρίως ὑπὸ τὸ πρότερον ὄνομα αὐτῆς *Μενίδι*, ἔλαβε δὲ τὴν ὀνομασίαν *Ἀχαρναὶ* ἐπισήμως τῷ 1915 διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 14700 ἀποφάσεως τοῦ ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν. Κατοικεῖται κυρίως ὑπὸ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ, καὶ φημίζεται διὰ τὸ ξηρὸν καὶ ὑγιεινὸν κλῖμά της ὡς καὶ τὸ ἄριστον ὕδωρ της, δι' ὃ καὶ χρησιμεύει ὡς τόπος θερινῆς διαμονῆς ἀθηναϊκῶν οἰκογενειῶν.

Ἡ κωμόπολις διαιρεῖται εἰς 6 συνοικίας ἐκτεινομένας περὶ τὴν κεντρικὴν τοιαύτην τοῦ *Ἁγίου*

Digitized by Google

Βλασίου, ἔνθα ἡ μεγαλυτέρα αὐτῶν πλατεῖα, ἥτις εἶναι ἡ βάσις ὅλης τῆς ρυμοτομίας τῆς πόλεως. Αἱ ἕτεραι συνοικίαι φέρουσι τὰ ὀνόματα *Σταθμοῦ* (πρὸς Α.), *Παναγίας* (πρὸς Δ.), *Ἀλῆ-Μπέη* (πρὸς ΝΔ.), *Γκουμοῦλες* (πρὸς Ν.), *Καράβου* (πρὸς ΒΔ.) καὶ *Ἁγίου Γεωργίου* (πρὸς Β.). Πλὴν τῆς ἀνωτέρω κεντρικῆς πλατείας, εἰς ἣν συγκεντροῦται ὅλη σχεδὸν ἡ ἐμπορικὴ καὶ κοσμικὴ κίνησις τῶν Ἀχαρνῶν, διέρχονται δ' ἐκ ταύτης καὶ αἱ ἐξ Ἀθηνῶν πρὸς Πάρνηθα καὶ Δεκέλειαν ὁδοί, ὑπάρχουσιν ἕτεραι 10 μικρότεραι, ἐξ ὧν εὐρυχωροτέρα ἡ τοῦ Καράβου, οὖσα δενδροφυτευμένη διὰ πελωρίων λευκῶν καὶ πλατανῶν. Ὁδικὸν δίκτυον ἔχει ἀρκετὰ καλόν, ἐφαρμοζομένου ἀπὸ ἐτῶν ρυμοτομικοῦ σχεδίου, εἶναι δ' ἀπό τινων ἐτῶν ἠλεκτροφώτιστος· αἱ οἰκίαι της εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον μονώροφοι μετὰ κήπων. Ναοὺς ἔχει ἀρκετούς, ὧν δύο ἐνοριακοί, τὸν μητροπολιτικὸν τοῦ *Ἁγίου Βλασίου*, ἀνεγερθέντα τῷ 1890, τιμώμενον καὶ ἐπ' ὀνόματι τῆς *Ζωοδόχου Πηγῆς*, καὶ τὸν τῆς *Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου* (Παναγίας), κτισθέντα τῷ 1910. Τὰ ἐν τῇ κωμοπόλει καὶ τοῖς περιχώροις παρεκκλήσια καὶ ἐξωκλήσια ἀνέρχονται εἰς 15, ὧν σπουδαιότερα εἶναι τὸ

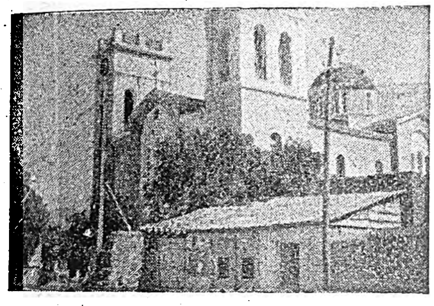

Ἀχαρναί: Ὁ ναὸς τοῦ «Ἁγίου Βλασίου».
[Φωτογραφία Δ. Μουστάκα.]

τοῦ *Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου*, κείμενον εἰς τὴν Δ πλευρὰν τῆς πόλεως εἰς ὡραίαν τοποθεσίαν, καὶ τῆς *Μεταμορφώσεως*, κείμενον εἰς τὴν ΝΑ πλευρὰν αὐτῆς, θεωρούμενα ὡς βυζαντινὰ κτίσματα. Πλὴν τῶν διδακτηρίων τῶν σχολείων τὸ μόνον δημόσιον κτίριον εἶναι τὸ ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Ἁγίου Βλασίου κοινοτικὸν κατάστημα, ἐντὸς τοῦ ὁποίου στεγάζονται καὶ τὸ πταισματοδικεῖον καὶ τὸ γραφεῖον Τ.Τ.Τ.

Αἱ Ἀχαρναὶ πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' ἦσαν ἕδρα τοῦ δήμου *Ἀχαρνέων*, ἤδη δὲ τῆς ὁμωνύμου κοινότητος. Ἡ κωμόπολις ἀριθμεῖ (ἀπογραφὴ 1928) 5797 κατοίκους, ἡ κοινότης δὲ 6617 τοιούτους, ὑπαγομένων εἰς αὐτὴν τῶν χωρίων *Μπάφι* (κάτ. 192), ἀπέχοντος 1 ὥρ. 30' ΒΑ καὶ οἰκουμένου ὑπὸ Μικρασιατῶν προσφύγων, καὶ *Δεκέλεια* (κάτ. 243) ἀπέχοντος 2 ὥρ., τῶν ἀγροτικῶν συνοικισμῶν καὶ ἀγροκτημάτων *Βαρυμπόπη* (1 ὥρ. 30' Β.), *Κατσιμιδι* (3 ὥρ. Β.) καὶ *Μπίλιζα*, τῆς τοποθεσίας *Χελιδονοῦ* (45' πρὸς Α), παρ' ἣν ἐκτελοῦνται ὑδρομαστευτικὰ διὰ τὰς Ἀθήνας ἔργα, τοῦ *Ἀεροδρομίου Δεκελείας* καὶ τοῦ *Σανατορίου Πάρνηθος*. Ἐνταῦθα ἑδρεύουσι Τμῆμα Χωροφυλακῆς, Πταισματοδικεῖον, Οἰκονομικὴ ἐφορεία, Ταχυδρομ. καὶ Τηλε-

Δημοτικὴ σχολὴ ἀρρένων Ἀχαρνῶν.
[Φωτογραφία Κ. Θεοχάρη.]

γραφεῖον Γ' τάξεως, Ἀρχιφυλακεῖον δασῶν, Συμβολαιογραφεῖον, Ὑποθηκοφυλακεῖον καὶ Ἀρχιεπισκοπικὸς ἐπίτροπος, ὑφ' ὃν ὑπάγονται ἐκκλησιαστικῶς καὶ τὰ χωρία Ἄνω Λιόσια, Ἀσπρόπυργος, Καματερὸν καὶ Κουκουβάουνες. Ὁ προϋπολογισμὸς τῆς κοινότητος 1928—1929 ἀναβιβάζει (ὁμοῦ μετὰ τῶν ὑπὲρ τῆς ἀγροφυλακῆς) τὰ μὲν ἔσοδα αὐτῆς εἰς δρχ. 1.313.500, τὰ δὲ ἔξοδα εἰς δρχ. 946.750.

Ἐν Ἀχαρναῖς ἔνθα ἡ κυρίως ὁμιλουμένη γλῶσσα εἶναι ἡ ἀλβανική, τείνουσα διαρκῶς νὰ ἐξαλειφθῇ, λειτουργοῦσι πλήρες ἑλληνικὸν σχολεῖον (μαθηταὶ

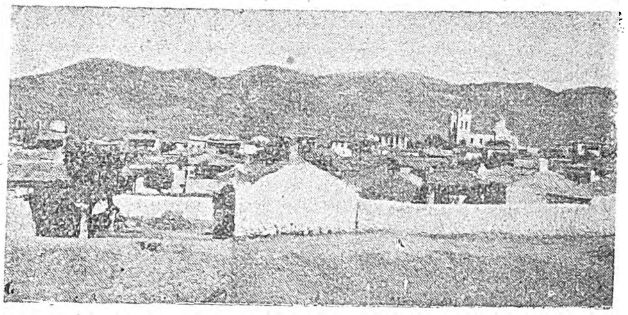

Ἀχαρναί: Ἄποψις τῆς κωμοπόλεως ἀπὸ τῆς γεφύρας.
[Φωτογραφία Δ. Μουστάκα.]

100) καὶ τρία δημοτικὰ τοιαῦτα, ἤτοι ἓν διτάξιον μεικτὸν (μαθηταὶ 110), ἓν πεντατάξιον ἀρρένων (μαθηταὶ 260) καὶ ἓν τετρατάξιον θηλέων (μαθήτριαι 230). Ἐκ τούτων τὸ δημοτ. σχολεῖον ἀρρένων στεγάζεται ἐπὶ ὡραίου διδακτηρίου τύπου Ἀν. Συγγροῦ, ἀνεγερθέντος τῷ 1904 ἐκ τῶν ἐκπαιδευτικῶν τελῶν, διὰ δὲ τὸ τῶν θηλέων ἐγείρεται ἤδη κατάλληλον κτίριον ἐπὶ κοινοτικοῦ οἰκοπέδου τῇ ἀρωγῇ τοῦ δημοσίου.

Ὕδρευσις.— Αἱ Ἀχαρναὶ ὑδρεύονται ἐκ πηγαίων καὶ ἐκ φρεατίων ὑδάτων. Τὰ μὲν μεταφέρονται διὰ τριῶν παλαιῶν ὑδραγωγείων ἐκ διαφόρων σημείων τῶν ὑπωρειῶν τῆς Πάρνηθος, συγκεντρούμενα εἰς τρεῖς ἀπομεμακρυσμένας ἀλλήλων θέσεις τῆς κωμοπόλεως (Κάραβος πρὸς ΒΔ, Ἀλῆ-Μπέη πρὸς ΝΔ καὶ Μονομάτι 15' πρὸς ΒΑ). Τὸ ὕδωρ τοῦ Καράβου φημίζεται ὡς ἄριστον, πωλούμενον μάλιστα ἐντὸς ὑδριῶν καὶ βυτίων εἰς τὰς Ἀθήνας. Περὶ τὰς 2500 ὑδρίας τῶν

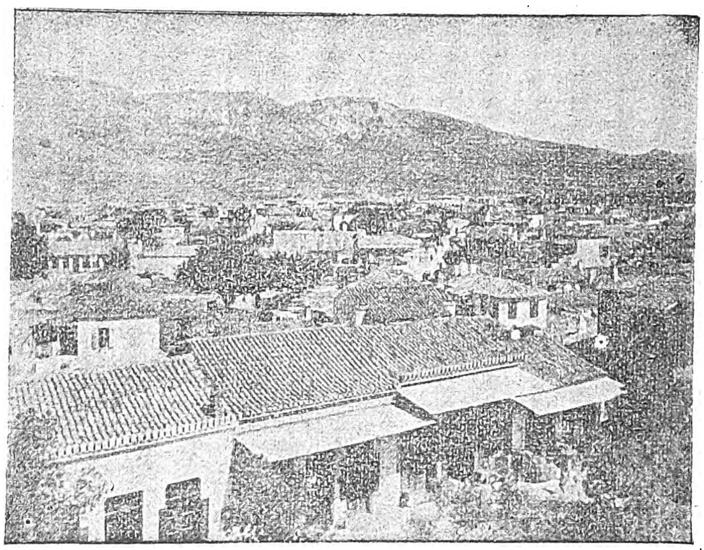

Ἀχαρναί: Μερικὴ ἄποψις.
[Φωτογραφία Κ. Θεοχάρη.]

5 ὀκ. καὶ 10 βυτία τοῦ ἑνὸς τόννου ὑπολογίζεται ἡ καθ' ἑκάστην ἐξαγομένη ποσότης τοῦ ὕδατος τούτου, τῶν ἐμπορευομένων μάλιστα συμπηξάντων καὶ ἴδιον σωματεῖον «Σύνδεσμος Ὑδροπωλητῶν Μενιδίου» πρὸς προάσπισιν τῶν συμφερόντων αὐτῶν. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ὑδραγωγείων ὑπάρχει καὶ ἕτερον, τοῦ *Χασεκῆ*, ἐν θέσει *Χαμόμυλος*, 15' τῆς ὥρας νοτίως τῆς πόλεως. Τὸ εἰς Ἀλῆ-Μπέη βαῖνον ὑδραγωγεῖον διέρχεται κάτωθι τῆς κεντρικῆς πλατείας τοῦ Ἁγίου Βλασίου, ἔνθα ἀντλεῖται μέρος τοῦ ὕδατος, ἐκβάλλον εἰς κρήνην τοποθετημένην πλαγίως τοῦ ναοῦ. Ἐπὶ τουρκοκρατίας διὰ τούτου μετεφέρετο ὕδωρ εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις (Βοτανικῷ) κτῆμα Χασεκῆ. Ἐκ τούτου ἐνεργεῖται ὑδροληψία διὰ βυτίων ὑπὸ ξένων πρὸς τὰς Ἀχαρνὰς ὑδροπωλητῶν, χάριν τῶν εἰς τὸν δῆμον Ἀθηναίων ὑπαγομένων προσφυγικῶν συνοικισμῶν *Νέας Ἰωνίας* καὶ *Νέας Φιλαδελφειας*.

Καὶ τὰ φρεάτια ὕδατα τῶν Ἀχαρνῶν εἶναι ἄξια λόγου, χρησιμοποιούμενα εὐρέως. Ἡ ἑταιρία μάλιστα τῶν Σ.Ε.Κ. ἐδαπάνησε περὶ τὰς 500,000 δρχ. διὰ τὴν κατασκευὴν μεγάλου φρέατος καὶ ὑδαταποθηκῶν πρὸ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων τροφοδοτεῖ μὲ ὕδωρ, μεταφερόμενον δι' εἰδικῶν ὀχημάτων, τοὺς ἐν Ἀθήναις, Ἁγ. Ἰωάννῃ Ρέντῃ καὶ Πειραιεῖ σταθμοὺς καὶ ἐργοστάσιά της.

Παραγωγή.— Ἡ περιφέρεια Ἀχαρνῶν ἀποδίδει σημαντικὰ δασικά, γεωργικὰ καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα. Ἐν τῇ περιοχῇ τῆς κοινότητος ὑπάρχουσιν ἐκτεταμένα δάση ἐκ πεύκης καὶ ἐλάτης, ἐν οἷς καὶ τὸ ἐν μέρει καταστραφὲν τῆς Δεκελείας (Τατοΐου), ἐξ ὧν πλὴν μικρῶν ποσοτήτων οἰκοδομησίμου ξυλείας ἐξάγεται εἰς μεγάλην κλίμακα ρητίνη (400.000 ὀκ. ἐτησίως).

Ἐκ τῶν γεωργικῶν προϊόντων κυριώτερα εἶναι ὁ σῖτος (500.000 ὀκ.) καὶ ἡ κριθὴ (15.000 ὀκ. καρποῦ καὶ 300.000 ὀκ. σανοῦ), τὰ γεώμηλα (100.000 ὀκ.), ὁ καπνὸς (10000 ὀκ.) καὶ διάφορα κηπευτικὰ προϊόντα. Ἡ ἀμπελοφυτεία εἰς τὴν περιφέρειαν τῶν Ἀχαρνῶν εἶναι λίαν διαδεδομένη, ὑπολογιζομένης τῆς ἐτησίας παραγωγῆς (πλὴν τῆς ἐξ 100.000 ὀκ. νωπῶν σταφυλῶν τοιαύτης) γλεύκους εἰς 500.000 ὀκ., ἥτις ἐξ ὁλοκλήρου σχεδὸν οἰνοποιεῖται ἐπιτοπίως. Παράγονται ὡσαύτως καὶ περὶ τὰς 100.000 ὀκ. ἐλαίου, ἐκθλιβομένου ἐν 4 ἐλαιουργείοις, ὧν τὰ δύο μηχανοκίνητα.

Ἡ κτηνοτροφία συνίσταται ἐκ τῆς ἐκτροφῆς 459 ἵππων, 24 ἡμιόνων, 272 ὄνων, 456 βοῶν καὶ ἀγελάδων, 3500 προβάτων καὶ 500 αἰγῶν. Γάλακτος παράγονται ἐτησίως περὶ τὰς 450.000 ὀκάδες καταναλισκόμεναι

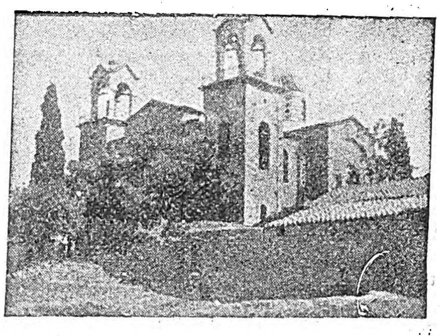

Ἀχαρναί: Ἡ «Κοίμησις τῆς Θεοτόκου».
[Φωτογραφία Δ. Μουστάκα.]

ἐν Ἀθήναις. Τρέφονται συνάμα εἰς σημαντικὴν κλίμακα καὶ πουλερικὰ (9.500) ὡς καὶ κόνικλοι (600).

Ἐν Ἀχαρναῖς λειτουργοῦσιν ἀρκετοὶ γεωργικοὶ πιστωτικοὶ συνεταιρισμοί, ὡς καὶ ἕτερος ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Γεωργικὸς κοινῆς χρήσεως μηχανῶν συνεταιρισμός», ὅστις ἔχει ἀναλάβει τὸν ἠλεκτροφωτισμὸν τῆς πόλεως καὶ διαθέτει χρήσιμα γεωργικὰ μηχανήματα. Πλὴν τούτων ὑφίσταται καὶ ὁ Ἀναγκαστικὸς Συνεταιρισμὸς κοινῆς χορτονομῆς, ὅστις τὰς προσόδους του διαθέτει δι' ἔργα κοινῆς ὠφελείας. Ἐπίσης λειτουργεῖ καὶ φιλόπτωχον ταμεῖον.

Συγκοινωνίαι.— Αἱ Ἀχαρναὶ συνδέονται μετὰ τῶν Ἀθηνῶν διὰ δύο ἁμαξιτῶν ὁδῶν, μιᾶς γρανιτασφαλτοστρωμένης, ἀποτελούσης διακλάδωσιν τῆς ὁδοῦ Λιοσίων μέσῳ Ἁγ. Ἀναργύρων (χμτρ. 11), καὶ ἑτέρας, προεκτάσεως τῆς ὁδοῦ Πατησίων διὰ Νέας Φιλαδελφείας, ἴσου σχεδὸν μήκους, ἐφ' ἧς αὐτοκίνητα συγκοινωνίας ἐκτελοῦσι τακτικὰ καὶ πυκνὰ δρομολόγια. Ἡ τελευταία ὁδὸς ἀπό τινος σημείου μεταξὺ Ν. Φιλαδελφείας καὶ θέσεως Σκουντούπη ἢ Κόκκινος Μύλος ἀκολουθεῖ μέχρις Ἀχαρνῶν τὴν κατεύθυνσιν τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ Ἀχαρνῶν. Ἐντεῦθεν διέρχεται καὶ ἡ ἐξ Ἀθηνῶν πρὸς

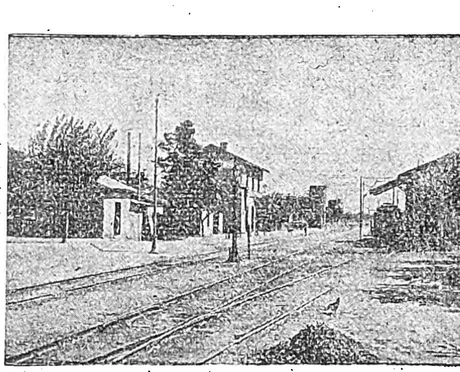

Σιδηροδρομικὸς σταθμὸς Ἀχαρνῶν.
[Φωτογραφία Κ. Θεοχάρη.]

Λάρισαν - Θεσσαλονίκην γραμμὴ τῶν Σ.Ε.Κ., τοῦ σχετικοῦ σταθμοῦ κειμένου εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς κωμοπόλεως.

Λόγῳ κυρίως τῶν συγκοινωνιακῶν τούτων εὐκολιῶν, κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς ἡ κωμόπολις παρουσιάζει ὄψιν καὶ κίνησιν πανηγυρικὴν

Digitized by Google

συρρεόντων εἰς αὐτὴν πολυαρίθμων ὁμίλων ἐξ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς λόγῳ ἀναψυχῆς.

Δ. Ε. ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ—Γ. ΒΗΣΣΑΡΑΚΗΣ

— **Ἀχαρνῶν, *τέως δῆμος*.** Εἷς ἐκ τῶν ἀποτελούντων πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Νόμου ΔΝΖ' τὴν ἐπαρχίαν Ἀττικῆς τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας 9 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων Ἄνω Λιοσίων καὶ Ἀχαρνῶν. Δ. Ε. Μ.

Ἀχαρνὰρ *[Ἄστρον.]*. Ἀστὴρ πρώτου μεγέθους ἀόρατος ἐν Εὐρώπῃ, κείμενος παρὰ τὸ ἄκρον τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ *Ἠριδανοῦ*.

«Ἀχαρνεῖς». Κωμῳδία τοῦ *Ἀριστοφάνους*. Ἐδιδάχθη ἐν ἔτει 426 π. Χ. κατὰ τὰ Λήναια ἐπὶ Εὐθυδήμου ἄρχοντος καὶ διὰ τοῦ χοροδιδασκάλου *Καλλιστράτου*, ὅστις ὑπεδύθη ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ τὸ πρόσωπον τοῦ *Δικαιοπόλιδος*. Ἡ κωμῳδία ἐβραβεύθη ἀνταγωνισθέντων τοῦ *Κρατίνου* διὰ τῶν «Χειμαζομένων», ἐλθούσης τρίτης τῆς κωμῳδίας τοῦ *Εὐπόλιδος* «Νουμηνίαι».

Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι τὸ πρῶτον κατὰ σειρὰν ἐκ τῶν περισωθέντων τοῦ Ἀριστοφάνους. Ἐπαίχθη δὲ εὐθὺς μετὰ τοὺς *Βαβυλωνίους*. Οἱ «*Ἀχαρνεῖς*» ἀποτελοῦσι, δύναταί τις εἰπεῖν, ὑπόδειγμα τῆς ἀρχαίας κωμῳδίας, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως τῆς ποιητικῆς δεξιότητος καὶ χάριτος τοῦ μεγάλου κωμῳδιογράφου. Τὸ ἔργον γραφὲν ἓξ ἔτη ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου παρεστάθη εἰς στιγμὰς δεινοτάτων δυσχερειῶν διὰ τὰς Ἀθήνας. Οἱ τὴν ὕπαιθρον οἰκοῦντες ἐξηναγκάζοντο νὰ ζητῶσιν ἄσυλον ἐντὸς τῆς πόλεως, φεύγοντες τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ἐχθρῶν. Ἡ δὲ πόλις περιελθοῦσα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους εἰς χεῖρας δημαγωγῶν, ὡς ὁ Κλέων, καὶ στρατηγῶν ἀποτρεπόντων πᾶσαν σκέψιν εἰρηνεύσεως, ὡς ὁ Λάμαχος, ἐτέλει ὑπὸ τὴν πίεσιν βιοτικῶν δυσχερειῶν. Μέσῳ τοῦ μεγάλου πλήθους τῶν πολιτῶν, τῶν ἀρεσκομένων εἰς τὴν λογοκοπίαν τῶν δημαγωγῶν διερεθιζόντων τὴν φιλοτιμίαν των καὶ παρεχόντων συγχρόνως ἐκ τοῦ δημοσίου θησαυροῦ ποικίλας παροχάς, ὑπῆρχεν ἡ τάξις τῶν συντηρητικῶν ἀστῶν, προσβλέπουσα μετὰ φρίκης εἰς τὸν συνεχιζόμενον πόλεμον καὶ ἀσχάλλουσα διὰ τὴν ἐπονείδιστον διαγωγὴν τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς καὶ τῶν φιλοπολέμων στρατηγῶν.

Διὰ τῆς κωμῳδίας ταύτης ὁ Ἀριστοφάνης ἐπιζητεῖ νὰ καταδείξῃ πάντα ταῦτα, συγχρόνως δὲ νὰ παρουσιάσῃ ἐνώπιον τοῦ Δήμου τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρηνικῆς διαβιώσεως.

Οἱ «Ἀχαρνεῖς» ἔλαβον τὴν ἐπωνυμίαν ἐκ τοῦ χοροῦ τῆς κωμῳδίας. Ἡ ἀρχὴ τοῦ ἔργου ἐξελίσσεται εἰς τὴν Πνύκα. Ὁ ἥρως τῆς κωμῳδίας Δικαιόπολις ἔρχεται ἅμα τῇ αὐγῇ εἰς τὸν τόπον ἔνθα ὁ Δῆμος συνήρχετο εἰς Ἐκκλησίαν. Μεστὸς ψυχικῆς κοπώσεως ἐκ τοῦ συνεχιζομένου πολέμου καὶ τῆς δράσεως τῶν δημαγωγῶν, καταφθάνει ἵνα ἐκθέσῃ τὰς γνώμας του πρὸς τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ. Συνελθούσης τέλος τῆς ἐκκλησίας ἀγορεύει πρῶτος εἷς ἐκ τῶν πολιτῶν ἐκείνων οἵτινες ποθοῦσι τὴν εἰρήνην. Ἀλλ' ἐξαναγκάζεται ὁ πρῶτος ῥήτωρ νὰ κατέλθῃ τοῦ βήματος, εἰς δὲ τὸν Δικαιόπολιν, ἀναλαβόντα τὴν ὑπεράσπισίν του, ἐπιβάλλεται σιγή, ἐνῷ ὁ κῆρυξ ἀγγέλλει, ὅτι ἔρχονται οἱ πρέσβεις οἱ σταλέντες εἰς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν καὶ ὅτι ὁδηγοῦσι μετ' αὐτῶν καὶ τὸν Ψευδαρτάβαν, τὸν ἐπιλεγόμενον «*Ὀφθαλμὸν τοῦ βασιλέως*». Διὰ τῆς σκηνῆς ταύτης ὁ Ἀριστοφάνης διακωμῳδεῖ τὴν εὐπιστίαν τῶν συμπολιτῶν του, οὓς ἔπειθον οἱ ἑκάστοτε δημαγωγοὶ καὶ ἰδίᾳ ὁ Κλέων, ὅτι ἔρχονται ἔξωθεν ἐπικουρίαι. Μετὰ τοὺς πρέσβεις τούτους ὁδηγοῦνται ἐνώπιον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Δήμου ἄλλοι πρέσβεις, οἱ ἀπὸ Σιτάλκους, τοῦ βασιλέως τῶν Θρᾳκῶν. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰ βλέμματα τῶν Ἀθηναίων ἦσαν ἐστραμμένα πρὸς τὴν Θρᾴκην, ἐξ ἧς πολλὰς ἀνέμενον ἐπικουρίας. Οἱ πρέσβεις οὗτοι παρουσιάζουσι καὶ ἕνα ἀριθμὸν Θρᾳκῶν Ὀδομάντων, ἵνα ταχθῶσι μισθωτοὶ εἰς τὸν στρατὸν τῶν Ἀθηναίων.

Ὁ Δικαιόπολις ἀπελπίζεται πλέον περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς συνάψεως γενικῆς εἰρήνης. Ἀποφασίζει τότε νὰ πέμψῃ εἰς τὴν Σπάρτην ἀντιπρόσωπόν του, τὸν πρῶτον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐμφανισθέντα, νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ τῆς εἰρήνης. Ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Δικαιοπόλιδος ἐπανέρχεται μετ' ὀλίγον κομίζων σπονδὰς πενταετοῦς εἰρήνης, δεκαετοῦς καὶ τριακονταετοῦς. Ἀλλ' ὁ Δικαιόπολις προκρίνει τὰς τριακονταετεῖς σπονδάς, καθ' ὅσον αἱ δύο ἄλλαι ὄζουσι προπαρασκευῆς διὰ πόλεμον. Ἀλλ' ἐπανερχόμενος ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Δικαιοπόλιδος γίνεται ἀντιληπτὸς ὑπὸ γηραιῶν Ἀχαρνέων. Οἱ φιλοπόλεμοι οὗτοι ἀνθρακεῖς ἀποκρούουσι τὴν εἰρήνην, ἀφοῦ ὀλίγον πρότερον ἐπιδρομὴ τῶν Λακεδαιμονίων εἶχε κατακόψει τὰς ἀμπέλους των. Ἀνευρίσκουν ὅμως, ὅτι εἰρηνοποιὸς εἶναι ὁ Δικαιόπολις καὶ ἑτοιμάζονται νὰ τὸν θανατώσωσι διὰ λιθοβολισμοῦ. Ὁ Δικαιόπολις ζητεῖ νὰ διατυπώσῃ τὴν ἀπολογίαν του. Ἀλλὰ τίθεται ὅρος, ὅπως θέσῃ τὴν κεφαλήν του «ὑπὲρ ἐπιξήνου»—δηλαδὴ ὑπερθεν χονδροῦ ξύλου, ἐφ' οὗ κόπτονται τὰ κρέατα—, νὰ τῷ ἀποκοπῇ δὲ ὁ τράχηλος ἐὰν δὲν πείσῃ τοὺς ἀκροατὰς τῶν λόγων του. Ἡ σκηνὴ αὕτη εἶναι παρῳδία τοῦ «Τηλέφου» τοῦ Εὐριπίδου. Ὁ Δικαιόπολις ἐκθέτει τὰς μικρὰς ἀφορμὰς τὰς προκαλεσάσας τὸν τρομερὸν πόλεμον καὶ παραβάλλει τὰς συνεπείας αὐτοῦ πρὸς τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης. Ἡ σύγκρισις καθιστᾷ τοὺς μὲν ἡμίσεις τῶν ἀκροατῶν του περισσότερον ὀργίλους, ἐνῷ τὸ ἕτερον ἥμισυ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν ἀνευρίσκουσιν εἰς τὴν ἁπλῆν καὶ ἀνεπιτήδευτον φρασεολογίαν του τὴν ἀληθῆ εἰκόνα τῆς καταστάσεως. Ἀλλ' οἱ μὴ πεισθέντες μετακαλοῦσιν εἰς βοήθειαν αὐτῶν τὸν στρατηγὸν Λάμαχον. Ἐκ τῆς ἐμφανίσεως ἐκείνου ἐμπνεόμενος ὁ Δικαιόπολις, ἀπευθύνεται καὶ πάλιν πρὸς τοὺς ἀκροατάς, ἀλλὰ καὶ δικαστάς του, καὶ προβαίνει εἰς σύγκρισιν τοῦ βίου τῶν ταλαιπωρουμένων γερόντων πρὸς τὸν πολυτελῆ βίον μιᾶς τάξεως ἀλαζόνων πολλάκις φυγάδων νεανιῶν, οἵτινες χειροτονοῦνται στρατηγοὶ καὶ σιτίζονται διὰ τῆς πόλεως. Τὰ νέα ταῦτα πραγματικώτερα καὶ ἀμεσώτερον ἀντιληπτὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Δικαιοπόλιδος πείθουσι καὶ τοὺς εἰσέτι ἀμφιρρέποντας, τίθενται δ' οὕτω οἱ Ἀχαρνεῖς σύμφωνοι πρὸς τὰς γνώμας του.

Μετὰ τὴν ἐπακολουθοῦσαν «*παράβασιν*» ἔρχεται τὸ δεύτερον μέρος τῆς κωμῳδίας. Ὁ Δικαιόπολις, εὐτυχὴς πλέον, ἔχει καὶ ἐκμεταλλεύεται ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης. Ὁ οἶκός του μετατρέπεται εἰς ἀληθῆ παράδεισον. Τὰ πλήθη σπεύδουσιν ἐκεῖ, ὡς πρὸς τὴν μόνην ἐν Ἀττικῇ ἀγορὰν παντὸς εἴδους προϊόντων τῆς γῆς καὶ τῆς τέχνης. Καὶ ἀρχίζει σειρὰ χαριεστάτων ἐπεισοδίων μεστῶν σατίρας καὶ σκώμματος, ἀπὸ τὰ ὁποῖα εὐλόγως δὲν λείπουν τὸ ἀνειμένον λογοπαίγνιον καὶ ἡ συναφὴς πρὸς τὴν καταγωγὴν τῆς κωμῳδίας βωμολόχος τάσις. Ἔρχεται εἷς Μεγαρεὺς πιεζόμενος ὑπὸ τῆς πείνης καὶ ζητῶν νὰ πωλήσῃ τὰ θυγάτριά του, ἐπειδὴ ἀδυνατεῖ νὰ τὰ διαθρέψῃ πλέον. Τὰ ἐγκλείει ἐντὸς σάκκου καὶ προσπαθεῖ νὰ τὰ πωλήσῃ ὡς χοιρίδια. Τὸ ἐπεισόδιον αὐτὸ παρέχει ἀφορμὴν εἰς πάσης φύσεως βωμολόχον παραβολὴν μεταξὺ τῶν δύο θηλέων καὶ τῶν πρὸς ἑστίασιν χοιριδίων, ἀποτελεῖ δὲ ταυτοχρόνως καὶ σάτιραν τῶν Μεγαρέων, διὰ τοὺς ὁποίους οἱ Ἀθηναῖοι ἔλεγον, ὅτι εἶναι ἱκανοὶ καὶ τὰ τέκνα των νὰ πωλήσουν, ἀρκεῖ νὰ εὕρουν ἀγοραστήν. Ἐπίσης ἐνδεικνύει καὶ τὴν τρομερὰν δυστυχίαν εἰς ἣν ἐκ τοῦ πολέμου περιῆλθον οἱ ἀτυχεῖς γείτονες τῶν Ἀθηνῶν. Τὰ δύο κοράσια ἐντὸς τοῦ σακκιδίου προσποιοῦνται τὴν φωνὴν τῶν χοιριδίων, ἐνῷ ὁ πωλητὴς πατήρ των λέγει, ὅτι ἅμα παχυνθοῦν καὶ αὐξήσῃ τὸ τρίχωμά των, θὰ εἶναι μοναδικὸν τὸ κρέας των, ὅταν θὰ τὰ σουβλίσουν. Τέσσαρες δεκάδες στίχων διανθίζονται διὰ τοιούτων διφορουμένων ῥήσεων, τὰς ὁποίας ἐν τούτοις συγκαλύπτει ἡ χάρις τῆς ἀττικῆς γλώσσης καὶ ἡ εὔθυμος τοῦ ποιητοῦ φαντασία. Ἔπειτα ἔρχεται εἷς Βοιωτὸς κομίζων εἰς τὸν Δικαιόπολιν ὅλα τὰ προϊόντα τῆς πατρίδος του. Ὁ Δικαιόπολις διαπραγματεύεται τὴν ἀγοράν των.

—Θέλεις μετρητὰ ἢ προτιμᾷς νὰ τὰ ἀνταλλάξῃς μὲ προϊόντα τῆς πόλεώς μας;

—Θέλω κάτι ποῦ νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ νὰ μὴ εὑρίσκεται εἰς Βοιωτίαν.

Τὴν εὐκαιρίαν τὴν παρέχει ἡ ἐμφάνισις δύο συκοφαντῶν, ἐξ ἐκείνων οἵτινες κατεπλημμύρουν τὰς Ἀθήνας κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην. Ἔρχονται νὰ χαρακτηρίσωσιν ὡς λαθρεμπόριον τὴν ἐργασίαν τοῦ Δικαιοπόλιδος. Καὶ τὸν ἕτερον μὲν αὐτῷ ἀποπέμπει, κακὸν κακῶς, ὁ Δικαιόπολις, τὸν δὲ μικρόσωμον Νίκαρχον «κακὸν ἀγγεῖον» δίδει ὡς ἀντίφορτον εἰς τὸν Βοιωτὸν λέγων:

Πάγχρηστον ἄγγος ἔσται,
κρατὴρ κακῶν, τριπτὴρ δικῶν,
φαίνειν ὑπευθύνους λυχνοῦ-
χος, καὶ κύλιξ
τὰ πράγματ' ἐγκυκᾶσθαι.

Ἔπειτα ἀφοῦ ἔδεσε τὸν συκοφάντην καὶ τὸν ἐνεφάνισεν ἄκαμπτον ὡς ἀγγεῖον, τὸν ἔρριψεν εἰς σάκκον καὶ τὸν ἐφόρτωσεν εἰς τὸν Βοιωτόν, ἵνα τὸν ἐξαγάγῃ καὶ τὸν ἐπιδείξῃ εἰς τοὺς συμπολίτας του.

Ἐπακολουθοῦσι μετὰ ταῦτα σκηναὶ σύντομοι ἀλλὰ πλήρεις ζωηρότητος, πρὸς ἐπίδειξιν καὶ σύγκρισιν μεταξὺ τῶν ὠφελημάτων βίου εἰρηνικοῦ καὶ τῶν στερήσεων ἐξ ἐμπολέμου καταστάσεως. Εἷς χωρικὸς προσέρχεται κλαίων διὰ τὴν ἁρπαγὴν τῶν βοῶν του καὶ ζητῶν βάλσαμον εἰρήνης. Ἀλλ ὁ Δικαιόπολις ἀρνεῖται μὲ τὴν σκληρότητα νεοπλούτου. Συνεχίζει δὲ τὴν ἑορτὴν τῶν Χοῶν, τοῦ χοροῦ μέλποντος τὴν σωφροσύνην τοῦ Δικαιοπόλιδος. Καὶ αὐτὸς ὁ στρατηγὸς Λάμαχος πέμπει θεράποντα ζητῶν τρόφιμά τινα ἵνα μετάσχῃ τῆς ἑορτῆς, ἀλλὰ καὶ πάλιν ὁ Δικαιόπολις ἀρνεῖται μετὰ μείζονος πείσματος, ὡς εἶναι εὔλογον. Ἀλλ' ἰδοὺ καὶ παράνυμφός τις προσέρχεται ἐκ μέρους νεονύμφου ἵνα τῷ ζητήσῃ δώρημα τῆς εἰρήνης, τὴν παραμονὴν τοῦ νυμφίου ἐν τῷ οἴκῳ κατὰ τὴν νύκτα τοῦ γάμου ἀντὶ τῆς ἐπικειμένης στρατεύσεώς του.

—Ὄχι, ἀναφωνεῖ ὁ Δικαιόπολις. Δὲν δίδω οὔτε σταγόνα εἰρήνης, ἔστω καὶ ἀντὶ χιλίων δραχμῶν.

Ἀλλ' ὅμως κάμπτεται, ὅταν γυνὴ προσέρχεται ἀπὸ μέρους τῆς νύμφης. Φλέγεται ἡ νύμφη ἐκ πόθου νὰ κρατήσῃ ἐν τῷ οἴκῳ τὸν σύζυγον ἢ μέρος αὐτοῦ καὶ ἡ ἐλθοῦσα «*νυμφεύτρια*» κάτι λέγει εἰς τὸ οὖς τοῦ Δικαιοπόλιδος.

—Ἄς εἶναι, ἀπαντᾷ, θὰ τῆς δώσω μίαν σταγόνα. Διότι εἶναι ἄδικον νὰ ὑποφέρουν καὶ αἱ γυναῖκες ἀπὸ τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου.

Καὶ δίδει μετὰ τοῦ φιαλιδίου καὶ τὴν συνταγὴν τῆς χρησιμοποιήσεως, βωμολοχῶν βεβαίως, ἀλλὰ κατὰ τρόπον ἀποσπῶντα τὸν θορυβώδη γέλωτα.

Εὐθὺς ἀμέσως, ὁ Δικαιόπολις μετὰ τῆς συζύγου καὶ τῆς θυγατρός του ἑτοιμάζονται νὰ παρακαθήσωσιν εἰς τὴν τράπεζαν τῆς εὐωχίας, ἐνῷ ὁ γείτων του Λάμαχος παρασκευάζεται νὰ ἀπέλθῃ πρὸς μάχην. Ἡ ἀντίθεσις εἶναι χαριεστάτη. Ὁ εἷς κραυγάζει πρὸς τὸν θεράποντα νὰ κομίσῃ τὰ μέρη τοῦ ὁπλισμοῦ του καὶ ὁ ἕτερος πρὸς τοὺς δούλους ἀναφωνεῖ τὰ ὀνόματα τῆς σειρᾶς τῶν ἐδεσμάτων, τὰ ὁποῖα θὰ φάγῃ. Πεντήκοντα στίχων παράθεσις ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτὸ τῆς ἀντιθέσεως εἶναι ὄντως πνευματωδεστάτης ἐπινοίας, ἀλλὰ μόνη τοῦ Ἀριστοφάνους ἡ ποιητικὴ δεινότης θὰ ἐπήρκει νὰ ὑπερνικήσῃ τὴν δυσχέρειαν τῆς διατυπώσεως ἑνὸς τοσούτῳ μακροῦ ἐν τῷ σκώμματι διαλόγου. Τὴν ἀντίθεσιν δὲ ταύτην ψάλλει καὶ ὁ χορὸς προπέμπων τὸν ἕνα εἰς τοῦ στρατοπέδου τὴν σκληρὰν διαβίωσιν καὶ τὸν ἕτερον εἰς τῆς ἑστιάσεως τὰς ἀπολαύσεις. Ἀλλὰ μόλις ὁ χορὸς τερματίζει τὴν σειρὰν τῶν σκέψεων καὶ τῶν παρατηρήσεών του, ἰδοὺ ἐρχόμενος ὁ Λάμαχος, τραυματισμένος εἰς τὸ σφυρόν, οἰμώζων καὶ κρατούμενος ὑπὸ δύο θεραπόντων. Ταυτοχρόνως ἐκ τῆς ἀντιθέτου πλευρᾶς ἐξέρχεται ὁ Δικαιόπολις ἀπὸ τοῦ δείπνου, εὔθυμος, ᾄδων, σύρων καὶ συρόμενος ὑπὸ δύο θεραπαινίδων, θωπεύων καὶ θωπευόμενος ὑπ' αὐτῶν. Ἐμπαίζει τὸν τραυματίαν καὶ ἀσχάλλοντα στρατηγόν. Ἡ κωμῳδία αὕτη τοῦ Ἀριστοφάνους εἶναι ἀληθῶς ἀριστοτέχνημα τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ μεγάλου ποιητοῦ. Ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους εἶναι διακεχυμένη ἡ εὐθυμία, μέσῳ δὲ γέλωτος παρέχει ὁ ποιητὴς διδάγματα ἠθικῆς καὶ ἐκδηλοῖ τὰς πολιτικὰς αὐτοῦ γνώμας. Εὔλογος ἐπομένως ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν συμπολιτῶν του, οἵτινες ἐπεβράβευσαν τοὺς «Ἀχαρνεῖς».

Γ. Κ. ΠΑΠ

Ἄχαρντ (Achard), ***Φραγκῖσκος Κάρολος***. Γερμανὸς χημικὸς (1753—1821). Εἶναι ὁ πρῶτος, ὅστις ἵδρυσεν ἐν ἔτει 1801 ἐν Σιλεσίᾳ ἐργοστάσιον παρασκευῆς ζακχάρεως ἐκ τεύτλων. Α. Δ.

Ἀχαρονιὰν *Ἀβεδόκ*. Ἀρμένιος συγγραφεὺς καὶ πατριώτης, δράσας πρὸ τοῦ μεγάλου πολέμου ἐν τῇ ῥωσικῇ Ἀρμενίᾳ, ὡς μέλος τοῦ κόμματος καὶ τοῦ κομιτάτου καὶ περιγράψας τὰ παθήματα τῶν Ἀρμενίων ἐπὶ σουλτάνου Χαμὶτ καὶ κατόπιν. Παρὰ ταῦτα ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ φθινόπωρον τοῦ 1918, μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς συνθήκης τοῦ Μπρὲστ-Λιτόβσκι, ὡς πρωθυπουργὸς τῆς Ἀρμενίας ἐπὶ κεφαλῆς ἀρμενικῆς ἀντιπροσωπείας, ἥτις διεπραγματεύθη καὶ ὑπέγραψε μετὰ τῆς Τουρκίας συνθήκην εἰρήνης, παραχωροῦσαν εἰς τοὺς Τούρκους τὸ δικαίωμα τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τῆς Ἀρμενίας. Κατόπιν ἐνεφανίσθη εἰς τὰς συνδιασκέψεις τῶν Παρισίων (1919—1920) καὶ τῆς Λωζάννης (1923) ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἀντιπροσωπείας τῆς Ἀρμενικῆς Δημοκρατίας, συνεργασθεὶς μετὰ τῆς ὑπὸ τὸν Νουμπὰρ πασᾶν ἐθνικῆς ἀρμενικῆς ἀντιπροσωπείας. [Βλ. καὶ λ. **Ἀρμενία**).

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

ἄχαρος,—*η*,—*ο*· αὐτὸς ποῦ δὲν ἐχάρῃ, ὁ ἐστερημένος τῆς χαρᾶς· || ἀρατικῶς: «ἄχαρε! τί ν' αὐτὸ ποῦ μοῦ 'καμες;» ποῦ νὰ μὴν ἰδῇς χαρά.

ἀχαρτοσήμαντος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ διὰ χαρτοσήμου σεσημασμένος, ὁ μὴ φέρων χαρτόσημον: «ἀχαρτοσήμαντος ἀπόδειξις».

Ἀχασβερός. Τὸ κύριον τοῦτο ὄνομα ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον ἐν τῇ ἑβραϊκῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ἐν τοῖς βιβλίοις Ἔσδρα, Ἐσθὴρ καὶ Δανιήλ. Ἐν τῇ βίβλῳ τοῦ Ἔσδρα (δ' 6), ἔνθα ἐν τῇ μεταφράσει τῶν ἑβδομήκοντα ἀποδίδεται τοῦτο διὰ τοῦ *Ἀσουῆρος*, πρόκειται, κατὰ τὰς νεωτέρας ἐρεύνας καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς ἀναγνώσεως τῶν περσικῶν ἐπιγραφῶν, περὶ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Ξέρξου τοῦ Α' (485—465 π. Χ.), ὅστις περσιστὶ λέγεται *Ξιαγιαρσιά*. Δὲν ἦτο δ' ἄλλως πολὺ δύσκολον τὸ περσικὸν τοῦτο ὄνομα κατὰ ἐσφαλμένην προφορὰν νὰ γίνῃ *Ἀχασβερός*. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ βίβλῳ τῆς Ἐσθήρ, ἔνθα ὁ Πέρσης μονάρχης, ὅστις λαμβάνει τὴν Ἐσθὴρ ὡς σύζυγον, λέγεται ἐπίσης *Ἀχασβερός*, ὅπερ ἐν τῇ μεταφράσει τῶν Ο' ἀποδίδεται διὰ τοῦ *Ἀρταξέρξης*, χωρὶς ὅμως νὰ πρόκειται περὶ αὐτοῦ, ἀλλά, πιθανώτατον, πάλιν περὶ τοῦ Ξέρξου Α', εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ὁποίου ἄριστα προσαρμόζεται κατὰ τὰς νεωτέρας ἀρχαιολογικὰς καὶ ἱστορικὰς ἐρεύνας τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου τῆς Ἐσθήρ. Ὁ δ' ἐν τῇ βίβλῳ τοῦ Δανιὴλ (θ' 1) μνημονευόμενος *Ἀχασβερός*, ὃν οἱ ἑβδομήκοντα (ἑλληνικὴ Π. Διαθήκη), λέγουσιν *Ἀσούηρον* θεωρεῖται ὡς πατὴρ τοῦ Μήδου τὴν καταγωγήν, βασιλέως Δαρείου.

Digitized by Google

Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ ἐν τῷ ἑλληνικῷ κειμένῳ τοῦ Τωβὶτ μνημονεύεται (ιδ' 15) *Ἀσύηρός* τις καταχτητὴς τῆς Νινευή, ὅπερ θεωρεῖται ὡς παρεφθαρμένη μορφὴ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυαξάρου (περσιστὶ *Οὐβαξιάτρα*) τοῦ Μήδου βασιλέως, ὅστις μετὰ Ναμπουπαλασάρ, τοῦ βασιλέως τῶν Βαβυλωνίων, πατρὸς δὲ τοῦ Ναβουχοδονόσορος, κατέστρεψε τὸ ἀσσυριακὸν Κράτος. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ.

Τὸ ὄνομα δὲ *Ἀχασβερός*, φέρει καὶ «*ὁ περιπλανώμενος* Ἰουδαῖος» (βλ. λ.). Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

Ἀχασβῆρος· βλ. **Ἀχασβερός**.

Ἀχαταρωθὶ *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Οὕτως ἀποδίδεται ἐν τῇ ἑλληνικῇ Π. Διαθήκῃ τῶν ἑβδομήκοντα τὸ ἑβρ. *Χααρκί*. Πρόκειται περὶ τοποθεσίας κειμένης παρὰ τὰ σύνορα μεταξὺ φυλῶν Εὐφραῒμ καὶ Βενιαμὶν (Ἰησ. Ναυῆ ΙΣΤ' 2), ἥτις δὲν ἔχει εἰσέτι καθορισθῇ. Π. Ι. Μ.

Ἀχατζήκιοϊ ***μετόχι*** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος ***Βαφὲ*** τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 35.

Ἀχάτης. —1) Ὁ γνωστός, πιστὸς καὶ γενναῖος σύντροφος τοῦ Αἰνείου (Σχ. Ἰλ. Β, 701, *Εὐσταθ.* εἰς Ἰλ. 326,5. *Verg.* Aen. 1,120).—2) Σικελός τις ἢ Τυρρηνός, ὁ *Τυρσηνὸς* καλούμενος, ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ Βάκχου κατὰ τὴν εἰς Ἰνδίας πορείαν αὐτοῦ (*Νόν.* 13,309.37,350). ΙΑΚ. Χ. Δ.

— **Ἀχάτης** (Achates), ***Λεονάρδος***. Ψευδώνυμον τοῦ Agstein, περιφήμου τυπογράφου γεννηθέντος ἐν Βασιλείᾳ τὸν ΙΕ' αἰῶνα. Πολλάκις ὀνομάζεται οὗτος καὶ ***Λεονάρδος ἐκ Βασιλείας*** (Leonardus de Basilea). Ἐτύπωσεν ἐν Βενετίᾳ, ἐν Παδούῃ, ἐν Βενετίᾳ ἀπὸ τοῦ 1472 μέχρι τοῦ 1491. Τὸ πρῶτον ἔργον ἐξελθὸν ἐκ τῶν χειρῶν του εἶναι ἔκδοσις τοῦ Βιργιλίου in folio, τὸ τελευταῖον δὲ μία ἑλληνολατινικὴ γραμματικὴ (grammatica Graeco—Latina) τοῦ ***Κωνσταντίνου Λασκάρεως***.

Ἀχάτης *[Γεωγρ.]*. —1) Ποταμὸς ἐν τῇ νοτίῳ Σικελίᾳ (νῦν Drillo).—2) Ποταμὸς ἐν Μηδίᾳ. ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἀχάτης (ὁ) (Achat) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι παραλλαγὴ τοῦ *χαλκηδονίου*, συνιστάμενον ἀπὸ πολλάς, διαφοροτρόπως χρωματισμένας καὶ σαφῶς διακρινομένας, διαστρώσεις *χαλκηδονιτικῆς* οὐσίας. Αἱ μεμονωμέναι αὗται διαστρώσεις ἔχουν διάφορα πάχη, συχνὰ δ' ἔχουν μόνον τὸ πάχος φύλλου χάρτου οὕτως, ὥστε εἰς τὴν κατασκευὴν ἑνὸς ὄγκου ἀχάτου μέσου μεγέθους, λαμβάνουν μέρος ἀναρίθμητοι τοιαῦται διαστρώσεις. Τὰ παρουσιαζόμενα εἰς τοὺς ἀχάτας χρώματα εἶναι ἐξαιρετικῶς διάφορα, τὸ χρῶμα ὅμως μιᾶς διαστρώσεως εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἑνιαῖον. Κυρίως ἐπικρατοῦν ἀνοικτότεροι τόνοι χρωμάτων, ὑπόλευκοι, ὑποκίτρινοι, ὑπέρυθροι καὶ καστανόφαιοι. Μετ' αὐτῶν ὅμως παρουσιάζονται δευτερεύοντες καὶ ζωηρότεροι τόνοι, ὅπως π.χ. καστάνινοι, κίτρινοι, φαιοὶ καὶ ἐρυθροί. Καθαροὶ κυανοῖ καὶ πράσινοι χρωματισμοὶ οὐδέποτε σχεδὸν παρατηροῦνται.

Ἐνίοτε εἰς μεμονωμένα τεμάχια παρουσιάζονται μόνον χρώματα πολὺ ὅμοια καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνοικτοτέρων τόνων οὕτως, ὥστε τὰ τεμάχια ταῦτα παρέχουν ὄψιν σχεδὸν μονόχρωμον. Εμφανίζονται ὅμως καὶ πολὺ διάφορα χρώματα ἀναμὶξ καὶ τότε τὰ τεμάχια παρέχουν ποικιλόχρωμον ἢ στικτὴν ὄψιν.

Ἀναλόγως τῆς διαδρομῆς, τὴν ὁποίαν δεικνύουν αἱ μεμονωμέναι διαστρώσεις τοῦ ἀχάτου καὶ ἀντιστοίχως ἀναλόγως τῆς εἰκόνος, τὴν ὁποίαν παρέχουν αὗται εἰς τεμάχια ἀχάτου, κοπτόμενα καὶ λειαινόμενα κατ' ἐπιφανείας καθέτους πρὸς τὴν στρῶσιν, διακρίνονται διάφοροι παραλλαγαὶ ἀχατῶν. Ἂν αἱ μεμονωμέναι διαστρώσεις διατρέχουν τελείως παραλλήλως πρὸς ἀλλήλας ἄνευ μεγάλων ἐγκολπώσεων καὶ καμπῶν, τότε ὁ λίθος ὀνομάζεται *ταινιωτὸς ἀχάτης* (Bandachat). Καὶ ἀναλόγως τοῦ χρώματος τῶν μεμονωμένων διαστρώσεων διακρίνομεν τὸν *ὄνυχα* (ὅταν λευκαὶ διαστρώσεις ἐναλλάσσονται μὲ μελαίνας), τὸν *σαρδόνυχα* (λευκαὶ μὲ καστανάς), τὸν *καρνεολόνυχα* (λευκαὶ μετ' ἐρυθρῶν) καὶ τὸν *χαλκηδόνυχα* (λευκαὶ μετὰ φαιῶν). Ὅταν ἡ διαδρομὴ τῶν μεμονωμένων διαστρώσεων εἶναι κυκλοειδής, γεννᾶται ὁ *κυκλαχάτης*, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται καὶ *ὀφθαλμώδης ἀχάτης* (Augenachat), ἂν ὑπάρχῃ ἓν κέντρον μὲ σκοτεινότερον χρῶμα.

Ἀναλόγως ἐπίσης τῆς ὁμοιότητος τῶν εἰκόνων, τῶν σχηματιζομένων ὑπὸ τῶν διαφοροτρόπως χρωματισμένων διαστρώσεων, πρὸς γνωστὰ ἀντικείμενα, διακρίνουν τὸν *ἐρειπιόμορφον ἀχάτην* (Ruinenachat), τὸν *τοπειόμορφον* (Landschaftsachat), τὸν *ἀστεραχάτην* (Sternachat), τὸν *κογχυλιώδη ἀχάτων* (Muschelachat), τὸν *κοραλλιώδη* (Korallenachat), τὸν *νεφελώδη* (Wolkenachat), *βρυοχάτην* (Moosachat) κ.λ.π. Ἰδιαιτέραν παραλλαγὴν ἀποτελεῖ ὁ *θραυσματοπαγὴς ἀχάτης* (Trummerachat), ὁ ὁποῖος συνίσταται ἀπὸ πολυάριθμα θραύσματα ἀχάτου, συγκεκολλημένα διὰ κρυσταλλικοῦ, συχνὰ ἐγχρώμου χαλαζίου (ἀμεθύστου, καπνίου, κ.τ.λ.).

Μορφαὶ ἐμφανίσεως.— Ὁ ἀχάτης ἀπαντᾶται, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὡς ὑλικὸν πληρώσεως κοιλωμάτων εἴς τινα ἐκρηξιγενῆ πετρώματα, καὶ ἀφ' ἑτέρου φλεβοειδῶς ἐντὸς ρωγμῶν καὶ χασμάτων ἐπίσης εἰς ἐκρηξιγενῆ πετρώματα. Ἐκ τῶν δύο τούτων τρόπων ἐμφανίσεως, ὁ πρῶτος εἶναι ὁ σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐνδιαφέρων διὰ τὴν ἐξόρυξιν τεχνικῶς χρησιμοποιησίμων μαζῶν ἀχάτου. Κατὰ τὸν πρῶτον τρόπον ἐμφανίσεως παρουσιάζεται κυρίως εἰς μελαφύρας, πορφυρίτας καὶ βασάλτας, εἰς πετρώματα δηλαδή, τὰ ὁποῖα διασχίζονται ὑπὸ πολυαρίθμων κοιλωμάτων καὶ ὡς ἐκ τούτου παρέχουν ἔδαφος σχηματισμοῦ ἀμυγδάλων ἀχάτου. Τὰ κοιλώματα ταῦτα καὶ συνεπῶς καὶ αἱ πληροῦσαι ταύτας μᾶζαι τοῦ ἀχάτου, ἔχουν συχνὰ σφαιροειδῆ, συχνότερον ὅμως ἐλλειψοειδῆ ἢ ἀμυγδαλοειδῆ μορφήν, καὶ ὡς ἐκ τούτου ὀνομάζονται *ἀμύγδαλα ἀχάτου*. Τὸ μέγεθός των εἶναι διάφορον, ἀπὸ μεγέθους ρεβιθίου μέχρι μεγαλυτέρου μεγέθους κεφαλῆς. Τὸ βάρος των ἐξαρτᾶται ὄχι μόνον ἀπὸ τὸ μέγεθός των, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν βαθμὸν πληρώσεως τοῦ κοιλώματος, διότι πολλὰ ἀμύγδαλα πολλάκις δὲν εἶναι πληρωμένα τελείως.

Τὰ ἀμύγδαλα τοῦ ἀχάτου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν εἶναι στερεὰ συνδεδεμένα μὲ τὸ περιβάλλον αὐτὰ πέτρωμα. Συχνὰ χωρίζονται ἀπ' αὐτὸ μὲ σκοτεινοπρασίνην, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον γεηρὰν οὐσίαν. Ἡ πλήρωσις τῶν ἀμυγδάλων γίνεται συνήθως κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε αἱ διάφοροι διαστρώσεις διατρέχουν παραλλήλως πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν τοῖχον. Εἰς μεμονωμένας περιπτώσεις εἶναι γεμισμένον τὸ ἓν ἥμισυ τοῦ ἀμυγδάλου μὲ ἐπιπέδους διαστρώσεις καὶ τὸ ἄλλο μὲ καμπύλας. Τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶδος τῆς πληρώσεως εὑρίσκεται μόνον εἰς τὰς ἐν Ἀμερικῇ ἐμφανίσεις ἀχάτου. Πολὺ συχνὰ τὰ ἀμύγδαλα δὲν εἶναι τελείως γεμισμένα μὲ οὐσίαν χαλκηδονίου, ἀλλ' ἔχουν κοιλότητα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μεγάλην.

Ἀμύγδαλα ἀχάτου.

[a=ἀπὸ τὸ Oberstein τῆς Γερμανίας b=ἀπὸ τὸ Rio Grande do Sul τῆς Βραζιλίας.]

Εἰς πολλὰς δὲ περιπτώσεις ἡ περαιτέρω πλήρωσις τοῦ κοιλώματος εἰς τὰ ἀμύγδαλα δὲν γίνεται δι' οὐσίας χαλκηδονίου, ἀλλὰ διὰ κρυσταλλικοῦ, συχνὰ ἐγχρόου χαλαζίου (ἀμεθύστου π. χ.).

Τὰ καλύτερα καὶ τελειότερα (περισσότερον δηλ. γεμισμένα) ἀμύγδαλα ἀχάτου παρατηροῦνται εἰς τὰ ὡς ἄνω πετρώματα, ὅσῳ ταῦτα εἶναι περισσότερον ἀποσαθρωμένα. Τὸ τοιοῦτον παρέχει καὶ μίαν συμβολὴν εἰς τὴν ἐξήγησιν τῆς γενέσεως τῶν ἀμυγδάλων τοῦ ἀχάτου. Πρέπει νὰ δεχθῇ τις, ὅτι τὰ διάφορα πετρώματα κατὰ περιόδους διαποτίζονται ἀπὸ ὑγρά, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ διαλύσουν τὸ πυριτικόν των ὀξύ, π. χ. ἀπὸ ὕδατα θερμῶν πηγῶν. Ταῦτα, ἀφοῦ διαλύσουν τὸ πυριτικὸν ὀξὺ τῶν πετρωμάτων εἰσδύουν κατόπιν ἐντὸς τῶν κοιλωμάτων, ὅπου ἀποθέτουν πάλιν τὸ πυριτικὸν ὀξὺ κατὰ διαστρώσεις, δίδοντα οὕτω πως γένεσιν εἰς τὰ ἀμύγδαλα. Τὸ τοιοῦτον καταφαίνεται καὶ ἀπὸ τὰς παρατηρουμένας εἰς τὰ ἀμύγδαλα συνδετικὰς αὔλακας μεταξὺ τῆς ἐσωτερικῆς καὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τῶν ἀμυγδάλων, αἱ ὁποῖαι ὀνομάζονται καὶ *συριγγώδεις ὀπαὶ* (Spritzloïher).

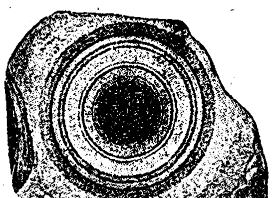

Ὀφθαλμόλιθος (τεχνητῶς χρωματισμένος ἀχάτης).

[Αἱ διαφόρως χρωματισμέναι διαστρώσεις φαίνονται ἐν τῇ τομῇ ὡς συγκεντρικοὶ κύκλοι.]

Ὁ δεύτερος τρόπος ἐμφανίσεως τοῦ ἀχάτου, ὁ *φλεβοειδής*, παρουσιάζεται κυρίως εἰς ἐκρηξιγενῆ πετρώματα (π. χ. πορφυρίτας) καὶ δευτερευόντως εἰς στρωσιγενῆ τοιαῦτα (κροκαλοπαγῆ καὶ σχιστολίθους). Τὰ τοιχώματα συνήθως τῶν ρωγμῶν εἶναι ἐπενδεδυμένα μὲ ἀχάτην, ἐνῷ τὸ μέσον ἢ εἶναι κενὸν ἢ πεπληρωμένον ὑπὸ κρυσταλλικοῦ χαλαζίου.

Τόποι εὑρέσεως ἀχατῶν.—Ἀχάται παρουσιάζονται εἰς πολλὰ μέρη τῆς γῆς. Τὰ μᾶλλον ὅμως ἐνδιαφέροντα, λόγῳ τοῦ ὅτι εἰς αὐτὰ ὁ ἀχάτης ἀπαντᾶται εἰς μεγάλα ποσά, εἶναι τὰ ἀκόλουθα.

Κύριος τόπος ἐξαγωγῆς εἶναι ἡ ἐπαρχία Rio Grande do Sul τῆς Βραζιλίας, ὡς καὶ ἡ Οὐραγουάη. Οἱ ἐκ τῶν μερῶν τούτων ἐξορυσσόμενοι ἀχάται εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀλίγον ζωηρῶς χρωματισμένοι, παρουσιάζουν ὅμως τὸ διὰ τὴν περαιτέρω κατεργασίαν των οὐσιωδέστατον προτέρημα, ὅτι εἶναι πολὺ μικροπορώδεις. Τόποι εὑρέσεως καὶ ἀφθόνου ἐξαγωγῆς ἀχάτου εὑρίσκονται περαιτέρω εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας (Δεκκάν, Kathiawar καὶ Radschputana, κ.λ.π.). Ἐπίσης ποσὰ ἀχατῶν δίδουν ἡ Καλιφορνία, τὸ Κολοράδον, ἡ Οὐάσιγκτον καὶ ἡ Μισσιγκάνη. Ἐν Εὐρώπῃ ἡ Βοημία ἀποτελεῖ περιοχὴν ἐξορύξεως ἀχάτου (Jeschkenberg παρὰ τὸ Friedstein, ὄρος Kosakow παρὰ τὸ Semil, ὄρος Tabor καὶ Morzinow παρὰ τὸ Lomnitz καὶ ὡς κροκάλαι εἰς τὰς προσχώσεις τῶν ποταμῶν Ἰζὲρ καὶ Ἔλβε).

Τὰ γνωστότατα κοιτάσματα ἀχάτου, τὰ ὁποῖα ἔδοσαν ἀφορμὴν νὰ δημιουργηθῇ ἐκεῖ ὁ κύριος τόπος βιομηχανίας ἀχάτου, εὑρίσκονται ἐν Εὐρώπῃ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Idar καὶ Oberstein (Galgenberg παρὰ τὸ Algenrodt, Freisen, Weisslberg, Rosengarten παρὰ τὸ Oberkirchen, Steuth παρὰ τὸ Oberstein, Karschholz παρὰ τὸν Idar κ.λ.π). Εἰς τὴν New-Pedrara τῆς νοτίου Καλιφορνίας παρουσιάζεται ἐπίσης ἀχάτης ὡς πλήρωμα ρωγμῶν καὶ χασμάτων ἐντὸς κροκαλοπαγῶν καὶ μεταμορφωσιγενῶν σχιστολίθων, μὲ πάχος μέχρις 1 μέτρου. Εἰς τοὺς παλαιοτέρους πολὺ ὀνομαστοὺς τόπους ἐξορύξεως ἀχάτου τῆς Σαξωνίας (Rochlitz, Schlottwita, Halsbach, κ.τ.λ.) δὲν διενεργεῖται πλέον ἐκμετάλλευσις.

Χρήσεις τοῦ ἀχάτου.— Ἡ μεγαλυτέρα κατεργασία ἀχάτου καὶ ἡ ἐξ αὐτοῦ κατασκευὴ διαφόρων ἀντικειμένων περιορίζεται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς τόπους Idar καὶ Oberstein τοῦ ἄλλοτε πριγκιπάτου τοῦ Ὀλδεμπούργ. Μικρότεραι κατεργασίαι διενεργοῦνται καὶ ἐν Βοημίᾳ (Tarnau καὶ Liebenau), ἐν Cambay βορείως τῆς Βομβάης τῶν Ἰνδιῶν καὶ εἴς τινα μέρη τῆς βορείου Ἀμερικῆς. Ὁ ἀχάτης χρησιμοποιεῖται εἰς εὐρεῖαν κλίμακα πρὸς κατασκευὴν διακοσμητικῶν λίθων καὶ διαφόρων ἀντικειμένων πολυτελείας ἢ ἄλλων χρήσεων. Πρὸς κατασκευὴν διακοσμητικῶν λίθων ὁ ἀχάτης δὲν χρησιμοποιεῖται ὅπως εὑρίσκεται ἐν τῇ φύσει, διότι παρουσιάζει ὠχροὺς καὶ ἀσθενεῖς τόνους χρωμάτων (ἰδίᾳ δ' ὁ ἐκ Βραζιλίας ἐξαγόμενος). Τούτου ἕνεκα χρωματίζεται πολλαπλῶς διὰ διαφόρων χρωστικῶν οὐσιῶν. Ὁ τεχνητὸς οὗτος χρωματισμὸς κατέστη ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Idar-Oberstein ἰδιαιτέρα τέχνη καὶ κατωρθώθη ἐκεῖ νὰ δίδουν εἰς τοὺς ἀχάτας ζωηρότατα καὶ ποικιλώτατα χρώματα. Κατωρθώθη δὲ ἐπὶ πλέον νὰ χρωματίζωνται μεμονωμέναι διαστρώσεις τοῦ ἀχάτου καὶ νὰ κατασκευάζωνται τοιουτοτρόπως πολλαὶ ἀπομιμήσεις καὶ ποικιλίαι τοῦ χαλκηδονίου (ὅπως π. χ. *καρνεόλιον*) καὶ ἄλλων διακοσμητικῶν λίθων (π. χ. τοῦ *λαζουλίθου*). Τὸ δυνατὸν τοῦ χρωματισμοῦ τῶν ἀχατῶν στηρίζεται ἐπὶ τοῦ μικροπορώδους αὐτῶν καὶ τῆς ὡς ἐκ τούτου ἱκανότητός των νὰ ἀπορροφῶσι χρωστικὰς ὕλας ἐν διαλύσει. Εἰς τὸ Idar-Oberstein κατασκευάζονται ἐπίσης οἱ λίθοι *ἀμουλέτται* ἢ *ἐλαῖαι* (Amulette, Oliven). Εἶναι ἀχάται 1—6 ἑκατοστομέτρων μήκους, κυλινδροειδεῖς, διάτρητοι κατὰ τὸ μῆκός των, χρώματος μέλανος ἢ βαθέος καστανερύθρου, οἱ ὁποῖοι φέρουν ἐν τῷ μέσῳ λευκὴν ταινίαν. Ποικιλίαι διάφοροι τούτων ὀνομάζονται ἡμιελαῖαι, κύλινδροι, πιλίδια. Οἱ λίθοι οὗτοι ἐξήγοντο ἄλλοτε κατὰ μεγίστας ποσότητας εἰς τὴν Ἀφρικὴν (Αἰγυπτιακὸν Σουδὰν κλπ.) καὶ σήμερον δὲ συνεχίζεται ἡ τοιαύτη ἐξαγωγή, εἰς μικροτέρας ὅμως ποσότητας. Ἕνεκα τῆς μεγάλης σκληρότητός του, τῆς ἱκανότητός του νὰ λειαίνηται καὶ τῆς μικρᾶς σχετικῶς τιμῆς του, ὁ ἀχάτης χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν κατασκευὴν ἀντικειμένων διὰ τεχνικοὺς καὶ βιομηχανικοὺς σκοπούς. Οὕτω κατασκευάζονται ἐξ αὐτοῦ ἰγδία καὶ διὰ χημικὰς ἐργασίας, λεαντικοὶ λίθοι διὰ τὴν βιομηχανίαν τοῦ χάρτου, ὀδόντες λεαντικοὶ διὰ τοὺς βιβλιοδέτας καὶ χρυσωτάς, στηρίγματα διὰ πυξίδας, ζυγοὺς καὶ ἄλλας συσκευὰς τῆς λεπτομηχανουργικῆς κλπ. Γ. Κ. Γ.

— **Ἀχάτης** ***λίθος*** *[Θρησκ. Ἱστορ.]*. Εἷς τῶν 12 πολυτίμων λίθων οἵτινες ἦσαν κεκολλημένοι ἐπὶ τοῦ ἐμπροσθίου μέρους τοῦ λογείου, τὸ ὁποῖον ἔφερεν ὁ ἀρχιερεὺς τῶν Ἑβραίων ἐπὶ τῆς ἐπωμίδος (βλ. ***ἄμφια*** *[ἐν τῇ Π. Δ.]*). Κατὰ τὸν Ἐπιφάνιον ὁ λίθος οὗτος εὑρίσκεται ἐν Σκυθίᾳ, ἦτο ὑποκυανίζων, ἔξωθι ἔχων περιφέρειαν λευκήν, ὡς μάρμαρον ἢ ἐλεφάντιον. Ὑπῆρχε καὶ ἀχάτης ἔχων χρῶμα λέοντος· ἐπιστεύετο δ' ὅτι τριβόμενος μεθ' ὕδατος καὶ χριόμενος ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐξουδετεροῖ δῆγμα θηρίου, σκορπίου καὶ ἐχίδνης.

[*Ἐπιφανίου Κύπρου*, Περὶ τῶν 12 λίθων τῶν ὄντων ἐν τοῖς στολισμοῖς τοῦ Ἀαρὼν η' ἐν *Migne* Ἑ. Π. 43,300]. Δ. Σ. Μ.

ἀχατίασπις (ὁ) (Achatjaspis) *[Ὀρυκτολ.]*. Παραλλαγὴ τοῦ ὀρυκτοῦ ἰάσπιδος (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

ἀχατίνη (ἡ) (Achatina) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσωβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑτεροκαρδιδῶν*. Διακρίνονται ἐκ τοῦ ᾠοειδοῦς, σπειρωτοῦ καὶ μονοθύρου ὀστράκου των, ὅπερ ἔχει λαμπρὰ χρώματα.

Digitized by Google

Ἀχατλὰρ *[Γεωγρ.]* βλ. λ. Μικροχῶρι.

Ἄχαψι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Ἐγκαρῶν* τῆς νήσου Νάξου. Κάτ. (1928) 294.

ἀχάω δημοτ., φωνάζω ἄχ! ἄχ!, οἰμώζω· || ἐκβάλλω βοήν, βοΐζω: «ἀχάει ὁ τόπος ἀπὸ τὸ τουφεκόβόλι».

Ἀχβὰζ ἢ *Σὲβ-οὺλ-Ἀχβὰζ* *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Περσίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀραβιστὰν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς (ἀνατολικῆς) ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Καρούν, (τοῦ Ρίο-Καρὸμ τῶν Πορτογάλων) εἰς 31° 48' Β. πλ. καὶ 49° Α μήκ. εἰς ἀπόστασιν 125 χιλ. ΒΑ. τῆς Βασόρας. Φαίνεται βέβαιον, ὅτι εἶναι ἡ *Ἀγινὶς* τοῦ Νεάρχου, ναυάρχου τοῦ στόλου τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἥτις ἔκειτο εἰς ἀπόστασιν 500 σταδίων ἀπὸ τῶν Σούσων. Τῆς ἀρχαίας ταύτης μεγάλης πόλεως ὑπάρχουσιν ἐκτεταμένα ἐρείπια, ὧν σπουδαιότατα τὰ τῆς ἀρχαίας ἀκροπόλεως, γεφύρας καὶ ὑδατοφράκτου. Αἱ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τούτων ἐπιγραφαὶ εἶναι ἀραβικαὶ κουφικῆς γραφῆς. Ἡ Ἀχβὰζ ἔφθασεν εἰς μέγαν βαθμὸν προόδου τὸν ΙΒ' καὶ ΙΓ' μ.Χ. αἰῶνα. Σήμερον ὅμως εἶναι μικρὰ κώμη ἐκ καλυβῶν μὲ 400 κατοίκους ἀραβικῆς φυλῆς. Ν. Μ.

ἀχειλία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Τερατογονικὴ ἐμφάνισις χαρακτηριζομένη διὰ τῆς συγγενοῦς ὁλικῆς ἢ μερικῆς ἐλλείψεως χειλέων. Μ. Ν. Κ.

ἄχειλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ ἔχων χείλη: «ἄχειλον τραῦμα».

ἀχείμαντος (ὁ, ἡ), *—ον* (τὸ) καὶ *ἀχείμαστος*· ὁ μὴ ταρασσόμενος ὑπὸ χειμῶνος· || μεταφ. ἤρεμος, γαλήνιος.

ἀχειμενὲς (τὸ) (Achimenes) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γεσνερειοειδῶν*. Εἶναι πόαι πολυετεῖς. Γνωστὰ περὶ τὰ 20 εἴδη ἰθαγενῆ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Πολλὰ καλλιεργοῦνται ὡς κοσμητικὰ καὶ πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς ἢ μεταμοσχεύσεως. Τὰ συνηθέστερον καλλιεργούμενα εἶναι τὰ εἴδη: *ἀχειμενὲς τὸ μεγανθὲς* (Achimenes grandiflora), *ἀχειμενὲς τὸ γλοξινανθὲς* (Achimenes gloxiniaeflora), *ἀχειμενὲς τὸ πολυανθὲς* (Achimenes multiflora) καὶ *ἀχειμενὲς τὸ ἐρυθρὸν* (Achimenes rosea). Δ. Ν. Π.

ἄχειρ (ὁ, ἡ)· ὁ μὴ ἔχων χεῖρας, ὁ πεπηρωμένος τὰς χεῖρας.

ἄχειρ (ὁ) (Acher) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τῆς οἰκογενείας τῶν *πλευροκητιδῶν*. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἰσημερινὰς θαλάσσας καὶ ὀνομάζεται οὕτω ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῶν στηθιαίων πτερυγίων του. Δ. Ν. Π.

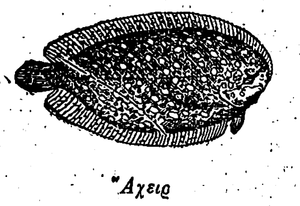

Ἄχειρ

ἀχειραγώγητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ χειραγωγηθείς, ἀκαθοδήγητος, ἀποδηγέτητος.

ἀχειραφέτητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ χειραφετηθείς, ὁ μὴ ἀπελευθερωθείς, ὑποτελής, ὑπεξούσιος.

ἀχειρία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Τερατολογικὴ διάπλασις τοῦ ἐμβρύου, κατὰ τὴν ὁποίαν στερεῖται τοῦτο, ἐν μέρει ἢ καθ' ὁλοκληρίαν, τῶν χειρῶν. Μ. Ν. Κ.

ἀχειρίδωτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἄνευ χειρίδων, ὁ μὴ ἔχων μανίκια.

ἀχειροποίητος (ὁ, ἡ), *—όν* (τό)· ὁ μὴ διὰ χειρῶν ποιηθείς, φυσικός, αὐτόματος.

—**ἀχειροποίητοι *εἰκόνες*** *[Βυζ. Τεχν.]*. Κατὰ τὴν χριστιανικὴν φιλολογίαν ἀχειροποίητοι εἰκόνες ἀποκαλοῦνται εἰκόνες τινές, τοῦ Χριστοῦ ἰδίως, αἱ ὁποῖαι ὑπὸ τῆς εὐσεβοῦς παραδόσεως θεωροῦνται ὡς γενόμεναι διὰ θαύματος καὶ ἄνευ χειρὸς ἀνθρώπου. Ἐκ τῶν πληροφοριῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων καὶ Βυζαντινῶν χρονογράφων δύναται νὰ ἀποτελεσθῇ κύκλος ὁλόκληρος τοιούτων εἰκόνων. Ἀρχαιοτέρα εἰς τὴν σειρὰν ταύτην τῶν ἀχειροποιήτων εἰκόνων τοῦ Χριστοῦ καὶ κέντρον ὁλοκλήρου τοῦ κύκλου αὐτῶν εἶναι ἡ περιλάλητος *εἰκὼν τῆς Ἐδέσσης*. Ὁ πρῶτος ὅστις ἀναφέρει ταύτην εἶναι ὁ ἄγνωστος συγγραφεὺς τῆς Doctrina Addaei apostoli, ἔργου ἀποκρύφου τοῦ Δ' αἰῶνος. Κατ' αὐτὸν ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ *Ἀβγάρου* πρὸς τὸν Ἰησοῦν αὐλικὸς *Ἀνανίας*, ἐζωγράφησε τὴν μορφὴν τοῦ Ἰησοῦ ἐνῷ ὡμίλει μετ' αὐτοῦ, καὶ ἔφερε πρὸς τὸν Ἄβγαρον τὴν εἰκόνα ταύτην τὴν χειροποίητον. Ὁ κατὰ τὸν ΣΤ' ὅμως αἰῶνα ζήσας ἱστορικὸς Εὐάγριος, ἐξιστορῶν τὸν κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον καὶ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἐδέσσης, ὁμιλεῖ περὶ τῆς αὐτῆς εἰκόνος ὡς ἀχειροποιήτου πλέον: «ὡς δ' οὖν εἰς πᾶσαν ἀμηχανίαν ἦλθον (οἱ Ἐδεσσηνοί), φέρουσι τὴν θεότευκτον εἰκόνα, ἣν ἀνθρώπων χεῖρες οὐκ εἰργάσαντο, Ἀβγάρῳ δὲ Χριστὸς ὁ Θεός, ἐπεὶ αὐτὸν ἰδεῖν ἐπόθει, πέπομφε» (*Εὐαγρ.* Ἐκκλ. Ἱστορ. IV, 27). Ἐφεξῆς ἡ διήγησις περὶ τῆς ἀχειροποιήτου εἰκόνος ἐπαναλαμβάνεται καὶ μάλιστα κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα εἰς τὴν ἀποδιδομένην εἰς Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνὸν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν βασιλέα Θεόφιλον (πρὸς Θεόφ. κεφ. 5). Ἀλλ' ἡ κυρία πηγὴ ἐκ τῆς ὁποίας μανθάνομεν

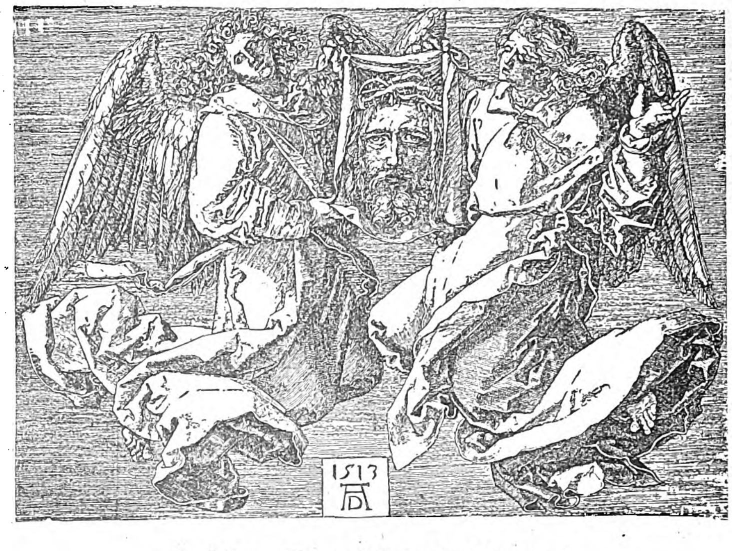

A. Dürer: Τὸ μανδήλιον τῆς Βερενίκης.

λεπτομερῶς τὰς ἐπικρατούσας παραδόσεις σχετικῶς μὲ τὴν εἰκόνα τῆς Ἐδέσσης, εἶναι ἡ κατ' ἐντολὴν τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ι' αἰῶνος, συγγραφεῖσα «διήγησις... περὶ τῆς πρὸς Ἄβγαρον ἀποσταλείσης ἀχειροποιήτου θείας εἰκόνος Ἰησοῦ Χριστοῦ κλπ.». Κατὰ τὴν διήγησιν ταύτην, δύο ἑρμηνεῖαι τῆς ὑπάρξεως ἀχειροποιήτου εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ δίδονται. Κατὰ τὴν πρώτην, ὁ Ἰησοῦς μὴ δυνάμενος νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν παράκλησιν τοῦ Ἀβγάρου, ὅπως ἔλθῃ αὐτοπροσώπως πρὸς αὐτὸν καὶ ἀντιληφθεὶς τὸν ἀπεσταλμένον τούτου αὐλικὸν Ἀνανίαν ἀγωνιζόμενον, ὅπως ἀποτυπώσῃ τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ διὰ νὰ κομίσῃ τὴν εἰκόνα εἰς τὸν Ἄβγαρον, «νιψάμενος ὕδατι τὸ πρόσωπον, εἶτα τὴν ἀπὸ λοβίου ἰκμάδα ἐν τῷ ἀποδοθέντι αὐτῷ χειρομάκτρῳ ἀπομαξάμενος, ἐντυπωθῆναι τὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα ἐν αὐτῷ ᾠκονόμησε θείως καὶ ὑπὲρ λόγον, καὶ τοῦτο τῷ Ἀνανίᾳ ἐπιδοὺς τῷ Ἀβγάρῳ

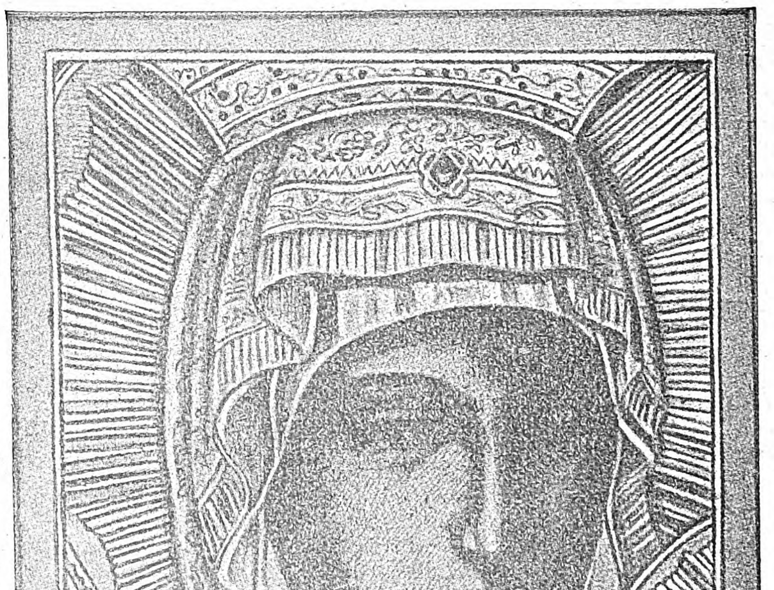

Ἡ ἐν τῇ σκήτῃ Προδρόμου ἀχειροποίητος εἰκὼν τῆς Παναγίας, νεοβυζαντινῆς τέχνης

[Μεταγραφὴ *Φ. Κόντογλου*].

ἐπιδοῦναι», ἵνα σωθῇ ἀπὸ τῆς κατατρυχούσης αὐτὸν νόσου. Κατὰ τὴν ἄλλην ὅμως ἑρμηνείαν ἡ εἰκὼν ἀπετυπώθη ἐπὶ τοῦ ὑφάσματος, καθ' ὃν χρόνον ὁ Χριστὸς ὡδηγεῖτο εἰς τὸν Γολγοθᾶν ἵνα σταυρωθῇ. Ὅτε ὁ ἱδρὼς αὐτοῦ ἔσταζεν ἀπὸ τοῦ μετώπου του κατὰ τὴν ἀγωνιώδη ἀνάβασιν, ἔλαβεν ἀπὸ τῶν μαθητῶν του «τὸ νῦν βλεπόμενον τοῦτο τεμάχιον τοῦ ὑφάσματος τὴν τῶν ἱδρώτων λιβάδαν ἐν αὐτῷ ἀπομάξασθαι καὶ εὐθέως ἐντυπωθῆναι τὴν ὁρωμένην ταύτην τοῦ θεοειδοῦς ἐκείνου εἴδους ἐκτύπωσιν», παρέδωκε δὲ τοῦτο εἰς τὸν Θωμᾶν, ὁ ὁποῖος τὸ ἀποστέλλει εἰς τὸν ἐν Ἐδέσσῃ εὑρισκόμενον Θαδδαῖον. Παρὰ τοῦ Θαδδαίου παρέλαβε τὴν διὰ θαύματος ποιηθεῖσαν ταύτην εἰκόνα ὁ Ἄβγαρος, ὁ ὁποῖος τὴν ἐκόλλησεν ἐπὶ σανίδος, τὴν ἐκαλλώπισε καὶ τὴν κατέστησε κοινὸν προσκύνημα.

Οὕτως ἔχει ἡ παράδοσις ὡς πρὸς τὴν ἐμφάνισιν τῆς ἀχειροποιήτου εἰκόνος τῆς Ἐδέσσης, ἡ ὁποία τῷ 944 μετεφέρθη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐτιμήθη ποικιλοτρόπως, ὁρισθείσης καὶ ἰδίας ἑορτῆς τοῦ *Ἁγίου Μανδηλίου* (16 Αὐγούστου). Ἡ Βυζαντινὴ τέχνη ἀπὸ τοῦ Ι' μέχρι τοῦ ΙΕ' αἰῶνος καὶ ἐκ παραδόσεως μέχρι σήμερον ἀκόμη ζωγραφίζει τὸ ἅγιον μανδήλιον ἄνωθεν τοῦ Ἱεροῦ Βήματος καὶ τῆς ὡραίας Πύλης τοῦ Τέμπλου. (Τῆς εἰκόνος ταύτης κατὰ τὴν παράδοσιν ἐγένοντο δύο ἐπὶ ὑφασμάτων ἀντίγραφα, ἓν διὰ τὸ θυγάτριον τοῦ Χοσρόου τὸ ὁποῖον κατείχετο ὑπὸ δαίμονος, καὶ ἓν ἐξαχθὲν ὑπὸ τῶν Νεστοριανῶν ὡς καὶ δύο ἐκ θαύματος ἀποτυπώσεις ἐπὶ κεραμίων.)

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τὴν κατοχὴν τῆς ἀχειροποιήτου εἰκόνος διισχυρίζονται πολλοί. Οὕτως οἱ κάτοικοι τῆς Γενούης πιστεύουν, ὅτι ἡ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ S. Bartolomeo degli Armeni εὑρισκομένη εἰκὼν εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ Ἐδεσσηνή, δωρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Ε' τοῦ Παλαιολόγου τῷ 1360 εἰς τὸν Γενουάτην Λ. Μοντάλντο. Ἐν Ρώμῃ διεκδικεῖ τὴν γνησιότητα εἰκών τις τοῦ San Silvestro, ἐν Παρισίοις δὲ ἡ κατὰ τὸ 1792 ἐκ τοῦ Sainte-Chapelle ἐξαφανισθεῖσα εἰκὼν κ.λ.

Πλὴν τῆς Ἐδεσσηνῆς ἀχειροποιήτου εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ ἔχομεν καὶ ἄλλας, κατὰ τὰς πληροφορίας ἑλληνικῶν καὶ συριακῶν πηγῶν. Κατά τινα συριακὴν παράδοσιν εἰδωλολάτρις τις δύσπιστος, ἐνῷ μίαν ἡμέραν περιεπάτει εἰς τὸν κῆπόν της ἀντελήφθη ἐντὸς τῆς κρήνης ἀποτυπωμένην ἐπὶ ὑφάσματος τὴν μορφὴν τοῦ Χριστοῦ τὴν ὁποίαν καὶ ἀνεγνώρισεν. Ἀνασύρασα τὸ ὕφασμα παρετήρησεν ὅτι τοῦτο δὲν ἦτο ὑγρόν· ὅταν τὸ ἐπέθεσεν ἐπὶ τοῦ φακεωλίου της ἀπετυπώθη ἐπ' αὐτοῦ ἄλλη ἀπαράλλακτος εἰκών. Οὕτως ἐνεφανίσθησαν δύο ἀχειροποίητοι εἰκόνες (ἡ πρώτη μένει εἰς Καισάρειαν — *Εἰκὼν Καισαρείας*, — ἡ δευτέρα φυλάσσεται εἰς τὸ χωρίον Καμούλιον — *Καμουλιανὴ εἰκών*). Τρίτη δὲ ἐπίσης ἀχειροποίητος ἀποκτᾶται ὑπό τινος γυναικὸς ἐκ τοῦ χωρίου Διοβούλιον τοῦ Πόντου (*Διοβουλιανὴ εἰκών*). Ἀλλὰ καὶ τετάρτη εἰκὼν ἀναφέρεται διὰ θαύματος γενομένη ἐν Ρώμῃ καὶ δωρηθεῖσα εἰς τὴν μονὴν Μελιτινῆς (*Μελιτινιανὴ εἰκών*). Ἐν Αἰγύπτῳ, ὅπου διέμεινεν ὁ Ἰησοῦς κατὰ τὴν παιδικήν του ἡλικίαν, κατὰ τὰς κοπτικὰς παραδόσεις φεύγων τὴν ὀργὴν τοῦ Ἡρώδου ἀπετύπωσε τὴν μορφήν του ἐπὶ ὑφάσματος. Ἐν Μέμφιδι ἐδεικνύετο τὸ ὕφασμα τοῦτο μὲ τὴν ἀχειροποίητον μορφὴν τοῦ Ἰησοῦ (*Εἰκὼν Μέμφιδος*).

Ἄλλας ἀχειροποιήτους εἰκόνας ἡ παράδοσις ἀναφέρει τὰς *Ἁγίας Σινδόνας* (Sanctae Sindones), αἱ ὁποῖαι μαρτυροῦνται κυρίως ὑπὸ τῶν δυτικῶν

Digitized by Google

πηγῶν. Μία ἐκ τῶν ἱερῶν τούτων **σινδονῶν, ἐφ' ἧς** παρίστατο ὁ Χριστός, ἀναφέρεται **τὸν Ζ' αἰῶνα** ὑπὸ τοῦ Arculfus, ἡ εὑρισκομένη **ἐν Παλαιστίνῃ**. Κατὰ λατινικὰς πηγὰς ἐπίσης καὶ **ἐν Κωνσταντινουπόλει** εὑρίσκετο ἀχειροποίητος **σινδὼν κατατεθειμένη** εἰς τὸν ἐν Βλαχέρναις **ναόν. Χαρακτηριστικὸν** τῶν σινδονῶν τούτων **εἶναι, ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον** παριστῶσιν **ὁλόσωμον τὸν Χριστὸν καὶ νεκρόν**, συνδεόμεναι πρὸς τὴν **παράδοσιν τῶν σινδονῶν** τοῦ Νικοδήμου (Ἰωάν. ιθ', 39 κ. ἑ.).

Ἐν τῷ Ὁδοιπορικῷ Ρώσου **περιηγητοῦ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος**, Στεφάνου τοῦ ἐκ **Νοβογορόδ, ἀναφέρεται** ἀχειροποίητος εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ «μόνη γραφεῖσα ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς ἐκκλησίας τοῦ Σωτῆρος ἐν Κωνσταντινουπόλει, τοῦ βλεπομένου ἀπὸ τῆς θαλάσσης», ἡ ὁποία λόγῳ τῶν πολλῶν θαυμάτων της παρομοιάζεται μὲ τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ. Ἄλλη τέλος ἀχειροποίητος εἰκὼν εἶναι καὶ ἡ *εἰκὼν τῆς Βερενίκης* ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Πέτρου τῆς Ρώμης, περὶ τῆς ὁποίας ἡ παράδοσις λέγει, ὅτι καθ' ἣν ὥραν ἤγετο ὁ Ἰησοῦς εἰς Γολγοθᾶν, ἔλαβεν ὕφασμα προσφερθὲν εἰς αὐτὸν ὑπὸ γυναικὸς (*Βερενίκης* κατὰ μεταγενεστέραν παράδοσιν καλουμένης) καὶ ἀπέμαξε τὸν ἱδρῶτά του, εἶτα δὲ ἐπέστρεψεν αὐτὸ εἰς τὴν γυναῖκα μὲ τὴν ἐκτύπωσιν τῆς μορφῆς του.

Αὗται εἶναι αἱ σπουδαιότεραι καὶ γνωστότεραι ἐκ τῶν ἀχειροποιήτων εἰκόνων τοῦ Χριστοῦ, αἱ ὁποῖαι καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ τύπου τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ Βυζαντινῇ εἰκονογραφίᾳ. Ἀλλὰ πλὴν τούτων ὑπάρχει καὶ πληθὺς ἄλλων, περὶ τῶν ὁποίων θρυλλεῖται ἡ διὰ θαύματος κατασκευή, καὶ ὄχι μόνον τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς Θεοτόκου καὶ Ἁγίων. Πλεῖσται εἶναι αἱ ἐκκλησίαι καὶ αἱ μοναί, τόσον ἐν Ἑλλάδι, ὅσον καὶ ἀλλαχοῦ, αἱ ὁποῖαι, χάρις εἰς τὸν θρησκευτικὸν ζῆλον τῶν πιστῶν, ἔχουν τὸ προνόμιον κατοχῆς ἀχειροποιήτων εἰκόνων.

Ἐκ τῆς μελέτης τοῦ κύκλου τῶν ἀχειροποιήτων εἰκόνων ὁ θεολόγος Dobschütz κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ἀπὸ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος ἐν τῷ Χριστιανισμῷ ἀναφανεῖσα πίστις εἰς ἀχειροποιήτους εἰκόνας, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἀναβίωσις τῶν ἀντιλήψεων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων περὶ οὐρανίων καὶ διιπετῶν παλλαδίων, ξοάνων κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Gretser*: Syntagma de imaginibus non manufactis. Ingolstadt 1622. *Calcagnini*: Della imagine edessena. *Jablonski*: Dissertatio de origine imaginum Christi 1809. *Grimm*: Die Sage von Ursprung der Christusbilder, ἐν τῇ Abhandlungen τῆς Βερολιν. Ἀκαδ. 1842. *Rambaud*: Constantin Porphyrogénète. *Graf*: Roma nella memoria e nelle imaginazioni del medio evo, 1882. *Garrucci*: Storia della Arte christiana, 1876. *Dobschütz*: Christusbilder, εἰς Παράρτ. VI, ἐν Texte und Unterschungen. neue Folge, τ. III. τοῦ 1899. *Γ. Α. Σωτηρίου*: ὁ Χριστὸς ἐν τῇ Τέχνῃ 1914. Θ. Π.

—**Ἀχειροποίητος** ***μονή***. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο καλεῖται συνήθως ἡ μονὴ τῶν *Ἀβραμιτῶν*, ἡ προσέτι καλουμένη καὶ *μονὴ Ἀβραμίου* ἢ καὶ *Ἀβραμίτου* ἢ καὶ μονολεκτικῶς *Ἀβραμιαῖον*, πρὸς τιμὴν τοῦ κτίτορος αὐτῆς, τοῦ *ὁσίου Ἀβραμίου* μητροπολίτου Ἐφέσου, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος, οὗτινος ἡ μνήμη ἐπιτελεῖται τῇ 29ῃ Ὀκτωβρίου. Ἡ μονὴ αὕτη, ἡ καὶ μονὴ τῶν Βυζαντίων λεγομένη, τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου καὶ εὑρίσκεται ἔξω τῆς χρυσῆς πύλης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου σήμερον τὸ ἁγίασμα Κιουτσοὺκ Μπαλουκλῆ. Ἀνοικοδομηθεῖσα ἐπὶ πατριάρχου Ταρασίου (784-806), χάριν τῆς ἐν αὐτῇ ὑπὸ τὸ ὄνομα Εὐφημιανοῦ μονασάσης ὁσίας Ἄννης, κατεστράφη πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἄγνωστον πῶς. (Πρβλ. ἰδίως *Σκαρλάτου Δ. Βυζαντίου*. Ἡ Κωνσταντινούπολις, Ἀθῆναι 1890, τόμ. Α' σ. 329—330.)

ἀχειροτόνητος (ὁ, ἡ)—*ον* (τό)· ὁ μὴ χειροτονηθείς, ὁ μὴ διὰ χειροτονίας ἐκλεχθείς,—ἀνακηρυχθείς· || μεταφ., ὁ μὴ δαρείς, ὁ μὴ μαστιγωθείς.

ἀχείρωτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ ὑποχειριωθείς, ὁ ἀκυρίευτος.

Ἀχέλης *[Μυθ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Ὀμφάλης (Σχολ. Ἰλ. Ω. 616).

Ἀχέλης, *Ἀντώνιος*. Λόγιος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος γεννηθεὶς ἐν Ρεθύμνῳ τῆς Κρήτης καὶ σπουδάσας ἐν Ἰταλίᾳ. Ἔγραψε ποίημα ἐκδοθὲν ὑπὸ τὸν τίτλον «Βιβλίον σὺν Θεῷ περιέχον τῆς Μάλτας πολιορκίαν κλπ.» ἐν Ἐνετίᾳ τῷ 1571 καὶ περιγράφον εἰς κρητικὸν ἰδίωμα καὶ εἰς ὁμοιοκαταλήκτους πολιτικοὺς στίχους τὴν ἀπὸ 11ης Μαΐου μέχρι 11 Σεπτεμβρίου τοῦ 1565 αἱματηρὰν πολιορκίαν τῆς Μάλτας ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ τὴν ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν τῶν ἐν αὐτῇ ἱπποτῶν. Τὸ ἔργον τοῦτο, τοῦ ὁποίου τὸ ὑλικὸν παρέλαβεν ὁ Ἀχέλης ἀπὸ τὴν χρονογραφίαν τοῦ Ἰταλοῦ *Μαρίνου Φρακάσου* εἶναι μετριώτατον, στερούμενον παντελῶς ποιητικῆς ἀξίας, ἐπαινεῖται δὲ ὡς «σοφώτατον» ὑπὸ τοῦ Μ. Ζανῆ Βουνιάλη ἐν τῇ «Φιλονεικίᾳ τοῦ Χάνδακος καὶ τοῦ Ρεθύμνου». Ἀποσπάσματα τοῦ ποιήματος ἐδημοσίευσεν ὁ E. Legrand (Bibl. Hellen. τ. 4. σ. 173 κ.ἑ.), ὁλόκληρον δὲ ἐπανέκδοσιν ἐκ τῆς ἀρχετύπου ἐκδόσεως ἐπεμελήθη ὁ H. Pernot τῷ 1910.

Ἐν τῷ ποιήματι τοῦ Ἀντωνίου Ἀχέλη ἀναφέρεται καὶ ἕτερος *Ἀχέλης, Ἀνδρέας* οὗτος, πιθανῶς συγγενὴς τοῦ προηγουμένου. Ἐν δὲ τῷ καταλόγῳ τῶν μαθητευσάντων ἐν τῷ γυμνασίῳ Παταβίου, κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, ἀναφέρονται καὶ ἄλλοι δύο ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον τοῦτο: *Κωνσταντῖνος Ἀχέλης* ἐκ Κρήτης καὶ *Μᾶρκος Ἀντώνιος Ἀχέλης* (*Κ. Σάθα*: Νεοελ. Φιλολ. σ. 420, 421). —Ω.

Ἀχέλης *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς ἐν Φρυγίᾳ ῥέων ἀπὸ τοῦ Σιπύλου ὄρους πρὸς τὴν Σμύρνην. (Σχολ. Ἰλ. Ω. 616 καὶ *Παυσ.* 8,38,10). Ὀνομάζεται καὶ Ἀχελῷος (βλ. λ.).

Ἀχελήτιδες ***νύμφαι*** *[Μυθολ.]*. Αἱ νύμφαι τοῦ *Ἀχέλητος* ποταμοῦ παρὰ τὴν Σμύρνην.

Ἀχελινάδα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Μαυρελίου* τῆς ἐπαρχίας Καλαμπάκας τοῦ νομοῦ Τρικκάλων. Κάτ. (1928) 228. Δ. Ε. Μ.

Ἀχέλιος (Achelis) ***Θωμᾶς***. Γερμανὸς συγγραφεύς, καθηγητὴς τοῦ ἐν Βρέμῃ Πανεπιστημίου. Τὰ κύρια αὐτοῦ συγγράμματα εἶναι: Ethnologie und Ethik (1897) καὶ Ethik (1911). Σ. Μ. Κ.

ἀχέλωμα (τὸ) (Acheloma Cope) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος (ἀμφίβολον) ἐκλειψάντων ζῴων, τοῦ ὁποίου λείψανα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς περμίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Τεξάς. Τὸ γένος κατετάχθη ὑπὸ τοῦ Cope εἰς τὰ *τεμνοσπόνδυλα στεγοκέφαλα ἀμφίβια*. Γ. Κ. Γ.

Ἀχελῶ (ἡ). Βυζαντινὴ καὶ σημερινὴ κοινὴ ὀνομασία τῆς Ἀγχιάλου (βλ. λ.). Κατὰ παραφθορὰν λέγεται καὶ *Ἀχιλλοῦ*.

Ἀχελωΐδες *[Μυθολ.]*. Νύμφαι, κόραι τοῦ *Ἀχελῴου*, ἤτοι αἱ *Σειρῆνες*. *Ἀχελωΐς* ἐλέγετο ἐπίσης καὶ ἡ νύμφη *Κασταλία* ὡς θυγάτηρ καὶ αὕτη τοῦ Ἀχελῴου, κατὰ τὰ «εἰς Ἡρακλέα ἔπη» τοῦ ποιητοῦ Πανυάσσιος τοῦ υἱοῦ τοῦ Πολυάρχου. Ω.

Ἀχελωΐδες *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσοι ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Στρυμόνος.

ἀχελωνία (ἡ) (Achelonia) *[Παλαιοζωολ.]*· συνώνυμον τοῦ ἀπολιθωμένου γένους **εὐρύστερνον** (βλ. λ.)

Ἀχελωόδωρος. Πατὴρ τῆς Ταναγραίας ποιητρίας *Κορίννης* (*Σουΐδ.* ἐν λ.)

Ἀχελῷος. Εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἠριθμοῦντο ἐν Ἑλλάδι ἓξ ποταμοὶ φέροντες τὸ ὄνομα *Ἀχελῷος*. Ὁ Ἀχελῷος τῆς Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ βασιλεὺς τῶν ποταμῶν, ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν ποταμός. Ὁ Παυσανίας παρατηρεῖ (VIII 38) ὅτι ὁ Ὅμηρος λέγει ὅτι εἶναι «ποταμὸς τῶν πάντων ἄρχων». Διὰ τοῦτο δὲ κατ' ἀρχὰς τὸ ὄνομα Ἀχελῷος ἦτο γενικὸς ὅρος σημαίνων ὅλα τὰ ῥεύματα τοῦ ὕδατος, ὅλους τοὺς ποταμούς. Ἄλλον Ἀχελῷον ἀναφέρει ὁ Ὅμηρος (Ἰλ. 24, 616 κτλ.) εἰς τὴν Φρυγίαν, τρίτον Ἀχελῷον ἀναφέρει ὁ Παυσανίας (ἔνθα ἀνωτ.) «περὶ τὸ ὄρος τὸ Λύκαιον» εἰς τὴν Ἀρκαδίαν. Ὁ δὲ Στράβων ἀναφέρει Ἀχελῷον ποταμὸν καὶ παρὰ τὴν Λαμίαν, «παρ' ὃν οἰκοῦσι, λέγει, οἱ Παραχελωῖται» (C 434). Ἄλλον Ἀχελῷον ἀναφέρει εἰς τὴν Ἀχαΐαν (C 342 καὶ 450). Ἡ χώρα τὴν ὁποίαν διαρρέει ὁ Ἀχελῷος, καὶ δὴ ἡ Ἀκαρνανική, λέγεται *Παραχελωῖτις*. ΑΔ. ΑΔ.

— [ΜΥΘΟΛ.] Ὁ μέγιστος τῶν ἐν Ἑλλάδι ποταμῶν, ὁ *Ἀχελῷος* τῆς Ἀκαρνανίας, εἶχε θεοποιηθῆ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ ἐτιμᾶτο ὄχι μόνον εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀρδευομένην χώραν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὴν Ρόδον καὶ τὴν Σικελίαν. Ἡ ἀρχαιότης εἶχε θαυμάσει τὸ ἔξοχον ἔργον, τὸ ὁποῖον κατειργάζοντο τὰ ὕδατα τοῦ μεγάλου τούτου ποταμοῦ, ὁ ὁποῖος διὰ τῶν σχηματιζομένων ὑπ' αὐτοῦ προσχώσεων εἰς τὰς ἐκβολάς του συνήνωσε μεταξύ των καὶ προσήρτησεν εἰς τὴν ἤπειρον μέρος τῶν *Ἐχινάδων* νήσων (*Ἡρόδ.* II, 10). Ἐντεῦθεν προέρχονται μῦθοι, οἱ ὁποῖοι παριστάνουν τὰς Ἐχινάδας ὡς νύμφας, ἐχούσας σχέσεις μὲ τὸν θεόν, τινὲς δ' ἔλαβον τὴν τοιαύτην μεταμόρφωσιν εἰς νήσους ἕνεκα τῆς ὀργῆς τοῦ θεοῦ.

Εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην αἱ μυθολογικαὶ παραδόσεις ἔτασσον τὴν πάλην τοῦ Ἡρακλέους καὶ τοῦ Ἀχελῴου. Ἤδη αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι, καὶ δὴ ὁ Στράβων καὶ ὁ Διόδωρος, λέγουν ὅτι ἡ πάλη αὕτη σημαίνει τοὺς ἀγῶνας τῶν παναρχαίων κατοίκων τῆς χώρας πρὸς κατασκευὴν μεγάλων ἔργων πρὸς περίφραξιν τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ καὶ πρὸς ἐξυγίανσιν τῶν ἑλῶν. Ὁ Ἡρακλῆς, λέγει ὁ μῦθος (βλ. *Στράβ.* C. 458) νικήσας τὸν Ἀχελῷον ἔλαβεν ὡς ἔπαθλον τῆς νίκης τὸν γάμον του μετὰ τῆς *Δηϊανείρας*, τὴν ὁποίαν ὁ Σοφοκλῆς παριστάνει λέγουσαν ταῦτα: «Μνηστὴρ γὰρ ἦν μοι ποταμός, Ἀχελῷον λέγω, ὅς μ' ἐν τρισὶν μορφαῖσιν ἐξῄτει πατρός, φοιτῶν ἐναργὴς ταῦρος, ἄλλοτ' αἰόλος δράκων ἑλικτός, ἄλλοτ' ἀνδρείῳ κύτει βούπρῳρος». Μερικοὶ δὲ προσθέτουν, λέγει ὁ Στράβων, ὅτι τοῦτο ἦτο τὸ *κέρας τῆς Ἀμαλθείας*, τὸ ὁποῖον ἀπέκοψεν ὁ Ἡρακλῆς ἀπὸ τὸν ἔχοντα ὄψιν βοὸς Ἀχελῷον καὶ ἔδωκεν ὡς ἕδνον (δῶρον) τοῦ γάμου εἰς τὸν Οἰνέα, τὸν πατέρα τῆς Δηϊανείρας. Ἄλλοι δὲ πάλιν θέλουν νὰ εὕρουν ἐκ τούτων τὴν ἀλήθειαν καὶ λέγουσιν ὅτι μὲ ταῦρον μὲν καὶ μὲ βοῦν παρομοιάζεται ὁ Ἀχελῷος ἀπὸ τὰς καμπὰς κατὰ τὰ ῥεῖθρα, αἱ ὁποῖαι λέγονται κέρατα, μὲ δράκοντα δὲ διὰ τὸ μῆκος καὶ τὴν σκολιότητα. Ὁ Ἡρακλῆς, συμπεραίνει ὁ Στράβων (ἔνθα ἀνωτ.), ὑπῆρξεν εὐεργετικὸς εἰς τὸν Οἰνέα, διότι «διὰ παραχωμάτων καὶ διοχετεύσεων ἐβίασε τὸν ποταμόν, ὁ ὁποῖος ἔρρεε πλημμελῶς, καὶ οὕτως ἐξυγιάνθη ἡ χώρα. Καὶ τοῦτο εἶναι τῆς Ἀμαλθείας τὸ κέρας».

Ὁ Decharme εἰς τὴν Μυθολογίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος λέγει (βλ. Ἑλλην. μετάφρασιν *Ἀδ. Ἀδαμαντίου*, ἔκδ. Σιδέρη, σ. 343), ὅτι ἡ πάλη τοῦ Ἡρακλέους πρὸς τὸν Ἀχελῷον σημαίνει τὴν ἀποξηραντικὴν ἐνέργειαν τὴν ὁποίαν ἐξασκεῖ ἐπὶ τῶν ποταμίων ἑλῶν ὁ ἥλιος τοῦ θέρους. Σημειωτέον ὅμως ὅτι ὁ Decharme εἶναι ὑπερβολικὸς εἰς τὰς ἐξηγήσεις τῶν μυθολογικῶν παραδόσεων ἐξ ἡλιακῶν ἐπιδράσεων, καὶ εἰς τὴν παραδοχὴν πλείστων θεῶν καὶ ἡρώων ὡς ἡλιακῶν. Περισσότερον δ' ἑλκυστικὴ εἶναι ἡ ἑρμηνεία τῶν ἀρχαίων, τοῦ

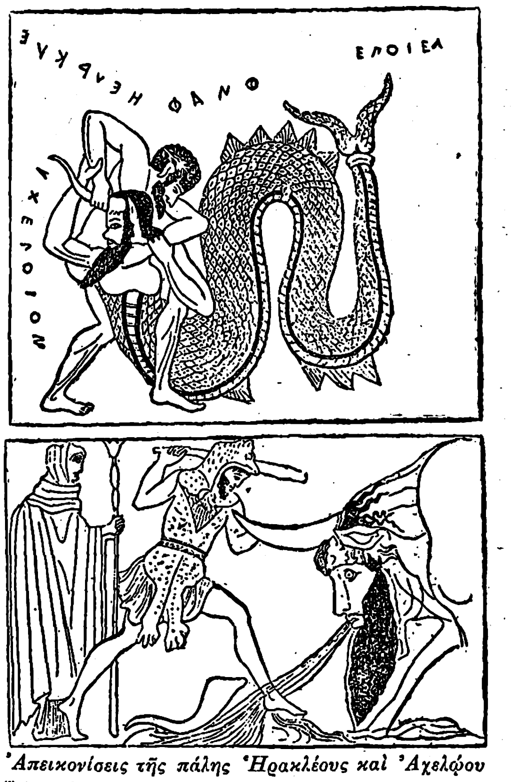

Ἀπεικονίσεις τῆς πάλης Ἡρακλέους καὶ Ἀχελῴου

(*Ἄνω*: Ὁ Θεὸς ἔχει κεφαλὴν ἀνθρώπου καὶ σῶμα ἰχθύος (ἐπὶ ἀγγείου εὑρισκομένου ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ). *Κάτω*: Ὁ Ἀχελῷος παρίσταται ὡς ταῦρος μὲ ἀνθρώπινον πρόσωπον (ἐπὶ ἀγγείων καὶ ἐπὶ ἀκαρνανικῶν νομισμάτων)].

Στράβωνος, ὡς καὶ τοῦ Διοδώρου (IV, 34 ἑξ.), κατὰ τοὺς ὁποίους ἡ πάλη ὑπονοεῖ ἀρχαῖα ἔργα ἐπιχειρηθέντα πρὸς περίφραξιν τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ καὶ πρὸς ἐξυγίανσιν τῶν ἑλῶν, τὰ ὁποῖα σχηματίζει. Νομίσματα τῆς Ἀκαρνανίας καὶ νομίσματα τῶν Μεταποντίων, πόλεως, ἡ ὁποία ἦτο Ἀκαρνανικῆς καταγωγῆς, παρέχουν τὸν τύπον τοῦ Ἀχελῴου μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ ἀνδρὸς κερασφόρου, ἄλλοτε δὲ μὲ μορφὴν ταύρου ἔχοντος ἀνθρώπινον πρόσωπον (*Daremberg-Saglio*, Dictionnaire des antiquités, λ. Achelous).

Ὁ Ἀχελῷος ἦτο ὁ κύριος ποταμός, ὁ ὁποῖος εἶχε θεοποιηθῆ, διότι οὗτος εἰς πάσας τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους κυλίει μέγαν ὄγκον ὕδατος καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ βασιλεὺς τῶν ποταμῶν. Εἶχον ὅμως καὶ ἄλλοι ποταμοὶ θεοποιηθῆ, ἐνταῦθα δὲ προσήκει ν' ἀναφέρωμεν αὐτούς. Οὗτοι δ' ἦσαν ὁ *Ἀσωπός*, ὁ *Ἀλφειὸς* (τροφοποιός, ὁ μέγιστος ποταμὸς τῆς Πελοποννήσου), ὁ ἐν Ἀθήναις *Ἰλισσός*. Ἐπίσης καὶ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἦτο διαδεδομένη ἡ λατρεία τῶν ποταμῶν. Οἱ Τρῶες προ-

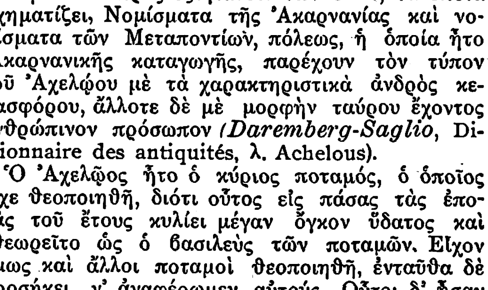

Ἀπεικονίσεις τοῦ Ἀχελῴου ἐπὶ νομισμάτων.

[Ἀριστερά: Νόμισμα τῶν Ἀκαρνάνων. Δεξιά: ἀργυροῦν νόμισμα τῶν Μεταποντίων.]

σέφερον ἵππους εἰς τὸν θεὸν *Σκάμανδρον*, τοὺς ὁποίους ἔρριπτον ζῶντας εἰς τὰ ὕδατά του. Καὶ ἄλλοι ποταμοί, ὡς ὁ *Κάϊκος* τῆς Μυσίας, ὁ *Ἕρμος* τῆς Λυδίας, ὁ *Κάϋστρος*, ὁ *Μαίανδρος*, ὁ *Σαγγάριος* τῆς Φρυγίας, εἶχον μέγα μέρος εἰς πολλοὺς Ἀσιατικοὺς μύθους, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖ τὸ θρησκευτικὸν σέβας, τὸ ὁποῖον ἐνέπνεον εἰς τοὺς κατοίκους. Θεῖον ἐπίσης χαρακτῆρα ἀπέδιδον οἱ Ἕλληνες καὶ εἰς πολλοὺς ξένους ποταμοὺς καὶ δὴ εἰς τὸν *Νεῖλον*, εἰς τὸν *Ἴστρον*, εἰς τὴν *Φᾶσιν*, εἰς τὰς ὄχθας τῶν

Digitized by Google

ὁποίων τοὺς εἶχεν ὠθήσει τὸ τυχοδιωκτικὸν αὐτῶν πνεῦμα. ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

—[ΓΕΩΓΡ.] Ὁ *Ἀχελῷος* (κοινῶς *Ἄσπρος* ἢ *Ἀσπροπόταμος*), ὁ μέγιστος τῶν ποταμῶν τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος, πηγάζει ἐκ τῶν ὀρέων *Λάκμωνος* καὶ *Περιστέρι*, κειμένων πρὸς νότον καὶ νοτιοδυτικῶς τοῦ Μετσόβου. Αἱ πηγαὶ αὐτοῦ εὑρίσκονται α') εἰς τὰς νοτίας κλιτῦς τοῦ Περιστερίου, πλησίον τῆς θέσεως Ὀξυὰ *Δεσπότη*, β') εἰς τὴν πρὸς βορρᾶν τοῦ χωρίου Σειληνιάσα κορυφὴν (*Τομλοῦπον Σειληνιάσα*, ὑψ. 1783) καὶ γ') εἰς τὴν βορείως τοῦ ὄρους Τριγγία (ὑψ. 2096) κορυφὴν *Πλάκα Βενδίστα*. Διατρέχων ἐν ἀρχῇ τὴν περιοχὴν τοῦ Ἀσπροποτάμου (βλ. λ.), συσφίγγεται μεταξὺ τῶν ἀπὸ τοῦ Λάκμωνος ἀρχομένων ὀροσειρῶν, καὶ ἀπ' ἀνατολῶν μὲν παρὰ τῆς ὀροσειρᾶς τῆς Πίνδου, ἥτις εἶναι ἡ γραμμὴ διαχωρίσεως τῶν ὑδάτων ἀφ' ἑνὸς τῶν πιπτόντων εἰς τὸν Ἀχελῷον, ἀφ' ἑτέρου τῶν τοῦ Θεσσαλικοῦ Πηνειοῦ, ἐκ δυσμῶν δὲ παρὰ τῶν ὀρέων Τσουμέρκων ἢ ὀρέων τῶν Ἀθαμάνων, ἅτινα χωρίζουσι τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ Ἀχελῴου ἀπὸ τῶν τοῦ Ἀράχθου. Τὸ μεταξὺ τῶν Τσουμέρκων καὶ τῆς Θεσσαλικῆς Πίνδου τμῆμα τοῦ ποταμοῦ εὑρίσκεται μεταξὺ ἀποτόμως κατερχομένων κλιτύων τῶν ἑκατέρωθεν ὀρέων, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ κοιλὰς αὐτοῦ εἰς τὸ ὀρεινὸν τοῦτο τμῆμα εἶναι μικροῦ πλάτους.

Ἀπὸ τοῦ ὄρους Γαβρόβου (ὑψ. 1782) ὁ Ἀχελῷος εἰσέρχεται ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Αἰτωλίας καθιστάμενος ὅριον τῶν ἐπαρχιῶν Βάλτου καὶ Εὐρυτανίας, διατρέχει δέ, μέχρι τῆς εἰσόδου του εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Τριχωνίας, περιοχὴν ὀρεινήν. Ἀπὸ τῆς γεφύρας τῆς Σπολάϊτας, διαιρούμενος εἰς διαφόρους κλάδους, χωρίζει τὸ δυτικῶς αὐτοῦ εὑρισκόμενον Ἀκαρνανικὸν πεδίον ἀπὸ τοῦ τῆς μεσογείου Αἰτωλίας· διατρέχων εἶτα λοφώδη χώραν καὶ κατόπιν ἐπίπεδον παραθαλάσσιον περιοχήν, ἐκτεινομένην μεταξὺ τῶν κόλπων τοῦ Αἰτωλικοῦ καὶ Τρυποδολάκκου, δι' ἠρέμου ρεύματος καὶ διὰ πολλῶν καμπῶν ἐκβάλλει εἰς τὸ Ἰόνιον *πέλαγος*.

Διὰ τῆς λευκῆς ἰλύος ἣν ὁ Ἀχελῷος συμπαρασύρει, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ *Ἀσπροπόταμος*, προσέχωσεν εἰς τὰς ἐκβολὰς αὐτοῦ μέγα μέρος τῆς θαλάσσης, σχηματίσας Δέλτα, ὅπερ συνίσταται ἀφ' ἑνὸς ἐξ ἑλωδῶν ἐκτάσεων, ἀφ' ἑτέρου ἐκ τῶν συνδεθέντων δι' ἰλύος ἐξεχόντων βράχων, οἵτινες ἦσαν πρότερον νησῖδες κείμεναι πρὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ.

Εἰς τὸ ἄνω ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ τὸ ὕδωρ ἐπιτρέπει πανταχοῦ σχεδὸν τὴν διάβασιν ἄνευ τῆς βοηθείας τεχνικῶν μέσων· ἀπὸ τῆς εἰσόδου ὅμως τούτου εἰς τὰ παραποτάμια στενὰ τοῦ μέσου ρεύματος μέχρι τῶν ἐκβολῶν του ἡ πεζῇ διάβασις καθίσταται δυνατὴ μόνον κατὰ τὸ διάστημα διαρκῶν ξηρασιῶν καὶ εἰς ὡρισμένα σημεῖα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν βροχῶν ἢ τῆς τήξεως τῶν χιόνων ὁ ποταμὸς καθίσταται ἀδιάβατος. Ἡ κοίτη του εἰς τὰ παραποτάμια στενὰ τοῦ μέσου ρεύματος καὶ πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτοῦ ἐν τῷ Ἀκαρνανικῷ πεδίῳ ἔχει καὶ πτώσεις ὑδάτων.

Τὰ σημεῖα εἰς ἃ κατὰ τὸ μέσον καὶ κάτω ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ ὑπάρχουσι πόροι, ἐπιτρέποντες τὴν διάβασιν, εἶναι: α') δύο πόροι εἰς τὸν ἀνάρρουν τῆς συμβολῆς τοῦ παραποτάμου Πλατανιὰ τοῦ εἰσρέοντος ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὄχθῃ ἔναντι τοῦ ὄρους Γαβρόβου· β') δύο πόροι πρὸς τὸν κατάρρουν τοῦ παραποτάμου Πλατανιᾶ μεταξὺ τῶν χωρίων Αὐλάκι καὶ Νέον Ἀργύριον· γ') εἷς πόρος μεταξὺ τῶν χωρίων Σακαρέτσι (δεξ. ὄχθη) καὶ Σίβιστα (ἀρ. ὄχθη)· δ') εἷς πόρος πρὸ τῆς συμβολῆς τοῦ Καμπύλου (Μέγδοβας) εἰς τὸν Ἀχελῷον, βορειοδυτικῶς τοῦ χωρίου Τατάρνας· ε') εἷς πόρος παρὰ τὸ χωρίον Παυλάκι εἰς θέσιν πλαισιουμένην διὰ τοιχωμάτων βραχωδῶν· στ') τρεῖς πόροι ἐν τῇ πεδινῇ περιοχῇ τοῦ Ἀκαρνανικοῦ πεδίου, κείμενοι μεταξὺ τῆς γεφύρας Σπολάϊτας καὶ τοῦ χωρίου Καλύβια· ζ') εἷς πόρος μεταξὺ τῶν χωρίων Σταμνᾶ (ἀρ. ὄχθη) καὶ Μέγα (δεξ. ὄχθη).

Ἐκτὸς τῶν ἄνω πόρων ὑπάρχουσι καὶ γέφυραι ἐπὶ τοῦ Ἀχελῴου, αἱ ἑξῆς: α') ἡ παρὰ τὸ χωρίον *Βιτσίστη*· β') ἡ ὑπὸ τὸ ὄνομα *γέφυρα τοῦ Κόρακα* γνωστὴ (ἀμφότεραι εἰς τὸ ἄνω ρεῦμα τοῦ Ἀχελώου)· γ') ἡ γέφυρα τῆς *Τατάρνας*, βορειοδυτικῶς τοῦ ὁμωνύμου χωρίου· δ') ἡ σιδηρᾶ γέφυρα τῆς *Σπολάϊτας* μήκους 210 μέτρων καὶ πλάτους 6 μετὰ δύο πεζοδρομίων καὶ ὕψους 6 μέτρων ἄνωθεν τῆς συνήθους στάθμης τοῦ ὕδατος. Ἡ γέφυρα τῆς Σπολάϊτας εὑρίσκεται εἰς ὃ σημεῖον ὁ Ἀχελῷος εἰσέρχεται εἰς τὴν πεδινὴν περιοχὴν αὐτοῦ.

Ἐπὶ τοῦ κάτω ρεύματος τοῦ ποταμοῦ ὑπάρχουσι πορθμεῖα εἰς τὰς θέσεις *Κατοχή*, *Ποδολοβίτσα* καὶ *Ρίγανη*.

Πρὸς ἀνατολὰς τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀχελῴου ἄρχονται αἱ λιμνοθάλασσαι τοῦ *Προκοπανίστου*, *Αἰτωλικοῦ* καὶ *Μεσολογγίου*, αἵτινες ἐκτείνονται μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Εὐήνου (Φίδαρη). Αἱ λιμνοθάλασσαι αὗται εἶναι λίαν ἀβαθεῖς καὶ ἰχθυοτρόφοι, χωρίζονται δὲ ἀπὸ τῆς θαλάσσης διὰ στενῶν ταινιῶν γῆς, αἵτινες κεχωρισμέναι εἰς τμήματα ἀποτελοῦσι μικρὰ νησίδια. Ἡ ἐξήγησις τῶν πρὸς τὴν θάλασσαν κρασπέδων τούτων τῶν λιμνοθαλασσῶν, κατὰ τὸν Neumayr, εἶναι ὅτι ὁ Ἀχελῷος εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν εἶχε τὰς ἐκβολὰς αὐτοῦ ἐκεῖ, ἡ δὲ ἰλὺς ἣν συμπαρέσυρε προσέχωσε τὴν ὅλην περιοχὴν καὶ κατεσκεύασε τὰς χθαμαλὰς ταινίας πρὸς τὴν θάλασσαν.

Ὁ Ἀχελῷος δέχεται τοὺς κάτωθι παραποτάμους:

Ἐν τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ εἰσρέει εἰς αὐτὸν ὁ *Πατιόπουλος*, χωριζόμενος ἀπὸ τοῦ Ἀχελῴου διὰ τοῦ ἀπὸ τοῦ ὄρους Γαβρόβου ἐκπεμπομένου πρὸς νότον ἀντιστηρίγματος. Ὁ Πατιόπουλος πηγάζων πρὸς νότον τοῦ ὄρους Ἀλίνδα, παρὰ τὸ χωρίον Σύντεκνον, διατρέχει στενὴν κοιλάδα κατὰ τὸ πλεῖστον, καὶ χύνεται ἐν τέλει εἰς τὸν Ἀχελῷον μεταξὺ τῶν χωρίον Παυλάκι καὶ Πρεβέτζα.

Ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὄχθῃ εἰσρέουν οἱ κατωτέρω, οἱ καὶ κυριώτεροι τοῦ Ἀχελῴου παραπόταμοι, ὧν τινες εἰσὶν ἀξιοσημείωτοι διὰ τὸν ὄγκον τῶν ὑδάτων αὐτῶν:

Ὁ *Κουμπουριανίτικος*, πηγάζων ἀπὸ τῶν βορείων κλιτύων τοῦ ὄρους Τρία Σύνορα (ὕψ. 2104) καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως Λιβάδια. Διερχόμενος διὰ τοῦ χωρίου Κοπλέσι, ἔνθα ὑπάρχει ἐπ' αὐτοῦ γέφυρα, καὶ μετὰ ταῦτα πρὸς νότον τοῦ χωρίου Κουμπούριανη διατρέχει εὔφορον κοιλάδα καὶ εἰσρέει εἰς τὸν Ἀχελῷον ἄνωθεν τῆς ἀναφερθείσης γεφύρας τοῦ Κόρακα.

Ὁ *Πλατανιᾶς*, ὅστις ἀρχόμενος ἀπὸ τῶν βορείων κλιτύων τοῦ ὄρους Τσουρνάτα (ὕψ. 2168) διέρχεται βορείως τοῦ χωρίου Χορίγκοβον διατρέχων κοιλάδα στενὴν μικροῦ μήκους. Βορείως τοῦ Χοριγκόβου ὑπάρχει γέφυρα ἐπὶ τοῦ Πλατανιᾶ.

Ὁ *Καμπύλος* ποταμὸς ἢ *Μέγδοβα* καλούμενος. Οὗτος εἶναι ὁ σημαντικώτερος παραπόταμος τοῦ Ἀχελῴου, τοῦ ὁποίου καὶ ἔφερε τὸ ὄνομα ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Ὁ Καμπύλος, ἔχων τὰς πηγὰς αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους Καράβα δυτικῶς τοῦ χωρίου Ἐτσούγκονο, διατρέχει ἐν ἀρχῇ στενὴν ὀρεινὴν κοιλάδα ἔχουσαν κατεύθυνσιν πρὸς ἀνατολάς, εἶτα δὲ ἀλλάσσων κατεύθυνσιν πρὸς νότον διέρχεται πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Νεοχωρίου. Ἡ κοιλὰς αὐτοῦ ἐν τῷ τμήματι τούτῳ εὐρύνεται, ὅπως καὶ πάλιν ἀπὸ τοῦ μοναστηρίου Μοῦχα κατασταθῇ λίαν στενὴ καὶ δύσβατος καθ' ὅλον τὸ ὑπόλοιπον τμῆμα μέχρι τῆς συμβολῆς αὐτοῦ εἰς τὸν Ἀχελῷον.

Ὁ ποταμὸς *Καμπύλος* δέχεται τὰ ὕδατα τῆς ὀρεινῆς περιοχῆς τῆς Εὐρυτανίας. Ἐν τῇ ἀριστερῇ ὄχθῃ αὐτοῦ εἰσρέουσι τὰ ὕδατα τοῦ *Κρικελοποτάμου*, ὅστις πηγάζει ἀπὸ τοῦ μεταξὺ Τυμφρηστοῦ καὶ τῶν Βαρδουσίων ὄρους Ὀξυά. Εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Κρικελοποτάμου καὶ δυτικῶς τοῦ ὄρους Καλιακοῦδα εἰσρέει ὁ *ποταμὸς τοῦ Καρπενησίου*. Ὁ Κρικελοπόταμος κατὰ τὸ τελευταῖον τμῆμα αὐτοῦ καλεῖται *Ἀγαλιανός*.

Ἐν τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ τοῦ *Καμπύλου* ἢ *Μέγδοβας* συμβάλλει ὁ *ποταμὸς τῶν Ἀγράφων* ἢ *Ἀγραφιώτικος*. Οὗτος πηγάζει ἀπὸ τοῦ ὄρους Τρία Σύνορα καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως Βοϊδολίβαδο, διευθύνεται δὲ πρὸς νότον παραλλήλως τοῦ Καμπύλου, χωριζόμενος ἀπὸ τούτου μὲν διὰ τῶν ὀρέων τῶν Ἀγράφων, ἀπὸ δὲ τοῦ δυτικῶς αὐτοῦ εὑρισκομένου Ἀχελῴου διὰ τοῦ ὄρους Φτέρη.

Ἐπὶ τοῦ παραποτάμου *Ἀγραφιώτικου* ὑπάρχουσιν αἱ γέφυραι: 1) Ἡ γέφυρα *Μανώλη* βορειανατολικῶς τοῦ χωρίου Τατάρνας, λιθίνη, μήκους 36 μέτρων. 2) Ἡ γέφυρα *Κωσταντίνας*, ξυλίνη, μήκους 22 μέτρων. 3) Ἡ γέφυρα *Δένδρου*, λιθίνη, μήκους 20 μέτρων, ἐπὶ παραποτάμου τινὸς τοῦ Ἀγραφιώτικου.

Ἐπὶ τοῦ *Καμπύλου* ἢ *Μέγδοβας* ὑπάρχει ἡ γέφυρα τῆς Βίνιανης, λιθίνη, μήκους 30 μ.

Ἐπὶ τοῦ *Κρικελοποτάμου* ἢ *Ἀγαλιανοῦ* κατεσκευάσθησαν νεωστὶ αἱ γέφυραι: 1) Ἡ γέφυρα *Σιδήρων*, ἐκ σιδηροσκυροκονιάματος μετὰ τριῶν ἀνοιγμάτων μήκους ἑκάστου 26 μ. 50. 2) Ἡ τοῦ *Προυσσοῦ*, λιθίνη, μήκους 25 μέτρων.

Πᾶσα ἡ συγκοινωνία ἐν τῇ ὀρεινῇ ταύτῃ περιοχῇ μεταξὺ τῶν ἐπαρχιῶν Βάλτου καὶ Εὐρυτανίας γίνεται διὰ τῶν τριῶν ἐκ τῶν ἀναφερθεισῶν γεφυρῶν, τῆς *Τατάρνας*, τοῦ *Μανώλη* καὶ τῆς *Βίνιανης*.

Τὸ μῆκος τοῦ Ἀχελῴου ἀπὸ τῶν πηγῶν αὐτοῦ μέχρι τῶν ἐκβολῶν του εἰς τὸ Ἰόνιον πέλαγος εἶναι (μὴ ὑπολογιζομένων τῶν μικρῶν καμπῶν) περὶ τὰ 220 χιλιόμετρα. Ν. Ι. ΚΟΚΙΔΗΣ

—[ΙΣΤΟΡ.] Παρὰ τὸν *Ἀχελῷον* συνεκροτήθη τῷ 1358, καὶ ἀπ' αὐτοῦ παρονομάζεται, ἡ μεγάλη καὶ κρίσιμος διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν μάχη μεταξὺ τοῦ τελευταίου Δεσπότου τῆς Ἠπείρου *Νικηφόρου τοῦ Β'*, βοηθουμένου ὑπὸ Τούρκων καί τινων πειρατῶν, καὶ ἀφ' ἑτέρου τῶν Ἀλβανῶν, ὁδηγουμένων ὑπό τινος τῶν ἡγεμόνων αὐτῶν, τοῦ *Καρόλου Τόπια*. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ὁ Νικηφόρος, ἡρωϊκῶς ἀγωνισθείς, ἔπεσε μαχόμενος. Κατετροπώθη δὲ μετὰ τὸν θάνατόν του καὶ ὁ στρατός. Ἀποτέλεσμα τῆς μάχης ταύτης ὑπῆρξεν ἡ ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν κατάλυσις τοῦ ἑλληνικοῦ *Δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου*, τοῦ Καρόλου Τόπια ἀναγορευθέντος βασιλέως τῆς Ἀλβανίας. Ἕτεροι δὲ Ἀλβανοὶ κατέλαβον τότε τὰς διαφόρους τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας ἐπαρχίας, ἀποτελέσαντες τὰ διάφορα ἑλληνοαλβανικὰ κρατίδια.

Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1823, μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς πρώτης πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου, οἱ Τοῦρκοι ἐπιχειρήσαντες νὰ διαβοῦν τὸν Ἀχελῷον περιεκυκλώθησαν πανταχόθεν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ ὑπέστησαν δεινὴν καταστροφήν. —Ω

—[ΛΑΟΓΡ.] Κατὰ τὴν λαϊκὴν παράδοσιν ὁ *Ἄσπρος* (ἢ *Ἀσπροπόταμος*, ὡς ὀνομάζει ὁ λαὸς τὸν *Ἀχελῷον*) εἶναι ἀδελφὸς τῆς *Σαλαμπριᾶς* καὶ τοῦ ποταμοῦ τῆς *Ἄρτας*. «Στὸν ὕπνο ἀπάνω χωρίσανε τ' ἀδέρφια. Τῆς Ἄρτας τὸ ποτάμι πάει κατὰ τὴν Ἄρτα, ἡ Σαλαμπριὰ κατὰ τὴν Θεσσαλία. Ὁ Ἄσπρος ἔμεινε λοιπὸν μόνος του, καὶ γι' αὐτὸ σκούζει γιὰ τ' ἀδέρφια του. Κάνει γά... γάααα... γάου..!». Δ. Ν. Λ.

—*Ἀχελῴου ἐκβολαὶ* [*Ναυτ. Γεωγρ.*]. Ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς παρὰ τὴν ΝΔ. ἀκτὴν τῆς Αἰτωλοακαρνανίας (βλ. Ἀσπροποτάμου *ἀγκυροβόλιον*). Σ. Ε. Λ.

«Ἀχελῷος» [*Ναυτ.*]. Εἷς τῶν τεσσάρων ἀτμοδρομόνων, ἐντελῶς δὲ ἀδελφὸν πλοῖον πρὸς τὸν «*Ἀλφειόν*». Ὁ «*Ἀχελῷος*» διετίθετο κατὰ προτίμησιν διὰ τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς πλοῦς τῶν δοκίμων· οἱ δύο τελευταῖοι τούτων ἐγένοντο τῷ 1908 καὶ 1909, ἀπὸ Κυκλάδων ἕως Μάλτας μετὰ τοῦ περίπλου τῆς Σικελίας. Θεωρηθεὶς ἄχρηστος ἀναμένει τὴν ἐκποίησίν του. Σ. Ε. Λ.

ἀχελῷος (ὁ) (Achelous de Haan) [*Παλαιοζ.*]. Γένος ἀπολιθωμένων καρκίνων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑπόταξιν τῶν *βραχυούρων δεκαπόδων ποδοφθάλμων εὐμαλακοστράκων* ζῴων. Λείψανά του ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Ἄχεν ἢ ***Ἄχενζέε*** (Achen ἢ Achensee [*Γεωγρ.*]. Λίμνη τῆς Αὐστρίας ἐν Τυρόλῳ ἐκ τῆς ὁποίας πηγάζει μικρὸς ὁμώνυμος ποταμός. Ἔχει βάθος 130 περίπου μέτρων καὶ καταφύτους ἀκτάς, αἱ ὁποῖαι χρησιμεύουν ὡς τόπος θερινῆς διαμονῆς. Χ. Δ.

Ἄχεν ἢ ***Ἄαχεν*** (Achen). Ζωγράφος ἱστορικῶν πινάκων καὶ προσωπογραφιῶν (1522—1615). Εἰργάσθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Γιέρριγκ τῆς Κολωνίας. Εἶτα μετέβη εἰς Ἰταλίαν ὅπου ἐμελέτησε τὸν Μιχαὴλ Ἄγγελον καὶ τοὺς Φλωρεντίνους ζωγράφους. Ἡ πλήρης διαμόρφωσις τοῦ ταλάντου του ἐπετεύχθη ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Τιντορέττο. Τῷ 1588 ἐπανῆλθεν εἰς Κολωνίαν, ἔνθα εἰργάσθη ἐπ' ὀλίγον καὶ κατόπιν προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ φιλοτέχνου Γουλιέλμου Γ' τῆς Βαυαρίας. Ἐνταῦθα ἐφιλοτέχνησε πλεῖστα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ «Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Σεβαστιανοῦ». Ὁ Ἄχεν τῷ 1601 κατέληξεν ἐν Πράγᾳ ὅπου καὶ ἀπέθανεν. Ἐν Βιέννῃ ὑπάρχουσιν ἀρκετοὶ ἐκ τῶν πινάκων καὶ προσωπογραφιῶν του, «Βάκχος καὶ Ἀφροδίτη», «Ζεὺς καὶ Ἀντιόπη κλπ.». Διεκρίνετο διὰ τὴν εὐχέρειαν καὶ τὴν ταχύτητα τῆς ἐργασίας του. Μαθηταί του ὑπῆρξαν ὁ Π. Ἰσαὰκ φὸν Χελβεζὸρ καὶ ὁ Ἰ. Χάϊντς.

Ἄχενβαλλ (Achenwall) ***Γοδεφρεῖδος***. Ἐπιφανὴς Γερμανὸς στατιστικὸς καὶ νομομαθὴς (1719—1772). Ὁ *Ἄχενβαλλ* διὰ τοῦ πρώτου δημοσιευθέντος ἐν ἔτει 1749 ἔργου του («Abriss der neusten Staatswissenschaft der vornehrusten europaïschen Reiche und Republiken») καὶ τῶν παραδόσεών του ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Γοττίγγης κατέστησε καὶ πέραν τῶν ἀκαδημαϊκῶν κύκλων γνωστὴν τὴν ἐν τῷ *γίγνεσθαι* τότε ἐπιστήμην τῆς στατιστικῆς, ἀποκαλέσας ταύτην πρῶτος Statistik, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὑπὸ πολλῶν σήμερον ἀποκαλεῖται *πατὴρ τῆς στατιστικῆς*. Ὁ Ἄχενβαλλ ὑπὸ τὸν ὅρον *Στατιστικὴ* ἠννόει τὴν περιγραφὴν τῆς συγχρόνου καταστάσεως τῶν Πολιτειῶν· δι' αὐτὸν ἡ Στατιστικὴ ἦτο ἡ ἐπιστήμη ἡ ἀναζητοῦσα καὶ ἀνευρίσκουσα πᾶν τὸ «δυναμικόν», πάντα τὰ «ἐνεργὰ» στοιχεῖα μιᾶς Πολιτείας, μιᾶς χώρας, ἑνὸς τόπου οἱουδήποτε. Εἰς τὰς ὀλίγας ταύτας γραμμὰς δύναται νὰ συνοψισθῇ ὁλόκληρος ἡ θεωρία τοῦ Ἄχενβαλλ, ὅστις ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω ἔργου συνέγραψε καὶ «Die Staatsklugheit nach ihren ersten Grundsätzen» (ἐκδοθὲν τῷ 1761 καὶ εἰς δ' ἔκδ. τῷ 1779) ἐν ᾧ ἐμπεριέχεται καὶ ἡ θεωρία αὐτοῦ ἐν τῷ συνόλῳ.

Τὴν ὑπὸ τοῦ Ἄχενβαλλ χαραχθεῖσαν ὁδὸν ἠκολούθησαν οἱ σύγχρονοί του Σλέτσερ καὶ Μπύσινγκ, ἀποτελέσαντες μετ' αὐτοῦ τὴν περίφημον «Σχολὴν τῆς Γοττίγγης». —Ω

Ἄχενμπαχ (Achenbach), ***Ἀνδρέας***. Γερμανὸς τοπιογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1815, μαθητὴς τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Ντύσσελντορφ. Ἀπὸ ἡλικίας 15 ἐτῶν διέτρεξε διαφόρους χώρας τῆς Εὐρώπης χάριν σπουδῆς. Ἰδιαιτέρως ἐθέλχθη ὑπὸ τῆς φύσεως τοῦ Βορρᾶ, τὴν ὁποίαν καὶ ἐζωγράφησε μετὰ στοργῆς. Ἔλαβε μέρος εἰς τὰς διεθνεῖς ἐκθέσεις τοῦ 1855, τοῦ 1867 καὶ τοῦ 1878, ὅπου αἱ δύο του τοπιογραφίαι «Φλέσσιγκ» καὶ «Σέβενιγκ» ἦσαν αἱ καλύτεραί του. Ἄλλα του ἔργα εἶναι ὁ «Λιμὴν τῆς Ὀστάνδης» «Φθινοπωρινὸν Τοπίον» κλπ. Τὸ σχέδιον τοῦ Ἄχενμπαχ εἶναι ἀκριβὲς καὶ

Digitized by Google

ἀσφαλές· αἱ παραστάσεις του πλήρεις δροσερότητος καὶ κινήσεως. —Ω

— **Ἀχενμπαχ** (Achenbach) *Ἐρρῖκος, κόμης*. Πρῶσσος πολιτικὸς (1829—1899). Ἐχρημάτισε καθηγητὴς ἐν τῇ ἕδρᾳ τοῦ Γερμανικοῦ Δικαίου τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Βόννης καὶ εἶτα μέλος τῆς Βουλῆς τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Πρωσσίας, ἐν ᾗ ἔδρασε λαμπρῶς καταστὰς εἷς τῶν ἱδρυτῶν τοῦ συντηρητικοῦ κόμματος. Τῷ 1871 ὁ Βίσμαρκ τὸν προσέλαβεν ὡς σύμβουλον τῆς Ἀρχικαγκελαρίας, κατόπιν δὲ διωρίσθη ἀλληλοδιαδόχως ὑφυπουργὸς τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας τὰ μάλιστα συντελέσας εἰς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἐκκλησιαστικοπολιτικῶν νόμων, ὑφυπουργὸς ἐν τῷ ὑπουργείῳ τοῦ Ἐμπορίου καὶ τέλος ὑπουργὸς αὐτοῦ. Ἐκ τῶν ἔργων του σπουδαιότερα εἶναι: «Das französische Bergreht une die Fortbildung desselben durch das preussische allgemeine Berggesetz» (1869), «Das gemeine deutsche Bergreht (1871). Ἐπὶ πλέον ἐξέδωκε πλείστας μονογραφίας σχετικὰς μὲ τὸ δουκᾶτον Siegen. Η. Γ. Κ.

— **Ἀχενμπαχ** (Achenbach), *Ὀσβαλντ*. Μαθητὴς καὶ ἀδελφὸς τοῦ *Ἀνδρέου Ἀχενμπαχ*, τοπιογράφος. Ἐγεννήθη τῷ 1827 ἐν Ντύσσελντορφ, ἔνθα παρηκολούθησεν τὰ μαθήματα τῆς Ἀκαδημίας τῆς ζωγραφικῆς. Ἐπεσκέφθη τὴν Βαυαρίαν, Ἑλβετίαν, Ἰταλίαν, τὰ τοπία τῆς ὁποίας καὶ ἰδιαιτέρως προσείλκυσαν τὸ ἐνδιαφέρον του. Τὰ ἔργα του, τῶν ὁποίων σπουδαιότερα εἶναι τὸ «Φθινοπωρινὸν Δειλινόν», τὸ «Ἐνθύμιον τῆς πόλεως Τορλόνια», «ὁ λιμὴν τῆς Νεαπόλεως» κλπ., διακρίνονται διὰ τὴν λεπτότητα τῆς παρατηρήσεως, τὴν ἀκρίβειαν τοῦ σχεδίου καὶ τὴν δροσερότητα τῆς ἀπεικονίσεως.—Ω

Ἀχενόβαρβος (Ahenobarbus). Κληρονομικὸν ἐπώνυμον ἑνὸς ἐκ τῶν κλάδων τῆς Ρωμαϊκῆς *Δομιτίας γενεᾶς* (Domitia gens). Πλὴν τῆς γραφῆς Ahenobarbus τὴν ὁποίαν δίδουν αἱ ἐπιγραφαί, ὑπάρχει καὶ ἄλλη (Aenobarbus) τῶν χειρογράφων, ἐσφαλμένη. Οἱ *Ἀχενόβαρβοι* ὀφείλουν τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ ἐπώνυμόν των εἰς τὸν Λ. Δομίτιον. Οὗτος ἐπιστρέφων ποτὲ ἐκ τοῦ ἀγροῦ συνήντησε δύο νέους ἐξαισίου καλλονῆς, οἱ ὁποῖοι τοῦ παρήγγειλαν ν' ἀναγγείλῃ εἰς τὴν Σύγκλητον καὶ τὸν Ρωμαϊκὸν λαὸν μίαν νίκην τὴν ὁποίαν ἐθεώρουν ἀκόμη ἀβεβαίαν. Λέγοντες ταῦτα οἱ δύο νέοι ἐθώπευσαν τὴν γενειάδα του, ἡ ὁποία μετεβλήθη ἀμέσως ἀπὸ μελαίνης εἰς ἐρυθρωπὴν (χαλκόχρουν· λατινιστὶ aes = χαλκὸς καὶ barba = γενειάς), ἀποδείξαντες διὰ τοῦ θαύματος των τούτου τὴν θείαν προέλευσίν των. Τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο μετεδόθη κληρονομικῶς καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους τοῦ Λ. Δομιτίου. Τοῦ κλάδου τούτου τῆς Δομιτίας γενεᾶς τελευταῖος καὶ διαβόητος γόνος ὑπῆρξεν ὁ αὐτοκράτωρ Νέρων, ὅστις, πρὶν υἱοθετηθῇ ὑπὸ τοῦ Κλαυδίου, ὠνομάζετο L. Domitius Ahenobarbus. — Ω.

Ἀχεντριά *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 550. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Ἀγ. Νικήτας, Κεφαλόβρυση* καὶ *Παναγία Τσουτσούρου*.

«**Ἀχέπα**» (Ahepa). Ἀκροστιχικὸν ὄνομα τοῦ ἐν Ἀμερικῇ σωματείου American-Hellenic Educational Progressive Association (Ἀμερικανο-Ἑλληνικὴ Ἐκπαιδευτικὴ Φιλοπρόοδος Ἑταιρεία). Ἱδρυθεῖσα αὐτη τῷ 1923 ἐν Ἀτλάντῃ τῆς Γεωργίας, ἐπεξετάθη τάχιστα κατὰ πλάτος καὶ μῆκος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὁρίσασα ὡς ἕδραν αὐτῆς τὴν Βασιγκτῶνα τοῦ Δόρτσεστερ. Ἀποτελεῖται κυρίως μὲν ἐξ ἀνδρῶν ἑλληνικῆς καταγωγῆς, δὲν ἀποκλείονται ὅμως τῆς ὀργανώσεως καὶ μὴ Ἕλληνες, καθόσον κατὰ τὸ καταστατικὸν τῆς «Ἀχέπα» δύναται νὰ γίνῃ μέλος τῆς ὀργανώσεως πᾶς λευκὸς ἄρρην ὑπερδεκαοκταετής, διαμένων ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις, ἐλεύθερος καὶ χρηστοήθης, πιστεύων εἰς τὸ ὑπέρτατον ὂν καὶ εἰς τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὢν συνήγορος τῆς διατηρήσεως τοῦ Ἀμερικανικοῦ συστήματος τῶν δημοσίων σχολείων καὶ ἀντίθετος πάσης δυνατῆς ἑνώσεως τῆς ἐκκλησίας καὶ πολιτείας.

Κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1928 πολυάριθμος ὁμὰς ἐκ μελῶν τοῦ σωματείου τούτου ἐξέδραμεν εἰς Ἑλλάδα, ἡ δὲ ἐνταῦθα ὀλιγοήμερος παραμονή της ἐσημειώθη δι' ἀξιολόγου ἀνθρωπιστικῆς δράσεως, εἰς ἐνίσχυσιν ἰδίως ἔργων φιλανθρωπίας καὶ εἰς ἀρωγὴν τῶν θυμάτων τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπισυμβάντων καταστρεπτικῶν σεισμῶν τῆς Κορίνθου.

Ἡ ὀργάνωσις τῆς Ἀχέπα ἔχει ἴδιον ὁμώνυμον δημοσιογραφικὸν ὄργανον ἐκδιδόμενον εἰς τὴν ἕδραν της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. «New Age» Ἰουλίου 1927 καὶ Πυθαγόρας Μαρτίου 1928. Δ. Π. Κ.

Ἀχὲρ (Acher). Προσωνυμία ὑπὸ τὴν ὁποίαν τυγχάνει γνωστὸς ὁ περὶ τὸν Α' μ. Χ. αἰῶνα ἀκμάσας ἐν Ἱερουσαλὴμ σοφὸς Ἰουδαῖος *Ἐλισσαῖος μπὲν Ἀμπουγιά*, ἥτις τῷ ἐδόθη, λόγῳ τῶν αἱρετικῶν αὐτοῦ τάσεων, περὶ τὰ μέσα τῆς ζωῆς του (*Ἀχὲρ* ἑβραϊστὶ = ἄλλος, ὁ ἀποστάτης). Αἱ περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἀντιλήψεών του πληροφορίαι, ἃς μᾶς παρέχει ἡ ταλμουδικὴ φιλολογία, πείθουν ὅτι πρόκειται ὄντως περὶ τοῦ «*Φάουστ τοῦ Ταλμούδ*», καθὼς ἀπεκάλεσαν αὐτόν τινες. Ἐνέκυψεν εἰς τὰ μυστήρια τῆς ἑβραϊκῆς *καβάλλας* καὶ τοῦ τότε ἀκμάζοντος *γνωστικισμοῦ*. Ἐκ τῆς ἐρεύνης ταύτης ὁ Ἀχὲρ ᾐσθάνθη κλονιζομένην τὴν πίστιν του. «Εἰσελθών, κατὰ τὴν ταλμουδικὴν φρασεολογίαν, εἰς τὸν Παράδεισον (τῆς μυστικῆς τουτέστι *γνώσεως*) *συνέτριψε τὰ φυτώρια*», δηλαδὴ ἀπεστάτησε. Διάφορα ἐπεισόδια τῆς ζωῆς του ἐπέδρασαν ψυχολογικῶς ἐπ' αὐτοῦ, ὥστε νὰ ἀπομακρυνθῇ ὁλοσχερῶς τῶν κοινῶν δοξασιῶν τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. Τινὲς ἰσχυρίσθησαν ὅτι ἔδειξε τάσεις πρὸς τὸν πρωτογενῆ Χριστιανισμόν. Τὸ πρᾶγμα φαίνεται λίαν ἀμφίβολον ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὰς αἱρετικὰς αὐτοῦ ἀντιλήψεις, περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ τὸ Ἱεροσολυμιτικὸν Ταλμοὺδ καὶ αἱ ὁποῖαι ἀντίκεινται πρὸς αὐτὰς τὰς στοιχειώδεις δοξασίας τοῦ χριστιανικοῦ δόγματος.

Θερμόαιμος καὶ εἰλικρινής, ὁ Ἀχὲρ δὲν ἠρκέσθη, ὡς φαίνεται, εἰς σιωπηρὰν ἀπομάκρυνσίν του ἐκ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. Ἤρχισε νὰ ἐκφράζεται ἐλευθέρως περὶ τῶν θρησκευτικῶν ὑπονοιῶν του ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ τυχόντος καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς σπουδαζούσης νεολαίας. Πιθανῶς, συμπεραίνει ὁ Weiss, ἡ πίεσις τὴν ὁποίαν ἐξήσκησεν ἐπ' αὐτοῦ ὁ ραββινισμὸς ἀπὸ τῆς ἀποσκιρτήσεώς του, τὸν ὤθησεν εἰς τὴν ἀκροτάτην ἄρνησιν. Εἰς δύο ἰδίως σημεῖα φαίνεται ὅτι δὲν κατώρθωσε νὰ συμβιβασθῇ μετὰ τοῦ ἐπισήμου ραββινισμοῦ: Εἰς τὴν καταδίκην τῆς ἑλληνιστικῆς μορφώσεως καὶ εἰς τὴν ἀπόφασιν περὶ στάσεως τῆς Βεθήρ. Ἦτο κάτοχος τῆς ἑλληνικῆς καὶ λάτρις τοῦ Ὁμήρου, συχνάκις δ' ἐν μέσῃ σχολῇ ἐμελέτα τοὺς Ἕλληνας ποιητάς.

Ἐκ τῶν συγκινητικῶν ταλμουδικῶν ἀφηγήσεων διαφαίνεται ὅτι ἡ ψυχικὴ ἀγωνία τοῦ Ἀχὲρ ὁλονὲν καὶ ηὔξανε περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του. Μόνον εἷς ἐκ τῶν μαθητῶν του, ὁ ραββῆ Μεΐρ, πνεῦμα φωτεινὸν καὶ ἀνεκτικόν, ἔμεινε πιστὸς εἰς τὸν ἀποστάτην διδάσκαλόν του, ἐπιχειρῶν, εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν, ὅπως ἐπαναφέρῃ τοῦτον εἰς τὴν ὁδὸν τῆς μετανοίας, ἀλλ' εἰς μάτην.

ΠΗΓΑΙ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἱεροσολυμιτικὸν Ταλμούδ. — *Μασέχεθ Χαγκιγκά* Πέρεκ 13 — 14 — 15. — *Κοέλεθ Ραμπά, Ροὺθ Ραμπᾶ* — *A. Jellinek*: Elischa ben Abuja, Leipzig 1847.—*Baeck*: Elischa ben Abuja—Acher, Frankfurt a. M. 1891.—*Weiss*: Ντώρντὼρ δε-ντωρεσιάβ Τόμ. 2, σελ. 140 (ἑβρ.) —*Hoffman*· Τολεδὼθ Μπὲν Ἀμπουγιά, Βιέννη 1880 (ἑβρ.). ΓΙΩΣΕΦ ΕΛΙΓΙΑ

Ἀχέρδο *[Ναυτ. Γεωγρ.]* Ἡ βορεία τῆς νήσου *Πόρου* ἐσχατιά (πλάτ. 37° 33' 20", μῆκ. 23° 29' 20", χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens, 1514: Aegina and Methana καὶ 1517: Poros island) ἀποτελοῦσα τὴν ἀκρώρειαν τοῦ βουνοῦ ἐφ' οὗ τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος. Ἡ χθαμαλὴ νῆσις Πλατειά εὕρηται 1 $^1/_2$ μίλ. ΒΑ τοῦ ἀκρωτηρίου, ἡ δὲ βραχονησὶς Πετροχάραβο 3 $^1/_2$ μίλ. Β καὶ ἀκριβῶς πρὸς τὸ ἀκρωτήριον. Πύργος, τῆς Αἰγίνης· ἀπὸ ἀμφοτέρας ταύτας, οὔσας ἐπικινδύνους, προφυλάττει ὁ ἀπὸ τοῦ φάρου τῆς *Μονῆς* νότιος ἐρυθρὸς τομεύς, καλύπτων αὐτάς. Σ.Ε.Λ.

Ἀχερδούσιος. Ὁ κάτοικος τοῦ *Ἀχερδοῦντος*, χωρίου ἢ δήμου τῆς ἀρχαίας Ἀττικῆς, εἰς τὴν Ἱπποθοωντίδα φυλὴν ὑπαγομένου, ἄγνωστον δὲ ποῦ κειμένου. Ἡ λέξις *Ἀχερδοῦς* ἐπλάσθη ἐκ τοῦ *ἄχερδος*, ἀκανθώδους θάμνου χρησίμου διὰ τοὺς φράκτας. Ἡ λέξις *Ἀχερδούσιος* φέρεται καὶ ἐν φράσει: «ὁ καὶ τὴν γνώμην Ἀχερδούσιος» (ἀποσπ. *Meineke* 4, σ. 621). Κατὰ δὲ τὸ Μέγα Ἐτυμολογικὸν ἡ λέξις εἶναι κωμικῶς ἐσχηματισμένη καὶ σημαίνει τὸν τραχύν, τὸν σκληρόν, τὸν ἰσχυρογνώμονα. ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἄχερο (τό)· βλ. ἄχυρο.

ἀχερόντειαι *βιβλία* (Libri acherontici). Καλοῦνται τὰ ἐκ τῶν Ταγητικῶν βιβλίων περιέχοντα τὴν μυστικὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἐτρουσκικοῦ θεοῦ *Τάγητος* πρὸς τὸν υἱὸν καὶ μαθητήν του *Βάκχητα* περὶ τοῦ προορισμοῦ, καὶ καθαρμοῦ τῶν ψυχῶν ὡς καὶ περὶ τοῦ θείου αἰωνίου ὄντος. Ἐν αὐτοῖς διδάσκεται ὅτι διὰ τοῦ αἵματος ζῴων τινῶν θυσιαζομένων αἱ χθόνιαι θεότητες ἐξευμενιζόμεναι ἀπολυτροῦσι τὰς ψυχὰς ἐκ τῆς ἁμαρτίας καὶ ἀνυψοῦσιν αὐτὰς εἰς τὸ ἀξίωμα τῶν ἡρώων. Ὡσαύτως τὰ βιβλία αὐτὰ πραγματεύονται περὶ τῶν μετεώρων, τῆς ἀστραπῆς, τῆς βροντῆς καὶ τῶν σεισμῶν. Δ. Π. Κ.

ἀχεροντεμὺς (ἡ) (Acherontemys Hay). *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος—ἀμφίβολον ὅμως—ἀπολιθωμένων ἐχελειψασῶν *χελωνῶν*, τοῦ ὁποίου λείψανα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μειοκαίνου περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν βορ. Ἀμερικῇ. Γ. Κ. Γ.

Ἀχεροντία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωσταὶ δύο πόλεις ἐν Ἰταλίᾳ, ἡ μία ἐν Ἀπουλίᾳ (ἡ σημερινὴ *Ἀκερέντζα*), μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Ὁρατίου (ᾠδ. 3, 4, 14), ὅστις τὴν συγκρίνει πρὸς ἀετοφωλεάν, ἡ ἄλλη ἐν Βρουττίῳ, πλησίον τοῦ Ἀχέροντος ποταμοῦ (σήμερον *Λέξε*), ὅπου ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος τῆς Ἠπείρου εὗρε τὸν θάνατον τῷ 332 π. Χ. Κατὰ τὸν ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνα ἐσώζετο ἀκόμη ἐνταῦθα ἰσχυρὸς πύργος.

ἀχεροντία (ἡ) (Acherontia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἑτεροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σφηκιδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα διακρίνονται ἐκ τῆς εὐρείας κεφαλῆς, τῶν μεγάλων, σχετικῶς πρὸς τὴν κεφαλήν, ὀφθαλμῶν, τὸ σπειροειδὲς καὶ βραχὺ ῥύγχος, τὰς βραχυτάτας κεραίας, αἵτινες τελευτῶσιν εἰς προτεταμένον ἄγκιστρον, τὸν ᾠοειδῆ θώρακα, τὴν ἐπιμήκη ᾠοειδῆ κοιλίαν, ἥτις εἶναι ἐλαφρῶς πεπιεσμένη καὶ τελευτᾷ εἰς ὀξὺ ἄκρον, καὶ τοὺς ἰσχυροὺς πόδας, οἵτινες καταλήγουσιν εἰς ἰσχυρὰ ἄγκιστρα. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει εἴδη τινά, ὧν κοινότερον εἶναι ἡ: *ἀχερουτία ἡ ἄτροπος* (Acherontia atropus) ἀπαντῶσα εἰς πλεῖστα μέρη τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν. Τὸ ἔντομον τοῦτο ἔχει ἄνοιγμα πτερῶν 10—12 ἑκατοστομέτρων, ὅταν εἶναι τελείως ἀνεπτυγμένον.

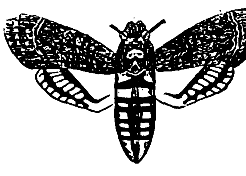

Ἀχεροντία ἡ ἄτροπος (τέλειον ἔντομον).

Ὁ γενικὸς χρωματισμός του εἶναι κίτρινος, ὅστις εἰς τὴν κεφαλήν, τὰ πλάγια τοῦ σώματος καὶ τὴν κοιλίαν ἀποκτᾷ πρασίνας ἀνταυγείας. Ὁ θώραξ κοσμεῖται ὑπὸ ἑπτὰ πλαγίων καὶ κυανοῦ χρώματος λωρίδων, αἵτινες ἐναλλὰξ ἀποδίδουσιν ἰώδεις, ἀργυρᾶς καὶ λευκὰς ἀνταυγείας καὶ κατὰ τὸ μέσον των φέρουσι πλείστας μικρὰς μελανὰς κηλῖδας, αἵτινες περιβάλλονται ὑπὸ λευκοῦ κύκλου. Πρὸς τούτοις ἡ κοιλία του περιβάλλεται ἐξ ἐγκαρσίων λωρίδων μελανῶν καὶ ἀκανονίστου πλάτους. Αἱ κεραῖαι καὶ οἱ πόδες γενικῶς εἶναι μελανοί· αἱ πρῶται κατὰ τὸ ἄκρον των εἶναι λευκαὶ καὶ οἱ δεύτεροι ἀπὸ ἀποστάσεως εἰς ἀπόστασιν φέρουσι λευκοὺς δακτυλίους.

Κάμπη ἀχεροντίας τῆς ἀτρόπου.

Ἐπὶ τοῦ θώρακος εὑρίσκεται μεγάλη ὑποκιτρίνη κηλίς, ἥτις κοσμεῖται ὑπὸ δύο μελανῶν στιγμάτων καὶ πλησίον τούτων ὑπάρχουσιν ἐπίσης δύο λεπταὶ γραμμαὶ τοῦ αὐτοῦ χρώματος. Αἱ ἄνω πτέρυγες εἶναι μελανόφαιοι, καλύπτονται ὑπὸ εἴδους κυανοῦ κονιορτοῦ καὶ φέρουσι τρεῖς πλαγίας βραχυτάτας καὶ ὀδοντωτὰς λευκὰς γραμμάς. Αἱ κάτω πτέρυγες εἶναι σκοτεινῶς κίτριναι καὶ διατρέχονται ὑπὸ δύο μελανῶν λωρίδων. Ἡ κάμπη τῆς ἀχεροντίας εἶναι ἡ μεγαλυτέρα πάντων τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἀπαντώντων ἐντόμων καὶ ἔχει μῆκος 10 ἑκατοστομέτρων· ζῇ κυρίως ἐπὶ τῆς *πατάτας*, τοῦ *καρόττου*, τῶν *υακίνθων* κτλ. Ἡ χρυσαλλὶς εἶναι στιλπνῶς φαιὰ ἐχρωματισμένη καὶ ἔχει ἐπίμηκες καὶ πεπλατυσμένον σῶμα.

Ὅταν συλλαμβάνηται ἢ παρενοχλῆται ἡ ἀχεροντία ἀφίνει ἰδιόρρυθμόν τινα ἦχον, εἶδος κλαυθμηρισμοῦ, τοῦ ὁποίου μέχρι σήμερον δὲν γνωρίζουν τὸ παράγον τοῦτον ὄργανον παρ' ὅλας τὰς ἐρεύνας πλείστων ἐντομολόγων.

Ὁ φυσιοδίφης Chenu,, ἀναφέρει, ὅτι ἡ πληθωρικὴ ἐμφάνισις τοῦ ἐντόμου τούτου κατὰ τὸ 1733 εἰς τὴν κάτω Βρεττανίαν συνέπεσε μὲ θανατηφόρον τινὰ ἐπιδημίαν, τοῦτο δ' ἤρκεσεν, ὥστε νὰ θεωρηθῇ ἔκτοτε ὡς προάγγελος κακοῦ.

Εἰς πλεῖστα μέρη καὶ σήμερον ἔτι λόγῳ τοῦ πενθίμου του ἤχου ἐκλαμβάνουσι τὸ ἔντομον τοῦτο ὡς προάγγελον τοῦ θανάτου, διὰ τοῦτο τὸ ὀνομάζουσι κοινῶς *ἡ σφῆκα μὲ τὸ κεφάλι τοῦ θανάτου*.

Ἡ ἐμφάνισις τῆς ἀχεροντίας, ἂν καὶ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μὲ τὰς διαφόρους ἐπιδημίας, ἐν τούτοις εἶναι πολλάκις ὀλεθρία εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ τὴν μελισσοκομίαν, διότι τὸ ἔντομον ἐπιπίπτει κατὰ τῶν κυψελῶν καὶ ἀπορροφᾷ τὸ μέλι. Δ.Ν.Π.

Ἀχεροντίς. Ὀχυρώτατον φρούριον τοῦ ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνος ἐν Ἰταλίᾳ, κείμενον εἰς τὰ ὅρια τῆς χώρας τῶν Λευκανῶν καὶ τῆς Καλαβρίας, ἐπὶ τοῦ σημερινοῦ ὄρους Πολλῖνο, ἔνθα τὸ μεταίχμιον τῶν νῦν νομῶν Καμπανίας, Βασιλικάτων καὶ Καλαβρίας. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Βελισσαρίου ἐναντίον τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Γότθων ἡ Ἀχεροντὶς κατελήφθη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν (536). Τῷ 548 ἀνακατελήφθη ὑπὸ τῶν Γότθων καὶ παρέμεινεν εἰς χεῖρας αὐτῶν μέχρι τέλους τοῦ δεκαετοῦς ἐκείνου πολέμου, δηλ. μέχρι τῷ 553, διότι ὀλίγον πρὸ τῆς τελευταίας παρὰ τὰς Ταγίνας μάχης (καθ' ἣν συνετρίβησαν ὁριστικῶς αἱ τελευταῖαι δυνάμεις τῶν Γότθων) ὁ Γότθος ἀρχηγὸς *Ράγναρις* ὑποχωρῶν ἔναντι τοῦ ἐκ Δρυοῦντος (Otranto) προελαύνοντος Βυζαντινοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν *Πακούριον*, κατέφυγεν εἰς τὸ τῆς Ἀχεροντίδος φρούριον. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀχερουσία. Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην φέρονται: 1) Ἑλώδης καλαμόφυτος ἔκτασις, αὐξομειουμένη ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς, κειμένη ἐν τῇ

Digitized by Google

κατὰ τὴν Ἤπειρον ἐπαρχίᾳ τῆς Παραμυθίας μεταξὺ τῶν χωρίων Σπλάντζα καὶ Λυκούρσι καὶ διαρρεομένη ὑπὸ τοῦ *Ἀχέροντος* ποταμοῦ. Κατὰ τὸν Θουκιδίδην (Α' 46, 4), ἐξετείνετο μέχρι θαλάσσης κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Εἶναι ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου συγγραφέως Ὑγίνου (fabula XXXVIII) ἐπὶ Θεσπρωτικοῦ ἐδάφους μνημονευομένη Ἄορνος *λίμνη* (βλ. λ.), ἣν καὶ ὁ Πλίνιος (IV.2) ἀναφέρει, ὡς ἀναδίδουσαν θανατηφόρους ἀναθυμιάσεις διὰ τὰ ὑπεριπτάμενα πτηνά, εἶναι ἡ *Ἀχερουσία λίμνη*. Οἱ ἀρχαῖοι ἐθεώρουν ταύτην (βλ. **Ἀχέρων**) ὡς ἀποτελοῦσαν εἴσοδον εἰς τὸν Ἅδην. Πολλοὶ τῶν νεωτέρων, τῶν ἀσχοληθέντων περὶ τὴν Ἠπειρωτικὴν ἱστορίαν, θεωροῦν ὡς Ἀχερουσίαν λίμνην τὴν *Παμβώτιδα* τῶν Ἰωαννίνων. [Πρβλ. Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ τ. Α' σ. 80.—Ἠπειρωτικὰ *Ἀθ. Σταγειρίτου* σ. 13 καὶ *Γ. Χατζῆ (Πελλερὲν)* Τὸ μυστικὸ τοῦ Κάστρου τῶν Γιαννίνων σ. 65).] Χ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

— 2) Χῶρός τις ὄπισθεν τοῦ ἐν Ἑρμιόνῃ ἱεροῦ τῆς Χθονίας Δήμητρος, *Ἀχερουσία λίμνη* καλούμενος. Παρ' αὐτὸν ἦσαν καὶ ὁ χῶρος τοῦ Κλυμένου καὶ ὁ τοῦ Πλούτωνος. Καὶ οἱ τρεῖς ἦσαν περιπεφραγμένοι, ἐν δὲ τῷ τοῦ Κλιμένου χώρῳ ὑπῆρχε καὶ χάσμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπεβίβασεν ἐκ τοῦ Ἅδου, κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν, ὁ Ἡρακλῆς τὸν Κέρβερον.

— 3) Ἀπόκρημνον ἀκρωτήριον πρὸς Β τῆς ἐν Πόντῳ Ἡρακλείας (νῦν καλούμενον *Βαβὰ - Βουρνού*), ὅπερ ἐκαλεῖτο *Ἀχερουσία* ἢ *Ἀχερουσιὰς* ἄκρα. Διὰ τοῦ ὄπισθεν αὐτοῦ βαθυτάτου σπηλαίου κατῆλθε, κατὰ τὸν ἐπιχωριάζοντα ἐν Ἡρακλείᾳ μῦθον, ὁ Ἡρακλῆς εἰς τὸν Ἅδην.

— 4) Θαλασσολίμνη τις μεταξὺ τῆς ἐν τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ Κύμης τῆς Καμπανίας καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Μισηνοῦ «ἀνάχυσίς τις τῆς θαλάττης τεναγώδης» οὖσα (νῦν καλεῖται λίμνη τοῦ *Φουζάρου* Lago di Fusaro). Πλησίον αὐτῆς ὑπῆρχον θερμαὶ πηγαί, αἵτινες ἐπιστεύετο ὅτι ἦσαν αἱ πηγαὶ τοῦ *Πυριφλεγέθοντος*, ποταμοῦ τοῦ Ἅδου. ΚΑΨ.

— **Ἀχερουσία** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας *Μαργαριτίου* τοῦ νομοῦ Πρεβέζης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 216. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γιαννούζιον*. Εἰς τὴν κοινότητα (κάτ. 265) ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Ἀηδόνι* (τέως *Μπίρπιλι*). Δ. Ε. Μ.

Ἀχερουσιάς βλ. Ἀχερουσία (3).

Ἀχέρραι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν τῇ Καμπανίᾳ τῆς Ἰταλίας *(Στράβ.* 5, 249). Οἱ κάτοικοι *Ἀχερρανοί*.

—**Ἀχέρραι** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἰνσούβρων ἐν τῇ ἄνω Ἰταλίᾳ (*Πολ.* 2. 34-*Στρβ.* 5,247). Ἐκ τοῦ λατινικοῦ Acherrae. Σήμερον καλεῖται *Γκέρχα*.

ἀχερωΐη (ἡ). Τὸ γνωστὸν δένδρον, ἡ *λεύκη* ἀλλαχοῦ καλουμένη: «ἤριπε δ' ὡς ὅτε τις δρῦς ἤριπεν ἢ ἀχερωΐς» (Ὀδ. Ν. 389 καὶ Π, 482). Ὁ Παυσανίας (5,14,2) λέγει περὶ τοῦ δένδρου τούτου, ὅπερ ὀνομάζει λεύκην, ὅτι οἱ Ἠλεῖοι μόνον τῶν ξύλων τῆς λεύκης ποιοῦνται χρῆσιν εἰς τὰς θυσίας τοῦ Διὸς καὶ ἀπ' οὐδενὸς δένδρου τῶν ἄλλων, δι' οὐδὲν ἄλλο ἢ διότι ὁ Ἡρακλῆς ἐκόμισεν αὐτὴν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐκ τῆς Θεσπρωτίας καὶ ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἡρακλῆς, ὁσάκις ἐθυσίαζεν ἐν Ὀλυμπίᾳ, ἐπὶ τῶν ξύλων τούτων ἔκαιε τὰ μηρία τῶν ἱερείων, εἶτα δὲ προστίθησι: «Τὴν δὲ λεύκην ὁ Ἡρακλῆς πεφυκυῖαν παρὰ τὸν Ἀχέροντα εὗρε τὸν ἐν Θεσπρωτίᾳ ποταμόν, καὶ τοῦδε ἕνεκα αὐτὴν Ἀχερωΐδα ὑπὸ Ὁμήρου καλεῖσθαι». Ἀπὸ τοῦ *Ἀχέροντος* λοιπὸν ἡ *ἀχερωΐη*. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ παραγωγὴ αὕτη ἐπλάσθη κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους, ὅτε οἱ νικηταὶ τῶν γυμνικῶν ἀγώνων ἐστεφανοῦντο διὰ τῶν κλάδων ἢ φύλλων τοῦ δένδρου τούτου ὡς ἱεροῦ τοῦ Ἡρακλέους. Ἴσως πιθανωτέρα εἶναι ἡ γραφὴ *ἀχελωΐη* ἐκ τοῦ *Ἀχελῴου*, ἐπειδὴ τὸ δένδρον φύεται μάλιστα παρὰ τὰς ὄχθας αὐτοῦ. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἀχέρων (ἐκ τοῦ ἀχεα-ρέων κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἢ μᾶλλον ἐκ τῆς ρίζης αχ τῆς σημαινούσης ὕδωρ ὡς καὶ τὸ *Ἀχελῷος*). Ὄνομα τριῶν ἀρχαίων ποταμῶν:

1) Ποταμὸς τῆς Ἠπείρου, κοινῶς *Μαῦρος* ἢ *Μαυροπόταμο* ἢ *Ἀχέρας* ἢ *Φαναριωτικὸς* ἢ *ποτάμι τοῦ Φαναριοῦ* καλούμενος. Πηγάζει ἐκ τῶν ὀρέων τοῦ Σουλίου καὶ τῆς Λάκκας-Σουλίου, εἰς δὲ τὴν εὐφορὸν πεδιάδα τοῦ Φαναρίου καὶ μεταξὺ τῶν χωρίων Λυκούρσι καὶ Σπλάντζα σχηματίζει τὴν *Ἀχερουσίαν λίμνην*, ἣν μετὰ τοῦ Ἀχέροντος ἀναφέρουν ὁ Θουκυδίδης (Α' 46, 4), ὁ Παυσανίας (Ἀττικὰ ΙΖ') καὶ ὁ Στράβων (VI, 7,5). Ἡ κυριωτέρα αὐτοῦ πηγὴ κεῖται παρὰ τὸ χωρίον Γλυκὺ κείμενον εἰς τὰς Ν. ὑπωρείας τοῦ ὄρους Γκορίλας, ἐξερχομένη ἐξ ἄντρου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κατὰ ἐπιτόπιον παράδοσιν ἔζη ἄλλοτε δράκων μολύνων τὸ ὕδωρ καὶ πικραίνων αὐτό, ὥστε οἱ πίνοντες νὰ ἀποθνήσκων. Ἵνα μὴ ποιῇ τοῦτο, ἔζήτει ἐτησίως νὰ τοῦ προσφέρουν οἱ περίοικοι κόρην, ἵνα τὴν τρώγῃ.

Κατὰ τὴν αὐτὴν παράδοσιν τὸν δράκοντα ἐφόνευσεν ὁ *Ἅγιος Δωνᾶτος* (κοινῶς *Ἀϊδωνᾶτος*), ὅστις ἀναμφιβόλως εἶναι ὁ *Ἀϊδωνεύς*, ὁ καταχθόνιος θεὸς τῶν ἀρχαίων, διασωθεὶς κατὰ τὴν χριστιανικὴν συνήθειαν ὡς Ἅγιος Δωνᾶτος, ἐξ οὗ καὶ ἡ πόλις Παραμυθιὰ καὶ ἡ περὶ αὐτὴν χώρα *Ἀϊδωνάτι* ἐκαλεῖτο ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἡ ἑορτὴ τοῦ ἁγίου τούτου, ἀγομένη τὴν 30 Ἀπριλίου, πανηγυρίζεται ἐτησίως μεγαλοπρεπῶς καὶ σήμερον ὑπὸ πάντων τῶν χωρίων τῶν περὶ τὸν Ἀχέροντα κειμένων. Μετὰ τὸν φόνον τοῦ δράκοντος τὸ ὕδωρ ἔγινε γλυκύ, ὠνομάσθη δὲ κατὰ τὴν παράδοσιν καὶ ὁ παρακείμενος συνοικισμὸς *Γλυκὺ* (πρβλ. Νεοελ. Μυθολογία *Ν. Πολίτου*, μέρος β' σ. 229 καὶ Συναξάριον Μηναίου Ἀπριλίου ἡμ. 30). Παρὰ τὸ χωρίον Τσεκουράτι συμβάλλει αὐτῷ ὁ παραπόταμος *Τσαγγαριώτικος*. Ἀπὸ τὸ χωρίον Σεριζιανὰ μέχρι τοῦ χωρίου Γλυκὺ ὁ Ἀχέρων διέρχεται διὰ βαθείας καὶ ἀποκρήμνου φάραγγος διανούμενος καὶ παφλάζων. Ταύτης ἐξερχόμενος εἰσέρχεται εἰς τὴν εὔφορον καὶ ὀρυζοπαραγωγὸν πεδιάδα τοῦ Φαναριοῦ. Κατὰ τὰς συνήθεις κλιματολογικὰς περιστάσεις ὁ ὄγκος τῶν ὑδάτων, ὃν κυλίει ὁ Ἀχέρων, εἶναι ἀσήμαντος, διὰ τοῦτο ἐν τῷ ἄνω ρεύματι αὐτοῦ εἶναι πεζῇ διαβατός, ἐν τῇ πεδινῇ ὅμως περιοχῇ ἕνεκα τοῦ τελματώδους τοῦ ἐδάφους ἡ διάβασις τοῦ ποταμοῦ δὲν καθίσταται δυνατὴ εἰμὴ εἰς ἃ σημεῖα ὑπάρχουσι γέφυραι. Ὀλίγον κάτωθεν τοῦ χωρίου Λυκούρσι (μετ. Μεσοπόταμον) συνενοῦται μὲ τὸν παραπόταμόν του *Κωκυτὸν* (κοινῶς *Βουβὸν*) καὶ σχηματίζουν ὁμοῦ λόγῳ τῆς χθαμαλότητος τοῦ ἐδάφους ἐπιμήκη ἑλώδη καὶ καλαμόφυτον ἔκτασιν, τὴν *Ἀχερουσίαν λίμνην*, εἶτα ἐξερχόμενος ταύτης ἐκβάλλει εἰς τὸ Ἰόνιον πέλαγος παρὰ τὸ χωρίον Σπλάντζα. Ἡ τραχύτης καὶ ἡ στυγνότης τῆς σκιερᾶς φάραγγος ἣν διέρχεται ἄνω τοῦ Γλυκύ, τὰ μιασματώδη τέλματα τῆς Ἀχερουσίας καὶ τὰ ἄντρα τῶν πηγῶν ἐπενήργησαν οὕτω πως ἐπὶ τῆς φαντασίας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὥστε τὰ ὀνόματα τοῦ Ἀχέροντος καὶ τοῦ Κωκυτοῦ μετεφέρθησαν εἰς τὸν Ἅδην, τοῦ δὲ Ὁμήρου (*Ὀδυσσ.* Κ. 513) ἡ φαντασία συνέδεσε τοὺς ποταμοὺς τούτους μὲ τὸν Ἅδην. Ὁ Ἡρόδοτος (V. 92 η') μνείαν ποιεῖται περὶ νεκυομαντείου κειμένου παρὰ τὸν Ἀχέροντα, δι' οὗ ἐφαντάζοντο ὅτι διεπορθμεύοντο αἱ ψυχαὶ εἰς τὸν Ἅδην. Τέλος τὸ ὄνομα τοῦ ποταμοῦ τούτου κατέστη κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους συνώνυμον τῷ τοῦ Ἅδου (ἐν Ἀχέροντος, εἰς Ἀχέροντος, εἰς δόμον Ἀχέροντος, εἰς μέλαθρα Ἀχέροντος). Ἀμφοτέρωθεν αὐτοῦ καὶ δὴ παρὰ τὰ χωρία Καστρί, Γλυκὺ καὶ Λυκούρσι σῴζονται ἐρείπια ἀνήκοντα προφανῶς εἰς τὰς ἀρχαίας θεσπρωτικὰς πόλεις Τορύνην, Ἐλαίαν, Ἐφύραν, Πανδοσίαν, ἃς ὁ Στράβων καὶ ὁ Παυσανίας ἀναφέρουν. Χ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

— 2) Μικρὸς ποταμὸς τῆς Τριφυλίας, χυνόμενος εἰς τὸν Ἀλφειὸν παρὰ τὰς πολίχνας Ὕπανα καὶ Τρυπανέας. Παρὰ τὰς ὄχθας αὐτοῦ εἶχον ἱδρυθῆ τὰ ἱερὰ τῆς Δήμητρος, τῆς Κόρης καὶ τοῦ Πλούτωνος, ἅτινα πολὺ ἐτιμῶντο ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων.

—3) Ποταμός τις ἐν τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ, χώρας τῶν Βρεττίων, ὅστις παρέρρεε τὸ περίφημον τρικόρυφον φρούριον τῆς ἀρχαίας πόλεως Πανδοσίας. ΚΑΨ.

— **Ἀχέροντος ἐκβολαὶ** *[Ναυτ.]*. Ὁ Ἀχέρων (Μαυροπόταμος) καὶ ὁ παραπόταμός του Κωκυτὸς (Βουβὸ) μετὰ τὴν συμβολήν των ὑπὸ τὸ ἠρειπωμένον φρούριον Ἅγιος Ἰωάννης ἀκολουθοῦν κοινὴν κοίτην, ἥτις ἐφεξῆς ὀνομάζεται *Γκοῦρλα* ἢ *Φαναριώτικος* καὶ ἐκβάλλει ἐν τῷ ὅρμῳ Φανάρι καὶ κατὰ τὸν ΝΑ. αὐτοῦ μυχὸν (πλάτ. 39°13'50'', μῆκ. 20°30'00'', χάρτ. ἀγγλ. 206: Channels of Corfu), 5 μιλ. ΝΑ τοῦ λιμένος τῆς Πάργας. Ὁ ροῦς του εἶναι σφοδρότατος ἀλλὰ κανονικός· μολονότι δὲ τὸ βάθος τῆς κοίτης φθάνει ἐνιαχοῦ τοὺς 2 πόδας μόλις, λέμβοι δύνανται νὰ ἀναπλεύσωσι ἐφ' ἱκανὸν διάστημα καὶ νὰ ὑδρεύωσι δι' ἀσκοῦ τὸ ὡραῖόν του πόσιμον ὕδωρ. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἄχη (ἡ) (Ache) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδανθῶν*. Εἶναι πόαι ἢ δενδρύλλια διετῆ μὲ βραχείας ρίζας, μὲ κλαδωτὸν βλαστόν, μὲ βαθέως ἐσχισμένα φύλλα καὶ ἄνθη λευκοϋποπράσινα καὶ κατὰ σκιάδιον διατεταγμένα. Ἡ *ἄχη* φύεται ἐντὸς τελμάτων ἢ ἐπὶ τῶν ὄχθων τῶν ποταμῶν καὶ εἶναι διαδεδομένη εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Εὐρώπην. Συνήθως δὲν καλλιεργεῖται, διότι διὰ τῆς καλλιεργίας χάνει πλείστας ἐκ τῶν ἰδιοτήτων της. Αἱ ρίζαι της, τὰ φύλλα της καὶ οἱ καρποί της χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν φαρμακευτικήν. Οἱ ἀρχαῖοι ἐγνώριζον τὰς ἐπαρματικὰς καὶ ὀρεκτικὰς ἰδιότητας τῶν φυτῶν τούτων. Ὁ Ὀράτιος εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ φυτοῦ τούτου ἀπέδιδε τὴν στείρωσιν τῶν γυναικῶν. Ὁ Tournefort τὸ ἐθεώρει ὡς ἀλεξιπύρετον. Πλεῖστοι καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων ἐπιστημόνων ἀποδίδουσιν εἰς τὴν ἄχην διουρητικάς, ἀποχρεμπτικὰς καὶ διαλυτικὰς ἰδιότητας. Τὸ ἐκ τῶν φύλλων της παρασκευαζόμενον ἀφέψημα ἀναμιγνυόμενον μετὰ γάλακτος ἐνδείκνυται ὡς ἀποτελεσματικὸν κατὰ τοῦ ἄσθματος καὶ τοῦ βρογχικοῦ κατάρρου. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν τοῦ γένους τούτου, γνωστότερον εἶναι ἡ: *ἄχη ἡ τελματαία* (Ache graveolens) κ. ἀγριοσέλινο, ἥτις διακρίνεται ἐκ τοῦ πολυκλαδωτοῦ βλαστοῦ, τῶν κολπωδῶν φύλλων καὶ τῶν λευκοϋποπρασίνων φύλλων της. Διὰ τῆς καλλιεργείας τὸ φυτὸν τοῦτο μεταβάλλει ἰδιότητας καὶ μετατρέπεται εἰς σέλινον (apium graveolens). Δ. Ν. Π.

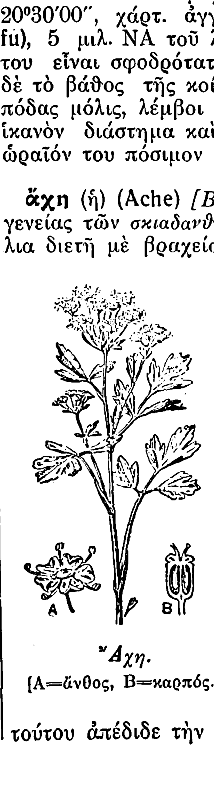

Ἄχη.

[Α=ἄνθος, Β=καρπός.]

Ἀχῆ καὶ **Ἀχῆδες** (τουρκ. *Ἀχηλέρ*). Μυστικὴ ὀργάνωσις ἀναφανεῖσα κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ τουρκικοῦ κράτους τῶν Σελτζουκιδῶν. Οἱ Ἀχῆδες ἦσαν φαινομενικῶς μοναστικὸν τάγμα, ἀλλ' εἶχον καὶ μυστικόν τι, τὸ ὁποῖον ἦτο ἄγνωστον εἰς τοὺς ξένους πρὸς τὴν ὀργάνωσιν. Κυρίως ἐπρέσβευον τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην καὶ τὴν ἀλληλοβοήθειαν, γενικῶς δὲ ἐθεώρουν πρώτιστον καθῆκον τὸ βοηθεῖν τὸν πλησίον. Ἀφοῦ διετέλεσαν μονάζοντες ἐφ' ἱκανόν, ἐπωφελήθησαν τῆς παρακμῆς τοῦ κράτους τῶν Σελτζουκιδῶν, ὅπως ἱδρύσωσι καὶ μικρὰ κρατίδια ὡς ἄλλοι ἱππόται τῆς Μελίτης. Τὰ κρατίδια ταῦτα, κείμενα παρὰ τὴν Ἄγκυραν καὶ τὴν Σεβάστειαν, ὑπέταξεν ὁ Ὀσμανίδης Τοῦρκος σουλτᾶνος Μουρὰτ ὁ Α'. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀχῆ-κιοΐ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας Ἀδριανουπόλεως τῆς Ἀνατ. Θράκης, ὅπερ ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς εἶχε μετονομασθῆ *Ἄγρα*.

— **Ἀχῆ-Μπαμπᾶ** *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Κωνοειδὴς χαρακτηριστικὸς λόφος τῆς χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως ὕψους 730 ποδῶν καὶ εἰς 5 περίπου μίλια ΒΑ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ἕλλης, ἀποτελῶν χρησιμώτατον γνώρισμα διὰ τὸν εἰσπλέοντα τὸν Ἑλλήσποντον (πλάτ. 40° 05' ³/₄ Β. μῆκ. 25° 16', χάρτ. ἀγγλ. 2429: The Dardanelles). Σ. Ε. Λ.

ἀχηβάδα (ἡ) *[Ζωολ.]*. Ὀστρακοφόρον θαλάσσιον μαλάκιον· βλ. λ. **δίθυρα** καὶ **κογχοφόρα**.

— *[Ἐγκυκλ.]*. Καλοῦνται συνήθως *ἀχηβάδες* αἱ *σηκοὶ* (niches), αἱ ἔντοιχοι δηλαδὴ κοιλότητες, αἱ πρὸς τοποθέτησιν διακοσμητικῶν ἀγαλμάτων ἢ παραστάσεων, ἢ καὶ πρὸς ἐναπόθεσιν ἀνταλλακτικῶν μηχανημάτων, τὰ ὁποῖα δέον νὰ ὦσι πρόχειρα. Σ. Ε. Λ.

Ἀχήρ-Κιοΐ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ὑποδιοικήσεως *Ἀνακτορίου* (Σεράϊ) τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης. Ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς εἶχε μετονομασθῆ *Ἄχυρα*. Α. Θ. Σ.

Ἄχης. Ἕβδομος Φαραὼ τῆς Γ' δυναστείας (μεμφιτικῆς) ὡς φέρεται εἰς τὸν κατάλογον τοῦ Μανέθωνος. Φαραωνιστὶ ἐλέγετο *Νιβκαρί*.

Ἀχθεία. Ὄνομα τῆς *Δήμητρος* εἰς τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια (*Ἡσύχ.* ἐν λ.: ἡ Δημήτηρ μυστικῶς).

Ἀχθόης. Πρῶτος Φαραὼ τῆς Θ' δυναστείας ὡς ἀναφέρεται εἰς τὸν κατάλογον τοῦ Μανέθωνος. Τὸ αἰγυπτιακόν του ὄνομα ἦτο *Χιτουί Α' Μαριβρί*.

ἀχθόμετρον (τό). Ζυγιστικὸν ὄργανον κατὰ τὸν τύπον τῆς πλάστιγγος διὰ τὴν μέτρησιν τοῦ φορτίου τῶν ἁμαξῶν. Ἡ ἅμαξα, τῆς ὁποίας τὸ ἀπόβαρον εἶναι γνωστόν, τοποθετεῖται ἐπὶ βάθρου καὶ μετρεῖται ἐπὶ τῆς ζυγοῦ τὸ ὁλικὸν βάρος. Τὸ ἀχθόμετρον εἶναι ἐν χρήσει εἰς τὰ ἄκρα πόλεων διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ δημοτικοῦ φόρου, εἰς ἐργοστάσια, ξυλαποθήκας καὶ ἐν γένει εἰς πάσης φύσεως μεγάλας βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις. ΑΝ. Β.

ἄχθος (τό)· βάρος, φορτίον· || φρ. «ἄχθος ἀρούρης», χαρακτηριστικὴ ἀχρήστου ἀνθρώπου· ἐλήφθη ἀπὸ τῆς τοῦ Ἀχιλλέως «ἀλλ' ἧμαι παρὰ νηυσὶν ἐτώσιον ἄχθος ἀρούρης» (*Ὁμ.* Ἰλ. Σ, 104).

ἀχθοφορία (ἡ)· τὸ νὰ φέρῃ τις ἄχθη.

ἀχθοφορικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἀχθοφόρον ἢ τὴν ἀχθοφορίαν: «ἀχθοφορικὰ μέσα», «ἔργον ἀχθοφορικόν»· || τὸ οὐδ. ***ἀχθοφορικὰ*** (τά)· ὁ μισθός, ἡ ἀμοιβὴ τοῦ ἀχθοφόρου.

ἀχθοφόρος (ὁ, ἡ)· ὁ φέρων ἄχθη, φορτία, κοιν. *βαστάζος*.—Ρῆμ. ***ἀχθοφορῶ***.

Ἀχὶ *[Ἰνδ. Μυθολ.]*. Μυθολογικὸς ὄφις, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἐπάλαισεν ὁ Ἴνδρας πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ καταποθέντων ὑδάτων τοῦ οὐρανοῦ.

Ἀχὶ-*τσελεμπῆ* *[Γεωγρ.]*. Ὑποδιοίκησις (καζᾶς) τοῦ σαντζακίου (διοικήσεως) Κομοτινῆς ἢ Γκιουμουλτζίνης, τοῦ βιλαετίου Ἀδριανουπόλεως κειμένη εἰς τὸ ΒΔ. ταύτης καὶ βορείως τῆς ὑποδιοικήσεως Ξάνθης. Μετὰ τοὺς βαλκανικοὺς πο-

Digitized by Google

λέμους περιῆλθεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, εἰς ἣν καὶ παρέμεινε μετὰ τοῦ βορείου τμήματος τοῦ σαντζακίου Γκιουμουλτζίνης δυνάμει τῆς συνθήκης τοῦ Νεϊγὺ (1919). Ἡ χώρα εἶναι ὀρεινή, κατοικεῖται δὲ κατὰ πλειονότητα ὑπὸ Μουσουλμάνων (ποιμένων). Ἕδρα τοῦ Τούρκου ὑποδιοικητοῦ ἦτο ἡ μικρὰ πόλις Πασμακλῆ. Ἡ ὅλη ὑποδιοίκησις εἶχε 40 χωρία μὲ 20000 περίπου κατοίκων.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀχιὰ *[Βιβλ. Ἱστορ.]*. Ὄνομα διαφόρων Ἑβραίων μνημονευομένων ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ὧν σπουδαιότεροι οἱ ἑξῆς δύο: — 1) *Ἀχιὰ* ὁ ἐκ Σηλὼν προφήτης, ὅστις διὰ συμβολικῆς διαρρήξεως τοῦ καινοῦ αὐτοῦ ἱματίου εἰς 10 τεμάχια προεφήτευσεν εἰς τὸν μετέπειτα βασιλέα τοῦ βορείου κράτους Ἱεροβοὰμ τὴν κατάτμησιν τῆς δαυειτικῆς βασιλείας καὶ τὴν ἀνάβασιν αὐτοῦ εἰς τὸν θρόνον τοῦ κράτους τῶν 10 φυλῶν (Γ' Βασιλ. ια' 29, ιβ' 15), βραδύτερον ὅμως καὶ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ του, ὡς καὶ τὴν ἐκρίζωσιν τοῦ οἴκου του (Γ' Βασιλ. ιδ' 2 ἑξ., ιε' 29 ἑξ.). Ἡ μνήμη του ἐπιτελεῖται τὴν 12ην Νοεμβρίου. — 2) Ὁ ἐπὶ Σαοὺλ ἀρχιερεὺς *Ἀχιὰ* υἱὸς Ἀχιτώβ, ἀπόγονος τοῦ ἀρχιερέως καὶ κριτοῦ Ἠλεί, πιθανώτατα ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν Ἀβιμέλεχ (Α' Βασιλ. ιδ' 3, 18, κβ' 9). Π. Ι. Μ.

Ἀχιδάνας *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς ἐν Καραμανίᾳ (*Μαρκιαν. Ἡρακλ.* Περίπλους 1,27).

Ἀχικάμ. Διακεκριμένος ὑπάλληλος τῆς αὐλῆς τοῦ βασιλέως τοῦ Ἰούδα Ἰωσίου, ὅστις εἶχε προστατεύσει τὸν προφήτην Ἱερεμίαν ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ μαινομένου κατ' αὐτοῦ, διὰ τὴν παρρησίαν τῶν προφητειῶν του, λαοῦ (Δ' Βασιλ. κβ' 12, κε' 12, *Ἱερεμ.* λγ' 24). Π. Ι. Μ.

Ἀχικὰρ καὶ ***Ἀχίκαρος.*** Ἀσσύριος σοφός, ὑπουργὸς τοῦ βασιλέως Σανχερείβ. Μὴ ἀποκτήσας τέκνον μετ' οὐδεμιᾶς τῶν 60 συζύγων αὐτοῦ υἱοθέτησε τὸν ἀνεψιόν του *Ναντάν*, ὅστις οὐ μόνον τὴν περιουσίαν τοῦ Ἀχικὰρ θὰ ἐκληρονόμει, ἀλλὰ καὶ ὡς διάδοχος ἐν τῷ ἀξιώματι ἐκείνου προωρίζετο ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Ἂν καὶ καταλλήλως διὰ σοφῶν νουθεσιῶν ἐπαιδαγωγήθη ὑπὸ τοῦ Ἀχικὰρ ὁ Ναντὰν ἔζη ἀνήθικον βίον, δι' ὃ καὶ ἀπεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ θετοῦ πατρός του. Χολωθεὶς διὰ τοῦτο ἐσυκοφάντησε τὸν Ἀχικάρ, ὅστις καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον, ὃν διέφυγε χάρις εἰς τὴν πρὸς αὐτὸν εὐγνωμοσύνην τοῦ δημίου. Μετὰ πάροδον χρόνου, ἀνακαλυφθείσης τῆς συκοφαντίας του ἐθανατώθη ὁ Ναντάν.

Ὁ θρῦλος ἢ τὸ μυθιστόρημα τοῦτο διεσώθη εἰς ἡμᾶς ὑπὸ ποικίλας ἐκδόσεις ἐν διαφόροις γλώσσαις, ἤτοι ἀραβιστί, συριστί, ἀρμενιστὶ νεοαραμαϊστί, σλαυϊστί, ρουμανιστί, ὑπὸ συντομωτέραν δὲ μορφὴν καὶ ἑλληνιστὶ ὡς τμῆμα ἑνὸς τῶν φερομένων βίων τοῦ Αἰσώπου. Τὰ διάφορα ταῦτα κείμενα προέρχονται ἐκ συριακοῦ, πιθανώτατα δ' ἐξ ἀραμαϊκοῦ ἀρχετύπου. Ἐγεννήθη δὲ ζήτημα, ἂν τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἔργον ἦτο ἐθνικῆς ἢ ἰουδαϊκῆς προελεύσεως. Ἡ ἐπικρατοῦσα μεταξὺ τῶν κριτικῶν γνώμη εἶναι, ὅτι ἡ καταγωγὴ αὐτοῦ εἶναι ἰουδαϊκή. Ἀσυμφωνία ἐπικρατεῖ καὶ ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ.

Ὑπὲρ τῆς παλαιότητος αὐτοῦ ἦλθον νὰ συνηγορήσωσιν ἐντόνως οἱ ἐν Ἐλεφαντίνῃ ἀνακαλυφθέντες ἐπ' ἐσχάτων ἀραμαϊκοὶ πάπυροι (400 περίπου π. Χ.), ἐν ἀποσπάσμασι τῶν ὁποίων ἀπαντᾷ πολλάκις τὸ ὄνομα *Ἀχικὰρ* καὶ γίνεται μνεία γεγονότων τῆς ἱστορίας αὐτοῦ. Τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο ἦτο καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας τοὐλάχιστον περὶ τὸ 300 π. Χ. γνωστόν. Ἤδη ὁ Θεόφραστος, ὁ τοῦ Ἀριστοτέλους μαθητής, ἔγραψε βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον *Ἀκίχαρος* ἀγνώστου περιεχομένου. Τῶν νεωτέρων λογίων τινές, ἐκτὸς τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἱστορίας τοῦ Ἀχικὰρ ἐπὶ τὸν Ψευδοδημόκριτον, Μένανδρον καὶ ἄλλους μεταγενεστέρους συγγραφεῖς, ἰσχυρίσθησαν ἐξάρτησιν φιλολογικὴν καὶ τοῦ βιβλίου Τωβὶτ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐκ τῆς εἰρημένης ἱστορίας, ἀλλ' ὁ τοιοῦτος ἰσχυρισμὸς χρήζει ἀποδείξεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *Harris* The story of Ahikar (1898), *Nau* Histoire et sagesse d' Ahikar (1909).— *Schürer* Geschichte des Jüd. Volkes (III[4] 1909), ἔνθα πλήρης βιβλιογραφία.

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

ἀχιλεμὺς (ἡ) **(Achilemys Hay)** *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψασῶν ἀπολιθωμένων χερσαίων *χελωνῶν*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς τριτογενῶν στρωμάτων τῆς βορείου Ἀμερικῆς. Γ. Κ. Γ.

Ἀχιλλᾶς. Στρατηγὸς Πτολεμαίου τοῦ ΙΒ'. Διηύθυνε τὸν κατὰ τοῦ Καίσαρος πόλεμον, ἐφονεύθη δὲ ἀποστατήσας κατὰ τῆς Ἀρσινόης, ἀδελφῆς τοῦ Πτολεμαίου. —Ω.

—**Ἀχιλλᾶς.** — 1) Ὅσιος ζήσας αὐστηρότατον ἀσκητικὸν βίον καὶ ἐν εἰρήνῃ τελειωθείς, οὗτινος ἡ μνήμη τελεῖται τῇ 17 Ἰανουαρίου. — 2) Προϊστάμενος τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατηχητικῆς σχολῆς, μετὰ τὸν Πιέριον «οὐδενὸς ἧττον σπανιώτατον φιλοσοφίας ἔργον καὶ πολιτείας εὐαγγελικῆς τρόπον γνήσιον ἐπιδεδειγμένος» (*Εὐσεβίου* Ἐκκλ. ἱστ. 7,32 ἐν *Migne* Ἑ. Π. 20,736). Μετὰ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας Πέτρου τοῦ Α', τῷ 311, ἐχειροτονήθη ὁ *Ἀχιλλᾶς* διάδοχος αὐτοῦ (311—313). Αὐτός, πιθανώτατα, ἐχειροτόνησε πρεσβύτερον τὸν Ἄρειον, ἀγνοῶν τὴν κακοδοξίαν του καὶ λόγῳ τῆς ὀρθοδοξίας του διεβλήθη ὑπὸ τῶν σχισματικῶν Μελετιανῶν πρὸς αὐτὸν τὸν αὐτοκράτορα (*Ἀθανασίου* Ἀπολογ. κ. Ἀρειανῶν κεφ. 11 ἐν *Migne* Ἑ. Π. 25, 268).—3) Σύγχρονος καὶ ὁμόφρων τοῦ Ἀρείου καὶ εἷς τῶν πρωτευόντων ὀπαδῶν του τόσον, ὥστε κατὰ τὸ πρῶτον στάδιον τῆς ἀρειανῆς ἔριδος νὰ ἀναφέρεται μετὰ τοῦ Ἀρείου ὡς συναρχηγὸς τῆς αἱρέσεως («Ἄρειος γοῦν καὶ Ἀχιλλᾶς, συνωμοσίαν ἔναγχος ποιησάμενοι», παρὰ *Ἀλεξάνδρῳ* Ἀλεξ. πρὸς Ἀλέξανδρον Κωνσταντινουπόλεως κεφ. 1 ἐν *Migne* Ἑ. Π. 18, 548 κ. ἄ.). Δ. Σ. Μ.

—**Ἀχιλλᾶς.** Τὸ ἐπίθετον τοῦτο φέρουσιν οἱ ἀγωνισταί: —1) *Κωνσταντῖνος* ἐξ Αἰγίου. —2) *Νικόλαος* ἐκ Κυδωνιῶν. Λ. Δ. Κ.

ἀχιλλεία (ἡ) (Achillea). Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *συνθέτων*. Ταῦτα ἔχουσι γενικῶς εὐάρεστον ἄρωμα καὶ ὑπόπικρον γεῦσιν. Λόγῳ τῶν ἰδιοτήτων των τούτων μεταχειρίζονται ταῦτα ἐν Σουηδίᾳ εἰς τὴν βιομηχανίαν τοῦ ζύθου ἀντὶ βύνης, εἴς τινα δὲ μέρη τῆς Ἑλβετίας μεταχειρίζονται τὰ ἀποξηραινόμενα φύλλα των ἀντὶ τείου. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι πόαι ἢ θάμνοι πολυετεῖς καὶ φρυγανώδεις καὶ καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον. Γνωστὰ ἄνω τῶν 400 εἰδῶν ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς βορείου Ἀφρικῆς. Ἐκ τῶν κυριωτέρων εἰδῶν εἶναι:

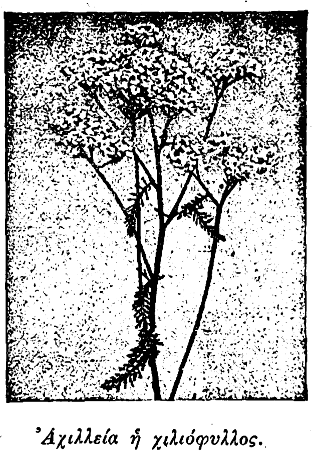

Ἀχιλλεία ἡ χιλιόφυλλος.

Ἀχιλλεία ἡ χιλιόφυλλος (Achillea millefolia), ἥτις ἀπαντᾷ ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τοὺς ἀγρούς. Τὸ ὕψος της κυμαίνεται μεταξὺ 60 - 80 ἑκατοστομέτρων καὶ διακρίνεται διὰ τὰ πολυοδοντωτὰ καὶ λεπτὰ φύλλα της. Τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρει καὶ ὁ Διοσκορίδης ὑπὸ τὸ ὄνομα *στρατιώτης ὁ χιλιόφυλλος* (Stratiotes millefolius).

Ἀχιλλεία ἡ αἰγυπτιακὴ (Achillea aegyptiaca). Τὸ φυτὸν τοῦτο λαχανεύεται ἐν Κύπρῳ, ἔνθα εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὰ ὀνόματα *συμηλούδια*, λόγῳ τῆς ὁμοιότητος τῶν καρπῶν της πρὸς μικρὰ μῆλα, καὶ *λάζαροι*, διότι μὲ τὰ ἄνθη ταύτης κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Λαζάρου στολίζονται τὰ παιδία καὶ ψάλλουσι τὸν Λάζαρον.

Ἀχιλλεία ἡ οἰνανθόφυλλος.
[Α=ἄνθος μεμονωμένον].

Ἀχιλλεία ἡ οἰνανθόφυλλος (Achillea filipendula). Εἶναι κοσμητικὸν φυτὸν καὶ διακρίνεται διὰ τὰ ὡραῖα καὶ ζωηρῶς κιτρίνου χρώματος ἄνθη της.

Ἀχιλλεία ἡ κρητικὴ (Achillea cretica), καὶ *Ἀχίλλειος ἡ λιγυστικὴ* (Achillea ligustica), γνωστὴ ἐν Κεφαλληνίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα *σεμεσάντο*. Δ. Ν. Π.

— **ἀχιλλείας *ἔλαιον*** (Oleum d'achillea millefolium) *[Φαρμακογν.]*. Εἶναι τὸ αἰθέριον ἔλαιον τὸ ἐνεχόμενον εἰς *ἀχιλλείαν τὴν χιλιόφυλλον*. Φέρεται ὑπὸ τὴν μορφὴν κυανοπρασίνου ὑγροῦ, εὐχαρίστου εἰδικῆς ὀσμῆς, θερμῶς ἀρωματικῆς γεύσεως, πυκνότητος 0,905. Εἶναι διαλυτὸν εἰς αἰθέρα, ἀλκοόλην, χλωροφόρμιον καὶ διθειάνθρακα. Ἀποτελεῖται ἐκ μείγματος κινεόλης, διαφόρων αἰθέρων τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος, ἀλδεΰδης τινὸς τοῦ τύπου $C_{10}H_{20}O$ καὶ ἐξ ἰχνῶν πινενίου καὶ διπεντινίου. Κ. Γ. Μ.

— **ἀχιλλείας *πόα*** (Herba d'achillea millefolium) *[Φαρμακογν.]*. Εἶναι ἡ πόα τοῦ ἐπετείου φυτοῦ *ἀχιλλείας τῆς χιλιοφύλλου*. Τὰ ἀνώτερα φύλλα τοῦ φυτοῦ τούτου φέρουν ἐπιστεγαστικὰς καὶ ἀδενώδεις τρίχας· αἱ τελευταῖαι αὗται ἀπολήγουν εἰς μέγαν ἐκκριτικὸν ἀδένα αἰθερίου ἐλαίου. Τὸ φυτὸν ἀνθεῖ ἀπὸ Σεπτεμβρίου ἕως Ὀκτωβρίου, φύεται δὲ εἰς ἀγρίαν κατάστασιν εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ λειμῶνας ὁλοκλήρου τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας καὶ καλλιεργεῖται εἰς Colleda, Γαλλίαν καὶ Ὀλλανδίαν. Ἡ δρόγη συλλέγεται κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνθήσεως θεριζομένων τῶν ἐναερίων μερῶν τοῦ φυτοῦ, ἅτινα ξηραίνονται ὑπὸ τὸν ἥλιον καὶ εἶτα ἀπαλλάσσονται τῶν μεγάλων κλάδων. Ἐν τῷ ἐμπορίῳ φέρεται, εἴτε ὑπὸ τὴν μορφὴν αὐτήν, εἴτε ὑπὸ τὴν μορφὴν τεμαχίων, ὀσμῆς ἰδιαζούσης καὶ γεύσεως πικρᾶς ἀρωματικῆς. Χημικῶς ἐξεταζομένη ἐνέχει ἰνουλίνην, ταννίνην, γλοιώδη καὶ ρητινώδη στοιχεῖα, ἀχιλλεΐνην, ἀχιλλεικὸν ὀξὺ καὶ 0,13—0,25 % αἰθερίου ἐλαίου. Τὸ φυτὸν ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τὸν Πλίνιον πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως πρὸς θεραπείαν τῶν τραυμάτων. Κατὰ τὴν παράδοσιν δὲ ὁ Κένταυρος ὁ Χείρων ἔδειξεν εἰς τὸν Ἀχιλλέα τὰς θεραπευτικὰς ἰδιότητας τοῦ φυτοῦ ἐπὶ τῶν τραυμάτων. Ἡ δρόγη ἀναγράφεται εἰς δόσεις 5 — 15 γρ. πρὸς 200 γρ. ὕδατος ὑπὸ τὴν μορφὴν ἀφεψημάτων ὡς διεγερτικὸν τοῦ στομάχου, κατὰ τῆς ἀκρατείας τῶν οὔρων, κατὰ τῶν χολολίθων· ἀναγράφεται ἐπίσης ἐξωτερικῶς κατὰ τῶν αἱμορραγούντων τραυμάτων καὶ εἰς ἐγχύσεις τῆς οὐρήθρας, ὡς καταπραϋντικὸν καὶ ἀντισηπτικὸν τῆς βλεννορροίας. Ὡς λαϊκὸν φάρμακον χρησιμοποιεῖται ἐπὶ ἀφθόνων καὶ ἀνωμάλων ἐμμήνων ρύσεων, ὁ δὲ χυμὸς τοῦ νωποῦ φυτοῦ φημίζεται κατὰ τῶν ραγάδων τῆς θηλῆς τῶν μαστῶν. Ἐκ τῶν λοιπῶν εἰδῶν τῆς ἀχιλλείας, τὰ ἐναέρια ἀνθισμένα μέρη τῆς Ἀχιλλείας τῆς εὐόσμου (Achillea moschata, Wulfes), ὑποβαλλόμενα εἰς ἀπόσταξιν μεθ' ὑδρατμῶν δίδουσιν αἰθέριον ἔλαιον εἰδικῆς ὀσμῆς, λίαν ἀρωματικῆς γεύσεως θερμῆς, εἰδικοῦ βάρους 0,932, διαλυτὸν εἰς αἰθέρα, πετρελαϊκὸν αἰθέρα χλωροφόρμιον καὶ λιπαρὰ ἔλαια. Ἀποτελεῖται ἐκ μείγματος τερπενῶν, ἐκ κινεόλης καὶ ἰβαόλης $C_{24}H_{40}O_2$, ζεούσης εἰς 170°—210°. Ἐπίσης τὰ ἐναέρια μέρη ἐνέχουν ἰβαΐνην $C_{24}H_{42}$, O_8, τερπενικόν, ἀλλὰ ρητινῶδες προϊὸν μὴ ἀποστάζον δι' ὑδρατμῶν. Κ. Γ. Μ.

ἀχιλεΐνη (Achilleine) *[Φαρμακογν.]*. Σῶμα τοῦ τύπου $C_{20}H_{28}O_{15}N_2$ λαμβανόμενον ἐκ τῆς *ἀχιλλείας τῆς χιλιοφύλλου*. Παρουσιάζεται ὑπὸ τὴν μορφὴν κιτρίνης κόνεως, πικρᾶς γεύσεως, εἰδικῆς ὀσμῆς, ὀλίγον διαλυτῆς ἐν αἰθέρι καὶ ἀλκοόλῃ, ἀλλὰ λίαν διαλυτῆς ἐν ὕδατι· τὰ διαλύματα αὐτῆς εἶναι κιτρινέρυθρα. Ὑποβαλλομένη ἡ ἀχιλλεΐνη εἰς ὑδρόλυσιν σχᾶται εἰς γλυκόζην καὶ *ἀχιλλετίνην*. Κ. Γ. Μ.

Ἀχίλλειον *['Αρχ. Παραλ. Γεωγρ.]* Ἀκρωτήριον *Σαρματίας* τῆς ἐν Ἀσίᾳ, ἐπὶ τοῦ στόματος τοῦ Κιμμερικοῦ Βοσπόρου (*Πτολεμ.* Ε, θ, 5) καὶ κώμη παρ' αὐτὸ «ἐν ᾗ τὸ Ἀχιλλέως ἱερόν· ἐνταῦθα δ' ἐστὶν ὁ στενότατος πορθμὸς τοῦ στόματος τῆς Μαιώτιδος» (*Στράβ.* ΙΑ, ε, 6). Εἶναι τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καυκασίας (Ἀσιατικῆς) ἀκτῆς τοῦ βορείου στομίου τοῦ πορθμοῦ τοῦ Κέρτς, διατηρῆσαν μετὰ τοσούτους αἰῶνας τὴν ἑλληνικὴν αὐτοῦ ὀνομασίαν (Akhilleon point: πλάτ. 46° 26' ½, μῆκ. 36° 48' ½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2205: Kertch strait and adjacent coasts). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—**Ἀχίλλειον** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Πτελεατῶν* τῆς ἐπαρχίας Ἁλμυροῦ τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 336. Πρὸ τοῦ 1918 ἐκαλεῖτο *Καλύβια*, παρ' αὐτὸ δὲ διήρχετο ἡ πρὸ τῆς προσαρτήσεως τῆς Θεσσαλίας ὁροθετικὴ γραμμή. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Χαμάκος*. Δ. Ε. Μ.

—**Ἀχίλλειον** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Λαγείας τῆς ἐπαρχίας Γυθείου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 87.

—**Ἀχίλλειον *Παγασιτικοῦ*** *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Χερσονησίζουσα προβολὴ ἀναχωροῦσα ἀπὸ τὸν ΝΔ μυχὸν τοῦ λιμένος *Φτελιὸ* (ἀρχ. *Πτελιόν*) καὶ σχηματίζουσα δυτικῶς μὲν αὐτῆς λιμνοθάλασσαν, ἀνατολικῶς δὲ ἀγκυροβόλιον ὡραῖον, *Ἀχίλλειον* ἐπίσης καλούμενον (πλάτ. 39° 00' ½, μῆκ. 22° 59' ¼, χάρτ. ἀγγλ. 1556*: Gulf of Volo with Oreos and Talanta channels. Ahilion anchorage), ἀφ' οὗ φέρεται ἀναχωρήσας ὁ Ἀχιλλεὺς διὰ τὴν Τρωάδα. Δεξιᾷ δὲ τῷ καταπλέοντι εἰς Φτελιό, ἐπὶ τοῦ μαστοῦ τοῦ ἀκρωτηρίου Πύργος (ὑψόμ. 490 ποδ., πλάτ. 39° 02' 06", μῆκ. 22° 59' 40") τετράγωνον μέγα ἀρχαιοελληνικὸν κτίσμα, *πύργος τοῦ Ἀχιλλέως* ὀνομαζόμενον. Σ. Ε. Λ.

—**Ἀχίλλειον *Τρωάδος*** *['Αρχ. Παρ. Γεωγρ.]*. Κατὰ τὸν Στράβωνα (516, 46) εἶναι «ἡ μετὰ τὴν Σιγειάδα ἄκραν, τανῦν *Γεννῆ Σέρ*, Τενεδίων περαία». «Τοῦ μὲν οὖν Ἀχιλλέως ἱερόν ἐστι καὶ μνῆμα πρὸς τῷ Σιγείῳ» (αὐτ. 510 8), «Ἀχίλλειον δ' ἐστὶν ὁ τόπος ἐν ᾧ τὸ Ἀχιλλέως μνῆμα, κατοικία μικρά» (αὐτ. 513, 45). Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω εἰδήσεων τοῦ Στράβωνος, οἱ Ἄγγλοι ὑδρογράφοι σημειοῦσιν εἰς πλάτ. 39° 59' 37" καὶ μῆκ. 26° 11' 46" Ἀν. (χάρτ. ἀγγλ. 1599: Cape Eski Stamboul tn Kum Kalé with Bashika bay and Tenedos island, 2429: The Dardanelles, 1608: Entrance of the Dardanelles with Tenedos and the plain of Troy) καὶ εἰς ⅝ μιλ. ἀπὸ τοῦ φρουρίου Κοὺμ Καλέ, τὸν λόφον ἐφ' οὗ εἰκάζεται ὅτι ὑπῆρξεν ὁ *τάφος τοῦ Ἀχιλλέως*. Καὶ δὲν εἶναι μὲν ἐξηκριβωμένον τὸ πρᾶγμα, ἂν καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἀλέξανδρος ἐπίστευε τὴν παράδοσιν ταύτην, ἀλλ' ἐν τούτοις ἐπρόκειτο περὶ θέσεως ὀχυρᾶς, τειχισθείσης ὑπὸ τῶν Μυτιληναίων, πλὴν κατασκαφείσης κατόπιν ὑπὸ τῶν Ἰλιέων πρὸς οὓς *Στράβ.* (ΙΑ, α, 39).

Εἰς τὸν Ἰλιακὸν πίνακα (Tabulae Iliacae) ἀπει-

Digitized by Google

κονίζεται κτίσμα, τὸ ὁποῖον ἐνομίσθη ὅτι παρίστανε φάρον· ἐν τούτοις ὅμως, ὡς ἀνεγνωρίσθη κατόπιν, ἀπεικόνιζεν αὐτὸν τοῦτον τὸν τάφον τοῦ Ἀχιλλέως (*Saglio* Dict. des antiq. Grecq. et Rom. ἐν Pharus). Σ. Ε. Λ.

Ἀχίλλειος (Achillœus Elpidius). Ρωμαῖος στρατηγὸς ἀνακηρυχθεὶς αὐτοκράτωρ ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν (292). Ὁ Διοκλητιανὸς κατὰ τὸ πέμπτον ἔτος τῆς βασιλείας του πολιορκήσας τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἁλοὺς ταύτην μετὰ ὀκτάμηνον, συνέλαβε τὸν Ἀχίλλειον καὶ τὸν ἔρριψε βορὰν τῶν λεόντων.

ἀχίλλειος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ τοῦ Ἀχιλλέως: «ἀχίλλειος ἀσπίς»· || «ἀχίλλειος πτέρνα» ἢ «ἡ πτέρνα τοῦ Ἀχιλλέως», τὸ εὐπαθὲς καὶ εὐπρόσβλητον σημεῖον σώματος ἢ ὑποθέσεώς τινος· ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τοῦ περὶ Ἀχιλλέως μύθου, καθ' ὃν ἡ μήτηρ αὐτοῦ Θέτις ἐνεβάπτισεν αὐτὸν εἰς τὰ ὕδατα τῆς Στυγὸς βαστάζουσα ἀπὸ τῆς πτέρνης· καὶ τὸ μὲν ἄλλο σῶμα αὐτοῦ κατέστη ἄτρωτον, ἡ δὲ πτέρνα, μὴ βραχεῖσα ὑπὸ τῶν ὑδάτων, παρέμεινε τρωτή.

—**Ἀχίλλεια** (τὰ) *['Αρχ.]*. Ἑορτὴ πρὸς τιμὴν τοῦ ἥρωος *Ἀχιλλέως* τελουμένη εἰς πολλὰς πόλεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, καὶ ἰδίως ἐν Ἤλιδι, ἐν Σπάρτῃ καὶ ἐν τῇ εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Δουνάβεως (Ἴστρου) κειμένῃ νήσῳ Λευκῇ. ΚΑΨ.

—**Ἀχίλλειον.** Ἀνάκτορον ἐν Κερκύρᾳ εἰς τὸ χωρίον *Γαστούρι*, ἀπέχον τῆς πόλεως ἐννέα χιλιόμετρα καὶ συνδεόμενον μετ' αὐτῆς δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ. Τὸ ἀνάκτορον τοῦτο ἱδρύθη ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας τῆς Αὐστρίας *Ἐλισάβετ* τῷ 1890 ἐπὶ σχεδίου τῶν Ἰταλῶν ἀρχιτεκτόνων Ραφαὴλ Καρίτο καὶ Ἀντωνίου Λάντι, ἐπὶ τοῦ χώρου, ὅπου ἔκειτο ἄλλοτε ἡ ἀγροικία τοῦ Κερκυραίου φιλοσόφου Πέτρου Βραΐλα-Ἀρμένη. Ἡ αὐτοκράτειρα Ἐλισάβετ ἐξηγόρασε ταύτην μετὰ ἑκατὸν ἄλλων μικρῶν ἰδιοκτησιῶν αἵτινες ἀπετέλεσαν τοὺς κήπους τοὺς ἀπὸ πολυδένδρου λόφου καταλήγοντας εἰς τὸν Ὑλλαϊκὸν λιμένα, κολπούμενον βαθέως εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἀποσβεννύμενον εἰς τέλματα, γνωστὸν σήμερον ὑπὸ τὸ ὄνομα *κόλπος τοῦ Χαλικιοπούλου*. Εἶναι αὐτὸς οὗτος τὸν ὁποῖον ὁ Πορκάκιος ὀνομάζει *Νεκρὰν θάλασσαν*. Διὰ μέσου τῶν δένδρων φαίνεται ἡ ἀνοικτὴ θάλασσα, ὅπου ἄλλοτε ὥρμουν ἐν ἀσφαλείᾳ αἱ κερκυραϊκαὶ τριήρεις· ὁ ὡραῖος οὗτος ὅρμος ἀπετελματώθη ἀπὸ πολλοῦ, σήμερον δὲ ἐπιπλέουσιν αὐτὸν ἁλιευτικαὶ μόνον λέμβοι.

Ἡ κυρία εἴσοδος τοῦ ἀνακτόρου εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς προσόψεώς του τῆς ὁδοῦ, ἡ δὲ στέγη του, ἐν εἴδει δώματος ἔχει σχῆμα ὀρθογωνίου παραλληλεπιπέδου. Κλῖμαξ ὀλίγων βαθμίδων ἄγει εἰς τὸν πρόδομον τοῦ ἀνακτόρου, ἀριστερὰ τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται τὸ παρεκκλήσιον, βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, διακοσμούμενον δι' ἀντιγράφων πινάκων διασήμων ζωγράφων. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὀρόφου ὑπάρχουν ἡ αἴθουσα τοῦ ἑστιατορίου, ρυθμοῦ ἀναγεννήσεως, προέχει δὲ αὐτῆς περιστύλιον καὶ συνδέεται μετὰ τοῦ καπνιστηρίου, ρυθμοῦ πομπηϊνοῦ, κοσμουμένου δι' ὡραίων τοιχογραφιῶν. Εἰς τὸ κέντρον εὑρίσκεται ἡ εὐρεῖα αἴθουσα τῶν ὑποδοχῶν, τῆς ὁποίας τὴν μεγάλην πλευρὰν διακοσμεῖ μέγας πίναξ παριστάνων τὸν Ἀχιλλέα ἐπὶ ἅρματος, σύροντος θριαμβευτικῶς ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Τροίας τὸν νεκρὸν τοῦ Ἕκτορος. Ἐν τῇ αὐτῇ αἰθούσῃ ὑπάρχουν καὶ πλεῖσται ἄλλαι εἰκόνες Ἰταλῶν καὶ Αὐστριακῶν ζωγράφων, ὡς καὶ τοῦ Κερκυραίου καλλιτέχνου Ἀγγέλου Γιαλλινᾶ. Εἰς τὸν μέσον ὄροφον εὑρίσκονται τὰ διαμερίσματα τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου Ἰωσήφ, ὅστις ὅμως οὐδέποτε ἐπεσκέφθη τὴν Κέρκυραν, καὶ τὰ τῆς ἀρχιδουκίσσης Μαρίας Βαλερίας. Εὐρυτάτη μαρμαρίνη κλῖμαξ ὁδηγεῖ εἰς τὸν δεύτερον ὄροφον, ὅπου τὰ διαμερίσματα τῆς αὐτοκρατείρας Ἐλισάβετ, πρὸ τῶν ὁποίων ἐκτείνεται ἐξώστης, ἔχων θέαν πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ διακοσμούμενος δι' ἀνθέων, πεύκων καὶ κέδρων τοῦ Λιβάνου. Μεταξὺ τοῦ ἐξώστου τούτου καὶ τῶν διαμερισμάτων τῆς αὐτοκρατειρας, περιστυλιον ἐκ δώδεκα μαρμαρίνων κιόνων καὶ ἀγαλμάτων παριστανόντων τὰς Μούσας ἀποτελεῖ τὴν λεγομένην στοὰν τῶν Μουσῶν.

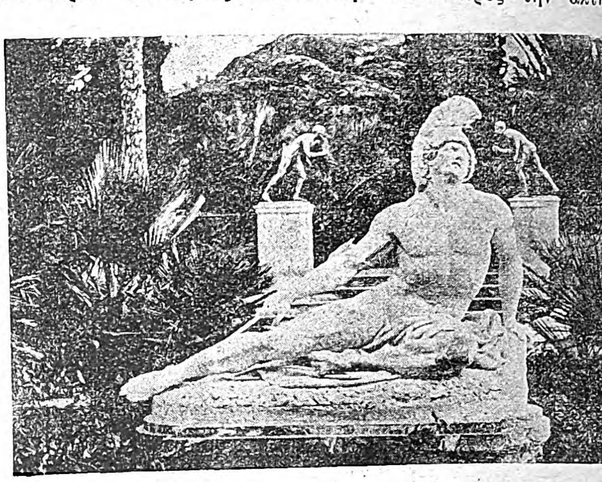

Ἀχίλλειον: Τὸ ἄγαλμα τοῦ θνήσκοντος Ἀχιλλέως.

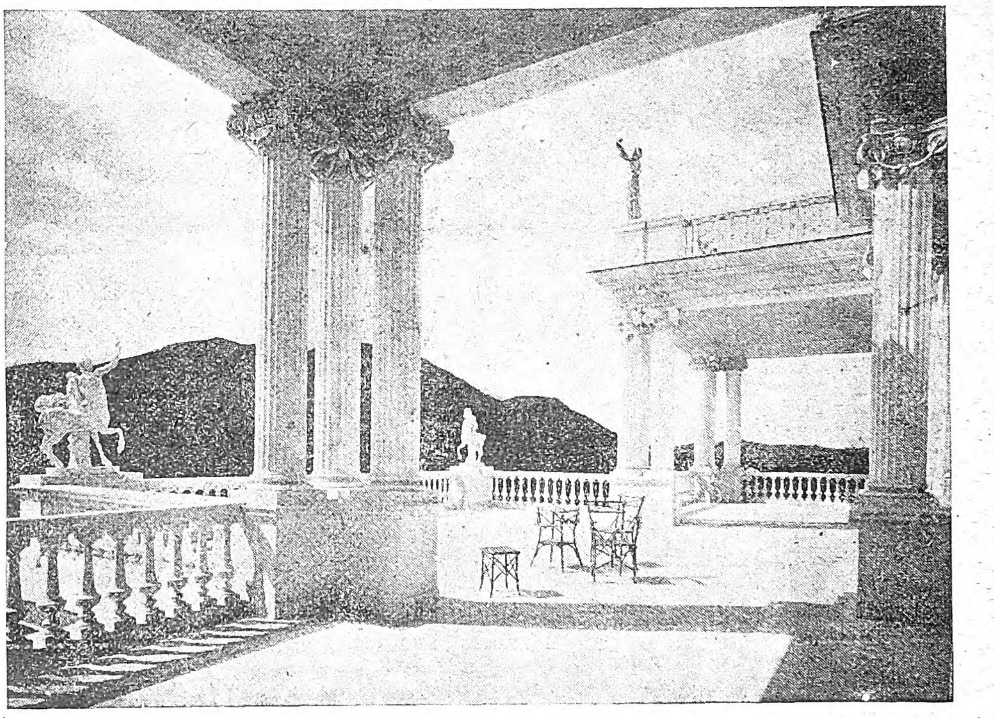

Ἀχίλλειον: Ἡ μεγάλη βεράντα.

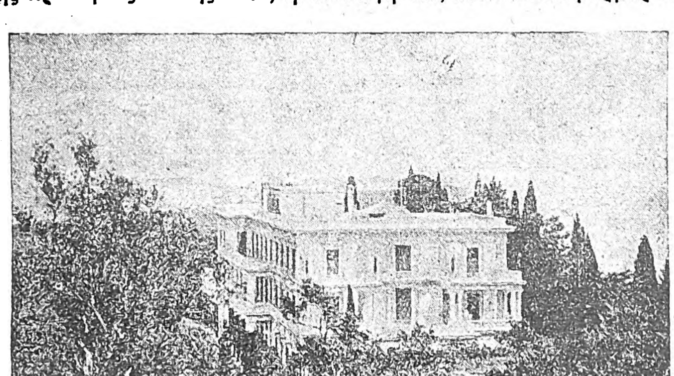

Γενικὴ ἄποψις τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Ἀχιλλείου.

Τὸ παρουσιαζόμενον ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης πανόραμα εἶναι ἐκ τῶν γοητευτικωτέρων, τὰ ὁποῖα δύναται νὰ φαντασθῇ ἀνθρωπίνη διάνοια. Διαφαίνεται ἐκεῖθεν ὁλόκληρος ἡ πόλις τῆς Κερκύρας, αἱ ἀκταὶ τῆς Ἠπείρου καὶ πέραν αὐτῶν τὰ Ἀκροκεραύνια καὶ ἡ Πίνδος καλυπτόμενα δι' ἐλαφρᾶς ἀχλύος, ἐκ τοῦ ἑτέρου δὲ μέρους ἐκτείνεται ἡ μέχρι τῆς Λευκίμμης ἀκτὴ καὶ εἰς τὸ βάθος διαγράφονται ὡς σκιαὶ αἱ νῆσοι τῶν Παξῶν καὶ τῶν Ἀντιπάξων. Τοὺς πόδας τοῦ καταφύτου λόφου τοῦ Ἀχιλλείου παραθωπεύουσι τὰ ἐλαφρὰ κύματα τοῦ Ὑλλαϊκοῦ λιμένος. Ἡ ἐκεῖθεν θέα, λέγει ὁ Φερδινάνδρος Γρηγορόβιος, ἀποτελεῖ μέγα τῆς φύσεως ἔπος· διακρίνονται ἀπὸ τοῦ ἀνδήρου ἐκείνου αἱ σκιεραὶ κατωφέρειαι τῶν λόφων, μεσταὶ δένδρων μεσημβρινῆς καλλονῆς καὶ ἀνθέων ποτιζομένων ὑπὸ κρυσταλλίνων ὑδάτων. Ἐνταῦθα εἶναι ἡ Ἐδὲμ τῆς φύσεως, τῆς ὁποίας τὴν γαλήνην καὶ τὴν εὐδαιμονίαν δὲν δύναται νὰ περιγράψῃ ὁ λόγος. Οἱ κῆποι διαδέχονται τοὺς κήπους, λαμπρὸς οὐρανὸς στεγάζει τὰ σκιερὰ δένδρα καὶ εὑρίσκεταί τις ἐντὸς Ὁμηρικοῦ αἰθέρος, τὸ δὲ ἔαρ καθιστᾷ τὴν νῆσον κλασσικὸν εἰδύλλιον. Φεγγοβολεῖ διὰ μέσου τῶν φυλλωμάτων τῶν κήπων τὸ ὑπέρυθρον κῦμα τοῦ Ὑλλαϊκοῦ λιμένος, ἕλκοντος τὸν θεατὴν κάτω πρὸς τὴν ἀκτήν, ἔνθα ἄγει εὐρεῖα κλῖμαξ κατάμεστος ἀναρριχητικῶν φυτῶν καὶ ἀγρίων ροδωνιῶν, καὶ ὅπου βασιλεύει ἄκρα ἐρημία. Ἀπωτέρω ἐν τῷ κόλπῳ προκύπτουν τὰ δύο μικρότερα νησίδια τοῦ κόσμου, ἐξ ὧν τὸ κυπαρισσόφυτον *Ποντικονήσι* εἶναι τὸ χρησιμεῦσαν ὡς πρότυπον διὰ τὸν περίφημον πίνακα τοῦ Μπέκλιν «Ἡ νῆσος τῶν νεκρῶν». Ἀπώτερον ἐκτείνεται ἡ ἀνοικτὴ θάλασσα. «Ἐνταῦθα εἶναι, λέγει ὁ Γερμανὸς συγγραφεύς, ὁ καθρέπτης τῆς Ἀρτέμιδος, ὁ Ἐνδυμίων ὑπνώττει μεταξὺ τῶν μύρτων καὶ αἱ Νύμφαι κατέρχονται ἀπαρατήρητοι, ὅπως λουσθῶσιν ὑπὸ τὸ μαρμαῖρον ἐπὶ τῶν κυμάτων φῶς τῆς σελήνης».

Τοιαύτη εἶναι ἡ περιβάλλουσα τὸ Ἀχίλλειον φύσις. Εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἐζήτησεν ἡ πολυτάραχος ψυχὴ τῆς αὐτοκρατείρας Ἐλισάβετ νὰ εὕρῃ ἡσυχίαν, μακρὰν τῆς τύρβης τῆς αὐλῆς τῆς Βιέννης. Εἶχεν ἐπισκεφθῆ καὶ ἄλλοτε τὴν Κέρκυραν καὶ παρέμεινεν ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν βασιλικὴν ἔπαυλιν Mon Repos, περιέτρεχε δὲ πεζοποροῦσα τὴν νῆσον καὶ γοητευομένη ἐκ τῶν φυσικῶν αὐτῆς καλλονῶν. Ἐπεσκέπτετο συνεχῶς τὸ Ποντικονήσι, τὸ ὁποῖον εἷς μέγας συγγραφεὺς ἐφαντάσθη διὰ θεωρητικοὺς ἄνδρας fato profugi, ὡς τὸ καταλληλότερον ἀναχωρητήριον. Εἰς μίαν τῶν ἐξωτερικῶν πλευρῶν τοῦ ναΐσκου του ἀναγινώσκεται ἀκόμη ἡ ἐπιγραφή: «Elisabetta d'Austria qui risposanto per lei spiraro le aure miti e lo scoglio che per lei dava fiori, ama serbarne memoria». Ἡ αὐτοκράτειρα, βλέπουσα τὴν ἀπέναντι γοητευτικὴν ἀκτήν, ἐνεπνεύσθη τὴν ἀνασύστασιν τῶν κήπων τοῦ Ἀλκινόου καὶ ἵδρυσεν ἐκεῖ τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ἀχιλλείου, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ ὡραιότερον κόσμημα τῆς νήσου τῶν Φαιάκων.

Τοὺς κήπους τούτους ἐκόσμησε διὰ τεχνητῶν λιμνῶν, δι' ἀνθώνων καὶ δι' ὡραίων ἀγαλμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἄριστον εἶναι ὁ «Θνήσκων Ἀχιλλεὺς» τοῦ Γερμανοῦ γλύπτου Χέρτερ, ἔργον λεπτότατον ἐνθυμίζον τὴν γλυφὴν τοῦ Κανόβα. Ἐκ τοῦ ἀγάλματος τούτου ἔλαβε καὶ τὴν ὀνομασίαν τοῦ Ἀχιλλείου τὸ ἀνάκτορον. Ἡ αὐτοκράτειρα Ἐλισάβετ, ἥτις ἐθαύμαζε τὸν ποιητὴν Ἐρρῖκον Χάϊνε, ἤγειρεν ἐκεῖ πλησίον κενοτάφιον, ἀποτελοῦν περίπτερον στηριζόμενον ὑπὸ ἓξ κιόνων, εἰς τὸ κέντρον τοῦ ὁποίου ἵστατο ὁ ἀνδριὰς τοῦ ποιητοῦ τοῦ «Βιβλίου τῶν ᾀσμάτων». Ἀλλ' ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Γουλιέλμος Β' ἐγένετο κύριος τοῦ Ἀχιλλείου, ἐξώρισεν ἐκεῖθεν τὸ ἄγαλμα τοῦ ἀντιπαθοῦς εἰς τοὺς Χοεντζόλλερν ποιητοῦ, καὶ ἔστησε τὸν θριαμβεύοντα Ἀχιλλέα, κολοσσιαῖον ἄγαλμα εὑρισκόμενον εἰς πλήρη ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἁρμονικὸν ἐκεῖνον χῶρον, ὅπου εἶχε ἐναποθέσει τὴν ποιητικήν της ψυχὴν ἡ περιπλανωμένη αὐτοκράτειρα.

Παρὰ τὴν ἀκτὴν ὑπάρχουσι ποικίλαι ἐγκαταστάσεις πρὸς παραγωγὴν ἠλεκτρικοῦ φωτός, πα-

Digitized by Google

γοποιίας κτλ., πρὸς δὲ ὡραία ἀποβάθρα, ὁπόθεν ἡ Ἐλισάβετ ἐξετέλει τὰς θαλασσίας της ἐκδρομὰς καὶ μετέβαινεν εἰς τὸ μικρὸν νησίδιον τοῦ κόλπου, ὅπου ἐν μέσῳ δενδρολιβάνων καὶ ῥόδων ἀναπαύεται ἡ μοναχὴ Θεοδότη.

Ἀπὸ τοῦ 1895 ἡ Ἐλισάβετ, δαπανήσασα ἑκατομμύρια φλωρινίων διὰ τὴν ἵδρυσιν καὶ διακόσμησιν τοῦ Ἀχιλλείου, μετέβαλε σκέψεις, ἐρρίφθη ἐκ νέου εἰς τὸν πλάνητα βίον καὶ ἐζήτησε νὰ ἐκποιήσῃ αὐτό. Ἐπρόκειτο νὰ τὸ ἀγοράσῃ ὁ Ἕλλην τραπεζίτης Παῦλος Στεφάνοβικ Σκυλίτσης, ἀλλ' ἡ μάχαιρα τοῦ Ἰταλοῦ ἀναρχικοῦ Λουκάνη ἐματαίωσε τὴν πώλησιν ταύτην ἐν Γενεύῃ. Ἀπὸ τοῦ 1898 οὐδὲν μέλος τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας τῆς Αὐστρίας κατῴκησε τὸ Ἀχίλλειον. Οἱ κληρονόμοι αὐτῆς ἐπώλησαν τοῦτο τῷ 1905 εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Γουλιέλμον Β', τὸ δὲ ἑπόμενον ἔαρ διέμεινεν οὗτος μετὰ τῆς αὐτοκρατείρας Αὐγούστας Βικτωρίας ἐπὶ δύο ὁλοκλήρους μῆνας, ἐν τῇ μεγάλῃ δὲ αἰθούσῃ αὐτοῦ ἐδέχθη τὸν τίτλον τοῦ ναυάρχου τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ. Ὁ Γουλιέλμος Β' ἐκάλλυνε τοὺς κήπους τοῦ Ἀχιλλείου, ἀναπτύξας ἐκτενεστάτην ἀνθοκομίαν καὶ προσέθεσε νέα ἀγάλματα εἰς τὰ παλαιὰ τοιαῦτα. Τὸ ἔαρ τοῦ 1912 κατῴκησεν ἐκ νέου ἐκεῖ ἡ αὐτοκρατορικὴ οἰκογένεια καὶ διήρχετο ἁπλῆν ζωήν, ἄνευ τῶν αὐλικῶν τύπων. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐτέρπετο συνομιλῶν μὲ τοὺς χωρικοὺς τοῦ Γαστουρίου, τοῦ ὁποίου ἐγένετο ἐπίτιμος δημότης, καὶ κατεγίνετο εἰς ἀρχαιολογικὰς μελέτας. Ὑπέσχετο ὅτι θὰ μετέβαινε κατ' ἔτος εἰς Κέρκυραν; ἀλλ' ἡ ἔκρηξις τοῦ παγκοσμίου πολέμου ἐματαίωσε τὰς προθέσεις του ταύτας. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα, καθ' ὃ ἡ Κέρκυρα ἐγένετο ναυτικὴ βάσις τοῦ γαλλικοῦ στόλου, τὸ Ἀχίλλειον μετετράπη εἰς νοσοκομεῖον τῶν Γάλλων ἀξιωματικῶν. Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ πολέμου περιῆλθε τοῦτο εἰς τὴν κυριότητα τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Διετιμήθη ἀντὶ 15.000.000 δραχμῶν, αἵ-

Ἀχίλλειον: Ὁ ναυτικὸς τῆς αὔριον.

τινες ἀφῃρέθησαν ἐκ τῶν πολεμικῶν ἀποζημιώσεων τῆς Γεμμανίας πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Πολλάκις ἔκτοτε ἐζητήθη τοῦτο ὑπὸ διαφόρων ξένων ἑταιρειῶν, ὅπως ἐκμισθούμενον χρησιμοποιηθῇ ὡς λέσχη τυχηρῶν παιγνιδίων τοῦ τύπου τοῦ Μόντε-Κάρλο. Αἱ προτάσεις αὗται δὲν ἐγένοντο δεκταὶ μέχρι τοῦδε ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ὑπῆρξε δὲ καὶ πρότασίς τις περὶ μετατροπῆς αὐτοῦ εἰς Πανεπιστήμιον ἢ Σχολὴν διεθνοῦς δικαίου ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἀχίλλειος ***βαθμὶς [Προϊστορ. Ἀνθρωπολ.].*** Οὕτω καλεῖται ἡ δευτέρα βαθμὶς τῆς *παλαιολιθικῆς* ἐποχῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἀντιστοιχοῦσα καὶ αὕτη πρὸς τὴν κατωτάτην τετάρτην περίοδον τῆς ζωῆς ἐπὶ τῆς γῆς, ἤτοι τὸ καλούμενον κατώτατον *πλειστόκαινον.*

Ὠνομάσθη ἡ περίοδος αὕτη οὕτως, ἐκ τοῦ μέρους εἰς ὃ ἀνευρέθησαν ἀφθονώτερα καὶ χαρα-

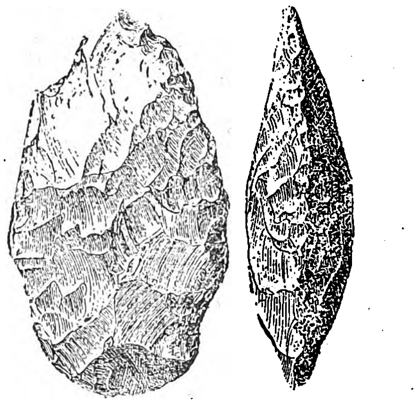

Τὸ πρωτογενὲς λίθινον ἐργαλεῖον τῆς Ἀχιλλείου περιόδου (ἐκ τῶν πρόσω καὶ τῶν πλαγίων).

κτηριστικώτερα τὰ λίθινα ἐργαλεῖα ἢ ὅπλα τῆς ἐποχῆς ταύτης τοῦ ἀνθρώπου, ἐκ τοῦ St. Acheul, χωρίου παρὰ τὸν ποταμὸν Somme τῆς Γαλλίας (Amiens). Συνήθως τὰ λείψανα τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς ταύτης εὕρηνται κανονικῶς ἄνωθεν τῶν στρωμάτων τῆς Χελλαίας, τῆς προηγουμένης δηλαδὴ περιόδου, τῶν εὑρισκομένων εἰς τὰς μεγάλας πεδιάδας μεταξὺ τῶν ποταμῶν Somme, Σηκουάνα καὶ Μάρνη, εἰς τὰς ὄχθας τῶν ὁποίων καὶ ἔζη κυρίως. Ἡ περίοδος αὕτη συμπίπτει μὲ τὴν ἔναρξιν τῆς τετάρτης παγετώδους περιόδου (Βούρμειον). Ἡ θερμοκρασία ἦτο ὁπωσδήποτε χαμηλή, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς πανίσκης, ἥτις διεδέχθη τὴν μεσοπαγετώδη τοιαύτην τῆς πρώτης ἐποχῆς. Ἀνευρίσκομεν λείψανα τοῦ πρωτογενοῦς ἐλέφαντος ἢ μαμμούθ, τοῦ τοιχορρίνου ῥινοκέρωτος, τῶν πλέον χαρακτηριστικῶν.

Καὶ ἐκ μὲν τῆς *προϊστορικῆς ἀνθρωπολογίας* γνωρίζομεν, ὅτι τὰ ἐργαλεῖά των ἦσαν στοιχειωδέστατα, ὅμοια πρὸς τὰ τῶν Χελλαίων ἀκόμη, ἀλλὰ τελειοποιημένα ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς μεταβολῆς τοῦ κλίματος. Ὁ ἄνθρωπος χρησιμοποιεῖ ἀκόμη τὸν λίθον μόνον, λαξεύων αὐτὸν ἁδρότατα. Ἡ τέχνη ὁμοία τῇ τῆς πρώτης περιόδου. Βάσις ἀκόμη εἶναι τὸ *πρωτογενὲς* ἐργαλεῖον, τὸ ἀμυγδαλοειδές, ἐλαφρότερον, τοῦ ὁποίου τὰ χείλη δὲν εἶναι πλέον ἀκανόνιστα καὶ ἁδρῶς λελαξευμένα πρὸς κροῦσιν μόνον, ἀλλὰ λεπτὰ καὶ εὐθέα, μὲ λεπτομερεῖς λαξεύσεις πρὸς κροῦσιν καὶ τομήν. Ἔχομεν καὶ ἐμ-

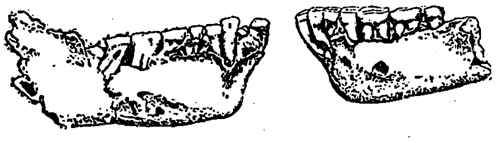

«Ἡ γνάθος τῆς Βεϊμάρης» (τὰ δύο ἡμίση).

φάνισιν νέων σχημάτων. Τινὰ ἔχουν μεταβληθῆ εἰς ἐπιμήκη ὅπλα δισκοειδῆ, ἢ τρίγωνα, τὴν ἀνωτέραν ἐξέλιξιν τοῦ ἀμυγδαλοειδοῦς, ἤτοι ἐγχειρίδια, μαχαίρας, καὶ δι' ἄλλας χρήσεις. Εἴς τινα δὲ ἔχει ἀφεθῆ ἄθικτος ὁ φλοιὸς τοῦ παχέος ἄκρου, ἡ πτέρνα, πρὸς στερέωσιν αὐτοῦ εἰς τὴν παλάμην τῆς χειρὸς κατὰ τὴν χρῆσιν. Εἶναι μικρότατα ἢ παμμέγιστα.

Συγχρόνως ἄρχεται ἡ συστηματικὴ διὰ κρούσεων ἐπεξεργασία τῶν θραυσμάτων, τῶν ἀποκτωμένων κατὰ τὴν ἀποκοπὴν τῶν λίθων, καὶ ἡ χρησιμοποίησις αὐτῶν. Ἰδίως ἐμφανίζεται κανονικὸν ἐργαλεῖον ἐξ αὐτῶν, τυπικόν, τὸ *ξύστρον*, πλατὺ θραῦσμα παχὺ κατὰ τὸ ἓν χεῖλος καὶ λεπτὸν κατὰ τὸ ἕτερον, ὅπερ καὶ ἐδιορθοῦτο διὰ τὴν χρῆσιν, καὶ ἡ *αἰχμή*, αἰχμηρὸν θραῦσμα μὲ παχὺ τὸ ἓν ἄκρον, τὴν βάσιν, καὶ αἰχμηρὸν κατὰ τὸ ἕτερον καὶ τὰ χείλη, ἐργαλεῖον μεγίστης σημασίας καὶ εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους.

Ἄφθονα ἄλλα θραύσματα, τυχαίως χρησιμοποιηθέντα ἀναλόγως τοῦ σχήματός των, καὶ τεμάχια λίθων, κατάλληλα διὰ τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην χρῆσιν, μὴ ἔχοντα δὲ χαρακτηριστικὸν σχῆμα, ἐπιτευχθὲν ἢ τελειοποιηθὲν ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ἀποτελοῦν τύπους τῆς παλαιολιθικῆς ἐποχῆς, οἷοι εἶναι αἱ ἀνωτέρω μορφαί, αἱ τελείως καθωρισμέναι καὶ ἐπιζητηθεῖσαι.

Ἐκ δὲ τῆς *παλαιοντολογίας* τοῦ ἀνθρώπου, ἐλαχίστας ἔχομεν πληροφορίας περὶ τῆς *Ἀχιλλείου ἐποχῆς.* Εἶναι λίαν πιθανὸν ὅτι οἱ δύο *ὀδόντες τοῦ Taubah* (χωρίου τῆς Weimar), ἀνθρώπειοι ἢ προανθρώπειοι ἔστω, ὀγκωδέστεροί πως, ἀνήκουν ἐνταῦθα. Ἐπίσης ἓν τῶν σπουδαίων παλαιοντολογικῶν λειψάνων ἡ *γνάθος τῆς Weimar,* ἡ ἀνευρεθεῖσα εἰς τὴν θέσιν Ehringsdorf. Ταύτην χαρακτηρίζει ἡ ἔλλειψις τῆς προβολῆς τοῦ γενείου, τυπικὴ ἐπὶ τῶν σκελετῶν τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐκσεσημασμένος ὀδοντικὸς προγναθισμός. Εἶναι ἀναντιρρήτως ἀνθρώπειος, κατωτέρου τύπου. Ἄλλα ἴχνη τοῦ σώματος τοῦ Ἀχιλλείου ἀνθρώπου ἀσφαλῆ δὲν ἔχομεν, διότι εἶναι λίαν ἀμφιβόλου χρονολογίας τὰ ὀστᾶ τῆς Grenelle, τῆς Clichy, Levallois, καί τινα ἄλλα. Ὁ Fischer κατατάσσει ἐνταῦθα καὶ τὸν περίφημον σκελετὸν Le Moustier· εἶναι πιθανώτερον ὅμως ὅτι ἀνήκει οὗτος εἰς τὴν ἑπομένην Μουστιαίαν περίοδον.

«Πρωτογενὲς» ἐργαλεῖον ἐπιμηκυνθέν.

Ὡς πρὸς τὸν χρονολογικὸν καθορισμὸν τῆς περιόδου ταύτης (ἀπόλυτος χρονολογία), εἶναι φυσικὸν νὰ ὑπάρχῃ ἀσυμφωνία μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐπιστημόνων. Σημειοῦμεν μόνον ὅτι κατὰ τὸν Osborn ἡ Ἀχίλλειος περίοδος χρονολογεῖται ἀπὸ 75.000 ἐτῶν π.Χ. διαρκέσασα περὶ τὰς 25.000 ἔτη. Καὶ ὁ ὑπολογισμὸς οὗτος εἶναι ἐκ τῶν μετριωτέρων, ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς ὑπολογισμοὺς ἄλλων ἀνθρωπολόγων καὶ γεωλόγων. Κατὰ τὸν Boule ἡ Χελλαία καὶ ἡ Ἀχίλλειος δεικνύουν γηΐνας μεταβολὰς μακροτάτης διαρκείας.

Τὸ ζήτημα τῆς προελεύσεως τῶν *Ἀχιλλείων ἀνθρώπων* εἶναι σκοτεινόν, ὅπως καὶ καθόλου τὰ τῆς προελεύσεως καὶ τῶν μεταναστεύσεων τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὰς ἀπαρχὰς τῆς προϊστορίας. Εἶναι βέβαιον ὅτι τὴν Ἀχίλλειον τέχνην, διότι ἐξ αὐτῆς θὰ κρίνωμεν, εὑρίσκομεν εἴτε ἐντὸς τεταρτογενῶν προσχώσεων, διλουβίων, εἴτε ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, εἴτε ἐν σπηλαίοις, λίαν διαδεδομένην, συνήθως μετὰ τῆς Χελλαίας μάλιστα ἀναμεμειγμένην, ἐξ ἧς καὶ δυσχερῶς διακρίνεται, ἐν Εὐρώπῃ καὶ δὴ εἰς Ἰταλίαν, Ἱσπανίαν, Γαλλίαν, Βέλγιον καὶ τὴν νότιον Ἀγγλίαν, ὀλιγώτερον τὴν Ἑλβετίαν, μεσημβρινὴν Γερμανίαν, Πολωνίαν καὶ τὰ Σκανδιναυϊκὰ κράτη, ἀλλὰ συναντῶμεν ταύτην καὶ εἰς ὅλην τὴν Ἀφρικήν, ἀπὸ τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος μέχρι τῆς Τύνιδος, Συρίας, τῆς Ἀλγερίας καὶ τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἐν τῇ κεντρικῇ ἐρήμῳ. Θεωρεῖται δὲ πιθανόν, ὅτι οἱ Ἀχίλλειοι ἄνθρωποι θὰ ἀνῆλθον πράγματι ἐξ Ἀφρικῆς διελθόντες μετὰ τοῦ ἐλέφαντος, ῥινοκέρωτος καὶ ἱπποποτάμου, διὰ τῶν ὁδῶν τοῦ Γιβραλτάρ, ἢ τῆς Τύνιδος - Σικελίας - Ἰταλίας. Ἴσως ἀποτελοῦν συνέχειαν τῶν Χελλαίων.

«Ξύστρον» λίθινον.

Τὸ ζήτημα ὅμως δὲν εἶναι εὔκολον νὰ λυθῇ, συνδέεται δὲ πιθανὸν μὲ τὸ ὅλον ζήτημα τοῦ τόπου τῆς προελεύσεως τοῦ ἀνθρώπου καθόλου. Εὑρίσκομεν ἄλλως τε Ἀχίλλειον τέχνην καὶ εἰς Παλαιστίνην, Ἰνδίας καὶ Ἀμερικὴν ἀκόμη. Εὑρίσκομεν ταύτην καὶ εἴς τινας λαοὺς συγχρόνους τῆς Ὠκεανίας. Ἐλλείπει δὲ εἰς τὰ μὴ κατοικήσιμα μέρη τῆς ἐποχῆς τῶν παγετώνων γενικῶς. Ἦτο παγκόσμιος, ἅτε ἀνταποκρινομένη εἰς τὰς αὐτὰς ἀνάγκας.

Ἡ κατοικία τῶν Ἀχιλλείων, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς παλαιοτέρους Χελλαίους, ζήσαντας ὑπὸ θερμὸν κλῖμα ἐντὸς καλυβῶν ἃς ἔκτιζον εἰς τὰ δάση, ἦτο εἰς τὰς πεδιάδας ἢ καὶ χαμηλὰ ὀροπέδια ἀκόμη καὶ ἀπετελεῖτο ἐκ στερεωτέρων καλυβῶν, ἀνθισταμένων εἰς τὰς μεταβολὰς τοῦ κλίματος, κατ' ἀρχὰς μὲν θερμοῦ, εἶτα δὲ ὑγροῦ καὶ ψυχροῦ. Ἐκτίζοντο δὲ ἐκ κλάδων καὶ ἄλλων μέσων στοιχειωδῶν, κατὰ τὸ κάτω μέρος κεχωσμέναι ἐντὸς τοῦ ἐδάφους, ὅπως δεικνύουν τὰ ἐν Ἀλσατίᾳ καὶ Μοραβίᾳ ἀνευρισκόμενα θεμέλια καλυβῶν (fonds de cabanes) ἐντὸς τοῦ ἀργιλώδους στρώματος. Ἐλάχιστα ἴχνη κατοικίας ἐν σπηλαίοις ἀνευρέθησαν.

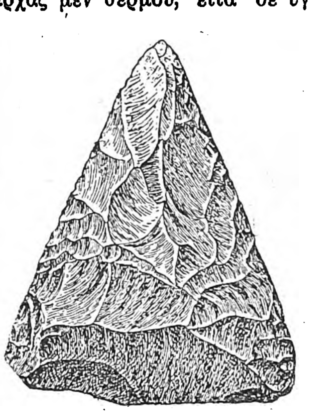

«Πρωτογενὲς» ἐργαλεῖον τρίγωνον.

Ἡ ζωὴ αὐτῶν ἦτο ἄλλως, ὅπως ὅλων τῶν παλαιολιθικῶν ἀνθρώπων σχεδόν, νομαδική. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶχε σταθερὰν κατοικίαν, ἀλλὰ ἐξηναγκάζετο νὰ μετακινῆται διαρκῶς, παρακολουθῶν εἰς τοῦτο τὰς ἀγέλας τῶν ζῴων, ἐξ ὧν ἐξηρτᾶτο καὶ δι' ὧν ἐτρέφετο. Ταῦτα δὲ ὤφειλον νὰ

Digitized by Google

μετακινῶνται πρὸς ἀνεύρεσιν τροφῆς, ἀφοῦ εἶναι γνωστὸν ποίαν καταστροφὴν εἰς τὴν βλάστησιν φέρουν τὰ χορτοφάγα, ὅθεν διέρχονται. Κατῴκει προσκαίρως μόνον τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν ἰδίᾳ, πρὸς τὰς ὁποίας ἤγοντο φυσικῶς τὰ ζῷα πρὸς πόσιν ὕδατος. Ἐγνώριζε τὸ πῦρ. Δὲν ἐγνώριζε καλλιέργειαν, δὲν εἶχεν ἐξημερώσει ζῷα, δὲν ἐγνώριζεν ἀγγειοπλαστικήν, τὰ στοιχεῖα δηλαδὴ μονίμου βίου. Ἔζη ἐκ τῆς θήρας καὶ τῆς ἁλιείας καὶ τῆς συγκομιδῆς. Μετεχειρίζετο ἐναντίον τῶν κολοσσιαίων θηρίων ὄχι μόνον τὰ πρωτογενῆ του ὅπλα, ἀλλὰ καὶ παγίδας καὶ βρόχον καὶ δηλητήριον. Ἐπομένως τροφὴν εἶχε, πλὴν τῆς φυτικῆς, τὸ κυνήγιον καὶ τὸν μυελὸν τῶν ὀστῶν ἰδιαιτέρως. Πιθανώτατα δὲ ἦτο καὶ ἀνθρωποφάγος.

Εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην, τὴν ψυχράν, ὁ ἄνθρωπος ἐκαλύπτετο ὑπὸ τῶν δερμάτων τῶν ὑπ' αὐτοῦ φονευομένων ζῴων, ἐνῷ κατὰ τὰς θερμὰς περιόδους, τὴν προηγουμένην Χελλαίαν καὶ Προχελλαίαν π.χ., ἔζη γυμνός. Ἐστολίζετο ὅμως ἀνέκαθεν ὁ ἄνθρωπος, πολὺ πρὶν σκεφθῇ νὰ ἐνδυθῇ, καὶ διὰ δερμάτων καὶ ἄλλων περιάπτων (λίθων, κογχυλίων). Ὡς ἀγγεῖα πρὸς ἀποκόμισιν ὕδατος ἢ ἤδη καὶ βρασμὸν αὐτοῦ ἴσως, μετεχειρίζετο πᾶν κοῖλον ἀντικείμενον τῆς φύσεως, καρποὺς μεγάλους, κοίλους λίθους κλπ., ἢ ξύλινα δοχεῖα στοιχειώδη ἢ δερμάτινα, εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ὁποίων ἤχθη μιμούμενος τὴν φύσιν. Μετεχειρίσθη δ' ἀναμφιβόλως καὶ τὸν θόλον τοῦ κρανίου ἐκ τῶν πρώτων, τοῦ ὁποίου ἀκριβῶς τὸ σχῆμα ἐμιμήθη βραδύτερον κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀληθοῦς ἀγγειοπλαστικῆς.

Καλλιτεχνίας σημεῖα δὲν γνωρίζομεν κατὰ τὴν Ἀχίλλειον ἐποχήν. Αὕτη ἀνεπτύχθη κατὰ τὴν νεωτέραν παλαιολιθικὴν περίοδον. Πολὺ δὲ ὀλιγώτερον θὰ ἀνεμένετο τυχὸν ἀποκάλυψις καὶ τῶν στοιχειωδεστέρων ἰχνῶν γραφῆς, τουτέστιν ἐμμόρφου παραστάσεως, καθηλώσεως τῆς σκέψεως, εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους τοῦ μόλις ἀναπτυσσομένου ἀνθρώπου. Ἡ γραφὴ ἄλλως τε ἔσχεν ὡς κυρίαν βάσιν, ὡς γνωστόν, τὴν καλλιτεχνίαν.

Ταφῆς ἴχνη σαφῆ δὲν εὑρίσκομεν κατὰ τοὺς παλαιοτάτους ἐκείνους χρόνους. Οἱ παλαιότεροι (Mortillet κλπ.) ἐνόμιζον ὅτι ὁ παλαιολιθικὸς ἄνθρωπος καθόλου δὲν ἤσκει ταφήν. Σήμερον εἶναι γνωστὰ ἴχνη τοιαύτης ἤδη ἀπὸ τῆς Μουστιαίας περιόδου. Κατὰ τὴν Χελλαίαν καὶ Ἀχίλλειον ὅμως, οἱ νεκροὶ εἶναι βέβαιον ὅτι ἐγκατελείποντο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἐπὶ τῶν βράχων ἢ καὶ ἀνηρτῶντο ἀκόμη ἐκ τῶν κλάδων τῶν δένδρων, βορὰ τῶν ἀγρίων ζῴων.

Ἐκ τῆς ἀπουσίας ἀκριβῶς ἰχνῶν ἐνταφιασμοῦ ἐκ προθέσεως, ἀγόμεθα εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι καὶ αἱ θρησκευτικαὶ πεποιθήσεις τοῦ παλαιοτάτου τούτου ἀνθρώπου θὰ ἦσαν στοιχειώδεις. Οὐδὲν γνωρίζομεν περὶ τῶν θρησκευτικῶν αὐτοῦ ἐθίμων. Εἶναι ὅμως βέβαιον ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ἂν μὴ ἔκτοτε, ταχέως ὅμως, ἀπὸ τῆς ἑπομένης περιόδου ἀσφαλῶς, ἀνέπτυξε τὸ πρὸς τοὺς νεκροὺς σέβας, τὴν λατρείαν μάλιστα τῶν νεκρῶν, τὴν σπουδαιοτέραν δηλαδὴ βάσιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, ἀποθέτων αὐτοὺς ἐντὸς τῶν σπηλαίων καὶ δὴ ἐπὶ τοῦ ἐπισημοτέρου τῆς κατοικίας του χώρου, ἐπὶ τῆς ἑστίας, βαθμηδὸν δὲ περιέβαλλε μὲ λίθους καὶ τέλος ἀπέθετε παρ' αὐτοῖς διάφορα ἀντικείμενα χρήσιμα ἢ ἀγαπητὰ τῷ νεκρῷ, ὅταν ἐπίστευσεν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ νεκροῦ, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς παρούσης ζωῆς. Ἐνωρὶς ὁ ἄνθρωπος φαίνεται νὰ ᾐσθάνθη τὸν μυστικὸν φόβον πρὸς τὸν τάφον, ἐκ τῆς πίστεως εἰς τοὺς *ἐπανερχομένους*, τὰ φαντάσματα τῶν νεωτέρων χρόνων. Καὶ εἰς τὴν πρόληψιν ταύτην, τὴν ἐπιβάλλουσαν τὴν διατήρησιν τοῦ νεκροῦ καὶ τὴν προάσπισιν ἀπὸ πάσης φθορᾶς, ὀφείλεται ὅλη ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐθίμου τῆς περιποιήσεως τοῦ νεκροῦ, ἀπὸ τῆς στοιχειώδους ταύτης τῶν πρωτογενῶν ἀνθρώπων μέχρι τῆς ἐξεζητημένης τῶν μεταγενεστέρων. Εἰς ταύτην ὀφείλει ἡ ἀρχαιολογία τὰς πολυτιμοτέρας πληροφορίας. Ἀλλὰ δὲν ἦτο ἡ λατρεία τῶν νεκρῶν ἡ μόνη θρησκευτικὴ πίστις τῶν πρωτογενῶν ἀνθρώπων. Εἶχε καὶ ἄλλας ἀναμφιβόλως. Δυστυχῶς ὅμως δὲν γνωρίζομεν τί ἦσαν αἱ λατρεῖαί των. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶναι ἀναμφίβολον εἶναι ἡ ποικιλία αὐτῶν. Αἱ θρησκευτικαὶ των προλήψεις ἦσαν ποικιλώταται καὶ ἤλλασσον ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἀπὸ φυλῆς εἰς φυλήν. Συναισθανθεὶς ταχύτατα ὁ ἄνθρωπος τὸ ἀδύνατον αὐτοῦ, παρεξηγῶν, ὅπως ἦτο φυσικὸν ἕνεκα τῆς ἀγνοίας αὐτοῦ, τὰς ἀκατανοήτους φυσικὰς δυνάμεις καὶ τὴν πέριξ φύσιν, κατεχόμενος ὑπὸ τοῦ πρὸς τὸ ὑπερφυσικὸν φόβου, ἐμεγαλοποίει καὶ ἐθεοποίει τὸ πᾶν, τοὺς νεκρούς, τὰ θηρία, τὰς φυσικὰς δυνάμεις, τὸν ἥλιον, τὸν κεραυνὸν κλπ.

Τί ἐπίστευεν ὁ Ἀχίλλειος ἄνθρωπος εἰδικῶς, δὲν γνωρίζομεν. Εὑρίσκετο ὅμως ἀσφαλῶς εἰς τὰς ἀπαρχὰς τοῦ πολυθεϊσμοῦ, τῆς φυσιολατρείας. Ἐφ' ὅσον ἐστένευεν ὁ κύκλος τοῦ ἀκατανοήτου, ἐπὶ τοσούτῳ ἐμειοῦτο κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους καὶ τὸ πλῆθος τῶν θεοτήτων, μέχρι τῆς ἀναζητήσεως καὶ τῆς παραδοχῆς ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων μιᾶς ὑπερτέρας δυνάμεως, τῆς ἀναπτύξεως δηλαδὴ τοῦ μονοθεϊσμοῦ, θρησκευτικοῦ αἰσθήματος βασιζομένου ἐπὶ φιλοσοφικῶν βάσεων, ἑπομένως μονιμωτέρου καὶ γενικωτέρου ἐν τῷ κόσμῳ.

Αἱ ὑποθέσεις περὶ τῶν θρησκευτικῶν τῶν πρωτογενῶν προλήψεων, ἐλλείψει ἄλλης βάσεως, στηρίζονται καὶ ἐπὶ τῶν δεδομένων τῶν συγχρόνων κατωτέρων λαῶν, τὸν φυσικὸν βίον διαγόντων. Περὶ παρουσίας τοῦ Ἀχιλλείου ἀνθρώπου ἐν Ἑλλάδι οὐδὲν ἀσφαλὲς γνωρίζομεν. Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

ἀχίλλειος τένων [*Ἀνατομ.*]. Ὁ ἰσχυρότατος καὶ παχύτατος πάντων τῶν τενόντων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ἀπαρτιζόμενος ἐκ τῆς συνενώσεως τῶν τενόντων τοῦ γαστροκνημίου καὶ τοῦ ὑποκνημιδίου μυός, γενομένης κατὰ τὸ ὅριον μεταξὺ τοῦ μέσου καὶ τοῦ κάτω τριτημορίου τῆς κνήμης· καταφύεται δὲ εἰς τὸ κάτω ἥμισυ τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας τῆς πτέρνης, τοῦ ἄνω ἡμίσεος αὐτῆς χωριζομένου ἀπὸ τοῦ τένοντος δι' ὀρογόνου θυλάκου. Εἶναι δὲ ὁ τένων οὗτος πλατύτερος μὲν κατὰ τὰ δύο αὐτοῦ πέρατα, στενότερος δ' ἐν τῷ μέσῳ· καὶ ἀπὸ μὲν τοῦ δέρματος χωρίζεται διὰ τοῦ ὑποδορίου ἱστοῦ, κάτωθι δ' ἑαυτοῦ ἔχει ἐφ' ὅλην τὴν ἔκτασιν λιπώδη ἱστόν. Καλεῖται δὲ *χώρα τοῦ ἀχιλλείου τένοντος* τὸ μεταίχμιον μεταξὺ τῶν δύο ὄπισθεν τῶν σφυρῶν ἐκτάσεων. Ὁ ἀχίλλειος τένων κάμπτει πελματιαίως (=ἐκτείνει) τὸν πόδα, ἀνασπῶν τὴν πτέρναν πρὸς τὰ ἄνω. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Ἀχίλλειος [*Γεωγρ.*] Χωρίον τῆς κοινότητος *Εὐαγγελισμοῦ* τέως *Χατζόμπαση* τῆς ἐπαρχίας Λαρίσης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 246.

—**Ἀχίλλειος δρόμος** [*Ἀρχ. Παραλ. Γεωγραφ.*] Περιεργότατον προσχωματικὸν βέλος, σχηματισθὲν εἰς τὰς Βορυσθενίδας ἀκτὰς τὰς ΒΔ τῆς χερσονήσου τῆς Κριμαίας, εἰς «ἀλιτενῆ χερσόνησον· ἔστι γὰρ ταινία τις ὅσον χιλίων σταδίων μῆκος ἐπὶ τὴν ἕω, πλάτος δὲ μέγιστον δυοῖν σταδίων, ἐλάχιστον τεσσάρων πλέθρων, ἀμμώδης, ὕδωρ ἔχουσα ὀρυκτόν· τελευτᾷ δὲ εἰς ἄκραν ἣν Ταμυράκην καλοῦσιν ἔχουσαν ὕφορμον βλέποντα πρὸς τὴν ἤπειρον μεθ' ἣν Καρκινίτης κόλπος» (*Στράβ.* Ζ, δ, 19).

Ἡ χερσόνησος αὕτη, προεκτείνουσα τανῦν τὴν Ν.ΝΔ ἀκτὴν τῆς Ταυρίδος ἐπὶ 35 ὅλα μίλλια, ὀνομάζεται *Τεύτρα*, καίτοι δὲ τὸ εὖρος της ἔχει αὐξηθῆ κατά τι λόγῳ προσχώσεων, ἐξακολουθεῖ ἐν τούτοις νὰ παρουσιάζῃ καταπλήσσουσαν καὶ φαινομενικὴν δυσαναλογίαν πλάτους πρὸς μῆκος. Ἀποτελοῦσα δὲ τὴν βορείαν ἀκτὴν τοῦ κόλπου τοῦ Περεκόπ, σχηματίζει βορείως αὐτῆς τὸν ὅρμον τοῦ *Κουμπούρν* καὶ τὴν στομαλίμνην τοῦ Ντνιέπρ ἢ τοῦ Χερσῶνος. (Βλ. χάρτ. ἀγγλ. 2380: Souther approaches to Kherson bay.) Σ. Ε. Λ.

—**Ἀχίλλειος λιμὴν** [*Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.*]. Λιμὴν τῆς Λακεδαίμονος ὑπὸ Σκύλακος τοῦ Καρυανδέως ἀναφερόμενος: «Ἀχίλλειος λιμὴν καὶ ἀντίπυγος τούτου Ψαμμαθοῦς λιμήν· ἐν τῷ μέσῳ προέχον εἰς τὴν θάλασσαν ἱερὸν Ποσειδῶνος, Ταίναρος» (§ 46). Ἡ περιγραφὴ αὕτη, ἥτις ἕπεται τῆς τοῦ παράπλου τῆς Μεσσηνίας, καθιστᾷ κατάδηλον ὅτι ὁ Ἀχίλλειος λιμὴν ταυτίζεται πρὸς τὸν σύγχρονον ὅρμον *Μαρμάρι* (πλάτ. 36° 25' 10" Β, μῆκ. 22° 28' 10", χάρτ. ἀγγλ. 1685: Venetico to Spezzia), διανοιγόμενον ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς ἐσχατιᾶς τῆς χερσονήσου τῆς Μάνης καὶ τῆς εἰς $2^1/_2$ μίλ. Β. ΒΔ. τοῦ φάρου Ματαπᾶ καὶ περισφίγγοντα μετὰ τοῦ ἀντιπύγου του Ψαμμαθοῦς (τανῦν *Πόρτο Κάγιο*) τὴν χερσόνησον εἰς ἰσθμόν, νοτίως τοῦ ὁποίου ἡ χερσονησὶς τοῦ Ταινάρου (τανῦν *Ματαπᾶς*), ἧς ὁ μέγας φάρος ἐπέχει τὴν θέσιν τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ποσειδῶνος, ὡς ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Παυσανίου προκύπτει (Λακωνικὰ Γ, 25, 4). Παρὰ τὸν ὅρμον φερώνυμος συνοικισμὸς (κάτ. 93) τῆς κοινότητος Λαγείας τῆς ἐπαρχίας Γυθείου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Σ. Ε. Λ.

—**Ἀχίλλειος χάραξ** [*Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.*]. Ὀνομασία μικρᾶς χαράδρας πρὸς τὸν μυχὸν τοῦ Ἀδραμυττηνοῦ κόλπου, διαχωριζούσης, ὡς ἐκ τῆς οἰκείας περιγραφῆς τοῦ Στράβωνος (524,46) ἐπιτρέπεται νὰ εἰκασθῇ, τὸ ἄλσος τῆς Ἀστυρηνῆς Ἀρτέμιδος ἀπὸ τῆς παλαιᾶς πόλεως Χρύσης ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀπὸ τῆς ἐρήμου πεδιάδος τῆς Θήβης ἀφ' ἑτέρου. Κατὰ τὸν χάρτην τοῦ C. Müller, ὁ Ἀχίλλειος χάραξ διήκεν ἀπὸ τοῦ συγχρόνου ἐπίνειου *Ντογανὰ* τοῦ ὅρμου *Ἀξιά*, πρὸς τὸ χωρίον *Ζεϊτινλῆ* (χάρτ. ἀγγλ. 1645: Mytileni island with the gulfs Adramyti and Sandarli). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἀχιλλεύς. Ὁ πολυθρύλητος τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου ἥρως καὶ ὁ τελειότερος ἰδανικὸς τύπος τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ὁ ἥρως διὰ τὸν ὁποῖον Ποίησις καὶ Τέχνη διηγωνίσθησαν κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους νὰ ἐμφανίσωσιν αὐτόν, ἐκείνη μὲν ὡς ἐνσαρκοῦντα πάντα τὰ ὑψηλὰ καὶ εὐγενῆ ἰδανικὰ τῆς ἡρωϊκῆς ἐποχῆς, αὕτη δὲ ὡς τὸν τελειότερον τύπον τοῦ ἀνδρικοῦ κάλλους.

— [ΜΥΘΟΛ.] Οἱ περὶ τοῦ Ἀχιλλέως μῦθοι καὶ κατὰ τὴν πρώτην εἰς τὸν Ὅμηρον ἐμφάνισίν του οὐδὲν κενὸν ἀφίνουσι. Πλήρης εἶναι ἐν αὐτῷ ὁ βίος του, ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του μέχρι τοῦ θανάτου του. Καὶ ἡ μὲν Ἰλιὰς παρέχει πλήρεις τὰς περὶ καταγωγῆς του καὶ ἀνατροφῆς του πληροφορίας καὶ εἶναι τὸ καλλιτεχνικώτερον κάτοπτρον τοῦ ψυχικοῦ του βίου, συναισθημάτων, παθῶν καὶ ἰδανικῶν, καὶ ὁ μελῳδικώτερος ὕμνος τῶν ψυχικῶν του ἐκδηλώσεων εἰς τὰ ἀνυπέρβλητα κατορθώματά του, ἡ δὲ Ὀδύσσεια (ἂν καὶ ἀφιερωμένη εἰς τὴν ἐξύμνησιν ἄλλου ἥρωος), συμπληροῦσα τὴν Ἰλιάδα, διαθέτει ἐκλεκτοὺς στίχους της διὰ νὰ δώσῃ μίαν τελείαν εἰκόνα τῶν θρηνῳδιῶν, θεῶν καὶ ἡρώων, ἐπὶ τῷ θανάτῳ του, καὶ μίαν ὑπέροχον περιγραφὴν τῶν τελετῶν τῆς ταφῆς του, αἵτινες εἶναι μία ἀποθέωσις τοῦ ἥρωος. Ἡ ἀείζωος ὅμως ἑλληνικὴ φαντασία ἐφεῦρε τὰ μέσα νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὸν ἀθάνατον ἥρωα καὶ μετὰ τὴν δημιουργίαν τῆς ὑπερόχου εἰκόνος του ὑπὸ τοῦ θείου ἀοιδοῦ. Ἀπησχόλησαν αὐτὴν αἱ λεπτομέρειαι τῆς γεννήσεώς του, τοῦ βίου του, τῶν ἡρωϊκῶν κατορθωμάτων του, τῶν ἐκδηλώσεων τῶν συναισθημάτων καὶ παθῶν του, καὶ τοῦ θανάτου του. Καὶ οὕτως ἐργαζομένη μετέπλασε, καὶ διέπλασε, καὶ διερρύθμισε, καὶ ἐποίκιλε τὸν μῦθον τοῦ ἥρωος, ὥστε αἱ ποιητικαὶ εἰκόνες αὐτοῦ νὰ μὴ ὑπολείπωνται εἰς ποσότητα καὶ ποιότητα τῶν ὑπερόχων καλλιτεχνικῶν ἀγαλμάτων, ἅτινα ἔστησεν εἰς τὸν ἥρωα, ἁμιλλωμένη πρὸς τὴν Ποίησιν, ἡ Τέχνη.

Ὁ Ἀχιλλεὺς κατὰ τὸν Ὅμηρον.— Εἶναι υἱὸς τοῦ ἐν Φθίᾳ τῆς Θεσσαλίας βασιλέως *Πηλέως* (ἔγγονος ἄρα τοῦ Αἰακοῦ, τοῦ υἱοῦ τοῦ Διὸς) καὶ τῆς Νηρηΐδος *Θέτιδος*. Ἀπὸ γεννήσεως λοιπὸν εἶναι ἡμίθεος, ὡς υἱὸς θεᾶς, καὶ διογενής, ὡς ἀπόγονος τοῦ Διός. Ἡ καταγωγή του αὕτη ἐπλούτισε τὸ ὄνομά του μὲ τὸν διάκοσμον τῶν πατρωνυμικῶν *Πηλείδης, Πηληϊάδης, Πηλείων* καὶ *Αἰακίδης*. Ἡ φύσις ἐπροίκισεν αὐτὸν μὲ ἐξαίσιον κάλλος, ὑπέροχον σωματικὴν ῥώμην καὶ ἐξαιρετικὴν ὠκυποδίαν· διὰ τοῦτο καὶ ἐξυμνεῖτο ὡς *θεοειδὴς* καὶ *θεοείκελλος*, ὡς *ἀρήιος* καὶ ὡς *ποδώκης, ποδάρκης* καὶ *ταχύς*. Ὑπὸ τῆς Μοίρας ἦτο προωρισμένος (Ἰλ. Ι. 410) ἢ νὰ ζήσῃ βραχὺν βίον μὲ δόξαν ἀθάνατον ἢ νὰ φθάσῃ εἰς βαθὺ ἄδοξον γῆρας. Προετίμησε τὸν βραχὺν ἔνδοξον βίον ἀδιστάκτως, ὅταν ἡ ἐκλογὴ ἐξητήθη ἀπ' αὐτοῦ. Ἀφοῦ ἐτράφη μὲ τὸ γάλα τῆς ἀθανάτου μητρός του καὶ ἐδέχθη τὰς στοργικὰς θωπείας της κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς παιδικῆς ἡλικίας του, παρεδόθη ἔπειτα εἰς τὸν *Φοίνικα*, τὸν συνετὸν ἡγεμόνα τῶν Δολόπων, ὅστις ἀφοσιωθεὶς ὁλοψύχως εἰς τὴν ἀνατροφήν του, παῖδα μὲν καὶ ἔφηβον ὄντα ἐδίδαξε «μύθων τε ῥητῆρ' ἔμμεναι πρηκτῆρά τε ἔργων» (Ἰλ. Ι. 443), δηλ. τὴν ῥητορικὴν καὶ τὴν πολεμικὴν τέχνην, αἵτινες ἀνέδειξαν αὐτὸν καὶ λιγὺν ἀγορητὴν εἰς τὴν κυδιάνειραν ἀγορὰν καὶ ἀνδρεῖον καὶ κρατερὸν πολεμιστὴν εἰς τὰς μάχας, εἰς τὰς ὁποίας ἐπωνυμεῖτο ὡς *δουρίκλυτος, ῥηξήνωρ* καὶ *πτολίπορθος*, ἀνδρωθέντα δὲ ἠκολούθησεν εἰς τὴν Τροίαν. Πλὴν τῶν διδαγμάτων ὅμως ἅτινα ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Φοίνικα, ἐδιδάχθη καὶ ἀπὸ τὸν φίλον τοῦ πατρός του *Χείρωνα*, τὸν δικαιότατον τῶν Κενταύρων, τὴν μουσικὴν καὶ τὴν ἰατρικήν.

Ὅτε ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Τροίαν, πεισθεὶς νὰ μετάσχῃ τῆς πολεμικῆς ἐκείνης ἐπιχειρήσεως ὑπὸ τοῦ Νέστορος καὶ Ὀδυσσέως, οἵτινες αὐτοπροσώπως μετέβησαν εἰς Φθίαν διὰ νὰ ἐπιτύχωσι τοῦ σκοποῦ των, ἔλαβε παρὰ τοῦ πατρός του μετὰ τῶν εὐχῶν του καὶ τὴν βαρυσήμαντον ἐντολὴν «αἰὲν ἀριστεύειν καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων» (Ἰλ. Λ. 784), δηλαδὴ τὴν ἐντολὴν νὰ ἔχῃ ὡς ἰδανικόν του ὅ,τι ἦτο πάντοτε τὸ ἰδανικὸν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, τὸν πόθον τῆς διακρίσεως, τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἀτομικῆς ὑπεροχῆς· καὶ τὴν ἐντολὴν ἐτήρησε πιστῶς. Ὑπῆρξεν ὁ ἀνδρειότερος ἥρως τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου. Ἦτο τὸ ξίφος καὶ ἡ ἀσπὶς καὶ τὸ ἕρκος τῶν Ἀχαιῶν, ἐνῷ, ὅτε αὐτὸς θυμωθεὶς ἀπεχώρησε τῶν μαχῶν, ὁ Αἴας, ὁ μετ' αὐτὸν ἀνδρειότερος Ἀχαιὸς ἥρως, ἠδυνήθη νὰ εἶναι μόνον τὸ ἕρκος αὐτῶν. Τῆς ἐκστρατείας μετέσχεν ὁ Ἀχιλλεὺς μετὰ στόλου ἐκ 50 πλοίων, ἡγούμενος τῶν Μυρμιδόνων του, οἵτινες ἐκαλοῦντο, ὡς λέγει ὁ ποιητὴς (Ἰλ. Β. 684), καὶ Ἕλληνες καὶ Ἀχαιοί, καὶ κατέλαβε τὴν δεξιὰν πτέρυγα τοῦ στρατοπέδου. Πρὸ τῆς μετὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος ἔριδός του, ἥτις ἐξερράγη κατὰ τὸ δέκατον ἔτος τοῦ πολέμου, ἀφοῦ ἔκλεισε τοὺς Τρῶας ἐντὸς τῶν τειχῶν των, ἠρήμωσε τὴν χώραν των, ἐκπορθήσας δώδεκα πόλεις παραλίους καὶ ἕνδεκα μεσογείους καὶ ἀποκομίσας ἄφθονα ἐξ αὐτῶν λάφυρα εἰς ζῷα, εἰς πολύτιμα μέταλλα καὶ εἰς αἰχμαλώτους, ἐλευθέρους καὶ δούλους. Μία ἐκ τῶν αἰχμαλώτων του ὑπῆρξε κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Λυρνησσοῦ καὶ ἡ *Βρισηίς*, τῆς ὁποίας ἡ αὐθαίρετος ἀφαίρεσις ὑπὸ τοῦ Ἀγαμέμνονος προεκάλεσε τὴν μῆνιν τοῦ Ἀχιλλέως, τῆς «μυρί' Ἀχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκεν». Ἡ ἀφαίρεσις τῆς Βρισηΐδος ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἔριδος Ἀχιλλέως καὶ Ἀγαμέμνονος, ἥτις προεκλήθη ἐκ τῆς ἀξιώσεως τοῦ Ἀχιλλέως νὰ δώσῃ ὁ Ἀγαμέμνων τὴν αἰχμάλωτόν του *Χρυσηΐδα* εἰς τὸν πατέρα της, ἱερέα τοῦ Ἀπόλλωνος, διὰ νὰ παύσῃ ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ τούτου κατὰ τῶν Ἀχαιῶν, τῶν ὁποίων τὸν στρατὸν ἐλυμαίνετο ἐπὶ ἐννέα ἡμέρας ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἐξαποσταλεῖσα λοιμώδης νόσος. Ἡ ἐκ τῶν μα-

Digitized by Google

χῶν ἀπομάκρυνσις τοῦ Ἀχιλλέως ἐνεθάρρυνε τοὺς Τρῶας καὶ ἐξελθόντες οὗτοι τῶν τειχῶν ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Ἀχαιῶν καὶ περιήγαγον αὐτοὺς εἰς μέγαν κίνδυνον. Εἰς μάτην ἱκετεύουσι τότε διὰ πρεσβειῶν τὸν Ἀχιλλέα οἱ Ἀχαιοὶ διὰ νὰ μετάσχῃ τῆς μάχης. Εἶναι ἀμετάπειστος. Ἄνευ ἀποτελέσματος μένουν καὶ αἱ παρακλήσεις τοῦ μετανοήσαντος Ἀγαμέμνονος καὶ αἱ προσφοραὶ τῶν πλουσίων δώρων του καὶ αἱ ὑποσχέσεις του. Ἂν δὲν μετέπεισαν ὅμως τὸν Ἀχιλλέα αἱ ἐπίμονοι παρακλήσεις τῶν Ἀχαιῶν, ἔκαμψαν αὗται τὸν φίλον του Πάτροκλον, ὅστις ἐπέτυχε νὰ ἐπιτραπῇ εἰς αὐτὸν νὰ ἐνδυθῇ τὰ ὅπλα του καὶ νὰ δράμῃ πρὸς βοήθειαν τῶν πιεζομένων ὑπὸ τοῦ Ἕκτορος ὁμοφύλων.

Ὁ θάνατος τοῦ Πατρόκλου ἔφερε τὴν συνδιαλλαγὴν ἔπειτα Ἀχιλλέως καὶ Ἀγαμέμνονος καὶ ἡ ἀτίμωσις τοῦ πτώματος τοῦ Ἕκτορος ἐκόρεσε τὸ πάθος τῆς ἐκδικήσεώς του κατὰ τοῦ φονέως τοῦ φίλου του. Δὲν ἠρνήθη ὅμως καὶ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ νεκροῦ, ὅτε αὐτοπροσώπως μετέβη ὁ γέρων Πρίαμος διὰ νὰ ζητήσῃ τὸ πτῶμα τοῦ πολυφιλήτου υἱοῦ. Αἱ ἐν τῇ Ἰλιάδι περὶ τοῦ ἥρωος πληροφορίαι τοῦ ποιητοῦ συμπληροῦνται ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ (Ω. 35 κἑξ.), ὅτε κατέβη εἰς τὸν Ἅδην ἡ ψυχὴ τοῦ Ἀγαμέμνονος δολοφονηθέντος καὶ συνηντήθη μετὰ τοῦ Ἀχιλλέως καὶ τοῦ Αἴαντος. Περὶ τὸν νεκρὸν τοῦ ἥρωος εἶχε συναφθῆ, ὡς ἀφηγεῖται ὁ Ἀγαμέμνων, πεισματώδης μάχη Τρώων καὶ Ἀχαιῶν καὶ ὅτι, ὅτε μετεκομίσθη τὸ πτῶμά του εἰς τὰς ναῦς καὶ ἤρχισεν ὁ δι' αὐτὸν θρῆνος, μετέσχον αὐτοῦ ἡ μήτηρ Θέτις καὶ αἱ ἄλλαι Νηρηίδες ἐξελθοῦσαι τῆς θαλάσσης καὶ κατῆλθον ἐκ τῶν ὀρέων αἱ Μοῦσαι διὰ νὰ συνθρηνήσωσι τὸν ξανθὸν ἥρωα.

Δεκαεπτὰ ἡμέρας διήρκεσεν ὁ θρῆνος τῶν ἀθανάτων καὶ τῶν θνητῶν, κατὰ δὲ τὴν δεκάτην ὀγδόην, ἀφοῦ ἐκάη τὸ πτῶμά του ἐπὶ τῆς πυρᾶς καὶ ἔγινεν ἡ περισυλλογὴ τῶν ὀστῶν του, ἐτέθη ἡ τέφρα του μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ Πατρόκλου καὶ Ἀντιλόχου ἐντὸς χρυσοῦ ἀμφορέως τὸν ὁποῖον ἔδοσεν ἡ Θέτις, προσφερθέντα εἰς αὐτὴν ὑπὸ τοῦ Διονύσου. Μετὰ ταῦτα δὲ ἤγειραν τύμβον ἐπὶ τοῦ ἀμφορέως εἰς μίαν προέχουσαν ἀκτὴν τοῦ Ἑλλησπόντου. Μετὰ τὴν ταφὴν ἔγιναν ἐπιτάφιοι ἀγῶνες, τῶν ὁποίων τὰ ἆθλα ἦσαν πολύτιμα δῶρα τῆς Θέτιδος καὶ τῶν ἄλλων θεῶν. Μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν καὶ τὰ ἀριστοτεχνικὰ ὅπλα τοῦ ἥρωος, θεότευκτα, ἔργα τοῦ Ἡφαίστου, ἅτινα ἔλαβεν ὁ Ὀδυσσεὺς νικήσας τὸν Αἴαντα. Εἰς τὴν Ὀδύσσειαν μάλιστα (Λ', 465 κἑξ.) ὁ Ὀδυσσεὺς παρέχει εἰς τὸν Ἀχιλλέα, τοῦ ὁποίου τὴν ψυχὴν συνήντησε συμπορευομένην μετὰ τῶν ψυχῶν τοῦ Πατρόκλου, τοῦ Ἀντιλόχου καὶ τοῦ Αἴαντος, τὰς εὐχαρίστους πληροφορίας περὶ τοῦ υἱοῦ του Νεοπτολέμου, τὸν ὁποῖον αὐτὸς ἐκ Σκύρου εἶχε μεταφέρει εἰς τὸ ἐν Τροίᾳ στρατόπεδον τῶν Ἀχαιῶν, ὅτι ἦτο ἀντάξιος τοῦ πατρός του υἱός, διὰ τὸ κάλλος του, τὴν ἀσύγκριτον ἀνδρείαν του καὶ τὴν ῥητορικὴν δεινότητα.

Οὕτως ἐν τῇ Ἰλιάδι καὶ τῇ Ὀδυσσείᾳ ἐξελίσσεται ἅπας ὁ βίος τοῦ ἥρωος ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τοῦ θανάτου του καὶ διὰ τῶν ἔργων του γίνεται τελεία ἡ ἠθογραφία του. Εἶναι ὁ ἰσχυρὸς καὶ γενναῖος πολεμιστής, καὶ ὁ τολμηρὸς καὶ ὑπερήφανος ἄνθρωπος. Εἶναι φύσις ἁπλῆ, παραδιδομένη εὐκόλως εἰς τὴν ὁρμὴν τῶν συναισθημάτων καὶ τῶν παθῶν της. Ὅταν πληγώνεται ἡ ὑπερηφάνειά του, ἡ ὀργή του δὲν ἔχει ὅρια. Ἡ φιλία του καὶ τὸ μῖσός του εἶναι βίαια καὶ ἡ ἀπελπισία καὶ ἡ ὀργή του προξενοῦσι τρόμον. Ὅταν ἔμαθε τὸν θάνατον τοῦ Πατρόκλου ἐκυλίσθη εἰς τὴν σκόνην καὶ ἐξέβαλλε κραυγὰς ὡς παιδίον. Ἐκδικούμενος τὸν θάνατον τοῦ φίλου του ἐξυβρίζει τὸ πτῶμα τοῦ Ἕκτορος ὡς παράφρων. Εἰς τὴν ἐμφάνισιν ὅμως τοῦ γέροντος Πριάμου συγκινεῖται, καὶ ὅταν ἐκεῖνος προκαλῇ εἰς αὐτὸν τὴν ἀνάμνησιν τοῦ γέροντος πατρός του, ὁ ἥρως συγκλαίει μετὰ τοῦ Πριάμου. Ἔχει ὅλας τὰς μεγάλας ἀρετάς, εἶναι εὐσεβὴς πρὸς τοὺς θεούς· διὰ τοῦτο καὶ ἀγαπᾶται καὶ προστατεύεται ὑπ' αὐτῶν. Εἶναι φιλόστοργος υἱὸς καὶ ἀφωσιωμένος φίλος· διὰ τοῦτο καὶ συγκινεῖται βαθύτατα καὶ μὲ τὴν ἀνάμνησιν μόνον τοῦ πατρός του καὶ ἡ λύπη του διὰ τὸν θάνατον τοῦ φίλου του Πατρόκλου δὲν ἔχει ὅρια. Οἱ στεναγμοί του εἶναι τόσον μεγάλοι, ὥστε ἀκούει αὐτοὺς εἰς τὸ βάθος τῆς θαλάσσης ἡ πότνια μήτηρ του. Κεῖται περὶ τὸν νεκρὸν ὀδυρόμενος καὶ ἄσιτος καὶ ἡ Θέτις τονώνει αὐτὸν ἀρνούμενον νὰ λάβῃ τροφὴν στάζουσα «νέκταρ ἐνὶ στήθεσσι καὶ ἀμβροσίην ἐρατεινὴν» (Ἰλ. Τ. 353), κατὰ συμβουλὴν τοῦ Διός. Πᾶσα ἀδικία προκαλεῖ τὴν ἀμείλικτον τιμωρίαν του καὶ πᾶσα ἀδυναμία εὑρίσκει προστασίαν παρ' αὐτοῦ. Παρὰ τὰς μεγάλας ὅμως αὐτοῦ ἀρετὰς καθεύδουσι καὶ μεγάλα, ὄχι ἐλαττώματα, ἀλλὰ πάθη, πάθη σφοδρὰ καὶ βίαια, ἅτινα εἶναι ὑπερβολαὶ τῶν μεγάλων ἀρετῶν του. Ἡ ὀργή του ἐξεγείρεται μόνον ὅταν πληγώνηται ἡ φιλοτιμία του καὶ τὴν ἀγριότητα καὶ τὸ μῖσός του προκαλεῖ μόνον ὁ πόθος ἱκανοποιήσεως τοῦ πληγωθέντος σφοδροῦ συναισθήματος τῆς φιλίας. Εἰς τὸν βωμὸν αὐτῆς θυσιάζονται οἱ ῥιφθέντες εἰς τὴν πυρὰν τοῦ Πατρόκλου δώδεκα αἰχμάλωτοι Τρῶες. Καὶ ἡ ἐκδίκησις τοῦ Πατρόκλου προεκάλεσε τὴν ὕβριν τοῦ νεκροῦ τοῦ Ἕκτορος. Τοιοῦτος ὑπῆρξε κατὰ τὸν Ὅμηρον ὁ δημοφιλέστερος τῶν ἡρώων τῶν μυθικῶν χρόνων, ὁ ἥρως ὅστις ὑπῆρξεν

Ὁ Ἀχιλλεὺς μεταξὺ τῶν θυγατέρων τοῦ Λυκομήδους.
[Τοιχογραφία Πομπηίας.]

ἡ προσωποποίησις τοῦ κυριωτέρου ἰδανικοῦ τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, τῆς ἀτομικῆς διακρίσεως καὶ ὑπεροχῆς. Οὐδεὶς τῶν ἡρώων ἔφθασεν εἰς τὸ ὕψος του καὶ μόνον κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἐγεννήθη ὁ ὅμοιός του, ὁ ἀπόγονός του, ὡς ἐπίστευτο, ὁ Αἰακίδης καὶ αὐτὸς *Μ. Ἀλέξανδρος*.

Εἷς τοιοῦτος ἥρως προκαλεῖ τὸν θαυμασμὸν θεῶν καὶ ἀνθρώπων «σέβας ἔχει πάντας εἰσορόωντας». Ἡ μῆνίς του δημιουργεῖ τὴν Ἰλιάδα, ἥτις εἶναι διαδοχικὴ σειρὰ σκηνῶν θαυμασμοῦ καὶ τιμῶν πρὸς τὸν ἥρωα. Οἱ ἆθλοί του καὶ αἱ ἐκδηλώσεις τῶν συναισθημάτων καὶ παθῶν του εἶναι ἡ ζωὴ καὶ τὸ πῦρ τῶν στίχων τοῦ θείου ἀοιδοῦ. Καὶ εἰς τὰς σκηνὰς εἰς τὰς ὁποίας ὁ ἥρως εἶναι ἀπών, προβάλλει ζωντανὴ διὰ τοὺς μεμυημένους εἰς τὴν ὁμηρικὴν ποίησιν ἡ εἰκών του, διότι ὅ,τι γίνεται καὶ κατὰ τὴν ἀπουσίαν του εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς δράσεως καὶ τῶν παθῶν ἐκείνου. Αὐτοὶ οἱ θεοὶ μεριμνῶσι διὰ τὸ μεγαλεῖόν του. Εἰς τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἔκρηξις τῆς ὀργῆς του δύναται νὰ τὸν παρασύρῃ εἰς παρεκτροπὴν ἀναξίαν ἑαυτοῦ, ἐπεμβαίνει ἡ Ἀθηνᾶ καὶ τὸ ξίφος δὲν ἐξέρχεται τῆς θήκης. Ὅταν ἡ σφοδρὰ λύπη διὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατρόκλου ἀπειλῇ αὐτὴν τὴν ζωήν του, ἀρνουμένην νὰ συντηρηθῇ διὰ τροφῆς, μεριμνᾷ διὰ τὴν τόνωσιν τοῦ ὀργανισμοῦ του αὐτὸς ὁ Ζεύς, ἐνσταλάζων διὰ τῆς Θέτιδος εἰς τὸ στῆθός του ἀμβροσίαν καὶ νέκταρ. Καὶ ὅταν ὁ ἥρως δὲν δύναται νὰ κορέσῃ τὸ πάθος τῆς ἐκδικήσεώς του—τοῦ

Βίος Ἀχιλλέως (γλυφὴ ἐν περιστομίῳ φρέατος).
[Ἀπόκειται εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Καπιτωλίου].

ὁποίου ἡ πλήρωσις θὰ εἶναι καὶ ὁ θρίαμβός του —διὰ τὸν φόνον τοῦ Πατρόκλου, διότι εἶναι ἄοπλος, ἑτοιμάζει δι' αὐτὸν νέα ὅπλα ὁ κλυτοτέχνης Ἥφαιστος. Τὸ ἴδιον ἐργαστήριον τὸ ὁποῖον προμηθεύει τοὺς κεραυνοὺς εἰς τὸν Δία, κατασκευάζει καὶ τὴν ἀσπίδα τοῦ Ἀχιλλέως (βλ. εἰκόνα ταύτης), διὰ τὴν ὑπέροχον περιγραφὴν τῆς ὁποίας (Ἰλ. Σ. 468—608) ὠνομάσθη ὁ θεῖος ἀοιδὸς καὶ πατὴρ τῆς ζωγραφικῆς. Ἡ περιγραφὴ τῆς ἀσπίδος ταύτης, ὡς καὶ τὸ σύμπλεγμα τοῦ Λαοκόοντος ἔδοσαν ἀφορμὴν εἰς τὸν μέγαν αἰσθητικὸν Λέσιγγ νὰ καθορίσῃ εἰς τὸν «Λαοκόοντά» του τὰ ὅρια τῆς ζωγραφικῆς καὶ τῆς ποιήσεως καὶ νὰ καταδείξῃ τὴν μεταξὺ ὅλων τῶν ποιητῶν ὑπεροχὴν τοῦ θείου Ὁμήρου, ὅστις ἐμφανίζων ἐν τῇ περιγραφῇ του οὐχὶ τὴν ἀσπίδα, ἀλλὰ τὸν θεῖον τεχνίτην κατασκευάζοντα ταύτην, μετατρέπει τὴν ἀνιαρὰν ζωγραφίαν ἑνὸς ἀντικειμένου εἰς ζωηρὰν εἰκόνα μιᾶς πράξεως. Δὲν βλέπει τις τὴν ἀσπίδα, ἀλλὰ τὸν Ἥφαιστον φέροντα πρὸ τοῦ ἄκμονος τὴν σφῦραν καὶ τὴν πυράγραν, σφυρηλατοῦντα ἔπειτα τὰς πλάκας τῶν ἀκατεργάστων μετάλλων καὶ ἐπεξεργαζόμενον τὰς εἰκόνας, αἵτινες θὰ διακοσμήσωσι τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειάν της. Ὁ γευόμενος τῶν θείων στίχων τῆς περιγραφῆς θαυμάζει τὸ ἔργον, ὄχι μόνον διότι νομίζει ὅτι βλέπει αὐτό, ἀλλ' ὡς αὐτόπτης μάρτυς τῆς κατασκευῆς του.

Ὁ Ἀχιλλεὺς κατὰ τοὺς μεθομηρικοὺς χρόνους.— Ποιηταὶ καὶ μυθογράφοι ἐνετρύφων ἀσχολούμενοι μὲ τὸν μῦθον τοῦ Ἀχιλλέως. Ποικίλαι εἶναι αἱ διαρρυθμίσεις τοῦ μύθου τῶν ἐρώτων τοῦ πατρός του Πηλέως καὶ τῆς Θέτιδος καὶ τοῦ μύθου τῆς γεννήσεώς του. Κατὰ τὸ Ἡσιόδειον ποίημα Αἰγιμιός, ὁ Πηλεύς, παρὰ τὴν ὁμηρικὴν παράδοσιν, ἀπέκτησεν ἐκ τῆς Θέτιδος πολλὰ τέκνα (ἓξ κατά τινα ἄλλον μῦθον), ἅτινα ἐφονεύθησαν πάντα ὑπὸ τῆς Θέτιδος, ἥτις ἐβύθιζεν ἕκαστον γεννώμενον εἰς λέβητα ζέοντος ὕδατος (ἢ κατ' ἄλλους μύθους ἔθετεν εἰς τὸ πῦρ) διὰ νὰ δοκιμάσῃ ἂν ἦτο ἀθάνατον ἢ διὰ νὰ φθείρῃ τὰ θνητὰ στοιχεῖα τοῦ σώματός του. Εἰς τὴν αὐτὴν δοκιμασίαν ὤφειλε νὰ ὑποβληθῇ καὶ ὁ Ἀχιλλεύς, ἀλλ' ἐσώθη ἐκ τῆς ἐγκαίρου ἐπεμβάσεως τοῦ Πηλέως, ὅστις ἀγανακτήσας ἐξεδίωξε τοῦ οἴκου του τὴν Θέτιν. Κατὰ τὸν μυθογράφον ὅμως Ἀπολλόδωρον, ἡ Θέτις ἐπὶ πολλὰς νύκτας ἔθετε τὸ νεογέννητον βρέφος εἰς τὴν φλόγα διὰ νὰ φθείρῃ τὰ ἐκ τοῦ πατρός του ἐν αὐτῷ θνητὰ στοιχεῖα καὶ κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἤλειφεν αὐτὸ μὲ ἀμβροσίαν. Δὲν ἠδυνήθη ὅμως ἡ θεὰ νὰ τηρήσῃ ἐπὶ πολὺν χρόνον κρυφὸν τὸ μυστικόν της. Ὁ Πηλεὺς εἶδε μίαν ἑσπέραν τὸν Ἀχιλλέα ἐπάνω εἰς τὰς φλόγας καὶ ἐξέβαλε κραυγὴν τρόμου, ἥτις ἠνάγκασε τὴν Θέτιν νὰ ἐγκαταλίπῃ ἀτελὲς τὸ ἔργον της καὶ νὰ φύγῃ πρὸς τὰς ἀδελφάς της Νηρηίδας.

Κατὰ νεώτερον μῦθον, τοῦ ὁποίου γίνεται μνεία τὸ πρῶτον εἰς τὴν *Ἀχιλληίδα* τοῦ Ῥωμαίου ποιητοῦ Στατίου, ἡ Θέτις ἐβύθισε τὸν Ἀχιλλέα ἅμα τῇ γεννήσει του εἰς τὰ ὕδατα τῆς Στυγὸς διὰ νὰ καταστήσῃ αὐτὸν ἄτρωτον, καὶ ἐπέτυχε τοῦτο. Ἔμεινεν ὅμως τρωτὴ ἡ πτέρνα αὐτοῦ, ἥτις δὲν ἐβράχη, διότι ἐξ αὐτῆς ἐκράτει τὸν Ἀχιλλέα βυθισθέντα ἡ μήτηρ του. Κατ' ἄλλο, εἰς τὸν Ἡσίοδον ἀποδιδόμενον καὶ αὐτό, ποίημα, τὰς *Χείρωνος Ὑποθήκας*, αἵτινες περιέχουσι διδάγματα πρακτικῆς ἀρετῆς καὶ σοφίας, μόνον ὁ Χείρων, εἰς τὸν ὁποῖον παρεδόθη ὁ Ἀχιλλεὺς εὐθὺς μετὰ τὴν φυγὴν τῆς Θέτιδος, ὑπῆρξε, παρὰ τὴν ὁμηρικὴν παράδοσιν περὶ τοῦ Φοίνικος, ὁ παιδαγωγὸς τοῦ Ἀχιλλέως. Κατὰ τοὺς πλείστους ὅμως μυθογράφους καὶ ποιητὰς ἡ ἀνατροφὴ τοῦ Ἀχιλλέως δὲν ἦτο οἵα ἡ εἰς τὰς Ὑποθήκας περιγραφομένη ἀλλ' ὅλως φυσική. Κατ' αὐτοὺς ὁ Χείρων ἔθρεψε τὸν ἥρωα μὲ τὸν μυελὸν τῶν ἀγριοχοίρων καὶ τῶν ἄρκτων καὶ τὰ σπλάγχνα τῶν λεόντων, ἐδίδαξε δὲ αὐτὸν καὶ ἄλλας μὲν τέχνας, κυρίως ὅμως τὴν θήραν (κατά τινας δὲ καὶ νὰ παίζῃ τὴν λύραν, ὅπως παρίστατο εἴς τινα μνημεῖα). Ὁ Πίνδαρος, εἰς τὰ Νέμεια (ΙΙΙ, 43-52), ἔδωκε πλήρη τὴν εἰκόνα τῆς ἐν τῷ Πηλίῳ φυσικῆς ἀγωγῆς τοῦ Ἀχιλλέως. Ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὰς νύμφας Φιλύραν (μητέρα τοῦ Χείρωνος) καὶ Χαρικλὼ (σύζυγον τοῦ Χείρωνος), σείει εἰς τὰς παιδικὰς χεῖράς του βαρὺ ἀκόντιον καὶ εἰς ἡλικίαν ἓξ ἐτῶν, ταχὺς ὡς οἱ ἄνεμοι, συναγωνίζεται εἰς τὸν δρόμον μὲ τὰς ἐλάφους καὶ καταβάλλει λέοντας, προκαλῶν τὸν θαυμασμὸν τῆς Ἀρτέμιδος καὶ Ἀθηνᾶς, διότι φονεύει ἐλάφους «ἄνευ κυνῶν, δολίων θ' ἑρκέων, ποσσὶ γὰρ κράτεσκε». Ἂν καὶ χωρισθεῖσα τοῦ θνητοῦ συζύγου της ἡ Θέτις δὲν ἔπαυσε νὰ ἐπαγρυπνῇ ἐπὶ τοῦ Ἀχιλλέως· διὰ τοῦτο αὐτή, κατὰ τοὺς πλείστους τῶν μύθων, καὶ οὐχὶ ὁ Πηλεύς, ὅταν ἐγνώσθη ὅτι ὁ Κάλχας προεῖπεν, ὅτι ἄνευ αὐτοῦ εἶναι ἀδύνατος ἡ ἅλωσις τῆς Τροίας, προβλέπουσα ὅτι θὰ ἐφονεύετο ἐν Τροίᾳ, ἔκρυψεν αὐτόν, ὅτε ἦτο ἐννέα ἐτῶν, ὑπὸ γυναικεῖα ἐνδύματα εἰς τὸν οἶκον τοῦ Λυκομήδους, βασιλέως τῆς Σκύρου, ἔνθα ἀνδρωθεὶς ἀπέκτησεν ἐκ τῆς κόρης του *Δηιδαμείας* τὸν *Πύρρον* ἢ *Νεοπτόλεμον*. Ἀνεκάλυψεν ὅμως τὸ καταφύγιον τοῦ ἥρωος ἡ πρὸς αὐτὸν πρεσβεία τῶν Ἀχαιῶν ἐκ τοῦ Ὀδυσσέως, Νέστορος καὶ Διομήδους διὰ στρατηγήματος τοῦ πρώτου, ὅστις, ἀφοῦ ἀφῆκεν ἐν τῷ προαυλίῳ τοῦ ἀνακτόρου δόρυ καὶ ἀσπίδα, διέταξεν ἔπειτα νὰ σαλπίσωσι καὶ νὰ κρούσωσι τὰ ὅπλα. Κατὰ τὸν θόρυβον ἐκεῖνον ὁ Ἀχιλλεὺς ἔσχισε τὰ γυναικεῖα ἐνδύματά του καὶ δραμὼν ἥρπασε τὰ ἐν τῷ προαυ-

Digitized by Google

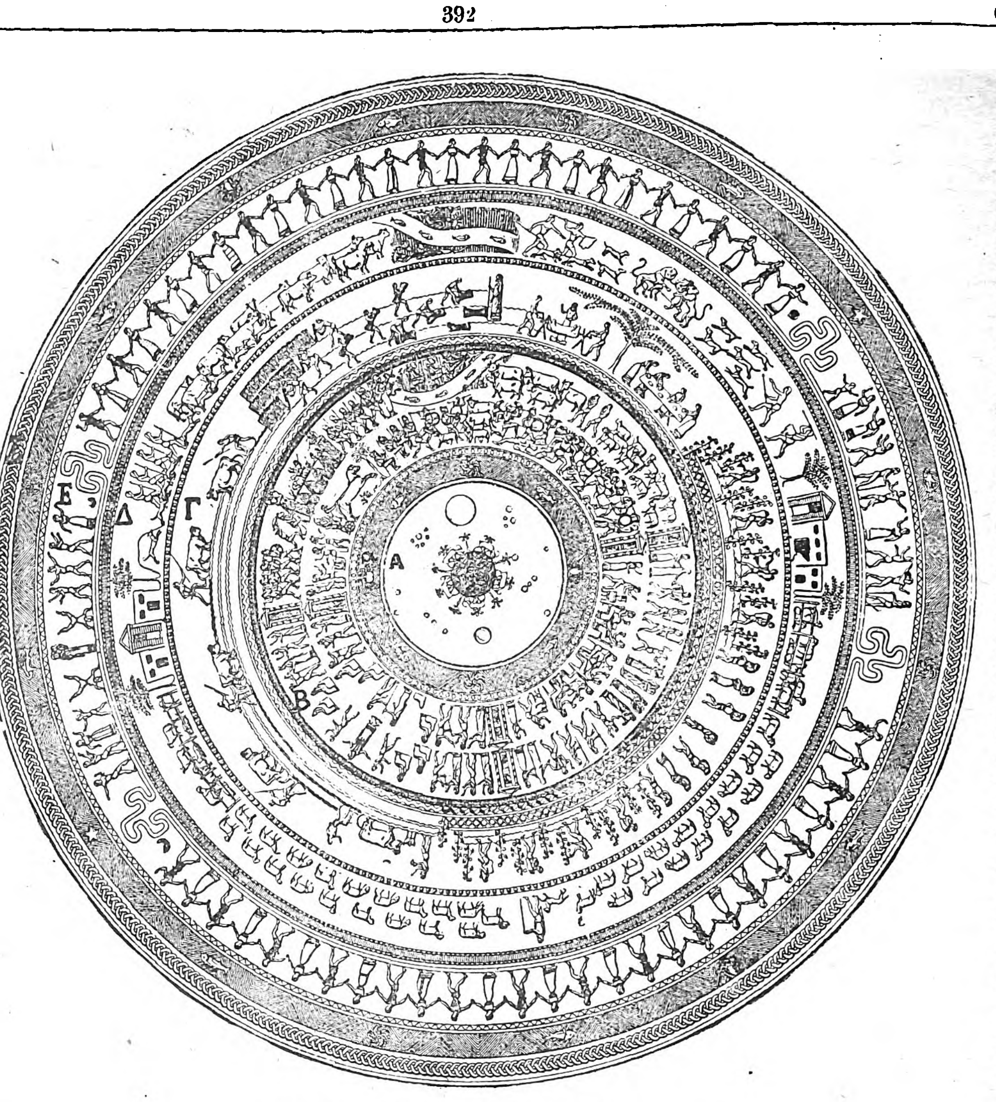

Weniger: *Ἡ ἀσπὶς τοῦ Ἀχιλλέως.*
[κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Ὁμήρου (Ἰλ. Σ. 468—617)]
[Α= τὸ σύμπαν (γῆ, ἥλιος, σελήνη, ἀστερισμοί)· α=θάλασσα· Β (ἐκ κασσιτέρου)=μία πόλις ἐν εἰρήνῃ καὶ μία ἐν πολέμῳ· Γ (ἐκ χρυσοῦ)=ἀροτρίωσις, θερισμός, τρυγητός· Δ (ἐκ κασσιτέρου)=ἀγέλη βοῶν προσβαλλομένη ὑπὸ λεόντων καὶ ποίμνη προβάτων· Ε (ἐκ κασσιτέρου)=χορός· ΕΖ (ἐκ χαλκοῦ)=ὠκεανός· Ζ=ἄντυξ ἐκ μεταλλίνων νημάτων].

λίῳ ὅπλα, ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ποικίλα εἶναι καὶ τὰ ἐν Τροίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ πολεμικὰ ἢ ἄλλα ἐπεισόδια τοῦ ἥρωος, ἅτινα περιγράφονται εἰς τὰ ἄλλα κυκλικὰ ἔπη, εἶναι δὲ ἄγνωστα εἰς τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν. Οὕτω, κατὰ μὲν τὰ Κύπρια ἔπη, ἐν Τευθρανίᾳ, κατὰ τῆς ὁποίας ἐπετέθησαν οἱ Ἀχαιοί, ὅτε προσωρμίσθησαν εἰς τὰς μικρασιατικὰς ἀκτάς, ἐκλαβόντες αὐτὴν ἀντὶ τῆς Τροίας, ἐτραυμάτισεν ὁ Ἀχιλλεὺς τὸν ἥρωα Τήλεφον, τὸν ὁποῖον ἐθεράπευσεν ἐν Ἄργει ἐπανελθὼν ἐκ τῆς Τευθρανίας. Κατὰ τὸν ἐξ Ἄργους εἰς Τροίαν πλοῦν, ὅτε ἕνεκα τῆς τρικυμίας διεσκορπίσθη ὁ στόλος τῶν Ἀχαιῶν, τὰ πλοῖα τοῦ Ἀχιλλέως παρεσύρθησαν ὑπὸ τῶν κυμάτων εἰς τὴν νῆσον Σκῦρον, ἔνθα ἐνυμφεύθη οὗτος τὴν Δηιδάμειαν, τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως αὐτῆς Λυκομήδους. Ἐν Αὐλίδι, ἔνθα ἠθροίσθη ὁ ἀποτυχὼν εἰς τὰς προγενεστέρας ἐκστρατείας στόλος τῶν Ἀχαιῶν, ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν ὁ Ἀχιλλεὺς πρὸς τὸν Ἀγαμέμνονα, διότι ὢν ἠναγκασμένος οὗτος νὰ θυσιάσῃ τὴν θυγατέρα του Ἰφιγένειαν πρὸς ἐξιλασμὸν τῆς Ἀρτέμιδος, εἶχε διαδόσει, ὅτι θὰ ὑπανδρεύσῃ αὐτὴν μετὰ τοῦ Ἀχιλλέως. Ἐν Τροίᾳ ἐφόνευσε τὸν Κύκνον, υἱὸν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τὸν Τρωίλον, υἱὸν τοῦ Πριάμου (τούτου ὁ θάνατος ἀπεικονίζεται εἰς πολλὰ ἀγγεῖα) καὶ ἐκυρίευσε πολλὰς πόλεις αὐτῆς. Αὐτὸς ἠμπόδισε καὶ τοὺς Ἀχαιοὺς ν᾽ ἀπέλθωσι τῆς Τροίας πρὶν ἢ κυριεύσωσι τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς, τὸ Ἴλιον. Κατὰ δὲ τὴν Αἰθιοπίδα τοῦ Ἀρκτίνου, εἰς τὴν ὁποίαν συνεχίζονται τὰ ἐν Τροίᾳ συμβάντα μετὰ τὴν ταφὴν τοῦ Ἕκτορος, ὁ Ἀχιλλεὺς ἐφόνευσε καὶ τοὺς πρὸς ἐπικουρίαν τῶν Τρώων ἐλθόντας συμμάχους των, τὴν ἡρωϊκὴν Πενθεσίλειαν, βασίλισσαν τῶν Ἀμαζόνων, καὶ τὸν Μέμνονα, τὸν υἱὸν τῆς Ἠοῦς. Ἐπειδὴ δὲ ἠναγκάσθη νὰ φονεύσῃ τὸν δυσειδῆ καὶ θρασὺν Θερσίτην, ἐξυβρίσαντα αὐτόν, ἔγινεν αἴτιος στάσεως τῶν Ἀχαιῶν, ἥτις κατηυνάσθη μόνον μετὰ τὸν ἀπόπλουν αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ὀδυσσέως εἰς Λέσβον, ἵνα καθαρθῇ ἐν αὐτῇ ἐκ τοῦ φόνου.

Ἐν τῇ Αἰθιοπίδι περιεγράφετο καὶ ὁ θάνατός του ἐκ τοῦ τραύματος τὸ ὁποῖον ἔλαβεν εἰς τὴν πτέρναν ἐκ βέλους τοῦ Πάριδος βοηθουμένου ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος κατὰ τὰς Σκαιὰς Πύλας, ὅτε ἐφώρμησε πρὸς ἅλωσιν τῶν τειχῶν τοῦ Ἰλίου. Ὡσαύτως ἐν Αἰθιοπίδι περιγράφεται καὶ ἡ σφοδρὰ μάχη ἥτις συνήφθη μεταξὺ τῶν Ἀχαιῶν καὶ τῶν Τρώων περὶ τὸν νεκρόν του καὶ αἱ διὰ τὸν νεκρὸν ἥρωα θρηνῳδίαι τῶν Ἀχαιῶν, τῆς Θέτιδος μετὰ τῶν Νηρηίδων, καὶ τῶν Μουσῶν, αἵτινες εἶναι μία παραλλαγὴ τῶν ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ (Ω, 35 κέξ.) περιγραφομένων. Περὶ δὲ τοῦ θανάτου τοῦ ἥρωος ἔλεγον οἱ περὶ αὐτοῦ μῦθοι ὅτι, ὅτε ἐτέθη ἐπὶ τῆς πυρᾶς τὸ σῶμα τοῦ Ἀχιλλέως, ἡ Θέτις ἥρπασεν αὐτὸ καὶ τὸ ἔφερεν εἰς τὰ Ἠλύσια πεδία (κατὰ τὸν λυρικὸν ποιητὴν Ἴβυκον) ἢ εἰς τὴν ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Δουνάβεως (ἀρχαίου Ἴστρου) νησῖδα Λευκήν, ἔνθα κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ὑπῆρχον ναοὶ καὶ βωμοὶ τοῦ ἥρωος. Ἐν τῇ Λευκῇ ἐλέγετο ὅτι εἶχον μεταφερθῆ καὶ οἱ φίλοι του Πάτροκλος, Ἀντίλοχος καὶ Αἴας καταστάντες καὶ αὐτοί, ὡς ὁ Ἀχιλλεύς, ἀθάνατοι, καὶ ὅτι μετὰ τούτων διήρχετο ἐν μακαρίᾳ εὐδαιμονίᾳ ἐν αὐτῇ.

Κατ᾽ ἄλλους πάλιν μύθους, ἐν Λευκῇ συνέζη μετὰ τῆς Ἰφιγενείας, τῆς ἁρπαγείσης ἐκ τοῦ βωμοῦ τῆς ἐν Αὐλίδι Ἀρτέμιδος πρὶν ἢ θυσιασθῇ, ἢ τῆς Μηδείας, ἢ τῆς Ἑλένης ἢ τῆς Πολυξένης τῆς θυγατρὸς τοῦ Πριάμου, τὴν ὁποίαν εἶχε συζευχθῆ κατά τινα μῦθον ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θυμβραίου Ἀπόλλωνος, ἐν τῷ ὁποίῳ καὶ ἐφονεύθη κατὰ τὸν αὐτὸν μῦθον, ὅτε ἐτελοῦντο ἐν αὐτῷ οἱ γάμοι του, ὑπὸ τοῦ ἐνεδρεύοντος Πάριδος. Κατά τινα παραλλαγὴν τοῦ τελευταίου μύθου ἡ Πολυξένη ἐσφάγη ἐπὶ τοῦ παρὰ τὸ Σίγειον τύμβου τοῦ ἥρωος ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, παρὰ τῶν ὁποίων εἶχεν ἀξιώσει τοῦτο ἡ σκιὰ τοῦ Ἀχιλλέως, ἐμφανισθεῖσα εἰς αὐτοὺς ὅτε εἶχον ἑτοιμασθῆ πρὸς ἀπόπλουν. Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ ἥρως τοῦ ὁποίου οἱ μῦθοι ἐνέπνευσαν ὄχι μόνον τοὺς δοκιμωτέρους τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ποιητῶν, ὡς τὸν Ὅμηρον, τὸν Ἡσίοδον, τὸν Ἀρκτῖνον, τὸν Στασῖνον, τὸν Πίνδαρον κ.ἄ., καὶ καλλιτεχνῶν, ἀλλὰ καὶ ποιητὰς καὶ καλλιτέχνας Ρωμαίους (Ἀχιλληΐς, *Στατίου*), τοῦ Μεσαίωνος (Ἀχιλληΐς, ἔπος βυζαντινὸν) καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων, Ἕλληνας καὶ ξένους.

Λατρεία τοῦ ἥρωος καὶ ἑρμηνεία τῶν μύθων. —Γενόμενος ἀθάνατος μετὰ τὸν θάνατόν του ὁ ἥρως ἔτυχε θείας λατρείας πολλαχοῦ, ἰδίως δὲ εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τὰ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἐν Λακωνίᾳ καὶ ἰδίως ἐν τῇ εἰρημένῃ νήσῳ Λευκῇ, ἔνθα ἄλλοι μὲν εἶχον ἴδει πολλάκις, ὡς ἐλέγετο, αὐτὸν ὑπὸ μορφὴν νεανίου μὲ θείαν καλλονήν, φέροντα χρυσῆν πανοπλίαν καὶ χρυσοῦν εἰς τὴν ξανθὴν κόμην τῆς κεφαλῆς του στέφανον, καὶ χορεύοντα ἔνοπλον, ἄλλοι δὲ ἐκ τῶν προσεγγιζόντων εἰς τὰς ἀκτὰς ἐκείνας ναυτικῶν εἶχον ἀκούσει αὐτὸν ψάλλοντα νικητήριον παιᾶνα.

Αἱ σχέσεις τοῦ ἥρωος πρὸς τὴν Ἑλένην, ἐκ τῆς ὁποίας, ὡς ἐλέγετο, εἶχεν ἀποκτήσει καὶ υἱὸν πτερωτόν, τὸν *Εὐφορίωνα*, ὅστις κατά τινας ἑρμηνευτὰς τῶν μύθων τοῦ ἥρωος εἶναι ἡ εἰκὼν τῆς πρωϊνῆς αὔρας, τὸ ὄνομα τῆς νήσου—Λευκή—εἰς τὴν ὁποίαν διέτριβεν, ὅτε ἀπεθεώθη, καὶ ἡ χρυσῆ πανοπλία τὴν ὁποίαν ἐπιστεύετο ὅτι ἔφερε πάντοτε διατρίβων ἐκεῖ, ὡς καὶ ἡ ξανθὴ κόμη του, παρεκίνησε πολλοὺς ἑρμηνευτὰς νὰ θεωρήσωσι τὸν Ἀχιλλέα μίαν ἡλιακὴν θεότητα, ἐνῷ ἄλλοι ἐκ τῶν μετὰ τῆς Θέτιδος, θεᾶς τῶν ὑδάτων, καὶ τῶν μετὰ τοῦ Σπερχειοῦ σχέσεών του, πιστεύουσιν ὅτι ἦτο ποτάμιος θεότης. Πολλοὶ τῶν ἑρμηνευτῶν τῶν μύθων τοῦ ἥρωος ἐπεχείρησαν νὰ ἑρμηνεύσωσιν αὐτοὺς καὶ ἐκ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ ὀνόματός του. Ἐκ τῶν ἐτυμολογιῶν (*ἄχος ἰάλλειν*—*ἄχος Ἰλιεὺς*—*ἄχος λαοῦ*—*α* (στερητ.) καὶ *χιλὸς*—θέμα συγγενὲς πρὸς τὸ *ἀχλὺς*—θέμα συγγενὲς πρὸς τὸ τῆς λέξεως *Ἀχελῷος* κλπ.) φαίνεται ἐπικρατοῦσα ἡ δεχομένη, ὅτι τὸ θέμα *(αχ)* τῆς λέξεως *Ἀχιλλεὺς* ἔχει συγγένειαν πρὸς τὸ θέμα τῶν λέξεων *Ἀχελῷος*, *Ἴναχος*, *Ἄραχθος*, *Ἀχέρων*, *Ἀχαιὸς* καὶ ὅτι,

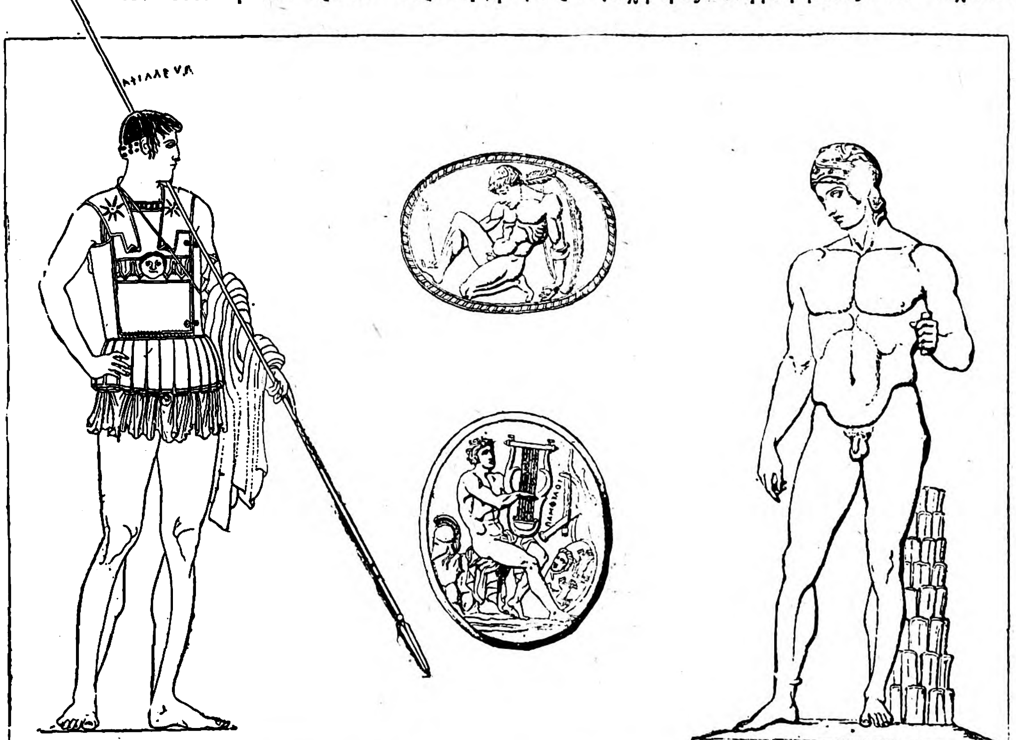

Ὁ Ἀχιλλεὺς ἐν τῇ τέχνῃ.
[Ἀριστερᾷ: Ἀπεικόνισις τοῦ Ἀχιλλέως ἐπὶ ἀρχαίου ἀγγείου. Δεξιᾷ: *Ἀχιλλεὺς ὁ Βοργήσιος* (κατὰ *Βισκόντι*), ἄγαλμα ἀποτεθειμένον ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου.—Ἐν τῷ μέσῳ: ἄνω· ὁ Ἀχιλλεὺς ἐξάγων τὸ βέλος ἐκ τοῦ ποδός του (γλυπτὸς δακτυλιόλιθος)· κάτω, Ἀχιλλεὺς κιθαρῳδὸς (γλυφὴ ἐπὶ ἀμεθύστου λίθου, ἔργον τοῦ Παμφίλου).]

Digitized by Google

κατὰ ταῦτα, ὁ Ἀχιλλεὺς εἶναι ἡ προσωποποίησις τῆς φυλῆς τῶν *Ἀχαιῶν*, τῶν ποταμίων δηλ. λαῶν καὶ ὅτι εἶναι κατ' ἀκολουθίαν ὁ κατ' ἐξοχὴν Ἀχαιὸς ἥρως.

ΠΗΓΑΙ—ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκ τῶν ἀρχαίων ποιητῶν, ἰδίως ὁ *Ὅμηρος*, ὁ *Ἡσίοδος* καὶ ὁ *Πίνδαρος*, ὁ μυθογράφος *Ἀπολλόδωρος* καὶ ὁ *Παυσανίας*. Τὰ σχετικὰ ἄρθρα τῶν λεξικῶν *Roscher*, *Darremberg-Saglio*, *Pauly-Wissowa-Descharme*, Μυθολ.—*E. Mayer*, Indog. Mythen., Achilleis κ. ἄ.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— [ΤΕΧΝΗ] Ὁ Ὅμηρος παριστάνει τὸν Ἀχιλλέα ὡς τὸν ρωμαλεώτερον καὶ συγχρόνως τὸν ὡραιότερον ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἡρώων, οἱ ὁποῖοι συνηθροίσθησαν ἔμπροσθεν τῆς Τροίας. Ἦτο ξανθὸς καὶ μὲ ὀφθαλμοὺς ἀστράπτοντας, μεγαλόσωμος καὶ ταχύπους, ἦτο ἡ ὑπερηφάνεια τῶν Ἀχαιῶν καὶ ὁ τρόμος τῶν Τρώων. Οἱ ἴδιοι οἱ ἀρχαῖοι, ὅπως ὁ Λιβάνιος, ὁ Φιλόστρατος, ὁ Ἡλιόδωρος, μᾶς λέγουν, ὅτι οἱ καλλιτέχναι παρίστανον τὸν Ἀχιλλέα μὲ τοὺς χαρακτῆρας ἑνὸς νεαροῦ ἀνδρός, τοῦ ὁποίου ἡ λιγυρὰ μορφὴ ἐδείκνυε τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν εὐκινησίαν. Ὁ Φιλόστρατος ὁ νεώτερος περιγράφει μίαν εἰκόνα εἰς τὴν ὁποίαν αἱ κόραι τοῦ Λυκομήδους ἔπαιζον εἰς ἕνα λειμῶνα ἐσπαρμένον μὲ ἄνθη· ἐν μέσῳ αὐτῶν ἦτο ὁ Ἀχιλλεύς, ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ ἐφόρει γυναικεῖα ἐνδύματα, ἐν τούτοις ἐφαίνετο ὅτι ἦτο ἀνήρ, ἕνεκα τῆς ὁρμητικῆς χάριτος αὐτοῦ καὶ τῆς μακρᾶς κόμης, τὴν ὁποίαν ἀνεχαίτιζεν, ἔρριπτε δηλαδὴ πρὸς τὰ ὀπίσω, ὁ ἄνεμος. Ὁ δὲ Ἡλιόδωρος (Αἰθιοπικῶν, ΙΙ, 2) περιγράφει διὰ μακρῶν τὴν πλαστικὴν μορφὴν τοῦ ἐθνικοῦ ἥρωος τῶν Ἑλλήνων, λέγων τὰ ἑξῆς:

«Νεανίσκος Ἀχίλλειόν τι τῷ ὄντι πνέων, καὶ πρὸς ἐκεῖνον τὸ βλέμμα καὶ τὸ φρόνημα ἀναφέρων, ὀρθὸς τὸν αὐχένα καὶ ἀπὸ τοῦ μετώπου τὴν κόμην καὶ πρὸς τὸ ὄρθιον ἀναχαιτίζων. Ἡ ρὶς ἐν ἀπαγγελίᾳ θυμοῦ καὶ οἱ μυκτῆρες ἐλευθέρως τὸν ἀέρα εἰσπνέοντες· ὀφθαλμὸς οὔπω μὲν χαροπός, χαροπώτερον δὲ μελαινόμενος, σοβαρόν τε ἅμα καὶ οὐκ ἀκόλαστον βλέπων, οἷον θαλάσσης ἀπὸ κύματος εἰς γαλήνην ἄρτι λεαινομένης.»

Τὰ ἀγάλματα τοῦ Ἀχιλλέως. — Πολὺ συχνὰ ἦσαν εἰς τὴν ἀρχαιότητα τὰ ἀγάλματα τοῦ Ἀχιλλέως, εἶχον δώσει μάλιστα καὶ τὸν τύπον εἰς ὁλόκληρον σειρὰν ἀγαλμάτων, τὰ ὁποῖα ὁ Πλίνιος ὀνομάζει Achillae statuae.

Τὰ ἀγάλματα ταῦτα παρίστων γυμνοὺς ἐφήβους οἱ ὁποῖοι ἐκράτουν τὴν λόγχην, τὴν ὁποίαν μετεχειρίζοντο εἰς τὰ γυμνάσια. Ἐν τούτοις, ἂν καὶ τόσον πολλὰ ἦσαν τὰ ἀγάλματα τοῦ Ἀχιλλέως, οὐδὲν ἀπὸ τὰ ἀγάλματα, τὰ ὁποῖα διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν, δύναται ν' ἀποδοθῇ μετ' ἀσφαλείας εἰς τὸν ἥρωα τοῦ Ὁμήρου, διότι αἱ ἰδανικαὶ μορφαὶ τῶν ἀγαλμάτων αὐτοῦ εἶναι δύσκολον νὰ διακριθοῦν ἀπὸ τὰς μορφὰς τοῦ Ἄρεως. Ἤδη καὶ ὁ Ὅμηρος (Ἰλ. Κ, 131) παρομοιάζει τὸν Ἀχιλλέα πρὸς τὸν Ἄρην, λέγων: «ἶσος Ἐνυαλίῳ κορυθάϊκι πολεμιστῇ». Γνωρίζομεν ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Σκόπας εἶχε κάμει ἄγαλμα τοῦ Ἀχιλλέως καὶ μέγα σύμπλεγμα ἀναφερόμενον πρὸς ἐπεισόδια τοῦ βίου του. Ἐπίσης ἀναφέρεται περίφημον χαλκοῦν ἄγαλμα τοῦ Ἀχιλλέως, τὸ ὁποῖον εἶχε φιλοτεχνήσει ὁ χαλκοπλάστης Σιλανίων. Τὸ δὲ ὡραῖον ἄγαλμα τοῦ Λούβρου, τὸ ὁποῖον ὀνομά-

Ο Αἴας φέρων τὸν νεκρὸν τοῦ Ἀχιλλέως.

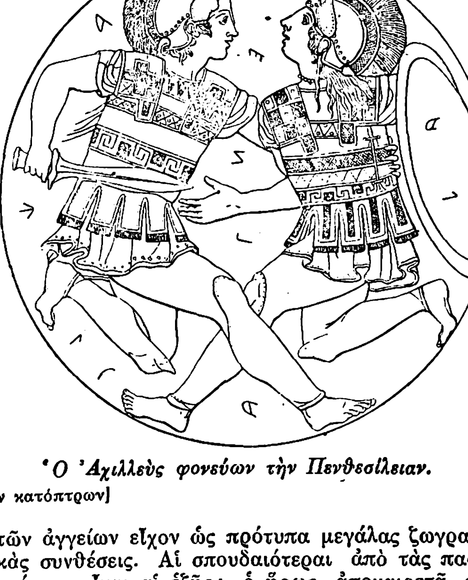

Ὁ Ἀχιλλεὺς φονεύων τὴν Πενθεσίλειαν.

[Ἐπὶ ἀρχαίων κατόπτρων]

ζεται *Ἀχιλλεὺς ὁ Βοργήσιος*, μόνον κατὰ συμπερασμὸν ἀποδίδεται εἰς τὸν Ἀχιλλέα. Γενικῶς θεωρεῖται ὡς ἀντίγραφον ἀγάλματος τοῦ Ἀλκαμένους. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν ἐποχήν, τὴν ὁποίαν ὁ Winckelmann ὀνομάζει τοῦ ὑψηλοῦ ὕφους, τοῦ ἁπλοῦ καὶ ἠρέμου κάλλους. Ἡ κανονικότης τῶν μορφῶν καὶ ἡ ἁρμονία τῶν μελῶν ἀποδεικνύει τὸ ἄγαλμα τοῦτο ὡς κανόνα ὡραίων ἀναλογιῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Δὲν ἔχει ἄλλο ἔνδυμα παρὰ μόνον τὴν κομψὴν περικεφαλαίαν, ἡ ὁποία σκεπάζει τὴν μακρὰν κόμην αὐτοῦ.

Τὰ συμπλέγματα τοῦ Ἀχιλλέως. — Πλεῖστα δὲ εἶναι τὰ συμπλέγματα, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς τὸν Ἀχιλλέα, πολλὰ δὲ ἀνάγλυφα ἔχουν σωθῆ μέχρις ἡμῶν. Τὰ περισσότερα ἀναπαριστάνουν τὸ ὡραῖον ἐπεισόδιον, περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλεῖ ὁ Φιλόστρατος. Ἄλλα παριστάνουν τὸν Πρίαμον ἱκετεύοντα τὸν Ἀχιλλέα (ἀνάγλυφα τοῦ Καπιτωλίνου Μουσείου καὶ τοῦ Λούβρου). Εἰς σαρκοφάγους ἀπεικονίζεται ἡ Πενθεσίλεια ἐκπνέουσα εἰς τοὺς βραχίονας τοῦ ἥρωος. Εἰς δὲ τὸν *Ἰλιακὸν πίνακα* τοῦ Καπιτωλίνου Μουσείου (Iliacae tabulae) ἀπεικονίζονται τὰ κατορθώματα τοῦ Ἀχιλλέως ἔμπροσθεν τῆς Τροίας, ἐπίσης καὶ εἰς ἄλλο στρογγυλὸν μαρμάρινον ἀνάγλυφον, στεφάνην φρέατος, ἐκτυλίσσεται ὁλόκληρος ὁ βίος τοῦ Ἀχιλλέως ἀπὸ τὴν γέννησίν του ἕως τὸν φόνον τοῦ Ἕκτορος. Ὁ Παυσανίας (10,13,3) ἀναφέρει ἓν σύμπλεγμα τὸ ὁποῖον ἀφιέρωσαν οἱ κάτοικοι τῆς Φαρσάλου, καὶ τὸ ὁποῖον παρίστανεν ἔφιππον τὸν Ἀχιλλέα καὶ τρέχοντα παραπλεύρως αὐτοῦ τὸν Πάτροκλον. Ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἀχιλλέως ἐμφανίζεται καὶ εἰς θεσσαλικὰ νομίσματα.

Οἱ ζωγραφικοὶ πίνακες. — Ὅπως οἱ γλύπται, οὕτω καὶ οἱ ζωγράφοι τῆς ἀρχαιότητος ἐξεμεταλλεύθησαν ἀφθόνως τὸν ὡραῖον μῦθον τοῦ Ἀχιλλέως. Ἔχομεν πλείστας τοιχογραφίας τῆς Πομπηΐας, αἱ ὁποῖαι παριστάνουν διάφορα ἐπεισόδια ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἥρωος. Εἰς μίαν σπουδαιοτάτην τοιχογραφίαν εἶναι ἀπεικονισμένος ὁ Ἀχιλλεὺς διδασκόμενος ἀπὸ τὸν κένταυρον Χείρωνα νὰ παίζῃ λύραν. Εἰς ἄλλην βλέπομεν τὸν Ἀχιλλέα σύροντα τὸ ξίφος του διὰ νὰ κτυπήσῃ τὸν Ἀγαμέμνονα, ἄλλαι τοιχογραφίαι ἀναπαριστάνουν τὸ ἐπεισόδιον τοῦ Ἀχιλλέως εἰς τὴν Σκῦρον. Σπουδαία δὲ ζωγραφικὴ σύνθεσις σώζεται ἐπίσης εἰς τὴν Πομπηΐαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Ἀχιλλεὺς διατάσσει τὸν Πάτροκλον νὰ ἐπιστρέψῃ τὴν Βρισηΐδα εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Ἀγαμέμνονος.

Ἰδίως, φαίνεται, ὅτι ὑπῆρξε πολὺ ἀγαπητὴ ἡ σκηνὴ τοῦ Ἀχιλλέως εἰς τὴν Σκῦρον, ἡ ὁποία ἐχρησίμευσε μάλιστα καὶ ὡς θέμα τραγῳδιῶν τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ Εὐριπίδου. Ὁ Ἀχιλλεὺς εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῶν θυγατέρων τοῦ Λυκομήδους, ὅτε φθάνει ὁ Ὀδυσσεύς, μεταμορφωμένος εἰς ἔμπορον πωλοῦντα διάφορα ἀντικείμενα· ὁ Ἀχιλλεὺς εἶναι ἀκόμη ἐνδεδυμένος μὲ γυναικεῖα ἐνδύματα, μόλις ὅμως βλέπει τὰ πωλούμενα ἀντικείμενα, ἀντὶ νὰ ἀναζητήσῃ κοσμήματα, ὡς αἱ κόραι τοῦ βασιλέως τῆς Σκύρου, ρίπτεται καὶ ἁρπάζει τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ ξίφος καὶ οὕτως ἀνακαλύπτεται. Κατὰ πληροφορίαν τοῦ Παυσανίου (1,22,6) ὁ ζωγράφος Πολύγνωτος εἶχε ἀπεικονίσει τὴν σκηνὴν ταύτην εἰς τὴν Πινακοθήκην τῶν προπυλαίων τῶν Ἀθηνῶν. Διεσώθη δὲ καὶ εἰς τὴν Σπάρτην, εἰς τὸ ἔδαφος μιᾶς οἰκίας τῆς πόλεως, ἡ ὁποία θὰ ἦτο ἄλλοτε ρωμαϊκὸν λουτρὸν ἢ ρωμαϊκὴ ἔπαυλις, θαυμάσιον ψηφιδωτόν, τὸ ὁποῖον παριστάνει τὴν σκηνὴν ταύτην.

Καὶ αἱ μὲν μεγάλαι ζωγραφικαὶ συνθέσεις ἔχουν ἀπολεσθῆ αἱ πλεῖσται, ἐκτὸς τῶν σωζομένων εἰς τὴν Πομπηΐαν, αἱ ὁποῖαι εἶναι βεβαίως ἀντίγραφα παλαιοτέρων, εἰς πλεῖστα ὅμως ἀγγεῖα ἔχομεν τὴν παράστασιν τοῦ υἱοῦ τοῦ Πηλέως, δὲν ὑπάρχει δὲ ἀμφιβολία ὅτι πολλαὶ ἀπὸ τὰς παραστάσεις αὐτὰς τῶν ἀγγείων εἶχον ὡς πρότυπα μεγάλας ζωγραφικὰς συνθέσεις. Αἱ σπουδαιότεραι ἀπὸ τὰς παραστάσεις εἶναι αἱ ἑξῆς: ὁ ἥρως ἀποχαιρετᾷ τὸν Πηλέα, τὸν Νηρέα καὶ τὴν Θέτιδα, θεραπεύει τὴν πληγὴν τοῦ Πατρόκλου, παίζει κύβους μὲ τὸν Αἴαντα, φονεύει τὸν Ἕκτορα, σύρει τὸ πτῶμα αὐτοῦ μὲ τὸ ἅρμα του, φονεύει τὴν Πενθεσίλειαν, δέχεται τὸν Πρίαμον, κλαίει τὸν Πάτροκλον.

Ὁ Ἀχιλλεὺς εἰς τὰ μικροτεχνήματα. — Ἡ μικροτεχνία, ἡ τορευτικὴ καὶ ἡ μικρογλυφική, μετ' ἰδιαιτέρας εὐχαριστήσεως ἀπεικόνισαν σκηνὰς σχετικὰς μὲ τὸν Ἀχιλλέα. Διεσώθησαν πολλὰ μικρὰ ἔργα τέχνης ποικίλης φύσεως, τὰ ὁποῖα παριστάνουν τὴν εἰκόνα τοῦ Ὁμηρικοῦ ἥρωος. Εἰς τὴν Ἐθνικὴν βιβλιοθήκην τῶν Παρισίων σώζεται ἀργυροῦς δίσκος γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα *Ἀσπὶς τοῦ Σκιπίωνος*, εἰς τὸν ὁποῖον παριστάνεται ὁ Ἀχιλλεὺς διατάσσων τὸν Πάτροκλον νὰ ἀποδώσῃ τὴν Βρυσηΐδα εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Ἀγαμέμνονος, δηλαδὴ τὸ ἴδιον θέμα, τὸ ὁποῖον παρεστάθη καὶ εἰς μίαν ἀπὸ τὰς τοιχογραφίας τῆς Πομπηΐας. Εἰς ἓν κάτοπτρον εἰκονίζεται ὁ ἥρως ἐνδυόμενος τὴν πανοπλίαν, τὴν ὁποίαν τοῦ ἔφερεν ἡ Θέτις. Ἐπίσης σώζεται καὶ εἷς περίφημος ἔγγλυφος δακτυλιόλιθος, ὁ ὁποῖος μάλιστα εἶναι ὑπογεγραμμένος μὲ τὸ ὄνομα τοῦ τεχνίτου Παμφίλου, καὶ ὁ ὁποῖος παριστάνει τὸν Ἀχιλλέα ὡς κιθαρῳδόν. Εἷς ἄλλος θαυμάσιος δακτυλιόλιθος ἀπεικονίζει τὸν Ἀχιλλέα μανθάνοντα τὸν θάνατον τοῦ Πατρόκλου.

Ἐν γένει, σχετικῶς μὲ τὰς ἀρχαίας παραστάσεις τοῦ Ἀχιλλέως, πρέπει νὰ σημειωθῇ ἡ γενικὴ παρατήρησις, ὅτι ἡ ἀπεικόνισις τοῦ ἥρωος μόνου εἶναι σπανία· ἐνίοτε εἰς ἀγγεῖα, ὅπου παριστάνεται ὁ ἥρως, ἄνω τῆς εἰκόνος αὐτοῦ φέρεται ἡ ἐπιγραφή: ΑΧΙΛΛΕΥΣ. Πολυάριθμοι ὅμως καὶ πολυποίκιλοι εἶναι αἱ παραστάσεις, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἀπὸ τὸν πλούσιον καὶ ἑλκυστικὸν κύκλον τῶν μύθων καὶ ἐπεισοδίων, τῶν ἀναφερομένων ἢ σχετιζομένων μὲ τὸν Ἀχιλλέα. Διότι ἐνταῦθα ἔχομεν ὄχι μόνον τὰς ἰδιαιτέρας σκηνὰς τοῦ βίου τοῦ Ἀχιλλέως, ἀλλὰ καὶ τὸν σύνδεσμον αὐτοῦ μὲ ὅλους τοὺς Ἀχαιοὺς ἥρωας τοῦ μυθικοῦ κόσμου καὶ προσέτι μὲ τὸν περιλάλητον εἰς τὴν ἀρχαιότητα κύκλον τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου.

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

— **«Ἀχιλλεύς».** Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔφερον κατὰ τὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821 πλεῖστα ὑδραϊκά, ψαριανὰ καὶ σπετσιώτικα πολεμικὰ πλοῖα. Δηλαδὴ τῶν Σπετσιωτῶν Νικολάου Λαζάρου, Ἠλία Θερμισιώτη, Ἀναστασίου Κυριακοῦ, Γκίκα Μπόταση, Ἀναστασίου Ματθαίου, Θεοδώρου Ὀρλώφ, Ἰωάννου Γ. Μαθιοῦ, τὰ τῶν Δημητρίου Βούλγαρη καὶ Δημητρίου Τσαμαδοῦ ἐξ Ὕδρας καὶ τὰ τῶν Γ. Σαρῆ, Ἀναγνώστου Μπουρέκα καὶ Δ. Παπαμικὲ Παγκάρα ἐκ Ψαρῶν, τὰ ὁποῖα ὑπὸ τοὺς πλοιοκτήτας ἢ ἄλλους πλοιάρχους ἐδόξασαν τὴν Ἑλλάδα κατὰ τοὺς ναυτικοὺς ἀγῶνας κατὰ τῶν Τούρκων καὶ τοῦ Μωχάμετ Ἀλῆ.

Τ. Χ. Κ.

— **«Ἀχιλλεὺς»** [*Ἱστ. Φιλοσ.*]. Περίφημος διαλεκτικὸς συλλογισμὸς *Ζήνωνος* τοῦ *Ἐλεάτου*. Διὰ τούτου ἐσκόπει ὁ Ζήνων νὰ ἀποδείξῃ τὸ ἐσφαλμένον τῆς περὶ πολλαπλότητος τοῦ χρόνου καὶ τοῦ χώρου ἀντιλήψεως.

Ὁ συλλογισμὸς φέρεται τοιοῦτος παρ' Ἀριστοτέλει: «τὸ βραδύτερον οὐδέποτε καταληφθήσεται θέον ὑπὸ τοῦ ταχίστου· ἔμπροσθεν γὰρ ἀναγκαῖον ἐλθεῖν, ὅθεν ὥρμησε τὸ φεῦγον· ὥστ' ἀεί τι προέχειν ἀναγκαῖον τὸ βραδύτερον». Τὴν βραδυποροῦσαν δηλαδὴ χελώνην ἐκκινήσασαν πρὸ τοῦ Ἀχιλλέως οὐδέποτε οὗτος θὰ φθάσῃ. Διότι μέχρις ὅτου φθάσῃ ὁ Ἀχιλλεὺς εἰς τὸ σημεῖον ὅπου ἦτο ἡ χελώνη, ὅτε οὗτος ἐξεκίνει, ἡ χελώνη θὰ ἔχῃ προχωρήσει ἕνα α δρόμον, μέχρις ὅτου δὲ διανύσῃ τοῦτον ὁ Ἀχιλλεύς, ἡ χελώνη θὰ ἔχῃ προχωρήσει δρόμον $\alpha + \alpha'$ κ. ο. κ. Ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ συλλογισμὸς εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὴν *διχοτόμησιν*, ὑπὸ μορφὴν ὅμως δραματικὴν καὶ συγκεκριμένην. Καὶ ἐνταῦθα δηλαδὴ πρόκειται τομὴ τοῦ χώρου ἐπ' ἄπειρον· περὶ τῆς πραγματικῆς δὲ αὐτοῦ θέσεως ἐν τῇ Ζηνωνείῳ διαλεκτικῇ, βλ. τὸ οἰκεῖον ἄρθρον.

Οἱ ἀντίμαχοι τοῦ Ζήνωνος καὶ οἱ πλεῖστοι ἱστορικοὶ τῆς φιλοσοφίας, ἤδη ἀπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἀπέδειξαν, ὅτι πρόκειται ἐνταῦθα ἀλλαγὴ τῆς ἐννοίας τῶν ὅρων, τοῦ Ἀχιλλέως ἐν ἀρχῇ μὲν ὑποτεθέντος ταχυτέρου τῆς χελώνης, εἶτα δὲ ἰσοταχοῦς πρὸς ταύτην, διότι ἄλλως κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἤθελε διανύσει διάστημα οὐχὶ ἴσον πρὸς τὸ διανυθὲν ὑπὸ τῆς χελώνης, ἀλλὰ πολλῷ μεῖζον, ὁπότε θὰ κατελάμβανε ταύτην.

Νεώτεροί τινες ὅμως, καὶ δὴ ὁ Renouvier καὶ ὁ Brochard, θεωροῦν, ὅτι ὁ *Ἀχιλλεὺς* δὲν εἶναι σόφισμα, ἀλλὰ σκέλος διλήμματος ἀναιροῦντος τὸ δυνατὸν τῆς ὑπάρξεως πολλαπλοῦ χώρου καὶ χρόνου συμφώνως πρὸς τὰς προϋποθέσεις τῶν Ἰώνων. Ὁ *Ἀχιλλεὺς* δηλαδὴ εἶναι κατὰ τὸν Brochard καθαρὸς μεταφυσικὸς συλλογισμός, μὴ δυνάμενος, ὡς εἰκός, νὰ ἀναιρεθῇ διὰ φυσικῶν ἐπιχειρημάτων.

Ἀρχαῖοι τινὲς ἀπέδιδον, κακῶς φαίνεται, τὸν Ἀχιλλέα εἰς τὸν Παρμενίδην.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ι. Πηγαί: *Ἀριστοτέλους* Φυσ. Ἀκρ. VI 9, 2 9 6 4. — II. Βοηθήματα: Ἡ ἱστορία τοῦ *Zeller*.—*Bayle*, Λεξικὸν ἐν λ. Ζήνων. — *Cousin*, Zénon d' Élée (ἐν τοῖς fragments philosophiques). — *Renouvier*, Logique. — *Brochard*, études de philosophie.—*Koyré*, Bemerbungen zu den Zenonischen Paradoxen. Χάλλη 1922.

Κ. Θ. Δ.

— **«Ἀχιλλεύς»·** δρᾶμα τοῦ **Ἀθ. Χριστοπούλου** (βλ. λ.).

Ἀχιλλεύς. Ἐξοχός τις ἀγγειογράφος τῶν μέσων τῆς Ε' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ἀγνώστου ὀνόματος, ὀνομασθεὶς δὲ ***Ἀχιλλεὺς ζωγράφος*** ὑπὸ

Digitized by Google

τοῦ Ἄγγλου ἀγγειολόγου Βέζλεϋ ἀπὸ τῆς παραστάσεως τοῦ ἥρωος Ἀχιλλέως ἐπί τινος ἀμφορέως ἀποκειμένου εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Βατικανοῦ. Τόσον ἡ εἰρημένη παράστασις, ὅσον καὶ ἄλλαι μορφαὶ προσώπων καὶ σχέδια τοῦ αὐτοῦ ἀγγειογράφου ἐπὶ λευκῶν ληκύθων ἀποδεικνύουσιν αὐτὸν ὡς ἕνα ὑπέροχον ἠθογράφον τῆς ἐποχῆς του καὶ ἕνα τῶν σπουδαιοτέρων τῆς ἀρχαιότητος.

— **Ἀχιλλεὺς** ***Τάτιος***· βλ. Τάτιος.

Ἀχιλλέως *ἄλσος [Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.]*. Τόπος μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ *Βορυσθένους* καὶ τοῦ *Ἀχιλλείου Δρόμου* ὡς ὁ Στράβων (255. 36) ἀναφέρει. σ. ε. λ.

— **Ἀχιλλέως** ***ἀσπὶς*** *[Ναυτ. Ἀρχαιολ.]*. Ὡς πρὸς τὴν γνῶσιν τῆς χρήσεως τῶν φάρων καὶ ὡς πρὸς τὰς δόξας περὶ τῶν ὁρίων τοῦ ὠκεανοῦ, κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους (βλ. **ἀσπὶς** ***Ἀχιλλέως***). σ. ε. λ.

— **Ἀχιλλέως** ***δρόμος*** *[Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.]*· βλ. Ἀχίλλειος *δρόμος*.

— **Ἀχιλλέως** ***νῆσος*** *[Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.]*. Νῆσος μικρὰ τοῦ Εὐξείνου Πόντου «ἱερὰ τοῦ Ἀχιλλέως, πελαγία» (*Στρ.* 254.16). Εἶναι ἡ σύγχρονος *Φιδονήσι* τῶν Ἑλλήνων, Serpent island τῶν ξένων χαρτῶν, Serpilor τῶν Ρουμάνων, *Ἰλὰν Ἀνtασσὶ* τῶν Τούρκων—διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐπ' αὐτῆς ὄφεων—κειμένη εἰς 24 μίλ. Α. ΒΑ. τοῦ παλαιοῦ φάρου τοῦ στομίου Σουλινᾶ τοῦ Δουνάβεως. Οὐδένα ἄλλον κάτοικον ἔχει ἡ ὑπεραπόκεντρος αὕτη νῆσος, πλὴν τῶν φαροφυλάκων τοῦ ἐπ' αὐτῆς φάρου (πλάτ. 45° 16′ Β., μῆκ. 30° 14 ¹/₂ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2207: River Danube's mouths) ἐκπέμποντος λευκὴν ἀναλαμπὴν ἀνὰ 30 δ.λ. φωτοβολίας 18 μιλ. καὶ ὑποκαταστήσαντος οἱονεὶ τὸ ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος ἐπ' αὐτῆς ἱερὸν τοῦ Ἀχιλλέως. Ἡ περίμετρός της εἶναι δύο περίπου μιλλίων καὶ τὸ μῆκός της 3 ³/₄ δεκάτων μιλ. ἀπὸ Μέση πρὸς Λίβα, καὶ τὸ ὕψος της 120 πόδες.

Οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον αὐτὴν καὶ *Λευκὴν* ἀπὸ τῆς λευκότητος τῶν ἀπορρώγων τῶν ἐν συνεχεῖ διαβρώσει κυματοπλήκτων ἀκτῶν της καὶ *Δρόμον Ἀχιλλέως (Ἀρριαν.* Περίπλ. Εὐξείνου § 32) πιθανῶς συγχύζοντες πρὸς ἄλλο ἐγγὺς ἐκεῖ μέρος ὑπὸ τοιοῦτο τοπωνύμιον. Ἐπεκράτησεν ὅμως ἡ ὀνομασία *Ἀχιλλέως νῆσος*, ἀπὸ τῆς παραδόσεως καθ' ἣν τὴν νῆσον ἀνέδυσεν ἡ Θέτις ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς κα-

Ἡ νῆσος τοῦ Ἀχιλλέως.
[Ἄποψις ἀπὸ νότου καὶ ἐξ ἀποστάσεως μιλλίου].
[Ἐκ τοῦ Black Sea Pilot τοῦ 1908]

τοικία τοῦ Ἀχιλλέως, καὶ ἀπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ ἀφιερωμένου εἰς αὐτὸν καὶ ἐν ᾧ ὑπῆρχεν ἄγαλμά του ἀρχαϊκωτάτης τέχνης («ξόανον τῆς πάλαι ἐργασίας» *Ἀνων.* Περ. Εὐξείν. 66). Ἐνδιαφερούσας εἰδήσεις περὶ τῆς νήσου παρέχουσιν ἀμφότεροι οἱ προμνησθέντες περίπλοι. Ἦτο, κατ' αὐτάς, ἡ νῆσος «θέας ἱεροπρεποῦς τοῖς ἀφικνουμένοις», ἐρήμη κατοίκων, ἔχουσα ὀλίγας αἶγας, τὰς ὁποίας ἄφινον οἱ προσεγγίζοντες ὡς θύματα πρὸς τὸν Ἀχιλλέα· ἀλλὰ «καὶ ἄλλα πολλὰ ἀναθήματα ἀνάκειται ἐν τῷ ναῷ, φιάλαι, δακτύλιοι, καὶ λίθοι ἐκ τῶν πολυτελεστέρων. Ταῦτα πάντα χαριστήρια τῷ Ἀχιλλεῖ ἀνάκειται καὶ ἐπιγράμματα τὰ μὲν Ἑλληνικῶς, τὰ δὲ Ρωμαϊκῶς πεποιημένα, ἐν ἄλλῳ καὶ ἄλλῳ μέτρῳ ἔπαινον τοῦ Ἀχιλλέως». Πάντως ἡ ὕπαρξις τῆς νησῖδος εἰς τὸ ἀναπεπταμένον καὶ ἄξενον ἐκεῖνο πέλαγος ἦτο σωτηρία διὰ τὰ χειμαζόμενα πλοῖα, τὰ ὁποῖα εὕρισκον ἐκεῖ καταφύγιον. Οἱ δὲ ἐπιβαίνοντες αὐτῶν ἐξερχόμενοι ἐτέλουν θυσίαν εἰς τὸν ἥρωα, τὸν ὁποῖον ἐθεώρουν ὅπως καὶ τοὺς Διοσκούρους σωτῆρα τῶν ἐκεῖ πλοϊζομένων, ἀφίνοντες τὸ ἀντίτιμον τοῦ θύματος: «καὶ τοῦτο δὴ πολὺ ἀνακεῖσθαι τὸ ἀργύριον τῷ ἥρῳ, τὰς τιμὰς τῶν ἱερείων» (*Ἀρριαν.* αὐτ. § 33). Πράγματι δὲ Ρῶσοι καὶ Ρουμᾶνοι ἀρχαιολόγοι, μεταβάντες κατ' ἐπανάληψιν ἀπὸ τοῦ 1860, συνέλεξαν καὶ συνεπλήρωσαν τὰς ἐπιγραφὰς ταύτας· πρὸς δὲ ἀνεῦρον χιλιάδας νομισμάτων, πάσης προελεύσεως καὶ ἐποχῆς, πειθόντων πόσου ἐτύγχανε προσκυνήματος ἀπὸ τοὺς χειμαζομένους ναύτας ἡ ἐρημόνησος ἐκείνη. Ὁ Παυσανίας πάλιν (Λακωνικὰ Γ, ιθ, 11) ἀναφέρει διαφόρους περὶ τῆς νήσου εἰδήσεις, ἐν αἷς καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πρώτου φερομένου ὡς καταπλεύσαντος εἰς αὐτὴν Λεωνύμου τοῦ Κροτωνιάτου. σ. ε. λυκουδης

— **Ἀχιλλέως** ***πύργος*** *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαϊκὸν κτίσμα τετράγωνον ἐπιστέφον τὴν κορυφὴν τοῦ μαστοῦ τοῦ ἀκρωτηρίου *Πύργος*, δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν λιμένα *Πτελεοῦ* τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου (βλ. λ. **Ἀχίλλειον** *Παγασιτικοῦ*). σ. ε. λ.

— **Ἀχιλλέως** ***σκόπελος*** *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Σκόπελος μεταξὺ Λευκάδος καὶ Πρεβέζης, λέγεται καὶ Ἀχιλλοῦ (βλ. λ.). σ. ε. λ.

— **Ἀχιλλέως** ***τάφος*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Στράβωνος (510,8) ἔκειτο οὗτος πλησίον τοῦ *Σιγείου* καὶ εἶχε πλησίον του καὶ ναὸν (ἱερόν), ἐνῷ διὰ τὸν Πάτροκλον καὶ τὸν Ἀντίλοχον δὲν εἶχον γίνει παρὰ μόνον τάφοι, ἐκεῖ δὲ πλησίον καὶ οὗτοι. Κατὰ τὴν περιγραφὴν ἐν τούτοις τοῦ Ὁμήρου (Ψ 75—78), ὁ Πάτροκλος ἔδει νὰ εἶχε κοινὸν μετὰ τοῦ Ἀχιλλέως τάφον, ἀφοῦ αἱ τέφραι αὐτῶν εἶχον ἀποτεθῆ εἰς τὴν ἰδίαν τεφροδόκην, τῆς τέφρας τοῦ Ἀντιλόχου μόνον τοποθετηθείσης εἰς χωριστὴν τοιαύτην (βλ. Ἀχίλλειον *Τρωάδος*. Πρβλ. *Chandler* voyage dans l' Asie Mineure τομ. I τῆς Γαλλ. μεταφρ. κεφ. 13 σελ. 92). σ. ε. λ.

«**Ἀχιλληῖς**» (ἡ). Ποίημα τοῦ Ρωμαίου ποιητοῦ *Ἀχιλλέως Στατίου* ἀπομεῖναν ἀτελές. Ἡ ὑπόθεσίς του ἀφεώρα τὴν νεότητα τοῦ ***Ἀχιλλέως*** καὶ ὅλον τὸ μέρος τῆς ζωῆς τοῦ ἥρωος πρὸ τῶν συμβάντων τῆς Ἰλιάδος. Ὁ θάνατος δὲν ἐπέτρεψεν εἰς τὸν ποιητὴν ν' ἀποτελειώσῃ τὸ ἔργον του, οὔτε νὰ διορθώσῃ τὰς δύο ραψῳδίας, τὰς ὁποίας εἶχε συνθέσει καὶ αἱ ὁποῖαι διακρίνονται διὰ τὴν ὡραιότητα τῆς στιχοποιίας των.

Ἀχίλλι-*πόρτο [Ναυτ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν φυσικὸς ἀναπεπταμένος εἰς τοὺς ΒΑ ἀνέμους ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου Σκύρου καὶ εἰς 2 μίλλια νοτίως τοῦ πρὸ τῆς Σκύρου, τῆς πόλεως, αἰγιαλοῦ Σκάλα (πλάτ. 38° 51′ 50″, μῆκ. 24° 34′40″, χάρτ. ἀγγλ. 2048: Skyros island). Εὑρισκόμενος δὲ ὁ λιμὴν ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἀκτῇ τοῦ συνδέοντος τὰ δύο τμήματα τῆς νήσου ἰσθμοῦ, καὶ διαχωριζόμενος εἰς δύο ἀμφιδύμους ὅρμους ὑπὸ μικρᾶς προβολῆς, ἔχει ἀντίπυγον ὅρμον, πρὸς δυσμὰς τοῦ ἰσθμοῦ, τὸν ὅρμον ***Καλαμίτζα***, ὃν ἡ προβολὴ Ψαρίνα χωρίζει ἐπίσης εἰς δύο ἀμφιδύμους ὅρμους, τὴν Λιναριὰν καὶ τὸν Ἀραζόν, ἀντιπύγους καὶ αὐτοὺς πρὸς τοὺς τοῦ λιμένος *Ἀχίλλι*. σ. ε. λυκουδης

ἀχιλλικὸν ***ὀξὺ*** (τὸ) (acide achilleique) *[Φαρμ. Χημ.]*. Λαμβάνεται ἐκ τῆς *ἀχιλλείας τῆς χιλιοφύλλου*, ἀνταποκρίνεται εἰς τὸν τύπον $C_6 H_6 O_6$ καὶ παρουσιάζεται ὑπὸ τὴν μορφὴν κρυστάλλου ἀχρόου, ἀδιαλύτου ἐν ὕδατι, λίαν διαλυτοῦ ἐν ἀλκοόλῃ καὶ ἀλκαλίοις. Τὸ ἀχιλλεικὸν ὀξὺ ἔχει τὴν ἀκόλουθον σύνταξιν:

$$\begin{array}{l}\mathrm{COOH-CH_2-CH=CH-COOH}\\ \qquad\qquad\qquad\qquad\qquad\ |\\ \qquad\qquad\qquad\qquad\quad\mathrm{COOH}\end{array}$$

κ. γ. μ.

Ἀχιλλίνης, ***Ἀλέξανδρος*** (Achillini Alex.)· βλ. **Ἀκιλλίνι**.

—**Ἀχιλλίνης** ἢ ***Ἀκιλλίνι*** (Achillini), ***Ἰωάννης-Φιλόθεος***. Ἰταλὸς σοφὸς καὶ ποιητὴς ἐκ Βολωνίας (1463—1512). Συνελήφθη κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ἐν Ἰταλίᾳ πολέμων τοῦ Καρόλου τῆς Γαλλίας, ὡς φίλος αὐτοῦ, καὶ ἐξωρίσθη εἰς Ἱσπανίαν. Μετὰ τὴν ἐκ τῆς ἐξορίας ἐπάνοδον ὑπεστήριξε τὰ γράμματα καὶ ἵδρυσε τυπογραφεῖον ἐν τῷ μεγάρῳ του. Ἔγραψε πραγματείαν ἐπὶ τῶν «ἠθικῶν» τοῦ Πλουτάρχου. χ. δ.

Ἀχίλλιον. Μικρὰ νῆσος τῆς, πλησιέστατα τῆς Πρέσπας, λίμνης τοῦ *Δρενόβου*, κληθεῖσα οὕτω ἐκ τῆς ἐπ' αὐτοῦ μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἀχιλλίου. Ἡ μονὴ αὕτη ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ τσάρου τῶν Βουλγάρων Σαμουήλ, περὶ τὰ τέλη τοῦ Ι′ αἰῶνος μετὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἅλωσιν τῆς Λαρίσης, ὁπόθεν παραλαβὼν τὰ λείψανα τοῦ πολιούχου αὐτῆς *ἁγίου* **Ἀχιλλίου** (βλ. λ.) τὰ μετέφερεν εἰς τὴν νησῖδα τῆς λίμνης τοῦ Δρενόβου.

Ἀχίλλιος. Ἐπίσκοπος Λαρίσης τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, μετασχὼν καὶ τῆς α′ ἐν Νικαίᾳ οἰκουμενικῆς συνόδου, τῷ 325. Ἠγωνίσθη μετ' ἐνθουσιασμοῦ διὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ θεωρεῖται ὁ πολιοῦχος ἅγιος τῆς Λαρίσης, εἰς ὄνομα τοῦ ὁποίου τιμᾶται ὁ αὐτόθι μητροπολιτικὸς ναός. (*Le Quien* Oriens christianus, τόμ. β′, Παρίσιοι 1740, σ. 103—104.) δ. σ. μ.

Ἀχιλλοῦ *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Σκόπελος, μεταξὺ τοῦ βορείου στομίου τῆς διώρυγος τῆς Λευκάδος καὶ τοῦ νοτίου στομίου τοῦ στενοῦ τῆς Πρεβέζης, καὶ δὴ εἰς 2 ⁴/₅ μιλ. ΒΑ τοῦ φάρου τοῦ φρουρίου Λευκάδος καὶ πρὸ τοῦ ὅρμου τοῦ Ἁγίου Νικολάου (Χελοΐβαρο). Εἰς τὸν ἀγγλικὸν χάρτην σημειοῦται ὡς Ahilloo Rock (πλάτ. 38°52′35″, μῆκ. 20° 45′ 05″, χάρτ. 203: Santa Maura, Ithaca, Cephalonia islands), εἰς δὲ τὸν Ἑλληνικὸν Ὑδρογραφικὸν (ἀρ. 10: Ἀμβρακικὸς κόλπος) ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *Ἀχιλλέως σκόπελος*. σ. ε. λ.

ἀχιλλωδυνία (ἡ) *[Ἰατρ]*· ἐκ τοῦ *ἀχίλλειος* καὶ *ὀδύνη*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου καθορίζεται συνδρομὴ ὀφειλομένη εἰς τὴν φλεγμονὴν τοῦ *ὀρούμένος* τοῦ κειμένου μεταξὺ τοῦ ἀχιλλείου τένοντος καὶ τῆς πτέρνης, συνισταμένη δὲ εἰς ἔντονον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἄλγος προκαλούμενον διὰ τῶν κινήσεων κάμψεως καὶ ἐκτάσεως τοῦ ἄκρου ποδὸς καὶ εἰς τὴν διόγκωσιν τῆς περὶ τὴν πτέρναν χώρας· ἡ συνδρομὴ αὕτη ἔχει ὡς αἴτιον τὴν βλενόρροιαν, τὰς κατ' ἐπανάληψιν θλάσεις, μώλωπας, τραυματισμοὺς κλπ. τῆς πτερνικῆς χώρας. μ.ν.κ.

Ἀχιμάας *[Βιβλ. Ἱστορ.]*. Ὄνομα διαφόρων Ἑβραίων μνημονευομένων ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ. π. ι. μ.

ἀχίμσα. Ἀρχὴ τῶν Βουδδιστῶν, ἐφ' ἧς ἐστηρίζετο ἡ ἀγάπη πρὸς τὰ ζῷα καὶ ἐν γένει πρὸς πᾶν ἔμβιον ὄν.

ἀχινάγκαθο (τὸ) *[Βοτ.]*· βλ. ἐχίνωψ.

Ἀχινάπολος. Ἀστρολόγος ἀγνώστου ἐθνικότητος, σύγχρονος πιθανῶς τοῦ Βιτρουβίου, ἐξαπατήσας τοῦτον μὲ τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ ἐπιτύχῃ νὰ συμπίπτῃ ἡ μοιραία στιγμή, καθ' ἣν ὁρίζεται τὸ πεπρωμένον ἑκάστου, ὄχι πλέον μὲ τὴν στιγμὴν τῆς γεννήσεώς του, ἀλλὰ μὲ τὴν στιγμὴν τῆς συλλήψεώς του (*Βιτρ.* ΙΧ, 6).

Ἀχινοὸμ *[Βιβλ. Ἱστορ.]*. Ὄνομα τῆς συζύγου τοῦ Σαούλ, θυγατρὸς τοῦ Ἀχιμάας. π. ι. μ.

ἀχινοπόδα (ἡ) καὶ ***ἀχινοπόδι*** (τὸ) *[Βοτ.]*· βλ. ἐχίνωψ ὁ *ἀκανθόκλαδος*.

ἀχινὸς (ὁ)· δημοτ., ὁ **ἐχῖνος** (βλ. λ.).

Ἀχινὸς *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Γραφικὸς ὅρμος τῆς Φθιώτιδος καὶ παρ' αὐτὸν ὁμώνυμον χωρίον ἐπὶ τῆς βορείας ἀκτῆς τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου. Ὁ ὅρμος εἶναι ἀνοικτὸς πρὸς νότον, τὸ δὲ ΝΔ αὐτοῦ κέρας, ***Ἀχινὸς*** ἐπίσης ὀνομαζόμενον, σχηματίζει μετὰ τῆς γλώσσης ***Ἄντερο*** τὸ στόμιον καὶ τὴν μεγίστην τοῦ Μαλιακοῦ στενότητα, εὖρους 1 ¹/₃ μιλ. Ὁ βόρειος αὐτοῦ μυχὸς (πλάτ. 38° 53′ ¹/₈, μῆκ. 22° 43′ ¹/₂, χάρτ. ἀγγλ. 1556: Gulf of Volos with Oreos and Talanta channels) ἄριστον ἀγκυροβόλιον, εἰς ὅ, κατὰ τὴν ἀνακωχὴν τοῦ 1897, προσεγγίζοντα τὰ πλοῖα τοῦ στόλου ὑδρεύοντο ἐκ θαυμασίου ὑδρείου, παρέχοντα ὕδωρ καὶ εἰς τὰ πρὸς Μῶλον καὶ Ἁγίαν Τριάδα ἐστρατοπεδευμένα τμήματα τοῦ στρατοῦ. σ. ε. λ.

Τὸ ἀπέχον 3 χιλιομ. Α. ΒΑ. τοῦ μυχοῦ τοῦ ὅρμου χωρίον ***Ἀχινὸς*** ἔχει (1928) 485 κατοίκους καὶ ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα. Παρ' αὐτὸ λείψανα τῶν τειχῶν τῆς ἀρχαίας πόλεως τῆς Θεσσαλίας ***Ἐχίνου*** ἢ ***Ἐχινοῦντος***. δ. ε. μ.

—**Ἀχινὸς** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Νιγρίτης τοῦ νομοῦ Σερρῶν ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. 1928 (721). Κεῖται παρὰ τὴν ὁμώνυμον λίμνην καὶ τὸν ποταμὸν Στρυμῶνα. Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος παράγει κυρίως δημητριακὰ (200.000 ὀκ.) καὶ καπνὸν (50.000 ὀκ.). δ.ε.μ.

—**Ἀχινοῦ,** ***λίμνη*** *τ'—. [Γεωγρ.]*. Ἐπιμήκης βαλτώδης ἐν μέρει λίμνη ἐν Μακεδονίᾳ, κειμένη νοτιοδυτικῶς τῶν Σερρῶν καὶ δεχομένη τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν Στρυμῶνος, Ἀγκίτου καὶ Ἀγκίστας, ἅτινα ἐκεῖθεν ἐκβάλλουσιν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ὀρφανοῦ. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀναφέρεται ὑπὸ τὰ ὀνόματα *Κέρκουρος* καὶ *Κερκινῖτις*. Εἶναι λίαν ἰχθυοτρόφος (βλ. λ. **Ἁλιεία** τ. Γ′ 789, 798—799). δ. ε. μ.

ἀχιόνιστος (ὁ, ἡ), — *ον* (τό)· ὁ μὴ ὑπὸ χιόνος κεκαλυμμένος ἢ ὁπωσδήποτε ἐπηρεασμένος.

Ἄχιος (Ach), ***Νάρκισσος***. Σύγχρονος Γερμανὸς ψυχολόγος ἀνήκων εἰς τὴν *Βυρτσβούργιον σχολήν*, ἡ ὁποία καὶ *σχολὴ τοῦ Κύλπε* καλεῖται ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἡγέτου αὐτῆς. Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν σχολὴν ταύτην ἐφαρμόζουν τὸ ψυχολογικὸν πείραμα καὶ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν καλουμένων *ἀνωτέρων ψυχικῶν γεγονότων*, δηλαδὴ τοῦ *νοεῖν*, τοῦ *κρίνειν*, τοῦ *συλλογίζεσθαι*, τοῦ *βούλεσθαι*, τοῦ *συναισθάνεσθαι τὸ καλὸν* κλπ. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: 1) Ueber die Willenstätigkeit und das Denken 1905. 2) Ueber den Willensakt und das Temperament 1910. 3) Ueber die Begriffsbildung. Eine experimentale Untersuchung, Bamberg 1922. Ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τῶν συγγραμμάτων του ὁ Ach κυρίως ὑπέβαλεν εἰς πειραματικὴν ἔρευναν ἐπιμελεστάτην τὰ φαινόμενα τῆς βουλήσεως. Τὴν ἔννοιαν δὲ ταύτης παράγει ὁ Ach ἐκ τῆς ἐννοίας τῶν *προσδιοριστικῶν τάσεων* (determinierende Tendezen), αἱ ὁποῖαι ὁρμώμεναι ἔκ τινος παραστάσεως σκοποῦ τινος προσδιορίζουν τὴν πορείαν τῶν πνευματικῶν γεγονότων σύμφωνα μὲ τὴν σημασίαν τῆς παραστάσεως ταύτης. Πρᾶξις ἐπιτελουμένη κατὰ βούλησιν, ἤτοι κατὰ συγκατάθεσιν τοῦ ὑποκειμένου, οὐδὲν ἄλλο εἶναι κατὰ τὸν Ach ἢ σειρὰ πνευματικῶν λειτουργιῶν, ἡ ὁποία δύναται νὰ ἀναχθῇ εἰς τὴν ἐνέργειαν τοιούτων προγενεστέρων προσδιοριστικῶν τάσεων. σ. μ. καλλιαφας

Ἀχιουὲβ (Achuev) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Ἀζοφικῆς (Achuev point: πλάτ. 46°02′³/₄ Β., μῆκ. 38°04′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2234: Azov Sea) δεξιᾷ τῷ καταπλέοντι εἰς τὸν λιμένα ***Ἀχτάρ***. σ. ε. λ.

Digitized by Google

Ἀχιρβανὴ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ὑποδιοικήσεως *Μαλγάρων* ἐν τῇ Ἀνατ. Θράκῃ. Ἐκαλεῖτο *Ἀχιρβὰν*, μετωνομάσθη δὲ εἰς *Ἀχιρβανὴν* ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς, ὁπότε εἶχε 360 κατοίκους. Α. Θ. Σ.

ἀχιρίτης (ὁ) (Achirit) *[Ὀρυκτολ.]*· συνώνυμον τοῦ ὀρυκτοῦ διοπτάσιος (βλ. λ.).

Ἀχιτόφελ. Σύμβουλος πολύτιμος τοῦ βασιλέως τοῦ Ἰσραὴλ Δαυΐδ, ὃν ὅμως ἀπηρνήθη κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Ἀβεσσαλώμ· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἰσηκούσθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀβεσσαλὼμ αἱ συμβουλαί του περὶ τοῦ τρόπου τῆς κατὰ τοῦ Δαυΐδ ἐνεργείας, ἐπικρατησασῶν τῶν ἀπόψεων τοῦ *Χουσί*, ἐλθὼν εἰς τὴν πατρίδα του ἀπηγχονίσθη (Β' Βασιλειῶν κεφ. 15—17). Π. Ι. Μ.

Ἀχιτὼβ *[Βιβλ. Ἱστορ.]*. Ὄνομα διαφόρων Ἑβραίων μνημονευομένων ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ. Π. Ι. Μ.

ἀχίτων, *—ωνος* (ὁ, ἡ)· ὁ μὴ φέρων χιτῶνα. —*[Ἱστορ.]* Ἐν Ἱσπανίᾳ ὠνομάσθησαν *ἀχίτωνες* (descamisados) οἱ φιλελεύθεροι οἱ ἐπαναστατήσαντες τῷ 1820 κατὰ τοῦ Φερδινάνδου Ζ'.

Ἀχιὼρ *[Βιβλ. Ἱστορ.]*. Ἀρχιστράτηγος τῶν Μωαβιτῶν, μνημονευόμενος πολλάκις ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἰουδεὶθ, ἔνθα ἐκτίθεται καὶ ὁ τρόπος τῆς μεταστάσεως αὐτοῦ εἰς τὸν Ἰουδαϊσμὸν (Ἰουδεὶθ κεφ. ε', στ', ια' καὶ ιδ', 6). Π. Ι. Μ.

Ἄχλα *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς νήσου Ἄνδρου πηγάζων ἐκ τοῦ ὄρους Κουβάρα καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν ἀνατολικῶς ταύτης ὁμώνυμον ὁρμίσκον, νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου *Γριά*. Δ. Ε. Μ.

ἀχλάδα (ἡ). 1) Τὸ μεγάλου μεγέθους ἄπιον, τὸ μεγάλο ἀχλάδι· || «πίσω ἔχει ἡ ἀχλάδα τὴν οὐρά», παροιμία, ἀπειλητικῶς συνήθως ἐκφερομένη καὶ σημαίνουσα ὅτι δὲν πρέπει να προεξοφλῇ κανεὶς πρὸ τοῦ τέλους εὐχάριστον δι' ἑαυτὸν τὴν ἔκβασιν μιᾶς ὑποθέσεως. —2) Ἡ ἀγριαπιδέα (γκορτσιά) καὶ ἐναχοῦ πᾶσα ἀπιδέα, ἄλλως *ἀχλαδέα* ἢ *ἀχλαδιά*.

Ἀχλαδᾶ *[Γεωγρ.]*. Παράλιον χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Μαλεβυζίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, ἀποτελοῦν μετὰ τῶν συνοικισμῶν *Λιβαδάκι, Μεϊντανάκι, Μετόχι* καὶ *Χαρακοῦς* ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 472. Ἡ κτίσις του χρονολογεῖται ἀπὸ πολλῶν ἑκατονταετηρίδων, συνῳκίσθη δὲ πέριξ μεγάλης ἀπιδέας ὑπὸ τῶν συνεπείᾳ τουρκικῶν διωγμῶν ἐκπατρισθέντων κατοίκων τῶν πυρποληθέντων πέριξ χωρίων *Καντινοῦς, Ἅγ. Γεώργιος, Λιαδιανά, Μουσουριανά, Συγουριανὰ* καὶ *Ἅγ. Βασίλειος*. Παράγει κυρίως κηπευτικὰ προϊόντα καὶ ἑσπεριδοειδῆ (μανδαρίνια 500.000), ὧν ἐνεργεῖται ἐξαγωγὴ ἐκ τοῦ πλησίον ὅρμου *Ἁγίας Πελαγίας*. Μετὰ τοῦ Ἡρακλείου συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ (14 χμτρ.). Δ. Ε. Μ.

Ἐνταῦθα κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1868 συνεκροτήθη φονικὴ μάχη, καθ' ἣν ἐφονεύθησαν 9 Ἕλληνες καὶ ἐτραυματίσθησαν 15, καὶ πλεῖστοι ἐκ τῶν Τούρκων. Ε. Γ.

— **Ἀχλάδα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φλωρίνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 690. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κρουσοῦρἀτη*. Ἡ περιφέρειά του παράγει κυρίως δημητριακὰ (250,000 ὀκ.). Ἀπὸ τῆς Φλωρίνης ἀπέχει 4 ὥρ., εἰς τὰ ΒΑ τῆς ὁποίας κεῖται. Δ. Ε. Μ.

Ἀχλαδαῖος. Ἀρχηγὸς τῶν Κορινθίων ἐν τῷ Β' Μεσσηνιακῷ πολέμῳ (*Παυσ.* 4,19,2).

Ἀχλαδάκι *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Νεαπόλεως τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου τοῦ νομοῦ Λασιθίου.

Ἀχλαδᾶς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος *Γέρω-Λάκκου* τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 92.

ἀχλαδέα (ἡ) καὶ **ἀχλαδιά**· ἡ ἀπιδέα (βλ. λ.).

Ἀχλαδερὴ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Αὐλῶνος* τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἀριθμεῖ (1928) 485 κατοίκους, ἡ κοινότης ὅμως συνολικῶς 995, ὑπαγομένων αὐτῇ καὶ τῶν συνοικισμῶν *Συκιές*, ἀπέχοντος 15', *Περιβόλια*, ἀπέχοντος ἐπὶ ὥραν καὶ *Λαλα* καὶ *Νικολέττα* ἀπεχόντων ἀνὰ $1^1/_2$ ὥραν. Εἰς ἀπόστασιν 30' ἀπὸ τῆς Ἀχλαδερῆς κεῖται ἡ διαλελυμένη *μονὴ τῶν Καρυῶν* (*Ἀγ. Ἰωάννου Προδρόμου*), ἔχουσα παλαιοτάτην ἐκκλησίαν. Μετὰ τῆς πλησιεστέρας κωμοπόλεως Αὐλωναρίου ἡ Ἀχλαδερὴ συγκοινωνεῖ διὰ βατῆς ὁδοῦ (1.30'). Δ. Ε. Μ.

— **Ἀχλαδερὴ** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Βασιλικῶν* τῆς ἐπαρχίας Πλωμαρίου τοῦ νομοῦ Λέσβου. Κάτ. (1920) 34.

Ἀχλαδερὸ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Μεσολόφου* (τέως *Λοζίστης*) τῆς ἐπαρχίας Σιντικῆς (τέως Σιδηροκάστρου) τοῦ νομοῦ Σερρῶν, ἤδη ἀκατοίκητος. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μενεξελῆ*.

Ἀχλαδὲς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 131. Εἰς τὴν κοινότητα ἀριθμοῦσαν ἐν συνόλῳ 626 κατοίκους ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία καὶ συνοικισμοί, *Σκεπαστὴ* (κάτ. 223), *Σειριπιδιανὰ* (κάτ. 113), *Δαμαργιανὰ* (κάτ. 40), *Μετόχι Καγιὰ* (κάτ. 65) καὶ *Μετόχι Παπᾶ* (κάτ. 54).

ἀχλάδι (τό)· δημοτ., ὁ καρπὸς τῆς ἀπιδέας, τὸ ἄπιον· ἕτερος δημοτ. τύπος *ἀπιδι* (τό).
— *[Δενδροκ.]*· βλ. ἀπιδέα.

Ἀχλάδι *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Χερσονησὶς τῆς ΝΑ ἀκτῆς τῆς Σύρου ἀποτελοῦσα τὸ ΝΔ κέρας τοῦ ὅρμου τῆς *Βάρης*, καὶ σχηματίζουσα ὕφορμον ἐν αὐτῷ (πλάτ. 37°23'00" Β, μῆκ. 24°57'00", χάρτ. ἑλλην. «Νῆσος Σῦρος» ὑπὸ *Νικολ. Κοτσοβίλλη* καὶ ἀγγλ. Stanley, 1542: Syra island). Προσφιλὴς τόπος τῶν κυνηγῶν τῆς Σύρου κατὰ τὰς φθινοπωρινὰς διελεύσεις τῶν ἀποδημητικῶν πτηνῶν καὶ τῶν ἐρασιτεχνῶν ἁλιέων. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἀχλάδι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Νηλέως* τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1920) 508. Δ. Ε. Μ.

— **Ἀχλάδι** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Ραχῶν* τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος. Κάτ. (1928) 72.

— **Ἀχλάδι** *[Γεωγρ.]* Μικροσυνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος *Ζήρου* τῆς ἐπαρχίας Σητείας τοῦ νομοῦ Λασιθίου. Κάτ. (1928) 26.

Ἀχλάδια *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Σητείας τοῦ νομοῦ Λασιθίου. Κάτ. (1928) 440. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1928 ἀνεγνωρίσθη ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Κιμουργιώτης* καὶ *Παρασκόρι* ἀποσπασθέντες ἐκ τῆς κοινότητος *Σκοπῆς*. Δ. Ε. Μ.

ἀχλαδιὰ (ἡ)· ἡ ἀπιδέα (βλ. λ.)

Ἀχλαδιὰ *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς κοινότητος *Πτέρης* τῆς ἐπαρχίας Αἰγιαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος. Κάτ. (1928) 322. Ἀπέχει $1^1/_2$ ὥραν τοῦ Αἰγίου.

— **Ἀχλαδιὰ** *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς κοινότητος *Λεονταρίου* (τέως *Ἀσλανὰρ*) τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων. Κάτ. (1928) 400. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἀμαρλάρ*.

— **Ἀχλαδιὰ** *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς κοινότητος *Ἁγιάσματος* (τέως *Λατορίστης*) τῆς ἐπαρχίας Ἀνασελίτσης τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Κάτ. (1928) 72. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μαζκάν*.

— **Ἀχλαδιὰ** *[Γεωγρ.]* Ὀνομασία δοθεῖσα ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς εἰς τὸ ἐν Ἀνατολ. Θράκῃ χωρίον *Ἀχλατλῆ*.

Ἀχλαδιάκαις ἢ *Ἀχλαδιάκες* *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος *Παλαιοχώρας* τῆς ἐπαρχίας Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 34.

Ἀχλαδιὰς (ὁ) *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς κοινότητος *Παγονερίου* (τέως *Τσερεσόβου*) τῆς περιφερείας Ζυρνόβου τοῦ νομοῦ Δράμας. Κατ. (1928) 128. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπλάτσεν*.

Ἀχλαδινὴ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Ὀλυμπίων* τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν ὁμώνυμον κοινότητα. Κάτ. (1928) 344. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δάρδιζα*.

— **Ἀχλαδινὴ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Πλαταμῶνας* (τέως *Ὀλατζακ*) τῆς ἐπαρχίας Νέστου τοῦ νομοῦ Καβάλλας. Κάτ. (1928) 133. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἀλχανλῆ*.

Ἀχλαδόκαμπος *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Ὑσιῶν*, οὕτινος ἦτο ἕδρα, τῆς ἐπαρχίας Ἄργους τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ΒΑ τῆς ὁμωνύμου πεδιάδος ἐφ' ὑψηλῆς (770 μ.) κατωφερείας ἀμφιθεατρικῶς. Κάτ. (1928) 1690. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ νοτίως τούτου κείμενος συνοικισμὸς *Ἀνδρίτσα*, ἀπέχων ἐπὶ δίωρον. Κάτωθεν τῆς πολίχνης φαίνονται τὰ τείχη τῶν ἀρχαίων *Ὑσιῶν*, βορειοδυτικῶς δὲ τῆς πεδιάδος κεῖνται τὰ ἐρείπια τοῦ βυζαντινοῦ φρουρίου *Παλαιομουχλί*. Διὰ τοῦ Ἀχλαδοκάμπου διέρχεται ἡ ἐξ Ἄργους πρὸς Τρίπολιν ἁμαξιτὴ ὁδός, παρ' αὐτὸν δὲ καὶ ἡ γραμμὴ τοῦ ΣΠΑΠ, ἀπὸ τοῦ σταθμοῦ τοῦ ὁποίου τὸ χωρίον ἀπέχει 30'.

Ἡ πεδιὰς τοῦ Ἀχλαδοκάμπου πλαισιοῦται ὑπὸ τῶν ὀρέων *Κτενιᾶ* πρὸς Β, *Παρθενίου* πρὸς Δ καὶ *Ζαβίτσας* πρὸς Ν καὶ εἶναι ἡ ὑδατολεκάνη αὐτῶν οὖσα κεχωσμένη μεταξὺ τῶν ὑψηλῶν πρόποδων τοῦ Κτενιᾶ καὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ ἀμέσως παρ' αὐτὴν ὑπερκειμένου Παρθενίου, εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὁποίου φύονται ἄγριαι ἀχλαδέαι, ἐξ ὧν καὶ τὸ ὄνομα. Τὴν πεδιάδα διαρρέει χειμαρρῶδες ρεῦμα μήκους 18 χιλιομ., καταλῆγον εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τοῦ μυχοῦ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου παρὰ τὸ χωρίον Κυβέρι. Ἐν αὐτῇ καλλιεργοῦνται ὑπὲρ τὰ 100.000 στρέμματα καὶ σπείρονται δημητριακὰ καὶ δὴ σῖτος, φύονται ἄμπελοι καὶ διάφορα ὀπωροφόρα δένδρα ὡς καὶ ἐλαῖαι. Ἐπίσης ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Ἀχλαδοκάμπου ἡ κτηνοτροφία εἶναι ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένη, τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τρεφομένων αἰγοπροβάτων ὑπερβαίνοντος τὰς 60.000 μὲ ἀπόδοσιν μεγάλων ποσοτήτων ἐκλεκτοῦ βουτύρου. —Ω

— *[Ἱστορ.]* Ἡ θέσις *Ἀχλαδόκαμπος* ἀποτελεῖ τὸν μοναδικὸν διὰ στρατοὺς βατὸν δεσμὸν τῆς ἐπαρχίας Ἄργους πρὸς τὴν Ἀρκαδίαν, διὰ τοῦτο μεγάλην ἤσκησεν ἐπιρροὴν ἡ κατοχὴ αὐτοῦ κατὰ τὸν Ἀγῶνα. Λόγῳ τοῦ ὅτι ἦτο μοναδικὴ ἡ διάβασις δι' αὐτοῦ τῶν στρατευμάτων, ἡ τουρκικὴ ἐξουσία πρὸ τοῦ Ἀγῶνος εἶχεν ὁρίσει ἀσυδοσίαν εἰς τοὺς Ἀχλαδοκαμπίτας, διότι οἱ καταλύοντες ἐκεῖ στρατιῶται πολλὰς ἐπέφερον ζημίας εἰς τοὺς κατοίκους καὶ διότι ἔπρεπε νὰ δοθῇ ἀντιστάθμισμά τι εἰς τὰς διαρκεῖς ἐνοχλήσεις. Ἐν περιπτώσει πολέμου ἡ θέσις καθίστατο περιμάχητος. Ὅταν ἔγινε τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1821 ἡ ἐπιδρομὴ τοῦ Κεχαγιάμπεη, οἱ Ἕλληνες ἄφησαν ἀφύλακτον τὴν θέσιν καὶ οὗτος προήλασεν εἰς Τρίπολιν ἀνενόχλητος. Μόλις ὅμως κατὰ τὸ 1822 ἐγνώσθη ἡ προέλασις τοῦ Δράμαλη, οἱ Ἕλληνες συνεκεντρώθησαν ἄθρόοι, ὁδηγίᾳ τοῦ Κολοκοτρώνη, εἰς Ἀχλαδόκαμπον καὶ ἠνάγκασαν τὸν Δράμαλην διὰ τῆς πυρπολήσεως τῶν σπαρτῶν Ἀργολίδος καὶ Ναυπλίας νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ νὰ ὑποστῇ εἰς Δερβενάκια τὴν περίφημον καταστροφήν. Ἐλευθερωθείσης ἔκτοτε τῆς Πελοποννήσου ἡ θέσις ἔχασε τὴν στρατηγικὴν σημασίαν της. Ὅταν τῷ 1825 ὁ Ἰμβραὴμ κατῆλθεν εἰς Ἀργολίδα, ὁ Κολοκοτρώνης ἔσπευσε νὰ καταλάβῃ αὐτήν, ἵνα τὸν κλείσῃ ἐκ τῶν ὄπισθεν, ἀντιληφθεὶς δὲ τοῦτο ἐκεῖνος ἐπέστρεψε τάχιστα πρὶν προφθάσῃ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς διὰ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῶν ἐφοδίων νὰ γίνῃ ἐπικίνδυνος. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

— **Ἀχλαδοκάμπου** ***γέφυρα***. Μεγάλη μεταλλικὴ ὁδογέφυρα ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Μύλων-Καλαμῶν (παρὰ τὸ 91 χιλιόμ.), κατασκευασθεῖσα τῷ 1891. Εἶναι συνεχὴς δοκός, μὲ πέντε ἀνοίγματα, ὁλικοῦ μήκους 252 μ., στηριζομένη ἐπὶ μεταλλικῶν μεσοβάθρων. Εἶναι ἡ μεγαλυτέρα γέφυρα τῆς γραμμῆς Μύλων-Καλαμῶν καὶ ἓν ἐκ τῶν σημαντικωτέρων ἔργων τοῦ γενικοῦ δικτύου τῶν σιδηροδρόμων Πελοποννήσου, καθὼς καὶ τῶν λοιπῶν ἑλληνικῶν γραμμῶν. —Ω

Ἀχλαδόκαστρον *[Γεωγρ.]* Ὀνομασία διὰ τοῦ ἀπὸ 19 Ἰουλίου 1928 Διατάγματος τοῦ χωρίου Ἀρτοτίβα (βλ. λ.) τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας. Δ.Ε.Μ.

ἀχλαδόκρασον (τὸ) *[Χημ. Τροφ.]*· βλ. ἀπιδίτης.

Ἀχλαδομηλιὲς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Παγονερίου* (τέως *Τσερεσόβου*) τῆς περιφερείας Ζυρνόβου τοῦ νομοῦ Δράμας. Κάτ. (1928) 92. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δεμπρετζίκ*.

Ἀχλαδοχώρι, *Ἔξω*— *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Βάλτων* (τέως *Βλὰχ*) τῆς ἐπαρχίας Γιαννιτσῶν. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἔξω Κρουσάρι*.

—**Ἀχλαδοχώρι, *Ἔσω*—** *[Γεωγρ.]*.Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Βάλτων* τῆς ἐπαρχίας Γιαννιτσῶν. Κάτ. (1928) 82. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἔσω Κρουσάρι*.

Ἀχλαδοχώριον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Αἰπείας* τῆς ἐπαρχίας Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 648. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Χαϊκάλι*. Δ. Ε. Μ.

—**Ἀχλαδοχώριον** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Συντικῆς (τέως Σιδηροκάστρου) τοῦ νομοῦ Σερρῶν, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1459. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κρούσοβον*. Εἰς τὴν κοινότητα ἀριθμοῦσαν ἐν συνόλῳ 2524 κατοίκους ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Καρυδοχώριον* (τέως *Κίρτσοβον*) κείμενον πρὸς Α καὶ ἀπέχον 5 χμτρ., *Μέταλλον* (τέως *Καρατὰς*) κείμενον ΒΔ καὶ ἀπέχον 15 χμτρ. καὶ *Τσέρβιστα*, κείμενον ΝΔ καὶ ἀπέχον 8 χλμτ. Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος εἶναι δασώδης ἐκ πεύκης, ὀξυᾶς, βαλανιδιᾶς, ἀποδιδουσῶν οἰκοδομήσιμον ξυλείαν καὶ ξυλάνθρακας. Παράγονται ἐπίσης διάφορα γεωργικὰ προϊόντα, ἐξ ὧν ἐξάγονται ἀρκεταὶ ποσότητες ἐτησίως, ἀξίας 7.200.000 δρχ. Μετὰ τῆς πλησιεστέρας πόλεως Σιδηροκάστρου συγκοινωνεῖ διὰ βατῆς ὁδοῦ (20 χμτρ.). Δ. Ε. Μ

Ἀχλάϊτνερ (Achleitner), *Ἀρθοῦρος*. Γερμανὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1858. Ἔγραψε πολυάριθμα διηγήματα ἐκ τοῦ κύκλου τῆς βαυαρικῆς λαϊκῆς καὶ κυνηγετικῆς ζωῆς: «Ὁ Μεσσίας τῶν δο

Digitized by Google

σῶν» (1897), «Σταΐφιλλε» (1918), καὶ κοινωνικὰ μυθιστορήματα, «Ἡ Α. Ἐξοχότης ὁ Πόκρος», (1905) κ. ἄ.

ἀχλάμυδα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται *ἄλγη* τινὰ τῶν ὁποίων αἱ ἶνες δὲν καλύπτονται ὑπὸ ἐξωτερικοῦ περιβλήματος. Δ. Ν. Π.

Ἀχλὰτ *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ ὑποδιοίκησις ὁμώνυμος ἐν τῷ τουρκικῷ νομῷ Βιτλίς, ἐπὶ τῶν ΒΔ. ὀχθῶν τῆς λίμνης τοῦ *Βάν*. Ἡ ὑποδιοίκησις εἶχε πρὸ τῶν ἀρμενικῶν σφαγῶν 23.600 κατοίκους, ὧν 6.600 Ἀρμένιοι καὶ 210 Ἕλληνες Ὀρθόδοξοι. Ἡ πόλις (40° Α. μήκους καὶ 38° 40′ Β. πλάτους), ἔχει κλῖμα γλυκὺ καὶ κεῖται εἰς θέσιν ὡραίαν ἐπὶ τῆς λίμνης, τῆς ὁποίας εἶναι ὁ κυριώτερος πρὸς Δ. λιμὴν ἱστιοφόρων. Εἰς ἀπόστασιν 9 χιλιομέτρων ΒΔ. κεῖται ἡ ὡραία μικρὰ λίμνη *Ναζὶκ* (ἤτοι κομψή). Εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν κεῖται τὸ ὄρος *Νιμρούντ* ἢ (*Νεμρὼδ*), ὕψους 3,000 μέτρων, Δ. τῆς λίμνης τοῦ Βάν. Κατά τινα παράδοσιν ὁ *Νεμρὼδ* ἠγάπα νὰ πηγνύῃ τὰς σκηνάς του ἐπὶ τῆς δενδροφύτου κορυφῆς τοῦ ὄρους τούτου ὡς καὶ εἰς τοὺς πέριξ λειμῶνας. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἄχλγκρεν (Ahlgren), ***Βικτωρία-Μπερζέλιους-Μπενέντικτσον*** (γνωστὴ ἐπίσης ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Ἔρνστ*). Σουηδὶς λογοτέχνις (1850—1888). Ἔγραψε πολλὰ μυθιστορήματα εἰς τὰ ὁποῖα περιγράφει τὴν λαϊκὴν ζωὴν ἐν Σκανίᾳ, ἐκ τούτων δὲ τὰ σπουδαιότερα εἶναι: «Ἐν Σκανίᾳ» (1884), «Ὁ ἄργυρος» (1887), «Ἡ κυρία Μαριάννα» (1887), «Λαϊκὴ ζωή», (1887) κλπ. Ηὐτοκτόνησεν εἰς ἡλικίαν 38 ἐτῶν ἐν Κοπεγχάγῃ. Χ. Δ.

Ἄχλεν (Ahlen) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βεστφαλίας. Κάτοικοι 10760. Ἔχει κλωστήρια μαλλίου καὶ κοιτάσματα στροντιανῆς. Χ. Δ.

Ἄχλερτ (Ahlert) ***Φρειδερῖκος-Ἀδόλφος***. Πρῶσσος μηχανικὸς γεφυρῶν καὶ δημοσίων ὁδῶν (1788-1833). Τὸ ὄνομά του συνδέεται μὲ τὰς ἀπὸ τοῦ 1821 ἀρξαμένας ἐργασίας πρὸς πρόληψιν ἐπικειμένης καταρρεύσεως τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Κολωνίας, τὰς ὁποίας διηύθυνεν ἐπιτυχῶς.

ἀχλεύαστος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ χλευασθείς, αὐτὸς τὸν ὁποῖον δὲν ἐχλεύασαν, δὲν ἐπεριγέλασαν.

ἀχλύη (ἡ) (Achlye) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *σαπρομυκήτων*. Οἱ μύκητες οὗτοι ζῶσιν ἐν τῷ ὕδατι ἢ ἐπὶ ζώντων ἢ τεθνεώτων ζῴων. Τὰ φυτὰ ταῦτα διακρίνονται ἐκ τοῦ σωληνοειδοῦς θαλλοῦ καὶ τῶν ἀραιῶν διακλαδώσεών των. Πολλαπλασιάζονται ἢ ἀγενῶς τῇ συμμετοχῇ καρδιομόρφων σπερματοζωϊδίων, ἢ καὶ ἐγγενῶς. Ὅταν τὰ θρεπτικὰ ὄργανα τοῦ φυτοῦ ἀτονοῦσι καὶ ἐξαντλοῦνται, ὁ θαλλὸς παράγει ἓν φογόνον, ὅπερ παράγει τέσσαρα φοσφαίρια. Τὸ ἀνθηρίδιον, ὅπερ εἶναι τρισχιδές, ἐπικάθηται ἐπὶ τοῦ φογόνου καὶ διὰ τῶν γονιμοποιῶν σωληνίσκων του γονιμοποιεῖ τὰ φοσφαίρια. Τὰ γονιμοποιηθέντα φάρια παράγουσι ζῳοσποράγγια ἢ θαλλόν. Δ. Ν. Π.

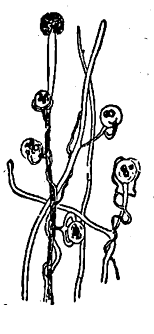

Ἀχλύη.
[Ὑπὸ μεγάλην μεγέθυνσιν.]

ἀχλυογείτων (ὁ) (Achlyogeton) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μυξομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγκυλιστιδῶν*. Τὰ φυτὰ ταῦτα χαρακτηρίζονται ἐκ τῶν ζῳοσπορίων των, ἅτινα εἶναι καρδιόμορφα, φέρουσι δύο ἀνισομεγέθεις βλεφαρίδας, λεῖον καὶ ἀποστίλβοντα πυρῆνα καὶ διαρκῶς κραδαίνονται. Οἱ *ἀχλυογείτονες* ζῶσι παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν *ἀλγῶν*. Δ. Ν. Π.

ἀχλύς,—*ύος* (ἡ)· θόλωσις τῆς ἀτμοσφαίρας, ὁμίχλη, καταχνιά || θόλωσις τῶν ὀφθαλμῶν ἐμποδίζουσα τὴν θέαν: «ἀχλὺς ἐκάλυψε τοὺς ὀφθαλμούς του»· || μεταφ., κατήφεια, μελαγχολία.

—*[Μετεωρολ.]* Ὁ ὅρος *ἀχλὺς* ἀποδίδεται εἰς τὸν παρὰ τὸν ὁρίζοντα ἐλαφρὸν ὑποκίτρινον ἢ φαιὸν πέπλον τὸν παρατηρούμενον κατὰ τὰς αἰθρίας καὶ ἰδίᾳ τοῦ θέρους ἡμέρας, καὶ ὅστις ἀποκρύπτει ἢ καθιστᾷ δυσδιάκριτα πολλάκις τὰ παρὰ τὸν ὁρίζοντα ἀντικείμενα, ἐνῷ ὁ οὐρανὸς εἶναι αἴθριος περὶ τὸ ζενίθ. Τὸ φαινόμενον τῆς ἀχλύος (brume, Haze, dust), ἂν καὶ ὁμοιάζει πρὸς τὴν *ὁμίχλην* (καλεῖται καὶ *ξηρὰ ὁμίχλη*) καὶ δύναται νὰ συγχυσθῇ πρὸς αὐτήν, εἶναι τῷ ὄντι ὅλως διαφόρου φύσεως, δύναται δὲ νὰ φθάσῃ μέχρι τοιούτου βαθμοῦ πυκνότητος, ὥστε νὰ καταστήσῃ ἀφανῆ καὶ αὐτὰ τὰ λίαν πλησίον εὑρισκόμενα ἀντικείμενα.

Κατὰ τὸν Angot, τοιαύτης ἐντάσεως εἶναι τὸ φαινόμενον ἐν Ἀφρικῇ, ὥστε λόφοι, ἀκόμη καὶ ὄρη, ἀποκρύπτονται ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ τῆς ἀχλύος, ὅταν δὲ πνέῃ εἰς τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τῆς Ἀφρικῆς ὁ harmattan, ὁ κονιορτὸς μετὰ τῆς ἀχλύος εἶναι τοσοῦτον πυκνός, ὥστε ἐκλαμβάνεται ὡς ὁμίχλη. Κατὰ τὸν Αἰγινήτην ἡ ἀχλὺς ἐν Ἑλλάδι εἶναι πολλάκις ἀρκετὰ πυκνὴ ἰδίως κατὰ τὰς θερμὰς ὥρας καὶ μάλιστα περὶ τὰς μεσημβρινὰς τῶν θερινῶν ἡμερῶν.

Ἡ φύσις τῆς ἀχλύος παραμένει εἰσέτι ἄγνωστος, διότι τὰ αἴτια δύνανται νὰ εἶναι ποικίλα, τὸ πιθανώτερον ὅμως εἶναι, ὅτι ὀφείλεται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν ἀνώμαλον διάθλασιν τοῦ φωτὸς καὶ εἰς τὰς μεγάλας διαφορὰς τῆς θερμοκρασίας παρακειμένων στιβάδων ἀέρος. Ὅταν τὸ ἔδαφος ἀρχίζῃ νὰ θερμαίνηται ἰσχυρῶς, ὑψοῦνται ἄνωθεν αὐτοῦ στρώματα ἀέρος, ὧν αἱ θερμοκρασίαι διαφέρουσιν ἀπὸ ἑνὸς σημείου εἰς ἄλλο· τὰ στρώματα ταῦτα τοῦ ἀέρος ἀποκλίνουσιν ἀκανονίστως τὰς φωτεινὰς ἀκτῖνας καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, τὸ δὲ σύνολον αὐτῶν ἀποτελεῖ θολερὸν περιβάλλον. Τὸ φαινόμενον εἶναι ἐντονώτερον ὅταν ὁ ἀὴρ περιέχῃ καὶ κονιορτὸν ἐν αἰωρήσει· βεβαίως τοῦτο δὲν εἶναι ἡ κυρία αἰτία αὐτοῦ, μόνη δὲ ἡ ἄνωθεν τῶν μεγάλων πόλεων παρατηρουμένη ἀχλὺς δύναται νὰ ἔχῃ ὡς κυρίαν αἰτίαν τὸν ἄφθονον ἐν αὐταῖς στερεὸν κονιορτόν. Κατὰ τὸν Αἰγινήτην, οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες φαίνεται, ὅτι δὲν ἔκαμνον τὴν σημερινὴν οὐσιαστικὴν διάκρισιν μεταξὺ ὁμίχλης καὶ ἀχλύος, διότι τὴν ἀχλὺν ἐθεώρουν ὡς φαινόμενον τῆς αὐτῆς φύσεως πρὸς τὴν ὁμίχλην, ἀλλ' ἀσθενεστέρου βαθμοῦ, ἐνῷ σήμερον διακρίνομεν ἐντελῶς τὴν ὁμίχλην τῆς ἀχλύος. Ἡ ὁμίχλη εἶναι φαινόμενον οὐχὶ κατὰ τὸν βαθμὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ φύσιν διάφορον τῆς ἀχλύος. Θ. Θ. ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ

—*[Ναυτ.]* Ἡ αἰτιολογία τοῦ φαινομένου τῆς *ἀχλύος*, συνήθους εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας, δὲν ἔχει ἐπαρκῶς ἐξηγηθῆ, καίτοι ἀναγνωρίζεται, ὅτι τοῦτο ὀφείλεται εἰς διαφορὰς θαλάσσεων, ἀποτόμους διαφορὰς ὑγρασιῶν καὶ θερμοκρασιῶν. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ συγχέηται ἡ ἀχλὺς πρὸς τὸν *αὐχμόν*, αὐτῆς μὲν ἐκδηλουμένης καὶ ἐγγὺς τοῦ παρατηρητοῦ ἀκόμη, μὲ εὐχάριστον καλοκαιρίαν, ἐκείνου δέ, καὶ δὴ μόνον εἰς τὰ κράσπεδα τοῦ ὁρίζοντος, μόνον μὲ βαρὺν καύσωνα καὶ πνῖγος· ἀλλ' οὔτε καὶ πρὸς τὴν *ὁμίχλην*, καθ' ἣν ἡ συσσώρευσις τῶν ὑδρατμῶν εἶναι καταφανὴς ὑπὸ μορφὴν σταγονιδίων. Κατὰ τὸν διεθνῆ κανονισμόν, πρὸς ἀποφυγὴν συγκρούσεων, πᾶν πλοῖον καταλαμβανόμενον ὑπὸ ἀχλύος δέον νὰ μετριάζῃ τὴν ταχύτητα αὐτοῦ καὶ νὰ ἐκπέμπῃ ἠχηρὰ σήματα δι' οἱουδήποτε μέσου. Σ. Ε. Λ.

ἀχλωροφυλλία (ἡ) *[Βοτ.]*. Οὕτω καλεῖται ὑπό τινων τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *χλώρωσις* φαινόμενον, καθ' ὃ τὰ φύλλα τοῦ φυτοῦ κιτρινίζουν μὴ σχηματιζομένης χλωροφύλλης λόγῳ ἐλλείψεως ἀλάτων σιδήρου. ΘΡ. Β.

Ἀχμάδ, *Χουλάμ*. Ἱδρυτὴς τῆς ἰνδοϊσλαμικῆς αἱρέσεως *Ἀχμαδιγιά*, ὑφ' ἧς θεωρεῖται ὡς μεσσίας (1836—1908). Π. Ι. Μ.

ἀχμάκης, θηλ. —*ισσα*, οὐδ. —*ικο* (λέξις ἀραβική), βλάξ, ἀμβλύνους· || βραδυκίνητος, νωθρός, ἄλλως «*ὀκνός*».

ἀχματίτης (ὁ) (Achmatit) *[Ὀρυκτολ.]*. Συνώνυμον τοῦ ὀρυκτοῦ *ἐπιδότου*. Γ. Κ. Γ.

Ἀχματλῆ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Μακρυχωρίου* (τέως *Οὐζοὺν-κιοΐ*) τῆς ἐπαρχίας Νέστου τοῦ νομοῦ Καβάλλας. Κάτ. (1920) 72. Μετωνομάσθη *Ἀπιδιά*. Δ. Ε. Μ.

Ἀχμάτσα ἢ ***Καρακὸτς*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν ἐν τῇ Ἀν. Θρᾴκῃ. Ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς εἶχε μετονομασθῆ *Κριάριον*. Α. Θ. Σ.

Ἀχμέδ. Νεομάρτυς τοῦ Χριστιανισμοῦ, μαρτυρήσας ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1582. Ἡ μνήμη του ἐπιτελεῖται τῇ 24ῃ Δεκεμβρίου.

Ἀχμεδιέ. Τέμενος ἀνεγερθὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ τὸν Ἱππόδρομον ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Ἀχμὲτ Α′, τὸ ὡραιότερον καὶ μεγαλύτερον τῶν τζαμίων τῆς τέως τουρκικῆς πρωτευούσης, ὑπερτεροῦν καὶ αὐτῆς τῆς Ἁγίας Σοφίας μετὰ τὴν μετατροπήν της εἰς μουσουλμανικὸν τέμενος. Εἶναι ὁρατὸν μακρόθεν ἐκ τῆς Προποντίδος, διακρινόμενον ἐκ τῶν ἓξ κομψῶν καὶ λεπτῶν μιναρέδων του καὶ τοῦ ὡραίου του θόλου. Ἡ κατάθεσις τοῦ θεμελίου λίθου τοῦ μεγάλου τούτου μνημείου τῆς τουρκικῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἔγινε τῇ 4ῃ Ἰανουαρίου 1610. Εἶναι τὸ μόνον τουρκικὸν τέμενος τὸ ὁποῖον ἔχει ἓξ μιναρέδες, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ μὲν τέσσαρες ἔχουσιν ἀνὰ τρία, οἱ δὲ δύο, οἱ πρὸς δυσμάς, ἀνὰ δύο περίβαθρα (σεριφέδες), εἰργασμένα καλλιτεχνικώτατα ἐκ σκληροτάτου μαρμαροειδοῦς λίθου. Τὸ προνόμιον τῆς ἀνεγέρσεως τοιούτου τζαμίου μὲ ἓξ μιναρέδες ἔλαβεν ὁ Ἀχμὲτ ὁ Α′ χάριν εἰς τὰς πλουσίας αὐτοῦ δωρεὰς εἰς τὰ ἐν Μέκκᾳ μουσουλμανικὰ προσκυνήματα.

Τὸ τέμενος τοῦτο ἐκτίσθη ἐκ τῶν μαρμάρων τῆς Ἀλεξανδρείας Τρῳάδος καὶ ἐστοίχισε κολοσσιαῖα ποσά, πρὸς κάλυψιν τῶν ὁποίων ὁ Ἀχμέτ, ἐξαντληθέντων τῶν θησαυρῶν του, ἐπέβαλε βαρὺν φόρον, ὀνομασθέντα *φόρον τῶν καλλιτεχνικῶν μνημείων* (*μπενταάτζ*). Ἀναφέρεται δὲ ὅτι τόσην ἀγάπην καὶ προθυμίαν ἔδειξεν ὁ κτίτωρ σουλτᾶνος διὰ τὴν οἰκοδομὴν ταύτην, ὥστε μεταβαίνων κατὰ Παρασκευὴν πεζὸς συνειργάζετο μὲ τοὺς κτίστας, τῶν ὁποίων ἐπλήρωνε μόνος τὰ ἡμερομίσθια.

Τὸ τέμενος κατέχει τὴν μεσημβρινοανατολικὴν πλευρὰν τοῦ Ἱπποδρόμου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου χωρίζεται διὰ τειχίου μήκους 53 περίπου μέτρων, ἔχοντος 72 παράθυρα μὲ σιδηρᾶ κάγκελα καὶ τρεῖς θύρας. Μεταξὺ τοῦ τειχίου καὶ τοῦ κτιρίου ὑπάρχει ἐπίπεδος εὐρεῖα πλατεῖα. Ὅλος ὁ πέριξ χῶρος εἶναι κατάφυτος. Τὸ καθαυτὸ κτίριον ἔχει σχῆμα τετράγωνον, ὁ δὲ θόλος αὐτοῦ, μικρὸς ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὴν ὅλην οἰκοδομήν, στηρίζεται ἔσωθεν ὑπὸ τεσσάρων κολοσσιαίων πινσῶν. Περὶ τὸν μέγαν θόλον ὑπάρχουσι τέσσαρα ἡμιθόλια.

Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κτιρίου ὑπολείπεται πολὺ τῆς Ἁγίας Σοφίας κατὰ τὴν φωτεινότητα, διότι, μεταξὺ ἄλλων, αἱ ὕαλοι τῶν παραθύρων του, οὖσαι χρωματισταί, ἀμαυροῦσι τὸ δι' αὐτῶν εἰσερχόμενον φῶς. Τοῦτο ἀναπληροῦσι πολλαὶ ἀκοίμητοι κανδῆλαι. Ἡ ἐσωτερική του διακόσμησις εἶναι πλουσιωτάτη. Ἐπὶ τῶν τοίχων εἶναι ἀνηρτημένοι διακόσιοι καὶ πλέον χρυσοῖ πίνακες διαποίκιλτοι διὰ πολυτίμων λίθων. Οἱ πίνακες οὗτοι, ἐπέχοντες

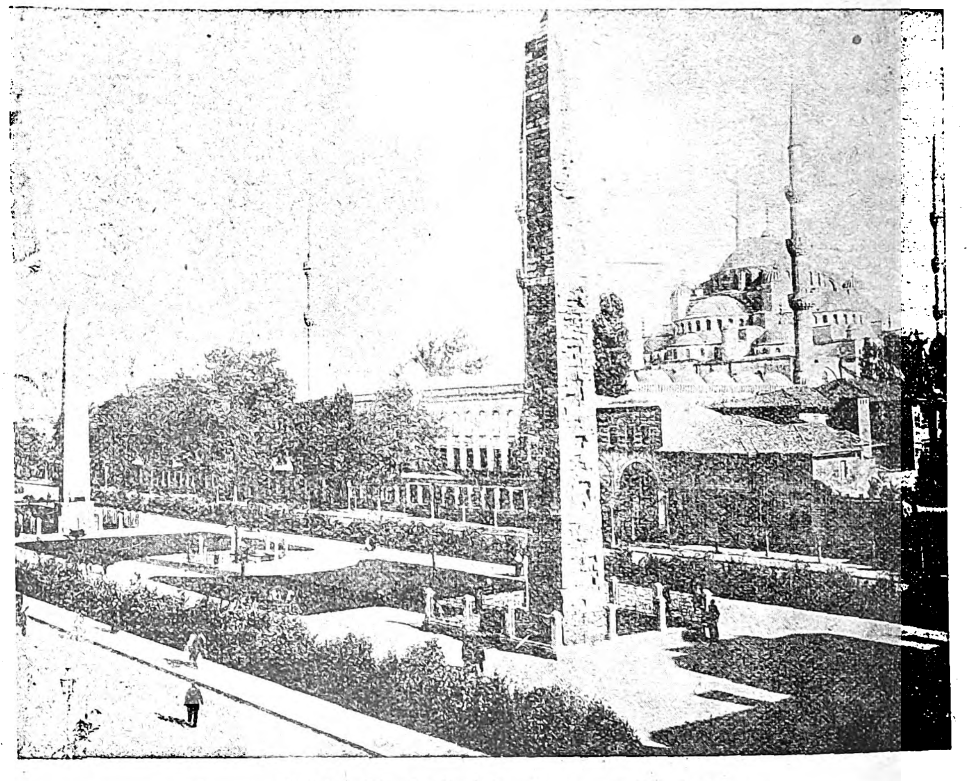

Τὸ Ἀχμεδιὲ τζαμὶ μετὰ μέρους τοῦ Ἱπποδρόμου.

Digitized by Google

τόπον τῶν ἰδικῶν μας εἰκονισμάτων, ἔχουσιν ἐπιγεγραμμένα μὲ χρυσᾶ γράμματα τὰ ὀνόματα τοῦ Μωάμεθ καὶ τῶν τεσσάρων μεγάλων χαλιφῶν ἢ διάφορα ρητὰ (ἀγέτ) τοῦ Κορανίου μὲ καλλιτεχνικὴν γραφήν. Εἰς τὸ τζαμίον τοῦτο μετέβαινον ἄλλοτε οἱ σουλτᾶνοι διὰ τὴν τελετὴν τοῦ Σελαμλικίου, ἤτοι τοῦ προσκυνήματος κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Βαϊραμίου καὶ τῶν γενεθλίων τοῦ Μωάμεθ (Μεβλούτ). Ἐντὸς αὐτοῦ ἀνεπετάσθη τῷ 1826 ἡ σημαία τοῦ Μωάμεθ (τὸ *σαντζὰκ-ἰ-σερίφ*), ὑπὸ τὸ ὁποῖον συνεκεντρώθη ὁ εἰς τὸν σουλτᾶνον πιστὸς μείνας στρατὸς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν γενιτσάρων.

Ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ τζαμίου ὑπάρχει πτωχοκομεῖον, ἱερατικὴ σχολὴ καὶ βιβλιοθήκη ὡς καὶ τὸ μαυσωλεῖον τοῦ κτίτορος, ὅστις ἐτάφη ἐκεῖ μετὰ τῶν ἀδελφῶν του. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

— **'Αχμεδιὲ** ἢ ***Σουλτὰν 'Αχμέτ***. Μεγάλη τουρκικὴ συνοικία τῆς Κωνσταντινουπόλεως περὶ τὸ τέμενος *'Αχμεδιέ*, οἰκουμένη ἀποκλειστικῶς ὑπὸ Τούρκων. Ν. Μ.

ἀχμὲς (ὁ). Πάπυρος περιέχων τὰς παλαιοτάτας, μέχρις ἡμῶν μεταδοθείσας, γνώσεις περὶ τῶν Μαθηματικῶν τῶν Αἰγυπτίων (2000—1700 π.Χ.).

'Αχμὲς Α'. Φαραὼ τῆς Αἰγύπτου, ὁ κατ' ἄλλους Ἄμωσις (βλ. λ.)

—**'Αχμὲς Β'**. Φαραὼ Αἰγύπτου, ὀνομαζόμενος καὶ Ἄμασις (βλ. λ.).

'Αχμέτ. Κύριον ὄνομα μουσουλμανικόν, ἀρχικῶς ἀραβικόν, διαδοθὲν κατόπιν καὶ εἰς ἄλλους μουσουλμανικοὺς λαούς, ἰδίᾳ δὲ μεταξὺ τῶν Τούρκων. Ἡ λέξις εἶναι παράγωγον τύπου ὑπερθετικοῦ τῆς ρίζης *χαμδ* (*hamd*), ἥτις σημαίνει αἶνος, ἔπαινος, ἄρα ἀχμέτ=ὁ λίαν αἰνετός, λίαν ἐπαινετός. Ὡς κύριον ὄνομα ἦτο ἓν τῶν ὀνομάτων, ἢ μᾶλλον κοσμητικὸν ἐπίθετον τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας *Μωάμεθ*, δοθὲν εἰς αὐτὸν τὸ πρῶτον.

Τὸ ὄνομα 'Αχμὲτ ἔφερον καὶ ἑπτὰ 'Αββασίδαι χαλίφαι, γνωστοὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ μᾶλλον ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον αὐτῶν, ἤτοι οἱ: *Μουσταγὶν-μπιλλάχ, Μοτεμίδι-ἀλὶ-ουλ-λάχ, Μοτασίδι-μπιλλάχ, Καδίρι-μπιλλάχ, Μοσταζχὶρ-μπιλλάχ, Μοσταζὶν-τενεββοὺρ-ουλ-λὰχ* καὶ *Νασρεδδὶν-ουλλάχ*. Ν. Μ.

ΣΟΥΛΤΑΝΟΙ, ΒΑΣΙΛΕΙΣ, ΠΡΙΓΚΙΠΕΣ

—**'Αχμὲτ Α'**. Σουλτᾶνος τῆς Τουρκίας (1603—1617) δέκατος τέταρτος κατὰ σειρὰν ἀπὸ τοῦ Ὀσμὰν Α', ἐπιλεγόμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων ἱστορικῶν *Γαζῆ*, ἤτοι νικητής, ἂν καὶ δὲν ἐκέρδισε σπουδαίαν τινὰ νίκην. Ἦτο πρωτότοκος υἱὸς τοῦ σουλτάνου Μεχμὲτ Γ' γεννηθεὶς τῷ 1589 ἐν Μαγνησίᾳ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἀνελθὼν τὸν θρόνον 14ετὴς μόλις, πρῶτος αὐτὸς ἀνῆλιξ ἐν τῇ τουρκικῇ ἱστορίᾳ καὶ τελευταῖος, εἰς ὃν ἐφηρμόσθη τὸ σύστημα τῆς κατ' εὐθεῖαν διαδοχῆς τοῦ θρόνου, ἀντικατασταθὲν μετ' αὐτὸν διὰ τοῦ συστήματος τῆς πρεσβυγενείας. Ἦτο ὁ πρῶτος Τοῦρκος σουλτᾶνος, ὅστις δὲν διέπραξε τὸ μέχρι τῆς ἐποχῆς του εἰς κυβερνητικὸν δόγμα ἀναχθὲν ἔγκλημα τῆς ἀδελφοκτονίας.

Κατὰ τὴν ἀνάρρησιν αὐτοῦ ἡ Τουρκία εὑρίσκετο εἰς πολέμους πρὸς τὴν Περσίαν καὶ πρὸς τὴν Αὐστρίαν, τῆς ὁποίας ἐβασίλευεν ὁ αὐτοκράτωρ Ροδόλφος ὁ Β'. Ὁ 'Αχμὲτ ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον, διορίσας κατὰ μὲν τῆς Περσίας ἀρχιστράτηγον τὸν Καπετὰν-πασᾶν Τσικάλα-ζαδέ, κατὰ δὲ τῆς Αὐστρίας τὸν Μέγαν Βεζύρην Γιαοὺζ πασᾶν, ἀλλ' ἕνεκα ἐσωτερικῶν ταραχῶν καὶ κινημάτων κυρίως τοῦ Καλεντέρογλου ἐν Ἀνατολῇ, τοῦ Δζαμπολὰτ ἐν Συρίᾳ, καὶ ἄλλων ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας τὴν συνθήκην εἰρήνης τοῦ Σιτβατέρεκ (Sitvatörök) τῇ 11ῃ Νοεμβρίου 1606, τὴν πρώτην καθ' ἣν ἡ Τουρκία συνεμορφώθη πρὸς τὰ ἔθιμα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ διεθνοῦς δικαίου. Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης, ἧς ἡ διάρκεια ὡρίσθη εἰκοσαετής, ὁ σουλτᾶνος ἀνεγνώριζε τὸν Ροδόλφον ὡς «αὐτοκράτορα» (ἐν τῷ τουρκικῷ κειμένῳ «*Τσασάρ*»), καὶ οὐχὶ ὡς *βασιλέα* μόνον τῆς Βιέννης, ὡς μέχρι τοῦδε, καὶ παρῃτεῖτο, ἔναντι τῆς ἐφάπαξ πληρωμῆς ποσοῦ 200.000 ταλήρων, τοῦ ὑπὸ τύπον τιμητικοῦ δώρου ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὴν Τουρκίαν πληρωνομένου φόρου ἐκ 30,000 δουκάτων κατ' ἔτος. Ἀντ' αὐτοῦ θὰ ἀντηλλάσσοντο ἀνὰ πᾶσαν τριετίαν ἀμφοτέρωθεν ἑκούσια δῶρα ἀξίας μὴ ὡρισμένης. Διὰ τῆς αὐτῆς συνθήκης ἀπηλλάσσετο τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ μέγα μέρος τῆς Τρανσυλβανίας. Ἡ συνθήκη ὥριζε πρὸς τούτοις, ὅτι οἱ παρὰ τῷ αὐτοκράτορι διαπιστευόμενοι ἀπεσταλμένοι τοῦ σουλτάνου δὲν θὰ ἐλαμβάνοντο πλέον μεταξὺ τῶν ὑπηρετῶν καὶ ἀγγελιαφόρων τῆς σουλτανικῆς αὐλῆς (*τσαουσῶν* καὶ τῶν τοιούτων), ἀλλὰ θὰ ἦσαν πρεσβευταὶ ἔχοντες τὸν βαθμὸν *Σαντζὰκ-βέη*. Ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ σουλτᾶνος θὰ ἔγραφον πρὸς ἀλλήλους εἰς τόνον φιλόφρονα ὡς πατὴρ πρὸς υἱὸν ἢ υἱὸς πρὸς πατέρα, τὰ δὲ αἰτήματα τῶν ἑκατέρωθεν πρέσβεων θὰ ἔπρεπε νὰ ἐκτελῶνται. Αἱ ἐπιθέσεις καὶ αἱ λεηλασίαι θὰ κατέπαυον, αἱ δὲ ἐκ παραβιάσεως τῆς συνθήκης προξενούμεναι ζημίαι θὰ ἐπηνωρθοῦντο καὶ οἱ ἀπαγόμενοι αἰχμάλωτοι θὰ ἀπεδίδοντο. Διαιτηταὶ διὰ τοιαύτας διαφορὰς ὡρίζοντο ἐκ μέρους τοῦ Σουλτάνου ὁ Τοῦρκος διοικητὴς Βούδας (Οὑγγαρίας), ἐκ μέρους δὲ τοῦ αὐτοκράτορος, ὁ στρατιωτικὸς ἀρχηγὸς τῆς πόλεως Ράαμπ. Ἡ συνθήκη αὕτη, ὡς λέγει ὁ Χάμμερ, ἦτο ἡ πρώτη, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Εὐρώπη ἔλεγεν εἰς τὴν Τουρκίαν «*ἕως ἐδῶ καὶ μὴ παρέκει*».

Μετά τινα καιρὸν αἱ ἐσωτερικαὶ ταραχαὶ ἠνάγκασαν τὸν 'Αχμὲτ νὰ συνάψῃ καὶ μετὰ τοῦ σάχου 'Αμπᾶς τῆς Περσίας τὴν συνθήκην εἰρήνης τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1613), ἀφοῦ προηγουμένως τὰ τουρκικὰ στρατεύματα ὑπὸ τὸν Καπουτζῆ-μπασῆ Μουρὰτ πασᾶν ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας καὶ ἀνέκτησαν τὰ ὑπὸ τούτων κυριευθέντα τουρκικὰ ἐδάφη.

Αἱ ἐσωτερικαὶ ὅμως ταραχαὶ ἐξηκολούθουν. Εἰς τὸ Μαυροβούνιον ἐξερράγη ἐπανάστασις, ἡ δὲ Μάνη διεπραγματεύετο μετὰ τοῦ Καρόλου Β' δουκὸς τοῦ Νεβέρ, ἀξιοῦντος ὅτι κατάγεται ἐκ τῶν Παλαιολόγων καὶ διεκδικοῦντος τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου, ὅστις ἤλπιζε νὰ ὑποκινήσῃ διὰ τῶν Μανιατῶν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Οἱ Τοῦρκοι ὑποπιευόμενοι τὸ παρασκευαζόμενον κίνημα ἀπέστειλαν εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου στόλον ἀπὸ τὸν 'Αρσλὰν πασᾶν (Ἰούλιος 1614). Κατὰ θάλασσαν ὁ 'Αχμὲτ ἠθέλησε νὰ ἐπιδείξῃ τὴν τουρκικὴν δύναμιν καὶ ἐκδικηθῇ διαφόρους ἐπιθέσεις ἱπποτῶν καὶ πειρατῶν ἐξ Ἰταλίας καὶ Μελίτης, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ μία ἀπόβασις τῶν Μελιταίων εἰς Κόρινθον, τὴν ὁποίαν οὗτοι ἐλεηλάτησαν. Ἀπέστειλε τουρκικὸν στόλον ἐκ 45 γαλερῶν ὑπὸ τὸν ἀρνησίθρησκον Ἀρμένιον ἀρχιναύαρχον καὶ κατόπιν μέγαν βεζύρην Χαλὶλ πασᾶν (Ἰούλιος 1614) ἐναντίον τῆς Μάλτας. Οἱ Τοῦρκοι ἀποβάντες εἰς τὴν νῆσον διέπραξαν σειρὰν δῃώσεων καὶ καταστροφῶν. Κατόπιν ὁ στόλος ἔπλευσεν εἰς Τρίπολιν τῆς Ἀφρικῆς, ὅπου συλλαβὼν τὸν ἀνυπότακτον Δαῆν Σεφὲρ ἀπηγχόνισεν αὐτὸν εἰς τὴν πύλην τῆς πόλεως.

Ὁ 'Αχμὲτ Α' ἀπέθανε τῷ 1617 καὶ ἐτάφη εἰς τὸ ἰδιαίτερον του μαυσωλεῖον (Τουρμπὲ) τὸ ἀνεγερθὲν παρὰ τὸ ὑπ' αὐτοῦ κτισθὲν μέγα τζαμίον, τὸ μέγιστον τῆς Κωνσταντινουπόλεως (βλ. '**Αχμεδιέ**). Κατὰ τοὺς Τούρκους ἱστορικοὺς ἦτο λίαν ἀπολυταρχικός, θέσας τέρμα εἰς τὴν ἐπὶ 28 ἔτη διαρκέσασαν παρασκυβέρνησιν τῆς μάμμης του, τῆς Βενετῆς Σαφιὲ-σουλτάνας, τὸ γένος Μπάσα, συζύγου τοῦ σουλτάνου Μουρὰτ καὶ μητρὸς Μεχμὲτ τοῦ Γ', διευθύνας μόνος ὅλας τὰς ὑποθέσεις καὶ ἐκλέγων κατ' ἀρέσκειαν μόνος τοὺς ὑπουργούς του. Λίαν φιλόθρησκος ἔκτισε διάφορα ἱδρύματα ἐν Μέκκᾳ καὶ Μεδίνῃ, τὰ ὁποῖα ἐπροίκισε πλουσίως, ἀνεκαίνισε δὲ καὶ διεκόσμησεν ὁ 'Αχμὲτ διὰ πολυτίμων λίθων τὰ ἐκεῖ μουσουλμανικὰ προσκυνήματο.

Κατεγίνετο καὶ εἰς τὴν ποίησιν, γράψας στίχους ἀραβιστὶ καὶ τουρκιστί. Κατὰ τὰς ξένας ὅμως μαρτυρίας ἦτο ἀνίκανος, σκληρὸς καὶ ἔκδοτος εἰς τὰς ἡδονάς. Διεκρίνετο εἰς τὸν ἀκοντισμὸν (*δζιρίτ*), ἀγωνισθεὶς κάποτε παρὰ τὸν Πύργον μετὰ τοῦ Βεζύρου. Ἐπ' αὐτοῦ διεδόθη εἰς Τουρκίαν ἡ ἠθικὴ διαφθορά, εἰσήχθη δὲ διὰ πρώτην φορὰν ἡ χρῆσις τοῦ καπνοῦ, ὅστις μετὰ τοῦ πρὸ πεντηκονταετίας εἰσαχθέντος καφὲ καὶ τοῦ ὀπίου, ἐν τῷ κρυπτῷ δὲ καὶ τοῦ οἴνου, τὸν ὁποῖον ὁ 'Αχμὲτ ἠναγκάσθη ν' ἀπαγορεύσῃ, μετὰ τῶν οἰνοπνευματωδῶν ἔσχον τόσην διάδοσιν ἐν Τουρκίᾳ, ἰδίᾳ εἰς τὰς τάξεις τῶν διανοουμένων.

Ἔσχεν ἐννέα υἱούς, ἐκ μὲν τῆς διασήμου σουλτάνας Μαχ-Πεϊκὲρ (Σεληνοπροσώπου), γνωστοτέρας ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κιοσέμ*, τὸν βραδύτερον σουλτᾶνον Μουρὰτ Δ', τὸν ἐπίσης βασιλεύσαντα Ἰβραχὶμ καὶ δύο ἄλλους, ἐκ δὲ τῆς σουλτάνας Μαχφερούζ τὸν πρὸ τοῦ Μουρὰτ βασιλεύσαντα σουλτᾶνον Ὀσμὰν Β', ἐξ ἄλλης δὲ πάλιν γυναικὸς τὸν Βαγιαζίτ, περὶ τὸν ὁποῖον περιστρέφεται μὲ φανταστικὰς ὅλως λεπτομερείας περὶ προσώπων καὶ πραγμάτων τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Bajazet» δρᾶμα τοῦ Ρακίνα. Ν. Μ.

— **'Αχμὲτ Β'**. Σουλτᾶνος τῆς Τουρκίας (1691—1695), 21ος ἀπὸ τοῦ Ὀσμάν, υἱὸς τοῦ σουλτάνου Ἰβραχὴμ καὶ ἔγγονος τοῦ 'Αχμὲτ Α'. Ἐγεννήθη τῷ 1642, διεδέχθη δὲ τῷ 1691 τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Σουλεϊμὰν Β' εἰς ἡλικίαν 50 ἐτῶν ζωσθεὶς τὴν σπάθην ἐν τῷ ἐν Ἀδριανουπόλει Ἐσκὶ-Δζαμί. Ἦτο ἡγεμὼν εἰρηνικός, ἀγαπῶν τὴν ποίησιν (ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Μπαχτὶ* ἤτοι ὁ εὐτυχής), τὴν μουσικὴν καὶ τὴν ἁλιείαν. Διεκρίνετο δὲ καὶ ὡς καλλιγράφος, ἀποστείλας εἰς Μέκκαν Κοράνιον γραφὲν ἰδιοχείρως ὑπ' αὐτοῦ. Κατὰ τὴν τετραετῆ βασιλείαν του ἡ Τουρκία ὑπέστη σειρὰν συμφορῶν, κυρίως δὲ σοβαρὰν ἧτταν εἰς μάχην κατὰ τῶν Αὐστριακῶν, ὑπὸ τὸν μαρκήσιον Λουδοβῖκον τῆς Βάδης, τῇ 19ῃ Αὐγούστου 1692 παρὰ τὴν ἐν Κροατίᾳ πόλιν Σλανκάμεν (Σαλανκεμὲν) ἐπὶ τῆς συμβολῆς τοῦ Θεΐσα καὶ τοῦ Δουνάβεως, μάχην καθ' ἣν ἔπεσεν ἡρωϊκῶς ὁ μέγας βεζύρης Μουσταφᾶ Κιουπρουλής. Συνεπείᾳ τῆς ἥττης ταύτης ἡ Τουρκία ὑποχωροῦσα διηνεκῶς ἀπώλεσεν ἐπὶ τέλους ὁλόκληρον τὴν σημερινὴν Οὑγγαρίαν, Κροατίαν καὶ Σλοβενίαν.

Ὁ σουλτᾶνος 'Αχμὲτ Β', ὢν ἤδη ἀσθενής, ἀπέθανε τῷ 1695 ἐκ λύπης. Ἐτάφη δὲ ἐν τῷ μαυσωλείῳ Σουλτὰν-Σουλεϊμὰν τοῦ Νομοθέτου. Ν. Μ.

—**'Αχμὲτ Γ'**. Σουλτᾶνος τῆς Τουρκίας, 23ος κατὰ χρονολογικὴν σειράν, ἐπικαλούμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων ἱστορικῶν «*Γαζῆ*», ὡς κατακτήσας τὴν Πελοπόννησον καὶ πολεμήσας νικηφόρως κατὰ τοῦ τσάρου Πέτρου τοῦ Μεγάλου καὶ κατὰ τῶν Περσῶν. Ἦτο υἱὸς τοῦ σουλτάνου Μεχμὲτ Δ' καὶ τῆς εὐνοουμένης αὐτοῦ συζύγου (*Χασεκῆ-σουλτάνας*), Ἑλληνίδος τὸ γένος, ἥτις αἰχμαλωτισθεῖσα ἐν Ρεθύμνῳ τῷ 1663 κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως ταύτης ὑπὸ τῶν Τούρκων, προσηνέχθη ὡς δῶρον εἰς τὸν σουλτᾶνον ὑπὸ τοῦ ἀρχιστρατήγου Δελῆ-Χουσεΐν, ὀνομασθεῖσα *Ρεμπιὲ-Γκιοὺλ-Νοὺς* (ἐαρινὸν ροδόσταγμα) καὶ ἀποκτήσασα μεγίστην ἐν τῇ τουρκικῇ αὐλῇ ἐπιρροήν, τὴν ὁποίαν διετήρησε κατόπιν καὶ ὡς Βαλιδὲ-σουλτάνα (Βασιλομήτωρ) ἀπολαύουσα τῆς γενικῆς ἐκτιμήσεως καὶ ἀποθανοῦσα τῷ 1715, ἀφοῦ ἔκτισε δύο μεγάλα τζαμία, τὸ Βαλιδὲ-τζαμὶ τοῦ Γαλατᾶ καὶ τὸ Γενῆ-Βαλιδὲ-τζαμὶ τοῦ Σκουτάρεως.

Γεννηθεὶς τῇ 12 Δεκεμβρίου 1673, 'Αχμὲτ ὁ Γ' διεδέχθη τῇ 3ῃ Αὐγούστου 1703 τὸν ἀδελφόν του Μουσταφᾶ Β', ἐκθρονισθέντα συνεπείᾳ ἐπαναστατικοῦ κινήματος τῶν Γενιτσάρων, καθ' ἣν στιγμὴν εὑρίσκετο μεθ' ὁλοκλήρου τῆς σουλτανικῆς οἰκογενείας καὶ τῆς αὐλῆς του ἐν Ἀδριανουπόλει. Ἀνελθὼν δὲ ἐκεῖ τὸν θρόνον ὁ 'Αχμὲτ ἐπανῆλθεν ἀμέσως εἰς Κωνσταντινούπολιν. Κατ' ἀρχὰς ὑπέκυψεν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν Γενιτσάρων παύσας καὶ θανατώσας τὸν μουφτῆν καὶ ὅλους τοὺς μεγιστᾶνας, τῶν ὁποίων οἱ ἐπαναστάται ἐζήτουν τὴν εἰς αὐτοὺς παράδοσιν κατηγοροῦντες αὐτοὺς ἐπὶ προδοσίᾳ, τοὺς παραδώσαντας εἰς τὸν ἐχθρὸν τὸ Καμενιὲτς τῆς Ποδολίας. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἔπαυσεν ὅλους τοὺς κατ' ἀπαίτησιν τῶν Γενιτσάρων διορισθέντας καὶ ἐτιμώρησε τοὺς πρωταιτίους τῆς ἐπαναστάσεως.

Εἰς τὰς μετὰ τῶν ξένων δυνάμεων σχέσεις τῆς Τουρκίας 'Αχμὲτ ὁ Γ' ἐπεζήτησε καλὰς σχέσεις μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ μετὰ τῆς Σουηδίας, ὅπως εὕρῃ παρ' αὐτῶν ὑποστήριξιν ἐναντίον τῶν κατακτητικῶν σχεδίων τῆς Ρωσίας. Ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην περιεπλάκησαν σοβαρῶς αἱ σχέσεις τῆς Τουρκίας μετὰ τῆς Ρωσίας, διότι μετὰ τὴν μάχην τῆς Πουλτάβας (1709), ὁ βασιλεὺς Κάρολος ΙΒ' τῆς Σουηδίας ἡττηθεὶς κατὰ κράτος κατέφυγε μετὰ τοῦ Χετμάνου τῶν Κοζάκων Μαζέπα καὶ διαφόρων Πολωνῶν εὐγενῶν εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος ἐν Βεσσαραβίᾳ καὶ ἐγκατεστάθη παρὰ τὸ Μπενδέρ. Πρὸ τῆς ἥττης τοῦ Καρόλου εἶχον προηγηθῆ διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς Τουρκίας, ὅπως αὕτη ἀναγνωρίσῃ τὸν Στανίσλαον Λετσίνσκυ ὡς βασιλέα τῆς Πολωνίας καὶ θέσῃ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας στρατὸν πρὸς ἐκδίωξιν τῶν Ρώσων ἐκ Πολωνίας. Ἀλλὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο ἀπέρριψεν ἡ Τουρκία ὑποσχομένη μόνον νὰ ἐπέμβῃ κατὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης τῆς Σουηδίας μετὰ τῆς Ρωσίας. Εὐθὺς ὡς εἰσῆλθεν εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος ὁ Κάρολος ἔγραψε πρὸς τὸν σουλτᾶνον προτείνων ἀμυντικὴν καὶ ἐπιθετικὴν συμμαχίαν κατὰ τῆς Ρωσίας, ἀπέστειλε δὲ πρὸς τοῦτο εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν γραμματέα του καὶ τὸν Πολωνὸν Στανίσλαον Πονιατόβσκυ. Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴς τῆς Ρωσίας Τολστὸη ἐζήτησεν ἀμέσως τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας καὶ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Μαζέπα. Ὅτε ὅμως οἱ Τοῦρκοι ἠρνήθησαν κατηγορηματικῶς, δηλώσαντες ὅτι θεωροῦσι τὸν Μαζέπαν ὡς Σουηδόν, ὁ Τολστὸη παρῃτήθη τῆς περὶ τοῦ τελευταίου τούτου ἀξιώσεως, ὡσαύτως δὲ καὶ τῆς ἀπαιτήσεως ὅπως αἱ κλεῖδες τοῦ ἐν Ἱερουσαλὴμ Παναγίου Τάφου ἀφαιρεθῶσιν ἀπὸ τῶν Λατίνων καὶ παραδοθῶσιν εἰς τοὺς Ὀρθοδόξους. Οὕτως ἡ Τουρκία συνεβιβάσθη προσωρινῶς μετὰ τῆς Ρωσίας καὶ ἤρχισε διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας, ὅπως πείσῃ αὐτὸν νὰ φύγῃ ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ἐδάφους. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν διαπραγματεύσεων τούτων ἐπαύθη ὁ βεζύρης Ἀλῆ πασᾶς καὶ ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ πασᾶ Εὐβοίας, Νοουμὰν πασᾶ τοῦ Κιοπρουλῆ. Συνεπείᾳ ὅμως ῥαδιουργιῶν οὗτος ἐπαύθη ἐντὸς ὀλίγου καὶ ἐπανῆλθεν ὡς διοικητὴς εἰς Εὔβοιαν, εἰς τὴν θέσιν του δὲ διωρίσθη ὁ Μπαλτατζῆ Μεχμὲτ πασᾶς (1710).

Ἐν τῷ μεταξὺ ἔφθανον σωρεῖαι ἀναφορῶν τῶν πληθυσμῶν τῶν παραμεθορίων ἐπαρχιῶν παραπονουμένων διὰ διηνεκεῖς παραβάσεις τῶν συνθηκῶν ὑπὸ τῶν Ρώσων καὶ ζητούντων νὰ κηρυχθῇ κατ' αὐτῶν ὁ πόλεμος. Τοῦτον συνέστησεν εἰς τὸν σουλτᾶνον, ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ὁ Χάνης τῆς Κριμαίας, ὅστις εἰργάζετο ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ φυγάδος βασιλέως τῆς Σουηδίας, εἰσηγηθεὶς εἰς τὸν 'Αχμέτ, ὅτι ὁ Πέτρος ἐκ συνεννοήσεως μετὰ τῶν ραγιάδων ζητεῖ νὰ ἁρπάσῃ ὁλόκληρον τὴν Ρούμελην. Τέλος συνῆλθε τὴν 17ην Μαρτίου μέγα Συμβούλιον τοῦ Στέμματος, εἰς τὸ

Digitized by Google

ὁποῖον μετέσχον οὐχὶ μόνον οἱ ἀνώτεροι μεγιστᾶνες, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ χοτζαγκιὰν (κατώτεροι γραμματεῖς), εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεγνώσθησαν ὅλαι αἱ περὶ ρωσικῶν παραβιάσεων ἀναφοραὶ ὡς καὶ φετβᾶς τοῦ μουφτῆ, ἀποφαινόμενος, ὅτι ὁ πόλεμος εἶναι νόμιμος καὶ ἀναγκαῖος.

Ἀμέσως διετάχθη νὰ ἐξοπλισθῶσι 30.000 Γενίτσαροι, 10.000 δζεμπετζῆδες καὶ 7.000 πυροβοληταὶ ὡς καὶ ὁλόκληρος ὁ στόλος μετὰ πολλῶν βοηθητικῶν σκαφῶν. Συγχρόνως καταγγελθεὶς ὑπὸ τοῦ χάνου τῆς Κριμαίας, ἐπαύθη ὁ πρὸ ἔτους διορισθεὶς ἡγεμὼν τῆς Μολδαυΐας Νικόλαος Μαυροκορδᾶτος, υἱὸς Ἀλεξάνδρου τοῦ ἐξ ἀπορρήτων, καὶ διωρίσθη ἀντ' αὐτοῦ ὁ Δημήτριος Καντεμίρ, ὁ δὲ πρέσβυς τῆς Ρωσίας Τολστόη ἐφυλακίσθη εἰς τὸ Ἑπταπύργιον, ὅπου πρὸ δύο μηνῶν εἶχε ῥιφθῆ ὡς ἄλλος δεσμώτης καὶ μία αἰγυπτιακὴ μούμια, στελλομένη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Σουηδίας, κατασχεθεῖσα ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν ὡς περίεργον καὶ ὕποπτόν τι ἀντικείμενον.

Τὴν 14ην Μαρτίου ἀπέπλευσεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὁ πρὸς κατάκτησιν τοῦ Ἀζὸφ προοριζόμενος τουρκικὸς στόλος: ἡ ναυαρχὶς μὲ 3.300 ναύτας, 22 γαλέραι, 27 γαλλιόνια μὲ 6.000 ἄνδρας, 30 γαλιότα, 60 φρεγάται καὶ 220 μικρότερα σκάφη ὑπὸ τὸν Καπετὰν πασᾶν Ἰβραΐμ. Τὴν 8ην Ἀπριλίου ἀπῆλθε καὶ ὁ στρατὸς ὑπὸ τὸν μέγαν βεζύρην ὡς ἀρχιστράτηγον. Ὁ στρατὸς οὗτος ἐνίκησε τοὺς Ρώσους παρὰ τὸν Προῦθον (28 Ἰουλίου 1711). Ἡ θέσις τοῦ ἐν τῷ στρατοπέδῳ εὑρισκομένου Πέτρου τοῦ Μεγάλου ἦτο δυσχερεστάτη. Ἀλλ' ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη συναθροίσασα ὅσα ἠδυνήθη κοσμήματα καὶ χρήματα ἀπέστειλεν αὐτὰ εἰς τὸν βεζύρην. Οὗτος διενεμήθη ταῦτα μετὰ τοῦ Κεαγιᾶ βέη, ὅστις ἦτο ὑπὲρ τῆς εἰρήνης καὶ ὑπέγραψε τὴν 22 Ἰουλίου 1711 τὴν ταπεινωτικὴν μέν, ἀλλ' οὐχὶ τόσον ὀλεθρίαν διὰ τὴν Ρωσίαν συνθήκην τοῦ Προύθου, ἂν καὶ ὁ Πονιατόφσκυ, παριστάμενος ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας, ὡς καὶ ὁ χάνης τῆς Κριμαίας ἐπέμενον νὰ μὴ κλεισθῇ ἡ εἰρήνη.

Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Προύθου ἡ Ρωσία ἀπέδιδεν εἰς τὴν Τουρκίαν τὸ Ἀζόφ, κατηδάφιζε τὰ φρούρια τῆς Καμιένσκας καὶ παρέδιδε τὰ πυροβόλα αὐτῆς εἰς τὴν Τουρκίαν, παρῃτεῖτο πάσης ἀναμίξεως εἰς τὰς ὑποθέσεις τῶν Κοζάκων, ὡς καὶ τοῦ δικαιώματος νὰ διατηρῇ πρεσβευτὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ παρεμβάλῃ προσκόμματα εἰς τὴν ἐπάνοδον τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ρῶσοι εἶχον κυκλωθῆ ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἡ συνθήκη ὥριζε ρητῶς, ὅτι δὲν θέλει παρακωλυθῆ ἡ ἀποχώρησις τοῦ τσάρου.

Ἡ συνθήκη αὕτη ἐθεωρήθη αἶσχος διὰ τὴν Τουρκίαν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας φθάσας εἰς τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον, ὅτε ὁ Πέτρος ὁ Μέγας ἀπεχώρει, ἤλεγξε κατηγανακτημένος τὸν βεζύρην ὡς μὴ συλλαβόντα αἰχμάλωτον τὸν τσάρον. «Καὶ ποῖος θὰ ἐκυβέρνα ἐν ἀπουσίᾳ του τὸ κράτος του;» ἀπήντησεν ὁ Μπαλτατζῆς. Οὐχὶ ὀλιγώτερον ἠγανάκτησεν ὁ Σουλτᾶνος Ἀχμέτ, ὅστις ἔπαυσεν ἀμέσως τὸν Μπαλτατζῆν καὶ ἐξώρισεν αὐτὸν εἰς Λέσβον καὶ κατόπιν εἰς Λῆμνον, ὅπου ἀπέθανε μετὰ ἓν ἔτος.

Μετ' ὀλίγον ἐκηρύχθη πάλιν ὁ πόλεμος κατὰ τῆς Ρωσίας, ἀφοῦ ἀπηγχονίσθησαν ὅλοι οἱ μετὰ τοῦ βεζύρου συμπράξαντες εἰς τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τοῦ Προύθου. Μεταξὺ τῶν πραγμάτων τῆς καταλειφθείσης περιουσίας τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν Ὀσμὰν εὑρέθη ὡς ἀναμφισβήτητον πειστήριον τῆς δωροδοκίας ὁ δακτύλιος τῆς τσαρίνας καὶ 2000 δουκᾶτα σαξωνικὰ καὶ ρωσικά. Ἀλλ' ἡ ἀνακάλυψις αὕτη παρέσυρε καὶ τὸν νέον βεζύρην Γιουσοὺφ πασᾶν εἰς τὸ νὰ δεχθῇ ρωσικὸν χρυσίον, οὕτω δὲ συνήφθη τὸ κατόπιν ἔαρ τῇ μεσολαβήσει τῆς Ἀγγλίας καὶ Ὁλλανδίας, καὶ ὑπεγράφη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ συνθήκη τῆς 16ης Ἀπριλίου 1712, διὰ τῆς ὁποίας ὡρίζετο 25ετὴς εἰρήνη. Τὸ Κίεβον καὶ ἡ ἐντεῦθεν τοῦ Δνειστέρου Οὐκρανία ἀπεδίδετο εἰς τὴν Ρωσίαν. Μετ' ὀλίγον ὅμως ὁ σουλτᾶνος ἔπαυσε καὶ τὸν νέον βεζύρην ὡς δωροδοκηθέντα καὶ ἐπανήρχισε τὰς πολεμικὰς παρασκευάς, διότι ὁ χάνης τῆς Κριμαίας κατήγγειλε τὸν τσάρον ὡς ἐπιθυμοῦντα νὰ ἐπαναρχίσῃ τὸν πόλεμον. Τὸν Νοέμβριον ὁ σουλτᾶνος μετέβη εἰς Ἀδριανούπολιν, ὅπως παραστῇ εἰς τὴν ἐκκίνησιν τοῦ στρατοῦ. Συγχρόνως ἤρχισαν δυσχέρειαι μὲ τὸν βασιλέα τῆς Σουηδίας, ὅστις ἂν καὶ ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν χώραν του διὰ Πολωνίας, ἀνέβαλλε διηνεκῶς τὴν ἀναχώρησίν του. Κατ' ἀρχὰς ἐζήτησε χίλια πουγγία (500.000 γρόσια), ὅπως πληρώσῃ τὰ χρέη, τὰ ὁποῖα συνῆψεν ἀφότου διεκόπη ἡ κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ὁρισθεῖσα εἰς αὐτὸν ἡμερησία χορηγία 1500 γροσίων. Ὁ Ἀχμὲτ ἔστειλεν ἀντὶ χιλίων 1200 πουγγία. Ὁ Κάρολος ἐζήτησε ἄλλα 1000 δι' εἰδικοῦ πρέσβεως, τοῦ Φούνκ, ἀποσταλέντος εἰς Ἀδριανούπολιν. Εἰς ἀπάντησιν ἐφυλακίσθη ὁ Φούνκ, συνεκλήθη δὲ μέγα νυκτερινὸν συμβούλιον παρουσίᾳ τοῦ σουλτάνου. Κατόπιν εἰσηγήσεως τοῦ βεζύρου Σουλεϋμὰν πασᾶ ὁ μουφτῆς Ἐμπέ-ζαδὲς ἐξέδωκε φετβᾶν, καθ' ὅν, ἂν ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας ἐξηκολούθει νὰ ἐπιμένῃ, θὰ ἔπρεπε νὰ συλληφθῇ διὰ παντὸς τρόπου καὶ νὰ μεταφερθῇ εἰς Διδυμότειχον. Ὁ Κάρολος ὅμως δὲν παρεδόθη εὐκόλως πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς ταύτης. Ἀντέστη ἐπιμόνως ἐπὶ πολὺ μετὰ 300 Σουηδῶν ἐναντίον 6.000 Τούρκων, δικαιολογήσας οὕτω τὸ ἐπίθετον *Σιδηροκέφαλος* (*Δεμίρ-μπάς*), τὸ ὁποῖον ἔδωκαν εἰς αὐτὸν οἱ Τοῦρκοι. Ἐπὶ τέλους ὅμως συνελήφθη καὶ μετεφέρθη εἰς τὸ τουρκικὸν ἀνάκτορον τοῦ Δεμιρτὰς (Δεμιρδέσι) παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Διδυμότειχον (Voltaire-Histoire de Charles XII 4,7). Ἐν τούτοις ὁ πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας Βιλλὸγκ κατώρθωσε νὰ δώσῃ εἰς τὸν σουλτᾶνον, ἐν ὀνόματι Καρόλου τοῦ ΙΒ', ἀναφορὰν ἐναντίον τῶν Τούρκων ὑπουργῶν ὡς δωροδοκηθέντων ὑπὸ τῆς Ρωσίας. Συνέπεια ἴσως τοῦ διαβήματος τούτου ὑπῆρξεν ἡ παῦσις τοῦ Τούρκου διοικητοῦ τοῦ Μπενδὲρ καὶ τοῦ χάνου τῆς Κριμαίας, ἐξορισθέντος εἰς Ρόδον, ἀκόμη δὲ καὶ τοῦ μουφτῆ ὡς καὶ αὐτοῦ τοῦ μεγάλου βεζύρου, διότι ἡ τουρκικὴ κοινὴ γνώμη ἐξηγέρθη ἐναντίον τῆς τοιαύτης μεταχειρίσεως τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας. Εἰς τὴν θέσιν τοῦ Μεγάλου Βεζύρου διωρίσθη ὁ Καπετὰν πασᾶς Ἰβραήμ, πρώην κωπηλάτης, ὅστις εἶχε καυχηθῆ, ὅτι δύναται νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας. Τὸ σχέδιόν του ἦτο νὰ καλέσῃ τὸν βασιλέα εἰς γεῦμα καὶ νὰ δολοφονήσῃ αὐτὸν δι' ἑνὸς τῶν δημίων τοῦ σεραγίου. Ἀλλὰ τὸ σχέδιον τοῦτο ἐγνώσθη προδοθὲν ὑπὸ τοῦ Ρεῒς-ἐφέντη (ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν) εἰς τὸν σουλτᾶνον, ὅστις διέταξεν ἀμέσως τὴν παῦσιν καὶ καρατόμησιν τοῦ βεζύρου, ἀντικατασταθέντος ὑπὸ τοῦ ἐκ Νικαίας Ἀλῆ πασᾶ. Πρῶτον ἔργον τούτου ἦτο ἡ συνομολόγησις εἰρήνης τῇ μεσολαβήσει τῆς Ἀγγλίας καὶ Ὁλλανδίας. Ἡ συνθήκη ὑπεγράφη ἐν Ἀδριανουπόλει τῇ 16ῃ Ἰουνίου 1713 δι' εἴκοσι πέντε ἔτη, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀνωτέρω ἀναφερομένης συνθήκης τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ τσάρος θὰ ἀπέσυρε τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ἐκ Πολωνίας καὶ δὲν θὰ ἀνεμιγνύετο εἰς τὰς πολωνικὰς ὑποθέσεις, ἐκτὸς ἐὰν οἱ Πολωνοὶ ἠνοῦντο μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας, ἢ ἂν ὁ τελευταῖος οὗτος ἢ ὁ στρατός του εἰσήρχοντο εἰς Πολωνίαν, ἀλλὰ καὶ πάλιν τὰ ρωσικὰ στρατεύματα θὰ ἀπεσύροντο ἐκ Πολωνίας μετὰ τὴν λῆξιν τῶν πολεμικῶν ἐνεργειῶν. Ἡ Τουρκία θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποστείλῃ τὸν βασιλέα τῆς Σουηδίας εἰρηνικῶς εἰς τὴν χώραν του ἀκόμη καὶ διὰ Ρωσίας. Οἱ πέραν τοῦ Βορυσθένους Τάταροι καὶ τὸ Κίεβον (καλούμενον ἐν τῇ συνθήκῃ Κιοβία) θὰ παρέμενον εἰς τὴν Ρωσίαν, ἥτις θὰ ἐγκατέλειπε τὰ ἐντεῦθεν τοῦ Βορυσθένους ἐδάφη. Ἡ Κριμαία καὶ τὰ περὶ αὐτὴν παρέμενον τουρκικά. Ἕνδεκα μῆνας μετὰ τὴν συνθήκην ταύτην ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας, κατόπιν μακρῶν διαπραγματεύσεων, ἀπῆλθεν ἐκ Τουρκίας ὑπὸ πολυτελεστάτην τιμητικὴν συνοδίαν ἑξακοσίων τσαουσῶν, ὀκτὼ ἀραβικῶν ἵππων, τριακοσίων ἄλλων ἵππων καὶ 600 ἁμαξῶν.

Ἄλλο σπουδαῖον γεγονὸς τῆς βασιλείας Ἀχμὲτ τοῦ Γ' εἶναι ἡ κατάκτησις τῆς Πελοποννήσου (1714—1715) ἀπὸ τῶν Βενετῶν, ὀργανωθείσης συστηματικῆς ἐκστρατείας ὑπὸ τὸν βεζύρην **Ἀλῆ** *πασᾶν* (βλ. λ.). Τὴν ἐκστρατείαν συνώδευσε καὶ ὁ σουλτᾶνος μέχρι Λαρίσης ἐπισκεφθεὶς τὴν πόλιν ταύτην (1 Μαΐου 1715), ὁπόθεν ἐπέστρεψεν εἰς Ἀδριανούπολιν. Τὴν εἴδησιν τῆς ἁλώσεως τοῦ Ναυπλίου, τοῦ Ναυαρίνου καὶ τῆς Μεθώνης ἔλαβεν ὅτε εὑρίσκετο εἰς Σέρρας. Αἱ αὐτοκρατορικαὶ ἱππουρίδες, ἐμβλήματα τῆς σουλτανικῆς ἐξουσίας, προηγούμεναι τῆς αὐλικῆς συνοδείας, εὑρίσκοντο ἤδη εἰς Ἀδριανούπολιν, ἀλλὰ μετεκλήθησαν εἰς Σέρρας, ὅπου ἐτελέσθησαν τριήμεροι ἑορταί, ἐπαναληφθεῖσαι κατόπιν ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ Κωνσταντινουπόλει.

Ἡ κατάκτησις ὅμως τῆς Πελοποννήσου προὐκάλεσε πόλεμον κατὰ τῆς Αὐστρίας, ἥτις συνῆψε τῇ 13ῃ Ἀπριλίου 1716 ἀμυντικὴν καὶ ἐπιθετικὴν συμμαχίαν μετὰ τῆς Βενετίας, κατὰ τῆς Τουρκίας. Ἡ ἐκστρατεία αὕτη ὑπῆρξεν ἀτυχὴς διὰ τὴν Τουρκίαν, διότι ὁ τουρκικὸς στρατὸς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ μεγάλου βεζύρου Ἀλῆ-πασᾶ ἐνικήθη παρὰ τὸ Πετροβαραδῖνον (13 Αὐγούστου 1716) ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν, τῶν ὁποίων ἀρχηγὸς ἦτο ὁ πρίγκιψ Εὐγένιος τῆς Σαβοΐας. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἐφονεύθη καὶ ὁ μέγας βεζύρης. Μετ' ὀλίγον οἱ Αὐστριακοὶ ἐκυρίευσαν καὶ τὴν τότε ὀχυρὰν πόλιν Τεμεσβὰρ (τὴν σήμερον ρουμανικὴν Τιμισοάρα). Ὁ πρίγκιψ Εὐγένιος, ὁ ὁποῖος διετέλει ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ πολέμου εἰς συνεννόησιν μὲ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Σερβίας καὶ Ἀλβανίας πρὸς ὑποκίνησιν ἐπαναστάσεως κατὰ τῆς Τουρκίας, διέταξε νὰ μείνουν ἀνενόχλητοι οἱ ἐν τῇ πόλει Ἕλληνες καὶ Ἀρμένιοι. Προχωρῶν ὁ αὐστριακὸς στρατὸς εἰσέβαλεν εἰς Βλαχίαν, ἐλεηλάτησε τὸ Βουκουρέστιον καὶ ἀπήγαγε τὸν ἡγεμόνα Νικόλαον Μαυροκορδᾶτον, ἐνῷ καὶ αἱ πρὸς ἅλωσιν τῆς Κερκύρας προσπάθειαι τῶν Τούρκων ἐκ τοῦ Βουθρωτοῦ ἀπετύγχανον, πρὸ τῆς ἡρωικῆς ἀντιστάσεως τοῦ Σούλεμπουργ (Schulenburg), ὁ δὲ πρίγκιψ Εὐγένιος ἡγούμενος πολλῶν Γερμανῶν καὶ Γάλλων πριγκίπων καὶ ἰσχυροῦ στρατοῦ ἐπολιόρκησε τὸ Βελιγράδιον, ὅπερ, ὡς ἀκραῖος σταθμὸς τῶν πρὸς τὴν Εὐρώπην πολεμικῶν κινήσεων τῶν Τούρκων, ἐκαλεῖτο *Δὰρ-οὒλ-Χάρπ*, ἤτοι οἶκος τοῦ ἱεροῦ πολέμου, διότι ἐκεῖθεν ἤρχιζεν ἡ χώρα τῶν ἀπίστων. Ὁ Σουλτᾶνος τότε ἀπέστειλεν εἰς τὸ μέτωπον τὸν νέον μέγαν βεζύρην, ἐπροχώρησε δὲ καὶ ὁ ἴδιος ἐξ Ἀδριανουπόλεως μέχρι Σόφιας. Τὴν 1 Αὐγούστου ἐνεφανίσθη ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῆς Κρούσας (Χισαρτζίκ) ὁ ὑπὸ τὸν βεζύρην τουρκικὸς στρατὸς ἐξ 80.000 Γενιτσάρων, 20.000 ἄλλου στρατοῦ ἐξ Ἀσίας καὶ Εὐρώπης, 20.000 σπαχήδων καὶ 30,000 Ταττάρων τῆς Κριμαίας, ἐνισχύων τὴν εἰς 30.000 ἀνερχομένην τουρκικὴν φρουρὰν τοῦ Βελιγραδίου. Ὁ βεζύρης ἀντὶ νὰ ἐπιτεθῇ ἀμέσως μὲ τὴν τόσην ἀριθμητικὴν ὑπεροχήν του ἐναντίον τῶν πολιορκητῶν, μόλις ἀνερχομένων εἰς 80.000, τῶν ὁποίων μέγα μέρος ἀπησχολεῖτο εἰς τὰς πολιορκητικὰς ἐνεργείας, ἔχανε τὸν καιρὸν εἰς συσκέψεις μετὰ τοῦ Ρεῒς ἐφέντη καὶ τῶν αὐλικῶν, χωρὶς κἂν νὰ ἀκούῃ τὴν γνώμην των. Μετ' ὀλίγον ἔφθασε καὶ ὁ χάνης τῆς Κριμαίας μὲ 70.000 ἄνδρας, ἀλλὰ καὶ τούτου ἡ γνώμη δὲν εἰσηκούσθη. Τέλος συνήφθη μεγάλη μάχη τὴν 16ην Αὐγούστου 1717, καθ' ἣν οἱ Τοῦρκοι ἡττήθησαν κατὰ κράτος, ἀπολέσαντες 131 πυροβόλα, 35 ὁλμοβόλα, 51 σημαίας κλπ., πρὸς δὲ καὶ τὴν σκηνὴν τοῦ βεζύρου, 10,000 νεκρούς, 5,000 τραυματίας καὶ 5,000 αἰχμαλώτους, ἀπέναντι 2,000 μόλις νεκρῶν καὶ 3,000 τραυματιῶν τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ. Οὗτος κατέλαβε μετὰ δύο ἡμέρας καὶ τὸ Βελιγράδιον, κυριεύσας 750 πυροβόλα. Συνεπείᾳ τῆς ἥττης ταύτης ἡ Τουρκία ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ τὴν μεσολάβησιν τῆς Ἀγγλίας καὶ Ὁλλανδίας, οὕτω δὲ συνῆλθε συνέδριον εἰρήνης ἐν τῇ σερβικῇ πολίχνῃ Πασάροβιτς (Ποζαρεβάτς), εἰς τὸ ὁποῖον παρέστη ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας καὶ ὁ ὀσποδάρος τῆς Βλαχίας Ἰωάννης Μαυροκορδᾶτος. Ἡ συνθήκη τοῦ Πασάροβιτς ὑπεγράφη τῇ 21ῃ Ἰουλίου 1718 μεταξὺ Τουρκίας ἀφ' ἑνὸς καὶ Αὐστρίας (τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ὡς λέγεται ἐν τῇ συνθήκῃ) καὶ Βενετίας ἀφ' ἑτέρου διὰ 24 σεληνιακὰ ἔτη. Διὰ ταύτης βασιζομένης κατὰ μέγα μέρος ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ uti possidetis, ἡ Βενετία ἔχανε τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰ Κύθηρα, ἀλλὰ διετήρει τὴν Κέρκυραν, τὸ Βουθρωτόν, τὴν Πρέβεζαν καὶ τὴν Βόνιτσαν, ὡσαύτως δὲ καὶ ὅσα μέρη κατεῖχεν ἐν Δαλματίᾳ. Ἡ Αὐστρία ἐλάμβανε τμῆμα τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Σερβίας μετὰ τοῦ Βελιγραδίου, συνάμα δὲ καὶ δικαιώματα προστασίας τῶν Καθολικῶν. Μεταξὺ τῶν διὰ τῆς συνθήκης ἀνταλλαχθέντων αἰχμαλώτων ἦτο καὶ ὁ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας Νικόλαος Μαυροκορδᾶτος.

Μετὰ τὴν ἐπιτυχῆ ταύτην ἐκστρατείαν ὁ σουλτᾶνος παρέτεινε διὰ τρία ἀκόμη ἔτη τὴν ἀμέσως μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου παραχωρηθεῖσαν διετῆ ἄφεσιν τοῦ κεφαλικοῦ φόρου εἰς τοὺς κατοίκους τῆς χώρας ταύτης. Συγχρόνως πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ ἐποικισμοῦ αὐτῆς, ἐρημωθείσης κατόπιν μακροῦ πολέμου, παρεχώρησε τελείαν φορολογικὴν ἀτέλειαν εἰς ὅσους θὰ ἤρχοντο ἔξωθεν εἰς Πελοπόννησον. Αἱ τοιαῦται εὐεργετικαὶ διαταγαὶ φέρουσιν ἐν τῇ τουρκικῇ ἱστορίᾳ τὸ ὄνομα *ἀδαλὲτ-ναμὲ* (βίβλος ἢ γράμμα δικαιοσύνης). Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἐφορολογήθη ἡ Χίος, ἥτις μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κατώρθου νὰ παραμένῃ ἀφορολόγητος, δωροδοκοῦσα τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἰσχυρούς.

Μετὰ μικρὸν ἠπειλήθη νέος ρωσοτουρκικὸς πόλεμος ἕνεκα τῶν ἀναμίξεων Πέτρου τοῦ Μεγάλου ἐν Περσίᾳ, διατελούσῃ ἐν ἀναρχικῇ καταστάσει, συνεπείᾳ τῶν ἀγώνων τοῦ σάχου Ταχμασὶτ κατ' ἄλλων μνηστήρων τοῦ περσικοῦ θρόνου καὶ κατὰ τῶν Ἀφγανῶν. Ἀλλὰ τῇ 23ῃ Ἰουνίου 1724 ὑπεγράφη μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας τῇ μεσολαβήσει τῆς Γαλλίας συνθήκη περὶ διαμελισμοῦ τῆς Περσίας. Ἡ Ρωσία ἔλαβε τὸ Δαγιστὰν καὶ τὸ Σιρβάν, ἡ δὲ Τουρκία ἔλαβε μέγα μέρος τῆς τέως περσικῆς Ἀρμενίας καὶ τῆς βορειοανατολικῆς Περσίας. Ἡ συνθήκη αὕτη ἐθεωρήθη ὑπόδειγμα διὰ τὸν βραδύτερον συμφωνηθέντα διαμελισμὸν τῆς Πολωνίας μεταξὺ Ρωσίας, Πρωσσίας καὶ Αὐστρίας. Καὶ ἡ μὲν Ρωσία παρέλαβε τὰ εἰς αὐτὴν ἐκχωρηθέντα ἐδάφη. Ἡ Τουρκία ὅμως ἠναγκάσθη νὰ διεξαγάγῃ τριετῆ πόλεμον κατὰ τῆς Περσίας, καθ' ὃν οἱ Τοῦρκοι ἐκυρίευσαν τὰς πόλεις Χαμαδὰν (Ἐκβάτανα), Ἐριβὰν (πρωτεύουσαν τῆς Ἀρμενίας), Τεμπρίζ, Τιφλίδα, Κερμανσαχὰν καὶ ἄλλας, συνεχίσαντες κατόπιν τὸν ἀγῶνα καὶ κατὰ τοῦ ἐξ Ἀφγανιστὰν ἐπιδρομέως Ἐσρέφ.

Ἐπηκολούθησεν ἱκανῶς μακρὰ περίοδος ἐξωτερικῆς εἰρήνης, καθ' ἣν ὁ Ἀχμὲτ ὁ Γ' βοηθούμενος κυρίως ὑπὸ τοῦ μεγάλου βεζύρου καὶ γαμβροῦ του Δαμὰτ Ἰβραὴμ πασᾶ, ἠσχολήθη εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ὀργάνωσιν τοῦ κράτους του, διερχόμενος συνάμα τὸν καιρὸν του εἰς τὰς ἀγαπητάς του διασκεδάσεις, τελετὰς γάμων καὶ περιτομῶν

Digitized by Google

λαϊκὰς καὶ στρατιωτικὰς ἑορτάς. Ἐκανόνισε τὸ μῆκος τῶν καβουκίων καὶ τὸ χρῶμα τῶν γουνῶν τῶν μεγιστάνων καὶ ἀνωτέρων λειτουργῶν τοῦ κράτους, ἵδρυσε βιβλιοθήκας, ἐνεθάρρυνε τὴν μετάφρασιν σπουδαίων ἀραβικῶν καὶ περσικῶν ἔργων, ἤνοιξεν εἰς Ἐγρὶ-καποῦ τοῦ Κερατίου κόλπου ἐργοστάσιον περσικῶν φαγεντιανῶν ἀγγείων, εἰσήγαγε τὴν τυπογραφίαν, ἱδρύσας τὸ πρῶτον ἐν Κωνσταντινουπόλει τουρκικὸν τυπογραφεῖον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Οὔγγρου ἐξωμότου Ἰβραήμ. Ἐπὶ Ἀχμὲτ τοῦ Γ' κατέφυγεν εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ ὁ κόμης Βονεβάλ, Γάλλος τυχοδιώκτης, ὅστις ἀφοῦ συνέπραξε μετὰ τῶν Οὔγγρων κατὰ τῆς Αὐστρίας, ἐξώμοσεν ἐν Τουρκίᾳ καί, γενόμενος στρατηγὸς (πασᾶς), εἰργάσθη ὑπὲρ ἀνοργανώσεως τοῦ τουρκικοῦ πυροβολικοῦ. παραμείνας ἐπὶ 40 ἔτη σύμβουλος τῆς τουρκικῆς πολιτικῆς, σπουδαῖος παράγων τῆς γαλλικῆς καὶ σουηδικῆς ἐπιρροῆς κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ Ρωσίας.

Ἀλλ' εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἡ ἡσυχία τοῦ κράτους ἐταράσσετο ἐκ συχνῶν ἐπαναστάσεων καὶ ἀνταρτικῶν κινημάτων, ταῦτα δὲ ὡς καὶ ὁ φιλήδονος βίος τοῦ σουλτάνου καὶ τοῦ βεζύρου προὐκάλεσαν τὴν δυσαρέσκειαν τοῦ στρατοῦ. Τῇ 20 Σεπτεμβρίου 1730 ἐξερράγη ἐπανάστασις τῶν Γενιτσάρων ὑπὸ τὸν Ἀλβανὸν *πατρόνα* (ἀνώτερος βαθμὸς τοῦ ναυτικοῦ) Χαλίλ. Ὁ σουλτᾶνος ὅστις εἶχεν ἐξέλθει μετὰ τῶν πριγκίπων καὶ τῆς ἀκολουθίας του εἰς Χρυσούπολιν (Σκούταρι) συνοδεύων τὴν ἱερὰν σημαίαν τοῦ Προφήτου, ἥτις ἐπρόκειτο νὰ ἀποσταλῇ εἰς τὸ μέτωπον τοῦ κατὰ τῆς Περσίας κηρυχθέντος νέου πολέμου, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Πόλιν καὶ μετέβη εἰς τὰ ἀνάκτορα μετὰ τῶν ὑπουργῶν καὶ οὐλεμάδων. Ἐνῷ δὲ ἡ ἱερὰ σημαία ἀνυψοῦτο ἐπὶ τῆς μεσαίας θύρας τοῦ Σαραγίου, ὅπως προξενήσῃ ἐντύπωσιν ἐπὶ τῶν ἐπαναστατῶν, ὁ σουλτᾶνος ἤρχισε δι' ἀγγελιαφόρων συνεννοήσεις μετ' αὐτῶν. Οὗτοι, δηλώσαντες κατ' ἀρχὰς ὅτι εἶναι εὐχαριστημένοι μὲ τὸν σουλτᾶνον, ἐζήτησαν νὰ παραδοθῶσιν εἰς αὐτοὺς οἱ τέσσαρες «προδόται», ὁ μέγας βεζύρης, ὁ καπετὰν πασᾶς, ὁ κεαγιᾶ-μπέης καὶ ὁ μουφτῆς (σεϊχουλισλάμης). Ἐν τῷ μεταξὺ ἐλάχιστοι προσήρχοντο ὑπὸ τὴν ἱερὰν σημαίαν, παρὰ τὴν ὑπόσχεσιν γενναίας ἀμοιβῆς. Μετὰ μακρὰς διαπραγματεύσεις ὁ σουλτᾶνος διέταξε νὰ στραγγαλισθῶσιν ὁ μέγας βεζύρης, ὁ κεαγιᾶ-μπέης καὶ ὁ καπετὰν πασᾶς καὶ νὰ παραδοθῶσι τὰ πτώματα αὐτῶν εἰς τοὺς ἐπαναστάτας, οἵτινες ἦσαν συνηθροισμένοι εἰς τὸ Ἀτ-Μεϊδάν. Ἐπὶ τέλους ὅμως ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ καὶ ὁ σουλτᾶνος (1 Ὀκτωβρίου 1730) ὑπὲρ τοῦ ἀνεψιοῦ του Μαχμοὺτ τοῦ Α'. Ἀπέθανε δὲ μετὰ ἓξ μῆνας ἐν τῇ φυλακῇ τοῦ Σεραγίου τῇ λεγομένῃ καφὲς (κλουβίον). Ἔσχε 18 υἱούς, ἐξ ὧν ἐβασίλευσαν οἱ Μουσταφᾶ ὁ Γ' καὶ Ἀβδοὺλ-Χαμὶτ Α', θυγατέρας δὲ 20, ὧν ἡ πρώτη συνεζεύχθη τὸν ἀνωτέρω ἀναφερόμενον μέγαν βεζύρην Δαμὰτ Ἰβραὴμ πασᾶν.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

— **Ἀχμὲτ Σὰχ Ἀμπνταλῆ.** Ἱδρυτὴς τῆς ἐν Ἀφγανιστὰν βασιλευσάσης δυναστείας τῶν Δουρανῆ. Ἦτο υἱὸς τοῦ Σαμμαοὺν χάν, κληρονομικοῦ ἀρχηγοῦ τῆς φυλῆς τῶν Ἀμπνταλῆ. Παῖς ἔτι ἀπήχθη ὑπὸ τῆς φυλῆς Γκιλζαΐ, ἥτις ἐκράτει αὐτὸν αἰχμάλωτον ἐν Κανδαχάρῃ. Ἐκεῖθεν ἐλυτρώθη τὸν Μάρτιον τοῦ 1738 ὑπὸ τοῦ διασήμου σάχου τῆς Περσίας Ναδίρ-σὰχ (1688—1747), ὅστις ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν διοίκησιν ἑνὸς σώματος ἱππικοῦ. Κατὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Ναδίρ-σὰχ ὁ Ἀχμὲτ ἀπεπειράθη νὰ ἁρπάσῃ τοὺς βασιλικοὺς θησαυροὺς τῆς Περσίας, ἀλλ' ἀποτυχὼν ἀπεσύρθη εἰς Ἀφγανιστάν, ὅπου ἐξήγειρε τοὺς κατοίκους κατὰ τῆς περσικῆς κυριαρχίας καὶ ἀνεκηρύχθη αὐτὸς ἀνεξάρτητος ἡγεμὼν (1724—1773) τοῦ Ἀφγανιστὰν μὲ ἕδραν τὴν Κανδαχάρην. Ὢν ἤδη κάτοχος τοῦ διασήμου ἀδάμαντος *Κόχ-ἰ-νούρ* (ὄρους τοῦ φωτός) καὶ ἁρπάσας καὶ ἄλλους θησαυροὺς ἀποστελλομένους εἰς τὸν σάχην τῆς Περσίας, διέθετε μέγαν πλοῦτον πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν κατακτητικῶν σχεδίων του. Τῷ 1748 διέβη τὸν Ἰνδὸν καὶ εἰσέβαλεν εἰς τὸ Ἰνδοστάν. Ἐκυρίευσε τὴν Λαχώρην, τῷ δὲ 1751 ἐγένετο κύριος ὁλοκλήρου τοῦ Πεντζὰμπ (Πενταποτάμου). Τῷ 1752 κατέκτησε τὴν Κασμίρ. Τῷ 1756 ἐκυρίευσε τὴν Δελχί, τὴν ὁποίαν ἐλεηλάτησεν ἐπὶ ἕνα καὶ πλέον μῆνα, προσθέσας εἰς τὸν γυναικωνίτην του καὶ μίαν τῶν αὐτοκρατορικῶν πριγκιπισσῶν τῆς Μογγολίας, δώσας δὲ μίαν ἄλλην ὡς σύζυγον εἰς τὸν υἱόν του. Ἀλλὰ μετὰ δέκα ἔτη ἐξεδιώχθη ἐκ τοῦ Πεντζὰμπ ὑπὸ ἐπαναστάσεως τῶν ἰθαγενῶν Σίχ. Ἀπέθανε τῷ 1773 ἐκ καρκίνου.

Ν. Μ.

— **Ἀχμὲτ** (*Σουλτάν*). Ἕκτος ἡγεμὼν τῆς δυναστείας τῶν Τουρκομάνων *Ἀκ-κογιουνλοῦ* (*Ἀσπροπροβατιάδων*), ἥτις, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἐκ τῆς φυλῆς τῆς ὁποίας ἦρχε, μεταναστατευσάσης ἐκ Τουρκεστὰν εἰς Περσίαν καὶ Ἀσιατικὴν Τουρκίαν, ἐκυριάρχησε κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα εἰς τὰ μέρη τοῦ Διαρμπεκίρ. Ὁ Ἀχμὲτ ἦτο υἱὸς τοῦ διασημοτέρου ἡγεμόνος τῆς δυναστείας ταύτης, τοῦ *Οὐζοὺν-Χασάν*, ὅστις κατακτήσας καὶ πολλὰς ἐπαρχίας τῆς Β. Περσίας, ἐπολέμησε καὶ κατὰ τοῦ σουλτάνου Μωάμεθ Β' τοῦ πορθητοῦ. Ὁ Ἀχμὲτ οὗτος ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα Δαυὶδ τοῦ Κομνηνοῦ, αὐτοκράτορος τῆς Τραπεζοῦντος. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ὁ Ἀχμὲτ κατέφυγεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ὀσμανίδου σουλτάνου Βαγιαζὶτ Β', ὅστις ἐφιλοξένησεν αὐτόν. Φυγὼν ὅμως μετά τινα καιρὸν ἐκ Τουρκίας ἐπολέμησε παρὰ τὸ Τεμπρὶζ τῆς Περσίας κατὰ τοῦ ἐξαδέλφου του Ρουστὲμ βέη, τὸν ὁποῖον φονεύσας κατέλαβε τὸ Τεμπρίζ. Μετὰ ἓν ὅμως ἔτος (1496) ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Μουρὰτ βέη, ἄλλου ἐξαδέλφου του.

Ν. Μ.

— **Ἀχμὲτ** (*Σουλτάν*). Ἡγεμὼν τῶν Μογγόλων, ἔγγονος τοῦ Τζίγκιζ-χάν, υἱὸς τοῦ Χουλαγκιοὺν ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰμπκᾶ-χὰν τῷ 1280 μ. Χ. Εὐθὺς ἅμα ἐβασίλευσε ἐδέχθη τὴν ἰσλαμικὴν θρησκείαν, μετατρέψας τὸ ἀρχικὸν αὐτοῦ μογγολικὸν ὄνομα Νεγκιουδὰρ εἰς Ἀχμέτ. Συγχρόνως ἐκάλεσε τὸν στρατὸν καὶ τὸν λαόν του νὰ δεχθῶσι τὸν ἰσλαμισμὸν καὶ ἀπέστειλεν ἐπιστολὰς καὶ πρεσβείας εἰς τοὺς Μουσουλμάνους ἡγεμόνας, ὅπως ἀναγγείλῃ τὴν εἰς τὸν Ἰσλαμισμὸν προσέλευσίν του. Κατέστειλε κατόπιν ἐπαναστατικὸν κίνημα τοῦ ἀνεψιοῦ του Ἀργὸν-χὰν ἐν Χορασὰν τῆς Περσίας. Ἀλλ' ὁ λαὸς ἐξεγερθεὶς ἐξ αἰτίας τῆς ἀλλαξοπιστίας τοῦ ἡγεμόνος του, ἐπετέθη κατὰ τοῦ φρουρίου, ὅπου ἐκράτει ἐγκάθειρκτον τὸν Ἀργὸν-χὰν καὶ ἐλευθερώσας τοῦτον ἐβάδισε κατὰ τοῦ Ἀχμέτ, ὅστις ἡττηθεὶς ἐφονεύθη τῷ 1382. Βραδύτερον ὅμως ὁ Ἰσλαμισμὸς διεδόθη μεταξὺ τῶν Μογγόλων.

Ν. Μ.

— **Ἀχμὲτ** (*Σουλτάν*). Τέταρτος καὶ τελευταῖος ἡγεμὼν τοῦ ἐν Μεσοποταμίᾳ καὶ Ἀζερμπαϊτζὰν κατὰ τὸν ΙΔ' μ. Χ. αἰῶνα ἱδρυθέντος κράτους τῶν Ἰλκιανιδῶν (*Ἰλκιανιάν*). Ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ 1383 φονεύσας τὸν ἀδελφόν του Χουσεΐν. Τῷ 1387, ὅτε ὁ Ταμερλᾶνος κατέκτησε τὸ Ἀζερμπαϊτζάν, ὁ Ἀχμὲτ περιωρίσθη εἰς τὴν Μεσοποταμίαν (*Ἰρὰκ-ἀραμπῆ*), ἀλλά, καὶ τῆς χώρας ταύτης κυριευθείσης ὑπὸ τοῦ Ταμερλάνου, προσέφυγεν εἰς τὸν Ὀσμανίδην σουλτᾶνον Βαγιαζὶτ Α' καὶ ἐκεῖθεν εἰς Αἴγυπτον φιλοξενηθεὶς ὑπὸ τῶν Κιρκασίων Μαμελούκων. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ταμερλάνου ἐπανῆλθεν εἰς Μεσοποταμίαν καὶ ἐβασίλευσεν ἐν Βαγδάτῃ, ὅπου ἀνήγειρε τείχη. Πολεμήσας ὅμως ἐν Ἀζερμπαϊτζάν, παρὰ τὴν Ταυρίδα, κατὰ τοῦ Τουρκομάνου Καρὰ-Ἰουσοὺφ ἐνικήθη καὶ συλληφθεὶς αἰχμάλωτος ἐθανατώθη τῷ 1411.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

— **Ἀχμὲτ** (*Μιρζὰ-Σουλτάν*). Ἀπόγονος τοῦ Ταμερλάνου βασιλεύσας ἐπὶ 26 ἔτη (1468-1494). Ν. Μ.

— **Ἀχμὲτ** (*Σουλτάν*). Υἱὸς τοῦ σουλτάνου τῆς Τουρκίας Βογιαζὶτ Β', προορισθεὶς ὑπὸ τούτου, ζῶντος ἀκόμη, ὡς διάδοχος τοῦ θρόνου, ἀλλ' ἀποκλεισθεὶς λόγῳ τοῦ τρυφηλοῦ χαρακτῆρός του ὑπὸ τῶν Γενιτσάρων, οἵτινες ἀνεκήρυξαν σουλτᾶνον Σελὶμ τὸν Α'. Ὁ Ἀχμέτ, ὅστις ἦτο διοικητὴς Ἀμασείας ἐπὶ τριακονταετίαν, δὲν ἀνεγνώρισε τὸν σουλτᾶνον ἀλλ' ἐπαναστατήσας ἀπέστειλε τὸν υἱόν του Ἀλαεδδὶν πρὸς κατάκτησιν τῆς Προύσης. Νικηθεὶς μεθ' ἱκανὴν ἀντίστασιν ὁ Ἀχμὲτ ἐθανατώθη κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀδελφοῦ του ἐν Προύσῃ τῷ 1532.

Ν. Μ.

— **Ἀχμὲτ Ζώγου.** Τέως πρόεδρος τῆς Ἀλβανικῆς Δημοκρατίας, ἀπὸ δὲ τῆς 1ης Σεπτεμβρίου 1928 βασιλεὺς τῆς Ἀλβανίας.

Ἐγεννήθη τῷ 1894 ἐν τῷ πύργῳ τοῦ *Μπουργκάγιτ* τῆς περιφερείας Μάτι, ἐν τῇ λεγομένῃ Μικρᾷ Δίβρᾳ, ὅπου ἡ οἰκογένειά του ἔχει ἐκτεταμένα κτήματα. Εἷς τῶν προπατόρων του, ὀνομαζόμενος καὶ αὐτὸς Ἀχμέτ, διετέλεσε πρωθυπουργὸς τῆς Τουρκίας, ὡς λέγεται, δὲν ἀναφέρεται ὅμως πότε· γεγονὸς εἶναι ὅτι ὁ πάππος του καὶ ὁ πατήρ του ὑπηρέτησαν ὡς στρατιωτικοὶ ἐν Τουρκίᾳ. Μητρόθεν ὁ Ζώγου κατάγεται ἐκ τῆς μεγάλης οἰκογενείας τῶν *Τοπτάνη*, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκεν ὁ ἐν Πέραν-Κωνσταντινουπόλεως δολοφονηθεὶς σωματοφύλαξ καὶ τουφεκτσῆς (τυφεκιοφόρος) τοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ Χαμίτ, Γανῆ βέης καὶ ὁ ἀδελφὸς τούτου Ἐσὰτ πασᾶς Τοπτάνης, βουλευτὴς Δυρραχίου ἐν τῇ τουρκικῇ βουλῇ (1908—1912) καὶ κατόπιν μνηστὴρ τοῦ ἀλβανικοῦ θρόνου. Ὁ Ἀχμὲτ Ζώγου εἶναι Μουσουλμᾶνος τοῦ σουννιτικοῦ δόγματος, ὡς δλοι οἱ καταχρηστικῶς λεγόμενοι Τουρκαλβανοί. Δὲν ἠκολούθησε συστηματικὰς σχολικὰς σπουδάς, ἀλλ' ἔζησεν ἐπὶ βραχὺ χρονικὸν διάστημα μετὰ τῶν πρεσβυτέρων συγγενῶν του, σωματοφυλάκων τοῦ σουλτάνου, εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Γιλδίζ, ἐκεῖ δὲ ἔτυχε ποιᾶς τινος τουρκικῆς μορφώσεως. Ἐκτὸς τῆς ἀλβανικῆς ὁμιλεῖ τὴν τουρκικὴν ὡς Τοῦρκος καὶ τὴν γερμανικήν, τὴν ὁποίαν ἔμαθεν ὑπηρετήσας κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον εἰς τὸν αὐστριακὸν στρατόν. Βραχεῖα αὐτοῦ ἐπίσκεψις εἰς Βιέννην εἶναι τὸ μόνον εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ταξίδιόν του.

Τὸ πολιτικὸν στάδιον τοῦ Ἀχμὲτ Ζώγου ἤρχισε τῷ 1919. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ κατάστασις τῆς Ἀλβανίας ἦτο χαώδης. Ὁ πρῶτος ἡγεμὼν (Μπρὲτ) τῆς Ἀλβανίας, ὁ πρίγκιψ *Γουλιέλμος* τοῦ *Βὴδ*, ἐγκαταλείψας τὴν χώραν τῷ 1914, μετὰ βραχεῖαν βασιλείαν, ἀφῆκε τὸ στάδιον ἐλεύθερον εἰς τὸν πολεμήσαντα αὐτὸν Ἐσὰτ πασᾶν Τοπτάνη, ὅστις ἐπιδιώκων νὰ γίνῃ αὐτὸς βασιλεὺς εἶχε συγκεντρώσει οὐσιαστικῶς εἰς χεῖράς του τὴν ἐξουσίαν. Ὁ Ἀχμὲτ βέης Ζώγου ἀντεπολιτεύθη τὸν συγγενῆ του Ἐσὰτ πασᾶν, φυγόντα ἐπὶ τέλους ἐκ τῆς χώρας. Ὅτε δὲ τῷ 1920 ἀνεγνωρίσθη καὶ ὑπὸ τῆς Ἰταλίας ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἀλβανίας διὰ τῆς πρώτης συνθήκης τῶν Τιράνων (3 Αὐγούστου 1920). καὶ τὰ ἰταλικὰ στρατεύματα ἐξεκένωσαν ὁλόκληρον τὴν χώραν πλὴν τῆς νήσου Σάσωνος, κατηρτίσθη ἐν Ἀλβανίᾳ προσωρινὸν καθεστὼς ὑπὸ τέσσαρας ἐπιτρόπους (ἀντιβασιλεία), ὧν ἀνὰ εἷς ἀνῆκεν εἰς ἓν τῶν θρησκευμάτων τῆς χώρας (σουννιτῶν, βεκτασήδων, ὀρθοδόξων καὶ καθολικῶν). Ὁ Ἀχμὲτ Ζώγου τότε, εἰς ἡλικίαν 25 μόλις ἐτῶν, διωρίσθη ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν ἐν τῷ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Σουλεϊμὰν πασᾶ Δελβίνα σχηματισθέντι ὑπουργείῳ. Ἡ ἀντιβασιλεία ἐνήργει τότε πολὺ συχνὰς ὑπουργικὰς ἀλλαγάς. Τὴν 8ην Μαρτίου 1922 ὁ Ἐλὲζ Γιουσοὺφ βέης ἐπὶ κεφαλῆς συμμορίας ἀνταρτῶν κατέλαβε τὰ Τίρανα, ἠπειλεῖτο δὲ γενικὸς ἐμφύλιος πόλεμος, τὸν ὁποῖον ἐπρόλαβεν ἡ μεσολάβησις τοῦ πρέσβεως τῆς Ἀγγλίας σὲρ Χένρυ Ἔυρς (Eyres). Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ταύτην ὁ Ζώγου διωρίσθη πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου.

Ὡς πρωθυπουργὸς ἐπέδειξεν ἐνεργητικότητα μετὰ πνεύματος νεωτεριστικοῦ. Ἀλλὰ ὡς ἐκ τῆς αὐθαιρεσίας του ἐδημιούργησε δυσαρεσκείας εἰς τὰς τάξεις τῶν βέηδων, οἵτινες συνασπισθέντες ἐσχημάτισαν κόμμα ἀντιπολιτεύσεως, τὸ ἐθνικιστικὸν κόμμα, τοῦ ὁποίου τὴν διεύθυνσιν ἀνέλαβεν ὁ αὐτοχειροτόνητος ὀρθόδοξος ἐπίσκοπος *Φὰν* (Στέφανος) *Νόλη*. Παραδόξως εἰς τὸ ἐθνικιστικὸν τοῦτο κόμμα τῶν βέηδων ὁ Φὰν Νόλη προσέδιδε χαρακτῆρα σοσιαλιστικόν, διότι ἐκήρυττε τὴν ἀπαλλοτρίωσιν τῶν κτημάτων τῶν μεγαλοκτηματιῶν καὶ τὴν διανομὴν αὐτῶν εἰς τοὺς χωρικούς. Ἔχων δέ, ὡς φαίνεται, καὶ τὴν ὑποστήριξιν ξένων τινῶν κύκλων, προὐκάλεσε τὸν Μάϊον τοῦ 1922 ἐπανάστασιν, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ὁ Ἀχμὲτ Ζώγου ἐξεδιώχθη ἐκ τῆς πρωτευούσης καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὰ ἐν Μάτι κτήματά του, ἐπὶ τέλους δὲ ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Σερβίαν, ὅπου ἔτυχε καλῆς ὑποδοχῆς ἐν Βελιγραδίῳ, διότι οἱ Σέρβοι ἐθεώρουν τὸν Φὰν Νόλη φίλον τῆς Ἰταλίας καὶ ἑπομένως ἐχθρὸν τῆς Σερβίας.

Ἀλλ' ἡ ἐν Ἀλβανίᾳ σχηματισθεῖσα ἐθνικιστικὴ κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Φὰν Νόλη ἀπέτυχε τελείως εἰς τὸ ἔργον της, διότι αἱ ἐπαγγελίαι αὐτῆς ἀπεδείχθησαν κεναὶ λέξεις. Ἡ ἀκαταστασία ἐξηκολούθει. Ξένα κεφάλαια δὲν ἐτόλμων νὰ διακινδυνεύσωσιν εἰς τοιαύτην ἀκυβέρνητον χώραν. Ἡ χριστιανικὴ χροιά, τὴν ὁποίαν προσέλαβεν ἡ κυβέρνησις τοῦ ἐπισκόπου Φὰν Νόλη, ἀνησύχει τοὺς Μουσουλμάνους, εἰδικῶς δὲ οἱ Γκέγκοι βορειοαλβανοὶ ἦσαν δυσηρεστημένοι διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν νοτίων Τόσκηδων, ἐνῷ οἱ βέηδες πᾶν ἄλλο ἢ εὐχαριστημένοι ἦσαν μὲ τὸ ἀπαλλοτριωτικὸν πρόγραμμα τοῦ κληρικοῦ πρωθυπουργοῦ. Ἐπωφελούμενος τῆς τοιαύτης καταστάσεως ὁ Ἀχμὲτ Ζώγου, ὑποστηριζόμενος καὶ ὑπὸ τῶν Σέρβων, προὐκάλεσεν ἐξέγερσιν εἰς τὰς βορείους ἐπαρχίας τῆς Ἀλβανίας, εἰσελθὼν δὲ καὶ ὁ ἴδιος τῷ 1924 ἐκ Σερβίας ἐγένετο ἐνθουσιωδῶς δεκτὸς καὶ τῇ 24 Δεκεμβρίου κατέλαβεν εὐκόλως μετὰ τῶν ὀπαδῶν του τὴν πρωτεύουσαν, ἐνῷ ὁ Φὰν Νόλη ἐτρέπετο εἰς φυγὴν κατ' ἀρχὰς εἰς Ἰταλίαν. Ὁ Ζώγου προεκήρυξεν ἀμέσως ἐκλογὰς Ἐθνοσυνελεύσεως. Αὕτη συνελθοῦσα τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1925, ἀνεκήρυξεν αὐτὸν πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας ἐπὶ μίαν ἑπταετίαν. Οἱ Φανολικοὶ ἀπεπειράθησαν νὰ προκαλέσουν ἐπαναστάσεις ἀλλ' ἀπέτυχον. Τοιαύτη ἐξέγερσις ἐπεχειρήθη τῷ 1926 ἐν Σκόδρᾳ, ἀλλὰ καὶ αὕτη κατεστάλη ταχέως ὑπὸ τοῦ Ἀχμὲτ Ζώγου, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ἐφαίνετο παγιουμένη ἡ δημοκρατία.

Ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πολιτικῇ ὁ Ζώγου, ἂν καὶ ὑποστηριχθείς, ὡς λέγεται, ὑπὸ τῆς Σερβίας πρὸς ἐπάνοδον εἰς τὴν χώραν του καὶ εἰς τὴν ἀρχήν, ἐστράφη πρὸς τὴν Ἰταλίαν, ἥτις, ἐργαζομένη ἀνενδότως πρὸς διείσδυσιν εἰς τὰ Βαλκάνια, κατώρθωσεν, ὑποστηριζομένη καὶ ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως τῶν συντηρητικῶν, νὰ δεσπόσῃ τελείως ἐν τῷ περὶ τὴν Ἀλβανίαν διπλωματικῷ ἀγῶνι. Κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ Ἰταλία δὲν ἀνεγνώριζε τὸ καθεστὼς τοῦ Ζώγου. Οὐχ ἧττον ὅμιλος Ἰταλῶν τραπεζιτῶν ἔδωκε τὰ πρὸς ἵδρυσιν τῆς Ἀλβανικῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης ἀναγκαιοῦντα κεφάλαια, κυριαρχοῦσα οὕτω τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τῆς χώρας. Συγχρόνως Ἰταλοὶ ἐπιχειρηματίαι ἐνεφανίζοντο ἐν Ἀλβανίᾳ πρὸς ἐκμετάλλευσιν τοῦ φυσικοῦ αὐτῆς πλούτου, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἀξιωματικοὶ ἐμελέτων τὴν στρατιωτικὴν κατάστασιν. Τὴν τοιαύτην ἐπικράτησιν τῆς Ἰταλίας ἐπέστεψεν ἡ τῇ 27 Νοεμβρίου 1926 ὑπογραφεῖσα συνθήκη ἡ σύμφωνον τῶν Τιράνων (βλ. λ. Ἀλβανία, τόμ. Γ' σελ. 422) διὰ τῆς ὁποίας ἡ Ἀλβανία ἐτίθετο ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἰταλίας.

Digitized by Google

Ἔκτοτε ἤρχισεν ἐν Ἀλβανίᾳ, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ φασιστικοῦ καθεστῶτος τῆς Ἰταλίας, προπαγανδιστικὴ κίνησις πρὸς ἀνατροπὴν τῆς δημοκρατίας καὶ ἐγκαθίδρυσιν τοῦ μοναρχικοῦ καθεστῶτος, τὸ ὁποῖον ἐθεωρήθη προσαρμοζόμενον καλύτερον πρὸς τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν τῶν Ἀλβανῶν. Ἡ κίνησις αὐτὴ ἐνετάθη ἰδίᾳ κατὰ τὸ 1928. Πρὸς ἀνακήρυξιν τῆς Ἀλβανίας εἰς βασίλειον ὁ Ἀχμὲτ Ζώγου διέλυσε τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν καὶ ἐνήργησε νέας ἐκλογάς, αἵτινες διεξαχθεῖσαι τὴν 18ην Αὐγούστου 1928 ἔδωκαν εἰς αὐτὸν τὴν παμψηφίαν. Ἡ οὕτω καταρτισθεῖσα συντακτικὴ συνέλευσις συνεκρότησε τέσσαρας συνεδρίας συζήτησασα ἐπὶ τοῦ κειμένου τῶν τροποποιήσεων τοῦ συντάγματος, καθ' ἃς τὸ πολίτευμα τῆς χώρας εἶναι συνταγματικὴ μοναρχία. Αἱ τροποποιήσεις αὗται ἐψηφίσθησαν ὑπὸ τῆς συντακτικῆς συνελεύσεως, τὴν δὲ 1ην Σεπτεμβρίου 1928 ὁ Ἀχμὲτ Ζώγου μεταβὰς ἐν πομπῇ εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν καὶ λαβὼν θέσιν πρὸ τοῦ στηθέντος θρόνου ὤμοσε τὸν βασιλικὸν ὅρκον ἔχοντα ὡς ἑξῆς: Ἐγώ, Ζώγου Α', ὑπείκων εἰς τὴν ψῆφον τῆς Συντακτικῆς Συνελεύσεως, ἀντιπροσωπευούσης τὴν θέλησιν τοῦ ἀλβανικοῦ ἔθνους, δέχομαι τὸ στέμμα καὶ τὴν εὐθύνην τῆς κυβερνήσεως ὑπόσχομαι δὲ νὰ τηρῶ πιστῶς τὸ Σύνταγμα καὶ νὰ μεριμνῶ ἐν παντὶ περὶ τοῦ καλοῦ τοῦ ἀλβανικοῦ κράτους καὶ τῆς εὐημερίας τοῦ ἀλβανικοῦ λαοῦ». Ἀμέσως μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν αὐτοῦ εἰς βασιλέα ὁ Ζώγου ἀντήλλαξε τηλεγραφήματα μετὰ τοῦ βασιλέως καὶ μετὰ τοῦ πρωθυπουργου τῆς Ἰταλίας, ἥτις οὕτως ἀνεγνώρισε πρώτη τὸ νέον βασίλειον.

Τὴν οὕτως ἐπελθοῦσαν ἀλλαγὴν καθεστῶτος ἀνεγνώρισεν εὐθὺς ἀμέσως καὶ ἡ Ἑλλάς, οὐχὶ ὅμως ἔναντι ἀνταλλαγμάτων, ὡς ἰσχυρίσθη ὁ σερβικὸς τύπος, ἀλλ' ἁπλῶς εἰς ἔνδειξιν τῶν τόσον μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἀλβανίας, ὅσον καὶ μετὰ τῶν ἄλλων γειτονικῶν κρατῶν ὑφισταμένων ἀγαθῶν σχέσεων. Βραδύτερον τὸ νέον καθεστὼς ἀνεγνωρίσθη καὶ ὑπὸ τῆς Οὐγγαρίας ὡς καὶ ὑπὸ τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς.

Ἡ μετὰ τὰς νέας ἐκλογὰς ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ *Κώστα Κόττα* σχηματισθεῖσα ἀλβανικὴ κυβέρνησις ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς Συνελεύσεως κατὰ τὴν 9ην Σεπτεμβρίου, καθ' ἣν ὁ πρωθυπουργὸς ἀνέγνωσε τὸ κυβερνητικὸν πρόγραμμα, τονίσας, ὅτι ἡ Ἀλβανία θὰ μείνῃ πιστὴ εἰς τὰς συναφθείσας συνθήκας καὶ ἐξάρας τὴν φιλόφρονα χειρονομίαν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, σπευσάσης ν' ἀναγνωρίσῃ τὸ ἀλβανικὸν μοναρχικὸν καθεστώς. Εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ Κώστα Κόττα ἐδόθη ψῆφος ἐμπιστοσύνης ὑφ' ὅλης τῆς Συνελεύσεως.

Ἐκ τῶν πρώτων ἦλθεν εἰς σχέσεις ἐπισήμους μετὰ τοῦ νέου ἀλβανικοῦ καθεστῶτος καὶ τὸ Βατικανόν. Τὴν 10ην Αὐγούστου ὁ βασιλεὺς Ζώγου ἐδέχθη εἰς ἀκρόασιν τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ Πάπα ὡς καὶ τὸν καθολικὸν ἀρχιεπίσκοπον Σκόδρας μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων.

Ἐν Σερβίᾳ ἐξεδηλώθη ποιά τις δυσφορία ἐπὶ τῇ νέᾳ ταύτῃ ἐκδηλώσει τῆς ἰταλικῆς ἐπικρατήσεως ἐν Ἀλβανίᾳ. Ἐπὶ τέλους ὅμως, μεσοῦντος τοῦ Σεπτεμβρίου 1928, καὶ ἡ Γιουγκοσλαυία ἀνεγνώρισε τὸ νέον ἀλβανικὸν καθεστώς.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀχμὲτ Ζώγου Α' βασιλεὺς τῶν Ἀλβανῶν.

ΠΑΣΑΔΕΣ

— **Ἀχμὲτ *Βεφὶκ πασᾶς*.** Τοῦρκος πολιτικὸς ἀνὴρ καὶ λογογράφος, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1819. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ρουχεδδὶν ἐφέντη, Τούρκου διπλωμάτου, ὅστις ὡς τέλειος γνώστης τῆς γαλλικῆς ἐχρησιμοποιεῖτο δι' ἀποστολὰς εἰς Παρισίους. Ὁ Ἀχμὲτ Βεφὶκ ἐσπούδασεν ἐν Παρισίοις, ἐπανελθὼν δὲ διωρίσθη εἰς τὸ μεταφραστικὸν γραφεῖον τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, φυτώριον τότε τῆς τουρκικῆς διπλωματικῆς ὑπηρεσίας. Συγχρόνως ἐπεδόθη καὶ εἰς φιλολογικὴν ἐργασίαν, μεταφράσας εἰς τὴν τουρκικὴν τὰς κωμῳδίας τοῦ Μολιέρου καὶ γράψας λεξικὰ ὡς καὶ ἱστορικά, γεωγραφικὰ καὶ ἄλλα διδακτικὰ βιβλία.

Τῷ 1847 ἐξέδωκε τὴν πρώτην «Ἐπετηρίδα» (Σαλναμὲ) τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Κατόπιν ἀπεστάλη εἰς τὴν διεθνῆ ἐπιτροπὴν τοῦ Δουνάβεως καὶ βραδύτερον ὡς πρεσβευτὴς ἐν Περσίᾳ. Ἐπιστρέψας εἰς Κωνσταντινούπολιν διωρίσθη τῷ 1855 μέλος τοῦ ἀνωτάτου συμβουλίου τῶν δικαστικῶν μεταρρυθμίσεων καὶ ἀνέλαβε τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ τουρκικοῦ ποινικοῦ κώδικος καὶ τῆς δικονομίας. Κατόπιν διετέλεσεν ὑφυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς (μεταξὺ ἄλλων τῆς Παιδείας). Τῷ 1876 προήδρευσε τῆς πρώτης τουρκικῆς βουλῆς, τῇ δὲ 5 Φεβρουαρίου 1878, καταργηθέντος τότε τοῦ ἀξιώματος τοῦ μεγάλου βεζύρου, διωρίσθη πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, διὰ πρώτην φορὰν δημιουργηθείσης τότε ἐν Τουρκίᾳ τοιαύτης θέσεως.

Κατόπιν ἀπεστάλη εἰς Προῦσαν ὡς γενικὸς διοικητής, πολλαχῶς δράσας διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ φυσικοῦ πλούτου τοῦ μεγάλου τούτου τουρκικοῦ νομοῦ, ἐν ἄλλοις δὲ εἰσαγαγὼν καὶ τὴν καλλιέργειαν τῆς ροδῆς μετὰ παραγωγῆς ροδελαίου. Ὡς ἐκ τούτου κατέστη τόσον δημοτικός, ὥστε, ὅτε ἀνεκλήθη, τῷ 1882, ὅπως ἀναλάβῃ πάλιν τὸ πρωθυπουργικὸν ἀξίωμα, ἐδέησε ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ Προύσης κρυφίως διὰ νυκτός. Ὡς πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου (1882) ἠξίωσε νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ἐκλέγῃ αὐτὸς τὰ ἄλλα μέλη τῆς κυβερνήσεως, ἐκτὸς δὲ τούτου ἐζήτησε καὶ τὴν παῦσιν διαφόρων προσώπων τῆς σουλτανικῆς καμαρίλλας. Ὡς ἐκ τούτου ὁ σουλτᾶνος Χαμὶτ ἠκύρωσε μετὰ δύο ἡμέρας τὸν ἰραδὲ τοῦ διορισμοῦ καὶ ἐκάλεσεν εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν Κιουτσοὺκ Σαῒτ πασᾶν. Ἔκτοτε ὁ Ἀχμὲτ Βεφὶκ πασᾶς ἔμεινεν σχεδὸν διαρκῶς φυλακισμένος εἰς τὴν κατοικίαν του, ἐπιτηρούμενος καὶ παρακολουθούμενος ὑπὸ τῶν κατασκόπων τοῦ σουλτάνου μέχρις ὅτου ἀπέθανε τῷ 1891 ἐκ νεφρικοῦ νοσήματος.

Ἔγραφε τελείως τὴν γαλλικήν, ἐγνώριζε δὲ καὶ ὅλας σχεδὸν τὰς ἄλλας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας ὡς καὶ τὴν ἑλληνικήν. Εἶχε πλουσίαν βιβλιοθήκην ἐκ 15000 τόμων. Ἐν τῇ συγχρόνῳ τουρκικῇ ἱστορίᾳ διετηρήθη ἡ μνήμη αὐτοῦ ὡς ἀνδρὸς χρηστοῦ καὶ σοφοῦ, ἀπολαύοντος μεγάλης φήμης καὶ ἔξω τῆς Τουρκίας.

Ν. Μ.

— **Ἀχμὲτ** *πασᾶς*, ὁ ἐπιλεγόμενος ***Γκεδὺκ*** (ἤτοι κουτσοδόντης). Τοῦρκος βεζύρης πρωθυπουργεύσας ἐπὶ τετραετίαν ἐπὶ Μωάμεθ Β' τοῦ Πορθητοῦ. Ἦτο Ἀλβανὸς τὸ γένος, ἀνῆκε δὲ εἰς τὸ σῶμα τῶν Γενιτσάρων καὶ εἰς τὸ δερβισικὸν τάγμα τῶν Βεκτασήδων. Διακριθεὶς διὰ τὴν ἀνδρείαν του προήχθη εἰς *Ρούμελη-βεηλέρβεην* καὶ κατόπιν εἰς *βεζύρην*. Ὡς τοιοῦτος ἐξέπλευσεν εἰς τὸν Εὔξεινον ἐπὶ κεφαλῆς στόλου ἐκ 300 σκαφῶν καὶ ἐκυρίευσεν ἀπὸ τῶν Γενουηνσίων τὴν Εὐπατορίαν (Καφᾶ) προχωρήσας μέχρι τῶν παραλίων τῆς Κιρκασίας. Τῷ 1478 ὁ σουλτᾶνος ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν νὰ κυριεύσῃ τὴν Σκόδραν τῆς Ἀλβανίας, ἀλλ' ὁ Γκεδὺκ Αχμὲτ πασᾶς ἠρνήθη, θεωρήσας τὸ ἐγχείρημα δυσχερές, διὸ καὶ παυθεὶς ἐκλείσθη εἰς τὸ ἐν τῷ Βοσπόρῳ φρούριον τοῦ Ἀνατὸλ - Χισαρί. Πεισθεὶς ὅμως κατόπιν ὁ Πορθητής, ὅτι ἀδύνατος πράγματι ἦτο ἡ κατάκτησις τῆς Σκόδρας, τὸν ἀπεφυλάκισε καὶ ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν κατάκτησιν τῆς Ζακύνθου, ἀφοῦ τὸν διώρισε πασᾶν τῆς Αὐλῶνος. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, ὁ στρατὸς τοῦ Γκεδὺκ Ἀχμὲτ ἀπέβη εἰς Λευκάδα καὶ Ζάκυνθον (1479), φυγόντος δὲ τοῦ Λεονάρδου, ἄρχοντος τῆς Ζακύνθου, Κεφαλληνίας καὶ Λευκάδος, εἰς Ἰταλίαν, ὁ τουρκικὸς στόλος ἔπλευσεν εἰς τὰ Ἰταλικὰ παράλια, διότι ὁ Μωάμεθ ὠνειρεύετο τὴν κατάκτησιν καὶ τῆς Ἰταλίας. Τῇ 28 Ἰουλίου 1479 ἐνεφανίσθη πρὸ τοῦ Ὑδροῦντος (Ὀτράντο), τὴν δὲ 11 Αὐγούστου οἱ Τοῦρκοι ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν ταύτην, ἐν τῇ ὁποίᾳ διέπραξαν ἀπεριγράπτους ὠμότητας.

Ἐπὶ Βαγιαζὶτ Β' ὁ Γκεδὺκ ἐνίκησε τὸν ἀδελφὸν τούτου, τὸν σουλτανόπαιδα Δ ζ έ μ, ἐπαναστατήσαντα. Ἀλλὰ καταχρασθεὶς τῆς ἐπιρροῆς του ὁ Γκεδὺκ Ἀχμὲτ πασᾶς, ὑπέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ σουλτάνου καὶ ἐθανατώθη τῷ 1482 κατὰ διαταγήν του ἐντὸς λουτρῶνος ἐν Ἀδριανουπόλει.

Ἐξ αὐτοῦ ὠνομάσθη ἡ συνοικία *Γκεδὺκ* πασᾶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ν. Μ.

— **Ἀχμὲτ** *πασᾶς* ***Ἐρσὲκ*** ἢ ***Ἐρσὲκ-ζαδὲ*** (ὁ τοῦ ἐξ Ἑρζεγοβίνης). Τοῦρκος βεζύρης πρωθυπουργεύσας τετράκις, ἐπὶ σουλτάνου Βαγιαζὶτ Β', οὗτινος ἦτο γαμβρὸς ἐπ' ἀδελφῇ, καὶ ἐπὶ Σελὶμ Α'. Ἀρνησίθρησκος, καταγόμενος ἐκ δουκικῆς οἰκογενείας τῆς Ἑρζεγοβίνης, διεκρίθη ὡς ναύαρχος εἰς ναυμαχίας κατὰ τῶν Ἑνετῶν, ὡς καὶ κατὰ τὴν καταστολὴν ἐπαναστατικῶν κινημάτων ἐν Καραμανίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ. Παυθεὶς τῷ 1498, διωρίσθη ἀρχιναύαρχος καὶ ἀπεστάλη πρὸς βοήθειαν τοῦ τουρκικοῦ στόλου καὶ στρατοῦ, ὅστις εἶχεν ἐκστρατεύσει πρὸς ἅλωσιν τῆς Ναυπάκτου. Ὁ τουρκικὸς στόλος ἐνίκησε τότε τὸν ὑπὸ τοὺς ναυάρχους Γριμάνι καὶ Λορεντάνο ἑνετικὸν παρὰ τὴν Σαπιέντζαν, ἥτις ὠνομάσθη τότε ὑπὸ τῶν Τούρκων «νῆσος τοῦ *Μπορὰκ-Ρεῒς*» (*Μπορὰ-Ρεῒς ἀδασῆ*), ἐκ τοῦ ὀνόματος ἑνὸς τῶν πλοιάρχων τοῦ τουρκικοῦ στόλου (28 Ἰουλίου 1499). Διορισθεὶς πάλιν βεζύρης τῷ 1506 ὁ Ἐρσὲκ Ἀχμὲτ πασᾶς, ἐπαύθη τῷ 1506, διωρίσθη πάλιν τῷ 1511, ἀλλ' ἐπαύθη ἐκ νέου συνεπείᾳ ἐπαναστάσεως τῶν Γενιτσάρων, ἀνελθὼν δὲ πάλιν εἰς τὸ Βεζυρικὸν ἀξίωμα τῷ 1512 ἐπαύθη τῷ 1514. Ἀπέθανε τῷ 1516. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Digitized by Google

— **'Αχμὲτ** *πασᾶς Καϊσερλῆ* (ὁ ἐκ Καισαρείας). Ναύαρχος τῆς Τουρκίας ἐπὶ σουλτάνου 'Αζίζ. Ἤρχισεν ἀπὸ ἁπλοῦς ναύτης, διακριθεὶς ὅμως ὡς ἀξιωματικὸς κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον προήχθη ταχέως, γενόμενος κατόπιν γενικὸς διοικητὴς Νήσων Αἰγαίου Πελάγους, Σμύρνης καὶ 'Ιωαννίνων, τέλος δὲ ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν. Ὡς τοιοῦτος συμμετέσχε τῷ 1876 τῆς ὑπὸ τὸν Μιδχὰτ πασᾶν καὶ τὸν ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν Χουσεῒν 'Αβνῆ πασᾶν συνωμοσίας, δι' ἧς ἐξεθρονίσθη ὁ σουλτᾶνος 'Αβδοὺλ 'Αζὶζ ὡς ἀπολυταρχικὸς καὶ ἐνεθρονίσθη ὁ ὡς φιλελεύθερος θεωρούμενος σουλτάνος Μουράτ. 'Ολίγας ἡμέρας κατόπιν, ὅτε ὁ Κιρκάσιος λοχαγὸς Χασάν, εἰσορμήσας ἐν πλήρει συνεδριάσει εἰς τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον, ἐπεχείρησε νὰ φονεύσῃ ὅλους τοὺς ὑπουργούς, ὅπως ἐκδικήσῃ τὸν 'Αβδοὺλ - 'Αζίζ, ἀλλ' ἐπέτυχε μόνον τοὺς ὑπουργοὺς τῶν 'Εξωτερικῶν καὶ τῶν Στρατιωτικῶν, ἐτραυματίσθη βαρέως δι' ἐγχειριδίου καὶ ὁ Καϊσερλῆ. Κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877—78 ἦτο γενικὸς διοικητὴς Ρουστσουκίου (Βουλγαρίας). 'Επιστρέψας ἐκεῖθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπέθανε τῷ 1879.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

— **'Αχμὲτ** *πασᾶς* ***Κιοπρουλῆ-Ζαδὲ*** (ἐπιλεγόμενος *Φαζίλ*, ἤτοι ἐνάρετος). Βεζύρης τῆς Τουρκίας ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *Κιοπρουλήδων*, τῆς ὁποίας πέντε μέλη ἐγένοντο πρωθυπουργοί. Ἦτο υἱὸς τοῦ Μεχμὲτ πασᾶ, διεδέχθη δὲ ἐν τῇ πρωθυπουργίᾳ τὸν πατέρα του εἰς ἡλικίαν 26 ἐτῶν. Εἶχε σπουδάσει κατ' ἀρχὰς θεολογίαν, ἀνακηρυχθεὶς οὐλεμᾶς, ἀλλὰ περιελθὼν εἰς ἔριδας μετ' ἄλλων ἱερονομοδιδασκάλων ἀπεκλείσθη ὑπὸ τούτων ἐκ τοῦ σώματός των ἢ μᾶλλον ἀποφασίσας ὁ ἴδιος ἐκ φιλοδοξίας νὰ ἀφήσῃ τὸ στάδιον εἰς τὸ ὁποῖον τὸν προώρισεν ὁ πατήρ του, εἰσῆλθεν εἰς τὸν διοικητικὸν κλάδον καὶ ἐγένετο βαλῆς διαφόρων ἐπαρχιῶν, τὴν δὲ 1ην Νοεμβρίου 1661 πρωθυπουργός. Παρὰ τὴν γνώμην καθ' ἣν διέκειτο συμπαθῶς πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς καὶ δὴ πρὸς τοὺς Ἕλληνας, συνετάχθη, ἴσως ὅπως καταστῇ δημοτικός, πρὸς τὸν διάσημον οὐλεμᾶν Βαυῆ ἐφέντην, κεκηρυγμένον ἐχθρὸν τῶν Χριστιανῶν, ὅπως εὐχαριστήσῃ δὲ τοῦτον διέταξε νὰ κατεδαφίζωνται οἱ τοῖχοι τῶν ὀρθοδόξων ναῶν, ὅσοι πυρποληθέντες ἀνῳκοδομοῦντο ἐκ βάθρων. Μεταξὺ δὲ τῶν πρώτων φετβάδων, τοὺς ὁποίους προὐκάλεσεν, ἦτο ὁ τῆς θανατώσεως τοῦ ἀρνησιθρήσκου τέως Ἕλληνος μητροπολίτου Ρόδου, ὅστις καταδικασθεὶς εἰς τὰ δεσμὰ τοῦ κατέργου εἶχε κατορθώσει διὰ τῆς ἐξωμοσίας νὰ ἐλευθερωθῇ καὶ διορισθῇ εἰς δημοσίαν θέσιν εἰς ἀμοιβὴν καταγγελίας του, καθ' ἣν ὁ ἡγεμὼν τῆς Μολδαυΐας Λούσουλ ἀπέστελλεν εἰς Ἅγιον Ὄρος 100,000 δουκᾶτα, τὰ ὁποῖα καὶ παρέδωκεν εἰς τὸν (ἐκ Πελοποννήσου) Δεφτερδάρην Μόραλι-ζαδέ, καὶ διέπραξε κατόπιν διαφόρους καταχρήσεις.

Εὐθὺς μετὰ τὴν εἰς τὴν ἀρχὴν ἄνοδον τοῦ 'Αχμὲτ Κιοπρουλῆ περιεπλάκησαν αἱ σχέσεις τῆς Τουρκίας μετὰ τῆς Αὐστρίας, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἀπεφασίσθη ἐκστρατεία κατὰ τῆς Αὐστρίας διὰ Οὐγγαρίας, βασιλεύοντος τότε τοῦ αὐτοκράτορος Λεοπόλδου τοῦ Α'. Τῆς περιπλοκῆς ταύτης ἐπωφελουμένη ἡ 'Ενετία, ἥτις διετέλει εἰς πόλεμον μετὰ τῆς Τουρκίας ἐξ αἰτίας τῆς Κρήτης, ὑπέβαλεν εἰς τὴν Τουρκίαν νέας προτάσεις εἰρήνης. Οἱ Τοῦρκοι, κατέχοντες ἤδη μέρος τῆς νήσου μετὰ τῶν Χανίων, ἐζήτουν τὴν Σοῦδαν καὶ ἐτήσιον δῶρον χρηματικὸν διὰ τὸν σουλτᾶνον. Ἡ 'Ενετία προσέφερεν ἀντὶ τῆς Σούδας τὴν Τῆνον ἢ τὴν Γραμβοῦσαν, ὡσαύτως δὲ ἐζήτει τὸν διορισμὸν 'Ενετοῦ προξένου ἐν Χανίοις, εἰς ἀντάλλαγμα τοῦ διορισμοῦ Τούρκου ἀντιπροσώπου ἐν 'Ηρακλείῳ. Αἱ διαπραγματεύσεις ὅμως διεκόπησαν κατόπιν ναυμαχίας, παρὰ τὴν Κῶν, καθ' ἣν οἱ 'Ενετοὶ ἐβύθισαν τέσσαρα πλοῖα τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου. Τὸ ἔαρ τοῦ 1663 ὁ Βεζύρης τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ 120,000 Τούρκων καὶ 80,000 Τατάρων, ἔφθασε τῇ 8 'Ιουνίου 1663 εἰς Βελιγράδιον. Νικήσας δὲ τοὺς Οὔγγρους καὶ κυριεύσας τὰ φρούρια Οὔϊβαρ (Νοΰχάουζελ), Σερινβὰρ καὶ ἄλλα συνῆψε μεγάλην μάχην παρὰ τὸ Σὰνκτ-Γκότχαρτ (Ἅγιον Γοθάρδον), εἰς τὰ σύνορα τῆς Στυρίας καὶ Οὐγγαρίας, παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Ράαμπ καὶ Λάουφνιτς, ἐναντίον τῶν Αὐστριακῶν, μεθ' ὧν συνεπολέμουν καὶ Γάλλοι ὑπὸ τὸν Αὐστριακὸν στρατηγὸν Μοντεκούκολι καὶ τὸν πρίγκιπα Κάρολον τῆς Λοθαριγγίας (1 Αὐγούστου 1664) μετὰ τοῦ Κολινὺ (Coligny).

Ἡ μάχη ἀπέληξεν εἰς τελείαν ἧτταν τῶν Τούρκων. Ὁ βεζύρης συνῆψε τότε (10 Αὐγούστου 1664) ἐν πάσῃ μυστικότητι τὴν συνθήκην εἰρήνης τοῦ *Βάσβαρ* ἢ *Αΐζεμπουργ* (Eisenburg), διὰ τῆς ὁποίας ἀπεσύροντο μὲν τὰ τουρκικὰ στρατεύματα ἐκ Τρανσυλβανίας, ἀλλ' ὁ ἡγεμὼν αὐτῆς παρέμενε φόρου ὑποτελὴς εἰς τὸν σουλτᾶνον, ὅστις ἐκράτει καὶ τέσσαρας ἐπαρχίας τῆς Οὐγγαρίας, ἐπιστρέφων τὰς τρεῖς ἄλλας εἰς τὸν αὐτοκράτορα, οὕτως ὥστε παρὰ τὴν ἧτταν αὐτῆς ἡ Τουρκία διετήρει ἀκόμη μέρος τῶν ἐν Οὐγγαρίᾳ κτήσεών της.

'Επιστρέψας εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν 'Οκτώβριον τοῦ 1665 ὁ 'Αχμὲτ Κιοπρουλῆ ἐξεδήλωσε πάλιν τὰ κατὰ τῶν Χριστιανῶν αἰσθήματά του, διατάξας τὸν Οἰκουμενικὸν πατριάρχην Διονύσιον νὰ παύσῃ τοὺς πατριάρχας 'Αντιοχείας καὶ 'Αλεξανδρείας, τοὺς ὁποίους, φοβηθεὶς νὰ μεταβῇ ὁ ἴδιος κατόπιν προσκλήσεως τοῦ τσάρου τῆς Ρωσίας, εἶχεν ἀποστείλει ὁ πατριάρχης κρυφίως εἰς Ρωσίαν ὅπως προεδρεύσωσι τῆς Συνόδου, ἥτις ἐπρόκειτο νὰ παύσῃ τὸν πατριάρχην Μόσχας. Ὁ Διονύσιος ὑπέκυψεν, ἀλλ' ὁ τσάρος, ἀποστείλας ἰδιαίτερον πρέσβυν πρὸς τὸν σουλτᾶνον, ἐπέτυχε τὴν ἀκύρωσιν τῆς παύσεως. Οἱ δύο πατριάρχαι ἔτυχον μεγάλων τιμῶν ἐν Ρωσίᾳ, ἐπιτυχόντες ἐλάττωσιν τῆς φορολογίας τῶν ἐν Ρωσίᾳ ἐμπορευομένων 'Ελλήνων.

'Εν τῷ μεταξὺ ἡ Τουρκία, ἥσυχος ἤδη πρὸς τὸ μέρος τῆς Αὐστρίας, ἔστρεψε τὴν προσοχὴν πρὸς τὴν 'Ενετίαν, ἢ μᾶλλον πρὸς τὴν Κρήτην, τὴν ὁποίαν ἤθελε νὰ κατακτήσῃ ὁριστικῶς. Ἡ 'Ενετία φοβουμένη νέας περιπλοκὰς ἤρχισε νέας διαπραγματεύσεις περὶ Κρήτης. Ὁ βεζύρης ἐζήτησε πρὸς συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης τὴν πληρωμὴν 100,000 δουκάτων, φόρου 12000 δουκάτων κατ' ἔτος διὰ τὸ 'Ηράκλειον, συνάμα δὲ καὶ τὴν Σούδαν, ὑποσχομένη εἰς ἀντάλλαγμα νὰ κατεδαφίσῃ τὰ ἀπέναντι τοῦ 'Ηρακλείου ἀνεγερθέντα δύο τουρκικὰ φρούρια. Ἡ 'Ενετία ἐδέχετο τὰ πάντα ἐκτὸς τῆς παραχωρήσεως τῆς Σούδας. Ὡς ἐκ τούτου ἀπεφασίσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ ἐξακολούθησις τοῦ πολέμου ἐν Κρήτῃ ἐντονώτερον. Πάλιν λοιπὸν ἐξήχθησαν αἱ σουλτανικαὶ ἱππουρίδες (2 'Απριλίου 1667), ἔνδειξις νέας ἐκστρατείας, ὁ σουλτᾶνος μετέβη εἰς 'Αδριανούπολιν, εἰς τὸν δεφτερδάρην τοῦ Βεζύρου ἐδανείσθησαν ἐκ τοῦ σουλτανικοῦ ταμείου 15.000 πουγγία (750000 γρόσια) διὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Κρήτης, ἀποδοτέα μετὰ τὸ τέλος ταύτης, ἡ 'Ιερὰ Σημαία τοῦ προφήτου Μωάμεθ παρεδόθη ἐν πομπῇ εἰς τὸν βεζύρην καὶ τὴν 14 Μαΐου 1666 ὁ τελευταῖος οὗτος ἐκίνησε διὰ τὴν κατάκτησιν τοῦ 'Ηρακλείου. Μετὰ πέντε μῆνας ὁ 'Αχμὲτ Κιοπρουλῆ ἀπέβη παρὰ τὰ Χανία (3 Νοεμβρίου 1666), ἐνῷ ὁ ἐν 'Αδριανουπόλει παραμείνας σουλτᾶνος, ὅπως ἀπολαύσῃ ἐκ τῶν προτέρων τὴν χαρὰν τῆς νίκης, ἤκουε τὸν ἐπίσημον ἱστοριογράφον τοῦ κράτους ἀναγινώσκοντα τὴν ἀφήγησιν τῶν κατακτήσεων τῶν προγόνων του. 'Αλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἦσαν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ των, ἐνῷ Μεχμὲτ ὁ Δ' ἠσχολεῖτο εἰς κυνηγεσίας καὶ διήρχετο τὸν καιρόν του μὲ τὸ χαρέμιόν του, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκυριάρχει ὡς Χασεκῆ-σουλτάνα μία 'Ελληνὶς ἐκ Ρεθύμνου.

Τοῦτο ὁ λαὸς ἐθεώρει ὡς καλὸν οἰωνὸν διὰ τὴν ὁριστικὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας ἐπὶ τῆς ἡρωϊκῆς νήσου. Εἶχεν ἤδη ἀρχίσει ἡ πολιορκία τοῦ 'Ηρακλείου, ὅτε ὁ σουλτᾶνος ἀπεφάσισε νὰ προελάσῃ καὶ αὐτὸς ὡς εἰς πόλεμον, ἀφοῦ συνεβουλεύθη τὸν ἀστρολόγον του περὶ τῆς ὥρας τῆς ἐκκινήσεως (5 Αὐγούστου 1866). 'Αποστείλας δὲ προηγουμένως, τὴν μὲν Χασεκῆ σουλτάναν καὶ τὴν βασιλομήτορα εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὰς δὲ ἱππουρίδας του εἰς Λάρισαν στηθείσας ἐντὸς τῆς πόλεως, ἔφθασε καὶ ὁ ἴδιος ἐκεῖ μετὰ τριάκοντα σταθμούς, ἰδίᾳ εἰς Δεδεαγὰτς καὶ Σέρρας, μὴ παύσας νὰ δέχεται πρέσβεις καὶ πρεσβείας καὶ νὰ ἐπιδίδεται εἰς τὰς ἀγαπητάς του κυνηγεσίας καθ' ὅλον τὸ ἀπὸ 'Αδριανουπόλεως μέχρι Λαρίσης διάστημα. Ἡ θεσσαλικὴ πρωτεύουσα εἶχεν ἀποβῆ ὁ ἀκραῖος σταθμὸς τῶν μὴ στρατευομένων πλέον σουλτάνων κατὰ τὰς ἐναντίον ἑλληνικῶν χωρῶν ἐκστρατείας. 'Εν Λαρίσῃ ὁ σουλτᾶνος διήρχετο τὸν καιρόν του ἀναγινώσκων μεταξὺ ἄλλων χωρία τοῦ Κορανίου καὶ ἀποστέλλων αὐτὰ εἰς τὸν ἀναπληρωτὴν τῆς Βεζυρείας, ὅπως ἐκφράσῃ ἐπ' αὐτῶν τὴν γνώμην του. 'Εν τῷ μεταξὺ ὅμως ἐδέχετο καὶ πρέσβεις τῆς Βενετίας ὑποβάλλοντας προτάσεις εἰρήνης. Ἡ δημοκρατία τῆς 'Αδριατικῆς ἀνέθεσε τοιαύτην ἀποστολὴν εἰς τὸν 'Ανδρέαν Βαλιέρον, στρατηγὸν τῆς Κεφαλληνίας, Ζακύνθου καὶ Κερκύρας, ὅστις ἔγραψε καὶ ἱστορίαν τοῦ Κρητικοῦ πολέμου εἰς ἑπτὰ βιβλία, ἀποποιηθέντος ὅμως τούτου ἐστάλη εἰς Λάρισαν ὁ Λουΐτζι Μολλίνι.

Οὗτος ὡμίλησε κατ' ἀρχὰς μετὰ τοῦ καϊμακάμη (ἀναπληρωτοῦ τῆς Μεγάλης Βεζυρείας) Καρᾶ Μουσταφᾶ πασᾶ, παραστήσας τὸ ἀνωφελὲς τῆς αἱματοχυσίας. Ὁ καϊμακάμης ὅμως ἐδήλωσε σκαιῶς, ὅτι προορισμὸς τῆς Ὑψηλῆς Πύλης εἶναι ὁ πόλεμος κατὰ τῶν ἀπίστων καὶ οὐχὶ ἡ εἰρήνη. Ὁ Μολλίνι ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ 100.000 δουκᾶτα διὰ ἔξοδα, τὸ ἐτήσιον πρὸς τὸν σουλτᾶνον δῶρον ἐξ 24.000 ταλήρων, ἐκτὸς δὲ τούτων προσέφερεν εἰς τοὺς Τούρκους μικράς τινας πόλεις τῆς Δαλματίας, ἂν συγκατετίθετο νὰ κρατῇ ἡ 'Ενετία τὸ 'Ηράκλειον, ἡ δὲ Τουρκία νὰ κατεδαφίσῃ ὅσα νέα ὀχυρώματα εἶχεν ἀνεγείρει μέχρι τῶν βουνῶν τοῦ Ρεθύμνου. Ὁ Καρᾶ - Μουσταφᾶς ἀπήντησεν, ὅτι, ἂν ἐγνώριζεν, ὅτι δὲν ἔφερε τὰς κλεῖδας τοῦ 'Ηρακλείου, δὲν θὰ τὸν ἐδέχετο. Ὁ πρεσβευτὴς ἀπήντησεν, ὅτι τὸ 'Ηράκλειον δὲν ἦτο πλέον εἰς χεῖρας τῆς δημοκρατίας, ἀλλ' εἰς τὰς τοῦ Πάπα καὶ τῆς Γαλλίας, ἀφοῦ εἶχον σταλῆ ἐκεῖ παπικὰ καὶ γαλλικὰ στρατεύματα. Παρ' ὅλην ὅμως τὴν τραχύτητα τῶν συζητήσεων ὁ πρεσβευτὴς τῆς 'Ενετίας ἔτυχε καλῆς μεταχειρίσεως ἐν Λαρίσῃ, λαμβάνων 30 τάληρα ἡμερησίως ὡς μισθοτροφοδοσίαν. Κατόπιν ἦλθον εἰς Λάρισαν πρέσβεις ἐκ Τρανσυλβανίας καὶ Ρωσίας. Ὁ σουλτᾶνος διῆλθεν ὁλόκληρον τὸν χειμῶνα ἐν Λαρίσῃ, κυνηγῶν εἰς ὅλην τὴν Θεσσαλίαν καὶ κατερχόμενος μέχρι Βοιωτίας.

'Εν τῷ μεταξὺ ὁ 'Αχμὲτ (Κιοπρουλῆ) ἐξηκολούθει τὴν πολιορκίαν τοῦ 'Ηρακλείου διαρκέσασαν τρία ὁλόκληρα ἔτη. Τέλος περὶ τὰ τέλη τοῦ Αὐγούστου 1669 ἤρχισαν αἱ περὶ συνθηκολογήσεως διαπραγματεύσεις μεταξὺ τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Μοροζίνη καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ βεζύρου, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ κυριώτερος ἦτο ὁ μέγας διερμηνεὺς τῆς Πύλης Παναγιωτάκης Νικούσιος, διευκολύνας τὰς συνεννοήσεις. Τὴν 5ην Σεπτεμβρίου 1669 ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τῆς εἰρήνης, συντεταγμένη εἰς τὸ πρωτότυπον λατινιστὶ εἰς 17 ἄρθρα μετὰ τουρκικῆς περιλήψεως εἰς 10 ἄρθρα. Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ἡ Τουρκία ἐλάμβανε μετὰ 25ετῆ πόλεμον οὐχὶ μόνον τὸ 'Ηράκλειον, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρον τὴν Κρήτην. Οἱ Τοῦρκοι ἀπένειμαν τιμὰς εἰς τὸν Μοροζίνην, εἰς τὸν ὁποῖον ἄλλως τε καθ' ὅλην τὴν πολιορκίαν ὁ 'Αχμὲτ Κιοπρουλῆ δὲν ἔπαυσεν ἀποστέλλων καθ' ἑκάστην ἀναψυκτικά. Τρεῖς ἑβδομάδας διήρκεσεν ἡ ἐκκένωσις τῆς πόλεως τοῦ 'Ηρακλείου ὑπὸ τῆς φρουρᾶς καὶ τῶν κατοίκων, ἐκτὸς τριῶν, ὡς λέγεται, 'Ελλήνων ἱερέων, μιᾶς γυναικὸς καὶ ἑνὸς 'Εβραίου. Τὸ μεσονύκτιον τῆς 26ης πρὸς τὴν 27ην Σεπτεμβρίου κατεβιβάσθη καὶ ὁ μέγας σταυρός, ὅστις ὑψοῦτο μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἐπὶ τοῦ φρουρίου τοῦ 'Ηρακλείου, τὴν δὲ πρωΐαν τῆς ἐπιούσης ὁ 'Αχμὲτ Κιοπρουλῆ, ἱστάμενος πρὸ τοῦ μεγάλου ῥήγματος τοῦ φρουρίου τοῦ 'Αγίου 'Ανδρέου, ἔλαβε τὰς ἐπὶ ἀργυροῦ δίσκου παραδοθείσας εἰς αὐτὸν 83 κλεῖδας τῆς πόλεως, τῶν φρουρίων καὶ τῶν δημοσίων κτιρίων. Εἰς τὸν κομιστὴν τῶν κλειδῶν ὁ βεζύρης ἔδωκεν 600 δουκᾶτα, ῥίψας αὐτὰ εἰς τὸν πῖλόν του, ἀνὰ 400 δὲ εἰς τοὺς δύο συνοδούς του, ἐνῷ συγχρόνως αὐτὸς μὲν ἐπέδιδε τιμητικοὺς μανδύας (καφτάντια) εἰς τὸν Παναγιωτάκην Νικούσιον καὶ εἰς τὸν ἀγᾶν τῶν Καρακουλάκ, ὁ δὲ Ρεῒς ἐφέντης (ὑπουργὸς τῶν 'Εξωτερικῶν), ὁ Κεαγιᾶ βέης καὶ ἄλλοι προσερχόμενοι ἠσπάζοντο τὸ κράσπεδον τοῦ καφτανίου του κλαίοντες ἐκ χαρᾶς. Ὁ βεζύρης ἔστειλε τὰς κλεῖδας εἰς τὸν Γενιτσὰρ - ἀγᾶν καὶ παρήγγειλεν εἰς αὐτὸν νὰ καταλάβῃ τὸ φρούριον, ἀλλ' εἰς οὐδένα νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν εἰς τὴν πόλιν εἴσοδον μέχρι τῆς τελείας αὐτῆς ἐκκενώσεως. Εὐθὺς κατόπιν ὁ 'Αχμὲτ Κιοπρουλῆ ἀνήγγειλεν εἰς τὸν σουλτᾶνον τὴν εἴδησιν τῆς ἁλώσεως τοῦ 'Ηρακλείου καὶ τῆς ὑπογραφῆς τῆς εἰρήνης. Συγκινητικὴ ἦτο ἡ σκηνὴ τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Βεζύρου εἰς τὴν ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐκστρατείας συνοδεύσασαν αὐτὸν μητέρα του, ἥτις ἀμέσως κατόπιν ἀπῆλθε πρὸς προσκύνησιν εἰς Μέκκαν, ὅπως εὐχαριστήσῃ τὸν Θεὸν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν ταύτην τοῦ υἱοῦ της. 'Επὶ ἑπτὰ ἡμέρας κατόπιν ἐφωταγωγήθη ἡ πόλις. Τὴν 3ην 'Οκτωβρίου 1669 ὁ βεζύρης συνήθροισε περὶ ἑαυτὸν τοὺς βαθμούχους τοῦ στρατεύματος, τὴν ἐπιοῦσαν δὲ Παρασκευὴν ὁ 'Αχμὲτ Κιοπρουλῆ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν μετὰ τῆς σημαίας τοῦ προφήτου τῶν Μωαμεθανῶν, τὴν ὁποίαν ἀναρτήσας παρὰ τὴν 'Αγίαν Τράπεζαν τοῦ εἰς τζαμίον μετατραπέντος κυριωτέρου ναοῦ ἐτέλεσε τὸ ναμάζιον. Συγχρόνως ἀπέλυσεν ἐγκύκλιον εἰς ὅλους τοὺς διοικητὰς τῆς Τουρκίας, ἰδιαιτέραν δὲ ἐπιστολὴν εἰς τοὺς Μανιάτας, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐλπίσει ὅτι θὰ ἀπέσειον τὰς ἁλύσεις τῆς δουλείας τῇ βοηθείᾳ τῶν 'Ενετῶν. Εἰς τοὺς κατοίκους τῆς ἡρωϊκῆς Μάνης ἀνήγγειλεν ὁ 'Αχμὲτ Κιοπρουλῆ, ὅτι παραχωρεῖ εἰς αὐτοὺς ἀμνηστείαν καὶ χαρίζει τοὺς καθυστερουμένους φόρους, ἂν ἤθελον νὰ μείνωσι καλοὶ ὑπήκοοι, ἄλλως θὰ ὡμίλει τὸ ἐπιὸν ἔαρ ἡ σπάθη. Μετ' ὀλίγον ἔφθασεν εἰς Κρήτην ὁ σταυλάρχης τοῦ σουλτάνου κομίζων λίαν κολακευτικὴν συγχαρητήριον ἐπιστολὴν τοῦ σουλτάνου μετὰ πολυτίμων δώρων, μεταξὺ δὲ ἄλλων μίαν βαρυτιμοτάτην γοῦναν καὶ ἓν καφτάνιον, τὰ ὁποῖα εἶχε φορέσει ὁ ἴδιος ὁ σουλτᾶνος, ὡς καὶ ἀδαμαντοποίκιλτα ξίφη καὶ ἐγχειρίδια, συνάμα δὲ ἄλλας γούνας διὰ τοὺς βεζύρας, τοὺς βαθμούχους καὶ τοὺς ἀνωτέρους ἀγάδες τῶν Γενιτσάρων. 'Ολόκληρον τὸν χειμῶνα διῆλθεν ὁ 'Αχμὲτ Κιοπρουλῆ ἐν 'Ηρακλείῳ. Τὴν 26 Φεβρουαρίου 1670 ἐπεδόθη εἰς αὐτὸν ἐπιστολὴ τοῦ Δόγη καὶ τοῦ Μοροζίνη ἐπιβεβαιοῦσα τὴν συνθήκην τῆς εἰρήνης, δυνάμει τῆς ὁποίας ἡ 'Ενετία θὰ κατεῖχεν ἀκόμη τὴν Γραμβοῦσαν, τὴν Σοῦδαν καὶ τὴν Σπιναλόυγγαν. Ὅλοι οἱ ναοὶ μετετράπησαν εἰς τζαμία ἐκτὸς δύο, τοὺς ὁποίους ὁ Παναγιώτης Νικούσιος ἐξηγόρασε διὰ τοὺς Ἕλληνας ἀντὶ 2800 χρυσῶν λουδοβικίων καὶ εἷς πλούσιος 'Αρμένιος ἀντὶ 1400 ταλήρων διὰ τοὺς 'Αρμενίους. Μόλις μετὰ ἐννέα μῆνας ἀπῆλθεν ὁ 'Αχμὲτ Κιοπρουλῆ ἐξ 'Ηρακλείου, τοῦ ὁποίου ἡ πολιορκία εἶχε στοιχίσει εἰς τοὺς Τούρκους 30.000, εἰς δὲ τοὺς 'Ενετοὺς 12000 νεκρούς.

Ἡ εἴδησις τῆς ἁλώσεως τῆς περιμαχήτου πόλεως καὶ τῆς ὑπογραφῆς τῆς εἰρήνης εὗρε τὸν

Digitized by Google

σουλτᾶνον τρεῖς ἑβδομάδας μετὰ τὸ γεγονός, θηρεύοντα παρὰ τὴν Λεβάδειαν (3 Ὀκτωβρίου 1669). Ὁ Μεχμὲτ ὁ Δ΄ διέταξε τριημέρους ἑορτὰς καὶ φωταψίας καὶ διένειμε πλούσια δῶρα εἰς τὴν ἀκολουθίαν του. Κατόπιν ἤρχισε τὸ ταξίδιον τῆς ἐπανόδου, κυνηγῶν μέχρις Ἀδριανουπόλεως. Ὁ σουλτᾶνος συνηντήθη μετὰ τοῦ ἐκ Κρήτης ἐπιστρέφοντος Ἀχμὲτ Κιοπρουλῆ ἔξω τῆς πόλεως, μετά τινας δὲ ἡμέρας ἐπέστρεψαν ὅλοι εἰς Κωνσταντινούπολιν. Κατὰ τὸν ἐκ Κρήτης πλοῦν ὁ Ἀχμὲτ Κιοπρουλῆ ἔμεινε δύο ἑβδομάδας ἐν Χίῳ ὅπως ἀναπαυθῇ. Ἠρνήθη νὰ δεχθῇ πρεσβείας καὶ δῶρα τῶν μεγιστάνων τῶν ἀπέναντι μικρασιατικῶν παραλίων, διότι ἤθελεν ἀπόλυτον ἡσυχίαν. Ἀλλ' ἐν μέσῳ τῆς ἀναπαύσεώς του δὲν ἐλησμόνει τοὺς Μανιάτας. Ἔστειλεν ἐκ Χίου εἰς Μάνην τὸν Κιοσὲ Ἀλῆ πασᾶν μὲ 6.000 περίπου Τούρκους στρατολογηθέντας ἐξ Εὐβοίας, Ἀθηνῶν καὶ Ναυπάκτου. Ὁ Κιοσὲ Ἀλῆς ἀπέβη εἰς Μάνην, ἀνήγειρεν ἓν φρούριον εἰς Σαρνάτα, δύο εἰς Πορτο-Βέκιο καὶ ἓν ἄλλο εἰς Παναγιᾶν, χωρὶς νὰ συναντήσῃ ἀντίστασιν τῶν Μανιατῶν, τοὺς ὁποίους ἐξηπάτησε μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε νὰ ἐργάζωνται καὶ αὐτοὶ εἰς τὰ ὀχυρωματικὰ ἔργα.

Μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Ἀχμὲτ Κιοπρουλῆ ἠθέλησε νὰ στρέψῃ τὴν προσοχήν του εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν τῆς Τουρκίας, ἀλλὰ τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς τῆς ἡγεμονίας τῆς Τρανσυλβανίας καὶ τὰ παράπονα τῶν Κοζάκων τοῦ Δὸν προεκάλεσαν πόλεμον τῆς Τουρκίας κατὰ τῆς Πολωνίας (30 Ἀπριλίου 1672). Καὶ ἡ ἐσκτρατεία αὕτη διεξαχθεῖσα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀχμὲτ Κιοπρουλῆ, ἀκολουθοῦντος καὶ τοῦ σουλτάνου διὰ Μολδαυΐας, ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐκυρίευσε τῇ 30ῇ Αὐγούστου 1672 τὴν Καμιενίτσαν (Καμιενιέτς-Ποδόλσκι) καὶ κατόπιν ἄλλα μικρότερα φρούρια. Ὁ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας Μιχαὴλ Βιεσνόβσκυ ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην εἰρήνης τοῦ Μπούτσατς (Bucsacs) τῆς 18ης Ὀκτωβρίου 1672, διὰ τῆς ὁποίας παρεχωρεῖτο εἰς τὴν Τουρκίαν ἡ Ποδολία, εἰς δὲ τοὺς Κοζάκους ἡ Οὐκρανία. Ἡ Πολωνία θὰ ἐπλήρωνε φόρον 220.000 σκούδων ἐτησίως, ἐκτὸς 80.000 πληρωθέντων ἐφάπαξ ὑπὸ τῆς πόλεως Λεμβέργης, διὰ τὰ ἔξοδα τῆς ἐκστρατείας. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως κατηργεῖτο ἐπισήμως εἰς τὰς χώρας ἐκείνας τὸ τουρκικὸν παιδομάζωμα.

Ἐπιστρέψας μετὰ τοῦ σουλτάνου εἰς Ἀδριανούπολιν ὁ Ἀχμὲτ Κιοπρουλῆ ἐξεστράτευσε τὸ ἐπιὸν ἔτος (27 Ἰουνίου 1673) κατὰ τῶν Ρώσων καὶ Πολωνῶν, διότι οἱ τελευταῖοι ἠρνήθησαν νὰ πληρώσωσι τὸν φόρον. Ἀλλ' εἰς τὴν μάχην τοῦ Χοτσὶμ ἢ Χοτὶν (Chocim) (11 Νοεμβρίου 1673), κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι ἀπώλεσαν 30.000 ἄνδρας, ὁ Ἀχμὲτ Κιοπρουλῆ, ὅστις ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου *σερδάρης* (ἀρχιστράτηγος) μὲ ἀπεριόριστον ἐξουσίαν, ἐνικήθη ὑπὸ τοῦ Σομπιέσκυ, ὁ στρατὸς τοῦ ὁποίου εἶχεν ἐνισχυθῇ καὶ διὰ τῶν αὐτομολησάντων Βλάχων καὶ Μολδαυῶν ὑπὸ τὸν βοεβόδαν Γκίκαν. Τὸ στρατιωτικὸν στάδιον τοῦ Ἀχμὲτ Κιοπρουλῆ ἔκλεισεν εἰς τὰ πολωνικὰ πεδία. Ἐξηκολούθησεν ἀκόμη τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἂν καὶ νέος ἀκόμη, μόλις 41 ἐτῶν, ἔπασχεν ἐξ ὕδρωπος ἕνεκα καταχρήσεως τοῦ οἰνοπνεύματος. Ἐπανερχόμενος τῷ 1676 ἐκ τῆς ἐκστρατείας ἔπεσεν ἀσθενὴς ἐν Θράκῃ παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν (Λουλὲ-Μπουργάζ), ὅπου καὶ ἀπέθανε (30 Ὀκτωβρίου 1676), διατελέσας πρωθυπουργὸς ἐπὶ 15 ἔτη.

Ὁ Ἀχμὲτ Κιοπρουλῆ δὲν ἦτο αἱμοβόρος τύραννος ὡς ὁ πατήρ του Μεχμέτ. Ἦτο φιλοδίκαιος, ἐχθρὸς τῆς δωροδοκίας καὶ φιλαλήθης. Εἶχε μνήμην ἰσχυρὰν καὶ κρίσιν ὀξεῖαν. Ὡμίλει ὀλίγα, ἀλλὰ πάντοτε ἐν ἐπιγνώσει τῶν πραγμάτων. Ἂν καὶ παρέλαβε τὴν Τουρκίαν ἐν παρακμῇ, κατώρθωσε νὰ ἀνυψώσῃ τὸ γόητρόν της καὶ ἐνισχύσῃ αὐτὴν παροδικῶς διὰ νέων κατακτήσεων, σταματήσας οὕτως ἐφ' ἱκανὸν τὴν ἀπὸ τότε ἀπειληθεῖσαν κατάρρευσιν. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

— **Ἀχμὲτ** *πασᾶς* ***Μελὲκ*** (ἄγγελος). Τοῦρκος βεζύρης ἐπὶ Μεχμὲτ Δ΄. Ἀβασγὸς (Ἀμπαζᾶ) τὸ γένος διεκρίθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν σουλτανικῶν ἀνακτόρων καὶ ἐνυμφεύθη τὴν Καγιᾶ-σουλτάναν, θυγατέρα Μουρὰτ τοῦ Δ΄, χρηματίσας δὲ κατόπιν βαλῆς, διωρίσθη μετὰ μικρὸν μέγας βεζύρης (1638). Ὡς τοιοῦτος ἀπέτυχε, κυρίως εἰς τὴν οἰκονομικὴν διαχείρισιν, διότι, ἐπιβαλὼν τὸ λεγόμενον *μπεδὲλ-ἰ-τιμάρ*, φόρον ἐπὶ τῶν τιμαριωτικῶν κτημάτων, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ταραχὰς ἐν τῇ ἀσιατικῇ Τουρκίᾳ καὶ εἰς ἐπανάστασιν τῶν Τούρκων τιμαριούχων τῆς Κρήτης. Ἐπ' αὐτοῦ αἱ δημόσιαι θέσεις ἐπωλοῦντο ἀναφανδόν. Καὶ ἀπεπειράθη μὲν νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν κατάχρησιν ταύτην, ἀλλ' ἀποτυχὼν ἐπεχείρησε νὰ νομιμοποιήσῃ τὸ σύστημα τοῦτο, ἱδρύσας ἰδιαίτερον γραφεῖον, ὅπως αἱ ἀπ' αὐτοῦ εἰσπράξεις περιέρχωνται εἰς τὸ Δημόσιον. Ἀλλὰ καὶ τὸ μέτρον τοῦτο ὡς καὶ τὰ ἄλλα οἰκονομικὰ αὐτοῦ ἐγχειρήματα ἀπέτυχον, διὸ καὶ κατήντησεν ἐπὶ τέλους νὰ κιβδηλεύσῃ τὰ νομίσματα τοῦ κράτους. Τοῦτο προὐκάλεσεν ἐπανάστασιν τῶν συντεχνιῶν (*ἐσναφίων*), πρώτην τοιαύτην λαϊκὴν ἐξέγερσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου μόνον γενιτσαρικαὶ ἐπαναστάσεις ἦσαν γνωσταί. Εἰς τὴν ἐπανάστασιν ἔλαβον μέρος καὶ οἱ Γενίτσαροι ἐξαναγκάσαντες τὸν Μελὲκ Ἀχμὲτ πασᾶν εἰς παραίτησιν (21 Αὐγούστου 1651). Ν. Μ.

— **Ἀχμὲτ** ***Μουχτὰρ*** *πασᾶς*. Τοῦρκος στρατιωτικὸς εἰς τὸν ὁποῖον ἐδόθη ὁ τίτλος τοῦ *Γαζῆ* (νικητής), ἂν καὶ ἡττήθη ὑπὸ τῶν Ρώσων κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1877—78 ὡς ἀρχιστράτηγος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ τοῦ Καυκάσου. Μετὰ τὸν πόλεμον τοῦτον διωρίσθη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Χαμὶτ ἀντιπρόσωπος τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως ἐν Αἰγύπτῳ, μετὰ δὲ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος (23 Ἰουλίου 1908) γερουσιαστής. Τῷ 1912, ἀνατραπείσης τῆς νεοτουρκικῆς κυβερνήσεως ὑπὸ τοῦ στρατιωτικοῦ συνδέσμου τῶν *«σωτήρων τοῦ ἔθνους»*, διωρίσθη κατ' ἀπαίτησιν τούτου ὑπὸ τοῦ σουλτάνου μέγας βεζύρης, προεδρεύων ὑπουργικοῦ συμβουλίου ἐκ πρώην πρωθυπουργῶν καὶ ἄλλων παλαιῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν. Ἐπὶ τῆς πρωθυπουργίας του περιεπλάκησαν αἱ σχέσεις τῆς Τουρκίας μετὰ τῶν συμμαχησάντων Βαλκανικῶν κρατῶν. Τὴν ἀπαίτησιν τούτων περὶ ἐφαρμογῆς μεταρρυθμίσεων ἐζήτησεν ἡ Κυβέρνησις τοῦ Ἀχμὲτ Μουχτὰρ νὰ παρακάμψῃ, ἐφαρμόζουσα τὸν περὶ διοικήσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν νομῶν τῆς Τουρκίας νόμον τοῦ 1880, ἐκπονηθέντα ὑπὸ τῆς Τουρκίας οἱονεὶ πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ 23ου ἄρθρου τῆς Βερολινείου Συνθήκης. Ἀλλ' οἱ Νεότουρκοι, ὅπως παράσχωσι πράγματα εἰς τὴν κυβέρνησιν, προὐκάλεσαν διαδήλωσιν πρὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης κατὰ τῆς ἀποφάσεως ταύτης τὴν ὁποίαν καὶ ἐματαίωσαν, οὕτω δὲ ἐξερράγη ὁ τουρκοβαλκανικὸς πόλεμος (βλ. λ. **Βαλκανικοὶ** *πόλεμοι*), μετὰ τὰς πρώτας καταστρεπτικὰς μάχας τοῦ ὁποίου ὁ Ἀχμὲτ Μουχτὰρ πασᾶς παρῃτήθη ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ Κιαμὴλ πασᾶ. Ἀπέθανε μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον.

Υἱὸς τοῦ Ἀχμὲτ Μουχτὰρ πασᾶ εἶναι ὁ στρατηγὸς *Μαχμοὺτ Μουχτὰρ* πασᾶς, ἄλλοτε ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν καὶ στρατιωτικὸς συγγραφεύς. Ν. Μ.

— **Ἀχμὲτ** *πασᾶς*, ἐπικαλούμενος ***Ναπλιώτης*** ἢ ***Σαλταμπάσης***. Εἶχεν οὗτος διορισθῇ μετὰ τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν (1779) Μώρα βαλεσῆς, ἤτοι διοικητὴς τῆς Πελοποννήσου μὲ ἕδραν, ὡς ἀνέκαθεν, τὸ Ναύπλιον. Ἐπικειμένου ὅμως νέου Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου καὶ ἐπιβληθείσης τῆς Ὁμοσπονδίας τῶν Ἀρματολῶν ἐν Πελοποννήσῳ ὑπὸ τὸν Ζαχαριᾶν, ὁ Ἀχμὲτ ἐσκέφθη ὡς ὀρθὸν νὰ μὴ μένῃ ἐγκεκλεισμένος εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ναυπλίου, ἀλλὰ νὰ ἱδρύσῃ τὴν πρωτεύουσάν του εἰς τὸ κέντρον τῆς Πελοποννήσου. Ἐγκριθέντος τοῦ μέτρου ὑπὸ τῆς Πύλης ἐξέλεξε τὴν παρὰ τὰ δασώδη ὄρη τῆς Ἀρκαδίας κώμην Τριπολιτσᾶν ὡς κατάλληλον καὶ ἐπιτηρῶν ἐκ Λεοναρίου, ὅπου ἐπὶ ὀλίγους μῆνας διέμεινε, ἔκτισε περὶ αὐτὴν μέγα ἐκ πλίνθων τεῖχος (βλέπε: Τρίπολις) καὶ μετέβαλε τὴν πολίχνην εἰς πόλιν ἀκμαίαν, ἥτις διετήρησεν ἀσύγκριτον ἐν Πελοποννήσῳ ὑπεροχὴν μέχρι τοῦ πέρατος τῆς ἐπαναστάσεως. Τ. Χ. Κ.

— **Ἀχμὲτ** *πασᾶς* ***Νισαντζῆ*** (=σφραγιδοφύλαξ). Βεζύρης τῆς Τουρκίας ἐπὶ σουλτάνου Μαχμοὺτ τοῦ Α΄. Ἐγεννήθη ἐν Φωκαίᾳ. Ἦτο ἱκανὸς διπλωμάτης, θαυμαζόμενος ὑπὸ τῶν ξένων διὰ τὴν ἐπιδεξιότητά του κατὰ τὰς διπλωματικὰς συζητήσεις καὶ διαπραγματεύσεις. Ἐπ' αὐτοῦ ἐκαρατομήθη ὁ μέγας διερμηνεὺς *Ἀλέξανδρος Γκίκας*, ὡς διατελῶν εἰς σχέσεις μετὰ τοῦ πρέσβεως τῆς Γαλλίας. Ἐπαύθη τῇ 7 Ἀπριλίου 1742. Ν. Μ.

— **Ἀχμὲτ** *πασᾶς*, ὁ ἐπιλεγόμενος ***Παπουτστζῆς***. Τοῦρκος Καπετὰν-πασᾶς ἐπὶ σουλτάνου Μαχμοὺτ Β΄. Ἦτο Λαζός, γεννηθεὶς ἐν Ροιζοῦντι (Ρίζε) τοῦ Εὐξείνου, ὅπου ἤρχισεν ὡς σκυτοτόμος (*παπουτστζῆς*), ἐξ οὗ καὶ τὸ παρωνύμιον, δι' οὗ ἔμεινε γνωστός. Ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐξήσκησεν ἐπί τινα χρόνον τὸ ἐπάγγελμά του, κατόπιν ὅμως εἰσελθὼν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Τερσανᾶ (Ναυστάθμου) ὡς τσαούσης καὶ διακριθεὶς κατὰ τὴν ὀργάνωσιν γευμάτων ὡς καὶ κατὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Γενιτσάρων προήχθη ταχέως, γενόμενος τῷ 1828 ἀρχιναύαρχος τοῦ στόλου μὲ τὸν βαθμὸν βεζύρου. Κατὰ τὸν τότε ρωσοτουρκικὸν πόλεμον κατώρθωσε νὰ συλλάβῃ ἐν τῷ Εὐξείνῳ κάποιον ρωσσικὸν πλοῖον, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπιστροφήν, ὁδηγῶν τὸν στόλον εἰς τὸν Κεράτιον, ἔρριψε τὸ τρίκροτον «Μαχμουδιέ» εἰς τὴν ξηρὰν παρὰ τὸ Μέγα—Ρεῦμα τοῦ Βοσπόρου. Νοσήσας τότε ἐκ τρόμου ἀπέθανε μετ' ὀλίγας ἡμέρας. Ν. Μ.

— **Ἀχμὲτ** *πασᾶς* ***Ταρχουντζῆ*** (ἐκ τοῦ *Ταρχούν*, ὅπερ εἶναι ἡ ἑλληνικὴ λέξις *δρακόντιον*, τὸ γνωστὸν ἄρωμα). Τοῦρκος βεζύρης ἐπὶ Μεχμὲτ Δ΄. Κατήγετο ἐκ Μάτι τῆς Ἀλβανίας, προήχθη δὲ ἐκ τῆς ὑπηρεσίας τῶν ἀνακτόρων διατελέσας βαλῆς πολλῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἰδίᾳ τῆς Αἰγύπτου, βραδύτερον δὲ σαντζὰκ βέης (διοικητὴς) Θεσσαλονίκης. Γενόμενος βεζύρης ἀπέκτησε τὴν φήμην ἀνδρὸς χρηστοῦ, ἀλλὰ διὰ τῆς αὐστηρότητός του δυσηρέστησε πολλούς, μεταξὺ δὲ ἄλλων καὶ τὸν χάνην τῆς Κριμαίας, τέλος δὲ παραιτηθεὶς ἐστραγγαλίσθη τῇ 20ῇ Μαρτίου 1653. Ν. Μ.

—**Ἀχμὲτ** ***Τεβφὴκ πασᾶς***. Τοῦρκος διπλωμάτης διατελέσας ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ μέγας βεζύρης. Ἕλκων τὸ γένος ἐξ Ἠπείρου, ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 11η Φεβρουαρίου 1845. Κατ' ἀρχὰς ὑπηρέτησεν εἰς τὸν τουρκικὸν στρατὸν ὡς ἀξιωματικός, ἀλλὰ τῷ 1862 ἀπεχώρησε τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ καὶ μετὰ τέσσαρα ἔτη εἰσῆλθεν εἰς τὸ διπλωματικὸν στάδιον, ὑπηρετήσας εἰς διαφόρους πρωτευούσας, ἰδίᾳ δὲ ἐν Ἀθήναις καὶ ὡς γραμματεὺς τῆς τουρκικῆς πρεσβείας καὶ κατόπιν ὡς πρεσβευτὴς (τῷ 1883). Ἐξ Ἀθηνῶν μετετέθη εἰς Βερολῖνον ὡς πρεσβευτὴς α΄ τάξεως (1885), ἐκεῖθεν δὲ ἐκλήθη τῷ 1895 εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν (1895), παραμείνας τοιοῦτος μέχρι τῆς μεταπολιτεύσεως τοῦ 1908. Ἂν καὶ διπλωμάτης τῆς χαμιτικῆς περιόδου, ἐξετιμᾶτο ὑπὸ τῶν Νεοτούρκων διὰ τὸν ἀκέραιον καὶ φιλελεύθερον χαρακτῆρά του, διὸ καὶ ἐχρησιμοποιήθη καὶ ὑπ' αὐτῶν ὡς πρεσβευτὴς. ἐν Λονδίνῳ (1909), παραμείνας τοιοῦτος μέχρι τῆς εἰσόδου τῆς Τουρκίας εἰς τὸν παγκόσμιον πόλεμον (1914), τὴν ὁποίαν εἰς μάτην προσεπάθησε νὰ προλάβῃ διὰ τῶν ἐκθέσεών του. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1919, ἀμέσως μετὰ τὴν ἀνακωχὴν τῆς Λήμνου, διωρίσθη μέγας βεζύρης, διότι θεωρούμενος ὡς ἀγγλόφιλος, θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς δυσώπησιν τῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως. Κατόπιν ἐξελέγη πρόεδρος τῆς Γερουσίας. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1921 ἐνεφανίσθη εἰς τὴν πρὸς συζήτησιν τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος συγκληθεῖσαν συνδιάσκεψιν τοῦ Λονδίνου, ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἀντιπροσωπείας τῆς σουλτανικῆς κυβερνήσεως, ἀλλ' εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐγκατέλιπε τὴν ἡγεσίαν εἰς τὸν Μπεκὶρ Σαμῆ, ἀρχηγὸν τῆς ἀντιπροσωπείας τῆς κυβερνήσεως τῆς Ἀγκύρας, ἥτις ἀπέρριψε κατηγορηματικῶς τὰς περὶ μερικῆς ἀναθεωρήσεως τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν συμβιβαστικὰς προτάσεις τῶν συμμάχων δυνάμεων. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἀπεσύρθη εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον. Κατὰ τὴν μακρὰν αὐτοῦ διπλωματικὴν σταδιοδρομίαν διεκρίθη κυρίως διὰ τὸν διαλλακτικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα. Ν. Μ.

— **Ἀχμὲτ** *πασᾶς* ***Χεζὰρ-παρὲ*** (περσ. *χεζὰρ*=χίλια, *παρὲ*=κομμάτιον). Τοῦρκος βεζύρης πρωθυπουργεύσας ἐπὶ σουλτάνου Ἰβραὴμ. Κατήγετο ἐκ χριστιανικῆς, ἑλληνικῆς ἴσως, οἰκογενείας τῆς ἐν Σερβίᾳ Βράνης, κατώρθωσε δὲ χάρις εἰς τὴν προστασίαν μιᾶς σουλτάνας νὰ προαχθῇ ταχέως εἰς τὸν στρατὸν τῶν Γενιτσάρων, ὁπόθεν εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκονομικὴν ὑπηρεσίαν. Ἵνα προαχθῇ ἔτι περισσότερον, ἐχώρισε τὴν γυναῖκά του, θυγατέρα τοῦ πρώτου προστάτου του, καὶ τὴν ἐξώρισε μετὰ τῆς μητρός της, αὐτὸς δὲ ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ σουλτάνου Ἰβραχὶμ καὶ ἐγένετο μέγας βεζύρης (1647).

Ἡ ἐνδεκάμηνος πρωθυπουργία του ὑπῆρξε δεσποτικὴ καὶ ἀθλία, διότι ὁ ἴδιος ἐπώλει ἀσυστόλως τὰς δημοσίας θέσεις. Ὡς ἐκ τούτου ἐξερράγη ἐπανάστασις τῶν Γενιτσάρων, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ἐξεθρονίσθη ὁ σουλτᾶνος. Ὁ Ἀχμὲτ ἐκρύβη ἐπί τινας ἡμέρας, ἀλλ' ἀνακαλυφθεὶς ὑπὸ τῶν Γενιτσάρων ἐστραγγαλίσθη, τὸ δὲ πτῶμά του ριφθέν, κατὰ διαταγὴν τοῦ διαδόχου του, εἰς τὸν Ἱππόδρομον, κατεπατήθη ὑπὸ τῶν οὐλεμάδων καὶ τῶν ἀγάδων. Εἷς δὲ τῶν Γενιτσάρων τεμαχίζων τὸ πτῶμα τοῦ τέως βεζύρου, λίαν παχυσάρκου, ἐπώλει τὰς σάρκας πρὸς δέκα παράδες τὸ τεμάχιον, ὡς φάρμακον δῆθεν κατὰ τῶν ρευματισμῶν. Τὸ παράδειγμα τοῦ Γενιτσάρου ἐμιμήθη τὸ πλῆθος, κατακρεουργῆσαν τὸ πτῶμα. Ὡς ἐκ τούτου ὁ Βεζύρης οὗτος ἔλαβε μετὰ θάνατον τὸ ἐπίθετον *Χεζὰρ-παρὲ* (χιλιοκόμματος). Ν. Μ.

— **Ἀχμὲτ** *πασᾶς* ***Χουρσίτ***. Βεζύρης τῆς Τουρκίας ἐπὶ Μαχμοὺτ Β΄. Καθυπέταξε τῷ 1813 τὴν Σερβίαν, φυγόντος τοῦ Καρᾶ-Γεώργη εἰς Ρωσίαν. Ἐπαύθη τῷ 1815. Ν. Μ.

ΒΕΗΔΕΣ

— **Ἀχμὲτ** (*βέης*). Ἐπωνομάζετο οὗτος *Βαβυλώνιος* καὶ ἐλυμαίνετο τὴν Πελοπόννησον ἐπὶ Ἰμβραὴμ κατὰ τὸ 1825—7, ὢν ἐπὶ κεφαλῆς τριῶν χιλιάδων Γκέκηδων Ἀλβανῶν. Κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἐπιδρομῶν του συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὴν κόρην τοῦ ἐκ Νεμνίτσης τῆς Γορτυνίας Ἀναγνωστοπούλου Χριστίναν, μεθ' ἧς ἀπέκτησε καὶ τέκνον. Ὅταν τῷ 1828 ἦλθεν εἰς ρῆξιν πρὸς τὸν Ἰμβραὴμ καὶ ἀπεσκίρτησεν ἀπ' αὐτοῦ, ἐζήτησε παρὰ τοῦ Καποδιστρίου καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη νὰ διαβῇ εἰς τὴν Στερεὰν διὰ τοῦ Αἰγίου μὲ τὴν τιμὴν τῶν ὅπλων. Συνθήκης γενομένης ἐπετράπη αὐτῷ τοῦτο ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἀνταλλαγοῦν ὅλοι οἱ αἰχμάλωτοι. Ἐπιτηρήσει τοῦ Ἀντωνίου Πελοπίδου ἐκ Στεμνίτσης οἱ αἰχμάλωτοι ἀντηλλάγησαν, πρὸς ἄκραν δὲ θλῖψιν τοῦ Ἀχμὲτ ἡ λατρευτή του Χρηστίνα προετίμησε τοῦ συζύγου καὶ τοῦ τέκνου τὴν ἐλευθερίαν της, ἐπὶ μακρὰ δὲ ἔτη ἡ λαϊκὴ μοῦσα ἔψαλλε τὸν πόνον τοῦ Ἀχμὲτ ἐπὶ τῇ στερήσει αὐτῆς. Τ.Χ.Κ.

Digitized by Google

— **Ἀχμὲτ** *βέης* Κατήγετο ἐκ Βιτωλίων καὶ ἐστάλη ὀλίγον πρὸ τοῦ Ἀγῶνος τοῦ 1821 ὡς μουσελίμης εἰς Χαλκίδα ἐπιτροπεύων τὸν διορισθέντα ὡς Βαλῆν Εὐβοίας Γιουσοὺφ πασᾶν, ὅστις ἐβράδυνε νὰ κατέλθῃ κλεισθεὶς ἐπὶ ἔτη εἰς Πάτρας. Ὁ Ἀχμέτ, ἐπικειμένης τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἀγῶνος, συνεκάλεσε τοὺς ἀγάδες τῆς Εὐβοίας, ἵνα λάβωσι καθ' ὅλην τὴν Εὔβοιαν μέτρα προληπτικά. Ἐπικρατησάσης, ἀντὶ τῆς προταθείσης γενικῆς σφαγῆς, τῆς ὑποδείξεως τοῦ Ἀχμέτ, ἀπεφασίσθη ἡ συγκέντρωσις καὶ ἐγκάθειρξις ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Χαλκίδος ὡς ὁμήρων τῶν ἐπιφανεστέρων προκρίτων τῆς νήσου, οὕτω δὲ ἐνεκλείσθησαν οἱ Δ. Ἀποστολίδης, Ι. Ἀστέρης, Σταμ. Νικολάκης, οἵτινες βαθμηδὸν ἐξηφανίσθησαν διὰ στραγγαλισμοῦ καὶ σφαγῆς. Τὴν 9 Ἀπριλίου 1821 ὁ Ἀχμὲτ μετὰ τὴν σφαγὴν ἑπτὰ ποιμένων διέταξε καὶ ἐφόνευσαν ἑτέρους ἐννέα Εὐβοεῖς ἐντὸς τῆς Χαλκίδος. Ἡ ὠμότης αὐτοῦ ὅμως ταχέως ἐξουδετερώθη ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν, μέχρις οὗ ἀντεπεξῆλθε κατ' αὐτῶν ὁ Ὀμὲρ πασᾶς τῆς Καρύστου, ὅστις καὶ ἐπεσκίασε τὴν ἐπιρροήν του. Τ. Χ. Κ.

— **Ἀχμὲτ** *Ριζᾶ-βέης*. Τοῦρκος πολιτικός, πατρὸς μὲν Τούρκου ἐκπαιδευτικοῦ ὑπαλλήλου, μητρὸς δὲ Γερμανίδος ἐκ Βιέννης. Καταδιωχθεὶς ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Χαμὶτ διὰ τὰς φιλελευθέρους ἰδέας του, κατέφυγεν εἰς Γαλλίαν, ὅπου ἐξέδιδεν ἐπὶ ἔτη γαλλιστὶ καὶ τουρκιστὶ τὴν «Μεσβερέτ» («Σύσκεψις») διὰ τῆς ὁποίας ἐμαστίγωνε τὴν χαμιτικὴν ἀπολυταρχίαν. Ἦτο εἷς ἐκ τῶν ὀλίγων εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καταφυγόντων κορυφαίων τοῦ νεοτουρκικοῦ κόμματος, οἵτινες δὲν ἐδελεάσθησαν ὑπὸ τοῦ χρήματος τοῦ Χαμίτ. Βαθὺς γνώστης τῆς γαλλικῆς, ἐπεδόθη ἐν Παρισίοις εἰς φιλοσοφικὰς μελέτας, γενόμενος ὀπαδὸς καὶ ἔνθερμος θαυμαστὴς τοῦ Αὐγούστου Comte. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος ἐν Τουρκίᾳ (23 Ἰουλίου 1908) ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου εἰς ἀμοιβὴν τῶν πολυετῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγώνων του ἐξελέγη βουλευτὴς καὶ πρόεδρος τῆς πρώτης τουρκικῆς βουλῆς. Ὡς τοιοῦτος ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν ξένων ὡς οἱονεὶ ὁ ἡγέτης τοῦ νεοτουρκικοῦ κόμματος. Μετά τινα καιρὸν ὅμως ἤρχισε νὰ χάνῃ τὴν ἐν τῷ κόμματι ἐπιρροήν του, ἴσως ὡς μὴ ὑπείκων εἰς ὅλα τὰ παράβολα καὶ ἀλλοπρόσαλλα βουλεύματα τῶν ὑπὸ τὸν Ταλαάτ. Ὡς ἐκ τούτου ἀπεκλείσθη τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν του 1912, διορισθεὶς γερουσιαστής. Ὡς τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ μόνος, ὅστις κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ παγκοσμίου πολέμου ἔσχε τὸ θάρρος νὰ ἐπικρίνῃ τὴν νεοτουρκικὴν κυβέρνησιν διὰ τὰς ἀρμενικὰς σφαγάς, διὸ καὶ ἐπέσυρε τὴν μῆνιν τῆς τριανδρίας Ταλαὰτ-Ἐμβὲρ-Δζεμάλ. Ἀπέθανε μετὰ τὸν πόλεμον, γέρων πλέον, ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΛΛΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ

— **Ἀχμὲτ** *ἀγᾶς*. Διάσημος Τοῦρκος ἐγκατασταθεὶς ἐν Πάτραις μετὰ τὸν ἐκτοπισμὸν τῶν Ἐνετῶν τῷ 1718, γενόμενος ἡγέτης οἰκογενείας ἐπιφανοῦς, ἥτις μετὰ ἑπτὰ ἄλλων, Ἀρναούτογλου, Κιαμὴλ κλ. κατεῖχε τὰ σκῆπτρα ἐν Πελοποννήσῳ μέχρι τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 (*Φραντζῆ τόμ. Δ' σ.* 147). Τ. Χ. Κ.

— **Ἀχμὲτ** *Δελήμπασης*. Τοῦρκος ὀπλαρχηγὸς εἰς τὴν ἰδιαιτέραν ὑπηρεσίαν τοῦ Δράμαλη. Διαφυγὼν τῷ 1822 τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἀγινορίου, ἐχρησιμοποιήθη κατόπιν ὑπ' αὐτοῦ ἐκ Κορίνθου ὡς τροφοδότης τοῦ πολιορκηθέντος φρουρίου τοῦ Ναυπλίου. Ἀτυχῶς τὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων ἔμενον ἀφύλακτα καὶ ὁ Δελήμπασης κατώρθωσεν ἀρχομένου τοῦ Ὀκτωβρίου 1822 νὰ μεταφέρῃ εἰς Ναύπλιον μὲ συνοδείαν 80 μόνον ἱππέων ὀλίγας τροφὰς καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ τὴν ἐπομένην νύκτα εἰς Κόρινθον. Περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου ὁ Ἀχμὲτ ἀνέλαβε τὴν ἐπανάληψιν τῆς τροφοδοσίας, ἀλλὰ τότε πλέον μὲ συνοδείαν στρατευμάτων, διότι οἱ Ἕλληνες εἶχον ὀχυρώσει τὰ στενὰ δι' ὀλίγων στρατιωτῶν. Λόγῳ ὅμως τῆς ἀσθενοῦς δυνάμεώς των οἱ φρουροὶ ὑπεχώρησαν καὶ ὁ Ἀχμὲτ μετέφερε τὰς τροφάς, τὸ δεύτερον ἤδη, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Κόρινθον ἀβλαβής, διὸ καὶ δικαίως ἐτιμήθη διὰ τοῦ σήματος τοῦ πασᾶ, ἤτοι διὰ δύο ἱππουρίδων. Ἡ δραστηριότης του ὅμως δὲν ἔσωσε τὸ Ναύπλιον, διότι, πολιορκηθὲν τοῦτο στενῶς ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ Σταϊκοπούλου, ἔπεσεν εἰς χεῖρας τοῦ τελευταίου κατὰ τὴν 30 Νοεμβρίου 1822. Τ. Χ. Κ.

— **Ἀχμὲτ** ***Πρέβιστας***. Ἀλβανὸς ὀπλαρχηγός, τεταγμένος τῷ 1828 ὡς ἐκτελεστικὴ δύναμις τῆς Ναυπακτίας, ἥτις κατεῖχε, ὡς καὶ ὅλη ἡ δυτικὴ Στερεά, ὑπὸ τῶν Τούρκων. Μετὰ τὴν ἀπόβασιν τοῦ Κίτσου Τζαβέλα καὶ Στράτου ἐκστρατευσάντων εἰς Δωρίδα καὶ Μαλανδρῖνον πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Στερεᾶς, ὁ Ἀχμὲτ ἁρπάσας τὰ τρόφιμα τῶν πέριξ κωμῶν ἐκλείσθη εἰς Λομποτινὰ τῶν Κραββάρων, ἔνθα οἱ ἐπελθόντες Ἕλληνες σωματάρχαι τὸν ἐπολιόρκησαν, ματαιώσαντες καὶ τὴν ἐκ Ναυπάκτου ἐνίσχυσίν του. Μετὰ διαφόρους ἐξορμήσεις τοῦ Ἀχμέτ, ματαιωθείσας ὑπὸ τῶν πολιορκητῶν, οἵτινες ἐφόνευσαν καὶ ἕνα ἀνεψιόν του, ἐπῆλθε τέλος ἡ τροπὴ τῆς νίκης τῶν ὅπλων ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων καθ' ὅλην τὴν ἀνατολικὴν καὶ δυτικὴν Ἑλλάδα, οἱ δὲ εἰς Λομποτινὰ πολιορκούμενοι, μάτην ἀναμείναντες βοήθειαν ἐκ μέρους τοῦ Ἀσλάμπεη, ἀπεφάσισαν νὰ διασωθῶσι διὰ τῆς φυγῆς εἰς Ναύπακτον, τὴν δὲ 22 Ὀκτωβρίου 1828 ἐπεχείρησαν ἔξοδον, διαρκούσης ραγδαίας βροχῆς καὶ πρὶν ἀκόμη λυθῇ τὸ σκότος. Ὅταν οἱ Ἕλληνες τοὺς ἀντελήφθησαν, ὥρμησαν ὄπισθέν των, ἐφόνευσαν 100 καὶ ἐξώγρησαν πλειοτέρους, ἐν οἷς καὶ τὸν Ἀχμὲτ Πράβισταν. Τοιουτοτρόπως ἐξησφαλίσθη καὶ ἡ δυτικὴ Στερεά, περιληφθεῖσα κατόπιν εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὅρια. Τ. Χ. Κ.

— **Ἀχμὲτ** *Ρεσμῆ-ἐφέντης*. Τοῦρκος διπλωμάτης ὑπηρετήσας (1757—1763) ὡς ἔκτακτος ἀπεσταλμένος καὶ πρεσβευτὴς τῆς Τουρκίας ἐν Βιέννῃ καὶ Βερολίνῳ ἐπὶ τῆς αὐτοκρατείρας Μαρίας Θηρεσίας καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου. Ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου εἶχον διεξαχθῆ διαπραγματεύσεις περὶ τουρκοπρωσσικῆς ἀμυντικῆς καὶ ἐπιθετικῆς συμμαχίας, τὴν ὁποίαν ὅμως ἐματαίωσαν τότε αἱ ἐνέργειαι τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας de Vergennes (1763). Ἀμέσως κατόπιν ἔφθασεν εἰς Βερολῖνον ὡς πρῶτος πρεσβευτὴς τῆς Τουρκίας ὁ Ἀχμὲτ Ρεσμῆ-ἐφέντης, ὢν τότε πρόεδρος τοῦ Ἀνωτάτου λογιστηρίου. Εὐθὺς κατὰ τὴν πρώτην ἐπίσημον ἀκρόασιν τοῦ Τούρκου πρέσβεως, ὁ Φρειδερῖκος ὁ Μέγας ἀνέπτυξε καὶ πάλιν τὰ πλεονεκτήματα μιᾶς τουρκοπρωσσικῆς συμμαχίας, ἀλλ' ὁ Ρεσμῆ μὴ ἔχων ὁδηγίας νὰ συζητήσῃ περὶ αὐτῆς ἐφάνη ἐπιφυλακτικός. Εἶχε μόνον τὴν ἐντολὴν νὰ δηλώσῃ ὅτι ἡ Τουρκία δὲν θὰ ἠνείχετο ἐπέμβασιν τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Πρωσσίας κατὰ τὴν ἐπικειμένην ἐκλογὴν βασιλέως τῆς Πολωνίας, συνάμα δὲ νὰ ζητήσῃ καὶ τρεῖς ἐκ τῶν καλυτέρων ἀστρολόγων τοῦ Φρειδερίκου, εἰς τοὺς ὁποίους ἐνόμιζεν ὁ Σουλτάνος (Μουσταφᾶ Γ'), ὅτι ὀφείλονται αἱ νῖκαι τῆς Πρωσσίας. Ὁ Φρειδερῖκος ἀπήντησεν ὅτι δὲν ἔχει τοιούτους, ἀλλ' ὅτι αἱ νῖκαι ὀφείλονται εἰς καλῶς ὡπλισμένον στρατὸν καὶ εἰς πλῆρες θησαυροφυλάκιον.

Ὁ αὐτὸς Ἀχμὲτ Ρεσμῆ διεπραγματεύθη μετὰ τῆς Ρωσίας τὴν συνθήκην εἰρήνης τοῦ *Κιουτσοὺκ Καϊναρτζῆ* (1774). Τὰ τῆς ἀποστολῆς του εἰς Βερολῖνον ἐξέθεσεν εἰς ἀπομνημονεύματα μεταφρασθέντα γερμανιστὶ καὶ ἐκδοθέντα τῷ 1809 ἐν Βερολίνῳ. Εἰς ταῦτα ὁ Ρεσμῆ ἀναφέρει περὶ τῆς τότε εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας κρίσεις καὶ γνώμας, αἵτινες δεικνύουσιν, ὅτι δὲν ἦτο εὐήθης καὶ βλάξ, ὡς ἐχαρακτήρισαν αὐτὸν οἱ Πρῶσσοι, ὅτε ἐνεφανίσθη πρὸ τοῦ βασιλέως. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

— **Ἀχμὲτ-***ἴμπν-Χανμπὰλ* (ἢ *Χενμπάλ*). Εἷς τῶν τεσσάρων μεγάλων Μωαμεθανῶν ἰμάμηδων (ἀρχηγῶν), ἤτοι θεολόγων καὶ ἱδρυτῶν τῶν τεσσάρων δογμάτων, ἢ σχολῶν τῆς σουννιτικῆς (ὀρθοδόξου) μουσουλμανικῆς θρησκείας, ὁ τέταρτος κατὰ χρονολογικὴν σειράν. Ἐκ τοῦ ὀνόματός του τὸ δόγμα ὠνομάσθη *τῶν Χαμπελιτῶν*, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνῆκουν οἱ *Βαχαβῖται* τῆς Ἀραβίας.

Ὁ Ἀχμὲτ-ἴμπν-Χανμπὰλ ἐγεννήθη ἐν Βαγδάτῃ τῷ 780 μ. Χ. (164 τῆς Ἑγείρας) ἐκ γονέων ἀραβικῆς καταγωγῆς, οἵτινες εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς Μέρβ τῆς Κεντρώας Ἀσίας, ὁπόθεν μετηνάστευσαν εἰς Βαγδάτην. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, μεθ' ὃ περιώδευσεν εἰς Μεσοποταμίαν, Ἀραβίαν καὶ Συρίαν. Ἐπιστρέψας εἰς Βαγδάτην ἐξηκολούθησε τὰς σπουδάς του ὑπὸ τὸν ἰμάμην Σαφεΐ, ὢν ὀπαδὸς τούτου. Ἀλλ' ἡ θεολογικὴ διδασκαλία τοῦ Χανμπὰλ ἔμενε περισσότερον πιστὴ εἰς τὴν ἁγνὴν μωαμεθανικὴν θρησκευτικὴν παράδοσιν. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Σαφεῒ εἰς Αἴγυπτον, ὁ Χανμπὰλ ἔμεινεν ἐν Βαγδάτῃ ὁ μόνος θεολόγος καὶ συγγραφεὺς θεολογικῶν ἔργων. Ὅτε δὲ οἱ Χαλίφαι Ἀλ-Μααμούν, Ἀλ-Μοτάσιμ καὶ Ἀλ-Βαθὶκ ἐπεχείρησαν νὰ ἐπιβάλωσιν εἰς τὸν μουσουλμανικὸν λαὸν διαφόρους θρησκευτικοὺς καὶ δογματικοὺς νεωτερισμούς, ὁ Χανμπὰλ μετ' ἄλλων πιστῶν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἰσλαμικὴν παράδοσιν κατεδιώχθη, ἐδάρη καὶ ἐφυλακίσθη (835 μ. Χ.). Ἀπέθανεν ἐν Βαγδάτῃ τῷ 855 μ. Χ. ἀπολαύων πάντοτε μεγάλης δημοτικότητος ἐν τῇ πόλει τῶν Χαλιφῶν, ὅπου καὶ διετηρεῖτο ὁ τάφος του μέχρι τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ γνωστὸν μωαμεθανικὸν δόγμα ἱδρύθη μετὰ τὸν θάνατόν του ὑπὸ τῶν μαθητῶν του, τῷ 885 μ. Χ. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀχμὲτ - *ἀμπὰτ* (=πόλις τοῦ Ἀχμέτ) *[Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία καὶ πόλις τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν, εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τοῦ Προεδρείου τῆς Βομβάης. Ἡ πόλις ἦτο ἄλλοτε διάσημος, διατελέσασα ὡς πρωτεύουσα τῶν Μογγόλων αὐτοκρατόρων. Καὶ σήμερον δὲ ἀκόμη ἁμιλλᾶται ὡς πρὸς τὴν τέχνην τῶν ἀρχαίων ἀρχιτεκτονικῶν μνημείων της πρὸς τὴν Δελχὴ καὶ τὴν Ἄγρα. Ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Ἀχμὲτ-Σὰχ τῷ 1411 ἐπὶ τῆς θέσεως διαφόρων μικροτέρων ἰνδικῶν πόλεων, ἐξωραΐσθη δὲ ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τούτου διὰ μαρμαρίνων κτιρίων καὶ μουσουλμανικῶν τεμενῶν, ἀντικαταστησάντων τοὺς ἰνδικοὺς ναούς. Ὁ Πορτογάλος περιηγητὴς Μπαρμπόζα, ὅστις ἐπεσκέφθη τὸ Ἀχμὲτ-Ἀμπὰτ τῷ 1511 καὶ τῷ 1544, περιγράφει αὐτὸ ὡς πόλιν πλουσιωτάτην καὶ ὡραιοτάτην. Τῷ 1615 ἦτο ἀκόμη πόλις μεγίστη, ἀλλ' ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς δυναστείας τῶν Γκουτζαρὰτ παρήκμασε. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1818 ἀνεπτύχθη πάλιν ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν κυριαρχίαν.

Ἡ σημερινὴ πόλις κεῖται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Σαμπαρματί, περιβάλλεται δὲ ὑπὸ τείχους. Πληθυσμὸς 185,889 κάτοικοι (1901). Κεῖται ἐπὶ κέντρου σιδηροδρομικῶν συγκοινωνιῶν εἰς ἀπόστασιν 309 μιλλίων ἀπὸ τῆς Βομβάης. Ἔχει βαμβακουργεῖα καὶ ὑφαντουργεῖα ὡς καὶ ἄλλας βιομηχανίας. Ἡ ἐπαρχία Ἀχμὲτ-ἀμπὰτ ἔχει 795.967 κατ. Ν. Μ.

— **Ἀχμὲτ-***βέη [Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ὑποδιοικήσεως Λουλὲ-Βουργὰζ (Ἀρκαδιουπόλεως) ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ. Κεῖται 4 ὥρας Ἀνατ. τῆς Ἀρκαδιουπόλεως καὶ ἦτο ἑλληνικώτατον χωρίον, ἀριθμοῦν πρὸ τῆς ἐκκενώσεως τῆς Ἀν. Θρᾴκης 1.000 κατοίκους. Ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς εἶχε μετονομασθῆ *Στρατηγεῖον*. Α. Θ. Σ.

— **Ἀχμὲτ-***γκιολοῦ [Γεωγρ.]*. Ἀγροτικὸς συνοικισμὸς ἐν Ἀνατολ. Θρᾴκῃ κείμενος Β. Δ. τῆς Ραιδεστοῦ καὶ ἀπέχον 4 ὥρας περίπου ἀπ' αὐτῆς. Ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς εἶχε μετονομασθῆ *Ρόδινον* καὶ ἠρίθμει 221 κατοίκους τῷ 1920. Α. Θ. Σ.

— **Ἀχμὲτ-***ναγκιὰρ [Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ ἐπαρχία τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν ἐν τῇ κεντρικῇ περιοχῇ τῆς Βομβάης, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Σινᾶ. Ἡ πόλις ἱδρύθη τῷ 1794 ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Ἀχμὲτ Νιζὰμ Σάχ. Τῷ 1803 ἡ πόλις ἐχυρεύθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, ἀνακτηθεῖσα ὅμως ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν κατελήφθη ὁριστικῶς ὑπὸ τῶν Ἄγγλων τῷ 1817. Ἔκτοτε προώδευσε ταχέως. Ἔχει κυρίως βαμβακοπαραγωγὴν καὶ βιομηχανίαν βαμβακερῶν καὶ μεταξωτῶν ὑφασμάτων ὡς καὶ χαλκῶν καὶ ὀρειχαλκίνων σκευῶν. Εἶναι σπουδαῖος σταθμὸς τῆς μεγάλης σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τῶν Ἰνδιῶν, εἰς ἀπόστασιν 218 μιλλίων ἀπὸ τῆς Βομβάης. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀνέρχονται εἰς 40.000 περίπου. Ἡ ὁμώνυμος ἐπαρχία ἔχει 837.695 κατοίκους. Ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς ἠλαττοῦτο ἐπὶ ἔτη λόγῳ τοῦ λιμοῦ. Ν. Μ.

Ἀχμέταγα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Προκόπιον.

Ἀχμετζᾶ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Ἀχμηρὰ *[Γεωγρ.]*.

Ἀχμετλῆ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Παλαιόκαστρον.

— **Ἀχμετλῆ** *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, κειμένη εἰς τὸ 113ον χλμ. τοῦ ἀπὸ Σμύρνης—Κασαμπᾶ σιδηροδρόμου, ἔχουσα πληθυσμὸν περὶ τοὺς 3.500, ὧν τὸ ἥμισυ περίπου ἦσαν Ἕλληνες πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν, διατηροῦντες σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων. Περίπου 10 χλμ. ἀνατολικώτερον ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Τμώλου ἔκειντο αἱ ἀρχαῖαι Σάρδεις, πρωτεύουσα τῆς Λυδίας. Παρὰ τὰς Σάρδεις καὶ δυτικώτερον τοῦ Πακτωλοῦ ποταμοῦ, διήρχετο ἡ γραμμὴ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν, ἥτις ἐτηρεῖτο ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς Στρατιᾶς μέχρι τῆς 8 Ἰουνίου 1920, ὁπότε ἐγένετο προέλασις αὐτῆς καὶ ἐπέκτασις τῆς ἑλληνικῆς στρατιωτικῆς ζώνης κατοχῆς μέχρι τοῦ Οὐσάκ, πρὸς Α., διὰ τοῦ Α' Σ. Στρατοῦ, καὶ μέχρι τῆς Προύσης, πρὸς Β., διὰ τοῦ Σώματος Στρατοῦ Σμύρνης. ΒΑ. τοῦ Ἀχμετλῆ καὶ παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἕρμου, κεῖνται οἱ *«Μπὶν Τεπέδες»* (χίλιοι λόφοι), πολυάνδριον, εὐρύτατον, τῶν ἀρχαίων Σάρδεων. Περὶ τὸ Ἀχμετλῆ τὸ Σῶμα Στρατοῦ Σμύρνης διεξήγαγεν ἐπιχειρήσεις κατὰ τῶν Τούρ ων τῷ 1920, ἐπιτυχεῖς. Ν. Κ. Σ.

Ἀχμηρὰ *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία δοθεῖσα ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς εἰς τὸ ἐν Α. Θρᾴκῃ χωρίον *Ἀχμετζᾶ*, ὅπερ ἠρίθμει (1920) 146 κατ.

Ἀχμὶν *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Νείλου ἀπέναντι τοῦ Σουχὸγκ εὑρισκομένου ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ μεταξὺ τοῦ Συοὺτ πρὸς Β. καὶ τοῦ Γκιργκὲχ πρὸς Ν. Ἐταυτίσθη μὲ μίαν ἀπὸ τὰς σημαντικωτέρας πόλεις τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου, ὀνομαζομένην *Ἀπού* ἢ *Κέμ*, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ θεοῦ *Κὲμ* ἢ *Μίν*. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (2,91) ἡ πόλις αὕτη *(Χέμμις)* ἦτο ἡ μόνη πόλις τῆς Αἰγύπτου, ἥτις δὲν ἀπέκρουε τὰ ἑλληνικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα. Ἡ Κὲμ ὠνομάσθη καὶ *Πανόπολις* καὶ ἐκ ταύτης κατήγετο ὁ Ἕλλην ποιητὴς τοῦ Ε' μ. Χ. αἰῶνος *Νόννος*. Τὰ ἐρείπια τοῦ Κὲμ εὑρίσκονται ΒΔ. τοῦ Ἀχμίν, καὶ μεταξὺ αὐτῶν διακρίνονται τὰ λείψανα δύο ναῶν ἀξιολόγων. Ἐνταῦθα κατὰ τοὺς Ἄραβας συγγραφεῖς ἱδρύθη νειλόμετρον ὑπό τινος βασιλίσσης τῆς Αἰγύπτου λειτουργῆσαν μέχρι τῆς ἀραβικῆς κατακτήσεως. Ἡ πόλις σήμερον εἶναι ἓν τῶν ἐμπορικῶν κέντρων τῆς Αἰγύπτου ἔχει 27 χιλιάδας κατοίκων.

Ἄχμωσις. Φαραὼ τῆς Αἰγύπτου (βλ. Ἄμασις τ. Δ' σ. 180 β κ. ἑξ.).

ἄχνα (ἡ)· ἐλαφρὰ πνοή, ἀσθενεστάτη φωνή, «ἄχνα δὲν ἔβγαλε». Ἄλλος τύπος *ἀχνιά*.

Digitized by Google

ἀχνάδα (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀχνός, κίτρινος, κιτρινάδα, ὠχρότης· || ἐλαφρὰ πνοή, ἀσθενεστάτη φωνή.

ἀχναδιάζω. Βγάνω ἀχνάδα, ἐκβάλλω ἀσθενῆ φωνήν: «τίποτε δὲν ἀχναδιάζει».

ἀχνάρι (τό)· ἀντὶ *ἰχνάριον*, τὸ ἀποτύπωμα τοῦ πέλματος: «τὰ ἀχνάρια τοῦ λαγοῦ»· || πρότυπον σχέδιον ἐκ χάρτου ἢ λευκοσιδήρου χρησιμοποιούμενον διὰ νὰ κόπτουν ὅμοια τεμάχια ὑφασμάτων, δερμάτων κ.τ.τ. || φρ. «πῆρε τ' ἀχνάρια τῆς Ἀρχόντως» ἀκολουθεῖ, μιμεῖται τὴν Ἀρχόντω. Β. Φ.

Ἀχνὰς ἢ *Ἀχνασία Μεδίνα* *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἄνω Αἰγύπτου ἐκτισμένον ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Νείλου ἀπέναντι τοῦ Μπενὶ-Σουέφ. Παλαιότερον ὄνομά του εἶναι *Χένεν Σοῦ*. Οἱ Ἕλληνες τὸ ἐκάλουν *Ἡρακλειόπολιν*. Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου κατήγοντο καὶ ἐνταῦθα εἶχον τὴν ἕδραν των αἱ θ' καὶ ι' αἰγυπτιακαὶ δυναστεῖαι.

ἄχνη (ἡ)· λεπτότατον καὶ ὑπὸ ἀσθενεστάτης πνοῆς εὐκίνητον μόριον οἱουδήποτε πράγματος· || μικρόν τι καὶ ἄληπτον· || τὸ λεπτότατον ἄλευρον· || λεπτοτάτη κόνις μετάλλου λαμβανομένη δι' ἀποψύξεως τοῦ ἀτμοῦ τετηκότος μετάλλου: ἄχνη λευκοχρύσου», «— ὑδραργύρου» κλπ. —Ω.

Ἄχνη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαῖον ὄνομα τῆς νήσου Κάσου (*Πλίν.* 5, 31, 36).

Ἀχνὶ (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Οὕτω καλεῖται παρὰ τοῖς σημερινοῖς Κυπρίοις ὁ ὅρμος τῆς *Παλαιπάφου*, εἰς τὸν ὁποῖον προσωρμίζοντο οἱ διὰ θαλάσσης ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐρχόμενοι, κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, προσκυνηταὶ τῆς *Παφίας Ἀφροδίτης*. Εἰς τὸν ὅρμον αὐτὸν καὶ μεταξὺ τῶν ποταμῶν Βωκάρου καὶ Ξηροῦ, ὑπάρχουν δύο κωνοειδεῖς μονόλιθοι, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ὕψος 11 ποδῶν, πλάτος 3 ποδῶν κατὰ τὴν κορυφήν, καὶ 5 ποδῶν πλάτος εἰς τὸ σημεῖον, κατὰ τὸ ὁποῖον κρύπτονται ὑπὸ τὴν γῆν. Ἐξ αὐτῶν ὁ μὲν ἀνατολικώτερος εἶναι ὁ περισσότερον ἐφθαρμένος, ὁ δὲ ἄλλος ἔχει λελαξευμένας βαθμίδας τινάς, αἱ ὁποῖαι προφανῶς ἔχουν γίνει κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους. Ἀξιοσημείωτον εἶναι, ὅτι διὰ τῶν βαθμίδων αὐτῶν διέρχονται σήμερον ὅσαι τῶν ἐγχωρίων Κυπρίων γυναικῶν πάσχουσιν ἐκ στειρώσεως. Ὁ F. Guillemard καὶ ὁ Hogarth παραδέχονται ὅτι οἱ λίθοι οὗτοι εἶναι λείψανα ἀρχαίων πιεστηρίων, ἐνῷ ὁ Jos. von Hammer ἐξέλαβε τούτους ὡς λείψανα ἀρχαίου λιμένος. Πλησίον τῶν δύο τούτων μονολίθων εὑρίσκονται καὶ ἄλλοι τινὲς κίονες, καὶ πολλοὶ τετράγωνοι μεγάλοι λίθοι καὶ τύμπανα κιόνων, οἱ ὁποῖοι ἀνήκουν εἰς μεταγενεστέρους χρόνους. Ἔκ τινος χωρίου τοῦ Στράβωνος, (14, 6, 3) συνήχθη ὅτι εἰς τὸν ὅρμον αὐτὸν ἐσταμάτα ἡ ἐκ Νέας Πάφου πομπὴ ὁδεύουσα πρὸς τὴν Παλαίπαφον, ἵνα προσφέρῃ θυσίας εἰς τὴν πολιοῦχον τῆς Κύπρου Ἀφροδίτην.

Κατὰ δὲ τὸν Τάκιτον (Hist. 2. 3) ἡ Ἀφροδίτη προσωρμίσθη εἰς τὸν ὅρμον αὐτόν.

Αἱ παρὰ τὸν ὅρμον Ἀχνὶ γαῖαι ὡς ποτιζόμεναι ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Βωκάρου (κοιν. *Βαρβάρου*) εἶναι εὐφορώταται καὶ παράγουν ἄφθονον βάμβακα, σήσαμον καὶ κάνναβιν. Τέσσαρα χιλιόμετρα ἀνατολικώτερον τοῦ Ἀχνὶ εὑρίσκεται ἡ Παλαίπαφος. Κ. Μ Κ.

ἀχνιὰ (ἡ)· βλ. ἄχνα.

ἀχνιάζω· βγάνω ἄχνα, μόλις ἐκβάλλω φωνήν: «τίποτε δὲν ἄχνιασε».

ἀχνίζω· —1) (ἀπὸ τοῦ *ἀχνὸς*=ἀτμός)· βγάζω ἀχνούς, ἐκβάλλω ἀτμούς: «ἀχνίζει τὸ φαΐ, — τὸ ψωμὶ κ.τ.τ.»· φρ. «ἀχνίζει ἀκόμα τὸ αἷμά του», εἶναι πρόσφατος ὁ φόνος του· || ἐκθέτω τι εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀτμοῦ διὰ νὰ θερμανθῇ ἢ νὰ ὑγρανθῇ. Ἐπίθ. *ἀχνιστός, —ή, —όν*· —2) (ἀπὸ τοῦ *ἀχνὸς*=κίτρινος)· κιτρινίζω, χλομιάζω: «ἄχνισε ἀπὸ τὸ θυμό του».

ἄχνισμα (τό)· ἀνάδοσις ἀτμοῦ, ἐξάτμισις· || ἡ ἔκθεσις πράγματός τινος εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀτμοῦ.

ἀχνὸς (ὁ)· ὁ ἀτμὸς (ἀπὸ τοῦ ὁποίου καὶ παράγεται)· || χαρακτηριστικὸν παντὸς λεπτοῦ καὶ εὐθρύπτου πράγματος· πβλ. ἀφρός.

ἀχνός, —ή, —ό· ὁ μαλακός, τρυφερός: «ἀχνὰ χέρια»· || λευκός, κιτρινωπός· || ἀραιός, διαφανής.

ἀχνούδωτος, —η, —ο· αὐτὸς ποῦ εἶναι χωρὶς χνούδι· || ἄτριχος, ἀγένειος.

Ἄχο (Aho), ***Ζουχάνι Μπρόφελντ*** (γνωστὸς ἐπίσης ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον ***Ζουχάνι***). Φιλλανδὸς συγγραφεὺς (1861—1921). Ἔγραψε κατ' ἀρχὰς ποιήματα καὶ βραδύτερον πεζά, τὰ ὁποῖα τὸν ἀνέδειξαν ἕνα ἐκ τῶν ἐπιδεξιωτέρων χειριστῶν τῆς φιλλανδικῆς γλώσσης. Εἰς τὰ διηγήματά του περιγράφει τὴν ζωὴν τῶν χωρικῶν καὶ σατιρίζει τὴν ρωσικὴν διοίκησιν. Ἔγραψεν ἐπίσης μυθιστορήματα, τὰ ὁποῖα διακρίνει βαθεῖα ψυχολογία. Ἐκ τούτων σπουδαιότερα εἶναι: «Ἡ κόρη τοῦ πάστορος» (1885), «Ἡ σύζυγος τοῦ πάστορος» (1893) κλπ. Ἐπίσης ἔγραψεν ἱστορικὸν ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ράηκ» (1898). Χ. Δ.

Ἄχολα *[Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*· λέγεται καὶ *Ἀχόλλα* καὶ *Ἄχολλα*. Πόλις τῆς Λιβύης ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τοῦ *Νεαπολίτου κόλπου* (τανῦν *κόλπου Ἀμμαμὲτ*) «οὐ πόρρω τῶν Σύρτεων, ἄποικος Μελιταίων» (*Στέφ. Βυζαντ.*), καὶ πλησίον τῆς Θάψου κειμένη καὶ «ἐλευθέρα» (*Στράβ.* 706, 4), δηλαδὴ πρὸς τὸν μυχὸν τῆς ἀκτῆς τῶν Λωτοφάγων, νοτίως δὲ τῆς Ἀλιπότης (*Ἀνων.* «Σταδ. Μεγάλ. Θαλάσ.» § 111, 112), ἀφ' ἧς ἀπεῖχεν 120 στάδια (12 μίλλια), ἀλλὰ καὶ βορείως τῆς Ροῦσπε (*Πτολ.* Δ, γ, 10). Τὰ δεδομένα ταῦτα παρέχουσι μὲ ἀκρίβειαν τὴν θέσιν τῆς *Ἀχόλας*, εἰς Kassr el Alia, ἀπέχουσαν 8 μίλ. Β.ΒΔ τοῦ ἀκρωτηρίου *Καπούντια* (Ras Capudia: πλάτ. 35° 13' Βορ., μῆκ. 11° 09' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1159: Sussa to Mahedia etc). Κατά τινα ἐπιγραφὴν Καρχηδονολατινικὴν εὑρεθεῖσαν κατὰ χώραν, ἡ ὀνομασία της παραλλάσσει εἰς Achulla (σχόλια *Müller* εἰς Graec. Geogr. Minores ἔκδ. *Didot* τόμ. Γ' σελ. 468 ὑποσ. § 109). Ἀλλὰ καὶ εἰς Ahollà παρήλλαξε τὴν ὀνομασίαν ὁ Πεουτιγγεριανὸς χάρτης καὶ εἰς Acolla ὁ Γεωγράφος τῆς Ραβέννης. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἀχολία (ἡ)· ἡ ἔλλειψις χολῆς· || μεταφ. ἀοργησία (βλ. ἄχολος).

—*[Ἰατρ.]* Καλεῖται *ἀχολία* ἡ μὴ παραγωγὴ χολῆς. Ἡ κατάστασις αὕτη στερεῖται πρακτικῆς σημασίας, καθότι εἶναι παροδική, ὀφείλεται δὲ εἰς ἐρεθισμὸν τοῦ *σπλαγχνικοῦ*.

Ὡς *χρωστικὴν ἀχολίαν* χαρακτηρίζομεν τὴν ἀποβολὴν χολῆς ἐνεχούσης χολικὰ ὀξέα, στερουμένης ὅμως χοληχρωστικῶν, κατάστασιν παρατηρηθεῖσαν πολλάκις (Ritter) ἐπὶ λιπώδους ἐκφυλίσεως τῶν ἡπατικῶν κυττάρων. Ἀντιθέτως ὑπὸ τῶν Hoppe-Seyler παρετηρήθη ἐπὶ ἀμυλοειδοῦς ἐκφυλίσεως τοῦ ἥπατος ἀποβολὴ χολῆς λίαν πτωχῆς εἰς χολικὰ ὀξέα.

Ὡς *ἀχολίαν κοπράνων* χαρακτηρίζομεν τὴν κατάστασιν ἐκείνην, καθ' ἣν τὰ κόπρανα, συνεπείᾳ μὴ καθόδου τῆς χολῆς εἰς τὸ ἔντερον (*ἀπόφραξις χοληδόχου πόρου κλπ.*) δὲν χρωματίζονται ὑπὸ τῶν χοληχρωστικῶν αὐτῆς καὶ ἥτις ὡς ἀποτέλεσμα ἔχει τὴν χολαιμίαν καὶ ἴκτερον. Τὴν κατάστασιν ταύτην διακρίνομεν ἀπὸ τῆς *ψευδοαχολίας*, καθ' ἣν τὰ κόπρανα εἶναι ἄχροα, οὐχὶ λόγῳ ἐλλείψεως χοληχρωστικῶν, ἀλλὰ λόγῳ ἀναγωγῆς τῆς *οὐροχολίνης* εἰς *λευκοουροχολίνην*. Ι. Λ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ

ἀχόλιαστος, —η, —ο· δημοτ.· αὐτὸς ποῦ δὲν *χολιάει*, δὲν ὀργίζεται.

Ἀχόλιος (Acholius). Λατῖνος ἱστορικὸς συγγραφεύς, τοῦ Γ' μ. Χ. αἰῶνος· ἔγραψεν acta (πεπραγμένα) τοῦ αὐτοκράτορος Βαλεριανοῦ, τοὐλάχιστον 9 βιβλία. Ἀναφέρεται ὅτι ἔγραψε καὶ itinera ἢ interiora. Ὁ Γάλλος φιλόλογος Lécrivain νομίζει ὅτι ὁ Ἀχόλιος οὗτος εἶναι τὸ αὐτὸ πρόσωπον μὲ τὸν διοικητὴν τῆς Λυδίας Ἀχόλιον, ὁ ὁποῖος μνημονεύεται εἰς ἑλληνικὴν ἐπιγραφὴν ἐκ Σάρδεων. (Βλ. Revue des études anciennes I, 141 κέ. 1899.) Θ. Α. Κ.

ἀχολογῶ καὶ *ἀχολογάω*· φωνάζω ἄχ! ἄχ!: «ἀχολόγαε ὅλη νύχτα»· || βοΐζω· «ἀχολογᾶνε τὰ βουνὰ ἀπὸ τὸ κανονίδι». Β. Φ.

Ἄχολοι. Πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ οἰκογένεια τῆς Ἠλείας διαπρέψασα εἰς τὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821 καὶ πολυειδεῖς παρασχοῦσα ὑπηρεσίας (βλ. καὶ *Φωτάκου* Βίοι σελ. 50). Οἱ διαπρέψαντες ἦσαν τέκνα δύο ριζῶν, τοῦ *Σπύρου* καὶ τοῦ *Γεωργίου Ἀχόλων*, οἵτινες ἦσαν ἐν Πύργῳ δημογέροντες ἐπὶ τουρκοκρατίας. Τοῦ Γεωργίου υἱὸς ὑπῆρξεν ὁ *Δημήτριος*, ὅστις μεταβὰς τῷ 1818 εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐμυήθη ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου Δικαίου εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ ἐπανελθὼν εἰς Πύργον ἐμύησε τοὺς οἰκείους καὶ συμπολίτας του καὶ ἡτοίμαζε μετ' αὐτῶν τὰ τοῦ Ἀγῶνος. Εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἐμυήθη καὶ ὁ *Χριστόδουλος Σπ. Ἄχολος*.

Μόλις ἐξερράγη ὁ Ἀγών, οἱ Ἀχολαῖοι μετὰ τῶν Αὐγερινῶν ἐξώπλισαν τοὺς Πυργίους καὶ ἔδραμον πρὸς ἀποκλεισμὸν τῶν Λαλαίων. Ἐκεῖνοι ὅμως, ὄντες οἱ ἰσχυρότεροι Μουσουλμᾶνοι τῆς Πελοποννήσου, ἐνήργησαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς κατὰ τὸν Μάρτιον ἐπιδρομὴν εἰς ὅλα τὰ πέριξ. Ἐπικειμένης δὲ εἰσβολῆς αὐτῶν πρὸς πυρπόλησιν τοῦ Πύργου, οἱ κάτοικοί του ἐσκέφθησαν νὰ ἀποστείλωσι τὰς οἰκογενείας των εἰς Ἑπτάνησον πρὸς ἀσφάλειαν. Οἱ Ἀχολαῖοι ὅμως ἀντέταξαν, ὅτι πρέπει οἱ Πύργιοι νὰ δείξωσιν ἀκμαῖον φρόνημα πρὸς παραδειγματισμὸν καὶ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν καὶ τοὺς ἔπεισαν νὰ ὀχυρωθῶσιν εἰς τὰς οἰκίας των καὶ νὰ πολεμήσωσι τοὺς Λαλαίους. Ἐπελθόντων τῶν πολεμίων οἱ Ἀχολαῖοι ἐκλείσθησαν εἰς τὰς οἰκίας των καὶ ἐμάχοντο ἀποκρούσαντες τοὺς Λαλαίους, οἵτινες ὅμως ἐπανέλαβον τὰς ἐπιδρομάς, μέχρις οὗ ἠνάγκασαν τοὺς Πυργίους νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν πόλιν, ἣν ἐπυρπόλησαν. Τελευταῖοι πάντων ἀπῆλθον οἱ Ἄχολοι, ἀφοῦ ἐπυρπολήθησαν καὶ πάντα τὰ κινητὰ καὶ τὰ ἐργαστήρια καὶ κατεστράφησαν ὅλα των τὰ ἀκίνητα ἐξ ἐκδικήσεως. Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ πολέμου ὁ υἱὸς τοῦ Γεωργίου *Ἀλέκος*, νεώτατος, ἔλαβε μέρος εἰς συμπλοκὴν παρὰ τὸν Πύργον, πληγωθείς. Ὁ Χριστόδουλος ἔλαβε μέρος κατὰ Φρατζῆν (τόμ. Δ' σελ. 125) εἰς τὴν πελοποννησιακὴν γερουσίαν τῶν Καλαμῶν ὡς καὶ εἰς τὰς ἐθνικὰς συνελεύσεις τοῦ 1822 καὶ 1823. Μετέσχε τῷ 1821 τῆς πολιορκίας τῆς Τριπόλεως μέχρι τῆς πτώσεώς της, ὡς καὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ Δράμαλη καὶ τῆς πολιορκίας τοῦ Ναυπλίου, συνετέλεσε δὲ εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἐθνικοῦ ἐράνου ἐν Ἠλείᾳ, πανταχοῦ δὲ πρωταγωνιστῶν ἦλθεν εἰς ρῆξιν μετὰ τοῦ Λυκούργου Κρεστενίτου διὰ τοπικὰ ζητήματα, ἐξ οὗ καὶ ἐφονεύθη κατὰ Σπηλιάδην (τόμος Γ' σελ. 244) εἰς Ἀγουλινίτσαν. Ὁ *Παναγιώτης Σ. Ἄχολος* ἀφοῦ ἐπολέμησε τοὺς Λαλαίους, πυρπολήσαντας τὸν οἶκόν του, ἐτέθη ἐξ ἀρχῆς μὲ 100 ἄνδρας ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Νικηταρᾶ, ἀπεστάλη δὲ μετὰ τοῦ ἐξαδέλφου του *Ἀλεξάνδρου* καὶ εἰς τὸ Μεσολόγγι κατὰ τοῦ Ὀμὲρ Βρυόνη, ἀφοῦ ἔλαβε μέρος καὶ εἰς τὰ Δραμαλικὰ καὶ εἰς τὴν Κόρινθον τῷ 1822. Εἰσβαλόντος τοῦ Ἰμβραὴμ καὶ προελαύνοντος εἰς Πελοπόννησον ἀντέστη κατ' αὐτοῦ γενναίως εἰς Κραμποβὰν καὶ κατόπιν ἠθέλησε νὰ τὸν ἐμποδίσῃ νὰ προχωρήσῃ εἰς Ἀχαΐαν, πολεμήσας κατὰ δισχιλίων Ἀράβων μὲ διακοσίους Ἠλείους παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τοῦ *Κόρακος* εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τοῦ Πύργου, ἔνθα ἐφονεύθησαν πεντήκοντα Ἕλληνες καὶ τριακόσιοι Τοῦρκοι. Ἕτερα δύο τέκνα τοῦ Γεωργίου Ἀχόλου, ὁ *Χρυσανθάκης* καὶ ὁ *Ἰωάννης*, ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῆς Ἠλείων καὶ ἐπολέμησαν εἰς Λάλα, Τρίπολιν, Πάτρας κλ., ὡς καὶ εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, κατόπιν δὲ κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Ἰμβραὴμ ἀντετάχθησαν κατ' αὐτοῦ ἐρρωμένως, φονευθέντος τῷ 1825 παρὰ τὸν Πύργον τοῦ Χρυσανθάκη. Τέλος ὁ Ἀλέξανδρος Ἄχολος τεθεὶς ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ κεφαλῆς σώματος, ἐπολέμησε καὶ οὗτος τοὺς Λαλαίους καὶ καταστραφείσης τῆς περιουσίας του παρευρέθη εἰς ὅλας τὰς ἐν Ἠλείᾳ καὶ ἀλλαχοῦ μάχας, ὡς καὶ εἰς τὴν πρώτην πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου, ἀναδειχθεὶς τῇ 11 Ὀκτωβρίου 1824 χιλίαρχος. Ἡ οἰκογένεια Ἀχόλου ἐξηκολούθησε διαπρέπουσα ἐν Ἠλείᾳ καὶ μετὰ τὸν Ἀγῶνα, χάριν τοῦ ὁποίου ἐθυσίασεν ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν της. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

ἄχολον (τό) Μνημονικὴ λέξις τοῦ τετάρτου τρόπου τοῦ δευτέρου συλλογιστικοῦ σχήματος. Ἡ μείζων πρότασις εἶναι γενικὴ καταφατικὴ (Α), ἡ ἐλάσσων μερικὴ ἀποφατικὴ (Ο) καὶ τὸ συμπέρασμα μερικὸν ἀποφατικὸν (Ο). Παράδειγμα:

— Τιμωρητέος εἶναι πᾶς ὁ διδάσκων παρὰ τὰ δόγματα τῆς κρατούσης θρησκείας.

— Ὁ Β δὲν διδάσκει παρὰ τὰ δόγματα τῆς κρατούσης θρησκείας.

— Ὁ Β ἄρα δὲν εἶναι τιμωρητέος. Θ. Π.

ἄχολος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ στερούμενος χολῆς· || μετφ. πρᾶος, ἀόργητος· «ἄχολο περιστέρι».

Ἀχὸμ (Ahom). Ἰνδικὴ φυλὴ οἰκοῦσα τὸ βορειότερον τμῆμα τῆς ἐπαρχίας *Ἀσσὰμ* καὶ ἀποτελουμένη ἐκ 200.000 ἀτόμων.

Ἀχόμαυρος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίδος (τέως Τριχωνίας) τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 302.

ἀχονδρίτης (ὁ) (Achondrit) *[Μετεωρολ.]*. Οὕτως ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Brezina κατηγορία τις πτωχῶν εἰς σίδηρον μετεωριτῶν ἢ *λιθομετεωριτῶν*, οἱ ὁποῖοι δὲν φέρουν ἐντὸς τῆς θεμελιώδους μάζης των μικρὰ σφαιροειδῆ κατασκευάσματα. Γ. Κ. Γ.

ἀχονδροπλασία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Παθολογικὴ κατάστασις χαρακτηριζομένη ἐκ τῆς βραχύτητος τῶν ἄκρων, ἐνῷ ὁ θώραξ ἀναπτύσσεται ὁμαλῶς. Αἱ κατὰ τὴν πάθησιν ταύτην ἐμφανιζόμεναι διαταραχαὶ ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ σκελετοῦ προξενοῦνται συνήθως ἐν τῇ ἐνδομητρίῳ ζωῇ· πᾶσαι δὲ αἱ διαταραχαὶ αὗται τῆς ὀστεοποιήσεως γίνονται εἰς βάρος τοῦ χονδρικοῦ ἱστοῦ ἐκ σκληρύνσεως τοῦ συνδετικοῦ χόνδρου, δι' ὃ καὶ τὰ μακρὰ ὀστᾶ δὲν ἀναπτύσσονται κατὰ μῆκος, ἀλλὰ μένουσι βραχέα (*μικρομελία*), ἐνῷ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναπτυχθῶσι κατὰ πλάτος, τοῦ περιοστέου παραμένοντος ἀκεραίου.

Ἡ πάθησις αὕτη περιεγράφη τὸ πρῶτον κλινικῶς καὶ ἀνατομικῶς ὑπὸ τοῦ Parrot τῷ 1876. Κατὰ τὸ 1889 ὁ Porak ἐμελέτησεν ἰδίως τὴν ἐλαττωματικὴν ὀστεοποίησιν τῆς λεκάνης καὶ ἀνέφερε περίπτωσιν ἀναγομένην εἰς τὴν κληρονομικότητα. Ὁ Porak μάλιστα φρονεῖ ὅτι ἡ ἀχονδροπλασία ὑπῆρχε καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα, καθ' ἃ ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰ διάφορα διασωθέντα ἀγαλμάτια νάνων. Μετὰ τὸν Porak ἤρχισαν, συνεχῶς πλέον, νὰ πολλαπλασιάζωνται αἱ πραγματεῖαι ἐπὶ τῆς

Digitized by Google

περιέργου παθήσεως ταύτης. Οὕτως ἔχομεν τὰς παρατηρήσεις τοῦ Kaufmann, τοῦ Acquaderni, τοῦ Rudolf κτλ. Εἶτα διάφοροι συγγραφεῖς, ὡς ὁ Pierre Marie, ὁ Apert καὶ ἄλλοι καθώρισαν καλῶς τὰ διακριτικὰ σημεῖα τῆς ἀχονδροπλασίας ἀπὸ τοῦ *μυξοιδήματος*, διότι ἄλλοτε ἐγίνετο σύγχυσις μεταξὺ τῶν δύο τούτων νόσων. Ἀργότερον ὁ Durante ἐδημοσίευσε λίαν ἐνδιαφέρουσαν μελέτην ἐπὶ τῆς παρατηρουμένης σκληρύνσεως τοῦ συνδετικοῦ χόνδρου. Ἐσχάτως δὲ προσετέθησαν αἱ παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ χονδροδυστροφικοῦ τούτου νανισμοῦ τῶν Conseil, Junès, Martinez Vargas, Rossiysky, Giaume, Saxby-Willis καὶ Graziano.

Αἰτιολογία.—Κατὰ τὸν Parrot ἡ ἀχονδροπλασία ὀφείλεται εἰς σχηματιστικὴν ἀνεπάρκειαν τοῦ χόνδρου τῶν ἐπιφύσεων. Πόθεν ὅμως προέρχεται ἡ ἀνεπάρκεια αὕτη, τὸ τοιοῦτον δὲν εἶναι ἀκόμη ἐξηκριβωμένον. Παρετηρήθη ὅτι πολλάκις οἱ γονεῖς τῶν ἐξ ἀχονδροπλασίας πασχόντων ἦσαν ἰδίᾳ συφιλιδικοί, ἄλλοτε δὲ φυματικοὶ ἢ καὶ ἀλκοολικοί. Παρετηρήθη ἐπίσης ὅτι σωματικαὶ βλάβαι καὶ ἠθικοὶ ἀκόμη περισπασμοὶ τῆς ἐγκύου γυναικὸς ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχωσιν ἐπίδρασιν. ἐπὶ τῆς ἐμφανίσεως τῆς παθήσεως ταύτης. Πρὸς τούτοις ἐσημειώθη εἴς τινας περιπτώσεις κληρονομικότης· γυνὴ πάσχουσα ἐξ ἀχονδροπλασίας ἔτεκε τέκνον ἐμφανίζον ὅλα τὰ συμπτώματα τῆς αὐτῆς νόσου. Πάντως ἡ κληρονομικότης δὲν εἶναι ἀπόλυτος, ἐφ᾽ ὅσον παρετηρήθη ἐπὶ διδύμων τέκνων τὸ ἓν μόνον νὰ πάσχῃ ἐξ ἀχονδροπλασίας. Οἱ πλεῖστοι τῶν συγγραφέων παραδέχονται σήμερον ὅτι ἡ πάθησις αὕτη προέρχεται ἐκ μολυσματικῆς ἢ τοξικῆς τινος ἐνεργείας ἐπερχομένης διαρκούσης τῆς κυήσεως. Πῶς ὅμως ἐπιδρᾷ ἡ ἐνέργεια αὕτη, δὲν εἶναι δυνατὸν ἀκόμη νὰ λεχθῇ, ἐφ᾽ ὅσον δὲν ἔχει ἐξακριβωθῆ τίνων ἐσωτερικῶν ἐκκρίσεων ἐπέρχεται ἀνεπάρκεια ἢ ὑπερπαραγωγή. Ἡ ὑπόθεσις ὅτι ἡ ἀχονδροπλασία εἶναι δυνατὸν νὰ ὀφείληται εἰς διαταραχὰς τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος δὲν φαίνεται βάσιμος, καθ᾽ ὅσον μία ἀνεπάρκεια τοῦ θυρεοειδοῦς ὤφειλε νὰ ἐμφανίζῃ σύγχρονα συμπτώματα μυξοιδήματος, ὅπερ δὲν σημειοῦται κατὰ τὴν ἀχονδροπλασίαν. Ἐξ ἄλλου ἐνταῦθα ἡ θυρεοειδὴς ὀποθεραπεία δὲν ἔχει δώσει ἕως τώρα θετικὰ ἀποτελέσματα. Ἐν τούτοις δὲν εἶναι ἀπίθανον ἡ ἀχονδροπλασία νὰ ἔχῃ σχέσιν πρός τινας διαταραχὰς τοῦ θυρεοειδοῦς τῆς μητρός, ἐμφανιζομένας κατὰ τὴν κύησιν.

Ἐνομίσθη ἐπίσης ὅτι ἡ ἀχονδροπλασία πιθανὸν νὰ προέρχηται ἐκ διαταραχῶν τοῦ θύμου ἀδένος, ἀλλ᾽ οἱ πειραματισμοὶ (Tarullo, Lo Monaco, Judernatsch), οἵτινες ἐγένοντο ἐπὶ ζῴων διὰ τῆς ἐξαιρέσεως τοῦ ἀδένος τούτου, ἀπέδειξαν ὅτι αἱ ἀλλοιώσεις ἐν τῷ σκελετῷ εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας εἶναι πολὺ διάφοροι ἐκείνων, αἵτινες παρατηροῦνται κατὰ τὴν ἀχονδροπ´ασίαν. Ἄλλοι πάλιν (Hasting, Baumel καὶ Margarot, De Raffaele) ἀπέδωσαν τὴν πάθησιν ταύτην εἰς διαταράξεις τῆς ὑποφύσεως, ἴσως μάλιστα μετὰ συγχρόνων λειτουργικῶν διαταραχῶν τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος (Vaglio). Ἐν τούτοις οἱ ποικίλοι πειραματισμοὶ τοῦ Jansen ἀπέδειξαν, ὅτι αἱ ἐξ ὑποφύσεως προερχόμεναι διαταραχαὶ εἶναι εἰς πολλὰ σημεῖα διάφοροι ἐκείνων, αἵτινες παρατηροῦνται εἰς τὴν ἀχονδροπλασίαν. Ἐξ ἄλλου καὶ ἡ εἰδικὴ ὀποθεραπεία, ἣν ἐπειραματίσθησάν τινες, δὲν ἔδωσε μέχρι τοῦδε θετικὰ ἀποτελέσματα. Συγγραφεῖς τινες προσέτι ἀπέδωσαν τὴν ἀχονδροπλασίαν εἰς διαταραχὰς τῶν γεννητικῶν ἀδένων καὶ ἐμελετήθη ἰδιαιτέρως ἡ ἐνδοκρίνιος λειτουργία τοῦ ᾠαρίου ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν παθογένειαν τῆς παθήσεως ταύτης. Αἱ πειραματικαὶ ὅμως ἔρευναι τοῦ Del Rio ἐπαναληφθεῖσαι παρὰ τοῦ Verrucoli ἔδωσαν ὅλως ἀντίθετα ἀποτελέσματα. Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη νὰ γίνωσιν ἀκόμη ἄλλαι νέαι ἔρευναι ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου. Πάντως δὲν εἶναι ἀπίθανον ἡ ἀχονδροπλασία νὰ ἐξαρτᾶται ἔκ τινος διαταράξεως τῆς ἰσορροπίας ἐπὶ τῆς λειτουργίας τῶν ὁρμονῶν τῶν διαφόρων ἀδένων τοῦ ἐνδοκρινίου συστήματος. Ἐν τούτοις οὐδεμία ἐκ τῶν γενομένων ὑποθέσεων παρουσίασεν αἰτιολογικήν τινα ἑρμηνείαν δυναμένην νὰ στηριχθῇ ἄνευ ἐπικρίσεων.

Μία νέα θεωρία ἐπὶ τῆς παθογενείας τῆς ἀχονδροπλασίας εἶναι ἡ τοῦ Jansen· κατ᾽ αὐτὴν ἀπὸ τῆς 5ης-6ης εἶναι δυνατὸν νὰ ἐμφανισθῶσιν ἀνωμαλίαι ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ σκελετοῦ τοῦ ἐμβρύου, ὀφειλόμεναι εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ ἐναμνίου ὑγροῦ, δι᾽ ἧς ἐπέρχεται μεγαλυτέρα πίεσις ἐπὶ τοῦ ἐμβρύου κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀναπτύξεώς του. Αἱ ἀνωμαλίαι αὗται δύνανται νὰ ἐμφανισθῶσιν ἐπίσης ὅταν τὸ *ἀμνίον* (ἐμβρυϊκὸς σάκκος) δὲν ἀναπτύσσεται ἐπαρκῶς ἀναλόγως πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμβρύου. Μία τοιαύτη πίεσις προερχομένη ἐκ τοῦ ὑπερβολικοῦ ἐναμνίου ὑγροῦ ἢ ἐξ αὐτοῦ τοῦ σάκκου, ὅστις δὲν ἐπεκτείνεται ἐπαρκῶς, δύναται νὰ ἐξασκήσῃ ἐπὶ τοῦ ἐμβρύου κυκλοφορικὰς διαταραχάς, ἐμφανιζομένας ὑπὸ τύπον ἰσχαιμίας ἐκ τῆς αὐξήσεως τῆς ὑδροστατικῆς πιέσεως καὶ τῶν τοιχωμάτων τοῦ ἀμνίου ἢ ὑπὸ τύπον ὑπεραιμίας ἐκ τῆς μετατροπῆς, ἥτις δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ ἐν τῷ ἐμβρυϊκῷ σάκκῳ καὶ ἐν τῷ πλακοῦντι. Κατὰ τὴν θεωρίαν δηλαδὴ ταύτην ἡ αὔξησις τῆς πιέσεως τοῦ ἐναμνίου ὑγροῦ καὶ αἱ ἐξ αὐτῆς προερχόμεναι κυκλοφορικαὶ διαταραχαὶ δύνανται νὰ προκαλέσωσι τὴν *ἀπλασίαν τοῦ χόνδρου* καὶ συνεπῶς τὴν ἀχονδροπλασίαν. Ἡ θεωρία αὕτη ἐπεκυρώθη καὶ ἀπὸ τὰς ἐρεύνας τοῦ Stockard ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ.

Συμπτωματολογία. Ὅ,τι παρατηρεῖται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἶναι ἡ μεγάλη κεφαλὴ σχετικῶς μὲ τὸ ἀνάστημα τοῦ παιδίου. Ὁ πάσχων ἐξ ἀχονδροπλασίας εἶναι νᾶνος μὲ βραχέα ἄκρα, ἔχων κεφαλὴν καὶ θώρακα φυσιολογικούς. Ἡ μικρομελία συναντᾶται καὶ εἰς τὰ τέσσαρα μέλη τοῦ σώματος μετὰ τῆς αὐτῆς ἀναλογίας. Ὁ βραχίων εἶναι βραχύτερος τοῦ ἀντιβραχίου καὶ ὁ μηρὸς βραχύτερος τῆς κνήμης, ἐνῷ φυσιολογικῶς συμβαίνει τὸ ἀντίθετον. Αἱ ἐπιφύσεις τῶν ὀστῶν,

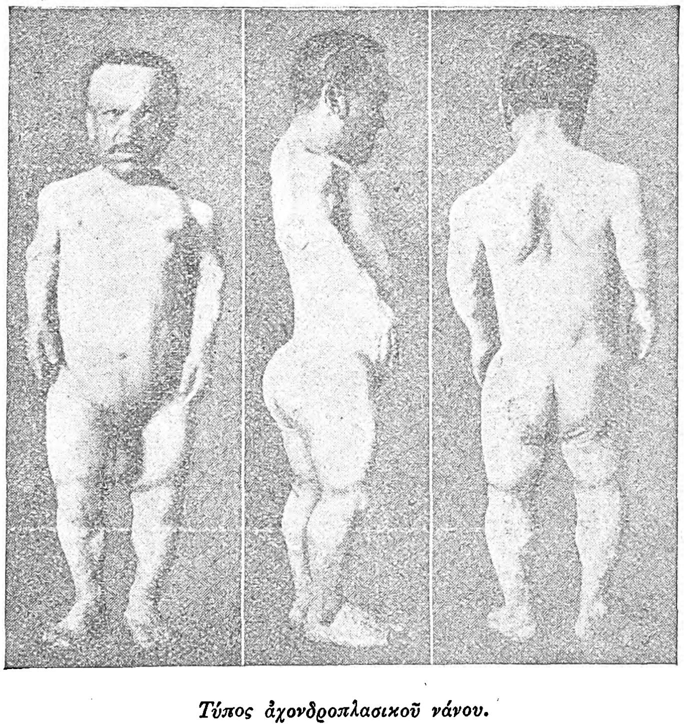

Τύπος ἀχονδροπλασικοῦ νάνου.

αἵτινες εἶναι εὐρύτεραι τοῦ συνήθους, καὶ ἡ παρατηρουμένη αὔξησις τοῦ λιπώδους ἱστοῦ δίδουσι τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τὰ μέλη εἶναι ἀκόμη βραχύτερα ἀφ᾽ ὅ,τι πραγματικῶς εἶναι. Αἱ παραμορφώσεις τῶν ἄκρων δὲν εἶναι σπάνιαι· πολλάκις οἱ μηροὶ ἐμφανίζουσι κυρτότητα, ἧς ἡ κοιλότης εὑρίσκεται πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν ἢ ὀπισθίαν καὶ ἐσωτερικὴν αὐτῶν ἐπιφάνειαν. Αἱ παραμορφώσεις αὗται εἶναι διάφοροι ἐκείνων, αἵτινες παρατηροῦνται εἰς τὸν ραχιτισμόν, διότι εἶναι ἀπότομοι καὶ γωνιώδεις· εὑρίσκονται δὲ συνήθως κατὰ τὴν ἕνωσιν τῆς ἐπιφύσεως πρὸς τὴν διάφυσιν. Αἱ χεῖρες εἶναι σχεδὸν τετράγωνοι καὶ σαρκώδεις· οἱ δὲ δάκτυλοι βραχεῖς καὶ πάντες σχεδὸν ἴσοι πρὸς ἀλλήλους, τοῦ μεσαίου δακτύλου μὴ ὑπερβάλλοντος τῶν ἄλλων. Πολλάκις μάλιστα τὰ ἄκρα τῶν μεσαίων δακτύλων κρατοῦνται ἀπομεμακρυσμένα ἀλλήλων καὶ οὕτως οἱ δάκτυλοι δίδουσι τὴν ἐντύπωσιν ὀδόντων τριαίνης (*χεῖρες ἐν σχήματι τριαίνης*). Οἱ βραχίονες κρατοῦνται κἄπως ἀπομεμακρυσμένοι τοῦ θώρακος· ὅταν δὲ τὰ ἄνω ἄκρα ἐκτείνωνται κατὰ μῆκος τοῦ σώματος, οἱ δάκτυλοι μόλις φθάνουσι τὴν εἰλεακὴν ἀκρολοφίαν ἢ τὸν μέγαν τροχαντῆρα, ἐνῷ φυσιολογικῶς ὁ μεσαῖος δάκτυλος πρέπει νὰ φθάνῃ εἰς τὸ μεσαῖον τριτημόριον τοῦ μηροῦ. Ὁ θώραξ εἶναι φυσιολογικὸς κατὰ τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος αὐτοῦ· παρουσιάζει μάλιστα ἀντίθεσιν πρὸς τὴν βραχύτητα τῶν ἄκρων. Κατὰ τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν παρατηρεῖται ἐνίοτε μικρὰ διεύρυνσις πρὸς τὴν κατωτέραν αὐτοῦ μοῖραν. Τὸ κρανίον εἶναι μᾶλλον ὀγκῶδες, συνήθως βραχυκέφαλον, ἄλλοτε δὲ μακροκέφαλον εἰς βαθμόν, ὥστε νὰ νομίζηται ὅτι πρόκειται περὶ ὑδροκεφαλίας. Αἱ μετωπικαὶ καὶ βρεγματικαὶ προεξοχαὶ εἶναι πολλάκις ηὐξημέναι. Τὸ πρόσωπον εἶναι εὐρύ, τὰ χαρακτηριστικὰ χονδροειδῆ, ἡ ῥὶς πεπλατυσμένη κατὰ τὴν βάσιν αὐτῆς, ἔχουσα δὲ τὸ ἄκρον στρογγυλοειδὲς μετ᾽ ἀνοικτῶν ρωθώνων. Εἴς τινας περιπτώσεις συνυπάρχουσιν ἀδενοειδεῖς βλαστήσεις. Ἡ διάνοια εἶναι συνήθως ζωηρά· ὑπάρχουσιν ἀχονδροπλασικοὶ εὐφυέστατοι, δι᾽ ὃ καὶ νομίζεται ὅτι οἱ νᾶνοι τῆς αὐλῆς τῶν ἀρχαίων βασιλέων ἀνῆκον πιθανώτατα εἰς τὸν χονδροδυστροφικὸν τοῦτον νανισμόν. Ἐὰν εἴς τινας σπανίας περιπτώσεις παρατηροῦνται φαινόμενα διανοητικῆς καθυστερήσεως, ταῦτα ὀφείλονται ἀσφαλῶς εἰς ἁπλῆν σύμπτωσιν συνυπάρξεως ἄλλης παθήσεως. Εἰς τὴν ὀσφυακὴν χώραν διακρίνεται πάντοτε μία κυρτότης πρὸς τὰ ἔσω, προερχομένη ἐκ τοῦ ἱεροῦ ὀστοῦ, ὅπερ ὠθεῖται πρὸς τὰ ἄνω· δι᾽ ὃ καὶ παρατηρεῖται πολλάκις μία στένωσις τῆς λεκάνης, ἥτις δύναται νὰ εἶναι ἐπιβλαβὴς ἐν περιπτώσει τοκετοῦ γυναικὸς πασχούσης ἐξ ἀχονδροπλασίας. Οἱ μύες εἶναι συνήθως λίαν ἀνεπτυγμένοι· ἡ προεξοχὴ τῶν δικεφάλων μυῶν ὡς καὶ τῶν μυῶν τοῦ γαστροκνημίου ἐμφανίζεται πολλάκις ὑπὸ τὸν αὐτὸν τύπον, ὅστις παρατηρεῖται εἰς τοὺς πάσχοντας ἐκ ψευδοϋπερτροφικῆς παραλύσεως. Ἡ μυϊκὴ δύναμις τῶν ἀχονδροπλασικῶν εἶναι πολλάκις ἀνωτέρα τῆς φυσιολογικῆς, δι᾽ ὃ καὶ οἱ ἐξ ἀχονδροπλασίας πάσχοντες δίδουσι τὴν ἐντύπωσιν πυγμαίων ἀθλητῶν. Ἡ παχυσαρκία δὲν εἶναι σπανία, εἶναι μάλιστα συνηθεστέρα εἰς τὰ θήλεα. Τὸ δὲ βάρος ἑνὸς ἀχονδροπλασικοῦ εἶναι πάντοτε περισσότερον ἑνὸς ἄλλου ἀτόμου ἔχοντος τὸ αὐτὸ ἀνάστημα. Τὰ γεννητικὰ ὄργανα εἶναι φυσιολογικὰ καὶ οὐδεμία παρατηρεῖται ἀλλοίωσις ἐν τῇ λειτουργίᾳ αὐτῶν.

Ἡ ἀχονδροπλασία δύναται νὰ φονεύσῃ τὸ ἔμβρυον ἐν τῇ ἐνδομητρίῳ ζωῇ· οἱ γεννηθέντες ὅμως ἀχονδροπλασικοὶ δύνανται νὰ ἔχωσι μακροχρόνιον βίον, ἀλλ᾽ ἡ πάθησις αὐτῶν εἶναι ἀνίατος καὶ θὰ παραμένωσι πάντοτε νᾶνοι μετὰ τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῶν παραμορφώσεων. Ἡ ἀχονδροπλασία εἶναι δυνατὸν νὰ ἐμφανισθῇ καί πως ἀτελής, χωρὶς νὰ ἔχῃ δηλαδὴ ὁλόκληρον τὴν χαρακτηριστικὴν συμπτωματολογίαν τῆς νόσου. Οὕτω περιεγράφη περίπτωσις (Nobécourt καὶ Paisseau) ἀχονδροπλασικοῦ, οὗ τὰ ἄνω ἄκρα ἦσαν σχεδὸν φυσιολογικά, ἐνῷ τὰ κάτω ἄκρα ἦσαν βραχύτατα. Ἄλλος πάλιν ἀχονδροπλασικὸς μὲ τὰς χαρακτηριστικὰς χεῖρας ἐν σχήματι τριαίνης καὶ τὴν ὀγκώδη κεφαλὴν δὲν παρουσίαζε τὸν γνωστὸν τύπον τοῦ χονδροδυστροφικοῦ νάνου (Hutinel).

Διάγνωσις. Ἐν τῇ διαγνώσει τῆς ἀχονδροπλασίας ἡ μεγαλυτέρα σύγχυσις ἔγινε πάντοτε μετὰ τοῦ *ραχιτισμοῦ*. Ἐν τούτοις αἰτιολογικῶς, συμπτωματικῶς καὶ ἀνατομικῶς ἀκόμη αἱ δύο παθήσεις αὗται εἶναι παντελῶς διάφοροι. Αἱ διαταραχαὶ ἐν τῇ ὀστεοποιήσει αἱ προερχόμεναι ἐκ τοῦ ραχιτισμοῦ παρατηροῦνται ἐπὶ ὅλων τῶν ἱστῶν, ἐπ᾽ αὐτοῦ τοῦ κρανίου, τῶν πλευρῶν, τῶν ὀστῶν τῆς κλειδὸς κ.τ.λ., ἐνῷ ἐν τῇ ἀχονδροπλασίᾳ μόνον τὰ μακρὰ ὀστᾶ τῶν ἄκρων ἐμφανίζουσι βλάβας ἐν τῷ πρωτογόνῳ χονδρικῷ ἱστῷ. Ὁ ραχιτισμὸς εἶναι ἰδίᾳ νόσος ἐπίκτητος τῆς βρεφικῆς ἡλικίας, ὀφειλομένη εἰς τὸν ὑπερσιτισμὸν ἢ τὸν ἀκατάλληλον σιτισμὸν καὶ τὰς διαταραχὰς τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος, ἐνῷ ἡ ἀχονδροπλασία εἶναι συγγενὴς πάθησις μὴ ἐξελισσομένη μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ βρέφους. Ἐξ ἄλλου ὁ ραχιτισμὸς μαλακύνει καὶ παραμορφώνει τὸν σκελετόν, ἐξαιρετικῶς μόνον ἐπιφέρων ἕνα σχετικὸν νανισμόν, ἐνῷ ἡ ἀχονδροπλασία προσβάλλει μόνον τὰ ἄκρα, ἅτινα ἐμφανίζονται βραχύτερα τοῦ συνήθους, μολονότι παραμένουσιν ὀγκώδη, προκαλεῖ τὴν ἐσωτερικὴν κυρτότητα τῆς σπονδυλικῆς στήλης κατὰ τὴν ὀσφυακὴν χώραν καὶ παρουσιάζει τοὺς μῦς μᾶλλον ηὐξημένους. Ἀλλὰ καὶ ἐν περιπτώσει συγγενοῦς ραχιτισμοῦ ἡ σύγχυσις εἶναι δύσκολος, διότι αἱ κλινικαὶ ἐκδηλώσεις τοῦ ραχιτισμοῦ εἶναι σπανιώταται εὐθὺς ἀπὸ τὰς πρώτας ἑβδομάδας μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ βρέφους. Ἐν τούτοις δὲν εἶναι ἀδύνατον νὰ συνυπάρξῃ ὁ ραχιτισμὸς μετὰ τῆς ἀχονδροπλασίας καὶ τοιαύτην περίπτωσιν ἔχει περιγράψει ὁ Comby.

Ἡ διάγνωσις μεταξὺ μυξοιδήματος καὶ ἀχονδροπλασίας δὲν εἶναι δυσχερής, ἐφ᾽ ὅσον ἑκάστη πάθησις ἔχει τὰ ἰδιαίτερα αὐτῆς χαρακτηριστικά. Κατὰ τὴν βρεφικὴν ὅμως ἡλικίαν, ὅταν ἀκόμη ὅλα τὰ συμπτώματα δὲν εἶναι ἀπολύτως τοπικὰ καὶ εἶναι ἰδίᾳ καταφανῆ μερικὰ κοινὰ χαρακτηριστικὰ τῶν δύο παθήσεων τούτων, ὅπως εἶναι τὸ μικρὸν ἀνάστημα τοῦ βρέφους κατ᾽ ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ὀγκῶδες σῶμά του, καὶ ἡ προέχουσα κοιλία, πρέπει, πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς διαγνώσεως, νὰ ἀκολουθήσῃ τις τὴν ἐξέλιξιν τῆς διανοίας τοῦ βρέφους. Ἀπὸ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ βίου του τὸ ἀχονδροπλασικὸν βρέφος μειδιᾷ καὶ ἐνδιαφέρεται εἰς τὰ περὶ αὐτό, ἐνῷ τὸ πάσχον ἐκ μυξοιδήματος παραμένει ἀπαθὲς καὶ ἀδιαφορεῖ παντελῶς. Ὁ μυξοιδηματικὸς ἔχει διάνοιαν καθυστερημένην, πολλάκις μάλιστα μέχρις ἰδιωτείας, κρατεῖ τὸ στόμα ἡμιάνοικτον καὶ καθυστερεῖ ὡσαύτως εἰς τὴν ὀδοντοφυΐαν. Τὸ δέρμα του εἶναι πλαδα

Digitized by Google

ρὸν καὶ αἱ σάρκες του λιπώδεις. Ὁ ἀχονδροπλασικὸς εἶναι μᾶλλον ρωμαλέος καὶ εὐφυής, οὐδεμίαν δὲ ἐμφανίζει ἀνωμαλίαν εἰς τὴν ὀδοντοφυΐαν μήτε εἰς τὸ βάδισμα.

Ὑπάρχει ἐπίσης εἶδός τι δυσχονδροπλασίας μετ' *ἀρθροπαθείας* καὶ *μικρομελίας* ἐμφανιζόμενον ὡς συνέπεια ρευματισμῶν καὶ περιγραφὲν ἰδίᾳ παρὰ τῶν συγγραφέων Raymond καὶ Claude· ἀλλ' ἡ δυστροφία αὕτη, προερχομένη ἐξ αὐτῆς τῆς μολύνσεως τῆς ἀρθρώσεως, ἥτις προεξετάθη μέχρι τοῦ χόνδρου, δὲν εἶναι συγγενής, διακρίνεται λοιπὸν ἐκ τῆς πραγματικῆς ἀχονδροπλασίας. Γενικῶς ἐν τῇ διαγνώσει τῆς ἀχονδροπλασίας ἡ ἀκτινοσκόπησις καὶ πρὸ πάντων ἡ ἀκτινογραφία δύνανται νὰ δώσωσι πολλάκις τὰς ἀκριβεστέρας πληροφορίας ἐφ' ὅσον μᾶλλον τὸ παιδίον εὑρίσκεται εἰς μεγαλυτέραν ἡλικίαν. Παρὰ τῷ νεογνῷ αἱ διαφύσεις εἶναι βραχεῖαι, εὐρύτεραι τοῦ συνήθους καὶ ἐνίοτε παραμεμορφωμέναι· αἱ δὲ ἐπιφύσεις, αἵτινες δὲν ἔχουσιν ἀκόμη ὀστεοποιηθῆ, εἶναι διαφανεῖς καὶ χωρίζονται ἀπὸ τὰς διαφύσεις δι' ἑνὸς εὐρέος φωτεινοῦ σημείου. Εἰς τὰ μεγαλύτερα παιδία ἡ φωτεινὴ λωρίς, ἥτις χωρίζει τὴν διάφυσιν ἀπὸ τὰς ἐπιφύσεις, εἶναι ἠλαττωμένη, ἡ δὲ σκιερότης τῶν ἐπιφύσεων εἶναι πλέον ἔκδηλος. Νομίζει τις ὅτι ἡ ὀστεοποίησις πραγματοποιεῖται ἐνταῦθα ταχύτερον ἐκείνης, ἥτις παρατηρεῖται εἰς τὰ παιδία τῆς αὐτῆς ἡλικίας τὰ μὴ πάσχοντα ἐξ ἀχονδροπλασίας.

Θεραπεία. Μέχρι σήμερον οὐδεμία θεραπευτικὴ ἀγωγὴ ἔδωσε θετικὰ ἀποτελέσματα ἐν τῇ ἀχονδροπλασίᾳ. Εἴς τινα περίπτωσιν, δημοσιευθεῖσαν παρὰ τοῦ Méry, ἡ χορηγία θυρεοιδίνης ηὔξησε τὸ ἀνάστημα τοῦ ἀρρώστου κατὰ 5 ἑκατοστόμετρα ἐντὸς 6 μηνῶν. Ἀνάλογον περίπτωσιν περιέγραψε καὶ ὁ Cavazzani. Δὲν εἶναι ὅμως ἀπίθανον εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας νὰ συνυπῆρξε μυξοίδημα μετὰ τῆς ἀχονδροπλασίας. Πάντως ἡ *θυρεοειδὴς ὀποθεραπεία* εἶναι δυνατὸν νὰ δοκιμασθῇ ἐπί τινα χρόνον.

Ἀτυχῶς τὰ ἀποτελέσματα πάσης μέχρι τοῦδε δοκιμασθείσης θεραπείας εἶναι συνήθως ἀρνητικά, δι' ὃ καὶ εἶναι προτιμότερον νὰ μὴ ἐπιμένῃ τις εἴς τινα ὁρισθεῖσαν θεραπευτικὴν ἀγωγήν, ὅταν αὕτη μετά τινα χρόνον δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀποτυχοῦσα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Pierre Marie*, Presse Médicale 14 Juillet 1900. *Grancher* et *Comby*, Traité des Maladies des Enfants. Paris 1904. Τόμος 1ος σελ. 968. *Nobécourt* et *Paisseau*, Bull. de la Soc. de Péd. de Paris. Avril 1905. *Cavazzani*, La Pediatria. Marzo 1907. *Raymond* et *Claude*, Soc. de Biol. de Paris 15 Février 1908. *Hutinel*, Les Maladies des Enfants. Paris 1909. Τόμος 2ος σελ. 636. *Baumel* et *Margarot*, Nouv. Icon. de la Salpêtrière. Paris 1913. *Stockard*, The Americ. Journ. of Anatomy. Jan. 1921. Vol. 28 No 2. *Janson Murk*, La chirurgia degli organi di movimento. Vol. V. fasc VI. Bologna 1921. *De Raffaele* idem, vol. V. fasc. V. *Conseil* et *Jaubert de Beaujeu*, Tunis médical. Nov. 1921. *Milio*, La Pediatria 15 Agosto 1922. *Junès*, Tunis médical. Nov. 1922. *Martinez Vargas*, Arch. Esp. de Pediatria. Avril 1923. *Rossiysky*, Russkaya Klinika 1924 No 3. *Giaume*, La Pediatria. 1 Aprile 1926 *Saxby Willis*, Proc. of the R. Soc. of Medecine. July 1926. *Graziano*, La Pediatria 15 Agosto 1926. Σ. ΒΕΡΑΣ

ἄχονδρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ ἔχων χόνδρους.

Ἀχοννάτεν. Φαραὼ τῆς ΙΗ' δυναστείας τῆς Αἰγύπτου, υἱὸς Ἀμενώθιος τοῦ Γ'. Ἐπολέμησε κατὰ τῶν ἱερέων τοῦ Ἄμμωνος ζητῶν νὰ ἐλαττώσῃ τὴν δύναμίν των καὶ νὰ ἐπιβάλῃ θρησκευτικὴν μεταρρύθμισιν. Ἐβασίλευσεν ἐπὶ 12 ἔτη. Γνωστότερος εἶναι ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀμένωθις Δ' (βλ. λ.).

ἀχόρδιστος, *—η, —ο(ν)·* βλ. ἀκούρδιστος.

ἄχορδος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ ἔχων χορδήν: «ἄχορδος φόρμιγξ», ἀντίθ. *ἔγχορδος*.

ἀχόρευτος, *—η, —ο(ν)·* ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἐχόρεψε, ἢ ποῦ δὲν ἐχορεύθη· ‖ ὁ μὴ ἑορτασθεὶς διὰ χοροῦ: «ἀχόρευτος γάμος».

ἀχορήγητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ χορηγηθείς, ὁ μὴ δοθείς.

ἀχόριον (τὸ) *[Μικροβ.]*. Παρασιτικὸς νηματομύκης γεννῶν ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζῴων τὴν δερματικὴν νόσον, γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα ἄχωρ (βλ. λ.). Τὸ *ἀχόριον* εἶναι φύσει πολύμορφος μικροοργανισμὸς μεταβαλλόμενος ἀναλόγως τῶν ἐξωτερικῶν ὅρων, ἐγκατασταθεὶς δ' ἐπὶ ὡρισμένου τινὸς ζῴου καὶ κατ' ἐπανάληψιν ἐπὶ τῶν ἀτόμων τοῦ αὐτοῦ εἴδους ἀναπτυχθείς, λαμβάνει σταθερὰς καὶ χαρακτηριστικὰς ἰδιότητας, ἃς οὐ μόνον διατηρεῖ ἀλλὰ καὶ κληροδοτεῖ εἰς τὰς γενεὰς αὐτοῦ οὕτως, ὥστε εἶναι δυσκολώτατον πολλάκις νὰ μεταβληθῶσι. Παράγονται δ' ἐκ τοῦ εἴδους ποικιλίαι, αἵτινες τοσοῦτο διαφέρουσιν ἀπ' ἀλλήλων, ὥστε ἠδύναντο νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς ἴδια εἴδη, ἂν μὴ ἦτο γνωστόν, ὅτι διὰ καταλλήλου μεταβολῆς τῶν ἐξωτερικῶν ὅρων ἢ δι' ἀναπτύξεως ἐπὶ ἑτέρων εἰδῶν ζῴων καθίσταται δυνατὴ ἡ εἰς τὴν συνήθη καὶ ἀρχικὴν μορφὴν ἐπάνοδος.

Ἐὰν κατακερματίσωμεν *σκύφιόν* τι ἐν διαλύματι ἀντιφορμίνης 50 %, ἢ ἐὰν σταλάξωμεν ἐπὶ τριχὸς τεθείσης ἐπὶ ἀντικειμενοφόρου πλακὸς σταγόνας διαλύματος ἀνθρακικοῦ καλίου 40% ἢ καυστικοῦ νάτρου 15%, θερμάνωμεν δ' ἐλαφρῶς τὴν πλάκα ὑπὲρ τὴν φλόγα, βλέπομεν ὑπὸ τὸ μικροσκόπιον σαφῶς ἀναφαινόμενα τὰ πολυποίκιλα στοιχεῖα, τἀποτελοῦντα τὸν μύκητα τοῦτον, ὧν ἡ ἀφθονία καὶ ἡ πολυμορφία χαρακτηρίζουσι τὸν *ἄχορα* τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ μετρίας μεγεθύνσεως ἐξετάζοντες ἀνευρίσκομεν ἐν τῷ μέσῳ διαφόρων συντριμμάτων, σταγονιδίων λίπους καὶ μεμονωμένων κυττάρων τῆς ἐπιδερμίδος, πρῶτον μὲν ἀφθονίαν φοειδῶν, στρογγύλων ἢ τετραπλεύρων σπόρων, εὑρισκομένων ἰδίως κατὰ τὸ κέντρον τοῦ σκυφίου, δεύτερον δὲ σωροὺς ἐκ νημάτων μυκητυλλίου, ὧν τινα διχοτομοῦνται κατὰ τὰ ἄκρα ἢ φέρουσι κορινοειδεῖς διογκώσεις καὶ ἐκ τῆς πλαγίας ἐπιφανείας τῶν ὁποίων πολλάκις ἐκπορεύονται καθέτως ποικιλόσχημοι ἐκβλαστήσεις. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον δυνατὸν νὰ ἀνευρεθῶσι τὰ κύτταρα τοῦ μύκητος ἐπὶ τῶν τριχῶν, ἐπὶ τῶν ὀνύχων καὶ ἐν γένει ἐπὶ τῶν λεπίων τῆς ἐπιδερμίδος.

Ἡ τεχνητὴ καλλιεργία τοῦ ἀχορίου ἐπιτυγχάνεται κατὰ διαφόρους μεθόδους ἐπὶ ἄγαρ, θρεπτικοῦ ὑποστρώματος Sabouraud κλπ. Ἡ πηκτὴ εἶναι ἀκατάλληλος πρὸς καλλιεργίαν τοῦ ἀχορίου, διότι τοῦτο ἀπαιτεῖ πρὸς ἀνάπτυξιν αὐτοῦ τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ἐπωαστικοῦ κλιβάνου, εἰς ἣν ὅμως ἡ πηκτὴ ρευστοποιεῖται. Ὁ τρόπος τῆς βλαστήσεως τοῦ μικροβίου εἶναι ὁ ἑξῆς: Μετὰ τὴν ἐκκόλαψιν τῶν σπόρων ἀναπτύσσεται περὶ αὐτοὺς ἀστεροειδὲς μυκητύλλιον, ἐξ οὗ μετὰ 24 ὥρας ἐκπέμπονται εἰς τὸν ἀέρα λεπτότατα νημάτια, ἐφ' ὧν παράγονται ἐξωσπόρια, ἐνῷ τὸ ὑπόλοιπον μυκητύλλιον, ὅπερ κεῖται ἐπὶ τοῦ θρεπτικοῦ ὑλικοῦ ἢ ἐντὸς αὐτοῦ, παράγει σπόρους. Τὸ ἀχόριον θερμαινόμενον ἐπί τινα δευτερόλεπτα εἰς 60° θνήσκει, ὡς ἐπίσης καὶ ἂν ἐκτεθῇ εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν συνήθων ἀντισηπτικῶν διαλυμάτων. Ἐπὶ τῶν σκυφίων ὅμως οἱ σπόροι διατηροῦνται ζῶντες 3—4 μῆνας. Ἐὰν ἐμβολιάσωμεν φαιοὺς μῦς διὰ καλλιεργημάτων τοῦ ἀχορίου, ἀναπτύσσονται ταχέως σκύφια, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐπὶ ἀνθρώπων, ἐφ' ὧν γεννῶνται ταῦτα ἰδίως κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν τοῦ μηροῦ. Ἐὰν δ' ἐγχύσωμεν σπόρους εἰς τὰς φλέβας κονίκλου, ἀναπτύσσεται ψευδοφυματίωσις τῶν πνευμόνων, ἐν ᾗ παράγονται φυμάτια, φέροντα ἐν τῷ κέντρῳ ἀκτινοειδῶς διατεταγμένα μυκητύλλια ἀχορίου, περιβαλλόμενα ὑπὸ στιβάδος ἐκ λευκοκυττάρων.

Ἡ διὰ τοῦ μικροσκοπίου διάγνωσις τοῦ ἄχορος ἀπὸ τῆς τριχοφυτίας εἶναι δύσκολος, πολλάκις δὲ καὶ ἀδύνατος· δι' ὃ πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ παρασκευασθῶσι καθαρὰ καλλιεργήματα, ἵνα ἐνεργηθῶσι πειράματα ἐπὶ ζῴων. Κ. ΣΑΒΒΑΣ

—[Δερματολ.] Τὸ *ἀχόριον*, ἀνακαλυφθὲν τῷ 1838 ὑπὸ τοῦ Schoenlein καὶ μελετηθὲν ὑπὸ τῶν Remak καὶ Grüby, ἀναπτύσσεται συνήθως πέριξ τῶν τριχῶν, μεταξὺ τῆς κερατίνης καὶ τῆς μαλπιγείου στιβάδος, ὑπὸ μορφὴν μικροῦ κιτρίνου στίγματος, ὅπερ βαθμηδὸν μεγεθύνεται καὶ ἐντὸς ἑβδομάδων τινῶν σχηματίζει δίσκον ὀμφαλωτόν, διελαυνόμενον ὑπὸ τριχός, μεγέθους 50λέπτου νικελίνου ἐνίοτε, χροιᾶς κιτρίνης, παρεμφεροῦς πρὸς τὴν τοῦ θείου καὶ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *σκύφιον*. Τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν τυπικὴν στοιχειώδη βλάβην τῆς νόσου. Τὸ σκύφιον ἀποσπώμενον καταλείπει ἐρυθρόν, θολωτὸν καὶ ὑγρὸσσον ἐντύπωμα ὀφειλόμενον εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ μύκητος ἀσκουμένην πίεσιν. Κατὰ τὸν Quincke ὑπάρχουν δύο εἴδη ἀχορίου ὧν τὸ μὲν προκαλεῖ τὸν *ἄχορα* τοῦ τριχωτοῦ τῆς κεφαλῆς, τὸ δέ, τὸν *ἐρπητικὸν* τοιοῦτον τῶν ἀτρίχων μερῶν τοῦ σώματος. Κατ' ἄλλους (Unna, Frank κλπ.) ὑπάρχουν πολλὰ εἴδη, οἱ πλεῖστοι ὅμως τῶν δερματολόγων παραδέχονται ἓν μόνον εἶδος ἀχορίου, ὅπερ, κατὰ τὰς ἐρεύνας τοῦ Bodin, ἐμφανίζει, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, διαφόρους ποικιλίας διακρινομένας ἐκ τῶν καλλιεργιῶν αὐτοῦ.

Τὸ ἀχόριον εἶναι λίαν μεταδοτικόν, καίτοι ἴσως ὀλιγώτερον τοῦ τριχοφύτου, ἀναπτυσσόμενον εἰς πᾶσαν ἡλικίαν καὶ κυρίως ἐπὶ τῶν παιδίων τῶν πτωχῶν τάξεων τῆς ἐξοχῆς, ἐπὶ ἀτόμων λυμφατικῶν, καχεκτικῶν καὶ ρυπαρῶν. Ἡ μετάδοσις τελεῖται δι' ἀμέσου ἐπαφῆς, δι' ἐνοφθαλμισμοῦ, καθ' ὃν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀτόμου μολύνονται οἱ ὄνυχες καὶ ὁ κορμός, ἐμμέσως διὰ τῶν ἐνδυμάτων, κτενίων κλπ. καὶ διὰ τοῦ ἀέρος, ἐν ᾧ ὁ μύκης αἰωρεῖται ὑπὸ μορφὴν κόνεως. Εἶναι μεταδόσιμον ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰ ζῷα (κύνα, γαλῆν, ποντικὸν κλπ.) καὶ τἀνάπαλιν. Μικροσκοπικῶς ἐξετάζομεν τὸν μύκητα ὡς ἑξῆς:

1) Ἐπὶ ἀντικειμενοφόρου πλακός, ἀφοῦ διαχωρίσωμεν, θέτομεν τὸ σκύφιον (ἢ τὸν ὄνυχα ἢ τὰς τρίχας). 2) Ἐνσταλάζομεν δύο σταγόνας διαλύσεως καυστικοῦ καλίου 40: 100 καὶ καλύπτομεν διὰ καλυπτρίδος. 3) Θερμαίνομεν ἠπίως καὶ ἀργὰ μέχρις ἐμφανίσεως μικρῶν φυσαλλίδων. 4) Ἐξετάζοντες μὲ ἡμίκλειστον διάφραγμα καὶ ὑπὸ μεγέθυνσιν 300—400 διαμέτρων, διακρίνομεν τὰ στοιχεῖα τοῦ μύκητος, τῶν ὁποίων ἡ ἀφθονία καὶ ἡ πολυμορφία χαρακτηρίζουσι τὸν ἄχορα τοῦ ἀνθρώπου. Αἱ τρίχες φαίνονται κατάσπαρτοι ὑπὸ κυβοειδῶν στοιχείων, ἅτινα σχηματίζουσι τὸν *ἀχορικὸν ταρσόν*. Εἰς τὰς ἐπὶ ἄγαρ καλλιεργίας κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Kral, ὁ μύκης ἀναπτύσσει σωροὺς παρεμφερεῖς πρὸς σκύφια.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κ. Σάββα*, Μικροβιολογία.—*Brocq*, maladies de la peau.—*A. Martinet*, diagnostic clinique.—*Lacapère*, ct *Montlaur*, dermatologie.—*Cl. Simon*, Parasites végétaux de la peau et des poils.—*Gaucher* (μετάφρ. Φωτεινοῦ) ἐγχειρίδιον δερματικῶν νόσων. Ε. Γ. ΜΑΝΔΑΛΑΚΗΣ

ἀχορταγιὰ καὶ *ἀχόρταγος*· βλ. ἀχορτασία, ἀχόρταστος.

ἀχορτάριαστος, *—η, —ο*· αὐτὸς ποῦ δὲν ἐχορτάριασε, δὲν ἐκαλύφθη ὑπὸ χόρτου.

ἀχορτασία (ἡ) καὶ *ἀχορταγιὰ* ἢ *ἀνεχορταγιά*· ἡ ἰδιότης τοῦ ἀχορτάστου, τοῦ ἀκορέστου, τὸ νὰ μὴ δύναταί τις νὰ κορεσθῇ· ‖ μεταφ. ἀπληστία, πλεονεξία.

ἀχόρταστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· καὶ δημοτ. *ἀχόρταγος* καὶ *ἀνεχόρταγος*· ὁ μὴ δυνάμενος νὰ χορτασθῇ, ἀκόρεστος, πολυφάγος· ‖ μεταφ. ἄπληστος, πλεονέκτης.

ἀχὸς (ὁ)· ἦχος σύμμεικτος, βοή, θόρυβος: «τὸ τί 'ν ἀχὸς ποῦ γίνεται»· (ἀπὸ τοῦ *ἀχάω* ἢ *ἀχολογῶ* ἀναδρομικῶς· οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ *ἦχος*). Β. Φ.

Ἀχοῦ *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς φαραωνικῆς Αἰγύπτου πλησίον τῆς Ἡλιουπόλεως (ἡ σημερινὴ *Ματταρία*), ἔχουσα ἱερὸν πανάρχαιον, διότι ἡ πόλις ἔδρασε κατὰ τὸν μεταξὺ Ὀσίριδος καὶ Σὲτ πόλεμον.

Ἀχουὰζ *[Γεωγρ.]*· βλ. Ἀχβάζ.

Ἀχουατσαπὰν (Ahuachapan) *[Γεωγρ.]* Πόλις τῆς δημοκρατίας τοῦ Σὰν-Σαλβαντὸρ (Ἁγίου Σωτῆρος) ἐν τῇ κεντρικῇ Ἀμερικῇ, πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας. Κάτοικοι 20.000. Ἔχει ἀκμαῖον ἐμπόριον, ὀρυχεῖα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Χ. Δ.

Ἀχουϊζότλ *[Μεξικαν. Μυθολ.]*. Μυθολογικὸν τέρας, κατὰ τὸ ἥμισυ ὄφις, ὅπερ παραφυλάττον πλησίον λίμνης ἐν Μεξικῷ ἔρριπτεν ἐντὸς αὐτῆς τοὺς ἀνυπόπτους διαβάτας. Αἱ ψυχαὶ τῶν πνιγομένων ὑπὸ τοῦ τέρατος ἐπιστεύετο ὅτι μετέβαινον εἰς ἐπίγειόν τινα παράδεισον, οἱ δὲ συγγενεῖς των καθίσταντο πλούσιοι.

Ἀχουμάντα (Ahumada), *δὸν Πέτρος-Ζιρὸν δοὺξ ντ'—*. Ἱσπανὸς στρατηγὸς (1788—1842), Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου τῆς ἀνεξαρτησίας προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸν Φερδινάνδον Ζ' ὅστις τὸν ἀντήμειψεν ὀνομάσας αὐτόν, ἐν τῇ διαθήκῃ του, μέλος τοῦ συμβουλίου τῆς ἀντιβασιλείας κατὰ τὴν ἀνηλικιότητα τῆς Ἰσαβέλλας (1832). Τῷ 1835 ἔλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, τῷ δὲ 1836 ἡ ἀντίθεσίς του πρὸς τὸν Μεντιτζάβαλ τὸν ἠνάγκασε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἱσπανίαν καὶ ν' ἀποσυρθῇ εἰς Βορδώ.

Ἀχουμάτας, ***Γεώργιος.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ τοῦ χωρίου Βάμβακα τοῦ δήμου Οἰτύλου, συμμετασχὼν ὑπὸ τοὺς Μαυρομιχαλαίους εἰς τὰς μάχας καὶ πολιορκίας τῆς Τριπόλεως, τοῦ Βαλτετσίου, Μεθώνης, Νεοκάστρου, Ἁλμυροῦ καὶ Πολυαρόβου κατὰ τοῦ Ἰμπραήμ. Λ. Δ. Κ.

Ἀχουμάτου *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Παλοβᾶ* τῆς ἐπαρχίας Γυθείου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 80.

Ἀχούνα ***Βαΐρνα.*** Οὕτω καλεῖται ἡ ἐν τῇ Ἀβέστᾳ προσευχὴ τῶν Πάρσων.

ἄχουρ ἢ *ἄσουρ*. Εἶδος φόρου ἐν Ἀλγερίᾳ, λαμβανομένου ἐπὶ τῆς συγκομιδῆς καὶ ἀναλόγου πρὸς τὴν δεκάτην. Ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων ὁ φόρος οὗτος, ὅστις ἀνάγεται εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἰσλαμισμοῦ, θεωρεῖται ὡς ἱερός, διότι κατὰ τὸν Μωάμεθ ἡ πληρωμὴ δεκάτης εἶναι μία ἀπὸ τὰς σπουδαιοτέρας ἀρετὰς τὰς ὁποίας δύναται νὰ ἔχῃ ὁ πιστός.

Ἀχούρα-*Μάδζα*· βλ. **Ἄγγρα-*Μαίνιου***.

ἀχοῦρι (τό). Ὑπὸ τῶν Τούρκων λεξικογράφων θεωρεῖται ὡς λέξις τουρκικὴ *(ἀχὸρ)* παραληφθεῖσα καὶ ὑπὸ τῶν Περσῶν μὲ τὴν σημασίαν τοῦ στάβλος. Αὕτη ὅμως δὲν εἶναι ἄλλη τις εἰμὴ ἡ ἑλληνικὴ λέξις *ἀχυρών*, παραληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὡς ἄλλως τε καὶ ἡ λέξις *στάβλος* εἰς τὴν ἀραβικὴν ὡς *ἰστὰμπλ* μὲ τὴν αὐτὴν σημασίαν. Ἐν τῇ σουλτανικῇ αὐλῇ ἐκαλεῖτο ἄλλοτε *μιραχὸρ* (*μὶρ*=ἀρχηγὸς καὶ *ἀχὸρ* ἢ *ἀχοὺρ*) ὁ *σταβλάρχης*, ἐκ τινος δὲ τοιούτου ὠνομάσθη καὶ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνοικία *Μιραχόρι*. Ν. Μ.

Ἀχούρια *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Τεγέας* τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐν πεδινῷ περιβάλλοντι παρὰ τὸν χείμαρρον *Γαρεάτην* ἢ *Σαρανταπόταμον*, ἔχει δὲ κλῖμα ὑγιεινόν. Ἀριθμεῖ (1928) 674 κατοίκους, ἡ κοινότης ὅμως 1159, ὑπαγομένων εἰς αὐτὴν καὶ τῶν χωρίων *Σβωλέϊκα* (κάτ. 223), ἀπέχοντος ἀπὸ τῆς

Digitized by Google

ἕδρας 10', *Ἄκρα* (τέως *Ὀμὲρ Τσαούση*, κάτ. 97), ἀπέχοντος 20', καὶ *Ἅγιος Σώστης* (κάτ. 185) ἀπέχοντος 30'. Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος, ἐν ᾗ λειτουργεῖ εὐδοκίμως καὶ γεωργικὸς πιστωτικὸς συνεταιρισμός, παράγει κυρίως γεώμηλα (ἐτησίως 200.000 ὀκ.) καὶ πεφημισμένους κυάμους (κοινῶς *ψάνια κουκιά*, 100.000 ὀκάδες).

Τὰ *Ἀχούρια* ἐκτισμένα ἐν τῇ περιοχῇ τῆς ἀρχαίας *Τεγέας* ὠνομάσθησαν οὕτω, διότι ἡ θέσις τοῦ νῦν χωρίου ἐχρησίμευεν ἐπὶ τουρκοκρατίας ὡς σταθμὸς τῶν ἵππων τῶν ἐν Τριπόλει Τούρκων ἀρχόντων, εἰς τοῦτο δ' ὀφείλεται καὶ ἡ ὀνομασία τῆς πλησίον τοποθεσίας *Χάνια*. Ἐν τῇ περιοχῇ τῆς κοινότητος Ἀχουρίων καὶ εἰς ἀπόστασιν 5' ἀπὸ τῆς ἕδρας εὑρίσκεται ὁ μεγαλοπρεπὴς ναὸς τῆς *Παλαιᾶς Ἐπισκοπῆς* ἢ ἁπλῶς *Ἐπισκοπῆς*.

Ὁ ναὸς τῆς Παλαιᾶς Ἐπισκοπῆς ἐκτισμένος ἐπὶ βάθρων τοῦ ἀρχαίου Τεγεατικοῦ θεάτρου.

Πρόκειται περὶ ἀνακαινισθέντος βυζαντινοῦ κτίσματος ὡραίου σχεδίου μὲ πέντε τρούλλους, ὧν οἱ τέσσαρες μικροὶ εἰς τὰ ἄκρα καὶ ὁ πέμπτος μέγιστος εἰς τὸ μέσον. Ἡ διάσωσις τούτου ὀφείλεται εἰς τὸν «*Τεγεατικὸν Σύνδεσμον*», σωματεῖον ἑδρεῦον ἐν Ἀθήναις, δαπάναις τοῦ ὁποίου, ἐνισχυομένου καὶ ὑπὸ τοπικῶν προσόδων, λειτουργεῖ ἐπὶ νεοδμήτου κτιρίου παρὰ τὸν ναὸν τῆς Ἐπισκοπῆς ἀνεγνωρισμένη ἐπαγγελματικὴ σχολὴ καὶ ἀξιόλογος γεωργικὸς σταθμός. Τὰ Ἀχούρια μετὰ τῆς Τριπόλεως συνδέονται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χιλιομ. 8). Μ. Ν. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

— **Ἀχούρια** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Μελισσίων* τῆς ἐπαρχίας Αἰγιαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος. Κάτ. (1928) 50.

— **Ἀχούρια** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς ὑποδιοικήσεως *Κυψέλων* (Ὕψαλα) ἐν τῇ Α. Θράκῃ, ὅπερ κατὰ τὴν γενομένην τῷ 1920 ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς ἀπογραφὴν ἠρίθμει 68 κατοίκους. Α. Θ. Σ.

— **Ἀχούρια Ἁγίου Νικολάου** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φιλιατῶν τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 418. Ἀπαρτίζεται ἐκ τῶν συνοικισμῶν *Πύρος, Μπόκα, Γιογιακάτικα, Τσοτσάτικα, Βρακάτικα* καὶ *Βέρσα*, κειμένων περὶ τὰς δύο ὄχθας τοῦ χειμάρρου *Βλάτσα*. Μετὰ τῶν Φιλιατῶν συνδέεται διὰ βατῆς ἀνωμάλου ὁδοῦ (4 ὥρ.). Δ. Ε. Μ.

— **Ἀχούρια Ἁγίων Πάντων** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἰδίας ὡς ἄνω ἐπαρχίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 417. Κεῖται εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Χελάνδρου, διασχιζόμενον ὑπὸ τοῦ χειμάρρου *Γκρομεριτίκου*. Ἔχει κλίμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Μετὰ τῶν Φιλιατῶν συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ (4 ὥρ.). Δ. Ε. Μ.

— **Ἀχούρια** *Βαβουρίου [Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἰδίας ὡς ἄνω ἐπαρχίας ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 203.

Ἀχραδίνη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ μεγίστη καὶ ὑγιεινοτάτη τῶν τριῶν (*Ἀχραδίνης, Ὀρτυγίας, Τύχης*) συνοικιῶν τῆς πόλεως Συρακουσῶν. Ἐκτίσθη ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου της ὀροπεδίου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομά της, καὶ ὠχυρώθη ὑπὸ τοῦ τυράννου Γέλωνος, ὅστις ἔκτισε καὶ τὴν πλησίον αὐτῆς ἐν τοῖς μεσογείοις συνοικίαν *Τύχην* διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἐκαλοῦντο αἱ Συρακοῦσαι ἡ *Τρίπολις τοῦ Γέλωνος*. Ἐν αὐτῇ ἔκειτο ἡ ὑπὸ στοῶν περιβαλλομένη ἀγορά, ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός, τὸ *Τιμολεόντιον*, τὸ πρυτανεῖον μετὰ τοῦ περιφήμου ἀγάλματος τῆς Σαπφοῦς, ἔργου τοῦ Σιλανίωνος, αἱ παλαῖστραι καὶ τὰ γυμνάσια καὶ ἄλλα δημόσια οἰκοδομήματα. Ἐν αὐτῇ ὑπῆρχον καὶ αἱ κατακόμβαι τῶν Χριστιανῶν κατὰ τοὺς πρώτους μ. Χ. αἰῶνας. Πρὸ τῶν τειχῶν δὲ αὐτῆς ὁ Γέλων εἶχε κτίσει μετὰ τὴν ἐν Ἱμέρᾳ νίκην του (480 π. Χ.) τὸν ναὸν τῶν θεαινῶν Δήμητρος καὶ Κόρης, αἵτινες ἐθεωροῦντο προστάτιδες τοῦ οἴκου του (βλ. λ. Συρακοῦσαι). ΚΑΨ.

— **ἀχραδόκρινος** (Achradocrinus Schultze) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *γαστεροκομιδῶν φιστουλάτων κρινοειδῶν ἐχινοδέρμων*. Λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς δεβονίου περιόδου ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Ρήνου. Γ. Κ. Γ.

ἄχραντος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ χρανθείς, ἢ ὁ μὴ χραινόμενος, ἀμόλυντος, ἀμίαντος, καθαρός, ἁγνός.

— **ἄχραντα μυστήρια**. Ὀνομασία τῶν μυστηρίων ὡς ἱερῶν τελετῶν ἐξαγνιζουσῶν καὶ ἁγιαζουσῶν τὸν ἄνθρωπον (βλ. λ. μυστήρια).

ἀχρὰς (ἡ) (Achras). *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σαποτωδῶν*. Τοῦ γένους τούτου εἶναι γνωστὰ περὶ τὰ 60 εἴδη, θάμνοι καὶ δένδρα, ὧν τινα καρποφόρα. Τούτων κυριώτερα εἶναι: *ἀχρὰς τὸ γλυκύσυκον* (Achras dulcificum), δένδρον ὑψηλόν, καλῦπτον μεγάλας ἐκτάσεις τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς. Ὁ καρπός του εἶναι ἐδώδιμος καὶ ἔχει γλυκεῖαν γεῦσιν, *ἀχρὰς ἡ σαπότη* (Achras sapota), δένδρον ἐπίσης ὑψηλόν, ἀειθαλές, ἀπαντῶν εἰς τὰς δυτικὰς Ἰνδίας καὶ τὴν κεντρικὴν Ἀμερικήν. Ὁ καρπός του ἔχει μέγεθος μήλου καὶ εἶναι εὔγευστος. Ὁ φλοιός του ἔχει ἀντιπυρετικὰς ἰδιότητας καὶ συνήθως λαμβάνεται ἀντὶ τῆς *κίνας*. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοφυτολ.]*. Λείψανα φύλλων τῶν φυτῶν τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς καὶ τῆς τριτογενοῦς περιόδου. Γ. Κ. Γ.

ἀχρείαστος,—*η*,—*ο*· δημοτ., ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον δὲν χρειάζεταί τις, ἄχρηστος· συνήθως ὡς ἀρατικόν: «ἀχρείαστο νὰ εἶναι», ποῦ νὰ μὴ τὸ χρειασθῇ κανεὶς (ἐπὶ φαρμάκου π. χ. τὸ ὁποῖον φυλάττεται εἰς τὸν οἶκον δι' ἐνδεχομένην περίστασιν).

ἀχρειόγλωσσος,—*η*,—*ο*· δημοτ., αἰσχρολόγος, ἄλλως ἀχρειόστομος.

ἀχρειόλογον (τό)· λόγος *ἄχρειος*, αἰσχρός: «μὴ λὲς ἀχρειόλογα», ἄλλως «—ἄχρεια λόγια».

ἄχρειος,—*α*,—*ο*· δημοτ., χαρακτηριστικὸν παντὸς ὅ,τι προσβάλλει τὴν αἰδῶ, αἰσχρός, ἀναιδής: «λέει ἄχρεια λόγια», «ἔκαναν ἄχρεια».

ἀχρεῖος,—*α*,—*ον*· αἰσχρός, εὐτελής, χυδαῖος, ἀνήθικος, ἀναιδής (παραθ. *ἀχρειότερος—ἀχρειότατος*).—Ἐπίρρ. **ἀχρείως**. [Βλ. καὶ **ἄχρειος**.]

ἀχρειόστομος,—*η*,—*ο*· βλ. **ἀχρειόγλωσσος**.

ἀχρειότης,—*ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀχρεῖος, αἰσχρότης, χυδαιότης, ἀναίδεια || ἄσεμνος πρᾶξις.

ἀχρεματίτης (ὁ) (Achrématite) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν de Lapparent εἶναι ἐγχλώριος ἀρσενιο-μολυβδαινικὸς μόλυβδος ἢ κατὰ τὸν Groth μῖγμα ὀρυκτοῦ μιμητησίτου μετὰ μολυβδαινικοῦ μολύβδου. Γ. Κ. Γ.

Ἄχρενς (Ahrens), **Ἐρρῖκος**. Γερμανὸς νομομαθὴς (1808—1874). Ἀνακηρυχθεὶς διδάκτωρ τοῦ δικαίου τῷ 1830 ἀνεμίχθη εἰς τὴν δημοκρατικὴν κίνησιν, δι' ὃ καὶ ἐξωρίσθη (1831). Ἐλθὼν εἰς Παρισίους ἐδίδαξε Φιλοσοφίαν (1836), βραδύτερον δὲ διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῶν Βρυξελλῶν. Ἐκλεγεὶς βουλευτὴς εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν τῆς Φραγκφούρτης (1848) ἐτάχθη μὲ τοὺς φιλελευθέρους, διωρίσθη δὲ τότε καθηγητὴς τοῦ δικαίου ἐν Γκράτς. Ἔγραψεν ἔργα ἱστορικὰ καὶ πολιτικά. Χ. Δ.

—**Ἄχρενς** (Ahrens), *Ἰωάννης-Θωμᾶς*. Μαθηματικὸς γεννηθεὶς ἐν Νυρεμβέργῃ τῷ 1786 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἄουξμπουργ τὸ 1841. Τὸ 1813 ἔγινε καθηγητὴς τῶν φυσικῶν καὶ μαθηματικῶν ἐπιστημῶν. Εἶναι γνωστὸς ἀπὸ τὰς ἐργασίας του ἐπὶ τοῦ συγγράμματος τοῦ Ἀπολλωνίου τοῦ Περγαίου «Περὶ κωνικῶν τομῶν» καὶ ἀπὸ ἐκδόσεις τῆς «Ἀναλυτικῆς γεωμετρίας» τοῦ Brot (1817, 1840). Τῷ 1831 ἐξέδωκε καὶ ἰδικήν του Γεωμετρίαν.

ἄχρεος,—*η*,—*ο*· δημοτ., ὁ μὴ ἔχων χρέος, χρηματικὴν ὀφειλήν, ἐλεύθερος χρέους.

ἀχρεώστητος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· λέγεται ἐπὶ ἐξοφλήσεως ὑποχρεώσεως, ἥτις πράγματι δὲν ὑφίστατο.—Ἐπίρρ. **ἀχρεωστήτως**. Τὸ οὐδέτ. **ἀχρεώστητον** (τό) ὡς οὐσιαστ.

— [ΝΟΜ.] *Ἀχρεώστητον* (indebitum) ὑπάρχει ὁσάκις τις ἐκ πλάνης καταβάλῃ ἐπὶ σκοπῷ ἐκπληρώσεως ὑποχρεώσεως μὴ ὑφισταμένης (ὑποχρεώσεως ἀκύρου ἢ διαρρηχτῆς ἢ ὑπὸ ἠρτημένην αἵρεσιν,—D. 12.6 Cod. 4.5 de conditione indebiti). Τὸ γεγονὸς καὶ μόνον ὅτι ἐπαυξάνει ἡ περιουσία τοῦ λαμβάνοντος καλῇ τῇ πίστει, ἄνευ δεδικαιολογημένης αἰτίας, εἰς βάρος τοῦ ὑπολαμβάνοντος ἑαυτὸν ὑπόχρεων, δημιουργεῖ ἐνοχήν, οἱονεὶ σύμβασιν, δυνάμει τῆς ὁποίας ὁ ζημιωθεὶς δικαιοῦται νὰ ἐγείρῃ ἀγωγὴν ἐκ τοῦ ἀδικαιολογήτου πλουτισμοῦ, ἥτις ἐπὶ τοῦ προκειμένου *condictio indebiti (ἀγωγὴ ἐκ τοῦ ἀχρεωστήτου)* καλεῖται, δι' ἧς αἰτεῖται τὸ καθ' ὃ ὁ λήπτης κατέστη πλουσιώτερος, συνεπείᾳ καταβολῆς ἀνυπάρκτου χρέους. Ἀναλύοντες εἰδικώτερον τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀχρεωστήτου παρατηροῦμεν ὅτι πρὸς ὕπαρξιν τούτου ἀπαιτεῖται:

α) Ἡ καταβολὴ νὰ ἐγένετο ἐπὶ σκοπῷ ἐκπληρώσεως ὑποχρεώσεως, ἣν ὁ καταβαλὼν ὑπέλαβεν ὑφισταμένην, ἐνῷ πράγματι οὐδεμία ὑποχρέωσις ὑφίστατο. Σημειωτέον ὅτι ἡ ἐκπλήρωσις φυσικῆς ἐνοχῆς δὲν δημιουργεῖ ἀχρεώστητον. Ὑφίστανται τουτέστι περιπτώσεις τινές, καθ' ἃς καίτοι ὑπόχρεως ἐναγώγιμος δὲν ὑπάρχει πρὸς καταβολήν, ἐν τούτοις, ἐὰν τυχόν τις καταβάλῃ φρονῶν ὅτι ἐξεπλήρωσεν ὑποχρέωσίν τινα δικαστικῶς ἐπιδιώξιμον καὶ κατόπιν διαγνώσῃ ὅτι φυσικῶς μόνον ἦτο ὑπόχρεως, δὲν δημιουργεῖται ἀχρεώστητον, δὲν δικαιοῦται τουτέστι ν' ἀναζητήσῃ τὸ καταβληθέν, διότι ναὶ μὲν ἐξεπλήρωσεν ἐνοχὴν μὴ ἀγώγιμον, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἔγκυρον καὶ ἰσχυράν. Οὕτω π. χ. ἐάν τις καταβάλῃ τῷ σωτῆρι τῆς ζωῆς του 100 χιλ. δραχμῶν, ὑπολαμβάνων ἑαυτὸν νομικῶς ὑπόχρεων πρὸς τοῦτο, καὶ κατόπιν πληροφορηθῇ ὅτι οὐδόλως θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξαναγκασθῇ πρὸς παροχὴν τῶν χρημάτων τούτων, δὲν δικαιοῦται νὰ ἀναζητήσῃ τὰ ὅσα τῷ σωτῆρι κατέβαλε, διότι ναὶ μὲν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξαναγκασθῇ πρὸς τοῦτο, ἀλλ' ὤφειλε φυσικῶς ν' ἀμείψῃ τὸν τοσαύτην πολύτιμον αὐτῷ ὑπηρεσίαν παρασχόντα.

β) Ἡ καταβολὴ νὰ ἐγένετο ἐκ πλάνης συγγνωστῆς, τουτέστιν ὁ δίδων νὰ ἐθεώρει ἑαυτὸν πεπλανημένως ὑπόχρεων, τῆς πλάνης του ταύτης δικαιολογουμένης ἐκ τῶν περιστάσεων. Ταῦτα κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην. Ἐν τούτοις συγγραφεῖς τινες ὡς ὁ Wächter, Pand (11 § 219) δέχονται ὅτι ἡ πλάνη δὲν εἶναι στοιχεῖον τῆς ἐννοίας τοῦ ἀχρεωστήτου. Ἡ γνώμη αὕτη ἀντίκειται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὰς σαφεῖς τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου διατάξεις, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸν θεμελιώδη κανόνα τοῦ ἀδικαιολογήτου πλουτισμοῦ, καθ' ὃν ἄδικον εἶναι νὰ πλουτίζῃ τις εἰς βάρος ἑτέρου ἄνευ λόγου τινός, ἐφ' ὅσον δὲν προϋτίθεται δωρεὰ ῥητῶς ἐξαγγελλομένη.

γ) Ὁ λαβὼν νὰ διετέλει ἐν καλῇ πίστει, νὰ ἠγνόει δηλαδή, ὅτι τὸ καταβαλλόμενον δὲν χρεωστεῖται, διότι ἄλλως, γιγνώσκων τοῦτο, κακῶς λαμβάνει, διαπράττων κλοπὴν (L. 18 D. 13, 1, L. 43 pr. L. 81 § 6 in fin. D. 47. 2). Ἐγείρων, ὁ καταβαλὼν τὸ ἀχρεώστητον, ἀγωγὴν κατὰ τοῦ καλῇ τῇ πίστει λαβόντος αἰτεῖται τὴν ἀπόδοσιν τῶν περιελθόντων εἰς τὴν περιουσίαν τοῦ λήπτου πραγμάτων· καὶ ἂν μὲν τὰ πράγματα ὦσιν ἀτομικῶς ὡρισμένα, αἰτοῦνται αὐτούσια, ἀπαλλασσομένου τοῦ ὀφειλέτου ἐὰν καταστραφῶσιν ταῦτα ἐκ τύχης. Ἐὰν δὲ τὰ περιελθόντα ὦσι πράγματα κατὰ γένος ὡρισμένα, ὁ λαβὼν ἐπιστρέφει πράγματα τῆς αὐτῆς ποιότητος καὶ ποσότητος. Εἰ δὲ ἕτερον ἀντικείμενον εἶχεν ἡ παροχή, λ.χ. χρῆσιν πράγματος ἢ παροχὴν ὑπηρεσιῶν, ὁ εἰς ὃν ἐγένετο ἡ τοιαύτη ἀδικαιολόγητος παροχὴ ὑποχρεοῦται ν' ἀποδώσῃ τὸ καθ' ὃ ἐκ τῆς ὑπηρεσίας ἢ τῆς χρήσεως ταύτης κατέστη πλουσιώτερος. Ι. Κ. Π.

ἀχρέωτος,—*η*,—*ο*· δημοτ., ὁ μὴ χρεωμένος, ὁ μὴ ἐπιβεβαρημένος μὲ χρέη: «δὲν ἄφησε τίποτε ἀχρέωτο, καὶ σπίτι καὶ χωράφια ὅλα τὰ χρέωσε»· ἀντίθ. **χρεωμένος**.

ἀχρηματία (ἡ)· ἔλλειψις ἢ σπάνις χρημάτων.—Ἐπίθ. **ἀχρήματος**.

ἀχρησία (ἡ)· τὸ νὰ μένῃ τι ἀχρησιμοποίητον, ἀπουσία χρήσεως.

—*[Νομ.]* Καλεῖται *ἀχρησία* (non usus) ἡ διὰ τῆς ἀποχῆς ἀπὸ ἐνασκήσεως δικαιώματός τινος ἀπόσβεσις αὐτοῦ. [Βλ. λ. παραγραφή.] Ι.Κ.Π.

ἀχρησίμευτος,—*η*,—*ο*· δημοτ., ὁ μὴ χρησιμεύων, ἄχρηστος.

ἀχρησιμοποίητος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ χρησιμοποιούμενος, ἢ ὁ μὴ χρησιμοποιηθείς, ὁ ἀνέπαφος.

ἀχρήστευσις (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἀχρηστεύω*· ἄλλως **ἀχρήστωσις** (βλ. λ.).

ἀχρηστεύω· κάμνω τι ἄχρηστον· ἀπορρίπτω τι ἢ θέτω κατὰ μέρος ὡς ἄχρηστον.

ἀχρηστία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἄχρηστος, περιττός || τὸ νὰ μένῃ τι ἀχρησιμοποίητον, ἀνεφάρμοστος: «ἡ διάταξις αὕτη περιέπεσεν εἰς ἀχρηστίαν».

ἄχρηστος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ χρησιμοποιούμενος, περιττός, ἀνωφελής || ἀνάξιος, οὐτιδανός, χυδαῖος: «ἄχρηστος ἄνθρωπος, τίποτε δὲν ἀξίζει».

—**ἄχρηστα ὄργανα** *[Φυσιολογ.]*. Καλοῦνται ἄχρηστα ὄργανα ἐκεῖνα ἅτινα πρὸ μυριάδων ἐτῶν ἐν τῷ ὀργανισμῷ τοῦ ἀνθρώπου ἐπετέλουν φυσιολογικήν τινα λειτουργίαν, κατὰ τὰς μετέπειτα ὅμως γενεάς, ἕνεκα τῆς προσαρμογῆς τοῦ σώματος πρὸς νέους ὅρους τῆς ζωῆς, ἠτρόφησαν, διότι ἔπαυσαν νὰ λειτουργῶσι, καὶ ἐγένοντο ἄχρηστα. Εἰς τὰ

Digitized by Google

ἄχρηστα ὄργανα καταλέγονται οἱ *μύες τοῦ ὠτός*, διότι ὁ ἄνθρωπος λόγῳ τῆς μεγάλης εὐκινησίας τῆς κεφαλῆς δὲν ἔχει ἀνάγκην τῶν μυῶν τῶν ὤτων· ἡ *σκωληκοειδὴς ἀπόφυσις* τοῦ τυφλοῦ ἐντέρου· τὸ *κυνάριον*, ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, ὅπερ εἶναι λείψανον μονοφυοῦς ὀφθαλμοῦ τῶν κατωτέρων ζῴων· τὸ *Ἰακσώνιον* ὄργανον τοῦ αἰσθητηρίου τῆς ὀσφρήσεως· ἡ *μηνοειδὴς πτυχή*, ἥτις ὑπάρχει κατὰ τὸν ἔσω κανθὸν καὶ ἔξωθεν τῆς ἐγκανθίδος, ἀντιστοιχεῖ δὲ αὐτὴ πρὸς τὸ τρίτον βλέφαρον τῶν πτηνῶν· αἱ *τρίχες*· ὁ τελευταῖος γόμφιος ὀδούς, ὁ *σωφρονιστὴρ* καλούμενος. Ι. ΜΕΝΕΓΑΚΙΣ

ἀχρηστῶ (— *όω*)· καθιστῶ τινα ἄχρηστον, ἀχρηστεύω.

ἀχρήστωσις (ἡ)· (ταυτόσημον πρὸς τὸ *ἀχρήστευσις*)· τὸ ποιεῖν τι ἄχρηστον· || τὸ νὰ γίνεταί τι ἄχρηστον.

— *[Στρατ. Τηλεγρ.]* Καλεῖται *ἀχρήστωσις* τηλεφωνικῆς ἢ τηλεγραφικῆς γραμμῆς, ἢ σταθμοῦ τινος ὀπτικοῦ ἢ ἀσυρμάτου, ἡ καταστροφὴ αὐτῶν, ὥστε νὰ μὴ δύναται ὁ ἀντίπαλος νὰ τὰς χρησιμοποιήσῃ ἢ τὰς ἐπισκευάσῃ εὐχερῶς. Ἡ ἀχρήστωσις τηλεφωνικῶν ἢ τηλεγραφικῶν δικτύων συνίσταται κατὰ πρῶτον μὲν εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν γραμμῶν, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν τηλεφωνικῶν ἢ τηλεγραφικῶν κέντρων. Ἡ καταστροφὴ τῶν γραμμῶν συνίσταται εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν ἀγωγῶν κατὰ πρῶτον καὶ τῶν ὑποστηριγμάτων κατὰ δεύτερον λόγον. Ἡ καταστροφὴ τῶν ὑποστηριγμάτων οὐδέποτε δέον νὰ ἀμελῆται, διότι ἡ ἐγκατάλειψις αὐτῶν εἰς τὸν ἀντίπαλον θὰ διευκολύνῃ τοῦτον κατὰ πολὺ εἰς τὴν ταχεῖαν ἀποκατάστασιν τῶν γραμμῶν· πρέπει, ἐφ' ὅσον ὁ χρόνος τὸ ἐπιτρέπῃ, νὰ εἶναι συστηματικὴ καὶ καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς γραμμῆς. Ἡ καταστροφὴ τῶν ὑποστηριγμάτων ἐπιτυγχάνεται εἴτε διὰ πελέκεων εἴτε δι' ἐκρηκτικῶν ὑλῶν.

Μεγάλη προσοχὴ δέον νὰ ἀποδίδηται ἐπίσης εἰς τὴν ἀχρήστωσιν τῶν τηλεφωνικῶν κέντρων. Ἰδίως νὰ καίωνται τὰ ἀρχεῖα τοῦ κέντρου, ὁσάκις ὁ χρόνος δὲν ἐπιτρέπει τὴν μεταφοράν των καὶ νὰ καταστρέφωνται οἱ τηλεφωνικοὶ πίνακες.

Ἡ ἀχρήστωσις ὀπτικοῦ τινος σταθμοῦ εἶναι εὐχερεστάτη καὶ δὲν ἀπαιτεῖ χρόνον, καθόσον ἀρκεῖ νὰ καταστραφῶσιν οἱ φακοὶ τῶν μηχανημάτων. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀχρήστωσιν σταθμοῦ τινος ἀσυρμάτου, καὶ αὐτὴ εἶναι εὐχερής, καθόσον ἀρκεῖ νὰ καταστραφῶσι τὰ κυκλώματα τοῦ πομποῦ καὶ τοῦ δέκτου, ὡς καὶ ἡ ἠλεκτροπαραγωγὸς ὁμάς. Ὁσάκις ὁ χρόνος ἐπείγει, ὡς ταχίστη μέθοδος καταστροφῆς ἑνὸς σταθμοῦ ἀσυρμάτου ἐνδείκνυται ἡ ἐπάλειψις αὐτοῦ διὰ βενζίνης, ἣν πάντοτε διαθέτει διὰ τὴν λειτουργίαν του, καὶ ἡ καῦσις τοῦ σταθμοῦ. Ὡσαύτως ἐκ τῶν πρώτων δέον νὰ καταστρέφηται ἡ κλεὶς ἣν χρησιμοποιεῖ διὰ κρυπτογράφησιν ὁ σταθμὸς καὶ τὰ ἀρχεῖα αὐτοῦ. Π. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Ὀχυρωτ.]*· βλ. λ. ὀχύρωσις καὶ ὀργάνωσις *ἀμυντική*.

—*[Στρατ. Μεταφ.]*· βλ. λ. **συγκοινωνίαι** *στρατιωτικαί*.

ἄχρι (καὶ πρὸ φωνήεντ. *ἄχρις*)· πρόθ. καταχρ. συντασσομένη μετὰ γενικῆς· μέχρι, ἕως: «ἄχρι τοῦ σημείου τούτου», «ἄχρις ὥρας».

Ἀχριὰν-Δουνὰρ *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ἀγριάνη* τῆς κοινότητος Λαβάρων τῆς ἐπαρχίας Διδυμοτείχου τοῦ νομοῦ Ἕβρου τῆς Θράκης.

Ἀχριανὴ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ὑρκανίας (*Πολ.* 10, 31).

Ἀχρὶς (καὶ κοινῶς **Ὀχρὶς** καὶ **Ὀχρίδα**) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μακεδονίας, ἐπὶ τουρκοκρατίας ἕδρα μουτεσαρίφου, ἀνήκουσα ἤδη, ἀπὸ τοῦ πολέμου τοῦ 1912, εἰς τοὺς Σέρβους καὶ κειμένη παρὰ τὴν ὁμώνυμον λίμνην καὶ πλησίον τῆς θέσεως, ἐν ᾗ ἔκειτο ἄλλοτε ἡ ἀρχαία ὀχυρὰ πόλις τῶν Δεσσαρατῶν Ἰλλυριῶν *Λυχνιδός*.

Ἡ Ἀχρὶς κατοικεῖται σήμερον ὑπὸ 9,609 κατοίκων Σέρβων, Ἑλλήνων, Βουλγάρων, Ἀλβανῶν καὶ τινων Ἑβραίων καὶ ἔχει δύο περικαλλεστάτους ἀρχαίους ναούς, τὸν καθεδρικὸν τοῦ ἁγίου Κλήμεντος καὶ τὸν «κάτω ναὸν» τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὃν ἔκτισεν ὁ ὑπὸ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου προβληθεὶς ἀρχιεπίσκοπος Λέων, πρότερον μέγας χαρτοφύλαξ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἁγίας Σοφίας.

— *[Ἱστορ.]* Ἡ Ἀχρὶς καὶ ἡ ἀρχιεπισκοπὴ αὐτῆς μέχρι τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ὑπῆρξε κέντρον ἐκκλησιαστικὸν αὐτοτελές, χαίρουσα πολλῶν ἐκκλησιαστικῶν προνομίων καὶ ἔχουσα μεγάλην ἐκκλησιαστικὴν περιφέρειαν. Ὁ Ἰουστινιανὸς Α' ἀνοικοδομήσας τὸ ἐν Δαρδανίᾳ χωρίον τῆς γεννήσεώς του *Βεδεριάναν*, ἢ κατὰ τὸν ἱστοριογράφον Προκόπιον *Ταυρήσιον*, καὶ περιβαλὼν αὐτὸ διὰ τείχους καὶ τεσσάρων πύργων ἐν ἑκάστῃ τῶν γωνιῶν αὐτοῦ, ἐξ οὗ καὶ *Τετραπύργιον* ὠνόμασεν, ἔκτισε πλησίον αὐτῆς τὴν πόλιν *Ἰουστινιανὴν Πρώτην*, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν *Δευτέραν Ἰουστινιανήν*, ἥτις εἶναι ἡ πάλαι *Οὐλπιανή*, νῦν δὲ *Κιουστενδήλ*, καὶ διέταξε διὰ τῆς ρλα' νεαρᾶς του, ἵνα ὁ ἀρχιερεὺς αὐτῆς θεωρῆται αὐτοκέφαλος, τρίτος κατὰ τιμήν, μετὰ τὸν πάπαν καὶ πατριάρχην, ἔχων τὸ δικαίωμα νὰ χειροτονῇ ἐπισκόπους, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ χρίῃ βασιλεῖς, καὶ δικαιοδοσίαν ἐπὶ τῆς ἐντὸς τοῦ Ἴστρου Δακίας, τῆς Τριβαλλίδος, Ἄνω Μυσίας (Σερβίας) Δαρδανίας καὶ Πανονίας. Τὸ κῦρος καὶ αὐτὴ ἡ ὕπαρξις τῆς πρὸς τὸν δῆθεν Κατολιανὸν τῆς Πρώτης Ἰουστινιανῆς νεαρᾶς ταύτης ἠμφεσβητήθη ἀνέκαθεν ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ὁπωσδήποτε δὲ οὐδέποτε ἔτυχε τῆς ἀναγραφομένης ἐν αὐτῇ τιμῆς ὁ τῆς Πρώτης Ἰουστινιανῆς, ἧς ἡ ἀκριβὴς θέσις ἀγνοεῖται καὶ ἧς ἡ ἀρχιεπισκοπὴ μετεφέρθη εἰς τὴν Ἀχρίδα, τὴν πάλαι Λυχνιδόν. Τὸ δὲ λεχθὲν ὅτι αὐτὴ ἡ Ἀχρὶς ἦτο ἡ Πρώτη Ἰουστινιανὴ καὶ πατρὶς τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶναι πλάσμα ἱστορικὸν τοῦ ΙΒ' καὶ ΙΓ' αἰῶνος ὑποστηριχθὲν ὑπὸ τῶν Σλαύων, οἵτινες ἤθελον Βούλγαρον τὸν Ἰουστινιανόν.

Μετὰ τὸν ἐκχριστιανισμὸν τῶν Βουλγάρων καὶ τὴν ἐπικράτησιν αὐτῶν εἰς τὰς ἐντεῦθεν τοῦ Αἵμου χώρας, ἰδίως μετὰ τὴν μεταφορὰν τῆς πρωτευούσης τοῦ Βουλγαρικοῦ κράτους εἰς τὴν Ἀχρίδα ὑπὸ τοῦ Τσάρου Συμεών, υἱοῦ τοῦ Βογόριδος (895—927) ἡ πόλις αὐτὴ κατέστη κέντρον βουλγαρικῆς ἐκκλησίας, ὁ δὲ ἀρχιεπίσκοπος Ἀχριδῶν ἔλαβε καὶ τὸν τίτλον «πάσης Βουλγαρίας». Τὰ ὅρια τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης οὐδέποτε ἦσαν σταθερά, διότι ἐξετείνοντο ἢ περιεστέλλοντο ἐφ' ὅσον ἐξηπλοῦτο ἢ περιεστέλλετο καὶ ἡ κυριαρχία τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους ἐπὶ Μακεδονικῶν ἢ Ἠπειρωτικῶν ἐπαρχιῶν.

Ὅταν ὁ Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος εἰσῆλθε νικητὴς εἰς τὴν Ἀχρίδα καὶ κατέλυσε τὸ πρῶτον βουλγαρικὸν βασίλειον, μετῴκισε τοὺς ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ Βουλγάρους εἰς τὴν πέραν τοῦ Αἵμου χώραν, διετήρησεν ὅμως τὴν ἀρχιεπισκοπὴν τῆς Ἀχρίδος καὶ τὸν τίτλον τοῦ ἀρχιεπισκόπου αὐτῆς ὡς «Ἀχριδῶν καὶ Βουλγαρίας» (*Γρηγορᾶς* βιβλ. Β' παρ. β') καὶ θέλων νὰ δώσῃ αὐτῇ τὴν ἀρχαίαν λάμψιν, ὑπήγαγεν εἰς αὐτὴν πολλὰς πόλεις τῆς Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου καὶ δύο ἐκ τῆς Θεσσαλίας (Σταγῶν καὶ Πέτρας), χωρὶς νὰ κατοικοῦνται αὗται ὑπὸ Βουλγάρων. Ἡ ἀρχιεπισκοπὴ αὐτὴ ἔμεινεν ἔκτοτε καθαρῶς ἑλληνική, καίτοι καὶ πρὸ τούτου καὶ ἐπὶ βουλγαροκρατίας ἀκόμη οἱ ἀρχιεπίσκοποι Ἀχρίδος ἦσαν οἱ πλεῖστοι Ἕλληνες, ὡς ὁ Μεθόδιος, ὁ ἕτερος τῶν δύο Θεσσαλονικέων καὶ παρὰ Σλαύοις ἰσαποστόλων θεωρουμένων μοναχῶν ἀδελφῶν, καὶ ὁ τούτου μαθητὴς Κλήμης καὶ ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος, ὁ βιογραφήσας τὸν Κλήμεντα καὶ ὁ Ναούμ, οὗ ἐπώνυμος ἡ παρὰ τὴν Λυχνιδὸν ἐν Ἀχρίδι ἔτι καὶ νῦν σῳζομένη περιλάλητος μονή.

Ἀπὸ τοῦ 1030 μέχρι τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος σειρὰ Ἑλλήνων ἀρχιεπισκόπων ἐκλέϊσε τὸν θρόνον τοῦτον, ἐν οἷς καὶ συγγενεῖς τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας, ὡς ὁ Ἰωάννης ὁ Κομνηνός, Ἀδριανὸς ἐν κοσμικοῖς, ἀνεψιὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου, ἀπὸ ταύτης δὲ μέχρι τῆς καταργήσεως τῆς αὐτοκεφάλου ἀρχιεπισκοπῆς ἀναφέρεται ἑτέρα σειρά, ἐν οἷς καί τινες πρῴην πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως, ὡς Μᾶρκος ὁ Ξυλοκαράβης τῷ 1467. Ἐπὶ τοῦ Σέρβου ἡγεμόνος Νεμανία ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχριδῶν ἐδιχοτομήθη τῇ αἰτήσει αὐτοῦ, ὑποβληθείσῃ τῷ συγγενεῖ του αὐτοκράτορι Θεοδώρῳ Λασκάρει, διὰ τῆς ἱδρύσεως αὐτονόμου ἀρχιεπισκοπῆς Πεκίου (τουρκιστὶ Ἰππὲκ) ἐν Σερβίᾳ, ἐπὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Μανουήλ, ἑδρεύοντος τότε ἐν Νικαίᾳ, λόγῳ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει λατινοκρατίας. Καὶ διεμαρτυρήθη μὲν κατὰ τῆς διχοτομήσεως ταύτης ὁ τότε ἀρχιεπίσκοπος Ἀχριδῶν, ὁ πολὺς Δημήτριος Χωματηνός, Ἕλλην καὶ οὗτος τὴν καταγωγὴν (1216—1233), γνωστὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κανονικοῦ δικαίου, ἀλλ' ἡ διαμαρτυρία αὐτοῦ δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψει. Τοὐναντίον ἡ ἀρχιεπισκοπὴ αὕτη ἀνεκηρύχθη κατόπιν, τῷ 1340, ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Σέρβων Δουσὰν καὶ Πατριαρχεῖον μὴ ἀναγνωρισθὲν ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Ἀμφοτέρας τὰς ἀρχιεπισκοπὰς ταύτας κατήργησεν ὁριστικῶς τῷ 1737 ὁ Οἰκουμενικὸς πατριάρχης Σαμουὴλ ὁ Χεντζερῆς, ὁ ἀπὸ Δέρκων, ἡ δὲ κατάργησις αὐτῶν ἦτο κανονική, διότι τὸ αὐτοκέφαλον αὐτῶν δὲν προήρχετο ἐξ ἀποφάσεων συνόδων οἰκουμενικῶν, ἡ δὲ Μεγάλη Ἐκκλησία ἠμφεσβήτησε πάντοτε, ὡς εἴπομεν, καὶ αὐτὸ τὸ περὶ Ἀχριδῶν φερόμενον ψευδοϊουστινιάνειον χρυσόβουλλον, τὸ ὁποῖον, ὡς φαίνεται, ἐχαλκεύθη μετὰ τὴν μεταφορὰν τῆς ἕδρας τῆς βουλγαρικῆς ἐκκλησίας εἰς Ἀχρίδα, ἥτις ἄλλως τε ἐπ' ὀλίγον ἐχρημάτισεν ἕδρα τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους, κυριευθεῖσα ἀλλεπαλλήλως ὑπὸ τοῦ Βασιλείου τοῦ Β' τοῦ Βουλγαροκτόνου, τῷ 1210 ὑπὸ τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου Θεοδώρου, τῷ 1337 ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Σερβίας Στεφάνου Δουσὰν καὶ τῷ 1382 ὑπὸ τῶν Ὀσμανιδῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Περὶ ἀρχιεπ. Ἀχριδῶν τόμ. Γ' *συλλογῆς Πατριαρχικῶν Γραμμάτων* σ. 940 καὶ ἑξῆς.—*Ἐκκλ. Ἀλήθεια*, τόμ. Γ'.—*Νικηφόρου Καλλίστου τοῦ Ξανθοπούλου*, βίος τοῦ ἐν Ἁγίοις Κλήμεντος. Βιέννη 1802.—*Gelzer*, Der Patriarchat von Achrida. Λειψίᾳ 1902 (ὅπου τὰ παραπεποιημένα περὶ Α' Ἰουστινιανῆς ἔγγραφα).— Τὰ κατὰ τὰς ἀρχιεπισκοπὰς Ἀχρίδος καὶ Πεκίου ὑπὸ *ἀνωνύμου* ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1869.—*Tirecek*, Gesch. der Bulgarem σ. 368.—*Δ. Σπηλιωτοπούλου*, «Τὰ κράτη τοῦ Αἵμου. Ἱστορία τῆς Σερβίας κλπ.» 1912 σ. 50. Α. Θ. ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

— **Ἀχρίδος** *λίμνη* *[Γεωγρ.]*. Ἡ μετὰ τὴν Πρέσπαν μεγίστη λίμνη τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου, καλουμένη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων *Λυχνῖτις* ἢ *Λυχνιδός*. Ἐκτείνεται ἐν ὑψηλῷ λεκανοπεδίῳ τῆς Μακεδονικῆς Ἰλλυρίας, τὸ ὁποῖον περιβάλλεται ἐξ Α. καὶ Δ. ὑπὸ ὑψηλῶν ὀρέων, μόνον δὲ πρὸς Ν. ὁρίζεται δι' ὑψωμάτων 200—300 μ. ἀπὸ τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Κοριτσᾶς. Ἡ λίμνη καταλαμβάνει ἐπιφάνειαν 277 τετρ. χιλιομ. καὶ ἔχει μέγιστον βάθος 286 μ. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς ἔχει ὕψος 687 μ. ὑπὸ τὴν θάλασσαν, φαίνεται δ' ὅτι δέχεται ὑπογείως ὕδατα τῆς ὑψηλότερον κειμένης λίμνης τῆς Πρέσπας, ὡς δεικνύουν αἱ παρὰ τὴν μονὴν τοῦ Ὁσίου Ναοὺμ (ΝΑ.) ἄφθονοι πηγαί. Τὸ ὕδωρ τῆς λίμνης ἐξερχόμενον πρὸς Β. διὰ χαράδρας σχηματίζει τὸν ποταμὸν *Δρῖνον* ἢ *Δρείλωνα* παρὰ τὴν ἀλβανικὴν κώμην Στρούγα. Εἶναι δὲ τὰ ὕδατα τῆς λίμνης διαυγέστατα καὶ περιέχουν πολλοὺς καὶ εὐγεύστους ἰχθῦς, ἰδίως εἴδους πέστροφας, οἱ ὁποῖοι, ἁλιευόμενοι δι' ἰδιορρύθμων ἀκατίων, μεταφέρονται καὶ εἰς τὴν Κοριτσᾶν. Διὰ τῆς λίμνης διέρχονται σήμερον τὰ πολιτικὰ σύνορα τῆς Νοτιοσλαυΐας καὶ τῆς Ἀλβανίας. Τὰ 5/7 τῆς παραλιμνίου ὄχθης ἀνήκουν εἰς τὴν πρώτην, τὰ δὲ 2/7 (ΝΔ.) εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Ἡ διαίρεσις αὕτη εἶναι ὁ λόγος δι' ὃν ἐλλείπει ἡ διὰ τῆς λίμνης συγκοινωνία τῶν ἀπέναντι αὐτῆς ἀκτῶν.

Ἡ λίμνη φημίζεται διὰ τὰς φυσικὰς αὐτῆς καλλονὰς καὶ τὰ διαυγέστατα ὕδατα, θεωρουμένη ὑπὸ τοῦ περιηγητοῦ Ami Boué ἀνωτέρα καὶ αὐτῆς τῆς ἑλβετικῆς Γενεύης. Ι. Σ. Σ.

ἄχριστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ κεχρισμένος, ἀνεπιχριστος· || ὁ μὴ λαβὼν χρῖσμα, ἐπίσημον ἀναγνώρισιν.

ἄχροια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι ἄχρουν· || ἔλλειψις ζωηροῦ χρώματος, ὠχρότης.

— *[Φυτοπαθ.]* Καλεῖται οὕτω ἡ νοσηρὰ κατάστασις τῶν φυτῶν, ἥτις ἐκδηλοῦται διὰ μερικοῦ ἢ γενικοῦ ἀποχρωματισμοῦ τοῦ πρασίνου χρώματός των. Τὰ προσβληθέντα ὑπὸ ἀχροίας φυτὰ γίνονται ὑπόλευκα ἢ κίτρινα, ἐπιμηκύνουσι δυσαναλόγως τοὺς κλάδους των, καταπαύει ἡ αὔξησις τῶν φύλλων καὶ οἱ ἱστοὶ γίνονται ὑδαρέστεροι καὶ ἀτονοῦσιν. Εἰς τὰ κύτταρα τῶν ὑπὸ τῆς νόσου ταύτης προσβληθέντων ὀργάνων, τὰ πρωτοπλασματικὰ σωμάτια, ἅτινα, ἐν φυσιολογικῇ καταστάσει, ἐνέχουσι *χλωροφυλλοκόκκους*, εἶναι τελείως ἀποχρωματισμένα ἢ περιβάλλονται ὑπὸ λεπτοτάτης ὠχροκιτρίνης οὐσίας, *ξανθοφύλλης* καλουμένης. Ἡ ἄχροια προέρχεται κυρίως ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἐπαρκοῦς φωτός· ἐπίσης καὶ ὁ ἀτελὴς ἀερισμός, ἡ ξηρασία καὶ ἡ ὑπερβολικὴ ὑγρασία ἐπιφέρουσιν ἄχροιαν, ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα ταύτης δὲν εἶναι τόσον ἔντονα ὅσον τὰ ἐκ τῆς ἐλλείψεως τοῦ ἐπαρκοῦς φωτὸς προερχόμενα. Δ. Ν. Π.

ἀχροΐτης (ὁ) (Achroit) *[Ὀρυκτολ.]*. Παραλλαγὴ τοῦ ὀρυκτοῦ *τουρμαλίνου*, ἄχρους ἢ χρωματισμένη ἀσθενῶς, ὠχροκιτρινωπὴ ἢ πρασινωπή. Εὑρίσκεται ἐν τῇ νήσῳ Ἔλβᾳ. Γ. Κ. Γ.

ἀχρόνιστος, —*η*, —*ο*, καὶ ***ἀχρόνιαστος***, ἰδιωμ. ***ἀχρόνιαγος***· αὐτὸς ποὺ δὲν *ἐχρόνισε* (ἢ *ἐχρόνιασε*), ὁ μὴ συμπληρώσας ἔτος· || ἐκφέρεται καὶ ἀρατικῶς: «τί ζημιὰ μοὔκαμε τ' ἀχρόνιαγο», δηλ. ποῦ νὰ μὴ προφθάσῃ νὰ ζήσῃ ἕνα χρόνο.

ἀχρονολόγητος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ χρονολογημένος, ὁ μὴ φέρων χρονολογίαν.

ἄχρονος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ ἔχων χρόνον, ὁ μὴ ὑπάρχων ἐν ὁρίοις χρονικοῖς, ἄπειρος, αἰώνιος· || (μουσ.), ὁ μὴ ἔχων κανονικὸν χρόνον.

ἀχροοδεξτρῖναι *[Χημ.]*· βλ. δεξτρῖναι.

Ἀχρούα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν τῇ Εὐδαίμονι Ἀραβίᾳ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (*Πτολ.* 6, 7,28).

ἄχρους (ὁ, ἡ), —*ουν* (τό)· ὁ μὴ ἔχων χρῶμα, «τὸ ὕδωρ εἶναι ἄχρουν»· || παραθετ. *ἀχροώτερος*,—*ατος*· || ὁ μὴ ἔχων ζωηρὸν χρῶμα καὶ εἰδικώτερον ὁ ὑπόλευκος, ὁ κιτρινωπός· || μεταφ., ὁ μὴ ἀνήκων εἰς πολιτικὸν κόμμα: «ἄχρουν ὑπουργεῖον», κυβέρνησις μὴ προερχομένη ἐξ ὡρισμένου κόμματος.

ἀχρύσωτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ χρυσωμένος, ὁ μὴ διὰ χρυσοῦ κεκοσμημένος ἢ ἐπενδεδυμένος: «ἀχρύσωτη εἰκόνα».

ἀχρωματικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀπηλλαγμένος τοῦ μειονεκτήματος τῆς *χρωματικῆς ἐκτροπῆς*: «ἀχρωματικὸς φακὸς (βλ. **ἀχρωματισμός**).

ἀχρωματίνη (ἡ) *[Βοταν.]*. Ἡ οὐσία τοῦ πυρῆνος τοῦ κυττάρου, ἡ ὁποία δὲν χρωματίζεται

Digitized by Google

διὰ χρωστικῶν οὐσιῶν. Ὀνομάζεται καὶ *λινίνη* (βλ κύτταρον, πυρήν, πυρηνοτομία). ΘΡ. ΒΛΗΣΙΔΗΣ

ἀχρωματισμὸς (ὁ) *[Φυσ.]*. Ἐὰν διὰ φακοῦ συνήθους διαβιβάσωμεν δέσμην ἀκτίνων λευκοῦ φωτός, παραλλήλων τῷ κυρίῳ ἄξονι, παρατηροῦμεν, ὡς ἐν τῷ σχ. 1 δεικνύεται, ὅτι ἡ ἑστία τῶν ἰωδῶν ἀκτίνων δὲν συμπίμπτει πρὸς τὴν ἑστίαν τῶν ἐρυθρῶν, ἀλλὰ λόγῳ τῆς διαφόρου θλαστικότητος τῶν ἰωδῶν καὶ ἐρυθρῶν ἀκτίνων, ἡ ἑστία τῶν ἰωδῶν ἀκτίνων κεῖται πλησιέστερον πρὸς τὸν φακὸν ἢ ἡ ἑστία τῶν ἐρυθρῶν. Τὸ φαινόμενον καλεῖται *ἐκτροπὴ ἐκ διασκεδασμοῦ* ἢ *χρωματικὴ ἐκτροπή*· συνεπείᾳ δὲ τοῦ ἀνωτέρω φαινομένου οἱ συνήθεις φακοὶ παρέχουσιν εἴδωλα κεχρωσμένα καὶ ἑπομένως ἀσαφῆ. Ἡ διόρθωσις τοῦ ἀνωτέρω μειονεκτήματος τῶν φακῶν καλεῖται *ἀχρωματισμός*, οἱ δὲ φακοί, οἵτινες ἔχουσι κατασκευασθῆ οὕτως, ὥστε νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένοι τῆς χρωματικῆς ἐκτροπῆς, καλοῦνται *ἀχρωματικοὶ* καὶ *ἀποχρωματικοὶ φακοί*. Τ' ἀνωτέρω λεχθέντα διὰ τοὺς φακοὺς ἰσχύουσι καὶ διὰ τὰ πρίσματα, ἅτινα, ὡς γνωστόν, προκαλοῦσι ταυτοχρόνως τὸν διασκεδασμὸν καὶ τὴν ἐκτροπὴν φωτεινῆς δέσμης. Δυνάμεθα ὅμως νὰ ἐπιτύχωμεν ὥστε τὸ πρῖσμα νὰ προκαλῇ μὲν ἐκτροπήν, οὐχὶ ὅμως καὶ διασκεδασμόν, ὅτε καὶ τὸ πρῖσμα καλεῖται *ἀχρωματικόν*.

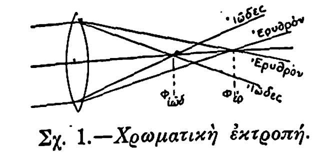

Σχ. 1.—*Χρωματικὴ ἐκτροπή.*

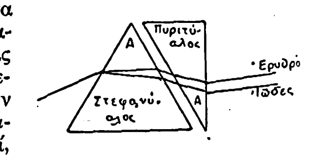

Σχ. 2.—*Ἀχρωματικὸν πρῖσμα.*

Γενικῶς *ἀχρωματικὸν πρῖσμα* ἀποτελεῖται ἐκ συνδυασμοῦ δύο πρισμάτων διαφόρου οὐσίας, διατασσομένων ὡς δεικνύεται ἐν σχ. 2 καὶ ἅτινα δέον νὰ παρουσιάζωσι καταλλήλους διαθλαστικὰς γωνίας.

Ὅπως ἐπιτύχωμεν τὸν ἀχρωματισμόν, δέον ἡ διαθλαστικὴ γωνία τοῦ δευτέρου πρίσματος νὰ ἔχῃ τοιαύτην τομὴν ἐν σχέσει πρὸς τὴν τοῦ πρώτου, ὥστε αἱ ἀναδυόμεναι ἀκτῖνες ἐκ τοῦ δευτέρου πρίσματος νὰ εἶναι παράλληλοι, ὅτε ἡ ἐπὶ τοῦ πρώτου πρίσματος προσπίπτουσα δέσμη λευκοῦ φωτὸς ἐξέρχεται ἐκ τοῦ δευτέρου πρίσματος ἐπίσης ὡς δέσμη λευκοῦ φωτός, ὑφίσταται δὲ μόνον ἐκτροπήν.

Συνθήκη ἀχρωματισμοῦ πρισμάτων. Θεωρήσωμεν πρῖσμά τι ἐκ στεφανυάλου καὶ πυριτυάλου, ἔστω δὲ Α ἡ διαθλαστικὴ γωνία τοῦ πρώτου καὶ Α′ ἡ τοῦ δευτέρου. Ἔστω πρὸς τούτοις $ν_ε$ ὁ δείκτης διαθλάσεως τοῦ ἐρυθροῦ διὰ τὴν στεφανύαλον καὶ $μ_ε$ διὰ τὴν πυριτύαλον.

Αἱ γωνίαι ἐκτροπῆς ὡς πρὸς τὸ ἐρυθρὸν δι' ἑκάτερον τῶν πρισμάτων εἶναι:

$$δ=(ν_ε-1).Α$$
$$δ'=(μ_ε-1).\ Α'$$

Ἡ συνολικὴ δ' ἐκτροπή, ἣν προκαλεῖ τὸ σύστημα τῶν δύο πρισμάτων, εἶναι:

$$Ε=δ-δ'=(ν_ε-1)\ Α-(μ_ε-1).\ Α' \quad (α)$$

Διὰ τὴν ἰώδη ἀκτινοβολίαν οἱ δεῖκται διαθλάσεως διὰ τὴν στεφανύαλον καὶ πυριτύαλον θὰ εἶναι $ν_ι=ν_ε+Δν$ καὶ $μ_ι=μ_ε+Δμ$ καὶ κατ' ἀνάλογον τρόπον εὑρίσκομεν ὅτι

$$Ε+ΔΕ=(ν_ε+Δν-1)\ Α-(μ_ε+Δμ-1).\ Α' \quad (β)$$

Ἐκ τῶν ἰσοτήτων (α) καὶ (β) προκύπτει:

$$ΔΕ=ΔνΑ-ΔμΑ'$$

Ἐπειδὴ δὲ διὰ νὰ ὑφίσταιαι ἀχρωματισμὸς δέον ΔΕ=0, συνάγομεν:

$$\frac{Α}{Α'}=\frac{Δμ}{Δν}=\frac{μ_ι-μ_ε}{ν_ι-ν_ε}$$

Ἡ ἀνωτέρω ἐξίσωσις παριστᾷ τὴν *συνθήκην ἀχρωματισμοῦ* τῶν πρισμάτων. Οὕτω, ἐὰν ἔχωμεν πρῖσμα στεφανυάλου, δι' ὅπερ $Α=20^ο$, ὁ ἀχρωματισμὸς ἐπιτυγχάνεται διὰ συνδυασμοῦ τούτου πρὸς πρῖσμα πυριτυάλου, δι' ὅπερ $Α'=9^ο\ 30'$.

Ἀχρωματικὸς φακός. Ὁ ἀχρωματισμὸς τῶν φακῶν ἐπιτυγχάνεται διὰ συνδυασμοῦ συγκλίνοντος φακοῦ πρὸς ἀποκλίνοντα ἑτέρας οὐσίας καὶ καταλλήλου καμπυλότητος. Οὕτω φακος συγκλίνων στεφανυάλου καθίσταται ἀχρωματικὸς διὰ συνδυασμοῦ πρὸ φακὸν ἀποκλίνοντα πυριτυάλου καταλλήλου ἀκτῖνος καμπυλότητος (σχ. 3).

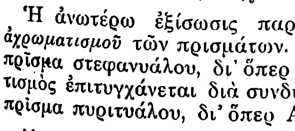

Σχ. 3.—*Ἀχρωματικὸς φακός.*

Ὅπως εὕρωμεν τὴν συνθήκην ἀχρωματισμοῦ τῶν φακῶν, καλέσωμεν $ρ_1$ $ρ_2$ φ τὰς ἀκτῖνας καμπυλότητος καὶ τὴν ἑστιακὴν ἀπόστασιν τοῦ συγκλίνοντος φακοῦ στεφανυάλου καὶ $ρ_3$ $ρ_4$ $φ_1$ τ' ἀντίστοιχα μεγέθη τοῦ ἀποκλίνοντος φακοῦ πυριτυάλου. Ὅπως ὑφίσταται ἀχρωματισμὸς διὰ δύο ἁπλᾶς ἀκτινοβολίας, π.χ. κιτρίνου καὶ κυανοῦ, δέον τὰ ἑστιακὰ ἐπίπεδα διὰ τὰς ἄνω ἀκτινοβολίας νὰ συμπίπτωσι. Ὅθεν ἐὰν Φ ἡ ἑστιακὴ ἀπόστασις τοῦ συστήματος δέον ἡ ἰσχύς:

$$\frac{1}{Φ}=\frac{1}{φ}+\frac{1}{φ_1}$$

τοῦ συστήματος τῶν δύο φακῶν νὰ ἔχῃ τὴν αὐτὴν τιμὴν καὶ διὰ τὰς δύο ἀκτινοβολίας. Καλέσωμεν διὰ ν καὶ ν+Δν τοὺς δείκτας διαθλάσεως κιτρίνου καὶ κυανοῦ διὰ τὴν στεφανύαλον καὶ μ μ+Δμ τ' ἀντίστοιχα μεγέθη διὰ τὴν πυριτύαλον. Δι' ἐφαρμογῆς τοῦ τύπου τῶν φακῶν διὰ τὴν ἀκτινοβολίαν τοῦ κιτρίνου ἔχομεν:

$$\frac{1}{Φ}=(ν-1)\left(\frac{1}{ρ_1}+\frac{1}{ρ_2}\right)+(μ-1)\left(\frac{1}{ρ_3}+\frac{1}{ρ_4}\right)$$

Ὁμοίως διὰ τὴν ἀκτινοβολίαν τοῦ κυανοῦ εἶναι:

$$\frac{1}{Φ}=(ν+Δν-1)\left(\frac{1}{ρ_1}+\frac{1}{ρ_2}\right)+(μ+Δμ-1)\left(\frac{1}{ρ_3}+\frac{1}{ρ_4}\right)$$

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει εὐκόλως:

$$Δν\left(\frac{1}{ρ_1}+\frac{1}{ρ_2}\right)+Δμ\left(\frac{1}{ρ_3}+\frac{1}{ρ_4}\right)=0$$

καὶ δεδομένου ὅτι:

$$\frac{1}{ρ_1}+\frac{1}{ρ_2}=\frac{1}{φ\ (ν-1)}$$
$$\frac{1}{ρ_3}+\frac{1}{ρ_4}=\frac{1}{φ_1\,(μ-1)}$$

λαμβάνομεν:

$$\frac{Δν}{ν-1}\cdot\frac{1}{φ}+\frac{Δμ}{μ-1}\cdot\frac{1}{φ_1}=0.$$

Ἡ ἐξίσωσις αὕτη παριστᾷ τὴν *συνθήκην ἀχρωματισμοῦ τῶν φακῶν*.

Ὁ ἀχρωματισμὸς ἐπιτυγχάνεται, ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν, διὰ δύο αὐθαιρέτως ἐκλεγομένας θέσεις τοῦ φάσματος. Διὰ τὰς λοιπὰς χώρας τοῦ φάσματος, λόγῳ ἀνίσου μερικοῦ διασκεδασμοῦ, δὲν ἀποφεύγεται τελείως ὁ διασκεδασμὸς καὶ κατὰ συνέπειαν δὲν ἐπιτυγχάνεται τελείως ὁ *ἀποχρωματισμός*. Ἡ ὡς ἄνω ἀπομένουσα εἰσέτι χρωματικὴ ἐκτροπὴ καλεῖται *δευτερεῦον φάσμα* τοῦ συστήματος. Διὰ συνδυασμοῦ ὅμως περισσοτέρων φακῶν ἐκ διαφόρων εἰδῶν ὑάλου, δυνάμεθα νὰ ἀποφύγωμεν κατὰ μέγα μέρος καὶ τὸ δευτερεῦον φάσμα, οὕτω δὲ νὰ ἔχωμεν τέλειον ἀποχρωματισμόν. Οἱ οὕτω προκύπτοντες φακοὶ καλοῦνται *ἀποχρωματικοὶ* (Apochromaten) καὶ χρησιμοποιοῦνται τὰ μέγιστα εἰς μικροσκόπια ἀκριβείας. Εἰς τὴν κατασκευὴν τελείως ἀχρωματικῶν φακῶν τὰ μέγιστα συνετέλεσεν ἡ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη πρόοδος ἐν τῇ βιομηχανίᾳ τῶν ὀπτικῶν ὑάλων. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

ἀχρωμάτιστος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ μὴ χρωματισμένος, ὁ μὴ λαβὼν χρῶμα, ἢ ὁ μὴ διὰ χρώματος ἐπηλειμμένος· || μεταφ., ὁ μὴ συνταχθεὶς πρὸς πολιτικόν τι κόμμα.

ἀχρωματοκυτταρία (ἡ) *[Ἰατρ.]* (ἐκ τοῦ στερητ. α, χρῶμα καὶ κύτταρον). Ὅρος ἀναφερόμενος εἰς τὸ *ἐρυθρὸν αἱμοσφαίριον*, ὅπερ ἀπώλεσε τὴν χρωστικὴν αὐτοῦ οὐσίαν ὑποστὰν τὴν κυστικὴν μεταμόρφωσιν. Ὁ ὅρος οὗτος ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Hayem. Μ. Ν. Κ.

ἀχρωματοψία (ἡ) *[Ὀφθαλμολ.]*. Διατάραξις τῆς αἰσθήσεως τῶν χρωμάτων συνισταμένη εἰς τὴν ἐντελῆ τύφλωσιν δι' ὅλα τὰ χρώματα, ἥτις εἶναι ἢ ἐπίκτητος ἢ συγγενής. Ἡ ἀνωμαλία αὕτη ὀφείλεται εἰς παθήσεις τοῦ ἐγκεφάλου, τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς ἢ καὶ τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου, συνεπείᾳ δηλητηριάσεως δι' οἰνοπνεύματος, νικοτίνης, κτλ. Γ. Φ. Κ

ἀχρωμία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἄχρωμος, ἔλλειψις χρώματος, ἀχροια.

—ἀχρωμία *δερματικὴ* *[Ἰατρ.]* Καλεῖται ἡ ἐλάττωσις ἢ πλήρης ἐξαφάνισις τοῦ φυσιολογικοῦ μελαγχρώματος τοῦ δέρματος. Δύναται νὰ εἶναι συγγενής, ὅτε ἀποτελεῖ τὸν *ἀλφόν*, διαμαρτίαν ἀσημάντου πρακτικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἢ ἐπίκτητος, ὅτε ἀντιδιαστέλλεται εἰς: τὴν *γνησίαν ἀχρωμίαν* ἢ *λευκοδερμίαν*, χαρακτηριζομένην ὑπὸ ἁπλῆς ἀποχρώσεως τοῦ δέρματος ἄνευ περιφερικῆς ὑπερχρώσεως, πάθησιν σπανιωτάτην καὶ πάντοτε σχεδὸν συμπτωματικὴν ἄλλων νόσων, οἷαι ἡ λέπρα, ἡ ἰδιοπαθὴς δερματικὴ ἀτροφία, ἡ σκληροδερμία, ἡ σύφιλις, ἡ γυροειδὴς ἀλωπεκία, ἧς ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸν σημεῖον, καὶ τὴν *λεύκην*. Ε.Γ.Μ.

ἀχρωμολήνη (ἡ) (Achromolene) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *συνθέτων*. Εἶναι ἰθαγενὲς τῆς Νέας Ὀλλανδίας. Δ. Ν. Π.

ἄχρωμος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ μὴ ἔχων χρῶμα, ἄχρους.

ἀχρωσία (ἡ)· ὁ ἀχρωματισμός (βλ. λ.).

Ἀχσαρούμωφ, *Νικόλαος Δημήτριεβιτς*. Ρῶσος διηγηματογράφος (1819—1893). Ἐξεπαιδεύθη εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν σχολὴν τῶν Τσάρσκογιε Σέλο καὶ νεώτατος εἰσήχθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν. Τῷ 1845, παραιτηθεὶς τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, ἐπεδόθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν λογοτεχνίαν, δημοσιεύσας τῷ 1850 ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Τσέρνωφ* τὸ πρῶτον διήγημά του ὑπὸ τὸν τίτλον «Σωσίας». Ἔκτοτε ἐξηκολούθησε δημοσιεύων διηγήματα καὶ μυθιστορήματα εἰς τὰ περιοδικὰ τῆς Πετρουπόλεως, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξέχουσι πλειότερον «Τὸ ξένον ὄνομα», «Τὸ σοφὸν ἔργον», «Οἱ πολῖται τῶν δασῶν», «Τὸ τέρμα» καὶ πλεῖστα ἄλλα.

Εἰς τὰ πολυάριθμα μυθιστορήματα τοῦ Ἀχσαρούμωφ δὲν εὑρίσκει τις οὔτε τὴν ἁπλότητα τῶν θεμάτων, οὔτε τὸ καλλιτεχνικὸ ὕφος, οὔτε τὴν ψυχολογικὴν ἀνάλυσιν, δι' ὧν διακρίνονται οἱ λογοτέχναι τῆς ἐποχῆς του. Τὸ περίπλοκον τῶν θεμάτων του κατέστησε τὰ μυθιστορήματά του περιζήτητα. Ὁ Ἀχσαρούμωφ ἔγραψε καὶ πλῆθος κριτικῶν ἄρθρων, ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῆς θεωρίας τῆς καθαρᾶς τέχνης, ἀρξάμενος διὰ τῆς πρώτης μελέτης του, ἡ «Ὑποδαύλισις τῆς αἰσθητικῆς». Θ. Β.

Ἀχσελμαννστάϊν *[Γεωγρ.]* βλ. Ράϊχενχαλλ.

Ἀχτάλ. Διάσημος Ἄραψ Χριστιανὸς ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν Μεσοποταμίᾳ καὶ ζήσας κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ὀμεϊάδου Χαλίφου Ἀβδ-οὐλ-μελὶκ-μπὲν-Μουρβάν. Ν. Μ.

Ἀχταμὰρ *[Γεωγρ.]*. Μικρὰ νῆσος, βράχος ξηρὸς καὶ ἄγονος, ἐν τῇ λίμνῃ τοῦ Βὰν (τουρκικὴ Ἀρμενία), ἡ μεγαλυτέρα τῶν ἐν αὐτῇ τεσσάρων νησίδων κειμένη παρὰ τὰς Ν. αὐτῆς ὄχθας καὶ ἔχουσα περίμετρον 4 χιλιομέτρων. Εἶναι γνωστὴ μόνον ὡς διατελέσασα μέχρι τοῦ 1916 ἕδρα Γρηγοριανοῦ, Ἀρμενίου Καθολικοῦ (πατριάρχου), ὅστις, ἂν καὶ ἡ δικαιοδοσία του περιωρίζετο ἐπὶ τῆς νησῖδος, ἐθεώρει ἑαυτὸν ἀντίζηλον τοῦ Καθολικοῦ τοῦ Ἐτσμιατζίν, ὑπάτου θρησκευτικοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Γρηγοριανῶν Ἀρμενίων. Τὸ Καθολικοζᾶτον τοῦτο ἱδρύθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΒ' μ. Χ. αἰῶνος. Τὸ μόνον ὑπολειπόμενον ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς νησῖδος ἀρχαίων κτιρίων, ἀνεγερθέντων τῷ 928 ὑπὸ τοῦ *Χακίκ*, πρώτου βασιλέως τῆς ἀρμενικῆς δυναστείας τῶν Ἀρτζρουνιδῶν (Ἀρτζρουνί), εἶναι ναός, ἀρχιτεκτονικῆς πολὺ μετρίας, ἔχων ἐξωτερικῶς ἀνάγλυφα ἀρχαίας ἀρμενικῆς τέχνης παριστῶντα εἰκόνας τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ὁ ναὸς ἀποτελεῖ μέρος μονῆς ἠρειπωμένης, ἐχούσης καὶ βιβλιοθήκην, ἥτις εὑρίσκετο ἄλλοτε ἐν πολλῇ ἀταξίᾳ. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀχτανιζόφκα *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Μεγάλη ἀλλ' ἀβαθεστάτη λιμνοθάλασσα σχηματιζομένη εἰς τὸν Ν. ΝΑ μυχὸν τῆς Ἀζοφικῆς θαλάσσης, καὶ δὴ τοῦ κόλπου τοῦ Τεμριούκ, δεξιᾷ τῷ εἰσπλεύσαντι ἐκ τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου (χάρτ. ἀγγλ. 2234: Sea of Azov: Akhtanizovka Liman). Τροφοδοτεῖται καὶ ἀπὸ τὰ ὕδατα τοῦ Κουμπάν. Σ. Ε. Λ.

Ἀχτὰρ (Achtar) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Κόλπος, λιμνοθάλασσα, λιμήν, κωμόπολις καὶ ναυτικὸς σταθμὸς ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Μαιώτιδος (Achtar: πλάτ. 46° 06′ Β., μῆκ. 38° 11′ Α., χάρτ. ἀγγλ. 2234: Sea of Azov) εἰς 80 μίλ. ΒΑ τοῦ βορείου στομίου τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου. Μέγα προσχωματικὸν βέλος, ἡ *Ριμπνάγια Λόβλγια*, κλείει τὴν λιμνοθάλασσαν *Μπεϊσούγκ* εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου Ἀχτὰρ σχηματιζομένου τοῦ ἰχθυοτροφείου τοῦ παράγοντος τὸ περιώνυμον χαβιάριον τοῦ Ἀχτάρ. Σ. Ε. Λ.

Ἀχτὰρ (Achtar). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστοὶ τρεῖς συγγραφεῖς τοῦ Ἰνδοστάν. Ὁ σημαντικώτερος εἶναι ὁ τελευταῖος ἀντιπρόσωπος τῆς Μογγολικῆς δυναστείας τῶν Ἰνδιῶν Βατζὶντ-Ἀλῆ-Κλάχ, ἐπονομαζόμενος *Ζὶμπ-Τουγκρά*, βασιλεὺς τοῦ Ἀούντ ἀπὸ τοῦ 1846, ἐκθρονισθεὶς τῷ 1859, ὁπότε τὸ βασίλειόν του κατελύθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Οὗτος ἐκαλλιέργει τὰ γράμματα πρὸ καὶ μετὰ τὴν βασιλείαν του, συνέγραψε πολλά, πρὸ πάντων ποιήματα, ἐκδοθέντα. Τὸ σπουδαιότερον ἦτο μία ἀνθολογία βιογραφικὴ τῶν ποιητῶν τοῦ Ἰνδοστὰν καὶ τῆς Περσίας, τῆς ὁποίας ἡ ἔκδοσις κατεστράφη δυστυχῶς κατὰ τὴν ἐξέγερσιν τοῦ 1857.

ἀχταραγδίτης (ὁ) (Achtaragdit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς ψευδοκρυστάλλους (μεγέθους μέχρι 2 ἑκατοστομέτρων). Συνίσταται ἐκ μίγματος τοῦ ὀρυκτοῦ *γροσσουλάρου* καὶ κοκκίων χαλαζίου, μετὰ μιᾶς ἰνώδους καὶ μιᾶς στεατιτοειδοῦς οὐσίας. Ἀπαντᾶται εἰς τὴν ἐκβολὴν τοῦ Ἀχταράγδα εἰς τὸν Wilui ἐν ἀνατολικῇ Σιβηρίᾳ. Λέγεται καὶ *ἀχταρανδίτης* ἢ *ἀχταρυνδίτης*. Γ. Κ. Γ.

ἀχτάρης ἢ **ἀκτάρης** (ἀραβ. ἀττὰρ ἐκ τοῦ οὖτρ =ἄρωμα). Σημαίνει κυρίως ἔμπορον ἀρωμάτων καὶ ἀρωματωδῶν, ὡς οἱ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει αἰγυπτιακῆς λεγομένης ἀγορᾶς (Μισὶρ-τσαρσή), συνεκδοχικῶς δὲ μικροπωλητὴς διαφόρων ἐμπει-

Digitized by Google

ρικῶν φαρμάκων καὶ ψιλικῶν (τῇ προσθήκῃ τῆς τουρκικῆς καταλήξεως *τζῆς, ψιλικατζῆς*). Οἱ κυρίως ἐν Τουρκίᾳ καλούμενοι *ἀχτάρηδες* δὲν ὑπάρχουσιν ἐν Ἀθήναις. Τόπον τούτων ἐπέχουσιν οἱ λεγόμενοι *ἐμποράκηδες*. Ν. Μ.

ἀχταρμᾶς· βλ. ἀκταρμᾶς.

Ἀχτὲρ-***Σεΐχ, Σααδουλλὰχ Ατζμιρί.*** —1) Ἰνδομουσουλμᾶνος ποιητὴς ζήσας εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ναβὰπ Βουρχὰν-οὺλ-μουλὰ-Σααδὲ-χάν. Ἀπέθανε τῷ 1740. Τὰ ποιήματά του ἔγραψε περσιστί. —2) Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Ἰνδομουσουλμάνου ἡγεμόνος *Βατζὶτ Ἀλῆ-σάχ*, ἡγεμονεύσαντος ἐν Ὀντὲ τῆς Ἰνδικῆς χώρας, κατακτηθείσης ὑπὸ τῶν Ἄγγλων τῷ 1856. Ἔγραψεν ἔργον περὶ πολιτικῆς διοικήσεως ὑπὸ τὸν τίτλον «Δεστοὺρ-ὶ-Βατζιντὶ» (κῶδιξ Βατζίτ), ὡς καὶ περὶ μουσικῆς. Ν. Μ.

Ἀχτερὶ ***Μουσταφᾶ-μπὶν Σεμσεδδὶν Καραχισαρί.*** Διάσημος ἱεροδιδάσκαλος τῆς ἐποχῆς τοῦ σουλτάνου τῆς Τουρκίας Σουλεϋμὰν τοῦ Νομοθέτου, ἀποθανὼν τῷ 1560. Συνέγραψεν ἀραβοτουρκικὸν λεξικόν, ὡς καὶ ἱερονομολογικὰ ἔργα. Ν. Μ.

Ἄχτερμανν (Achtermann) ***Θεόδωρος-Γουλιέλμος.*** Γερμανὸς γλύπτης ἐκ Μοῦνστερ (1799-1884). Ἠσχολήθη σχεδὸν ἀποκλειστικῶς μὲ θρησκευτικὰς παραστάσεις. Ἐκ τούτων γνωστότεραι εἶναι «Προσκύνησις τῶν μάγων» (1837), «Ἀποκαθήλωσις ἐκ τοῦ σταυροῦ» (1858) καὶ ἄλλαι εὑρισκόμεναι εἰς τὴν μητρόπολιν τοῦ Μοῦνστερ. Χ. Δ.

ἄχτι (τό)· πιθανῶς ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ *ἄχτ*, τὸ ὁποῖον σημαίνει: ὑποχρέωσις, ὅρκος. Ἡ λέξις εἶναι συνηθεστάτη παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ. Ἴσως παρ' ἡμῖν νὰ ἐγεννήθη καὶ κατὰ παρετυμολογίαν τοῦ **ἄχ** (βλ. λ.) ἐπιφωνήματος ὀδύνης καὶ λέξεως ταυτοσήμου πρὸς τὴν ὀδύνην. Σημαίνει διακαῆ πόθον ἐκδικήσεως, δυσμενῆ ψυχικὴν διάθεσιν πρός τινα, καημὸν κλπ. ὡς: «ἔβγαλα τὸ ἄχτι μου», δηλαδὴ ἐξεδικήθην καὶ διὰ τῆς ἐκδικήσεως ἀνεκουφίσθην, «τὸν ἔχω ἄχτι», τὸν μισῶ, ἐπιζητῶ τὴν ἐκδίκησίν του, «τὸ ἔχω ἄχτι νά...», περίπου ταυτόσημος πρὸς τὸ «τὸ ἔχω καημὸ νά...»· πρβλ. καὶ τὸ δημ. δίστιχον «νὰ καῇς νὰ γίνῃς στάχτη, νἄβγῃ τῆς καρδιᾶς μου τ' ἄχτι». Θ. Π.

ἀχτιαρία (ἡ) (Achtiaria Borissiak) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *καμηλοπαρδαλιδῶν μηρυκαστικῶν θηλαστικῶν*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς σαρματίου ἡλικίας τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Σεβαστουπόλεως. Γ. Κ. Γ.

ἀχτναμὲς ἢ *ἀχιτναμὲς* (ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ *ἄχτ* =ὑποχρέωσις καὶ τοῦ περσικοῦ *ναμὲ*=ἐπιστολή, ἔγγραφον, ἄρα ἔγγραφον ὑποχρεώσεως, ἤτοι συνθήκη). Καλεῖται οὕτω παρ' ἡμῖν εἰδικῶς τὸ ὑπὸ τοῦ Χαλίφου Ὀμὰρ-ἔμπν ἀλ-Χατὰπ εἰς τὸν Ὀρθόδοξον πατριάρχην Ἱεροσολύμων Σωφρόνιον δοθὲν ἔγγραφον, δι' οὗ ἀνεγνωρίσθη εἰς τὸ «βασίλειον» (*μελίκι* ἐκ τοῦ *μελὶκ=βασιλεὺς*) γένος τῶν Ρωμαίων ἡ κατοχὴ καὶ κυριότης τῶν Ἱερῶν προσκυνημάτων τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ ἄλλα προνόμια.

Τοῦ ἐγγράφου τούτου φέροντος ἡμερομηνίαν 20 Ραμπὶ-οὺλ-ἀββὲλ τοῦ 15ου ἔτους τῆς Ἐγίρας (638 μ.Χ.), τὸ πρωτότυπον διατηρούμενον μέχρι πρό τινων ἐτῶν ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Ὀρθοδόξου Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων, μετεφέρθη διαταγῇ τοῦ σουλτάνου Χαμὶτ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔμεινε δὲ ἐν τῷ Πατριαρχείῳ ἀραβικὸν αὐτοῦ ἀντίγραφον γεγραμμένον ἐπὶ περγαμηνῆς. Τοιοῦτον ἀντίγραφον ὑπάρχει καὶ ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ Παρισίων, ἐν τῷ τμήματι Saint Germain des Près (Histoire de Jérusalem et d'Hébron) ὑπ' ἀριθ. 100.

Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ὁ Ὀρθόδοξος πατριάρχης ἀναγνωρίζεται ὡς ὁ πραγματικὸς ἐθνάρχης καὶ πνευματικὸς ἀρχηγὸς πάντων τῶν ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς Παλαιστίνης ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸ βασιλικὸν ἔθνος τῶν Ρωμαίων καὶ κυρίαρχος τῶν ἱερῶν προσκυνημάτων, ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι: ὁ ναὸς τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ ὁ τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ ἐν Βηθλεέμ, ὡς καὶ πάντα τὰ λοιπὰ ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ πατριάρχου μοναστήρια καὶ ἐκκλησίαι ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἱερουσαλήμ, ἅτινα καθίστανται ἀπαραβίαστα. Τὰ δὲ ἐν τῇ συνθήκῃ ἀναφερόμενα προνόμια, ἅτινα ἐτιμήθησαν τῇ σφραγῖδι τῆς τιμίας αὐτοῦ χειρός, ἀναφέρονται εἰς τὴν εἰς τοὺς μοναχοὺς τοῦ ὄρους Σινᾶ δοθεῖσαν συνθήκην τοῦ Μωάμεθ, ἐφ' ἧς οὗτος εἶχεν ἐπιθέσει τὴν σφραγῖδα τῆς χειρός του.

Τὸ διὰ τῆς πράξεως τοῦ Ὀμὰρ Χαττὰπ καθιερωθὲν καθεστώς, τὸ ἐπιβεβαιοῦν τὰ ἱστορικὰ δίκαια τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐν τοῖς Ἁγίοις Τόποις, παρέμεινε σεβαστὸν καὶ ἐτηρήθη καθ' ὅλους τοὺς μετὰ ταῦτα αἰῶνας ὑφ' ὅλων τῶν Μουσουλμάνων κατακτητῶν τῆς Παλαιστίνης, Ἀράβων καὶ Τούρκων. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀχτσὲ-***Κλισσὲ*** *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Κολχίς.

Ἀχτσχέλλινκ (Achtschellinck), ***Λουκᾶς.*** Φλαμανδὸς ζωγράφος ἐκ Βρυξελλῶν (1616—1704). Θεωρεῖται μαθητὴς τοῦ Λ. ντὲ Βάντερ. Ἐζωγράφησε διὰ τὰς ἐκκλησίας τῶν Βρυξελλῶν πολλὰς σκηνὰς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Βιέννης ὑπάρχει ἓν περίφημον τοπίον του, τὸ ὁποῖον ἐζωγράφησεν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Γκονζαλὲς Κόκες. Χ. Δ.

Ἀχτύρκα (Akhtyrka) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Οὐκρανίας ἐν τῇ διοικήσει Χαρκὼφ τῆς Ἑνώσεως Ρωσικῶν Σοβιετικῶν Δημοκρατιῶν, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀχτύρκα, παραποτάμου τοῦ Δνειπέρου. Κάτοικοι 26.000. Σπουδαῖον γεωργικὸν κέντρον. Χ. Δ.

ἀχυλία (ἡ)· ἔλλειψις χυλοῦ, ἀνοστιά.

— *[Ἰατρ.]* Διαταραχὴ τῆς χημικῆς ἐπεξεργασίας τῆς πέψεως, χαρακτηριζομένη διὰ τῆς ἐξαφανίσεως τῆς ζυμωτικῆς ἀντιδράσεως (βλ. γαστρικὴ *ἀχυλία*)

ἀχύλωτος, *—η, —ο*· δημ., ὁ μὴ χυλωθεὶς (ἐπὶ φαγητῶν ἰδίως)· «ἡ σοῦπα εἶναι ἀχύλωτη».

ἄχυμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἄνευ χυμοῦ, στεγνός.

Ἄχυρα *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία δοθεῖσα ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς εἰς τὸ ἐν Ἀνατολ. Θρᾴκῃ χωρίον *Ἀχὴρ-Κιοΐ*.

Ἀχυρὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἐχίνου τῆς ἐπαρχίας Βονίτσης τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται εἰς τοὺς πρόποδας τῶν Ἀκαρνανικῶν ὀρέων καὶ ἰδίᾳ τοῦ *Περγαντιοῦ*, ὑδρευόμενον ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Κάτ. (1928) 291. Μετὰ τῆς πλησιεστέρας κώμης Κατούνης συγκοινωνεῖ διὰ βατῆς ὁδοῦ ($2 \frac{1}{2}$ ὥρ.). Δ. Ε. Μ.

ἀχυρανθῆ (τὰ) (Achiranthum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμαραντιδῶν*. Εἶναι κοσμητικὰ φυτὰ μὲ πορφυροῦν βλαστὸν καὶ φύλλα. Δὲν ἀνθοφοροῦσι καὶ χρησιμοποιοῦνται πρὸς διακόσμησιν τῶν διαδρόμων τῶν κήπων. Δ. Ν. Π.

ἀχυράνθρωπος (ὁ)· μεταφ., ὁ οὐδεμιᾶς ἀξίας, οὐτιδανός, εὐτελής, καὶ ἐν κυριολεξίᾳ: ἄνθρωπος ἐξ ἀχύρων. Ἀχυρανθρώπους κατεσκεύαζον ὁσάκις ἤθελον νὰ σατιρίσωσιν ἢ ἐμπαίξωσι πρόσωπόν τι τοῦ ὁποίου τὸ σῶμα δὲν ἠδύναντο νὰ ὑποβάλουν εἰς τὴν ταπείνωσιν ταύτην. Ἦτο πολὺ συνήθης κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἡ ἐξ ἀχύρων κατασκευὴ ὁμοιώματος τοῦ Ἰούδα, ἔθιμον διατηρούμενον ἐνιαχοῦ καὶ σήμερον ἔτι (βλ. λ. **Ἰούδας**).

ἀχυραποθήκη (ἡ)· ἀποθήκη ἀχύρων, ἄλλως *ἀχυρών*.

ἀχύραστρον (τὸ) (Achyrastron) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κιχωριοειδῶν*, διακρινόμενα διὰ τὸν ἰδιόρρυθμον κάλυκά των, ὅστις εἶναι λοφωτός. Ἀπαντῶσιν εἰς τὰς παρὰ τὸν τροπικὸν χώρας. Δ. Ν. Π.

ἀχυρένιος, *—α, —ο*· δημ., ὁ ἐξ ἀχύρων, ἀχύρινος.

ἀχυρὶ (τό)· χρῶμα ὅμοιον μὲ τὸ χρῶμα τοῦ ἀχύρου· πβλ. *οὐρανί, φυστικὶ* κττ.

ἀχύρινος, *—η, —ον*· ὁ ἐξ ἀχύρων ἀποτελούμενος· || μεταφ., ὁ οὐδεμιᾶς ἀξίας: «ἀχύρινος νοῦς», «ἀχύρινος ρήτωρ»· πβλ. *ξύλινος*.

Ἀχὺρ-καποῦ. Συνοικία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Προποντίδος, οὕτως ὀνομασθεῖσα ἐκ τῆς ὁμωνύμου πύλης τοῦ θαλασσίου τείχους, κειμένης μεταξὺ τῆς Τσατλαδῆ-καποῦ καὶ τῆς Βαλικχανὲ-καποῦ. *Ἀχὺρ-καποῦ* σημαίνει πύλη (καποῦ) στάβλων (ἀχύρ, ἀχούρι), διότι ἔκειτο παρὰ τοὺς στάβλους τῶν παλαιῶν σουλτανικῶν ἀνακτόρων. Ἡ πύλη αὕτη εἶναι ἡ τῆς *Ὁδηγητρίας* τῶν Βυζαντινῶν, οὕτω κληθεῖσα ἐκ τῆς παρ' αὐτὴν μονῆς τῆς *Θεοτόκου Ὁδηγητρίας*. *Ἀχὺρ-καποῦ* καλεῖται ὁλόκληρος ἡ περὶ τὴν ἀνωτέρω πύλην συνοικία, οἰκουμένη ἀποκλειστικῶς ὑπὸ Τούρκων. Κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν ἐκαλεῖτο *Μικρὰ πύλη*, ἢ κατὰ Νικηφόρον τὸν Χωνιάτην *Πόρτα* ἢ *Παραπόρτιον τῆς Ὁδηγητρίας*, ἀπὸ τῆς πλησίον αὐτῆς κειμένης μονῆς. Δι' αὐτῆς εἰσῆλθε διὰ νυκτὸς ὁ ἐκ Γενούης εὐγενὴς Φραγκῖσκος ὁ Γατελοῦζος καὶ ἀποκατέστησεν εἰς τὸν θρόνον Ἰωάννην τὸν Παλαιολόγον, υἱὸν Ἀνδρονίκου τοῦ Νεωτέρου, γαμβρὸν ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ Ι. Καντακουζηνοῦ. Παρὰ τὴν πύλην ταύτην ὑπάρχει ὁ φάρος τοῦ Ἀχὺρ-καποῦ. Ν. Μ.

Ἀχυρλὶ (=πλῆρες ἀχύρου) *[Γεωγρ.]*. Κώμη ἐν τῇ Ἐρυθραίᾳ Χερσονήσῳ (Τσεσμὲ) τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἕδρα τοῦ ὁμωνύμου δήμου τῆς ὑποδιοικήσεως Σμύρνης. Κεῖται ἐπὶ τῆς βορειοανατολικῆς παραλίας τοῦ βορείου ἡμίσεος τῆς χερσονήσου, εἶχε δὲ ἄλλοτε 1000 κατοίκους, κατὰ τὸ πλεῖστον Ἕλληνας, οἵτινες ἦσαν ὠργανωμένοι εἰς κοινότητα διατηροῦσαν καὶ σχολάς. Οἱ Ἕλληνες οὗτοι κατέφυγον εἰς Ἑλλάδα μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ 1922. Ν. Μ.

ἀχυρο—· πρῶτον συνθετικὸν πλείστων λέξεων ἐν τῇ νεοελληνικῇ γλώσσῃ, δι' οὗ δηλοῦται ὅτι τὸ δεύτερον συνθετικὸν ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ ἄχυρον καὶ τὴν χρῆσιν αὐτοῦ ἢ ὁμοιάζει πρὸς αὐτό: *ἀχυροειδής, ἀχυρόπλεκτος* κλπ.

ἀχυροβολών, *—ῶνος* (ὁ)· ἀχυραποθήκη· πβλ. *σιτοβολών*.

ἀχυρόδεμα. Δέμα ἀποτελούμενον ἐκ τῶν ἀχύρων τῶν σιτοειδῶν τῶν ἀκαταλλήλων εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Χρησιμοποιοῦνται ἀποκλειστικῶς διὰ τὰς στρωμνὰς τῶν ζῴων, περιέχουσι δέ, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ἄχυρα, 15% ὕδωρ, ἀλλ' εἶναι πλουσιώτερα ὡς πρὸς τὸ λιπαντικὸν συστατικὸν ἄζωτον. Ἡ περιεκτικότης αὐτῶν ὡς πρὸς τοῦτο εἶναι ἡ ἑξῆς: σίτου 0,72%, βρόμης 0,64%, κριθῆς 0,48% καὶ βρίζης 0,58%. Γ. Κ. Κ.

ἀχυρόδους (Achyrodon Owen) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *παντοθηριοειδῶν πολυπρωτοδόντων μαρσυποφόρων* θηλαστικῶν. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου περιόδου τοῦ μεσοζωικοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Purbeck τῆς Ἀγγλίας. Γ. Κ. Γ.

ἀχυροκαλύβα (ἡ) ἢ ***ἀχυροκάλυβο*** (τό)· καλύβη σκεπασμένη δι' ἀχύρων ἢ καλάμης βρίζης. Δ. Ν. Λ.

ἀχυρόκλινον (τὸ) (Achyroclinon) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *συνθέτων*. Πάντα εἶναι ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

ἀχυροκοπτικός, *—ή, —όν*· ὁ κατάλληλος πρὸς κοπὴν ἀχύρου: «ἀχυροκοπτικὴ μηχανή» (βλ. λ. χορ**τοκοπτική**).

ἀχυρόλασπη (ἡ)· πηλὸς μετ' ἀχύρων χάριν ἰσχυροτέρας συνοχῆς.

ἀχυρόλοφος (ὁ) (Achyrolofus). Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *συνθέτων*. Εἶναι ἐτήσιαι πόαι ἰθαγενεῖς τοῦ Μεξικοῦ. Δ. Ν. Π.

ἄχυρον (τό), ἰδιωμ. *ἄχερο* καὶ *ἄχιουρο*· ἡ πεπατημένη καὶ εἰς λεπτότατα τεμάχια κεκομμένη καλάμη τῶν σιτοειδῶν μετὰ τὸ ἀλώνισμα ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν *καρπόν*: «ὁ λύκος παίρνει τ' ἄχυρα, κ' ἡ ἀλεποῦ τὸν καρπό»· || μεταφ., πᾶν τὸ ἐλαφρόν, τὸ εὐτελές, τὸ ἀνούσιον, κοιν. ἄνοστον· παροιμ.: «ἀπὸ κακὸ χρεωφειλέτη κι' ἕνα σακκὶ ἄχυρα», δηλ. ἐλάχιστόν τι· || φρ. «δὲν τρώει ἄχυρα», δὲν εἶναι κτῆνος, ἤτοι ἀνόητος, ἐννοεῖ τὸν δόλον.

—*[Γεωργ.]* Ἄχυρον καλεῖται τὸ στέλεχος τῶν σιτηρῶν κυρίως καὶ τῶν ὀσπρίων. Ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ φυτοῦ ἐξ οὗ προέρχεται τὸ ἄχυρον ὀνομάζεται κοινῶς *σιταριά, κριθαριά* κτλ. Τὸ μέρος τοῦ ἀχύρου τὸ ὁποῖον μένει εἰς τὸν ἀγρὸν μετὰ τὸν θερισμὸν λέγεται κοινῶς *καλαμιά*.

Τὸ ἄχυρον χρησιμοποιεῖται κυρίως πρὸς τροφὴν τῶν κτηνῶν καὶ διὰ στρωμνὴν αὐτῶν, χρησιμοποιεῖται ὅμως εἰς τὰ μέρη ὅπου ἡ οἰκόσιτος κτηνοτροφία εἶναι ἀνεπαρκὴς πρὸς κατανάλωσίν του (Θεσσαλία, Μακεδονία, Ρουμανία κτλ.) ὡς καύσιμος ὕλη, διὰ τὴν θέρμανσιν κυρίως τῶν λεβήτων τῶν ἀλωνιστικῶν μηχανῶν, ἀντικαθιστῶν τὸν γαιάνθρακα ἢ τὰ ξύλα· ἡ θερμαντική του ἀξία εἶναι ἰσοδύναμος πρὸς τὴν τῶν τελευταίων τούτων. Προσέτι χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν χαρτοποιίαν (ἰδίως τὸ ἄχυρον τοῦ λίνου καὶ τῆς ὀρύζης) καὶ διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ξύλου, τοῦ ὁποίου πιθανώτατα θὰ ἀποτελέσῃ ἐν τῷ μέλλοντι τὴν κυρίαν πηγήν. Ἐπίσης οἱ ψάθινοι πῖλοι κατασκευάζονται ἐξ ἀχύρου σίτου (τοῦ trificum Spelta), οἱ καλύτεροι ἐξ ἀχύρου ὀρύζης, οἱ δὲ πολυτελεῖς τοιοῦτοι κατασκευάζονται ἐξ ἰνῶν φοινικοειδοῦς τινος τῆς νοτίου Ἀμερικῆς, Καρλουδοβίκης καλουμένου.

Διὰ τὴν ἐναποθήκευσιν τὸ ἄχυρον πιέζεται διὰ μηχανῶν (χορτοπιεστικῶν) χειροκινήτων, ἱπποκινήτων ἢ μηχανοκινήτων καὶ δένεται εἰς δέματα. Τὰ δέματα ταῦτα ἔχουσι βάρος 100—200 χιλιογράμμων κατὰ κυβικὸν μέτρον.

Ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν ἡ κυριωτέρα χρῆσις τοῦ ἀχύρου εἶναι πρὸς τροφὴν τῶν ζῴων. Ἡ σύνθεσις τοῦ ἀχύρου τούτου εἶναι πολὺ πτωχὴ καὶ διὰ τοῦτο κατατάσσεται μεταξὺ τῆς κατωτάτης ποιότητος τροφῶν, ἐπειδὴ δὲ εἶναι χονδροειδὴς καὶ δύσπεπτος τροφή, ἡ ποσότης ἡ χορηγουμένη πρὸς τροφὴν εἰς ἕκαστον ζῷον δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ ὡρισμένα ὅρια. Σ. Λ. Π.

—*[Λιπασμ.]* Τὰ ἐν τῇ κτηνοτροφίᾳ διὰ τὰς στρωμνὰς τῶν ζῴων χρησιμοποιούμενα ἄχυρα, μετὰ τῶν ὑγρῶν καὶ στερεῶν ἐκκριμάτων τῶν ἐνδιαιτωμένων ζῴων, ἀποτελοῦσιν ἄριστον λίπασμα, διότι ταῦτα ἔχουσι μεγάλην ἀπέναντι τούτων ἀπορροφητικότητα καὶ διότι περιέχουσι τὰς *οὐλμινικὰς ἑνώσεις*, ὧν ἡ ἀπὸ φυσικῆς καὶ βιολογικῆς ἀπόψεως εὐεργετικὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς ἐν γένει γονι-

Digitized by Google

μότητος τῆς καλλιεργουμένης ἐκτάσεως εἶναι ἀναμφισβήτητος.

Ἡ ἀπορροφητικὴ ἱκανότης τῶν ἀχύρων, τῶν μᾶλλον ἐν χρήσει ἐν ταῖς στρωμναῖς τῶν ζῴων, εἶναι ἡ ἑξῆς:

100 χιλιόγρ.	ἀχύρων	σίτου	ἀπορροφοῦσι	220	χλγ.	ὕδωρ
»	»	» βρόμης	»	228	»	»
»	»	» κριθῆς	»	285	»	»

Ἡ δὲ περιεκτικότης αὐτῶν ὡς πρὸς τὰ τέσσαρα σπουδαιότερα συστατικὰ τῆς φυτικῆς τροφῆς εἶναι ἡ ἑξῆς ἐπὶ τοῖς %:

	Ἄζωτον	Φωσφορ. ὀξὺ	Καλλ.	Ἄσβεστος
Σίτου	0,48	0,22	0,63	0,27
Βρόμης	0,56	0,28	1,63	0,43
Κριθῆς	0,64	0,19	1,07	0,33
Βρίζης	0,40	0,25	0,86	0,31
Μ. ὅρ.	0,40—0,50	0,20—0,30	0,60—1,	0,30—0,40

Τὰ ἄχυρα ἐν γένει περιέχουσι συνήθως 15 % ὕδωρ καὶ 85 % ξηρὰν οὐσίαν. Γ. Κ. Κ.

ἀχυρονία (ἡ) (Achyronia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστιδῶν*. Εἶναι ἀειθαλεῖς θάμνοι. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος φυόμενον εἰς τὴν Νέαν-Ὁλλανδίαν. Δ. Ν. Π.

ἀχυροπιεστικός, *—ή, —όν*· ὁ κατάλληλος πρὸς πίεσιν τοῦ ἀχύρου: «ἀχυροπιεστικὴ μηχανὴ» (βλ. λ. χορτοπιεστική).

ἀχυρόπλινθος (ἡ)· πλίνθος ὠμὴ ἀνάμεικτος μετ' ἀχύρων.

ἀχυρόσπερμον (τὸ) (Achyrospermum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χειλανθῶν*. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῆς Ἰάβας καὶ τῆς Μαδαγασκάρης. Δ. Ν. Π.

ἀχυροστουβιὰ (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κεφαλληνίᾳ τοῦ φυτοῦ *ποτήριον τὸ ἀκανθῶδες* (Poterium spinosum). Δ. Ν. Π.

ἀχυρόστρωμα (τό)· καὶ ***ἀχυροστρωμνή***· στρῶμα ἐξ ἀχύρων.

— *[Ἐγκυκλ.]*· βλ. στρωμνή.

— *[Λιπασμ.]* Ἡ ποσότης τῶν ἀχύρων, τῶν χρησιμοποιουμένων διὰ τὰς στρωμνὰς τῶν μεγάλων ζῴων, εἶναι κατὰ κεφαλὴν 4 χιλιόγρ. ἡμερησίως ἢ 1500 χιλιόγρ. περίπου ἐτησίως. Αἱ ἀχυροστρωμναὶ λοιπόν, χρησιμοποιούμεναι ὡς λίπασμα, προσφέρουσιν εἰς τὸν ἀγρὸν κατ' ἔτος καὶ κατὰ κεφαλὴν τὰς ἑξῆς ποσότητας λιπαντικῶν συστατικῶν:

Ἄζωτον	7,5	χιλιόγρ.
Φωσφορ. ὀξὺ	3.—	»
Κάλιον	16.—	»
Ἄσβεστος	5.—	»

Ἡ ποσότης τῶν λιπαντικῶν συστατικῶν τῶν ἀχυροστρωμνῶν εἶναι ἀκόμη μεγαλυτέρα, ἐὰν ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ ὑπ' αὐτῶν ἀπορροφώμενα στερεὰ καὶ ὑγρὰ ἐκκρίματα τῶν ζῴων· ἤτοι, διὰ μὲν τὸ ἄζωτον ἢ τὸ φωσφορικὸν ὀξὺ ἑπταπλασία ἢ ὀκταπλασία, διὰ δὲ τὸ κάλιον τριπλασία. Γ. Κ. Κ.

ἀχυροτόμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ κατάλληλος πρὸς τομήν, κοπὴν ἀχύρου: «ἀχυροτόμος μηχανὴ» (βλ. λ. χορτοκοπτική).

ἀχυροφάγος (ὁ, ἡ)· ὁ τρώγων ἄχυρα.—Ἀφηρ. ***ἀχυροφαγία***.

ἀχυροφόρος (ὁ) (Achyrophorus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κιχωριδῶν*. Χαρακτηρίζονται ἐκ τῶν εἰς τὴν κορυφὴν τῶν κλάδων φυομένων πυκνῶν καὶ λεπτῶν ἰνῶν, αἵτινες παρομοιάζουσι πρὸς λοφίον. Οἱ ἀχυροφόροι εἶναι πολυετεῖς πόαι. Γνωστὰ περὶ τὰ 20 εἴδη ἀπαντῶντα σχεδὸν πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

ἀχυρόχαρτον· βλ. χάρτης.

ἀχυρόχρους (ὁ, ἡ), *—ουν* (τό)· ὁ ἔχων χρῶμα ὅμοιον μὲ τὸ χρῶμα τοῦ ἀχύρου.

Ἀχυροχώριον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ὀρεστιάδος τοῦ νομοῦ Ἕβρου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται πρὸς βορρᾶν τῆς Ν. Ὀρεστιάδος παρὰ τὰ σύνορα. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Ἀχὴρ-Κιοΐ* καὶ κατῳκεῖτο ἐξ 140 περίπου οἰκογενειῶν. Μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τοῦ τριγώνου Καραγάτς, μετῴκησαν εἰς αὐτὸ οἱ Βουνοχωρῖται, σήμερον δὲ ἀριθμεῖ (1928) 3038 κατοίκους, οἱ ὁποῖοι εὐδοκίμως ἐπιδίδονται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν.

Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Καβύλη* (τέως *Ἐμιρλῆ*, κάτ. 902) καὶ *Στέρνα* (τέως *Ταtάρ-Κιοΐ*, κάτ. 635). Α. Θ. Σ.

ἀχυρώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ ἄχυρον· || ὁ πλήρης ἀχύρων.

ἀχυρών, *—ῶνος* (ὁ), δημοτ. *ἀχυρῶνας* καὶ *ἀχυριῶνας* καὶ *ἀχυριῶνα*—(ἡ)· ὁ τόπος ὅπου ἀποθηκεύονται τὰ ἄχυρα.

Ἀχυρὼν ἢ ***Ἀχυρῶνα*** *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Καλλονή.

ἀχωνευσία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι ἀχώνευτον, δυσπεψία.

ἀχώνευτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ χωνευθείς, ὁ μὴ διὰ τῆς χωνεύσεως τακείς, ἄτηκτος, ἄλειωτος· || ὁ μὴ πεφθείς, ἄπεπτος· || ὁ μὴ προσοικειωμένος, ὁ μὴ κατανοηθείς, ὁ μὴ ἀφομοιωθείς: «ἔχει ἀχώνευτο τὸ μάθημά του», «ἰδέα ἀχώνευτος»· || ὁ μὴ εἰσχωρήσας που καὶ τρόπον τινὰ μὴ ἀφομοιωθείς.

ἄχωρ (ὁ) (δημοτ. *κασίδα*) *[Ἰατρ.]*. Νόσος παρασιτική, μεταδοτικὴ καὶ ἐνοφθαλμίσιμος τοῦ τριχωτοῦ τῆς κεφαλῆς, τῶν ψιλῶν μοιρῶν τοῦ σώματος καὶ τῶν ὀνύχων, ὀφειλομένη εἰς τὸ ἀχόριον (βλ. λ.) τοῦ Schoenlein.

Ἄχωρ τοῦ τριχωτοῦ τῆς κεφαλῆς : Καταλαμβάνει ὁλόκληρον τὸ τριχωτὸν τῆς κεφαλῆς, πλὴν μικρᾶς περιφερικῆς ταινίας πλάτους 1 ἑκμτ. Ἡ τυπικὴ στοιχειώδης βλάβη τῆς νόσου εἶναι τὸ *ἀχορικὸν σκυφίον*. Μετὰ περίοδόν τινα ἐπωάσεως, ἡ πάθησις ἐμφανίζεται ὑπὸ μορφὴν μικρῶν ἐρυθηματωδῶν κηλίδων, μετ' ἐλαφρᾶς ἀπολεπίσεως, ἐφ' ὧν, διὰ τῆς συσσωρεύσεως τοῦ μύκητος, ἀναπτύσσονται μικρὰ προέχοντα κίτρινα στίγματα, φέροντα κατὰ τὸ κέντρον βάθυσμα διελαυνόμενον ὑπὸ τριχός. Ἐντὸς 2—3 ἑβδομάδων τὰ στίγματα ταῦτα ἐξελίσσονται εἰς μικροὺς ἐφελκιδώδεις δίσκους, διαμέτρου μέχρις ἑνὸς ἑκατοστομέτρου, χροιᾶς χρυσοκιτρίνης ἢ παρεμφεροῦς πρὸς τὴν τοῦ θείου, ξηρούς, ἐμφανίζοντας, κατὰ τὸ κέντρον, κυπελλοειδὲς ἐντύπωμα διελαυνόμενον ὑπὸ τριχός. Τὸ τριχωτὸν τῆς κεφαλῆς, τὸ πάσχον ἐξ ἄχορος, παρουσιάζει χαρακτηριστικὸν σύνολον τριχῶν ξηρῶν, ἀτροφικῶν, ἀλαμπῶν καὶ χνοωδῶν, διερχομένων διὰ

Ἄχωρ τοῦ τριχωτοῦ τῆς κεφαλῆς.

τοῦ κέντρου τῶν σκυφίων, ἀπόζον δ' ἰδιαζούσης, ἀπὸ ποντικοῦ μυὸς ἢ οὔρου γαλῆς, ὀσμῆς αἰσθητῆς καὶ ἐξ ἀποστάσεως ἀκόμη καὶ συντελούσης εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς διαγνώσεως.

Ἀναλόγως τῆς διατάξεως τῶν στοιχείων ἀντιδιαστέλλεται εἰς *κυαθιοειδῆ*, ὅταν τὰ σκυφία εἶναι σαφῶς ἀφωρισμένα, *ἀσπιδοειδῆ*, ὅταν ταῦτα συμφύρωνται, ὥστε ἀποτελοῦσιν ὀστρακοειδεῖς ἐφελκίδας δίκην ἀσπίδος, *ὀχθώδη*, ὅτε τὰ στοιχεῖα, παλαιότερα καὶ μᾶλλον ἀποκεχρωσμένα ὄντα, σχηματίζουσι προέχοντας σωρούς, *κεγχροειδῆ συκωσικὸν* κλπ. Αἱ μορφαὶ αὗται δὲν ἀποτελοῦσιν ἢ ποικιλίας τῆς αὐτῆς νόσου, συχνὰ δὲ παρατηροῦνται, ὅλαι ἢ τινές, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀτόμου. Ἡ χροιὰ τῶν στοιχείων, προϊούσης τῆς ἡλικίας αὐτῶν, καθίσταται λευκοτέρα, πρὸς ἐξακρίβωσιν δ' αὐτῆς πλύνομεν τὰ σκυφία δι' οἰνοπνεύματος, ὅτε ἀναφαίνεται ἡ χαρακτηριστικὴ κιτρίνη ὄψις αὐτῶν.

Συχνάκις ὁ ἄχωρ ἐπιπλέκεται ὑπὸ φθειριάσεως, κηρίου, ἐπὶ προδιατεθειμένων δ' ἀτόμων ὑπὸ ἐκζέματος, ἡ δὲ φλεγμονὴ τῶν θυλάκων τῶν τριχῶν ἐπάγεται ἐνίοτε διαπύησιν, συνεπείᾳ ἐπιγενοῦς πυογόνου μολύνσεως, ὑπὸ μορφὴν περιονθίων φλυκταινῶν ἃς διαδέχονται ἐφελκίδες.

Ἀφιέμενος εἰς ἑαυτόν, ὁ ἄχωρ ἐξελίσσεται ἐπὶ μακρὸν χρόνον καὶ καταλήγει εἰς οὐλωτικὴν ἀτροφίαν τῆς ἐπιδερμίδος καὶ τῶν θυλάκων τῶν τριχῶν καὶ ὁριστικὴν ἀλωπεκίαν, τὸ δὲ παράσιτον, ἐλλείψει τῶν πρὸς ἀνάπτυξίν του ἀναγκαίων στοιχείων, ἐξαφανίζεται αὐτομάτως. Ἡ ὄψις τῶν ἀποψιλωθεισῶν πλακῶν εἶναι παρεμφερὴς πρὸς τὴν τῆς φαλακρωτικῆς ἀκμῆς.

Ὑπὸ τοῦ Besnier περιεγράφη καὶ *ἄτυπος μορφὴ* τῆς νόσου, ἀποτελουμένη ἐκ λεπτῶν ὑποφαίων πεταλίων καθ' ὅλον τὸ τριχωτὸν τῆς κεφαλῆς, παρεμφερῶν ἰδίᾳ πρὸς τὸ ξηρὸν ἔκζεμα τὸ περιγραφὲν ὡς ἀμιαντώδης τριχοβρὼς καὶ πρὸς ποικιλίας τινὰς ψωριάσεως, καὶ συνοδευομένη ὑπὸ

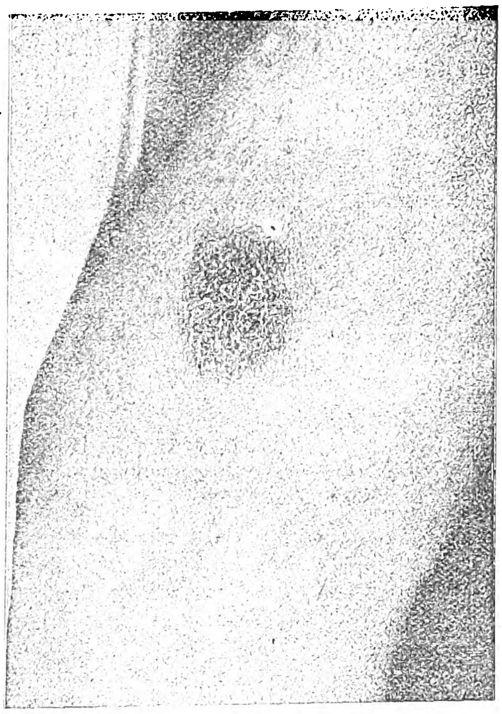

Ἄχωρ ἀτρίχων μοιρῶν.

μικρῶν ἀλωπεκιακῶν πλακῶν. Ἡ διάγνωσις αὐτῆς εἶναι πολλάκις δυσχερεστάτη, ἐπιτυγχανομένη ἐκ τῆς εἰδικῆς ὀσμῆς καὶ τῆς μικροσκοπικῆς ἐξετάσεως τῶν στοιχείων (βλ. λ. ἀχόριον).

Ἡ διάγνωσις, γενικῶς εὐχερής, θὰ τεθῇ ἀπό: τοῦ *κηρίου* οὗτινος αἱ ἐφελκίδες εἶναι μαλθακαὶ καὶ ὑποκίτρινοι, αἱ δὲ τρίχες οὐδόλως ἀλλοιούμεναι ἐκσπῶνται δυσχερῶς· τοῦ *φλυκταινοεφελκιδώδους συφιλιδικοῦ ἐξανθήματος*, ἐν ᾧ αἱ τρίχες δὲν εἶναι ἀλαμπεῖς καὶ χνοώδεις, αἱ δ' ἐφελκίδες διαφέρουσι κατὰ τὴν χροιὰν καὶ τὴν ἀντοχήν· τοῦ *κείροντος τριχοβρῶτος* ὅστις στερεῖται σκυφίων, αἱ πλάκες αὐτοῦ εἶναι ὑπόφαιοι, μικραὶ καὶ λεπιδώδεις, οἱ δὲ σπόροι διάφοροι τῶν τοῦ ἄχορος. Ἡ διάγνωσις δύναται νὰ γίνῃ καὶ διὰ τῆς ὀροαντιδράσεως κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Abrami.

Ἄχωρ τῶν ψιλῶν μοιρῶν. Ἐμφανίζει τὰ αὐτὰ γνωρίσματα οἷα καὶ ὁ τοῦ τριχωτοῦ τῆς κεφαλῆς, μεθ' οὗ συνήθως συνυπάρχει ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀτόμου. Τὰ σκυφία εἶναι μονήρη κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ὀλιγάριθμα, ἐνίοτε δ' ὅμως καταλαμβάνουσιν ἐκτεταμένας χώρας, ἰδίᾳ τὰς ἐφ' ὧν ὑπάρχουσι περισσότεραι καὶ παχύτεραι τρίχες. Ἐνίοτε δὲν εὑρίσκομεν ἢ τοὺς ἀποτελοῦντας τὸ πρῶτον στάδιον τῆς νόσου ἐρυθηματώδεις δίσκους.

Ἄχωρ τῶν ὀνύχων ἢ ***ἀχορικὴ ὀνυχομυκητίασις***. Ἡ ἐντόπισις αὕτη εἶναι σπανία, συναντωμένη κυρίως ἐπὶ πασχόντων ἐξ ἄχορος τοῦ τριχωτοῦ τῆς κεφαλῆς, οἵτινες αὐτενοφθαλμίζονται, κατὰ τὴν σχισμὴν τοῦ ὄνυχος, κνηθόμενοι. Ὁ ὄνυξ παχύνεται ἀκανονίστως, εἶτα ὑπεγείρεται καὶ ἀποκολλᾶται, ἐμφανίζει ἐπιμήκεις γραμμώσεις, ἀπολεπίζεται, ξηραίνεται καὶ ῥήγνυται, κάτωθεν δ' αὐτοῦ ἀνευρίσκονται κίτρινοι σωροὶ τοῦ μύκητος. Ἀπὸ τοῦ ἐκζέματος καὶ τῆς ψωριάσεως τῶν ὀνύχων διαγιγνώσκεται ἐκ τῶν ὑπονυχίων κιτρίνων σωρῶν, τῆς συνυπάρξεως τῆς νόσου ἐπὶ τοῦ τριχωτοῦ τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς μικροσκοπικῆς ἐξετάσεως ἥτις δὲν εἶναι πάντοτε εὐχερής.

ΘΕΡΑΠΕΙΑ: α) *Τριχωτοῦ τῆς κεφαλῆς*. Ἐνεργοῦμεν ἀποτρίχωσιν διὰ τῶν ἀκτίνων X καὶ ἐφαρμόζομεν ἀλοιφὴν διὰ χρυσοφανικοῦ ὀξέος,

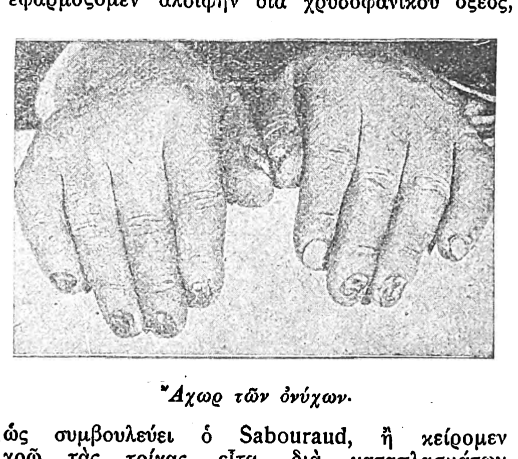

Ἄχωρ τῶν ὀνύχων.

ὡς συμβουλεύει ὁ Sabouraud, ἢ κείρομεν χρῷ τὰς τρίχας, εἶτα, διὰ καταπλασμάτων ἢ ὑγρῶν ἐπιδέσμων, ἀποσπῶμεν τὰ σκυφία καὶ καθαρίζομεν ἐπιμελῶς τὴν κεφαλὴν διὰ

Digitized by Google

θερμοῦ ὕδατος καὶ σάπωνος. Προβαίνομεν ἀκολούθως εἰς ἀποψίλωσιν τῶν πασχόντων μερῶν καὶ εἰς ἔκτασιν 1 ἑκμ. περὶ αὐτά. Ἡ ἀποψίλωσις αὕτη δέον νὰ γίνῃ εἰς πολλὰς συνεδρίας, καθ' ὅσον εἶναι ὀδυνηρὰ καὶ ἵνα ἀποφύγωμεν τὴν ἐπερχομένην συνήθως ἔντονον φλεγμονώδη ἀντίδρασιν. Ἡ ἀποψίλωσις δέον νὰ ἐνεργῆται μέχρις οὗ τὸ τριχωτὸν τῆς κεφαλῆς ἀνακτήσῃ τὴν φυσιολογικὴν αὐτοῦ χροιάν, τὸ δὲ μικροσκόπιον δὲν ἀνακαλύπτει πλέον πασχούσας τρίχας. Κατὰ τὰ διαλείμματα τῶν ἀποψιλώσεων, σαπωνίζομεν καθ' ἑκάστην πρωΐαν τὴν κεφαλὴν διὰ θερμοῦ ὕδατος καὶ σάπωνος, ἔπειτα δ' ἐφαρμόζομεν ἐπὶ τῶν πασχουσῶν πλακῶν τεμάχια ἐμπλάστρου διὰ χρυσοφανικοῦ ὀξέος, ἤ, ἐν περιπτώσει ἐρεθισμοῦ, ὑδραργυρικοῦ ἢ ἐκ θειούχου ἰχθυόλης τοιούτου, εἴτε ἀλοιφὰς μὲ βάσιν τὸ χοίρειον λίπος, τὴν βαζελίνην, λανολίνην, εἰς ἃ ἐνσωματοῦνται παρασιτοκτόνα φάρμακα (θειικὸς ὑδράργυρος 1:10). Ἂν ἐπέρχεται ἔντονος ἐρεθισμός, ἀρκούμεθα εἰς ἐπαλείψεις διὰ cold-cream ἢ βορικούχου βαζελίνης 1 : 20 μέχρι παρελεύσεως τῆς φλεγμονῆς. Καὶ μετὰ τὴν θεραπείαν ὁ ἄρρωστος δέον νὰ παρακολουθῆται ἐπὶ μακρὸν μέχρις οὗ πεισθῶμεν περὶ τῆς πλήρους ἰάσεως.

Τῶν ἀτρίχων μοιρῶν τοῦ σώματος. Θ' ἀποξέσωμεν τὰ σκυφία, ἀφοῦ μαλακυνθῶσι δι' ἐφαρμογῆς ὑγρῶν ἐπιθεμάτων, καὶ θὰ κάμωμεν ἐπανειλημμένας ἐπαλείψεις διὰ προσφάτου βάμματος ἰωδίου ἠραιωμένου εἰς δύο μέρη οἰνοπνεύματος.

Τῶν ὀνύχων. Θὰ ἐξαιρέσωμεν τὸν πάσχοντα ὄνυχα καὶ θὰ ἐφαρμόσωμεν ἐπιδέσμους βεβρεγμένους εἰς διάλυσιν ἄχνης μέχρι 1 : 300, ἢ θὰ φθείρωμεν διὰ ρίνης τὰ πάσχοντα μέρη καὶ θὰ ἐπαλείψωμεν πολλάκις διὰ προσφάτου βάμματος ἰωδίου. Τὴν τοπικὴν θεραπείαν τῶν πασχόντων ἐξ ἄχορος δέον νὰ συνοδεύῃ καὶ γενικὴ τονωτικὴ τοιαύτη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Cl. Simon*, Parasites végétaux de la peau et des poils. *Brocq*, Maladies de la peau. *A. Martinet*, Thérapeutique clinique, *Lacapère et Montlaur* Dermatologie. *Gaucher* (μετάφρ. *Φωτεινοῦ*), 'Εγχειρίδιον δερματικῶν νόσων.

Ε. Γ. ΜΑΝΔΑΛΑΚΗΣ

ἀχώριστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ κεχωρισμένος, ὁ ἐν τῷ αὐτῷ μετ' ἄλλου ἢ μετ' ἄλλων εὑρισκόμενος· || ὁ μὴ δυνάμενος νὰ χωρισθῇ ἀπό τινος: «ἀχώριστος φίλος»· || ἀμέριστος, ἀδιαίρετος.—Ἐπίρρ. ***ἀχωρίστως*** καὶ ***ἀχώριστα***.

— **ἀχώριστα** *μόρια [Γραμμ.]*. Λέγονται οὕτω παλαιαί τινες λέξεις αἱ ὁποῖαι, οὖσαι κατ' ἀρχὰς αὐτοτελεῖς, ἐχρησίμευον ὡς πρῶτα συνθετικὰ λέξεων, ἔπειτα δέ, ἀχρηστευθείσης τῆς πρώτης των ἰδιότητος, ἔπαυσαν νὰ εὑρίσκωνται καθ' ἑαυτὰς καὶ ἀπαντῶσι μόνον ἐν συνθέσει. Τοιαῦται λέξεις εἶναι τά: *δυς* (δύσβατος), *εὐ* (εὐμενής), *νὴ* (νηποινεί) *ἀ* (*ἀθροιστ.* ἀκόλουθος, *ἐπιτατ.* ἀτενής, *στερητ.* ἄτιμος), *ἀρι* (ἀρίδηλος), *ἐρι* (ἐρίτιμος), *ζα* (ζάπλουτος) καὶ ἡ αὔξησις *ε*. Μεταξὺ τῶν ἀχωρίστων μορίων δύναται νὰ συγκαταλεχθῇ καὶ τὸ *ἡμι* (ἡμιτελής). Ἐν τῇ Νεοελληνικῇ πλὴν μερικῶν ἐκ τῶν ἀνωτέρω, τὰ ὁποῖα διετηρήθησαν, ὡς ἀχώριστα μόρια δύνανται νὰ θεωρηθῶσι καί τινες προθέσεις ἀπαντῶσαι μόνον ἐν συνθέσει: *διὰ* (διαλέγω), *πρὸ* (προπέρυσι), *εἰς* (εἰσόδημα). Θ. Π.

ἄχωρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ ἔχων χῶρον νὰ σταθῇ, ἄλλως *ἄοικος*, ἐπὶ κατάρας (ἀρχ.).

ἄχωστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ κεχωσμένος, ὁ μὴ ὑπὸ τοῦ χώματος κεκαλυμμένος, ἄταφος, ἰδιωματ. *ἄχωτος* καὶ *ἄχουτος*· || ὁ μὴ χωμένος, ὁ μὴ εἰσχωρήσας που καὶ ἀποκρυβείς.

ἀψάδα (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις *ἀψύς*, ὀξύθυμος, ὀξυθυμία, ἀοργησία.

ἀψαλίδιστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ ψαλιδισμένος, ὁ μὴ διὰ τῆς ψαλίδος κεκομμένος, ἢ ὁ μὴ διὰ ψαλιδίσματος μειωμένος.

Ἄψαλον (Absalon). Ἐγεννήθη τῷ 1128 ἐν Ζεελάνδῃ τῆς Δανίας καὶ ἐσπούδασεν ἐν Παρισίοις Θεολογίαν καὶ Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του ἐχειροτονήθη ἱερεὺς καὶ τῷ 1158 ἔγινεν ἐπίσκοπος τῆς παλαιᾶς πρωτευούσης τῆς Δανίας, τῆς Ροσκίλδης, τῷ 1178 ἀρχιεπίσκοπος ἐν Lund καὶ πρωθιεράρχης ἐν Σουηδίᾳ· λόγῳ τοῦ ζήλου του διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῶν διοικητικῶν του χαρισμάτων ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ πάπα Ἀποστολικὸς λεγᾶτος τῶν σκανδιναυικῶν χωρῶν. Διεκρίθη ὡς ἱεράρχης, πολιτικὸς ἀνὴρ καὶ πολεμιστής, ἵδρυσε δὲ καὶ ὠργάνωσε πολλὰ μοναστήρια ἐν Δανίᾳ. Ἀπέθανε τῷ 1201 ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθείσῃ μονῇ ἐν Soroe. Ἦτο μία τῶν μεγαλυτέρων ἐκκλησιαστικῶν μορφῶν τῆς ἐποχῆς του. Δ. Σ. Μ.

Ἄψαλος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἀλμώπων ἐν Μακεδονίᾳ, ἀναφερομένη ὑπὸ Κλαυδίου τοῦ Πτολεμαίου (Γ, ιγ, 24) ὡς κειμένη εἰς πλάτ. $41^{o}\,{}^{1}/_{12}$ καὶ μῆκ. ἀπὸ μεσημβρινοῦ Μακάρων $46^{o}\,{}^{1}/_{3}$. Θεωρεῖται, ὅτι τὴν θέσιν τοῦ *Ἀψάλου* ἐπέχει τανῦν τὸ ὁμώνυμον χωρίον. Σ. Ε. Λ.

— *[Νεωτ. Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἀλμωπίας (τέως Ἐνωτίας) τοῦ νομοῦ Πέλλης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δραγουμάνιτσα*. Κεῖται παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ βουνοῦ *Μαργαρίτα*. Τὸ χωρίον ἀριθμεῖ (1928) 1313 κατοίκους, ἡ κοινότης δὲ 1525, ὑπαγομένων εἰς αὐτὴν καὶ τῶν χωρίων *Ἀκρανία* (τέως *Δρένοβον*) καὶ *Μαυρόλακκος* (τέως *Καραδερέ*). Ἐντὸς τοῦ χωρίου σώζονται ἐρείπια βυζαντινῶν μνημείων. Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος παράγει δημητριακὰ καὶ καπνόν, τοῦ ὁποίου γίνεται καὶ ἐξαγωγὴ (70,000 ὀκ.). Διὰ τοῦ Ἀψάλου διέρχεται ἡ γραμμὴ τῶν τοπικῶν σιδηροδρόμων Μακεδονίας, ἀπέχει δὲ ἐξ Ἀρδέας (τέως Σουμπόσκου) 9 χμτρ. καὶ ἐκ Σκύδρας (τέως Βερτεκὸπ) 18 χμτρ. Μετὰ τῶν ἰδίων συγκοινωνεῖ καὶ δι' ἁμαξιτῶν ὁδῶν ὡς καὶ μετὰ τῆς Ἐδέσσης (χμτρ. 37). Δ. Ε. Μ.

ἄψαλτος, —*η*, —*ο*· ὁ μὴ τυχὼν ψαλμοῦ, ὁ μὴ διὰ τῶν ἀναγκαίων ἐκκλησιαστικῶν εὐχῶν εὐλογηθείς: «τὰ κόλλυβα εἶναι ἀκόμη ἄψαλτα»· || φρ. «πάει ἄψαλτος», ἐπὶ ἀποθανόντος ὅστις δὲν ἔτυχε τῆς νενομισμένης ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας· || καθόλου, ἐπὶ φονευθέντος ἢ ἀπολεσθέντος καὶ μὴ δικαιωθέντος. Β. Φ.

Ἄψανδρος. Ὁ ἕκτος ἐκ τῶν δεκαετῶν ἀρχόντων τῶν Ἀθηνῶν, ἄρξας ἀπὸ τοῦ 703 μέχρι τοῦ 693 π. Χ.

Ἄψαρ. Φίλος τοῦ Ἰουγούρδα ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Ἀππιανοῦ (Νουμιδ. 5).

Ἀψάρας *[Ἰνδ. Μυθολ.]*· βλ. Ἀπσάρας.

Ἀψαρᾶς. Οἰκογενειακὸν ὄνομα τῶν αὐταδέλφων *Νεκταρίου* καὶ *Θεοφάνους*, τῶν κτιτόρων τῆς μονῆς Βαρλαὰμ τῶν Μετεώρων. Οὗτοι κατήγοντο ἐξ Ἰωαννίνων καὶ ἔζησαν κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' καὶ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἡ Ἐκκλησία ἐτίμησεν αὐτοὺς ὡς ὁσίους καὶ ἐπιτελεῖ τὴν μνήμην των τῇ 17ῃ Μαΐου. Ἡ ἀκολουθία των ἐτυπώθη τὸ πρῶτον ἐν Βενετίᾳ τῷ 1863, ἐπιδιορθωθεῖσα ὑπὸ Γαβριὴλ ἐπισκόπου Σταγῶν. Δ.Σ.Μ.

ἀψάρευτος, —*η*, —*ο*· δημοτ., ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἐψαρεύθηκε, ὁ μὴ ἁλιευθείς· || ὁ θαλάσσης τόπος ἐν τῷ ὁποίῳ δὲν ἔχει γίνει ἐντατικὴ ἁλιεία καὶ ὅστις παρουσιάζει διὰ τοῦτο ἀφθονίαν ἰχθύων: «ἀψάρευτο κανάλι».

Ἄψαρος *[Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς καὶ πόλις τῶν Κολχῶν (*Σκύλ. Καρυανδ.* Περίπλους § 81), ἐκβάλλων εἰς τὴν κατὰ τὸν ΝΑ μυχὸν τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἀκτὴν τῆς Καπαδοκίας καὶ ἔχων κατὰ Πτολεμαῖον (Καπαδοκίας θέσις Ε', στ. 7) τὸν Γλαῦκον καὶ τὸν Λύκον. Εἶναι ὁ σύγχρονος *Τσιοπὰ Σοῦ* (βλ. χάρτην *Müller* ἀρ. XVIII εἰς 3ον τόμον Ἐλασσόνων Ἑλλήνων Γεωγρ. ἔκδ. *Didot*: «Ponti Euxini ora Meridionalis), οὗ αἱ ἐκβολαὶ ἀπέχουσι τῶν τοῦ *Ἀρχάβιος* 60 στάδια ἀνατολικῶς (*Ἀρριαν.* Περ. Εὐξείνου § 6). Ἡ κατὰ Πτολεμαῖον γραφὴ εἶναι *Ἄψορρος*. Περίεργος εἶναι ἡ ἐμφάνισις καὶ ἐνταῦθα τοῦ σχετικοῦ πρὸς τὰς Δαλματικὰς νήσους *Ἀψύρτιδας* μύθου τῆς *Μηδείας*: «ὁ δὲ Ἄψαρος τὸ χωρίον λέγουσιν ὅτι Ἄψυρτος ἐκαλεῖτο πάλαι· ἐνταῦθα γὰρ τὸν Ἄψυρτον ὑπὸ τῆς Μηδείας ἀποθανεῖν· καὶ τάφος Ἀψύρτου δείκνυται· ἔπειτα διεφθάρη τὸ ὄνομα ὑπὸ τῶν περιοίκων βαρβάρων, καθάπερ καὶ ἄλλα πολλὰ διέφθαρται» (*Ἀνωνύμ.* Εὐξείνου Περίπλους 41). Σ.Ε.ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Ἄψαρος** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Φρούριον παρὰ τὸν ὁμώνυμον ποταμὸν (*Ἀρρ.* Περ. 6, 3). ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἄψαυστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον δὲν ἔψαυσέ τις, ἄθικτος, ἀνέγγιχτος.

ἄψαχτος, —*η*, —*ο*· δημοτ., αὐτὸς τὸν ὁποῖον δὲν *ἔψαξαν*, δὲν ἠρεύνησαν: «δὲν ἄφησα τόπο ἄψαχτο».

Ἀψβοῦργοι (Habsburg). Ἐπιφανὴς δυναστεία τῆς Εὐρώπης, ἡ προσωνυμία τῆς ὁποίας προέρχεται ἔκ τινος φρουρίου ἢ πύργου Ἄψβουργ, ἱδρυθέντος ἐν τῇ ἑλβετικῇ ἐπαρχίᾳ Ἀργοβίᾳ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Στρασβούργου *Βέρνερ Α'*, ὅστις ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἐρρίκου Β', καὶ Κορράδου Β', ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ Κράτους (1001—1029). Ἀδελφὸς ἢ γαμβρὸς τοῦ Βέρνερ Α' ἦτο ὁ *Ράδμποτ*, υἱὸς κόμητός τινος τοῦ Ἄλτεμβουργ, ὀνόματι Kanzelin. Ὁ Ράδμποτ ἐγένετο καὶ κύριος καὶ φορεὺς τοῦ ὀνόματος τοῦ πύργου, ἂν καὶ εἶχε δὲ ἀδελφούς, φαίνεται ἐν τούτοις ὅτι τὰ πατρικὰ κτήματα μετεβιβάσθησαν μόνον εἰς τὰ μέλη τῆς ἰδίας αὐτοῦ οἰκογενείας, καθόσον τὸ πατρικὸν ὄνομα Ἄλτεμβουργ ἐξαφανίζεται μετὰ ταῦτα. Εἰς παλαιὰ ἀρχεῖα ἀπαντᾶται υἱός τις τοῦ Ράδμποτ, ὅστις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τυγχάνει ὁ ἔγγονος τοῦ προμνησθέντος Βέρνερ τοῦ Στράσβουργ, ὅστις ἔφερε καὶ τὸ ὄνομα κόμης τοῦ Ἀψβούργου, οὗτος δὲ καὶ ἀνενέωσε καὶ ἐπιδιώρθωσε τὰ ὑπὸ τῶν προκατόχων ἱδρυθέντα κτήρια. Κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους ἐξαφανίζονται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὰ ὀνόματα τῶν διαδόχων τοῦ οἴκου τούτου καὶ μέχρι τῶν χρόνων *Φρειδερίκου Α'*, ἤτοι μέχρι τοῦ 1152, ἐπὶ $1^{1}/_{2}$ αἰῶνα τουτέστι, γνωσταὶ τυγχάνουσι τέσσαρες μόνον γενεαί. Μεσοῦντος τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ἀπαντᾶται πάλιν τὸ ὄνομα *Βέρνερ Β'*, κόμης τοῦ Ἀψβούργου, τοῦ ὁποίου ὁ υἱὸς *Ἀλβέρτος ὁ Πλούσιος* φέρεται ἐπισήμως τιτλοφορούμενος *κόμης τοῦ Ἀψβούργου*. Οὗτος θεωρεῖται ὡς ὁ κυρίως ἱδρυτὴς τῆς οἰκογενείας. Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλβέρτου *Ροδόλφος ὁ πρεσβύτερος* ἐγκατεστάθη μετὰ τοῦ ἐν ἔτει 1199 ἀποθανόντος πατρός του εἰς τὰ κτήματα αὐτοῦ τὰ δωρηθέντα αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Φρειδερίκου Βαρβαρόσα ἐν Ἀλσατίᾳ. Ὁ Ἀλβέρτος ἠναγκάσθη τῷ 1258, κατόπιν δικαστικῆς ἀποφάσεως, νὰ μοιρασθῇ τὰ κτήματα μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ροδόλφου, ἔκτοτε δὲ διακρίνονται δύο ἀψβουργικοὶ κλάδοι. Ἂν καὶ τὰ ἐν Ἀλσατίᾳ κτήματα ἐξηκολούθουν καὶ μετὰ τὴν διαίρεσιν τῶν κτημάτων ν' ἀνήκωσι καὶ εἰς τοὺς δύο ἀδελφούς, ὁ Ἀλβέρτος ἔλαβε τὰς ἐν Aargau καὶ Ἀλσατίᾳ κτήσεις, ὁ δὲ Ροδόλφος τὰς ὑπολοίπους κτήσεις. Τῶν δύο ἀψβουργικῶν κλάδων ὁ νεώτερος ἐξέλιπε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἐνῷ εἰς τὸν πρεσβυγενῆ κλάδον τοῦ Ἀλβέρτου ἐπεφυλάσσετο νὰ διαδραματίσῃ σπουδαῖον μέρος ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ ἱστορίᾳ.

Οὕτως ὁ *Ροδόλφος Α'* ἐξελέγη τὴν 29 Σεπτεμβρίου 1273 βασιλεὺς τῆς Γερμανίας καὶ προσήρτησε τῷ 1276 τὴν Αὐστρίαν, τὸ Steiermark καὶ τὸ Krain, τὰς ὁποίας ἐδωρήσατο εἰς τὸν υἱόν του Ἀλβέρτον, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν περιῆλθεν ὅμως εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του τὸ στέμμα, ἀλλὰ μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ἀδόλφου τοῦ Νασσάου, τῷ 1298. Δολοφονηθέντος τῷ 1308 τοῦ Ροδόλφου Α' ὁ υἱός του *Φρειδερῖκος ὁ Ὡραῖος* ἐκλέγεται μόνον ὑπό τινων ἡγεμόνων τῷ 1314 βασιλεύς, ἐνῷ τῷ 1322 ἡ ἐκλογὴ φέρει ἐπιτυχόντα τὸν Λουδοβῖκον τῆς Βαυαρίας. Ὁ ἀψβουργικὸς οἶκος ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ εὐρύνει τὰς κτήσεις αὐτοῦ. Οὕτω τῷ 1336 ὁ *Ἀλβέρτος Β'*, τρίτος υἱὸς τοῦ Ἀλβέρτου Α', καταλαμβάνει τὸ Kärnten, ὁ δὲ υἱός του *Ροδόλφος Δ'* τῷ 1364 τὸ Τυρόλον, οὕτω δέ πως αἱ ἀψβουργικαὶ κτήσεις ἐκτείνονται ἐπὶ 90.000 χιλιομέτρων.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ροδόλφου Δ' (1365) ὁ ἀψβουργικὸς οἶκος διῃρέθη εἰς δύο κλάδους, τὸν *αὐστριακὸν* καὶ τὸν τοῦ *Λεοπόλδου*. Ὁ τοῦ αὐστριακοῦ κλάδου *Ἀλβέρτος Ε'*, γαμβρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Siegmund, ἀφοῦ ἔλαβε τὴν Οὐγγαρίαν καὶ Βοημίαν, ἐξελέγη τῷ 1438 αὐτοκράτωρ ὡς *Ἀλβέρτος Β'*. Ἀποθανόντος τούτου τὸ ἑπόμενον ἔτος ὡς καὶ τοῦ Wladislaw Posthumus ἀποθανόντος τῷ 1458 ἄνευ τέκνων, διελύθη ὁ κλάδος οὗτος, ἀπωλέσθη δὲ ἡ Βοημία καὶ Οὐγγαρία. Ὁ κλάδος τοῦ *Λεοπόλδου Γ'* κατέκτησε τῷ 1369 τὸ Φραϊμποῦργον καὶ τῷ 1375 τὴν κομητείαν Feldkirch, ὑποδιαιρεθεὶς αὖθις εἰς τὸν λεοπολδικὸν καὶ τὸν τυρολικὸν κλάδον. Τοῦ πρώτου κλάδου ὁ *Φρειδερῖκος Ε'* ἐγένετο τῷ 1440 αὐτοκράτωρ ὡς *Φρειδερῖκος Γ'*, ὅστις καὶ κατέκτησεν ὁλόκληρον τὴν Αὐστρίαν καὶ τῷ 1490 τὸ Τυρόλον. Παρὰ τὰς ἐσωτερικὰς ἀνωμαλίας τοῦ κράτους του δὲν ἔπαυσε νὰ πιστεύῃ οὗτος εἰς τὴν μελλοντικὴν δόξαν τοῦ οἴκου του. Διὰ τοῦ γάμου τοῦ υἱοῦ του *Μαξιμιλιανοῦ* μετὰ τῆς κληρονόμου τοῦ Burgund *Μαρίας*, προσηρτήθησαν εἰς τὸν ἀψβουργικὸν οἶκον ἐκτὸς τοῦ Burgund καὶ αἱ Κάτω Χῶραι. Ἀπὸ τοῦ Μαξιμιλιανοῦ Α' ἄρχεται ἡ καλουμένη κοσμοκρατορία τοῦ ἀψβουργικοῦ οἴκου. Ὁ υἱός του *Φίλιππος ὁ Ὡραῖος* νυμφεύεται τῷ 1496 τὴν *Ἰωάνναν*, κληρονόμον τοῦ ἱσπανικοῦ οἴκου. Ἐκ τῶν τέκνων αὐτῶν ὁ πρεσβύτερος, τὸ ὄνομα Κάρολος, κατέστη τῷ 1506 μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φιλίππου κύριος τῆς Burgund καὶ τῶν Κάτω Χωρῶν, τῷ 1516 βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας καὶ τῷ 1519 ὡς *Κάρολος Ε'* αὐτοκράτωρ καὶ κύριος τῶν αὐστριακῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας παρεχώρησεν εἰς τὸν ἀδελφόν του Φερδινάνδον, ὅστις τῷ 1526 προσήρτησεν ἐπὶ πλέον τὴν Οὐγγαρίαν καὶ Βοημίαν. Μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1556 παραίτησιν τοῦ Καρόλου Ε', ὁ *Κάρολος Ε'* υἱὸς Φιλίππου τοῦ Β' καθίσταται ὁ ἱδρυτὴς τοῦ ἱσπανικοῦ κλάδου, ὁ δὲ ἀδελφός του *Φερδινάνδος Α'* ἱδρυτὴς τοῦ γερμανικοῦ καὶ αὐστριακοῦ κλάδου τοῦ ἀψβουργικοῦ οἴκου.

Ὁ ἱσπανικὸς κλάδος περιελάμβανεν ὡς κτήσεις αὐτοῦ ἐκτὸς τῆς Ἱσπανίας καὶ τὴν Burgund, τὰς Κάτω Χώρας, τὸ Μιλᾶνον, τὴν Νεάπολιν, τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Σαρδηνίαν. Τὸν ἱδρυτὴν τοῦ κλάδου τούτου διαδέχεται ὁ *Φίλιππος Γ'* (1598—1621) καὶ τοῦτον ὁ *Φίλιππος Δ'* (1621—1665), τοῦτον δὲ ὁ *Κάρολος Β'* (1665—1700), ὅστις ὑπῆρξε καὶ ὁ τελευταῖος ἄρρην ἐπὶ τοῦ θρόνου βασιλεύς. Ὁ ἱσπανικὸς ἀψβουργικὸς οἶκος ἀγωνισθεὶς ὑπὲρ τοῦ καθολικισμοῦ ἐξησθένησεν εἰς σημεῖον, ὥστε κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἠναγκάσθη νὰ ἐκχωρήσῃ πλείστας χώρας εἰς τὴν Γαλλίαν, τῆς ὁποίας ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος ΙΔ' ἐζήτησε νὰ καταλάβῃ ἁπάσας τὰς ἱσπανικὰς κτήσεις· διὰ τῆς περὶ εἰρήνης συνθήκης τῆς *Οὐτρέχτης* (1713) αἱ Κάτω Χῶραι, τὸ Μιλᾶνον, ἡ Νεάπολις καὶ ἡ Σικελία περιῆλθον εἰς τὸν ἀψβουργικὸν οἶκον τῆς Αὐστρίας.

Ὁ γερμανικὸς ἢ αὐστριακὸς κλάδος τῶν Ἀψβούργων κατέκτησε τῷ 1516 τὴν Βοημίαν καὶ τὴν Οὐγγαρίαν. Ὁ Φερδινάνδος Α', βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 1556 ἕως τὸ 1564, διένειμεν ἀποθανὼν τὰς κτήσεις του εἰς τρόπον, ὥστε ὁ αὐτοκράτωρ *Μαξιμιλιανὸς Β'* (1564—1576) ἔλαβε τὴν Αὐστρίαν,

Digitized by Google

τὴν Βοημίαν καὶ τὴν Οὐγγαρίαν, ὁ Φερδινάνδος τὸ Τυρόλον, ὁ Κάρολος τὸ Steiermark, Kärnteu καὶ Krain. Ἡ γραμμὴ τῶν ἀρρένων ἀπογόνων τοῦ Μαξιμιλιανοῦ Β' λήγει μετὰ τῶν υἱῶν του *Ροδόλφου Β'* (1576—1612) καὶ *Ματθία* (1612—19). Ἀποθανόντος δὲ ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ Φερδινάνδου τοῦ Τυρόλου τῷ 1595 ἄνευ τέκνων, περιῆλθον εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Ματθία *Φερδινάνδον Β'* ὡς αὐτοκράτορα πᾶσαι αἱ ἡγεμονίαι τοῦ γερμανικοῦ ἀψβουργικοῦ οἴκου καὶ μόνον ἐν Τυρόλῳ κρατεῖ ἐπὶ μικρὸν εἰσέτι χρόνον (1625—1645) ὁ ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Λεοπόλδου ἱδρυθεὶς κλάδος. Τὸν Κάρολον Β' διαδέχεται ὁ υἱός του αὐτοκράτωρ *Φερδινάνδος Γ'* (1637—1657) καὶ τοῦτον ὁ υἱὸς αὐτοῦ αὐτοκράτωρ *Λεοπόλδος Α'* (1658—1705), ὅστις κατὰ τὸν περὶ διαδοχῆς τοῦ ἱσπανικοῦ θρόνου πόλεμον ματαίως ἠγωνίσθη νὰ ἐπιτύχῃ τὸ στέμμα τῆς Ἱσπανίας διὰ τὸν υἱόν του Κάρολον. Οὗτος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρώτου υἱοῦ τοῦ Λεοπόλδου αὐτοκράτορος Ἰωσὴφ Α' (1705—1711) μὴ ἐγκαταλείψαντος τέκνα, ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ ὡς *Κάρολος ΣΤ'* τῷ 1711 ἐν Γερμανίᾳ καὶ Αὐστρίᾳ. Στερούμενος τέκνων συνομολογεῖ τῷ 1723 μετὰ τῶν τάξεων τὴν *Πραγματικὴν Ἕνωσιν* (Pragmatische Sanktion), διὰ τῆς ὁποίας ἐξησφαλίζετο ἡ κληρονομία ἐφ' ὅλων τῶν χωρῶν εἰς τὴν θυγατέρα αὐτοῦ *Μαρίαν Θηρεσίαν*. Ὅπως ἐπιτύχῃ δὲ τὴν συγκατάθεσιν τῶν Βουρβώνων ἐπὶ τῆς Πραγματικῆς Ἑνώσεως, ἀπέσπασεν ὁ Κάρολος ΣΤ' τῷ 1738 τὴν Νεάπολιν καὶ τὴν Σικελίαν ἀπὸ τῆς Ἱσπανίας.

Θανόντος τοῦ Καρόλου ΣΤ' (20 Ὀκτωβρίου 1740) διελύθη ὁ κατ' ἄρρενα γραμμὴν αὐστριακὸς κλάδος· ἐν Αὐστρίᾳ ἀκολουθεῖ ὡς τελευταία διάδοχος τοῦ στέμματος τῶν Ἀψβούργων ἡ Μαρία Θηρεσία, ἐν δὲ τῇ Γερμανίᾳ μετὰ τὴν μακρᾶς διαρκείας μεσοβασιλείαν τοῦ *Καρόλου Ζ'*, τοῦ οἴκου τῶν Βίττελσβαχ, ὁ σύζυγος τῆς Μαρίας Θηρεσίας, *ὁ Φραγκῖσκος Στέφανος* τῆς Λωρραίνης, δοὺξ τῆς Τοσκάνης, ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ *Φραγκίσκου Α'* (1745—1765). Διὰ τοῦ υἱοῦ του Αὐτοκράτορος *Ἰωσὴφ Β'* (1765—1790) ὁ οἶκος τῆς Λωρραίνης, ὅστις ἀπεκαλεῖτο καὶ οἶκος Ἀψβούργου-Λωρραίνης, ἐπέτυχε ν' ἀνέλθῃ ἐπὶ τοῦ Αὐστριακοῦ θρόνου. Τὸν Ἰωσὴφ Β' θανόντα ἄτεκνον (1790) διεδέχθη ὁ ἀδελφός του *Λεοπόλδος Β'*, καὶ τοῦτον, ἀποθανόντα μετὰ διετίαν (1792) ὁ υἱός του *Φραγκῖσκος Β'* (1792—1835), ὅστις καταθέσας τὸν οὐδεμίαν πλέον ἰδιαιτέραν σημασίαν ἔχοντα τίτλον τοῦ βασιλέως τῶν Ρωμαίων καὶ τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Γερμανῶν προσέλαβε τὸν τίτλον τοῦ «αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας». Ἐκ τῶν ἀδελφῶν του διεκρίθησαν οἱ: *Φερδινάνδος*, μέγας δοὺξ τῆς Τοσκάνης (1769—1824), ἀρχιδοὺξ *Κάρολος*, (1771—1847), ὁ στρατάρχης *Ἰωσὴφ* (1776—1847), ὅστις διεδέχθη τὸν ἀποθανόντα τῷ 1795 πρεσβύτερον ἀδελφόν του *Λεοπόλδον* εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ «Παλατίνου» τῆς Οὐγγαρίας, «*Κλημεντίνη*», ἥτις ἐνυμφεύθη τὸν Φραγκῖσκον Ε', βασιλέα τῶν Δύο Σικελιῶν, *Ἀντώνιος* (1779—1835), γενόμενος ἐπίσκοπος τοῦ Μύνστερ, *Ἰωάννης* (1782—1859), διατελέσας κατὰ τὴν περίοδον 1848—49 «ἐπίτροπος» τοῦ γερμανικοῦ Κράτους, *Ρινιέρος* (1783—1853), γενόμενος κατὰ τὴν περίοδον 1817—48 ἀντιβασιλεὺς τοῦ Λομβαρδο-βενετικοῦ κράτους, *Λουδοβῖκος* (1784—1864), στρατηγός, καὶ *Ροδόλφος* (1788—1831), ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Ὄλμυτς. Μετὰ τὸν Φραγκῖσκον Β' ἀποθανόντα τῷ 1835 αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας ἀνηγορεύθη ὁ υἱός του Φερδινάνδος Β', μετὰ τὴν παραίτησιν δὲ τούτου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του *Φραγκίσκου-Καρόλου*, ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τούτου καὶ ἀνεψιὸς τοῦ πρώτου *Φραγκῖσκος-Ἰωσὴφ* (1848). Τούτου ἀδελφοὶ ἦσαν ὁ *Φερδινάνδος-Μαξιμιλιανὸς* (1832—1867), ὅστις ἐγένετο αὐτοκράτωρ τοῦ Μεξικοῦ, τυφεκισθεὶς ὑπὸ τῶν ἐπαναστατησάντων Μεξικανῶν τῷ 1867, ὁ *Κάρολος-Λουδοβῖκος* (1833—1896) καὶ ὁ *Λουδοβῖκος-Βίκτωρ* (1842—1919). Τοῦ *Φραγκίσκου-Ἰωσὴφ* τέκνα ἦσαν: ἡ *Ζιζὲλ* (ἐγεν. τῷ 1856), ἥτις ἐνυμφεύθη τῷ 1873 τὸν πρίγκιπα Λεοπόλδον τῆς Βαυαρίας, ὁ τραγικὸς ἀρχιδοὺξ *Ροδόλφος* (1858—1889), ὁ αὐτοκτονήσας ἐν Μάγιερλιγκ τῷ 1889, καὶ ἡ *Μαρία-Βαλερία*, νυμφευθεῖσα τὸν ἀρχιδοῦκα Φραγκῖσκον Σαλβατώρ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ροδόλφου, διάδοχος τοῦ θρόνου ὡρίσθη ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Φραγκίσκου-Ἰωσὴφ καὶ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ ἀδελφοῦ του ἀρχιδοὺξ *Φραγκῖσκος-Φερδινάνδος* (1863—1914), οὗτινος ἀδελφοὶ ἦσαν ὁ ἀρχιδοὺξ *Ὄθων-Φραγκῖσκος-Ἰωσὴφ* (1865—1906) καὶ ἡ ἀρχιδούκισσα *Μαρία* (γεν. 1876) καὶ *Ἐλισάβετ-Ἀμαλία* (γεν. 1878), νυμφευθεῖσα τῷ 1903 τὸν Ἀλοΐζον, πρίγκιπα τοῦ Λιχνεστάϊν. Τοῦ Φραγκίσκου-Φερδινάνδου δολοφονηθέντος τῷ 1914 ἐν Σεραγέβῳ ὑπὸ τοῦ Σέρβου Πρίντσιπ, διάδοχος τοῦ θρόνου ὡρίσθη ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Ὄθωνος-Φραγκίσκου-Ἰωσὴφ ἀρχιδοὺξ *Κάρολος* (1887—1922), ὅστις καὶ διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον τὸν ἀποθανόντα τῷ 1916 πάππον του Φραγκῖσκον-Ἰωσήφ.

Ὁ Κάρολος ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ τῆς Δυαδικῆς-Μοναρχίας, ἥτις μετὰ τὸ τέρμα τοῦ Παγκοσμίου πολέμου 1914—1918 διεμελίσθη. Ἡ παραίτησις ἀπὸ μὲν τῶν ἐπὶ τοῦ αὐστριακοῦ θρόνου δικαιωμάτων τοῦ οἴκου Ἀψβούργου-Λωρραίνης ἔλαβε χώραν τῇ 3 Ἀπριλίου 1919, ἀπὸ δὲ τοῦ οὐγγρικοῦ τῇ 5 Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Ἀδελφὸς τοῦ ἐκθρονισθέντος αὐτοκράτορος εἶναι ὁ τέως ἀρχιδοὺξ *Μαξιμιλιανὸς-Εὐγένιος-Λουδοβῖκος* (γεν. τῷ 1895), οὗτινος τέκνα ἐκ τοῦ μετὰ τῆς Φραγκίσκης πριγκιπίσσης τοῦ Χοχενλόε-Σίλλινγκσφορτ γάμου του, εἶναι οἱ *Φερδινάνδος* (γεν. 1918) καὶ *Ἑρρῖκος* (γεν. 1925). Τέκνα δὲ τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου, ἐκ τοῦ μετὰ τῆς Ζίτας, Πριγκιπίσσης, τῶν Βουρβώνων τῆς Πάρμας, γάμου του (1911), εἶναι κατὰ σειρὰν οἱ: *Φραγκῖσκος-Ἰωσὴφ-Ὄθων* (γεν. 1912), *Ἀδελαΐς* (γεν. 1914), *Ροβέρτος* (γεν. 1915), *Φῆλιξ* (γεν. 1916), *Κάρολος-Λουδοβῖκος* (γεν. 1918), *Ροδόλφος* (γεν. 1919), *Καρλόττα* (γεν. 1921) καὶ *Ἐλισάβετ-Καρλόττα* (γεν. 1922).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Röppel*, Die Grafen von Habsburg 1832.— *Fürst Lichnowski*, Geschichte des Hauses Habsburg 8 τόμοι 1836-37.— *Herrgott*, Genealogia diplomatica augustae gentis Habsburgicae 3 τόμοι 1837-38. Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ἄψε προστ. τοῦ ἅπτω (=ἄναψε).—Ἐπιθετ. φρᾶσις *ἄψε-σβῦσε*, βλ. λ. ἅπτω καὶ τ. Β', 270 β'.

ἀψεγάδιαστος, *—η, —ο*· δημοτ., αὐτὸς ποῦ δὲν ἔχει *ψεγάδι*, ἄμεμπτος, ἀνεπίληπτος, ἄψογος.—Ἐπίρρ. ***ἀψεγάδιαστα.***

ἀψέκαστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ ψεκασθείς, ὁ μὴ διὰ ψεκασμοῦ περιβραχείς, ἀρράντιστος.

ἄψεκτος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ μὴ ψεγόμενος ἢ μὴ ψεχθείς, ἄψογος.

ἀψενδεσία (ἡ) (Apsendesia Lamx.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *κυκλοστόμων βρυοζῴων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἰουρασίου καὶ τῆς κρητιδικῆς περιόδου. Γ. Κ. Γ.

ἀψέντι καὶ ***ἀψίνθιον*** (τὸ) *[Χημ. Τροφ.]*. Ἀλκοολοῦχον ποτὸν ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἀποσταγμάτων*. Λαμβάνεται δι' ἀποστάξεως ἀλκοόλης μετὰ σπερμάτων *ἀνίσου* καὶ *μαράθου* καὶ φύλλων *ἀψινθίου* καὶ ἀκολούθου προσθήκης καὶ ἑτέρων τινῶν αἰθερίων ἐλαίων. Εἶναι πλούσιον εἰς ἀλκοόλην ποτὸν (47—67%). Σ. Γ

Ἄψερον· βλ. Ἀψχερονικὴ *χερσόνησος*.

ἀψευδὲς (τὸ) (Apseudès) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀνισοπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ταναϊδῶν*. Εἶναι ζῷα θαλάσσια ἀπαντῶντα κυρίως εἰς τὰς βορείους θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

ἀψευδὴς (ὁ, ἡ),*—ὲς* (τό)· ὁ μὴ ψευδής, ἢ ὁ μὴ ψευδόμενος, ἀληθής, εἰλικρινής, ἀναμφισβήτητος.—Ἐπίρρ. ***ἀψευδῶς.***

Ἀψευδὴς (ἡ) *[Μυθολ.]*. Μία ἐκ τῶν Νηρηίδων ἀναφερομένη ἐν Ἰλιάδι (Σ, 46).

—**Ἀψευδὴς** (ὁ). Ἀθηναῖος ἄρχων (*Ὀλ.* 86, 4, *Διόδ. Σικελ.* 12, 36).

ἀψεύτιστος,*—η,—ο*· δημοτ., αὐτὸς ποῦ δὲν εἶναι *ψευτισμένος*, νοθευμένος, ὁ μὴ ηὐτελισμένος.

Ἀψεφίων. —1) Ἀθηναῖος ἄρχων ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνεκομίσθησαν πανηγυρικῶς εἰς Ἀθήνας τὰ ὀστᾶ τοῦ Θησέως ἐκ Σκύρου, ὑπὸ τοῦ Κίμωνος. Κατ' ἄλλην γραφὴν καλεῖται *Ἀφεψίων*. —2) Ἀθηναῖός τις, ὅστις μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Χαβρίου *Κτησιώπου* προσέβαλε κατὰ τὸ 354 π. Χ. τὸν πρὸ ἔτους ψηφισθέντα νόμον τοῦ δημαγωγοῦ *Λεπτίνου* περὶ καταργήσεως ἁπάσης ἀτελείας ἀπὸ τῶν ὑπὲρ τῶν δημοσίων ἑορτῶν λειτουργιῶν τῶν πολιτῶν (*Δημοσθ.* πρὸς Λεπτίνην 94). ΚΑΨ.

ἀψηλός,*—ή,—ό*· δημοτ. τύπος τοῦ ὑψηλὸς (βλ. λ.)

Ἀψηλοῦ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Ὑψηλοῦ.

ἀψηλώνω καὶ ***ψηλώνω***· δημοτ., γίνομαι ὑψηλός, λαμβάνω ἀνάστημα, ὕψος: «ἀψήλωσε τὸ παιδί,—τὸ δένδρο κττ.»· || μεταβ. κάμνω τι νὰ γίνῃ ὑψηλόν, ὑψώνω: «θὰ ψηλώσω τὸ σπίτι μου,— τὸν τοῖχο κττ.»· || μεταφ., ἀλαζονεύομαι, ὑπερηφανεύομαι, δὲν καταδέχομαι: «ψήλωσε ἡ ἀφεντιά του καὶ δὲν μᾶς καταδέχεται»· || φρ. «ψήλωσε ἡ μύτη του», εἰρωνικῶς ἐπὶ ἀλαζονευομένου δι' ἀπροσδόκητον εὐπραγίαν ἢ ἐπιτυχίαν. Β. Φ.

ἀψήλωτος, *—η, —ο*· δημοτ., ὁ μὴ ὑψωθεὶς εἰς τὸν προορισμόν του, ὁ μὴ λαβὼν τὸ προσῆκον ὕψος: «ἔμεινε ἀψήλωτος ὁ τοῖχος».

ἄψητος, *—η, —ο*· ὁ μὴ ψημένος, ὁ μὴ βρασμένος, ἄβραστος: «τὸ φαῒ εἶναι ἀκόμη ἄψητο»· || ὁ μὴ ὠπτημένος: «ἄψητο κρέας», «ἄψητο κανάτι»· || μεταφ. ἄωρος, ὁ μὴ ὥριμος, αὐτὸς ποῦ δὲν εἶναι 'ς τὸν καιρό του: «ἄψητο ἀχλάδι, —σταφύλι κττ.»· «τὸ μυαλό του εἶναι ἄψητο ἀκόμη».

Ἀψηφιὰ *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἡ νοτιωτάτη ἐν τῇ συστάδι τῶν πρὸ τοῦ λιμένος τοῦ Γαλαξιδίου νησίδων (πλάτ. 38° 22′ 30″, μῆκ. 22° 24′ 30″, χάρτ. ἀγγλ. 1600: Gulf of Corinth καὶ 221: Ports Galaxidi and Itea). Εἰς τὴν νοτίαν αὐτῆς ἄκραν λειτουργεῖ (1887) φανὸς ἐρυθροῦ σταθεροῦ, ὕψους 15 μέτρων, φωτοβολίας 6 μιλ. Ἐπὶ τῆς κατέναντί της ἀκτῆς τῆς Στερεᾶς, *Πέταλος*, τοῖχος λευκὸς ἀνεγερθεὶς πρὸς ἔνδειξιν τοῦ ἀνοίγματος τοῦ στενοῦ κατὰ τὴν νύκτα. Παρά τινων ὀνομάζεται καὶ *Ὑψολιθιὰ* ἢ Ἀψηφιά. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἀψήφιστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ ψηφίσας, ὁ μὴ δώσας ψῆφον, ὁ μὴ ἐκφράσας γνώμην διὰ τῆς ψήφου του· || ἰδιωματ., αὐτὸς ποῦ δὲν ψηφάει, δὲν λογαριάζει, ἀποφασιστικός: «ἀψήφιστος ἄνθρωπος».— Ἐπίρρ. ***ἀψήφιστα:*** «τὸ πῆρα ἀψήφιστα» χωρὶς νὰ τὸ ὑπολογίσω καλῶς. — Οὐσιαστ. ἀφηρημ. ***ἀψηφισιά.***

ἀψηφῶ καὶ ***ἀψηφάω***· δὲν *ψηφάω*, δὲν λογαριάζω, καταφρονῶ: «ἀψηφῶ τὸν κίνδυνον,—τὸν νόμον,—τὰς συμβουλὰς τοῦ πατρὸς κ.τ.τ.», «ἀψηφῶ τὸν ἐχθρόν».

Ἀψίας *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἰταλίας ἀναφερόμενος ὑπὸ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου (8,29).

Ἀψῖδα *[Γεωγρ.]*. Μετονομασία ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τοῦ χωρίου *Κεμερλῆ*, τῆς ὑποδιοικήσεως Αἴνου (Ἀ. Θράκη), κειμένου τρεῖς ὥρας περίπου ΒΔ αὐτῆς. Μίαν ὥραν περίπου μακρὰν τοῦ χωρίου ἔκειτο ἡ Σταυροπηγιακὴ μονὴ τοῦ *Ἁγίου Ἀθανασίου (Τσαντήρι)*, τῆς ὁποίας αἱ πλούσιαι πρόσοδοι, καθὼς καὶ τῆς παρὰ τὴν Αἶνον Σταυροπηγιακῆς μονῆς *Θεοτόκου τῆς Σκαλωτῆς*, διετίθεντο πρὸς ὄφελος τῆς ἐν Χάλκῃ θεολογικῆς σχολῆς. Κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον αἱ μοναὶ αὗται κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἱ δὲ κάτοικοι τῆς Ἀψῖδας, κατέφυγον τῷ 1923 εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν. Α. Θ. Σ.

ἀψιδοειδὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ ἀψῖδα, τόξον ἢ καὶ θόλον.—Ἐπίρρ. ***ἀψιδοειδῶς.***

ἀψιδοστάτης (ὁ)· ἕκαστον τῶν κατακορύφων τμημάτων τῆς ἀψῖδος, ἢ καὶ γεφύρας ἢ θόλου· κοιν. *ποδαρικό.*

ἀψιδότυπος (ὁ) *[Δομ.]*. Τύπος (καλούπι), ἐκ ξυλίνου συνήθως σκελετοῦ, ἢ καὶ σιδηροῦ ἐνίοτε, ἔχων σχῆμα ἀψῖδος, εἴτε τόξου, καμάρας, ἢ θόλου. Ὁ ἀψιδότυπος εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν δομὴν τῶν τοιούτων κατασκευασμάτων, μεθ' ἣν ἀποσυντίθεται καὶ ἀφαιρεῖται. —Ω.

ἀψιδῶ (*—όω*)· κατασκευάζω τι εἰς σχῆμα ἀψῖδος· || δίδω εἰς ἀντικείμενόν τι κυρτὸν σχῆμα παρόμοιον πρὸς τὸ τῆς ἀψῖδος.—Ἀφηρ. οὐσιαστ. ***ἀψίδωσις.***

ἀψιδωτός, *—ή, —όν*· ὁ εἰς ἀψῖδα ἐσχηματισμένος, τοξωτός, καμαρωτός· ὁ ἔχων ἀψῖδας.

ἀψιθυμία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις *ἀψίθυμος*, εὐέξαπτος. —*[Ψυχολ.]* Καλεῖται *ἀψιθυμία* ἰσχυρὰ διατάραξις τοῦ θυμικοῦ ἐκ παραστάσεων ἢ ἐρεθισμάτων προαγόντων ἢ πιεζόντων τὸ εὐδαιμονιστικὸν ἔνστικτον τοῦ ἀτόμου, ἐκδηλουμένη διὰ ποικίλων φυσιολογικῶν παραλλήλων. Ὁ ὑπὸ τῆς ἀψιθυμίας κατεχόμενος, στερούμενος τῆς ψυχικῆς του ἰσορροπίας καὶ ὢν ἐκτὸς ἑαυτοῦ, ἄγεται εἰς πράξεις καὶ λόγους καὶ διανοήματα, εἰς τὰ ὁποῖα δὲν θὰ ἤγετο ἐὰν μὴ κατελαμβάνετο ὑπ' αὐτῆς. Τὰ φυσιολογικὰ παράλληλα τῆς ἀψιθυμίας εἶναι: ἀνωμαλία τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος, ἐξόγκωσις τῶν φλεβῶν, ἐρυθρίασις ἢ ὠχρίασις, ἀνικανότης κυριαρχίας ἐπὶ τοῦ κινητικοῦ συστήματος καὶ τῶν μυῶν, σπασμωδικαὶ συσπάσεις τοῦ προσώπου, ἔκκρισις τῆς χολῆς, αὔξησις τοῦ σιάλου ἢ πλήρης ἐξαφάνισις αὐτοῦ, ἀνύψωσις τῆς θερμοκρασίας, ὄξυνσις τοῦ βλέμματος καὶ τὰ παρόμοια.

Λόγῳ τῆς γενικῆς ἀναστατώσεως, τὴν ὁποίαν ἐπιφέρει ἡ ἀψιθυμία εἰς τὸ νευρικὸν σύστημα καὶ τὰ διάφορα ὄργανα τοῦ σώματος, δύναται νὰ προκαλέσῃ λιποθυμίαν, παραφροσύνην καὶ θάνατον ἀκόμη. Τὰ φυσιολογικὰ ταῦτα παράλληλα εἶναι χρονικῶς καὶ πραγματικῶς δευτερογενῆ, ἐπιγεννήματα τῶν ἐν τῷ ἀτόμῳ ἐπικρατούντων σφοδρῶν συναισθημάτων. Ὁ Ο. Τζαίημς ὅμως εἰς τὴν θεωρίαν τῆς συγκινήσεως διετύπωσε τὴν ὑπόθεσιν ὅτι τῆς γενέσεως τῶν ἀψιθυμιῶν προηγοῦνται αἱ φυσιολογικαὶ μεταβολαί. Κατ' αὐτόν, δὲν καθιστάμεθα πελιδνοί, διότι φοβούμεθα, ἀλλὰ φοβούμεθα διότι κατέστημεν πελιδνοί. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη, ἡ ὁποία συνεζητήθη πολὺ εἰς τὸ παρελθόν, σήμερον θεωρεῖται ἀστήρικτος καὶ ἐσφαλμένη. Αἱ ἀψιθυμίαι ἄρχονται ἀπὸ συναισθημάτων καὶ λήγουσιν εἰς συναισθήματα.

Ὁ Κάντιος διαιρεῖ τὰς ἀψιθυμίας εἰς δύο εἴδη: Εἰς ἐκείνας αἱ ὁποῖαι συνίστανται εἰς τελείαν καὶ μοναδικὴν ἐπικράτησιν ἐν τῇ συνειδήσει, τῆς νέας παραστάσεως διὰ καταπνίξεως, ἀπωθήσεως καὶ

Digitized by Google

ἐπομένως μὴ ἀφομοιώσεως τῶν προϋπαρχουσῶν παραστάσεων (*ἀσθενικὴ ἀψιθυμία)* καὶ εἰς ἐκείνας καθ' ἃς ἡ νέα παράστασις ἢ τὸ σύμπλεγμα παραστάσεων ἀφομοιοῖ ἐλαχίστας μόνον καὶ σχέσιν ἀναφορᾶς πρὸς τὴν νέαν ἐχούσας παραστάσεις (*σθενικὴ ἀψιθυμία*).

Κατὰ ποιὸν ἐξεταζόμεναι αἱ ἀψιθυμίαι ἀνήκουσιν εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας : α') εἰς τὰς ἀψιθυμίας *ἡδονῆς*, προερχομένας ἐκ σφόδρα εὐαρέστων συναισθημάτων, ἱκανοποιούντων τὸ εὐδαιμονιστικὸν ἔνστικτον τοῦ ἀτόμου, καὶ β') εἰς τὰς ἀψιθυμίας *λύπης*, προερχομένας ἐκ σφόδρα δυσαρέστων συναισθημάτων ἀντιβαινόντων πρὸς αὐτό. Ὁ Βοὺντ πλὴν τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν διακρίνει καὶ ἀψιθυμίας *ἐξεγέρσεως* καὶ *ἠρεμήσεως*, ὡς καὶ *ἐντάσεως* καὶ *χαλάσεως*. Κατὰ τὴν φύσιν τῶν φυσιολογικῶν παραλλήλων διακρίνομεν ἀψιθυμίας : *ἐντόνους*, αἱ ὁποῖαι ἐπιτείνουν τὰς φυσιολογικὰς λειτουργίας καὶ αὐξάνουν τὴν ἱκανότητα πρὸς δρᾶσιν, ὅπως π. χ. ἡ χαρά, ἡ ὀργὴ κλπ., καὶ *ἀσθενικάς*, αἱ ὁποῖαι χαλαρώνουν τὰς φυσιολογικὰς λειτουργίας καὶ ἐλαττώνουν τὴν ικανότητα πρὸς δρᾶσιν, ὅπως ἡ λύπη, ὁ φόβος κλπ. Κατὰ τὴν πορείαν, τέλος, τὴν ὁποίαν ἀκολουθοῦν καὶ τὴν ἐκδήλωσίν των διακρίνομεν ἀψιθυμίας : α') *ἀποτόμους*. Αὗται ἐκρήγνυνται ἀποτόμως, ἐκδηλοῦνται καὶ φθάνουν εἰς τὸ κατακόρυφον ἀποτόμως, καταστέλλονται δ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἐπερχομένης οὕτω τῆς ψυχικῆς γαλήνης. Τοιαῦται ἀψιθυμίαι εἶναι ἡ κατάπληξις, ἡ φρίκη, ἡ αἰφνιδία χαρά, ἡ αἰφνιδία λύπη· β') *βαθμιαίας*. Αὗται ἐνισχύονται βαθμηδὸν καὶ χαλαροῦνται ὁμοίως. Τοιαῦται εἶναι ἡ ἀγωνία, ἡ προσδοκία, ἡ ἐλπὶς κλπ.· γ') *διαλειπούσας*. Αὗται ἐμφανίζουσι πολλὰς διακυμάνσεις κατὰ τὴν πορείαν κορυφούμεναι καὶ χαλαρούμεναι ἀλληλοδιαδόχως. Τοιαῦται δύνανται νὰ εἶναι τόσον αἱ ἀπότομοι ὅσον καὶ αἱ βαθμιαῖαι, ὅταν συντρέχουν εἰδικοὶ ὅροι. θ. π.

ἀψίθυμος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ταχέως θυμούμενος, ὀργιζόμενος, εὐόργητος, ἄλλως ***ὀξύθυμος***.

ἀψιθυρία (ἡ) *['Ιατρ.]*. Ὅρος ἀναφερόμενος εἰς ποικιλίαν τινὰ **ἀφωνίας** (βλ. λ.), χαρακτηριζομένης διὰ τὸ ἀκατόρθωτον τῆς ἀποδόσεως καὶ τοῦ ἐλαφροτάτου ψιθύρου· αὕτη παρατηρεῖται μόνον κατὰ τὴν ὑστερίαν. Ὁ ὅρος οὗτος ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Solis Cohen. Μ. Ν. Κ.

ἀψίκορος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἀμέσως κορεννύμενος, ὁ λίαν ὁρμητικός, ἀλλὰ ταχέως καμπτόμενος, ὁ σφόδρα ἐπιθυμῶν τι, ἀλλὰ μὲ τὸ ἐλάχιστον ἱκανοποιούμενος, ὁ εὐμετάβλητος εἰς τὰς διαθέσεις, τὰς ὀρέξεις.— Τὸ οὐδ. ***ἀψίκορον*** (τὸ) ὡς οὐσιαστ., ἄλλως ***ἀψικορία***.— Ἐπίρρ. ***ἀψικόρως***.

'Αψίλιοι. Λαὸς κατοικῶν ἐπὶ τῶν Δ. κλιτύων τοῦ Καυκάσου, πρὸς τὸν Εὔξεινον καὶ πέραν τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Φάσιδος. Οἱ 'Αψίλιοι ἐγένοντο Χριστιανοὶ πολὺ πρὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ (527 - 565), ὁπότε ἦσαν ὑπήκοοι τοῦ ἡγεμόνος τῶν Λαζῶν (ὑποτελοῦς καὶ συμμάχου τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας). Τήν τε χώραν τῶν Λαζῶν καὶ τὴν τῶν 'Αψιλίων ἐπεδίωξε κατ' ἐπανάληψιν νὰ καταλάβῃ ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Χοσρόης (531 - 578), ἵνα ἀποκτήσῃ λιμένας ἐν τῷ Εὐξείνῳ, δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ πραγματοποιήσῃ τοὺς σκοπούς του, ἕνεκα τῆς ἀντιδράσεως τοῦ Βυζαντίου, ὅπερ ἐνισχῦσαν τοὺς Καυκασίους διὰ χρημάτων καὶ διὰ στρατοῦ ἐματαίωσε τὴν ἐγκαθίδρυσιν ναυτικῆς βάσεως περσικῆς ἐν τῷ Εὐξείνῳ καὶ διετηρήθη οὕτως ἡ ἐν αὐτῷ ἀπόλυτος ναυτικὴ ἐπικράτησις τῶν Βυζαντίνων. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

'Αψίμαρος. Στρατηγὸς τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, ὅστις ἐπί τινα χρόνον καὶ ἐβασίλευσεν αὐτοῦ, ἀκμάσας ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Β', τοῦ ἀνελθόντος εἰς τὸν θρόνον κατὰ τὸ 689 ἔτος μ. Χ. μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλεύσαντος πατρὸς αὐτοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου. Οὔτε ἀνδρείας, οὔτε ἐμπειρίας πολιτικῆς ἐστερεῖτο Ἰουστινιανὸς ὁ Β', διὰ τοῦτο δὲ καὶ νίκας περιφανεῖς κατήγαγε κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους διὰ τῶν ἐνδόξων στρατηγῶν *Ἡρακλείου*, *Λεοντίου*, *Ἰωάννου* καὶ *'Αψιμάρου* (στρατηγοῦ ἰδίᾳ τοῦ θέματος τῶν *Κιβυρραιωτῶν*). Τὸ θέμα τοῦτο ἀπετελεῖτο ἐκ τῆς ἀρχαίας Καρίας, Λυκίας, Παμφυλίας καὶ μέρους τῆς Φρυγίας, ὠνομάζετο δὲ οὕτως ἐκ τῆς πόλεως *Κιβύρρας*, τῆς κειμένης ἐν τῇ σχηματιζομένῃ γωνίᾳ ὑπὸ τῆς Καρίας, Λυκίας καὶ Φρυγίας. Οἱ Κιβυρραιῶται ἀπετέλουν μέρος ἄριστον τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ, τούτου δ' ἕνεκα καὶ ὁ στρατηγὸς αὐτῶν μεγάλως ἐπέδρα ἐπὶ τῶν πραγμάτων τοῦ κράτους. Ἡ ἀσύνετος πολιτεία Ἰουστινιανοῦ τοῦ Β', ἡ ὁρμὴ τῶν ἰδίων παθῶν, ἡ διὰ τῶν φαύλων ὑπουργῶν αὐτοῦ εἰς μεγάλην κλίμακα ἀσκουμένη δήμευσις, αἱ βιαιοπραγίαι καὶ αἱ βάσανοι, ἐπὶ πᾶσι δὲ ἡ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν σύγκρουσις, ἐπήνεγκον τὴν καθαίρεσιν αὐτοῦ καὶ τὴν ρινοτομίαν διὰ τοῦ στασιάσαντος στρατηγοῦ Λεοντίου. 'Αλλὰ μετὰ ταῦτα ἄλλη στάσις ἐκρήγνυται, νῦν δ' εἰς Κρήτην ὑπὸ τοῦ στρατοῦ, ἀναγορεύσαντος βασιλέα τὸν 'Αψίμαρον, καταπλεύσαντα εἰς Κωνσταντινούπολιν. καθαιρέσαντα δὲ καὶ ρινοκοπήσαντα τὸν Λεόντιον.

Ἡ τοῦ 'Αψιμάρου βασιλεία εἶναι κατὰ τοῦτο ἀξία προσοχῆς, καθόσον κατ' αὐτὴν διέπρεψε κυρίως, καὶ δὴ κατὰ τῶν 'Αράβων, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ στρατηγὸς Ἡράκλειος. Ἐν τούτοις ὁ ἐξόριστος ἤδη Ἰουστινιανὸς ὁ Β', ὁ καὶ *ρινότμητος* κληθείς, κατορθοῖ, ἐπελαύνων κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, νὰ ἀνακτήσῃ τὸν θρόνον, φονεύει δὲ τότε τόν τε Λεόντιον καὶ τὸν 'Αψίμαρον, ἀφοῦ διεπόμπευσεν αὐτούς, δεδεμένους δι' ἁλύσεων, ἀνὰ τὴν πόλιν. Ἡ θανατικὴ ποινὴ τῶν δύο τέως βασιλέων ἐξετελέσθη εἰς τὴν πλατεῖαν, τὴν καλουμένην τοῦ «*Κυνηγίου*», δι' ἀποκεφαλισμοῦ. 'Αλλὰ καὶ ὁ στρατηγὸς Ἡράκλειος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ 'Αψιμάρου, κατεδικάσθη ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Β' εἰς θάνατον, ἐπὶ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπαγχονισθείς. Ν. Δ. ΛΕΒΙΔΗΣ

ἀψιμαχία (ἡ)· μικρὰ συμπλοκὴ πρὸ τῆς κυρίας μάχης· || μεταφ. φιλονικία, προανάκρουσμα συζητήσεως.

— *[Τακτ.]* Καλεῖται *ἀψιμαχία* μικρός τις ἀγών, καθ' ὃν μαχητικὴ ἀνάπτυξις τῶν δυνάμεων δὲν γίνεται, ἀλλ' ἁπλῆ ἀνταλλαγὴ πυροβολισμῶν τινων μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων ἐπὶ κεφαλῆς μικρῶν τμημάτων. Ν. Θ. Κ.

ἀψιμυθίωτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ ψιμυθιωμένος, ἀφκιασίδωτος.

'Αψίνης. —1) Σοφιστὴς ἐξ 'Αττικῆς καὶ ὁ ἔγγονος αὐτοῦ, υἱὸς τοῦ 'Ονασίμου (Λακεδαιμόνιος). —2) Συγγραφεὺς ἐκ Γαδάρων τῆς Φοινίκης καὶ ρήτωρ, ὁ ὁποῖος μετὰ ταῦτα ἔζη ἐν 'Αθήναις ἐπὶ Μαξίμου· ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ σώζεται σύγγραμμα ἐπιγραφόμενον: «Τέχνη ρητορική. Περὶ προοιμίου». Μέρος ὅμως τούτου ἀπεδείχθη, ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὸν *Λογγῖνον*. ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἀψινθαιμία (ἡ) *['Ιατρ.]*. Ἡ κατάστασις τοῦ αἵματος ὅταν περιέχῃ *ἀψινθίνην* ἢ ἄλλα στοιχεῖα τοῦ *ἀψινθίου*.

ἀψινθίασις (ἡ) ἢ ***ἀψινθισμὸς*** *['Ιατρ.]*. Οὕτω καλεῖται τὸ σύνολον τῶν τοξικῶν φαινομένων τὰ ὁποῖα προκαλεῖ ἡ μεγάλη δόσις καὶ ἡ παρατεταμένη χρῆσις *ἀψινθίου*. Διακρίνουν δύο μορφὰς *ἀψινθιάσεως* : τὴν *χρονίαν* ἀψινθίασιν, τὴν ἐκ παρατεταμένης χρήσεως προκαλουμένην, καὶ τὴν *ὀξεῖαν* ἀψινθίασιν, προκαλουμένην ἐξ ἀποτόμου καταχρήσεως (βλ καὶ λ. **ἀλκοολισμός**). —Ω.

ἀψινθίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Φυσικὸς γλυκοζίτης πιθανῶς τοῦ τύπου $C_{15}H_{20}O_4$. 'Ανευρέθη εἰς *ἀρτεμισίαν, τὴν ἀψίνθιον*, ἥτις χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν τοῦ ποτοῦ *ἀψινθίου*. Εἶναι σῶμα στερεὸν κρυσταλλούμενον εἰς βελόνας τηκομένας εἰς 68°. Σ. Γ.

ἀψίνθιον (τό)· εἶδος τοῦ φυτοῦ **ἀρτεμισία** (βλ. λ.), τὸ ἄλλως ὀνομαζόμενον *ἀρτεμισία ἡ ἀψίνθιος* ἢ *ἀρτεμισία ἡ θαμνώδης*· || τὸ ἐξ αὐτῆς κατασκευαζόμενον ποτόν, κοιν. ἀψέντι (βλ. λ.).

— **ἀψινθίου** ***ἔλαιον*** (Oleum absinthii) *[Φαρμακογν.]*. Εἶναι τὸ αἰθέριον ἔλαιον τὸ ἐνεχόμενον εἰς ἀναλογίαν 0,2 ἕως 0,5 % εἰς τὸ φυτὸν Artemisia Absinthium, L. Εἶναι ὑγρὸν πρασινωπὸν ἢ κυανοπρασινωπόν, ὀσμῆς ἀρωματικῆς, εἰδικῆς, εὐχαρίστου καὶ γεύσεως θερμῆς εἰδικῆς, ἀρωματικῆς. Ἔχει εἰδικὸν βάρος 0,925 ἕως 0,955, εἶναι δεξιοστρόφον, λίαν διαλυτὸν εἰς ἀπόλυτον ἀλκοόλην, αἰθέρα, χλωροφόρμιον, πετρελαϊκὸν αἰθέρα καὶ εἰς τὰ λιπαρὰ καὶ αἰθέρια ἔλαια. Τὸ ἔλαιον τοῦ ἀψινθίου ἐκτιθέμενον εἰς τὸν ἀέρα ρητινοῦται. 'Αποτελεῖται ἐκ μείγματος θυϊόνης (thujone), ἐξ 24 % θυϊόλης (thujol) ἢ ἀλκοόλης θυϊονικῆς ἡνωμένης μετὰ τῶν ὀξέων βαλεριανικοῦ καὶ παλμιτικοῦ. Περαιτέρω ἐνέχει ἀψινθόλην, φελλανδρένιον, καδινένιον καὶ ἀζουλένιον. Τὸ ἔλαιον τοῦ ἀψινθίου ἀναγράφεται ἐνίοτε εἰς ἀντικατάστασιν τῆς *πόας τοῦ ἀψινθίου*. Κ. Γ. Μ.

—**ἀψινθίου** *πόα* (Herba absinthii) *[Φαρμακογ.]*. Εἶναι ἡ πόα *ἀρτεμισίας τῆς ἀψινθίου* (Artemisia absinthium L.). Τὸ φυτὸν τοῦτο ἀνθεῖ ἀναλόγως τῶν διαφόρων περιοχῶν εἰς ἃς φύεται ἀπὸ Ἰουλίου μέχρι Σεπτεμβρίου. Ἡ *δρόγη* ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἐναερίων μερῶν τοῦ φυτοῦ, ἔχει δὲ ὀσμὴν εἰδικήν, εὐχάριστον ἀρωματικὴν καὶ γεῦσιν δριμεῖαν, ἀρωματικὴν καὶ πικράν. Συλλέγεται κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνθήσεως τοῦ φυτοῦ, κοπτομένων τῶν ἐναερίων μερῶν αὐτοῦ, παρ' ὧν ἀφαιροῦνται οἱ μεγάλοι βλαστοί. Εἶτα ξηραίνεται εἰς εἰδικὰ ξηραντήρια καλῶς ἀεριζόμενα, ὧν ἡ θερμοκρασία διατηρεῖται ἠπία. Παραδέχονται ὅτι 5 χιλιόγραμμα νωποῦ φυτοῦ δίδουσιν 1 χιλιόγραμμον δρόγης. Ἡ δρόγη κονιοποιουμένη δίδει κόνιν κιτρινοπρασίνην χαρακτηριζομένην ἐκ τῆς παρουσίας ἐπιστεγαστικῶν καὶ ἀδενωδῶν τριχῶν.

Ἡ συνήθης νοθεία τῆς δρόγης εἶναι ἡ διὰ τῶν φύλλων τῆς *ἀρτεμισίας τῆς κοινῆς* (Artemisia vulgaris L.) καί τινων ἄλλων εἰδῶν ἀρτεμισίας, ἅτινα ὅμως δὲν ἐνέχουν τὴν αὐτὴν ποσότητα αἰθερίου ἐλαίου, ὡς καὶ ἡ πόα τοῦ ἀψινθίου. Αὕτη ἐνέχει ὡς κύριον συστατικὸν τὴν *ἀψινθίνην*, οὐσίαν πικράν, 0,2 ἕως 0,5 % αἰθερίου ἐλαίου, ρητινώδεις, γλοιώδεις καὶ πεκτενικὰς οὐσίας. Τὸ ἀλκοολικὸν ἐκχύλισμα τῆς δρόγης, προσθήκῃ ἀσβέστου, δίδει ἀποξηραινόμενον, ἐὰν παραληφθῇ δι' αἰθέρος, ἀνοικτῶς πράσινον διάλυμα, ὅπερ ὑποβαλλόμενον εἰς κλασματικὴν ἀπόσταξιν καταλείπει ὑπόλειμμα χρωματιζόμενον ἐρυθρῶς φαιὸν καὶ εἶτα ἰῶδες προσθήκῃ θειικοῦ ὀξέος. Ἡ χροιὰ μεταπίπτει εἰς κυανοϊώδη προσθήκῃ ὕδατος *(ἀψινθίνη)*. Ἡ δρόγη χορηγεῖται ὡς ἀντιπυρετικόν, διεγερτικὸν τοῦ στομάχου καὶ κατὰ τῶν σκωλήκων τῶν βιούντων ἐντὸς τοῦ ὀργανισμοῦ.

Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν πρέπει νὰ ἀναγράφηται μετὰ καθαρτικῶν. Ἡ δρόγη χορηγουμένη εἰς μεγάλας δόσεις προκαλεῖ ἐκτρώσεις εἰς τὰς ἐγκυμονούσας γυναῖκας, διότι δρᾷ ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ νευρικοῦ συστήματος προκαλοῦσα σπασμωδικὰς διαταραχάς, ναυτίας καὶ παραφροσύνην. Γαληνικὰ σκευάσματα σκευαζόμενα ἐκ τῆς δρόγης εἶναι τά: Tinctura Absinthii, Tinctura Absinthii composita, Extractum Absinthii, Elixir Aurantii compositum, Species Amarae, Vinum Aromaticum καὶ Oleum Absinthii coctum. Ὁ Διοσκορίδης ἀναφέρει ὅτι τὰ ἐναέρια μέρη τοῦ ἀψινθίου ἐχρησίμευον εἰς τὴν παρασκευὴν μελάνης, οἴνου ἀψινθίου καὶ βάμματός τινος χρησιμοποιουμένου κατὰ τῶν ποντικῶν. Οἱ Αἰγύπτιοι ἱερεῖς ἔφερον κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἱεροτελεστιῶν ἀνθισμένους κλάδους ἀψίνθου.

Ὁ Πλίνιος σημειοῖ, ὅτι ὁ οἶνος τοῦ ἀψινθίου παρεσκευάζετο δι' ἐμβροχῆς ἐντὸς γλεύκους τῶν ἐναερίων μερῶν τοῦ φυτοῦ καὶ ὅτι ὁ Γαληνὸς τὸν παρήγγειλε νὰ ἀναγράφηται ὡς εὐστόμαχον καὶ διουρητικὸν φάρμακον. Καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα ἡ δρόγη ἀνεγράφετο ὡς ἐλμινθοκτόνον, ἀντιπυρετικὸν καὶ καθαρτικόν. Κ. Γ. Μ.

ἀψινθισμὸς (ὁ)· βλ. **ἀψινθίασις**.

ἀψινθίτης ***οἶνος***, ἢ *βερμοὺτ οἶνος [Χημ. Τροφ.]*. Καλεῖται φυσικὸς συνήθης οἶνος ἀρωματισθεὶς διὰ πόας *ἀψινθίου* καὶ ἄλλων ἀρωματικῶν ὑλῶν. Συνήθως προστίθεται καὶ ποσότης τις ἐπὶ πλέον ἀλκοόλης ὡς ἐνίοτε καὶ σακχάρου. Σ. Γ.

Ἄψινθος (ὁ) *[Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν Θράκῃ, βραδύτερον ὀνομασθεῖσα *Αἶνος*. Γράφεται καὶ *Ἄψυνθος*. Ἐκ ταύτης οἱ ***'Αψίνθιοι*** καὶ ***'Αψύνθιοι***, θρακικὸς λαὸς πρὸς βορρᾶν τῆς Χερσονήσου. Ὁ Στράβων λέγει ταύτην ***'Αψυνθίδα***· «ἡ μὲν γὰρ Αἶνος κεῖται κατὰ τὴν πρότερον 'Αψυνθίδα, νῦν δὲ Κορπιλικὴν λεγομένην» (*Στρ.* 7,331. ἀπ. 58. Στ. Β.). ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἄψις (ἡ)·ἐπαφή, ψαῦσις· || ἄναμμα· || μεταφ. ἔξαψις.
—*[Ναυτ.]* Εἰς τὴν συγγραφὴν τῶν ἡμερολογίων τῶν πολεμικῶν πλοίων γίνεται χρῆσις τοῦ ὅρου *ἄψις* ἀντὶ τοῦ ὀρθοτέρου *ἀφή*, εἰς τὴν σημασίαν τοῦ ἄναμμα· π. χ. «ἄψις πυρῶν». Σ. Ε. Λ.

ἀψίς,—*ῖδος* (ἡ). Παρ' ἀρχαίοις ἡ λέξις (ἐκ τοῦ *ἅπτω=ἅμμα, κόμβος*) ἐσήμαινεν ἐν ἀρχῇ δίκτυον· βραδύτερον ὠνομάσθησαν *ἀψῖδες* τὰ καμπύλα τεμάχια ξύλου, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ὁ κύκλος τοῦ τροχοῦ, ἐκ τούτου δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ τροχοί· ἐκεῖθεν ἡ λέξις ἐξειλίχθη εἰς τὴν σημασίαν τοῦ κύκλου, τοῦ δίσκου, καὶ βραδύτερον τοῦ θόλου: «ὑπὸ τὴν οὐρανίαν ἀψῖδα» *(Πλάτ.* Φαῖδρ. 247 Β). Ἐν τῇ σημασίᾳ τῆς θριαμβευτικῆς ἁψῖδος ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον παρὰ *Δίωνι Κασ.* (53.22 καὶ 26).

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ ἔννοια τῆς *ἀψῖδος* λογίζεται συμπεριλαμβανομένη εἰς τὴν γενικωτέραν ἔννοιαν τοῦ **τόξου**, συγχυζομένη συνήθως καὶ πρὸς τὴν τῆς **καμάρας** καὶ τοῦ θόλου (βλ. τὰς λ.), ἀπομένει δὲ ἀποκλειστικῶς δηλωτικὴ μόνον τῶν λεγομένων *θριαμβευτικῶν* ἁψίδων.

—[ΕΓΚΥΚΛ.] *'Αψῖδες* εἰδικῶς ὀνομάζονται αὐτοτελῆ κατασκευάσματα ἔχοντα σχῆμα πύλης μὲ μίαν ἢ τρεῖς διόδους τοξοειδῶς ἐπιστεγασμένας. Εἶναι δὲ αἱ ἁψῖδες ἄλλοτε μὲν ἐφήμερα ξύλινα ἰκριώματα, ἐπενδυόμενα δι' ὑφασμάτων καὶ στολιζόμενα δι' ἀνθέων, δαφνῶν, μύρτων, καὶ ζωγραφικῶν, πλαστικῶν ἢ ἄλλων διακοσμήσεων, ἄλλοτε δὲ μόνιμα δομικὰ ἔργα, συνήθως ὁλομάρμαρα ἐξωτερικῶς καὶ φέροντα γλυπτοὺς διακόσμους. Τῶν ἁψίδων τοῦ πρώτου τύπου, χρησιμοποιηθεισῶν καὶ τούτων ἐν τῇ ἀρχαιότητι, γίνεται συχνοτέρα χρῆσις εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους, ἰδίως κατὰ τὸν πανηγυρισμὸν τῆς ἐπανόδου νικηφόρων στρατευμάτων, ἀλλὰ καὶ εἰς κοινοτέρας ἔτι περιπτώσεις, ὅπως εἰς ὑποδοχὰς βασιλέων ἢ ἄλλων λαοφιλῶν προσώπων. Τοῦ δευτέρου τύπου ἁψῖδες δὲν κατασκευάζονται πλέον σήμερον, διασώζονται ὅμως ἱκαναὶ τοιαῦται ἐκ τῆς ἀρχαιότητος καὶ μεταγενεστέρων χρόνων, — πολύτιμα μνημεῖα δίδοντα ζωντανὴν εἰκόνα τῆς προόδου καὶ τῆς μορφῆς ἣν εἶχεν ἡ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ἡ γλυπτικὴ τοῦ τόπου καὶ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀνεγέρσεώς των, ἀποτελοῦντα δ' ἐπὶ πλέον, διὰ τῶν ἐπὶ

Digitized by Google

αὐτῶν παραστάσεων καὶ ἐπιγραφῶν, πλουσίας καὶ ἀσφαλεῖς ἱστορικὰς πηγάς.

Κατὰ συνήθειαν, αἱ ἐκ τῆς ἀρχαιότητος σωζόμεναι ἁψῖδες καλοῦνται *θριαμβευτικαὶ* (arcus triumphalis,—arc de triomphe) ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ὅτι ἀνηγείροντο εἰδικῶς .διὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ «θριάμβου» ἐπανερχομένου τινὸς νικηφόρου στρατηλάτου. Εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως θὰ ἦσαν πολὺ σπάνιαι αἱ περιπτώσεις θριαμβευτῶν, οἵτινες διῆλθον ὄντως ὑπὸ τὴν πρὸς τιμήν των ἀνεγερθεῖσαν ἁψῖδα· διότι ἡ κατασκευὴ τῶν πλείστων τοὐλάχιστον ἐξ αὐτῶν,—πολυπλόκων δομικῶν καὶ γλυπτικῶν ἔργων,—θ' ἀπῄτει χρονικὸν διάστημα τόσον, ὥστε ἡ τοιαύτη πιθανότης ν' ἀποκλείεται ἐκ τοῦ ἀσφάλους. Ἡ φυσικωτέρα ὑπόθεσις εἶναι ὅτι, ἢ αἱ μαρμάρινοι καὶ περίτεχνοι ἁψῖδες ἀνηγείροντο βραδύτερον εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν εἰς ἣν εἶχον στηθῆ ἄλλαι πρόχειροι κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τοῦ «θριάμβου», ἢ ὅτι ἦσαν ἁπλῶς *ἀναμνηστικαὶ* εὐτυχῶν διὰ τὴν χώραν, πολεμικῶν ἢ ἄλλων, γεγονότων. Εἶναι βέβαιον ἄλλως τε ὅτι τινὲς τῶν ἁψίδων τούτων ἐστήθησαν εἰς ἐγκώμιον νικῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶχον πανηγυρισθῆ διὰ θριάμβων. Ἄλλαι δὲ πάλιν δὲν ἀφορῶσι κἂν εἰς πολεμικὰ γεγονότα. Ἡ ἐν Ρίμινι, ἐπὶ παραδείγματι, ἁψὶς τοῦ Αὐγούστου ἱδρύθη πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἀποπερατώσεως τῆς Φλαμινίας ὁδοῦ, ὡς ἡ ἐπιγραφή της βεβαιοῖ, ἡ δὲ τοῦ Τραϊανοῦ τῆς Ἀγκῶνος διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀνακατασκευὴν τοῦ λιμένος τῆς πόλεως. Ἄλλαι τέλος ἱδρύθησαν πρωτοβουλίᾳ καὶ δαπάναις ἰδιωτῶν, ὡς ἡ τοῦ Γαλιηνοῦ τῆς Ρώμης.

Πάντως ἡ πρώτη ἐμφάνισίς των συνδέεται ἀσφαλῶς πρὸς τοὺς μεταπολεμικοὺς «θριάμβους». Διεκοσμοῦντο δὲ αἱ διὰ τὰς ἑορτὰς ταύτας ἀνεγειρόμεναι πρόχειροι ἁψῖδες μὲ πᾶν τὸ ἐνθυμίζον τὴν δόξαν τοῦ νικητοῦ: τρόπαια ἀπὸ ἐχθρικὰ ὅπλα, πολύτιμα λάφυρα, αἰχμαλώτους ἁλυσοδέτους παρὰ τὰς βάσεις τῆς ἁψῖδος καί, πρὸ πάντων, ἐπιγραφὰς ἐγκωμιαστικάς. Μικρὸν κατὰ μικρὸν ἡ χρησιμοποίησις σταθερωτέρων ὑλικῶν προσέδωκεν εἰς τὰ κατασκευάσματα ταῦτα διάρκειαν μακροτέραν τῆς ἐφημέρου, φυσικὸν δὲ ἦτο νὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ σκέψις περὶ μετατροπῆς αὐτῶν εἰς μόνιμα μνημεῖα δόξης. Οὕτω προέκυψαν αἱ λίθιναι ἁψῖδες καί, ἐν ἀκολουθίᾳ τῶν προόδων τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ τῆς γλυπτικῆς, αἱ ὁλομάρμαροι, ἁπλαῖ ἐν ἀρχῇ, περίτεχνοι καὶ μεγαλειώδεις βραδύτερον. Παρὰ τὴν ἐξέλιξιν ὅμως ταύτην ἡ βάσις τοῦ σχεδίου τῶν ἁψίδων παρέμεινε σταθερὰ καὶ σχεδὸν ὁμοιόμορφος. Ὅλαι ἔχουν μορφὴν ἁπλῆς ἢ τριπλῆς θύρας, τῆς ὁποίας αἱ δίοδοι ἀπολήγουσι πρὸς τὸ ἄνω εἰς ἡμικυκλικὴν ὀροφήν· ὑπὲρ αὐτὴν ὑψηλὸν θωρακεῖον, ὀνομαζόμενον «ἀττικόν», ἔφερε τὴν ἐπιγραφὴν τῆς ἀφιερώσεως, ἄνωθεν δὲ τούτου ἐστήνετο συνήθως ὁ ἀνδριὰς τοῦ θριαμβευτοῦ, κατ' ἀρχὰς ἐφίππου (ὅπως φαίνεται εἰς ἀρχαιότατα μετάλλια φέροντα ἀπεικονίσεις ἁψίδων), κατόπιν δὲ ἐπὶ ἅρματος. Ἡ ἁψὶς διεκοσμεῖτο κατὰ κανόνα διὰ κιόνων, εἴτε προσκεκολλημένων ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ κτιρίου, εἴτε κεχωρισμένων ἀπ' αὐτοῦ. Τέλος, ἀναλόγως τῆς διατάξεώς του, τὸ μνημεῖον ἔφερε γλυφὰς διαφόρων συνδυασμῶν, εἰκονιζούσας τρόπαια, αἰχμαλώτους, ὅπλα τοῦ ἐχθροῦ κλπ. Αἱ σωζόμεναι ἐκ τῶν γλυφῶν τούτων δίδουσιν ἐναργεῖς εἰκόνας τῆς διεξαγωγῆς τῶν πολέμων, εἰς οὓς ἀναφέρονται, καὶ παρέχουσι χρησιμώτατον εἰς τὰς ἀρχαιολογικὰς μελέτας ὑλικόν.

Ἐκ παρερμηνείας χωρίου τινὸς τοῦ Πλινίου πολλοὶ ἀπέδωκαν τὴν πρώτην ἐπινόησιν τῶν ἁψίδων εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας. Ἄλλοι πάλιν ἐθεώρησαν αὐτὰς ἐφεύρημα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν Ἐτρούσκων. Τὸ βέβαιον ἐν τούτοις εἶναι ὅτι οὔτε ἐκ τῶν σωζομένων κειμένων, οὔτε ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἀρχαιολογικῶν μνημείων ἀποδεικνύεται ἡ ὕπαρξις ἁψίδων ἐν Ἑλλάδι κατὰ τοὺς προχριστιανικοὺς χρόνους καὶ ὅτι ἐξ ἄλλου αἱ μνημειώδεις ἐτρουσκικαὶ πύλαι ἦσαν μὲν πολλάκις τοξοειδεῖς χωρὶς νὰ εἶναι διὰ τοῦτο καὶ «*ἁψῖδες*» Ἀντιθέτως ἐξ ὅλων τῶν δεδομένων προκύπτει βέβαιον τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ἁψὶς εἶναι μνημεῖον καθαρῶς ρωμαϊκῆς προελεύσεως, δυνάμεθα δὲ νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ ἐξέλιξίς της, βαίνουσα παραλλήλως πρὸς τὴν πρόοδον τῆς ρωμαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἀπεικονίζει ὅλας τὰς φάσεις τοῦ ρυθμοῦ ταύτης, ἀπὸ τῆς ἀρχεγόνου λιτότητος μέχρι τῆς εἰς ὄγκον καὶ διακόσμησιν ὑπερβολῆς.

Τὴν ἀφορμὴν εἰς τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τῆς ἁψῖδος ἔδωκεν ἡ ὕπαρξις τῆς λεγομένης «Θριαμβευτικῆς πύλης» (Porta triumphalis) τοῦ ἀρχαίου τείχους τῆς Ρώμης, ἥτις κατὰ συνήθειαν ἐστολίζετο δι' εἰδικοῦ διακόσμου ὁσάκις οἱ αὐτοκράτορες ἐπανερχόμενοι ἐκ νικηφόρου ἐκστρατείας διήρχοντο δι' αὐτῆς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατευμάτων των, διὰ νὰ διασχίσουν ἐν πομπῇ τὴν πόλιν καὶ ν' ἀνέλθουν κατόπιν εἰς τὸ Καπιτώλιον, ὅπως προσφέρουν τὰς ὀφειλομένας εὐχαριστίας εἰς τοὺς θεούς. Ἡ συνήθεια αὕτη ἐπεξετάθη βαθμηδὸν καὶ εἰς ἄλλας πόλεις. Φυσικὸν λοιπὸν ἦτο εἰς περίπτωσιν διόδου νικηφόρων στρατευμάτων διὰ πόλεως μὴ ἐχούσης πύλην πρὸς διακόσμησιν, ν' ἀνεγερθῇ προχείρως ἓν τεχνητὸν ταύτης ὁμοίωμα. Οὕτως ἀναμφιβόλως ἐδημιουργήθη ἡ ἁψὶς καὶ ἐγενικεύθη βαθμηδὸν ἡ χρῆσίς της.

ΑΡΧΑΙΑΙ ΡΩΜΑΪΚΑΙ ΑΨΙΔΕΣ. Ἐκ τῶν σωζομένων παλαιῶν λατινικῶν κειμένων πληροφορούμεθα τὴν ὕπαρξιν εἴκοσι καὶ μιᾶς ἁψίδων ἀνηγερμένων ἐν Ρώμῃ, ἐξ ὧν πέντε μόνον διασώζονται. Μεταξὺ τῶν ἐξαφανισθεισῶν ἀξιολογώτεραι ἦσαν αἱ ἑξῆς: 1) Δύο ἁψῖδες φέρουσαι εἰς τὰς κορυφάς των ἐπίχρυσα ἀγάλματα, ἀνεγερθεῖσαι ὑπὸ τοῦ ὑπάτου *Στερτινίου*, τῷ 196 π. Χ. (ἡ μία εἰς τὸ forum boarium καὶ ἡ ἄλλη ἐντὸς τοῦ μεγάλου ἱπποδρόμου), ἐκ τοῦ προϊόντος τῶν λαφύρων τὰ ὁποῖα εἶχεν ἀποκομίσει οὗτος ἐκ τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ πολέμων του. 2) Ἡ ἁψὶς τοῦ *Σκιπίωνος τοῦ Ἀφρικανοῦ*, οἰκοδομηθεῖσα ὑπὸ τούτου τῷ 190 π. Χ. ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου λόφου καὶ διακοσμημένη διὰ 2 μαρμαρίνων ἵππων καὶ 7 ἐπιχρύσων ἀνδριάντων. 3) Ἡ ἁψὶς τοῦ *Φαβίου*, ἀνεγερθεῖσα τῷ 121 π.Χ., παρὰ τὴν ἀρχὴν τῆς Ἱερᾶς Ὁδοῦ, ὑπὸ τοῦ Φαβίου Μαξίμου, εἰς ἀνάμνησιν τῶν νικῶν αὐτοῦ κατὰ τῶν Ἀλλοβρόγων. 4) Ἡ ἁψὶς τοῦ *Αὐγούστου*, στηθεῖσα πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγορᾷ (forum) πλησίον τῆς οἰκίας τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος. 5) Ἡ τοῦ *Τιβερίου* (16 μ. Χ.) εἰς ἀνάμνησιν τῶν νικῶν τοῦ Γερμανικοῦ κατὰ τῶν Γερμανῶν. 6) Ἡ τοῦ *Κλαυδίου* (51 μ. Χ.), στηθεῖσα πρὸς τιμὴν τῶν ἐν Βρετάνῃ νικῶν αὐτοῦ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Κηρυναλίου λόφου. 7) Ἡ τοῦ *Τραϊανοῦ*, ἥτις κατεστράφη κατὰ τὰς εἰς Ρώμην ἐπιδρομὰς τῶν Βαρβάρων, τῆς ὁποίας ὅμως γλυπτά τινα μέρη εἶχον χρησιμοποιηθῆ ἐν τῷ μεταξὺ κατὰ τὴν κατασκευὴν τῆς πρὸς τιμὴν τοῦ Κωνσταντίνου ἀνεγερθείσης ἁψῖδος. 8) Ἡ τοῦ *Μάρκου Αὐρηλίου*, εἰς ἀνάμνησιν τῶν νικῶν αὐτοῦ κατὰ τῶν Μαρκομάνων· ἡ ἁψὶς αὕτη ἐσώζετο μέχρι τοῦ 1662 ὁπότε κατεστράφη κατὰ διαταγὴν τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου VI.

Αἱ διασωζόμεναι μέχρι σήμερον ἐν Ρώμῃ πέντε ἁψῖδες εἶναι:

1) Ἡ τοῦ *Δρούσου*, κατασκευασθεῖσα ἐν ἔτει 9 π. Χ. ἐπὶ τῆς Ἀππίας ὁδοῦ πρὸς τιμὴν τῶν νικῶν Ν. Κλαυδίου Δρούσου κατὰ τῶν Γερμανῶν. Τμήματα τῆς ἁψῖδος ταύτης, ἥτις ἀπετελεῖτο ἐκ μιᾶς τοξωτῆς διόδου, διακοσμουμένης ἐσωτερικῶς ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν δι' ἡμικιόνων, διακρίνονται σήμερον παρὰ τὴν πύλην τοῦ Ἁγίου Σεβαστιανοῦ, ὅπου ἔχουν ἐν μέρει ἐντειχισθῆ εἰς πλινθοδομὴν ὑδραγωγείου.

2) Ἡ τοῦ *Τίτου*, τῆς ὁποίας τὰ πλευρικὰ τμήματα ἐπεσκευάσθησαν ἐπὶ πάπα Πίου VII, εἶναι ἴσως τὸ πλέον ἐνδιαφέρον ἐκ τῶν μνημείων τῆς κατηγορίας ταύτης. Ἡ κλεὶς καὶ τὰ τύμπανα τοῦ τόξου της φέρουσιν ἀναγλύφους παραστάσεις, ἑκατέρωθεν δὲ τῆς διόδου κίονες προσκεκολλημέναι ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ κτιρίου ὑποβαστάζουσι πλούσιον καὶ ὑψηλότατον «ἀττικόν». Ἡ ὅλη ἁψὶς εἶναι ὀγκώδης καὶ ἐπιβλητική, μὲ ἐπιτυχεῖς ἀναλογίας καὶ διακόσμησιν ἐνθυμίζουσαν τὴν καλυτέραν ἐποχὴν τῆς ρωμαϊκῆς τέχνης. Τὰ ἀνάγλυφα ἅτινα κοσμοῦσι τὴν δίοδον τῆς ἁψῖδος εἶναι ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέροντα· τὸ ἓν ἐκ τούτων ἀναπαριστᾷ τὸν Τῖτον στεφόμενον ὑπὸ τῆς Νίκης, ὄρθιον ἐπὶ τεθρίππου ἅρματος καὶ χειραγωγοῦντα γυναῖκα, προσωποποιοῦσαν τὴν πόλιν τῆς Ρώμης, τὸ δὲ ἄλλο τὴν παρέλασιν τῶν ἐκ τῆς ἡττηθείσης Ἰουδαίας λαφύρων, μεταξὺ τῶν ὁποίων, αἱ ἱεραὶ σάλπιγγες καθὼς καὶ ἡ ἑπτάφωτος λυχνία, ἅτινα ἀφῃρέθησαν ἀπὸ τοῦ ναοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ. Ὑπὸ τὸν θόλον ἀναπαρίσταται ὁ αὐτοκράτωρ καθήμενος ἐπὶ ἀετοῦ.

3) Ἡ τοῦ *Σεπτίμου Σεβήρου*, ἀνεγερθεῖσα τῷ 203 μ. Χ., ἐπὶ τῆς Ἱερᾶς Ὁδοῦ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Καπιτωλίου, πρὸς τιμὴν τῶν νικῶν τοῦ αὐτοκράτορος τούτου καὶ τῶν υἱῶν του Καρακάλλα καὶ Γκέτα κατὰ τῶν Πάρθων καὶ τῶν Ἀράβων. Εἶναι ἡ πρώτη ἐν Ρώμῃ μετὰ *τριῶν διόδων* ἁψίς· τοιούτων ἐν τούτοις τριτόξων ἁψίδων ἀπεικονίσεις συναντῶνται εἰς πολλὰ μετάλλια ἀρχαιότερα τῆς βασιλείας τῶν Σεβήρων. Ἐνθυμίζουσα εἰς πολλὰ σημεῖα τῶν γενικῶν αὐτῆς γραμμῶν τὴν ἁψῖδα τοῦ Κωνσταντίνου, ἡ ἁψὶς τοῦ Σεπτίμου Σεβήρου ἔχει ἐπὶ τῶν προσόψεών της ἀνὰ τέσσαρας κίονας προσκεκολλημένους ἐπὶ τοῦ κυρίου σώματος τοῦ μνημείου, αἱ δὲ τρεῖς στοαί της συγκοινωνοῦν μεταξύ των διὰ διόδων ἀνεξηγήτου σκοποῦ. Αἱ γλυφαὶ αἵτινες τὴν διακοσμοῦν φορτικῶς μέχρι τῶν βάσεων τῶν κιόνων δεικνύουν ἐποχὴν καλλιτεχνικῆς παρακμῆς.

4) Ἡ τοῦ *Γαλιηνοῦ*, στηθεῖσα πρὸς τιμὴν αὐτοῦ τῷ 260 μ.Χ., δαπάναις τοῦ ἰδιώτου Αὐρηλίου Βίκτωρος, εἶναι μονότοξος καὶ μικρῶν διαστάσεων, ἐνθυμίζουσα τὸ σχέδιον τῆς ἁψῖδος τοῦ Τίτου. Διακοσμεῖται ἀπὸ κίονας κορινθιακοῦ ρυθμοῦ.

5) Ἡ τοῦ *Κωνσταντίνου*, στηθεῖσα πρὸς τιμὴν τοῦ αὐτοκράτορος τούτου τῷ 312 μ. Χ., εἶναι ἡ σημαντικωτέρα τῶν ἁψίδων τῆς Ρώμης. Εἶναι τρίτοξος ὡς καὶ ἡ τοῦ Σεπτίμου Σεβήρου, αἱ διαστάσεις της ὅμως εἶναι πολὺ μεγαλύτεραι. Τὸ ὕψος της, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ «ἀττικοῦ», εἶναι 21 μ., τὸ πλάτος της 25 μ. 70 καὶ τὸ βάθος της 7 μ. 50. Τὸ ὕψος τῆς μεσαίας τοξωτῆς διόδου εἶναι 11 μ. 50, τῶν δὲ πλευρικῶν τοιούτων 7 μ. 40. Τὸ μνημεῖον τοῦτο ἀπησχόλησεν ἐπὶ μακρὸν τοὺς ἀρχαιολόγους ὅσον ἀφορᾷ τὴν πραγματικὴν προέλευσιν καὶ τὸν προορισμὸν αὐτοῦ· τοῦτο δέ, διότι, ἐν τῇ σπουδῇ μεθ' ἧς ἀνηγέρθη καὶ ἴσως ἐπίσης ἐξ ἐλλείψεως καλλιτεχνικῆς συμβολῆς, μέρη τινὰ τοῦ γλυπτοῦ διακόσμου του ἔχουν ληφθῆ, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐσημειώσαμεν, ἐξ ἄλλης παλαιοτέρας ἁψῖδος ἀνεγερθείσης πρὸς τιμὴν τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ καὶ ἀναφέρονται εἰς τὰ μεγάλα συμβάντα τῆς βασιλείας τοῦ ἡγεμόνος τούτου. Ἀντιθέτως ἄλλα τμήματα τῆς ἁψῖδος, συγκεκριμένως τὰ ἄνωθεν τῶν μικρῶν διόδων στρογγύλα ἀνάγλυφα, ἀναπαριστῶσι τὴν ἧτταν τοῦ Μαξεντίου καὶ τὴν κατάληψιν τῆς Ρώμης ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου. Ἐμφανίζεται οὕτω διάλειμμα δύο αἰώνων μεταξὺ τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, ὧν τὸ μνημεῖον τοῦτο διετήρησε τὴν γλυπτὴν ἀναπαράστασιν.

Εἰς ἄλλας ἰταλικὰς πόλεις. Παρεκτὸς τῶν ἐν Ρώμῃ ἁψίδων, καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἰταλίας εἶχον ἀνεγερθῆ πολλαί, ἐκ τῶν ὁποίων ἱκαναὶ σώζονται ἀκόμη, μὴ ὑστεροῦσαι εἰς καλλιτεχνικὴν ἀξίαν ἐκείνων τῆς πρωτευούσης. Αἱ κυριώτεραι ἐξ αὐτῶν εἶναι τέσσαρες ἁψῖδες στηθεῖσαι πρὸς τιμὴν τοῦ Αὐγούστου καὶ δύο πρὸς τιμὴν τοῦ Τραϊανοῦ.

Αἱ τοῦ Αὐγούστου εἶναι: 1) Ἡ ἁψὶς τῶν *Σούσων*, χρονολογουμένη ἀπὸ τοῦ ἔτους 8 π. Χ. 2) Ἡ ἁψὶς τῆς *Ἀόστης*, περίεργος διὰ τὸ δωρικόν της θωρακεῖον ἐπικαθήμενον ἐπὶ κορινθιακῶν κιόνων. 3) Ἡ τοῦ *Ρίμινι*,—στηθεῖσα, ὡς προανεφέραμεν, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀποπερατώσεως τῆς Φλαμινίας ὁδοῦ,—ἓν ἐκ τῶν πλέον ἐνδιαφερόντων μνημείων τοῦ εἴδους τούτου διὰ τὴν λεπτότητα τῆς ἐκτελέσεως καὶ τὴν ἐπιβλητικότητα τῆς διακοσμήσεως. 4) Ἡ τοῦ *Φάνο*, ἥτις ἐπεσκευάσθη ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίνου.

Πρὸς τιμὴν τοῦ Τραϊανοῦ εἶχον στηθῆ αἱ ἁψῖδες: 1) τῆς ***Ἀγκῶνος* καὶ** 2) τοῦ *Βενεβέντο*,—ἔργα, ὡς πιστεύεται, τοῦ αὐτοῦ ἀρχιτέκτονος, τοῦ διασήμου Ἀπολλοδώρου τοῦ ἐκ Δαμασκοῦ. Ἡ τῆς Ἀγκῶνος, μολονότι δὲν ἔχει πλέον τὰ ἀγάλματα καὶ τοὺς ἄλλους χαλκίνους διακόσμους της, εἶναι ἡ καλύτερον διατηρουμένη ἐκ τῶν ἀρχαίων θριαμβευτικῶν ἁψίδων. Ἀνηγέρθη τῷ 115 μ. Χ. εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ λιμένος τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Τραϊανοῦ, μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ὁποίου συναναφέρονται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τὰ ὀνόματα τῆς συζύγου του Μαρκιάνας καὶ τῆς ἀδελφῆς του Πλωτίνης. Ἀλλ' ἡ πλέον ἴσως ἀξιοσημείωτος ἐκ τῶν ἁψίδων τῆς καλῆς ταύτης τῶν τεχνῶν περιόδου εἶναι ἡ ἁψὶς τοῦ Βενεβέντο, τῆς ὁποίας τὰ ἀνάγλυφα ἀναπαριστῶσι τὰ κατορθώματα τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ κατὰ τοὺς ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως πολέμους του. Ἡ ἁψὶς αὕτη ἐνθυμίζει κατὰ τὸ κύριον σῶμά της τὴν τοῦ αὐτοκράτορος Τίτου· ἀλλ' εἶναι πλουσιώτερον ἐκείνης διακεκοσμημένη· τὰ διάκενα μεταξὺ τῶν προσκεκολλημένων ἐπὶ τοῦ σώματός της κιόνων καὶ τὰ ἑκατέρωθεν τῆς ἐπιγραφῆς τμήματα τοῦ «ἀττικοῦ» εἶναι κεκαλυμμένα δι' ὑπερόχων γλυφῶν, ἀξίων τῆς ὡραίας σχολῆς τῶν ἀρχῶν τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος. Τὸ μνημεῖον τοῦτο ἔχει ἀτυχῶς ἀλλοιωθῆ δι' ἐπισκευῶν. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐπ' αὐτοῦθεμάτων, ἡ ἀποθέωσις τοῦ Τραϊανοῦ ἀποτελεῖ θαυμάσιον γλυπτικὸν ἔργον.

Εἰς τὰς ρωμαϊκὰς ἐπαρχίας. Εἰς τὰς ὑποτεταγμένας ἐπίσης ὑπὸ τὴν Ρώμην χώρας πολλαὶ ἁψῖδες ἀνηγέρθησαν κατὰ καιροὺς καὶ ἀρκεταὶ ἐξ αὐτῶν σώζονται μέχρι σήμερον.

Ἐν Γαλλίᾳ ἡ ἀρχαιοτέρα ρωμαϊκὴ ἁψὶς εἶναι ἡ τοῦ *Σαὶν - Ρεμύ*, ἀποτελουμένη ἐκ μιᾶς τοξωτῆς διόδου ἐχούσης ἐκ δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν ἀνὰ δύο κίονας συνδεδεμένους μετὰ τοῦ δομικοῦ σώματος τῆς ἁψῖδος. Ὁλόκληρον τὸ ἄνω μέρος αὐτῆς ἔχει καταστραφῆ· ὑπάρχει γνώμη ὅτι ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος εἰς ἀνάμνησιν τῆς κατακτήσεως τῆς Γαλατίας. Μεταγενεστέρας ἐποχῆς εἶναι ἡ ἁψὶς τοῦ *Καρπεντράς*· καὶ ταύτης τὸ ἄνω μέρος εἶναι ἐπίσης κατεστραμμένον, τῶν ἀναγλύφων ὅμως αἱ παραστάσεις φαίνονται σαφῶς ὅτι εἰκονίζουν τοὺς τελευταίους γαλατικοὺς λαοὺς τοὺς παλαίσαντας ἐναντίον τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως. Πολὺ περισσότερον ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἁψὶς τῆς *Ὀράγγης* μὲ τρεῖς τοξωτὰς διόδους, ἔχουσα ἀετώματα ἐπὶ μὲν τῶν κυρίων προσόψεων ἄνωθεν τοῦ κεντρικοῦ τόξου, ἐπὶ δὲ τῶν πλευρικῶν προσόψεων ἄνωθεν τῶν διακοσμούντων ταύτας ἡμικιόνων. Πολυάριθμα ἀνάγλυφα εἰκονίζουν ἰδίως τρόπαια ὅπλων. Ἡ ἁψὶς αὕτη ἀποδίδεται εἰς τὸν Τιβέριον, ἀλλ' ἡ ἐκτέλεσίς της φαίνεται ἀναγομένη μᾶλλον εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς παρακμῆς τῆς ρωμαϊκῆς τέχνης. Τέλος ἡ πλέον ἀξιοσημείωτος τῶν ἐν Γαλλίᾳ ρωμαϊκῶν ἁψίδων εἶναι ἡ τῶν *Reims*, μὲ τρεῖς διόδους, τῶν ὁποίων — κατὰ μοναδικὴν ἐν τῇ ρωμαϊκῇ ἀρχιτεκτονικῇ περίπτωσιν — τὰ τόξα εἶναι ἰσοΰψη. Αἱ προσόψεις διακοσμούμεναι διὰ κορινθιακῶν κιόνων, ἔχουσι πλάτος 33 μ. καὶ ὕψος 13 μ. 50. Αἱ γλυφαί της, ὧν τὸ πλεῖστον εἶναι κατεστραμμένον, καταδεικνύονται παρὰ τὴν ἐπιβλητικὴν

Digitized by Google

ἐντύπωσιν τοῦ συνόλου, ὡς ἀνήκουσαι εἰς ἐποχὴν πραγματικῆς παρακμῆς.

Εἰς τὰς ρωμαϊκὰς ἁψῖδας συγκαταλέγεται καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ ἀνεγερθεῖσα καὶ σωζομένη ἐν Ἀθήναις πύλη, ἥτις κατ' οὐσίαν ἦτο ἔργον διακοσμητικόν, διαχωρίζον τὴν «πόλιν τοῦ Θησέως» ἀπὸ τὴν νέαν «πόλιν τοῦ Ἀδριανοῦ», ὡς ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν προσόψεών της ἐπιγραφῶν καταφαίνεται (βλ. λ. Ἀδριανός: *κτίσματα καὶ μνημεῖα*, ὅπου καὶ σχετικὴ εἰκών). Τὸ μνημεῖον τοῦτο εἶναι ἰδιότυπον κατὰ τοῦτο: ὅτι ὑπεράνω τῆς ἁψῖδος φέρει, ἀντὶ θωρακείου, κίονας μετ' ἀετωμάτων σχηματίζοντας τριπλῆν πύλην.

Πολλαὶ ρωμαϊκαὶ ἁψῖδες σώζονται ἐπίσης ἐν Ἀφρικῇ, μεταξὺ τῶν ὁποίων σημαντικώτεραι: Ἡ τῆς *Ντζεμίλα* (ἀρχ. Cuiculum), διατηρουμένη θαυμασίως, ἥτις εἶχεν ἀνεγερθῆ πρὸς τιμὴν τοῦ αὐτοκράτορος Καρακάλλα, τοῦ πατρός του Σεπτιμίου Σεβήρου καὶ τῆς μητρός του Ἰουλίας Νδόμνας. Ἡ τῆς *Τέμπεσσα* (ἀρχ. Thevestis), τετραπρόσωπος ὡς ἡ Πύλη τοῦ Ἰανοῦ ἐν Ρώμῃ, ἀφιερωμένη δὲ καὶ αὕτη εἰς τὸν Σεπτίμιον Σεβῆρον, τὴν σύζυγον καὶ τὸν υἱόν του Καρακάλλαν. Ἡ ἁψὶς τοῦ *Τίμεγκαντ* (ἀρχ. Tamugas), ἥτις ἐπονομάζεται «ἁψὶς ὅλων τῶν θεῶν», ἓν ἐκ τῶν περιεργοτέρων εἰς ἀρχιτεκτονικὰς γραμμὰς μνημείων, ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Τραϊανόν, ἀλλ' ἀσφαλῶς ἀνῆκον εἰς ἐποχὴν μεταχενεστέραν, κλπ.

ΑΨΙΔΕΣ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ. Καθ' ὅλην τὴν ἐποχὴν τοῦ Μεσαίωνος οὐδεμία ἀνέγερσις ἁψῖδος ἀναφέρεται. Τὸ ἀρχαιότερον δὲ παράδειγμα τοιούτου μνημείου ἀναγομένου εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους εἶναι ἡ ἁψὶς ἡ οἰκοδομηθεῖσα ἐν Νεαπόλει περὶ τὸ ἔτος 1445 διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πύλη τοῦ Νέου Φρουρίου (Castel Nuovo) καὶ εἰς ἀνάμνησιν τῆς κατακτήσεως τοῦ βασιλείου τῆς Νεαπόλεως ὑπὸ τοῦ Ἀλφόνσου τοῦ Ἀραγωνικοῦ. Ἡ θριαμβευτικὴ αὕτη πύλη ἔχει δύο τοξωτοὺς ὀρόφους, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἐπιστεγάζεται ὑπὸ «ἀττικοῦ» φέροντος γλυπτὰς διακοσμήσεις. Τὸ ὅλον τοῦ μνημείου ἀνήκει εἰς τὸν ρυθμὸν τῆς τῆς ἰταλικῆς Ἀναγεννήσεως καὶ εἶναι ἀξιοσημείωτον διὰ τὴν χάριν καὶ τὴν κομψότητά του. Καὶ ἄλλη ἁψὶς ἐστήθη ἐπίσης εἰς τὴν Νεάπολιν περὶ τὸ τέλος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἡ τῆς *Καπυανῆς πύλης*.

Βραδύτερον καὶ εἰς ἄλλας ἰταλικὰς πόλεις κατεσκευάσθησαν μεγαλοπρεπεῖς πύλαι, ἀληθεῖς ἁψῖδες, εἰς μνήμην νικῶν ἢ ἄλλων εὐτυχῶν συμβάντων· οὕτω εἰς τὴν Ἀγκῶνα κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἱδρύθη ὄχι μακρὰν τῆς ἁψῖδος τοῦ Τραϊανοῦ μία ἄλλη, δωρικοῦ ρυθμοῦ, σχεδιασθεῖσα ὑπὸ τοῦ Βανβιτέλλι, ἐντολῇ τοῦ πάπα Κλήμεντος XII, εἰς ἀνάμνησιν τῆς κατασκευῆς νέων σημαντικῶν λιμενικῶν ἔργων· εἰς τὸ Μιλᾶνον ἐπίσης ἀνηγέρθησαν ἀρκεταί, ἄλλη δὲ εἰς τὴν Φλωρεντίαν, τῷ 1740, ἀναμνηστικὴ τῆς ἀνόδου τοῦ οἴκου τῶν Λωρραινῶν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Μεγάλου Δουκάτου τῆς Τοσκάνης.

Εἰς τὴν Γαλλίαν κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας ἀνηγέρθησαν, πρὸ τῆς περιφήμου *ἁψῖδος τοῦ Ἀστέρος* (περὶ ἧς βλ. κατωτ.), τρεῖς ἄλλαι, ἐν Παρισίοις ὅλαι: 1) Ἡ *πύλη τοῦ Σαὶν-Ντενίς*, στηθεῖσα τῷ 1671 πρὸς τιμὴν τῶν ἐν Φλάνδρᾳ νικῶν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'. Ἡ τοξωτὴ δίοδός της ἔχει ὕψος 14 μ. καὶ πλάτ. 8, τὸ δὲ σύνολον τοῦ ὕψους της εἶναι 23 μ. 40 ἐπὶ ἴσου συνολικοῦ πλάτους· εὑρισκομένη ὅμως εἰς χῶρον περιωρισμένον καὶ ἀκατάλληλον χάνει πολὺ ἐκ τῆς ἐπιβλητικότητός της. 2) Ἡ *πύλη τοῦ Ἁγίου Μαρτίνου*. Ἀνεγερθεῖσα αὕτη τῷ 1674, ἔχει ἀνὰ 18 μ. ὕψος καὶ πλάτος, μὲ τρεῖς τοξωτὰς διόδους. Παρὰ τὸν ἐνδιαφέροντα διάκοσμον (εἰς μίαν ἐκ τῶν γλυφῶν της ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ' ἀναπαρίσταται ἐξ ὁλοκλήρου γυμνὸς ὑπὸ μορφὴν Ἡρακλέους), τὸ μνημεῖον τοῦτο ἐμφανίζει ὄψιν μᾶλλον πύλης παρὰ ἁψῖδος. 3) Ἡ ἁψὶς τοῦ *Καρουζέλ*, στηθεῖσα τῷ 1806 ἐν τῇ ὁμωνύμῳ πλατείᾳ τῶν Παρισίων εἰς ἀνάμνησιν τῆς εἰς Γερμανίαν ἐκστρατείας τοῦ Ναπολέοντος. Ἐσχεδιάσθη κατὰ μίμησιν τῶν τριτόξων ἁψίδων τοῦ Σεπτ. Σεβήρου καὶ τοῦ Κωνσταντίνου· μαρμάρινα ἀγάλματα ἀναπαριστῶσι τὰ σώματα στρατοῦ τὰ μετασχόντα τῆς μάχης τοῦ Ἀούστερλιτς, τὰ δὲ 10 ἀνάγλυφα τῶν προσόψεων ἔχουν ὡς θέματα μάχας ἢ συνθήκας τῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἄλλαι ἀξίαι λόγου ἐν Γαλλίᾳ ἁψῖδες εἶναι ἡ *θριαμβευτικὴ ἁψὶς τῆς Μασσαλίας* κατασκευασθεῖσα ἀπὸ τοῦ 1824—1830 καὶ ἡ *Πύλη τῶν Παρισίων* ἐν Λίλλῃ ἀνεγερθεῖσα εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἁλώσεως τῆς πόλεως ταύτης ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'.

Ἐκ τῶν εἰς ἄλλας χώρας ὑπαρχουσῶν ἁψίδων τῶν νεωτέρων χρόνων ἀξιοσημείωτοι εἶναι αἱ ἑξῆς: Ἡ *Πύλη Ἀλκάλα* ἐν Μαδρίτῃ, εὐρὺ μνημεῖον, μὲ τρεῖς καμάρας μεταξὺ δύο ὀρθογωνίων διόδων, κτισθὲν εἰς ἀνάμνησιν τῆς εἰσόδου τοῦ Καρόλου Γ' εἰς τὴν πόλιν τῷ 1778. Ἡ *Πύλη τοῦ Τολέδο*, ὁμοίως ἐν Μαδρίτῃ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1827 εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐξορίας καὶ τῆς ἐπανόδου τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου Ζ'. Ἡ *μαρμαρίνη ἁψὶς* τοῦ Λονδίνου, στηθεῖσα ἀρχικῶς πρὸ τῶν ἀνακτόρων τοῦ Βούκιγχαμ καὶ μεταφερθεῖσα τῷ 1843 εἰς τὴν ἀνατολικὴν γωνίαν τοῦ Χάϋδ-Πάρκ. Ἡ ἐν Λονδίνῳ ἐπίσης *ἁψὶς τοῦ Γουέλιγκτων*, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἦτο τοποθετημένος ἀνδριὰς τοῦ δουκός, μετακομισθεὶς βραδύτερον εἰς Aldershot. Αἱ *θριαμβευτικαὶ πύλαι* τῆς *Νάρβα* καὶ τῆς *Μόσχας* ἐν Πετρουπόλει, κτισθεῖσαι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἡ ἁψὶς *Siegesthor* (Πύλη τῆς Νίκης) ἐν Μονάχῳ, κατασκευασθεῖσα ἀπὸ τοῦ 1844 μέχρι τοῦ 1850 κατ' ἀπομίμησιν τῆς ἐν Ρώμῃ ἁψῖδος τοῦ Κωνσταντίνου καὶ φέρουσα ἐπὶ τῆς κορυφῆς μαρμάρινον σύμπλεγμα τεσσάρων λεόντων καὶ ἄγαλμα τῆς Βαυαρίας ὕψους ἑπτὰ περίπου μέτρων.

Πρὸς τὰς ἁψῖδας δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται ἄλλα τινὰ ἐξωραϊστικὰ κατασκευάσματα, προσομοιάζοντα μὲν πρὸς αὐτάς, ἐκφεύγοντα ὅμως

Ἁψὶς τῆς Ὀράγγης (Γαλλία).

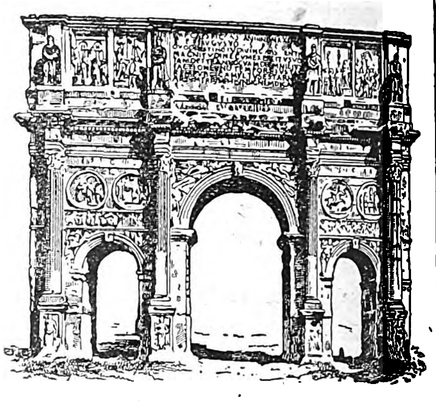

Ἁψὶς τοῦ Κωνσταντίνου (Ρώμη).

Ἁψὶς τοῦ Τίτου (Ρώμη).

Ἁψὶς τοῦ Σαὶν-Ρεμύ.

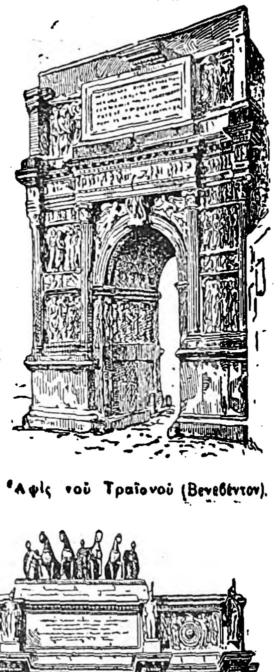

Ἁψὶς τοῦ Τραϊανοῦ (Βενεβέντον).

Ἁψὶς τοῦ Ἀστέρος (Παρίσιοι).

Ἁψὶς τοῦ Καρρουζὲλ (Παρίσιοι).

τοῦ βασικοῦ τῶν ἁψίδων τύπου. Τοιοῦτο μνημεῖον εἶναι ἐν τοῖς ἄλλοις καὶ ἡ ἐν Ρώμῃ «τετραμέτωπος» *Πύλη τοῦ Ἰανοῦ* (Janus Quadrifrons), ἔχουσα τέσσαρας σταυροειδῶς διατεταγμένας διόδους Γ. Ζ.

Ἡ ἁψὶς τοῦ Ἀστέρος. Ἡ ἁψὶς αὕτη ἐγειρομένη ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου πλατείας τῶν Παρισίων εἶναι τὸ πλέον γιγάντειον ἀρχιτεκτονικὸν ἔργον τοῦ εἴδους τούτου. Τὸ ὕψος της εἶναι 45 μέτρων καὶ 33 ἑκατοστῶν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, τὸ δὲ μῆκός της 44 μέτρων καὶ 82 ἑκατ. Τὸ ὕψος τῆς στοᾶς αὐτῆς εἶναι 29 μέτ. καὶ 19 ἑκατ., ὑπερβαίνει δὲ κατὰ πολὺ τὸ ὕψος τῆς ἁψῖδος τοῦ Κωνσταντίνου ἐν Ρώμῃ, θεωρουμένης ἄλλοτε τῆς μεγίστης τοῦ κόσμου. Αἱ τέσσαρες ὄψεις αὐτῆς κοσμοῦνται διὰ τεραστίων τροπαίων. Τὰ δύο τούτων τῆς πρὸς τὴν λεωφόρον Ἡλυσίων πεδίων προσόψεως παριστῶσι τὸ μὲν τὴν «Ἀναχώρησιν τῶν δημοκρατικῶν στρατευμάτων τοῦ 1792», ἔργον τοῦ Ρύντ, τὸ δὲ ἕτερον τὸν «Θρίαμβον τοῦ 1810», ἔργον τοῦ Κυρτό. Τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶναι ἡ ἀποθέωσις τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, φέροντος βασιλικὴν ἁλουργίδα καὶ στεφομένου ὑπὸ τῆς Νίκης, ἐνῷ ἡ Φήμη διασαλπίζει τοὺς θριάμβους του καὶ ἡ ἱστορία χαράσσει αὐτούς. Ἡ «Ἀναχώρησις» τοῦ Ρύντ θεωρεῖται ὡς ἡ μᾶλλον μνημειώδης σελὶς τῆς γλυπτικῆς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Εἰς τὸ θαυμάσιον αὐτὸ σύμπλεγμα οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ πέριξ τοῦ βωμοῦ τῆς πατρίδος διανέμουν τὰς σημαίας εἰς τοὺς στρατηγοὺς τῆς Δημοκρατίας· ἀριστερᾷ φαίνονται τὰ στρατεύματα βαδίζοντα. Εἰς τὸ δεύτερον τμῆμα, παριστάνον τὴν «Ἐπάνοδον», ἡ Γαλλία διανέμει στεφάνους εἰς τοὺς στρατηγούς, τῶν ὁποίων τὰ τάγματα ἐπιστρέφουν κομίζοντα τὰ ἐχθρικὰ λάφυρα. Εἰς ἀμφότερα ἡ ὁρμή, ὁ πολεμικὸς ἐνθουσιασμός, ὁ ἔρως πρὸς τὴν πατρίδα εἰκονίζονται μὲ ὑπέροχον εὐγλωττίαν. Ὑπεράνω τοῦ συμπλέγματος τούτου, τὸ πνεῦμα τοῦ πολέμου τανῦον τὰς πτέρυγάς του ἀφίνει τὴν πολεμικὴν ἰαχὴν καὶ δεικνύει διὰ γυμνῆς λόγχης τὸν ἐχθρόν. Ἐν τῷ κέντρῳ πολεμιστὴς ὡρίμου ἡλικίας προσκαλεῖ τοὺς συμπολεμιστάς του καὶ πλησίον αὐτοῦ νεανίας, τοῦ ὁποίου τὸ σῶμα διαπνέει ὁ ἐνθουσιασμός, ἀκολουθεῖ αὐτόν. Ἀπωτέρω μαχητὴς προτείνει τὸ δόρυ του ἕτερος σαλπίζει καὶ τρίτος δαμάζει τὸν ἵππον του. Ὄπισθεν τοῦ κυρίου συμπλέγματος στρατιώτης, ρίψας τὸν μανδύαν του, σύρει τὴν σπάθην, ἐνῷ ἕτερος γέρων ἤδη ἐξεγείρει τὸ φρόνημα διὰ τῶν λόγων του.

Τὰ δύο ἕτερα τρόπαια πρὸς τὴν λεωφόρον Νεγύ, ἔργα τοῦ Ἐτέξ, παριστάνουν τὸ μὲν ἓν τὴν «Ἀντίστασιν», τὸ δὲ ἕτερον τὴν «Εἰρήνην». Εἰς τὸ πρῶτον φαίνεται νεαρὸς στρατιώτης, τὸν ὁποῖον μία γυνή, κρατοῦσα βρέφος εἰς τὰς ἀγκάλας της, ζητεῖ νὰ σταματήσῃ, ὅπως ὑπερασπισθῇ τὸ πατρικὸν ἔδαφος ἐναντίον τῶν εἰσβολέων· νεαρὸς στρατιώτης τραυματίας ἐναγκαλίζεται τὰ γόνατα αὐτοῦ, ὄπισθεν δὲ τούτων ἱππεὺς πίπτει νεκρὸς ἀπὸ τοῦ ἵππου του καὶ κολοσσιαία μορφή, παριστῶσα τὸ πνεῦμα τοῦ μέλλοντος, φαίνεται ἐνθαρρύνουσα τὸν μαχητήν. Εἰς τὸ τρόπαιον τῆς «Εἰρήνης», πολεμι-

Digitized by Google

στῆς ἱστάμενος εἰς τὸ κέντρον θέτει τὸ ξίφος εἰς τὴν θήκην του, γυνὴ δὲ καθημένη κρατεῖ εἰς τὰ γόνατά της παιδίον, τοῦ ὁποίου ὁ ἀδελφὸς στηριζόμενος ἐπ' αὐτῆς ἀναγινώσκει. Πέραν γεωργὸς ὁδηγεῖ τὸ ἄροτρόν του καὶ ἀφυπηρετήσας στρατιώτης τιθασεύει τὸν ταῦρόν του. Ἐν τέλει ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ προσωποποίησις τῆς εἰρήνης καὶ τῶν τεχνῶν, δεσπόζει τῆς ὅλης συνθέσεως.

Ὁ Πραντιὲ ἔχει γλύψει εἰς τὰ τύμπανα τῆς ἀψῖδος τὰς ὄψεις τῆς Φήμης. Τὰ τύμπανα τῶν μικρῶν στοῶν ἔχουν γλύψει ὁ Βαλουᾶ καὶ ὁ Μωρᾶ. Ὑπεράνω τῶν συμπλεγμάτων ὑπάρχουν τέσσαρα ἀνάγλυφα: τὸ ἕν, ἔργον τοῦ Λεμαίρ, παριστᾷ τὴν κηδείαν τοῦ στρατηγοῦ Μαρσῶ, τὸ ἕτερον τοῦ Σὲρ τὴν μάχην τοῦ Ἀμπουκίρ, τὸ τρίτον τοῦ Φουσὲρ τὴν διάβασιν τῆς γεφύρας τῆς Ἀρκόλης καὶ τὸ τέταρτον τοῦ Σαπουννιὲρ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἀλεξανδρείας. Ὁ Γκαστὲρ ἔγλυψε τὸ μεγα ἀνάγλυφον τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς, παριστάνον τὴν μάχην τῆς Ἀουστερλίτσης, ἕτερον δὲ ἔργον τοῦ Μαροκέττι, ἐπὶ τῆς ἀντιθέτου προσόψεως, εἰκονίζει τὴν μάχην τῆς Ζεμμάπεν. Τὴν ζωφόρον ἐξειργάσθησαν ὁ Μπρέν, ὁ Λαιτιέ, ὁ Ρύντ, ὁ Καγιουὲτ καὶ ὁ Σέρ. Ἐπὶ τῆς ἀψῖδος εἶναι χαραγμένα τὰ ὀνόματα τριάκοντα τῶν σπουδαιοτέρων νικῶν τοῦ Ναπολέοντος, καὶ ὑπὸ τὴν στοὰν τὰ ὀνόματα ἑκατοντάδων στρατηγῶν τῆς Δημοκρατίας καὶ τῆς Αὐτοκρατορίας.

Μετὰ τὸ πέρας τοῦ τελευταίου παγκοσμίου πολέμου ὑπὸ τὴν ἀψῖδα ἐτάφησαν τὰ ὀστᾶ τοῦ ἀγνώστου στρατιώτου. Διὰ τῆς ἀψῖδος ταύτης διῆλθον τὰ λείψανα τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος καὶ διῆλθον οἱ νικηφόροι στρατοὶ τοῦ τελευταίου μεγάλου πολέμου.

Τὸ μνημεῖον τοῦτο, τοῦ ὁποίου ὁ θεμέλιος λίθος ἐτέθη τὴν 15ην Αὐγούστου 1806, ἐπερατώθη λήγοντος τοῦ 1865, ἐστοίχισε δὲ 9,051,115 φρ. καὶ 62 ἑκατοστά. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

—[ΑΣΤΡΟΝΟΜ.] Καλοῦνται *ἀψῖδες* τὰ ἄκρα τοῦ μεγάλου ἄξονος τῆς τροχιᾶς πλανήτου περὶ τὸν Ἥλιον καὶ δορυφόρου περὶ τὸν πλανήτην του. Τὸ πλησιέστερον πρὸς τὸν Ἥλιον σημεῖον καλεῖται *κατωτέρα ἀψὶς* ἢ *περιήλιον*, τὸ μᾶλλον ἀπέχον *ἀνωτέρα ἀψὶς* ἢ *ἀφήλιον*. Κατὰ τὴν φαινομένην κίνησιν τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης περὶ τὴν Γῆν, τὰ σημεῖα ταῦτα καλοῦνται *περίγειον* καὶ *ἀπόγειον*. Ἐπὶ τῆς ἑνούσης τὰ δύο ταῦτα σημεῖα γραμμῆς τῆς καλουμένης καὶ *ἄξονος τῶν ἀψίδων*, μετρεῖται ἡ ἐκκεντρικότης τῆς τροχιᾶς.

—[ΝΑΥΤ.] Ἀψὶς (κοιν. *κουτάλα*, γαλλ. la voûte, ἀγγλ. the counter) λέγεται τὸ ὀπίσθιον κυρτὸν μέρος τῆς πρύμνης. Κατὰ τὴν περίοδον τοῦ κλασσικοῦ τύπου τοῦ ἱστιοφόρου πλοίου, τὴν ἀψῖδα ἀπετέλουν τεμάχια ξύλου προέχοντα πρὸς πρύμναν, παράλληλα τῷ διαμήκει ἐπιπέδῳ, τὰ ὁποῖα κατέληγον ἐπὶ τοῦ *σταυροῦ*, ὁπόθεν ἤρχετο ἡ *οὐρά*· εἰς τὰ μεταγενέστερα ὅμως πλοῖα οὐρὰ καὶ ἀψὶς ἀποτελοῦσιν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ σῶμα τῆς πρύμνης τοῦ πλοίου. Σ. Ε. Λ.

—[ΝΑΥΤ. ΑΚΤΟΓΡ.] Φαντασμαγορικῶν σχημάτων διάβρωσις τῶν ὑψηλῶν ἀκτῶν, ἀφίνουσα τόξα ὡραῖα, διὰ τῶν ὁποίων ἐνίοτε δύναται νὰ διαπλεύσῃ λέμβος (βλ. τοιαύτην εἰκόνα εἰς λέξιν ἀκτή). Ὁ σχηματισμὸς *ἀψῖδος* προηγεῖται τοῦ σχηματισμοῦ *ἀπονήσου* ἢ *ἀποσπάσματος*, ὅπερ γεννᾶται ἀπὸ τῆς ἀψῖδος ἅμα τῇ καταπτώσει τοῦ θόλου της. Ὡραία τοιαύτη ἀψὶς εἰς τὰς ἀκτάς μας ἔχει σχηματισθῆ εἰς τὴν πρὸ τοῦ λιμένος τῆς Πύλου νησῖδα Τσιχλὴ Μπαμπᾶ. Σ. Ε. Λ.

—[ΣΤΡΑΤ.] Ἐν τῇ ὀνοματολογίᾳ σαγῆς *ἀψὶς* καλεῖται τὸ πρόσθιον καὶ ὀπίσθιον κεκαμπυλωμένον μέρος τῆς **ἀστράβης** (βλ. λ.) τῆς σέλλας ἢ τοῦ σάγματος. Ν. Θ. Κ.

—**ἀψὶς βασιλικὴ** (Royal arch) *[Τεκτ.]*. Ὁ δέκατος τρίτος βαθμὸς τῆς σκωτικῆς ἐλευθέρας τεκτονικῆς. Ὁ βιβλικὸς οὗτος βαθμὸς ἐρείδεται ἐπὶ τῆς παραδόσεως τῆς ἐπιστροφῆς τῶν Ἰουδαίων ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν Ζωροβάβελ, Χαγγαὶ καὶ Ἰωσεία, οἵτινες πρῶτον μέλημά των ἔθεντο τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος. Κατὰ τὴν σκαφὴν ὅμως τῶν θεμελίων τοῦ ναοῦ ἀνεκαλύφθη ὑπόγειος θόλος, εἰς ὃν οἱ ἀρχηγοὶ κατελθόντες ἀνεῦρον ναὸν στηριζόμενον ἐπὶ ἀψίδων. Ἐν τῷ ναῷ τούτῳ ὑπῆρχε λίθος σχήματος Δ, ἐφ' οὗ ὁ μόνος γνώστης τοῦ ἀρρήτου ὀνόματος τοῦ Θεοῦ Ἐνὼχ εἶχε χαράξει αὐτὸ ἵνα μὴ τὸ ἀποκαλύψῃ. Τὸν ναὸν τοῦτον ἔκτισεν ἐν τοῖς βάθεσιν ὄρους, φοβούμενος μήπως κατὰ τὸν κατακλυσμὸν ἀπολεσθῇ τὸ ἱερὸν Δέλτα. Ἡ παράδοσις αὕτη ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἐν τῷ βαθμῷ τούτῳ μυουμένου περὶ αὐτογνωσίας, δι' ἧς μόνης δύναται νὰ κατανοήσῃ τὸ ἀρχικὸν αἴτιον καὶ ἐλήφθη ὡς βάσις συστήματος περιλαμβάνοντος 7 βαθμοὺς καὶ ἀποδεχεγμένου ὑπὸ τῶν Μεγάλων Στοῶν Ἀγγλίας καὶ Βορείου Ἀμερικῆς. Δ. Π. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

— **ἀψὶς χαλυβδίνη** (Voûte d'acier) *[Τεκτ.]*. Ἀψὶς θριαμβευτικὴ ἣν σχηματίζουσιν οἱ ἀδελφοὶ παρατασσόμενοι εἰς δύο στίχους ἀντιμετώπους καὶ διασταυροῦντες τὰ ξίφη των διὰ τῆς ἑνώσεως τῶν αἰχμῶν των. Ὑπὸ τὴν σχηματιζομένην οὕτω ἀψῖδα διέρχονται τιμητικῶς οἱ ἐπισκεπτόμενοι πᾶν ἐργαστήριον ἀνώτατοι βαθμοῦχοι καὶ ἀνώτεροι ἀξιωματοῦχοι, ἀντιπροσωπεῖαι ἄλλων ἐργαστηρίων, ἡ ἡ ἐπιτροπὴ ἡ μέλλουσα νὰ ἐγκαταστήσῃ ἐργαστήριον, πρὸς τούτοις δὲ οἱ νεόνυμφοι κατὰ τὴν τεκτονικὴν αὐτῶν ἀναγνώρισιν καὶ οἱ υἱοθετούμενοι «λυκιδεῖς», ὁπότε ἡ ἀψὶς αὕτη καλεῖται καὶ *προστατευτική*. Δ. Π. Κ.

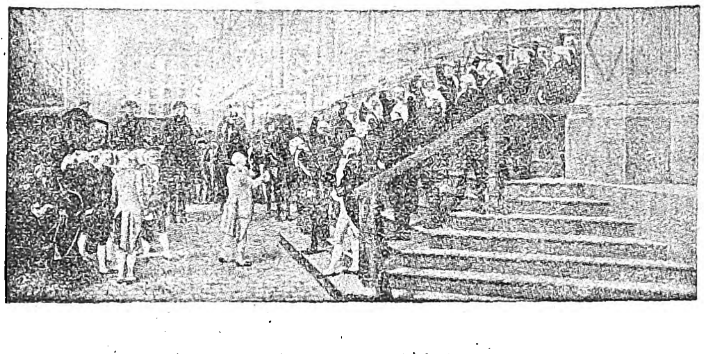

Ἰ. Π. Λωράνς: *Ἡ χαλυβδίνη ἀψίς.*

ἀψὶς (ἡ) (Apside) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *συλφιδῶν*. Γνωστὰ δύο εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Κεϋλάνης. Δ. Ν. Π.

Ἀψιφιὰ *[Ναυτ. Γεωγρ.]*· βλ. Ἀψηφιά.

Ἀψίχ. Στρατηγὸς Βυζαντινός, ἐκ τῶν ὑπαρχηγῶν τοῦ στρατηγοῦ Φιλιππικοῦ εἰς τὴν ἀνὰ τὴν Μεσοποταμίαν ἐκστρατείαν αὐτοῦ κατὰ τῶν Περσῶν (583). Ν. ΚΛΣ

— **Ἀψίχ.** Ἄβαρος ἀρχηγὸς κατέχων ἀξίωμα ἀμέσως μετὰ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν (χαγᾶνον). Συμμετέσχεν εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Ἀβάρων κατὰ τῶν χωρῶν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μαυρικίου (582—602). Ν. ΚΛΣ

ἀψίχολος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἀψίθυμος, ὀξύθυμος, εὐόργητος.

ἄψογος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ ἐπιδεκτικὸς ψόγου, ἄμεμπτος, ἀκατηγόρητος.—Ἐπίρρ. *ἀψόγως*.

— **ἄψογος** *στάσις [Πολιτικ.]*. Φράσις τῆς ὁποίας γίνεται χρῆσις παρ' ἡμῖν, ἔν τε τῇ πολιτικῇ καὶ διπλωματικῇ γλώσσῃ. Δι' αὐτῆς δηλοῦται τὸ ἄμεμπτον τῆς διαγωγῆς πολιτείας τινὸς ἢ κρατικοῦ τινος ὀργάνου, ἡ ἀξιοπρεπὴς δηλαδὴ συμπεριφορὰ ἔναντι ἀντιπάλου γενικῶς. Οὕτω λ. χ. ἐν τῇ πολιτικῇ γλώσσῃ ὡς ἄψογος χαρακτηρίζεται πάντοτε ἡ στάσις τῆς κυβερνήσεως ἔναντι ἐξημμένης ἀντιπολιτεύσεως, ὅταν δὲν κατέρχηται εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν προσωπικῶν ἀντεγκλήσεων καὶ προτιμᾷ τὴν σιωπὴν ἢ διαψεύδει ἁπλῶς τὰ ἀναληθῶς καταγγελλόμενα. Ἀλλὰ καὶ ἀντιθέτως, ἡ ἀνάλογος τακτικὴ ἐκ μέρους τῆς ἀντιπολιτεύσεως φέρει τὸν χαρακτῆρα ἀψόγου στάσεως. Ἄψογος χαρακτηρίζεται ἐπίσης ἡ στάσις πολιτείας τινός, καὶ εἰδικώτερον τῶν στρατευμάτων αὐτῆς, ἀπέναντι τῶν ἀόπλων λ. χ. πληθυσμῶν τῶν ὑπ' αὐτῶν καταλαμβανομένων χωρῶν, πρὸ πάντων ὅταν ὁ ἐχθρὸς προέβη εἰς βιαιοπραγίας καὶ φόνους κατὰ κατοίκων ἀνηκόντων κατ' ἰθαγένειαν εἰς τὸ ἀντίπαλον κράτος. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ διπλωματίᾳ γίνεται συχνάκις χρῆσις τῆς φρασεολογίας ἄψογος στάσις, ἰδίως προκειμένου περὶ ἐκπληρώσεως ἐκ μέρους τῆς ἑτέρας πολιτείας πάντων τῶν ὑπ' αὐτῆς διεθνῶς ὑπεσχημένων, παρὰ τὰ ἐμφανισθέντα ἐμπόδια καὶ τὰς προβληθείσας δυσχερείας καὶ εἰδικώτερον εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ ἑτέρα ἠμέλησεν ἢ ἐπέδειξεν ὀλιγωρίαν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀντιστοίχων παρ' αὐτῆς διεθνῶς ὑπεσχημένων. Η. Γ. Κ.

ἀψοπέλιξ (ὁ) (Apsopelix Cope) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κλουπεϊδῶν φυσοστόμων (τελεοστέων) ἰχθύων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Kansas. Γ. Κ. Γ.

Ἄψορρος *[Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Β', ιστ', 13) «νῆσος παρακειμένη τῇ Λιβουρνίᾳ, ἐν ᾗ πόλεις δύο, Κρέψα καὶ Ἄψορρος». Συνδυαζομένης τῆς εἰδήσεως ταύτης πρὸς τὰς τοῦ Στράβωνος (102, 22 καὶ 261, 42) σχετικὰς πρὸς τὰς Ἀψύρτιδας *νήσους* (βλ. λ.) συνάγεται ὅτι Ἄψορρος μὲν ἡ νῆσος εἶναι ἡ μείζων τῶν Ἀψυρτίδων (ἡ *Κέρσο* τανῦν), Ἄψορρος δὲ ἡ πόλις, ἡ σύγχρονος πόλις τῆς *Ὄσσερο*. Κατὰ Μαρκιανὸν Ἡρακλεώτην (τῆς Ἀρτεμιδώρου Γεωγραφίας ἐπιτομὴ Δ, 10) ἡ νῆσος ἐλέγετο καὶ *Ἄψυρτος*. Σ. Ε. Λ.

—**Ἄψορρος** *[Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*· βλ. Ἄψαρος.

Ἄψος *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἀλβανίας μέγας, μήκους 240 περίπου χιλιομέτρων, ἐκβάλλων εἰς τὸν Ἀδρίαν, εἰς 6 μίλ. ΒΔ τῆς γλώσσης Σεμάνι, ἣν ἐσχημάτισεν ἡ ἐκεῖ ποτε ἐκβάλλουσα τοῦ ποταμοῦ κοίτη, ἡ ἐκτραπεῖσα ἤδη πολὺ πρὸς βορρᾶν (ἐκβολαὶ τῷ 1928: πλάτ. 40°52'10', μῆκ. 19° 26'20' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2701: Culf of Cattaro to Corfou, Gincluding the coast of Italy from Santa Maria di Leuca to Brindisi). Πηγάζων ἀπὸ τῶν ΒΔ τῆς Καστορίας ὀρέων ὀνομαζεται τανῦν *Σεμένης*, ἀπὸ τῆς πρὸς τὰς ἐκβολὰς κώμης, *Βερατινός*, ἀπὸ τῆς πρὸς τὰς πηγὰς του τοιαύτης Βεράτι καὶ *Διούμης*. Ἀμέσως πρὸ τῶν ἐκβολῶν του καὶ σχεδὸν μέχρι τῶν εἰς 8 μίλλια πρὸς βορρᾶν κειμένων ἐκβολῶν τοῦ Γενούσου (Σκούμπη) ἐκτείνεται προσχωματικὸν βέλος μετὰ στομάτων, ἔνδον τοῦ ὁποίου λιμνοθάλασσα *Καβάρστ*α (βλ. *Πτολεμ.* Γ, ιγ, 3, *Στράβ.* 262,44). Σ. Ε. Λ.

Ὁ Ἄψος ἀποτελεῖται ἐκ δύο κυρίως κλάδων, τοῦ *Ἐορδαϊκοῦ* (τοῦ νῦν *Δεβόλη* ἢ *Ντέολι* καλουμένου) καὶ τοῦ κυρίως *Ἄψου* (τοῦ νῦν *Ὀζούμ*), ὅστις ἑνοῦται μετὰ τοῦ πρώτου βορειοδυτικῶς τῆς πόλεως Βερατίου. Σπουδαιότερος καὶ μεγαλύτερος εἶναι ὁ Ἐορδαϊκός, ὅστις πηγάζει ἐντὸς τοῦ ἀλβανικοῦ ἐδάφους ἀπὸ τῆς θέσεως Μάνδρα Νικολίτσα, εὑρισκομένης ἐπὶ τῶν βορείων κλιτύων τοῦ ὄρους Γράμμου. Ἔχει ἐν ἀρχῇ κατεύθυνσιν πρὸς βορρᾶν, διατρέχει δὲ χαραδρώδη στενὴν κοιλάδα μετὰ ἀποτόμων ἑκατέρωθεν δασωδῶν πλευρῶν, διερχόμενος ἀνατολικῶς τοῦ χωρίου Νικολίτσα. Ἀπὸ τοῦ χωρίου Ἄρζα κατευθύνεται πρὸς ἀνατολάς, ἀπὸ δὲ τοῦ χωρίου Κιουτέζα ἡ κοιλὰς τοῦ ποταμοῦ ἄρχεται εὐρυνομένη ἀποτελοῦσα τὸ εὔφορον καὶ πυκνῶς κατῳκημένον ὑψίπεδον τοῦ *Ἄνω Δεβόλη*, περιοριζόμενον ἀπὸ δυσμῶν μὲν ὑπὸ τοῦ ὄρους Μοράβα, ἀπὸ ἀνατολῶν δὲ ὑπὸ τῆς ὀρεινῆς γραμμῆς τῆς διαχωριζούσης τὰ ὕδατα τοῦ Ἄνω Δεβόλη καὶ Ἄνω Ἀλιάκμονος. Τὸ ὑψίπεδον τοῦτο ἔχει πλάτος 10 χιλ. εἰς τὸ ὕψος τῆς Καπίστιτσας, τὸ δὲ μέγιστον μῆκος ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον εἶναι 15 χιλιομ. περίπου. Ἀπὸ τῆς πόλεως Μπίγλιστα λαμβάνων κατεύθυνσιν πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ διατρέχει τὸ στενὸν τῆς Λυκοχαράδρας, ὅπερ σχηματίζεται ὑπὸ τῶν βορείων ἀντιστηριγμάτων τοῦ ὄρους Μοράβα καὶ τῶν νοτίων βραχωδῶν προπόδων τοῦ ὄρους Σουαγόρα παρὰ τὰ χωρία Μοτσουρίστι καὶ Πρόγκρι. Εἰς τὴν Λυκοχαράδραν ἔλαβε χώραν τὴν 6 Δεκεμβρίου 1912 ἡ μάχη τοῦ *Τσαγκὸκ* μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων, καθ' ἣν οἱ πρῶτοι ἡττηθέντες ὑπεχώρησαν πρὸς τὴν Κορυτσάν.

Ἐπὶ τοῦ Δεβόλη εἰς τὸ ὕψος τοῦ χωρίου Ἐσμενίκη ὑπάρχει γέφυρα τῆς ὁδοῦ Κορυτσᾶς-Μπιγλίστης-Φλωρίνης. Ὁ ποταμὸς ἅμα τῇ ἐξόδῳ του ἀπὸ τοῦ δυτικοῦ ἄκρου τοῦ στενοῦ τῆς Λυκοχαράδρας διατρέχει τὸ βορειοανατολικὸν ἄκρον τοῦ ὑψιπέδου τῆς Κορυτσᾶς, ἀπὸ δὲ τοῦ χωρίου Κρέσπανι χύνεται ἐντὸς τῶν τελμάτων Πλάβα τῶν σχηματιζόντων τὴν νοτίαν ἀκαθόριστον ὄχθην τῆς λίμνης Μαλίκης.

Ἀπὸ τῆς ἐξόδου του ἐκ τῆς λίμνης διατρέχει ὀρεινὴν κοιλάδα μήκους 40 χλμτρ. περίπου. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὁ ποταμὸς συσφίγγεται πολλάκις μεταξὺ βραχωδῶν πλευρῶν ἀποτόμων, ἰδίᾳ πρὸ τῆς συμβολῆς τοῦ ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὄχθῃ του εἰσρέοντος παραποτάμου Χελιδόνι καὶ παρὰ τὴν θέσιν Γκρύκα. Εἰς τὰ σημεῖα ταῦτα ἡ κοιλὰς τοῦ ποταμοῦ εἶναι μικροτέρα τοῦ ἡμίσεος χιλιομέτρου. Τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς κοιλάδος εἶναι βραχῶδες, δασῶδες καὶ ἄνευ μέσων συγκοινωνίας· ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ὑπάρχοντα ὁδικὰ μέσα εἰς τὸν Ἄνω Δεβόλην, τὰ συνδέοντα τὴν Κορυτσὰν πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις. Ἡ περιοχὴ αὕτη τοῦ Δεβόλη ἀπὸ τῶν πηγῶν αὐτοῦ μέχρι τοῦ ὄρους Σούχα Γκόρα, παρὰ τὸ προμνησθὲν στενὸν Γκρύκα, ἀποτελεῖ μέρος τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα προσαρτηθείσης Βορείου Ἠπείρου, πρὸ τοῦ καθορισμοῦ τῶν νῦν ὁρίων τοῦ Ἀλβανικοῦ κράτους.

Ἡ κοιλὰς τοῦ ποταμοῦ ἅμα τῇ ἐξόδῳ του ἐκ τοῦ στενοῦ Γκρύκα ἄρχεται εὐρυνομένη καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν ἔχει πλάτος 3-4 χιλιομέτρων. εἶτα δὲ πλατυνεται μέχρι τῆς συμβολῆς τοῦ κυρίως Ἄψου. Εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ *Κάτω Δεβόλη* ὑπάρχουσιν ὁδοὶ συνδέουσαι τὰς δύο ἀλβανικὰς πόλεις Βεράτιον καὶ Ἐλβασάν. Ὑπὸ τὰς συνήθεις κλιματολογικὰς συνθήκας τὸ πλάτος τοῦ ποταμοῦ κάτωθεν τοῦ στενοῦ Γκρύκα ποικίλλει μεταξὺ 30-40 μέτρων, ὑπάρχουσι δὲ ἀπὸ τῆς ἐξόδου τοῦ ποταμοῦ ἀπὸ τῆς λίμνης Μαλίκης μέχρι τῆς συμβολῆς του πρὸς τὸν κυρίως Ἄψον πολυπληθεῖς πόροι, οὓς τῇ ὁδηγίᾳ ἐντοπίων ὁδηγῶν δύναταί τις νὰ χρησιμοποιήσῃ, μόνον ὅμως κατὰ τὴν ξηρὰν ἐπο-

Digitized by Google

χὴν τοῦ ἔτους. Ἐπὶ τῶν ἁμαξιτῶν ὁδῶν, αἵτινες ἀρχόμεναι ἀπὸ Κορυτσᾶς διέρχονται τὸ τμῆμα τοῦ Ἄνω Δεβόλη, ὑπάρχουσιν ἄρισται γέφυραι.

Οἱ σπουδαιότεροι τῶν παραποτάμων τοῦ Δεβόλη εἰσίν, ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ ὁ *Βέρμπα* καὶ *Παστρέσι*, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ ὁ *Χελιδόνι* καὶ ὁ *Τιμορίτσα*. Ὁ τελευταῖος πηγάζων ἀπὸ τοῦ Κιάφα Δερβὶς διατρέχει τὴν ὁμώνυμον περιοχὴν Τιμορίτσα, χυνόμενος εἰς τὸν Δεβόλην πρὸ τῆς συμβολῆς τοῦ Παστρέσι.

Ὁ ἕτερος κλάδος τοῦ Ἄψου εἶναι, ὡς ἐλέχθη, ὁ κυρίως *Ἄψος* ἢ *Ὀζούμ*. Ὁ κλάδος οὗτος πηγάζων ἐκ τῶν νοτίων κλιτύων τοῦ ὄρους Μάλι-Καρόρα κατευθύνεται πρὸς νότον, δεχόμενος ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὄχθῃ αὐτοῦ τὰ ἀπὸ τοῦ Γράμμου πηγάζοντα ὕδατα, τὰ διασχίζοντα τὴν περιοχὴν Κολωνίας. Ἐκεῖθεν ἀλλάσσων κατεύθυνσιν πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ διασχίζει ὀρεινὴν περιοχὴν ὁριζομένην πρὸς νότον ὑπὸ τῶν ὀρέων Μάλι-Ραδόνι καὶ Μάλι Κιάριστα, ἅτινα εἰσὶν ἡ γραμμὴ διαχωρίσεως τῶν ὑδάτων τῶν ποταμῶν Ἀώου καὶ Ἄψου. Κατευθυνόμενος εἶτα πρὸς τὸ Βεράτιον δέχεται ἐν τῇ δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ ὄχθῃ διαφόρους δευτερευούσης σημασίας παραποτάμους, ὧν ὁ σπουδαιότερος ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὄχθῃ εἶναι ὁ *Πρόνι Πλασνίκ*. Τὴν κοιλάδα τοῦ Πρόνι Πλασνὶκ διατρέχει τὸ τελευταῖον τμῆμα τῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων-Πρεμετῆς-Κλεισούρας-Βερατίου.

Ἡ κοιλὰς τοῦ Ἄψου βαίνουσα πρὸς νότον τῆς διόδου Κιάρι εὐρύνεται ἐν τῇ περιοχῇ Κολωνίας ὡς καὶ πρὸς βορρᾶν τοῦ ὄρους Μάλι Ραδόνι, ἀπὸ δὲ τοῦ χωρίου Ραδοβίσκα συσφίγγεται μεταξὺ ὀρέων δασωδῶν ἐν τῇ περιοχῇ τῶν βορείων κλιτύων τοῦ ὄρους Μάλι Κιάριστα. Ἀπὸ τῆς γεφύρας Τσερεβόδα ἡ κοιλὰς ἄρχεται εὐρυνομένη ἐκ νέου, εἶναι δὲ εὔφορος καὶ κατῳκημένη μέχρι τῆς συμβολῆς τοῦ Ἄψου μετὰ τοῦ Δεβόλη. Μέχρι Βερατίου ὁ Ἄψος κατὰ πᾶσαν ἐποχὴν τοῦ ἔτους εἶναι πεζῇ διαβατὸς εἰς πλεῖστα σημεῖα, πλησίον δὲ τοῦ χωρίου Γκορίτσα καὶ εἰς τὴν θέσιν Χασὰν Μπέη ὑπάρχουσι δύο λίθιναι γέφυραι.

Ὀλίγον μετὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Ἄψου καὶ Δεβόλη ὁ *Σεμένης* (ὡς ὀνομάζεται ὁ Ἄψος ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου) εἰσέρχεται εἰς τὴν πεδιάδα τῆς *Μουζακιᾶς*, ἥτις εὑρίσκεται πρὸς βορρᾶν τῆς πόλεως Φιέρι. Ἡ πεδιὰς εἶναι καλῶς καλλιεργημένη καὶ πυκνῶς κατῳκημένη. Ὁ Σεμένης διατρέχων τὴν πεδιάδα σχηματίζει πολλὰς καμπάς. Ἔχει καθ' ὅλον τὸ κάτω ρεῦμα αὐτοῦ ἐπαρκὲς βάθος καὶ εἶναι διαβατὸς ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα πορθμεῖα παρὰ τὰ χωρία Ματζάνι, Ζαγοδίνα καὶ Ρὲς Λιμπόβκα (Res Libonca), καὶ μίαν γέφυραν παρὰ τὸ χωρίον Κοῦτσι. Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ κάτω ρεύματος τοῦ Σεμένη διασχίζουσι τὴν πεδιάδα Μουζακιᾶς παραπόταμοι, ὧν οἱ σπουδαιότεροί εἰσιν: α') Ὁ *Μπουβαλίκα* (Buvalica). Οὗτος σχηματίζει ἀνατολικῶς τῆς πόλεως Φιέρι τέλματα γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα λίμνη *Πόρτικα* (Portica ἢ Liceni ἢ Beluca). Τὰ πλεονάζοντα ὕδατα τῆς λίμνης ταύτης χύνονται εἰς τὸν Σεμένην. β') Ὁ *Ζανικα* (ἢ Glenica). Οὗτος πηγάζων ἀπὸ τοῦ ὄρους Σίνια διατρέχει ἐν ἀρχῇ ὀρεινὴν κοιλάδα, ἀλλάσσων δὲ μετ' ὀλίγον κατεύθυνσιν πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ διατρέχει κοιλάδα εὐρυτέραν. Ὁ Ζενίκα διερχόμενος διὰ τῆς πόλεως Φιέρι χύνεται παρὰ τὸ χωρίον Μέταλι εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Σεμένη, εἶναι δὲ εἰς πᾶσαν ἐποχὴν πεζῇ διαβατός. Ν. Ι. ΚΟΚΙΔΗΣ

— [ΣΤΡΑΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ κοιλὰς τοῦ ποταμοῦ *Ἄψου* εἶναι σπουδαιοτάτη διὰ στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις, διότι διὰ τοῦ κυριωτέρου κλάδου αὐτοῦ, τοῦ *Ἐορδαϊκοῦ* (*Δεβόλη*), διανοίγεται ἐν τῷ στενῷ τῆς *Λυκοχαράδρας* ἡ κυριωτέρα τῶν διαβάσεων τῶν Ἑλληνικῶν Ἄλπεων πρὸς νότον τῶν λιμνῶν Ἀχρίδος καὶ Πρέσπας. Διὰ τῆς διαβάσεως τῆς Λυκοχαράδρας, ὁ μὲν ἀπ' ἀνατολῶν ὁρμώμενος δύναται εἴτε νὰ ἐπιχειρήσῃ πρὸς Κορυτσᾶν καὶ διὰ τῆς διαβάσεως Κιάρη νὰ κατευθυνθῇ πρὸς τὴν Ἤπειρον, εἴτε διὰ τοῦ μέσου Δεβόλη νὰ βαδίσῃ πρὸς τὴν Κεντρῴαν Ἀλβανίαν, ἤτοι πρὸς Ἐλβασὰν καὶ Βεράτιον, ὁ δὲ ἀπὸ Ἀλβανίας ἐξορμῶν δύναται εἴτε νὰ βαδίσῃ πρὸς Φλώριναν διὰ τῆς διαβάσεως Πισοδέρι, εἴτε πρὸς Καστορίαν διὰ τοῦ Ἄνω Ἁλιάκμονος.

Ἀπὸ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ἡ διάβασις τῆς Λυκοχαράδρας ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὰς ἀπὸ Ἰλλυρίας εἰσβολὰς ἐν Μακεδονίᾳ ἢ ἀντιθέτως παρὰ τῶν κατόχων τῆς Μακεδονίας διὰ τὰς εἰς τὴν νῦν κεντρικὴν Ἀλβανίαν ἢ Ἰλλυρίαν ἐπιχειρήσεις. Ἡ Ἀλβανία διὰ τῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα καθορισθείσης ὁροθετικῆς γραμμῆς εἰς τὸν Ἄνω Δεβόλην ἐξησφάλισε δι' ἑαυτὴν ἐξ ὁλοκλήρου τὴν κατοχὴν τῆς διαβάσεως τῆς Λυκοχαράδρας. Ἡ Ἀλβανία δύναται οὕτω νὰ ἐπιχειρήσῃ εὐκόλως πρὸς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν. Τὸ πλεονέκτημα τοῦτο περιορίζεταί, καθότι ἡ Ἀλβανία δύναται νὰ ἀπειληθῇ ἐκ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀώου καὶ τοῦ ἑτέρου κλάδου τοῦ Σεμένη παρ' Ἑλληνικῆς δυνάμεως ὁρμωμένης ἀπὸ τῆς Ἠπείρου. Ἡ χάραξις τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς ἀπὸ Μάνδρας Νικολίτσας μέχρι Μεσογεφύρων εὐνοεῖ μεγάλως τὰς ἐπιχειρήσεις ἀπὸ τῆς Ἠπείρου πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἄψου καὶ τὴν κεντρικὴν Ἀλβανίαν.

Ἡ μέχρι τοῦ 1914 ἄγνωστος γεωγραφικῶς περιοχὴ τοῦ Σεμένη ἤρχισε νὰ καθίσταται γνωστὴ χάρις εἰς τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, διότι κατέστη θέατρον ἐπιχειρήσεων ἀφ' ἑνὸς αὐστροουγγρικῶν στρατευμάτων βοηθουμένων ὑπὸ Ἀλβανῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου ἰταλικῶν μετὰ τῶν συμμάχων αὐτῶν Γάλλων. Ν. Ι. ΚΟΚΙΔΗΣ

ἀψός· βλ. ἀψύς.

ἀψοφητί· ἐπίρρ. ἄνευ ψόφου, ἄνευ θορύβου.

ἄψυκτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ ψυχόμενος, ἢ ὁ μὴ ψυγείς.

ἀψυλλήθρα (ἡ) [*Βοτ.*]. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κεφαλληνίᾳ τοῦ φυτοῦ *κόνυζα ἡ βαρύοσμος* (Inula graveolens). Δ. Ν. Π.

Ἀψυνθὶς [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἡ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Στράβωνος (285,60) παραλία τῆς Θρᾴκης ἐφ' ἧς κατόπιν ἀνηγέρθη *Αἶνος* ἡ πόλις: «ἡ μὲν γὰρ Αἶνος κεῖται κατὰ τὴν πρότερον Ἀψυνθίδα, νῦν δὲ Κορπιλικὴν λεγομένην». Κατὰ τὸν Car. Müller, (χάρτ. VI: Thracia εἰς ἔκδ. *Στράβ. Didot*), ἡ παραλία αὕτη εἶναι ἡ μεταξὺ Ἕβρου ποταμοῦ καὶ Μέλανος κόλπου ἐκτεινομένη καὶ ἀπολήγουσα ΝΔ εἰς τὸ ἀκρωτήριον Σαρπηδὼν (τανῦν *Γκρέμια*: βλ. χάρτην 1087: Thasso to Dardanelles) τὸ κατέναντι τῆς Σαμοθρᾴκης. Σ. Ε. Λ.

Ἀψύρτιδες [*Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.*]. Νῆσοι τοῦ βορείου Ἀδριατικοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Κουαρνέρο (Quarnero) «περὶ ἃς Μήδεια λέγεται διαφθεῖραι τὸν ἀδελφὸν Ἄψυρτον διώκοντα αὐτήν», *Στράβ.*, 261, 44 καὶ 102, 22). Κατὰ τὸν C. Müller αἱ νῆσοι αὗται εἶναι αἱ σύγχρονοι *Κέρσο* καὶ *Λουσσὶν Γκράντε*, (Chersso καὶ Lussin Grande), αἱ ὁποῖαι ἐξελαμβάνοντο καὶ ὡς μία νῆσος, διὰ τὴν στενότητα τοῦ μεταξὺ αὐτῶν πόρου *Ὄσσερο* (Ossero, πλάτ. 44° 44', μῆκ. 14° 21' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2711: Adriatic, Gulf of Quarnero, cape Promontore to Grossa island). Ἡ πόλις Ossero (Mediter. Pilot 1908 τόμ. III σ. 138) εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς νήσου Κέρσο, ἐκτείνεται δὲ καὶ πρὸς τὴν Λουσσὶν Γκράντε, πρὸς ἣν συνδέεται διὰ σιδηρᾶς γεφύρας (βλ. καὶ **Ἄψορρος**). Οἱ νησιῶται *Ἀψυρτεῖς* καὶ *Ἄψυρτοι* (*Μαρκιανοῦ Ἡρακλεώτου* «τῆς Ἀρτεμιδώρου Γεωγρ. Ἐπιτομὴ» Δ, 11). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἄψυρτος [*Μυθολ.*]. Υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Κολχίδος Αἰήτου καὶ ἀδελφὸς τῆς Μηδείας ἐξ ἄλλης μητρός. Κατά τινα τῶν περὶ Ἀργοναυτῶν μῦθον, ἡ Μήδεια διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἐσπευσμένην δίωξιν τοῦ πατρός της Αἰήτου διεμέλισε τὸν Ἄψυρτον, τὸν ὁποῖον, νήπιον ὄντα, εἶχεν ἁρπάσει ἐκ προνοίας ἀπὸ τὸ λίκνον του, καὶ διεσκόρπισε τὰ μέλη του εἰς τὴν θάλασσαν καὶ οὕτως ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ της, ἀναγκάσασα τὸν Αἰήτην νὰ βραδύνῃ εἰς τὸν πλοῦν του συλλέγων τὰ μέλη τοῦ υἱοῦ του. Κατ' ἄλλην παραλλαγὴν τοῦ μύθου ὁ Ἄψυρτος ἦτο ὁ ναύαρχος τοῦ στόλου τῶν Κόλχων, ὅστις ἐστάλη πρὸς καταδίωξιν τῶν Ἀργοναυτῶν καὶ ὅστις κατέφθασε τούτους κατὰ τὰ παράλια τῆς Δαλματίας. Τοῦτον ὅμως κατώρθωσε νὰ φονεύσῃ δι' ἀπάτης ἡ Μήδεια εἴς τινα τῶν νησίδων τῶν ἀκτῶν τῆς Δαλματίας, αἵτινες διὰ τοῦτο καὶ Ἀψυρτίδες ὠνομάσθησαν καὶ οὕτως ἀπήλλαξε τοὺς Ἀργοναύτας τῆς περαιτέρω διώξεως. ΚΑΨ.

Ἄψυρτος. Διάσημος κτηνίατρος ἐκ Προύσης τῆς Βιθυνίας, ζήσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Δ' μ. Χ. ἑκατοντ. Ἠκολούθησε τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Μέγαν κατὰ τὰς στρατείας αὐτοῦ. Ἐξέδοτο δὲ τὴν μετ' ἄλλων ἱππιάτρων ἀλληλογραφίαν αὐτοῦ εἰς συλλογήν, ἣν ἰατρῷ τινι Ἀσκληπιάδῃ ἀφιέρωσε καὶ ἥτις διεσώθη ἐν τοῖς Ἱππιατρικοῖς (ἔκδ. *Grynaci*· πρβλ. *Oder Eug.* Apsyrtus. Lebens bild des bedeutendsten altgriechischen Veterinärs. *Veterinärchist. Jahrbuch*, II (1926) σελ. 121—136). ΑΡ. Π. Κ.

ἀψὺς καὶ *ἀψός*, θηλ. *ἀψά*, *οὐδ. ἀψὺ* καὶ *ἀψό*· (ἀπὸ τοῦ *ἀψίθυμος*)· ὁ εὐέξαπτος, ὁ εὐκόλως ὀργιζόμενος, ὁ ὀξύθυμος: «μὴν εἶσαι ἀψὺς καὶ δὲν ξέρεις τί κάμνεις»· || δριμύς, ὀξύς: παροιμ. «τ' ἀψὺ τὸ ξίδι τ' ἀγγειό του χαλάει», ὅτι ὁ ὀξύθυμος ἑαυτὸν βλάπτει.

ἀψυχολόγητος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ ψυχολογῶν, ὁ μὴ ἀναζητῶν τὰ βαθύτερα αἴτια τῶν γεγονότων: «συγγραφεὺς ἀψυχολόγητος»· || «διήγημα ἀψυχολόγητον», τὸ μὴ ἐμφανίζον τὰ ψυχικὰ αἴτια τῶν δρωμένων.—Ἐπίρρ. *ἀψυχολογήτως*.

ἀψυχόπονος καὶ *ἀψυχοπόνητος*, —*η*, —*ο*· αὐτὸς ποῦ δὲν ψυχοπονιέται, σκληρός, ἄπονος.

ἄψυχος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ ἔχων ψυχήν, ζωήν, ἄκαρδος, δειλός· || μεταφ. μαλακός, ὑποχωρητικός, ἀδρανής.

— **ἄψυχον ὑλικὸν** [*Τακτ.*]. Καλεῖται οὕτω σήμερον ἐν τῇ τακτικῇ ὄχι μόνον ἡ ἀμυντικὴ ὀργάνωσις (ὀχύρωσις), ἀλλὰ καί τινα ἐκηβόλα ὅπλα. Τὰς παλαιοτέρας ἐποχάς, ζήτημα ἀψύχου ὑλικοῦ δὲν ἠγείρετο, εἰμὴ μόνον προκειμένου περὶ ὀχυρώσεως, καθ' ὅσον ὁπλισμὸς παρέχων εἴτε συμπεπυκνωμένον πῦρ (αὐτόματα ὅπλα), εἴτε ταχὺ πῦρ (ταχυβόλα πυροβόλα) δὲν ὑπῆρχε τότε· δι' αὐτό, τοῦ ὅρου *ἄψυχον ὑλικὸν* σπανιώτατα ἐγίνετο χρῆσις. Κατὰ τὴν διάρκειαν ὅμως τοῦ παγκοσμίου πολέμου 1914—1918 ἤρξατο γινομένη εὐρυτάτη αὐτοῦ χρησιμοποίησις.

Θεωροῦνται δέ τινα ἐκηβόλα ὅπλα ὡς ἄψυχον ὑλικόν, διότι, ναὶ μὲν ἐξυπηρετοῦνται καὶ ταῦτα ὑπὸ ἀνδρῶν, ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν εἶναι τόσον μικρὸς σχετικῶς πρὸς τὸ ἀποδιδόμενον πῦρ, ὥστε οὔτε κἂν λαμβάνεται ὑπ' ὄψει.

Λόγῳ δ' ἀκριβῶς τῆς μεγάλης ἰσχύος τοῦ σημερινοῦ ἀψύχου ὑλικοῦ, ἐπῆλθε σήμερον τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ νὰ μὴ δύναται πάντοτε ν' ἀντιπαραταχθῇ ἔμψυχον ὑλικὸν ἀπέναντι ἀψύχου. Περιττὸν νὰ τονισθῇ ὅτι ἡ ἀρχὴ αὕτη δὲν ἔχει ὡς συνέπειαν, ὥς τινες πεπλανημένως ἐνόμισαν, ὅτι ὁ ἀγὼν κατὰ τοῦ ἀψύχου ὑλικοῦ δὲν πρέπει ν' ἀναλαμβάνηται.

Ἡ γενικῶς ἐπικρατήσασα γνώμη, ὅτι ἡ ἀξία τοῦ ἀψύχου ὑλικοῦ ἐγεννήθη κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ παγκοσμίου πολέμου 1914—1918, εἶναι ἐσφαλμένη, καθ' ὅσον ἡ ἀξία αὕτη ἀνέκαθεν ὑπῆρχε καὶ πάντοτε ἀνεγνωρίζετο· ἡ διαφορὰ ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι τὰς παλαιὰς ἐποχὰς εὕρισκεν ἐφαρμογὴν εἰς ὡρισμένον μόνον εἶδος ἀγῶνος (κατὰ ὀχυρῶν θέσεων, εἰς πολιορκίας, κτλ.), ἐνῷ σήμερον ἐφαρμόζεται καὶ κατ' αὐτὸν ἀκόμη τὸν ἀγῶνα τοῦ πεδίου. Ἐπίσης δέον νὰ τονισθῇ, ὅτι ἡ μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον κρατήσασα ἀντίληψις ὅτι τὸ ἄψυχον ὑλικὸν δύναται νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ ἔμψυχον τοιοῦτο εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν ἐσφαλμένη. Σήμερον, ὁπότε τὰς πεπλανημένας ἐντυπώσεις τὰς γεννηθείσας τῷ 1917 καὶ τῷ 1918 καὶ ἐξακολουθησάσας νὰ ἰσχύωσιν ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον κατόπιν διεδέχθη ἡ ψυχρὰ λογικὴ καὶ ἡ μελέτη, ἅπαντες παραδέχονται ὅτι ἔμψυχον ὑλικόν, ἔχον ἀκμαῖον ἠθικόν, δύναται νὰ κατισχύσῃ ἀντιπάλου στρατεύματος, ἐφωδιασμένου διὰ καλυτέρου καὶ πολυαριθμοτέρου ἀψύχου ὑλικοῦ. (Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου βλ. «Material oder Moral» τοῦ Γερμανοῦ στρατηγοῦ *von Taysen*, 1925.—«La guerre n'est pas une industrie» τοῦ Γάλλου συνταγματάρχου *Alléhaut*, 1925.—«Gibernes d'artilleur. L'infanterie et les feux» τοῦ Γάλλου Συνταγματάρχου *Cambuzat*, 1927). Ἀλλά, πρὶν ἢ οἱ Εὐρωπαῖοι ἀνανήψωσιν, εἶχεν ἤδη πρὸ αὐτῶν διίδει διαυγῶς τοῦτο ὁ στρατηγὸς Δούσμανης, ὅστις γράφει κατηγορηματικῶς: «Αἱ ἠθικαὶ ἰδιότητες τῶν ἀνθρώπων δύνανται ν' ἀντισταθμίσωσι τὴν ὑποδεεστέραν ὑλικὴν σύνθεσιν τοῦ Στρατοῦ, καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλ' εἶναι δυνατὴ ἡ κατανίκησις Στρατοῦ πολυαριθμοτέρου μὲν καὶ καλύτερον ἐφωδιασμένου, στερουμένου ὅμως τῶν ἀπαραιτήτων ἠθικῶν καὶ ἀτομικῶν ἰδιοτήτων τῶν καθιστωσῶν τὴν θέλησιν τοῦ στρατιώτου ἀκατάβλητον καὶ ἀήττητον ἀπὸ πάσης ὑλικῆς ἐπὶ τῆς ἠθικῆς ἰσχύος ἐπιδράσεως» (Κανονισμὸς Ἐκστρατείας *Στρατηγοῦ Δούσμανη*, 1921, σελ. 19).

Πάντως τοῦθ' ὅπερ δύναται νὰ λεχθῇ σήμερον θετικῶς εἶναι, ὅτι ἥ τε πρὸ τοῦ παγκοσμίου πολέμου 1914—1918 ἰδέα, ὅτι ὁ στρατιώτης εἶναι ὁ μόνος παράγων ἐν τῇ μάχῃ, ἰδέα ἀκριβοπληρωθεῖσα κατ' Αὔγουστον 1914, καθὼς καὶ ἡ εὐθὺς μετὰ τὸν πόλεμον γεννηθεῖσα ἰδέα, ὅτι ἡ μάχη θὰ διεξάγεται ἐν τῷ μέλλοντι διὰ τεχνικῶν μόνον μέσων (δι' ἀψύχου ὑλικοῦ), εἶναι ἀμφότεραι εἰς ἄκρον ὑπερβολικαί. Αἱ ἰδέαι αὗται πρέπει νὰ ἐννοῶνται ἀμφότεραι ὑφιστάμεναι ἐν λογικῷ τινι συνδυασμῷ, χωρὶς ὅμως ποτὲ νὰ παραμερίζηται ἡ ἀντίληψις ὅτι τὸ ἄψυχον ὑλικὸν μόνον του δὲν δύναται νὰ διαδραματίσῃ ἔργον ἀποφασιστικόν, καὶ ὅτι ἡ ἰσχυρὰ ἐπίδρασίς του παραμένει ἡμιτελής, ἐὰν δὲν παρέμβῃ τὸ ἔμψυχον ὑλικόν, ἵνα τὴν ἐκμεταλλευθῇ. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— **ἀψύχων δίκαι** [*Ἀρχ.*]. Αἱ *ἀψύχων δίκαι* ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ἀθήναις εἰσήγοντο ἐπὶ τοῦ Πρυτανείου. Κατὰ τὸν Δημοσθένην «ἐὰν λίθος, ἢ ξύλον, ἢ σίδηρος, ἤ τι τοιοῦτο ἐμπεσὸν πατάξῃ, καὶ τὸν μὲν βαλόντα ἀγνοῇ τις, αὐτὸ δὲ εἰδῇ, καὶ ἔχῃ τὸ τὸν φόνον εἰργασμένον, τοῦτο ἐδικάζετο ἐπὶ τοῦ Πρυτανείου». Αἱ ἀψύχων δίκαι ἀρχὴν εἶχον τὸ ἑξῆς ἀρχαιότατον ἔθιμον. Πρὸς προστασίαν τῆς γεωργίας ἐν τῇ Ἀττικῇ ἀπηγορεύετο ἡ πρὸς βρῶσιν σφαγὴ τῶν βοῶν ἐπὶ θανατικῇ ποινῇ. Ὁ Ζεὺς ὅμως ἠξίου, ὅπως τελῆται αὐτῷ κατὰ τὸ θρήσκευμα θυσία βοός. Ἵνα λοιπὸν τηρηθῇ ὁ νόμος, τὸ θῦμα ὡδηγεῖτο εἰς τὸν βωμόν, ἔνθα ὁ σφαγεύς, φονεύων τὸν βοῦν καὶ ρίπτων χαμαὶ ἔπειτα τὸν πέλεκυν, ἐτρέπετο εἰς φυγὴν καὶ ἐξηφανίζετο. Τοιουτοτρόπως τότε, ἀντὶ τοῦ σφαγέως, ἐδικάζετο ἐπὶ τοῦ Πρυτανείου ὁ πέλεκυς, καὶ αὐτὸς κατεδικάζετο. Ν. Δ. ΛΕΒΙΔΗΣ

ἀψύχωτος, —*η*, —*ο*· δημοτ., αὐτὸς ποῦ δὲν εἶναι ψυχωμένος, ἐμψυχωμένος, ὁ ἔχων ἔλλειψιν θάρρους.

Ἀψχερονικὴ χερσόνησος [*Γεωγρ.*] Χερσόνησος τοῦ *Ἀζερμπαϊτζὰν* ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀνεκαλύφθη·

Digitized by Google

σαν πετρελαιοφόρα κοιτάσματα. Ἐν αὐτῇ εἶναι ἐκτισμένον τὸ Βακοῦ, ἡ σημερινὴ πρωτεύουσα τοῦ Ἀζερμπαϊτζάν. Ὀνομάζεται καὶ *Ἄψερον.*

ἀψώνιστος, *—η, —ο(ν)* καὶ ***ἀψούνιστος·*** δημοτ., ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἐψωνίσθη, δὲν ἠγοράσθη· || ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἐψώνισεν.

ἀψώνω (ἐκ τοῦ *ἀψὸς καὶ ἀψύς)·* ἀμετβ. ἐξάπτομαι, παραφέρομαι· || μετβ. ἐρεθίζω, ἐξοργίζω, κάμνω τινὰ νὰ θυμώσῃ.

Ἀώα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* Ὄνομα τῆς Κιλικίας.

Ἀὼδ *[Βιβλ.].* Ὄνομα διαφόρων ἀνδρῶν Ἑβραίων μνημονευομένων ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ὧν ἐπισημότερος τυγχάνει ὁ δεύτερος κατὰ σειρὰν κριτὴς τοῦ Ἰσραὴλ ἐκ τῆς φυλῆς Βενιαμὶν (Κριτῶν γ' 15—30). Ἠγωνίσθη κυρίως κατὰ τῶν Μωαβιτῶν, ὧν τὸν βασιλέα καὶ ἐδολοφόνησεν. Π. Ι. Μ.

Ἀώιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ὄρος τῆς Κύπρου, ἀποτελοῦν τὸ Α. τμῆμα τῆς ὀροσειρᾶς ἡ ὁποία διασχίζει τὴν νῆσον. Σήμερον ὀνομάζεται *Μαχαιρᾶς* ἐκ τοῦ ἐκεῖ ὁμωνύμου μοναστηρίου (Μ. Ἐτ. 117).

Ἄων *[Μυθολ.].* Υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Πιτάνης, ἢ κατ' ἄλλον μῦθον τοῦ Διὸς καὶ μιᾶς τῶν νυμφῶν. Ἀπ' αὐτοῦ, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὠνομάσθη καὶ ἡ χώρα *Ἀονία* καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς, ἀπόγονοί του ὄντες, *Ἄονες.* ΚΑΨ

Ἄωοι θεοὶ *(ἐῷοι θεοὶ) [Ἀρχ.].* Ὁ Ἡσύχιος λέγει περὶ τούτων : «Θεοὶ οἱ ἐκ Δρόμου μετακομισθέντες εἰς Σαμοθράκην ἢ Λῆμνον». Τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν ὀνομασίαν τῶν θεῶν τούτων εἶναι ἓν ἄλυτον ἀκόμη αἴνιγμα τῆς θρησκευτικῆς ἱστορίας τῶν Ἑλλήνων· ἴσως πρόκειται περὶ ἱερατικῆς παραδόσεως ἐν Σαμοθράκῃ. Ἐὰν πρέπῃ νὰ ἀναζητήσῃ τις ἐν τῷ ὅλως ἀγνώστῳ Δρόμῳ τὴν τοποθεσίαν Ὑπόδρομος Αἰθιοπίας, ὡς φέρεται παρὰ τῷ Πτολεμαίῳ (4, 6, 7,) τότε αἱ Λημνιακαὶ καὶ Σαμοθρακικαὶ θεότητες, αἱ ἐκ τοῦ κύκλου τῶν Καβείρων, θὰ προῆλθον ἐπ τῆς ἱερᾶς χώρας τοῦ φωτός, τῆς Αἰθιοπίας, ὅπως καὶ κατὰ τὸν Φαβωρῖνον (*Στεφ. Βυζ.* ἐν λ. *Αἰθίοψ*), οἱ Αἰθίοπες «πρῶτοι θεοὺς ἐτίμησαν». Ἡ εἰκασία αὕτη μυθικοῦ συσχετισμοῦ μεταξὺ Σαμοθράκης καὶ Αἰθιοπίας ἐπιβεβαιοῦται διὰ τοῦ Ἡσυχίου : «Αἰθιοπία· ἡ Σαμοθράκη». ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἀῷος *[Μυθολ.].* Μυθικός τις βασιλεὺς τῆς Κύπρου, υἱὸς τοῦ Κεφάλου καὶ τῆς Κῶ λεγόμενος. ΚΑΨ.

Ἀῷος (ἢ *Αἴας*) *[Γεωγρ.].* Ποταμὸς τῆς Ἠπείρου καλούμενος ὡσαύτως καὶ *Ἄνιος (Πλούτ.)* καὶ *Ἄλωρος (Ἀππιανος),* σήμερον δὲ κοινῶς *Βογιούσα* ἢ *Βοβοῦσα.* Εἰς τὴν Ἑλλάδα σήμερον ἀνήκει ὁ ἄνω αὐτοῦ ρους. Ὁ κυριώτερος βραχίων ἄρχεται ἐκ τῆς βορείας ὑπωρείας τοῦ Ζυγοῦ τῆς Πίνδου, (τοῦ *Λάκμου* τῶν ἀρχαίων), καὶ βορείως τῆς κωμοπόλεως Μετσόβου. Διευθύνεται πρὸς τὰ βορειοδυτικά, ἀναγκαζόμενος νὰ ρέῃ οὕτως, ἕνεκα τῆς τοιαύτης διευθύνσεως τῶν ἐνταῦθα ὀροσειρῶν, αἱ ὁποῖαι φύονται ἐκ τοῦ κεντρικοῦ ὄρους τῆς Πίνδου, τοῦ *Λάκμου.* Κατερχόμενος εἰς τὴν κοιλάδα τῆς Κονίτσης, δέχεται ἐξ ἀριστερῶν ἕτερον βραχίονα. Περαιτέρω, ἀπὸ τῆς συμβολῆς τοῦ ἐκ δεξιῶν *Σαρανταποτάμου* ἐξέρχεται τῶν ἑλληνικῶν ὁρίων καὶ ἐξακολουθεῖ διὰ τοῦ ἀλβανικοῦ ἐδάφους ρέων ἐν μέσῳ στενῆς κοιλάδος μέχρι τῆς πεδιάδος τῆς Πρεμετῆς. Περαιτέρω διασχίζει διὰ φάραγγος ὑψηλὴν ὀροσειρὰν κατὰ Δ.ΝΔ διεύθυνσιν μεταξὺ τοῦ χωρίου Κλεισούρας καὶ τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἀντιγονείας (παρὰ τὸ νῦν Τεπελένι), ὅπου δέχεται ἐξ ἀριστερῶν τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ *Δρίνου.* Ἡ φάραγξ αὕτη εἶναι τὰ περίφημα «παρὰ τὴν Ἀντιγόνειαν στενά», ἑκατέρωθεν τῶν ὁποίων ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Λιβίου (32,5) τὰ ὄρη *Ἀέροπον* καὶ *Ἄσναον.* Ἀπὸ τῆς συμβολῆς αὐτοῦ μετὰ τοῦ Δρίνου λαμβάνει πάλιν τὴν βορειοδυτικὴν διεύθυνσιν. Πρὸ τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ (εἰς τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος) διαβρέχει τὸ βόρειον μέρος τῆς πεδιάδος τοῦ Αὐλῶνος, διερχόμενος οὐ μακρὰν τῆς ἀρχαίας Ἀπολλωνίας (εἰς ἀπόστασιν 2 χιλιομ.). Τὸ μῆκος αὐτοῦ ὑπολογίζεται εἰς 260 χιλιόμ., οὕτω δ' εἶναι ὁ μέγιστος τῆς Ἠπείρου, μεγαλύτερος καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἁλιάκμονος τῆς Μακεδονίας.

Ἡ κατὰ μῆκος τῆς Ἠπείρου τοιαύτη διεύθυνσις τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀῴου, ἥτις, ἀπὸ τῶν ὁρίων τῆς Θεσσαλίας ἀρχομένη, ἀναστομοῦται εἰς τὴν Ἰλλυρίαν (Ἀλβανίαν), παρεῖχε φυσικὴν ὁδὸν μεταξὺ τῶν χωρῶν τούτων ὡς καὶ τὴν διὰ ταύτης μετάβασιν ἐκ τῆς Ἰλλυρίας εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὰ «παρὰ τὴν Ἀντιγόνειαν στενά», ἡ *Κλεισοῦρα* τῶν Βυζαντίνων, ἦσαν μεγάλης στρατηγικῆς σημασίας, θεωρούμενα ὀχυρώτατα καὶ παραβαλλόμενα πρὸς τὰ θεσσαλικὰ Τέμπη (*Πλουτ.* Φλαμινῖνος 3). Ὁ Πολύβιος (2,5) ἀναφέρει ταῦτα, ὅτε τῷ 236 π.Χ., ἐπὶ τῆς βασιλίσσης τῶν Ἰλλυριῶν Τεύτης, ὁ στρατηγὸς αὐτῆς Σκαρδελαΐδας ἐπολέμησεν ἐνταῦθα κατὰ τῶν Ἠπειρωτῶν· καὶ κατώρθωσε μὲν οὗτος νὰ διέλθῃ ταῦτα, ἠναγκάσθη ὅμως διὰ τὴν δυσχωρίαν τῶν τόπων νὰ ἀναχωρήσῃ πάλιν διὰ τῶν στενῶν τούτων. Τὴν ὁδὸν ταύτην ἠκολούθησε καὶ ὁ ρωμαϊκὸς στρατὸς κατὰ τὸν πόλεμον τῶν Ρωμαίων πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας τῷ 200-199 π. Χ. Ὁ Φίλιππος εἶχε στρατοπεδεύσει ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἀερόπου, ὁ δὲ Ἀθηναγόρας ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου Ἀσνάου πρὸς διαφύλαξιν τῶν στενῶν καὶ ἀπόκρουσιν τοῦ Ρωμαίου στρατηγοῦ Φλαμινίνου μὲν κατὰ Πλούταρχον (Φλαμινῖνος 3), Π. Βιλλίου δὲ κατὰ Λίβιον (32,6), καθ' οὗ εἰς μάτην γενναίως ἠγωνίσθησαν οἱ Μακεδόνες. Ι. ΣΑΡΡΗΣ

Παραπόταμοι τοῦ Ἀῴου. Οἱ σπουδαιότεροι παραπόταμοι τοῦ Ἀῴου εἰσίν· ἐν μὲν τῇ ἀριστερᾷ αὐτοῦ ὄχθῃ :

1) Ὁ *Βοϊδομάτης:* Οὗτος πηγάζει ἀπὸ τοῦ ὄρους Βραδέτου τοῦ χωρίζοντος τὰ ὕδατα τοῦ ἄνω Ἀῴου ἀπὸ τοῦ Βοϊδομάτη. Ἡ πηγὴ αὐτοῦ εἶναι εἰς τὴν περιοχὴν Ζαγορίου ἐπὶ τῶν νοτίων κλιτύων τοῦ ὄρους Τύμφης (Παλιό). Ἡ ἄνω κοιλὰς τοῦ Βοϊδομάτη εἶναι καλῶς καλλιεργημένη. Ἀπὸ τοῦ χωρίου Μπαγιὰ ἡ κοιλὰς στενοῦται, οὖσα συνεσφιγμένη ἑκατέρωθεν μεταξὺ ἀποτόμων ὀρέων. Κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Βοϊδομάτη εἰς τὸ ὑψίπεδον Κονίτσης, βορείως τοῦ Ἁγ. Μηνᾶ, ἡ κοιλὰς αὐτοῦ εὐρύνεται, ὁ δὲ ποταμὸς παρακολουθῶν τὰς ἀνατολικὰς κλιτῦς τοῦ ὄρους Νεμέρσκα σχηματίζει τὸ δυτικὸν ὅριον τῆς πεδιάδος τῆς Κονίτσης, μετ' ὀλίγον δὲ χύνεται εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἀῴου. Αἱ πλευραὶ τοῦ ὄρους Νεμέρσκα ἀποτόμως κατερχόμεναι πρὸς τὴν πεδιάδα τῆς Κονίτσης εἰσὶ δασώδεις. Ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τῆς Νεμέρσκας εἶναι κεχαραγμένη ἡ ὁδὸς Ἰωαννίνων πρὸς Κόνιτσαν μέχρι τῆς γεφύρας Μπουραζάνι.

Ἀπὸ τοῦ τμήματος τῆς ἄνω ὁδοῦ ἐπὶ τῶν πλευρῶν τῆς Νεμέρσκας ἡ θέα πρὸς τὴν πόλιν Κονίτσης καὶ τῶν ἀνατολικῶς ταύτης ὑψηλῶν καὶ κεκαλυμμένων ἐκ δασῶν ὀρέων τῆς μακεδονικῆς Πίνδου εἶναι ἐξόχου ὡραιότητος. Τὸ ὅλον τοπίον συμπληροῦται ἐκ τῆς θέας τῶν ἀργυροειδῶν γραμμῶν τῶν ἐν τῇ πεδιάδι ποταμῶν Ἀῴου καὶ Βοϊδομάτη.

Ὁ Βοϊδομάτης κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ ἔτους εἶναι πεζῇ διαβατός, ἀλλὰ ὑπάρχουσι καὶ γέφυραι ἐπ' αὐτοῦ, ὡς π. χ. παρὰ τὸν Ἅγιον Μηνᾶν, ἃς οἱ ἀπὸ Κονίτσης πρὸς Ἰωάννινα μεταβαίνοντες κάτοικοι ἢ ἀντιθέτως χρησιμοποιοῦσι πρὸς ἀποφυγὴν τῆς μακροτέρας διὰ Μποραζανίου ἁμαξιτῆς ὁδοῦ.

2) Ὁ *Ζαγοριᾶς:* Ὁ παραπόταμος οὗτος πηγάζων βορειοδυτικῶς τῆς Πολίτσανης κατευθύνεται πρὸς τὰ βορειοδυτικά, ὢν παράλληλος τοῦ Ἀῴου, καὶ χύνεται εἰς τὸ μέσον τῶν Στενῶν τῆς Κλεισούρας δυτικῶς τῆς παρὰ τὸν Ἅγιον Νικόλαον προμνησθείσης γεφύρας. Ὁ Ζαγοριᾶς ἀπ' ἀνατολῶν μὲν περιορίζεται ὑπὸ τῆς ὑψηλῆς Νεμέρσκας, ἀπὸ δυσμῶν δὲ ὑπὸ τοῦ ὄρους Τσαγιοῦπι ταπεινοτέρου ὕψους. Ἡ κοιλὰς τοῦ Ζαγοριᾶ εὐρύνεται εἰς τὸ ὕψος τοῦ χωρίου Μαλέσοβον, ἀλλὰ πρὸ τῆς συμβολῆς αὐτοῦ εἰς τὸν Ἀῷον ἐπὶ μήκους 4 χιλιομέτρων διατρέχει παραποτάμιον στενόν, οὗτινος αἱ πλευραί εἰσιν ἀπότομοι καὶ καλύπτονται παρὰ δασῶν. Ὁ παραπόταμος οὗτος εὑρίσκεται ὁλόκληρος ἐντὸς τοῦ ἀλβανικοῦ ἐδάφους, εἶναι δὲ πεζῇ διαβατός.

3) Ὁ *Δρῖνος:* Ὁ παραπόταμος οὗτος πηγάζει ἐκ τῆς περιοχῆς Μακρυκάμπου κειμένης πρὸς βορρᾶν τῆς κωμοπόλεως Βοστίνης, φέρει δὲ εἰς τὸ ἄνω ρεῦμα αὐτοῦ τὸ ὄνομα Γκουβέρι. Ὁ ποταμὸς Γκουβέρι, διερχόμενος ἀπὸ τῆς ὡραίας κωμοπόλεως Βοστίνης, διατρέχει περιοχὴν δασώδη καὶ καλῶς καλλιεργουμένην. Ὁ ποταμὸς Γκουβέρι δεχόμενος τοὺς ἐκ τῆς κωμοπόλεως Δελβινάκι καὶ τῆς μονῆς Λέπερο διερχομένους χειμάρρους σχηματίζει τὸν κυρίως Δρῖνον μετὰ τὴν συμβολὴν αὐτοῦ μετὰ τοῦ παραποτάμου Φιτόκι. Ὁ παραπόταμος Φιτόκι ἀρχόμενος ἀπὸ τῶν δασωδῶν κλιτύων τοῦ Ἁϊλιᾶ (1514 μ.) καὶ Κασιδιάρη διέρχεται διὰ τοῦ χωρίου Ἀρίνιστα χυνόμενος εἰς τὸν Δρῖνον πρὸς βορρᾶν τοῦ χανίου Ἀρίνιστα. Ἅπασα ἡ περιοχὴ τοῦ Πωγωνίου, ἤτοι αἱ κοιλάδες Φιτόκι καὶ Γκουβέρι, ἔχουσι θαυμάσια δάση καὶ ἀμπελῶνας πλησίον τῶν πόλεων καὶ ἐπὶ τῶν ἁμαξιτῶν ὁδῶν πρὸς Ἰωάννινα. Ὁ Δρῖνος ἀπὸ τοῦ χανίου Ἀρίνιστας κατευθύνεται πρὸς τὰ βορειοδυτικά, πρὸς βορρᾶν δὲ τοῦ χανίου Κακαβιᾶς εἰσέρχεται εἰς τὸ ἀλβανικὸν ἔδαφος, ἔνθα ἄρχεται ἡ κοιλὰς τοῦ Δρίνου νὰ διατρέχῃ τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀργυροκάστρου, ἧς τὰ πλεῖστα χωρία καὶ κωμοπόλεις, κείμεναι πρὸς νότον τῆς πόλεως Ἀργυροκάστρου, εἶναι ἑλληνικαί. Ὁ Δρῖνος ἅμα τῇ εἰσόδῳ αὐτοῦ εἰς τὸ ἀλβανικὸν ἔδαφος δέχεται εἰς τὴν ἀριστερὰν αὐτοῦ ὄχθην τὸν παραπόταμον Ξεριάν, ὅστις ἀρχόμενος ἐκ τῶν βορείων κλιτύων τοῦ ὄρους Τσαμαντᾶ (ὑψ. 2124) εὑρίσκεται ὁλόκληρος ἐντὸς τοῦ ἀλβανικοῦ ἐδάφους.

Ὁ ποταμὸς Δρῖνος διατρέχει τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀργυροκάστρου εὑρισκομένην μεταξὺ τῶν ὀρέων ἀπ' ἀνατολῶν μὲν τοῦ Λιντζουριᾶ καὶ τοῦ ἀποτόμως ἀνυψουμένου Μπουράτο, ἀπὸ δυσμῶν δὲ τῶν ὀρέων Σοπότι (ὑψ. 1350), Μπάτς, Μακρύκαμπος καὶ Προσγόλι. Τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔχουσι συνέχειαν πρὸς νότον τὸ ὄρος Πλατοβούνι (ὑψ. 1900 μ.), ὅπερ σχηματίζει τὸ δυτικὸν κράσπεδον τῆς κοιλάδος τοῦ παραποτάμου Ξεριᾶ.

Ἡ κοιλὰς τοῦ Δρίνου πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ παρὰ τὴν θέσιν Παλιόκαστρο ἄρχεται στενουμένη μέχρι τῆς συμβολῆς αὐτοῦ εἰς τὸν Ἀῷον πρὸς νότον τῆς Τεπελένης.

Τὰ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Δρίνου ὄρη ἔχουσι πολλοὺς ποταμούς, οἵτινες χαραδροῦσι τὰς πλευρὰς τῶν ὀρέων. Τὰ ὄρη ταῦτα ἔχουσι δάση κυρίως εἰς τὰς ἀνατολικὰς κλιτῦς τοῦ Μπὰτς-Μακρυκάμπου καὶ Προσγόλι. Ὁ κυριώτερος τῶν ἄνω παραποτάμων εἶναι ὁ ποταμὸς *Βελίτσα* ἢ *Γαρδικιώτικος,* ὅστις διατρέχει δασώδη περιοχὴν πηγάζων ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τοῦ ὄρους Παπᾶς. Οὗτος διέρχεται βορείως τοῦ χωρίου Γαρδίκι καὶ τῆς μονῆς Τσέπα, χυνόμενος βορείως τοῦ Ἀργυροκάστρου εἰς τὴν μνημονευθεῖσαν θέσιν Παλιόκαστρο. Ὁ Βελίτσα εἶναι πανταχοῦ πεζῇ διαβατός.

Τὰ ἐν τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ ὅμως τοῦ Δρίνου ὄρη ἀποτελοῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παρὰ ὀρέων ἀσβεστολιθικῶν καὶ ἑπομένως οἱ ἐξ αὐτῶν ἀρχόμενοι ποταμοὶ ἔχουσι τὸν χαρακτῆρα τῶν χειμάρρων, ὧν ὁ σπουδαιότερος εἶναι ὁ *Σούχας,* ὅστις πηγάζων ἀπὸ τοῦ νοτιοδυτικοῦ ἀντιστηρίγματος τοῦ ὄρους Νεμέρσκας Μποτσικόπουλο καὶ δεχόμενος τὰ ὕδατα τῶν περιοχῶν τῶν ἑλληνικῶν κωμοπόλεων Πολίτσανης, Σχωριάδες, Σωπικῆς καὶ Δρυμάδων διέρχεται τὴν πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἄνω Λαμπόβου καὶ Λιμποχόβου σχηματιζομένην στενὴν κοιλάδα, ἔχουσαν ἑκατέρωθεν κλιτῦς ἀποτόμους, μετὰ τὴν δίοδον τῆς ὁποίας διατρέχει τὴν νοτιοανατολικὰ τοῦ Ἀργυροκάστρου πεδιάδα εἰσρέων εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Δρίνου νοτίως τῆς γεφύρας Ἰσούφ.

Ὁ ποταμὸς Δρῖνος καὶ οἱ παραπόταμοι αὐτοῦ διασχίζουσι περιοχάς, ἐν αἷς ὑπάρχουσι πλούσιαι κωμοπόλεις, ὧν οἱ κάτοικοι, Ἕλληνες κατὰ τὸ πλεῖστον, σχηματίσαντες περιουσίας ἔξω τῆς Ἑλλάδος ἢ Ἀλβανίας, ἐγκατέστησαν ἐπανελθόντες εἰς τὰς γενετείρας αὐτῶν. Αὗται ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς συγκοινωνίας πρὸς Ἰωάννινα, Ἁγίους Σαράντα καὶ τὴν Κεντρῴαν Ἀλβανίαν ἔτυχον νὰ ἀποκτήσωσι καλὰς ὁδούς. Αἱ ὁδοὶ αὗται κατὰ τὰς διαβάσεις τοῦ Δρίνου καὶ τῶν παραποτάμων αὐτοῦ ἔχουσιν ἀρίστας γεφύρας, διευκολυνούσας τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν δι' αὐτοκινήτων συγκοινωνίαν. Ὁ ποταμὸς Δρῖνος, ἐκτὸς τῶν ἄνω γεφυρῶν, καίτοι ἔχει ἐπαρκῆ ὕδατα, ἔχει μέχρι τῆς συμβολῆς αὐτοῦ εἰς τὸν Ἀῷον πολυπληθεῖς πόρους.

4) Ὁ *Μπέντζα* : Ὁ παραπόταμος οὗτος πηγάζει ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ Κουρβελέσι ἀπὸ τῶν νοτίων κλιτύων τοῦ ὄρους Γρίβα. Ἡ κοιλὰς αὐτοῦ εἰς τὸν κατάρρουν τοῦ χωρίου Μπέντζα στενοῦται μέχρι Τεπελένι, αἱ δὲ πλευραὶ τῆς κοιλάδος εἰσὶ βραχώδεις καὶ δασώδεις. Ὁ Μπέντζα χύνεται εἰς τὸν Ἀῷον βορείως τῆς πόλεως Τεπελένι, περιβάλλων τὴν πόλιν ἀπὸ δυσμῶν καὶ βορείως. Ὁ Μπέντζα πρὸ τῆς συμβολῆς αὐτοῦ εἰς τὸν Ἀῷον δέχεται τὰ ὕδατα τοῦ παραποτάμου Ρέντζα, ὅστις διατρέχει στενὴν χαραδρώδη κοιλάδα.

5) Ὁ τελευταῖος τῶν ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὄχθῃ παραποτάμων τοῦ Ἀῴου εἶναι ὁ *Σουσίτσα* ἢ *Πολυανθής.* Οὗτος πηγάζει πλησίον τοῦ χωρίου Κοῦτσι ἐκ τῶν βορείων κλιτύων τοῦ ὄρους Παπᾶς. Ὁ Σουσίτσα κατὰ τὴν πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ πορείαν αὐτοῦ διατρέχει τὴν περιοχὴν Λαποχώρια συναθροίζων ἅπαντα τὰ ὕδατα τῶν βορείων κλιτύων τῶν ὀρέων Λουγκάρα καὶ Τσίκα ὡς καὶ τῶν νοτίων κλιτύων τῶν ὀρέων Γρίβα, Κούδεσι (1910 μ.) καὶ Τσιπὶν (1846 μ.). Ὁ Σουσίτσα διερχόμενος ἀνατολικῶς τῆς Αὐλῶνος χύνεται εἰς τὸν Ἀῷον διατρέχων κατὰ τὸ κάτω ρεῦμα περιοχὴν πεδινήν. Ὁ Σουσίτσα εἶναι πεζῇ διαβατός, ἀλλὰ ἔχει καὶ γεφύρας διευκολυνούσας τὴν συγκοινωνίαν τῶν ὄχθῶν αὐτοῦ.

Οἱ σπουδαιότεροι παραπόταμοι ἐν τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ τοῦ Ἀῴου εἰσὶν οἱ κάτωθι:

1) Ὁ *Σαραντάπορος:* Ὁ παραπόταμος οὗτος ἀρχόμενος ἐκ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τοῦ ὄρους Μαύρη Πέτρα κατευθύνεται πρὸς τὰ νοτιοανατολικά, εὑρισκόμενος ἐν ἀρχῇ ἐντὸς τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους. Ὁ Σαραντάπορος δέχεται ἅπαντα τὰ ὕδατα τῆς ὀρεινῆς κοιλάδος τῆς περιοριζομένης ἀπὸ δυσμῶν μὲν ὑπὸ τῶν ὑψηλῶν ὀρέων Μαλιόκας (1704 μ.), ἀπὸ δὲ βορρᾶ καὶ ἀνατολῶν ὑπὸ τῶν ὀρέων Γράμμου ἢ Βοΐου. Ὁ Σαραντάπορος δυτικῶς τοῦ χωρίου Βουρβουτσκὸν δέχεται ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὄχθῃ τὰ ὕδατα τοῦ βορείως τῆς κωμοπόλεως Σαμαρίνας ἀρχομένου παραποτάμου, ὅστις διατρέχει στενὴν μετὰ ἀποτόμων πλευρῶν ὀρεινὴν κοιλάδα πρὸ τῆς συμβολῆς αὐτοῦ εἰς τὸν Σαραντάπορον. Ὁ Σαραντάπορος μετὰ τὴν συμβολὴν τοῦ ἄνω παραποτάμου ἀλλάσσει κατεύθυνσιν πρὸς τὰ δυτικά, δεχόμενος εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τὰ ὕδατα τοῦ ἐκ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τοῦ ὄρους Σταυροῦ ἀρχομένου παραποτάμου τοῦ διερχομένου διὰ τοῦ χωρίου Δέντσικο καὶ τὰ ὕδατα τοῦ ἐκ τῶν δυτικῶν κλιτύων τοῦ

Digitized by Google

Σταυροῦ ἀρχομένου παραποτάμου τοῦ διερχομένου διὰ τοῦ χωρίου Βούρμπιανη. Οἱ ἀναφερθέντες παραπόταμοι τοῦ Δέντσικο καὶ Βούρμπιανης ἔχουσι σημασίαν διὰ τὴν Ἑλλάδα, διότι διὰ τούτων καὶ διὰ τῶν ἐν αὐτοῖς ἡμιονικῶν ὁδῶν ἐπιβλέπεται καὶ ἀσφαλίζεται ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ τῆς Ἑλλάδος πρὸς Ἀλβανίαν, ἥτις ἐπὶ μεγίστου μήκους ἀπὸ Μεσογεφύρων εἶναι παράλληλος τῆς μόνης ἁμαξιτῆς ὁδοῦ ἀπὸ Ἰωαννίνων διὰ Μεσογεφύρων, Λιεσκοβίκι καὶ Ἐρσέκας πρὸς Κορυτσᾶν. Ἐν τῇ ὀρεινοτάτῃ ταύτῃ περιοχῇ τῆς Ἑλλάδος αἱ διαβάσεις διὰ ὀρεινῶν κοιλάδων καὶ ὀρέων ὕψους 2000 μ. καὶ πλέον ἀποκτῶσι μεγάλην σημασίαν διά τε τὴν ἀσφάλειαν τῆς Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας κατά τε τὸ διάστημα τῆς εἰρήνης καὶ κατὰ τὴν περίπτωσιν πολέμου.

Ὁ Σαραντάπορος μετὰ τὴν συμβολὴν τοῦ παραποτάμου τῆς Βούρμπιανης κατευθύνεται πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ μέχρι τῆς εἰσροῆς αὐτοῦ εἰς τὸν Ἀῶον παρὰ τὴν θέσιν Μεσογέφυρα. Ὁ Σαραντάπορος μετὰ τὴν λιθίνην γέφυραν παρὰ τὸ Δερβένι διέρχεται παρὰ τὰ θερμὰ λουτρὰ Βρωμονερίου, ἅτινα κατὰ τὸ θέρος χρησιμοποιοῦνται ὡς ἰαματικαὶ πηγαὶ παρὰ τῶν πέριξ κατοίκων. Ἡ ὁδὸς Ἰωαννίνων ἀφοῦ διέλθῃ τὸν Ἀῶον διὰ τῆς γεφύρας τῶν Μεσογεφύρων παρακολουθεῖ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Σαρανταπόρου μέχρι τῆς λιθίνης γεφύρας παρὰ τὴν Πυροβίτσκαν, ὁπότε διὰ ταύτης διαπεραιοῦται ἐπὶ τῆς ἀλβανικῆς ὄχθης, ἔνθα χωρίζεται εἰς δύο κλάδους, ὧν ὁ εἷς κατευθύνεται εἰς Λιεσκοβίκι, ὁ δὲ ἕτερος πρὸς Περάτι καὶ Πρεμετήν. Ὁ Σαραντάπορος εἶναι πεζῇ διαβατός, ἀλλὰ λόγῳ τῆς ταχύτητος τοῦ ῥεύματος καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν βροχῶν καὶ τῆς τήξεως τῶν χιόνων ἡ διάβασις εἶναι ἀσφαλὴς μόνον ἐπὶ τῶν ὑπαρχουσῶν γεφυρῶν.

2) Ὁ *Λεσκοβικιώτικος:* Τὸν μικρὸν τοῦτον παραπόταμον κατὰ τὸ μέσον καὶ ἄνω ῥεῦμα αὐτοῦ ἀκολουθεῖ ἡ ὁδὸς πρὸς Κορυτσᾶν.

3) Ὁ *Τσαρεσώβα:* Ὁ παραπόταμος οὗτος πηγάζει ἐκ τῶν νοτιοδυτικῶν κλιτύων τοῦ ὄρους Καμενὶκ (2140 μ.) ἐφ' οὗ ἔχει χαραχθῆ ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ Ἀλβανίας καὶ Ἑλλάδος. Ἡ ὁδὸς ἀπὸ Λιεσκοβίκι πρὸς Ἐρσέκαν παρακολουθεῖ τὴν ἄνω κοιλάδα τοῦ Τσαρεσώβα. Ὁ ποταμὸς οὗτος εἶναι σχεδὸν πανταχοῦ πεζῇ διαβατός. Πλησίον τῆς συμβολῆς αὐτοῦ εἰς τὸν Ἀῶον ὑπάρχει γέφυρα ἐπὶ τοῦ Τσαρεσώβα τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ Μεσογεφύρων-Πρεμετῆς.

4) Ὁ *Λεγκαρίτσα.* Ὁ παραπόταμος οὗτος πηγάζει ἐκ τῶν βορείων κλιτύων τοῦ προαναφερθέντος ὄρους Καμενὶκ καὶ δεχόμενος τὰ ὕδατα τῆς περιοχῆς τῆς εὑρισκομένης μεταξὺ τῶν ὀρέων Ποστενιὰ (1656 μ.), κειμένων ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὄχθῃ αὐτοῦ, καὶ τῶν ὀρέων Μάλι Κοκοΐκα (Ὀγένι) (1475 μ.), τῶν ἐν τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ κειμένων, χύνεται παρὰ τὴν πολίχνην Πετράνη εἰς τὸν Ἀῶον. Ὁ ἐκ Φράσσαρι ἀρχόμενος παραπόταμος τοῦ Λεγκαρίτσα διέρχεται διὰ κοιλάδος, ἧς αἱ πλευραὶ εἰσὶν ἀπότομοι κυρίως παρὰ τὴν συμβολὴν μετὰ τοῦ Λεγκαρίτσα.

Αἱ διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Λεγκαρίτσα ἡμιονικαὶ ὁδοὶ φέρουσιν εἰς συγκοινωνίαν τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀῶου μετὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ὀζοὺμ (Ἄψου), ἔνθα εὑρίσκεται τὸ Βεράτιον, ἡ δὲ σημασία αὐτῶν ἦτο μεγαλυτέρα πρὸ τῆς κατασκευῆς τῆς ὁδοῦ Πρεμετῆς-Κλεισούρας-Βερατίου.

5) Παραλείποντες τοὺς λοιποὺς παραποτάμους μέχρι τῶν στενῶν τῆς Κλεισούρας, π.χ. *Λίμνιτσα, Στίκα*, οἵτινές εἰσιν ἄνευ σπουδαιότητος, ἐρχόμεθα εἰς τὸν παραπόταμον *Ντέσνιτσα*. Οὗτος ἔχει τὰς πηγὰς αὐτοῦ εἰς τὴν Κιάρα Μπούμπεσι (ὕψ. 558), διατρέχει δὲ κοιλάδα δασώδη. Αἱ ἐν τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ τοῦ Ντέσνιτσα καταλήγουσαι ἀνατολικαὶ κλιτύες τοῦ ὄρους Τρεμπεσίκα (ὕψ. 1343) εἰσὶ λίαν ἀπότομοι. Ὁ Ντέσνιτσα χύνει τὰ ὕδατα αὐτοῦ πρὸ τῆς ἀνατολικῆς εἰσόδου τῶν στενῶν Κλεισούρας εἰς τὸν Ἀῶον.

Ὁ Ντέσνιτσα εἶναι πανταχοῦ πεζῇ διαβατός. Κατὰ μῆκος τῆς κοιλάδος αὐτοῦ εἶναι χαραγμένη ἡ ὁδὸς πρὸς Βεράτιον, δι' ἧς συγκοινωνεῖ ἡ κοιλὰς τοῦ Ἀῶου μετὰ τοῦ παραποτάμου τοῦ Σεμένη Ὀζοὺμ (Ἄψου).

6) Ὁ *Λεφτίνια.* Ὁ παραπόταμος οὗτος διατρέχει στενὴν κοιλάδα δασώδη κατὰ τὸ πλεῖστον, χύνεται δὲ εἰς τὸν Ἀῶον νοτιοανατολικῶς τοῦ χωρίου Βασιάρι. Τὴν κοιλάδα τοῦ Λεφτίνια διατρέχει ἡμιονικὴ ὁδός, ἥτις διερχομένη διὰ τοῦ χανίου Γκλάβς, κειμένου εἰς τὸν αὐχένα τοῦ ὄρους Κιάφα Γκλάβς, κατέρχεται εἰς τὴν κοιλάδα Πρόνι Πλασνίκ, ἣν ἀκολουθεῖ μέχρι Βερατίου. Ἡ ὁδὸς αὕτη καίτοι ἡμιονικὴ εἶναι συντομωτέρα μεταξὺ Βερατίου καὶ Τεπελένης, ὁπόθεν ἄρχεται ἡ ἁμαξιτὴ ὁδὸς πρὸς Ἀργυρόκαστρον καὶ Ἰωάννινα.

Ν. Ι. ΚΟΚΙΔΗΣ

—[ΣΤΡΑΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ὁ ποταμὸς *Ἀῶος* ἕνεκα τοῦ ὄγκου τῶν ὑδάτων αὐτοῦ καθίσταται σοβαρὸν ἐμπόδιον καὶ ἑπομένως δύναταί τις νὰ διαβῇ αὐτὸν ἀσφαλῶς μόνον ἐπὶ τῶν ὑπαρχουσῶν γεφυρῶν. Τὸ μόνον τμῆμα ἔνθα ὁ ποταμὸς Ἀῶος δύναται, κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ ἔτους, νὰ γίνῃ πεζῇ διαβατὸς εἶναι τὸ ἀπὸ τῶν πηγῶν αὐτοῦ μέχρι τῆς συμβολῆς αὐτοῦ μετὰ τοῦ Βοϊδομάτη ἐν τῷ ὑψιπέδῳ τῆς Κονίτσης τμῆμα. Ἐν τούτοις κατὰ τὰς βροχὰς τοῦ φθινοπώρου ἢ τὴν τῆξιν τῶν χιόνων κατὰ τὸ ἔαρ, ἡ διάβασις τοῦ Ἀῶου καὶ κατὰ τὸ ἄνω τμῆμα καθίσταται δυνατὴ μόνον διὰ τῆς παρὰ τὴν Κόνιτσαν ὑπαρχούσης γεφύρας τοῦ Ἀῶου, δι' ἧς οἱ κάτοικοι συντομεύουσι τὴν πρὸς Ἰωάννινα μετάβασιν αὐτῶν κατευθυνόμενοι διὰ τοῦ Καλπάκι πρὸς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἠπείρου.

Ἀπὸ τῆς συμβολῆς τοῦ Σαραντοπόρου παρὰ τὰ Μεσογέφυρα ὁ ποταμὸς Ἀῶος ἔχει πλάτος 50—60 μέτρων κατὰ μέσον ὅρον. Κατὰ τὴν διέλευσιν αὐτοῦ διὰ Τεπελένι καὶ πρὸς τὸν κατάρρουν τούτου τὸ πλάτος ἐνίοτε περιορίζεται εἰς 30—40 μέτρα. Ἀπὸ τῶν πηγῶν τοῦ Ἀῶου ὑπάρχουσιν αἱ κάτωθι γέφυραι: 1) Βορειοδυτικῶς τοῦ χωρίου *Βοβοῦσα.* 2) Νοτίως τῆς πόλεως *Κονίτσης.* 3) Εἰς τὴν θέσιν *Χάνι Μπουραζάνι*, ἔνθα ἄρχεται ἡ ἀπὸ Ἀῶου πρὸς Κόνιτσαν ἄγουσα ἁμαξιτὴ ὁδὸς διὰ τοῦ χωρίου Σανσβοῦ. 4) Λιθίνη γέφυρα εἰς τὴν θέσιν *Μεσογέφυρα* δι' ἧς διέρχεται ἡ ὁδὸς Ἰωαννίνων πρὸς Λιεσκοβίκι ἢ πρὸς Πρεμετήν. 5) Τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ παρὰ τὸ χωρίον *Πετράνη.* 6) *Μπαντελιόνε* μεταξὺ Πετράνη καὶ πόλεως Πρεμετῆς. 7) Ἐν *Πρεμετῇ.* 8) Εἰς τὰ στενὰ *Κλεισούρας* παρὰ τὸν *"Αγιον Νικόλαον"* καὶ 9) ἐν τῇ πόλει *Τεπελένη.*

Εἰς τὸν Ἀῶον ὑπάρχουσι πορθμεῖα διὰ τὴν διαπεραίωσιν ἀνδρῶν καὶ ἵππων τὰ κάτωθι: 1) Παρὰ τὸ χωρίον *Μεμάλια* εἰς ἀπόστασιν 6 χιλιομέτρων βορειοδυτικῶς τῆς πόλεως Τεπελένι. 2) Δύο πορθμεῖα πλησίον κείμενα πρὸ τῆς συμβολῆς τοῦ παραποτάμου *Σουσίτσα* καὶ εἰς ἀπόστασιν 2 χιλιομέτρων ἀπὸ ταύτης. 3) Δυτικῶς τοῦ χωρίου *Κετζὰρ* (Kesar). 4) Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Αὐλῶνος εἰς Φιέρι παρὰ τὸ τσιφλίκιον *Δριζὶτ* (Drizit).

Ἐκτὸς τῶν ἄνω τεχνικῶν μέσων διαβάσεως ὑπάρχουσιν εἰς τὸ μέσον ῥεῦμα τοῦ ποταμοῦ Ἀῶου πόροι γνωστοὶ τοῖς παροχθίοις κατοίκοις, οἵτινες δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ξηρᾶς ἐποχῆς τοῦ ἔτους, ἄλλοι μὲν διὰ πεζούς, ἄλλοι δὲ διὰ ἱππεῖς. Οἱ πόροι οὗτοι εἰσὶν ὅμως ἐπικίνδυνοι, διότι ἡ ταχύτης τοῦ ῥεύματος εἶναι ἰσχυρὰ καὶ ἡ μικρὰ μετατόπισις πρὸς τὸν ἀνάρρουν ἢ κατάρρουν δύναται νὰ γίνῃ πρόξενος δυστυχήματος, ὡς τοῦτο δύναται νὰ λάβῃ χώραν καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς παραποτάμους τοῦ Ἀῶου, π.χ. εἰς τὸν Σαραντάπορον πρὸ τῆς συμβολῆς αὐτοῦ εἰς τὸν Ἀῶον. Αἱ ὁδοὶ αἱ παρακολουθοῦσαι τὰς κοιλάδας τῶν ἄνω ποταμῶν, αἱ φέρουσαι εἰς συγκοινωνίαν τὴν Ἤπειρον μετὰ τῆς Ἀλβανίας θὰ χρησιμοποιηθῶσιν εἴτε παρὰ τῶν Ἑλλήνων εἴτε παρὰ τῶν Ἀλβανῶν διὰ πᾶσαν ἐπιχείρησιν ἐν τῷ δυτικῷ τούτῳ θεάτρῳ τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου. Ὁ ὀρεινὸς ὄγκος τῆς Νεμέρσκας χωρίζει τὰς κοιλάδας τοῦ Βοϊδομάτη καὶ Ἀῶου ἀπὸ τῆς τοῦ Δρίνου, καθιστᾷ δὲ τὰς ἐπιχειρήσεις ἐν ἑκάστῳ τῶν ἄνω τμημάτων ἐπί τι χρονικὸν διάστημα ἐντελῶς κεχωρισμένας ἀπ' ἀλλήλων, μέχρις ὅτου ἐπιτευχθῇ ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπός. Ὁ σκοπὸς οὗτος ἔσται εἴτε ἡ προέλασις καὶ ἡ ἐπίτευξις συνεργασίας τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐντὸς τοῦ ἀλβανικοῦ ἐδάφους, εἴτε τοὐναντίον ἡ ἀπώθησις τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ἑλληνικῆς Ἠπείρου.

Καὶ κατὰ μὲν τὴν ὑπόθεσιν προελάσεως ἑλληνικοῦ στρατοῦ πρὸς τὴν νότιον Ἀλβανίαν ἢ ἄλλως βόρειον Ἤπειρον καλουμένην, ἤτοι εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Ἀῶου, ἡ προέλασις θὰ ἐνεργηθῇ διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀῶου καὶ διὰ τῆς τοῦ Δρίνου, διότι, ἀφιεμένης τῆς μιᾶς τούτων ἀχρησιμοποιήτου, ὁ ἀντίπαλος δύναται ἐνεργῶν διὰ ταύτης νὰ ἀπειλήσῃ τὰς συγκοινωνίας τοῦ διὰ τῆς ἑτέρας ἐπιχειροῦντος στρατεύματος. Κατὰ τὴν περίπτωσιν προελάσεως ἐπιβάλλεται ταχεῖα προχώρησις, ἥτις ἐπιτυγχανομένη θὰ ἐπιφέρῃ ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν συνένωσιν καὶ συνεργασίαν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἀῶου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν μεταφορὰν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ἐντὸς τοῦ ἀλβανικοῦ ἐδάφους μετὰ πλείστων πλεονεκτημάτων διὰ τὸν ἐπιτιθέμενον καὶ κυρίως ὅταν λάβῃ τις ὑπ' ὄψει τοὺς ἐν τῷ νοτιοδυτικῷ τμήματι τῆς Ἀλβανίας πυκνοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμούς.

Ἐὰν ὁ ἀλβανικὸς στρατός, προηγηθεὶς εἰς τὴν ἐπιστράτευσιν ἢ ἐπωφεληθεὶς τῆς ἀλλαχοῦ ἀπασχολήσεως τῆς Ἑλλάδος, δυνηθῇ νὰ ἐνεργήσῃ διὰ τῶν κοιλάδων Δρίνου, Ἀῶου ἢ Βοϊδομάτη πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ἑλληνικῆς Ἠπείρου, τότε ὁ μὲν ἑλληνικὸς στρατὸς θὰ εὕρῃ σημεῖα ἄριστα ἀμύνης εἰς τὰς ἄνω κοιλάδας, ὅπως ἐπιβραδύνῃ τὴν προέλασιν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ δώσῃ οὕτω καιρὸν εἰς τὸν πρὸς ἐνίσχυσιν ἀφικνούμενον στρατὸν νὰ φθάσῃ εἰς τὰς παρὰ τὰ σύνορα θέσεις ἀμύνης. Ἐὰν ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐξαναγκασθῇ νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἠπείρου, τότε ἐλαφρὰ σώματα ὀρεινῆς συνθέσεως διὰ τῶν κοιλάδων Σαρανταπόρου, Ἀῶου, Βοϊδομάτη μετὰ τὴν ὑπέρβασιν τῆς Πίνδου θὰ δυνηθῶσι νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῶν νώτων ἢ τῶν πλευρῶν τοῦ ἐπιδρομέως, ἐξαναγκάζοντα τοῦτον νὰ ἐπιβραδύνῃ τὴν προέλασίν του ἢ ἐν ἐπιτυχίᾳ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ ἀλβανικὸν ἔδαφος.

Ν. Ι. ΚΟΚΙΔΗΣ

—**Ἀῷος** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*.—1) Ποταμός τις ἐν Κύπρῳ.—2) Ποταμὸς ἐν Κιλικίᾳ, ἐξ οὗ καὶ Ἀῷα αὕτη ἐκαλεῖτο.

ΚΑΨ.

—«**Ἀῷος**». Ἐφημερὶς ἑβδομαδιαία ἐν Κονίτσῃ τῆς Ἠπείρου ἐκδιδομένη ὑπὸ τοῦ Λ. Λαμπρίδου, ἱδρυθεῖσα τῷ 1913.

Χ. Σ.

ἄωρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ πρὸ τῆς ὥρας, ὁ μὴ ὢν τῆς ὥρας, τοῦ καιροῦ του, κοιν. *ἄγουρος, ἄψητος.* —Ἐπίρρ. ***ἀώρως.***

Ἄωρος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον πόλις ἐν Κρήτῃ ὀνομασθεῖσα ἀπὸ τὴν νύμφην *Ἀώραν*. Αὕτη ὕστερον μετωνομάσθη *Ἐλευθέρα*. Ὁ κάτοικος *Ἀώριος* ἢ *Ἀωρίτης* (*Δάπερ-Βερνάρδος* Ἀκριβ. Περιγρ. Κρήτης σελ. 42. Στατιστικὴ *Σταυράκη σ.* 66. *Sacra Creta* I, 110, 122).

Ε. Γ.

ἄωτον (τὸ) καὶ *ἄωτος* (ὁ). Ἡ λέξις προέρχεται ἔκ τινος ἀρχαίου ῥήματος, *ἄω, ἄημι*=πνέω, φυσῶ. Ἐλέγετο δὲ *ἄωτον* καὶ *ἄωτος* τὸ λεπτότατον, τὸ ἄριστον, τὸ ἐκλεκτότατον οἱουδήποτε πράγματος. Παρὰ τῷ Ὁμήρῳ κεῖται ἐπὶ μόνης ταύτης τῆς σημασίας καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ τοῦ λεπτοτάτου ἐρίου, τοῦ εὐκόλως κινουμένου εἰς πᾶσαν καὶ τὴν ἐλαχίστην πνοὴν ἀνέμου, ἔπειτα καὶ ἐπὶ τοῦ ἐκ τοῦ ἐρίου τοῦ προβάτου κατασκευαζομένου ὑφάσματος: «αὐτὴν δὲ ξυνέθησεν ἐϋστρεφεῖ οἰὸς ἀώτῳ | σφενδόνῃ» (Ἰλ. Ν, 599), καί: «ἀλλ' ἄρα τόξοισιν καὶ ἐϋστρεφεῖ οἰὸς ἀώτῳ» (αὐτ. 716), ἔνθα νοεῖται διὰ τοῦ ἐϋστρεφοῦς οἰὸς ἀώτου ἡ σφενδόνη, ἔτι δέ: «ἔνθ' ὅ γε παννύχιος κεκαλυμμένος οἰὸς ἀώτῳ | βούλευε φρεσὶν ᾗσιν ὁδόν», ἔνθα νοοῦνται τὰ ἐξ ἐρίου σκεπάσματα τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων. Πολλάκις τίθεται ἄνευ τοῦ οἰός, τὸ ὁποῖον νοεῖται: «αὐτὰρ χερσὶν ἀώτου θεσπεσίοιο | ..... ἐχόμην» (Ὀδ. Ι, 434), ἅπαξ δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ λεπτοτάτου λίνου: «Κώεά τε ῥῆγός τε λίνοιό τε λεπτὸν ἄωτον» (Ἰλ. Ι, 661). Παρὰ Ἀπολλωνίῳ τῷ Ῥοδίῳ «*χρύσειον ἄωτον*» λέγεται τὸ χρυσόμαλλον δέρας (Δ. 176). Μεταφορικῶς συχνότατα παρὰ Πινδάρῳ ἀπαντᾷ: ἄωτος στεφάνων, χαρίτων ἄωτος, σοφίας ἄκρος ἄωτος, γλώσσης ἄωτος ἐπὶ τοῦ ᾄσματος, δίκας ἄωτος καὶ πληθυντικῶς: στεφάνων ἄωτοι, ἡρώων ἄωτοι, καὶ παρὰ Σιμωνίδῃ (150) ῥόδων ἄωτοι, καὶ ἐν ἐπιγράμματι (154): «θνήσκω.... ἀκμῆς ἐν ἀώτῳ» «τὸν ἄωτον.... τοῦ δήμου» (Συλλ. ἐπιγρ. 2804). Ἀκόμη καὶ ἐν ἄλλῃ σημασίᾳ ἀπαντᾷ παρὰ Πινδάρῳ, νοεῖται δηλαδὴ πᾶν ὅ,τι παρέχει τιμὴν καὶ δόξαν: «ἄωτος ἵππων», ᾠδὴ πρὸς ἐξύμνησιν τῶν ἵππων (Ὀλ 3, 6), «ἄωτος ἀρετᾶν» (Ὀλ. 5, 2), «ἄωτος χειρῶν (Ὀλ. 8, 99). Παρὰ τῷ Ὁμήρῳ δὲν διακρίνεται τὸ γένος, ὡς ἐκ τῶν πτώσεων, εἰς ἃς ἐμφανίζεται· παρὰ τῷ Πινδάρῳ φέρεται πάντοτε εἰς τὸ ἀρσενικὸν γένος, παρὰ δὲ τοῖς μεταγενεστέροις ἀπὸ Ἀπολλωνίου τοῦ Ῥοδίου εἰς τὸ οὐδέτερον.

ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

ἄωτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ στερούμενος ὤτων, ὁ μὴ ἔχων ὦτα: «ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο τυφλὸς οὐδ' ἄωτος ὁ ἄνθρωπος ἐστὶ» (*Πλουτ.* 2,963б). Ἐπὶ ἀγγείων, ἄνευ λαβῆς ἢ ἄνευ λαβῶν. Παρὰ τοῖς Κυπρίοις *ἄωτον* ἐλέγετο τὸ *ἔκπωμα.*

ΙΑΚ. Χ. Δ.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Α

Digitized by Google

B

[Εἰς τὸ **B** ἐκ τῶν ξένων κυρίων ὀνομάτων καὶ διεθνῶν ὅρων περιελήφθησαν: τὰ ἀπὸ **V-v** ξένα, ἐκτὸς τῶν τῆς γερμανικῆς (ἅτινα ζητητέα εἰς τὸ **Φ-φ**), τῶν τῆς λατινικῆς (ἅτινα ζητητέα εἰς τὸ **Ου-ου**), καί τινων τῆς Ὁλλανδικῆς (ἅτινα ζητητέα εἰς τὴν θέσιν ὅπου τὸ ἐπώνυμον κεχωρισμένον τοῦ συνοδεύοντος αὐτὸ *βάν*, π. χ. *Ἄϋκ* Βὰν —)· τὰ ἀπὸ **W-w**, ἐκτὸς τῶν τῆς ἀγγλικῆς καὶ τῶν ἀμερικανικῶν· τὰ ἀπὸ **B-b** τῶν λατινοφθόγγων καὶ ἀπὸ δ τῶν σλαβικῶν γλωσσῶν τὰ διὰ τοῦ **B-β** μεταγραφέντα εἰς τὴν ἑλληνικὴν (τῶν λοιπῶν ζητητέων εἰς τὸ **Μπ-μπ**)· τὰ ἀπὸ و τῆς τουρκικῆς, ὡς καί τινα τῶν ἀπὸ ب (τὰ λοιπὰ εἰς τὸ **Μπ-μπ**, τὰ δὲ διὰ τοῦ و τῆς ἀραβικῆς εἰς τὸ **Ου-ου**) καὶ πάντα ὅσα μετεγράφησαν καὶ καθιερώθησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν διὰ τοῦ **B-β** (ὡς π. χ. *βακούφια, Βάσιγκτων, βέης, Βιργίλιος, Βύρων* κλπ.]

B. Τὸ δεύτερον γράμμα τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τῶν πλείστων ἀλφαβήτων τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν.

— [ΠΑΛΑΙΟΓΡ.] Ὅπως τὸ φοινικικὸν ἐν γένει ἀλφάβητον—αἰγυπτιακῆς κυρίως ἀρχῆς—ἐλήφθη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων περὶ τὰς ἀρχὰς πιθανῶς τῆς πρώτης χιλιετηρίδος π. Χ. (πρβλ. *Φοινικήια γράμματα*), οὕτω φυσικὰ καὶ τὸ γράμμα *B* προῆλθεν ἐκ γράμματος φοινικικοῦ, τοῦ beth, ἥτις λέξις ἐσήμαινε φοινικιστὶ οἶκον· διὰ τοῦτο προσέτι καὶ παρ' ἡμῖν, καθὼς καὶ παρὰ τοῖς Φοίνιξι, τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος γράμμα εἶναι τὸ δεύτερον κατὰ σειρὰν γράμμα τοῦ ἀλφαβήτου μας. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἑλληνικὸν ἀλφάβητον παρελήφθη ἀργότερον καὶ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων—δι' αὐτῶν δὲ καὶ ὑπὸ πάντων τῶν λαῶν τῆς δυτικῆς καὶ κεντρικῆς Εὐρώπης—ἔτι δὲ παρὰ τῶν Σλαύων καὶ ἄλλων λαῶν, διὰ τοῦτο τὸ *B* καὶ εἰς τὰ ἀλφάβητα τῶν λαῶν τούτων κατέχει ὡσαύτως τὴν δευτέραν θέσιν. Ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ τὸ ἀρμενικὸν *B*, τὸ ὁποῖον εἶναι οὐχὶ τὸ δεύτερον, ἀλλὰ τὸ εἰκοστὸν ἕκτον γράμμα τοῦ οἰκείου ἀλφαβήτου.

Τὸ γράμμα *B* ὑπέστη ἀπὸ τῆς πρώτης φοινικικῆς μορφῆς του μέχρι τῆς σημερινῆς ποικίλας κατὰ τόπους καὶ χρόνους μεταβολάς. Τὸ φοινικικὸν beth (βλ. καὶ λ. **ἀλφάβητον**) ὡς δεικνύεται ἐν τῷ σχ. 1 (τύπος 1) ἐτροποποιήθη εἰς τὸν τύπον 2 ἐν τῷ ἀρχαιοτάτῳ ἑλληνικῷ ἀλφαβήτῳ· ἐκ τῶν δύο μορφῶν τοῦ τύπου τούτου ἡ πρώτη ἦτο ἐν χρήσει εἰς τοὺς ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερά, ἡ δὲ δευτέρα εἰς τοὺς ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ γραφομένους στίχους τῆς *βουστροφηδὸν* λεγομένης γραφῆς. Κατόπιν ἑνωθεισῶν τῶν δύο ἐμπροσθίων καμπύλων πρὸς τὴν ὀπισθίαν κάθετον γραμμὴν ἀπετελέσθησαν οἱ τύποι 3 καὶ 4 τῶν δοκίμων χρόνων. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἀναπτύσσονται οἱ τύποι 5 και 6 τοῦ μικρογραμμάτου ρυθμοῦ (Ζ' καὶ Θ' αἰών μ. Χ.) Ἐν τῇ Δύσει τὸ *B* ἐμφανίζεται ὑπὸ διαφόρους ὡσαύτως κατὰ τόπους καὶ χρόνους μορφάς: τύποι 7—17 (διὰ τὸν μεγαλογράμματον ρυθμόν). καὶ 18–35 (διὰ τὸν μικρογράμματον ρυθμόν). Ἡ συνήθης σημερινὴ μορφή του εἶναι ὡς οἱ τύποι 36—38 (σχ. 2).

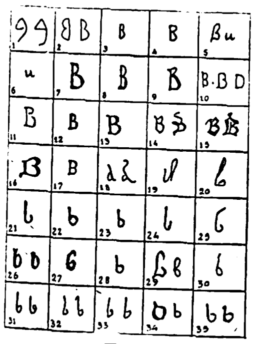

Σχ. 1.

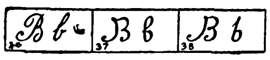

Σχ. 2.

Γ. Π. Α.

— [ΓΛΩΣΣΟΛΟΓ.] Ὁ φθόγγος *β* εἶχε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι διάφορον ἀπὸ τὴν σημερινὴν προφοράν. Ἐνῷ δηλαδὴ σήμερον τὸ *β* εἶναι χειλοδοντικὸν διαρκὲς καὶ πνευματῶδες (=γαλλ. v), κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους —μολονότι ἡ κατὰ τόπους προφορὰ τῶν διαφόρων φθόγγων δὲν ἦτο ἐντελῶς ἡ αὐτὴ— δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἐν γένει ἦτο διχειλικὸν κλειστὸν ἀκαριαῖον. Κατὰ τὸν Διονύσιον τὸν Ἁλικαρνασσέα τὸ *β* ἐξεφωνεῖτο πιεζομένου τοῦ στόματος, εἶτα δὲ τοῦ ἐκ τῆς ἀρτηρίας προβαλλομένου πνεύματος λύοντος τὸν δεσμὸν αὐτοῦ, κατὰ δὲ τὸν Ἀριστείδην Κοϊντιλιανὸν διὰ τῶν χειλῶν ἠχεῖτο μόνον, τοῦ πνεύματος τὴν ἔμφραξιν κατὰ μέσον ἐκβιαζομένου, κατὰ δὲ τὸν Σχολιαστὴν Διονυσίου τοῦ Θρᾳκὸς τὸ *β* ἐκφωνούμενον τοῖς ἄκροις τῶν χειλέων . . . οὔτε πάνυ ἀνοίγει τὰ χείλη ὡς τὸ φ, οὔτε πάνυ πιλεῖ ὡς τὸ π. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν τὸ *β* προεφέρετο ὅπως περίπου τὸ λατινικὸν *b*, ὅπερ labris per spiritus impetum reclusis edicitur, τὸ νῦν γαλλικὸν ἢ γερμανικὸν κλπ. *b* ἢ τέλος ὅπως τὸ ἡμέτερον *μπ* εἰς τὰς λέξεις μπαμπᾶς (babãs), μπάτσος, μπάμιες, μπανάνα, μπούτι κ.λ. κ.λ. Ἀλλ' ἡ ἀρχαία αὕτη προφορὰ ἤρχισεν ἐνωρὶς νὰ μεταβάλλεται. Ἡ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Δ' αἰῶνος π. Χ. παρατηρουμένη ἀπόδοσις τοῦ φθόγγου b ξένων λέξεων ὁτὲ μὲν διὰ τοῦ *β*, ὁτὲ δὲ διὰ τοῦ *ββ* ἢ *μβ* δηλοῖ ὅτι τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν *β* δὲν εἶχε πλέον ἀμετάβλητον τὴν προηγουμένην κλειστὴν ἔκκροτον διχειλικὴν προφοράν του, ἀλλ' ὅτι εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἐξελίσσεται καὶ νὰ τρέπεται πρὸς τὴν σημερινὴν πνευματώδη διαρκῆ χειλοδοντικήν, ὡς ἐλέχθη καὶ ἀνωτέρω.. Ἀπόδειξιν τούτου φανερὰν πρέπει νὰ θεωρήσωμεν καὶ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ *β* ἀντὶ τοῦ *F* (εἰς ἐπιγραφὰς κρητικάς, λακωνικάς, ἠπειρωτικὰς κ.λ. τοῦ Δ' αἰῶνος π. Χ.: διαβειπάμενος, βοίνοπα, βοικέτας κ.λ. ἀντὶ διαFειπάμενος, Fοίνοπα, Fοικέτας κλ.), ἔτι δὲ καὶ τὴν χρησιμοποίησίν του ἀντὶ τοῦ ὑποτακτικοῦ φθόγγου τῶν διφθόγγων *αυ* καὶ *ευ* (γραφομένων ἐνίοτε ὡς *αβ* καὶ *εβ*, ὡς λ.χ. φέρεται εἰς ἠπειρωτικὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Γ' αἰῶνος π.Χ. Εὔβανδρος ἀντὶ Εὔανδρος κλ.), ὅπως καὶ ἀντιθέτως τὴν γραφὴν τῶν φθογγικῶν συμπλεγμάτων *αβ* καὶ *εβ* διὰ τῶν διφθόγγων *αυ* καὶ *ευ*: εὔδομος, Εὐδόμιος (=Ἑβδόμιος) ἐν ἐπιγραφῇ τοῦ Γ' αἰῶνος π. Χ. κλ. κλ. Τὴν ρηθεῖσαν μεταβολὴν τῆς ἀρχαίας προφορᾶς τοῦ *β* μαρτυρεῖ καὶ ἡ μεταγραφὴ τοῦ λατινικοῦ *v* διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ *β* Λίβιος, Βίβιος κλ. Ἡ παλαιὰ προφορὰ τοῦ *β* διεσώθη σήμερον μόνον κατόπιν ἐνρίνου, δηλαδὴ εἰς τὸ σύμπλεγμα *μβ* (γραφόμενον ὡς *μπ*): ἐμβαίνω—μπαίνω, ἐμβόλιον—μπόλι, ἐμβιβάζω—μπάζω κλ.κλ., ὅπως καὶ ἡ παλαιὰ προφορὰ τῶν συμφώνων *γ*, *δ* ἐσώθη εἰς μόνα τὰ συμπλέγματα *γγ, νδ*: ἐνδύω—ντύνω, ἄνδρας—ἄντρας, συγγενής,—εια, κλ. κλ. Ὁμοίαν σχεδὸν ἐξέλιξιν ἀπὸ διχειλικοῦ κλειστοῦ εἰς πνευματῶδες καὶ προστριβὲς χειλοδοντικὸν ἔσχεν ἐν μέσῳ φωνηέντων καὶ τὸ λατινικὸν *b*, τὸ ὁποῖον ἤδη κατὰ τὴν Α' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα εἶχε σχεδὸν προσεγγίσει πρὸς τὸ *v*, ὅπως δηλοῦν σφάλματα γραφέων, οἷα λ.χ. τὰ juvente, incomparavili, vene κλπ. ἀντὶ jubente, incomparabili, bene κλ., ἐντεῦθεν δὲ καὶ παρὰ τὰ λατ. habere, probare κλ. προῆλθε τὸ γαλλ. avoir — ἰταλ. avere, γαλλ. prouver—ἰταλ. provare κλ.

Ὁ φθόγγος *β* δὲν ἦτο καὶ τόσον συνήθης εἰς τὴν ἀρχικὴν Ἰαπετικὴν γλῶσσαν, ἐκ τῆς διασχίσεως τῆς ὁποίας προῆλθον αἱ πλεῖσται ἐκ τῶν σημερινῶν εὐρωπαϊκῶν καί τινες ἐκ τῶν ἀσιατικῶν γλωσσῶν (Ἰνδική, Περσική, Ἀρμενική, Τοχαρικὴ κλ.). Ὅπως ἐκ τῆς συγκριτικῆς ἐρεύνης τῶν ἰαπετικῶν ἢ—ἄλλως—ἰνδοευρωπαϊκῶν λεγομένων γλωσσῶν προκύπτει, ὀλίγαι λέξεις ἀπήντων κατ' ἀρχὰς μετὰ τοῦ φθόγγου τούτου (εἴβω, λείβω—libare, κόμβος, βομβέω, κολοβός, ραιβός, στραβός, ὑβὸς καὶ ὀλίγα ἄλλα), ὑπάρχουν δὲ ἄλλαι γλῶσσαι, ὅπως λ.χ. αἱ τῶν αὐτοχθόνων τῆς Β. Ἀμερικῆς τῶν στερουμένων κλειστῶν φθόγγων, αἱ ὁποῖαι δὲν ἔχουν διόλου τὸ *b*. Κατόπιν ὁ φθόγγος οὗτος κατέστη εἴς τινας ἰαπετικὰς γλώσσας ὀλίγον κατ' ὀλίγον συχνότερος, ἕνεκα τῆς εἰς αὐτὸν ἐξελίξεως καὶ τροπῆς τοῦ ἰαπετικοῦ ὑπερωϊκοῦ g[u] (βλέπω, βίος, βία, βοῦς—ἰνδικ. gaus, βάραθρον, βούλομαι, λαβεῖν, δβολὸς κ.λ., εἰς τὰ ὁποῖα τὸ *β* εἶναι κατὰ ταῦτα οὐχὶ ἀρχικόν, ἀλλὰ ὑστερογενές). Εἰς τὴν Λατινικὴν παρήχθη τὸ *b* καὶ ἐξ ἄλλης ἀρχῆς, ἤτοι ἐκ τοῦ *d*[u] (πρβλ. τὰ ἐν ἀρχαϊκαῖς λατινικαῖς ἐπιγραφαῖς duis, duellum, duonoro κ.λ. ἀντὶ τῶν bis, bellum, bonorum κ.λ.).

Τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν *β* ὑπέστη ἐν συνδυασμῷ μετ' ἄλλων συμφώνων ποικίλας μεταβολάς. Οὕτω λ. χ. 1) τὸ *β* πρὸ τοῦ *μ* ἀφωμοιώθη εἰς *μμ*: βεβλαμμένος, τεθλιμμένος, τετριμμένος, τρῖμμα κ.λ. 2) τὸ *β*+*τ*=*πτ*: τριπτός, θλιπτέος κ.λ., ἐν δὲ τῇ Λατινικῇ τὸ b+s, t=ps, pt: nubo—nupsi, nupta, scribo–scripsi, scriptum κ.λ. 3) τὸ *β* μετὰ τοῦ *σ* ἑνοῦται εἰς *ψ*: θλίψω, ἔθλιψα ἔτριψα, θλῖψις κ.λ., 4) τὸ *β* πρὸ τοῦ *ϑ* γίνεται ὁμόπνουν πρὸς αὐτό, ἤτοι *φ*: ἐτρίφθην—τριφθήσομαι κ.λ., 5) τὸ *β* πρὸ τοῦ *ν* ἀφομοιοῦται πρὸς αὐτό, τρεπόμενον εἰς ἔνρινον *μ*: σέβω—ομαι—σεμνὸς (ἀντὶ *σεβνός), *ἀβνὸς—ἀμνός, (ἔρεβος— *ἐρεβνὸς) ἐρεμνὸς κ.λ..

Τὸ *β* (b) καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους καὶ σήμερον εἰς διαφόρους νεοελληνικὰς διαλέκτους καὶ διαφόρους εὐρωπαϊκὰς γλώσσας ἀναπτύσσεται μεταξὺ τοῦ *μ* καὶ ἑπομένου ὑγροῦ ἢ ἐνρίνου, πρβλ. τὰ ἀρχαῖα (μ) βροτὸς καὶ ἀρνητικῶς ἄμβροτος, (μελιτ,-*μβλίττω) βλίττω, (μολεῖν) * μβλώσκω-βλώσκω, * γαμερὸς—γαμ-β-ρός, * μεσημερία-μεσημβρία κλ. καὶ τὰ νεοελληνικὰ χαμ(η)λὸς χαμ-b-λός, ξινόμ(η)λο—ξνόμ-b-λο, παλιόμ(υ)λος—παλιόμ-b-λος κλ.... γαλλ. (humilis) hum-b-le, (camera) cham-b-re, (numerus) nom-b-re, (tremulare) trem-b-ler κλ. κλ. Εἰς τὴν Λατινικὴν ὑπὸ ὁμοίους ὅρους, καθὼς καὶ μεταξὺ ἄλλων συμφώνων, ἀνεπτύχθη *p* κλ.: (eximo) exem-p-lum, (sumo) sum-p-si, sum-p-tus κ.λ. κ.λ. Εἰς τὴν Νέαν Ἑλληνικὴν ἀποβάλλεται τὸ *β* εἰς ὡρισμένας διαλέκτους κατ' ἀνομοίωσιν: βολβός-βολός, βόλβιτος-βόλιτος κλ., εἰς ὅσας δὲ διαλέκτους τὰ μέσα *β, γ, δ* ἐναλλάσσονται πρὸς ἄλληλα (Κύπρον, Δωδεκάνησα κλ.), τὸ *β* ἀντικαθίσταται εἰς πολλὰς λέξεις ὑπὸ τοῦ *γ* ἢ *δ*. Γ. Π. Α.

— [ΒΡΑΧΥΓΡ.] Τὸ δεύτερον γράμμα τοῦ ἀλφαβήτου (β, Β) χρησιμοποιεῖται βραχυγραφικῶς εἰς ποικίλας περιστάσεις. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ ὡς ἀριθμητικόν, τονούμενον ἄνωθεν (β'), ἰσοδυνάμει μὲ τὸν ἀριθμὸν δύο καὶ τὸ τακτικὸν (δεύτερος) καὶ ἐπιρρηματικόν του (δίς), τονούμενον δὲ κάτωθεν (,β) μὲ τὸν ἀριθμὸν δύο χιλιάδες καὶ τὸ τακτικόν του (δισχιλιοστὸς) καὶ τὸ ἐπιρρηματικόν του (δισχιλιάκις). (Ἐν τῇ λατινικῇ γλώσσῃ τὸ Β ἁπλοῦν ἐσήμαινε 300, μετὰ γραμμῆς δὲ ἄνωθεν $\overline{B}$ 3000). Ἐν τοῖς βιβλίοις, τὰ ὁποῖα ἔχουν οἱασδήποτε ὑποδιαιρέσεις, σημαίνει τὴν δευτέραν κατὰ σειράν. (Κεφάλαιον Β', μέρος Β', ᾆσμα Β' κλπ.). Εἰς τὰς ὁμηρικὰς ραψῳδίας ἐπεκράτησε νὰ σημαίνηται διὰ μὲν τοῦ Β (κεφαλαῖον) ἡ δευτέρα ραψῳδία τῆς Ἰλιάδος, διὰ δὲ τοῦ β (μικρὸν) ἡ δευτέρα τῆς Ὀδυσσείας. (Οὕτω ἡ παραπομπὴ β 346 σημαίνει 346ος στίχος τῆς δευτέρας ραψῳδίας τῆς Ὀδυσσείας). Εἰς τὰς ἐκδόσεις τῶν κλασσικῶν, ἐν τῇ καταγραφῇ τῶν κωδίκων ἐν οἷς εὑρίσκεται τὸ ἐκδιδόμενον κείμενον, τὸ Β συνήθως σημαίνει κώδικα τοῦ Βερολίνου (Berolinensis) ἢ ἄλλον τινά, τὸν ὁποῖον ὁ ἐκδότης κατέταξε δεύτερον ἢ ἁπλῶς διέκρινε διὰ τοῦ γράμματος τούτου ἀπὸ ἄλλων κωδίκων. Ἐν τῇ Λογικῇ συνήθως τὸ Β ἀντικαθιστᾷ τὸ κατηγορούμενον, ὅπου πρόκειται περὶ τύπων. Οὕτω Α=Β σημαίνει κρίσιν καταφατικήν, ἐν ᾗ τὸ κατηγορούμενον (Β) ἀποδίδεται εἰς τὸ ὑποκείμενον (Α). Τὸ Β ἐπίσης ὡς ἀρχικὸν λέξεων καὶ κυρίων ὀνομάτων ἀντικαθιστᾷ πολλάκις ταῦτα. Οὕτω εἰς τὸ ὀνοματεπώνυμόν τινος τὸ ὄνομά του γράφεται ἁπλῶς Β. (Βασίλειος, Βλάσιος κλπ.) καὶ ἀκολουθεῖ ὁλόκληρον τὸ ἐπώνυμον. Ἐν τοῖς νόμοις τὸ Β ἀντικαθιστᾷ τὸ Βασιλικὸς (*Β. Δ.* βασιλικὸν διάταγμα). Εἰς ἑλληνικὰ νομίσματα ὡσαύτως ἀντὶ

Digitized by Google

ὁλοκλήρου γραφῆς τῆς λέξεως βασιλεὺς χαράσσεται μόνον τὸ Β. Ἐν τῇ γαλλικῇ νομισματικῇ τὸ Β σημαίνει τὰ ἐν Ρουὲν κοπέντα νομίσματα, τὰ δὲ Β Β τὰ ἐν Στρασβούργῳ κοπέντα. Τὸ Β ἐν τῇ γεωγραφίᾳ κλπ. σημαίνει Βορρᾶς, βόρειος κλπ. —Ω.

— [ΑΣΤΡΟΝΟΜ.] Τὸ *Β* χρησιμοποιεῖται ὡς συμβολικὴ ἐπίτμησις, δηλωτικὴ τοῦ Βορρᾶ ἢ παντὸς τοῦ βορείου καὶ δή: δεξιᾷ ἀριθμοῦ μοιρῶν καὶ πρώτων λεπτῶν μετὰ ἢ ἄνευ δευτέρων, σημαίνει *πλάτος Βόρειον,* λ.χ. 78° 23′ 33″ Β. Ἀριστερᾷ ἀριθμοῦ μοιρῶν ἢ κλασμάτων αὐτῶν, *ἀζιμοὺθ* ἀπὸ Βορρᾶ μετρούμενον πρὸς Ἀπηλιώτην ἢ Ζέφυρον, *ἀληθὲς ἢ μαγνητικόν,* λ.χ. Β 23° Α (ἀλ.) ἢ Β 78° 1/2 Ζ(μαγν.). Δεξιᾷ ἀριθμοῦ μοιρῶν ἢ κλάσματος μοίρας *εὖρος* ἀπὸ Ἀπηλιώτου ἢ Ζεφύρου, πάντως ὅμως πρὸς Βορρᾶν μετρούμενον, ἀληθὲς ἢ μαγνητικόν, ὡς Α 23 Β (ἀλ.) ἢ Ζ 78° 3/4 Β (μαγν.). Δεξιᾷ ἀριθμοῦ πρώτων λεπτῶν μοίρας, *διαφορὰν πλάτους βορείαν,* λ. χ. 123′ Β. Μόνον τὸ Β ἢ συνδυαζόμενον πρὸς συνδυασμοὺς ἑαυτοῦ καὶ τῶν γραμμάτων *Α* («ἀνατολή») *Δ* («δύσις») σημαίνει *προσεγγιζούσας διευθύνσεις* καὶ δή: *Β,* ἀπὸ Βορρᾶ· *Β. ΒΑ.,* ἀπὸ Μεσοβορρᾶ· *Β* 4 ἀπὸ Μέσῃ· *Α.Β* 4 ἀπὸ Μεσαπηλιώτου· *Β.ΒΔ,* ἀπὸ Σκιρωνοβορρᾶ· *ΒΔ* ἀπὸ Σκίρωνος· *Δ. ΒΔ,* ἀπὸ Σκιρωνοζεφύρου. Δεξιᾶ ἀριθμοῦ μοιρῶν πρώτων ἢ καὶ δευτέρων, *κλίσιν (ἢ ἀπόκλισιν)* ἡλίου ἢ ἀστέρος, βορείαν, π. χ. 1° 23′ 49″ Β, τῆς διαφορᾶς, ὡς πρὸς τὴν παρομοίαν ἐπίτμησιν τὴν δηλωτικὴν πλάτους, τεκμαιρομένης ἐκ τῆς ἐννοίας. Σ. Ε. Λ.

— [ΦΥΣ.] Ἐπὶ τῶν δίσκων τῶν *βαρομέτρων* τὸ *Β* σημαίνει καλὸν καιρὸν (ἐκ τοῦ γαλλικοῦ beau). Ἐν τῇ *ἀραιομετρίᾳ* τὸ *Β* ἢ καὶ *Βέ* κατόπιν ἀριθμῶν σημαίνει βαθμοὺς Beaumé. ΑΝ. Δ.

—[ΧΗΜ.] Ἄλλοτε τὸ *Β* ἦτο σύμβολον τοῦ *ὑδραργύρου,* νῦν δὲ τοῦ στοιχείου *βορίου.* ΑΝ. Δ.

— [ΝΑΥΤ.] Σημεῖον τοῦ Διεθνοῦς ναυτικοῦ κώδικος σημάτων, τετράγωνον ψαλλιδωτόν, μονόχρουν ἐρυθρόν. Ἐπηρμένον τὸ σῆμα τοῦτο μεμονωμένον, σημαίνει ὅτι τὸ ἐφ᾽ οὗ τοῦτο πλοῖον ἐκτελεῖ φόρτωσιν, ἐκφόρτωσιν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν ἢ καὶ μετακίνησιν τοιούτων ἔνδον εὑρισκομένων. Διατηρεῖται δὲ ἐπηρμένον καθ᾽ ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς τοιαύτης ἐργασίας. Α. ΚΡΚ.

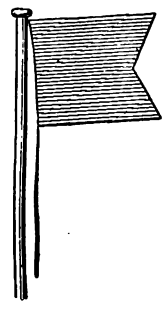

Τὸ σημεῖον «Β» τοῦ «Διεθνοῦς κώδικος σημάτων».

— [ΙΑΤΡ.] Τὸ *Β.* a. εἶναι συντετμημένος τύπος τοῦ λατινικοῦ balneum arenoe *(ἀμμόλουτρον).* Ω.—

— [ΜΟΥΣ.] Διὰ τοῦ γράμματος *Β* ἐσημαίνετο ἐν ἀρχῇ ὁ δεύτερος φθόγγος τοῦ *ὑποδωρείου τρόπου* τῶν ἀρχαίων, ἤτοι ὁ ἕβδομος φθόγγος σὶ (*Α* = λὰ) τῆς σημερινῆς κλίμακος τοῦ *ντό.* Ὅταν ἀντὶ ὅλων τῶν γραμμάτων τῆς ἀλφαβήτου ἐχρησιμοποιήθησαν μόνον τὰ ἑπτὰ πρῶτα πρὸς δήλωσιν τῶν ἑπτὰ μουσικῶν φθόγγων (βλ. λ. ἀλφάβητος-*μουσική*), τὸ μὲν *Β* (κεφαλαῖον) ἐσήμαινε τὸ βαρὺ σὶ τοῦ βαθυφώνου, τὸ *b* (μικρὸν) τὴν ἀμέσως ὑψηλοτέραν ὀγδόην, τὸ δὲ *bb* ἢ *b̲* τὴν διπλῆν ὑψηλοτέραν ὀγδόην. Παρὰ τοῖς συγχρόνοις λαοῖς (Γερμανοί, Ἄγγλοι καὶ ἄλλοι βόρειοι λαοί), οἵτινες διετήρησαν τὴν διὰ τῶν γραμμάτων τοῦ λατινικοῦ ἀλφαβήτου σήμανσιν τῶν μουσικῶν φθόγγων, τὸ *Β* ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸ *σὶ ὕφεσις (si bémol)* τοῦ διὰ σημείων μουσικοῦ συστήματος, ὅπερ εἶναι ἐν χρήσει καὶ παρ᾽ ἡμῖν, ἐνῷ πρὸς σήμανσιν τοῦ *σὶ φυσικοῦ* χρησιμοποιεῖται τὸ γράμμα *Η.* Ὡς ἐκ τούτου τὸ παρὰ τοῖς ἀνωτέρω λαοῖς ἐν χρήσει σύστημα σημάνσεως τῶν μουσικῶν φθόγγων διὰ γραμμάτων ἐμφανίζει ἀνωμαλίαν ἐν τῇ ἀλφαβητικῇ σειρᾷ τῶν γραμμάτων, καθ᾽ ὅσον μεταξὺ τοῦ *Α (la)* καὶ *C (do* ἢ *ut)* παρεντίθεται ἀντὶ τοῦ *Β* τὸ γράμμα *Η (σὶ φυσικόν).* Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸν ἑξῆς λόγον:

Ἐν τῷ συστήματι τοῦ ἑξαχόρδου F (βλ. λ. ἑξάχορδα) ὁ τέταρτος φθόγγος (*σὶ*) καθορίζει ἐν σχέσει πρὸς τὸν πρῶτον, (*φα*) τὸ περίφημον *τριτόνιον,* τὸ ὁποῖον ἐνέβαλεν εἰς σύγχυσιν τοὺς τότε μουσικοσυνθέτας ἕνεκα τῆς σκληρότητος καὶ τοῦ δυσχεροῦς τοῦ τονισμοῦ του. Τότε ἐσκέφθησαν νὰ παρεμβάλλουν μεταξὺ τοῦ 3ου καὶ τοῦ 5ου βαθμοῦ τοῦ ἑξαχόρδου *F,* ἤτοι μεταξὺ τῶν ἤχων *Α* (la) καὶ *C* (ut) ἕνα νέον ἦχον, διατηροῦντα μὲν τὴν κυριαρχίαν, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ *Β,* ἀλλὰ χαμηλότερον κατὰ ἓν ἡμιτόνιον τοῦ ἀρχικοῦ *Β.* Τὸ ἑξάχορδον F οὕτω τροποποιηθὲν ἐπωνομάσθη *hexacordum molle* καὶ ὁ νέος ἦχος *B molle,* ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἀρχικόν, κληθέντα *B durum.* Εἰς τοὺς λαοὺς ὅμως τοὺς διατηρήσαντας τὴν διὰ γραμμάτων τῆς ἀλφαβήτου σήμανσιν τῶν μουσικῶν φθόγγων, ἡ διπλῆ χρησιμοποίησις τοῦ *Β* προεκάλει, ὡς ἦτο φυσικόν, σύγχυσιν. Ἐδέησε λοιπὸν νὰ χρησιμοποιήσουν καὶ ἄλλο γράμμα πρὸς δήλωσιν τοῦ ἑνὸς τῶν ἐκ τοῦ *Β* προελθόντων δύο ἤχων, ὡς τοιοῦτο δὲ ἐχρησιμοποίησαν τὸ γειτονικὸν πρὸς τὸ ἕβδομον *G* γράμμα, τὸ *Η,* διὰ τοῦ ὁποίου, ἄγνωστον ἐκ ποίας ἰδιοτροπίας, ἐσήμαναν οὐχὶ τὸν νέον ἦχον *B molle (σὶ ὕφεσις)* ἀλλὰ τὸ *B durum (σὶ φυσικόν).*

Ἐν τῇ μουσικῇ γραφῇ, τῇ σημαινομένῃ διὰ γραμμάτων, πρὸς διάκρισιν τῶν δύο ἤχων τῶν σημαινομένων διὰ τοῦ Β ἐχρησιμοποίησαν τὸ μὲν γοτθικὸν b,—ὅπερ ἐκάλεσαν *b quadratum* (γαλ. *b carré*) καὶ ὅπερ προσέλαβεν ἀργότερον τὸ σχῆμα ♮—πρὸς σήμανσιν τοῦ *ἀρχικοῦ σί,* τὸ δὲ λατινικὸν *b* (*b molle* καὶ γαλλ. *bémol*) διετήρησαν πρὸς σήμανσιν τοῦ κατὰ ἓν ἡμιτόνιον χαμηλοτέρου ἤχου, ἤτοι τοῦ *σὶ ὕφεσις.*

Ἐκ τῶν δύο τούτων σημείων, τοῦ *b quadratum* καὶ τοῦ *b molle,* προῆλθον τὰ ἐν τῷ νεωτέρῳ τρόπῳ σημάνσεως *διαχρωματικὰ σημεῖα.* Καὶ τὸ μὲν b molle διετήρησε τὴν ἀρχικὴν περίπου μορφήν του (b) καὶ σημαίνει τὴν κατὰ ἓν ἡμιτόνιον *ὕφεσιν* γενικῶς τῶν μουσικῶν ἤχων. Τὸ b quadratum, ὅπερ σὺν τῷ χρόνῳ προσέλαβε τὴν μορφὴν ♮ κατέστη τὸ σημεῖον τῆς *ἀναιρέσεως* (γαλ. *bécarre* ἐκ τοῦ *b carré*), καὶ τίθεται πρὸ τῶν ἐν ὑφέσει ἢ διέσει φθόγγων, ὅταν οὗτοι πρέπει νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὸν φυσικόν των ἦχον. Τὸ b quadratrum ἐπίσης, λαβὸν τὴν μορφὴν ♯ (b cancellatum), χρησιμοποιεῖται ὡς σημεῖον *διέσεως* (*dièze*), ὅπερ τιθέμενον πρὸ τῶν φθόγγων σημαίνει ὅτι ὁ ἦχος δέον νὰ ὑψωθῇ κατὰ ἓν χρωματικὸν ἡμιτόνιον. Λ.

— [ΑΠΟΚΡΥΦ.] Τὸ δεύτερον γράμμα τοῦ ἑβραϊκοῦ ἀλφαβήτου (Beth) ἐκφράζει ἱερογλυφικῶς: 1) Τὸ *στόμα* τοῦ ἀνθρώπου ὡς ὄργανον τοῦ *λόγου,* καὶ πᾶν ὅ,τι ἔνδον τοῦ στόματος οἰκεῖ, οἷον τὸν ἐκ τοῦ στόματος ἐξερχόμενον λόγον κλπ. 2) Τὸ *ἄντρον* τὸ εἰκονογραφικῶς ἀπεικονίζον κατὰ τὰ ἀρχαῖα καὶ νεώτερα μυστήρια τὸ στόμα τοῦ Λέοντος, ἐν ᾧ εὕρηται ὁ λόγος. 3) Πάντα *οἶκον* ἢ καὶ *ναόν,* ἐν ᾧ δύναται νὰ ἀπομονωθῇ τις. 4) Τὸν *κόσμον* καὶ τὰς ἐν αὐτῷ οἰκούσας ἐγκοσμίους καὶ ἀοράτους δυνάμεις. 5) Τὴν *παρθενίαν,* ὡς καὶ τὰς ὡς παρθένους ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων θεωρουμένας θεότητας (*Ἀριάδνη, Ἀθηνᾶ, Νηΐθ, Ἀλιλάτ, Ἀθώρ, Ἶσις* κλπ.). 6) Αὐτὴν τὴν φύσιν τὴν τὰ πάντα περικλείουσαν καὶ τὴν ἐπιστήμην τὴν ἐξετάζουσαν τοὺς νόμους αὐτῆς. 7) Τὴν *ἀπόκρυφον γνῶσιν* καὶ πᾶν προϊὸν αὐτῆς (*Πλουτ.* Ἶσις καὶ Ὄσ. 42). 8) Τὴν *πνοὴν* τὴν χορηγοῦσαν τὴν ζωὴν εἰς ὅλα τὰ ὄντα. 9) Τὴν *συνείδησιν* τοῦ ἀπολύτου ὄντος τὴν συνενοῦσαν ἐν ἑαυτῇ τοὺς τρεῖς ἀπαραιτήτους ὅρους πάσης ἐκδηλώσεως (*παρελθόν, παρὸν* καὶ *μέλλον*). Ἀντιστοιχεῖ δὲ τὸ Beth: 1) Πρὸς τὸν ἀριθμὸν *2.* 2) Πρὸς τὸν *σταυρὸν* τὸν συνδέοντα τὸν μακρόκοσμον μετὰ τοῦ μικροκόσμου. 3) Πρὸς τὸ ἰσοδύναμον τοῦ σταυροῦ ἰνδικὸν σύμβολον linguam, τὸ συμβολίζον τὴν γονιμοποίησιν τῆς ὕλης διὰ τοῦ πνεύματος. 4) Πρὸς τὴν *σελήνην.* 5) Πρὸς τὸ *δίπραγμα* τῶν ἀλχημιστῶν. 6) Πρὸς τοὺς δύο ὄφεις τοὺς πέριξ τοῦ *κηρυκείου* τοῦ Ἑρμοῦ στρεφομένους. 7) Πρὸς τὰς δύο *κλίμακας τοῦ Ἰακώβ.* 8) Πρὸς τὰ δύο *χερουβείμ* τῆς Κιβωτοῦ τοῦ Νῶε (Ἔξοδος XXV 18). 9) Πρὸς τὰς δύο *δέλτους* τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου (Ἔξοδος XXI 18). 10) Πρὸς τὰ δύο βασίλεια τοῦ *Ἰούδα* καὶ τοῦ *Ἰσραὴλ* (Α′ Βασιλ. XII 19). 11) Πρὸς τὸ ζεῦγος τῶν τρυγόνων ἢ τοὺς δύο νεοσσοὺς τῶν περιστερῶν (Εὐαγγ. κατὰ Λουκᾶν Β 24). 12) Πρὸς τοὺς δύο ἀγγέλους τοῦ μνημείου τοῦ Σωτῆρος (Κατὰ *Ἰωάννην* Κ 12). 13) Πρὸς τοὺς δύο λῃστὰς τοὺς σὺν τῷ Χριστῷ σταυρωθέντας (Κατὰ *Ματθ.* ΚΖ 38) κλπ.

ב

Οἱ Καββαλισταὶ ἐθεώρησαν τὸ Beth ὡς τὸ σύμβολον τὸ ἐκπροσωποῦν τὸ δεύτερον ὄνομα τοῦ Θεοῦ, τὸ bachour (=ἐκλεκτὸς νέος) καὶ ὡς τὸ ἱερόγλυφον, δι᾽ οὗ ἐσημείουν τὸ σύμβολον hochmach, ἤτοι σοφία, σαφήνεια, θεωρητικὸς λόγος. Προσέτι δὲ διὰ τοῦ γράμματος τούτου παρέστησαν τὴν δευτέραν κατηγορίαν τῶν ἀγγέλων τὴν ὀνομαζομένην ophanim ἤτοι μορφαὶ ἢ τροχοί, ἡ ὁποία ἀπαντᾷ ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ χριστιανικῇ ἐκκλησίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα *τὰ χερουβείμ.* Δ. Π. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΤΕΚΤΟΝ.] Τὸ γράμμα Beth συναντᾶται ὡς βραχυγραφία τῆς *Βεγουγαλ-χὸλ* εἰς τὰς τελετὰς τοῦ 9ου βαθμοῦ τοῦ δόγματος τῆς Μέμφιδος καὶ τῆς λέξεως *Βαδβανάϊν,* ἥτις σημαίνει διδάσκαλος τῶν ἀρχιτεκτόνων. Εἶναι συνάμα τὸ πρῶτον ἱερόγλυφον εἰς τὸν 17ον βαθμὸν τοῦ σκωτικοῦ δόγματος. Δ. Π. Κ.

«Β» ***κανονιοφόρος*** *[Ναυτ. Ἱστορ.].* Μία τῶν τεσσάρων παλαιῶν ἑλληνικῶν κανονιοφόρων, ἐντελῶς ὁμοία πρὸς τὴν «*Ἄλφα*» (βλ. λ.), λαβοῦσα μέρος εἰς τὰς ἐν τῷ Ἀμβρακικῷ κόλπῳ ναυτικὰς ἐπιχειρήσεις κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897. Ἐχρησιμοποιεῖτο κατόπιν εἰς τὴν καταδίωξιν τοῦ λαθρεμπορίου. Ἐπρόκειτο δέ, κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς κηρύξεως τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου τῷ 1912, νὰ συναποπλεύσῃ μετὰ τῶν «*Α*» καὶ «*Δ*» πρὸς παραβίασιν τοῦ εἴσπλου τοῦ Ἀμβρακικοῦ, πλὴν αἱ παρουσιασθεῖσαι βλάβαι της ἦσαν τοσαῦται, ὥστε ἡ ἐπισκευή της ἐν Ναυστάθμῳ καθυστέρει. Ἐπρόφθασε παρὰ τοῦτο νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ πολέμου, καταπλεύσασα εἰς τὸ στόμιον τῆς Πρεβέζης τὴν 20 Ὀκτωβρίου (3 Νοεμβρίου) 1912 καὶ μετασχοῦσα τὴν ἑπομένην τῆς κατὰ τῶν φρουρίων τῆς Πρεβέζης προσβολῆς, ἧς ἀπότοκος ὑπῆρξεν ἡ παράδοσις τῆς πόλεως (21 Ὀκτωβρίου). Ἀμέσως κατόπιν κατέπλευσεν εἰς Ναύσταθμον πρὸς παροπλισμόν, τοῦ ὁπλισμοῦ της χρησιμοποιηθέντος εἰς τὸν ἐξοπλισμὸν τῆς Μοίρας τῶν Εὐδρόμων. Λήξαντος τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου ἐξεποιήθη ὡς ἄχρηστον ὑλικόν. Σ. Ε. Λ.

β-ἀκτῖνες *[Φυσ.]*· βλ. ἀκτῖνες *β.*

Ba *[Χημ.].* Σύμβολον τοῦ στοιχείου *βαρύου.*

βά· ἐπιφώνημα ἐκπλήξεως (ἀρχ.), κοιν. *μπᾶ.*

Βὰ (Vàh) *[Γεωγρ.]* Ποταμὸς τῆς Τσεχοσλοβακίας, παραπόταμος τοῦ Δουνάβεως, μήκους 400 χλμ.

βααγενόκερας (τὸ) (Waagenoceras Gemm.) *[Παλαιοζῳολ.].* Γένος ἐκλειψάντων *ἀμμωνιτῶν,* πολὺ συγγενὲς πρὸς τὸ γένος *κυκλολοβός,* κατ᾽ ἄλλους τὸ αὐτὸ μὲ τὸ γένος τοῦτο. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς περμίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βααγενία (ἡ) (Waagenia) *[Παλαιοζωολ.].* —1 *βααγενία* (Waagenia de Kon.), συνώνυμον τοῦ γένους *βελλεροφῶν.* —2) *βααγενία τοῦ Bayle,* συνώνυμον τοῦ γένους *σοννινία.*—3) *βααγενία τοῦ Neumayr.* Γένος ἀπολιθωμένων *ἀμμωνιτῶν,* ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀσπιδοκερατιδῶν ἐξωσιφωνωτῶν ἀμμωνοειδῶν* ζῴων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βάαγκαι (Vaagö) *[Γεωγρ.]* Ὄνομα δύο νησίδων τοῦ ἀρχιπελάγους Λοφότεν ἐν Βορείῳ Νορβηγίᾳ. Ἡ μία ὀνομάζεται *Δυτικὴ-Βάαγκαι* (West-Vaagö) καὶ ἔχει ἔκτασιν 408 τετρ. χιλμτρ. καὶ περὶ τὰς 9000 κατοίκων, καὶ ἡ ἄλλη *Ἀνατολικὴ-Βάαγκαι* (Ost-Vaagô) καὶ ἔχει ἔκτασιν 541 τετρ. χιλμτρ. καὶ περὶ τὰς 5000 κατοίκων. Χ. Δ.

Βάαγκεν (Waagen), ***Γουσταῖος Φρειδερῖκος.*** Γερμανὸς τεχνοκρίτης καὶ ἱστορικὸς (1794–1868). Ὑπῆρξεν υἱὸς ζωγράφου, εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ ὁποίου ἡ πρὸς τὰς τέχνας φυσική του κλίσις εὗρε πρωϊμώτατα ἱκανοποίησιν καὶ ἀνάπτυξιν. Μαθητὴς ἀκόμη τοῦ γυμνασίου τῆς Χιρσβέργης, προσῆλθεν ὡς ἐθελοντὴς ὑπὸ τὰς σημαίας τῆς πατρίδος του τῷ 1813 καὶ μετέσχε τῶν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος ἀγώνων τοῦ 1813 καὶ 1814, ἀκολούθως δὲ ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ ἱστορίαν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Μπρεσλάου καὶ συνεδέθη διὰ φιλίας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ μετὰ τῶν Στέφφανς, Φρειδερίκου καὶ Καρόλου Ράουμερ, τοῦ Πασσόου καὶ τοῦ καθηγητοῦ Σνάϊδερ. Ἐπεδόθη ἔκτοτε εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης καὶ διέμεινεν ἐπὶ πολὺ εἰς Δρέσδην καὶ εἰς Ἀϊδελβέργην ὅπου καὶ ἠκολούθησε μαθήματα παρὰ τῷ Κρούζερ. Ἐταξίδευσεν ἀκολούθως εἰς τὴν Ὁλλανδίαν καὶ διέμεινεν εἰς Μόναχον τρία ἔτη χάριν τῶν σπουδῶν του.

Εἶχεν ἤδη ἀναδειχθῆ ἐκ διαφόρων δημοσιευμάτων του καὶ τῷ 1823 ἐκλήθη εἰς Βερολῖνον, ὅπου μετέσχε τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ βασιλικοῦ μουσείου. Ἐν Βερολίνῳ συνεδέθη μετὰ τοῦ Γουλιέλμου Χόμβολ, τοῦ Σίγκελ, τοῦ Φρειδερίκου Ροῦσμορ καὶ τοῦ Κορνηλίου Χίρτ, καθ᾽ οὗ μάλιστα ἀργότερον ἤρχισε σφοδρότατον φιλολογικὸν ἀγῶνα. Διορισθεὶς τῷ 1830 διευθυντὴς τῆς πινακοθήκης τοῦ νέου μουσείου τοῦ Βερολίνου, ἐπέτυχε τῷ 1844 τὴν ἕδραν τοῦ καθηγητοῦ τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, καὶ ἐκλήθη τῷ 1861 εἰς Πετρούπολιν, ὅπως δώσῃ τὴν γνώμην του ἐπὶ τῆς ἐκθέσεως καὶ τῆς κατατάξεως τῶν πινάκων τοῦ αὐτοκρατορικοῦ μουσείου. Ἔργα του εἶναι αἱ «Αἰγυπτιακαὶ ἀρχαιότητες καὶ μουμίαι εὑρεθεῖσαι εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Μονάχου» (1820), «Οἱ ζωγράφοι Οὐμπὲρ καὶ Ἰωάννης βὰν Ἄϋκ (1822), «Οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Παρισίοις καλλιτέχναι καὶ τὰ ἔργα των» (1837), σύγγραμμα, τοῦ ὁποίου τὰς πηγὰς συνέλεξεν εἰς ταξίδιόν του ἀνὰ τὴν Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν, «Οἱ ἐν Μεγάλῃ Βρεττανίᾳ καλλιτεχνικοὶ θησαυροί», ἐκδοθὲν ἀγγλιστὶ τῷ 1854 ἐν Λονδίνῳ, «Συλλογὴ πινάκων τοῦ αὐτοκρατορικοῦ μουσείου Πετρουπόλεως» (1864), «Τὰ σπουδαιότερα μνημεῖα τέχνης ἐν Βιέννῃ» (1867) κ. λ. π. Ὁ Βάαγκεν ἀπέθανε κατὰ τὴν διάρκειαν ταξιδίου του εἰς τὴν Κοπενάγην τῷ 1868. Αἱ γνῶμαί του ἦσαν σεβασταὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἰδίᾳ, ὅπου προσεκλήθη ἵνα δώσῃ τὴν γνώμην του διὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ Ἐθνικοῦ μουσείου. Κ. Ι. Ν.

Βάαλ *[Θρησκειολ.].* Ὑπάτη θεότης τῶν Φοινίκων καὶ τῶν Χαναναίων ἐν γένει, ἧς τὸ ὄνομα δὲν εὑρίσκεται μόνον ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ καὶ ταῖς φοινικικαῖς, ὡς καὶ ἐν ταῖς σφηνοειδέσιν ἐπιγραφαῖς, καὶ παρ᾽ Ἕλλησι καὶ Λατίνοις συγγραφεῦσιν ὑπὸ τὸν βαβυλωνιακὸν (*Μπὲλ*) τύπον *Βήλ, Βῆλος, Belus,* ἀλλ᾽ ἀπαντᾷ καὶ ὡς ἕτερον συνθετικὸν

Digitized by Google

πολλῶν φοινικικῶν, καρχηδονιακῶν, ἀραμαϊκῶν κλπ. ὀνομάτων, οἷα τὰ *Χαννιμπάλ*, *'Ασδρουμπάλ*, κ. λ. π. καὶ δὴ καὶ πολλῶν τοπωνυμιῶν τῆς Παλαιστίνης (*Βααλχαμέν*, *Βααλγὰδ κλπ.*). 'Εδήλου δ' ἡ λέξις *Βάαλ* οἴκοθεν τὸν κύριον, τὸν ἰδιοκτήτην, τὸν κάτοχον ὄντος ἢ τόπου τινὸς κλπ., εἶτα δὲ καὶ τῆς χώρας καὶ τοῦ κόσμου, μάλιστα δὲ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐλέγετο παλαιότατα ἐπί τε θεῶν καὶ ἀνθρώπων, χρησιμοποιουμένη καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν 'Ισραηλιτῶν εἰς δήλωσιν τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῶν Θεοῦ, τοῦ *Ἰαβέ*, ὡς τοῦ κατ' ἐξοχὴν κυρίου. Παραβάλλεται δὲ κατὰ τοῦτο πρὸς τὸ *Μαλὶκ* (ἐξ οὗ τὸ *Μολὸχ* τῆς Π. Διαθήκης), ὅπερ κυρίως ἐσήμαινε βασιλεὺς καὶ πρὸς τὸ *'Αντὼν*=κύριος, εἶτα θεός.

'Ως κύριον δ' ὄνομα ἀπαντᾷ ἡ λέξις *Βάαλ* τὸ πρῶτον ἐν αἰγυπτιακοῖς κειμένοις τοῦ 1500 π. Χ. περίπου. Ἡ δὲ προέλευσις τῆς λατρείας αὐτοῦ δὲν εἶναι τελείως ἀπηκριβωμένη καὶ μόνον ὡς πιθανωτέρα δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ γνώμη, ὅτι εἶναι μᾶλλον βορειοσημιτικῆς ἢ ἀραβικῆς προελεύσεως, διαδοθεῖσα εἰς μὲν τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Συρίαν διὰ τῶν 'Αμορραίων, διὰ δὲ τῶν 'Υξὼς καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Αἴγυπτον.

Σὺν τῇ διασπάσει τῶν 'Αμορραίων διεσπάσθη καὶ διεκλαδίσθη καὶ ἡ λατρεία τοῦ Βάαλ, ἀντὶ δὲ τοῦ ἑνὸς διεκρίθησαν σὺν τῷ χρόνῳ πολλοὶ Βάαλ, οἵτινες προσέλαβον ἄλλας ἀλλαχοῦ *ὀνομασίας* καὶ ὡς φαίνεται καὶ *μορφάς*, εἴτε ἀναλόγως τοῦ τόπου τῆς λατρείας αὐτοῦ (*Μπάαλ - Λεμπανὸν* = Βάαλ τοῦ Λιβάνου, *Μπάαλ Χερμὼν*=Βάαλ τοῦ 'Ερμὼν κλπ.), εἴτε ἐκ τῆς εἰς αὐτὸν ἀποδιδομένης ἰδιότητος ἢ ἐνεργείας (οἷον *Μπάαλ -Ζεβοὺβ*=κύριος τῶν μυιῶν, οἱονεὶ Ζεὺς ἀπόμυιος κλπ., *Μπάαλ Σαμὲμ* = κύριος τοῦ οὐρανοῦ, οἱονεὶ Ζεὺς ὕψιστος, *Μπάαλ-μπερεὶθ κλπ.*), εἴτε ἐκ τοῦ τρόπου τῆς λατρείας αὐτοῦ, οἷον *Μπάαλ-Μαρκὼδ* = τοῦ χοροῦ (ἐννοεῖται τοῦ συνηθιζομένου κατὰ τὴν λατρείαν αὐτοῦ) κτλ.

'Ο Βάαλ.

'Ο Βάαλ ἐθεωρεῖτο συνήθως ὡς θεὸς τῆς γονιμότητος ἅμα καὶ τῆς θυέλλης καὶ τοῦ οὐρανοῦ, ὅπερ ἐξηγεῖται, δεδομένου ὅτι αἱ τρεῖς αὗται ἔννοιαι ἐθεωροῦντο ὡς ἀλληλένδετοι παρὰ τοῖς δυτικοῖς 'Ασιάταις. Ὅθεν ὡς ἱερὸν ζῷον αὐτοῦ ἐθεωρεῖτο ὁ *ἄγριος ταῦρος*, οὗ ὁ μυκηθμὸς ὑπενθυμίζει τὴν βροντὴν καὶ οὗ τὴν μορφὴν παλαιότατα εἶχεν ὁ θεὸς (πρβ. καὶ ἀπαγωγὴν τῆς Εὐρώπης ὑπὸ τοῦ Διὸς μορφὴν ταύρου λαβόντος). 'Εκεῖ δ' ἔνθα παρίσταται ὡς ἄνθρωπος ἐμφανίζεται συνήθως φέρων κεραυνὸν (πρβ. *Δία Κεραύνιον*) ἢ ἀξίνην ἐν τῇ χειρὶ καὶ ἱστάμενος παρὰ τὸν ταῦρον ἢ καθήμενος ἐπ' αὐτοῦ. Θεὸς δ' ὢν τῆς γονιμότητος ἐθεωρεῖτο καὶ ὡς προστάτης τῆς γεωργίας. Σημειωτέον δ' ὅτι ἐν Αἰγύπτῳ ἐμφανίζεται συνήθως ὁ Βάαλ καὶ ὡς πολεμικὸς θεός, ὅπερ ἐξηγεῖται ἐκ τῆς διὰ μέσου πολεμιστῶν αὐτόσε μεταφορᾶς τῆς λατρείας αὐτοῦ. Ἡ δ' ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ ἐπικρατοῦσα περὶ αὐτοῦ ἐκδοχὴ εἶναι ὡς θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ. Βραδύτερον ὁπωσδήποτε, συνδεθείσης, ὡς φαίνεται, τῆς παραστάσεως τοῦ Βάαλ μετὰ τῆς τοῦ βαβυλωνιακοῦ *Μπὲλ-Μαρδοὺκ*, ἐθεωρεῖτο καὶ ὡς θεὸς τοῦ ἡλίου (*Μπάαλ-Σιεμές*; ἐν δὲ τῇ Καρχηδόνι *Μπάαλ-Χαμμὰν κλπ.*· πρβ. καὶ τὸ ὄνομα τῇ συριακῆς *Μπααλμπέκ*, ὅπερ οἱ Ἕλληνες ἀπέδοσαν διὰ τοῦ *'Ηλιούπολις*).Οὐ μόνον ὡς γονιμοποιοῦσα ἀρχὴ ἐλατρεύθη ἐπὶ μακρότατον χρόνον ἐν τῷ ἡλίῳ ὁ Βάαλ, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ὡς καταστρεπτικὴ ἀρχή, ὅπερ ἐξηγεῖται λαμβανομένης πρὸ ὀφθαλμῶν τῆς τοιαύτης διττῆς ἰδιότητος τοῦ ἡλίου. 'Ω. καταστρεπτικὴ δὲ ἀρχὴ ἐτιμᾶτο ὁ Βάαλ ὡς *Μολὸχ* παρὰ τοῖς 'Ισραηλίταις, ὡς *Μελκὰρτ* ἐν Τύρῳ καὶ Καρχηδόνι, ὡς *Χαμὼς* παρὰ τοῖς Μωαβίταις κλπ. Χαρακτηριστικὰ δὲ γνωρίσματα τοῦ Βάαλ, ὅστις συνελατρεύετο μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ Βααλὰθ (βλ. λ.) ἢ *'Αστάρτης*, ἦσαν ἡ σκληρότης (ἀνθρωποθυσίαι, μάλιστα παιδίων) καὶ ἡ ἀκολασία (ἱερόδουλοι κλπ). 'Ως τόποι δὲ λατρείας αὐτοῦ προετιμῶντο ὑψηλὰ (φυσικὰ ἢ τεχνητὰ) μέρη. ἔτι δὲ καὶ ἴδιοι ναοί, οἷος ὁ ἐν Σαμαρείᾳ καὶ ἀλλαχοῦ.

Ὅτε οἱ 'Ισραηλῖται ἐγκατεστάθησαν ἐν τῇ γῇ Χαναάν, ἔνθα πρὸ πολλοῦ εἶχεν ἐγκαθιδρυθῆ ἡ λατρεία τοῦ Βάαλ, δὲν ἐβράδυνε μεγίστη μερὶς αὐτῶν νὰ παρασυρθῇ εἰς τὴν λατρείαν τοῦ θεοῦ τοῦ ὑπὸ τῶν ἐντοπίων τιμωμένου ὡς προστάτου τῆς γεωργίας, εἰς ἣν καὶ ἐπεδόθησαν οἱ νέοι κατακτηταὶ τῆς χώρας. Πρὸ παντὸς ἐδούλευσαν εἰς τὸν Βάαλ, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, οἱ κάτοικοι τοῦ βορείου βασιλείου (τοῦ *'Ισραήλ*), προεξαρχόντων τῶν βασιλέων αὐτοῦ, τῆς δὲ λατρείας αὐτοῦ κορυφωθείσης μάλιστα ἐπὶ τοῦ βασιλέως 'Αχαάβ, ὅστις εἶχε λάβει ὡς σύζυγον Φοινίκισσαν πριγκίπισσαν, τὴν 'Ιεζάβελ. 'Αλλὰ καὶ εἰς τὸ νότιον βασίλειον (τοῦ *'Ιούδα*) δὲν ἐβράδυνε νὰ εἰσκωμάσῃ καὶ δὴ καὶ νὰ καθιερωθῇ ὡς ἐπίσημος θρησκεία τοῦ κράτους ἡ λατρεία αὕτη, εὐνοηθεῖσα μάλιστα ὑπὸ Γοθολίας, τῆς συζύγου τοῦ βασιλέως 'Ιωράμ, θυγατρὸς δὲ τῆς 'Ιεζάβελ. 'Ιερὰ τοῦ Βάαλ εἶχον ἱδρυθῆ ἔν τε τῇ Σαμαρείᾳ καὶ τῇ 'Ιερουσαλήμ, ἐν οἷς ἐλειτούργει πολυάριθμον ἱερατεῖον. Κατὰ τῆς λατρείας τοῦ Βάαλ ἐστράφησαν οἱ προφῆται, μάλιστα ἀπὸ τοῦ 'Ηλία, ἐλέγχοντες τὸν λαόν, μὴ φειδόμενοι μηδ' αὐτῶν τῶν βασιλέων ἐπὶ τῇ ἀποστασίᾳ ἀπὸ τοῦ Γιαβὲ καὶ συνιστῶντες τὴν εἰς αὐτὸν ἐπιστροφήν. Ἡ δὲ ἱστορία τοῦ ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ ἀπὸ τῆς ἐν Χαναὰν ἐγκαταστάσεως αὐτῶν μέχρι τῆς βαβυλωνίου αἰχμαλωσίας εἶναι κυρίως ἱστορία τῆς πάλης μεταξὺ τῆς λατρείας τοῦ Γιαβὲ καὶ τῆς λατρείας τοῦ Βάαλ.

Τέλος σημειωτέον, ὅτι οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι, εἰς οὓς διὰ μέσου μάλιστα τῶν πολυαρίθμων φοινικικῶν ἀποικιῶν ἐγένετο εὐρέως γνωστὴ ἡ τοῦ Βάαλ λατρεία, οὐ μόνον ἐξηλλήνισαν κατὰ τὴν μορφὴν πολλὰ ὀνόματα σύνθετα τοῦ ὀνόματος τοῦ θεοῦ τούτου καὶ ὁπωσδήποτε ἀναφερόμενα εἰς τὴν λατρείαν αὐτοῦ (*Βαλάνιος*, *Βααλμαρκώδης*, *'Αγρίβολος κλπ.*), ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς ἰδίας ἑαυτῶν θεότητας, καὶ δὴ καὶ πρὸς τὸν Δία, τὸν Κρόνον καὶ τὸν 'Ηρακλέα συνεδύασαν καὶ ἐταύτισαν αὐτόν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Smend*, Lehrbuch der alttestamentl. Religionsgeschichte[2] 1897 I., *R. Smith-Stübe*, Religion der Semiten 1899 καὶ ἄρθρα ἐν τῇ προτεσταντικῇ *Realencyclopedie* τοῦ *Hauck*, ἐν Religion in Geschichte und Gegenwart (β' ἔκδ. 1927) καὶ ἐν τοῖς μεγάλοις βιβλικοῖς λεξικοῖς τῶν *Vigouroux*, *Riehm*, *Hastings*, *Cheyne*, μάλιστα δ' ἐν τῇ Encyclopedie of Religion and Ethics τοῦ *Hastings*, ἔνθα καὶ πλήρης βιβλιογραφία.

Π. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

— [ΤΕΧΝΗ] Παρὰ τὴν εὐρεῖαν καὶ πολυσύνθετον μορφὴν τῶν θεοτήτων *Βάαλ* καὶ *Βααλθά*, δυνάμεθα ν' ἀνεύρωμεν καθ' ὅλην τὴν ἐξέλιξιν τῆς φοινικικῆς τέχνης σταθερούς τινας χαρακτῆρας καὶ προσιδιάζοντά τινα γνωρίσματα, ἀναφερόμενα εἰς τοὺς μᾶλλον ἀπαντῶντας τύπους τοῦ ἄρρενος καὶ θήλεος θεοῦ. Εἰς τὴν *στήλην τοῦ Ἄμριτ* ἐπὶ παραδείγματι, παρίσταται ἀνάγλυφος ὁ Βάαλ τοῦ Ἄμριτ εἰς στάσιν προφανῶς αἰγυπτιάζουσαν, περιβεβλημένος βραχὺ ἱμάτιον περὶ τὴν ὀσφύν, προσκεκολημμένον ἐπὶ τοῦ σώματός του, βραχὺ ἀχειρίδωτον χιτῶνα καὶ ζώνην καὶ φέρων εἰς τὴν κεφαλὴν εἶδός τι κερασφόρου τιάρας. Διὰ τῆς ἀριστερᾶς του χειρὸς κρατεῖ ἐκ τῶν ὀπισθίων ποδῶν μικρὸν λέοντα, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς κραδαίνει ἀκινάκην. 'Εκ τῶν ποδῶν του, ὁ μὲν εἷς ἀναπαύεται ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ὁ δ' ἕτερος ἐπὶ τῆς πρὸς τὰ ἄνω κεκαμμένης οὐρᾶς λέοντος βαίνοντος ἐπὶ σωροῦ πετρῶν. 'Υπεράνω τῆς κεφαλῆς τοῦ θεοῦ ἔχει ἀπεικονισθῆ ὁ ἐντὸς τῆς μηνοειδοῦς σελήνης δίσκος καὶ ἡ πτερυγοφόρος σφαῖρα.

Χαρακτηριστικαὶ ἐπίσης εἶναι ἡ στάσις τοῦ θεοῦ ἐπὶ ταύρου ἢ βραχώδους ἐδάφους καὶ ἡ διὰ τῆς μιᾶς χειρός του κρατουμένη σχηματικὴ ἀναπαράστασις κεραυνοῦ, τὰς ὁποίας ἀνευρίσκομεν εἰς ἑτέρας ἀπεικονίσεις, ὡς ἡ ἐπὶ τοῦ ὑπ' ἀρ. 251 Συρο-χετταϊκοῦ κυλίνδρου τῆς 'Εθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων, παρουσιάζουσα τὸν Βάαλ ὡς θεὸν τῶν κορυφῶν, τῶν καταιγίδων, τῆς ἀστραπῆς καὶ τοῦ κεραυνοῦ. 'Αλλαχοῦ ἡ αὐτὴ θεότης παρίσταται ὑπὸ μορφὴν ἀρχηγοῦ κρατοῦντος ῥάβδον κεκαμμένην κατὰ τὸ ἓν ἄκρον, εἰς εἰδώλιον δὲ προερχόμενον ἐκ Καλχηδόνος ὁ *Βάαλ-Ἄμμων* ἀπεικονίζεται ὑπὸ μορφὴν πωγωνοφόρου γέροντος καθημένου ἐπὶ θρόνου μὲ ὑψηλὸν ἐρεισίνωτον, κεκαλυμμένου τὴν κεφαλὴν διὰ κερασφόρου τιάρας καὶ στηρίζοντος τὰς χεῖρας ἐπὶ δύο ἑκατέρωθεν τοῦ θρόνου ἱσταμένων προβάτων. 'Επὶ στατήρων τοῦ 'Αρβὰδ βλέπομεν ἀπεικονιζόμενον πλοῖον καὶ τὸν Βάαλ τῆς πόλεως ὑπὸ μορφὴν γενειοφόρου ἀνδρός, τοῦ ὁποίου τὸ σῶμα καταλήγει εἰς ἀκανθωτὴν οὐρὰν διασημαίνουσαν, κατὰ τὸν Contenau, τὴν ἰχθυόμορφον φύσιν τοῦ θεοῦ (βλ. λ. Βααλβέκ).

Τῆς Βααλὰτ χαρακτηριστικὴν ἀπεικόνισιν δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν εἰς τὴν *στήλην τῆς Βύβλου*, τῆς ὁποίας ἀντίγλυφον ὑπάρχει εἰς τὸ Λοῦβρον καὶ ἐπὶ τῆς ὁποίας παρίσταται ὁ βασιλεὺς Γεχαβμὶλκ προσφέρων θυσίαν εἰς τὴν *Βααλὰθ Τζεμπὰλ* («τὴν κυρίαν τῆς Βύβλου»). Ἡ θεότης αὕτη ἐμφανίζεται ὑπὸ καθαρῶς αἰγυπτιακὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα, ὑπενθυμίζοντα ἐντόνως τὴν Αἰγυπτίαν *'Αθώρ*: κάθηται ἐπὶ θρόνου μὲ τὴν κεφαλὴν κεκαλυμμένην διὰ περρούκας, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἵσταται ὀρθὸς μεταξὺ δύο κεράτων ὁ ἡλιακὸς δίσκος καὶ ἐνδεδυμένη διὰ τοῦ ἐλαφροῦ καὶ στενοῦ ἐνδύματος τῶν Αἰγυπτίων γυναικῶν. Τὰ κέρατα εἶναι ἡ ἀνάμνησις τῆς ζῳώδους καταγωγῆς τῆς θεᾶς 'Αθώρ, ἡ ὁποία παλαιότερον ἀπεικονίζετο ὑπὸ μορφὴν γυναικὸς μὲ κεφαλὴν ἀγελάδος. Εἰς μικρὰ ἐκ πηλοῦ εἰδώλια ἀνευρίσκομεν τὴν Βααλὰθ ὑπὸ ἀσσυρο-βαβυλωνιακὰ χαρακτηριστικά: γυμνήν, κατὰ πρόσωπον ἱσταμένην, φέρουσαν τὰς χεῖρας συνηνωμένας ὑπὸ τοὺς εὐτραφεῖς μαστοὺς (σύμβολον τῆς γονιμότητος, τὴν ὁποίαν ἡ θεὰ αὕτη ἀντιπροσωπεύει) ἢ κρατοῦσαν εἰς τὰς χεῖρας βρέφος ἢ τύμπανον· ἐνίοτε σφίγγει ἐπὶ τοῦ στήθους της τὴν περιστεράν, τὸ ἱερόν της πτηνόν. Μετὰ τὸν ἐξελληνισμὸν τῆς Φοινίκης, ἡ *Βααλὰθ* (*'Αστάρτη*) ταυτισθεῖσα πρὸς τὴν *'Αφροδίτην* προσέλαβε τὰ ἐν 'Ελλάδι χρησιμοποιούμενα διακριτικὰ γνωρίσματα τῆς θεᾶς.

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Βάαλ *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. —1) Πόλις ἐν Παλαιστίνῃ ἀνήκουσα εἰς τὴν φυλὴν Συμεὼν (Α' Παραλειπομ. δ' 33) καὶ —2) 'Ετέρα κειμένη μεταξὺ τῶν φυλῶν 'Ιούδα καὶ Βενιαμίν, ἡ μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῶν 'Ισραηλιτῶν ὡς φαίνεται κληθεῖσα *Καριαθιαρὶμ* ('Ιησ. Ναυῆ ιε' 9. 10), ἡ λεγομένη Καριαθβάαλ ('Ι. Ναυῆ ιε' 60). Π. Ι. Μ.

— **Βάαλ-βὲκ** *[Βιβλ. Γεωγρ.]*· βλ. Βααλβέκ.

—**Βάαλ-γὰδ** *[Βιβλ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βαλαγάδ.

— **Βάαλ-Μεὼν** *[Βιβλ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βεελμεών.

— **Βάαλ-Φαρασὶν** *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Λέγεται ἐν τῇ ἑλληνικῇ Π. Διαθήκῃ τῶν Ο' καὶ *Διακοπὴ Φαρασὶν* καὶ *'Επάνω διακοπῶν*. Τόπος ἔνθα ὁ Δαυεὶδ ἐνίκησε τοὺς Φιλισταίους καὶ οὗ ἡ θέσις παραμένει ἀνεξακρίβωτος (Β' Βασιλ. ε' 20, Α' Παραλ. ιδ' 11).

—**Βάαλ-χαμὼν** *[Βιβλ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βεελαμών.

— **Βάαλ-Χασὼρ** *[Βιβλ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βελασώρ.

Βάαλ (Vaal) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Νοτίου 'Αφρικῆς πηγάζων ἐκ τῶν ὀροσειρῶν Ντράκενσμπεργ καὶ ἐκβάλλων εἰς τὴν 'Οράγγην μετὰ ῥοῦν 1125 χλμτρ. 'Εξ αὐτοῦ ἔλαβε τὸ ὄνομα ἡ χώρα τοῦ *Τράνσβααλ*, τὸ ὁποῖον σημαίνει χώρα κειμένη πέραν τοῦ Βάαλ, ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὴν χώραν τῆς 'Οράγγης κειμένην ἐντεῦθεν αὐτοῦ. Χ. Δ.

Βααλὰθ *[Θρησκειολ.]*.. Οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ σύζυγος τοῦ Βάαλ (βλ. λ.), μεθ' οὗ ἀπετέλει τὸ κυριαρχοῦν ἐν τῷ χαναανιτικῷ πανθέῳ ζεῦγος. Κατ' οὐσίαν ἡ Βαλαὰθ εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν *'Αστάρτην* καὶ τὴν *'Ασσερὰ* καὶ τὴν *'Ανάθ*. Τὸ ὄνομα *Βααλὰθ* μαρτυρεῖται μόνον ἐν τῇ πόλει Βύβλῳ, ἔνθα ὑπὸ τὸ ἐκ τῶν τελευταίων ἀνασκαφῶν προελθὸν φῶς δύναταί τις σήμερον νὰ ἐρευνήσῃ τὰ τῆς λατρείας αὐτῆς. Ἡ Βαλαὰθ φαίνεται ὅτι ἐνταῦθα εἶχε συγχωνευθῆ μετὰ τῆς αἰγυπτιακῆς *Χαθὼρ* ἢ τῆς *Ἴσιος*, πρᾶγμα εὐεξήγητον ἐκ τῆς ζωηρᾶς μεταξὺ Φοινίκων καὶ Αἰγύπτου ἐμπορικῆς ἐπικοινωνίας. Διαβόητος δὲ ὑπῆρξε μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς χριστιανικῆς ἐποχῆς ἡ Βααλὰθ (*'Αφροδίτη*) τοῦ Λιβάνου. Π. Ι. Μ.

—*[Τέχνη]*· βλ. Βάαλ.

Βάαλς· βλ. Βὰν ντὲρ Βάαλς.

Βααλβάθας· βλ. Βαβάλλαθος.

Βααλβὲκ (Baalbek) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Συρίας, ἑλληνιστὶ *'Ηλιόπολις* ἐν τῇ ἀρχαιότητι καλουμένη. Εἶναι ἕδρα ὑποδιοικήσεως καὶ κεῖται ἐπὶ 33° 57′ 23″ βορ. πλάτους καὶ 36° 23′ 14″ ἀνατ. μήκους ἐν τῇ μακρᾷ κοιλάδι Teil - Bekaa (τῇ *Κοίλῃ Συρίᾳ* τῆς ἀρχαιότητος) ἥτις σχηματίζεται μεταξὺ Λιβάνου καὶ 'Αντιλιβάνου. Ἡ μικρὰ αὕτη πόλις (σήμερον 5.200 κατ., ὧν 4.000 Μουσουλμᾶνοι, 600 Μαρωνῖται καὶ 400 Οὐνῖται) κεῖται εἰς ὕψος 1150 μ. καὶ παρὰ τὸν ὑδροκρίτην τῶν δύο ποταμῶν 'Ορόντου καὶ Λιτᾶ ἢ Λέοντος, ὡς ἀρχαιόθεν ἐξηλληνίσθη. Ἡ τοποθεσία εἶναι ἰδιαιτέρως ὑγιεινὴ καὶ εὐάρεστος κατὰ τὸ θέρος, ὡς ξηρὰ καὶ ἀπηλλαγμένη καύσωνος, διὸ καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς θερινὴ διαμονὴ ὑπὸ Σύρων καὶ Αἰγυπτίων ἀκόμη (εἰκ. 1).

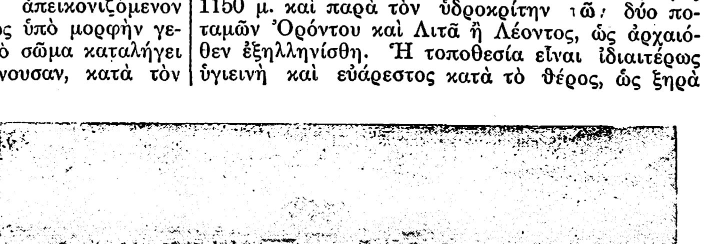

Εἰκ. 1.—*Ἄποψις τῆς πόλεως Βααλβὲκ μετὰ τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ.*
[Εἰς τὸ βάθος τὸ ὄρος Λίβανος.]

Τὸ ὄνομα *Βααλβὲκ* εἶναι προφανῶς τὸ πανάρχαιον, σχέσιν ἴσως ἔχον πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ *Βάαλ*, ἥτις ἤκμαζε κατ' ἐξοχὴν ἐνταῦθα. Τὸ ἐλ-

Digitized by Google

ληνικὸν ὄνομα *Ἡλιόπολις* εἶναι μετάφρασις τοῦ πρώτου, ἀντικατέστη ὅμως κατόπιν ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ ἀρχικοῦ ὀνόματος. Ἡ ἐνταῦθα λατρευομένη ἰδιαιτέρα θεότης, ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Ζεὺς Ἡλιοπολίτης* καὶ ὑπὸ τῶν Λατίνων *Juppiter Heliopolitanus* καλουμένη, ταυτίζεται προφανῶς πρὸς τὸν ἐγχώριον θεὸν *Ἀδάδ*. Συμφώνως πρὸς μίαν περιγραφὴν τοῦ Μακροβίου ἀνεγνωρίσθησαν πλεῖσται ἀπεικονίσεις τοῦ θεοῦ τούτου, παριστανομένου

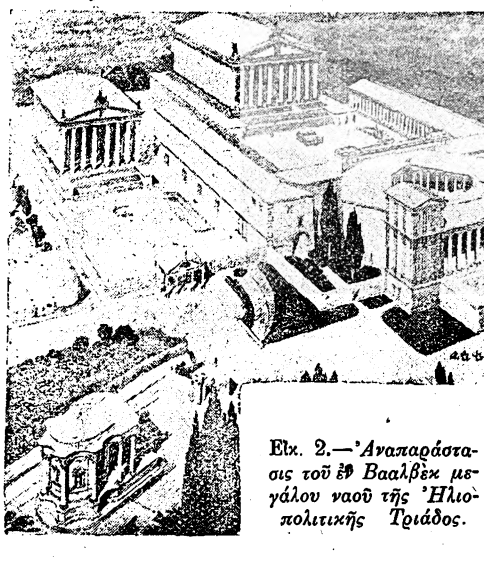

Εἰκ. 2.—*Ἀναπαράστασις τοῦ ἐν Βααλβὲκ μεγάλου ναοῦ τῆς Ἡλιοπολιτικῆς Τριάδος.*

ἀγενείου καὶ κρατοῦντος διὰ τῆς ὑψωμένης δεξιᾶς μάστιγα, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς τὸν κεραυνόν.

Ἐν Βααλβὲκ διεσώθησαν μνημειώδη ἐρείπια, ἅτινα μετὰ τῶν τῆς Παλμύρας εἶναι τὰ μεγαλοπρεπέστατα τῆς ἐκπνεούσης ἀρχαιότητος καὶ μαρτυροῦσιν οὐ μόνον τὴν ἀκμὴν τοῦ τόπου, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγέρωχον αὐτοπεποίθησιν τῶν Ἐθνικῶν, εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Χριστιανισμὸς εἶχεν ἤδη κλονίσει σοβαρῶς τὰ θεμέλια τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Τὸ σπουδαιότατον ἐρείπιον εἶναι ὁ μέγας ναὸς τοῦ Διὸς Ἡλιοπολίτου, ὃν ἤρχισε μὲν Ἀντωνῖνος ὁ Εὐσεβής, ἐπεράτωσαν δ' οἱ διάδοχοί του. Ὁλόκληρον τὸ ἱερὸν (εἰκ. 2 καὶ 3) τὸ ὁποῖον ἀκριβέστερον ἦτο ἀφιερωμένον εἰς τὴν λεγομένην *Ἡλιοπολιτικὴν Τριάδα* (*Ζεὺς-Ἑρμῆς-Ἀφροδίτη*), ἀπετελεῖτο ἐκ τεσσάρων μερῶν, δηλαδὴ (ἐξ ἀνατ. πρὸς Δ.) ἐκ τοῦ προπύλου, μιᾶς ἑξαγώνου αὐλῆς, τῆς τετραγώνου κυρίας αὐλῆς καὶ τοῦ ναοῦ. Τὸ *προπύλαιον* ἀπετέλουν μία στοὰ καὶ τρεῖς μεγαλοπρεπεῖς πύλαι, ὁδηγοῦσαι εἰς τὸ μέγα ἑξάγωνον προαύλιον, ὅπερ περιεβάλλετο ὑπὸ στοῶν. Ἡ ἀκολουθοῦσα κυρία *αὐλὴ τοῦ βωμοῦ*, διαστάσεων 113×135 μ., περιεβάλλετο καὶ αὐτὴ κατὰ τρεῖς πλευρὰς ὑπὸ στοῶν, κατὰ δὲ τὸ δυτ. μέρος ὑψοῦται τέλος ὁ *κυρίως ναός*, περίπτερος, 54×90 μ., οὗ οἱ κορινθιακοῦ ῥυθμοῦ κίονες ἔχουσι 19 μ. ὕψος (ἓξ ἵστανται ἔτι ὄρθιοι). Ὁ κυρίως ναὸς ἦτο ᾠκοδομημένος ἐπὶ τεχνητοῦ ἀναλήμματος, οὗ θαυμασμὸν ἐμποιοῦσιν οἱ κολοσσιαῖοι λίθοι. Οἱ τοῦ

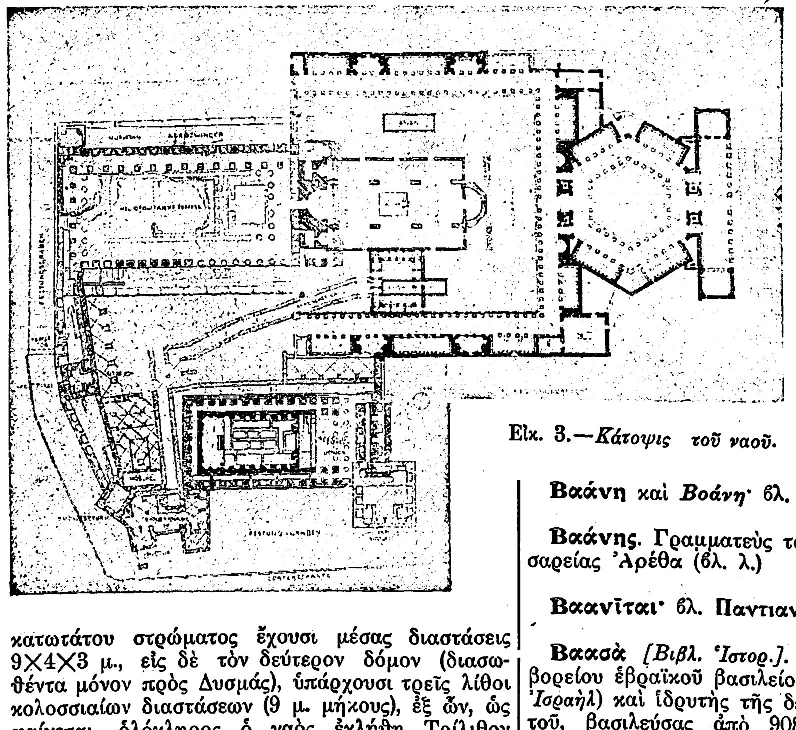

Εἰκ. 3.—*Κάτοψις τοῦ ναοῦ.*

κατωτάτου στρώματος ἔχουσι μέσας διαστάσεις 9×4×3 μ., εἰς δὲ τὸν δεύτερον δόμον (διασωθέντα μόνον πρὸς Δυσμάς), ὑπάρχουσι τρεῖς λίθοι κολοσσιαίων διαστάσεων (9 μ. μήκους), ἐξ ὧν, ὡς φαίνεται, ὁλόκληρος ὁ ναὸς ἐκλήθη Τρίλιθον βραδύτερον.

Ἄλλα λείψανα τῆς ἀρχαιότητος ἐν Βααλβὲκ διατηροῦνται τὰ τείχη καὶ ἴχνη ὑδραγωγείων· τὰ ἄλλα μνημεῖα ὑπέστησαν μεγάλην καταστροφήν, ὡς συμβαίνει εἰς πᾶσαν πόλιν, ἥτις ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος οὐδέποτε ἔπαυσε νὰ κατοικῆται (βλ. λ. Ἡλιόπολις).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἴδ. τὴν μεγάλην δημοσίευσιν ἧς ἐξεδόθη ὁ πρῶτος τόμος, Baalbek I, von *B. Schulz und H. Winnefeld*, Βερολ. 1921. Ἐν ἀρχῇ πᾶσαι αἱ προγενέστεραι ἐργασίαι περὶ Βααλβέκ. Πρβλ. προσέτι *Puchstein*, Führer durch die Ruinen von Baalbek, 1905. Διὰ τὴ[ν ση]μασίαν τῶν μνημείων τῆς Β. ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆ[ς] τέχνης ἴδ. Jahrbuch d. Inst. 29, 1914, 37 ἑξ. (Weigan[d]). Σ. Ν. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ

— [ΙΣΤΟΡ.] Ἡ Βααλβέκ, γνωστὴ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους τῆς ἀκμῆς της ὡς Ἡλιόπολις (βλ. λ.), ἦτο ἀκόμη, ὅτε οἱ Ἄραβες, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Δαμασκοῦ, ἐπετέθησαν ὑπὸ τὸν Ἄμπου Ὀμπεΐδα (635 μ. Χ.) κατ' αὐτῆς, πόλις πλουσία. Οἱ ἐπιδρομεῖς καταλαβόντες τὴν Ἡλιόπολιν ἐλεηλάτησαν αὐτήν. Ἡ λεηλασία ἐπανελήφθη τῷ 748, συνοδευθεῖσα τότε καὶ ὑπὸ σφαγῆς τῶν κατοίκων. Τῷ 1090 κατέκτησαν αὐτὴν οἱ Σελτζουκίδαι Τοῦρκοι, τῷ δὲ 1134 ὁ Δζεγκὶζ-Χὰν καὶ τῷ 1175 ὁ Σαλαδῖνος. Καταστραφεῖσα κατόπιν τρὶς ὑπὸ σεισμῶν, κατεσκάφη τῷ 1260 ὑπὸ τοῦ Χολαγκιοῦ. Ἀναβιώσασα ὅμως κατόπιν ὡς μουσουλμανικὴ πόλις, ἐλεηλατήθη τῷ 1400 ὑπὸ τοῦ Ταμερλάνου, τέλος δὲ τῷ 1517 περιῆλθε μετὰ τῆς λοιπῆς Συρίας εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Τούρκων. Ἐξηρτᾶτο ὅμως ὀνομαστικῶς μόνον ἐκ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως, διότι ἐκράτουν ταύτης οἱ Μουτουαλῆ (Σιῖται) τοῦ Λιβάνου. Ἀλλὰ κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ὁ διάσημος ἐντόπιος δυνάστης Δζεζζὰρ πασᾶς, Τοῦρκος διοικητὴς τῆς Πτολεμαΐδος, ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν ἐν τῇ πόλει ἐπικράτησιν αὐτῶν. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου (1804) ἐπηκολούθησε περίοδος ἀναρχίας ἐν Συρίᾳ. Τῷ 1832 τὴν πόλιν καὶ ὁλόκληρον τὴν Συρίαν κατέλαβεν ὁ Μωχάμετ Ἀλῆ τῆς Αἰγύπτου ἀποδόσας αὐτὴν εἰς τοὺς Τούρκους δυνάμει τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου τοῦ 1840. Μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον ἡ Βααλβὲκ ἠκολούθησε τὴν τύχην τῆς Συρίας. Ν. Μ.

Βααλβεριθ *[Βιβλ. Ἱστορ.]*. Ὀνομασία τοῦ Βάαλ, ἀνταποκρινομένη πρὸς τὴν ἐν Συχὲμ τῆς Παλαιστίνης ἰδιάζουσαν λατρείαν αὐτοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν κριτῶν τοῦ Ἰσραὴλ (Κριτ. η' 33, θ' 4). Σημαίνει δ' ἡ ὀνομασία αὕτη *Βάαλ τῆς συμφωνίας*, δηλαδὴ τῆς ὑπὸ τοῦ Βάαλ μετὰ τῶν πιστῶν αὐτοῦ συνημμένης, κατὰ τὴν πιθανωτέραν ἐκδοχὴν (πρβλ. Κριτ. η' 33). Ἧττον δὲ πιθανὴ φαίνεται ἡ γνώμη τῶν παραβαλλόντων τὸν *Βααλβερὶθ* πρὸς τὸν *ὅρκιον Δία* τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀπίθανος ἡ ἐκδοχὴ τῶν σχετιζόντων τὸ ὄνομα τοῦτο πρὸς τὸ τῆς Βηρυττοῦ (*Βάαλ τῆς Βηρυττοῦ*). Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ ἰδέα τῆς μεταξὺ ἀνθρώπων καὶ θεοῦ συμφωνίας ἦτο εἰς τοὺς Ἑβραίους οἰκεία ἀπὸ τῆς πατρίου αὐτῶν θρησκείας, ἔνθα ἡ σχέσις τοῦ Γιαβὲ πρὸς τὸν περιούσιον αὐτοῦ λαὸν ἐχαρακτηρίζετο ὡς σχέσις συμφωνίας (*διαθήκης*). Π. Ι. Μ.

Βααλὶμ *[Βιβλ. Ἱστορ.]*. Πληθυντικὸς ἀριθμὸς τοῦ *Βάαλ*, ὑφ' ὃν νοοῦνται διάφοροι παραστάσεις ἢ ἐμβλήματα αὐτοῦ ἢ ὅπερ τὸ πιθανώτερον, διάφοροι μορφαὶ τοῦ Βάαλ (βλ. λ.). Π. Ι. Μ.

βααλίτης (ὁ) (Vaalit) *[Ὀρυκτλ.]*. Ὀρυκτὸν εἶδος, ἀναγόμενον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν βερμικουλιτῶν (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ

Βαανὰ *[Βιβλ. Ἱστορ.]*. Ὄνομα διαφόρων Ἑβραίων ἀνδρῶν μνημονευομένων ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ. Π. Ι. Μ.

Βαάνη καὶ ***Βοάνη***· βλ. Σαπάντζα.

Βαάνης. Γραμματεὺς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Ἀρέθα (βλ. λ.)

Βαανῖται· βλ. **Παντιανῖται**.

Βαασὰ *[Βιβλ. Ἱστορ.]*. Τρίτος βασιλεὺς τοῦ βορείου ἑβραϊκοῦ βασιλείου (τοῦ λεγομένου τοῦ *Ἰσραὴλ*) καὶ ἱδρυτὴς τῆς δευτέρας δυναστείας αὐτοῦ, βασιλεύσας ἀπὸ 908—885, ἀφ' οὗ ἔθεσεν ἐκποδὼν τὸν βασιλέα Ναβὰτ καὶ ἐξώντωσε τὴν δυναστείαν τοῦ Ἱεροβοάμ. Καθ' ὅλην τὴν βασιλείαν αὐτοῦ διετέλεσεν ἀφωσιωμένος εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ διεξήγαγεν ἀκαταπαύστους ἀγῶνας μάλιστα ἐναντίον Ἀσὰ τοῦ βασιλέως τοῦ Ἰούδα. Συμφώνως πρὸς τὴν πρόρρησιν τοῦ προφήτου *Ἰού*, ὁ οἶκος τοῦ Βαασὰ εὗρεν οἰκτρὸν τέλος ἐπὶ Ἠλὰ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου αὐτοῦ (Γ' Βασιλ. ιε' 33 ἑξ., Β' Παραλειπομ. ιστ' 1 ἑξ.). Π. Ι. Μ.

βὰβ (و). Εἰκοστὸν ἔνατον στοιχεῖον τοῦ ἀραβικοῦ καὶ παλαιοῦ τουρκικοῦ ἀλφαβήτου, χρησιμοποιούμενον καὶ ὡς φωνῆεν καὶ ὡς σύμφωνον. Καὶ ὡς φωνῆεν μὲν προφέρεται κατὰ τέσσαρας διαφόρους τρόπους: ὡς τὰ γαλλικὰ o, eu, u καὶ oeu. Ὡς σύμφωνον δὲ προφέρεται ὡς τὸ ἡμέτερον *β* ἢ ὡς τὸ ἀγγλικὸν w.

Ὡς ἀριθμὸς σημαίνει 6, διότι ἐν τῷ ἀρχικῷ σημιτικῷ (ἑβραϊκῷ) ἀλφαβήτῳ εἶχε τὴν 6ην θέσιν κατὰ σειράν, διὸ καὶ τὸ ἑβραϊκὸν αὐτοῦ σχῆμα (ו) παρέμεινεν ὡς δηλωτικὸν τοῦ ἀραβικοῦ καὶ παλαιοῦ τουρκικοῦ ἀριθμοῦ 6.-

Μὲ τὴν ἀριθμητικὴν ἀξίαν 6 ὑπολογίζεται καὶ εἰς τὰ λεγόμενα *χρονογράμματα (ταρίχ)*, ποιήματα μονόστιχα, δίστιχα ἢ πολύστιχα, ἢ καὶ ἐκ μιᾶς μόνης λέξεως, τῶν ὁποίων ὅλα τὰ γράμματα ἀθροιζόμενα δίδουσι τὴν χρονολογίαν τοῦ γεγονότος, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ὁποίου συντίθεται τὸ χρονόγραμμα. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

—**βὰβ** ἢ ***βάου*** (ו). Τὸ ἕκτον γράμμα τοῦ ἑβραϊκοῦ καὶ τοῦ φοινικικοῦ ἀλφαβήτου, ἀντιστοιχοῦν εἰς τὸ ἑλληνικὸν καὶ λατινικὸν F. Ὅπως τὰ λοιπὰ γράμματα τῶν σημιτικῶν γλωσσῶν, οὕτω καὶ τὸ βαῦ ἀντιστοιχεῖ πρὸς ὡρισμένην ἔννοιαν πράγματος, σημαῖνον ἄγκιστρον. Ἐν τῇ Ἑβραϊκῇ ἀριθμητικῇ ἐσήμαινε τὸν ἀριθμὸν 6, ἐν δὲ τῇ γλώσσῃ ἦτο σύνδεσμος. —Ω.

Βάβ. Πέρσης μεταρρυθμιστὴς τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Τὸ πραγματικόν του ὄνομα ἦτο *Ἀλῆ Μωχαμμέτ*, κατεῖχε δὲ καὶ τὸν τίτλον τοῦ *Μίρζα*, ὅστις ἀπονέμεται γενικῶς εἰς τὰ ἐξέχοντα πρόσωπα τῆς περσικῆς κοινωνίας.

Ἐγεννήθη ἐν Σιρὰζ τῆς ἐπαρχίας τοῦ Φὰρς ἐκ πατρὸς ἐμπόρου, ἔτυχε δὲ ἐπιμεμελημένης ἀνατροφῆς καὶ ἀξιολόγου μορφώσεως ἤδη ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας. Πολὺ ἐνωρὶς ὅμως αἰσθανθεὶς ἀποστροφὴν πρὸς τὸ πατρικόν του ἐπάγγελμα, διὰ τὸ ὁποῖον προωρίζετο, ἐγκατέλειψε τὸ περιβάλλον τῆς ἐμπορικῆς μικροψυχίας καὶ μετέβη εἰκοσαετὴς περίπου (1840), εἰς Κερμπέλα τοῦ Ἰράκ, ὅπου ἐδιδάσκετο ὁ *Χαϊκισμός*. Ἐδῶ διὰ πρώτην φορὰν ἐξεδηλώθη ἡ ὑπέροχος φύσις του. Ὁ Χαϊκίτης διδάσκαλός του δὲν ἐδίστασε νὰ τὸν ὀνομάσῃ θεόληπτον, εὑρεθεὶς πρὸ ἐξαιρετικῆς εὐφυΐας καὶ εὐρύτητος ἀντιλήψεως. Ἐπιστρέφει πλήρης ζωτικότητος καὶ αὐτοπεποιθήσεως εἰς τὴν γενέτειράν του καὶ μετ' ὀλίγον μεταβαίνει εἰς Μέκκαν ὡς προσκυνητής.

Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ὑποστῆ τεραστίαν ψυχολογικὴν προεργασίαν, ἡ ὁποία προητοίμαζε τὴν ἔκρηξιν τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ του μένους. Τὰ θρησκευτικὰ καθήκοντα καὶ αἱ διδασκαλίαι τῶν ὀρθοδόξων Μουσουλμάνων δὲν τὸν ἱκανοποιοῦν. Τὸ πνεῦμά του, φωτεινὸν καὶ εὐρύ, ἐζήτει νέας ὁδούς. Εἶχεν ἤδη ἀναγνώσει τὰ Εὐαγγέλια ἐκ τῶν μεταφράσεων τῶν διαμαρτυρομένων ἱεραποστόλων, εἶχε συζητήσει πολλάκις μὲ τοὺς Ἰουδαίους τῆς πατρίδος του, εἶχε μελετήσει τὰ περίεργα βιβλία τῶν γουέβρων, τὰ ὁποῖα ἐδίδασκον ἀποκρύφους ἐπιστήμας καὶ τὴν θεοσοφικὴν θεωρίαν τῶν ἀριθμῶν. Πιθανώτατα ἐγνώριζε καὶ τὰ ὑπολείμματα τῆς ἀραμαϊκῆς σοφίας. Μὲ τοιοῦτον φόρτον σοφίας ἦλθεν εἰς Μέκκαν. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ ἑδραιωθῇ ἐν τῇ πίστει μὲ τὴν θέαν τῶν ἱερῶν μνημείων τοῦ Μουσουλμανισμοῦ, ἀπεσπάσθη ὁριστικῶς ἀπ' αὐτοῦ καὶ συνέλαβεν ἐν νῷ τὴν ἰδέαν νὰ καταστρέψῃ τὴν πίστιν ταύτην διὰ νὰ τὴν ἀντικαταστήσῃ μὲ ἄλλην ριζικῶς διάφορον. Ἀνεχώρησε λοιπὸν ἐκ Μέκκας μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ κηρύξῃ, ἐπιστρέψας δὲ εἰς τὴν πατρίδα του ἀρχίζει τὸ κήρυγμα. Οἱ λόγοι του προὐξένουν τεραστίαν ἐντύπωσιν. Ὁ λαὸς εἱλκύετο ἀκατανικήτως πρὸς αὐτόν. Ἡ γλυκύτης τῆς μορφῆς του, ἡ γοητεία τῆς φωνῆς του, τὸ ὑποβλητικὸν ὕφος του, τὸ μειλίχιον τῶν τρόπων του, ἐξήσκουν μίαν περίεργον ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ὄχλου. Ὅσοι τὸν ἤκουον ἤλλαζον πεποιθήσεις, κατέστρεφον ἐκ θεμελίων τὸν ψυχικόν των κόσμον, μετεβάλλοντο ἐντὸς ἐλαχίστου εἰς ἀφωσιωμένους ὀπαδούς του. Ὁ Βὰβ ἐν ἑνὶ λόγῳ εἶχε τὰ προτερήματα τῶν μεγάλων ἀρχηγῶν καὶ δημεγερτῶν. Ὡμίλει περὶ τοῦ Μωάμεθ, περὶ τοῦ Θεοῦ, περὶ τῆς φύσεως, περὶ τῶν ἀνθρώπων, μὲ βεβαιότητα καὶ αὐτοπεποίθησιν μὴ ἐπιδεχομένην ἀντίρρησιν. Ἡ ὁμιλία του ἤνοιγε νέους ὁρίζοντας εἰς τὴν σκέψιν σοφῶν καὶ ἀσόφων. Ὁ βίος του ἦτο παράδοξος καὶ μυστηριώδης. Ἐξηφανίζετο περιοδικῶς καὶ ἐβυθίζετο εἰς τὴν μόνωσιν καὶ τὴν σκέψιν. Ὁσάκις ἐπανήρχετο, ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι ἐπέστρεφεν ἀπὸ μυστηριώδεις συνεντεύξεις. Τὰ ἤθη του ἦσαν ἁπλᾶ καὶ αὐστηρά. Ὅτε μετά τινα περιπλάνησιν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του, προσεκάλεσεν ὀλίγους φίλους του καὶ τοὺς ἀνέγνωσε δύο ἔργα του, τὰ ὁποῖα ἔγραψε

Digitized by Google

κατὰ τὴν περίοδον τῶν ἀναζητήσεών του. Τὸ πρῶτον ἦτο ἡμερολόγιον τοῦ προσκυνήματός του εἰς τὴν Μέκκαν, δημιούργημα εὐσεβοῦς καὶ μυστικοπαθοῦς ψυχῆς, τὸ δεύτερον, ὑπόμνημα εἰς κεφάλαιον τοῦ Κορανίου, ἔργον μαχητικὸν καὶ διαλεκτικόν. Οἱ φίλοι του ἐθαύμασαν τὴν μοναδικὴν κομψότητα τοῦ ὕφους τῶν ἔργων τούτων καὶ τὰ συνέκριναν μὲ τὰ ὡραιότερα κεφάλαια τοῦ Κορανίου. Ἐντὸς ὀλίγου ὅλοι οἱ μορφωμένοι τῆς Περσίας ὡμίλουν περὶ τοῦ σοφοῦ καὶ θεοπνεύστου Ἀλῆ Μωχαμμέτ, ἐνῷ, ἀφ' ἑτέρου, οἱ *μουλλά*, οἱ Μουσουλμᾶνοι κληρικοί, ἤρχισαν ν' ἀνησυχοῦν. Ἐπιχειρήσαντες κάποτε νὰ συζητήσουν δημοσίᾳ μετ' αὐτοῦ ἀπεστομώθησαν. Πολὺ ταχέως κατέληξαν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ μόνη θεοφιλὴς λύσις ἦτο ἡ ἐξαφάνισις τοῦ Ἀλῆ Μωχαμμὲτ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς καὶ ὄχι αἱ ἄγονοι συζητήσεις.

Αἱ νέαι ἰδέαι κατέκτων ἔδαφος ἁλματωδῶς. Ἡ οἰκία τοῦ διδασκάλου εἶχε καταντήσει τόπος προσκυνήματος τῶν ὀπαδῶν, οἱ ὁποῖοι διαρκῶς πληθυνόμενοι ἀπετέλεσαν μικρὰν Ἐκκλησίαν φανατισμένην καὶ ἑτοίμην διὰ πᾶν. Ἐν μέσῳ τοιαύτης ἐπιτυχίας ὁ Ἀλῆ Μωχαμμὲτ ἔλαβε τὸν πρῶτον θρησκευτικόν του τίτλον. Μίαν ἡμέραν ἀνήγγειλεν ὅτι ἦτο ὁ *Βάβ*, ἡ μόνη πύλη δηλαδὴ διὰ τῆς ὁποίας δύναταί τις νὰ ἐπιτύχῃ τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ. Εἰς τὸ ἑξῆς ἐχθροὶ καὶ φίλοι, ὡς ἐκ συνθήματος, ἔπαυσαν νὰ τὸν ὀνομάζουν Ἀλῆ Μωχαμμὲτ (1843). Ἀργότερον οἱ φίλοι του, μὴ ἱκανοποιούμενοι μὲ τὸ ὄνομα Βάβ, τὸν ὠνόμασαν Hezret-è-Alà, δηλαδὴ Ὑπερτάτην Ὑψηλότητα. Τὸ ὄνομα ὅμως Βὰβ ἔμεινε.

Ἐν τῷ μεταξὺ ηὔξανεν ἡ δυσαρέσκεια τῶν μουλλά, οἵτινες ἤρχισαν νὰ καταβάλλουν ἐνεργείας παρὰ τῷ σάχῃ Μωχαμμὲτ πρὸς ἐξολόθρευσιν τοῦ ἐπικινδύνου αἱρετικοῦ. Ὁ Βὰβ τοῦ ἔγραψεν ἐπιστολήν, ἐν ᾗ ἐξέθετε τὰ τῶν πράξεών του καὶ διεκήρυσσε τὴν φιλειρηνικότητά του. Ἐν τούτοις ὁ σάχης, ὑπείκων εἰς διαφόρους θρησκευτικὰς καὶ πολιτικὰς ἐπιρροάς, ἠναγκάσθη νὰ διατάξῃ τὴν παῦσιν κάθε συζητήσεως ἐν Σιρὰζ καὶ τὸν περιορισμὸν τοῦ Βὰβ ἐν τῇ οἰκίᾳ του. Τὸ μέτρον τοῦτο, τὸ ὁποῖον οὐδόλως ἱκανοποίησε τοὺς μουλλά, ἐνίσχυσε τὴν ἐπιρροὴν τοῦ Βάβ, κατέδειξε δ' ἀφ' ἑτέρου τὴν ἀδυναμίαν τῶν Μουσουλμάνων ν' ἀντεπεξέλθουν κατὰ τῶν νέων διδασκαλιῶν διὰ τῶν ὅπλων τῆς γνώσεως. Ὁ Βὰβ περιωρίσθη, ὑπείκων εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ σάχη, ἀλλὰ συγχρόνως ἀπέκτησε καὶ μεγαλυτέραν αὐτοπεποίθησιν. Διεκήρυξεν ὅτι ἐπέτυχε τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας καὶ ὅτι εἶναι μία θεία ἐκδήλωσις.

Ὁ *βαβισμὸς* ἦτο πλέον μία σεβαστὴ πραγματικότης, διαδεδομένος ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς Περσίας καὶ πέραν ταύτης. Εἶχεν ὀργανωθῆ θρησκευτικῶς, πολιτικῶς καὶ στρατιωτικῶς, συνῆπτε μάχας εἰς τὰς πόλεις, ἐφόβιζε τοὺς κληρικοὺς καὶ ἐκλόνιζε τοὺς πολιτικούς. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἀρχηγός του ἔμενε φυλακισμένος. Τὰς μάχας (θρησκευτικάς, πολιτικάς, στρατιωτικὰς) διηύθυνον ἄλλοι ἀντάξιοί του. Ὅταν ἐπεδεινώθη ἡ κατάστασις, ἡ αὐλὴ ἐθεώρησεν ἀτελεσφόρον τὸν μέτρον τοῦ περιορισμοῦ τοῦ Βάβ. Εἶχον παρέλθει ὀκτὼ ἔτη ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεώς του, καὶ ἐντὸς τοῦ χρονικοῦ τούτου διαστήματος εἶχε συντελεσθῆ τεράστιον προπαγανδιστικὸν ἔργον, ἄνευ ἐφημερίδων, ἄνευ ἐντύπων, διὰ μόνου τοῦ προφορικοῦ λόγου καὶ τοῦ ὑπερόχου παραδείγματος ἀφοσιώσεως τῶν πιστῶν. Ὁ σάχης εὑρίσκετο εἰς κατάστασιν ἀβεβαιότητος καὶ φόβου. Ἤθελε ν' ἀπαλλαγῇ τοῦ ταραξίου. Διέταξε καὶ μετέφεραν τὸν Βὰβ εἰς Τεμπρίζ, ὅπου τὸν ἐνέκλεισαν εἰς φρούριόν τι. Μετὰ πολλὰς ταλαντεύσεις καὶ δισταγμοὺς ἀπεφάσισαν νὰ τὸν θανατώσουν. Τὸν ἐτυφέκισαν τὴν 19ην Ἰουλίου 1849 ὑπὸ μυστηριώδεις ὅλως συνθήκας, ἀφοῦ προηγουμένως τὸν ὑπέβαλον εἰς φρικτὰ βασανιστήρια. Τὸ πτῶμά του ἐπὶ ἡμέρας ἐσύρετο εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ Τεμπρίζ.

Ὁ θάνατος τοῦ Βὰβ καὶ αἱ μυστηριώδεις συνθῆκαι ὑφ' ἃς ἐπῆλθεν ηὐνόησαν τὴν διάδοσιν τοῦ βαβισμοῦ. Εὐθὺς ἀμέσως ὁ Βὰβ ἐξιδανικεύθη, θρῦλοι ἤρχισαν νὰ γίνωνται περὶ τὸ ὄνομά του, καὶ ἡ ἀνάμνησίς του ἔγινε λατρεία· τὴν μορφήν του περιέβαλεν ὁ φωτοστέφανος τοῦ μαρτυρίου. Τέλος ἡ διδασκαλία του ἀπὸ θρησκευτικῆς μετεβλήθη εἰς πολιτικήν. Οἱ ὀπαδοί του ἀνεκάλυψαν ὅτι ὁ Βὰβ εἶχε δικαιώματα καὶ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Περσίας ὡς κατ' εὐθεῖαν ἀπόγονος τοῦ Μωάμεθ. Τοιουτοτρόπως τὸ ἐπίσημον κράτος διεψεύσθη εἰς τὰς ἐλπίδας του. Ὁ βαβισμὸς ἐξῆλθε νικητὴς μὲ τὸν θάνατον τοῦ ἀρχηγοῦ του.

Ὁ Βὰβ διὰ τῆς ὅλης δράσεώς του καὶ τῶν συνεπειῶν τῆς διδασκαλίας του εἶναι εἷς ἐκ τῶν σημαντικωτέρων ἀναμορφωτῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ἴσως αὐτὸς προσωπικῶς νὰ μὴ ἐπεδίωκε τὴν ἵδρυσιν νέας θρησκείας. Ἐν τούτοις δι' αὐτοῦ καὶ διὰ τῶν ἐνθέρμων ὀπαδῶν του ἱδρύθη νέα θρησκεία κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἐν Ἀνατολῇ, εἰς μίαν ἐποχὴν δυσπιστίας καὶ ὀρθολογισμοῦ, τὸ γεγονὸς δὲ τοῦτο καθιστᾷ ἀξιοπρόσεκτον τὴν προσωπικότητα ταύτην.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι αὐτὸς αὐτοπροσώπως ἐπ' ἐλάχιστον διηύθυνε τὸν ἀγῶνα. Μετὰ τὸν περιορισμόν του, διὰ τὸ πλῆθος ἦτο μυθικὸν πρόσωπον. Τὸν ἀγῶνα διηύθυνον εὐφυέστατοι καὶ φανατικοὶ ὀπαδοί του, οἱ ὁποῖοι καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ βαβισμοῦ. Ἐν τούτοις, διὰ τὴν ἱστορίαν, ὁ Βὰβ ἀποτελεῖ τὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ συνόλου τοῦ βαβιστικοῦ κινήματος. Διὰ τῶν ἔργων του, διὰ τῆς προσωπικότητός του, διὰ τῶν ἰδεῶν του ἐδημιούργησε τὰς προϋποθέσεις τοῦ βαβισμοῦ καὶ δικαίως θεωρεῖται ὡς ὁ πραγματικὸς ἱδρυτὴς αὐτοῦ.

Τὰ συγγράμματα τοῦ Βὰβ εἶναι πολλά. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀναφερθέντων ἐκωδικοποίησε τρόπον τινα, κατὰ τὸ 1848, τὰς διδασκαλίας του εἰς ἓν βιβλίον, τὸ ὁποῖον ὠνόμασε Biyyan (ἢ Ἔκθεσις), δηλ. ἔκθεσιν καὶ ἐξήγησιν παντὸς ὅ,τι πρέπει νὰ γνωσθῇ. Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ἀγωνίζεται μετὰ βαθύτητος νὰ συνθέσῃ τὸ δόγμα τῆς νέας θρησκείας. Ἀξιόλογον εἶναι ἐπίσης καὶ τὸ ἔργον του «Βιβλίον τοῦ φωτός», μυστικιστικοῦ περιεχομένου. Τὰ ἔργα ταῦτα καί τινα ἄλλα τῶν συνεργατῶν του ἀποτελοῦν τὴν πηγήν, ὁπόθεν δύναταί τις ν' ἀρυσθῇ πληροφορίας περὶ τῶν θρησκευτικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ἀρχῶν τοῦ βαβισμοῦ (βλ. λ.). Θ. Π.

βάβα (ἡ)· βλ. βάβω.

Βάβα ἢ *Βάββα* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν τῇ Τιγκιτανῇ Μαυριτανίᾳ. Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἦτο ἀποικία ρωμαϊκή, Colonia campestris Julia Babba καλουμένη. ΚΑΨ.

βαβὰ (τό)· λέξις πεποιημένη τῶν νηπίων, τραῦμα, κτύπημα, μώλωψ, κοιν. *πόνεμα*.

Βαβά, *Ἀμπούλ-Φαραντὶ-Μωχαμμὲντ ἐλ—*. Ἄραψ ποιητὴς ἐκ Δαμασκοῦ ἀποθανὼν περὶ τὰ τέλη τοῦ Γ' μ.Χ. αἰῶνος. Τὰ ποιήματά του ἦσαν κομψὰ καὶ περίτεχνα, πλήρη περιγραφῶν καὶ μεταφορῶν.

βαβαί· ἐπιφώνημα θαυμασμοῦ, ἄλλος τύπος τοῦ *παπαί* (ἀρχ.).

Βαβαὶ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Λιβύης ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Μαρκιανοῦ ἐν τῷ «περίπλῳ» αὐτῆς.

Βαβαλέδω *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς ἐκ τῶν ἀπαρτιζόντων τὸ χωρίον *Παλαιὰ Ρεύματα* τῆς ὁμωνύμου κοινότητος τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἀνῆκεν εἰς τὸν δῆμον *Βουκολιῶν* (ἢ *Δρομονέρου*). Ἡ δὲ ὀνομασία προέρχεται ἐκ κυρίου ὀνόματος (οἱ *Βαβαλέδες*) κτηματιῶν τῆς περιοχῆς. Ε. Γ.

βαβαλίτης (ὁ) (Bavalit) *[Ὀρυκτολ.]*· συνώνυμον τοῦ ὀρυκτοῦ χαμοσίτου (βλ. λ.).

Βαβάλλαθος. Υἱὸς τοῦ Ὀδενάθου καὶ τῆς Ζηνοβίας, ἡγεμόνων τῆς Παλμύρας, καλούμενος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Ἀθηνόδωρος (βλ. λ.).

Βαβαλόπουλος, *Δημήτριος*. Ὁπλαρχηγὸς κατὰ τὸν Ἀγῶνα ἐκ Μαγουλιάνων τῆς Γορτυνίας. Τῷ 1823 προήχθη εἰς ὑποχιλίαρχον. Τ. Χ. Κ.

Βαβάνομον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τοῦ Πόντου μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Στράβωνος.

Βαβάο ἢ *Βάβου* (Vavao ἢ Vavou) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Ὠκεανίας, εἰς τὸ πρὸς Β. τμῆμα τοῦ ἀρχιπελάγους τῆς Πολυνησίας. Ἔχει ἔκτασιν 145 τετρ. χιλτρ. καὶ πληθυσμὸν περὶ τὰς 10.000 κατοίκων. Χ. Δ.

Βάβαρα *[Ναυτ. Γεωγρ.]* Χωρίον τοῦ σαντζακίου Χουδανβεκιὰρ (ἀρχ. *Μυσίας*) ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ *Σουσουρὶν τσάϊ* (ἢ καὶ *Μοαλίτς*, ἀρχ. *Ρύνδακος*).

Βαβαρόφκα *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Γέφυρα πλωτὴ 1 χιλιομέτρου, ἐκ λέμβων προσδεδεμένων ἀλλήλαις, συνδέουσα τὸν λιμένα Νικολάϊεφ τοῦ Εὐξείνου πόντου πρὸς τὸ φερώνυμον χωρίον (πλάτ. 46° 58' Β, μηκ. 31° 59' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2378: Bug River). Ἀνοίγει δὶς τῆς ἡμέρας πρὸς διάπλουν τῶν πλοίων. Σ. Ε. Λ.

βαβαρίλλα (ἡ) (Bavarilla Barr.) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ὠλενιδῶν τριλοβιτῶν*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας σιλουρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βαβασσὲρ (Vavasseur), *Αὔγουστος*. Γάλλος νομοδιδάσκαλος γεννηθεὶς τῷ 1823. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς 4 Σεπτεμβρίου 1870 ἐξελέγη μέλος τοῦ γαλλικοῦ συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας. Σπουδαιότερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Μεταρρύθμισις τοῦ συστήματος περὶ ἐγγραφῆς ὑποθηκῶν» (1849), «Περὶ ἑταιρειῶν περιωρισμένης εὐθύνης» (1863), «Ἡ ἐπαίσχυντος εἰρήνη καὶ τὸ δίκαιον κατὰ τοὺς Πρώσσους» (1871), «Τὰ δημοσιονομικὰ» καὶ πλεῖσται ἄλλαι ἐργασίαι ἐκδοθεῖσαι ἀπὸ τοῦ 1849—1875. Κ. Ι. Ν.

—Βαβασσὲρ (Vavasseur), *Φραγκῖσκος*. Γάλλος Ἰησουΐτης (1605—1681), γράψας ποιήματα εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν. Διακρίνεται διὰ τὴν γοητείαν τοῦ ὕφους του. Ἔργα του εἶναι αἱ «Orationes» (1646), «De forma Christi» (1649), «Antonius Godellus», «Ἐπιγράμματα» κ.τ.λ. Κ. Ι. Ν.

Βαβατινός, *Νικόδημος*. Ἐγεννήθη ἐν Λεβαδείᾳ τῆς Βοιωτίας περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος, ὅπου ἐχειροτονήθη διάκονος. Μεταβὰς εἰς Βενετίαν ὑπηρέτησεν εἰς τὸν ἐκεῖ ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ὀρθοδόξων καὶ ἐπεστάτησεν εἰς τὴν διόρθωσιν τοῦ κατὰ τὸ 1688 ἀνατυπωθέντος «Συνταγματίου κανόνων καὶ εὐχῶν ἱκετηρίων κλπ.» τοῦ Κυπρίου *Ματθαίου Τζιγάλα*.

Βάβδος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Χαλκιδικῆς τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει κλῖμα ὑγιεινότατον, χρησιμεύει δὲ ὡς τόπος θερινῆς διαμονῆς τῶν Θεσσαλονικέων. Κάτ. (1928) 1211. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Μπαργιαμῆτσι* (κάτ. 53) καὶ *Ἅγιος Ἀθανάσιος* καὶ *Ψαλίδα* (κάτ. 16). Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος εἶναι δασώδης, παράγουσα σημαντικὰς ποσότητας βαλανιδίων, ἐπίσης κουκουλίων, μέλιτος καὶ κηροῦ, ἐξαγομένας εἰς Θεσσαλονίκην. Παρὰ τὸ χωρίον ὑπάρχουσιν ἀξιόλογα κοιτάσματα λευκολίθου ἐγκλείοντα μετάλλευμα περιεκτικότητος εἰς ἀνθρακικὸν μαγνήσιον 95,50 %.

Μετὰ τοῦ Πολυγύρου ἡ Βάβδος συγκοινωνεῖ διὰ βατῆς ὁδοῦ (ὥρ. 4.), μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης δὲ δι' ἁμαξιτῆς τοιαύτης (χμτρ. 58). Δ. Ε. Μ.

— Βάβδος *Μικρὸς [Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Καρκάρας* τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς. Κάτ. (1928) 21. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἂκ-Μπουνάρ*. Δ. Ε. Μ.

βαβέγκα (ἡ) (Babenka) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *λουννουλικαρδιδῶν ἑτεροδόντων ὁμομυαρίων ἐλασματοβραγχίων μαλακίων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας σιλουρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βαβέκ· βλ. Μπαμπέκ.

Βαβὲλ *[Βιβλ. Ἱστορ.]*. Ἡ βίβλος τῆς Γενέσεως μετὰ τὸν κατακλυσμὸν καὶ τὰς γενεαλογίας τοῦ Νῶε διηγεῖται (κεφ. ια' 1 ἑξ.), ὅτι ἡ ἕως τότε ἡνωμένη καὶ ἐν τῇ γῇ *Σενάαρ* (ἐν Βαβυλωνίᾳ) κατοικοῦσα, ἐνιαίαν δὲ γλῶσσαν λαλοῦσα ἀνθρωπότης προέβη ἐκ κοινῆς συνεννοήσεως εἰς τὴν οἰκοδόμησιν πόλεως καὶ πύργου ὑπερυψήλου («οὗ ἡ κεφαλὴ ἕως τοῦ οὐρανοῦ») ἐξ ὀπτῶν διὰ πυρὸς πλίνθων καὶ ἀσφάλτου καὶ ὅτι ὁ Θεὸς ἐματαίωσε τὸ ἔργον τοῦτο τῆς ὑπερηφανίας τῶν ἀνθρώπων, προκαλέσας *σύγχυσιν γλωσσῶν*, ἧς ἀποτέλεσμα ἦτο ἡ ἔλλειψις συνεννοήσεως καὶ ἡ διασπορὰ αὐτῶν. Προσθέτει δὲ ἡ Γένεσις, ὅτι «διὰ τοῦτο ἐκλήθη τὸ

Β. Γκοζζόλι: *Ἡ πυργοποιία τῆς Βαβέλ.*
[Κάμπο Σάντο τῆς Πίζης.]

ὄνομα αὐτῆς Σύγχυσις (ἑβρ. *Βαβέλ*), ὅτι ἐκεῖ συνέχεε Κύριος τὰ χείλη πάσης τῆς γῆς καὶ ἐκεῖθεν διέσπειρεν αὐτοὺς Κύριος ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς» (στ. 9). Ἡ διήγησις αὕτη ἐπαναλαμβάνεται μὲν ὑπὸ διάφορον πως πλοκὴν καὶ μορφὴν ὑπὸ τοῦ Φλ. Ἰω-

Digitized by Google

σήπου, τῶν Σιβυλλινῶν, τοῦ Ἀβυδηνοῦ, τοῦ Πολυΐστορος, τοῦ Εὐπολέμου καὶ τοῦ βιβλίου τῶν Ἰωβηλαίων, δὲν ἔχει δὲ εἰσέτι εὑρεθῆ παράλληλον πρὸς αὐτὴν ἐν τῇ βαβυλωνιακῇ μυθολογίᾳ. Οὔτε τοῦτο ὅμως οὔτε ἄλλος τις λόγος σοβαρὸς ὑπάρχει ὅπως ἀρνηθῶμεν εἰς τὴν διήγησιν ταύτην ἱστορικὴν βάσιν, ἥτις ἄλλως τε τυγχάνει κοινῶς ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἀναγνωρίσεως. Ἐν πρώτοις ἡ διήγησις αὕτη οὐδὲν περιέχει τὸ ἀπίθανον οὐδὲ ἀσύμφωνον πρὸς ὅσα μάλιστα ἀπὸ τῶν νεωτέρων ἐν Βαβυλῶνι ἀνασκαφῶν καὶ ἀπὸ τῆς ἱστορίας ἐν γένει γινώσκομεν περὶ αὐτῆς, διότι καὶ πύργοι τεράστιοι ὑπῆρχον ἐν Βαβυλῶνι καὶ πλίνθων πυριόπτων καὶ ἀσφάλτου, ἀφθονούσης αὐτόθι, ἐγίνετο ἐν τῇ οἰκοδομικῇ αὐτῆς χρῆσις. Ἔπειτα δ' ἡ ἐν αὐτῇ περιεχομένη παράδοσις, καίπερ παραμένουσα εἰσέτι ἄνευ παραλλήλου ἐν τῇ βαβυλωνιακῇ μυθολογίᾳ, φαίνεται οὖσα ἐκ τῶν παναρχαιοτάτων τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὡς ἀσφαλῶς τεκμαιρόμεθα, ἐκ τοῦ ὅτι ἦτο γνωστὴ εἰς τὴν μεγίστην μοῖραν τῶν ἀρχαίων κατοίκων τοῦ τε παλαιοῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ νέου κόσμου. Γνωστὸς τυγχάνει ὁ ἑλληνικὸς μῦθος περὶ τῶν *Ἀλοϊδῶν* γιγάντων, οἵτινες, θελήσαντες νὰ τοποθετήσωσι τὴν *Ὄσσαν* ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου ὅπως φθάσωσι τὸν οὐρανόν, ἐτιμωρήθησαν ὑπὸ τοῦ Διός. Παρεμφερῆς δέ πως πρὸς τὴν ἡμετέραν διήγησιν εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Ὑγίνου διασωθεὶς ἑλληνικὸς μῦθος περὶ διασπάσεως τῶν γλωσσῶν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους διὰ τοῦ Ἑρμοῦ (Fabul. 143).

Παρεμφερῆ τινα ἐγίνωσκον καὶ οἱ παλαιοὶ Πέρσαι καὶ οἱ Ἰνδοὶ καὶ οἱ ἰθαγενεῖς τῆς Κορέας καὶ τοῦ Μεξικοῦ καὶ πολλῶν ἄλλων χωρῶν τῆς τε Ἀμερικῆς, Ἀφρικῆς καὶ τῆς βορείου Εὐρώπης. Οὐδὲ ἀποβάλλει τὸν παγκόσμιον αὐτῆς χαρακτῆρα ἡ ἡμετέρα διήγησις ἐκ τοῦ ὅτι τοποθετεῖ τὰ μνημονευθέντα γεγονότα ἐν Βαβυλωνίᾳ, παρὰ τὰ σύνορα τῆς ὁποίας συναντῶνται τρεῖς σπουδαῖαι γλωσσικαὶ ὁμοφυλίαι, ἡ σημιτική, ἡ τουρανικὴ καὶ ἡ ἰνδοευρωπαϊκή. Τέλος ὡς πρὸς τὴν τοποθεσίαν τοῦ περιφήμου ἐκείνου πύργου ἄξιον μνείας, ὅτι ἡ ἰουδαϊκὴ καὶ χριστιανικὴ παράδοσις ἀναζητεῖ αὐτὸν ἐν τοῖς ἐρειπίοις τοῦ λόφου *Μπὶρς-Νιμρούδ*, παρὰ τὴν Μπορσιππὰ καὶ οὐ μακρὰν τῆς Βαβυλῶνος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Pannier* ἐν Dictionnaire de la Bible τοῦ Vigouroux ἐν λ. Babel.— *Lüken*, Die Traditionen des Menschengeschlechtes 1868.— *Nikel*, Das Alte Testament im Lichte der altorient. Forschungen I. 1921 κ. ἄ.

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

— *[Τεκτον.]* Τὸ ὄνομα Πύργος Βαβὲλ δίδεται εἰς τὸν βαθμὸν τῆς υἱοθεσίας τοῦ γαλλικοῦ δόγματος, σκοποῦντα τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ *πύργου τῆς Βαβέλ*.

Κατὰ τὴν παράδοσιν, ἥτις περιεσώθη ἐν τῷ ἀγγλικῷ τεκτονικῷ χειρογράφῳ τοῦ *Kooke*, ὁ ἀρξάμενος τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ πύργου τούτου Νεμρὼδ ἐδίδαξεν εἰς τοὺς ἐργάτας τὴν ἐλευθεροτεκτονικήν. Διὸ εὑρίσκομεν εἰς τὰ παλαιὰ τυπικά, καὶ δὴ τοῦ 1724, 1725 καὶ 1730 τὴν φράσιν: «—Ποῦ τὸ πρῶτον ἐδόθη ὁ τεκτονικὸς λόγος;», «—Εἰς τὸν Πύργον τῆς Βαβυλῶνος» ἢ «—Εἰς τὸν Πύργον τῆς Βαβέλ». Δ. Π. Κ.

— **«Βαβὲλ»** (Babel). Ἐγκυκλοπαιδικὸν περιοδικὸν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐκδοθὲν τῷ 1854. Ἔκτοτε ἐκδίδεται μέχρι σήμερον εἰς 8ον ὑπὸ τὸ ὄνομα Review of the Nineteenth century. Δ. Π. Κ.

Βὰβ-ἐλ-Μανδὲβ *[Παρ. Γεωγρ.]*. Καλεῖται τὸ *ἀμφίγειον*—πορθμός, ὡς διεθνῶς ἐπεκράτησε νὰ χαρακτηρίζεται τοῦτο—τὸ ἐπικοινωνοῦν τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν *(Ἀράβιος κόλπος)* πρὸς τὸν κόλπον τοῦ Ἄδεν (ἀρχ. *Αὐαλίτης κόλπος*) ἀλλὰ καὶ τὸ ἀκρωτήριον (Ras-Bab-El-Mandeb: πλάτ. 12° 40' ½ Β, μῆκ. 43° 27' ²/₈ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3180: Straits of Bab-El-Mandeb and approaches) τὸ ΒΑ τοῦ ἀμφιγείου κέρας.

Τὸ μὲν ἀκρωτήριον, σχηματίζον τὴν ΝΔ. ἡφαιστειογενοῦς συστάσεως προβολὴν τῆς Ἀραβίας ἔχει τὴν ὀρθόγωνον κεφαλήν του 200 πόδας ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, ἀμέσως δὲ ἔνδον ἄλλο βουνὸν καθιστάμενον ὁρατὸν ἀπὸ 36 μιλλίων, τὸ Ζεμπὲλ Μαναλὴ ἢ Κουαΐν (Manhali ἢ Kuain: 1860 πόδ.) καὶ πρὸ αὐτοῦ τὴν μεθ' ἧς διὰ σειρᾶς μηρμύκων συνδέεται νησῖδα Σεὴχ Μαοὺ (διεθνοῦς Oyster island = νῆσος ὀστρέων). Εἶναι δὲ τὸ ἀκρωτήριον ἡ *Παλίνδρομος Ἄκρα* τοῦ Πτολεμαίου (ΣΤ, ζ, 6), ἐφ' ἧς τὸ ἐμπόριον *Ὄκηλις* ἢ *Ἀκίλα* δοῦν αὐτῷ ἐξ ἴσου τὸ ὄνομασίας του.

Τὸ δὲ ἀμφίγειον (οὗ τὸ Ἀραβικὸν τοπωνύμιον, σημαῖνον «πύλη τῶν δακρύων» ἢ «τῆς ὀδύνης», ὀφείλει τὴν προέλευσίν του εἰς αἰτίαν ἀνάλογον τῆς ὑπαγορευσάσης τοὺς ἀρχαίους τὴν παροιμίαν «Μαλέαν δὲ κάμψας ἐπιλάθου τῶν οἴκαδε»), διανοίγεται μεταξὺ τοῦ προμνησθέντος ἀκρωτηρίου καὶ τοῦ *Ρας Σιγιὰν* (Ras Siyan: πλάτ. 12° 28 ½ Β., μῆκ. 43° 20' Ἀν.), ἀποτελοῦντος τὸ ΝΔ. τοῦ ἀμφιγείου κέρας, Β τοῦ λιμένος Ὀμπὸκ (Obockh) τῆς ἐπὶ τῆς ΒΑ. Ἀφρικῆς (Σομαλίας) γαλλικῆς κτήσεως τοῦ Τζιμπουτὶ καὶ ταυτιζομένου ἀληθοφανῶς πρὸς τὸ ἀκρωτήριον *Δειρὴ* τῶν ἀρχαίων. Οὕτω, τὸ εὖρος τοῦ ἀμφιγείου ἐμφανίζεται 14 μιλλίων· ἀλλ' ἡ μεταξὺ τῶν κεράτων του παρεμβολὴ τῆς νήσου *Περὶμ* ἢ *Μαγιοὺν* τῆς «Διοδώρου νήσου» (*Πτολεμ.* Δ, ζ, 38) τῶν ἀρχαίων, διαιρεῖ τὸ ἀμφίγειον εἰς δύο στενοτέρους διέκπλους, τὸν *Μέγαν* (The Large Strait) καὶ τὸν *Μικρὸν* (The Small Strait), ὧν ἡ ὕπαρξις δικαιολογεῖ πληρέστατα ἀπὸ ἀπόψεως ἀκριβολογίας, τόσον τὸ ἀρχαῖον κατὰ Στράβωνα (655,7) τοπωνύμιον τὰ κατὰ Δειρὴν στενὰ ὅσον καὶ τὴν ὑπὸ τῶν Ἀγγλικῶν χαρτῶν χρῆσιν πληθυντικοῦ (Straits) ἀντὶ ἑνικοῦ. Καὶ ὁ μὲν *μέγας διέκπλους* σχηματίζεται ἐκ δυσμῶν μὲν ἀπὸ τὴν ἀφρικανικὴν ἀκτὴν τὴν μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Ρὰς Σιγιὰν* καὶ *Ρὰς Ντουμεϊρὰ* (σύνορον τῆς ἰταλικῆς Ἐρυθραίας καὶ τῆς γαλλικῆς Σομαλίας: πλάτ. 12° 43' Β., μῆκ. 43° 08' Ἀν.) τὰς νήσους *Σωγβαμπὸ* (Jejirat Sowabih, τὰς καὶ Brothers island, ἴσως τὰς *Ἀδάνου νήσους* τοῦ Πτολεμαίου, ὡς ὁ C. Müller ἐν τῷ χάρτῃ του Sinus arabici pars Meridionalis ὑποθέτει) πρὸς Λίβα, τὴν δὲ νῆσον *Περὶμ* πρὸς Μέσην· ἔχει πλάτος 9 μιλλίων μὲ βάθη 178 ὀργυιῶν κατὰ τὸν ἄξονά του καὶ 10 ὀργυιῶν ἀπ' ἐγγὺς τῶν ἀκτῶν του. Εἶναι κατὰ συνέπειαν προτιμητέος πρὸς διάπλουν (Red Sea and gulf of Aden pilot ἔκδ. 1921 σελ. 416) ἀντὶ τοῦ *Μικροῦ διέκπλου* ὅστις, διανοιγόμενος μεταξὺ τῆς νήσου Περὶμ καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Βὰβ-ἐλ-Μανδέβ, ἔχει εὖρος ἐλάχιστον 1¼ μιλλίου μὲ βάθη μεταξὺ 7 καὶ 16 ὀργυιῶν.

Ὁ πορθμὸς τοῦ *Βὰβ-ἐλ-Μανδὲβ* κατελήφθη τῷ 1538 ὑπὸ τοῦ Τούρκου ναυάρχου Χαντοὺμ Σολιμὰν πασᾶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ν' ἀσφαλισθῇ διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῶν ἐπιχειρήσεών του πρὸς κατοχὴν τῶν ἀραβικῶν ἀκτῶν καὶ δὴ τῆς Μέκκας, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐγένετο καὶ διήρκεσε μέχρι τοῦ 1630, ὅτε οἱ Ἄραβες ἐδίωξαν τοὺς Τούρκους. Ἡ κατὰ τὸ 1838 γενομένη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων κατοχὴ τοῦ Ἄδεν οὐδεμίαν εἶχε σχέσιν πρὸς τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ πορθμοῦ τοῦ Βὰβ-ἐλ-Μανδέβ· ἐνδιέφερε τὰς θαλασσίας συγκοινωνίας τῆς ἀπὸ ἀφρικανικῆς ἀκτῆς πρὸς τὸν Περσικὸν κόλπον ἀκτοπλοΐας. Ὅταν ὅμως ἡ Ἀγγλία ἐπληροφορήθη ὅτι τὰ σχέδια τοῦ *Λεσσὲψ* περὶ διορύξεως τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Σουὲζ θὰ ἐπραγματοποιοῦντο, ὁπότε καὶ τῆς Ἐρυθρᾶς παυούσης νὰ ἦ κλειστὴ θάλασσα ἡ μετὰ τῆς Εὐρώπης συγκοινωνία τῶν Ἰνδιῶν θὰ προσελάμβανε νέαν μορφήν, ἔσπευσε νὰ καταλάβῃ (1857) τὴν νῆσον Περὶμ καὶ νὰ ὀχυρώσῃ αὐτήν, καθισταμένη κυρία τοῦ πορθμοῦ τοῦ Βὰβ-ἐλ-Μανδέβ, τῶν Γάλλων συμμετασχόντων βραδύτερον εἰς τὴν ἀπὸ τοιαύτης ἀπόψεως κυριότητα, διὰ τῆς κατοχῆς τῆς ἀκτῆς τοῦ Τζιμπουτί. Σ. Ε. Λ.

βαβελλίτης (ὁ) (Wabellit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς κρυστάλλους λεπτούς, βελονοειδεῖς τοῦ ρομβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος, οἱ ὁποῖοι σχεδὸν πάντοτε εἶναι συνηνωμένοι εἰς ἀκτινωτὰς δέσμας ἢ εἰς κατασκευάσματα ἡμισφαιροειδῆ, νεφροειδῆ ἢ καὶ εἰς σφαίρας (ἐχούσας μέγεθος πολλῶν ἑκατοστομέτρων). Ἔχει σκληρότητα 3½—4ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 2, 3—2, 4, λάμψιν ὑελοειδῆ καὶ συρόμενος ἐπὶ ἀλαμποῦς πλακὸς ἐκ πορσελλάνης δίδει γραμμὴν λευκήν. Εἶναι διαφώτιστος, ἄχρους ἢ συνήθως φαιός, κιτρινωπός, πρασινωπὸς καὶ ἐνίοτε καστανέρυθρος ἢ ἀνοικτοκυανοῦς. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ἔνυδρον *φωσφορικὸν ἀργίλλιον*. Ὁ χημικός του μοριακὸς τύπος εἶναι 3 Al_2O_3, 2 P_2O_5. 13 H_2O. Διαλύεται εἰς τὸ ὑδροχλώριον ὀξύ.

Εὑρίσκεται ἐντὸς ρωγμῶν καὶ διακένων μεταξὺ τῶν διαφόρων στρωμάτων. Οὕτω παρουσιάζεται ἐπὶ πυριτικοῦ σχιστολίθου, γραουβάκου, ἀργιλλικοῦ σχιστολίθου, καὶ ἐπ' ἄλλων ὀρυκτῶν καὶ μεταλλευμάτων εἰς πολλὰ μέρη τῆς Γερμανίας, ἐπὶ γρανίτου ἐν Κορνουαλλίᾳ (St. Austle) καὶ ὡς συνδετικὸν ὑλικὸν ἑνὸς λατυποπαγοῦς πετρώματος εἰς τὸ Montgomery Co. τοῦ Arkansas. Γ. Κ. Γ.

Βαβέλοι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Κανένε* τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Σητείας τοῦ νομοῦ Λασιθίου. Κάτ. (1928) 109. Πρότερον ἀνῆκεν εἰς τὸν δῆμον *Χανδρᾶ*, κατῳκεῖτο δὲ πρὸ τοῦ 1896 μόνον ὑπὸ Τούρκων. Παρὰ τὸ χωρίον καὶ εἰς θέσιν ὀνομαζομένην καὶ σήμερον *Πράσο* ἔκειτο ἡ ἀρχαία *Πραισός*, ἕδρα τῶν *Ἐτεοκρήτων*, ἑνὸς τῶν παρ' Ὁμήρῳ (*Ὀδ.* τ. 176) πέντε λαῶν τῆς Κρήτης. Ἐνταῦθα ἀνεκαλύφθη ἐπιγραφὴ καθ' ἑλληνικόν, ἀλλ' ἄγνωστον ἀλφάβητον, τὸ ὁποῖον κρίνεται ὡς τὸ τῆς γλώσσης τῶν Ἐτεοκρήτων (Προϊστορ. Ἀρχαιολογ. *Καββαδίου* σ. 471.—*Μαρινάτου* Κρητικ. Πολιτισμὸς σ. 215). Ε. Γ.

Βαβὲν (Vavin), *Ἀλέξιος*. Διακεκριμένος Γάλλος πολιτικὸς (1792—1863) μέλος τῆς Συντακτικῆς καὶ Νομοθετικῆς Ἐθνοσυνελεύσεως.

Βαβερώνδα *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς ΝΔ ἐσχατιᾶς τῆς *Ἀργολίδος*, ὁ νοτιοανατολικώτερος τῶν ὅρμων τοῦ Ἀργολικοῦ μεταξὺ τοῦ λιμένος Χέλι καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Κόρακας, βορείως δὲ τῶν Σπετσῶν (πλάτ. 37°20' Β., μῆκ. 23°07' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1518: Gulf of Nauplia). Ὀνομάζεται καὶ *Βεβερῶντζα* καὶ *Βαβαρώνδα*. Σ. Ε. Λ.

Βαβεστρέλος. Λόγιος Ἕλλην, καταγόμενος ἐκ Χίου, ζήσας κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα καὶ διδάξας εἰς τὸ ἐν Ρώμῃ *Γυμνάσιον τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου*.

Βάβι. Οὕτω καλοῦνται ἐν Περσίᾳ καὶ ἐν τῇ Δύσει οἱ ὀπαδοὶ τῆς νέας Περσικῆς θρησκείας, γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα βαβισμὸς ἐκ τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτῆς Βὰβ (βλ. Βὰβ καὶ βαβισμός).

Βαβία *[Μυθολ.]*. Συρία θεότης, τιμωμένη κατ' ἐξοχὴν ἐν Δαμασκῷ ἐπὶ τοῦ ψελλισμοῦ τῶν νηπίων (πρβλ. *Φωτ.* βιβλ. 242 σ. 341 ἔκ. *Beck*). ΙΑΚ. Χ. Δ.

βαβία (ἡ) (Babia) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφαγιδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *κλυτριδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου ἔχουσι σῶμα εὔρωστον καὶ ἀρκετὰ ἐπιμήκες, κεφαλὴν ἡμιαπεστρογγυλωμένην, προθώρακα βραχύν, ἐλαφρῶς λοβώδη κατὰ τὴν βάσιν του καὶ καλύπτοντα πρὸς τὸ ἄνω αὐτοῦ μέρος τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τῆς κεφαλῆς καὶ πόδας ἰσχυροὺς ἐκ τεσσάρων ἀρθρώσεων ἀποτελουμένους καὶ τελευτῶντας εἰς ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις. Ἐκ τῶν 15 εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερον εἶναι: *βαβία ἡ κρυπτοκέφαλος* (Babia cryptocephalus). Ἔχει μῆκος 3 χιλιοστομέτρων καὶ χρῶμα στιλπνῶς μελανὸν κατὰ τὴν ράχιν καὶ ὑπόφαιον κατὰ τὴν κοιλίαν· ἐπὶ τῆς ράχεως φέρει δύο ἐπιξάνθους, ἀκανονίστους κηλῖδας. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς Καρολίνας νήσους. Δ.Ν.Π.

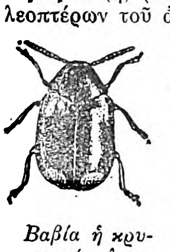

Βαβία ἡ κρυπτοκέφαλος.

βαβιανὴ (ἡ) (Babiana) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰριδοειδῶν*. Εἶναι πόαι χνοώδεις μὲ βολβῶδες ρίζωμα, μὲ ἁπλοῦν ἢ κλαδώδη καυλὸν καὶ φύλλα δισχιδῆ ὁμοιόμορφα. Τὰ ἄνθη των εἶναι ἀρκετὰ μεγάλα καὶ ἔχουσι χρῶμα λευκόν, πορφυροῦν ἢ κυανοῦν μὲ θαυμασίας ποικιλοχρόους ἀποχρώσεις. Ὁ καρπὸς εἶναι κάψα, ἥτις διανοίγεται διὰ τριῶν βαλβίδων, ἐξ ὧν ἐκφεύγουσιν ὀλιγοπληθῆ σπέρματα. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει περὶ τὰ 30 εἴδη ἰθαγενῆ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Γνωστότερα εἴδη, ἅτινα καὶ χρησιμοποιοῦνται ὡς κοσμητικά, εἶναι: *βαβιανὴ ἡ στενόφυλλος* (Babiana stricta), *βαβιανὴ ἡ ἀμαμηλοανθὴς* (Babiana tubiflora), *βαβιανὴ ἡ ἀκταιοειδὴς* (Babiana sambucina) καὶ *βαβιαὴ ἡ καμπτομένη* (Babiana plicata). Δ. Ν. Π.

βαβίγκα (ἡ) (Babinka) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *νουκουλιδῶν τοξοδόντων ὁμομυαρίων, ἐλασματοβραγχίων μαλακίων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς σιλουρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ὀνομάζεται καὶ *ἀνουσκούλα*. Γ. Κ. Γ.

βαβιγκτονία (ἡ) (Babingtonia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μυρτοειδῶν*. Εἶναι θάμνοι ἀειθαλεῖς καλλιεργούμενοι πρὸς κόσμον. Γνωστότερον εἶδος εἶναι: *βαβιγκτονία ἡ καμφόροσμος* (Babingtonia camphorosma), ἰθαγενὴς θάμνος τῆς Αὐστραλίας, διακρινόμενος διὰ τὰ εὔοσμα φύλλα καὶ ἄνθη του. Δ. Ν. Π.

βαβιγκτονίτης (ὁ) (Babingtonit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς μικροὺς ἐπιπεφυκότας, πινακοειδεῖς ἢ βραχυστηλοειδεῖς ὀκταπλευρικοὺς ἢ ἑξαπλευρικοὺς κρυστάλλους τοῦ τρικλινοῦς κρυσταλλικοῦ συστήματος. Ἐπίσης ἀπαντᾷ και εἰς ἀκτινοειδῶς στηλοειδῆ κρυσταλλικὰ συσσωματώματα. Ἔχει σκληρότητα 5½—6ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 3,4 καὶ ἰσχυρὰν ὑελώδη λάμψιν. Εἶναι ἀδιαφανὴς καὶ μέλας. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ἰσόμορφος παράμιξις πυριτικοῦ σιδήρου ($Fe_2Si_3O_9$) μετὰ πυριτικοῦ ἀσβεστίου, σιδήρου, μαγγανίου [(Ca Fe Mn) SiO_3]. Εὑρέθη εἰς τὸ Arendal, νήσους Shetland, Baveno καὶ Herbornseelbach τοῦ Nassau. Γ. Κ. Γ.

βαβίζω· φωνάζω βάου-βάου, λ. πεποιημένη, ἐπὶ τῶν κυνῶν, ὑλακτῶ, ἄλλως *γαυγίζω*.

Βάβιλας *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς Κύπρου (πλάτ. 35° 21' 30" Β, μῆκ. 33° 07' 15" Α, χάρτ. ἀγγλ. 2074: Cyprus) ἀπέχον 10 μίλ. Α. ΑΝ τοῦ ἀκρωτηρίου Κορμακίτης (ἀρχ. *Κρόμμυον*) καὶ 11 μίλ. δυτικῶς τῆς Κυρηνείας. Σ. Ε. Λ.

Βαβινικὴ ***Πολιτεία*** (Republique de Babin). Ὀνομάζουσιν οὕτω σύλλογόν τινα ἱδρυθέντα ἐν Πολωνίᾳ κατὰ τὸ 1568 ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Σιγισμούνδου Αὐγούστου. Ἡ ὀνομασία του προέρχεται ἐκ τοῦ χωρίου Babin, τὸ ὁποῖον ἀνῆκε κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα εἴς τινα πνευματώδη εὐγενῆ τὸν *Λαδίσλαον Πσζόνκα* (Pszonka). Οὗτος ἐκ συμφώνου μετὰ τοῦ φίλου του *Πέτρου Κασζόφσκι* (Kaszowski), δικαστοῦ ἐν Λουμπλὲν καὶ μέλους τῆς Διαίτης, ἵδρυσε μίαν πολιτείαν, παρῳδίαν τοῦ Πολωνικοῦ κράτους, μὲ βασιλέα ὅπως τοῦτο, μὲ

Digitized by Google

σύγκλητον, ἀρχιεπισκόπους, ἐπισκόπους, βοεβόδας καὶ μὲ ὅλους ἐν γένει τοὺς ἀντιπροσωπευτικοὺς βαθμοὺς τῆς πολωνικῆς γραφειοκρατίας. Κατὰ τὴν ἑκάστοτε σύγκλησιν τῶν Διαιτῶν τῆς πολιτείας ταύτης, ἐγελοιοποιοῦντο τὰ ἐλαττώματα, ἡ ἀνικανότης καὶ τὰ σκάνδαλα τῶν πολωνικῶν προσωπικοτήτων. Ὁ κομπορρημονῶν διὰ τὴν ἀνδρείαν του ἢ ὁμιλῶν συχνὰ περὶ στρατιωτικῶν πραγμάτων ἐλάμβανε τὸν βαθμὸν ἱππότου τῆς Βαβινικῆς πολιτείας. Ὁ ἔχων τὴν μανίαν νὰ συμβουλεύῃ ἀνεκηρύσσετο δόκτωρ. Ὁ αἰσχρολόγος ὠνομάζετο ἱεροκήρυξ, ὁ ἄσωτος διωρίζετο θησαυροφύλαξ κλπ. Αἱ ὑπηρεσίαι αὗται ἀνετίθεντο διὰ διπλώματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐτίθετο ἡ μεγάλη τῆς πολιτείας σφραγὶς καὶ τὸ ὁποῖον ἀπενέμετο οὐ μόνον εἰς ἑκούσια μέλη τοῦ συλλόγου, ἀλλὰ καὶ εἰς πρόσωπα τὰ ὁποῖα δὲν ἀνῆκον εἰς αὐτόν. Ἦσαν εἶδος σατιρικοῦ τύπου καὶ γελοιογραφίας, τὰ ὁποῖα δὲν ὑπῆρχον τότε ἐν Πολωνίᾳ. Μεταξὺ τῶν διασήμων προσώπων ἅτινα συμμετέσχον τοῦ συλλόγου τούτου ἀναφέρονται ὁ Ἰωάννης Ζαμοῦσκι, ὅστις ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ factotum (ὑπηρέτου δι' ὅλων τῶν εἰδῶν τὰς ἐργασίας), ὁ Ρέϊ, ὁ Ἰωάννης Κοχανόφσκι, ὁ Σέπ, ὁ Παπρόκκυ κλπ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πσζόνκα ἡ κυβέρνησις τῆς πολιτείας περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν ἀπογόνων. Ἡ πολιτεία ἐξηκολούθησε νὰ ἀκμάζῃ καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Στεφάνου Μπάτορυ, τοῦ Σιγισμούνδου Γ', τοῦ Βλαδισλάου Δ', τοῦ Ἰωάννου Καζιμὶρ καὶ κατελύθη ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Σομπιέσκι (1677). Οἱ Σουηδοί, εἰς μίαν ἀπὸ τὰς ἐπιδρομάς των εἰς Πολωνίαν, κατέσχον μέρος τῶν ἀρχείων τῆς Βαβινικῆς πολιτείας ὅπερ μετέφερον εἰς Στοκχόλμην. Ἄλλο μέρος περισυλλεγὲν εἴς τινα πύργον, μετεφέρθη εἰς Πετρούπολιν μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830. Ἡ ἀνάμνησις τῆς Βαβινικῆς πολιτείας ζῇ ἀκόμη εἰς μέγαν ἀριθμὸν πολωνικῶν παροιμιῶν. —Ω.

Βαβιος. Βασιλεὺς τῆς Ἀσσυρίας, κατὰ τὸ Χρονικὸν τοῦ Εὐσεβίου (σ. 36). ΙΑΚ. Χ. Δ.

—**Βάβιος** (Babius). Λατῖνος ποιητὴς τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου, κάκιστος κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Βιργιλίου (Ἐκλογ. 3, 90), τῆς Αἰνειάδος τοῦ ὁποίου ὁ Βάβιος ὑπῆρξε βίαιος καὶ ἀνοικτίρμων ἐπικριτής. Γενόμενος curator, μετέβη εἰς Καππαδοκίαν, ὅπου καὶ ἀπέθανε περὶ τὸ 34 π. Χ. Τὰ διασωθέντα ἀποσπάσματά του ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ *Welcher* ἐν Poetarum latinorum reliquiae (Λειψία 1830 σ. 308—312). —Ω.

Βαβίρα (Wawira, Wavira) *[Ἐθνογρ.]* Φυλὴ μαύρων τοῦ ἀνατολικοῦ Κογγοῦ, ἐξηπλωμένη βορειοδυτικῶς τῆς λίμνης Ταγγανίκας ἐν Οὐβίρᾳ. Οἱ Βαβίρα ὑπάγονται εἰς τὴν ὁμάδα τῶν λιμνῶν τῶν κεντρικῶν Μπαντού. Θ. Χ. Σ.

βάβισμα (τό)· ὑλάκτημα, ἄλλως *γαύγισμα.*

βαβισμὸς (ὁ) *[Θρησκειολ.]* Θρησκεία ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Βάβ (βλ. λ.) ἐν Περσίᾳ. Ὁ *βαβισμὸς* προητοιμάσθη ὑπὸ τῆς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐπικρατούσης ἐν Περσίᾳ θρησκευτικῆς καὶ πολιτικῆς καταστάσεως καὶ ἐνεφανίσθη ὡς ἄμεσος συνέχεια τοῦ *Χαϊκισμοῦ*, διαδοθεὶς περισσότερον τούτου. Ὁ ἱδρυτής του θεοποιηθεὶς ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν του ἐλατρεύθη ὡς ὁ ἀναμενόμενος *Μεσσίας* ἐνῷ ἀκόμη ἔζη. Ἡ ἱστορία τοῦ βαβισμοῦ εἶναι πλήρης αἱματηρῶν ἀγώνων, τοὺς ὁποίους κατηύθυνεν ἐπιτελεῖον ἐκ 18 βαβιστῶν. Τὴν σπουδαιοτέραν θέσιν μεταξὺ αὐτῶν κατέχει ὁ *Μουλλὰ Χουσεΐν*, ὁ *Χατζῆ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ*, ἡ *Γκουρρὲτ-Οὐλ-Ἀΐν* καὶ ὁ *Μουλλὰ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ*, οἱ ὁποῖοι καὶ θεωροῦνται ὡς τὰ ἱερώτερα πρόσωπα τῆς βαβιστικῆς θρησκείας, μετὰ τὸν Βάβ.

Ἀπὸ τὰ πρῶτά του βήματα ὁ βαβισμὸς ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν μὲ τὸ ἐπίσημον κράτος καὶ ὑπέστη πολλὰς θυσίας, εἰς τὰ μέρη κυρίως ὅπου εἶχε κατορθώσει νὰ διαδοθῇ. Εἰς τὸ Μαζαντερὰν οἱ βαβισταὶ κατεσκεύασαν φρούριον καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐν αὐτῷ. Παρὰ τὰς ἐπανειλημμένας ἐπιχειρήσεις τοῦ κυβερνητικοῦ στρατοῦ κατώρθωσαν νὰ κρατήσουν τὰς θέσεις των καὶ νὰ ἐπιφέρουν μεγάλας ζημίας εἰς αὐτόν, ἕως ὅτου, πιεζόμενοι ὑπὸ τῆς πείνης, παρεδόθησαν καὶ κατεσφάγησαν διὰ παρασπονδίας. Εἰς τὸ Ζεγκὰν κατώρθωσαν διὰ πραξικοπήματος νὰ γίνουν κύριοι τῆς πόλεως καὶ νὰ τὴν κρατήσουν ἐπὶ πολύ. Ἡ κυβέρνησις ἀνακατέλαβε τὴν πόλιν δι' ἀπάτης καὶ κατέσφαξε τοὺς ἐπαναστάτας, ἐγκαινιάσασα καθεστὼς τρομοκρατίας εἰς ὁλόκληρον τὴν Περσίαν.

Κατόπιν τῆς καταπληκτικῆς διαδόσεως τοῦ βαβισμοῦ, ἡ κυβέρνησις θέλουσα ν' ἀπαλλαγῇ ὁριστικῶς αὐτοῦ συνέλαβε καὶ ἐφόνευσε τὸν Βάβ. Ἀλλὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐξῆψεν ἔτι μᾶλλον τὸ θρησκευτικὸν μένος τῶν ὀπαδῶν του, οἱ ὁποῖοι εἰς ἐκδίκησιν ἀπεπειράθησαν νὰ δολοφονήσουν τὸν σάχην, ἔχοντες τώρα ὡς ἀρχηγὸν τὸν νεαρὸν *Μιρζᾶ Γιαχγιᾶ*, ὑποδειχθέντα ὡς τοιοῦτον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Βάβ. Μετὰ τὴν ἀπόπειραν οἱ βαβισταὶ ἐτέθησαν ἐκτὸς νόμου καὶ ὑπέστησαν πλείστας θυσίας.

Τὸ καθεστὼς τοῦτο τῆς τρομοκρατίας διήρκεσεν ἐπὶ δύο ἔτη. Ὁ Μιρζᾶ Γιαχγιὰ κατέφυγεν εἰς Βαγδάτην καὶ κατέλιπε τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀγῶνος εἰς χεῖρας τοῦ ἀδελφοῦ του *Μιρζᾶ Χουσεῒν Ἀλῆ*. Μετὰ τὴν ἀνάληψιν ὅμως τῆς ἀρχηγίας ὑπὸ τούτου ἐπῆλθε διάσπασις εἰς τὰς τάξεις τῶν βαβιστῶν. Ἄλλοι μὲν ἐξηκολούθουν νὰ θεωροῦν ὡς ἀρχηγόν των τὸν Μιρζᾶ Γιαχγιά, τὸν ἐπονομασθέντα *Σουβὶ Ἐζὲλ* (αὐγὴ αἰωνιότητος), ἐξ οὗ καὶ *Ἐζελισταὶ* ἐκλήθησαν, ἄλλοι δὲ τὸν ἀδελφόν του, ὅστις ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ *Βαχᾶ-οὐ-Λὰχ* (Λαμπηδὼν τοῦ Θεοῦ), ἐξ οὗ καὶ *βαχαϊσταὶ* ὠνομάσθησαν. Οἱ βαχαϊσταὶ τῷ 1908 ἀνήρχοντο εἰς ἓν ἑκατομμύριον. Δευτέρα διάσπασις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν βαχαϊστῶν ἐτεμάχισε τὰς δυνάμεις τῶν βαβιστῶν, χωρὶς ὅμως νὰ ἐξασθενήσῃ αὐτὰς ἐν τῷ συνόλῳ των. Σήμερον οἱ βαβισταὶ ἀνέρχονται εἰς ἑκατοντάδας χιλιάδων καὶ ὑπάρχουν, οὐ μόνον ἐν Περσίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀφγανιστάν, ἐν Ἀμερικῇ, ἐν Τουρκίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ.

Ὁ βαβισμός, ὡς θρησκευτικὸν καὶ φιλοσοφικὸν σύστημα προελθὸν ἐκ τῆς συγχωνεύσεως καὶ ἀναμείξεως ἄλλων ἀρχαίων καὶ νεωτέρων συστημάτων, εἶναι πολύπλοκος καὶ πολλαχοῦ συγκεχυμένος. Τὰ γραπτὰ μνημεῖά του εἶναι ἔργα πολλῶν συγγραφέων καὶ κατὰ πρῶτον αὐτοῦ τοῦ ἰδίου τοῦ Βάβ. Καὶ πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ καταπληκτικὴ διάδοσις τοῦ βαβισμοῦ δὲν ὀφείλεται τόσον εἰς τὸ περιεχόμενον τῶν ἀφῃρημένων θεωριῶν του, ὅσον εἰς τὴν προσωπικότητα τοῦ ἱδρυτοῦ του, τὴν πρακτικὴν κριτικὴν τοῦ μωαμεθανισμοῦ ὡς θρησκείας γενικῶς καὶ ὡς ἐπισήμου θρησκείας ἑνὸς κράτους ἀφορήτου δεσποτισμοῦ.

Ἡ θεμελιώδης ἰδέα τῆς νέας θρησκείας ἦτο ἡ πίστις εἰς τὴν θεότητα τοῦ Βάβ. Ἡ ἀντίληψις αὕτη διεμορφώθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον, χάρις εἰς τὰς προσπαθείας ὄχι τόσον τοῦ ἰδίου τοῦ Βάβ, ὅσον τῶν σπουδαιοτέρων συνεργατῶν του. Οἱ μαθηταὶ τοῦ Βὰβ εἶναι ἐνσαρκώσεις ἀνωτέρων ὑπερκοσμίων δυνάμεων, καὶ ὅπως αὗται εἶναι ἀθάνατοι, οὕτω καὶ οὗτοι οὐδέποτε θὰ γνωρίσωσι τὸν θάνατον. Τεσσαράκοντα ἡμέρας μετὰ τὸν φαινομενικὸν θάνατόν των ἐπαναβιοῦσιν ὑπὸ ἄλλην μορφήν, ἕως ὅτου διαρκῶς τελειοποιούμενοι διὰ τῶν ἀλληλοδιαδόχων ἐπαναβιώσεων ἑνωθῶσι μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἵνα ζήσωσιν ἐν Αὐτῷ συμμετέχοντες τῶν τελειοτήτων καὶ τῆς εὐτυχίας του. Οἱ κακοὶ καὶ οἱ ἄπιστοι προορίζονται διὰ τὴν ἐκμηδένισιν, διότι μόνον τὸ μηδὲν εἶναι τὸ τέλος τοῦ κακοῦ. Οὕτω διὰ τοὺς βαβιστὰς ἡ μόνη μέλλουσα ἀνταμοιβὴ τῆς πίστεως εἶναι ἡ μετὰ τοῦ Θεοῦ ἕνωσις. Καταφανὴς εἶναι ἐνταῦθα ἡ ἐπίδρασις τῶν *γνωστικῶν*.

Ὁ Θεὸς εἶναι ἑνιαῖος, ἀμετάβλητος καὶ αἰώνιος. Εἶναι ὁ δημιουργὸς τῆς ζωῆς τὴν ὁποίαν καὶ θὰ συγκεντρώσῃ ὁλόκληρον ἐν ἑαυτῷ. Εἶναι δύναμις, ἰσχύς, βούλησις, δρᾶσις, συγκατάβασις, δόξα καὶ ἀποκάλυψις. Αἱ ἑπτὰ αὗται ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ ἔχουσιν ἐν ἑαυταῖς τὴν πληρότητα τῆς ἀρετῆς τὴν ὁποίαν ἀντιπροσωπεύουν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς εἶναι πάντοτε δρῶν, πάντοτε ζῶν, πάντοτε κινῶν. Αἱ ἑπτὰ αὗται ἰδιότητες ἐδημιούργησαν τὸ σημερινὸν σύμπαν, ἀποκαλύπτουσαι τὴν ἀλήθειαν τοῦ ἀξιώματος ὅτι «ὁ Θεὸς εἶναι ἡ πρωτογενὴς ἑνότης ἐκ τῆς ὁποίας ἀπορρέει ἡ πεπερασμένη ἑνότης», ἐκείνη δηλ. ἥτις δημιουργοῦσα μὲ τὴν σειράν της ἐξαντλεῖται διὰ τῆς ἐξ αὐτῆς ἀπορροῆς. Ἡ πεπερασμένη αὕτη ἑνότης εἶναι ἡ *Φύσις*. Ἀλλ' ἐν τούτοις ἡ φύσις, μολονότι δὲν κατέχει τὰς τελειότητας τοῦ Θεοῦ, δὲν εἶναι παντελῶς κεχωρισμένη ἀπ' αὐτοῦ, διότι, «οὐδὲν ὑπάρχει ἐκτὸς αὐτοῦ». «Πᾶν ὅ,τι φέρει τὸ ὄνομα πράγματός τινος, μοὶ ἀνήκει, λέγει ὁ Θεὸς εἰς τὰ ἱερὰ βιβλία τῶν βαβιστῶν, καὶ πᾶν ὅ,τι κατέχει ἡ φύσις εἶναι ἰδικόν μου». «Τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως τὸ πᾶν θέλει ἑνωθῇ ἐν ἐμοί». Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ὁ Θεὸς τῶν βαβιστῶν δὲν εἶναι νέος Θεός. Ὁμοιάζει καταπληκτικῶς μὲ τὸν θεὸν τῶν Χαλδαίων, τῶν νεοπλατωνικῶν καὶ τῶν γνωστικῶν. Εὑρισκόμεθα πρὸ μιᾶς πανθεϊστικῆς διδασκαλίας, ἡ ὁποία ἔχει ὡς βασικὸν χαρακτηριστικὸν τὸ ὅτι δὲν εἶναι οὔτε ὑλιστικὴ ἀλλ' οὔτε καὶ ἀπολύτως ἰδανιστική.

Πρωτοτυπωτέρα εἶναι ἡ θεωρία τῶν βαβιστῶν δι' ἧς ἐξηγοῦν τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου. Ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον διὰ τῆς παντοδυναμίας του, ἐκδηλουμένης διὰ τῶν ἑπτὰ ἰδιοτήτων του, αἱ ὁποῖαι εἶναι συγχρόνως καὶ λέξεις. Ἀφοῦ λοιπὸν αἱ ἰδιότητες εἶναι λέξεις, αἱ λέξεις ἐδημιούργησαν τὸν κόσμον, ὁ *λόγος* εἶναι ὁ δημιουργός. Ἀλλ' ὁ λόγος ἀποτελεῖται ἐκ γραμμάτων καὶ κατὰ συνέπειαν τὰ γράμματα ἔχουν θείας ἰδιότητας. Ἐὰν κανεὶς θελήσῃ ν' ἀντικαταστήσῃ ταῦτα διὰ τῆς ἀριθμητικης ἀξίας των, θὰ παρατηρήσῃ ὅτι αἱ λέξεις αἱ ὁποῖαι χρησιμοποιοῦνται πρὸς σήμανσιν τοῦ Θεοῦ ἀντιπροσωπεύουν πάντοτε—ὑπολογιζομένης τῆς ἀριθμητικῆς ἀξίας τῶν γραμμάτων των—τὸ αὐτὸ σύνολον, τὸν ἀριθμὸν 19. Τοιουτοτρόπως ὁ βαβισμὸς ἔρχεται ἀπὸ τὰς ἰδιότητας εἰς τὰς λέξεις, ἀπὸ τὰς λέξεις εἰς τὰ γράμματα, ἀπὸ τὰ γράμματα εἰς τοὺς ἀριθμούς. Ἀφ' ἧς στιγμῆς διεπιστώθη ἡ σημασία τοῦ ἀριθμοῦ 19, ὁ Βὰβ συνήγαγε τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ ἀριθμὸς οὗτος πρέπει νὰ ὑπάρχῃ εἰς πᾶν ἐν τῷ κόσμῳ. Τὸ ἔτος ἔχει 19 μῆνας, ἕκαστος μὴν 19 ἡμέρας, ἑκάστη ἡμέρα 19 ὥρας, ἑκάστη ὥρα 19 λεπτά. Εἰς τὰ μέτρα καὶ σταθμὰ ὑπάρχει δεκαεννεαϊκὸν καὶ οὐχὶ δεκαδικὸν σύστημα. Οἱ ναοί, οἱ τόποι τῆς προσευχῆς, ἡ ἱερατικὴ ὀργάνωσις, τὰ πάντα πρέπει νὰ κανονισθοῦν μὲ βάσιν τὸν ἀριθμὸν 19 κλπ. Οἱ ἀριθμοὶ τοῦ Πυθαγόρου ἀναζοῦν οὕτω κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα.

Αἱ κοινωνικαὶ ἀντιλήψεις τοῦ βαβισμοῦ εἶναι ταυτοχρόνως μοναρχικαί, θεοκρατικαὶ καὶ δημοκρατικαί. Ἡ κοινωνία τῶν βαβιστῶν θὰ ἔχῃ βασιλεῖς, οἱ ὁποῖοι μετὰ τοῦ κλήρου θὰ κυβερνοῦν πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ὑπηκόων. Ὁ κλῆρος θ' ἀποτελῆται ἐκ συλλόγων, ἕκαστος τῶν ὁποίων θ' ἀριθμῇ 19 μέλη. Εἰς τοὺς τόπους τῆς λατρείας θὰ ἐπικρατῇ κάθε δυνατὴ πολυτέλεια. Ὁ πιστὸς πρέπει νὰ εἶναι ἐλεήμων δίδων εἰς τοὺς πτωχοὺς τὸ τρίτον τοῦ εἰσοδήματός του. Ὡς πρὸς τὰς ποινὰς ὁ βαβισμὸς εἶναι ἐπιεικέστατος. Ἀποκρούει τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου καὶ ἀπαγορεύει τὰς στρεβλώσεις καὶ πληγάς. Αἱ μόναι ἀνεκταὶ ποιναὶ εἶναι δύο: α') πρόστιμον ἀνάλογον πρὸς τὴν περιουσιακὴν κατάστασιν τοῦ τιμωρουμένου καὶ β') ἀπαγόρευσις ἀφροδισίων ἀπολαύσεων ἐπὶ ὡρισμένον χρόνον. Οἱ πιστοὶ πρέπει ν' ἀπολαμβάνουν τὴν χαρὰν τῆς ζωῆς. Τὰ πολυτελῆ ἐνδύματα, ἡ καλὴ τροφή, τὰ ὡραῖα κοσμήματα, πᾶσα πολυτέλεια καὶ ἄνεσις πρέπει νὰ ἐπιζητῶνται. Ὁ γάμος πρέπει νὰ θεωρῆται οὐ μόνον ὡς μέσον πρὸς διαιώνισιν τοῦ εἴδους, ἀλλὰ καὶ ὡς τρόπος πορισμοῦ ἡδονῆς. Ὁ πρῶτος κανὼν τῆς ζωῆς πρέπει νὰ εἶναι τὸ «ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν». Ἡ διάκρισις τῶν πραγμάτων εἰς καθαρὰ καὶ μὴ καθαρά, ἡ γινομένη ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων, εἶναι ἀφύσικος. Ἂν τὸ οἰνοποτεῖν δὲν εἶναι ὀρθόν, τοῦτο ὀφείλεται ἁπλούστατα εἰς τὸ ὅτι ἡ οἰνοποσία βλάπτει τὴν ὑγείαν. Ἡ ἀρχὴ τοῦ «ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν», πρέπει νὰ τηρῆται εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς. Ὁ ἔρως πρέπει νὰ εἶναι ἐλεύθερος, διότι εἶναι φυσικὴ ἀνάγκη. Ὁ περιορισμὸς τῶν γυναικῶν εἰς γυναικωνίτην πρὸς χρῆσιν ἑνὸς ἀνδρὸς εἶναι ἀνήθικος, διότι δὲν συμβιβάζεται πρὸς τὴν φύσιν, ὅπως ἀνήθικος εἶναι καὶ ἡ χρῆσις πέπλου ὑπὸ τῶν γυναικῶν. Ἡ γυνὴ πρέπει νὰ εἶναι ἐλευθέρα καὶ ἰσότιμος πρὸς τὸν ἄνδρα. Ἡ πολυγαμία πρέπει νὰ καταργηθῇ καὶ ν' ἀντικατασταθῇ ἢ ὑπὸ τῆς μονογαμίας ἢ ὑπὸ τοῦ ἐλευθέρου ἔρωτος. Ἡ ἐλευθερία τῆς σκέψεως πρέπει ν' ἀναγνωρισθῇ ὡς ἓν ἀπὸ τὰ φυσικώτερα δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ βαβισμὸς δὲν ἀποτελεῖ ἀπηρτισμένον φιλοσοφικὸν σύστημα. Εἶναι σύνθεμα ἀντιλήψεων μυστικιστικῶν καὶ πρακτικῆς φιλοσοφίας, προελθὸν ἐξ ἀντιδράσεως κατὰ τοῦ Μωαμεθανισμοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *C. de Gobineau*, Les Religions et la Philosophie dans l'Asie Centrale, τόμ. 2 ἐκδ. 3η 1923. *Mirza Kazen Beg*, Bab et les Babis κτλ. ἐν Journal Asiatique 1856 6η σειρὰ τ. VII καὶ VIII. *Ladu Sheil*, Glimpss of the life κλπ. *Watson G. R.*, History of Persia. *Serena C.*, Hommes et choses en Perse. *Huart C.*, La Religion de Bab. Παρίσιοι 1889. *Pillon F*, ἐν τῷ «L'année philosophique» 1869. *Browne* A traveller's Narrative writen to illustrate the episod of the Bab κλπ. *Curson*, Persia and the Persian Question. Λονδῖνον 1892. *Andreas*, Die Babisten in Persien. Βερολῖνον 1896.
Θ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

βαβουῖνος (ὁ) (Babuin) *[Ζῳολ.]*. Γένος πιθήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *στενορρίνων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κυνοπιθήκων*. Τὰ ζῷα ταῦτα χαρακτηρίζονται ἐκ τοῦ σχήματος τοῦ ῥύγχους των, ὅπερ προεκτείνεται καὶ παρομοιάζει τὸ τοῦ κυνός. Ἡ ῥὶς εἶναι τοποθετημένη εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ῥύγχους, ὅπερ εἶναι κολοβωμένον πρὸς τὸ πρόσθιον αὐτοῦ μέρος. Οἱ *βαβουῖνοι* εἶναι μετὰ τοὺς ἀνθρωποπιθήκους οἱ μεγαλύτεροι καὶ οἱ ἰσχυρότεροι πάντων τῶν λοιπῶν. Τὸ μῆκός των φθάνει τὰ 150 ἑκατοστόμετρα, ἐξ ὧν τὰ 40—50 ἑκ. ἀποτελεῖ ἡ οὐρά. Τὸ ἀνάστημά των ἀπὸ τοῦ ἄκρου τῶν ποδῶν μέχρι τοῦ ἀκρωμίου φθάνει τὰ 70 ἑκατοστόμετρα. Ἡ κεφαλὴ εἶναι μεγάλη καὶ βαρεῖα, αἱ σιαγόνες λίαν ἐπιμήκεις. Οἱ ὀδόντες 32 τὸν ἀριθμὸν εἶναι ὀγκώδεις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ ὁ τελευταῖος γόμφιος τῆς κάτω σιαγόνος παρουσιάζει πέντε σαρκώδη φυμάτια. Οἱ κυνόδοντες εἶναι λίαν μεγάλοι, ἰδίως εἰς τοὺς ἄρρενας, καὶ ἀποτελοῦν τὸ φοβερότερον ἀμυντικὸν ὅπλον.

Τὰ ζῷα τοῦ γένους τούτου κατοικοῦσι τὰ νότια τῆς ἐρήμου τῆς Σαχάρας, τὰς περὶ τὴν πεδιάδα τοῦ Νείλου χώρας, τὰ νότια τῆς Ἀραβίας, τὴν πεδιάδα τῆς Ζαμβέζης καὶ τὴν Ἀβησσυνίαν. Γνωστότερα εἴδη εἶναι:

1) *Βαβουῖνος ἡ σφὶγξ* (Babuin sphinx). Τὸ τρίχωμά εἶναι λεῖον καὶ σχεδὸν ἰσόμηκες εἰς πάντα τὰ μέρη τοῦ σώματος. Ὁ χρωματισμὸς κατὰ τὸ ἄνω μέρος εἶναι σκοτεινὸς κιτρινοπράσινος, εἰς τὴν κοιλίαν κιτρινοϋπόλευκος, κατὰ τὰς παρειὰς ὑπόλευκος· τὸ πρόσωπον καὶ τὰ ὦτα εἶναι ὑπομελανόφαια, οἱ πρόσθιοι πόδες ὑποκάστανοι καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ἐπίξανθοι. Ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὴν δυτικὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Ἀκτὴν τοῦ Χρυσοῦ.

2) *Βαβουῖνος ὁ τσιάμκα* (Babuin chamca). Ὁ κυριαρχῶν χρωματισμός του εἶναι φαιοϋπομέλας

Digitized by Google

μὲ ἐλαιοπρασίνους ἀποχρώσεις, αἱ τρίχες φέρουσι καστανερύθρους καὶ μελανοφαίους δακτυλίους. Εἶναι μεγαλύτερος καὶ εὐρωστότερος τοῦ προηγουμένου. Κατοικεῖ τὴν κεντρικὴν καὶ νότιον Ἀφρικὴν καὶ ἰδίως τὰς περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χώρας. Οἱ πίθηκοι τοῦ γένους τούτου

Κρανίον Βαβουίνου.

Κεφαλὴ Βαβουίνου τῆς σφιγγός.

ἐπιφέρουσι μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰς καλλιεργησίμους ἐκτάσεις καὶ συχνάκις ἐπιτίθενται καὶ κατὰ τῶν ἀνθρώπων, ἅμα ἐνοχληθῶσι. Μικροὶ συλλαμβανόμενοι ἐξημεροῦνται εὐκόλως, εἶναι πιστοὶ εἰς τὸν κύριόν των καὶ συχνὰ τοὺς μεταχειρίζονται οἱ ἰθαγενεῖς τῶν μερῶν ἐκείνων ἀντὶ κυνῶν εἰς τὰ κατοικίας των, διότι ἅμα ξένος τις προσεγγίσῃ ἀμέσως εἰδοποιοῦν τὸν κύριόν των διὰ χαρακτηριστικῆς φωνῆς.

Βαβουίνος ὁ τσιάμκα.

3) *Βαβουίνος ὁ λευκόφαιος* (Babui leucophoeus). Διακρίνεται ἀπὸ τὸ πυκνὸν καὶ μακρὸν τρίχωμα τοῦ προσώπου του τὸ ὁποῖον ἔχει λευκοϋπομέλαν χρῶμα, τὴν μελανὴν κεφαλήν του καὶ τὰ ἐρυθρὰ χείλη τῆς κάτω σιαγόνος ταῦτα παρατηρούμενα μόνον εἰς τοὺς ἄρρενας. Τὸ σῶμά του εἶναι μελανὸν κατὰ τὰ ἄνω μέρη καὶ μελανόφαιον κατὰ τὰς πλευρὰς καὶ τὴν κοιλίαν. Κατοικεῖ τὴν δυτικὴν Ἀφρικήν. Δ. Ν. Π.

Κεφαλὴ Βαβουίνου τοῦ λευκοφαίου.

βαβούλα (ἡ) καὶ *βάβουλας* (ὁ) ἰδιωματ. ὁ κάνθαρος, ἄλλως *σκατοβαβούλα*.

Βαβούλας, *Ἰωάννης*. Ναυτικὸς ἐκ Χίου. Τῷ 1825, τὸν Μάϊον, ἐπυρπόλησε μετὰ τοῦ πλοιάρχου *Ἐμμανουὴλ Μπούτη* εἰς τὸν Καφηρέα μίαν τουρκικὴν κορβέταν τριάκοντα κανονίων, κατόπιν δὲ μετὰ τοῦ ἰδίου μετέσχε τὸν Ἰούνιον τοῦ 1827 εἰς τὰς πυρπολήσεις ἑτέρας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Συγγενὴς του ναυτικὸς ὑπῆρξεν ἐκ Χίου καὶ ὁ *Δημήτριος Βαβούλας* πολεμήσας καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Τ. Χ. Κ.

βαβουλᾶτα (τά)· ὄνομα εἴδους σύκων ἐν Σίφνῳ μεταξὺ τῶν πλείστων ὑπαρχόντων ἐκεῖ εἰδῶν. Εἶναι δὲ τὰ ὡραῖα μεγάλα λευκοπράσινα τὰ ἀλλαχοῦ *ἄσπρα* ἢ *ἀσπρόσυκα* καλούμενα, τὰ ἔσωθεν τοῦ φλοιοῦ ἔχοντα λευκότατον, ὡσεὶ βάμβακος, χρῶμα καὶ παχυτάτην ἐπένδυσιν. Ἡ ὀνομασία προέρχεται ἀπὸ τὸ βαβούλι (βλ. λ.) ΙΑΚ. Χ. Δ.

βαβούλι (τό)· τὸ περικάρπιον ἰδίᾳ τῶν ὀσπρίων, ὁ λοβός· ἀπὸ τοῦ λατιν. valvulus. Β. Φ.

— *[Λαογρ.]* Πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ὀνομάζεται οὕτως ἡ κάλυξ τοῦ ἄνθους τοῦ *βάμβακος* μετὰ τοῦ βάμβακος αὐτοῦ, ἔχουσα συνήθως τέσσαρα πέταλα ἢ χαλούς, ἀλλὰ καὶ τρία, καὶ σπανιώτατα δύο, ἐξ οὗ αἱ λέξεις *δίχαλος*, *τρίχαλος* κλπ. Ὅταν ὡριμάσῃ ὁ βάμβαξ καὶ διανοιγῇ ἡ κάλυξ, συλλέγεται ἀπὸ τοῦ φυτοῦ καὶ ἀφίνεται νὰ ξηρανθῇ καὶ ἐν ὡρισμένῃ ἡμέρᾳ αἱ κόραι ἑκάστης κώμης συνέρχονται ἐκ περιτροπῆς εἰς μίαν οἰκίαν, ἵνα ἀλληλοβοηθούμεναι ἀποσπάσωσι τὸν βάμβακα ἀπὸ τῆς κάλυκος. Ἐκ τούτου τὸ ῥῆμα *ξεβαβουλίζω*, καὶ *ξεβαβούλισμα* ἡ πρᾶξις. Κατὰ τὸ ξεβαβούλισμα τοῦτο ὑπολαμβάνεται ὡς τυχηρὰ ἡ κόρη ἡ ὁποία εὑρίσκει μεταξὺ τῶν καλύκων τὸ *δίχαλο βαβούλι*. Κατὰ τὸ ξεβαβούλισμα τοῦτο ἐπακολουθοῦσι τοπικὰ εὐφρόσυνα ᾄσματα. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

βαβούλιον ἢ *βακύλιον* (τό)· λέξις συνώνυμος τοῦ *κύμβαλον*, ἀναφερομένη ὑπὸ τῶν λεξικογράφων (*Ἡσυχ.* ἐν λ., *Μ. Ἐτυμ.* ἐν λ. κύμβαλον).

Βαβούριον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φιλιατῶν τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 629.

— **Βαβουρίου Ἀχούρια** *[Γεωγρ.]*· βλ.λ. Ἀχούρια *Βαβουρίου*.

Βαβουρρὸν (Wawurron) *[Ἀνθρωπογεωγρ.]*. Φυλὴ ἰθαγενὴς τῆς Νοτ. Αὐστραλίας, ἐξηπλωμένη ἐν Βικτωρίᾳ. Θ. Χ. Σ.

βαβουτζικάριος ἢ *βαβουτζίας* ἢ *βαβουτζᾶς* *[Λαογρ.]*. Βυζαντινὴ ὀνομασία τοῦ *ἐφιάλτου (βαρυπνᾶ)* κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Ψελλοῦ (ἐν *Σάθᾳ* Μεσ. Βιβλ. τ. 5 σ. 571–578) καὶ ἄλλων συγγραφέων. Περὶ τῆς ἐτυμολογίας τῆς λέξεως διάφοροι γνῶμαι ἐξηνέχθησαν. Τινὲς νομίζουσιν ὅτι προῆλθεν ἀπὸ τῆς δαίμονος *Βαβοῦς*. Ὁ Roscher τὴν συνάπτει πρὸς τὴν λέξιν *παπουτσῆς* καὶ *παποῦτσι*, ἥτις ἐλήφθη ἐκ τῆς περσικῆς *παπούς*, οὐ μόνον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν Βαλκανικῶν λαῶν. Πρὸς τὴν γνώμην ταύτην συμφωνεῖ καὶ ὁ Ν. Πολίτης (Λαογρ. Σύμ. τ. Α΄ σ. 60), ὁ ὁποῖος θεωρεῖ τὸν βαβουτζικάριον ὡς ταυτόσημον πρὸς τὸ κατὰ τὰς σημερινὰς δοξασίας κατὰ τὰ Δωδεκαήμερα ἐπιφαινόμενον δαιμόνιον, τὸ ὁποῖον συνήθως ὀνομάζουν *καλλικάντζαρον* (πιθανῶς ἐκ τοῦ *καλὸς* καὶ *τσαγγίον*=ὑπόδημα, ὡς ἀποδεικνύει καὶ ὁ ἐν Θρᾴκῃ φερόμενος τύπος *καλλιτσάγγαρος)*. Θ. Π.

Βάβρ (Wavre) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Βελγίου, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Νιβὲλλ τῆς Μπραμπάντ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ντάϋλ, ἀπέχουσα 24 χλμτρ. νοτιοδυτικῶς τῆς Λουβαίν. Κάτοικοι 8500. Εἶναι γνωστὴ διότι παρ᾽ αὐτὴν συνήφθη τὴν 18 Ἰουνίου τοῦ 1815 μάχη μεταξὺ τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ Γκρουσὺ καὶ τοῦ Πρώσσου Τείλμανν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἠμποδίσθη ὁ πρῶτος νὰ βοηθήσῃ τὸν Ναπολέοντα εἰς τὸ Βατερλώ. Χ. Δ.

Βαβράντιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. «Τόπος περὶ Χίον» (τῆς ἑκκαιδεκάτης τῶν Πολυβίου ἱστοριῶν τὰ σῳζόμενα ΙΣΤ΄ μα΄, 3· κατὰ *Στέφανον τὸν Βυζάντιον)*· ταυτότης ἄγνωστος. Πιθανῶς πολίχνη τῆς κατέναντι τῆς μεγαλονήσου ἰωνικῆς ἀκτῆς. Σ. Ε. Λ.

Βάβριος ἢ *Βαβρίας*. Ἑλληνόφωνος μυθογράφος, ἰταλικῆς καταγωγῆς, ζήσας ἐν Συρίᾳ περὶ τὰ μέσα τοῦ Β΄ μ. Χ. αἰῶνος. Τὰ ἔργα του, μεγάλως ἐκτιμηθέντα μέχρι τοῦ Ι΄ αἰῶνος, ἐλησμονήθησαν ἀργότερον καὶ ἐπὶ πολὺ ἠγνοοῦντο ὑπὸ τῶν νεωτέρων. Πρῶτος ὁ Knoch κατὰ τὸ 1835 περισυλλέξας τὰ ἐν τῇ Βοδληϊανῇ, Φλωρεντινῇ καὶ Βατικανῇ βιβλιοθήκῃ ὑπάρχοντα χειρόγραφα τῶν μυθιάμβων του, ἐξέδωκε συλλογὴν ὑπὸ τὸν τίτλον: «Babrii fabulae et fabularum fragmenta», περιλαμβάνουσαν 20 μύθους καὶ 59 ἀποσπάσματα. Τῷ 1840 ὁ Ἕλλην Μινωΐδης Μηνᾶς ἀνεκάλυψεν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος χειρόγραφόν τι περιέχον 123 μύθους τοῦ Βαβρίου. Τὸ ἀντίγραφον τοῦ χειρογράφου τούτου χρησιμοποιήσας ὁ Boissonade, ἐπεμελήθη κατὰ τὸ 1844 τὴν πρώτην ὁπωσοῦν πλήρη ἔκδοσιν τοῦ μυθογράφου. Ἀργότερον εὑρέθησαν καὶ ἄλλοι μῦθοι αὐτοῦ προστεθέντες εἰς τὰς μεταγενεστέρας ἐκδόσεις. Τὴν ὕλην τῶν μύθων του παρέλαβεν ὁ Βάβριος ἐκ παλαιοτέρων συλλογῶν αἰσωπείων καὶ λιβυκῶν μύθων, ἐκ τοῦ Ἡροδότου, τοῦ Ξενοφῶντος κλπ., ἐπινοήσας καὶ αὐτὸς νέους. Οἱ μῦθοί του κατέστησαν δημοτικώτατοι τόσον διὰ τὴν κομψότητα τοῦ στίχου των, ὅσον καὶ διὰ τὸ ὕφος των τὸ ἀτημέλητον, τὸ ὁποῖον ἀποδίδει μετ᾽ ἐπιτυχίας τὴν ἀφέλειαν τῆς καθημερινῆς ὁμιλίας. [Πρώτη ἔκδ. ὑπὸ *Boissonade*. 1844. Ἔπειτα τοῦ *Lachmann* 1845 *Schneidevin* 1853, *Eberhard* 1875, *Crusius* 1897. κ. ἄ.] Θ. Π.

Βαβύκα *[Ἀρχ.]*. Γέφυρα (κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη) ἢ τοποθεσία ἐν τῇ πεδιάδι τῆς ἀρχαίας Σπάρτης παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Εὐρώτα καὶ Οἰνοῦντος. Ἦτο τὸ βόρειον ὅριον (τὸ νότιον ἦτο ὁ *Κνακίων*, ὁ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου δηλαδὴ μνημονευόμενος ποταμὸς *Τίασα*, σήμερον *ποτάμι τῆς Μαγούλας* ἢ *Μαγουλίτσα*), μεταξὺ τοῦ ὁποίου καὶ τοῦ νοτίου (Κνακίωνος). συνήρχετο ἡ *Ἀπέλλα*. Δηλαδὴ Βαβύκα καὶ Κνακίων ἦσαν τὰ δύο ὅρια τῆς περιοχῆς τῆς κατὰ κώμας ᾠκισμένης καὶ τὸν περιτειχισμὸν ἀποστεργούσης Σπάρτης, ἐντὸς τῶν ὁποίων κατῴκουν αἱ τρεῖς φρατρίαι *(Ἀγιάδαι, Εὐρυπωντιδαι* καὶ *Αἰγεῖδαι)*, τῶν ὁποίων μία τῶν ὁμολογιῶν κατὰ τὰς ὁποίας συνῴκισαν τὴν πόλιν εἶναι καὶ ἡ παρὰ Λυκούργῳ (6) τοῦ Πλουτάρχου ῥήτρα «Διὸς Σελλανίου (γενεθλίου θεοῦ Ἀγιαδῶν καὶ Εὐρυπωντιδῶν) καὶ Ἀθανᾶς Σελλανίας (γενεθλίου θεᾶς Αἰγειδῶν) ἱερὸν ἱδρυσάμενον, φυλὰς φυλάξαντα καὶ ὠβὰς ὠβάξαντα, τριάκοντα γερουσίαν σὺν ἀρχαγέταις καταστήσαντα, ὥρας ἐξ ὥρας ἀπελλάζειν μεταξὺ Βαβύκας τε καὶ Κνακιῶνος, οὕτως εἰσφέρειν τε καὶ ἀφίστασθαι δάμῳ δὲ τὰν κυρίαν ἦμεν καὶ κράτος». Κατά τινας ὅμως (βλ. *G. Gilbert*, μετάφρ. *Ν. Πολίτου*, Ἑλλ. Ἀρχαιολ. 6, 8 κἑξ.) ἡ ῥήτρα αὕτη ἦτο μεταγενεστέρων χρόνων. ΚΑΨ.

Βαβύλας *(ἅγιος)*. —1) Ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας ἀπὸ τοῦ 237 μέχρι τοῦ 250, διαδεχθεὶς τὸν Ζεβῖνον (*Εὐσεβίου* ἐκ. ἱστ. 6,29). Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ἐν τῇ πρώτῃ ὁμιλίᾳ του εἰς τὸν ἅγιον Βαβύλαν (*Migne* Ἑ.Π. 50.539), ἀναφέρει, ὅτι ὁ Βαβύλας, ὡς ἐπίσκοπος, ἀπηγόρευσε τὴν εἰς τὸν ναὸν εἴσοδον τοῦ βασιλέως, διότι οὗτος ἀπανθρωπότατα ἔσφαξε τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν, ὃν εἶχε παρ᾽ ἑαυτῷ ὡς ὅμηρον. Ὁ Χρυσόστομος ὅμως δὲν ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως, ὃν τὸ συναξάριον καλεῖ Νουμεριανόν· ἐσφαλμένη δ᾽ εἶναι ἡ γνώμη, ὅτι πρόκειται περὶ Φιλίππου τοῦ Ἄραβος (Θεολογία, 1924, σ. 118–119). Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Δεκίου ὑπεβλήθη ὁ Βαβύλας εἰς δεινὰ μαρτύρια μετὰ τῶν τριῶν νεαρῶν ἀδελφῶν του, μετὰ τὴν ἀποκεφάλισιν ὧν ἀπεκεφαλίσθη καὶ αὐτός, ἐπαναλαμβάνων τὸ τοῦ Ἡσαΐου «Ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδία, ἅ μοι ἔδωκεν ὁ θεός». Ἡ μνήμη του ἐπιτελεῖται τῇ 4ῃ Σεπτεμβρίου, καὶ ἐν τῇ ῥωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ 24ῃ Ἰανουαρίου. Κατὰ τὸ ἔτος 351 ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἰουλιανοῦ Γάλλος, ὡς διοικητὴς Ἀντιοχείας, διέταξε τὴν ταφὴν τοῦ λειψάνου τοῦ ἁγίου Βαβύλα ἐν τῷ ἐν Δάφνῃ, εἰς τιμὴν αὐτοῦ, ἔναντι τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ἱδρυθέντι ναῷ· μετ᾽ ὀλίγον ὅμως ὁ Ἰουλιανὸς φρονῶν, ὅτι ὁ ψευδόμαντις Δαφναῖος Ἀπόλλων ἠμποδίζετο εἰς τὰς μαντικάς του ψευδολογίας «ὑπὸ τῆς ἐκείνου χάριτος», διέταξε τὴν ἐκεῖθεν ἀπομάκρυνσιν τοῦ λειψάνου, ὅπερ προὐκάλεσε ταραχὰς καὶ διωγμὸν κατὰ τῶν Ἀντιοχέων (*Θεοδωρήτου* ἐκ. ἱστ. 3, 6 κ. ἑ. *Χρυσοστόμου* εἰς Βαβύλαν λόγοι δύο, ἐν Migne, 50, 527 – 572). Κατὰ παράδοσιν, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν σταυροφοριῶν, τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου Βαβύλα μετεφέρθη εἰς Κρεμόνην.

—2) Εἰς τὰ συναξάρια τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, 4 Σεπτεμβρίου, γίνεται λόγος περὶ ἑτέρου *Βαβύλα*, διδασκάλου ἐν Ἀντιοχείᾳ, ὅστις σὺν 84 παισὶ ξίφει τελειοῦται· εἶναι προφανές, ὅτι πρόκειται περὶ ἑτέρας ἐκδόσεως τοῦ αὐτοῦ μαρτυρίου.

—3) Τῇ 28ῃ Δεκεμβρίου ἐπιτελεῖται ἡ μνήμη ὁσίου πατρὸς Βαβύλα, ὅστις ἐν εἰρήνῃ τελειοῦται: «Ἅπαν Βαβύλας ὑλικὸν ῥίψας βάρος, ἄϋλος εἰς ἄϋλον ἥκει χωρίον».

—4) Τῇ 24ῃ Ἰανουαρίου, τέλος, ἐπιτελεῖται ἡ μνήμη ἑτέρου Βαβύλα, ἐξ Ἀντιοχείας, μαρτυρήσαντος ἐν Σικελίᾳ μετὰ τῶν δύο μαθητῶν του Ἀγαπίου καὶ Τιμοθέου. Δ. Σ. Μ.

Βαβύλοι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἀποτελούσης ὁμώνυμον νομὸν νήσου Χίου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐν λεκανοπεδίῳ ἔχον πρὸς Δ. τὸ *Προβάτειον* ὄρος, ἀφ᾽ οὗ ἀπέχει 5 χλμτρ. καὶ ΝΔ τὸ ὄρος *Ἀνέμονα*, ἀφ᾽ οὗ ἀπέχει 4 χλμτρ. Ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται δι᾽ ἀρτεσιανῶν φρεάτων. Τὸ χωρίον ἀριθμεῖ (1928) 456 κατοίκους. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ μικροσυνοικισμὸς *Σκλαβιά*. Κατὰ τοὺς σεισμοὺς τοῦ 1881 οἱ Βαβύλιοι ὑπέστησαν ἀρκετὰς ζημίας. Ἐν τῷ συνοικισμῷ Σκλαβιὰ ἐγείρεται ὁ ναὸς τῆς *Παναγίας τῆς Κρίνας*, βυζαντινὸν κτίσμα μὲ ὡραίας τοιχογραφίας καὶ ἐπιγραφάς, δι᾽ ὃν ὑπάρχει ἡ παράδοσις, ὅτι κατὰ τὴν ἀνέγερσίν του ἐκ δικαίας *κρίσεως* τῆς θεομήτορος, ὁ ὑπὸ τοῦ κατασκευάζοντος ἀρχιτεχνίτου φονευθεὶς ἐξ ἀντιζηλίας βοηθός του πίπτων ἀπὸ τῆς στέγης τοῦ ναοῦ παρέσυρε καὶ τοῦτον· ἀμφότεροι ἐτάφησαν ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ ναοῦ.

Οἱ Βαβύλοι μετὰ τῆς πόλεως Χίου συγκοινωνοῦν δι᾽ ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χλμτρ 7). Δ. Ε. Μ.

Βαβυλών. Ἀρχαιοτάτη καὶ μεγίστη κοσμόπολις τῆς ἀρχαιότητος, πρωτεύουσα τῆς Βαβυλωνίας, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Εὐφράτου, οὐ μακρὰν τοῦ σημερινοῦ ἀραβικοῦ χωρίου Hillah. Οἱ λοφίσκοι ὑπὸ τοὺς ὁποίους κρύπτονται τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως καλοῦνται Babil, Kasr, Merkes, Amran-ibn-ali, Homera. Ὑπὸ τῶν λόφον Dzumdzuma εἶχεν εὑρεθῆ ἤδη κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα μέγα ἀρχεῖον νεοβαβυλωνιακῶν συμβολαίων.

— [ΙΣΤΟΡ.] Ἡ πόλις ἦτο ἤδη ἐν τῇ ἀρχαιότητι περιβόητος καὶ ἡ φήμη της παρεδόθη πολλαχῶς διὰ τῶν κλασσικῶν συγγραφέων. Ὁ Αἰσχύλος ἐν Πέρσαις ὀνομάζει ταύτην «Βαβυλὼν ἡ πολύχρυσος», ὁ δ᾽ Ἀριστοφάνης ἐν Ὄρνισι λέγει «περιτειχίζειν μεγάλαις πλίνθοις ὀπταῖς ὥσπερ Βαβυλῶνα». Ἐκ τῆς Γραφῆς εἶναι γνωσταὶ αἱ διηγήσεις περὶ τοῦ *Βήλου, τοῦ Δράκοντος*, καὶ τοῦ πελωρίου *Πύργου τῆς Βαβέλ*. Ἡ πρώτη ἀρχὴ τῆς πόλεως βυθίζεται εἰς τὰ σκότη τῆς προϊστορίας. Τὸ παλαιότατον αὐτῆς ὄνομα, σουμεριστὶ *Κὰ-διγκὶρ-ρακι*, ἀκκαδιστὶ *Βαβιλί*, σημαίνει «εἴσοδος πρὸς τὸν Θεόν». Ἐκ τοῦ δευτέρου ὀνόματος προέρχεται τὸ ἑβραϊκὸν *Βαβέλ*. Φαίνεται, ὅτι ἡ παμπαλαία πόλις *Sirgulla-Lagas*, ἥτις ὡς καὶ ἡ Βαβυλὼν φέρει τὸ ὄνομα *Uru-azag-ga* (=ἁγία πόλις), εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν Βαβυλῶνα καὶ μόνον μία παραλλαγὴ τοῦ ὀνόματος ταύτης (κατὰ τὸν Hommel). Ἡ ὕπαρξις τῆς πόλεως παρακολουθεῖται καλῶς μέχρι τοῦ βασιλέως *Σαργὼν τῆς Ἀγάδης* (περὶ τὸ 3000 π. Χ.), ὅτι ὅμως ἤδη εἰς τὴν νεολιθικὴν ἐποχήν, πρὸ τῆς 5ης χιλιετηρίδος, κατῳκεῖτο, ἀποδεικνύουσι τὰ εὑρισκόμενα λίθινα σκεύη καὶ ἐργαλεῖα ἐκ πυρίτου λίθου. Ἀνασκαφαὶ μέχρι τοῦ βάθους τούτου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διεξαχθοῦν, διότι σήμερον ἔχει ὑψωθῆ ἡ στάθμη τοῦ ὕδατος.

Οἱ ἴδιοι Βαβυλώνιοι οὐδεμίαν σαφῆ ἰδέαν εἶχον περὶ τῆς παλαιοτάτης ἱστορίας τῆς πόλεώς των, γνωσταὶ δ᾽ εἶναι μόνον αἱ διάφοροι μυθολογικαὶ

Digitized by Google

ἐκδοχαί. Ἐν τῇ Γενέσει ἀναφέρονται δύο τοιαῦται· κατὰ τὴν μίαν, ἕνεκα προφανῶς λαϊκῆς παρετυμολογίας (*Babel*=ἑβρ. ***Balbel**, σύγχυσις*), ἡ πόλις ἐκτίσθη πρὸ τῆς συγχύσεως τῶν γλωσσῶν· ὁ μέγας ταύτης πύργος, ὅστις προώρισται νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ οὐρανοῦ, ἔμεινεν ἡμιτελὴς διὰ τὴν σύγχυσιν ταύτην τῶν γλωσσῶν. Ἡ δευτέρα ἐκδοχὴ διηγεῖται περὶ μιᾶς βαβυλωνιακῆς *τετραπόλεως*, θεμελιωθείσης ὑπὸ τοῦ μυθικοῦ κυνηγοῦ *Νεμρώδ*. Κατὰ τοὺς ἐγχωρίους βαβυλωνιακοὺς μύθους, οὓς γνωρίζομεν ἐκ μεταγενεστέρων συγγραφέων (*Ἀβυδηνὸς παρ' Εὐσεβίῳ*), ἡ πόλις καὶ ὁ πύργος ἐκτίσθησαν ταυτοχρόνως, παρενέβησαν ὅμως, οὐχὶ φυσικὰ ὁ Ἰεχωβά, πλῆθος ἄλλων θεῶν, ὧν εἰς βοήθειαν ἔρχονται καὶ οἱ ἄνεμοι, καταστρέψαντες τὸν πύργον. Κατ' ἄλλους, ἡ Βαβυλὼν ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν μετὰ τοῦ βασιλέως *Ξισούθρου* διαφυγόντων τὸν Κατακλυσμὸν ἐντὸς τῆς Κιβωτοῦ. Κατὰ τοὺς ἑλληνικούς, τέλος, μύθους, ἐκτίσθη ἡ Βαβυλὼν ὑπὸ τῆς *Σεμιράμιδος* (μυθικῆς προσωπικότητος συμπιληθείσης ἐκ χαρακτηριστικῶν τῆς θεᾶς *Ἰστὰρ* μετὰ τῆς ἀναμνήσεως τῆς περὶ τὸ 800 π. Χ. ἀκμασάσης ἀσσυρίας βασιλίσσης ***Sammuramat***). Αἰτιολογικοὶ μῦθοι εἶναι οἱ ἀναφέροντες ὡς κτίτορας μυθικὰ πρόσωπα, ὡς τὰ τοῦ *Βήλου, Χαλδαίου, Βαβυλῶνος* κλπ., συμβιβαστικαὶ δὲ λύσεις ἔχουσιν ὁμοίαν τὴν ἀρχήν, ὡς λ. χ. ὅτι ἡ πόλις ἐθεμελιώθη ὑπὸ Νεμρώδ, ηὐρύνθη ὑπὸ Βήλου, ἐτειχίσθη ὑπὸ Σεμιράμιδος κ.ο.κ.

Ἀσφαλεῖς περὶ τῆς Βαβυλῶνος ἱστορικὰς εἰδήσεις παρέσχον μόνον αἱ ἀνασκαφαί, αἵτινες ἤδη ἀπὸ τοῦ 1899 ἐνηργοῦντο μέχρι πρὸ μικροῦ ὑπὸ τῆς Γερμανικῆς Ἀνατολικῆς Ἑταιρείας (Deutsche Orient Geseltschaft). Ὅ,τι σχεδὸν μέχρι σήμερον περὶ τῶν μνημείων καὶ τῆς ἱστορίας τῆς πόλεως γνωρίζομεν, προέρχεται ἐκ τῆς μακροχρονίου ἐργασίας τοῦ πρὸ μικροῦ ἀποθανόντος ***Rob. Coldewey***, πεπειραμένου καὶ δοκίμου ἀρχαιολόγου-ἀρχιτέκτονος, ὅστις, ἀρχίσας τὸ στάδιόν του ἀπὸ τῆς κλασσικῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, παρεσύρθη κατόπιν ὑπὸ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν ἀναγεννωμένην γηραιὰν Ἀνατολὴν καὶ εἰργάζετο διαρκῶς σχεδὸν ἐν Βαβυλῶνι. Τὰ παλαιότατα εἰς ἡμᾶς προσιτὰ ἐρείπια τῆς πόλεως ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τὸν λόφον *Μερκὲς* (βλ. κατωτ.) καὶ ἀνήκουσιν εἰς τοὺς πρώτους βαβυλωνίους βασιλεῖς (περὶ τὸ 2500 π.Χ.). Ἀλληλοδιαδόχως κατόπιν ἔρχονται αἱ περίοδοι τῆς *Ἀσσυριακῆς, Νεοβαβυλωνιακῆς, Περσικῆς* καὶ *Ἑλληνικῆς* ἐποχῆς. Ὁ ναὸς *Ἐσάγιλλα* τοῦ Μαρδούκ, ἡ πομπικὴ ὁδὸς κλπ., δεικνύουσιν ἐπισκευὰς Ἀσσυρίων βασιλέων ἀπὸ τοῦ Σαργὼν καὶ Σανχερὶβ (περὶ τὸ 705 π. Χ.), μέχρι τοῦ Σαρδαναπάλου (668—626).

Ἡ μεγάλη ὅμως οἰκοδομικὴ περίοδος, ἐκ τῆς ὁποίας κυρίως προέρχονται τὰ ἀποκαλυφθέντα ἔργα, εἶναι ἡ τῶν νέων βαβυλωνίων βασιλέων τοῦ Ναβουπολάσσαρ (625—604) καὶ κυρίως τοῦ υἱοῦ τοῦ μεγάλου βασιλέως Νεβουκαδνεζὰρ τοῦ Β' (τοῦ πασιγνώστου *Ναβουχοδονόσορος*, 604—561). Ἐκ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ναβωνίδ (555—538) ἔχομεν τὰς παρὰ τὸν Εὐφράτην ἰσχυρὰς ὀχυρώσεις.

Κατεδαφίσας ὁ Νεβουκαδνεζὰρ τὰ παλαιότερα ἀνάκτορα τοῦ πατρός του ἐπὶ τοῦ λόφου *Κάσρ*, ἔκτισε τὴν ἰδίαν του μεγαλοπρεπεστάτην κατοικίαν (βλ. κατωτ.). Διεκόσμησε θαυμασίως τὴν μνημειώδη πομπικὴν «*ὁδὸν Βαβυλῶνος*», τὴν ἄγουσαν πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Μαρδούκ, ἔκτισε καὶ νέον ἀνάκτορον πρὸς τὸ Β' μέρος τῆς ἀκροπόλεως Κάσρ καὶ καθ' ὅλου ὁλόκληρον τὴν πόλιν διερρύθμισε καὶ ἐπεσκεύασεν, ὥστε πανταχοῦ νὰ εὑρίσκωνται τὰ ἴχνη τῶν ἐπισκευῶν τῆς ἐποχῆς του.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἡ Βαβυλὼν περιέπεσεν εἰς χεῖρας τῶν περσῶν βασιλέων (538—331), ἡ πόλις ἔλαβεν ἄλλην ἐξωτερικὴν μορφήν. Ὁ Εὐφράτης, ὅστις μέχρι τοῦδε περιέβρεχε μόνην τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς ἀκροπόλεως Κάσρ, τρέπεται νῦν πρὸς ἀνατολὰς καὶ περιρρέει τὴν ἀκρόπολιν. Ταύτην τὴν μορφὴν τῆς πόλεως ἐγνώρισεν ὁ Ἡρόδοτος (περὶ τὸ 450 περίπου) ὡς καὶ Κτησίας ὁ Ἕλλην ἰατρὸς Ἀρταξέρξου τοῦ Β' (405—358). Ἐπὶ τῆς περσικῆς κυριαρχίας ἡ πόλις ὑπέστη πολλὰς κακώσεις ἕνεκα τῶν ἐν αὐτῇ ἐπαναστάσεων. Ὁ Ξέρξης κατέστρεψε διὰ τὸν λόγον τοῦτον περὶ τὸ 480 τὸν ναὸν τοῦ Μαρδούκ.

Τελευταία προσπάθεια πρὸς ἀναβίωσιν τοῦ παλαιοῦ τῆς Βαβυλῶνος μεγαλείου ὑπῆρξεν ἡ τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου (331-323), ἀλλ' ὁ θάνατός του ἐματαίωσε τὸ σχέδιον τοῦτο. Κατόπιν τούτου ἡ πόλις παρήκμαζε διαρκῶς μέχρις ὁλοτελοῦς ἀποσβέσεως. Ἤδη ἐν τῇ ρωμαϊκῇ ἐποχῇ τὰ πελώρια ἐρείπια ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς ὀρυχεῖα ὀπτῶν πλίνθων. Ἐξ αὐτῶν ἐκτίσθη τὸ ἑλληνικὸν θέατρον (βλ. κατωτ.). Ἡ αὐτὴ ἁρπαγὴ ἐξηκολούθησε καὶ κατὰ τὴν παρθικὴν περίοδον καὶ βραδύτερον μέχρι σήμερον, ὥστε μεγάλα οἰκοδομήματα ἐξηφανίσθησαν ἐντελῶς ἢ σχεδὸν ἐντελῶς διὰ τὴν ἐπιστήμην. Ἡ ἐρημωθεῖσα πόλις μέχρι τοῦ σημείου, κατὰ τὴν τραγικὴν ρῆσιν τοῦ Ἱερεμίου, ὥστε νὰ ἐμφωλεύωσιν ἐκεῖ θῶες καὶ ἄγριαι γαλαῖ, ἐχρησίμευσεν ὡς μεμονωμένον καταφύγιον κατὰ τὴν σασσανιδικὴν ἐποχὴν (226-636 μ. Χ.), ἐπὶ δὲ τοῦ ἀραβικοῦ Μεσαίωνος (περὶ τὸ 1200) ὀλίγαι ἄθλιαι καλύβαι ἐγείρονται ἐκεῖ ὅπου ἄλλοτε γιγάντιοι οἰκοδομαὶ ὑψοῦντο πρὸς τὸν οὐρανὸν (βλ. καὶ λ. **Ἀσσυρία** καὶ **Βαβυλωνία**).

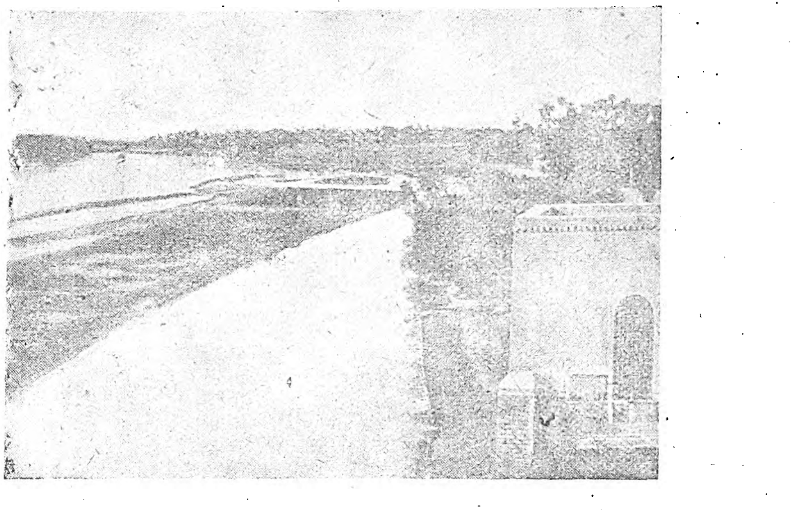

Εἰκ. 2.—*Ὁ Εὐφράτης κατὰ τὸ 1907.*

— [ΤΟΠΟΓΡ.] Εἰς ὁλόκληρον τὴν Μεσοποταμίαν τὰ ἀρχαῖα οἰκοδομήματα, τὰ ὁποῖα κατὰ μέγιστον μέρος ἀπετελοῦντο ἐξ ὠμῶν πλίνθων, διαλυθέντα βαθμηδὸν ἀποτελοῦσι σήμερον ἀμόρφους χθαμαλοὺς λόφους, ὑπὸ τοὺς ὁποίους τὰ ἐρείπια κρύπτονται (βλ. εἰκ. 1). Ἡ περιοχὴ τῆς παλαιᾶς Βαβυλῶνος ὁρίζεται πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τῆς κοίτης τοῦ Εὐφράτου, πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ τῶν πελωρίων ἐξωτερικῶν τειχῶν, ὡς ἐπ' ἴσης καὶ πρὸς Νότον, σχηματίζουσα περίπου τρίγωνον (βλ. τοπογραφ. σχέδιον εἰκ. 2). Εἰς τὸ Β. μέρος τοῦ τριγώνου κεῖται ὁ τὸ ἀρχαῖον ὄνομα διασώσας λόφος *Βαβὶλ* (Β ἐν τῷ σχεδίῳ), ὅπου ἡ μακραίων ἁρπαγὴ τοῦ ὑλικοῦ μόνον ἐλάχιστα λείψανα κατέλιπεν, ἐξ ὧν διὰ τῶν ἀνασκαφῶν, ἰδίως τοῦ 1915, ἐγένετο φανερόν, ὅτι πρόκειται περὶ ἑνὸς ἀνακτόρου τοῦ Νεβουκαδνεζάρ. Νοτιώτερον καὶ εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως, παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ Εὐφράτου κεῖται τὸ σπουδαιότατον τῆς παλαιᾶς Βαβυλῶνος κέντρον, ὁ λόφος *Κάσρ* (Κ), ἡ ἀκρόπολις τῆς ὅλης πόλεως. Ἐπ' αὐτοῦ ἔκειντο τὰ περιβόητα ἀνάκτορα τοῦ Νεβουκαδνεζάρ, ὧν ἡ ἀνάμνησις διετηρήθη μέχρι σήμερον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ λόφου (*Κὰσρ* ἀραβ.=ἀνάκτορον. Κατ' ἄλλους ἐνταῦθα κρύπτεται τὸ ὄνομα τῆς ἀρχαίας συνοικίας *Κασιρί*, ὅπως καὶ εἰς τὸ ὄνομα *Χομέρα* τὸ ἀρχαῖον *Κουμαρί*). Ἐνταῦθα ὑπῆρξεν ἡ ψυχὴ καὶ ὁ παλαιότατος πυρὴν τῆς Βαβυλῶνος, τὸ *Βαβ-Ἰλανί*, ἡ θύρα τῶν θεῶν. Τὸ νοτιώτερον μέρος εἶναι γνωστὸν ὡς *νοτία ἀκρόπολις*, τὸ δὲ βορειότερον, χωριζόμενον διὰ τείχους, ἦτο ἡ *κυρίως ἀκρόπολις*. Ἐπ' ἀμφοτέρων ᾠκοδόμησεν ὁ Νεβουκαδνεζάρ.

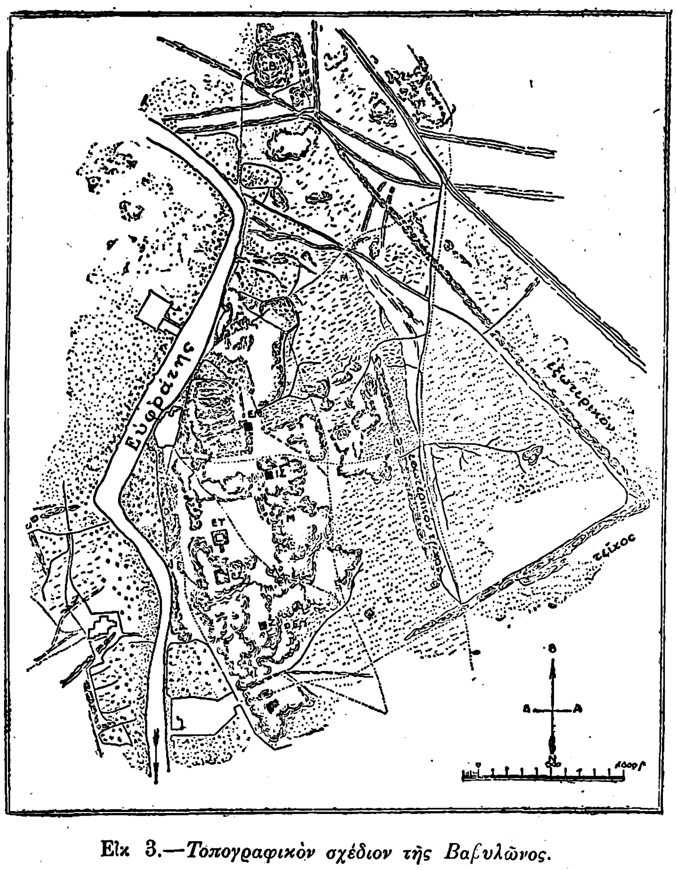

Εἰκ 3.—*Τοπογραφικὸν σχέδιον τῆς Βαβυλῶνος.*

Παραλλήλως πρὸς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ Κάσρ διέθεεν ἡ *πομπικὴ ὁδὸς* μετὰ τῆς *πύλης τοῦ Ἰστὰρ* καὶ τοῦ πρὸ αὐτῆς κειμένου *ναοῦ τῆς Νινμάχ*, ὀνομαζομένου *Ἒ-μὰχ* (ΕΜ). Νοτιώτερον τοῦ Κάσρ, ὑπὸ τὸν τρίτον μέγαν λόφον τῆς Βαβυλῶνος, ὅστις καλεῖται σήμερον ἐκ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ κειμένου τάφου *Ἀμρὰν-ἰβν-Ἀλῆ*, κρύπτονται τὰ ἐρείπια τοῦ *Ἐ-σάγιλλα*, τοῦ *ναοῦ τοῦ Μαρδούκ*, ὅστις ἦτο τὸ σπουδαιότατον ἱερὸν τῆς Βαβυλῶνος (ΕΣ). Ὁ λόφος οὗτος εἶναι καὶ ὁ ὑψηλότατος πάντων, 25 μ. Ὀλίγον πρὸς βορρᾶν κεῖται τὸ ἐρείπιον τοῦ *Ἐ-τεμενάνκι* (ΕΤ), τοῦ περιβοήτου *Πύργου Βαβέλ*.

Ἀνατολικῶς τοῦ πύργου κεῖται ἡ περιοχὴ *Merkes* (Μ), ἥτις ἦτο ἡ ἀστικὴ συνοικία τῆς Βαβυλῶνος. Ἐνταῦθα εὑρέθησαν πολλὰ κινητὰ εὑρήματα καὶ τὰ παλαιότατα λείψανα τῆς πόλεως, ὡς καὶ πολλαὶ ἰδιωτικαὶ οἰκίαι. Εἰς τὸ Β. μέρος τῆς περιοχῆς κεῖται ὁ ναὸς τῆς *Ἰστὰρ τῆς Ἀγάδης* (ΙΣ), εἰς δὲ τὸ νότιον εἷς ἄλλος ναὸς ἀγνώστου θεότητος (Ζ) καὶ παρὰ τοῦτον ὁ ναὸς τῆς *Νινὶβ Ἐ-πατουτιλὰ* (ΕΠ).

Ἀνατολικῶς τοῦ Κάσρ τέλος καὶ παρὰ τὸ ἐσωτερικὸν τεῖχος κεῖται τὸ ὕψωμα *Homera* (Χ), καλούμενον οὕτως ὑπὸ τῶν Ἀράβων διὰ τὸ ἐρυθρωπόν του χρῶμα. Ὑπὸ τὸ ὕψωμα τοῦτο παραδόξως οὐδὲν οἰκοδόμημα κρύπτεται. Ἐπὶ τοῦ λόφου τούτου θὰ ἐπανέλθωμεν κατωτέρω, διότι συνδέεται πρὸς μίαν τελευταίαν προσπάθειαν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.

Μεταξὺ ὅλων τούτων τῶν περιοχῶν καὶ βορείως τοῦ Κάσρ μέχρι τοῦ Βαβὶλ καλύπτουσι τὸ ἔδαφος ἀκανόνιστα ὑψώματα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἰδιωτικαὶ οἰκίαι τῆς Βαβυλῶνος. Τὰ ὑπόλοιπα μέρη, ὅπου δὲν ὑπάρχουσι λοφίσκοι, ἀποτελοῦσι καλλιεργήσιμον περιοχήν. Ἡ πρὸς τὸ δυτ. μέρος 100—200 μ. πλατεῖα κοίτη τοῦ Εὐφράτου κατέχει σήμερον τὴν αὐτὴν θέσιν, ἣν καὶ ἐπὶ Νεβουκαδνεζὰρ κατεῖχε. Κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ ἔτους ἡ κοίτη αὕτη μένει σήμερον ξηρὰ (βλ. εἰκ. 3).

Ἤδη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑπῆρχον ὁδηγοί, ἓν εἶδος Μπαίδεκερ, διὰ τοὺς ἐπισκεπτομένους τὰ μνημεῖα τῆς Βαβυλῶνος. Τὰ λείψανα δύο τοιούτων ἐκ τῆς περιφήμου βιβλιοθήκης τοῦ Ἀσσουρβανιπὰλ ἐν Νινευὶ εὑρίσκονται ἐν Λονδίνῳ, εἷς τρίτος περιγράφων τὸν ναὸν Ἐσάγιλλα καὶ τὸν Πύργον Βαβὲλ εὑρίσκεται ἐν Παρισίοις (βλ. κατωτ.), εἷς δὲ τέλος μέγας, ἑξάστηλος ἀρχικῶς, εὑρίσκεται εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Βερολίνου, οὗ σῴζονται αἱ τέσσαρες στῆλαι καὶ μία συγκεφαλαίωσις τῶν τοποθεσιῶν καὶ μνημείων τῆς Βαβυλῶνος: 43 ναοὶ τῶν μεγάλων Θεῶν, 55 σηκοὶ τοῦ *Μαρδούκ*, 2 πομπικαὶ ὁδοί, 3 ποτάμια ρεύματα, 2 τείχη, 8 πύλαι, 54 ὁδοί, 240 σηκοὶ τῶν οὐρανίων θεοτήτων *Ἰγιγί*, 70 σηκοὶ τῶν χθονίων θεοτήτων ***Ἀννουνακί***, 180 βωμοὶ τῆς *Ἰστάρ*, 180 βω-

Εἰκ. 1.—*Ὁ λόφος Βαβὲλ κατὰ τὸ 1853.*

Digitized by Google

μοὶ τῶν θεῶν *Ἀδὰδ καὶ Νεργάλ*, 12 βωμοὶ τῆς ἑπταδικῆς θεότητος τῶν *Πλειάδων*, 6 βωμοὶ τῆς «*Οὐρᾶς*» (δηλ. τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ *Αἰγόκερω*), 4 βωμοὶ τοῦ *Οὐρανίου τόξου* καὶ δύο βωμοὶ τοῦ «*θεοῦ τῶν ἑορτῶν*». Πρόκειται προφανῶς περὶ ὁδηγοῦ διὰ τοὺς ἱερεῖς καὶ λοιποὺς προσκυνητάς,

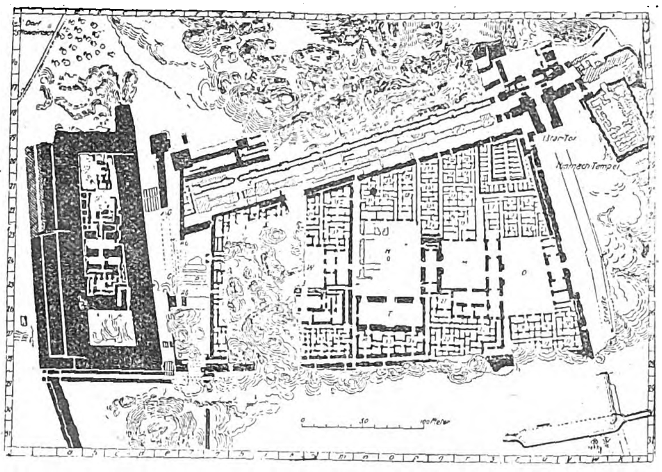

Εἰκ. 4.—*Ἡ νοτία ἀκρόπολις ἐπὶ τοῦ Κάσρ.*

διότι ἀνάκτορα καὶ λοιπὰ ἰδιωτικὰ οἰκοδομήματα δὲν ἀναφέρονται. Μνημονεύεται πολλάκις καὶ ἡ «*νέα πόλις*», ἥτις ἔκειτο δυτικῶς τοῦ Εὐφράτου, διεσώθη δὲ καὶ τεμάχιον πινακίδος, ἥτις ἔδιδε τὸ σχέδιον τῆς πόλεως ταύτης. Ἓν δεύτερον τεμάχιον εἶναι τοπογραφικὸν σχέδιον τῶν περὶ τὴν Ἀκρόπολιν μερῶν.

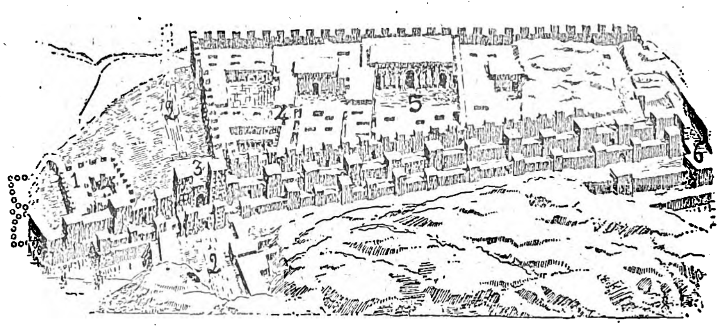

Εἰκ. 5.— *Ἀναπαράστασις τῆς νοτ. ἀκροπόλεως τοῦ Κάσρ.*
[1, ναὸς τῆς Νινμάχ. 2, πομπικὴ ὁδός. 3, πύλη τῆς Ἰστάρ. 4, κρεμαστοὶ κῆποι. 5, αἴθουσα τοῦ θρόνου μετὰ τῆς ἐσμαλτωμένης προσόψεως. 6, ἐξαπλοῦν τεῖχος.]

Κάσρ: Ὁλόκληρος ἡ ἀκρόπολις τοῦ Κάσρ ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότατον σύνολον τῶν οἰκοδομημάτων τῆς Βαβυλῶνος. Πάντα τὰ πολύπλοκα ταῦτα διαμερίσματα ἀνήκουσιν σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Νεβουκαδνεζάρ, ὅστις κατὰ τὸ 43ετὲς διάστημα τῆς βασιλείας του διαρκῶς ᾠκοδόμει ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως. Ἡ συνήθως Νοτία Ἀκρόπολις λεγομένη (εἰκ. 4 καὶ 5) περιβάλλεται πρὸς Α. ὑπὸ τείχους παραλλήλου πρὸς τὴν πομπικὴν ὁδόν. Ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν ἐπιφάνειαν καταλαμβάνει τὸ μέγα ἀνάκτορον, οὗ τὰ διαμερίσματα συγκεντροῦνται πέριξ τριῶν αὐλῶν. Εἰς τὴν πρώτην ἐξ αὐτῶν Ο εἰσέρχεταί τις διὰ πύλης, ἥτις πιθανῶς εἶναι ἡ *Βελτίς*. Πέριξ τῆς αὐλῆς ταύτης ὑπάρχουσι τὰ διαμερίσματα τοῦ κατωτέρου προσωπικοῦ καὶ τὰ ἐργαστήρια. Εἰς τὰ πρὸς Β. δωμάτια εὑρέθησαν πολλὰ λίθινα ἀγγεῖα (ἀλάβαστρα). Ἡ μεσαία αὐλὴ (Μ) συνεκέντρου περὶ ἑαυτὴν τὰ «*δικαστήρια*» καὶ λοιπὰ γραφεῖα τῆς ὑπαλληλικῆς ἱεραρχίας. Διὰ πύλης εἰσέρχεταί τις τέλος εἰς τὴν τελευταίαν αὐλὴν Η, ἥτις ἦτο ἡ κυρία, ἔχουσα διαστάσεις 55×60 μέτρων. Εἰς τὸ νότιον ταύτης μέρος εὑρίσκεται τὸ μέγιστον ὁλοκλήρου τοῦ κτιρίου διαμέρισμα, ἡ αἴθουσα Τ, ἥτις ἦτο ἄνευ ἀμφιβολίας ἡ αἴθουσα τοῦ θρόνου τῶν Βαβυλωνίων βασιλέων. Ἔχει διαστάσεις 52×17 μ., εἰς δὲ τὸ ἀπέναντι τῆς εἰσόδου μέρος εἶναι ὁρατὴ καὶ ἐπὶ τοῦ σχεδίου ἡ μεγάλη κόγχη, ἐφ' ἧς εὑρίσκετο ὁ θρόνος. Ἡ πρὸς τὴν αὐλὴν πρόσοψις τῆς αἰθούσης ἦτο ἐπενδεδυμένη δι' ἐσμαλτωμένων πλίνθων φερουσῶν κίονας καὶ ἀνθέμια ποικιλοχρώμως. Ἡ ἀχανὴς αὕτη αἴθουσα πρέπει νὰ ἦτο ἀφαντάστως μεγαλοπρεπὴς καὶ ἐνταῦθα μᾶλλον ἢ ὁπουδήποτε ἀλλαχοῦ πρέπει νὰ τοποθετήσωμεν τὸ μοιραῖον συμπόσιον τοῦ Βαλτάσαρ, ὅπερ γνωρίζομεν ἐκ τῆς Γραφῆς.

Εἰς τὴν ΒΑ γωνίαν τοῦ ἀνακτόρου ὑπάρχουσι 14 παράδοξα στενόμακρα διαμερίσματα, ἀνοιγόμενα πέριξ κοινοῦ διαδρόμου καὶ περιβαλλόμενα ὑπὸ στερεοῦ τοίχου. Εἰς ἓν ἐκ τῶν δυτικῶν δωματίων ὑπάρχει μοναδικὸν κατὰ τὸ σχῆμα ὑδραυλικὸν ἔργον, τρία δηλαδὴ φρέατα, ὧν τὸ μεσαῖον εἶναι τετράγωνον καὶ τὰ δύο πλευρικὰ ἐπιμήκη. Ὑπεράνω τούτων ἠδύνατο νὰ ὑπάρχῃ μέγας τροχός, ὅστις περιστρεφόμενος ἐκίνει σειρὰν ἀρυτήρων, ἓν εἶδος δηλαδὴ σημερινοῦ μαγγανοπηγαδου. Τὰ ἐρείπια κεῖνται ὑπὸ τὸ ἐπίπεδον τοῦ ὑπολοίπου ἀνακτόρου καὶ ἐστεγάζοντο διὰ καμαρῶν. Οἱ μεσαῖοι τοῖχοι εἶναι παχύτεροι, ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ δεχθῶσι μεγαλύτερον βάρος. Χρῆσις λίθων εἶχε γίνει καὶ ἐνταῦθα, ὡς καὶ εἰς τὸ Β. μέρος τοῦ Κάσρ, ἀλλὰ κατὰ περίεργον τρόπον ἡ σύμπασα περὶ Βαβυλῶνος φιλολογία, περιλαμβανομένης καὶ τῆς σφηνοειδοῦς εἰς δύο μόνον μέρη ἀναφέρει λίθους, εἰς τὸ μνημονευθὲν μέρος τοῦ τείχους καὶ εἰς τοὺς διαβοήτους *Κρεμαστοὺς Κήπους*. Μικρὰ λοιπὸν ἀμφιβολία δύναται νὰ ὑπάρξῃ ὅτι ἔχομεν πρὸ ἡμῶν τὰ λείψανα τοῦ περιφήμου ἐκείνου ἔργου, ὅπερ θεωρεῖται ἓν ἐκ τῶν ἑπτὰ θαυμάτων τοῦ κόσμου. Ἐκ τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς ἔχομεν πλῆθος μαρτυριῶν περὶ τῶν Κρεμαστῶν Κήπων, ἀλλὰ μόνον ἐν μέρει συμφωνοῦσιν αὗται πρὸς τὸ σῳζόμενον ἐρείπιον. Τοῦτο ὅμως εἶναι σχεδὸν κανὼν προκειμένου περὶ τοιούτων ἀρχαίων εἰδήσεων, πρέπει δὲ νὰ εἴμεθα εὐχαριστημένοι, ὅταν συμφωνῶσι μόνον τὰ κύρια σημεῖα.

Ἐν προκειμένῳ ὁ *Βηρωσσὸς* (παρ' *Ἰωσήπῳ*) τοποθετεῖ τοὺς Κήπους τούτους ῥητῶς ἐπὶ τοῦ Κάσρ: «Ναβουχοδονόσορος... ἐν... τοῖς βασιλείοις τούτοις ἀναλήμματα λίθινα οἰκοδομήσας καὶ τὴν ὄψιν ἀποδοὺς ὁμοιοτάτην τοῖς ὄρεσι καταφυτεύσας δένδρεσι παντοδαποῖς ἐξειργάσατο καὶ κατεσκεύασε τὸν καλούμενον κρεμαστὸν παράδεισον, διὰ τὸ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἐπιθυμεῖν τῆς ἰδίας διαθέσεως, ὡς τεθραμμένης ἐν τοῖς κατὰ τὴν Μηδίαν τόποις» (Ἡ Βαβυλωνία εἶναι ἄδενδρος, μόνον φοίνικας φύουσα). Ὁ Κτησίας, παρὰ Διοδώρῳ, ἀναφέρει εἰς μακρὰν περιγραφὴν τοῦ ἔργου, ὅτι «ὑπὸ δὲ ταῖς κατεσκευασμέναις ἀναβάσεσιν ᾠκοδόμηντο σύριγγες, ἅπαν μὲν ὑποδεχόμεναι τὸ τοῦ φυτουργείου βάρος... μία δ' ἦν ἐκ τῆς ἀνωτάτης ἐπιφανείας διατομὰς ἔχουσα καὶ πρὸς τὰς ἐπαντλήσεις τῶν ὑδάτων ὄργανα, δι' ὧν ἀνεσπᾶτο πλῆθος ὕδατος ἐκ τοῦ ποταμοῦ, μηδενὸς τῶν ἔξωθεν τὸ γινόμενον συνιδεῖν δυναμένου». Ὡσαύτως καὶ ὁ

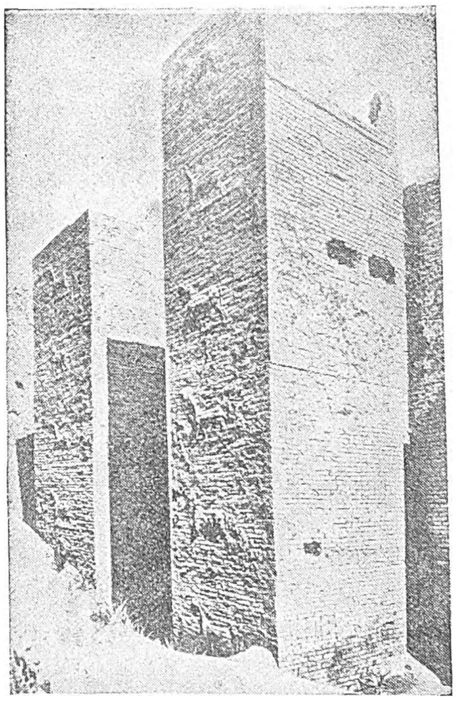

Εἰκ. 6. —*Αἱ δύο ἀνατολικαὶ παραστάδες τῆς πύλης Ἰστάρ.*

Στράβων περιγράφει τὸ ἔργον ὡς συνεχόμενον «ψαλιδώμασι καμαρωτοῖς» καὶ ὁμιλεῖ περὶ «κοχλιῶν δι' ὧν τὸ ὕδωρ ἀνῆγον εἰς τὸν κῆπον ἀπὸ τοῦ Εὐφράτου συνεχῶς οἱ πρὸς τοῦτο τεταγμένοι». Παρόμοια ἀναφέρει καὶ ὁ Λατῖνος Κούρτιος Ροῦφος.

Ἔτι δυτικώτερον τῆς κυρίας αὐλῆς ἀνεσκάφησαν κατὰ τὸ 1913 τὰ ἐρείπια ἑνὸς ἄλλου ἀνακτόρου, οὗ τὰ κατώτατα στρώματα ἀποτελοῦσι τὸ παλαιότερον μέχρι τοῦδε γνωστὸν ἐπὶ τοῦ Κάσρ οἰκοδόμημα (ἐπὶ τῆς εἰκ. 4 φαίνεται ἀτελῶς ἀνεσκαμμένον). Τοῦτο εἶναι προφανῶς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ναβουπολάσσαρ, ἀποτελούμενον ἐκ δύο κεντρικῶν αὐλῶν μετὰ πλήθους δωματίων πέριξ. Βορείως καὶ δυτικῶς τοῦ ἀνακτόρου τούτου ἀνεσκάφησαν τὰ ἐπιβλητικὰ λείψανα τῶν τειχῶν τῆς ἀκροπόλεως.

Ὀλίγον περαιτέρω τοῦ ἀνακτόρου καὶ πρὸ τοῦ λεγομένου «τείχους τοῦ Imgur—Bêl», κειμένου Δ. τῆς ἀκροπόλεως, ἀνεσκάφησαν τὰ ὀλιγοστὰ λείψανα οἰκοδομήματος περσικῆς ἐποχῆς. Μία πλίνθος φέρει τὸ ὄνομα τοῦ Δαρείου, μερικαὶ δὲ ἄλλαι τὰ λείψανα ἐσμαλτωμένων πολυχρώμων παραστάσεων κυνηγίου, ὧν ἡ ἀνάμνησις ἐσώθη καθὼς φαίνεται εἰς ἓν χωρίον τοῦ Διοδώρου ἀντληθὲν ἐκ προγενεστέρων συγγραφέων. Μετὰ τὴν περιγραφὴν δύο ἀνακτόρων, ἑνὸς ἐπὶ τοῦ Κάσρ καὶ ἑτέρου ἐπὶ τοῦ Βαβὶλ (ὅπου πράγματι εὑρέθησαν σχετικὰ λείψανα), ἐπάγεται: «περίβολον.. καθ' ὃν ἐν ὠμαῖς ἔτι ταῖς πλίνθοις διετετύπωτο θηρία παντοδαπὰ τῇ τῶν χρωμάτων φιλοτεχνίᾳ εἰς ἀλήθειαν ἀπομιμούμενα.. ἐνῆσαν δ' ἔν τε τοῖς πύργοις καὶ τείχεσι ζῷα.. τὸ δ' ὅλον ἐπεποίητο κυνήγιον παντοίων θηρίων.. κατεσκεύαστο δ' ἐν αὐτοῖς καὶ ἡ Σεμίραμις ἀφ' ἵππου πάρδαλιν ἀκοντίζουσα καὶ πλησίον αὐτῆς ὁ ἀνὴρ Νῖνος παίων ἐκ χειρὸς λόγχῃ λέοντα». Μέρος τῶν μνημονευομένων ζῴων εἶναι προφανῶς τὰ τῆς Πομπικῆς ὁδοῦ, περὶ ὧν κατωτέρω· αἱ μνημονευόμεναι ὅμως παραστάσεις κυνηγίου δῆθεν ἐπὶ τοῦ «τρίτου περιβόλου», ὅστις εἶναι ἡ νοτία ἀκρόπολις τοῦ Κάσρ, εἶναι προφανῶς αἱ τοῦ περσικοῦ τούτου οἰκοδομήματος, διότι οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ εὑρέθη ἴχνος ἀνθρωπίνων μορφῶν. Περιέργως ἐσώθη καὶ ἓν μοναδικὸν γυναικεῖον πρόσωπον (λευκόν), τὸ ὁποῖον πρέπει κατὰ τὸν Koldewey νὰ εἶναι τὸ αὐτό, ὅπερ ἡ περιγραφὴ τοῦ Διοδώρου φέρει ὡς Σεμίραμιν.

Δυτικῶς καὶ ἀμέσως πρὸ τῆς νοτίας ἀκροπόλεως ἀνεσκάφησαν τὰ ἐρείπια περιέργου οἰκοδομήματος, οὗ οἱ τοῖχοι εἶναι 20—25 μ. πάχους. Ἡ χρῆσις του παραμένει ἄγνωστος.

Ἡ *κυρίως ἀκρόπολις* τοῦ Κάσρ κεῖται ἀμέσως πρὸς Βορρᾶν τῶν περιγραφέντων ἀνακτόρων, χωριζομένη ἀπὸ τούτων διὰ διπλοῦ τείχους (εἰκ. 4), ἐφ' ἧς ἡ Β. ἀκρόπολις εἰκονίζεται ἄσκαφος ἀκόμη). Τῆς κυρίας ταύτης ἀκροπόλεως τὸ τεῖχος ἀνατολικῶς μὲν παρέθεε τὴν πομπικὴν ὁδόν, βορείως, ὅπου μία χαράδρα περιορίζει τὴν ἀκρόπολιν· τὸ τεῖχος ἠκολούθει τὸ χεῖλος ταύτης καὶ τέλος ἐστρέφετο πρὸς Δυσμάς, ὅπου προφανῶς ἔφθανε μέχρι τοῦ (τότε πλησίον ῥέοντος) Εὐφράτου. Εἰς τὴν βορείαν ταύτην ἀκρόπολιν ἔκτισεν ὁ Νεβουκαδνεζάρ, διότι τὸ νότιον ἀνάκτορον «εἰς τὴν βασιλικὴν Μεγαλειότητα ἦτο ἀνεπαρκές», ἓν νέον τοιοῦτον, πολυτελέστερον τοῦ πρώτου. Τὰ δάπεδα ἦσαν ἐνταῦθα ἐπεστρωμένα διὰ πλακῶν ἀσβεστολίθου, ψαμμίτου καὶ βασάλτου. Παρὰ τὰς εἰσόδους ἵσταντο γιγάντιοι λέοντες ἐκ βασάλτου, κατὰ τὸ πρότυπον τῶν ἀσσυριακῶν ἀνακτόρων, οἱ δὲ τοῖχοι ἐσωτερικῶς ἦσαν κεκαλυμμένοι διὰ κυανῆς τινος πάστας, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐν εἴδει ψηφιδωτοῦ εἶχον συντεθῆ ἀνάγλυφοι μορφαὶ ἐκ μικρῶν τεμαχίων τῆς αὐτῆς ὕλης (προφανῶς ὁ ὁμηρικὸς *θριγκὸς κυάνοιο*, τοῦ ὁποίου ἡ ἑρμηνεία εἰς μάτην ἐξητήθη καὶ τὸν ὁποῖον δὲν ἀρκοῦσι νὰ ἐξηγήσωσι πλήρως τὰ διὰ κυανῆς ὑαλοπάστας ἐμπαιστικῶς κεκοσμημένα λίθινα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη τοῦ ἀνακτόρου τῆς Τίρυνθος, δὲν εἶναι ξένος τῆς διακοσμήσεως ταύτης τῶν βαβυλωνιακῶν ἀνακτόρων. Ὅτι καὶ οἱ πρὸ τῶν θυρῶν τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Ἀλκινόου χρυσοῖ καὶ ἀργυροῖ κύνες φύλακες εἶναι πολλῷ μᾶλλον γνώρισμα ἀσσυροβαβυλωνιακῶν ἀνακτόρων ἢ ἑλληνικῶν, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ὁμηρικῆς περιγραφῆς, δὲν εἶναι ἐνταῦθα ὁ ἁρμόζων τόπος ἵνα ἀναπτυχθῇ εὐρύτερον. Μήπως καὶ ἡ περιγραφὴ τῶν θαυμαστῶν κήπων τοῦ Ἀλκινόου εἶναι ἁπλῆ ἀπήχησις τῶν κρεμαστῶν κήπων τῆς Βαβυλῶνος;).

Τὸ παρὸν ἀνάκτορον ἦτο κυρίως ἡ κατοικία τῆς βασιλικῆς Αὐλῆς, ἀπηλλαγμένον τῆς ὀχλοβοῆς καὶ τύρβης τῶν γραφείων, δι' ὃ ἐνταῦθα συνεσώρευσαν ὁ Νεβουκαδνεζὰρ καὶ οἱ διάδοχοί του μεγάλους καλλιτεχνικοὺς καὶ ἐπιστημονικοὺς θησαυρούς, «πρὸς ἔκπληξιν τῆς ἀνθρωπότητος». Ἀρκετὰ ἀγάλματα καὶ ἀνάγλυφα εὑρέθησαν· ἰδιαιτέρας μνείας ἄξιον, ὡς λεία μακρόθεν κομισθεῖσα, εἶναι ἓν χεττιτικὸν ἀνάγλυφον τοῦ θεοῦ τῶν θυελλῶν *Teschub* μεθ' ἱερογλυφικῆς χεττιτικῆς ἐπιγραφῆς (Ι' αἰὼν π.Χ.). Εὑρέθησαν πρo-

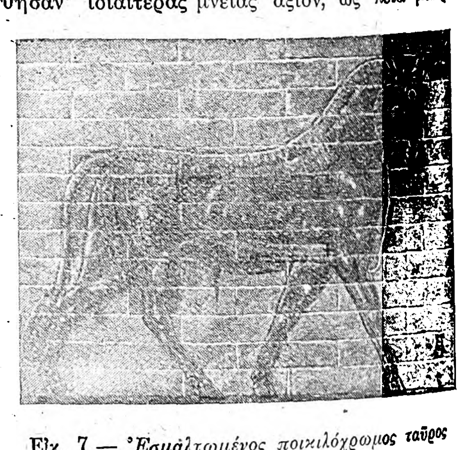

Εἰκ. 7.— *Ἐσμαλτωμένος ποικιλόχρωμος ταῦρος ἐκ τῆς πύλης Ἰστάρ.*

Digitized by Google

σέτι πλῆθος ἐνεπιγράφων κυλίνδρων, οἵτινες ἐπέχουσι θέσιν τῶν ἡμετέρων κτιτορικῶν ἐπιγραφῶν περίπου, φαίνεται δ' ὅτι συνελέγοντο καὶ ἐφυλάσσοντο συστηματικῶς ἐνταῦθα. Ὅταν ἀναλογισθῇ τις ὁλόκληρον τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ ἀνακτόρου τούτου, θὰ εὕρῃ ἐντελῶς ἀπίθανον τὴν εἴδησιν ἣν διέσωσεν εἰς ἡμᾶς ὁ Βηρωσσός, ὅτι τὸ ἀνάκτορον ἐκτίσθη ἐντὸς 15 μόνον ἡμερῶν, ἐν τούτοις τὴν εἴδησιν ἐπαναλαμβάνουσιν αἱ εὑρεθεῖσαι σφηνοειδεῖς ἐπιγραφαί· ἦτο λοιπὸν διαδεδομένη παράδοσις ὁ θρῦλος οὗτος, ὡς ρεκὸρ οἰκοδομικῆς ταχύτητος τῆς ὁποίας ἀπέχουσι πολὺ ἀκόμη καὶ αἱ σύγχρονοι ταχεῖαι μέθοδοι τῆς νεωτέρας οἰκοδομικῆς.

Ἡ πομπικὴ ὁδός: Ἡ ἀκρόπολις τοῦ Κάσρ εἶχεν, ὡς εἴδομεν, τὴν εἴσοδον αὐτῆς παρὰ τὴν ΒΑ γωνίαν (ἴδ. εἰκ. 4). Παρὰ τὴν πύλην ταύτην καὶ παραλλήλως πρὸς τὸ βόρειον τεῖχος εὑρίσκετο ἡ περίφημος *Πομπικὴ ὁδός*, ἡ «*Ὁδὸς Βαβυλῶνος*», ἣν ὁ Νεβουκαδνεζὰρ κατεσκεύασε «διὰ τὴν πομπὴν τοῦ μεγάλου κυρίου Μαρδούκ». Ἡ ὁδὸς αὕτη, ἥτις ἀρχομένη πρὸς Βορρᾶν τῆς πύλης Ἰστὰρ (βλ. τὴν ἀναπαράστασιν εἰς εἰκ. 5), ἐπροχώρει πρὸς Νότον διὰ μέσου τοῦ πεδίου καὶ ἐκτεινομένη διὰ γεφύρας ὑπὲρ τὴν Ἀνατολ. διώρυχα κατέληγεν εἰς τὸν ναὸν Ἐσάγιλλα τοῦ Μαρδούκ. περιεβάλλετο ἀμφοτέρωθεν ὑπὸ τειχῶν 7 μ. πάχους. Οἱ τοῖχοι οὗτοι ἔφερον λαμπρὰν διακόσμησιν ἐξ ἐσμαλτωμένων ἀναγλύφων λεόντων, οἵτινες προσέβλεπον τὸν διὰ τῆς Πύλης εἰσερχόμενον (εἰκ. 10). Ἡ ὁδὸς αὐτή, πλάτους 23 μ., ἦτο ἐπεστρωμένη πρῶτον δι' ὑποδομῆς πλίνθων περικεχυμένων δι' ἀσφάλτου, ἐπὶ τούτων δὲ ἦτο ἡ μνημειώδης ἐκ τετραγώνων λιθίνων πλακῶν ἀπαρτιζομένη ἐπιφάνεια. Εἰς τὸ μέσον εὑρίσκοντο ὑπερμεγέθεις πλάκες ἀσβεστολίθου, 1,05 μ. τετράγωνοι, ἑκατέρωθεν δ' ἄλλαι μικρότεραι πλάκες 0,66 μ., ἐξ ἐγχρώμου ἀμυγδαλίτου, χρώματος ἐρυθροῦ καὶ λευκοῦ ἐναλλασσομένου. Οἱ ἁρμοὶ τῶν πλακῶν ἦσαν ἐπίσης περικεχυμένοι δι' ἀσφάλτου, ἕκαστος δὲ λίθος ἔφερεν ἐπὶ μιᾶς (ἀοράτου) τῶν πλαγίων ἐπιφανειῶν τὴν ἀκόλουθον ἐπιγραφήν: «Εἶμαι ὁ Νεβουκαδνεζάρ, βασιλεὺς τῆς Βαβυλῶνος, υἱὸς τοῦ Ναβουπολάσσαρ, βασιλέως τῆς Βαβυλῶνος. Τὴν ὁδὸν Βαβὲλ ἐπέστρωσα δι' ὀρεινῶν λιθίνων πλακῶν διὰ τὴν πομπὴν τοῦ μεγάλου κυριάρχου Μαρδούκ. Δέσποτα Μαρδούκ, δώρησαι (ἡμῖν) αἰώνιον ζωήν!».

Ἡ πύλη τῆς Ἰστάρ: Εἰς τὸ στενὸν μεταξὺ βορείας καὶ νοτίας ἀκροπόλεως τοῦ Κάσρ (εἰκ. 4 καὶ 5) ἱδρύθη ἡ περίφημος *Πύλη τῆς Ἰστάρ*, ἥτις εἶναι σήμερον τὸ μέγιστον καὶ ἐπιβλητικώτατον ἐρείπιον τῆς Βαβυλῶνος (εἰκ. 6, βλ. εἰκόνα καὶ ἐν λ. Ἀστάρτη) ἔχει ὕψος σῳζόμενον 12 μ. καὶ μόνος ὁ πύργος τῶν Βορσίππων εἶναι κατά τι ὑψηλότερος, τὰ δὲ δύο ταῦτα μνημεῖα εἶναι τὰ ὑψηλότατα τῆς Μεσοποταμίας. Ἡ πύλη εἶναι διπλῆ, ἕκαστος δὲ τῶν δύο πυλώνων ἔχει ἀνὰ δύο ἐξέχοντας πύργους. Οἱ πυλῶνες συνδέονται μεταξύ των δι' ἐνδιαμέσων κτισμάτων, ὥστε τὸ ὅλον ἀποτελεῖ ἓν συμπαγὲς σύνολον. Ἡ διακόσμησις τῆς πύλης ἦτο πολυτελεστάτη, οἱ δὲ τοῖχοι ἐκοσμοῦντο ἀπὸ ὁριζοντίας σειρὰς ταύρων καὶ τῶν λεγομένων *Σιρρούς*, δρακοντοειδῶν γρυπῶν, οἵτινες ἦσαν ἱεροὶ τοῦ *Μαρδοὺκ* (ἴδ. εἰκ. 6). Ἐν μέρει τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα ἦσαν ἐσμαλτωμένα (εἰκ. 7 καὶ 11), ἀποτελοῦντα μετὰ τῶν μνημονευθέντων λεόντων τῆς πομπικῆς ὁδοῦ τὰ λαμπρότερα κινητὰ προϊόντα τέχνης τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Βαβυλῶνος. Ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν γνωρίζομεν, ὅτι ὁ Νεβουκαδνεζὰρ εἶχε κοσμήσει τὴν πύλην τῆς Ἰστὰρ διὰ «κολοσσιαίων ταύρων ἐκ χαλκοῦ καὶ ὑπερμεγέθων ὀφιοειδῶν μορφῶν».

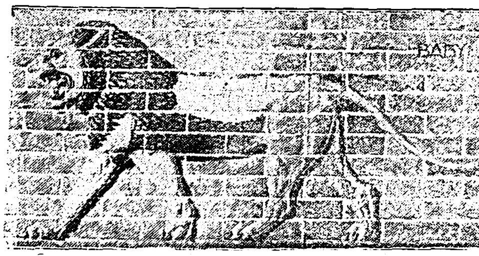

Εἰκ. 10.—*Ἐσμαλτωμένος ποικιλόχρωμος λέων ἐκ τῆς πομπικῆς ὁδοῦ.*

Εἰκ. 11.—*Ἐσμαλτωμένος ποικιλόχρωμος σιρροὺς ἐκ τῆς πύλης Ἰστάρ.*

Ὁ ναὸς τῆς Νινμάχ, τῆς «Μεγάλης Μητρός», κεῖται ἐπὶ τεχνητοῦ ἐπιπέδου εὐθὺς ἀμέσως ἐκτὸς τῆς πύλης Ἰστάρ, πρὸ τοῦ ἀνατολικοῦ μετώπου τῆς νοτίας ἀκροπόλεως (εἰκ. 4—5). Συνίστατο ἐξ ὠμῶν πλίνθων μετὰ λευκοῦ ἐπιχρίσματος, ἐντὸς δὲ τοῦ σηκοῦ εὑρέθη κύλινδρος τοῦ Σαρδαναπάλου μετὰ κτιτορικῆς ἐπιγραφῆς καί τινες πινακίδες τῆς ἐποχῆς τοῦ Νεβουκαδνεζάρ.

Ἐ-σάγιλλα, ὁ ναὸς τοῦ Μαρδούκ. Τὸ περιφημότατον τοῦτο ἱερὸν τῆς Βαβυλῶνος κεῖται, ὡς ἐλέχθη, ὑπὸ τὸν λόφον *Ἀμρὰν-ἰβν-Ἀλῆ* (εἰκ. 2). Τὸ σχῆμά του εἶναι σχεδὸν τετράγωνον, 85.80×79,30 μ. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ὑπάρχει μεγάλη αὐλὴ 31,30×37,60 μ., ἧς τὸ δυτικὸν μέρος εἶναι ὁ κύριος σηκὸς τοῦ Μαρδούκ. Πρὸς τὸ βόρειον μέρος ὑπάρχει μικρότερος σηκός, ἴσως τοῦ *Ἔα* (βραδύτερον *Σαράπιδος*). Θύραι ὁδηγοῦσιν εἰς δύο μικρότερα δωμάτια, πιθανῶς ἐγκοιμητήρια, ὅπου ἐπέμποντο τὰ ὄνειρα ὑπὸ τοῦ θεοῦ. Ἐνταῦθα ἐπρόκειτο νὰ μεταφερθῇ προφανῶς ὁ ἀσθενὴς Ἀλέξανδρος πρὸς ἴασιν ὑπὸ τῶν στρατηγῶν του. Ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου μνημονεύεται ὁ ναὸς οὗτος ὡς κάτω ναός, ὅπου κατ' αὐτὸν εὑρίσκετο καθήμενον ἄγαλμα Διός, ὅπερ μετὰ τοῦ θρόνου, τῆς τραπέζης καὶ τοῦ σκίμποδος, ἅτινα παρέκειντο, εἶχεν 800 ταλάντων χρυσοῦ ἀξίαν «ὡς ἔλεγον οἱ Χαλδαῖοι».

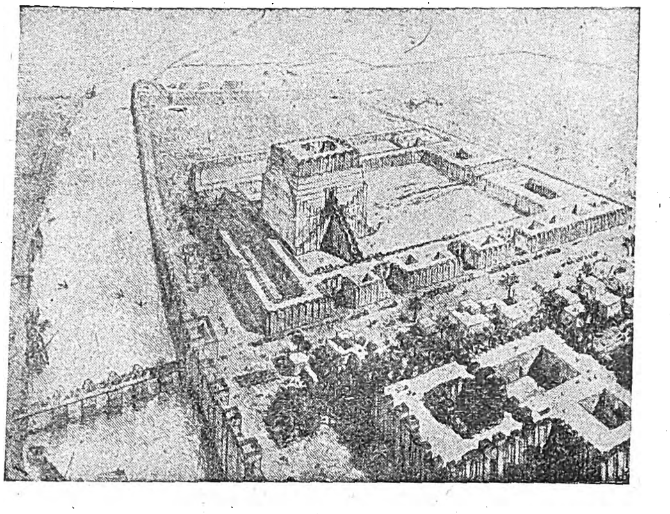

Εἰκ. 8.—*Ἀναπαράστασις τοῦ πύργου ἐντὸς τοῦ περιβόλου του.*
[Κάτω δεξιὰ ὁ ναὸς Ἐ-σάγιλλα. Ἀριστερὰ ἡ γέφυρα, εἰς ἣν κατέληξεν ἡ πομπικὴ ὁδός.]

Εἰκ. 9.—*Τὰ ἐρείπια τοῦ πύργου Βαβέλ, Ἐ-τεμενάνκι.*

Ἐ-τεμενάνκι, ὁ Πύργος τῆς Βαβυλῶνος. Ὀλίγον πρὸς βορρᾶν τοῦ ναοῦ ἔκειτο ὁ *Πύργος*, (οἱ ναοὶ τῆς Βαβυλωνίας εἶχον ἕκαστος καὶ τὸν πύργον του, καλούμενον δι' ἰδίου ὀνόματος, βλ. καὶ λ. Βαβυλωνία). Τὰ ἐρείπια τούτου ἀνεσκάφησαν κατὰ τὸ 1913 καὶ δὲν ἐκαλύπτοντο ὑπὸ μεγάλης ἐπιχώσεως. Τὴν ἐξήγησιν τοῦ πράγματος θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. Εἰς τὸ νότιον μέρος ὑπῆρχεν ἡ εἴσοδος τῆς ἀναβάσεως, ἥτις καὶ σήμερον εἶναι μεγαλειώδης (εἰκὼν 9). Ἡ κυρία κλῖμαξ ἦτο μεγαλυτέρα, προφανῶς ἐπίσημος ἀνάβασις τῶν ἱερέων, αἱ δὲ πλάγιαι μικρότεραι διὰ τὸν λαόν. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει τὸν Πύργον ὡς τὸ «χαλκόπυλον ἱερὸν τοῦ Διὸς Βήλου», ἐπειδὴ εἶχεν ἐπ' αὐτοῦ ναὸν τοῦ *Bêl (= Μαρδούκ).* Αἱ διαστάσεις τοῦ οἰκοδομήματος, τὰς ὁποίας γενικῶς δίδουσιν οἱ κλασσικοὶ συγγραφεῖς, εἶναι σφαλεραί, αἱ δὲ περιγραφαί των μόνον ἐν γενικαῖς γραμμαῖς εἶναι ὀρθαί, ἀρκούντως δ' ἀσαφεῖς, ὥστε βεβαία ἀναπαράστασις τοῦ Πύργου δὲν εἶναι ἐπὶ τοῦ παρόντος δυνατή. Ἡ περιγραφὴ τοῦ Ἡροδότου ἔχει ὡς ἑξῆς: «. . . ἐν μέσῳ δὲ τοῦ ἱεροῦ πύργος στερεὸς ᾠκοδόμηται, σταδίου καὶ τὸ μῆκος καὶ τὸ εὖρος, καὶ ἐπὶ τούτῳ τῷ πύργῳ ἄλλος πύργος ἐπιβέβηκε, καὶ ἕτερος μάλα ἐπὶ τούτῳ, μέχρις οὗ ὀκτὼ πύργων. ἀνάβασις δὲ ἐς αὐτοὺς ἔξωθεν κύκλῳ περὶ πάντας τοὺς πύργους ἔχουσα πεποίηται. μεσοῦντι δέ κου τῆς ἀναβάσιός ἐστι καταγωγή τε καὶ θῶκοι ἀμπαυστήριοι, ἐν τοῖσι κατίζοντες ἀμπαύονται οἱ ἀναβαίνοντες . . . ». Τὸ ζήτημα λοιπὸν εἶναι, ἂν ἕκαστος ὑπερκείμενος πύργος (σημειωτέον ὅτι ὁ κατώτατος ἔχει πλευρὰν 91,55, οὐχὶ σταδιαίαν, ὡς λέγει ὁ Ἡρόδοτος) ἦτο περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον μικρὸς ἀπὸ τὸν ὑποκείμενον. Ἡ ἀναπαράστασις τοῦ Πύργου ὑπὸ Koldewey (ἣν βλ. εἰς τὴν εἰκ. 8, ἥτις εἶναι ὁλοκλήρου τοῦ τεμένους ἀναπαράστασις), δέχεται τοὺς ἀλλεπαλλήλους πύργους μικρὸν διαφέροντας ἀλλήλων κατὰ τὸ ὄγκον, ὥστε ἡ ὅλη ἐμφάνισις ἔχει συμπαγὲς κυβικὸν σχῆμα. Τοὐναντίον ἰσχυρὰν μείωσιν παραδέχεται ἡ πιθανωτέρα πως ἀναπαράστασις τοῦ Dombart, (ἀπεικονιζομένη ἐν εἰκ. 12—Jahrbuch d. Inst. 34, 1919, πιν. 4). Περίπου τὴν αὐτὴν ἀναπαράστασιν ἔκαμε τελευταίως καὶ ὁ Unger.

Ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτάτου πύργου ὑπῆρχε μέγας ναός, ἐντὸς τοῦ ὁποίου, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, οὐδὲν ἄγαλμα εὑρίσκετο, ἀλλὰ κλίνη μεγάλη καλῶς ἐστρωμένη καὶ παρ' αὐτὴν τράπεζα χρυσῆ. Ὁ θεὸς ἐνομίζετο φοιτῶν καὶ ἀναπαυόμενος ἐπὶ τῆς κλίνης ταύτης.

Κατὰ τὸν ὑπό τινος *Ἀνοῦ-Βελσουνοῦ* κατὰ τὸ 229 π. Χ. φιλοπονηθέντα κατὰ παλαιότερα πρότυπα πίνακα περὶ τοῦ Πύργου τῆς Βαβυλῶνος, ὁ πύργος περιγράφεται ἔχων ἓξ ναούς· δυστυχῶς ὅμως δὲν λέγεται, ἂν ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἢ ἀλλαχοῦ· αἱ διαστάσεις τῶν ἑπτὰ διαδοχικῶν ἀναβαθμῶν δίδονται εἰς «gar» (τὸ gar ὑπολογίζεται πρὸς 6 μ.), παρ' ὅλα ὅμως ταῦτα ἀσφαλὴς ἀναπαράστασις δὲν εἶναι δυνατή.

Πάντων τῶν βαρέων τούτων οἰκοδομημάτων ὁ βίος ἦτο σχετικῶς βραχύς, διότι αἱ καιρικαὶ μεταβολαὶ ἐπέφερον μεγάλας βλάβας. Οὕτω καὶ ὁ *Πύργος τῆς Βαβὲλ* κατήντησε βαθμηδὸν ἐρείπιον, τοῦ ὁποίου τὴν ἐπιχειρηθεῖσαν ἀνανέωσιν ἠμπόδισεν ὁ πρόωρος θάνατος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.

Ἡ γέφυρα τοῦ Εὐφράτου: Ἡ πομπικὴ ὁδὸς διήρχετο τὸν ποταμὸν ἐπὶ μεγάλης γεφύρας (εἰκ. 8) ἐξ ὀπτῶν πλίνθων μετ' ἀσφάλτου, ἣν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς περιγράφουσιν, ὡς πάντοτε συμβαίνει, μετ' ἐξωγκωμένων διαστάσεων. Ἡ γέφυρα ἐστηρίζετο ἐπὶ λιθίνων βάθρων, ὧν μέχρι σήμερον ἀνεσκάφησαν ἑπτά, ἔχοντα 9 μ. πάχος καὶ ἀπέχοντα ἀλλήλων ἀνὰ 9 μ. Τὸ συνολικὸν μῆκος εἶναι 123 μ. Ἡ φήμη τῆς γεφύρας ταύτης εἶναι ἐν πάσῃ περιπτώσει οὐχὶ ἀδικαιολόγητος καὶ εἶναι ἡ ἀρχαιοτάτη λιθίνη γέφυρα περὶ ἧς κατέχομεν γραπτὰς μαρτυρίας. Εἰς τὰ σφηνοειδῆ κείμενα μνημονεύεται ὡς ἔργον τοῦ Ναβουπολάσσαρ.

Μερκές, ἡ ἀστικὴ συνοικία: Ἀνατολικῶς τοῦ Ἐ-σάγγιλα καὶ Ἐ-τεμενάνκι εὑρίσκετο ἡ ἀστικὴ συνοικία, ὅπου ἔγινε κατορθωτὸν νὰ διακριθῶσι διάφορα στρώματα. Ἐνταῦθα εὑρέθησαν τὰ ἀρχαιότατα γνωστὰ ἐρείπια τῆς Βαβυλῶνος, ἀνήκοντα εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν πρώτων Βαβυλωνίων βασιλέων (τέλος τῆς 3ης χιλιετ. περίπου). Εἰς τὸ στρῶμα τὸ ἀντιπροσωπεῦον τὴν ἀκμὴν τῶν νεοβαβυλωνίων βασιλέων αἱ οἰκίαι κεῖνται πυκναὶ παρ' ἀλλήλας καὶ παρὰ τὰς στενὰς ὁδούς, ὧν ὁπωσδήποτε ἡ τάσις πρὸς εὐθυγράμμισιν εἶναι αἰσθητή, ὥστε νὰ δικαιολογῆται ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Ἡροδότου (ἰθέαι). Ἡ ἀπόκλισις τούτων εἶναι περίπου 16° δυτικῶς τοῦ Βορρᾶ, τὸν αὐτὸν δὲ προσανατολισμὸν φέρουσι καὶ ἡ πομπικὴ ὁδός, τὰ ἐσωτερικὰ τείχη καὶ ὅλοι οἱ ναοί. Τὸ ὑπὸ νεωτέρων συγγραφέων ἀναφερόμενον, ὅτι αἱ τέσσαρες γωνίαι τῶν βαβυλωνιακῶν οἰκοδομημάτων κεῖνται εἰς τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος, δὲν εἶναι ἀκριβές. Μόνον τὰ ἀνάκτορα τοῦ Κάσρ καὶ τοῦ Βαβὲλ βλέπουσιν ἀκριβῶς πρὸς τὸν ἀστρονομικὸν Βορρᾶν.

Σπουδαία εἶναι μία μεγάλη καὶ ὡραία διασωθεῖσα ἐν Μερκὲς οἰκία, διὰ τὴν γνῶσιν τῆς ἰδιωτικῆς βαβυλωνιακῆς κατοικίας. Αὕτη ἡ «μεγάλη οἰκία» (εἰκ. 12), τῆς ὁποίας οἱ τοῖχοι ἐξωτερικῶς παρουσιάζουσιν ὀδοντωτὴν ἐπιφάνειαν, φέρει τρεῖς αὐλάς, εἰς δὲ τὸ νότιον μέρος ἑκάστης αὐλῆς ὑπάρχει ἓν κύριον διαμέρισμα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον

Digitized by Google

ἦτο, ὡς φαίνεται, θεμελιῶδες γνώρισμα πάσης οἰκίας (ἀρ. 12, 23, 27). Πέριξ τῶν μικρῶν αὐλῶν (ἀρ. 19 καὶ 26) συνεκεντροῦντο τὰ διαμερίσματα

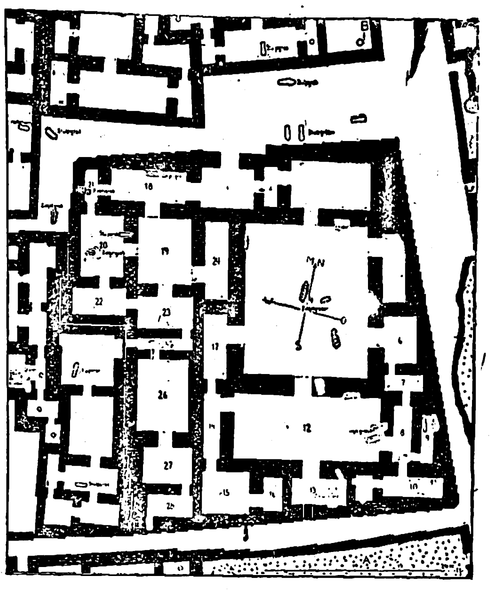

Εἰκ. 12.—*Κάτοψις ἰδιωτικῆς οἰκίας τῆς Βαβυλῶνος.*

τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς τῆς οἰκίας. Καθὼς βλέπει τις οἱ κίονες, τὸ κατ' ἐξοχὴν γνώρισμα τοῦ ἑλληνικοῦ οἴκου, εἶναι ἐνταῦθα ἄγνωστοι καὶ μόνον μετὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐπιδράσεως βραδύτερον παρουσιάζονται. Ἡ παροῦσα οἰκία ἀνάγεται τὸ πολὺ εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Νεβουκαδνεζάρ.

Ἐπὶ τοῦ Μερκὲς κεῖται μεταξὺ τῶν οἰκιῶν καὶ ὁ ναὸς τῆς *Ἰστὰρ τῆς Ἀγάδης* (εἰκ. 2). Εἶχε τὴν εἴσοδον πρὸς Ν. καὶ ἔφερε τὴν συνήθη κεντρικὴν αὐλὴν μετὰ πολλῶν διαμερισμάτων πέριξ ταύτης.

Τὸ Ἑλληνικὸν θέατρον τῆς Βαβυλῶνος κεῖται παρὰ τὸν λόφον Χομέρα (εἰκ. 2), εἶναι δ' ἐκτισμένον ἐξ ὠμῶν πλίνθων ἁρπαγέντων ἀπὸ προγενέστερα οἰκοδομήματα (εἰκ. 14). Τὸ βόρειον μέρος τοῦ λόφου, ὅστις διὰ τοῦ μεγάλου ὕψους του (16 μ.) καὶ τῶν σχεδὸν καθέτων τοιχωμάτων του διακρίνεται μακρόθεν, ἀπεδείχθη ὅτι οὐδὲν οἰκοδόμημα ἔκρυπτεν, ἀλλ' ὁλόκληρος ἡ ἐπίχωσις ἦτο τεχνητή, ἀποτελουμένη ἐκ τεμαχίων πλίνθων. Μεταξὺ τούτων εὑρέθησαν ἑλληνικὰ πήλινα εἰδώλια καί, ὅπερ τὸ σπουδαιότερον, τεμάχιον κτιτορικοῦ κυλίνδρου τοῦ Νεβουκαδνεζάρ, διηγουμένου περὶ οἰκοδομῆς τοῦ πύργου Ἐτεμενάνκι. Ἀφ' ἑτέρου τὰ λείψανα τοῦ πύργου τούτου εὑρέθησαν ἄνευ ἐπιχώσεως. Συνδυαζόμενα λοιπὸν τὰ δύο ταῦτα γεγονότα ἀποδεικνύουσιν ἀσφαλῶς ὅτι ὁ σωρὸς τῶν χωμάτων ἐν Χομέρᾳ προέρχεται ἐκ τοῦ Ἐτεμενάνκι, τοῦτο δὲ τὸ γεγονὸς διαφωτίζεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μαρτυριῶν, καθ' ἃς ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἐπιχειρήσας νὰ ἀνοικοδομήσῃ τὸν πύργον ἐχρειάσθη νὰ καταβάλῃ τεραστίαν προσπάθειαν («αὐτὴ γὰρ ἡ χοῦς εἰς ἀνακάθαρσιν μυρίοις ἀνδράσι δυοῖν μηνῶν ἔργον ἦν», *Στράβων)*. Εἶναι λοιπὸν προφανὲς ὅτι ἔχομεν πρὸ ἡμῶν τὴν τελευταίαν οἰκοδομικὴν προσπάθειαν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, τοῦ ὁποίου καὶ κατ' ἄλλον τρόπον ἡ μνήμη συνδέεται μετὰ τοῦ εἰρημένου λόφου. Ἐπ' αὐτοῦ ὑπάρχει ἓν ἰσοπεδωμένον ἐπίπεδον

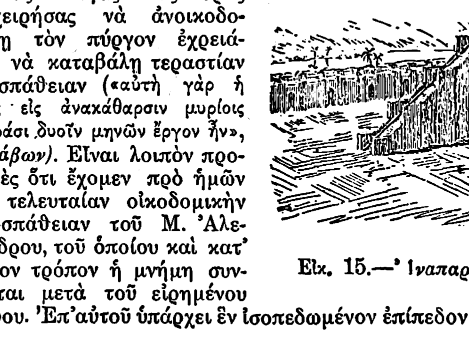

Εἰκ.13.-*Ἐξωτερικὰ καὶ ἐσωτερικὰ τείχη τῆς Βαβυλῶνος.*

μετ' ἰσχυρῶν λειψάνων πυρός, ἐξ οὗ μέρος τῶν ὠμῶν πλίνθων τακὲν διεφύλαξε τὰ ἀποτυπώματα φοινίκων καὶ ἄλλων ξύλων. Ὀλίγη ἀμφιβολία δύναται νὰ ὑπολειφθῇ, ὅτι ἔχομεν ἐνταῦθα τὴν κολοσσιαίαν πυράν, ἣν ὁ Ἀλέξανδρος κατεσκεύασε διὰ τὸν Ἡφαιστείωνα. Ἡ διήγησις τοῦ Διοδώρου ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος «ᾠκοδόμησε τετράπλευρον πυράν, σταδιαίας οὔσης ἑκάστης πλευρᾶς· εἰς τριάκοντα δὲ δόμους διελόμενος τὸν τόπον καὶ καταστρώσας τὰς ὀροφὰς Φοινίκων στελέχεσι τετράγωνον ἐποίησε πᾶν τὸ κατασκεύασμα».

Τὰ τείχη : Τελευταῖον ἀπομένει νὰ μνημονευθῶσι τὰ τεράστια τείχη, τὰ ὁποῖα περιέκλειον πάντας τοὺς μνημονευθέντας χώρους καὶ τῶν ὁποίων ἡ φήμη παρέμεινε παροιμιώδης διὰ μέσου τῆς ἀρχαιότητος. Τὰ τείχη ταῦτα, τὰ ὁποῖα περιέβαλλον τὴν πόλιν ἀπὸ Ἀνατολῶν καὶ Νότου (πρὸς Δυσμὰς ἦτο ὁ Εὐφράτης), ἦσαν ἐξωτερικὰ καὶ ἐσωτερικά, ἀμφότερα διπλᾶ. Τὸ ἐξωτερικὸν τεῖχος, (εἰκ. 13 δεξιὰ) συνίστατο ἐξ ἑνὸς τοιούτου ἐνδοτέρου ἐξ ὠμῶν πλίνθων, πάχους 7 μ. καὶ ἐκ τοῦ ἐξωτέρου, πάχους 7,80 μ., ἐκ πλίνθων ὀπτῶν, πρὸ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε τάφρος, ἧς μόνος ὁ τοῖχος ἐπενδύσεως, ἐκ πλίνθων ὀπτῶν καὶ οὗτος, εἶχε πάχος 3,25 μ.. Ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν τειχῶν ὑπῆρχεν εἷς πύργος ἀνὰ 52,50 μέτρα ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν δὲν ἔχομεν ἀκόμη ἀσφαλῆ ἰδέαν πῶς ἵσταντο οἱ πύργοι. τὸ δὲ μεταξὺ τῶν τειχῶν διάστημα ἐπληροῦτο διὰ χώματος, ὥστε νὰ σχηματίζεται τὸ πελώριον πλάτος, περὶ τοῦ ὁποίου μετὰ θαυμασμοῦ ὁμιλοῦσιν οἱ κλασσικοὶ συγγραφεῖς, μέχρι 17 καὶ ἐνιαχοῦ 22 μέτρων. Ἡ περίμετρος τῶν τειχῶν ἦτο 18 χιλιομέτρων, ὥστε οἱ ἐξωγκωμένοι ἀριθμοὶ τῶν παλαιῶν συγγραφέων (86 χιλιόμ. ὁ Ἡρόδοτος, 65 ὁ Κτησίας),

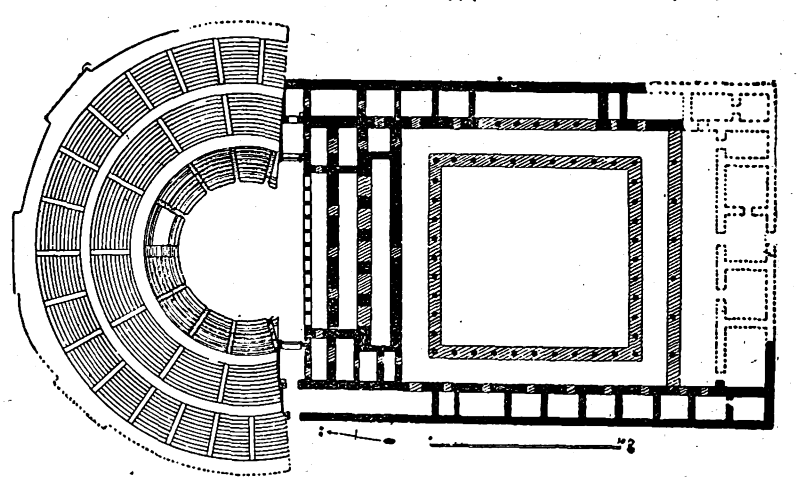

Εἰκ. 14.—*Τὸ ἑλληνικὸν θέατρον τῆς Βαβυλῶνος.*

Εἰκ. 15.—*Ἀναπαράστασις τοῦ πύργου Βαβὲλ κατὰ τὸν* Doml art.

εἶναι προφανῆ σφάλματα. Ὁπωσδήποτε, ἡ Βαβυλὼν κατέχει, ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν ὄγκον τῆς ὀχυρώσεως ταύτης, τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ παλαιῶν καὶ νέων πόλεων. Πῶς εἶχεν ἡ λοιπὴ ὄψις τῶν τειχῶν καὶ πῶς ἐκλείοντο ταῦτα πρὸς τὸν Εὐφράτην, περιγράφει λεπτομερῶς ὁ Ἡρόδοτος (I, 179 ἑξ).

Πλὴν τῶν τειχῶν τούτων ὑπῆρχε καὶ ἕτερον ἐσωτερικόν, τὸ ὁποῖον παρὰ τὸν λόφον Homera δύναται νὰ παρακολουθηθῇ καλῶς εἰς ἀπόστασιν 1700 μέτρων. διευθυνόμενον ἀπὸ Β. πρὸς Ν. (εἰκ. 2). Καὶ τὸ τεῖχος τοῦτο ἦτο διπλοῦν μετ' ἐνδιαμέσου ἀποστάσεως 7, 20 μ. καὶ πύργων ἀνὰ ἀποστάσεις 18—20 μέτρων (εἰκ. 13 ἀριστερά).

Τὰ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Βαβυλῶνος κινητὰ εὑρήματα, τὰ ὁποῖα κυρίως προέρχονται ἐκ τοῦ λόφου Μερκές, συνίστανται ἐξ ἐνεπιγράφων πινακίδων, ἐν μέρει τῆς ἐποχῆς τῶν πρώτων βασιλέων τῆς πόλεως, ἐκ μικρῶν καὶ μεγάλων ἀγγείων, ὧν πολλὰ ἐσμαλτωμένα, ἐκ λύχνων, διαφόρων ὅπλων, κοσμημάτων καὶ πολλῶν ἀρχαίων τῆς ἑλληνικῆς ἐποχῆς. Ἰδιαιτέρας σημειώσεως ἄξια, ὡς παρουσιάζοντα ἀναλογίαν πρὸς τὸν Μινωικὸν πολιτισμὸν τῆς Κρήτης, εἶναι ἡ ταφὴ ἐντὸς πηλίνων σαρκοφάγων (ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐνταῦθα μεταγενεστέρας ἐποχῆς), μικρὰ ἱερὰ πλοῖα, κωδωνοειδῆ πήλινα σκεύη, μαγικοὶ μικροὶ κύαθοι, φέροντες πολλάκις γραπτοὺς ἐξορκισμούς, τριβεῖς ἢ χειρόμυλοι κλπ. Ἐντὸς τῶν σποραδικῶς εὑρεθέντων τάφων, οἵτινες ἠνοίγοντο κυρίως κατὰ μῆκος τῶν τειχῶν καὶ ὑπὸ τὰς ὁδούς, εὑρέθησαν ἀρκετὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ κοσμήματα ἢ ἐξ ἡμιπολύτιμων λίθων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Θεμελιῶδες εἶναι τὸ ἔργον τοῦ κυρίου ἐξερευνητοῦ τῆς Βαβυλῶνος, *R. Koldewey*, das Wieder Erstehende Babylon[4] 1925. Τὰ προηγούμενα ἔργα περιηγητῶν μόνον ἱστορικὴν ἀξίαν ἔχουσι πλέον (ἀπαριθμούμενα παρὰ *Koldewey* σ. VI). Αἱ προσωριναὶ ἐκθέσεις τῶν ἀνασκαφῶν εἰς τοὺς διαφόρους τόμους τῶν Mitteilungen der deutsch. Orient Gesellschaft. Συμπληρωματικῶς ἴδ. *L. W. King*, History of Babylon, 1915.—*R. Koldewey*, die Tempel von Babylon und Borsippa, 1911. Τοῦ αὐτοῦ: Das Ischtar Tor in Babylon, 1918, ἀμφότεραι αἱ δημοσιεύσεις αὗται εἰς τὴν σειρὰν Wisser. Veröffentl. der Deutsch. Orient Gesell., ἀρ. 15 καὶ 32. Εἰς τὴν αὐτὴν σειράν, ἀρ. 47, ἴδ. *O. Reuther*, die Innenstadt von Babylon, 1926.—*F. Weissbach*, Babylonische Miscellen, 1903.—*C. Bezold*, Ninive und Babylon, 1926.—*F. Hommel*, Ethnologie und Geographie des Alten Orients, 1926, σ. 298—338 (λεπτομερὴς γεωγρ. καὶ τοπογρ. ἔρευνα). Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς οἱ ὁμιλοῦντες ἐν ἐκτάσει περὶ Βαβυλῶνος εἶναι: *Ἡρόδοτος* Α, 178—187. *Διόδωρος* II, 7—10. *Στράβων* XVI, 1. *Ἰώσηπος*, Ἀρχαιολ. X, 11 καὶ ὁ Λατῖνος *Κούρτιος Ροῦφος*, Histor. Alex. V, 1,24—35.

Σ. Ν. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ

—Βαβυλὼν *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὰ πόλις τῆς μέσης Αἰγύπτου, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τοῦ Νείλου, ὀλίγον βορειότερον τῆς Μέμφιδος. Κατά τινα ἑλληνικὴν παράδοσιν, ἡ πόλις ἐκτίσθη ὑπὸ Βαβυλωνίων καταδίκων, τοὺς ὁποίους ἐχρησιμοποίει ὁ Σέσωστρις διὰ τὴν οἰκοδόμησιν τῶν πολυαρίθμων ναῶν, δι' ὧν ἐκόσμησε τὰς πόλεις τῆς Αἰγύπτου. Οὗτοι ἐπαναστατήσαντες ἐνεκλείσθησαν εἰς ὀχυρόν τι φρούριον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὁρμώμενοι ἐπεδίδοντο εἰς ἐπιδρομὰς καὶ λεηλασίας τῶν περιχώρων. Πολιορκηθέντες ἀνεπιτυχῶς ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐσυνθηκολόγησαν, ἀφοῦ προηγουμένως ἐπέτυχον ἀμνηστείαν καὶ ἄδειαν, ὅπως ἐγκατασταθῶσιν ἐν τῇ χώρᾳ τὴν ὁποίαν κατεῖχον. Ἐνταῦθα ἔκτισαν μίαν πόλιν τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν Βαβυλῶνα εἰς ἀνάμνησιν τῆς πατρίδος των. Κατ' ἄλλην παράδοσιν, ἀναφερομένην ὑπὸ Κτησίου τοῦ Κνιδίου, ἱδρυταὶ τῆς Βαβυλῶνος ταύτης εἶναι Ἀσσύριοι πολεμισταί, οἱ ὁποῖοι συνώδευσαν τὴν Σεμίραμιν εἰς Αἴγυπτον καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐν αὐτῇ. Ἐν τῇ πραγματικότητι, ἡ ἀρχὴ τῆς πόλεως εἶναι καθαρῶς αἰγυπτιακὴ καὶ ἀνάγεται εἰς τὴν αὐγὴν τῆς φαραωνικῆς μοναρχίας. Ἤδη, ἀπὸ παλαιοτάτης ἐποχῆς ὑπῆρχεν ἀπέναντι τῆς Μέμφιδος πόλις καλουμένη Μπανμπὶν καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο φαίνεται ὅτι ἔδωκεν ὕλην εἰς τὴν παράδοσιν ἡ ὁποία ἀνάγει τὴν ἀρχὴν τῆς πόλεως εἰς τοὺς Βαβυλωνίους. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Στράβωνος, τὸ φρούριον τῆς Βαβυλῶνος κατελήφθη ὑπὸ τῆς μιᾶς ἐκ τῶν τριῶν λεγεώνων, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἐπιφορτισθῆ μὲ τὴν φρούρησιν τῆς Αἰγύπτου (*Στράβ.* 17, 30, *Διόδ. Σικ.* 1, 56). Αὕτη εἶναι πιθανῶς καὶ ἡ ἐν τῇ α' ἐπιστολῇ τοῦ Πέτρου ἀναφερομένη Βαβυλὼν (Πέτρ. Α' ε, 13), ὅπου ἐπί τινα χρόνον ἔζησεν ὁ ἀπόστολος, καὶ τὴν ὁποίαν ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία ἑρμηνεύει ὡς χριστιανικὴν ὀνομασίαν τῆς Ρώμης. —Ω.

Βαβυλὼν *[Κ. Διαθήκη]*. Ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ *Βαβυλὼν* σημαίνει ἀλληγορικῶς τὴν *Ρώμην*. Ταύτην, κατὰ τὴν πιθανωτέραν ἐκδοχήν, ἐννοεῖ ὁ ἀπόστολος Πέτρος γράφων ἐν τῷ τέλει τῆς Α' αὐτοῦ καθολικῆς ἐπιστολῆς (ε' 13) «ἀσπάζεται ὑμᾶς ἡ ἐν Βαβυλῶνι συνεκλεκτή». Ταύτην δ' ἐπίσης ἐννοεῖ καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ὁμιλῶν ἐν τῇ Ἀποκαλύψει περὶ «μεγάλης Βαβυλῶνος» (ιδ' 8, ιστ' 19, ιζ' 5, ιη' 2 κλπ). Ἡ ἀλληγορία αὕτη στηρίζεται ἐπὶ τῶν μεταξὺ ἀμφοτέρων τῶν κοσμοκρατειρῶν τούτων ὑφισταμένων ἀναλογιῶν (κοσμικὴ ἰσχύς, εἰδωλολατρεία, διαφθορά, πόλεμος κατὰ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ). Ὅ,τι ἦτο διὰ τοὺς προφήτας τῆς Π. Διαθήκης ἡ *Βαβυλών*, δηλαδὴ ἐκπρόσωπος τῆς ἀντιθέου δυνάμεως, τὸ αὐτὸ ἦτο διὰ τοὺς πρώτους Χριστιανοὺς ἡ πολεμία τῆς ἐκκλησίας, ἡ ἀντίθεος Ρώμη.

Π. Ι. Μ.

— **«Βαβυλὼν καὶ Βίβλος»** *[Θεολογ.]*. Ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον (Babel und Bibel) ἤρχισεν ὁ Γερμανὸς ἀσσυριολόγος *Frd. Delitzsch* ἐν Βερολίνῳ, κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1902, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Καίζερ σειρὰν διαλέξεων περὶ τῆς σχέσεως τοῦ ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ πρὸς τὸν βαβυλωνιακὸν πο-

Digitized by Google

λιτισμόν, ἐν αἷς, ὁρμώμενος ἐξ ἀναλογιῶν τινων παρατηρουμένων μεταξὺ τῆς Βίβλου καὶ τῶν βαβυλωνιακῶν πηγῶν καὶ δὴ τῶν σφηνοειδῶν ἐπιγραφῶν, ὑπεστήριξε μετὰ φανατισμοῦ τὴν ἀπὸ τῆς Βαβυλῶνος ἐξάρτησιν τῆς Βίβλου.

Αἱ διαλέξεις αὗται, αἵτινες καὶ ἐδημοσιεύθησαν, προεκάλεσαν πάταγον μέγαν ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ καὶ ἐγένοντο ἀφορμὴ ζωηροτάτων συζητήσεων, ὧν σύνθημα ὑπῆρξεν ἡ ἀνωτέρω φράσις *Babel und Bibel* καὶ εἰς ἃς συμμετέχον οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν διαμαρτυρομένων καὶ καθολικῶν ἑρμηνευτῶν, δημοσιευθεισῶν περὶ τὰς ἑκατὸν αὐτοτελῶν μονογραφιῶν ἐπὶ τοῦ ζητήματος. Ἡ συζήτησις ἐστράφη κυρίως περὶ ζητήματα οἷα ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου, ἡ πτῶσις τοῦ ἀνθρώπου, ὁ κατακλυσμός, τὸ Σάββατον, ὁ δεκάλογος, ἡ μωσ. νομοθεσία, ὁ Γιαβέ, οἱ ἄγγελοι, οἱ δαίμονες κ. ἄ., ἐν οἷς παρατηροῦνται ἀναλογίαι μεταξὺ τῶν βιβλικῶν καὶ τῶν βαβυλωνιακῶν διηγήσεων. Αἱ κατὰ τῶν βιβλικῶν διηγήσεων ἐπιθέσεις τοῦ Delitzsch παρέσχον ἀφορμήν, ὅπως μελετηθῶσιν αὗται ἐπισταμένως ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς βαβυλωνιακάς. Ἐκ τῆς συγκρίσεως δὲ ταύτης προέκυψεν, ὅτι αἱ μνημονευθεῖσαι ἀναλογίαι (αἵτινες ἄλλως εἶναι ὅλως ἐξωτερικαὶ καὶ εἰδολογικαί) ἐξηγοῦνται, τὸ μὲν ἐκ τῆς ὑπάρξεως κοινῆς παναρχαίας παραδόσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἐξ ἧς ἐπήγασάν τινες τῶν βιβλικῶν καὶ τῶν βαβυλωνιακῶν διηγήσεων (δημιουργία, πτῶσις, κατακλυσμὸς κ.λ.π.), τὸ δ' ἐκ τῆς ὑπάρξεως κοινῶν παρὰ τοῖς διαφόροις λαοῖς, τοὐλάχιστον τοῖς ὁπωσδήποτε πεπολιτισμένοις, καὶ οἱονεὶ φυσικῶν ἰδεῶν (πρβ. *μωσ. νόμον* πρὸς τὸν *κώδικα τοῦ Χαμμουραμπῆ* κλπ.).

Παρεμφερεῖς ἄλλως τε διηγήσεις πρὸς τὰς σχετικὰς βιβλικὰς εὑρίσκομεν οὐ μόνον παρὰ τοῖς Βαβυλωνίοις, ἀλλὰ καὶ παρὰ πολλοῖς ἄλλοις λαοῖς τῆς ἀρχαιότητος, ἐκτὸς ἂν ὁμοῦ μετὰ τῶν παμβαβυλωνιστῶν (*Winckler, Jeremias* κ.ἄ.) φαντασθῶμεν ὁλόκληρον τὸν κόσμον ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων διατελοῦντα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ βαβυλωνιακοῦ πολιτισμοῦ. Ἐξ ἄλλου δὲ διεπιστώθη τοσαύτη διαφορὰ καὶ διαύγεια καὶ ἐν γένει ὑπεροχὴ τοῦ θρησκευτικοηθικοῦ περιεχομένου τῶν βιβλικῶν διηγήσεων ὑπὲρ τὰς βαβυλωνιακάς, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ γίνεται σοβαρὸς λόγος περὶ οὐσιαστικῆς ἐξαρτήσεως τῆς βιβλικῆς ἀπὸ τῆς βαβυλωνιακῆς θρησκείας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Friedr. Delitzsch*, Babel und Bibel (1902—1904), *τοῦ αὐτοῦ* Die grosse Täuschung (1920—1922).—*E König*, Bibel und Baabl (1902).—*Döller*, Bibel u. Babel oder Babel u. Bibel? (1903) *κ.πλ.ἄ.*

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

Βαβυλωνία. Γενικὸν ὄνομα τῆς κατὰ τὸν κατώτερον ροῦν τοῦ Τίγρητος καὶ Εὐφράτου χώρας, ἥτις ἐκτείνεται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον μέχρι τῆς θαλάσσης τοῦ Περσικοῦ κόλπου. Εἰς τὴν χώραν ταύτην ἤκμασεν ἀρχαιότατος πολιτισμός, ἴσως ὁ ἀρχαιότατος τῆς Γῆς, καὶ ἐξ αὐτῆς διεσώθησαν αἱ ἀρχαιόταται ἀναμνήσεις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

—[ΑΡΧ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Βαβυλωνία, ὡς καὶ ἡ βορείως ταύτης κειμένη Μεσοποταμία, ὀφείλουσιν ἀποκλειστικῶς τὴν ὕπαρξίν των εἰς τοὺς δύο ποταμοὺς Τίγρητα καὶ Εὐφράτην. Ἄνευ αὐτῶν ἡ Συριακὴ ἔρημος θὰ ἐξετείνετο μέχρι τῶν συνοριακῶν ὀρέων τῆς Περσίας. Οἱ δύο ποταμοί, ἐξ ὧν ὁ Εὐφράτης εἶναι μεγαλύτερος καὶ ἑλικοειδέστερος τοῦ Τίγρητος, χωρίζουσιν ἀπὸ τῆς στέππης καὶ τῆς ἐρήμου λωρίδα καλλιεργησίμου γῆς, ἥτις ἐκτείνεται ἀπὸ Β. πρὸς Ν. εἰς μῆκος χιλίων περίπου χιλιομέτρων. Ὅρια ταύτης εἶναι πρὸς Α. τὰ ὄρη τοῦ Ζάγρου, πρὸς Β. ἡ Ἀρμενία, πρὸς Δ. ἡ Συριακὴ καὶ Ἀραβικὴ ἔρημος καὶ πρὸς Ν. τὰ ὕδατα τοῦ Περσικοῦ κόλπου, ὅστις ἐν τῇ ἀρχαιότητι εἰσέδυε πολὺ βαθύτερον ἢ σήμερον.

Τὸ νότιον μέρος τῆς ὑπὸ τῶν ποταμῶν περικλειομένης περιοχῆς ταύτης εἶναι ἡ Βαβυλωνία, ἥτις εἶναι πλουσιωτάτη καὶ ἀρχαιοτάτη περιφέρεια. Σήμερον ἡ περιοχὴ εἶναι πολὺ μεγαλυτέρα ἕνεκα τῶν προσχώσεων. Κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν ὁ Περσικὸς κόλπος εἰσήρχετο περὶ τὰ 100 χιλιόμ. βαθύτερον εἰς τὴν ξηράν, τὸ δὲ μέρος ἐκεῖνο, ἀποτελούμενον προφανῶς ἐκ λιμνοθαλάσσης μετὰ προσχωματικῶν νησίδων, ἐκάλουν οἱ Βαβυλώνιοι «ναροῦ μαρρατοῦ» (πικρὸν ρεῦμα) ἢ «ταμδὶ-σα-καλδὶ» (θάλασσαν τῆς Χαλδαίας). Νέαρχος ὁ ναύαρχος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὅστις ἐγνώριζεν ἐξ αὐτοψίας τὰ πράγματα, ὑπελόγισε τὴν ἔκτασιν ταύτην εἰς 600 στάδια, ἤτοι ἄνω τῶν 110 χιλιομέτρων.

Ὁ μηχανισμὸς ἀρδεύσεως τῆς Βαβυλωνίας εἶναι ὅμοιος πρὸς τὸν τῆς Αἰγύπτου: Κατὰ τὸν Μάρτιον ἀρχίζουν νὰ τήκωνται αἱ χιόνες τῆς ἀρμενικῆς περιοχῆς τῶν πηγῶν καὶ τότε πλημμυρίζουσιν οἱ δύο ποταμοί. Τὰ ὕδατα ἀνυψοῦνται μέχρι Μαΐου, ὕστερον δ' ἄρχονται βαθμηδὸν καταπίπτοντα. Ἵνα ὅμως ἐξασφαλισθῇ ἡ ὕδρευσις καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πτώσεως, ἀφ' ἑτέρου δ' ἀποφευχθῇ καὶ ὁ σχηματισμὸς ἑλῶν, ὑπῆρχεν ἀνάγκη μεγάλων ἔργων διοχετεύσεως καὶ καλῆς τούτων διατηρήσεως. Εὔλογος διὰ τοῦτο ἦτο ἡ διαρκὴς ἀσχολία τῶν Βαβυλωνίων δυναστῶν ἀπὸ τῆς παλαιοτάτης ἐποχῆς νὰ κατασκευάζωσι διώρυχας. Ἡ σημασία των ἦτο τόσον κεφαλαιώδης, ὥστε ἀπ' αὐτῶν καὶ νὰ χρονολογῶσιν. Διὰ τῶν ἔργων τούτων ἐξησφαλίζετο ἡ εὐημερία τοῦ τόπου. Ἐκτενῶς περιγράφει τὸν μηχανισμὸν τοῦτον τῆς ἀρδεύσεως ὁ Στράβων ἐν ἀρχῇ τοῦ 16ου βιβλίου τῶν Γεωγραφικῶν του· τὰς εἰδήσεις του παρέλαβεν ἐκ τῶν μετ' Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου συνεκστρατευσάντων παλαιοτέρων ἱστορικῶν, ἰδίως τοῦ Ἀριστοβούλου. Οἱ λόγοι τοῦ Ἡροδότου περὶ Αἰγύπτου οἵτινες παρέμειναν παροιμιώδεις, ὅτι δηλαδὴ αὕτη εἶναι δῶρον τοῦ Νείλου, ἰσχύουσι καὶ

Εἰκ. 1.—*Ἐρείπια ἐν Οὐρούκ (ὁ λόφος Tell-Buwêrîje).*

περὶ Βαβυλωνίας, ἧς ἡ ὕπαρξις ὀφείλεται εἰς τοὺς δύο ποταμούς.

Μέγας ἀριθμὸς διωρύχων μνημονεύεται, ὧν τινες ἥνωναν τὸν Τίγρητα μετὰ τοῦ Εὐφράτου, σήμερον ὅμως ἐλαχίστας δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν. Τούτων περίφημος ἦτο ἡ ἐν τῇ Β. Βαβυλωνίᾳ «*Νὰρ σαρρὶ*» (βασιλικὸν ρεῦμα), δι' ἧς μέγα μέρος τοῦ ὕδατος τοῦ Εὐφράτου ἐχύνετο εἰς τὸν Τίγρητα. Αὕτη μνημονεύεται ὑπὸ κλασσικῶν καὶ μεσαιωνικῶν συγγραφέων. Ἡ διῶρυξ τῶν *Βορσίππων* ἥνωνε τὴν πόλιν ταύτην πρὸς τὴν Βαβυλῶνα. Εἰς τὴν Β. Βαβυλωνίαν ἔκειντο ἐπίσης ἡ διῶρυξ τοῦ *Χαμμουραμπὶ* καὶ ἡ «*Σουμουνδάρ*». Παρὰ τὴν Νιππούρ ἔρρεεν ἡ ἐκ τοῦ Ἰεζεκιὴλ γνωστὴ «*Καβαροῦ*». Ἐν Ν. Βαβυλωνίᾳ ὁ Ρὶμ-Σὶν κατεσκεύασεν ἢ ἀνενέωσε πολλὰς τοιαύτας. Ἡ διῶρυξ τῆς *Λαγκὰς* ἔφθανε μέχρι τῆς θαλάσσης. Μίαν ἄλλην, πρότερον ἀνώνυμον, ὠνόμασε «καθαρὰν διώρυχα» κλπ.

Ἡ Βαβυλωνία, ἥτις περιελάμβανε μόλις περὶ τὰ 30.000 τετρ. χιλιόμ. καλλιεργησίμου γῆς, διηρεῖτο παλαιόθεν εἰς δύο μέρη. Τὸ νότιον ἐκαλεῖτο εἰς τὴν ἀκκαδικὴν γλῶσσαν *Σουμέρ*, ὅπερ εἶναι τὸ *Σεναὰρ* τῆς Γραφῆς, τὸ δὲ βόρειον ἐλέγετο *Ἀκκάδ*. Βραδύτερον ὠνομάσθησαν ἀμφότεραι αἱ περιοχαὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Βαβυλωνία*, ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς κυριωτάτης τῶν πόλεων. Ὡς νοτιωτάτη πόλις τῆς περιοχῆς ἐθεωρεῖτο ἡ *Βὰβ-Σαλιμετὶ* (παρὰ τὰ ἕλη μέχρι τῶν ὁποίων ἐξετείνετο ἄλλοτε ὁ Περσικὸς κόλπος, ἴδ. τὸν χάρτην). Ἀκριβῶς «ἐπὶ τῆς παραλίας» εὑρίσκετο κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν δυναστῶν τῆς Οὒρ ἡ *Ἐριδοῦ*, ἡ κατὰ τὸν μῦθον κατοικία τοῦ πρώτου ἀνθρώπου, τοῦ *Ἀδάπα*. Ἐνταῦθα ἐλατρεύετο ὁ εὐεργετικὸς θεὸς *Ἔνκι-Ἔα*. Βορείως τῆς Ἐριδοῦ ἔκειτο ἡ Χαλδαϊκὴ *Οὒρ* (σήμερον *Muqaijar*), ἡ κατὰ τὴν Βίβλον πατρὶς τοῦ Ἀβραάμ. Κατὰ τὴν 3ην χιλιετηρίδα ὑπῆρξεν ἐπὶ μακρὸν πρωτεύουσα ὅλης τῆς χώρας Σουμὲρ καὶ Ἀκκάδ. Πρωτεύων θεὸς τῆς πόλεως ἦτο ὁ σεληνιακὸς *Σὶν-Ναννάρ*. Περαιτέρω πρὸς ΒΔ ἔκειτο ἡ *Οὐρούκ* (σημ. *Βάρκα*), γνωστὴ ἐκ τῆς Βίβλου ὡς *Ἐρὲκ* καὶ ἐκ τῶν κλασσικῶν συγγραφέων ὡς *Ὀρχόη*.

Ἦτο ἕδρα τῆς λατρείας τοῦ οὐρανίου θεοῦ *Ἀνοῦ*. Τὰ ἐρείπιά της εἶναι τὰ μέγιστα τῆς Βαβυλωνίας (εἰκ. 1). Ἀνατολικῶς καὶ ὀλίγον πρὸς Β. κεῖται τὸ μικρὸν *Λαγκὰς* (σημ. *Τέλλο*), περίφημον διότι αἱ ἐπιτυχέσταται ἐνταῦθα ἀνασκαφαὶ ἀπέβησαν θεμέλιον τῶν γνώσεων ἡμῶν περὶ τοῦ παλαιοτάτου Βαβυλωνιακοῦ πολιτισμοῦ. Περὶ τὰ 50 μίλλια ΒΔ. τοῦ Λαγκὰς ἔκειτο ἡ παμπαλαία πόλις *Σουρουπάκ*, ἥτις «ἦτο ἤδη παλαιά, ὅτε οἱ θεοὶ συνεφώνησαν νὰ κάμουν τὸν κατακλυσμόν». Ἐνταῦθα κατῴκει ὁ ἥρως τοῦ Κατακλυσμοῦ *Ζιουδζουδοῦ*, ὁ συνάδελφος ἢ μᾶλλον τὸ πρότυπον τοῦ Ἰσραηλίτου *Νῶε*, ὅστις σωθεὶς διὰ τῆς Κιβωτοῦ ἔλαβε διαφόρους ὀνομασίας κατὰ διαφόρους ἐποχάς. Τὰ ἐρείπιά της δεικνύει σήμερον τὸ ὕψωμα *Φαρᾶ*. Εἰς τὴν Μέσην Βαβυλωνίαν κεῖται ἡ σπουδαία πόλις *Νιππούρ* (σημ. *Νουφφάρ*), ἕδρα τοῦ μεγίστου θεοῦ *Ἐνλίλ*. Ἐν τῇ Βορ. Βαβυλωνίᾳ πρωτεύουσα πόλις ἦτο ἡ *Ἀκκάδ*, δοῦσα τὸ ὄνομά της καὶ εἰς ὁλόκληρον τὴν περιοχήν, ἕδρα τῆς θεᾶς *Ἀνουνίτ*. Ἐπὶ τῆς δυναστείας Σαργὼν τοῦ Α' ἦτο ἕδρα πρωτίστη ὁλοκλήρου τῆς βαβυλωνιακῆς περιοχῆς, ἀλλὰ βραδύτερον παρηγκωνίσθη ἀναπτυχθείσης τῆς παρ' αὐτὴν κειμένης *Σιππάρ*, ἥτις διὰ ζωηροῦ ἐμπορίου συνεδέετο πρὸς τὴν 30 χμ. ἀνατολικώτερον κειμένην *Οὐπὶ-Ἀκσὰκ* (Ἑλλ. *Ὦπιν, Σελεύκειαν, Κτησιφῶντα*, σημ. *Τάκ-ὶ-Κισρά*). Βορειότερον τῆς περιοχῆς ταύτης δὲν ὑπάρχουσι σχεδὸν παλαιαὶ βαβυλωνιακαὶ κατοικίσεις, νοτίως δὲ κεῖται ἡ περίφημος *Βαβιλί*, ἑλληνιστὶ *Βαβυλών*, ἕδρα τοῦ θεοῦ Μαρδούκ, οὗ ὁ υἱὸς Ναβοῦ ἐλατρεύετο 17 χιλιόμ. νοτιώτερον εἰς τὰ *Βόρσιππα* (βλ. λ. Βαβυλών). Περὶ τῶν μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον ἐρευνῶν ἐν Βαβυλωνίᾳ, ἰδίως εἰς τὸ Οὒρ καὶ Κίς, τὰς δύο περιφήμους σουμερικὰς καὶ βαβυλωνιακὰς πόλεις, εὑρίσκει τις εἰς τὴν τελευταίαν ἐργασίαν Langdom-Weissbach Ausgrabungen in Babylonien seit 1918 (Der alte Orient 26, Λειψία, 1928).

Νεώταται καὶ αὐτόχρημα ἐκπληκτικαὶ ἀνακαλύψεις εἰς τὴν Οὒρ ἐγένοντο μόλις τῷ 1927, περὶ ὧν ὅμως δὲν ἐγένοντο ὑπεύθυνοι ἐπιστημονικαὶ ἀνακοινώσεις. Αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ Βρεττ. Μουσείου καὶ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πεννσυλβανίας ἀπεκάλυψαν ἐνταῦθα ἐκπληκτικὰ εὑρήματα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν τὸν πολιτισμὸν εἰς ἀπίστευτον ἀκμὴν κατὰ τὴν 4ην χιλιετ. π. Χ. Εἰς τὸ παλαιότατον νεκροταφεῖον τῆς Οὒρ (3500—3200 π. Χ.) εὑρέθησαν πολύτιμα δείγματα χρυσοχοϊκῆς τέχνης, ὧν μεταξὺ ἓν ἐγχειρίδιον μετὰ λαβῆς ἐκ ποικιλοχρώμου λίθου καὶ χρυσῆς θήκης μετ' ἐξόχου διακοσμήσεως. Ὀλίγον βραδύτερον ἀνεκαλύφθη ὑπὸ Woolley ὁ βασιλικὸς τάφος τοῦ *Με-*

Digitized by Google

σκαλὰμ-Δούγ, ὅπως πρότερον ἐθεωρεῖτο πρόσωπον σχεδὸν μυθικόν. Ὁ τάφος περιεῖχεν ἀπίστευτον θησαυρόν. Ἡ περικεφαλαία τοῦ βασιλέως ἦτο ἐκ σφυρηλάτου χρυσοῦ μετ' ἐγχαράκτου διακοσμήσεως, ἔργον θαυμάσιον τῆς χρυσοχοϊκῆς τέχνης, ἄλλα δὲ πάμπολλα πολύτιμα ἔργα εὑρέθησαν χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, ποτήρια, ἀγγεῖα, καρφίδες, λύχνοι, ἓν ἐγχειρίδιον μετὰ χρυσῆς λεπίδος καὶ ἀργυρᾶς τορεύσεως τῆς λαβῆς, ἔτι δὲ χαλκᾶ ἀγγεῖα καὶ αἰχμαί. Εἰκόνας τινῶν ἐκ τῶν ἀντικειμένων τούτων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἱκανὰ «νὰ πλουτίσουν ἓν μουσεῖον καὶ νὰ παράσχουν ὑλικὸν πρὸς ἀνανέωσιν τῆς ἀρχαίας ἱστορίας», ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ Illustrated London News, τῆς 17 Δεκεμβρίου 1927). [Παράβ. τὴν βραχεῖαν εἴδησιν ἐν *Amer. Journ. of archaeology* 1928, τεῦχ. 1 σελ. 79.]

Αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ 1927—1928 ἔφερον εἰς φῶς σημαντικώτατα στοιχεῖα, θέτοντα νέα θεμέλια εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ Σουμερικοῦ πολιτισμοῦ. (Διάλεξις τοῦ Woolley, δημοσιευθεῖσα ἐν Journal of the Royal Asiatic Society, Ἰούλιος 1928.) Τὸ νεκροταφεῖον τῆς Οὐρ περιεῖχε τάφους χρονολογουμένους εἰς μὲν τὰ ἀνώτατα στρώματα ἀπὸ τῶν ἐτῶν 2.700—2.600 π.Χ., εἰς δὲ τὰ κατώτατα ἀπὸ τοῦ 3.500 περίπου. Μεταξὺ τῶν τάφων τούτων ἦσαν καὶ βασιλικοί. Σύνηθες σχῆμα εἶναι μικρὸς τετράγωνος φρεατοειδὴς λάκκος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀποτίθεται ὁ νεκρὸς εἴτε ἐντὸς πλεκτῆς σαρκοφάγου, εἴτε τετυλιγμένος ἐντὸς ψιάθου. Τοιούτου σχήματος ἦτο καὶ ὁ τάφος τοῦ πρίγκιπος *Μὲς-καλὰμ-δούζ*, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὑρέθησαν περὶ τὰ 120 σπουδαῖα ἀντικείμενα. Ὁ τάφος ὅμως οὗτος εἶχεν ἀνοιχθῆ ἐπὶ ἄλλου παλαιοτέρου βασιλικοῦ τάφου, ὅστις, ὡς καὶ ἄλλοι ὅμοιοί του, ἐκ τοῦ φρέατος ὁδηγεῖ διὰ θολωτῆς εἰσόδου εἰς ἓν ἢ πλείονα στερεὰ λίθινα δωμάτια, στεγαζόμενα διὰ λιθίνων θόλων. Εἶναι λοιπὸν οὗτοι γνωστοὶ ἤδη εἰς τοὺς Σουμερίους, σπουδαία γνῶσις διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

Εἰς τοὺς παλαιοτέρους τούτους τάφους δὲν ἐξηκριβώθη ἐν ὅλῃ του τῇ φρικτότητι τὸ ἔθιμον τῆς ἀνθρωποθυσίας. Εἰς τὸν τάφον ἑνὸς βασιλέως, ὅστις εἶχεν ἤδη ἐν τῇ ἀρχαιότητι συληθῆ, εἶχον τεθῆ 60 ἐν ὅλῳ ἀνθρώπινα θύματα (νέα ἔνδειξις τῆς παλαιότητος τοῦ *ἑξηκονταδικοῦ* συστήματος). Ἐκ τούτων ἓξ ὡπλισμένοι δορυφόροι μετὰ κράνους καὶ δόρατος εὑρίσκοντο παρὰ τὴν θύραν. Δύο ἅμαξαι ὑπὸ τριῶν βοῶν συρόμεναι ἑκάστη εἶχον εἰσαχθῆ ἐντὸς τοῦ τάφου, ὅπου ἐσφάγησαν οἱ βόες ὁμοῦ μετὰ τῶν ὑπηρετῶν, ἵνα συνοδεύσωσι τὸν κύριόν των εἰς τὴν ἄλλην ζωήν. Οἱ βόες ἔφερον ἀργυροῦς ζυγοὺς καὶ ἀργυροῦς κρίκους περὶ τὰς ῥῖνας, εἶναι δὲ τὰ πρῶτα παραδείγματα τιθασευμένων βοῶν, ἐκ τῆς 4ης χιλιετηρίδος. Παρὰ τὸν τοῖχον τοῦ τάφου ἔκειντο, ἀκουμβῶσαι ἐπ' αὐτοῦ, αἱ γυναῖκες τῆς βασιλικῆς ὑπηρεσίας, φέρουσαι περιτέχνους κομμώσεις. Ἄλλαι γυναῖκες ἔκειντο εἰς ἄλλα μέρη, ὡς καὶ στρατιῶται ἢ ὑπηρέται φέροντες ἐν ταῖς ζώναις ἐγχειρίδια. Παρὰ τὴν σύλησιν εὑρέθησαν μερικὰ σπουδαῖα ἀντικείμενα, κυρίως ἀργυροῦν ὡραῖον ὁμοίωμα πλοίου.

Εἷς ἄλλος τάφος (ἀριθ. 809), ὁ τῆς βασιλίσσης *Σουβάδ*, περιεῖχεν ἐντὸς τοῦ λιθίνου θαλάμου, ἐστεγασμένου διὰ θόλου ἐκ πλίνθων, εἶδος κόγχης μετὰ δαπέδου ἐκ λευκῶν λίθων, ὅπου προφανῶς ἔλαβον χώραν αἱ ἀνθρωποθυσίαι, ὧν τὰ λείψανα ἐκάλυπτον ὅλον τὸ τάφον. Παρὰ τὴν θύραν εὑρέθησαν πέντε ἀνδρικοὶ σκελετοὶ—οἱ φύλακες—, ἐνῷ ἡ γυναικεία ὑπηρεσία ἀνευρέθη εἰς δύο σειρὰς σκελετῶν. Παρὰ τὸ ἅρμα τῆς βασιλίσσης εὑρέθησαν οἱ σκελετοὶ τῶν δύο ὄνων οἵτινες τὸ ἔσυρον. (Ὁ ὄνος ἦτο ἀπὸ παμπαλαίας ἐποχῆς ἐν Βαβυλωνίᾳ γνωστός, ὁ ἵππος τοὐναντίον ἄγνωστος, εἰσαχθείς, ὡς καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Αἰγύπτῳ, πολὺ βραδύτερον.) Παρὰ τοὺς ὄνους εὑρέθησαν καὶ οἱ ὀνηλάται, ἡ δὲ σκευὴ τῶν ζῴων ἦτο ἐκ κεκοσμημένου χαλκοῦ. Αἱ θυσιασθεῖσαι γυναῖκες ἔφερον ὅλαι κομμώσεις καταφόρτους ἐκ κοσμημάτων καὶ στεφάνους μετὰ ψηφίδων ἐκ σαπφείρου καὶ σαρδίου, ἀφ' ὧν χρυσᾶ φύλλα καὶ καρποὶ ἐκρέμαντο. Μία θὰ ἦτο ἡ ἁρπίστρια, ἡ δ' ἅρπα εὑρέθη εἰς τὸ ἄκρον τοῦ θαλάμου, ἐμπαιστικῶς κεκοσμημένη (incrusté) διὰ μαργάρου καὶ σαπφείρων. Τὸ κιβώτιον τὸ περιέχον τὰ χρειώδη τῆς βασιλίσσης ἀνευρέθη ὁμοῦ μετὰ τοῦ σκελετοῦ τῆς θαλαμηπόλου. Ἐντὸς αὐτοῦ ὑπῆρχον πάμπολλα λίθινα, χαλκᾶ, χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ἀγγεῖα, ἰδίως μία ὡραία φιάλη ἐκ σαπφείρου καὶ ἑτέρα ἐξ ἑνὸς τεμαχίου ὀψιανοῦ. Ἐπίσης μία σειρὰ ἀργυρῶν ποτηρίων καὶ μικρὰ ὁμὰς χρυσῶν ἀγγείων, τέλος δὲ τὸ ζατρίκιον τῆς βασιλίσσης. Κρεμάμενα ἀρχικῶς ἀπὸ τῶν τοίχων εὑρέθησαν ἐπίσης ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐντὸς τοῦ τάφου πλήθη ἄλλων ἀγγείων ἐκ πηλοῦ, χαλκοῦ, ἀργύρου καὶ χρυσοῦ. Ἡ βασίλισσα αὐτὴ ἔκειτο ἐπὶ ξυλίνου φερέτρου καὶ παρ' αὐτὴν δύο θεραπαινίδες. Ὁλόκληρον τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματός της ἐκαλύπτετο ὑπὸ ψηφίδων ἐκ σαρδίου, σαπφείρου, ἀχάτου καὶ χρυσοῦ. Φαίνεται ὅτι αὗται ἦσαν ἐπὶ μανδύου, ὅστις ὑπὲρ τὸν δεξιὸν βραχίονα ἐκομβοῦτο διὰ χρυσῶν καρφίδων μετὰ σαπφειρίνων κεφαλῶν. Ἡ βασίλισσα ἔφερε καὶ περίαπτα ἐκ χρυσοῦ καὶ σαπφείρου, ἐν σχήματι ἰχθύων καὶ ἀντιλοπῶν. Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐφόρει μεγάλην καὶ πολύπλοκον χρυσῆν συσκευήν, ἥτις συνεκράτει τὴν κόμμωσιν. Ὑπὲρ ταύτην ἔκειντο στέφανοι ἐπὶ στεφάνων ἐκ ψηφίδων καὶ κρεμαμένων χρυσῶν ἐξαρτημάτων, ὁ δ' ἀνώτατος στέφανος ἐκοσμεῖτο ὑπὸ χρυσῶν ἀνθέων ποικιλλομένων διὰ πολυτίμων λίθων. Εἰς τὸ ἀνώτατον τέλος μέρος τῆς κεφαλῆς ἔκειτο μέγα χρυσοῦν διὰ ῥοδάκων κοσμούμενον κτένιον.

Ἐντὸς τοῦ βαθυτάτου καὶ ἀρχαιοτάτου τῶν τάφων εὑρέθη κατὰ τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς ἀνασκαφῆς πρώτης γραμμῆς ἔργον, ἓν ξύλινον σκεῦος φέρον ψηφιδωτὴν διακόσμησιν ἐκ μαργάρου, ἐρυθρῶν λίθων καὶ σαπφείρων. Παριστάνει εἰς ζώνας καθημένην τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν, τὴν ὑπηρεσίαν ἑτοιμάζουσαν τὸ γεῦμα, Σουμερικὸν στρατὸν μεθ' ἁρμάτων, βαρὺ στράτευμα καὶ ψιλούς, αἰχμαλώτους ἀγομένους πρὸ τοῦ βασιλέως. «Εἰκόνας αὐτόχρημα ἐκπληκτικάς, τεχνικῶς πολὺ καλὰς καὶ ἱστορικῶς κολοσσιαίας σημασίας».

Ἡ εὕρεσις τῶν μυθωδῶν τούτων θησαυρῶν ἀνεκίνησε τὸ ζήτημα, τὸ ὁποῖον πάντοτε εἶναι φλέγον, περὶ τῆς προτεραιότητος δηλαδὴ τοῦ Σουμερικοῦ ἢ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ πολιτισμοῦ. Τοῦ τελευταίου τὴν μεγαλυτέραν ἀρχαιότητα ὑποστηρίζει ὁ πολὺς *Eduard Meyer*. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν εὑρημάτων τῆς Οὐρ ἐπαναλαμβάνει νῦν ὁ Woolley, ὅτι ὁ Σουμερικὸς πολιτισμὸς ἦτο ἤδη πλήρως ἀνεπτυγμένος ἀρκετὰς ἑκατονταετηρίδας πρὸ τοῦ *Μηνός*, τοῦ πρώτου ἱστορικοῦ βασιλέως ἐν Αἰγύπτῳ.

—[ΙΣΤΟΡ.] Πολλὰ γνώριμα στοιχεῖα περιέχει ἡ ἀρχαιοτάτη ἱστορία τῆς Βαβυλωνίας, διότι εἶναι εἰς πάντας γνωστὰ ἐκ τῆς Γραφῆς. Παρὰ ταῦτα, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μυθώδη, ἡ ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα κατώρθωσε νὰ συναγάγῃ ἀσφαλῆ τινα συμπεράσματα περὶ τῶν παλαιοτάτων κατοίκων τῆς χώρας.

Πρωϊμώτατα, εἰς νεολιθικὴν ἐποχὴν ἔτι, τὸ Δ. μέρος τῆς Ἀσίας κατελήφθη ὑπὸ διαφόρων δολιχοκεφάλων φυλῶν ἑνὸς ῥωμαλέου φυλετικοῦ κλάδου, οὗ αἱ διάλεκτοι διεσταυροῦντο μεταξύ των. Οἱ λαοὶ οὗτοι κατῆλθον ἐκ τῶν εὐφόρων πεδιάδων τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας πρὸς τὸ Ἰράν, τὴν Μεσοποταμίαν καὶ τὰ παράλια τοῦ Περσικοῦ κόλπου. Φαίνεται ὅτι πρῶτος σταθμὸς ὑπῆρξε τὸ *Ἐλάμ*, ὅπου (εἰς τὰ *Σοῦσα*) ἀνεκαλύφθη παλαιότατος πολιτισμὸς τῆς 5ης χιλιετηρίδος εἰς βάθος, 60 μέτρων ὑπὸ τὸ σημερινὸν ἔδαφος. Ὁ κεραμεικὸς τροχὸς εἶναι ἤδη γνωστὸς καὶ κατασκευάζονται γραπτὰ πήλινα ἀγγεῖα θαυμαστῆς λεπτότητος τοιχωμάτων. Ἡ αὐτὴ βαθμὶς πολιτισμοῦ ἀνευρίσκεται καὶ εἰς τὸ *Ἄναον* (Ρωσικὸν Τουρκεστάν). Ἤδη ὁ πολιτισμὸς τῶν Σούσων φαίνεται νὰ εἶναι *Σουμερικός*: Οἱ Σουμέριοι ἦσαν λαὸς μετὰ μεγάλης ἐπιδόσεως εἰς τὰς τέχνας. Κατ' ἀρχὰς ἔφερον γενειάδα πλήρη, ὕστερον ὅμως ἐξυρίζοντο ἐπιμελῶς τὸ πρόσωπον καὶ τὴν κεφαλὴν (ἴδ. κατωτ εἰκ. 12). Φόρεμα εἶχον οἱ παλαιότατοι Σουμέριοι καὶ Ἐλαμῖται δέρμα προβάτου. Βραδύτερον τὸ ὕφασμα ἐμιμεῖτο τεχνητῶς τὸ δέρμα τοῦτο, ἡ δὲ κατασκευαζομένη ποδιὰ ἐστερεοῦτο ἐπὶ τοῦ στήθους, ἀφίνουσα τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος γυμνόν. Τοῦτο σημαίνει καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ ἐνδύματος, *γου-εν-νὰ* μεταδοθεῖσα ὕστερον εἰς τοὺς Σημίτας καὶ ἐξ αὐτῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας ὡς καυνάκης.

Καταλαβόντες οἱ Σουμέριοι τὴν Βαβυλωνίαν ἵδρυσαν παλαιοτάτας πόλεις πέριξ τοῦ Εὐφράτου καὶ κατεσκεύασαν διώρυχας. Ἡ παλαιοτάτη των αὕτη ἱστορία δὲν εἶναι ἐπιστημονικῶς προσιτή. Πολὺ βραδύτερον, κατὰ τὸν ΚΓ' π. Χ. αἰῶνα, οἱ λόγιοι κατεσκεύασαν ἐκ τῶν ὑστέρων ἱστορίαν καὶ δυναστείας ἀνερχομένας μέχρι τοῦ κατακλυσμοῦ, ἐνῷ οἱ ποιηταὶ ἐκ παραλλήλου προέβησαν περαιτέρω, ἐπεκτείνοντες τὴν ἱστορίαν τῆς φυλῆς των μέχρι τῆς δημιουργίας καὶ τοῦ προκατακλυσμιαίου παραδείσου.

Οὕτω λοιπὸν ὁμοῦ μετὰ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου ἀρχίζει καὶ ἡ ἱστορία διὰ τῶν δέκα παμπαλαίων βασιλέων (ὡς ἐν τῇ Γραφῇ μετὰ τὸν Ἀδὰμ ἔχομεν τοὺς δέκα Πατριάρχας). Οἱ πρωτόγονοι οὗτοι δέκα βασιλεῖς ἐβασίλευσαν 432 χιλιάδας ἔτη (120 *σάρ*), μεθ' ὃ ἐπῆλθεν ὁ κατακλυσμός· ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦτον δὲν ἔχομεν ἀκόμη ἀληθῆ ἱστορίαν, διότι εἰς τὰς πρώτας δυναστείας μετὰ τὸν κατακλυσμὸν (τῆς *Οὐρούκ* καὶ *Κὶς*) βασιλεύουσιν ἥρωες μετὰ μυθώδους ἀριθμοῦ ἐτῶν ἕκαστος. Ἐξ αὐτῶν ὁ *Ἐτάνα*, βασιλεύσας 635 ἔτη, ὑπῆρξε περίφημος διὰ τὸ μέχρι οὐρανοῦ ταξίδιόν του ἐπ' ἀετοῦ. Ὁ *Ταμμούζ* ἐν τῇ ἀκμῇ του βυθίζεται αἰφνιδίως εἰς τὸν Ἅδην (βασιλεύσας 100 ἔτη). Ὁ *Γιλγαμὲς* τέλος (βασιλεύσας 126 ἔτη) εἶναι ὁ περίφημος ἥρως, τοῦ ὁποίου τὸ ἔπος μᾶς περιεσώθη.

Ἡ πρώτη ἱστορικὴ περίοδος, ἡ δυναστεία τῆς *Οὐρ*, τίθεται εἰς τὸ 3900 π.Χ. κατὰ βαβυλωνιακὰς πηγάς, ἀλλ' ὁ πρῶτος πράγματι ἱστορικὸς βασιλεὺς εἶναι ὁ *Μεσιλίμ*, ἐκ τῆς Β' δυναστείας τοῦ *Κὶς* (3250 περίπου). Τοῦ κατόπιν ἀκμάσαντος βασιλέως *Λουγγὰλ-Δαλοῦ* κατέχομεν καὶ τὸ ἄγαλμα (εἰκ. 2). Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ἱστορίαν τῆς χώρας· τὰ πολυτιμότερα μνημεῖα πρὸς τοῦτο εἶναι αἱ ἑκάστοτε ὑπὸ τῶν βασιλέων ἀναγραφόμεναι πληροφορίαι περὶ τῶν κατορθωμάτων των. Οἱ Βαβυλώνιοι δυνάσται βραδύτερον προτιμῶσι δυστυχῶς νὰ ἀναγράφωσι τὰς οἰκοδομικάς των ἀσχολίας, οὕτως ὥστε τὴν ἱστορίαν των γνωρίζομεν ἐν συνόψει ἀπὸ ὀλίγα περισωθέντα χρονικά, ὅπου ἐκτίθενται τὰ γεγονότα κατὰ ἔτη. Περὶ τὸ 3100 φαίνεται ὅτι ὁλόκληρος ἡ Βαβυλωνία ἑνοῦται ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ ἐκ Λαγκὰς σπουδαίου κατακτητοῦ *Ἐανναδοῦ*. Μέγας δυνάστης ἀναδεικνύεται κατόπιν ὁ ἐξ Οὐρούκ *Λουγγὰλ-Ζαγγιζὶ* (2872—2848 περίπου), ἑνώσας ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του τὴν Σουμερικὴν καὶ Ἀκκαδικὴν χώραν. Διὰ περαιτέρω κατακτήσεως ἐπεξέτεινεν ὁ κραταιὸς οὗτος δορικτήτωρ τὸ βασίλειόν του ἀπὸ τοῦ Περσικοῦ κόλπου μέχρι τῆς Μεσογείου καὶ θεωρεῖται ὁ πρῶτος ἐν τῷ κόσμῳ ἱδρυτὴς «κοσμοκρατορίας», ὡς βραδύτερον οἱ Ὑξὼς φαραὼ καὶ ἔν τινι μέτρῳ οἱ μεγάλοι βασιλεῖς τῶν Χεττιτῶν. Ὁπωσδήποτε, ζῶντος ἀκόμη τούτου, νέος γίγας ἀνέτειλεν ἐκ τῆς βορείου Βαβυλωνίας, ὅπου τὸ σημιτικὸν στοιχεῖον ἀνέκαθεν ἦτο ἀξιοσημείωτον εἰς τὸν πληθυσμόν, *Σαργὼν ὁ Α'*. Οὗτος κατὰ τὸ 2848 ἐνίκησε τελικῶς καὶ συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὸν Λουγγὰλ-Ζαγγιζί, ἐδῄωσε τὸν Ν. Βαβυλωνίαν καὶ ἐκάθηρε τὰ ὅπλα του εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Περσικοῦ κόλπου.

Εἰκ. 2.—*Ὁ Λουγγὰλ-Δαλοῦ.*

Ἀνατολικῶς ὑπέταξε τὸ Ἐλὰμ καὶ βορειοδυτικῶς ἔφθασε μέχρι τοῦ Λιβάνου (=δάσους τῶν κέδρων) καὶ τοῦ Ταύρου (=ὄρους τοῦ ἀργύρου). Κατά τινα παράδοσιν ἐπεραιώθη καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Κύπρον. Ἡ μνήμη τοῦ μεγάλου τούτου βασιλέως διετηρήθη ἐπὶ μακρὸν καὶ μυθοπλαστικῶς διεκοσμήθη εἰς τὴν μνήμην τῶν ἀνθρώπων. Οἱ διάδοχοί του διετήρησαν ἀρκούντως τὴν ἀρχικὴν δύναμιν. Ὁ *Μανιστουζοῦ* κατενίκησε τὴν συμμαχίαν 32 ἐχθρικῶν βασιλέων, ἐπὶ δὲ τῆς μακρᾶς καὶ εὐτυχοῦς βασιλείας *Ναρὰμ-Σὶν* (περὶ τὸ 2750) ὁ πολιτισμός, ἡ τέχνη καὶ ἡ κρατικὴ ὀργάνωσις ἔφθασαν εἰς τὸ κατακόρυφον. Ἡ φήμη του ἐπέζησεν ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας. Οἱ διάδοχοί του ὁπωσδήποτε ἐπεῖδον ἡμέρας ἐσωτερικῶν ἐρίδων καὶ τέλος περὶ τὸ 2650, μετὰ 197 ἐτῶν ἔνδοξον βίον, ἡ δυναστεία αὕτη ἔσβησε.

Πρέπει ἔτι νὰ μνημονευθῇ ὁ σύγχρονος πρὸς τὴν δυναστείαν τῆς Οὐρούκ ἱερεὺς-βασιλεὺς τοῦ Λαγκὰς *Γουδέας*, ἐκ τῆς ἐνθουσιώδους τοῦ ὁποίου δράσεως κατέχομεν σπουδαιότατα γραπτὰ καὶ ἄλλα ἔργα τέχνης (περὶ τὸ 2600), ἅτινα ἀπεκάλυψαν αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ Τέλλο. Ὁ Γουδέας (εἰκ. 3) πλὴν τῶν μεγάλων οἰκοδομικῶν ἔργων τῆς εὐσεβείας του φαίνεται ὅτι διεξήγαγε καὶ ἀξιοσημειώτους πολεμικὰς καὶ ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις.

Κατὰ τὴν περίοδον 2625—2500 ἡ χώρα ὑφίσταται τὰς ἐρημώσεις ὀρεινῶν φυλῶν, ὅταν δ' αὗται ἐπὶ τέλους κατορθοῦται νὰ ἐκδιωχθῶσιν, ἡ πρωτεύουσα θέσις ἐπανακτᾶται ὑπὸ τῆς νοτίου Σουμερικῆς Βαβυλωνίας, ὑπὸ τὴν 3ην δυναστείαν τῆς Οὐρ. Τὸ σημιτικὸν ὅμως στοιχεῖον ὁλονὲν ἐμφανίζεται παντοῦ. Ἤδη οἱ τελευταῖοι βασιλεῖς τῆς δυναστείας ταύτης φέρουσι σημιτικὰ ὀνόματα. Αἱ δύο πόλεις *Ἰσίν*, περὶ τὸ μέσον, *Λάρσα* πρὸς Ν. τῆς Βαβυλωνίας, διεκδικοῦσι τὸν τίτλον τῆς πρωτευούσης τῶν Σουμὲρ καὶ Ἀκκάδ, οἱ δὲ βασιλεῖς, οἵτινες εἶναι ἤδη Σημῖται, ὑποβλέπουν ἀλλήλους διαρκῶς, φθάνοντες ἐνίοτε καὶ μέχρι ῥήξεως.

Εἰκ. 3.—*Γουδέας.*

Digitized by Google

Βαβυλωνιακαὶ δυναστεῖαι. Ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς ταύτης ἀνησυχίας ἐμφανίζεται διὰ πρώτην φορὰν ὡς ἱστορικὸς παράγων καὶ ἡ *Βαβυλών*. Περὶ τὸ 2225 ὁ *Σουμοῦ-'Αβοῦ* κηρύσσεται ἀνεξάρτητος καὶ ἱδρύει τὴν 1ην βαβυλωνιακὴν δυναστείαν. Ὁ διάδοχός του *Σουμουλαΐλοῦ* ἤγειρε καὶ ὀχυρώσεις, ἃς οἱ διάδοχοί του ἐτελειοποίησαν. Νῦν λοιπὸν ἔχομεν τρεῖς ἀντιζήλους πόλεις, αἵτινες ὅμως διαρκῶς ἀπειλοῦνται ὑπὸ τοῦ Ἐλάμ, τοῦ ἀνέκαθεν κληρονομικοῦ ἐχθροῦ τῆς Βαβυλωνίας. Ὁ δυνάστης τῆς Λάρσα ἐκθρονίζεται ὑπὸ τοῦ Ἐλαμίτου *Κουδοὺρ-Μαβούκ*. Εἶτα ἡ Λάρσα καὶ ἡ Βαβυλὼν ἑνοῦνται κατὰ τῆς Ἰσίν, ἥτις ἐπὶ τέλους πίπτει, γεγονὸς σπουδαῖον, ὅπερ ἐχρησίμευσε καὶ ὡς ἀρχὴ χρονολογίας.

Ἐν Βαβυλῶνι ἀνῆλθεν ἐν τῷ μεταξὺ ἐπὶ τοῦ θρόνου κατὰ τὸ 2123 περίπου ὁ διαβόητος *Χαμμουραμπί*, μέγας δορικτήτωρ καὶ μέγας νομοθέτης (εἰκ. 4). Τὴν κυριαρχίαν του ἐπεξέτεινε πρὸς πᾶσαν διεύθυνσιν, φθάσας πρὸς Β. μέχρις Ἀσσοὺρ καὶ Νινευΐ. Ἡ μοιραία σύγκρουσις μετὰ τῶν Ἐλαμιτῶν ἀπέληξεν εἰς νίκην, μεθ' ὃ ἡ Λάρσα προσαρτᾶται εἰς τὸ κράτος. Ὁλόκληρος ἡ Βαβυλωνία ἑνοῦται οὕτω εἰς ἰσχυρὸν βασίλειον μὲ σημιτικὸν πλέον χαρακτῆρα, ἡ δὲ Βαβυλὼν παραμένει ἔκτοτε ἡ ἰσχυροτάτη καὶ πρώτη πόλις τῆς χώρας. Ὁ αἰὼν τοῦ Χαμμουραμπῆ ὑπῆρξεν ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῆς Βαβυλωνίας ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. [Ἡ χρονολογία τοῦ μεγάλου τούτου βασιλέως τίθεται κοινῶς εἰς τὰ ἔτη 2123—2081. Ἐπὶ τῇ βάσει ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων τοῦ Schnabel (βλ. Zeitschr. für Assyriologie N. F. τόμ. II=36,109 ἑξ.), φαίνεται ὅτι ἡ χρονολογία αὕτη πρέπει νὰ καταβιβασθῇ κατά τι. Ἡ τοῦ *Weidner* ὅμως, 19ɔ5—1913, κρίνεται ὡς πολὺ χαμηλή.]

Ὁ υἱὸς τοῦ Χαμμουραμπὶ *Σαμσοῦ-'Ιλουνὰ* ἐσυνέχισε τὸ ἔργον τοῦ πατρός. Ἐπ' αὐτοῦ οἱ κάτοικοι τῶν ὀρεινῶν περιοχῶν πρὸς Α, οἱ *Κοσσαῖοι*, οἵτινες βραδύτερον ἐπέπρωτο νὰ καταλάβωσι τὴν χώραν, ἤρχισαν τὰς πρώτας ἐπιδρομάς. (Φέρονται ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κασσῖται* συνήθως. *Κοσσαῖοι* εἶναι ὄνομα γνωστὸν ἐκ τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀποδιδόμενον εἰς τὸν ἀνατολικῶς τῆς Βαβυλωνίας, τὴν ὀρεινὴν χώραν τοῦ Ζάγρου οἰκοῦντα πολεμικὸν καὶ ἄγριον λαόν. Τοῦτον κατὰ τὸν *Delitzsch* καὶ τὸν *Hommel*, Ethnol. u. Geogr. d. alt. Orients 36—37 ἐκλαμβάνει τὸν αὐτὸν πρὸς τοὺς *Kassû*, οὕτως ὀνομαζομένους ὑπὸ τῶν Βαβυλωνίων τῆς 2ας χιλιετηρίδος ὡς καὶ βραδύτερον ὑπὸ τοῦ *Σανχερίβ*). Ἐπὶ τῶν κατόπιν βασιλέων ἐξερράγησαν ἐσωτερικαὶ διχόνοιαι καὶ ἐπαναστάσεις, τὸ νοτιώτατον μάλιστα πρὸς τὸν Περσικὸν κόλπον μέρος τῆς χώρας κηρύσσει ἐπί τινα χρόνον ἀνεξαρτησίαν. Ἡ ἰσχυρὰ δυναστεία τοῦ Χαμμουραμπὶ παρακμάζει διαρκῶς, μέχρις ὅτου κατὰ τὴν πρώτην ἑκατονταετίαν τῆς β' χιλιετηρίδος (ἢ κατὰ τὸν Weidner τῷ 1758) μία νέα δύναμις ἐκ Βορρᾶ, οἱ *Χεττῖται*, κατέλυσαν ταύτην ὁλοσχερῶς. Δὲν διετηρήθησαν ὅμως ἐπὶ πολὺ οἱ ἐπήλυδες. Ἡ ἐντὸς ὀλίγου ἀνασυσταθεῖσα δευτέρα βαβυλωνιακὴ δυναστεία ἐπέπρωτο νὰ καταλυθῇ ὑπὸ τῶν μνημονευθέντων ὀρεινῶν Κοσσαίων, οἵτινες ὑπὸ τὸν Γανδὰς κατορθώνουν ἐπὶ τέλους νὰ ἐγκατασταθοῦν ὡς τρίτη βαβυλωνιακὴ δυναστεία, ἥτις διετηρήθη ἐπὶ 576 ἔτη. Ἀπὸ ἐκπολιτιστικῆς ἀπόψεως συνέβη ὁπωσδήποτε ὅ,τι ἦτο φυσικόν. Οἱ ὑπερέχοντες κατὰ πολὺ Βαβυλώνιοι ἀπερρόφησαν τοὺς ὀρεινοὺς κατακτητάς.

Ἐκ τῆς ΙΕ' καὶ ΙΔ' ἑκατονταετηρίδος γνωρίζομεν τὰ ὀνόματά τινων Κοσσαίων βασιλέων καὶ ἐκ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ εὑρεθείσης ἀλληλογραφίας τῶν φαραὼ Ἀμενόφιος τοῦ Γ' καὶ Δ'. Ἐπίσης καὶ ἐκ τοῦ ἀρχείου τῆς πρωτευούσης τοῦ χεττιτικοῦ βασιλείου *Χάττι* (σήμερον *Μπογάζ-κιοϊ*) ἔχομεν μερικὰς ἱστορικὰς εἰδήσεις περὶ τῆς Βαβυλωνίας.

Νέος ἀντίπαλος τῆς χώρας ἀρχίζει νῦν νὰ εἶναι ἡ δύναμις τῆς ***Ἀσσυρίας***. Ὁ δυνάστης ταύτης Τουκουλτὶ ***Νινουρτὰ ὁ Α'*** κατὰ τὸ 1256 ἐνίκησε τὸν Βαβυλώνιον ***Καστιλιὰς*** καὶ προσεκτήσατο τὴν Βαβυλῶνα. Μετά τινας ἀμφιταλαντεύσεις τῆς τύχης ἐπανέρχονται οἱ Ἐλαμῖται ἐξ Ἀνατολῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς, οἵτινες περὶ τὸ 1176 ἠρήμωσαν τὴν Βαβυλῶνα καὶ ἀπήγαγον εἰς Σοῦσα ἄπειρον λείαν. Οὕτως ἔληξεν ἡ τρίτη δυναστεία τῶν Κοσσαίων, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐγχώριος τετάρτη δὲν κατώρθωσε νὰ συγκρατήσῃ τὴν ἐπερχομένην παρακμήν. *Νεβουκαδνεζὰρ ὁ Α'* καυχᾶται ὅτι ἀντεπεξῆλθε νικηφόρως κατὰ τῶν Ἀσσυρίων καὶ Ἐλαμιτῶν, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς τῶν πρώτων Τιγλατπιλεσὲρ ὁ Α' κατορθώνει νὰ προσαρτήσῃ ἐπὶ βραχὺ διάστημα τὴν Βαβυλῶνα εἰς τὸ κράτος του. Ἐπὶ τῶν βραχυβίων δυναστειῶν 5, 6 καὶ 7 ἡ ἀτυχὴς χώρα ὑφίσταται τὰ πάνδεινα ὑπὸ ἀραμαϊκῶν νομάδων τῆς Ἀραβικῆς ἐρήμου, οἵτινες ἐλεηλάτησαν ἀνηλεῶς πόλεις καὶ ναούς. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς 8ης δυναστείας *Νουβοῦ-μουκὶν-ἀπὰλ* εὑρίσκετο εἰς τοσαύτην ἀδυναμίαν, ὥστε ἡ ἑορτὴ τοῦ Νέου ἔτους δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τελεσθῇ. Ἀραμαῖοι δὲ νομάδες κατέχοντες τὴν διώρυχα Βαβυλῶνος—Βορσίππων δὲν ἐπέτρεπον τὴν διέλευσιν τοῦ ἀγάλματος τοῦ θεοῦ *Νεβὼ* διὰ τοῦ ποταμοῦ. Ἡ Ἀσσυρία ἀφ' ἑτέρου ἐπέκειτο πάντοτε ἀπειλητική. Οἱ Βαβυλώνιοι ἀναγκάζονται νὰ συμμαχήσουν μετὰ τῶν προαιωνίων ἐχθρῶν των, τῶν Ἐλαμιτῶν, ἀλλ' οὐδὲν δύναται νὰ ἀνακόψῃ τὴν ἐπερχομένην παρακμήν. *Σαλμανάσαρ ὁ Γ'* τῆς Ἀσσυρίας ἐπενέβη εἰς τὰ βαβυλωνιακὰ πράγματα, ἐπὶ δὲ *Σαμσὶ 'Αδὰδ τοῦ Ε'* κατεβλήθη ἐντελῶς ἡ χώρα, μὴ δυνηθεῖσα νὰ ἀναλάβῃ καὶ μετὰ τὴν παρακμὴν τῶν Ἀσσυρίων.

Ὁ *Τιγλατπιλεσὲρ* καὶ *Σαλμανάσσαρ ὁ Ε'* ἥνωσαν ὁριστικῶς τὴν Βαβυλωνίαν πρὸς τὸ ἀσσυριακὸν βασίλειον. Ἡ προσπάθεια ἀνεξαρτησίας ὑπὸ τὸν πατριώτην Χαλδαῖον μεγιστᾶνα *Μεροδαχβαλαδὰν* διήρκεσεν ἐλάχιστον, ὁ δὲ μέγας ἐχθρὸς τῆς Βαβυλῶνος Ἀσσύριος δυνάστης *Σανχερὶφ* κατέστρεψεν ἐντελῶς τὴν πόλιν, ἥτις ἐπὶ 10 ἔτη ἔμεινεν ἔρημος, ἐπανακτισθεῖσα κατὰ διαταγὴν τοῦ ἑπομένου βασιλέως *Ἀσαρχαδδών*. Οὗτος διέπραξε τὸ σφάλμα νὰ μοιράσῃ τὸ βασίλειόν του εἰς τοὺς δύο υἱούς του, ***Ἀσσουρβανιπὰλ*** καὶ *Σαμὰς-σοὺν-οὐκίν*, τὸν ἑλληνιστὶ *Σαοσδουχὶν* παραδοθέντα, ὅστις ἐβασίλευσε τῆς Βαβυλῶνος ἀπὸ 668—648. Μεταξὺ τῶν δύο ἀδελφῶν ἐπῆλθον ἔριδες καὶ πόλεμος, οὗ ἀποτέλεσμα ἦτο ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀσσουρβανιπὰλ κατάληψις τῆς πόλεως. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἡ μεγάλη ἀσσυριακὴ δύναμις συνετρίβη, ἐνῷ ἐν Βαβυλῶνι ὁ Χαλδαῖος στρατηγὸς *Ναβοπολάσσαρ* ἵδρυε νέον κράτος. Τῶν Μήδων ἐνσκηψάντων κατὰ τῆς πρωτευούσης τῶν Ἀσσυρίων Νινευΐ, ἀπέστειλε καὶ οὗτος τὸν υἱόν του *Νεβουκαδνεζὰρ* (τὸν περίφημον *Ναβουχοδονόσορα*) κατὰ τῆς Συρίας. Εἰς τὴν σκηνὴν ἐμφανίζεται ἤδη ὁ φαραὼ *Νεχὼ* ἢ *Νεχαώ*, ὅστις ὅμως κατετροπώθη καὶ ὁ *Νεβουκαδνεζὰρ* θὰ εἰσήρχετο νικηφόρος εἰς τὴν Αἴγυπτον, μέχρι τῶν συνόρων τῆς ὁποίας ἔφθασεν, ἂν δὲν ἠναγκάζετο νὰ ἐπιστρέψῃ ὀπίσω εἰς Βαβυλῶνα ἕνεκα τοῦ θανάτου τοῦ πατρός του. Ὡς βασιλεὺς διεξήγαγε νέους ἀγῶνας πρὸς τὸν φαραὼ *Ἄμασιν*, κατέλαβε τὴν Τύρον καὶ κατέστρεψε τὴν Ἱερουσαλήμ, ἧς τοὺς κατοίκους ἠνάγκασεν εἰς μετοικεσίαν (βλ. λ. Βαβυλώνιος *αἰχμαλωσία*). Ἐντεῦθεν ἡ μισητή του μορφὴ παρεστάθη τόσον κακῶς ἐν τῇ Γραφῇ, πραγματικῶς ὅμως ὑπῆρξε μέγας βασιλεὺς καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ. Τὴν Βαβυλῶνα ἐκόσμησε δι' ἐξόχων ἔργων, ὡς καὶ πολλὰς ἄλλας πόλεις τοῦ βασιλείου του (604—562).

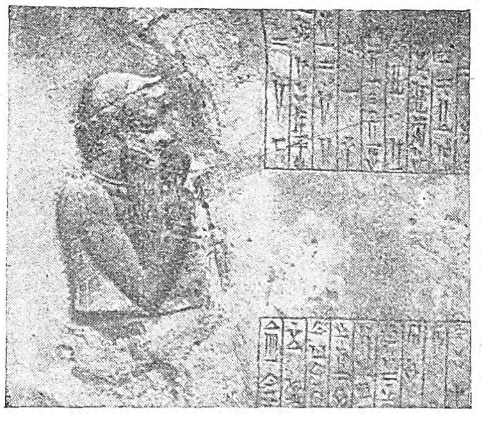

Εἰκ. 4.—*Χαμμουραμπὶ ἐπὶ πλακὸς ἀσβεστολίθου.*

Ὁ υἱός του *Ἀβὲλ-Μαρδοὺκ* ὑπῆρξεν ἀνάξιος τοῦ πατρός, ἐκθρονισθεὶς ὑπὸ τῶν ἱερέων, οἵτινες δοκιμάσαντες καὶ ἄλλους δύο ἀνεκήρυξαν ἐπὶ τέλους βασιλέα ἕνα ἐξ αὐτῶν, τὸν *Ναβωνὶδ* (555—538). Οὗτος κάθε ἄλλο παρὰ ἀντάξιος τῶν περιστάσεων ἦτο κατὰ τὴν ἀνάστατον ἐκείνην ἐποχήν, ἀσχολούμενος μᾶλλον περὶ τὴν ἀρχαιολογίαν καὶ τὰς παλαιὰς χρονολογίας τῆς πατρίδος του. Ἐθεώρησεν εὐτύχημά του ὅτι οἱ ἐπικίνδυνοι Μῆδοι κατεβλήθησαν ὑπὸ τοῦ Κύρου καὶ τῶν Περσῶν, ἦτο δὲ πολὺ ἀργὰ ὅτε κατενόησεν ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑποκύψῃ καὶ αὐτὸς μὲ τὴν σειράν του. Ὁ υἱός του κατεβλήθη ὁριστικῶς ἐν τῷ πολέμῳ, ὅστις ἐξερράγη τῷ 539, οὕτω δ' ἔλαβε τέλος καὶ ἡ αὐτοτέλεια τῆς Βαβυλωνίας. Ἡ πόλις αὐτὴ τῆς Βαβυλῶνος ἕνεκα τῶν ἐπαναστάσεών της ἐκακώθη ὑπὸ *Δαρείου τοῦ Α'* καὶ τοῦ *Ξέρξου*. Ἡ τελευταία εὐκαιρία ὅπως ἡ Βαβυλὼν ἐπανίδῃ νέας ἡμέρας δόξης καὶ ἀκμῆς δι' Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, ὅστις ἐσχεδίαζε νὰ κάμῃ ταύτην πρωτεύουσαν τοῦ ἀχανοῦς βασιλείου του, συναπέθανε προώρως μετὰ τοῦ Ἕλληνος κοσμοκράτορος.

Ἡ Βαβυλωνιακὴ χρονολογία: Ὡς πρὸς τὴν *χρονολογίαν*, αὕτη ἔχει διὰ βραχέων ὡς ἀκολούθως: Ἐνῷ ἐν Αἰγύπτῳ ἔχομεν ἀπὸ παλαιοτάτης ἐποχῆς τὴν κατὰ βασιλεῖς χρονολογίαν, ἐν Βαβυλωνίᾳ ἴσχυεν ἀρχικῶς τὸ ἀτυχὲς σύστημα νὰ χρονολογῶσιν ἀπὸ σημαντικοῦ τινος γεγονότος, μόνον δ' οἱ Κοσσαῖοι βασιλεῖς εἰσήγαγον τὸ σύστημα χρονολογίας κατὰ τὰ ἔτη τῆς βασιλείας των. Διὰ μεγαλυτέρας χρονολογικὰς περιόδους εἶχον καταρτισθῇ χρονολογικοὶ κατάλογοι ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δυναστειῶν τῶν πρωτευουσῶν πόλεων. Τοιούτων καταλόγων κατέχομεν ἀρκετὰ λείψανα, καθὼς καὶ τὰ δυστυχῶς εἰς ἐλεεινὴν κατάστασιν περισωθέντα εἰς ἡμᾶς ἀποσπάσματα τῆς ἑλληνιστὶ συγγραφείσης ἱστορίας ἑνὸς Βαβυλωνίου ἱερέως, ὅστις ἐκαλεῖτο *Βηρωσσός*. Οὗτος συνέγραψεν ἱστορίαν παραδεδομένην ὡς Βαβυλωνιακὰ ἢ Χαλδαϊκὰ εἰς τρία βιβλία, 1) ἀπὸ τῆς παλαιοτάτης ἐποχῆς μέχρι τοῦ Κατακλυσμοῦ, 2) ἀπὸ τοῦ Κατακλυσμοῦ μέχρι Ναβονάσσαρ, 3) ἀπὸ Ναβονάσσαρ μέχρις Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου. Μόνον τὸ τελευταῖον βιβλίον ἦτο ἱστορία πραγματική, τὰ δὲ δύο προηγούμενα περιεῖχον σχεδὸν μόνους τοὺς καταλόγους τῶν βασιλέων. Ὁ λεγόμενος ἐπίσης Κανὼν τοῦ *Πτολεμαίου*, ἂν καὶ κυρίως πρὸς ἀστρονομικοὺς σκοποὺς συνταχθείς, εἶναι ἐξαίρετον μέσον πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς βαβυλωνιακῆς χρονολογίας μέχρι Ναβονάσσαρ. Παρ' ὅλα ταῦτα αἱ δυσκολίαι πρὸς ἀκριβῆ χρονολόγησιν εἶναι μεγάλαι, ἰδίως μετὰ τὸν Ναβονάσσαρ. Ἐπὶ τῇ βάσει ἀστρονομικῶν γεγονότων καθωρίσθη τὸ 8ον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Ἀμμισαδουγὰ ὡς τῷ 1969 π. Χ. καὶ τὸ γεγονὸς τοῦτο εἶναι πρὸς τὸ παρὸν ἡ βάσις πρὸς καθορισμὸν τῆς παλαιοτέρας βαβυλωνιακῆς χρονολογίας. Κατὰ τὴν βάσιν ταύτην ἡ α' βαβυλωνιακὴ δυναστεία πρέπει νὰ τεθῇ εἰς τὸ ἔτος 2225 π. Χ., εἶναι δ' ἀξιοσημείωτον ὅτι ἡ χρονολογία αὕτη μόνον κατὰ 9 ἔτη διαφέρει τῆς τοῦ Καλλισθένους, συνοδοῦ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὅστις δίδει 1903 ἔτη πρὸ τῆς καταλήψεως τῆς Βαβυλῶνος ὑπὸ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἑπομένως τὸ ἔτος 2234.

Εἷς συντετμημένος πίναξ τῆς βαβυλωνιακῆς χρονολογίας ἔχει ὡς ἑξῆς περίπου, διδόμενος κατὰ τὸν Weidner:

Βασιλεῖς πρὸ τοῦ Κατακλυσμοῦ:

Ἀλουλὶμ	ἔτη 67,200
Ἀλαγὰρ	» 72,000
Ζιουζούδρα ἐκ Σουρουπάκ, ἐφ' οὗ συνέβη ὁ Κατακλυσμὸς (ἑλληνιστὶ Ξίσουθρος ἢ Σίσουθρος)	» 36,000

Βασιλεῖς μετὰ τὸν Κατακλυσμόν:

Πρώτη δυναστεία τῆς Κίς:	
Καλουμουμοῦ, Ἀτάββα, Ἐτάνα, Ἐνμενουννὰ κλπ.	
ἐν ὅλῳ 23 βασιλεῖς	» 24,510
Πρώτη δυναστεία τῆς Οὐρούκ:	
Λουγκαλβάνδα, Δουμμουζί, Γιλγαμὲς κλπ.,	
ἐν ὅλῳ 12 βασιλεῖς	» 2,310

Ἕπονται ἄλλαι μᾶλλον ἢ ἧττον μυθικαὶ δυναστεῖαι τῆς Οὔρ, Ἀβάν, Κὶς Οὐροὺκ κλπ.

Δυναστεία τῆς Ἀκκάδ:	
Πρῶτος βασιλεὺς Σαρρουκὶν (2637—2582), τελευταῖος ὁ Σουδουροὺλ (2471—2457). Ἐν ὅλῳ 11 βασιλεῖς 181 ἔτη	2637—2457
Τετάρτη δυναστεία τῆς Οὐρούκ:	
Πρῶτος βασιλεὺς Οὐρνιζὶν (2456—2450) καὶ τελευταῖος Οὐρ-Βαββὰρ (2432—2427). Ἐν ὅλῳ 5 βασιλεῖς 30 ἔτη	2456—2427
Δυναστεία Γούτιουμ:	
Ἐν ὅλῳ 20 ἢ 21 βασιλεῖς, 125 ἔτη,	2426—2302
Τρίτη δυναστεία τῆς Οὔρ:	
Ἐν ὅλῳ 5 βασιλεῖς, 108 ἔτη,	2294—2187
Πρώτη δυναστεία τῆς Ἰσίν:	
Ἐν ὅλῳ 15 βασιλεῖς, 226 ἔτη,	2186—1961
Δυναστεία Ἀμουρροῦ (πρώτη τῆς Βαβυλῶνος):	
Σουμοῦ - Ἀβοῦ	2057—2044
Σουμουλαΐλοῦ καὶ 3 ἄλλοι	2043—1956
Χαμμουραμπὶ	1955—1913
Σαμσοῦ Ἰλουνὰ καὶ 4 ἄλλοι	1912—1758
Δυναστεία τῶν Κοσσαίων ἢ Κασσιτῶν:	
36 βασιλεῖς, πρῶτος ὁ Γανδάς, τελευταῖος ὁ Ἐλλὶλ - Ναδὶν - Ἀχὲ	1746—1171
(μεταξὺ τούτων, οἱ Καστιλιᾶς, Βουρναβουριάς, Κουριγαλζοῦ, Μαρδοὺκ - ἀπὰλ - ἰδδὶν κλπ).	
Ἓξ ἄλλαι δυναστεῖαι	1170— 626
Ἡ δυναστεία τῶν Χαλδαίων:	
Ναβοπολάσσαρ	625—605
Νεβουκαδνεζὰρ ὁ Β'.	604—562
Ἀβὲλ Μαρδοὺκ	561—460
Νεργὰλ - σὰρ - Οὐσοὺρ	559—556
Λαβαζὶ - Μαρδοὺκ	556
Ναβωνὶδ (ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῆς Βαβυλῶνος)	555—538

— [ΘΡΗΣΚΕΙΑ] Προτοῦ ἀκόμη συμπηχθῶσιν εἰς κοινότητας ἐλάτρευον προφανῶς οἱ παμπάλαιοι κάτοικοι τῆς Βαβυλωνίας τὸ *Πνεῦμα*, τὸ «*στοιχειό*» τοῦ οἴκου. Βραδύτερον ἡ θεότης τοῦ οἴκου ἀναπτύσσεται εἰς θεότητα τῆς κοινότητος· ὁ τοπικὸς θεὸς εἶναι «βασιλεὺς τῆς πόλεως» (λουγγὰλ-οὐροῦ). Ἤδη πρωιμώτατα οἱ θεοὶ οὗτοι εἰδικεύονται καὶ ἔχομεν θεὸν τῆς Γῆς, τοῦ Ὕδατος, τοῦ Ἅδου κλπ. Ὅταν μία πόλις κυριευθῇ ὑπὸ ἄλλης, γίνεται καὶ ὁ θεὸς ταύτης ὑποτελὴς εἰς τὸν τῆς νικητρίας πόλεως. Βραδύτερον (ἀλλ' εἰς

Digitized by Google

προϊστορικοὺς χρόνους ἀκόμη), μόλις οἱ Σουμὲρ καὶ Ἀκκὰδ ἀνεπτύχθησαν εἰς ἑνότητα, κατήρτισαν καὶ οἱ θεολόγοι των τὴν ἱεραρχίαν τῶν θεῶν. Οἱ σημιτικοὶ λαοί, Βαβυλώνιοι καὶ Ἀσσύριοι, ἠκολούθησαν ἀσφαλῶς καὶ εἰς τὴν θεολογίαν τοὺς πρὸς Νότον γείτονάς των, ἀφ' ὧν γενικῶς ἐξηρτῶντο ὡς πρὸς τὸν πολιτισμόν. Ἰδίως ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἀστρολογικῆς θρησκείας τῶν Βαβυλωνίων φαίνεται σουμερικῆς καταγωγῆς.

Καταλόγους τῶν παλαιοτάτων σουμερικῶν θεοτήτων (ἐκ τοῦ τέλους περίπου τῆς 4ης χιλιετ.) κατέχομεν ἐπὶ τῶν πινακίδων ἐκ τῆς παμπαλαίας πόλεως *Σουρουπάκ*. Ὁ θεὸς *Ἀνοῦ* εἶναι ὁ κορυφαῖος πάντων, ὁ *Ζεὺς* τοῦ ἀρχεγόνου βαβυλωνιακοῦ Πανθέου. Εἶναι καὶ οὗτος «πατὴρ» καὶ «βασιλεὺς» τῶν θεῶν, κύριος τοῦ Οὐρανοῦ, ὅπου ἔχει καὶ τὸν θρόνον του. Ἐκεῖθεν ἀσκεῖ τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν καὶ χρησιμεύει ὡς καταφύγιον τῶν ἄλλων θεῶν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ κατακλυσμοῦ «οἱ περίτρομοι θεοὶ ἀνέρχονται εἰς τὰ ὕψη τοῦ Οὐρανοῦ πρὸς τὸν Ἀνοῦ καὶ πτήσσουσι πέριξ καθήμενοι ὡς κύνες». Πρὸ τοῦ Ἀνοῦ ἐβασίλευσαν 21 πρόγονοι. Ἐπειδὴ ὁ θεὸς οὗτος εἶναι μᾶλλον ἐχθρικὸς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἡ λατρεία του βαθμηδὸν ὑποχωρεῖ, πλὴν τῶν κυρίων πόλεων *Οὐροὺκ* καὶ *Δέρ*. Ἀστρονομικῶς τοποθετεῖται εἰς τὸν Ἰσημερινὸν καὶ σύμβολον ἔχει τὴν κερατοφόρον μίτραν.

Ἰσοδύναμος περίπου εἶναι ἕτερος μέγας θεός, ὁ *Ἐνλὶλ* ἢ *Ἐλλίλ*. Ἔσχε καὶ αὐτὸς 42 προγόνους, ὧν εἷς, ὁ χθόνιος *Ἐνμεσαρρά*, εἶχεν ἑπτὰ υἱούς, παριστωμένους δι' ἑπτὰ μικρῶν κύκλων καὶ ἔχοντας ὡς ἔμβλημα τὰς *Πλειάδας*. Ἀρχικῶς ὁ Ἐνλὶλ ἦτο θεὸς τοῦ ἀνέμου, βραδύτερον ὅμως ἔλαχεν εἰς αὐτὸν ἡ Γῆ, ὅτε Γῆ, Οὐρανὸς καὶ Ὕδωρ διενεμήθησαν μεταξὺ τῶν τριῶν μεγίστων θεοτήτων. Ἡ πόλις του ἦτο ἡ *Νιππούρ*, ἔμβλημά του ἡ κερατοφόρος μίτρα, εἶχε δὲ καὶ υἱόν, τὸν εὐεργετικὸν ἥρωα *Νινουρτά*, οὗ σύμβολον ἦτο ἐν τῷ πλανητικῷ συστήματι ὁ *Κρόνος* καὶ μεταξὺ τῶν ἀπλανῶν ὁ *Σείριος*.

Τρίτον μέλος τῆς μεγάλης Τριάδος ἦτο ὁ *Ἔα*, θεὸς τοῦ ὑγροῦ στοιχείου, λατρευόμενος εἰς τὴν παρὰ τὰ ὕδατα τοῦ Περσικοῦ κόλπου πόλιν *Ἐριδοῦ*. Εἰς τὰ βάθη τῶν ὑδάτων ἤδρευεν ἡ *σοφία*, διὰ τοῦτο ὁ Ἔα ἦτο θεὸς πάσης πνευματικῆς καὶ τεχνικῆς δεξιότητος, πάτρων τῶν ναυτικῶν, χρυσοχόων, τεκτόνων, ἀγγειοπλαστῶν κλπ. Εἰς τὸν ναόν του ἰδιαιτέρως ἐτιμᾶτο ἓν δένδρον «*Κισκανοῦ*», ἐτύγχανε δὲ λατρείας καὶ εἰς ἄλλας πόλεις, Λαγκάς, Βαβυλῶνα κλπ.

Μεταξὺ τῶν πρώτων κατατάσσεται εἰς τὸ Πάνθεον ἡ θήλεια θεότης *Μάξ*, «κυρία τῶν θεῶν» ἢ «Μήτηρ τῶν θεῶν». Ὑπὸ τὰ ὀνόματα *Μαμὰ* καὶ *Νιντοῦ* ἐλατρεύετο ὡς θεὰ τῶν γεννήσεων, κυρίως ἐν *Λαγκάς*.

Ἰδιαιτέραν ὅλως θέσιν καταλαμάνει ὁ *Μαρδούκ*, ὁ μέγας θεὸς τῆς Βαβυλῶνος. Ἀρχικῶς ἦτο ἄσημος υἱὸς τοῦ Ἔα, θεότης τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου, ἀλλὰ κατὰ τὴν μνημονευθεῖσαν ἀρχὴν τῆς συνεπιδόσεως τῶν θεῶν μετὰ τῶν οἰκείων πόλεων, ἔσχε τὴν τύχην ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Χαμμουραμπὶ νὰ ἐπεκταθῇ μετὰ τῆς Βαβυλῶνος «ὑπὲρ τὸν σύμπαντα λαόν» καὶ νὰ ὑψωθῇ εἰς «κύριον Γῆς καὶ Οὐρανοῦ». Ἀσκεῖ, ὡς καὶ ὁ πατήρ του, πᾶσαν δυνατὴν βοήθειαν εἰς τὴν ὑποφέρουσαν ἀνθρωπότητα καὶ δι' ἐξορκισμῶν θεραπεύει τοὺς ἀσθενεῖς. Εἰς τὰς μάχας τῆς Θεογονίας ὑπῆρξεν, ὡς θὰ ἴδωμεν, μέγας ἥρως. Κατέχει πλῆθος ὑπηρετικῶν θεῶν καὶ τέσσαρας θηρευτικοὺς κύνας. Ἡ σύζυγός του φέρει τὸ ἀκκαδικὸν ὄνομα *Σαρπανιτοῦ*, ἡ «λάμπουσα ὡς ἄργυρος». Ἡ περίπυστος τοῦ θεοῦ τούτου κατοικία ἦτο ὁ ναὸς *Ἐσάγιλλα* τῆς Βαβυλῶνος (βλ. λ. Βαβυλών), ἀλλ' ἐλατρεύετο καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἀσσυρίας. Τὸ ἱερόν του ζῷον ἦτο ὁ δρακοντοειδὴς γρὺψ *Σιρρούς* (εἰκ. 5, ὡς καὶ ἐν λ. Βαβυλών, εἰκ. 11), ὅπλα του τόξον καὶ βέλος, ἀστὴρ του δὲ μεταγενεστέρως ὁ πλανήτης *Ζεὺς* καὶ ἱερὸς ἀριθμὸς ὁ 10.

Παραλειπομένου πλήθους μικροτέρων θεοτήτων ἐρχόμεθα εἰς ἄλλον κύκλον, ἀποτελούμενον ἐκ τῶν θεοτήτων *Σίν*, *Σαμάς*, *Ἀδὰδ* καὶ *Ἰστάρ*. Ὁ πρῶτος εἶναι καθαρῶς ἀστρονομικὴ θεότης τῆς σελήνης, ἧς ἡ μήνη παρομοιάζεται πρὸς λέμβον, ἐφ' ἧς ὁ θεὸς περᾷ τὸν οὐράνιον ὠκεανόν. (Πρὸς κατανόησιν τούτου πρέπει ἴσως νὰ μνημονευθῇ τὸ γεγονός, ὅτι εἰς τὰ νοτιώτερα κλίματα, παρὰ τὸν Ἰσημερινόν, τὸ δρέπανον τῆς αὐξούσης σελήνης ἐμφανίζεται ὁριζοντίως ◡, οὕτω δὲ παριστάνεται καὶ ἐπὶ τῶν θρησκευτικῶν σκηνῶν τῶν κυλίνδρων κλπ.) Αἱ ἐκλείψεις τῆς σελήνης ἡρμηνεύοντο ὡς μάχη κακοποιῶν δαιμόνων ἐναντίον τοῦ Σίν.

Τούτου υἱὸς ἦτο ὁ ἡλιακὸς *Σαμάς*, ἰδιαιτέρως εὐμενὴς θεός, ὃν λατρεύουσιν ὅλαι αἱ τάξεις τῶν ἀνθρώπων. Ἰδιαιτέραν εἰδικότητα ἔχει, ὡς καὶ ὁ Ἀδάδ, περὶ τὴν μαντικήν, παριστάνεται δ' ὡς σεβάσμιος πρεσβύτης μετὰ μακρᾶς γενειάδος (βλ. εἰκ. 20). Ἔμβλημα ἔχει τὸν ἡλιακὸν δίσκον, ἱερὸν ἀριθμὸν τὸ 20 καὶ κέντρα λατρείας τὴν *Λάρσα* πρὸς Ν. καὶ *Σιππὰρ* πρὸς Β.

Ὁ *Ἀδὰδ* εἶναι θεότης τοῦ καιροῦ καὶ τῶν καταιγίδων, ἡ δὲ λατρεία του διεδόθη εὐρύτατα εἰς τοὺς ἀσιατικοὺς λαοὺς (*Τεσούβ* παρὰ τοῖς Χετταίοις κλπ.). Εἰς χεῖρας κρατεῖ πέλεκυν καὶ κεραυνόν.

Ὁ *Ταμμοὺζ* τέλος (σουμερ. *Dummuzi*) ἐπιστεύετο ἀρχικῶς ἄνθρωπος, ὅστις ὑπῆρξε περίφημος ὡς ἁλιεὺς ἢ κυνηγός. Ἦτο προστάτης τῆς κτηνοτροφίας καὶ βλαστήσεως, ἂν καὶ πρωίμως δὲ κατεφρονήθη ὑπὸ τῶν προνομιούχων τάξεων, ἡ λατρεία του ὡς ἦτο ἑπόμενον διετηρήθη παρὰ τῷ λαῷ καὶ διεδόθη μάλιστα εἰς ἄλλας χώρας. Ὁ Ἰεζεκιὴλ ὁμιλεῖ περὶ γυναικῶν, αἵτινες θρηνοῦσι τὸν Ταμμούζ. Κατὰ τὸν ἀπ' αὐτοῦ ὀνομασθέντα ὁμώνυμον μῆνα ἐξαφανίζεται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θέρους, μεταβαίνων διὰ τῆς στέπης εἰς τὸν Ἅδην (ἀλληγορία τῆς ξηραινομένης βλαστήσεως), τότε δὲ θρηνεῖται. Ὁ θάνατός του ἐπῆλθεν ὑπὸ τῆς ἀμέτρου ἀγάπης τῆς ἐρωμένης *Ἰστὰρ* ἢ κατὰ τὴν θήραν ὑπό τινος κάπρου (βραδύτερον ὁ αὐτὸς μῦθος περὶ *Ἀδώνιδος*). Ἡ Ἰστὰρ κατέρχεται εἰς τὸν Ἅδην καὶ διὰ πλείστου πόνου κατορθώνει νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὸν κόσμον τὸν ἐραστήν. Τὰ φυτὰ θάλλουσι καὶ πάλιν, δένδρα καὶ ζῷα καρποφοροῦσιν, εὐφρόσυνα δ' ᾄσματα ᾄδονται τότε ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων.

Εἰκ. 5.—*Μαρδοὺκ ἐπὶ σφραγῖδος ἐκ σαπφείρου.*

Ἡ *Ἰστάρ*, θυγάτηρ τοῦ Σὶν (ἑβραϊστὶ *Ἀστορέθ*, ὁπόθεν ἑλλ. *Ἀστάρτη*), εἶναι ἡ σπουδαιοτάτη γυναικεία θεότης τοῦ βαβυλωνιακοῦ καὶ ἀσσυριακοῦ Πανθέου, συγκεντροῦσα ἐν ἑαυτῇ διαφόρους καὶ ἀντιθέτους ἰδιότητας. Ἀφ' ἑνὸς εἶναι ἡ θεὰ τῆς σαρκικῆς ἡδονῆς, ἡ «ἱερόδουλος τῶν θεῶν», ἥτις ἀσκεῖ τὸν ἔρωτα καὶ μετ' ἀνθρώπων καὶ ζῴων ἀκόμη. Ὁ ἔρως της εἶναι συνήθως ὀλέθριος εἰς τὸν ἐραστήν, ἂν καὶ αὕτη ἀγαπᾷ εἰλικρινῶς τὴν ἀνθρωπότητα, ὑπὲρ ἧς ὀδύρεται κατὰ τὸν Κατακλυσμόν. Ἀφ' ἑτέρου εἶναι ἡ Ἰστὰρ θεότης τοῦ πολέμου καὶ τῆς μάχης, καταβάλλουσα τόσον εὐκόλως τὸν ἀντίπαλον, ὥστε ταυτοχρόνως νήθει καὶ ὑφαίνει περιιπταμένη δίκην χελιδόνος. Ἀστρονομικῶς συνδέεται μετὰ τῆς *Ἀφροδίτης* καὶ τοῦ *Σειρίου*, ἱερὸν ἀριθμὸν ἔχει τὸν 15 (τὸ ἥμισυ τοῦ πατρός της Σίν), ἱερὸν ζῷον τὸν βρυχώμενον λέοντα καὶ σύμβολον ἕνα ἀστέρα μετὰ 8 ἢ 10 ἀκτίνων (βλ. εἰκ. 6). Εἰς τὴν κυρίαν ἕδραν τῆς λατρείας της, τὴν πόλιν Οὐρούκ, ὑπῆρχον οὐ μόνον θήλειαι ἱερόδουλοι, ἀλλὰ καὶ κίναιδοι ἄρρενες. Ὑπὸ τὸν πολεμικὸν ἢ τὸν μητρικόν της χαρακτῆρα ἐλατρεύετο εἰς πολλὰς ἄλλας πόλεις ἡ Ἰστάρ: Οὔρ, Βαβυλῶνα, Ἀκκάδ, Ἀσσούρ, Καλάχ, Νινευΐ, Ἄρβηλα.

Ἡ θεότης *Ἐρεσχιγγὰλ* εἶναι κυρία τοῦ Ἅδου, τῆς «χώρας ἄνευ ἐπιστροφῆς», ἣν ἵνα φθάσῃ τις θὰ διέλθῃ τὸν ποταμὸν *Χουβοὺρ* καὶ 7 πύλας. Βραδύτερον κύριος τοῦ Ἅδου ἀναφέρεται ὁ *Νεργάλ*, ὁ λυσσαλέος ἐχθρὸς τοῦ πυρός, τῆς πανώλους, τοῦ πολέμου, τῆς πλημμύρας καὶ τῆς ἐρημώσεως. Ἀστήρ του εἶναι ὁ *Ἄρης*.

Ὑπάρχει μέγα πλῆθος ἄλλων θεοτήτων, υἱῶν καὶ ὑπηρετῶν τῶν μεγάλων θεῶν. Τοῦ Ἐνλὶλ οἱ υἱοὶ *Νινγκιρσοῦ* καὶ *Νινουρτά*, θεότητες τοῦ πολέμου καὶ τῆς βλαστήσεως κ.ο.κ. Ὕστερον ἔρχετα ἡ σειρὰ τῶν δαιμόνων, κακοποιῶν εἴτε εὐεργετικῶν, καὶ τῶν ἡρώων.

Ἡ λατρεία τῶν ἀπειραρίθμων θεοτήτων ἐξησκεῖτο διὰ προσευχῆς, θυσιῶν καὶ ἑορτῶν. Τὰς τελευταίας καθιέρωσαν αὐτοὶ οὗτοι οἱ θεοί, εἰς δὲ μεγάλας ἑορτάς, ὡς τοῦ Μαρδούκ, «προσέρχονται οἱ θεοὶ ὅλων τῶν πόλεων... εἰς Βαβυλῶνα». Ἀφ' ὅτου ὁ Μαρδοὺκ μετὰ τὸν Χαμμουραμπὶ ὑψώθη εἰς τὸν ὕψιστον πάντων, ἡ μεγαλυτέρα ἑορτή του, ἡ τοῦ νέου ἔτους, διήρκει ἀπὸ τῆς 1—11ης τοῦ μηνὸς *Νισάν*. Ἑκάστην ἡμέραν ἐλάμβανον χώραν ὡρισμέναι τελεταί, μέχρις ἀκόμη καὶ ὡρισμένων σκηνῶν αἵτινες ἀναπαρίστων ἐπεισόδια τῆς ζωῆς τοῦ θεοῦ (εἶδος θρησκευτικῶν δραμάτων). Ἐν ἀναφέρεται ἐνταῦθα, ἔκ τινος δυστυχῶς κολοβοῦ κειμένου, διὰ τὴν ἐκπληκτικὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ: «Ὁ Bêl κρατεῖται εἰς τὸ ὑποχθόνιον δικαστήριον, ὅπου ἀνακρίνεται, εἶτα κακοποιεῖται καὶ φέρεται εἰς τὸ ὄρος. Μετ' αὐτοῦ συναπάγεται καὶ φονεύεται εἷς κακοῦργος. Μόλις φθάνει εἰς τὸ ὄρος, ἐκρήγνυται ἄνω εἰς τὴν πόλιν ἐπανάστασις καὶ συνάπτεται μάχη. Τὰ ἱμάτιά του ἀπάγονται. Μία θεὰ ἀπομάττει τὸ ἐκ τῆς καρδίας του τρέχον αἷμα. Ὡς αἰχμάλωτος φρουρεῖται ὑπὸ φυλάκων. Ἡ σύζυγός του κατέρχεται πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν ἀναζητεῖ παρὰ τὴν πύλην τοῦ τάφου. Τέλος ἐκ τοῦ ὄρους ἀνέρχεται πάλιν εἰς τὴν ζωήν....» (Ἴδ. περὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Μαρδοὺκ τελευταίαν μονογραφίαν τοῦ *H. Zimmer*, Das Babylonische Neujahrsfest, 1926).

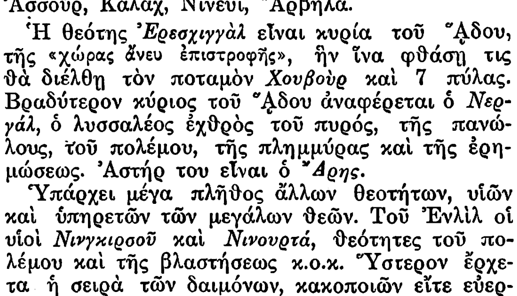

Εἰκ. 6.—*Ἰστὰρ ἐπὶ Βαβυλωνιακοῦ κυλίνδρου.*

Εἰς ἕκαστον ναὸν ὑπάρχει πλῆθος ἱερέων ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων, ποικίλης εἰδικότητος: θύται, μάντεις, μάγοι, ἐξορκισταὶ κλπ. Ἄλλοι ἦσαν μουσικοὶ ἢ ἀοιδοί, τέλος δ' εἰς τὴν λατρείαν τῆς Ἰστὰρ παιδερασταὶ καὶ κίναιδοι, «ὧν τὴν ἀνδρικότητα μετέβαλεν εἰς γυναικείαν φύσιν ἡ Ἰστάρ». Ὑπῆρχον καὶ γυναῖκες εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ναῶν, συνήθως ζῶσαι εἰς μονὰς (*Gagû*). Τινὲς ἐξ αὐτῶν παρεδίδοντο πρὸς πορνείαν εἰς τοὺς ξένους ἐντὸς ἰδίου διαμερίσματος τοῦ ναοῦ, ἔθιμον τὸ ὁποῖον ἐκτενῶς περιέγραψεν ὁ Ἡρόδοτος. Ἀπηγορεύετο ὅμως αὐστηρῶς ἡ σύλληψις, καὶ αἱ ἱερόδουλοι μετεχειρίζοντο πρὸς τοῦτο παντοῖα μέσα, ἰδίως παραδιδόμεναι εἰς παρὰ φύσιν συνουσίας. Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι καὶ ἂν εὕρισκον ἄνδρα νὰ τὰς νυμφευθῇ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συχνάκις συνέβαινε, πάλιν δὲν ἐπετρέπετο ἡ τεκνογονία, δι' ὃ ὁ ἀνὴρ ἐνυμφεύετο καὶ δευτέραν γυναῖκα. Ἂν κατώρθωναν νὰ ὑπανδρευθῶσιν αἱ ἱερόδουλοι, ἀπήλαυον τοῦ δικαιώματος νὰ ἐξέρχωνται εἰς τὰς ὁδοὺς μετὰ κεκαλυμμένου προσώπου· ἄλλως ἀπηγορεύετο τοῦτο αὐστηρῶς. Ἰδιαιτέρως ὀργιαστικὸν χαρακτῆρα ἔφερεν ἡ λατρεία τῆς Ἰστὰρ ἐν Οὐρούκ.

Ἐντὸς τοῦ ναοῦ, εἰς τὸ «Ἅγιον τῶν ἁγίων» ἔκειτο τὸ ἄγαλμα ἢ ἀγάλματα τοῦ θεοῦ ἐπὶ πολυτελοῦς θρόνου καθήμενα, ἢ ὄρθια. Εἰς ἴδιον δωμάτιον ἔκειτο ἡ πολυτελεστάτη, πάντοτε ἐστρωμένη κλίνη τοῦ θεοῦ. Ἄλλα σύμβολα ἦσαν πλοῖον ἢ ἅρμα, ἀναλόγως τῆς φύσεως τοῦ θεοῦ, εἰς δὲ τὴν αὐλὴν ἵστατο μέγα τύμπανον, οὗ ὁ ἦχος ἀπεμάκρυνε τοὺς βασκάνους δαίμονας καὶ προσεκάλει τοὺς πιστοὺς εἰς προσευχήν. Αὕτη ἐγίνετο διὰ ποικίλων καὶ ἀκριβῶς καθωρισμένων χειρονομιῶν, ἀπηγγέλλετο δὲ συνήθως τῇ συνοδείᾳ μουσικῆς. Δι' ὡρισμένου τυπικοῦ ἐτελεῖτο καὶ ἡ δευτέρα σπουδαία πρᾶξις τῆς λατρείας, ἡ θυσία.

Θεογονία καὶ κοσμογονία: Περὶ τῆς θεογονίας τῶν Βαβυλωνίων ὑπῆρχε καὶ πρὸ τῶν ἀρχαιολογικῶν ἀνακαλύψεων μία καλὴ πηγή, αἱ εἰδήσεις Εὐδήμου τοῦ Ροδίου, συγχρόνου καὶ συμμαθητοῦ τοῦ Θεοφράστου, διασωθεῖσα παρὰ τοῦ μεταγενεστέρου συγγραφέως Δαμασκίου, ἐπίσης δ' ὁ Βηρωσσός. Πᾶν ὅ,τι οὗτοι ἀναφέρουσιν ἐπεκυρώθη πλήρως διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ ἔπους περὶ κτίσεως τοῦ κόσμου, ὅπερ ἀπηγγέλλετο ἐτησίως ἐν Βαβυλῶνι πρὸς τιμὴν τοῦ Μαρδοὺκ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ νέου ἔτους. Ἐν τῷ ποιήματι τούτῳ κατέχει φυσικὰ τὸν πρωτεύοντα ρόλον ὁ *Μαρδούκ*, παλαιότερον ὅμως Δημιουργὸς ἐφέρετο ὁ *Ἐνλὶλ τῆς Νιππούρ*. Κατὰ τὸ ἀνωτέρω ποίημα ἐν ἀρχῇ ἦν *Ἀπσοῦ* (= γλυκὺ ὕδωρ), ὡς ἄρρεν στοιχεῖον καὶ *Τιαμὰτ* (= ἁλμυρὸν ὕδωρ), ὡς θῆλυ. Μετ' ὀλίγον ἐκ τῆς χαώδους ταύτης καταστάσεως γεννᾶται πλῆθος θεῶν, παλαιοτέρων καὶ νεωτέρων. Οἱ νεαροὶ ὅμως θεοὶ θορυβοῦσι τόσον πολύ, ὥστε ὁ γηραιὸς Ἀπσοῦ ἔχασε τὸν ὕπνον του καὶ μὴ δυνάμενος νὰ κοιμᾶται πλέον ἥσυχος ἀποφασίζει νὰ τοὺς ἐξοντώσῃ. Τὸ σχέδιον ὅμως δὲν ἐπιδοκιμάζει ἡ Τιαμάτ, δι' ὃ οἱ θεοὶ εἰδοποιοῦνται περὶ τοῦ κινδύνου καὶ ὁ μεταξὺ αὐτῶν σοφὸς *Ἔα* εὑρίσκει τὴν διέξοδον. Διὰ μιᾶς ἐπῳδοῦ βυθίζει τὸν Ἀπσοῦ εἰς βαθὺν ὕπνον καὶ τὸν ἐκμηδενίζει, μεθ' ὃ νυμφεύεται καὶ γεννᾷ τὸν *Μαρδούκ*, ὅστις ἤδη πρωΐμως δεικνύει μεγάλας ἀρετάς.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως χολοῦται ἡ Τιαμὰτ καὶ πλάττουσα ἕνδεκα τερατώδη ὄντα ὡς βοηθοὺς θέλει νὰ καταστρέψῃ τοὺς θεούς. Οὐδεὶς τολμᾷ νὰ ἀναλάβῃ τὸν ἀγῶνα καὶ μόνος ὁ Μαρδοὺκ προθυμοποιεῖται τέλος νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸ κακόν, ἀλλ' ἀφοῦ προηγουμένως ἐν ἐκκλησίᾳ συναχθέντες οἱ θεοὶ ὑπόσχονται εἰς αὐτὸν τὴν βασιλείαν. Τότε ὁπλίζεται διὰ τόξου, κεραυνοῦ καὶ δικτύου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου, κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν μάχην, περιπλέκει καὶ φονεύει τὴν στυγερὰν προμάμμην. Διχοτομήσας εἶτα τὸ σῶμα ταύτης, πλάττει ἐκ τοῦ ἑνὸς ἡμιτόμου τὸν οὐρανόν, ἐκ τοῦ ἑτέρου τὴν γῆν, μεθ' ὃ ἐπακολουθεῖ ἡ δημιουργία τῶν λοιπῶν οὐρανίων σωμάτων, τῶν ζῴων καὶ τῶν φυτῶν. Ὡς κορωνὶς ἀκολουθεῖ ἡ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου ἐκ πηλοῦ καὶ τοῦ αἵματος τοῦ φονευθέντος θεοῦ *Κινγκοῦ*.

Ὡς πρὸς τὴν μορφὴν τοῦ δημιουργηθέντος κόσμου ἔχομεν πολλὰ γραπτὰ ἀσσυροβαβυλωνιακὰ μνημεῖα, ἀλλὰ νεωτέρας ἐποχῆς. Τὴν γῆν οἱ Χαλδαῖοι ἐφαντάζοντο ὡς ἀνάστροφον στρογγύλην

Digitized by Google

λέμβον (*guffa*), ἐξ ἐκείνων αἵτινες ἀπὸ παλαιοτάτης ἐποχῆς χρησιμοποιοῦνται εἰς τὸν Τίγρητα καὶ Εὐφράτην. Ὡς ἡμίσεια στερεὰ σφαῖρα ἐκτείνεται ὁ οὐρανὸς ὑπὲρ τὴν γῆν, ἀποτελούμενος ἐκ τριῶν θόλων. Εἰς τὸν ἀνώτατον, ἐκ λίθου luludanitû, κατοικεῖ ὁ *Ἀνοῦ*. Εἰς τὸν μεσαῖον, ἐκ λίθου saggilmut, κατοικεῖ ὁ *Μαρδοὺκ* ἐντὸς ναοῦ ἐκ σαπφείρου. Εἰς τὸν κατώτατον τέλος οὐρανόν, ἐκ κυανοῦ ἰάσπιδος, δολιχοδρομοῦσιν οἱ εἰς ἡμᾶς ὁρατοὶ ἀστερισμοὶ (βλ. εἰκ. 7). Συμφώνως πρὸς τὴν ἀντίληψιν ὅτι ἡ γῆ εἶναι ἁπλῶς ἓν μικρότερον καὶ ὠχρότερον ἀποτύπωμα τοῦ οὐρανίου κόσμου (*Μικρόκοσμος καὶ Μακρόκοσμος*), πάντα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς πράγματα, πόλεις, χῶραι, ποταμοί, ναοὶ κλπ., ἔχουσι τὰ πρότυπά των μεγαλύτερα καὶ καλύτερα ἐν τῷ οὐρανῷ εἰς τοὺς διαφόρους ἀστερισμούς. Εἷς οὐράνιος ναὸς λ. χ. εἶναι διπλάσιος τοῦ ἀντιστοίχου ἐπιγείου. Οὕτως ἀνεπτύχθη πλῆρες σύστημα *οὐρανίας γεωγραφίας*.

Ὡς ὁ οὐρανός, οὕτω καὶ ἡ γῆ διαιρεῖται εἰς τρία μέρη. Τὸ ἀνώτατον κατοικεῖται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, τὸ μεσαῖον ὑπὸ τοῦ Ἔα, τὸ κατώτατον ὑπὸ τῶν θεοτήτων τοῦ Ἅδου. Κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν ὑπῆρχον ἑπτὰ οὐρανοί, πρὸς οὓς ἀντεστοίχουν ἑπτὰ στρώματα γῆς. Ἵνα ἡ γῆ στερεωθῇ εἰς τὸ διάστημα, εἶναι προσδεδεμένη διὰ σχοινίων καὶ προσηλωμένη διὰ καρφίων. Ἓν τοιοῦτον σχοινίον εἶναι ὁ *Γαλαξίας* (ὡς καὶ ὁ Πλάτων ἀναφέρει εἰς τὸ ἀνατολίζον τελευταῖον τῆς Πολιτείας κεφάλαιον). Πρὸς ἀνατολάς, κατὰ τὸ ὄρος τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ἔκειτο ὁ τόπος συναθροίσεως τῶν θεῶν *Οὐβσουκιννακοῦ*. Ἀντιστοίχως εἰς τὴν δύσιν, πέραν τοῦ *ὄρους τῆς Δύσεως τοῦ Ἡλίου*, ἔκειτο ἡ εἴσοδος πρὸς τὸ κατώτατον μέρος τῆς γῆς, τὸν Ἅδην, ὅστις περιεβάλλετο ὑπὸ 7 τειχῶν καὶ ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐκυριάρχει τῶν ψυχῶν ἡ *Ἀλλατοῦ*, ἡ λεγομένη καὶ *Ἐρεσχιγγάλ*, περιβαλλομένη ὑπὸ τῶν 600 αὐτῆς *Ἀννουνακί*.

Μετὰ τῆς κοσμογονίας συνδέεται καὶ ἡ δημιουργία τῆς ἀρχεγόνου ἀνθρωπότητος. Μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Κατακλυσμοῦ ἐβασίλευσαν οἱ 10 ἀρχέγονοι βασιλεῖς 120 *σάρ*, ἤτοι 432 χιλ. ἔτη (σάρ = 60×60). Ὁ τελευταῖος ἐξ αὐτῶν *Ξίσουθρος*, ἐβασίλευσε 10 σὰρ καὶ ἐπ' αὐτοῦ συνέβη ὁ Κατακλυσμός, ὁ ἴδιος ὅμως μετὰ τῆς οἰκογενείας του ἐσώθη, διότι παρουσιασθεὶς καθ' ὕπνον εἰς αὐτὸν ὁ θεὸς (κατὰ τὸν Βηρωσσὸν ὁ *Κρόνος*), τὸν διέταξε νὰ ναυπηγήσῃ πλοῖον καὶ εἰς αὐτὸ νὰ καταφύγῃ, παραλαμβάνων καὶ διάφορα ζῷα. Τὸ τέλος τοῦ Κατακλυσμοῦ ἐπληροφορήθη ἐξαπολύων διάφορα πτηνά, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν τρίτην φορὰν δὲν ἐπανῆλθον πλέον. Ἓν σφηνοειδὲς κείμενον νεοβαβυλωνιακῆς ἐποχῆς ἀναφέρει ἥρωα τῆς ἱστορίας ταύτης τὸν *Γιλγαμές*, τὸ δὲ ἐξαπολυθὲν πτηνὸν εἶναι ἐνταῦθα περιστερά, ἥτις ἐπανέρχεται, ἐνῷ ὁ κόραξ εὑρὼν πτώματα πρὸς τροφὴν δὲν ἐπανέρχεται. Ἡ κιβωτὸς τέλος προσαράσσει ἐπὶ τοῦ ὄρους Νισσίρ.

Πρότερον ἐνομίζετο ὅτι εἰς ἐκ τῶν δέκα βασιλέων, καὶ δὴ πρώτιστος, ἦτο ὁ *Ἀδάπα*, ἀλλ' οἱ κατόπιν εὑρεθέντες κατάλογοι ἐξηκριβώθη ὅτι δὲν περιλαμβάνουσι τοῦτον μεταξὺ τῶν 10. Ἡ ἱστορία τοῦ Ἀδάπα, τοῦ «πρώτου ἀνθρώπου», ἀξίζει νὰ μνημονευθῇ διὰ τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὴν τοῦ Ἰσραηλίτου συναδέλφου του *Ἀδάμ*. Εἶναι περίεργον ὅτι τὰς γνώσεις μας περὶ τοῦ Ἀδάπα ἔχομεν ἰδίως ἐξ Αἰγύπτου, ὅπου ἡ ἱστορία του ἐχρησίμευεν ὡς βαβυλωνιακὸν ἀναγνωστικὸν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους μαθητὰς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος π. Χ. Ὁ Ἀδάπα ἦτο υἱὸς τοῦ Ἔα, παρ' οὗ ἐκληρονόμησε σοφίαν, οὐχὶ ὅμως καὶ «αἰώνιον ζωήν». Ἔζη ἐν πάσῃ περιπτώσει ἀμέριμνος εἰς τὸ ἐν Ἐριδοῦ ἱερὸν τοῦ πατρός του, ἀνελθὼν δὲ τέλος εἰς τὸν οὐρανὸν ἀπέτυχεν ἐξ ἰδίας του ὑπαιτιότητος νὰ γευθῇ τοῦ προσφερθέντος εἰς αὐτὸν παρὰ τοῦ Ἀνοῦ «ἄρτου καὶ ὕδατος τῆς ζωῆς», Ὀργισθεὶς ἐκ τούτου διατάσσει ὅπως τὸν ἁρπάσουν καὶ τὸν ὁδηγήσουν εἰς τὴν Γῆν. Οὕτως ἀπώλεσεν ὁ πρωτόπλαστος οὗτος τὴν αἰώνιον ζωὴν καὶ μετ' αὐτοῦ πάντες οἱ ἀπόγονοί του.

— [ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ] Εἰς οὐδένα ἄλλον λαὸν ἐξηρτῶντο ἐκ τῆς θρησκείας αἱ παντοῖαι πρακτικαὶ καὶ θεωρητικαὶ γνώσεις ὡς εἰς τοὺς Βαβυλωνίους. Ἀστρονομία, θεολογικὴ ἐπιστήμη, ἰατρική, αἱ μέγιστον ρόλον σχοῦσαι μαγεία καὶ μαγγανεία, αὐτὴ τέλος ἡ φιλοσοφία τῶν Βαβυλωνίων, ἦσαν ἁπλᾶ παραρτήματα τῆς λατρείας, πηγάζοντα ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐκ τῆς θεότητος.

Ἡ μαγεία καὶ ἐξορκιστικὴ τέχνη, αἱ κατ' ἐξοχὴν «ἐπιστῆμαι» διὰ τὸν Βαβυλώνιον, εἶχον ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὴν θρησκείαν, ἂν καὶ ἦσαν καθαρῶς ὑπηρετικαὶ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Πᾶσα δηλαδὴ ἀσθένεια προήρχετο ἐκ βασκάνων δαιμόνων, οἵτινες μολύνουσι τὸν ἄνθρωπον.

Ἡ πρόληψις αὕτη εἶχεν ἀναχθῆ εἰς περιωπὴν ἐπιστήμης, οἱ δὲ μάγοι καὶ ἐξορκισταὶ Χαλδαῖοι ἐπισήμως ὑστερότερον κατὰ τοῦτο φήμην παγκόσμιον. Ὁ ἀριθμὸς τῶν δαιμόνων ἦτο συνήθως ἑπτὰ ἢ «δύο φορὰς ἑπτά». Ἔχουσιν ὡρισμένα ὀνόματα καὶ ὡρισμένην κακοποιὸν εἰδικότητα. Ἄλλος ἐμφωλεύει εἰς τὴν κεφαλήν, ἄλλος προκαλεῖ τὰς ἀσθενείας τοῦ λάρυγγος κλπ. Μία κακοποιὸς τριὰς εἶναι αἱ Λαβαρτοῦ, Λαβαζοῦ καὶ Ἀξαρροῦ καὶ ἄλλαι ὅμοιαι. Τούτων ἡ δρᾶσις παρελύετο διὰ τῆς ἀντενεργείας ἄλλων ἀγαθῶν δαιμόνων καὶ ἰδίᾳ διὰ τῆς ἐπικλήσεως τῶν μεγάλων θεῶν καὶ πάντων

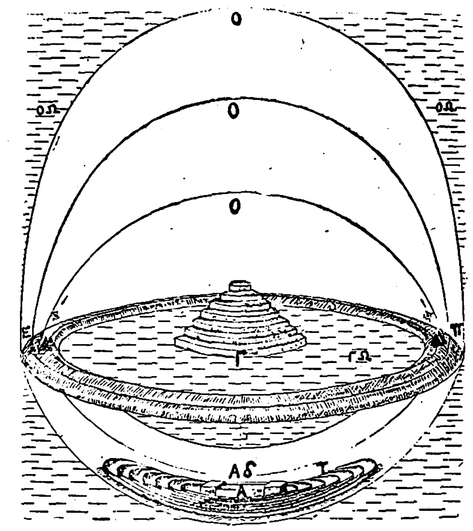

Εἰκ. 7.—*Τὸ στερέωμα κατὰ τὰς βαβυλωνιακὰς δοξασίας (κατὰ τὸν Schwenzner).*

[Ἄνω οἱ τρεῖς οὐρανοὶ (Ο) καὶ ὁ οὐράνιος ὠκεανὸς (ΟΩ). Εἰς τὸ μέσον ἡ Γῆ (Γ) καὶ ὁ Γήϊνος ὠκεανὸς (ΓΩ), εἰς τὰ δύο ἄκρα αἱ Πύλαι τῆς Πρωΐας καὶ Ἑσπέρας (Π,Ε). Κάτω ἡ δευτέρα καὶ τρίτη Γῆ, ἤτοι ὁ Ἅδης (Αδ), οὗ τὸ ἀνάκτορον ἐν τῷ κέντρῳ (Α) περιβάλλεται ὑπὸ τοῦ ἑπταπλοῦ τείχους (Τ).]

πρώτιστα τοῦ εὐμενοῦς *Ἔα* καὶ τοῦ πάτρωνος τῶν ἐξορκιστῶν *Μαρδούκ*.

Οἱ ἐξορκισταὶ οἵτινες εἰργάζοντο ἐπισήμως πρὸς τὸ καλὸν τῆς ἀνθρωπότητος ἦσαν, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἱερεῖς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ναῶν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἀνεπισήμους ἐπιβλαβεῖς συναδέλφους των ἐξορκιστάς, τοὺς *φαρμακοὺς* καὶ *φαρμακίδας*, οἵτινες καὶ αὐτοὶ ἦσαν πολυάριθμοι καὶ ἐθεωροῦντο τόσον ἐπικίνδυνοι, ὥστε ἤδη ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Γουδέα ἀπηλαύνοντο ὁμαδικῶς ἐκ τῶν πόλεων. Οἱ ἐξορκισμοὶ ἢ ἐπῳδοὶ ἐτελοῦντο διὰ νυκτὸς καὶ ὑπὸ τὸ φῶς δᾳδῶν, συνήθως δ' οὐχὶ ἐν τῷ ναῷ, ἀλλ' εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ ἀσθενοῦς, ἐπὶ τῆς στέγης, ἐντὸς καλαμοπλέκτου καλύβης κλπ. Οἱ ἐξορκισταὶ ἐνεδύοντο παράδοξα σχήματα, ἵνα τρομάξωσι τὸν βάσκανον δαίμονα (βλ. τὴν εἰκ. 8).

Μέγας ἀριθμὸς ἐξορκιστικῶν κειμένων πάσης ἐποχῆς περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς, μᾶς διεσώθησαν δὲ καὶ κατάλογοι ἔργων περὶ τῆς ψευδεπιστήμης ταύτης. Οὐ μόνον αἱ ἀσθένειαι, ἀλλὰ καὶ πάσης φύσεως ἐμπορικαί, γεωργικαὶ καὶ αἰσθηματικαὶ ὑποθέσεις εὐωδοῦντο διὰ τῆς μαγείας. Ἰδοὺ ἓν δεῖγμα τῶν τοιούτων ἐξορκιστικῶν μεθόδων. Πρόκειται περὶ ἐπικλήσεως πρὸς τὴν Ἰστὰρ ἐκ μέρους κορασίου, τοῦ ὁποίου οἱ ἐρασταὶ δὲν ἐδείκνυον πλέον μέγαν ζῆλον: «*Ἰστὰρ ποῦ βρίσκεσαι παντοῦ*. Ἰστὰρ παντο-

Εἰκ. 8.—*Σκηνὴ ἐξορκισμοῦ κατὰ τῆς Λαβαρτοῦ ἐπὶ περιάπτου.*

[Κάτω ἐμφανίζεται ἡ δαίμων ἐκ τοῦ ἕλους. Εἰς τὴν μεσαίαν ζώνην κεῖται τὸ ἀσθενὲς παιδίον ἐπὶ τῆς κλίνης του καὶ παρ' αὐτὸ πέντε ἐξορκισταὶ ἱερεῖς περιβεβλημένοι δορὰς ἰχθύων καὶ ζῴων, ἀπαγγέλλοντες ἐν χειρονομίαις τοὺς ἐξορκισμούς των. Εἰς τὴν τρίτην ζώνην ἄλλοι ἱερεῖς ἐντὸς ζῳϊκῶν περιβόλων, ἄνωθεν δ' αὐτῶν τέλος σύμβολα διαφόρων θεῶν.]

δύναμη. *Ἐσὺ θεὰ ἔλα! Ἔλα στὸ σπίτι μου καὶ μαζί Σου ἂς ἔρθῃ ὁ καλός Σου σύντροφος τῆς κλίνης, ὁ λατρευτός Σου, ὁ ἀγαπημένος Σου. Τὰ χείλη μου θὰ γίνουν μέλι καὶ λίγωμα τὰ χέρια μου θὰ γίνουν. Κι' ὅπως τὰ πουλιὰ σέρνονται πρὸς τὸ φίδι μόλις βγῇ ἀπ' τὴν τρῦπα του, ἔτσι κι' οἱ ἄντρες θὰ πέσουν ἀπάνω μου*» κλπ. Ὁ ἐξορκισμὸς οὗτος πρέπει νὰ ἀπαγγελθῇ ἑπτάκις, ἐνῷ συγχρόνως δώδεκα εἰδῶν χῶμα ἀναμειγνυόμενον μεθ' ὕδατος πρέπει νὰ ἀποτελέσῃ ζύμην. Διὰ τῆς ζύμης ταύτης ἐπιχρίεται ἡ θύρα τῆς οἰκίας, διὰ δὲ τοῦ ὑπολοίπου κατασκευάζεται πήλινος βοῦς, ὅστις πρέπει νὰ καταχωθῇ εἰς ὡρισμένον μέρος. Ἐὰν ὅλα ταῦτα ἐκτελεσθοῦν ἐπακριβῶς, τὸ κοράσιον θὰ ἔχῃ καλυτέραν τύχην μὲ τοὺς ἄνδρας.

Τῆς *ἰατρικῆς* τὰ ὅρια συνεχέοντο πρὸς τὰ τῆς μαγείας. Ὁμοῦ μετὰ τῶν ἐξορκισμῶν ἐγίνετο χρῆσις καὶ ἰαματικῶν μέσων, τεχνητῶν ἢ φυσικῶν: καθαροῦ ὕδατος, διαφόρων ποτῶν, φαρμάκων. Κατὰ τῆς *Λαβαρτοῦ* ἰσχύουσιν ἰαματικὰ βότανα καὶ μέρη ἀκαθάρτων ζῴων (ὄνων, χοίρων), ἅτινα ἀναμειγνυόμενα εἰς ἀκριβεῖς δόσεις μεθ' ἁλάτων ἀσφάλτου, χοιρείου λίπους κλπ., ἐπετίθεντο ἐπὶ τοῦ κάμνοντος μέλους τοῦ σώματος. Αἱ μέθοδοι ἐσωτερικῆς θεραπευτικῆς καὶ χειρουργικῆς παρουσιάζουσι μακρινὸν πρόδρομον τῆς σημερινῆς ἐπιστήμης. Ὁ ἰατρὸς (σουμερ. καὶ ἐκεῖθεν σημιτ. *ἀζοῦ*) κρατεῖ κατὰ τὰς ἐπισκέψεις του μεθ' ἑαυτοῦ πυξίδα ἐργαλείων καὶ ἐπιδέσμων. Ἡ ἀμοιβή του ὡρίζετο διὰ διατιμήσεως ἀλλὰ καὶ αἱ εὐθῦναί του ἦσαν ὄντως τρομεραί, τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς σημερινῆς τελείας ἀσυδοσίας. Κατὰ τὸν κώδικα τοῦ Χαμμουραμπὶ (ἴδ. κατωτ. § 7) ὁ χειρουργός, ὅστις ἔκαμεν ἐπιτυχῆ ἐγχείρησιν ἢ ἔσωσεν ἕνα ὀφθαλμόν, λαμβάνει παρὰ τοῦ ἐλευθέρου 10 *σέκελ*, παρὰ τοῦ προλεταρίου 5 καὶ παρὰ τοῦ κυρίου ἑνὸς δούλου 2 (ἀμοιβὴ σπουδαία, ἀφοῦ εἷς ἐργάτης ἐλάμβανεν ἡμερησίως 5 *σέ*, ἦτο δὲ τὸ *σὲ* μόνον ἓν ἑκατοστὸν ὀγδοηκοστὸν τοῦ *σέκελ*). Ἂν ὅμως τυχὸν ἡ ἐγχείρησις ἀποτύχῃ καὶ ἀποθάνῃ ὁ ἀσθενὴς ἢ χάσῃ τὸν ὀφθαλμόν του, τότε ἡ χεὶρ τοῦ ἰατροῦ ὀφείλει νὰ κοπῇ, ἵνα μὴ οὗτος βλάψῃ καὶ ἄλλους ἀνθρώπους εἰς τὸ μέλλον. Ὁμοίως καὶ ὁ κτηνίατρος, ὁ περιποιηθεὶς ἀδεξίως ὄνον ἢ βοῦν, ὀφείλει νὰ καταβάλῃ μέρος τῆς ἀξίας του.

Αἱ ἰατρικαὶ γνώσεις τῆς τότε ἐποχῆς ἦσαν καταγεγραμμέναι εἰς βιβλία (τὰ παλαιότατα σῳζόμενα εἶναι τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἐκ Μπογάζ-κιοϊ). Ἂν καὶ πλεῖσται νόσοι περιγράφονται, οἱ ἰατροὶ δὲν δύνανται σήμερον νὰ ἀναγνωρίσωσι ταύτας, διότι τὰ διδόμενα χαρακτηριστικὰ εἶναι φύσεως λίαν γενικῆς. Τὰ φάρμακα ἦσαν ζῳϊκά, φυτικά, μεταλλικά. Εἴτε ἐπετίθεντο ἁπλῶς ἐπὶ τοῦ πάσχοντος μέλους, εἴτε ἐλαμβάνοντο ἐσωτερικῶς. Κατάλληλος ὥρα ἐθεωρεῖτο ἡ πρωΐα πρὸ τῆς ἀνατολῆς, καὶ γενικῶς ἡ νύξ. Ἰατρικὰ ὄργανα, πάντως ἁπλῆς κατασκευῆς, ὑπῆρχον ἀρκετά, δι' ὧν εἰσήγοντο τὰ φάρμακα εἰς τὸ σῶμα. Διὰ τῆς ἐπιτάχυνσιν κενώσεως λ. χ. μετεχειρίζοντο ὑπόθετον ἢ «κλυστήριον ἐλαίου». Ἓν μετάλλινον σωληνωτὸν ἐργαλεῖον «κλεὶς» ἐχρησίμευε πρὸς εἰσαγωγὴν φαρμάκου εἰς τὸν ὀφθαλμὸν ἢ τὸ αἰδοῖον κλπ.

Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ ἰατρικὴ ὡς ἐμπειρικὴ ἐπιστήμη οὐδέποτε ἀπεχωρίσθη τῆς μαγείας. Τὰ φάρμακα ἔπρεπε νὰ συλλέγωνται καὶ παρασκευάζωνται ὑπὸ ὡρισμένας μαγικὰς προϋποθέσεις, ὁσάκις δ' ἡ τέχνη τοῦ ἰατροῦ ἀπεδεικνύετο ἀκαρπής, ἡ προσφυγὴ εἰς τὴν μαγγανείαν ἐπηκολούθει ὡς ἀπαραίτητον συμπλήρωμα.

Αἱ *φυσικαὶ ἐπιστῆμαι* ἐκαλλιεργοῦντο καὶ αὐταὶ ἀπὸ καθαρῶς πρακτικῆς ἀπόψεως. Ἀρκετὴν τούτων πρόοδον δεικνύουσι μακροὶ κατάλογοι ζῴων, φυτῶν, ὀρυκτῶν κλπ., οἵτινες ὅμως ἐχρησίμευον μᾶλλον πρὸς σκοποὺς γλωσσομαθείας. Τὰ ζῷα διῃροῦντο εἰς ἀρθρωτά, πτηνά, ἑρπετά, ἰχθῦς καὶ τετράποδα. Ἡ ὑποδιαίρεσις ἐν γένει ἦτο ὁπωσδήποτε πολὺ χαλαρά. Ὄνος, ἵππος καὶ κάμηλος ἢ κύων, ὕαινα καὶ λέων κατετάσσοντο εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν. Ἀναλόγως ὑποδιαιροῦνται καὶ τὰ φυτά, ἡ πληροφορία ὅμως τοῦ Ἡροδότου, ὅτι πρῶτοι οἱ Ἕλληνες διέκριναν ἄρρενας καὶ θήλεις φοίνικας δὲν εἶναι ἀκριβής, διότι τοῦτο ἐγνώριζον ἤδη οἱ Βαβυλώνιοι.

Ἡ *χημεία* τῶν Βαβυλωνίων ἦτο ἐπίσης πρακτική. Διεσώθησαν ἐκτεταμέναι συνταγαὶ παρασκευῆς τεχνητῶν λίθων, κυάνου, σμάλτου κλπ., ἐν μέρει ἀκατάληπτοι, διότι δὲν δυνάμεθα νὰ ταυτίσωμεν τὰς ἀναφερομένας πρώτας ὕλας. Ὑπῆρχον καὶ συνταγαὶ παρασκευῆς τοῦ χρυσοῦ συνθετικῶς, ὡς καὶ εἰδῶν χαλκοῦ, ἀργύρου καὶ λοιπῶν ἀλχημιστικῶν κραμάτων, ἀλλ' οὐδεμία σχεδὸν διεσώθη. Ὅτι ἡ μαγεία καὶ ἡ πρόληψις ἦτο καὶ μετὰ τῆς «ἐπιστήμης» ταύτης στενῶς συνδεδεμένη, ἀποδεικνύουσιν αἱ ὁδηγίαι καὶ προφυλάξεις κατὰ τὴν θεμελίωσιν λ. χ. τοῦ κλιβάνου. Λείψανα ἑνὸς χημικοῦ συγγράμματος ἐπιγραφομένου «Πύλη τοῦ κλιβάνου» ἐσώθησαν ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἀσσουρβανιπάλ.

Ἡ *μαθηματικὴ ἐπιστήμη* εἶχεν ἐπιτελέσει σπουδαιοτάτας προόδους. Ἐν Μεσοποταμίᾳ ἐπεκράτει, ὡς γνωστόν, οὐχὶ τὸ δεκαδικὸν σύστημα, ὡς γενικῶς σήμερον, ἀλλὰ τὸ *ἑξηκονταδικόν*, οὗ λεί-

Digitized by Google

ψανα διατηροῦνται μέχρι σήμερον (διαίρεσις τοῦ κύκλου εἰς 6×60=360 μέρη κλπ). Πόθεν ἡ ἀρίθμησις ἀνὰ ἓξ ἔλαβε τὴν ἀρχήν της παρὰ Σουμερίοις δὲν εἶναι γνωστὸν (οἱ δάκτυλοι τῶν χειρῶν δὲν ὑποδεικνύουσι τοιοῦτο σύστημα). Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐχρησιμοποιεῖτο παραλλήλως καὶ τὸ δεκαδικὸν σύστημα. Τὸ σημεῖον τῆς μονάδος ἦτο V, τῆς δεκάδος 〈 καὶ τοῦ μηδενὸς ▷▷. Ἀναλόγως ὅμως τῆς θέσεώς των τὰ ψηφία ταῦτα μετέβαλλον ἀξίαν, ὥστε τὸ πρῶτον ἐσήμαινε καὶ τὴν ἀμέσως ἑπομένην ἀριθμητικὴν μονάδα, τὴν ἑξηκοντάδα, *σὸςς* (1 × 60) ἢ τὴν 360τάδα, *σὰρ* (1×60×60). Ἐπίσης τὸ σημεῖον τῆς δεκάδος ἐσήμαινε καὶ τὸ *νὲρ* (10×60) κ.ο.κ.

Περιέργως εἰς τὰς διασωθείσας μαθηματικὰς πινακίδας ὑπάρχουσιν ἐλάχισται ἐκ τῶν ἁπλῶν πράξεων, προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως, πλεῖστοι δὲ πολλαπλασιασμοί. Ἡ διαίρεσις, αἱ δυνάμεις καὶ αἱ ῥίζαι ἦσαν ἐπίσης γνωσταὶ πράξεις.

Μετ' ἰδιαιτέρας ἀγάπης ἐκαλλιεργεῖτο ἡ *γεωμετρία*, διότι ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ἐμετρεῖτο ἀκριβῶς τὸ οἰκόπεδον, ἀγρὸς κλπ., κατὰ

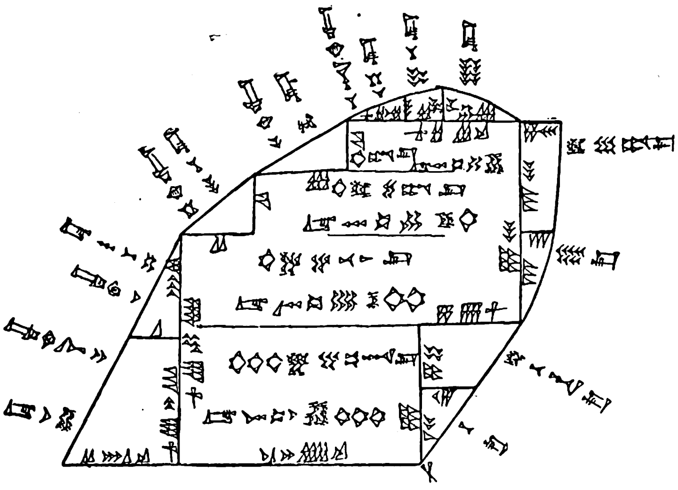

Εἰκ. 9. — *Καταμέτρησις ἀκινήτου.*

δὲ τὴν μεταπώλησιν ἢ κληρονομικὴν πρᾶξιν ἀνεφέροντο αἱ διαστάσεις ἐπακριβῶς ὡς εἰς τὰ σημερινὰ συμβόλαια. Εἰς τὴν εἰκ. 9 παριστάνεται τὸ σχέδιον ἑνὸς ἀκινήτου ἐκ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰβὶ-Σίν, ἤτοι περὶ τὸ 2200 π. Χ. περίπου, ὅπου πρὸς εὐκολωτέραν καταμέτρησιν διῃρέθη ἡ ἐπιφάνεια εἰς τρίγωνα, τετράγωνα καὶ τραπέζια. Τὰ μήκη τῶν πλευρῶν εἶναι ἀναγεγραμμένα ἐπὶ τοῦ σχεδίου, εἰς δὲ τὸ ὄπισθεν μέρος τῆς πινακίδος εὑρίσκετο τὸ σύνολον τῆς μετρηθείσης ἐπιφανείας ἀναγεγραμμένον, 503,54 *ἰκοῦ* τῶν μεσαίων τετραγώνων, 136,40 τῶν ἀκραίων σχημάτων. Ἐκ τούτων εἶναι 497,44 καλλιεργήσιμος γῆ, 142,50 ὀρεινὸν μέρος καὶ οἰκοδομήματα (ἰκοῦ=100 σάρ, ἴδ. κατωτ.).

Αἱ μαθήσεις αὗται παρεδίδοντο ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν διὰ συστηματικῆς διδασκαλίας, ἂν καὶ ἡ μέθοδος ἦτο ἐμπειρικὴ μᾶλλον, αἱ δὲ μετρήσεις δὲν εἶναι πάντοτε ἐντελῶς ἀκριβεῖς. Ὑπῆρχον πραγματικὰ ἐγχειρίδια, εἰς τὰ ὁποῖα περιείχοντο προβλήματα ὁμοῦ μετὰ τῆς λύσεως. Ἰδοὺ ἓν παράδειγμα ἐκ τῆς ἐποχῆς περίπου τοῦ Χαμμουραμπί: Ἐπὶ τῆς πινακίδος εἶναι κεχαραγμένον τὸ σχῆμα

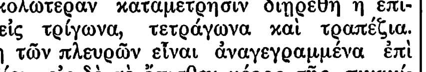

καὶ τίθεται τὸ πρόβλημα: Εὑρεθήτω ἡ διαγώνιος τοῦ τετραγώνου, τοῦ ὁποίου ἡ μία πλευρὰ εἶναι 10 πήχεις καὶ ἡ ἄλλη 40. Ταυτοχρόνως παρέχονται δύο διάφοροι λύσεις μόνον κατὰ προσέγγισιν ἀκριβεῖς. Ἡ δευτέρα καὶ καλυτέρα ἔχει ὡς ἀκολούθως (τὸ πολύπλοκον τῶν ἀριθμῶν προέρχεται ὡς ἐκ τοῦ ἑξηκονταδικοῦ συστήματος, καθ' ὃ τὸ 100 γράφεται 60+40 κλπ.): «Τετραγώνισον τὴν πλευρὰν 10 καὶ ἔχεις ὡς τετράγωνον 1 (×60) +40 [=100]· διαίρεσον διὰ 40 καὶ πολλαπλασίασον ἐπὶ 1 (×60) καὶ ἔχεις 2 (×60) + 30 [=150]· διαίρεσον διὰ 2 τοῦτο τὸ 2 (×60) + 30 καὶ ἔχεις 1 (×60)+15 [=75]· πρόσθες τοῦτο εἰς τοὺς 40 πήχεις ὕψους καὶ ἔχεις 41,15· 41,15 εἶναι ἡ διαγώνιος· αὐτὸς εἶναι ὁ ὑπολογισμός».

Τὸ Πυθαγόρειον θεώρημα, ὡς γνωστόν, δίδει ἀκριβῶς τὸ μῆκος τῆς ὑποτεινούσης, κατὰ τὸν γνωστὸν τύπον (ἐὰν α, β αἱ πλευραὶ καὶ γ ἡ ὑποτείνουσα): $\gamma^2 = \alpha^2 + \beta^2$. Ἑπομένως διὰ τῶν ἐνταῦθα δεδομένων πλευρῶν ἡ ὑποτείνουσα $\gamma = \sqrt{10^2 + 40^2}$, ἤτοι 41,23. Ἂς σημειωθῇ, διὰ τὴν πλήρη ἱστορίαν τοῦ ζητήματος, ὅτι ἀκριβῶς πρὸ ὀλίγου ἐξέφρασε τὴν ὑπόθεσιν ὁ μαθηματικὸς O. Neugebauer (Nachrichten der Gesell. d. Wiss. zu Göttingen, Math. Phys. Klasse, 1928), ὅτι τὸ Πυθαγόρειον θεώρημα δὲν εἶναι ἀδύνατον νὰ προϋποτεθῇ γνωστὸν εἰς τὴν ἀνωτέρω βαβυλωνιακὴν λύσιν, ἥτις μαθηματικῶς δύναται νὰ διατυπωθῇ $\gamma = \alpha + \frac{\beta^2}{2\alpha}$. Ὁ τύπος οὗτος δύναται νὰ ὑποτεθῇ πόρισμα τοῦ τύπου τοῦ Πυθαγορείου θεωρήματος. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο φαίνεται νὰ ἦτο γνωστὸν ἤδη εἰς τὴν παλαιοτάτην περίοδον τῆς ἰνδικῆς μαθηματικῆς (ἀπὸ 800 π.Χ.—200 μ.Χ.), ὁ Neugebauer ποιεῖται τὴν ὑπόθεσιν ὅτι Ἰνδοὶ καὶ Πυθαγόρειοι δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ ἐδανείσθησαν ἐκ τῆς κοινῆς βαβυλωνιακῆς πηγῆς τὸ θεώρημα τοῦτο.

Εἰς ἓν ἄλλο ἐγχειρίδιον τῆς αὐτῆς ἐποχῆς περιέχονται πρακτικώτερα θέματα διαφωτίζοντα ἡμᾶς περὶ τῆς κατ' ἀποκοπὴν ἐργασίας, λ. χ. πόση γῆ χρειάζεται νὰ συσσωρευθῇ ἐπὶ προχώματος ὡρισμένων διαστάσεων καὶ πόσον ἀναλογεῖ εἰς ἕκαστον ἐργάτην νὰ μεταφέρῃ· ἢ πόσην γῆν χωρεῖ κόφινος ὡρισμένου σχήματος κ. ο. κ.

Ὡς *μέτρα* καὶ *σταθμὰ* ἐχρησίμευσαν ἀρχικῶς, ὡς εἶναι φυσικὸν εἰς πάντα πρωτόγονον πολιτισμόν, καρποὶ καὶ μέλη τοῦ σώματος. Πρῶτον βάρος ἦτο ὁ κόκκος *σέ-ου* (=46 3/4 χιλιοστόγραμμα). 180 κόκκοι εἶναι τὸ *σέκελ* (=8,4 γραμμάρια). Ἑξηκοντάκις μεγαλυτέρα εἶναι ἡ *μίνε (μνᾶ)* (=0,5 χλγρ.). Ἑξήκοντα μναῖ εἶναι τὸ *γοῦν* ἢ *βιλτοῦ (τάλαντον)* (=30,3 χιλιόγρ.). Τὸ σύστημα τοῦτο ἐξηπλώθη εὐρέως εἰς τὸν ἀρχαῖον κόσμον μέχρι καὶ τῆς Ἑλλάδος. Μέτρα χωρητικότητος ἦσαν τὸ *σίλα* (=0,41) καὶ τὰ μεγάλως ποικίλλοντα πολλαπλάσιά του. Μέτρα μήκους ἦσαν ὁ *δάκτυλος (οὐβανοῦ)*, ὁ *πῆχυς (ἀμματοῦ)* καὶ ὁ *«κάλαμος» (κανοῦ)*. Αἱ σχέσεις των ἐποίκιλλον ἀναλόγως τόπου καὶ χρόνου (20—30 δάκτυλοι ὁ πῆχυς, δηλ. 0,495 —0,518, ὁ δὲ κάλαμος 6—7 πήχεις). Ἐπιφανείας μέτρον ἦτο τὸ *σὰρ* (=35,284 τετρ. μέτρ.). Τούτου τὸ ἑκατονταπλοῦν=*ἰκοῦ*, οὗ τὸ 18 πλοῦν=*βούρ*. (Λεπτομερέστερα περὶ μέτρων, σταθμῶν καὶ τοῦ ἀριθμητικοῦ ἐν γένει συστήματος, τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου κλάδου τῆς βαβυλωνιακῆς σοφίας, εὑρίσκονται εἰς τὴν ἐργασίαν τοῦ *O. Neugebauer*, Zur Entstehung des Sexagesimalsystems, Abhandlungen d. Gesell. d. Wiss. zu Göttingen, Mathem.-Phys. Klasse, Neue Folge τόμ. XIII₁, 1927. Κατ' αὐτὸν ὁλόκληρον τὸ ἑξηκονταδικὸν σύστημα ἀνεπτύχθη ἐκ τῆς πρακτικότητος τῶν οὕτως ὑποδιαιρουμένων μέτρων καὶ σταθμῶν. Πρβλ. τὰς θεμελιώδεις ἐργασίας τοῦ *Thyreau-Dangin*, Numération et metrologie sumériennes, Revue d'assyriologie, τόμ. 18, 1921.)

Ἡ *μέτρησις τοῦ χρόνου* ἐβασίζετο ἐπὶ τῆς ἡμέρας, ἥτις ὑπολογίζεται ἀπὸ δύσεως εἰς δύσιν τοῦ ἡλίου (μεμονωμένως ἀπὸ πρωίας ἢ μεσονυκτίου). Τὸ ἡμερονύκτιον τοῦτο διάστημα διῃρεῖτο εἰς 6 «*φυλακάς*», τρεῖς τῆς νυκτὸς καὶ τρεῖς τῆς ἡμέρας, ἢ εἰς 12 «*διπλᾶς ὥρας*», ὧν ἑκάστη εἶχε 30 «*λεπτὰ*» (ἑπομένως 4 ἰδικά μας). Πρὸς μέτρησιν τοῦ χρόνου ἐχρησιμοποιοῦντο ἡλιακὰ καὶ ὑδραυλικὰ ὡρολόγια (*κλεψύδραι*), αἵτινες ἐβαθμολογοῦντο ὡς ἑξῆς: Ἐμετρεῖτο ἡ ποσότης τοῦ δι' αὐτῶν ῥέοντος ὕδατος ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς ἑνὸς ἀστέρος μέχρι τῆς ἀκριβοῦς ἐπανεμφανίσεώς του κατὰ τὴν ἑπομένην νύκτα. Τὸ ὕδωρ τοῦτο ἐζυγίζετο καὶ ὑποδιῃρεῖτο εἰς 12 ἴσα μέρη. Δύο ἐξ αὐτῶν τῶν «διπλῶν ὡρῶν» ἐλέγοντο *μίνε*, προφανῶς διότι τὸ ποσὸν τοῦ διαρρεύσαντος ὕδατος ἀντεστοίχει πρὸς τὸ ὁμώνυμον βάρος. Οὕτως ὑπῆρχε σταθερὰ ἀναλογία μεταξὺ βάρους καὶ μετρήσεως χρόνου.

Ἀμέσως ἑπομένη χρονικὴ μονὰς ἦτο ὁ *μὴν (σεληνιακός)*, ἔχων 29 ἢ 30 ἡμέρας, δώδεκα δὲ μῆνες ἀπετέλουν τὸ ἔτος. Τοῦτο εἶχε 354 ἡμέρας, ἵνα δ' ἀχθῇ εἰς συμφωνίαν πρὸς τὸ ἡλιακὸν παρενετίθετο ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν διὰ βασιλικοῦ διατάγματος εἷς ἐμβόλιμος μήν, συνήθως εἷς δεύτερος *Οὐλουλοῦ*. Τὰ ὀνόματα τῶν μηνῶν μετὰ τὴν ἕνωσιν πάσης τῆς χώρας ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ Χαμμουραμπὶ ἦσαν: *Νισανοῦ, Ἀγιαροῦ, Σιμανοῦ, Δονουζοῦ, Ἀβοῦ, Οὐλουλοῦ, Τισριτοῦ, Ἀραξαμνά, Κιζιλιμοῦ, Τεβετοῦ, Σαβατοῦ, Ἀδαροῦ*. Τὸ ἔτος ἤρχιζε (μὲ τὸν *Νισὰν*) περὶ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν. Οἱ μῆνες οὗτοι παρελήφθησαν καὶ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων.

Ἡ *γεωγραφία* τῶν Βαβυλωνίων ἀνεπτύχθη καὶ αὐτὴ ἐκ τῆς θεολογίας των. Ἡ Γῆ, οὖσα ἀντίτυπον τῆς οὐρανίας τοπογραφίας, διῃρεῖτο ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ της εἰς 4 τετράγωνα ἀντίστοιχα πρὸς τὰς 4 χώρας *Ἐλὰμ* νοτίως, *Ἀκκὰδ* βορείως, *Ἀσσυρίαν* ἀνατολικῶς καὶ *Ἀμουρροῦ* δυτικῶς. Ἐφ' ὅσον διὰ ταξιδίων καὶ ἐμπορικῆς ἐπιμειξίας ηὐρύνοντο αἱ γνώσεις τῶν Βαβυλωνίων, μετέβαλλε καὶ ὁ γεωγραφικὸς χάρτης μορφήν. Ἐκ νεοβαβυλωνιακῆς ἐποχῆς κατέχομεν ἕνα χάρτην τοῦ κόσμου, ὅστις ὅμως εἶναι ἀντίγραφον παλαιοτέρων πρωτοτύπων (εἰκ. 10). Ἡ στρογγύλη Γῆ περιβάλλεται κύκλῳ ὑπὸ τοῦ «πικροῦ ῥεύματος» (ὁ Ὁμηρικὸς ῥόος ὠκεανοῖο). Ἐν τῷ μέσῳ ταύτης ῥέει ἐκ τῶν βορείων «ὀρέων» ὁ Εὐφράτης πρὸς Νότον, ὅπου χύνεται εἰς τὰ «ἕλη». Αἱ πόλεις καὶ χῶραι τῆς γῆς δηλοῦνται διὰ μικρῶν κύκλων, ὧν εἰς τὸ μέσον ὑπάρχει τὸ ὄνομα (*Βαβέλ, Οὐράς, χώρα Ἀσσοὺρ κλπ*). Τέλος παρὰ τὸ ἐξωτερικὸν χεῖλος τοῦ «πικροῦ ποταμοῦ» ἀναγράφονται κύκλῳ ὀκτὼ νῆσοι μετὰ διαφόρων χαρακτηρισμῶν. Εἰς τὴν βόρειον «ὁ ἥλιος δὲν εἶναι ὁρατός.» Εἰς μίαν ἄλλην εὑρίσκεται εἷς «κερασφόρος ταῦρος, ὅστις περιπλανᾶται καὶ προσβάλλει». Μήπως εἶναι τοῦτο μακρινὴ ἀπήχησις τῆς κατ' ἐξοχὴν χώρας τοῦ ταύρου, τῆς Μινωικῆς Κρήτης;

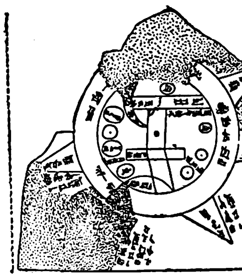

Εἰκ. 10.—*Παγκόσμιος γεωγραφικὸς χάρτης.*

Ἡ *ἀστρονομία*, δι' ἣν ἦσαν ἰδιαιτέρως περιβόητοι οἱ Βαβυλώνιοι, ἐκαλλιεργεῖτο μόνον καὶ μόνον πρὸς μαντικοὺς καὶ ἀστρονομικοὺς σκοπούς. Ὁπωσδήποτε, ἀπεκτήθησαν πολύτιμοι ἀστρονομικαὶ γνώσεις, αἵτινες διεδόθησαν κατόπιν πρὸς Α. μέχρι τῆς Κίνας καὶ πρὸς Δ. μέχρι τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες καὶ ἐνέκυψαν εἰς αὐτὰς ἐπιστημονικῶς. Πόσον κολοσσιαίαν ἐπίδρασιν ἐξήσκησε μέχρις ἐσχάτων ἡ τέχνη αὕτη τοῦ οὐρανοῦ, ἀρκεῖ νὰ ἀποδείξῃ τὸ γεγονός, ὅτι ἐκρίθη ἀπαραίτητον νὰ πιστοποιηθῇ ἡ ἐμφάνισις τοῦ Σωτῆρος διὰ τῶν μάγων τῆς ἀστρολογίας. (Κατὰ πόσον ὁ ἐμφανισθεὶς εἰς τὸν οὐρανὸν λαμπρὸς ἀστὴρ ὑπῆρξε πραγματικῶς, εἶναι ἄλλο ζήτημα, ἀλλότριον τοῦ παρόντος. Ἡ ἀστρονομικὴ ἐπιστήμη διδάσκει ὅτι τοιοῦτοι *Νέοι* ἀστέρες, *Novae*, ἐμφανίζονται πράγματι συχνῶς.) Τὸν θαυμασμὸν τῆς ἀρχαιότητος πρὸς τὴν παμπαλαίαν ταύτην τέχνην τῶν Χαλδαίων ἀντανακλᾷ ἡ μακροτάτη περιγραφὴ τοῦ Διοδώρου.

Αἱ παρατηρήσεις τοῦ οὐρανοῦ ἐβοηθοῦντο δι' ἁπλῶν ὀργάνων καὶ τῶν κλεψυδρῶν. Ἑπτὰ ἀστέρες (ὁμοῦ μετὰ τοῦ *ἡλίου* καὶ τῆς *σελήνης*), διεκρίνοντο τῶν ἀπλανῶν ὡς πλανῆται (*Ἑρμῆς, Ἀφροδίτη, Ἄρης, Ζεύς, Κρόνος*) καὶ αἱ τροχιαί των ἦσαν καλῶς γνωσταί· τῆς Ἀφροδίτης λ. χ. ἡ συνοδικὴ περίοδος εἶχεν ὑπολογισθῇ σχεδὸν ἀκριβῶς, εἰς 587 ἡμέρας (πραγματικῶς 584). Ἑτέρα σπουδαία ἀνακάλυψις ἦτο ὅτι αἱ τροχιαὶ τῶν πλανητῶν βαδίζουσι πλησίον τῆς ἐκλειπτικῆς, ἥτις παρ' αὐτοῖς ἔφερε τὸ ὄνομα «δρόμος τοῦ ἡλίου». Ἡ σελήνη κατὰ τὸν δρόμον της ἔψαυε τοὺς ἀκολούθους ἀστερισμούς: *Πλειάδας, Ταῦρον, Ὠρίωνα, Περσέα, Ἡνίοχον, Διδύμους, Καρκίνον, Λέοντα, Στάχυν, Ζυγόν, Σκορπίον, Τοξότην, Αἰγόκερων, Ὑδροχόον, Ἰχθῦς* καὶ *Κριόν*. Οὗτοι καὶ ἄλλοι ἀστερισμοὶ ἦσαν ἤδη γνωστοὶ ἐπὶ Χαμμουραμπί, εἰς οὗ τὴν ἐποχὴν ἀνάγεται, ὡς φαίνεται, τὸ πρωτότυπον ἀστρονομικοῦ ἔργου διασωθέντος εἰς πολλὰ ἀντίγραφα καὶ φέροντος τὸν τίτλον «Ἄστρον τοῦ ἀρότρου». Ἐνταῦθα ἀναφέρεται μέγα πλῆθος ἀστερισμῶν καὶ ἀκολουθοῦσιν αἱ ἡμερομηνίαι ἐπιτολῆς, ἢ ἐπιτολῆς τοῦ μέν, δύσεως τοῦ δὲ ἀστερισμοῦ, λ. χ.: «Ὅταν ὁ πιστὸς ποιμὴν τοῦ οὐρανοῦ ἐπιτέλλῃ, δύει ὁ Τοξότης· ὅταν τὸ Βέλος (=Σείριος), ὁ Ὄφις καὶ ὁ Λέων ἐπιτέλλωσιν, δύουσιν ἡ «Γουλᾶ» (=Ὑδροχόος)

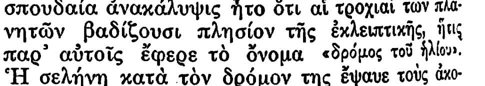

Εἰκ. 11. — *Ἀπεικόνισις ἀστερισμοῦ.*
[Ἐπὶ πινακῖδος ἀστρονομικοῦ περιεχομένου.]

καὶ ὁ Ἀετός» κ.ο.κ. Ἀλλαχοῦ καθορίζεται καὶ τὸ μῆκος τῶν ἡμερῶν, λ. χ. «τὴν 15 Ταμμοὺζ γίνεται ὁρατὸς ὁ Σείριος· 4 μίνε ἡμέρα, 2 μίνε νὺξ» κλπ. Ἡ ὀνοματολογία τῶν ἀστερισμῶν μετεδόθη κατόπιν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ δι' αὐτῶν ἐκληροδοτήθη ἐν μέρει εἰς ἡμᾶς. Πλὴν τῶν ἀπλανῶν καὶ πλανητῶν ὑποκείμενον μελέτης ἦσαν οἱ κομῆται καὶ λοιπὰ μετέωρα, τὸ τόξον τῆς Ἴριδος, αἱ θύελλαι, σεισμοὶ κλπ., καταγραφόμενα ἐτησίως μετὰ τῶν ἀκριβῶν ἡμερομηνιῶν των ἐπισήμως.

Ἀπὸ τοῦ Η' αἰῶνος π. Χ. ἐγένετο προσπάθεια συστηματικὴ ν' ἀπαλλαγῇ ἡ ἀστρονομία τῶν δεσμῶν τῆς ἀστρολογίας καὶ ν' ἀκολουθήσῃ ἐπιστημονικὴν ὁδόν. Ἐμορφώθησαν διάφοροι σχολαὶ (*Βαβυλῶνος, Βορσίππων, Σιππάρ, Οὐρούκ*), αἵτινες ἐφημίζοντο καὶ ἐπέζων κατὰ τὴν ῥωμαϊκὴν ἐποχήν. Αἱ ἐκλείψεις ἐμελετήθησαν ἀκριβέστατα καὶ δὲν ἀπεδίδοντο πλέον εἰς βλαβεροὺς δαίμονας, ἀλλ' εἰς τὴν σκιὰν τῆς Γῆς. Ἀνεκαλύφθη ἐπίσης, ὅτι μεθ' ἑκάστην περίοδον 223 συνοδικῶν μηνῶν (=18 Ἰουλιανῶν ἐτῶν καὶ 11 ἡμερῶν) αἱ ἐκλείψεις τῆς σελήνης ἐπανελαμβάνοντο. Ἡ περίοδος

Digitized by Google

αὐτὴ ἐκαλεῖτο *σάρος* καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ταύτης αἱ ἐκλείψεις ἦτο δυνατὸν νὰ προλέγωνται. Οὕτως ἐξηγεῖται πῶς προεῖπε μίαν τοιαύτην ὁ Μιλήσιος φιλόσοφος Θαλῆς. Μία ἄλλη, ὄντως ἐκπληκτική, ἀνακάλυψις τῆς ἀρχαιότητος φαίνεται ὅτι ἀνήκει εἰς τοὺς Νεοβαβυλωνίους ἀστρονόμους, ἤτοι ὁ νόμος καθ' ὃν τὰ σημεῖα τῶν ἰσημεριῶν μετατοπίζονται βραδέως ἀπὸ Α. πρὸς Δ. ἐπὶ τῆς ἐκλειπτικῆς, ὥστε ἐν διατήματι 25,800 περίπου ἐτῶν διατρέχουσιν ὁλόκληρον τὸν Ζωδιακὸν κύκλον. Ἡ ἀνακάλυψις αὐτὴ ἀπεδίδετο γενικῶς εἰς τὸν μέγιστον ἀστρονόμον τῆς ἀρχαιότητος, Ἵππαρχον τὸν Νικαέα (περὶ τὸ 150 π. Χ.). Σήμερον πιστεύουσί τινες ὅτι αἱ μελέται του περὶ φάσεων τῆς σελήνης, περὶ τοῦ Διὸς κλπ. ἐλήφθησαν ἁπλῶς παρὰ νεοβαβυλωνιακῶν πηγῶν. Ἕτεροι ὅμως πολεμοῦσι τὴν ἄποψιν ταύτην ὡς ἀστήρικτον. Ὀνόματα μεγάλων Νεοβαβυλωνίων ἀστρονόμων μᾶς διέσωσαν Ἕλληνες συγγραφεῖς, ὧν τινα ἐπανευρέθησαν εἰς τὰ σφηνοειδῆ κείμενα, *Κιδηνᾶς-Kidinnu*, *Ναβουριανὸς-Nabu-Rimannu*, ὅστις πιθανῶς κατὰ τὸ 425 π. Χ. συνέταξεν ἐν Βαβυλῶνι σπουδαῖον ἀστρονομικὸν ἔργον. (Τὸ σπουδαιότατον τοῦτο κεφάλαιον τῆς βαβυλωνιακῆς ἐπιστήμης ἐπραγματεύθη ὁ *F. Kugler*, Sternkunde und Sterndieust in Babel. παρασκευάζεται νῦν νέον ἔργον ὑπὸ *Weidner*.)

Αἱ ἱστορικαὶ ἐπιστῆμαι: Τὸν ὅρον δὲν πρέπει νὰ τονίσωμεν ἐν κυριολεξίᾳ, διότι ὡς ἐπιστήμην ἐνόμιζον οἱ Βαβυλώνιοι μόνον τὴν μαγείαν καὶ μαντείαν, τὰς δ' ἄλλας ὑπηρετικὰς γνώσεις. Ἡ ἐφεύρεσις τῆς γραφῆς ὑπῆρξεν ἡ βάσις τῶν ἱστορικῶν γνώσεων, ἦτο δ' αὐτὴ ἡ πασίγνωστος *σφηνοειδὴς* λεγομένη, ἥτις ἀνεπτύχθη βαθμηδὸν ἐκ τῆς ἰδεογραφικῆς, καθ' ἣν αἱ εἰκόνες παρίστανον τὰ πράγματα. Εἰς τὰ ἀρχαιότατα σῳζόμενα κείμενα δύνανται νὰ ἀναγνωρισθῶσι τὰ πρωτότυπα ἑκάστου συμπλέγματος σφηνῶν, αἵτινες ἀποδίδουσι μίαν συλλαβὴν τῆς σφηνοειδοῦς γραφῆς. Τὸ ὑλικὸν γραφῆς ἦσαν πήλιναι πινακίδες (σπανιώτεραι μορφαὶ ὁ κῶνος, κύλινδρος, πρῖσμα καὶ ἄλλαι τινὲς ὅλως ἐξαιρετικαί, ὡς ἐξαιρετικὴ ἦτο ἡ χρῆσις παπύρου καὶ περγαμηνῆς εἰς μεταγενεστέρους χρόνους). Ἐπὶ τοῦ νωποῦ εἰσέτι πηλοῦ ἐτυποῦντο αἱ σφῆνες διὰ στυλίδος ἐκ καλάμου, ἐχούσης φυσικὰ τριγωνικὴν τομήν. Ἐπὶ τῶν παπύρων καὶ περγαμηνῶν ἔγραφον διὰ μελάνης. Ἡ γραφὴ κατ' ἀρχὰς εἶχε κάθετον διεύθυνσιν. Βραδύτερον ἔδωκαν εἰς ταύτην κλίσιν 90° πρὸς ἀριστερὰ καὶ ἡ γραφὴ ἐγένετο ὁριζοντία, ἐξ ἀριστερῶν πρὸς δεξιά. Μετὰ τὴν γραφὴν αἱ πινακίδες ἐφέροντο εἰς τὸν κλίβανον. Οἱ γραφεῖς ἤσκουν συνήθως τὸ ἐπάγγελμά των κληρονομικῶς. Πρὸς φύλαξιν τῶν κειμένων ἐχρησίμευον τὰ ἀρχεῖα. Πρὸς μακροχρόνιον φύλαξιν προοριζόμενα ἔγγραφα ἐτίθεντο ἐντὸς ἀγγείου, girginakku. Αἱ βραδύτερον ἀναπτυχθεῖσαι βιβλιοθῆκαι ἔλαβον καὶ αὐταὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀγγείου. Ὡς σχολαὶ ἐχρησίμευον κυρίως οἱ ναοί, πινακίδας δὲ διδακτικοῦ σκοποῦ κατέχομεν ἤδη ἐκ τοῦ τέλους τῆς 4ης χιλιετηρίδος ἀπὸ τὴν προκατακλυσμιαίαν πόλιν Σουρουπάκ. Μία φροντὶς τῶν Βαβυλωνίων ἦτο πάντοτε ἡ ἐκμάθησις τῆς παλαιᾶς σουμερικῆς γλώσσης, ἀφ' ἧς ἐξηρτᾶτο ἡ ἰδική των φιλολογία. Τοῦτο δὲν θὰ ἦτο καὶ πολὺ ἁπλοῦν, ἀφοῦ βραδύτερον ὁ Ἀσσουρβανιπὰλ καυχᾶται ὅτι ἠδύνατο νὰ ἀναγνώσῃ «μνημεῖα ἐκ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κατακλυσμοῦ.»

Ἡ σφηνοειδὴς γραφὴ τῆς Μεσοποταμίας διεδόθη ἐνωρὶς πανταχοῦ, εἰς τὴν Καππαδοκίαν, τὸ Ἐλάμ, τοὺς Χεττίτας, ὁλόκληρον τὴν Παλαιστίνην, τέλος τὴν Αἴγυπτον αὐτήν. Τὴν νεωτάτην μορφήν της φέρει εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τῶν Ἀχαιμενιδῶν βασιλέων τῆς Περσίας, ἔκτοτε δὲ βαθμηδὸν παρημελήθη ὑπὸ τῆς ἁπλουστέρας ἀραμαϊκῆς γραφῆς.

Αἱ ἱστορικαὶ ἐπιστῆμαι ἀνεπτύχθησαν κατὰ φυσικὸν λόγον ἐν Βαβυλωνίᾳ μετὰ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς γραφῆς. Ἱστορικὸν ὅμως πράγματι πνεῦμα οὐδέποτε ἔσχον οἱ Βαβυλώνιοι, ὡς καὶ οἱ Αἰγύπτιοι καὶ οἱ ἄλλοι λαοὶ γενικῶς πρὸ τῆς ἐμφανίσεως εἰς τὸν κόσμον τῶν Ἑλλήνων. Οὐδεὶς Βαβυλώνιος ἐσκέφθη ποτέ, κατὰ τὸ διάστημα τῶν μακρῶν χιλιετηρίδων τοῦ βαβυλωνιακοῦ πολιτισμοῦ νὰ γράψῃ μετ' ἀλληλουχίας καὶ χρονολογικῆς σειρᾶς τὰ γεγονότα τῶν παρῳχημένων ἐποχῶν. Τὰ ἱστορικὸν χαρακτῆρα φέροντα ἔργα, οἱ κατάλογοι τῶν βασιλέων, ὑπηγορεύοντο ὑπὸ τῆς πρακτικῆς ἀνάγκης ἢ ὑπὸ φιλοδοξιῶν τῶν βασιλικῶν δυναστειῶν. Οἱ κατάλογοι οὗτοι περιεῖχον μόνον ὄνομα καὶ ἔτη βασιλείας ἑκάστου δυνάστου, ἀλλὰ καὶ τοῦτο τὸ ὀλίγον δὲν εἶναι πάντοτε ἀξιόπιστον, διότι ἄλλος ἄλλους βασιλεῖς ἢ δυναστείας δὲν ἐθεώρει νομίμους καὶ τοὺς παρέλειπεν, ἄλλοτε πάλιν συγχρόνως βασιλεύουσαι δυναστεῖαι παρατίθενται ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης, ὡς ἐὰν διεδέχοντο ἀλλήλας. Μόνον εἰς τὴν ὑστερωτέραν νεοβαβυλωνιακὴν ἐποχὴν ἐγράφοντο μικρὰ τινα χρονικὰ μετὰ περιεχομένου βραχείας ἱστορικῆς περιόδου ἢ μετὰ ἐξιστορήσεως παλαιοῦ περιφήμου δυνάστου, λ. χ. τοῦ *Ναραμσίν*. Τοιαῦτα ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐξηκολούθουν νὰ συντίθενται μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν Διαδόχων, δύνανται νὰ ὀνομασθοῦν πραγματικῶς ἱστορικὰ δοκίμια.

— [ΤΕΧΝΑΙ] Εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς λαοὺς οὐδεμία γίνεται διάκρισις μεταξὺ τῆς ἀπολύτου τέχνης καὶ τῆς ἐπαγγελματικῆς βιομηχανίας. Γλύπτης καὶ ἀγγειοπλάστης, ἀρχιτέκτων καὶ κτίστης, οὐδεμίαν ἔχουσι διαφοράν· τὸ πᾶν θεωρεῖται χειρωνακτικὴ ἀσχολία καὶ σχεδὸν δὲν γνωρίζομεν ὀνόματα τεχνιτῶν. Σχολὰς ἐν τῇ τέχνῃ δὲν δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν, ἡ δ' ἀνάπτυξις ταύτης εἶναι νοητὴ μόνον μετὰ τῶν ἀλληλοδιαδόχων ἐργοδοτῶν βασιλέων, οὐχὶ ἕνεκα καλλιτεχνικῶν τάσεων ἢ ἐξελίξεων.

Πλαστικὴ καὶ γλυπτική: Διὰ τὴν σπάνιν τοῦ ὑλικοῦ, τοῦ λίθου δηλ. ἐν Μεσοποταμίᾳ, ἡ πλαστικὴ δὲν εἶναι τόσον διαδεδομένη ὡς ἐν Αἰγύπτῳ. Τὰ παλαιότατα βαβυλωνιακὰ ἀνάγλυφα ἀνήκουσιν ἤδη εἰς προϊστορικὴν ἐποχήν. Εἰς τὰ σουμερικὰ ταῦτα ἔργα ρίς, ὦτα καὶ ὀφθαλμοὶ δηλοῦνται ὑπερμέτρως, ἐνῷ μέτωπον καὶ πώγων εἶναι μικρότερα τοῦ δέοντος. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Σημίτας, ἡ δήλωσις κόμης καὶ γενείου παρὰ Σουμερίοις μόνον εἰς παλαιότατά τινα ἔργα ἀπαντᾷ, ἐνῷ βραδύτερον ἐπικρατεῖ ὁ συρμὸς τοῦ ξυρίσματος καὶ τῆς κόμης ἔτι (βλ. εἰκ. 12), γνώρισμα χαρακτηριστικὸν τῶν Σουμερίων. Εἰς τὰ περίοπτα ἔργα πλαστικῆς ὁ κορμὸς εἶναι βαρὺς καὶ βραχύς, αἱ χεῖρες πρόσκεινται τῷ σώματι καὶ ἡ ρὶς προεξέχει ὑπερμέτρως. Οἱ ὀφθαλμοὶ μετὰ τῶν ὀφρύων ἦσαν λίαν συχνῶς ἔνθετοι ἐκ χρωματιστῆς ὕλης. Ὅταν τὸ ὑλικὸν εἶναι μαλακώτερον, ἡ μορφὴ λαμβάνει μείζονα ἐλευθερίαν (ἴδ. λ. χ. τὸ ἀγαλμάτιον τοῦ *Λουγγὰλ-Δαλοῦ*, ἀνωτ. εἰκ. 2), ἐνῷ σύγχρονα ἔργα ἐκ σκληρῶν λίθων εἶναι μᾶλλον δυσκίνητα.

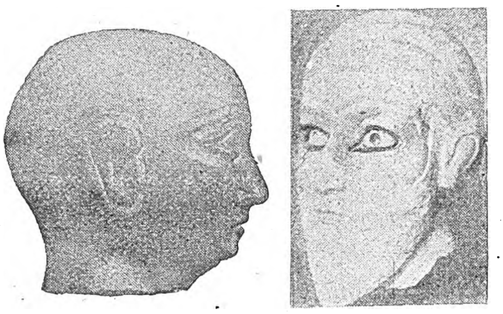

Εἰκ.12.-*Κεφαλὴ Σουμερίου* (ἀριστ.) *καὶ Σημίτου* (δεξιά).

Τὸ σημιτικὸν στοιχεῖον τῶν δυναστῶν τῆς Ἀκκὰδ ἐνεκολπώθη τὴν σουμερικὴν τέχνην, βραδύτερον ὅμως ἀναπτύσσεται αὕτη ἐλευθέρως καὶ ὑπερβαίνει τὰ πρότυπα κατὰ πολὺ εἰς τὴν περίοπτον πλαστικὴν ὡς καὶ τὰ ἀνάγλυφα. Ἡ εἰς τὰ Σοῦσα εὑρεθεῖσα νικητήριος στήλη τοῦ Ναραμσὶν (εἰκ. 13) δεικνύει τὴν ἀκμὴν τῆς βαβυλωνιακῆς τέχνης, ἥτις οὔτε καὶ κατόπιν πλέον δὲν ἐπετεύχθη. Ὁ βασιλεὺς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ του εὑρίσκεται ἐπὶ ὄρους καλυπτομένου ἀπὸ πτώματα τῶν ἡττηθέντων. Ἡ σύνθεσις τοῦ ὅλου, ἡ δήλωσις τοῦ τοπίου καὶ αἱ ζωηραὶ μορφαὶ τῶν προσώπων εἶναι νέα καὶ δυνατὰ χαρακτηριστικὰ διὰ τὴν τέχνην. Δυστυχῶς ἡ στήλη δὲν διατηρεῖται εἰς καλὴν κατάστασιν.

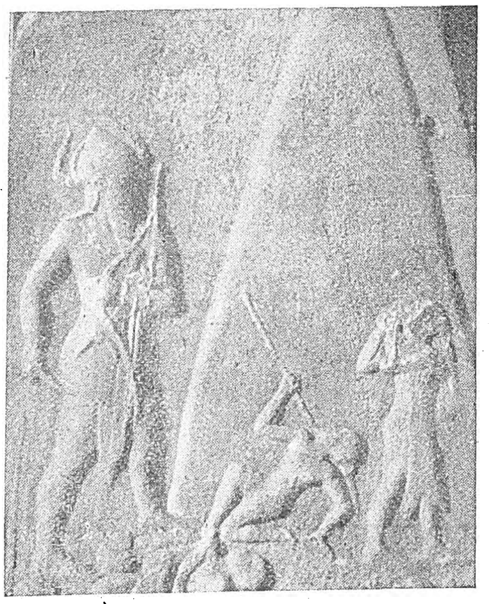

Εἰκ. 13.—*Τὸ ἄνω μέρος τῆς στήλης τοῦ Ναραμσίν.*

Βραδύτερον, ὅτε τὸ κέντρον τῆς πολιτικῆς βαρύτητος μετατίθεται πρὸς Νότον, ἡ τέχνη ἐπανέρχεται πάλιν εἰς τὰς σουμερικὰς παραδόσεις. Ὁ διορίτης, τὸ σκληρὸν ὑλικόν, τὸ συμβολίζον τὴν αἰωνιότητα, γίνεται τὸ προσφιλέστερον ὑλικὸν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Γουδέα. Τὰ διασωθέντα καθήμενα καὶ ὄρθια ἀγάλματα τοῦ ἱερέως-βασιλέως τούτου ἀντιπροσωπεύουν τὴν ἀκμὴν τῆς τέχνης. Ἂν καὶ ἡ σκληρότης τοῦ ὑλικοῦ ἐπιβάλλει τὸν βραχὺν λαιμὸν καὶ τὴν προσκόλλησιν τῶν βραχιόνων εἰς τὸ σῶμα (βλ. ἀνωτ. εἰκ. 3), αἱ κεφαλαὶ ἐν τούτοις δεικνύουσι λεπτὴν παρατηρητικότητα καὶ δύναμιν ἀποδόσεως, ὡς δεικνύει ἡ ἐν εἰκ. 14 περίφημος κεφαλὴ τοῦ Γουδέα ἐν Λούβρῳ. Τὴν αὐτὴν καλὴν τέχνην μᾶς δεικνύουσι καὶ τὰ ἀνάγλυφα, ὧν ἓν παριστάνει τὴν καὶ ὑπὸ πλείστων κυλίνδρων ἐπαναλαμβανομένην σκηνήν, καθ' ἣν ὁ Γουδέας ὁδηγεῖται ἐκ τῆς χειρὸς ὑπὸ τοῦ ἰδιαιτέρου του θεοῦ Νινγκὶς-ζιδὰ πρὸς μίαν καθημένην ὑπερτέραν θεότητα.

Εἰκ. 14.—*Κεφαλὴ τοῦ Γουδέα ἐκ διορίτου.*

Ἐκ τῆς κατόπιν ἐποχῆς περιεσώθησαν πολὺ ἀραιότερα μνημεῖα. Ἡ περίφημος στήλη τοῦ Χαμμουραμπί, ἥτις παριστᾷ τοῦτον πρὸ τοῦ θεοῦ Σαμὰς (βλ. εἰκ. 22), εἶναι σχεδὸν τὸ μόνον ἐκ τῆς ἐποχῆς του διασωθὲν ἔργον. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς δυναστείας τῶν Κοσσαίων ἡ τέχνη, ὡς ἦτο ἑπόμενον, μᾶλλον ὠπισθοδρόμησεν. Ἐκ τῆς ἐποχῆς ταύτης κατέχομεν τοὺς διὰ πρώτην φορὰν ἐμφανιζομένους *Κουδουρροῦ*, ἤτοι συνοριακοὺς λίθους, οἵτινες ἑλληνιστὶ δύνανται νὰ μεταφρασθῶσιν *Ὅροι*. Εἶναι δηλαδὴ μνημεῖα πιστοποιοῦντα τὴν ἀτελῆ νομὴν περιοχῆς τινος δοθείσης ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἴς τινα ὑπάλληλον, χάριν τῶν ἰδιαιτέρων ὑπηρεσιῶν του. Παρὰ τὴν ἐπιγραφὴν πολλάκις εἰκονίζεται ὁ δωρητὴς βασιλεύς, τὰ δ' ὑπερκείμενα σύμβολα (βλ. εἰκ. 15) εἶναι τὰ τῶν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἐπιμαρτυρομένων θεῶν: Ὁ ἀστὴρ τῆς Ἰστάρ, ἡ Μήνη τοῦ Σίν, ὁ ἡλιακὸς δίσκος τοῦ Σαμάς, ὁ σκορπίος τῆς Ἰσχαρά, ἡ καθημένη μορφὴ μετὰ κυνὸς τῆς θεότητος Γουλᾶ, ὁ λύχνος τοῦ θεοῦ Νουσκοῦ κλπ. Ὁ τοιοῦτος «*ὅρος*» τοῦ βασιλέως Μεροδαχβαλαδὰν ἐκ νεοβαβυλωνιακῆς ἐποχῆς παριστᾷ τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς τέχνης ταύτης (εἰκ. 16).

Ἐκ τῆς τελευταίας ἐποχῆς κατέχομεν ἔτι ὀλιγώτερα λείψανα. Τοῦ μεγάλου βασιλέως Νεβουκαδνεζὰρ ἡ ἐποχὴ σχεδὸν τίποτε δὲν μᾶς ἀφῆκε. Δύο κατεστραμμένα ἀνάγλυφα ἐκ Φοινίκης, αἱ τρεῖς ἐπαναλαμβανόμεναι μορφαὶ ζῴων μετ' ἀπελπιστικῆς μονοτονίας κατὰ τὴν πομπικὴν ὁδὸν καὶ τὴν πύλην τῆς Ἰστὰρ (βλ. ἐν. λ. Βαβυλὼν εἰκ. 10, 7 καὶ 11) καὶ ἡ ἐσμαλτωμένη διακόσμησις τῆς αἰθούσης τοῦ θρόνου εἶναι τὸ ἅπαντον τῶν καλῶν τεχνῶν ἐκ τῆς 43ετοῦς εὐτυχοῦς βασιλείας τοῦ μεγάλου δυνάστου. Τὸ γεγονὸς τονίζεται ὡς χαρακτηριστικώτερον πάσης περιγραφῆς περὶ τῆς διαφορᾶς ἑλληνικοῦ καὶ ἀνατολικοῦ πνεύματος. Ἀνάλογος περίοδος ἐν Ἑλλάδι θὰ ἤρκει διὰ νὰ πληρώσῃ τὰ μουσεῖα τοῦ κόσμου καλλιτεχνικῶν θησαυρῶν, ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς οὐδέποτε ηὐμοίρησε τόσον μακρᾶς περιόδου ἀπηλλαγμένης ἐσωτερικῶν περισπασμῶν. Ὀλιγόμερος ἀνασκαφὴ ἐπαρχιακοῦ τινος κέντρου θὰ παρεῖχε περισσότερα εἰς τέχνην ἢ αἱ μεγάλαι εἰκοσαετεῖς ἀνασκαφαὶ τῆς μεγίστης ἀνατολικῆς κοσμοπόλεως, τῆς Βαβυλῶνος. Ὀλίγαι λέξεις εἶναι ἔτι ἀναγκαῖαι περὶ τῶν

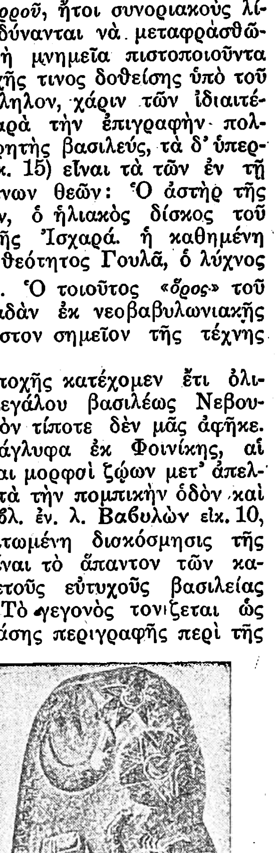

Εἰκ.15.—*Ὅρος* (*Κουδουρροῦ*).

Digitized by Google

Εἰκ. 16.—*Ὅρος τοῦ Μεροδαχβαλαδάν.*

κυλίνδρων, οἱ ὁποῖοι ἐχρησίμευον ὡς σφραγῖδες εἰς τοὺς Βαβυλωνίους. Εἰς τὰ μικρὰ ταῦτα ἔργα τῆς γλυπτικῆς ἡ τέχνη εὗρεν εὐκαιρίαν ν' ἀναπτυχθῇ ἐλευθερώτερον ἢ εἰς τὰ μνημειώδη ἔργα. Ἕκαστος Βαβυλώνιος, ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς μέχρι τοῦ Ἡροδότου, κατεῖχε τὸν κύλινδρόν του, ὅστις παρὰ τὴν ὑπογραφήν του ἐχρησίμευεν ἀντὶ σφραγῖδος. Λαϊκοὶ ἔγιναν οἱ κύλινδροι ἰδίως ἀπὸ τοῦ Χαμμουραμπὶ καὶ ἐφεξῆς. Πρὸς παρασκευήν των ἐχρησίμευον ἡμιπολύτιμοι λίθοι, ἰδίως μέλας μετεωρίτης ἢ αἱματίτης. Πολλοὶ κύλινδροι δύνανται νὰ ὀνομασθῶσιν ἔργα τέχνης. Τρεῖς ἐκ τῶν ὡραιοτέρων ἀπεικονίζονται ἐνταῦθα (εἰκ. 17). Ἂς σημειωθῇ τέλος ὅτι εἰς τὴν προϊστορικὴν Κρήτην καὶ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα ἔχουσιν εὑρεθῆ τοιοῦτοι κύλινδροι ἄνω τῶν 10 τεμαχίων, εἰσήγοντο δ' ἤδη ἀπὸ τῆς παλαιοτάτης ἐποχῆς. (Τὰ δύο παλαιότατα παραδείγματα ἐκ Κρήτης χρονολογοῦνται τοὐλάχιστον ἀπὸ τοῦ 2000 π. Χ.)

Ἐκ τῆς *ζωγραφικῆς* σχεδὸν οὐδὲν διεσώθη, οὔτε καὶ ἐν Ἀσσυρίᾳ ἀκόμη. Ἰδέαν ταύτης δυνάμεθα ὅμως νὰ συλλάβωμεν ἀπὸ τὰ ἐσμαλτωμένα ἀνάγλυφα. Συνθέσεις ὁλόκληροι ὑδατογραφικαὶ ὑπῆρχον ἀσφαλῶς, ὡς γνωρίζομεν ἐκ τῶν περιγραφῶν τοῦ Ἰεζεκιήλ. Τὰ χρώματα μάλιστα φαίνεται ὅτι ἀνελύοντο πολλάκις καὶ δι' ἐλαίου. Αἱ τοπικαὶ συνθῆκαι ὅμως ὑπῆρξαν ἐξαιρετικῶς δυσμενεῖς καὶ ἐλάχιστα εὑρεθέντα δείγματα ἀπεσβέσθησαν εὐθὺς ὡς προεβλήθησαν ὑπὸ τοῦ φωτός. Ἐξ Ἐριδοῦ εἶναι γνωστὸν ἓν μικρὸν τεμάχιον τοιχογραφίας, εἰκονίζον ἄνθρωπον φέροντα πτηνὸν ἐν τῇ χειρί.

Ἀρχιτεκτονική: Ἐνταῦθα ἡ ἀνατολικὴ τέχνη εὑρίσκεται εἰς τὸ στοιχεῖόν της, μάλιστα προκειμένου περὶ ὀγκωδῶν κτηρίων. Εἰς παλαιοτάτην ἐποχὴν σχεδὸν μοναδικὸν ὑλικὸν πρὸς κατασκευὴν οἰκίας, μάνδρας κλπ. ἦτο ὁ κάλαμος. Καὶ σήμερον ἀκόμη συναντᾷ τις εἰς τὰς ἑλώδεις περιοχὰς

Εἰκ. 17.—*Τρεῖς παλαιοβαβυλωνιακοὶ κύλινδροι.*

[Ὁ ἀνώτατος παριστᾷ δὶς τὸν Γιλγαμές, ἐκ τοῦ ἀγγείου τοῦ ὁποίου ταῦρος πίνει τὸ ὕδωρ τῆς ζωῆς. Ὁ μεσαῖος ἀνῆκεν εἰς τὸν γραφέα Καλκί. Ὁ κατώτατος ἐκ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ναραμσίν.]

ὁλοκλήρους πόλεις καλαμοπλέκτους. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὑλικοῦ κατεσκευάζοντο καὶ τὰ πλοῖα· διὰ τοῦτο ὅταν οἱ θεοὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐξολοθρεύσουν διὰ τοῦ Κατακλυσμοῦ τὴν ἀνθρωπότητα, ὁ φιλάνθρωπος Ἔα ἐσκέφθη διὰ τῶν ἀκολούθων λόγων νὰ καταστρατηγήσῃ τὸ μυστικὸν τῶν θεῶν, ἵνα σώσῃ τὸν προστατευόμενόν του Οὐτ-ναπιστὶ ἐκ Σουρουπάκ: «Καλαμίνη οἰκία, καλαμίνη οἰκία! Τοῖχε, τοῖχε! Καλαμίνη οἰκία ἄκουσον, τοῖχε κατάλαβε! Ἄνθρωπε ἐκ Σουρουπάκ, υἱὲ τοῦ Οὐβαρὰ-τουτοῦ, κατάστρεψον τὴν οἰκίαν, ναυπήγησον ἓν πλοῖον!»

Προκειμένου περὶ κατασκευῆς μιᾶς οἰκίας ὅπως δήποτε σπουδαίας, χαράσσεται πρῶτον τὸ σχέδιον (εἰκ. 19), ὅπου εἶναι ὅλα τὰ μέτρα σημειωμένα, ἀκόμη καὶ τὸ πλάτος τῶν θυρῶν καὶ τῶν τοίχων τὸ πάχος. Τὸ σχέδιον τῆς βαβυλωνιακῆς (καὶ ἀσσυριακῆς) οἰκίας ἔμεινε πάντοτε σχεδὸν ἀμετάβλητον: Μία αὐλή, εἰς τὸ νότιον τῆς ὁποίας μέρος κεῖται τὸ κύριον διαμέρισμα τῆς οἰκίας. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἀρχὴν κτίζεται καὶ τὸ βαβυλωνιο-ἀσσυριακὸν ἀνάκτορον, τὸ ὁποῖον ὅμως μόνον ἐκ τῆς νεοβαβυλωνιακῆς ἐποχῆς γνωρίζομεν, κυρίως ἐκ Βαβυλῶνος (ἀνάκτορα Ναβοπολάσσαρ καὶ Νεβουκαδνεζάρ). Ἡ παντελὴς ἀπουσία λίθου καὶ ξύλου ἤγαγεν ἐνωρίτατα εἰς τὴν ἐφεύρεσιν τῆς ὠμῆς πλίνθου καὶ εἶτα τῆς ὀπτῆς, ἥτις ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων γνωστῶν χρόνων ἀπαντᾷ. Ὡς συνδετικὸν μετεχειρίζοντο πηλόν, ἐν δὲ νεοβαβυλωνιακῇ ἐποχῇ γύψον καὶ εἴς τινας περιστάσεις ἄσφαλτον. Ἐξωτερικῶς ἐδίδετο ἀρχιτεκτονική τις μορφή, πάντως μετρίας φύσεως, ἐσωτερικῶς δ' οἱ τοῖχοι ἐζωγραφοῦντο καὶ ὑπάρχουσι λόγοι νὰ πιστεύωμεν ὅτι ἡ κάλυψις τῶν τοίχων διὰ ταπήτων εἶναι παμπαλαία ἀνατολικὴ συνήθεια. Τὸ δάπεδον ἦτο πλίν-

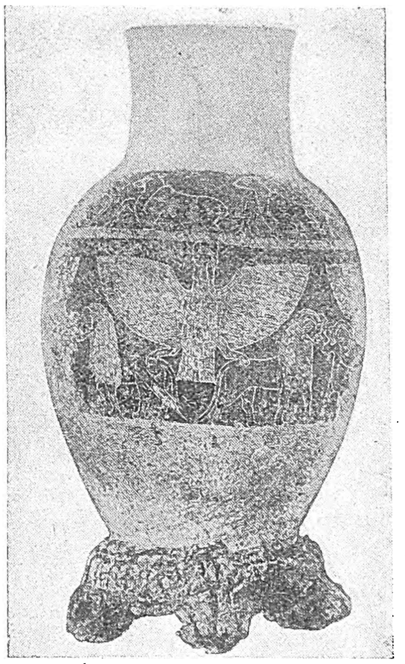

Εἰκ. 18.—*Ἀργυροῦν ἀγγεῖον τοῦ Ἐντεμενά.*

θινον ἢ εἰς ἔξοχα οἰκοδομήματα λίθινον· τὸ τοῦ λουτροῦ ἦτο ἀσφαλτωμένον. Μία τοὐλάχιστον μικρὰ ὑπόνομος ὑπάρχει πάντοτε, διοχετεύουσα τὰ ὕδατα εἰς τὴν ὁδόν. Ἡ στέγασις ἦτο σχεδὸν πάντοτε ἐπίπεδος, ἀποτελουμένη ἀπὸ δοκούς, ἐφ' ὧν ἐξηπλοῦντο ψίαθοι καὶ εἶτα πηλὸς πεπατημένος. Ἐπειδὴ ὁ καύσων ἐπέβαλλεν εὐρύχωρα δωμάτια, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου τὸ ξύλον ἦτο σπάνιον καὶ αἱ δοκοὶ κονταί, ἐλάμβανον ταῦτα σχῆμα ἐπίμηκες, ἐπὶ δὲ τῆς στέγης ἐπεσωρεύετο μέχρι δύο πήχεων χῶμα. Καὶ τὰ ἀνάκτορα ἀκόμη εἶχον ἓν μόνον πάτωμα, ἐφ' ὅσον δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν, ἂν καὶ ὁ Ἡρόδοτος μνημονεύει τριωρόφων καὶ τετραωρόφων οἰκοδομῶν ἐν Βαβυλῶνι.

Ἤδη οἱ παλαιότατοι κάτοικοι ἐκ τῶν κοίλων πλίνθων ὡδηγήθησαν εἰς τὴν κατασκευὴν θολωτῶν οἰκοδομημάτων, τάφων καὶ τόξων. Πρῶτος ὅμως γνήσιος θόλος μεγάλων διαστάσεων ἀπαντᾷ μόνον ἐπὶ Νεβουκαδνεζὰρ τοῦ Β' ὡς ὑπόβαθρον τῶν κρεμαστῶν κήπων (βλ. λ. Βαβυλών). Ὁ κίων εἶναι τι ξένον πρὸς τὴν βαβυλωνιακὴν ἀρχιτεκτονικήν. Ἐπὶ Γουδέα συναντῶμεν παραδόξους κίονας συνδεδεμένους ἀνὰ τέσσαρας, ὧν ἡ χρῆσις εἶναι πρὸς τὸ παρὸν ἀκατανόητος. Λίθος ἦτο πάντοτε σπανιώτατον ὑλικόν. Χρῆσις μετάλλου πρὸς ἐπενδύσεις εἶναι ἐπίσης σπανία καὶ μόνον βραδύτερον κατεσκευάζοντο οὐδοί, στροφεῖς θυρῶν καὶ τὰ θυρόφυλλα αὐτὰ ἐκ χαλκοῦ.

Οἱ ναοί, σουμερικοὶ καὶ βαβυλωνιακοί, ἀπετελοῦντο πάντοτε ἐκ δύο χωριστῶν μερῶν, τοῦ κυρίως δηλαδὴ ναοῦ καὶ τοῦ πύργου (zikkurrat). Τῆς Βαβυλῶνος λ. χ. ὁ περίφημος ναὸς τοῦ Μαρδοὺκ ἐκαλεῖτο *Ἐ-σάγιλλα*, ὁ δὲ πύργος του *Ἐ-τεμενάνκι*. Τῶν Βορσίππων ὁ ναὸς *Ἐ-ζιδά*, ὁ πύργος *Ἐ-ουρμινανκὶ* κλπ. Τοὺς σουμερικοὺς ναοὺς γνωρίζομεν μόνον ἐκ περιγραφῶν. Ὁ βαβυλωνια-

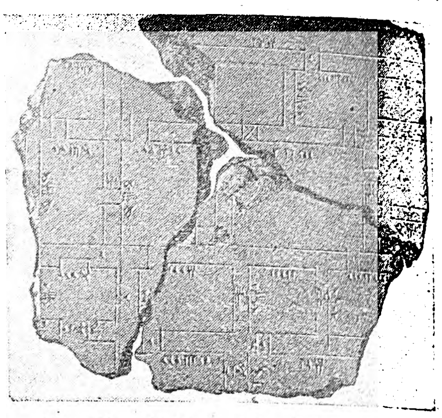

Εἰκ. 19.—*Σχέδιον οἰκίας ἐπὶ πινακίδος.*

κὸς ναὸς ἀπετέλει μέγα τετράγωνον μετ' αὐλῆς ἐν τῷ μέσῳ, ἀλλὰ καὶ οὗτος εἶναι ἀτελῶς γνωστός. Αὐτὸς ὁ Ἐ-σάγιλλα ἐν μέρει μόνον ἐξηρευνήθη. Οἱ πύργοι ἦσαν παμπαλαία συνήθεια, ἀλλὰ καὶ περὶ τούτων δὲν γνωρίζομεν πολλὰ πράγματα ἀσφαλῆ ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικήν των μορφὴν (πρβλ. *Βαβυλών*). Ἦσαν εἴτε ὀρθογώνιοι (Ἐν Νιπποὺρ καὶ Οὺρ 3:2), εἴτε τετράγωνοι, εἰς δὲ μίαν περίπτωσιν ἔχομεν στρογγύλον σχῆμα. Ἡ ἀνάβασις ἐγίνετο εἴτε διὰ μιᾶς καθέτου κλίμακος εἰς τὴν μίαν πλευράν, εἴτε διὰ κεκλιμένου ἐπιπέδου πέριξ ὅλων τῶν πλευρῶν. Ἂν καὶ τοῦ πύργου Βαβὲλ (Ἐ-τεμενάνκι) ἔχομεν περιγραφὰς καὶ τὰ μέτρα ἀκόμη, αἱ ἀναπαραστάσεις διαφέρουν ἀλλήλων (*Koldewey, Dombart, Unger* κλπ. βλ. εἰκόνας 8 καὶ 15 ἐν λ. Βαβυλών). Ἐνταῦθα δίδεται μία εἰκὼν ἀναπαραστάσεως τοῦ πύργου τῆς Οὺρ κατὰ νεωτάτας τῶν Ἄγγλων ἐρεύνας (εἰκ. 20).

Μετὰ τοῦ πύργου μνημονεύεται πάντοτε τὸ «*gigunû*», τὸ μνῆμα ἢ κενοτάφιον ὅπου ἀναπαύεται ὁ θεός. Εἰς τὴν σουμερικὴν καὶ ἀκκαδικὴν γλῶσσαν μνημονεύονται οἱ πύργοι ὡς «βουνοειδῆ οἰκοδομήματα» ἢ «σύνδεσμοι μεταξὺ γῆς καὶ οὐρανοῦ». Ἴσως τοῦτο τὸ τελευταῖον ὄνομα ὑποδηλοῖ καὶ τὴν πρὸς ἀστρονομικοὺς σκοποὺς χρῆσίν των. Οὐδὲν μνημεῖον ἐπιγραφικὸν μέχρι τοῦδε εὑρέθη, τὸ ὁποῖον νὰ ἀναφέρῃ τι σχετικόν. Εἶναι ὅμως προφανῶς ὀρθὴ ἡ σχετικὴ εἴδησις τοῦ Διοδώρου, καθ' ἣν οἱ Χαλδαῖοι ἐπὶ τῶν πύργων τούτων ἐσπούδαζον ἐν ἀνέσει τὰς κινήσεις τῶν οὐρανίων σωμάτων.

Ἄλλαι τέχναι μόλις καὶ μετὰ βίας δύνανται νὰ ὑπαχθῶσιν ὑπὸ τὸ κεφάλαιον τῆς καλλιτεχνίας, διότι δὲν ἀνῆλθον ὑπὲρ τὸ ἐπίπεδον τῆς χειρωνακτικῆς. Ἡ τέχνη τῆς σμαλτώσεως ἐφευρέθη ἀναμφιβόλως ἐν Βαβυλωνίᾳ, τὰ παλαιότατα ὅμως δείγματα κατέχομεν ἐξ Ἀσσυρίας (ἀνάκτορα Ἀσσουρβανιπάλ). Τὰ ἀγγεῖα ἐποιοῦντο διὰ τοῦ τροχοῦ ἤδη ἀπὸ τῆς παλαιοτάτης ἐποχῆς. Βραδύτερον κατεσκευάζοντο τοιαῦτα ἐξ εἴδους φαγεντιανῆς, σμάλτινα καὶ ὑάλινα. Ἐκ πολυτίμων μετάλλων ἔσχον βεβαίως ἤδη οἱ παλαιότεροι βασιλεῖς τὰ σκεύη των. Ἡ εἰκ. 18 παριστᾷ τὸ ἀργυροῦν ἀγγεῖον τοῦ Ἐντεμενά, «πάτεζι» τῆς Λαγκὰς (περὶ τὸ 2700), κεκοσμημένον διὰ τῶν συμβόλων τοῦ ἰδιαιτέρου του θεοῦ. Εἰς τοῦ ἀγγειοπλάστου κεραμέως τὴν εἰδικότητα ἀνῆκε καὶ ἡ κατασκευὴ πηλίνων ἀγαλματίων διαιωνιζόντων τοὺς ἰδίους τύπους καὶ χρησιμευόντων εἴτε ὡς ἀναθημάτων εἴτε ὡς φυλάκων τῆς οἰκίας (*«παπσουκκάλ»*).

— [ΠΟΛΙΤ.-ΚΟΙΝΩΝ. ΖΩΗ] Δημόσιος καὶ ἰδιωτικὸς βίος τῶν Βαβυλωνίων διεπνέοντο ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς ἱεραρχίας, τὸ ὁποῖον βλέπομεν καὶ εἰς τοὺς θεούς των.

Ὁ βασιλεὺς *(λουγγάλ)*, ἔχει ὑφ' ἑαυτὸν πολλοὺς ἄλλους μικροτέρους βασιλεῖς-ἱερεῖς, τοὺς λεγομένους *πάτεζι* ἢ *ἰσάκ* (ἀνωτάτους ὑπαλλήλους). Βαθμηδόν, ὁμοῦ μετὰ τῆς ἑνώσεως τῶν βαβυλωνιακῶν κρατιδίων, ἐμφανίζεται καὶ ὁ τίτλος «βασιλεὺς τῶν 4 μερῶν τῆς γῆς» ἢ «βασιλεὺς τοῦ κόσμου»

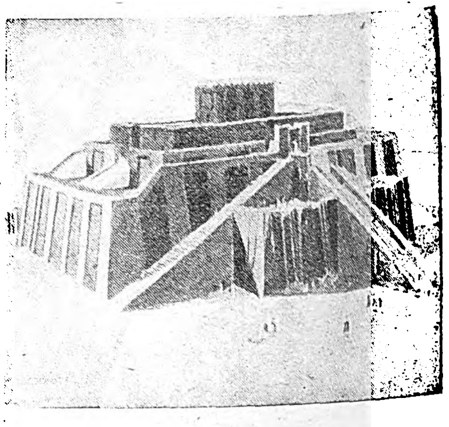

Εἰκ. 20.—*Ὁ Πύργος (Zikkurrat) τῆς Οὐρ.*

Digitized by Google

(ἰδίως παρὰ τοῖς Ἀσσυρίοις). Ὁ βασιλεὺς εἶναι καὶ ἀνώτατος θρησκευτικὸς λειτουργὸς ὁμοῦ. Ἐπὶ τῆς γῆς ὁδηγεῖ τοὺς ὑπηκόους του εἰς τὸν πόλεμον ἢ ἐκτελεῖ χρέη δικαστοῦ ἢ οἰκοδομεῖ ναοὺς καὶ ἔχει ὅλα τὰ συναφῆ καθήκοντα (πρβλ. τὴν εἰκ. 21). Ἐν τῷ οὐρανῷ εἶναι ὁ ἀντιπρόσωπος τῶν ὑπηκόων του. Οὕτως ὁλόκληρος ὁ βίος ἑνὸς καλοῦ βασιλέως ἦτο διαρκὴς ἀπασχόλησις, ἀλλ' ὁπωσδήποτε καὶ τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ δὲν παρημελοῦντο, οὐδὲ τὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα. Τυχαῖαί τινες εἰδήσεις μᾶς πληροφοροῦσι κατὰ ποῖον τρόπον ἐφωδιάζετο δι' ἰχθύων ἡ. αὐλὴ ἢ πῶς τὸ δέρμα τοῦ διὰ τὸ βασιλικὸν μαγειρεῖον σφαγέντος ἀμνοῦ παραδίδεται εἰς τὸν κναφέα πρὸς κατεργασίαν. Εἰς τὴν αὐλὴν συνετηρεῖτο χαρέμιον πλουτιζόμενον διὰ ξένων πριγκιπισσῶν, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου καὶ αἱ κόραι τοῦ βασιλέως ἐδίδοντο εἰς ἀλλοδαποὺς πρίγκιπας εἰς γάμον. Ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις δὲν ἀπηξίουν οἱ βασιλεῖς, οὐδὲ τὴν ἀπόκτησιν ἀκινήτων. Εἰς τὰς μεταξὺ ἀλλήλων σχέσεις ἐκυριάρχει ὑπὸ τύπον δώρων τὸ ἐμπορικὸν πνεῦμα, ἠξίουν δὲ νὰ λαμβάνωσιν ὅ,τι περίπου ἔστελλον, ἀλλ' εἰς εἶδος κατὰ προτίμησιν μὴ ὑπάρχον ἐν τῇ χώρᾳ. Ἄπλετον φῶς ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐπιχέουσιν αἱ ἐν Ἐλ-Ἀμάρνα τῆς Αἰγύπτου εὑρεθεῖσαι πινακίδες. Ὁ βασιλεὺς τῆς Βαβυλῶνος *Βουρναβουριὰς* (ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Κοσσαίων) ἄνευ περιστροφῶν γράφει εἰς τὸν φαραὼ Ἀμένοφιν τὸν Δ', ὅτι δὲν κρατεῖ καὶ πολὺ ἀπὸ τὴν εὐγενῆ φλέβα τοῦ πατρός του, διότι καταδέχεται οὐ μόνον ὀλίγον, ἀλλὰ καὶ κακῆς ποιότητος χρυσὸν νὰ ἀποστέλλῃ: «Ὅταν ἐτέθησαν εἰς τὸν κλίβανον 20 μίνε χρυσοῦ, δὲν ἐξῆλθον οὔτε πέντε καθαροῦ μετάλλου!».

Ἡ διεκπεραίωσις τῆς βασιλικῆς ὑπηρεσίας ἐξετελεῖτο διὰ πολυπληθοῦς ὑπαλληλικῆς ἱεραρχίας. Ὑπῆρχεν εἷς βεζύρης *«σουκκάλ»* καὶ εἷς ἀνώτατος οἰκονομικὸς ὑπάλληλος, ὡς καὶ εἷς προϊστάμενος τοῦ χαρεμίου. Τοὺς φόρους συνέλεγον οἱ *«μασκίμ»*, ἥκιστα συμπαθητικοὶ ὑπάλληλοι, οἱ ὁποῖοι πολυάριθμοι ὑπῆρχον πανταχοῦ, ἀλλὰ δὲν ἀπέλαυον καλυτέρας φήμης ἢ οἱ συνάδελφοί των τελῶναι τοῦ εὐαγγελίου. Ἡ φορολογία ἦτο ἀγρία, ὑπεχρεοῦντο δ' εἰς ταύτην πάντες, καὶ τῶν ναῶν ἔτι μὴ ἐξαιρουμένων. Διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν καὶ ἀποδείξεις καταθέσεως τοῦ φόρου. Πρὸς καλυτέραν τούτου ἐξακρίβωσιν ἐνηργοῦντο, τοὐλάχιστον ἐν Ἀσσυρίᾳ, καὶ ἀπογραφαὶ τῶν κατοίκων. Τὰ σωθέντα δείγματα παρουσιάζουν ἀρίθμησιν τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς ἀντιστοίχου περιουσίας, λ. χ.: «Σαπποῦ, κηπουρός· ἐνήλικος υἱὸς Σαγιβοῦ, ἀνήλικος υἱὸς Ἰλοῦ-ἀβαδί, δύο γυναῖκες, τὸ ὅλον πέντε. 10,000 ἀμπελώνων, 2 οἰκίαι, 10 ἰμὲρ ἰδιόκτητος γῆ» (*ἰμὲρ* = μέτρον βάρους τῶν σιτηρῶν, πιθανῶς ἓν φόρτωμα ὄνου). Ὡρισμένα πρόσωπα ἀπαλλασσόμενα τοῦ φόρου ἐλάμβανον τὸ ἔγγραφον ἀτελείας *κονδουρροῦ*. Καὶ ἀγγαρειῶν δὲν ἦτο ἀπηλλαγμένος ὁ δυστυχὴς λαός, ὁσάκις οἱ αἰχμάλωτοι δὲν ἐπήρκουν εἰς περάτωσιν τῶν μεγάλων ἔργων. Ἐκ τῶν βιβλίων τὰ ὁποῖα ἐτηροῦντο πληροφορούμεθα ἀφελῶς, ὅτι λ.χ. ἕνεκα τῆς καταπιέσεως 7 ἐργάται ἐδραπέτευσαν, 4 ἀπέθανον: «Τὸ ὅλον 11 δραπέται καὶ νεκροὶ ἐργάται».

Τὸ *δίκαιον* εἶναι ἓν σπουδαῖον κεφάλαιον τοῦ βαβυλωνιακοῦ πολιτισμοῦ, διότι ὁ λαὸς οὗτος παρὰ τὰ ἄλλα ἀπεχθῆ ἐλαττώματά του διεκρίνετο διὰ τὸν βαθὺν σεβασμὸν πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ δικαίου. Τὰ διασωθέντα πάμπολλα νομικὰ ἔγγραφα χρονολογοῦνται ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων ἐποχῶν. Ὁ ἤδη μνημονευθεὶς ὡς μέγας μεταρρυθμιστὴς Οὐρουκαγγίνα παρουσιάζεται ὡς ὁ πρῶτος συστηματικὸς νομοθέτης, προσπαθήσας νὰ ἐλαφρώσῃ τὸν λαὸν ἀπὸ τῆς καταπιέσεως ὑπαλλήλων καὶ ἱερέων. Ἤδη ἐκ τῆς σουμερικῆς ἐποχῆς κατέχομεν νομικὰ κείμενα, ὡς καὶ τὰ λείψανα ἑνὸς συγχρόνου νομικοῦ βιβλίου. Βραδύτερον, ἐπὶ τῆς πρώτης βαβυλωνιακῆς δυναστείας, φαίνεται ὅτι ὁ δεύτερος ταύτης βασιλεὺς Σουμουλαΐλοῦ ἔσχε νομικὴν δρᾶσιν. Ἐκεῖνος ὅμως ὅστις συστηματικῶς συνέλεξε τὴν νομοθεσίαν τῆς χώρας, ἐτελειοποίησε καὶ κατέγραψε ταύτην, εἶναι ὁ μέγας βασιλεὺς Χαμμουραμπί, τοῦ ὁποίου οὕτω τὸ ὄνομα ἐκαλύφθη δι' ἀθανάτου φήμης ὡς μεγάλου νομοθέτου καὶ παρεδόθη εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας. Ὡς ὁ ἴδιος λέγει, κατέθεσε τὸν νόμον, «τὰς πολυτίμους λέξεις του» ἐν Βαβυλῶνι εἰς τὸν ναὸν Ἐ-σάγιλλα, καταγράψας αὐτὸν εἰς στήλην καὶ τοποθετήσας ταύτην πρὸ τῆς εἰκόνος του, παριστώσης τοῦτον ὡς βασιλέα τῆς δικαιοσύνης, «ἵνα ὁ δυνατὸς μὴ βλάπτῃ τὸν ἀδύνατον, ἵνα τὰ ὀρφανὰ καὶ χῆραι εὑρίσκουν τὸ δίκαιόν των.... Ὁ παθών, ὅστις ἔχει δικαστικὴν ὑπόθεσιν, δύναται νὰ ἔρχηται πρὸ τῆς εἰκόνος ταύτης, νὰ ἀναγινώσκῃ τὰ γεγραμμένα ἐπὶ τῆς στήλης καὶ νὰ ἀκούῃ τὰς πολυτίμους αὐτῆς λέξεις. Ἡ στήλη θὰ τοῦ δώσῃ νὰ ἐννοήσῃ τὴν ὑπόθεσίν του καὶ νὰ εὕρῃ τὸ δίκαιόν του...» Ἡ πράγματι πολύτιμος αὕτη στήλη ἐκ βασάλτου, ἔχουσα σχῆμα φαλλοειδές, ὕψος 2,25 καὶ παριστῶσα ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἀναγλύφως τὸν Χαμμουραμπὶ πρὸ τοῦ θεοῦ τοῦ φωτὸς Σαμὰς (εἰκ. 22), ἀνηρπάγη ὑπὸ τῶν Ἐλαμιτῶν βραδύτερον ὡς λάφυρον καὶ ἐπανευρέθη εἰς τὰ Σοῦσα κατὰ τὸ 1901—2 (νῦν ἐν Λούβρῳ). Διατηρεῖται ἀκεραία καὶ μόνον εἰς τινα μέρη ἔχει τεχνητῶς ἀποξεσθῆ, ἄγνωστον διατί, ἀλλὰ τὰ χάσματα πληροῦνται διαρκῶς διὰ νεωτέρων εὑρημάτων.

Ἡ στήλη περιέχει περὶ τοὺς 300 νόμους, οὐχὶ κατ' ἐπιστημονικὴν σειράν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀπόψεως πρακτικῶν σημείων καὶ ἡ ἀλληλουχία διακόπτεται ὑπὸ παρεμβολῶν. (Καὶ ἡ μεγάλη ἐπιγραφὴ τῆς Γόρτυνος, ἀνήκουσα εἰς τὸν Ε' αἰῶνα π. Χ. περιέχει τὰς αὐτὰς ἀνωμαλίας.) Μετά τινα γενικὰ περὶ κατηγόρου, μάρτυρος καὶ δικαστοῦ ἕπονται τὰ διάφορα κεφάλαια περὶ κλοπῆς, ἁρπαγῆς, ἀγροτικοῦ, κληρονομικοῦ καὶ οἰκογενειακοῦ δικαίου, υἱοθετήσεως κλπ., ἀκολουθοῦσι διατιμήσεις, ἐνοίκια καὶ τέλος διατάξεις τινὲς περὶ δούλων. Ἐνταῦθα δὲν δικάζουσι πλέον οἱ ἱερεῖς, ὡς εἰς προηγουμένας ἐποχάς, ἀλλὰ «δικασταὶ τοῦ βασιλέως» ἢ «τῆς πόλεως».

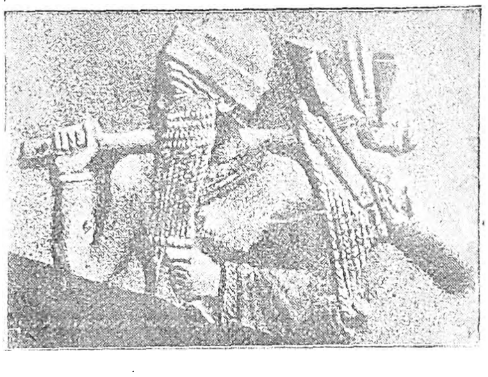

Εἰκ. 21.—*Ὁ Οὐρ-Ναμμοῦ ὡς ἀρχιοικοδόμος. (2294—2277 κατὰ τὸν Weidner).*

Αἱ ἐπιβαλλόμεναι ποιναὶ ἦσαν κατὰ τὰς σημερινὰς ἀντιλήψεις τρομεραί, σύμφωνοι ὅμως πρὸς τοὺς ἀρχαίους πολιτισμοὺς καὶ τὰς πρωτογόνους κοινωνίας. Ὁ θάνατος ἦτο συχνοτάτη ποινή, ὑπάρχουσι δὲ διάφορα τούτου εἴδη: ὁ διὰ πυρός, πνιγμός, κατακρήμνισις ἀπὸ τῶν πύργων, ἀνασκολοπισμὸς ἢ κατάχωσις. Σωματικαὶ κολοβώσεις ἦσαν συχνόταται. Ὁ Μωσαϊκὸς νόμος, οὗ ἡ ὁμοιότης πρὸς τὸν παρόντα εἶναι μεγίστη, διέπεται ὑπὸ τῆς κοινῆς εἰς ἀμφοτέρους ἀρχῆς: ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος. Πολλάκις τιμωροῦνται ἀναίτια ἐντελῶς πρόσωπα, λ.χ. ἐὰν ὁ ἀρχιτέκτων οἰκοδομήσῃ ἐλαττωματικῶς μίαν οἰκίαν πληρώνει ἐκ τοῦ θυλακίου του τὴν δαπάνην. Ἐὰν πέσῃ ἡ οἰκία καὶ φονεύσῃ τὸν ἰδιοκτήτην, πρέπει νὰ φονευθῇ καὶ ὁ ἀρχιτέκτων. Ἐὰν φονευθῇ υἱὸς ἢ δοῦλος, πρέπει νὰ φονευθῇ ἀντιστοίχως ὁ υἱὸς ἢ δοῦλος τοῦ ἀρχιτέκτονος.

Εἰκ. 22.—*Τὸ ἄνω μέρος τῆς στήλης τοῦ Χαμμουραμπί.*

Παραθέτομεν ἐνταῦθα δείγματά τινα ἐκ τῆς νομοθεσίας τοῦ Χαμουραμπί: *Διατίμησις:* Ὁ προσλαμβάνων ἐργάτην ὀφείλει νὰ πληρώνῃ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ πέμπτου μηνὸς 6 σὲ ἀργύρου ἡμερησίως. Ἀπὸ τοῦ 6ου μηνὸς μέχρι τέλους τοῦ ἔτους ὀφείλει νὰ πληρώνῃ 5 σὲ (τὸ σὲ = $^1/_{180}$ τοῦ σέκελ). — *Ἀνταπόδοσις:* Ἐάν τις καταστρέψῃ τὸν ὀφθαλμὸν προκρίτου, νὰ τοῦ καταστραφῇ ὁ ὀφθαλμός· ἐὰν θραύσῃ τινὸς τὸ ὀστοῦν, νὰ τοῦ θραυσθῇ τὸ ὀστοῦν... κ.τ.λ. — *Ἐνοικιαστής*: Ἐφ' ὅσον διαμένει εἰς τὴν οἰκίαν ὀφείλει νὰ ἐπιμελῆται τῆς στέγης καὶ νὰ ἐπισκευάζῃ τοὺς τοίχους.—*Κλέπτης:* Ἐάν τις βοῦν, πρόβατον, ὄνον, χοῖρον ἢ πλοῖον κλέψῃ, ὀφείλει, ἐὰν μὲν ἀνῆκεν εἰς θεὰν ἢ τὴν Αὐλήν, νὰ πληρώσῃ τὸ 30πλοῦν· ἐὰν εἰς ἰδιώτην θὰ καταβάλῃ τὸ 10πλοῦν. Ἐὰν δὲν ἔχῃ τίποτε νὰ τοῦ πάρουν, θὰ θανατωθῇ».

Ἐν τῇ κατόπιν ἐποχῇ ὑπέστη φυσικὰ καὶ τὸ δίκαιον τὴν ἀναπόφευκτον ἐξέλιξιν. Πλῆθος συμβολαίων καὶ τεμάχια ἑνὸς νομικοῦ βιβλίου διαφωτίζουσιν ἡμᾶς ἀρκούντως καὶ περὶ τοῦ νεοβαβυλωνιακοῦ δικαίου. (Περὶ δικαστικῶν πραγμάτων γενικῶς βλ. τὴν μονογραφίαν τοῦ *A. Walther,* altbabylonische Gerichtswesen, 1917. Ὁ *κῶδιξ τοῦ Χαμμουραμπὶ* ἐδημοσιεύθη ἐν *J. de Morgan* Délégation en Perse, IV, 11 ἑξ. Πρβλ. *Kohler-Peiser-Ungnad,* Hammurabi 's Gesetze, 1904.)

Τὸ *ἐμπόριον,* εἰς τὸ ὁποῖον τὰ μέγιστα ὀφείλεται καὶ ἡ ἰσχυρὰ ἀνάπτυξις τῆς ἐννοίας τοῦ δικαίου, ἠσκεῖτο ἐν Βαβυλωνίᾳ ἀπὸ παμπαλαίας ἐποχῆς, ἀλλ' οὐδέποτε ἦτο ἄμοιρον κινδύνων. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον συνεταιρίζοντο δύο πρόσωπα συνήθως ἢ ὁ μεγαλέμπορος προσελάμβανε καὶ βοηθόν. Ἀμφότεροι πρὸ τῆς ἐκκινήσεως διὰ τὸ ταξίδιον συνέτασσον συνήθως τὴν διαθήκην των, ἐπεσκέπτοντο δὲ καὶ τὸν ναόν, ἵνα ἐπικαλεσθῶσι τὴν θείαν βοήθειαν, διότι τὸ ταξίδιον ἦτο πολὺ κινδυνῶδες ἕνεκα τῶν λῃστῶν, τῆς δίψης... κλπ. Πυκνὸν δίκτυον ὁδῶν καὶ διωρύχων συνετηρεῖτο, ὑπῆρχον δὲ κατάλογοι δίδοντες τὰς ἀποστάσεις τῶν πόλεων καὶ προσδιορίζοντες τοὺς σταθμούς.

Τὰ ἐξαγωγικὰ προϊόντα τῆς Βαβυλωνίας ἦσαν μόνον γεωργικά, «σιτηρά, ἔριον, ἔλαιον». Ἔξωθεν εἰσήγοντο πάντα τὰ μέταλλα καὶ πολύτιμοι λίθοι, ὧν τινα ὀνόματα εἶναι βαβυλωνιακὰ (ἴασπις—*ἰασποῦ*, βήρυλλος—*βουραλοῦ*). Ἐπίσης εἰσήγοντο ξυλεία καὶ ἵπποι. Ἐπίσης ἠσκεῖτο ἡ δουλεμπορία, ἡ δὲ ἀξία τοῦ δούλου δὲν ὑπερέβαινε τὴν τοῦ βοὸς ἢ τοῦ ὄνου (20 *σέκελ*). Ἡ συναλλαγὴ ἦτο πολὺ ζωηρά, ἀλλ' οἱ ἔμποροι, καὶ μάλιστα σημιτικῆς φυλῆς ὡς ἦσαν, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διαφέρωσι τῶν σημερινῶν. Διατυποῦνται κατ' αὐτῶν παράπονα, ὅτι γνωρίζουν «μὲ μικρὰ βάρη νὰ πωλοῦν καὶ μὲ μεγάλα νὰ ἀγοράζουν». Διὰ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν μετάλλων γενικῶς, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον ὡς μέσον συναλλαγῆς, ἐπετίθετο βραδύτερον σφραγίς, πρὸς βεβαίωσιν τῆς ποιότητος τοῦ μετάλλου καὶ ἀκριβείας τοῦ βάρους. Τοιοῦτα μέταλλα ἦσαν παλαιότατα χαλκός, εἶτα ἄργυρος, τεμαχιζόμενος μέχρι μικροτάτων συρμάτων καὶ ἐλασμάτων, τέλος δ' ἐπὶ τῆς κοσσαϊκῆς δυναστείας ἀναφέρεται ὡς νόμισμα καὶ ὁ χρυσός.

Ὁ *βίος* τοῦ Βαβυλωνίου, ὡς παρουσιάζουσι τοῦτον τὰ διασωθέντα κείμενα, δὲν παρουσιάζει τι ἰδιαιτέρως ἀξιοσημείωτον. Ὁ πατὴρ ἦτο ὁ κύριος τῆς οἰκογενείας καὶ ἡ πολυγαμία δὲν ἦτο πολὺ διαδεδομένη, συνήθως δὲ ὑπῆρχε μία σύζυγος. Ἡ ζωὴ διήρχετο ὁμαλή, πλὴν ὁσάκις ἡ πεῖνα ἐνέσκηπτεν ἢ ὁ ἰδιαιτέρως μισητὸς πόλεμος, ὁπότε, κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν πόλεων, αἱ ἐξωγκωμέναι βεβαίως εἰδήσεις περιγράφουσιν ὅτι οἱ πατέρες ἔτρωγον τὰ τέκνα. Εἰς τὰ συμπόσια παρέμενον οἱ «ἀληθινοὶ ἄνδρες» μετὰ τὸ φαγητὸν πίνοντες, τὰ δὲ ὑπολείμματα τοῦ φαγητοῦ ἐρρίπτοντο ἁπλῶς εἰς τὴν ὁδόν, ὅπου λαιμάργως ἐπέπιπτον κατ' αὐτῶν οἱ κύνες ἢ τὰ «πνεύματα τῆς σκιᾶς», ἀνθρώπων δηλαδὴ τεθνεώτων, «οἵτινες οὐδεμιᾶς μερίμνης τυγχάνουσι».

Ἰδιαιτέρας ἀπολαύσεις δὲν ἐπεζήτει ἐν τῷ βίῳ του ὁ Βαβυλώνιος, ὡς ὁ φιλόζωος Αἰγύπτιος, ἀλλ' εἶχε πάντοτε τὸν νοῦν του εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις του. Σημειώσεως ἰδιαιτέρας ἄξιον εἶναι ὡς παιγνίδιον τὸ προσφιλὲς *ζατρίκιον*, διότι καὶ ἐν τῇ προϊστορικῇ Κρήτῃ ἡ αὐτὴ παιδιὰ ἦτο προσφιλής. Ὅταν ὁ θάνατος ἐπήρχετο εἰς τὸν Βαβυλώνιον, ἐκαλύπτετο ὁ νεκρὸς καὶ πάντες οἱ συγγενεῖς ὤφειλον νὰ μυρολογήσουν, προεξαρχόντων πρὸς τοῦτο ἰδιαιτέρων μισθωτῶν μυρολογιστῶν καὶ μυρολογιστριῶν (*λαλλαροῦ, λαλλαρτοῦ*), τῇ συνοδείᾳ μάλιστα μουσικῆς. Ἡ ἐξωτερικὴ ἐμφάνισις τοῦ πένθους ἦτο λίαν θεατρική, ὡς ὕστερον παρ' Ἑβραίοις. Ἀπερρίπτετο τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς, συνετρίβοντο τὰ κοσμήματα τοῦ στήθους, διερρηγνύοντο τὰ ἱμάτια κλπ., ὁ δὲ πενθῶν περιεβάλλετο ἐλεεινὸν ἱμάτιον «σάκκον» (*σακκοῦ, βαζαμοῦ*). Ὁ νεκρὸς ἐνεταφιάζετο γυμνός, μόνον δὲ βραδύτερον ἐνέδυον τοῦτον νεκρικὸν ἱμάτιον. Οἱ θέλοντες νὰ διατηρήσουν τοὺς νεκροὺς ἔθετον τούτους εἰς τὸ ἅλας, ἴσως καὶ εἰς τὸ ἔλαιον. Ἡ εἴδησις τοῦ Ἡροδότου, ὅτι οἱ νεκροὶ ἐτίθεντο εἰς τὸ μέλι, μέχρι τοῦδε δὲν ἐβεβαιώθη ὑπὸ τῶν μνημείων. Ἐνδιαφέρον εἶναι, ὅτι ἤδη ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων ἐποχῶν ἐμφανίζεται παρὰ τὸν ἐνταφιασμὸν καὶ ἡ καῦσις τῶν νεκρῶν.

Ὁ παμπάλαιος βαβυλωνιακὸς πολιτισμὸς ἤσκησε κολοσσιαίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τὸν ἀρχαῖον κόσμον, διότι ὅλων τῶν ἄλλων πέριξ λαῶν ἡ πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ζωὴ ἐξηρτήθη μᾶλλον ἢ ἧττον ἐξ αὐτοῦ. Βραδύτερον τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ἐπεσκίασε τοῦτον ὡς καὶ πάντα ἄλλον, ἐξαπλωθὲν ἀνὰ τὸν τότε κόσμον, ἀλλὰ εὐθὺς μετὰ τὴν παρακμὴν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ἡ γηραιὰ Ἀνατολή. Πόσα πνευμα-

Digitized by Google

τικὰ ἐξ αὐτῆς στοιχεῖα διατηροῦνται μέχρι σήμερον διὰ τῶν Γραφῶν ἢ ἄλλως, καὶ πόσα εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὀφείλει τὸ πνεῦμα καὶ ἡ τέχνη ἔτι τοῦ Χριστιανισμοῦ, εἶναι μὲν ἐν μέρει φανερόν, τείνει δ' ἡ ἔρευνα διαρκῶς νὰ ἀποδείξῃ ὅτι τὰ στοιχεῖα ταῦτα εἶναι πολὺ περισσότερα καὶ σπουδαιότερα, ἢ ὅσον ἐκ πρώτης ὄψεως δύναταί τις νὰ νομίσῃ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Θεμελιῶδες διὰ τὴν γενικὴν περὶ τοῦ θέματος ἰδέαν εἶναι *Br. Meissner*, Babylonien und Assyrien, 2 τόμ. 1920–25. Διὰ τὴν ἱστορίαν: *Ed. Meyer*, Geschichte des Altertums I, πέμπτη ἐκδ. 1926 καὶ ὀλίγαι σελίδες εἰς τὸν μόλις ἐκδοθέντα τόμον II, 1928. Ἐπίσης *Cambridge Ancient History* οἱ τρεῖς πρῶτοι τόμοι, 1924—25. Περὶ Βαβυλωνίας κυρίως ὁ πρῶτος, ὁ δὲ δεύτερος καὶ τρίτος ἰδίως ἐν σχέσει μετὰ τῆς Ἀσσυρίας. Καὶ εἰς τὰ τρία ταῦτα συγγράμματα ὑπάρχει λεπτομερὴς καὶ ἐκτεταμένη βιβλιογραφία. Ἐνταῦθα ἀναφέρονται μόνον τὰ κυριώτατα ὡς καὶ τὰ ἔκτοτε ἐμφανισθέντα νέα βιβλία: *P. Handcock*, Mesopotamian archaeology, 1912.— *L. King*, History of Sumer and Akkad.— *F. Bilabel*, Gesch. Vorderasiens und Aegyptens vom 16—11 Jahrhundert 1927.— *A Deimel*, Pantheon Babylonicum, 1914.— *A. Ungnad*, die Religion der Babylonier und Assyrier, 1921.— *Ch Virolleaud*, Astrologie Chaldéenne. - *H. Prinz*, Altorientalische Symbolik, 1915 — *A. Jeremias*, Das Alte Testament im Lichte des alten Orients[3]. — *S. Langdom*, Sumerian Liturgical Texts, 1917.— *Τοῦ αὐτοῦ*, Le Poème sumérien du Paradi , 1919.— *Τοῦ αὐτοῦ*, Sumérian Liturgies and Psalms, 1919.— *F. Hommel*, Ethnol. und Geographie des alten Orients 1926.— *H. Schäfer-W. Andrae*, Die Kunst des alten Orients (Propylaeen-Verlag) 1925. Λαϊκώτερα βιβλία: *B. Meissner*, Könige Babyloniens und Assyriens, 1926.— Εἰς τὴν σειρὰν Wissenschaft und Bildung *τοῦ αὐτοῦ*, Kultur Babyl. n. Assyriens, 1927 καὶ *Hunger-Lamer*, Altorientalische Kultur im Bilde.— Εἰς τὴν σειρὰν Jedermanns Bucherei *E. Unger*, Assyr. u. Babylonische Kunst, 1927.

Σ. Ν. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ

«Βαβυλωνία» *[Θεατρ.]*. Κωμῳδία εἰς πέντε πράξεις, γραφεῖσα καὶ ἐκδοθεῖσα τῷ 1836 ὑπὸ τοῦ *Δημητρίου Κ. Χατζῆ Ἀσλάνη*, τοῦ *Βυζαντίου*, γνωστοῦ τότε μόνον ὑπὸ τὸ τελευταῖον αὐτὸ τῆς καταγωγῆς του δηλωτικὸν ἐπίθετον, ὅπερ μετεχειρίζετο ἐπὶ τὸ ἀρχαϊκώτερον ἀντὶ τοῦ Πολίτης ἢ Κωνσταντινουπολίτης. Ἡ «Βαβυλωνία» εἶναι ἡ πρώτη νεοελληνικὴ κωμῳδία ἥτις ἐγράφη καὶ παρεστάθη μετὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ἐν τῷ ἐλευθέρῳ πλέον βασιλείῳ τῆς Ἑλλάδος καὶ δὴ ἐν Ἀθήναις. Ὅτε ὁ Βυζάντιος συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς συγγραφῆς τῆς κωμῳδίας του, τὸ θέατρον ἦτο ἐντελῶς ἄγνωστον ἐν Ἀθήναις, δι' ὃ καὶ τὴν ἔγραψε δι' ἀνάγνωσιν μόνον. Θεωρήσας, ὡς ἔγραφεν, ἀστεῖον νὰ βλέπῃ τις εἰς μίαν συναναστροφὴν Χίους, Κρῆτας, Βυζαντίους, Ἀνατολίτας, Ἑπτανησίους κλπ., Ἕλληνας πάντας, νὰ μὴ ἐννοῶσιν ὁ εἷς τὸν ἄλλον, εἰς σημεῖον ὥστε ἡ συναναστροφή των νὰ καταντᾷ Βαβυλωνία, ἀπεφάσισε καὶ ἔγραψε τὴν «Βαβυλωνίαν» του, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ διακωμῳδήσῃ τὴν λυπηρὰν αὐτὴν κατάστασιν, ὥστε διὰ τῆς ἀστειότητος νὰ προτραπῶσιν οἱ ὁμοεθνεῖς εἰς τὴν κατὰ τόπους σύστασιν σχολείων πρὸς ἐκπαίδευσιν τῆς νεολαίας των.

Ὡς ὑπόθεσιν τῆς κωμῳδίας του ἔλαβεν ὁ Βυζάντιος μίαν τῶν γενικῶν εὐωχιῶν, αἵτινες ἐτελέσθησαν ἐν Ναυπλίῳ καὶ δὴ ἐν τῷ ξενοδοχείῳ τοῦ Χίου *Ραβδᾶ*, μεταξὺ τῶν διαφόρων ποικίλου ἤθους καὶ καταγωγῆς κατοίκων μετὰ τὴν ἀναγγελίαν τῆς ἐν Πύλῳ κατὰ τὸ 1827 πανωλεθρίας τοῦ τουρκικοῦ στόλου ὑπὸ τῶν τριῶν προστατίδων Δυνάμεων. Ἐν τῷ ῥηθέντι ξενοδοχείῳ, ἔνθα ζητεῖ νὰ γευματίσῃ τὸ κύριον τῆς κωμῳδίας πρόσωπον, ὁ *Ἀνατολίτης*, εἰσερχόμενος ὁ *Χῖος* ἀγγέλλει ὅτι «ἤκαψαν τὴν ἀρμάδαν τοῦ Μπραΐμη εἰς τὸ Νιόκαστρο», γεγονὸς ὅπερ ἀναγγέλλεται, κατὰ τὸν Πελοποννήσιον, «καὶ 'ς τὴν ἐφημερίς». Ἡ εἴδησις μεταδίδεται ἀμέσως εἰς τοὺς λοιποὺς τοῦ ξενοδοχείου πελάτας, τὸν *Κρῆτα*, τὸν *Ἀλβανόν*, τὸν *Κύπριον*, καὶ τὸν *Λογιώτατον*, οἵτινες καὶ συναποφασίζουν νὰ ἑορτάσουν τὸ εὐχάριστον γεγονὸς διὰ κοινοῦ συμποσίου, νὰ κάμουν μὲ ἄλλους λόγους, κατὰ τὸν Ἀνατολίτην, «τζουμποῦσι καὶ νὰ κάτζουνε οὖλοι σ' ἕνα σουφρᾶ» ἤ, κατὰ τὸν Χῖον, «νὰ κάνουνε μιὰν παρέγιαν μὲ τὸν ρεφενέν τους». Κάθηνται λοιπὸν πάντες εἰς κοινὴν τράπεζαν καὶ εὐωχοῦνται, μεθ' ὅ, μεθυσθέντες σχεδόν, παραδίδονται εἰς τὸν χορόν, μετὰ τὸ πέρας τοῦ ὁποίου ὁ μὲν Χιώτης—κατὰ τὸν Ἀνατολίτην—«κοιμᾶται· Μωραΐτη λογαριάζει· Κυπριώτη συλλογιέται· Κρητικὸ τσιμποῦκι πίνει· Λογιώτατο γράφει· ἅμα Ἀρβανίτη δουλειὰ καλὰ ντὲν πηγαίνει». Καὶ πράγματι μετ' ὀλίγον ὁ Ἀλβανός, ἕνεκα γλωσσικῆς τινος παρεξηγήσεως, σύρει τὴν πιστόλαν του καὶ τραυματίζει τὸν Κρητικόν. Ἐνταῦθα τελειώνει ἡ πρώτη πρᾶξις. Ἐν τῇ δευτέρᾳ, ὁ *Ἀστυνόμος*, Ἑπτανήσιος τὴν καταγωγήν, ἐνεργεῖ ἀνακρίσεις, ἀλλά, μεθ' ὅλας τὰς προσπαθείας του, δὲν κατορθώνει νὰ μάθῃ ἂν ὁ τραυματισμὸς τοῦ Κρητικοῦ ἐγένετο ἐκ προμελέτης ἢ ὄχι, καθόσον οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀνακρινομένων εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀντιληφθῇ τί ἐννοεῖ ὁ ἀστυνόμος, ἐρωτῶν ἂν ὁ τραυματισμὸς τοῦ Κρητικοῦ ἐγένετο «ἃ κάζο πενσάτο!». Τέλος ὁ Ἀστυνόμος ἀπελπισθεὶς τοὺς στέλλει «οὔλους ἃ ρέστο». Ἐν τῇ φυλακῇ—τρίτη πρᾶξις—κλαίοντες καὶ ὀδυρόμενοι οἱ συλληφθέντες, ἀποφασίζουν νὰ στείλουν ἀναφορὰν εἰς τὴν Διοίκησιν, ἀλλὰ δὲν κατορθώνουν νὰ συνεννοηθῶσι μεταξύ των, ὅτε ἔρχεται ὁ Ἀστυνόμος καὶ τοὺς ἀναγγέλλει ὅτι ἡ Διοίκησις τοὺς συνεχώρησε. «Ἄμετε τώρα, τοὺς λέγει, καλιά σας, εἶσθε λίμπεροι· ἡ διοίκησι σᾶς ἐπαρντονάρισε· τὸ ντιλίτο σας γιαμὰ ἤτανε γιὰ φοῦρκα, μοναχὰ ἡ διοίκησι σᾶς λυπήθηκε, κακόρρικοι, γιατ' εἶσθε ξένοι ἀνθρῶποι».

Οὕτως ἔχει ἡ «Βαβυλωνία» ὡς διεσκευάσθη ὑπὸ τῶν ἠθοποιῶν τῶν πρώτων χρόνων διὰ τὴν σκηνήν, καθόσον ὁ Βυζάντιος ἀγνοῶν καὶ τὰς κοινοτάτας τῆς σκηνῆς ἀπαιτήσεις, εἶχεν ἀρχικῶς συρράψει σκηνάς τινας, μεταξὺ τῶν ὁποίων οὐδεὶς ὑπῆρχε σύνδεσμος, ἀλλὰ καὶ δύο ἄλλας ἀκόμη πράξεις —πέντε ἐν ὅλῳ— ἐν αἷς ἡ ἄγνοια τῆς σκηνῆς ἡμιλλᾶτο πρὸς τὴν ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν αὐτῶν πραγμάτων φορτικότητα. Καὶ τὴν μὲν διὰ τὸ θέατρον διασκευὴν τῶν τριῶν πράξεων ὑπὸ τῶν ἠθοποιῶν ἀνεγνώρισεν ὁ εὐφυὴς συγγραφεύς, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἀπέδωσεν εἰς ἑαυτὸν τὴν ἐργασίαν ταύτην (βλ. πρόλογον β' ἐκδόσεως), οὐδέποτε ὅμως ἠθέλησε ν' ἀποχωρισθῇ καὶ τῶν δύο ἄλλων φορτικῶν τοῦ ἔργου του πράξεων, ἃς καὶ διετήρησεν εἰς ὅλας τὰς μετέπειτα τῆς κωμῳδίας του ἐκδόσεις.

Ὡς μόνος ὁ Ροΐδης παρετήρησε («Εἴδωλα» σελ. 103, ὑποσ. 1), «πολὺ μᾶλλον παρὰ εἰς τὴν ἀτελεστάτην ἀπομίμησιν τῆς λαλιᾶς τῶν ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν Ἑλλήνων ἔγκειται ἡ ἀξία τῆς «Βαβυλωνίας» εἰς τὴν ἐπιτυχῆ ἀπεικόνισιν τοῦ ἤθους ἑκάστου αὐτῶν, τῆς βιωτικῆς σοφίας τοῦ Ἀνατολίτου, τῆς ἀγριότητος τοῦ Ἀλβανοῦ, τῆς πονηρίας τοῦ Μωραΐτου, τοῦ ψευδοπολιτισμοῦ τοῦ Ἑπτανησίου, τῆς πεποιθήσεως τοῦ Χίου εἰς τοῦ χρήματος τὴν παντοδυναμίαν κλπ.».

Ἡ ἀπὸ σκηνῆς ἐπιτυχία τῆς «Βαβυλωνίας» κατὰ τὴν διασκευὴν τῶν ἠθοποιῶν τοῦ 1836 ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἔκτοτε —εὐτυχία ἣν οὐδὲν ἄλλο ἑλληνικὸν ἔργον ἔσχε ποτὲ— παίζεται τακτικώτατα παντοῦ ὅπου ὁμιλεῖται ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ πάντοτε προκαλεῖ τὸν γέλωτα. Ἀκόμη καὶ μέχρι τῆς Βιέννης ἔφθασεν ἡ φήμη τῆς ἐπιτυχίας της, ἔνθα σπανιώτατα ἠκούσθη ἀπὸ σκηνῆς ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα. Οὕτω τῷ 1860 ἐν τῇ περιφήμῳ τότε αἰθούσῃ τοῦ *Σπέκ*, παρεστάθη μεταξὺ ἄλλων καὶ ἡ «Βαβυλωνία», κατορθωθέντος ὥστε ὅλα τὰ πρόσωπα τῆς φαιδροτάτης κωμῳδίας νὰ τὰ ὑποδυθῶσι νέοι τῆς ἰδίας μὲ τὰ πρόσωπα τοῦ ἔργου καταγωγῆς. Τοσοῦτος δ' εἰς τὰς παραστάσεις προεκλήθη ἐνθουσιασμός, ὥστε, ὅταν ὁ κατ' αὐτὴν παρευρισκόμενος Γέρω-Δούμπας ἤκουσε τὸ τραγούδι τοῦ Ἀλβανοῦ, ὁρμεμφύτως ἔρρηξε φωνὴν ἐπιβληθεῖσαν εἰς τοὺς θεατάς:

— Νά, μωρέ, τραγούδι!

Μολονότι δὲ ἦτο ἐκ φύσεως οἰκονόμος, μετὰ τὸ τέλος τῆς παραστάσεως διέταξε ν' ἀνοιχθοῦν πεντήκοντα σαμπάνιες διὰ νὰ πανηγυρίσουν οἱ Ἕλληνες τὴν θεατρικὴν ἑορτὴν ὡς ἐθνικὴν πανήγυριν.

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

βαβυλωνιακός, *—ή, —όν*· ὁ ἀπὸ τῆς Βαβυλῶνος ἢ τῆς Βαβυλωνίας.

—«Βαβυλωνιακά» (τά). Ἔργον ἐν τρισὶ βιβλίοις (*Τατιαν.* πρὸς Ἕλλ. 58) τοῦ ἐκ Βαβυλῶνος καταγομένου ἱερέως τοῦ Βήλου *Βηρωσσοῦ*, ζήσαντος κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.

Βαβυλώνιος, *—ία*· ἐθνικὸν εἴτε τῆς πόλεως Βαβυλῶνος εἴτε τῆς Βαβυλωνίας χώρας· || καὶ ὡς ἐπίθετον *βαβυλώνιος, -α, -ον*, ἀντὶ *Βαβυλωνιακός*.

— «Βαβυλώνιοι». Κωμῳδία τοῦ Ἀριστοφάνους, ἡ δευτέρα κατὰ χρονολογικὴν σειράν, διδαχθεῖσα τῷ 426 ὑπὸ τοῦ Καλλιστράτου καὶ ἀπολεσθεῖσα. Ἐν αὐτῇ ἔσκωπτε τὴν πολιτείαν καὶ τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἀθηναίων, δι' ὃ καὶ κατηγορήθη ὑπὸ τοῦ Κλέωνος εἰς τὴν Βουλὴν (*Σχολ.* εἰς Σφῆκ. 1275, εἰς Ἀχαρν. 377).

—Βαβυλώνιος *αἰχμαλωσία*. Οὕτως ὀνομάζεται ἡ εἰς Βαβυλωνίαν ἀπαγωγὴ καὶ διαμονὴ τῶν Ἰουδαίων, δηλ. τῶν κατοίκων τοῦ νοτίου ἑβραϊκοῦ βασιλείου, τοῦ συγκειμένου ἐκ τῶν φυλῶν *Ἰούδα* καὶ *Βενιαμίν*. Ἡ ἀπαγωγὴ αὕτη ἤρξατο ἐπὶ Ναβουχοδονόσορος τῷ 606 π.Χ. καὶ συνεπληρώθη τῷ 588, ὅτε ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως τῶν Βαβυλωνίων κατεστράφη καὶ ἡ Ἱερουσαλὴμ μετὰ τοῦ ἐν αὐτῇ ναοῦ. Ὡς συνάγεται ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων βαβυλωνιακῶν συμβολαίων ἐκ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ δὴ καὶ ἐκ τῆς μνείας τοῦ *Χοβὰρ* (Ἰεζεκιὴλ γ' 15), ἔνθα πρόκειται περὶ διώρυγος τῆς Νιππούρ, τὸ κύριον σῶμα τῶν αἰχμαλώτων εἶχεν ἐγκατασταθῇ ἐν τῇ νοτίᾳ Βαβυλωνίᾳ. Διήρκεσε δὲ ἡ αἰχμαλωσία αὕτη ἐπὶ 70 περίπου ἔτη (Ἱερεμ. κε' 12), ἀριθμούμενα ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς αἰχμαλωσίας ἐν ἔτει 606—536, καὶ ἐν αὐτῇ δέον νὰ ἀναζητηθῶσιν αἱ ῥίζαι τοῦ μεταγενεστέρου ἰουδαϊσμοῦ (βλ. τὰς λ. Ἑβραῖοι, Ἰσραήλ, Ἰουδαῖοι).

Π. Ι. Μ.

—Βαβυλώνιος *αἰχμαλωσία τῶν παπῶν*. Οὕτω λέγεται συνήθως ἡ ἐποχὴ ἐκείνη τῆς ἱστορίας τῶν παπῶν, καθ' ἣν οὗτοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἑδρεύουν ἐν Ἀβινιὼν τῆς Γαλλίας, ἀπὸ τοῦ 1305 μέχρι τοῦ 1377, ἐξαρτώμενοι τελείως ἐκ τῆς θελήσεως τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας, ὧν ἐξηναγκάζοντο νὰ ἐξυπηρετοῦν τοὺς πολιτικοὺς σκοποὺς ὡς αἰχμάλωτοι (βλ. λ. Ἀβινιὼν καὶ Κλήμης Ε').

Δ. Σ. Μ.

— βαβυλώνιος *χαλαζίας* (Babylonquarz) *[Ὀρυκτολ.]*. Φανεροκρυσταλλοφυὴς παραλλαγὴ τοῦ ὀρυκτοῦ χαλαζίου (βλ. λ.).

Γ. Κ. Γ.

Βαβύρεν. Ὁλλανδὸς ζωγράφος (1570-1624). Ἀπὸ τοὺς σωζομένους πίνακάς του σπουδαιότερος θεωρεῖται «Ὁ ἐνταφιασμὸς τοῦ Χριστοῦ», εὑρισκόμενος εἰς τὸν ἐν Ρώμῃ ναὸν τοῦ ἁγίου Πέτρου.

Ι. Μ. Π.

βαβυροῦσα (ἡ) *[Ζῳολ.]*· βλ. **ἀγριόχοιρος** *ὁ ἔλαφος*.

Βάβυς *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ ποταμοῦ Μαιάνδρου, ἀδελφὸς τοῦ *Μαρσύου*, κατηγορούμενος ὡς κακὸς αὐλητής, ἐξ οὗ ἡ παροιμία: «κάκιον ἢ Βάβυς αὐλεῖ» ἢ «κάκιον Βάβυς αὐλεῖ». Ὁ Ἀθήναιος (14, 624 β), πραγματευόμενος περὶ Φρυγίων αὐλητῶν, ἀναφέρει καὶ ἄλλους καὶ τὸν Βάβυν. Λέγεται δ' ὅτι ὁ Ἀπόλλων ἐτιμώρησεν αὐτὸν μετὰ τοῦ Μαρσύου. Κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν (*Πλουτ.* παρ. ἐξ Ἀλ. 2) ὁ Ἀπόλλων ἤθελε νὰ φονεύσῃ καὶ αὐτὸν ὡς ἀνταγωνιστήν, «ἀλλ' Ἀθηνᾶς ὑποθεμένης, ὡς ἀφυῶς τῷ αὐλῷ χρῆται, ἀφῆκεν αὐτόν». Ἐκ τῶν δύο υἱῶν τοῦ Μαιάνδρου ὁ Μαρσύας δυσὶ καλάμοις κατὰ τὸν Φρύγιον ηὔλει νόμον, ἑνὶ δὲ μόνον ὁ Βάβυς. Ἐνῷ δὲ ὁ Μαρσύας ἀλαζονεύεται καὶ τιμωρεῖται ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος, διαφεύγει ὁ Βάβυς τὴν ὀργὴν τοῦ θεοῦ. Ἐκτὸς τῶν ἄνω παροιμιῶν ὑπῆρχε καὶ ἡ: «Βάβυος χορός», ἐπὶ κακῶν μουσικῶν.

ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

— Βάβυς. Βασιλεὺς τῆς Αἰγύπου, περὶ οὗ ὁ Ἑλλάνικος ἐν Ἀθηναίῳ (15, 680α) λέγει: «Τοὺς στεφάνους ἀπέθετον οἱ θεοὶ ἐν Αἰγύπτῳ πυθόμενοι βασιλεύειν τὸν Βάβυν, ὅς ἐστι Τυφών».

ΙΑΚ. Χ. Δ.

— Βάβυς. Πατὴρ τοῦ Φερεκύδου ἐκ Σύρου (Στράβ. 10, 487).

βάβω (ἡ) καὶ ***βάβα***· δημοτ., ἡ γιαγιά· || ἡ γραῖα. Λέγεται καὶ *μπάμπω*.

—*[Λαογρ.]* Ἡ βάβω ἀναφέρεται καὶ εἰς παραδόσεις καὶ ᾄσματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, πιθανῶς ὡς ἀνάμνησις παλαιοῦ δαίμονος ἢ θεότητος σχετιζομένου πρὸς τὴν *Βαυβὼ* τοῦ ἐλευσινιακοῦ μύθου τῆς Δήμητρος (*Ν. Πολίτου*: Νεοελ. Μυθολ. σ. 55). Εἴς τι παιδικὸν ᾀσμάτιον «ρίχνει ἡ Βάβω τοὺ κουντάρι καὶ βαρνᾷ τὸν οὐρανό», ὅπως ἐτόξευον τὸν οὐρανὸν κατὰ τὰς βροντὰς καὶ ἀστραπὰς οἱ Γέται τοῦ Ἡροδότου (4, 96).

—Ω.

Βάγα καὶ ***Οὐάγα*** καὶ ***Βάκκα*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς βορείου Ἀφρικῆς παρὰ τὴν Τισιαοῦντα καὶ Θάλαν καὶ Κάψαν (τὸ γαζοφυλάκιον τοῦ Ἰουγούρθα), αἵτινες πᾶσαι συνηφανίσθησαν κατὰ τοὺς ἐμφυλίους τῶν τελευταίων π. Χ. ἑκατονταετηρίδων πολέμους τῶν Ρωμαίων.

ΚΑΥ.

Βαγαδανία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Κατὰ Στράβωνα (61,14), ἦτο «πεδίον τῆς Καππαδοκίας ἐξαίσιον, μεταξὺ πῖπτον τοῦ τε Ἀργείου ὄρους καὶ τοῦ Ταύρου...νοτιώτερον τῆς Ποντικῆς θαλάσσης, σταδίους τρισχιλίους». Βορείως τῶν Τυάνων καὶ τοῦ Ταύρου ἁπλουμένη ἡ πεδιὰς αὕτη εἶχεν ἐλαχίστην ἐν τούτοις εἰς καρποφόρα δένδρα βλάστησιν, καίτοι, διὰ τὸ νοτιώτερον αὐτῆς, ἦτο ὀλιγώτερον ψυχρὰ ἢ αἱ ἄλλαι τῆς Καππαδοκίας πεδιάδες, αἵτινες ἦσαν «ἀγαθαὶ καὶ καρποῖς, μάλιστα δὲ σίτῳ καὶ βοσκήμασι παντοδαποῖς». Διέτρεφεν ὅμως πληθὺν ὀνάγρων («ὀναγροβότος») ἰδίως κατὰ τὰ πρὸς τὰ Γαρσάυιρα, τὴν Μοριμηνὴν καὶ τὴν Λυκαονίαν τμήματα αὐτῆς (αὐτ. 462,36).

Σ. Ε. Λ.

Βαγαὶ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀχυρὰ πόλις τῆς Σογδιανῆς ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ἀρριανοῦ.

— Βαγαὶ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Νουμιδίας (Ἀλγερίας) ἐπὶ τοῦ ἠπειρωτικοῦ ποταμοῦ Ἀβίγου, βορείως τῆς σημερινῆς Χένσελας. Ἀναφέρεται κατὰ τὸ πρῶτον ἐν ἐπιγραφαῖς ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν Ρωμαίων, τῷ δὲ 255 μ. Χ. ὡς ἕδρα Χριστιανοῦ ἐπισκόπου. Ἀργότερον ἐθεωρεῖτο ὡς κυρία ἕδρα τῆς αἱρέσεως τῶν *Δονατιστῶν*, ἐνταῦθα δέ, συνῆλθεν ἐν ἔτει 394 σύνοδος ἐκ 310 ἐπισκόπων. Ἡ πόλις τῷ 539 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων, μετά τινα δ' ἔτη ὁ Ἰουστινιανὸς ἵδρυσεν ἐν αὐτῇ βυζαντινὸν κάστρον, τοῦ ὁποίου μέχρι σήμερον διασῴζονται σημαντικώτατα ἐρείπια.

[*Gselle* Mélanges de l'ecole française de Rome XIV,43 κ. ἑ.].

Ι. Σ. Σ.

Βαγαῖος *[Μυθολ.]*. Θεὸς τῶν Φρυγῶν ταυτιζόμενος πρὸς τὸν Δία τῶν Ἑλλήνων. Ἡ λέξις Βαγαῖος ἔχει σχέσιν μὲ τὴν τῶν ἀρχαίων Περσῶν *βαγά*, σημαίνουσαν τὸν θεόν, τὴν σανσκριτικὴν *bhaga*, δηλοῦσαν τὴν τύχην, τὴν ζενδικὴν *baga* καὶ τὴν σλαβικὴν *bog* σημαίνουσαν τὸν θεόν.

ΚΑΦ.

βαγαμπόντης (ὁ)· δημ., ἀλήτης, ἀγύρτης, λατιν. vagabuntus (ἐκ τοῦ vagare=πλανῶμαι.)

Βαγαρὰν *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀρμενίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ *Ἀρπὰ - τσάϊ* (Ἀρπάσου), οὐ μακρὰν τῆς ἀρχαίας πρωτευούσης Ἀνί.

Ν. Μ.

Βαγάρασι *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Δυτικῆς Μ. Ἀσίας κειμένη νοτίως τῶν Σωκίων, πέραν τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Μαιάνδρου. Συνῳκίσθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν

Digitized by Google

Παπάζογλου ἐκ Νέας Ἐφέσου καὶ τοῦ Κρητὸς Γερομιχάλου. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 οἱ Ἕλληνες κάτοικοι διεσκορπίσθησαν, ἐπανελθόντες μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἡσυχίας. Ἡ κώμη ἤκμαζε καὶ εὐημέρει, καταστᾶσα ἐμπορικὸν κέντρον πάσης τῆς περιοχῆς, διατηροῦσα σχολεῖα ἑλληνικὰ ἀρρένων καὶ θηλέων μέχρι τοῦ 1922 ὁπότε οἱ Ἕλληνες κάτοικοι μετηνάστευσαν εἰς Ἑλλάδα.

Πρὸς βορρᾶν τῆς κωμοπόλεως ὁμώνυμος λίμνη ἔχουσα ἔκτασιν χιλίων περίπου στρεμμάτων μὲ γλυκέα ἀβαθῆ ὕδατα. Τροφοδοτεῖται ἐκ τῶν ὑδάτων τῶν κατερχομένων ἐκ τῶν πέριξ ὀρέων καὶ τοῦ διαρρέοντος τὸ ὁμώνυμον χωρίον χειμάρρου. Ἐν καιρῷ μεγάλης ἀνομβρίας ἀποξηραίνεται καὶ καλλιεργεῖται ὑπὸ τῶν κατοίκων. Κατὰ τὴν τελευταίαν τριακονταετίαν ἀπεξηράνθη δίς. Ν.Κ.Σ.

Βαγαράτ. Ἀρμένιος δούξ, διοικῶν τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἀρμενίας Ἀνὶ ὑπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς αὐτοκράτορας τῷ 1067. Ὑπερασπίσας ταύτην ἀνεπιτυχῶς κατὰ τοῦ Σελτζουκίδου σουλτάνου Ἀλπ-Ἀρσλάν, κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ χάρις εἰς καταιγίδα μετὰ τῶν Βυζαντινῶν στρατιωτῶν πρὸς τῆς ἁλώσεως τῆς πόλεως. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

βαγάριος (ὁ) (Bagarius) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *σιλουριδῶν κυπρινιμόρφων φυσοστόμων τελεοστέων* ἰχθύων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μειοκαίνου περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Σουμάτρᾳ. Γ. Κ. Γ.

Βαγαρσὰκ ***(Βαλαρσάκης)***. Βασιλεὺς τῆς Ἀρμενίας (378—386 μ. Χ.) τῆς δυναστείας τῶν Ἀρσακιδῶν, κτίτωρ τῆς πόλεως *Ἐτσμιατζὶν* (Βαγαρσαπάτ), ἔνθα ἡ ἕδρα τοῦ Καθολικοῦ, ἀνωτάτου θρησκευτικοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Ἀρμενίων. Ν. Μ.

Βαγαρσαπὰτ ***(Βαλαρσαπάτ)***. Πόλις τῆς Ἀρμενίας, ἡ κατόπιν *Ἐτσμιατζίν*, ἐν τῇ ἀρμενικῇ Δημοκρατίᾳ, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ βασιλέως Βαγαρσὰκ (378—386 μ. Χ.), ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀραράτ, ἐπεκταθεῖσα ὅμως ὑπὸ Θιριδάτου τοῦ Γ', ἐφ' οὗ εἰσήχθη καὶ διεδόθη ὁ Χριστιανισμὸς ἐν Ἀρμενίᾳ ὑπὸ Γρηγορίου τοῦ Φωτιστοῦ (Κρικὸρ Λουϊσαβορίτς) τοῦ ἁγίου καὶ μετατραπεῖσα εἰς θρησκευτικὸν κέντρον τῶν Ἀρμενίων, διὸ καὶ τὸ ὄνομα *Ἐτσμιατζὶν* (ἤτοι ὁ τόπος ὅπου κατῆλθεν ὁ Μονογενὴς Υἱός), μετὰ πολλῶν ναῶν καὶ μοναστηρίων. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

βαγάσση (ἡ) (Bagasse) *[Χημ.]*. Ὄνομα διδόμενον εἰς τὰ ὑπολείμματα τῆς κατεργασίας τῶν σακχαροκαλάμων καὶ τοῦ ἰνδικοῦ. Ἡ *βαγάσση* τοῦ καλαμοσακχάρου χρησιμοποιεῖται ἐν νωπῇ καταστάσει ὡς τροφὴ ζῴων, ἡ βαγάσση τοῦ ἰνδικοῦ ὡς λίπασμα. ΑΝ. Δ.

Βαγαῦδαι. Γαλατικὸς λαὸς ἀναφερόμενος διὰ πρώτην φορὰν τῷ 270 μ. Χ. Οὗτοι διατελοῦντες ὑπὸ τὴν δουλείαν τῶν Ρωμαίων, ἐπανεστάτησαν, ἐπολιόρκησαν τὸ Autum, κατέλαβον αὐτὸ καὶ τὸ κατέστρεψαν ἐξ ὁλοκλήρου. Ἐπὶ τοῦ Κλαυδίου, τοῦ Αὐρηλιανοῦ, τοῦ Πρόβου, τοῦ Καρίνου καὶ τοῦ Διοκλητιανοῦ διετέλουν ἐν διαρκεῖ ἐπαναστάσει. Συναθροίσαντες ἐπὶ Διοκλητιανοῦ καὶ πολλοὺς δούλους, προγεγραμμένους καὶ φυγάδας ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀμάντου καὶ Αἰλιανοῦ, ἠγωνίσθησαν ἡρωϊκῶς καὶ κατασυνετρίβησαν, παρὰ τὸν Μάρνην. Ἔκτοτε, καὶ μέχρι τῆς καταλύσεως τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, περιωρίζοντο εἰς ἁπλᾶς ἀνταρσίας καὶ μεμονωμένας ἐξεγέρσεις. Ὁ Ἀέτιος τοὺς συνέτριψεν ὁριστικῶς. —Ω.

Βάγγαλης, ***Ἀνδρέας***. Ὁπλαρχηγὸς ἐκ Πυλίας μετασχὼν τοῦ Ἀγῶνος τοῦ 1821 ἐπὶ κεφαλῆς συμπολιτῶν του (*Φρατζῆ* τόμ. Δ' σελ. 156). Τ. Χ. Κ.

βαγγέλιο (τό) δημοτ., τὸ εὐαγγέλιον (βλ. λ.). Ὁ τύπος *βαγγέλιο* προῆλθε κατὰ τὴν συνήθη εἰς τὴν νεοελληνικὴν ἔκπτωσιν τοῦ ἀρχικοῦ ἀτόνου ε εἰς ῥήματα καὶ ὀνόματα (πρβλ. ἐμβαίνω —*μπαίνω*, ἐξαίρω—*ξαίρω*, εὐλογία-βλογιὰ κλπ). Παρομοίαν ἔκπτωσιν ἔπαθε τὸ ε καὶ τῶν παραγώγων τῆς λέξεως: Εὐαγγελίστρια — *Βαγγελίστρια - Βαγγελίστρα*, Εὐάγγελος—*Βάγγελος-Βαγγέλης* κλπ.

Βάγγος, ***Θωμᾶς***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Χορμόβας τῆς Ἠπείρου, ἐπιλεγόμενος καὶ *Χορμοβίτης*, ἔχων καὶ δύο ἀδελφοὺς Νῖκον καὶ Πούλιον, ὡσαύτως Ἀγωνιστάς, οἵτινες κατῆλθον μετ' αὐτοῦ τῷ 1823 καὶ ἐφονεύθησαν ἀμφότεροι εἰς τὰ Ἀμπελάκια τοῦ Πειραιῶς, ὅτε ἐπληγώθη καὶ ὁ Θωμᾶς εἰς τὴν κνήμην, ἀφοῦ προηγουμένως μετέσχε τῶν μαχῶν Ἀγράφων, Ἀσπροχώματος, Ἀθηνῶν, Κορίνθου, Ἀράχωβας καὶ τέλος εἰς Πάτρας. Ταῦτα κατὰ βεβαίωσιν τοῦ Νικηταρᾶ, Χατζηχρήστου, Γιαννηκώστα καὶ Μακρυγιάννη. Ὁ Θωμᾶς ἀνεγνωρίσθη ἀξιωματικὸς Ζ' τάξεως (ἀριθ. Μητρῴου 2697). Τ.Χ.Κ.

Βαγδὰτ - ***Χατούν***. Σύζυγος τοῦ σουλτάνου Ἐμπου-Σαΐτ, τελευταίου Μογγόλου βασιλέως τῆς δυναστείας τοῦ Δζεγκὶζ-Χάν. Οὖσα σύζυγος ἑνὸς ἐκ τῶν σεϊχῶν τοῦ βασιλείου, ἠγαπήθη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου, ὅστις χωρίσας αὐτὴν ἀπὸ τοῦ συζύγου της τὴν ἐνυμφεύθη, τῆς παρέδωκε δὲ ὁλόκληρον τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν. Αὕτη ἐφονεύθη τῷ 1326 ὑπό τινος τῶν αὐλικῶν της, διότι ὑπετέθη, ὅτι ἐδηλητηρίασε τὸν σύζυγόν της. Ν. Μ.

Βαγδάτη (ἡ) ἢ ***Βαγδάτι*** (τὸ) (ἀραβ. *Μπαγντάτ*). Πρωτεύουσα τοῦ ἀραβικοῦ βασιλείου τοῦ *Ἰρὰκ* (Μεσοποταμίας).

Ἡ ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος *Βαγδάτη* ἀπησχόλησεν ἐπὶ πολὺ τοὺς Εὐρωπαίους καὶ τοὺς Ἄραβας γεωγράφους καὶ ἱστορικούς, οἵτινες, θεωροῦντες ὅτι ἡ πόλις αὕτη ἦτο κτίσμα ἀραβικὸν ἐπὶ θέσεως ἐπὶ τῆς ὁποίας οὐδεμία πρότερον ὑπῆρχε πόλις, ἐζήτουν νὰ δώσωσι καὶ εἰς τὸ ὄνομα αὐτῆς προέλευσιν ἀραβικὴν ἢ περσικήν, διὰ διαφόρων ἐκδοχῶν. Οὕτω κατά τινας ἡ Βαγδάτη, ὀνομασθεῖσα κατ' ἀρχὰς *Μεδίνετ-ἰς-Σελὰμ* (πόλις τῆς σωτηρίας) καὶ *Δὰρ-οὐλ-Ἰσλὰμ* (οἶκος τοῦ Ἰσλὰμ) παρωνομάσθη *Μπὰγ-ντὰρ* (ἐκ τῶν περσικῶν λέξεων *μπὰγ*=κῆπος καὶ *ντὰρ*=δικαιοσύνη), ἤτοι κῆπος δικαιοσύνης, διότι ἐκτίσθη εἰς τὴν θέσιν ἑνὸς ἀρχαίου κήπου. Κατ' ἄλλην ἐτυμολογίαν τὸ *Μπαγντὰτ* εἶναι σύνθετον ἐκ τοῦ *μπὰγ* καὶ *ντὰτ* (κῆπος τοῦ ἐρημίτου), ἐνῷ κατ' ἄλλους *Μπαγντὰτ* ἐκαλεῖτο αὐτὸς ὁ ἐρημίτης. Ἐν γένει δὲ εἰς ὅλας τὰς τοιαύτας ἐξεζητημένας ἐτυμολογίας τὸ περσικὸν *μπὰγ* εἶναι τὸ ἀπαραίτητον πρῶτον συνθετικόν.

Ἀφότου ὅμως ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἀνεγνώσθησαν, παρὰ τὴν πόλιν, ἀρχαῖαι βαβυλωνιακαὶ πλίνθοι φέρουσαι τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως Νεμπουχαδνετσάρ, ἐλύθη καὶ τὸ μυστήριον τῆς ἐτυμολογίας τῆς Βαγδάτης, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα εἶναι τὸ τῆς ἀρχαίας πόλεως *Μπαγνταντοῦ*, ἀναφερομένης εἰς τοὺς καταλόγους τοῦ Ἀσοὺρ-μπανὶ-πὰλ μέχρι τοῦ 2000 π. Χ. Ἡ πόλις αὕτη ἔκειτο ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τοῦ Τίγρητος. Σημειωτέον ὅτι παλαιὰν Βαγδάτην *(Ἐσκῆ-Μπαγντὰτ)* ἐκάλουν οἱ Τοῦρκοι τὰ ἐρείπια ἄλλης παλαιᾶς πόλεως, κειμένης ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τοῦ Τίγρητος, εἰς ἀπόστασιν πορείας 1 1)2 ὥρας ἀπὸ τῆς πόλεως Σαμάρα. Ἡ παλαιὰ αὕτη πόλις ὑποτίθεται ὅτι εἶναι ἡ *Δεσταγκὲρτ* τῶν Περσῶν.

—[ΓΕΩΓΡ.] Ἡ *Βαγδάτη* κεῖται ὑπὸ 42° 5′ (44° 24′ Γρήνουϊτς) Α. μήκ. καὶ 33° 20′ Β. πλάτ. ἐπὶ τῶν δύο ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Τίγρητος, ἀλλὰ τὸ μεγαλύτερον αὐτῆς μέρος κεῖται ἐπὶ τῆς Α. (ἀριστερᾶς) ὄχθης. Εἰς τὸ μέρος τοῦτο ὁ Εὐφράτης καὶ ὁ Τίγρης πλησιάζουσιν ἀλλήλους μέχρις ἀποστάσεως 40 περίπου χιλιομέτρων, ἑνούμενοι διὰ τῆς ἄλλοτε πλωτῆς διώρυγος *Σαχλαβιέ*, τῆς βορειοτέρας δικτύου τοιούτων, διὰ τῶν ὁποίων ἀρδεύονται αἱ πέριξ γαῖαι. Ὁ ὅλος πληθυσμὸς τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων αὐξανόμενος ἀπό τινος ἀνέρχεται εἰς 170.000 (τῷ 1925) περίπου κατοίκους, ἐκ τῶν ὁποίων περὶ τὰς 34.000 εἶναι Ἑβραῖοι, 6.000 Χριστιανοὶ (μόνον ὀλίγιστοι, ἴσως 100, Ὀρθόδοξοι, οἱ δὲ λοιποὶ Χαλδαῖοι Καθολικοί, Συροκαθολικοὶ καὶ Λατῖνοι), καὶ οἱ ἄλλοι Μουσουλμᾶνοι, ἐξ ὧν πάλιν περὶ τὰς 40.000 ἀνήκουν εἰς τὸ σιιτικὸν δόγμα. Ἐκτὸς ὅμως τοῦ μονίμου τούτου πληθυσμοῦ ὑπάρχει καὶ κινητὸς τοιοῦτος λίαν ἑτερογενής. Αἱ ξέναι παροικίαι ἀποτελοῦνται πρωτίστως ἐξ Ἄγγλων, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον ἐκ Γάλλων, Βέλγων, Ἑλβετῶν κ.λ.π. Οἱ Ἄγγλοι κατοικοῦσιν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης, ἔχοντες ὡραίας οἰκίας.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μεγίστης ἀκμῆς, ἐπὶ τοῦ ἀραβικοῦ Χαλιφάτου, ἡ Βαγδάτη ἦτο ἡ μεγίστη πόλις τοῦ κόσμου, ἔχουσα, ὡς λέγεται, 2.000.000 κατοίκων. Περὶ τὰ δύο μέρη τῆς πόλεως ὑπῆρχε τεῖχος πλινθόκτιστον, μὲ μεγάλους πύργους στρογγύλους εἰς τὰς κυριωτέρας γωνίας καὶ ἄλλους μικροτέρους μεταξὺ τούτων, περὶ δὲ τὸ τεῖχος χάνδαξ. Τὸ τεῖχος τοῦτο εἶχε τρεῖς πύλας εἰς τὸ δυτικὸν τμῆμα καὶ πέντε εἰς τὸ ἀνατολικόν, ἐκ τῶν τελευταίων τούτων ὅμως ἡ μία, ἡ λεγομένη *Μπὰμπ-ἐλ-Τελεσὲμ* («πύλη τοῦ φυλακτοῦ»), φέρουσα ἀραβικὴν ἐπιγραφὴν χρονολογουμένην ἀπὸ τὸ 1020 μ. Χ. μένει κλειστὴ ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Τούρκου σουλτάνου Μουρὰτ τοῦ Δ' (1628). Τὰ τείχη ταῦτα ἠθέλησε νὰ κατεδαφίσῃ καθ' ὁλοκληρίαν ὁ Μιτχὰτ πασᾶς, ὁ γνωστὸς ἡγέτης τοῦ τουρκικοῦ μεταρρυθμιστικοῦ κόμματος, ὅτε ἦτο βαλῆς Βαγδάτης (1868—1872), ὅπως μετατρέψῃ τὸν κερδηθησόμενον χῶρον εἰς κῆπον. Τὸ σχέδιόν του ἐπραγματοποιήθη ἐν μέρει μόνον, ὁ δὲ οὕτως ἀνοιχθεὶς καὶ φυτευθεὶς κῆπος ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ δημιουργοῦ του. Ἐκ τῆς διοικήσεως τοῦ Μιτχὰτ πασᾶ σῴζονται καὶ ἴχνη τροχιοδρόμου. Τὸ πυκνότερον κατῳκημένον μέρος τῆς πόλεως εἶναι τὸ βορειοδυτικόν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸ ἀκόμη, μέχρι τῶν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ συνοικιῶν, τὰς οἰκίας χωρίζουσι κατάφυτα περιβόλια συκῶν, ἑσπεριδοειδῶν, ῥοιῶν καὶ φοινίκων, οὕτως ὥστε ἡ πόλις θεωμένη μακρόθεν ὁμοιάζει πρὸς δασύλλιον διάσπαρτον ἐκ κτιρίων. Αἱ ὁδοὶ εἶναι λίαν ἀκανόνιστοι καὶ σκολιαί, ἄνευ λιθοστρώτου, εἴς τινα δὲ μέρη τόσον στεναί, ὥστε δύο ἱππεῖς μόλις δύνανται νὰ διέλθωσι συγχρόνως. Αἱ οἰκίαι σπανίως ἔχουσι παράθυρα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, αἱ θύραι τῆς εἰσόδου εἶναι στενόταται, αἱ δὲ κατοικίαι ὁμοιάζουσιν ἔξωθεν πρὸς τοίχους. Εἶναι ἐκτισμέναι ἐξ ὀπτῶν ἐρυθροκιτρίνων πλίνθων, προερχομένων κυρίως ἐκ τῶν οὐχὶ μακρὰν κειμένων ἐρειπίων τῆς Κτησιφῶντος (Μενταΐν), τῆς Βαβυλῶνος καὶ τῆς Οὐάζιτ. Αἱ τῶν πλουσιωτέρων τάξεων εἶναι κτίρια κανονικά, μὲ ἐσωτερικὴν αὐλήν.

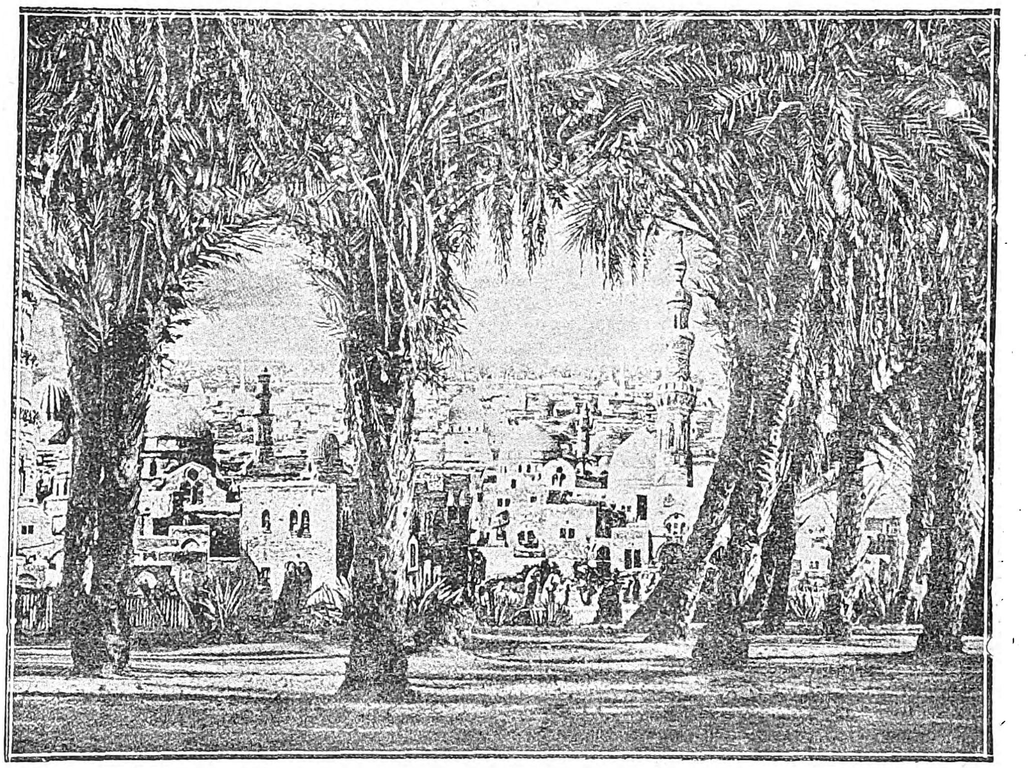

Πανοραματικὴ ἄποψις τῆς Βαγδάτης.

Τὸ κλῖμα θεωρεῖται γενικῶς ὑγιεινόν. Ἡ πανώλης ἦτο ἄλλοτε σχεδὸν ἐνδημική, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1877 ἐξέλιπε. Ὑπάρχει ὅμως ἄλλη νόσος μηδενὸς φειδομένη, προσβάλλουσα δὲ κυρίως ἄνευ ἐξαιρέσεως τοὺς ξένους, ἡ λεγομένη τὸ *σπυρὶ τῆς Βαγδάτης* (τουρκ. *χουρμᾶ-τσιμπανί*=σπυρὶ τοῦ φοίνικος, ἀραβ. δὲ *χαμπμπὲτ-ἐσ-σενέ*, ἤτοι σπυρὶ τοῦ ἔτους, διότι διαρκεῖ ἓν ἔτος), δοθιὴν ἀναφαινόμενος ἐπὶ τῶν χειρῶν, τῶν ποδῶν, τοῦ προσώπου ἢ ἄλλου μέρους τοῦ σώματος καὶ ἀφίνων ἴχνη. Κατὰ τῆς νόσου ταύτης δὲν εὑρέθη ἀκόμη ἀποτελεσματικὸν φάρμακον. Ἡ θερμοκρασία ἀνέρχεται τὸ θέρος μέχρι $+37^{\circ}$, τὸν δὲ χειμῶνα κατέρχεται εἰς $+8^{\circ}$, ἀλλ' ὡς ἐκ τοῦ ξηροῦ κλίματος ἡ θερμότης δὲν γίνεται πολὺ αἰσθητή.

Ἄλλοτε ἡ Βαγδάτη διεσχίζετο ὑπὸ πλήθους διωρύγων, αἱ ὁποῖαι ἔφερον ὕδωρ ἐκ τοῦ Εὐφράτου καὶ ἐκ τοῦ Τίγρητος μέχρι τῶν οἰκιῶν. Ἤδη αὗται ἐξέλιπον, ἐκτὸς ἑνὸς ὑδραγωγείου, τὸ ὁποῖον διοχετεύει τὸ ὕδωρ μέχρι τοῦ μαυσωλείου τοῦ Ἀβδοὺλ-Καδὺρ-Γκιλανί. Οἱ κάτοικοι ὑδρεύονται

Digitized by Google

κατ' εὐθεῖαν ἐκ τοῦ ποταμοῦ, τοῦ ὁποίου πίνουσι τὸ ὕδωρ, μεταφερόμενον διὰ δερματίνων ἀσκῶν (τῶν *κουρμπάδων*) καὶ διατηρούμενον ἐντὸς πηλίνων πίθων. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ὑπάρχουσιν ὑπόνομοι, ἐπιπολάζουσι πλεῖσται νόσοι καὶ ἡ θνησιμότης εἶναι μεγάλη. Ἐν περιπτώσει ἐπιδημιῶν οἱ κάτοικοι φεύγουσιν εἰς τὴν ἔρημον. Ἡ κατάστασις αὕτη ἐβελτιώθη ἀπὸ τοῦ παγκοσμίου πολέμου συνεπείᾳ τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς.

Τὰ κυριώτερα κτίρια τῆς πόλεως εἶναι τζαμία καὶ μαυσωλεῖα διασήμων θεολόγων καὶ ἀσκητῶν τοῦ Ἰσλαμισμοῦ. Τὸ τέμενος *Χασεκῆ* θεωρεῖται ἀρχαῖος χριστιανικὸς ναός. Τῶν μνημείων τούτων ἡ κυριωτέρα διακόσμησις εἶναι αἱ παλαιαὶ ἀραβικαὶ (κουφικαὶ) ἐπιγραφαί. Τὸ μᾶλλον ἀξιοσημείωτον ἐκ τῶν τζαμίων εἶναι τὸ ὑπὸ τῶν Σιιτῶν τιμώμενον *Κιαζιμεΐν* ἢ *Καζεμέν*, εἰς τὸ βόρειον μέρος τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς πόλεως, ὅπου εἶναι τεθαμμένοι ὁ ἕβδομος καὶ ὁ ἔνατος διάδοχοι τοῦ Ἀλῆ, ἤτοι ὁ *Μουσᾶ-ἴμπν-Δζαφὰρ-ἐλ-Κιαζὶμ* καὶ ὁ ἔγγονος αὐτοῦ *Μωχάμμετ-ἴμπν-Ἀλῆ-ἐλ-Δζεβάτ*. Τὸ τέμενος τοῦτο, ἀνοικοδομηθὲν κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα, εἶναι ἓν τῶν ἐν Μεσοποταμίᾳ τεσσάρων μεγάλων προσκυνημάτων τῶν Σιιτῶν. Χριστιανοὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν περιοχὴν αὐτοῦ, οἱ δὲ κάτοικοι τῆς ὅλης συνοικίας Καζεμὲν εἶναι τόσον φανατικοί, ὥστε ἡ εἰς αὐτὴν προσέγγισις εἶναι ἐπικίνδυνος.

Εἰς τὸ αὐτὸ προάστειον εὑρίσκεται ὁ τάφος τοῦ *Ἄμπου-Χανίφα*, τοῦ λεγομένου *Μεγάλου Ἰμάμη* (*Ἰμὰμ-ἰ-ἀαζάμ*), τοῦ διασήμου Μουσουλμάνου θεολόγου καὶ ἱδρυτοῦ τοῦ χανιφιτικοῦ δόγματος, τοῦ σπουδαιοτέρου τῶν μωαμεθανικῶν δογμάτων, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκουσι καὶ οἱ Τοῦρκοι, ὡς καὶ ὁ τάφος τοῦ ἰμάμου *Ἀχμὲτ χανμπάλ*, ἱδρυτοῦ τοῦ μωαμεθανικοῦ δόγματος τῶν χαμπαλί, καὶ ὁ τοῦ διασήμου σεΐχου *Ἀβδοὺλ - Καδὶρ - Γκιλανὶ* (τοῦ ἐκ Γκιλὰν τῆς Περσίας), ἱδρυτοῦ τοῦ δερβισικοῦ τάγματος τῶν *Καδιριέ*, ὅστις διετέλεσε καὶ φύλαξ τοῦ μαυσωλείου τοῦ Ἄμπου-Χανίφα. Περὶ τὸν τάφον τοῦ Γκιλανὶ εἶναι τεθαμμένοι διάφοροι ἄλλοι μυστικοπαθεῖς σεΐχαι, διὸ καὶ τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς πόλεως καλεῖται *ἀκρόπολις τῶν ἁγίων*. Ὁ φύλαξ τοῦ μαυσωλείου τοῦ Γκιλανὶ φέρει τὸν τίτλον *νακὶμπ-οὺλ-ἐσράφ*, ἤτοι τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν εὐγενῶν, ἔχοντος τὸ δικαίωμα ν' ἀποφαίνεται περὶ τῆς αὐθεντικότητος τῆς καταγωγῆς τῶν λεγομένων *σεΐτ*, τῶν ἀναγόντων τὴν καταγωγὴν αὐτῶν εἰς τὸν Μωάμεθ. Ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἤτοι μέχρι τοῦ 1917, ὁ *νακὶμπ* οὗτος ἤρχετο ἱεραρχικῶς ἀμέσως μετὰ τὸν Γενικὸν Διοικητὴν (βαλῆν), πολλάκις δὲ ἡ ἐπιρροὴ καὶ ἐξουσία του ἦτο πολὺ μεγαλυτέρα. Ἔξω τοῦ τείχους εἶναι ὁ λεγόμενος τάφος τῆς *Σίττε-Ζομπεΐδα*, ἐγγονῆς τοῦ χαλίφου Μανσούρ, συζύγου τοῦ Ἀρούν-ἀλ-Ρασίτ, ἐκτισμένος ἐπὶ βάσεως ὀκταγώνου μὲ θόλον ἐλλειψοειδῆ. Ἡ αὐθεντικότης τοῦ τάφου τούτου ἠμφεσβητήθη κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχήν.

Εἰς ἀπόστασιν 5 περίπου χιλιομέτρων δυτικῶς τῆς Βαγδάτης κεῖται προσκύνημα ἑβραϊκόν, ὁ τάφος τοῦ *Ναβῆ-Γιουσᾶ* ἢ *Κοὲν-Γιουσᾶ*. Αἱ ἀγοραὶ (*βεζεστένια*) εἶναι μεγάλαι καὶ λίαν ἐνδιαφέρουσαι ὡς ἐκ τοῦ ἰδιοτύπου τῶν πωλουμένων προϊόντων ἐντοπίου βιομηχανίας. Πολλαὶ εἶναι θολωταί, ἀλλ' ὑπάρχουσι καί τινες ἐστεγασμέναι διὰ κλάδων, ὡς ἄλλως τε καὶ μερικαὶ ὁδοί.

Ἡ Βαγδάτη ἔχει ἀτμήρη συγκοινωνίαν διὰ τοῦ Τίγρητος μετὰ τῆς Βασόρας καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀπέχει 500 μίλλια. Ἡ πρώτη ὑπηρεσία ἀγγλικῶν ποταμοπλοίων χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1836. Τῷ 1870 ὁ Μιτχὰτ πασᾶς ἵδρυσε καὶ τουρκικὴν ἀτμοπλοϊκὴν ὑπηρεσίαν διὰ μικρῶν ἀτμοκινήτων, παρακμάσασαν καὶ παραμεληθεῖσαν σὺν τῷ χρόνῳ. Ὁ ὑπὲρ τὴν Βαγδάτην ἀνάπλους μέχρι Κόρυα δὲν εἶναι πάντοτε ἀσφαλής. Ὁ ἀπὸ Διαρβεκίρης εἰς Βαγδάτην κατάπλους διὰ τοῦ Τίγρητος ἐνεργεῖται διὰ σχεδιῶν (*κελὲκ*) ὁμοίων πρὸς τὰς τῆς ἐποχῆς τοῦ Ξενοφῶντος, πλεουσῶν χάρις εἰς αἰγείους ἀσκοὺς πεπληρωμένους ἀέρος καὶ διαλυομένων ὅπως πωληθῶσι τὰ ξύλα ἐν Βαγδάτῃ ὡς ξυλεία, ἐνῷ οἱ ἀσκοὶ κενούμενοι μεταφέρονται εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἐκκινήσεως. Ἐπὶ τῶν σχεδιῶν τούτων ὑπάρχει συνήθως καὶ οἰκίσκος, χρησιμεύων ὡς κοιτὼν διὰ τὸν ταξιδιώτην. Ἀπὸ Βαγδάτης μέχρι Σαμάρα ἡ συγκοινωνία διεξάγεται καὶ διὰ μικρῶν ἱστιοφόρων, ἐπιτοπίως δὲ διὰ κοφινοειδῶν λέμβων, τῶν λεγομένων *κοῦφα*, πλεκτῶν ἐκ κλάδων συγκεκολλημένων δι' ἀσφάλτου. Πολλαὶ τοιαῦται κοῦφα δύνανται νὰ μεταφέρωσιν ἓξ ἵππους καὶ δώδεκα ἀνθρώπους. Εἶναι μέσον συγκοινωνίας παλαιότατον, εἰκονιζόμενον καὶ εἰς ἀσσυριακὰς ἐπιγραφάς.

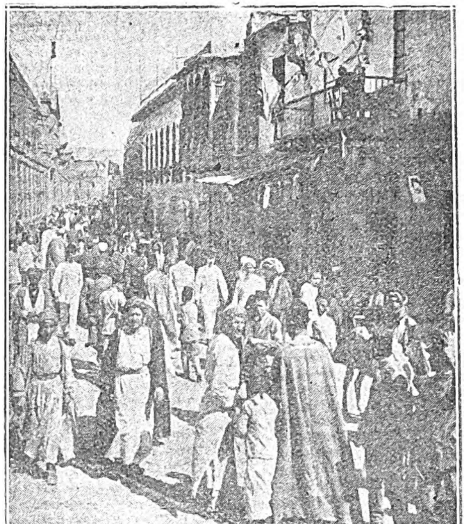

Κεντρικὴ ὁδὸς τῆς Βαγδάτης.

Ἐμπόριον: Τὸ μέχρι τοῦ παγκοσμίου πολέμου ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τῆς Βαγδάτης ἀνήρχετο εἰς 750,000 λίρας ἀγγλικάς, τὸ δὲ εἰσαγωγικόν, συνιστάμενον κυρίως εἰς δέρματα, μαλλία καὶ φοίνικας, εἰς 2.000.000 λίρας, εὑρίσκετο δὲ κατὰ μέγα μέρος εἰς χεῖρας τῶν Ἑβραίων, οἵτινες ἀπέστελλον πράκτορας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ὅπως ἀγοράσωσι ἀπὸ τῶν Βεδουΐνων τὰ προϊόντα τοῦ τόπου, πωλοῦντες εἰς ἀντάλλαγμα ἄλλα ἐμπορεύματα. Οἱ Ἑβραῖοι ἦσαν καὶ οἱ τραπεζῖται τῆς χώρας ὡς καὶ οἱ πωληταὶ ἀρχαιοτήτων καὶ ἀρχαιοκάπηλοι. Μετὰ τοὺς Ἑβραίους ἔρχονται εἰς τὸ ἐμπόριον οἱ Πέρσαι.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

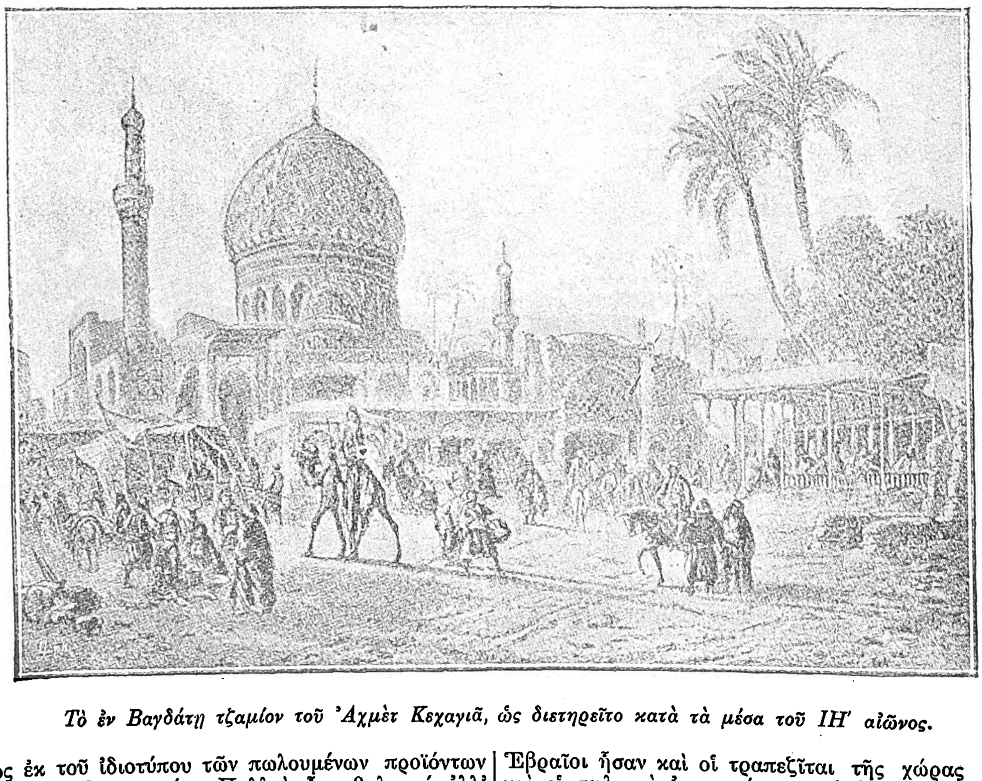

Τὸ ἐν Βαγδάτῃ τζαμίον τοῦ Ἀχμὲτ Κεχαγιᾶ, ὡς διετηρεῖτο κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος.

— [ΣΤΡΑΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ἀρχαιόθεν ἡ *Βαγδάτη* ἦτο, εἶναι δὲ καὶ σήμερον ἀκόμη, σπουδαῖον κέντρον συγκοινωνιῶν, διότι ἐκεῖθεν διήρχοντο ἄλλοτε αἱ ὁδοὶ διαφόρων καραβανίων, σήμερον δὲ συγκλίνουσαι διασταυροῦνται αἱ ὁδεύσεις, αἱ ἄγουσαι: α') πρὸς τὸν Περσικὸν κόλπον, β') πρὸς τὴν Περσέπολιν καὶ τὸ Ἑράτ, ἤτοι πρὸς τὴν νοτίαν Περσίαν καὶ τὸ Βελουχιστάν, γ') πρὸς τὰ Σοῦσα καὶ τὸ Ἰσπαχάν, ἤτοι πρὸς τὴν κεντρικὴν Περσίαν καὶ τὸ Ἀφγανιστάν, δ') πρὸς τὰ Ἐκβάτανα (Χαμαδάν), τὴν Κασπίαν θάλασσαν καὶ τὸ Τουρκεστάν, ε') πρὸς τὸ Κουρδιστὰν καὶ τὴν Ἀρμενίαν, στ') πρὸς τὴν κεντρικὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ζ') πρὸς τὴν Συρίαν καὶ η') πρὸς τὰ ὑψηλὰ ὀροπέδια τῆς Ἀραβικῆς χερσονήσου. Προσλαμβάνει ἡ Βαγδάτη ἔτι μείζονα στρατηγικὴν ἀξίαν καὶ σπουδαιότητα, πρῶτον μὲν ἐκ τῆς μεγάλης γονιμότητος τοῦ ἐδάφους, ἔνθα εἶναι ἐκτισμένη, διότι τὸ ἔδαφος προσδίδει εἰς αὐτὴν τὴν ἐν παντὶ ἐπάρκειαν (σιτηρά, ὄρυζα, φοίνικες, βάμβαξ, μέταξα, κτηνοτροφία), ἔπειτα δὲ ἐκ τοῦ ὅτι ἡ πρὸς τὸν Περσικὸν κόλπον (Κουέϊτ) καὶ ἡ πρὸς τὴν Συρίαν καὶ τὸν Βόσπορον ὅδευσις εἶναι νῦν σιδηροδρομικὴ καὶ διότι ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀκόμη ἔχει μελετηθῆ ἡ κατασκευὴ ἀπὸ Βαγδάτης τῶν ἑξῆς σιδηροδρομικῶν γραμμῶν: διὰ τοῦ Χαμαδὰν πρὸς Ρὲστ-Βακοῦ τῆς Κασπίας, διὰ Διαρμπεκὶρ πρὸς Χαρποὺτ καὶ τὸν Εὔξεινον, καὶ διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Εὐφράτου πρὸς τὸ Χὸμς τῆς Συρίας. Τὸ σχέδιον ὅμως τοῦτο δὲν ἐπραγματοποιήθη εἰσέτι.

Ν. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΙΣΤΟΡ.] Περὶ τῆς προαραβικῆς ἱστορίας τῆς πόλεως, ἥτις κατεῖχε τὴν θέσιν τῆς *Βαγδάτης*, ἐλάχιστα ἐγένοντο γνωστὰ ἐξ ἀσσυριακῶν ἐνεπιγράφων πλίνθων. Εἰς ἀπόστασιν 14 περίπου χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς σημερινῆς πόλεως ὑπάρχουσιν ἐν τῇ ἐρήμῳ τὰ ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως, τῆς λεγομένης *Ἀκιρκούφ*, ἥτις, ὡς ἐξάγεται ἐξ ἐνεπιγράφων πλίνθων, φαίνεται χρονολογουμένη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κουριγκαλζοῦ, βασιλέως τῆς Βαβυλωνίας (περὶ τὸ 1300 π. Χ.). Ἐντὸς δὲ τῆς Βαγδάτης ἀνεκαλύφθησαν πλίνθοι, δεικνύουσαι ὅτι κατέχει τὴν θέσιν τῆς βαβυλωνιακῆς *Μπαγντατοῦ* (*Βαγδατοῦ*). Τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπαντᾷ καὶ ἐπὶ λιθίνου μνημείου ἀνακαλυφθέντος παρὰ τὸν Τίγρητα, οὐχὶ μακρὰν τῆς σημερινῆς πόλεως καὶ ἀναγομένου εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ βασιλέως Τιγλὰθ-Πιλεσὰρ τοῦ Γ' (1100 π.Χ.). Φαίνεται ὅτι ἡ ἀρχαία Μπαγντατοῦ ἔκειτο ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ. Ἐκ χωρίων τοῦ Ταλμοὺθ ἐξάγεται ὅτι ἡ πόλις αὕτη ὑφίστατο καὶ κατὰ τοὺς πρώτους μετὰ τὸν Χριστιανισμὸν χρόνους. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς Ἄραβας συγγραφεῖς, εἰς τὴν θέσιν ὅπου ὁ χαλίφης Δζάφαρ-ἀλ-Μανσοὺρ ἔκτισε τὴν Βαγδάτην οὐδὲν ἄλλο ὑπῆρχε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐκτὸς ἑνὸς ἐρημητηρίου. Ἡ ὑπὸ τοῦ *Ἀβασίδου* τούτου χαλίφου τῷ 762 μ. Χ. κτισθεῖσα πόλις ἐξετάθη ἀρχικῶς ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ εἰς συγκεντρικοὺς κύκλους, τῶν ὁποίων ὁ ἐξώτερος εἶχε διάμετρον ἑνὸς μιλλίου, μὲ τὸ ἀνάκτορον τοῦ χαλίφου εἰς τὸ κέντρον. Ἡ πόλις αὕτη ηὐξήθη μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος, κτισθέντος ἀμέσως ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τοῦ προαστείου *Ρουσαφᾶ*. Ἡ κυριωτέρα περίοδος τῆς ἀκμῆς τῆς Βαγδάτης διήρκεσε μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ χαλίφου *Ἀλ-Μαμούν*, διαδόχου τοῦ *Ἀροὺν-ἀλ-Ρασὶτ* (833 μ. Χ.). Ἦτο τότε πόλις πυκνοκατῳκημένη μὲ πληθυσμὸν δύο, ὡς λέγεται, ἑκατομμυρίων κατοίκων, δεσπόζουσα μετὰ τῆς ἐν Ἱσπανίᾳ χαλιφικῆς πρωτευούσης Κορδούης τῆς ἐπιστημονικῆς, φιλολογικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς κινήσεως τοῦ ἀραβικοῦ κόσμου, ὑπερτεροῦσα ὅμως ταύτης κατὰ πολὺ εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὸν πλοῦτον. Τὰ παραμύθια τῆς *Χαλιμᾶς* (*τῶν Χιλίων καὶ μιᾶς νυκτῶν*) δεικνύουσι πόσον ἡ αἴγλη καὶ ἡ κίνησις αὐτῆς ἐπηρέαζον τὴν λαϊκὴν φαντασίαν. Ὡς ἡ ἀρχαία Βαβυλών, καὶ ἡ Βαγδάτη ἦτο διάσημος διὰ τὰ μεταξωτὰ καὶ τὰ ὡραῖα χρώματα τῶν ὑφασμάτων καὶ τῶν κεραμεικῶν σκευῶν της. Ἀλλὰ μετὰ τῆς ἀπὸ τοῦ *Ἀλ-Μοτтασίμ*, διαδόχου τοῦ Μαμούν, ἀρξαμένης παρακμῆς τῶν Ἀβασιδῶν, τῶν ὁποίων ἐδέσποζον πλέον οἱ Τοῦρκοι σωματοφύλακές των, ἤρχισε καὶ ἡ παρακμὴ τῆς Βαγδάτης. Ἄλλως τε ὁ Μοτтασὶμ ἵδρυσε τὴν πόλιν *Σαμάρα*, εἰς ἀπόστασιν 105 χιλιομέτρων ΒΔ. τῆς Βαγδάτης, ὅπου καὶ μετέφερε τὴν ἕδραν τῆς χαλιφείας, παραμείνασαν ἐκεῖ ἐπὶ 57 ἔτη. Τῷ 865 ὁ χαλίφης *Μουσταγὶν*, θέλων νὰ διαφύγῃ τὴν τυραννίαν τῆς τουρκικῆς σωματοφυλακῆς, ἐπανέφερε τὴν ἕδραν τῆς χαλιφείας εἰς Βαγδάτην, ἀλλ' ἡ ἀπόπειρα αὕτη ἀπέτυχε. Ἡ πόλις ἐκυριεύθη ὑπὸ τῆς σωματοφυλακῆς, ἔκτοτε δὲ οἱ χαλίφαι ἦσαν ἁπλᾶ νευρόσπαστα εἰς χεῖρας τῶν *Βουιδῶν* καὶ κατόπιν τῶν *Σελτζούκων Τούρκων*. Οὐχ ἧττον, ὡς θρησκευτικὴ ἕδρα μεγίστου μέρους τοῦ μωαμεθανικοῦ κόσμου, ἡ Βαγδάτη, ἂν καὶ ἀπολέσασα πολὺ τῆς προτέρας αὐτῆς αἴγλης, ἦτο πάντοτε πόλις σημαντικωτάτη, ἴσως δὲ καὶ ἡ πλουσιωτέρα ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἔχουσα πληθυσμὸν ἑνὸς ἑκατομμυρίου. Ἀλλὰ κατὰ τὴν τελευταίαν ἑκατονταετηρίδα τῆς χαλιφείας ἤρχισε ταχεῖα ἡ παρακμὴ τῆς πόλεως, ἥτις κατὰ τὴν περίοδον ταύτην κατεῖχεν ἀκριβῶς τὴν θέσιν καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς σημερινῆς. Περιηγηταὶ τῆς ἐπο-

Digitized by Google

ξης ἐκείνης περιγράφουσι τὸ δυτικὸν μέρος τῆς πόλεως ὡς κατηρειπωμένον, ἐνῷ καὶ τὸ ἀνατολικὸν ἦτο ἀραιῶς κατῳκημένον. Τῷ 1258 ἡ Βαγδάτη ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ *Χολαγκιοῦ*, ἐγγόνου τοῦ Δζεγκὶς-Χάν. Αἱ ὑπ' αὐτὸν μογγολικαὶ ὀρδαὶ ἐπυρπόλησαν, ἐλεηλάτησαν καὶ κατέσκαψαν ὁλόκληρον τὴν πόλιν σφάξασαι 350.000, καὶ κατά τινας 700.000 ἐκ τῶν κατοίκων. Ἡ σφαγὴ καὶ ἡ λεηλασία διήρκεσαν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. Ἐκλιπούσης συγχρόνως καὶ τῆς ἀβασιδικῆς χαλιφείας, ἡ Βαγδάτη ἔπαυσε πλέον νὰ εἶναι θρησκευτικὸν κέντρον τοῦ Ἰσλαμισμοῦ καὶ πόλις σημαντική. Διετηρεῖτο ὅμως ἡ ἀνάμνησις τοῦ παλαιοῦ μεγαλείου της, καὶ μέχρις ἐσχάτων εἰς τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας ἐξηκολούθει νὰ καλεῖται ἔνδοξος πόλις.

Κατόπιν ἡ Βαγδάτη περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Τατάρων, οἵτινες ἐκράτησαν αὐτῆς μέχρι τοῦ 1400, ὅτε τὴν κατέκτησεν ὁ *Ταμερλάνος*, ἐκδιώξας τὸν σουλτᾶνον *Ἀχμὲτ-μπὲν-Ἀβίς*. Οὗτος καταφυγὼν εἰς τοὺς Βυζαντίνους, ἐπανῆλθε βραδύτερον, ἀλλ' ἐξεβλήθη ἐπὶ τέλους τῷ 1417 ὑπὸ τοῦ εἰς τὴν δυναστείαν τῶν Μογγόλων Καρᾶ-Κογιουνλῆ (τῶν Μαυροπροβατάδων) ἀνήκοντος *Καρᾶ-Γιουσούφ*. Περὶ τὸ 1468 τοὺς Μαυροπροβατάδες ἐξεδίωξεν ὁ εἰς τὴν δυναστείαν τῶν ἐπίσης Μογγόλων Ἀκ-Κογιουνλῆ (Ἀσπροπροβατάδων) ἀνήκων *Οὐζοὺν-Χασάν*. Ὑπὸ τὴν δυναστείαν ταύτην ἔμεινεν ἡ Βαγδάτη μέχρι τοῦ 1502 ἢ 1508, ὅτε ἐκυρίευσεν αὐτὴν ὁ σάχης τῆς Περσίας *Ἰσμαὴλ ὁ Α'*, ὁ ἱδρυτὴς τῆς δυναστείας τῶν Σαφαβιτῶν. Οὗτος κατέστρεψεν ὅ,τι ὑπελείφθη ἐκ τοῦ Χολαγκιοῦ καὶ τοῦ Ταμερλάνου. Ἐπὶ πολὺ κατόπιν ἀπετέλεσε τὸ μῆλον τῆς ἔριδος μεταξὺ Περσῶν καὶ Ὀσμανιδῶν Τούρκων. Καταληφθεῖσα ὑπὸ τοῦ σουλτάνου *Σουλεϊμὰν τοῦ Α'* (1544), ὅστις καὶ διέμεινεν ἐν αὐτῇ ἐπί τινας μῆνας, ἀνεκτήθη τῷ 1620 ὑπὸ τοῦ σάχου *Ἀβᾶς τοῦ Μεγάλου*. Μετὰ 17 ἔτη ἐπολιόρκησεν αὐτὴν ὁ Τοῦρκος σουλτᾶνος *Μουρὰτ ὁ Δ'* (1628) μὲ στρατὸν 300.000 ἀνδρῶν καὶ τὴν ἐκυρίευσε μετὰ πείσμονα ἀντίστασιν. Παρὰ τοὺς ὅρους τῆς συνθηκολογήσεως οἱ Τοῦρκοι ἔσφαξαν τότε πολλοὺς τῶν κατοίκων. Ἔκτοτε ἡ Βαγδάτη, ἀντιστᾶσα ἐπιτυχῶς τῷ 1733 κατὰ τοῦ σάχου *Ναδίρ*, παρέμεινεν ὀνομαστικῶς ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν, ἥτις ἐγκαθιδρύθη ὁριστικῶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ ἐνισχύθη ἐπὶ τοῦ *Μιδχὰτ πασᾶ* (1868—1870).

Ἡ Βαγδάτη πρωτεύουσα τοῦ Ἰράκ. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ παγκοσμίου πολέμου οἱ Ἄγγλοι ἀπεφάσισαν νὰ κατακτήσωσι τὴν Μεσοποταμίαν, ὅπως θέσωσι χεῖρα ἐπὶ τῶν πετρελαιοφόρων ἐκτάσεων αὐτῆς. Καὶ τὴν μὲν οὐχὶ μακρὰν τῶν παραλίων τοῦ Περσικοῦ κόλπου κειμένην *Βασόραν* κατέλαβον εὐκόλως (21 Νοεμβρίου 1914), μὴ ὑπαρχούσης ἐκεῖ σημαντικῆς δυνάμεως τουρκικοῦ στρατοῦ.

Ἀλλ' ὅτε οἱ Ἄγγλοι προήλασαν βορειότερον, ὁ στρατηγὸς *Τάουνσεντ* (Townshend), ἐνῷ προσηγγιζε νικηφόρος πρὸς τὴν Βαγδάτην, συναντήσας ἀριθμητικῶς ἀνωτέρας τουρκικὰς δυνάμεις καὶ ἡττηθεὶς παρὰ τὴν Κτησιφῶντα, ὑπεχώρησεν εἰς *Κοὺτ-ἐλ-Ἀμάρα*, ὅπου καὶ περιεκυκλώθη ὑπὸ τῶν Τούρκων (8 Δεκεμβρίου 1915) καὶ ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ τῇ 29 Ἀπριλίου 1916 μεθ' ὁλοκλήρου τῆς φρουρᾶς, ἀχθεὶς αἰχμάλωτος εἰς Κωνσταντινούπολιν. Κατόπιν ὅμως οἱ Ἄγγλοι, ἐπανορθώσαντες ταχέως τὰ διαπραχθέντα σφάλματα, ἀνέκτησαν τὴν Κοὺτ-ἐλ-Ἀμάρα καὶ προελάσαντες βορειότερον κατέλαβον τὴν Βαγδάτην τῇ 11ῃ Μαρτίου 1917, μεθ' ὃ κατέκτησαν βαθμιαίως ὁλόκληρον τὴν Μεσοποταμίαν. Εὐθὺς μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως οἱ Ἄγγλοι κατεσκεύασαν νέαν γέφυραν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔδωκαν τὸ ὄνομα τοῦ στρατηγοῦ Maude, ἀρχηγοῦ τῆς ἐκστρατείας. Μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ βασιλείου τοῦ *Ἰράκ*, τεθέντος ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας, ἡ Βαγδάτη ἀπέκτησε μεγαλυτέραν σπουδαιότητα, ἅτε καταστᾶσα πρωτεύουσα τοῦ νέου ἀραβικοῦ βασιλείου.

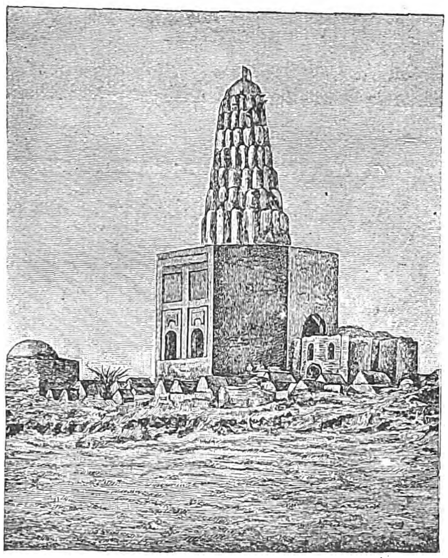

Τὸ μαυσωλεῖον τῆς Τομπεΐδα παρὰ τὴν Βαγδάτην.

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1924 ὁ βασιλεὺς *Φαϊσὰλ* ἐτέλεσε τὰ ἐγκαίνια τοῦ μεγάλου κτιρίου τῆς νέας θεολογικῆς σχολῆς. Ἐκτίσθησαν ἐν τῷ μεταξὺ βασιλικὰ ἀνάκτορα, μέγαρον τοῦ Ἄγγλου ἁρμοστοῦ, νοσοκομεῖα καὶ ἄλλα κτίρια. Ἡ ὑγιεινὴ κατάστασις τῆς πόλεως ἐβελτιώθη χάρις εἰς τοὺς Ἄγγλους, ἐγκατεστάθη τηλεφωνικὴ ὑπηρεσία, εἰσήχθη τέλειον σύστημα διανομῆς ὕδατος καὶ κατασκευάζονται ἠλεκτρικοὶ τροχιόδρομοι καὶ λιμενικὰ ἔργα, ἐνῷ συγχρόνως ἀποπερατοῦται ὁ σιδηρόδρομος Βαγδάτης καὶ ἡ πρὸς τὰ περσικὰ σύνορα (ἐκ Χανεκὶν) διακλάδωσις αὐτοῦ. Τὸ μετὰ τῆς Περσίας καὶ τοῦ Κουρδιστὰν ἐμπόριον ἀναπτύσσεται διηνεκῶς. Τῷ 1921 ἐγκατεστάθη ἑβδομαδιαία ἀεροπορικὴ ὑπηρεσία μετὰ τῆς Αἰγύπτου, ἀπὸ δὲ τοῦ 1923 καὶ συγκοινωνία αὐτοκινήτων μεταξὺ Βαγδάτης καὶ Χαΐφας (παραλίου πόλεως τῆς Παλαιστίνης) διὰ Δαμασκοῦ. Λειτουργεῖ ἐπίσης σήμερον ἐν Βαγδάτῃ μέγας ραδιογραφικὸς σταθμός.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΣΤΡΑΤ. ΙΣΤΟΡ.] Περὶ τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων παρὰ τὴν *Βαγδάτην* κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον (1914—1918) βλ. λ. Μεσοποταμία.

—Βαγδάτης σιδηρόδρομος. Ἡ σπουδαιοτέρα διὰ *Βαγδάτης* ἀρτηρία συγκοινωνίας εἶναι ὁ σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν ὑπὸ Γερμανῶν κατασκευασθεὶς *σιδηρόδρομος Βαγδάτης*, οὗτινος μία διακλάδωσις θὰ εἰσήρχετο διὰ τῆς ἐπὶ τῶν περσικῶν συνόρων ἄλλοτε τουρκικῆς πόλεως Χανεκὶν εἰς Περσίαν, ὅπως ἐκεῖθεν προχωρήσῃ εἰς ἀπώτερον μέλλον διὰ Βελουτσιστὰν πρὸς τὰς Ἰνδίας.

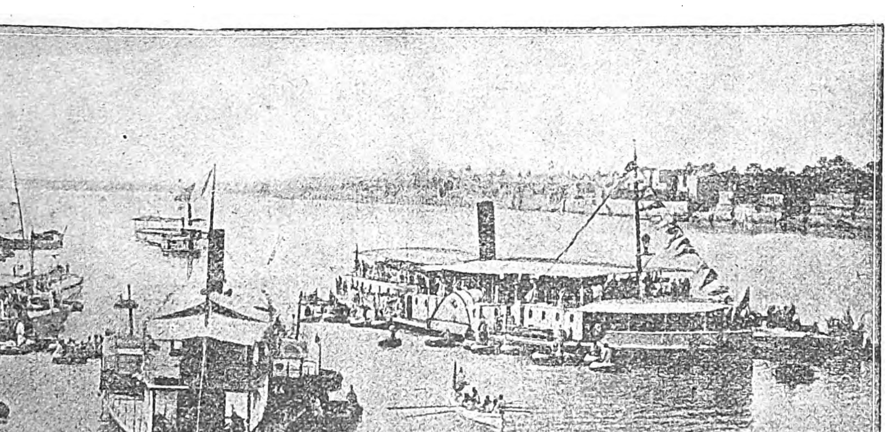

Ποταμόπλοια πρὸ τῆς Βαγδάτης.

Ἀπὸ τῆς διανοίξεως τῆς διώρυγος τοῦ Σουὲζ τὸ ἐμπόριον τῆς Βαγδάτης παρήκμαζεν, ἀνέμενετο δὲ ἡ ὁλοσχερὴς ἀποπεράτωσις τοῦ σιδηροδρόμου Βαγδάτης μέχρι Βασόρας, τοῦ γερμανικοῦ Bagdadbahn (*σχέδιον Β—Β—Β* ὡς ἐκαλεῖτο), ὅστις μὲ γέφυραν ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου ἢ σήραγγα ὑπ' αὐτὸν θ' ἀποκαθίστα συνεχῆ συγκοινωνίαν μεταξὺ Ἀμβούργου καὶ Περσικοῦ κόλπου μετὰ διακλαδώσεως πρὸς τὴν Ἀλεξανδρέτταν, ὅπως οὕτω ἀνοιχθῶσι νέοι ὁρίζοντες εἰς τὸ ἐμπόριον τῆς ἀσιατικῆς Τουρκίας καὶ τῆς Μεσοποταμίας. Ἡ μεγάλη αὕτη γραμμὴ συγκοινωνιῶν θὰ ἐπέφερεν ἀληθῆ ἀναστάτωσιν εἰς τὰς ἐμπορικὰς κινήσεις, δεδομένης δὲ καὶ τῆς στρατηγικῆς αὐτῆς σπουδαιότητος προεκλήθη περὶ αὐτὴν δεινὸς διπλωματικὸς ἀγὼν μεταξὺ τῶν κυριωτέρων Μεγάλων Δυνάμεων. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν κατεσκευάσθη τὸ τμῆμα *Χαϊδὰρ Πασᾶ—Νικομηδείας*, 92 χλμ. (1883), εἶτα δὲ ὑπὸ τῆς Γερμανικῆς τραπέζης (Deutsche Bank), ἥτις συνέπηξεν ἀνώνυμον ἑταιρείαν, προεξετάσθη ἡ γραμμὴ αὕτη μέχρις *Ἀγκύρας* (1893) μήκους 579 χλμ. Ἀλλὰ διὰ τὴν πέραν τῆς Ἀγκύρας χάραξιν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, μέσῳ Σεβαστείας, Διαρμπεκίρ, Μοσσούλης, Βαγδάτης, ἀντέδρασεν ἐπεμβᾶσα ἡ Ρωσία, διότι ἔκρινεν ὅτι τοιαύτη χάραξις *(βορεία διαδρομή)*, ἀγομένη νοτίως καὶ παραλλήλως τῇ ρωσοτουρκικῇ μεθορίῳ, εὐνοεῖ θαυμασίως τὴν στρατηγικὴν συγκέντρωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ἐπεδίωξε κατόπιν ἡ Τουρκία νὰ κατασκευασθῇ ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ αὕτη ἀκολουθοῦσα τὴν διὰ τοῦ Ἄλυος-Καισαρείας χάραξιν (τὴν *κεντρικήν*, ὡς ἄλλως ἀπεκαλεῖτο, διαδρομήν). Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀντετάχθη ἡ Ρωσία, διότι ἐθεώρησεν ὅτι οὕτως ἐνισχύεται ἡ Ἀρμενία, καθισταμένη ἄλλη Βουλγαρία ἐν Μ. Ἀσίᾳ. Οὕτως ἠκολουθήθη παρὰ τὰς ἀντιδράσεις τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ἡ διὰ Δορυλαίου, Ἰκονίου, Ἀδάνων, Μουσλὶμ (Β. Χαλεπίου), Μοσούλης, Βαγδάτης, Βασόρας χάραξις πρὸς *Κουέϊτ* (τοῦ Περσικοῦ κόλπου). Ἡ γραμμὴ συνετελεῖτο μετὰ ταχύτητος, διότι ἡ Γερμανία ἀπέβλεπε διὰ τῆς κατοχῆς ἑκατέρωθεν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ταύτης ἐδαφικῆς τινος ζώνης καὶ τῆς συμπήξεως κατὰ διαστήματα γερμανικῶν συνοικισμῶν ἐπὶ τῶν αὐχμηρῶν ὑψηλῶν ὀροπεδίων καὶ τῶν στεππῶν τῆς Μ. Ἀσίας, νὰ διεισδύσῃ οἰκονομικῶς εἰς αὐτὴν καὶ νὰ προσεγγίσῃ διὰ τοῦ Περσικοῦ κόλπου πρὸς τὰς Ἰνδίας. Ἀλλ' οἱ Ἄγγλοι κατέλαβον ἐν τῷ μεταξὺ τὸ Κουέϊτ, θέσαντες τὸν λιμένα τοῦτον τοῦ Περσικοῦ κόλπου ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῶν καὶ ἀποκλείσαντες τὸ ἐνδεχόμενον καθόδου τῶν Γερμανῶν πρὸς τὸν Περσικὸν κόλπον καὶ ἱδρύσεως ἐκεῖ βάσεως πρὸς περαιτέρω δρᾶσιν πρὸς Ἰνδοστάν. Ἄξιον μνείας τεχνικὸν ἔργον τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ταύτης εἶναι ἡ ἐπὶ τοῦ Ταύρου τῆς Κιλικίας σῆραγξ μήκους 3975 μ. Ἤδη εὑρίσκεται ἔτι ὑπὸ κατασκευὴν ἐκ τοῦ σιδηροδρόμου τούτου τὸ τμῆμα ἀπὸ *Νισιβὶν* διὰ Μοσούλης μέχρι *Σαμάρας*. Ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ αὕτη, πρόδηλον, ὡς συνδέουσα τὰς περιβαλλούσας τὸ Ἰνδοστὰν θαλάσσας μετὰ τῆς Μέσης Εὐρώπης καὶ τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ἐκέκτητο μεγίστην στρατηγικὴν ἀξίαν, συνιστῶσα τὸν κυριώδη ἄξονα ζώνης ἐνεργείας ἀπὸ τοῦ Βοσπόρου πρὸς ἀνατολὰς πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀσίας, ἔτι δὲ μᾶλλον ἐπαυξάνεται ἡ σπουδαιότης καὶ σημασία αὐτῆς, ὡς κατευθυνομένη εὐθὺς πρὸς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανόν, ἔνθα ἡ βρεττανικὴ ἰσχὺς ἔχει τὸ μᾶλλον εὐαίσθητον αὐτῆς σημεῖον. Συνεδέοντο μετὰ τοῦ σιδηροδρόμου Βαγδάτης οὐ μόνον οἰκονομικὰ συμφέροντα σπουδαῖα τῶν Μ. Δυνάμεων, ἀλλὰ καὶ πολιτικὰ τοιαῦτα παμμέγιστα.

Τὸ προνόμιον τῆς κατασκευῆς τοῦ σιδηροδρόμου τούτου ἐζήτησαν κατ' ἀρχὰς Ρῶσοι καὶ κατόπιν Ἄγγλοι. Ἀμφότεραι ὅμως αἱ αἰτήσεις αὗται ἀπερρίφθησαν, διότι ἐνεφανίσθησαν ὡς ἀνταπαιτηταὶ οἱ Γερμανοί, ἔχοντες ἤδη διὰ τῆς Deutsche Bank τὰς γραμμὰς Κωνσταντινουπόλεως—Ἰκονίου καὶ Ἐσκὴ-Σεχὴρ (Δορυλαίου)—Ἀγκύρας. Κατόπιν δύο ἐπισκέψεων πρὸς τὸν σουλτᾶνον *Χαμὶτ* τοῦ αὐτοκράτορος *Γουλιέλμου* καὶ τῆς ἐν Δαμασκῷ, ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Σαλαδίνου, διακηρύξεώς του, ὅτι εἶναι ὁ μεγαλύτερος φίλος τῶν 300 ἑκατομμυρίων Μουσουλμάνων, ἡ γερμανικὴ πολιτικὴ ἐπεκράτησεν ἀπὸ τοῦ 1899 ὁριστικῶς ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τῷ 1902 ὑπεγράφη μετὰ γερμανικῆς ἑταιρείας ἡ προσωρινὴ σύμβασις τοῦ σιδηροδρόμου Βαγδάτης. Τῷ 1903 ἠγέρθη σπουδαία διπλωματικὴ συζήτησις περὶ τῶν ποσοστῶν τοῦ ἐν τῇ ἑταιρείᾳ διεθνοῦς κεφαλαίου, διότι αὐτοὶ οἱ Γερμανοί, στερούμενοι ἐπαρκῶν κεφαλαίων, ἐζήτησαν καὶ ξένην συμμετοχήν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ρωσία καὶ ἡ Ἀγγλία ἐκήρυξαν οἰκονομικὸν πόλεμον κατὰ τῆς ἐπιχειρήσεως, συνεφωνήθη ὅτι τὰ 40% τοῦ κεφαλαίου θὰ κατέβαλλον οἱ Γερμανοὶ (τοῦ ὁμίλου τῆς Deutsche Bank), οἱ Γάλλοι 30%, οἱ Αὐστριακοί, Ἑλβετοί, Ἰταλοὶ καὶ Τοῦρκοι 20%, καὶ ἡ «Ἑταιρεία τῶν σιδηροδρόμων Ἀνατολῆς» (γερμανικὴ μὲ τουρκικὴν ὑπηκοότητα) 10%, δηλαδὴ θὰ ἐπεκράτουν οἱ Γερμανοὶ μετὰ τῶν Αὐστριακῶν, Τούρκων καὶ Γερμανοελβετῶν. Βραδύτερον ὅμως ἡ ἀγγλικὴ καὶ ἡ ρωσικὴ διπλωματία, βλέπουσαι τὰς ἐργασίας τῆς κατασκευῆς προχωρούσας, παρὰ τὴν ἰδικήν των ἀντιπολίτευσιν, ἐφάνησαν διαλλακτικώτεραι. Τῷ 1910—1911 ἡ Ἀγγλία διεπραγματεύθη μετὰ τῆς Τουρκίας καὶ περὶ τοῦ ἀπὸ Βαγδάτης εἰς Βασόραν τμήματος τοῦ

Digitized by Google

σιδηροδρόμου. Ἀλλ' ἡ σύμπραξις τῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως διεσπάσθη τὸν Νοέμβριον τοῦ 1910, ὅτε, διὰ τῆς συμφωνίας τοῦ Πότσδαμ, ἡ Ρωσία συγκατετέθη νὰ παύσῃ πολεμοῦσα τὸν σιδηρόδρομον Βαγδάτης ἔναντι τῆς ὑπὸ τῆς Γερμανίας ἀναγνωρίσεως τῆς ρωσικῆς σφαίρας ἐπιρροῆς ἐν Περσίᾳ. Κατόπιν τῆς συμφωνίας ταύτης ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις, ὠθουμένη ὑπὸ τῆς Γερμανίας, ἐζήτησε νὰ προέλθῃ εἰς συνεννόησιν μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, παραχωροῦσα εἰς αὐτὰς σημαντικὰ προνόμια ἐν Ἀνατολῇ καὶ Συρίᾳ, ὅπως παύσωσιν ἀντιπράττουσαι κατὰ τοῦ σιδηροδρόμου Βαγδάτης. Τὰς διαπραγματεύσεις ταύτας διέκοψαν οἱ βαλκανικοὶ πόλεμοι τοῦ 1912—1913. Ἀλλὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1914, οἱ Γερμανοὶ κατώρθωσαν νὰ συνάψωσι μετὰ τῶν Γάλλων μυστικὴν συμφωνίαν, κανονίζουσαν τὰ μεταξὺ τῶν ἑκατέρωθεν κεφαλαιούχων καὶ τῶν κυβερνήσεων αὐτῶν οἰκονομικὰ ζητήματα καὶ ἐξασφαλίζουσαν τὴν συμμετοχὴν τοῦ γαλλικοῦ κεφαλαίου εἰς τὰ ἔργα τῆς κατασκευῆς. Σχεδὸν συγχρόνως ἐπήρχετο συνεννόησις καὶ μεταξὺ Ἀγγλίας, Γερμανίας καὶ Τουρκίας. Ἡ Τουρκία συγκατετίθετο ν' ἀναθεωρήσῃ τὴν σύμβασιν τοῦ σιδηροδρόμου συμφώνως πρὸς τὰ ἐν Μεσοποταμίᾳ καὶ τῷ Περσικῷ κόλπῳ οἰκονομικὰ καὶ στρατηγικὰ συμφέροντα τῆς Ἀγγλίας, εἰς ἀντάλλαγμα δὲ ἡ τελευταία αὕτη συγκατετίθετο εἰς τὴν αὔξησιν τῶν τελωνειακῶν δασμῶν τῆς Τουρκίας, τῶν ὁποίων τὸ πρόσθετον 3 % θὰ παρεχωρεῖτο ὡς ἐγγύησις τῆς ὑπηρεσίας τοῦ μεγάλου δανείου, τὸ ὁποῖον θὰ παρεχώρει εἰς τὴν Τουρκίαν ἡ Γαλλία. Συγχρόνως οἱ ἀγγλικοὶ καὶ γερμανικοὶ οἰκονομικοὶ κύκλοι διεπραγματεύοντο καὶ ἰδιαιτέρως ἐν Λονδίνῳ, τὸν δὲ Ἰούνιον τοῦ 1914 ἐπῆλθε συμφωνία ἐπὶ ἀγγλογερμανικῆς οἰκονομικῆς συμβάσεως. Ἡ σύμβασις αὕτη ἐφαίνετο κανονίζουσα ὅλας τὰς ἐν τῇ Ἐγγὺς Ἀνατολῇ οἰκονομικὰς καὶ σιδηροδρομικὰς διαφορὰς τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γερμανίας. Δύο Ἄγγλοι, τῇ ἐγκρίσει τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, θὰ εἰσήρχοντο εἰς τὸ διοικητικὸν συμβούλιον τοῦ σιδηροδρόμου Βαγδάτης.

Ὁ ἀκραῖος σταθμὸς ἐπὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου θὰ ἦτο ἡ *Βασόρα* καὶ οὐχὶ τὸ Κουέϊτ, θὰ ἐξησφαλίζετο δὲ ἀμοιβαία διπλωματικὴ σύμπραξις διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς Μεσοποταμίας, ἀκόμη καὶ διὰ τὰ πετρέλαια. Ἀλλὰ καθ' ἣν ἀκριβῶς στιγμὴν ἐφαίνοντο κανονισθέντα ὅλα τὰ διπλωματικὰ ζητήματα τὰ συναφῆ πρὸς τὸν σιδηρόδρομον τῆς Βαγδάτης, ἐξερράγη ὁ εὐρωπαϊκὸς πόλεμος. Παρασύραντες εἰς τοῦτον οἱ Γερμανοὶ παρὰ τὸ πλευρόν των τὴν Τουρκίαν, ἤλπισαν, ὅτι θ' ἀνετρέποντο ὅλαι αἱ προηγούμεναι μετὰ τῶν Ἄγγλων καὶ Γάλλων συμφωνίαι καὶ ὅτι ἔμενον ἀπόλυτοι κύριοι τοῦ σιδηροδρόμου Βαγδάτης. Αἱ προσδοκίαι των ὅμως διεψεύσθησαν ἐκ τῆς ἐκβάσεως τοῦ πολέμου. Δυνάμει τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν (28 Ἰουνίου 1919), ὅλα τὰ δικαιώματα τῶν Γερμανῶν ἐπὶ τῶν ἐν Τουρκίᾳ σιδηροδρόμων κατηργήθησαν. Ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις ἀπηλλοτρίωσε καὶ παρέδωκεν εἰς τὴν ἐν Παρισίοις Ἐπιτροπὴν τῶν Ἐπανορθώσεων ὅλας τὰς εἰς χεῖρας Γερμανῶν ὑπηκόων εὑρισκομένας μετοχὰς τῆς «Ἑταιρείας τοῦ σιδηροδρόμου Βαγδάτης». Διὰ δὲ τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν ἡ Τουρκία ὑπεχρεοῦτο νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν δήμευσιν τῶν ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ Αὐτοκρατορίᾳ γερμανικῶν σιδηροδρόμων καὶ νὰ δεχθῇ πᾶν ὅ,τι αἱ σύμμαχοι Δυνάμεις θ' ἀπεφάσιζον σχετικῶς πρὸς τοὺς σιδηροδρόμους τούτους.

Ἀλλ' ἡ συνθήκη τῆς Λωζάνης ἀνατρέψασα τὴν τῶν Σεβρῶν δὲν προβλέπει τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν γερμανικῶν σιδηροδρόμων. Ὡς ἐκ τούτου, ὑπάρχει σύγχυσις σχετικῶς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο, ἐπιταθεῖσα διὰ τῆς ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἐκχωρήσεως εἰς τὴν τουρκικὴν ὑπηκοότητα ἔχουσαν «Ἑταιρείαν τοῦ σιδηροδρόμου Ἀνατολῆς» δικαιώματος αἱρέσεως ἐπὶ τῶν εἰς χεῖράς των εὑρισκομένων μετοχῶν τοῦ σιδηροδρόμου Βαγδάτης. Ἡ ἐν Παρισίοις Ἐπιτροπὴ τῶν Ἐπανορθώσεων οὐδεμίαν εἰσέτι ἔλαβεν ἀπόφασιν ἐπὶ τῶν ζητημάτων τούτων.

Μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον τοῦ μὲν διὰ τῆς ἄνω Συρίας διερχομένου τμήματος τῆς γραμμῆς περιελθόντος τῇ Γαλλίᾳ, τοῦ δὲ ἐν Μεσοποταμίᾳ τοιούτου τῇ Ἀγγλίᾳ, ἐνῷ τὸ μεῖζον τμῆμα αὐτῆς παραμένει τῇ Τουρκίᾳ, εἶναι προφανὲς ὅτι ἐκ τῆς κατατμήσεως ταύτης ἡ γραμμὴ Βαγδάτης ἀπώλεσε μέρος τῆς ἀρχικῆς στρατηγικῆς της σπουδαιότητος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἡ καλυτέρα ἱστορία τῆς Βαγδάτης εἶναι ἡ τοῦ Ἄραβος *Χατὶπ-Μπαγδατή* (ἀποθανόντος τῷ 1168) δεκατετράτομος, συνεχισθεῖσα εἰς τρεῖς τόμους ὑπὸ τοῦ *Ἰμπν-ἐλ-Δεμπισῆ* καὶ εἰς 30 ἄλλους ὑπὸ τοῦ *Ἰμπν-ἐλ-Νετζὰρ* καὶ κατόπιν ὑπὸ τριῶν ἄλλων. Ἄλλην μεγάλην ἱστορίαν τῆς Βαγδάτης, εἰς 27 τόμους, συνέγραψεν ὁ Ἄραψ *Σεῖχ-Ζαχιρεν-τὶν-Κιαζρουσῆ*.

Ἐκ τῶν νεωτέρων συγγραμμάτων σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: Sir *R. K. Porter*, Travels in Georgia, Persia, Armenia and Ancient Babylonia (1821—1822). *Allen*, Indian Mail (1874). *J. S. Buckingham*, Travels in Mesopotamia (1827). *J. M. Kinneir*, Geographical Memoir of Persian Empire (1813). *F. S. Chesney*, Expédition (1850). *J. R. Wellsted*, City of the Caliphs. *A. N. Groves*, Residence in Bagdad (1830-1832). *J. B. L. J. Rousseau*, Description du pachalik de Bagdad (1809). *S. Schneider*, Die Bagdbahn (Βιέννη καὶ Λειψία 1900). *E. M. Earle*, Turkey, the great Powers and the Bagdad Railway. *Victor Bérard*, Le Sultan, l'Islam et les Puissances (Constantinople—Mecque—Bagdad).

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ.—Ν. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Βάγεις ἢ *Βάγις* *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς Λυδίας κατὰ τὴν βορείαν ὄχθην τοῦ Ἕρμου ποταμοῦ, ἀπέναντι τῆς σημερινῆς *Σίργης*. Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Φλαβίας γενεᾶς εἶχεν ἐπονομασθῆ *Καισάρεια*. Ι. Σ. Σ.

βαγενᾶς (ὁ)· ὁ κατασκευάζων βαγένια, δοχεῖα οἴνου, ἄλλως **βαρελλᾶς** (βλ. λ.).

Βαγενήτι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ τῆς Ἠπείρου ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 162.

βαγένι (τό)· τὸ ξύλινον δοχεῖον οἴνου, ἄλλως *βαρέλλι* ἢ *βουτσί*· ἀπὸ τοῦ λατιν. vagina (=κολεός, θήκη) ἢ ἀπὸ τοῦ σλαβ. *βαγιὰν* (βλ. *Πολ. παροιμ.* 3,21). Μεγεθυντ. ***βαγένα*** (ἡ), ὑποκορ. ***βαγενάκι*** (τό)· (βλ. λ. **βαρέλλι, βαρελλοποιία**).

Βαγὶ (ἢ *Βάγι* ἢ *Βάϊ*) *[Γεωγρ.]*. Ὁρμίσκος ἐν τῇ ἀνατολικῇ παραλίᾳ τῆς ἐπαρχίας Σητείας Κρήτης, ἐντὸς τοῦ κόλπου *Παλαιοκάστρου*, τοῦ ἀνατολικωτάτου σημείου τῆς Κρήτης, τὸν ὁποῖον οἱ ναυτικοὶ ὀνομάζουν *Σαλομὼν* καὶ *ἐπίβουλον ἄκραν* (punta traditora) διὰ τὸ ἐπισφαλές, ὁ δὲ Ἀπόστολος Παῦλος *Σαλμώνην*. Εἰς τὸν ὁρμίσκον· τοῦτον ὄπισθεν μεγάλου βράχου δύναται κατὰ τὸ θέρος νὰ προφυλαχθῇ πλοῖον ἀπὸ βορείους ἀνέμους καὶ ἐτησίας. Τὸ ὄνομα ὀφείλεται εἰς φοινικόδενδρα παρὰ τὰς ὄχθας ῥυακός τινος παραρρέοντος (βλ. *Βιβυλάκι* Πρωρεὺς τῶν ἐν Κρήτῃ ναυτιλλομένων σελ. 36. *Δάπερ* Ἀκριβὴς περιγραφὴ Κρήτης σελ. 203). Ε. Γ.

—**Βαγὶ** *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Κρήτης (πλάτ. 35^{0} 16′ Β, μῆκ. 25^{0} 26′ Ἀν.), βορειοανατολικὴ ἄκρα τοῦ λιμένος *Πόρος*, νοτίως τῆς Σπιναλόγγας ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Μεραμπέλλου. Ἐγγὺς αὐτοῦ ὕφαλος βρίθουσα κοραλλίων, ἀλλ' ἐπικίνδυνος διὰ τοὺς προσπλέοντας. Σ. Ε. Λ.

βάγια (ἡ)· ὑπηρέτρια, θεραπαινίς, τροφός, νταντά, παρομοιώδης φράσις: «ἐπῆρε βάγια»· ἔγινε παλίμπαις, ἐξεμωράνθη.—Ὑποκοριστ. *βαγιοῦλα* καὶ *βαγίτσα*.—Ῥῆμα: *βαγιουλεύω*, ὑπηρετῶ, περιποιοῦμαι: «σὲ βαγιουλεύουν τόσοι», ταυτόσημον πρὸς τό: «σ' ἔχουν μὴ στάξῃ καὶ μὴ βρέξῃ». Θ. Π.

βάγια (τά)· κλαδίσκοι, φοίνικος κυρίως, ἀλλὰ καὶ δάφνης ἢ καὶ ἄλλων δένδρων, διανεμόμενοι εἰς τοὺς ἐκκλησιαζομένους κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Βαΐων (βλ. λ. **βάϊα**).

Βάγια (τὰ) *[Γεωγρ.]* Κωμόπολις τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Θεσπιέων* τῆς ἐπαρχίας Θηβῶν τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' ἦσαν ἕδρα τοῦ δήμου Θεσπιέων ὅστις εἶχε περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Βάγιας, Ἐρημοκάστρου, Κασκαβελίου, Μαυρομματίου, Νεοχωρίου* καὶ *Παλαιοπαναγιᾶς*. Ἡ κωμόπολις ἀριθμεῖ (1928) 2750 κατοίκους, ἡ κοινότης δ' εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ τὸ συνεχόμενον αὐτῇ χωρίον *Κασνέσι* (κάτ. 506) ἀριθμεῖ 3256 κατοίκους. Τὸ Κασνέσι, ὅπερ διαχωρίζει ἀπὸ τῆς ἕδρας μικρὸς ῥύαξ, ἀπετέλει μέχρι τοῦ 1925 ἰδίαν κοινότητα.

Τὰ Βάγια παράγουν ἐτησίως περὶ τὰ 3 ἑκατομμύρια ὀκάδων σίτου, 300.000 ὀκ. κριθῆς, 500.000 ὀκ. βρόμης καὶ 1.800.000 ὀκ. σανοῦ· ἐπίσης παράγουν σημαντικὰς ποσότητας ὀσπρίων καὶ δὴ φάβας (500.000 ὀκ.). Ἐκ τῆς ἀμπελοφυτείας παράγεται οἶνος ὑπερβαίνων τὸ ἓν ἑκατομμύριον ὀκάδων. Τὸ σύνολον τῶν ἐξαγομένων προϊόντων ἐκ τῆς κωμοπόλεως ἀντιπροσωπεύει ἀξίαν 8.350.000 δραχμῶν.

Τὰ Βαγια συγκοινωνοῦν δι' ἁμαξιτῶν ὁδῶν μετὰ τῶν Θηβῶν (χμτρ. 16), τῆς Λεβαδείας (χμτρ. 38), καὶ τῆς Δομβραίνης (χμτρ. 19). Πλησίον αὐτῶν καὶ εἰς ἀπόστασιν 5 χμτρ. διέρχεται ἡ γραμμὴ Σ.Ε.Κ. Εἰς ἀπόστασιν 1 ½ ὥρας κεῖται ἡ διαλελυμένη μονὴ τοῦ *Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου* ἐν θέσει *Μαζαράκη*, ἀνατολικῶς δὲ τούτου καὶ εἰς ὡριαίαν ἀπόστασιν κεῖνται τὰ ἐρείπια τῆς παλαιοτάτης ἐκκλησίας τῆς *Ἁγίας Ἐλεούσης* γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν *Καβήρων*. Εἰς ἀπόστασιν δὲ 1½ ὥρας ἐπὶ τοῦ Φεκείου ὄρους τοποθετεῖται ἡ θέσις τῆς Σφιγγός. Δ. Ε. Μ.

—**Βάγια** *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία δοθεῖσα ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς εἰς τὸ ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Βρύσεως τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης χωρίον *Ἂκ-Βιράν*, ἀριθμοῦν τότε (1920) 455 κατοίκους.

Βαγία *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς ἀνατολικῆς ἐσχατιᾶς τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς *Αἰγίνης*, μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου *Τοῦρλος* καὶ τῆς νησῖδος *Νησίδα*. Ἀνώνυμος ἐν τῷ ἀγγλικῷ χάρτῃ (πλάτ. 37^{0} 45′ 55″, μῆκ. 23^{0} 33′ 45″, χάρτ. ἀγγλ. 1514: Aegina and Methana). Τόπος ἀποβιβάσεως καὶ καλὴ ἡμιονικὴ ὁδὸς πρὸς ναὸν *Ἀφαίας*. Σ. Ε. Λ.

—**Βαγία ἄκρα** *['Αρχ. Παρ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Καρμανίας ἐν τῷ *Παράγοντι κόλπῳ*, ἀναφερόμενον ὑπὸ Πτολεμαίου (ΣΤ' η' 8) ὑπὸ συντεταγμένας πλάτος 21^{0} καὶ μῆκος ἀπὸ Μακάρων μεσημβρινοῦ 101^{0}. Ἐλέγετο καὶ *Βασία* ἄκρα. Σ.Ε.Λ.

Ἡ περὶ τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο τοποθεσία ἦτο ἀφιερωμένη εἰς τὸν θεὸν Ἥλιον ὑπὸ τῶν περιοίκων Ἰχθυοφάγων, ὑπῆρχε δὲ ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ καὶ πόλις ὁμώνυμος (*Βαγία, Βάγεια* ἢ *Βασία*). Ὁ Ἀρριανὸς (ἐν Ἰνδ. 28, 9) ἀναφέρει τοὺς μακροὺς ἀγῶνας τοῦ στρατηγοῦ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου Νεάρχου πρὸς κατάληψιν τῆς ὀχυρᾶς ταύτης θέσεως καὶ τήν, κατόπιν συνθηκολογήσεως τῶν κατοίκων, κατάληψιν αὐτῆς. Τὴν πολιορκίαν περιέγραφε, κατὰ πληροφορίαν πάλιν τοῦ Ἀρριανοῦ, καὶ ὁ Κλέαρχος εἰς ἰδικόν του ἀπολεσθὲν ἔργον. Ἡ ὀνομασία Βάγεια προῆλθεν, ἴσως, ἐκ τῆς ἀρχαιοπερσικῆς λέξεως *Βάγα*, ἥτις σημαίνει θεός. —Ω.

βαγιὰ (ἡ) *[Βοτ.]* Κοινὴ ὀνομασία τῶν φυτῶν *δάφνη ἡ ποικιλόφυλλος* (Laurus variegata) καὶ *φοίνιξ ὁ δακτυλοφόρος* (Foenix dactylifera). Δ.Ν.Π.

Βαγιὰ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Ἀμυγδαλιῶν* (τέως *Γιαρδεμλῆ*) τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 75. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βαϊσλῆ*. Δ. Ε. Μ.

—**Βαγιὰ** *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος εἰς τὴν βορείαν μασχάλην τοῦ ἀνατολικωτέρου τῶν ἰσθμῶν τῆς *Ἀστυπαλαίας* (πλάτ. 36^{0} 35′ Β., μῆκ. 26^{0} 25′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1888: Stampalia island). Ἀνοικτὸς πρὸς *Σκίρωνα*. Σ. Ε. Λ.

—**Βαγιὰ** *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον (πλάτ. 36^{0} 15′ Β., μῆκ. 28^{0} 13′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1667: Rhodos island) τῆς ΝΑ. ἀκτῆς τῆς ΒΑ. ἐσχατιᾶς τῆς *Ρόδου*, νότιον δὲ κέρας τῆς κολπώσεως *Ἀφάντο*. Σ. Ε. Λ.

Βαγιαζὴτ Α' ***Χάν***. Σουλτᾶνος τῶν Ὀθωμανῶν ὁ ἐπικληθεὶς *Ἰλδιρὶμ* (κεραυνός), υἱὸς τοῦ *Μουρὰτ Α'*, γεννηθεὶς τῷ 1347, διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του τῷ 1389 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1402. Ὁ *Βαγιαζὴτ Α'* εἶναι ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων δημιουργῶν τῆς στρατιωτικῆς ἰσχύος τῶν Ὀθωμανῶν. Καταριθμεῖται ὡς ὁ τέταρτος σουλτᾶνος τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Κατὰ τὴν ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ *Ἰκονίου* μάχην ἐναντίον τῶν Καραμάνων, ὁ Βαγιαζὴτ διεκρίθη διοικῶν τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα τοῦ στρατοῦ. Μὴ δυνάμενος οὗτος νὰ κρατήσῃ τῆς ὁρμῆς του, ἀφίππευσε καὶ ἀσπασθεὶς τὴν γῆν ἐνώπιον τοῦ πατρός του, ἐζήτησε τὴν συγκατάθεσιν αὐτοῦ ὅπως ὁρμήσῃ, τοῦ σουλτάνου δὲ συναινέσαντος ἐρρίφθη εἰς τὴν μάχην. Ἡ ἀνδρεία τοῦ Βαγιαζὴτ συνετέλεσεν εἰς τὴν νίκην, ἀνεδείχθη δ' ἐπίσης εἰς τὰς κατόπιν ἐπακολουθησάσας μάχας, μεθ' ἃς ὁ Μουρὰτ Α', τελέσας τοὺς γάμους αὐτοῦ καὶ τῶν δύο υἱῶν του Βαγιαζὴτ καὶ Γιακοὺπ μετὰ πριγκιπισσῶν Βυζαντινῶν, ἐξεστράτευσεν ἐκ νέου εἰς τὸν Αἶμον, ὅπως καθυποτάξῃ τὴν στασιάσασαν Σερβίαν. Συνεκροτήθη τότε ἡ περιώνυμος μάχη τοῦ *Κοσσυφοπεδίου* (1389). Εἰς ταύτην εἶχον παραταχθῆ, ἀφ' ἑνὸς μὲν οἱ στρατοὶ τῶν ἡγεμόνων Σερβίας, Βοσνίας, Ἑρζεγοβίνης, Ἀλβανίας, πολλοὶ Βλάχοι, Οὗγγροι, Πολωνοὶ καὶ Βούλγαροι, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ στρατὸς τοῦ Μουρὰτ Α', τὴν δεξιὰν πτέρυγα τοῦ ὁποίου διῴκει ὁ Βαγιαζήτ. Κατὰ τὸ γενόμενον στρατιωτικὸν συμβούλιον ἐπροτάθη, ὅπως συναγελάσωσι τὰς καμήλους πρὸ τοῦ μετώπου τῶν χριστιανικῶν στρατευμάτων, ἵνα διαταράξουν ταῦτα διὰ τῆς ἀσυνήθους θέας αὐτῶν, χρησιμοποιήσωσι δὲ ταύτας καὶ ὡς ὀχυρώματα. Ὁ Βαγιαζὴτ ἀντέκρουσε μετὰ σθένους τὴν πρότασιν ταύτην, πρὸς τὴν γνώμην του δὲ συνετάχθη καὶ ὁ μέγας βεζύρης. Ἀνοιχθέντος τοῦ Κορανίου, συνέπεσε τὸ ἑξῆς χωρίον: «Ὦ προφῆτα, μάχου πρὸς τοὺς ἀπίστους καὶ τοὺς ὑποκριτάς, καὶ τῷ ὄντι πολλάκις ὀλίγος στρατὸς νικήσει μέγαν». Τὴν πρωΐαν ἐπηκολούθησεν ἡ μάχη· ἐνῷ δ' ἐμαίνετο αὕτη, ἡ ἀριστερὰ πτέρυξ τῶν Ὀθωμανῶν ὑπεχώρησεν, ὅτε ὁ Βαγιαζὴτ ἔδραμεν εἰς ἐπικουρίαν πατάσσων τὰς κεφαλὰς τῶν ἐχθρῶν διὰ σιδηροῦ ῥοπάλου καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν νίκην.

Τότε, ἐκ τοῦ σωροῦ τῶν πεσόντων ἀναπηδᾷ ὁ εὐπατρίδης Σέρβος *Μιλόσης Κοβίλοβιτς*, ὅστις ἐζήτησε νὰ ἀνακοινώσῃ ἀπόρρητόν τι πρὸς τὸν Μουράτ. Τούτου κατανεύσαντος, προσήγγισεν ὁ Μιλόσης, ὅπως ἀσπασθῇ τοὺς πόδας τοῦ νικητοῦ, συγχρόνως δὲ ἀνασπάσας ἐγχειρίδιον ἐνέπηξεν αὐτὸ εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ Μουράτ. Καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν σωματοφυλάκων ἐφονεύθη ὑπ' αὐτῶν. Ὁ αἰχμαλωτισθεὶς βασιλεὺς τῆς Σερβίας *Λάζαρος* ἤχθη εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ θνήσκοντος σουλτάνου καὶ ἤκουσεν ἀπαγγελλομένην τὴν καταδίκην του. Ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἀνηγορεύθη σουλτάνος ὁ Βαγιαζὴτ Α', ὅστις μετ' ὀλίγας ὥρας διέταξε τὴν ἀπαγχόνισιν τοῦ ἀδελφοῦ του *Γιακούπ*, στασιάσαντος ἄλλοτε κατὰ τοῦ πατρός του, κολάσας τὴν πρᾶξιν ταύτην διά τινος ῥητοῦ τοῦ Κορανίου ὅτι «ἡ στάσις εἶναι χείρων τοῦ φόνου ἑνὸς ἀτόμου», προσέτι δὲ καὶ ἐκ τοῦ παραδείγματος τοῦ

Digitized by Google

θεοῦ «ὅστις εἶναι μόνος καὶ ἄνευ ἀντιπάλου ἐν τῷ οὐρανῷ, οὕτω δὲ ἡ ἐπὶ τῆς γῆς σκιὰ τοῦ θεοῦ, ὁ ἀρχηγὸς τῶν πιστῶν, ὤφειλεν, ὡς ὁ θεός, νὰ βασιλεύσῃ μόνος καὶ ἀνενόχλητος παντὸς ἀντιζήλου». Τὸ πολιτικὸν τοῦτο ἀξίωμα ἐγένετο δεκτὸν καὶ ὑπὸ τῶν διαδόχων αὐτοῦ. Οἱ κατόπιν σουλτᾶνοι ἐδικαιολόγουν τὸ ἀποτρόπαιον τοῦτο μέτρον διὰ τῆς ἀνάγκης, εἰς ἣν εὑρίσκοντο, ν' ἀπαλλάξωσι τὸ κράτος τῶν στάσεων καὶ τῶν ἐμφυλίων πολέμων, προσέτι δὲ ὅπως ἐξασφαλίσωσιν εἰς τὸν πρωτότοκον τὸν θρόνον.

Ὁ Βαγιαζὴτ ἀναγγείλας εἰς τοὺς δυνάστας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασίν του, ἐξηκολούθησε τὸν κατὰ τῆς Σερβίας πόλεμον, καταλαβὼν δὲ τὴν Βοσνίαν καὶ τὰ ἀργυρωρυχεῖα τῆς Καρατόβας, ἐξηνάγκασεν εἰς ὑποταγὴν τὸν νέον δεσπότην τῆς Σερβίας Στέφανον.

Ὁ Βαγιαζὴτ καὶ τὸ Βυζάντιον. Πρὸς τοὺς ἐρίζοντας περὶ τοῦ βυζαντινοῦ θρόνου Παλαιολόγους ὁ Βαγιαζὴτ προσηνέχθη ὑβριστικώτερον ἢ πρὸς τὸν Στέφανον τῆς Σερβίας. Ὁ *Ἀνδρόνικος* καὶ ὁ *Ἰωάννης*, υἱὸς καὶ ἔγγονος τοῦ αὐτοκράτορος *Ἰωάννου Παλαιολόγου*, τυφλωθέντες ὡς στασιασταί, κατὰ τὴν γενομένην συμφωνίαν μετὰ τοῦ Μουρὰτ Α' μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ *Σαουτζῆ*, εὑρίσκοντο καθειργμένοι εἰς τὸν πύργον τοῦ Ἀνεμᾶ, ἀλλ' οὔτε ἡ τύφλωσίς των ἦτο πλήρης, οὔτε ἡ φυλάκισίς των αὐστηρά. Ἐπεκαλέσθησαν οὗτοι τὴν συνδρομὴν τοῦ Βαγιαζήτ, καὶ ἐπρότειναν εἰς αὐτὸν συμφέροντας ὅρους τοὺς ὁποίους δεχθεὶς οὗτος ἐξεστράτευσε καὶ ἠλευθέρωσεν αὐτούς, ρίψας εἰς τὰς αὐτὰς φυλακὰς τὸν γέροντα αὐτοκράτορα Ἰωάννην καὶ τὸν ἀγαπητόν του υἱὸν *Μανουήλ*. Ἀνύψωσε δὲ εἰς τὸν θρόνον τὸν Ἀνδρόνικον, ὅστις ὑπεχρεώθη νὰ πληρώνῃ ἐτησίως πολλὰ καντάρια χρυσίου καὶ ἀργύρου πρὸς τὸν Βαγιαζήτ.

Οὗτος συνεβούλευσε τὸν Ἀνδρόνικον νὰ φονεύσῃ τὸν πατέρα του καὶ τὸν ἀδελφόν του. Οὗτοι ὅμως, διὰ τῆς βοηθείας τῶν Γενουηνσίων διαφυγόντες τοὺς φρουροῦντας τὸν πύργον Βουλγάρους, κατέφυγον πρὸς τὸν νικητήν, ἐξηυμένισαν αὐτόν, τὸν ἀνεγνώρισαν ὡς κύριον καὶ ὑπεσχέθησαν νὰ τοῦ προμηθεύωσι 12.000 ἄνδρας στρατοῦ ἐκ πεζῶν καὶ ἱππέων. Θεωρήσας ὁ Βαγιαζὴτ ὠφελιμωτέρας τὰς προτάσεις ταύτας, ἀνεβίβασεν ἐκ νέου εἰς τὸν θρόνον τὸν γέροντα Ἰωάννην καὶ σύνθρονον αὐτοῦ τὸν Μανουήλ.

Ἐπιστρέψας εἰς Ἀσίαν ὁ Βαγιαζὴτ ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῆς *Φιλαδελφείας*, τῆς μόνης ἐν Ἀσίᾳ κτήσεως τοῦ Βυζαντίου. Εἰς μάτην διέταξεν ὁ Μανουὴλ τὸν φρούραρχον, ὅπως παραδώσῃ τὴν πόλιν. Οὗτος ἠρνεῖτο νὰ παραδώσῃ ταύτην εἰς τὸν βάρβαρον. Ἐκμανὴς γενόμενος ὁ Βαγιαζὴτ προσεκάλεσε τὸν Ἰωάννην καὶ τὸν Μανουὴλ νὰ μεταβῶσιν αὐτοπροσώπως εἰς τὸ στράτευμα αὐτοῦ μετὰ τοῦ ὑπεσχημένου σώματος τῶν δωδεκακισχιλίων ἀνδρῶν. Πράγματι μετέβησαν οὗτοι καὶ γενομένης ἐφόδου, πρῶτοι οἱ δύο αὐτοκράτορες ἀναβάντες τὰ τείχη ἐκυρίευσαν τὴν ἰδίαν πόλιν, ὅπως παραδώσωσιν αὐτὴν εἰς τοὺς βαρβάρους, πρᾶγμα ὅπερ θὰ ἐθεωρεῖτο ἀπίστευτον, ἂν μὴ ἀνέφερε τοῦτο ὁ Χαλκοκονδύλης. Ὁ Βαγιαζὴτ ἀνήγειρε τέμενος, σχολεῖον καὶ λουτρὸν εἰς τὴν Φιλαδέλφειαν καὶ διέθεσε τὰς προσόδους αὐτῆς πρὸς ἀνίδρυσιν καὶ συντήρησιν τοῦ οἰκοδομουμένου τεμένους ἐν Ἀδριανουπόλει.

Διαλύσας τὴν μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Καραμανίας *Ἀλλὰ-Ἐδὶν* συνθήκην ἐξεστράτευσε κατ' αὐτοῦ, ἀναγκάσας τοῦτον νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ ὄρη τῆς Κιλικίας. Ἐκυρίευσε τὰς πόλεις *Ἀκ-σεχὶρ* (τὴν ἀρχαίαν *Θύμβραν*), *Ἀκ-σεράϊ (Ἀχελαΐδα), Τικδὲ (Κάδους)* καὶ ἐπολιόρκησε τὸ Ἰκόνιον, πολιορκηθὲν καὶ ἄλλοτε ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Ἡ νικηφόρος αὕτη προέλασις τοῦ Βαγιαζὴτ ἐξηνάγκασε τὸν Ἀλλὰ-Ἐδὶν νὰ ζητήσῃ εἰρήνην, ἥτις ἐγένετο δεκτὴ διὰ τῆς παραχωρήσεως πρὸς τὸν Ὀθωμανὸν σουλτᾶνον πολλῶν ἐπαρχιῶν τοῦ κράτους του.

Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀποκαταστήσας τὴν τάξιν καὶ τὴν εἰρήνην εἰς τὴν Ἀσίαν ὁ Βαγιαζήτ, ἐστράφη πανστρατιᾷ πρὸς τὴν Εὐρώπην. Πρὸ πάσης ἐπιχειρήσεως, ὠχύρωσε τὴν Καλλίπολιν καὶ ἀνήγειρεν εἰς αὐτὴν ἀσφαλῆ ὅρμον. Συνάμα ἀποβλέψας πρὸς τὸ Αἰγαῖον, τὸ Βυζάντιον, τὴν Βοσνίαν, τὴν Βλαχίαν καὶ τὴν Οὐγγαρίαν, ἀπήτησε παρὰ τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος τοὺς φόρους καὶ τοὺς ἄνδρας συμφώνως πρὸς τὴν συνθήκην, ὁ δὲ σύνθρονος Μανουὴλ ἀπῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ σουλτάνου ὡς ὑποτελής, ἄγων ἑκατὸν ὁπλίτας. Ἐμποδίσας ὁ σουλτᾶνος τὴν σιτοπομπὴν εἰς τὰς νήσους Λέσβον, Χίον, Λῆμνον καὶ Ρόδον, ἐξέπεμψε κατὰ τῆς Χίου ἑξήκοντα μικρὰς νῆας, ἐνέπρησε τὴν πόλιν καὶ τὰς περὶ αὐτὴν κώμας, αἵτινες μετὸ ὀγδοήκοντα ἔτη ἀπὸ τῆς πρώτης τουρκικῆς καταστροφῆς εἶχον ἐγερθῆ ἐκ νέου, κατέστρεψε πρὸς τούτοις τὴν Εὔβοιαν καὶ μέρος τῆς Ἀττικῆς. Λίαν βραδέως κατενόησεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης τὸν κίνδυνον τῆς ἰδίας αὐτοῦ πρωτευούσης καὶ ἀνήγειρε νέα ὀχυρώματα. Ἐπειδὴ δὲ ὑπῆρχεν ἔλλειψις λίθων, κατηδάφισε τρεῖς λαμπροτάτους ναούς, τὸν τῶν *ἁγίων Τεσσαράκοντα* Μαρτύρων, ἐγερθέντα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μαρκιανοῦ, τῶν *ἁγίων Πάντων* ὑπὸ τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ καὶ τοῦ *ἁγίου Μωκίου* κτισθέντα ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου.

Διὰ τῶν μαρμάρων τῶν ναῶν τούτων ἠγέρθησαν παρὰ τὴν Χρυσῆν Πύλην οἱ δύο μέγιστοι τετράγωνοι πύργοι. Πληροφορηθεὶς τοῦτο ὁ Βαγιαζὴτ διέταξε τὸν Ἰωάννην ὅπως κατεδαφίσῃ τὰ νέα ὀχυρώματα, ἂν μὴ ἤθελε νὰ ἴδῃ τὸν διαμένοντα ἐν Προύσῃ υἱόν του ἐπιστρέφοντα τυφλόν. Ὁ γέρων αὐτοκράτωρ ὑπήκουσε τρέμων περὶ τῆς ζωῆς τοῦ υἱοῦ του, ἀπεβίωσε δὲ μετά τινα χρόνον ἐκ τοῦ φόβου καὶ τῆς θλίψεως. Μαθὼν τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ὁ Μανουὴλ ἀπέδρασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Βαγιαζὴτ ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ τὴν κατεδάφισιν τῶν πύργων, πρὸς δὲ τὴν σύστασιν τουρκικοῦ δικαστηρίου εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως ἐκδικάζῃ τὰς ἐμπορικὰς ὑποθέσεις τῶν Μουσουλμάνων· σὺν τοῖς ἄλλοις δ' ἔλεγεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα: «εἰ οὐ βούλει ποιῆσαι καὶ δοῦναι ὅσα σοὶ προστάττω, κλεῖσον τὰς θύρας τῆς πόλεως καὶ βασίλευε ἐν μέσῳ αὐτῆς· τὰ δὲ ἐκτὸς αὐτῆς ἐμὰ πάντα εἰσί». Μετὰ τὴν διαταγὴν ταύτην, ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐπεραιώθη ἐκ Βιθυνίας εἰς Θρᾴκην, καταστρέφων πάντα τὰ χωρία μέχρι τῶν τειχῶν τοῦ Βυζαντίου καὶ ἄγων τοὺς κατοίκους εἰς δουλείαν. Ἔκτοτε ἤρξατο ἡ πρώτη τουρκικὴ πολιορκία τοῦ Βυζαντίου, διαρκέσασα ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη.

Ἡ μάχη τῆς Νικοπόλεως. Ὁ πλεονάζων τουρκικὸς στρατὸς εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, Βλαχίαν, Βοσνίαν καὶ Οὐγγαρίαν, ἀλλ' ὁ *Γόϊκος Μαρναβὶτ* ἡγούμενος τῶν οὐγγρικῶν στρατευμάτων ἀνέκοψε τὴν πορείαν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ὁ δὲ *Πέτρος Περενὺ* ἐξηνάγκασεν αὐτὸν εἰς ὑποχώρησιν. Τὸ ἐπιὸν ἔτος ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας *Σιγισμόνδος* ἐζήτει πανταχοῦ συμμάχους καὶ ἐπεκαλέσθη τὴν ἀρωγὴν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Καρόλου ΣΤ'. Πρὸ πάσης δὲ παρασκευῆς διελθὼν τὸν Δούναβιν ἤρξατο τῶν ἐχθροπραξιῶν διὰ τῆς πολιορκίας τῆς *Μικρᾶς Νικοπόλεως*.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ὑπόθεσις τοῦ βασιλέως Σιγισμόνδου ἤρξατο ἐνδιαφέρουσα τὴν ρωμαϊκὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν Εὐρώπην. Εἰς τὸν πρῶτον θόρυβον περὶ κινδύνου ὃν διέτρεχεν οὗτος, πλῆθος Ἰταλῶν τυχοδιωκτῶν καὶ πολυάριθμοι ἐκ τῶν μᾶλλον ἀνδρείων Γάλλων καὶ Γερμανῶν ἱπποτῶν ἔλαβον τὰ ὅπλα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τῆς χριστιανωσύνης. Ἀρχομένου τοῦ ἔαρος ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Κάρολος ΣΤ' ἀπέστειλε πρὸς τὴν νέαν ταύτην σταυροφορίαν ὀκτακισχιλίους πεζοὺς καὶ χιλίους ἱππεῖς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ κόμητος *Νεβέρ*, τοῦ ὀνομασθέντος βραδύτερον *Ἰωάννου* τοῦ *Ἀτρομήτου*, υἱοῦ τοῦ δουκὸς τῆς Βουργουνδίας. Ἐπιφανεῖς προσωπικότητες ἠθέλησαν νὰ μετάσχωσι τοῦ ἱεροῦ τούτου πολέμου. Εἰς τὴν φάλαγγα ταύτην τῶν ἐπιλέκτων μετεῖχον οἱ κόμητες ντὲ Μπὰρ καὶ ντὲ λὰ Μάρς, ἐξάδελφοι τοῦ βασιλέως, ὁ Φίλιππος ντ' Ἀρτουᾶ, ὁ ντὲ Ἔϋ, ὁ ναύαρχος Ἰωάννης ντὲ Βιέν, ὁ ντὲ Κουσύ, ὁ Γκὺ ντὲ λὰ Τρεμουάγι, ὁ Ρου, ὁ Σαὶν-Πὸλ καὶ ὁ στρατάρχης Μπουσικώ, εἷς τῶν διαπρεπεστέρων στρατηγῶν τῆς ἐποχῆς. Μετὰ τῶν Γάλλων εὐγενῶν ἡνώθησαν ἐν Γερμανίᾳ ὁ Φιλιμπὲρ ντὲ Ναγιάκ, ὁ Φρειδερῖκος Χοεντζόλλερν, ὁ Βαυαρὸς Σίλτεμπεργ καὶ πλεῖστοι ἄλλοι, οἵτινες συνηντήθησαν εἰς τὴν Βούδαν. Εἰς τὴν θέαν τοσούτων ἀνδρείων ὁ βασιλεὺς Σιγισμόνδος, μὴ ἀμφιβάλλων πλέον περὶ τῆς νίκης, εἶπε: «Ὁποῖον φόβον δύνανται νὰ μᾶς ἐμπνεύσουν οἱ Τοῦρκοι; καὶ ὁ οὐρανὸς ἐὰν ἔπιπτεν, ἔχομεν ἱκανὰς λόγχας ὅπως κρατήσωμεν αὐτὸν ὑπὲρ τὰς κεφαλάς μας».

Ὁ στρατὸς τῶν νέων τούτων σταυροφόρων ἀνερχόμενος εἰς 60.000 διῆλθε τὸν Δούναβιν, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, κατέλαβε πλείστας ἐχθρικὰς πόλεις, κατασφάξας ἀνοικτιρμόνως τοὺς κατοίκους αὐτῶν καὶ ἔστη πρὸ τῆς Νικοπόλεως, ἣν ὑπερήσπιζε γενναία φρουρά, τὴν ὁποίαν ἔσπευσε νὰ ἐνισχύσῃ ὁ Βαγιαζήτ. Μετὰ ματαίας ἐφόδους πρὸς ἐκπόρθησιν τοῦ φρουρίου τούτου, οἱ σταυροφόροι παρέμειναν πολιορκοῦντες αὐτό, ὅπως ἐξαναγκάσουν τὴν φρουρὰν εἰς παράδοσιν διὰ τῆς πείνης. Πλήρεις ἐμπιστοσύνης εἰς τὴν ὑπεροχὴν αὐτῶν παρεδόθησαν εἰς πότους καὶ τέρψεις μετ' ἐλευθερίων γυναικῶν, τὰς ὁποίας εἶχον φέρει μεθ' ἑαυτῶν· ὡμίλουν δὲ περὶ τοῦ Βαγιαζὴτ μετὰ τῆς ἐσχάτης περιφρονήσεως. Ἀμφέβαλλον δὲ ἂν θὰ εἶχεν οὗτος τὸ θάρρος νὰ διέλθῃ τὸν Βόσπορον ὅπως προσβάλῃ αὐτούς. Ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμὴν οὗτοι εἶχον σχηματίσει τοιαύτας σφαλερὰς ἀντιλήψεις, ἀνηγγέλλετο ἡ προσέγγισις τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ κόμης τοῦ *Νεβὲρ* κατεδίωξε τοὺς μεταδόσαντας τὰς πληροφορίας ταύτας ὡς ψεύστας.

Ἐνῷ ὅμως ὁ Ὀθωμανὸς φρούραρχος τῆς Νικοπόλεως ἀνεχαίτιζε τὸν χριστιανικὸν στρατὸν ὑπὸ τὰ τείχη αὐτῆς, ὁ Βαγιαζὴτ διὰ κεραυνοβόλου ταχύτητος εὑρέθη εἰς ἀπόστασιν εἴκοσι χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου τῶν Χριστιανῶν. Οὗτοι διέλυσαν τότε τὴν πολιορκίαν καὶ ἔσχον τὴν ἀπανθρωπίαν νὰ σφάξωσιν ἐν τῷ στρατοπέδῳ των τοὺς αἰχμαλώτους. Ὅτε αἱ προφυλακαὶ τῶν ἐχθρῶν, οἱ Ἄραβες, ἐπλημμύρησαν τὴν πεδιάδα, ὁ κόμης ντὲ Νεβέρ, εἴκοσι δύο μόλις ἐτῶν νεανίας, ἐζήτησε διὰ τὸ γαλλικὸν ἱππικὸν τὴν τιμητικὴν θέσιν τῆς μάχης. Ὁ βασιλεὺς Σιγισμόνδος γνωρίζων τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐμάχετο ὁ Βαγιαζήτ, παρεκάλεσεν ὅπως ἀφεθῇ ἡ θέσις αὕτη εἰς τοὺς Οὔγγρους του, τὸ δὲ ἐκλεκτὸν μέρος τοῦ στρατεύματος ν' ἀντιταχθῇ κατὰ τῶν γενιτσάρων καὶ τῶν σπαχήδων. Ἀλλ' οἱ Γάλλοι ἱππεῖς ἠρνήθησαν καὶ ἐτέθησαν εἰς τὸ μέτωπον τῆς παρατάξεως. Οἱ δύο στρατοὶ συνεπλάκησαν καὶ ἡ μάχη ἤρξατο τὴν 22 Σεπτεμβρίου 1396. Τὸ τουρκικὸν πεζικὸν διεσκορπίσθη κατὰ τὴν πρώτην προσβολὴν τοῦ γαλλικοῦ ἱππικοῦ, οἱ δὲ γενίτσαροι δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀντισταθῶσιν εἰς τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ. Δισχίλιοι ἐκ τούτων εἶχον καλύψει ἤδη διὰ τῶν πτωμάτων των τὸ ἔδαφος, οἱ δὲ λοιποὶ ὑπεχώρησαν ὄπισθεν τῶν σπαχήδων. Διασπάσαντες καὶ τὴν δευτέραν γραμμὴν οἱ ἱππεῖς τοῦ Νεβέρ, ἔφθασαν μέχρι τῆς κορυφῆς λόφου τινός. Ἀλλ' ὁποία ὑπῆρξεν ἡ ἔκπληξίς των, ὅταν ὄπισθεν αὐτοῦ εἶδον παρατεταγμένον τὸ ἄριστον μέρος τοῦ στρατοῦ τοῦ Βαγιαζήτ, παρουσιάζοντος δάσος ἐκ 40.000 λογχῶν. Κατελήφθησαν ὑπὸ πανικοῦ καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγήν. Ἐλάχιστοι ἱππόται ὑπὸ τὸν Νεβὲρ ἐμάχοντο καὶ οἱ πλεῖστοι εὕρισκον ἔνδοξον θάνατον. Ὁ κόμης τοῦ Νεβὲρ καὶ εἴκοσι τέσσαρες συμμαχηταί του ἔπεσαν αἰχμάλωτοι εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Οὔγγροι, παρατεταγμένοι εἰς χιλίων βημάτων ἀπόστασιν ἀπὸ τοὺς μαχομένους Γάλλους, ὡς εἶδον ἐπιστρέφοντάς τινας ἐξ αὐτῶν ἐν ἀταξίᾳ, ἐτράπησαν μετὰ τῶν Βλάχων εἰς φυγήν, παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας τοῦ Σιγισμόνδου, ὅπως συγκρατήσῃ αὐτούς. Οἱ Γερμανοὶ συνεκράτησαν τὴν ὁρμὴν τῶν Τούρκων. Μετ' αὐτῶν ἡνώθησαν καὶ οἱ περισωθέντες Γάλλοι, οἵτινες μαχόμενοι ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς γενιτσάρους, οἵτινες ἐρρίφθησαν εἰς τὰς γραμμὰς τῶν σπαχήδων καὶ ἐπέφεραν σύγχυσιν. Ἡ νίκη ἐκυμαίνετο, ὅτε ἐνεφανίσθη ὁ ἡγεμὼν τῆς Σερβίας, σύμμαχος τοῦ Βαγιαζήτ, ἄγων 5.000 στρατιώτας, οὗτινος ἡ ἀνάμιξις ἔκρινε τὴν νίκην. Ὁ Σιγισμόνδος τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἀνηρπάγη ἀπὸ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Στεφάνου τῆς Κανίτσης καὶ ἐρρίφθη μετ' ὀλίγων συμμαχητῶν του εἰς μικρὸν πλοιάριον, σωθεὶς οὕτω εἰς τὸν ἀναμένοντα στόλον τῆς Βενετίας καὶ τῆς Ρόδου παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Δουνάβεως. Παρέμεινεν ἐπί τινα χρόνον εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐκεῖθεν ἐν μέσῳ μυρίων περιπετειῶν ἐπέστρεψεν εἰς τὸ ἐξηντλημένον κράτος του. Ἡ μάχη ἐξηκολούθησεν ἐπί τινας ὥρας. Οἱ Οὔγγροι, ὧν ἡγεῖτο ὁ *Στέφανος Λάσκοβιτς*, οἱ Βλάχοι ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν *Μύρζαν*, ὁ *Ἔρμαν* μετὰ τῶν Στυρίων καὶ οἱ Βαυαροὶ ἱππόται ὑπὸ τὸν *Παλατῖνον Γυάρα*, ἀντιστάντες ἐπὶ μακρὸν ὑπεχώρησαν. Οἱ Γάλλοι ἱππόται ἔπιπτον μαχόμενοι ἢ ἠχμαλωτίζοντο. Μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων ἦσαν ὁ πρίγκιψ *Ἑρρῖκος ντὲ Μπάρ*, ὁ *ντὲ Κουσὺ* καὶ ὁ *Λὰ Τρεμουάγι*. Ὁ Βαγιαζήτ, νικητὴς ἤδη τοῦ χριστιανικοῦ στρατοῦ, ἐστρατοπέδευσε πρὸ τῆς Νικοπόλεως καὶ διεκήρυττεν ὅτι μετ' οὐ πολὺ θὰ μετέβαλλεν εἰς στάβλον τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Πέτρου τῆς Ρώμης. Τὴν ἐπομένην ἐπεσκέφθη τὸ πεδίον τῆς μάχης, ὅπου ἰδὼν τὸ πλῆθος τῶν νεκρῶν στρατιωτῶν του, ἀνερχομένων εἰς ἑξακισχιλίους, ἔχυσε δάκρυα μανίας καὶ ὤμοσεν ἐκδίκησιν κατὰ τῶν ἀπίστων.

Ἔδωκεν αὐστηρὰν διαταγὴν ὅπως τὴν ἐπαύριον τὸ πρωῒ προσαχθῶσιν ἐνώπιόν του δέσμιοι πάντες οἱ αἰχμάλωτοι· τοῦτο δὲ καὶ ἐγένετο προσαχθέντων δεκακισχιλίων τοιούτων. Ἐκάλεσε τότε τὸν κόμητα ντὲ Νεβέρ, ὅπως παραστῇ μάρτυς τῆς μελλούσης νὰ διεξαχθῇ ἐκεῖ τραγῳδίας. Ὁ πρίγκιψ ἐζήτησε χάριν δι' ἑαυτὸν καὶ τινας φίλους του, ὁ δὲ σουλτᾶνος παρέσχεν αὐτὴν εἰς εἴκοσιν ὀκτὼ ἐκ τῶν εὐγενεστέρων μεγιστάνων. Παραχρῆμα ἔδωκε διαταγὴν τῆς γενικῆς σφαγῆς, τῶν αἰχμαλώτων φονευομένων διὰ τῶν ροπάλων. Ὅταν δὲ ἦλθεν ἡ σειρὰ τοῦ *Σιλτβέργερ*, νεανίου δεκαεξαετοῦς, ὁ υἱὸς τοῦ Βαγιαζὴτ ὑπέμνησεν εἰς τὸν πατέρα του, ὅτι οὐδεὶς ἐφονεύετο ἔχων ἡλικίαν κατωτέραν τῶν εἴκοσιν ἐτῶν· οὕτω προσετέθη καὶ αὐτὸς εἰς τοὺς ἄλλους ἱππότας. Εἶναι δ' ἐκεῖνος ὅστις βραδύτερον συνέγραψε τὰ τῆς σφαγῆς καὶ τὰ δεινὰ τῆς αἰχμαλωσίας τῶν τριάκοντα τεσσάρων ἐτῶν. Βλέπων αὐτὸν ὁ Βαυαρὸς εὐπατρίδης *Ἰωάννης Γκέϊφ* ἀπαγόμενον, ἐκραύγασε μεγαλοφώνως: «Χαῖρε· ἡμεῖς χύνομεν τὸ αἷμά μας ὑπὲρ τῆς χριστιανωσύνης, σήμερον δέ, ἐὰν ὁ Θεὸς εὐδοκήσῃ, ἐσόμεθα εἰς τοὺς κόλπους αὐτοῦ». Ἡ κεφαλὴ καὶ αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων Βαυαρῶν ἱπποτῶν ἔπεσεν ἀμέσως.

Ἡ σφαγὴ ἐξηκολούθει ἀδιάκοπος ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου μέχρι τῆς τετάρτης ἑσπερινῆς ὥρας, ὅτε οἱ Ὀθωμανοὶ μεγιστᾶνες, πρὸ τοῦ φρικτοῦ τούτου θεάματος, συγκινηθέντες προσέπεσαν εἰς τοὺς πόδας τοῦ σουλτάνου καὶ ἱκέτευσαν αὐτόν, ὅπως παύσῃ ἡ σφαγή. Οὕτως ἔληξεν ἡ τραγῳδία αὕτη διὰ τῆς σφαγῆς δεκακισχιλίων σταυροφόρων. Οἱ διασωθέντες διενεμήθησαν ὡς αἰχμάλωτοι μεταξὺ τοῦ στρατεύματος, ὁ δὲ δοὺξ τῆς Βουργουνδίας μετὰ τῶν εἴκοσι ὀκτὼ ἱπποτῶν καθείρ-

Digitized by Google

χθη εἰς τὸ φρούριον τῆς Καλλιπόλεως. Ἐκεῖ διεδραματίσθη συγκινητικωτάτη σκηνή. Ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας *Σιγισμόνδος* ἀπέπλευσεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, τῶν Τούρκων μὴ δυναμένων νὰ προσβάλωσι τὸν στόλον τῆς Βενετίας καὶ τῆς Ρόδου. Καθ' ὃν δὲ χρόνον διήρχετο πρὸ τῆς Καλλιπόλεως, οἱ Τοῦρκοι παρέταξαν εἰς τὴν παραλίαν τοὺς εὐγενεῖς αἰχμαλώτους, σκώπτοντες δὲ τὸν φεύγοντα βασιλέα, προσεκάλουν αὐτὸν ὅπως λυτρώσῃ τούτους. Οἱ αἰχμάλωτοι μετεφέρθησαν εἰς Προῦσαν, ἐξηγόρασαν δὲ βραδύτερον τὴν ἐλευθερίαν των ἀντὶ διακοσίων χιλιάδων χρυσῶν δουκάτων. Ὁ ναύαρχος τῆς Γαλλίας *ντὲ Βιὲν* ἔπεσεν εἰς τὴν μάχην, ὁ *Ντὲ Ρουσὶ* ἀπέθανεν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ, μόνος ὁ στρατάρχης *Μπουσικὼ* περιεσώθη ἐνωρίτερον τῶν ἄλλων ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας. Μετὰ τὴν κατάθεσιν τῶν λύτρων ὁ Βαγιαζὴτ ἀπέλυσε τὸν κόμητα τοῦ Νεβὲρ εἰπών: «Σὲ ἀπαλλάσσω τοῦ ὅρκου, ὅτι οὐδέποτε θὰ ἐγείρῃς τὰ ὅπλα κατ' ἐμοῦ, σ' ἐξορκίζω μάλιστα νὰ ἀναλάβῃς τοιοῦτον ἀγῶνα τάχιστα, ἡγούμενος ὅλων τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων. Οὐδεμίαν ἄλλην μεγαλυτέραν τέρψιν δύνασαι νὰ μοῦ παράσχῃς δίδων μοι νέαν εὐκαιρίαν ὅπως δοξασθῶ».

Ὁ Βαγιαζὴτ ἐπλήρωσε πᾶσαν τὴν Ἀσίαν μὲ τὴν ἀγγελίαν τῆς μεγάλης νίκης του, οἱ δὲ πρέσβεις του, οἱ κομίσαντες ταύτην πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Αἰγύπτου, τῆς Περσίας καὶ τῶν Τατάρων, ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν ὡς δῶρα αἰχμαλωτισθέντας Χριστιανούς. Συνέπεια τῆς νίκης τῆς Νικοπόλεως ὑπῆρξεν ἡ εἰσβολὴ τῶν Τούρκων εἰς Συρίαν, ἡ ἀποτέφρωσις τοῦ Παττάου, ἡ αἰχμαλωσία 16.000 καὶ ἐκπόρθησις πάσης τῆς μεταξὺ Σάβου καὶ Δουνάβεως χερσονήσου.

Ἑλληνικαὶ ἐνέργειαι ἐν Εὐρώπῃ. Ἤδη ὁ Βαγιαζὴτ ἔστρεψε πάλιν τὰ ὄμματά του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, θέλων νὰ καταλύσῃ καὶ τὸ τελευταῖον προπύργιον τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Εὐρώπῃ. Τὰ στρατεύματά του ἐπολιόρκουν ἤδη τὸ Βυζάντιον ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Παλαιολόγου, ἤτοι πρὸ πέντε ἐτῶν. Ὡς ἀφορμὴ τῆς πολιορκίας ταύτης φέρεται ἡ ἐπιμονὴ τοῦ σουλτάνου, ὅπως ἱδρύσῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει τέμενος καὶ ὅπως ἐπιβάλῃ καδῆν εἰς αὐτήν. Καὶ ταῦτα μὲν ἀναφέρει ὁ Δούκας· ὁ Χαλκοκονδύλης ὅμως καὶ ὁ Φραντζῆς διηγοῦνται ἀκριβέστερον τὰ τῆς δυσμενείας τοῦ Βαγιαζὴτ κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουήλ. Ὁ Βαγιαζὴτ βλέπων ὅτι ὁ Μανουὴλ δὲν διενοεῖτο νὰ προσφέρῃ τοῦ λοιποῦ ὑπηρεσίας πρὸς αὐτόν, συνέστησεν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς αὐτοκράτορα τὸν Ἰωάννην, υἱὸν τοῦ Ἀνδρονίκου. Ὁ αὐτοκράτωρ Μανουὴλ θέλων νὰ τερματίσῃ τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ κράτους διάσπασιν συνεννοήθη μετὰ τοῦ ἀνεψιοῦ του καὶ τοῦ ὑπεσχέθη ὅτι θὰ παρέδιδεν εἰς αὐτὸν τὸ Βυζάντιον, ἀρκούμενος αὐτὸς εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τὸ βυζαντινὸν κράτος εἶχε περιέλθει κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους εἰς ἀξιοθρήνητον κατάστασιν. Περιωρίζετο τότε ὁλόκληρον εἰς τὴν ἐντὸς τῶν τειχῶν πόλιν, διερχομένην ἡμέρας πείνης καὶ στερήσεων. Ὁ Μανουὴλ καταβεβλημένος ἐκ τῶν ἀδιακόπων μόχθων καὶ ἐκ τῆς παρατεινομένης πολιορκίας, στερούμενος δὲ πόρων, ὅπως συντηρῇ ἀξιόμαχον στρατόν, ἐπεκαλέσθη τὴν χρηματικὴν τοὐλάχιστον συνδρομὴν πάντων τῶν Χριστιανῶν ἡγεμόνων. Ἐκ τούτων μόνον ὁ μέγας ἡγεμὼν τῆς Μόσχας *Βασίλειος Δημητρίεβιτς* ἀπέστειλεν εἰς τὸν Ἕλληνα μονάρχην διὰ τοῦ μοναχοῦ Ὀσλισμπία σημαντικὸν ποσὸν χρημάτων, παρεκίνησε δὲ καὶ πάντας τοὺς Ρώσσους ἡγεμόνας νὰ μιμηθῶσι τὸ παράδειγμά του.

Ἐν μέσῳ τῆς θλιβερᾶς ταύτης καταστάσεως εἰς ἣν εὑρίσκετο ἡ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Κάρολος ΣΤ΄, εἰς μάτην παρακαλούμενος ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του, δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης, ὅπως τοῦ ἐμπιστευθῇ τὴν ἀρχηγίαν νέας σταυροφορίας, συγκατετέθη ν' ἀποστείλῃ τὸν ἀνδρεῖον στρατάρχην Μπουσικὼ ἐπὶ κεφαλῆς ἑξακοσίων ὁπλοφόρων καὶ ὀκτακοσίων ἀνδρῶν τακτικοῦ στρατοῦ, εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Βοσπόρου. Ὁ στολίσκος, ὃν ὡδήγει ὁ Γάλλος στρατάρχης, κατώρθωσεν ἐν μέσῳ μυρίων δυσχερειῶν νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐνῷ εἰσήρχετο τὸν Ἑλλήσποντον συνήντησε δέκα ἑπτὰ τουρκικὰς γαλέρας, ἄριστα ἐξωπλισμένας, αἵτινες παρημπόδισαν τὴν δίοδον αὐτοῦ παρὰ τὴν Καλλίπολιν. Παρὰ τὸ ἀνίσχυρον τῶν δυνάμεών του, ὁ Μπουσικὼ ἀπέκρουσε τὴν ἐπίθεσιν τοῦ ἐχθροῦ, ἔτρεψεν αὐτὸν εἰς φυγὴν καὶ ἐμφανισθεὶς πρὸ τοῦ Γαλατᾶ ἔσωσε τὴν κινδυνεύουσαν ἑλληνικὴν πρωτεύουσαν. Οἱ Ἕλληνες ἐδέχθησαν τοῦτον ὡς ἄγγελον σωτηρίας, καὶ ἀνηγόρευσαν αὐτὸν μεγιστᾶνα τῆς αὐτοκρατορίας.

Ἡ ἄφιξις τοῦ στρατάρχου, ζητοῦντος ἐκδίκησιν διὰ τὴν ἧτταν τῆς Νικοπόλεως, ἠνάγκασε τὸν Βαγιαζὴτ νὰ ἄρῃ ἐν μέρει τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως. Ὁ Μπουσικὼ ἥλωσε πλεῖστα φρούρια τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας, διέσωσε τὸν Γαλατᾶν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ καταλάβῃ τὴν Νικομήδειαν. Οἱ Ὀθωμανοί, οἵτινες εἶχον ὑποχωρήσει εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν τειχῶν τοῦ Βυζαντίου, ἐνεφανίσθησαν πολυαριθμότεροι μετ' ὀλίγον, ἐξηκολούθησε δ' οὕτως ἐπὶ ἓν ἀκόμη ἔτος ἡ πολιορκία. Ἀπεφάσισεν ὡς ἐκ τούτου ὁ Μπουσικὼ νὰ καταλίπῃ τὴν πόλιν, περὶ τῆς σωτηρίας τῆς ὁποίας ἀπηλπίσθη, τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον δὲν ἠδύνατο νὰ διαθρέψῃ τὸν στρατὸν αὐτοῦ. Ὑπεχρέωσε τὸν Μανουὴλ νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ εἰς Γαλλίαν, ὅπως προσωπικῶς ἐπικαλεσθῇ βοήθειαν εἰς ἄνδρας καὶ χρῆμα παρὰ τῶν Χριστιανῶν ἡγεμόνων, διαβεβαιῶν αὐτὸν ὅτι ἡ παρουσία του ἐν τῇ Δύσει θὰ ἐξήγειρε τὸν πόθον νέας σταυροφορίας. Πεισθεὶς εἰς τοὺς λόγους τοῦ Γάλλου στρατάρχου ὁ αὐτοκράτωρ, ἐνεπιστεύθη τὴν διακυβέρνησιν τοῦ κράτους εἰς τὸν ἀνεψιόν του καὶ ἀπῆλθεν εἰς Πελοπόννησον. Ὁ ἀδελφός του Θεόδωρος Παλαιολόγος, δεσπότης τοῦ Μυστρᾶ, ἀπεδοκίμασε τὸ διάβημά του τοῦτο, θεωρῶν ὅτι ἡ ἀποδημία του αὕτη δὲν ἤθελεν ἔχει διάφορα ἀποτελέσματα ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἔσχεν ἡ πρό τινων ἐτῶν ὁμοία τοιαύτη. Κατέκρινεν ἐπίσης τὴν ἀπόφασίν του, δι' ἧς παρέδωσε τὴν αὐτοκρατορίαν εἰς χεῖρας ἀπείρου νεανίου, τοῦ ὁποίου μάλιστα τὰ συμφέροντα ἀντετίθεντο εἰς τὰ ἰδικά του. Ὁ Μανουήλ, θεωρῶν ἴσως ἄφευκτον τὴν ἅλωσιν ὑπὸ τοῦ Βαγιαζὴτ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ θέλων νὰ εὑρίσκεται μακρὰν αὐτῆς ἐν τοιαύτῃ περιστάσει, δὲν ἤκουσε τοὺς λόγους τοῦ ἀδελφοῦ του, ἀλλ' ἀφήσας εἰς Μεθώνην τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα του Θεόδωρον καὶ Ἰωάννην ἀπῆλθεν εἰς Ἰταλίαν.

Ὁ Βαγιαζὴτ προσεκάλεσεν ἀμέσως τὸν Ἰωάννην, ὅπως ἐκπληρώσῃ τὴν ὑποχρέωσιν ἣν εἶχεν ἀναλάβει· οὗτος δέ, ὅπως μὴ ὀξύνῃ τὰ πράγματα, ὑπεχώρησεν εἰς τὰς ἀξιώσεις τοῦ σουλτάνου καὶ ἐπέτρεψε τὴν ἔγερσιν τεμένους εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν σύστασιν τουρκικοῦ δικαστηρίου. Οὕτω δὲ πρώτην φορὰν ἠκούσθη ἐν τῷ Βυζαντίῳ ἀντηχοῦσα ἀπὸ τοῦ μιναρὲ ἡ φωνὴ τοῦ μουεζίνη. Ἡ ἀποδημία τοῦ Μανουὴλ εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην δὲν ἀπέδωκε τῷ ὄντι εὐάρεστα ἀποτελέσματα. Ἡ Εὐρώπη δὲν εὑρίσκετο πλέον εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Γοδοφρείδου, οὔτε τοῦ Ἁγίου Βερνάρδου, οὔτε καὶ τοῦ Λουδοβίκου Θ΄. Ἄλλα συμφέροντα, πλὴν τῶν θρησκευτικῶν, ἀπησχόλουν τὴν καθολικὴν Εὐρώπην, ἥτις ἐγκατέλιπεν οὕτω εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Ὀθωμανῶν τοὺς Ἕλληνας.

Βαγιαζὴτ Α΄.

Εἰς τὴν Βενετίαν, τὴν Γένουαν, τὴν Φλωρεντίαν ἐγένετο δεκτὸς μεγαλοπρεπῶς ὁ διάδοχος τῶν Καισάρων, ἀλλὰ δὲν ἤκουσεν εἰμὴ ἀνωφελεῖς εὐχάς. Μόνον ὁ δοὺξ τοῦ Μιλάνου Ἰωάννης Γκαλέας τοῦ ἔδωκε χρυσίον καὶ ἵππους, καὶ τὸν διεβεβαίωσεν ὅτι, ἂν συνεφώνουν καὶ οἱ λοιποὶ τῆς Εὐρώπης ἡγεμόνες εἰς νέαν σταυροφορίαν, θὰ ἐτίθετο ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ καὶ θὰ ἐβάδιζε πρὸς σωτηρίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Κάρολος ΣΤ΄ ἐδέχθη μετὰ τιμῶν τὸν αὐτοκράτορα ἐν Παρισίοις καὶ τὸν ἐφιλοξένησεν εἰς τὸ Λοῦβρον. Ἀλλ' ἡ κατάστασις τοῦ ἀτυχοῦς Καρόλου, περιπίπτοντος εἰς φρενικὰς κρίσεις, δὲν ἐπέτρεπε τὴν λῆψιν ὁριστικῶν ἀποφάσεων, οἱ δὲ ἀντιβασιλεύοντες κατὰ τὸ διάστημα τῆς νόσου του ἠρνοῦντο νὰ ἐπιχειρήσωσι δευτέραν ἐπικίνδυνον ἐκστρατείαν. Καὶ ἡ εἰς Λονδῖνον μετάβασις τοῦ Μανουὴλ δὲν ὑπῆρξεν ὠφελιμωτέρα. Ἀκριβῶς τὸ ἔτος ἐκεῖνο τρομερὰ καταστροφὴ εἶχεν ἀνατρέψει ἀπὸ τοῦ θρόνου τὸν νόμιμον ἡγεμόνα Ριχάρδον Β΄, τὸν ὁποῖον εἶχε καταδικάσει εἰς θάνατον ὁ ἐπιβάτης τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας Ἐρρῖκος Λανκάστερ.

Ὑποδούλωσις τῆς Ἑλλάδος. Ἐν ᾧ οὕτω περιεπλανᾶτο ἐν τῇ Δύσει ὁ Μανουήλ, ματαίως ζητῶν συνδρομὴν παρὰ τῶν ἡγεμόνων, ὁ Βαγιαζήτ, ταπεινώσας τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην ἐν τῇ ἰδίᾳ του πρωτευούσῃ, διέτρεχεν ὡς κεραυνὸς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Εὐρώπην ἐκτείνων τὰ ὅρια τοῦ ὀθωμανικοῦ βασιλείου πρὸς ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος. Γενόμενος κύριος τῶν Γαγγρῶν, ἀρχαίας καθέδρας τῶν Παφλαγόνων, τῆς Διβριγῆς, τῆς Δερκέντης, ἔφθασε πέραν τοῦ Εὐφράτου. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπέπεσεν οὗτος ὡς θύελλα κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Φωκίδος, ὁ τὴν πίστιν καὶ τὴν πατρίδα αὐτοῦ προδώσας, προσεκάλει αὐτὸν ἐκ τοῦ στραταρχείου τῆς Βερροίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν ὁποίαν τοῦ περιέγραφεν ὡς «χώραν κυνηγῆσαί τε κρατίστην καὶ πεδία ἐνιππεῦσαι τὰ κάλλιστα». Προχωρῶν ὁ Βαγιαζὴτ εἰς Θεσσαλίαν κατέλαβε τὴν Λάρισαν, τὰ Τρίκκαλα, τὰ Φάρσαλα καὶ ὡς ὁ Ἀλάριχος διῆλθεν ἀκωλύτως τὰς Θερμοπύλας καὶ κατέλαβεν ὅλην τὴν Φθιώτιδα. Ὁ ἄθλιος ἐκεῖνος κληρικὸς κατήγγειλεν εἰς τὸν Βαγιαζὴτ τὴν ἡγεμονίδα *Τουρδελούλαν*, σύζυγον τοῦ δουκὸς *Δελουῆ*, ὡς ἔχουσαν ἀθεμίτους σχέσεις πρός τινα Ἕλληνα Στράτον, ὅτι «ἀνήκεστα κακὰ ἐποίει τοὺς πολίτας» καὶ ὅτι ἐφόνευσε πλείστους τούτων. Καὶ ὁ μὲν σύζυγός της, καταγόμενος ἐκ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Ἱσπανίας, εἶχε πρὸ μικροῦ ἀποθάνει, ὁ δὲ Στράτος κατηγορεῖτο ὅτι ἐξηπάτησε τὴν δούκισσαν καὶ πολλὰς ἄλλας γυναῖκας σαγηνεύσας αὐτὰς διὰ μαγειῶν. Ἡ δούκισσα Τουρδελούλα μετὰ τῆς ἐπιγάμου θυγατρός της προσελθοῦσαι προσέπεσαν εἰς τοὺς πόδας τοῦ σουλτάνου, οὗτος δὲ τὴν μὲν μητέρα ἀφῆκεν ἐλευθέραν, τὴν δὲ ὡραίαν θυγατέρα της προσέλαβεν εἰς τὸ χαρέμιόν του. Ἐκεῖθεν ἀνέθηκε τὴν κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου εἰς τοὺς στρατηγούς του *Γιακοὺπ* καὶ *Ἐβρενόν*, Ἕλληνα τὴν καταγωγήν. Καὶ ὁ μὲν Γιακοὺπ διέδραμε τὴν χερσόνησον ἀπὸ δυσμῶν μέχρι τῆς μεσημβρινῆς ἄκρας, ὁ δὲ Ἐβρενὸς ἐκυρίευσε τὸ Ἄργος, λαφυραγωγήσας τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ καὶ μετοικίσας τοὺς κατοίκους αὐτοῦ, ἀνερχομένους εἰς τρισμυρίους, εἰς Ἀσίαν. Ἀντὶ τούτων μετῴκισεν ἐξ Ἀσίας τουρκομανικοὺς καὶ ταταρικοὺς πληθυσμούς, κατὰ τὸ ἔθος τῶν Ἀσιανῶν κατακτητῶν. Κατέλαβε δ' ἐν τέλει καὶ τὰς Ἀθήνας, τὰς ὁποίας καὶ αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι ἱστορικοὶ καλοῦσι πόλιν τῶν φιλοσόφων.

Ὁ Βαγιαζὴτ αἰχμάλωτος τοῦ Ταμερλάνου. Γενόμενος κύριος ὁλοκλήρου σχεδὸν τῆς Ἑλλάδος, ἀπῆλθεν ὁ Βαγιαζὴτ εἰς Προῦσαν. Ἤδη ἤρξατο οὗτος παραμελῶν ἑαυτοῦ καὶ παραβιάζων τὸν νόμον τοῦ Ἰσλάμ, ἀπαγορεύοντος τὴν οἰνοποσίαν τὴν ὁποίαν ἐνέβαλεν εἰς αὐτὸν ἡ ἐκ Σερβίας σύζυγός του. Ὁ Δούκας περιγράφει τὸν βίον, ὃν διῆγε τότε ὁ Βαγιαζήτ, ὡς ἀκολούθως: «Καθήμενος ἐν Προύσῃ καὶ τὰ τῆς εὐτυχίας ὑψίκομα δένδρα ὁρῶν καρποῖς βρίθοντα καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἡδέως κατατρυφῶν ἐν διαφόροις στρουθῶν κελαδίσμασιν· οὐ γὰρ ἔλλειπέ τι τῶν ἐν τοῖς γένεσι τῶν γλωσσῶν ὡραῖον, εἴτε ἐν σώματι ζῴου ἢ μετάλλου ἢ ἄλλης τινὸς ἐν τῷ κόσμῳ δοθείσης παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡδείας ὄψεως, τοῦ μὴ εἶναί τι καὶ εὑρίσκεσθαι ἐν τοῖς θησαυροῖς αὐτοῦ. Ἐκλεγόμενα τοίνυν τὰ καθαρὰ τῶν σωμάτων καὶ τῶν ἀρρένων τε καὶ θηλέων παρίσταντο, παιδάρια νέα καὶ τρυφερά, καὶ κόραι ὑπὲρ τὸν ἥλιον λάμπουσαι, τίνων; Ρωμαίων, Σέρβων, Βλάχων, Ἀλβανιτῶν, Οὔγγρων, Σάξων, Βουλγάρων καὶ Λατίνων, ἕνα ἕκαστον μελῳδοῦντα τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ καὶ μὴ βουλευομένων. Αὐτὸς δὲ καθήμενος καὶ κατασπαταλῶν οὐκ ἐπαύετο ἀφροδισιάζων» (*Δούκας*, Κ΄).

Ἐν μέσῳ τῶν ἀπολαύσεων τούτων, ἐνεφανίσθη ἄλλος ἀπαιτητὴς εἰς τὴν Ἀσίαν, ὁ *Ταμερλάνος*, τοῦ ὁποίου αἱ νῖκαι ἐπλήρουν ἤδη τὴν οἰκουμένην. Ἡ φήμη τῶν κατορθωμάτων του φθάσασα μέχρι τῆς Προύσης ἀπέσπα αὐτὸν τῶν ἡδονῶν καὶ τῶν τέρψεων. Ἐπιχειρήσας τὴν ἐκπόρθησιν τοῦ Ἐρζεντζὰν ἐν Ἀρμενίᾳ, ἐνόμισεν ὅτι θὰ ἐνέπνεεν εἰς τὸν νέον κατακτητὴν τρόμον καὶ θὰ ἀνέκοπτε τὴν παραιτέρω πορείαν του. Διαβὰς τὸν Ἑλλήσποντον διεμήνυσεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην: «Ἐγὼ μὲν εἰ καὶ τὸν βασιλέα Μανουὴλ ἐξέωσα τῆς πόλεως, οὐ διὰ σέ, ἀλλὰ δι' ἐμὲ τοῦτο πεποίηκα. Εἰ μὲν βούλῃ τοῦ εἶναί σε ἡμέτερον φίλον, μετάστηθι τῶν ἐκεῖ, καὶ δώσω ἐπαρχίαν ἣν ἂν βούλῃ· εἰ δέ μή γε, μάρτυς μου ὁ Θεὸς καὶ ὁ μέγας προφήτης, οὐ φείσομαί τινος, ἀλλὰ πάντας ἄρδην ὀλέσω.» Οἱ πολιορκούμενοι ὅμως, πορισθέντες ἐν τῷ μεταξὺ ἀφθονίαν τροφῶν, ἀπεκρίθησαν ὑπερηφάνως καὶ χριστιανικῶς εἰς τοὺς πρέσβεις αὐτοῦ: «Ὑπάγετε, ἀναγγείλατε τῷ κυρίῳ ὑμῶν. Ἡμεῖς ἐν ἀδυναμίᾳ ὄντες καὶ δυναστείᾳ πολλῇ, οὐκ ἔχομεν καταφυγεῖν, εἰμὴ εἰς Θεὸν τὸν βοηθοῦντα τοὺς ἀδυνάτους καὶ καταδυναστεύοντα τοὺς δυνάστας· καὶ εἴ τι βούλῃ ποίει». Ἀλλ' ἡ σφαγὴ τῆς Σεβαστείας παρεκώλυσε τὴν ἐξακολούθησιν τῆς πολιορκίας, ὁ δὲ Βαγιαζὴτ ἔσπευσεν εἰς Ἀσίαν, τὴν ὁποίαν κατέκλυζεν ἤδη ὁ ταταρικὸς χείμαρρος.

Ὁ *Τιμοὺρ* (σίδηρος), ὁ καλούμενος ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων *Ταμερλάνος*, ἐξεστράτευσε τὸν Αὔγουστον τοῦ 1400 κατὰ τῆς Σεβαστείας, πόλεως ἀριθμούσης κατὰ τὸν Χαλκοκονδύλην, 120.000 κατοίκων. Κατὰ τὴν ἅλωσιν αὐτῆς, μετὰ δέκα ὀκτὼ ἡμερῶν ἀντίστασιν, ὁ Ταρμελάνος ἔδωσε χάριν μόνον εἰς τοὺς Μουσουλμάνους, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐνεταφίασε ζῶντας, ἐπινοήσας πρὸς τοῦτο ἀνηκούστους βασάνους. Ἡ πτῶσις τῆς Σεβαστείας ἠνάγκασε τὸν Βαγιαζὴτ νὰ καταλίπῃ παντελῶς τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ νὰ ὁρμήσῃ εἰς τὴν Ἀσίαν. Ὁ Ταμερλάνος μαθὼν ἐν Σεβαστείᾳ, ὅτι ὁ Βαγιαζὴτ εὑρίσκετο εἰς Τοκάτ, ἐπορεύθη διὰ τοῦ Κίρσεχιρ εἰς τὴν Ἄγκυραν, ὅπου ἤρξατο πολιορκῶν ταύτην. Ἐκεῖ ἐπληροφορήθη παρὰ τῶν κατασκόπων του, ὅτι ὁ Ὀθωμανὸς σουλτᾶνος εὑρίσκετο εἰς ἀπόστασιν τριῶν μόλις ὡρῶν ἀπὸ τῆς πόλεως. Λύσας τὴν πολιορκίαν ἐστρατοπέδευσε πέραν τοῦ ποταμοῦ Τζιβουκαβάδ, συγχρόνως δὲ ὠχύρωσε διὰ τάφρων καὶ χαρακωμάτων τὸ στρατόπεδόν του. Ὁ Βαγιαζὴτ τυφλωμένος ἐκ τῆς ἀλαζονείας ἐστρατοπέδευσεν ἐπὶ τοῦ ἀρκτικοῦ μέρους καὶ διέταξε θήραν ὁλοκλήρου τοῦ στρατοῦ του, ὅπως ἐπιδείξῃ περιφρόνησιν πρὸς τὸν ἐχθρόν.

Οἱ Ὀθωμανοὶ ἐβασανίζοντο ἐκ τῆς ἐλλείψεως ὕδατος καὶ τοῦ ὑπερβολικοῦ καύσωνος, πεντακισχίλιοι δ' ἀπέθανον κατὰ τὴν κυνηγεσίαν ταύτην. Ὅτε μετὰ τρεῖς ἡμέρας ὁ Βαγιαζὴτ ἐπέστρεψεν

Digitized by Google

εἰς τὸ στρατόπεδον εὗρεν αὐτὸ κατειλημμένον ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, τὴν δὲ μόνην ὑπάρχουσαν πηγὴν κατεστραμμένην. Τὴν ἑπομένην εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Τζιβουκαβάδ, ἐπὶ τοῦ χωρίου ὅπου ὁ ὁ Πομπήιος ἐνίκησε τὸν Μιθραδάτην, παρετάχθησαν οἱ ἀντίπαλοι εἰς μάχην. Ἀμφοτέρων οἱ στρατοὶ ὑπερέβαινον τὸ ἑκατομμύριον ἀνδρῶν, διοικουμένων ὑπὸ τοῦ Ταμερλάνου καὶ τοῦ Βαγιαζὴτ καὶ τῶν υἱῶν καὶ ἐγγόνων αὐτῶν. Ὁ Ταμερλάνος ἀπετέλει τὴν ὀπισθοφυλακὴν τοῦ στρατεύματός του μετὰ τεσσαράκοντα ταγμάτων, ὁ δὲ Βαγιαζὴτ εὑρίσκετο εἰς τὸ κέντρον τῆς παρατάξεώς του. Ἐπὶ τοῦ μετώπου τοῦ ταταρικοῦ στρατοῦ εἶχον παραταχθῆ τριάκοντα δύο ἐλέφαντες. Εἰς τὸν ὀθωμανικὸν στρατὸν ὑπῆρχον πολυάριθμοι Σέρβοι ὑπὸ τὸν *Στέφανον* τὸν υἱὸν τοῦ Λαζάρου. Τὴν ἕκτην τῆς πρωΐας συνεπλάκησαν οἱ πολέμιοι στρατοί. Ὁ Ταμερλάνος κατελθὼν τοῦ ἵππου προσηυχήθη καὶ εἶτα ἔδωσε τὸ πρόσταγμα τῆς γενικῆς προσβολῆς. Ὁ *Μιρζᾶ Ἐβουβέρκ*, ὅστις ἡγεῖτο τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς τῆς δεξιᾶς πτέρυγος, ἐφώρμησε πρὸς τὰ νῶτα τῶν Ὀθωμανῶν, ἀλλ' οἱ Σέρβοι ἐπιτεθέντες παρεκώλυσαν τὴν πρόοδον αὐτοῦ. Τότε ὁ *Μιρζᾶ Μωάμεθ*, ἀρχηγὸς τοῦ κέντρου, γονυπετήσας πρὸ τοῦ Ταμερλάνου ἐζήτησεν ὅπως σπεύσῃ πρὸς τὴν κινδυνεύουσαν ἀριστερὰν πτέρυγα. Ἡ ἄδεια ἐδόθη. Τὰ εὐρωπαϊκὰ στρατεύματα τοῦ Βαγιαζὴτ ἐμάχοντο εἰς τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα, τὰ τῆς δεξιᾶς ὅμως, τῶν ὁποίων ἡγεῖτο ὁ *Ἀϊδίν*, ηὐτομόλησαν, ταῦτα δὲ ἠκολούθησαν καὶ τὰ τῶν στρατηγῶν *Σαραχάν, Μεντεσέ, Καρμιὰν*, ὡς καὶ πάντες οἱ ὑπηρετοῦντες εἰς τὸν ὀθωμανικὸν στρατὸν Τάταροι, τοὺς ὁποίους εἶχον διαφθείρει οἱ κατάσκοποι τοῦ Ταμερλάνου. Οἱ Σέρβοι ἦσαν κεχωρισμένοι ἀπὸ τοῦ Βαγιαζήτ, ὅτε ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν Στέφανος μετὰ τῶν θωρακοφόρων ἱππέων, διασχίσας τὰς ἐχθρικὰς φάλαγγας καὶ πλησιάσας τὸν σουλτᾶνον, συνεβούλευσεν αὐτὸν νὰ διατάξῃ ὑποχώρησιν καθ' ὅσον ἡ μάχη εἶχεν ἤδη ἀπολεσθῆ. Ὁ Βαγιαζὴτ ἠρνήθη νὰ πράξῃ τοῦτο καὶ ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ δεκακισχιλίους γενιτσάρους κατέλαβε λόφον τινὰ καὶ ἠμύνετο. Ἡ σωτηρία αὐτοῦ ἀπέβαινε πλέον ἀδύνατος καὶ ὁ Στέφανος ἐγκαταλείψας αὐτόν, ὑπερησπίζετο τὴν ὑποχώρησιν τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ τοῦ σουλτάνου *Σουλεϊμάν*, τὸν ὁποῖον ἀποσπάσας ἐκ τῆς μάχης ὁ βεζύρης Ἀλῆ πασᾶς ἐπορεύθη μετ' αὐτοῦ πρὸς δυσμὰς ζητῶν σωτηρίαν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ ἐμίραι τῆς Ἀμασείας, παραλαβόντες τὸν ἕτερον υἱὸν τοῦ ἐγκαταλειφθέντος σουλτάνου, *Μωάμεθ*, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν πρὸς ἀνατολὰς καὶ εὗρον καταφύγιον εἰς τὰ ὄρη. Ὁ Βαγιαζὴτ ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τοῦ στρατοῦ, τῶν υἱῶν του, τῶν ἐμιρῶν καὶ τῶν πασάδων, ἐπάλαιε καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ὁ καύσων ἦτο ἀφόρητος. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀκολούθων του εἶχον πέσει καταβεβλημένοι ὑπὸ τῆς δίψης καὶ τῶν τραυμάτων. Μόλις ἐπελθούσης τῆς νυκτὸς ἀπεφάσισε τέλος νὰ φύγῃ, ἀλλ' ἔπεσεν ἐκ τοῦ ἵππου του καὶ συνελήφθη ὑπὸ τὸν *Χὰν-Τζαγαταΐ*, ἀπογόνου τοῦ Τζιγγὶζ-Χάν. Καὶ οἱ μὲν δύο υἱοὶ τοῦ Βαγιαζὴτ Σουλεϊμὰν καὶ Μωάμεθ εἶχον διασωθῆ, ἐπίσης δὲ καὶ ὁ τρίτος υἱός του Ἰασᾶς διεσώθη τραπεὶς πρὸς δυσμὰς εἰς τὴν Καραμανίαν, ἀλλ' ὁ τέταρτος, *Μουσταφᾶς*, ἀπωλέσθη ἐν μέσῳ τῆς μάχης καὶ οὐδὲν ἐγνώσθη περὶ αὐτοῦ.

Ὅτε μετηνέχθη ὁ Βαγιαζὴτ εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ταμερλάνου, οὗτος, κατὰ τὸν Δούκαν, ἔπαιζε ζατρίκιον μετὰ τοῦ υἱοῦ του Σιαχρούχ. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν Περσῶν, Ἑλλήνων καὶ Τούρκων ἱστοριογράφων, ὁ Ταμερλάνος ἐδείχθη μεγαλόψυχος πρὸς τὸν ἡττηθέντα. Ἰδὼν αὐτὸν καταβεβλημένον καὶ κατάπονον ἐκ τῆς μάχης καὶ τοῦ καύσωνος, τὸν ἐκάθησε πλησίον του καὶ τὸν ἐβεβαίωσε περὶ τῆς ἀσφαλείας τῆς ζωῆς του. Ἐνθαρρυνθεὶς ὁ Βαγιαζὴτ παρεκάλεσε τὸν νικητήν, ὅπως ἀναζητηθοῦν μεταξὺ τῶν αἰχμαλώτων οἱ υἱοί του. Ἐκ τούτων ἀνευρέθη μόνον ὁ *Μουσᾶς*, τὸν ὁποῖον ἐκόμισαν εἰς τὸν πατέρα του. Ἡ φρούρησις τῶν αἰχμαλώτων ἀνετέθη εἰς τὸν Χασὰν Βερλὰς καὶ εἰς τὸν Τζεμπαΐ.

Ἡ μάχη τῆς Ἀγκύρας κρινομένη ἀπὸ τῶν διαφόρων αὐτῆς ἀπόψεων, ἤτοι τῆς δυνάμεως τῶν παραταχθέντων στρατῶν, τῆς στρατηγικῆς τέχνης, τῆς διαρκείας αὐτῆς καὶ τῆς τέχνης τῶν βασιλέων καὶ στρατηγῶν, θεωρεῖται ὡς μία τῶν διασημοτέρων τῆς πολεμικῆς ἱστορίας τῶν ἐθνῶν.

Κατ' αὐτὴν διὰ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ Βαγιαζὴτ ἐτερματίζετο τὸ στάδιον τοῦ *Κεραυνοῦ* τούτου καὶ ἀνεβάλλετο ἐπί τινας δεκαετίας ἡ πτῶσις τοῦ Βυζαντίου. «Οὐδαμοῦ τῆς ἱστορίας, λέγει ὁ *Χάμερ*, ἀναφέρεται ἡ παρουσία πλειόνων δμαίμων στρατηγῶν ἢ ἐνταῦθα. Ὁ Ταμερλάνος μετὰ τῶν ἓξ υἱῶν καὶ μετὰ τῶν δώδεκα ἐγγόνων, εἶναι ὁ μόνος εἰς τὴν ἱστορίαν δορικτήτωρ, ὅστις συνεκράτησε διὰ τῆς σιδηρᾶς του χειρὸς ὅ,τι κατέσχε διὰ τοῦ μακροχρονίου βίου του. Ἡ μάχη αὕτη ἐκμηδενίσασα τὸν τρομερὸν σουλτᾶνον τῶν Ὀθωμανῶν, κατέπαυσε καὶ τὰς καταστροφὰς τοῦ Ταμερλάνου, ὅστις μετὰ τρία ἔτη ἀπέθανεν, ἐνῷ παρεσκευάζετο νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Σινικῆς αὐτοκρατορίας». «Οἱ λαοὶ οἱ πολεμήσαντες, λέγει ὁ αὐτὸς ἱστορικός, δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, ἐν μέσῳ ἀφορήτου καύσωνος, δὲν ἦσαν μόνον Τάταροι, Τοῦρκοι καὶ Πέρσαι, ἀλλὰ καὶ Εὐρωπαῖοι, ἀληθεῖς Χριστιανοί, καὶ Σέρβοι καὶ ἀρνησίθρησκοι παντοίων ἐθνῶν καὶ δεκακισχίλιοι γενίτσαροι. Εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν πολέμων ἡ μάχη αὕτη εἶναι ἀξιομνημόνευτος καὶ διὰ τὰς πρώτας στρατιωτικὰς στολὰς καὶ διὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν πρώτων Ταταρων θωρακοφόρων. Εἶναι ἐπίσης ἀξιομνημόνευτος, διότι ἐπὶ τῆς πεδιάδος τῆς Ἀγκύρας, πρὸ τῶν ἰδίων ἐκείνων ὀρέων, ὅπου οἱ πρόγονοι τοῦ Βαγιαζὴτ ἔλαβον παρὰ τῶν Σελτσούκων σουλτάνων τὰς πρώτας αὐτῶν νομὰς ὑπὲρ τῶν ποιμνίων αὐτῶν, ἐπὶ τῆς πεδιάδος, ὅπου ὁ Πομπήϊος ἐνίκησε τὸν Μιθριδάτην, ἡττήθη ὁ ἀήττητος Ἰλδιρὶμ ὑπὸ τοῦ Σιδήρου τῶν Ταταρων».

Τὸ τέλος τοῦ Βαγιαζήτ. Ἡ πρὸς τὸν Βαγιαζὴτ εὐμένεια τοῦ Ταμερλάνου μετετράπη εἰς αὐστηρὰν φυλάκισιν, ἕνεκα τῆς ἀποπείρας αὐτοῦ πρὸς δραπέτευσιν. Ὁ διαφυγὼν υἱός του Μωάμεθ ἀπεπειράθη διὰ τῆς συνδρομῆς δύο Τούρκων σκαφέων, ν' ἀπελευθερώσῃ τὸν πατέρα του, εἶχον δὲ οὗτοι ἀρχίσει ὑποσκάπτοντες τὸ ἔδαφος ὅπου ἦτο ἡ σκηνὴ τοῦ Βαγιαζήτ, ὅτε κατὰ τὴν ἀλλαγὴν τῆς φρουρᾶς ἀνεκαλύφθη ἡ ὑπόνομος. Ὁ Ταμερλάνος διέταξεν ἔκτοτε αὐστηροτάτην φρούρησιν τοῦ αἰχμαλώτου. Ἐκ τῶν αὐστηρῶν δὲ μέτρων τὰ ὁποῖα ἐλήφθησαν πρὸς φρούρησιν αὐτοῦ καὶ ἐκ τῆς παρερμηνείας τῆς τουρκικῆς λέξεως *καφάς*, ἥτις σημαίνει ὄχι μόνον κλωβίον, ἀλλὰ καὶ θάλαμον φραγμένον διὰ κιγκλίδων, ἐπήγασεν ὁ μῦθος τοῦ σιδηροῦ κλωβίου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὁ Ταμερλάνος ἔκλεισε τὸν Βαγιαζήτ, ὁ ἀναφερόμενος ὑπὸ πάντων τῶν Εὐρωπαίων ἱστορικῶν καὶ ὑπὸ τοῦ Φραντζῆ, ὅστις εἶναι καὶ ὁ μόνος ἐκ τῶν παλαιῶν ἱστορικῶν ὁ γράφων περὶ σιδηροῦ κουβουκλίου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου περιεφέρετο ὁ Βαγιαζήτ. Εἰς τὴν πλάνην ταύτην περιέπεσεν ἐκ χωρίου τινὸς τοῦ ποιητοῦ Νεσδρᾶ γράφοντος: «Ὁ Τιμοὺρ κατεσκεύασε φορεῖον, ἐν ᾧ μετεκόμιζε τὸν Βαγιαζὴτ ὡς ἐν καφὰς μεταξὺ δύο ἵππων», ἀλλὰ τοιαῦτα φορεῖα ἦσαν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Μωαμεθανοῖς. Ὁ ἐπιφανέστερος τῶν Τούρκων ἱστοριογράφων Σεαδεδδίν, εἰς τὸ ἔργον του «Στέμμα τῶν ἱστοριῶν», λέγει ὅτι «ὁ Βαγιαζήτ, ἐπειδὴ παρωξύνετο ἐκ τῆς θέας τῶν μισητῶν του Ταταρων, ἐξέλεξεν αὐτὸς ὁ ἴδιος ὅπως μετακομίζεται διὰ κλειστοῦ φορείου».

Οἱ Τοῦρκοι ἱστορικοί, ὅπως χαρακτηρίσωσιν ἐμφανέστερον τὴν πρὸς τὸν Βαγιαζὴτ μεγαλοψυχίαν τοῦ Ταρμελάνου, ἀναφέρουσι τὸν πρῶτον συναφθέντα διάλογον αὐτῶν ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ νικητοῦ: «Σὺ καὶ ἐγώ, εἶπεν ὁ Ταμερλάνος εἰς τὸν Βαγιαζήτ, ὀφείλομεν χάριτας εἰς τὸν θεὸν διὰ τὴν δοθεῖσαν εἰς ἡμᾶς ἐξουσίαν»—«Πῶς»; ἠρώτησεν ὁ Βαγιαζήτ.—«Ἐπειδὴ ἔδωσε ταύτην εἰς ἐμὲ τὸν χωλὸν ἀπὸ τῶν ὁρίων τῆς Ἰνδικῆς μέχρι τῆς Σεβαστείας, εἰς σὲ δὲ τὸν ποδαγρὸν τὰς ἀπὸ τῆς Σεβαστείας μέχρι τῆς Οὑγγαρίας χώρας. Ἡ κοσμοκρατορία, λοιπόν, οὐδὲν σημαίνει παρὰ τῷ θεῷ· διότι ταύτην ἀντὶ εἰς ἀναπήρους, ὡς ἡμεῖς, θὰ τὴν ἔδιδε βεβαίως εἴς τινα ἔχοντα ὑγιᾶ μέλη. Ἐπειδὴ ὅμως σὺ ἀγνωμονῶν πρὸς τὸν θεὸν δὲν ἀντελήφθης τὰ εὐεργετήματά του, ἔπεμψεν εἰς σὲ τὴν μάστιγά του δι' ἐμοῦ πρὸς τιμωρίαν σου. Ἀλλὰ μὴ λυπᾶσαι, ὁ ἄνθρωπος ταχέως ἀνακτᾷ τὴν εὐτυχίαν».

Μετὰ τὴν ἁρπαγὴν τῶν ἐν Προύσῃ γυναικῶν τοῦ Βαγιαζὴτ περιέπεσεν οὗτος εἰς βαθεῖαν μελαγχολίαν, ἥτις ἐπέσπευσε τὸν προσεγγίζοντα θάνατον. Τρεῖς ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου του, ὁ Ταμερλάνος ἀπηλευθέρωσεν αὐτόν. Αἰσθανόμενος οὗτος τὸ ἐγγίζον τέλος παρεκάλεσε τὸν Ταμερλάνον, ὅπως μὴ ἐξαφανίσῃ τὸν οἶκόν του, μὴ ἐκπορθήσῃ τὴν χώραν τοῦ Ροὺμ καὶ τὰ φρούρια αὐτοῦ, ὡς καταφύγια τοῦ ἰσλαμισμοῦ καὶ μετοικίσῃ ἐκεῖθεν τοὺς ἀπῳκισμένους Τατάρους. Τὰς παρακλήσεις ταύτας ἐξεπλήρωσεν ὁ νικητής. Ὁ Βαγιαζὴτ προσβληθεὶς ἐξ ἀποπληξίας ἀπέθανε τὴν 8 Μαρτίου 1403 ἐν Ἀκσεχήρ. Τοιοῦτο ὑπῆρξε τὸ τέλος τοῦ Βαγιαζὴτ τοῦ Κεραυνοῦ, ὅστις ἐπὶ 14 ἔτη διῆλθεν ὡς πορθητὴς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Εὐρώπην. Τὸ πτῶμα του παραδοθὲν εἰς τὸν υἱόν του Μουσᾶν μετηνέχθη καὶ ἐτάφη εἰς Προῦσαν.

Τὸν Βαγιαζὴτ Α΄ χαρακτηρίζει ἀφοβία καὶ ἔκτακτος δραστηριότης. Οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστορικοὶ θαυμάζοντες τὴν ταχύτητα, μεθ' ἧς συνήθροιζε τὰ στρατεύματα αὐτοῦ, διήνυε τὰς ἀποστάσεις καὶ κατελάμβανε τὸν ἐχθρόν, καὶ συγκρίνοντες τὰς ἀρετάς του ταύτας πρὸς τὴν συνήθη ἀσιατικὴν νωθρότητα ἄλλων ἡγεμόνων, παραβάλλουν τούτους μὲν πρὸς κοχλίαν, αὐτὸν δὲ πρὸς Κεραυνόν. Κρυψίνους ἀπὸ φύσεως εἰς οὐδένα ἀνεκοίνου ποτὲ τὰ σχέδιά του, ἐνῷ δ' ἐφαίνετο προσέχων εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐπέπιπτεν ἀπροσδοκήτως εἰς τὴν Ἀσίαν. ἐκράτει δὲ διαρκῶς εἰς ἀγωνίαν ἀμφοτέρας τὰς ἠπείρους. Κατὰ τὴν βασιλείαν του ἀνήγειρε πολυάριθμα τεμένη καὶ σχολεῖα, καίτοι δὲ εἰς ἄκρον ὀργίλος, ἦτο ἀπὸ φύσεως δίκαιος καὶ ἐπιεικής. Ἡ ἱστορία του παραμένει παράδειγμα τῶν περιπετειῶν τῆς τύχης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Δούκας*, Βιβλ. ΙΓ΄ - ΙΣΤ΄. — *Φραντζῆς*, Βιβλ. ΙΓ΄. — *Χαλκοκονδύλης*, Βιβλ. Β΄. — *Ἔγγελος*, Ἱστορία τῆς Σερβίας.—*Bertino*, Memorie historiche di ciò che hanno operato li Sommi pontifici. —*Ἄννα Κομνηνή*, Βιβλ. Ε΄. — *Morier's First Journey*.—*Vertot René*, Histoire de l'Ordre de Malte.—*Daru Pierre*, Histoire de la république de Venise.—*Hammer-Purgstall Jos*, Histoire de l'Empire Ottoman (γαλλικὴ μετάφρασις).—*de Salaberry*, Histoire de l'Empire Ottoman. — *L. Todière*, Les derniers Césars de Byzance. — *Gibbon Edward*, Histoire de la décadence et de la chute de l'empire romain (γαλλικὴ μετάφρασις). —*E. de Lostalot-Baghoué*, Histoire de tous les peuples. – *Lalamarine Al.* Histoire de la Turquie.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Βαγιαζὴτ Β΄**, *Χάν*. Ὀθωμανὸς σουλτᾶνος, γεννηθεὶς τῷ 1447 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1512, υἱὸς τοῦ *Μωάμεθ Β΄ ἐλ-Φατίχ*, τοῦ πορθητοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ *Βαγιαζὴτ* διετέλει διοικητὴς τῆς Ἀμασείας ὅτε ἀπέθανεν ὁ πατήρ του· ὡς πρωτότοκος δὲ ἦτο ὁ φυσικὸς διάδοχος τοῦ θρόνου. Ἐν τούτοις ἠγέρθη ζήτημα διαδοχῆς, καθ' ὅσον ὁ μέγας βεζύρης *Μωάμεθ-Καραμανὶ* ἐτάχθη ὑπὲρ τοῦ δευτεροτόκου υἱοῦ τοῦ πορθητοῦ, τοῦ *Τζέμ*, ἐναντίον τῆς γνωμοδοτήσεως τοῦ Χατζῆ Τσελεπῆ ἀποφανθέντος ὑπὲρ τοῦ Βαγιαζήτ. Ὁ Τζὲμ εὑρίσκετο τότε εἰς Συρίαν, ἀρχηγὸς στρατοῦ ἐπιτηροῦντος τὸν ἡγεμόνα τῆς Αἰγύπτου, ὅστις ἐφαίνετο διατεθειμένος νὰ ἐγείρῃ τὰ ὅπλα κατὰ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Βαγιαζήτ, ἀπουσιάζων καὶ αὐτός, ἀνεκηρύχθη, εἰς ἡλικίαν 32 ἐτῶν, αὐτοκράτωρ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τοῦ μπεϊλέρμπεϋ τῆς Ρωμυλίας καὶ τοῦ ἀγᾶ τῶν γενιτσάρων. Εὐλαβὴς εἰς ἄκρον, προετίθετο, ζῶντος τοῦ πατρός του, νὰ ἐκπληρώσῃ τὰ θρησκευτικὰ καθήκοντα τὰ ἐπιβαλλόμενα πρὸς πάντα Μουσουλμᾶνον, ἐπισκεπτόμενος τὴν Μέκκαν καὶ τὴν Μέδιναν. Ἐν Κωνσταντινουπόλει ἠγνόουν ἂν ὁ νέος σουλτᾶνος εὑρίσκετο ἤδη καθ' ὁδόν, μεταβαίνων νὰ προσκυνήσῃ τὸν τάφον τοῦ προφήτου. Ἐν τῇ ἀβεβαιότητι ταύτῃ, οἱ μεγιστᾶνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνέθεσαν τὴν προσωρινὴν ἐνάσκησιν τῆς σουλτανικῆς ἐξουσίας εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Βαγιαζὴτ *Κορκούδ*, εὑρισκόμενον πλησίον τοῦ Μωάμεθ Β΄, ὅταν οὗτος ἀπέθανεν. Ὁ Κορκοὺδ λίαν εὐπαίδευτος νέος καὶ ἀγαθῶν αἰσθημάτων, διεκρίνετο διὰ τὴν πρὸς τὴν μουσικὴν κλίσιν του, οὗτος δ' ἐκυβέρνα τὸ κράτος κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ πατρός του. Ὁ μέγας βεζύρης Μωάμεθ-Καραμανὶ πρὸ τῆς ἀναθέσεως τῆς ἐξουσίας εἰς τὸν Κορκούδ, ἐπεχείρησε νὰ ἀποκρύψῃ ἀπὸ τοῦ στρατοῦ τῆς πρωτευούσης τὸν θάνατον τοῦ σουλτάνου, ἕως ὅτου ἀφιχθῇ ὁ διάδοχος τοῦ θρόνου. Μετεκόμισε τὸν νεκρὸν τοῦ Μωάμεθ ἐπὶ ὀχήματος συνοδευομένου ὑπὸ τῶν συνήθων σωματοφυλάκων, ὡς νὰ ἐπανήρχετο ζῶν ὁ αὐτοκράτωρ. Ἀμέσως ἀπέστειλε τὸν ἔμπιστόν του Κεπλὶκ-Μουσταφᾶν, ὅπως ἀναγγείλῃ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του εἰς τὸν Βαγιαζήτ, συγχρόνως δέ, προδίδων τὸν ἡγεμονόπαιδα, ἀπέστειλεν ἕτερον ταχυδρόμον πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν εἰς τὸν Τζέμ, ὅπως παρασκευάσῃ εἰς αὐτὸν τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον, ἀντὶ τοῦ νομίμου διαδόχου. Κατέλαβεν ἐν τῷ μεταξὺ πάσας τὰς ἀκτὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ἀσίας, ὡς καὶ πάντα τὰ πλοῖα, ὅπως διακόψῃ τὴν συγκοινωνίαν τοῦ στρατοῦ μετὰ τῆς πρωτευούσης. Ἀπεμάκρυνε ταυτοχρόνως πέραν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως τοὺς νεοσυλλέκτους τῶν γενιτσάρων. Οὗτοι μετέδωκαν εἰς τὸν κατασκηνοῦντα ἐκεῖ στρατὸν τὸν θάνατον τοῦ σουλτάνου. Ἡ πληροφορία αὕτη προεκάλεσε στάσιν τῶν γενιτσάρων, οἵτινες καταλαβόντες διὰ τῆς βίας πλοῖα ἔπλευσαν εἰς Χρυσούπολιν καὶ ἐπεδόθησαν εἰς λεηλασίας καὶ βιαιοπραγίας κατὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ τῶν ἐμπόρων τῆς πόλεως. Ἔπειτα ἐπιτεθέντες κατὰ τοῦ οἴκου τοῦ μεγάλου βεζύρου ἐφόνευσαν αὐτόν. Ὁ στρατὸς ἐκηρύχθη ὑπὲρ τοῦ Βαγιαζὴτ καὶ ὁ Κουρκοὺδ ἐγένετο ὑποστηρικτὴς τοῦ πατρός του.

Ἐμφύλιος πόλεμος διὰ τὴν διαδοχήν. Ὁ Βαγιαζήτ, παραιτηθεὶς τῆς ἱερᾶς εἰς Μέκκαν ἀποδημίας ἔσπευσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὴν Χρυσούπολιν δ' ἐγένετο δεκτὸς μετ' ἐνθουσιασμοῦ, ἀπεδέχθη τὴν αἴτησιν τῶν γενιτσάρων περὶ ἀπονομῆς συγγνώμης διὰ τὰς ἐν Χρυσουπόλει γενομένας λεηλασίας καὶ αὐξήσεως τοῦ μισθοῦ των, καὶ παρέστη εἰς τὴν κηδείαν τοῦ Μωάμεθ Β΄. Ἀλλ' ἐν ᾧ ταῦτα συνέβαινον ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁ ἀντίζηλος Τζὲμ συναθροίσας στρατεύματα ἐβάδισεν εἰς Προῦσαν, ὅπως καταλάβῃ τὴν ἀρχαίαν τῶν Ὀθωμανῶν πρωτεύουσαν. Ταυτοχρόνως ὁ Βαγιαζὴτ ἀπέστειλε μετὰ στρατοῦ τὸν *Ἀγιὰν πασᾶν*, ὅστις κατέλαβε τὰ προάστεια τῆς Προύσης, ἐνῷ ὁ ἀρχηγὸς τῶν στρατευμάτων τοῦ Τζὲμ ἐστρατοπέδευσεν ἔξωθεν τῆς πόλεως. Οἱ κάτοικοι τῆς Προύσης, καίτοι προσκείμενοι εἰς τὸν Τζέμ, ἔκλεισαν τὰς πύλας τῆς πόλεως εἰς ἀμφοτέρους τοὺς στρατούς, διεξήχθη δὲ μάχη ὑπὸ τὰ τείχη αὐτῆς, καθ' ἣν νικήσαντες οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Τζὲμ ᾐχμαλώτισαν τὸν Ἀγιὰν πασᾶν, οἱ δὲ κάτοικοι τῆς Προύσης ἠνέωξαν τότε τὰς πύλας τῆς πόλεως εἰς τὸν Τζέμ, ἀφιχθέντα τρεῖς μετὰ τὴν μάχην ἡμέρας. Ἀλλ' ἡ χαρὰ τῆς νίκης ὑπῆρξε βραχυτάτη· ὁ Βαγιαζὴτ ἐκστρατεύσας κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, ἀπέρριψε τὰς προτάσεις τῆς σουλτάνας Σελτζουκχατούν, θυγατρὸς τοῦ Μωάμεθ Α΄, προσπαθούσης νὰ ἐξεγείρῃ τὰ ἀδελφικὰ αἰσθήματα τοῦ Βαγιαζὴτ ὑπὲρ τοῦ Τζέμ: «Οὐδεμία συγγένεια ὑφίσταται μεταξὺ βασιλέων», ἀπεκρίθη οὗτος καὶ ἐξηκολούθησε τὴν προέλασίν του.

Ἤδη ὁ στρατὸς τοῦ Τζὲμ εἶχεν ὑποστῆ ἧττα

Digitized by Google

τινὰς ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ τοῦ Βαγιαζήτ, ὅτε ὁ στρατηγὸς *Γιακοὺπ* ἱκέτευσεν αὐτόν, ὅπως τοῦ ἀναθέση τὴν διοίκησιν στρατοῦ, πρὸς παρακώλυσιν τῆς πορείας τοῦ Βαγιαζήτ. Οὗτος ὅμως ἦτο προδότης καὶ συνεννοημένος μετὰ τοῦ σουλτάνου, ὡς δὲ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν ηὐτομόλησε μετὰ τοῦ στρατοῦ εἰς τὸν ἐχθρόν. Ἡ προδοσία αὕτη τῆς κυριωτέρας δυνάμεως τοῦ Τζὲμ ἔκρινεν ὑπὲρ τοῦ Βαγιαζὴτ τὴν διεξαχθεῖσαν μάχην. Ὅλος ὁ στρατὸς τοῦ Τζέμ, ἀποτελούμενος ἐκ Καραμάνων, Τοργούδων, Βαρσάκων καὶ Τουρκομάνων διεσκορπίσθη· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Τζὲμ ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ, διανύσας ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας διήμερον ἀπόστασιν καὶ φθάσας τὴν αὐτὴν ἑσπέραν εἰς τὸ στενὸν τοῦ Ὀρμενίου, τὴν δ' ἐπομένην πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου εἰς Δορύλαιον. Ἐκεῖθεν μετὰ τῆς οἰκογενείας του ἐτράπη τὴν πρὸς τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον ἄγουσαν. Πανταχοῦ ἐγένετο δεκτὸς μετὰ λαμπρότητος· εἰς τὴν Δαμασκὸν ἐφιλοξενήθη ὑπὸ τοῦ Αἰγυπτίου διοικητοῦ εἰς τὰ ἀνάκτορα Ἀβλάκ, ἐκεῖθεν δὲ δι' Ἱερουσαλὴμ καὶ Γάζης ἀφίκετο εἰς Κάϊρον, καταλύσας εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Δαβιδδάρ. Τὴν ἐπομένην ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Καϊτβάϊ, ὅστις, ἐναγκαλισθεὶς αὐτὸν ὡς υἱόν, ὥρισεν ὡς κατοικίαν του τὰ βασιλικὰ ἀνάκτορα.

Ὁ Βαγιαζὴτ ἀμέσως μετὰ τὴν μάχην κατεδίωξε τὸν ἀδελφόν του μέχρι τῶν συνόρων Συρίας καὶ Καραμανίας. Ἀλλ' ὁ Τζὲμ εὑρίσκετο ἤδη εἰς Κάϊρον, ὁπόθεν ἐπορεύθη εἰς Μέκκαν καὶ εἰς Μεδίναν. Ἐπανελθὼν εἰς τὸ Κάϊρον εὗρε προσκλήσεις παρὰ πολλῶν Ὀθωμανῶν μεγιστάνων, οἵτινες προέτρεπον αὐτόν, ὅπως ἐπιχειρήσῃ νέαν ἐκστρατείαν πρὸς κατάκτησιν τοῦ πατρικοῦ θρόνου. Ἐδοκίμασεν οὕτω ἐκ δευτέρου τὴν τύχην του καὶ ἐκίνησεν εἰς πόλεμον τὴν Ἀνατολήν. Ὁ Βαγιαζὴτ Β' ταραχθεὶς ἐκ τῆς εἰδήσεως τῆς μεταβάσεως τοῦ Τζὲμ εἰς Χαλέπιον, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐνῷ ὁ ἀντίπαλός του ἐχώρει πρὸς τὴν Πετραίαν Κιλικίαν, σύμμαχος πλείστων τοπαρχῶν. Ὁ Βαγισζὴτ ἐπεδίωξε συμβιβασμόν. Ἡ ἱστορία διέσωσε τὰς ἀνταλλαγείσας μεταξὺ τῶν δύο ἀδελφῶν ἐπιστολὰς εἰς κομψοὺς περσικοὺς στίχους:

«Πρίγκιψ, ἔγραφεν ὁ Βαγιαζήτ, ἀφοῦ θεωρεῖς ὡς δόξαν σου νὰ ἐκπληρώσῃς θρησκευτικὸν καθῆκον μεταβαίνων εἰς Μέκκαν, πῶς δύνασαι νὰ ἐπιθυμήσῃς μετὰ τοσούτου πόθου βασίλειον ἐπὶ τῆς γῆς; Οἱ θεῖοι νόμοι μοῦ παρέχουν τὴν κυριαρχίαν· ὑποτάξου λοιπὸν εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Οὐρανοῦ».

Ὁ Τζὲμ ἀπήντα διὰ διστίχων ἐπίσης: «Ἐνῷ σὺ δὲν ἐγνώρισες εἰμὴ τὴν εὐτυχίαν καὶ τὰς ἀπολαύσεις καὶ ἀναπαύεσαι μαλθακῶς ἐπὶ κλίνης ῥόδων, διατὶ θέλεις ὁ δυστυχὴς Τζὲμ νὰ ἀγνοῇ πᾶν θέλγητρον τῆς ζωῆς καὶ νὰ μὴ ἔχῃ εἰμὴ ἓν προσκέφαλον ἐξ ἀκανθῶν πρὸς ἀνάπαυσιν τῆς καταπεπονημένης κεφαλῆς του;».

Ἡ καλλιέργεια τῆς ποιήσεως δὲν ὑπῆρξεν ἱκανή, φαίνεται, νὰ μαλάξῃ τὴν ὀργὴν καὶ τὰ πάθη δύο περιπεσόντων εἰς ἔχθραν ἀδελφῶν. Ἐν τούτοις, ἕνεκα τῶν ἀμφιβολιῶν αἵτινες ὑπῆρχον εἰς ἀμφοτέρους περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἀγῶνος, ὁ πόλεμος εἶχεν ἀνασταλῇ καὶ ὁ Βαγιαζὴτ ἀπέστειλε τὸν σαγβανβάσην τῶν γενιτσάρων, ὅπως διαπραγματευθῇ εἰρηνικὸν συμβιβασμὸν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του. Ὁ Τζὲμ ἐζήτει τὴν παραχώρησιν χωρῶν τινων τῆς Ἀσίας, ἀλλ' ἀπέκρουσαν ταύτην οἱ πρέσβεις τοῦ Βαγιαζήτ, πρὸς τὸν ὁποῖον ἔφερον τὴν ἑξῆς ἀπόκρισιν τοῦ ἀδελφοῦ του: «Ἡ μνηστὴ τῆς αὐτοκρατορίας, ἔγραφεν ὁ Τζέμ, εἶναι ἀδύνατον νὰ μερισθῇ εἰς δύο μνηστῆρας· παρακαλῶ τὸν ἀδελφόν μου ὅπως μὴ θελήσῃ νὰ μιάνῃ τὰς ὁπλὰς τοῦ ἵππου μου καὶ τὸ κράσπεδον τοῦ ἱματίου του διὰ τοῦ ἀθῴου αἵματος τῶν Μουσουλμάνων». Κατόπιν τῆς ἀπαντήσεως ταύτης ὁ Βαγιαζὴτ διέταξε τὴν εἰσβολὴν τοῦ Ἐσκὲρ Ἀχμὲτ πασᾶ μετὰ τοῦ ἱππικοῦ του εἰς τὴν Πετραίαν Κιλικίαν. Ὁ Τζὲμ ἡττηθεὶς ἐκ νέου ἀπεδέχθη τὰς προτέρας προτάσεις τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἀλλ' ἦτο ἀργὰ πλέον. Ὁ Βαγιαζήτ, μὴ συγκινούμενος ἐκ τῆς δυστυχίας τοῦ ἀδελφοῦ του, δὲν ἔβλεπεν εἰς αὐτὸν παρὰ ἕνα ἐχθρὸν ἄοπλον, ἄνευ ἀσύλου, καταδικασμένον νὰ κρύπτεται ἀπὸ σπηλαίου εἰς σπήλαιον. Ἡ ἐκδίκησις αὐτοῦ δὲν ἀπέβλεπεν εἰς ἄλλο τι εἰμὴ εἰς τὸν θάνατον. Μὴ ἔχων ἐν Ἀσίᾳ καταφύγιον ὁ δυστυχὴς Τζὲμ ἔπεμψε τὸν πιστόν του Σουλεϊμάν, ἀρνησίθρησκον Φράγκον, πρὸς τὸν μέγαν ταξιάρχην τῆς Ῥόδου, ζητῶν φιλοξενίαν καὶ βοήθειαν παρὰ τῶν ἱπποτῶν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου. Ὁ σύλλογος τῶν ἱπποτῶν συνήνεσεν, ὅπως χορηγηθῇ ἀσφάλεια καὶ φιλοξενία πρὸς αὐτόν. Ἐνῷ δὲ οἱ στρατοὶ τοῦ Βαγιαζὴτ κατεζήτουν τὸν Τζὲμ εἰς τὰ ὄρη καὶ τὰ δάση τῆς Κιλικίας καὶ τῆς Καρίας, τὰ χριστιανικὰ πλοῖα περιέπλεον τὰς ἀκτὰς νυχθημερόν, ὅπως προσφέρουν βοήθειαν εἰς τὸν φυγάδα. Ἐρρίφθη οὗτος ἐπί τινος ἁλιευτικοῦ πλοίου καὶ εὑρίσκετο εἰς ἀπόστασιν βολῆς βέλους, ὅτε ἐνεφανίσθησαν οἱ ἱππεῖς τοῦ Βαγιαζὴτ εἰς τὴν ξηράν. Ὁ Τζὲμ προσαρτήσας εἰς βέλος τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ἀδελφόν του, ἔρριψεν αὐτὴν εἰς τὴν ξηράν: «Ἀνελέημον ἄνθρωπε, δὲν ἐσώθην ἐκ τῶν καταδιώξεών σου εἰμὴ ῥιφθεὶς εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν φυσικῶν τοῦ οἴκου μας καὶ τῆς θρησκείας μας ἐχθρῶν· ἀπέρριψες τὰς ἱκεσίας μου· δὲν θὰ βασιλεύσῃς ὅμως καὶ σὺ ἥσυχος καὶ θὰ ὑποστῇς μίαν ἡμέραν ὅ,τι ὁ δυστυχὴς ἀδελφός σου ὑπέστη ἐπὶ τοῦ ὀθωμανικοῦ ἐδάφους· ἡ θεία δίκη θὰ μὲ ἐκδικήσῃ διὰ τὰς βαρβαρότητάς σου· τὰ τέκνα σου θ' ἀποδώσουν εἰς σὲ μίαν ἡμέραν τὰς σκληρὰς δοκιμασίας, εἰς ἃς ὑπέβαλες τὴν οἰκογένειάν μου καὶ ἐμέ».

Συνθήκη μετὰ τῶν ἱπποτῶν τῆς Ῥόδου: Ὁ σουλτᾶνος δὲν ἠδυνήθη νὰ συγκρατήσῃ τὸν τρόμον του ἀναγινώσκων τοὺς προφητικοὺς τούτους ἀποχαιρετισμοὺς τοῦ δυστυχοῦς ἀδελφοῦ του. Ἀφικόμενος εἰς Ῥόδον ὁ Τζέμ, ἐγένετο δεκτὸς μεθ' ὅλων τῶν τιμῶν τῶν ἁρμοζουσῶν εἰς ἡγεμόνα. Ὁ μέγας ταξιάρχης ντ' Ὠμπισσὸν τοῦ παρέσχε πᾶσαν παραμυθίαν καὶ τὸν ἐβεβαίωσε περὶ τῆς ἀσφαλείας του. Ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Βαγιαζὴτ Β' κατεδίωξεν αὐτὸν καὶ εἰς τὴν Ῥόδον. Ἐξαπέστειλε μισθοφόρους εἰς τὴν νῆσον, ἐπιφορτισμένους ὅπως φονεύσωσιν ἢ δηλητηριάσωσιν αὐτόν. Ὅλας τὰς ἀποκαλυφθείσας ταύτας ἀνάνδρους προσπαθείας ἀπεμάκρυνεν ἡ διαρκὴς μέριμνα τοῦ ἀνωτέρου ταξιάρχου ντ' Ὠμπισσόν. Ὁ μέγας βεζύρης Ἀμέτ, μὴ ἐλπίζων πλέον εἰς τοιαῦτα ἐπονείδιστα μέσα πρὸς ἐξόντωσιν τοῦ Τζέμ, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζουν ὅλην τὴν βασιλείαν τοῦ Βαγιαζήτ, ἀπέστειλεν εἰς Ῥόδον προτάσεις διαπραγματεύσεων εἰρήνης μετὰ τοῦ ἱπποτικοῦ τάγματος. Αἱ προτάσεις του ἦσαν λίαν ἐπωφελεῖς· ἀλλ' ὁ ντ' Ὠμπισσόν, προβλέπων ὅτι ὁ πρῶτος ὅρος τοιαύτης συνθήκης θὰ ἦτο ἡ παράδοσις τοῦ Τζέμ, μὴ θέλων δὲ οὔτε τὰ συμφέροντα τοῦ τάγματος νὰ διακυβεύσῃ, οὔτε νὰ παραβῇ τοὺς νόμους τῆς τιμῆς καὶ τῆς ξενίας, ἀπέστειλε τὸν νεαρὸν Τζὲμ εἰς Γαλλίαν, τοῦ ὁποίου ἐξησφάλισεν οὕτω ἄσυλον.

Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Βαγιαζήτ, πρὸ τοῦ ἀπόπλου του, ἐπέδωκεν εἰς τὸν μέγαν ταξίαρχον σχέδιον μέλλον νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς συνομολόγησιν συνθήκης, καθ' ἣν περίπτωσιν ἀνήρχετο ἡμέραν τινὰ εἰς τὸν θρόνον. Ἀνελάμβανε τὴν διατήρησιν διαρκοῦς εἰρήνης μετὰ τῶν σωτήρων του καὶ τὴν ὑπόσχεσιν ἐλευθεροπλοΐας τῶν πλοίων τοῦ τάγματος εἰς πάντας τοὺς ὀθωμανικοὺς λιμένας, πρὸς δὲ τὴν κατ' ἔτος ἀπελευθέρωσιν τριακοσίων δούλων Χριστιανῶν καὶ τὴν ἐτησίαν καταβολὴν 150000 χρυσῶν σκούδων εἰς τὸν ἐκκλησιαστικὸν θησαυρὸν τῶν ἱπποτῶν διὰ τὰς δαπάνας των.

Ὁ Ὠμπισσὸν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Τζὲμ ἀπέστειλε τοὺς ἀντιπροσώπους του εἰς Κωνσταντινούπολιν, πρὸς διαπραγμάτευσιν τῆς συνθήκης. Ὁ Βαγιαζὴτ ἐδέχθη τοὺς ἱππότας μετὰ μείζονος εὐμενείας παρ' ὅ,τι συνήθιζον νὰ δέχωνται τοὺς Χριστιανοὺς πρέσβεις οἱ Μουσουλμᾶνοι. Ὁ ἀρνησίθρησκος *Παλαιολόγος*, πανοῦργος καὶ ὑποκριτής, ἐκυριάρχει τοῦ *διβανίου*, ὁπόθεν οἱ γνήσιοι Ὀθωμανοί, σταθεροὶ καὶ ὑπερήφανοι, ὅπως ὁ μέγας βεζύρης *Ἀχμὲτ-Γκιενδικ*, εἶχον ἐκτοπισθῆ. Ὁ Ἀχμὲτ καὶ ὁ Παλαιολόγος ἤρξαντο τῶν διαπραγματεύσεων. Ὁ ὑπερόπτης βεζύρης στρατηγὸς τοῦ Μωάμεθ Β', ὅστις δὲν ἦτο συνηθισμένος νὰ ὁμιλῇ πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς εἰμὴ ὡς πρὸς ἡττηθέντας, ἐζήτησε τὴν παράδοσιν τοῦ Τζὲμ πρὸς τὸν σουλτᾶνον, πρὸ πάσης συζητήσεως. Οἱ ἱππόται πρὸ τῶν τοιούτων προτάσεων ἠγέρθησαν καὶ ἡτοιμάζοντο νὰ ἐξέλθωσιν, ὅτε ὁ Παλαιολόγος μᾶλλον εὔκαμπτος τοῦ Ἀχμὲτ καὶ γνωρίζων καλύτερον αὐτοῦ τὸν ντ' Ὠμπισσὸν καὶ τοὺς γενναίους ἱππότας, ἔθεσεν ἐπὶ ἄλλων, μᾶλλον εὐπροσδέκτων, βάσεων τὴν συζήτησιν. Ἀλλ' ὁ ὑπερήφανος Ὀθωμανὸς ἐγερθεὶς ἀποτόμως ἐξῆλθε τῆς αἰθούσης, ἀφήσας τὸν ἀρνησίθρησκον νὰ διαπραγματευθῇ μόνος του μετὰ τῶν Χριστιανῶν τὴν συνθήκην. Οἱ ἱππόται ἠρνήθησαν τὴν παράδοσιν ἑνὸς ἡγεμονίδου ζητήσαντος ἄσυλον παρ' αὐτούς· ἀλλ' ἡ εἰρήνη ἀφ' ἑτέρου δὲν ἦτο πλέον χρήσιμος εἰς τὸν Βαγιαζὴτ Β' ἄνευ τῆς ἀπαλλαγῆς αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἀνταπαιτητοῦ τοῦ θρόνου. Ἐπὶ τέλους συνεφώνησαν ὅπως ὁ εἰς Γαλλίαν εὑρισκόμενος πρίγκιψ παραμείνῃ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ τάγματος καὶ μὴ παραδοθῇ εἰς ἄλλον Χριστιανὸν ἢ Μουσουλμᾶνον ἡγεμόνα. Ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους ὁ Παλαιολόγος, ἐξ ὀνόματος τοῦ κυρίου του, ἐδέχθη νὰ καταβάλλῃ ἡ Τουρκία 35.000 χρυσᾶ δουκᾶτα κατ' ἔτος εἰς τὸ τάγμα τῆς Ῥόδου.

Ὁ Βαγιαζὴτ ὁ Β' ὑπέγραψε μυστικῶς τὴν συνθήκην ταύτην, ἀλλ' ὁ μέγας βεζύρης Ἀχμὲτ τὴν ἐθεώρησεν ὡς ὄνειδος καὶ ὠκτειρε τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς ἡμισελήνου, τόσον καταπεσοῦσαν εἰς τὰς χεῖρας ἑνὸς ἀψύχου σουλτάνου, ὥστε νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰς ἀξιώσεις μιᾶς δράκος Χριστιανῶν.

Ἐξέγερσις τῶν γενιτσάρων: Αἱ ἐκφράσεις αὗται τοῦ Ἀχμέτ, τὰς ὁποίας ἐξώκειλον οἱ ἐχθροὶ τοῦ βεζύρου, ἔφθασαν μέχρι τῶν ὤτων τοῦ κυρίου του. Ὁ Βαγιαζὴτ δὲν ἐζήτει εἰμὴ κατάλληλον εὐκαιρίαν ὅπως τιμωρήσῃ αὐτόν. Εἰς ἓν γεῦμα, εἰς ὃ παρίστατο ὁ Ἀχμέτ, ὁ σουλτᾶνος διέγραψε σχέδιον ἐλαττώσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν γενιτσάρων καὶ τῶν σπαχήδων. Ἡ θέλησίς του αὕτη κατεπολεμήθη ὑπὸ τοῦ Ἀχμέτ, ὅστις, διατηρῶν πάντοτε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς γνώμης του, ὑπεστήριξεν ὅτι τὰ στρατιωτικὰ αὐτὰ σώματα ἦσαν τὰ μᾶλλον πειθαρχικὰ εἰς τὸν θρόνον, καὶ ὅτι ἡ μεταρρύθμισις αὐτῶν θὰ ἦτο ὄχι μόνον ἄδικος, ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνος. Ἡ αὐλὴ ἅπασα ἔκλινε τὴν κεφαλὴν βλέπουσα σιωπῶντα τὸν σουλτᾶνον. Ὁ Βαγιαζὴτ διέλυσε τὴν συνάθροισιν διανείμας πλείστας μηλωτὰς εἰς τοὺς κεκλημένους του. Ὁ Ἀχμὲτ ἔλαβε μελανὴν τοιαύτην (χρῶμα σημαῖνον τὴν ἀναμένουσαν αὐτὸν τραγικὴν τύχην), τὴν ὁποίαν ἠτένισε μετὰ περιφρονήσεως. Ὁ ὄχλος τῶν πασάδων ἀπῆλθε κύπτων τὴν κεφαλήν. Ὁ μέγας βεζύρης παρέμεινε μόνος καὶ οἱ δήμιοι πλησιάσαντες ἀπεγύμνωσαν αὐτόν. Θὰ ἐφονεύετο ἀμέσως, ἂν μὴ ὁ κισλὰρ-ἀγᾶς δὲν ἐρρίπτετο εἰς τοὺς πόδας τοῦ σουλτάνου, ἱκετεύων ὅπως ἀναστείλῃ τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐκτελέσεως μέχρι τῆς ἐπαύριον, χάριν αὐτῆς τῆς ἀσφαλείας τοῦ προσώπου του. Ὁ Βαγιαζήτ, δειλοῦ χαρακτῆρος ἀνήρ, συγκατετέθη, ὅπως βολιδοσκοπήσῃ τὴν γνώμην τῶν γενιτσάρων, τῶν ὁποίων ὁ Ἀχμὲτ ἦτο τὸ εἴδωλον, οὕτω δὲ ἔρριψεν αὐτὸν εἰς τὰς φυλακάς.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ υἱὸς τοῦ μεγάλου βεζύρου, πληροφορηθεὶς τὸν κίνδυνον τοῦ πατρός του, ἔσπευσεν εἰς τοὺς ὀντάδες τῶν γενιτσάρων καὶ κλαίων ἐζήτει τὴν συνδρομήν των. Δέκα χιλιάδες ἐξ αὐτῶν ἀκολουθοῦντες τοῦτον ἔφθασαν εἰς τὰς θύρας τοῦ σεραγίου κραυγάζοντες, ὅτι θὰ ἐξεδικοῦντο τὸν θάνατον τοῦ Ἀχμέτ, τοῦ πατρός των. Ἡ πρώτη πύλη τῶν ἀνακτόρων ἐξεβιάσθη· πάντες ἐδραπέτευσαν πρὸ τῆς θέας τῶν μαινομένων γενιτσάρων· εὑρίσκοντο ἤδη οὗτοι πρὸ τοῦ κιγκλιδωτοῦ παραθύρου, ὅτε ἐνεφανίσθη ὁ Βαγιαζήτ· δέκα χιλιάδες φωναὶ ἐζήτουν νὰ τοὺς παραδώσῃ τὸν Ἀχμέτ. Ὁ σουλτᾶνος καταληφθεὶς ὑπὸ τρόμου ἀπηλευθέρωσε τὸν μέγαν βεζύρην. Ἀνήρπασαν αὐτὸν εἰς τὰς χεῖράς των, περιβεβλημένον τὸ ἱμάτιον τοῦ καταδίκου. Οἱ στρατιῶται βλέποντες γυμνὸν τὸν ἀρχαῖον αὐτῶν στρατηγὸν ἐδιπλασίασαν τὰς κραυγάς των, καὶ ἀπογυμνώσαντες ἕνα ἐκ τῶν πασάδων τῆς αὐλῆς ἐνέδυσαν τὸν Ἀχμέτ, τὸν ὁποῖον μετέφερον εἰς τὸν οἶκόν του ἐν θριάμβῳ. Μία λέξις τοῦ μεγάλου βεζύρου ἤρκει ὅπως τεμαχισθῇ ὁ Βαγιαζήτ. Δὲν ἠθέλησεν ὅμως νὰ πράξῃ τοῦτο καὶ τοὺς προέτρεψε νὰ μεταβῶσιν εἰς τοὺς ὀντάδες των. Ὁ Ἀχμὲτ ἐτρομοκράτησε τὸν κύριόν του, ἀλλὰ δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐκδικηθῇ οὗτος.

Ἡγεμὼν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Βαγιαζήτ, δὲν ἠδύνατο νὰ συγχωρήσῃ τὴν ὕβριν. Ὁ Ἀχμὲτ ἀναλαβὼν ἐκ νέου τὴν βεζυρίαν, δὲν ᾐσθάνετο κατὰ τοῦ σουλτάνου οὔτε δυσπιστίαν, οὔτε μνησικακίαν. Ἠκολούθησεν αὐτὸν εἰς Ἀδριανούπολιν, ἐκεῖ δὲ ὁ σουλτᾶνος διέταξε τὸν στραγκαλισμὸν τοῦ γενναίου Ἀχμέτ, τοῦ θανάτου ἀποδοθέντος εἰς τὸ γῆρας αὐτοῦ. Ἀλλὰ μετὰ μικρὸν διεδόθη ὅτι ὁ σουλτᾶνος ἐζήτει νὰ διαλύσῃ τὰ σώματα τῶν γενιτσάρων, ἀπομακρύνας πλείστους τῶν ἀρχηγῶν των, εἰς οὓς παρεχώρησε τιμάρια εἰς τὰς ἐπαρχίας. Οὗτοι ὅμως μεταβάντες εἰς αὐτὰς ἐθανατώθησαν πάντες. Αἱ διαδόσεις αὗται ἐξήγειραν ἐκ νέου τοὺς γενιτσάρους, οἵτινες ἁρπάσαντες τὰ ὅπλα ἐσχημάτισαν στρατόπεδον ὑπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως, ἀναμένοντες τὴν ἐπάνοδον τοῦ Βαγιαζήτ, ὅπως ἐκδικηθῶσι. Καταληφθεὶς οὗτος ὑπὸ νέου τρόμου, μετέβη αὐτοπροσώπως εἰς τὸ στρατόπεδόν των καὶ ἐπλήρωσεν αὐτοὺς δώρων καὶ θωπειῶν. Θελήσας νὰ ἀπαλλαγῇ αὐτῶν, τοὺς ἔρριψε κατὰ τῶν πολεμίων του, ἐπιτρέψας ἐλευθέραν τὴν λαφυραγωγίαν τῶν ἐκπορθουμένων πόλεων.

Ἐκστρατεία εἰς Εὐρώπην. Τὰ πρῶτα πολεμικὰ ἔργα τοῦ Βαγιαζήτ, πλὴν τῶν ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του Τζὲμ ἐν Ἀσίᾳ, ἦσαν ἡ ἐν Εὐρώπῃ συνέχεια τῆς ἀρξαμένης κατὰ τῆς Ἰταλίας ἐκστρατείας ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ Β' καὶ οἱ διαρκεῖς πόλεμοι ὑπὸ τῶν διοικητῶν τῆς Βοσνίας καὶ Σερβίας πρὸς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ Δαλματίαν. Διάφοροι μετὰ εὐρωπαϊκῶν κρατῶν συνθῆκαι, μὴ ἐκπληρωθεῖσαι, ἐγένοντο ἀφορμὴ νέων ἐκστρατειῶν καὶ ὁ τουρκικὸς στρατὸς εἰσέβαλεν εἰς Οὐγγαρίαν. Ὁ ἀρχιστράτηγος τοῦ βασιλέως αὐτῆς *Παῦλος Κινὶς*, ἡγούμενος 32.000 ἀνδρῶν, ὅπως ἀναχαιτίσῃ τὴν ὁρμὴν τοῦ ἐχθροῦ διέβη τὸν Δούναβιν καὶ ἀπεκεφάλιζε πάντας τοὺς αἰχμαλωτιζομένους Ὀθωμανούς, ἐνῷ ἕτερον τμῆμα τοῦ Οὐγγρικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν *Λαδίσλαον Ροζονί*, προχωρῆσαν μέχρι τοῦ ποταμοῦ Κρουσοβάτς, ἡνώθη μετὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Κινίς, ἐπόρθησε πᾶσαν τὴν χώραν καὶ ἀπήγαγε πεντήκοντα χιλιάδας Σέρβων καὶ χιλίους Τούρκους αἰχμαλώτους, κατέλαβε δὲ τὰ φρούρια Κεβὶ, Ἀρὰμ καὶ Βοσσίν.

Τὴν βεζυρίαν ἤδη κατεῖχεν ὁ *Δαοὺτ-πασᾶς*, παρ' αὐτοῦ δὲ παρακινούμενος ὁ Βαγιαζὴτ Β' ἀπῆλθεν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ του εἰς Φιλιππούπολιν, ἐκεῖθεν δὲ ὥδευσεν εἰς Σόφιαν, καθ' ὃν χρόνον ὁ μπεϊλέρμπεης τῆς Βοσνίας κατελάμβανε τὴν Ἐρζεγοβίνην καὶ τὴν καθίστα κτῆμα τῆς αὐτοκρατορίας. Τὸ ἐπιὸν ἔαρ (1484) ὁ Βαγιαζὴτ ἔπεμψε στρατὸν κατὰ τῆς Μολδαβίας, ἐπολιόρκησε καὶ ἥλωσε τὴν Κιλίαν καὶ ἐστράφη πρὸς τὸ Ἄκκερμαν, ὅπου κατὰ πρῶτον ἡνώθησαν μετὰ τῶν Τούρκων οἱ Τάταροι τῆς Κριμαίας. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Μολδαβίας εἰσβαλόντες οἱ Τοῦρκοι διὰ τῆς Κροατίας εἰς Καρινθίαν καὶ Κορνιόλην συνέλαβον δεκακισχιλίους αἰχμαλώτους, τοὺς ὁποίους ἐλύτρωσεν ὁ βᾶνος τῆς Κροατίας Λοῦπος Βούλκοβιτς·

Digitized by Google

Πόλεμος πρὸς τοὺς Μαμελούκους. Ἐνῷ δὲ οὕτως εἶχον τὰ ἐν Εὐρώπῃ πράγματα, ἀνεφλέγη ἡ πρώτη φλὸξ τοῦ πολέμου μεταξὺ Ὀθωμανῶν καὶ Μαμελούκων, μεταξὺ Ρούμ καὶ τῆς Αἰγύπτου. Αἱ πρόοδοι τῶν Αἰγυπτίων εἰς Καραμανίαν ἐθορύβησαν τὸν Βαγιαζήτ, ὅστις ἐξωπλίσθη κατ' αὐτῶν. Ἡ Αἴγυπτος καὶ ἡ Συρία, θρησκευτικαὶ ἀποικίαι τῶν Ἀράβων χαλιφῶν ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Μωάμεθ, εἶχον καταστῆ ἀνεξάρτητοι ἡγεμονίαι. Ὁ Σαλαδίν, ὁ ἡρωϊκώτερος διάδοχος τῶν χαλιφῶν, εἶχεν ἱδρύσει ἰδίαν δυναστείαν εἰς Κάϊρον. Οἱ διάδοχοί του, ἕνεκα τῶν ἐκφυλισθέντων ἀπὸ τοῦ μακροῦ ζυγοῦ Αἰγυπτίων, ἀνθρώπων ἐπιδιδομένων μᾶλλον εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ τῶν τεχνῶν, ἀνεζήτησαν τὴν ἰσχὺν κατὰ τῶν ὑπηκόων των καὶ τῶν σταυροφόρων εἰς ξένην πολεμικὴν φυλήν. Ἦτο αὕτη ἡ τῶν Κιρκασίων, λαοῦ ἀνδρείου ζῶντος εἰς τὸν Καύκασον μεταξὺ τῆς Κασπίας καὶ τῆς Μαύρης θαλάσσης. Σκῦθαι ἢ Τάταροι τὴν καταγωγήν, οὗτοι ἦσαν ἐλευθέριοι τὰ ἤθη, τυχοδιῶκται ἐκ συνηθείας, φύσει γενναῖοι καὶ φιλόδοξοι, ἠγάπων τὸν πόλεμον διὰ τὸν πόλεμον καὶ ἐξεμισθοῦντο ὑπὸ διαφόρων κρατῶν, Ἀράβων, Περσῶν, Συρίων καὶ Ρώσων. Μεθ' ἑνὸς ξίφους καὶ ἑνὸς ἵππου οἱ Κιρκάσιοι οὗτοι, κατερχόμενοι τῶν ὀρέων των, ἐπολέμουν διὰ τὴν τύχην ἢ τὴν δόξαν ἄλλων. Πατρίς των ἦτο ἡ χώρα εἰς ἣν ὑπηρέτουν. Ἰσχυρᾶς κράσεως, εὐκάμπτου ἀναστήματος καὶ ἀγριότητος μὴ καμπτομένης εἰμὴ πρὸ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδίων, ἐνέπνεον οὗτοι πανταχοῦ τὸν τρόμον. Ἐκαλοῦντο *Μαμελοῦκοι* τῆς Αἰγύπτου. Οὗτοι δὲ εἶναι οἱ ρίψαντες εἰς τὸν Νεῖλον τοὺς σταυροφόρους τοῦ Ἁγίου Φιλίππου τῆς Γαλλίας καὶ καταστήσαντες τοῦτον αἰχμάλωτον τῶν Μουσουλμάνων. Εἰς αὐτοὺς ἐστηρίζετο πᾶσα ἡ ἰσχὺς τῶν χαλιφῶν τῆς Αἰγύπτου, ἥτις πολλάκις ἐγένετο παίγνιον τῶν ἰδιοτροπιῶν των. Ἐναντίον αὐτῶν ἀπέστειλεν ὁ Βαγιαζὴτ τὸν Δαοὺτ - πασᾶν ἐπὶ κεφαλῆς 150.000 ἀνδρῶν εἰς τὰ σύνορα τῆς Συρίας. Ἑξήκοντα χιλιάδες Μαμελούκων ἀνέμενον αὐτοὺς ἐπὶ τῆς αὐτῆς πεδιάδος, ὅπου ὁ Δαρεῖος ἀνέμενε τὸν Ἀλέξανδρον. Οἱ Μαμελοῦκοι ἐξαπελύθησαν ὡς θύελλα κατὰ τῶν διαβάντων τὸν ποταμὸν Τούρκων, τῶν ὁποίων τὰ λείψανα δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀνασχηματισθῶσι, παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας τοῦ Τούρκου ἀρχιστρατήγου, ὅστις εἰς τὴν ἀντιπέραν ὄχθην, ἐν τῷ μέσῳ τῶν γενιτσάρων, ἐκάλυπτε τὴν γέφυραν κατὰ τὴν ὥραν τῆς φυγῆς.

Τὴν ἐπιοῦσαν οἱ Τοῦρκοι προσεπάθησαν νὰ διαβῶσιν ἐκ νέου τὰς γεφύρας, ὅπως ἐκδικήσωσι τὴν ἧττάν των ταύτην. Ἡ μάχη ὑπῆρξε κρατερά· ὁλόκληρος ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐρρίφθη εἰς τὸν ποταμόν, ἐντὸς δ' ὀλίγου εἴκοσι χιλιάδες νεκροὶ καὶ τριάκοντα χιλιάδες τραυματίαι ἐκάλυψαν τὸ πεδίον, ἐνῷ ὁ λοιπὸς στρατὸς ὑπεχώρησεν ἐν πάσῃ σπουδῇ. Μία ἐπαίσχυντος εἰρήνη ὑπῆρξεν ὁ καρπὸς τῆς ἐκστρατείας ταύτης. Ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Ταμερλάνου ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, οὐδέποτε ἔρρευσε πλειότερον αἷμα ἐπὶ τουρκικοῦ ἐδάφους. Ὁ Βαγιαζήτ, βλέπων ὅτι ὁ σουλτᾶνος τῆς Αἰγύπτου, ἡγούμενος τῶν Μαμελούκων, καθίστατο ἀήττητος, ἐπεδίωξε νὰ καταστρέψῃ τὴν πηγὴν ταύτην τῆς ἰσχύος του, μεταφέρων τὸν πόλεμον εἰς τὸν Καύκασον. Εἰσέβαλεν εἰς τὴν δυστυχῆ ταύτην χώραν καὶ τὴν κατέστησεν ἀπέραντον δεσμωτήριον.

Τῷ 1492 οἱ στρατοὶ τοῦ Βαγιαζὴτ εἰσέβαλον καὶ πάλιν εἰς Στυρίαν, ὅπου διέπραξαν ἀπάνθρωπα ἀνοσιουργήματα. «Παῖδες ἀνεσκολοπίσθησαν, λέγει ὁ Χάμερ, αἱ κεφαλαὶ αὐτῶν συνετρίβησαν ἐπὶ τῶν τοίχων, θυγατέρες κατῃσχύνοντο πρὸ τῶν μητέρων, γυναῖκες πρὸ τῶν συζύγων, τὰς δὲ ἀποκοπείσας κεφαλὰς ἀνήρτων κατὰ τὸ δεῖπνον εἰς δόρατα. Ἑτέρα μοῖρα τουρκικοῦ στρατοῦ ἐξ ἀκιντζίδων ἀποτελουμένη προυχώρησε πρὸς τὴν κάτω Στυρίαν μέχρι Κιλίας. Τὰ θηρία ταῦτα ἐξεντέριζον τοὺς νεκροὺς καὶ ἤσθιον τὰ πτώματα». Τοιαύτας ὠμότητας διέπραττον ἐκδικούμενοι καὶ οἱ Οὖγγροι. Ὁ *Κινίς*, ὁ ἐπικληθεὶς *μάστιξ τῶν Ὀθωμανῶν*, ἐβασάνιζε τοὺς ἀλλοθρήσκους αἰχμαλώτους, ἄλλους μὲν βυθίζων ἐντὸς σάκκων εἰς τὸν ποταμόν, ἄλλους ἐκδέρων καὶ ἄλλους προσδένων εἰς τοὺς τροχοὺς τῶν μύλων. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὁ Χεβενχύλλερ ἐνίκησε τὸν Ἀλῆ Μιχάλογλου, ὁ δὲ Ἀλῆ πασᾶς τῆς Σεμάνδρας ἐτράπη εἰς φυγὴν πρὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ Στεφάνου Τέλεγδ. Οἱ πόλεμοι ἐξηκολούθουν κατὰ πᾶν ἔτος, τὴν δὲ 1 Νοεμβρίου 1494 οἱ Οὖγγροι ὁρμήσαντες κατὰ τῆς Σεμάνδρας ἐνέπρησαν αὐτήν, ἀνήρπασαν ἄνδρας καὶ κτήνη καὶ ἐλεηλάτησαν τὰ πάντα. Τοσοῦτο δὲ ἦτο τὸ πλῆθος τῶν ἀπαχθέντων ζῴων, ὥστε πέντε βόες ἐπωλοῦντο ἀντὶ ἑνὸς δουκάτου, μία δὲ γυνὴ μετὰ τῶν τεσσάρων της θυγατέρων ἐπωλήθη ἀντὶ δέκα ὀκτὼ ἀργυρῶν νομισμάτων, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἔγγελ εἰς τὴν «Ἱστορίαν τῆς Οὐγγαρίας».

Ἅλωσις τῆς Ναυπάκτου. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1499, ὁ Βαγιαζὴτ ἐξαπέστειλε στρατὸν πρὸς πολιορκίαν τῆς Ναυπάκτου, παρήγγειλε δὲ εἰς τὸν στόλον αὐτοῦ, ὅπως ἐκπλεύσῃ κατὰ τοῦ φρουρίου τούτου. Ἑκατὸν πεντήκοντα βενετικὰ πλοῖα ὑπὸ τοὺς ναυάρχους *Γριμάνην* καὶ *Λορεδᾶνον* ἠθέλησαν νὰ παρακωλύσουν τὸν πλοῦν τοῦ τουρκικοῦ στόλου εἰς Ναύπακτον. Συγκροτηθείσης ναυμαχίας παρὰ τὴν Οἰνοῦσαν, ὁ μὲν Βενετὸς ναύαρχος *Ἀλβὰν* ἐφώρμησε πρὸς τὸ μέγα πλοῖον τοῦ Κεμὰλ Ρεΐς, ὁ δὲ Λυρεδᾶνος ἔδραμεν εἰς βοήθειαν αὐτοῦ, ἑκατέρωθεν δ' ἔρριψαν ἐπὶ τοῦ πλοίου ἁρπάγας καὶ ἐπέβησαν αὐτοῦ ξιφήρεις. Τότε ὁ *Βορρὰκ-βέης* ἐνέπρησε τὸ πλοῖόν του, ὅπως ἐμπρήσῃ καὶ τὰ δύο ἐχθρικά. Αἱ φλόγες μετεδόθησαν ἀμέσως, οἱ δὲ διασημότεροι ναύαρχοι ἀμφοτέρων τῶν στόλων Ἀλβάν, Λορεδάνος, ὁ Καρὰ-Χασὰν καὶ ὁ Βορρὰκ Ρεΐς ἐπνίγησαν ἢ ἐκάησαν. Ὁ Γριμάνης, ὅστις, ἐκ ζηλοτυπίας πρὸς τοὺς δύο Βενετοὺς ναυάρχους, οὐδεμίαν παρέσχεν εἰς αὐτοὺς βοήθειαν, κατεδικάσθη εἰς εἱρκτὴν καὶ δήμευσιν τῆς περιουσίας του. Ὁ Βαγιαζὴτ ἐκ τῶν ἀκτῶν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου παρηκολούθησε τὴν νίκην τοῦ στόλου του καὶ τὴν ἅλωσιν τοῦ ἰσχυροτέρου προμαχῶνος τῶν Βενετῶν.

Δολοφονία τοῦ Τζέμ. Ἐν τούτοις ὁ Τζὲμ ὑφίστατο πάντοτε καὶ ὁ σουλτᾶνος ἐφοβεῖτο μᾶλλον, καθ' ὅσον οἱ ἱππόται τῆς Ρόδου ἔπαυσαν πιστεύοντες πλέον εἰς αὐτόν. Ὁ πάπας *Ἰννοκέντιος Η'* διέταξε τὸν μέγαν ταξιάρχην, ὅπως παραδώσῃ εἰς αὐτὸν τὸν ἀδελφὸν τοῦ Βαγιαζήτ. Ὁ Ὠμπισσὸν παρήγγειλεν εἰς τοὺς ἐν Ὠβέρνῃ ἱππότας νὰ ὁδηγήσωσι τοῦτον εἰς Ρώμην. Παίγνιον τῆς πολιτικῆς τῶν Χριστιανῶν ἡγεμόνων ὁ δυστυχὴς Τζέμ, ἐγένετο δεκτὸς μὲν μετὰ τιμῶν καὶ ἀνέμενε μετ' ἀγωνίας πότε ὁ Φρειδερῖκος ὁ Καθολικός, βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως, καὶ οἱ Βενετοὶ θὰ ὡπλίζοντο ὑπὲρ αὐτοῦ, συμφώνως πρὸς τὴν συνομολογηθεῖσαν μεταξύ των συνθήκην. Ὁ Ἰννοκέντιος Η' ἀπέθανεν ἐν τῷ μεταξύ, ὁ δὲ διάσημος *Βοργίας*, ὁ γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀλέξανδρος ΣΤ'*, ἀνῆλθεν εἰς τὸν παπικὸν θρόνον. Ἡ τύχη τοῦ Τζὲμ μετεβλήθη ἔκτοτε. Ζητῶν ὅπως ἐπιτύχῃ ὠφελήματα ὁ Ἀλέξανδρος ΣΤ', δὲν θὰ ἐδίσταζε νὰ ἐμπορευθῇ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Βαγιαζήτ. Τῷ ὄντι μετὰ μικρὸν ὁ πάπας Ἀλέξανδρος ΣΤ' ἐλάμβανεν ἐπιστολὴν παρὰ τοῦ σουλτάνου, ὅστις τοῦ ἐγνώριζεν ὅτι ὁ θάνατος τοῦ ἀδελφοῦ του θὰ τοῦ ἐπροξένει τὴν μεγίστην τῶν εὐχαριστήσεων, θ' ἀπέβαινε δὲ χρησιμώτατος διὰ τὸν Πάπαν. «Ἐάν, ἔγραφεν, ἐπιθυμῆτε, ἀπαλλάξατε τὸ ταχύτερον τὸν Τζὲμ τῶν ἀθλιοτήτων τῆς ζωῆς ταύτης. Διὰ τῶν φροντίδων σας θὰ μεταφερθῇ ἡ ψυχή του εἰς ἄλλον κόσμον, ὅπου θ' ἀπολαύσῃ ἀνάπαυσιν μᾶλλον ἀσφαλῆ». Εἰς τὴν αὐτὴν δ' ἐπιστολὴν ὑπέσχετο ὅτι ἂν ἐξεπλήρου τὴν παράκλησίν του καὶ τοῦ ἀπέστελλε τὸ πτῶμα, ἦτο πρόθυμος νὰ καταθέσῃ εἰς τὸν πάπαν 300.000 χρυσῶν δουκάτων.

Ὁ Βοργίας εὑρὼν συμφερούσας τὰς προτάσεις τοῦ σουλτάνου, ἐνέκλεισε τὸν Τζὲμ εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ἁγίου Ἀγγέλου, καθ' ὃν χρόνον εἰσέβαλλεν εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ Κάρολος Η', βασιλεὺς τῆς Γαλλίας. Ὁ νεαρὸς καὶ φιλόδοξος οὗτος ἡγεμὼν εἶχεν ἐξαγοράσει τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως δικαιώματα παρὰ τοῦ *Παλαιολόγου*, υἱοῦ τοῦ Θωμᾶ Παλαιολόγου, τελευταίου δεσπότου τῆς Πελοποννήσου, ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὅπως ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Βαγιαζὴτ Β' καὶ ἐκδιώξῃ τοὺς Τούρκους ἀπὸ τῆς Εὐρώπης. Θέλων οὗτος νὰ προσθέσῃ ἕνα ἐπὶ πλέον ἐχθρὸν κατὰ τοῦ σουλτάνου, ἐσκέπτετο νὰ ἐξοπλίσῃ κατ' αὐτοῦ τὸν Τζέμ, καὶ ἐζήτησε τὴν παράδοσιν αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ πάπας παραδόσας αὐτὸν τὸν ἐδηλητηρίασε μεταβάντα εἰς Νεάπολιν. Ὁ Βαγιαζὴτ ἐζήτησε τὸν νεκρὸν τοῦ ἀδελφοῦ του παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως, τὸν ὁποῖον ἔθαψε μετὰ μεγάλων τιμῶν εἰς Προῦσαν, παρὰ τὸν τάφον τοῦ προγόνου Ἀμουρὰτ Β', λησμονήσας τὴν πληρωμὴν εἰς τὸν Πάπαν τῶν 300,000 δουκάτων.

Καθαίρεσις τοῦ Βαγιαζήτ. Δὲν ἠγνόει ἐν τούτοις ὁ Βαγιαζὴτ ὅτι ὁ ἀδελφός του ὑπῆρξε μέλος τῆς χριστιανικῆς συμμαχίας κατ' αὐτοῦ, ἐκδικούμενος δὲ τοὺς Βενετοὺς ἐξαπέστειλε διακόσια πλοῖα, ἅτινα κατεναυμάχησαν τὸν βενετικὸν στόλον εἰς τὴν Ἀδριατικήν, ἐνῷ ἐξ ἄλλου τὸ Φρίουλον ἔπιπτεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ὀθωμανῶν. Ἀλλ' οἱ Βενετοὶ συνεμάχησαν μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας Φερδινάνδου καὶ διὰ τοῦ *Γονζάλβη* τοῦ *Κορδουβίου* ᾐχμαλώτισαν εἴκοσι γαλέρας τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου καὶ κατέλαβον τὴν Αἴγιναν καὶ τὴν Κεφαλληνίαν. Ἐπιστρέφων ὁ Βαγιαζὴτ ἐκ Φριούλου συνήντησε περὶ τὸ Μαναστήριον δερβίσην τινά, ὅστις ἐπλησίασεν αὐτὸν ζητῶν ἐλεημοσύνην. Ὁ ψευδοδερβίσης κατήνεγκε τραῦμα κατ' αὐτοῦ, οὐχὶ ὅμως θανατηφόρον. Καὶ ὁ μὲν φονεὺς διεμελίσθη, ἔκτοτε ὅμως ἐλήφθη ἡ πρόνοια, ὅπως οὐδεὶς ἐμφανίζηται ἐνώπιον τοῦ μεγάλου κυρίου, χωρὶς νὰ συνοδεύηται παρὰ δύο καμουτζήδων κρατούντων τὰς χεῖράς του. Ὁ δερβίσης οὗτος εἶχεν ὁπλισθῇ παρά τινος αἱρέσεως, ὀνομαζομένης *Σεϊτὰν-Κουλί*, ἥτις διῆλθε διὰ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ὡς διαβατικὴ καταιγίς. Ἡ γαλήνη ἥτις ἐπηκολούθησε μετὰ τὴν ἐξέγερσιν τῆς αἱρέσεως ταύτης ἀφῆκε χρόνους τινὰς γαλήνης εἰς τὸν Βαγιαζήτ.

Ἀλλ' ὁ χαρακτὴρ τοῦ σουλτάνου εἶχε μεταβληθῆ ἀπὸ τῆς κατ' αὐτοῦ ἀποπείρας τοῦ δερβίσου. Ἡ ἐξασθένησις τοῦ σώματός του ἐκ τῶν ἀκολασιῶν τοῦ χαρεμίου καὶ τῆς μέθης ἐπλήρωσαν τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του μυστικοπαθοῦς τινος μελαγχολίας. Ἦτο αὕτη ψυχοπάθεια, ἥτις εἶναι συνήθης εἰς τοὺς ἡγεμόνας τοῦ οἴκου τούτου, τοὺς ἀφινομένους ἐκ παιδικῆς ἡλικίας εἰς τὰς ἡδονὰς τοῦ χαρεμίου. Ὁ Βαγιαζὴτ ἔστρεψε τὰ βλέμματά του ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἔζη εἰς ὀνειροπολήματα φιλοσοφικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ μυστικισμοῦ. Ἡ προσευχή, ἡ ἀναστροφὴ μετὰ τῶν σεΐχ καὶ ἡ ποίησις ἦσαν αἱ μόναι ἀσχολίαι τοῦ θρόνου. Τὸ πρόσωπόν του αὐτό, ὅπερ οἱ πρέσβεις τῆς Βενετίας περιέγραφον ὡς πλῆρες δραστηρίας ἐκφράσεως, εἶχε λάβει τὴν ἰσχνότητα καὶ τὴν ὠχρότητα ἀσκητοῦ. Τὸ σκεπτικὸν μέτωπόν του, ἡ ρίς του, ἥτις καμπυλωθεῖσα ἔφθανε μέχρι τοῦ μύστακος, τὰ χείλη του σφραγισμένα διὰ σιωπηρᾶς θλίψεως, ἦσαν χαρακτηριστικὰ πᾶν ἄλλο ἢ ἀρχηγοῦ μεγάλης δυναστείας. Οὐδὲν ἐφαίνετο ἐνδιαφέρον αὐτόν.

Παρ' ὅλην τὴν πνευματικήν του ταύτην κατάστασιν, ὁ Βαγιαζὴτ εἶχεν ἀνανεώσει τὰς πρὸς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ Βενετίαν συνθήκας, ἀφαιρέσας ἀπὸ τῆς τελευταίας πάσας τὰς ἐν Ἑλλάδι κτήσεις της. Αἴφνης ἀνῆψε πυρκαϊὰν εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν ἀντιποιουμένων τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου υἱῶν τοῦ Βαγιαζήτ. Ὁ σουλτᾶνος εἶχεν ἀναγνωρίσει ὡς διάδοχόν του τὸν δευτερότοκον τῶν υἱῶν του *Ἀχμέτ*, ἐν συμφωνίᾳ μετὰ τῶν βεζυρῶν, καθόσον ὁ πρωτότοκος Κορκοὺδ ἐθεωρήθη ἀνίκανος, ὅπως κυβερνήσῃ τὴν αὐτοκρατορίαν. Τοῦτο παρώξυνε τὴν φιλοδοξίαν τοῦ τριτοτόκου *Σελίμ*, ὅστις ἐξοπλίσας στρατὸν εἰσήλασεν αὐτογνωμόνως εἰς Κιρκασίαν. Ὁ Βαγιαζὴτ ἐκάλεσεν αὐτὸν ὅπως ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἕδραν τῆς διοικήσεώς του, οὗτος ὅμως ἐζήτησε κατ' ἐπανάληψιν νὰ τοῦ ἐπιτραπῇ ἡ μετάβασις εἰς Ἀδριανούπολιν, ὅπως ἴδῃ τὸν πατέρα του, μεθ' οὗ δὲν εἶχε συναντηθῆ πρὸ εἰκοσαετίας, ἀλλὰ μὴ ἀναμείνας ἀπάντησιν ἐπορεύθη μετὰ τοῦ στρατοῦ του εἰς Ἀδριανούπολιν. Ἐκπλαγέντες ἐκ τῆς ἀπειθείας ταύτης οἱ βεζύραι, ἀπέστειλαν τὸν σοφὸν Νουρεδὶν Σαριγουρούζ, ὅπως νουθετήσῃ αὐτόν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως οὗτος ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ κατεσκήνωσεν εἰς τὴν πεδιάδα Τζουκουρόβα. Ὁ Βαγιαζὴτ μετέβη ὁ ἴδιος εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Σελίμ, ἀλλ' ἠρνήθη νὰ ἴδῃ τοῦτον, ὑποσχόμενος μόνον ὅτι ἐφ' ὅσον ἔζη δὲν θὰ παρεχώρει τὸν θρόνον εἰς τὸν Ἀχμέτ. Ἀλλ' ἐνῷ ταῦτα συνέβαινον ἐν Εὐρώπῃ, ὁ Κορκοὺδ ἐξώρμησεν ἐκ τῆς Ἀτταλείας καὶ κατέλαβε τὸν νομὸν τοῦ Σαρουχὰν ἐν Ἀσίᾳ. Ὁ Σελὶμ πληροφορηθείς, ὅτι καὶ ἄλλος ἀντίζηλος τοῦ θρόνου ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Ἀσίαν, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, ἠνέωξε τὰ δεσμωτήρια, ἐκένωσε τὰ ταμεῖα καὶ ἐγκατέστησε νέας ἀρχὰς εἰς τὴν πόλιν. Ὁ Βαγιαζὴτ ἐστράτευσε τότε κατὰ τοῦ Σελίμ, καὶ ἀνέκραξε πρὸς τοὺς στρατιώτας του: «Σεῖς εἶσθε δοῦλοί μου, ἐσθίοντες τὸν ἄρτον μου, πορεύθητε λοιπὸν κατὰ τῶν ἀνταρτῶν». Ὁ στρατὸς ἀνεκραύγασε: «Μέγας ὁ Θεός» καὶ ὁρμήσας ἐνίκησε τὸν Σελίμ, διασωθέντα διὰ τῆς ταχύτητος τοῦ ἵππου του. Ἀπεφασίσθη τότε, ὅπως ἀναλάβῃ τὸν θρόνον ὁ Ἀχμέτ. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ οἱ γενίτσαροι μεταστρέψαντες γνώμην, ἐτάχθησαν πρὸς τὸν Σελίμ, καὶ ἀνέτρεψαν τὸ σχέδιον τοῦ σουλτάνου. Ὁ Σελὶμ συγκεντρώσας τὸν στρατόν του ἐβάδισε κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ δὲ ἀγᾶς τῶν γενιτσάρων μετέβη πρὸς προϋπάντησιν αὐτοῦ. Τὴν 19 Ἀπριλίου 1512 ἐδέχθησαν αὐτὸν οἱ βεζύραι καὶ μεγιστᾶνες μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Κορκοὺδ εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ὁ Βαγιαζὴτ περίτρομος προσέφερεν εἰς τὸν ἐπαναστατήσαντα υἱόν του 300.000 δουκάτων καὶ ἐτησίαν ἐπιχορήγησιν 200.000 τοιούτων, ἐὰν ὑπεχώρει καὶ ἤρχετο εἰς συνδιαλλαγὴν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀχμέτ, ὑπέσχετο δὲ νὰ ἀνακηρύξῃ αὐτὸν ὡς διάδοχον.

Ὁ Σελὶμ ἀπέρριψε τὰς προτάσεις ταύτας, οἱ δὲ γενίτσαροι καὶ οἱ σπαχῆδες μετὰ τοῦ λαοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπαναστατήσαντες εἰσέβαλον εἰς τὰ ἀνάκτορα.

Ὁ Βαγιαζὴτ καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου ἠρώτησε τοὺς βεζύρας τί ἐζήτουν: «Ὁ παδισὰχ ἡμῶν εἶναι γέρων καὶ πάσχων. Θέλομεν τὸν Σελὶμ σουλτᾶνον», ἀπεκρίθησαν αὐτοί. Τοὺς λόγους τούτους ἐπανέλαβον αἱ χιλιάδες τῶν γενιτσάρων καὶ σπαχήδων. «Παραδίδω τὸ βασίλειόν μου, ἀπεκρίθη τότε ὁ Σουλτᾶνος, εἰς τὸν υἱόν μου Σελίμ. Ὁ Θεὸς ἂς εὐλογήσῃ αὐτόν». «Ὁ Θεὸς εἶναι μέγας!» ἀπήντησαν οἱ γενίτσαροι. Εἰσελθὼν ὁ Σελὶμ ἠσπάσθη τὴν χεῖρα τοῦ καθαιρεθέντος πατρός του, εἶτα δὲ ἱππεύσας συνώδευσε τὸν Βαγιαζὴτ μέχρι τῶν παλαιῶν ἀνακτόρων, ἅτινα εἶχον ὁρισθῆ ὡς κατοικία αὐτοῦ. Ἐκεῖ παρέμεινεν οὗτος ἐπὶ εἴκοσιν ἡμέρας ἐγκαταλειφθεὶς παρὰ πάντων. Ἐζήτησεν ὅπως τοῦ ἐπιτραπῇ νὰ μεταβῇ εἰς Διδυμότειχον καὶ ἀποθάνῃ εἰς τὴν γῆν τῆς γεννήσεώς του. Γενομένης δεκτῆς τῆς αἰτήσεώς του, ἀνεχώρησε μετά τινας ἡμέρας, συνοδευθεὶς ὑπὸ τοῦ νέου σουλτά-

Digitized by Google

νου μέχρι τῆς πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἀλλ' ὁ Βαγιαζὴτ δὲν ἐπρόφθασε νὰ φθάσῃ μέχρι Διδυμοτείχου, δηλητηριασθεὶς καθ' ὁδὸν ὑπὸ Ἰσραηλίτου τινὸς ἰατροῦ κατὰ προσταγὴν τοῦ Σελίμ. Οὕτως ἐτερματίσθη ὁ βίος τοῦ διαδόχου Μωάμεθ Β' τοῦ κατακτητοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *M. de Salaberry*, Histoire de l'Empire Ottoman depuis la fondation jusqu'à la paix d'Yassi, en 1792. — *Hammer-Purgtall Jos*, Histoire de l'Empire Ottoman. — *Pierre Daru*, Histoire de la republique de Venise. — *Al. de Lamartine*, Histoire de la Turquie κτλ. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Βαγιαζήτ.** Υἱὸς τοῦ σουλτάνου Ἀχμὲτ Α' καὶ ἀδελφὸς τοῦ *Μουρὰτ Δ'*. Διεκρίνετο διὰ τὰς ἀρετάς αὐτοῦ καὶ ἠγαπᾶτο κατ' ἐξοχὴν ὑπὸ τῆς σουλτάνας Κιοσέ, κοινῆς μητρὸς τοῦ τε Μουρὰτ Δ' καὶ αὐτοῦ. Τὸν πρίγκιπα τοῦτον, καθ' ὃν χρόνον ἐπολέμει κατὰ τῶν Περσῶν, ὁ Μουρὰτ ἐδολοφόνησεν εἰς Κωνσταντινούπολιν δι' ἐμπίστων του, φοβηθεὶς τὴν δημοτικότητά του. Ἡ τραγῳδία τοῦ Ρακίνα «Βαγιαζήτ» ἔχει ὑπόθεσιν τὸ γεγονὸς τοῦτο, ἀλλ' ἐκτὸς τῆς δολοφονίας τοῦ ἥρωος οὐδὲν ἄλλο κοινὸν ἔχει πρὸς τὰ συμβάντα, οὔτε πρὸς τὰ ἤθη τοῦ σεραγίου, καὶ αὐτὰ δὲ ἀκόμη τὰ ὀνόματα εἶναι ἠλλοιωμένα. Θ. Β.

— **Βαγιαζήτ.** Υἱὸς τοῦ Σουλτάνου Σουλεϊμὰν Α' καὶ τῆς Ρωσίδος Ροξελίνης. Μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρός του ζηλοτυπῶν ὁ *Βαγιαζὴτ* τὸν ἀδελφόν του *Σελίμ*, τὸν κατόπιν σουλτᾶνον Σελὶμ Β', καὶ ἐμπλακεὶς εἰς τὰς σκευωρίας τοῦ διδασκάλου του Λαλᾶ Μουσταφᾶ, ἀποβλέποντος ὅπως ἀνέλθῃ εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου βεζύρου, ἐπείσθη ὅτι ὁ ἀκόλαστος Σελὶμ ἦτο τὸ μόνον πρόσκομμα τῆς ἀναρρήσεως αὐτοῦ εἰς τὴν διαδοχήν. Ἔγραφε συνεχῶς εἰς τὸν πατέρα του ὅτι ὁ Σελίμ, ὡς ἔκδοτος εἰς τὰς ἡδονάς, ἦτο ἀνίκανος νὰ κυβερνήσῃ. Ὁ Λαλᾶ Μουσταφᾶς, προδίδων τὸν Βαγιαζήτ, ἀπέστειλεν ἀντίγραφα τῶν ἐπιστολῶν του πρὸς τὸν Σελίμ. Ὁ Σουλεϊμὰν Α' παροξυνθεὶς ἐκ τούτων διέταξε τὸν Βαγιαζήτ, διοικοῦντα τότε τὸ Ἰκόνιον, νὰ μεταβῇ εἰς Καραμανίαν, ὅπως δὲ μὴ φανῇ δεικνύων προτίμησιν εἰς τὸν Σελίμ, μετέθεσε καὶ τοῦτον ἀπὸ Σουραχὰν εἰς τὴν Ἀνατολήν. Λαβὼν τὴν διαταγὴν ὁ Σελὶμ ἀπῆλθεν ἀμέσως εἰς Προῦσαν, ὁ Βαγιαζὴτ ὅμως μὴ ὑπακούσας τὸν πατέρα του παρέμεινεν εἰς Ἰκόνιον. Ἀπέστειλε τότε ὁ σουλτᾶνος τὸν βεζύρην Πετρὲβ πασᾶν, ὅπως προτρέψῃ αὐτὸν εἰς ὑπακοήν. Ἀλλ' ὁ Βαγιαζὴτ μὴ ὑπακούσας συνήθροισε στρατὸν ἐξ 20.000 καὶ ἡτοιμάζετο εἰς ἀντίστασιν. Διετάχθη ἀμέσως ὁ βεζύρης *Μωάμεθ Σοκολλί*, ὅπως μετὰ στρατοῦ ἐκ γενιτσάρων, σπαχήδων, σιλιχδάρων καὶ τεσσαράκοντα πυροβόλων μεταβῇ εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἰκονίου καὶ ἀντιταχθῇ κατὰ πάσης πολεμικῆς ἐπιχειρήσεως τοῦ Βαγιαζήτ.

Τὴν 29 Μαΐου τοῦ 1559, ἐπέτειον τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, αἱ ἀντίπαλοι στρατιαὶ συνεπλάκησαν· ἡ νίκη ἦτο ἀμφίρροπος, τὴν ἐπομένην ὅμως ὁ Βαγιαζὴτ κατετροπώθη καὶ κατέφυγεν εἰς Ἀμάσειαν, ὁπόθεν συναθροίσας δωδεκακισχιλίους ἄνδρας καὶ δανεισθεὶς παρὰ τοῦ πασᾶ τῆς Σεβαστείας 30.000 δουκάτων παρέλαβε τοὺς τέσσαρας υἱούς του καὶ ἐτράπη πρὸς τὴν Περσίαν, ὅπου ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τοῦ σάχου Ταμὰσπ μετὰ μεγάλων τιμῶν.

Ὁ Σουλεϊμὰν παρέστησεν εἰς τὸν σάχην τὸν Βαγιαζὴτ ὡς ἀντάρτην καὶ ὡς διαπράξαντα ἔγκλημα καθοσιώσεως, παρεκίνει δὲ τὸν σάχην ὅπως φονεύσῃ τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτόν, τοῦτον δὲ ἀποστείλῃ ἐν πάσῃ ἀσφαλείᾳ εἰς Ἀμάσειαν. Ὁ Σελὶμ ἔγραψεν ἐπίσης πρὸς τὸν σάχην παριστῶν τὸν ἀδελφόν του ὡς διάβολον, ἀνέφερε δὲ τὴν ῥῆσιν τοῦ Κορανίου: «Ἡ ἀγάπη ἀπορρέει ἀπὸ Θεοῦ, ἡ ὀργὴ ἀπορρέει ἀπὸ Θεοῦ» καὶ κατὰ τὸν στίχον τοῦ Σααδί: «Ἀγαθοποιεῖν τοὺς φαύλους ἐστὶ ταὐτὸ τοῦ κακοποιεῖν τοὺς ἀγαθούς». Οἱ κομίσαντες τὴν ἐπιστολὴν ταύτην πρέσβεις τοῦ Σελὶμ ἐζήτουν προφορικῶς τὴν θανάτωσιν τοῦ Βαγιαζὴτ καὶ τῶν υἱῶν του, τὴν ὁποίαν καὶ ὁ Σουλεϊμὰν ἐξήτησεν, ἐπιδαψιλεύων διαβεβαιώσεις φιλίας πρὸς τὴν Περσίαν. Ἡ περσικὴ πολιτικὴ ἐδέχετο μὲν τὴν παράδοσιν τοῦ Βαγιαζήτ, ἀλλ' ἐζήτει νὰ εὕρῃ τρόπον, ὅπως μὴ φαίνεται ἐπιορκοῦσα. Μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν καὶ ἄλλων πρεσβειῶν καὶ ἐγγράφων γεμόντων ῥήσεων τοῦ Κορανίου καὶ στίχων τοῦ Πέρσου ποιητοῦ Σααδί, ἀπεφασίσθη ἡ παράδοσις τοῦ Βαγιαζὴτ πρὸς τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Σελίμ. Αὐτὴ ἐγένετο καθ' ἣν ἡμέραν οἱ Πέρσαι ἑορτάζουν μετὰ θρήνων καὶ πενθίμων θεαμάτων τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ Χουσεΐν. Ἐνδύσαντες τὸν Βαγιαζὴτ ῥυπαρὸν χιτῶνα καὶ περιζώσαντες αὐτὸν διὰ σχοινίου τὸν παρέδωσαν μετὰ τῶν τεσσάρων υἱῶν του εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Σελίμ, οἵτινες ἔσφαξαν αὐτοὺς τὴν 25 Σεπτεμβρίου 1561. Οἱ νεκροί των κομισθέντες εἰς Σεβάστειαν ἐτάφησαν παρὰ τὴν ὁδὸν τῆς ἀρκτῴας πύλης τῆς πόλεως ταύτης. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

—**Βαγιαζὴτ** ***Κεϋτουρούμ.*** Ἡγεμὼν τῆς Σινώπης καὶ τῆς Κασταμονῆς, μιᾶς ἐκ τῶν πολυαρίθμων ἀνεξαρτήτων ἡγεμονιῶν, αἵτινες ἱδρύθησαν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Σελτζουκιδῶν. Οὗτος εἶχε δεχθῆ εἰς τὴν αὐλήν του τοὺς πρίγκιπας Μεντεχεὲ καὶ Ἀδὶν καὶ τοὺς υἱούς αὐτῶν. Τοῦτο ἐξώργισε τὸν σουλτᾶνον Βαγιαζὴτ Α', ὅστις ἀφῄρεσε πάσας τὰς κτήσεις αὐτοῦ καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν Ταμερλάνον. Λέγεται ὅτι οὗτος ἐξώθησε τὸν Μογγόλον κατακτητὴν κατὰ τοῦ Ὀθωμανοῦ σουλτάνου καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ. Θ. Β.

Βαγιαζὴτ *[Γεωγρ.]*. Διοίκησις τοῦ τουρκικοῦ νομοῦ Ἐρζερούμ, ἐν τῇ τουρκικῇ Ἀρμενίᾳ. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀνήρχοντο πρὸ τῶν σφαγῶν εἰς 52.000 κατοίκων, ἐξ ὧν 42.000 Μουσουλμᾶνοι, οἱ δὲ λοιποὶ Ἀρμένιοι, σφαγέντες τῷ 1915 ἢ φυγόντες εἰς Ρωσίαν. Οἱ Μουσουλμᾶνοι κάτοικοι εἶναι κατὰ μέγα μέρος Κοῦρδοι ἐπιδιδόμενοι εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Κυριώτεραι πόλεις εἶναι αἱ *Βαγιαζήτ*, *Καρὰ-κιλίσα* καὶ *Τοπρὰκ-καλέ*.

Ἡ πόλις *Βαγιαζὴτ* (κάτ. 2000), ἕδρα τῆς διοικήσεως καὶ τῆς ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως, κεῖται εἰς ἀπόστασιν 16 χιλιομέτρων ἀπὸ τῶν τουρκοπερσικῶν συνόρων ἐπὶ τῆς ἐκ Τραπεζοῦντος εἰς Περσίαν δι' Ἐρζερούμ ἀγούσης ὁδοῦ. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Βαγιὰν (Vaillant). Οἰκογένεια Φλαμανδῶν καλλιτεχνῶν ὧν γνωστότεροι οἱ τέσσαρες ἀδελφοί: —1) ***Ἀνδρέας***, ζωγράφος· γεννηθεὶς ἐν Λίλλῃ τῷ 1629 καὶ ἀποθανὼν ἐν Βερολίνῳ τῷ 1693. Ἐκ τῶν ὀλίγων ἔργων του ὡραιότερα θεωροῦνται αἱ προσωπογραφίαι τῶν Ἀλοΐζιο Βελιβαλάκουα, Ι. Σρέντερ, Γαβριὴλ ντὲ λὰ Γκραντί. —2) ***Βαλλεράν***, ζωγράφος καὶ χαράκτης, γεννηθεὶς ἐν Λίλλῃ τῷ 1623 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἄμστερνταμ τῷ 1677. Μαθητεύσας παρὰ τῷ E Quellyn, διεκρίθη ἐνωρὶς ὡς ἐπιδέξιος σχεδιαστὴς καὶ ἱκανὸς προσωπογράφος, Μεταβὰς εἰς Γαλλίαν διήγαγεν ἐκεῖ ἐπὶ μακρόν, μόλις δὲ περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του, κάτοχος ὢν σημαντικωτάτης περιουσίας, ἀπεσύρθη εἰς τὸ Ἄμστερνταμ, ἔνθα ἠσχολήθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν χαρακτικὴν κατὰ τὴν μέθοδον, ἣν τοῦ εἶχεν ἀνακοινώσει ὁ πρίγκιψ Ροῦπερτ τῆς Βαυαρίας. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τίθενται αἱ προσωπογραφίαι τῶν πριγκίπων Λεοπόλδου καὶ Ροῦπερτ, τοῦ ἐκλέκτορος τῆ; Μαγεντίας Ἰωάννου-Φιλίππου, τοῦ κόμητος Καρόλου-Λουβοδίκου κτλ. —3) ***Βερνάρδος***, γνωστὸς καλλιτέχνης καὶ αὐτός, γεννηθεὶς ἐν Λίλλῃ τῷ 1625 καὶ ἀποθανὼν ἐν Λεϋντε τῷ 1674. —4) ***Ἰάκωβος***, ζωγράφος καὶ αὐτός, γεννηθεὶς ἐν Λίλλῃ τῷ 1628 καὶ ἀποθανὼν ἐν Βερολίνῳ τῷ 1691. Μεταξὺ τῶν ἔργων του καταλέγεται καὶ προσωπογραφία τοῦ αὐτοκράτορος Λεοπόλδου. Ι. Μ. Π.

— **Βαγιὰν** (Vaillant), ***Αὔγουστος-Νικόλαος***. Διάσημος Γάλλος ναυτικὸς (1793—1858). Κατετάχθη εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν ὡς ἁπλοῦς ναύτης, προήχθη εἰς ὑπαξιωματικὸν τῷ 1810 καὶ πολὺ ταχέως εἰς ἀξιωματικόν. Ἀκολούθως εἰς Ὁλλανδίαν ὑπηρέτησεν ὡς ὑπολοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ. Κατηγορηθεὶς ὡς βοναπαρτιστὴς καθηρέθη τῷ 1816, ἀλλ' ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐνέργειαν τῷ 1818· μετέσχε μιᾶς ἐξερευνητικῆς ἀποστολῆς εἰς Γουϊάνην. Τῷ 1828 μετέσχε τῆς εἰς Πελοπόννησον Γαλλικῆς ἐκστρατείας, μετασχὼν ἐπιτυχῶς εἰς πλείστας ἐπιχειρήσεις καὶ ἀποσπάσας τὰς εὐχαριστίας τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Διετέλεσεν ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου τοῦ ναυάρχου δὲ Ριγνὺ (1828—1830), καὶ σύμβουλος τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν τῆς Γαλλίας. Τῷ 1836 ἔκαμε τὸν γῦρον τοῦ κόσμου μὲ τὸ πλοῖον «Βονίτ». Τῷ 1837 κατέλαβε τὸ Μοντεβίντεο κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ντὲ λὰ Πλάτα. Τέλος τῷ 1851 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν καὶ διοικητὴς τῶν Ἀντιλλῶν. Τῷ 1853 ἀπεσύρθη τῆς ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας διὰ λόγους ὑγείας. Εἰς τὸ ἔργον «Ὁ γῦρος τοῦ κόσμου μὲ τὴν κορβέτταν Βονίτ» ἐκδοθὲν τῷ 1840—1848, περιγράφεται τὸ κατόρθωμα τῆς ἀνὰ τὸν κόσμον περιηγήσεώς του. Κ. Ι. Ν.

— **Βαγιὰν** (Vaillant), ***Γουλιέλμος-Οὖγος***. Γάλλος ποιητὴς γεννηθεὶς εἰς Ὀρλεάνην τῷ 1619 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1678. Ὑπῆρξε καθηγητὴς τῆς ῥητορικῆς εἰς τὸ Πουλεβουά. Σώζεται μέγας ἀριθμὸς ἐξαμέτρων ἔργων του εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, ἐν συλλογῇ ἐκδοθείσῃ ἐν Παρισίοις τῷ 1674 ὑπὸ τὸν τίτλον «Fasti sacri». Κ. Ι. Ν.

— **Βαγιὰν** (Vaillant), ***Ἐδουάρδος***. Γάλλος πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1840. Ἐσπούδασε φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ ἰατρικήν. Ἀναμιχθεὶς εἰς τὴν κοινωνιστικὴν κίνησιν τῆς ἐποχῆς του προσεχώρησεν εἰς τὴν πρώτην Διεθνῆ καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Κομμούνας τῶν Παρισίων τοῦ 1871 ἐξελέγη μέλος τῆς κεντρικῆς ἐπαναστατικῆς ἐπιτροπῆς, τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς, τῆς ἐπιτροπῆς τῆς κοινῆς Σωτηρίας καὶ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας. Ὅταν ἡ ἐξέγερσις κατεπνίγη, ὁ Βαγιὰν κατέφυγεν εἰς Λονδῖνον, ὅπου προήδρευσε τῆς Συνδιασκέψεως τῆς «Διεθνοῦς ἑνώσεως τῶν ἐργαζομένων». Τῷ 1872 καταδικάσθη ἐρήμην εἰς θάνατον ὑπὸ τοῦ πολεμικοῦ Συμβουλίου τῶν Βερσαλλιῶν. Ἐπανελθὼν εἰς Παρισίους κατόπιν ἀμνηστείας ἠγωνίσθη κατὰ τοῦ μιλιταρισμοῦ καὶ ὑπὲρ τῆς δημεύσεως τῶν ἰδιοκτησιῶν τοῦ κλήρου, τῆς προοδευτικῆς φορολογίας, τῆς ἐθνικοποιήσεως τῆς μεγάλης ἰδιοκτησίας κλπ. Ἐν Παρισίοις διευθύνων καὶ τὴν ἐπαναστατικὴν ἐφημερίδα «Ἐλεύθερος ἄνθρωπος» ἐπροπαγάνδισε τὴν ἰδέαν τῆς βιαίας καταλήψεως τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ὑπὸ τοῦ Σοσιαλιστικοῦ κόμματος. —Ω.

— **Βαγιὰν** (Vaillant), ***Ἰωάννης***. Νομισματολόγος Ἑλβετὸς (1632—1707), εἰς τὸν ὁποῖον ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκος ΙΔ' ἀνέθεσεν εἰδικὴν ἀποστολὴν εἰς Ἑλλάδα, Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν πρὸς ἔρευναν καὶ καταρτισμὸν νομισματικῶν συλλογῶν. Τὸ ὄντι συνέλεξεν οὗτος πληθὺν νομισμάτων εἰς τὰς χώρας ταύτας καὶ ἐπιστρέψας εἰς Παρισίους παρέδωκε ταῦτα εἰς τὸν Γάλλον βασιλέα. Εἶτα ἐπεχείρησε νέας ἐπιστημονικὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Περσίαν, Αἴγυπτον, Ἀγγλίαν καὶ Ὁλλανδίαν, ὅπου συνέλεξεν ἄφθονον νομισματολογικὸν πλοῦτον. Ἐδημοσίευσε πλείστας νομισματολογικὰς μελέτας, τῆς ὁποίας διακρίνει ἀκρίβεια, βαθεῖα παρατήρησις καὶ καινοφανὴς ἀντίληψις τῆς ἐπιστήμης ταύτης. Θ. Β.

— **Βαγιὰν** (Vaillant.)' ***Ἰωάννης-Βαπτιστής***. Γάλλος στρατιωτικός, γεννηθεὶς ἐν Ντιζὸν τῷ 1790 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1872. Διεκρίθη κατ' ἀρχὰς κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ρωσίας, ἔλαβε μέρος εἰς τὰς μάχας τοῦ Λινὺ καὶ τοῦ Βατερλὼ καὶ ἐπληγώθη κατὰ τὴν ἄμυναν τῶν Παρισίων. Κατόπιν μετέσχε τῶν ἐπιχειρήσεων ἐν Ἀλγερίᾳ, ὅπου διηύθυνε καὶ τὰς ὀχυρωματικὰς ἐργασίας, διωρίσθη διευθυντὴς τῆς Πολυτεχνικῆς Σχολῆς καὶ τῷ 1845 ἀνέλαβε τὴν ἀνωτάτην διεύθυνσιν τῆς κατασκευῆς τῶν ὀχυρωματικῶν ἔργων τῶν Παρισίων. Τῷ 1849 ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Ρώμης, τὴν ὁποίαν καὶ ἐπολιόρκησε. Προσεχώρησεν εἰς τὸ κίνημα τοῦ 1851 καὶ ἐγένετο κατόπιν στρατάρχης, γερουσιαστὴς καὶ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν.

Κατὰ τὸ 1859 διηύθυνε τὰ στρατεύματα τῆς κατοχῆς ἐν Ἰταλίᾳ καὶ κατόπιν διωρίσθη ὑπουργὸς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου, συγκεντρώσας καὶ πολλὰ ἄλλα ἀξιώματα, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ὑπολογίζωνται εἰς 250.000 φράγκα αἱ ἐξ αὐτῶν ἐτήσιαι ἀποδοχαί του. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Αὐτοκρατορίας διετήρησεν ἀκόμη ἐπί τινας ἡμέρας τὴν προεδρείαν τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἀμύνης τῆς πρωτευούσης. Κατὰ τὴν διάρκειαν ὅμως μιᾶς ἐπιθεωρήσεώς του ἐξελήφθη ὑπὸ τοῦ πλήθους ὡς κατάσκοπος καὶ ἐκινδύνευσε νὰ θανατωθῇ. Ἐγκαταλείψας τοὺς Παρισίους διέμενεν εἰς τὸν Ἅγιον Σεβαστιανὸν μέχρι τῆς ὑπογραφῆς τῆς εἰρήνης καὶ ἀπέθανε τὸ ἑπόμενον ἔτος. Ἦτο μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν. Ἐδημοσίευσεν ἀπομνημονεύματα καὶ ἔργα τινὰ ἄνευ ἐνδιαφέροντος. Μ. Δ. Β.

— **Βαγιὰν** (Vaillant), ***Κάρολος***. Γάλλος ἀκτινολόγος ἰατρός, γεννηθεὶς εἰς Παρισίους τῷ 1872. Διευθυντὴς τοῦ ἀκτινογραφικοῦ τμήματος τοῦ νοσοκομείου Lariboisière, ἔσχε τὸ ἀτύχημα νὰ ὑποστῇ βαθέα ἐγκαύματα τῶν χειρῶν ἐκ τῶν ἀκτίνων X, δεήσαντα ἀλληλοδιαδόχους ἀκρωτηριασμούς, συνεπείᾳ τῶν ὁποίων ἀπώλεσεν ἀμφοτέρους τοὺς βραχίονάς του. Ο. Ρ.

— **Βαγιὰν** (Vaillant), ***Σεβαστιανός***. Γάλλος βοτανολόγος (1669—1722). Ἐκλεγεὶς μέλος τῆς Γαλλικῆς ἐπιστημονικῆς ἀκαδημίας ἀνέγνωσεν εἰς αὐτὴν διαφόρους παρατηρήσεις του «ἐπὶ τοῦ συστήματος τοῦ Τουρνεφόρ», εἰς διαφόρους δὲ διαλέξεις του ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ ἀνέπτυξε παρατηρήσεις καὶ θεωρίας του διὰ τὸ νέον φυτὸν «βαλεντία» (valentia) καὶ δύο ἄλλα ἅτινα φέρουν τὸ ὄνομά του, τοῦ «galium Vaillantii» καὶ τοῦ «bulliarda Vaillantii». Κ. Ι. Ν.

— **Βαγιὰν** ***ντὲ Γκὲλ*** (Vaillant de Guelle). Γάλλος, πολιτικὸς καὶ θεολόγος (1514—1587). Ὑπεστηρίχθη παρὰ τοῦ Φραγκίσκου τοῦ Α' λόγῳ τῆς φιλοσοφικῆς του ἰδιοφυΐας καὶ εἰδικότητος, ἀνεδείχθη σύμβουλος τοῦ κοινοβουλίου, εἶτα ἀββᾶς τοῦ Παινπὸρ καὶ τέλος ἐπίσκοπος τῆς Ὀρλεάν. Ἐσχολίασε τὸν Βιργίλιον καὶ συνέταξε ποίημα εἰς τὴν λατινικήν, εἰς ὃ προφήτευσε τὴν δολοφονίαν Ἐρρίκου τοῦ Γ'. Τὸ ποίημα τοῦτο περιελήφθη εἰς τὰ «Deliciae poetarum Gallorum». Κ. Ι. Ν.

Βαγιάνης, ***Κωνσταντῖνος***. Διαπρεπὴς Ἑλληνοθωμανὸς νομοδιδάσκαλος, γεννηθεὶς ἐξ εὐπόρων γονέων παρὰ τὴν Καισάρειαν τῷ 1846. Διακούσας τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν Σμύρνῃ καὶ σπουδάσας τὰ νομικὰ εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστήμιον, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Τουρκίαν περὶ τὸ 1870, ὅπου διεκρίθη ὡς νομομαθὴς καὶ λόγιος. Τῷ 1876 διωρίσθη δικαστικὸς σύμβουλος, ἔκτοτε δέ, μεγάλως ἐκτιμώμενος διὰ τὰς γνώσεις του καὶ τὴν εὐθυκρισίαν, κατέλαβεν ἀνώτατα ἐν τῇ δικαστικῇ ἱεραρχίᾳ ἀξιώματα. Τῷ 1898, μετὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον καὶ τὸν ἐν Σάμῳ ἀντίκτυπον, ὅστις προεκάλεσε τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἡγεμόνος Στεφάνου Μουσούρου, ἡ Πύλη ἐνεπιστεύθη τὴν ἡγεμονίαν τῆς νήσου εἰς τὸν Κ. Βαγιάνην, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν καὶ τὴν κοινωνικὴν γαλήνην, μεγάλως τότε σαλευθεῖσαν ἐκ τῶν ἀναπτυχθέντων εἰς τὸ ἔπακρον κομματικῶν παθῶν. Πράγματι τὸ πρῶτον ἔτος ὁ Κ. Βαγιάνης εἰσήγαγε μερικὰς μεταρρυθμίσεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπῆρξε

Digitized by Google

καὶ ἡ εἰσαγωγὴ τῆς καθολικῆς διὰ σφαιριδίων ψηφοφορίας κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῶν πληρεξουσίων. Προσεπάθησεν ἐπίσης νὰ ἐλαττώσῃ τὰς ἐκ διαφόρων νόσων προκυψάσας ζημίας εἰς τὴν παραγωγὴν τῆς νήσου. Θελήσας ὅμως νὰ ἐπιβληθῇ ταχύτερον, ἐστηρίχθη ἐπὶ τοῦ ἑτέρου τῶν πολιτικῶν κομμάτων καὶ ὡς ἐκ τούτου προεκάλεσε τὴν δυσφορίαν τῶν πολλῶν. Ὁ Κ. Βαγιάνης εἰς τὰς διαμαρτυρίας τῶν ἀντιπάλων του ἀντέτασσε σιγὴν καὶ τὰ μέσα τὰ ὁποῖα διέθετεν εἰς τοὺς κύκλους τῆς Πύλης. Αὐτὴ ὅμως δὲν τὸν ὑπερησπίσθη τῷ 1900, ὅταν κατηγγέλθη ἐπὶ φατριασμῷ. Ἄλλωστε, τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σάμου ἐποφθαλμία ὁ ἰδιαίτερος ἰατρὸς τοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ Χαμήτ, ὁ Ἀλέξανδρος πασᾶς Μαυρογένης, οἱ δὲ Σάμιοι μετὰ χαρᾶς καὶ ἀνακουφίσεως ἐδέχθησαν τὸν διορισμόν του.

Ἔκτοτε, ἐπανελθὼν εἰς Κων)πολιν ὁ Κ. Βαγιάνης, δὲν ἔπαυσεν ὑπηρετῶν τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν, ὡς μέλος τοῦ Ἀνωτάτου Ἀκυρωτικοῦ Δικαστηρίου. Ἡ μεταπολίτευσις τοῦ 1908 δὲν τὸν ἔθιξε. Τοὐναντίον αἱ νεοτουρκικαὶ κυβερνήσεις ἐχρησιμοποίησαν τὰς μεγάλας γνώσεις του. Τῷ 1919 ὁ Κ. Βαγιάνης ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 73 ἐτῶν, καταλιπὼν διάφορα συγγράμματα καὶ μονογραφίας, τὰ πλεῖστα νομικὰ καὶ οἰκονομικά. Γ. Δ. Κ.

Βαγιανήσι *Ἀστυπαλαίας [Ναυτ. Γεωγρ.].* Νησὶς (πλατ. 36° 36′ 05″ Β, μηκ. 26° 24′ 40″, χάρτ. ἀγγλ. 1888 Stampalia island) προσκειμένη τῇ δυτικῇ ἀκτῇ τοῦ ἀνατολικωτάτου τμήματος τῆς νήσου, μεταξὺ τοῦ λιμένος *Βαθὺ* καὶ τοῦ ὅρμου *Βαγιά.* Σ. Ε. Λ.

βαγιανία (Bayania Mun. Chalmas) *[Παλαιοζ.].* Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *πυραμιδελλιδῶν κτενοβραγχίων προσωβραγχίων γαστεροπόδων* μαλακίων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς παλαιοηωκαίνου μέχρι καὶ τῆς μειοκαίνου περιόδου τοῦ καινοζῳϊκοῦ αἰῶνος, ἰδίᾳ εἰς τὸ Grignon παρὰ τοὺς Παρισίους. Γ. Κ. Γ.

βαγιανοτευθὶς (Bayanoteuthis Mun. Chalmas) *[Παλαιοζ.].* Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βελεμνιτιδῶν βελεμνοειδῶν διβραγχίων κεφαλοπόδων* μαλακίων. Ὁ κολεὸς ἢ τὸ ἔμβολον τοῦ ὀστράκου των (Scheide, Rostrum) ἦτο μακρός, κυλινδρικός, πρὸς τὰ ὀπίσω αἰχμηρὸς μὲ ἀσθενῶς βαθυσμένην πλευρικὴν αὔλακα. Ὁ φραγμόκωνος τοῦ ὀστράκου των πολὺ λεπτὸς καὶ μακρός, ἐν διατομῇ ᾠοειδής. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς ἠωκαινικῶν στρωμάτων τοῦ καινοζῳϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βαγιάνσι (Wajansi) *[Ἀνθρωπογεωγρ.].* Οἱ μαῦροι κάτοικοι τῆς περιοχῆς *Οὐγιάνσι* τῆς Τροπικῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς. Ὑπάγονται εἰς τὴν ὁμάδα τῶν λιμνῶν τῶν κεντρικῶν *Μπαντού.* Θ. Χ. Σ.

Βαγιάνσκυ (Vajansky), *Οὔρβανος.* Τσέχος ποιητὴς (1847—1916).

Βαγιάρ· βλ. Βαϋάρδος.

Βάγιας, *Ἀθανάσιος (Θανάσης).* Γεννηθεὶς περὶ τὸ 1765 ἐν Λέκλῃ τῆς Ἠπείρου, παρὰ τὸ Χόρμοβον, ὑπῆρξεν ὁ ἀντιπροσωπευτικώτερος τύπος τῶν παρὰ τῷ Ἀλῇ Πασᾷ ὑπηρετησάντων Ἑλλήνων. Ὁ πατήρ του, ὡς καὶ ὁ Ἀνδροῦτσος καὶ οἱ Νοῦτσοι καὶ οἱ Βαλτινοί, ἦτο ἐκ τῶν ὑποστηριξάντων τὴν οἰκογένειαν τοῦ Ἀλῆ, ὅταν ἐδιώκετο ὑπὸ τῶν ἀντιζήλων της κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος. Ὁ πατὴρ ἐμπορευόμενος ἴσως καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπέκτησε περιουσίαν, ἣν ἐπηύξησεν ὁ Ἀθανάσιος συνεργαζόμενος ἐν τῇ πρωτευούσῃ μετὰ τοῦ Βίτου, Ἠπειρώτου, πατρὸς τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτου Χρηστάκη Ζωγράφου, προμηθεύων εἰς τὸν τουρκικὸν στρατὸν καὶ τὰ ἀνάκτορα τρόφιμα. Ὑπάρχει παράδοσις ὅτι ὁ Βάγιας ἔχων σχέσεις ἐν Κωνσταντινουπόλει συνετέλεσεν εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ Ἀλῆ εἰς δερβέναγαν καὶ ἔπειτα εἰς σατράπην τῶν Ἰωαννίνων. Εὐγνωμονῶν ὁ Ἀλῆς καὶ διὰ τὰς ὑλικὰς χορηγίας τοῦ Βάγια, τὸν προσέλαβε, βεζύρης γενόμενος, εἰς τὰ ἀνάκτορά του ἐν Ἰωαννίνοις καὶ τὸν κατέστησεν ἀρχηγὸν τῆς ἐξ Ἀλβανῶν φρουρᾶς του. Τόση ἦτο ἡ εὔνοια τοῦ σατράπου, ὥστε καὶ τὸν ἀδελφόν του *Δουκᾶν Βάγιαν* τὸν ἀπέστειλεν ἰδίαις δαπάναις εἰς Παρισίους, Βιέννην καὶ Λειψίαν, ἔνθα ἐπὶ δωδεκαετίαν ἐσπούδασεν ἰατρικήν, ἐπιστρέψας δὲ ἐνυμφεύθη τὴν κόρην τοῦ διδασκάλου τῶν Ἰωαννίνων Ἀθανασίου Ψαλλίδα *Ἐλισσαβέταν* καὶ ὑπῆρξεν ἰατρὸς τῶν ἀνακτόρων ἐπὶ μακρόν, ἔχων μόνος αὐτὸς τὸ δικαίωμα νὰ ἐπισκέπτεται καὶ τὰ χαρέμια τοῦ βεζύρου. Ἡ εὔνοια αὕτη ἦτο παράλληλος πρὸς τὴν ἀγάπην τοῦ Ἀλῆ πρὸς τὸν Ἀθανάσιον, ὅστις ἐκοιμᾶτο διαρκῶς ἔνοπλος παρὰ τὸν κοιτῶνα τοῦ τυράννου.

Ὁ Ἀθαν. Βάγιας ὡς ἀρχηγὸς τῆς βεζυρικῆς φρουρᾶς ἔσχεν ὑπὸ τὰς διαταγάς του καὶ διέπλασε τρόπον τινὰ στρατιωτικῶς τὸν Μπουκουβάλλαν, Καραΐσκον, Στράτον, Ἴσκον, τὸν Γριβόπουλον, τὸν Ὀδυσσέα Ἀνδρούτσου καὶ τὸν Λιάκον οἵτινες ὑπηρέτησαν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ πρὸ τοῦ 1821. Διότι ὁ μεγαλεπήβολος βεζύρης, ἔχων ὑπ᾽ ὄψει νὰ κηρύξῃ ποτὲ ἀνεξαρτησίαν ἀπὸ τοῦ σουλτάνου, ἐπεδείκνυεν ἀνεξιθρησκείαν καὶ ἀνοχὴν τοῦ χριστιανικοῦ στοιχείου, ἐλπίζων εὐλόγως ὅτι δὲν θὰ εἶχεν αὐτὸ πολέμιον ἐν περιπτώσει συρράξεως πρὸς τὸν κυρίαρχον. Πρὸς τοῦτο κατέλεγεν εἰς τὸν στρατὸν τὰ ἐκλεκτότερα στοιχεῖα, ἀδιακρίτως θρησκεύματος, ἀλλὰ καὶ συνέλεγε πλοῦτον ἀμύθητον, ἵνα διεξαγάγῃ ἐν καιρῷ τὸν πόλεμον τῆς ἀνεξαρτησίας. Εἰς ἀμφότερα ταῦτα ὁ Βάγιας τῷ ἐχρησίμευσεν ὡς δεξιώτατον καὶ πιστότατον ὄργανον. Ὁ Ἀλῆς ἦτο ἀμείλικτος κατὰ παντὸς ἀντάρτου εἴτε Χριστιανοῦ εἴτε Μουσουλμάνου, παραλλήλως δὲ ἐφορολόγει ἀνηλεῶς τοὺς πλουσίους ἀμφοτέρων τῶν θρησκευμάτων, ἐν ἀνάγκῃ φυλακίζων καὶ ἀποκτείνων αὐτοὺς καὶ δημεύων τὴν περιουσίαν των. Διὰ τῶν τοιούτων πράξεων καὶ στρατὸν κατήρτισε λαμπρὸν καὶ πλοῦτον συνέλεξεν κολοσσιαῖον. Εἰς ἀμφότερα ὁ Βάγιας ὑπῆρξε ὁ ἀνηλεὴς ἐκτελεστής. Ἡ προσπάθεια, ὅπως παρασταθῇ ὡς ἀνὴρ ἐθνικός, γίνεται ἐκ τῶν ὑστέρων καὶ μάλιστα ἀβασίμως. Διότι ὁ Βάγιας ἕνα μόνον σκοπὸν ἐξυπηρέτησε καθ᾽ ὅλην τὴν ζωήν του, τὸ μεγαλεῖον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὅπως ἐκεῖνος τὸ ἀντελαμβάνετο, δηλαδὴ διὰ τῆς ἀνεξαρτησίας στηριζομένης εἰς τυφλὴν ὑπακοὴν καὶ πίστιν Χριστιανῶν καὶ Μουσουλμάνων. Πᾶς ἀντιτιθέμενος ἢ δυστροπῶν κατὰ τοῦ μεγαλείου τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἦτο καὶ τοῦ Βάγια ἐχθρός. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἄποψις τοῦ Πουκεβίλ, τοῦ Βαλαωρίτου καὶ Ἀραβαντινοῦ, ὅτι ἦτο ἀνηλεὲς θηρίον καὶ προδότης τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀπέχει πολὺ τῆς ἀληθείας. Ὁ Βάγιας ἐπροστάτευε τοὺς εὐπειθεῖς Χριστιανοὺς καὶ ἔσωζεν αἰχμαλώτους ἁρματολοὺς ἀπὸ τοῦ θανάτου, συνιστῶν νὰ προσληφθῶσιν εἰς τὴν φρουρὰν ἢ νὰ τοὺς δοθῶσιν ἁρματολίκια, ἀλλ᾽ ἦτο συγχρόνως καὶ ἀρχηγὸς τῶν Μουσουλμάνων φρουρῶν, διότι οὗτοι δὲν τὸν ἐμίσουν, πιστοὶ ὄντες εἰς τὸν Ἀλῆν καὶ πιστότατον θεωροῦντες τὸν Βάγιαν πρὸς αὐτόν.

Ὅταν ὅμως ὁ τύραννος διέτασσεν ἐκδίκησιν, ὅλοι ὑπέκυπτον. Καὶ βλέπομεν τὸν Βάγιαν μετὰ τοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου ἐκστρατεύοντας τῷ 1812 κατὰ τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ τοῦ Γαρδικίου, πρὸς ἐξόντωσιν τῶν μουσουλμανικῶν κοινοτήτων, διότι τὸ ἤθελεν ὁ Ἀλῆς. Ὁ Ὀδυσσεὺς μάλιστα ἔσωσε,κατά τινα φήμην,τὸν Βάγιαν, πληγωθέντα κατὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Γαρδικίου, ἀπαγαγὼν αὐτὸν ἐπὶ τῶν ὤμων του, ὡς ἱστορεῖ ὁ Φιλήμων. Ἂν ὁ Βάγιας συμμετέσχεν εὐθὺς κατόπιν εἰς τὴν σφαγὴν τῶν 600 Γαρδικιωτῶν εἰς τὸ Χάνι τῆς Βαλιερῆς, ἀμφισβητεῖται, διότι ὁ ἰατρὸς Χόλλανδ καὶ ἄλλοι ἱστορικοὶ δὲν τὸ βεβαιοῦσι. Ἀλλὰ καὶ ἂν συνέπραξε, δὲν ἐσκέφθη ὡς Ἕλλην, ἵνα δηλαδὴ ἐκδικηθῇ Μουσουλμάνους, ἀλλ᾽ ὡς ὄργανον τυφλὸν τυράννου, ὅπως προθύμως θὰ ἐφόνευε καὶ μέλη χριστιανικοῦ χωρίου ἂν ὁ Ἀλῆς τὸ διέτασσεν, ὅπως κατὰ τὸ 1815 ἔπεσε τοὺς πάντας διὰ νὰ κατασπάσῃ τὰ τείχη τῶν Ἰωαννίνων ἰσχυρότερα. Τὸν Βάγιαν τὸν εὑρίσκομεν πιστὸν πρὸς τὸν Ἀλῆν καὶ μέχρι τοῦ ἐγκλεισμοῦ του εἰς τὸ καταφύγιον τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων, αὐτὸς δὲ ὡς συναιχμάλωτος συνώδευσε καὶ τὴν Βασιλικὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἔμεινε μέχρι τοῦ 1827 ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῶν Πατριαρχείων, διότι κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος ὁ Βάγιας ἀπήλαυε τῆς εὐνοίας αὐτῶν, ἐξ οὗ ἀποδεικνύεται ὅτι δὲν ὑπῆρξε ποτὲ προδότης τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Ἡμιελεύθερος διατελῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, παρεῖχε πολλὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον, προστατεύων μονὰς καὶ χωρία καὶ ἀλληλογραφῶν καὶ μετὰ τῶν Δελβινακιωτῶν τῆς Βλαχίας, ὡς ἐκτίθεται εἰς τὰς ἐπανορθωτικὰς μελέτας περὶ Βάγια ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Παραμυθίας *Ἀθηναγόρου.* Ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ Βάγιας ἐγνώρισε τὸν ἡγεμόνα τῆς Σερβίας Μιλὸσ Ὀβρένοβιτς, τοσοῦτον δὲ ἐξετιμήθη ὑπ᾽ αὐτοῦ, ὥστε ἀνέλαβε τὴν ἐκπαίδευσιν ἑνὸς τῶν υἱῶν του Βάγια, Κωνσταντῖνον, σταλέντος εἰς Εὐρώπην.

Τῷ 1828 μετέβη εἰς Προῦσαν, συνοδεύων τὴν ἐκεῖ ἐξορισθεῖσαν Βασιλικήν, τὸν Ὀκτώβριον δὲ τοῦ 1829 κατῆλθεν εἰς Ἑλλάδα, ἀπελευθερωθείς. Ὁ Καποδίστριας τὸν διώρισε τῷ 1831 ἐπιστάτην τοῦ ἐν Τίρυνθι ἀγροκηπίου, ἀπόδειξις καὶ τοῦτο ὅτι δὲν ὑπῆρξέ ποτε ὁ Βάγιας προδότης τοῦ ἑλληνισμοῦ, καὶ ἀπέστειλε τὸν πρωτότοκον υἱὸν αὐτοῦ Ἰωάννην εἰς Πίζαν, ἵνα σπουδάσῃ ἰατρικήν. Κατὰ τὸ 1834 ὁ Βάγιας εὑρίσκετο παρηγκωνισμένος ἐν Ἰωαννίνοις, ἔνθα ἀπέθανεν ἐν δυστυχίᾳ, εἰς ἣν ἄφησε καὶ τὴν σύζυγόν του, ἐτάφη δὲ ἐν Λέκλῃ, τῇ πατρίδι του. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

—Βάγιας, *Γεώργιος.* Ἠπειρώτης διάσημος κατελθὼν ἀπὸ τοῦ 1822 εἰς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα, ἀναδειχθεὶς στρατηγὸς τῷ 1825, ὅτε καὶ ἐπανελθὼν ἐκ Πελοποννήσου κατετάχθη μετὰ τοῦ Κίτσου εἰς τὴν φρουρὰν τοῦ ἀμυνομένου Μεσολογγίου (*Τρικ.* Γ′ σελ. 215). Μετὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἔξοδον μετέσχε τῶν ἐνδόξων μαχῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸν Καραϊσκάκην ἤτοι ἐν Δομβραίνῃ, Ἀραχώβῃ, Διστόμῳ καὶ Πειραιεῖ. Ἦτο δὲ μέχρι τοῦ 1832 εἷς τῶν ἀπτοήτων ὁπλαρχηγῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἐκδουλευτῶν τὸν κατέταξε μεταξὺ τῶν στρατιωτικῶν Α′ τάξεως, ἤτοι τῶν στρατηγῶν. Τ. Χ. Κ.

—Βάγιας, *Μῆτρος.* Σουλιώτης, κατελθὼν μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς πατρίδος του τῷ 1822 εἰς τὴν Ἑλλάδα, μετέσχε τοῦ Ἀγῶνος, ἀλλὰ κατόπιν ὑπετάγη εἰς τοὺς Τούρκους, ὡς τοιοῦτος δὲ μετέσχε τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου. Κατὰ Τρικούπην (τομ. Γ′ σελ. 211) ηὐτομόλησε μετὰ ὀκτὼ στρατιωτῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἔκτοτε δὲ ἐπολέμησε μετ᾽ ἐνθουσιασμοῦ, ἀναδειχθεὶς ὑπὸ τὸν Βάσον Μαυροβουνιώτην ἀνώτερος ἀξιωματικὸς καὶ κατόπιν τῷ 1826 ὑπὸ τὸν Κ. Βότσαρην. Ἐπὶ τῆς ἀρχιστρατηγίας Καραϊσκάκη ἐπολέμησεν εἰς Δομβραίνην, Ἀράχωβαν, Δαφνὶ καὶ Ἀθήνας. Τ.Χ.Κ.

—Βάγιας, *Τόλης.* Ἐκ τῶν προασπιστῶν τοῦ Σουλίου. Βραδύτερον κατῆλθεν εἰς τὸν ἑλλ. ἀγῶνα οὗ μετέσχε μέχρι τέλος πληγωθείς. Ἡ ἐπιτροπὴ τὸν κατέταξεν εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς Ζ′ τάξεως. Τ.Χ.Κ.

Βαγίγι ἢ *Βαντζίντζι* (Wajiji, Wadjidji). Φυλὴ μαύρων τῆς ἀνατολικῆς Τροπικῆς Ἀφρικῆς, κατοικοῦσα ἐν *Οὐγίγι* ἀνατολικῶς τοῦ βορείου τμήματος τῆς λίμνης Ταγγανίκας. Οἱ *Βαγίγι* ἀνήκουν εἰς τοὺς Κεντρικοὺς *Μπαντού,* διακρίνονται δὲ ὡς γεωργοὶ καὶ ναυτικοί. Θ. Χ. Σ.

βαγιεστίζω, καὶ *βαγεστῶ·* ἄλλος δημοτ. τύπος τοῦ βαριεστίζω (βλ. λ.), βαρύνομαι, ἀπαυδῶ· ‖ ἐν Κρήτῃ καὶ ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ *παραιτῶ: «βαγιέστισέ με»,* ἄφησέ με ἥσυχο. Ε. Γ.

βαγίζω καὶ **βαΐζω·** ἰδιωματ., κλίνω, κάμπτομαι: «*βάΐσε ἡ μηλιὰ ἀπ᾽ τὰ μῆλα*» ‖ ἐπὶ δένδρων, εἶμαι πλήρης καρπῶν, φέρω ἀφθονίαν καρπῶν.

βαγινόκερας (τό) (Vaginoceras Hyatt) *[Παλαιοζῳολ.]·* συνώνυμον τοῦ γένους *ἐνδόκερας* (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

βαγινόλη (ἡ) (Vaginol) *[Φαρμ. Χημ.].* Ὑπόθετον ζελατίνης μήκ. 4 ἑκατ. καὶ βάρους 4 γρ., ἐνέχον κατὰ τὸν παρασκευαστὴν 0,002γρ. ὀξυκυανιούχου ὑδραργύρου, 0,08 γρ. σωζοϊωδολικοῦ νατρίου διαλελυμένου ἐν μάζῃ ζελατίνης ἀποστειρωθείσης εἰς 100°. Ἀναγράφη ὡς στυπτικὸν ἀντισηπτικὸν διὰ τὸ γεννητικὸν σύστημα τῆς γυναικὸς καὶ ὡς προφυλακτικόν. Κ. Γ. Μ

βαγινουλίνα (ἡ) (Vaginulina d'Orb.) *[Παλαιοζῳολ.].* Τὸ γένος τοῦτο ἔζη ἤδη ἀπὸ τῆς περμίου περιόδου τοῦ παλαιοζῳϊκοῦ αἰῶνος. Γ.Κ.Ι

βαγιόκλαδο (τό)· δημοτ., κλάδος τῆς *βαγιᾶς* (φοίνικος, ἢ δάφνης), καὶ γενικώτερον πᾶς πυκνόφυλλος κλάδος.

βαγιοκλαδίζω· ἐπὶ δένδρων, εἶμαι πλήρης κλάδων (βλ. καὶ **βαγίζω**)· ‖ περιποιοῦμαι μετ᾽ ἐπιμελείας, ὅπως περιποιεῖταί τις τὰ ἄνθη καὶ τὰ φυτά: «*ἕνα πουλὶ ᾽χα στὸ κλουβὶ κι᾽ ἐβαγιοκλάδιζά το*» (Κρητ. δημ. ᾆσμα).—Οὐσιαστ. *βαγιοκλάδισμα.*

Βαγιοὺ (Waju, Vaju). Φυλὴ θιβετική, κατοικοῦσα εἰς τὰ δάση τῆς Ἀνατολικῆς Νεπάλης. Οἱ *Βαγιοὺ* ὑπάγονται εἰς τὴν νεπαλικὴν ὁμάδα τῶν θιβετικῶν φυλῶν. Θ. Χ. Σ.

βαγιουλίζω καὶ *βαγιολίζω·* μεσαιων., χειραγωγῶ, παιδαγωγῶ, περιθάλπω· ἀπὸ τοῦ βενετ. **bajulus**=παιδαγωγός, παιδοτρίβης.

βαγιοῦνο (τό)· ὀνομασία τοῦ ἰχθύος *σκαθάρι* (ἀσκάθαρος, κάνθαρος, cantarus grisus) ὑπὸ τῶν Κερκυραίων ἁλιέων. Σ. Ε. Λ.

Βαγιοχώρι *[Γεωγρ.].* Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Προφήτου (τέως *Κλεἰσαλὶ*) τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 108. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βάϊρ-Κουλά.* Δ. Ε. Μ.

Βαγίστανα *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Μηδίας. Ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἀπὸ Βαβυλῶνος εἰς Ἐκβάτανα ὁδοῦ καὶ παρὰ τὸ ὄρος *Βαγίστανον,* εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν *Δαρεῖος ὁ Ὑστάσπου,* ἱδρυτὴς τῆς δευτέρας περσικῆς μοναρχίας τῶν Ἀχαιμενιδῶν, ἵδρυσε μεγαλοπρεπὲς μνημεῖον εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης του κατὰ τῆς φατρίας τῶν *Μάγων,* οἵτινες εἶχον ἀνακηρύξει βασιλέα τὸν *Ψευδο-Σμέρδιν,* πρὸ τῶν στενῶν δὲ τῆς *Βαγιστάνης* ἐν τῇ πεδιάδι ἦσαν οἱ περίβολτοι παράδεισοι (ἔχοντες περίμετρον 12 σταδίων), οἱ καλούμενοι *κῆποι Σεμιράμιδος,* τοὺς ὁποίους ἐπεσκέφθη κατὰ τὸ 324 π. Χ. καὶ ὁ Μ. Ἀλέξανδρος. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὄρους καὶ ἐπὶ τῆς πρὸς τοὺς κήπους πλευρᾶς εἶχε κατασκευάσει ἡ Σεμίραμις τὴν εἰκόνα της περιστοιχιζομένην ὑπὸ 100 λογχοφόρων (βλ. καὶ *Διόδ.* Β′ 13). Ἀλλὰ καὶ ἀνάγλυπτοι παραστάσεις μετ᾽ ἐπιγραφῶν ἑλληνικῶν τῶν χρόνων τῆς ἐπὶ τὸ ὄρος Βεγίστανον τῶν χρόνων τῶν Ἀρσακιδῶν. Ἡ λέξις Βαγίστανα προῆλ-

Digitized by Google

θεν ἐκ τῆς παλαιοπερσικῆς *Βάγα-Στάνα* σημαινούσης «τόπον Θεοῦ». Σήμερον καλεῖται *Μπεχιστοὺν* ἢ Tauk-i-bostan = τόξα τοῦ παραδείσου. Ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἐκάλει τὴν πόλιν θεοπρεπεστάτην ἕνεκα τῆς μεγάλης εὐφορίας τῆς πεδιάδος της, διαμονῆς ἀγαπητῆς τῶν θεῶν. ΚΑΨ.

βαγίτσα (ἡ)· ὑποκοριστικὸν τοῦ βάγια (βλ. λ.), μικρὰ θεραπαινίς: «Καὶ σεῖς βαγίτσες στρώσετε τοῦ νιοῦ γαμπροῦ τὴν κλίνη» (Κρητ. δημ. ᾆσμα). Ε. Γ.

Βαγιωνιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 376. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Λούκια* (κάτ. 198) καὶ *Κουμάσια* (κάτ. 95). Πρότερον ἀνῆκεν εἰς τὸν δῆμον *Χάρακα* τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς, πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν, ἦσαν κατὰ τὸ τρίτον Τοῦρκοι. —Ω

— **Βαγιωνιὰ** *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς ἀνήκων εἰς τὴν κοινότητα *Φρὲ* τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου τοῦ νομοῦ Χανίων. Ε. Γ.

βαγιώσιος *βαθμὶς* ἢ *ἡλικία* (Bayocien, Bayeux-Stufe) *[Γεωλογ.]* Μία τῶν τεσσάρων (βαθμίδων) ἡλικιῶν, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ *μέση (φαιὰ) ἰουράσιος* ἢ *δογγέριος* ὑποπερίοδος τῆς ἰουρασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος τῆς γῆς. Ἡ βαθμὶς αὕτη διεκρίθη ὑπὸ τῶν Γάλλων γεωλόγων τὸ πρῶτον ἐν Γαλλίᾳ (εἰς τὸ Bayeux). Χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα αὐτῆς εἶναι πολλὰ εἴδη ἀμμωνοειδῶν, ὡς π. χ. τὸ *στεφανοκέρας Humfriesi* καὶ *Bagdeni*, *σφαιρόκερας Sauzei*, *σοννίνια Sowerbyi*, *Ludwigia Murchisoni*, *λιόκερας* opalinum, *λιόκερας* concavum, κτλ. Ἡ βαγιώσιος βαθμὶς ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὰ ἀνώτερα τμήματα τῆς *κατωτέρας ὠλιθικῆς* βαθμῖδος τῶν Ἄγγλων γεωλόγων.

Στρώματα τῆς βαθμῖδος ταύτης καθωρίσθησαν καὶ ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τοῦ Καρόλου Ρέντς εἰς τὰς ὀροσειρὰς τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ δὴ τῆς ἀδριατικο-ιονίου ζώνης (ἐπὶ τῆς νήσου Κερκύρας, Βίδο, Λευκάδος, Ἰθάκης, Ἀκαρνανίας, νοτίου Ἀλβανίας καὶ Ἠπείρου).

Εἶναι ἀσβεστόλιθοι περιέχοντες πολλὰ ἀπολιθωμένα εἴδη κεφαλοπόδων ἀμμωνοειδῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ χαρακτηριστικώτερον εἶδος *στεφανόκερας Humphriesianum Sow*, ὡς καὶ σύστημα λεπτοπλακωδῶν κερατολίθων, φερόντων τὰ χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα (ἐλασματοβράγχια) *ποσειδωνία Buchi* καὶ *ποσειδωνία alpina*.

Τὰ τελευταῖα ταῦτα ποσειδωνιοφόρα στρώματα, κατὰ τὸν Ρέντς, δὲν ἐσχηματίσθησαν ἀποκλειστικῶς κατὰ τὴν βαγιώσιον ἡλικίαν, ἀλλ' ὁ σχηματισμός των ἐξηκολούθησε καὶ κατὰ τὴν μετέπειτα *βαθώνιον* βαθμῖδα καὶ πιθανῶς μέχρι τῆς *καλλοβίου*. Γ. Κ. Γ.

Βὰγκ ἢ *Βάαγκ [Γεωγρ.]* (γερμ. Waag, οὐγγρ. Vag, τσεχ. Vah). Ποταμὸς τῆς Τσεχοσλοβακίας, ἀριστερὸς παραπόταμος τοῦ Δουνάβεως. Σχηματίζεται κατ' ἀρχὰς ὑπὸ δύο ποταμίσκων, τοῦ *Λευκοῦ* καὶ τοῦ *Μέλανος Βάγκ*, πηγαζόντων ἐκ τοῦ ὄρους Τάτρας τῶν Καρπαθίων. Δεχόμενος διαρκῶς νέους παραποτάμους προχωρεῖ πρὸς Ν. καὶ χωρίζει τὴν Μοραβίαν ἀπὸ τὴν Σλοβακίαν, μετὰ ροῦν δὲ 400 χιλμτρ. ἐκβάλλει εἰς τὸν Δούναβιν παρὰ τὸ Κόμορν. Χ. Δ.

Βάγκα *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Νῆσος μικρὰ ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Βενετίας, ἐν τῷ πρὸ τῆς *Πόλας* συστάδι τῶν νήσων *Μπριόνι* (Vanga: πλάτ. 44° 54′ 44″ Β, μῆκ. 13° 43′ 50″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 202: Port Pola and the Brioni islands). Εἰς 1 μιλ. Δ. ΝΔ. τῆς *Βάγκα* ἀγκυροβόλιον σωτήριον κατὰ τῆς Μπόρα καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ πρώτου τεταρτοκυκλίου καταιγίδων. Σ. Ε. Λ.

Βάγκα ἢ *Βὰγκ* (Vaga ἢ Vag) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ρωσίας, παραπόταμος τοῦ Ντβίνα, διαρρέων τὰ κυβερνεῖα Βολόγκντα καὶ Ἀρχαγγέλσκ (Ἀρχαγγέλου). Διέρχεται διὰ χώρας πεδινῆς καὶ ἐρήμου καὶ ἔχει μῆκος 500 χιλιομέτρων, κατὰ δὲ τὸν κάτω ροῦν εἶναι πλωτός. Χ. Δ.

Βάγκα (Vaga), *Πιερίνο ντὲλ —*, ἢ *Πιέρο Μπουνακόρσι*. Ἰταλὸς ζωγράφος (1500—1547). Νεώτατος προσελήφθη εἰς τὸ κατάστημα φαρμακοπώλου τινός, πολὺ συντόμως ὅμως προὐκάλεσε τὴν προσοχὴν τοῦ Ἀνδρέου ντὲ Τσέρρι, ἀσήμου ζωγράφου, ὅστις προσλαβὼν τοῦτον εἰς τὸ ἐργαστήριόν του τὸν ἐδίδαξε τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς τέχνης. Μετὰ ταῦτα ἐμαθήτευσε πλησίον τοῦ Ριντόλφο Γκιρλαντάγιο, τὴν ἡλικίαν ὢν μόλις ἑνδεκαετής, ὑπερβαλὼν δὲ πάντας τοὺς συμμαθητάς του κατὰ τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν καλλιτεχνικὴν δεξιότητα, προσείλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ ὀνομαστοῦ ὁπωσδήποτε κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ζωγράφου *Βάγκα*. Ὁ Βάγκα ἔπεισε τοῦτον νὰ μεταβῇ μετ' αὐτοῦ εἰς Τοσκανέλλαν, ἔνθα εἰργάσθησαν εἰς τὴν διακόσμησιν διαφόρων μνημείων, μετὰ ταῦτα δὲ τὸν ὡδήγησεν εἰς τὴν Ῥώμην, ἔνθα τὸν παρουσίασεν εἰς τοὺς μεγάλους διδασκάλους τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ὁ *Πιέρο* προσέθηκεν εἰς τὸ ὄνομά του καὶ τὸ τοῦ προστάτου του Βάγκα, καλούμενος τοῦ λοιποῦ οὐχὶ *Πιέρο Μπουνακόρσι*, ἀλλὰ *Πιερίνο ντὲλ Βάγκα*.

Ἐν Ρώμῃ εὑρισκόμενος ἐδοκίμασεν ἀγρίας ὑλικὰς στερήσεις καὶ παντοειδεῖς στενοχωρίας. Διὰ νὰ πορίζηται τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα ἠναγκάζετο νὰ μετέρχεται πᾶν εἶδος ἐργασίας. Συγχρόνως ὅμως εὕρισκε τὸν καιρὸν νὰ ἀφοσιώνεται εἰς σοβαρὰς καλλιτεχνικὰς σπουδὰς καὶ ν' ἀντιγράφῃ τ' ἀθάνατα ἔργα τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου εἰς τὸ Βατικανόν, τ' ἀρχαῖα ἀγάλματα καὶ τὰς προσφάτως τότε ἀνακαλυφθείσας τοιχογραφίας τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Τίτου. Συστηθεὶς εἰς τὸν Ἰούλιον Ρομαῖν καὶ τὸν Φαττόρε, ἔτυχεν ἐγκαρδίου ὑποδοχῆς ἐκ μέρους τούτων, ἐπὶ πλέον δὲ συνεστήθη ὑπ' αὐτῶν εἰς τὸν *Ραφαήλ*, ὅστις ἀσμένως τὸν προσέλαβεν εἰς τὴν σχολήν του καὶ τὸν ἐχρησιμοποίησεν εἰς τὴν διακόσμησιν τῶν Loggie τοῦ Βατικανοῦ, ἔνθα ὁ Πιερίνο ντὲλ Βάγκα ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Ἰωάννου ντὲ Οὔντινε ἐζωγράφησε τὰ ἀραβουργήματα καὶ τὴν *ἱστορίαν τοῦ Ἰωσὴφ καὶ τοῦ Δαβίδ*, ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίων τοῦ Ραφαήλ. Κατὰ τὸν Βαζάρι μάλιστα ἐξετέλεσε καὶ τρεῖς τοιχογραφίας, ἐκ τοῦ βίου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν *Γέννησιν*, τὴν *Βάπτισιν* καὶ τὸν *Μυστικὸν δεῖπνον*, αἵτινες ἀπεδίδοντο ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἰς τὸν Ραφαήλ, ἕνεκα τῆς θαυμαστῆς ἐντελείας των. Τοιουτοτρόπως νεώτατος εἰσέτι ὁ Πιερίνο ντὲλ Βάγκα κατέστη εἷς ἀπὸ τοὺς διασημοτέρους μαθητὰς τοῦ Ραφαήλ, κατὰ σύστασιν δὲ τούτου ἐδέχθη παραγγελίας λίαν ἐνδιαφερουσῶν διακοσμητικῶν ἐργασιῶν εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν παπῶν, νῦν αἴθουσαν τῶν *Βοργιῶν* καλουμένην, τοῦ Βατικανοῦ, ἔνθα ἐζωγράφησε τὰς προσωποποιήσεις τῶν *Ἑπτὰ πλανητῶν*, τὰς *Δώδεκα μορφὰς τοῦ ζῳδιακοῦ κύκλου*, τοὺς *Ἀστερισμοὺς* καὶ τέσσαρας *Νίκας*. Διεκόσμησεν ὡσαύτως δι' ἀραβουργημάτων καὶ μυθολογικῶν σκηνῶν τὴν ἐν Chiavica ἔπαυλιν τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Κύπρου Aldobrandini καὶ τὸ ἐν Ρώμῃ μέγαρον τῶν διασήμων Γερμανῶν τραπεζιτῶν Fugger. Ἐπὶ πλέον εἰργάσθη εἰς τὴν διακόσμησιν διαφόρων ἐκκλησιῶν. Δυστυχῶς ὁ χρόνος κατέστρεψε τὰς πλείστας τῶν τοιχογραφιῶν τούτων, καταστήσας σχεδὸν ἀτέκμαρτον τὴν σημασίαν μεγάλου μέρους τῆς παραγωγῆς τοῦ Πιερίνο ντὲλ Βάγκα.

Τῷ 1525 ἐνυμφεύθη ἐν Ρώμῃ τὴν ἀδελφὴν τοῦ Φαττόρε (G.-Francesco Penni) καὶ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ τελευταίου τούτου καὶ τοῦ Ἰουλίου Ρομαῖν ἀπεδόθη εἰς τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ὑπὸ τοῦ Ραφαὴλ καταλειφθέντων ἡμιτελῶν ἔργων. Ἐπὶ πλέον ἐξετέλεσε δι' ἴδιον αὐτοῦ λογαριασμὸν καί τινας τοιχογραφίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ *Δημιουργία τῆς Εὔας* καὶ οἱ *Εὐαγγελισταὶ Μᾶρκος* καὶ *Ἰωάννης* κατέχουν τὴν πρώτην θέσιν. Ὑποστὰς κατόπιν πολλὰς δοκιμασίας καὶ περιπετείας μόλις τῷ 1542 ἐπανευρίσκεται εἰς Ρώμην ἐργαζόμενος εἰς τὸν ναὸν τῆς *Ἁγίας Τριάδος* (τοῦ Ὄρους), ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπάρχουν καὶ αἱ δύο ἐξαίρετοι τοιχογραφίαι του: «*Ἡ ἀνάστασις τοῦ Λαζάρου*» καὶ «*Ἡ προβατικὴ κολυμβήθρα*». Αἱ τοιχογραφίαι αὗται προὐκάλεσαν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ καρδιναλίου Φαρνέζε, ὅστις τοῦ ἀνέθηκε τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων ἔργων, τοῦ ὥρισε τακτικὴν ἐπιχορήγησιν καὶ τὸν συνέστησεν εἰς τὸν Πάπαν Παῦλον τὸν Γ', ὅστις ἐπίσης τοῦ ἀνέθηκε σειρὰν διακοσμητικῶν συνθέσεων. Ἵνα ἐπαρκέσῃ εἰς πάσας ταύτας τὰς ὑποχρεώσεις του ὁ Πιερίνο ντὲλ Βάγκα προσέλαβεν ὡς συνεργάτας τὸν Λούκιον Ρομάνο, τὸν Τζιρόλαμο ντὲ Σεμονέτα, τὸν Μάρκελλον Βενοῦστι καὶ ἀρκετοὺς ἄλλους ἐκ τῶν κατὰ καιροὺς μαθητῶν του. Ἀλλὰ καὶ πάλιν οἱ κόποι, εἰς οὓς ὑπεβλήθη, ὑπῆρξαν καταστρεπτικοὶ διὰ τὴν ὑγείαν του, παθὼν δ' ἐκ στηθικοῦ νοσήματος ἀπεβίωσε καὶ ἐτάφη εἰς τὸ Πάνθεον τῆς Ρώμης, ἔνθα εἶχεν ἤδη ταφῆ ὁ Ραφαήλ. Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Βαγκαβάτα *γκιτὰ* (Bhâgavata gitâ). Ὀνομαστὸν ἰνδικὸν ἔπος τῆς *Μαχαβαράτα*, ὅπου ὁ θεὸς *Κρισνᾶ* ἐκθέτει εἰς τὸν ἥρωα *Ἀρτζουνᾶ* ὑψηλὰς φιλοσοφικὰς ἀρχάς. Αὗται ἔχουν μεγίστην ὁμοιότητα μὲ τὰς χριστιανικάς, ἂν καὶ τὸ ἔπος τοῦτο ἐγράφη τουλάχιστον διακόσια ἔτη π. Χ. Ἔχει μεταφρασθῆ εἰς πλείστας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας.

— **Βαγκαβάτα** *πουράνα* (Bhâgavata purana). Ἰνδικὸν σανσκριτικὸν ἔπος, ἀνῆκον εἰς τὴν συλλογὴν τῶν *Πουράνα*. Ὁ τίτλος *Βαγκαβάτα*, τὸν ὁποῖον φέρει τὸ ἔπος τοῦτο, προέρχεται ἀπὸ τὸ ὄνομα *Βαγκαβάτ*, ὅπερ εἶναι τὸ κυριώτερον τῶν ἐπιθέτων τοῦ *Κρισνᾶ*. Θεωρεῖται τὸ μεταγενέστερον τῶν δεκαοκτὼ ποιημάτων τῆς σειρᾶς τῶν Πουράνα καὶ εἶναι τὸ δημοφιλέστερον ὅλων, ἀναγινωσκόμενον κυρίως εἰς τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας τῶν Ἰνδιῶν. Εἶναι γραμμένον ὑπὸ τύπον διαλογικὸν καὶ ἔχει ὡς θέμα τὴν ἐξύμνησιν τοῦ θεοῦ *Βισνοῦ* καὶ τὰς ἐνσαρκώσεις αὐτοῦ εἰς τὸν Κρισνᾶ.

Βαγκακοῦσα (Vagakouça). Οὕτως ὠνομάσθησαν κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα οἱ Ἰάπωνες σοφοί, οἵτινες ἀφωσιώθησαν εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀρχαίας ἰαπωνικῆς ἱστορίας καὶ λογοτεχνίας.

Βαγκαλιάτες *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον τῆς Βορείου Ἠπείρου παρὰ τὸ Βουθρωτὸν καὶ τὰ ἑλληνικὰ σύνορα, ὑπαγόμενον σήμερον εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Πλησίον τοῦ χωρίου σῴζονται ἐρείπια πόλεως τῶν ἀρχαίων Χαόνων, ἀγνώστου ὀνόματος. Μεταξὺ τῶν ἀρχαιολογικῶν ἀντικειμένων εἶναι καὶ τρεῖς κορμοὶ ἀγαλμάτων ὑπερφυσικοῦ μεγέθους καὶ κεφαλὴ γυναικεία καλῆς τέχνης, ἅπαντα ἐκ μαρμάρου. Ι. Σ. Σ.

Βαγκάντα (W; gında). Καλοῦνται οὕτως οἱ μαῦροι κάτοικοι τοῦ κράτους *Οὐγκάννta* τῆς Τροπικῆς ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς. Οἱ *Βαγκάντα* ἀνήκουν εἰς τοὺς κεντρικοὺς *Μπαντοῦ*, ἀνεμίχθησαν ὅμως πολλαχῶς μὲ τὴν χαμιτικὴν φυλὴν τῶν Βαχοῦμα, οἵτινες ὡς ποιμένες ἐπεξετάθησαν ἀπὸ βορειανατολῶν. Οὕτως ἐξηγεῖται διατὶ οἱ Βαγκάντα μορφολογικῶς διαφέρουν τῶν λοιπῶν Μπαντοῦ, κατὰ τὰ λοιπὰ δὲ δὲν ἀνέχονται τὴν διάστιξιν, τὴν περιτομὴν καὶ τὴν ἐξαγωγὴν ὀδόντων. Βάσις τῆς οἰκονομίας τῶν Βαγκάντα εἶναι ἡ γεωργία, συγχρόνως ὅμως εἶναι τολμηροὶ κυνηγοὶ καὶ ναυτικοί. Διακρίνονται ἐπίσης διὰ τὴν λεπτότητα τῆς τέχνης των εἰς τὴν ἀγγειοπλαστικὴν καὶ καλαθοποιίαν. Ὡς ὅπλον μεταχειρίζονται τὰ μικρὰ δόρατα καὶ τὰς ᾠοειδεῖς καὶ εἰς τὰ ἄκρα μυτερὰς ἀσπίδας. Αἱ καλύβαι των εἶναι κυψελοειδεῖς. Ἡ κοινωνικοπολιτική των ὀργάνωσις εἶναι φεουδαλικῆς μορφῆς. Ἡ ἀριστοκρατία, ἀποτελουμένη ἀπὸ τοὺς κατακτητὰς *Βαχοῦμα*, κατέχει τὰς γαίας, ἐνῷ οἱ χωρικοὶ (*Μπακόπι*) ὡς καλλιεργηταὶ εἶναι ὑπόχρεοι εἰς ἀγγαρείας καὶ φόρους. Ὁ ὑφιστάμενος θεσμὸς τῆς ἰδιαιτέρας οἰκιακῆς δουλείας φέρει χαρακτῆρα ἤπιον. Ὁ χριστιανισμὸς εὗρεν εὐρυτάτην διάδοσιν παρὰ τοῖς Βαγκάντα, ἐνῷ ὁ ἰσλαμισμὸς διεδόθη εἰς περιωρισμένον κλίμακα. Θ. Χ. Σ.

Βαγκαράβα (Wagarawa). Ὀνομασία τῶν Μαντίνγκο (βλ. λ.).

Βαγκαράγκβαρα ἢ *Κατάνγκα* (Wagaragwara, Katanga). Φυλὴ μαύρων τῆς περιφερείας Κατάνγκα τοῦ Βελγικοῦ Κογγό, ὑπαγομένη εἰς τὴν ὁμάδα *Λούμπα Λούννta* τῆς ὁμοεθνίας τῶν *Μπαντοῦ*. Θ. Χ. Σ.

Βὰγκ-Βέϊ. Διάσημος Κινέζος ζωγράφος τῆς δυναστείας τοῦ *Τάγκ*, γεννηθεὶς τῷ 699 καὶ ἀποθανὼν τῷ 759. Διεκρίθη καὶ ὡς ποιητὴς καὶ κριτικός. Ὑπῆρξε μέγας ἀνακαινιστὴς τῆς σινικῆς τοπιογραφίας, θεωρεῖται δὲ ὡς ὁ ἱδρυτὴς τῆς μονοχρώμου διὰ σινικῆς μελάνης ζωγραφικῆς. Ι. Μ. Π.

Βαγκέϊα (Wageia). Φυλὴ μαύρων τῆς ἀνατολικῆς Τροπικῆς Ἀφρικῆς, κατοικοῦσα ἀνατολικῶς τῆς λίμνης Οὐκερέβης. Ὑπάγονται εἰς τὴν ὁμάδα τῶν λιμνῶν τῶν κεντρικῶν *Μπαντοῦ*. Θ. Χ. Σ.

Βάγκενερ (Wagener), *Γουΐδος Ριχάρδος*. Γερμανὸς ἀνατόμος (1822—1896). Συνέγραψε περὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν κεστωδῶν, τῶν τρεματωδῶν, περὶ τῶν μυϊκῶν ἰνῶν, καὶ ἐδημοσίευσε πληθὺν μονογραφιῶν εἰς ζῳολογικὰ καὶ ἱστολογικὰ περιοδικά. Ο. Ρ.

—**Βάγκενερ** (Wagener) *Ἑρμᾶννος*. Γερμανὸς πολιτικὸς γεννηθεὶς εἰς Ζέγχελετς τὴν 8 Μαρτίου 1815, ἀποθανὼν ἐν Φριντενάου τὴν 22 Ἀπριλίου 1889. Ἱδρυτὴς τῆς «Νέας Πρωσσικῆς Ἐφημερίδος», ἀρχηγὸς τοῦ συντηρητικοῦ κόμματος. —Ω.

Βάγκενμαν (Wagenmann), *Αὔγουστος*. Γερμανὸς ὀφθαλμολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1863 καὶ σπουδάσας ἐν Τολίγγῃ παρὰ τῷ Leber, ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1886. Τῷ 1892 ἐκλήθη εἰς τὴν Ἰέναν ὡς Διευθυντὴς τῆς αὐτόθι Ὀφθαλμιατρικῆς Κλινικῆς. Ὁ Βάγκενμαν ἐδημοσίευσε πληθὺν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Graefe καὶ ἀπενεμήθη εἰς αὐτὸν τὸ βραβεῖον τοῦ ἰδίου διὰ τὰς πειραματικὰς αὐτοῦ ἐργασίας ἐπὶ τῆς διαταραχῆς τῆς κυκλοφορίας τῶν φλεβικῶν καὶ ἐπιπλοϊκῶν ἀγγείων. Ο. Ρ.

Βαγκενχάϊμ (Wangenheim), *βαρῶνος Ἐρρῖκος φὸν—*. Γερμανὸς διπλωμάτης χρηματίσας πρεσβευτὴς τῆς Γερμανίας ἐν Ἀθήναις (1908—1909), κατόπιν δὲ μετατεθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου καὶ ἀπέθανε κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ παγκοσμίου πολέμου τῷ 1915.

Ἡ κυριωτέρα περίοδος δράσεως τοῦ Βαγκενχάϊμ ἦτο ἡ ἀμέσως μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους καὶ πρὸ τῶν γεγονότων τοῦ παγκοσμίου πολέμου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην (1913—1914), μετὰ τὴν κατάρρευσιν τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας ἐν Εὐρώπῃ, συνήφθη ἐν Κωνσταντινουπόλει δεινὸς διπλωματικὸς ἀγών, κατὰ τὸν ὁποῖον αἱ πλεῖσται τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἐζήτουν νὰ ἐξασφαλίσουν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰς κεκτημένας προνομίας καὶ παραχωρήσεις, ἀφ' ἑτέρου δὲ νέας σφαίρας ἐπιρροῆς ἐν τῇ Ἀσιατικῇ Τουρκίᾳ μετὰ νέων προνομιακῶν ἐκχωρήσεων διὰ σιδηροδρόμους, λιμένας καὶ μεταλλεῖα ἐν συνδυασμῷ πρὸς παρο-

Digitized by Google

χὴν δανείων. Ἡ Γαλλία ἔχουσα ἤδη τοποθετημένα ἐν Τουρκίᾳ ὑπὲρ τὰ δύο δισεκατομμύρια φράγκων χρυσῶν ἐζήτει σιδηροδρόμους ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας πρὸς τὸν Εὔξεινον, συμπλήρωσιν τῶν ἐν Συρίᾳ γραμμμῶν, τὸ προνόμιον σιδηροδρόμου Σμύρνης Δαρδανελλίων, τὴν ἐκμετάλλευσιν διαφόρων μεταλλείων καὶ ἄλλα ἔναντι δανείου ἑνὸς δισεκατομμυρίου φράγκων εἰς δύο δόσεις. Ἡ Ἀγγλία ἐλάμβανε τὴν ἀνοργάνωσιν τοῦ τουρκικοῦ ναυτικοῦ, τὴν τελειοποίησιν τοῦ τουρκικοῦ ναυστάθμου καὶ ἐπώλει δύο δρέδνωτ εἰς τὴν Τουρκίαν, συνάμα δὲ ἐπεδίωκε συνεννόησιν μετὰ τῆς Γερμανίας διὰ τὸ ἀπὸ Βαγδάτης μέχρι τοῦ Περσικοῦ κόλπου τμῆμα τοῦ σιδηροδρόμου. Ἡ Ἰταλία ἐζήτει νὰ ἀναγνωρισθῇ ὡς ἰταλικὴ σφαῖρα ἐπιρροῆς ἡ περιοχὴ Ἀτταλείας μέχρι Ἰκονίου. Ὡς καὶ αὐτὴ ἡ Αὐστρουγγαρία, ἥτις εἶναι γνωστόν, ὅτι ἐπεδίωκεν ἐπικράτησιν ἀποκλειστικὴν ἐν Ἀλβανίᾳ κατ' ἀρχάς, ἐκεῖθεν δὲ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ, προσεπάθει νὰ ὑπεισέλθῃ εἰς Ἀνατολὴν διὰ προνομίου σιδηροδρομικῆς γραμμῆς μεταξὺ Παμφυλίας καὶ Λυκίας. Ἡ δὲ Ρωσία, ἔχουσα ἐν ἀπόπτῳ τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τῶν Στενῶν ὑπὲρ ἑαυτῆς, ἐζήτει νὰ ἐγκαθιδρύσῃ τὴν ἐπιρροήν της εἰς τὰς ἀρμενικὰς λεγομένας ἐπαρχίας, ἐξασφαλίσασα καὶ τὴν ἀμέριστον ὑποστήριξιν τῆς Γαλλίας, ὑπὲρ τῆς ὁποίας παρῃτεῖτο τοῦ ἀποκλειστικοῦ αὐτῆς προνομίου κατασκευῆς σιδηροδρομικῶν γραμμῶν ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Εὐξείνου.

Ἐν μέσῳ ὅλων τούτων τῶν ἀπαιτήσεων καὶ φιλοδοξιῶν ἡ θέσις τῆς Γερμανίας ἐφαίνετο δυσχερής. Εἶχε νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν κυριότητα καὶ διακατοχὴν τοῦ σιδηροδρόμου Βαγδάτης, ἀληθοῦς σπονδυλικῆς στήλης τῆς Ἀνατολῆς, μεθ' ὅλων τῶν διακλαδώσεων, τὰς ὁποίας εἶχε σχεδιάσει, ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὰς συγκοινωνίας Βερολίνου Περσικοῦ κόλπου, συνάμα δὲ νὰ ματαιώσῃ πᾶν ἄλλο σιδηροδρομικὸν σχέδιον δυνάμενον νὰ βλάψῃ τὰ ἰδικά της καὶ νὰ προλάβῃ τὴν διὰ τῆς Ἀρμενίας κάθοδον τῆς Ρωσίας πρὸς τὴν Μεσόγειον. Ὑπὸ τοιαύτας δυσχερεῖς συνθήκας ἀνέλαβε τὴν ἀντιπροσώπευσιν τῆς Γερμανίας ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ βαρῶνος Βαγκενχάϊμ, διαδεχθεὶς ἐκεῖ τὴν ὑπέροχον προσωπικότητα τοῦ βαρώνου Marschall von Bieberstein. Ἡ διπλωματικὴ δρᾶσις τούτου ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς Τουρκίας κατὰ τὴν χαμητικὴν περίοδον εἶχε σημειώσει μεγάλας ἐπιτυχίας τῆς Γερμανίας. Ἀλλ' ἡ νεοτουρκικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1908 ἐχαρακτηρίσθη ὡς γερμανικὴ ἀποτυχία ἐγγραφεῖσα εἰς τὸ παθητικὸν τοῦ Μάρσαλ, ὅστις καὶ ἀνακληθεὶς μετὰ μικρὸν ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ βαρώνου Βαγκενχάϊμ.

Μὲ μετριοφανεστέρας ἀξιώσεις, μὴ ἔχων μέγα παρελθόν, πλὴν ἐπιτυχιῶν τινων ἐν Ἀθήναις, ὁ Βαγκενχάϊμ ἠδυνήθη ν' ἀναλάβῃ βαθμιαίως ἰθύνοντα ρόλον ἐν τῷ διπλωματικῷ ἀγῶνι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Κατώρθωσε νὰ χωρίσῃ εἰς δύο τὸ ἀρμενικὸν σχέδιον τῆς Ρωσίας καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ διὰ τῆς Ὀλλανδίας τὴν γερμανικὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ ἡμίσεος τῆς Ἀρμενίας, συνάμα δὲ νὰ θέσῃ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1914 χεῖρα ἐπὶ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ διὰ τῆς ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς Liman von Sanders καὶ Bronsart von Schellendorf, γενικὸν Ἐπιτελάρχην τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, πολυμελεστάτης γερμανικῆς ἀποστολῆς, καθ' ἣν εἰς μάτην προσεπάθησε ν' ἀντενεργήσῃ ἡ Ρωσία.

Οὕτω κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ παγκοσμίου πολέμου ἡ Γερμανία εὑρέθη ἔχουσα ἐκτεταμένους ἤδη τοὺς πλοκάμους της εἰς ὅλους τοὺς κλάδους καὶ εἰς ὅλας τὰς ὑπηρεσίας τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ἀπὸ δὲ τοῦ Αὐγούστου 1914 διὰ τοῦ κατάπλου εἰς τὸν Βόσπορον τοῦ θωρηκτοῦ εὐδρόμου Goeben καὶ τοῦ εὐδρόμου Breslau ἐκυριάρχησε καὶ τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Τόσον κατὰ τὸ ἐπεισόδιον τῶν δύο τούτων γερμανικῶν πολεμικῶν, ὅσον καὶ κατὰ τὴν ἐναντίον τῶν ρωσικῶν πόλεων τοῦ Εὐξείνου ἐπίθεσιν τοῦ τουργογερμανικοῦ στόλου, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας παρεσύρθη ἡ Τουρκία εἰς τὸν παγκόσμιον πόλεμον, ὁ Βαγκενχάϊμ, βοηθούμενος κυρίως ὑπὸ τοῦ ναυτικοῦ ἀκολούθου Humann ἀνέπτυξεν ὑπεράνθρωπον δραστηριότητα, ἥτις ὑπέσκαψε τὴν ὑγείαν του, ἐπισφαλῆ ἤδη ἐξ ἀρτηριοσκληρώσεως ἐπιδεινουμένης διὰ τοῦ διηνεκοῦς καπνίσματος. Ὁ θάνατος αὐτοῦ ἐπῆλθε συνεπείᾳ ἀποπληξίας τῇ 24 Ὀκτωβρίου 1915. Ἐτάφη δὲ ἐν τῷ δενδροφύτῳ κήπῳ τοῦ ἐν Θεραπείοις τοῦ Βοσπόρου θερινοῦ μεγάρου τῆς γερμανικῆς πρεσβείας.

Ἂν καὶ εἶχεν ἀντιπροσωπεύσει τὴν Γερμανίαν ἐν Ἀθήναις, ὁ Βαγκενχάϊμ, ἀντιθέτως πρὸς ὅ,τι ἀνεμένετο, ἠκολούθησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει πολιτικὴν ὅλως ἀνθελληνικήν, μισελληνικὴν μάλιστα, ἀφοῦ ὁ ἴδιος ἐδήλωσεν ἀναφανδόν, ὅτι αἰσθάνεται ἀντιπάθειαν πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Ὁ ἄλλοτε πρέσβυς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μοργκεντάου ἀποκαλύπτει εἰς τὰ Ἀπομνημονεύματά του (Mémoires de l'Ambassadeur *Morgenthau.*—Vingt six mois en Turquie Paris 1919), ὅτι τὴν 13ην Ἰουνίου 1913, ὁ βαρῶνος Βαγκενχάϊμ προσεπάθησε νὰ πείσῃ τὸν Μοργκεντάου νὰ τηλεγραφήσῃ εἰς τὴν κυβέρνησίν του καὶ εἰς τὸν Πρόεδρον Οὐίλσων, ὅπως ματαιώσωσι τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα πώλησιν τῶν θωρηκτῶν Idaho καὶ Mississipi («Λῆμνος» καὶ «Κιλκίς»), τὰ ὁποῖα ἠπείγετο νὰ ἀγοράσῃ ἡ Ἑλλάς, ὅπως μὴ εὑρεθῇ ἀπέναντι κολοσσιαίας ναυτικῆς ὑπεροπλίας τῆς Τουρκίας, προσκτησαμένης τότε ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ διὰ τὴν Βρασιλίαν παραγγελθὲν δρέδνωτ «Ρίο - δὲ Ζανέϊρο» («Σουλτὰν Ὀσμὰν») καὶ ἐχούσης ἤδη ὑπὸ ναυπήγησιν εἰς ἀγγλικὸν ναυπηγεῖον ἕτερον δρέδνωτ, τὸ «Ρεσαδιέ». Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ὁ Βαγκενχάϊμ ἐξεδήλωσε βαθεῖαν ἀντιπάθειαν πρὸς τοὺς Ἕλληνας, μετεχειρίσθη δὲ διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῶν δύο ἀμερικανικῶν πολεμικῶν τὰ αὐτὰ ἐπιχειρήματα, ἅτινα πρό τινων ἡμερῶν καὶ ὁ Τοῦρκος ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν Δζεμὰλ πασᾶς ἐν συνδιαλέξει μετὰ τοῦ Μοργκεντάου, ἐξ οὗ ὁ τελευταῖος οὗτος συμπεραίνει, ὅτι ὁ Βαγκενχάϊμ ἦτο ὁ ἐμπνεύσας τὴν ὅλην ἐκείνην ἐπιχειρηματολογίαν εἰς τὸν Δζεμάλ. Ὁ Μοργκεντάου ὅμως ἠρνήθη εἰς τὸν Βαγκενχάϊμ, ὡς εἶχεν ἀρνηθῆ καὶ εἰς τὸν Δζεμάλ. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ὁ Μοργκεντάου ἐκφράζει τὴν ὑπόνοιαν, ὅτι ὁ Βαγκενχάϊμ ἦτο ἐν γνώσει τῶν πολεμικῶν σχεδίων τοῦ Βερολίνου, παρατηρεῖ δὲ ὅτι ὁ Γερμανὸς οὗτος πρεσβευτὴς οὐδεμίαν ἔφερεν ἀντίρρησιν κατὰ τῆς ἀρξαμένης τότε ἐκδιώξεως τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῶν παραλίων τῆς Ἰωνίας, ἐκδιώξεως ἥτις κατὰ τὸν Μοργκεντάου ἀπετέλει καὶ αὕτη μέρος τοῦ σχεδίου τῶν πολεμικῶν παρασκευῶν.

Ἀνάλογα αἰσθήματα ἐξεδήλωσεν ὁ Βαγκενχάϊμ καὶ ἐναντίον τῶν Ἀρμενίων, ἀρνηθεὶς πεισμόνως νὰ συμμετάσχῃ εἰς κοινὸν διπλωματικὸν διάβημα, τὸ ὁποῖον εἰσηγήθη ὁ Μοργκεντάου, ὅπως κληθῇ ἡ Τουρκία νὰ παύσῃ τὰς σφαγὰς τῶν Ἀρμενίων. Ὁ Μοργκεντάου ἐκφράζει μάλιστα τὴν ὑπόνοιαν, ὅτι συνεπείᾳ τῆς στάσεως αὐτοῦ εἰς τὸ ἀρμενικὸν ζήτημα ὁ Βαγκενχάϊμ ἐπεδόθη εἰς διαφόρους μηχανορραφίας ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς ἀνάκλησιν τοῦ Ἑβραίου μὲν τὸ θρήσκευμα, ἀλλ' ἐνθέρμου προστάτου τῶν ἐν Τουρκίᾳ Χριστιανῶν Ἀμερικανοῦ τούτου διπλωμάτου. Ἐν γένει δὲ διὰ παραθέσεως καὶ ἄλλων ἐπεισοδίων, ὡς τὸ τῆς συλλήψεως τοῦ γηραιοῦ Ἄγγλου δικηγόρου καὶ διαπρεποῦς φιλέλληνος συγγραφέως Sir Edwin Pears, ὁ Μοργκεντάου χαρακτηρίζει τὸν Βαγκενχάϊμ καὶ ὡς ἐμπαθῆ, ἀφοῦ ἤθελε νὰ τιμωρήσῃ τὸν Πῆαρς διὰ βιβλίου, τὸ ὁποῖον εἶχε γράψει πρὸ τριακονταπενταετίας (1876) κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ὑπὲρ τῶν Ρώσων. Ν. Μ.

— **Βαγκενχάϊμ** (Wagenheim), ***Κονρᾶδος***. Γερμανὸς γεωπόνος καὶ πολιτικός. Ἐγεννήθη εἰς Νοϊλόμπιτς τὴν 17 Σεπτεμβρίου 1849. Συνιδρυτὴς καὶ πρόεδρος τῆς Ἑνώσεως τῶν γεωπόνων, διεκρίθη διὰ τὰς ἐργασίας του πρὸς βελτίωσιν τοῦ ἐδάφους τῶν ἀγρῶν. Ἐχρημάτισε βουλευτὴς καὶ μέλος τοῦ Ράϊχσταγ ἀπὸ 1898—1903, ἀνήκων εἰς τὸ συντηρητικὸν κόμμα. Ω—

Βαγκερόου (Vangerow), ***Κάρολος Ἀδόλφος φὸν*** —. Γερμανὸς νομοδιδάσκαλος καὶ συγγραφεὺς τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου, γεννηθεὶς ἐν Schiffelbach (1808—1870). Μαθητεύσας παρὰ τῷ Σαβινὺ ἐγένετο, μόλις 22ετής, ὑφηγητὴς τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Μαρβούργου, εἶτα ἔκτακτος καὶ κατόπιν τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ μαθήματος τούτου ἐν τῷ ἀνωτέρω Πανεπιστημίῳ, τέλος δὲ τῷ 1840 ἐκλήθη ὡς τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ αὐτοῦ μαθήματος ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἁϊδελβέργης ἔνθα καὶ μετέβη, διαδεχθεὶς τὸν περίφημον Thibauts. Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ παρέμεινε καθ' ὅλον τὸν μετέπειτα διαρρεύσαντα χρόνον, ἀπονεμηθέντος αὐτῷ τῷ 1849 τοῦ τίτλου τοῦ μυστικοσυμβούλου (geheimrat). Ἐκ τῶν ἔργων του τὸ μᾶλλον περισπούδαστον τυγχάνει τὸ κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τὸν τίτλον «Leitfaden für Pandektenvorlesungen», εἰς τρεῖς τόμους ἐν Μαρβούργῳ 1839—45 ἐκδοθέν, εἰς ὃ ἀπὸ τῆς 6ης ἐκδόσεως ἔδωκε τὸν τίτλον: «Lehrbuch der Pandecten», τὸ ὁποῖον πλείστας ὅσας ἐκδόσεις ἀριθμεῖ ἔκτοτε. Τὸ ὅλως ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικὸν τοῦ μνημειώδους τούτου ἔργου τοῦ Βαγκερόου εἶναι ὅτι ὡς πρὸς τὰ ζητήματα τὰ μὴ προκαλοῦντα σοβαρὰς διαφωνίας περιωρίσθη ἁπλῶς εἰς τὴν μνείαν τῶν τίτλων, εἰς ἐκεῖνα ὅμως τὰ ὁποῖα ἐνεφάνιζον ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον λόγῳ τῶν διισταμένων παρὰ τοῖς συγγραφεῦσιν ἀπόψεων, ἐπέδειξεν ἐπιμονὴν συζητητικὴν καὶ ἑρμηνευτικήν, ἐξονυχίζων πᾶν τοιοῦτον ζήτημα μετὰ καταπλησσούσης ἐμβριθείας καὶ βαθυτάτου κριτικοῦ πνεύματος, συνδυάζων ταυτοχρόνως ἄφθαστον σαφήνειαν καὶ γλαφυρότητα ὕφους ἀξιοθαύμαστον. Πλὴν τοῦ ἔργου τούτου ἐδημοσίευσε τῷ 1833 τὴν πραγματείαν «Ueber die Latini Juniani», τῷ δὲ 1863 «Ueber die lex Voconia», ἐνῷ προηγουμένως εἶχον ἴδει τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος τὸ «Comment. adl. 22 § 1 de jure deliber. (1830) καὶ τὸ «De furto concepto ex lege XII tab.»(1845). Ἀπὸ τοῦ 1841 διετέλεσε συνεκδότης τοῦ περιοδικοῦ «Archiv für die zivilistische Praxis» ἔνθα καὶ ἐδημοσίευσε πλείστας ὅσας πραγματείας, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὰ Jahrbücher τοῦ Richter. [Βλ. *Marquardschen:* In memoriam. Karl Adolf von Vangerow und Robert v. Mohl.» 1876.] Η. Γ. Κ.

βαγκία (ἡ) (Bangia) *[Βοτ.]*. Γένος φυκῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βαγκιοειδῶν*. Δ. Ν. Π.

Βαγκιέννοι (λατιν. Vagienni) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατίας, λιγυρικῆς καταγωγῆς. Πρωτεύουσα τῆς χώρας των ἦτο ἡ *Augusta Vageniorum*, τὸ σημερινὸν *Σαλοὺς (Saluces)*.

Βαγκίντο (Wagindo). Φυλὴ μαύρων τῆς σουαχελικῆς ὁμάδος τῶν *Μπαντοῦ*, ἐξηπλωμένη ἐν τῇ Νοτ. Σουαχελίᾳ.

Βὰγκ-Μάγκ. Κινέζος φύλαρχος καταλαβὼν διὰ πραξικοπήματος τὴν βασιλείαν ἐν Κίνᾳ κατὰ τὸ ἔτος 9 μ. Χ. Διατηρήσας τὴν ἀρχὴν μέχρι τοῦ 23 μ. Χ. χάρις εἰς τὴν ἀσκηθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ τρομοκρατίαν, ὑπέκυψε τέλος εἰς ὀργανωθεῖσαν ἐναντίον του ἐπανάστασιν καὶ ἐσφάγη ἀνηλεῶς. Διάδοχός του εἰς τὸν θρόνον ὑπῆρξεν ὁ *Κουὰγκ-Βοῦ*. Ι. Μ. Π.

Βαγκόγκο (Wagogo). Φυλὴ μαύρων τῆς Τροπικῆς Ἀνατ. Ἀφρικῆς, κατοικοῦσα ἐν Οὐγκόγκο. Οἱ Βαγκόγκο ἀνήκουν εἰς τὰς κεντρικὰς φυλὰς τῶν *Μπαντοῦ*, ἀνεμίχθησαν ὅμως εἰς μεγάλην κλίμακα μὲ φυλὰς τῶν *Μασσάϊ*. Θ. Χ. Σ.

βαγκοειδῆ (τὰ) (Bangiaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυκῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ροδοφυκῶν*. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει πολλὰ γένη, ἐξ ὧν ἓν μόνον εἶναι τῶν γλυκέων ὑδάτων, τὰ δὲ ὑπόλοιπα εἶναι πάντα θαλάσσια. Δ. Ν. Π.

Βαγκόμα (Wagoma). Φυλὴ μαύρων τοῦ *Μπαντοῦ*, ἐξηπλωμένη ἐν Κόγγῳ ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς λίμνης Ταγγανίκας. Θ. Χ. Σ.

Βάγκου *[Γεωγρ.]*. Χωρίον ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Γόρτυνος τῆς ἐπαρχίας Μεγαλοπόλεως τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται εἰς τὰς κλιτῦς τοῦ ὄρους Μαινάλου καὶ παρὰ τὸν ποταμὸν Ἑλισῶνα, ἐν ἀπόπτῳ θέσει, ἔχει κλῖμα μᾶλλον ὑγιεινόν, διαρκῶς ἐκλειπούσης τῆς ἄλλοτε μαστιζούσης αὐτὸ ἑλονοσίας, ὑδρεύεται δὲ διὰ ἀρτεσιανῶν φρεάτων. Κάτ. (1928) 231. Μετὰ τῆς πλησιεστέρας πόλεως Μεγαλοπόλεως συγκοινωνεῖ διὰ βατῆς ὁδοῦ (1 ὥρ. 30'). Δ. Ε. Μ.

«**Βάγκουαρντ**» (Vanguard=προφυλακή) *[Ναυτ. Ἱστορ.]*. Δίκροτον τῶν 74 πυροβόλων καταλαβὸν ἐπίσημον θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἀγγλικοῦ Ναυτικοῦ, φέρον τὸ ναυαρχικὸν σῆμα τοῦ Νέλσωνος, ἀφ' ἧς οὗτος διαταχθεὶς ὑπὸ τοῦ Τζέρβις ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐν τῇ Μεσογείῳ ἀγγλικῆς ναυτικῆς δυνάμεως πρὸς διακοπὴν τῶν συγκεντρώσεων γαλλικῶν πολεμικῶν εἰς Τουλὼν «τῶν εἰς μυστηριώδη σκοπὸν ἀφορωσῶν», ἅτινα προωρίζοντο διὰ τὴν στρατείαν τῆς Αἰγύπτου, ἡ ὁποία ἐτηρήθη ἐπιτυχῶς μυστικὴ ἕως τέλους. Ἀποπλεῦσαν ἐκ Γιβραλτὰρ τὴν 8 Μαΐου 1798, τὴν ἰδίαν ἡμέραν καθ' ἣν ὁ Βοναπάρτης κατήρχετο εἰς Τουλὼν ὅπως ἡγηθῇ τῆς στρατιᾶς τῆς Αἰγύπτου, κατελήφθη τὸ «Βάγκουαρντ», φθάσαν πρὸ τοῦ Ναυστάθμου ἐκείνου, ὑπὸ ἀσυνήθους σφοδρότητος καταιγίδος, ἀφιστωσάσης αὐτὸ τοῦ ἀκατίου ἱστοῦ καὶ τῶν μεγάλων του ἐπιστηλίων καὶ ἀναγκασάσης διὰ τοῦτο τὸν Νέλσωνα νὰ τὸ ὁδηγήσῃ ξυλάρμενον εἰς Σὰν Πιέτρο τῆς Σαρδηνίας (22 Μαΐου 1798), ἡ αὐτὴ καταιγὶς ηὐνόησε τὸν ἀπόπλουν τοῦ γαλλικοῦ στόλου ἐκ Τουλών, εὑρόντος ἐλευθέραν τὴν θάλασσαν ἀπὸ τῶν ἀγγλικῶν πλοίων διασκορπισθέντων ὑπὸ τῆς καταιγίδος, καὶ ἐπιτυχόντος ἀνενόχλητον πλοῦν, διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Μάλτας καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ μοιραῖον Ἀβουκίρ. Παρὰ τὸ μέγεθος τῶν βλαβῶν τοῦ «Βάγκουαρντ», ὧν ἡ ἐν Ναυστάθμῳ ἐπισκευὴ θὰ ἀπῄτει πολύμηνον διάρκειαν, ὁ Νέλσων αὐτοσχεδιάσας ἱστοὺς δι' ἀμοιβῶν ἐπιστηλίων, ἠδυνήθη ἐντὸς τεσσάρων μόνον ἡμερῶν νὰ τὸ καταστήσῃ ἕτοιμον πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ γαλλικοῦ στόλου, «μέχρι τῶν ἀντιπόδων ἐν ἀνάγκῃ», ὃν καὶ ἐπέτυχεν εἰς τὸν ὅρμον τοῦ Ἀβουκίρ. Χαρακτηριστικὸν δὲ τοῦ μεγέθους τῶν βλαβῶν του ὑπῆρξεν ἡ μὴ συμμόρφωσις πρὸς τὰς διαταγὰς τοῦ Νέλσωνος τοῦ μοιράρχου τῶν φρεγατῶν, τοῦ πλοιάρχου Χόπ, ὅπως μεταβῇ εἰς τὸ ὁρισθὲν σημεῖον συναντήσεως μετὰ τοῦ «Βάγκουαρντ», ἐν περιπτώσει ἀποχωρισμοῦ των· διότι ἐξ αὐτοψίας ἀντιληφθεὶς τὴν ἀφίστωσιν τῆς ναυαρχίδος τοῦ Νέλσωνος, ἐφαντάσθη ὅτι θὰ ἔπλεεν εἰς Γιβραλτὰρ πρὸς ἐπισκευήν, δι' ἣν παρανόησιν ὁ Νέλσων ἐξεφράσθη πικροχόλως: «Ἐπίστευα ὅτι ὁ Hope εἶχε γνωρίσει βαθύτερα τὸν ναύαρχόν του».

Κατὰ τὴν ἐπ' ἀγκυρῶν καὶ ἐν νυκτὶ ναυμαχίαν τοῦ Ἀβουκὶρ (1 Αὐγούστου), τὸ «Βάγκουαρντ» ἦτο ὁ οὐραγὸς τῆς ἀνατολικῶς τῆς γαλλικῆς παρατάξεως ἀγκυροβολησάσης ἀγγλικῆς φάλαγγος, μαχόμενον, πλευρὰν πρὸς πλευράν, ἐξ ἀποστάσεως βολῆς πιστολίου πρὸς τὸ ὅμοιόν του γαλλικὸν δίκροτον «Spartiate» καὶ δεχόμενον πλαγίαν βολὴν ἀπὸ τοῦ «Guerrier» (βλ. καὶ λ. «**Αἰχμητής**»), ἐν ἀρχῇ καὶ ἀπὸ τὸν «Aquilon» καὶ «Conquerant» κατόπιν.

Ὁ μετὰ τὴν εἰς Ἀβουκὶρ δρᾶσίν του κατάπλους τοῦ «Βάγκουαρντ» (22 Σεπτεμβρίου 1798) εἰς Νεά-

Digitized by Google

πολιν ὑπῆρξεν ἀφορμὴ τῆς γνωριμίας τοῦ Νέλσωνος μετὰ τῆς περιφήμου λαίδης Ἄμιλτων, χάριν τῆς ὁποίας μετέβαλε τὸ «Βάγκουαρντ», εἰς μεταγωγικὸν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῆς Νεαπόλεως, τῆς ἀκολουθίας της καὶ τῶν θησαυρῶν της, ὅταν αὕτη, τρομοκρατημένη ἀπὸ τὴν προέλασιν τοῦ ὑπὸ τὸν Σαμπιονὲ (Championet) τμήματος τοῦ στρατοῦ τῆς Ἰταλίας, ἐζήτησε μέσῳ τῆς Ἄμιλτον τὴν τοιαύτην ἐκδούλευσιν παρὰ τοῦ Νέλσωνος, τοῦ ὁποίου ὁ ἁπλοῦς καὶ ἀπονήρευτος χαρακτὴρ δὲν ἦτο ἐξῳκειωμένος πρὸς ἀντιμετώπισιν τοιούτων θυελλῶν. Κατὰ τὴν μεταφορὰν δὲ ταύτην, ἀπὸ Νεαπόλεως εἰς Παλέρμον (23 Δεκεμβρίου 1798), ἀπεβίωσεν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς λαίδης Ἄμιλτων, συνεπιβαινούσης ὡς εἰκὸς τοῦ «Βάγκουαρντ» μετὰ τοῦ συζύγου της, ὁ ὑστερότοκος τῶν υἱῶν τοῦ βασιλέως.

Αἱ παραδόσεις τοῦ ἀγγλικοῦ ναυτικοῦ, συγκρατήσασαι ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τοῦ «Βάγκουαρντ» τὰς ἐνδοξοτάτας αὐτῆς σελίδας, ἀπηθανάτισαν τὸ ὄνομά του, διδόμενον ἐν συνεχείᾳ εἰς πλοῖα τοῦ ἀγγλικοῦ ναυτικοῦ, ὧν τὸ τελευταῖον καταδρομικὸν δρέδνωτ, τύπου «Ὁρίων» ἐξεποιήθη τῷ 1924 ὡς ὑλικόν, οὐχὶ διότι εἶχε καταστῆ ἄχρηστον, ἀλλὰ πρὸς ἐκπλήρωσιν σχετικοῦ ὅρου τῆς διεθνοῦς συνεννοήσεως πρὸς μείωσιν τῶν ναυτικῶν ἐξοπλισμῶν. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βαγκουερία (ἡ) (Vangueria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρυθροδανοειδῶν*. Εἶναι θάμνοι ἢ δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν. Κυριώτερα εἴδη εἶναι αἱ: *βαγκουερία ἡ ἐδώδιμος* (Vangueria edulis), δενδρύλλιον ἀπαντῶν ἐν Μαδαγασκάρῃ, τοῦ ὁποίου ὁ καρπὸς εἶναι μικρός, εὔοσμος καὶ ἐδώδιμος. *Βαγκουερία ἡ εὐτελής* (Vangueria infausta). Εἶναι θάμνος ἰθαγενὴς τῆς Ἀσίας καὶ ἔχει ἐδωδίμους καρπούς. Δ. Ν. Π.

Βαγκούχα (Waguha). Φυλὴ μαύρων τῶν *Μπαντοῦ* τοῦ Κόγγου, κατοικοῦσα ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς λίμνης Ταγγανίκας. Θ. Χ. Σ.

Βαγκράμ (Wagram) *[Γεωγρ.]* Κωμόπολις τῆς Αὐστρίας (πολιτεία τῆς Ἄνω Αὐστρίας) ἐν τῇ πεδιάδι Μάρσφελντ βορειοανατολικῶς τῆς Βιέννης, γνωστὴ διὰ τὴν νίκην τὴν ὁποίαν ἦρε παρ' αὐτὴν ἐναντίον τῶν Αὐστριακῶν ὁ Μέγας Ναπολέων τὴν 6ην Ἰουλίου 1809. Κάτοικοι περὶ τοὺς χιλίους. Χ. Δ.

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* Μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἄσπερν (22 Μαΐου 1809), διαρκοῦντος τοῦ κατὰ τῶν Αὐστριακῶν πολέμου τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, οἱ ἀντίπαλοι στρατοὶ εἰργάσθησαν πυρετωδῶς ἐπὶ πολλὰς ἑβδομάδας διὰ νὰ ὀργανώσωσι τὰς θέσεις των καὶ ν' ἀνασυγκροτήσωσι τὰς δυνάμεις των. Ἡ στρατιὰ τοῦ Ναπολέοντος ἠρίθμει τότε 160.000 ἄνδρας, ἐξ ὧν 24.000 ἱππεῖς καὶ 400 πυροβόλα, ὁ δὲ αὐστριακὸς ὑπὸ τὸν ἀρχιδοῦκα Κάρολον στρατὸς ἐνισχυθεὶς ἀνῆλθεν εἰς 200.000 ἄνδρας μὲ 800 πυροβόλα.

Ἦτο κυριώδους σημασίας ζήτημα διὰ τὸν Να-

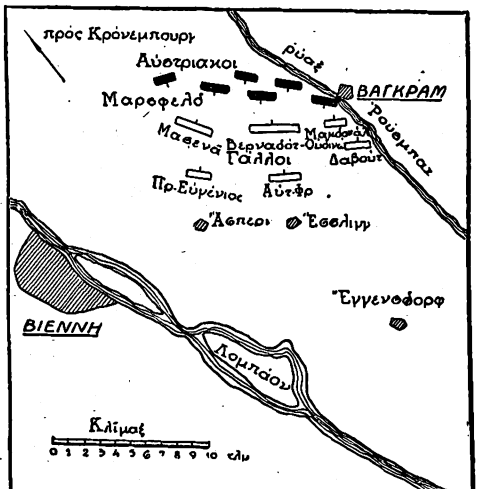

Σχεδιάγραμμα τῆς μάχης τοῦ Βαγκράμ.
[Ἡ κατάστασις τὴν 8ην ἑσπερινὴν ὥραν τῆς 5ης Ἰουλίου 1809.]

πολέοντα νὰ ἐμποδίσῃ τὴν συνένωσιν τῶν δύο αὐστριακῶν στρατιῶν τοῦ ἀρχιδουκὸς Καρόλου καὶ τοῦ ἀρχιδουκὸς Ἰωάννου. Πρὸς τοῦτο ὁ Ναπολέων ἀπεφάσισε νὰ διαβῇ ἀμέσως τὸν Δούναβιν καὶ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ ἀρχιδουκὸς Καρόλου ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως.

Ἡ διάβασις τοῦ Δουνάβεως ἐπετεύχθη τὴν νύκτα τῆς 4ης πρὸς 5ην Ἰουλίου 1809. Διὰ νὰ καλύψῃ τὸ πραγματικὸν σημεῖον διαβάσεως τοῦ ποταμοῦ ὁ Ναπολέων, διέταξε κανονιοβολισμὸν ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ διαβῇ τὸν Δούναβιν διὰ τοῦ παλαιοῦ σημείου διαβάσεως μεταξὺ Ἄσπερν καὶ Ἔσσλιγγ. Ὁ αὐστριακὸς στρατὸς ἀνέμενεν ἐντὸς τῶν χαρακωμάτων του τοὺς Γάλλους, ἀρκούμενος εἰς κανονιοβολισμὸν καὶ τυφεκιοβολισμὸν σφοδρόν, χωρὶς ὅμως νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν διάβασιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ τοῦ Ναπολέοντος.

Τὴν αὐγὴν τῆς 5 Ἰουλίου ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἦτο παρατεταγμένος, ἕτοιμος πρὸς μάχην μὲ τὸν στρατάρχην Μασένα εἰς τὸ ἀριστερόν, τοὺς στρατάρχας Βερναδὸτ καὶ Οὐδενὼ εἰς τὸ κέντρον, τὸν Δαβοὺτ εἰς τὸ δεξιόν. Ἡ στρατιὰ Δαβούτ, τὰ στρατεύματα τοῦ πρίγκιπος Εὐγενίου, τοῦ Μαρμόν, ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ καὶ τὸ ἱππικὸν ἐτοποθετήθησαν εἰς δευτέραν γραμμήν.

Ὁρ. Βερνέ: *Ἡ μάχη τοῦ Βαγκράμ.*
[Μουσεῖον Βερσαλλιῶν.]

Ἡ στρατιὰ τοῦ Ναπολέοντος καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς 5ης Ἰουλίου ἠσχολήθη νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ μέτωπόν της καὶ νὰ ὀργανώσῃ ὡρισμένας θέσεις της ἐν τῇ πεδιάδι, τὴν ὁποίαν περιώριζε πρὸς νότον ὁ Δούναβις ποταμὸς καὶ πρὸς βορρᾶν ὁ ῥύαξ Ρούσμπαχ. Τὴν ἑσπέραν περὶ τὴν 9ην ὥραν ὁ στρατάρχης Μακδονὰλ ἡγούμενος τριῶν μεραρχιῶν διετάχθη νὰ προχωρήσῃ καὶ νὰ καταλάβῃ τὸ Βαγκράμ. Τὸ χωρίον τοῦτο κατεῖχεν ἐξέχουσαν τοποθεσίαν, διὰ δὲ τῆς κατοχῆς του θὰ ἀπηγορεύετο ἡ μεταξὺ τῶν στρατευμάτων τῶν ἀρχιδουκῶν Καρόλου καὶ Ἰωάννου ἐπικοινωνία.

Ὁ στρατάρχης Μακδονὰλ κατώρθωσε νὰ εἰσδύσῃ εἰς Βαγκρὰμ καὶ νὰ αἰχμαλωτίσῃ 3000 αὐστριακούς, ἀλλ' ἡ ἄφιξις σημαντικῶν αὐστριακῶν ἐνισχύσεων τὸν ἐξηνάγκασεν εἰς ὑποχώρησιν καὶ οὕτω ἡ σημαντικὴ τοποθεσία τοῦ Βαγκρὰμ ἀπωλέσθη διὰ τοὺς Γάλλους.

Τὴν 11ην τῆς νυκτὸς ὁ αὐτοκράτωρ Ναπολέων διέταξε τὴν κατάπαυσιν τοῦ ἀγῶνος. Ἤδη τὸ ἀποτέλεσμα καὶ ὁ σφοδρὸς ἀγὼν ὅστις διεξήχθη τῷ ἀπέδειξαν τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἀρχιδουκὸς Καρόλου νὰ κρατήσῃ παντὶ σθένει τὸ χωρίον Βαγκρὰμ καὶ συνεπῶς νὰ δεχθῇ τὴν ἐπομένην καὶ μάχην πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ κρατήσῃ τὰς θέσεις του.

Σκοπὸς τοῦ Ναπολέοντος ἦτο νὰ καταστήσῃ ἀδύνατον τὴν ἕνωσιν τῶν δύο ἀρχιδουκῶν καὶ νὰ ἀπωθήσῃ τὸν αὐστριακὸν ἀρχιστράτηγον ἀρχιδοῦκα Κάρολον πρὸς Βοημίαν καὶ οὕτω, ἐὰν οὗτος ἤθελε νὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμον, μακρὰν τοῦ κέντρου τῆς γερμανικῆς μοναρχίας, θὰ διεκινδύνευεν ἑκάστην στιγμὴν νὰ ὑποστῇ καταστρεπτικὰς ἥττας. Σκοπὸς ἀφ' ἑτέρου τοῦ ἀρχιδουκὸς Καρόλου ἦτο τὸ νὰ ἐντείνῃ τὰς προσπαθείας του πρὸς τὸν Δούναβιν καὶ νὰ ἀποκόψῃ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ διὰ τῆς καταλήψεως τῶν γεφυρῶν τοῦ Δουνάβεως.

Τὴν 6ην Ἰουλίου τὴν αὐγὴν ὁ Ναπολέων διέταξε τὴν ἐπίθεσιν· ἡ μάχη ἦτο τρομερά· διήρκεσε δώδεκα ὥρας κατὰ τὰς ὁποίας συνεχῶς 900 πυροβόλα δὲν ἔπαυσαν βάλλοντα. Τέλος περὶ τὸ τέλος τῆς ἡμέρας ὁ ἀρχιδοὺξ ἤρχιζεν ὑποχωρῶν. Ὁ αὐστριακὸς στρατὸς ὑπεχώρησε ταχέως, ἀλλ' ἐν τάξει πρὸς Κρονενμποὺργ καὶ Βόλκερστντορφ καὶ ἐκεῖθεν εἰς Μοραβίαν.

Ὁ αὐστριακὸς στρατὸς ὑπέστη μεγάλας ἀπωλείας κατὰ τὴν μάχην ταύτην. Οὗτος ἔσχε 4.000 νεκρούς, μεταξὺ τῶν ὁποίων 2 στρατάρχας καὶ ἕνα ἀντιστράτηγον, 18.000 αἰχμαλώτους καὶ 12.000 τραυματίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων αὐτὸς οὗτος ὁ ἀρχιστράτηγος ἀρχιδοὺξ Κάρολος καὶ πολλοὶ στρατηγοί. Οἱ Γάλλοι ἔσχον 3000 νεκροὺς καὶ 6000 τραυματίας. Οἱ Γάλλοι μεταξὺ τῶν λαφύρων ἔσχον 10 σημαίας καὶ 40 πυροβόλα.

Τὴν ἑπομένην τῆς νίκης τοῦ Βαγκρὰμ ἡ γαλλικὴ στρατιὰ ἤρχισε τὴν καταδίωξιν τοῦ ἀρχιδουκὸς Καρόλου, τοῦ ὁποίου ἡ ὀπισθοφυλακὴ προσεβλήθη εἰς Βόλκερδορφ καταδιωχθεῖσα μὲ μεγάλας ἀπωλείας. Δ. ΒΑΚΑΣ

Βαγλῆ-Λιμάνι *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἀσφαλέστατον ἀγκυροβόλιον τῆς κυρίως νήσου *Φοῦρνοι* ἐν τῇ φερωνύμῳ συστάδι τῇ καὶ τῶν Κορσῶν (ἀρχ. *Κορασιαί*) καλουμένῃ (πλάτ. 37° 35'½ Β., μῆκ. 25°31'⅔ Ἀν., χάρτ. ἀγγλικ. 1537: Furni island with the adjacent parts of Samos and Nikaria). Παλαιότερον, φωλεὰ πειρατῶν· μεταγενεστέρως, ἑστία λαθρεμπορίας. Σ. Ε. Λ.

Βάγνερ (Wagner), ***Ἀδόλφος***. Γερμανὸς νομομαθὴς καὶ οἰκονομολόγος (1835—1917). Ἐχρημάτισε καθηγητὴς ἀπὸ τοῦ 1858 ἐν Βιέννῃ, Ἀμβούργῳ, Δορπάτῃ, Φρειβούργῳ (i.B.) καὶ ἀπὸ τοῦ 1870—1917 ἐν Βερολίνῳ. Οὗτος ὡρμήθη εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην ἐκ τῆς νομικῆς, αὕτη δὲ ἐπέδρασε καὶ εἰς τὴν μέθοδον ἣν ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἠκολούθησεν. Ὁ Βάγνερ ἐχρησιμοποίησε πρὸ παντὸς τὴν κλασσικὴν *(ἀπαγωγικὴν)* μέθοδον (ἀρχικῶς εἰς ζητήματα πρακτικά: χρῆμα, τράπεζαι, σιδηρόδρομοι, φορολογία, ἀσφάλειαι), πραγματευόμενος πάντοτε θεωρητικῶς, κατ' ἀρχήν, τὰ θέματα αὐτοῦ καὶ διαμορφώνων οὕτω γενικὰ θεωρητικὰ συμπεράσματα. Εἰς μετὰ ταῦτα γενικωτέρας ἐργασίας του ἡ θεωρητική, συστηματικὴ αὕτη μέθοδός του ἐκορυφώθη ἰδίως εἰς τὴν «θεμελίωσιν» (Grundlegung) τῆς Πολ. Οἰκονομίας καὶ εἰς τὴν Δημοσιονομίαν του. Ἐν τούτοις οὗτος δὲν ἦτο ἄντικρυς ἀντίθετος καὶ πρὸς τὴν ἐπαγωγικήν, περιγραφικὴν μέθοδον τῆς ἱστορικῆς σχολῆς, καὶ εἰς σχετικὰς περὶ μεθόδων ἐργασίας του λαμβάνει διάμεσόν τινα θέσιν μεταξὺ τοῦ νεωτέρου ἱστορισμοῦ *(Schmoller)* καὶ τῆς ἀπαγωγικῆς μεθόδου τῆς αὐστριακῆς σχολῆς *(Menger)*, ἀποκλίνων πάντως πρὸς τὴν τελευταίαν. Μάλιστα τὴν στατιστικὴν μέθοδον ἐθεώρει ὡς τὴν σχετικῶς καλυτέραν ἐπαγωγικὴν μέθοδον ἐν τῇ Πολ. Οἰκονομίᾳ καὶ ἐν μέρει ἐχρησιμοποίησεν αὐτὴν εἰς τὰς περὶ τῆς ἀγγλικῆς, γαλλικῆς, γερμανικῆς φορολογίας ἐργασίας του.

Ὁ Βάγνερ ἀπὸ κοινωνικὰ καὶ ἐμπορικοπολιτικὰ ἐλατήρια, ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν μαλθουσιανικῶν ἰδεῶν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Brentano, ὑπεστήριξε τὴν γεωργικὴν αὐτάρκειαν καταπολεμήσας τὴν ἐκβιομηχάνησιν τῆς Γερμανίας. Πρὸς τὴν ἐδαφομεταρρυθμιστικὴν κίνησιν διέκειτο συμπαθῶς. Ἦτο εἷς τῶν συνιδρυτῶν (Schmoller, Brentano) τοῦ «Σωματείου Κοινωνικῆς Πολιτικῆς», ἀπεχώρησεν ὅμως ἐνωρὶς (1877) αὐτοῦ, ἕνεκα τῆς κοινωνικῶς ῥιζοσπαστικωτέρας ἀτομικῆς του κατευθύνσεως. Ἀπὸ τοῦ 1880 ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν κοινωνικήν, δημοσιονομικὴν καὶ φορολογικὴν μεταρρύθμισιν καὶ ἀντεπροσώπευσεν ἐπιστημονικῶς τὰς βισμαρκικὰς ἀντιλήψεις. Τῷ 1882)85 ἐχρημάτισε βουλευτὴς τῆς Πρωσσικῆς βουλῆς, ἀνῆκε δὲ εἰς τὴν μερίδα τῶν συντηρητικῶν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1910 ἦτο μέλος τῆς Πρωσσικῆς Γερουσίας. Ἀπὸ τοῦ 1885 ἀπέσχε τῆς ἐνεργοῦ πολιτικῆς καὶ ἐλάμβανε μέρος μόνον εἰς τὰς προτεσταντικὰς κοινωνικὰς προσπαθείας καὶ πρόεδρος δὲ τοῦ σχετικοῦ σωματείου (evangelisch - soziale Kongress) μέχρι τέλους παρέμεινεν.

Ὁ Βάγνερ συνέγραψε πλεῖστα ὅσα ἔργα, ὡς αὐθεντία δὲ ἐθεωρεῖτο εἰς τὰ δημοσιονομικά, τραπεζικά, χρηματικὰ καὶ τῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς ζητήματα. Τὰ σπουδαιότατα ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι: «System der Zettelbankpolitik» 1873, «Grundlegung der politischen Oekonomie»³ 1893]4 (ἐπανέκδοσις 1925), «Finanzwissenschaft»³ 1883 καὶ ἑξῆς εἰς πολλοὺς τόμους πραγματευομένους τὴν ἀρχαίαν, τὴν ἀγγλικήν, γαλλικὴν κλπ. φορολογικὴν ἱστορίαν, «Die Strömungen in der Sozialpolitik und der Katheder=und Staatssozialismus» 1912.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *H. d. St.*⁴ (1928), *Schumacher H*: A. Wagner (Schmollers Jahrbuch 1918), *Schneider*: Wagners Berіehungen zum Sozialismus 1922. *Καλιτσουνάκι*: Πολιτικὴ Ἐπιστήμη 1925. Δ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΙΣ

Γουλιέλμος Βάγνερ.

—**Βάγνερ** (Wagner), ***Ἀλέξανδρος***. Οὖγγρος ζωγράφος (1838—1919). Διετέλεσε καθηγητὴς εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν τεχνῶν τοῦ Μονάχου καὶ ἐξετέλεσε σειρὰν ἐξόχων τοιχογραφιῶν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Βαυαρικὸν Μουσεῖον. Ι. Μ. Π.

—**Βάγνερ** (Wagner), ***Γουλιέλμος***. Γερμανὸς χειρουργὸς (1848—1900). Ἐσπούδασεν ἐν Γκίσσεν καὶ Μαρβούργῳ, ἔνθα καὶ

Digitized by Google

ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1865. Διετέλεσε χειρουργὸς τῶν νοσοκομείων ἐν Φριδβέργῃ (1870—77) καὶ τῷ 1894 προσέλαβε τὸν τίτλον καθηγητοῦ. Ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ ἐργασιῶν ἐκτὸς διαφόρων πλαστικῶν, μεταμοσχεύσεων κλπ., ἀναφέρομεν καὶ τὰς ἑξῆς: «Die temporäre Resection des Schädeldaches an Stelle der Trepanation» (1889). «Zwei Fälle von temporärer Schädelresection» (1891)· «Ueber verkalkte retrosternale Strumen» (1894)· «Extirpation der sarcomatösen Wandermilz»· «Zwei fälle von Hämatom der Dura mater geheilt durch temporäre Schädelresection» (1895)· «Die Verletzungen der Wirbelsäule und des Rücken marks» (1898). Ο. Ρ.

—Βάγνερ (Wagner), *Ἐρνέστος*. Γνωστὸς Γερμανὸς παθολόγος (1829—1888). Ἐσπούδασεν ἐν Λειψίᾳ, Βιέννῃ καὶ Πράγᾳ ὑπὸ τοὺς διασήμους Oppolzer καὶ Wunderlich. Τῷ 1850 ὡς ἔκτακτος καθηγητὴς καὶ τῷ 1862 ὡς τακτικός, ἐδίδαξεν ἐν Λειψίᾳ γενικὴν Παθολογίαν καὶ Παθολογικὴν Ἀνατομίαν, τῷ δὲ 1877, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Wunderlich, διεδέχθη αὐτὸν εἰς τὴν εἰδικὴν Παθολογίαν, Θεραπευτικὴν καὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς Κλινικῆς, παραμείνας ὡς καθηγητὴς καὶ μυστικοσύμβουλος ἰατρὸς εἰς τὴν θέσιν ταύτην μέχρι τοῦ θανάτου του. Ὁ Βάγνερ ὑπῆρξε διακεκριμένος καθηγητής, καὶ ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ταύτην, ὡς καὶ τὴν τοῦ ἰατροῦ, ἀπήλαυσε μεγάλης δημοτικότητος.

Μεγάλας ὑπηρεσίας παρέσχεν ἐπίσης εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς ἐργασίας τῆς ἰατρικῆς ἑταιρίας τῶν ἐν Λειψίᾳ ἰατρῶν, ἐπὶ μακρὸν διατελέσας πρόεδρος αὐτῶν, ὡς καὶ εἰς τὸ αὐτόθι Νοσοκομεῖον. Ἐπίσης διεκρίθη διὰ τὰς ἐπιστημονικὰς αὐτοῦ ἐργασίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων «Handb. der allgem. Pathol.» (1862—1876). Διηύθυνε τὰ ἀρχεῖα τῆς θεραπευτικῆς (1860—1878) καὶ ἐπεμελήθη τῆς ἐκδόσεως ὅλων τῶν ἐπιστημονικῶν ἔργων τοῦ Cohnheim. Αἱ ἔρευναι αὐτοῦ ἐπὶ τῶν συφιλιδικῶν νεοπλασμάτων (Syphilome), ἐπὶ τῶν λυμφαδενωμάτων τῶν ὑποδυομένων φυματιώδη μορφήν, ἐπὶ τῆς ἐντερικῆς μυκώσεως ἐν συναφείᾳ μετὰ τοῦ σπληνάνθρακος, εἰσὶν ἄξιαι πολλοῦ ἐνδιαφέροντος. Ο. Ρ.

—Βάγνερ (Wagner), *Ἰούλιος*. Γερμανὸς παθολόγος, γεννηθεὶς ἐν Βιέννῃ τῷ 1857, ἔνθα ἐσπούδασε καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1878. Διεδέχθη τῷ 1891 τοὺς Krafft καὶ Ebing εἰς τὴν καθηγεσίαν τῆς ψυχιατρικῆς ἐν Graz, καὶ τῷ 1893 ἐπανέκαμψεν ὡς καθηγητὴς ἐν Βιέννῃ. Ἐδημοσίευσε: «Beitrage zur Kenntniss der respirat. Leistungen des N. vagus»· «Ueber die folgen der Schilddrüsen-Extirpation und den Hirnkreislauf»· ἐπίσης διαφόρους ψυχιατρικὰς μελέτας, περὶ παραλύσεων, νευραλγιῶν, ψυχώσεων, ἐγκεφαλικῶν διαταραχῶν, ὀστεομαλακίας, ὡς καὶ ἀνατομικὰς ἐρεύνας περὶ νωτιαίου καὶ προμήκους μυελοῦ, περὶ τεχνητῆς ἀναισθησίας τοῦ δέρματος κ.τ.λ. Ο. Ρ.

—Βάγνερ (Wagner), *Ἰωάννης*. Διακεκριμένος Γερμανορῶσος ἰατρὸς (1833—1892) διατελέσας καθηγητὴς τῆς Ἀνατομικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Χαρκόβου ἀπὸ τοῦ 1864 μέχρι τοῦ θανάτου του. Ο. Ρ.

—Βάγνερ (Wagner), *Κάρολος*. Γερμανὸς χειρουργὸς (1827—1871). Ὑπηρέτησεν εἰς τὸν στρατὸν κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ Σλέβιγ-Χολστάϊν, ἐταξίδευσε δι' ἐπιστημονικὸν σκοπὸν εἰς Παρισίους καὶ Βιέννην, ἐγένετο βοηθὸς καὶ ἀργότερον ἐπιμελητὴς εἰς τὴν Κλινικὴν τοῦ Langenbeck (1852), σχὼν τὴν εὐκαιρίαν νὰ δημοσιεύσῃ ἐπιστημονικὰς ἐργασίας εἰς γερμανικὰ περιοδικά, ὡς καὶ τὴν συγγραφὴν αὐτοῦ «Ueber den Heilungsprocess nach Resectt. und Extirpatt der Knochen», μεταφρασθεῖσαν εἰς τὴν ἀγγλικὴν καὶ γαλλικήν. Τῷ 1853 διωρίσθη διευθυντὴς καὶ ἀρχίατρος τοῦ νοσοκομείου τῆς πόλεως Ντάντσιγ, τῆς φήμης αὐτοῦ ὡς διαπρεποῦς χειρουργοῦ ὁλονὲν ἐκτεινομένης. Τῷ 1858 ἐκλήθη ὡς τακτικὸς καθηγητὴς καὶ διευθυντὴς τῆς χειρουργικῆς κλινικῆς τῆς Κενισβέργης ἀνακαινισθείσης ὑπὲρ αὐτοῦ, τιμηθεὶς καὶ ὑπεραγαπηθεὶς τόσον ὑπὸ τῶν πολυπληθῶν μαθητῶν καὶ ἀσθενῶν του, ὅσον καὶ ὑπὸ τῶν συναδέλφων του. Διετέλεσεν ἐπίσης ἀντιπρύτανις, ἀρχίατρος καὶ σύμβουλος χειρουργὸς τοῦ Α' στρατιωτικοῦ σώματος κατὰ τὸν γερμανο-αὐστριακὸν πόλεμον. Τῷ ἀπενεμήθη ὁ τίτλος τοῦ μυστικοσυμβούλου ἰατροῦ καὶ ὑπῆρξε γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ἐν Βερολίνῳ συνεδρίου ὑπὲρ τῆς ἀναδιοργανώσεως τῶν στρατιωτικῶν νοσοκομείων.

Μετὰ διακοπὴν δύο ἐτῶν ἐκ τῆς ἐνεργοῦ αὐτοῦ δράσεως ἐν τῇ κλινικῇ, συνεπείᾳ βαρείας μολύνσεως τοῦ δακτύλου του, προσελήφθη καὶ πάλιν τῷ 1870 ὡς ἀρχίατρος κατὰ τὸν γαλλο-γερμανικὸν πόλεμον, καὶ μετὰ ἐνεργὸν δρᾶσιν ἐν Μὲτς καὶ Ρουὲν ὑποσκάψασαν τὴν ὑγείαν του, ὑπέκυψε προσβληθεὶς ἐκ τύφου. Ἅπασαι αἱ ἐργασίαι αὐτοῦ ἀναφέρονται εἰς ἀρχαιότερα λεξικὰ ὑπὸ τοῦ *Gurlt*. Ο. Ρ.

—Βάγνερ (Wagner), *Κονράδος*. Γερμανορῶσος ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1862 καὶ σπουδάσας ἐν τῇ Ἰατρικῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Πετρουπόλεως. Τῷ 1897 ἐκλήθη ἐν Κιέβῳ ὡς καθηγητὴς τῆς Ἐσωτερικῆς Παθολογίας. Ἐδημοσίευσε ρωσιστὶ τὰς πλείστας τῶν ἐργασιῶν του, αἵτινες, ἐκτὸς ἐλαχίστων περιπτώσεων (ἀνακλαστικὰ φαινόμενα τοῦ γόνατος παρὰ τοῖς πυρέσσουσι, κοιλιακὴ πίεσις κλ.), πᾶσαι ἀσχολοῦνται μὲ τὰς στομαχικὰς παθήσεις καὶ τὸν χημισμὸν τοῦ στομάχου: «Ἐπιρροὴ τοῦ γαστρικοῦ ὑγροῦ ἐπὶ τῶν βακτηριδίων», «Ἀλλοίωσις τοῦ γαστρικοῦ ὑγροῦ ἐκ διαφόρων συνθηκῶν, ἐργασίας, ὕπνου, ἀναπαύσεως, βαδίσματος», «Σχετικὴ ἀνεπάρκεια τοῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος», «Ἑλμινθίασις καὶ γαστροπάθεια», «Μέθοδοι ἀναλύσεως τοῦ γαστρικοῦ ὑγροῦ τῶν Winter-Hayem, Sjoqvist, Mintz», «Ἐπιρροὴ τῶν ἐμετικῶν καρύων καὶ τοῦ κονδουράγκου ἐπὶ τῆς ἐκκρίσεως τοῦ γαστρικοῦ ὑγροῦ», «Γαστροδιαφάνεια», «Ὁμοιοπάθεια» κ.τ.λ. Ο. Ρ.

—Βάγνερ (Wagner), *Μαυρίκιος-Φρειδερῖκος*. Γερμανὸς ἐξερευνητὴς καὶ φυσιοδίφης (1813—1887). Ἀπὸ τοῦ 1842 μέχρι τοῦ 1844 ἀνέλαβε, δι' ἐξόδων τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου, τὴν ἐπιστημονικὴν ἐξερεύνησιν τῶν ἀκτῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τοῦ Καυκάσου, τῆς Ἀρμενίας, τοῦ Κουρδιστὰν καὶ τῆς Περσίας. Διέτρεξεν ἐπίσης ἀπὸ τοῦ 1852 μέχρι τοῦ 1855, μετὰ τοῦ Σκέρτζερ τμῆμα τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ἀπὸ δὲ τοῦ 1858 μέχρι τοῦ 1859 ἐξηρεύνησε, δι' ἐξόδων τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας Μαξιμιλιανοῦ, τὴν ὀρεινὴν περιοχὴν τῆς Κολομβίας. Ἐπιστρέψας εἰς Βερολῖνον διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ Ἐθνογραφικοῦ Μουσείου τοῦ Μονάχου. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Ὁ Καύκασος καὶ ἡ Χώρα τῶν Κοζάκων», «Ταξίδιον εἰς Κολχίδα» (1850), «Ἐπιστημονικὰ ταξίδια εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἀμερικὴν» (1870) κτλ.

—Βάγνερ (Wagner), *Μορίτζ*. Ἀδελφὸς τοῦ φυσιολόγου Ροδόλφου Βάγνερ, γεννηθεὶς τῷ 1813 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1887. Ἐπεχείρησε πολλὰ ἐπιστημονικὰ ταξίδια εἰς Β. Ἀφρικήν, Καύκασον, Ἀρμενίαν, Κουρδιστάν, Περσίαν, Καναδᾶν, Ἡν. Πολιτείας, Παναμᾶν, Κεντρικὴν Ἀμερικὴν καὶ Δυτικὰς Ἰνδίας, ἐκδόσας πλεῖστα συγγράμματα. Τῷ 1860 ἐγένετο ἐπίτιμος καθηγητὴς τῆς Γεωγραφίας καὶ Ἐθνολογίας ἐν Μονάχῳ. Ἠσχολήθη μετὰ ταῦτα κυρίως μὲ τὴν δαρβίνειον θεωρίαν, σχηματίσας τὴν *θεωρίαν τῶν μεταναστεύσεων*, καθ' ἣν ἡ μεταβολὴ τῶν εἰδῶν προκύπτει διὰ γεωγραφικῆς ἀπομονώσεως λόγῳ μεταναστεύσεων καὶ αὐτογαμίας. Σχετικὰ εἶναι τὰ ἔργα του «Ἡ δαρβίνειος θεωρία καὶ ὁ νόμος τῆς μεταναστεύσεως» (1871), «Περὶ τῆς ἐπιδράσεως τῆς γεωγραφικῆς ἀπομονώσεως καὶ τοῦ σχηματισμοῦ ἀποικιῶν ἐπὶ τῆς μορφολογικῆς μεταβολῆς τοῦ ὀργανισμοῦ» (1871). ΑΡ. ΒΛΗΣΙΔΗΣ

—Βάγνερ (Wagner), *Ριχάρδος*. Μέγας Γερμανὸς συνθέτης, ποιητής, μουσικολόγιος καὶ μουσικοφιλόσοφος, γεννηθεὶς ἐν Λειψίᾳ τῇ 22ᾳ Μαΐου 1813

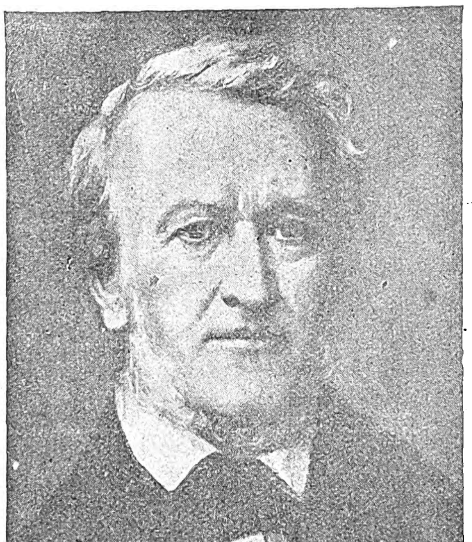

Ριχάρδος Βάγνερ.

καὶ ἀποθανὼν ἐν Βενετίᾳ τὴν 18ην Φεβρουαρίου 1883. Ὁ πατήρ του, ὑπάλληλος τῆς ἀστυνομίας, ἀπέθανεν ἓξ μῆνας μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Ριχάρδου, ἡ δὲ μήτηρ του ὀλίγον κατόπιν ὑπανδρευθεῖσα εἰς δεύτερον γάμον τὸν ζωγράφον-ἠθοποιὸν Τκέϋερ ἐκ Δρέσδης, παλαιὸν φίλον τῆς οἰκογενείας, ἐγκατεστάθη εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1821. Ὁ Ριχάρδος ἐμεγάλωσεν ἐκεῖ, ἐπανῆλθε δὲ εἰς Λειψίαν μετὰ ὀλίγα ἔτη πλησίον τῆς ἀδελφῆς του Ροζαλίας, ἥτις ἦτο ἠθοποιὸς τοῦ δραματικοῦ θεάτρου, καὶ ἤρχισε τὰ πρῶτά του μαθήματα πιάνου, φοιτῶν συγχρόνως εἰς τὸ πανεπιστήμιον, μὲ τὸν ὀργανίσταν Μύλλερ, καὶ τὴν ἀντίστιξιν μὲ τὸν Χριστιανὸν Βέϊνλιγκ. Κατὰ τὸ 1834 διωρίσθη διευθυντὴς τῆς μουσικῆς τοῦ θεάτρου τοῦ Μαγδεμβούργου καὶ ἐνυμφεύθη ἐκεῖ τὴν ἀοιδὸν *Μίνα Πλάουερ*. Ἐχρημάτισε κατόπιν ἀρχιμουσικὸς εἰς τὸ νέον θέατρον Ρίγας (1837) καὶ μετέβη εἶτα εἰς Παρισίους (1839), ὅπου διὰ νὰ κερδίζῃ τὸν ἐπιούσιον ἔγραφεν ᾀσμάτια καὶ διαφόρους διασκευὰς διὰ λογαριασμὸν τῶν ἐκδοτῶν μέχρι τοῦ 1842. Αἱ διασκευαὶ δι' ᾆσμα καὶ κλειδοκύμβαλον τῆς «Βασιλίσσης τῆς Κύπρου» τοῦ *Ἁλεβὺ* καὶ τῆς «Φαβορίτας» τοῦ *Δονιζέττι* εἶναι ἀπὸ τὰς τελευταίας ἐργασίας του τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐκ Παρισίων ἐπανῆλθεν εἰς Δρέσδην κατὰ τὸ 1843, ὅπου ἔδωσε διὰ πρώτην φορὰν τὸν «Ἱπτάμενον Ὀλλανδόν», ἄλλως «Στοιχειωμένο Καράβι» μὲ μεγάλην ἐπιτυχίαν, κατόπιν δὲ μετέβη εἰς Σαξωνίαν διὰ νὰ διαδεχθῇ τὸν Ἰω. Ραστρέλλι ὡς ἀρχιμουσικὸς τῆς αὐλῆς. Ἀναμιχθεὶς εἰς τὰς πολιτικὰς ταραχὰς τοῦ Μαΐου τοῦ 1849 ἠναγκάσθη νὰ δραπετεύσῃ εἰς Βεϊμάρην καὶ ἐκεῖθεν νὰ καταφύγῃ εἰς Παρισίους καὶ Ζυρίχην, ὅπου διέμεινεν ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐξορίας του μετέβη εἰς Λονδῖνον (κατὰ τὸ 1858), ὅπου διηύθυνε τὰς συναυλίας τῆς φιλαρμονικῆς καὶ ἐκ νέου εἰς Παρισίους (κατὰ τὸ 1860), διὰ τὰς παραστάσεις τοῦ «Τανχόϊζερ». Κατὰ τὸ 1864 ὁ νέος βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Λουδοβῖκος Β' τὸν προσεκάλεσεν εἰς Μόναχον, προσενεγκὼν εἰς αὐτὸν ὡς δῶρον ἔπαυλιν ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τῆς λίμνης Στάρνμπεργ. Ἐκεῖ παρέλαβε μαζί του ὡς κλειδοκυμβαλιστὴν καὶ ἀρχιμουσικὸν τὸν διάσημον Χὰνς φὸν Μπύλωφ, σύζυγον τῆς κόρης τοῦ Λὶστ *Κοζίμας*. Ταύτην ἀργότερον συνεζεύχθη ὁ Βάγνερ, ἀφοῦ πρῶτον τὴν ἐχώρισεν ἀπὸ τὸν Μπύλωφ.

Τὴν ἐπιχείρησιν τοῦ Μπαϋρόϊτ ἤρχισε κατὰ τὸ 1871 καὶ ἔφερεν αὐτὴν εἰς πέρας μετὰ διαφόρους περιπετείας κατὰ τὸ 1876, ὁπότε πρὸς οὐσιαστικὴν ἐνίσχυσίν της ἱδρύθη ἡ «Γενικὴ Ἑταιρεία Ριχ. Βάγνερ».

Ὁ Ριχ. Βάγνερ ἀπέθανεν εἰς Βενετίαν τὴν 18 Φεβρουαρίου 1883. Τὸ λείψανόν του μεταφερθὲν εἰς Μπαϋρόϊτ ἐτάφη εἰς τὴν ἔπαυλιν Βαχφρήδ. Ὁ βίος του ὑπῆρξε πολυτάραχος καὶ σπανίως ἐγνώρισε τὴν εὐτυχίαν. Περιουσίαν ἀφῆκε μετριωτάτην. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἡ διεύθυνσις τῆς «Βασιλικῆς χορηγίας» ἀπῄτησεν ἀπὸ τοὺς κληρονόμους του τὴν ἐπιστροφὴν 200 χιλ. μάρκων, ἅτινα εἶχε λάβει ἀπὸ τὸν εὐεργέτην του βασιλέα τῆς Βαυαρίας, θεωρήσασα τὸ ποσὸν τοῦτο ὡς δάνειον ἀποδοτέον.

Ὁ Ριχάρδος Βάγνερ εἶναι ὁ μεγαλύτερος μουσικοσυνθέτης ἀπὸ τοῦ Μπετόβεν καὶ ἐντεῦθεν καὶ ὁ μεγαλύτερος μουσικὸς ἐπαναστάτης τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἐγωϊστής, φιλόδοξος καὶ τολμηρὸς καινοτόμος ὑπῆρξεν ὁ μέγας καταλυτὴς τῶν συμβατικῶν μελοδραματικῶν μορφῶν, τῶν μέχρι τότε ἐν χρήσει, καὶ ὁ δημιουργὸς τοῦ σημερινοῦ μουσικοδράματος, δογματίσας τὴν ἄρρηκτον ἑνότητα μεταξὺ μουσικῆς καὶ ποιήματος. Λάτρης ἐνθουσιώδης τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ θεάτρου, ἔλαβεν αὐτὸ ὡς πρότυπον διὰ τὴν ἀνακαίνισιν τῆς νεωτέρας λυρικῆς σκηνῆς, προσπαθήσας νὰ προσδώσῃ εἰς αὐτὴν τὸν ἐθνικιστικὸν καὶ θρησκευτικὸν χαρακτῆρα ἐκείνου. Πρὸς τοῦτο ἐσκέφθη τὴν ἀνέγερσιν εἰδικοῦ θεάτρου, ὁ δὲ βασιλεὺς Λουδοβῖκος, ὅστις ἠσπάσθη τὰς ἰδέας τοῦ μεγάλου καινοτόμου, τοῦ ἐχορήγησεν ἀφειδῶς τὰ μέσα διὰ νὰ τὰς πραγματοποιήσῃ. Οὕτως ἠδυνήθη νὰ ἐφαρμόσῃ πρακτικῶς τὰς μεταρρυθμίσεις ἃς εἶχε κατὰ νοῦν καὶ τοσάκις θεωρητικῶς ἀνέπτυξεν εἰς τὸ περισπούδαστον βιβλίον του «Opera und Drama», βιβλίον ὅπερ καθ' ἑαυτὸ ἀποτελεῖ τὸ εὐαγγέλιον τῆς βαγνερικῆς θρησκείας.

Διὰ τὴν δημιουργίαν ἐθνικῆς τέχνης δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ τεχνικὴ ἐκμετάλλευσις δημωδῶν θρύλων, παραμυθιῶν, ᾀσμάτων κλπ. τὸ ὑλικὸν τοῦτο, ἀντλούμενον ἀπὸ τὴν λαϊκὴν παράδοσιν καὶ παρουσιαζόμενον κατὰ ἕνα ἢ ἄλλον καλλιτεχνικὸν τρόπον ἐνώπιον τοῦ κοινοῦ ὡς ἀπαύγασμα ἐθνικῆς ἐργασίας, δέον νὰ γίνῃ δεκτὸν ὡς τοιοῦτο καὶ ἀπὸ τὴν λαϊκὴν ψυχήν, νὰ ὑπάρχῃ δὲ ἡ δέουσα ἀναλογία μεταξὺ τοῦ διδόντος καλλιτέχνου καὶ τοῦ λαμβάνοντος κοινοῦ. Καὶ γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: πῶς ὑπεδέχθη ἡ γερμανικὴ ψυχὴ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς νασιοναλιστικῆς ἐργασίας τοῦ Ρ. Βάγνερ; Μὲ ὅσα καὶ ἂν ἐλέχθησαν καὶ ἐγράφησαν ἐναντίον, παρὰ τὰ σκώμματα καὶ τὰς εἰρωνείας, τὸ κοινὸν ᾐσθάνθη βαθύτατα τὴν μεγαλειώδη ἐπιβολὴν τῆς βαγνερικῆς ἀναμορφώσεως καὶ ὑπεδουλώθη ὁλοκληρωτικῶς ἀπὸ τὴν τέχνην τοῦ μεγάλου ἐπαναστάτου. Ἡ ἐπίδρασις ἣν ἤσκησεν ἐπὶ τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ ἐξηπλώθη βαθμηδὸν εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ ἡ ἐπικράτησις τῆς βαγνετικῆς τεχνοτροπίας κατέστη παγκοσμίως ὁριστική.

Αἱ ἐπενεχθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ρ. Βάγνερ εἰς τὸ λυρικὸν θέατρον μεταρρυθμίσεις συνοψίζονται εἰς τὰ ἑξῆς: 1) Ἀπόλυτος ὑπαγωγὴ τῆς μουσικῆς εἰς τὸν ποιητικὸν λόγον. 2) Πλήρης μεταρρύθμισις τῶν ποιητικῶν κειμένων (libretti) κατὰ τὴν κατάστρωσιν, τὴν ὑπόθεσιν, τὴν ὕφην κλπ. 3) Ἀπόρ-

Digitized by Google

ριψις παντὸς παραδεδεγμένου συμβατισμοῦ ὡς πρὸς τὴν μορφὴν καὶ σύνθεσιν τῶν μελοδραματικῶν εἰκόνων, τὴν ἐνορμόνισιν καὶ ἐνορχήστρωσιν αὐτῶν καὶ τὴν ᾠδικὴν ἢ ὀργανικὴν ἐκτέλεσιν τῶν συνθέσεων. 4) Χρῆσις σχεδὸν ὑποχρεωτικὴ τῆς *ὁδηγοῦ-μελῳδίας* (leit-motif). 5) Μεταβολὴ καὶ ἀνακαίνισις ἐπὶ τὸ αἰσθητικώτερον τῆς κατασκευῆς τῶν λυρικῶν θεάτρων. 6) Εἰδικὴ ἐκπαίδευσις τῶν καλλιτεχνῶν τοῦ ᾄσματος συμφώνως μὲ τὸ πνεῦμα τῶν βαγνερικῶν ἀντιλήψεων.

Ἡ βαγνερικὴ τεχνοτροπία ποιεῖται χρῆσιν ἢ μᾶλλον κατάχρησιν τοῦ χρωματικοῦ εἴδους, τῶν διαφόρων ἐπερείσεων, τῶν ἐναρμονικῶν μετατροπιῶν, προστριβῶν διαφώνων διαστημάτων καὶ συγχορδιῶν κλπ. Οὐδέποτε ὅμως ὑπερβαίνει τὸ ὀρθὸν μέτρον, ἀποστέργουσα πᾶσαν ἀνατροπὴν τῶν κειμένων ἁρμονικῶν νόμων. Πᾶν τὸ ἐκ ταύτης προερχόμενον δύναται ν' ἀναλυθῇ καὶ νὰ δικαιολογηθῇ πλήρως ἀπὸ τοὺς κανόνας τῆς κλασσικῆς σχολῆς τῆς ἁρμονίας καὶ ἀντιστίξεως.

Ἡ μεγάλη καὶ γόνιμος βαγνερικὴ ἀναμόρφωσις τῆς μουσικῆς συνθέσεως, ἡ ἀρχίσασα μὲ τὸν «Ἱπτάμενον Ὀλλανδόν», κατώρθωσε δύο τινά. Πρῶτον, ἐπέτυχε τὴν πλήρη ἑνότητα εἰς ἓν τῶν διαφόρων μερῶν ἑνὸς ἔργου διὰ τοῦ συνδετικοῦ εἱρμοῦ τοῦ leit-motif, καὶ δεύτερον τὴν ἐπὶ τὸ βαθύτερον ἐξέλιξιν τοῦ μουσικοῦ λόγου διὰ τῆς βοηθείας τῆς μελῳδίας καὶ τῶν φωνητικῶν συνόλων, εἰς τὰ ὁποῖα προσέδωκε χαρακτῆρα καὶ πνεῦμα πλησιέστερον πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν πραγματικότητα. Τὴν πρώτην ἰδέαν τῆς τοιαύτης ἀναμορφώσεως συνέλαβον κατ' ἀρχὰς οἱ μελοδραματικοὶ συνθέται τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἐάν τις μελετήσῃ τὰ ὑπὸ τούτων γραφέντα τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, θ' ἀνεύρῃ εἰς αὐτὰ τὰς πλείστας τῶν ἀρχῶν αἵτινες ἐπρωτοστάτησαν εἰς τὴν σύνθεσιν τῆς «Τετραλογίας» καὶ τοῦ «Τριστάνου».

Τὰ πρῶτα ἔργα τοῦ δαιμονίου μουσουργοῦ δὲν παρουσιάζουν τίποτε τὸ ἐξαιρετικόν. Ἐκ τοῦ πρώτου μελοδράματος, ὅπερ ὁ Βάγνερ ἔγραψε μόλις δεκαοκταετής (Die Hochzeit 1832), δὲν ἀπομένουν ἢ δύο-τρία ἀσήμαντα ἀποσπάσματα. Ἄλλο μελόδραμα αὐτοῦ; «Αἱ Μοῖραι», τῆς αὐτῆς περίπου ἐποχῆς (1833), δὲν ἐδόθη ἀπὸ σκηνῆς καὶ μόνον ἀπὸ τοῦ τρίτου ἔργου του («Liebers Verbot» Μαγδεμβοῦργον 1836) ἀρχίζει ἡ πνευματικὴ συνθετικὴ δρᾶσις τοῦ Βάγνερ. Ἡ ὑπόθεσις ἐλήφθη ἀπὸ μίαν κωμῳδίαν τοῦ Σαίξπηρ, ἡ δὲ μουσική της φαίνεται ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὴν τεχνοτροπίαν τῶν τότε Γάλλων μουσουργῶν τοῦ συρμοῦ. Ὁ ἴδιος Βάγνερ γράφει περὶ αὐτῆς οὕτω: «Ἡ σύλληψις καὶ ἡ μορφὴ τοῦ ἔργου μου τούτου ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν ἐντύπωσιν ἣν μοῦ παρήγαγον τὰ ἔργα τοῦ Ὠμπέρ, Μεγερμπ ρ καὶ Ἀλεβύ». Εἰς τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν ἀνήκει ἡ «Συμφωνία τοῦ Φάουστ», ἥτις γραφεῖσα κατὰ τὸ 1840 μετεσκευάσθη κατόπιν ἀπὸ τὸν συνθέτην (1855) καὶ παρέμεινεν ἔκτοτε εἰς τὸ συμφωνικὸν ρεπερτόριον μὲ τὴν νέαν της μορφήν.

Τὰ πραγματικὰ βαγνερικὰ ἀριστουργήματα ἄρχονται ἀπὸ τὸν «Ἱπτάμενον Ὀλλανδὸν» ἢ «Στοιχειωμένο καράβι». Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο διαβλέπει τις τὸν μέλλοντα μεγάλον ἀναμορφωτήν, εἰ καὶ μὴ ἐντελῶς ἀπηλλαγμένον ἀπὸ τῶν δεσμῶν τοῦ παρελθόντος. Τὸ ποιητικὸν κείμενον ἔγραψε κατὰ τὸ 1841 ἐν Παρισίοις, ἐπώλησε δὲ τὸ δικαίωμα τῆς μεταφράσεως εἰς τὸν διευθυντὴν τῆς Ὀπερας Λέοντα Πιλλέ, ὅστις παρέδωκεν αὐτὸ πρὸς μελοποίησιν εἰς τὸν ὀργανιστὴν τῆς Ἁγίας Μαγδαληνῆς *Διέτς*. Ἡ μουσικὴ τοῦ Διὲτς ἐξετελέσθη εἰς τὴν Μ. Ὄπεραν τὴν 9 Νοεμβρίου 1842. Ὁ «Ἱπτάμενος Ὀλλανδὸς» μὲ μουσικὴν τοῦ Βάγνερ ἐξετελέσθη κατὰ πρῶτον ἐν Δρέσδῃ τὴν 2αν Φεβρουαρίου 1843 μὲ σχετικὴν ἀποτυχίαν, τὴν ὁποίαν ὁ συνθέτης ἀπέδωκε πρωτίστως εἰς ἀνεπάρκειαν δοκιμῶν. Ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ μελοδράματος τούτου χρονολογεῖται καὶ ἡ ἐμφάνισις τῶν *βαγνεριστῶν* καὶ *ἀντιβαγνεριστῶν*.

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ «Τανχόϋζερ», δευτέρου μελοδράματος τοῦ Βάγνερ, ὅπερ κατ' ἀρχὰς ἔφερε τὸν τίτλον «Venusberg», ἐλήφθη ἀπὸ παλαιὸν γερμανικὸν θρῦλον. Τὸ κείμενον ἐτελείωσε τῷ 1843 ἡ παρτιτοῦρα τῆς ὀρχήστρας κατὰ τὸ 1845, καὶ ἡ πρώτη παράστασις ἔλαβε χώραν κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ ἰδίου ἔτους ἐν Δρέσδῃ μὲ πρωτοφανῆ ἐπιτυχίαν. Τὸν «Τανχόϋζερ» ἔδωκεν ἀργότερα (1860) ὁ Βάγνερ καὶ εἰς Παρισίους, ὅπου ὅμως ἕνεκα ἐθνικιστικῶν λόγων καὶ ἐπαγγελματικῶν ἀντιζηλιῶν δὲν ἔσχε τὴν ὀφειλομένην ὑποδοχὴν ὑπὸ τοῦ κοινοῦ. Σχεδὸν ταυτοχρόνως μὲ τὸν «Τανχόϋζερ» παρεσκευάζετο τὸ ποιητικὸν κείμενον τοῦ «Λοεγκρίν». Ἡ ὑπόθεσις παρελήφθη ἀπὸ τὰ «Deutschen Sage» τῶν ἀδελφῶν *Γκρίμ* καὶ ἐπλουτίσθη μὲ διάφορα ἐπεισόδια εἰλημμένα ἀπὸ ἄλλους γερμανικοὺς θρύλους. Παρεστάθη κατὰ τὸ 1848. Ὁ «Τανχόϋζερ» μετὰ τὸν «Λοεγκρίν», ἔργα ἀνήκοντα ἀμφότερα εἰς τὴν ρωμαντικὴν σχολήν, ἀποτελοῦν τὴν πρώτην περίοδον τῆς βαγνερικῆς τεχνοτροπίας. Κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1848 ἐρρίφθη ὁ πρῶτος σπόρος, ἐξ οὗ ἔμελλε νὰ βλαστήσῃ ἡ περίφημος «Τετραλογία». Ὁ Βάγνερ ἐσκέφθη κατ' ἀρχὰς νὰ συγκεντρώσῃ εἰς ἓν αὐτοτελὲς μεγαλειῶδες ἔργον τὸν μῦθον τῶν *Νιμπελοῦνγκεν* καὶ εἶχεν ἤδη ἀρχίσει προπαρασκευάζων τὸν σκελετόν, ὅτε ἐν τῇ προόδῳ τῆς προκαταρκτικῆς ταύτης ἐργασίας κατεῖδε τὸ ἀδύνατον τῆς κατὰ ἕνα ἢ ἄλλον τρόπον ἱκανοποιητικῆς ἀποδόσεως τοῦ ὅλου ἔργου. Ἐξέθεσε τότε τὰς γνωστὰς περὶ μουσικοῦ δράματος ἰδέας του εἰς τὸ βιβλίον «Opera und Drama» καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλείψῃ ἐν τῇ γενέσει τὴν σύνθεσιν. Ὑπείκων ὅμως εἰς τὰς προτροπὰς τοῦ φίλου του Λὶστ μετέβαλε γνώμην καὶ συγκατετέθη νὰ τροποποιήσῃ τὸ ἀρχικόν του σχέδιον, διαιρέσας εἰς τρία χωριστὰ ἔργα, τὴν «Βαλκυρίαν», τὸν «Σίγκφριντ» καὶ τὸ «Λυκόφως τῶν θεῶν», μεθ' ἑνὸς μεγάλου προλόγου, τὴν «Ἁρπαγὴν τοῦ χρυσοῦ τοῦ Ρήνου».

Ἡ «Τετραλογία» εἶναι ἡ ἐνσάρκωσις τῶν περὶ λυρικοῦ δράματος ἀντιλήψεων τοῦ Βάγνερ. Ἐν αὐτῇ τὰ πρόσωπα καὶ αἱ ἰδέαι συμβολίζονται μουσικῶς ὑπὸ ἰδιοτύπων μοτίβων, ἅτινα συμπλεκόμενα καὶ συνδεόμενα ὑπὸ τὸν ἀδιόρατον μίτον λάϊτ-μοτὶφ ἀποτελοῦν τὸν ἄξονα τῆς ἑνότητος μεταξὺ μουσικῆς καὶ ποιήματος. Τὸ πλαίσιον ἐντὸς τοῦ ὁποίου περιωρίζοντο μέχρι τότε τὰ λυρικὰ μελοδράματα δὲν ὑπάρχει πλέον, ὡς δὲν ὑπάρχει καὶ ἡ εἰς χωριστὰ τεμάχια διαίρεσις ἑκάστης πράξεως τῆς παρτιτούρας. Ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ τελευταίου μέτρου, ἑκάστη πρᾶξις ἀποτελεῖται ἀπὸ ἑνιαῖον σύνολον ὑπερόχως κατειργασμένον καὶ οἱονεὶ λαξευμένον εἰς ὑπερμεγέθη μαρμάρινον ὄγκον. Αἰσθητικῶς ἡ ὑπὸ τῆς ὀρχήστρας περιγραφικὴ ἀναπαράστασις τῆς φύσεως εἶναι ὅσον ἔνεστι τελειότερον ἐπεξειργασμένη.

Ὁ «Τριστάνος καὶ Ἰζόλδη» (1859, πρώτη παράστασις ἐν Μονάχῳ 10 Ἰουνίου 1865) εἶναι ἴσως τὸ καλύτερον τῶν ἔργων τοῦ Βάγνερ. Εἶναι ὁ παθητικὸς ὕμνος τοῦ ἔρωτος πρὸς τὴν αἰωνίαν φύσιν, ἀπολήγων εἰς τὴν τελικὴν ἀπολύτρωσιν διὰ τῆς εἰς τὸ μηδὲν ἐπιστροφῆς. Ἡ τάσις αὐτὴ τῆς εἰς τὸ μηδὲν ἐπαναστροφῆς τῶν δύο ἐρωτευμένων ὑπάρξεων γεννᾶται οὐχὶ ἐξ ἀπελπισμοῦ διὰ τὸς ἐναντιότητας τῆς ζωῆς, ἀλλὰ ἀπὸ ἀκαταμάχητον ἐπιθυμίαν ἀποβλέπουσαν εἰς αὐτὴν ὡς πρὸς τὸ ὑπέρτατον τέρμα ἐρωτικῆς ἐκστάσεως. Εἶναι τὸ δρᾶμα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου ἐν τῷ ἔρωτι ἐκπεφρασμένον διὰ μουσικῶν φθόγγων καὶ συνδυασμῶν ἐκτάκτου ὑποβλητικότητος. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀκτινοβολεῖ ὡς ἀπαστράπτων ἥλιος ἐφ' ὅλων τῶν ἔργων τοῦ μεγάλου μουσουργοῦ.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοῦτο ἔρχεται ἡ λυρικὴ κωμῳδία «Οἱ τραγουδισταὶ τῆς Νυρεμβέργης» (Μόναχον 21 Ἰουλίου 1868) νὰ ἀποκαλύψῃ ἄλλην πλευρὰν τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ Βάγνερ. Ὀλίγον βραδυκίνητον κατὰ τὴν προχώρησιν τῆς δραματικῆς δράσεως, πλούσιον ὅμως εἰς ποικιλίαν μουσικῶν σχηματισμῶν, τὸ ἔργον τοῦτο ἀποπνέει λεπτὸν ποιητικὸν ἄρωμα ἐκφεῦγον ἀπὸ τὴν τελικὴν πολυφωνίαν τοῦ συνόλου ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν. Ὁ Βάγνερ ζωγραφίζει εἰς αὐτὸ τὰ ἔθιμα τῶν παλαιῶν ἀστικῶν σωματείων, διατηρῶν τὸν ἀρχαϊκὸν γερμανικὸν χαρακτῆρά του μὲ ἐξαιρετικὴν δύναμιν περιγραφῆς.

Τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ Βάγνερ, «ὁ Πάρσιφαλ», ἐπιστέφει μεγαλοπρεπῶς ὅλην τὴν ἀναμορφωτικὴν ἐργασίαν τοῦ Γερμανοῦ διδασκάλου Finis coronat opus. Ἡ σύνθεσίς του ἀρχίσασα κατὰ τὸ 1877 ἐπερατώθη μετὰ πολλὰς διακοπὰς κατὰ τὸ 1882 ἐν Παλέρμῳ τῆς Σικελίας. Ὁ «Πάρσιφαλ», θρησκευτικὴ μεγαλοπρέπεια εὐρειῶν διαστάσεων ἢ μελοδραματικὸν ἔργον, δικαιολογεῖ πληρέστατα τοὺς λόγους τοῦ συνθέτου, ὅστις ἀποπερατώσας αὐτὸ εἶπε: «Πιστεύω ὅτι ἐπάτησα ἐπὶ ἐδάφους τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ θὰ μείνῃ πάντοτε ξένον πρὸς τὸ μελοδραματικὸν θέατρον». Χωρὶς νὰ εἶναι ὁ ἴδιος θεϊστής, μὴ πιστεύων οὐδὲ εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, ἔγραψεν ἔργον σχεδὸν λειτουργικόν, τοῦ ὁποίου ὁ βαθὺς μυστικισμὸς ἐπιβάλλει τὸν σεβασμὸν καὶ γεννᾷ τὸ αἴσθημα ἀληθοῦς λατρείας. Εὐθὺς ἀπὸ τὰ πρῶτα μέτρα τῆς μεγαλειώδους εἰσαγωγῆς ἀφίνει τὴν ἰδέαν στιβαροῦ ἀρχιτέκτονος ἱδρύοντος κολοσσιαῖον ναὸν διὰ τὴν προσευχὴν καὶ τὴν κατάνυξιν. Τὸ ἔργον ἔμεινεν ἀποκλειστικὸν προνόμιον εἰς τὸ θέατρον τοῦ Μπαϊρὸϋτ καὶ μόνον κατὰ τὸ 1813 περιῆλθε τὸ δικαίωμα τῆς παραστάσεως καὶ εἰς τὰ λοιπὰ θέατρα τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς.

Τὸ ἔργον τοῦ Ριχάρδου Βάγνερ εἶνε ὑπερμέγεθες καὶ θαυμαστόν. Ἐν αὐτῷ ὁ συγγραφεύς, ὁ διανοούμενος, ὁ καλλιτέχνης, ὁ κριτικός, ὁ ποιητής, ὁ μουσουργός, ὁ ἄνθρωπος τοῦ θεάτρου, ἀποτελοῦν ἑνιαῖόν τι σύνολον. Ἡ ἐξαιρετικὴ δύναμις τῆς σκέψεως, τὸ συστηματικῶς ἀναλυτικὸν πνεῦμα, ἡ ἁδρὰ ἔμπνευσις, ἡ ἀπόλυτον αἰσθητικὴ τάξεως, εἶναι τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς ὑπερόχου ταύτης προσωπικότητος Φιλόλογος ποιητής, αἰσθητικός, ὑπῆρξεν ὁ Ριχ. Βάγνερ ὡς μουσουργὸς μεγαλοφυΐα πρωτοφανοῦς αὐθορμήσεως, συνδυάσασα τὸ μέγεθος τῆς γερμανικῆς σοφίας μὲ μοναδικὸν μουσικὸν αἴσθημα, ἐξ ὧν ἀπέρρευσαν τὰ μνημειώδη ἔργα καὶ αἱ βασικαὶ ἀρχαὶ τῆς σημερινῆς μουσικῆς παγκοσμίου ἐξελίξεως. Ὡς καλλιτέχνης ὁ Ρ. Βάγνερ ὑπῆρξε, παρ' ὅλα τὰ περὶ αὐτοῦ λεχθέντα, ὀλιγώτερον ὁ ἄνθρωπος τοῦ μέλλοντος ἢ ἐκεῖνος τοῦ παρελθόντος, ἀφοῦ διὰ τὴν ἐνσάρκωσιν τῶν σκανδιναυϊκῶν μύθων ἤντλησε τὰ ἰδεώδη του ἀπὸ τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν θέατρον.

Δ. ΛΑΥΡΑΓΚΑΣ

— *[Ἱστορ. Φιλοσ.]* βλ. θρησκείας *ψυχολογία*.

— **Βάγνερ** (Wagner), ***Ροδόλφος***. Διάσημος Γερμανὸς φυσιολόγος καὶ φυσιοδίφης (1805—1864). Γεννηθεὶς ἐν Μπαϊρόϋτ ἐσπούδασεν ἐν Ἐρλάγγῃ καὶ Βιτζβούργῃ ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῷ 1826. Μετὰ ἓν ἔτος μετέβη εἰς Παρισίους καὶ ἐκεῖθεν εἰς Νορμανδίαν καὶ Μεσόγειον, διατρέξας τὰς ἀκτὰς πρὸς ἐξερεύνησιν καὶ συγκριτικὴν ἀνατομικὴν μελέτην τῶν κατωτέρων ζῴων. Τῷ 1829 ἐγένετο ἐν Ἐρλάγγῃ ὑφηγητὴς χάρις εἰς τὴν διατριβήν του «De anatomiae, praeserlim pathologicae, et physiologiae tractandae ratione comment». Διετέλεσεν εἶτα καθηγητὴς τῆς Ζῳολογίας ἐν Τεργέστῃ (1833), καὶ τῷ 1840 κατέλαβε τὴν ἕδραν τοῦ Blumenlach ἐν Γοτίγγῃ ὡς καθηγητὴς τῆς Φυσιολογίας, συγκριτικῆς Ἀνατομίας, καὶ Ζῳολογίας, ἔνθα καὶ παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του. Διεκρίθη ἰδίως μὲ τὸ σύγγραμμά του «Handwörterbuch der Physiologie mit Rücksicht auf physiologische Pathologie» (1842) ὡς καὶ μὲ τὴν ἐμβρυολογικήν του ἀνακάλυψιν τῆς *βλαστικῆς κηλῖδος* τοῦ ᾠαρίου. Μεταξὺ τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ ἀναφέρομεν: «Icones physiologicae Erlaüterungstafeln zur Physiologie und Entnicklungs geschichte» (1839), «Grundriss der Encyklop. und Methodol. der med. Wissenschaften nach geschichtl. Ansicht» (1838). «Menschenschöpfung und Seclensubstanz» (Γοτίγγη 1854) «Ueber Wissen und Glauben» (1854), «Der Kampf um die Seele von Stand-punkt der Wissenschaft» (1857). Ὁ Βάγνερ ἐγκατέλιπεν ἐπίσης ἀνθρωπολογικὰς ἐργασίας ὡς καὶ ἀνθρωπολογικὴν συλλογὴν ἐν Γοτίγγῃ, σχετιζομένην μὲ τὰς μεθόδους τῆς καταμετρήσεως τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.

Ροδόλφος Βάγνερ.

Ο. Ρ.

— **Βάγνερ** (Wagner), ***Ροδόλφος***. Γερμανὸς χημικὸς (1822—1880). Σπουδάσας εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Λειψίας, Βερολίνου καὶ Παρισίων, διωρίσθη τῷ 1850 ὑφηγητὴς τῆς Χημικῆς Τεχνολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Λειψίας, τῷ δὲ 1851 καθηγητὴς τοῦ αὐτοῦ μαθήματος εἰς τὴν Ἀνωτέραν Τεχνικὴν Σχολὴν τῆς Νυρεμβέργης καὶ τῷ 18.6 καθηγητὴς τῆς Τεχνολογίας εἰς Βύρτσμπουργ. Ἡ βαυαρικὴ κυβέρνησις τοῦ ἐνεπιστεύθη πολλὰς ἐμπιστευτικὰς καὶ τιμητικὰς ἀποστολάς, τῶν ὁποίων ἡ ἐπιτυχὴς ἐκτέλεσις ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τῆς εἰς αὐτὸν ἀπονομῆς τοῦ τίτλου τοῦ εὐγενοῦς. Ἐξέδωκε σειρὰν συγγραμμάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων «Ἐγχειρίδιον Χημ. Τεχνολογίας» (1886), μεταφρασθὲν εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς γλώσσας, «Θεωρία καὶ πρᾶξις τῆς παραγωγῆς» 5 τόμοι (1857—61) καὶ «Ἡ Χημικὴ Βιομηχανία» (1869).

ΑΝ. Α.

— **Βάγνερ** (Wagner), ***Φρειδερῖκος-Γουλιέλμος***. Γερμανὸς φιλόλογυς γεννηθεὶς ἐν Σλάβᾳ τῷ 1814 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1857 ἐν Μπρεσλάου, ὅπου ἦτο ἀπὸ τοῦ 1845 καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας. Ἔγραψε λατινιστὶ «Περὶ τῶν ἐλεγειακῶν ποιητῶν καὶ τῶν ποιημάτων αὐτῶν» (1838), «Περὶ τῆς ζωῆς τοῦ τραγικοῦ ποιητοῦ Μοσχίωνος καὶ τῶν σωζομένων αὐτοῦ» (1846), «Περὶ τῶν βατράχων τοῦ Ἀριστοφάνους» (1846) καὶ ἐξέδωκεν ἀποσπάσματα τῶν Ἑλλήνων τραγικῶν.

Θ. Π.

βαγνεριστής, θηλ.—*ίστρια*· ὁ ἀσπαζόμενος τὸ σύστημα τοῦ Γερμανοῦ μουσικοῦ Ριχ. Βάγνερ (βλ.λ.).

βαγνερίτης (ὁ) (Wagnerit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς κρυστάλλους βραχυστηλοειδεῖς ἢ μακροστηλοειδεῖς τοῦ μονοκλινοῦς κρυσταλλικοῦ συστήματος, φέροντας ἐνίοτε κατακορύφους ραβδώσεις. Ἔχει θραῦσιν ὀστρεοειδῆ, σκληρότητα 5-5 1/2 βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 3-3, 15. λάμψιν παχεῖαν. Εἶναι διαφανὴς μέχρι διαφωτίστου, οἰνοκίτρινος ἢ μελιτοκίτρινος, ἢ καὶ λευκός. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι *φθοριοῦχον φωσφορικὸν μαγνήσιον*. Ὁ χημικὸς μοριακός του τύπος εἶναι $Mg_2 FPO_4$. Εὑρέθη εἰς τὸ Werfen ἐν Σαλτζβούργῳ.

Γ. Κ. Γ.

— **βαγνερίτου** ***ὁμὰς ὀρυκτῶν*** (Wagnerit-gruppe) *['Ορυκτολ.]*. Ἡ ὁμὰς αὕτη περιλαμβάνει ὀρυκτά, τὰ ὁποῖα χημικῶς ἐξεταζόμενα εἶναι *φθοριοῦχα* ἢ *φωσφορικὰ ἅλατα* τοῦ ἀσβεστίου καὶ μαγνησίου ἢ ἀντιστοίχως μαγγανίου καὶ σιδήρου, ὡς καὶ βηρυλλίου. Ἡ εἰς φθόριον περιεκτικότης δύναται νὰ

Digitized by Google

ἀντικατασταθῇ ἐξ ὁλοκλήρου ἢ ἐν μέρει ὑπὸ ὑδροξυλίου (OH). Γ. Κ. Γ.

βαγξία (ἡ) (Banksia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πρωτεοειδῶν*. Εἶναι δένδρα καὶ θάμνοι ἀειθαλεῖς, μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ ποικίλου σχήματος· τὰ ἄνθη των εἶναι κανονικὰ καὶ ἑρμαφρόδιτα. Τὸ περιάνθιόν των ἀποτελεῖται ἐκ τεσσάρων φυλλαρίων ἡνωμένων ἢ κεχωρισμένων κατὰ τὴν βάσιν των· ὀλίγον κατωτέρω τῆς κορυφῆς τοῦ περιανθίου ὑπάρχει κοιλότης ἐντὸς τῆς ὁποίας φύεται ὁ ἀνθὴρ δίλοβος φέρων βαθείας ὀδοντώσεις. Ἡ φοθήκη εἶναι τοποθετημένη ἐπὶ λεπτοῦ καὶ ἐπιμήκους μίσχου. Κατὰ τὴν ὡρίμανσιν ὁ ἀνθικὸς ἄξων παχύνεται, λαμβάνει σχῆμα ἐπιμήκους στροβίλου, φέρει πλῆθος φυλλαρίων ἅτινα περικυκλοῦνται ὑπὸ λειψάνων τινῶν ἀνθέων· ἕκαστον φυλλάριον περικλείει δύο πεπλατυσμένα σπέρματα. Τὰ φυτὰ ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Αὐστραλίαν.Γνωστὰ εἶναι περὶ τὰ 50 εἴδη, ὧν πλεῖστα κοσμητικά, ἀπαντῶντα καὶ ἐν Εὐρώπῃ καὶ διατηρούμενα εἰς θερμοκήπια ἢ εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀέρα, ἐφ' ὅσον τὸ κλῖμα εἶναι μᾶλλον θερμόν.Γνωστότερον κοσμητικὸν εἶναι τὸ εἶδος *βαγξία ἡ χαμαίδρυς* (Banksia serrata). Εἶναι δενδρύλλιον ὕψους 2 ½—3 μέτρων μὲ γραμμωτὰ φύλλα βαθέως ἐσχισμένα κατὰ τὴν περιφέρειάν των. Τὰ ἄνθη της εἶναι μικρὰ καὶ κατὰ πυκνοὺς στάχυς διατεταγμένα. Τὸ περιάνθιον εἶναι ὑποκίτρινον κατὰ τὴν βάσιν, κυανοῦν ἐξωτερικῶς καὶ ἰῶδες ἐσωτερικῶς. Ἐπίσης λίαν διαδεδομένα εἶναι καὶ τὰ εἴδη: *Βαγξία ἡ λοφοδίαιτος* (Banksia collina), *βαγξία ἡ πλατύφυλλος* (Banksia latifolia) καὶ *βαγξία ἡ ἀκεραιόφυλλος* (Banksia integrifolia). Δ. Ν. Π.

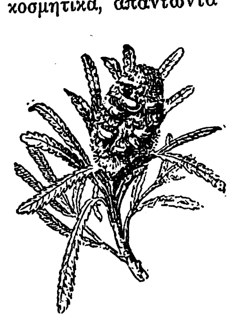

Βαγξία ἡ χαμαίδρυς.

βαγξιάνα (ἡ) (Rosa banksiana) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ῥοδωδῶν* (βλ. ῥοδῆ). Δ. Ν. Π.

βαγξιβία (ἡ) (Banksivia) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γαστεροπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκυταλοβραγχιδῶν*. Χαρακτηρίζονται ὑπὸ ἀδιατρήτου, κωνοειδοῦς, ἐπιμήκους, περιειλιγμένης καὶ στιλβούσης κόγχης, ἥτις κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτῆς ἄκρον εἶναι αἰχμηρὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Τὸ ἄνοιγμά της εἶναι εὐρὺ καὶ κεχολοβωμένον. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βαγξιβία ἡ ποικίλη* (Banksivia varians), ἥτις διακρίνεται ἐκ τῆς φοειδοῦς κόγχης της λαμπρῶς κεχρωματισμένης καὶ κεκοσμημένης ὑπὸ ἑλικοειδῶν γραμμώσεων. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Αὐστραλίαν καὶ εἰς τὴν Νέαν Ζηλανδίαν. Δ. Ν. Π.

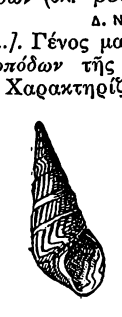

Βαγξιβία ἡ ποικίλη.

βαγόνι (τό)· (ἐκ τοῦ ἀγγλ. waggon), σιδηροδρομικὴ ἅμαξα εἴτε φορτηγός, εἴτε ἐπιβατική· βλ. λ. ὄχημα.

βάγος (ὁ) (Bagus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὑδρονομιδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα ἔχουσι σῶμα ἐπίμηκες καὶ ἐλαφρῶς κυρτὸν κατὰ τὴν ράχιν. Αἱ κεραῖαι εἶναι μᾶλλον βραχεῖαι καὶ ἀποτελοῦνται ἐξ ἑπτὰ ἀρθρώσεων. Τὸ προστέρνιον εἶναι κοῖλον κατὰ τὸ μέσον καὶ ἐξωγκωμένον κατὰ τὰ πλάγια. Τὸ μέγεθός των εἶναι μικρότατον.Ἐνδιαιτῶνται εἰς τελματώδεις ἐκτάσεις, παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ ἐπὶ ὑδροβίων τινῶν φυτῶν. Ἀπαντῶσιν εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βάγος ὁ ῥαβδωτὸς* (Bagus striatus). Δ. Ν. Π.

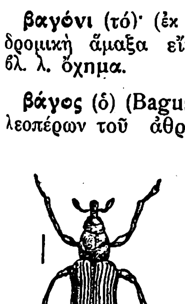

Βάγος ὁ ῥαβδωτός.

βαγὸς (ὁ)· τύπος λακωνικὸς τοῦ *ἀγός*· ὁ βασιλεὺς ὁ ἀρχηγὸς (*ἀπὸ τοῦ ἄγω*). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βαγράδας *[Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας τῆς Ἀφρικῆς (Καρχηδόνος) πηγάζων ἀπὸ τοῦ ὄρους Μάμψαρον (*Πτολεμ.* Δ, γ, 18) τοῦ τανῦν ὀνομαζομένου *Τρόσσα*. Εἶναι ὁ σύγχρονος *Οὐαντὶ Μεγέρντα* (Wadi Mejerda), ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τοῦ προτεκτοράτου τῆς Τύνιδος, ἐκβάλλων εἰς 4 μιλ. Ν. ΝΔ τοῦ ἀκρωτηρίου *Φαρίνα* (Cape Farina: πλάτ. 37°10'42" Β., μῆκ. 10°17'30" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 250: Fratelli rocks to Mahedia καὶ 1381* Porto Farina) ἐν τῷ φερωνύμῳ τοῦ ἀκρωτηρίου ὡραίῳ λιμένι, τῷ ἀραβιστὶ ὀνομαζομένῳ Ρὰς ἐλ Μέλα. Ἀμέσως πρὸς βορρᾶν τῶν ἐκβολῶν εἶναι ἡ θέσις ὅπου, τὴν 16 Ἰουνίου 1535, ἀπεβιβάσθη Κάρολος ὁ Κουίντος, ὅστις, ἐπιβαίνων τοῦ ὑπὸ τὸν Ἀνδρέαν Δόρια στόλου 72 γαλερῶν καὶ 150 ὁπλιταγωγῶν, εἶχε τεθῆ ἐπὶ κεφαλῆς 25.000 πεζῶν καὶ 600 λογχοφόρων, πρὸς κατάληψιν τῆς Γκουλὲτ καὶ τῆς Τύνιδος (βλ.λ. Βαρβαρόσσας). Διὰ τοῦτο δέ, εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης τοῦ Γενουησίου ναυάρχου, ὁ μυχὸς εἰς ὃν ἐκβάλλει ὁ Βαγράδας ὀνομάζεται ἔτι καὶ νῦν ὑπὸ τῶν ἐντοπίων *Μάρσα Ἀντρέα*. Αἱ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ προσεπιχώσεις ἔχουν ἀλλοιώσει σημαντικῶς τὸ σχῆμα τῆς ἀκτογραμμῆς, ἀρχίσασαι μάλιστα νὰ διαμορφώνουν τὴν *Μάρσα Ἀντρέα* εἰς λιμνοθάλασσαν, *Ἑλ. Μπαῖρα* ὀνομαζομένην. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βαγρατίδαι (*ἀρμεν. Πακρατουνή*). Ἀρμενικὴ δυναστεία καταγομένη, ὡς λέγεται, ἐξ Ἑβραίων, καὶ δὴ ἐξ αἰχμαλώτου Ἑβραίου, τοῦ *Σεμπάτ*, μεταφερθέντος ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορος ἐξ Ἰουδαίας εἰς Ἀρμενίαν. Πέντε αἰῶνας μετὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ὁ *Βαγαρσάκ*, πρῶτος Ἀρμένιος βασιλεὺς τῆς δυναστείας τῶν *Ἀρσακιδῶν*, ἀπένειμεν εἰς τὸν *Βαγαρὰτ* (Πακαράτ), ἕνα τῶν ἀπογόνων τοῦ Σεμπάτ, τὸν τίτλον *ἀσπέδ*, ἤτοι ἀρχηγοῦ τοῦ ἱππικοῦ, εἰς ὃν προσέθεσε βραδύτερον καὶ τὸν κληρονομικὸν τίτλον *θαγατίρ*, χορηγῶν οὕτως εἰς τὴν οἰκογένειαν ταύτην τὸ δικαίωμα νὰ στέφῃ τὸν βασιλέα κατὰ τὴν ἀνάρρησίν του. Τὸ γεγονὸς τοῦτο θεωρεῖται ὑπὸ τῶν νεωτέρων Ἀρμενίων ἱστορικῶν ὡς ἔνδειξις, ὅτι ἡ οἰκογένεια τῶν *Βαγρατιδῶν* ἦτο καθαυτὸ ἀρμενικῆς καταγωγῆς, ἐγκατασταθεῖσα ἐν τῇ *Συσπιρίτιδι* (*Ἰσμπὶρ* ἢ *ἀρμενιστὶ Σμπέρ*), ὅπου εἶχε φεουδαρχικὰς ἐκτεταμένας γαίας. Ὡς ἐκ τῆς εὐγενοῦς ταύτης καταγωγῆς τῶν Βαγρατιδῶν ὁ Ἀρμένιος πατριάρχης Κεβὸρκ καὶ οἱ εὐπατρίδαι τῆς χώρας διενοήθησαν τῷ 885 νὰ ζητήσωσι τόσον παρὰ τῶν χαλιφῶν τῆς Βαγδάτης ὅσον καὶ παρὰ τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου τὸ ἡγεμονικὸν στέμμα τῆς Ἀρμενίας, κυμαινομένης τότε μεταξὺ τῆς ἐπικυριαρχίας τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῶν Ἀράβων, διὰ τὸν Βαγρατίδην *Ἀσὸδ*, διατελοῦντα τότε ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ.

Ἡ δυναστεία τῶν Βαγρατιδῶν ἀριθμεῖ 10 βασιλεῖς τοῦ ἑνιαίου ἀρμενικοῦ βασιλείου (885—1045 μ. Χ.) καὶ ἐννέα τοῦ βασιλείου τοῦ Βασπουραγκὰν (914—1080 μ. Χ.). Βλ. καὶ λ. Ἀρμενία *[Ἱστορ.]*. Ν. Μ.

βαγρατιονίτης (ὁ) (Bagrationit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ποικιλία τοῦ ὀρυκτοῦ ὀρθίτου (βλ. λ.) ἀπὸ τὸ Achmatowsk τῆς Ρωσίας. Γ. Κ. Γ.

Βαγρατίων, *Πέτρος* (1762—1812). Κατήγετο ἐκ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῶν Βαγρατιδῶν (βλ. λ.). Καταταχθεὶς εἰς τὸν ρωσικὸν στρατὸν τῷ 1783 ἐμορφώθη στρατιωτικῶς ὑπηρετῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ περιωνύμου Ρώσου στρατηγοῦ *Σουβόρωφ*, γενόμενος ὁ ἄριστος τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Νέος ἀκόμη ἀξιωματικὸς διεκρίθη κατὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Ὀτσάκωφ (1789), τὴν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος μάχην τοῦ Ρυμνικίου καὶ τὴν ἅλωσιν τοῦ Ἰσμαηλίου, καθ' ἣν ἔπεσαν 30.000 Τοῦρκοι. Εἰς πάσας τὰς μάχας ταύτας ὁ *Βαγρατίων* ἐπέδειξεν ἀνδρείαν καὶ φρόνησιν, διὸ καὶ προήχθη ἐντὸς τριετίας εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποστρατήγου.

Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1805 ὁ ἀρχιστράτηγος Κουτούζωφ ἐβάδιζεν ἐπὶ τοῦ Ζναΐμ, ὅπως ἑνωθῇ μετὰ τῶν αὐστριακῶν στρατευμάτων. Κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην περίστασιν, ἀπέστειλεν ὀκτακισχιλίους ἄνδρας ὑπὸ τὸν Βαγρατίωνα κατὰ τοῦ Μυρὰ εἰς Χολλαμπρούν, ὅπως ἀγωνισθῇ μέχρις ἐσχάτων καὶ δοθῇ οὕτω καιρὸς εἰς τὸν στρατόν του νὰ διέλθῃ τὸ Σπρόττενταλ. Ὁ Μυρὰ πρῶτος ἀφικόμενος, ἠθέλησε νὰ κερδίσῃ καιρόν, ὅπως ἀναμείνῃ τὸ ἱππικόν, ἀλλὰ καὶ ὁ Βαγρατίων ἐπεθύμει τὸ ἴδιον, ὅπως διευκολύνῃ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Κουτούζωφ· ἐδέχθη μετὰ τῶν πρεσβευτῶν τοῦ Μυρὰ ἀντεπρότεινε δὲ ἀνακωχὴν ἐν ὀνόματι τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου Α'. Οὕτω παρῆλθον δέκα ὧραι, ἕως ὅτου ἔλθῃ ἡ ἀπάντησις τοῦ Ναπολέοντος, ὅστις, ἐκμανὴς μενόμενος ἐκ τῆς εὐπιστίας τοῦ Μυρᾶ, διέταξεν ἄμεσον ἐπίθεσιν.

Οἱ ὀκτακισχίλιοι ἄνδρες τοῦ Βαγρατίωνος ἐπολέμησαν μετὰ πείσματος ἐπὶ δώδεκα ὥρας, τὴν δὲ νύκτα κατώρθωσε νὰ μεταστρατοπεδεύσῃ ἀπολέσας δισχιλίους ἄνδρας, ἀλλ' ἀποκτήσας συνάμα τὴν δόξαν, ὅτι ἀντετάχθη κατὰ τριπλασίου ἐχθροῦ, καὶ ἠδυνήθη νὰ ἑνωθῇ εἰς Ζναΐμ μετὰ τοῦ Κουτούζωφ. Ὁ Ρῶσος ἀρχιστράτηγος, τὸν ὁποῖον εἶχε σώσει ἡ ἀφοσίωσις καὶ ἡ ἀνδρεία τοῦ Βαγρατίωνος, τὸν ἠσπάσθη λέγων: «Ζῇς, τοῦτο μοῦ ἀρκεῖ». Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος Α' ἐτίμησεν ἐξαιρετικῶς τὸν Βαγρατίωνα προβιβάσας αὐτόν. Κατὰ τὴν ἐναντίον τῆς Τουρκίας ἐκστρατείαν τοῦ 1809, μετὰ τὴν αἱματηρὰν μάχην τῆς Σιλιστρίας, ὅτε ὁ Πεσλιβὰν πασᾶς ἀπέσπασε 15.000 ἄνδρας ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου τῆς Ἀδριανουπόλεως, ὅπως ἐνισχύσῃ τὴν θέσιν ταύτην, ὁ Βαγρατίων, καίτοι αἱ βροχαὶ καὶ οἱ χείμαρροι ἐπέφερον μεγίστας δυσχερείας εἰς τὰς κινήσεις του, διέβη τὸν Δούναβιν παρὰ τὴν Ὄρσοβα καὶ ἐβάδισε κατὰ τοῦ νέου τούτου ἐχθροῦ, τὸν ὁποῖον κατασυντρίψας ἔθεσε τέρμα εἰς τὸν πόλεμον.

Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1812, ὅτε ὁ Ναπολέων εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ρωσίαν ἄγων τὴν μεγάλην στρατιάν, ὁ Βαγρατίων, διοικῶν τὸ ἥμισυ τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ, ἐπληγώθη θανασίμως ὑπὸ σφαίρας τηλεβόλου κατὰ τὴν μεγάλην μάχην τοῦ Μοσχόβα. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Βαγριένοι. Σλαβικὸς λαὸς ἐκγερμανισθεὶς κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα. Κατῴκει ἀνατολικῶς τοῦ Ὀλσταΐν καὶ ἦτο συγγενὴς μὲ τοὺς Ὀβοριλας.

βαγρίνα (ἡ) (Bagrina) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τῆς οἰκογενείας τῶν *σιλουριδῶν*. Διακρίνεται ἐκ τοῦ βραχυτάτου ραχιαίου πτερυγίου της, ὅπερ εἶναι πάντοτε τοποθετημένον πρὸ τῆς ἀντιστοίχου θέσεως τῶν κοιλιακῶν πτερυγίων, ἐκ τοῦ βραχέος ἑδραίου πτερυγίου καὶ τοῦ μετρίου εἰς μῆκος οὐραίου τοιούτου. Γνωστὰ εἶναι εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς πάντας σχεδὸν τοὺς ποταμοὺς τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Δ. Ν. Π.

βάγρος (ὁ) (Bagrus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τῆς οἰκογενείας τῶν *σιλουριδῶν*. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει δύο εἴδη ἰθαγενῆ τῶν γλυκέων ὑδάτων τῆς Ἀφρικῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *βάγρος ὁ βαγιάδιος* (Bagrus Bayadii). Ὁ ἰχθὺς οὗτος ἔχει ἓν μόνον στεατῶδες καὶ ἐπίμηκες ραχιαῖον πτερύγιον, ὅπερ ἔχει ἄλλοτε 9 καὶ ἄλλοτε 10 μαλακὰς ἀκτῖνας. Πρὸ τοῦ ραχιαίου πτερυγίου ὑπάρχει ἰσχυρά, ἐπιμήκης ἄκανθα. Τὸ στηθιαῖον πτερύγιον εὑρίσκεται σχεδὸν εἰς τὸν λαιμόν. Τὸ ἑδραῖον πτερύγιον φέρει 20 ἀκτῖνας καὶ τὸ οὐραῖον εἶναι βαθέως ἐσχισμένον. Περὶ τὸ στόμα, ὅπερ εἶναι βαθέως ἐσχισμένον καὶ ἔχει παχέα χείλη, ὑπάρχουσιν ἐξ μυστακοειδεῖς ἶνες, τέσσαρες εἰς τὴν κάτω σιαγόνα καὶ δύο εἰς τὴν ἄνω, αἵτινες εἶναι μακραὶ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς τῆς κάτω αἵτινες εἶναι βραχεῖαι. Ἡ ἄνω σιαγὼν εἶναι ἐπιμηκεστέρα τῆς κάτω. Ὁ ἰχθὺς οὗτος ἁλιεύεται δι' ὁρμιᾶς καὶ ὅταν ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ ὕδατος ἐκβάλλει κραυγήν τινα, ἢ μᾶλλον ἦχον, ὅστις προέρχεται ἐκ τῶν βραγχίων του. Δ. Ν. Π.

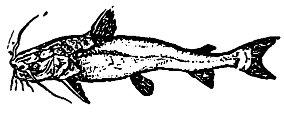

Βάγρος ὁ βαγιάδιος.

Βαγὺ (Wailly), *Ἰωσήφ*. Γάλλος παλαιογράφος (1805—1886). Ἐδημοσίευσε κατ' ἀρχάς: «*Στοιχεῖα παλαιογραφίας*», σύγγραμμα ὅπερ κατέστησεν αὐτὸν διάσημον ἐν τῷ κλάδῳ τούτῳ τῆς ἐπιστήμης. Ἐξέδωκε πλῆθος παλαιογραφικῶν πραγματειῶν, ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν καὶ διετέλεσε μέχρι τοῦ θανάτου του ἔφορος τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων. Θ. Β.

βάγχος (ὁ) (Banchus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰχνευμονιδῶν*. Διακρίνονται διὰ τὸ μικρότατον μέγεθός των καὶ τὸν θώρακα, ὅστις προεκτείνεται πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ καταλήγει εἰς αἰχμηρὰν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἄκανθαν. Οἱ πόδες εἶναι μακροὶ καὶ καταλήγουσιν εἰς κτενοειδῆ ἄγκιστρα. Ἡ κοιλία πεπιεσμένη ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω κατὰ τὴν βάσιν της. Κατὰ τὴν ράχιν παρουσιάζει κύρτωσιν τροπιδοειδῆ, ἐπιμήκη καὶ λεπτῶς αὐλακωτήν. Οἱ *βάγχοι* εἶναι παράσιτοι τῶν χρυσαλλίδων διαφόρων νυκτερίων ψυχῶν (βόμβυκος, νοκτυλίκης, φαλαίνης κτλ.). Ἀπαντῶσιν εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Εὐρώπης. Γνωστότερον εἶδος εἶναι: *βάγχος ὁ εὔρωστος* (Banchus validus). Τὰ ἄρρενα ἔντομα τοῦ εἴδους τούτου διακρίνονται τελείως τῶν θηλέων, διότι εἰς τὰ ἄρρενα ὁ κυριαρχῶν χρωματισμὸς εἶναι κίτρινος, μὲ μελανὴν στίλβουσαν κοιλίαν ποικιλλομένην ὑπὸ τεσσάρων κιτρίνων κηλίδων ἐπιμήκων, εἰς δὲ τὰ θήλεα κυριαρχεῖ τὸ μέλαν χρῶμα μὲ τὸ ἥμισυ πρόσθιον μέρος τῆς κοιλίας καὶ τῶν ποδῶν κιτρινοϋπέρυθρον. Δ. Ν. Π.

Βαγώας. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρονται: —1) Χιλίαρχος καὶ παντοδύναμος αὐλικὸς τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν *Ὤχου* (Ἀρταξέρξου τοῦ Γ'), Αἰγύπτιος τὴν καταγωγήν. Ἐβοήθησε τὸν Ὦχον εἰς τὴν κατάληψιν τῆς πατρίδος του Αἰγύπτου, αὐτὸς καταλαβὼν μετὰ τοῦ Ροδίου Ἕλληνος *Μέντορος*, παντοδυνάμου καὶ αὐτοῦ ἀνδρὸς ἐν τῷ περσικῷ κράτει, τὴν πόλιν *Πηλούσιον* μετὰ γενναίαν αὐτῆς ἀντίστασιν καὶ τὴν πόλιν *Βούβαστιν*. Ἂν καὶ ἐθεωρεῖτο ἔμπιστος τοῦ βασιλέως ὁ πανοῦργος οὗτος Αἰγύπτιος, ἐν τούτοις ἐμίσει τὸν βασιλέα του, διότι κατὰ τὴν καθυπόταξιν τῆς Αἰγύπτου (περὶ τὸ 344 π. Χ.) διήρπασε τὰ κοσμήματα, τὸν χρυσὸν καὶ αὐτὰ τὰ ἱερὰ βιβλία τῶν ναῶν της καὶ ἔσφαξεν ἰδίᾳ χειρὶ τὸν ἱερὸν βοῦν *Ἆπιν*. Ὑπὸ τοῦ μίσους του λοιπὸν ἀγόμενος προσηταιρίσθη τὸν ἰατρὸν τοῦ βασιλέως καὶ δι' αὐτοῦ ἐδηλητηρίασε τὸν ἀνώτερον αὐτοῦ καὶ συνεκέντρωσεν εἰς χεῖράς του πᾶσαν τὴν ἐν τῷ περσικῷ κράτει ἐξουσίαν του. Διὰ νὰ διατηρήσῃ δὲ τὴν ἰσχὺν του ἐνήργησε ν' ἀνακηρυχθῇ βασιλεὺς ὁ νεώτατος υἱὸς τοῦ Ὤχου *Ἀρσῆς*, νὰ φονευθῶσι δὲ οἱ ἄλλοι (διασωθέντος μό-

Digitized by Google

νον τοῦ *Βαγισθένους* διὰ τῆς φυγῆς). Ὁ νέος βασιλεὺς ὅμως δὲν συνεχώρησεν εἰς τὸν ἀγέρωχον εὐνοῦχον οὔτε τὰ ἐγκλήματά του, οὔτε τὴν πρὸς αὐτὸν ὑβριστικὴν συμπεριφοράν του καὶ ἐμελέτα τὸν φόνον του, προέλαβεν ὅμως αὐτὸν ὁ Βαγώας δολοφονήσας καὶ τὸν Ἀρσῆν καὶ τὰ τέκνα του. Ὁ Βαγώας προσέφερε τὴν διὰ δευτέραν φορὰν περιελθοῦσαν εἰς χεῖράς του *τιάραν* εἰς τὸν φημιζόμενον διὰ τὴν ἀνδρείαν του *Δαρεῖον* τὸν *Κοδομανόν*, ἀνήκοντα εἰς πλάγιον κλάδον τοῦ οἴκου τῶν *Ἀχαιμενιδῶν*. Ἀλλὰ βραδύτερον ἐμελέτησε καὶ τούτου τὴν δολοφονίαν, διότι δὲν κατέστη, ὡς ἐπίστευεν, ὄργανόν του. Ὁ Δαρεῖος ὅμως προέλαβε τὸν Βαγώαν καὶ ὑπεχρέωσεν αὐτὸν νὰ πίῃ τὸ μετὰ δηλητηρίου ἑτοιμασθὲν διὰ τὸν βασιλέα ποτόν. Τούτου τὴν πολυτελεστάτην ἐν Σούσαις οἰκίαν ἐδώρησεν ὁ Μ. Ἀλέξανδρος μετὰ τὴν κατάκτησιν τοῦ περσικοῦ κράτους εἰς τὸν στρατηγὸν Παρμενίωνα.

—2) Εἷς τῶν πλουσιωτάτων καὶ ἐπιφανεστάτων περὶ τὸν *Μ. Ἀλέξανδρον* ἀξιωματικῶν του, Πέρσης τὴν ἐθνικότητα. Ἦτο καὶ οὗτος εἷς τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ὀνομασθέντων, κατὰ ἑλληνικὸν ἔθιμον, τριάκοντα τριῶν τριηράρχων κατὰ τὸ 326 π. Χ., ὅτε εὑρίσκετο παρὰ τὸν Ὑδάσπην ποταμόν, οἵτινες ἔλαβον τὴν ἐντολὴν τάχιστα νὰ παρασκευάσωσι στόλον διὰ τὸν κατάπλουν τοῦ ποταμοῦ. Ἦτο ἐκ τῶν ἐμπίστων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὅστις συνεδείπνει πάντοτε μετ' αὐτοῦ.

—3) Εἷς τῶν ἐν Ἰουδαίᾳ αὐλικῶν *Ἡρώδου* τοῦ μεγάλου, καταδικασθεὶς εἰς θάνατον, ὅτε ὁ Ἡρώδης ἔμαθεν ὅτι διετέλει εἰς στενὰς φιλικὰς σχέσεις μετὰ τῶν δολοπλοκούντων ἐναντίον του Φαρισαίων.

—4) Πανίσχυρος αὐλικὸς τοῦ βασιλέως τῆς Καππαδοκίας *Ἀριαράθου*, τὸν ὁποῖον αὐτὸς εἶχεν ἐγκαταστήσει ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐπιτυχὼν τὴν ἐξορίαν τοῦ *Ἀρυοβαρζάνου* τοῦ *Α'* τοῦ φιλορρωμαίου. ΚΑΨ.

Βαδάγι ἢ ***Βαδάγρυ*** *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν βασίλειον παρὰ τὴν Χρυσῆν Ἀκτὴν τῆς ἄνω Γουινέας, ἄλλοτε ὑποτελὲς εἰς τὸ βασιλέα τῆς Δαχομέης. Ἐξάγει χρυσόκονιν καὶ ἐλαφαντοστοῦν. Ἡ ὁμώνυμος πρωτεύουσά του κεῖται παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ρίο-δὸς-Λάγος.

Βαδάκη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἐπαρχίας Ἐλυμαΐδος ἐν τῇ Σουσιανῇ, πιθανῶς ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν *Βαβυτάκην* (*Στέφ. Βυζάντ.*).

Βαδάρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Καρμανίας ἐν τῇ μεγάλῃ Ἀσίᾳ (*Πτολεμ.*).

Βαδᾶς *[Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Συρίας. Παρὰ τὴν νοτίαν αὐτοῦ ὄχθην εἰς τὴν τοποθεσίαν Μπολντά, σωρὸν θραυσμάτων καί τινες κίονες δεικνύουν τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας πόλεως *Πάλτου*, ἐν τῇ ὁποίᾳ εἶχε ταφῆ ὁ ἥρως *Μέμνων* (*Στράβ.* ΙΕ, γ, 2). Εἶναι ὁ σύγχρονος ποταμὸς *Νάχρ Ἒς Σίν*, ἐκβάλλων εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Ρὰς Μπελντὶ Ἒλ Μελέκ*, εὑρισκόμενον 12 μίλ. νοτίως τῆς Λατταχιγιὰ (Λαοδικείας· βλ. χάρτ. ἀγγλ. 2632: Gulf of Iskenderoun to Markhab, 2514: Plan of Latakiya καὶ Mediterranean Pilot τόμ. V ἔκδ. 1925, σελ. 137.44). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βαδδάρ' βλ. Ὀδδάρ.

βαδδελεΰτης (ὁ) (Baddeleyit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον εἰς κρυστάλλους τοῦ μονοκλινοῦς κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ κρύσταλλοί του ἔχουν συνήθως τραπεζοειδὲς σχῆμα καὶ μέγεθος 5 χιλιοστομέτρων, ἐνίοτε δ' εἶναι καὶ δίδυμοι. Εἶναι ἄχρους ἢ κίτρινος, καστανέρυθρος, μέλας. Ἔχει σκληρότητα 6 ½ βαθμοῦ καὶ εἰδικὸν βάρος 5,5—6.0. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι *ὀξείδιον ζιρκονίου* (ZrO_2). Εὑρέθη εἰς φλέβας ἐντὸς νεφελιωτικοῦ συηνίτου τῆς Jacupiranga τῆς Βραζιλίας (ἕνεκα δὲ τούτου ὀνομάζεται καὶ *βραζιλίτης*). Ἐπίσης εἰς τὸ Alnö τῆς Norrland τῆς Σουηδίας ὡς καὶ ἐντὸς τῶν προσχώσεων, αἱ ὁποῖαι περιέχουν πολυτίμους λίθους εἰς τὴν Rakwana τῆς νήσου Κεϋλάνης. Γ. Κ. Γ.

Βάδδιγκτων (Waddington), ***Γουλιέλμος Ἑρρῖκος***. Γάλλος πολιτικός, διπλωμάτης καὶ ἀρχαιολόγος, ἀγγλικῆς καταγωγῆς (1826—1894). Ἐνδιαφέρει κυρίως τοὺς Ἕλληνας διὰ τὴν θερμήν του ὑποστήριξιν τῆς ἑλληνικῆς ὑποθέσεως, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Γαλλίας κατὰ τὸ Βερολίνειον συνέδριον (1878).

Ὁ Βάδδιγκτων ἐσπούδασεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Καῖμπριτζ καὶ ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν νομισματολογίαν καὶ τὴν ἐπιγραφολογίαν. Εἰς ἡλικίαν 24 ἐτῶν περιηγήθη τὴν Μ. Ἀσίαν μελετῶν τὰ ἀρχαιολογικά της μνημεῖα. Τὰ πορίσματα τῶν μελετῶν του ὑπέβαλε διὰ δύο ὑπομνημάτων εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιγραφῶν τῶν Παρισίων, τὰ ὁποῖα ἔτυχον πολλῆς προσοχῆς καὶ ἐβραβεύθησαν. Μετὰ δέκα ἔτη ἐπεσκέφθη τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Συρίαν, τότε δὲ ἐξέδωσε δύο νέας πραγματείας ὑπὸ τοὺς τίτλους: «Mélanges de numismatique et de philologie» (1861) καὶ «Edit de Dioclétien établissant le maximum dans l'empire Romain» (1864) χάρις εἰς τὰς ὁποίας ἐξελέγη τῷ 1865 μέλος τῆς ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν. Ἄλλαι ἀρχαιολογικαὶ ἐργασίαι του εἶναι: «Inscriptions grecques et latines de la Syrie» (1870) καὶ τὸ κεφάλαιον τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ *Φ. Λεμπὰ* «Voyage archéologique en Grèce et en Asie Mineure». Ἀπὸ τοῦ 1865 ὁ Βάδδιγκτων ἀνεμίχθη ἐνεργῶς εἰς τὴν πολιτικήν, ὅπου καὶ διεκρίθη καταλαβὼν ἐπανειλημμένως διάφορα ἀνώτερα ὑπουργήματα.

Τῷ 1871 ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος τοῦ Αἶν ἐν τῇ ἐθνοσυνελεύσει καὶ ἐτάχθη μὲ τὴν παράταξιν τῶν κεντρικῶν. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην μετέσχεν ὡς ὑπουργὸς τῆς Παιδείας τοῦ ὑπουργείου *Θιέρσου* (1873) καὶ ἐψήφισεν ὑπὲρ τῶν συνταγματικῶν νόμων. Τῷ 1876 ἐξελέγη ἐκ νέου γερουσιαστὴς τοῦ Αἶν καὶ μετέσχε τοῦ ὑπουργείου *Ντυφὼρ - Σαὶν Σιμὸν* (1876—77) ὡς ὑπουργὸς τῆς Παιδείας, καὶ *Ντυφὼρ* (1877) ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ἐπέδειξε δὲ τότε μεγάλην διπλωματικὴν ἱκανότητα. Ἐν ἀρχῇ ἐκρίθη ἐν Γαλλίᾳ ἡ κατάληψις τῆς Κύπρου ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας ὡς σημαίνουσα ἀποτυχίαν τῆς διπλωματίας του, ἂν καὶ ἐπέτυχεν οὗτος ὡς ἀντιπαροχὴν παρὰ τοῦ Σώλσμπαρυ τὴν ὑπόσχεσιν ἐλευθερίας δράσεως τῶν Γάλλων ἐν Τύνιδι. Κατὰ τὸ Βερολίνειον συνέδριον εἰς τὸ ὁποῖον μετέσχεν ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Γαλλίας ὁ Βάδδιγκτων, τῇ προτροπῇ καὶ τοῦ τότε προέδρου τῆς Γαλλικῆς βουλῆς, θερμοῦ φιλέλληνος *Λέοντος Γαμβέττα*, ὑπεστήριξεν ἐνθέρμως τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἐδαφικῆς προεκτάσεως τῆς Ἑλλάδος. Τὴν 23 Ἰουνίου 1878 ὑπέβαλε πρότασιν συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν «τὸ συνέδριον προσεκάλει τὴν Ὑψηλὴν Πύλην νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῆς Ἑλλάδος πρὸς διευθέτησιν τῶν μεθορίων ἐν Ἠπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ, ἐφρόνει δὲ ὅτι ἡ ὁροθεσία αὕτη δύναται νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν κοιλάδα τοῦ Πηνειοῦ πρὸς τὸ Αἰγαῖον καὶ τὴν τοῦ Θυάμιδος ἐν Ἠπείρῳ». Τὴν πρότασιν ἀπεδέχθησαν ἀμέσως οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἰταλίας, Αὐστρίας, Ρωσίας καὶ αὐτὸς ὁ Βίσμαρκ. Οἱ Ἄγγλοι ἀντιπρόσωποι *Βήκονσφηλδ* καὶ *Σώλσμπαρυ* ἀντετάχθησαν κατ' ἀρχάς, ταχθέντες ὑπὲρ τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας, ὑπεχώρησαν ὅμως πρὸ τῆς ὁμοθύμου ἀποφάσεως τῶν Δυνάμεων. Τότε συνετάχθη τὸ 13ον πρωτόκολλον τῆς συνθήκης περὶ διευθετήσεως τῶν ἑλληνοτουρκικῶν συνόρων, τὸ ὁποῖον ὑπεστηρίχθη διὰ τοῦ 24ου ἄρθρου τοῦ κειμένου τῆς Βερολινείου συνθήκης, ὁρίζοντος ὅτι εἰς περίπτωσιν ἀσυμφωνίας κατὰ τὴν διακανόνισιν τῶν συνόρων μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν, θὰ ἠδύναντο ταῦτα νὰ προσφύγωσιν εἰς τὴν μεσολάβησιν τῶν μεγάλων Δυνάμεων Γαλλίας, Γερμανίας, Αὐστρουγγαρίας, Ρωσίας καὶ Ἰταλίας, αἱ ὁποῖαι ἀνελάμβανον ὑποχρέωσιν νὰ διευκολύνωσι τὰς διαπραγματεύσεις. Ἡ καταχώρησις τοῦ ἄρθρου τούτου ἐν τῇ συνθήκῃ, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν ἀντιπροσώπων τῶν μεγάλων Δυνάμεων, ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἐπιμονὴν τοῦ Βάδδιγκτων.

Ἐπίσης εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ ἐγκατάλειψις ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας τῆς γενομένης προτάσεως ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ἀντιπροσώπων, ὅπως ἡ Ἑλλὰς ἀντὶ ἐδαφικῆς προεκτάσεως ζητήσῃ τὴν προστασίαν τῶν ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, διὰ στρατιωτικῆς ὑπ' αὐτῆς κατοχῆς τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐπαρχιῶν τῆς Τουρκίας. Ὁ Βάδδιγκτων κατέδειξεν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀντιπροσώπους, ὅτι τοιαύτη ἐνέργεια ἀπῄτει μεγάλην στρατιωτικὴν παρασκευὴν τῆς ὁποίας ἐστερεῖτο σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἡ Ἑλλάς. Ἀλλὰ δὲν ἠρκέσθη εἰς μόνην ἐν τῷ συνεδρίῳ ὑποστήριξιν τῆς ἐδαφικῆς ἐπεκτάσεως τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ βραδύτερον ὅτε εἶδεν ὅτι ἡ Τουρκία ἐδυστρόπει καὶ ὅτι ἡ συνελθοῦσα ἐν *Πρεβέζῃ* (1879) ἑλληνοτουρκικὴ ἐπιτροπὴ ἀπέτυχε, προέτεινε νέαν σύνοδον αὐτῆς τὸ ἴδιον ἔτος ἐν *Κωνσταντινουπόλει*. Καὶ ἡ νέα ὅμως αὕτη συνδιάσκεψις ἀπέτυχεν, ἐπηκολούθησε δὲ ἡ *συνδιάσκεψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως* (1881) ἡ ὁποία ἔλυσεν ὁριστικῶς τὸ ζήτημα (βλ. **Βερολίνειον** *συνέδριον*). Μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς Γαλλίαν ὁ Βάδδιγκτων ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας *Ἰουλίου Γκρεβὺ* καὶ ἐσχημάτισε κυβέρνησιν (Φεβρουάριος - Δεκέμβριος 1879). Μετά τινα ἔτη ἐστάλη πρεσβευτὴς εἰς Λονδῖνον, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ δεκαετίαν (1883—1893). Ἐπιστρέψας εἰς Παρισίους ἀπέθανε τὸ ἐπόμενον ἔτος. Χ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΙΣ

— **Βάδδιγκτων** (Waddington Charles), ***Κάρολος***, γνωστὸς ἐπίσης ὑπὸ τὸ ὄνομα *Βάδδιγκτων - Κάστους* (Waddington-Kastus). Γάλλος ἰδανιστὴς φιλόσοφος (1819—1914), μαθητὴς τοῦ Κουζέν. Ὑπῆρξε καθηγητὴς εἰς τὸ κολλέγιον Λουδοβίκου τοῦ Μεγάλου, καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας εἰς τὴν Σορβώννην καὶ μέλος τῆς Γαλλικῆς ἀκαδημίας τῶν Ἠθικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν. Εἶναι συγγραφεὺς πολυαρίθμων ἔργων, τὰ ἀξιολογώτερα τῶν ὁποίων ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν: «Περὶ τῆς ψυχολογίας τοῦ Ἀριστοτέλους» (1848), «Στοιχεῖα λογικῆς» (1858), «Περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς» (1863), «Περὶ τῆς ἐπιστήμης τοῦ καλοῦ» (1875), «ὁ Ἀριστοτέλης ὡς συγγραφεὺς καὶ ἠθικολόγος» (1898) κτλ. —Ω.

— **Βάδδιγκτων** (Richard Waddington), ***Ριχάρδος***. Γάλλος πολιτικὸς καὶ ἱστορικός, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου (1838 - 1903). Ἔγραψεν ἐνδιαφέρουσαν ἱστορικὴν μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον «Λουδοβῖκος ὁ ΙΕ' καὶ ἡ διάσπασις τῶν συμμαχιῶν» (1896), ὡς καὶ τὸ ἔργα «ὁ Ἑπταετὴς πόλεμος», «Διπλωματικὴ καὶ στρατιωτικὴ ἱστορία» (1899 - 1904). —Ω.

Βάδεν (Baden) καὶ συνηθέστερον ἑλληνιστὶ *Βάδη*. Ὁμόσπονδον κράτος τῆς Γερμανίας· βλ. λ. Βάδη.

— **Βάδεν** (Baden) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἑλβετίας ἐν τῷ καντονίῳ τῆς Ἀργοβίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Λίμματ. Μόνιμοι κάτοικοι 9300. Ἔχει σπουδαῖα ἰαματικὰ λουτρὰ καὶ βιομηχανίαν κατασκευῆς ἠλεκτρικῶν μηχανῶν. Πρὸς διάκρισιν ἐκ τῶν ἄλλων ὁμωνύμων λουτροπόλεων καλεῖται καὶ *Ἄνω Βάδεν* (Oberbaden). Χ. Δ.

— *[Ὑδροθερ.]* Τὰ ὕδατά του ἦσαν ἤδη ὀνομαστὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Τακίτου. Ἡ θερμοκρασία τῶν διαφόρων πηγῶν κυμαίνεται μεταξὺ 41° καὶ 52°. Τὰ ὕδατα αὐτῶν ἔχουσιν ἐλαφρὰν θειώδη ὀσμὴν καὶ μικρὰν μεταλλικότητα καὶ τάσσονται εἰς τὰ *χλωριοθειικὰ* ὕδατα (χλωριοῦχον νάτριον 1,053, χλωριοῦχον μαγνήσιον 0,238, θειικὸν ἀσβέστιον 1,019, θειικὸν νάτριον 0,612, θειικὸν μαγνήσιον 0,462). Ἐνδείκνυνται κατὰ τῶν ρευματισμῶν, ἀρθριτισμῶν, τῶν παθήσεων τῶν ἀναπνευστικῶν καὶ πεπτικῶν ὁδῶν, τῶν ἀσθενειῶν τῶν νεφρῶν κλπ. Χρησιμοποιοῦνται εἰς πόσιν καὶ λουτροθεραπείαν, καταιονισμούς, κονιοποιήσεις καὶ εἰσπνοάς. Κ. Γ. Μ.

— **Βάδεν** (Baden) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Αὐστρίας 27 χιλιόμετρα νοτίως τῆς Βιέννης ἐπὶ τοῦ παραποτάμου τοῦ Δουνάβεως Σβέχατ, ἔχουσα ὀνομαστὰ ἰαματικὰ λουτρὰ τὰ ὁποῖα προσελκύουν κατ' ἔτος ἄνω τῶν 25.000 ἀσθενῶν. Μόνιμοι κάτοικοι 17250. Πρὸς διάκρισιν ἐκ τῶν ἄλλων λουτροπόλεων καλεῖται καὶ *Baden bei Wien*. Χ. Δ.

— *[Ὑδροθερ.]*. Τῶν 12 θερμῶν πηγῶν του ἡ θερμοκρασία κυμαίνεται μεταξὺ 27°,6 καὶ 34°,5. Ἡ πηγὴ Jozef, ἧς τὰ ὕδατα ἔχουν θερμοκρασίαν 34°,2, ἐνέχει εἰς 1 λίτρον ὕδατος: χλωριούχου νατρίου 0,150 γρ., χλωριούχου μαγνησίου 0,318 γρ., θειικοῦ καλίου 0,026 γρ., ἀνθρακικοῦ νατρίου 0,397 γρ., θειικοῦ ἀσβεστίου 0,702 γρ., ὑδροανθρακικοῦ ἀσβεστίου 0,702 γρ., ὑδροθειούχου ἀσβεστίου 0,019 γρ. καὶ ὑποθειώδους νατρίου 0,01 γρ. Αἱ ψυχρότεραι πηγαὶ εἶναι κατά τι πτωχότεραι εἰς στερεὰ συστατικά, εἶναι λίαν ὅμως μικραὶ αἱ διακυμάνσεις. Τὰ ὕδατα ταῦτα τοῦ Βάδες χρησιμοποιοῦνται κυρίως πρὸς λουτροθεραπείαν, ὀλιγώτερον δὲ πρὸς ποσιθεραπείαν. Τὸ Βάδεν ἔχει δύο λουτροθεραπευτήρια. Κ. Γ. Μ.

— **Βάδεν-*Βάδεν*** (Baden-Baden) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῷ νομῷ Καρλσρούης τῆς *Βάδης* ἐπὶ τοῦ Ὄος, παραποτάμου τοῦ Ρήνου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀπέχει περὶ τὰ 5 χιλμτρ. Μόνιμοι κάτοικοι 24650. Ὑπῆρξεν ὁ πυρὴν τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Βάδης καὶ ἐξ αὐτῆς ἔλαβε τὸ ὄνομα ὁλόκληρος ἡ πολιτεία. Εἶναι ἐκτισμένη εἰς μίαν ἐκ τῶν γραφικωτέρων κοιλάδων τοῦ Μέλανος Δρυμοῦ, προσελκύει δὲ κατ' ἔτος πολλὰς χιλιάδας ἐπισκεπτῶν χάρις εἰς τὰ περίφημα ἰαματικὰ λουτρά τας. Χ. Δ.

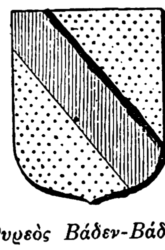

Θυρεὸς Βάδεν-Βάδεν.

—*[Ὑδροθερ.]* Τῶν 20 θερμῶν πηγῶν του ἡ θερμοκρασία κυμαίνεται ἀπὸ 45° ἕως 63°, εἶναι δ' αὗται μικρᾶς μεταλλικότητος. Περιέχουσι 2 γρμ. χλωριούχου νατρίου κατὰ λίτρον καὶ 0,053 γρ. χλωριούχου λιθίου. Ἡ παροχή των εἶναι σημαντική, ἀνερχομένη εἰς 1 ἑκατομμύριον λίτρων τὸ 24ωρον. Τὸ ὕδωρ τῶν πηγῶν εἶναι διαυγές, ἐλαφρῶς θειούχου ὀσμῆς καὶ ὀλίγον ἁλατοῦχον. Εἰς Βάδεν-Βάδεν ὑπάρχουν δύο λουτροθεραπευτήρια, ὧν τὸ ἓν προορίζεται διὰ τοὺς ἄνδρας καὶ τὸ ἕτερον διὰ τὰς γυναῖκας. Αἱ ἐνδείξεις τῶν ἰαματικῶν τούτων λουτρῶν εἶναι πάμπολλαι. Χρησιμοποιοῦνται δὲ κυρίως ταῦτα ὅπου καὶ τὰ λοιπὰ χλωριονατριοῦχα ὕδατα εἰς ἃ καταλέγονται καὶ ταῦτα, ἤτοι κατὰ τῶν χρονίων ρευματισμῶν, ἀρθριτισμῶν κ.λ.π. Κ. Γ. Μ.

Βαδενβάϊλλερ (Badenweiller). Κωμόπολις τῆς *Βάδης* ἐν Γερμανίᾳ, γνωστὴ διὰ τὰς ἐν αὐτῇ θερμοπηγάς. Σώζονται ἐρείπια ρωμαϊκῶν θερμῶν. Μόνιμοι κάτοικοι περὶ τοὺς χιλίους. Χ. Δ.

— *[Ὑδροθερ.]* Τὸ ὕδωρ τῶν θερμοπηγῶν του ἔχει θερμοκρασίαν 26°,4, εἶναι πτωχὸν εἰς στερεὰ συστατικά, ἀνερχομένου τοῦ στερεοῦ ὑπολείμματος αὐτοῦ εἰς 0,348 δι' ἓν λίτρον ὕδατος. Ἐνέχει: 0,078 θειικὸν νάτριον, 0,015 θειικὸν μαγνήσιον, 0,177 ὑδροανθρακικὸν ἀσβέστιον, χλωριοῦχον νάτριον, χλωριοῦχον λίθιον κ. λ. π. Κ. Γ. Μ.

Βαδενία (Badenia) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 333. Ἀνεκαλύφθη τῇ 22ᾳ Αὐγούστου 1892, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα

Digitized by Google

τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: α=3118, Τ=2011 ἡμ., e=0,175, i=3°. 50′, L=41°. 55′. Ω=355°, 23′. καὶ Π=9° 31′.

σ. π.

Βάδη (Baden). Μία τῶν 18 πολιτειῶν τῶν ἀποτελουσῶν τὴν ὁμόσπονδον δημοκρατίαν τῆς Γερμανίας, καταλαμβάνουσα τὸ νοτιοδυτικώτερον τμῆμα αὐτῆς καὶ ἔχουσα ἔκτασιν 15071 τετρ. χιλιομέτρων, πληθυσμὸν 2.336 498 κατ (1925) καὶ πρωτεύουσαν τὴν *Καρλσρούην* (κάτ. 145.694). Πρὸ τοῦ παγκοσμίου πολέμου ἀπετέλει τὸ *Μέγα δουκᾶτον τῆς Βάδης*, ἀλλὰ μετ᾽ αὐτὸν κατόπιν τῆς γερμανικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1918 ἐγένετο δημοκρατία διεπομένη ὑπὸ τοῦ συντάγματος τῆς 18ης Ἰουλίου 1919, ὡς ἐτροποποιήθη βραδύτερον. Ἀπὸ τοῦ ΙΑ′ αἰῶνος ἀπετέλει ἀνεξάρτητον κρατίδιον, τὸ ὁποῖον εἶχε κέντρον τὴν πόλιν **Βάδεν-Βάδεν** (βλ. λ.) ὅπου τὰ ὀνομαστὰ λουτρά, καὶ ἐκ τῆς ὁποίας ἔλαβε τὸ ὄνομα.

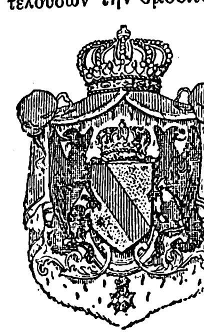

Θυρεὸς τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Βάδης

— [ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Βάδη εἶναι ἐπιμήκης χώρα ἐκτεινομένη εἰς σχῆμα γωνίας κατὰ μῆκος τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ροῦ τοῦ *Ρήνου*, ἀπὸ τῆς λίμνης τῆς *Κωνσταντίας*, μέχρις ὀλίγον βορειότερον τῆς εἰς αὐτὸν συμβολῆς τοῦ *Νέκκερ*, καὶ περιβάλλουσα κατὰ μέγα μέρος τὴν πολιτείαν τῆς Βυττεμβέργης. Εἶναι ἡ νοτιοδυτικὴ ἐσχατιὰ τῆς Γερμανίας καὶ ὁρίζεται ὑπὸ τῆς Ἑλβετίας πρὸς Ν., τῆς Βυττεμβέργης πρὸς Α., τῆς Βαυαρίας πρὸς ΒΑ., τῆς Ἔσσης πρὸς Β., τοῦ Παλατινάτου πρὸς ΒΔ., καὶ τῆς Γαλλίας (Ἀλσατία καὶ Λωρραίνη) πρὸς Δ. Εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ὀρεινὴ διασχιζομένη ἀπὸ Β. πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς γρανιτώδους ὀροσειρᾶς τοῦ *Μέλανος Δρυμοῦ* (Schwartzwald) μήκους 150 ἕως 160 χιλμτρ., ἐχούσης τὰς κορυφὰς *Φέλντμπεργ* (1493 μ.), *Μπέλχεν* (1414 μ.) εἰς τὸ νότιον τὸ καὶ ὀρεινότερον τμῆμα, τὸ *Κάντελ* (1243 μ.) εἰς τὸ κέντρον καὶ *Χορνισγκράϊντε* (1166 μ.) εἰς τὸ βόρειον τμῆμα. Δυτικῶς τοῦ Μέλανος Δρυμοῦ καὶ καθ᾽ ὅλον τὸ μῆκος αὐτοῦ ἐκτείνονται αἱ κοιλάδες τοῦ Ρήνου, διακοπτόμεναι μόνον πρὸς Δυσμὰς τῆς Φρίμπουργκ ὑπὸ τοῦ βασαλτικοῦ βουνοῦ τοῦ *Καίνινγκστουλ* (586 μ.). Πρὸς Β. ὁ Μέλας Δρυμὸς ἑνοῦται μετὰ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ *Ὄντενβαλντ* διὰ σειρᾶς λόφων ὕψους 250—300 μέτρων τῶν καλουμένων *Πφίνζγκανς* καὶ *Κραχγκάου*. Τὸ βορειοανατολικώτερον τμῆμα τῆς χώρας πρὸς Α τῶν λόφων εἶναι πεδινόν. Ἀπὸ ὑδρογραφικῆς ἀπόψεως ἡ πολιτεία τῆς Βάδης εἶναι πλουσιωτάτη, καθ᾽ ὃ ἀρδευομένη καθ᾽ ὅλον σχεδὸν τὸ μῆκος αὐτῆς ὑπὸ τοῦ *Ρήνου*, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὸ σύνορόν της πρὸς τὴν Ἑλβετίαν, τὴν Γαλλίαν καὶ τὸ Παλατινᾶτον καὶ ὁ ὁποῖος δέχεται ἐκ τῆς πρὸς αὐτὴν δεξιᾶς ὄχθης πλῆθος μικρῶν παραποτάμων, ὧν σπουδαιότερος ὁ πρὸς Β. *Νέκκερ*. Ἐπίσης ἔχει τὴν μεγάλην λίμνην τῆς *Κωνσταντίας*, ἥτις κεῖται εἰς τὸ ΝΑ ἄκρον αὐτῆς πρὸς τὰ μετὰ τῆς Ἑλβετίας σύνορα καὶ πλῆθος ἄλλο μικροτέρων λιμνῶν ἐπὶ τῶν ὀροπεδίων τοῦ Μέλανος Δρυμοῦ. Τὸ κλῖμά της εἶναι γλυκὺ εἰς τὰς πεδιάδας καὶ ψυχρὸν εἰς τὰ ὄρη. Ἔχει πλῆθος φυσικῶν καλλονῶν, οἱ δὲ ξένοι ἐπισκέπται της ἀνέρχονται εἰς μέγαν ἀριθμόν.

Ἡ Βάδη διοικητικῶς διαιρεῖται εἰς τέσσαρας ἐπαρχίας, τῆς *Καρλσρούης* (Carlsruhe, ἔκτασις 2632 τετρ. χιλμτρ., κάτ. 667653), τῆς *Κωνσταντίας* (Konstanz, ἔκτασις 3850 τετρ. χιλμτρ., κάτ. 337508), τοῦ *Μαννχάϊμ* (Mannheim, ἔκτασις 3531 τετρ. χιλμτρ., κάτ. 707303) καὶ τοῦ *Φρίμπουργ* (Frieburg, ἔκτασις 5058 τετρ. χιλμτρ., κάτ. 599998), καὶ ἔχει πολλὰς καὶ μεγάλας πόλεις ὡς τὴν πρωτεύουσαν *Καρλσρούην* (κ. 145694), τὴν *Ἀϊδελβέργην* (κ. 73034), τὴν *Βάδην* (κ. 25692), τὴν *Κωνσταντίαν* (κ. 31252), τὸ *Μαννχάϊμ* (κ. 247486), τὸ *Πφορζχάϊμ* (κ. 78859) καὶ τὸ *Φρίμπουργ* (κ. 90475).

Εἶναι χώρα πυκνῶς κατῳκημένη, τοῦ μέσου ὅρου τοῦ πληθυσμοῦ της ἀνερχομένου εἰς 153 ἄτομα κατὰ τετρ. χιλμτρ., καὶ πλουσία. Αἱ σπουδαιότεραι βιομηχανίαι της εἶναι τοῦ βάμβακος ἐν Ὄφφενμπουργ καὶ Τέλλ, ἡ κοσμηματοποιία ἐν Πφορζχάϊμ, ἡ μεταξουργία ἐν Μαννχάϊμ. Ὁ φυσικὸς πλοῦτός της εἶναι ἐπίσης μέγας. Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ *Κίνζινγκ* ἐξάγεται μόλυβδος ἀργυροφόρος, κοβάλτιον, σίδηρος καὶ κασσίτερος, ἔχει δὲ καὶ πολυαρίθμους θερμοπηγάς, ἐξ ὧν γνωστοτάτη ἡ τοῦ *Βάδεν-Βάδεν*, αἱ ὁποῖαι διὰ τῆς ἐπισκέψεως τῶν ξένων ἀποτελοῦν πλουτοφόρον πηγὴν εἰς τὴν χώραν.

Εἰς τὰς κλιτῦς τοῦ Μέλανος Δρυμοῦ καλλιεργεῖται ἡ ἄμπελος καὶ ὁ καπνός, ἐπίσης τὰ σιτηρὰ εὐδοκιμοῦν εἰς μέγαν βαθμὸν εἰς τὰς εὐφόρους πεδιάδας τοῦ Ρήνου, μεγάλα δὲ δάση καλύπτοντα πολὺ μέρος τῆς χώρας παρέχουσι καύσιμον ὕλην, ξυλείαν οἰκοδομήσιμον καὶ πρὸς κατασκευὴν ἐπίπλων. Ἐπίσης ἡ κτηνοτροφία εἶναι πολὺ ἀνεπτυγμένη.

Αἱ συγκοινωνίαι εἶναι ἀνεπτυγμέναι ἐν Βάδῃ εἰς μέγαν βαθμόν, ἐξ αὐτῆς δὲ διέρχεται καὶ ὁ σιδηρόδρομος τῆς ἀνατολῆς, ὁ διερχόμενος διὰ τοῦ Μονάχου καὶ τῆς Βιέννης, ὁ δὲ Ρῆνος, πλωτὸς εἰς τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ βρέχοντος τὴν Βάδην τμήματός του, εἶναι σπουδαῖον μέσον συγκοινωνίας. Τὰ δημόσια οἰκονομικὰ κατὰ τὸ ἔτος 1925 ἦσαν: τακτικὰ ἔσοδα 228.083.370, ἔκτακτα 22.995.400, τακτικὰ ἔξοδα 220.831.180 καὶ ἔκτακτα 53.315.200 μάρκα γερμανικά. Ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι ἐπίσης προηγμένη, ἰδίως δὲ εἰς τὰς πόλεις *Ἀϊδελβέργην* καὶ *Πφορζχάϊμ*. Οἱ κάτοικοι τῆς Βάδης πρεσβεύουσι κατὰ τὸ πλεῖστον τὴν καθολικὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, ἀνήκουσιν εἰς τὴν γερμανικὴν φυλὴν καὶ ὁμιλοῦσι τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν.

— [ΙΣΤΟΡ.] Ἀπὸ τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων ἀρχίζει νὰ γίνεται γνωστὴ εἰς τὴν ἱστορίαν ἡ μεταξὺ τοῦ Ρήνου καὶ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Μέλανος Δρυμοῦ χώρα, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ σήμερον τὴν γερμανικὴν πολιτείαν τῆς Βάδης. Αἱ παρὰ τὸν Ρῆνον χῶραι ἀπέκτησαν κυρίως μεγάλην σπουδαιότητα ἀπὸ τῆς εἰσβολῆς τῶν Ἀλαμαννῶν, οἱ ὁποῖοι ἵδρυσαν ἐκεῖ τὸ δουκᾶτον τῆς *Ἀλαμανίας* ἢ *Σουαβίας*, καταλυθὲν ὑπὸ Καρόλου τοῦ Μεγάλου καὶ ἐπανιδρυθὲν μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Καρολιγγειανῆς δυναστείας (βλ. λ. Ἀλαμαννοί). Τμῆμα τοῦ δουκάτου τούτου ἀποτελεῖ καὶ ἡ Βάδη, ἡ ὁποία περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΑ′ ἑκατονταετηρίδος ἀρχίζει νὰ ἀποκτᾷ πολιτειακὴν αὐτοτέλειαν χάρις εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Ζαίχρινγκεν (βλ. λ.). Ὁ δευτερότοκος υἱὸς τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ οἴκου *Βερτόλδου Α′*, *Ἕρμαννος*, ἐγένετο ἱδρυτὴς τοῦ μαργραβάτου τῆς Βάδης καὶ ἀνεκηρύχθη πρῶτος αὐτοῦ ἄρχων. Οἱ διάδοχοί του, ἰδίως δὲ ὁ *Ἕρμαννος Ε′*, ἐμεγέθυναν τὸ κράτος των, τὸ ὁποῖον περιωρίζετο κατ᾽ ἀρχὰς εἰς τὴν περὶ τὴν πόλιν *Βάδεν-Βάδεν* περιοχήν, καὶ τοιουτοτρόπως κατὰ τὸν ΙΔ′ αἰῶνα, ἐκτὸς τοῦ κεντρικοῦ κράτους, περιλαμβάνοντος τὴν *Βάδην*, τὸ *Ντούρλαχ* καὶ τὸ *Πφορζχάϊμ*, ἀνῆκον εἰς τοὺς μαργράβους τῆς Βάδης πολλαὶ κτήσεις κείμεναι ἐν *Ὀρτενάου*, *Λαῖρραχ* καὶ *Μπρισγκάου*. Κατὰ τὸν ΙΕ′ αἰῶνα αἱ χῶραι αἱ ἀποτελοῦσαι τὸ μαργραβᾶτον τῆς Βάδης ἦσαν ἄλλοτε ἡνωμέναι καὶ ἄλλοτε ἐχωρίζοντο. Τῷ 1527 ἐχωρίσθησαν τέλος ὁριστικῶς εἰς δύο μαργραβᾶτα, τὸ τοῦ *Βάδεν-Βάδεν* καὶ τοῦ *Βάδεν-Τοῦρλαχ*. Αἱ ἡγεμονεύουσαι τῶν δύο τούτων χωρῶν ῥίζαι τῆς δυναστείας ἦλθον εὐθὺς ἀμέσως εἰς διάστασιν, ἐπειδὴ οἱ μὲν μαργάβοι τοῦ Βάδεν-Ντοῦρλαχ ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μεταρρυθμίσεως, οἱ δὲ ἄλλοι ἔμειναν καθολικοί. Κατὰ τὸν τριακονταετῆ πόλεμον ἑκάστη ἐκ τῶν δύο δυναστειῶν ἀναλόγως τῆς ὑπὲρ ἢ κατὰ τῶν συμμάχων των ἐκβάσεως τοῦ πολέμου ἐγένοντο κύριοι καὶ τῶν δύο χωρῶν, ἢ ἐξωρίζοντο. Ἐκ τῶν μελῶν τῆς δυναστείας τοῦ Βάδεν-Βάδεν ἡ ὁποία ἡγεμόνευσε μέχρι τοῦ 1771, διακρίνεται ὁ *Λουδοβῖκος Γουλιέλμος* (1677—1707), περίφημος στρατηγός, πολεμήσας νικηφόρως ἐναντίον τῶν Τούρκων εἰς Νίσσαν (1689) καὶ ἀλλαχοῦ καὶ διευθύνας τὰ ἔργα τῆς περιφήμου ὀχυρώσεως τοῦ *Στολλχόφεν*. Ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Βάδεν-Ντοῦρλαχ διακρίνονται ὁ *Γουλιέλμος* (1709—1738), ἱδρυτὴς τῆς *Καρλσρούης* (1724) εἰς τὴν ὁποίαν μετέφερε τὴν πρωτεύουσάν του, καὶ ὁ *Κάρολος-Φρειδερῖκος* (1738—1811), εἷς ἐκ τῶν δικαιοτέρων καὶ μᾶλλον προοδευτικῶν ἡγεμόνων τῆς ἐποχῆς του καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡνώθησαν ἐκ νέου τὰ δύο μαργραβᾶτα τῆς Βάδης εἰς ἕν.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως τὸ μαργραβᾶτον περιελάμβανε μόνον τὰς ἐπαρχίας τοῦ Βάδεν-Βάδεν καὶ τῆς Καρλσρούης καὶ τμήματα τοῦ *Φρίμπουργ*, *Λαῖρραχ* καὶ *Ὄφφενμπουργ*, τὸ κεντρικὸν δηλαδὴ μέρος τῆς σημερινῆς πολιτείας, ἐκτάσεως 3500 τετρ. χιλμτρ. καὶ πληθυσμοῦ 190.000 περίπου κατοίκων. Τὸ βόρειον τμῆμα ἀνῆκεν εἰς τὸ *Παλατινᾶτον* καὶ τὸ νότιον, δηλαδὴ τὸ *Ὀρτενάου*, *Μπρισγκάου* καὶ ὁ *Ἄνω Δούναβις*, εἰς τὴν *Αὐστρίαν* καὶ τὸ πριγκιπᾶτον τοῦ *Φούρστενμπεργ*. Πλὴν τῶν κεντρικῶν ὅμως χωρῶν ὁ μαργράβος τῆς Βάδης *Κάρολος-Φρειδερῖκος* εἶχε καί τινας κτήσεις παρὰ τὸ Λουξεμβοῦργον, τὰς ὁποίας ἀντήλλαξε (1803) καὶ χάρις εἰς τὴν συγγένειάν του πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρωσίας κατώρθωσε νὰ λάβῃ ἀντ᾽ αὐτῶν χώρας ἐκτάσεως 3800 τετρ. χλμτ. καὶ πληθυσμοῦ 240.000 κατοίκων, δηλαδὴ τὰς ἐπαρχίας τοῦ *Παλατινάτου*, *Ἀϊδελβέργην*, *Μαννχάϊμ* καὶ *Λάντενμπουργ*, ὡς καὶ τὰς ἐπισκοπὰς τοῦ *Σπίρ*, τοῦ *Στρασβούργου*, τῆς *Βασιλείας*, τῆς *Κωνσταντίας* καὶ πολλὰ ἀββαεῖα καὶ ἐλευθέρας πόλεις (*Ὄφφενμπουργ*, *Οὐμπερλίνγκεν* κλπ.). Τότε ἔλαβε καὶ τὸν τίτλον τοῦ ἐκλέκτορος. Ὁ Κάρολος-Φρειδερῖκος ἐγένετο πιστὸς φίλος τοῦ Ναπολέοντος ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν μάχην τοῦ Ἄουστερλιτς (1805) τοῦ παρεχώρησε τὰς αὐστριακὰς χώρας **Σουαβίαν, Μπρισγκάου**, *Ὀρτενάου* κλπ. ἐκτάσεως 2130 τετρ. **χλμτρ. καὶ** πληθυσμοῦ 160.000 κατοίκων καὶ οὕτω αἱ κτήσεις τοῦ ἐκλέκτορος τῆς Βάδης ἔφθανον ἤδη κατ᾽ ἔκτασιν 9 ½ περίπου χιλιάδας τετρ. χλμτρ., οἱ δὲ ὑπήκοοί του ὑπερέβαινον τὸ ἥμισυ ἑκατομμύριον. Τότε ἔλαβε καὶ τὸν τίτλον τοῦ *Μεγάλου δουκὸς* μετὰ τὴν προσχώρησίν του εἰς τὸν συνασπισμὸν τῶν παραρρηνίων ἡγεμόνων καὶ ἐξηκολούθησε προσαρτῶν νέας χώρας, π.χ. τὸ μέγιστον μέρος τοῦ πριγκιπάτου τοῦ *Φούρτενμπεργ* (5500 τετρ. χλμτρ.) κλπ. καὶ οὕτω τὸ δουκᾶτον τῆς Βάδης ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν ἐπενταπλασιάσθη σχεδόν. Ὁ ἔγγονος καὶ διάδοχος τοῦ Καρόλου-Φρειδερίκου, *Κάρολος-Λουδοβῖκος* (1776—1818), ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον τῷ 1811 ἐνυμφεύθη τὴν *Στεφανίαν ντὲ Μπωαρναί*, θετὴν θυγατέρα τοῦ Ναπολέοντος, καὶ ἐπολέμησεν ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὰ γαλλικὰ στρατεύματα.

Μετὰ τὰ γεγονότα ὅμως τοῦ 1813 προσεχώρησεν εἰς τὴν ἕνωσιν τῶν Εὐρωπαίων ἡγεμόνων καὶ οὕτω αἱ μετὰ ταῦτα συνθῆκαι καθώρισαν καὶ ἐπεκύρωσαν τὰς κτήσεις του παρ᾽ ὅλας τὰς διαμαρτυρίας τῆς Βαυαρίας ἐποφθαλμιούσης τὰς πρὸς Β. χώρας. Τότε καθωρίσθη ἐπὶ τὸ φιλελευθερώτερον τὸ σύνταγμα τῆς Βάδης, ἐπειδὴ ὅμως τοῦτο οὐδέποτε ἐφηρμόσθη εἰλικρινῶς, προέκυψαν ἐσωτερικοὶ ἀγῶνες, μία δὲ ἐξέγερσις τοῦ λαοῦ τοῦ 1848 ἠνάγκασε τὸν *Λεοπόλδον Α′* (1790—1852), διαδεχθέντα τὸν μετὰ τὸν Κάρολον-Λουδοβῖκον ἀνελθόντα εἰς τὸν θρόνον θεῖόν του *Λουδοβῖκον-Γουλιέλμον-Αὔγουστον* (1760—1830), νὰ φύγῃ πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας, ὁ ὁποῖος τὸν ἐπανέφερεν εἰς τὸν θρόνον του καταπνίξας τὴν στάσιν. Τὸν Λεοπόλδον Α′ διεδέχθη ὁ υἱός του *Λουδοβῖκος Β′* (1824—1858) καὶ τοῦτον ὁ δευτερότοκος ἀδελφός του *Φρειδερῖκος Α′* (1826—1907), ὁ ὁποῖος ἐπολέμησε τῷ 1870 ἐναντίον τῆς Γαλλίας μετὰ τῶν Πρώσσων καὶ ἀμέσως μετὰ ταῦτα προσεχώρησεν εἰς τὴν ἱδρυθεῖσαν γερμανικὴν αὐτοκρατορίαν. Ἔκτοτε ἡ ἱστορία τῆς Βάδης ταυτίζεται πρὸς τὴν τῆς αὐτοκρατορίας (βλ. λ. Γερμανία). Τὸν Φρειδερῖκον Α′ διεδέχθη ὁ υἱός του *Φρειδερῖκος Β′*, γεννηθεὶς τῷ 1857, ὁ ὁποῖος παρῃτήθη κατόπιν τῆς ἐπαναστάσεως τὴν 22 Νοεμβρίου 1918 ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἡγεμόνες τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἔκτοτε ἡ Βάδη ἀποτελεῖ μίαν τῶν 18 δημοκρατουμένων γερμανικῶν ὁμοσπόνδων πολιτειῶν καὶ διέπεται ὑπὸ τοῦ συντάγματος τῆς 13ης Ἀπριλίου 1919 (βλ. κατωτ.), ὡς ἐτροποποιήθη τῷ 1922 (6 Ὀκτωβρίου), 1923 (15 Μαρτίου) καὶ 1924 (9 Ἰουλίου).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Vierordt*, Badische Geschichte bis zum Ende des Mittelalters (Τυβίγγη 1865)—*Von Weech* Baden in den Jahren (Καρλσρούη 1877)—*Bader*, Badische landesgeschichte (Καρλσρούη 1836)—*E. von Chrismar*, Genealogie des Gesamthauses Baden vom 16 Jahrhundert bis hente (Γκότα 1892).—*Destering* Der. Umsturg 1918 in Baden (1920)

χ. Δ.

— [ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ] Ἡ μετὰ τὴν ἀτυχῆ διὰ τὴν Γερμανίαν λῆξιν τοῦ παγκοσμίου πολέμου ἐπελθοῦσα ἐν αὐτῇ ἐπανάστασις εἶχεν ἀνάλογον ἀντίκτυπον καὶ εἰς τὰς κατ᾽ ἰδίαν αὐτῆς Πολιτείας. Τὴν 22 Νοεμβρίου 1918 ἐδημοσιεύθη ἡ παραίτησις τοῦ ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τοῦ Langestein διαμένοντος ἀρχιδουκὸς τῆς Βάδης, τῇ συγκαταθέσει τοῦ πατρός του πρίγκιπος Μὰξ τῆς Βάδης, ἀφορῶσαν τόσον αὐτὸν ὅσον καὶ τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ. Ἤδη, τὴν 10 Νοεμβρίου, εἶχε σχηματισθῆ προσωρινὴ Κυβέρνησις ἐξ ἕνδεκα ὑπουργῶν συγκειμένη, ἥτις ἀπηύθυνε πρὸς τὸν λαὸν προκήρυξιν περὶ τῆς ἀνάγκης συγκλήσεως Ἐθνικῆς Συνελεύσεως (Landesversammlung), ὅπως ἀποφασίσῃ ἐπὶ τοῦ μελλοντικοῦ πολιτεύματος τῆς χώρας, ἐκλεγομένης διὰ γενικῶν ἐκλογῶν ἀπ᾽ εὐθείας ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Πράγματι τὴν 5 Ἰανουρίου 1919 διεξήχθησαν αἱ ἐκλογαὶ πρὸς ἀνάδειξιν Ἐθνικῆς Συνελεύσεως ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀπὸ 20 Νοεμβρίου 1918 διατάγματος τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως, ἐκλεγέντων 107 πληρεξουσίων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀναλογικοῦ συστήματος. Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις συνῆλθεν εἰς πρώτην συνεδρίαν τὴν 15 Ἰανουαρίου 1919, ὑπὸ τῆς κρίσιν δ᾽ αὐτῆς ἐτέθη σχέδιον συντάγματος καταρτισθὲν ὑπὸ τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως, ὅπερ παρεπέμφθη εἰς ἐπιτροπὴν συγκειμένην ἐξ 21 μελῶν πρὸς ἐπεξεργασίαν· τὸ οὕτω ὑπ᾽ αὐτῆς ἐπεξεργασθὲν σχέδιον Συντάγματος, τεθὲν ὑπὸ τὴν κρίσιν τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, ἐψηφίσθη εἰς διπλῆν ἀνάγνωσιν, γενόμενον ὁμοφώνως ἀποδεκτὸν τὴν 21 Μαρτίου 1919, ἣν ἡμερομηνίαν φέρει καὶ τὸ κείμενον τοῦ νῦν ἰσχύοντος Συντάγματος, ὑπεβλήθη τὴν 13 Ἀπριλίου εἰς δημοψήφισμα καὶ ἐδημοσιεύθη τὴν 23 Ἀπριλίου ἰδίου ἔτους εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως (Gesetzes- und Verordnungsblatt).

Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νῦν ἰσχύοντος Συντάγματος ἡ Βάδη ἀποτελεῖ μικτὴν Δημοκρατίαν, τοῦ λαοῦ, ὅστις εἶναι φορεὺς καὶ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ἐκφράζοντος ὁτὲ μὲν τὴν βούλησιν αὐτοῦ δι᾽ ἀντιπροσώπων, δηλαδὴ διὰ τῆς Βουλῆς, ὁτὲ δὲ ἀπ᾽ εὐθείας διὰ δημοψηφίσματος κλπ., ἀποτελεῖ δὲ «συστατικὸν μέρος τῆς γερμανικῆς Ἐπικρατείας». Τὸ νῦν ἰσχῦον Σύνταγμα τῆς Βάδης ἐκτὸς τῆς εἰς τὴν μορφὴν τοῦ πολιτεύματος ἐπιφερομένης δι᾽ αὐτοῦ μεταβολῆς, περιέλαβε πλείστας ὅσας διατάξεις, σχεδὸν αὐτολεξεί, ἐκ τοῦ παλαιοῦ Συντάγματος, διακρίνον τρεῖς ἐξουσίας, τὴν νομοθετικήν, τὴν ἐκτελε-

Digitized by Google

στικὴν καὶ τὴν δικαστικήν. Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία, ἐφόσον δὲν ἀσκεῖται ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἐνεργεῖται ὑπὸ τῆς Βουλῆς (Landtag), ἥτις σύγκειται ἐκ βουλευτῶν ἐκλεγομένων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀναλογικοῦ συστήματος, ἀντιστοιχοῦντος ἑνὸς βουλευτοῦ ἐξ ἑκάστου κόμματος ἐπὶ 10.000 ψήφων. Ἡ ἐκλογὴ ἐνεργεῖται διὰ τέσσαρα ἔτη, τῆς βουλευτικῆς περιόδου ἀριθμούσης τέσσαρας ἐνιαυσίους συνόδους, τῆς Βουλῆς συνερχομένης ἀνὰ πᾶν ἔτος. Ἡ βουλευτικὴ ἰδιότης ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῶν ἐκλογῶν· ἡ παραίτησις ἐκ τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος εἶναι δικαίωμα τῶν βουλευτῶν, καὶ δὲν χωρεῖ ἀνάκλησις αὐτῆς (§ 25-27). Ἐκλογεὺς εἶναι πᾶς πολίτης τῆς Βάδης ἀσχέτως φύλου συμπληρώσας τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του καὶ κατοικῶν ἐν αὐτῇ πρὸ ἑξαμήνου. Ἐκλόγιμος εἶναι πᾶς ἐκλογεὺς συμπληρώσας τὸ 25ον ἔτος τῆς ἡλικίας του (§ 3). Ἡ Βουλὴ συνέρχεται εἰς πρώτην συνεδρίαν τὴν δεκάτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς τῶν ἐκλογῶν, ἐλέγχει τὸ κῦρος αὐτῶν, ψηφίζει τὸν κανονισμὸν τῶν ἐργασιῶν της καὶ ἐκλέγει τὰ μέλη τοῦ προεδρείου. Οἱ βουλευταὶ θεωροῦνται ἀντιπρόσωποι ὁλοκλήρου τῆς χώρας· οὐδεὶς βουλευτὴς καταδιώκεται ἢ ἄλλως πως περιορίζεται ἕνεκα γνώμης ἢ ψήφου δοθείσης κατὰ τὴν ἐνάσκησιν τῶν καθηκόντων αὐτοῦ, διαρκούσης δὲ τῆς συνόδου οὐδεὶς συλλαμβάνεται ἄνευ ρητῆς ἀδείας τῆς Βουλῆς, ἐξαιρέσει τοῦ ἐπ' αὐτοφώρῳ ἐγκλήματος, εἶναι δὲ δυνατὸν τῇ αἰτήσει τῆς Βουλῆς ν' ἀνασταλῇ πᾶσα κατὰ τινος βουλευτοῦ ἀρξαμένη καταδίωξις κλπ. Οἱ βουλευταὶ δικαιοῦνται ν' ἀρνοῦνται μαρτυρίαν περὶ προσώπων τὰ ὁποῖα ἐνεπιστεύθησαν αὐτοῖς ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ βουλευτοῦ γεγονότα, ὡς καὶ περὶ αὐτῶν τούτων τῶν γεγονότων καθ' ἑαυτὰ λαμβανομένων, ἀπαγορεύεται δὲ ἡ ἔρευνα ἐν τῷ οἰκήματι τῆς Βουλῆς, ἢ ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ τῷ χώρῳ γενικῶς ὅστις ἀνήκει εἴς τινα βουλευτήν, ἐπὶ σκοπῷ κατασχέσεως ἀντικειμένων ἐμπιστευθέντων αὐτῷ ὑπὸ τὴν βουλευτικὴν αὐτοῦ ἰδιότητα.

Ἡ Βουλὴ διακόπτει αὐτοβούλως τὰς ἐργασίας αὐτῆς καὶ ἀποφασίζει περὶ τῆς ἡμέρας τῆς ἐπαναλήψεως τῶν ἐργασιῶν της, συνέρχεται ὅμως καὶ ὁποτεδήποτε ἄλλοτε τῇ προσκλήσει τοῦ προέδρου αὐτῆς, ὅστις ὑποχρεοῦται νὰ συγκαλέσῃ τὴν Βουλὴν ἐντὸς 14 ἡμερῶν ἂν τοῦτο ζητηθῇ ὑπὸ τοῦ 1)3 τῶν βουλευτῶν ἢ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ἥτις ἐπίσης ὑποχρεοῦται νὰ συγκαλέσῃ τὴν Βουλήν, αὕτη δὲ νὰ συνέλθῃ, ἂν τοῦτο ζητήσουν 80.000 πολῖται, τῇ αἰτήσει τῶν ὁποίων διαλύεται πάλιν ἡ Βουλή, ἐὰν κατὰ τὸ δημοψήφισμα τὸ ὁποῖον δέον ἐντὸς μηνὸς νὰ ἐνεργηθῇ σχετικῶς, ἐπικυρώσῃ τὴν αἴτησιν ταύτην ἡ πλειονοψηφία τῶν ἐνεργῶν πολιτῶν (§§ 39—46). Αἱ ἀποφάσεις ἐν τῇ Βουλῇ λαμβάνονται—ἐξαιρέσει ἀντιθέτου διατάξεως—δι' ἁπλῆς πλειοψηφίας, διὰ τὸ ἔγκυρον ὅμως πάσης ἀποφάσεως ἀπαιτεῖται ἡ παρουσία τῆς πλειοψηφίας τῶν βουλευτῶν, προκειμένου δὲ περὶ ἐξαιρετικῶν νόμων (συνταγματικῶν κλπ.) ἀπαιτεῖται πλειοψηφία τῶν $^2/_3$ ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν $^2/_3$ τῶν βουλευτῶν. Αἱ συνεδριάσεις εἶναι δημόσιαι, ἐκτὸς ἂν ζητήσῃ τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς δημοσιότητος ἀντιπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως ἢ ἀποφασισθῇ αὕτη τῇ αἰτήσει 3 βουλευτῶν, συναινοῦντος τοῦ $^1/_4$ τῶν παρόντων (§ 48—51). Ἡ Βουλὴ δικαιοῦται καὶ τῇ αἰτήσει τοῦ $^1/_5$ τῶν μελῶν αὐτῆς ὑποχρεοῦται νὰ συνιστᾷ ἐξεταστικὰς τῶν πραγμάτων ἐπιτροπὰς (§ 38).

Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία κατὰ τὴν § 8 τοῦ Συντάγματος ἀσκεῖται ὑπὸ τοῦ λαοῦ, τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Κυβερνήσεως. Οἱ ὑπουργοὶ ἐκλέγονται μεταξὺ τῶν δικαιουμένων νὰ ἐκλεγῶσι βουλευτῶν ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει, μεταξὺ δὲ τῶν ὑπουργῶν ἐκλέγεται ὑπὸ τῆς Βουλῆς κατ' ἔτος ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, ὅστις φέρει τὸν τίτλον τοῦ Προέδρου τῆς Πολιτείας, καὶ ὁ ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ. Ὁ θεσμὸς τῶν ὑφυπουργῶν ἀναγνωρίζεται. Οἱ ὑπουργοὶ δύνανται ν' ἀνακληθῶσι δι' ἀποφάσεως τῆς Βουλῆς, λαμβανομένης διὰ πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν αὐτῆς. Ἡ θέσις τοῦ ὑπουργοῦ εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς πᾶσαν ἄλλην ἔμμισθον θέσιν καὶ πρὸς ἄλλο ἐπάγγελμα. Αἱ ἀποφάσεις ἐν τῷ ὑπουργικῷ Συμβουλίῳ λαμβάνονται διὰ πλειοψηφίας, νικώσης τῆς ψήφου τοῦ Προέδρου ἐν περιπτώσει ἰσοψηφίας. Ἡ Κυβέρνησις ἀντιπροσωπεύει τὴν Πολιτείαν, ἔχει τὴν διοίκησιν τῆς χώρας, ἐκδίδει καὶ δημοσιεύει τοὺς νόμους, ἐκδίδει ἐν περιπτώσει ἀπολύτου ἀνάγκης ἀναγκαστικὰ διατάγματα, τὰ ὁποῖα ὑποβάλλονται ὑπὸ τὴν κρίσιν τῆς Βουλῆς εὐθὺς ἅμα ὡς αὕτη συνέλθῃ, διορίζει τοὺς ὑπαλλήλους κλπ.

Οἱ ὑπουργοὶ ἔχουσι δικαίωμα ἐλευθέρας εἰσόδου εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς καὶ ἀκούονται ὅταν ζητήσωσι τὸν λόγον, ὑποχρεοῦνται δὲ νὰ παρευρίσκωνται εἰς τὰς συνεδριάσεις οὐχὶ μόνον τῆς Βουλῆς ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπιτροπῶν αὐτῆς καὶ νὰ δίδωσι πληροφορίας ἅμα ὡς προσκληθῶσιν. Ἡ Βουλὴ δικαιοῦται νὰ κατηγορῇ τοὺς ὑπουργοὺς διὰ παράβασιν ἐκ προθέσεως τοῦ Συντάγματος ἐνώπιον εἰδικοῦ δικαστηρίου συγκειμένου ἐκ τοῦ προέδρου τῆς Βουλῆς ἢ τοῦ ἀναπληρωτοῦ ὅστις καὶ προεδρεύει, καὶ ἐξ 20 βουλευτῶν καὶ 10 δικαστῶν· διαλυομένης τῆς Βουλῆς καὶ ἐκλεγομένης νέας τοιαύτης, ἂν δὲν ἔχῃ εἰσέτι ἐκδοθῇ ἡ ἀπόφασις τοῦ δικαστηρίου, ἀνανεοῦνται τὰ μέλη τοῦ δικαστηρίου διὰ τῆς ἐκλογῆς νέων μελῶν ἐκ τῆς Βουλῆς. Τὸ δικαίωμα τῆς κατηγορίας παραγράφεται μετὰ τριετίαν ἀφ' ἧς ἡ καταγγελθεῖσα ὑπόθεσις συνεζητήθη ἐν τῇ Βουλῇ. Διὰ τὴν λῆψιν ἀποφάσεως περὶ ἐγέρσεως κατηγορίας κατά τινος ὑπουργοῦ ἀπαιτεῖται πλειοψηφία ὡς καὶ διὰ τὴν τροποποίησιν τοῦ Συντάγματος (§§ 52—59, § 50). Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξάγεται ὅτι ἡ Βάδη —ὅπως καὶ αἱ λοιπαὶ κατ' ἰδίαν Πολιτεῖαι τῆς Γερμανίας— στερεῖται ἀρχηγοῦ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Ἡ δικαστικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται ὑπὸ ἀνεξαρτήτων δικαστηρίων.

Ἐκ τῶν ἀμέσων δημοκρατικῶν θεσμῶν ἐν Βάδῃ ἰσχύουν τὸ ὑποχρεωτικὸν συνταγματικὸν δημοψήφισμα, τὸ προαιρετικὸν νομοθετικὸν δημοψήφισμα καὶ ἡ λαϊκὴ πρωτοβουλία. Πᾶς νόμος δι' οὗ τροποποιεῖται κ.λ.π. τὸ Σύνταγμα δέον νὰ ὑποβληθῇ εἰς δημοψήφισμα. Νομοθετικὸν δημοψήφισμα ἐνεργεῖται ἐπὶ παντὸς νόμου —ἐξαιρέσει ἐκείνων οἵτινες ἀφορῶσι τὴν δημοσίαν τάξιν, ὑγείαν καὶ ἀσφάλειαν, τῶν οἰκονομικῶν νόμων, τῶν φορολογικῶν καὶ τῶν περὶ ἐξόδων νόμων—κατόπιν ἀποφάσεως τῆς κυβερνήσεως, ἢ ζητηθῇ ὑπὸ 80,000 ἐνεργῶν πολιτῶν μετὰ τὴν ἐπιψήφισιν αὐτοῦ ὑπὸ τῆς Βουλῆς, ἢ ἂν προτείνουν νόμον 80,000 ἐνεργοὶ πολῖται (λαϊκὴ πρωτοβουλία), τὸν ὁποῖον ἀπέρριψεν ἡ Βουλή. Ἐπὶ ἁπλῶν νόμων ἀρκεῖ ἁπλῆ πλειοψηφία, ἐνῷ ἐπὶ Συνταγματικῶν νόμων τὰ $^2/_3$ τῶν ψηφοφορησάντων. Αἱ §§ 9—20 τοῦ Συντάγματος πραγματεύονται περὶ τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων, αἱ σχετικαὶ περὶ τῶν ὁποίων διατάξεις εἶναι ἀνάλογοι τῶν διατάξεων τοῦ Γερμανικοῦ Συντάγματος τῆς 11ης Αὐγούστου 1919 καὶ τῶν λοιπῶν συγχρόνων δημοκρατικῶν Συνταγμάτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Otto Koellrenter*, Die neue staatsrechtliche Gestaltung in Baden ἐν τῷ Jahrbuch des öffent. R. τ. IX σ. 180 ἑπ., *Zehnter*, Die badische Verfassung vom 21 März 1919 mit einer Vorgeschichte und Anmerkungen verschen 1919, *Thoma*, Badische-Gesetze 1921, *Ἠλ. Γ. Κυριακοπούλου*: Αἱ νέαι Δημοκρατίαι 1925. Η. Γ. Κ.

—[ΣΤΡΑΤ. ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ] Μόνιμος στρατὸς συνεκροτήθη κατὰ πρῶτον ἐν Βάδῃ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, περιλαμβάνων ἐν ἀρχῇ μὲν 6 συντάγματα πεζῶν καὶ 24 ἴλας ἐφίππων, μετὰ δὲ τὴν γενομένην, τῷ 1771, ἑνοποίησιν τοῦ δουκάτου, 1 σύνταγμα πεζικοῦ ἐκ δύο ταγμάτων, 2 τάγματα τυφεκιοφόρων, 6 ἴλας ἱππικοῦ καὶ 1 λόχον πυροβολικοῦ.

Ἀρκοῦντως οὐσιώδεις μεταβολαὶ ἐπῆλθον κυρίως μετὰ τὰς καταστροφὰς τοῦ στρατοῦ τῆς Βάδης, ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς μιᾶς μικτῆς ταξιαρχίας ἐν Ρωσίᾳ, τῆς λαβούσης μέρος εἰς τὴν ἐναντίον ταύτης γαλλικὴν ἐκστρατείαν, ἀφ' ἑτέρου δέ, ἀργότερον, κατὰ τὴν μάχην τῆς Λειψίας.

Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1813 σύμπραξιν μετὰ τῶν ἐναντίον τοῦ Ναπολέοντος συμμάχων, ἡ δύναμις τοῦ στρατοῦ τοῦ Δουκάτου ἀνήρχετο εἰς 16.000 ἄνδρας, περιλαμβάνοντος 16 τάγματα, 14 ἴλας καὶ 22 πυροβόλα καὶ ἀποτελέσαντος τὸ VIII γερμανικὸν σῶμα στρατοῦ μετὰ 4 ταγμάτων ἐθνοφρουρᾶς (λαντβέρ). Ἐκτὸς τούτων ὅμως συνεκροτήθησαν συγχρόνως 1 ἐφεδρικὸν σῶμα ἐκ 4 ταγμάτων, 4 ἐφεδρικοὶ λόχοι, 4 λόχοι ἐφεδρείας ἐθνοφρουρᾶς, 4 ἴλαι καὶ 10 ἐζευγμένα πυροβόλα.

Ἀξία λόγου πρόοδος ἐγένετο τῷ 1832 διὰ τῆς ὀργανώσεως διοικήσεως σώματος καὶ τῆς συστάσεως γενικοῦ ἐπιτελείου καὶ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν, τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων συνταχθεισῶν τελικῶς τῷ 1848 εἰς 1 μεραρχίαν πεζικοῦ ἐκ δύο ταξιαρχιῶν, 1 ταξιαρχίαν ἱππικοῦ καὶ 1 ταξιαρχίαν πυροβολικοῦ. Ἡ δύναμις αὕτη ἀπετέλει τὴν 2αν Μεραρχίαν τοῦ VIII σώματος τοῦ γερμανικοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ.

Ἡ ὀργάνωσις αὕτη ἀργότερον ὑπέστη πλείστας μεταρρυθμίσεις καὶ βελτιώσεις, οὕτως ὥστε, τῷ 1886, τὸ σῶμα στρατοῦ τῆς Βάδης περιελάμβανε 5 συντάγματα πεζικοῦ ἐκ δύο ταγμάτων, 2 τάγματα τυφεκιοφόρων, 1 τάγμα κυνηγῶν ἐξ ἓξ λόχων, 3 συντάγματα ἱππικοῦ, 1 σύνταγμα πεδινοῦ πυροβολικοῦ, οὗτινος μία πυροβολαρχία ἦτο ἔφιππος, 1 λόχον μηχανικοῦ καὶ 1 ἀπόσπασμα μεταγωγικοῦ. Κατόπιν στρατιωτικῆς συμβάσεως συναφθείσης μετὰ τῆς Πρωσσίας τὸν Μάϊον τοῦ 1867, ἡ ἀναδιοργάνωσις τοῦ στρατοῦ ἀνετέθη εἰς τρεῖς Πρώσσους ἀξιωματικούς, ἐνῷ ἡ ἐκπαίδευσις τῶν ὑπαξιωματικῶν μαθητῶν καὶ τῶν στελεχῶν θὰ διεξάγετο ἐν Πρωσσίᾳ.

Τὴν πρώτην ταύτην σύμβασιν ἐπηκολούθησεν εὐρυτέρα τοιαύτη τὸν Νοέμβριον τοῦ 1870, δι' ἧς αἱ στρατιωτικαὶ δυνάμεις τῆς Βάδης ἀπετέλεσαν μέρος τοῦ πρωσσικοῦ στρατοῦ, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας, διατηρουμένης κατὰ τὰ ἄλλα τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ὑπέχοντος τὰ βάρη τῶν στρατιωτικῶν δαπανῶν τοῦ δουκάτου.

Ἀπὸ τῆς 1ης Ἰουλίου 1871, αἱ στρατιωτικαὶ μονάδες τῆς Βάδης ἀπετέλεσαν τὸ κύριον μέρος τοῦ XIV γερμανικοῦ σώματος, ἐπελθούσης οὕτω πλήρους συγχωνεύσεως ἐν τῷ στρατῷ τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας (βλ. καὶ λ. Γερμανία) Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

— **Βάδης μέγα δουκᾶτον**· βλ. Βάδη.

βαδὴ καὶ ***ουαδή***. Λέξις ἀραβικὴ σημαίνουσα μακρὰν κοιλάδα (τουρκ. *ντερὲ* ἢ *δερέ*), κατόπιν δὲ καὶ τὴν κοίτην ἑνὸς ρεύματος ὡς καὶ τὸν δι' αὐτῆς ρέοντα χείμαρρον ἢ ποταμόν. Ἡ λέξις εἶναι συχνοτάτη εἰς ἀραβικὰ τοπωνύμια. Ν. Μ.

βάδην· ἐπίρρ. τροπ., κατὰ βῆμα, ἠρέμα, ἀργά, κατὰ μικρόν· ‖ τὸ *βάδην*, ὅπως τὸ *τροχάδην* καὶ ἄλλα παρόμοια ἐπιρρήματα, ἐνάρθρως ἐκφερόμενον, κατέχει πολλάκις θέσιν ἀκλίτου οὐδετέρου οὐσιαστικοῦ.

—[ΑΘΛΗΤ.] Ἀγώνισμα πορείας, τελούμενον ἐπὶ τοῦ διὰ τοὺς δρόμους προωρισμένου στίβου ἢ ἐπὶ δημοσίας ὁδοῦ. Ἡ ἀπόστασις, ἐφ' ἧς γίνεται τὸ βάδην, ποικίλλει ἀπὸ 1000 μέχρι 5000 μέτρων. Σήμερον ὅμως τελεῖται καὶ ἐπὶ πολὺ μεγαλυτέρων ἀποστάσεων. Κατὰ τὸ ἀγώνισμα τοῦτο, ὁ ἀγωνιζόμενος ὀφείλει πάντοτε νὰ πατῇ πρῶτον τὴν πτέρναν καὶ οὐχὶ τὸν ἄκρον πόδα, ν' ἀνυψοῖ δὲ τὸν ὄπισθεν πόδα ἢ καθ' ἣν στιγμὴν πατεῖ τὸν ἔμπροσθεν ἢ ἀφ' οὗ πατήσῃ αὐτόν. Ἂν ὁ ἀγωνιζόμενος ὑψώσῃ τὸν ὄπισθεν πόδα, πρὶν ἢ πατήσῃ τὸν ἔμπροσθεν, ἢ ἂν ἐκτελῇ ἐκ περιτροπῆς δρόμον, ἤτοι ἀλλεπάλληλα ἅλματα, καὶ βάδισιν, ἀποκλείεται τοῦ ἀγῶνος. Ὡσαύτως οἱ Ἑλλανοδίκαι δύνανται ν' ἀποκλείσουν τοὺς ἀγωνιστὰς ἐκείνους, οἵτινες λαμβάνουν λίαν ἐλαττωματικὰς στάσεις, κλίνοντες ὑπεράγαν τὸ σῶμα πρὸς τὰ πρόσω ἢ ἐκτελοῦντες τὸ λεγόμενον «συγκεχυμένον βῆμα», ἤτοι ποιόν τινα τροχασμὸν ἐπὶ τῶν πτερνῶν. Διὰ τὴν δυσκολίαν ἐξακριβώσεως περὶ τῆς ἀρτίας ἢ πλημμελοῦς ἐκτελέσεως τοῦ ἀγωνίσματος, κατηργήθη τοῦτο ἀπό τινος ἐκ τῶν ἐπισήμων ἀγώνων. Πολλαχοῦ ὅμως ἐπαναφέρεται ἤδη δι' ὡρισμένας ἀγωνιστικὰς ὀργανώσεις, εἰ καὶ πάντοτε εἰς περιωρισμένην κλίμακα. Σ. Γ. Σ.

—[ΙΠΠΟΛ.] *Βάδην* καλεῖται τὸ βραδύτερον τῶν βαδισμάτων τοῦ ἵππου, ἄλλως *τετραποδισμός*. Τὸ βάδην γίνεται κατὰ δύο τρόπους: α') Ἀνεγείρεται ὁ εἷς ἐκ τῶν προσθίων ποδῶν καὶ μετ' αὐτὸν ὁ ἀντίθετος ὀπίσθιος, κατὰ διαγώνιον δυάδα· εἶτα ὁ ἕτερος τῶν προσθίων καὶ ὁ ἕτερος τῶν ὀπισθίων, καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. β') Ἀνεγείρεται πρῶτον ὁ πρόσθιος δεξιὸς καὶ μετ' αὐτὸν ὁ ὀπίσθιος δεξιός· ἀκολούθως δὲ ὁ πρόσθιος ἀριστερὸς καὶ εἶτα ὁ ὀπίσθιος ἀριστερός. Κατὰ τὸ βάδην ἀκούονται, ἀνὰ εἷς, τέσσαρες κανονικοί, καὶ ὁμοιόχρονοι δοῦποι, πάντοτε δὲ οἱ δύο ἐκ τῶν ποδῶν τοῦ ἵππου ἐγγίζουσι τὸ ἔδαφος.

Τὸ βάδην λέγεται *κανονικόν*, ὅταν τὰ ἴχνη τοῦ ὀπισθίου ποδὸς καλύπτουσι τὰ τοῦ προσθίου καὶ πρὸς τὸ αὐτὸ μέρος εὑρισκόμενα. Ἡ ταχύτης τοῦ κανονικοῦ βάδην ποικίλλει ἀναλόγως τῶν διαφό-

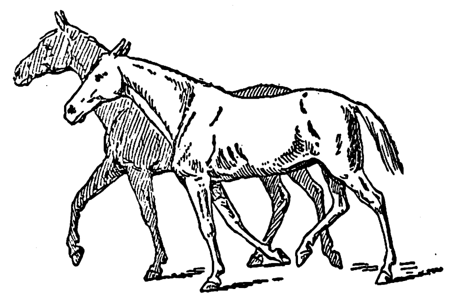

Οἱ δύο τρόποι τοῦ βάδην.
[α' τρόπος=ἵππος μέλας· β' τρόπος=ἵππος λευκός.]

ρων ζῴων καὶ τῆς καταστάσεως εἰς ἣν εὑρίσκονται, ἐὰν δηλαδὴ φέρουσιν ἀναβάτην, φορτίον ἢ εἶναι ἐλεύθερα. Ἡ ταχύτης γενικῶς εἶναι κατὰ δευτερόλεπτον σχεδὸν ἴση μὲ τὸ ὕψος τοῦ ζῴου, ὅταν ὁ ἵππος εἶναι ἐλεύθερος. Ὅταν ὁ ἵππος φέρῃ φορτίον, τότε ἡ ταχύτης ἰσοῦται πρὸς τὰ δύο τρίτα τοῦ ὕψους του, δηλαδὴ δι' ἵππον ἀναστήματος 1, 60 μ. ἡ ταχύτης εἶναι 1, 20 μ. κατὰ δευτερόλεπτον, ἤτοι 4, 320 μέτρα τὴν ὥραν. Δ. Ν. Π.

—[ΣΤΡΑΤ.]· βλ. λ. βηματισμοί.

—[ΝΑΥΤ.] Κατὰ τοὺς χειρισμοὺς τῶν ἀρμένων, ἰδίᾳ τὰς ἀναγωγὰς τῶν ἐπιστηλίων, χρησιμοποιεῖται τὸ κέλευσμα «*βάδην!*» (κοιν. συρτά, γαλλ. marchez avec, ἀγγλ. walk away) ὅπως οἱ ἄνδρες ἕλκωσι συνεχῶς καὶ ὁμοιομόρφως τὸ ὅπερ κρατοῦσι σχοινίον, βαδίζοντες ρυθμικῶς. Τὸ ἀντίθετον «*δρόμῳ!*». Σ. Ε. Λ.

βάδης (ὁ) (Wad) *['Ορυκτολ.]*· συνώνυμον τοῦ ὀρυκτοῦ **βάδιον** (βλ. λ.).

Βαδησάνη *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τοῦ Πόντου· βλ. **Φάτσα**. Δ. Π. Π.

βαδιανὴ (ἡ) (Badiana) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μαγνολιωδῶν*. Εἶναι θάμνοι ἀειθαλεῖς μὲ φύλλα σύνθετα καὶ καρπὸν περικλείοντα 10—12 σπερμοθήκας. Γνωστὰ 5 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς

Digitized by Google

'Ασίας καὶ τῆς βορείου 'Αμερικῆς. Κυριώτερα εἶναι τά:

Βαδιανὴ ἡ ἀνίσοδμος (Badiana anisata). Εἶναι θάμνος ἰθαγενὴς τῆς Κίνας καὶ τῆς 'Ιαπωνίας, ὅπου θεωρεῖται ὡς φυτὸν ἱερόν. 'Ο φλοιός του εἶναι ἀρωματικὸς καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς θυμίαμα. Τὰ σπέρματά του εἶναι χρήσιμα εἰς τὴν φαρμακευτικήν. Οἱ καρποί του εἶναι ἀρωματικοί, εὔχυμοι καὶ ἐνέχουσι σακχαρώδη χυμόν, δι' ὃ καὶ χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν παρασκευὴν διαφόρων οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν.

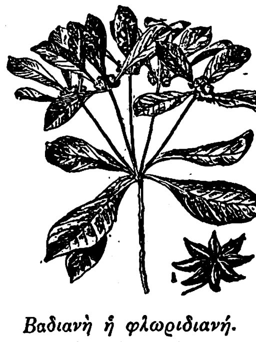

Βαδιανὴ ἡ φλωριδιανή. (Α=Καρπός.)

Βαδιανὴ ἡ φλωριδιανή (Badiana floridana), ἰθαγενὲς φυτὸν τῆς βορείου 'Αμερικῆς. 'Ο φλοιὸς καὶ τὰ φύλλα τοῦ εἴδους τούτου εἶναι ἀρωματικὰ καὶ χρησιμοποιοῦνται εἰς ἀρτύματα, ἔχουσι δὲ παρομοίαν πρὸς τὴν τοῦ γλυκανίσου γεῦσιν.

Βαδιανὴ ἡ μικρανθής (Badiana parviflora), ἰθαγενὴς τῶν νοτίων μερῶν τῆς βορείου 'Αμερικῆς. Αἱ ῥίζαι της χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν φαρμακευτικήν. Καλλιεργεῖται πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ δύναται καὶ παρ' ἡμῖν νὰ εὐδοκιμήσῃ. Δ. Ν. Π.

Βαδιανός, *'Ιωακεὶμ* (Vadianus ἢ Von Watt Joachim). 'Ελβετὸς σοφὸς καὶ μεταρρυθμιστὴς (1484—1551). 'Εσπούδασε νομικά, θεολογίαν καὶ φιλολογίαν ἐν Βιέννῃ, ὅπου βραδύτερον ἐχρημάτισε καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τὸν τίτλον τοῦ αὐλικοῦ ποιητοῦ. Κατόπιν ἐπεδόθη εἰς τὴν ἰατρικὴν καὶ ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του Σαὶν - Γκάλλ, προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς αὐτήν, τῷ 1518, ὡς ἰατρός, κατὰ τὴν ἐπιδημίαν τῆς πανώλους. 'Εξελέγη δήμαρχος τῆς πατρίδος του καὶ συνέτεινε τὰ μέγιστα εἰς τὴν εἰρηνικὴν διάδοσιν τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως καὶ εἰς τὴν περιοχήν του. 'Έγραψε πολλὰ συγγράμματα διαφόρου φύσεως, θρησκευτικά, γεωγραφικὰ κ. τ. λ., ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι: «Commentari in Pomponium Melan» (1518), «Aphorismorum libri VI de Consideratione eucharistiae» (1516) κ. τ. λ. —Ω

βαδίζω· προχωρῶ, μετακινοῦμαι διὰ τῶν ποδῶν, περιπατῶ· ἀντίθ. τοῦ *σύρομαι ἢ ἕρπω·* || προχωρῶ βάδην: ἀντίθ. *τρέχω ἢ ἱππεύω·* || καθόλου, πορεύομαι, κατευθύνομαι: «βαδίζει πρὸς τὴν πόλιν,—πρὸς τοὺς ἀγρούς,—πρὸς τὴν θάλασσαν»· || φρ. «βαδίζω ἐπὶ τὰ ἴχνη τινός», παρακολουθῶ τινα κατὰ πόδας, μιμοῦμαί τινα.

βαδιμόνιον (τὸ) (Vadimonium) [*Ρωμ. Δίκ.*]. Κατὰ τὴν Πολιτικὴν τῶν Ρωμαίων Δικονομίαν ἐκαλεῖτο οὕτω ἡ πανηγυρικὴ ὑπόσχεσις ἣν ἔδιδεν ὁ *ἐναγόμενος* (in jure vocatus) τῷ *ἐνάγοντι*, ὅτι θὰ ἐμφανισθῇ καὶ πάλιν καθ' ὡρισμένην ἡμέραν ἐπὶ δικαστηρίου (Cai IV 184 ἑπ.).

Κατὰ τὰς πρώτας τῆς Ρωμαϊκῆς Δικονομίας περιόδους, τ. ἔ. τῶν leges actiones καὶ τῶν Formules, ἡ διαδικασία διῃρεῖτο εἰς δύο στάδια. 'Εν τῷ πρώτῳ σταδίῳ (in jure) οἱ διάδικοι παρουσιάζοντο ἐνώπιον τοῦ δικαστικοῦ ἄρχοντος (magistratus jure dicundo) ἔνθα, τῇ συμπράξει τούτου, ἐγένετο ἡ εἰσαγωγὴ τῆς δίκης, ἡ νομιμοποίησις τῶν διαδίκων, καὶ ὁ προσδιορισμὸς τῆς ἐγερθησομένης ἀγωγῆς (editio actionis). Μετὰ ταῦτα ἐπήρχετο ἡ κατάρξις τῆς δίκης (litis contestatio) μεθ' ἥν, ἐν τῷ δευτέρῳ σταδίῳ (in judicio), ἐγίνετο ἡ ἐξακρίβωσις τῶν πραγματικῶν γεγονότων καὶ ἐξεδίδετο ἡ ἀπόφασις.

Αὗται πᾶσαι αἱ δικαστικαὶ πράξεις, ἰδίως αἱ τῆς πρώτης διαδικαστικῆς περιόδου, δὲν ἠδύναντο νὰ διεξαχθῶσι ἐντὸς μιᾶς καὶ μόνης ἡμέρας, τούτου ἕνεκεν ὁ δικαστικὸς ἄρχων προέβαινεν εἰς τὸν καθορισμὸν καὶ ἑτέρων ἡμερῶν, πρὸς διεξαγωγὴν τῶν ἀνωτέρω δικαστικῶν πράξεων, ὑποχρεῶν ἅμα τὸν ἐναγόμενον, ὅπως ὑποσχεθῇ δι' ἐπερωτήσεως τῷ ἐνάγοντι, ὅτι δὲν θέλει ἀπολειφθῇ τῆς τοιαύτης του πρὸς ἐμφάνισιν ὑποχρεώσεως, ἢ αὐτὸς μόνος προσερχόμενος ἢ ἕτερον ἀντ' αὐτοῦ ἀξιόχρεον πρόσωπον ἀποστέλλων (idoneus defensor, βλ. *Keller*: Das Römische Civirprocess κλπ. 1883 σελ. 242).

Τὴν ὑπόσχεσιν λοιπὸν ταύτην, ἣν ἔδιδεν ὁ ἐναγόμενος τῷ ἐνάγοντι, ἐκάλεσαν οἱ Ρωμαῖοι Vadimonium. Τὸ ἔτυμον τῆς λέξεως πολλὰς ἤγειρεν ἀμφισβητήσεις· ἡ ἐκ τοῦ vas (ἐγγύησις) ὅμως προέλευσις τῆς λέξεως συγκετροῖ τὰς περισσοτέρας πιθανότητας (*Rivier*. Untersuchungen über die cautio praedibus praedibusque (1863) σελ. 14, *Puchta*, Institutionen 9η ἔκδοσις (1881) τόμ. 1 σελ. 466 σημ. *l*. καὶ *Keller* ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 234 σημ. 539).

'Η ὑπόσχεσις αὕτη τοῦ ἐναγομένου (vadimonium promittere) ἦτο δυνατὸν νὰ ἐγίνετο εἴτε ἁπλῶς (pure) ἢ μετ' ἐγγυήσεως (cum satisdatione). 'Η ἐγγύησις συνίστατο συνήθως εἰς χρηματικὸν ποσὸν καθοριζόμενον ἀναλόγως τῆς φύσεως καὶ τοῦ ποσοῦ τῆς ἀπαιτήσεως, οὐδέποτε ὅμως ὑπερβαῖνον τὰς 100.000 σεστέρτσια.

'Αποτέλεσμα τῆς ἀθετήσεως τῆς ὑποσχέσεως τοῦ ἐναγομένου, ὅπως παραστῇ τὴν δικάσιμον ἐνώπιον τοῦ δικαστικοῦ ἄρχοντος, ἦτο, ὅτι ἔχανε τὸ εἰς ἐγγύησιν δοθὲν χρηματικὸν ποσόν, ἐθεωρεῖτο ὡς καταδικασθείς, ἐπετρέπετο κατ' αὐτοῦ ἐκτέλεσις, κατὰ δὲ τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον ἐχορηγεῖτο καὶ ἡ manus injectio (*ἐπίθεσις χειρῶν*), πρὸς δὲ ὁ ἐνάγων παρεπέμπετο καὶ εἰς τὴν νομὴν τῆς περιουσίας τοῦ ἐναγομένου, missio in bonis, μὲ τὸ δικαίωμα ἐκποιήσεως. Ταῦτα πάντα ἄλλως διερρυθμίσθησαν μετὰ τὴν τροποποίησιν τῆς Ρωμαϊκῆς Δικονομίας καὶ τὴν ἑνοποίησιν τῶν δύο προαναφερθέντων σταδίων τῆς διαδικασίας. Ι. Κ. Π.

βάδιον (τὸ) (Wad) [*Ορυκτολ.*]. 'Ορυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι παραλλαγὴ τοῦ ὀρυκτοῦ μαγγανιομέλανος (βλ. λ.). Παρουσιάζεται εἰς συσσωματώματα λεπτολεπιδώδη μέχρι λεπτογεωδῶν, ἀποβαφόντων τὴν χεῖρα, μορφῆς κονδυλώδους ἢ νεφροειδοῦς. 'Έχει σκληρότητα 1—3ου βαθμοῦ, χρῶμα γαρυφαλοκαστανέρυθρον καὶ φαιὸν μέχρι κυανομέλανος, καὶ συρόμενον ἐπὶ πλακὸς ἀλαμποῦς ἐκ πορσελλάνης δίδει γραμμὴν φαιοκαστανέρυθρον. Χημικῶς ἐξεταζόμενον εἶναι κυρίως ὑπεροξείδιον μαγγανίου (MnO_2) ἀναμεμιγμένον μὲ ὑποξείδιον μαγγανίου καὶ ὀλίγον ὕδωρ. 'Ως παραμίγματα ἐν αὐτῷ ἀπαντῶσιν ὀξείδιον βαρύου, ἄσβεστος, ὀξείδιον καλίου, ὀξείδιον σιδήρου καὶ διοξείδιον πυριτίου.

Παράγεται πανταχοῦ ἐξ ἀποσαθρώσεως μαγγανιούχων σιδηρομεταλλευμάτων, καθὼς καὶ μαγγανιούχων πυριτικῶν ὀρυκτῶν. Εὑρέθη εἰς τὸ Χάρτς, Θυρίγγιον δρυμόν, Nassau, Siegen, εἰς τὸ Groroi (νομὸς Mayenne ἐν Γαλλίᾳ) καὶ ἀλλαχοῦ. 'Εν 'Ελλάδι εὑρέθη ὑπὸ μορφὴν γεηρῶν δευτερογενῶν μαζῶν, αἱ ὁποῖαι συνοδεύουν τὰ μαγγανιοῦχα ὀρυκτὰ ἐν 'Αντιπάρῳ καὶ Μήλῳ ὡς καὶ τὰ σιδηρομαγγανιοῦχα μεταλλεύματα τοῦ Λαυρίου. Γ.Κ.Γ.

Βάδιος (Badius ἢ Bade). —1) *'Ιόδοκος* ἢ καὶ Josse. Γάλλος τυπογράφος, ἐκδότης καὶ σατιρικὸς ποιητὴς (1462 — 1535). Τῷ 1491 διωρίσθη ἐν Λυῶνι καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς γλώσσης, συνάμα δὲ διορθωτὴς τοῦ τυπογραφείου τοῦ *'Ιωάννου Treschel*, οὗ τὴν κόρην *Θάλειαν* ἐνυμφεύθη. 'Εκεῖ ἤσκησε τὴν τυπογραφικὴν τέχνην, ὁ ἴδιος τυπώσας ἀριθμόν τινα καλῶν βιβλίων, ἐν οἷς τὰς εἰς δεύτερον (in foglio) μέγα σχῆμα ἐσχολιασμένας ἐκδόσεις τοῦ 'Ορατίου, 'Ιουβενάλη, Μαρτιάλη, Λουκρητίου, Σενέκα, Σαλουστίου, Βαλερίου Μαξίμου, Κοϊντιλιανοῦ, Αὔλου Γελλίου καὶ Κικέρωνος. 'Εν Λυῶνι παρέμεινεν ἐπὶ δεκαετίαν, μεθ' ὃ ἐκλήθη εἰς Παρισίους τῷ 1500 ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Ροβέρτου Gaguin, ἵνα τυπώσῃ τὰ συγγράμματά του καὶ διδάξῃ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. 'Εν Παρισίοις ἐξέδοτο μέγαν ἀριθμὸν συγγραμμάτων. 'Έσχε πολλὰ τέκνα, τρεῖς δὲ θυγατέρες του ὑπανδρεύθησαν τοὺς διασήμους τυπογράφους τῆς Γαλλίας, τὸν Ροβέρτον Στέφανον, πατέρα τοῦ *'Ερρίκου Στεφάνου*, τὸν Μιχαὴλ Vascoseau καὶ τὸν 'Ιωάννην Roigny. —2) *Κορράδος*. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου (1510—1562). 'Εξέδωκε μέγαν ἀριθμὸν ὡραίων ἐκδόσεων πεπλουτισμένων δι' ἀξιολόγων προλόγων. Δ. Π. Κ.

βαδιόστης (ὁ) (Badiostes) [*Παλαιοζωολ.*]. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *γαμψωνύχων τροπιδωτῶν* πτηνῶν. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Παταγονίᾳ. Γ. Κ. Γ.

βαδιοτέλλα (ἡ) (Badiotella Bittner) [*Παλαιοζωολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *λιμιδῶν ἀνισομυαρίων ἐλασματοβραγχίων* μαλακίων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τοῦ ἀλπινικοῦ τριασίου (τῆς τριασίου περιόδου) συστήματος. Γ. Κ. Γ.

βαδιοτίτης (ὁ) (Badiotites) [*Παλαιοζωολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κερατιτιδῶν ἐξωσιφωνωτῶν ἀμμωνοειδῶν* μαλακίων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Τυρόλῳ καὶ ἀλλαχοῦ.

Τοῦ γένους τούτου τὸ εἶδος *βαδιοτίτης ἔρυξ* (Badiotites Eryx Münster) εὑρέθη ἀπολιθωμένον ὑπὸ τοῦ Carl Renz καὶ ἐν 'Ελλάδι εἰς τοὺς ἀσβεστολίθους τῆς κατωτέρας καρνικῆς βαθμῖδος τῆς ἀνωτέρας τριασίου ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸν 'Άγιον 'Ανδρέαν τῆς 'Αργολίδος (παρὰ τὸ 'Ασκληπιεῖον). Γ. Κ. Γ.

βάδισις (ἡ) καὶ **βαδισμὸς** (ὁ)· τὸ ἀφῃρημ. τοῦ *βαδίζειν*, ἡ βάδην προχώρησις.

— [*Φυσιολογ.*] Τὸν μηχανισμὸν τῆς *βαδίσεως* ἐμελέτησαν πρῶτοι οἱ ἀδελφοὶ Βέβερ καὶ μετ' αὐτοὺς ὁ Μαρὲ ἐφήρμοσε τὴν αὐτογραφικὴν μέθοδον, δι' ἧς ἐφωτογραφοῦντο αἱ κινήσεις τῶν μελῶν τοῦ σώματος κατὰ τὴν βάδισιν. 'Η ἔναρξις τῆς βαδίσεως τοῦ ἐν ὀρθοστασίᾳ εὑρισκομένου σώματος γίνεται διὰ τῆς χαλάσεως τῶν γαστροκνημιαίων μυῶν, ὅτε ἐκ τῆς ἀσταθοῦς ἰσορροπίας τὸ σῶμα ῥέπει πρὸς τὰ πρόσω ὑποβοηθούμενον, πρὸς ἀποφυγὴν πτώσεως, ὑπὸ τῆς κινήσεως τοῦ ἑτέρου τῶν σκελῶν πρὸς τὰ πρόσω, ἐνισχυομένης τῆς κινήσεως ταύτης ὑπὸ τῆς ἐκτάσεως τοῦ ὄπισθεν ὑπάρχοντος σκέλους. Οὕτω γινομένης ἐνάρξεως τῆς βαδίσεως ἀκολουθεῖ αὕτη κατόπιν διὰ τῶν ἐκ περιτροπῆς κινήσεων ἀμφοτέρων τῶν σκελῶν. Κατὰ τὴν βάδισιν διακρίνομεν τὰς ἑξῆς περιόδους: 1) τὴν τῆς *ἐπερείσεως*, ἀρχομένης ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς ἐπαφῆς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ πρὸς τὰ πρόσω αἰωρουμένου σκέλους· 2) τὴν τῆς *προώσεως*, καθ' ἣν τὸ βαστάζον τὸ σῶμα σκέλος ἐκτείνεται καὶ ὠθεῖ τὸ σῶμα πρὸς τὰ πρόσω, καὶ 3) τὴν τῆς *αἰωρήσεως*, ὁπότε διὰ τῆς ἐκτάσεως ἐπέρχεται ἡ ἕλξις τοῦ σκέλους ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἧς συνέπεια ἡ αἰφνιδία κάμψις τοῦ γόνατος καὶ τοῦ ποδὸς καὶ ἡ ἐν ταὐτῷ μετὰ τῆς ἐκτάσεως αἰώρησις τοῦ σκέλους. Κατὰ τὴν βάδισιν ἀμφότεροι οἱ πόδες οὐδέποτε ἐγκαταλείπουσιν ὁμοῦ τὸ ἔδαφος, ἐνῷ κατὰ τὸν δρόμον ἡ κίνησις εἶναι ταχυτάτη, οὕτως ὥστε ὁ εἷς ποὺς ἀνυψοῦται πρὶν ἢ ὁ ἄλλος στηριχθῇ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ο. Ρ.

— [*Στρατ.*] 'Υπὸ τοῦ Κανονισμοῦ 'Ιππικοῦ 1924 οἱ διάφοροι βηματισμοὶ τοῦ ἵππου ἀποκαλοῦνται βαδισμὸς (βλ. λ. **βηματισμοί**).

βάδισμα (τό)· τὸ ἀφῃρημ. καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *βαδίζω*, βάδισις, ἡ βάδην προχώρησις: «βάδισμα σταθερόν,—βραδύ,—ταχύ,—ἀσταθὲς κ.τ.λ.».

—[*Φυσιολ.*]· βλ. **βάδισις**.

—[*'Ιππολογ.*]· βλ. **ἵππος**.

— [*Θεατρ.*] 'Εκ τῶν κυριωτέρων στοιχείων τῆς ὑποκριτικῆς διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἠθοποιοῦ ἀκριβῆ ἐμφάνισιν τοῦ ἀποδιδομένου προσώπου εἶναι καὶ τὸ *βάδισμα*. Συνδέεται ἀμέσως μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ ἀτόμου ἀπὸ γενικῆς ἀπόψεως· π. χ. ὁ φλεγματικὸς βαδίζει ἀργά, ὁ χολερικὸς κάπως γοργὰ κ.λ.π. 'Εννοεῖται ὅτι τὸ βάδισμα ἔχει τὰς σχετικὰς διαβαθμίσεις του κατὰ τὴν ψυχολογικὴν διαδρομὴν τοῦ ρόλου.

Κατ' ἀρχὴν εἶναι δύσκολον τὸ ἐπὶ σκηνῆς βάδισμα, ἀδύνατον δὲ νὰ διδαχθῇ καθ' ὅλας τὰς λεπτομερείας του, ἐξαιρέσει τῶν εἰδικῶν περιπτώσεων πρὸς ἀπόδοσιν τοῦ βαδίσματος ὡρισμένων χαρακτηριστικῶν τύπων. 'Ο ἠθοποιὸς δύναται ν' ἀποκτήσῃ ἀσφαλὲς καὶ κανονικὸν βάδισμα μὲ τὰς ἀσκήσεις τῆς στοιχειώδους εὐκαμψίας, διὰ τῶν ὁποίων ἐξασφαλίζεται ἡ ἐπὶ τὴν ἐλαστικότητα τῶν κάτω ἄκρων πεποίθησις. 'Η κατὰ τὸ βάδισμα ἀκαμψία τῶν κνημῶν συντελεῖ εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν τῶν παλαιῶν στρατιωτικῶν ἢ τῶν γερόντων, ὁπότε τὸ βάδισμα εἶναι διστακτικὸν καὶ κοπιῶδες.

Τὸ ἀκροποδητὶ ἢ ἀθόρυβον βάδισμα ἐκτελεῖται διὰ τῶν προσθίων ἄκρων τῶν ποδῶν, ἀλλὰ μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὸ σῶμα δὲν στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ποδός, ὁ ὁποῖος προηγεῖται, παρὰ ὅταν αὐτὸς στηριχθῇ τελείως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. 'Επὶ πλέον τὸ βλέμμα εἶναι προσηλωμένον πρὸς τὸ σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον διευθύνεται τὸ πρόσωπον. 'Η εἰς τὴν σκηνὴν εἴσοδος, ἡ ἐντὸς αὐτῆς κυκλοφορία πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις καὶ ἡ ἔξοδος ἀποτελεῖται ἀπὸ κινήσεις ἀπείρους, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ μελετῶνται καὶ καθορίζωνται ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν ψυχολογικὴν σπουδὴν τοῦ ρόλου καθ' ὅλας τὰς δυνατὰς λεπτομερείας. Αἱ ἀπότομοι κινήσεις, π. χ. πήδημα, τρέξιμον, χορός, πρέπει νὰ γίνωνται πάντοτε διὰ τῶν προσθίων ἄκρων τῶν ποδῶν. Γενικῶς τὸ ἐπὶ σκηνῆς βάδισμα πρέπει νὰ εἶναι σύμφωνον πρὸς τὴν σκέψιν τοῦ συγγραφέως, τὴν ὁποίαν καλεῖται νὰ ἐμψυχώσῃ ὁ ἠθοποιὸς εἰς ὅλας τὰς λεπτομερείας της. Τὸ ἄρτιον καὶ σύμφωνον πρὸς τὸν ρόλον βάδισμα εἶναι ἀπαραίτητον εἴς τε τοὺς δραματικοὺς ἠθοποιοὺς καὶ τοὺς λυρικούς. Π. Α. ΚΑΛΟΓΕΡΙΚΟΣ

— **βάδισμα χήνειον** [*'Ιατρ.*]. Βάδισμα χαρακτηριστικὸν τῶν πασχόντων ἐκ συγγενοῦς ἐξαρθρήματος τῶν κατ' ἰσχίον διαρθρώσεων, ἢ τῶν ἐχόντων ῥαιβὰ ἰσχία ἢ τῶν προσβληθέντων ἐκ προϊούσης δυστροφίας τῶν μυῶν, ἰδίως τῶν γλουτιαίων, οἵτινες καθίστανται ἀνεπαρκεῖς διὰ τὴν φυσιολογικὴν καὶ κανονικὴν βάδισιν. Οἱ ἐκ τῶν ἀνωτέρω πάσχοντες ἀναγκάζονται βαδίζοντες νὰ κλίνουν τὸν κορμὸν ἐναλλὰξ πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ τ' ἀριστερά, ὡς ἡ βαδίζουσα νῆσσα ἢ ὁ χήν. Σ. Γ. Σ.

βαδιστὴρ (ὁ) (Badister) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κανθαριδιδῶν*. Τὸ μέγεθός των εἶναι μικρόν, τὸ δὲ σῶμά των φοειδές, ἐπίμηκες. Φέρουσι τρία ζεύγη ποδῶν, ὧν τὰ ἄκρα καλύπτονται ὑπὸ αἰχμηρῶν ἀκανθῶν. 'Έμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν, οἵτινες κεῖνται σχεδὸν κατὰ τὴν σύνδεσιν τῆς κεφαλῆς πρὸς τὸν προθώρακα, φύονται δύο μακρόταται καὶ ἀκανθωταὶ κεραῖαι. Τὸ ῥύγχος των ἀπολήγει εἰς

Digitized by Google

δισχιδὲς χεῖλος, ἑκατέρωθεν τοῦ ὁποίου ὑπάρχουσι δύο μικραὶ ἡμικυκλικαὶ προσακτρίδες, αἵτινες χρησιμεύουσιν ὡς συλλη-πτήρια τῆς τροφῆς ὄργανα. Τὰ ἔντομα ταῦτα ζῶσιν ἐπὶ ὑγρῶν τόπων, εἰς τὰς ὄχθας τῶν λιμνῶν καὶ τῶν τελμάτων, ὑπὸ τὰς πέτρας, τὰ βρύα, τὰ ξηρὰ φύλλα καὶ τὰ ἀποσυντεθειμένα ξύλα. Γνωστὰ περὶ τὰ εἴκοσι εἴδη διεσπαρμένα ἐν Εὐρώπῃ, Ἀσίᾳ, Ἀμερικῇ καὶ τῇ νήσῳ Μαδαγασκάρῃ. Γνωστότερον εὐρωπαϊκὸν εἶδος, εἶναι *βαδιστὴρ ὁ ὑπέρυθρος* (Badister rufus) ὅστις ἔχει μῆκος 6—7 χιλιοστομέτρων, κεφαλὴν μελανήν, προθώρακα, κοιλίαν καὶ πόδας ἐπιξάνθους καὶ ράχιν μελανόφαιον.

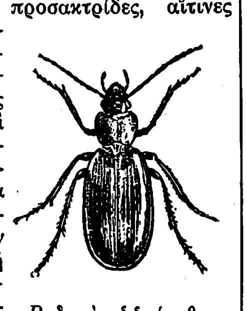
Βαδιστὴρ ὁ ὑπέρυθρος.

Δ. Ν. Π.

βαδιστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἔχων τὴν ἱκανότητα τοῦ βαδίζειν· || ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ βάδισμα.

— *[Ζῳολ.]* Ἡ ὀνομασία *βαδιστικὰ* ἐδίδετο ἄλλοτε εἴς τινα ἀθροίσματα πτηνῶν, ἅτινα διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων ἐκ τοῦ τρόπου τοῦ βαδίσματος. Κατὰ ταῦτα τὰ πτηνὰ διεκρίνοντο εἰς *ὀψὲ βαδιστικὰ* καὶ εἰς *εὐθὺς βαδιστικά*. Ἡ διαίρεσις αὕτη δὲν εἶναι ἐν χρήσει σήμερον. Δ. Ν. Π.

Βαδουέρος, *Πέτρος*. Ἑνετὸς ἁρμοστὴς τῆς Κρήτης κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα, διάδοχος τοῦ Ἀνδρέου Ζάνου. Ἐπὶ τῆς ἁρμοστείας τούτου ἐγένοντο ἐπανειλημμέναι στάσεις τῶν Κρητῶν, κατασταλεῖσαι ἐπὶ τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν τῷ 1271 ἁρμοστοῦ *Ἰωάννου Βελένιου*.

Βαδουΐλας. Βασιλεὺς τῶν Ὀστρογότθων, γνωστὸς κυρίως ὑπὸ τὸ ὄνομα Τοτίλας (βλ. λ.).

Βάδριστα ἢ *Βούδριστα [Γεωγρ.]*· βλ. λ. Μυλότοπος.

Βαδρόμιος. Ὄνομα ἀπαντῶν ἐν ἐπιγραφαῖς. Ἐκ τούτου ὁ *Βαδρομιὼν* μὴν ἐν Κατάνῃ καὶ παρὰ τοῖς Ροδίοις ἀντὶ τοῦ *Βοηδρομιών*. Ἐν Λαμψάκῳ ὑπῆρχεν ὄνομα μηνὸς *Βαδρόμιος* (Inscr. 1130—3641 6) ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βαδὺ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο χωρίον τι, ὡς καὶ ὁ παρ' αὐτὸ ρέων ποταμός, τῆς ἀρχαίας Ἠλείας. Κατὰ τὴν παρὰ Παυσανίᾳ (V 3, 2) διασωθεῖσαν παράδοσιν, τὸ χωρίον ὠνομάσθη *Βαδὺ* (*Ϝαδὺ*=ἡδὺ) κατὰ τὴν τῶν Ἠλείων διάλεκτον, διότι ἐν αὐτῷ συγγενόμενοι ἄνδρες καὶ γυναῖκες, μετὰ τὴν πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν Μητέρα εὐχὴν τῶν γυναικῶν νὰ γεννήσουν ἀμέσως, «ἐπειδὰν μειχθῶσι τοῖς ἀνδράσι», ἕνεκα τῆς ἐρημώσεως τῆς χώρας ἐκ τῶν πολέμων, «ὑπερήσθησαν τῇ μίξει». ΚΑΨ.

βαένα (Baena Leidy) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *ἀμφιχελυδίων χελωνοειδῶν* ἑρπετῶν. Τὸ ραχιαῖον ὄστρακον ἦτο ἐπίπεδον. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ τῆς ἠωκαίνου τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικήν. Γ. Κ. Γ.

Βάζα (Vasa) *[Γεωγρ.]*· βλ. Νικολαϊστάντ.

Βάζα (Vasa ἢ Wasa). Ἀρχαία σουηδικὴ δυναστεία, προελθοῦσα ἐκ παλαιᾶς οἰκογενείας καταγομένης ἀπὸ τὸ Οὔπλανδ. Ἡ οἰκογένεια αὕτη ἐκυριάρχει ἐπὶ μιᾶς παρὰ τὴν Στοκχόλμην περιοχῆς ὀνομαζομένης *Βάζα*, καὶ εἶχεν ὡς οἰκόσημον τὸν στάχυν, ὅστις εἰς τὴν σουηδικὴν γλῶσσαν καλεῖται *βάζα*. Ἡ οἰκογένεια τῶν Βάζα διεκρίθη διὰ τοὺς ἀγῶνας αὐτῆς κατὰ τῶν Δανῶν, ἀπὸ τῆς κυριαρχίας τῶν ὁποίων κατώρθωσε νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν χώραν του ὁ *Γουσταῦος Ἔρικσον*. Οὗτος ἐκλεγεὶς βασιλεὺς τῷ 1523, μετὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀπελευθέρωσιν τῆς Στοκχόλμης, ἐγένετο ὁ ἱδρυτὴς τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῶν Βάζα. Ἐπὶ τῶν πρώτων ἔτι διαδόχων τοῦ Γουσταύου, ὁ οἶκος τοῦ Βάζα διῃρέθη εἰς δύο κλάδους. Εἰς τὸν ἐν *Σουηδίᾳ* καὶ εἰς τὸν *Πολωνικὸν* παρελθόντα ἐκ τοῦ γάμου τοῦ δευτεροτόκου υἱοῦ τοῦ Γουσταύου *Ἰωάννου* μετὰ τῆς Αἰκατερίνης τῆς Ἰαγγελλονικῆς, τελευταίου γόνου τῆς Ἰαγγελλονικῆς δυναστείας ἐν Πολωνίᾳ. Ὁ σουηδικὸς κλάδος τῆς δυναστείας ἐξέλιπε, κατὰ τὴν ἄρρενα αὐτοῦ γραμμήν, τῷ 1632, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γουσταύου Ἀδόλφου, ὁπότε ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ἡ βασίλισσα Χριστίνα. Ἔκτοτε ἐβασίλευσαν ἐν Σουηδίᾳ διάφοροι πλάγιοι κλάδοι τοῦ οἴκου τῶν Βάζα, κατὰ θηλείας πάντοτε γραμμὰς (ὁ οἶκος τῶν Δύο Γεφυρῶν, ὁ τῆς Ἔσσης, ὁ τῆς Ὁλσατίας Γοττόρπης), μέχρι τοῦ 1818. Ὁ πολωνικὸς κλάδος τοῦ οἴκου τῶν Βάζα ἔδωσεν εἰς τὴν Πολωνίαν τρεῖς βασιλεῖς, τὸν Σιγισμόνδον (1586—1631), τὸν Βλαδίσλαον Δ' (1631—1648) καὶ τὸν Ἰωάννην-Καζιμὶρ (1648—1668), καὶ ἐξέλιπε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου τούτου, τῷ 1672. Μ. Δ. Β.

—Βάζα, *Γουσταῦος*. Πρωτότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας Γουσταύου Δ' καὶ Βιλελμίνης τῆς Βάδης γεννηθεὶς τῷ 1794, ἐξωσθεὶς μετὰ τοῦ πατρός του τῷ 1809 ἐκ τῆς Σουηδίας καὶ διαμείνας ἐν Βάδῃ παρὰ τῇ μητρί του, ἥτις εἶχε διαζευχθῇ τὸν πατέρα του. Ἐπικειμένου τοῦ Συνεδρίου τῆς Βιέννης τῷ 1814 ἡ Γερμανὶς τὴν καταγωγὴν Τσαρίνα, σύζυγος τοῦ Ἀλεξάνδρου Α' τῆς Ρωσίας καὶ ἀδελφὴ τοῦ δουκὸς τῆς Βάδης, ἐσκέφθη μετ' αὐτοῦ νὰ ὑποδείξωσιν ὡς ἡγεμόνα τῆς Ἑπτανήσου, ἀναγνωριζομένης διεθνῶς ὡς αὐτονόμου πολιτείας, τὸν Γουσταῦον, πρίγκιπα τοῦ Βάζα, ἵνα δι' αὐτοῦ τοῦ μέτρου ἐξουδετερωθῇ ἡ ἀγγλικὴ κατοχὴ τῆς Ἑπτανήσου. Ἡ Ρωξάνδρα Σκούρτζα, συνοδεύουσα τὴν τσαρίναν, ἐζήτησεν ἐπὶ τούτου τὴν γνώμην τοῦ Καποδιστρίου, ὅστις δι' ἐπιστολῆς (19/31 Ἰουλίου 1814) ἀπήντησεν αὐτῇ ἐκ Ζυρίχης ἀποδεχόμενος τὴν γνώμην μετ' ἐνθουσιασμοῦ, ὡς πρόαγγελον τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας ἣν ἀνέκαθεν ὠνειρεύετο. Προβλέπων ὅμως ἔντονον ἀγγλικὴν ἄρνησιν ὑποβάλλει τὴν γνώμην νὰ μὴ γίνῃ ἡ πρότασις ὑπὸ τῆς Ρωσίας, ἀλλ' ὑπ' ἄλλων δυνάμεων, ἵνα μὴ προκαλέσῃ δυσπιστίαν τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Γαλλίας, αἵτινες θὰ διέβλεπον εἰς αὐτὴν ἐξασθένησιν τῆς Τουρκίας. Ὁπωσδήποτε ὁ Καποδίστριας δὲν ἐθεώρησεν ἀπολύτως ἀπραγματοποίητον τὴν πρότασιν καὶ ὑποδεικνύει διάφορα μέτρα πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἐπιτυχίας της. Ἀτυχῶς ὅτε αἱ διαπραγματεύσεις ἐν Βιέννῃ ἤρξαντο, ἡ Ἀγγλία οὐδὲ λέξιν ἠθέλησε νὰ ἀκούσῃ περὶ ρυθμίσεως τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἑπτανήσου, ἣν κατέκτησε, καὶ ἡ ὑποψηφιότης τοῦ Βάζα οὐδὲ κἂν συνεζητήθη, μὴ ἀναγραφεῖσα εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

—Βάζα, *τάγμα*. Σουηδικὸν παράσημον, ἱδρυθὲν ὑπὸ Γουσταύου τοῦ Γ' τῷ 1772. Λέγεται καὶ «*Πρασίνη Ταινία*». Εἶναι παράσημον ἄξιας καὶ ἀπονέμεται εἰς τοὺς παρασχόντας ὑπηρεσίας εἰς τὰς τέχνας, τὴν γεωργίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν. Ἔχει τρεῖς τάξεις καὶ πέντε βαθμούς. Εἶναι σταυρὸς ὀκτάγωνος, ἐκ λευκοῦ σμάλτου, φέρων εἰς τὰ διάκενα τῶν βραχιόνων του τέσσαρα χρυσᾶ στέμματα καὶ εἰς τὸ μέσον μεταλλίου φοειδές. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μεταλλίου τούτου ὑπάρχει τὸ οἰκόσημον τοῦ οἴκου Βάζα, ἐπὶ δὲ τῆς ἐξ ἐρυθροῦ σμάλτου ταινίας τῆς περιφερείας ἡ χρυσοῖς γράμμασιν ἐπιγραφή: Gustaf den III instiktare MDCCLXXII (ἱδρυθὲν ὑπὸ Γουσταύου τοῦ Γ'). Ἀναρτᾶται ἀπὸ πρασίνης ταινίας.

βάζα (ἡ) (Baza) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἁρπακτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἱερακιδῶν*. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ἔχουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Ράμφος μᾶλλον βραχύ, λίαν κυρτὸν καὶ ἐφωδιασμένον εἰς τὴν ἄνω σιαγόνα, καὶ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν της, διὰ δύο ἰσχυροτάτων ὀδόντων καὶ τριῶν ἢ τεσσάρων ἀναπτύκτων ὀδόντων εἰς τὴν κάτω. Πόδες βραχεῖς, παχεῖς, πτερωτοὶ κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτῶν μέρος καὶ λεπιδωτοὶ κατὰ τὸ κατώτερον. Ὁ κύριος μέγας δάκτυλος ἑνοῦται μετὰ τοῦ μεσαίου διὰ μεμβράνης. Πτέρυγες μᾶλλον αἰχμηραὶ καὶ ἡ οὐρὰ εἶναι μᾶλλον τετράγωνος κατὰ τὸ ἄκρον της. Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φέρει ἠγωρθωμένον θύσανον ἐκ πυκνῶν πτερῶν. Τὸ ἀνάστημά του δὲν ὑπερβαίνει κατὰ πολὺ τὸ ἀνάστημα τῆς *περιστερᾶς τῆς Οὐγγρικῆς*. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ζῶσιν εἰς τὴν Ἀφρικήν, τὴν Μαδαγασκάρην, τὰς Ἰνδίας, τὴν Κεϋλάνην, τὰς Μαλαισίους νήσους, τὴν Κελέβην καὶ τὴν βόρειον Αὐστραλίαν. Γνωστότερον καὶ ὡραιότερον εἶδος τοῦ γένους τούτου εἶναι *βάζα ἡ λοφιοφόρος* (Baza lophiophorus). Ὁ χρωματισμὸς τοῦ σώματός της εἶναι ποικίλος· τὸ ἄνω μέρος εἶναι στιλπνῶς μελανὸν μὲ ὑποπρασίνους ἀνταυγείας, αἱ πτέρυγες ἀναμὶξ λευκαί, μελαναὶ καὶ καστανοί, ἡ οὐρὰ μελανοϋποπρασίνη κατὰ τὸ ἄνω αὐτῆς μέρος καὶ φαιοαργυρώδης κατὰ τὴν κάτω ὄψιν της, ὁ λαιμὸς λευκός, τὸ στῆθος κοσμεῖται διὰ θαυμασίων λεπτῶν οὔλων καὶ καστανοῦ χρώματος πτερῶν καὶ ἡ κοιλία καλύπτεται ὑπὸ σκοτεινῆς καστανῶν ραβδώσεων. Τὸ πτηνὸν τοῦτο ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Βεγγάλης καὶ τὴν Κεϋλάνην, τρέφεται ἐξ ἐντόμων καὶ μικρῶν πτηνῶν. Ἡ πτῆσις του εἶναι βραχεία διαρκείας καὶ εἰς χαμηλὸν μόνον ὕψος. Δυσκόλως ἐξημεροῦται καὶ δὲν διατηρεῖται ἐπὶ πολὺ ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ. Δ. Ν. Π.

Βάζα ἡ λοφοφόρος.

Βαζάνη· βλ. Βύζανα.

βαζανιὰ (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ: *στρύχνος ἡ μελιζάνα* (Solanum melongena). Δ. Ν. Π.

Βαζαράμο (Wazaramo). Φυλὴ μαύρων τῆς σουαχελικῆς ὁμάδος τῶν *Μπαντοῦ*, ἐξηπλωμένη εἰς τὴν περιοχὴν Οὐζαράμο τῆς Ἀνατολικῆς Τροπικῆς Ἀφρικῆς. Θ. Χ. Ζ.

Βαζάρι (Vasari), *Γεώργιος*. Ζωγράφος καὶ ἀρχιτέκτων Φλωρεντῖνος, γεννηθεὶς ἐν Arezzo τῷ 1511 καὶ ἀποθανὼν ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ 1574. Ὁ Βαζάρι ἔζησεν εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν ἡ τέχνη εἶχε δύσει πλέον εἰς τὴν Φλωρεντίαν, ἡ δὲ Ρώμη εἶχε γίνει κέντρον πάσης καλλιτεχνικῆς κινήσεως τῆς κεντρικῆς Ἰταλίας. Ἐκεῖ συνέρρεε πανταχόθεν πλῆθος καλλιτεχνῶν καὶ ἡ τέχνη εἶχε λάβει τόσην ἀνάπτυξιν, ὥστε, ἂν κρίνῃ τις ἀπὸ τὸ ποσὸν τῶν παραγομένων ἔργων, πρέπει νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι αὕτη εὑρίσκετο εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς ἀκμῆς της. Ὄχι μόνον τὰ ἔργα τέχνης τότε εἶχον κατὰ πολὺ ὑπερβῆ κατὰ τὴν ποσότητα τὰ ἔργα ὅλων τῶν προηγουμένων ἐποχῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ μέσα τῆς ἐκτελέσεως εἶχον γίνει τόσον προσιτὰ καὶ ὅλα τὰ μυστικὰ τῆς τεχνικῆς εἶχον τόσον εὐρέως διαδοθῆ, ὥστε καὶ ἡ τέχνη εἶχε καταντήσει σχεδὸν δεξιοτεχνία καὶ ἡ ταχύτης τῆς ἐργασίας ἐθεωρεῖτο σπουδαῖον προσόν. Δὲν εἶναι ἄπορον λοιπὸν νὰ βλέπωμεν αὐτοὺς τοὺς καλλιτέχνας νὰ καυχῶνται διὰ τοῦτο καὶ νὰ νομίζουν ἑαυτοὺς ὑπερτέρους τῶν καλλιτεχνῶν τῆς παρελθούσης γενεᾶς. Αὐτὸς ὁ Βαζάρι γράφων σχετικῶς λέγει τὰ ἑξῆς: «Ἡ τέχνη σήμερον ἔφθασεν εἰς τοιαύτην τελειότητα, ὥστε ἐνῷ οἱ προκάτοχοι ἡμῶν κατεσκεύαζον εἰς διάστημα ἓξ ἐτῶν ἕνα πίνακα, ἡμεῖς παράγομεν ἓξ πίνακας ἐντὸς ἑνὸς ἔτους. Δύναμαι νὰ μαρτυρήσω περὶ τοῦ πράγματος, διότι τὸ εἶδον ἐκτελούμενον καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος τὸ ἐξετέλεσα. Καὶ ὅμως τὰ ἔργα ἡμῶν εἶναι πληρέστατα καὶ τελειότερα ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν περιφήμων ζωγράφων, οἱ ὁποῖοι ἔζησαν πρὸ ἡμῶν». Καὶ εἶναι ἀληθὲς ὅτι οὐδέποτε ἐζωγραφήθησαν περισσότεροι πίνακες καὶ οὐδέποτε διεκοσμήθησαν περισσότεροι τοῖχοι παρὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τῶν μέσων τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ὅτε ἄπειροι ζωγράφοι ἡμιλλῶντο πρὸς ἀλλήλους εἰς τὴν ποσότητα τῆς παραγωγῆς καὶ τὴν ταχύτητα τῆς ἐκτελέσεως. Ἀλλ' εἶναι φανερὰ ἡ ἐπιπολαία ἐργασία, εἰς τὴν ὁποίαν ὡς ἐκ τούτου ἠναγκάζοντο, ἡ ἔλλειψις πάσης ἐμπνεύσεως καὶ δημιουργικῆς πνοῆς. Τύποι καὶ στάσεις, κινήσεις καὶ τρόποι συνθέσεως παρελαμβάνοντο ἕτοιμα ἐκ τῶν μεγάλων ζωγράφων καὶ μάλιστα τοῦ Μιχαηλαγγέλου, ὅστις ἐχρησίμευεν ἡ ἀκένωτος πηγὴ εἰς τὰ ἄνευ ἐνδιαφέροντος καὶ ἀληθοῦς τέχνης, μόνον δὲ πλήρη ρητορισμοῦ καὶ τεχνητοῦ πάθους ἐκεῖνα ἔργα. Τοιαῦτα ἀκριβῶς εἶναι τὰ ἔργα τοῦ Βαζάρι, ὅπως αἱ τοιχογραφίαι του εἰς τὸ Palazzo della Cancelleria τῆς Ρώμης, εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τοῦ ὁποίου ἐζωγράφησε τὴν ἱστορίαν τοῦ πάπα Παύλου τοῦ Γ' εἰς ἀτελευτήτους σκηνὰς μὲ πομπῶδες ὕφος.

Γεώργιος Βαζάρι.

Ἡ τεραστία αὕτη διακόσμησις ἀπησχόλησε τὸν ζωγράφον ἐπὶ ἑκατὸν μόνον ἡμέρας, διὰ τὴν τέχνην οὐδεμίαν παρουσιάζουσα ἀξίαν, μόνον δὲ τὸ τοπογραφικὸν μέρος αὐτοῦ ὡς πρὸς τὴν Ρώμην ἔχουσα κάποιον ἐνδιαφέρον. Ἀκόμη ὀλιγώτερον χρόνον κατηνάλωσε διὰ νὰ ζωγραφήσῃ τὰς αἰθούσας τοῦ Palazzo Vecchio τῆς Φλωρεντίας, τοῦ ὁποίου ἡ διακόσμησις εἶχεν ἀνατεθῆ ἄλλοτε εἰς τὸν Λεονάρδον καὶ τὸν Μιχαηλάγγελον. Τρεῖς μόνον μῆνες ἐχρειάσθησαν εἰς τὸν Βαζάρι διὰ νὰ ἐξαπολύσῃ εἰς τοὺς τοίχους τὰς χωρὶς ζωὴν καὶ νεῦρα μορφάς του, τὰς τετριμμένας σκηνάς, τὰς κενὰς ἀλληγορικὰς συνθέσεις ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς Φλωρεντίας καὶ τῶν Μεδίκων, μὲ τὰς ὁποίας μάλιστα εἶχε τὴν ματαιοδοξίαν νὰ σκεπάσῃ τὴν περίφημον μάχην τοῦ Aughiari τοῦ Λεονάρδου. Καὶ ὅμως ἐθαυμάζοντο καὶ ἦσαν ἀντικείμενον μιμήσεως ὑπὸ τῶν συγχρόνων αἱ στομφώδεις αὗται παραστάσεις, τῶν ὁποίων μᾶς ἀφῆκεν ὁ ἴδιος λεπτομερῆ περιγραφήν.

Τὸ καλλιτεχνικὸν ὅμως ἔργον τοῦ Βαζάρι οὐδόλως ὑπολογίζεται σήμερον, πλὴν τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ, τοῦ ὁποίου λαμβάνομεν ἰδέαν ἐκ τοῦ Palazzo de' Offici (1560—1574). Τὸ κτίριον τοῦτο, ὅπου εὑρίσκεται σήμερον καὶ ἡ περίφημος ὁμώνυμος πινακοθήκη, ὠνομάσθη οὕτω, διότι ὑπὸ τοῦ κτίσαντος αὐτὸ Κοσμᾶ τῶν Μεδίκων προωρίζετο νὰ στεγάσῃ τὰ γραφεῖα τῆς διοικήσεως τοῦ κράτους του. Συνίσταται δὲ ἐξ ἑνὸς κεντρικοῦ διαμερίσματος, ἐστραμμένου πρὸς τὸν ποταμὸν Ἄρνο, καὶ ἐκ δύο ἑκατέρωθεν καθέτων πρὸς αὐτὸ πτερύγων, τῶν ὁποίων τὸ κάτω πάτωμα ἀποτελεῖ μεγάλη στοά, σύνολον κανονικὸν μέν, ἀλλὰ ψυχρόν.

Ἀλλ' ἔμεινε ἀθάνατον τὸ ὄνομα τοῦ Βαζάρι ἐκ τῆς Ἱστορίας τῆς τέχνης κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν, τὴν ὁποίαν συνέγραψεν ὑπὸ τύπον βιογραφιῶν. Ἐκεῖ περισυνέλεξε πλῆθος βιογραφικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν λεπτομερειῶν πολυτιμοτάτων διὰ τὴν γνῶσιν τῶν καλλιτεχνῶν τῆς ἐποχῆς, αἱ ὁποῖαι ὅμως δὲν πρέπει νὰ λαμβάνωνται ἀνεξέλεγκτοι καὶ ἄνευ αὐστηρᾶς κριτικῆς δοκιμασίας. Τὸ βιβλίον του λέγεται «Vite de più eccellenti architetti, pittori e scultori» καὶ περιλαμβάνει τὸν Π'

Digitized by Google

ΙΔ' καὶ ΙΕ' αἰῶνας. Ἐξεδόθη τὸ πρῶτον τῷ 1550, ἔπειτα τῷ 1568 πληρέστερον καὶ μὲ προσωπογραφίας ἐσχεδιασμένας ὑπὸ του Cristofano Coriolano. Τελευταία καὶ καλυτέρα ὅλων τῶν ἐκδόσεων εἶναι ἡ ὑπὸ Gaetano Milanesi (τόμ. I—VII ἐν Φλωρεντίᾳ 1878—1883). Τελευταίως ὁ Venturi (1896) καὶ ὁ Frey (1911) ἐξέδωκαν ἀνὰ ἕνα τόμον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Kallab*, Vasaristudien 1908.

Δ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

βαζελίνη *[Χημ.]*. Μαλακή, ἄοσμος, λιπαρᾶς ἁφῆς καὶ ἀλοιφώδους συστάσεως μᾶζα λαμβανομένη ἐκ τῶν ὑπολειμμάτων τῆς ἀποστάξεως τοῦ ἀμερικανικοῦ πετρελαίου. Εἰς τὸ ἐμπόριον ἔρχεται εἴτε κεχρωσμένη ὑποκιτρίνως (ἡμικαθαρισθεῖσα βαζελίνη), εἴτε τελείως λευκὴ μὲ σημεῖον τήξεως κυμαινόμενον μεταξὺ 35° καὶ 45° (καθαρὰ βαζελίνη). Λόγῳ τῶν ἠπίων αὐτῆς ἰδιοτήτων καὶ τῆς ἰδιότητος ἣν κέκτηται οὐδέποτε νὰ ταγγίζῃ χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τοῦ χοιρείου λίπους διὰ τὴν παρασκευὴν ἀλοιφῶν.

Χημικῶς ἡ βαζελίνη ἀποτελεῖται ἐκ παρομοίων πρὸς τὴν *παραφίνην* ὑδρογοναθράκων, δι' ὃ καὶ παρασκευάζεται ἐνίοτε καὶ ἐξ ἀκατεργάστου *ὀζοκηρίτου* τῇ προσθήκῃ ὑγροῦ παραφινελαίου. Τὸ δὲ ἀποκλειστικῶς ἐξ ὑγρῶν ὑδρογοναθράκων συνιστάμενον *βαζελινέλαιον* χρησιμοποιεῖται πρὸς προφύλαξιν μεταλλίνων ἀντικειμένων ἀπὸ τοῦ σχηματισμοῦ σκωρίας καὶ ὡς λιπαντικὴ ὕλη. Σ. Γ.

— *[Φαρμ. Χημ.]* Ἡ πρὸς φαρμακευτικὴν χρῆσιν *βαζελίνη* δέον νὰ εἶναι καλῆς ποιότητος, νὰ ὑποβάλληται δὲ πρὸς τοῦτο εἰς ἔλεγχον. Ἡ βαζελίνη χρησιμεύει εἰς τὴν κατασκευὴν ἀλοιφῶν, ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ ἀπορροφᾷ ὑδατικὰ διαλύματα φαρμάκων μέχρι 10% καὶ οἰνοπνευματικὰ ἢ γλυκερινοῦχα μέχρι 15%. Ὡς ὑγρὰ ἰατρικὴ βαζελίνη φέρεται τὸ ἔλαιον βαζελίνης. Τὴν βαζελίνην ὑποκαθιστᾷ πολλάκις ἡ ἐκ *παραφίνης ἀλοιφὴ* (Unguentum paraffini), ἥτις εἶναι μῖγμα στερεᾶς καὶ ὑγρᾶς παραφίνης. Σκευάσματα τῆς βαζελίνης εἶναι μίγματα αὐτῆς μετὰ διαφόρων φαρμάκων, ὑπὸ τὴν μορφὴν δὲ ταύτην συνήθως ἀναγράφεται ἡ βαζελίνη. Οὕτω φέρεται: βαζελίνη μετ' ὀξειδίου τοῦ ψευδαργύρου 6,5%, βαζελίνη μετὰ καλομέλανος, βαζελίνη βορικοῦχος μετὰ 10% βόρακος, βαζελίνη μετ' ἰωδιούχου καλίου 10% κλπ.

Κ. Γ. Μ.

Βαζελών. Μονὴ τοῦ Πόντου τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, εἰς ἀπόστασιν 40 χιλιομέτρων πρὸς μεσημβρίαν τῆς Τραπεζοῦντος καὶ εἰς ὕψος ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης 1200 μ. ἐπὶ ὡραιοτάτης δασοσκεποῦς τοποθεσίας. Τὸ ὄνομα *Βαζελὼν* εἶναι νεώτερον, προελθὸν ἐκ τοῦ ἀρχαιοτέρου *Ζαβουλών*, εἶναι δὲ ἄγνωστον ἂν ἀπὸ τοῦ ὄρους ὠνομάσθη ἡ μονὴ ἢ τοὐναντίον αὐτὴ ἔδωκε τὸ ὄνομά της εἰς αὐτὸ καὶ διὰ ποῖον λόγον ἐβαπτίσθη μὲ τὸ ἑβραϊκὸν τοῦτο ὄνομα ἡ μονὴ ἢ τὸ ὄρος κατ' ἀρχάς.

Οἱ περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς μονῆς ἀσχοληθέντες ἀνάγουν τὴν πρώτην σύστασιν αὐτῆς εἰς τὸν Γ' αἰῶνα καὶ δὴ εἰς τὸ ἔτος 270 μ. Χ. Ὁ μετὰ τοσαύτης ἀκριβείας καθορισμὸς τῆς χρονολογίας ἄνευ ἱστορικῆς ἀποδείξεως εἶναι αὐθαίρετος. Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὴν παράδοσιν, ἡ ὁποία θεωρεῖ τὴν μονὴν ὡς τὴν ἀρχαιοτάτην τῶν ἐν τῷ Πόντῳ μονῶν.

Ἡ ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως μέχρι τῆς ἐν Τραπεζοῦντι αὐτοκρατορίας τῶν Κομνηνῶν ἱστορία τῆς μονῆς εἶναι σκοτεινὴ ἐν πολλοῖς. Γνωστὸν εἶναι ὅτι ἀρχομένου τοῦ ΣΤ' αἰῶνος ἡ μονὴ ὑπέστη τελείαν καταστροφὴν καὶ ἐρήμωσιν ὑπὸ τῶν ἐπιδρομέων Περσῶν, οἱ ὁποῖοι κατέσφαξαν ὅλους σχεδὸν τοὺς μοναχοὺς ἀνερχομένους εἰς τετρακοσίους. Μετὰ τὰς λαμπρὰς νίκας τῶν στρατηγῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, Πέτρου καὶ Βελισσαρίου, κατὰ τῶν Περσῶν καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους ἀπὸ τῶν κατακτητῶν ἔγινεν ἐπανασύστασις τῆς μονῆς ὑπὸ τῶν ὀλίγων περὶ αὐτὴν σωθέντων ἐν κρησφυγέτοις καὶ ἀπομεμακρυσμένοις κελλίοις ἀσκητῶν, οἱ ὁποῖοι ζητήσαντες ἐπέτυχον τὴν ὑλικὴν βοήθειαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ πρὸς ἐπανίδρυσιν αὐτῆς. Οὕτω λοιπὸν καὶ ἡ μονὴ αὕτη κατατάσσεται εἰς τὰ λαμπρὰ κτίσματα τοῦ μεγάλου ἐκείνου αὐτοκράτορος.

Ἡ λαμπροτέρα περίοδος τῆς μονῆς συμπίπτει πρὸς τὴν αὐτοκρατορίαν τῶν Κομνηνῶν Τραπεζοῦντος, οἱ ὁποῖοι, καθὼς ὅλας τὰς μονάς, οὕτω καὶ αὐτὴν ηὐνόησαν καὶ τὴν εὔνοιάν των ἐπέδειξαν διὰ βασιλικῶν δωρεῶν καὶ προνομίων καὶ πολλὰς τῶν πέριξ κοινοτήτων καθυπέβαλον ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐκκλησιαστικὴν αὐτῆς δικαιοδοσίαν. Περισσότερον δὲ ἀπὸ ὅλους εὐεργέτησαν αὐτὴν οἱ αὐτοκράτορες Ἀλέξιος Γ' καὶ Μανουὴλ Γ'.

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τραπεζοῦντες ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ Β' (1461) καὶ τὴν ὑποταγὴν ὅλου τοῦ Πόντου εἰς τὸ ὀσμανικὸν κράτος ἡ μονὴ ἐξήσκησεν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν εἰς τοὺς πέριξ Χριστιανούς. Καταδιωκόμενοι οὗτοι καὶ καταδυναστευόμενοι ἐνταῦθα κατέφευγον ὡς εἰς ἄσυλον καὶ παραμυθούμενοι καὶ παραινούμενοι ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐλάμβαναν θάρρος καὶ δύναμιν ἠθικὴν νὰ ἐμμένουν ἀκλόνητοι μέχρι θανάτου εἰς τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων των. Ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὁποῖον καθιστᾷ λαμπροτάτην τὴν εὐεργετικὴν δρᾶσιν τῆς μονῆς, εἶναι τοῦτο, ὅτι δὲν ἠρκεῖτο μόνον νὰ δέχεται μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας καὶ νὰ περιθάλπῃ καὶ παρηγορῇ τοὺς καταφεύγοντας εἰς αὐτήν, ἀλλὰ καὶ ἀπέστελλε τοὺς νεωτέρους μοναχοὺς ὡς ἱεραποστόλους πρὸς τοὺς ἔξω Χριστιανοὺς διὰ νὰ στηρίζουν αὐτοὺς εἰς τὴν πατροπαράδοτον πίστιν καὶ προλάβουν τὰς ἐξωμοσίας. Ἡ ἀποστολὴ αὕτη, ἡ ὁποία ἐπέφερεν εἰς πολλοὺς τὸν μαρτυρικὸν θάνατον, ἀποτελεῖ τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς μοναχικῆς αὐταπαρνήσεως ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους. Περὶ τούτου παραθέτομεν ἐνταῦθα χαρακτηριστικὸν σημείωμα ἐκ τοῦ κώδικος τῆς μονῆς, γραφὲν περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. «Εἰς τὰ ἔτη ταῦτα τῶν ἀθέων Ἀγαρηνῶν μεγάλη ὄχλησις ἐπέσκηψεν εἰς τὴν ἁγίαν καὶ ἱερὰν ἡμῶν μονὴν τοῦ τιμίου Προδρόμου Ζαβουλών. Ἑβδομήκοντα πατέρες ὅσιοι ἐξ ὅσων ἀπεστάλησαν εἰς κατήχησιν τῶν ἀθλίων Χριστιανῶν ἐβασανίσθησαν καὶ ἐκομίσαντο τοὺς μαρτυρικοὺς στεφάνους. Δειλία κατέλαβε τοὺς γέροντας δι' ὅσους οὔπω ἐπανῆλθον καὶ ἀθυμία πρυτανεύει ἐν τῷ μοναστηρίῳ, ὅπερ ἀπὸ τριακοσίους ἐνενήκοντα οὓς εἶχε, μόνον ἑκατὸν τριάκοντα ἀριθμεῖ ἀδελφούς, ἐὰν ἐπανέλθωσι καὶ οἱ εἰς τὰ ξένα ταλαιπωρούμενοι ὑπὲρ τεσσαράκοντα. Εἴπου ἐλεήσαι ἡμᾶς ὁ πανοικτίρμων Θεὸς καὶ δῴη ἄνεσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ. Ἀμήν. 1698».

Κατὰ τὰ ἔτη 1694 καὶ 1816 ἡ μονὴ εἶχε τὴν εὐτυχίαν νὰ τεθῇ ὑπὸ τὴν οἰκονομικήν, οὕτως εἰπεῖν, προστασίαν τῆς Ρωσίας, ἐκδοθέντων καὶ σχετικῶν αὐτοκρατορικῶν διαταγμάτων τὴν μὲν πρώτην φορὰν ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων Ἰωάννου καὶ Πέτρου Ἀλεξίοβιτς, τὴν δὲ δευτέραν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Α'. Ἡ εὐμένεια αὕτη τῆς Ρωσίας συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνόρθωσιν τῆς μονῆς, ἡ ὁποία ὑποχρεωμένη νὰ δαπανᾷ ὄχι μόνον διὰ τὴν συντήρησιν τῶν μοναχῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν εἶχεν ἀληθῶς ἀπόλυτον ἀνάγκην τοιαύτης προστασίας. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τῆς σκληρᾶς δουλείας, ἡ ζωὴ τῶν Χριστιανῶν ἐξηγοράζετο πολλάκις διὰ τοῦ χρήματος, πρὸ τοῦ ὁποίου εὐκόλως ἐκάμπτοντο οἱ Τοῦρκοι. Ὅτε ἐξερράγη ἡ ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις τοῦ 1821 καὶ ἀθρόαι διετάχθησαν σφαγαὶ πανταχοῦ τοῦ ἑλληνισμοῦ, διεβιβάσθη διαταγὴ καὶ εἰς τοὺς τιμαριούχους διοικητὰς τῆς περιφερείας τῆς μονῆς νὰ σφάξουν ὅλους τοὺς Χριστιανοὺς αὐτῆς. Εἰς τὴν κρίσιμον ἐκείνην περίστασιν ἀπεσοβήθη ὁ ἄφευκτος κίνδυνος χάρις εἰς τὰς δραστηρίας ἐνεργείας τῆς μονῆς, τῆς ὁποίας ὁ ἡγούμενος Χρύσανθος, κατορθώσας νὰ μάθῃ τὴν μυστικὴν διαταγὴν καὶ νύκτα καὶ ἡμέραν τρέχων καὶ διὰ μεγάλου χρηματικοῦ ποσοῦ κορέσας τὴν ἀπληστίαν τῶν διοικούντων, ἐπρόλαβε τὴν ἐθνικὴν συμφοράν. Αἱ χιλιάδες τῶν Χριστιανῶν τῶν κατοικούντων εἰς τὰς περὶ τὴν μονὴν κοινότητας ἐσώθησαν. Καὶ τὸ γεγονὸς τοῦτο εἶναι μία χρυσῆ σελὶς τῆς ἐθνικῆς σταδιοδρομίας τῆς μονῆς.

Ἡ συνέχεια τοῦ βίου τῆς μονῆς διεκόπη ὑπὸ τοῦ τελευταίου παγκοσμίου πολέμου. Διαρκοῦντος αὐτοῦ ὑπέστη καὶ αὐτὴ συμφορὰς ὑπὸ τῶν Τούρκων. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Τραπεζοῦντος ὑπὸ τῶν Ρώσων εὑρέθη καὶ αὐτὴ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς κατεχομένης ζώνης, κατὰ τὸ βραχὺ δὲ διάστημα τῆς ρωσικῆς κατοχῆς οἱ Ρῶσοι Βυζαντινολόγοι Ouspensky καὶ Bénéchévitch ἔκαμαν μελέτας εἰς τὰ ὀλίγα περισωθέντα ἐκ τῶν πολλῶν λεηλασιῶν καὶ κλοπῶν χειρόγραφα καὶ ἐδημοσίευσαν ἐν Léningrad τῷ 1927 ἀρκετὰ κείμενα ἰδιωτικῶν ἐγγράφων ὑπὸ τὸν τίτλον *Actes de Vazélon* (matériaux pour servir a l' histoire de la propriété rurale et monastique byzance XIII—XV siècles). Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Ρώσων ἐκ Πόντου ἡ μονὴ περιῆλθε πάλιν ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κατοχήν, ὑπογραφείσης δὲ τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης τῷ 1923 μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας περὶ ἀμοιβαίας ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν, οἱ ἐλάχιστοι ἐναπομείναντες μοναχοὶ ἐγκατέλειψαν αὐτήν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἀρχιμανδρίτου Παναρέτου*, Ἱστορία τῆς ἱερᾶς, βασιλικῆς, πατριαρχικῆς καὶ σταυροπηγιακῆς μονῆς τοῦ τιμίου προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου Βαζελών, ἐν Τραπεζοῦντι 1909.

Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

βαζενόλη (Vasenol) *[Φαρμ. Χημ.]*. Βάσις πρὸς κατασκευὴν ἀλοιφῶν, μειγνυομένη εὐκόλως μεθ' ὑδατικῶν ὑγρῶν, χρησιμεύουσα δὲ πρὸς ἰατρικοὺς καὶ κοσμητικοὺς σκοπούς. Πρὸς παρασκευὴν τῆς βαζενόλης συντήκονται βαζελίνη καὶ παραφινέλαια μετὰ μικρῶν ποσοτήτων λιπαρῶν ἀλκοολῶν (κητυλαλκοόλης, κηριλαλκοόλης, μελισσυλαλκοόλης, καρνασυβιλαλκοόλης κ. ἄ.). Διὰ τούτου δὲ καθίσταται ἡ βαζελίνη ἱκανωτέρα πρὸς πρόσληψιν μεγαλυτέρου ποσοῦ ὕδατος, συγχρόνως δὲ γίνεται διὰ τὸ δέρμα μᾶλλον εὐαπορρόφητος. Ἐν τῷ ἐμπορίῳ φέρεται γαλάκτωμα τῆς βαζενόλης μετὰ 25% ὕδατος, ἀποτελοῦν μᾶζαν λευκοκιτρίνην, εὐμάλακτον, ἀλοιφώδους συστάσεως, ἥτις διὰ μαλάξεως μεθ' ὕδατος δύναται νὰ προσλάβῃ πολλαπλάσιον τοῦ βάρους αὐτῆς ὕδωρ. Ἡ βαζενόλη μείγνυται μεθ' ὅλων τῶν ἄλλων λιπῶν. Ἅλατα, κόνεις, ἐκχυλίσματα, δύνανται ἢ νὰ συνανατριβῶσι μετ' αὐτῆς ἢ νὰ προσμειχθῶσιν ὑπὸ διαλελυμένην μορφήν. Ἕτερα σκευάσματα τῆς βαζενόλης εἶναι: ἡ *ὑγρὰ βαζενόλη* (Vasenolum liquidum) μετὰ 33 1/3 % ὕδατος, ἡ *κόνις βαζενόλης* (Pulvis vasenoli), κόνις μετὰ 10% βαζελίνης, ἡ *ὑδραργυρικὴ βαζενόλη* μετὰ 33 1/3 ὑδραργύρου καὶ ἡ *βαζενολοφορμαλίνη* μετὰ 5—10% φορμαλίνης καὶ 1% σαλικυλικοῦ ὀξέος.

Κ. Γ. Μ.

βαζενολοφόρμιον (Vasenoloform) *[Φαρμ. Χημ.]*. Σκεύασμα λαμβανόμενον ἐκ κόνεως βαζενόλης, ἤτοι βαζενόλης μετ' ὀξειδίου τοῦ ψευδαργύρου, μετὰ μυρμηκαλδεΰδης. Ἀνεγράφη κατὰ τῆς ἐφιδρώσεως τῶν ποδῶν. Κ. Γ. Μ.

Βάζι (Vasi), *Ἰωσήφ*. Ἰταλὸς χαράκτης γεννηθεὶς ἐν Σικελίᾳ τῷ 1710 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1782. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ζωῆς του παρέμεινεν ἐν Ρώμῃ, ἔνθα καὶ ἐσπούδασε. Ὑπῆρξεν ἀρχηγὸς σχολῆς καὶ ἔσχε πολλοὺς μαθητάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων σπουδαιότερος ἦτο ὁ *Πιρανέζι*. Ἔγραψε πολλὰ ἔργα περὶ τῶν μνημείων τῆς αἰωνίας πόλεως, ὧν τὰ μᾶλλον ἀξιοσημείωτα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Delle magnificenze di Roma antica et moderna» (*Ρώμη* 1761, τόμοι 10). «Tesoro sacro, cioè le basiliche, le chiese i cimiterj et sanctuarj di Roma» (1778, τόμοι 2), «Itinerario di Roma» (1777), «Prospetto di Alma città di Roma» (1765) κλπ.

βάζια (τὰ) *[Ναυτ.]*. Τὰ δύο, κατὰ τὴν κοινὴν τοῦ ναυτικοῦ διάλεκτον, παραλλήλως τῇ τρόπιδι, ξύλινα τεμάχια τῆς κοιτίδος, δι' ἧς καθέλκεται τὸ ναυπηγηθὲν σκάφος (βλ. ὁλκοί). Σ. Ε. Λ.

Βαζίνη. Σύζυγος τοῦ Χιλδερίχου Α' καὶ μήτηρ τοῦ βασιλέως τῶν Φράγκων Κλοβίς. Ἔζη κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ε' μ. Χ. αἰῶνος καὶ ἦτο κατ' ἀρχὰς σύζυγος τοῦ Μπαζὲν βασιλέως τῆς Θουριγγίας, γνωρισθεῖσα ὅμως μετὰ τοῦ Χιλδερίχου ἠγάπησε τοῦτον καὶ ἀντηγαπήθη. Ὅταν ὁ Χιλδέριχος, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐκδιωχθῇ ὑπὸ τῶν Φράγκων, ἀνέκτησε τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαιώματά του, ἡ Βαζίνη τὸν ἠκολούθησεν ἐγκαταλείψασα τὸν βασιλέα τῆς Θουριγγίας καὶ ἔγινε νόμιμος σύζυγος τοῦ Χιλδερίχου. Περὶ τὸ πρόσωπον τῆς Βαζίνης ἔχουν δημιουργηθῆ πολλοὶ θρῦλοι, μεταγενέστεροι, σχετιζόμενοι μὲ τὴν γέννησιν τοῦ Κλοβίς. —Ω.

— **Βαζίνη**. Θυγάτηρ τοῦ Χιλδερίχου τοῦ Α' καὶ τῆς Ὠδοβέρης. Ἔζη κατὰ τὸν ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνα. Ὑποπεσοῦσα εἰς τὴν δυσμένειαν τῆς μητρυιᾶς της Φρεδεγόνδης παρεδόθη εἰς τοὺς στρατιώτας πρὸς βιασμὸν καὶ κατόπιν ἐνεκλείσθη εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ἐν Πουατιέ. Ἐξοργισθεῖσα ἐκ τοῦ συμβάντος τούτου ἡ Βαζίνη συνεννοήθη μετ' ἄλλων ἐγκλείστων καὶ ἐξήγειρε στάσιν ἐν τῷ μοναστηρίῳ, προφασιζομένη τὴν αὐστηρότητα τῆς ἡγουμένης καὶ ζητοῦσα τὴν ἀντικατάστασιν ταύτης. Ὅταν ἀπέτυχε τοῦ ἐγχειρήματός της τούτου, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς κακοποιῶν καὶ μετ' αὐτῶν ἐπεδόθη εἰς διαφόρους ἱεροσυλίας καὶ κακοποιήσεις κληρικῶν. Τῇ στρατιωτικῇ ἐπεμβάσει τοῦ κόμητος τοῦ Πουατιέ, αἱ ὀρδαὶ τῶν κακοποιῶν διελύθησαν καὶ ἡ Βαζίνη παρεδόθη καὶ ἐπανεκλείσθη εἰς τὸ μοναστήριον. —Ω.

Βαζιραμπὰντ (Wasirabad) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν ἐν τῇ Παντζὰμπ ἐπὶ τοῦ παραποτάμου τοῦ Ἰνδοῦ *Τσενὰμπ* καὶ βορείως τῆς Λαχώρης. Εἶναι σπουδαῖον κέντρον διασταυρώσεως τῶν σιδηροδρόμων τῶν βορείων ἐπαρχιῶν τῶν Ἰνδιῶν.

βάζο (τό)· δημοτ., δοχεῖον ὑάλινον ἢ μετάλλινον ἢ πήλινον: «—τοῦ βουτύρου,—τοῦ γλυκοῦ κττ.» (ἀπὸ τοῦ βενετ. *vazo*).

βαζογενίνη (Vasogenin) *[Φαρμ. Χημ.]* Μεῖγμα βαζογόνου μετὰ χλωροφορμίου, ὅπερ φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον ἐν συνδυασμῷ μετὰ καφουρᾶς καὶ μινθόλης, χρησιμεύει δὲ ὡς ἀνώδυνον. Κ. Γ. Μ.

βαζογένιον (τὸ) καὶ *βαζογένη* (ἡ) (Vasogenum) *[Χημ.]*. Παρασκεύασμα εἰσαχθὲν τὸ πρῶτον τῷ 1893 ὡς βαζελίνη ἐμπλουτισθεῖσα δι' ὀξυγόνου. Ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ σχηματίζῃ μόνιμα γαλακτώματα μεθ' ὕδατος καὶ νὰ καθιστᾷ τὰ ἐν αὐτῷ διαλελυμένα ἢ κατανεμημένα φάρμακα εὐκολώτερον ἀπορροφήσιμα. Κατὰ τὸν Zellner παρασκευάζεται ἐκ τῶν βαρέων ὀρυκτελαίων εἰδικοῦ βάρους 0,89 καὶ ἄνω διὰ κατεργασίας αὐτῶν μετ' ὀξυγόνου παρουσίᾳ ἀλκαλίων καὶ προσθήκης εἶτα ἐλαϊκοῦ ὀξέος καὶ τέλος δι' ἐξουδετερώσεως δι' ἀλκαλίων. Κατὰ τὸν Gallas παρασκευάζεται διὰ κατεργασίας τῶν ἐλαίων μετ' ὀξυγόνου καὶ φορέων ὀξυγόνου ἐν θερμῷ καὶ ὑπὸ πίεσιν. Οἱ Korndörfer καὶ Zernik, ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων, εὗρον ὅτι τὸ βαζογένιον τοῦ ἰωδιοβαζογενίου εἶναι μεῖγμα βαζελινελαίου, ἐλαϊκοῦ ὀξέος καὶ ἀμμωνίας. Ἐπειδὴ τὰ βαζογένια εἶχον εὐρεῖαν ἐφαρμογὴν ἐν τῇ θεραπευτικῇ ὑπεδείχθησαν πρὸς συναγωνισμὸν πολυάριθμα ἀναπληρώματα, ἐξ ὧν τὸ σημαντικώτερον εἶναι τὸ *βαζολιμέντιον*, ὅπερ συνίσταται κυρίως ἐξ ἀμμωνίας ὑγρᾶς (10%), ἐλαϊκοῦ ὀξέος (30%) καὶ κιτρίνου βαζελινελαίου (60%). Κ. Γ.

Digitized by Google

— *[Φαρμ. Χημ.]* Τὸ βαζογένιον καθιστᾷ εὐαπορρόφητα τὰ ἐν αὐτῷ διαλυόμενα ἢ μετ' αὐτοῦ συνανατριβέντα φάρμακα, ὡς ἐκ τούτου δ' εἶναι λίαν κατάλληλος ὡς ἔκδοχον φαρμακευτικῶν οὐσιῶν. Ἀναλόγως τῆς συστάσεώς του διακρίνεται τὸ βαζογένιον εἰς vasogenum liquidum καὶ vasogenum spissum. Τὸ τελευταῖον τοῦτο σκεύασμα εἶναι μεῖγμα βαζελινελαίου καὶ ἐλαϊκοῦ ἀμμωνίου. Τὸ καθαρὸν βαζογένιον δὲν φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον, ἀλλὰ μόνον ἕτοιμα διαλύματα διαφόρων φαρμακευτικῶν οὐσιῶν ὡς βαζογένιον. Μετὰ τοῦ ἰωδοφορμίου, χλωροφορμίου, κρεωζότου, κρεωλίνης, ἰχθυόλης, καφουρᾶς, εὐκαλυπτόλης, μενθόλης, παρασκευάζονται διὰ τοῦ βαζογενίου εἴτε γαλακτώματα, εἴτε ἀλοιφαὶ συνιστώμεναι πρὸς ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν χρῆσιν. κ. Γ. Μ.

βαζοκιανὸν *στρῶμα [Γεωλογ.]*. Οὕτω ἐκαλεῖτο κατ' ἀρχὰς ἡ βαγιώσιος (βλ. λ.) καλουμένη σήμερον βαθμὶς στρωμάτων. Γ. Κ. Γ.

βαζόλη (ἡ) (Vasol) *[Φαρμ. Χημ.]*. Σκεύασμα ἀνάλογον πρὸς τὸ βαζογένιον, σκευαζόμενον διὰ διαλύσεως ἐλαϊκοῦ ἀμμωνίου εἰς βαζελινέλαιον. κ. Γ. Μ.

βαζολιμέντιον (τὸ) (Vasolimentum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Προϊὸν φερόμενον εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ *βαζογενίου*. Λαμβάνεται ἐκ 50 γρ. ἐλαϊκοῦ ὀξέος, μειγνυομένου μετὰ 25 γρ. καυστικῆς ἀμμωνίας, 100 γρ. παραφίνης ὑγρᾶς, καὶ 175 γρ. οἰνοπνεύματος καὶ θερμαινομένου πρὸς σαπωνοποίησιν τοῦ ἐλαϊκοῦ ὀξέος. Πρὸς παρασκευὴν τοῦ Vasolimentum spissum χρησιμοποιεῖται ἀντὶ ὑγρᾶς παραφίνης ἀλοιφὴ παραφίνης, θερμαίνεται δὲ τὸ ὑγρὸν μέχρις ἐξατμίσεως τοῦ οἰνοπνεύματος. Τὸ σκεύασμα τοῦτο φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον μεμειγμένον μετὰ διαφόρων φαρμακευτικῶν οὐσιῶν, ὡς σαλικυλικοῦ ὀξέος, ἰωδίου, σωσικρέατος, κλπ. κ. Γ. Μ.

βάζον (Vasum, Link) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος μαλακίων τῆς οἰκογεεείας τῶν *μουρικιδῶν*. Τοῦ γένους τούτου λείψανα εὑρίσκονται ἀπολιθωμένα τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βαζὸν *['Ινδ. Μυθολ.]*. Οὕτω καλοῦνται ἐν τῇ Ἰνδικῇ μυθολογίᾳ ὀκτὼ πνεύματα ἀποτελοῦντα δευτερεύουσάν τινα τάξιν. Τὰ πνεύματα ταῦτα τὰ ὁποῖα εἶναι δορυφόροι τοῦ Ἴνκα προσωποποιοῦν τὰς διαφόρους κυρίας ἐκδηλώσεις τῆς φύσεως.

βαζοτονίνη (Vasotonin) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ἕνωσις νιτρικῆς ὑοχιμπίνης μετ' οὐρεθάνης. Κόνις λευκὴ εὐδιάλυτος ἐν ὕδατι, τηκομένη εἰς 280°. Ἡ βαζοτονίνηφέρεται εἰς φύσιγγας. κ. Γ. Μ.

Βαζούκι *['Ινδ. Μυθ.]*. Οὕτω καλεῖται ἐν τῇ βραχμανικῇ θρησκείᾳ ὁ εἷς τῶν τριῶν βασιλέων τῶν ὄφεων. Οἱ δύο ἄλλοι εἶναι ὁ *Σέσα* καὶ ὁ *Ταχσάκα*. Αἱ ὡραῖαι αὐτῶν θυγατέρες ἐπέχουν θέσιν σειρήνων τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας καὶ πολλάκις νυμφεύονται κοινοὺς θνητούς.

βάζω ἢ *βάνω* καὶ *βαίνω*· δημοτ., (κατὰ συμφυρμὸν ἐκ τοῦ—*βιβάζω* μετὰ τοῦ *βάλλω*, ἐκ τοῦ ὁποίου λαμβάνονται οἱ χρόνοι: μέλ. *θὰ βάλω*, ἀόρ. *ἔβαλα*, παθ. ἀόρ. *ἐβάλθηκα*, μετ. παθ. παρακ. *βαλμένος*)· θέτω, ἐπιθέτω, εἰσάγω: «βάζω ξύλα στὴ φωτιά,—τὰ μαχαίρια στὸ τραπέζι,—νερὸ στὴ στάμνα»· || φορῶ: «ἔβαλε τὰ παπούτσια του» || ἑτοιμάζω: «βάλε τραπέζι», «βάζωμπουγάδα»· || προσθέτωσυνυπολογίζω: «βάλεκαὶ δύο μερίδες ψωμί»· || κερνῶ: «βάλε μας νὰ πιοῦμε»· || ὑποδεικνύω, παρακινῶ, μεταχειρίζομαί τινα ὡς ὄργανον: παροιμ. «ἔβαλε τὸν τρελὸ νὰ βγάλῃ τὸ φίδι ἀπὸ τὴν τρῦπα»· καὶ ἀμεταβ. «ἔβαλα καὶ μοῦ ἔφτειασαν μιὰ ὀμελέτα»· || προτείνω, ὁρίζω: «βάζω δικηγόρο»· «βάζω τὸ Θεὸ ἐγγυητὴ καὶ τοὺς Ἁγίους μαρτύρους»· || ἐπιβάλλω: «ἡ κυβέρνησις θὰ βάλῃ νέους φόρους»· || ὑποθέτω: «βάλε πῶς βρέχει ἀπόψε· τί θὰ γίνουμε ;» || γίνομαι αἴτιος: «βάζω ἕναν σ' ἔξοδα, —σὲ ὑποψίες,-σὲ μπελᾶδες,-σὲ πειρασμό»· || «Βάζω αὐτί, ἀκροῶμαι«-χρέος», χρεώνομαι «-ἐνέχυρο» ἐνεχυριάζω «βάζω φωτιά», πυρπολῶ, καὶ μεταφ. ἐξερεθίζω τινα σφόδρα·«-γνῶσι, μυαλό», φρονιμεύω· «-λόγια,» διαβάλλω· || «βάζω ἐμπρός», ἐκκινῶ, καὶ μεταφ. ἄρχομαι ἐπιχειρήσεως· «— ἕναν μπροστά», ἐπιπλήττω· || «βάζω ἕναν στὰ αἵματα», ὑποκινῶ, παρορμῶ, προσπαθῶ, ἐξερεθίζω· || «βάζω χέρι», ἐπεμβαίνω ἐνεργῶς, ἐπιχειρῶ καὶ θέτω χεῖρα εἰς τὰ ἀλλότρια· «βάζω ἕνα χέρι», ἐπικουρῶ εἰς ἐργασίαν· «βάζω ἕναν στὸ χέρι», σφετερίζομαι δολίως περιουσίαν του· || «τὰ ἔβαλα μαζί του», ἐμαλώσαμε· || «πολλὰ βάζει ὁ νοῦς μου», πολλὰ ὑποπτεύομαι· «δὲν βάζει κακὸ ὁ νοῦς του», δὲν ὑποπτεύεται τὸ κακόν, εἶναι ἀγαθός· || «τοὔβαλε τὰ δυὸ πόδια σ' ἕνα παπούτσι», τὸν ἐσωφρόνισε· || «βάζω τὰ δυνατά μου», καταβάλλω πᾶσαν προσπάθειαν· || «τὸ βάζω στὰ πόδια», τρέπομαι εἰς φυγήν· || «βάλ' του ρήγανη», λέγεται ἐπὶ προσώπων, τὰ ὁποῖα ἔχασαν πλέον τὴν ἀξίαν των· || (ναυτ.), «βάζω πλώρη», ἐπιβάλλω (κατευθύνομαι) πρὸς τὴν δεῖνα διεύθυνσιν· «βάζω πόστα», ἀρχίζω τὴν ἀνθράκευσιν, φόρτωσιν ἢ ἐκφόρτωσιν· «βάζω πανί», ἐκπεταννύω ἱστίον τι· «βάζω πανιά», προσθέτω ἱστία πρὸς αὔξησιν τῆς ταχύτητος κ.λ.π.

Παθ. ἀόρ. *ἐβάλθηκα*, ἀνέλαβον μετὰ ζήλου: βάλθηκες νὰ μὲ ζουρλάνῃς»· «τοῦ βάλθηκε νά . . . », εἶχε τὴν κακὴν ἔμπνευσιν νά . . . — Παθ. μετ. παρακ. *βαλμένος*, ὁ ὡς ὄργανον χρησιμοποιηθείς. —Ω.

Βάζωφ, *Ἰβάν*. Ἐθνικὸς ποιητὴς καὶ συγγραφεὺς τῶν Βουλγάρων γεννηθεὶς ἐν Σοπὸτ τῷ 1850 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1921. Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῶν ἔργων του, πεζῶν καὶ ἐμμέτρων, εἶναι ὁ πατριωτισμὸς καὶ ἡ ὀδύνη ἐκ τῶν δεινοπαθημάτων τῶν ὁμοφύλων του ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν, καὶ ἕνεκα τούτου ἤσκησε σημαντικὴν ἐπίδρασιν τόσον ἐπὶ τὴν διαμόρφωσιν τῆς βουλγαρικῆς λογοτεχνίας, ὅσον καὶ ἐπὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ βουλγαρικοῦ ἐθνικισμοῦ, ἀποκτήσας καὶ πολλοὺς μαθητάς, σημαντικοὺς σήμερον Βουλγάρους λογοτέχνας, ὅπως τὸν Στ. Μιχαηλόφσκι, τὸν Μ. Γεώργιεφ, τὸν Δ. Στρασιμίρωφ κλπ. Ὑπῆρξε πολυγραφώτατος καλλιεργήσας πάντα τὰ εἴδη τοῦ γραπτοῦ λόγου. Ἔγραψε: «Τὰ παθήματα τῆς Βουλγαρίας», «Ἔπος πρὸς τοὺς λησμονημένους», «Οἱ νέοι τάφοι τῆς Σλίβνιτσας», «Καζαλάρσκα Τσαρίτσα», «Μποριλάβ», «Ἄσματα Μακεδονίας», «Νέα ἠχώ» κλπ. Τὸ σπουδαιότερον ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι τὸ τιτλοφορούμενον «Ὑπὸ τὸν ζυγόν», τὸ ὁποῖον μετεφράσθη καὶ εἰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας καὶ περιγράφει τοὺς ἀγῶνας τῶν Βουλγάρων ἀγροτῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ὁ Βάζωφ ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς πατρίδος του διὰ τὰς ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας προσέφερε. Κατὰ τὴν ἑβδομηκονταετηρίδα του (1920) ἐδόθησαν πρὸς τιμήν του ἑορταὶ καθ' ὅλην τὴν Βουλγαρίαν, ἐτέθησαν εἰς κυκλοφορίαν γραμματόσημα μὲ τὴν προτομήν του καὶ τῷ ἀπενεμήθη σύνταξις. —Ω.

Βάθα *[Ναυτ. Γεωγρ.]* Σκόπελος παρὰ τὴν νοτιωτάτην τῆς Κύπρου ἐσχατιὰν (πλάτ. 34° 33′ 30″ Β, μῆκ. 32° 58′ 40″, χάρτ. ἀγγλ. 2074: Cyprus), εἰς 2 μιλλ. ἀνατολικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου *Ζευγάρι* καὶ 3½ δυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου *Γάτα* (ἀρχ. *Κουριὰς ἄκρα)*. Σ. Ε. Λ.

βαθαίνω καὶ *βαθένω*· βλ. βαθύνω.

Βαθάνατος. Ἡγεμὼν τῶν Κορδιστῶν, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐγκατεστημένοι παρὰ τὸν Ἴστρον καὶ ἦσαν λείψανα τῆς γαλατικῆς στρατιᾶς τοῦ Βρέννου, ἡ ὁποία εἶχεν ἐπιδράμει κατὰ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν. Ἐπ' αὐτοῦ κατεσκευάσθη καὶ ἡ Βαθανατία ὁδός.

βαθβιλλίτης (ὁ) (Bathwillit) *['Ορυκτολ.]*. Εἶδος ὀρυκτῆς ρητίνης. Γ. Κ. Γ.

Βάθεια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Μέσης* τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1918) 236. Τὸ ὄνομά του ἔλαβεν ἐκ τῆς μορφολογίας τοῦ ἐδάφους του (εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ μιᾶς χοάνης). ΚΑΨ.

— **Βάθεια** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος *Ἐλιᾶς* τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, διακρινόμενον εἰς *Ἄνω* καὶ *Κάτω Βάθειαν*. Κάτ. (1928) τῆς μὲν 215, τῆς δὲ 258. Ἐκ τοῦ χωρίου ὠνομάσθη καὶ ὁ παραρρέων χείμαρρος Βαθειανὸς *ποταμὸς* (βλ. λ.). Μεταξὺ Κάτω Βάθειας καὶ Ἐλιᾶς, ἐν θέσει *Ἀρτσᾶ*, εὑρέθη τῷ 1903 τάφος θολωτὸς καὶ ἐντὸς λάρνακος σκελετὸς μὲ ἠνωρθωμένους τοὺς μηρούς, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι οἱ νεκροὶ ἐθάπτοντο συνεσταλμένοι ἐντὸς λαρνάκων μικροτέρων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Δ. Μ.—Ε. Γ.

— **Βάθεια** *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Μελανθίου (τέως Λούτιτζα Μαχαλάδων)* τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 8. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ὀσμανλῆ Δερέ*. Δ. Ε. Μ.

— **Βάθεια**, *Ἄνω [Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 874. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ μικροσυνοικισμὸς *Κοκάκι* (κάτ. 22). Δ. Ε. Μ.

— **Βάθεια**, *Κάτω [Γεωγρ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο πρὸ τοῦ 1914 τὸ χωρίον Ἀμάρυνθος (βλ. λ.) τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος.

—**Βάθεια** (καὶ *Βάθη*). Συνοικία Ἀθηνῶν, εὑρισκομένη ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ Γ′ Σεπτεμβρίου ἀπὸ τῆς πλατείας τῆς Ὁμονοίας. Ἐπὶ τῆς συνοικίας ταύτης συμπίπτουσιν αἱ ὁδαὶ *Καματεροῦ*, *Ἀριστοτέλους*, *Χαλκοκονδύλη*, *Μάρνη*, *Μαιζῶνος*, *Λιοσίων*, *Μενάνδρου* καὶ *Καρόλου Ι′*. Περιλαμβάνει τὴν πλατεῖαν *Ἀνεξαρτησίας* καὶ τὴν μεταξὺ τῶν ὁδῶν Χαλκοκονδύλη, Ἀριστοτέλους καὶ Καματεροῦ σχηματιζομένην μικρὰν πλατεῖαν τῆς κυρίως *Βάθειας*, ἐκ τῆς ὁποίας ἔλαβε τὸ ὄνομα ὁλόκληρος ἡ εὐρεῖα σήμερον συνοικία. Ἡ συνοικία ὀφείλει τὴν ὀνομασίαν της εἰς τὸ ὅτι ἐλίμναζον ἄλλοτε ἐν αὐτῇ τὰ ὕδατα τοῦ χειμάρρου *Κυκλοβόρου*. Μετὰ τὴν μεταφορὰν τῆς πρωτευούσης ἐκ Ναυπλίου εἰς Ἀθήνας, τὸ μέρος τοῦτο εὑρίσκετο ἐπὶ μακρὸν ἐκτὸς τοῦ σχεδίου τῆς πόλεως, ὅτε δὲ περιελήφθη εἰς αὐτό, ἠγέρθησαν αἱ πρῶται οἰκίαι καὶ ὁ κατελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἄλλοτε ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας *Μιχαὴλ Βόδα Σοῦτσος* ἤγειρεν ἐκεῖ τὸ μέγαρόν του (σήμερον *Ἄσυλον τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης*), ἐντὸς ἀπεράντου κήπου. Ἐκ τοῦ κήπου τούτου κατατμηθέντος εἰς οἰκόπεδα ἐσχηματίσθη ἡ συνοικία Βάθεια, διηνοίχθησαν αἱ ὁδοὶ *Ἀχαρνῶν*, *Ἀλκιβιάδου*, *Λιοσίων*, *Μιχαὴλ Βόδα*, πλατεῖα *Νικολάου Μαυροκορδάτου*, μετεσχηματίσθη ὁ χείμαρρος Κυκλόβορος εἰς λεωφόρον καὶ ἐχαράχθησαν αἱ τέμνουσαι αὐτὰς πολυάριθμοι ὁδοί, ταχέως δὲ ἠγέρθησαν ὡραῖαι οἰκοδομαὶ καὶ ηὐρύνθη μεγάλως ἡ πολύοικος σήμερον συνοικία. Ἐξυπηρετεῖται αὕτη ὑπὸ δύο γραμμῶν τροχιοδρομικῶν καὶ πολυαρίθμων ἐπιβατικῶν αὐτοκινήτων. Ὁ πυρὴν τῆς συνοικίας Βάθειας ὑπῆρξεν ἡ μικρὰ τριγωνικὴ πλατεῖα σκιαζομένη ὑπὸ τῆς μεγάλης λεύκας (τῆς περιφήμου *Λεύκας τῆς Βάθειας*) ἀποκοπείσης κατὰ τὸ 1926. Τὸ περὶ αὐτὴν τμῆμα τῆς συνοικίας μετεσχηματίσθη εἰς κέντρον ἐμπορικὸν καὶ βιοτεχνικὸν πλῆρες ζωῆς καὶ κινήσεως. Θ. Β.

Βαθεῖα *['Αρχ. Γεωγρ.]* Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐμνημονεύοντο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα πόλις ἐν Λουσιτανίᾳ καὶ τοποθεσία τις ἐν Μέμφιδι τῆς Αἰγύπτου. ΚΑΨ.

Βαθειὰ *[Ναυτ. Γεωγρ.]* Βραχονησῖδες καὶ χοιράδες ἐκτεινόμεναι ἐπὶ δύο μίλλια ἀνατολικῶς τοῦ λιμένος τῆς Ἐρετρίας (πλάτ. 38° 22′¾ Β, μῆκ. 23° 48′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1554: Talanta channel and the western part of Euripo channel) κατέναντι δὲ καὶ πρὸς Β. τοῦ φάρου τοῦ Ὠρωποῦ. Σ. Ε. Λ.

—**Βαθειὰ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Ἁγίου Γεωργίου* τῆς ἐπαρχίας Κυνουρίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτ. (1928) 102. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ντουμινά*. Δ. Ε. Μ.

— **Βαθειὰ** *Κανάλια [Γεωγρ.]* Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Λίμνης* τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας.

— **Βαθειὰ** - *Βάλη [Ναυτ. Γεωγρ.]* Αὐχὴν βαθέως εἰσδύων, τοῦθ' ὅπερ ἄλλως τε καὶ τὸ τοπωνύμιον ὑποδηλοῖ (βλ. λ. **βάλη**), ἐν τῇ προβολῇ τῆς Ἀκαρνανιακῆς ἀκτῆς τῇ διαχωριζούσῃ τοὺς κολπίζοντας ὅρμους Ζαβέρδας πρὸς ἀνατολὰς καὶ Ἀλεξάνδρου Λευκάδος ἢ Δρέπανο πρὸς δυσμάς. Κατὰ τὸν ἀγγλικὸν χάρτην τὸ τοπωνύμιον παρεφθάρη εἰς Vathi Vali (πλάτ. 38° 45′½ Β, μῆκ. 20° 47′¾, χάρτ. ἀγγλ. 203: Santa Maura, Ithaca, Cephalonia). Πρὸ τοῦ στομίου του, ἀποβλέποντος τὸν Λίβα, ὕφαλος Miaouli rock διεθνῶς ὀνομαζομένη, ἀπὸ τοῦ ἀνακαλύψαντος αὐτὴν ἀντιπλοιάρχου *Ἀνδρέα Μιαούλη*, ὑδρογράφου τοῦ ναυτικοῦ. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Βαθειὰ** *Λάκκα [Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Καρβελᾶ* τῆς ἐπαρχίας Γυθείου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 98. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσέχοβα* ἢ *Τσεχοβᾶ*.

Βαθειακὸν *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος *Νιθαύρεως* τῆς ἐπαρχίας Ἀμαρίου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης. Κάτ. (1928) 29.

Ἐπὶ τουρκοκρατίας τὸ Βαθειακὸν ἦτο τὸ πολυανθρωπότερον καὶ πλουσιώτερον τουρκικὸν τῆς *Ἀμπαδιᾶς* κέντρον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὁρμώμενοι οἱ *Ἀμπαδιῶται* ἔσπειρον τὸν τρόμον καὶ τὴν σφαγὴν εἰς τοὺς πέριξ Χριστιανούς. Τῷ δὲ 1821, ἐκραγείσης τῆς ἐπαναστάσεως, οἱ Τοῦρκοι ὠχυρώθησαν εἰς τὸ χωρίον των ὑπὸ τὸν διάσημον ἐπ' ἀνδρείᾳ *Δελῆ Μουσταφᾶν*. Κατόπιν ἐπιθέσεως τῶν ἐπαναστατῶν ἐξωντώθησαν πάντες, τοῦ Δελῆ Μουσταφᾶ συλληφθέντος αἰχμαλώτου. Τῷ 1822 ὁ Α. Μηλιδόνης ἐπιδραμὼν νύκτωρ κατὰ τοῦ χωρίου ἐπὶ κεφαλῆς 80 ἐπαναστατῶν κατέσφαξε τὴν φρουρὰν καὶ τοὺς πλείστους τῶν κατοίκων. Ε. Γ.

Βαθειανὸς *ποταμὸς* (ὁ) *[Γεωγρ.]*. Χείμαρρος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πεδιάδος τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου (Κρήτης) διασχίζων ὁμώνυμον κοιλάδα.

Βαθέος *λιμήν*· βλ. λ. **Βαθύ**.

Βάθη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 404. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ραγιάν*. Εἰς τὴν κοινότητα ἀριθμοῦσαν ἐν συνόλῳ 535 κατοίκους ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Κυπαρίσσια* (τέως *Γκεπετζελῆ*) καὶ *Ἀμπελούδια* (τέως *Τσεφλιτζέκ*). Δ. Ε. Μ.

— **Βάθη**· συνοικία τῶν Ἀθηνῶν· βλ. Βάθεια.

Βάθης, *Ἰωάννης*. Ἀρματολὸς ἐκ Λακεδαίμονος φονεύσας τὸν πατέρα τοῦ Ζαχαριᾶ καὶ ἀναγκάσας αὐτὸν νὰ φύγῃ ὀρφανὸς εἰς Γαστούνην, ὁπόθεν ἐπιστρέψας καὶ πνέων, περὶ τὸ 1784, ἐκδίκησιν ἐφόνευσε τὸν Βάθην καὶ ἐτράπη εἰς τὸν ἀντάρτικὸν βίον. Τ. Χ. Κ.

Βάθικ (Wathiq), *Ἀροὺν ἀλ—*. Ἄραψ χαλίφης, διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του Ἄμπου Ἰσὰκ ἀλ-Μοτάσιμ, ἀποθανόντα τὸν Ἰανουάριον τοῦ 842. Διακαιόμενος ὑπὸ ζήλου πρὸς μάθησιν, ἀπέστειλε τὸν διάσημον ἀστρονόμον Μωχάμμετ μπὲν Μοῦσα εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, ἵνα συλλέξῃ πᾶσαν δυνατὴν πληροφορίαν περὶ τῶν θρυλλουμένων Ἑπτὰ Κοι-

Digitized by Google

μωμένων τῆς Ἐφέσου, τοὺς ὁποίους καὶ ἀνεκάλυψεν οὗτος παρὰ τὴν Ἀραβησσόν. Ἐπίσης ἔστειλε τὸν Σαλὰμ τὸν διερμηνέα, ὅπως ἐξιχνιάσῃ εἰς ποῖον μέρος ἔκειτο τὸ περιβόητον τεῖχος τοῦ Γὼγ καὶ Μαγώγ, τὸ ὁποῖον καὶ ἀνεκάλυψεν ὁ Σαλὰμ παρὰ τὰ βορειοδυτικὰ σύνορα τῆς Κίνας. Χάριν τῶν ἐξευρενήσεων τούτων ἀλλὰ καὶ διὰ παρομοίας ἄλλας ἀποστολάς, ὁ Βάθικ ἐξεύρισκε χρήματα ἐκβιάζων τὴν καταβολὴν μεγάλων χρηματικῶν ποσῶν παρὰ τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τοῦ κράτους του.

Ὁ Βάθικ ἦτο ἀδιάλλακτος εἰς τὰς θρησκευτικάς του πεποιθήσεις, ἐχθρὸς δὲ τῶν πιστευόντων ὅτι τὸ Κοράνιον ἦτο θεόπεμπτον βιβλίον· διὰ τοῦτο, ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἀνταλλαγῆς Μουσουλμάνων καὶ Ἑλλήνων αἰχμαλώτων κατὰ τὸ 845, δὲν ἐδέχετο νὰ λάβῃ τοὺς αἰχμαλώτους του, ἂν δὲν διεκήρυττον οὗτοι προηγουμένως τὴν πίστιν των ὅτι τὸ Κοράνιον ἦτο ἀνθρώπινον δημιούργημα. Οἱ ὀρθόδοξοι Μουσουλμᾶνοι παρεσκεύασαν στάσιν, ἀλλ' ἀνεκαλύφθησαν ἐγκαίρως, ὁ δὲ ἀρχηγός των, ὁ Ἀχμὲτ μπὲν Νάσρ ἀς-Κοζαΐ, συλληφθεὶς ἤχθη εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς χαλιφείας Σαμάρραν, ὅπου καὶ ἀπεκεφαλίσθη ἰδιοχείρως ὑπὸ τοῦ χαλίφου.

Ἕτερον ἀξιοσημείωτον γεγονὸς τῆς βασιλείας τοῦ Βάθικ ὑπῆρξεν ἡ στάσις τῶν ἀραβικῶν φύλων, τῶν οἰκούντων περὶ τὴν Μεδίναν, τὴν ὁποίαν μετὰ πολλῆς δυσχερείας κατέστειλεν ὁ Τοῦρκος στρατηγὸς Μπογά. Ἐνῷ οὗτος εἶχε φθάσει εἰς τὴν Σαμάρραν μὲ τοὺς αἰχμαλώτους του, ὁ Βάθικ εἶχε πρὸ μικροῦ ἀποθάνει (τὸν Αὔγουστον τοῦ 846).

Ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Βάθικ ἤρχισε κυρίως ἡ παρακμὴ τῆς χαλιφείας, καθόσον ὁ χαλίφης οὗτος κατέστη ὑποχείριος εἰς τοὺς Τούρκους στρατηγούς, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίζετο, μοιράσας μάλιστα εἰς δύο ἐξ αὐτῶν, τὸν Ἀσνὰς καὶ τὸν Ἰτάχ, τὴν διακυβέρνησιν ὅλων τῶν δυτικῶν καὶ ὅλων τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν τοῦ κράτους. —Ω.

Βαθίλδη (Bathilde) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 441. Ἀνεκαλύφθη τῇ 8ῃ Δεκεμβρίου 1898, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: $\alpha=2809$, $T=1720$ ἡμ., $e=0.080$, $i=8^{\circ}.7'$, $L=202^{\circ},30'$, $\Omega=254^{\circ}\,20'$ καὶ $\pi=91^{\circ}.59'$. Σ. Π.

Βάθκουεθ (Vazquez), ***Κέϊπο***. Ἱσπανὸς μαθηματικὸς γεννηθεὶς τῷ 1804. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τοῦ δικαίου, ἀκολούθως δὲ προσεκολλήθη εἰς διαφόρους δημοσίας ὑπηρεσίας. Τέλος ἐπέτυχε τὴν εὔνοιαν τῆς ἱσπανικῆς αὐλῆς καὶ ἀνεδείχθη μυστικοσύμβουλος τῆς βασιλίσσης, ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, μέλος τοῦ βασιλικοῦ συμβουλίου ἐπὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως καὶ γερουσιαστής. Ἡ κλίσις του εἰς τὰ μαθηματικὰ τὸν ἀνέδειξεν ἀκαδημαϊκὸν ἐν Μαδρίτῃ. Ἔργα του πλεῖστα ὑπάρχουσι, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὰ σπουδαιότερα εἶναι ὁ «Πίναξ λογαρίθμων τῶν ἀκεραίων, μετὰ βοηθητικοῦ πίνακος, κατὰ νέαν μέθοδον», ἔργον ἐκδοθὲν τῷ 1854 ἐν Μαδρίτῃ καὶ εἰσαχθὲν εἰς τὰς ἀνωτάτας σχολὰς καὶ τὰ πανεπιστήμια πρὸς διδαχήν. Κ. Ι. Ν.

βαθμηδόν· ἐπίρρ., κατὰ βαθμούς, κατ' ὀλίγον, σιγὰ-σιγά, σὺν τῷ χρόνῳ.

βαθμιαῖος, *—α, —ον*· ὁ κατὰ βαθμὸν τελούμενος, ὁ κατ' ὀλίγον καὶ κατ' ἀναλογίαν λαμβάνων ὑπόστασιν: «ἡ αὔξησις συντελεῖται βαθμιαία».— Ἐπίρρ. ***βαθμιαίως***· βαθμηδόν.

βαθμιδόσχοινον (τὸ) (κοιν. *σχοινὶ διὰ σκαλιέρες*) *[Ναυτ.]*. Σχοινίον ἀποτελούμενον ἐκ τριῶν ἢ τεσσάρων λεπτῶν ἐμβόλων, ἕκαστον τῶν ὁποίων κατασκευάζεται ἐκ τριῶν ἕως πέντε κλωσμάτων. Εἶναι συνήθως τριῶν τύπων, περιφερείας δηλαδὴ 27 ἢ 36 ἢ 45 χιλιοστῶν. Χρησιμοποιεῖται εἰς τὰ ἀγόμενα τῶν λέμβων καὶ τὴν βαθμίδωσιν τῶν ἐπιτόνων. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

βαθμιδῶ (κοιν. *δένω σκαλιέρες*) *[Ναυτ.]*. Κατασκευάζω βαθμίδας διὰ βαθμιδοσχοίνου. Σ. Ε. Λ.

βαθμιδωτός, *—ή, —όν*· ὁ κατὰ βαθμίδας: «κατάβασις βαθμιδωτή».

βαθμὶς (ἡ) *—ίδος* (ἢ *—ῖδος*)· μονὰς ἀνιούσης ἢ κατιούσης τάξεως, βαθμός, ἀναβαθμός, σκαλοπάτι: «αἱ βαθμίδες τῆς κλίμακος», «ἀνῆλθε ταχέως τὰς βαθμίδας τῆς ἱεραρχίας».

—[ΓΕΩΛΟΓ.] Καλεῖται *βαθμὶς* (Stufe, étage) τὸ τμῆμα ἢ ἡ ὑποδιαίρεσις μιᾶς γεωλογικῆς σειρᾶς στρωμάτων (βλ. καὶ λ. αἰῶνες *γεωλογικοί*). Ἐν τῇ γεωμορφολογίᾳ *βαθμὶς* (terrasse) καλεῖται πᾶσα μορφὴ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ὁμοιάζουσα πρὸς σκαλοπάτι κλίμακος. Συνήθως γίνεται χρῆσις τοῦ ὅρου εἰς τὰς βαθμίδας τῶν κοιλάδων ποταμῶν. Εἶναι πεδιναὶ ἐκτάσεις ἐντετμημέναι ἐπὶ τῶν κλιτύων τῆς κοιλάδος ὑπεράνω τῆς σημερινῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ ὑπὸ μορφὴν σκαλοπατίων. Αἱ βαθμίδες αὗται εἶναι λείψανα τῶν ἀρχαιοτέρων κοιτῶν τοῦ ποταμοῦ. Ἀναλόγως τοῦ τρόπου, καθ' ὃν αἱ βαθμίδες γεννῶνται, διακρίνονται πολλαὶ τούτων ποικιλίαι, τῶν ὁποίων αἱ κυριώτεραι εἶναι:

α') *Βαθμίδες διαβρωσιγενεῖς.*

β') *Βαθμίδες προσχωσιγενεῖς.* Αὗται γεννῶνται ὅταν ὁ ποταμὸς διὰ τῆς διαβρώσεως καταβιβάζῃ τὴν κοίτην του χαμηλότερον ἐντὸς τῶν προσχωμάτων, τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος συνεσώρευσε.

γ') *Βαθμίδες κυματωγῆς* (Brandungsterassen). Γεννῶνται κατὰ τὰς ἀκτὰς συνεπείᾳ τῆς διαβρω-

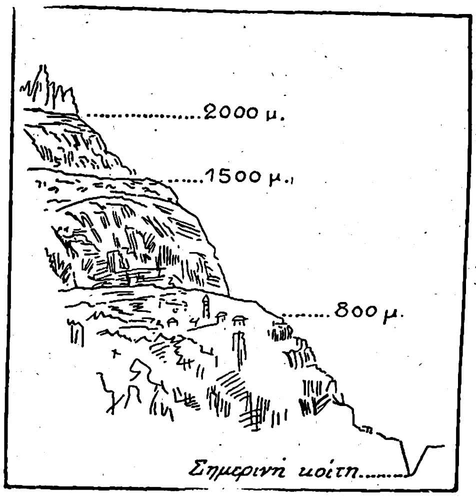

Βαθμίδες εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Reuss.

τικῆς καὶ ἀποξυριστικῆς ἐνεργείας τῶν κυμάτων ἐπὶ ἀκτῶν πασχουσῶν συγχρόνως χρονίαν βραδεῖαν ἔξαρσιν.

δ') *Βαθμίδες ἐκγυμνώσεως ἢ ἀποσαθρώσεως.* Αὗται γεννῶνται ἐπὶ τῶν κλιτύων ὀρέων, ἀποτελουμένων ἐξ ἀλλεπαλλήλων μαλακωτέρων καὶ σκληροτέρων πετρωμάτων, συνεπείᾳ ταχυτέρας καὶ μεγαλυτέρας ἐκγυμνώσεως ἢ ἀποσαθρώσεως τῶν μαλακωτέρων πετρωμάτων.

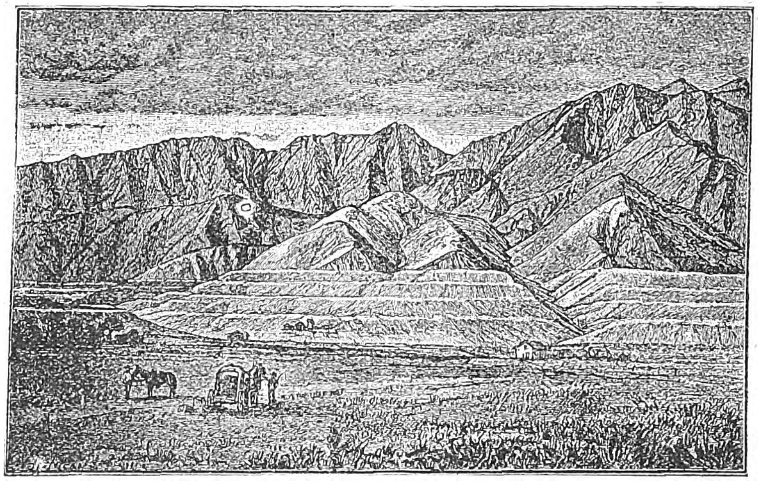

Βαθμίδες τῆς πλειστοκαινικῆς λίμνης Bonneville οὐχὶ μακρὰν τῆς Salt Lake City.

ε') *Βαθμίδες ῥηξιγενεῖς.* Αὗται γεννῶνται, ὅταν μία περιοχὴ διαρραγῇ ὑπὸ πολλῶν ῥηγμάτων σχεδὸν παραλλήλων, καὶ τὰ διάφορα τεμάχη ἐγκατακρημνισθοῦν κατὰ μίαν διεύθυνσιν ἐν εἴδει βαθμίδων κλίμακος (κλιμακωτὴ ἐγκατακρήμνισις). Τοιαῦται βαθμίδες παρατηροῦνται κατὰ μῆκος τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς Πελοποννήσου ἀποτελούμεναι ἐκ τῶν νεογενῶν στρωμάτων.

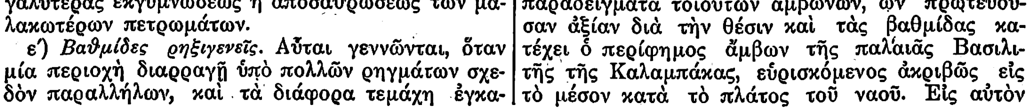

Ῥηξιγενεῖς βαθμίδες εἰς τὴν βόρειον ἀκτὴν τῆς Πελοποννήσου.

[Τομὴ ἀπὸ τοῦ πεδίου Φλιοῦντος μέχρι Κορινθιακοῦ κόλπου. Μ=Μάργαι. Κ=Κροκαλοπαγῆ. Κατὰ τὸν *Φίλιψων*.]

Ἀναλόγως ἐπίσης τῆς θέσεώς των διακρίνονται εἰς *βαθμίδας κοιλάδων, παρακτίους* κ.λ. Γ. Κ. Γ.

—[ΤΟΠΟΓΡ.] Ὀνομάζονται βαθμίδες αἱ μικροῦ μὲν ὕψους ἀλλ' ἀπότομοι καταπτώσεις τοῦ ἐδάφους, ὁριζοντίας ἢ πλαγίας κατευθύνσεως.

—[ΟΧΥΡΩΤ.] Καλεῖται *βαθμὶς βολῆς* ἢ *ἕδρανον μάχης*, ἡ βαθμὶς εζη (βλ. σχῆμα), ἥτις κατασκευάζεται εἰς τὸ δάπεδον τοῦ χαρακώματος καὶ πρὸς τὸ μέρος τῆς γραμμῆς πυρός. Χρησιμεύει διὰ νὰ ἀνέρχηται ἐπὶ ταύτης ὁ στρατιώτης ὁσάκις πρόκειται νὰ βάλῃ, δέον δὲ νὰ εὑρίσκηται 1,30 μ. ὑπὸ τὴν γραμμὴν πυρός, ὅσον τὸ μέσον ἀνάστημα τοῦ ὀρθίως πυροβολοῦντος στρατιώτου. Π. Γ.

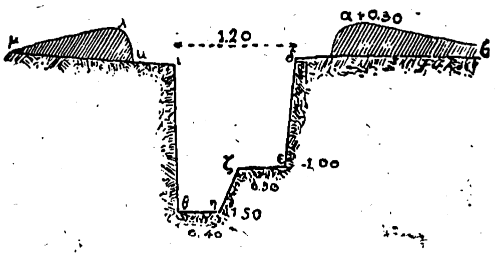

Βαθμὶς βολῆς.

— [ΕΚΚΛΗΣ.] Εἰς τὴν ἐκκλησίαν *βαθμίδες*, κατὰ τὴν γνωστὴν τῆς λέξεως σημασίαν, εἶναι αἱ κλιμακοειδοῦς τύπου ἀναβάσεις αἱ ὁδηγοῦσαι ἀπὸ τοῦ κυρίως ναοῦ εἰς ὑψηλότερα τούτου μέρη, κυρίως δὲ εἰς τὴν *Σολέαν* καὶ τὸ *ἅγιον Βῆμα*. Εἰς τὸν χριστιανικὸν ναόν, ὡς γνωστόν, τὰ μείζονος λειτουργικῆς σημασίας μέρη, ἐκ τῶν ἀπαρτιζόντων τοῦτον τμημάτων, ἐξαίρονται καὶ ἀναδεικνύονται διὰ τῆς ὑψηλοτέρας θέσεως αὐτῶν, ἡ ὁποία ἄλλως τε ἀνταποκρίνεται καὶ πρὸς τὴν καλυτέραν καὶ σκοπιμωτέραν τέλεσιν τῶν ἱερῶν τελετῶν καὶ ἰδίᾳ τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας. Οὕτω τὸ *ἅγιον Βῆμα*, ὁ *ἄμβων*, τὸ *σύνθρονον* καὶ ὁ *ἀρχιερατικὸς θρόνος* κεῖνται ὑψηλότερον τοῦ κυρίως μέσου κλίτους τοῦ ναοῦ. Αἱ βαθμίδες ὁδηγοῦν εἰς τὰ μέρη ταῦτα καὶ κυρίως εἰς τὸ ἅγιον Βῆμα. Εὑρίσκονται δὲ αὗται πρὸ τοῦ κυρίου εἰκονοστασίου, τοῦ τέμπλου δηλαδή, καὶ ἐκτείνονται κατὰ μῆκος τούτου διατέμνουσαι τὸ πλάτος τοῦ ναοῦ, ἐξέχουσι δὲ πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ εἰκονοστάσιον περὶ τὸ μέτρον, Τὸ μικρὸν τοῦτο καὶ ὑψηλότερον τμῆμα εἶναι ὑποτύπωσις τρόπον τινὰ τῆς Σολέας, ἡ ὁποία σχεδὸν κατηργήθη. Κυρίως αἱ βαθμίδες αἱ ὁδηγοῦσαι εἰς τὸ ἅγιον Βῆμα εἶναι δύο τὸν ἀριθμόν, σχηματίζουσαι πρὸ τῆς ἁγίας Πύλης ἡμικυκλικὸν μικρὸν χῶρον πρὸς σκοπιμωτέραν λειτουργικὴν ἀνάγκην.

Ἡ ἐμφάνισις τῶν βαθμίδων εἰς τὴν ἐκκλησίαν, κατὰ μίμησιν ἀρχαίων σκηνικῶν προτύπων καὶ πρὸς σκοπιμωτέραν, ὡς εἴπομεν, λειτουργικὴν ἀνάγκην, παρουσιάζεται ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων χριστιανικῶν χρόνων ὑποτυπουμένη εἴς τινα παρεκκλήσια τῶν κατακομβῶν. Κυρίως δὲ ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ τύπου τῶν *Βασιλικῶν*, ἐν αἷς διεγράφη σαφῶς ὁ λειτουργικὸς διαχωρισμὸς τοῦ ναοῦ εἰς τὰ οἰκεῖα μέρη, ἡ εἰσαγωγὴ τῶν βαθμίδων κατέστη κοινή, χρησιμοποιουμένη ἔκτοτε μέχρις ἡμῶν καὶ μάλιστα μετὰ τὴν πλήρη κατάργησιν τῆς Σολέας. Βαθμίδες ὁμοίως ὁδηγοῦσιν ἀπὸ τοῦ κυρίως ναοῦ καὶ εἰς τὸν ἄμβωνα, ὁ ὁποῖος εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν ἔκειτο εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ. Περιεσώθησαν δὲ μέχρις ἡμῶν παραδείγματα τοιούτων ἀμβώνων, ὧν πρωτεύουσαν ἀξίαν διὰ τὴν θέσιν καὶ τὰς βαθμίδας κατέχει ὁ περίφημος ἄμβων τῆς παλαιᾶς Βασιλικῆς τῆς Καλαμπάκας, εὑρισκόμενος ἀκριβῶς εἰς τὸ μέσον κατὰ τὸ πλάτος τοῦ ναοῦ. Εἰς αὐτὸν ὁδηγεῖ διπλῆ σειρὰ βαθμίδων, ἐκ δεκάδος τοιούτων ἀπαρτιζομένη ἑκάστη, αἵτινες κεῖνται κατ' ἀνατολὰς καὶ δυσμὰς ἀντιστοιχοῦσαι πρὸς τὴν ἀνάβασιν καὶ τὴν κατάβασιν. Πλαγίως τῶν βαθμίδων τούτων ὑψοῦνται θωράκια ὑψηλὰ ἐκ παλαιοῦ μαρμάρου μὲ ῥομβοειδεῖς κοσμήσεις (βλ. εἰκόνα εἰς λ. ἄμβων τ. Δ' σ. 204α'). Ἐκ δὲ τῶν ἐσχάτως διεξαχθεισῶν ἀνασκαφῶν ἐν Νέᾳ Ἀγχιάλῳ ὑπὸ τοῦ Γ. Σωτηρίου εἰς τὴν περίφημον παλαιοτάτην *μητροπολιτικὴν Βασιλικὴν* τῶν ὀνομαστῶν θεσσαλικῶν Θηβῶν, ἦλθεν εἰς φῶς ἡ θέσις τοῦ ὡραίου ἄμβωνος καὶ αἱ βαθμίδες αὐτοῦ.

Ὁμοίως βαθμίδες ὁδηγοῦσι καὶ εἰς τὸ σύνθρονον τὸ εὑρισκόμενον εἰς τὸν ναὸν κατὰ τὴν κόγχην τοῦ ἱεροῦ εἴτε μεμονωμένως εἴτε συνολικῶς, ἀποτελοῦσαι ἡμικυκλικὴν κλιμακοειδῆ ἀνάβασιν διὰ τριῶν ἢ πλειοτέρων βαθμίδων. Κάλλι-

Digitized by Google

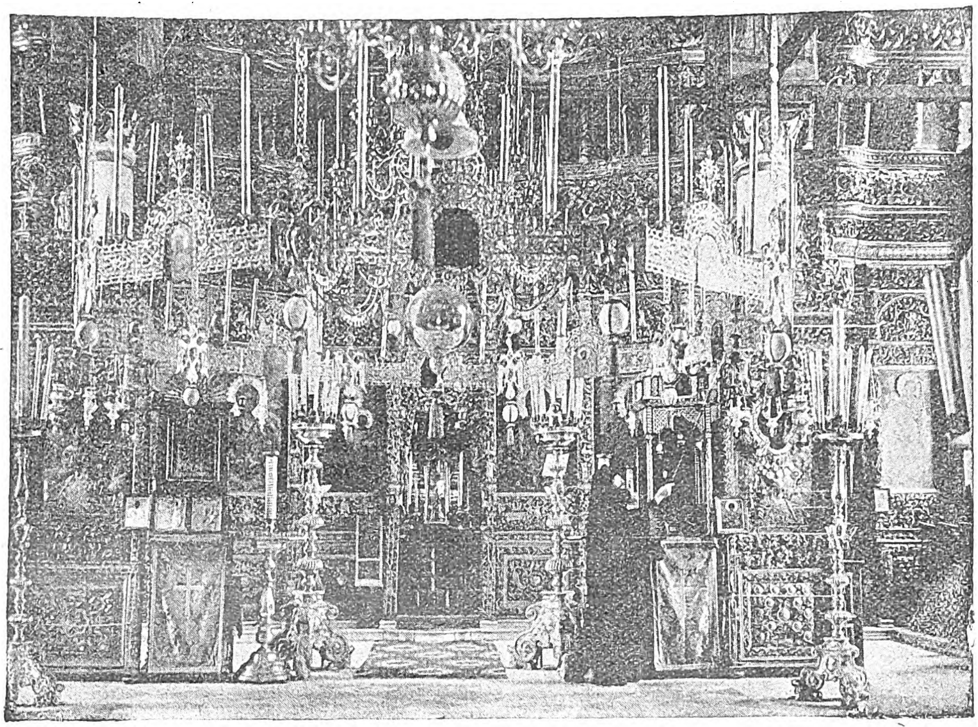

Βαθμίδες τοῦ εἰκονοστασίου τῆς ἀρχαίας μονῆς τῶν Ἰβήρων ἐν Ἄθῳ.

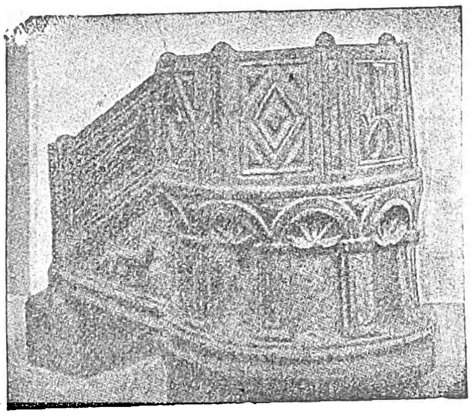

Βαθμίδες τοῦ ἄμβωνος τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐν Θεσσαλονίκῃ.

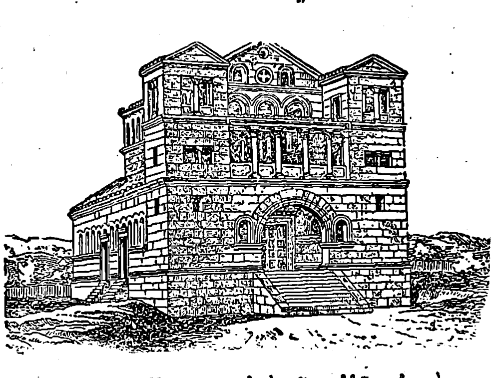

Βαθμίδες ὁδηγοῦσαι ἀπὸ τῆς αὐλῆς εἰς τὸν ἔξω νάρθηκα.

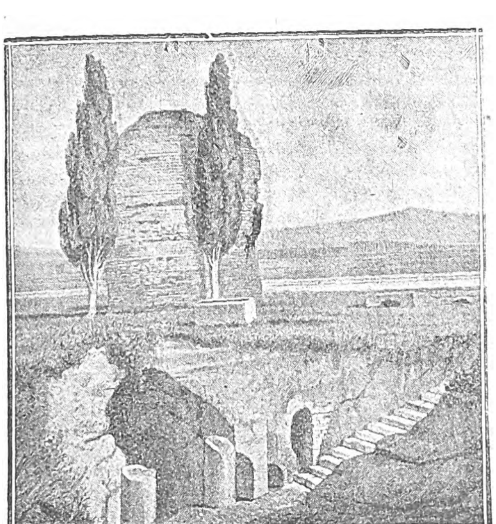

Βαθμίδες ὁδηγοῦσαι εἰς τὰς Κατακόμβας τῆς Ἀππίας ὁδοῦ ἐν Ῥώμῃ.

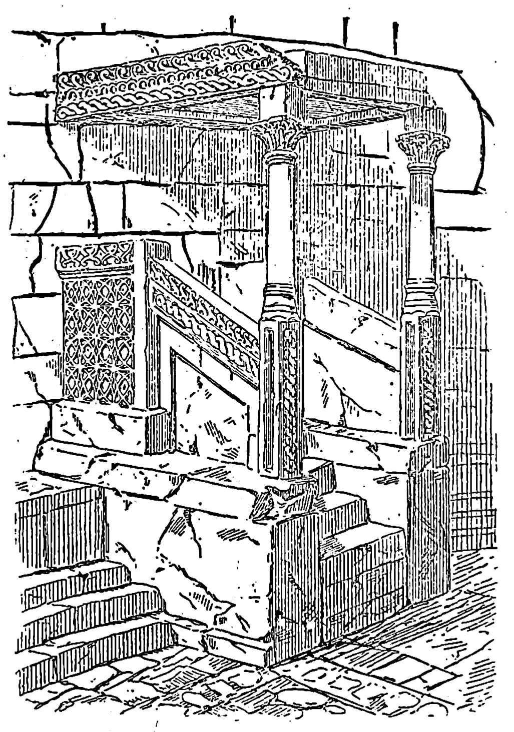

Βαθμίδες ἀρχαίου ἀρχιερατικοῦ θρόνου (καθέδρας) μετὰ οὐρανοῦ.

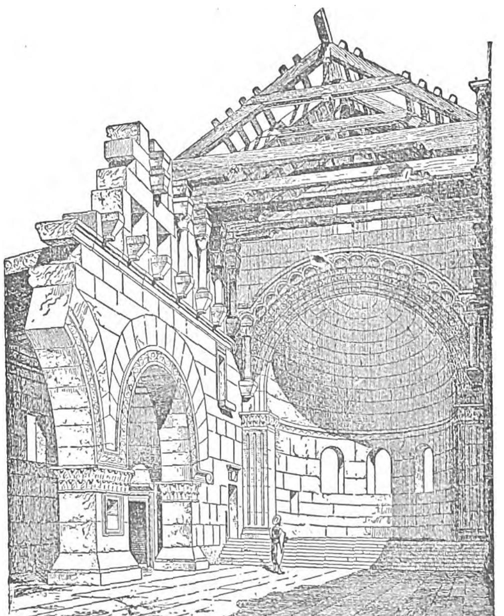

Βαθμίδες ἀρχαίας Βασιλικῆς ἐν Συρίᾳ.

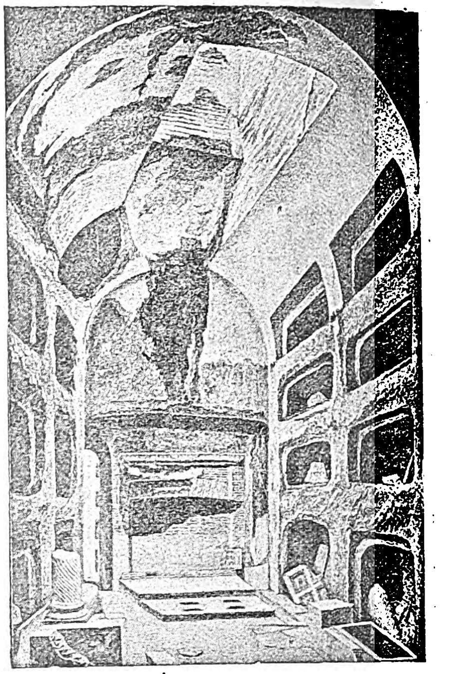

Ἡ ὀνομαστὴ κρύπτη τῶν παπῶν καὶ τοῦ Καλλίστου ἐν ταῖς Κατακόμβαις τῆς Ῥώμης.
(Τοῦ γ' αἰῶνος μ. Χ.)

στον παράδειγμα τοιούτων βαθμίδων εἶναι τὸ τοῦ αὐτοῦ ναοῦ ἐν Καλαμπάκᾳ, καὶ τὸ τοῦ περιφήμου διὰ τὰς τοιχογραφίας ναοῦ τοῦ *Πρωτάτου* ἐν Ἄθῳ. Βαθμίδες τέλος ὁδηγοῦσι καὶ εἰς τὸν ἀρχιερατικὸν θρόνον, τὸν εὑρισκόμενον εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ κυρίως ναοῦ ἐν τῷ μέσῳ. Ἐκτὸς δὲ τοῦ ναοῦ βαθμίδες ὡδήγουν ἀπὸ τῆς αὐλῆς εἰς τὸ *αἴθριον*, καὶ τὸν ἔξω *νάρθηκα*.

Ἐν ἀντιθέσει δὲ πρὸς ταῦτα βαθμίδες ὁδηγοῦν ἐνίοτε καὶ πρὸς τὰ κάτω, ἤτοι εἰς κατακόμβας ἢ *ὑπογείους κρύπτας* ἀρχαίου ναοῦ, ἔνθα κρύπτονται πολύτιμα ἱερὰ λείψανα κτλ. Κάλλιστον τοιοῦτο παράδειγμα ὑπογείου κρύπτης, ἐκτὸς ἄλλων, εἶναι τὸ τῆς τοῦ *Ἁγίου Δημητρίου* ἐν Θεσσαλονίκῃ ὑπὸ τὸ ἱερόν. Εἰς ταύτην δὲ κατήρχοντο καθ' ὡρισμένας ἡμέρας διὰ τῶν βαθμίδων τούτων οἱ πιστοὶ πρὸς προσκύνησιν. Ν. Δ. Κ.

— [ΝΑΥΤ.] Βαθμίδες, κοινῶς *σκαλιέρες*, γαλλ. les enflêchures, ἀγγλ. ratlings) λέγονται λεπτὰ σχοινία δενόμενα μέσῳ *ψαλιδιᾶς* κατὰ μικρὰ διαστήματα καὶ ὁριζοντίως ἐπὶ τῶν *ἐπιτόνων* τῶν *στηλῶν* καὶ τῶν *ἐπιστηλίων*, κάποτε δὲ καὶ ἐπὶ τῶν *ριζῶν τῶν θωρακίων* (βλ. σχ. 6 εἰς λ. ἀγκύλη ὡς καὶ σχῆμα εἰς λ. **ἀκάτιος** *ἱστός*). Χρησιμεύουσι διὰ τὴν ἄνοδον τῶν ἀνδρῶν εἰς τὴν ἐξαρτίαν καὶ κατασκευάζονται ἐκ βαθμιδοσχοίνου. Δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται αἱ τοιαῦται *βαθμίδες* πρὸς τὰς ξυλίνας βαθμίδας τῶν ἀναβαθρῶν (ἀνεμόσκαλες). Σ. Ε. Λ.

— [ΜΟΥΣ.] Καλεῖται *βαθμὶς* ἡ θέσις ἑκάστου φθόγγου τῆς μουσικῆς κλίμακος. Ἡ ἀρίθμησις γίνεται ἀπὸ τῆς *τονικῆς*, ἤτοι τοῦ πρώτου φθόγγου τῆς κλίμακος. Ἡ *πρώτη* δηλ. *βαθμίς*, ἤτοι ἡ *τονική*, εἰς τὴν κλίμακα τοῦ ντό, εἶναι τὸ ντό, ἡ δευτέρα τὸ ρέ, ἡ τρίτη τὸ μὶ καὶ οὕτω καθεξῆς μέχρι τῆς ὀγδόης=πρώτης, ὁπόταν ἐπαναλαμβάνεται πάλιν ἡ σειρά. Προκειμένου περὶ ἀριθμήσεως τῶν βαθμίδων εἰς τοὺς ἠλλοιωμένους φθόγγους, λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ ὀνομασία τοῦ φθόγγου καὶ ὄχι ἡ ὡρισμένη ὀξύτης του. Π. χ. Τὸ ρὲ ὕφεσις εἰς τὴν συγκερασμένην κλίμακα ἔχει τὴν ἰδίαν θέσιν μὲ τὸ ντὸ δίεσις, δηλ. τὴν ἰδίαν ὀξύτητα, καὶ ὅμως τὸ μὲν ρὲ ὕφεσις εἶναι ἡ δευτέρα βαθμὶς ἐν σχέσει μὲ τὸ ντό, τὸ δὲ ντὸ δίεσις ἡ πρώτη. Λ. Θ.

— **βαθμίδος** *ἄνεμοι [Μετεωρ.]*· βλ. λ. ἄνεμος *βαθμῖδος* (τόμ. Δ' σ. 696 γ').

— **βαθμίδες** *πιέσεως [Μηχανολ.]*· βλ. λ. ἀτμοστρόβιλοι.

— **βαθμίδες** *ταχύτητος [Μηχανολ.]*· βλ. λ. ἀτμοστρόβιλοι.

βαθμόδους (ὁ) (Bathmodon) *[Παλαιοζῳολ.]*· συνώνυμον τοῦ γένους κορυφόδους (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

βαθμοθεσία (ἡ) καὶ *βαθμοθέτησις* (ἡ)· ἡ χορήγησις βαθμοῦ ἢ ἀξιώματος, διαβάθμισις.

βαθμοθετῶ (—*έω*)· καθορίζω βαθμόν, διαβαθμίζω.—Οὐσ. ἀφῃρημ. *βαθμοθέτησις*.

βαθμόκερας (ὁ) (Bathmoceras Barr.) *[Παλαιοζῳολ.]*· συνώνυμον τοῦ ἀπολιθωμένου γένους κωνόκερας (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

βαθμολογία (ἡ) καὶ *βαθμολόγησις*· ἡ ἀπονομὴ βαθμοῦ ἀξίας ἢ ἀπαξίας: «βαθμολογία τῶν γρα-

Digitized by Google

πτῶν, τῶν προφορικῶν κτλ.»· ἡ ἀπονομὴ στρατιωτικῶν βαθμῶν: «βαθμολογία τῶν ἀνδρῶν τοῦ πληρώματος».

βαθμολογῶ (—έω)· δίδω βαθμὸν ἀξίας ἢ ἀπαξίας· παθ. μετχ. *βαθμολογημένος*· ὁ τυχὼν βαθμοῦ (βλ. καὶ βαθμολογία).

βαθμονομῶ (—έω)· διαιρῶ κατὰ βαθμοὺς τὴν κλίμακα ὀργάνου τινός: «βαθμονομῶ βαρόμετρον,—θερμόμετρον κτλ.»—Οὐσ. ἀφηρ. *βαθμονομία*.

βαθμὸς (ὁ)· μονὰς ἀνιούσης ἢ κατιούσης τάξεως, ἀναβαθμός, σκαλοπάτι: «βαθμὸς συγγενείας,—ἱερωσύνης, —δικαιοδοσίας κ.τ.τ.»· || καθόλου, τάξις, ἀξίωμα: «βαθμὸς στρατιωτικός,—ἐκκλησιαστικὸς κλπ.»· || σημεῖον μέχρι τοῦ ὁποίου ἔχει ἐξιχθῆ τι: «βαθμὸς ἀναπτύξεως», «εἰς μέγιστον βαθμόν», «μέχρις ἀπιστεύτου βαθμοῦ ταπεινότητος» κλπ.· || καθορισμὸς τῆς ἐπιδόσεως τῶν σπουδαστῶν ἢ τῶν ὁπωσδήποτε ὑποβαλλομένων εἰς ἐξέτασιν τῶν γνώσεων ἢ ὡρισμένων αὐτῶν ἱκανοτήτων: «βαθμὸς ἄριστα», «—μετρίως» κλπ.

— [ΓΡΑΜΜΑΤ.] *Βαθμὸς* ἐν τῇ γραμματικῇ σημαίνει τὸ ποσὸν τῆς ὑπό τινος ἀντικειμένου, *ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλο*, κατοχῆς ἰδιότητός τινος. Εἶναι δὲ τρεῖς οἱ τοιοῦτοι βαθμοί: α΄) ὁ *θετικὸς βαθμός*, σημαίνων, ὅτι ἀντικείμενόν τι, ἄνευ συγκρίσεως πρός τι ἄλλο, ἔχει ἰδιότητά τινα: «ὁ Σόλων ἦτο σοφός»· β΄) ὁ *συγκριτικὸς βαθμός*, σημαίνων, ὅτι ἀντικείμενόν τι συγκρινόμενον κατά τινα ἰδιότητα πρὸς ἄλλο ὅμοιον ἔχει αὐτὴν ἐν μεγαλυτέρῳ μέτρῳ: «ὁ Σόλων ἦτο σοφώτερος τοῦ Πιττακοῦ»· γ΄) ὁ *ὑπερθετικὸς βαθμός*, ὅστις σημαίνει, ὅτι ἀντικείμενόν τι συγκρινόμενον πρὸς πάντα τὰ λοιπὰ ὅμοια κατά τινα ἰδιότητα ἔχει αὐτὴν ἐν μεγαλυτέρῳ ἢ πάντα ταῦτα βαθμῷ, ἢ ὅτι ἀντικείμενόν τι ἔχει ἰδιότητά τινα, ἄνευ συγκρίσεως πρὸς ἄλλο, ἐν πολὺ μεγάλῳ βαθμῷ: «ὁ Σόλων ἦτο σοφώτατος». Θ. Π.

— [ΜΑΘΗΜ. ΦΥΣ.] Καλεῖται *βαθμὸς* (gradus) ἀριθμὸς χαρακτηρίζων τὴν τάξιν ἀντικειμένων διατεταγμένων ἐν σειρᾷ, ὡς τοῦτο συμβαίνει ἰδίως εἰς τὰ μαθηματικά. Ὁμιλοῦμεν οὕτω περὶ *βαθμοῦ δυνάμεων, ἐξισώσεων, καμπύλων* κτλ. Προκειμένου περὶ *θερμομέτρου*, καλεῖται *βαθμὸς* ἑκάστη τῶν ἴσων ὑποδιαιρέσεων τῆς σχετικῆς κλίμακος. *Βαθμὸς* ἐπίσης καλεῖται ἑκάστη τῶν ἴσων ὑποδιαιρέσεων αὐθαιρέτων κλιμάκων φυσικῶν ὀργάνων, ὡς τῶν ἀραιομέτρων, πυκνομέτρων κτλ. Ἐκτὸς τῆς ἀπὸ τοῦ Πτολεμαίου ὑποδιαιρέσεως τοῦ κύκλου εἰς 360 μοίρας, χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε καὶ ἡ ὑποδιαίρεσις αὐτοῦ εἰς 400 *βαθμούς*. Α. Μ.

Καλεῖται *βαθμὸς* ἑνὸς ἀκεραίου πολυωνύμου, δηλαδὴ ἀλγεβρικῆς τινος ἐκφράσεως τῆς μορφῆς

$$f(z)=a_0 z^n + a_1 z^{n-1} + \ldots + a_{n-1} z + a_n,$$

ὅπου τὰ a παριστάνουν σταθερὰς ποσότητας, τὸ δὲ z μεταβλητήν, ὁ *ἐκθέτης* n τῆς ἀνωτάτης δυνάμεως τοῦ z. Εἰς τὴν *Ἄλγεβραν* τῶν ἀκεραίων συναρτήσεων πολλῶν μεταβλητῶν, βαθμὸς ἑνὸς πολυωνύμου τῶν μεταβλητῶν τούτων καλεῖται τὸ μεγαλύτερον ἄθροισμα τῶν ἐκθετῶν τῶν μεταβλητῶν εἴς τινα ὅρον. Ἐὰν διά τινος μετασχηματισμοῦ ὡς πρὸς τὴν μεταβλητὴν z δυνάμεθα νὰ ἀναγάγωμεν τὴν ἐπίλυσιν δοθείσης ἐξισώσεως εἰς ἄλλην μικροτέρου βαθμοῦ, τότε ὁμιλοῦμεν περὶ *ὑποβιβασμοῦ τοῦ βαθμοῦ* τῆς ἐν λόγῳ ἐξισώσεως. Εἰς τὴν *Ἀνάλυσιν* πᾶσα ἀλγεβρικὴ συνάρτησις (μονότιμος συνάρτησις ἐπὶ ἐπιφανείας τοῦ Riemann) λαμβάνει τὴν αὐτὴν τιμὴν (τυχοῦσαν), ἴσον πάντοτε ἀριθμὸν φορῶν· ὁ ἀριθμός, ὅστις δηλοῖ ποσάκις ἀλγεβρική τις συνάρτησις λαμβάνει ὡρισμένην τιμήν, καλεῖται *βαθμὸς τῆς συναρτήσεως*. Εἰς τὴν *Γεωμετρίαν, βαθμὸς ἑνὸς γραμμικοῦ συμπλέγματος* (ἀλγεβρικοῦ) εἶναι ὁ βαθμὸς τῆς ἀλγεβρικῆς σχέσεως, ἥτις παριστᾷ τὸ σύμπλεγμα τοῦτο. Εἰς τὴν *θεωρίαν τῶν ἀριθμῶν* βαθμὸς ἑνὸς ἀλγεβρικοῦ ἀριθμητικοῦ σώματος καλεῖται ὁ βαθμὸς τῆς ἐξισώσεως κατωτάτου βαθμοῦ, τῆς ὁποίας ῥίζα εἶναι ὁ ἀριθμὸς ὁ γεννῶν τὰ σῶμα. Ἑνὸς *πρώτου ἰδεώδους βαθμὸς* εἶναι ὁ ἐκθέτης τῆς δυνάμεως τοῦ διὰ τοῦ ἰδεώδους διαιρουμένου πρώτου ῥητοῦ ἀριθμοῦ, πρὸς τὴν ὁποίαν ἰσοῦται τὸ *μέτρον* τοῦ ἰδεώδους. Τέλος εἰς τὴν *Ἀριθμητικὴν* λέγομεν ὅτι μία ὁρίζουσα εἶναι $\mu^{\text{τοῦ}}$ βαθμοῦ, ὅταν ἔχῃ μ γραμμὰς καὶ μ στήλας· μία δὲ *ὁμὰς μετασχηματισμοῦ*, ὅταν ὁ ἀριθμὸς τῶν γραμμάτων εἰς τὸν ὁποῖον ἡ ὁμὰς ἀναφέρεται εἶναι ἀκριβῶς μ τὸ πλῆθος. Φ. Β.

— [ΣΤΡΑΤ.-ΝΑΥΤ.] Εἰς τοὺς *ἀξιωματικοὺς* ὁ βαθμὸς ἀπονέμεται διὰ διατάγματος, δὲν ἀφαιρεῖται δὲ εἰμὴ ἕνεκα τῶν ἑξῆς αἰτίων: 1) στερήσεως τῶν πολιτικῶν των δικαιωμάτων· 2) καταδίκης εἰς ἐγκληματικὴν ποινὴν ἢ ἐπανορθωτικὴν δι' ἀδικήματα συνεπαγόμενα στέρησιν ἀξιωμάτων, θέσεων ἢ βαθμῶν· 3) ἐκπτώσεως, καταγνωσθείσης διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως καὶ 4) ἀποτάξεως. Εἰς τοὺς *ὑπαξιωματικοὺς* ὁ βαθμός, ἐν μὲν τῷ στρατῷ ἀπονέμεται ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ σώματος, ἐν δὲ τῷ ναυτικῷ ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ. Δὲν στερεῖται δὲ ὁ ὑπαξιωματικὸς τοῦ βαθμοῦ του, εἰμὴ ἕνεκα τῶν τριῶν πρώτων διὰ τοὺς ἀξιωματικοὺς καθωρισμένων ὡς ἄνω αἰτίων καὶ ἕνεκα ἀπολύσεως. Οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ ὑπαξιωματικοὶ στερούμενοι κατὰ τὰ εἰρημένα τοῦ βαθμοῦ των οὐδέποτε ἀνακτῶσιν αὐτόν, οὐδ' ἐν περιπτώσει ἀπονομῆς χάριτος.

Πλὴν τῶν περιπτώσεων στερήσεως τοῦ βαθμοῦ, οἱ βαθμοφόροι διατηροῦσιν αὐτὸν ἐφ' ὅρου ζωῆς. Οἱ παραιτούμενοι τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ ἢ τοῦ ναυτικοῦ ἐγγράφονται εἰς τὰ στελέχη τῶν ἐφέδρων, ἐκτὸς ἄν, ἀπονεμηθέντος αὐτοῖς τοῦ βαθμοῦ, δὲν προσέλθουν ἐντὸς ταχθείσης προθεσμίας, ὅπως ὁμόσωσι τὸν νενομισμένον στρατιωτικὸν ὅρκον. (Βλ. λ. **ἀξιωματικὸς** καὶ **ὑπαξιωματικός**.) Ι. Α. ΛΑΖΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΔΙΚΟΝΟΜ.]· βλ. **δικαιοδοσία**.

— [ΔΙΟΙΚ. ΔΙΚ.] Διὰ τὸν δημόσιον ὑπάλληλον ὁ *βαθμὸς* ἀποτελεῖ ἠθικὸν δικαίωμα χρησιμεῦον πρὸς διάκρισιν τῆς μείζονος ἢ ἥσσονος τιμῆς, ἥτις παρακολουθεῖ τὴν σπουδαιότητα ἑκάστης ὑπαλληλικῆς θέσεως. Ὁ βαθμὸς συγγενεύει πρὸς τὸν τίτλον (πολλάκις δὲ συγχέονται τούτου ἕνεκα ἀμφότεροι παρὰ τῆς νομοθεσίας) μόνον κατὰ τοῦτο, ὅτι τόσον ὁ βαθμὸς ὅσον καὶ ὁ τίτλος ἔχουσι κοινὴν τὴν βάσιν, ὑπαγόμενοι εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν τῶν καλουμένων *ἠθικῶν δικαιωμάτων*. Ὡς πρὸς τὴν διάκρισιν τῆς πρός τινα θέσιν ὀφειλομένης τιμῆς, αὕτη εἶναι δυνατὴ προκειμένου περὶ ὑπαλλήλων ἀνηκόντων εἰς τὸν αὐτὸν κλάδον, τοῦ ἑνὸς διατελοῦντος εἰς ὑπηρεσιακὴν σχέσιν προσταγῆς ἔναντι τοῦ ἑτέρου· προκειμένου ὅμως περὶ ἀνεξαρτήτων ἀπ' ἀλλήλων ἀρχῶν, ἢ ὑπαλλήλων, τοὺς ὁποίους δὲν συνδέει σχέσις προσταγῆς καὶ ὑποταγῆς, πολλὰς δυσχερείας ἐμφανίζει τὸ ζήτημα περὶ τοῦ μέτρου τῆς ὀφειλομένης τιμῆς εἰς ἕκαστον τούτων. Ὁ βαθμὸς δὲ χρησιμεύει πρὸς ἐπίλυσιν τῶν ἀναφαινομένων δυσχερειῶν ἐν περιπτώσει τελετῶν καὶ δεξιώσεων ὡς πρὸς τὸν διακανονισμὸν τῆς *πρωτοκαθεδρίας* καὶ τοῦ *προβαδίσματος*, καθόσον διὰ τοῦ βαθμοῦ παρέχεται τὸ μέτρον καθ' ὃ κρίνεται ἡ μεταξὺ τῶν συμπαρισταμένων ὑπαλλήλων ὑφισταμένη ὑπαλληλικὴ σχέσις. Ἐν Ἑλλάδι οἱ βαθμοὶ (μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν τοῦ ὑπηρετικοῦ προσωπικοῦ, τὸ ὁποῖον κατατάσσεται εἰς πέντε βαθμίδας, ἤτοι εἰς *ἀρχικλητῆρας* καὶ εἰς *κλητῆρας* α΄, β΄, γ΄ καὶ δ΄ τάξεως) εἶναι δώδεκα: 1) Ὁ τοῦ *ὑπουργοῦ*· ὁ βαθμὸς δύναται νὰ δοθῇ καὶ εἰς δημοσίους ὑπαλλήλους, φέρουσι δὲ αὐτὸν νῦν οἱ ἔκτακτοι ἀπεσταλμένοι καὶ πληρεξούσιοι ὑπουργοὶ α΄ τάξεως, ὡς καὶ οἱ γενικοὶ διοικηταί. 2) Ὁ τοῦ *γενικοῦ γραμματέως*. 3) Ὁ τοῦ *διευθυντοῦ α΄ τάξεως*. 4) Ὁ τοῦ *διευθυντοῦ β΄ τάξεως*. 5) Ὁ τοῦ *τμηματάρχου α΄ τάξεως*. 6) Ὁ τοῦ *τμηματάρχου β΄ τάξεως*. 7) Ὁ τοῦ *εἰσηγητοῦ*. 8) Ὁ τοῦ *γραμματέως α΄ τάξεως*. 9) Ὁ τοῦ *γραμματέως β΄ τάξεως*. 10) Ὁ τοῦ *ἀκολούθου*. 11) Ὁ τοῦ *γραφέως α΄ τάξεως* καὶ 12) Ὁ τοῦ *γραφέως β΄ τάξεως* (νόμος 2494 τοῦ 1920, ὑπ' ἀριθ. 2087 φύλ. Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως). Συζητεῖται εἰσέτι σήμερον ἂν ἡ τάξις ἀποτελεῖ ἴδιον βαθμὸν ἢ ὑποδιαίρεσιν ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ.

Τὰ ζητήματα τῆς πρωτοκαθεδρίας ἢ τοῦ προβαδίσματος διὰ τῆς βαθμικῆς τάξεως ῥυθμίζονται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἑξῆς ἀρχῶν: Ὁ ἀνώτερος κατὰ βαθμὸν προηγεῖται τοῦ κατὰ βαθμὸν κατωτέρου, οἱ δὲ ἰσοβάθμιοι συμβαδίζουσιν. Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν τὰ μέλη Ἀρχῆς τινος ἐμφανίζονται ἐν σώματι, ὡς λ. χ. τὰ μέλη τοῦ *Ἀρείου Πάγου* μετὰ τοῦ προέδρου, ἀκολουθοῦσι τὴν τάξιν τῶν προϊσταμένων των καὶ δὲν συμβαδίζουσιν ἀλλὰ προηγοῦνται τῶν ὁμοιοβάθμων των (τοῦ προέδρου τῶν *Ἐφετῶν*). Ἐν τούτοις, εἶναι δυνατόν, μεταξὺ δύο ὁμοιοβάθμων, ὁ εἷς νὰ προηγῆται τοῦ ἑτέρου· οὕτως ὁ ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ ὁ πρόεδρος τῶν ἐφετῶν ἂν καὶ ὁμοιόβαθμοι πρὸς τὸν *νομάρχην* προβαδίζουσι τούτου. Ἐν τῇ πράξει καὶ ἰδίως εἰς τὰς ἐπαρχίας δὲν τηρεῖται καὶ τὸ προβάδισμα· ἐπὶ ἐπισήμων τελετῶν κλπ. προηγεῖται πάντοτε ὁ νομάρχης, ὡς ἀνωτάτη πολιτικὴ ἀρχὴ τοῦ τόπου.

Οἱ δικαστικοὶ ὑπάλληλοι διὰ τοῦ νόμου 2751 τοῦ 1922 κατετάχθησαν εἰς τρεῖς κατηγορίας, ὧν ἑκάστη ὑποδιῃρέθη εἰς διαφόρους βαθμίδας. Ἡ μὲν πρώτη κατηγορία, ἡ τῶν *δικαστῶν* καὶ *εἰσαγγελέων*, διῃρέθη εἰς 11 βαθμούς, ἡ δὲ δευτέρα, τοῦ βοηθητικοῦ προσωπικοῦ δικαστηρίων καὶ εἰσαγγελιῶν εἰς 11 ἐπίσης βαθμούς, ἡ δὲ τρίτη τοῦ προσωπικοῦ βοηθητικῶν ὑπηρεσιῶν εἰς 25 βαθμούς.

Μεταξὺ τῶν πολιτικῶν καὶ δικαστικῶν βαθμῶν κρατεῖ ἡ ἑξῆς σχέσις: Τὸν βαθμὸν τοῦ *συμβούλου* τῆς *Ἐπικρατείας* (ὅστις ἦτο ἄλλοτε ὁ δεύτερος ἐν τῇ βαθμικῇ τάξει) ἔχουσιν ὁ πρόεδρος καὶ ὁ εἰσαγγελεὺς τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ οἱ φέροντες τὸν βαθμὸν τοῦτον ἕπονται τοῦ ὑπουργοῦ. Ὁ ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου ἔχει βαθμὸν νομάρχου, προηγεῖται ὅμως αὐτοῦ. Οἱ ἀρεοπαγῖται ἔχουσι βαθμὸν ὑπουργικοῦ συμβούλου (οὗτινος ἡ θέσις κατηργήθη, ἀντ' αὐτῆς ὁρισθείσης τῆς τοῦ τμηματάρχου α΄ τάξεως)· ἕπεται ἄρα ὅτι τὸν βαθμὸν τοῦτον φέρουσιν οἱ ἀρεοπαγῖται, ἂν ἡ θέσις τοῦ τμηματάρχου—καθόσον ἀμφισβητεῖται—θεωρηθῇ ἰσοδύναμος πρὸς τὴν ἐκλιποῦσαν. Οἱ πρόεδροι καὶ οἱ εἰσαγγελεῖς ἐφετῶν ἔχουσι βαθμὸν νομάρχου, προηγοῦνται δὲ αὐτοῦ. Οἱ ἐφέται καὶ οἱ ἀντεισαγγελεῖς ἐφετῶν ἔχουσι βαθμὸν διευθυντοῦ νομαρχίας (ὅστις ἄλλοτε εἶχε βαθμὸν τμηματάρχου β΄, ἤδη δ' ἔχει α΄ ἢ β΄ τάξεως). Οἱ *πρωτοδῖκαι* καὶ οἱ εἰσαγγελεῖς πρωτοδικῶν ἔχουσι βαθμὸν *ἐπάρχου*, προηγούμενοι αὐτοῦ· ὁ βαθμὸς τῆς καταργηθείσης θέσεως τοῦ ἐπάρχου ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸν τοῦ γραμματέως α΄ τάξεως, πρὸς ὅν, κατὰ συνέπειαν, ἀντιστοιχεῖ ὁ βαθμὸς τῶν πρωτοδικῶν καὶ τῶν παρὰ πρωτοδίκαις ἀντεισαγγελέων. Οἱ εἰρηνοδῖκαι ἔχουσι βαθμὸν ἐπάρχου, ἤτοι γραμματέως α΄ τάξεως, ἑπόμενοι αὐτοῦ. Οἱ γραμματεῖς τῶν πολυμελῶν δικαστηρίων ἔχουσι βαθμὸν ἐπίσης ἐπάρχου, ἑπόμενοι αὐτοῦ· τῶν ἐν λόγῳ γραμματέων προηγεῖται ὁ τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἕπονται οἱ τῶν ἐφετῶν καὶ τούτων οἱ τῶν πρωτοδικῶν. Οἱ ὑπογραμματεῖς τῶν δικαστηρίων ἀκολουθοῦσι τὸν γραμματέα, οἱ δὲ κλητῆρες τοῦ ἀκροατηρίου τοὺς ὑπογραμματεῖς. Οἱ γραμματεῖς τῶν εἰρηνοδικῶν ἔχουσι βαθμὸν νομαρχιακοῦ γραμματέως, ἑπόμενοι αὐτοῦ, ἀκολουθοῦσι δὲ τὸν εἰρηνοδίκην, οἱ δὲ ὑπογραμματεῖς τοὺς γραμματεῖς καὶ οἱ κλητῆρες τοῦ ἀκροατηρίου τοὺς ὑπογραμματεῖς. Οἱ κλητῆρες οἵτινες δὲν ἐκτελοῦσι χρέη κλητήρων τοῦ ἀκροατηρίου παρακολουθοῦσι πάντοτε τοὺς παρὰ πρωτοδίκαις τοιούτους.

Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς δικηγόρους, οὗτοι ἄλλοτε παρηκολούθουν τοὺς δικαστὰς τοῦ δικαστηρίου, παρ' ᾧ ἦσαν διωρισμένοι, ἀπὸ τῆς ἰσχύος ὅμως τοῦ περὶ «δικηγορικῶν συλλόγων» νόμου προκύπτει ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ διαφόρων διατάξεων αὐτοῦ, ὅτι ὁ δικηγορικὸς σύλλογος τάσσεται εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὸ δικαστήριον τῶν πρωτοδικῶν. Οἱ *συμβολαιογράφοι* παρακολουθοῦσι τοὺς πρωτοδίκας.

Τοιαύτη ἦτο ἡ σχέσις τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων πρὸς τοὺς διοικητικοὺς τοιούτους μέχρι τοῦ 1914· ἔκτοτε ὅμως δυνάμει τοῦ νόμου 518 (ἄρθ. 1) τοῦ 1913 (ὑπ' ἀριθ. 393 φύλλον Ἐφημερίδος Κυβερνήσεως), πλεῖσται ἐπῆλθον μεταβολαί· οὕτω λ. χ. ὡρίσθη ὅτι ὁ διευθυντὴς νομαρχίας δύναται νὰ ἔχῃ βαθμὸν τμηματάρχου β΄ ἢ α΄ τάξεως. Ἐξ ἄλλου, διὰ τῆς προσθήκης νέων βαθμίδων, τόσον ἐν τῇ δικαστικῇ ὅσον καὶ ἐν τῇ διοικητικῇ ἱεραρχίᾳ, μετετοπίσθησαν εἴτε πρὸς τὰ ἄνω εἴτε πρὸς τὰ κάτω αἱ ὑφιστάμεναι προηγουμένως βαθμίδες. Οὕτω, ἐνῷ μεταξὺ ἀρεοπαγίτου καὶ ἐφέτου ἐμεσολάβει ἄλλοτε εἷς βαθμός, ἤδη διὰ τῆς παρενθέσεως τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀντιπροέδρου ἐφετῶν μεσολαβοῦσι δύο βαθμοί.

Κατὰ τὴν κρατοῦσαν ἐν Ἑλλάδι νομοθεσίαν, εἶναι δυνατὸν ν' ἀπονεμηθῇ εἰς ὡρισμένον ὑπάλληλον βαθμὸς ἀνώτερος τῆς θέσεως ἣν κατέχει οὗτος, τοῦτο δὲ δικαιολογεῖται ἐκ τοῦ ὅτι οἱ κρινόμενοι ὡς ἄξιοι προαγωγῆς εἶναι πλείονες τῶν κενῶν θέσεων, ὁπότε καθίσταται ματαία πᾶσα ἐλπὶς περὶ ἱκανοποιήσεως τοῦ ἔχοντος τὰ προσόντα τῆς προαγωγῆς καὶ μὴ ὑπολειπομένου τῶν συναδέλφων του· διὰ τοῦτο ὡς ἠθικὴ ἱκανοποίησις δίδεται αὐτῷ ὁ βαθμός. Η. Γ. Κ.

— [ΚΑΝΟΝ. ΔΙΚ.]· βλ. λ. **ἱερατικοὶ** *βαθμοί*.

— [ΑΘΛΗΤ.] Ἐκαλεῖτο πιθανῶς *βαθμὸς* παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, κατὰ τὴν γνώμην καὶ τοῦ ἱστορικοῦ Σπυρίδωνος Λάμπρου, ἡ εἰς ἕκαστον ἀγώνισμα δι' ὑπερτάτης τινὸς προσπαθείας ἐπιτυγχανομένη ὑπὸ τοῦ ἀθλητοῦ *ἐπίδοσις* (record). Ἡ ἔννοια τῆς λέξεως δέον νὰ μὴ συγχέηται πρὸς τὴν ἔννοιαν τῶν *βαθμῶν*, δι' ὧν κατὰ τὴν νεωτέραν ἀγωνιστικὴν καταμετρεῖται ἡ ἀθλητικὴ ἀξία τῶν ἀθλητῶν εἰς ἀτομικὰ ἢ ὁμαδικὰ ἀγωνίσματα. Σ. Γ. Σ.

— [ΤΕΚΤ.] Καλεῖται *βαθμὸς* ἕκαστον τῶν τμημάτων εἰς ἃ εἶναι διῃρημένη ἡ τεκτονικὴ διδασκαλία. Κατ' ἀρχὰς δὲν ὑπῆρχε διαβάθμισις μεταξὺ τῶν *ἀδελφῶν*, σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἐγένετο διάκρισις τῶν ἀδελφῶν εἰς *μαθητάς, ἑταίρους* καὶ *διδασκάλους*. Ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ εἰς τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Γερμανίας ἀνώτερον τοῦ διδασκάλου βαθμὸν δὲν ἀναγνωρίζουσιν. Ἐν ταῖς ἄλλαις ὅμως χώραις οἱ βαθμοὶ ποικίλλουσιν ἀναλόγως τοῦ συστήματος κατὰ τάξεις καὶ κατ' ἀριθμόν. Καὶ ἡ μὲν πρώτη κλάσις, ἡ τῶν *συμβολικῶν*, περιλαμβάνει τοὺς προμνημονευθέντας τρεῖς βαθμούς, ἀποτελοῦντας τὸν *κυανοῦν τεκτονισμόν*. Ἡ δευτέρα τάξις εἶναι ἡ τῶν *κανονικῶν*, περιλαμβάνουσα τοὺς ἀπὸ τοῦ δ΄ μέχρι τοῦ ιε΄ βαθμούς. Ἡ τρίτη τάξις εἶναι ἡ τῶν *περιστυλιακῶν* (βαθμοὶ ιστ΄ — ιη΄). Τὸ *γαλλικὸν σύστημα* τὴν διδασκαλίαν τῶν τελευταίων 15 βαθμῶν παρέχει εἰς τέσσαρας βαθμούς, τὸν τοῦ *Ἐκλεκτοῦ*, τοῦ *Σκώτου*, τοῦ *Ἱππότου τῆς Ἀνατολῆς*, καὶ τοῦ *Ῥοδοσταύρου* καὶ μετὰ τῶν τριῶν συμβολικῶν ἀπαρτίζουσι σύστημα ἐξ ἑπτὰ βαθμῶν, διοικούμενον ὑπὸ *Μεγάλης Στοᾶς* ἢ καὶ *Ἀνατολῆς*. Πλείονας τῶν 7 τούτων βαθμῶν δὲν ἀναγνωρίζουσιν. Ἡ τετάρτη τάξις, ἡ τῶν *φιλοσοφικῶν*, ἀπαρτίζεται ἐκ τῶν βαθμῶν ιθ΄—λ΄.

Τὸ ἀρχαῖον καὶ ἀποδεδεγμένον *σκωτικὸν δόγμα* δὲν ἔχει περισσοτέρους τῶν 33 βαθμῶν, διοικεῖ δὲ τοὺς μὲν πρώτους διὰ μεγάλης στοᾶς, τοὺς δὲ

Digitized by Google

λοιποὺς διὰ τοῦ ὑπάτου συμβουλίου. Ἄλλα ὅμως συστήματα ἔχουσι πλείονας ἢ καὶ ἐλάττονας βαθμούς. Οὕτω τὸ τῆς *Μέμφιδος* 96 διῃρημένους εἰς 17 τάξεις, τὸ τοῦ *Μισραΐμ* 90 (ὧν 30 συμβολικοί, 11 μυστικοὶ καὶ 13 καββαλιστικοί), τὸ *σουηδικὸν* καὶ τοῦ *Pernety* 12, τῆς *Μεγάλης Ἐθνικῆς Στοᾶς τῶν τριῶν σφαιρῶν* 10, τοῦ *Zinnerdorf* 9, τῶν *Μαρτινιστῶν* 7, τῶν *Ναϊτῶν* 6 κλπ. Οἱ βαθμοὶ οὗτοι ἀπονέμονται συμφώνως τοῖς κανονισμοῖς ἑκάστου συστήματος καὶ ἀναλόγως τῆς ἐπιδόσεως ἑκάστου. Εἰς ἐξαιρετικὰς ὅμως περιστάσεις συντέμνονται τὰ χρονικὰ διαστήματα τῆς προαγωγῆς. Ἀλλὰ τοῦτο συμβαίνει μόνον εἰς τοὺς κεκτημένους μικροὺς βαθμούς. Δ. Π. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

— **βαθμὸς *ἀναισθησίας*** *[Μηχανολ.]*· βλ. λ. **ἀναισθησία.**

— **βαθμὸς *ἀνομοιομορφίας*** *[Μηχανολογ.]*· βλ. λ. **ἀνομοιομορφία, σφόνδυλος.**

— **βαθμὸς *ἀποδόσεως*** *[Μηχ.]*· βλ. λ. **ἀπόδοσις·**

— **βαθμὸς *δικαιοδοσίας*** *[Πολιτ. Δικον.]*· βλ. λ. **δικαιοδοσίας** *βαθμός.*

— **βαθμὸς *εἰσροῆς*** *[Μηχανολ.]*. Εἰς τὰς *ἐμβολοφόρους ἀτμομηχανὰς* καλοῦμεν *βαθμὸν εἰσροῆς* ἢ *βαθμὸν πληρώσεως* τὸν λόγον τοῦ μήκους τῆς πορείας τοῦ ἐμβόλου, καθ' ἣν διαρκεῖ ἡ εἰσροὴ τοῦ ἀτμοῦ εἰς τὸν ἀτμοκύλινδρον, πρὸς τὸ μῆκος τῆς διαδρομῆς αὐτοῦ. Ὁ ἀντίστροφος τοῦ ἀριθμοῦ τούτου καλεῖται *βαθμὸς ἀποτονώσεως* τοῦ ἀτμοῦ. Α. Μ.

— **βαθμὸς *ἐλαστικότητος*** *[Μηχαν.]*· βλ. λ. **ἐλαστικότης.**

— **βαθμὸς *ἐλευθερίας*** *[Μηχαν.]*. Καλεῖται βαθμὸς ἐλευθερίας ὁ ἀριθμὸς τῶν δυνατῶν κινήσεων σημείου σώματος ἢ συστήματος. Ὑλικὸν *σημεῖον* ἐλεύθερον, ὡς δυνάμενον νὰ κινηθῇ κατὰ τὰς τρεῖς διευθύνσεις τοῦ χώρου, λέγομεν ὅτι κέκτηται βαθμὸν ἐλευθερίας 3· ἂν ὅμως εἶναι ὁπωσδήποτε ὑποχρεωμένον νὰ κινῆται ἐπὶ μιᾶς ἐπιφανείας, τότε ἔχει βαθμὸν ἐλευθερίας 2, καὶ ἂν εἶναι ἠναγκασμένον νὰ κινῆται ἐπὶ μιᾶς γραμμῆς ἔχει βαθμὸν ἐλευθερίας 1.

Ὁ μέγιστος βαθμὸς ἐλευθερίας *σώματος* εἶναι 6· καθόσον, ὅταν τοῦτο εἶναι ἐλεύθερον, δύναται νὰ κινηθῇ μεταφορικῶς κατὰ τὰς τρεῖς διευθύνσεις τοῦ χώρου καὶ νὰ περιστραφῇ περὶ τρεῖς ἄξονας καθέτως τεμνομένους.

Τὰ μέλη τῶν μηχανισμῶν τῶν χρησιμοποιουμένων διὰ τὴν σύνθεσιν τῶν μηχανῶν ὀφείλουν νὰ ἔχουν βαθμὸν ἐλευθερίας 1, ἤ, ὡς λέγομεν, νὰ εἶναι *καταναγκαστικῆς κινήσεως*. Τοῦτο δὲ εἶναι ὁ πρωτεύων ὅρος ὃν πρέπει νὰ πληροῖ μηχανισμός τις διὰ νὰ εἶναι χρησιμοποιήσιμος (βλ. **κινηματικαὶ** *ἁλύσεις* καὶ **μηχανισμός**).

— **βαθμὸς *συγγενείας*** *[Ἀστικ. Δικ.]*· βλ. **συγγένεια.**

— **βαθμὸς *συμπιέσεως*** *[Μηχανολ.]*. Καλεῖται *βαθμὸς συμπιέσεως* ὁ λόγος τοῦ ὄγκου ἀτμοῦ ἢ ἀερίου ἐν γένει κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς σκοπουμένης συμπιέσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν ὄγκον ὃν καταλαμβάνει ὁ ἀτμὸς ἢ τὸ ἀέριον κατὰ τὸ πέρας τῆς συμπιέσεως. Α. Μ.

βαθμοτροπία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ὁ ὅρος οὗτος χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν φυσιολογίαν καὶ ἀναφέρεται περὶ παντὸς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν λειτουργίαν τῆς διεγερτικότητος τῆς μυϊκῆς ἰνός· ἡ διεγερτικότης αὐτὴ ἀναγράφεται διὰ γραμμῆς κυματοειδοῦς. Μ. Ν. Κ.

βαθμοφόρος (ὁ, ἡ) καὶ ***βαθμοῦχος*** (ὁ, ἡ)· ὁ ἔχων βαθμόν τινα, ἀξίωμα.

— *[Στρατ. Ναυτ.]* Ὁ οἱονδήποτε βαθμὸν φέρων ἀξιωματικὸς καὶ ὑπαξιωματικὸς ἐν γένει τοῦ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν στρατοῦ, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν στρατιώτην ἢ ναύτην. Ἕκαστος βαθμοφόρος φέρει ἴδια διακριτικὰ σημεῖα (βλ. λ. **στολή**). Ι. Α. Λ.

βαθόλιθος (ὁ) (Batholith) *[Πετρογρ.]*. Οὕτω καλοῦνται μεγάλαι, ἀκανονίστως ἐκτεταμέναι, μάθρου. Αἱ διαστάσεις των εἶναι γιγαντιαῖαι. Τοιοῦτοι βαθόλιθοι εὑρίσκονται εἰς τὸ Χάρτζ, Μεταλλευτικὰ καὶ Γιγάντια ὄρη, Λευκὸν ὄρος, Καναδᾶν, Βρεττανικὴν Κολομβίαν, Μοντάναν καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

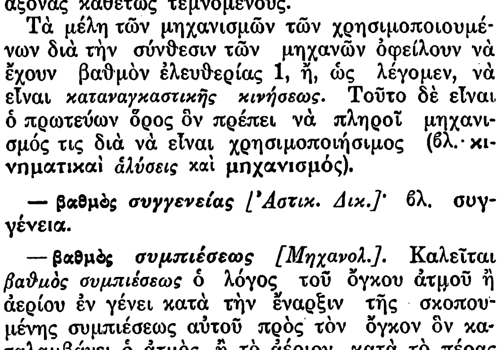

ζαι πυριγενῶν πλουτωνείων πετρωμάτων, αἱ ὁποῖαι δὲν ἔχουν κανὲν ὑποστήριγμα (τοὐλάχιστον δὲν εἶναι γνωστόν), ἐπὶ τοῦ ὁποίου νὰ ἑδράζωνται, ἀλλὰ ὅπως ὁ Suess λέγει, συνεχίζονται εἰς τὰ «αἰώνια βάθη». Τὸ ἄνω μέρος τῶν μαζῶν τούτων, ἡ στέγη, δηλαδή, συνήθως εἶναι θολοειδῶς διαμορφωμένη.

Τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν βαθολίθων εἶναι ὁ μέγας ὄγκος των καὶ ἡ ἔλλειψις ὑποβάθρου.

βαθομετρικός, —ή, —όν· ὁ χρησιμεύων εἰς τὴν μέτρησιν τοῦ βάθους, ἢ ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην: «βαθομετρικὰ ὄργανα», «βαθομετρικαὶ μελέται».

— **βαθομετρικὸς *χάρτης*** *[Ναυτ. Ὠκεαν.]*. Ναυτικοὶ χάρται διὰ τὴν ἐπὶ τῶν ὁποίων παράστασιν τοῦ ὑφάλου ἐδάφους χρησιμοποιεῖται ἡ εἰδικὴ μέθοδος τῆς Παραστατικῆς Γεωμετρίας, ἡ ὑπὸ τὸ ὄνομα «τῶν ἠριθμημένων ἐπιπέδων» γνωστή. Βάσις συνεπῶς τῆς ἐναργείας καὶ τῆς παραστατικότητος αὐτῶν εἶναι αἱ **ἰσοβαθεῖς καμπύλαι** (βλ. λ.), αἵτινες, ἀνταποκρινόμεναι πρὸς τὰς καμπύλας «*ἰσοδιαστάσεων*» τῶν τοπογραφικῶν χαρτῶν, παρέχουσι τὰ ὅρια τῶν ἐπιφανειῶν τοῦ βυθοῦ, τὰ ἐντὸς τῶν ὁποίων σημεῖά του ἔχουσιν ἀρνητικὰ ὑψόμετρα ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, δηλαδὴ **βολίσματα** (βλ. λ.) ὡρισμένα καὶ περιλαμβανόμενα μεταξὺ τῶν ὑψομέτρων τῶν ἑκατέρωθεν τῶν τοιούτων σημείων περιθεουσῶν ἰσοβαθῶν. Εἰς ἐξησκημένον τοιούτων χαρτῶν μελετητήν, ἡ τοιαύτη διὰ τῶν βαθυμετρικῶν χαρτῶν παράστασις τοῦ ὑφάλου ἐδάφους παρέχει ἐκ πρώτης ὄψεως τὴν ἀντίληψιν τῆς φυσιογνωμίας τῆς τοπογραφικῆς διαμορφώσεως τοῦ θαλασσίου βυθοῦ. Εὐρεῖα χρῆσις τῶν βαθομετρικῶν χαρτῶν γίνεται εἰς τὰς ὠκεανογραφικὰς μελέτας, πρώτων τῶν Ἀμερικανῶν, διὰ τοῦ περιωνύμου Maury, ἀναγνωρισάντων τὴν σκοπιμότητα τῆς ἐπιστημονικῆς συστηματικῆς σπουδῆς τοῦ ὑφάλου ἐδάφους, κατόπιν δὲ τοῦ πρίγκηπος Ἀλβέρτου τοῦ Μονακὸ δόντος τεραστίαν ὤθησιν πρὸς τὴν τοιαύτην σπουδήν.

Κατὰ τὸ διεθνὲς γεωγραφικὸν συνέδριον τοῦ Βερολίνου (1899) ἀπεφασίσθη ἡ ἔκδοσις γενικοῦ βαθομετρικοῦ χάρτου τῶν θαλασσῶν τῆς ὑδρογείου, ἀνατεθείσης τῆς σχετικῆς μελέτης εἰς ἐπιτροπὴν συνελθοῦσαν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ προμνησθέντος πρίγκιπος εἰς Βισβάδεν τῷ 1903. Λαβοῦσα δ' αὕτη ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς ἀποφάνσεις τοῦ Διεθνοῦς Συνεδρίου τῆς Χριστιανίας (1901) ἀπεφάσισε τελικῶς τὴν ἔκδοσιν γενικοῦ χάρτου τῶν θαλασσῶν ὑπὸ κλίμακα ἓν ὑπὸ δέκα ἑκατομμύρια, εἰς 24 φύλλα, ὧν τὰ 16 ἐπὶ τῇ βάσει τῆς *μερκατορίου* ἐπιπεδογραφήσεως καὶ τὰ 8 ἐπὶ τῇ βάσει τῆς *στερεογραφικῆς προβολῆς*, τῶν 4 δηλαδὴ φύλλων διὰ τὰς ἀρκτικὰς θαλάσσας καὶ ἑτέρων 4 διὰ τὰς ἀνταρκτικάς. Τὴν διεκπεραίωσιν τοῦ κολοσσιαίου τούτου ἔργου, εἰς ὃ προσέθεσε καὶ τὰς ἰδίας του μελέτας καὶ ἐργασίας καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν μελετῶν πάντων τῶν ὠκεανογράφων τοῦ κόσμου, ἀνέλαβε μόνος ὁ πρίγκιψ τοῦ Μονακὸ καὶ ἤγαγεν εἰς πέρας τῷ 1904. [Βλ. καὶ λ. **βολίσματα, βολίδες, ὠκεανοί.**]

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ—Κ. Χ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

βαθόνια *στρώματα* *[Γεωλογ.]*· βλ. **βαθώνιος** *βαθμίς.*

Βαθόρι. Ἀρχαία οὐγγρικὴ οἰκογένεια ἐξ ἧς κατάγονται πολλοὶ πρίγκιπες τῆς Τρασυλβανίας (βλ. λ. **Μπατόρι**).

βάθος (τό)· ἡ *κατακόρυφος* ἀπόστασις ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας ἢ τοῦ στομίου μέχρι τοῦ πυθμένος: «τὸ βάθος τοῦ ποταμοῦ εἶναι τόσα μέτρα», «βάθος λίμνης», «—θαλάσσης», «—φρέατος», «—κιβωτίου» κτλ· || ἡ *ὁριζοντία* ἀπόστασις ἀπὸ τῆς εἰσόδου ἢ τῆς προσόψεως ἑνὸς συνόλου μέχρι τοῦ ἐσωτάτου αὐτοῦ σημείου: «βάθος σπηλαίου», «βάθος δωματίου», «ἡ παράταξις στρατιωτικῆς φάλαγγος εἶχε βάθος 100 μέτρων»· || τὸ ἐσώτατον μέρος ἑνὸς συνόλου: «τὸ ἄγαλμα ἐστήθη εἰς τὸ βάθος τοῦ κήπου», «εἰς τὰ βάθη τῶν θαλασσῶν»· || μετφ., τὸ οὐσιῶδες μέρος ἑνὸς πράγματος ἢ μιᾶς ἐννοίας (ἀντίθ. *ἐπιφάνεια* ἢ *ἐπίφασις*): «βάθος σοφίας», «γνωρίζει τὴν ὑπόθεσιν κατὰ βάθος»· || φρ. «ἐκ βάθους ψυχῆς» καὶ «—καρδίας», εἰλικρινῶς, ἐνθέρμως. —Ω.

— [ΛΟΓ.] Βάθος ἐννοίας τινὸς καλεῖται τὸ σύνολον τῶν οὐσιωδῶν αὐτῆς γνωρισμάτων. Ἡ τελεία ἀνάπτυξις τοῦ βάθους ἐννοίας τινὸς ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τοῦ *ὁρισμοῦ*, ὁ ὁποῖος διασαφίζει τὰ θεμελιώδη γνωρίσματα ἅτινα ἐν τῷ συνόλῳ των καθορίζουν καὶ διακρίνουν τὴν φύσιν τοῦ ὁριστέου. Τὸ βάθος τῶν ἐννοιῶν ἢ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν αὐταῖς περιεχομένων γνωρισμάτων μειοῦται σὺν τῇ ἀνόδῳ ἀπὸ τοῦ εἴδους πρὸς τὸ γένος, ἐνῷ ἐν τῇ εἰδικεύσει (καθόδῳ) ἑκάστη ὁμὰς σχηματίζεται διὰ προσθήκης εἰς τὴν ἀνωτέραν καὶ εὐρυτέραν ὁμάδα νέων εἰδικοποιούντων γνωρισμάτων. Τὸ λογικὸν *γένος γενικώτατον* ἢ ἡ ἔννοια τοῦ ὄντος ἐκτείνεται ἐπὶ παντός, διότι εἶναι ἡ πλέον ἀφῃρημένη ἔννοια. Τὸ βάθος της περιέχει ἓν καὶ μόνον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα, τὸ τῆς ὑπάρξεως. Ἀντιστρόφως τὸ βάθος τῶν ἀτομικῶν ἐννοιῶν, δηλαδὴ τῶν *εἰδικωτάτων εἰδῶν*, περιλαμβάνει τὸν μέγιστον ἀριθμὸν γνωρισμάτων. Αἱ κρίσεις ἄλλοτε μὲν εἶναι κρίσεις βάθους, ὅπως π.χ. «οἱ ἄνθρωποι εἶναι κακοὶ» (ὅπου τὸ «κακοὶ» προσθέτει ἓν ἐπὶ πλέον γνώρισμα εἰς τὰ γνωρίσματα τῆς ἐννοίας «ἄνθρωποι»), ἄλλοτε δὲ κρίσεις πλάτους (βλ. λ.), ὅπως π.χ.: «ὁ χρυσός, ὁ ἄργυρος, ὁ χαλκὸς κλπ. εἶναι μέταλλα» (ὅπου αἱ λέξεις «χρυσός», κλπ. ἀναφέρονται εἰς τὰ ἀντικείμενα τὰ ὁποῖα περιλαμβάνει ἡ ἔννοια τοῦ «μετάλλου»). Ἡ ἔννοια τῆς ὁποίας εἶναι πλήρως γνωστὸν τὸ βάθος καλεῖται *σαφής*.

Αἱ ἔννοιαι ἐξεταζόμεναι κατὰ βάθος εἶναι: *ἁπλαῖ*, ὅταν περιλαμβάνουσι ἓν μόνον γνώρισμα, (καὶ τοιαύτη εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ ὄντος), *σύνθεται* δὲ ὅταν ἔχουν πλειότερα τοῦ ἑνὸς γνωρίσματα (ὅπως ἡ ἔννοια «μηλέα» ἥτις περιλαμβάνει τὰ γνωρίσματα: ὄν, ἐνόργανον, φυτόν, δένδρον). Ἡ σχέσις μεταξὺ τοῦ βάθους καὶ τοῦ πλάτους τῶν ἐννοιῶν, εἶναι κατ' ἀντιπεπονθότα λόγον· αὐξανομένου τοῦ βάθους ἐλαττοῦται τὸ πλάτος καὶ αὐξανομένου τοῦ πλάτους ἐλαττοῦται τὸ βάθος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Kant I.*, Logique γαλλ. μετ. Παρίσιοι 1869, *Mill J. S.*, Système de Logique γαλλ. μετ. 1866. *E. Goblot*, Logique Παρίσιοι 1910. *Liard*, Logique κλπ. Θ. Π.

—[ΩΚΕΑΝΟΓΡ.] Καλεῖται *βάθος* ἡ κατακόρυφος ἀπόστασις σημείου τινὸς τοῦ βυθοῦ ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος. Δὲν πρέπει νὰ συγχέηται τὸ *βάθος* πρὸς τὸ *βόλισμα* ὅπερ εἶναι τὸ ἀρνητικὸν τοῦ σημείου τοῦ βυθοῦ ὑψόμετρον, δηλαδὴ ὁ παρέχων τὸ βάθος ἀριθμὸς μετρικῶν μονάδων. Εἰς τὴν κοινὴν τῶν ναυτικῶν μας γλῶσσαν ὁ ὅρος ἐκφράζεται διὰ περιφράσεως διὰ τῆς λέξεως «*νερά*»: «σὲ 15 ὀργυιὲς νερά» (βλ. λ. **θάλασσα καὶ ὠκεανός**). Σ. Ε. Λ.

—[ΣΤΡΑΤΗΓ.-ΤΑΚΤ.] Ἔν τε τῇ στρατηγικῇ ὡς καὶ ἐν τῇ τακτικῇ ἐννοίᾳ καλεῖται *βάθος* σχηματισμοῦ τινος ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ ἐπὶ κεφαλῆς τμήματος μέχρι τοῦ τῆς οὐρᾶς.

Μονάς τις θεωρεῖται ὡς διατεταγμένη *κατὰ βάθος*, ὅταν τὰ πλεῖστα τῶν τμημάτων της εἶναι τεταγμένα τὰ μὲν ὄπισθεν τῶν δέ, ἀποτελοῦντα τότε κλιμάκια μὲ ἀποστάσεις διαφόρους. Ν. Θ. Κ.

— **βάθος *εἰκόνος*·** βλ. **εἰκών.**

—**βάθος *τοῦ ὁρίζοντος*** *[Ἀστρον.]*. Ἡ γωνία ἡ σχηματιζομένη μεταξὺ τοῦ ὁρατοῦ καὶ τοῦ νοητοῦ ὁρίζοντος.

Ἐὰν Κ εἶνε τὸ κέντρον τῆς Γῆς, ΑΒ ἓν τμῆμα τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς καὶ Ο ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ παρατηρητοῦ εἰς ὕψος ΟΑ=υ ὑπὲρ τὸ σημεῖον Α, ἡ εὐθεῖα ΟΗ ἀγομένη καθέτως ἐπὶ τὴν ἀκτῖνα ΚΑ τῆς Γῆς, ὑποτιθεμένης σφαιρικῆς, θὰ σχηματίζῃ μετὰ τῆς ἐκ τοῦ Ο εἰς τὸ Β ἀγομένης ἐφαπτομένης ΟΒ τὴν γωνίαν ΗΟΒ ἴσην τῇ ΑΚΒ. Ἡ γωνία ΗΟΒ=β εἶναι ἡ μετροῦσα το βάθος τοῦ ὁρίζοντος καὶ ἐξαρτᾶται προφανῶς ἐκ τοῦ ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Γῆς ὕψους τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ παρατηρητοῦ.

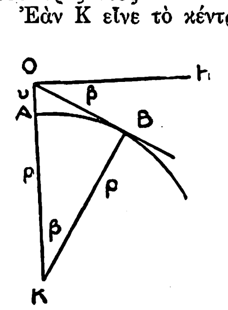

Ἐὰν καλέσωμεν ρ τὴν γηΐνην ἀκτῖνα ΑΚ, θὰ ἔχωμεν προφανῶς: συν. $\beta = \frac{\varrho}{\varrho + \upsilon}$, ὅθεν ἕπεται ὅτι $\beta = \sqrt{\frac{2\upsilon}{\varrho}}$ ἢ $\beta\varrho = \sqrt{2\varrho\upsilon}$. Ἐντεῦθεν δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν ἀπόστασιν τοῦ σημείου Β, γνωστῆς οὔσης τῆς ἀκτῖνος τῆς Γῆς ρ, ἢ ἀντιστρόφως τὴν ἀκτῖνα ρ, γνωστοῦ ὄντος τοῦ βάθους τοῦ ὁρίζοντος. Σημειωτέον ὅτι τὰ οὕτως εὑρεθησόμενα ποσὰ δὲν θὰ εἶναι ἀπολύτως ἀκριβῆ, λόγῳ τῆς ἐπιδράσεως τῆς διαθλάσεως, ἥτις, ἀνυψοῦσα τὰ ἀντικείμενα, ἐλαττώνει τὴν πραγματικὴν τιμὴν τῆς γωνίας β, ἐνῷ συγχρόνως αὐξάνει τὴν ἀπόστασιν τοῦ ὁρίζοντος. Σ. Π.

— **βάθος *ὀπτικοῦ πεδίου*** *[Φωτογρ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ κατὰ βάθος ἔκτασις τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου, ἡ περιλαμβάνουσα πάντα τὰ ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς πλακὸς σαφῶς ἀπεικονιζόμενα ἀντικείμενα, ὅταν ἡ προσαρμογὴ ἔχῃ γίνει δι' ἀντικείμενον εὑρισκόμενον εἰς ὡρισμένην ἀπὸ τοῦ ἀντικειμενικοῦ τῆς φωτογραφικῆς συσκευῆς ἀπόστασιν. Οὕτω π. χ. ἐὰν ἐγένετο ἀκριβὴς προσαρμογὴ δι' ἀντικείμενον εὑρισκόμενον εἰς ἀπόστασιν 10 μ. ἀπὸ τοῦ ἀντικειμενικοῦ, ἀπεικονίζονται δὲ ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς πλακὸς σαφῶς καὶ τὰ μεταξὺ 8 καὶ 13 μ. εὑρισκόμενα ἀντικείμενα, τότε τὸ μεταξὺ 8 καὶ 13 μέτρων διάστημα θὰ ἀποτελῇ τὸ *βάθος τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου* τοῦ ἀντικειμενικοῦ τῆς φωτογραφικῆς συσκευῆς. Τὸ βάθος τοῦτο αὐξάνεται διὰ περιστολῆς τοῦ διαφράγματος τοῦ ἀντικειμενικοῦ τῆς συσκευῆς, τοῦτο δὲ πράττομεν, ὁσάκις ἔχομεν νὰ φωτογραφήσωμεν ἀντικείμενον ἔχον μεγάλην κατὰ βάθος ἔκτασιν, ὡς π. χ. ὁμάδα προσώπων ἢ ἄλλο τι ἐκτεταμένον ἀντικείμενον. Μεγάλον βάθος ὀπτικοῦ πεδίου παρουσιάζουν οἱ ἧττον φω-

Digitized by Google

τεινοὶ ἀντικειμενικοί, ἐνῷ ἀπ' ἐναντίας οἱ λίαν φωτεινοί, ὡς εἶναι οἱ διπλοὶ καὶ τριπλοὶ ἀστιγματικοὶ ἀντικειμενικοί, παρουσιάζουν μικρὸν ἑστιακὸν βάθος καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ μικρὸν βάθος ὀπτικοῦ πεδίου. Κ. Γ. Μ.

— *βάθος πλοίου*. Εἰς τὰ πλοῖα καλοῦμεν *βάθος* (γαλλ. le creux, ἀγγλ. the depth) τὸ ὑπὸ τὴν εὐθεῖαν τῶν *ζυγῶν* ἕως τῆς *τρόπιδος* ἢ τοῦ *ἐσωτροπίου* διάστημα. Δὲν πρέπει νὰ συγχέηται τὸ *βάθος* πρὸς τὸ *βύθισμα* τοῦ πλοίου. Σ. Ε. Λ.

Βαθούδι *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἀσφαλέστατος καὶ γραφικώτατος φυσικὸς λιμήν, σχηματιζόμενος ἐν τῇ μασχάλῃ τοῦ ΝΔ. μυχοῦ τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου, ΝΑ. τοῦ παραμήκους νησίου *Ἀλατᾶς*. Ἀποτελεῖ ἐλλειψοειδῆ δεξαμενὴν μήκους 1 $^{3}/_{4}$ μιλ., πλάτους κατὰ τὴν ἰσοβαθῆ τῶν 5 ὀργ. $^{1}/_{2}$ μιλ., βάθους κατὰ τὸ κέντρον 17 ὀργ. καὶ εὔρους στομίου μόλις 330 μέτρων. Ἔχει δὲ τὸ Βαθούδι «ἀντίπυγον» λιμένα ἐπὶ τοῦ διάπλου τῶν Τρικκέρων, τὸν ὅρμον *Ἀνδριαμή*, τὸν τῶν *Ἀφετῶν λιμένα* τῶν ἀρχαίων, τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ χωρίζοντος τοὺς δύο μυχοὺς των ἑνοῦντος τὴν ἐλάσσονα χερσόνησον τῶν Τρικκέρων πρὸς τὴν μείζονα τοιαύτην τῆς Θετταλομαγνησίας (πλάτ. 39° 09', μήκ. 23° 13$^{1}/_{2}$, χάρτ. ἀγγλ. 1556: Gulf of Volo with the Oreos and Talanta channels καὶ 1871: Port Vathudi). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βαθουὴλ *[Βιβλ. Ἱστ.]*. Ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ Ναχὼρ καὶ πατρὸς τῆς Ρεβέκκας, ὅστις κατῴκει ἐν Χαρρὰν τῆς Μεσοποταμίας (Γενέσ. κβ'. 20—23).

Βαθουὴλ *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Ὄνομα πόλεως τῆς φυλῆς Συμεὼν ἐν Παλαιστίνῃ (Α' Παραλειπ. δ' 30· πρβ. καὶ Ἰω. Ναυῆ ιθ' 4). Π. Ι. Μ.

Βαθουλὸ (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Ὄσσης* (τέως *Βυσσώκας*) τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κιοντουκτσίον*. Κάτ. (1928) 87.

βαθουλός, —ή, —ό· δημοτ., ὁ ἔχων βάθος, ὁ κοῖλος, ὁ κοιλανθείς: «τὰ μάτια του εἶναι βαθουλά».

βαθούλωμα (τό)· ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *βαθουλώνω*, κοίλανσις· ‖ τόπος κοῖλος, ἀντίθ. *ὕψωμα*.

βαθουλώνω· δημ., κάμνω τι βαθουλὸ ἢ γίνομαι βαθουλός, κοιλαίνω ἢ κοιλαίνομαι: «βαθουλῶσαν τὰ μάτια του ἀπὸ τὴν ἀρρώστια».

βαθρακόπετρα (ἡ)· κοινὴ ὀνομασία τοῦ *βατραχίτου λίθου*.

βαθρακὸς (ὁ)· ἰδιωματ. τύπος τοῦ βάτραχος (βλ. λ.)· ἄλλως *βάθρακας, μπάρθακος, μπαρθακᾶς* καὶ *βατραχᾶς*.

βαθρακόψαρο (τὸ) *[Ζωολ.]*· κοινὴ ὀνομασία γένους ἰχθύων τῆς οἰκογενείας τῶν *λοφωδῶν* (βλ. λ. βάτραχος).

βαθρόδους (Bathrodon) *[Παλαιοζ.]*· συνώνυμον τοῦ γένους *μικροσώφ* (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

βάθρον (τό)· ἐκεῖνο ἐπὶ τοῦ ὁποίου τις στηριζόμενος ἵσταται, βάσις, θεμέλιον: «τὰ βάθρα τῆς οἰκοδομῆς», «— τῆς ἀψῖδος», «— τῆς γεφύρας»· «βάθρον ἀγάλματος», μαρμάρινον, τετραγωνικὸν συνήθως, κατασκεύασμα ἐφ' οὗ ἑδράζεται τὸ ἄγαλμα· ‖ γεωδαιτικὸν σῶμα, ἀποτελούμενον ἐκ κτιστῆς στήλης, εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ὁποίας τοποθετεῖται ἡ τριγωνομετρικὴ πυραμίς· ‖ ἕδρανον, θρανίον σχολείου, ἕδρα βουλευτηρίου.—Φρ. «ἐκ βάθρων», ἐκ θεμελίων, ἐξ ὁλοκλήρου, ριζικῶς.

— **βάθρα** *γεφυρῶν*. Καλοῦνται οὕτω τὰ μέρη τῶν γεφυρῶν, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν ὑποδομὴν καὶ τὰ ὁποῖα χρησιμεύουν πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἐπιδομῆς αὐτῶν.

Βάθρων διακρίνομεν δύο εἴδη: τὰ *ἀκρόβαθρα* καὶ τὰ *μεσόβαθρα*, ὡς καλοῦμεν τὰ ἐνδιάμεσα στηρίγματα τῆς ἐπιδομῆς. Ὡς ὑλικὸν κατασκευῆς τῶν βάθρων χρησιμοποιεῖται κυρίως ὁ λίθος, ὑπάρχουν ἐν τούτοις καὶ ξύλινα καὶ σιδηρᾶ βάθρα γεφυρῶν. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους χρησιμοποιεῖται ἐπίσης σκυροκονίαμα ἢ σιδηροπαγὲς σκυροκονίαμα, ἰδίως δι' ἐπιδομὰς τοῦ αὐτοῦ ὑλικοῦ κατασκευῆς.

Τὸ ὑπέδαφος καὶ κυρίως αἱ ὑδραυλικαὶ συνθῆκαι καὶ ὁ τρόπος τῆς στατικῆς δράσεως τῆς ἐπιδομῆς ἐπὶ τῶν βάθρων καθορίζουν τὰς διαστάσεις καὶ τὰ μέρη αὐτῶν.

[Βλ. λ. ἀκρόβαθρα, μεσόβαθρα καὶ γέφυρα.] Α. Μ.

— *[Στρατ. Συγκοιν.]*. Τὰ εἰς τὴν στρατιωτικὴν γεφυροποιίαν χρησιμοποιούμενα βάθρα γεφυρῶν εἶναι τριῶν κατηγοριῶν: α') λίθινα βάθρα (τόξα ἢ ἁπλῶς λίθινα βάθρα μὲ ξύλινον κατάστρωμα)· τὰ τοιαῦτα χρησιμοποιοῦνται εἰς τὰς μονίμους γεφύρας· β') ξύλινα βάθρα, προκειμένου περὶ προχείρων ἢ ἡμιμονίμων γεφυρῶν (κατάπυγες, βάστακες κτλ.)· γ') πλωτὰ βάθρα χρησιμοποιούμενα διὰ προχείρους γεφύρας (πάκτωνες, λέμβοι, βαρέλια). [Βλ. λ. γέφυρα.] Π. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

— **βάθρον** *Ἱπποκράτειον [Ἰατρ.]*. Μηχάνημα, τὸ ὁποῖον ὁ Ἱπποκράτης ἐπενόησε καὶ ἐφήρμοζε πρὸς ἀνάταξιν ἐξαρθρημάτων καὶ καταγμάτων. Ἀπετέλει δὲ τοῦτο εἶδος κλίνης, ἐχούσης ἐπὶ τῶν ἄκρων δύο κυλίνδρους ξυλίνους, στρεφομένους διὰ στροφάλου καὶ φέροντας ἱμάντας δερματίνους. Τὸ σῶμα ἢ τὸ μέλος τοῦ πάσχοντος προσεδένετο διὰ τῶν ἱμάντων τούτων ἄνωθεν καὶ κάτωθεν τῆς βλάβης κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε στρεφομένων τῶν κυλίνδρων διὰ τῶν στροφάλων ἐπετυγχάνετο τάσις καὶ ἀντίστασις, κατὰ βούλησιν βαθμιαίως αὐξανομένη, ἐν ᾧ χρόνῳ δι' ἀμέσου ἐπὶ τῆς παθήσεως πιέσεως ὑπεβοηθεῖτο ἡ ἀνάταξις τοῦ ἐξαρθρήματος ἢ τοῦ κατάγματος καὶ ἡ ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει συγκράτησις τοῦ ἄρθρου ἢ τοῦ ὀστοῦ (*Ἱπποκράτους*: περὶ ἄρθρων, § 47, 71, 72, περὶ ἀγμῶν, § 13, 14, μοχλικός, § 38). Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

βαθυ—· ὡς πρῶτον συνθετικὸν πρὸς δήλωσιν τῆς ἐννοίας τοῦ βαθέος κυριολεκτικῶς καὶ μεταφορικῶς: βαθύβουλος, βαθυγήρως, βαθυγνώμων, βαθυδίνη, βαθύζωνος, βαθύκολπος κτλ. Συνήθης εἶναι ἐν τῇ νεωτέρᾳ γλώσσῃ ἡ χρῆσίς του πρὸς σχηματισμὸν ἐπιθέτων δηλούντων τὸν ἔχοντα βαθεῖαν (σκοτεινὴν) ἀπόχρωσιν: βαθυκύανος, βαθυπράσινος κ.λ.

Βαθὺ (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Συνηθέστατον ἐν Ἑλλάδι τοπωνύμιον πλείστων πόλεων, χωρίων, λιμένων, ὅρμων, ποταμῶν κλπ. [Εἰς τὴν κατάταξιν τούτων ἀκολουθοῦμεν τὴν ἀλφαβητικὴν σειρὰν τῶν ἐπαρχιῶν ἢ τῶν περιοχῶν εἰς ἃς ἀνήκουσιν.]

— **Βαθὺ** *(Αἰγίνης)*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Αἰγίνης τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 442 (βλ. καὶ λ. Αἴγινα) Δ. Ε. Μ.

— **Βαθὺ** *(Ἀμοργοῦ)*. Ὅρμος τῆς ΒΔ. ἀκτῆς τοῦ ΝΔ. τριτημορίου τῆς νήσου Ἀμοργοῦ (πλάτ. 36° 49' $^{3}/_{4}$ Β., μήκ. 25° 52' $^{3}/_{4}$ Ἀν., χάρτης ἀγγλ. 1866: Amorgos and Denusa island) εἰς 1 μιλ. ΑΝΑ τοῦ φάρου *Ἁγίου Ἠλία*. Λέγεται καὶ *λιμὴν Καταπόλων*. Σ. Ε. Λ.

— **Βαθὺ** *(Ἀρτάκης)*. Ὡραῖος ὅρμος τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς βορείου ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τῆς Ἀρτάκης (πλάτ. 40° 30' καὶ μήκ. 27° 47' $^{1}/_{2}$ Ἀν., χάρτης ἀγγλικὸς 224: Sea of Marmara), εἰς 2 μιλ. Ἀν. τοῦ ἀκρωτηρίου Δράκοντας. Ὑπὸ τῶν Τούρκων καλεῖται καὶ *Βαθυλιμάν*. Σ. Ε. Λ.

— **Βαθὺ** *(Ἀστυπαλαίας)*. Ὡραιότατος λιμὴν (*Πόρτο Βαθύ*: πλάτος 36°37' Β, μήκ. 26°25' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1888: Stampalia island) οὐχὶ βαθὺς (5 ὀργυιαὶ) ἀλλὰ βαθέως εἰσχωρῶν ἐν τῇ δυτικῇ ἀκτῇ τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς νήσου. Τὸ στόμιόν του εἶναι ἀβαθέστατον (1 $^{1}/_{2}$ ὀργ.), ἀλλὰ τὸ φράγμα του εἶναι ἐξ ἁπαλωτάτου βυθοῦ, ἀφοῦ, ὡς ἀπεδείχθη τῷ 1877, πάσσαλος ξύλινος ἐξηκολούθει εἰσδύων ἐλευθέρως ἐν τῷ ἰλύϊ ἕως βάθους 30 ποδῶν. Σ. Ε. Λ.

— **Βαθὺ** *(Δομβραίνης)*. Ὅρμος ἀποτελῶν τὸν δυτικώτατον μυχὸν τοῦ κολπίζοντος ὅρμου τῆς Δομβραΐνης (πλάτ. 38° 12'$^{1}/_{2}$ Β. μήκ. 22° 55'$^{3}/_{8}$ Ἀν., χάρτ. ἑλλην. 19: Ἀλκυονὶς θάλασσα, καὶ ἀγγλ. 1600: Gulf of Corinthe). Σ. Ε. Λ.

— **Βαθὺ** *(Ζάρακος)*. Ἀκρωτήριον (πλάτ. 36° 48' 50" Β., μήκ. 23° 05' 10" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1685: Venetico to Spezzia) τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τοῦ Ἕλους, 3 μιλλ. Βορ. τοῦ στομίου τοῦ λιμένος *Πόρτο Γέρακα* (ἀρχ. *Ζάραξ*). Ἐκκλησία, ἀποτελοῦσα χρησιμώτατον γνώρισμα διὰ τοὺς προσπλέοντας εἰς Πόρτο Γέρακα, ἐγείρεται ἐπὶ τῆς κορυφῆς λόφου παρακτίου εἰς 1 μιλ. ΒΔ τοῦ ἀκρωτηρίου Βαθύ. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Βαθὺ** *(Θηβῶν)*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Αὐλίδος τῆς ἐπαρχίας Θηβῶν τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται παρὰ τὸν Εὐβοϊκὸν κόλπον, ἐν τῷ ὁμωνύμῳ ὅρμῳ, ἔχει κλίμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ φρεατίων ὑδάτων. Κάτ. (1828) 1334. Εἰς τὴν κοινότητα, ἀριθμοῦσαν ἐν συνόλῳ 2124 κατοίκους, ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία καὶ συνοικισμοὶ *Καλὸ χωριὸ* (τέως *Κριμπάτσι*), *Γεραλῆ*, *Ριτσώνα* καὶ *Προφήτης Ἠλίας*. Μέχρις ἐσχάτων ὑπήγετο καὶ τὸ χωρίον *Παραλία* (τέως *Δράμεσι*), ἤδη ἀποτελέσαν ἰδίαν κοινότητα. Διὰ τοῦ χωρίου ἐκτισμένου ἐν τῇ θέσει τῆς ἀρχαίας Αὐλίδος (βλ. λ.) διέρχεται ἡ πρὸς Χαλκίδα σιδηροδρομικὴ γραμμὴ τῶν ΣΕΚ, ἀφ' ἧς ἀπέχει 11 χμτρ. Δ. Ε. Μ.

Ἐγγὺς τοῦ χωρίου καὶ παρὰ τὸν Εὔριπον εὑρηται καὶ ἕτερος ὅρμος ἐπὶ τῆς Βοιωτικῆς ἀκτῆς, φέρων τὸ ὄνομα *Βαθύ*.

— **Βαθὺ** *(Θάσου)*. Ὅρμος τῆς ΒΑ ἀκτῆς τῆς νήσου Θάσου (πλάτ. 40° 45' Β, μήκ. 24° 43' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1086: gulf of Kassandra to Thasso and Lemnos island) ἀμέσως πρὸς Β τοῦ ἀκρωτηρίου Πυρόκας ἢ Πύργος, βορείου κέρατος τοῦ ὅρμου Ποταμιά. Σ. Ε. Λ.

— **Βαθὺ** *(Ἰθάκης)*. Κωμόπολις τῆς νήσου Ἰθάκης, κειμένη εἰς τὸν μυχὸν τοῦ ὁμωνύμου λιμένος (βλ. κατωτ.), ἐκτισμένη δ' ἀμφιθεατρικῶς καὶ ἐν σχήματι πετάλου.

Τὸ Βαθύ, κατὰ τὰς ἐγχωρίους παραδόσεις καὶ κατὰ τὰ ἰδιωτικὰ συμβόλαια, εἶναι πόλις νέα, ἡλικίας οὐχὶ μείζονος τῶν 200 ἐτῶν. Κατῳκήθη δὲ τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν σημαντικωτέρων οἰκιστῶν, μετὰ τὴν ἐρήμωσιν τῆς νήσου κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, τῆς ἐν τῷ ἐσωτερικῷ πόλεως, τῆς ἐρήμου νῦν *Παλιοχώρας*, οἰκογενειῶν *Πεταλᾶ* καὶ *Καραβία*. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἐγκατεστάθη εἰς τὸ δυτικὸν μέρος περὶ τὸν λιμένα, ἡ δὲ δευτέρα ἀπέναντι, καλουμένων καὶ σήμερον τῶν συνοικιῶν τούτων *Πεταλᾶτα* καὶ *Καραβᾶτα* (μεταξὺ τούτων ὑπάρχει ἡ συνοικία *Μαζαρᾶτα*).

Τὸ Βαθὺ εἶναι πόλις καθαρωτάτη ἔχουσα μεγάλας καὶ κομψὰς οἰκοδομάς, πολλὰς καὶ εὐρείας ὁδοὺς λιθοστρώτους τὸ πλεῖστον, μὲ ὑπονόμους ἐκβαλλούσας εἰς τὴν θάλασσαν, ἀποβάθρας, πλατείας κλπ. Ἀπὸ τοῦ 1924 εἶναι ἠλεκτροφώτιστος. Ἡ κεντρικὴ πλατεῖα τῆς πόλεως φέρει τὸ ὄνομα τοῦ *Εὐσταθίου Δρακούλη*, ὅστις προσέφερε πολλὰς εἰς ταύτην ὑπηρεσίας, διὸ καὶ ἐν τῷ μέσῳ ἐγείρεται ἡ προτομὴ αὐτοῦ. Ἑτέρα πλατεῖα εἶναι ἡ τοῦ *Βύρωνος*, καὶ αὐτὴ ἐν τῷ μέσῳ, κοσμουμένη δι' ἀναμνηστικῆς στήλης δηλωτικῆς τῆς ἐνταῦθα διαμονῆς τοῦ ἐν λόγῳ φιλέλληνος. Ἐπὶ μιᾶς δὲ μεγάλης προβλῆτος τοῦ λιμένος ἐγείρεται ἡ χαλκίνη προτομὴ τοῦ πρώτου Ἄγγλου ἁρμοστοῦ τῶν Ἰονίων νήσων, *Μαῖτλανδ*. Ἡ πόλις ἔχει ἐπίσης ὡραίους ναούς. Ὁ μητροπολιτικός, ἀφιερωμένος εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου, προσεπικαλεῖται *Παναγία Πολυσπορίτισσα*· ἕτεροι ναοὶ εἶναι, ὁ τῆς *Καταθέσεως τῆς ζώνης τῆς Θεοτόκου*, (*Βλαχέρενα*), ὁ ἐν τῇ συνοικίᾳ *Γριβᾶτα* τῆς περιοχῆς Πεταλάτων τῆς *Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου* (κοιν. *Παναγία Γαρδελάκι*), οὐχὶ μακρὰν τοῦ ὁποίου κεῖται καὶ τὸ νεκροταφεῖον τῶν Ἄγγλων καὶ οἱ τοῦ *Ἁγίου Γεωργίου*, *Ταξιαρχῶν* καὶ ἀνὰ δύο τῶν *Ἁγίου Σπυρίδωνος* καὶ *Ἁγ. Νικολάου*. Πρὸς τὸ Δ. ἄκρον τῆς πόλεως ὑπάρχουσιν οἰκίαι λεγόμεναι *Παλάτια*, κτισθεῖσαι παρὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καταδιωκομένων καπετανέων, διὸ καὶ ἡ θέσις αὕτη καλεῖται *Καπετανᾶτα*. Εἰς τὴν παραλιακὴν δὲ ὁδὸν αὐτῆς σῴζεται ἡ οἰκία ἔνθα ἐγεννήθη ὁ ἥρως τῆς Γραβιᾶς *Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος*, ἐφ' ἧς εἶναι ἐντε-

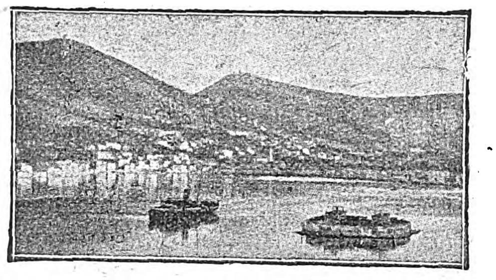

Βαθὺ (Ἰθάκης): Λιμὴν καὶ νησὶς Λαζαρέττο.

τοιχισμένη παρὰ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας ἀναμνηστικὴ πλάξ. Ὡραῖον ἐπίσης εἶναι καὶ τὸ κεντρικὸν νεκροταφεῖον τῆς πόλεως, ἱδρυθὲν δαπάνῃ τοῦ *Π. Α. Δενδρινοῦ*.

Τὸ Βαθὺ ὑδρεύετο καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῶν ξενικῶν κατοχῶν μέχρι τοῦ 1892 διὰ τῶν ἰδιωτικῶν φρεάτων καὶ ὀμβροδεκτῶν. Τὸ ἔτος τοῦτο ὅμως ὁ δῆμος Ἰθακησίων ἐπελήφθη τῆς κατασκευῆς σωληνωτοῦ ὑδραγωγείου πρὸς μεταφορὰν πηγαίων ὑδάτων. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ μεταφερόμενον ὕδωρ δὲν ἦτο ἐπαρκές, τῷ 1927 ἐξετελέσθησαν νέα ἔργα, δι' ἃ ὑπῆρχε καὶ τὸ ἐκ 500,000 δραχ. κληροδότημα τοῦ *Ὄθωνος Σταθάτου*, δι' ὧν κατωρθώθη ἡ μεταφορὰ 1200 κ. μ. ἡμερησίως ὑδάτων ἐκ τῶν πηγῶν *Ἁγ. Σπυρίδωνος* καὶ *Παγανοῦ*, κειμένων πρὸς Α. τοῦ *Πεταλέϊκου βουνοῦ*, καὶ ἡ συγκέντρωσίς του εἰς δεξαμενὴν χωρητικότητος 3500 κ. μ. Ἡ πόλις κέκτηται πλῆρες ὑδρονομικὸν δίκτυον ἐκ σιδηροσωλήνων.

Τὸ Βαθὺ εἶναι πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Ἰθάκης καὶ ἕδρα ἰδίας κοινότητος καλουμένης καὶ κοινότητος *Ἰθάκης*. Ἀριθμεῖ μετὰ τῶν προαστείων του (1928) 3225 κατοίκους, ἐξ ὧν οἱ 1335 ἄρρενες καὶ οἱ 1890 θήλεις. Προάστεια αὐτοῦ εἶναι τὰ *Κανελάτα*, ἡ *Παλιόρουκα* καὶ ὁ ἐπὶ λόφου γραφικὸς συνοικισμὸς *Βουνάκι*. Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος ὑπάγονται καὶ αἱ μεταξὺ Ἰθάκης καὶ τῆς ἔναντι ἀκαρνανικῆς ἀκτῆς, εἰς ἣν μάλιστα πρόσκεινται, ἀκατοίκητοι σχεδὸν νησῖδες *Ἄτοκος* καὶ *Ἐχινάδες* (κοιν. *Κουρτζολάρι*) ἀνήκουσαι εἰς Ἰθακησίους γεωκτήμονας. Πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' τὸ Βαθὺ ἦτο ἕδρα τοῦ δήμου Ἰθακησίων, ὅστις εἶχε περιφέρειαν τῶν νῦν κοινοτήτων Βαθέος καὶ Πέρα Χωρίου.

Τὸ Βαθὺ εἶναι ἕδρα εἰρηνοδικείου, ὑποδιοικήσεως χωροφυλακῆς, ἐφορείας, ταμείου, τελωνείου γ' τάξεως, ταχ. τηλεγρ. γραφείου β' τάξεως. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς κοινοτικὰς εἰσπράξεις αὗται ἀνῆλθον μετὰ τῶν ὑπὲρ τῆς ἀγροφυλακῆς τοιούτων κατὰ τὸ ἔτος 1927—1928 εἰς δρχ. 718.207, ἐξ ὧν αἱ 590.000 τοῦ κληροδοτήματος Ὀθ. Σταθάτου, ἐδαπανήθησαν δὲ διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς κοινότητος

Digitized by Google

δρχ. 117.100, ἀπομένοντος ὑπολοίπου μετὰ τοῦ κληροδοτήματος δρχ. 655.556, εἰς ὃ περιλαμβάνεται καὶ τὸ τῶν προηγουμένων χρήσεων, ἐκ δρχ. 54.449.

Τὰς ἀνάγκας τῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς τὸ Βαθὺ ἐξυπηρετοῦσιν σήμερον ἑλληνικὸν σχολεῖον καὶ δημοτικὰ τοιαῦτα ἀρρένων καὶ θηλέων. Ἐπὶ τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς ἐλειτούργουν ἀντὶ τῶν ἀνωτέρω ἓν προκαταρκτικὸν σχολεῖον καὶ ἓν ἑπτατάξιον λύκειον ὅπερ εἶχεν ἕδρας ἑλληνικῆς γλώσσης, δογματικῆς θεολογίας, ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ἀρχαιολογίας, λατινικῆς φιλολογίας, ἱστορίας, φιλοσοφίας. ρητορικῆς, ἀγγλικῆς γλώσσης, πρακτικῆς γεωργίας καὶ καλῶν τεχνῶν.

Τῷ 1907 ἱδρύθη παρὰ τοῦ Ὄθωνος Σταθάτου

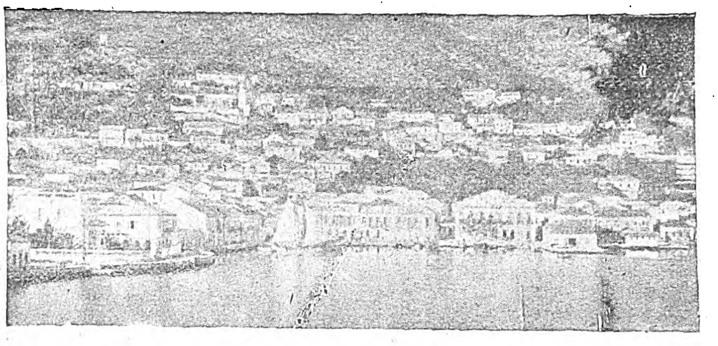

Βαθὺ (Ἰθάκης): Ἄποψις τῆς κωμοπόλεως μετὰ τῆς κεντρικῆς ἀποβάθρας.

ἐγκριθεῖσα διὰ τοῦ ἀπὸ 20 Ἀπριλίου 1907 Β. Δ. πρότυπος ἐν Ἀνατολῇ « *Ἐμπορικὴ καὶ Ναυτικὴ Σχολὴ Σταθάτου*» στεγασθεῖσα ἐν ἰδιαιτέρῳ μεγαλοπρεπεῖ μεγάρῳ, λειτουργήσασα παραδειγματικῶς ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν. Ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ, ἐν ᾗ ἐδίδασκον κατὰ τὸ πλεῖστον ξένοι καθηγηταί, προσέτρεχον ἐξ ὅλης τῆς Ἑλλάδος πλεῖστοι μαθηταί, ἐξ ὧν οἱ ἀποφοιτήσαντες ἔτυχον μεγάλων θεσεων. Τῷ 1915 ὅμως ἡ Σχολὴ αὕτη διελύθη ὑπὸ τοῦ ἱδρυτοῦ της θεωρήσαντος ὅτι δὲν ἐξεπλήρου τὸν προορισμόν της. Τὸ κτίριον τῆς ἐν λόγῳ σχολῆς ἐδωρήθη ὑπὸ τοῦ Σταθάτου εἰς τὸ Κράτος, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς διδακτήριον πλήρους ἑξαταξίου δημοτικοῦ σχολείου μετὰ συμπληρωματικῶν τάξεων ἐν αἷς νὰ διδάσκωνται ἐμπορικὰ καὶ ναυτικὰ μαθήματα, ἄχρι τοῦδε ὅμως μὴ ἐκπληρωθέντος τοῦ τελευταίου ὅρου. Τὸ δ' ἐξ 706.000 φρ. χρ. ποσὸν δι' οὗ εἶχε προικοδοτήσει τὴν Σχολήν, ἐχρησίμευσεν ὡς κεφάλαιον τοῦ *Ἄθλου Σταθάτου* δι' οὗ ἐκπαιδεύονται εἰς τὴν Ἑσπερίαν διδάσκαλοι.

Τὰ νῦν δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων στεγάζονται ἐν κτιρίοις ἱδρυθεῖσι δαπάναις τῶν *Πάνου Δενδρινοῦ* (1883) καὶ *Ὀδυσσέως Κ. Καραβία* (1887).

Τὸ Βαθὺ εἶναι ὁ κύριος ἐξαγωγικὸς λιμὴν τῆς νήσου Ἰθάκης, ἧς τὰ κύρια προϊόντα εἶναι τὸ ἔλαιον καὶ ὁ οἶνος. Ἐν αὐτῷ ὑπάρχουν ὑποκαταστήματα τῶν τραπεζῶν Ἐθνικῆς καὶ Ἀθηνῶν, πρακτορεῖα δὲ καὶ ἀνταποκριταὶ ὅλων τῶν ἑλληνικῶν τραπεζῶν. Ἡ βιομηχανία του πλὴν τοῦ κοινοτικοῦ ἐργοστασίου παραγωγῆς ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, ὅπερ ἱδρύθη τῷ 1924 δαπάναις τοῦ *Γεωργ. Δρακούλη*, ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ τριῶν μεγάλων ἀτμοκινήτων ἐλαιουργείων καὶ τριῶν ἀτμομύλων. Ὁ κύριος ὅμως πλουτοφόρος παράγων αὐτοῦ εἶναι ἡ ναυτιλία, εἰς ἣν οἵ τε Βαθυσιάνοι

Βαθὺ (Ἰθάκης:) Ἑτέρα ἄποψις τῆς κωμοπόλεως.

καὶ οἱ λοιποὶ Ἰθακήσιοι ἐπεδόθηααν μετὰ ζήλου εὐδοκιμήσαντες τὰ μάλα (βλ. λ. Ἰθάκη). Σήμερον (1928) εἰς τὸ Βαθὺ ὅπερ κατέχει τὴν στ' θέσιν μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν ναυτικῶν λιμένων εἶναι ναυτολογημένα 23 ἀτμόπλοια ὁλικῆς χωρητικότητος 90493 τόννων, ἐξ ὧν τὰ 22 φορτηγὰ (τόν. 90420) καὶ τὸ ἕτερον θαλαμηγόν.

Ἡ εἰς τὴν ναυτιλίαν ἐπίδοσις τῶν Ἰθακησίων χρονολογεῖται ἀπὸ πολλῶν δεκαετηρίδων. Οὕτω κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἑνώσεως, εἰς τὸ Βαθὺ ἐφέροντο νηολογημένα 160 πλοῖα ὁλικῆς χωρητικότητος ἕκαστον κάτω τῶν 60 τόν. καὶ 26 ἄνω τῶν 60 τόν., ἐξ ὧν 2 ἄνω τῶν 250, 6 μεταξὺ 150—250, 9 μεταξὺ 100—150 καὶ 9 μεταξὺ 60—100 τόννων. Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἀτμήρους ναυτιλίας τὰ μεγάλα ἱστιοφόρα ἤρχισαν ἐκτοπιζόμενα, κατὰ δὲ τὸ 1892 ὑπῆρχον νηολογημένα εἰς τὸ Βαθὺ 16 ἀτμόπλοια καθαρᾶς χωρητ. 14476 τόννων, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁποίων, σχεδὸν ὁ ἴδιος, διετηρήθη μέχρι τοῦ 1914, μὲ τὴν διαφορὰν τῆς ἀντικαταστάσεως τῶν ἀτμοπλοίων διὰ μεγαλυτέρων (καθ. χωρητ. 26.385). Μεταπολεμικῶς ηὐξήθη καὶ ὁ ἀριθμὸς καὶ τὸ μέγεθος τῶν εἰς Βαθὺ νηολογημένων πλοίων.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν λιμένα τοῦ Βαθέος, οὗτος παρουσιάζει ἐτησίαν κίνησιν κατάπλων (1927) 274 ἀτμοπλοίων, ὁλικῆς χωρητικότητος 55.605 τόννων, ὧν σχεδὸν ὅλα εἶναι ἐπιβατηγὰ ἐκτελοῦντα τὴν ἀκτοπλοϊκὴν συγκοινωνίαν. Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν δὲ καὶ συντήρησιν λιμενικῶν ἔργων ἀπὸ ἐτῶν λειτουργεῖ λιμενικὸν ταμεῖον ὅπερ τροφοδοτεῖται ἐκ φορολογίας 1% ἐπὶ τῶν τελωνειακῶν τελῶν τῶν ἐξ ἀλλοδαπῆς εἰσαγομένων ἐμπορευμάτων, 15% ἐπὶ τοῦ δημοτικοῦ δασμολογίου ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ μεταφερομένων καὶ 50% ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἐπὶ τῶν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μεταφερομένων προϊόντων. Αἱ ἐτήσιαι εἰσπράξεις τοῦ ταμείου τούτου ἀνέρχονται (1927—1928) εἰς τὰς δραχμὰς 140000.

Τὸ ταμεῖον παρουσιάζει ἀποθεματικὸν κεφάλαιον 171.700 δραχμῶν.

Κοινωνικὴ ζωή. Ἡ κοινωνικὴ ζωὴ τοῦ Βαθέος εἶναι ἐξαιρετικῶς ζωηρά, ὅπως καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἑπτανησιακὰς πόλεις. Ἔχει λέσχην, ξενοδοχεῖα, ἑστιατόρια, ζυθοπωλεῖα, ζαχαροπλαστεῖα καὶ παντὸς εἴδους καταστήματα. Ἐκ τῶν κοινωνικῶν ὀργανώσεων εὐδοκίμως ἐργάζεται ὁ Κοινωφελὴς ὅμιλος Ἰθάκης, ἀφ' ἑνὸς μὲν οἰκονομικῶς συντρέχων τοὺς ἀπόρους, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ καλλιτεχνικῶν ἑορτῶν καὶ ἐρασιτεχνικῶν παραστάσεων ἐπιδιώκων τὴν διαπαιδαγώγησιν τοῦ κοινοῦ. Ἐκ τῶν ἐπαγγελματικῶν σωματείων πρὸς προάσπισιν τῶν συμφερόντων τῶν μελῶν των λειτουργοῦσιν Ἰατρικὸς σύλλογος, Ἐμποροεπαγγελματικός, Φιλεργατικὸς κ.λ.π., ὡς καὶ Γεωργικὸς πιστωτικὸς Συνεταιρισμός. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν τύπον. οὗτος ἀντιπροσωπεύεται διὰ τῆς δεκαπενθημέρου τοπικῆς ἐφημερίδος «Ἰθάκη».

Κοινωφελῶν ἱδρυμάτων τὸ Βαθὺ στερεῖται. Γηροκομεῖον ἔχει ἱδρυθῆ ἀπὸ ἐτῶν δαπάνῃ τοῦ *Βασιλείου Καραβία*, μὴ λειτουργοῦν. Ὑπάρχουσιν ὅμως δύο κληροδοτήματα τῶν *Ἰωάννου Βλασσοπούλου* (1916) ἐκ 2.000 λιρ. ἀγγλίας καὶ *Ὄθωνος Σταθάτου* (1925) ἐκ δραχ. 200.000, ἐκ τῶν ἀποθεμάτων τῶν ὁποίων προικοδοτοῦνται τακτικὰ ὀρφανὰ κοράσια.

Τὸ Βαθὺ συγκοινωνεῖ μεθ' ὅλων τῶν χωρίων τῆς Ἰθάκης δι' ὁδῶν ἁμαξιτῶν, μετὰ τῶν λοιπῶν δὲ κέντρων τῆς Ἑλλάδος ἀτμοπλοϊκῶς διὰ τῶν ἐκτελούντων τὴν γραμμὴν Πατρῶν, Ἰονίων νήσων, Ἀμβρακικοῦ ἀτμοπλοίων.

Δ. Ε. ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ - Π. Ν. ΤΣΑΒΕΑΣ

—*[Ναυτ. Γεωγρ.]* Ὁ θαυμάσιος τῆς νήσου Ἰθάκης λιμὴν *Βαθὺ* ἀποτελεῖ κλειστὴν οἱονεὶ δεξαμενήν, ἀποτελοῦσαν τὸν ΝΑ μυχὸν τοῦ κολπίζοντος ὅρμου *Μῶλος*, διανοιγομένου ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου (*Πόρτο Βαθύ:* πλάτ. 38° 22' ¼ Β, μῆκ. 20° 44' ⅛, χάρτ. ἀγγλ. 203: Santa Maura, Ithaka, Cefalonia καὶ 1620: Gulf of Molo). Ἐν τῷ λιμένι *Βαθύ*, οὗ ἡ νοτία καὶ νοτιοανατολικὴ ἀκτὴ ἀποτελοῦσι τὰς προκυμαίας τῆς ὁμωνύμου πόλεως, ὑπάρχει νησίς, τὸ *Λαζαρέττο*, διὰ τὸ ἐπ' αὐτῆς λοιμοκαθαρτήριον, ἐφ' ἧς σωφρονιστικαὶ φυλακαὶ καὶ φανὸς ναυτικὸς ἐρυθροῦ σταθεροῦ φωτὸς 5 μιλλίων. Σ. Ε. Λ.

— **Βαθὺ** ***(Καλύμνου).*** Ἀλλὰ καὶ *Βαθὺς* καὶ *Ρήνα*. Ὁ μεσαῖος (πλάτ. 36° 58' Β., μῆκ. 27° 04' Α., χάρτ. ἀγγλ. 1899: Kalimno, Kappari and Cos channels) τῶν τριῶν ὅρμων τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου Καλύμνου. Εἰς τὸν μυχὸν συνοικισμὸς *Βαθὺς* ὀνομαζόμενος καὶ ἐλαιών. Σ. Ε. Λ.

— **Βαθὺ** ***(Καστελλορίζου).*** Χερσονησὶς σχηματίζουσα τὴν βορείαν Ἀν. ἀκτὴν τοῦ κόλπου τοῦ Καστελλορίζου (πλάτ. 36° 11' Βορ., μῆκ. 29° 37' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 236: Rhodos island to Kaburnù). Λαμβάνει τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ αὐλῶνος *(Πόρτο Βαθὺ)* ὃν αὕτη σχηματίζει πρὸς τὴν κυρίως ἀκτὴν τῆς Καραμανίας καὶ ὅστις, δυσπροσπέλαστος εἰς ἱστιοφόρα, ἀποτελεῖ θαυμάσιον ἀγκυροβόλιον δι' ἀτμόπλοια, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ μεταξὺ τῆς νήσου τοῦ Καστελλορίζου καὶ τῆς χερσονησῖδος στενοῦ. *Βαθὺ* ὡσαύτως, τὸ ἀκρωτήριον εἰς ὃ ἡ χερσονησὶς ἀπολήγει. Σ. Ε. Λ.

— **Βαθὺ** ***(Λακωνικῆς).*** Δύο ὅρμοι ἐν τῷ Λακωνικῷ κόλπῳ καὶ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τῆς *Λακωνικῆς*. Ὁ εἷς (πλάτ. 36° 24' 10" Β. μῆκ. 22° 29' 15" Ἀν.) εἰς 1 μιλ. Β. τοῦ *Ταινάρου* καὶ 1½ νοτ. τοῦ *Πόρτο Κάγιο*. Ὁ ἕτερος (πλάτ. 36° 42' 25", μῆκ. 22° 31' 20" Ἀν.) ἀμέσως πρὸς νότον τοῦ ἀκρωτηρίου *Πετάλι*, ἀνάμεσον λιμένος Γυθείου καὶ ὅρμου Σκούταρι (βλ. ἀγγλ. χάρτ. 1685: Venetico to Spezzia). Σ. Ε. Λ.

— **Βαθὺ** ***(Λευκάδος).*** Χωρίον τῆς ὑπαγομένης εἰς τὴν ἐπαρχίαν Λευκάδος νήσου *Τάφου* καὶ *Μεγανησίου*, ἀποτελοῦν μετὰ τοῦ ὁμωνύμου ἐπινείου, ἀπέχοντος 20', ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου *Παλιόμυλος*, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ φρεατίων ὑδάτων. Κάτ. (1928) 891. Ἀπὸ τῆς Λευκάδος ἀπέχει 12 ναυτ. μίλλια. Δ. Ε. Μ.

— **Βαθὺ** ***(Λεβίθων).*** Αὐλὼν τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου *Λέβιθα*, 18 μίλ. Α. ΒΑ τῆς νήσου *Ἀμοργοῦ* (πλάτ. 37° 00' Β., μῆκ. 26° 30' Ἀν., χάρτ. 872: Kalimno to Rhodos) ἀνοικτὸς πρὸς δυσμάς, ἰχθυόεις. Σ. Ε. Λ.

— **Βαθὺ** ***(Λήμνου).*** Ὀνομασία τῆς στενωποῦ, δι' ἧς τὴν πρωΐαν τῆς 8/21 Ὀκτωβρίου 1912 τὸ εἰς Μοῦδρον ἀποβιβασθὲν ὑπὸ τὸν λοχαγὸν Κονταρᾶτον ἀποβατικὸν ἀπόσπασμα προήλασεν ἐνδυναμωθὲν καὶ ὑπὸ δύο ἀποβατικῶν πυροβόλων τοῦ «Ἀβέρωφ», μέχρι τῆς τοποθεσίας της «*Νερά*», ὅπου τὴν 2 μ. μ. συνηντήθη μετὰ τοῦ σχηματισθέντος τουρκικοῦ σώματος τῆς ἀμύνης τῆς Λήμνου καὶ παραδοθέντος κατόπιν ἀσθενοῦς ἀντιστάσεως (βλ. *Ι. Θεοφανίδου* «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ναυτικοῦ 1909—1913» σελ. 106). Σ. Ε. Λ.

— **Βαθὺ** ***(Μεγανησίου).*** Ὁ εἰς τὸ μέσον τῆς Βορείας ἀκτῆς τῆς νήσου *Μεγανήσι* (ἀρχ. *Τάφος*) εἰσδύων αὐλὼν (πλάτ. 38°39'50" Β, μῆκ. 20°,7'35" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 203: Santa Maura, Ithaca, Cefalonia καὶ 1620*: Meganisi island). Εἰς τὸν μυχόν του φερώνυμον χωρίον (897 κάτ.) ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα τῆς ἐπαρχίας Λευκάδος τοῦ νομοῦ Κερκύρας. Σ. Ε. Λ.

— **Βαθὺ** ***(Πρεβέζης).*** Αὐλὼν βαθὺς (7—15 μέτρα) καὶ βαθέως εἰσδύων (1⅛ μιλ.) Β. ΒΑ τῆς πόλεως Πρεβέζης, ἀποτελῶν δὲ τὴν μασχάλην τῆς προβοσκιδοειδοῦς ἀποφύσεως τῆς ἀπὸ τῆς χερσονήσου τῆς Νικοπόλεως χωρούσης πρὸς Εὖρον καὶ ἀποληγούσης εἰς τὸν λόφον *Σκαφιδάκι*, ἐφ' οὗ μέχρις ἐσχάτων διετηρεῖτο τὸ ποτὲ τουρκικὸν πυροβολεῖον, καὶ τὸ ἀκρωτήριον *Λασκάρα*. Τὴν ἀνατολικὴν τοῦ αὐλῶνος ἀκτὴν ἀποτελοῦσιν αἱ τοποθεσίαι Ψαθάκι καὶ Ἁγία Μαργαρώνα, τὴν δὲ δυτικὴν τὰ φρούρια Ἅγιος Ἀνδρέας καὶ Βρυσοῦλα καὶ αἱ τοποθεσίαι Ἅγιος Σπυρίδων καὶ Φανερωμένη. Πρὸς τὸν μυχὸν τοῦ αὐλῶνος ἀνάκαμψις αὐτοῦ σχηματίζουσα ἀσφαλὲς ὅσον καὶ ὀχυρὸν ἀγκυροβόλιον, τὸν ὅρμον *Βαθύ*. Ὅταν τὴν παραμονὴν τῆς κηρύξεως τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου παρεβίασαν τὸν εἴσπλουν τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου (αὐγὴν 4/17 Ὀκτωβρίου 1912) αἱ κανονιοφόροι «Α» καὶ «Δ» (βλ. καὶ λ. «Ἄλφα»), τὰ ἐν Πρεβέζῃ ὁρμοῦντα ἐχθρικὰ πολεμικά, μέγα τορπιλλοβόλον «Ἀττάλεια» καὶ δύο κανονιοφόροι 45 τόννων, ἀντιληφθέντα τὴν πρωΐαν τὸν εἴσπλουν, κατέφυγον εἰς ὅρμον *Βαθύ*, ὅπως σκέπωνται ὑπὸ τῶν πυροβόλων τῆς Βρυσούλας καὶ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, βραδύτερον δὲ περιεπόλουν ἑκατέρωθεν τοῦ αὐλῶνος, ἀπὸ Ἁγίου Στεφάνου (Μπογονίτσα) ἕως Ἁγίου Ἀνδρέου, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐν τῷ ὅρμῳ Σαλαώρας ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ πυροβολείου Μάζωμα τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Νικοπόλεως. Ἐπιτυχούσης τῆς κατὰ τῆς Νικοπόλεως ἐπιθέσεως κατὰ ξηρὰν ὑπὸ τῶν ἀποσπασμάτων Σπηλιάδου καὶ κατὰ θάλασσαν ὑπὸ τῶν «Α» καὶ «Δ», αἱ μὲν δύο τουρκικαὶ κανονιοφόροι ἀναφλεγεῖσαι προσηράχθησαν ὑπὸ τῶν πληρωμάτων των εἰς τὸν βορείως τοῦ ὅρμου Βαθὺ ψαμμαθῶνα τοῦ Δ. ΝΔ μυχοῦ τοῦ ὅρμου Σαλαώρας, ἡ δὲ «Ἀττάλεια», εἰσπλεύσασα ὁλοταχῶς ἐν τῷ ὅρμῳ Βαθὺ (20 Ὀκτωβρίου / 3 Νοεμβρίου 1912, 3 μ. μ.) κατεβυθίσθη ὑπὸ τοῦ πληρώματός της, ἀνοίξαντος τοὺς κρουνούς της· ἀνελκυσθεῖσα δὲ κατόπιν ἐκ τοῦ ὅρμου Βαθὺ καὶ ἐπισκευασθεῖσα ἀπετέλεσεν, ὡς «Νικόπολις» πλέον, μονάδα τοῦ στόλου μας. Σ. Ε. Λ.

— **Βαθὺ** ***(Σάμου).*** Κωμόπολις τῆς νήσου Σάμου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος, καλουμένη καὶ *Ἄνω* ***Βαθὺ*** πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς νῦν πρωτευούσης τῆς νήσου παραλίου πόλεως *Λιμένος Βαθέος*, καλουμένης καὶ *Κάτω Βαθύ*. Κάτ. (1928) 5561 μετὰ τῶν προαστείων της. Μὲ τὸ γενικὸν ὅμως ὄνομα *Βαθὺ* διακρίνεται καὶ ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς νήσου Σάμου, ἥτις ἀποτελεῖ ἓν τῶν τεσσάρων τμημάτων αὐτῆς, εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται, πλὴν τῆς ἀνωτέρω κωμοπόλεως, καὶ ὁ *Λιμὴν Βαθύ*, πρωτεύουσα ὅλης τῆς νήσου. Ὁ πρω-

Digitized by Google

τος συνοικισμὸς τοῦ Βαθέος, οὗτινος ἱδρυταὶ ἐγένοντο ἄποικοι ἐκ Πελοποννήσου, ἀπετέλεσε τὴν ἕδραν τοῦ τμήματος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς τουρκοκρατίας καὶ κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς αὐτονομίας τῆς νήσου. Ἐπὶ ἐδάφους ἐντελῶς ἀνωμάλου κείμενος ὁ παλαιὸς οὗτος συνοικισμὸς τοῦ Βαθέος, δὲν ἔχει οὔτε εὐρεῖς δρόμους, οὔτε πλατεῖάν τινα καὶ αἱ οἰκίαι ἐν αὐτῷ ἔχουσιν ἀνεγερθῆ ἡ μία παρὰ τὴν ἄλλην. Οἱ κάτοικοι εἶναι γεωργοὶ πάντες, καὶ δὲν διαμένουν ἐντὸς τοῦ συνοικισμοῦ τούτου ἢ μόνον κατὰ τοὺς βαρεῖς χειμερινοὺς μῆνας· καθ' ὅλον τὸ λοιπὸν διάστημα τοῦ ἔτους εὑρίσκονται εἰς τὰς ἐξοχάς.

Ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας ὁ συνοικισμὸς τοῦ Βαθέος ἦτο εἷς τῶν ἀνθηροτέρων τῆς Σάμου. Ὁ κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἀρχιεπίσκοπος Σάμου *Ἰωσὴφ Γεωργειρήνης* ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὸ 1678 τὸ Βαθὺ εἶχε τετρακοσίας οἰκίας καὶ τέσσαρας ἐκκλησίας. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928 εἶχεν 926 οἰκίας καὶ 4060 κατοίκους.

Τὸ Βαθὺ ἔχει ἓξ ἐνοριακοὺς ναούς, λαμπρὸν ἀρρεναγωγεῖον κείμενον εἰς τὴν πρόσοψιν τοῦ συνοικισμοῦ καὶ ἐπὶ θέσεως περιόπτου, δημοτικὸν σχολεῖον θηλέων, κοινοτικὸν κατάστημα καὶ ἀγορὰν μικρὰν εὑρισκομένην εἰς τὸ κέντρον τοῦ συνοικισμοῦ. Δύο πηγαί, εἰς τὴν ὕπαρξιν τῶν ὁποίων ὀφείλεται καὶ ἡ ἵδρυσις τοῦ συνοικισμοῦ εἰς τὸ μέρος τοῦτο, παρέχουν ἐπαρκὲς ὕδωρ εἰς τοὺς κατοίκους, πρὸ ὀλίγου δὲ χρόνου ἐπεξετάθη εἰς τὴν κοινότητα Βαθέος καὶ ὁ ἠλεκτροφωτισμὸς τοῦ Λιμένος Βαθέος καὶ οὕτω ἐπληρώθη μία ἀπὸ τὰς πρώτας ἀνάγκας τῆς κοινότητος.

Ἡ περιοχὴ τοῦ Βαθέος εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ξηρὰ καὶ ἄγονος· παράγει ἐν τούτοις χάρις εἰς τὴν φιλεργίαν τῶν κατοίκων διάφορα προϊόντα, ἤτοι οἶνον, ἔλαιον καὶ ἰδίως καπνὸν ποιότητος ἐξαιρέτου. Ὡς πρὸς τὸν καπνὸν ἡ κοινότης Βαθέος κατέχει ἤδη ἐν Σάμῳ τὴν δευτέραν θέσιν. Ἐκ τῶν εὑρισκομένων ἐντὸς τῆς περιοχῆς Βαθέος διαφόρων κοιλάδων σημαντικωτέρα εἶναι ἡ *κοιλὰς τῆς Βλαμαρῆς*, ὅπου ὑπάρχουν πλούσιαι γαῖαι καὶ ἄμπελοι παράγουσαι ἐξαίρετον οἶνον. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς κοιλάδος ταύτης εἶναι ἐκτισμένη ἡ *μονὴ τῆς Ἁγίας Ζώνης*. Κατέναντι σχεδὸν τῆς μονῆς Ἁγίας Ζώνης καὶ ἐπὶ ὄρους ὕψους 300 περίπου μέτρων κεῖται ἡ *μονὴ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς* εἰς ὡραίαν τοποθεσίαν, ἡ ὁποία ἑλκύει τὸν θαυμασμὸν παντὸς ἐπισκεπτομένου αὐτήν.

Ι. Δ. ΒΑΚΙΡΤΖΗΣ

—Βαθέος *Λιμὴν—(Σάμου).* Πόλις τῆς νήσου Σάμου, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Ἐπὶ τουρκοκρατίας αὕτη δὲν ἠρίθμει ἢ ὀλίγας μόνον οἰκίας. Ἡ ἀκμή της ἤρχισε μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς Σάμου εἰς Ἡγεμονίαν αὐτόνομον, ὅτε πρὸς διάκρισιν, ἡ μὲν νεωτέρα πόλις τοῦ Λιμένος Βαθέος ἐκαλεῖτο *Κάτω Βαθύ*, ὁ δὲ παλαιὸς συνοικισμὸς *Ἄνω Βαθύ*. Σήμερον ὅμως, κυρίως δὲ μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ προσφυγικοῦ συνοικισμοῦ, ἀνεγερθέντος μεταξὺ τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νεωτέρας πόλεως, ἀμφότεραι εἶναι σχεδὸν ἡνωμέναι, καίτοι ἀποτελοῦν ἰδίους αὐτοτελεῖς ὀργανισμούς, διότι τὸ μὲν *Ἄνω Βαθὺ* ἀποτελεῖ, ὡς ἐλέχθη, κοινότητα, τὸ δὲ *Κάτω Βαθύ*, ἤτοι ἡ πόλις *Λιμένος Βαθέος*, ἀποτελεῖ Δῆμον, τὸν μοναδικὸν καθ' ὅλον τὸν νομὸν Σάμου.

Ἡ πόλις τοῦ Λιμένος Βαθέος κεῖται εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου, ὅστις ἔχει ἔκτασιν πέντε περίπου χιλιομέτρων καὶ μικρότερον πλάτος ἑνὸς περίπου χιλιομέτρου (δλ. κατ.). Οἱ ἀρχαῖοι πρὸς ἐκμετάλλευσιν τοῦ κόλπου τούτου εἶχον ἐπίσης ἱδρύσει συνοικισμόν, ὁ ὁποῖος ὅμως εὑρίσκετο οὐχὶ ὅπου εἶναι ἡ σημερινὴ πόλις, ἀλλ' εἰς τὸ ἀντίθετον ἀκριβῶς μέρος τοῦ κόλπου, ὅπερ καλεῖται σήμερον *Μαλαγάρι* καὶ ὅπου ὑπῆρχεν ἀσφαλὲς ὁρμητήριον τῶν πλοίων, λείψανα δὲ τοῦ ἀρχαίου τούτου συνοικισμοῦ ἐσώζοντο μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐντὸς τῆς περιοχῆς ταύτης.

Ὁ Λιμὴν τοῦ Βαθέος δὲν ἔχει μεγάλα τεχνητὰ ἔργα, ἐκτὸς ἑνὸς λιμενοβραχίονος μήκους 80 μέτρων, εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ὁποίου ὑπάρχει φάρος πρὸς ὁδηγίαν τῶν εἰσπλεόντων, καὶ τῆς προκυμαίας, ἡ ὁποία ἔχει μῆκος 840 μέτρων καὶ περὶ τὴν ὁποίαν κυρίως ἐγείρεται ἡ πόλις, ἥτις μὲ τὰς λευκὰς οἰκίας της, ἀμφιθεατρικῶς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκτισμένας καὶ πολλαχοῦ κοσμουμένας μὲ διάφορα δένδρα ἐκ τοῦ γένους ἰδίᾳ τῶν ἑσπεριδοειδῶν, παρουσιάζει ὄψιν γραφικωτάτην. Ἡ πόλις στερεῖται ἀνοικτοῦ ὁρίζοντος, ἡ τοποθεσία της ὅμως εὐνοεῖ τὸν καλὸν ἀερισμὸν αὐτῆς καὶ κατὰ τὸ θέρος διαπνέεται ὑπὸ δροσερῶν ἀνέμων, οἵτινες καθιστῶσι τὴν ἐν αὐτῇ διαμονὴν ἄκρως εὐάρεστον καὶ τερπνήν. Ἐὰν ἀρχικῶς ἐλαμβάνετο συστηματικὴ πρόνοια διὰ τὴν κατασκευήν της καὶ τὴν ρυμοτομίαν της, ἀσφαλῶς ἡ πόλις αὕτη θὰ ἦτο ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας μικρὰς πόλεις τῆς ὅλης Ἑλλάδος. Δυστυχῶς βασικά τινα σφάλματα παρουσιάζουσιν αὐτὴν εἰς πολλὰ μειονεκτοῦσαν. Διὰ τὴν κατασκευὴν αἴφνης τῆς προκυμαίας δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν οὔτε ἡ ἀπότομος κλίσις τοῦ ἐδάφους, τὸ ὁποῖον εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτῆς ἀπόστασιν ὑψοῦται ὑπὲρ τὰ 50 μέτρα, οὔτε οἱ χείμαρροι, οἱ ὁποῖοι ἀποτόμως ἐπίσης ἐκβάλλουν ἀπὸ ὕψους 200 καὶ πλέον μέτρων. Ὡς μέτρον δὲ πρὸς κατασκευὴν τῆς προκυμαίας ἐχρησίμευσε τὸ δάπεδον οἰκημάτων τινῶν, τὰ ὁποῖα ἄνευ σχεδίου τινὸς εἶχον ἀνεγερθῆ πλησίον τῆς παραλίας καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ταύτης ἀνηγέρθησαν κατόπιν ὅλαι αἱ οἰκοδομαὶ κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς ὁλοκλήρου πεντηκονταετίας. Ὅταν δὲ ἐπυκνώθη ἡ πόλις ἐγένετο ἀντιληπτὸν τὸ σφάλμα νὰ μὴ ὑψωθῇ ἡ προκυμαία κατὰ δύο ἢ τρία μέτρα, ὥστε νὰ ὑπάρχῃ ἀρκετὴ κλίσις πρὸς ἀσφαλῆ διοχέτευσιν τῶν χειμάρρων, οἱ ὁποῖοι εἰς ἐποχὴν ραγδαίων βροχῶν ἐκχύνονται ἐντὸς τῆς πόλεως διὰ τὴν ἔλλειψιν μεγάλων ὑπονόμων.

Ἡ διεύρυνσις τῶν ἐπὶ τῆς προκυμαίας ὀχετῶν, ἡ ὁποία συντελεῖται ἤδη (1928) σὺν τῇ μετασκευῇ καὶ ἀνυψώσει, ἔστω καὶ κατ' ὀλίγα ἑκατοστόμετρα, τῆς προκυμαίας ἐλπίζεται ὅτι θὰ μετριάσῃ σπουδαίως τὸ κακόν, ἂν δὲν τὸ ἐξαλείψῃ τελείως.

Τὰ συντελούμενα ἤδη λιμενικὰ ἔργα περιλαμβάνουν: ἐνίσχυσιν τοῦ ἐξωτερικοῦ μετώπου τοῦ λιμενοβραχίονος, ἐκβάθυνσιν τοῦ λιμένος, ἐπισκευὴν καὶ ἀνύψωσιν τῆς προκυμαίας, λιθόστρωσιν αὐτῆς διὰ πλακῶν καὶ κυβολίθων, ἐπισκευὴν τῶν ὑπαρχόντων ὀχετῶν μέχρι τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς.

Κατωτέρω παραθέτομεν πίνακα ἐμφαίνοντα τὴν κίνησιν τοῦ λιμένος κατὰ τὸ ἔτος 1927.

Πίναξ ἐμφαίνων τὴν κίνησιν τοῦ Λιμένος Βαθέος Σάμου κατὰ τὸ ἔτος 1927.

Σημαῖαι	Ἀτμόπλοια		Ἱστιοφόρα		Σύνολον ἀριθμῶν ἀτμοπλοίων καὶ ἱστιοφόρων	Σύνολον τόννων ἀτμοπλοίων καὶ ἱστιοφόρων	Παρατηρήσεις
	ἀριθμός	τόννοι	ἀριθμός	τόννοι			
Ἑλληνικὴ	261	111,270	330	10.301	591	121,600	Ἀναλογία τῶν ἀτμοπλοίων 54 °/₀ καὶ χωρητικότ. αὐτῶν 96 °/₀. Ἀναλογία ἱστιοφόρων 46 °/₀ καὶ χωρητικότητος αὐτῶν 4 °/₀.
Ἰταλικὴ	56	64,005	6	208	62	64,213	
Ἀγγλικὴ	16	10,376			16	10,376	
Γερμανικὴ	14	24,448	1	57	15	24,505	
Ὁλλανδικὴ	14	22,011			14	22,011	
Τουρκικὴ	24	14,645	3	52	27	14,697	
Σουηδικὴ	8	10,531			8	10,531	
Βουλγαρικὴ	5	5,068			5	5,068	
Γιουγκοσλαυϊκὴ	1	838			1	838	
Γαλλικὴ	1	59			1	59	
Σύνολον	400	263,251	340	10,618	740	273,898	

Εἰς τὸν Λιμένα Βαθέος ἔχουσι νηολογηθῆ 2 ἀτμόπλοια ὁλικῆς χωρητικότητος 1077 κόρων, 8 βενζινόπλοια ὁλικῆς χωρητικότητος κόρων 42 καὶ ἱστιοφόρα διάφορα ὁλικῆς χωρητικότητος 2600 κόρων.

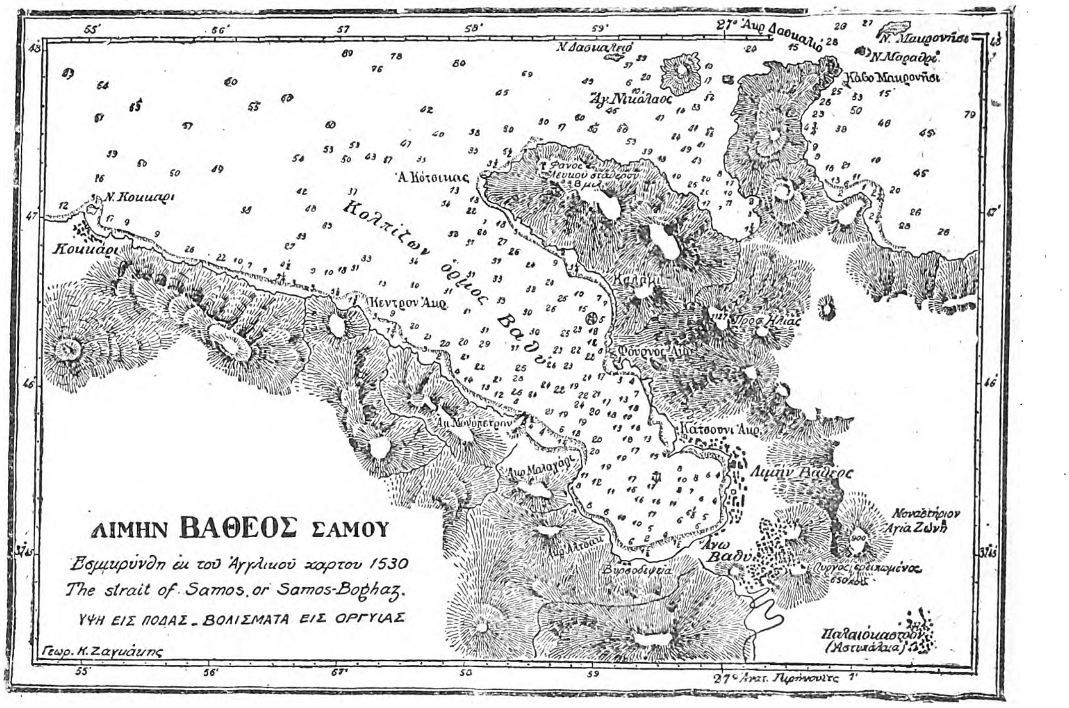

Ἡ πόλις ἔχει ἀρκετὰς ὡραίας οἰκοδομάς, δημοσίας καὶ ἰδιωτικάς. Ἐκ τῶν δημοσίων τὴν πρώτην θέσιν κατέχει τὸ Ἡγεμονικὸν Μέγαρον, ὅπερ ἐχρησίμευεν ὡς κατοικία τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σάμου κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς αὐτονομίας, σήμερον δὲ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν διαμονὴν τοῦ νομάρχου καὶ διὰ τὰ γραφεῖα τῆς νομαρχίας. Κατὰ δεύτερον λόγον ἔρχονται τὸ Βουλευτήριον, ἐν ᾧ ἄλλοτε ὑπῆρχον τὰ γραφεῖα τῆς Βουλῆς τῶν Σαμίων καὶ ἡ αἴθουσα τῶν συνεδριάσεων τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως, σήμερον δὲ ἔχουσιν ἐγκατασταθῆ τὸ Ταχυδρομεῖον καὶ Τηλεγραφεῖον, τὸ Δημαρχεῖον, ἡ Οἰκονομικὴ Ἐφορία Σάμου, τὸ Ταμεῖον καὶ τὸ Χημεῖον, τὸ Δικαστικὸν Μέγαρον, ἐν ᾧ σήμερον στεγάζονται τὰ γραφεῖα τοῦ Πρωτοδικείου καὶ τῆς Εἰσαγγελίας Σάμου, ὡς καὶ τὸ Εἰρηνοδικεῖον Βαθέος, τὸ Τηλεφωνεῖον, τὸ Πυθαγόρειον Γυμνάσιον, ἡ Δημοτικὴ ἀγορά, τὸ Πασχάλειον Μουσεῖον ἀνεγερθὲν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὑπὸ τοῦ Σαμίου Ἀλεξάνδρου Πασχάλη κλπ. Ἀνεγείρεται ὡσαύτως ἤδη νέον εὐρὺ οἴκημα, τὸ ὁποῖον μέλλει νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς δημόσιον καπνεργοστάσιον.

Τὸ Μουσεῖον Λιμένος Βαθέος ὀφείλει τὴν ἵδρυσίν του εἰς τὸν Γυμνασιάρχην *Ἀριστομένην Στεργιογλίδην*, ὅστις κατὰ τὸ ἔτος 1895 συνεκέντρωσεν εἰς τὸ Πυθαγόρειον Γυμνάσιον τὰς μέχρι τότε εὑρισκομένας ἀρχαιότητας, ὡς καὶ τὰς εἰς διάφορα μέρη τῆς νήσου κατεσπαρμένας. Εἰς τὴν πρώτην ταύτην συλλογὴν προσετέθη καὶ ἡ συλλογὴ τοῦ Ἄγγλου προξένου *Διονυσίου Λουΐμάρκ*, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησεν ἡ Σαμιακὴ Κυβέρνησις. Βραδύτερον δέ, ὅτε ὁ εὐεργέτης τῆς πόλεως *Ἀλέξανδρος Πασχάλης* ἔκτισεν εἰδικὸν κτίριον, μετεκομίσθησαν εἰς τὸ νέον τοῦτο ἵδρυμα ὅλαι αἱ ἀρχαιότητες. Τὸν πυρῆνα τῆς ἀρχαιολογικῆς ταύτης συλλογῆς ἀποτελοῦν διάφορα ἀρχαῖα ἐκ Τηγανίου καὶ Ἡραίου. Μεταξὺ αὐτῶν σημαντικὰ εἶναι ἀγάλματά τινα, ὅπως ὁ ὄρθιος ἐνδεδυμένος ἀνήρ, ἀκέραιος σῳζόμενος, ὁ Ἀπόλλων ἀκέφαλος, τὸν ὁποῖον ἀνέθηκεν εἰς τὸν θεὸν Λεύκιός τις (ἐπιγραφὴ ἐπὶ τοῦ μηροῦ), ἄλλοι δύο κορμοὶ ὅμοιοι, ὅλα δείγματα τῆς περιφήμου κατὰ τὸν ΣΤ' π. Χ. αἰῶνα γλυπτικῆς σχολῆς τῆς Σάμου. Εἰς τὴν τέχνην ταύτην ἀνήκουν καὶ ὀλίγα πώρινα ἀγαλμάτια καὶ χαλκᾶ εὑρήματα τῶν γερμανικῶν ἀνασκαφῶν εἰς τὸ Ἡραῖον, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν τὸ ἀγαλμάτιον αὐλητοῦ, ἄλλα ἀγαλμάτια ἀνδρῶν, ἑνὸς ἱππέως, μιᾶς γυναικὸς ἀνακεκλιμένης, ζῴων, πολυπληθεῖς κεφαλὰς γρυπῶν, αἱ ὁποῖαι ἐκόσμουν τοὺς λέβητας τριπόδων καὶ τεμάχια ἄλλων σκευῶν. Τῆς καλλιτεχνικῆς αὐτῆς ἀκμῆς τῆς Σάμου καὶ μάλιστα τῆς ἐποχῆς τοῦ Πολυκράτους εἶναι αἱ θαυμάσιαι ἐπιτύμβιοι πώριναι στῆλαι μὲ τὰ ὡραῖα γλυπτὰ ἀνθέμια εἰς τὴν κορυφήν, ὡς καὶ ἡ μεγάλη μαρμαρίνη σαρκοφάγος μὲ τὴν ἁπλῆν ἀρχιτεκτονικὴν διακόσμησιν. Εἰς τὸν Ε' αἰῶνα ἀνήκει ἄγαλμα ἀνδρὸς καὶ ὡραιότατον ἀνάγλυφον νεανίου, εἰς τὸν Δ' αἰῶνα μία καλὴ κεφαλὴ Ἀφροδίτης καὶ μεταγενέστερα εἶναι πλεῖστα ἐπιτύμβια ἀνάγλυφα τοῦ τύπου τῶν νεκροδείπνων, μαρμάρινοι πόδες τραπεζῶν κοσμούμενοι ὑπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ νεαροῦ κισσοστεφοῦς Διονύσου, ρωμαϊκαὶ κεφαλαὶ κλπ. Εἰς τὴν συλλογὴν ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ τινες ἐπιγραφαί, ἐκ τῶν ὁποίων μία ἀναγράφει κατάλογον τῶν ἱερῶν πολυτίμων σκευῶν καὶ ἀφιερωμάτων τῆς Ἥρας.

Ἐκτὸς τούτων ὑπάρχει μικρὰ συλλογὴ αἰγυπτιακῶν ἀντικειμένων ἐκ δωρεᾶς τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου *Ἀββᾶς Χιλμῆ* καὶ βυζαντινά τινα ἀντικείμενα, ἤτοι μία εἰκών, σταυροί, εὐαγγέλια καὶ εἰς ἀρχιερατικὸς μανδύας, μεταφερθεὶς ἐκ τῆς μονῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ὅστις κατά τινα παράδοσιν ἀνῆκεν εἰς τὸν ἀπαγχονισθέντα πατριάρχην Γρηγόριον τὸν Ε'. Εἰς τὸν πρῶτον ὄροφον τοῦ Μουσείου εἶναι ἐγκατεστημένον τὸ Ἀρχειοφυλακεῖον Σάμου, ἐν τῷ ὁποίῳ φυλάσσονται μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν καὶ τάξιν τὰ ἀρχεῖα τῆς Ἡγεμονίας, μία

Digitized by Google

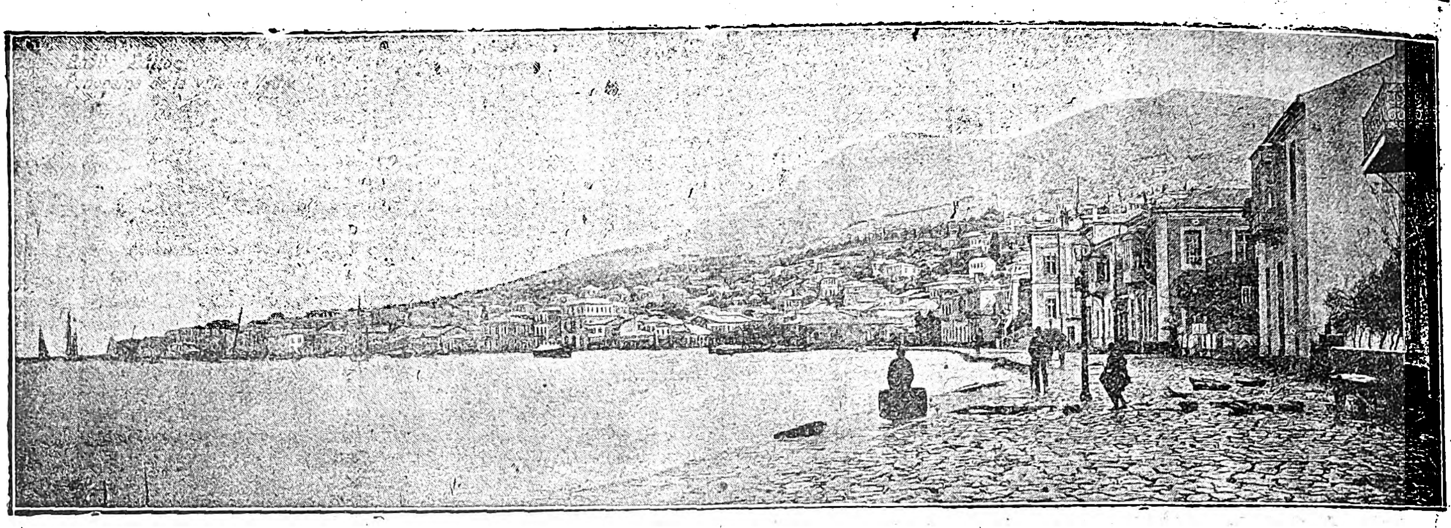

Λιμὴν Βαθέος (Σάμου): Γενικὴ ἄποψις.

δὲ ἐκ τῶν αἰθουσῶν τοῦ Μουσείου χρησιμοποιεῖται ὡς βιβλιοθήκη, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπάρχουσι χιλιάδες τινὲς τόμων, ἐκ δωρεῶν κυρίως προερχομένων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ βιβλιοθήκη τοῦ ἡγεμόνος Κοπάση, δωρηθεῖσα ὑπὸ τῆς συζύγου του μετὰ τὸν θάνατόν του.

Εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Δημαρχείου ὑπάρχουσι δύο μεγάλαι ἐλαιογραφίαι τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Σαμίων κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 21 *Λυκούργου τοῦ Λογοθέτου* καὶ τοῦ Σαμίου ὁπλαρχηγοῦ *Καπετὰν Σταμάτη*, ἑνὸς ἐκ τῶν διασημοτέρων Ἀγωνιστῶν τῆς Σάμου κατὰ τὸν μέγαν Ἀγῶνα. Ἀμφότεραι αἱ ἐλαιογραφίαι αὗται εἶναι ἔργα τοῦ Λύτρα. Ἐπίσης ὑπάρχουν αἱ εἰκόνες ὅλων τῶν ἡγεμόνων τῆς Σάμου καὶ μία προτομὴ ἐκ μαρμάρου τοῦ ἡγεμόνος *Γκίκα*.

Ἐκ τῶν ἄλλων ἐν τῇ πόλει δημοσίων κτιρίων δέον νὰ μνημονεύσωμεν τὸν στρατῶνα, τὸ κτίριον τῆς φυλακῆς καὶ τὸ νοσοκομεῖον, ὅπερ ἱδρύθη κατὰ τὸ ἔτος 1875 καὶ συντηρεῖται δι' εἰσφορᾶς, διοικούμενον ὑπὸ ἐφορείας καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ νοσηλεύονται τακτικῶς ἀρκετοὶ ἀσθενεῖς ἄποροι, Σάμιοι καὶ μή. Τὸ παρὰ τὴν προκυμαίαν οἴκημα, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται ἤδη ὡς ὑποκατάστημα τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, ἀνῆκον ἄλλοτε εἰς τὸν εὔπορον Σάμιον Μιλτιάδην Γεωργίου, ἐδωρήθη παρ' αὐτοῦ τότε εἰς τὸ δημόσιον τῆς Σάμου, ἵνα χρησιμοποιηθῇ ὡς μουσεῖον καὶ βιβλιοθήκη. Ἕνεκεν ἀβελτηρίας τῶν ἁρμοδίων παραμένει ἀνεκπλήρωτος εἰσέτι ἡ θέλησις αὕτη τοῦ πρὸ πολλοῦ ἀποβιώσαντος δωρητοῦ. Πλὴν τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης διατηροῦν ὑποκαταστήματα ἐν Λιμένι Βαθέος ἡ Τράπεζα Ἀθηνῶν καὶ ἡ Ἐμπορικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος. Λειτουργεῖ ἐπίσης πρὸ πενταετίας ὡς ἵδρυμα ἐξαρτώμενον παρὰ τῆς Ἀγγλοαμερικανικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος ἡ Τράπεζα Σάμου.

Σχολικὰ κτίρια ἡ πόλις δὲν ἔχει ἀνάλογα πρὸς τὸν πληθυσμόν της καὶ τὴν θέσιν της, διότι καὶ τὸ ἀνώτερον παρθεναγωγεῖον Σάμου καὶ τὸ δημοτικὸν σχολεῖον θηλέων καὶ ἡ δημοτικὴ σχολὴ ἀρρένων εἶναι μικρὰ καὶ ἀνεπαρκῆ. Ναοὺς ἐνοριακοὺς ἡ πόλις ἔχει τέσσαρας, τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τοῦ *Ἁγίου Νικολάου*, τὸν ναὸν τοῦ *Ἁγίου Σπυρίδωνος*, ἀνεγερθέντα δαπάναις τοῦ φιλοτίμου δωρητοῦ *Ἀλεξάνδρου Πασχάλη*, τὸν ναὸν τῶν *Ἁγίων Θεοδώρων* καὶ τὸν ναὸν τοῦ *Ἁγίου Χαραλάμπους*, εὑρισκόμενον παρὰ τὸ νεκροταφεῖον. Παρὰ τὴν προκυμαίαν ἐπίσης κεῖται ὁ *ναὸς τῶν Καθολικῶν* ἐντὸς μεγάλου κτιρίου, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται κυρίως ὡς οἰναποθήκη.

Ἐπὶ τῆς προκυμαίας καὶ εἰς τὸ κέντρον ἀκριβῶς τῆς πόλεως εὑρίσκεται ἡ κεντρικὴ πλατεῖα, ἡ ὁποία φέρει τὸ ὄνομα «*Πλατεῖα Πυθαγόρου*». Παρὰ τὸ μέγαρον τῆς Νομαρχίας εὑρίσκεται ὡσαύτως ὁ δημοτικὸς κῆπος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔχει ἀνεγερθῇ μαρμαρίνη στήλη πρὸς τιμὴν καὶ μνήμην τῶν πεσόντων κατὰ τοὺς τελευταίους πολέμους Σαμίων. Τὰ σημεῖα δὲ ταῦτα εἶναι τὰ κεντρικώτερα τῆς πόλεως Λιμένος Βαθέος. Οἱ δρόμοι αὐτῆς δὲν εἶναι ὅσον ἔπρεπε εὐρεῖς, πάντες δὲ εἶναι λιθόστρωτοι.

Ἡ ὕδρευσις τῆς πόλεως δὲν εἶναι τελεία, συνήθως δὲ κατὰ τοὺς θερμοὺς μῆνας παρατηρεῖται ἔλλειψις ὕδατος. Τελευταίως πρὸς βελτίωσιν τῆς ὑδρεύσεως, ἡ ὁποία γίνεται ἐκ πηγῶν ἐγγὺς τῆς πόλεως κειμένων, μετεφέρθη τὸ ὕδωρ δύο ἄλλων πηγῶν, ὡσαύτως ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ κόλπου εὑρισκομένων. Ἀλλὰ καὶ ἡ προσθήκη τοῦ ὕδατος τούτου μικρὰν ἔφερε βελτίωσιν, καθόσον παρίσταται ἀνάγκη νὰ ἀνακαινισθῇ συγχρόνως ὁλόκληρον τὸ ἐντὸς τῆς πόλεως δίκτυον τῶν ὑδραγωγῶν σωλήνων, τὸ ὁποῖον πρὸ πολλοῦ ἀτελέστατα κατασκευασθὲν ἔχει ὑποστῇ πολλὴν φθορὰν καὶ ἕνεκα τούτου μεγάλη ποσότης ὕδατος ἀπόλλυται ματαίως.

Τὸ σχῆμα τῆς πόλεως Λιμένος Βαθέος, ἀκολουθοῦν τὴν γραμμὴν τοῦ λιμένος, εἶναι μᾶλλον ἐπίμηκες. Διακρίνεται δὲ ἡ πόλις εἰς τέσσαρας κυρίως συνοικίας: 1) Συνοικία *Κατσούνι* πρὸς τὸ βόρειον τῆς πόλεως ἄκρον, ἐντὸς τῆς ὁποίας εὑρίσκεται ὁ ἐνοριακὸς ναὸς τῶν Ἁγίων Θεοδώρων, 2) συνοικία *Ἁγίου Νικολάου* ἢ *Χαρουπιά*, εἰς τὸ μέσον τῆς πόλεως κειμένη, ἐντὸς τῆς ὁποίας εὑρίσκεται ὁ ἐνοριακὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου, 3) συνοικία *Ἁγίου Σπυρίδωνος*, ἐντὸς τῆς ὁποίας εὑρίσκεται ὁ ἐνοριακὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος καὶ *Ταμπάχανα* πρὸς τὸ νοτιοανατολικὸν αὐτῆς ἄκρον καὶ 4) συνοικία *Ἁγίου Χαραλάμπους* ἢ *Κούτρα*, ἐντὸς τῆς ὁποίας εὑρίσκεται τὸ Νεκροταφεῖον καὶ ὁ παρ' αὐτὸ ναὸς τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους, ὁ Στρατών, αἱ Φυλακαὶ καὶ τὸ Νοσοκομεῖον.

Ὁ πληθυσμὸς τοῦ Λιμένος Βαθέος ἀνέρχεται συμφώνως πρὸς τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν τοῦ 1928 εἰς 8560 κατοίκους, εἶναι δὲ οὗτοι κατὰ τὸ πλεῖστον ἔμποροι καὶ ἐπαγγελματίαι, ὀλίγοι ἐπιστήμονες καὶ ἐκ τῶν ἀνηκόντων εἰς τὰς ἐργατικὰς τάξεις πλεῖστοι εἶναι καπνεργάται καὶ ὀλιγώτεροι ἄλλοι ἐργάται τοῦ λιμένος, κηπουροὶ καὶ ἀγρόται. Μέγα μέρος τοῦ εἰσαγωγικοῦ καὶ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου ὅλης τῆς νήσου διεξάγεται διὰ τῆς πόλεως Λιμένος Βαθέος, τοῦ ὑπολοίπου διεξαγομένου διὰ τῶν δύο ἄλλων λιμένων αὐτῆς, ἤτοι τοῦ λιμένος Καρλοβασίου, ὁ ὁποῖος λαμβάνει ὁσημέραι πολλὴν ἀνάπτυξιν, καὶ τοῦ λιμένος Τηγανίου. Ἡ ἀξία τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς διὰ τοῦ τελωνείου Βαθέος ἀνέρχεται κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τοὺς κάτωθι ἀριθμούς:

Ἔτη	*Εἰσαγωγή*	*Ἐξαγωγή*
1924	20.871.165	69.406.834
1925	26.304.142	73.170.118
1926	37.172.000	121.991.000
1927	42.329.000	142.828.000

Τὰ ἀποτελοῦντα δὲ τὸ εἰσαγωγικὸν καὶ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τοῦ Βαθέος ἐμπορεύματα σημειοῦνται κατὰ κατηγορίας εἰς τὸν κάτωθι πίνακα δηλωτικὸν καὶ τῆς ἀξίας αὐτῶν:

Κατηγορίαι ἐμπορευμάτων	*Εἰσαγωγή*	*Ἐξαγωγή*
Ζῳοκομίας καὶ ἁλιευτικῆς προϊόντα	9.322.000	—
Γεωργικὰ προϊόντα	21.007.000	—
Κηπουρικῆς προϊόντα καὶ ἀποικιακὰ	1.320 000	89.840.000
Ἔλαια καὶ ἐλαιώδη σπέρματα	308 000	47,000
Πνευματώδη ποτὰ	10.000	52.703.000
Σάκχαρις καὶ ζαχαροπλ. προϊόντα	2.626.000	—
Δέρματα καὶ δερμάτινα εἴδη	206.000	—
Δασικὰ προϊόντα. Εἴδη ἐκ ξύλων	1.301.000	4.000
Μέταλλα καὶ μετάλλινα εἴδη	1.018.000	—
Ὀρυκτὰ	1.675.000	81.000
Μουσικὰ ὄργανα. Ὡρολόγια	247.000	—
Κεραμουργ. καὶ ὑαλουργ. προϊόντα	258.000	—
Χημικὰ καὶ φαρμακευτικὰ προϊόντα	122.000	124.000
Ἀποστάγματα, ἀρώματα, σάπωνες	33.000	—
Χρώματα καὶ εἴδη βαφικῆς	84.000	17.000
Χάρτης καὶ εἴδη ἐκ χάρτου	222.000	—
Καουτσοὺκ καὶ γουταπέρκα	30.000	—
Κλωστικῆς καὶ ὑφαντουργίας εἴδη	2.105.000	10.000
Μεταφορικὰ ὄργανα	393.000	—
Διάφορα ἄλλα εἴδη	33.000	—
Σύνολον Δρχ.	42.329.000	142.828.000

Ἄλλοτε ἤκμαζεν ἐν Λιμένι Βαθέος ἡ σιγαροποιία. Σήμερον ὅμως ἡ βιομηχανία αὕτη διὰ τὴν ἔλλειψιν προστατευτικῶν μέσων περιῆλθεν εἰς μαρασμόν. Τὸν τόνον δὲ εἰς τὴν κίνησιν τῆς πόλεως σήμερον δίδει πρὸ πάντων ἡ ἐργασία τῶν καπνῶν. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἡ πόλις τοῦ Λιμένος Βαθέος εἶναι ἡ πρώτη μεταξὺ ὅλων τῶν πόλεων τοῦ Αἰγαίου, καθόσον ἐν αὐτῇ εἶναι ἤδη ἐγκατεστημέναι μεγάλαι καὶ διεθνοῦς φήμης καπνεμπορικαὶ ἑταιρεῖαι, ὡς ἡ Glenn Tobacco Cy, ἡ Alston Tobacco Cy, ἡ American Tobacco Cy of the Orient καὶ Herman Spierer, ὡς καὶ πλεῖσται ἑλληνικαί. Ἐν Λιμένι Βαθέος ὑπάρχουν τέσσαρες μεγάλαι καπναποθῆκαι καὶ ἄλλαι μικρότεραι, ἐν αἷς γίνεται ἡ κατεργασία τῶν καπνῶν. Κατεργάζονται δὲ ἐν ταῖς ἀποθήκαις ταύταις κατ' ἔτος σαμιακὰ καπνὰ περὶ τὸ ἓν ἑκατομμύριον ὀκάδων καὶ ἴσον ποσὸν καπνῶν, τὰ ὁποῖα μεταφέρονται ἐκ τῶν νήσων Χίου, Μυτιλήνης καὶ Κρήτης. Εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην τῶν καπνῶν ἀπασχολοῦνται τακτικῶς 250 περίπου ἐργάται καὶ 1000 περίπου ἐργάτιδες. Ἡ ἀξία τῶν ἡμερομισθίων τούτων κυμαίνεται, διὰ μὲν τοὺς πρώτους ἀπὸ 75 — 120 δραχμάς, διὰ δὲ τὰς δευτέρας ἀπὸ 25—35 δραχμάς. Διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν καπνῶν προτιμᾶται ἡ πόλις τοῦ Λιμένος Βαθέος ὑπὸ τῶν εἰδικῶν, λόγῳ τοῦ καταλλήλου αὐτῆς κλίματος, εὐνοοῦντος τὴν καλὴν ζύμωσιν αὐτῶν. Ἐκ τῶν ἐπεξεργαζομένων δὲ καπνῶν μέγα μέρος ἀντιπροσωπεῦον περίπου τὰ 60 % ἀποστέλλεται κατ' εὐθεῖαν εἰς Ἀμερικήν, τὸ δὲ ὑπόλοιπον εἰς διάφορα μέρη καὶ κυρίως εἰς Γερμανίαν.

Ἡ πόλις τοῦ Λιμένος Βαθέος ἀριθμεῖ, ὡς εἴπομεν, βίον ὀλίγων δεκαετηρίδων καταστᾶσα πρωτεύουσα τῆς νήσου Σάμου κυρίως διὰ τὸν λιμένα, της ἀπὸ τοῦ ἔτους 1860, διότι πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης πρωτεύουσα τῆς νήσου ἦτο ἡ *Χώρα*, ἡ ὁποία κεῖται ἐγγὺς τῆς ἀρχαίας πόλεως τῶν Σαμίων. Λόγῳ τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας, τῆς ὁποίας

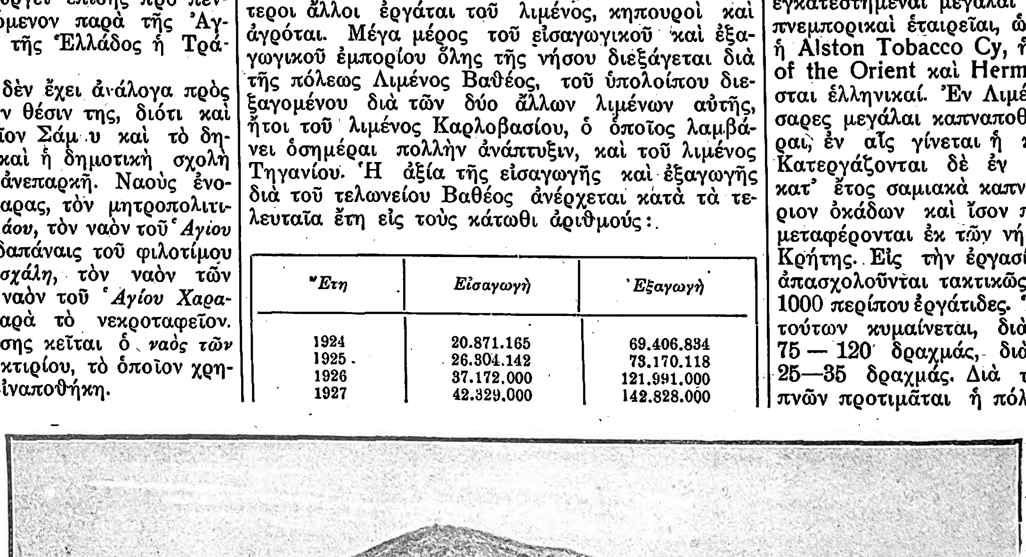

Ἄνω Βαθὺ (Σάμου): Γενικὴ ἄποψις.

Digitized by Google

ἀπήλαυσεν ὁ τόπος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς αὐτονομίας καὶ τῶν πολυτίμων προνομίων του ἀπέναντι τῆς κυριάρχου Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἐσημείωσεν οὗτος μεγάλην κοινωνικὴν πρόοδον, κέντρον τῆς ὁποίας ἐγένετο ἡ πόλις Λιμένος Βαθέος, ἡ ὁποία ὡς πρωτεύουσα εἵλκυσε ταχέως τὰ προοδευτικώτερα στοιχεῖα ἐξ ὅλης τῆς νήσου. Χαρακτηρίζει δὲ τὴν κοινωνικὴν ταύτην ἀνάπτυξιν τῆς πόλεως Λιμένος Βαθέος κυρίως ἡ διατήρησις ἐν αὐτῇ πολλῶν σωματείων ἐπιδιωκόντων μορφωτικοὺς καὶ κοινωφελεῖς ἐν γένει σκοπούς. Ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων τούτων σωματείων εἶναι ἡ Φιλαρμονικὴ Ἑταιρία Σάμου, καὶ παρ' αὐτὴν ὁ Μουσικὸς Σύλλογος Σάμου καὶ ὁ Φιλοτεχνικὸς Ὅμιλος Νέων. Ἰδιαίτερος προσήκει λόγος διὰ τὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον «Πυθαγόραν», ὅστις διατηρεῖ ἑσπερινὴν Σχολὴν τῶν ἀπόρων παίδων καὶ αἴθουσαν ἀναγνωστηρίου, ἐν τῇ ὁποίᾳ πολλάκις γίνονται διαλέξεις παντὸς εἴδους ὑπὸ λογίων τοῦ τόπου καὶ ξένων τοιούτων. Λειτουργοῦσιν ἐπίσης δύο Ἀθλητικοὶ Σύλλογοι, ὁ Πανσαμιακὸς Ἀθλητικὸς Σύλλογος, ὅστις διατηρεῖ ἴδιον Γυμναστήριον, καὶ ὁ Ἀθλητικὸς Σύλλογος «Ἰωνία», μέλη τῶν ὁποίων πολλάκις δίδουν διάφορα ἀγωνίσματα εἰς εὐρὺν δημόσιον χῶρον, *Στάδιον* καλούμενον, ὁ ὁποῖος κεῖται παρὰ τὴν συνοικίαν *Κατσούνι*. Ἐκτὸς τούτων ὑφίστανται καὶ ἐπαγγελματικοὶ σύλλογοι, ὡς ὁ Ἐμπορικὸς Σύλλογος, ὁ Ἰατρικός, ὁ Δικηγορικός, ὁ Σύλλογος τῶν Παντοπωλῶν καὶ ὁ Σύλλογος τῶν Ἐπαγγελματιῶν. Ἡ βιομηχανία δὲν εἶναι προηγμένη ἐν Λιμένι Βαθέος, διότι, πλὴν ἑνὸς ἀτμομύλου, οὐδὲν ἄλλο βιομηχανικὸν ἐργοστάσιον ἄξιον λόγου ὑφίσταται ἐν τῇ πόλει. Ὁ τύπος ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων τὸ «Αἰγαῖον» καὶ ἡ «Σάμος» ἐξυπηρετουσῶν κυρίως τὰς τοπικὰς ἀνάγκας.

Πλὴν τῶν λειτουργούντων ἐν Λιμένι Βαθέος δημοσίων ἐκπαιδευτηρίων, τὰ ὁποῖα ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν, ἤτοι τοῦ Πυθαγορείου Γυμνασίου, τοῦ Ἀνωτέρου Παρθεναγωγείου Σάμου καὶ τῶν Δημοτικῶν Σχολείων ἀρρένων καὶ θηλέων, λειτουργοῦν ἐν Λιμένι Βαθέος ἡ Ἱερατικὴ Σχολὴ Σάμου, ἡ ὁποία εἶναι ἐγκατεστημένη εἰς τὸ κτίριον τῆς Μαυρογενείου Ἐπαγγελματικῆς Σχολῆς εἰς τὸ Μαλαγάρι, καὶ δύο ἰδιωτικαὶ σχολαί, τὸ Ἐμπορικὸν Λύκειον «Σάμος» τοῦ *Α. Σπυρίδου* καὶ ἡ Ἐμπορικὴ καὶ Οἰκονομικὴ Σχολὴ τοῦ *Δ. Παράσχου*.

Τὸ κλῖμα τῆς πόλεως εἶναι ὑγιεινὸν καὶ ἡ θνησιμότης ἐν αὐτῇ πολὺ περιωρισμένη. Ἡ πόλις εἶχεν ἠλεκτροφωτισθῇ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1910. Ἡ πρώτη ὅμως αὕτη ἠλεκτρικὴ ἐγκατάστασις ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ Δήμου γενομένη δὲν ἦτο τελεία καὶ πρὸ τριετίας τὸν ἠλεκτροφωτισμὸν ἀνέλαβε προνομιακῶς ἡ Ἀνώνυμος Ἠλεκτρικὴ Ἑταιρεία Σάμου, ἥτις ἵδρυσε καὶ διατηρεῖ ἐν τῇ πόλει καὶ παρὰ τὸ Νεκροταφεῖον ἠλεκτρικὸν ἐργοστάσιον μὲ τρεῖς κινητηρίους μηχανὰς Ντίζελ ἀρκετῆς δυνάμεως, τὸ ὁποῖον χορηγεῖ ἄπλετον φῶς τόσον εἰς τὸν δῆμον Λιμένος Βαθέος, ὅσον καὶ εἰς τὴν παρακειμένην κοινότητα Βαθέος.

Τὰ ἔσοδα τοῦ δήμου δὲν εἶναι μεγάλα. Ὁ προϋπολογισμὸς αὐτοῦ τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους 1928—1929 ἀναγράφει ἔσοδα μὲν 3,543,242 δραχμάς, ἔξοδα δὲ 2,990,913. Εἰς τὰ ἔσοδα ὅμως ταῦτα περιλαμβάνεται καὶ προβλεπόμενον δάνειον ἐκ δραχ. 1,500,000, ἡ πραγματοποίησις τοῦ ὁποίου θὰ διευκολύνῃ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν μᾶλλον ἀπαραιτήτων ἔργων.

Προάστεια: Εἰς τὸ *Μαλαγάρι* ἐκτὸς τοῦ κτιρίου τῆς Ἐπαγγελματικῆς Σχολῆς, τὸ ὁποῖον ἤδη χρησιμοποιεῖται ὡς Ἱερατικὴ Σχολή, ὑπάρχουν μεγάλαι οἰναποθῆκαι καὶ οἰκήματά τινα πρὸς θερινὴν διαμονήν. Ἀλλὰ περισσότερα τοιαῦτα εὑρίσκονται εἰς τὸ *Καλάμι* καὶ τὴν *Κότσικαν*, προάστεια ἀμφότερα τῆς πόλεως Λιμένος Βαθέος, ὅπου ἡ διαμονὴ κατὰ τὸ θέρος εἶναι εἰς ἄκρον εὐάρεστος. Εἰς τὸ ἀριστερὸν ἄκρον τοῦ εἰσπλέοντος εἰς τὸν κόλπον τοῦ Λιμένος Βαθέος εἶναι τὸ ἀκρωτήριον τοῦ *Κότσικα*, ἔνθα ὑπάρχει ναυτικὸς φάρος ἐκπέμπων τὸ φῶς του εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν καὶ παρὰ τὸν φάρον μικρὰ μονὴ τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς *Ζωοδόχου Πηγῆς*. Τὸ πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ εἰσπλέοντος εἰς τὸν κόλπον ἀποτελοῦσιν αἱ κλιτύες τοῦ ὄρους Καρβούνι, τοῦ ὁποίου αἱ διακλαδώσεις καταλαμβάνουν τὸ πλεῖστον μέρος τῆς νήσου. Ι. Δ. ΒΑΚΙΡΤΖΗΣ

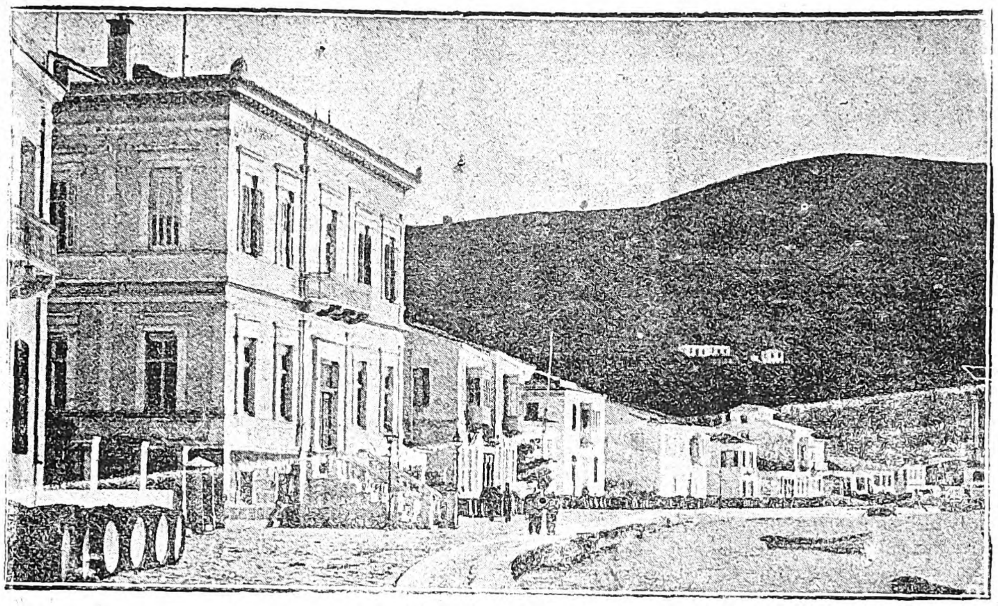

Λιμὴν Βαθέος (Σάμου): Τὸ Διοικητήριον ἐπὶ Ἡγεμονίας.

— *[Ναυτ. Γεωγρ.]* Ὁ κολπίζων ὅρμος τοῦ Βαθέος Σάμου διανοιγόμενος ἐν τῇ βορείᾳ ἀκτῇ τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς μεγαλονήσου καὶ ἔχων κέρατα ΒΑ μὲν τὸ ἀκρωτήριον *Κότσικας* (πλάτ. 37°47′50″, μῆκ. 26°58′00″, χάρτ. ἀγγλ. 1530 : The strait of Samos or Samos Boghaz), τὴν δυτικωτέραν προβολὴν τῆς χερσονησιζούσης ἀποφύσεως, ἥτις τερματίζει τὴν μεγαλόνησον πρὸς ἀνατολάς, ΝΔ δὲ κέρας τὴν ἄκραν *Κέντρο* κείμενον εἰς $1^{3}/_{4}$ μιλ. Α.ΝΑ τῆς νησῖδος Κοκκάρι, παρουσιάζει εἴσδυσιν $2^{1}/_{2}$ μιλλίων ἀπὸ Σκίρωνος (ΒΔ) πρὸς Εὖρον (ΝΑ) μεταξὺ ὑλησσῶν ἀκτῶν, εὖρος δὲ κατὰ τὸ στόμιον 1 μιλλίου μεταξὺ τῶν κεράτων μετρούμενον· παρουσιάζει ὅμως τῷ εἰσπλέοντι ὁ ὅρμος δύο στενώσεις, τὴν μὲν μεταξὺ τῶν ἄκρων *Φοῦρνος* καὶ *Μονόπετρο*, τὴν δὲ μεταξὺ *Κατσούνι* καὶ *Μαλαγάρι*. Ὁ Λιμὴν Βαθέος, ὁ πρωτεύων τῆς μεγαλονήσου λιμήν, εὑρίσκεται εἰς τὸν μεσαῖον, δηλαδὴ τὸν ΝΑ, τοῦ κολπίζοντος ὅρμου μυχόν. Τὰ βάθη, ὄντα 36 ὀργυιῶν εἰς τὸ στόμιον, μειοῦνται ὁμαλῶς πρὸς τὰς ἑκατέρωθεν ἀκτὰς καὶ πρὸς τὸν μυχόν, ὅπου τὰ βολίσματα 5 ὀργυιῶν περίπου. Καίτοι δὲ ἡ ὑπὸ τὴν ἐπιφορὰν τῶν ΒΔ ἀνέμων, (ἰδίᾳ ἐπικρατούντων τὸ θέρος) γινομένη εὐθαλασσία, στενοχωρεῖται ἐν τῷ κολπίζοντι ὅρμῳ μεταβαλλομένη εἰς κλυδώνιον, ἐν τούτοις οἱ βυθοὶ εἶναι τόσον ἐπίβολοι ταῖς ἀγκύραις, ὥστε ὑπὸ τὰς κοινοτέρας προφυλάξεις τῶν πλοίων οὐδέποτε ταῦτα τὰς σύρουσι. Ὡραῖα ἄλλως τε εἶναι τὰ τῶν ἄκρων Κατσούνι καὶ Μαλαγάρι ἀγκυροβόλια. Παραδόξως ὅμως χρήζουν μείζονος ἐπαγρυπνήσεως τῶν πελαγίων ἀνέμων αἱ ἀπόγειοι καταιγίδες, τὰς ὁποίας χύνουν ὁρμητικωτέρας τῶν περὶ τὸν Λιμένα Βαθὺ λόφων αἱ κλιτύες.

Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ἀκρωτηρίου *Κότσικας* εἰς ὕψος 40 μέτρων ὑπὲρ τὴν θάλασσαν λειτουργεῖ φανὸς ναυτικὸς λευκοῦ σταθεροῦ φωτὸς 8 μιλ. ἱδρυθεὶς τῷ 1864 ὑπὸ τῆς γαλλ. ἑταιρείας «Administration Générale des Phares Ottomans», ὅστις ὅμως πρόκειται νὰ ἀντικατασταθῇ, τῆς ἐξακολουθήσεως τῆς λειτουργίας του ἀποτελούσης ἀναχρονισμόν.

Στερεὸς προβλὴς 125 μέτρων, ἀναχωρῶν ἀπὸ τῆς ἄκρας Κατσούνι, σκέπει τὸν λιμένα Βαθέος ἐν μέρει, ὅπου φανὸς ναυτικοῦ ἐρυθροῦ σταθεροῦ φωτὸς 6 μιλλίων ἐγκατασταθεὶς φιλοτίμῳ δαπάνῃ τοῦ Λιμενικοῦ ταμείου (1926). Τρεῖς ξύλινοι προβλῆτες μικροὶ φορτοεκφορτώσεων ἐπὶ τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς ἄκρας Μαλαγάρι. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

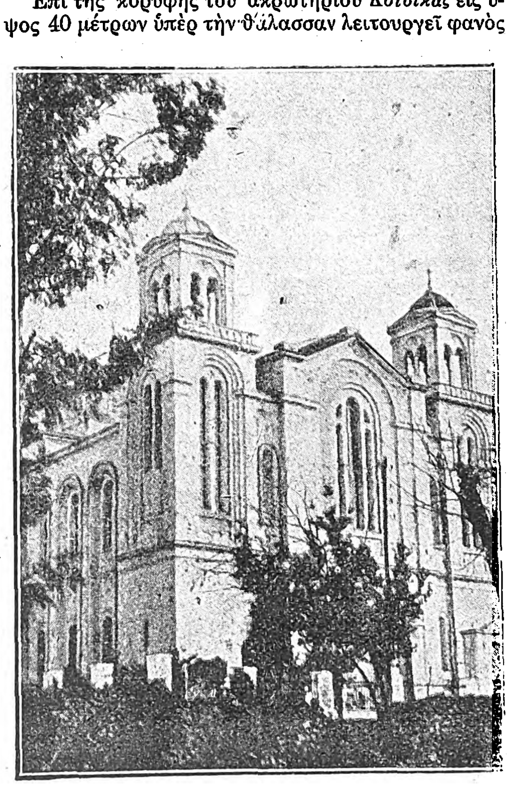

Λιμὴν Βαθέος (Σάμου): Ὁ ναὸς Ἁγίου Σπυρίδωνος

— Βαθὺ ***(Σίφνου)***. Λιμὴν τῆς ΝΔ ἀκτῆς τῆς νήσου Σίφνου (πλάτ. 36° $55'^{3}/_{4}$ Β., μῆκ. 24° 42′ Αν. χάρτ. ἀγγλ. 1817*: Siphano island) ἔχων ὡραῖον ψαμμαθῶνα. Ἀνοικτὸς πρὸς Ζέφυρον. Βάθη ἕως 24 ὀργ. Βυθὸς πετρώδης. Σ. Ε. Λ.

— Βαθὺ ***(Σκύρου)***. Ἀκρωτήριον ἀποτελοῦν τὴν Β. ΒΔ ἄκραν (πλάτ. 38° 56′25″ Β, μῆκ. 24°27′ 00″ Δ, χάρτ. ἀγγλ. 2048: Skyros island) τῆς νήσου Σκύρου. Σ. Ε. Λ.

— Βαθὺ ***(Σύρου)***.—1) Ἡ βορείως τῆς Ἑρμουπόλεως, ἀνατολικῶς τῆς Ἄνω Σύρου καὶ τῆς Παναχράντου, νοτίως δὲ τῆς βουνοσειρᾶς Κάππαρη-Κασσίδης, περίκλειστος σχεδὸν ἔκτασις, ἧς ἡ ἀκτὴ περιλαμβάνεται βορείως τῶν *Βαποριῶν* καὶ μεταξὺ τῶν θέσεων *Πηγαδάκι-Νερὸ Μάπα* ἀκρωτ. *Ἄρμενο*, καταλλήλων (ἡ μεσαία ἰδίως) διὰ τὴν ἁλιείαν μελανούρων. Λέγεται ἡ *Βαθύ*, ὡσαύτως δὲ *Ἀμπέλα* καὶ *Μάνδρα*.—2) Ἀγκάλη τῆς ΝΑ ἀκτῆς τῆς νήσου μεταξὺ ἀκρωτηρίων *Φωκότρυπες* καὶ *Βάρης Χονδρὰ* καὶ εἰς $^{1}/_{2}$ μιλ. Δ.ΝΔ τοῦ πρώτου (πλάτ. 37°23′ 40″, μῆκ. 24° 58′ 23″ Αν. χάρτ. ἑλλην. «Νῆσος Σῦρος» ὑπὸ *Ν. Κοτσοβίλλη*, ἀγγλ. 1542: Syra island). Σ. Ε. Λ.

—Βαθὺ ***(Τροιζηνίας)***. Συνοικισμὸς τῆς ἐν τῇ χερσονήσῳ τῶν Μεθάνων κοινότητος *Μεγαλοχωρίου* τῆς ἐπαρχίας Τροιζηνίας τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας. Κάτ. (1928) 19. Δ. Ε. Μ.

—Βαθὺ ***(Φολεγάνδρου)***. Ὁ ἀνατολικῶς τοῦ ἰσθμοῦ, τοῦ ἑνοῦντος τὸ ΒΔ πρὸς τὸ ΝΑ τμῆμα τῆς νήσου Φολεγάνδρου, σχηματιζόμενος ὅρμος (*Πόρτο Βαθύ*: πλάτ. 36° 37′ $^{2}/_{3}$ Β, μῆκ. 24° 54′ $^{1}/_{4}$ Α, χάρτ. ἀγγλ. 2753: Polykandros, Sikinos and Nio islands) εἰς $1^{3}/_{4}$ μιλ. Α τοῦ φάρου *Ἀσπρόποντα*, ἀνοικτὸς εἰς τὸ τρίτον τεταρτοκύκλιον τοῦ ἀνεμολογίου. Σ. Ε. Λ.

—Βαθὺ ***(Χαλκιδικῆς)***. Λιμὴν τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς χερσονήσου *Λόγγος* (ἀρχ. *Σιθωνίας*), ἐν τῷ Τορωναίῳ κόλπῳ (κοιν. Κασσάνδρας) καὶ κατὰ τὴν ἀνατ. ἀκτὴν τῆς στενώσεώς του (πλάτ. 40° 01′ $^{1}/_{3}$, μῆκ. 23° 50′ $^{1}/_{2}$ Α, χάρτ. ἀγγλ. 1085: Negrepont to gulf of Kassandra). Ἀνώνυμος ἐν τοῖς ἀγγλικοῖς χάρταις καὶ ναυτολογικαῖς ὁδηγίαις, ἔχει βολίσματα περὶ τὰς 20 ὀργυιάς, ἀνοίγεται πρὸς Εὖρον καὶ σχηματίζεται ἀνατολ. τῶν Σπαλαθρονησίων (ἀκρωτ. Παπαδιά). Εἶναι λίαν ἰχθυόεις. Σ. Ε. Λ.

— Βαθὺ ***(Ὠρεῶν)***. Ὅρμος τῆς Φθιώτιδος ἀκτῆς τοῦ διέκπλου τῶν Ὠρεῶν (*Πόρτο Βαθύ*: πλάτ. 38° 56′ 30″ Β., μῆκ. 22° 57′ 30″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1556: Gulf of Volo with Oreos and Talanta channels), μεταξὺ τῶν ὅρμων Γλύφας καὶ Γαρδικίου (ἀρχ. Κρεμαστὴ Λάρισα). Εἰς τὸ ΝΔ. (ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν ὅρμον) κέρας, νησὶς *Ἅγιος Νικόλαος*, ἡ *Μυόννησος* τῶν ἀρχαίων (*Στράβ*. 373,41). Σ. Ε. Λ.

— Βαθὺ ***Αὐλάκι***. Ἀκρωτήριον καὶ ὅρμος τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς (πλάτ. 36° 51′ 40″ Β, μῆκ. 23° 02′ 45′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1685: Venetico to Spezzia) εἰς 12 μιλ. παράπλου, βορείως τῆς Μονεμβασίας. Σ. Ε. Λ.

—Βαθὺ ***Αὐλάκι***. Ὅρμος τῶν Κυθήρων πρὸς τὴν δυτικὴν παραλίαν, πλησίον τοῦ ὁποίου κεῖται ἡ *Μονὴ τῆς Μυρτιδιωτίσσης*. Δ. Ε. Μ.

— Βαθὺ ***Γιαλούδι***. Ὁ ἀριστερᾷ τῷ καταπλέοντι τὸν λιμένα Ἑρμουπόλεως ὅρμος, δυτικῶς τῆς ἄκρας *Κοντογιάννη* (χερσ. *Νιώτη*) καὶ ἀνατολ. τῆς ἄκρας *Καμύνη* (χερσ. *Λαζαρέττο*). Τὰ βάθη του ($1^{1}/_{2}$—6 ὀργ.) δὲν δικαιολογοῦν τὸ τοπωνύμιον τοῦ ὅρμου, τοῦ ὁποίου μάλιστα ὁ μυχὸς παρουσιάζει καὶ ἀβαθῆ, δι' ὃ ἴσως καὶ ὀνομάζεται *Πονηρὸς* (πλάτ. 37° 25′ 45″, μῆκ. 24° 57′ 25″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ

Digitized by Google

1542: Syra island, Ἑλλην. «Νῆσος Σῦρος» *Ν. Κοτσοβέλλη)*. Σ. Ε. Λ.

— Βαθὺ *Μπογάζι*. Ὁ ἐν τῷ Σαρωνικῷ μεταξὺ τῆς νήσου Ἀγκίστρι καὶ τοῦ νησίου *Μονῆς* τῆς Αἰγίνης βυθὸς (35 ὀργ. δίαυλος) ὅστις, ἀπολήγων ΒΑ εἰς τὸν κόλπον τῆς Περιβόλας ἢ Ἁγίου Βασιλείου, ἑνώνει τὸν «δίαυλον *Ἀγκιστρίου*» (-Μεθάνων) πρὸς τὸ «στενὸν *Μετόπης*» (-Αἰγίνης). Σ. Ε. Λ.

— Βαθὺ *Ρέμα*. Ὕφορμος τῆς νήσου *Γιούρα* (ἀρχ. *Γνάρων*) τῶν Κυκλάδων, καταμεσῆς τῆς ΒΔ αὐτῆς ἀκτῆς (πλάτ. 37° 37′ Β, μῆκ. 24° 41′ ½ Αν., χάρτ. ἀγγλ. 2836 a: Archipelago Southern sheet (βλ. συμπληρωτικῶς λ. Αἰγαῖον τ. Β′ σ. 400 γ′). Σ. Ε. Λ.

— Βαθὺ *Σελλάδι*. Ὕφορμος τῆς ΒΔ ἀκτῆς τῆς νήσου *Ἰκαρίας* (πλάτ. 37° 36′ 50″, μῆκ. 26° 03′ 30″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1867: Nikaria island) εἰς 2 ½ μίλ. ΝΔ τοῦ ἀκρωτηρίου *Στρεφώνι*. Σ. Ε. Λ.

— Βαθὺ *ὕδωρ [Γεωγρ.]*· βλ. Λάρισος.

βαθύαλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· (λέξις πεποιημένη), ὁ εἰς τὸ βάθος τῆς θαλάσσης ζῶν ἢ εὑρισκόμενος.

—βαθύαλα *ἀποθέματα* (Bathyale Ablagerungen) *[Γεωλογ.]* Οὕτω καλοῦνται τὰ πετρώματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐσχηματίσθησαν ἐντὸς τῆς *βαθυάλου* ἢ *πελαγίας* (Bathyale ἢ pelagische Zone) ζώνης τῆς θαλάσσης, ἀπετέθησαν δηλαδὴ ἐπὶ πυθμένων εὑρισκομένων εἰς βάθη 200—1000 μέτρων (κατ' ἄλλους 100—900 μ.). Τὰ *ἀποθέματα* ταῦτα χαρακτηρίζονται ἐκ τῆς λεπτομερεστέρας ὑφῆς των. Εἶναι ἀμμώδη, ἀμμοαργιλώδη, μαργώδη ἢ ἀσβεστολιθικὰ καὶ ἔχουν καλῶς διαμορφωμένην κανονικὴν στρῶσιν. Ἐκ τῶν ἐντὸς αὐτῶν περικλειομένων ἀπολιθωμάτων σπουδαῖον ρόλον ἔχουν τὰ *κεφαλόποδα* (τὰ κατοικοῦντα τὰς ἀνοικτὰς θαλάσσας), τὰ *πτερόποδα*, τὰ μὲ λεπτὸν ὄστρακον *ἐλασματοβράγχια* (εἰς τὰ τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ἰδιαιτέρως τὰ τῆς οἰκογενείας τῶν *καρδιολιδῶν*), καὶ τὰ *ποτηροειδῆ μεμονωμένα κοράλλια*. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην τῶν ἀποθεμάτων ἀνήκουν ἡ μεγάλη μᾶζα τῶν *ἀργιλωδῶν* καὶ *μαργο-ἀσβεστολιθικῶν* ἀποθεμάτων τῶν διαφόρων γεωλογικῶν διαπλάσεων. Εἰς μικρότερα σχετικῶς βάθη ἀπετέθησαν οἱ *ἀσβεστόλιθοι* μετὰ κρινοειδῶν τῆς λιθανθρακοφόρου περιόδου ἐν Βελγίῳ, ὁ *κογχίτης λίθος* τῆς τριασίου περιόδου ἐν Γερμανίᾳ κλπ. Εἰς μεγαλύτερα δὲ βάθη ἐσχηματίσθησαν οἱ *σχιστόλιθοι* καὶ *ἀσβεστόλιθοι* τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος, οἱ φέροντες ἀπολιθωμένους τριλοβίτας, ὡς καὶ οἱ ἀμμανιτοφόροι ἀσβεστόλιθοι τοῦ παλαιοζωϊκοῦ καὶ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος, ἡ *κρητὶς τῆς* βορείου Εὐρώπης κτλ.

Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην τῶν βαθυάλων ἀποθεμάτων δέον νὰ κατατάξωμεν καὶ τὴν ἰδιαιτέραν ὁμάδα τῶν πετρωμάτων, τὰ ὁποῖα ἐσχηματίσθησαν ἐντὸς θαλασσῶν χωρὶς μεγάλην κίνησιν καὶ ἀερισμόν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τοὺς πυθμένας ἡσύχων κόλπων καὶ σχεδὸν κεκλεισμένων θαλασσῶν (ὅπως π.χ. ὁ Εὔξεινος Πόντος). Τὰ ἀποθέματα ταῦτα ἐσχηματίσθησαν ἀπὸ πηλοὺς περιέχοντας πολλὰς οὐσίας ὀργανικὰς ἐν σήψει, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀπέβησαν πισσασφαλτοῦχοι. Τοιαῦτα πετρώματα π. χ. εἶναι ὁ *χαλκομιγὴς σχιστόλιθος* τῆς περμίου περιόδου τῆς Γερμανίας κτλ. Ἐπίσης καὶ οἱ *πλακώδεις* ἀσβεστόλιθοι τοῦ Solnhofen τῆς Βαυαρίας εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην δέον νὰ καταταχθῶσι. Γ. Κ. Γ.

— βαθύαλος *ὄψις* (Bathyale Fazies) *[Γεωλογ.]*· βλ. λ. ὄψις *[Γεωλογ.]*. Γ. Κ. Γ.

βαθυανθίας (ὁ) (Bathyanthias) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *περκιδῶν*. Τὸ σῶμά του εἶναι φοειδὲς καὶ ἐλαφρῶς πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων. Τὸ ραχιαῖον πτερύγιον εἶναι λίαν ἐπίμηκες, τὸ ἑδραῖον βραχὺ καὶ τὸ οὐραῖον κεκολοβωμένον.

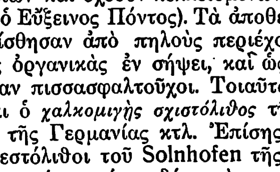

Βαθυανθίας ὁ ἐρυθρωπός.

Ἐπὶ τῶν σιαγόνων φέρει πολλὰς σειρὰς ὀδόντων. Τὰ βραγχιακὰ ἐπιπτύγματα εἶναι ὀδοντωτὰ κατὰ τὰ ἄκρα των. Τὸ σῶμα του καλύπτεται ὑπὸ μετρίου μεγέθους λεπίων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βαθυανθίας ὁ ἐρυθρωπὸς* (Bathyanthias roseus), ὅστις ἔχει ὑπέρυθρον χρῶμα καὶ εἰς τὰς πλευρὰς του φέρει δύο ἐπιμήκεις καὶ βαθυτέρου ἐρυθροῦ χρώματος λωρίδας. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ παράλια τῆς Βραζιλίας καὶ εἰς βάθος 700 περίπου μέτρων. Δ. Ν. Π

βαθύβιον (τὸ) (Bathybius) *[Ζωολ.]*. Ὁ Huxley κατὰ τὸ 1868 περιέγραψεν ὑπὸ τὸ ὄνομα *βαθύβιον τοῦ Χαῖκελ* (Bathybius Hoeckeli), ὀργανισμόν τινα ἐξαιρετικῶς ἁπλοῦν, ὅστις ἠλιεύθη ὑπὸ *δράγης* εἰς τὰ βάθη τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ καὶ εἰς βάθος ἀπὸ 4,000—8,000 μέτρων. Ὁ ὀργανισμὸς οὗτος εἶναι ὁ ἁπλούστερος καὶ ὁ ἀτελέστερος πάντων τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἄμορφον σαρκώδους συστάσεως μᾶζαν μικροιάτην, ἄλλοτε ὁρατὴν διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ ἄλλοτε μόνον διὰ μικροσκοπίου. Τὸν ὀργανισμὸν τοῦτον κατέταξαν φυσιοδίφαι τινὲς εἰς τὸ ἄθροισμα τῶν *μονήρων*. Ἡ παρουσία τοῦ βαθυβίου ἔδωσεν ἀφορμὴν ἐπὶ πολὺν χρόνον εἰς πλείστας συζητήσεις καὶ ἀντεγκλήσεις διαφόρων φυσιοδιφῶν. Οἱ φυσιοδίφαι W. Thomson, Wilarpenter καὶ E. Bessels εἶδον τὸ βαθύβιον, καὶ ἐβεβαίουν ὅτι εἶναι ἁπλουστάτη ζωϊκὴ μορφή, ἕτεροι ἠρνοῦντο καὶ αὐτὴν τὴν ὕπαρξίν του, καὶ ἄλλοι, ὅτι εἶναι ἴζημα προελθὸν ἐκ τῆς διαλύσεως λίθου τιτανώδους *συστάσεως* ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν διαφόρων ἁλάτων. Ὑπερασπισταὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ βαθυβίου ὡς ζωϊκοῦ ὀργανισμοῦ ὑπῆρξαν οἱ θιασῶται τῆς θεωρίας τῆς *ἐξελίξεως*,

Βαθύβιον τοῦ Χαῖκελ.

οἵτινες εὗρον ἐν αὐτῷ τὴν ὑποτυπώδη ζωϊκὴν μορφήν, τὴν ὁποίαν καὶ ἐθεώρησαν ὡς τὸν ζωϊκὸν πυρῆνα ἐξ οὗ προῆλθον πάντα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ὄντα, ζῷα καὶ φυτά. Ἀκριβεστέρα ὅμως ἔρευνα κατόπιν ἀπέδειξεν ὅτι ὁ βαθύβιος δὲν ἦτο ἄλλο τι ἢ ἴζημα θειικῶν ἁλάτων καὶ δὴ ἀσβεστίου, ὅπερ παρήγετο ἐκ τῶν ἐντὸς οἰνοπνεύματος διαφυλαττομένων δειγμάτων τῆς ἰλύος τοῦ θαλασσίου βυθοῦ.

[*E. Haeckel*, Le règne de protistes]. Δ. Ν. Π.—ΘΡ. Β.

βαθύγαδος (ὁ) (Bathygadus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀνακάνθων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μακρουριδῶν*. Τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικά του γνωρίσματα εἶναι: ρύγχος λίαν ἐκτεταμένον, στόμα εὐρύ, ὀφθαλμοὶ μικροὶ ἢ μέτριοι, ἀναλόγως πρὸς τὸ μέγεθος τῆς κεφαλῆς, ὀδόντες λεπτοὶ καὶ πολυπληθεῖς εἰς ἀμφοτέρας τὰς σιαγόνας, διατεταγμένοι εἰς εὐρείας σειράς, ραχιαῖα πτερύγια δύο, σχεδὸν ὅμοια μεταξύ των. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βαθύγαδος ὁ παράδοξος* (Bathygadus paradoxus) διακρινόμενος διὰ τὴν ἐξαιρετικῶς πλατεῖαν κεφαλήν του. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς θαλάσσας τῆς Νέας Ζηλανδίας εἰς βάθος 1200 περίπου μέτρων. Δ. Ν. Π.

βαθυγενὺς (ἡ) (Bathygenys Douglass) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *καινοθηριοειδῶν ἀρτιοδακτύλων θηλαστικῶν*. Λείψανα των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ὀλιγοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ White Riverbed τῆς Νεβράσκας. Γ. Κ. Γ.

βαθύγλυπτος (ὁ) (Bathyglyptus Case) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *διαδεκτοσαύρων θερμοφρων ἑρπετῶν*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς περμίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς το Τεξάς. Ὀνομάζεται καὶ *ἀρχερία*. Γ. Κ. Γ.

βαθύγναθος (ὁ) (Bathygnathus Leidy) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κλεψυδροπιδῶν πελυκοσαύρων θερμόρφων ἑρπετῶν*. Λείψανά των (τμήματα τῆς κάτω σιαγόνος) εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς περμίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν νῆσον τοῦ πρίγκιπος Ἐδουάρδου ἐν Καναδᾷ. Γ. Κ. Γ.

βαθυδάπεδον (τὸ) *[Ὀχυρωτ.]*· βλ. λ. πυροβολεῖον.

βαθύδρακος (ὁ) (Bathydracus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τραχινιδῶν*. Τὸ σῶμά του εἶναι ἐπίμηκες καὶ σχεδὸν κυλινδρικόν, ἡ οὐρά του λεπτὴ καὶ μακρά, ἡ κεφαλή του πεπιεσμένη ἐκ τῶν πλαγίων, τὸ ρύγχος προέχον, τὸ στόμα εὐρύ, ἡ ἄνω σιαγὼν προέχει καὶ καλύπτει τὴν κάτω, οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι παμμέγιστοι, σχετικῶς πρὸς τὸ μέγεθος τῆς κεφαλῆς, τὰ λέπια μικρότατα καὶ σχεδὸν καλύπτονται ὑπὸ τοῦ δέρματος, ἡ πλαγία γραμμὴ εὐρεῖα, ραχιαῖον πτερύγιον ἕν, τὰ στηθιαῖα ἔχουν κλαδώδεις ἀκτῖνας, οἱ ὀδόντες εἶναι πολυπληθεῖς εἰς ἀμφοτέρας τὰς σιαγόνας. Γνωστὸν εἶδος εἶναι *βαθύδρακος ὁ ἀνταρκτικὸς* (Bathydr cus antarcticus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὰς παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος θαλάσσας καὶ εἰς βάθος 1500 περίπου μέτρων. Δ. Ν. Π.

βαθύεργος (ὁ) (Bathyergus) *[Ζωολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀσπαλακιδῶν*. Τὸ γένος τοῦτο παρουσιάζει σχεδὸν πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς οἰκογενείας καὶ διαφέρει μόνον κατὰ τὰ ὦτα, ἅτινα στεροῦνται πτερυγίων ἐξωτερικῶν, τοὺς ὀφθαλμούς, οἵτινες εἶναι μικρότατοι, ἀναλόγως πρὸς τὸ μέγεθος τῆς κεφαλῆς καὶ τὴν οὐράν, ἥτις εἶναι βραχυτάτη. Οἱ πόδες φέρουσι πέντε δακτύλους καὶ εἶναι ἐφωδιασμένοι δι' ἰσχυρῶν ὀνύχων. Τὸ σῶμα γενικῶς εἶναι παχὺ καὶ ἀτρακτοειδές. Οἱ κοπτῆρες εἶναι λίαν ἐπιμήκεις καὶ ἰσχυροί, ἰδίως οἱ τῆς *κάτω* σιαγόνος. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν γνωστότερα εἶναι:

Βαθύεργος ὁ θαλάσσιος (Bathyergus maritimus). Τὸ μέγεθός του εἶναι κατὰ πολὺ μεγαλύτερον τοῦ *ἀρουραίου μυός*. Κατοικεῖ τὴν βόρειον Ἀφρικὴν καὶ τὰς περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος ἐκτάσεις καὶ ἐνδιαιτᾶται κατὰ προτίμησιν εἰς ἀμμώδεις παραθαλασσίους τόπους. Σκάπτει βαθέως τὸ ἔδαφος καὶ κατασκευάζει πολυπλόκους ὑπογείους στοάς, ἐντὸς τῶν ὁποίων συνήθως παραμένει καὶ σπανίως ἐξέρχεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν.

Βαθύεργος ὁ τοῦ ἀκρωτηρίου (Bathyergus capensis). Εἶναι μικρότερος τοῦ προηγουμένου, ἔχει τὰ αὐτὰ περίπου ἤθη καὶ ἔθιμα πρὸς τὸν βαθύεργον τὸν θαλάσσιον καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος.

Βαθύεργος ὁ τεφρόχρους (Bathyergus cineracius). Ἀπαντᾷ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ἄνω Νείλου. Δ. Ν. Π.

βαθύζωνος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ βαθέως ἐζωσμένος κατὰ τὴν ὀσφύν, ὥστε νὰ σχηματίζηται κοιλότης ὑπὸ τοῦ ἐνδύματος. Κατὰ τὸν σχολιαστὴν τῆς Ὀδυσσείας, ἡ λέξις ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς ἐπίθετον «βαρβάρων γυναικῶν», ἰδίως Περσίδων. ΙΑΚ. Χ. Δ.

βαθυκαρδία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Καλεῖται οὕτω ἡ ἀνώμαλος καὶ παρὰ φύσιν θέσις τῆς καρδίας, ὅταν αὕτη κεῖται λίαν χαμηλά· ὀφείλεται δ' ἡ κατάστασις αὕτη εἰς τὴν χαλάρωσιν τῶν μεγάλων ἀγγείων τῶν ἐκ τῆς καρδίας ἐκφυομένων καὶ τῶν εἰς ταύτην ἀποληγόντων. Ἡ τοιαύτη θέσις τῆς καρδίας ἐπιφέρει παλμούς, δύσπνοιαν καὶ διαλείψεις τοῦ σφυγμοῦ. Μ. Ν. Κ.

Βαθυκλῆς. —1) Ἀνδριαντοποιὸς ἐκ Μαγνησίας, τῆς πρὸς τῷ Μαιάνδρῳ, ὅστις κατὰ τὸν Παυσανίαν (3,18,9,) ἐποίησε τὸν θρόνον τοῦ ἐν Ἀμύκλαις ξοάνου τοῦ Ἀπόλλωνος, στηριζόμενον ἐπὶ τῶν Χαρίτων καὶ Ὡρῶν. —2) Ἀρκάς, ὁ ὁποῖος τὸ πολυτιμότατον ἔκπωμα αὐτοῦ κατέλιπε διὰ διαθήκης «τῷ σοφωτάτῳ». Ὁ Πλούταρχος (Σόλ. 4) λέγει: «Ταῦτα μὲν οὖν ὑπὸ πλειόνων τεθρύλληται, πλὴν ὅτι δῶρον ἀντὶ τοῦ τρίποδος, οἱ μὲν φιάλην ὑπὸ Κροίσου πεμφθεῖσαν, οἱ δὲ ποτήριον Βαθυκλέους ἀπολιπόντος εἶναι λέγουσιν». ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βαθύκοιλα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Κρεμαστῆς Λαρίσης* τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 191. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σουβάλα*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται τὸν χωρίον *Γλύφα* (κάτ. 352) καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Καμαρόβρυσι* (κατ. 59) καὶ *Ἁγ. Δημήτριος* (κάτ. 86). Δ. Ε. Μ.

βαθύκολπος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων βαθεῖς κόλπους.

βαθυκόρος (ἡ)· βλ. βυθοκόρος.

βαθύκρινος (ὁ) (Bathycrinus) *[Ζωολ.]*. Γένος κρινοειδῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀπιοκρινιδῶν*. Τὰ ζῷα ταῦτα ζῶσιν εἰς τὰ μεγάλα θαλάσσια βάθη. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *βαθύκρινος ὁ κομψὸς* (Bathycrinus gracilis), ὅστις ζῇ εἰς τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανὸν εἰς βάθος 5.500 μέτρων καὶ τὸ μῆκός του εἶναι 90 περίπου χιλιοστόμετρα· καὶ *βαθύκρινος ὁ ἀλκυόνειος* (Bathycrinus Halcyoneus), ὅστις ἔχει μεγαλύτερον μέγεθος τοῦ προηγουμένου καὶ ζῇ εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν καὶ εἰς βάθος 2.000 μέτρων. Δ. Ν. Π.

βαθυκύαθος (ὁ) (Bathycyathus) *[Παλαιοζῳολ.]*. Τὸ γένος τοῦτο τῶν *ἑξακοραλλίων* ἔζη ἤδη ἀπὸ τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος, ἐντὸς στρωμάτων τῆς ὁποίας εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα λείψανά του. Γ. Κ. Γ.

Βαθύλακκον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Καραβιᾶς* (τέως Μπουγαριόβου) τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 76.

Βαθύλακκος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας *Καρδίτσης* τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 447. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Λακρέσι*.

— **Βαθύλακκος** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Ξηροποτάμου* (τέως *Βησωτσάνης*) τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 130. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κόβιτσα*. Δ. Ε. Μ.

— **Βαθύλακκος** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας *Ἐορδαίας* (τέως *Καϊλαρίων*) τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 619. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κιοσελέρ*. Δ. Ε. Μ.

Βαθύλειμον *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία δοθεῖσα ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς εἰς τὸ ἐν τῇ ὑποδιοικήσει *Ἀρτισκοῦ* (*Ἐλευθερῶν*) τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης χωρίον *Γενῆ Μαχαλᾶ*, ἀριθμοῦν τότε (1920) 375 κατοίκους.

βαθυλιθολογικὸς χάρτης *[Ὠκεανογρ.]*. Ὁ ὅρος οὗτος εἶναι μεταγραφὴ εἰς τὴν ἑλληνικὴν τοῦ γαλλικοῦ carte bathylithologique (βλ. *Κοτσο*

Digitized by Google

γιάννη «'Ωκεανογραφία» 1928 **Α, 126 ἐκδ. ὑδρογρ. ὑπηρ.** Π.Ν. καὶ Σχολῆς Ν. Δοκίμων) ἐγκριθεὶς ὡς ἐπίσημος ὑδρογραφικὸς ὅρος τοῦ ὀνοματολογίου τοῦ ναυτικοῦ. Σημαίνει χάρτην *βαθυμετρικόν*, ὅστις ἔχει συμπληρωθῇ διὰ χρωμάτων συμβολικῶν, ἕκαστον τῶν ὁποίων ὑποδηλοῖ ὡρισμένον εἶδος *ποιότητος βυθοῦ*, καὶ σημειοῦται ἐπὶ τοῦ χάρτου εἰς τὸ βόλισμα τοῦ *στίγματος* ὑφ' ὃ τοιαύτη ποιότης βυθοῦ εὑρέθη. Ὁ βαθμὸς ἀκριβείας τῶν τοιούτων χαρτῶν εἶναι συνάρτησις τῆς πυκνότητος τῶν στιγμάτων δειγματοληψίας ἀπὸ τοῦ βυθοῦ, δηλαδὴ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐντὸς ἑνὸς τετραγωνικοῦ μιλλίου γενομένων τοιούτων. Ὡς εἰκός, εἰς βαθυλιθολογικὸν χάρτην ἀκριβείας, τὰ ὁμόχροα δείγματα καταντῶσι νὰ συναντῶνται εἰς συνεχεῖς ἢ μὴ ὁμοχρόους γραμμάς, ἀποτελούσας γεωμετρικὸν οἱονεὶ τόπον τῶν σημείων τοῦ θαλασσίου πυθμένος τῶν ἐχόντων τὴν αὐτὴν ποιότητα βυθοῦ. Ἡ χρησιμοποίησις τοιούτων χαρτῶν μεγάλως βοηθεῖ διὰ τὰς ἀπὸ τοῦ ὠκεανοῦ προσγειώσεις εἰς ἀκτὰς χθαμαλάς, ἃς συνηθέστατα καλύπτει ἡ ὁμίχλη (Βαγκοῦβερ, Βρέστη, Νέα Ὑόρκη, κόλπος Ἄδεν κτλ.), τοῦ πιθανοῦ στίγματος τοῦ πλοίου τεκμαιρομένου ἐκ τοῦ βολίσματος, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀπὸ τοῦ βυθοῦ ἀνασπωμένου δείγματος τῆς ποιότητός του. Ὡς εἰκός, τὰ τοιούτους χάρτας μεταχειριζόμενα πλοῖα ἔχουν συλλογὰς ἀπεξηραμένων δειγμάτων βυθοῦ, διατηρουμένων ἀναλλοιώτων χημικῶς μεταξὺ μικρῶν ὑαλίνων πλακῶν καὶ χρησιμοποιούντων διὰ τὴν σύγκρισίν των πρὸς τὰ ἀνασυρόμενα διὰ τῆς βολίδος τοιαῦτα. Μεγάλως ἐξυπηρετοῦν οἱ βαθυλιθολογικοὶ χάρται καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ἁλιείαν, λόγῳ τοῦ ὅτι τὰ εἴδη τῶν βυθῶν ἑλκύουν ὡρισμένα εἴδη ἰχθύων, εἴτε πρὸς βοσκὴν εἴτε πρὸς φωτοκίαν.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βάθυλλος. Νέος ἐκ Σάμου ἐκτάκτου καλλονῆς, ὑμνηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀνακρέοντος. Ὁ τύραννος τῆς Σάμου Πολυκράτης τοῦ ἤγειρεν ἀνδριάντα.

—**Βάθυλλος.** Ρωμαῖος ποιητὴς μετριώτατος, ὅστις ἰδιοποιηθεὶς δίστιχον ἀνυπογράφως γραφὲν ὑπὸ τοῦ Βιργιλίου ἔξωθι τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Αὐγούστου, ἔγινε καταγέλαστος, ἀπαθανατίσας ἅμα τὸ ὄνομά του, τὸ ὁποῖον ἀπέβη συνώνυμον πρὸς τὸ *λογοκλόπος*. Τὸ δίστιχον τοῦτο, γραφὲν τὴν ἐπομένην θυελλώδους νυκτός, ὁπότε θὰ ἐσυνεχίζοντο αἱ ἀπὸ τῆς προηγουμένης ἡμέρας ἀρξάμεναι δημόσιαι ἑορταί, ἃς ἐτέλει ὁ Αὔγουστος, εἶχεν ὡς ἑξῆς:

Nocte pluit tota; redeunt spectacula mane;
Divisum imperium cum Jove Caesar habet.

(«Ἔβρεξε καθ' ὅλην τὴν νύκτα· τὴν πρωῒαν ἐπαναρχίζουν αἱ δημόσιαι ἑορταί: Ὁ Καῖσαρ μερίζεται μετὰ τοῦ Διὸς τὸ βασίλειον τοῦ κόσμου».)

Μὴ ἀνακαλυφθέντος τοῦ συντάξαντος τὸ κολακευτικὸν διὰ τὸν Αὔγουστον τοῦτο δίστιχον, ὁ Βάθυλλος, ἐκ γελοίας ματαιοδοξίας κινούμενος, ἐνεφανίσθη εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ ἐδήλωσεν ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ ποιητής, τυχὼν οὕτως ἐπαίνων καὶ πλουσίων δώρων παρὰ τοῦ Αὐγούστου. Ἀλλ' ὁ Βιργίλιος, ὅπως ἀποκαλύψῃ τὸν θρασὺν ψεύστην, μετεχειρίσθη τὸ ἑξῆς εὐφυὲς μέσον: Ἔγραψε πάλιν τὸ ἄνω δίστιχον εἰς τοὺς τοίχους τοῦ ἀνακτόρου, προσθέσας καὶ τὸν ἑξῆς στίχον:

Hos ego versiculos feci, tulit alter honores

(«Ἐγὼ ἐποίησα τοὺς μικροὺς τούτους στίχους καὶ ἄλλος ἔλαβε τιμάς».)

Κάτωθεν δὲ ἐπρόσθεσε τὴν ἀρχὴν τεσσάρων ἄλλων στίχων, τῶν ὁποίων αἱ πρῶται λέξεις ἦσαν:

Sic vos non vobis...

Ὁ Αὔγουστος ἐκάλεσε τὸν Βάθυλλον νὰ συμπληρώσῃ τοὺς στίχους, ἀλλ' οὗτος δὲν τὸ κατώρθωσε. Τότε ἐνεφανίσθη ὁ Βιργίλιος, ὁ ὁποῖος ὡμολόγησεν ὅτι αὐτὸς ἐποίησε τοὺς στίχους, συνεπλήρωσε δὲ τοὺς ἡμιτελεῖς ὡς ἑξῆς:

Sic vos non vobis nidificatis, aves;
Sic vos non vobis vellera fertis, oves;
Sic vos non vobis mellificatis, apes;
Sic vos non vobis fertis aratra, boves.

(«Οὕτω σεῖς, πτηνά δὲν κατασκευάζετε τὰς φωλεὰς διὰ τὸν ἑαυτόν σας· οὕτω σεῖς, πρόβατα, δὲν φέρετε μαλλία διὰ τὸν ἑαυτόν σας· οὕτω σεῖς, μέλισσαι, δὲν κατασκευάζετε μέλι διὰ τὸν ἑαυτόν σας· οὕτω σεῖς, βόες, δὲν σύρετε τὸ ἄροτρον διὰ τὸν ἑαυτόν σας»).

Ὁ Βάθυλλος, ἐξαναγκασθεὶς νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἀπάτην, ἀπεδοκιμάσθη καὶ ἀπῆλθε κατῃσχυμένος.

—Ω.

— **Βάθυλλος.** Ἀπελεύθερος τοῦ Μαικήνα, ὀρχηστὴς ἐξ Ἀλεξανδρείας εἰς Ρώμην. Περὶ τούτου ὁ Ἀθήναιος (1,208) λέγει: «Τῆς δὲ κατὰ τοῦτον ὀρχήσεως, τῆς τραγικῆς καλουμένης, πρῶτος εἰσηγητὴς γέγονε Βάθυλλος Ἀλεξανδρεύς... Τοῦτον τὸν Βάθυλλόν φησιν Ἀριστόνικος... τὴν ἰταλικὴν ὄρχησιν συστήσασθαι ἐκ τῆς κωμικῆς, ἣ ἐκαλεῖτο κόρδαξ... Ἦν δὲ ἡ Βαθύλλειος ὄρχησις ἱλαρωτέρα». Ὥστε καὶ ὄρχησις ἀπ' αὐτοῦ ἐκαλεῖτο *Βαθύλλειος*. Καὶ ὁ Πλούταρχος δὲ λέγει (Συμποσ. 7,8,3): «Αἰδοῖ δὲ τῶν ἐγκωμίων ἐκείνων, ἃ Σωκράτης περὶ ὀρχήσεως διῆλθε, δέχομαι τὴν Βαθύλλειον αὐτόθεν πέζαν τοῦ κόρδακος, ἁπτομένην Ἠχοῦς, ἢ τινος Πανὸς ἢ Σατύρου σὺν ἔρωτι κωμαζοντος, ὑπόρχημά τι διατιθεμένην». Ὡς ἀντίπαλον εἶχε τὸν ἐκ Κιλικίας *Πυλάδην*, ὁ ὁποῖος διεκρίνετο εἰς τὴν τραγικὴν ὄρχησιν. Ἀμφότεροι εἶχον ἀποκτήσει τόσους φανατικοὺς θαυμαστάς, ὥστε συχνάκις ὁ Ἱππόδρομος ἐγίνετο θέατρον συγκρούσεων.

ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βάθυλλος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὄνομα ῥύακος τοῦ Ἐλισσόντος ποταμοῦ (νῦν *Κουμάσι*), ὅστις ἐκ βορρᾶ ἔρρεε διὰ μέσου τῆς Μεγαλοπόλεως (*Παυσαν.* VIII, 39,9).

βαθύλυχνος (ὁ) (Bathylychnus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τῆς οἰκογενείας τῶν *στοματιδῶν*. Οἱ ἰχθύες οὗτοι διακρίνονται διὰ τὸ ἐπίμηκες σῶμά των καὶ τὴν μεγάλην ἀνάπτυξιν τῶν στηθιαίων πτερυγίων των. Ἐπὶ τῶν σιαγόνων ὑπάρχουσι πολυπληθεῖς ἰσχυροὶ ὀδόντες. Κατοικοῦσιν εἰς μεγάλα βάθη.

Δ. Ν. Π.

βαθυμετρία (ἡ) *[Ναυτ. Γεωδαισ.]*. Ἡ διὰ *βαθυμέτρου* μέτρησις τῆς ταπεινώσεως τοῦ ὁρατοῦ ὁρίζοντος. Δὲν πρέπει νὰ συγχέηται ἡ *βαθυμετρία* πρὸς τὴν μέτρησιν τῶν *βαθῶν* τοῦ θαλασσίου βυθοῦ (βλ. βυθομέτρησις) πρὸς λῆψιν *βολισμάτων*.

Σ. Ε. Λ.

βαθύμετρον *[Ναυτ. Γεωδ.]*. Ἐργαλεῖον, ἐφωδιασμένον διὰ δύο πρισμάτων ὁλικῆς ἀνακλάσεως καὶ τηλεσκοπίου, δι' οὗ ἐπιτυγχάνεται ὁ δι' ἀπ' εὐθείας παρατηρήσεως προσδιορισμὸς τῆς κλίσεως τοῦ *ὁρατοῦ ὁρίζοντος*, ἀποφευγομένης τῆς χρησιμοποιήσεως, πρὸς διόρθωσιν τοῦ ὕψους, τοιαύτης ἐξαχθείσης δι' ὑπολογισμοῦ καὶ παρεχούσης ἀμφίβολον ἀκρίβειαν, διὰ τὴν ἀβεβαιότητα τῶν, εἰς τὰ μικρὰ ὕψη ὑπὲρ τὸν ὁρίζοντα, ἐπεισερχομένων διαθλάσεων.

Σ. Ε. Λ.

βαθυνέκτης (ὁ) (Bathynectes) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀνακάνθων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀφιδιδῶν*. Διακρίνονται οἱ ἰχθύες τοῦ γένους τούτου ἐκ τοῦ προσθίου μέρους τοῦ σώματος, ὅπερ εἶναι λίαν πεπλατυσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, ἀντιθέτως πρὸς τὸ ὀπίσθιον μέρος, ὅπερ εἶναι μᾶλλον ἀπεστρογγυλωμένον καὶ τελευτᾷ εἰς μακροτάτην καὶ λεπτοτάτην ταινιοειδῆ οὐράν. Τὸ στόμα των εἶναι μέγα καὶ φέρει σειρὰν ὀδόντων εἰς ἀμφοτέρας τὰς σιαγόνας. Τὰ κοιλιακὰ πτερύγια εἶναι ἀνανάπτυκτα. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *βαθυνέκτης ὁ κομψὸς* (Bathynectes gracilis), ὅστις ἀπαντᾷ ἐν τῇ Νέᾳ Γουϊνέᾳ καὶ εἰς βάθος 2500 μέτρων, καὶ *βαθυνέκτης ὁ πεπιεσμένος* (Bathynectes compressus), ἀπαντῶν ἐπίσης ἐν Νέᾳ Γουϊνέᾳ καὶ εἰς βάθος 5.000 μέτρων.

Δ. Ν. Π.

Βαθυνίας *['Αρχ. Γεωγρ.]* Ποταμὸς τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἀναφερόμενος παρὰ Στράβωνι (*Didot* 284, 19): «Μετὰ δὲ Σηλυβρίαν, Ἀθύρας ἐστὶ ποταμὸς καὶ [Βαθ]υνίας· εἶτα Βυζάντιον καὶ τὰ ἐφεξῆς μέχρι Κυανέων Πετρῶν» τῆς ἐν ἀγκύλαις συλλαβῆς, ἐλλειπούσης εἰς ὅλα τὰ ἄλλα χειρόγραφα, διασωθείσης χάρις εἰς τὸ Βατικανὸν τοιοῦτον. Κατὰ τὸν Müller (εἰς ἔκδ. *Στράβ.* Didot σελὶς 755) πρόκειται περὶ τοῦ στόματος τῆς λιμνοθαλάσσης *Κουτσοὺκ Τσεκμεζὲ* (πλάτ. 40° 58′ 1/4, Β., μῆκ. 28° 46′ 2/8 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 224: Sea of Marmara), ἐκβάλλοντος 3 μίλ. Δ. ΒΔ. τοῦ φάρου Ἁγίου Στεφάνου, μὴ δυναμένης ἐν τούτοις νὰ ἀποκλεισθῇ τῆς ταυτότητος καὶ πρὸς ἕνα τῶν συγχρόνων ποταμίων Ἐξεινὸς Ντερὲ καὶ Μενεξῆ Ντερέ, ἀμφοτέρων τροφοδοτούντων τὴν προμνησθεῖσαν λιμνοθάλασσαν.

Σ. Ε. Λ.

βαθύνοια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις βαθύνους, ἡ δύναμις τοῦ νὰ ἐμβαθύνῃ τις εἰς τὰς αἰτίας τῶν γεγονόνων, ἐμβρίθεια.

βαθύνομος (ὁ) (Bathynomus) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *κυμοθιδῶν*. Γνωστότερον εἶδος εἶναι, ὁ: *βαθύνομος ὁ γιγάντιος* (Bathynomus giganteus), ὅστις κατοικεῖ τὰ μεγάλα βάθη τῆς θαλάσσης καὶ διακρίνεται ἐκ τοῦ μεγέθους του· τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 25 ἑκατοστόμετρα καὶ τὸ πάχος του τὰ 10 ἑκ. περίπου.

Δ. Ν. Π.

βαθύνους (ὁ, ἡ), *—ουν* (τό)· ὁ ἐμβαθύνων εἰς τὰς αἰτίας τῶν γεγονότων, βαθυστόχαστος, ἐμβριθής, στοχαστικός.

βάθυνσις (ἡ)· ἡ πρόσκτησις βάθους: «ἡ βάθυνσις τοῦ φρέατος, —τοῦ λιμένος κ. τ. τ.».

βαθύνω· κάμνω τι βαθὺ ἢ βαθύτερον: «—τὸ φρέαρ, —τὰ θεμέλια κ. τ. τ.».

βαθύνωτος (ὁ) (Bathynotus Hall) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κωνοκορυφιδῶν τριλοβιτῶν* (ἐκλειψάντων ἀρθροπόδων). Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς καμβρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος.

Γ. Κ. Γ.

βαθυόμφαλος (ὁ) (Bathyomphalus) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων *γαστεροπόδων* τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πνευμονωδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑγροφιλιδῶν*. Τὰ μαλάκια ταῦτα ἔχουσι κόγχην σπειροειδῆ, πεπιεσμένην, μικροτάτου μεγέθους, καὶ σχηματίζουσαν βαθεῖαν κοιλότητα, ἐν εἴδει ὀμφαλοῦ, εἰς ἀμφοτέρας τὰς πλευράς της. Γνωστότερον εἶδος εἶναι: *βαθυόμφαλος ὁ περιεστραμμένος* (Bathyomphalus contortus), ὅστις ἔχει μικροτάτην κόγχην, πεπλατυσμένην κατὰ τὸ ἄνω αὐτῆς μέρος καὶ κοσμουμένην δι' ἀβαθῶν, λεπτοτάτων αὐλακώσεων. Ἡ κόγχη συσπειροῦται 6—7 φορὰς περὶ ἑαυτήν. Ζῇ εἰς τὰ ποτάμια καὶ λιμναῖα ὕδατα τῆς Εὐρώπης καὶ γενικῶς ἀπαντᾷ προσκεκολλημένη ἐπὶ τῶν ὑδροβίων φυτῶν καὶ σπανιώτερον ἐπὶ πετρῶν.

Δ. Ν. Π.

βαθύουρος (ὁ) (Bathyurus Billings) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *δικελλοκεφαλιδῶν τριλοβιτῶν*.

Γ. Κ. Γ.

βαθύοφις (ὁ) (Bathyophis) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυσοστόμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *στοματιδῶν*. Τὸ σῶμά του εἶναι ἐπίμηκες, στενὸν καὶ παρεμφερὲς πρὸς τὸ τοῦ ὄφεως. Ἡ κεφαλή του εἶναι εὐρεῖα, πεπιεσμένη ἐκ τῶν πλαγίων· τὸ ῥύγχος εἶναι μετρίου μεγέθους. Τὸ στοματικὸν ἄνοιγμα μέγα. Οἱ σιαγονικοὶ ὀδόντες πολυπληθεῖς, ἰσχυροὶ καὶ ἀνίσου μεγέθους. Ἡ γλῶσσα καὶ ὁ οὐρανίσκος καλύπτονται ὑπὸ πολλῶν, παρομοίων πρὸς τοὺς σιαγονικούς, ὀδόντων. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι μικροὶ σχετικῶς πρὸς τὸ μέγεθος τῆς κεφαλῆς. Ἐπὶ τῆς κάτω σιαγόνος φέρει μακρὰν μυστακοειδῆ ἀπόφυσιν. Τὸ ῥαχιαῖον πτερύγιον ἄρχεται ἐπὶ τῆς εὐθείας τῆς συνδεούσης τὸ ῥαχιαῖον πρὸς τὰ κοιλιακὰ πτερύγια, καὶ διήκει μέχρι τοῦ ἑδραίου, ὅπερ εἶναι μακρόν. Τὰ κοιλιακὰ πτερύγια εἶναι τοποθετημένα σχεδὸν ἐπὶ τοῦ μέσου τοῦ μήκους τοῦ σώματος. Εἰς τὸ κέντρον τῆς ἄνω σιαγόνος ὡς καὶ ἐπὶ τῆς κοιλίας φέρει μικροτάτας ὀπάς, αἵτινες ἐκπέμπουσι πολύχρωμον φῶς. Γνωστὸν εἶδος εἶναι ὁ: *βαθύοφις ὁ ἄγριος* (Bathyophis ferox) ἀπαντῶν εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν καὶ εἰς βάθος 4.000 μέτρων.

Δ. Ν. Ε.

βαθύοψις (ἡ) (Bathyopsis Cope) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *δεινοκερατιδῶν ἀμβλυπόδων ὀνυχωτῶν ἀρτιοδακτύλων θηλαστικῶν*. Λείψανά του εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου περιόδου εἰς τὸ Wind-River τοῦ Wyoming.

Γ.Κ.Γ.

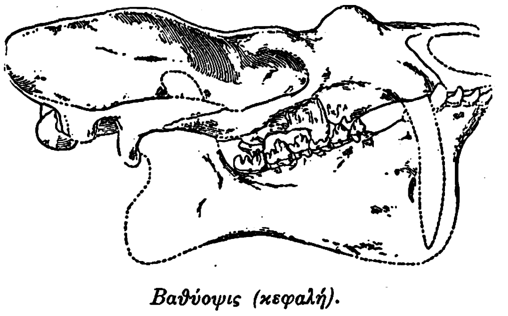

Βαθύοψις (κεφαλή).

βαθύπεδον (τό)· τόπος πεδινὸς κείμενος εἰς θέσιν χαμηλήν, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης· ἀντίθ. *ὑψίπεδον*.

Βαθύπεδον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Προσβάλλα*. Κάτ. (1928) 364.

βαθυπελαγικός, *—ή, —όν*· ὁ ζῶν, ὁ ἀνήκων ἢ ὁ χρησιμοποιούμενος εἰς τὰ βάθη τῶν θαλασσῶν. —*['Ωκεανογρ.]*· βλ. λ. βένθος, νηκτόν, πλαγκτόν. —*[Ζωολ.]*· βλ. θαλάσσιοι *ὀργανισμοί*.

—**βαθυπελαγικὸν** *δίκτυον*· βλ. δίκτυον.

Βαθύπετρον *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος Ἐπάνω Ἀρχανῶν τῆς ἐπαρχίας Τεμένους τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Κάτ. (1928) 63. Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τῶν Τούρκων, οὗτοι ἀπετέλουν τὴν πλειονοψηφίαν τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ χωρίου.

Ε. Γ.

βαθύπλουτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ βαθέως, ὁ καθ' ὑπερβολὴν πλούσιος, ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου ὁ πλοῦτος εἶναι ἀνυπολόγιστος.

βαθύπτερος (ὁ) (Bathypterus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυσοστόμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκοπελιδῶν*. Χαρακτηρίζεται ὑπὸ πεπιεσμένης ἐκ τῶν πλαγίων κεφαλῆς, ῥύγχους προέχοντος, στοματικοῦ ἀνοίγματος μεγάλου, σιαγόνων εὐκινήτων, πολλαπλῆς σειρᾶς μικρῶν ὀδόντων, ὑπὸ κυκλοειδῶν, μετρίου μεγέθους καὶ εὐπτώτων λεπίων, στηθιαίων πτερυγίων

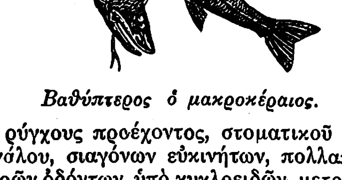

Βαθύπτερος ὁ μακροκέραιος.

Digitized by Google

μὲ λεπτοτάτας καὶ ἐπιμήκεις ἀκτῖνας καὶ ραχιαίου πτερυγίου εὑρισκομένου ἀκριβῶς εἰς τὸ μέσον τοῦ σώματος. Γνωστότερον εἶδος εἶναι, *βαθύπτερος ὁ μακροκέραιος* (Bathypterus longifilis), ὅστις χαρακτηρίζεται ἐκ τῆς παρουσίας δύο μακροτάτων κεραιῶν διχαλωτῶν κατὰ τὸ ἄκρον των, αἵτινες φύονται εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς κεφαλῆς καὶ κατὰ τὸν σύνδεσμον ταύτης πρὸς τὸν λαιμόν. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἰαπωνικὰς θαλάσσας εἰς βάθος 1.150 μέτρων. Δ. Ν. Π.

βαθυρρεόμετρον *[Ὠκεανογρ.]*. Ὄργανον πρὸς μέτρησιν τῆς ταχύτητος τῶν ἐνδοθαλασσίων ρευμάτων καὶ πρὸς μελέτην τῆς βυθίου θαλασσίας κυκλοφορίας. Σ. Ε. Λ.

Βαθύρρευμα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς εἰς τὴν κοινότητα Σιδηροκάστρου (τέως Ὀσενίτσης) τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ προσηρτημένης κοινότητος Λειμῶνος (τέως Ρασόβου). Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δερέκιοϊ*. Δ. Ε. Μ.

—**Βαθύρρευμα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Λιβαδοχωρίου (τέως Γκιόνθι) τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 146.

βαθύρριζος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ βαθείας τὰς ρίζας ἔχων, ὁ βαθέως ἐρριζωμένος: «βαθύρριζον δένδρον»· ἀντίθ. δημοτ. *ρηχός*.

Βαθύρρουμα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος Σκλαβοπούλας τῆς ἐπαρχίας Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 28.

Βαθυρρύαξ *[Γεωγρ.-Ἱστορ.]*. Θέσις ἐπὶ τοῦ ὀρεινοῦ ὄγκου τοῦ διαχωρίζοντος τὴν Σεβάστειαν ἀπὸ τῆς Τεφρικῆς, πλησίον τῶν ἀνατολικῶν *ἄκρων* (συνόρων) τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἐκεῖ ὁ βυζαντινὸς στρατὸς ἤρατο νίκην λαμπρὰν κατὰ τῶν Παυλιανιτῶν καὶ τῶν Ἀράβων.

Τῷ 873 ὁ ἡγεμὼν τῶν Παυλιανιτῶν Χρυσόχειρ ἐπανέλαβε τὰς συνήθεις αὐτοῦ ἐπιδρομὰς εἰς τὸ βυζαντινὸν ἔδαφος, δι' ὧν συνετήρει τὸ ληστρικὸν κράτος του. Ὁ στρατηγὸς Χριστόφορος, ἀρχηγὸς τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ βυζαντινῶν στρατευμάτων, ἐβάδισεν ἐναντίον του, ἀλλ' ὁ Χρυσόχειρ, μὴ τολμῶν νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰ τακτικὰ ἐκεῖνα στρατεύματα, ἐτράπη πρὸς τὰ ὄρη μετὰ τῆς λείας καὶ τῶν αἰχμαλώτων του. Τότε ὁ Χριστόφορος διέταξε δύο ἀποσπάσματα, ἓν ἐκ Καππαδοκῶν καὶ ἓν ἐκ Ποντίων, νὰ βαδίζωσιν ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ Χρυσόχειρος μέχρι τῆς θέσεως Βαθυρρύακος καὶ ἐὰν μὲν ὁ ἐχθρὸς ἀφήσῃ στρατεύματα ἐγγὺς τῶν βυζαντινῶν ὁρίων νὰ τῷ ἀναφέρωσιν, ἐὰν δὲ ἐξακολουθήσῃ τὴν πρὸς τὴν χώραν του ὑποχώρησιν καὶ ἐξέλθῃ τοῦ βυζαντινοῦ ἐδάφους νὰ ἐπανέλθωσι καὶ ταῦτα εἰς τὰ ἴδια.

Ὅταν ὁ Χρυσόχειρ ἔφθασεν εἰς Βαθυρρύακα ἐστρατοπέδευσεν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους, τὰ δὲ παρακολουθοῦντα αὐτὸν Βυζαντινὰ ἀποσπάσματα κατέλαβον «τὰ τούτου μετεωρότερα» καὶ ἐπέβλεπον τὸν ἐχθρόν, καθ' ὅσον ἡ μικρὰ αὐτῶν δύναμις δὲν ἐπέτρεπεν αὐτοῖς νὰ τῷ ἐπιτεθῶσιν. Ἐν τούτοις ἡ λογικὴ δὲν διευθύνει πάντοτε τὴν ἐνέργειαν τῶν στρατευμάτων ἐν πολέμῳ, οὐδὲ διέπει αὕτη αὐτοκρατορικῶς τῶν λαῶν τὰς τύχας. Ἀσήμαντα ἐπεισόδια γίνονται πολλάκις ἀφορμὴ μεγάλων γεγονότων καὶ κρίνουσι τὴν τύχην τῶν λαῶν.

Τὸ ἠθικὸν τῶν μικρῶν βυζαντινῶν ἀποσπασμάτων δὲν ἐπηρεάζετο ἐκ τῆς παρουσίας πολλαπλασίων ἐχθρῶν. Ἐπεθύμουν τὴν ἐπίθεσιν καὶ ἐδυσανασχέτουν, διότι οἱ ἀρχηγοί των δὲν τοῖς ἐπέτρεπον νὰ ὁρμήσωσι κατὰ τῶν πρὸ τῶν ποδῶν των πολεμίων. Καὶ ἐν τῷ πολεμικῷ ἐκείνῳ ὀργασμῷ ἠγέρθη ἔρις τίνες ἦσαν γενναιότεροι καὶ ἀνδρειότεροι, οἱ Πόντιοι ἢ οἱ Καππαδόκαι. Καί, ὡς φαίνεται, ἡ ἔρις ἐλάμβανε σοβαρὰς διαστάσεις, τὰς ὁποίας προέλαβον οἱ λόγοι ἑνὸς γενναίου Ποντίου ἀξιωματικοῦ. Προβὰς οὗτος εἰς τὸ μέσον ἐκραύγασε πρὸς τοὺς συντρόφους του, ὅτι ἦτο ἐντελῶς μάταιον νὰ ἐρίζωσιν οὕτω περὶ ἀνδρείας, «τῶν γὰρ πολεμίων οὐ μακρὰν ἀπεχόντων, ἔξεστιν ἐπὶ τῶν ἔργων φανῆναι τοὺς ἀριστεῖς καὶ ἐκ τῆς κατὰ χεῖρα γενναιότητος κριθῆναι τοὺς ὑπερέχοντας».

Οἱ λόγοι οὗτοι κατέστειλαν τὴν ἔριδα, ἀλλ' ἐξῆψαν ἔτι μᾶλλον τὸν πολεμικὸν ὀργασμὸν τῶν ἐξόχων ἐκείνων βυζαντινῶν στρατευμάτων, καὶ συνάμα ἔπεισαν τοὺς ἀρχηγούς των, ὅτι ἔδει νὰ ἐπιτεθῶσιν, αὐθωρεὶ δὲ κατέστρωσαν τῆς ἐπιθέσεως τὸ σχέδιον: Διῄρεσαν εἰς δύο τμήματα τὸ στράτευμά των καὶ τὸ μὲν μεῖζον ἐξ αὐτῶν, δυνάμεως ἑξακοσίων ἀνδρῶν, ἔταξαν ὅπως ἐπιτεθῇ αἰφνιδιαστικῶς κατὰ τῶν ἐχθρῶν, τὸ δ' ἕτερον, καλῦπτον ὅσον τὸ δυνατὸν τὸ εὐαρίθμητον αὐτοῦ, νὰ ἀναμένῃ καὶ ὅταν ἐκδηλωθῇ ἡ ἐπίθεσις τοῦ πρώτου νὰ ἐπιτεθῇ καὶ αὐτὸ μετὰ σαλπίγγων καὶ ἀλαλαγμῶν ὅπως καταπλήξῃ τοὺς πολεμίους.

Περιχαρῆ τὰ στρατεύματα, ἀφανῆ διὰ νυκτὸς ἐπλησίασαν τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον καὶ ἐκρύβησαν ἐντὸς τῶν χαραδρῶν, τὴν πρωΐαν δέ, ὀλίγον πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ἐξώρμησαν πρῶτοι οἱ ἑξακόσιοι μὲ τὴν πολεμικὴν κραυγήν: «Σταυρὸς νενίκηκε»!! καὶ ἀλαλάζοντες εἰσεπήδησαν ἐντὸς τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου. Συγχρόνως ἐξορμῶσι καὶ οἱ λοιποὶ ὑπὸ τοὺς ἤχους τῶν σαλπίγγων, καὶ ἀλαλάζοντες ἁμιλλῶνται πρὸς τοὺς προεξορμήσαντας. Ἄραβες καὶ Παυλιανῖται καταπλαγέντες, καὶ ὡς λέγει ὁ ἀνώνυμος χρονογράφος, «μήτε τὸ ἐπιὸν πλῆθος ὅσον ἐστὶ λαβόντες καιρὸν κατιδεῖν», ζητοῦσι διὰ τῆς φυγῆς τὴν σωτηρίαν των. Οἱ Βυζαντινοί, ἀκάθεκτοι καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν δίωξιν, τοὺς παρακολουθοῦσι καὶ τοὺς φονεύουσι μέχρι ἀποστάσεως 30 μιλίων!

Ὁλόκληρος ἡ μακρὰ ἐκείνη ὁδὸς ἐκαλύφθη ὑπὸ ἀναριθμήτων ἐχθρικῶν πτωμάτων. Εἷς στρατιώτης, *Πουλάδης* λεγόμενος καὶ διατελέσας ποτὲ αἰχμάλωτος εἰς Τεφρικήν, ἀναγνωρίζει τὸν Χρυσόχειρα καὶ κατὰ πόδας διώκει αὐτόν, ἀλλὰ καὶ ὁ Χρυσόχειρ ἀναγνωρίζει αὐτὸν καὶ φεύγων τὸν ἐρωτᾷ τί κακὸν τοῦ ἔκαμε καὶ θέλει νὰ τὸν φονεύσῃ. Καὶ ἐξακολουθῶν νὰ φεύγῃ εὑρέθη πρὸ πλατείας τινὸς τάφρου καὶ ὁ ἵππος του ἠδυνάτει νὰ ὑπερπηδήσῃ. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην καταφθάσας ὁ Πουλάδης ἀκοντίζει αὐτὸν εἰς τὴν πλευράν, τὸν ρίπτει νεκρὸν ἐκ τοῦ ἵππου καὶ αἰχμαλωτίζει τὸν ἀκόλουθόν του. Ἐν τῷ μεταξὺ κατέφθασαν καὶ ἄλλοι Βυζαντινοὶ στρατιῶται, οἵτινες ἀφιππεύσαντες ἀπέκοψαν τὴν κεφαλὴν τοῦ Χρυσόχειρος, ἣν ἀπέστειλαν εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει διατρίβοντα βασιλέα Βασίλειον Α' τὸν Μακεδόνα, ὅστις ηὐχαρίστησε τὸν Θεόν, διότι ἐτιμώρησε τὸν σφαγέα τοσούτων μυριάδων Χριστιανῶν καὶ τὸν ἐμπρηστὴν τῶν ὡραιοτέρων χωρῶν τῆς Αὐτοκρατορίας του. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

— **Βαθυρρύαξ** *[Γεωγρ.]*. Προάστειον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς, τουρκιστὶ *Μπουγιοὺκ-Ντερὲ* καλούμενον.

βαθύς, *—εῖα, —ύ*· ἰδιωματ. ***βαθειός***, *—ά, —ό*· ὁ ἔχων βάθος· ἀντίθ. *ἀβαθής*, κοιν. *ρηχὸς* (παραθετ. *βαθύτερος, —ατος*): «βαθὺ φρέαρ», «βαθεῖα λίμνη», «βαθὺ πιάτο», «βαθειὰ λεκάνη»· || ὁ ἐξικνούμενος εἰς βάθος: «βαθειὰ θεμέλια»· || φρ. «'ς τὰ βαθειά» «κολυμπάει—, ψαρεύει 'ς τὰ βαθειά»· || μεταφ. βαθυστόχαστος, ἐμβριθής· «βαθὺς ἐπιστήμων, — μελετητής· || προκεχωρημένος: «βαθὺ γῆρας», «βαθεῖα νύξ», «ὄρθρος βαθύς», ὁ μετὰ τὸ μεσονύκτιον χρόνος· || ἐπὶ χρώματος, σκοτεινός, σκοῦρος, ἀντίθ. *ἀνοιχτός*: «βαθὺ πράσινο, — κόκκινο κτλ.»· || «βαθεῖα σιωπή», «— σιγή», ἄκρα σιωπή.—Ἐπίρρ. ***βαθέως***, *-ύτερον, -ύτατα*, δημοτ. ***βαθειά***, συγκρ. *βαθύτερα*. Β. Φ.

«Ἐκ βαθέων». Εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ 130 ψαλμοῦ τοῦ Δαβίδ.: «Ἐκ βαθέων ἐκέκραξα πρὸς σέ, Κύριε . . .». καὶ ἐν λατινικῇ μεταφράσει: «De profundis clamavi ad te, Domine . . .». Τὸ «ἐκ βαθέων» ἐχρησιμοποιήθη πολλάκις ὡς τίτλος λογοτεχνικῶν ἔργων. Γνωστότατον εἶναι τὸ «De profundis» τοῦ Ἄγγλου ποιητοῦ **Οὐάϊλντ** (βλ. λ.), ἔργον ψυχικῆς συντριβῆς καὶ μεταμελείας, τὸ ὁποῖον ἐχαρακτηρίσθη ὑπό τινων ὡς πέμπτον Εὐαγγέλιον.

Μὲ τὸν τίτλον «Ἐκ βαθέων» ἐξεδόθη συλλογὴ ποιημάτων τοῦ *Μ. Τσιριμώκου* (1927). Θ. Π.

— **βαθεῖα *γραμμὴ*** *[Τοπογρ.]*· βλ. **ροὴ ὑδάτων.**

— **βαθὺς *αὐλὼν*** *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Γενικῶς σημαίνει αὐλῶν εἰσχωρῶν βαθέως (κοινῶς *βάλη*). Ἐξ αὐτοῦ τοπωνύμια *(Βάλη Τριλίβα, Βαθειὰ Βάλη)* συναντῶνται ἰδίως εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Ἰονίου. Σ. Ε. Λ.

Βαθὺς *λιμὴν* *[Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν τῆς «Αἰθιοπίας τῆς ὑπὸ Αἴγυπτον», ἀναφερόμενος ὑπὸ Κλαυδίου Πτολεμαίου (Δ, ζ, 11) ὡς κείμενος εἰς πλάτος $21^{0}\ {}^{1}/_{6}$ καὶ μῆκος ἀπὸ μεσημβρινοῦ Μακάρων 65^{0}. Κατὰ τὸν C. Müller (χάρτης VII: Sinus Arabici, pars media, εἰς τόμον III «Ἐλασσόνων Ἑλλήνων Γεωγράφων» ἔκδ. *Didot*) εἶναι ὁ σύγχρονος λιμὴν Khoz-al-Maaroub (Red Sea and Gulf of Aden pilot, ἔκδ. 1921 σελ. 150), εὑρισκόμενος εἰς τὴν παρὰ τὸ *Σουάκιν* δυτικὴν ἀκτὴν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ δὴ $12^{1}/_{2}$ μίλ. νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου Elbà (ἀρχ. *Μνημεῖον Ἄκρον*, ἐντοπίως Ras Hadarba: πλάτ. $22^{0}\ 03'$ Β, μῆκ. $36^{0}\ 52'$ Αν., χάρτ. ἀγγλ. 8c: Red Sea, Sheet 3). Τὸ κατὰ Πτολεμαῖον πλάτος παρουσιάζει ὅθεν μόνον $^{1}/_{2}$ μοίρας σφάλμα. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—**Βαθὺς *ποταμὸς*** *[Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς Σικελίας, ἀναφερόμενος ὑπὸ Κλαυδίου Πτολεμαίου (Γ, δ, 4) ὡς ἐκβάλλων μεταξὺ *Πανόρμου* καὶ Ἐμπορίου *Σεγεστανῶν*. Δεδομένου ὅτι Πάνορμος εἶναι τὸ σύγχρονον Παλέρμο, Ἐμπόριον Σεγεστανῶν τὸ σύγχρονον Καστελλαμάρε ντὲλ Γκόλφο καὶ ὅτι ὁ βαθύτερος τῶν μεταξὺ αὐτῶν ἐχόντων τὰς ἐκβολάς των ποταμῶν εἶναι ἡ κοινὴ κοίτη τῶν συμβαλλόντων τανῦν ποταμῶν *Ποντάστσι* (Poddastci) καὶ *Νοτσέλλα* (Nocella), λογικὸν εἶναι νὰ ταυτίσῃ τις τὰς ἐκβολὰς τοῦ *Βαθέος* ποταμοῦ τοῦ Πτολεμαίου πρὸς τὴν ἐκβολὴν τῆς προμνησθείσης κοίτης (πλάτ. $38^{0}\ 05'\ 20''$, μῆκ. $13^{0}\ 04'\ 50''$, χάρτ. ἀγγλ. 170: Sicily: Cefalù to Mazzara), εὑρισκομένην εἰς τὸν Α. ΝΑ. μυχὸν τοῦ κόλπου τοῦ *Καστελλαμάρε* τοῦ Σικελικοῦ. Σ. Ε. Λ.

βαθύσαυρος (ὁ) (Bathysaurus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυσοστόμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκοπελιδῶν*. Τὸ σῶμά των εἶναι ἐπίμηκες, σχεδὸν κυλινδρικὸν καὶ καλύπτεται ὑπὸ μικρῶν λεπίων. Ἡ κεφαλή των εἶναι πεπιεσμένη ἐκ τῶν πλαγίων, φέρει προεκτεταμένον ρύγχος καὶ εὐρύτατον στόμα μὲ μακροτάτας σιαγόνας καὶ πολυπληθεῖς ὀδόντας, τὰ στηθιαῖα πτερύγια εἶναι μετρίου μεγέθους, τὸ κοιλιακὸν φέρει 8 ἀκτῖνας καὶ εἶναι τοποθετημένον ἀμέσως μετὰ τὰ στηθιαῖα, τὸ ραχιαῖον πτερύγιον φέρει 18 ἀκτῖνας καὶ εὑρίσκεται ἀκριβῶς εἰς τὸ μέσον τοῦ σώματος τοῦ ζῴου. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βαθύσαυρος ὁ μαλακὸς* (Bathysaurus mollis), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὰ παράλια τῆς Ἱσπανίας καὶ εἰς βάθος 3.500 μέτρων. Δ. Ν. Π.

βαθυσέβαστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον βαθέως σέβεταί τις, ἀξιοσέβαστος.

βαθύσκιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων βαθεῖαν πυκνὴν σκιάν: «βαθύσκιον δένδρον, —ἄλσος».

Βαθύσπηλον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Κηρίων* τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτοικοι (1928) 778. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπουτζάκ*. Δ. Ε. Μ.

βαθύσωμα (τὸ) (Bathysoma Davis) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *καραγκιδῶν ἀκανθοπτερυγίων ἰχθύων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν Σουηδίαν. Γ. Κ. Γ.

βαθύτης (ἡ)· ἡ κάτω ἢ ἔσω τῆς ἐπιφανείας ἀπόστασις, τὸ βάθος: «ἡ βαθύτης τοῦ φρέατος, — τοῦ λιμένος κττ.»· || μεταφ. βαθύνοια, ἐμβρίθεια.

Βαθύτοπος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κάτω Νευροκοπίου τοῦ νομοῦ Δράμας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 683. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τερλίς*. Δ. Ε. Μ.

βαθύφαντον (τὸ) (Bathyphantum) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀραχνιδῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐριγονιδῶν*. Διακρίνονται ἐκ τοῦ εὐρέος μετωπικοῦ των τμήματος, τῶν μικροτάτων ὀφθαλμῶν καὶ λίαν ἀπομεμακρυσμένων ἀλλήλων καὶ τῶν προσθίων ποδῶν οἵτινες εἶναι κατὰ πολὺ ἐπιμηκέστεροι τῶν ὀπισθίων. Ὁ χρωματισμός των εἶναι ὁμοιόμορφος εἰς ὅλον τὸ σῶμα καὶ συνήθως φαιοεπίξανθος καὶ μόνον κατὰ τὴν κοιλίαν εἴδη τινὰ φέρουσιν εὐρείας ὑπολεύκους ἢ ὑπομελαίνας λωρίδας. Τὸ γένος περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη, ὧν γνωστότερα τά: *βαθύφαντον τὸ ὁμοιόχρωμον* (Bathyphantum concolor) καὶ *βαθύφαντον τὸ κομψὸν* (Bathyphantum gracilis). Πάντα τὰ ἀνωτέρω εἴδη ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ. Δ. Ν. Π.

βαθύφωνον (τὸ) (bathyphon) *[Μουσ.]*. Ξύλινον μουσικὸν ὄργανον. Ἡ ἔκτασίς του εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν τοῦ *βομβαρδονίου* (bombardone). Κατεσκευάσθη ἀπὸ τὸν ὀργανοποιὸν *Σκόρρα* (Skorra) τοῦ Βερολίνου, δὲν διαφέρει δὲ πολὺ ἀπὸ τὸ *βαρὺ κέρας* (corno basso). Χρησιμοποιεῖται ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς στρατιωτικὰς ὀρχήστρας. Λ.

— **βαθύφωνον *ὁλκωτὸν*** (basso-tuba) *[Μουσ.]*. Χάλκινον μουσικὸν ὄργανον μὲ ἰσχυροὺς καὶ βαρεῖς ἤχους. Ἡ ἔκτασίς του εἶναι ἀπὸ σὸλ ὑπὸ τὸ πεντάγραμμον (*εἰς γνώμονα φὰ*) μέχρι σὶ ὕφεσις ὑπὲρ αὐτό. Εἶναι ἡ βάσις τῆς οἰκογενείας τῶν χαλκίνων καὶ ἀντικαθιστᾷ τὴν παλαιὰν *ὀφειοκλεΐδα* (oficleide) καὶ τὸ *βομβαρδόνιον*. Ὁ Βάγνερ μετεχειρίσθη ἀκόμη καὶ ἓν *ἀντι-βαθύφωνον* (controbass-tuba). Λ.

βαθύφωνος (ὁ) (basso) *[Μουσ.]*. Ἡ βαρυτέρα καὶ κατ' ἔκτασιν μεγαλυτέρα ἀνδρικὴ φωνή. Ἡ ἔκτασίς της εἶναι συνήθως ἀπὸ φὰ ὑπὸ τὸ πεντάγραμμον μέχρι μὶ ὑπὲρ αὐτὸ (κατὰ *γνώμονα φά*)· συναντῶμεν ὅμως καὶ φωνὰς κατερχομένας μέχρι τοῦ μὶ ὕφεσις καὶ ἀνερχομένας μέχρι τοῦ φὰ δίεσις, ἐν Ρωσίᾳ δὲ μέχρι τοῦ κόντρα λά, αἱ ὁποῖαι χρησιμεύουν πρὸς ἐκτέλεσιν εἰδικῶν μερῶν ὡρισμένων πρὸς διπλασιασμὸν τοῦ κανονικοῦ βασίμου τῶν χορῳδιῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις. Οἱ βαθύφωνοι διαιροῦνται εἰς δύο κατηγορίας, εἰς *ᾠδικοὺς* (*cantanti*) καὶ *βαρεῖς* (*profondi*) βαθυφώνους. Εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ μελοδράματα ὑπάρχουν μέρη διὰ τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην κατηγορίαν, εἴς τινα δὲ καὶ διὰ τὰς δύο ὁμοῦ (Οὐγκινόττοι, μέρη *Μαρκέλλου* καὶ *Σαὶν Μπρί*, Γουαρανύ, μέρη *Ἀντωνίου* καὶ *Κασίκου* κ.λ.π.). Ἀξιοσημείωτοι βαθύφωνοι ἀναφέρονται οἱ *Λεβασὲρ Μπουδουρὲσκ* (Ροβέρτος Διάβολος, Οὐγκενόττοι), *Πλανσὸν Ναβαρίνι, Τανσίνι, Ντιτούρ*· καὶ οἱ σημερινοὶ *Σιαλιάπιν, Ζουρνέ, Νικολέτι* κ.λ.π. Ἕλληνες βαθύφωνοι ἄξιοι λόγου εἶναι οἱ *Μ. Βλαχόπουλος, Γ. Μουλᾶς, Δ. Ἀμούργης*. Δ. ΛΑΥΡ.

βαθύχορδον (τὸ) (contrabasso). Τὸ βαρύτερον καὶ μεγαλύτερον εἰς ὄγκον τῶν ἐγχόρδων. Ἦτο ἐν χρήσει ὑπὸ τὸ ὄνομα *violone* ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Φλάνδραις ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ὡς συνοδεία ἐκκλησιαστικῶν μελῶν, διπλασιάζον τοὺς βαθυφώνους τῆς χορῳδίας. Τὸ βαθύχορδον ἐνεφα-

Digitized by Google

νίσθη εἰς τὴν ὀρχήστραν τῆς ὄπερας κατὰ πρῶτον τῷ 1706, εἰς τὸ μελόδραμα 'Αλκυὼν (Alcyone) τοῦ Μαραὶ ὡπλισμένον μὲ τέσσαρας χορδὰς καὶ μὲ τὸ τωρινόν του σχῆμα (μῆκος ἁρμονικοῦ κιβωτίου 1 μέτρ. 30, μῆκος λαβῆς 0.50—0.75).

Τὸ βαθύχορδον χρησιμεύει εἰς τὴν ὀρχήστραν διὰ τὸν διπλασιασμὸν τοῦ βασίμου· ὄχι σπανίως ὅμως οἱ συνθέται τοῦ ἀναθέτουν καὶ πρωτεύοντα ρόλον (*Μπετχόβεν*, *'Επταωδία*, *Μοζάρτ*, *Δὸν 'Ιωάννης*, *Μπερλιὸζ* (Καταδίκη τοῦ Φάουστ κλπ.), ἔτι δὲ αὐτούσια σόλα (*Βέρδι*, 'Οθέλλος, *Λαυράγκα*, Διδώ). Διάσημοι βαθυχορδισταὶ ὑπῆρξαν οἱ *Δραγονέττη* († 1840), *Γκουφρὲ* († 1874), *Μποτεζίνη* († 1889), *Σημάντλ*, *Κουσεβίτσκυ*. Ἕλλην βαθυχορδιστὴς πραγματικῆς ἰδιοφυΐας εἶναι ὁ *'Ιωαν. Τσουμάνης*, καθηγητὴς ἐν τῷ 'Ωδείῳ. Δ. ΛΑΥΡΑΓΚΑΣ

βαθύχρους (ὁ, ἡ), —ουν (τό)· ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου τὸ χρῶμα εἶναι βαθύ, σκοτεινόν, σκοῦρο.

Βαθυχώρι *[Γεωγρ.]* 'Ονομασία δοθεῖσα ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς εἰς τὸ ἐν τῷ καζᾷ Χάφσας (Νίκης) τοῦ νομοῦ 'Αδριανουπόλεως τῆς 'Ανατολ. Θράκης χωρίον *Τσικούρ-Κιοΐ*, ἀριθμοῦν τῷ 1920 κατοίκους 249.

— **Βαθυχώρι** *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς κοινότητος *Κηρίων* τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 577. Πρότερον ἐκαλεῖτο *'Αραπλῆ*.

βαθώνιος (*βαθμὶς* ἢ *ἡλικία*) (Bathonien) *[Γεωλογ.]*. Μία ἐκ τῶν τεσσάρων *βαθμίδων* ἢ *ἡλικιῶν* εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ μέση (φαιὰ) ἰουράσιος ἢ δογγέριος ὑποπερίοδος τῆς ἰουρασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος τῆς γῆς. Ἡ *βαθώνιος βαθμὶς* διεκρίθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Γάλλων γεωλόγων καὶ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν *μεγάλην ὡολιθικὴν* τῶν Ἄγγλων γεωλόγων. Χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα αὐτῆς εἶναι τὰ εἴδη τῶν ἀμμωνοειδῶν: *παρκινσονία* Parkinsoni, *παρκινσονία* ferruginea, κλπ. Εἰς τὴν βαθώνιον βαθμίδα, ἀνήκει κατὰ πᾶσαν πιθανότητα—κατὰ τὸν ζωολόγον Ρέντς—τμῆμά τι τῶν λεπτοπλακωδῶν κερατολίθων, οἱ ὁποῖοι ἀπαντῶνται εἰς τὰς ὀροσειρὰς τῆς δυτικωτάτης Ἑλλάδος (ἀδριατικο-ιόνιος ζώνη). [Βλ. καὶ βαγιώσιος *βαθμίς*.] Γ. Κ. Γ.

βάϊ! (καὶ *βάϊ-βάϊ!*) ἐπιφώνημα ἐκφράζον ἔκπληξιν ἢ ἀπορίαν, ἄλλοτε δὲ οἶκτον καὶ πόνον. Ἡ λέξις εἶναι περσική, ἐν χρήσει ἐν τῇ τουρκικῇ γλώσσῃ, ἐξ ἧς μετεδόθη καὶ εἰς τὴν δημώδη ἑλληνικήν.

Βάϊ (Wai, Wei, Vai) *['Εθνολογ.]*. Φυλὴ μαύρων τοῦ δυτικοῦ Σουδάν, ἐξηπλωμένη νοτιοανατολικῶς τῆς περιοχῆς Μάμπα παρὰ τὴν Λαπλαίαν τῆς Λιβερίας. Οἱ Βάϊ ἀνήκουν εἰς τὴν ὁμάδα *Μαννὲτ-τᾶ* τῶν μανδεϊκῶν φυλῶν. Θ. Χ. Σ.

βάϊα (τά), ἐνίοτε καὶ εἰς ἑνικόν: **βάϊον** (ἀρχ. *βαΐς*) κοιν. τὰ βάγια (βλ. λ.)· κλάδοι φοίνικος καὶ συνεκδοχικῶς θαλλὸς δάφνης, μυρσίνης κλπ.

— **Βαΐων Κυριακή** βλ. βαϊφόρος.

Βαϊαβάϊ (Wayawai) *['Εθνολ.]*. Φυλὴ ἰνδιανικὴ τῆς Βραζιλιανῆς Γκουαγιάνας, ἐξηπλωμένη παρὰ τὸν ποταμὸν Τρομπέταν. Θ. Χ. Σ.

Βαΐαι *['Αρχ. Γεωγρ.]*. 'Αρχαῖον ἐπίνειον τῆς Κύμης, ἐν τῇ Κάτω 'Ιταλίᾳ κατὰ τὸν *Βαϊανὸν* κόλπον, περίφημον διὰ τὰς αὐτόθι θερμὰς θειούχους πηγὰς τῶν ὁποίων αἱ θεραπευτικαὶ ἰδιότητες προσείλκυον μέγαν ἀριθμὸν ἀσθενῶν. 'Επὶ πλέον ἡ ὡραία τοποθεσία της τὴν εἶχε καταστήσῃ ἐντευκτήριον ὅλων τῶν πλουσίων Ρωμαίων, οἱ ὁποῖοι εἶχον κτίσει πολυτελεῖς ἐπαύλεις ἐπανειλημμένως ἐξυμνηθείσας ὑπὸ τῶν ποιητῶν. Παραλλήλως πρὸς τὴν συσσώρευσιν τοῦ πλούτου ἔβαινε καὶ ἡ διαφθορὰ τῶν κατοίκων οἱ ὁποῖοι παρωμοιάζοντο πρὸς τοὺς ἀρχαίους Συβαρίτας. Λέγεται ὅτι ἐκεῖ ἐτάφη ὁ *Βαΐος*, πηδαλιοῦχος τοῦ 'Οδυσσέως, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔλαβε τὸ ὄνομα καὶ ἡ θέσις. Σήμερον καλεῖται *Βάγια* σῴζονται δ' ἐν αὐτῇ πλὴν πολλῶν ρωμαϊκῶν ἐρειπίων τρεῖς μεγάλαι στοαί, ὁ καλούμενος ναὸς τῆς 'Αρτέμιδος, ὁ ναὸς τοῦ 'Ερμοῦ (μέγα κυκλικὸν οἰκοδόμημα μετὰ θαυμασίας ἠχοῦς) καὶ ὁ ναὸς τῆς 'Αφροδίτης, ὀκτάγωνον οἰκοδόμημα μετὰ θόλου. Ἄνωθεν τοῦ τελευταίου τούτου ὑψοῦται τὸ φρούριον τῆς Βάγιας, ἀνεγερθὲν τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Ι. Σ. Σ.

βαϊαΐτης (ὁ) (Bahiait) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα ἐκ τοῦ Maracas τῆς Bahia (Βραζιλίας). Εἶναι κεροστιλβίτης (βλ. λ.), ὁ ὁποῖος μεταπίπτει κατὰ τὰ ἄκρα του βαθμηδὸν εἰς ὑπερσθενίτην (βλ. λ.), φέροντα ἐν ἀφθονίᾳ κεροστίλβην ἀνοικτοῦ ἐλαιοπρασίνου χρώματος, ὀλίγον ὀλιβίνην καὶ πλεόναστον, παριστᾷ δηλαδὴ ἐνδιάμεσον μέλος μεταξὺ κεροστιλβίτου καὶ πυροξενίτου (βλ. λ.). Κατὰ τὸν Niggli κατατάσσεται εἰς τὰ *ὀρθαυγιτικὰ-περιδοτιτικὰ* μάγματα τῆς ὁμάδος τῶν *ὑπερφεμικῶν* μαγμάτων τῆς *ἀσβεστο-ἀλκαλικῆς σειρᾶς*. Γ. Κ. Γ.

Βαιὰν υἱοί *[Π. Διαθήκη]*. Ὄνομα φυλῆς λῃστρικῆς, ἐξοντωθείσης ὑπὸ 'Ιούδα τοῦ Μακκαβαίου (Α' Μακκαβ. ε' 4—5). Κατῴκει δ' αὕτη, ὡς φαίνεται, πρὸς ἀνατολὰς τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης. Πιθανῶς πρόκειται περὶ τῶν κατοίκων τῆς *Βεελμεὼν* (πρβ. καὶ βίβλον 'Αριθμῶν λβ' 3, ἔνθα γίνεται μνεία πόλεως *Βαιὰν* (ἑβραϊστὶ *Μπεὼν*) κειμένης πρὸς βορρᾶν τοῦ 'Αρνών). Π. Ι. Μ.

βαϊανισμὸς (ὁ) βλ. Βάϊος.

Βαϊανός. Ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων καὶ χρονογράφων καλοῦνται οὕτω πολλοὶ ἀρχηγοὶ τῶν κατὰ καιροὺς ἐνσκηψάντων 'Αβάρων. Σπουδαιότερος ἐκ τούτων εἶναι ὁ ἀρχηγὸς (Χαγάνος), τῶν περὶ τὰ τέλη τοῦ ΣΤ' αἰῶνος ἐπιδραμόντων κατὰ τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Βυζαντίου 'Αβάρων. Τοῦτον μετεχειρίσθη ὁ αὐτοκράτωρ Τιβέριος Β' (578—582) ἐναντίον τῶν Σλάβων, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐπιδράμει ταυτοχρόνως καὶ ἐδῄουν τὴν 'Ελλάδα. Περὶ τὸ 600 ὁ Βαϊανὸς ἐπετέθη κατὰ τοῦ Βυζαντίου καὶ ἐπολιόρκησε τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀνεπιτυχῶς, ἀναγκασθεὶς νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν λόγῳ λοιμοῦ. —Ω

— **Βαϊανός**. Βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων. Ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ὀνομάζεται *Παγανός*. 'Εκλεγεὶς κατὰ τὸ 763 βασιλεύς, ἀντὶ νὰ πολεμήσῃ κατὰ τοῦ Βυζαντίου, συνωμολόγησεν εἰρήνην πρὸς τὸν βασιλεύοντα Κωνσταντῖνον τὸν Ε' (764). Διάδοχός του ὑπῆρξεν ὁ *Τοκτού*. —Ω

Βαϊανὸς κόλπος ἢ —τῆς *Βάγιας* *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς κόλπος (μᾶλλον ὅρμος) τῆς νοτίου 'Ιταλίας, κατὰ τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ κόλπου τῶν Ποτουόλων (τμήματος τοῦ κόλπου τῆς Νεαπόλεως). 'Ονομάζεται οὕτω ἐκ τῆς κατὰ ταύτην πόλεως *Βάγιας* (βλ. λ. Βαΐαι). Ι. Σ. Σ.

Βαΐας ἢ **Βυὰς** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Συρίας εἰς τὸν κόλπον τῆς 'Αλεξανδρέττας, παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως *'Ισσοῦ*, ἔνθα ὁ Μέγας 'Αλέξανδρος ἐνίκησε τὸν Δαρεῖον (333 π.Χ.). Σήμερον καλεῖται *Παγιάς*. —Ω

Βαίβιον γένος (Baebia gens). 'Αρχαιοτάτη πληβεία οἰκογένεια ἐν Ρώμῃ. Διῃρεῖτο εἰς πολλοὺς κλάδους, διακρινομένους ἀπ' ἀλλήλων διὰ τῶν ἐπωνύμων: Macer, Tamphilus κλπ. Οἱ σπουδαιότεροι γόνοι τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι οἱ ἑξῆς:

—1) *Βαίβιος Τάμφιλος Γναῖος*. Δήμαρχος κατὰ τὸ 202 μ. Χ. Ἐνήγαγεν ἐνώπιον τοῦ λαοῦ τοὺς δύο τιμητὰς *Μ. Λίβιον Σαλινάτωρα* καὶ *Γ. Κλαύδιον Νέρωνα*, οἱ ὁποῖοι εἶχον καταστῇ μισητοὶ διὰ τὴν αὐστηρότητά των, ἀλλὰ τῇ ἐπεμβάσει τῆς Συγκλήτου ἀπεσιωπήθη τὸ ζήτημα. Τὸ 199, γενόμενος στρατηγός, ἐπεχείρησεν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Γαλατῶν, καθ' ἣν ἀπώλεσε περὶ τοὺς 6.000 ἄνδρας, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἀνεκλήθη εἰς Ρώμην ὑπὸ τοῦ ὑπάτου Κορνηλίου Λεντούλου. Τῷ 182 ἔγινεν ὕπατος.

—2) *Βαίβιος Τάμφιλος Μάριος*. 'Αδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Στρατηγὸς ὢν κατὰ τὸ 192 συμμετέσχε τοῦ κατὰ τοῦ *'Αντιόχου* πολέμου τῶν Ρωμαίων ἐν 'Ηπείρῳ. Τὸ ἑπόμενον ἔτος συμμαχήσας μετὰ τοῦ *Φιλίππου* τῆς Μακεδονίας προσηταιρίσθη τὴν Θεσσαλίαν, ἡ ὁποία εἶχε βοηθήσει τὸν βασιλέα τῆς Συρίας. Τῷ 185 ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς συγκλήτου εἰς τὴν Θεσσαλίαν διὰ νὰ ἀποφασίσῃ ἐπί τινος διαφορᾶς, ἡ ὁποία ἀνεφύη μεταξὺ Φιλίππου, Εὐμένους καὶ Θεσσαλῶν διὰ τὴν κατοχὴν μερικῶν πόλεων. Ὕπατος τῷ 181, μετὰ τοῦ Π. Κορνηλίου Κεθήγου, ἐπεφορτίσθη νὰ διεξαγάγῃ πόλεμον κατὰ τῶν *Λιγύρων*, ἀλλ' οὗτοι ἀνεχόμενοι εἰς 12 χιλιάδας παρεδόθησαν εἰς αὐτὸν ἄμαχητὶ καὶ μετεφέρθησαν εἰς τὸ Σάμνιον τῆς 'Ιταλίας γενόμενοι κληροῦχοι. Ἡ σύγκλητος, ἐκτιμῶσα τὸ πολεμικὸν κατόρθωμα τῶν δύο ὑπάτων, τοῖς ἐπέτρεψε νὰ ἀγάγωσι θρίαμβον. Οὕτως ὁ Βαίβιος καὶ ὁ Κέθηγος ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι ἀπόλεμοι θριαμβευταί.

—3) *Βαίβιος Κόϊντος*. Δήμαρχος κατὰ τὸ 200 π. Χ. Ὅταν ἡ σύγκλητος ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ *Φιλίππου* τῆς Μακεδονίας, ὁ Βαίβιος τὴν κατηγόρησεν ὡς φιλοπόλεμον. Ἐν τούτοις ἡ πρότασις τῆς συγκλήτου ἐψηφίσθη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου.

— 4) *Βαίβιος Γάϊος*. Δήμαρχος κατὰ τὸ 111 π. Χ. 'Εχρησιμοποίησε τὸ δικαίωμα τῆς ἀρνησικυρίας (veto) μετ' ἀναιδοῦς θρασύτητος εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ *'Ιουγούρθα*. Ὁ βασιλεὺς τῆς Νουμιδίας συλληφθεὶς ἀπελογεῖτο ἐνώπιον τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου διὰ τὴν δολοφονίαν τῶν γονέων του, ὅτε ὁ Βαίβιος (ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐξαγορασθῇ ὑπὸ τοῦ 'Ιουγούρθα) ποιούμενος χρῆσιν τοῦ δικαιώματός του, ἐσύστησεν εἰς τὸν 'Ιουγούρθαν ν' ἀρνηθῇ ἀπολογίαν, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Ἐξ ἀφορμῆς τούτου λέγεται ὅτι ὁ 'Ιουγούρθας φεύγων ἐκ Ρώμης εἶπε: «Ὠνητὴ πόλις! δὲν σοῦ λείπει παρὰ ὁ ἀγοραστής!».

— 5) *Βαίβιος*. Δήμαρχος κατὰ τὸ 102 π. Χ. Συνάρχων τοῦ *'Απουληΐου Σατουρνίνου* ἠθέλησε ν' ἀντιδράσῃ κατὰ τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου τοῦ Σατουρνίνου, ὁ ὁποῖος ἀπηλλάγη τοῦ ἀντιπάλου ἐκδιώξας αὐτὸν ἐκ τῆς 'Αγορᾶς διὰ λιθοβολισμοῦ.

— 6) *Βαίβιος Μάσσας*. Ἔζησε περὶ τὰ μέσα τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος. Σταλεὶς εἰς 'Αφρικὴν ἐπὶ Βιτελλίου καὶ Βεσπασιανοῦ, ἐλυμαίνετο τὴν περιουσίαν τῶν κατοίκων, καθὼς ἀναφέρει ὁ Τάκιτος. Τηρήσας παρομοίαν τακτικὴν καὶ ἐν Βετικῇ κατηγορήθη ἐπὶ παρανόμῳ ἀργυρολογίᾳ καὶ κατεδικάσθη.

— 7) *Βαίβιος Μάκερ*. Ὕπατος τῷ 110 μ. Χ. καὶ praefectus urbis τῷ 117.

— 8) *Βαίβιος Τύλλιος*. Ὕπατος τῷ 109 μ. Χ. ἐπὶ Τραϊανοῦ, κατόπιν ἀνθύπατος 'Ασίας. Θ. Π.

Βάϊ-βοῦ-ποῦ (Wai-wou-pou). 'Ονομασία τοῦ ὑπουργείου τῶν 'Εξωτερικῶν ἐν Κίνᾳ, ὅπερ ἱδρύθη τῷ 1901 καθ' ὑπόδειξιν τῶν Δυνάμεων.

βαιγελία (Weigelia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *αἰγοκλημαтιδῶν*. Γνωστὰ 10 περίπου εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης, τῆς 'Ασίας καὶ τῆς 'Αμερικῆς. Δ. Ν. Π.

Βαϊγιαμάρα (Waiyamara). Φυλὴ ἰνδιανικὴ τῆς Ν. 'Αμερικῆς, κατοικοῦσα ἐν τῇ Βραζιλιανῇ Γκουαγιάνᾳ μεταξὺ τῶν ποταμῶν Παρίμα καὶ Ἄνω 'Ορινόκο. Θ. Χ. Σ.

Βαϊγκάλ (Waigall) *['Εθνολ.]*. Φυλὴ ἀφγανική, ἐξηπλωμένη εἰς τὴν κοιλαδικὴν περιοχὴν *Πὲχ* τοῦ βορείου 'Αφγανιστάν. Θ. Χ. Σ.

Βάϊγκατς (Vaigatch) *[Γεωγρ.]*. Ρωσικὴ νῆσος μεταξὺ τῆς Νέας Ζέμπλας καὶ τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης, ἐκτάσεως 3700 τετρ. χιλμτρ. 'Ανήκει εἰς τὸ κυβερνεῖον 'Αρχαγγέλου. Μετὰ τῆς Νέας Ζέμπλας σχηματίζει τὸ στενὸν τοῦ *Καρά*, μετὰ δὲ τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης τὸ στενὸν *'Ιουγκόρ*. Κατὰ τὸ θέρος εἶναι τόπος ἁλιείας καὶ κυνηγίου. Χ. Δ.

Βάϊγκελ (Weigel) *['Αστρον.]*. Περίφρακτος πεδιὰς τῆς Σελήνης, κειμένη πρὸς νότον τοῦ κρατῆρος τοῦ Schiller, ἐν τῷ νοτιοανατολικῷ τεταρτημορίῳ τοῦ δίσκου, εἰς θέσιν ὁριζομένην κατὰ προσέγγισιν ὑπὸ τῶν σεληνογραφικῶν συντεταγμένων: μήκους 35° Α καὶ πλάτους—56°. Ε. Π.

Βάϊγκελ (Weigel), **Βαλεντῖνος**. Γερμανὸς μυστικὸς φιλόσοφος (1533—1588). Εἶχε μελετήσει τὰ ἔργα τοῦ Θ. Παρακέλσου καὶ τοῦ Τάουλερ καὶ ἐπίστευεν ὅτι ἀνεῦρεν εἰς αὐτὰ τὴν μυστηριώδη ἐπιστήμην, τὴν ὁποίαν ἀνέπτυξεν εἰς τ' ἀσκητικά του συγγράμματα, δημοσιευθέντα μακρὸν μετὰ τὸν θάνατόν του (1611—1621). Τὰ σπουδαιότερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Συλλογὴ ἐκκλησιαστικῶν καὶ οἰκιακῶν προσευχῶν», «Περὶ γαλήνης», «Ψήγματα χρυσοῦ» κλπ. 'Εν αὐτοῖς ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ φωτὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἄνευ τοῦ ὁποίου πᾶσα γνῶσις καὶ πᾶσα ἐπιστήμη εἶναι ἀνωφελής. Κατηγορεῖ τὴν ἀπὸ καθέδρας θεολογίαν ὡς ψευδῆ καὶ θεωρεῖ πάντα τὰ δημιουργήματα ὡς ἀπορροὰς ἀπὸ τοῦ θείου. Τὰ συγγράμματά του ἐκάησαν δημοσίᾳ τῷ 1624 διαταγῇ τῆς κυβερνήσεως, ἐν τῷ μεταξὺ ὅπως εἶχεν ἀποκτήσει ἐνθέρμους ὀπαδοὺς καὶ τὸ ἐπίθετον *βαϊγελιανὸς* ἐσήμαινεν ἔκτοτε κάθε παραδοξολόγον μυστικόν. Οἱ σημαντικώτεροι τῶν ὀπαδῶν του ὑπῆρξαν ὁ *Ι. Στίφελ* ἀποθανὼν τῷ 1627, ὁ ἀνεψιός του *Ε. Μέτ*, ὁ *Ι. Μπαΐμε* καὶ ὁ *Ι. Ἄρνντ*. (*Opel:* Valentin Weigel, Λειψία 1864, *Israel:* V. Weigels Leben und Schrifte. 1888). Θ. Π.

Βαϊγκέου (Vaïgeou) *[Γεωγρ.]*. 'Ομὰς νησίδων τῆς *Μελανησίας ('Ωκεανίας)* κειμένων ΒΔ τῆς Νέας Γουϊνέας. Ἔλαβον τὸ ὄνομα ἐκ τῆς μεγαλυτέρας ἐξ αὐτῶν, ἡ ὁποία ἔχει ἔκτασιν 3300 τετρ. χιλμτρ. καὶ πληθυσμὸν 7000 περίπου κατοίκων. Εἶναι κυρίως γνωστὴ χάρις εἰς τὸν μέγαν κόλπον της *Τσαμπράλ* (μῆκος 80 χιλμτρ. καὶ πλάτους 35), ὁ ὁποῖος εἶναι πανταχόθεν κλειστὸς ἐν εἴδει λίμνης καὶ συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς θαλάσσης διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ *Καμπιάϊ*. Ἄλλη μεγάλη νῆσος τοῦ συμπλέγματος εἶναι ἡ *Μπουφφελοπηκ* (2400 τετρ. χιλ.). Αἱ νησῖδες Βαϊγκέου ἔχουσι κλῖμα θερμὸν καὶ ὑγρὸν καὶ κατοικοῦνται ὑπὸ ἰθαγενῶν *Παπούα*. Ἡ μεγαλυτέρα πόλις των εἶναι ἡ κώμη *Βαϊγκέου* ἐν τῷ κόλπῳ Τσαμπράλ. 'Ανήκουσιν εἰς τὴν 'Ολλανδίαν. Χ. Δ.

Βάϊγκερτ (Weigert), **Κάρολος**. Γερμανὸς παθολογο-ανατόμος, γεννηθεὶς τῷ 1845 ἐν Μυνστερβέργῃ τῆς Σιλεσίας. 'Εξεπαιδεύθη ἐν Βρεσλάου, Βερολίνῳ καὶ Βιέννῃ διατελέσας βοηθὸς τοῦ Waldeyer (1868—70), τοῦ Lebert (1871—74) καὶ τοῦ Cohnheim ἐν Βρεσλάου, ὁπόθεν ἠκολούθησε τὸν τελευταῖον καὶ εἰς Λειψίαν παραμείνας ἐπὶ 10ετίαν παρ' αὐτῷ καὶ τιμηθεὶς διὰ τοῦ τίτλου τοῦ ἐκτάκτου καθηγητοῦ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ καθηγητοῦ του Cohnheim (1884) διεδέχθη αὐτὸν εἰς τὴν ἕδραν

Κάρολος Βάϊγκερτ.

Digitized by Google

τοῦ τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς παθολογοανατομίας ἐν Φραγκφούρτῃ. Μεταξὺ τῶν διαφόρων αὐτοῦ ἐργασιῶν τῶν ἀσχολουμένων περὶ τὴν παθολογίαν τῶν αἱμοφόρων καὶ λυμφατικῶν ἀγγείων, τῶν βακτηριδίων, τῆς φυματιώσεως καὶ πολλῶν ἄλλων θεμάτων, ἀναφέρομεν καὶ τὰς δύο αὐτοῦ μονογραφίας, «Zur Anatomie der Pocken, Βρεσλάου 1874», «Beitrage zur Kenntniss der normalen menschlichen Neurolgia, Φραγκφούρτη 1895». Ἐκτὸς τούτου ὁ Βάϊγκερτ διεκρίθη διὰ τὰς ἐρεύνας αὐτοῦ ἐπὶ τῆς χρωστικῆς τῶν μικροβίων, δημοσιεύσας τὰς ἑξῆς σχετικὰς ἐργασίας: «Erste Färbung von Bacterienhaufen, 1871,» — «Färbung der Bacterien mit Anilinfarben, 1875», «Markscheidenfärbung des Centralnervensystems etc. 1882—85», «Fibrinfärbung, 1886», «Elastische Fasern, 1898», «Neuroglia etc, 1890», «Lehre von der Coagulatinsnecrose, Διφθερῖτις, ἐμβολὴ κλ. 1880», «Nephritis, 1879», «Neue Aufassung der Zellwucherung auf äussere Reize, 1873—96», «Entdeckung der Venentuberkulose und ihrer Beziechung zur acuten Miliartuberkulose» κλ. κλ. Τῷ 1899 ἐτιμήθη διὰ τῶν τίτλων τοῦ ἐπιτίμου μέλους τοῦ Ἰνστιτούτου τῆς πειραματικῆς θεραπευτικῆς, καὶ τοῦ Μυστικοσυμβούλου ἰατροῦ. Ο. Ρ.

Βαϊγὺ (Wailly), ***Νοὲλ-Φραγκῖσκος ντέ***—. Γάλλος γραμματικὸς καὶ λεξικογράφος (1724—1801). Διευθύνας ἐπὶ μακρὸν ἐκπαιδευτικόν τι ἵδρυμα, ἐνεφανίσθη εἰς τὸν κόσμον τῶν γραμμάτων διὰ τοῦ ἔργου του «Principes généraux de la langue francaise» (1754), τὸ ὁποῖον προὐκάλεσεν ἐπανάστασιν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς γραμματικῆς, ἔτυχε τῆς ἐπιδοκιμασίας τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων καὶ ἔσχε μέγαν ἀριθμὸν ἐκδόσεων εἰσαχθὲν εἰς τὰ κολλέγια. Τῷ 1771 ἐξέδωκε τό: «Moyens simples et raisonnés de diminuer les imperfections de notre orthographe». Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ «Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας», ἐξέδωκε διάφορα χρηστικὰ λεξικὰ τῆς γαλλικῆς γλώσσης καὶ ἐπεμελήθη τὴν ἔκδοσιν τοῦ Κοϊντιλιανοῦ, τοῦ Σαλλουστίου κλπ. —Ω

Βαιδυὰ *[Θρησκειολ.]*. Διὰ τῆς σανσκριτικῆς ταύτης λέξεως (ἥτις σημαίνει τὸν πεπαιδευμένον ἐν τῇ Βέδᾳ ἢ ἐν τῇ Ἀγνοὺρ Βέδᾳ, ἐφ' ἧς στηρίζεται τὸ ἰνδικὸν ἰατρικὸν σύστημα), δηλοῦται ἰνδικὴ τάξις ἰατρῶν ἐν Βεγγάλῃ καὶ Ἀσσὰμ πολὺ τιμωμένη παρὰ τῷ λαῷ καὶ περιβεβλημένη καὶ πνευματικὴν παρ' αὐτῷ δικαιοδοσία.. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1901 ἠρίθμει αὕτη 90036 μέλη. [Βλ. *Hastings* Encyclopedia of Religion and Ethics, τόμ. Β'.] Π. Ι. Μ.

βαϊέρα (ἡ) (Baiera F. W. Braun) *[Παλαιοφ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κιγκοφύτων κυκαδωδῶν*

Βαϊέρα Münsteriana Presl.
[a=φύλλον, b-d=ἄνθη ἄρρενα μὲ σάκκους γύρεως, c=κλεισμένα, d=ἀνοικτά, e=σπόροι.]

γυμνοσπέρμων. Τὰ φύλλα του ἦσαν πολυσχιδῆ καὶ μεγάλα. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς κατωτέρας περμίου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος μέχρι τῆς κατωτέρας κρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ.Κ.Γ.

Βάϊερστρας (Weierstrass), ***Κάρολος***. Διάσημος Γερμανὸς μαθηματικὸς (1815—1897). Κατ' ἀρχὰς ἐσπούδασε τὰ νομικά, τρέφων ὅμως ἰδιαιτέραν ἀγάπην πρὸς τὴν οὐράνιον μηχανικήν, ἐγκατέλειψε τὴν ἐπιστήμην ταύτην καὶ ἐπεδόθη εἰς τὰ μαθηματικά. Τὸ πρῶτον ἐγένετο γνωστὸς ἐκ τῆς ἐργασίας του περὶ τῶν *Ἀβελιανῶν συναρτήσεων*, αἵτινες προὐκάλεσαν μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς μαθηματικοὺς κύκλους. Τῷ 1856 μεταβὰς εἰς Βερολῖνον ἐξελέγη ἔκτακτος καθηγητὴς τοῦ ἐκεῖ πανεπιστημίου, κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, τῷ δὲ 1864 τακτικὸς καθηγητής. Ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν του αἱ ἐπὶ τῶν *Ἀβελιανῶν συναρτήσεων* καταλέγονται μεταξὺ τῶν σπουδαιοτέρων αὐτοῦ δημιουργημάτων εἰς τὴν μαθηματικὴν ἐπιστήμην. Θὰ ἠδύνατο μάλιστα νὰ εἴπῃ τις, ὅτι ὅλαι αἱ ἔρευναι αὐτοῦ ἐπὶ τῆς *θεωρίας τῶν συναρτήσεων* ἐγένοντο πρὸς τὸν σκοπόν, ὅπως δώσῃ πλήρη καὶ σαφῆ λύσιν τοῦ προβλήματος, τὸ ὁποῖον αἱ πρόοδοι ἐπὶ τῆς παραστάσεως τῶν Ἀβελιανῶν συναρτήσεων ἔφερον εἰς τὸ φῶς. Τὸ πρόβλημα τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀντιστροφὴν τῶν *ὑπερελλειπτικῶν ὁλοκληρωμάτων*. Τὴν ἀντιστροφὴν τῶν ὑπὸ τοῦ Legendre ἐρευνηθέντων *ἐλλειπτικῶν ὁλοκληρωμάτων* εἶχον ἤδη ἐνωρίτερον ἐπιτύχει οἱ μαθηματικοὶ Abel καὶ Jacobi, γενόμενοι δημιουργοὶ τῆς *θεωρίας τῶν ἐλλειπτικῶν συναρτήσεων*. Ἡ δόξα τῆς συνεχίσεως τῆς ἐργασίας αὐτῶν ἐπεφυλάσσετο εἰς τὸν Weierstrass, δημοσιεύσαντα ἐκτενῆ ἐπὶ τῶν ἐργασιῶν του πραγματείαν εἰς τὸν 52 τόμον τοῦ Crelle's Journal.

Αἱ κλασσικαὶ ἐπὶ τῶν *μονοτίμων ἀναλυτικῶν συναρτήσεων* ἐργασίαι τοῦ Βάϊερστρας χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1876. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Riemann εἶχεν οὗτος τὴν ἀντίληψιν, ὅτι ζητήματα τῆς καθαρᾶς ἀναλύσεως ἔπρεπε καὶ διὰ καθαρῶς ἀναλυτικῶν μεθόδων νὰ ἀποδεικνύωνται, ἄνευ τῆς ἐπικλήσεως τῆς Γεωμετρίας. Οὕτως ἔδωκεν εἰς τὴν Ἀνάλυσιν τὴν ὀξύτητα καὶ ἀκρίβειαν, τῶν ὁποίων αὕτη μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἐστερεῖτο. Πολλοὶ ὁρισμοὶ διεσαφανίσθησαν τὸ πρῶτον ὑπ' αὐτοῦ, πλείστων ὅσων θεμελιωδῶν προτάσεων ἐδόθησαν αἱ ἀκριβεῖς ἀποδείξεις καὶ ἄλλων κατεδείχθη τὸ ἐσφαλμένον. Ἡ κατάδειξις τῆς ὑπάρξεως συναρτήσεων συνεχῶν, στερουμένων παραγώγου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν δύναται ἡ γεωμετρικὴ ἀντίληψις νὰ συλλάβῃ, ἀποτελεῖ εὔγλωττον παράδειγμα.

Εἰς τὴν *ἄλγεβραν* ὁ Βάϊερστρας ἔδωκεν ἀπόδειξιν τοῦ θεμελιώδους θεωρήματος τῶν ἀλγεβρικῶν ἐξισώσεων· ἐπίσης εἰργάσθη ἐπὶ τοῦ μετασχηματισμοῦ τῶν *τετραγωνικῶν* καὶ *διγραμμικῶν μορφῶν*. Ἀφετηρία καρποφόρων ἐρευνῶν ἔγιναν αἱ ἐργασίαι του ἐπὶ τῶν ἀριθμῶν τῶν συγκειμένων ἐξ ὁσωνδήποτε μονάδων. Ἐν συντόμῳ ὅπου καὶ ἂν στραφῇ κανεὶς εἰς τὴν Ἀνάλυσιν βλέπει κυριαρχούσας τὰς ἰδέας τοῦ Weierstrass. Ἡ εἰσαγωγὴ τῆς αὐστηρότητος εἰς τὰς ἀποδείξεις, ἡ διασάφησις πλείστων ἐννοιῶν τῆς Ἀναλύσεως, ἡ ἐπὶ ἀδιασαλεύτων θεμελίων ἵδρυσις τῆς Μαθηματικῆς ἐπιστήμης εἶναι ἔργα αὐτοῦ. Φ. Β.

Βαὶζ (Vaez), ***Ἰωάννης-Νικόλαος-Γουσταῦος φὰν Νιουβενκοὺϋζεν***—. Γάλλος λογογράφος (1812—1862) ὀλλανδικῆς καταγωγῆς. Ἔγραψε πολλὰ κωμειδύλλια καὶ κωμῳδίας, τῶν σπουδαιότερα εἶναι: «Le cheval de Grammont», «Les Brodequins de Lise» κ. λ. π. Τῷ 1856 ἔγινε διευθυντὴς τῆς σκηνῆς τῆς γαλλικῆς «Ἐθνικῆς Ἀκαδημίας τῆς Μουσικῆς». —Ω.

Βάϊζε (Weise), ***Χριστιανός***. Γερμανὸς συγγραφεὺς (1642—1708). Μιμηθεὶς τοὺς προγενεστέρους του συγγραφεῖς Hans Michael Moscherosch καὶ Christoph von Grimmelshausen, ἠσχολήθη εἰς τὸ μυθιστόρημα περιπετειῶν καὶ εἰς τὴν διακωμῴδησιν τῶν ἠθῶν τῆς συγχρόνου του κοινωνίας. Ὡς μυθιστοριογράφος ἐγένετο γνωστὸς διὰ τοῦ ἔργου του «Οἱ τρεῖς μεγαλύτεροι τρελοὶ ὅλου τοῦ κόσμου», ὡς θεατρικὸς δὲ συγγραφεὺς διεκρίθη ἰδίως μὲ τὸν «Μακιαβέλλην τοῦ χωρίου», ἀνηλεῆ σατιρικὴν περιγραφὴν τῆς γερμανικῆς ἀστικῆς τάξεως καὶ τῆς φοβερᾶς της ἀνηθικότητος, ἀναβιβασθὲν ἐπὶ σκηνῆς τῷ 1679. Ι. Μ. Π.

Βαιζὸν (Vayson), ***Παῦλος***. Γάλλος τοπιογράφος, γεννηθεὶς ἐν Γκάρντ τῷ 1842 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1911. Διεκρίθη ὡς ζωγράφος τοῦ ὑπαίθρου καὶ τῶν ζῴων, ἰδίως προβάτων καὶ χοίρων. Οἱ πίνακές του εἶναι πλήρεις φωτός, οἱ κυριώτεροι δὲ τούτων εἶναι: «Ἐπιστροφὴ ἀπὸ τὴν ἀγοράν» (Μουσεῖον τοῦ Ἀβινιόν), «Ταῦροι τῆς Καμάργκ» (Μουσεῖον τῆς Μασσαλίας), «Ἡ ἄνοιξις» (Μουσεῖον τοῦ Καρκασσόν), «Βοσκοποῦλα» (Μουσεῖον τῆς Γρενόμπλ), «Ὁ ἄσωτος υἱός» (Μουσεῖον τοῦ Βορδῶ) κ. τ. λ. Μ. Δ. Β.

Βάϊζχ *ἐλ-Βιτρὶ* (=ὁ κήρυξ τῆς Βιτρί), ***Μετζεδδίν***. Ἄραψ ποιητὴς ἀποθανὼν τῷ 1264. Ἐποίησεν ἐγκώμιον εἰς Μωάμεθ καὶ στίχους ἐξαίροντας τὰ καλὰ τοῦ προσκυνήματος εἰς Μέκκαν.

— **Βάϊζχ *ἐλ-Κουφὶ*** (=ὁ κήρυξ τῆς Κούφα), ***Σεμσεδδίν***. Ἄραψ ποιητής, ἀποθανὼν ὀγδοηκοντούτης τῷ 1276. Τὰ ποιήματά του ὑπάρχουν ἐν χειρογράφῳ εἰς Γκόταν.

βαΐζω· βλ. **βαγίζω**.

βαὶθ. Οὕτως ἀποδίδεται ἐνίοτε ἐν τῇ ἑλληνικῇ Π. Διαθήκῃ τῶν Ο' τὸ ἑβραϊκὸν *μπάθ*, ὅπερ εἶναι ὄνομα μέτρου ἑβραϊκοῦ ἐπὶ ῥευστῶν. Ἀπετέλει δὲ τὸ 1/10 τοῦ *χομὲρ* ἢ *κὸρ* καὶ ἦτο ἰσοδύναμον πρὸς τὸ *ἐφὰ* ἢ *ἐφί*, οὗ ἐγένετο χρῆσις ἐπὶ στερεῶν. Κατὰ τὸν Ἰώσηπον (Ἰουδ. Ἀρχαιολογ. Η' β' 9) τὸ *μπὰθ* περιελάμβανε 72 *ξέστας* (sextari), τ. ἔ. ἕνα ἀττικὸν *μετρητήν*, δηλαδὴ περίπου λίτρας 38,88 (πρβ. καὶ *Ἰωάννου* εὐαγγελ. β' 6 καὶ *Λουκᾶ* ιστ' 6). Π.Ι.Μ

Βαιθανὰχ (ἑβραϊστὶ *Μπαὶθ-Ἀνὰθ*=οἶκος, τόπος τῆς θεᾶς Ἀνὰθ) *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Παλαιὰ χαναανιτική, λίαν δ' ὀχυρὰ πόλις, ἥτις διετήρησε τὸν χαναανιτικὸν αὐτῆς πληθυσμὸν ἐπὶ μακρότατον χρόνον μετὰ τὴν ἐν τῇ Χαναὰν ἐγκατάστασιν τῶν Ἰσραηλιτῶν. Ἔκειτο δὲ πιθανώτατα περὶ τὰ 9 χιλιόμ. δυτικῶς τῆς Κάδης, ἐκεῖ ἔνθα τὸ σημερινὸν χωρίον *Ἀϊνιθὰ* ἢ *Ἀϊνατά*. Π. Ι. Μ.

Βαιθαρὰμ καὶ ***Βηθαρὰμ*** (ἑβραϊστὶ *Μπαιθαράν*) *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Ὀχυρὰ πόλις τῆς Παλαιστίνης κειμένη παρὰ τὴν Ἱεριχώ, ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Μωάβ, ἀνήκουσα δὲ εἰς τὴν φυλὴν τοῦ Γάδ. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὀχυρωθεῖσα ὑπὸ Ἡρῴδου τοῦ Ἀντύπα μετωνομάσθη *Ἰουλιὰς* πρὸς τιμὴν τῆς συζύγου τοῦ Αὐγούστου, ἢ ἀκριβέστερον εἰπεῖν *Λιβιάς*. Βραδύτερον ἐγένετο ἕδρα ἐπισκόπων, οἵους εὑρίσκομεν εἰς διαφόρους οἰκουμενικὰς συνόδους. Πιθανώτατα ἡ τοποθεσία αὐτῆς ἀναζητητέα ἐν τῷ σημερινῷ *Τὲλλ Ἔρ-Ραμὲ* ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἰορδάνου. Π. Ι. Μ.

Βαιθαχαρμὰ καὶ *Βηθακχαρὶμ* (ἑβραϊστὶ *Μπαιθακαρὲμ καὶ Μπαιθακαρὰμ*) *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Πόλις ἢ τόπος φυλῆς Ἰούδα πλησίον τῆς Ἱερουσαλὴμ (Ἱερεμ. στ' 1, Νεεμ. γ' 14). Ἡ τοποθεσία αὐτῆς παραμένει ἀνεξακρίβωτος. Π. Ι. Μ.

Βαιθὴλ (ἑβραϊστὶ *Μπαιθὲλ* = οἶκος Θεοῦ) *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Παλαιοτάτη πόλις τῆς Παλαιστίνης πρότερον καλουμένη *Λουζὰ* ἢ *Λούζ*. Ἡ Βαιθὴλ ὑπῆρξεν ὁ παλαιότατος γνωστὸς τόπος τῆς λατρείας τοῦ *Γιαβὲ* ὑπὸ τῶν Ἑβραίων, χρησιμοποιηθείς, ὡς φαίνεται, ὡς τόπος εἰδωλολατρείας καὶ πρὸ τῆς ἰσραηλιτικῆς ἐποχῆς. Ἐκεῖ ἵδρυσε τὸ πρῶτον θυσιαστήριον εἰς τὸν Γιαβὲ ὁ Ἀβραὰμ (Γενέσ. ιβ' 8). Ἐκεῖ δὲ καὶ ὁ Ἰακὼβ πορευόμενος εἰς τὴν Μεσοποταμίαν εἶδε τὸ περίφημον ἐνύπνιον τῆς ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὸν οὐρανὸν ἐξικνουμένης κλίμακος, στήσας δ' ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ «στήλην καὶ ἐπιχέας ἔλαιον ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου οἶκος Θεοῦ» (ἑβρ. *Βαιθήλ*, Γενέσ. κη' 19), ἐκεῖ δὲ ἵδρυσε βραδύτερον καὶ θυσιαστήριον (Γεν. λε' 6). Κατὰ τὴν διανομὴν τῆς γῆς Χαναὰν περιελήφθη αὕτη εἰς τὸ ἔδαφος τῆς φυλῆς Βενιαμὶν (Ἰ. Ναυῆ ιη' 22). Ἡ Βαιθὴλ διεδραμάτισε καὶ ἐν τῇ μετέπειτα ἱστορίᾳ τῶν Ἑβραίων σπουδαῖον μέρος. Ἤδη δ' ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς διαιρέσεως τοῦ κράτους εἰς 2 βασίλεια ἐγένετο αὕτη διὰ τοῦ Ἱεροβοὰμ κέντρον θρησκευτικόν, πλὴν εἰδωλολατρικὸν (λατρεία δαμάλεως κλπ.), ἁμιλλώμενον πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ. Καὶ μετὰ ταῦτα δὲ μνημονεύεται ἐπανειλημμένως ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ. Σπουδαιότητά τινα ἐκέκτητο ἡ Βαιθὴλ κατὰ τὸν μεσαίωνα.

Ἔκειτο δὲ ἐπὶ τοῦ ὄρους Εὐφραὶμ καὶ παρὰ τὴν πρὸς τὴν Σιχὲμ ὁδόν, ἐκεῖ ἔνθα τὸ σημερινὸν χωρίον *Μπετίν*, 17 χιλιόμετρα βορείως τῆς Ἱερουσαλήμ, παρὰ τὸ ὁποῖον ὑπάρχουσι σπουδαῖα ἐρείπια. Π. Ι. Μ.

— **Βαιθήλ, *μονή***. Μοναστήριον ἐν τῇ ὁμωνύμῳ πόλει τῆς Παλαιστίνης, σωζόμενον κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα ἐπὶ τοῦ τόπου ὅπου ὁ πατριάρχης Ἰακὼβ εἶδεν ἐν ὀνείρῳ τὴν μυστηριώδη κλίμακα. Ἐκεῖ ὑπῆρχε προσέτι καὶ ναὸς τιμώμενος ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου *Ἰωσὴφ τοῦ μνήστορος*. Τὴν φύλαξιν τοῦ ἱεροῦ τῆς Βαιθὴλ εἶχεν εἷς ἱερεὺς ἢ μοναχός. Δ. Μ.

Βαιθσὰμ ἢ ***Βαιθσὰν*** (ἑβραϊστὶ *Μπαὶθ-Σεὰν*=οἶκος ἀναπαύσεως) *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς παλαιᾶς Παλαιστίνης, ἀνήκουσα εἰς τὴν φυλὴν Μανασσῆ (Ἰ. Ναυῆ ιζ' 11) καὶ κειμένη ἐντεῦθεν τοῦ Ἰορδάνου. Τὸ παλαιότατον ὄνομα αὐτῆς διετηρήθη ἐν τῷ σημερινῷ χωρίῳ *Μπεϊσάν*. Εἰς τὰ τείχη αὐτῆς ἐκρεμάσθη ὑπὸ τῶν Φιλισταίων τὸ πτῶμα τοῦ βασιλέως Σαοὺλ (Α' Βασιλ. λα' 10). Κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους ἐλέγετο αὕτη *Σκυθόπολις*, ὅπερ ὄνομα εὑρίσκομεν καὶ ἐν τῇ μεταφράσει τῶν Ο', ὅπου παρεισήχθη ὡς γλῶσσα («Βαιθσάν, ἥ ἐστι Σκυθῶν πόλις», Κριτῶν α' 27). Ἡ Βαιθσὰμ ἦτο ἄλλοτε κατάφυτος ὑπὸ φοινίκων, ἐλαιῶν κλπ. καὶ πλουσιωτάτη. Ὁ Ραββὶ *Σίμων μπὲν Λακὶς* ἔλεγε περὶ αὐτῆς: «Ἂν πρέπῃ νὰ εὑρεθῇ ὁ παράδεισος ἐν Παλαιστίνῃ, ἡ θύρα αὐτοῦ θὰ εἶναι ἐν τῇ Βαιθσάν». Παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Μπεϊσὰν ὑπάρχουσιν ἐρείπια μαρτυροῦντα περὶ τοῦ παλαιοῦ μεγαλείου τῆς πόλεως, αἱ δὲ παρ' αὐτὸ γενόμεναι ἀνασκαφαὶ καὶ δὴ καὶ αἱ ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον γενόμεναι ἤνεγκον εἰς φῶς σπουδαῖα εὑρήματα καὶ ἐπέχυσαν ἱκανὸν φῶς ἐπὶ τὴν ἱστορίαν οὐ μόνον τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ τῆς Παλαιστίνης (βλ. καὶ λ. Σκυθόπολις). Π. Ι. Μ.

Βαιθσαμὺς (ἑβραϊστὶ *Μπαὶθ-Σιμὲς*=οἶκος, τ. ἔ. πόλις τοῦ ἡλίου) *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Τὸ ὄνομα τοῦτο φέρουσιν ἐν τῇ Π. Δ. τρεῖς πόλεις τῆς Παλαιστίνης καὶ μία αἰγυπτιακή. —1) Λευϊτικὴ πόλις τῆς

Digitized by Google

φυλῆς Ἰούδα, ἥτις πιθανῶς εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν Χιρσεμὲς (Ἰησ. Ναυῆ ιε' 10, κα' 16, πρβ. καὶ ιθ' 41), ἡ σημερινὴ *Ἀϊν-Σιέμς*.—2) Τόπος τῆς φυλῆς Νεφθαλεὶμ (Ἰ. Ναυῆ ιθ' 38).—3) Τόπος τῆς φυλῆς Ἰσσάχαρ (Ἰ. Ναυῆ ιθ' 22). —4) Οὕτω μεταφράζεται ἐν τῷ ἑβραϊκῷ κειμένῳ τοῦ Ἱερεμίου (μγ' 13) τὸ αἰγυπτιακὸν *Ὤν*, ὅπερ οἱ Ἑβδομήκοντα ἀποδίδουσι διὰ τοῦ *Ἡλιούπολις*. π. ι. μ.

Βαιθσούρα καὶ ***Βηθσοὺρ*** (ἑβραϊστὶ *Μπαὶθ-Σοὺρ*) *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Παλαιστίνης, κειμένη ἐν τῷ ὀροπεδίῳ τοῦ Ἰούδα. Σπουδαία στρατηγικὴ τοποθεσία, κυριαρχοῦσα τῆς ἀπὸ Βηρσαβεὲ διὰ μέσου τῆς Χεβρὼν πρὸς τὴν Ἱερουσαλὴμ ὁδοῦ. Διατηρεῖ καὶ σήμερον τὸ παλαιὸν αὐτῆς ὄνομα. π. ι. μ.

Βαιθωρὼν *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Ὄνομα δύο πόλεων τῆς Παλαιστίνης, ὧν ἡ μέν, λευϊτικὴ πόλις οὖσα, ἡ *ἄνω Βαιθωρών*, ἔκειτο παρὰ τὰ νότια σύνορα τῆς φυλῆς Εὐφραὶμ (Ι. Ναυῆ ιστ' 5), ἡ δέ, ἡ *κάτω Βαιθωρών*, ἔκειτο πρὸς δυσμὰς τῆς πρώτης καὶ ἐγένετο ἐπανειλημμένως πεδίον πολέμων (Α' Μακαβ. γ' 16, ζ' 39 κλπ.). Ἀμφότεραι εἶχον ὀχυρωθῆ ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος ἕνεκεν τῆς στρατηγικῆς αὐτῶν θέσεως (Β' Παραλειπ. η' 5). π. ι. μ.

Βαϊναιμόϊνεν (Wainamoinen). Ἥρως τῆς ἀρχαίας φιλλανδικῆς μυθολογίας, εὐφυής, εὐγενής, πειστικός, τραγουδιστὴς κατακηλῶν διὰ τοῦ μαγικοῦ του ᾄσματος ὁλόκληρον τὴν φύσιν. Ἀντιπροσωπεύει τὰ ἰδεώδη τῆς φιλλανδικῆς φυλῆς καὶ δὲν ἔπαυσε ποτὲ νὰ εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀνάμνησιν τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος προϊόντος τοῦ χρόνου τὸν ἐπροίκισε καὶ μὲ πλείστας ἄλλας ἰδιότητας. ω.

Βάϊκα (Waika). Φυλὴ ἰνδιανικὴ τῆς Βενεζουέλας, ἐξηπλωμένη ἀνατολικῶς τοῦ ποταμοῦ Καρόνη. θ. χ. σ.

Βαϊκάλη (ἡ) *[Γεωγρ.]*. Ἡ τρίτη κατὰ τὸ μέγεθος καὶ βαθυτάτη τῶν λιμνῶν τῆς Ἀσίας, κειμένη ἐν τῇ νοτίῳ κεντρικῇ Σιβηρίᾳ παρὰ τὰ μογγολικὰ σύνορα καὶ ἐν τῷ μεγίστῳ μεταξὺ τῶν ποταμῶν Λένα καὶ Ἰενισέϊ σιβηρικῷ βαθυπέδῳ, ὅπερ ἐν τῇ Γεωλογίᾳ φέρει τὸ ὄνομα *Ἀγγάρα*. Ἡ λέξις *Βαϊκάλη* (ρωσ. *Ὄτερο - Μπαϊκὰλ* ἢ *Σβιάτογε - Μόρε*) προέρχεται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐκ τοῦ ταταρικοῦ *Μπάϊ-κοὺλ* (=πλουσία λίμνη) ἢ, κατ' ἄλλους, ἐκ τοῦ τουρκοταταρικοῦ *Μπαϊκὰλ* (=ἀγρία φορβάς). Οἱ Μογγόλοι ὀνομάζουν τὴν Βαϊκάλην *Νταλάϊ - Νὸρ* (=ἱερὰν θάλασσαν), κρατοῦν δὲ παρ' αὐτοῖς πλεῖσται παραδόσεις περὶ τῶν τρομερῶν πνευμάτων, τὰ ὁποῖα κυριαρχοῦν ἐν τῇ λίμνῃ. Τὸν αὐτὸν φόβον καὶ σεβασμὸν τρέφουν πρὸς τὴν Βαϊκάλην οἱ ἰθαγενεῖς Βουριᾶται καὶ Τουγγούσιοι, οἵτινες προσερχόμενοι ἐναποθέτουσι διάφορα δῶρα ἐπὶ τῶν βράχων τῶν ὀχθῶν της, τοὺς ὁποίους θεωροῦσιν ἱερούς.

Καὶ πραγματικῶς ἡ Βαϊκάλη, τόσον διὰ τὴν ἔκτασιν καὶ τὸ βάθος της, ὅσον καὶ τὸν ἰδιάζοντα ζωϊκὸν κόσμον, ὃν περικλείει, ἀξίζει τὸ ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν δοθὲν εἰς αὐτὴν ὄνομα. Ἔχουσα ἐπίμηκες καὶ ἐλαφρῶς τοξοειδὲς σχῆμα μήκους 654 χλγ. καὶ πλάτους 74 χλμ. καταλαμβάνει ἔκτασιν 34140 τετραγ. χλμ. Τὸ μέσον βάθος αὐτῆς εἶναι περὶ τὰ 700 μέτρα, τὸ δὲ παραδεδεγμένον μέγιστον 1522 (ὁ ὑπολοχαγὸς *Κονονὼφ* ἐμέτρησε τῷ 1869 βάθος 1400 μ. εἰς ἀπόστασιν 500 μ. ἀπὸ τῆς ἀκτῆς, ὁ δὲ *Ντριζένκο* βεβαιοῖ ὅτι εὗρε βάθος 1700 μ.). Ὁ βυθὸς τῆς λίμνης ἐμφανίζει ἀποτόμους διαφοράς· ἄλλοτε μὲν εἶναι ἀνώμαλος, πετρώδης ἢ πλήρης βράχων, ἄλλοτε δὲ ἐπίπεδος, ἀμμώδης ἢ ἀργιλλώδης. Τὸ ὕδωρ εἶναι κυανοπράσινον, διαφανὲς μέχρι βάθους 40 μ., περιέχει δὲ ἐλαχίστην ποσότητα ὀξυγόνου καὶ μεταλλικῶν οὐσιῶν. Ἡ ἐν αὐτῇ φυτικὴ ζωὴ εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν τῆς θαλάσσης, ἡ ζωϊκὴ ὅμως—ἰδίως τὰ ἐν αὐτῇ εἴδη ὀστρακοδέρμων καὶ ἓν εἶδος φώκης οὐδαμοῦ ἀλλοῦ ἀπαντώμενον—εἶναι ἐντελῶς ἰδιάζουσα. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς λίμνης κεῖται περὶ τὰ 462 μ. ὑπὲρ τὴν στάθμην τοῦ θαλασσίου ὕδατος, περιβάλλεται δὲ ὑπὸ ζώνης δασωδῶν ὀρέων (πρὸς Δ. τὰ *ὄρη τῆς Βαϊκάλης*, πρὸς Α. τὰ ὄρη *Μπαργκουζίν*, *Οὐλὰν - μπουργκασύ*, *Χαμὰρ - Νταμπάν*). Ἀνατολικῶς τῆς λίμνης τὰ ὄρη κατέρχονται πρὸς τὴν κοίτην τοῦ *Σελέγγα*, τοῦ κυριωτέρου εἰς τὴν Βαϊκάλην χυνομένου ποταμοῦ. Δυτικῶς ἓν τεράστιον ρῆγμα, ὑπό τινος γίγαντος, κατὰ τὴν τοπικὴν παράδοσιν, δι' ἑνὸς μόνον κτυπήματος διανοιχθέν, ἐπιτρέπει εἰς τὸν Ἀγγάρα νὰ ἐκχυθῇ ὁρμητικῶς διὰ μέσου τῶν μεταξὺ Βαϊκάλης καὶ Ἰρκούτσκης ὀρέων πρὸς τὸν Ἰενεσέην.

Αἱ δυτικαὶ καὶ νότιαι ὄχθαι τῆς λίμνης εἶναι ἐξαιρετικῶς ἀπόκρημνοι καὶ βραχώδεις, φωτίζονται δὲ χάριν τῶν ναυσιπλοούντων διὰ 10 φάρων. Εἰς τὰς ἀνατολικὰς ὄχθας σχηματίζονται δύο προεξοχαί, ἡ χερσόνησος *Σβιατί*, καὶ νοτιώτερον τὸ χερσονησίζον δέλτα τοῦ *Σελέγγα*. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς λίμνης καὶ ἐγγὺς τῶν δυτικῶν ὀχθῶν κεῖται ἡ νῆσος *Ὄλχον* (ἔκτ. 654 τετρ. χλμ., μῆκος 73 καὶ πλάτος 11 χλμ.), ἡ μυστηριώδης νῆσος τῶν ἐγχωρίων μύθων, ἐν τῇ ὁποίᾳ εὑρίσκεται τὸ ἀόρατον σπήλαιον, ὅπου ζῇ ὁ κύριος τῶν ὑδάτων, ὁ *Οὐλὰν Χάτ*, ὁ ὁποῖος προκαλεῖ τὰς καταιγίδας καὶ παίζει μὲ τὰ πλοῖα, ὅπως οἱ μάγοι μὲ τοὺς φλοιοὺς τῶν καρύων.

Ἡ λίμνη πήγνυται περὶ τὰ τέλη Νοεμβρίου μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Μαΐου, ἐν τῷ βορείῳ ὅμως τμήματι τῆς λίμνης ὑπάρχουν περιοχαὶ διαρκῶς κεκαλυμμέναι ὑπὸ τῶν πάγων. Ἡ ἐν τῇ λίμνῃ ναυσιπλοΐα, κατὰ τὴν περίοδον καθ' ἣν ἡ λίμνη εἶναι ἐλευθέρα πάγων, δὲν εἶναι πυκνή, ἰδίως ἀφ' ἧς κατεσκευάσθη ὁ ὑπερσιβηρικὸς σιδηρόδρομος (1904), ὁ ὁποῖος διερχόμενος παραλλήλως τῶν ΝΔ, τῶν Ν καὶ τῶν ΝΑ ὀχθῶν της, ἐξυπηρετεῖ ἱκανῶς τὰς συγκοινωνίας τῶν ἐν τῇ περιοχῇ αὐτῆς συνοικισμῶν. Ἡ ἐν τῇ λίμνῃ διεξαγομένη ἁλιεία εἶναι σημαντικωτάτη, ἀποτελεῖ δὲ τὴν κυριωτέραν πρόσοδον τῶν περὶ τὴν λίμνην οἰκούντων μικτῶν ἐκ Ρώσων, Τουγγουσίων, Μογγόλων, Βουριατῶν καὶ Καλμούκων πληθυσμῶν. γ. λ. κ.

βαϊκαλίτης (ὁ) (Baikalit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ποικιλία τοῦ ὀρυκτοῦ **διοψιδίου** (βλ. λ.).

βαϊκερινίτης (Baikerinit) *[Ὀρυκτολ.]*. Εἶδος ὀρυκτῆς ρητίνης. γ. κ. γ.

βαικιαία (ἡ) (Baikiea) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χεδροπῶν*. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς. δ. ν. π.

βαικκία (ἡ) (Baeckea) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μυρτοειδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 60 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας, τοῦ Ἰνδικοῦ ἀρχιπελάγους καὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἀσίας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *βαικκία ἡ καρποφόρος* (Baeckea frutescens), ἰθαγενὴς τῆς Ἀσίας, τῆς ὁποίας αἱ ρίζαι καὶ οἱ κλάδοι ἐνδείκνυνται ὡς διουρητικόν. δ. ν. π.

Βαϊκουροῦ (Waikuru). Γλωσσικῶς μεμονωμένη ἰνδιανικὴ φυλή, ἐξηπλωμένη εἰς τὸ νότιον τμῆμα τῆς χερσονήσου τῆς Καλιφορνίας. θ. χ. σ.

Βαϊκόφτσα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Καπνότοπος**.

βαικστρεμίτης (ὁ) (Bäckströmit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι παραλλαγὴ τοῦ ὀρυκτοῦ **πυροχροΐτου** (βλ. λ.), παρουσιαζομένη εἰς κρυστάλλους τοῦ ρομβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Εὑρέθη μαζὶ μὲ πυροχροΐτην εἰς τὰ ὀρυχεῖα τοῦ Längsbans. Τὸ ὀρυκτὸν τοῦτο, ὡς καὶ ὁ πυροχροΐτης, ἐκτιθέμενος εἰς τὸν ἀέρα, χρωματίζεται πολὺ ταχέως μέλας. γ. κ. γ.

Βάϊλ (Weil), ***Ἀδόλφος***. Γερμανὸς παθολόγος γεννηθεὶς τῷ 1848 ἐν Ἀϊδελβέργῃ. Διετέλεσεν ἔκτακτος καθηγητὴς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὁπόθεν τῷ 1886 μετεκλήθη ἐν Dorpat ὡς τακτικὸς καθηγητὴς τῆς εἰδικῆς παθολογίας καὶ θεραπευτικῆς, καὶ διευθυντὴς τῆς Κλινικῆς. Ἐδημοσίευσε πολλὰ ἔργα, ἐν οἷς καὶ περιγραφὴν τῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ φερομένης νοσηρᾶς ἐπεξεργασίας (βλ. κατωτ. Βάϊλ, νόσος —.). ο. ρ.

—**Βάϊλ** (Weil), ***Γουσταῦος***. Γερμανὸς ἀνατολιστὴς καὶ ἱστορικὸς (1808 - 1889). Ὑπῆρξε καθηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ἀϊδελβέργης καὶ ἐπεσκέφθη τὸ Ἀλγέριον, τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸ Κάϊρον, ὅπου ἐξέμαθε τὰς ἀνατολικὰς γλώσσας καὶ κατέγινεν εἰς τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας τῶν μωαμεθανικῶν κρατῶν. Τὰ σημαντικώτερα ἔργα του εἶναι: «Μωάμεθ ὁ προφήτης, ἡ ζωὴ καὶ τὸ δόγμα του» καὶ ἡ «Ἱστορία τῶν Καλιφῶν» εἰς πέντε τόμους, ἐπὶ τῇ βάσει χειρογράφων τῶν ἰσλαμικῶν βιβλιοθηκῶν, τὰ ὁποῖα ὑπέβαλεν εἰς αὐστηρὰν κριτικήν. Μετέφρασεν ἐπίσης τὰς «Χιλίας καὶ μίαν νύκτας» καὶ ἐδημοσίευσεν «Εἰσαγωγὴν εἰς τὸ Κοράνιον», «Ἱστορίαν τῶν ἰσλαμικῶν λαῶν ἀπὸ τοῦ Μωάμεθ μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ σουλτάνου Σελὶμ» καὶ «Ἱστορίαν τῶν Ἀββασιδῶν τῆς Αἰγύπτου». μ. δ. β.

—**Βάϊλ** καὶ ***Βέϊλ*** (Weil), ***Ἐρρῖκος***. Γάλλος ἑλληνιστής, ἑβραιογερμανικῆς καταγωγῆς, γεννηθεὶς ἐν Φραγκφούρτῃ τῷ 1818. Πολιτογραφηθεὶς ἐν Παρισίοις (1845), ἔγινε διδάκτωρ τῆς φιλολογίας, διδάξας εἰς Στρασβοῦργον, Μπεζανσὸν καὶ εἰς τὸ ἀνώτερον Διδασκαλεῖον. Τῷ 1882 ἐγένετο μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν. Ἐξέδωκε μετὰ σχολίων τὸν Αἰσχύλον (*Giessen*, 1861—1867, τόμ. 2, β' ἔκδ. 1884), ἑπτὰ τραγῳδίας τοῦ Εὐριπίδου (Παρίσιοι 1868, β' ἔκδ. 1879), διαφόρους λόγους τοῦ Δημοσθένους καὶ τὴν πρώτην ἐπιστολὴν Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως πρὸ τὸν Ἀμμαῖον. Συνέγραψε δὲ καὶ τὰ ἑξῆς ἔργα: «Περὶ τῆς τάξεως τῶν λέξεων ἐν ταῖς ἀρχαίαις γλώσσαις ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς συγχρόνους» (1844, γ' ἔκδ. 1879)· «Γενικὴ θεωρία περὶ τοῦ λατινικοῦ τονισμοῦ» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *L. Benloen*, 1855). «Μελέται ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου δράματος» (1897) κ.λ.π. —ω.

— **Βάϊλ** (Weil), ***Κάρολος***. Γερμανὸς χειρουργὸς γεννηθεὶς ἐν Altsattel in Böhmen τῷ 1844. Ἐσπούδασεν ἐν Πράγᾳ καὶ Βιέννῃ, διετέλεσε δὲ ἔκτακτος καθηγητὴς ἐν Πράγᾳ. Ἐδημοσίευσεν ἱκανὰ ἐπιστημονικὰ συγγράμματα. ο. ρ.

— **Βάϊλ, *νόσος*** *[Ἰατρ.]*. Ἡ νόσος αὕτη, περιγραφεῖσα τὸ πρῶτον τῷ 1886 ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ ἰατροῦ *Ἀδόλφου Βαϊλ* (*Weil*), εἶναι νόσος μολυσματικὴ χαρακτηριζομένη κυρίως ἐκ τῶν τριῶν ἀκολούθων συμπτωμάτων: ὑπερτροφίας τοῦ σπληνός, ἰκτέρου καὶ νεφρίτιδος. Ὁμοιάζει δὲ πολὺ μὲ τὰ τυφοειδῆ νοσήματα, δι' ὃ καί τινες συγγραφεῖς ἐθεώρησαν αὐτὴν ὡς ἀποτελοῦσαν ἰδιαιτέραν τινὰ μορφὴν τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ.

Συνήθως τὰ πρῶτα συμπτώματα εἶναι τὰ ἑξῆς: κεφαλαλγία, ζάλη, παραληρήματα, ἀϋπνία. Εἶτα ἐπακολουθεῖ ἴκτερος, ἐπώδυνος ὑπερτροφία τοῦ ἥπατος καὶ τοῦ σπληνός, λευκωματουρία μετὰ τῶν συνήθων εἰς τὰς νεφρίτιδας ἐμφανιζομένων ἀλλοιώσεων ἐν τοῖς οὔροις, δηλαδὴ κυλίνδρων, ἐπιθηλιακῶν κυττάρων, ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων κ.τ.λ. Ἡ γλῶσσα εἶναι ἐπίχριστος, συνάμα δὲ παρατηρεῖται ἀναιμία καὶ πολλάκις διάρροια διακοπτομένη ὑπὸ περιόδων δυσκοιλιότητος. Ἡ ὑπερπυρεξία εἶναι συνηθεστάτη. Εἴς τινας δὲ περιπτώσεις ἐσημειώθησαν ἐρυθήματα, ἐρυθροειδὲς ἐξάνθημα ἢ καὶ ἕρπης τῶν χειλέων. Εἰς τὰς πλείστας περιπτώσεις ἡ νόσος ὑπῆρξε καλοήθης, μολονότι ἡ ἀνάρρωσις ἐπῆλθε πάντοτε βραδεῖα. Παρὰ τοῖς παιδίοις ἐλάχισται μόνον περιπτώσεις τῆς νόσου ταύτης ἔχουσι δημοσιευθῆ μέχρι σήμερον. Τοῦτο προέρχεται ἴσως ἐκ τοῦ ὅτι ὁ ἴκτερος εἶναι παρ' αὐτοῖς συνηθεστάτη πάθησις καὶ εἶναι δύσκολον νὰ χαρακτηρίσῃ τις ἐπακριβῶς τὸ νόσημα, διότι εἶναι πολλάκις ἀβέβαιος ὁ καθορισμὸς τοῦ ἁπλοῦ καταρροϊκοῦ καὶ δυσπεπτικῆς φύσεως ἰκτέρου καὶ τοῦ ἄλλου τοῦ ὀφειλομένου εἰς πραγματικὴν μολυσματικὴν καὶ σηψαιμικὴν προέλευσιν. Ὁ *Comby* παρετήρησε χαρακτηριστικὴν περίπτωσιν νόσου τοῦ Βάϊλ ἐπὶ διετοῦς παιδίου.

Σκοτεινά τινα σημεῖα τῆς νόσου ταύτης διεσαφηνίσθησαν ἐν μέρει διά τινων πειραματικῶν ἐρευνῶν, αἵτινες ἀπέδειξαν συνάμα ὅτι πολλαὶ περιπτώσεις χαρακτηριζόμεναι διὰ τῶν αὐτῶν περίπου συμπτωμάτων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνήκωσιν εἰς τὴν αὐτὴν πάθησιν.

Ἐν τοῖς ὀργάνοις δύο ἀρρώστων θανόντων ἀφοῦ ἐπαρουσίασαν συμπτώματα τῆς νόσου τοῦ Βάϊλ ὁ *Jaeger* εὗρῆκε βάκιλλον τύπου πρωτέως. Ὁ βάκιλλος οὗτος εὑρέθη ἐπίσης ἐν τοῖς οὔροις ἄλλων ἀρρώστων ἐχόντων τὴν αὐτὴν συμπτωματολογίαν. Κατὰ τὸν Jaeger ὁ πρωτεὺς οὗτος εἶχεν εἰσδύσει εἰς τὸν ὀργανισμὸν ἐκ τοῦ ὕδατος λουτροῦ, ὅπερ εἶχε μολυνθῆ ἔκ τινος ἐπιδημίας πτηνῶν. Οὕτως, αἱ ἐκ τοῦ πρωτέως τούτου προερχόμεναι τοξῖναι ἦτο δυνατὸν νὰ προκαλέσωσι τὸν ἴκτερον καὶ τὰ σοβαρὰ συμπτώματα ἕνεκα τῆς αἱμολυτικῆς αὐτῶν ἐνεργείας. Τὰς ἐρεύνας ταύτας ἐβεβαίωσαν καὶ αἱ μετὰ ταῦτα γενόμεναι ἐργασίαι τοῦ *Conradi* καὶ τοῦ *Vogt*. Ἄλλαι ὅμως νεώτεραι ἔρευναι τοῦ *Eckardt* καθώρισαν ὅτι ὑπάρχουσι περιπτώσεις μολυσματικοῦ ἰκτέρου, αἵτινες ὁμολογουμένως ἀνάγονται εἰς τὸν τυφοειδῆ πυρετόν, ἐφ' ὅσον ἡ ἀντίδρασις κατὰ *Widal* ὑπῆρξε θετικωτάτη.

Ἐκ τούτων συμπεραίνεται ὅτι ἀσφαλῶς πᾶσαι αἱ περιπτώσεις ἐμπυρέτου ἰκτέρου, ὅστις ἰδίᾳ χαρακτηρίζει τὴν νόσον τοῦ Βάϊλ, δὲν ἔχουσι τὴν αὐτὴν αἰτιολογίαν. Τοῦτο δὲ εἶναι εὐνόητον, διότι ὑπάρχουσιν ἀπειράριθμοι σαπρογενεῖς τοξῖναι, αἵτινες δύνανται νὰ ἔχωσιν αἱμολυτικὴν ἐνέργειαν καὶ νὰ προκαλέσωσι τὴν καταστροφὴν τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων, τὴν αἱμοσφαιριναιμίαν καὶ ἐν τέλει τὸν ἴκτερον συνοδευόμενον μετὰ πυρετοῦ. Ὁ *Cramer* περιέγραψε περίπτωσιν, καθ' ἣν ὅλη ἡ συμπτωματολογία τῆς νόσου τοῦ Βάϊλ προεκλήθη ἐκ δηλητηριάσεως ἐξ ἀβροτονίνης. Ἄλλαι περιπτώσεις ἐμπυρέτου ἰκτέρου προερχομένου ἐκ τοξαιμίας ἐδημοσίευσεν ὁ *Neumann* καὶ μίαν ὁ *Comby* ἐπὶ παιδίου 7 μηνῶν. Ὁ *Comby* φρονεῖ ὅτι πολλαὶ περιπτώσεις ἰκτέρου νεογνῶν δύνανται νὰ συγκαταλεχθῶσι μεταξὺ τῶν μολυσματικῶν σηψαιμικῶν ἰκτέρων.

Ἡ *πρόγνωσις* τῆς νόσου τοῦ Βάϊλ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς σοβαρότητος τῶν γενικῶν συμπτωμάτων. Πάντως, ἐν τῷ συνόλῳ τῶν μέχρι τοῦδε δημοσιευθεισῶν περιπτώσεων ἡ θνησιμότης δὲν ὑπῆρξε πολὺ μεγάλη. Ἐν τούτοις εἰς τὰ παιδία, ἅτινα συνήθως ἀποδεικνύουσι μεγαλυτέραν εὐαισθησίαν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς σηψαιμικὰς καταστάσεις, καὶ ἡ θνησιμότης εἶναι πιθανὸν νὰ εἶναι μεγαλυτέρα.

Ἡ *θεραπεία* εἶναι ἀνάλογος μὲ ἐκείνην, ἥτις ἐφαρμόζεται εἰς τὸν τυφοειδῆ πυρετόν. Ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχουσιν εἰδικὰ μέσα πρὸς καταπολέμησιν τῆς νόσου, θὰ χρησιμοποιήσῃ τις τὰ λουτρὰ κατὰ τῆς ὑπερπυρεξίας, τὰς ποικίλας ἐνέσεις κατὰ τῆς ἐξασθενήσεως τῆς καρδίας καὶ ἰδίᾳ τὴν ἁρμόζουσαν πρὸς πᾶσαν ἰκτερικὴν κατάστασιν διαιτητικήν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀνάρρωσις εἶναι βραδεῖα, θὰ ἐπακολουθήσῃ μία κατάλληλος τονωτικὴ δίαιτα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Weil*, Deutsches Archiv für Klin. Med. Bd 39, 1886. *Neumann*, Deutsche med. Woch., 1889 No 35. *Cramer*, Deutsche med. Woch., 1889 No 52. *Iaeger*, Zeitsch. für Hygiene. Bd 12 1895 καὶ Deutsche med. Woch., 1895 No 40 καὶ 50. *Conradi* u. *Vogt*. Zeitsch. für Hygiene Bd 37. 1901 *Eckardt*. Münch. med. Woch.. 1902 No 27. *Graucher* et *Comby*, Tr. des Maladies de l' Enf. Paris 1904. T. I. σελ. 535.

Σ. ΒΕΡΑΣ

Digitized by Google

Βαϊλάκκοι (Wailakki). Φυλὴ Ἰνδιανικὴ τῆς Καλιφορνίας.

Βαϊλαπτοὺ (Waylaptu, Wajilaptu). Φυλὴ Ἰνδιανικὴ τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἐξηπλωμένη ἐν Ὀρεγκὸν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Βαλλαβάλλα. Οἱ Βαϊλαπτοὺ ὑπάγονται εἰς τὴν γλωσσικὴν ὁμάδα τῶν *Σαχαπτίν*. Θ. Χ. Σ.

Βαϊλβοὺν (Wailwun). Φυλὴ ἰθαγενὴς της Αὐστραλίας, ἐξηπλωμένη ἐν Νέᾳ Νοτίῳ Οὐαλλίᾳ. Θ. Χ. Σ.

Βαῖλερ (Woehler), ***Φρειδερῖκος***. Γερμανὸς χημικὸς γεννηθεὶς εἰς Ἐσερχάϊμ τῆς Φραγκφούρτης τῇ 31 Ἰουλίου 1800· ἀπέθανεν εἰς Γκαίτινγκεν τῇ 25 Σεπτεμβρίου 1882. Ἐχρημάτισε καθηγητὴς εἰς Γκαίτινγκεν, ὅπου διεκρίθη διὰ τὰς ἐπὶ τῆς χημείας πρωτοτύπους του ἐρεύνας. Ὀνομαστὴ κατέστη ἡ ἐργασία του ἐπὶ τῆς συνθετικῆς παρασκευῆς τῆς οὐρίας, ἡ ὁποία εἶναι ἡ πρώτη συνθετικῶς παρασκευασθεῖσα ὀργανικὴ οὐσία ἡ προερχομένη ἐκ ζωϊκοῦ ὀργανισμοῦ. Τὰ βιβλία του ἦσαν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν πολύτιμα ἐγκόλπια τῶν σπουδαστῶν. ΑΝ. Δ.

βαϊλιέλλα (ἡ) (Bailiella) *[Παλαιοζ.]*· συνώνυμον τοῦ ἀπολιθωμένου γένους **κωνοκορυφὴ** (βλ. λ.).

βαϊλλαντία (ἡ) (Vaillantia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ροβιοειδῶν*, ἰθαγενὲς τῶν παραμεσογειακῶν χωρῶν. Τὰ φυτὰ ταῦτα εἶναι πόαι ἐτήσιαι μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ ἄνθη θήλεα. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *βαϊλλαντία ἡ λάσιος* (**Vaillantia hispida**), ἀπαντῶσα καὶ παρ' ἡμῖν εἰς πετρώδη μέρη, καὶ *βαϊλλαντία ἡ τῶν τοίχων* (**Vaillantia muralis**) φυομένη ἰδίως ἐπὶ τῶν τοίχων καὶ γνωστοτάτη παρ' ἡμῖν. Δ. Ν. Π.

Βάϊλμπαχ (Weilbach) *[Γεωγρ.]*. Ἰαματικαὶ πηγαὶ ἐν Kessen-Nassau τῆς Γερμανίας εἰς ὕψος 135 μ. Τὸ Βάϊλμπαχ ἔχει δύο μεταλλικὰς πηγὰς ψυχρὰς θειούχους, ὧν ἡ μία ἔχει ἱκανὴν ποσότητα λιθίου. Ἡ Faulbrunnen ἐνέχει 0,076 γρ. ὑδροθείου. Ἡ Natrolithionquelle ἐνέχει 0,0035 γρ. ὑδροθείου, 0,068 γρ. χλωριούχου λιθίου, 12,357 χλωριούχου νατρίου καὶ 13,887 ὑδροανθρακικοῦ νατρίου ἐπὶ 10 000 γρ. ὕδατος. Τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς ἐμφιαλοῦται. Κ. Γ. Μ.

βαΐλος ἢ *βαϊοῦλος*. Τίτλος (ἰταλ. *bailo* ἐκ τοῦ λατιν. *bajulus*=ἀχθοφόρος καὶ μεταφρ. πρόσωπον τὸ ὁποῖον ἀναλαμβάνει τὸ φορτίον τῶν δημοσίων ὑποθέσεων), τὸν ὁποῖον ἔφερεν ἐπὶ Βυζαντινῶν ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπρόσωπος (πρόξενος) τῆς Ἑνετίας. Τὸν τίτλον τοῦτον διετήρησαν οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑνετίας καὶ κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως. Οὕτως οἱ Τοῦρκοι ἐκάλουν τοὺς πρέσβεις τῆς Ἑνετίας *μπαλιόζ*, βαθμιαίως ὅμως ἡ λέξις αὕτη ἐχρησιμοποιήθη μὲ τὴν σημασίαν τοῦ *πρόξενος*, ἀντικατασταθεῖσα κατόπιν ὑπὸ τῆς λέξεως *κονσολός*.

Τῆς αὐτῆς ἐτυμολογίας εἶναι ἡ γαλλικὴ λέξις *bailli* καὶ αἱ ἀγγλικαὶ *baillif* καὶ bailie.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Βαίλραν (Waelrant), ***Οὐμβέρτος***. Βέλγος μουσικός, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀμβέρσῃ (1517—1595). Ἐφευρέτης μουσικοῦ συστήματος ὀνομαζομένου «*bocédisation*» καὶ συνθέτης διαφόρων ᾀσμάτων.

Βαῖλφλερ (Wölfler), ***Ἀντώνιος***. Χειρουργὸς ἐκ Πράγας γεννηθεὶς τῷ 1850. Ἐσπούδασε καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ ἐν Βιέννῃ. Διετέλεσεν ἔκτακτος καθηγητής, τῷ δὲ 1866 ὡς τακτικὸς καθηγητὴς καὶ διευθυντὴς τῆς χειρουργικῆς Κλινικῆς ἐν Graz, καὶ ἀπὸ τοῦ 1895 ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἰδιότητα εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Πράγας. Ὁ Βαϊλφλερ ἠσχολήθη ἰδίως εἰς τὴν μελέτην τῆς βρογχοκήλης καὶ ἔσχεν ἐνεργὸν δρᾶσιν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς χειρουργικῆς τοῦ στομάχου καὶ ἐντέρων. Ὑπὲρ τὰς 100 ἀριθμοῦνται αἱ δημοσιευθεῖσαι ὑπ' αὐτοῦ διάφοροι ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι. Ο. Ρ.

Ἀντώνιος Βαϊλφλερ.

Βαίλων *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. «Πόλις Ἱσπανίας Βαιτικῆς, ἐν τῇ ἐκτὸς θαλάσσῃ Τουρδητανῶν» (*Πτολ.* Β, δ, 5) εἰς τὰς ἐκβολὰς φερωνύμου ποταμοῦ. Ὁ Στράβων ὀνομάζων τὴν πόλιν καὶ τὸν ποταμόν, ποῦ μὲν *Βελιὼν* (*Didot* 127, 15), ποῦ δὲ *Βελὼν* (Γ, α, 8) ἀναφέρει περὶ αὐτῆς «Βελὼν πόλις καὶ ποταμός· ἐντεῦθεν οἱ διάπλοι μάλιστά εἰσιν εἰς Τίγγιν τῆς Μαρουσίας καὶ ἐμπόρια καὶ ταριχεῖαι», ἣν δευτέραν ὀνομασίαν μεταχειρίζεται καὶ Μαρκιανὸς ὁ Ἡρακλεώτης τοῦ Πόντου, φέρων ὅμως τὴν πόλιν εἰς 10 περίπου χιλιόμετρα ἔσω τῶν ἐκβολῶν (Περίπλους τῆς Ἔξω θαλάσσης Β, 9). Οἱ Λατῖνοι γεωγράφοι (*Pomp. Mel.* II, 96. *Plin.* III 17 καὶ V, 2. Itiner. Antonin. Geog. Rav.) καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ τηροῦσι τὴν γραφὴν *Baelo*, ἣν εἶχεν ἐξελληνίσει ὁ Πτολεμαῖος εἰς *Βαίλων*. Πάντως εἶναι ἡ, ἐπὶ τῆς βορείας ἀκτῆς τοῦ πορθμοῦ τοῦ Γιβραλτάρ, σύγχρονος *Μπολόνια* ἢ *Μπελόνια* (Bolonia ἢ Belonia: πλάτ. 36°05′ Β, μῆκ. 5°46′ Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 2717: Gibraltar to Alicante and cape Spartel to cape Ferrat καὶ 142 Strait of Gibraltar) ἀπέχουσα 7 μίλ. Δ.ΒΔ τοῦ ἀκρωτηρίου Ταρίφα, νοτιωτάτης τῆς Ἱσπανίας ἐσχατιᾶς. Ὅπως καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Στράβωνος, ἐξακολουθεῖ οὖσα τόπος παστώσεως ἰχθύων («ταριχεῖαι») ἔχουσα καὶ θυννοσκοπεῖα, ἀλλὰ καὶ *πέραμα* πρὸς τὴν Ταγγέρην (*«Τίγγιν»*) τοῦ Μαρόκκου. Ὁ ποταμός της ὀνομάζεται σήμερον *Σαλάδο*, λόγῳ τῶν «ταριχειῶν». Σ.Ε.Λ.

Βαϊμαϊστερος· βλ. Μπαουμάϊστερ.

Βαϊμάρη (Weimar) *[Γεωγρ.]*· βλ. **Βεϊμάρη**.

Βάϊμπεργκ *ἀντίδρασις [Μικροβιολ.]*. Βιολογικὴ ἀντίδρασις, ὑπὸ τοῦ Waimberg εἰσαχθεῖσα, δι' ἧς διαγιγνώσκεται ἡ ὕπαρξις *ὑδατίδων κύστεων (=ἐχινοκόκκων)* ἐν τῷ ὀργανισμῷ. Βασίζεται ἐπὶ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ ὀρὸς τοῦ αἵματος τῶν πασχόντων ἐξ ἐχινοκοκκιάσεως περιέχει εἰδικὰ ἀντισώματα *(=ἀντιδρασίνας)*, ἅτινα ἐπιφέρουσι τὴγ σύνδεσιν τοῦ συμπληρώματος ἐπὶ παρουσίᾳ μόνον τοῦ εἰδικοῦ ἀντιγόνου. Τὰ τοιαῦτα ἀντισώματα ἐξαφανίζονται τελείως ἐκ τοῦ ὀροῦ τοῦ αἵματος μετὰ τὴν τελείαν ἀφαίρεσιν κατόπιν ἐγχειρήσεως τῶν τοιούτων κύστεων.

Ὡς ἀντίγονον διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀντιδράσεως ταύτης χρησιμοποιεῖται τὸ διὰ παρακεντήσεως ὑδατίδων, ἰδίως προβάτου, παραληφθὲν ὑγρὸν ἢ οἰνοπνευματικὸν ἐκχύλισμα τοῦ τοιχώματος τῶν ὑδατίδων κίστεων. Τὸ ὡς ἀντίγονον χρησιμοποιούμενον τοιοῦτον ὑγρὸν πρέπει νὰ εἶναι διαυγέστατον καὶ νὰ διατηρῆται ἐν ψυγείῳ ἐντὸς σωληναρίων μετ' ἀφαίρεσιν τοῦ ἀέρος. Κάλλιστα δύναται νὰ συντηρηθῇ τὸ τοιοῦτον ἀντιγόνον διὰ τῆς ἐν κενῷ ἀποξηράνσεως. Ἡ κύστις διατηρεῖται ἐν τόπῳ ξηρῷ καὶ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς χρήσεως διαλύεται εἰς ἀνάλογον ποσὸν ἀπεσταγμένου ὕδατος καὶ ἐξακριβοῦται ὁ τίτλος αὐτοῦ. Ἡ καθόλου τεχνικὴ ἐκτέλεσις τῆς ἀντιδράσεως, εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν τῆς ἀντιδράσεως τοῦ **Βάσσερμαν** (βλ.λ.).

Κ. ΣΑΒΒΑΣ

Βαίμπλινγκεν (Waiblingen) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βυττεμβέργης ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ρέμς. Κάτοικοι 7500. Εἶναι γνωστὴ ὡς ἕδρα τῶν *Χοχενστάουφεν*, οἱ ὁποῖοι ὠνομάσθησαν ἐξ αὐτῆς *Βαίμπλινγκερ*, ἐντεῦθεν δὲ παρήχθη ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν κατὰ παραφθορὰν τὸ ὄνομα **Γιμβελλῖνοι** (βλ. λ.). Χ. Δ.

Βαὶν (Vaines) ***Ἰωάννης ντὲ —***. Γάλλος οἰκονομολόγος (1733—1803). Ἐχρημάτισεν ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, ἐφυλακίσθη κατὰ τὴν τρομοκρατίαν, ἀπηλευθερώθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ροβεσπιέρρου καὶ διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου μέλος τοῦ συμβουλίου τοῦ κράτους. Ὑπῆρξε μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ ἐκαλλιέργει μετ' ἐπιτυχίας τὰ γράμματα. Ἐδημοσίευσε «Συλλογὴν ἄρθρων δημοσιευθέντων εἰς περιοδικὰ» (1799). Μ. Δ. Β.

Βαινγκάνγκα (Wainganga) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῶν κεντρικῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν, ἀριστερὸς βραχίων τοῦ *Πρανχίτα*, παραποτάμου τοῦ *Γκονταβάρι*. Πηγάζει ἐκ τῶν ὀρέων Σατποῦρα καὶ διασχίζων τὴν ἐπαρχίαν Ναγκποὺρ ἑνοῦται μετὰ τοῦ Πρανχίτα μετὰ ροῦν 610 χιλμτρ. Εἶναι πλωτὸς εἰς μῆκος 415 χλμ. Χ. Δ.

Βαϊνγκάρτεν (Weingarten), ***Ἑρμᾶννος***. Γερμανὸς διαμαρτυρόμενος θεολόγος (1834—1892), καθηγητὴς τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τοῦ Μαρβούργου καὶ εἶτα τῆς Βρεσλαυΐας. Τὰ κυριώτατα τῶν ἔργων του εἶναι: «Die Revolutionskirchen Englands» (1868), «Das Mönchstum im nachkonstantinischen Zeitalter» (1877), «Zeitafeln zur Kirchengeschichte» (στ' ἔκδ. 1905 ὑπὸ *Arnold*) κ. ἄ. Π. Ι. Μ.

Βαϊνγκάρτνερ (Weingartner), ***Παῦλος Φῆλιξ***. Μουσικολόγιος, συνθέτης καὶ διευθυντὴς ὀρχήστρας, γεννηθεὶς ἐν Ζάρᾳ τῆς Δαλματίας τῷ 1863. Τὰς πρώτας μουσικὰς σπουδάς του ἔκαμεν ἐν Γρὰτς τῆς Αὐστρίας, ἐτελειοποιήθη δὲ κατόπιν εἰς τὸ Κονσερβατόριον τῆς Λειψίας. Τῷ 1884 ἔκαμε τὴν πρώτην ἐμφάνισίν του ὡς συνθέτης μὲ τὸ μελόδραμα «Σακουντάλα» ἐν Βεϊμάρῃ, ἀλλὰ κατόπιν ἀφιερώθη ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς ὀρχήστρας. Τῷ 1891 διωρίσθη διευθυντὴς τῆς μουσικῆς τῆς αὐλῆς καὶ τῶν συμφωνικῶν συναυλιῶν τῆς ὄπερας τοῦ Βερολίνου, διηύθυνε δὲ κατόπιν εἰς ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς πρωτευούσας ἐν αἷς καὶ τὰς Ἀθήνας (1925). Ἄλλα ἔργα αὐτοῦ εἶναι: «Μάλα Βίκα» («Mala Wicka» Μόναχον 1886), «Genesius» (Βερολῖνον 1893) μελοδράματα, «Ὀρέστεια», τριλογία διὰ χορῳδίαν, σόλα, ὀρχήστραν κλπ., μία συμφωνία εἰς σὸλ μεῖζον, ἓν κουαρτέτο καὶ τὸ συμφωνικὸν ποίημα «ὁ Βασιλεὺς Λῆρ». Ἐκ τῶν μουσικοφιλολογικῶν ἔργων του διακρίνονται ἡ «Συμφωνία μετὰ τὸν Μπετόβεν» ἐν ᾧ ἐκφράζεται δυσμενῶς διὰ τὰ ἔργα τοῦ Μπρὰμς καὶ ἀγνοεῖ τελείως τὸν Σαὶν Σὰνς καὶ τὸν Φράγκ, καὶ «ἡ Ἀναγέννησις καὶ τὸ μουσικὸν δρᾶμα». Ἔγραψεν ἐπίσης καὶ τὴν «Τέχνην τοῦ διευθύνειν», βιβλίον χρησιμώτατον διὰ τοὺς διευθυντὰς ὀρχήστρας.

Δ. ΛΑΥΡΑΓΚΑΣ

Βαϊνδίριον (τουρκ. *Μπαϊντὶρ*) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐν τῇ Λυδίᾳ, ἕδρα ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως τοῦ νομοῦ Σμύρνης, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Σμύρνης-Ἀϊδινίου, εἰς ἀπόστασιν 3 χιλιομέτρων, βορείως τοῦ ποταμοῦ Καϋστρου (*Κιουτσοὺκ-Μενδερές*), 50 χιλιομέτρων ΝΑ τῆς Σμύρνης καὶ 43 χμ. ΒΑ. τῆς πόλεως τοῦ Ἀϊδινίου. Ἐκ τοῦ σταθμοῦ Τορμπαλῆ, τῆς κυρίας γραμμῆς τοῦ σιδηροδρόμου, ὑπάρχει διακλάδωσις ἄγουσα εἰς Βαϊνδίριον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ὀδεμίσιον. Ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμὸς τοῦ Βαϊνδιρίου κεῖται εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς χμ. ἀπὸ τῆς πόλεως, εἰς ἣν ἄγει ἁμαξιτὴ ὁδός.

Ἡ πόλις εἶναι ἐκτισμένη ἀμφιθεατρικῶς ἐπὶ μιᾶς τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Τμώλου, εἰς θέσιν γραφικωτάτην, εἶχε δὲ πρὸ τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς περὶ τὰς 10.000 κατοίκων, ὧν οἱ ἡμίσεις Ἕλληνες, καταφυγόντες εἰς Ἑλλάδα. Οἱ ἄλλοι εἶναι Μουσουλμᾶνοι (Τοῦρκοι), πλὴν ὀλιγίστων Ἑβραίων καὶ ἀλλοδαπῶν. Αἱ οἰκίαι τοῦ Βαϊνδιρίου εἶναι ξύλιναι, αἱ δὲ ὁδοὶ στεναί. Ὕδωρ ὑπάρχει ἄφθονον. Εἰς τὰ πέριξ ὑπάρχουσι συκομορεῶνες, φυτεῖαι βάμβακος, συκῶνες καὶ ἀγροὶ δημητριακῶν. Οἱ χωρικοὶ ἀσχολοῦνται πολὺ καὶ εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Ἡ περίχωρος ἦτο καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα διάσημος διὰ τὸ εὔφορον τῶν γαιῶν της.

Ὁ Στράβων ἀναφέρει ταύτην ὡς *Κιλβιανὸν πεδίον* «πολύ τε καὶ συνοικούμενον εὖ καὶ χώραν ἔχον σπουδαίαν», ὅπου ὑπῆρχον ὀρυχεῖα κινναβάρεως ἀνήκοντα εἰς τοὺς Ἐφεσίους, καρπουμένους ἐξ αὐτῶν μέγα εἰσόδημα. Ὑπάρχουσιν ἐνδείξεις, ὅτι τὰ ὀρυχεῖα ταῦτα εἶναι δυνατὸν ν' ἀνευρεθῶσιν.

Ἡ ἐν Βαϊνδιρίῳ ἑλληνικὴ κοινότης εἶχε δύο ναούς, διετήρει δὲ τρεῖς σχολὰς ἀρρένων καὶ μίαν θηλέων. Ἐν τῇ πόλει σώζονται ὀλίγαι ἑλληνικαὶ ἀρχαιότητες, μᾶλλον κομισθεῖσαι ἐκ τῶν περιχώρων, ὡσαύτως δὲ καὶ βυζαντινὰ ἐρείπια, τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὴν πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ περίοδον.

Ἡ ὑποδιοίκησις *(καζᾶς)* Βαϊνδιρίου ἔχει ἐπιφάνειαν 494 τετρ. χιλιομέτρων, ἀριθμεῖ δὲ 44 χωρία καὶ 30.000 κατοίκους περίπου (πρὸ τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς). Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

— **Βαϊνδίριον** *[Γεωγρ.]*. Ἕδρα ὁμωνύμου δήμου τῆς ὑποδιοικήσεως Τσερκές, διοικήσεως Κιάγγρι *(Γαγγρῶν)* τοῦ τουρκικοῦ νομοῦ Κασταμονῆς, εἰς ἀπόστασιν 85 χιλιομέτρων Α. τῆς πόλεως *Βολοῦ (Μπολοῦ)*. Ὁ δῆμος *(ναχιὲς)* ἔχει 124 χωρία καὶ 10.000 περίπου κατοίκους ἅπαντας Μουσουλμάνους. Ν. Μ.

Βάϊνελ (Weinel), ***Ἐρρῖκος***. Ἐκ τῶν μάλιστα γνωστῶν διαμαρτυρομένων Γερμανῶν θεολόγων. Ἐγενήθη τῷ 1874. Ἀπὸ τοῦ 1907 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἑρμηνείας τῆς Π. Διαθήκης ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ἰένης. Φιλελευθέρων ἀρχῶν. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Jesus im 19 Jahrhundert (1904) «Paulus» (β' ἔκδ. 1915) «Die Gleichnisse Jesu» (δ' ἔκδ. 1918) καὶ τὸ σπουδαιότατον πάντων ἡ «Biblische Theologie des N. Testamentes» (δ' ἔκδ. 1928). Π. Ι. Μ.

Βαῖνις *[Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς ΒΔ Ἱσπανίας, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (127,16) «....καὶ ὁ μετ' αὐτὸν Βαῖνις (οἱ δὲ Μίνιόν φασι) πολὺ μέγιστος τῶν ἐν Λυσιτανίᾳ ποταμῶν, ἐπὶ ὀκτακοσίους καὶ αὐτὸς ἀναπλεόμενος σταδίους. Ποσειδώνιος δὲ ἐκ Καντάβρων καὶ αὐτὸν ῥεῖν φησι· πρόκειται δὲ τῆς ἐκβολῆς αὐτοῦ νῆσος καὶ χηλαὶ δύο ὅρμους ἔχουσαι». Μεγάλαι συζητήσεις ἐγένοντο ὡς πρὸς τὴν ταυτότητα τοῦ ποταμοῦ τούτου. Πάντως, κατὰ γενικὴν σύγχρονον γνώμην, ὁ *Βαῖνις* ταυτίζεται πρὸς τὸν *Rio Minho* ἐκβάλλοντα νοτίως τῆς ἀναχύσεως τοῦ κόλπου Βίγο. Τὸ λάθος δέ, καθ' ὃ φέρεται ὁ Βαῖνις (Μίνχο) ὡς μέγιστος τῶν ἐν Λυσιτανίᾳ ποταμῶν, ἐνῶ ὁ Δοῦρος καὶ ὁ Τάγης εἶναι μείζονες αὐτοῦ, ἀποδίδεται ὑπὸ τοῦ Gosselin οὐχὶ εἰς τὸν Στράβωνα ἀλλ' εἰς τὸν Ποσειδώνιον, παρ' οὗ ὁ Στράβων φαίνεται παραλαβὼν τὰς εἰδήσεις. Σ.Ε.Λ.

Βαίνιους (Voenius ἢ Venius), ***Ὄθων***. (Τὸ πραγματικόν του ὄνομα ἦτο ***Ὄθων βὰν Βέεν***.) Ἔνδοξος Ὁλλανδὸς ζωγράφος (1550—1629 ἢ 1556—1634 κατά τινας). Διεκρίθη τόσον ὡς καλλιτέχνης ἰσχυροῦ ταλάντου ὅσον καὶ ὡς φιλόλογος καὶ συγγραφεὺς γονιμωτάτων καὶ πεφωτισμένων πραγματειῶν. Κυρίως ὅμως ἐγένετο γνωστὸς ὡς διδάσκαλος τοῦ *Ρούμπενς*, ἐφ' οὗ ἤσκησεν ἰδιάζουσαν ἐπιρροήν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο γεγονὸς ὤθησε τὴν νεωτέραν κριτικὴν εἰς τὴν διερεύνησιν καὶ τὴν μελέτην τοῦ ἔργου, καθὼς καὶ εἰς τὴν διαφώτισιν τῆς φυσιογνωμίας τοῦ ***Ὄθωνος βὰν Βέεν***.

Digitized by Google

Καταγόμενος οὗτος ἐξ οἰκογενείας **δημοτικῶν** ἀρχόντων τοῦ Λεΰντε, ἔτυχεν **ἐξόχως ἐπιμελημένης** ἀνατροφῆς, σπουδάσας **φιλολογίαν παρὰ τῷ** διασήμῳ Lampsonius, σχέδιον **παρὰ τῷ Isaac Claes καὶ** ζωγραφικὴν παρὰ τῷ Isaak **van Wingen. Ἀφοῦ** διέμεινεν ἐπὶ τρία ἔτη εἰς **τὸ παλάτιον τοῦ ὀνομαστοῦ** πρίγκιπος - ἀρχιεπισκόπου **τῆς Λιέγης, καρδιναλίου** Groosbeck, **ἀνεχώρησε, κατὰ τὸ παράδειγμα** ὅλων τῶν **καλλιτεχνῶν τῆς ἐποχῆς του,** διὰ τὴν Ἰταλίαν, **ἔνθα εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἐν Ῥώμῃ** ἐργαστήριον τοῦ Federigo Zucchero. Τὰ θαυμάσια ἔργα τοῦ **Ραφαήλ, τοῦ Βερονέζε, τοῦ** Τισιανοῦ καὶ τοῦ Κορρεγίου **ἤσκησαν ἐπ' αὐτοῦ** ἀκαταμάχητον γοητείαν (βλ. *Eugène Fromentin*. Les maîtres d'autrefois, ἐκδ. *Nelson* σελ. 33.) **Ἀφοῦ** διέμεινεν ἐπὶ ὀκτὼ **ὁλόκληρα ἔτη εἰς τὴν** Ἰταλίαν, διέτρεξεν ὁ Βαίνιους **τὴν** Γερμανίαν καὶ μετέβη μὲ **τὴν πρόθεσιν** ὁριστικῆς ἐγκαταστάσεως εἰς τὰς Βρυξέλλας. **Κατὰ** τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὁ Βαίνιους ἦτο ἡλικίας τριάκοντα **τριῶν** ἐτῶν, μέσα εἰς ὅλην **τὴν ὡριμότητα** τοῦ ταλάντου **του, προσπαθῶν** νὰ ἐκδηλώσῃ **τὴν καλλιτεχνικήν** του δίψαν **εἰς ἔργα** πλήρη δυνάμεως **εἰς τὴν ἔκφρασιν** καὶ ἀκριβείας **εἰς τὸ** σχέδιον. Ἀπὸ τὴν **περίοδον** ταύτην **τοῦ** βίου του **προέρχεται ὁ** κατὰ τὴν γνώμην **τῶν πλείστων** κριτικῶν σημαντικώτερος τῶν πινάκων του: «*Ὁ μυστικὸς γάμος τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης*», ὁ ἀποκείμενος **εἰς τὸ Μουσεῖον τῶν** Βρυξελλῶν. Μετά τινα ἔτη ὅμως **ὁ Βαίνιους μετέβη εἰς τὴν** Ἀμβέρσαν, **ἔνθα ἐξετέλεσε πλεῖστα ἔργα εἰς τοὺς** ναοὺς καὶ τὰ κυριώτερα **ἱδρύματα τῆς πόλεως ταύτης, ἱδρύσας συγχρόνως σχολήν, τῆς ὁποίας** ὁ Ρούμπενς ὑπῆρξεν εἷς ἀπὸ **τοὺς μᾶλλον διακρινομένους** διὰ τὴν ἐξαίρετον ἰδιοφυΐαν **καὶ τὴν ἀκαταπόνητον** φιλοπονίαν του μαθητάς. **Ὁ Βαίνιους ὑπεβοήθησε** κατὰ τὸν **μᾶλλον ἀποτελεσματικὸν τρόπον τὴν ἀνάπτυξιν** τοῦ ταλάντου **του, τὸν παρηκολούθησε δὲ πιστῶς** εἰς τὴν **καλλιτεχνικὴν σταδιοδρομίαν, μέχρις** οὗ ὁ πρώην μαθητὴς **κατέστη μία παγκοίνως ἀνεγνωρισμένη** δόξα **τοῦ τόπου του.**

Ὄθων Βαίνιους.

Μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων **ἔργων τοῦ Βαίνιους τάσσονται** καὶ τὰ ἑξῆς: «*Ὁ μυστικὸς δεῖπνος*» **τῆς μητροπόλεως** τοῦ Λεΰντε, ἡ «*Γέννησις*» **τῆς** μητροπόλεως τῆς Μπρύζ, «*Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τῷ μέσῳ τῶν μετανοούντων ἁμαρτωλῶν*» εἰς τὴν **μητρόπολιν** τῆς Ἀμβέρσης, **ἐξ μικροὶ ἀλληγορικοὶ** πίνακες **ἀπεικονίζοντες τὸν** «*Θρίαμβον τῆς ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας*» **εἰς τὴν** Πινακοθήκην τοῦ Μονάχου, ἡ «*Ἀνάστασις τοῦ Λαζάρου*», **ἀποκειμένη μέχρι τοῦ** 1815 εἰς **τὸ Λοῦβρον** καὶ **ἀποδοθεῖσα εἰς τὰς** Κάτω Χώρας καὶ «*Ἡ οἰκογένεια τοῦ ζωγράφου*» **τοῦ** Λούβρου. **Ἐπὶ πλέον** ὁ Βαίνιους διεκρίθη καὶ ὡς **δόκιμος προσωπογράφος. Κατὰ γενικὸν χαρακτηρισμὸν** ὑπῆρξε θαυμάσιος **διδάσκαλος τῆς** ζωγραφικῆς, **ἀλλ' ὄχι ἄμεμπτος** ζωγράφος· **εἰς τὸ ἔργον** του **διακρίνονται** τὰ ἴχνη **ὅλων τῶν ἐπιδράσεων,** τὰς **ὁποίας** κατὰ **καιροὺς** ὑπέστη, **ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει πουθενὰ** ἡ **σαφὴς** ἔκφρασις **τῆς ἰδίας του προσωπικότητος.** Κατὰ **τὰ ἄλλα ὑπῆρξε** πνεῦμα **ἀπηλλαγμένον προκαταλήψεων, ἐξόχως** καλλιεργημένον, εὐρὺ **καὶ λεπτότατον. Τοῦτο μαρτυρεῖ** πασιφανῶς καὶ ἡ **λαμπρὰ φιλολογικὴ ἐργασία** του, **ἐξ ἧς σπουδαιότεραι εἶναι αἱ** ἀκόλουθοι πραγματεῖαι: **Bellum Batavorum cum Romanis** (Ἀμβέρσα 1612), **Quinti Horatii Emblemata** (Ἀμβέρσα), **Vita Sancti Thomae Aquinatis 32 imaginibus illustrata, Historia hispana septem infantium Larae cum iconibus, Amoris divini emblemata (1615).**

Ὁ Βαίνιους κατέλιπε δύο θυγατέρας, τὴν *Γερτρούδην* καὶ τὴν *Κορνηλίαν*, **διακριθείσας διὰ τὸ ζωγραφικόν** των τάλαντον. **Ἡ Γερτρούδη μάλιστα ἐξετέλεσε καὶ προσωπογραφίαν τοῦ πατρός της προκαλέσασαν τὴν γενικὴν προσοχήν.** Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Βάϊνμπεργκ (Veinberg) ***Πέτρος Ἰσάεβιτς.*** **Ρῶσος συγγραφεὺς (1830—1908). Μετέφρασεν ἔργα τοῦ Σαίξπηρ, τοῦ Γκαῖτε, τοῦ Χάϊνε, τοῦ Λέσσιγγ καὶ τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ. Ἔγραψεν ἐπίσης καὶ τὰ πρωτότυπα ἔργα: «Τὸ εὐρωπαϊκὸν θέατρον», «Οἱ Ρῶσοι συγγραφεῖς», «Ἡ ρωσικὴ ἱστορία ἐν τῇ ποιήσει», «Οἱ Εὐρωπαῖοι κλασσικοί». Ὅταν ἱδρύθη τὸ τμῆμα τῆς ρωσικῆς λογοτεχνίας παρὰ τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Ἐπιστημῶν τῆς Πετρουπόλεως, ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ὅστις ὑπεδείχθη ὡς ἀκαδημαϊκός. Πολλὰ ἀπὸ τὰ ἔργα του ἐδημοσίευσε μὲ τὸ ψευδώνυμον** *Χάϊνε τοῦ Ταμμπώφ.* Μ. Δ. Β.

Βάϊντα (Vajda), ***Ἰωάννης.*** Οὖγγρος ποιητὴς (1827—1897). Τὰ ἀπαισιόδοξα ποιήματά του ἤσκησαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς νέας κυρίως γενεᾶς, ἡ ὁποία τὸν ἐθεώρει ὡς ἀρχηγόν της. Τὰ ἐρωτικά του ποιήματα διαπνέονται ὑπὸ βιαίου πάθους. Κυριώτερα ἐκ τῶν ποιημάτων του εἶναι: «Ὁ καταραμένος ἔρως», τὸ «Ἐνθύμιον ἐκ Σινᾶ», ἡ «Ροζαμούντα» κτλ. —Ω.

—**Βάϊντα** (Vajda), ***Πέτρος.*** Οὖγγρος συγγραφεὺς (1808—1846). Ἔγραψε φιλοσοφικάς, ἱστορικὰς καὶ κοινωνικὰς μελέτας, ὡς καὶ διηγήματα ἀνατολικῆς ἐμπνεύσεως. —Ω.

Βάϊντα-Βοεβὸδ (Alexandru Vaida-Voevod). Πολιτικὸς ἀνὴρ τῆς Ρουμανίας γεννηθεὶς τῷ 1872 ἐν Τρανσυλβανίᾳ. Παρακολουθήσας τὰ πρῶτα μαθήματα ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ πατρίδι του, ἐσπούδασε κατόπιν τὴν Ἰατρικὴν ἐν Βιέννῃ, ἐξήσκησε δὲ τὸ ἐπάγγελμά του ἐπί τινα ἔτη εἰς Κάρλσμπαδ. Μετὰ ταῦτα ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του ἐπεδόθη εἰς τὴν πολιτικήν, ἐκλεγεὶς τὸ πρῶτον βουλευτὴς τῆς οὐγγρικῆς Βουλῆς κατὰ τὸ 1900. Οἱ ἀγῶνές του ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ συνετέλεσαν ὥστε ν' ἀναγνωρισθῇ ταχέως ὡς ἀρχηγὸς τοῦ Τρανσυλβανικοῦ κόμματος μετὰ τοῦ *Ἰουλίου Μανίου* καὶ τοῦ *Τσιτσοπόπ*. Ὀλίγον πρὸ τῆς λήξεως τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ὁ Βάϊντα-Βοεβὸδ προέβη εἰς ἀξιομνημόνευτον δήλωσιν ἐν τῇ Βουλῇ τῆς Βουδαπέστης, καθ' ἣν ἐν ὀνόματι τοῦ δικαιώματος τῆς αὐτοδιοικήσεως τῶν λαῶν ἔδει οἱ ὑπόδουλοι Ρουμᾶνοι ν' ἀποκτήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Ἡ δήλωσις αὕτη ἔσχεν ὡς συνέπειαν ὅπως τὸ ἐθνικὸν ρουμανικὸν Συμβούλιον τῆς Τρανσυλβανίας καὶ τῶν ρουμανικῶν χωρῶν τῆς Οὐγγαρίας ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀποκρούσῃ τὴν ἀπόπειραν τῆς οὐγγρικῆς κυβερνήσεως τοῦ κόμητος Καρολΰϊ πρὸς παράτασιν τῆς οὐγγρικῆς κυριαρχίας ἐπὶ τῶν ρουμανικῶν χωρῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ζητήσῃ ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν τοῦ Βουκουρεστίου ν' ἀποστείλῃ ρουμανικὰ στρατεύματα διὰ νὰ καταλάβουν τὰ ὑπόδουλα ρουμανικὰ ἐδάφη. Ταυτοχρόνως ὁ Βάϊντα - Βοεβὸδ συνεκάλεσε τὴν ἱστορικὴν διὰ τὰ χρονικὰ τῆς ρουμανικῆς φυλῆς Ἐθνοσυνέλευσιν ἐν *Ἄλμπα-Γιούλια* (1 Δεκεμβρίου 1918 ν. ἡ.), καθ' ἣν ἐψηφίσθη ἡ προσάρτησις τῶν ὑποδούλων χωρῶν εἰς τὴν Ρουμανίαν. Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις προέβη εἰς τὸν καταρτισμὸν κυβερνητικῆς ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία ἐτέθη ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Ἰουλίου Μανίου καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Βάϊντα-Βοεβὸδ ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἀργότερον μετέσχε τῆς ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία μετέβη εἰς Βουκουρέστιον διὰ ν' ἀπευθύνῃ εἰς τὴν Βουλὴν καὶ τὴν Κυβέρνησιν τὸν χαιρετισμὸν τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως καὶ γνωστοποιήσῃ ἐπισήμως τὴν ψηφισθεῖσαν ἕνωσιν τῆς Τρανσυλβανίας καὶ τῶν ρουμανικῶν χωρῶν τῆς Οὐγγαρίας μετὰ τοῦ βασιλείου τῆς Ρουμανίας. Κατόπιν ὁ Βάϊντα - Βοεβὸδ ἀπεστάλη παρὰ τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως εἰς Παρισίους καὶ Λονδῖνον καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὰς διασκέψεις τῆς εἰρήνης ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν Τρανσυλβανῶν, ὑποστηρίξας θερμότατα τὴν πατριωτικὴν ἄποψίν του καὶ ἐπιτυχὼν ὅπως ἀναγνωρισθῇ ἐπισήμως ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν πρῶτον ἡ προσάρτησις τῆς Τρανσυλβανίας εἰς τὴν Ρουμανίαν. Μετὰ τὴν προσάρτησιν εἰσῆλθεν ὡς βουλευτὴς εἰς τὴν ρουμανικὴν Βουλήν, ἐν ᾗ ἔδρασεν ὡς ἀρχηγὸς τοῦ κόμματος τῶν ἀγροτικῶν ἐθνικοφρόνων. Κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1919 ἐν συμπράξει μετὰ τοῦ ἀγροτικοῦ κόμματος καὶ ἄλλων μικροτέρων τοιούτων ἐσχημάτισεν ὑπουργεῖον ὑπὸ τὴν προεδρείαν του. Ἡ κυβέρνησις Βάϊντα-Βοεβὸδ ὑπέβαλεν εἰς τὴν Βουλὴν σπουδαῖα νομοσχέδια διοικητικά, ἐκπαιδευτικὰ καὶ ἀγροτικά, ὧν τὰ τελευταῖα ἦσαν ἀρκούντως ριζοσπαστικά, διότι καθώριζαν ἀπαλλοτριώσεις κτημάτων ἄνω τῶν 100 ἑκταρίων. Καὶ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν ἔσχε σημαντικὰς ἐπιτυχίας, ἀντιπροσωπεύσας τὴν Ρουμανίαν κατὰ τὴν συνθήκην τῆς εἰρήνης μετὰ τῆς Οὐγγαρίας καὶ ἐπιτυχὼν παρὰ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ὁριστικὴν ἀναγνώρισιν τῆς προσαρτήσεως τῆς Βεσσαραβίας. Συνεπείᾳ ὅμως στρατιωτικῆς ἀπειλῆς ἐκ Ρωσίας ἐθεωρήθη ἀναγκαῖον, ὅπως σχηματισθῇ ὑπουργεῖον συντηρητικώτερον, ἐφ' ᾧ καὶ ἡ κυβέρνησις Βάϊντα-Βοεβὸδ παρῃτήθη, ἀναλαβόντος τὴν προεδρείαν τῆς νέας τοιαύτης τοῦ στρατηγοῦ *Ἀβερέσκο*.

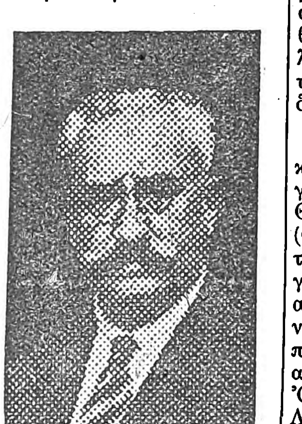

Βάϊντα-Βοεβόδ.

Ὁ Βάϊντα-Βοεβὸδ θεωρεῖται εἷς ἐκ τῶν μεγαλυτέρων πολιτικῶν τῆς Ρουμανίας, ἀπολαμβάνων μεγίστης ἐκτιμήσεως καὶ παρ' αὐτοῖς ἀκόμη τοῖς ἀντιπάλοις του. Συγχωνευθέντος τοῦ κόμματός του μετὰ τοῦ ἀγροτικοῦ κατέστη ὑπαρχηγὸς τῶν ἐθνικοφρόνων ἀγροτικῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἰουλίου Μανίου. Μετὰ τούτου δὲ καὶ τοῦ *Ἰὸν Μιχαλάκε* διεξήγαγε δριμύτατον ἀγῶνα κατὰ τῆς κυβερνήσεως *Ἰονὲλ Βρατιάνο*. ΑΙΜ. ΚΑΡΑΒΙΑ

Βαιντγιὰν ἢ ***Βιντγιάν, Ἀμποὺ-Σάχλ-Μωχάμμετ.*** Ἄραψ ἀστρονόμος τοῦ Ι' αἰῶνος. Τῷ 988 διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ ἀστεροσκοπείου, τὸ ὁποῖον ἱδρύθη τότε ὑπὸ τοῦ ἐμίρου τῆς Βαγδάτης. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων ἔργων: «Σχόλια ἐπὶ τῶν στοιχείων τοῦ Εὐκλείδου», «Περὶ τῆς κατασκευῆς καὶ χρήσεως τοῦ ἀστρολαβίου διὰ τὰς παρατηρήσεις», «Προσθήκη εἰς τὸ δεύτερον βιβλίον τοῦ Ἀρχιμήδους» κ. τ. λ. —Ω.

Βάϊντεν (Weiden) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῷ Ἄνω Παλατινάτῳ τῆς Βαυαρίας. Κάτ. 17700. Ἔχει βιομηχανίαν πορσελλάνης.

Βαιντενσβάϊλ ἢ ***Βαντενσβάϊλ*** (Waedensweil ἢ Wadenswyl) *[Γεωγρ.]*. Βιομηχανικὴ πόλις τῆς Ἑλβετίας παρὰ τὴν λίμνην τῆς Ζυρίχης. Κάτ. 7500.

Βαίντεχα (Vaidéha). Οὕτω καλοῦνται οἱ ἐκ Βαισυῶν πατέρων καὶ Βραχμανίδων μητέρων γεννώμενοι Ἰνδοὶ καὶ μὴ ἀνήκοντες εἰς οὐδεμίαν κοινωνικὴν τάξιν. —Ω.

Βαιντὺ (Vaidy), *Ἰωάννης Βικέντιος Φραγκῖσκος.* Γάλλος ἰατρὸς γεννηθεὶς τῷ 1776. Συνέγραψε «De usu et abusu venae sectionis» (Paris, 1815), «Plan d'études médicales», Paris 1816). Ο. Ρ.

Βαϊνχάϊμ (Weinheim) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Μανχάϊμ τῆς Βάδης ἐπὶ τοῦ παραποτάμου τοῦ Ρήνου *Βέσνιτζ*. Κάτ. 14600. Σιδηροῦχοι πηγαί, οἰνοπαραγωγή.

βαίνω· στέκω 'ς τὰ πόδια μου: «βαίνει ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ποδῶν» ἢ «—ἐπὶ τοῦ ἑτέρου ποδός»· || βηματίζω, κάμνω βήματα, περιπατῶ· || χωρῶ, προβαίνω, κατευθύνομαι· «βαίνει πρὸς τὴν ἀπώλειαν»· || δημοτ., ἄλλος τύπος τοῦ βάζω (βλ. λ.).

βαϊόκκον (τὸ) (baiocco). Οὕτω ἐκαλεῖτο ἡ τελευταία ὑποδιαίρεσις τοῦ νομίσματος τῶν παλαιῶν ἰταλικῶν κρατῶν, ἰδίως τοῦ παπικοῦ. Ἦτο τὸ ἑκατοστὸν τοῦ σκούδου, κατ' ἀρχὰς ἀργυροῦν καὶ κατόπιν ἐκ χαλκοῦ, καὶ ἰσοδύναμον πρὸς 5,35 λεπτά. Σήμερον ἡ λέξις χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τοῦ ἰταλικοῦ λαοῦ εἰς τὸν πληθυντικὸν baiocchi καὶ σημαίνει γενικῶς χρήματα. Ἐπίσης ἀπαντᾷ καὶ παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ μὲ προφορὰν «μπαϊόκκο», ταυτόσημος πρὸς τὸ *κομπόδεμα* (χρημάτων). Μ.Δ.Β.

βαιόμετρον (τὸ) (Baeometrum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κολχινιδῶν*. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος: *βαιόμετρον τὸ μόνανθον* (Baeometrum uniflorum), ὅπερ εἶναι πόα ἀπαντῶσα εἰς τὰς περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χώρας. Δ. Ν. Π.

βαιομύκητες (οἱ) (Baeomycetes) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γυμνοκαρπιδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *δισκομυκήτων*. Διακρίνονται ἐκ τοῦ θαλλοῦ των, ὅστις εἶναι ἑτερομερὴς καὶ περιβάλλει τὸν βρίθοντα σπορίων ποδίσκον, ὅστις ἀργότερον ἐπιμηκύνεται καὶ ἐξέρχεται τοῦ θαλλοῦ ὅπως γονιμοποιήσωσιν. Δ. Ν. Π.

Βάϊος (Bajus, κυρίως de Bay), ***Μιχαήλ.*** Εὐσεβὴς καὶ σοφὸς διαμαρτυρόμενος (1513—1589), καθηγητὴς τῆς Θεολογίας ἐν Λουβαὶν ἀπὸ τοῦ 1567. Θεωρεῖται ἐκ τῶν προδρόμων τοῦ Ἰανσενισμοῦ (βλ. λ.). Διὰ τοῦ κηρύγματος καὶ τῶν συγγραφῶν του ζωηρῶς ὑποστηρίξας τὴν διδασκαλίαν τοῦ Αὐγουστίνου περὶ προορισμοῦ, προὐκάλεσε τὴν κατ' αὐτοῦ ἐπίθεσιν τῶν πελαγιανιζόντων Φραγκισκανῶν, οἵτινες τὸν κατηγόρησαν ἐπὶ αἱρέσει, συνεπείᾳ οὗ ὁ Πάπας Πῖος Ε' (1567) κατεδίκασεν ὡς αἱρετικὰς 76 θέσεις ἐκ τῶν συγγραμμάτων του. Ὀλίγον βραδύτερον (1587) ἡ θεολογικὴ σχολὴ τοῦ Λουβαὶν κατέκρινε 34 πελαγιανιζούσας θέσεις τῶν Ἰησουιτῶν Less καὶ Hamel, ὡς ἀντικειμένας εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τοῦ Αὐγουστίνου. [Ἴδε *X. Le Bachelet* Baius ἐν Dict. de théol. cath. 2, 38—III.] Δ. Σ. Μ.

Βαῖος. Ἑταῖρος τοῦ Ὀδυσσέως καὶ κυβερνήτης τοῦ πλοίου αὐτοῦ (*Στρ.* C. 245). Ἀπ' αὐτοῦ, κατὰ τὴν παράδοσιν, εἶχεν ὀνομασθῆ πόλις τις τῆς ἐν Ἰταλίᾳ Καμπανίας *Βαΐαι*, διότι ἐν ταύτῃ εἶχε ταφῆ ὁ εἰρημένος ἥρως. ΚΑΨ.

βαϊοφόρος· βλ. βαϊφόρος.

Βάϊπερτ (γερμ. Weipert, τσεχ. Vejprty) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας ἐν Ἐρζεμπίργκε παρὰ τὰ σαξονικὰ σύνορα. Κάτοικοι 10000. Βιομηχανία μετάξης.

Βάϊπες *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Δαφνερὸν καὶ Χειμερινόν.

Βαῖπκε (Wœpcke), ***Φραγκῖσκος.*** Σοφὸς Γερμανός, γεννηθεὶς ἐν Dessau τῷ 1826 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1864. Κατέγινεν εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀστρονομίας καὶ τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν Argelander καὶ Freytag, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὴν μελέτην τῶν ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἐγκαταληφθέντων μαθηματικῶν ἔργων. Τὸ πρῶτον πόρισμα τῶν ἐρευνῶν του ἦτο ἡ δημοσίευσις τοῦ ἔργου του «Algèbre d'Omar Alkhagyâmi» (Παρίσιοι 1851), συνοδευόμενον μὲ ἀποσπάσματα καὶ ἄλλων ἀλγεβριστῶν τῆς Ἀνατολῆς. Τὸ σύγγραμμα

Digitized by Google

τοῦτο σκοπεῖ τὴν κατάδειξιν τῆς προόδου, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν οἱ Ἄραβες εἰς τὴν Ἄλγεβραν. Ἐκ τῶν ἄλλων ἔργων του ἀξιοσημείωτον εἶναι τὸ ὑπόμνημα τοῦ «Sur la propagation des chiffres indiens» (Παρίσιοι, 1813). Φ. Β.

Βαὶρ ἢ *Ντὺ Βαὶρ* (Vair, Du Vair), ***Γουλιέλμος***. Γάλλος πολιτικὸς καὶ φιλόσοφος (1556—1621). Ἐχρημάτισεν ὑπουργός, δικαστής, ἐπίσκοπος καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ κόμιτος ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου τοῦ ΙΓ'. Τὸ φιλολογικόν του στάδιον παρουσιάζει μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον ἀπὸ τὸ ἐπίσης ἀξιόλογον πολιτικόν. Ὑπῆρξεν ὀνομαστὸς ῥήτωρ καὶ μετέφρασε τὸ «Ἐγχειρίδιον» τοῦ Ἐπικτήτου, «Λόγους» τινὰς τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Κικέρωνος, τὰ «Ἔργα» τοῦ Ἁγίου Βασιλείου καὶ ἔγραψε «Ἐγχειρίδιον γαλλικῆς εὐγλωττίας», «Σκέψεις ἐπὶ τῶν ψαλμῶν» καὶ «Ποιήματα». Εἰς τὸ «Ἐγχειρίδιον εὐσταθείας» ἐξέθεσε τὰς φιλοσοφικάς του ἰδέας, τὰς ὁποίας ἀνέπτυξεν εὐρύτερον εἰς τὸ ἔργον του «Ἡ ἠθικὴ φιλοσοφία τῶν στωϊκῶν». Μ. Δ. Β.

Βαϊράγκι */Θρησκειολ./*. Ἰνδικὴ ἀσκητικὴ αἵρεσις, ἥτις κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1901 ἠρίθμει 765,253 μέλη, ζῶντα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν Βεγγάλῃ καὶ Ραϊπουτάνᾳ. Οἱ θιασῶται αὐτῆς λατρεύουσι συνήθως τὸν **Βισνοῦ** (βλ. λ.) ἢ μίαν τῶν ἐνσαρκώσεων αὐτοῦ καὶ δὴ τὸν Ράχα ἢ τὸν Κρίσνα [βλ. *Hastings* Encyclopedia of Religion and Ethics τευχ. Β']. Π. Ι. Μ.

βαϊράμιον (τό)· βλ. μπαιράμ.

βαΐρδια (τὰ) (Bairdia M'Coy) *[Παλαιοζ.]*. Τὸ γένος τοῦτο ἔζη ἤδη ἀπὸ τῆς κατωτέρας σιλουρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Λείψανά του εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων περιόδων. Γ. Κ. Γ.

Βαϊρεγκεμ (Waireghem) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Βελγίου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κουρτραὶ τῆς ἀνατολικῆς Φλάνδρας. Κάτοικοι 8800. Ἔχει βιομηχανίαν τριχάπτων, ὑφασμάτων, σάπωνος κλπ.

βαιρία (ἡ) (Baeria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἡλιανθιδῶν*. Εἶναι ἐτήσιαι πόαι, πολύκλαδοι συνήθως μὲ ἐναλλασσόμενα φύλλα καὶ μικρότατα ἄνθη μονήρη κατὰ τὰ ἄκρα τῶν κλαδίσκων τοποθετημένα. Ὁ καρπός των εἶναι ἀπεστρογγυλωμένος καὶ σκληρός. Γνωστὰ περὶ τὰ 7 εἴδη πάντα ἰθαγενῆ τῆς Καλιφορνίας. Ἐν Εὐρώπῃ καλλιεργεῖται συνήθως τὸ εἶδος *βαιρία ἡ χρυσόστομος* (Baeria chrysostoma), διακρινομένη διὰ τὰ ὡραῖα καὶ ζωηροῦ χρυσοκιτρίνου χρώματος ἄνθη της. Δ. Ν. Π.

Βαΐριγκ (Währing). Προάστειον ἄλλοτε τῆς Βιέννης, ἤδη δὲ μία τῶν συνοικιῶν αὐτῆς. Μεταξὺ τῶν ἐν τῇ περιοχῇ του κτιρίων εἶναι καὶ τὸ ἀστεροσκοπεῖον τῆς πόλεως.

Βαΐριον *[Γεωγρ.]*. Ἑλληνικὸν χωρίον τῆς ὑποδιοικήσεως Καλλιπόλεως ἐν τῇ Ἀνατ. Θράκῃ, ἀριθμοῦν 931 κατοίκους πρὸ τῆς ἐκκενώσεως τῆς Ἀν. Θράκης. Α. Θ. Σ.

Βαίρμαν (Woermann), ***Ἀδόλφος***. Γερμανὸς μεγαλεπιχειρηματίας, ἀδελφὸς τοῦ *Καρόλου Βαίρμαν* (βλ. κατ.). Ἐγεννήθη ἐν Ἁμβούργῳ τῷ 1847. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἔμεινεν εἰς Βαταβίαν τῆς Ἰάβας ἐξασκούμενος εἰς τὸ ἐμπόριον. Τῷ 1871—72 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐμπορικῶν καταστημάτων τοῦ πατρός του εἰς Λιβερίαν τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἀπὸ τοῦ 1880 ἐγένετο διευθυντὴς τοῦ οἴκου Woermann. Ἵδρυσεν ἀτμοπλοϊκὴν ἑταιρείαν ἐκτελοῦσαν τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ Ἁμβούργου καὶ Δυτικῆς Ἀφρικῆς (Linie Woermann). Τῷ 1884 μετὰ τοῦ οἴκου Janken καὶ Thörmählen τοῦ Ἁμβούργου ἠγόρασε τὴν χώραν *Καμερούν*, ἣν ἐδώρησεν εἰς τὸ Γερμανικὸν κράτος. Ἀπὸ τοῦ 1884—1890 ὑπῆρξε μέλος τοῦ Ράϊχσταγ. Ι. ΠΔ.

—Βαίρμαν (Woermann), ***Κάρολος***. Διάσημος Γερμανὸς ἱστορικὸς τῆς τέχνης καὶ ποιητής. Ἐγεννήθη ἐν Ἁμβούργῳ τῷ 1844. Νεώτατος ἀκόμη ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἐπεσκέφθη τὴν Ἰάβαν, τὰς Δυτικὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Αἴγυπτον. Ἐπιστρέψας ἐσπούδασε νομικὰ εἰς Ἀϊδελβέργην, Κίελον καὶ Κετίγγην, παρακολουθῶν ὅμως συγχρόνως μαθήματα ἀρχαιολογίας, ἱστορίας τῆς τέχνης καὶ αἰσθητικῆς. Ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τοῦ δικαίου, ἐξήσκησεν ἐπὶ βραχὺν χρόνον τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου εἰς τὸ Ἁμβοῦργον. Ὕστερον ἀπὸ ἕνα ταξίδιον του ἀνὰ τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν ἐγκατέλιπε τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα, πρὸς τὸ ὁποῖον οὐδεμίαν ᾐσθάνετο κλίσιν, ἐπιδοθεὶς μετὰ θέρμης εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἀρχαιολογίας καὶ τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης. Παρηκολούθησε μαθήματα εἰς τὸ Μόναχον καὶ τὴν Ἀϊδελβέργην, ἀκολούθως δὲ ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν, ἵνα ἐκ τοῦ πλησίον γνωρίσῃ τὰ μνημεῖα τῆς ἀρχαίας τέχνης. Τῷ 1873 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ἀϊδελβέργης καὶ τῷ 1874 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης εἰς Düsseldorf. Τῷ 1878—79 ἐταξίδευσε καὶ πάλιν ἀνὰ τὰς εὐρωπαϊκὰς πρωτευούσας, τῷ δὲ 1882 διωρίσθη διευθυντὴς τῆς πινακοθήκης τῆς Δρέσδης, ἧς ἐδημοσίευσεν ἐπιστημονικὸν κατάλογον (6η ἔκδ. 1905) ἀποσυρθεὶς τῆς θέσεώς του ταύτης τῷ 1910 λόγῳ γήρατος.

Ἔργα τοῦ αὐτοῦ εἶναι: «Geharnische Sonette aus Norddeutschland» (Hamburg, 1866), «Aus der Natur und dem Geiste» Gedichte (Hamburg, 1870), «Ueber den landschaftlichen Natursinn der Griechen und Römer» (Münch. 1871) διατριβὴ ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ, «Die Landschaft in der Kunst der älten Völker» (Münch., 1877), «Neapel. Elegien und Oden» (Münch. 1877), «Anathema sit» (sonette, Münch., 1879), «Kunst und Naturskizzen aus Nord und Südeuropa» (Düsseldorf, 1880), «Neue Gedichte» (Düsseldorf, 1884), «Was uns die Kunstgeschichte lehrt» (Dresden, 1897) κ.λ.π. Τὸ περιφημότερον ὅμως τῶν ἔργων του εἶναι ἡ «Ἱστορία τῆς ζωγραφικῆς», εἰς ἣν συνειργάσθη κατ' ἀρχὰς μετὰ τοῦ Woltmann (*Woltmann-Woermann*: «Geschichte der Walerei», 1875-1888). Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

βαιρόκρινος (Baerocrinus) */Παλαιοζ./*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ὑβροκρινιδῶν φιστουλάτων κρινοειδῶν ἐχινοδέρμων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας σιλουρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Ρωσίᾳ (Πετρούπολις). Γ. Κ. Γ.

βαΐς, —ἴδος (ἡ)· (ἀρχ.) κλάδος φοίνικος· βλ. βάϊα.

— *[Ἀρχιτεκτ.]* Γλυπτὸν κόσμημα ἐν εἴδει κλάδου φοίνικος· κοιν. *πάλμα*.

Βάϊς (Weiss), ***Βερνάρδος***. Διάσημος διαμαρτυρόμενος Γερμανὸς ἑρμηνευτὴς τῆς Κ. Διαθήκης (1827—1918). Ἀπὸ τοῦ 1877 τακτικὸς καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου. Ἦτο μεσάζων (μεταξὺ τῶν φιλελευθέρων καὶ τῶν συντηρητικῶν) θεολόγος. Ἐδημοσίευσε πολυάριθμα συγγράμματα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἐπιστήμην τῆς Κ. Διαθήκης, ἐξ ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι: Das N. Testament deutsch Einleitung in das N. Testament (γ' ἔκδ. 1897), Lehrbuch der Bibl. Theologie des N. Test. (ζ' ἔκδ. 1903), κριτικὴ ἔκδοσις τῆς Κ. Διαθήκης (1902—1905). Ἐπίσης ἐξέδωκεν εἰς πλείονας τῆς μιᾶς ἐκδόσεις ἐν τῇ σειρᾷ τοῦ *Meyer* σπουδαῖα ὑπομνήματα εἰς τὰ 4 εὐαγγέλια, εἰς τὰς πρὸς Ρωμαίους, Ἑβραίους, τὰς ποιμαντορικὰς καὶ τὰς καθολικὰς τοῦ Ἰωάννου ἐπιστολάς. Ἡ ἑρμηνεία του διακρίνεται ἐπὶ μεγάλῃ ἀκριβείᾳ.

[Aus neunzig Lebenszahren (1827—1928) herausg. v. *H. Weiss* (1927)] Π. Ι. Μ.

—Βάϊς (Weiss), ***Ἔγκον***. Γερμανὸς νομικὸς γράψας «Rechtskraft und Einrede» δημοσιευθὲν τὸ 1913 εἰς τὴν ἐπετηρίδα τοῦ Adolf Wach, «Studien zu den Römischen Rechtsquellen (1914), «Erinnerung an Ludwig Mitteis» (1922) καὶ «Griechisches Privatrecht» (1923). Δ. Π. Κ.

— **Βάϊς** (Weis), ***Ἰσαὰκ-Χίρς***. Ἑβραῖος λόγιος καὶ ἐπιφανὴς ταλμουδιστής. Ἐγεννήθη ἐν Μέζριτς τῆς Αὐστρίας τῷ 1815, ἀπεβίωσε δὲ ἐν Βιέννῃ τῷ 1905. Συνέγραψεν ὑπὸ τὸν τίτλον «Massoreth ha—Talmud» τὸ Siphra dé bé Rav μετ' ἰδίων ὑπομνημάτων καὶ σχολίων τοῦ *Abraam de Posquières* (1862), τὴν Mechilta μεθ' ὑπομνημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον Midoth - Sophêtim (1865) καὶ Dor dor we-dorechaw (5 τόμοι, 1871—1891). Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔργον, μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδός του ἐν τῇ ἑβραϊκῇ γραμματολογίᾳ, ἐξιστορεῖ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἰουδαϊκῆς παραδόσεως καὶ τῆς συναφοῦς φιλολογίας ἀπὸ τῶν βιβλικῶν χρόνων μέχρι τῆς ἱσπανικῆς ἐξορίας, ἀποτελεῖ δὲ ἀξιοζήλευτον ἐργασίαν ἀπὸ ἀπόψεως συγκριτικῆς ἑρμηνείας ἑβραϊκῶν κειμένων. Ὁ Βάϊς, ἀκμάσας εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν αἱ ἰουδαϊκαὶ μᾶζαι τῆς Δύσεως ἤρχιζον νὰ γεύωνται τῶν ἀγαθῶν τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς αὐτῶν χειραφετήσεως, κατέστη διαπρύσιος κῆρυξ τῆς ἀδελφοσύνης μεταξὺ Ἰουδαίων καὶ Χριστιανῶν. Ἠναντιώθη δὲ σφόδρα πρὸς τὸ σιωνιστικὸν ἰδεῶδες καὶ τὰς ἐθνικιστικὰς τάσεις τῶν Ἰσραηλιτῶν, πιστεύσας ὅτι παρόμοιαι ἐπιδιώξεις θὰ ἀπέβαινον εἰς βάρος τῶν καλῶν σχέσεων μεταξὺ κράτους καὶ Ἰουδαίων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ναχοὺμ Σοκολώφ*: Σέφερ Ζικαρὼν ἐν σ. 38.—*Ἰσάακ Βάϊς*: Ζιχρονοτάϊ (αὐτοβιογραφία) Βαρσοβία 1895.—*Ἐλιέζερ Ζόρκες*: Κενέσετ - Χαγκεδωλὰ ἐν τόμ. 4φ 65.—*Σιμχὰ Ἔντελμαν*: Μααμὰρ ντορεσὲ-ρεσουμώτ. Βαρσοβία 1893. (Πάντα ἑβραϊστὶ γεγραμμένα.) ΓΙΩΣΕΦ ΕΛΙΓΙΑ

—Βάϊς (Weiss), ***Ἰωάννης***. Ἔγκριτος Γερμανὸς διαμαρτυρόμενος θεολόγος (1863—1917), υἱὸς τοῦ *Βερνάρδου Βάϊς*. Τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἑρμηνείας τῆς Κ. Διαθήκης ἐν Μαρβούργῳ καὶ Ἀϊδελβέργῃ. Φιλελευθέρων ἀρχῶν θεολόγος. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: Die Predigt Jesu vom Reiche Gottes (β' ἔκδ. 1900), Das Urchristentum (1917), ὑπόμνημα εἰς τὴν Α' *πρὸς Κορινθίους* ἐν τῇ σειρᾷ τοῦ *Meyer* καὶ σειρὰ ἄλλων ὑπομνημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον: Die Schriften des N.T. (1906 ἑφεξῆς). Π. Ι. Μ.

—Βάϊς (Weiss), ***Χριστιανὸς Σαμουήλ***. Γερμανὸς ὀρυκτολόγος (1780—1856). Ἐχρημάτισε καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Λειψίας καὶ τοῦ Βερολίνου καὶ κατέγινεν ἰδίως εἰς τὴν κρυσταλλογραφίαν. Ἐδημοσίευσε πολλὰς μελέτας εἰς τὰ «Πρακτικὰ» τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου καὶ τῆς ἑταιρείας τῶν φυσιοδιφῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων «De indagando formarum crystallinarum charactere geometrico principali dissertatio» (1809). Μ. Δ. Β.

Βαΐς (Weiss), ***Ἀνδρέας***. Γάλλος νομικὸς γεννηθεὶς τῷ 1858. Τῷ 1894 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ διοικητικοῦ δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων, τῷ δὲ 1914 ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ *Adhemar Esmein*. Συνέγραψε: Traité élémentaire de droit international privé (1885 καὶ γ' ἔκδ. τῷ 1920), Traité théorique et pratique de droit international privé (1892—1898 καὶ β' ἔκδ. 1907—1913). Δ. Π. Κ.

— **Βαΐς** (Weiss), ***Ἰωάννης-Ἰάκωβος***. Γάλλος δημοσιολόγος (1827—1891). Ἐχρημάτισε πολιτικὸς δελτιογράφος τῆς «Ἐφημερίδος τῶν Συζητήσεων» τῶν Παρισίων, διευθυντὴς καὶ ἐκδότης μετὰ τοῦ *Ἐρβὲ* τῆς «Ἐφημερίδος τῶν Παρισίων», ἀρχισυντάκτης τοῦ «Γαλάτου» κ.τ.λ. Ὑπὸ τοῦ Γαμβέττα ἐκλήθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ὡς διευθυντὴς τοῦ γραφείου τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων. Μ. Δ. Β.

Βαΐς (Vaïsse), ***Κλαύδιος***. Γάλλος πολιτικὸς (1799—1864). Ἦτο κατ' ἀρχὰς δικηγόρος, ἀλλ' ἐγκατέλειψε τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα ὀλίγον μετὰ τὴν ἐπανάστασιν διὰ νὰ ἀφιερωθῇ εἰς τὸ διοικητικὸν στάδιον. Ὑπηρέτησεν εἰς τὸ Ἀλγέριον καὶ εἰς διαφόρους νομαρχίας. Ὁ Βαΐς κατώρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας Λουδοβίκου Ναπολέοντος, ὁ ὁποῖος τῷ 1851 διώρισεν αὐτὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν. Κατόπιν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν διοικητικὴν ὑπηρεσίαν καὶ τῷ 1854 ἐστάλη ὡς νομάρχης Λυῶνος μὲ ἐξαιρετικὰ δικαιώματα, διὰ τῶν ὁποίων ἠδυνήθη νὰ πραγματοποιήσῃ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ μεγάλα δημόσια ἔργα, κατὰ μίμησιν τοῦ *Ὠσσμὰνν* τῶν Παρισίων. Μ. Δ. Β.

— **Βαΐς** (Vaïsse), ***Λέων***. Γάλλος καθηγητὴς καὶ συγγραφεὺς ἔργων διὰ τοὺς κωφαλάλους (1807—1884). Ἐκ τῶν ἔργων του κυριώτερα εἶναι: «Περὶ τῆς θέσεως καὶ τῶν μέσων τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν κωφαλάλων» (1838), «Περὶ τῆς παντομίμας ὡς φυσικῆς γλώσσης καὶ μέσου ἐκπαιδεύσεως» (1854). Μ. Δ. Β.

Βαΐς (Waes) *[Γεωγρ.]*. Χώρα τοῦ Βελγίου ἐν τῇ ἀνατολικῇ Φλάνδρᾳ, ἐκτεινομένη μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Ἐσκὼ καὶ τῆς ἀπὸ Γάνδης εἰς Τερναῖζεν διώρυγος. Ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ἀπετέλει μικρὰν ἡγεμονίαν ἐντὸς τῆς κομητείας τῆς Φλάνδρας, ἡ ὁποία ἀπέλαυεν αὐτονομίας τινός, βραδύτερον ὅμως διελύθη καὶ σήμερον οὔτε τὸ ὄνομα, οὔτε τὰ ὅριά της ἀνταποκρίνονται εἰς διοικητικήν τινα διαίρεσιν τοῦ βελγικοῦ βασιλείου. Χ. Δ.

Βαϊσαλ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ ἐν Ἀν. Θράκῃ καζᾶ *Λαλᾶ-Πασᾶ (Δρογγυλίου)* τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως. Κάτοικοι (1920) 453. Ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς εἶχε μετονομασθῇ *Βησόλται*.

Βαϊσάλι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία μεγάλη πόλις τῶν Ἰνδιῶν, ἀκμάσασα κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Βούδδα. Σήμερον ὀνομάζεται *Μπάσσαρ* καὶ εἶναι ἐκ τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερόντων ἀρχαιολογικῶν τόπων τῶν Ἰνδιῶν.

βαϊσβανάρι. Οὕτω καλεῖται παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς ἡ ἐξιλαστήριος θυσία ἡ τελουμένη εἰς τὸ τέλος ἑκάστου ἔτους πρὸς ἀναπλήρωσιν τῆς παραλείψεως, ἔστω καὶ ἀκουσίας, τῆς ἐκτελέσεως τῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους ὑποχρεωτικῶν θυσιῶν. —Ω.

Βαϊσβάσσερ (Weisswasser) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας, ἐν Πρωσσίᾳ, πρὸς τὰ ΒΑ τῆς Δρέσδης καὶ τὰ ΝΑ τοῦ Κόττμπους. Κάτ. 11.400.

Βάϊσε (Weise), ***Χριστιανός***. Γερμανὸς ποιητὴς (1647—1708). Διεκρίθη διὰ τὰ λυρικά του ποιήματα. Ἔγραψεν ἐπίσης καὶ ἐπιτυχῆ δράματα καὶ κωμῳδίας ὡς καὶ μυθιστορήματα σατιρικὰ καὶ ἠθοπλαστικά. Τὰ δράματά του, ὑπὲρ τὰ πεντήκοντα, ἔχουν μᾶλλον διδακτικὸν χαρακτῆρα καὶ ἐγράφησαν διὰ τοὺς μαθητὰς τοῦ γυμνασίου τοῦ Ζιττάου, τοῦ ὁποίου ἐχρημάτισε διευθυντής. Μ.Δ Β.

βαισεσίκα *[Θρησκειολ.]*. Ἓν τῶν ἓξ φιλοσοφικῶν συστημάτων τῶν Βραχμάνων, οὗ ἱδρυτὴς ὑπῆρξεν ὁ *Καναδὰ* ἢ *Καναβαζὰ* ἢ *Κανουμπού*. Π.Ι.Μ.

Βαισίππω *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις Ἱσπανίας Βαιτικῆς (*Πτολεμ*. Β, δ, 121) παράλιος, εἰς τὴν νοτίαν ἐσχατιὰν τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου, ἐπὶ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Γιβραλτὰρ (fretum Gaditanum). Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν Baesippo ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν Λατίνων γεωγράφων Πομπων. Μέλα (II, 96), Πλινίου (III, 7 καὶ 15) Γεωγράφ. Ραβέννας καὶ Ἀν-

Digitized by Google

τωνινιανῷ Ὁδοιπορικῷ, καὶ εἰς τὴν συλλογὴν τῶν λατινικῶν ἐπιγραφῶν. Εἶναι ἡ σύγχρονος τοποθεσία *Μπαρμπάτε* (Barbate: πλάτ. 36° 11′ Β., μήκ. 5° 56′ Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 92: Cape St Vincent to the Strait of Gibraltar, 2717: Gibraltar to Alicante and cape Spartel to cape Ferrat καὶ 142: Strait of Gibraltar) εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ φερωνύμου ποταμοῦ, ὅπου ἠρειπωμένον φρούριον, ἐκβάλλοντος εἰς ὁμώνυμον κόλπον, 6 μίλ. ἀνατολικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Τραφαλγκάρ.
Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βαΐς-Κουλὰ *[Γεωγρ.]* βλ. λ. Βαγιοχώρι.

Βαϊσλῆ *[Γεωγρ.]* βλ. λ. Βαγιά.

Βάϊσμανν (Weismann), *Αὔγουστος*. Γερμανὸς βιολόγος (1834—1914). Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς Ἰατρικήν, χρηματίσας συγχρόνως μαθητὴς τοῦ Leuckart, ὅστις τοῦ ἤγειρε τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς τὴν Βιολογίαν. Μετά τινα ἔτη ἐξασκήσεως τῆς Ἰατρικῆς ἐγένετο καθηγητὴς εἰς Freiburg κατόπιν ἀξιολόγου ἐργασίας του περὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν μυιῶν, ἐκεῖ δὲ ἔμεινε μέχρι τέλους τοῦ βίου του, ἐργασθεὶς κυρίως μὲ τὴν ἐξέλιξιν τῶν κατωτέρων ζῴων. Ἀποτέλεσμα τῶν ἐργασιῶν καὶ μελετῶν τοῦ Βάϊσμαν ὑπῆρξε καὶ ἡ θεωρία αὐτοῦ περὶ *ἐξελίξεως καὶ κληρονομικότητος*. Αὐτὴ ἀνεχώρησεν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ὅτι ἡ βάσις τῆς ἐξελίξεως δέον ν' ἀναζητηθῇ εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ κυττάρου, ἐστηρίχθη δὲ εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ *ἰδιοπλάσματος*, ὅπερ κατὰ τὸν Nägeli, ὅστις διετύπωσε ταύτην, ἀποτελεῖ ἰδίαν οὐσίαν ἐντὸς τοῦ κυττάρου φέρουσαν τὰς ἰδιότητας τῆς ζωῆς. Ὁρμηθεὶς ἐκ τῆς ἰδέας ταύτης ὁ Βάϊσμαν ἐπαραλλήλισε τὴν παρατηρουμένην *συνέχειαν τῆς ζωῆς* τῶν μονοκυττάρων ὀργανισμῶν διὰ τῆς τομῆς πρὸς τὴν διὰ τῶν γενετησίων κυττάρων διατήρησιν τοῦ εἴδους τῶν ἄλλων ὀργανισμῶν. Ἔκαμε συνεπῶς οὗτος διάκρισιν μεταξὺ τοῦ *πρωτοπλάσματος* τῶν γενετησίων κυττάρων, τοῦ ὁποίου τὸ ἰδιόπλασμα φέρει τὰς καταβολὰς τοῦ ὅλου ὀργανισμοῦ καὶ ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ ἀναπαράγῃ τὸ εἶδος, καὶ τοῦ πρωτοπλάσματος τῶν λοιπῶν κυττάρων τοῦ σώματος τοῦ ὀργανισμοῦ. Τὸ πρῶτον ὠνόμασε *βλαστόπλασμα*, τὰ δὲ κύτταρα τοῦ λοιποῦ σώματος ἐκάλεσεν, ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὰ *γενετήσια κύτταρα*, *σωματικὰ κύτταρα*. Μεταβολὴ συνεπῶς εἰς τὴν ἐξωτερικὴν μορφὴν τοῦ ὀργανισμοῦ μόνον διὰ μεταβολῆς τῶν γεννητικῶν κυττάρων δύναται νὰ γίνῃ, τοῦτο δὲ γίνεται ἰδίᾳ κατὰ τὴν συνένωσιν τῶν γεννητικῶν κυττάρων διὰ τῆς γονιμοποιήσεως, ἣν ὁ Βάϊσμανν ἐκάλεσεν *ἀμφιμιξίν*. Ἐπίδρασις συνεπῶς τῶν ἐξωτερικῶν συνθηκῶν ἐπὶ τοῦ βλαστοπλάσματος ἀποκλείεται καὶ συνεπῶς ἡ κληρονομικότης τῶν ἐπικτήτων ἰδιοτήτων εἶναι ἀδύνατος. Τοῦτο ἀποτελεῖ οὐσιώδη διαφορὰν τῆς θεωρίας τοῦ Weismann πρὸς τὴν τοῦ *Δαρβίνου*, ὅστις δέχεται τὸ κληρονομήσιμον τῶν ἐπικτήτων ἰδιοτήτων. Πρὸς ἀπόδειξιν τῶν ἰδεῶν του ὁ Βάϊσμανν ἀπέκοψεν ἐπὶ σειρὰν γενεῶν τὰς οὐρὰς ποντικῶν χωρὶς νὰ γεννηθῇ ἐν τούτοις ποντικός τις ἄνευ οὐρᾶς. Πᾶσαν λοιπὸν κατὰ τὸ φαινόμενον ἐπίκτητον κληρονομουμένην ἰδιότητα ἀπέδιδεν ὁ Βάϊσμανν εἰς μεταβολὴν τοῦ βλαστοπλάσματος. Τὴν μεταβολὴν δὲ τῶν ὀργανισμῶν διὰ τῶν αἰώνων ἐξηγεῖ ὁ Βάϊσμαν διὰ τῆς ποικιλότητος αὐτῶν ἥτις προέρχεται κυρίως ἐκ τῆς ἀμφιμίξεως, καὶ δι' ἄλλων μεταβολῶν τοῦ βλαστοπλάσματος, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἐκ τῆς *φυσικῆς ἐπιλογῆς*. Στηρίζεται συνεπῶς ἡ περὶ ἐξελίξεως θεωρία τοῦ Βάϊσμαν εἰς τὴν φυσικὴν ἐπιλογὴν ὡς καὶ ἡ τοῦ Δαρβίνου, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἀπορρίπτει τὸ κληρονομήσιμον τῶν ἐπικτήτων ἰδιοτήτων καὶ διὰ τοῦτο τάσσεται εἰς τὸν *νεοδαρβινισμόν*.

Διὰ νὰ στηρίξῃ τὴν περὶ βλαστοπλάσματος θεωρίαν του ὁ Βάϊσμαν ὑπέθεσε μίαν πολύπλοκον κατασκευὴν τοῦ κυττάρου. Οὕτω τὰ ζωϊκὰ φαινόμενα γίνονται κυρίως εἰς μικροτάτας μονάδας ἐντὸς τοῦ κυττάρου, τὰς ὁποίας ὠνόμασε *βιοφόρα*. Ἐκ τοιούτων βιοφόρων ἀποτελοῦνται περαιτέρω οἱ ὀνομαζόμενοι *ὁρισταὶ* (determinanten), οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦσι τὰς μονάδας τοῦ βλαστοπλάσματος καὶ φέρουσι τὰς ἰδιότητας τῶν μερῶν τοῦ ὀργανισμοῦ. Οἱ ὁρισταὶ ἑνούμενοι ἀποτελοῦσι τὰ Iden, ἅτινα φέρουσι μεγαλύτερα ἀθροίσματα ἰδιοτήτων, πολλὰ δὲ Iden (ἢ ἐνίοτε καὶ ἓν Id) ἀποτελοῦσιν Idanten, ἤτοι τὰ *χρωματοσώματα* τοῦ πυρῆνος τοῦ κυττάρου, ἅτινα καὶ μόνα εἶναι γνωστὰ διὰ τῆς παρατηρήσεως. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁριστῶν εἰς τὰ Id δὲν εἶναι ὁ αὐτὸς εἰς τοὺς διαφόρους ὀργανισμούς. Κατὰ τὴν διάπλασιν τοῦ ὀργανισμοῦ οἱ ὁρισταὶ φθάνουσιν εἰς τὰ κύτταρα ἢ τοὺς ἱστοὺς τοὺς ὁποίους καθορίζουν, ἐκεῖ δὲ καθίστανται ἐνεργοὶ καὶ χωρίζονται τοῦ βλαστοπλάσματος. Μόνον συνεπῶς τὰ γενετήσια κύτταρα τοῦ νέου ὀργανισμοῦ διατηροῦσιν ὁλόκληρον τὸ βλαστόπλασμα καὶ ἐξασφαλίζουσιν οὕτω τὴν συνέχειαν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν προγόνων εἰς τοὺς ἀπογόνους.
ΘΡ. ΒΛΗΣΙΔΗΣ

Βϊσναβισμὸς *[Θρησκειολ.]*. Αἵρεσις ἰνδικὴ (ἐκ τοῦ *Βαϊσναβά*), ἧς χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τυγχάνει ἰδιάζων τρόπος λατρείας τοῦ Βισνοῦ (βλ. λ.). Ἡ αἵρεσις αὕτη περιλαμβάνει πολλὰς διακλαδώσεις.
Π. Ι. Μ.

βαϊσόλιθος (ὁ) (Weissstein) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα, ὀνομασθὲν οὕτω πρὸς τιμὴν τοῦ Weiss, συνώνυμον τοῦ πετρώματος γρανουλίτου (βλ. λ.).

Βάϊσσε (Weisse), *Χριστιανὸς-Ἑρμάννος*. Γερμανὸς φιλόσοφος (1801—1866), καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας. Ἡ συγγραφικὴ του δρᾶσις ἐκτείνεται ἐπὶ τῆς φιλολογίας, τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς θεολογίας. Φιλολογικὰ του ἔργα εἶναι: «Ueber d. Studium des Homer» (1826), «Darstellung der griech. Mythol.» (1829). Φιλοσοφικά: «Ueb. d. gegenwärt Standpunkt d. philos. Wissenschaften (1829) «System d. Aesthetik» (1830) κ.τ.λ. Θεολογικά: «Evangel. Gesch.» (1838), «Ueber d. Christologie Luthers» (1852) κλπ. Κατ' ἀρχὰς μαθητὴς τοῦ Ἑγέλου, ὁ Βάϊσσε δὲν ἤργησε ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν ἰδανιστικὸν πανθεϊσμὸν τοῦ διδασκάλου του μὲ ἕνα «ἠθικὸν θεϊσμόν». Ἐν τῷ ἐγελειανῷ «ἀπολύτῳ πνεύματι» εὑρίσκει τὴν τριάδα τοῦ λόγου, τῆς φαντασίας καὶ τῆς βουλήσεως, εἰς τὰ ὁποῖα ἀντιστοιχοῦν αἱ ἰδέαι τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ. Ἡ τυπικὴ λογικὴ ἐλαχίστην ἔχει σημασίαν. Ὁ Θεὸς εἶναι ὑπεράνω πάσης ἐλευθερίας. Οἱ τρεῖς τύποι τοῦ ἀριθμοῦ, τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου εἶναι τὰ γενικὰ πλαίσια ἐντὸς τῶν ὁποίων ἀναπτύσσεται ἐλευθέρως ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ. Ὁ κόσμος δημιουργηθεὶς ἐλευθέρως ἀπολαύει ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ ποιᾶς τινος ἀνεξαρτησίας καὶ συγκρούεται πρὸς τὴν θείαν Βούλησιν. Ἐντεῦθεν προκύπτει ἀνταγωνισμός τις μεταξὺ δημιουργοῦ καὶ δημιουργήματος, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ δημιουργὸς ἀγωνίζεται νὰ πραγματοποιήσῃ προοδευτικῶς τελειοτέραν τινὰ πραγματικότητα. Ὁ Λότζε θεωρεῖ τὸν Βάϊσσε ὡς ἕνα ἐκ τῶν ἐκπροσώπων τῆς ἰδανιστικῆς αἰσθητικῆς. Ἡ θεολογικὴ φιλοσοφία του ἀνεπτύχθη περισσότερον ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ του P. Ζάϋντελ. [*R. Seydel*: Chr. H. Weisse, ἐν Zeitschrift für Philosoph. und Philos. Krit. τ. 50ὀς (1887). Κατάλογος τῶν ἔργων τοῦ Βάϊσσε ἐν Zeit. L. Phil. u. Phil. Krit. τόμ. 4ος (1869).]
Θ.Π.

—**Βάϊσσε** (Weisse), *Χριστιανὸς Ἐρνέστος*. Ἐπιφανὴς νομομαθὴς (1766 - 1832), υἱὸς τοῦ ποιητοῦ Χριστιανοῦ Φήλικος Βάϊσσε. Ἀναδειχθεὶς ἐνωρὶς ἐπὶ νομικῇ εὐφυΐᾳ καὶ ὀξεῖ πνεύματι ἐγένετο τῷ 1796 καθηγητὴς τοῦ Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς πατρίδος του Λειψίας, τῷ 1805 καθηγητὴς τοῦ τιμαριωτικοῦ δικαίου, τῷ 1809 συμπάρεδρος τῆς Νομικῆς Σχολῆς καὶ τῷ 1813 καθηγητὴς τοῦ Ἐγκληματικοῦ Δικαίου. Ταυτοχρόνως ἀνεδείχθη εἷς τῶν πολυγραφοτέρων συγγραφέων· μεταξὺ ἄλλων συγγραμμάτων καὶ μικροτέρων διατριβῶν δέον νὰ μνημονευθῶσι τὰ ἑξῆς: Geschichte der Rursächsischen Staaten» 7 τόμοι (1802 - 1812), ἐξ ὧν οἱ 5, 6, καὶ 7 φέρουσι τὸν τίτλον «Neuste Geschichte des Königsreichs Sachsen seit dem Prager Frieden».
Η. Γ. Κ.

— **Βάϊσσε** (Weisse), *Χριστιανὸς - Φῆλιξ*. Γερμανὸς συγγραφεὺς γεννηθεὶς τῷ 1726 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1804. Ἔγραψεν ἀνακρεόντεια ποιήματα, τραγῳδίας (ἀπομιμήσεις τῶν Σαιξπηρικῶν), κωμῳδίας, ποιήματα καὶ διηγήματα διὰ παιδιά κλπ.

Βάϊσσενζέε (Weissensee) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Πότσδαμ τῆς Πρωσσίας, ΒΑ. τοῦ Βερολίνου. Κάτοικοι 46000. Βιομηχανία σιδήρου.

Βάϊσσενμπορν (Weissenborn). Γερμανὸς ἐκ Ρώμης ἀρχιτέκτων, διορισθείς, ἅμα τῇ ἱδρύσει τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, γενικὸς ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Ἑλλάδος. Τῷ 1834 ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Ρός.
Ι. Π

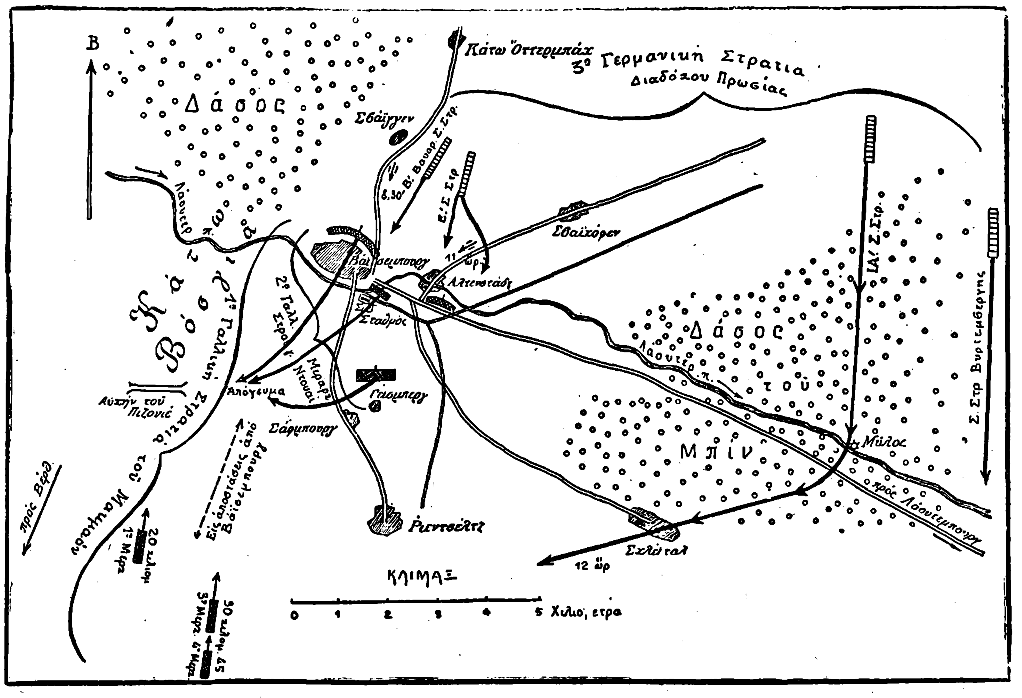

Διάταξις τῶν ἀντιπάλων στρατευμάτων κατὰ τὴν μάχην τοῦ Βάϊσσεμπουργ (4 Αὐγούστου 1870).

Βάϊσσενμπουργ (γαλ. Wissembourg, γερμ. Weissenburg) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Γαλλίας ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Κάτω Ρήνου. Κάτ. 4,840. Νοτίως τοῦ χωρίου σῴζονται τὰ ἴχνη τῶν περιφήμων χαρακωμάτων τῆς *«Γραμμῆς τοῦ Βάϊσσεμπουργ»*, ἣν εἶχε κατασκευάσει ὁ πρίγκιψ τῆς Βάδης διαρκοῦντος τοῦ πολέμου περὶ διαδοχῆς τοῦ ἱσπανικοῦ θρόνου καὶ ἣν ἐκυρίευσεν ὁ Βιλλὰρ τῷ 1705.
—Ω.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870, τὰ περὶ τὸ Βάϊσσεμπουργ ἀντίπαλα στρατεύματα εὑρίσκοντο τὴν 4ην πρωϊνὴν τῆς 4ης Αὐγούστου, τὸ μὲν 1ον γαλλικὸν Σῶμα Στρατοῦ μὲ τὸν 2αν Μεραρχίαν του τεταγμένην ἤδη ἀπὸ τῆς ἑσπέρας τῆς 3ης Αὐγούστου παρὰ τὸ Βάϊσσεμπουργ, κατὰ τρόπον ὅμως πλημμελέστατον, διότι δὲν εἶχε λάβει οὐδὲν μέτρον ἀσφαλείας, μὲ τὰς λοιπὰς δὲ Μεραρχίας του ἐν πορείᾳ διὰ τήν, κατὰ τὸν μεταξὺ Haguenau καὶ Reichshoffen χῶρον, συγκέντρωσίν του, ὑπολογιζομένην νὰ περαιωθῇ πρὸς τὴν ἑσπέραν τῆς 4ης Αὐγούστου (αἱ Μεραρχίαι ἀπεῖχον ἀπ' ἀλλήλων διὰ τοιούτων ἀποστάσεων, ὥστε, ἐν περιπτώσει ἐχθρικῆς προσβολῆς, πᾶσα ἀμοιβαία ἀλληλοϋποστήριξις καθίστατο ἀδύνατος ἐντὸς τῆς ἰδίας ἡμέρας)· ὁλόκληρος δ' ἡ 3η γερμανικὴ Στρατιὰ ἐν πορείᾳ ἀπὸ τῆς 4ης πρωϊνῆς, διὰ τεσσάρων φαλάγγων, μὲ ἐντολὴν τῆς προελάσεως μέχρι τοῦ Lauter ἐντὸς τῆς 4ης Αὐγούστου, καὶ τῆς ὁπωσδήποτε ἀπωθήσεως παντὸς γαλλικοῦ τμήματος πρὸς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ τούτου.

Καίτοι αἱ ἀποσταλεῖσαι γαλλικαὶ ἀναγνωρίσεις ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Lauter ἐπανακάμψασαι κατὰ τὴν 8ην πρωϊνὴν τῆς 4ης Αὐγούστου ἐπληροφόρησαν ὅτι «οὐδὲν συνήντησαν», μολαταῦτα τὴν 8.30' τὸ πυροβολικὸν τοῦ 2ου βαυαρικοῦ Σώματος Στρατοῦ ἤρξατο βάλλον ἐκ τινος λόφου, νοτίως τοῦ Σβάϊγγεν κατὰ τοῦ Βάϊσσεμπουργ ἀπὸ ἀποστάσεως 1200 μέτρων, αἰφνιδιάσαν τοιουτοτρόπως τοὺς Γάλλους, ἅτε παραμένοντας ἐν ἐπισταθμίᾳ καὶ ἐν καταυλισμῷ. Ἅμα τῇ παρελεύσει τῆς πρώτης ἐκ τοῦ αἰφνιδιασμοῦ συγχύσεως, ἀνέλαβον ἀμέσως οἱ Γάλλοι ἐρρωμένην ἄμυναν ἐπὶ τῶν παρὰ τὸ Βάϊσσεμπουργ, τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμόν, καὶ τὸ Altenstadt θέσεών των. Τὰ 5ον καὶ 11ον ὅμως γερμανικὰ Σώματα Στρατοῦ, εὐθὺς ὡς ἤκουσαν τὸν κρότον τοῦ πυροβόλου, ἐπέσπευσαν τὴν πορείαν των ἵνα προφθάσωσι νὰ συμμετάσχωσιν εἰς τὸν ἀρξάμενον ἤδη ἀγῶνα, κατ' ἄκραν ἀντίθεσιν πρὸς τὰ τμήματα τῆς 2ας γαλλικῆς Μεραρχίας, τὰ τεταγμένα πρὸ τοῦ Geisberg, ἅτινα παρέμειναν ἐπὶ τόπου θεώμενα τὴν ἀνάπτυξιν τῶν Γερμανῶν. Δι' ὅ, περὶ τὴν 11ην ὥραν, τὸ μὲν 5ον γερμανικὸν Σῶμα Στρατοῦ ἔφθασε πρὸ τοῦ Ἄλτενσταδτ καὶ εὐθὺς ἀμέσως ἤρξατο ἀφ' ἑνὸς μὲν βάλλον διὰ τοῦ πυροβολικοῦ του κατὰ τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ τῶν Γάλλων, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐπιζητοῦν διὰ μιᾶς Μεραρχίας του τὴν ὑπερκέρασιν τοῦ δεξιοῦ των, τὸ δ' 11ον γερμανικὸν Σῶμα Στρατοῦ, προσπεράσαν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Λάουτερ (διὰ τῆς γεφύρας τοῦ Μύλου) καὶ καταλαβὸν τὸ Schleithal, ἤρξατο ἀπὸ τῆς μεσημβρίας ἀπειλοῦν τὰς γραμμὰς ὑποχωρήσεως τῶν Γάλλων. Εὑρεθεῖσα τοιουτοτρόπως μία γαλλικὴ Μεραρχία ὑπὸ τὴν πίεσιν τριῶν γερμανικῶν Σωμάτων Στρατοῦ καὶ ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ νὰ τύχῃ ὑποστηρίξεως ὑπὸ τῶν φιλίων της στρατευμάτων, ἐξηναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ ἀρχικῶς μὲν τὸ χω-

Digitized by Google

ρίον Βάϊσσεμπουργ, εἶτα δὲ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμόν. Ἐξηκολούθησεν ὅμως ἀμυνομένη σθεναρῶς περὶ τὸ Γκέϊσμπεργ· ἀλλὰ περὶ τὴν 14ην ὥραν ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ καὶ τὰς τελευταίας ταύτας θέσεις της, καθ᾽ ὅσον ἠπειλεῖτο ἡ ἀποκοπὴ τῆς γραμμῆς ὑποχωρήσεώς της. Δι᾽ ὅ, τὸ ἀπόγευμα τῆς 2ας Αὐγούστου ἡ 2α γαλλικὴ Μεραρχία ὑπεχώρησε διὰ τοῦ αὐχένος τοῦ Pigeonnier πρὸς τὸ Woerth, πρὸς συνένωσιν μετὰ τοῦ κυρίου ὄγκου τοῦ 1ου Σώματος Στρατοῦ. Οἱ Γερμανοὶ δὲν κατεδίωξαν. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— **Βάϊσσενμπουργ** (Weissembourg). Ἰαματικὴ πηγὴ ἐν Ἑλβετίᾳ τῆς ὁποίας τὸ ὕδωρ ἔχει θερμοκρασίαν 26° καὶ ἐκ τῶν κυριωτέρων συστατικῶν 0,9033 γρμ. θειικοῦ ἀσβεστίου καὶ 0,1094 ὑδροανθρακικοῦ ἀσβεστίου εἰς ἓν λίτρον ὕδατος. Κ. Γ. Μ.

Βάϊσσενφελς (Weissenfels) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Μέρσεμπουργ τῆς Πρωσσίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σάαλ. Κάτ. 33600. Βιομηχανίαι ὑποδημάτων καὶ χάρτου, διυλιστήρια σακχάρεως, γαιανθρακωρυχεῖα καὶ χυτήρια σιδήρου. Χ. Δ.

Βαισσὲτ (Vaissette), *Ἰωσήφ*. Γάλλος ἱστορικὸς (1685—1756). Μετὰ τὰς πανεπιστημιακάς του σπουδὰς ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῆς Θεολογίας, Φιλολογίας καὶ Νομικῆς, ἐπεδόθη εἰς τὰς ἱστορικὰς μελέτας καὶ τὴν συγγραφικήν του ἐργασίαν, μετὰ μικρὸν δὲ ἀνεδείχθη εἷς τῶν λαμπροτέρων καὶ σοφωτέρων ἱστορικῶν τῆς ἐποχῆς του. Τῷ 1715 ἀνετέθη εἰς αὐτὸν καὶ τὸν συμπολίτην του *Κλαύδιον ντὲ Βίκ*, νὰ γράψωσι τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπαρχίας *Λαγγεντόκ*, πράγματι δὲ ἔφερον εἰς πέρας παμμέγιστον ἔργον, θαυμασίως γραφὲν καὶ θεωρούμενον σοφὸν ἅμα καὶ ἀκριβέστατον, τοῦ ὁποίου ὁ πρῶτος τόμος ἐδημοσιεύθη τῷ 1730 καὶ ὁ τελευταῖος τῷ 1745. Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι καλλίστη ἱστορία τῶν γαλλικῶν ἐπαρχιῶν, καὶ ὑπὸ πολλὰς ἀπόψεις μία τῶν ἀρίστων ἱστοριῶν τῆς Γαλλίας, διαρκὴς δὲ πηγὴ τῶν νεωτέρων Γάλλων ἱστορικῶν. Ὁ Βαισσὲτ ἐδημοσίευσε τῷ 1749 εἰς ἓξ μεγάλους τόμους τὴν «Ἱστορικήν, ἐκκλησιαστικὴν καὶ πολιτικὴν γεωγραφίαν» του. Ἡ βραδύτερον ἐκδοθεῖσα πραγματεία του «Περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Γάλλων» φέρει τὴν σφραγῖδα τῆς μᾶλλον βαθείας ἐρεύνης καὶ τῆς μᾶλλον σοφῆς κριτικῆς καὶ ἀναλύσεως. Καταβεβλημένος ἐκ τῶν κόπων ἀπέθανεν ἐν Παρισίοις, ἀφήσας πλεῖστα ἔργα ἡμιτελῆ. Ὁ Ἀλέξανδρος ντὶ Μέζ, ἀναφέρει ὅτι ὁ Βαισσέτ, εἰς ἡλικίαν ἑβδομήκοντα ἐτῶν, ἤρχισε τὴν συγγραφὴν ἔργων, ὡς νὰ εἶχεν ἐνώπιόν του μέγα διάστημα χρόνου. Ἡ ἐπιστημονική του δόξα ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν «Ἱστορίαν τῆς Λαγγεντόκ», ἥτις ὅμως σταματᾷ μέχρι Λουδοβίκου ΙΓ΄. Ἐν Γαλλίᾳ εἶχεν ἀποφασισθῆ, ὅπως ἄλλοι ἱστορικοὶ συνεχίσωσι τὸ ἔργον τοῦτο μέχρι τοῦ 1830, ἀλλ᾽ ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐγκατελείφθη ἵνα μὴ θιγῇ ἓν τῶν ὡραιοτέρων φιλολογικῶν μνημείων τῆς Γαλλίας. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

βαισύα *[Ἰνδ. Ἀρχ.]* ἄλλως *βαισίαι* ἢ *βαϋσύαι* ἢ *βαϊσίαι*. Ὄνομα τῶν μελῶν μιᾶς ἐκ τῶν τεσσάρων κοινωνικῶν *τάξεων* (castes), εἰς ἃς διακρίνει τοὺς Ἰνδοὺς ἡ βραχμανικὴ θρησκεία. Ἡ τάξις αὕτη εἶναι προωρισμένη νὰ διατρέφῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος. Κατὰ τοὺς θείους νόμους, οἱ *βαισύα*, εἰς τοὺς ὁποίους ἀποκλειστικῶς ἔχει δοθῆ τὸ ἐμπόριον, διαιροῦνται εἰς ἄλλας πολλὰς ὑποτάξεις, ἀναλόγους πρὸς τὰ εἴδη τοῦ ἐμπορίου. Ἡ τάξις τῶν βαισύα εἶναι μία ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων καὶ πλουσιωτέρων τάξεων τῶν Ἰνδῶν. —Ω.

Βάϊσχορν (Weisshorn=λευκὴ κορυφή) *[Γεωγρ.]*. Μία ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων κορυφῶν τῶν κεντρικῶν Ἄλπεων ἐν Βαλαὶ τῆς Ἑλβετίας, ὕψους 4512 μέτρων.

Βαῒτ *[Μυθολ.]*. Αἰγυπτιακὴ θεότης, ἧς ἡ μορφὴ διεσώθη ἐπί τινος φυλακτηρίου κατὰ τῆς βασκανίας (πρβλ. C. I. Gr. 4971). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βαϊτζ (Waitz), *Γεώργιος*. Γερμανὸς ἱστορικὸς (1813—1886). Συνειργάσθη εἰς τὴν δημοσίευσιν τῶν «Monumenta Germaniae», τῶν ὁποίων ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν ἀπὸ τοῦ 1875. Κατὰ τὸ 1842 ἐδίδασκεν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Κιέλου καὶ μετὰ τὸ γερμανικὸν κίνημα τοῦ *Χολστάϊν*, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν ὑποκινητῶν, ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Γοτίγγης. Τὸ κεφαλαιῶδες ἔργον του εἶναι ἡ μεγάλη ἱστορία τῆς Γερμανίας ἀπ᾽ ἀρχῆς μέχρι τοῦ μεσαίωνος (Deutsche Verfassungsgeschichte, Κίελον 1843—1878 τ. 8). Ἐπίσης ἔγραψε: Lubeck unter j. Wullenweber (Βερολῖνον 1855—1858 τ. 3), Deutsche Kaiser von Karl des gr. bis Maximilian (1872), πλείστας μονογραφίας κτλ. —Ω

— **Βαϊτζ** (Waitz), *Θεόδωρος*. Γερμανὸς φιλόσοφος (1821—1864). Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν καὶ μαθηματικὰ εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Λειψίας καὶ τῆς Ἰένας, ὅπου ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὰ ἔργα τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Καντίου καὶ τοῦ Ἑρβάρτου. Κατά τι ταξίδιον εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν (1842—1844), συνέλεξε τὸ ἀναγκαῖον ὑλικὸν καὶ ἐξέδωκεν εἰς νέαν ἐσχολιασμένην ἔκδοσιν τὸ *Ὄργανον* τοῦ Ἀριστοτέλους. Διὰ τῶν ἔργων του ἐπεχείρησε νὰ ἀνατρέψῃ τὴν ἰδεαλιστικὴν φιλοσοφίαν τοῦ Φίχτε, τοῦ Σέλλιγγ καὶ τοῦ Ἕγκελ, προσπαθῶν συγχρόνως νὰ καταστήσῃ τὴν ψυχολογίαν βάσιν τῆς φιλοσοφίας. Ἐκτὸς τῆς φιλοσοφίας ὁ Βαϊτζ ἠσχολήθη ἐπὶ μακρὸν εἰς μελέτας ἐπὶ τῆς ἀνθρωπολογίας καὶ ἐθνογραφίας, τὸ ἀποτέλεσμα δὲ τῶν μελετῶν του συνώψιζεν εἰς τὸ ἑξάτομον ἔργον του «Anthropologie der Naturvolker» (1859—1872), τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ σπουδαιότερον ἐξ ὅλων τῶν συγγραμμάτων του. Μ.Δ.Β.

Βαϊτιαντέχας (Waitiadehas). Φυλὴ ἰνδιανικὴ τοῦ Γκρὰν Χάκο, κατοικοῦσα ἐν Βολιβίᾳ παρὰ τὸν ποταμὸν Παραγουάην. Μ Δ. Β.

Βαιτικὴ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάζετο ἡ περὶ τὸν ποταμὸν *Βαῖτιν* νοτία χώρα τῆς Ἱσπανίας, ἥτις ἀρδευομένη ὑπὸ τοῦ εἰρημένου ποταμοῦ καὶ τῶν παραποτάμων αὐτοῦ ἦτο γονιμωτάτη καὶ πλουσιωτάτη ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Πρῶτοι ἦλθον εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς τῆς χώρας οἱ Τύριοι, ἀφοῦ διέπλευσαν τὰς Ἡρακλείους στήλας, ἱδρύσαντες ἐν αὐτῇ τὰ ἐμπορικὰ πρακτορεῖα των πρὸς ἐκμετάλλευσιν πρὸ πάντων τῶν πλουσιωτάτων μεταλλείων της. Μετὰ τοὺς Τυρίους ἔπλευσαν εἰς τὴν Βαιτικὴν οἱ Σάμιοι· δι᾽ αὐτοὺς ἡ χώρα αὕτη ἦτο ἡ μυθικὴ τοῦ *Γηρυόνου* χώρα, ἀπὸ τῆς ὁποίας εἶχε μεταφέρει τὰς βοῦς αὐτοῦ ὁ Ἡρακλῆς πρὸς τὸν Εὐρυσθέα. Τοὺς Σαμίους διεδέχθησαν οἱ Φωκαεῖς, οἵτινες διετέλουν εἰς τόσον στενὰς σχέσεις πρὸς τὸν πλούσιον βασιλέα τῶν ἰθαγενῶν *Ἀργανθώνιον*, ὥστε οὗτος ἀνέλαβε τὴν τείχισιν τῆς Φωκαίας κατὰ τῶν Μήδων (*Ἡροδ.* Α΄ 163) ἰδίᾳ δαπάνῃ. Περιζήτητος, κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους, ἦτο ὁ χαλκὸς τῆς χώρας, χαλκὸς τῆς *Ταρτησσοῦ* καλούμενος, εἰς πάσας τὰς ἀγορὰς τῆς Μεσογείου. Τοὺς Φωκαεῖς διεδέχθησαν, ὄχι μόνον ὡς ἐκμεταλλευταὶ τῶν πλουσίων προϊόντων της, ἀλλ᾽ ὡς κυρίαρχοι τῆς χώρας, οἱ Καρχηδόνιοι, οἵτινες διὰ τῶν μεγάλων στρατηγῶν των Ἀμίλκα Βάρκα, Ἀσδρούβα καὶ Ἀννίβα εἶχον ἱδρύσει ἐν Ἱσπανίᾳ δεύτερον καρχηδονικὸν κράτος. Ἀπὸ τῶν Καρχηδονίων περιῆλθε, μετὰ τὸ τέλος τοῦ β΄ καρχηδονικοῦ πολέμου, εἰς τοὺς Ρωμαίους, οἵτινες κατέστησαν αὐτὴν ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν. Κατὰ τὸν Ε΄ μ. Χ. αἰῶνα ἐλεηλατήθη ὑπὸ τῶν Βανδάλων, ἀπὸ τῶν ὁποίων καὶ ὠνομάσθη *Βανδαλουσία* καὶ *Ἀνδαλουσία*, καὶ κατὰ τὸν Η΄ κατελήφθη ὑπὸ τῶν Μαυριτανῶν (Ἀράβων), οἵτινες ἐξεδιώχθησαν κατὰ τὸν ΙΕ΄ μ. Χ. αἰῶνα (βλ. λ. **Ἀνδαλουσία**). ΚΑΨ.

Βαῖτις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἱσπανίας. Σήμερον καλεῖται *Γουαδαλκιβὶρ* καὶ ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν *Πέρτης*. Ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὁ ποταμὸς οὗτος εἶχεν ὀνομασθῇ *Ταρτήσιος*, ὅτε δὲ εἶχον πλεύσει ἐκεῖ χάριν ἐμπορίου ὑπῆρχε καὶ πόλις μεταξὺ τῶν δύο στομίων τοῦ ποταμοῦ, τὴν ὁποίαν εἶχον ὀνομάσει *Ταρτησσόν*. Βραδύτερον καὶ ὁ ποταμὸς καὶ ἡ πόλις ὠνομάσθη *Βαῖτις*. Ὁ Παυσανίας ἐπίστευεν ὅτι ἡ ἐπὶ τῶν χρόνων του ἰβηρικὴ πόλις *Καρπία* ἦτο ἡ ἀρχαία Ταρτησσός. ΚΑΨ.

Βάϊτλιγγ (Weitling), *Γουλιέλμος*. Γερμανὸς σοσιαλιστὴς (1808—1871) τῆς προμαρξικῆς περιόδου, ράπτης τὸ ἐπάγγελμα. Ἀνῆκεν εἰς τοὺς παλαιοὺς ἐκείνους ἐπαναστάτας, οἱ ὁποῖοι ἠσχολήθησαν συστηματικῶς μὲ τὴν διάδοσιν τῶν ἐπαναστατικῶν θεωριῶν. Αὐτοδίδακτος, διετύπωσε κατὰ τὸ 1838 τὰς ἐπαναστατικάς του ἀρχὰς τῇ αἰτήσει τῶν συντρόφων του εἰς βιβλιάριον μὲ τὸν τίτλον «Ἡ ἀνθρωπότης ὅπως εἶναι καὶ ὅπως πρέπει νὰ γίνῃ». Τῷ 1842 ἐδημοσίευσε τὸ σπουδαιότερον ἔργον του «Αἱ ἐγγυήσεις τῆς ἁρμονίας καὶ τῆς ἐλευθερίας». Ὁ Βάϊτλιγγ δὲν ἐπίστευεν εἰς τὴν διὰ τῆς προπαγάνδας ἐπικράτησιν τοῦ κομμουνισμοῦ. Ἡ νέα κοινωνία θὰ ἦτο κατ᾽ αὐτὸν ἀποτέλεσμα βίας, τὰ δὲ καταλληλότερα πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν στοιχεῖα ἦσαν ὄχι ἡ ἐργατικὴ τάξις ἀλλὰ τὰ ἐκτὸς τάξεως κατώτατα στρώματα τῆς κοινωνίας. Ὁ Βάϊτλιγγ ὑπῆρξε παρ᾽ ὅλον τὸ ἐσφαλμένον τῶν θεωριῶν του μία ἀπὸ τὰς ἰσχυροτέρας φυσιογνωμίας τῆς ἐποχῆς του. Γνωρισθεὶς μὲ τὸν Μὰρξ εἰς τὰς Βρυξέλλας περὶ τὸ 1845, ἦλθεν ἀμέσως εἰς σύγκρουσιν πρὸς αὐτὸν καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Ἀμερικήν, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Δ. ΜΑΞΙΜΟΣ

Βάϊτμαρ (Weitmar) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας, ἐν Βεστφαλίᾳ τῆς Πρωσσίας, κειμένη εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς ἀπὸ Μπόχουμ εἰς Ντορτμοὺδ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Κάτ. 23.000.

Βαιτουλὼν *[Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.]*. Πόλις Ἱσπανίας τῆς Ταρρακωνησίας (*Πτολ.* Β, στ, 19)· λέγεται καὶ *Βαιτουλῶν*, λατινιστὶ δὲ *Baetulo*. Εἶναι ἡ ἐν τῷ Βαλλεαρικῷ Πελάγει καὶ εἰς $4^1/_2$ μίλλια ΒΑ τῆς Βαρκελώνης σύγχρονος πόλις *Μπανταλόνα* (Badalona: πλάτ. 41° 27′ Β, μήκ. 2° 15′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 310: Cape Tortosa to San Sebastian καὶ 1187: Alicante to Palamos), ἔχουσα πληθυσμὸν 19,000 κατοίκων. Σ. Ε. Λ.

Βαϊτσαῖκερ (Weizsäcker), *Κάρολος [Θεολ.]*. Ἐπιφανὴς Γερμανὸς διαμαρτυρόμενος θεολόγος (1822—1899). Διάδοχος τοῦ περιφήμου Μπάουρ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Τυβίγγης ἀπὸ τοῦ 1861. Φιλελευθέρων ἀρχῶν διεκρίθη κυρίως ἐπὶ τῆς ἐρεύνης ἐν τῷ πεδίῳ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας. Τὰ κυριώτατα καὶ ἐποχὴν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ δημιουργήσαντα ἔργα του εἶναι: Das Neue Testament übersetzt (θ′ ἔκδ. 1900), ὅπερ εἶναι ἄριστα συγκεχρονισμένη γερμανιστὶ μετάφρασις τῆς Κ. Διαθήκης· Untersuchungen über die Evangelische Geschichte (β′ ἔκδ. 1901) καὶ τὸ σπουδαιότατον πάντων Das apostolische Zeitalter (β′ ἔκδ. 1892). Π. Ι. Μ.

Βάϊτσμαν (Weizmann), *Χαΐμ*. Ἀγγλοεβραῖος ἐπιστήμων, καταγόμενος ἐκ Ρωσίας, διατελέσας ἐπὶ μακρὸν καθηγητὴς τῆς Χημείας τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Manchester. Προσχωρήσας εἰς τὰς τάξεις τῶν Σιωνιστῶν, εὑρέθη διαρκοῦντος τοῦ μεγάλου πολέμου ἐπὶ κεφαλῆς τῆς σιωνιστικῆς Ὁμοσπονδίας τῆς Ἀγγλίας. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Παλαιστίνης ὑπὸ τῶν βρεττανικῶν στρατευμάτων προέβη, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἡγέτου *Ναχοὺμ Σοκολώφ*, εἰς ἐπανειλημμένα παρὰ ταῖς συμμαχικαῖς κυβερνήσεσι διαβήματα, παρ᾽ ὧν ἐπέτυχον ὡρισμένας ὑποσχέσεις ἐπισφραγισθείσας διὰ τῆς *δηλώσεως Μπάλφουρ* (1917), δι᾽ ἧς ἡ βρεττανικὴ κυβέρνησις ὑπέσχετο νὰ καταβάλῃ πάσας αὐτῆς τὰς προσπαθείας πρὸς δημιουργίαν, μετὰ τὴν σύναψιν τῆς εἰρήνης, ἐθνικῆς τῶν Ἑβραίων ἑστίας ἐν Παλαιστίνῃ, ὑπὸ ἐγγυήσεις ἐξασφαλιζούσας τὰ πολιτικὰ δικαιώματα τῶν Ἑβραίων τῆς Παλαιστίνης καὶ τῶν μὴ Σιωνιστῶν Ἰουδαίων τῶν ἄλλων χωρῶν. Τὸ ἔργον τῶν δύο σιωνιστῶν ἡγετῶν ἔτυχε πλήρους ἐπιδοκιμασίας ἐκ μέρους τοῦ 12ου Σιωνιστικοῦ κογκρέσου τοῦ Κάρλσμπαντ (1921) ἐκλέξαντος τὸν Βάϊτσμαν πρόεδρον τῆς Παγκοσμίου Σιωνιστικῆς Ὀργανώσεως, τῆς ὁποίας ἡγεῖται μέχρι σήμερον. Ὁ Βάϊτσμαν ἐργάζεται καὶ διὰ τὴν πνευματικὴν ἀνόρθωσιν τοῦ παλαιστινιακοῦ ἰουδαϊσμοῦ, ὑπῆρξε δὲ ὁ κυριώτερος θεμελιωτὴς τοῦ ἑβραϊκοῦ πανεπιστημίου τῆς Ἱερουσαλήμ. Γ. ΕΛΙΓΙΑ

Χαΐμ Βάϊτσμαν.

βαίτυλος (ὁ) καὶ *βαίτυλλος* (*βαιτύλιον*, betulus) *[Ἀρχ.]*. Ὄνομα προερχόμενον ἐκ τῆς σημιτικῆς καὶ μετὰ ταῦτα μεταδοθὲν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Ρωμαίους, ἀναφερόμενον δὲ εἰς *ἱεροὺς λίθους*, ἐν τοῖς ὁποίοις προϋπέθετον θείαν ζωήν. Καὶ βαιτύλια δὲ ἐλέγοντο λίθοι τοιοῦτοι ἐξ οὐρανοῦ καταπεσόντες (ἐξ οὗ παρὰ Φοίνιξιν ὁ *Βαίτυλος* εἶναι υἱὸς τοῦ Οὐρανοῦ), κωνικοὶ ἢ σφηνοειδεῖς, οἱ ὁποῖοι, ἱδρυμένοι εἰς ἱεροὺς τόπους, τιμώμενοι δι᾽ ἐπιχρίσεως οἴνου, ἐλαίου καὶ αἵματος (Φωτ. σ. 1049. *Plin.* XVIII, IX, 51.) καὶ στεφάνων, ἐχρησιμοποιοῦντο πρὸς παντοειδεῖς δεισιδαιμονίας, πρὸς μαγείας καὶ προφητείας. Ἦσαν μετεωρόλιθοι ἐξ οὐρανοῦ πεσόντες καὶ ἐν Ἑλλάδι ἐτιμῶντο ἀπὸ παναρχαίων χρόνων ὡς ἱεροὶ λίθοι, ὑπολαμ-

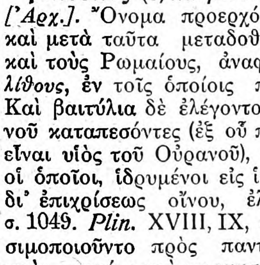

Κωνικὸς λίθος τῆς Ἀστάρτης ἐν Πάφῳ.

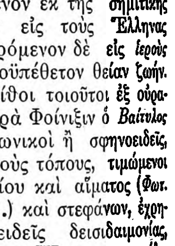

Ἱερὸς λίθος τοῦ Κασίου Διὸς ἐν Σελευκείᾳ.

βανόμενοι ὡς θεῖα σύμβολα. Ἐν Δελφοῖς, ἐγγὺς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, ὑπῆρχε μικρὸς λίθος, ἀλειφόμενος δι᾽ ἐλαίου καθ᾽ ἑκάστην καὶ περιβαλλόμενος ἐν ἑορτασίμοις ἡμέραις δι᾽ ἀκατεργάστου ἐρίου. Ἦτο, ὡς ἐπιστεύετο, ὁ λίθος, ὃν ὁ Κρόνος κατεβρόχθισεν ἀντὶ τοῦ Διὸς παιδὸς καὶ πάλιν ἐξήμεσεν, ὠνόμαζον δ᾽ αὐτὸν Βαίτυλον (*Παυσ.* 10,24,5. *Ἡσύχ.* ἐν λ. *Βαίτυλος*).

Κατὰ τὴν Φοινικικὴν μυθολογίαν, καθ᾽ ἣν *βαιτύλια* εἶναι ἔμψυχοι ἐξ Οὐρανοῦ λίθοι, ὁ Οὐρανὸς ἀπέκτησεν ἐκ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Γῆς τέσσαρας υἱούς: τὸν *Ἦλον* (Κρόνον), τὸν *Βαίτυλον*, τὸν *Δάγωνα* καὶ τὸν *Ἄτλαντα*. Κατὰ ταῦτα καὶ τὸ παλαιότατον ὁμοίωμα τῆς Κυβέλης ἐπὶ τοῦ ὄρους Διδύμου ἐν τῷ σπηλαιώδει ἱερῷ (*κύβελα*) τοιοῦτος ἀερόλιθος ὑπῆρξεν. Ἐν Φαραῖς τῆς Ἀχαΐας εὗρεν ὁ Παυσανίας τοιούτους ἱεροὺς λίθους τριακοσίους τὸν ἀριθμόν. Περὶ τούτων λέγει (7, 22, 4): «Ἑστήκασι δὲ ἐγγύτατα τοῦ ἀγάλματος τετράγωνοι λίθοι τριακόσιοι μάλιστα ἀριθμόν· τούτους σέβουσι νο-

Digitized by Google

Φαρεῖς, ἑκάστῳ θεοῦ τινος ὄνομα ἐπιλέγοντες. Τὰ δὲ ἔτι παλαιότερα καὶ τοῖς πᾶσιν Ἕλλησι τιμὰς θεῶν ἀντὶ ἀγαλμάτων εἶχον ἀργοὶ λίθοι». Κατὰ τὰ λεγόμενα τοῦ Παυσανίου, φαίνεται ὅτι οἱ λίθοι οὗτοι ἦσαν ηὐτρεπισμένα τινὰ εἴδωλα, οἷα τὰ πανάρχαια ξόανα. Τοιαῦτα λίθινα εἴδωλα ὑπῆρχον καὶ ἐν τῷ ἐν Ὀρχομενῷ ἱερῷ τῶν Χαρίτων, καταπεσόντα ἐξ Οὐρανοῦ διὰ τὸν Ἐτεοκλέα καὶ ἔμενον ἐκεῖ μέχρις οὗ ἐπὶ Παυσανίου (9, 38, 1) ἔστησαν παρ' αὐτὰ τεχνικῶς ἐξειργασμένα ἀγάλματα τῶν Χαρίτων. Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἡρακλέους κατὰ τὴν Ὑηττον ἐν Βοιωτίᾳ ὑπῆρχεν ὁμοίως ἀργὸς λίθος ἀντὶ ἀγάλματος. Ὁ μετεωρόλιθος ὁ πεσὼν παρὰ τοὺς Αἰγὸς ποταμοὺς πρὸ τῆς μάχης ὑπὸ τῶν Χερρονησιτῶν ἀκόμη καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Πλουτάρχου ὡς ἱερὸς ἐτιμᾶτο (*Πλουτ.* Λυσ. 12).

Ἱερὸς λίθος τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Παμφυλίᾳ.

Ὅτι τὰ εἴδωλα ταῦτα ἀκόμη καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς καταπεσούσης εἰδωλολατρείας δὲν εἶχον ἀπολέσει τὴν θρησκευτικὴν αὐτῶν σημασίαν ἀποδεικνύουσιν αἱ ἐκφράσεις τῶν Ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων (ἰδίως *Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως* ἐν Στρωμ. 1,11) τῶν ἀναφερομένων εἰς τοιαῦτα ἀντικείμενα τῆς λατρείας.

Οἱ βαίτυλοι δὲν ἀφέθησαν πανταχοῦ εἰς τὴν ἀρχικὴν ἄμορφον ὄψιν. Ἐν τισι τόποις ἐπεχειρήθη νὰ δοθῇ εἰς αὐτοὺς κανονικωτέρα, ἢ κυβικὴ συνήθως. Ὡς ἁπλῆ εἰς ὀξὺ ἀπολήγουσα στήλη εἰκονίζετο καὶ ἐν ἱστορικοῖς χρόνοις *Ἀπόλλων ὁ Ἀγυιεὺς* καὶ αὕτη ἦτο ἡ παναρχαία θρησκευτικὴ ἐμφάνισις τοῦ προστάτου τῶν ὁδῶν θεοῦ, τοῦ ἄλλως *Ἑρμοῦ ἢ Διονύσου* ἐπικληθέντος. Τοιαῦται στῆλαι κεκο-

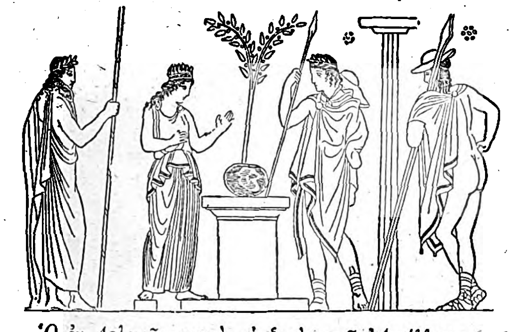
Ὁ ἐν Δελφοῖς, παρὰ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, βαίτυλος, ὃν εἶχεν ἀντὶ τοῦ Διὸς καταβροχθίσει ὁ Κρόνος.
[Ἀγγειογραφία.]

σμημέναι διὰ ταινιῶν ὑπάρχουσιν ἐπὶ νομισμάτων τῆς Ἀμβρακίας, Ἀπολλωνίας κ.λ.π. Ἐπὶ τῶν τῆς Σικυῶνος εἶχε τοιαύτην μορφὴν τὸ εἴδωλον τῆς *Πατρῴας Ἀρτέμιδος*, τὸ δὲ τοῦ *Μειλιχίου Διὸς* πυραμίδος. Ἄλλας μορφὰς παρουσιάζουσιν αἱ νομισματικαὶ εἰκόνες τὴν κωνικὴν μορφὴν τῆς *Ἀφροδίτης* ἐν Πάφῳ τῆς Κύπρου. Ἀδιακόσμητον λίθινον εἴδωλον ἐτιμᾶτο τὸ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Διὸς Κασίου ἐν Σελευκείᾳ, τὸ ὁποῖον εἰκονίζεται ἐπὶ νομισμάτων τῆς πόλεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Münter*, über die vom Himmel gefallenen Steine. Kopenhagen 1805.— *Von Dalberg* über Meteor Kultus der Alten, Heidelb. 1811,—*Overbeck* Berichte der Sächs. Ges. d. Wiss. 1864. p. 154 f. f.—*V. Baudissin*, stud. z. semit. Rel. 2,266 κ. ἑ.—*Schreiber* Archäol. Zeitung 41, 1883. p. 228 f.f.— *Schreiber* παρὰ Ausf. Lex. der Griech. und. Röm Mythologie von W. H. Roscher, τ. α΄ σ. 746-747.

ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

Βαϊσκίρχεν (Weisskirchen) *[Γεωγρ.]*.—1) Πόλις τῆς Νοτιοσλαβίας ἐν Βανάτῳ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Δουνάβεως καὶ παρὰ τὰ ρουμανικὰ σύνορα. Κάτοικοι 11500. Ἀνεπτυγμένη ἀμπελουργία καὶ σηροτροφία. Ὀνομάζεται σλαβιστὶ *Μπιζέλα-κρίβα* (Bijela-criwa).

—2) Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας ἐπὶ τοῦ Μπετσάβα, παραποτάμου τοῦ Μοράβα. Κάτοικοι 9500. Βιομηχανίαι ἐπίπλων καὶ ὑφασμάτων. Ὀνομάζεται τσεχιστὶ *Χράνιτσε* (Hranice). Χ. Δ.

Βαΐτων. Χορογράφος, *βηματιστὴς τοῦ Ἀλεξάνδρου*, καλούμενος. Ἀνῆκε δηλαδὴ οὗτος εἰς τὸ εἰδικὸν ἐπιτελεῖον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, εἰς τὸ ὁποῖον ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ διάταξις τῶν καθημερινῶν πορειῶν, ὁ καθορισμὸς τῆς ὁδοιπορίας ἑκάστης φάλαγγος, τὰ τῆς σταθμεύσεως, στρατοπεδείας κ.λ.π. ΚΑΨ.

Βαιυρένς (Vayringe), ***Φίλιππος***. Γάλλος μηχανικὸς (1684—1746). Ἐπεδόθη κυρίως εἰς τὴν ὡρολογοποιίαν, τὴν ὁποίαν προήγαγε τὰ μέγιστα διὰ σειρᾶς εὐφυῶν ἐφευρέσεων. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Λωραίνης Λεοπόλδος τοῦ ἀνέθεσε νὰ κατασκευάσῃ ἐν Λονδίνῳ διάφορα ὄργανα φυσικῆς. Ἐκεῖ ὁ Βαιυρένς ἔμαθε γεωμετρίαν, ἄλγεβραν καὶ τὴν χρῆσιν τῶν μαθηματικῶν ἐργαλείων. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Λουνεβὶλλ κατεσκεύασε πολλὰ εὐφυῆ καὶ ὠφέλιμα μηχανήματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐν ἐκκρεμὲς καὶ ἐν ἐπιπεδόσφαιρον κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Κοπερνίκου, τὰ ὁποῖα ἐθεωροῦντο ὡς ἀριστουργήματα. Κατὰ τὸ 1731 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς Πειραματικῆς εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Λωρραίνης, ὅπου ἐδίδαξε μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας. Μ. Δ. Β.

Βαιὺς ντὲ Βιλλιὲ (Vaysse de Villiers), ***Ρεζὶ-Ἰωάννης-Φραγκῖσκος***. Γάλλος ποιητὴς καὶ γεωγράφος (1767—1840). Κυριώτερον τῶν ἔργων του εἶναι ἡ «Ὁδικὴ καὶ γεωγραφικὴ περιγραφὴ τῆς Γαλλικῆς Αὐτοκρατορίας». Ἐπίσης ἔγραψεν «Ὠδὴν εἰς τὰς πλημμύρας τοῦ ἔτους Γ'» (1803), «Ὠδὴν εἰς τοὺς σεισμοὺς τῆς Σικελίας καὶ Καλαβρίας τοῦ 1783» (1821), κ.τ.λ. Μ. Δ. Β.

βαΐφόρος (ὁ, ἡ),—ον (τό), ἡ βαϊοφόρος· ὁ φέρων βαΐον, ὁ κρατῶν θαλλὸν φοίνικος, μυρσίνης, ἐλαίας, δάφνης κ.τ.τ. ἐν ἑορτῇ ‖ ἡ ἑορτὴ *τῶν Βαΐων*, ἰδιωματ. «τοῦ Βαγιοφόρου» ᾆσμ.: «ὅπου μὲ καταριώσανε τὸ τρεῖς φορὲς τὸ χρόνο, | τοῦ Βαγιοφόρου γιὰ βαγὶ καὶ τοῦ Χριστοῦ γιὰ νᾶμα | καὶ τὴ Λαμπρὴ γιὰ κοινωνιὰ ποὺ παίρν' ὁ κόσμος ὅλος» (παράπονον νέου πρὸς τὴν σκληρὰν μητέρα του).

— [ΛΕΙΤΟΥΡΓ.] Ἡ *Κυριακὴ τῶν Βαΐων*, ἄλλως *ἑορτὴ βαΐ(ο)φόρος* ἢ ἁπλῶς *Βαΐφόρος* καλουμένη, εἶναι ἡ ἀμέσως προηγουμένη τοῦ Πάσχα καὶ καθιερωμένη εἰς ἀνάμνησιν τῆς θριαμβευτικῆς εἰσόδου τοῦ Σωτῆρος εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ πάθους του καὶ τῆς ὑποδοχῆς αὐτοῦ ἐκ μέρους τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὁποῖοι ἐκράτουν «τὰ βαΐα τῶν φοινίκων» καὶ ἐκραύγαζον λέγοντες: «Ὡσαννά, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου· ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαυΐδ (*Ἰωάν.* ιβ' 13, *Ματθ.* κα' 1 καὶ ἑξῆς καὶ παράλληλα). Τὸ πάλαι ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἡ ἑορτὴ αὕτη ἦτο ἡνωμένη πρὸς τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τοῦ Λαζάρου, κατόπιν ὅμως ὡρίσθη ἡ ἑορτὴ τοῦ Λαζάρου κατὰ τὸ πρὸ τῆς Κυριακῆς ταύτης Σάββατον. Τὰ πρῶτα τῆς ἑορτῆς ταύτης ἴχνη ἀπαντῶμεν παρὰ τῷ Ἐπιφανίῳ εἰς τὰς δύο αὐτοῦ περὶ Βαΐων ὁμιλίας καὶ παρὰ τῷ Χρυσοστόμῳ (δύο ὁμιλίαι εἰς τὴν Μεγάλην Ἑβδομάδα, ἐκ τῶν ὁποίων μία ὑπόθεσιν ἔχει τὴν Κυριακὴν ταύτην). Ἡ Κυριακὴ αὕτη ἐνιαχοῦ μὲν τῆς παλαιᾶς ἐκκλησίας καὶ σήμερον ἔτι ἐν τῇ Δυτικῇ ἐκκλησίᾳ ἐθεωρεῖτο καὶ θεωρεῖται ὡς ἡ ἀπαρχὴ τῆς Μεγ. Ἑβδομάδος. Ἕνεκεν ὅμως τοῦ ἀσυμβιβάστου τῆς προσιδιαζούσης εἰς τὴν Μεγ. Ἑβδομάδα αὐστηρᾶς νηστείας πρὸς τὴν Κυριακὴν καὶ μάλιστα πρὸς ἑορτὴν οὕτως εὐφρόσυνον, ἡ μὲν Μεγάλη Ἑβδομὰς ἄρχεται προσφυέστερον ἀπὸ τῆς Μεγάλης Δευτέρας, ἡ δὲ Κυριακὴ τῶν Βαΐων διατηρεῖ τὸν εὐφρόσυνον αὐτῆς ἐν τῇ Ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ χαρακτῆρα, ὅστις διαλάμπει ἔν τε τῇ ὑμνολογίᾳ τῆς ἑορτῆς καὶ ἐν τῷ ἐθίμῳ τῆς εἰς τὸν λαὸν διανομῆς βαΐων εὐλογηθέντων κατὰ τὸν ὄρθρον, δὸς δ' εἰπεῖν καὶ ἐν τῇ καταλύσει ἰχθύος κατ' αὐτήν. Τὸ ὅτι δὲ κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων ψάλλεται τὸ τροπάριον: «Τῶν παθῶν τοῦ Κυρίου τὰς ἀπαρχὰς ἡ παροῦσα ἡμέρα λαμπροφορεῖ» οὐδὲν σημαίνει, διότι κατὰ τὴν ἑσπέραν ταύτην ψάλλεται κατ' οἰκονομίαν ὁ ὄρθρος τῆς Μ. Δευτέρας.

Ἐνωρίτατα ἤρξατο ἐν τῇ Χριστιανικῇ ἐκκλησίᾳ ἡ πανηγυρικὴ ἀναπαράστασις τοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἑορταζομένου γεγονότος μάλιστα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Ἱεροσολύμων. Ἡ παλαιοτάτη περιγραφὴ τῆς τελετῆς ἐκείνης κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα διασώζεται ἐν τῇ λεγομένῃ Peregrinatio Silviae (κεφ. 30 καὶ 31), ἔνθα μανθάνομεν πῶς ὁ ἀπὸ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν ἐκκινήσας ἐπίσκοπος εἰσήρχετο ἐν μεγάλῃ πομπῇ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἐπὶ πώλου ὄνου καθήμενος, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ τοῦ πρεσβυτερίου, τοῦ λαοῦ προπορευομένου μετὰ βαΐων καὶ κλάδων κ.λ.π. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἐτελεῖτο κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην ὁ λεγόμενος *περίπατος* τοῦ Αὐτοκράτορος, δηλαδὴ ἡ μεγαλοπρεπὴς αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Παλατίου εἰς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν προέλευσις, ἧς προηγεῖτο ὁ λαμπαδάριος ψάλλων τὸν εἰς τὸν βασιλέα Θεόφιλον ἀποδιδόμενον ὕμνον: «Ἐξέλθετε ἔθνη, ἐξέλθετε καὶ λαοὶ καὶ θεάσασθε σήμερον τὸν βασιλέα τῶν οὐρανῶν ὡς ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ, ἐπὶ πώλου εὐτελοῦς τὴν Ἱερουσαλὴμ προσεπιβαίνοντα κλπ». Ὁ βασιλεὺς διένεμε κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην βαΐα καὶ σταυρούς, ὁ δὲ πατριάρχης, κατὰ τὸν Βαλσαμῶνα, σταυροὺς καὶ κηρία.

Ἐν τῇ Δύσει ἡ Κυριακὴ τῶν Βαΐων ὠνομάσθη καὶ *Dominica competentium*, ἤτοι *Κυριακὴ τῶν κατηχουμένων*, διότι κατ' αὐτὴν ἀνεκοινοῦτο ἢ παρεδίδετο εἰς αὐτοὺς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, ὅπερ ἔπρεπε νὰ ἐκμάθωσι μέχρι τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, ὅτε καὶ ἐβαπτίζοντο καὶ ἀπήγγελλον αὐτό. Περίεργον ἔθιμον εἰς τὴν Δύσιν κατὰ τὸν μεσαίωνα ἦτο ἡ κατὰ τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων εἰσαγωγὴ ἐντὸς τοῦ ναοῦ καὶ περιαγωγὴ κατὰ τὴν λιτανείαν ὄνου, ἐφ' οὗ ἐπέθετον εἰκόνα ὁμοίωμα τοῦ Κυρίου, εἰς ἀνάμνησιν τῆς θριαμβευτικῆς εἰσόδου εἰς Ἱεροσόλυμα.

Τὸ ἀπολυτίκιον τῆς ἡμέρας ἔχει οὕτω: «Τὴν κοινὴν ἀνάστασιν πρὸ τοῦ σοῦ πάθους πιστούμενος, ἐκ νεκρῶν ἤγειρας τὸν Λάζαρον, Χριστὲ ὁ Θεός· ὅθεν καὶ ἡμεῖς ὡς οἱ παῖδες, τὰ τῆς νίκης σύμβολα φέροντες, σοὶ τῷ νικητῇ τοῦ θανάτου βοῶμεν· ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου». Κατὰ τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων τελεῖται ἡ λειτουργία τοῦ ἁγίου Χρυσοστόμου. (Τὸ ἱστορικὸν τῆς ἑορτῆς ταύτης, ὡς καὶ τὰ περὶ τῆς *ἀναστάσεως τοῦ Λαζάρου*, ἴδε ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ *Ἰωάννου* κεφ. ιβ').

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Δ. Σ. Μπαλάνου*, Ἡ Μεγ. Ἑβδομὰς καὶ τὸ Πάσχα (β' ἔκδ. 1924). Βλ καὶ Λειτουργικὰς *Ρομπότη* καὶ *Μεσολωρᾶ* καὶ Χριστ. Ἀρχαιολογίας *Λάτα* καὶ *Καλογερᾶ*, μάλιστα δὲ τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον Grosse Woche ἄρθρῳ ἐν τῇ Προτεσταντικῇ R. Encyclopedie τοῦ Hauck, ἔνθα καὶ πλήρης βιβλιογραφία.

Π. Ι. Μ.—Δ. Μ.

— [ΤΕΧΝΗ] Ἡ εἰκονογραφία τῆς *Βαϊφόρου*, ὅπως ὠνομάσθη ἡ παράστασις αὕτη ἀπὸ παλαιοτέρων αἰώνων, ἀπέβη εἰς τὴν χριστιανικὴν τέχνην ἐκ τῶν σημαντικωτέρων καὶ σπουδαιοτέρων, καταλαβοῦσα πρωτεύουσαν θέσιν καὶ σημασίαν, καὶ ἀποβᾶσα προσφιλεστάτη, ἀπασχολήσασα δὲ τοὺς μεγαλυτέρους τῶν καλλιτεχνῶν. Αὕτη μαζὶ μὲ τὴν παράστασιν τῆς *Μεταμορφώσεως*, τῆς *Βαπτίσεως*, τῆς *Σταυρώσεως* καὶ τῆς *Ἀναστάσεως* ἀποτελεῖ τὸν μέγαν πρωταρχικὸν κύκλον τῶν *ἀποθεωτικῶν* παραστάσεων τοῦ Σωτῆρος, αἵτινες ἀπέβησαν τὸ κέντρον τῶν λοιπῶν εἰκονογραφικῶν συνθέσεων. Εἰς τὰ σπουδαιότερα τῶν χριστιανικῶν μνημείων ἡ παράστασις τῆς Βαϊφόρου κατέλαβε περιφανῆ θέσιν, διακρινομένη εὐθὺς ἀμέσως. Εἰς τὸ Δαφνί, τὴν Περίβλεπτον καὶ τὴν Παντάνασσαν τοῦ Μυστρᾶ, εἰς τὸ Βατοπέδιον, καὶ τὸ Χελανδάριον τοῦ Ἄθω, εἰς τὰς μονὰς Διονυσίου καὶ Παύλου βραδύτερον, εἰς τὴν μονὴν τοῦ Βαρλαὰμ κλπ. ἐν Μετεώροις, καὶ τέλος πανταχοῦ τῆς μεταβυζαντινῆς τέχνης ἡ εἰκονογραφία τῆς Βαϊφόρου ἀπέβη δημοφιλής. Εἰς δὲ τὰ χειρόγραφα ἀπὸ τῶν πρώτων ἀκόμη αἰώνων ἡ μικρογραφία τῆς παραστάσεως ταύτης περιληφθεῖσα ἀπέβη σὺν τῷ χρόνῳ λίαν δημώδης (ΣΤ' αἰών).

Ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξις. Μετὰ τὰς συμβολικὰς καὶ σωτηριολογικὰς εἰκόνας τοῦ Α' καὶ Β' αἰῶνος ἐνωρίς, ἀπὸ τοῦ Γ' κυρίως αἰῶνος, ἄρχονται εἰ-

Τεμάχιον τῆς περιφήμου σαρκοφάγου τοῦ Ἰουνίου Βάσσου (1559) ἐν ᾗ παρουσιάζεται ἡ σκηνὴ τῆς Βαϊφόρου.

σαγόμεναι αἱ βιβλικαὶ σκηναί, αἱ ὁποῖαι βραδύτερον ἀπέβησαν ὁ κύριος κοσμητικὸς τύπος ἐν τῇ χριστιανικῇ εἰκονογραφίᾳ. Τοιαῦται εἰκόνες ἐκτὸς τῶν κατακομβῶν εἰσήχθησαν καὶ εἰς τὴν γλυπτικὴν τῶν σαρκοφάγων. Εἰς τοιαύτας δὲ σαρκοφάγους καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν περίφημον καταστᾶσαν τοιαύτην τοῦ Ἰουνίου Βάσσου (1559) συναντῶμεν καὶ τὴν διατύπωσιν τῆς παραστάσεως τῆς Βαϊφόρου, ἔνθα νεανίαι τινὲς ἵστανται πρὸ τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ ἀρχαϊκὸς οὗτος τύπος τῆς παραστάσεως, ἀνατολικῆς ἀσφαλῶς προελεύσεως, ὑπεισῆλθε καὶ εἰς τὴν εἰκονογραφίαν, παρουσιαζόμενος τὸ πρῶτον εἰς τὸν περίφημον ἐν τῇ τέχνῃ γενόμενον *Κώδικα τοῦ Ρουσκιανοῦ* ἐν Καλαβρίᾳ (Codex Rossanensis), γραφέντα κατὰ τὸν Ε' ἢ ΣΤ' αἰῶνα ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἢ Αἰγύπτῳ πιθανῶς κατὰ τοὺς Στριγκόβσκι καὶ Χάζελωφ (Haseloff). Μεταξὺ τῶν εἰκόνων τοῦ κώδικος τούτου καταλέγεται καὶ ἡ παράστασις τῆς Βαϊφόρου ἀπλότροπος, ἄνευ βάθους. Πάντως ὅμως ἡ παράστασις αὕτη τοῦ κώδικος τοῦ Ρουσκιανοῦ ἀποτελεῖ τὴν *θεμελιώδη*, οὕτως εἰπεῖν, παράστασιν ἐφ' ἧς ἐβασίσθησαν μεταγενέστεροι οἱ εἰκονογράφοι καὶ λοιποὶ τεχνῖται.

Εἰς δὲ τὴν *κυρίως βυζαντινὴν* ἐποχὴν ἡ προσφιλὴς αὕτη παράστασις παραλλαγεῖσά πως καταλαμβάνει ἐξέχουσαν θέσιν. Οὕτω κυρίως, ὡς π.χ. ἐν Δαφνίῳ, συναντῶμεν τὴν παράστασιν ταύτην ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ μεγαλοπρεπείᾳ, παρουσιάζουσαν ἐξειλιγμένην τὴν σκηνοθεσίαν τῶν προσώπων. Σὺν τῷ χρόνῳ δὲ καταλείπουσα τὴν ἁπλότητα γίνεται μᾶλλον γραφικὴ καὶ πολυποίκιλος, συνδυάζουσα τὸ

Digitized by Google

κύριον θέμα τῆς εἰσόδου τοῦ ἐπὶ πώλου ὄνου καθημένου Ἰησοῦ μὲ τὴν πολύμορφον συνοδείαν τῶν προσώπων, ἤτοι τῶν γενειοφόρων Ἰουδαίων, τῶν παίδων, τῶν γυναικῶν, καὶ μὲ τὰ βάθη τῆς εἰκόνος ἔνθα συναντῶμεν ὀξεῖς βράχους, φοίνικας, ἀρχιτεκτονικὰς κοσμήσεις κτλ.

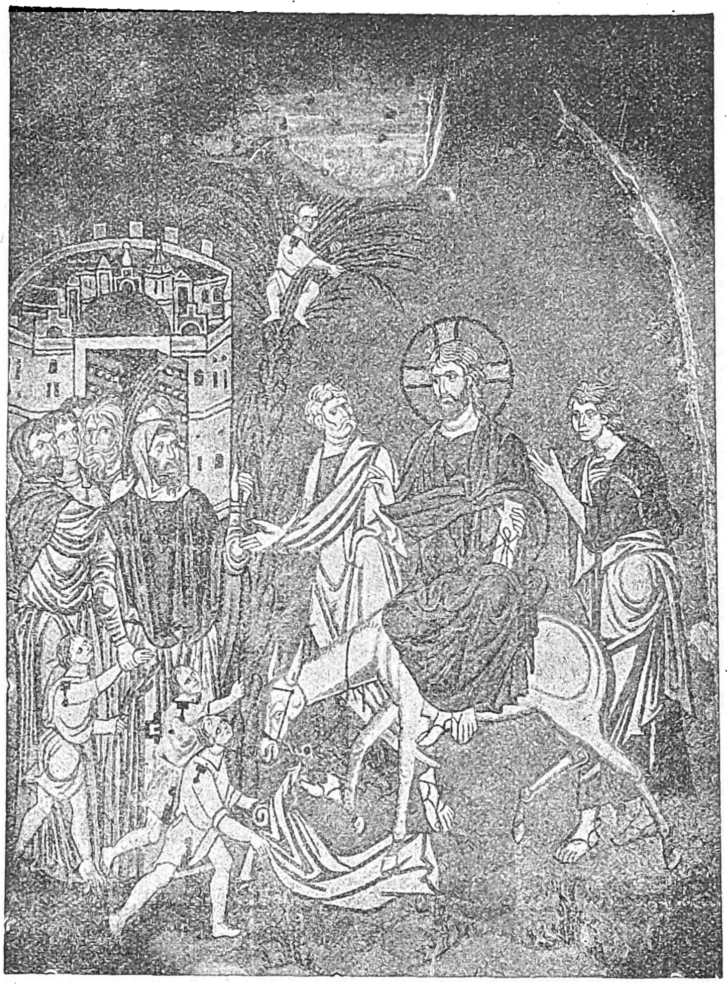

Ἡ θεμελιώδους ἀξίας εἰκονογραφία τῆς Βαϊφόρου ἐν τῷ Δαφνίῳ (ΙΑ' αἰών).

Αἱ μεγάλαι συνθέσεις. Μετὰ τὴν σπουδαίαν εἰκονογραφικὴν παράστασιν τοῦ Δαφνίου, ἥν συναντῶμεν καὶ ἐν τῇ Δύσει, ὡς π.χ. ἐν τῷ Παλατινῷ παρεκκλησίῳ τοῦ Παλέρμου μὲ ἐλαφρὰς παραλλαγάς, καὶ ἡ ὁποία τρόπον τινὰ ἀποκρυσταλλώνει τὴν εἰκονογραφικὴν θέσιν τοῦ θέματος τούτου ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ τελειότητι, βραδύτερον, κατὰ τὸν ΙΔ' καὶ ἐφ' ἑξῆς αἰῶνας, καθ' οὓς συμβαίνει ἡ μεγάλη καὶ ὑστάτη *Ἀναγέννησις* τῆς τέχνης ἐπὶ Παλαιολόγων καὶ ἰδίᾳ τοῦ Ἀνδρονίκου, ἡ παράστασις αὕτη ἀποβαίνει γραφικωτάτη, τελειοποιουμένη εἰς μέγαν βαθμόν. Εἰς τὸν Μυστρᾶν συναντῶμεν δύο κάλλιστα παραδείγματα τῆς τοιαύτης λαμπρότητος τῆς Βαϊφόρου. Εἶναι αἱ παραστάσεις τῆς μοναδικοῦ κάλλους Περιβλέπτου καὶ τῆς Παντανάσσης. Οὐ μόνον οἱ χρωματισμοὶ εἶναι νεανθεῖς καὶ φυσικοί, ἀλλὰ καὶ ἡ καθόλου καλλιτεχνικὴ ἐκδήλωσις τῶν παραστάσεων τούτων. Ἡ κίνησις καὶ ἡ φυσικότης τοῦ φέροντος τὸν Ἰησοῦν πώλου, ἡ γραφικότης καὶ τὸ πολύχρωμον καὶ πολύστικτον τῶν ἰουδαϊκῶν στολῶν, ἡ ἐλευθεριάζουσα κίνησις καὶ αἱ στάσεις τῶν ὑποδεχομένων τὸν Ἰησοῦν Ἰουδαίων, αἱ διαπλάσεις τῶν ἱματίων καὶ τῶν φοινίκων, αἱ τῶν μικρῶν παιδίων περιχαρεῖς κινήσεις, καὶ τέλος ἡ μετὰ προοπτικῶν ἀντιλήψεων διακόσμησις τοῦ βάθους διὰ σωρείας ἀρχιτεκτονικῶν δημιουργημάτων καθιστῶσι τὰς συνθέσεις αὐτὰς ἐκ τῶν γραφικωτάτων εἰς τὴν χριστιανικὴν εἰκονογραφίαν.

Τὴν αὐτὴν μεγάλην δημιουργικὴν πνοὴν καὶ καλλιτεχνικὴν ἔκφανσιν συναντῶμεν καὶ εἰς τὰς μεγάλας εἰκονογραφικὰς συνθέσεις τοῦ Ἄθω καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰς τῆς ἰδίας ἐποχῆς τοῦ Βατοπεδίου καὶ τοῦ Χελανδαρίου. Εἰς τὸ Βατοπέδιον ἰδίως ἀποθαυμάζομεν τὴν ἔκφρασιν τῶν προσώπων, ἡ ὁποία εἶναι ὄντως θαυμαστή. Τοῦ δὲ Χελανδαρίου πολύμορφος καὶ αὐτὴ οὖσα στηρίζεται ἐπὶ μικρογραφικῶν προτύπων κωδίκων τῆς μονῆς Ἰβήρων.

Κατὰ δὲ τὸν μικρὸν βραδύτερον χρόνον (ΙΣΤ' αἰὼν) εἰς τὰς μονὰς τοῦ Διονυσίου, Παύλου ἐν Ἄθω, τῆς Μεταμορφώσεως ἐν Μετεώρῳ κ.λ.π. συναντῶμεν τὴν παράστασιν ταύτην τυπικῶς ἀκολουθοῦσαν τὴν παλαιοτέραν συνθετικήν. Αἱ παραστάσεις αὗται εἶναι δείγματα τῆς *Κρητικῆς τέχνης*, ἡ ὁποία κυριαρχεῖ ἤδη πανταχοῦ. Ἀποβάλλουσα αὕτη τὸ τολμηρὸν καὶ τὸ ἐλευθεριάζον *ῥυθμοποιεῖται* μᾶλλον, ἀποβαίνουσα σεμνὴ καὶ συμμετρική. Οὕτως ἐν τῇ μονῇ Διονυσίου, ἧς αἱ εἰκονογραφικαὶ συνθέσεις, ἀποδιδόμεναι εἰς τὸν Κρῆτα Κυρ' Ζωρζῆν, εἶναι πλήρεις σεμνότητος, ἡ Βαϊφόρος ἀποβάλλουσα τὴν τολμηροτάτην πολυσύνθετον μορφὴν ἀποβαίνει συμμετρικῶς ὡραία καὶ χαρίεσσα. Αὕτη δύναται, ὅπως εἰπεῖν, νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ πρότυπον τῶν κρητικῶν συνθέσεων, αἱ ὁποῖαι εἶναι πολυπληθεῖς. Τοῦ αὐτοῦ ὁμοίως τύπου ἀνήκουσα εἰς κρητικὸν χρωστῆρα εἶναι καὶ ἡ τοῦ κυρίως Μετεώρου.

Ἡ τοῦ Κρητὸς Ζωρζῆ εἰκονογραφία τῆς Βαϊφόρου ἐκ τῆς μονῆς Διονυσίου ἐν Ἄθω.
[Κρητικὴ Σχολή.]

Ἐκ τοῦ ἐν Χρυσάφοις τῆς Πελοποννήσου ναϊδίου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου εἰκονογραφία τῆς Βαϊφόρου.
[Ἐκ τοῦ ἐργαστηρίου τῶν Μόσχων.]

Ἀλλὰ τὴν καλλίστην ἀναμφιβόλως σύνθεσιν ἐκ τῶν κρητικῶν θεωροῦμεν τὴν τοῦ Θεοφάνους ἐν Λαύρᾳ, τὴν ὁποίαν ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ υἱός του Συμεὼν ἐν Σταυρονικήτᾳ, καὶ τὴν ὁποίαν ἀκολουθοῦν καὶ οἱ Μόσχοι ἐν Πελοποννήσῳ. Τέλος τὸν τύπον τοῦτον τὸν κρητικὸν βλέπομεν εἰσαγόμενον πανταχοῦ, διαρρυθμιζόμενον ἀναλόγως τοῦ χώρου καὶ εἰσαγόμενον τυπικῶς πλέον καὶ εἰς τὸ δωδεκάορτον τοῦ τέμπλου μέχρις ἡμῶν.

Ἡ σύνθεσις καὶ διάταξις. Ὅπως εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν χριστιανικὴν εἰκονογραφίαν, πᾶσαι αἱ συνθέσεις προῆλθον ἐκ τῶν ἁπλουστέρων διαμορφούμεναι σὺν τῷ χρόνῳ. Ἐν δὲ τῇ προκειμένῃ περιστάσει μετὰ τὴν ἁπλῆν τῶν σαρκοφάγων διάταξιν, ὁ κῶδιξ τοῦ Ρουσκιανοῦ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ *βασικὴ* ἐξέλιξις τῆς συνθετικῆς διατάξεως τοῦ Βαϊφόρου. Κατὰ τὴν διαμορφωθεῖσαν πλέον εἰκονογραφικὴν σύνθεσιν, ἡ διάταξις τῆς Βαϊφόρου ἔσχε τὰ ἑξῆς κύρια σημεῖα. Τὸ κέντρον τῆς εἰκονογραφίας ταύτης κατέλαβεν ὁ Ἰησοῦς καθεζόμενος ἐπὶ τοῦ πώλου καὶ ἔχων τὸ πρόσωπον ἐστραμμένον συνηθέστερον πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ εὐλογῶν. Οὐχὶ ὅμως σπανίως στρέφει χαριέντως τὴν κεφαλὴν καὶ πρὸς τὰ ὀπίσω (*Τοιχογραφία Βερροίας, Διονυσίου, Χρυσάφων*), οἱονεὶ εὐχαριστούμενος καὶ ἐκδηλῶν τοῦτο εἰς τὸ ὄπισθεν συρόμενον πλῆθος τῶν μαθητῶν. Εἰς πλείστας τῶν κρητικῶν τοιχογραφιῶν συναντῶμεν τὴν χαρίεσσαν αὐτὴν στροφήν. Τὸ δὲ ζῷον ὑπανεγείρει τὸν δεξιὸν ἐμπρόσθιον κατὰ τὸ πλεῖστον πόδα, ὁτὲ μὲν ἀνεγεῖρον καὶ τὴν κεφαλὴν καὶ τρόπον τινὰ βαδίζον ὑπερηφάνως, ὁτὲ δὲ κῦπτον καὶ λαμβάνον φύλλα ἐκ τῶν βαΐων καὶ τρῶγον ἐκ τῶν ἐρριμένων εἰς τὴν ὁδόν, ἢ χαριέστερον ἐκ τῶν προσφερομένων ὑπὸ μικρῶν παιδίων.

Ἡ δὲ συνοδεία τοῦ πλήθους εἶναι ποικίλως διατεταγμένη. Χαριέστατατι σκηναὶ λαμβάνουν χώραν καὶ μεταξὺ τῶν μεγάλων, ἀλλὰ συνηθέστερον μεταξὺ τῶν μικρῶν. Ἄλλοι τούτων κρατούμενοι ἀπὸ τῆς χειρὸς ὑπὸ τῶν μητέρων σύρονται πρὸς τὸν Ἰησοῦν, ἄλλοι στρωννύουν μικρὰ ἱμάτια, ἄλλοι προσφέρουν φύλλα εἰς τὸ ζῷον, ἄλλοι γονατίζουν τέλος καὶ φαίνονται ὡσεὶ ψάλλοντες. Φαίνεται, ὡς καὶ ὁ Millert λέγει (εἰκονογραφία σελ. 281), ὅτι τὰ παιδία ταῦτα διαδραματίζουν τὸν πρωτεύοντα ῥό-

Ἡ Βαϊφόρος τοῦ Παλατινοῦ παρεκκλησίου ἐν Παλέρμῳ. (Μίμησις τοῦ Δαφνίου)

Digitized by Google

λον εἰς τὴν εἰκονογραφίαν ταύτην, τιθέμενα ἄλλως τε καὶ εἰς τὸ πρῶτον ἐπίπεδον ἐγγὺς τῷ ὁρῶντι. Συμβολικῶς ἴσως ὑποσημαίνουν τὴν *ἀποθέωσιν* τοῦ Ἰησοῦ.

Ἡ δὲ διάταξις τῶν γερόντων καὶ συνολικῶς τοῦ πλήθους εἶναι ποικίλη, ὡς εἴπομεν. Ὁ μᾶλ-

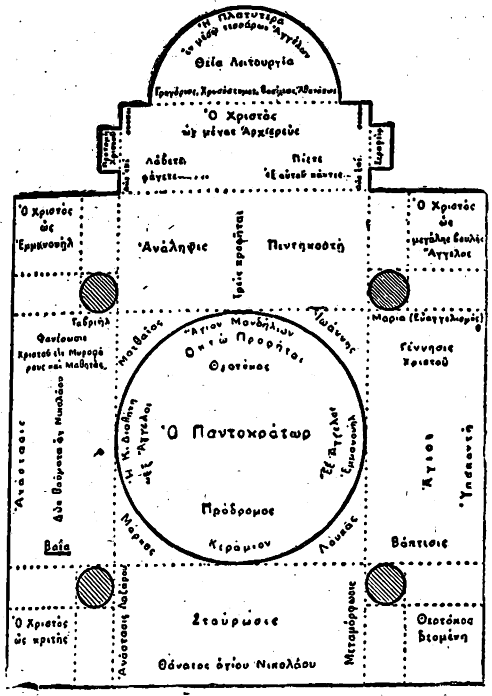

Μικροῦ κύκλου διάγραμμα εἰκονογραφικῆς διατάξεως ἐκ τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Ἁγ. Νικολάου ἐν Λαύρᾳ τοῦ Ἄθω.

[Τοιχογραφία τοῦ γνωστοῦ Φράγκου Κατελλάνου.]

λον καθιερωμένος τύπος εἶναι ὁ τῶν δύο ὁμάδων, ὧν ἡ μία ὄπισθεν ἐν πυκνῇ συμμετρικῇ μάζῃ παριστᾷ τοὺς μαθητάς, ἡ δ' ἔμπροσθεν τὸ συνωθούμενον πλῆθος τῶν Ἑβραίων. Εἰς τὰς κρητικοῦ τύπου εἰκονογραφίας εὑρίσκομεν τὸν μᾶλλον συμμετρικὸν τύπον, χωρὶς νὰ ἐλαττώνεται ἡ χάρις καὶ ἡ εὐκινησία. Πάντως ὅμως ἡ σκηνοθεσία τοῦ Δαφνίου καὶ τῆς Παντανάσσης ἢ καλύτερον τῆς Περιβλέπτου παραμένουν τὰ κάλλιστα δείγματα τῆς ἐκδηλώσεως τοῦ πλήθους, τὸ ὁποῖον ἐξέχεται τῆς πόλεως παριστωμένης διὰ μεγάλου τείχους καὶ ὄγκου οἰκοδομῶν. Τὴν δ' ὅλην γραφικότητα τοῦ πίνακος τῆς Βαΐφόρου συμπληροῦν οὐ μόνον τῶν φοινίκων ἡ ὑψουμένη πρασίνη εἰκών, ἀλλὰ τῶν ἀντιζύγων πρὸς τὴν πόλιν βραχωδῶν συγκροτημάτων ζωγραφία κατὰ τὸ ἀριστερὸν τῆς παραστάσεως μέρος, παριστῶσα τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν.

Πάντως ἡ εἰκονογραφία τῆς Βαΐφόρου καὶ διὰ τὴν βαθυτέραν ἀποθεωτικὴν σημασίαν καὶ διὰ τὴν παρουσιαζομένην πολύμορφον συνθετικὴν εὐκαιρίαν ἀπετέλεσε μεταξὺ τῶν εἰκονογράφων προσφιλέστατον θέμα.

Ἡ θέσις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Τοιαύτης σπουδαιότητος οὖσα ἡ Βαΐφόρος, οὐ μόνον ἐγένετο προσφιλής, καθ' ἃ εἴπομεν, ἀλλὰ καὶ κατέλαβεν ἐπιφανῆ θέσιν ἐντὸς τοῦ ναοῦ, διακρινομένη ἀμέσως καὶ προτιμωμένη μετὰ τῶν κυρίων δεσποτικῶν εἰκονογραφιῶν. Εἰς τὴν χριστιανικὴν ἐκκλησίαν, κυρίως δὲ μετὰ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ σταυροειδοῦς ναοῦ μετὰ τρούλλου, καθιερώθη ἀκριβὴς εἰκονογραφικὴ κατάταξις ἀνταποκρινομένη καὶ εἰς τὴν *ἀλληγορικὴν* τῆς ἐκκλησίας ἔννοιαν ὡς συμβολιζούσης τὸ *σύμπαν*, καὶ τὴν *ἱστορικήν*, καὶ τὴν *λειτουργικήν*, καὶ τὴν *δογματικὴν* τοιαύτην. Ἐπομένως, συμφώνως πρὸς αὐτὰς τὰς ἐννοίας καὶ ἰδίᾳ τὴν δογματικήν, ἥτις παρουσιάζει εἰς ἡμᾶς τὰ τρία τοῦ Χριστοῦ ἀξιώματα (*Ἀρχιερέως, Διδασκάλου, Βασιλέως*), ἡ εἰκονογραφία καθώρισε τὰ σπουδαιότατα τοῦ ναοῦ μέρη διὰ τὰς ἐξεχούσας σκηνάς. Τὸν Παντοκράτορα κατέχοντα τὸ ὕψιστον τοῦ ναοῦ σημεῖον ἐν τῷ τρούλλῳ ἐπιστέφουν αἱ μεγάλαι σκηναὶ κατὰ τὰ σκέλη καὶ τὰ ἡμιθόλια τῶν χορῶν (νυμφῶν). Οὕτω τὴν δυτικὴν τῆς ἐκκλησίας θέσιν καταλαμβάνει ἡ Σταύρωσις, τὰς δύο πλαγίας ἡ Ἀνάστασις καὶ ἡ Μεταμόρφωσις καὶ παρ' αὐτὰς ἡ Βάπτισις καὶ ἡ Βαΐφόρος.

Πάντως ἡ Βαΐφόρος τίθεται ἐγγὺς τῶν μεγάλων σκηνῶν εἰς τὴν καμάραν τῶν σκελῶν, ὁτὲ εἰς τὴν ἀνατολικὴν καμάραν (Παντάνασσα), ὁτὲ εἰς τὴν δυτικὴν (Χελανδάριον, Περίβλεπτος, Βαρλαάμ), ὁτὲ εἰς τὴν νοτίαν (Καισαριανή), ὁτὲ εἰς τὴν βορείαν (Παρεκκλήσιον Λαύρας, Μετέωρον). Ἐπομένως ἡ Βαΐφόρος συμπληρώνει τὸν δογματικὸν τύπον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, συνδυάζουσα, οὕτως εἰπεῖν, λόγῳ τῆς συνθέσεως αὐτῆς, πάντα τ' ἀξιώματα τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν ἀποθεωτικὴν τῆς εἰσόδου σκηνήν. Τὴν μᾶλλον ὅμως ἐπιφανῆ θέσιν κατέχει ἡ ἐν τῇ Παντανάσσῃ, τιθεμένη εὐθὺς μετὰ τὴν Πλατυτέραν καὶ τὴν Ἀνάληψιν εἰς ἐπιφανέστατον μέρος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *G. Millet*, Recherches sur l'iconographie de l'évangile Paris 1916 σ. 254 κ. ἑξ. (κυρία πηγὴ αὐτόθι καὶ Βιβλιογραφία· τοῦ αὐτοῦ: Daphni σ. 163. *Ch. Diehl*, Manuel d' Art Byzantin Paris 1910. *L. Brehier*, L'art Byzantin Paris σ. 165. *C. M. Kaufmann*, Handbuch der christlicher Archäologie ἔκδ. α' Paderborn 1905 (τὴν β' ἔκδοσιν δὲν ἠδυνήθην νὰ χρησιμοποιήσω). *Detzel*, Christliche Ikonographie Fribourg 1894 (κυρίως διὰ τὴν ἐν τῇ Δύσει). *V. Schultze*, Altchristliche Kunst 1905. *Ant. Wall*, Der Sarkophag des I. Bassus Rome 1900. *Haseloff*. Codex Purpureus πίναξ Β' *Γ. Σωτηρίου*, Εἰκονογραφικοὶ κύκλοι 1927.

Ν. Δ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

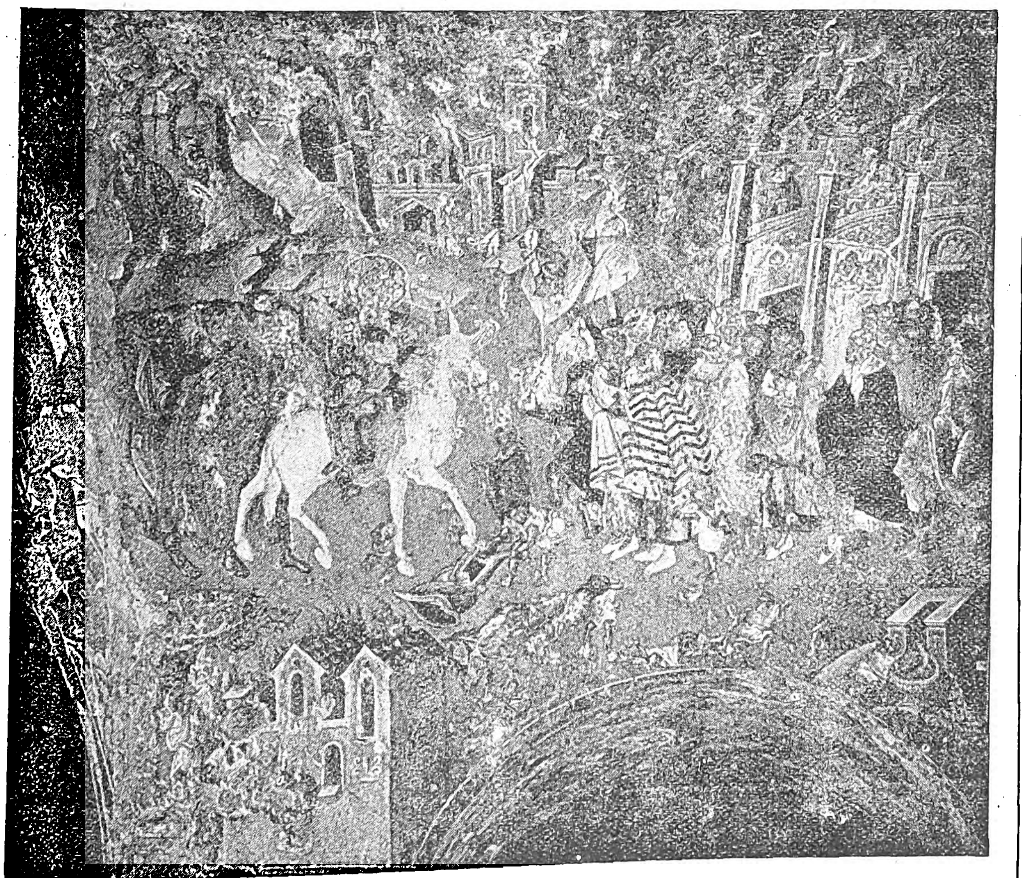

Ἡ περιφημοτέρα ὅλων εἰκὼν τῆς Βαΐφόρου ἐν τῇ Παντανάσσῃ τοῦ Μυστρᾶ.

Βάϊ-Χάϊ-Βάϊ (ἀγγλ. Wei-Hai-Wei) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ λιμὴν τῆς Κίνας ἐπὶ τῆς χερσονήσου *Σὰν-Τούγγ*, ἐκτισμένη εἰς τὸν μυχὸν τοῦ μικροῦ κόλπου *Βάϊ-Χάϊ*, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται εἰς ἐπίκαιρον στρατηγικὴν θέσιν, ἀριστερᾷ τῷ εἰσερχομένῳ εἰς τὸν μέγαν κόλπον Πετσιλί, ἀπέναντι τοῦ Πὸρτ-Ἄρθουρ, κλειόμενος ὑπὸ τῆς νησῖδος Λιοὺ-Κουγγ-Τάο. Ἀπὸ τοῦ 1898 τὸ Βάϊ-Χάϊ-Βάϊ εἶναι κέντρον ὁμωνύμου ἀγγλικοῦ προτεκτοράτου, περιλαμβάνοντος ἐκτὸς τῆς πόλεως τὴν νησῖδα Λιοὺ-Κουγγ-Τάο καὶ λωρίδα γῆς πλάτους 17 χιλιομέτρων, ἐκτεινομένην καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς παραλίας τοῦ κόλπου Βάϊ-Χάϊ καὶ ἔχοντος συνολικὴν ἔκτασιν 738 τετρ. χλμτρ. καὶ πληθυσμὸν 154.416 (1921) κατοίκων Κινέζων κατὰ τὰ $^{95}/_{100}$. Οἱ λοιποὶ εἶναι Εὐρωπαῖοι, Ἄγγλοι διοικητικοὶ ὑπάλληλοι, ἀξιωματικοὶ καὶ ἔμποροι, κατοικοῦντες ἐκεῖ μονίμως. Ὁ καθ' αὐτὸ λιμὴν Βάϊ-Χάϊ-Βάϊ καλεῖται καὶ *Λιμὴν Ἐδουάρδου*, ἔχει δὲ 2000 περίπου κατοίκων. Ἡ ἀποικία διοικεῖται, ἀπὸ τοῦ 1902, ὑπὸ πολιτικοῦ ἄρχοντος ἑδρεύοντος εἰς τὸν Λιμένα Ἐδουάρδου.

Τὸ Βάϊ-Χάϊ-Βάϊ ἦτο ἁπλοῦν χωρίον ἁλιέων μέχρι τοῦ 1883, ὁπότε ὁ Γερμανὸς ἀξιωματικὸς *Φὸν Χάννεκεν*, ὑπηρετῶν εἰς τὸν κινεζικὸν στρατόν, ἵδρυσεν ἐν αὐτῷ τὸν μεγαλύτερον ναύσταθμον τῆς Κίνας. Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1895, διαρκοῦντος τοῦ Σινο-ιαπωνικοῦ πολέμου κατελήφθη καὶ κατεστράφη ὑπὸ τῶν Ἰαπώνων. Διὰ τῆς συμβάσεως τοῦ Πεκίνου (1 Ἰουλίου 1898) παρεχωρήθη ὑπὸ τῶν Κινέζων, ὑπὸ ἐνοίκιον, εἰς τὴν Ἀγγλίαν μὲ τὴν συμφωνίαν, ὅτι ἡ τελευταία αὕτη θὰ τὸ χρησιμοποιήσῃ ὡς σταθμὸν ἀνθρακεύσεως. Εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Βάϊ-Χάϊ-Βάϊ καὶ ἐπὶ τῆς νησῖδος ἡ Ἀγγλία εἶχε, συμφώνως πρὸς τὴν συνθήκην τῆς παραχωρήσεως, τὸ δικαίωμα νὰ ἀνεγείρῃ φρούρια καὶ νὰ διατηρῇ φρουράν, ἡ δὲ ἐξουσία τῆς Κίνας περιορίζετο εἰς τὸ δικαίωμα τῆς προσορμίσεως τῶν πολεμικῶν σκαφῶν της εἰς τὸν λιμένα καὶ τῆς διαμονῆς ἐν αὐτῷ. Ἐπίσης, συμφώνως πρὸς τὴν συνθήκην, ἡ ἀγγλικὴ κατοχὴ ἐπὶ τοῦ Βάϊ-Χάϊ-Βάϊ θὰ διήρκει ἐφ' ὅσον χρόνον ἡ Ρωσία θὰ κατεῖχε τὸ *Πὸρτ-Ἄρθουρ*. Τῷ 1902, κατόπιν τῆς συμμαχίας Ἀγγλίας-Ἰαπωνίας, ἡ πρώτη ἔπαυσε νὰ ὀχυρώνῃ αὐτὸ καὶ μετέτρεψε τὴν διοίκησίν του ἀπὸ στρατιωτικῆς εἰς πολιτικήν. Ὅτε τῷ 1905, κατόπιν τοῦ Ρωσοϊαπωνικοῦ πολέμου, τὸ Πὸρτ—Ἄρθουρ κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἰαπώνων, ἡ Ἀγγλία, μολονότι ἦτο ὑποχρεωμένη ἐκ τῆς συνθήκης νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ Βάϊ-Χάϊ-Βάϊ, ἐπέτυχε νὰ παρατείνῃ τὴν κατοχήν της ἐπ' αὐτοῦ ἐφ' ὅσον χρόνον θὰ διήρκει καὶ τῶν Ἰαπώνων ἐπὶ τοῦ Πὸρτ-Ἄρθουρ. Κατὰ τὴν *συνθήκην τῆς Οὐασιγκτῶνος* (Ἰανουάριος 1922), ἡ Μεγάλη Βρετανία καὶ ἡ Γαλλία ἠγγυήθησαν τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν Κίναν, ἡ μὲν πρώτη τοῦ *Βάϊ-Χάϊ-Βάϊ*, ἡ δὲ δευτέρα τοῦ *Κουὰν-Τσοὺ-Βάν*, χωρὶς μέχρι σήμερον νὰ πραγματοποιηθῇ αὕτη.

Ἡ κίνησις τοῦ λιμένος εἶναι ἀκμαιοτάτη. Τὰ κυριώτερα ἐξαγόμενα προϊόντα εἶναι αἱ ἀραχίδες, τὸ ἔλαιον τῆς ἀραχίδος, τὸ ἅλας καὶ οἱ ἰχθύες. Ἰσχύουσα νομισματικὴ μονὰς εἶναι τὸ μεξικανικὸν δολλάριον, τοῦ ὁποίου ἡ ἀξία κυμαίνεται μεταξὺ 2-2$^{1}/_{2}$ σελλινίων. Ἡ ἀξία τῶν ἐξαχθέντων καὶ εἰσαχθέντων ἐμπορευμάτων ἦτο κατὰ τὸ 1925: ἐξαγωγὴ 4342203, εἰσαγωγὴ 8112418 εἰς μεξικανικὰ δολλάρια.

Χ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΙΣ

Βαϊχίγγερ (Vaihinger), *Χάνς*. Γερμανὸς φιλόσοφος, γεννηθεὶς τῷ 1852, καθηγητὴς εἰς διαφόρους πανεπιστημίους, πρόεδρος τῆς Καντιανῆς ἑταιρείας καὶ ἐκδότης τῶν «Καντιανῶν ἐρευνῶν». Τὰ γνωστότερα τῶν ἔργων του εἶναι τὰ ἑξῆς: «Ὁ Γκαῖτε ὡς ἰδανικὸν καθολικῆς μορφώσεως» (1875)· «Χάρτμαν, Ντύριγγ καὶ Λάγγε» (1676)· «Ὑπόμνημα εἰς τὴν κριτικὴν τοῦ καθαροῦ λόγου τοῦ Καντίου» (Α' 1881, Β' 1892)· «Ἡ ὑπὸ τοῦ Καντίου ἀναίρεσις τοῦ ἰδανισμοῦ» (1883)· «Φυσικαὶ ἐπιστῆμαι καὶ σχολεῖον» (1889)· «Ὁ Κάντιος μεταφυσικός» (1899)· «Ὁ Νῖτσε ὡς φιλόσοφος» (1902)· «Φιλοσοφία τοῦ Ὡς ἐὰν» (1900, ἔκδοσις β' 1911)· «Σύστημα τῶν θεωρητικῶν, πρακτικῶν καὶ θρησκευτικῶν ἐπινοημάτων τῆς ἀνθρωπότητος». Τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶναι τὸ σπουδαιότατον καὶ θεμελιωδέστατον τῶν συγγραμμάτων τοῦ Βαϊχίγγερ.

Ἐν τῷ ἔργῳ του τούτῳ διακρίνει ὁ Γερμανὸς φιλόσοφος τὸν «*δογματικὸν Κάντιον*» ἀπὸ τοῦ «*κριτικοῦ Καντίου*» καὶ πειρᾶται νὰ ἐξεύρῃ ἐν τῷ συνόλῳ τῆς φιλοσοφίας τοῦ μεγάλου φιλοσόφου ἰδέας, τῶν ὁποίων ἡ θεμελιώδης σημασία δὲν κατενοήθη μέχρι τοῦδε. Αἱ ἰδέαι αὗται συνοψίζονται εἰς τὴν περὶ τοῦ «*ὡς ἐὰν*» διδασκαλίαν, τ. ἔ. εἰς τὴν περὶ τῶν ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ ἐπινοημάτων ἢ πλασμάτων ἔρευναν. Τὸν ἀληθῆ καὶ κυρίως Κάντιον εὑρίσκομεν ἐκεῖ, ὅπου ἐπεξεργάζεται τὸν φανταστικὸν χαρακτῆρα τῶν ἰδεῶν, τῶν γενικῶν ἐννοιῶν, τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν καὶ τῶν θρησκευτικῶν δογμάτων. Κατὰ ταῦτα ὁ Vaihinger δὲν περιορίζει τὰ ἐπινοήματα ἢ πλάσματα τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς εἰς τὰς ἰδέας, καὶ πρὸ πάντων τὰς πρακτικάς, ἀλλὰ φρονεῖ ὅτι ὁ ὅλος κόσμος τῶν παραστάσεων ἡμῶν φέρει τὸν φανταστικὸν χαρακτῆρα τοῦ ἐπινοήματος. Ὅλα εἶναι κατ' αὐτὸν ἐπινοήματα, πλάσματα, μῦθος· ἐντεῦθεν καὶ ὁ τίτλος τοῦ θεμελιώδους αὐτοῦ ἔργου. Διότι τὸ «*ὡσεί*» ἢ «*ὡς ἐὰν*» εἶναι ὁ γλωσσικὸς τύπος, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκφράζομεν τὰς φανταστικὰς ἐκείνας κρίσεις. Ἀλλ' ὅμως ὁ Βαϊχίγγερ διακρίνει βαθμοὺς ἐν τῷ πλήθει τῶν ἐπινοημάτων ἡμῶν. Ἐπινοήματα ἐν τῇ αὐστηροτάτῃ σημασίᾳ τῆς λέξεως εἶναι κατ' αὐτὸν αἱ παραστάσεις ἐκεῖναι, αἵτινες οὐ μόνον πρὸς τὴν πραγματικότητα ἀντιφάσκουν,

Digitized by Google

ἀλλὰ καὶ πρὸς ἑαυτὰς εἶναι ἀντιφατικαί, ὡς λ.χ. τὸ ἄτομον ἢ τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτό. Ἀπὸ τούτων διακριτέα τὰ ἐπινοήματα ἢ πλάσματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα μόνον πρὸς τὴν δεδομένην πραγματικότητα ἀντιφάσκουν, ὡς π.χ. αἱ τεχνηταὶ διακρίσεις εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, πρὸς τὰς ὁποίας οὐδὲν ἀνταποκρίνεται ἐν τῇ πραγματικότητι.

Ἡ πρώτη ἐκείνη κατηγορία τῶν ἐπινοημάτων θὰ ἠδύνατο νὰ ὀνομασθῇ «ἐνσυνείδητοι πλάναι» ἢ «ἐνσυνείδητοι ἀντιφάσεις», ἐνῷ ἡ δευτέρα εἶναι μᾶλλον «ἐνσυνείδητα λάθη», ἐπινοήματα κατὰ τὸ ἥμισυ, ἡμιπλάσματα. Ἀμφότερα ταῦτα τὰ εἴδη τῶν ἐπινοημάτων οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουν πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν ὑπόθεσιν, οὐδὲ πρέπει νὰ συγχέωνται πρὸς αὐτήν. Μεταξὺ ἐπινοήματος καὶ ὑποθέσεως δὲν ὑφίσταται μόνον ποσοτικὴ διαφορά, διαφορὰ βαθμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ ποιότης αὐτῶν, ἡ φύσις εἶναι ὅλως διάφορος. Τὰ μὲν ἐπινοήματα εἶναι πλήρη ἀντιφάσεων παραστατικὰ πλάσματα, ἅπερ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς δὲν δύνανται νὰ ἀξιώσωσιν ὅτι ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν πραγματικότητα, δημιουργοῦσιν οὐχὶ ἀληθῆ γνῶσιν, ἀλλὰ παρέχουσι φαινομενικήν τινα μόνον κατανόησιν καὶ ἑρμηνείαν, ἀναφέρονται εἰς τὸ νοητικῶς μόνον δυνατόν. Αἱ δὲ ὑποθέσεις τοὐναντίον ἐκφράζουσί τι τὸ πραγματικῶς ὑπάρχον. Καὶ ἐὰν ἀκόμη ἐγκαταλειφθῇ ὑπόθεσίς τις, ἐπειδὴ νέα γεγονότα ὁδηγοῦσιν εἰς τὴν ἀντικατάστασιν αὐτῆς δι' ἄλλης, δὲν ἀποβάλλει διὰ τοῦτο τὴν ἀξίαν της. Διότι διὰ τοῦ τρόπου τούτου προάγεται ἡ ἐπιστήμη καὶ πλησιάζει ἀεὶ μᾶλλον πρὸς τὴν πραγματικότητα. Ἄλλως τε ἡ διὰ τῶν γεγονότων πιστοποίησις τῶν ὑποθέσεων ἀποδεικνύει ὅτι αὗται ἐκφράζουσιν αὐτὴν πραγματικότητα.

Ἐὰν οὕτως ἔχουν τὰ πράγματα, γεννᾶται φυσικὰ ἡ ἀπορία περὶ τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς ἀξίας τῶν ἐπινοημάτων ἐκείνων. Ἡ ἀξία αὐτῶν, λέγει ὁ Βαϊχίγγερ, συνίσταται πρῶτον εἰς τοῦτο, ὅτι ἐξυπηρετοῦν πρακτικοὺς σκοπούς. Ἡ ἐπιστήμη θέτει πολλάκις εἰς τὴν θέσιν τοῦ πραγματικοῦ, ὅπερ ἀγνοεῖ, τὸ μὴ πραγματικόν, ἵνα διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐπεξεργασθῇ τὴν πραγματικότητα. Πρὸς ἐξήγησιν φαινομένου τινὸς ἀποδέχεται αἰτίας, συγκροτεῖ ἐννοίας κλ., διὰ τῶν ὁποίων τὸ μὲν ἐπιφέρει τάξιν εἰς τὸ πλῆθος τῶν φαινομένων, τὸ δὲ προπαρασκευάζει εἰς τὴν ὀρθὴν λύσιν τῶν προβλημάτων. Ἐξυπηρετοῦν λοιπὸν τὰ ἐπινοήματα εὑρετικοὺς καὶ θεωρητικοὺς σκοπούς. Παράδειγμα ἡ ἔννοια τοῦ ἀτόμου, ἥτις εἶναι μὲν ὅλως φανταστική, ἀλλ' ἕνεκα τῆς σαφηνείας καὶ παραστατικότητος τῆς περὶ ἀτόμων θεωρίας, συμβάλλει τὰ μέγιστα, ἵνα ἀντιληφθῶμεν τὴν ὕλην κατὰ τὸ πρότυπον τῶν κεχωρισμένων οὐρανίων σωμάτων καὶ καθιστᾷ ἡμᾶς ἱκανοὺς νὰ μεταβάλωμεν τὸ ἀκαθόριστον, ἀσύλληπτον καὶ ἀσταθὲς τῆς πραγματικότητος εἴς τι καθωρισμένον, συλληπτὸν καὶ μόνιμον. Ἀλλὰ καὶ ἐκ λόγων πρακτικῶν προσλαμβάνουν δεύτερον τὰ ἐπινοήματα ἐκεῖνα πραγματικὴν ἀξίαν. Διότι ἡ γνῶσις δὲν εἶναι σκοπός, ἀλλὰ ἡ λειτουργία αὐτῆς ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς βουλήσεως, οὖσα ἁπλοῦν μέσον, ὡς ἡ νόησις καθόλου εἶναι ἁπλοῦν ὄργανον ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς ζωῆς.

Τὸν φανταστικὸν ἐκεῖνον χαρακτῆρα δὲν φέρουσι μόνον αἱ κατηγορίαι, ἀλλὰ καὶ αἱ παραστάσεις τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου, αἵτινες δὲν ὑφίστανται ἐν ἡμῖν ἐκ τῶν προτέρων, ὡς ἐνόμιζεν ὁ Κάντιος, ἀλλ' ἐξευρέθησαν ὑπὸ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, ἵνα δι' αὐτῶν ἐπενέγκῃ τάξιν εἰς τὰ ἐν αὐτῇ συμβαίνοντα. Διότι τὸ δεδομένον μόνον διὰ τῶν ὑπὸ τῆς λογικῆς ἡμῶν λειτουργίας δημιουργουμένων βοηθητικῶν ἐννοιῶν καθόλου εἶναι δυνατὸν νὰ τακτοποιηθῇ καὶ νὰ κατανοηθῇ.

Τὴν τραγικότητα τοῦ βίου ἀποτελεῖ κατὰ τὸν Βαϊχίγγερ τὸ γεγονός, ὅτι αἱ πολυτιμόταται τῶν ἐννοιῶν ἡμῶν, ἀντικειμενικῶς καὶ ὡς πρὸς τὸ πραγματικὸν αὐτῶν ἐξεταζόμεναι, οὐδεμίαν κέκτηνται ἀξίαν. Τοῦτο ἰσχύει πολὺ περισσότερον προκειμένου περὶ τῶν ἐπινοημάτων τοῦ πρακτικοῦ λόγου, οἷα εἶναι λ. χ. ἡ ἐλευθερία, ὁ θεός, τὰ ὑψηλὰ ἡμῶν ἰδανικά. Ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας εἶναι μὲν ἀπαραίτητος εἰς ἡμᾶς, αἱ δὲ πράξεις ἡμῶν δέον νὰ κρίνωνται οὕτω, ὡς ἐὰν εἴμεθα ἐλεύθεροι καὶ διὰ τοῦτο ὑπεύθυνοι, ἀλλὰ καθ' ἑαυτὴν ἐξεταζομένη εἶναι ἐπινόημα, φανταστικὸν πλάσμα. Πάντα τὰ ὑψηλὰ ἰδανικὰ ἡμῶν εἶναι ἀντιφατικὰ πρὸς ἑαυτὰ καὶ πρὸς τὴν πραγματικότητα πλάσματα. Ἀλλ' ὅμως κέκτηνται, ὡς ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας, τεραστίαν δύναμιν πρὸς ὑπερνίκησιν τοῦ κόσμου. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὴν ἰδίαν τοῦ θεοῦ. Ἀλλ' ἐνταῦθα ἀκριβῶς ἔγκειται καὶ ἡ μεγάλη αὐτῶν ἀξία. Ἄνευ τῶν θεωρητικῶν, πρακτικῶν καὶ θρησκευτικῶν τούτων ἐπινοημάτων θὰ ἐμαραίνετο ἡ ἀνθρωπίνη νόησις, τὸ συναίσθημα καὶ ἡ βούλησις. Τὴν ἀξίαν δὲ ταύτην αὐτῶν ἐκφράζει ὁ Βαϊχίγγερ διὰ τῶν ἑξῆς: «Ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον ἡ τοιαύτη γνῶσις (ὡς δηλ. ὁ Βαϊχίγγερ ἀναλύει αὐτὴν) φαίνεται φοβερά· ἐκεῖνος δι' ὃν εἶναι βλαβερὰ ἀλήθεια, ἐκεῖνος ὅστις πιστεύει ὅτι πρέπει νὰ ἀπορρίψῃ διὰ τοῦτο τὰ ἰδανικά του ὡς στερούμενα πάσης ἀξίας, οὗτος οὐδέποτε προσεκολλήθη εἰς τὰ ἰδανικὰ ἐκεῖνα μὲ ὅλην του τὴν ψυχήν». Εἶναι προφανὴς ἡ συγγένεια, ἥτις ὑφίσταται μεταξὺ τῆς περὶ ἰδανικῶν καὶ τῆς διὰ τὸν βίον σημασίας αὐτῶν ἀπόψεως τοῦ Βαϊχίγγερ καὶ τῆς τοῦ *Οὐΐλλιαμ Τζαίημς*, ὡς καθόλου καὶ ἡ σχέσις πρὸς τὸν πραγματισμὸν (βλ. λ.).

Ἀνασκοποῦντες τὰ μέχρι τοῦδε εἰρημένα εὑρίσκομεν ὅτι τὰ πάντα εἶναι διὰ τὸν ἡμέτερον φιλόσοφον ἐπινοήματα, πλάσματα καὶ μῦθος. Ὅ,τι ὑπολείπεται, ὅ,τι πραγματικῶς ὑπάρχει εἶναι τὰ αἰσθήματα, καὶ δὴ ἐν συνυπάρξει καὶ ἐν διαδοχῇ. Διὰ τὴν κριτικὴν θετικοφροσύνην, ὡς ἐκλήθη καὶ ἡ φιλοσοφία τοῦ Βαϊχίγγερ, οὐδὲν ἀπόλυτον ὑπάρχει, οὐδὲν πρᾶγμα καθ' ἑαυτό, οὐδὲν ὑποκείμενον ἢ ἀντικείμενον, ἀλλὰ μόνον τὰ ἄλληλα διαδεχόμενα καὶ συνυπάρχοντα αἰσθήματα, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται ὁ σύνολος ὑποκειμενικὸς ἡμῶν κόσμος, διακρινόμενος εἰς κόσμον φυσικῶν καὶ κόσμον ψυχικῶν συμπλεγμάτων. Οὕτω ὁ Βαϊχίγγερ συνορεύει τὸ μὲν πρὸς τὸν Hume, τὸ δὲ πρὸς τὸν Avenarius καὶ τὸν Mach.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Scholz*, Die Religionsphilosophie des Als ob, 1927. – *Gronau*, Die philosophie des Als ob ἐν Die Philosophie der Gegemart 1920.

Ν. Ι. ΛΟΥΒΑΡΙΣ

Βάϊχσελ (Weichsel) *[Γεωγρ.]*. βλ. Βιστούλας.

Βάϊχσελμπάουμ (Weichselbaum), ***Ἀντώνιος***· Αὐστριακὸς παθολογο-ανατόμος, γεννηθεὶς τῷ 1845, ἀπὸ τοῦ 1893 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς παθολογικῆς ἀνατομικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βιέννης. Συγγραφεὺς πλείστων ἐπιστημονικῶν ἔργων. Ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ φέρεται καὶ ὁ *διπλόκοκκος* τῆς ἐγκεφαλονωτιαίας μηνιγγίτιδος ἀνακαλυφθεὶς ὑπ' αὐτοῦ τῷ 1887. Μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῆς Βιέννης, ὁ Βάϊχσελμπάουμ εἶναι ἐπίσης μέλος τῆς Λεοπόλδου-Καρολείου Ἀκαδημίας τῶν Γερμανῶν φυσιοδιφῶν.

Ἀντώνιος Βάϊχσελμπάουμ.

Ο. Ρ.

Βαΐχτερ (Wächter), ***Κάρολος Γεώργιος φὸν***—. Εἷς τῶν ἐπιφανεστέρων Γερμανῶν νομομαθῶν (1797—1880). Μετὰ τὸ πέρας τῶν πανεπιστημιακῶν του σπουδῶν (1819) διωρίσθη ἀνώτερος νομικὸς πάρεδρος εἰς τὸ ἐφετεῖον τοῦ Esslingen, ταυτοχρόνως δέ, κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος καθηγητὴς τοῦ Δικαίου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Tübingen. Τῷ 1833, προσκληθεὶς μετέβη εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Λιψίας, εἰς τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν παρέμεινεν ἢ ἐπὶ τριετίαν, δηλαδὴ μέχρι τοῦ 1836, ὁπότε ἐπανῆλθε καὶ αὖθις εἰς τὸ Tübingen, ἔνθα ἐξελέγη πρύτανις τοῦ πανεπιστημίου, τοῦ ὁποίου ἐπὶ πλέον διετέλεσεν ἀντιπρόσωπος εἰς τὴν Γερουσίαν (Ständeversammlung) ἧς ἐξελέγη τῷ 1839 πρόεδρος ἐπὶ ἓξ ἔτη, ἐπανεκλεγεὶς ἅμα τῇ λήξει τῆς θητείας του δι' ἓξ ἐπὶ πλέον ἔτη τῷ 1845. Συνεπείᾳ τροποποιήσεων γενομένων τῷ 1849 ἐν τῷ Συντάγματι, ἔπαυσε νὰ διατελῇ μέλος τῆς Γερουσίας, καὶ δύο ἔτη μετὰ ταῦτα (1851) λόγῳ διαφωνίας πρὸς τὴν κυβέρνησιν ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τῆς θέσεως τοῦ πρυτάνεως τοῦ πανεπιστημίου καὶ μετέβη ὡς πρόεδρος τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου τῶν τεσσάρων ἐλευθέρων καὶ ὁμοσπόνδων (ἀνσεατικῶν) πόλεων εἰς Lübeck, εἰς ἣν θέσιν παρέμεινε μόνον ἐπὶ ἓν ἔτος περίπου, καθόσον τὸ ἑπόμενον ἔτος (1852) ἀπεδέχθη τὴν γενομένην εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Λιψίας πρόσκλησιν διὰ τὴν ἕδραν τοῦ Δικαίου τῶν Πανδεκτῶν, ἀπονεμηθείσης αὐτῷ ταυτοχρόνως τοῦ τίτλου τοῦ μυστικοσυμβούλου τῆς αὐλῆς (Geheimer Hofrat). Ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λιψίας διδάσκων ἐξελέγη μετ' οὐ πολὺ πρύτανις αὐτοῦ καὶ ἐπὶ πλέον μέλος τοῦ συμβουλίου τῆς πολιτείας (Staatsrat), τῷ δὲ 1872 ἀνεκηρύχθη ἀληθὴς μυστικοσύμβουλος (Wircklicher Geheimen Rat). Μεταξὺ τῶν πολλῶν συγγραφῶν του μνημονεύομεν τὰ κυριώτερα: «Lehrbuch des römisch-deutschen Strafrechts» τόμοι 2 (1825—26), «Abhandlungen aus dem Strafrecht» τόμ. 1, «Handbuch des in Württemberg geltenden Privatrechts» τόμοι 2 (1839—51), «Gemeines Recht Deutschlands, insbesondere gemeines deutsches Strafrecht» (1844), «Beiträge zur deutschen geschichte, insbesondere zur Geschichte des deutschen Strafrechts» (1845), «Der Entwurf eines bürgerlichen Gesetzbuchs für das Königreich Sachsen» (1853). «Das Königlich sächsische und das thüringische Strafrecht» (1857—58), Die bona fides, insbesondere bei der Ersitzung des Eigentums (1871), «Pandekten» (ἐκδοθέντες ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Oskar), «Beilagen zu Vorlesungen über das deutsche Strafrecht» (1881), «Deutsches Strafrecht, Vorlesungen» (ἐκδ. ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Oskar). [Βλ. βιβλιογραφίαν ἐν Windscheid: «Karl Georg von Wächter» 1880 καὶ Oskar v. Wächter: K. G. von Wächter» 1881.]

Η. Γ. Κ.

— **Βαΐχτερ** (Wächter), ***Ὀσκὰρ φὸν***—. Γερμανὸς νομομαθὴς καὶ δημοσιολόγος (1825-1899), υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ἀπὸ τοῦ 1849 ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐξάσκησιν τοῦ δικηγορικοῦ ἐπαγγέλματος, ἐκ παραλλήλου ὅμως δὲν παρέλειπε νὰ ἐπιδίδεται εἰς ἐπιστημονικὰς μελέτας καὶ συγγραφάς, εἰς τὰς ὁποίας καὶ κυρίως ὀφείλει τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ἰδίως ἐπεδόθη εἰς μελέτας ἐπὶ τοῦ Ἐμπορικοῦ Δικαίου καὶ τοῦ Δικαίου τῆς πνευματικῆς ἰδιοκτησίας. Ταυτοχρόνως ὅμως δὲν ἐβράδυνε ν' ἀναδειχθῇ καὶ ὡς δημοσιογράφος, εἰς τοῦτο δὲ τῷ παρεσχέθη ἐν πρώτοις εὐκαιρία κατὰ τὸ 1860 ἐξ ἀφορμῆς τῆς συνομολογήσεως ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τῆς Βυρτεμβέργης συνθήκης (Konkordat) μετὰ τοῦ πάπα, βραδύτερον δὲ ἐξ ἀφορμῆς τοῦ χωρισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἐκ τῆς Πολιτείας, ὃν καὶ ἐπολέμησεν. Εἰς τὴν ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ζητήματος τούτου δρᾶσίν του ὀφείλει καὶ τὴν ἐν ἔτει 1862 ἐκλογὴν αὐτοῦ εἰς τὴν Γερουσίαν (Städneversammlung) τῆς Βυρτεμβέργης, ἐν τῇ ὁποίᾳ συνέπραξε μετὰ τοῦ γερμανικοῦ κόμματος, ψηφίσας μετὰ τῶν λοιπῶν μελῶν αὐτοῦ τῷ 1866 ἐναντίον τοῦ κατὰ τῆς Πρωσσίας πολέμου. Δύο ἔτη μετὰ ταῦτα προέβη εἰς τὴν ἵδρυσιν καὶ ἔκδοσιν ἑβδομαδιαίας πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἐφημερίδος ὑπὸ τὸν τίτλον «Der Landbote», διὰ τῆς ὁποίας ἐπεδίωξε τὴν διάδοσιν εἰς εὐρύτερον κύκλον τῶν πολιτικῶν-κομματικῶν αὐτοῦ πεποιθήσεων. Καθ' ὅλον δὲ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα δὲν ἔπαυσεν ἐξ ἄλλου συγγράφων καὶ ἐκδίδων. Ἐκτὸς ἄλλων μακροσκελῶν μελετῶν, αἱ ὁποῖαι ἐδημοσιεύθησαν εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ ἰδίως εἰς τὸ «Deutsche Vierteljahrschrift» συνέγραψε καὶ τὰ ἑξῆς ἔργα: «Das Verlagsrecht mit Einschluss der Lehren von dem Verlagsvertrag und Nachdruck» (1857—58), «Der 9 November 1861 und die Verlagsrechte» (1861), Wechsellehre nach den deutschen und ausländischen Gesetzen» (1864), «Das Handelsrecht nach dem allgemeinen deutschen Handelsgesetzbuch», «Das Wechselrecht des Norddeutschen Bundes» (1869—70), «Das Autorrecht nach dem gemeinen deutschen Recht» (1875), «Das Urheberrecht an Werken der bildenden Künste» (1877), «Encyklopädie des Wechselrecht des Deutschen Reichs» (1883), «J. J. Moser» (1885) Ἐκ τῶν πολιτικοδημοσιογραφικῶν αὐτοῦ δημοσιευμάτων μνημονευτέα τὰ ἑξῆς: «Württemberg und Rom vor 300 Jahren» (1860), «Konkordat und Recht in Württemberg» (1861), «Bekenntnisgrund, Kirch und Sektenwesen in Württemberg» (1862) καὶ πλεῖσται ἄλλαι μελέται βιογραφικαί, καλλιτεχνικαὶ καὶ φιλολογικαὶ εἶδον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ἐκ τῆς γραφίδος αὐτοῦ.

Η. Γ. Κ.

Βαΐων *Κυριακή*· βλ. βαϊφόρος.

Βαιώνης *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος «τῆς ἐντὸς Γάγγου Ἰνδικῆς» ἐν τῷ κόλπῳ Βαρύγαζα (βλ. λ.) εἰς τὸ στόμα μικροῦ ποταμοῦ, ἐγγὺς τοῦ ὁποίου, ἄλλος «μέγιστος ποταμὸς ὀνόματι Μάϊς» (*Ἀνων.* «Περίπλ. Ἐρυθ. θαλ.» § 42). Καὶ ὁ μὲν Μάϊς διατηρεῖ εἰσέτι τὸ ὄνομά του, ὁ δὲ Βαιώνης εἶναι ἡ σύγχρονος νῆσος *Ντιοὺ* (Diù: πλάτ. 20° 42′ Β., μῆκ. 71° 00′ Ἀν., χάρ. ἀγγλ. 50: Diu head to Goapnath point) προσκειμένη τῇ χερσονήσῳ Γκυΐζεράτ. Τὴν νῆσον ταύτην κατεχομένην ὑπὸ τῶν Πορτογάλων, ἀπεπειράθη ἀνεπιτυχῶς νὰ καταλάβῃ, καταπλεύσας ἐκεῖ τὴν 2 Σεπτεμβρίου 1538, ὁ Χαντοὺμ Σουλεϊμὰν πασᾶς, ὁ εὐνοῦχος ἀλλὰ διαπρεπὴς τοῦ Βαρβαρόσσα ναύαρχος.

Σ. Ε. Λ.

Βαιῶτις. Ἐπώνυμον τῆς Ἀφροδίτης ἐν Συρακούσαις, τὸ ὁποῖον εἶχε δοθῇ εἰς αὐτήν, κατὰ τὸν Ἡσύχιον, ἕνεκα τῶν μικρῶν *(βαιῶν)* ὤτων της.

Βὰκ ἢ ***Βὰτζ*** (Vac ἢ Vacz) *[Γεωγρ.]* Πόλις τῆς Οὐγγαρίας ἐν τῇ κομητείᾳ Πὲστ ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως. Κάτοικοι 19000.

Βάκα (Vaca), *Ἀλβὰρ Νουνὲζ Καμπέζα ντὲ*—. Ἱσπανὸς πολιτικὸς (1498—1561). Διωρίσθη τῷ 1540 ὑπὸ τῆς ἱσπανικῆς αὐλῆς διοικητὴς τῆς Παραγουάης, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπὸ τῆς Βραζιλίας μετέβη διὰ ξηρᾶς, διασχίσας ὁλόκληρον τὴν μεσημβρινὴν Βραζιλίαν διὰ μέσου τῶν Ἰνδῶν Γαυαρανῶν. Μόλις τῷ 1542 εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἀναλήψεως, πρωτεύουσαν τῆς διοικήσεώς του, ἐρευνήσας ἀγνώστους μέχρι τότε χώρας. Ἡ αὐστηρὰ διοίκησις αὐτοῦ ἐξήγειρεν εἰς ἐπανάστασιν τὰ ἐν Παραγουάῃ ἱσπανικὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα συλλαβόντα ἐδέσμευσαν καὶ ἀπέστειλαν αὐτὸν καὶ τὸν πολιτικὸν σύμβουλόν του *Πέτρον Φερναντὲζ* εἰς τὴν Ἱσπανίαν. Ἀφιχθέντες οὗτοι εἰς Μαδρίτην παρεπέμφθησαν εἰς δίκην καὶ κατεδικάσθησαν ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῶν Ἰνδιῶν εἰς ἐκπατρισμόν, ἀπεστάλησαν δὲ εἰς τὴν Ἀφρικήν. Κατὰ τὴν μακρὰν διεξαγωγὴν τῆς δίκης των, ἐδημοσίευσαν μακρὸν ὑπόμνημα, εἰς ὃ περιελήφθη ἡ περιγραφὴ τῶν χωρῶν ἃς οὗτοι ἠρεύνησαν, τοῦτο δὲ εἶναι καὶ τὸ πρῶτον ἔργον τὸ δημοσιευθὲν περὶ Παραγουάης, δι' οὗ ἐν Εὐρώπῃ ἐγνώρισαν τὴν χώραν ταύτην. Μετὰ μακρὰν ἐξορίαν ἐπετράπη

Digitized by Google

εἰς τὸν Βάκαν ἡ ἐπάνοδος, κατὰ δὲ τὸ 1555 ἀνεδημοσίευσεν οὗτος τὸ ἐν λόγῳ ὑπόμνημα, μετὰ πλείστων ἄλλων περιγραφῶν τοῦ βίου καὶ τῶν ἠθῶν τῶν ἰθαγενῶν. Καταβεβλημένος ἐκ τοῦ καμάτου καὶ τοῦ ἀθλίου ἀφρικανικοῦ κλίματος, ὅπερ ὑπέσκαψε τὴν ὑγείαν αὐτοῦ, ἀπέθανεν ἐν Βαλλαδολίδι, ἀπογοητευμένος διὰ τὴν γενομένην πρὸς αὐτὸν ἀδικίαν. Θ. Β.

— Βάκα ντὲ *Γκούθμαν* (Vaca de Gouzman), *Ζοζὲ-Μαρία*. Ἱσπανὸς ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν Γρενάδῃ περὶ τὸ 1745. Δικηγόρος ὢν διωρίσθη διαρκὴς διευθυντὴς τοῦ κολλεγίου τοῦ Ἀλκαλὰδ - Χεναρές. Μεταξὺ τῶν ἔργων του ἀναφέρονται: «Ἡ καταστροφὴ τῶν πλοίων τοῦ Κόρτε», ποίημα βραβευθὲν ὑπὸ τῆς ἱσπανικῆς Ἀκαδημίας τῷ 1778, καὶ «Ἡ παράδοσις τῆς Γρενάδας», ποίημα βραβευθὲν ἐπίσης ὑπὸ τῆς αὐτῆς Ἀκαδημίας τῷ 1779. Ἔγραψεν ἐπίσης καὶ πολλὰ εἰδύλλια, τὸ κυριώτερον τῶν ὁποίων ἐπιγράφεται «Περιστερεών».

— Βάκα ντὲ *Γκούθμαν ὑ Μανρίκε* (Vaca de Guzman y Manrique), *Γκουτιερρὲθ Ἰωακείμ*. Ἱσπανὸς λόγιος, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, ἀποθανὼν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Τὸ κυριώτερον ἔργον του εἶναι ἡ μετάφρασις τοῦ ἰατρικοῦ ἔργου τοῦ κόμητος Σέριμαν, ἐπιγραφόμενον «Ταξίδια τοῦ Ἐρρίκου Βαντὸν εἰς τὰς ἀγνώστους μεσημβρινὰς χώρας καὶ εἰς τὰς χώρας τῶν πιθήκων» (1778). Ἡ ἐπιτυχία τὴν ὁποίαν εἶχεν ἡ μετάφρασις αὐτὴ ἐνεθάρρυνε τὸν Βάκα νὰ δημοσιεύσῃ ὡς συμπλήρωμα δύο ἀκόμη τόμους, τοὺς ὁποίους συνέγραψεν ὁ ἴδιος, μιμούμενος τὸ ὕφος τοῦ Ἰταλοῦ συγγραφέως καὶ διὰ τῶν ὁποίων ἔψεξε πολλὰς γελοίας συνηθείας τῆς Ἱσπανίας.

— Βάκα ντὲ *Κάστρο* (Vaca de Castro), *Χριστοβάλ*. Ἱσπανὸς νομομαθὴς (1492—1562). Ἦτο δικαστὴς ἐν Βαλλαδολίδ, ὅτε ἡ ἱσπανικὴ κυβέρνησις ἐξέλεξεν αὐτὸν ὡς τὸν μόνον κατάλληλον διὰ νὰ ἀποσταλῇ εἰς τὸ Περοῦ, ἐπὶ εἰδικῇ ἀποστολῇ, πρὸς μελέτην τῆς καταστάσεως, ἐνέργειαν ἀνακρίσεων διὰ τὰς ἐναντίον τοῦ Πιτζάρρο κατηγορίας καὶ λῆψιν τῶν ἀναγκαίων μέτρων πρὸς ἐπαναφορὰν τῆς ἡσυχίας ἐν τῇ ἐπαναστατημένῃ ἐκείνῃ ἀποικίᾳ τῆς Ἱσπανίας. Κατόπιν διωρίσθη κυβερνήτης τοῦ Περοῦ καὶ κατώρθωσε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν καὶ νὰ ἐπιβάλῃ τὸ κῦρος τῆς ἱσπανικῆς κυβερνήσεως. Μ. Δ. Β.

Βακὰ *[Βυζαντ.]*. Φρούριον ὀχυρώτατον ἐν Κιλικίᾳ ἐκτισμένον ἐπὶ ὑψηλοῦ λόφου καὶ καταληφθὲν ὑπὸ τοῦ στασιάσαντος Ἀρμενίου ἀρχηγοῦ Λεβούνη ἐπὶ Ἰωάννου Β' Κομνηνοῦ (1118—1143). Ἐκστρατεύσας κατ' αὐτοῦ ὁ Ἰωάννης διῆλθεν ἀμαχητὶ τὰς Πύλας τῆς Κιλικίας καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἐγένετο ἁπάσης τῆς χώρας κύριος πλὴν τοῦ φρουρίου Βακά. Ὁ βασιλεὺς ἐπολιόρκησε τὸ φρούριον καὶ κατεσκεύασε περὶ αὐτὸ χάρακα, συγχρόνως δὲ ἐκάλει τὴν φρουρὰν νὰ παραδοθῇ δηλῶν αὐτῇ τε καὶ τοῖς κατοίκοις ὅτι οὐδὲν ἔχουσι νὰ φοβηθῶσιν, ἐὰν ὑποκύψωσι, τοὐναντίον δὲ ὅτι χείριστα θὰ ὑποστῶσιν ἐὰν μάχῃ ὁ στρατός του εἰσέλθῃ ἐν τῇ πόλει των.

Ἐν τούτοις οἱ ἀμυνόμενοι ἀνθίσταντο, Ἀρμένιος δέ τις, Κωνσταντῖνος ὀνομαζόμενος, συνεχῶς ἀπὸ τοῦ τείχους προκύπτων ὕβριζε χυδαιότατα ἑλληνιστὶ καὶ τὸν βασιλέα καὶ τὰς θυγατέρας του, συνάμα δὲ προεκάλει οἱονδήποτε ἐτόλμα νὰ μονομαχήσῃ μετ' αὐτοῦ. Στρατιώτης τις ἐκ Μακεδονίας, Εὐστράτιος ὀνομαζόμενος, ᾐτήσατο ἀμέσως νὰ τῷ ἐπιτραπῇ νὰ συγκρουσθῇ μὲ τὸν αὐθάδη Ἀρμένιον. Οἱ δύο ἀντίπαλοι συνηντήθησαν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ τὸ φρούριον, καὶ ἐκεῖ ὑπὸ τὰ βλέμματα τοῦ βασιλέως καὶ τῶν δύο στρατῶν ἤρχισεν ἡ μονομαχία. Ὁ Ἀρμένιος, ἀνὴρ πελώριος, φέρων λευκὴν ἀσπίδα καὶ σπάθην τεραστίαν, βαρέα καταφέρει κτυπήματα κατὰ τοῦ Εὐστρατίου, ὅστις ἐπιτηδείως ἀποκρούει αὐτὰ καὶ εἶτα κόπτει δι' ἑνὸς σπαθισμοῦ τὴν τοῦ Ἀρμενίου ἀσπίδα, «χρῆμά τι πελώριον οὖσαν καὶ ἀτεχνῶς Ἑκτόρειον», λέγει ὁ ἱστορῶν τὴν ὁμηρικὴν ἐκείνην σύγκρουσιν ἱστορικὸς *Νικήτας* ὁ *Χωνιάτης*. Ὁ γιγαντόσωμος Ἀρμένιος μετὰ τὴν ἀχρήστευσιν τῆς ἀσπίδος του ἐτράπη εἰς φυγὴν σωθεὶς ἐντὸς τοῦ φρουρίου καὶ ἔκτοτε δὲν ἀπετόλμησε νὰ ὑβρίσῃ τὸν βασιλέα· ἐτιμωρήθη ὅμως σκληρῶς διὰ τὴν αὐθάδειάν του, διότι ἁλωθέντος μετά τινας ἡμέρας ἐξ ἐφόδου τοῦ φρουρίου, συνελήφθη οὗτος καὶ σιδηροδέσμιος ἐστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐνῷ ὁ γενναῖος στρατιώτης Εὐστράτιος ἠμείφθη διὰ πλουσιωτάτων δώρων ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Ν. Κ.

Βακαγιάμα (Wakayama) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ λιμὴν τῆς Ἰαπωνίας ἐν τῇ νήσῳ Νιππόν. Κάτ. 94323 (1925). Ἀκμαία βιομηχανία εἰδῶν ἐκ πορσελλάνης. Χ. Δ.

βακαλάος (ὁ), κοιν. *μπακαλάος* καὶ *μπακαλιάρος* ὁ ἰχθὺς *γάδος* (ἐκ τοῦ ἱσπανικοῦ ὀνόματος αὐτοῦ: bacalao).

— *[Ζῳολ.—Ἐμπορ.]* βλ. **γάδος**.

Βακάλογλους, *Δούκας*. Ἕλλην ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ, γεννηθεὶς τῷ 1848. Προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ Σχολείου τῶν Εὐελπίδων, συμμετέσχε τῶν συμπλοκῶν τοῦ 1886 ὡς πυροβολάρχης καὶ τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1897 ὡς μοίραρχος πυροβολικοῦ ἐν Ἠπείρῳ. Διετέλεσεν ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον ὑπασπιστὴς τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α'. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Βακαλόπουλος. Τὸ ἐπώνυμον τοῦτο φέρουσιν οἱ κάτωθι ἀγωνισταί: —1) ***Ἀθανάσιος*** ἐκ Μαγουλιάνων τῆς Γορτυνίας, ὑπηρετήσας ἐπὶ κεφαλῆς στρατιωτῶν καὶ τιμηθεὶς διὰ τοῦ ἀργυροῦ ἀριστείου. —2) ***Κωνσταντῖνος*** ἐκ Κυνουρίας, ὑπηρετήσας ὑπὸ τὸν Ζαφειρόπουλον ὡς χειροῦργος καὶ ὡς μπουλουξῆς παρευρεθεὶς εἰς τὰς πολιορκίας Τριπόλεως, Ναυπλίου καὶ Ὕδρας, ὅπου ἐπληγώθη. Ἐτιμήθη διὰ τοῦ ἀργυροῦ ἀριστείου. —3) ***Νικόλαος*** ἐκ Γαρζενίκου τῆς Νυμφασίας, πολεμήσας ἐπὶ κεφαλῆς εἰκοσιπεντάδος στρατιωτῶν ὑπὸ τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην καὶ λαβὼν μέρος εἰς τὰς μάχας Βαλτετσίου, Γράνας καὶ Δερβενακίων, ἔνθα ἐπληγώθη. Λ. Δ. Κ.

Βακαματσοῦ (Wakamatsu) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰαπωνίας ἐν τῇ νήσῳ Χόντο. Κάτοικοι 49930 (1925).

Βακάμι (Wakami). Φυλὴ μαύρων τῆς περιοχῆς Οὐκάμι ἐν τῇ Τροπικῇ Ἀνατολικῇ Ἀφρικῇ. Οἱ Βακάμι ἀνήκουν εἰς τοὺς κεντρικοὺς *Μπαντοῦ*, καταγίνονται δὲ μὲ τὴν γεωργίαν, καλλιεργοῦντες ἀραβόσιτον, φασιόλους, ὄρυζαν κ. ἄ. Θ. Χ. Σ.

Βακάμπα (Wakamba). Φυλὴ μαύρων κατοικοῦσα ἐν Οὐκάμπα τῆς Τροπικῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς. Οἱ Βακάμπα ὑπάγονται εἰς τοὺς *Μπαντοῦ*, μορφολογικῶς οὐχ ἧττον μὲ τὰ ἁρμονικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου καὶ τὸ λυγερὸν καὶ ἰσχυρὸν παράστημά των φαίνονται συγγενεῖς πρὸς τοὺς *Μασσαΐ*. Καταγίνονται μὲ τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Αἱ καλύβαι των εἶναι στρογγύλαι ἐκ χλόης ἢ καὶ ἐκ τοίχων ἀπὸ λάσπην μὲ ἀχυρίνην κωνοειδῆ στέγην. Περιτομὴ καὶ διάστιξις εἶναι γενικῶς ἐν χρήσει. Ἡ μόνη δὲ ἐνδυμασία των εἶναι στενόν τι περίζωμα. Θ. Χ. Σ.

Βακὰν (Wakan). Οὕτως ὀνομάζεται ἡ ὑπὸ τῆς ἰνδιανικῆς φυλῆς τῶν *Ντακότα* ὡς θεότης λατρευομένη μαγικὴ δύναμις, ἥτις θεωρεῖται ἐνυπάρχουσα ζωντανὴ εἰς τὴν φύσιν καὶ δυναμένη νὰ προέρχηται ἀπὸ τὰ διάφορα ἀντικείμενα τῆς φύσεως καὶ ἀπ' αὐτὸν ἀκόμη τὸν ἄνθρωπον. Θ.Χ.Σ.

Βακανάλια (τὰ) (Bacchanalia=βακχεῖα) *[Ἀρχ.]*. Οὕτως ἐκαλοῦντο τὰ ἐν Ῥώμῃ πρὸς τιμὴν τοῦ *Διονύσου*, τὸν ὁποῖον οἱ Ῥωμαῖοι ἐκάλουν *Βάκχον*, τελούμενα μυστήρια ἢ ὄργια. Ταῦτα κατὰ τὸν Λίβιον (XXXIX. 3) εἰσήχθησαν εἰς τὴν Ῥώμην ἐκ τῆς Τυρρηνίας, ἡ ὁποία εἶχε δεχθῆ ταῦτα ἐκ τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας. Κατ' ἀρχὰς ἐτελοῦντο ταῦτα μυστικῷ τῷ τρόπῳ ὑπὸ γυναικῶν μόνον, βραδύτερον δὲ ἔγιναν δεκτοὶ καὶ ἄνδρες καὶ ἐτελοῦντο ἐν καιρῷ νυκτός. Ἡ ἐπιμειξία τῶν δύο φύλων ἐξέτρεψε τὴν ἑορτὴν εἰς σκηνὰς κραιπάλης καὶ παρὰ φύσιν ὄργια, δικαιολογούμενα ὑπὸ τῶν μεμυημένων ἐκ τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου, ὅστις ἐθεωρεῖτο τὸ σύμβολον τῆς ἀναπαραγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου. Παρθένοι καὶ νέοι διεφθείροντο κατ' αὐτὰ καὶ ἐκορέννυντο ἐν αὐτοῖς πᾶν εἶδος σαρκικῶν ὀρέξεων. Σὺν τῷ χρόνῳ δὲ τὸ ἔγκλημα δὲν περιωρίζετο μόνον εἰς τὴν τέλεσιν ἀνηθικοτήτων, ἀλλ' ἔλαβε μεγάλας διαστάσεις, διότι κατὰ τὰ *βακανάλια* ἐφιλοτεχνοῦντο ψευδομαρτυρίαι καὶ ἐπιορκίαι, ἐγίνοντο πλαστογραφίαι καὶ ἡτοιμάζοντο πλασταὶ διαθῆκαι.

Ἀκόμη δὲ καὶ αἱ δηλητηριάσεις καὶ αἱ δολοφονίαι ἐμελετῶντο εἰς τὰ καταγώγια ἐκεῖνα. Καὶ ἠκούοντο μὲν ἐνίοτε εἰς τὰ καταφύγια ταῦτα τῆς διαφθορᾶς αἱ φωναὶ καὶ διαμαρτυρίαι τῶν δι' ἀπάτης εἰσαχθέντων ἐκεῖ, τῶν θυμάτων δηλαδή, ἀλλ' αὗται κατεπνίγοντο ἀπὸ τὰς κραυγὰς τῶν βακχευόντων καὶ τοὺς κρότους τῶν κυμβάλων καὶ τῶν τυμπάνων. Κατήντησε τέλος ἡ θρησκευτικὴ ἐκείνη ἑορτὴ νὰ ἔχῃ ὡς ἀρχὴν τὴν παραβίασιν παντὸς τῆς θρησκείας ἢ τῆς πολιτείας νόμου. Κατὰ τὸ ἔτος 186 π. Χ. λαβοῦσα γνῶσιν ἡ Σύγκλητος παρὰ τῶν ὑπάτων τῶν φρικιαστικῶν ἐγκλημάτων τῆς ἑταιρείας ταύτης, περιέβαλεν αὐτοὺς μὲ ἔκτακτον ἐξουσίαν πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν μεμυημένων καὶ αὐστηρὰν τιμωρίαν αὐτῶν. Ἐκ τῶν ἀνακαλυφθέντων ὡς μεμυημένων 7000 προσώπων, ἄλλα μὲν ηὐτοκτόνησαν, ἄλλα δὲ συλληφθέντα κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον ἢ εἱρκτήν. Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ τῆς καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἐπαναλήψεως τῶν ὀργίων ἐκείνων ἐξέδωκεν ἡ Σύγκλητος ψήφισμα, κατὰ τὸ ὁποῖον ἀπηγορεύετο αὐστηρῶς πᾶσα βακχικὴ ἑορτή, ὄχι μόνον ἐν Ῥώμῃ, ἀλλὰ καὶ καθ' ἅπασαν τὴν Ἰταλίαν. Τὸ ψήφισμα ἐκεῖνο ἀποτυπωθὲν ἐπὶ χαλκίνου πίνακος διεσώθη καὶ ἀπόκειται σήμερον εἰς τὸ ἐν Βιέννῃ μουσεῖον. Ἀντίθετα ὅλως πρὸς τὰ βακχικὰ ταῦτα ὄργια ἦσαν τὰ ἑλληνικὰ *Διονύσια*. ΚΑΨ.

Βακανούβαν (Wakanuwan). Φυλὴ ἰθαγενὴς τῆς Ν. Αὐστραλίας.

Βακαρέσκου (Văcărescu). Ἡ οἰκογένεια τῶν Βακαρέσκου, τῆς ὁποίας ἱδρυτὴς φέρεται Ἱσπανός τις ἐγκατασταθεὶς εἰς Τρασυλβανίαν, εἶναι μία τῶν ἀρχαιοτέρων οἰκογενειῶν τῆς Ρουμανίας, καταστᾶσα ἱστορικὴ τόσον διὰ τὴν πολιτικὴν δρᾶσιν πλείστων μελῶν αὐτῆς, ὅσον καὶ διὰ τὴν συμβολὴν αὐτῶν εἰς τὰ ρουμανικὰ γράμματα. Τὰ περισσότερα μέλη τῆς οἰκογενείας ταύτης ὑπῆρξαν διακεκριμένοι ποιηταὶ καὶ λογογράφοι, ἐκ τούτων δὲ σπουδαιότεροι ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς:

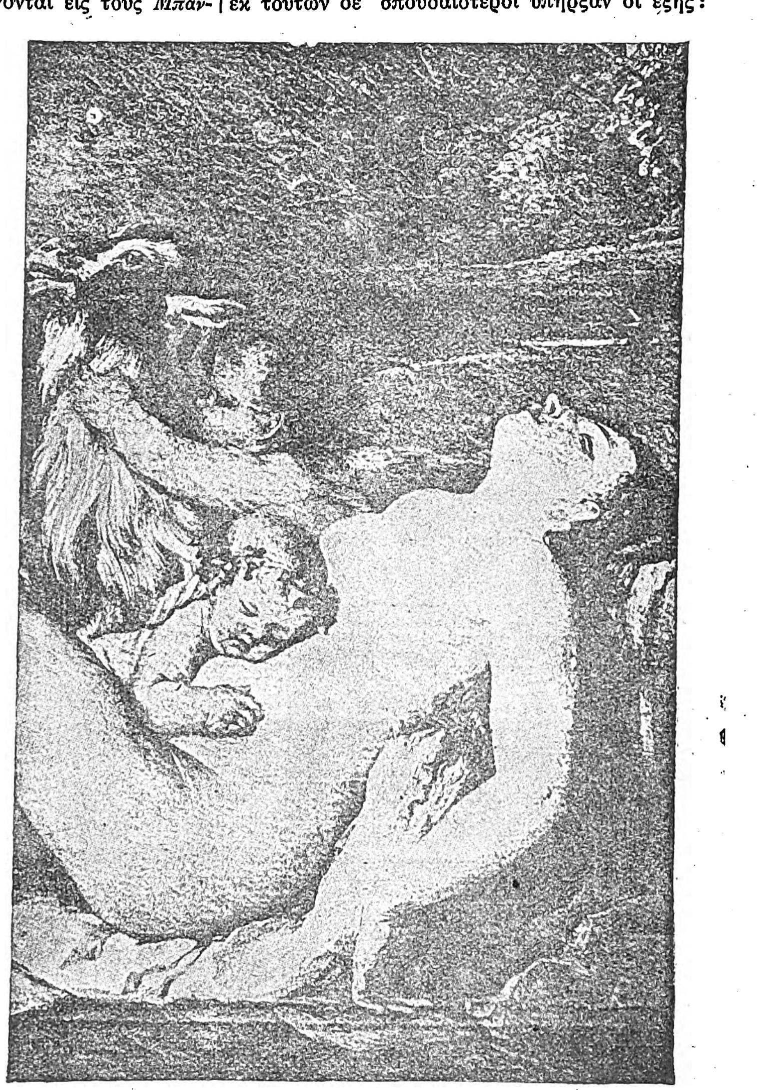

Ν. Πουσσέν: *Βακανάλια* (τμῆμα).

[Μουσεῖον Λούβρου.]

—1) *Γιαννακίτσα* (1740-1799). Θεωρεῖται εἷς τῶν διαμορφωτῶν τῆς ρουμανικῆς γλώσσης, τῆς ὁποίας συνέγραψε τὴν πρώτην γραμματικὴν ἐκτυπωθεῖσαν τῷ 1787. Ὁ Γιαννακίτσα ἐξέμαθε μεταξὺ τῶν ξένων γλωσσῶν καὶ τὴν ἑλληνικήν, θεωρουμένην τότε ὡς ἀριστοκρατικήν, καὶ κατέλαβεν ἐμπιστευτικὴν θέσιν πλησίον τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου. Εὑρισκόμενος τῷ 1788 εἰς Νικόπολιν συνέγραψε τὴν ἱστορίαν τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα: «Ἱστορία τῆς παντοδυνάμου ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, συνηγμένη καὶ συντεταγμένη ἐν βραχυλογίᾳ ὑπὸ τοῦ Γιαννακίτσα τοῦ Βαχαρέσκου δικαιοφύλακος τῆς μεγάλης Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας καὶ σπαθαρίου τῆς Βλαχίας». Κατέλιπε συνάμα καὶ μερικὰ ποιητικὰ δοκίμια μετρίας ἐμ-

Digitized by Google

πνεύσεως. Ἐξ αὐτῶν ἡ ἱστορία τῆς ρουμανικῆς λογοτεχνίας ἀναφέρει ἕνα τετράστιχόν του, διὰ τοῦ ὁποίου ἀφίνει ἐντολὴν εἰς τοὺς ἀπογόνους του νὰ ἀφιερωθοῦν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γλώσσης τῆς πατρίδος των.

—2) *Ἀλέξανδρος*. Υἱὸς τοῦ Γιανναχίτσα. Τούτου ἡ μόνη ποιητικὴ συλλογὴ ἐξεδόθη τῷ 1796. Ἀπέθανεν ἐν νεαρωτάτῃ ἡλικίᾳ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου ἐκρατεῖτο διαταγῇ τοῦ σουλτάνου.

—3) *Ἰωάννης* (1792—1863). Υἱὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ μεγαλύτερος ποιητὴς καὶ τὸ πλέον διακεκριμένον μέλος τῆς οἰκογενείας Βακαρέσκου. Εἶχε μεγάλην φιλολογικὴν καὶ ἐγκυκλοπαιδικὴν μόρφωσιν, καὶ ἦτο τελείως κάτοχος τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Νέος ὢν ἔδειξε προοδευτικὰς τάσεις καὶ πρῶτος αὐτὸς συνέλαβε τὴν ἰδέαν ἱδρύσεως θεάτρου εἰς Ρουμανίαν. Πρὸς τοῦτο μετέφρασε ξένα θεατρικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐπαίχθησαν ἀπὸ μαθητὰς τῆς σχολῆς τοῦ Ἁγίου Σάββα. Παραλλήλως μὲ τὴν πνευματικήν του δρᾶσιν ἠσχολεῖτο ἐνεργῶς καὶ μὲ τὴν πολιτικήν. Ὅταν ὁ Θεόδωρος Βλαδιμηρέσκου ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ρουμανικῆς ἀνεξαρτησίας, ἠγέρθη κατὰ τῆς ἑλληνικῆς κυριαρχίας καὶ ἐκηρύχθη ὀπαδός του. Ἔγραψε πολλὰς ποιητικὰς συλλογάς, τῶν ὁποίων ἡ πρώτη ἐδημοσιεύθη τῷ 1830, ἦτο δὲ συνάμα ἔνθερμος ὑποστηρικτὴς τῶν νέων ποιητῶν.

—4) *Ἑλένη*. Θυγάτηρ τοῦ διατελέσαντος πρεσβευτοῦ τῆς Ρουμανίας Ἰωάννου Βακαρέσκου. Ἐγεννήθη ἐν Βουκουρεστίῳ τὴν 3ην Ὀκτωβρίου 1866. Τὴν πρώτην νεότητά της διῆλθεν εἰς τὰ ρουμανικὰ ἀνάκτορα ὡς κυρία ἐπὶ τῶν τιμῶν τῆς βασιλίσσης Ἐλισάβετ. Κατὰ τὰς μακρὰς ὥρας ἃς διήρχετο ἐν μέσῳ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας ἀνεπτύχθη συμπάθεια μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ ἀνεψιοῦ τῆς βασιλίσσης διαδόχου Φερδινάνδου. Ἡ συμπάθεια μετεβλήθη ταχέως εἰς ἰσχυρότατον ἐρωτικὸν δεσμόν· οἱ δύο ἐρωτευμένοι διήρχοντο εὐτυχεῖς ἡμέρας εἰς τὴν ρωμαντικὴν βασιλικὴν ἔπαυλιν *Πέλλες* τῆς Σιναΐας. Ὁ δεσμὸς αὐτὸς θὰ κατέληγεν εἰς γάμον, ἐὰν δὲν ἠναντιοῦτο ὁ βασιλεὺς *Κάρολος*, ὁ ὁποῖος διὰ λόγους δυναστικοὺς καὶ πολιτικοὺς ἐπεθύμει ὅπως ἡ μέλλουσα βασίλισσα τῆς χώρας του προέρχηται ἀπὸ ξένην ἰσχυρὰν δυναστείαν. Πρὸς μεγάλην δὲ λύπην τῆς βασιλίσσης Ἐλισάβετ, ἡ ὁποία ὑπερηγάπα καὶ ἐξετίμα τὴν Βακαρέσκου καὶ ηὐνόει τὸν γάμον αὐτῆς μετὰ τοῦ διαδόχου, ἡ νεαρὰ κυρία ἐπὶ τῶν τιμῶν ὑπεχρεώθη νὰ παραιτηθῇ τοῦ ἀξιώματός της καὶ νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς βασιλικῆς αὐλῆς, ὅπου ἔζησε τὰς εὐτυχεστέρας στιγμὰς τῆς ζωῆς της. Ἐγκαταλείψασα τὴν πατρίδα της μετέβη εἰς Γαλλίαν, ὅπου τὴν ἐξώρισεν ὁ ἀτυχὴς ἔρως της. Ἀπὸ τοὺς Παρισίους, ὅπου ἐγκατεστάθη, ἐξηκολούθει νὰ ἐπικοινωνῇ δι' ἀλληλογραφίας μὲ τὸν Φερδινάνδον ἐπὶ ὁλόκληρα ἔτη. Ἀλλ' ὁ πόνος τοῦ χωρισμοῦ καὶ τοῦ ἀναγκαστικοῦ τερματισμοῦ μιᾶς ζωῆς ὀνείρων ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ ἐκδηλωθῇ τὸ ποιητικόν της τάλαντον. Εἰς ἡλικίαν εἴκοσιν ἐτῶν ἡ Βακαρέσκου τραγουδεῖ τὸν ἔρωτά της εἰς ποιήματα γεμᾶτα ἀπὸ θερμὸν αἴσθημα. Ἡ πρώτη της ποιητικὴ συλλογὴ «Τραγούδια τῆς αὐγῆς» (1886) εἰς στίχους πλήρεις μελαγχολίας, ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. «Ἄλλοτε, γράφει, μοῦ ἐγύριζε τὰ φύλλα τοῦ μουσικοῦ τετραδίου ἐκεῖνος, σήμερα μοῦ τὰ γυρίζει ὁ ἄνεμος...».

Τῷ 1896 ἐκδίδει νέαν συλλογὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ γαλήνια ψυχή», εἰς τὴν ὁποίαν ὅμως θὰ ἥρμοζε μᾶλλον ὁ τίτλος «Ἀνήσυχη ψυχή». Ἡ ψυχικὴ ἀνησυχία, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπορρέουν οἱ στίχοι τοῦ βιβλίου τούτου, δὲν χαρίζει τὴν αὐτὴν φιλολογικὴν ἀξίαν εἰς ὅλα τὰ ποιήματα. Ὅσα μὲν ἐξ αὐτῶν ὑπαγορεύονται ἀπὸ γενικὰ συναισθήματα ἔχουσιν ἰσχυρὰν πνοὴν καὶ κατασκευὴν τοῦ στίχου ἐπιμελημένην, ἀλλ' ὅσα ἐμπνέονται ἀπὸ στιγμιαίας ἐξάρσεις καὶ ἐπιδιώκουν τὴν συγκάλυψιν δι' ὡραίων λόγων ψυχικῶν ἀντιθέσεων στεροῦνται ἐμπνεύσεως καὶ αἰσθήματος. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἔλλειψιν ταύτην κατορθώνει ἡ ποιήτρια νὰ παρακάμψῃ μὲ τὴν μουσικότητα τοῦ στίχου καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν εἰκόνων. Ἡ διαρκὴς ἀναπόλησις τοῦ παρελθόντος φέρει εἰς τὴν ψυχήν της τὴν νοσταλγίαν τῆς χώρας της. Περισυλλέγει τὰ χαρακτηριστικώτερα λαϊκὰ ρουμανικὰ τραγούδια, τὰ ὁποῖα μεταφράζει λαμπρῶς εἰς τὴν γαλλικὴν καὶ τὰ ἐκδίδει ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ ραψῳδὸς τῆς Διμποβίτσας». Τὸ ἔργον τοῦτο ἐβραβεύθη τῷ 1900 ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας καὶ θεωρεῖται ὡς τὸ σπουδαιότερον τῆς ποιητρίας. Οἱ κριτικοὶ τὸ ἀπεκάλεσαν μεγαλοφυές. Ἡ Βακαρέσκου ᾐσθάνθη βαθέως τὴν ρουμανικὴν ψυχὴν καὶ τὴν ἀποδίδει πλήρως. Ὅλη ἡ φιλοσοφία τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ καὶ ὅλη ἡ πίστις του, ἡ ψυχὴ καὶ ἡ ζωή του, εὑρίσκονται μέσα εἰς τὰ τραγούδια αὐτά.

Τῷ 1903 ἐκδίδει νέαν συλλογὴν «Ἀναλαμπὲς καὶ φλόγες». Ἡ ποιήτρια αἰσθάνεται τὴν καρδίαν της πολὺ μεγάλην διὰ νὰ κλείσῃ μέσα τὴν πρώτην ἀγάπην της καὶ καταλήγει ν' ἀγαπᾷ τὸν ἔρωτα. Ἐκ τῶν ἄλλων ἔργων τῆς Βακαρέσκου ἀξιόλογα ἐπίσης εἶναι: «Βασιλεῖς καὶ βασίλισσαι ποὺ ἐγνώρισα» (1907), «Ἀνατολίτικα παραμύθια» (1907), «Στὸ δρόμο τῆς ἀγάπης», δίπρακτον δρᾶμα ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν Ρουμάνων χωρικῶν, (1905), «Ὁ ἔρως νικᾷ» (1909), «Ἰεχωβᾶ», μετάφρασις ποιήματος τῆς *Κάρμεν Σύλβα*, «Ἡ σύζυγος τοῦ βασιλέως καὶ ὁ φίλος τῆς βασιλίσσης», «Μεγάλαι φυσιογνωμίαι θρυλικῶν γυναικῶν» καὶ «Ἔγχρωμοι προβολαί» (1928), ὅπου ἡ ποιήτρια μὲ λυρικὸν ἐνθουσιασμὸν περιγράφει ἰταλικὰ τοπία καὶ θρυλικὰ πρόσωπα.

Ἡ Ἑλένη Βακαρέσκου κατέχει τὴν πρώτην σειρὰν μεταξὺ τῶν Γαλλίδων ποιητριῶν καὶ λογογράφων. Τὰ ποιήματά της τὰ διακρίνει λεπτότης καὶ εἰλικρίνεια αἰσθήματος. Εἶναι μεστὰ μελαγχολίας, τρυφερότητος καὶ ἐρωτικῆς διαθέσεως. Δὲν ἐσημείωσεν ὅμως μόνον λογοτεχνικὴν δρᾶσιν ἀλλὰ καὶ πολιτικήν, πολυτρόπως ἐξυπηρετήσασα τὰ ἐθνικὰ καὶ πολιτικὰ συμφέροντα τῆς Ρουμανίας ἐν Εὐρώπῃ. Διὰ τοῦτο δὲ τῆς ἀνετέθη ἡ ἀντιπροσώπευσις τῆς χώρας παρὰ τῇ Κοινωνίᾳ τῶν Ἐθνῶν. Γενικῶς θεωρεῖται ὡς μεγάλη γυναικεία φυσιογνωμία, ἐκτιμωμένη ἀπὸ τὸν διανοούμενον καὶ πολιτικὸν κόσμον τῆς Εὐρώπης.

ΑΙΜΙΛΙΑ ΚΑΡΑΒΙΑ

Βακαρὴ *[Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.]*. Ἐπίνειον εἰς τὸ στόμιον ὁμωνύμου ποταμίου τῆς ΝΔ ἀκτῆς τῶν Ἰνδιῶν (Λιμυρικῆς), δι' οὗ ἐγίνετο (μέσῳ τοῦ ποταμίου) ἡ ἐμπορικὴ κίνησις τῆς ἐνδοχώρας πρὸς τὸν ἄλλον κόσμον. Ὁ Ἀνώνυμος τοῦ «Περίπλου τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης» (§ 55) ἀναφέρει ὅτι ἀσφαλὲς σημεῖον διὰ τὴν καλὴν ἐκεῖ προσγείωσιν, εἶναι οἱ θαλάσσιοι «προαπαντῶντες ὄφεις, μέλανες μὲν καὶ αὐτοὶ τὴν χρόαν, βραχύτεροι δὲ καὶ δρακοντοειδεῖς τὴν κεφαλὴν καὶ τοῖς ὄμμασιν αἱματώδεις». Εἶναι τὸ σύγχρονον ποτάμιον καὶ λιμένιον *Καβαΐ* (πλάτ. 12°05' Β, μῆκ. 75°12' Α., χάρτ. ἀγγλ. 746: Mulki to Mount Dilli· 827: Vengurla to cape Comorin. Ναυτιλ. ὁδηγίαι West coast of India pilot σελ. 110).

Σ. Ε Λ.

Βάκας, ***Κωνσταντῖνος***. Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἀμφίσσης τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς στρατιωτῶν συμπολιτῶν του καὶ ὑπηρετήσας ὡς φροντιστὴς εἰς τὰ στρατόπεδα τοῦ Ἀγῶνος.

Τ. Χ. Κ.

— Βάκας, ***Παναγιώτης***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Λακεδαίμονος λαβὼν μέρος ἐπὶ κεφαλῆς στρατιωτῶν εἰς ὅλας τὰς κατὰ τοῦ Δράμαλη μάχας καὶ πολιορκίας.

Λ Δ Κ.

Βακὰς (Wakasch). Ὁμὰς ἰνδιανικῶν φυλῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἀνήκουσῶν εἰς τὴν αὐτὴν γλωσσικὴν οἰκογένειαν. Οἱ Βακὰς εἶναι ἐξηπλωμένοι ἐπὶ τῆς νήσου Φανκοῦβερ τοῦ Εἰρηνικοῦ καὶ ἐπὶ τῆς ἔναντι αὐτῆς παραλίας τῆς Βρεττανικῆς Κολομβίας. Εἰς αὐτοὺς ὑπάγονται οἱ *Νοῦτκα* (Nutka) ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς νήσου Φανκοῦβερ, οἱ *Κβακιοῦτλ* (Kwakiutl) εἰς τὰ βορειοδυτικὰ τμήματα τῆς νήσου καὶ τὴν Βρ. Κολομβίαν, οἱ *Χαΐλσουκ*, ἡ *Μπελλαμπέλλα* (Hailsuq, Bellabella) εἰς τὴν Βρ. Κολομβίαν. Ζῶσιν ἐκ τῆς ἁλιείας σολομῶν, φωκῶν, φαλαινῶν κτλ., ἐνεργουμένης διὰ ψαροκαλάθων, ἀγκίστρων καὶ δοράτων. Συμπληρωματικῶς ζῶσι καὶ ἐκ κυνηγίου, ὡς καὶ ἐκ συλλογῆς φυκῶν, ριζῶν, ὀστρέων κτλ. Οἰκοῦσι δὲ κατὰ κανόνα εἰς ὁμαδικὰς οἰκίας. Ἡ κοινωνικὴ των ὀργάνωσις, στηριζομένη πρότερον ἐπὶ τῆς κοινότητος τοῦ χωρίου, προσέλαβε μετέπειτα διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῶν βορειοτέρων φυλῶν τὸν τύπον τῆς κατὰ γένη ὀργανώσεως ἐπὶ μητριαρχικῆς βάσεως. Ἐπὶ πλέον δὲ παρὰ τοῖς Κβακιοῦτλ συναντᾶται καὶ ἡ εἰς μυστικοὺς συνδέσμους ὀργάνωσις. Γενικώτερον δὲ ἡ μορφὴ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Βακὰς ὑπάγεται εἰς τὴν ἰδιορρυθμίαν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν φυκῶν, οἵτινες εἶναι ἐξηπλωμέναι εἰς τὰς ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ νήσους καὶ εἰς τὰς φιόρδας τῆς βορειοδυτικῆς Ἀμερικῆς.

[*Boas Franz*, The social Organisation and the secret societies of the Kwakiutl Indians. Smithsonian Report. Washington. 1897.]

Θ. Χ. Σ

Βακᾶς, ***Δημήτριος***. Ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ, προερχόμενος ἐκ τοῦ σχολείου τῶν Εὐελπίδων. Συμμετέσχεν εἰς τοὺς Βαλκανικοὺς καὶ μετέπειτα πολέμους (1912—1922), τραυματισθεὶς τὸν Σεπτέμβριον 1917. Εἶναι ἐκ τῶν ὀλίγων Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν τῶν ἀσχοληθέντων εἰς τὰ τοῦ χημικοῦ πολέμου, συγγραφεὺς δὲ τοῦ μοναδικοῦ ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ συγγράμματος «Ὁ χημικὸς πόλεμος». Ἤδη (1928) διευθυντὴς τοῦ παρὰ τῷ Γενικῷ Ἐπιτελείῳ τοῦ στρατοῦ τμήματος τοῦ Χημικοῦ πολέμου. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας.»

Ν. Θ. Κ.

Βακβάνγκα· βλ. λ. Βάτβα.

Βακβέρε (Wakwere). Φυλὴ μαύρων τῆς περιοχῆς Οὐκβέρε τῆς Τροπικῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς, ὑπαγομένη εἰς τὴν σουαχελικὴν ὁμάδα τῆς ὁμοεθνίας τῶν *Μπαντοῦ*.

Θ. Χ. Σ.

βακεβελλία (ἡ) (Bakewellia King) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *περνιδῶν ἀνισομυαρίων ἐλασματοβραγχίων* μαλακίων. Τὸ ὄστρακον τῶν ζῴων τούτων ἦτο λοξῶς ἐπιμεμηκυσμένον καὶ μικρόν, αἱ δὲ δύο θύραι του ἦσαν ἐλαφρῶς ἄνισοι. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς περμίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος.

Γ. Κ. Γ.

βακελίνη (ἡ) ἢ ***βακελίτης*** *[Χημ.]*. Εἶναι τεχνητὴ ρητίνη λαμβανομένη διὰ θερμάνσεως φορμαλδεΰδης μετὰ φαινόλης παρουσίᾳ συμπυκνωτικῶς δρώντων ἀλκαλικῶν μέσων. Διακρίνονται βακελίνη A, βακελίνη B καὶ βακελίνη C, διαφέρουν δὲ αὗται μεταξύ των ὡς πρὸς τὴν συμπεριφορὰν πρὸς τὰ διάφορα διαλυτικὰ ὑγρά. Χρησιμοποιεῖται ὡς μονωτικὴ ὕλη διὰ τὸν ἠλεκτρισμὸν καὶ τὴν θερμότητα καὶ πρὸς παρασκευὴν διαφόρων ἀντικειμένων, ὡς λαβῶν μαχαιριδίων, ράβδων, ψηκτρῶν, κομβίων κλπ.

Σ. Γ.

Βακερέβοι (Wakerewe). Φυλὴ μαύρων τῆς Ἀφρικῆς, κατοικοῦσα ἐπὶ τῶν νήσων καὶ τῆς παραλίας τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς λίμνης Οὐκερέβης. Οἱ Βακερέβοι ὑπάγονται εἰς τὴν ὁμάδα τῶν λιμνῶν τῶν κεντρικῶν *Μπαντοῦ*.

Θ. Χ Σ.

βακέττα (ἡ) (ἐκ τοῦ ἰταλ. vachetta). *[Βυρσοδ.]*. Δέρμα δαμάλεως, *φυσικῆς* ἢ *παλαιᾶς* κατεργασίας. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου οἱ βιομήχανοι βυρσοδέψαι ὑποδηλώνουν τὴν κατεργασίαν ἡ ὁποία γίνεται διὰ φυτικῶν προϊόντων (πευκοφλοιός, βελανίδι) καὶ τοῦ ζῳϊκοῦ λίπους (degras, moellon), διαστέλλοντες αὐτὴν ἀπὸ τὴν καθαρῶς βιομηχανικήν, τὴν γινομένην διὰ χρωμίου. Τὸ δέρμα τοῦτο εἶναι στερεώτατον καὶ ἀδιάβροχον, κατασκευάζονται δὲ ἐξ αὐτοῦ ὑποδήματα στρατιωτικά, ἐργατῶν καὶ χωρικῶν τῶν ὀρεινῶν ἰδίως περιφερειῶν, οἵτινες τὰ προτιμοῦν.

—Ω.

βάκηλος *[Ἀρχ.]*. Οὕτω καλεῖται ἐν τῇ λατρείᾳ τῆς μητρὸς τῶν θεῶν ὁ ὑπηρέτης, συνήθως εὐνοῦχος. Ὁ Λουκιανὸς (Εὐν. 8) διὰ μακρῶν ἀναγράφει τὰ κατ' αὐτούς. Ὁ Σουΐδας προστίθησιν ὅτι κυρίως βάκηλος νοεῖται ὁ ἐκτομίας. Λέγεται καὶ βακίλας (Ἀνθ. Π. 7, 709.). Ἐσήμαινεν ὅμως γενικῶς καὶ πάντα θηλυδρίαν, αἰσχρόν, ἀλλὰ καὶ ἠλίθιον καὶ βλάκα. Ἐκ τούτου καὶ ἡ παροιμία: «Ἴκελος βακήλῳ καὶ βάκηλος εἶ», λεγομένη ἐπὶ τῶν κιναίδων, ἢ ἐπὶ τῶν μεγαλοσώμων, μωρῶν δέ. Προῆλθε δὲ ἐκ τῆς μορφῆς καὶ τῶν ἠθῶν *Βακήλου* τινός. Ὁ Ἀντιφάνης εἰς τοὺς Κᾶρας καθάπτεται Βακήλου τινὸς παρ' Ἀθηναίῳ λέγων: «Οὐχ ὁρᾷς ὀρχούμενον ταῖς χερσὶ τὸν Βάκηλον, οὐδ' αἰσχύνεται;».

ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βακήνωρ *[Βιβλ. Ἱστορ.]*. Ἀξιωματικὸς τοῦ ἱππικοῦ διατελῶν, ὡς φαίνεται, ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ Ἰούδα τοῦ Μακκαβαίου (Β' Μακκαβ. ιβ' 35). Π. Ι. Μ.

Βακικουγιοὺ (Wakikuju). Φυλὴ μαύρων τῆς Τροπικῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς ὑπαγομένη εἰς τὰς φυλὰς τῶν *Μπαντοῦ*.

Θ. Χ. Σ.

Βάκιλ (Vakil). Ἄγγλος βιομήχανος τοῦ βάμβακος καὶ εἰσηγητὴς τῆς βιομηχανίας τῆς μαγνησίας ἐν Ἰνδίαις. Ἐχρημάτισεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη δήμαρχος καὶ κατὰ τὸ 1919—1924 πρόεδρος τοῦ ἐμπορικοῦ συλλόγου τοῦ Ἀχμεδαβάδ.

βακιλλαιμία (ἡ) *[Μικροβ.]*. Ὅρος οὐχὶ πλέον ἐν χρήσει, δι' οὗ νοεῖται ἡ εἴσδυσις καὶ ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν βακίλλων ἐντὸς τοῦ κυκλοφορικοῦ συστήματος (βλ. λ. **μικροβιαιμία**). Κ. ΣΑΒΒΑΣ

βακιλλαροειδῆ (τὰ) (Bacillaraceae) *[Βοτ.]*· βλ. **διατομώδη**.

Βακιλλιὰ *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάσθη ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Ἀν. Θράκης τὸ τουρκικὸν χωρίον *Βακιφλὰρ - Γενῆ - Κιοΐ* τῆς ὑποδιοικήσεως Τυρολόης, ἀριθμοῦν 210 κατοίκους. Α. Θ. Σ.

βακίλλιον (τό)· βλ. **βάκιλλος**.

βακιλλοειδῆ (τὰ) (Bacilloidea) *[Βοτ.]*· βλ. λ. **βακτήρια**.

βακιλλόλη (Bacillol) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ὑγρὸν περιέχον 52% κρεσόλης, προσόμοιον πρὸς τὸ σαπωνοῦχον διάλυμα αὐτῆς (Liquor Cresoli saponatum) ἀνεγράφη εἰς διάλυμα 1—2%, ὡς ἀπολυμαντικόν.

Κ. Γ. Μ.

βάκιλλος (ὁ) *[Μικροβ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου (κατ' ἄλλην ἀπόδοσιν *βακίλλιον*), περιπεσόντος ἤδη εἰς ἀχρηστίαν, νοεῖται παραλλαγή τις τῶν *βακτηριδίων*. Συγκεκριμένως δὲ ὑπό τινων μικροβιολόγων καλοῦνται βάκιλλοι τὰ λεπτὰ καὶ ἐπιμήκη βακτηρίδια μὲ ἄκρα σαφῶς τετμημένα, ἐνῷ τοὐναντίον ἕτεροι ἐρευνηταὶ χαρακτηρίζουσιν ὡς βακίλλους τὰ ἐνδογενεῖς σπόρους παράγοντα βακτηρίδια. Λόγῳ δὲ ἀκριβῶς τῆς ἀσυμφωνίας ταύτης ἐπῆλθη καὶ ἡ ἀχρήστευσις τοῦ ὅρου βάκιλλος (βλ. λ. **βακτήρια**).

Κ. ΣΑΒΒΑΣ

—**βάκιλλος** (ὁ) (Bacillus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ὀρθοπτέρων ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *φασμιδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα διακρίνονται ἐκ τοῦ ἐπιμήκους καὶ λεπτοῦ σώματός των καὶ ἐκ τῆς ἀπουσίας πτερύγων. Οἱ πόδες τῶν ἐντόμων τούτων εἶναι λίαν

Digitized by Google

ἐπιμήκεις καὶ λεπτοί. Ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ. Εὐρωπαϊκὰ εἴδη εἶναι *βάκιλλος ὁ ρώσιος* (Bacillus Rossii) καὶ *βάκιλλος ὁ κοκκωτός* (Bacillus granulatus). Δ. Ν. Π.

βακιλλοσκοπία (ἡ) *[Μικροβ.]*. Ἡ ἐξέτασις τῶν βακίλλων ἐντὸς τοῦ αἵματος, τῶν πτυέλων, τοῦ πύου, τῶν ποικίλων ἐν γένει παθολογικῶν ἀπεκκρίσεων, ὡς καὶ ἐντὸς τῶν ἱστῶν πασχόντων ἀνθρώπων ἢ ζῴων. Κ. ΣΑΒΒΑΣ

βακίλλωσις (ἡ) *[Μικροβ.]*. Ὅρος ἀχρηστευθείς, δι' οὗ δηλοῦται ἡ νόσησις ἀνθρώπων ἢ ζῴων κατόπιν τῆς προσβολῆς ὑπὸ παθογόνων βακίλλων. Κ. Σ.

Βακίν, *Κυοκουτέϊ*. Ψευδώνυμον ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἐγένετο παγκοίνως γνωστὸς ὁ διάσημος Ἰάπων μυθιστοριογράφος Τακιζάβα Κάϊ (1767—1848). Παρὰ τὴν μετρίαν ἐκτίμησιν, τὴν ὁποίαν τρέφουν πρὸς αὐτὸν καὶ τὸ ἔργον του οἱ Εὐρωπαῖοι κριτικοί, ὁ Βακὶν θεωρεῖται εἰς τὴν Ἰαπωνίαν ὡς ὁ μεγαλύτερος πεζογράφος της. Τὰ ἔργα του εἶναι συνήθως σινικῆς ὑποθέσεως, παρουσιάζουν δὲ καταφανεῖς ἀδυναμίας εἰς τὴν σύνθεσιν, ἡ ὁποία προχωρεῖ βραδέως, τῇ βοηθείᾳ ἀπιθάνων τεχνασμάτων καὶ ἀναληθοφανῶν παρεμβολῶν. Ἐπὶ πλέον τὸ ὕφος του, ἀρεσκόμενον καθ' ὑπερβολὴν εἰς τὰς ρυθμικὰς φράσεις τῶν πέντε ἢ τῶν ἑπτὰ συλλαβῶν, ἀπέχει ἐξ ἴσου τῆς ποιήσεως καὶ τοῦ πεζοῦ λόγου καὶ στερεῖται εὐκαμψίας καὶ χάριτος. Μολονότι ἔγραψε πλέον τῶν τριακοσίων ἔργων, ἀποτελούντων καταπληκτικῶς μακρὰν σειρὰν τόμων, εἶναι δύσκολον ν' ἀνεύρῃ κανεὶς εἰς τὴν χειμαρρώδη ταύτην παραγωγήν του πλείονας τῶν εἴκοσι σελίδας «γραμμένας μὲ σκέψιν, μὲ τέχνην καὶ μὲ καλαισθησίαν». Τὸ ἀριστούργημά του εἶναι τὸ «Χακκέντεμ» (δηλ. «Ἱστορία τῶν ὀκτὼ κυνῶν» καὶ πληρέστερον: «Ἱστορία τῶν ὀκτὼ ἱπποτῶν τοῦ κυνός»), τεράστιον μυθιστόρημα, καταλαμβάνον 106 ἐν ὅλῳ τόμους· ἡ συγγραφή του ἤρξατο τῷ 1814 καὶ ἐπερατώθη μόλις τῷ 1847. Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Βακιντί (ἢ *Οὐακιντί*), *Ἀμποὺ Ἀμπντάλλαχ Μωχάμμετ*. Ἄραψ ἱστορικὸς (747—823), γεννηθεὶς ἐν Μεδινᾳ καὶ καταφυγὼν εἰς τὴν Βαγδάτην, ὅπου ἔτυχε περιποιήσεων ἐκ μέρους τοῦ Μπαρμεσίδου βεζύρου Γιαχυᾶ, ὁ ὁποῖος τὸν διώρισε καδῆν τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς πόλεως. Τὸ μεγαλύτερον ἔργον του εἶναι τὸ «Κιτάμπ-οὐλ-Μαγκάζι» ἢ «Ἱστορία τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ Μωάμεθ». Εἰς τὸν Βακιντὶ ἀποδίδονται, ἀλλὰ προφανῶς γραφέντα κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Σταυροφοριῶν πρὸς ἐξερεθισμὸν τῶν Μωαμεθανῶν κατὰ τῶν Χριστιανῶν, καὶ πολλὰ ἄλλα ἔργα ἀναφερόμενα εἰς τὰς κατακτήσεις τοῦ Ἰσλάμ, γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ψευδο-Βακιντί». Μ. Δ. Β.

Βακιντίγκα (Wakindiga). Φυλὴ μαύρων τῆς Τροπικῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς, ἐξηπλωμένων εἰς τὴν κοιλάδα Χοχενλόε. Θεωροῦνται λείψανα παλαιοτέρας τινὸς φυλῆς, ἥτις κατῴκει ἐν τῇ Κεντρικῇ Ἀφρικῇ πρὸ τῆς ἐξαπλώσεως τῶν Μπαντοῦ καὶ τῶν Χαμιτῶν. Εἶναι λαὸς πρωτόγονος καὶ ζῶσιν ἐκ τῆς συλλογῆς ριζῶν καὶ τοῦ κυνηγίου, σκορπισμένοι εἰς τοὺς θάμνους καὶ τὰ ὄρη. Θ.Χ.Σ.

Βάκις. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρονται πολλοὶ χρησμολόγοι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι. Ὀνομαστότεροι τούτων ἦσαν εἷς ἐξ Ἀττικῆς, ὅστις ὡς καὶ ὁ ἐκ Κύπρου *Εὔκλους*, εἶχε προείπει τὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν τῶν Περσῶν, εἷς ἐκ Βοιωτίας, οὗτινος ἐμνημονεύοντο χρησμοί τινες ἐν Θήβαις περὶ τοῦ κοινοῦ σώματος Ἀντιόπης καὶ Φώκου καὶ εἷς ἐξ Ἀρκαδίας, τοῦ ὁποίου τὸν χρησμὸν ἀκολουθῶν, ὡς ἐλέγετο, ὁ Ἐπαμεινώνδας ἔκτισε τὴν Μεσσήνην. «Καὶ τότε δὴ Σπάρτης μὲν ἀπ' ἀγλαὸν ἄνθος ὀλεῖται—Μεσσήνη δ' αὖτις οἰκήσεται ἤματα πάντα». Κατὰ τὸν Παυσανίαν ὁ Βάκις οὗτος ὑπέδειξε καὶ τὸν τρόπον τῆς ἁλώσεως τῆς Εἴρας ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν. Ἀπὸ τοῦ Ε' π.Χ. αἰῶνος *βάκιδες* ἐκαλοῦντο γενικῶς οἱ προφῆται καὶ μάντεις, βακίδες δὲ αἱ προφήτιδες καὶ σίβυλλαι. ΚΑ

βακισπογγία (Baccispongia Quenst) *[Παλαιοζωολ.]*· συνώνυμον τοῦ γένους σταυρακτινέλλα (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

Βακιφλὰρ *Γενῆ-Κιοΐ [Γεωγρ.]*· βλ. Βακιλλιά.

Βακιῶτες *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος Σχοινιᾶ τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Κάτ. (1928) 78. Ε. Γ

Βάκκα (Vacca), *Φλαμίνιο*. Ἰταλὸς γλύπτης (1538-1600), γνωστὸς ἰδίᾳ ὡς ἀγαλματοποιός. Σπουδαιότερα τῶν ἔργων του εἶναι αἱ «Memorie di varie antichità di Roma» (ἀναμνήσεις ἐν διαφόρων ἀρχαιοτήτων τῆς Ρώμης), ὁ «Ἅγιος Φραγκῖσκος» καὶ ὁ «Λέων τῆς Φλωρεντίας». Κ. Ι. Ν.

Βάκκα (ἢ *Βάγκα*) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Ἀφρικῆς κατὰ τὰ ὅρια Νουμιδίας καὶ Ζευγιτανῆς. Κατεστράφη ὑπὸ τοῦ Μετέλλου, διότι οἱ κάτοικοι αὐτῆς εἶχον κατασφάξει τὴν ἐνταῦθα σταθμεύουσαν ρωμαϊκὴν φρουράν. Ι. Σ. Σ.

— **Βάκκα** (Vacca) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος μικρὰ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Σαρδηνίας ἐν τῷ κόλπῳ Πάλμας (Vacca = «Ἀγελάς»: πλάτ. 38°56' Β, μῆκ. 8°27' Α, χάρτ. ἀγγλ. 106: Palmas bay) 2 μιλ. ΝΑ τοῦ ἀκρωτηρίου Σπερῶνε. Ἐγγύτατα αὐτῆς βραχονησὶς Βιτέλλο (Vitello = «μοσχάριον»). Σ.Ε.Λ.

— **Βάκκα** (Vacca) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Κινδυνωδεστάτη ὕφαλος τῆς ΝΑ ἀκτῆς τῆς Κορσικῆς (Vacca: πλάτ. 41°33'00'', μῆκ. 9°24'20' Α, χάρτ. ἀγγλ. 1131: Island ot Corsica) νοτίως τοῦ κόλπου Πόρτο Βέκκιο (Porto Vecchio) καὶ εἰς 2 ½ μόλις μίλλια Ν.ΝΑ τοῦ φάρου Κιάππα (Chiappa). Σ. Ε. Λ.

— **Βάκκα-Μόρτα** (Vacca-Morta) *[Γεωγρ.]*. Ὑψηλὸν ὄρος μελανωπὸν τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Κορσικῆς εἰς τὴν ἐνδόχωραν τοῦ κόλπου Πιναρέλλο (χάρτ. Ἀγγλ. 1131: Island of Corsica), σημεῖον ἀναγνωρίσεως διὰ τοὺς παραπλέοντας. Σ.Ε.Λ.

Βάκκαϊ (Vaccai), *Νικόλαος*. Συνθέτης μελοδραμάτων καὶ καθηγητὴς τοῦ ᾄσματος, γεννηθεὶς τῷ 1790 εἰς τὸ Τολεντῖνον καὶ ἀποθανὼν τῷ 1848 εἰς τὸ Πέζαρο. Ἐγκατεστάθη εἰς νεαρὰν ἡλικίαν μετὰ τῶν γονέων του εἰς τὸ Πέζαρο, ὅπου ἔλαβε καὶ τὴν πρώτην του μουσικὴν μόρφωσιν. Ἀργότερον μετέβη εἰς Ρώμην διὰ νὰ σπουδάσῃ νομικά, ἀφωσιώθη ὅμως γρήγορα καθολοκληρίαν εἰς τὴν μουσικήν. Τῷ 1812 εἰς τὴν Νεάπολιν ἐγένετο μαθητὴς τοῦ Παεζιέλλο εἰς τὴν μελοδραματικὴν σύνθεσιν. Τὰ μελοδράματά του δὲν εἶχον ἐπιτυχίαν οὔτε εἰς τὴν Νεάπολιν οὔτε εἰς τὴν Βενετίαν, διὰ τοῦτο δὲ ἀπὸ τοῦ 1820 ἐπεδόθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ ᾄσματος. Μετέβη εἰς Παρισίους τῷ 1829 καὶ τῷ 1832 εἰς Λονδῖνον, καὶ εἰς τὰς δύο δὲ αὐτὰς πόλεις ἀπέκτησε φήμην διακεκριμένου καθηγητοῦ τοῦ ᾄσματος. Ὀλίγα ἔτη ἀργότερον ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ἔγραψε πάλιν μερικὰ μελοδράματα μὲ ἀρκετὴν ἐπιτυχίαν. Τῷ 1838 διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὸ Ὠδεῖον τοῦ Μιλάνου, ὅπου ἔμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του. Τὰ ἔργα τοῦ Βάκκαϊ εἶναι: 14 μελοδράματα, ὧν καλύτερον ἡ «Ἰουλιέττα καὶ Ρωμαῖος», 4 *μπαλέτα*, ἀρκεταὶ *καντάται*, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ μία ἐν συνεργασίᾳ μὲ τοὺς Κόππολα, Ντονιζέτι, Μερκαδάντε καὶ Πατσίνι διὰ τὸν θάνατον τῆς διασήμου ἀοιδοῦ Μαλιμπράν, ἀρκετὰ ἔργα ἐκκλησιαστικά, μία μέθοδος τοῦ ᾄσματος καὶ μία συλλογὴ ᾀσμάτων διὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἰταλικοῦ *bel canto*. Α. Σ. Θ.

Βάκκαιοι (λατιν. Vaccei) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς ἀρχαίας Ἱσπανίας κατοικῶν κατὰ τὴν περιοχὴν τῶν σημερινῶν ἱσπανικῶν ἐπαρχιῶν Λεόνης, Βαλένθια καὶ ἐν μέρει τῶν Βαλιντολὶβ καὶ Ἀλμόρα. Τῷ 178 π. Χ. ὑπετάγησαν ὑπὸ τοῦ Ποστουμίου εἰς τοὺς Ρωμαίους, ἐξεγέρθησαν δὲ δὶς (τῷ 136 καὶ τῷ 100), μέχρις ὅτου ὑπεδουλώθησαν τελείως. Ι.Σ.Σ.

Βακκακαχὺ *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Βραζιλίας. Ἐπ' αὐτοῦ εἶναι ἐκτισμένη ἡ πόλις Ἅγιος Γαβριὴλ (São Gabriel).

βακκαλάριος (ὁ) (ἐκ τοῦ νεολατ. baccalarius). Κατ' ἀρχὰς ἐκαλεῖτο οὕτω ὁ παρά τινι ἱππότῃ μαθητευόμενος νέος μὲ σκοπὸν ν' ἀποκτήσῃ τὸν τίτλον τοῦ ἱππότου. Κατόπιν ἡ λέξις ἐχρησιμοποιεῖτο ἐπὶ ὅλων τῶν βαθμῶν τῶν μεταξὺ τοῦ ἁπλοῦ εὐγενοῦς καὶ τοῦ βαρώνου. Ἐπίσης βακκαλάριος ἐλέγετο καὶ ὁ ἤδη ἀποκτήσας τὸν τίτλον τοῦ ἱππότου, ἀλλὰ τελῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς ἄλλου, διότι δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀποκτήσει τὸ προνόμιον τῆς ἀνεξαρτησίας.
Ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν ὁ τίτλος τοῦ βακκαλαρίου (bachelier) ἀπενέμετο εἰς τοὺς φοιτήσαντας ἐπὶ ὡρισμένον χρονικὸν διάστημα φοιτητὰς Πανεπιστημίου καὶ ἀποκτήσαντας κατόπιν τούτου τὸ πρῶτον καὶ κατώτατον ἀκαδημαϊκὸν ἀξίωμα. Συνήθως ἐν τῇ ἑλληνικῇ ὁ τίτλος τοῦ βακκαλαρίου ἀποδίδεται διὰ τῆς λέξεως προλύτης (βλ. λ.). —Ω.

Βακκαρὲς ἢ *Βαλκαρὲς* (Vaccares ἢ Valcares) *[Γεωγρ.]*. Μεγάλη τεναγώδης ἔκτασις ἐλαχίστου βάθους ἐν Καμάργκ τοῦ νομοῦ Μπους-ντὲ-Ρὸν τῆς Γαλλίας, πλησίον τῆς θαλάσσης, ἀπὸ τῆς ὁποίας τὴν εἰσβολὴν ὑπερασπίζεται ὑπὸ φράγματος.

βακκαρία (ἡ) (Vaccaria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *καρυοφυλλιδῶν*. Εἶναι φυτὰ ποώδη ἐτήσια καὶ ἀναπτύσσονται μεταξὺ τῶν λειχήνων. Δ. Ν. Π.

Βακκαρία (Vaccaria) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βραζιλίας ἐν Ρίο Γκράντε ντὸ Σοὺλ, κειμένη εἰς τὸ μέσον ὁμωνύμου πεδιάδος. Κάτοικοι 13.500.

βάκκαρις (ἡ) (Baccaris) *[Βοτ.]*· βλ. λ. βάκχαρις.

Βακκάρο (Vaccaro), *Ἀνδρέας*. Ἰταλὸς ζωγράφος (1598—1670), τοῦ ὁποίου σώζονται εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Νεαπόλεως δύο σπουδαιότατα ἔργα «Ἡ σφαγὴ τῶν ἀθώων» καὶ τὸ «Βάπτισμα», εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Μαδρίτης αἱ τέσσαρες «Σκηναὶ ἐκ τοῦ βίου τῆς ἁγίας Καικιλίας», «Ὁ θάνατος τῆς Κλεοπάτρας», «Ὁ Λὼτ καὶ αἱ θυγατέρες του», «Ἡ ἐγκαταλελειμμένη Μαγδαληνή», καὶ εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου «Ἡ Ἀφροδίτη κλαίουσα τὸν Ἄδωνιν». Τὸ ἀριστούργημά του ἐν τούτοις «Ἡ Παναγία φέρουσα τὸν θεάνθρωπον, ὅπως κατακεραυνώσῃ τοὺς Νεαπολίτας» δὲν σώζεται. Κ. Ι. Ν.

—**Βακκάρο** (Vaccaro), *Νικόλαος*. Ἰταλὸς ζωγράφος (1634—1709), υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ἐμιμήθη τὸν πατέρα του εἰς τὸ ἔργον «Σαλβάτορ Ρόζα» καὶ τὸν Πουσσὲν εἰς τὸ ἔργον «Βακχανάλια». Κ. Ι. Ν.

—**Βακκάρο** (Vaccaro), *Φραγκῖσκος*. Ἰταλὸς ζωγράφος καὶ σχεδιαστὴς γεννηθεὶς εἰς Βολωνίαν τῷ 1636. Σπουδαιότερον τῶν ἔργων του εἶναι «Τὰ ἐρείπια τῆς Ἰταλίας». Δὲν σώζονται πολλὰ ἔργα του. Κ. Ι. Ν

Βάκκε (Isola delle Vacche) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Βραχώδης νῆσος ἐγγύτατα τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς Σαρδηνίας, πρὸς ἣν ἑνοῦται δι' ἀμμώδους λαιμοῦ, ἀποτελοῦσα οὕτω τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τοῦ λιμένος Πότζο (Porto Pozzo)). Εἰς 1 μίλ. ΝΑ. τῆς νήσου ὕφαλος (πλάτ. 41° 12' Β, μῆκ. 9° 18' ἀν., χάρτ., ἀγγλ. 2157: Maddalena and adjacent islands) ἔχουσα τὸ παραστατικώτατον τοπωνύμιον Μακκιαμάλα (Macchiamala = «κακὴ κηλίς») καὶ ἐπισημαινομένη δι' *ἀλεωρίου*. Σ. Ε. Λ.

Βακκενρόντερ (Wackenroder) *Γουλιέλμος-Ἐρρῖκος-Φερδινάνδος*. Γερμανὸς χημικὸς καὶ βοτανολόγος (1798—1854). Κατ' ἀρχὰς φαρμακοποιὸς ἐν Σέλλ, διετέλεσε κατόπιν καθηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Γκαιττίγγης καὶ καθηγητὴς τῆς φιλολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ἰένας, διορισθεὶς ἀκολούθως ἐπιθεωρητὴς τῶν φαρμακείων τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Βεϊμάρης. Ἔγραψε: «Commentarium de anthelminticis regni vegetabilis» (1826), «Χημικοὶ πίνακες πρὸς χρησιμοποίησιν εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν ἀνοργάνων ἑνώσεων» (1829), «Χημικὴ κατάταξις τῶν ἁπλῶν καὶ συνθέτων σωμάτων» (1851). Ἐξέδωκεν ἐπίσης μετὰ τοῦ Μπραντὲς ἀπὸ τοῦ 1838 μέχρι τοῦ 1840 καὶ μετὰ τοῦ Μπλεϋ, ἀπὸ τοῦ 1841 μέχρι τοῦ 1842, τὰ «Ἀρχεῖα τῆς φαρμακευτικῆς», ἀπὸ τοῦ ΙΕ' μέχρι τοῦ ΛΒ' τόμου. Μ. Δ. Β.

Βακκερὶ (Vacquerie), *Αὔγουστος*. Γάλλος συγγραφεὺς (1819—1895). Τοῦ φιλολογικοῦ του σταδίου ἤρξατο διὰ τῆς δημοσιεύσεως συλλογῆς ποιημάτων (1840) ὑπὸ τὸν τίτλον «l'Enfer et l'esprit». Τὰ πρῶτα δραματικά του ἔργα ἦσαν ἡ μετάφρασις ἢ μᾶλλον προσαρμογὴ τοῦ «Φαλστάφ», τοῦ Σαίξπηρ καὶ τῆς «Ἀντιγόνης» τοῦ Σοφοκλέους εἰς ἁρμονικοὺς στίχους. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐδημοσίευσε νέαν συλλογὴν ποιημάτων, τὰς «Demi-Teintes», εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάρχει καὶ τὸ περίφημον κατασάτων σοννέτον τὸ «Τὸ χιόνι». Μετὰ τὸ πραξικόπημα τῆς 2 Δεκεμβρίου, ὁ Βακκερὶ μετέβη πρὸς συνάντησιν τοῦ *Βίκτωρος Οὐγγώ*, ἐξορίστου, καὶ παρέμεινεν ἐπὶ μακρὸν πλησίον του ἐν τῇ Ζέρσεϋ, ἐκεῖ δὲ ἔγραψε καὶ ἐδημοσίευσε τὰ δοκίμια «Profils et Grimaces» καὶ τὰ «Drames de la Grève», παιχθέντα εἰς τὸ Γαλλικὸν θέατρον. Ἐπιστρέψας δὲ εἰς Παρισίους τῷ 1859 ἀνεβίβασεν εἰς τὸ αὐτὸ θέατρον ἕτερον δρᾶμα του «Souvent homme varie» καὶ τὸ «Funérailles de l'honneur», κατόπιν τὸν «Jean Baudry», «le Fils» καὶ κατὰ τὸ 1869 ἵδρυσε μετὰ τοῦ *Καρόλου Οὐγγώ*, τοῦ *Ἐρρίκου Ροσεφὲρ* καὶ τοῦ *Παύλου Μωρὶς* τὴν ἐφημερίδα «Rappel», τῷ δὲ 1883 ἐδημοσίευσε τὸ μέγα φιλοσοφικὸν του ποίημα «Futura» καὶ τῷ 1884 τὰ δράματα «Formosa» καὶ «Jalousie». Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βίκτωρος Οὐγγὼ ἀνέλαβε τὴν ἔκδοσιν τῶν ἀνεκδότων ἔργων τοῦ ποιητοῦ. Ὁ δῆμος τῶν Παρισίων ὠνόμασε πρὸς τιμήν του μίαν τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως. Θ. Β.

—**Βακκερὶ** (Vacquerie), *Ἰωάννης*. Γάλλος δικαστής, γεννηθεὶς ἐν Ἀρρὰς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν τῷ 1497. Ὅτε Λουδοβῖκος ὁ ΙΑ' ἠθέλησε νὰ κυριεύσῃ τὴν Ἀρρὰς, ὁ Βακκερὶ ἀντέστη μετὰ μεγάλης δραστηριότητος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον προεκάλεσε τὸν θαυμασμὸν τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις ἔλαβεν αὐτὸν ὑπὸ τὴν εὔνοιάν του καὶ τὸν διώρισε πρῶτον πρόεδρον τοῦ δικαστηρίου τῷ 1481. Ἐν τῇ σημαντικῇ ταύτῃ θέσει διεκρίθη διὰ τὴν ἀκεραιότητα του χαρακτῆρός του καὶ τὸ θάρρος, μὲ τὸ ὁποῖον, κατόπιν ἐντόνου διαμαρτυρίας του, ἐπέτυχε νὰ ἀποσύρῃ ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τὴν Βουλὴν ἐπαχθῆ διατάγματα, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἀποστείλει πρὸς ἐπιψήφισιν, ἀπειλῶν τοὺς βουλευτὰς εἰς περίπτωσιν ἀπορρίψεως. Μ. Δ. Β.

Βακκερνάγγελ (Wackernagel), *Ἰάκωβος*. Ἐπιφανὴς Γερμανὸς γλωσσολόγος. Ἐγεννήθη ἐν Βασιλείᾳ τῆς γερμανικῆς Ἑλβετίας τῷ 1853, ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς ὁποίας διωρίσθη τὸ πρῶτον καθηγητὴς τῆς συγκριτικῆς γλωσσολογίας τῷ 1876, ἐν ἡλικίᾳ 23 μόλις ἐτῶν. Κατόπιν ἐδίδαξεν εὐδοκιμώτατα ἐν τῷ ὀνομαστῷ πανεπιστημίῳ τῆς Γοτίγγης (Göttingen) ἐπὶ 13 ὁλόκληρα ἔτη (1902—

Digitized by Google

1915), ἔκτοτε δὲ διδάσκει διὰ δευτέραν φορὰν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος του. Ἐκτὸς τῆς ὑπερόχου διδακτικῆς δράσεώς του, διεκρίθη καὶ διὰ τὰς ἐξαιρέτους γλωσσολογικὰς ἐρεύνας του, τὰς ὁποίας χαρακτηρίζει σπανία ὀξύνοια καὶ πρωτοτυπία, κρίσις ἀσφαλὴς καὶ φιλολογικὴ πολυμάθεια ἔκτακτος καὶ σπανία διὰ γλωσσοδίφας. Κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) Vermischte Beiträge zur griechischen Sprachkunde. Basel. 2) Über Bedeutungsverschiebung in der Verbalkomposition (=Nachrichten d. k. Gesellschaft d. (Wiss. zu Göttingen. Philos.-hist. Kl. Heft 5). 3) Altindische Grammatik. I (Φωνητική). Göttingen 1896. 5) Die griechische Sprache (ἐν τῷ *Hinneberg's* Kultur der Gegenwart. I²1907). 5) Hellenistika. 6) Epische Zerdehnung (1878). 6) Vorlesungen über Syntax. I—II. Basel 1920—1924, ἐξαίρετον ἔργον, σύμφωνον πρὸς τὰ τελευταῖα πορίσματα τῆς συγκριτικῆς συντάξεως. 7) Sprachliche Unter-Suchungen zu Homer. Göttingen 1916, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐρευνᾷ τὰ ἀττικὰ στοιχεῖα τῆς γλώσσης τοῦ Ὁμήρου μετὰ θαυμαστῆς ὀξυνοίας καὶ βαθείας γνώσεως τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης καὶφιλολογίας. —Ω.

Βακκερνάγγελ (Wackernagel), ***Κάρολος-Ἐρρῖκος-Γουλιέλμος.*** Γερμανὸς λόγιος (1806—1869). Τῷ 1833 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς γλώσσης καὶ τῆς γερμανικῆς φιλολογίας ἐν Βασιλείᾳ, ὅπου ἐπολιτογραφήθη Ἑλβετός. Ὑπῆρξε πολυγραφώτατος, τὰ δὲ ἔργα του ἀνάγονται κυρίως εἰς τὴν γερμανικὴν λογοτεχνίαν καὶ φιλολογίαν. Μεταξὺ αὐτῶν ἀναφέρομεν: «Ἱστορία τῆς γερμανικῆς λογοτεχνίας» (1848), «Ἔπεα πτερόεντα» (ὁ τίτλος μὲ ἑλληνικὰ γράμματα) καὶ διαφόρους ποιητικὰς συλλογάς. Μ. Δ. Β.

Βακκερὺ (Vacchiery), ***Κάρολος-Ἀλβέρτος.*** Γερμανὸς ἱστορικὸς (1745—1807). Μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν καὶ καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μονάχου. Ἀφῆκεν ἐν χειρογράφῳ πολλὰ ἔργα διατηρούμενα εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Μονάχου, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ «Ἱστορίαν τῆς Βαυαρίας».

Βακκέττα (Vachetta) *[Ναυτ. Γεωγρ.].* Ὕφαλος ἐν τῷ μεταξὺ Σαρδηνίας καὶ Κορσικῆς στενῷ τοῦ Βονιφάτσιο (Vachetta: πλάτ. 41° 22′ 00″, μῆκ. 9° 13′ 40″, χάρτ. ἀγγλ. 1189: Bonifacio Strait) προσκειμένη εἰς τὴν νῆσον Πιάνα (Piana), οὖσαν ἀπόσπασμα τῆς νοτίας τῆς Κορσικῆς ἐσχατιᾶς. Σ.Ε.Λ.

βακκινίνη *[Χημ.].* Φυσικὸς γλυκοζίτης ἀπαντῶν εἴς τινα εἴδη τῆς ἀμπέλου. Σ. Γ.

βακκίνιον (τὸ) (Vaccinium) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μυρτιδοειδῶν.* Εἶναι φρύγανα, θάμνοι ἢ δένδρα ἀειθαλῆ, καρποφόρα ἢ κοσμητικά. Γνωστὰ περὶ τὰ 100 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν ὀρεινῶν τροπικῶν χωρῶν. Κυριώτερα εἴδη εἶναι τὰ ἑξῆς: *βακκίνιον τὸ κοινὸν* (Vaccinium myrtillus), θάμνος καρποφόρος ἀπαντῶν εἰς τὴν βόρειον Εὐρώπην καὶ τὴν βόρειον Ἀσίαν. Παρ' ἡμῖν φύεται εἰς τὰ ὄρη τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλίας, ἰδίως εἰς τὸν Ὄλυμπον. Ὁ καρπὸς τούτου εἶναι ῥὰξ μελανοῦ ἢ λευκοῦ χρώματος, ἐδώδιμος καὶ εὔγευστος, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *φίγγι.* Ὁ καρπὸς τρώγεται ὠμὸς ἢ βρασμένος μετὰ σακχάρου (κομπόστα). Ὁ ἀπεξηραμένος καρπὸς χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν φαρμακευτικὴν καὶ εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *μυρτίλλου σφαιρία* (Baccae myrtilli). Πλὴν τούτων ὁ καρπὸς τοῦ εἴδους τούτου χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς βαφικὴ οὐσία, κυρίως εἰς τὴν οἰνοπνευματοποιίαν. Δι' ἀποστάξεως παρέχει οἰνόπνευμα πόσιμον. Αἱ ῥίζαι, ὁ βλαστός, τὰ φύλλα καὶ τὰ ἄνθη τοῦ βακκινίου τοῦ κοινοῦ περιέχουσι ποσότητα *κινικοῦ ὀξέος· βακκίνιον τὸ πενσυλβανικὸν* (Vaccinium pennsilvanicum), ἰθαγενὴς θάμνος τῆς βορείου Ἀμερικῆς ἔχων καρποὺς μεγάλους, ἡδεῖς τὴν γεῦσιν καὶ ἐδωδίμους· *βακκίνιον τὸ καναδικὸν* (Vaccinium canadensis), θάμνος τῆς Β. Ἀμερικῆς μὲ μεγάλους, γλυκεῖς καὶ ἐδωδίμους καρπούς· *βακκίνιον τὸ κορυμβανθὲς* (Vaccinium corymbosum). Εἶναι θάμνος τῆς βορείου Ἀμερικῆς καλλιεργούμενος πρὸς κόσμον· *βακκίνιον τὸ δενδρῶδες* (Vaccinium arboreum), ἰθαγενὲς τῶν Καρολίνων δενδρύλλιον, καλλιεργούμενον ὡς κοσμητικὸν φυτόν· *βακκίνιον ἡ Ἰδαία ἄμπελος* (Vaccinium vitis idaea), θάμνος ἰθαγενὴς τῶν βορείων χωρῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς κεντρικῆς Ἀσίας, καλλιεργούμενος διὰ τοὺς καρπούς του καὶ ὡς κοσμητικόν· *βακκίνιον ἡ ἀρκτοστάφυλος* (Vaccinium arctostaphylus), δενδρύλλιον τῆς βορειοδυτικῆς Ἀσίας. Τὰ φύλλα του ἀποξηραινόμενα παρασκευάζουσιν ἀφέψημα, ὅμοιον πρὸς τὸ τέϊον, ὅπερ εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *τέϊον τῆς Τραπεζοῦντος.* Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοφυτ.]* Λείψανα τοῦ γένους τούτου ἀπολιθωμένα περιεγράφησαν ἤδη, εὑρεθέντα ἐντὸς στρωμάτων τῆς ὀλιγοκαίνου καὶ μειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν τῇ μέσῃ Εὐρώπῃ, βορείῳ Ἀμερικῇ καὶ Ἰαπωνίᾳ. Πολλὰ λείψανα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τεταρτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν Σουηδίαν καὶ Μαδέραν. Γ. Κ. Γ.

βακκουαρέα (ἡ) (Baccaurea) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐφορβιδῶν.* Γνωστὰ εἶναι εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ, Ἀσίᾳ καὶ Ἀμερικῇ. Δ. Ν. Π.

βάκλα (ἡ)· μεγεθυντ. τοῦ *βάκλον* (λ. μεσαιων. ἀπὸ τοῦ λατιν. *baculum*)· ῥάβδος, συνήθως μακρά, διὰ τῆς ὁποίας ῥίπτουν τοὺς καρποὺς τῶν δένδρων, ἄλλως *ῥαβδιστῆρα.*

Βακλάβ· βλ. Βενκέσλαος Α'.

βακλέα (ἡ) (Baclea) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀσκληπιδιδῶν*, περιλαμβάνον ποώδη τινὰ φυτὰ ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας. Δ.Ν.Π.

βάκλον (τό)· βλ. βάκλα.

Βακοδιονύσιος. Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἠλείας πολεμήσας μετὰ τοῦ φονευθέντος εἰς τὴν μάχην τοῦ Λατζοΐου κατὰ τὸ 1821 Χαρ. Βιλαέτη καὶ πληγωθείς, ἐξ οὗ κατέστη ἀνίκανος πρὸς ἐργασίαν καὶ ἐπένετο (*Φιλήμ.* τομ. Γ' σελ. 300 καὶ 449). Τ. Χ. Κ.

βακόπη (ἡ) (Bacope) *[Ζῳολ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκροφουλαριδῶν*, περιλαμβάνον φυτὰ ποώδη ἰθαγενῆ τῆς τροπικῆς Ἀμερικῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βακόπη ἡ ὑδρόβιος* (Bacope aquatica) ἀπαντῶσα εἰς τὰ τέλματα τῆς Γουϊάνας καὶ γνωστὴ διὰ τὰς ἐπουλωτικάς της ἰδιότητας, χρησιμοποιουμένη ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῶν μερῶν ἐκείνων ὡς ἀποτελεσματικὸν φάρμακον κατὰ τῶν ἐγκαυμάτων. Δ. Ν. Π.

Βακόροι (Wakore) Ἑτέρα ὀνομασία τῆς φυλῆς τῶν *Μαννττίνγκο.*

Βάκος *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ὑποδιοικήσεως Κομοτινῆς τοῦ νομοῦ Ροδόπης, κείμενον μίαν ὥραν περίπου πρὸς βορρᾶν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἀλεξανδρουπόλεως—Θεσσαλονίκης, καὶ ἀριθμοῦν 300 κατοίκους. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Βακούφ.* Α. Θ. Σ.

Βακοῦ (Bakou) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Ρωσικῆς Σοσιαλιστικῆς Δημοκρατικῆς Ἑνώσεως (U. R. S. S.) ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Σοσιαλιστικῆς Ὁμοσπονδίας τῆς Ὑπερκαυκασίας (S. F. S.), πρωτεύουσα τῆς δημοκρατίας τοῦ Ἀζερμπαϊτζὰν καὶ ἰδίας φερωνύμου ἐπαρχίας. Κεῖται ἐπὶ τῆς Κασπίας θαλάσσης, ἐν τῷ Ν. Δ. τμήματι τῆς χερσονήσου Ἀψχερόν, εἰς τὸν μυχὸν ἀσφαλοῦς ὅρμου, ἔχει δὲ ἄριστον φυσικὸν λιμένα. Κάτοικοι 245,000, ὧν ὑπὲρ τὰς 70,000 Ρῶσοι, ἰσάριθμοι Τάταροι, 50,000 Ἀρμένιοι, οἱ δὲ λοιποὶ Ἑβραῖοι καὶ Πέρσαι.

Ἡ ἱστορία τοῦ Βακοῦ, περιφήμου σήμερον διὰ τὰς πετρελαιοπηγάς του, εἶναι σκοτεινή, ἄγνωστον δὲ πότε ἀκριβῶς ἐκτίσθη. Κατά τινα παράδοσιν ἐν τῇ Ἀψχερωνικῇ χερσονήσῳ εἶχεν ἱδρυθῆ πόλις ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου· τοῦτο ὅμως δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ γεγονός. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ ἀξία τῆς μικρᾶς ταύτης γλώσσης γῆς, τῆς εἰσχωρούσης εἰς τὴν Κασπίαν θάλασσαν, ἦτο γνωστὴ ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων εἰς τοὺς Πέρσας. Ἡ Ἀψχερωνικὴ χερσόνησος, ἡ «ἱερὰ χώρα» τῶν μαθητῶν τοῦ Ζωροάστρου, ὑπῆρξε πράγματι τὸ λίκνον τῶν πυρολατρῶν. Κατὰ τὸν ΣΤ' πιθανώτατα αἰῶνα φαίνεται ὅτι ἐκτίσθη τὸ Βακοῦ ἐπὶ θέσεως κατακλυσθείσης ἀργότερον ὑπὸ τῶν ὑδάτων τῆς Κασπίας, ὡς καταφαίνεται σήμερον ἐκ τῶν ἐν τῇ θαλάσσῃ εὑρισκομένων ἐρειπίων. Κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων καὶ διετέλεσεν ἐπὶ μακρὸν ὑπὸ τὴν τοπικὴν δυναστείαν τῶν Χιρβανιδῶν, περιῆλθεν ἀκολούθως εἰς τὴν Περσίαν, εἰς ἣν ἐπρομήθευε τὸν περίφημον ἄνθρακα, «ὅστις, μόλις προστριβόμενος, ἀνέδιδε θαυμασίαν φλόγα». Κατὰ τὴν παρακμὴν τῶν Περσῶν, τὸ Βακοῦ διεξεδίκησαν ἐπὶ μακρὸν οἱ Ρῶσοι καὶ οἱ Τοῦρκοι. Τέλος ὅμως, τῷ 1806, ἡ πόλις περιῆλθεν ὁριστικῶς εἰς τὴν Ρωσίαν. Μετὰ τὴν ρωσικὴν ἐπανάστασιν ἡ πόλις ὡρίσθη πρωτεύουσα τοῦ **Ἀζερμπαϊτζὰν** (βλ. λ.).

Ἐν τούτοις μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἀκόμη δὲν ἦτο παρὰ ἓν ἁπλοῦν χωρίον. Κατὰ τὸ 1751 ὁ Ἄγγλος περιηγητὴς Χάρβεϋ διεπίστωσεν ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον οἱ Ἀνατολῖται πυρολάτραι ἐκάλουν «αἰώνιον πῦρ» δὲν ἦτο παρὰ ἓν περίεργον φυσικὸν φαινόμενον. Ἡ παρατήρησις αὕτη ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν μεγάλων πετρελαιοφόρων πηγῶν τοῦ Βακοῦ, ὅπερ ὑπῆρξεν ἓν τῶν σημαντικωτάτων γεγονότων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, καθ' ὅσον μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης αἱ εὐρωπαϊκαὶ χῶραι ἦσαν ἠναγκασμέναι νὰ προσφεύγουν εἰς τὰς ἀμερικανικὰς πηγὰς διὰ τὴν προμήθειαν τοῦ πετρελαίου Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως οἱ Ρῶσοι ἐμονοπώλησαν τὸ προϊὸν τοῦτο, τοῦ ὁποίου μόνον τῷ 1872 ἐπετράπη ἡ ἐλευθέρα ἐκμετάλλευσις. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης τὸ ἄλλοτε χωρίον ἔρχεται ἐξελισσόμενον εἰς μέγα βιομηχανικὸν καὶ ἐμπορικὸν κέντρον. Τῷ 1879 ἱδρύθησαν τὰ μεγάλα ἐργοστάσια τοῦ Νόμπελ (βλ. λ.), ὅστις ἐκεῖθεν ἐσχημάτισε τὴν κολοσσιαίαν περιουσίαν του, μέρος τῆς ὁποίας ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὴν καθιέρωσιν τοῦ ὁμωνύμου βραβείου. Τὰς ἐγκαταστάσεις ταύτας ἠκολούθησεν ἡ ἵδρυσις τῶν ἐργοστασίων **Ρότσχιλδ** (βλ. λ.) καὶ ἄλλων ἐπίσης μεγάλων ἐγκαταστάσεων πρὸς ἐκμετάλλευσιν τοῦ πολυτίμου ὑγροῦ, οὗτινος ἡ παραγωγὴ διαρκῶς αὐξάνει. Οὕτω τῷ 1862 ἡ ἀνόρυξις πετρελαίων ἀνῆλθεν εἰς 336.886 πούτια, τῷ 1868 εἰς 706.155 πούτια, ἔκτοτε δὲ ὁ ἀριθμὸς οὗτος διαρκῶς ἔβαινε αὐξανόμενος. Τῷ 1901 ἡ παραγωγὴ ὑπερέβη τὰ 11 ἑκατομμύρια τόννων, τῷ δὲ 1913, ἤτοι κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ παγκοσμίου πολέμου, τὰ 7 ἑκατομμύρια. Διαρκοῦντος τοῦ πολέμου, καὶ κατὰ τὴν ρωσικὴν ἐπανάστασιν ἡ παραγωγὴ ὑπῆρξε περιωρισμένη, ἤδη ὅμως ἤρχισε βαίνουσα ἐκ νέου αὐξανομένη (παραγωγὴ 1921—22 2.940.000 τόν., 1926—27 παραγωγὴ 6.800.000 τόν.). Αἱ κυριώτεραι πετρελαιοφόροι πηγαὶ ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Βακοῦ εἶναι αἱ *Μπιμπὶ-Ἔϊμπατ, Μπαλταχάνυ, Μπαλαντζάρυ καὶ Σουραχάνυ.*

Ἡ ἐντατικὴ αὕτη ἐκμετάλλευσις τῶν πετρελαιοφόρων πηγῶν κατέστησεν, ὡς ἦτο ἑπόμενον, τὸ Βακοῦ, ὅπερ περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἠρίθμει μόλις 16.000 κατοίκους, ἓν τῶν σπουδαιοτέρων κέντρων τῆς Ὑπερκαυκασίας. Ἡ πόλις συγκοινωνεῖ σήμερον σιδηροδρομικῶς ἀπ' εὐθείας μετὰ τῆς Μόσχας διὰ Ροστὸβ καὶ μετὰ τοῦ Βατούμ διὰ Τυφλίδος. Μετὰ τοῦ Βατούμ, τοῦ ἐν τῷ Εὐξείνῳ λιμένος τῆς Ὑπερκαυκασίας, τὸ Βακοῦ συνδέεται καὶ διὰ πετρελαιαγωγῶν σωλήνων, δι' ὧν διοχετεύεται τὸ πολύτιμον ὑγρόν. Ἐκτὸς τούτου τὸ Βακοῦ, χάρις εἰς τὴν γεωγραφικὴν θέσιν του καὶ τὸν ἀσφαλῆ λιμένα του, ἀποτελεῖ τὰ σημεῖα διασταυρώσεως τῶν ἐμπορικῶν ὁδῶν μεταξὺ Εὐρώπης, Περσίας καὶ Κεντρικῆς Ἀσίας διὰ τοῦ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Κασπίας καὶ ἔναντι τοῦ Βακοῦ λιμένος τοῦ Κρασνοβόντσκ.

Ἡ εὐρωπαϊκὴ συνοικία τῆς πόλεως ἐκτείνεται παραλλήλως πρὸς τὴν παραλίαν ἐπὶ μήκους 2 χιλιομέτρων εἰς τὸ Δ. μέρος τοῦ ὅρμου. Εἰς τὸ Β μέρος εὑρίσκεται ἡ συνοικία *Τσόρνικ-Γκόροντ* (=μαύρη πόλις, ἐκ τοῦ χρώματος τοῦ χώματος), ἐν ᾗ τὰ ἐργοστάσια Νόμπελ, ἀνατολικῶς δὲ αὐτῆς ἡ *Μπέλι-Γκόροντ* (=λευκὴ πόλις), ἐν τῇ ὁποίᾳ αἱ ἐγκαταστάσεις Ρότσχιλδ. Ἐν τῇ πόλει λειτουργεῖ σήμερον πανεπιστήμιον (ἀπὸ τοῦ 1919) περιλαμβάνον τρεῖς σχολὰς (ἰατρικῆς, ἀνατολικῶν γλωσσῶν καὶ παιδαγωγικῆς), πολυτεχνεῖον, ἀνωτάτη τεχνικὴ σχολή, ἐμποροναυτικὴ καὶ ἐπαγγελματικὴ σχολὴ καὶ λοιπά. Πλὴν τῶν ἐγκαταστάσεων πρὸς ἐξόρυξιν καὶ ἐκμετάλλευσιν τοῦ πετρελαίου ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῇ πλεῖστα ἄλλα ἐργοστάσια, ἰδίως δὲ μεταλλουργεῖα, χυτήρια, ὑφαντουργεῖα κλπ. Ἐπίσης σημαντικὸς ἀριθμὸς τῶν κατοίκων ἀσχολεῖται εἰς τὴν ἁλιείαν. Γ.Ν.Κ.

Βακουάσοι (Wakuasi) ἢ ***Μπαραβαΐ*** (Mbarawai). Γλωσσικὴ ὁμὰς φυλῶν μαύρων τῆς Τροπικῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς, ὑπαγομένη εἰς τὰς *μασσαϊκὰς φυλάς.* Ἡ ἀρχικὴ κοιτὶς τῶν Βακουάσων ἦσαν αἱ πλευραὶ τοῦ ὄρους Παρέγκε καὶ ἡ νοτίως αὐτοῦ ἐκτεινομένη στέππη Κιπάϊα, ὁπόθεν ἐξετοπίσθησαν ὑπὸ τῶν *Μασσαΐ.* Εἰς μεγαλυτέρας μάζας εὑρίσκονται σήμερον εἰς τὸ ὑψίπεδον τοῦ Λεϊκίπι. Οἱ Βακουάσοι καταγίνονται εἰς τὴν γεωργίαν, κατοικοῦν δὲ εἰς πενιχρὰς ἐν εἴδει χορτοστιβάδων καλύβας. Θ. Χ. Σ.

βακουϊσμὸς (ὁ) (λατιν. vacum = κενόν). Ὁ ὅρος ἐχρησιμοποιεῖτο ἐν τῇ παλαιᾷ φυσικῇ περὶ τοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ὡς ἀξίωμα θεωρούμενον: «ἡ φύσις ὀρρωδεῖ τὸ κενόν», παρεδέχετο τὴν ὕπαρξιν τοῦ κενοῦ ἐν τῇ φύσει, χώρου δηλαδὴ μὴ περιέχοντος οὔτε ἀέρα οὔτε ἄλλην οἱανδήποτε σταθμητὴν ὕλην. Σήμερον ὁ ὅρος *βακουϊσμὸς* (γαλ. vacuisme) ἔχει περιέλθει εἰς ἀχρηστίαν. —Ω.

βακουϊστὴς (vacuiste)· ὁ παραδεχόμενος τὴν ὕπαρξιν κενοῦ ἐν τῇ φύσει (βλ. λ. βακουϊσμός).

βάκουλα (ἡ) (Bacula) *[Ζῳολ.].* Γένος μαλακίων γαστεροποδῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τριτονιιδῶν.* Ἡ κόγχη των εἶναι ᾠοειδὴς ἢ ἀτρακτοειδὴς καὶ τὸ ἄνοιγμα τῆς κόγχης ᾠοειδές. Τὸ ἐντὸς κεκλεισμένον ζῷον εἶναι λεπτὸν καὶ ἐπίμηκες καὶ τὸ ῥύγχος του προβοσκιδοειδές. Τὰ βράγχια κεῖνται πρὸ τῆς καρδίας. Ἡ βάκουλα τρέφεται ἐκ φυτικῶν κυρίως οὐσιῶν. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς ἰαπωνικὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

βακούλη (ἡ) (Bacula) *[Ζῳολ.].* Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπραιϊδῶν.* Τὰ μαλάκια ταῦτα διακρίνονται ἐκ τῆς κόγχης των, ἥτις ἔχει λεπτὰ τοιχώματα, ἄνοιγμα ᾠοειδὲς καὶ κατὰ τὴν βάσιν της ἐξαπολύει ἑκατέρωθεν λοβοειδεῖς ἀποφύσεις. Ὁ τελευταῖος περιελιγμὸς τοῦ ὀστράκου περιβάλλει πάντας τοὺς λοιπούς. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς ἰαπωνικὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

βακουλίνα (ἡ) (Baculina d'Orb.) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *λυτοκερατιδῶν ἐξωσιφωνωτῶν ἀμμωνοειδῶν*. Τὸ κέλυφός των ἦτο μικρόν, ῥαβδοειδές, εὐθύ, κατὰ τὸ λεπτὸν ἄκρον ἀρχίζον μὲ λεπτὴν κορυφήν. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἰουρασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν Βυρττεμβέργην. Γ. Κ. Γ.

βακουλίτης (ὁ) (Baculites Lam.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *λυτοκερατιδῶν ἐξωσιφωνωτῶν ἀμμωνοειδῶν*. Ἐκ τοῦ κελύφους των διεσώθησαν κατὰ κανόνα εὐθέα κυλινδρικὰ ἢ πεπλατυσμένα σωληνοειδῆ τμήματα, τεθραυσμένα κατὰ τὰ ἄκρα καὶ κεχωρισμένα εἰς θαλάμους. Ὁ κατοικίδιος θάλαμος μακρός. Ὁ Schlüter εὗρεν εἰς ἕνα βακουλίτην καὶ ἄπτυχον δίθυρον, ἐξωτερικῶς κεκαλυμμένον μὲ κοκκώδεις προεξοχάς, τεταγμένας κατὰ γραμμάς. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς περιόδου (ἰδίᾳ τῆς νεοκρητιδικῆς) εἰς Εὐρώπην, ἀνατολικὰς Ἰνδίας καὶ βόρειον Ἀμερικήν. Γ.Κ.Γ.

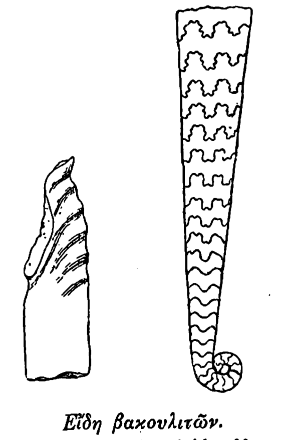

Εἴδη βακουλιτῶν.

[Α=βακουλίτης baculoides Mantell. Ἐκ στρωμάτων τοῦ Somerset τῆς Ἀγγλίας, ¾ τοῦ φυσ. μεγ. Β=βακουλίτης Chicoensis Trask. Ἐκ στρωμάτων νεοκρητιδικῶν τῆς Καλιφορνίας, τρὶς μεγεθυσμένον.]

Βακούμα· βλ. λ. Βάτβα.

Βακοῦνα (Vacuna) *['Αρχ.]*. Θεότης τῶν Ρωμαίων, Σαβινικῆς προελεύσεως, μεγάλως τιμωμένη κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς Ρώμης. Ἡ φιλολογία τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου μᾶς ἔχει διαφυλάξει τὸ ὄνομά της καὶ πληροφορίας περὶ τῆς φύσεως αὐτῆς (*Ὁρατ.* Ἐπ. 1, 10, 49. *Πλίν.* Ἱστορ. Φ. 3, 12, 109 κλπ.). Τινὲς τὴν ἐταύτιζον πρὸς τὴν *Δήμητραν* ἢ τὴν *Ἄρτεμιν* ὡς θεότητα τῶν πεδιάδων καὶ τῶν δασῶν· ἄλλοι, πρὸς τὴν *Ἀφροδίτην*, τὴν *Ἀθηνᾶν* καὶ πρὸ πάντων τὴν *Νίκην*. Κυρίως ἐλατρεύετο εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Ρεάτης καὶ τῆς λίμνης Βελίνης. Ἐνταῦθα εὑρέθη ἐπιγραφὴ μαρτυροῦσα ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Βεσπασιανὸς εἶχεν ἐπανοικοδομήσει ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ὁρατίου ἐρειπωθέντα ναόν της (C. I. L. XIV. 3485), πλησίον τῆς ἐπαύλεως τοῦ Ὁρατίου, ὁ ὁποῖος ἀγαπῶν τὴν ἡσυχίαν ἠτυμολόγει τὸ ὄνομα *Vacuna* ἐκ τοῦ ῥήματος *vacare*, τὸ ὁποῖον σημαίνει σχολάζειν. Οἱ σχολιασταὶ τοῦ Ὁρατίου λέγουν, ἐπηρεαζόμενοι ὑπὸ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ ποιητοῦ, ὅτι ἡ Βακοῦνα εἶναι προστάτις θεὰ ἐκείνων qui sapientiae vacant (οἱ ὁποῖοι σχολάζουσι φιλοσοφοῦντες). Ὁ Ὀβίδιος ἀναφέρει ὡς ἀκόμη καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων του ὑφισταμένην ἀγροτικὴν λατρείαν πρὸς τιμὴν τῆς Βακούνας (*Ὀβιδ.* Fasti VI, 307). Προφανῶς πρόκειται περὶ θεότητος προσωποποιούσης τὴν γονιμότητα τῶν ἀγρῶν καὶ σὺν τῷ χρόνῳ μεταβληθείσης εἰς λατινικὴν θεότητα τοῦ πολέμου καὶ τῆς νίκης. Θ. Π.

βακουνάλια (Vacunalia) *['Αρχ.]*. Ἑορτὴ πρὸς τιμὴν τῆς θεότητος **Βακούνας** (βλ. λ.).

Βακούριος ἢ ***Βατούριος***. Βασιλεὺς τῶν Ἰβήρων οἱ ὁποῖοι κατῴκουν ἐπὶ τοῦ Καυκάσου πρὸς τὸ μέρος τῆς Κασπίας, ζήσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Δ´ μ. Χ. αἰῶνος. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἐγένετο Χριστιανὸς κατόπιν θαυμαστοῦ τινος συμβάντος. Ὑπηρέτησεν ὡς χιλίαρχος εἰς τοὺς Ρωμαίους συμμετασχὼν τὴν κατὰ τὸ 368 μ. Χ. γενομένης μάχης παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν. Πρὸς αὐτὸν ἀπευθύνεται ἐπιστολή τις τοῦ Λιβανίου. —Ω.

Βακουτοὺ (Wacutu). Φυλὴ μαύρων, κατοικοῦσα ἐν τῇ χώρᾳ Κουτοὺ τῆς Τροπικῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς. Ὑπάγεται εἰς τὴν σουαχελικὴν ὁμάδα τῶν φυλῶν τῶν *Μπαντοῦ*. Θ. Χ. Σ.

Βακοὺφ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Ψαθάδικα**.

— **Βακοὺφ** *[Γεωγρ.]*· βλ. Βάκος.

— **Βακοὺφ-*Δεμὶρ*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ ὑποδιοικήσεως Μαλγάρων τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ, ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς μετονομασθὲν εἰς *Κούφιον* καὶ τότε (1920) ἀριθμοῦν 200 κατοίκους. Δ. Ε. Μ.

— **Βακούφ-*Κιοΐ*** *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Παπαγιάννης**.

— **Βακοὺφ-*Τουρχὰν*** *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Ἐλευθεροχώρι.

βακούφια (τά). Ὀνομάζονται *βακούφια* (τουρκ. *βάκφ*, πληθ. *ἐβκάφ*, ἀραβ. *ουάκφ=ἀφιέρωσις* καὶ *ἀφιέρωμα*), τὰ δι' εὐαγεῖς σκοπούς, ἤτοι διὰ τὴν συντήρησιν τζαμίων, ὀρφανοτροφείων, νοσοκομείων, σχολείων, συσσιτίων (ἰμαρέτ), κρηνῶν κτλ. ἀφιερούμενα πράγματα, τόσον *ἐνσώματα* (κυρίως ἀκίνητα) ὅσον καὶ *ἀσώματα* (εἰσοδήματα, ἐμπράγματα δικαιώματα). Ν. Μ.

— *['Εγκυκλοπ.]* Ὁ *βακουφικὸς θεσμὸς* εἶναι εἰδικὸς καὶ προσιδιάζων εἰς τὰ μουσουλμανικὰ κράτη (Τουρκία, Αἴγυπτος κτλ.) καὶ εἰς χώρας μουσουλμανικὰς διατελούσας ὑπὸ ξένα κράτη (Ἀλγέριον, Τύνις, Μαρόκκον, Ἰνδίαι), ὡς καὶ εἰς κράτη ἔχοντα ὑπηκόους Μουσουλμάνους (Ἑλλάς, Σερβία). Ἡ σύστασις, συντήρησις καὶ διαχείρισις τῶν *βακουφίων* ἐγίνετο καθ' ὡρισμένους νομικοὺς τύπους, δι' *ἀφιερωτηρίου* ἐγγράφου (*βακουφναμὲ*) ἐνώπιον τοῦ ἱεροδικαστοῦ (*καδῆ*), ὅπερ ἐπεκυροῦτο ὑπὸ τοῦ σεϊχουλισλαμάτου. Ἱδρυταὶ τῶν βακουφίων ἐν Τουρκίᾳ ἦσαν ὁ σουλτᾶνος καὶ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του ἢ ἰδιῶται ἀπόλυτοι κύριοι τοῦ κτήματος. Δύο βακούφια δὲν δύνανται νὰ συνυπάρξωσιν εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ κτῆμα. Ἡ συντήρησις τῶν σουλτανικῶν *βακουφίων* διὰ τῆς ἀφιερώσεως εἰς αὐτά, παρὰ τῶν ἱδρυτῶν ἢ καὶ ἄλλων προσώπων, βακουφικῶν προσοδοφόρων κτημάτων καὶ ἡ διαχείρισις τῶν προσόδων αὐτῶν διεξήγετο ἀρχικῶς ἀπὸ τὸν *λευκὸν ἀρχιευνοῦχον* τῶν ἀνακτόρων, ἀπὸ δὲ τοῦ 1591 ἀπὸ τὸν *μαῦρον ἀρχιευνοῦχον*. Κατόπιν ὅμως ἱδρύθη ἰδιαίτερον διαχειριστικὸν γραφεῖον, ὅπερ τῷ 1840 ἀνήχθη εἰς τὸ ὀνομασθὲν ὑπουργεῖον τοῦ *Ἐβκαφίου* (*ἐβκὰφ ναζαρετί*). Τὰ *ἰδιωτικὰ* ἐτέλουν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ *μουτεβελῆ*, ἐπιτρόπου διοριζομένου ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ τοῦ ἀφιερωτοῦ ἰδιώτου. Ἡ ψιλὴ κυριότης τῶν βακουφίων ἀνήκει εἰς τὸν ὕψιστον Θεόν, ἡ δὲ κατοχὴ αὐτῶν, ἡ νομὴ καὶ ἐπικαρπία εἰς τὸν ἀγοραστὴν αὐτῶν δυνάμενον νὰ μεταβιβάσῃ ταῦτα καὶ εἰς τοὺς κληρονόμους του, ἐὰν ἔχῃ τοιούτους νόμῳ, ἄλλως ἐπιστρέφονται ταῦτα ὡς ἀδέσποτα *Μαχλούλια* εἰς τὸ ὑπουργεῖον τοῦ Ἐβκαφίου. Ὁ ἀγοραστὴς καταβάλλει κατὰ τὴν ἀγορὰν τὸ συμφωνηθὲν τίμημα καὶ τὸ λεγόμενον *ἰδζαρέ*, τέλος πρόσθετον, εἰς τὸ ὑπουργεῖον τοῦ Ἐβκαφίου ἐπὶ σουλτανικῶν βακουφίων καὶ εἰς τὸν μουτεβαλῆν ἐπὶ βακουφίων ἰδιωτικῶν. Τὸ πληρωνόμενον τέλος θεωρεῖται κυρίως καὶ νομικῶς ὡς *δουλεία* πληρωμῆς χρημάτων βαρύνουσα τὰ τοιαῦτα βακούφια.

Διαιρέσεις τῶν βακουφίων. Ταῦτα διαιροῦνται διὰ διαφόρους λόγους εἰς τὰς ἑξῆς κατηγορίας :

1) Λόγῳ τῆς ἰδιότητος τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτῶν: εἰς *σουλτανικά*, ἐκεῖνα ὧν ἱδρυταὶ εἶναι ὁ σουλτᾶνος, ὁ βέης ἢ ὁ ἄρχων τοῦ Κράτους καὶ τὰ μέλη τῶν οἰκογενειῶν των, καὶ εἰς *ἰδιωτικὰ (σαχιχέ)*, δηλαδὴ τὰ ἱδρυόμενα ἢ τὰ ἐρχόμενα ἐπίκουρα εἰς ἄλλα ὑπάρχοντα, ὑπὸ ἰδιωτῶν ἱδρυθέντα. Οἱ λόγοι τῆς ἱδρύσεως τῶν σουλτανικῶν βακουφίων ἦσαν θρησκευτικοί, ἐκπαιδευτικοὶ καὶ φιλανθρωπικοί. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἵδρυσιν τῶν ἰδιωτικῶν βακουφίων, λέγεται κοινῶς ὅτι οἱ ἰδιῶται ἵδρυσαν αὐτὰ ἐνίοτε πρὸς διάσωσιν ἢ πρόληψιν ἀπὸ δημεύσεις τῆς περιουσίας αὐτῶν, διὰ λόγους ἀνήκοντας εἰς ἀρχαίας ἐποχάς, ἀλλ' ἀνισχύρους τὴν σήμερον, π. χ. διὰ καταγγελίαν ὅτι ὁ δεῖνα ἢ δεῖνα πολίτης ἐπλούτησεν ἀδίκως ἐν ὑπηρεσίᾳ τῆς κυβερνήσεως ἐπὶ βλάβῃ τοῦ λαοῦ· ἄλλοι τὰ ἵδρυσαν πρὸς πρόληψιν τῆς διασπαθίσεως καὶ τῆς σπατάλης τῆς περιουσίας αὐτῶν. Οἱ τοιοῦτοι ἰδιῶται διὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον λόγον ἔκαμνον τὰ κτήματά των ἢ τὴν περιουσίαν των βακούφια καὶ οὕτω ἔσωζον αὐτήν. Ταυτοχρόνως καὶ αὐτοὶ ἐλάμβανον τὸν ἰδζαρὲ παρὰ τοῦ μουτεβελῆ αὐτῶν, συμφώνως τῷ ἀφιερωτηρίῳ ἐγγράφῳ, ὡς εἰσόδημα πρὸς συντήρησιν ἑαυτῶν καὶ τῶν ἀπογόνων των. Τὸ εἰσόδημα τοῦτο κατ' ἀρχὰς ἦτο μικρόν, ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸν ηὐξήθη.

2) Λόγῳ τῆς πληρωμῆς ἁπλοῦ ἢ διπλοῦ τέλους ἰδζαρὲ τὰ βακούφια διῃροῦντο εἰς τὰ λεγόμενα: α') *Βαχιδελῆ*, τὰ πληρώνοντα ἓν μόνον τέλος καὶ λεγόμενα *μονοτελῆ*. β') *Ἰδζαρετέϊν λοῦ*, τὰ πληρώνοντα δύο τέλη καὶ διὰ τοῦτο λεγόμενα *διτελῆ*. Τοῦτο ἐγίνετο δι' ὅσα βακούφια ἐφθείροντο ὑπὸ τοῦ καιροῦ ἢ ἐκ πυρκαϊᾶς ἢ ἄλλων λόγων, καὶ τότε διὰ νὰ μὴ χαθῶσι τέλεον ὁ μουτεβελῆς εὕρισκεν ἕνα χρηματοδότην, ὅστις ἀνήγειρε τὸ κτῆμα ἄνευ χρημάτων· ὑπεχρεοῦτο μόνον νὰ πληρώσῃ καὶ δεύτερον ἰδζαρὲ τέλος. γ') *Μουκαταλῆ*, τὰ πληρώνοντα κατ' ἀποκοπὴν ἐτήσιον ἰδζαρὲ τέλος.

3) Λόγῳ τῆς διαχειρίσεώς των παρὰ τοῦ ὑπουργείου τοῦ Ἐβκαφίου ἢ τοῦ μουτεβελῆ τὰ βακούφια διαιροῦνται εἰς: α') *Μαζπουτᾶ*, ὅσα ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἱδρύσεώς των διοικοῦνται ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τοῦ Ἐβκαφίου. β') *Μπελχακᾶ*, ὅσα διοικοῦνται ἐμμέσως παρὰ τοῦ ὑπουργείου Ἐβκαφίου. γ') *Μουστεσνᾶ*, ὅσα διοικοῦνται ὑπὸ μουτεβελήδων ἄνευ ἀναμίξεως τοῦ ὑπουργείου τοῦ Ἐβκαφίου.

4) Λόγῳ τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς των μετὰ ἢ ἄνευ στέγης, τὰ βακούφια διαιροῦνται: α') εἰς τὰ ἐστεγασμένα *μουσακαφὰτ* ἀστικὰ (urbains) καὶ β') εἰς τὰ μὴ ἐστεγασμένα *μουστεγιλὰτ* ἀγροτικὰ (ruraux).

5) Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρων βακουφίων ὑπάρχουσι καὶ τὰ ἑξῆς: α') *Ἀβαρὶζ Βάκφ*, ἀφιέρωμα μερικὸν διὰ τὰς ἀνάγκας ἑνὸς χωρίου ἢ μιᾶς συνοικίας. β') *Νιζαμλῆ*, δηλαδὴ κανονικά, νομικά. γ') *Ἀαντῆ*, ἤτοι συνήθη. δ') Τῶν ἱερῶν πόλεων *Μέκκας* καὶ *Μεδίνης*. Καὶ ε') τῆς *Κωνσταντινουπόλεως* καὶ τῶν συνοικισμῶν *Γαλατᾶ, Σταμποὺλ* καὶ *Ἰπίου* (Ἐγιούπ).

Ἡ μετατροπὴ τῶν σουλτανικῶν βακουφικῶν κτημάτων εἰς *μουλκικὰ* δύναται νὰ γίνῃ μόνον ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἀγορασθῇ *μούλκιον* ἰσότιμον καὶ μετατραπῇ τοῦτο νομίμως εἰς σουλτανικὸν βακούφιον ἀντὶ τοῦ μετατραπέντος πρότερον σουλτανικοῦ βακουφίου· ἄλλως πᾶσα ἄλλη μετατροπὴ ἄνευ ἀντικαταστάσεως εἶναι ἄκυρος καὶ μὴ οὖσα (Νόμος τῆς 7 Σεφὲρ 1284 ἄρθ. 1—4 καὶ 6—8. Ὁδηγίαι τῆς 2 Ζιλκαδὲ 1285 εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ νόμου αὐτοῦ 1—4). Τοιαύτη ὅμως μετατροπὴ δὲν δύναται νὰ γίνῃ εἰς τὰ ἰδιωτικὰ βακούφια ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος πάσης ἐναντίας πράξεως.

Διαθήκη ἐπὶ βακουφίων ἀπαγορεύεται νὰ γίνῃ, ἀλλὰ καὶ γενομένη καθίσταται αὐτοδικαίως ἄκυρος. Ὁ λόγος εἶναι ὅτι ὁ κάτοχος βακουφικοῦ κτήματος εἶναι ἁπλοῦς *μετακαρπωτὴς* καὶ ἑπομένως τὸ βακουφικὸν κτῆμα εἶναι ξένον πρὸς αὐτόν· περὶ ξένου δὲ πράγματος δὲν δύναται κατὰ τὸν νόμον νὰ κάμῃ οὗτος διαθήκην.

Πληρωμὴ χρεῶν καὶ ὑποθήκης. Πληρωμὴ χρεῶν τοῦ κατόχου βακουφικοῦ κτήματος πρότερον δὲν ἐγίνετο, ἐκτὸς ἐὰν τοῦτο μετεβιβάζετο εἰς τὸ ὄνομα τοῦ δανειστοῦ συνῳδὰ τῷ ἄρθρῳ 4 τοῦ κανονισμοῦ τῆς 23 Ραμαζὰν 1286 περὶ πωλήσεως τῶν διὰ χρέη μεταβιβασθεισῶν δημοσίων γαιῶν καὶ βακουφικῶν κτημάτων. Ἡ διάταξις ὅμως αὕτη κατηργήθη ἀπὸ τὸ ἄρθρον 16 τοῦ περὶ ἰδιοκτησίας ἀκινήτων νόμου τῆς 28 Φεβρουαρίου 1329 (βλ. μετάφρ. Ὀθωμανικοῦ κτηματικοῦ κώδικος παρὰ *Μ. Καραβοκυροῦ* καὶ *Δ. Φύτου*. Κατὰ τὸ νεώτατον τοῦτο ἄρθρον τὰ βακούφια καὶ αἱ δημόσιαι γαῖαι εὐθύνονται, δηλ. ὑποθηκεύονται καὶ πωλοῦνται, διὰ τὰ χρέη τοῦ κατόχου καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, πλὴν τινων γαιῶν ἐξαρκουσῶν διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ γεωργοῦ, καθοριζομένην ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ μουτεβελῆ.

Τὰ ἀδέσποτα κτήματα. Ἐφ' ὅσον εἶναι δύσκολον εἰς τὸ κράτος νὰ παρακολουθῇ τοὺς θανάτους χιλιάδων κατόχων βακουφικῶν κτημάτων διὰ νὰ μανθάνῃ ἐὰν ἔχωσι κληρονόμους νομίμους ἢ οὔ, καὶ ἐφ' ὅσον πολλαὶ τοιαῦται καταχρήσεις ἔγιναν πρὸς μεγίστην βλάβην τοῦ δημοσίου ταμείου, τὸ κράτος ἠναγκάσθη νὰ κοινοποιήσῃ ἐπισήμως, ὅτι διὰ πᾶσαν καταγγελίαν ἀποκρυπτομένων βακουφικῶν κτημάτων ἀδεσπότων *(μαχλοῦλι)* θὰ παρέχῃ εἰς τὸν καταγγέλλοντα ἀμοιβὴν *(ἰχπαριὲ)* 5 % διὰ τὰ ἀστικὰ κτήματα καὶ 5 % διὰ τὰ ἀγροτικά.

Κληρονομία βακουφίων. Κατ' ἀρχὰς ἡ μόνη δυνατὴ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομία βακουφικῶν κτημάτων περιωρίζετο μόνον εἰς τὰ τέκνα τοῦ θανόντος κατόχου αὐτῶν, ἄλλως τὰ κτήματα ταῦτα ἐθεωροῦντο ἀδέσποτα μαχλούλια καὶ ἐπανήρχονται εἰς τὸ βακούφιον· κατόπιν τὸ κληρονομικὸν δικαίωμα ἐπί τινι πληρωμῇ ἐπεξετάθη καὶ εἰς τοὺς γονεῖς καὶ εἰς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ ἀδελφὰς τοῦ θανόντος (βλ. νόμους τῆς 17 Σεὸφ 1284 καὶ τῶν 15 Μουχαρὲμ 1284 (1867) καὶ 25 Μαΐου 1827.— Le droit Successoral *Μ. Καραβοκυροῦ* 1898). Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ κληρονομία ἦτο διάφορος κατὰ τὸ εἶδος τοῦ κληρονομουμένου κτήματος· π. χ. ἐπὶ δημοσίων γαιῶν οἱ ἀδελφοὶ ἀπέκλειον τὰς ἀδελφάς, αἵτινες μόνον ἐλλείψει ἀρρένων ἀδελφῶν ἤρχοντο εἰς τὴν κληρονομίαν, ἀλλ' ὅλαι αἱ διαφοραὶ καὶ ἀνισότητες ἐξέλιπον καὶ εἷς καὶ ὁ αὐτὸς νόμος ἰσχύει σήμερον, ὁ τῆς 27 Φεβρουαρίου 1328 (1913) δι' ὅλα τὰ εἴδη τῆς βακουφικῆς περιουσίας.

Τὰ ἐν Ἑλλάδι βακουφικὰ κτήματα. Ταῦτα εἶναι σεβαστά. Προβλέπουσι δὲ περὶ αὐτῶν τὰ ἑξῆς ἐπίσημα ἔγγραφα:

1ον) Τὸ *πρωτόκολλον τοῦ Λονδίνου* τῆς 4/16 Ἰουνίου 1830, μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου. 2ον) Αἱ *συμβάσεις τῶν Ἀθηνῶν* τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1837 διὰ τὰ κτήματα τῶν Θηβῶν, καὶ τῆς 18 Φεβρουαρίου 1844 διὰ τὰ κτήματα Εὐβοίας. 3ον) Ἡ *ἑλληνοτουρκικὴ σύμβασις* τῆς 2 Ἰουλίου 1881 διὰ τὰ ἐν Θεσσαλίᾳ βακούφια κατὰ τὴν προσάρτησιν αὐτῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα. 4ον) Ἡ *συνθήκη τῶν Ἀθηνῶν* τοῦ 1913 (ἄρθρον 12) διὰ τὰ ἐν ταῖς νέαις χώραις, ταῖς προσαρτηθείσαις εἰς τὴν Ἑλλάδα, βακούφια. 5ον) Ἡ *ἑλληνοτουρκικὴ σύμβασις* τῆς 30 Ἰανουαρίου 1923.

Ἰσχύουσαι διατάξεις ἐν Τουρκίᾳ. Τῇ 4ῃ Ὀκτωβρίου 1926 ἐτέθη εἰς ἐνέργειαν ὁ ἀστικὸς τουρκικὸς κῶδιξ καὶ τῇ 19ῃ Ἰουνίου 1926 ἐδημοσιεύθη ὁ νεώτερος νόμος «περὶ ἐφαρμογῆς τοῦ περὶ βακουφίων ἀρχαίου καὶ νέου δικαίου ἐν Τουρκίᾳ»· ἐν τῷ ἄρθρῳ 8ῳ τοῦ νόμου λέγεται ῥητῶς ὅτι «τὰ ἱδρύματα, ἅτινα θὰ δημιουργηθῶσι μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἀστικοῦ κώδικος ὑπόκεινται εἰς τὰς διατάξεις αὐτοῦ», ὅστις οὕτω δὲν ἔχει ἀναδρομικὴν δύναμιν. Ἕπεται ἐντεῦθεν ὅτι τὰ πρὸ τῆς 4ης Ὀκτωβρίου 1926 γενόμενα βακουφικὰ ἱδρύματα καὶ βακουφικὰ **προσοδόφορα κτήματα θὰ διέπωνται** ὑπὸ

Digitized by Google

τῶν μέχρι τότε ἰσχυουσῶν διατάξεων, προσαρμοζομένων πρὸς τὰς νέας δικαστικὰς διατάξεις, αἵτινες ἐννόμως πρὸ πολλοῦ κατήργησαν τὰ ποικιλώνυμα καὶ πολυάριθμα δικαστήρια τοῦ σεϊχουλισλαμάτου, τοῦ ὑπουργείου τοῦ Ἐβκαφίου καὶ τοῦ περὶ γαιῶν νόμου καὶ ἀνέθηκαν τὰ καθήκοντα αὐτῶν εἰς τὰ τακτικὰ ἀστικὰ δικαστήρια τῆς τουρκικῆς δημοκρατίας.

Ὑπάρχουν λοιπὸν δύο *δίκαια* περὶ βακουφίων, τὸ *ἀρχαῖον* καὶ τὸ *νέον*, καὶ αἱ ἐκ τῆς διαιρέσεως ταύτης νομικαὶ συνέπειαι. Καὶ τὸ μὲν ἀρχαῖον ἑδράζεται ἐπὶ τῶν ἀρχαίων βακουφικῶν νόμων, τὸ δὲ νέον ἐπὶ τῶν ἄρθρων 73—81 τοῦ ἀστικοῦ τουρκικοῦ κώδικος· ἀμφοτέρων αἱ διατάξεις εἶναι ὅλως διάφοροι καὶ οὐδὲν ἔχουσι τὸ κοινὸν μεταξύ των. Μ. ΚΑΡΑΒΟΚΥΡΟΣ

βάκρενα (ἡ)· χαρακτηριστικὸν θῆλεος προβάτου λευκοῦ, ἔχοντος κεφαλὴν μέλαιναν· || οὐδ. *βάκρενο*: «*ἕνα ἀρνὶ βάκρενο*».

Βακσμοὺτ (Wachsmuth), ***Φερδινάνδος***. Γάλλος ζωγράφος (1802—1869). Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Γκρός, τὰ δὲ ἔργα του, κυρίως συνθέσεις πολεμικῶν θεμάτων, ἔσχον μεγάλην ἐπιτυχίαν καὶ ἀντεγράφησαν εἰς χαλκογραφίας καὶ λιθογραφίας. Ἐξετέλεσε πολλὰ ἔργα κατὰ παραγγελίαν τοῦ κράτους, μεταξὺ δὲ αὐτῶν εἰς τὰς Βερσαλλίας τὴν «*Πολιορκίαν καὶ ἅλωσιν τοῦ φρουρίου τοῦ Σαὶν-Φιλὶππ*» καὶ τὴν «*Ἅλωσιν τοῦ φρουρίου τοῦ αὐτοκράτορος ἐν Ἀλγερίῳ*». Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς σχολῆς τοῦ Σαὶν-Σὺρ καὶ διευθυντὴς τῆς σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῶν Βερσαλλιῶν. Μ. Δ. Β.

Βακτάγκ. Ὄνομα ἐξ βασιλέων τῆς *Γεωργίας*, ἀπὸ τοῦ Ε΄ μέχρι τοῦ ΙΗ΄ μ. Χ. αἰῶνος.

— *Βακτὰγκ Α΄*, ἐπονομαζόμενος *Γκοὺρ Ἀρσλὰν* καὶ ἀποθανὼν περὶ τὰ τέλη τοῦ Ε΄ μ. Χ. αἰῶνος. Κατὰ τὰ γεωργιανὰ χρονικὰ ὑπῆρξε τριακοστὸς τρίτος βασιλεὺς τῆς χώρας ταύτης καὶ κατήγετο ἐκ τοῦ *Σαπώρη*, βασιλέως τῆς Περσίας, ὅστις ἀνελθὼν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῷ 238 μ. Χ. καὶ κατακτήσας τὴν Ἰβηρίαν τὴν ἐχάρισεν εἰς τὸν υἱόν του *Μιριάν*, ἱδρυτὴν τῆς τρίτης δυναστείας τῶν βασιλέων τῆς Γεωργίας. Ὁ Βακτὰγκ ὑπῆρξε μέγας κατακτητὴς ἐπεκτείνας σημαντικῶς τὰ ὅρια τοῦ κράτους του καὶ ἐνισχύσας ταῦτα διὰ σειρᾶς φρουρίων.

— *Βακτὰγκ Β΄*, ἀποθανὼν τῷ 1292. Ἀνῆκεν εἰς τὴν δυναστείαν τῶν *Βαγρατιδῶν* καὶ ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῷ 1289 μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῶν Μογγόλων, ἡ κυριαρχία τῶν ὁποίων ἐξετείνετο τότε ἐπὶ τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τῆς Ἀσίας. Ἡ τριετὴς βασιλεία του ὑπῆρξεν εἰρηνική.

— *Βακτὰγκ Γ΄*, ἀποθανὼν τῷ 1360. Κατήγετο ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Βαγρατιδῶν καὶ ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῷ 1301. Ἐπειδὴ οἱ Μογγόλοι ἐπεζήτουν νὰ ἀναγκάσωσιν αὐτὸν καὶ τοὺς ὑπηκόους του, ὅπως ἀσπασθοῦν τὸν Ἰσλαμισμόν, μετέβη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως των, ἵνα πείσῃ αὐτὸν ὅπως παραιτηθῇ τῶν ἀπαιτήσεών του. Ἀποτυχὼν ἐφυλακίσθη καὶ ἐθανατώθη. Ὑπὸ τῶν Γεωργιανῶν θεωρεῖται ὡς μάρτυς.

— *Βακτὰγκ Δ΄*, ἀποθανὼν τῷ 1445. Προήρχετο ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Βαγρατιδῶν καὶ διεδέχθη τῷ 1442 τὸν ἀδελφόν του Ἀλέξανδρον ἀποσυρθέντα εἰς μοναστήριον. Ἀπέθανεν ἄνευ κληρονόμων μετὰ τριετῆ ἀσήμαντον βασιλείαν.

— *Βακτὰγκ Ε΄*, ἐπονομαζόμενος *Σὰχ Ναβάζ*, ἀποθανὼν τῷ 1676. Ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῷ 1665 ὡς βασιλεὺς μιᾶς μόνον ἐπαρχίας τῆς Γεωργίας, τοῦ *Καρτλί*. Ἐπειδὴ ὅμως εἶχε ζήσει ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ σάχου τῆς Περσίας Ἀμπὰς Β΄ καὶ ἠγαπᾶτο ὑπ' αὐτοῦ, ἐχρησιμοποίησε τὴν εὔνοιαν ταύτην καὶ ἐπέτυχε νὰ συνενώσῃ ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του, μὲ τὴν ἐπιδοκιμασίαν τοῦ σάχου, πάσας τὰς ἐπαρχίας τῆς Γεωργίας. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἡ χώρα ἐγνώρισε τὴν εἰρήνην καὶ τὴν γαλήνην, τῆς ὁποίας ἐστερεῖτο πρὸ πολλοῦ. Ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του διένειμε τὸ κράτος του εἰς τοὺς δύο υἱούς του.

— *Βακτὰγκ ΣΤ΄*, ἀποθανὼν τῷ 1734. Ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Καρτλί τῷ 1703 μετὰ τὸν ἀδελφόν του *Κρόσρεβ*, ὅστις εἶχεν ἀσπασθῆ τὸν Ἰσλαμισμόν. Ἐλθὼν εἰς Περσίαν ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν ἀναγνώρισίν του, συνελήφθη, ἐφυλακίσθη καὶ ἐξεθρονίσθη, διότι δὲν ἠθέλησε ν' ἀσπασθῇ τὸν Ἰσλαμισμόν. Ἀντ' αὐτοῦ ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Γεωργίας ὁ ἀδελφός του *Ζεσσέ*, ὑπακούσας εἰς τὰς περὶ ἀλλαξοπιστίας ὑποδείξεις τοῦ σάχου. Ὁ Ζεσσὲ ἐκυβέρνησεν ἐπὶ διετίαν, ἐν μέσῳ ἐμφυλίων σπαραγμῶν καὶ ἐξωτερικῶν περισπασμῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Βακτὰγκ συμφιλιωθεὶς πρὸς τὸν σάχην παρεδέχθη ἐξωτερικῶς τὸν Ἰσλαμισμὸν καὶ ἔλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ *Ἀζερμπαϊτζάν*. Ἐπιστρέψας εἰς Γεωργίαν μετὰ ὀκτὼ ἔτη διαμονῆς ἐν Περσίᾳ, ὡς πρῶτόν του μέλημα ἐθεώρησε τὴν βελτίωσιν τῆς νομοθεσίας καὶ τῆς θρησκείας. Συναγαγὼν τοὺς σοφωτέρους τοῦ βασιλείου του μετέφρασεν ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ τὰ *βασιλικὰ* Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, συνεπλήρωσε ταῦτα μὲ διαφόρους κανόνας βασιλέων τῆς Ἀρμενίας καὶ Γεωργίας καὶ ἰδικούς του καὶ κατεσκεύασαν οὕτω τὸν φερώνυμον κώδικα.

Ὁ Βακτὰγκ ἐπεχείρησεν ἐπίσης νὰ ἐκδώσῃ καὶ μετάφρασιν τῆς Βίβλου. Ἐγκατέστησεν ἐν Τιφλίδι τυπογραφεῖον τὸ ὁποῖον ἐξετύπωσε τὰ Εὐαγγέλια, τὰς Πράξεις τῶν ἀποστόλων, τοὺς Ψαλμούς, διάφορα βιβλία προσευχῶν καὶ ἀκολουθιῶν κτλ. Ἡ περσικὴ ὅμως αὐλὴ βλέπουσα τὴν τοιαύτην ἐξέλιξιν τοῦ Βακτάγκ, ἐξαπέστειλεν ἐναντίον του στρατόν, τὸν ἐξεδίωξεν ἐκ τῆς Τιφλίδος, κατέστρεψε τὰ τυπογραφεῖα, ἔκαυσε τὰ βιβλία καὶ ἀνεβίβασεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν ἐξισλαμισθέντα ἀδελφὸν τοῦ Βακτὰγκ *Κωνσταντῖνον*. Ὁ Βακτὰγκ ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τῶν Τούρκων· οὗτοι καταλαβόντες τὴν Γεωργίαν ἀνεβίβασαν ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν ἐπανεξισλαμισθέντα ἀδελφὸν τοῦ Βακτὰγκ Ζεσσέ. Οἱ περὶ τὴν κατοχὴν τοῦ θρόνου ἀγῶνες οὗτοι κατέστρεψαν τὰ τρία τέταρτα τοῦ γεωργιανοῦ πληθυσμοῦ. Ὁ Βακτὰγκ περιπλανηθεὶς ἐπὶ μακρόν, ἀπηυθύνθη τέλος πρὸς τὸν Μέγαν Πέτρον τῆς Ρωσίας, ὁ ὁποῖος τὸν ἐδέχθη ἐν Ρωσίᾳ μετὰ τῆς οἰκογενείας του καὶ τοῦ παρεχώρησε προσοδοφόρους ἐκτάσεις. Τῷ 1734 ὁ Βακτὰγκ ἀποφασίσας ν' ἀνακτήσῃ τὰ ἐπὶ τῆς Γεωργίας δικαιώματά του ἐνισχύθη ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας Ἄννης, σκοπούσης νὰ ὑποτάξῃ τοὺς Γεωργιανοὺς Κιρκασίους. Κατὰ τὰς ἀρχὰς ὅμως τῆς ἐκστρατείας ἀπέθανεν. Ὁ Βακτὰγκ ἔγραψεν ἱστορίαν τῆς Γεωργίας γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Χρονικὸν Βακτὰγκ τοῦ ΣΤ΄», τῆς ὁποίας ὑπάρχουν δύο χειρόγραφα, ἓν ἐν Ρώμῃ καὶ δεύτερον ἐν τῷ μουσείῳ Ρουμιαντζὼφ τῆς Πετρουπόλεως. —Ω

βακτήρια (τὰ) (Bacteria) ἢ *βακτηρίδια*. Μικρότατοι φυτικοὶ ὀργανισμοί, ὁρατοὶ μόνον διὰ μικροσκοπίου. Τὰ βακτήρια γενικῶς εἶναι παράσιτα τῶν ζῴων καὶ τῶν φυτῶν ἢ ζῶσι παρασιτικῶς ἐπίσης ἐπὶ ἀποσυντεθειμένων ὀργανικῶν οὐσιῶν, ὡς καὶ ἐντὸς τῶν διαφόρων ὑγρῶν, Ἐφ' ὅσον ἀπαντῶσιν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν κατοικιδίων ζῴων καὶ συμβάλλουσιν εἰς τὰς λοιμώδεις νόσους τούτων καλοῦνται *μικρόβια*, ὀνομάζονται δ' ἐπίσης καὶ *βάκιλλοι* ὅταν τὸ σχῆμά των εἶναι ἐπίμηκες ἢ λεπτόν. Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ὅρους *βακτήρια* καὶ *βακτηρίδια*, ἡ χρῆσις αὐτῶν γίνεται συνήθως μὲν ἐπὶ τῆς αὐτῆς γενικῆς ἐννοίας, ἐνίοτε δὲ κατὰ διάκρισιν, ὁπότε *βακτηρίδια* μὲν ὀνομάζονται ἐν τῷ συνόλῳ των οἱ ὡς ἄνω μικροοργανισμοί, *βακτήρια* δὲ ὡρισμένα εἴδη αὐτῶν, ὡς τὰ βραχύτερα κατὰ μῆκος, ἢ τὰ στερούμενα βαδιστικῶν βλεφαρίδων κ. τ. λ. Δ. Ν. Π.

— [ΒΟΤ.-ΜΙΚΡΟΒ.] Καλοῦμεν *βακτηρίδια* τὰ μικρόβια ἐκεῖνα ἅτινα ἐμφανίζονται ὑπὸ κυλινδροειδῆ μορφήν. Ἀποτελοῦσι δὲ τὰ βακτηρίδια μίαν ἐκ τῶν ὑποδιαιρέσεων τῆς τάξεως τῶν *σχιζομυκήτων*. Ἐπὶ τῶν βακτηριδίων ἡ μία τῶν διαμέτρων εἶναι πάντοτε μείζων τῶν λοιπῶν. Ἐν τούτοις ἡ κατὰ μῆκος διάμετρος δυνατὸν νὰ εἶναι μικροτέρα ἢ βραχυτέρα. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὑπάρχει ἡ διάκρισις εἰς *ἐπιμήκη* ἢ *λεπτὰ* βακτηρίδια (ὧν τὸ μῆκος εἶναι τὸ 4—10άσιον τοῦ πάχους) καὶ τὰ ὁποῖα ὑπό τινων καλοῦνται *βάκιλλοι*, καὶ εἰς *παχέα* ἢ *βραχέα*, ἔχοντα μῆκος διπλάσιον τοῦ πάχους, ὑπό τινων δὲ *βακτήρια* καλούμενα. Ἀναλόγως τοῦ μεγέθους ὑπάρχουσι *μικρὰ* καὶ *μεγάλα* βακτηρίδια. Τὰ μέγιστα ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν βακτηριδίων ἔχουσι μῆκος 50 μ καὶ πλάτος 4 μ.

Τύπος γεωμετρικὸς τῶν βακτηριδίων εἶναι ὁ *κύλινδρος* μετὰ κυκλικῆς διατομῆς, πρὸς τοῦτον δὲ ἀντιστοιχεῖ τὸ *βακτηρίδιον τοῦ σπληνάνθρακος*, τοῦ ὁποίου ὁ μὲν ἄξων εἶναι εὐθύς, αἱ δὲ πλάγιοι γραμμαὶ παράλληλοι καὶ αἱ πολικαὶ ἐπιφάνειαι ἀποτελοῦσιν ἐπίπεδα καθέτως τετμημένα πρὸς τὸν ἄξονα. Πολλάκις ὅμως τὰ ἄκρα τῶν βακτηριδίων εἶναι ὑποστρόγγυλα καὶ ἄλλοτε ὁ ἄξων αὐτῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καμπύλος, οὐχὶ δὲ σπανίως λαμβάνουσι προσκαίρως καὶ σχῆμα *ἀτρακτοειδὲς* ἢ *κορυνοειδὲς* ἕνεκα τῆς ἐν τῷ σώματι αὐτῶν ἀναπτύξεως σπορίων. Ἀλλὰ πλὴν τοῦ γεωμετρικοῦ τύ-

του τύπου τῶν βακτηριδίων ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι μορφαὶ τούτων, ὡς εἶναι π.χ. *ὠοειδῆ* βακτηρίδια (ὑπό τινων καὶ *κοκκοβακτηρίδια* καλούμενα), ἅτινα δυνατὸν νὰ θεωρηθῶσιν ὡς μεταβατικαὶ μορφαὶ ἀπὸ τῶν βακτηριδίων πρὸς τοὺς *κόκκους*, τοιοῦτον δ' εἶναι τὸ *βακτηρίδιον τῆς βουβωνικῆς πανώλους*. Ὡσαύτως ἑτέρα μορφὴ εἶναι τὰ μετὰ ὀξέων ἄκρων βακτηρίδια, ὡς εἶναι τὰ ἐπὶ τῆς *κυνάγχης* τοῦ Vincent ἀνευρισκόμενα καὶ *ἀτρακτόμορφα* καλούμενα.

Ἀναλόγως τῆς διατάξεως τῶν βακτηριδίων λόγῳ τοῦ διὰ *διχοτομίας* πολλαπλασιασμοῦ αὐτῶν διακρίνομεν *διπλοβακτηρίδια*, τουτέστι κατὰ ζεύγη διατεταγμένα, καὶ *στρεπτοβακτηρίδια* διατασσόμενα κατὰ ἁλύσεις αἵτινες, ὅταν τὰ μεταξὺ τῶν διαφόρων μικροβιακῶν κυττάρων ὅρια εἶναι ἀσαφῆ, καλοῦνται *ψευδῆ* ἢ *εἰκονικὰ νημάτια*.

Τὰς ἤδη περιγραφείσας ὡς ἀνωτέρω μορφὰς τῶν βακτηριδίων χαρακτηρίζομεν ὡς *κανονικὰς* ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς *ἐκφυλωτικὰς* τοιαύτας, αἵτινες ἐμφανίζονται κυρίως κατὰ τὴν διὰ τῆς τέχνης καλλιέργειαν τῶν μικροβίων καὶ δὴ εὐθὺς ὡς παρέλθῃ τὸ κύριον στάδιον τῆς ἀναπτύξεως τῶν βακτηριδίων ἢ ἐὰν τὸ θρεπτικὸν ὑπόστρωμα εἶναι ἀκατάλληλον πρὸς διατροφὴν αὐτῶν. Αἱ τοιαῦται ἐκφυλωτικαὶ μορφαὶ εἶναι τελείως διάφοροι τῶν κανονικῶν. Ἡ δὲ τοιούτη παρέκκλισις ἀπὸ τῆς κανονικῆς μορφῆς ὀφείλεται εἰς μὲν τοῖς παλαιοῖς καλλιεργήμασιν εἰς τὴν δυσμενῆ ἐπίδρασιν, ἣν ἀσκοῦσιν ἐπ' αὐτῶν τὰ προϊόντα τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ὕλης αὐτῶν, ἐπὶ δὲ τῶν ἀκαταλλήλων θρεπτικῶν μέσων εἰς τὴν ἐκ τούτων προερχομένην δυσχέρειαν τῆς ἀναπτύξεως. Τὰ τοιαῦτα ἐκφυλωθέντα μὲν βακτηρίδια ἀλλὰ μὴ εἰσέτι νεκρωθέντα, ἐὰν ἐνοφθαλμίσωμεν ἐπὶ καταλλήλου θρεπτικοῦ ὑλικοῦ, ἀνακτῶνται συνήθως τὴν κανονικὴν αὐτῶν μορφὴν καὶ δύνανται νὰ βλαστήσωσι κατὰ φύσιν.

Σχ. 2.-*Ἐκφυλωτικαὶ μορφαὶ τοῦ βακτηριδίου τῆς βουβωνικῆς πανώλους.*

Ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον παρέχουσιν αἱ ἐν μολυνθέντι ὀργανισμῷ παρατηρούμεναι ἐκφυλωτικαὶ μορφαὶ *παθογόνων* βακτηριδίων. Τοῦτο κυρίως συμβαίνει εἰς τὰ βακτηρίδια τῆς πανώλους, ἅτινα ἐν τῷ ἐξιδρώματι τῶν βουβώνων λαμβάνουσι λίαν περίεργα σχήματα, ὡς *δακτυλιοειδῆ* κλπ., ἅτινα οὐδεμίαν ὁμοιότητα δεικνύοντα πρὸς τὸ κανονικὸν βακτηρίδιον δυσχεραίνουσι λίαν τὴν διάγνωσιν τῆς νόσου ταύτης ἐπὶ μεμονωμένων ἰδίᾳ περιπτώσεων. Ἀλλὰ πολλάκις αἱ ἀκανόνιστοι αὗται μορφαὶ δὲν εἶναι ἀποτοκοι ἐκφυλώσεως, τούτου δ' ἕνεκα ἐκλήθησαν παρά τινων *τερατοειδεῖς μορφαί*.

Σχ. 3.—*Τὸ βακτηρίδιον τῆς πνευμονίας (μετὰ τοῦ ἐλύτρου).*

Κατόπιν πολλῶν συζητήσεων καὶ ἐρευνῶν περὶ τῆς ἐσωτερικῆς ὑφῆς τῶν βακτηριδίων καὶ γενικῶς τῶν σχιζομυκήτων, εἶναι παραδεδεγμένον ὅτι, ὡς καὶ τὰ κύτταρα τῶν τελειοτέρων ὄντων, ἕκαστον βακτηρίδιον ἀποτελεῖται ἐκ *πυρηνικῆς οὐσίας* καὶ ἐκ *πρωτοπλάσματος*, ἅτινα συνήθως περιβάλλονται ὑπὸ ἐξωτερικοῦ ὑμένος. Ἐξετάζοντες τὰ βακτηρίδια ἐν προσφάτῳ καταστάσει καὶ ἄνευ ἀντιδραστηρίου τινὸς δὲν δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν ἐν αὐτοῖς πυρῆνα ἢ πρωτόπλασμα, οὐδ' ἀφοριστικὸν ὑμένα, μόνον δὲ μικρά τις ἄλως φαίνεται περὶ αὐτά, ἄχρους καὶ διαφανής, ἥτις ἐξαρτᾶται ἐξ ὀπτικοῦ φαινομένου, παρατηρουμένου καὶ ἐπὶ σμικροτάτων μὴ ὠργανωμένων σωματίων παντὸς εἴδους.

Τινὰ τῶν βακτηριδίων περιβάλλονται καὶ ὑπὸ ἰδιαιτέρας εὐρείας θήκης, τὴν ὁποίαν καλοῦμεν *ἔλυτρον* (βλ. σχ. 3). Τοῦτο εἶναι ἀόρατον ὅταν ἐξετάζωμεν τὰ μικρόβια ἐπὶ προσφάτων παρασκευασμάτων, καθίσταται δὲ ὁρατὸν ἐὰν χρώσωμεν τὰ μικρόβια δι' ἰδίων μεθόδων. Τὸ ἔλυτρον εἶναι προϊὸν τοῦ βακτηριακοῦ κυττάρου, ὀφείλεται συνήθως εἰς ἐξοίδησιν τοῦ ἐξωπλάσματος αὐτοῦ καὶ εἶναι ἄλλοτε ἄλλως ἀνεπτυγμένον. Τὰ ὑπὸ ἐλύτρου περιβαλλό

Σχ. 1.—*Διάφοροι μορφαὶ βακτηριδίων.*

Digitized by Google

μενα βακτηρίδια καλοῦνται *ἐλυτροφόρα*. Τοιαῦτα δὲ εἶναι τὸ βακτηρίδιον τῆς πνευμονίας καὶ ἄλλα.

Μέγας ἀριθμὸς τῶν βακτηριδίων ἔχει ἰδίαν κίνησιν, ἥτις τελεῖται διὰ τῶν *βλεφαρίδων*, ὧν ὁ ἀριθμὸς εἶναι διάφορος. Ἀναλόγως δὲ τῶν βλεφαρίδων αὐτῶν διαιροῦσι τὰ βακτηρίδια (καὶ τοὺς

Βλεφαρίδες τῶν βακτηριδίων.

σχιζομύκητας ἐν γένει) εἰς: *ἄτριχα*, δηλαδὴ ἀκίνητα καὶ ἐστερημένα βλεφαρίδων, ὡς τὸ βακτηρίδιον τοῦ σπληνάνθρακος, εἰς *μονότριχα* τὰ φέροντα μίαν καὶ μόνην βλεφαρίδα ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ἄκρου αὐτῶν, εἰς *ἀμφίτριχα* τὰ ἔχοντα ἀνὰ μίαν βλεφαρίδα ἐπὶ ἑκάστου ἄκρου αὐτῶν, εἰς *λοφιότριχα* τὰ φέροντα λοφιάν, ἤτοι ἄθροισμα βλεφαρίδων ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ἄκρου αὐτῶν, καὶ τέλος εἰς *περίτριχα*, ὧν ὁλόκληρον τὸ σῶμα αὐτῶν περιβάλλεται ὑπὸ ποικίλλοντος ἀριθμοῦ βλεφαρίδων, οἷον λ. χ. τὸ βακτηρίδιον τοῦ *κοιλιακοῦ τύφου* καὶ ἄλλα. Ἡ διὰ τῶν βλεφαρίδων ἐπιφερομένη κίνησις τῶν βακτηριδίων ἐκδηλοῦται συνήθως μὲν δι' ἀλλαγῆς τῆς θέσεως αὐτῶν, ἐνίοτε δ' ὅμως καὶ διὰ στροφῆς περὶ τὸν ἐπιμήκη ἄξονα ἢ διὰ στροβιλοειδοῦς περιστροφῆς ἐν τῇ αὐτῇ θέσει. Τὴν δ' ἐκ τῆς δράσεως τῶν βλεφαρίδων προερχομένην κίνησιν δὲν πρέπει νὰ συγχέωμεν πρὸς τὴν μοριώδη κίνησιν τοῦ Brown, ἥτις παρατηρεῖται ἐπὶ παντὸς ὀργανικοῦ ἢ ἀνοργάνου μορίου, καὶ καθ' ἣν δὲν ἐπέρχεται ἀλλαγὴ τῆς θέσεως αὐτοῦ. Ἡ κίνησις τῶν βακτηριδίων ἐπηρεάζεται ἐκ τῶν ὅρων τῆς διατροφῆς καὶ τοῦ περιβάλλοντος εἰς ὃ ταῦτα διαβιοῦσι, καθισταμένη ζωηροτέρα εἰς τὴν θερμοκρασίαν ἐκείνην, καθ' ἣν πολλαπλασιάζεται ἄριστα τὸ βακτηρίδιον. Εἶναι δ' αὕτη διὰ τὰ πλεῖστα τῶν βακτηριδίων ἡ θερμοκρασία τῶν 37°. [Περὶ τῆς χημικῆς συνθέσεως τῶν *βακτηριδίων* κλπ. βλ. λ. **σχιζομύκητες**.]

Τὸ βακτηρίδιον τοῦ τύφου μετὰ τῶν βλεφαρίδων του.

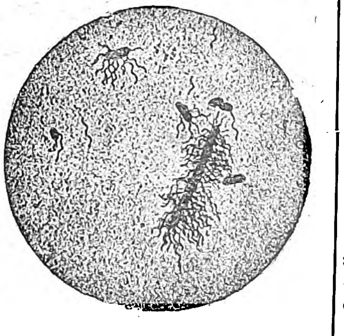

Πρωτεὺς ὁ κοινὸς μετὰ τῶν βλεφαρίδων του.

Τὰ βακτηρίδια ὡς καὶ οἱ σχιζομύκητες ἐν γένει πολλαπλασιάζονται κατὰ δύο τρόπους, εἴτε διὰ *διχοτομίας*, εἴτε διὰ *σπορογονίας*.

α) *Διχοτομία:* Αὕτη εἶναι τὸ συνηθέστερον εἶδος τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν βακτηριδίων καὶ τὸ μόνον βέβαιον σημεῖον ὅτι βακτηρίδιόν τι ζῇ εἰσέτι. Ὅταν νεογέννητον βακτηρίδιον πρόκειται νὰ διχοτομηθῇ ἐπιμηκύνεται κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ μείζονος ἄξονος (μέχρι διπλασιασμοῦ), χωρὶς τὸ πάχος αὐτοῦ νὰ ἀλλοιωθῇ. Εἶτα, διαιρεῖται εἰς δύο ἴσα μέρη διὰ δακτυλιοειδοῦς μεμβράνης, ἥτις παραγομένη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ βακτηριδίου χωρεῖ βαθμιαίως πρὸς τὸ κέντρον, μέχρις οὗ ἐπενέγκῃ τὸν τέλειον διχασμὸν τοῦ βακτηριακοῦ κυττάρου. Ὁ διὰ διχοτομίας πολλαπλασιασμὸς εἶναι ἐξ ὅλων ἡ σπουδαιοτάτη ἰδιότης τῶν ζώντων βακτηριδίων, ἡ δὲ ταχύτης μεθ' ἧς ἐπέρχεται βαίνει παραλλήλως πρὸς τὰς λοιπὰς ζωϊκὰς ἐκδηλώσεις καὶ δυνατὸν ἑπομένως νὰ θεωρηθῇ ἄριστος δείκτης τῆς ἐντάσεως τῆς ζωϊκῆς ἐπεξεργασίας τοῦ βακτηριδίου. Ἡ ταχύτης αὕτη ἐπὶ εὐνοϊκῶν ὅρων εἶναι μεγίστη. Ἐβεβαιώθη δὲ διὰ ποικίλων παρατηρήσεων, ὅτι μεταξὺ δύο τμήσεων παρέρχονται κατ' ἐλάχιστον ὅρον 20′ τῆς ὥρας καὶ ὅτι ἑπομένως ἡ διάρκεια τῆς ζωῆς βακτηριδίου τινὸς εἶναι ἴση πρὸς τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα. Βακτηρίδιόν τι οὕτω διχοτομούμενον παράγει ἐν διαστήματι 24 ὡρῶν περὶ τὰ 4700 τρισεκατομμύρια ἀπογόνων. Ἐπὶ τῶν παθογόνων βακτηριδίων ἡ λοιμογόνος δύναμις βαίνει κατ' εὐθεῖαν ἀναλογίαν, ἐλαττουμένη ἢ αὐξανομένη πρὸς τὴν ταχύτητα τοῦ πολλαπλασιασμοῦ αὐτῶν. Ὁ ὑπέρμετρος οὗτος πολλαπλασιασμὸς τῶν βακτηριδίων παρακωλύεται ὑπὸ πλείστων αἰτίων. [Περὶ τούτων βλ. λ. **σχιζομύκητες**.]

β) *Σπορογονία:* Τινὰ τῶν βακτηριδίων πλὴν τῆς διχοτομίας πολλαπλασιάζονται καὶ διὰ τῆς παραγωγῆς μονίμων μορφῶν, ἃς καλοῦμεν *σπόρους*. Ὁ διὰ σπορογονίας πολλαπλασιασμὸς ἐμφανίζεται μόνον κατὰ τὴν ὑπὸ δυσμενεῖς ὅρους διαβίωσιν βακτηριδίων τινῶν, δηλαδὴ πρὸς ἄμυναν ἀπὸ ἐξωτερικῶν ἐπιβλαβῶν ἐπιδράσεων, καθότι οἱ σπόροι ἀντέχουσι τὰ μέγιστα πρὸς τὰς παντοειδεῖς ἐξωτερικὰς ἐπιδράσεις, πλὴν ἐνίων μόνον βακτηριδίων, ἅτινα καὶ ὑπὸ εὐνοϊκωτάτους ὅρους διατροφῆς διατελοῦντα πολλαπλασιάζονται ταυτοχρόνως διὰ διχοτομίας καὶ σπορογονίας. Ἐκ τῶν παθογόνων βακτηριδίων παράγουσι σπόρους τὰ τοῦ σπληνάνθρακος καὶ τὰ ἀναερόβια. ὡς τοῦ τετάνου κλπ. Τὰ σπόρια πολλάκις μὲν εὑρίσκονται εἰς τὸ κέντρον τῶν βακτηριδίων, ὁπότε ἂν εἶναι ὀγκώδη παρέχουσιν αὐτῷ μορφὴν ἀτρακτοειδῆ (ὡς τὸ *κλωστηρίδιον*), ἐνίοτε κεῖνται ἐν ἑνὶ τῶν πόλων αὐτοῦ, ὅτε ὀνομάζονται *κεφαλοσπόρια* καὶ προσδίδουσιν εἰς τὸ βακτηρίδιον σχῆμα πλήκτρου τυμπάνου (ὡς τὸ βακτηρίδιον τοῦ *τετάνου*) καὶ ἄλλοτε τέλος ἡ θέσις αὐτῶν εἶναι ἀκανόνιστος. [Περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀναπτύξεως τῶν σπορίων ἐν τῷ βακτηριακῷ κυττάρῳ καὶ τῆς ἐκκολάψεως αὐτῶν βλ. λ. **σπόροι**.]

Βακτηρίδιον τοῦ τετάνου μετὰ τῶν σπόρων.

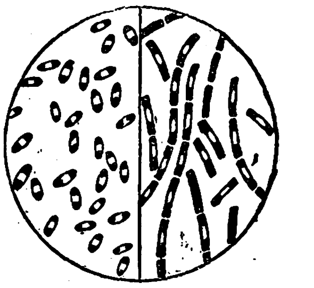

Σπορογονία βακτηριδίων.

['Αριστερά, βακτηρίδιον τῆς πανώλους, δεξιά, βακτηρίδιον τοῦ σπληνάνθρακος.]

Ἡ τάξις τῶν βακτηριδίων ἀποτελεῖ ἐξ ὅλων τῶν μικροβίων τὴν μέγιστον ἔχουσαν ἐνδιαφέρον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἰδίως, καθότι εἰς ταύτην περιλαμβάνονται τὰ πλεῖστα τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν παθογόνων μικροβίων, ὡς εἶναι τὰ τῆς φυματιώσεως, τοῦ τύφου, τῆς πανώλους, τῆς λέπρας, τῆς διφθερίτιδος κλπ.

Κ. ΣΑΒΒΑΣ

Φυσιολογία καὶ δρᾶσις τῶν βακτηρίων. Ὡς ἐλέχθη, τὰ βακτήρια δύνανται νὰ ζήσωσιν ἐλεύθερα ἐν τῷ ὕδατι, ἀκριβῶς ὅπως καὶ ἕτερα γένη τῆς οἰκογενείας τῶν κυανοφυκῶν. Κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην προσλαμβάνουσι χλωροφύλλην, ἥτις ἐπιτρέπει εἰς ταῦτα νὰ τρέφωνται καθ' ὅμοιον ὅπως καὶ τὰ λοιπὰ φυτὰ τρόπον, δηλαδὴ νὰ ἀφομοιῶσιν ἀπ' εὐθείας τὰς κυριωτέρας θρεπτικὰς οὐσίας τὰς ἐν τῷ ὑγρῷ διαλελυμένας. Τοιοῦτα βακτήρια εἶναι: *βακτήριον τὸ χλωρὸν* (Bacterium viridum) καὶ *βάκιλλος ὁ πρασινίζων* (Bacillus virens). Πλὴν τῶν προειρημένων δύο εἰδῶν, δυνατὸν καὶ ἄλλα τινὰ νὰ τρέφωνται καθ' ὅμοιον τρόπον, ἀλλὰ τὰ περισσότερα τῶν γνωστῶν εἰδῶν τρέφονται, ὅπως καὶ πάντες οἱ μύκητες, ἐξ ὀργανικῶν ἐν ἀποσυνθέσει οὐσιῶν. Τὰ ἐκ τῶν ὡς ἄνω οὐσιῶν τρεφόμενα βακτήρια ἀναπτύσσονται ἐντὸς ἢ ἐπὶ τῶν προσβαλλομένων ὑπ' αὐτῶν φυτῶν ἢ ζῴων, ζώντων ἢ τεθνεώτων. Τὰ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ἀναπτυσσόμενα βακτήρια ἐξαποστέλλουσι πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν φυτῶν ἢ ζῴων ἰδιόρρυθμά τινα φυμάτια, *μυζητῆρας* καλούμενα, δι' ὧν ἀπομυζῶσι τὴν τροφήν. Διὰ τὴν ἀπορρόφησιν τῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν ἀπὸ τῶν φυτῶν ἢ ζῴων ἐκκρίνεται ἐκ τῶν πόρων τῶν μυζητήρων *φύραμά τι*, ὅπερ ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ διαλύῃ καὶ τὰς ἀνθεκτικωτέρας οὐσίας, ὅπως τὸ ξύλον, τὴν χιτίνην τῶν ἐντόμων κ. τ. λ. καὶ νὰ καθιστᾷ ταῦτα εὐαπορρόφητα.

Ἡ τοιαύτη ἀποσυνθετικὴ δύναμις τῶν *παρασιτικῶς* ἢ *σαπροφυτικῶς* ζώντων βακτηρίων, ἥτις καὶ προκαλεῖ βασικὰς ἀλλοιώσεις μεγίστης ἐκτάσεως ἐπὶ τῶν ξενιζόντων ταῦτα σωμάτων, καλεῖται *ζύμωσις* καὶ *σῆψις*. Οὕτω τὰ βακτήρια ἀναπτυσσόμενα ἐντὸς ὑγρῶν ἢ ἐφύγρων ὀργανικῶν οὐσιῶν καὶ ἀποσυνθέτοντα ταύτας εἰς τὰς ἐξ ὧν συνεστάθησαν ἁπλᾶς ἑνώσεις ἐπαναφέρουσι τὰ μεμονωμένα στοιχεῖα τῶν προειρημένων ἑνώσεων εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν. Ἡ σημασία τῆς δράσεως τῶν μικροσκοπικῶν καὶ ἀτελεστάτων τούτων ὀργανικῶν ὄντων εἶναι καταφανής, ὅταν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ποσότης τῆς ὀργανικῆς οὐσίας τῆς ἀπαντώσης ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς πρὸς τὴν ἐπ' αὐτῆς ὑπάρχουσαν ἀνόργανον ὕλην εἶναι ἀσυγκρίτως μικροτέρα, καὶ ὅτι διὰ τῆς δράσεως τῶν ἀτελεστάτων τούτων φυτῶν, ἅτινα ἀποσυνθέτουσι τὰ τεθνεῶτα φυτὰ ἢ ζῷα, ἐπαναφέρεται ὁ ἄνθραξ τούτων εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν, ὅπως χρησιμεύσῃ ἵνα τὰ πράσινα φυτὰ προσλάβωσι τὴν ἀναγκαιοῦσαν εἰς ταῦτα ζῶσαν οὐσίαν.

Ὁ Παστὲρ κατέδειξεν, ὅτι ἡ ἔλλειψις ὀξυγόνου εἶναι ἡ κυριωτέρα αἰτία τῶν παρατηρουμένων ζυμώσεων, ἃς προκαλοῦσιν οἱ μικροοργανισμοὶ οὗτοι.

Ὡρισμένα βακτήρια (ὡς ὁ *ριζόβιος*) παίζουσι σπουδαιότατον ρόλον καὶ εἰς τὴν ἀφομοίωσιν τοῦ ἀδεσμεύτου ἀζώτου φυτῶν τινων καὶ ἰδίως τῶν *ψυχανθῶν*. Τοῦτο κατέδειξε διὰ διαφόρων πειραμάτων ὁ Hellriegel κατὰ τὸ 1866. Βραδύτερον οἱ Pruzmoswski κατὰ τὸ 1891, Schlössing καὶ Laurent κατὰ τὸ 1892 καὶ Nobbe καὶ Hiltner κατὰ τὸ 1893, κατέδειξαν, ἰδίως οἱ δύο τελευταῖοι, ὅτι πλὴν τῶν ψυχανθῶν καὶ τὰ φυτὰ *ἐλαίαγνος* (Elaeagnus) καὶ *κλήθρα* (Alnus), ἰδιοποιοῦσι τὸ ἄζωτον διὰ τῶν βακτηρίων. Τὰ βακτήρια ταῦτα ἀνήκουσι κατὰ τὸν Bayerink εἰς ἓν καὶ μόνον εἶδος, ὅπερ ὠνόμασεν οὗτος *βάκιλλον τὸν ριζόβιον* (Bacillus radicicolus). Κατὰ τὸν Hiltner ὅμως ὑπάρχουσι δύο εἴδη ριζοβίων: *ριζόβιον τὸ ἐπίρριζον* καὶ *ριζόβιον τὸ βαϋερίγκειον* (*βάκιλλος ὁ ριζόβιος* κατὰ τὸν Bayerink). Πιθανῶς ἀμφότεραι αἱ γνῶμαι τῶν δύο τούτων φυσιοδιφῶν νὰ εἶναι ἐξ ἴσου ὀρθαί, ἐφ' ὅσον δὲν ἀποκλείεται ἡ ὕπαρξις διαφόρων *ποικιλιῶν* τοῦ εἴδους *βάκιλλος ὁ ριζόβιος*.

Αἱ βακτηριολογικαὶ ἔρευναι διαφόρων φυσιοδιφῶν ἀπέδειξαν σχετικῶς πρὸς τὴν ἀφομοίωσιν τοῦ ἀδεσμεύτου ἀζώτου ὑπό τινων φυτῶν τὰ ἑξῆς: Ὅτι τὰ βακτήρια τὰ εὑρισκόμενα ἐντὸς τοῦ ἐδάφους προκαλοῦσιν ἐπὶ τῶν ριζῶν τῶν *ψυχανθῶν* τὴν ἀνάπτυξιν φυματίων, ἐντὸς τῶν ὁποίων καὶ πολλαπλασιάζονται συμβιοῦντα μετὰ τῶν κυττάρων τῶν ἐν λόγῳ φυματίων. Ἐκεῖ εὑρισκόμενα ἀναπτύσσονται περαιτέρω καὶ προσλαμβάνουσι καὶ ἀφομοιοῦσι τὸ ἄζωτον. Τὰ βακτήρια ταῦτα μετὰ τὴν κατανάλωσιν τῶν θρεπτικῶν οὐσιῶν τῶν φυματίων καταστρέφονται συνήθως ὑπ' αὐτῶν τούτων τῶν φυτῶν, ἀπορροφώμενα κατὰ κανόνα ὑπὸ τῶν ριζῶν. Τὰ τυχὸν ἐναπομένοντα προσκολλῶνται μετά τινα χρόνον πάλιν ἐπὶ τῶν φυματίων τῶν ριζῶν. Κατὰ ποῖον τρόπον γίνεται ἡ ἀφομοίωσις τοῦ ἀδεσμεύτου ἀζώτου διὰ τῶν βακτηρίων εἰς τὰ *ψυχανθῆ* φυτὰ καὶ ποῖα εἶναι τὰ ἐκ τῆς ἀφομοιώσεως προερχόμενα πρῶτα προϊόντα παραμένει ἄγνωστον, ὅπως ἄγνωστος εἰσέτι παραμένει καὶ ὁ τρόπος τῆς χρησιμοποιήσεως ὑπὸ ἑτέρων φυτῶν τοῦ ἐν τοῖς φυματίοις, μετὰ τὴν συγκομιδὴν τῶν καρπῶν καὶ τὸν θερισμὸν τῶν *ψυχανθῶν*, ἀποταμιευθέντος ἀζώτου.

Ὁ βάκιλλος ὁ ριζόβιος ἔχει σχῆμα ποικίλον ἀναλόγως τοῦ ξενίζοντος τοῦτον σώματος καὶ μῆκος κυμαινόμενον μεταξὺ 0,002—0,005 χιλιοστομέτρων. Τὸ παράσιτον τοῦτο διεισδύει ἀπὸ τῶν ἰνῶν τῶν ριζιδίων ἢ καὶ ἀπ' εὐθείας ἐντὸς τῶν ριζῶν, διεγείρει τὰ κύτταρα αὐτῶν εἰς *νεοπλασίαν* καὶ προκαλεῖ τὴν ἀνάπτυξιν φυματίων. Διὰ τῶν ἐν λόγῳ φυματίων, αἱ ρίζαι ἀποταμιεύουσι περίσσειαν ὀργανικῶν ἀζωτούχων οὐσιῶν, τὰς ὁποίας καὶ ἀπορροφᾷ τὸ φυτὸν καταστρέφον μετὰ τὴν τελείαν αὐτοῦ ἀνάπτυξιν ὁλικῶς ἢ μερικῶς τοὺς ἐν λόγῳ βακίλλους.

Οἱ Benecke καὶ Kentner ἀνεκάλυψαν, πλὴν τῶν βακίλλων τῶν *ψυχανθῶν*, τοῦ *ἐλαιάγνου* καὶ τῆς *κλήθρας*, καί τινα *ἀζωτοδεσμευτικὰ βακτήρια*, ὡς *ἀζωτοβάκτριον τὸ χροοκοκκῶδες* (Azobactrium chroococcus) εἰς τὴν βλέναν τὴν περιβάλλουσαν *φύκη* τινά.

Αἱ σχετικαὶ πρὸς τὴν δρᾶσιν ταύτην τῶν βακτηρίων ἀνακαλύψεις εἶχον μεγίστην σημασίαν εἰς τὴν φυσιολογίαν τῶν φυτῶν, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὴν σπορὰν τῶν ἀγρῶν, διότι ἐὰν τυχὸν ἐλλείπουσιν ἔκ τινος ἀγροῦ, εἰς ὃν πρόκειται νὰ σπαρῶσι *ψυχανθῆ*, βακτήρια τοῦ εἴδους *βάκιλλος ὁ ριζόβιος*, δύναται ἡ ἐπιστήμη σήμερον νὰ ἀναπτύξῃ τοιαῦτα διὰ μίξεως *ἐμβολιαστικοῦ*, οὕτως εἰπεῖν, χώματος, ἐξ ἄλλου ἐδάφους, ὅπου ὑπάρχουν τοιοῦτοι βάκιλλοι. Τελευταίως ἀντὶ τῆς χρήσεως ἐμβολιαστικοῦ χώματος γίνεται χρῆσις τῆς *νιτρογόνου κόνεως*.

Ἐξαιρέσει βακτηρίων τινῶν, ἅτινα, ὡς ἀνωτέρω κατεδείχθη, ἔχουσι τὴν ἰδιότητα νὰ ἀφομοιῶσι τὸ ἀδέσμευτον ἄζωτον, ὑπάρχουσι καὶ ἕτερα βακτήρια, ἅτινα μεταβάλλουσι τὰ ἐν τῷ ἐδάφει εὑρισκόμενα *ὑπονιτρικὰ ἅλατα* εἰς *νιτρικά*. Πρῶτος ὁ Ρῶσος φυσιοδίφης Winogradsky ἀπέδειξε τὴν ἰδιότητα ταύτην βακτηρίων τινῶν, κατορθώσας νὰ ἀπομονώσῃ καὶ νὰ καλλιεργήσῃ δύο εἴδη βακτηρίων, ἅτινα εὑρίσκονται ἐντὸς τοῦ ἐδάφους μεταξὺ πλείστων ἄλλων φυτικῶν μικροοργανισμῶν καὶ ὠνομάσθησαν ὑπὸ τούτου *εἰδικὰ τῆς νιτρώσεως βακτήρια*. Τὰ δύο ταῦτα βακτήρια ἀπαντῶσι πανταχοῦ, εἰς τὰς καλλιεργουμένας γαίας, τὰς χέρσους, τὴν κόπρον κτλ. καὶ ὡς σκοπόν, ἀποκλειστικῶς, ἔχουσι τὴν διηνεκῆ νιτροποίησιν τῆς ἀμμωνίας.

Ἡ ὀξειδωτικὴ αὕτη διεργασία τελεῖται ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν μεταβαλλομένης τῆς ἀμμωνίας πρῶτον εἰς *ὑπονιτρικὸν* καὶ εἶτα εἰς *νιτρικὸν ὀξύ*, ἅτινα ἑνούμενα μετὰ βάσεων σχηματίζουσι τὸ *ὑπονιτρικὸν* καὶ τὸ *νιτρικὸν ἅλας*. Τὸ βακτήριον τὸ

Digitized by Google

παράγον τὰς ὑπονιτρικὰς ἐνώσεις ἐκλήθη *νιτροσωμονάς*, τὸ δὲ παράγον τὰς νιτρικάς, *νιτροβακτήριον*. Διὰ τῆς καταλλήλου καλλιεργείας τῶν βακτηρίων τούτων οἱ Hueppe καὶ Heraeus κατὰ τὸ 1887 ἀνεκάλυψαν, ὅτι οἱ ἀτελέστατοι οὗτοι ἄχροοι ὀργανισμοὶ ἀφομοιοῦσι τὸ *διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος* τῶν ἐν τῷ ἐδάφει *ἀνθρακικῶν ἁλάτων* ἄνευ τῆς συμμετοχῆς τοῦ φωτὸς καὶ τῆς χλωροφύλλης. Ὁ Godlewsky λέγει, ὅτι τὰ βακτήρια ταῦτα δύνανται νὰ ἀφομοιώσωσι καὶ τὸ ἐκ τοῦ ἀέρος προερχόμενον διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος. Τὸ ἐν τῷ ἐδάφει παραγόμενον, ὑπὸ τῶν νιτροσωμονάδων, νιτρικὸν ὀξὺ δὲν καταναλίσκεται ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ τῶν φυτῶν, διότι ἕτερα βακτήρια, ἐν τῷ ἐδάφει ἐπίσης εὑρισκόμενα, τὰ *ἐκνιτρωτικὰ βακτήρια*, καταστρέφουσι τοῦτο. Ἡ ἀνάπτυξις καὶ ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν νιτροποιῶν βακτηρίων κατορθοῦται διὰ τῆς ἀναμίξεως τούτων μετὰ τῶν ἐν τῷ ἐδάφει εὑρισκομένων ἀνθρακικοῦ ἢ θειικοῦ καλίου τῇ παρουσίᾳ καὶ ἀσβεστούχων τινῶν ἁλάτων.

Ἐπίσης βακτήριά τινα παίζουσι σπουδαιότατον ῥόλον εἰς τὴν οἰκονομίαν τῆς φύσεως. Ἐκ τῶν πολλῶν ἀναφέρομεν βακτήριά τινα προκαλοῦντα διαφόρους ζυμώσεις, ὅπως ὁ *τυρόθριξ* (Tyrothrix), ὅστις προκαλεῖ τὴν ζύμωσιν τοῦ γάλακτος, ἐξ οὗ προέρχονται οἱ διάφοροι τυροί, ὁ τοῦ *ὄξους* (Aceti), ὅστις προκαλεῖ τὴν ζύμωσιν τοῦ οἰνοπνεύματος, ὅπερ μεταβάλλει εἰς ὀξικὸν ὀξὺ κτλ. Πάντα τὰ ἀνωτέρω ἀναφερόμενα βακτήρια ὑπάγονται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν *ὠφελίμων*. Πλὴν τούτων ὅμως ὑπάρχουσι καὶ τὰ *ἀβλαβῆ* καλούμενα βακτήρια καὶ τὰ *παθογόνα*. Εἰς τὰ ἀβλαβῆ βακτήρια ὑπάγονται τὰ εἴδη: *σαρκίνη τοῦ στομάχου* (Sarcina ventriculi), ἀπαντῶσα εἰς τὰ ἔντερα καὶ τὸν στόμαχον, *λεπτόθριξ τοῦ στόματος* (Leptothrix buccalis), ἀπαντῶν εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν στοματικὴν κοιλότητα καὶ τῶν ὑγιεστέρων ἔτι ἀνθρώπων καὶ πλεῖστα ἄλλα ἀπαντῶντα εἰς διάφορα ὄργανα τῶν ἀνθρώπων, τῶν ζῴων καὶ τῶν φυτῶν.

Τὰ βακτήρια διαιροῦνται εἰς δύο μεγάλας καὶ τελείως διακεκριμένας κατηγορίας ἀπ' ἀλλήλων, τὰ *ἀερόβια* καὶ τὰ *ἀναερόβια*. Τὰ πρῶτα διὰ νὰ ζήσωσιν ἔχουσιν ἀνάγκην τοῦ ὀξυγόνου τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τὰ δεύτερα μόνον ἡ ἀπουσία τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος τὰ ἀναζωογονεῖ.

βακτηρίων ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς ἰδιότητος ἣν ἔχουν νὰ λαμβάνουν ἐκ τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν πετρωμάτων ἢ ἐκ τῶν ἐντὸς τοῦ ἐδάφους εὑρισκομένων ὀργανικῶν ἢ ἀνοργάνων οὐσιῶν διάφορα συστατικὰ πρὸς διατροφήν των. Προκαλοῦν κατ' αὐτὸν τὸν

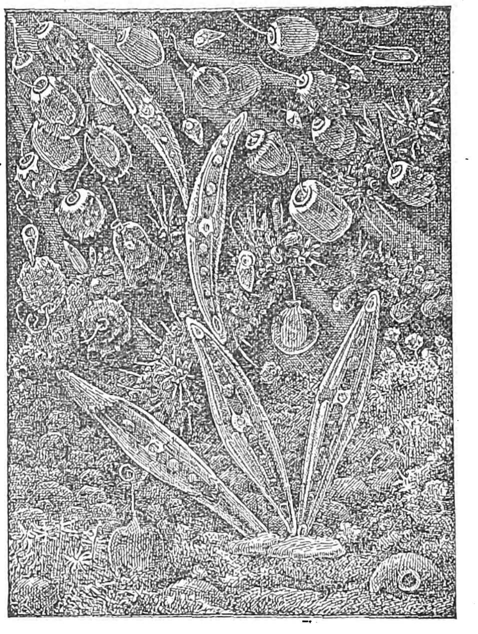

Ἡ ζωὴ τῶν σιδηροοργανισμῶν.

[Σιδηροφύκη καὶ σιδηροβακτήρια συζῶντα μὲ ἄλλα φύκη ἐπὶ τοῦ πυθμένος θαλάσσης (ὑπὸ μεγάλην μεγέθυνσιν).]

τρόπον ἀποσάθρωσιν τῶν πετρωμάτων, διασπάσεις καὶ μεταβολὰς τῶν διαφόρων οὐσιῶν, ἐκλύσεις διοξειδίου ἄνθρακος, ἀμμωνίας κλπ., ἐν ἑνὶ λόγῳ χημικὰς ἐνεργείας αἱ ὁποῖαι εἶναι σπουδαῖαι, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι παράγουν διοξείδιον ἄνθρακος χρήσιμον εἰς τὴν ζωὴν τῶν φυτῶν, καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι καταλήγουν πολλάκις εἰς ἀποτελέσματα σημαντικῆς γεωλογικῆς σημασίας.

ρων ἐδαφολόγων, φυτολόγων κλπ., ὅτι εἰς τὸ ἔδαφος καὶ κατὰ κανόνα μόνον μέχρι βάθους 25 ἑκατοστομέτρων, ὑπάρχουν καὶ ζῶσι τὰ *ἐδαφοβακτήρια* (Bodenbakterien) εἰς μέγαν ἀριθμόν. Ἐκ τούτων σημαντικὰ εἶναι τὰ ἀκόλουθα: Πρῶτον ἡ ὁμὰς τῶν βακτηρίων, ἅτινα καταστρέφουν τὴν *κυτταρίνην*. Τὰ βακτήρια ταῦτα ἐκλύουν *μεθάνιον* καὶ *ὑδρογόνον*. Ὡς ἀντιμέτωπος—οὕτως εἰπεῖν—τῆς ὁμάδος ταύτης ὑφίσταται ἑτέρα ὁμὰς βακτηρίων, τῆς ὁποίας τὰ μέλη παραλαμβάνουν τὰ δύο ἀνωτέρω ἀέρια ὡς θρεπτικήν των τροφήν. Δεύτερον, αἱ ἐν τῷ ἐδάφει *λευκωματώδεις* οὐσίαι καταστρέφονται διὰ τῶν *σηψοβακτηρίων*, τὰ ὁποῖα ἐν μέρει εἶναι ἀναερόβια, ἐν μέρει ἀερόβια. Σπουδαία, τρίτον, ὁμὰς εἶναι ἡ τῶν *νιτροβακτηρίων*. Ἐκ τούτων μερικὰ εἶναι *συλλογεῖς τοῦ ἀζώτου* καὶ ἔχουν μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν λίπανσιν τῶν ἐδαφῶν ὡς καὶ διὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς τύρφης. Ἄλλα εἶναι *νιτρωτικὰ βακτήρια*, τὰ ὁποῖα μεταβάλλουν τὴν ἀμμωνίαν εἰς νιτρώδη ὀξέα *(νιτρωσοβακτήρια)* ἢ τὰ νιτρώδη ὀξέα εἰς νιτρικὸν *(νιτροβακτήρια)*. Τέταρτον ὑπάρχουν καὶ τὰ *ἐκνιτρωτικά*, τὰ ὁποῖα ἐνεργοῦν τοὺς ἀντιθέτους πρὸς τὰ νιτρωτικὰ χημισμούς, μετατρέποντα τὰ νιτρικὰ ἅλατα εἰς νιτρώδη, περαιτέρω εἰς ἀμμωνίαν καὶ ἐν μέρει καὶ εἰς ἄζωτον. Τὰ *ἀσβεστοβακτήρια* (Kalkbakterien) τέλος τοῦ ἐδάφους προκαλοῦν ὀξειδώσεις ὀργανικῶν ἁλάτων τοῦ ἀσβεστίου, μετατρέποντα π.χ. τὸ ὀξαλικὸν ἀσβέστιον εἰς ἀνθρακικόν.

Ὅλαι αὐταὶ αἱ μορφαὶ τῶν *ἐδαφοβακτηρίων*, προκαλοῦσαι τοιαύτας χημικὰς ἐργασίας (διασπάσεις καὶ συνθέσεις οὐσιῶν) ἐντὸς τῶν ἐδαφῶν, εἶναι σπουδαῖοι γεωλογικοὶ παράγοντες.

Ἀλλὰ καὶ ἔξω τοῦ ἐδάφους βακτήριά τινα προκαλοῦν χημικὰς μεταβολὰς σπουδαίας, συντελοῦσας εἰς τὴν γένεσιν *ἀποθεμάτων*. Οὕτως αἱ ἔρευναι τοῦ G. Harold Drew ἔδειξαν, ὅτι εἰς τὰ θερμὰ ἐπιφανειακὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Φλωρίδος καὶ τῆς Bahamas, καὶ πρὸ παντὸς ἐντὸς τῆς λεπτῆς ἀσβεστολιθικῆς ἰλύος, ἡ ὁποία ὑπάρχει ἐντὸς τῶν ὑδάτων τούτων, ζῇ ἓν εἶδος ἐκνιτρωτικῶν βακτηρίων, τὸ ὁποῖον ὠνόμασε *βακτήριον calcis*. Τὰ βακτήρια ταῦτα δύνανται νὰ διασπῶσι τὸ ἐντὸς τοῦ θαλασσίου ὕδατος περιεχόμενον ποσὸν νιτρικῶν ἁλάτων καὶ μετατρέπω-

ΠΙΝΑΞ ΕΜΦΑΙΝΩΝ ΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΓΕΝΗ ΤΩΝ ΒΑΚΤΗΡΙΩΝ

	Α. Ἁπλαῖ, ἀπεστρογγυλωμέναι κυτταρικαὶ μορφαί:			Ζωογλίαι ἀκαθορίστου μορφῆς	Μικρόκοκκος
Διασταύρωσις κατὰ μίαν διεύθυνσιν.	Β΄. Νηματοειδεῖς κυτταρικαὶ μορφαὶ βακιλλώδους σχήματος.	Ἄνευ διακρίσεως τῆς βάσεως ἢ τῆς κορυφῆς, δηλ. κανονικὰ καθ' ὅλον τὸ μῆκός των.	Νημάτια ἀμοιροῦντα ἐνδοσποριῶν.	Εὐθέα ἢ οὖλα	Βακτήριον
				Εὐθέα, οὖλα ἢ σπειροειδῆ	Σπιρουλῖνα
			Νημάτια εὐθέα ἢ οὖλα φέροντα ἐνδοσπόρια.	Οὐδεμία μεταβολὴ τοῦ σχήματος τῶν κυττάρων	Βάκιλλος
				Μεταβεβλημένον τὸ σχῆμα τῶν κυττάρων εἰς νήματα	Κλωστρίδιον
		Τὰ κύτταρα διαφέρουσι κατὰ τὴν βάσιν καὶ τὴν κορυφὴν ἤτοι δὲν εἶναι ὅμοια καθ' ὅλον τὸ μῆκός των.	Νημάτια ἀμοιροῦντα θήκης.	Οὐδεμία μεταβολὴ τοῦ ἀρχικοῦ σχήματος τῶν κυττάρων	Λεπτόθριξ
				Τὸ κύτταρον μεταβάλλεται ἐπιμηκυνόμενον	Βεγγιατόα
			Νημάτια φέροντα θήκην.	Μὴ διχοτομημένα	Κρηνόθριξ
				Διχοτομημένα	Κλαδόθριξ
	Γ΄. Νημάτια σπειροειδῆ ἀπεσκληρυμένα ἢ εὔκαμπτα.	Σχηματισμὸς ἀρθροσποριῶν ἢ σποριῶν ἀκαθορίστων			Σπυροχαίτης
		Παρουσία ἐνδοσποριῶν.		Μεταβάλλεται ἡ μορφὴ τῶν κυττάρων.	Βίβριον
				Ἡ μορφὴ τῶν κυττάρων μένει ἀμετάβλητος.	Σπυρίλλον
	Δ΄. Νημάτια ἐν εἴδει ἁλύσεως (κομβολογίου).	Ζωογλίαι ἐπιμήκεις.		Ἐνδοσπόρια	Στρεπτόκοκκος
				Ἀρθροσπόρια ἢ σπόρια ἀκαθόριστα.	Ἀρθροστρεπτόκοκκος
		Ζωογλίαι ἁδραί			Λευκονόστοκος
Διασταύρωσις κατὰ δύο ἢ περισσοτέρας διευθύνσεις.	Κύτταρα ἀθροιζόμενα κατὰ τετράδας ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου καὶ ἀποτελοῦντα ἅλυσιν.				Μεριστία
	Κύτταρα κυβοειδῶς διατεταγμένα καὶ κατὰ τρεῖς διαφόρους διευθύνσεις.				Σακρίνα
	Ζωογλίαι σχηματίζουσαι κοκκώδεις μάζας καὶ περιβεβλημέναι διὰ παχείας μεμβράνης.				Ἀσκόκοκκος

Ἡ θερμότης καὶ ἰδίᾳ ἡ πλήρης ὑδρατμῶν θερμοκρασία καταστρέφει ταχέως κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὰ βακτήρια. Ὑπὸ θερμοκρασίαν 110 βαθμῶν καὶ εἰς χρονικὸν διάστημα τετάρτου τῆς ὥρας πάντα τὰ βακτήρια ἀνεξαιρέτως ἀποθνήσκουσι. Τὸ ψῦχος δὲν τὰ φονεύει, ἀλλὰ διακόπτει τὴν δρᾶσίν των.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Davaine*, Traité des entozoaires.— *Ehrenberg*, Organisation, systematik und geografik verbreitung der infusionsthierchen. - *Dujardin*, Histoire naturelle des infusoires.— *Robin*, Histoire naturelle des végétaux parasites de l' homme et des animaux domestiques.— *Pasteur*, Mémoires sur la fermentation lactique.—*Cohn*, Untersuchungen über bacterien, beitrage sur biologie pflanzen.— *Cornilet Babès*, Les bactéries.—*Trouessart*, Les microbes, les ferments et les moisissures.— *Klein*, Microbes et maladies.— *Vantieghem*, Traité de botanique.—*Rietsch*, Rôle des bactéries dans la nature.

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΠΑΛΑΙΟΦΥΤ.] Ὑπὸ πολλῶν παλαιοφυτολόγων περιεγράφησαν ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν *βακτηρίων*.

Αἱ νεώτεραι ὅμως ἔρευναι ἔθεσαν ἐν ἀμφιβολίᾳ τὴν πραγματικότητα τούτων. Σήμερον θεωρεῖται ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ διατηρηθῶσιν ἐντὸς τῶν διαφόρων στρωμάτων λείψανα τῶν μυκήτων τούτων.

Γ. Κ. Γ.

— [ΓΕΩΛΟΓ.] Μεταξὺ τῶν διαφόρων παραγόντων, οἱ ὁποῖοι ἐπιδρῶσι καὶ ἐνεργοῦν διαρκῶς ἐπὶ τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς πρὸς διαρκῆ τούτου ἐξαλλοίωσιν συγκαταλέγονται καὶ τὰ *βακτήρια*. Στηρίζεται δὲ κυρίως ἡ τοιαύτη τῶν

Καὶ κατὰ πρῶτον δέον νὰ τονισθῇ, ὅτι οὐδεμία ὀργανικὴ οὐσία ὑπάρχει, ἡ ὁποία νὰ μὴ παρέχῃ εἰς διάφορα, εἰδικά, βακτήρια ὕλην πρὸς τροφὴν ἢ πρὸς ἐνέργειαν. Τοῦτο καθίσταται ἰδιαιτέρως σαφές, ἂν λάβῃ τις ὑπ' ὄψει τὴν ἐνέργειαν τῶν διαφόρων βακτηρίων τοῦ ἐδάφους, ἐκ τῆς ὁποίας ἀναλόγως κανονίζεται ἡ ἀντίδρασις—λεγομένη—τοῦ ἐδάφους.

Ἡ ἰδιότης αὕτη τοῦ ἐδάφους δὲν εἶναι σπουδαία μόνον διὰ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν δασοκομίαν, καθόσον κανονίζει τὸ εἶδος τῆς εἰς ἕκαστον ἔδαφος ἐπιβαλλομένης λιπάνσεως, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν γεωλογίαν, καθόσον ὑπάρχουν πρὸς μελέτην πολλὰ ἐδάφη ἀπολιθωμένα (παλαιοτέρων δηλαδὴ γεωλογικῶν ἐποχῶν) καὶ πολλὰ παλαιά, τὰ ὁποῖα μετεβλήθησαν ἤδη εἰς πετρώματα. Τούτων ἡ μελέτη καὶ ἡ πλήρης γνῶσις διευκολύνεται μόνον, ὅταν ἔχωμεν ὑπ' ὄψει καὶ τοὺς κυριωτέρους παράγοντας, τὰ βακτήρια, τὰ ὁποῖα συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ διαμορφωθοῦν τοιούτου εἴδους ἐδάφη εἰς παλαιοτέρας γεωλογικὰς ἐποχάς. Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἀνωτέρω δέον κατὰ δεύτερον λόγον ἐπίσης νὰ τονισθῇ ἡ ἄλλη σημασία τῶν βακτηρίων, ὅτι ὑπάρχουν δηλαδὴ πολλὰ βακτήρια, τὰ ὁποῖα ἐκκρίνουν *ἀνοργάνους οὐσίας*, αἱ ὁποῖαι, ὡς κατωτέρω θέλει λεχθῇ, διαμορφώνονται ἐν τέλει εἰς σημαντικὰ κοιτάσματα διαφόρων ὀρυκτῶν καὶ πετρωμάτων.

α΄) Εἶναι γνωστὸν ἐκ τῶν ἐργασιῶν τῶν διαφό-

σιν αὐτὰ εἰς νιτρώδη ἅλατα, ἀμμωνίαν καὶ ἐλεύθερον ἄζωτον, γινόμενα οὕτω πως ἀφορμή, ὥστε νὰ καθιζάνῃ ἐν τέλει ἐπὶ τοῦ πυθμένος ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον *(ἀσβεστόλιθος)*. Τὸ βακτήριον calcis καθίσταται ἀδρανὲς εἰς μετρίως ψυχρὸν ὕδωρ καὶ ἀναπτύσσεται κάλλιστα εἰς τροπικὰς θαλάσσας, αἱ ὁποῖαι ἔχουν βάθος μικρότερον τῶν 200 μ. Ὁ Th. W. Vaughan, συνεχίσας τὰς ἐρεύνας τοῦ ἀποθανόντος Drew, εἶναι τῆς γνώμης, ὅτι οἱ ἐξ ἀσβεστολίθου ᾠοειδεῖς καὶ ᾠόλιθοι τῆς Φλωρίδος καὶ Bahamas, οἱ ὁποῖοι εὑρίσκονται εἰς ἄφθονα ποσὰ ἐντὸς τῆς ἰλύος τῶν θαλασσῶν τῶν περιοχῶν τούτων, ἐγεννήθησαν διὰ βακτηριακῆς ἐνεργείας κατὰ τὸν ἀνωτέρω, ὑπὸ τοῦ Drew μελετηθέντα καὶ περιγραφέντα, τρόπον.

β΄) Μεγαλυτέραν ὅμως σημασίαν ἔχουν διὰ τὴν γεωλογίαν τὰ βακτήρια ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀπεκκρίνουν ἐκ τοῦ σώματός των ἀνοργάνους οὐσίας.

Ἐκ τούτων ἰδιαιτέρως σημαντικὰ εἶναι τὰ *σιδηροβακτήρια* (Eisenbakterien). Μὲ αὐτὰ ἠσχολήθησαν λεπτομερῶς οἱ S. Winogradsky καὶ H. Molisch, καὶ τελευταίως ὁ E. C. Harder. Τὰ γνωστότατα σιδηροβακτήρια εἶναι ἡ *σιδεροκάψα* (Siderocapsa), ἡ *χλαμυδόθριξ* (γαλλιονέλλα) ferruginea, ἡ *λεπτόθριξ ochracea*, ἡ *κρηνόθριξ polyspora*, ἡ *κλαδόθριξ* ἢ *διχοτόμος* (Cladothrix dichotoma), ἡ *κλωνόθριξ fusca* καὶ τὸ *σπειρόφυλλον ferrugineum*. Τὸ τελευταῖον εἶδος εἶναι ἱκανὸν νὰ χρησιμοποιῇ ἀνόργανα ἅλατα σιδήρου, ἐνῷ ἡ λεπτό-

Digitized by Google

θριξ μόνον ὀργανικά. Τὰ βακτήρια ταῦτα ἀπεκκρίνουν καὶ μαγγανιούχους οὐσίας, ἐὰν τοιαῦται ὑπάρχουν ἐντὸς τῶν ὑδάτων, καὶ τούτου ἕνεκα ἐξηγεῖται εὐκόλως ἡ ὕπαρξις ποσοτήτων μαγγανίου ἐντὸς ἀποθεμάτων σιδηρούχων.

Κατὰ τὸν Harder ὑπὸ τῶν βακτηρίων τούτων γίνονται αἱ ἀκόλουθοι τρεῖς χημικαὶ διεργασίαι: 1) Ἀπελευθέρωσις ἐκ διαλυμάτων, περιεχόντων ὑδροανθρακικὸν σίδηρον, τοῦ ἐν αὐτῷ περιεχομένου διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος καὶ κατακρήμνισις (*καθίζησις*) ὑδροξειδίου τοῦ σιδήρου. 2) Διάσπασις ἄλλων ἀνοργάνων ἢ ὀργανικῶν ἁλάτων τοῦ σιδήρου καὶ κατακρήμνισις πάλιν ὑδροξειδίου τοῦ σιδήρου. 3) Χρησιμοποίησις τῆς ρίζης ἑνὸς ὀργανικοῦ ὀξέος ἐκ τῶν ὀργανικῶν ἁλάτων τοῦ σιδήρου ὡς τροφῆς, καὶ ὡς τελικὴ συνέπεια κατακρήμνισις πάλιν ὑδροξειδίου τοῦ σιδήρου. Οὕτω πως παράγονται τὰ πασίγνωστα βλενώδη πηκτώματα τοῦ ὑδροξειδίου τοῦ σιδήρου εἰς τὰς σιδηρούχους πηγὰς καὶ εἰς πολλὰ ὕδατα φρεάτων ἢ ὀρυχείων, καὶ τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦνται πολλάκις ὡς χρωστικὴ οὐσία (ὦχρα σιδήρου). Τὰ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοιούτων ὑδάτων παρουσιαζόμενα συχνὰ στίλβοντα ὑμενίδια (λεπταὶ κροῦσται) εἶναι ὑδροξείδια σιδήρου, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπεκκριθέντα τῇ ἐνεργείᾳ τῶν σιδηροβακτηρίων, καὶ οὐχὶ ἐνδείξεις ὑπάρξεως πετρελαίων, ὅπως ὑπὸ τῶν ἀδαῶν πολλάκις ἐκλαμβάνονται. Συχνὰ ἐπίσης παρουσιάζονται σωλῆνες ὑδραγωγείων ἐν μέρει ἢ τελείως πεφραγμένοι ὑπὸ ὑδροξειδίων σιδήρου, διὰ τῶν σιδηροβακτηρίων ἀπεκκριθέντων. Οὕτω πως εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν κοιτασμάτων τῶν ὀρυκτῶν *λειμονίτου* καὶ *ποησιδηρίτου* κατά τι μέρος συνετέλεσαν καὶ σιδηροβακτήρια.

Ἑτέρα μεγάλη ὁμὰς βακτηρίων, σημαντικῶν ὡς γεωλογικῶν παραγόντων, λαμβάνει κατὰ χαρακτηριστικὸν τρόπον ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν κυκλοφορίαν τοῦ θείου ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Ἐκ τούτων ὑπάρχουν βακτήρια παράγοντα ὑδρόθειον καὶ ἄλλα, τὰ ὁποῖα διασπῶσι καὶ καταστρέφουν τὸ ὑδρόθειον.

Ἐκ τούτων τὰ πρῶτα ἔχουν σημασίαν διὰ τὸν σχηματισμὸν καὶ τὴν ἀπέκκρισιν θειούχου σιδήρου (σιδηροπυρίτου) ἐντὸς ἀποθεμάτων θαλασσίων καὶ λιμνοθαλασσίων. Τὰ δεύτερα λαμβάνουν σπουδαῖον μέρος εἰς τὸν σχηματισμὸν κοιτασμάτων ἰζηματογενοῦς θείου. Μέγα μέρος *σηψοβακτηρίων* ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ ἐκλύῃ ὑδρόθειον ἐκ λευκωματούχων οὐσιῶν ἐν ἀποσυνθέσει εὑρισκομένων. Τὸ γνωστότατον εἶδος ἐκ τῶν εἰς γλυκέα ὕδατα ζώντων εἶναι ἡ *μικροσπεῖρα ἡ ἐκθειωτική* (Microspira desulfuricans).

Ἔναντι τῶν βακτηρίων αὐτῶν, *παραγωγῶν ὑδροθείου*, εὑρίσκονται ἄλλα, τὰ ὁποῖα ὑπὸ εὐνοϊκὰς περιστάσεις ὀξειδώνουν τὸ ὑδρόθειον καὶ ἀπεκκρίνουν θεῖον, τὸ ὁποῖον παρατηρεῖται ἐντὸς τοῦ σώματός των ὑπὸ μορφὴν ἐλαιωδῶν-μαλακῶν σταγονιδίων. Αἱ μορφαὶ αὗται τῶν βακτηρίων ὠνομάσθησαν ὑπὸ τοῦ Winogradsky *θειοβακτήρια* (Schwefelbakterien, Sulfobakteria). Ταῦτα δύναταί τις νὰ εὕρῃ σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ ἕλη, ἰδίως ἐκεῖ ὅπου τὸ ὕδωρ των περιέχει γύψον (θειικὸν ἀσβέστιον), ἐπίσης δὲ καὶ ἐντὸς ὑφαλμύρων ἢ ἁλμυρῶν ὑδάτων. Ὑπάρχουν ἐκ τούτων μορφαὶ ἄχροοι, ὡς τὰ γνωστὰ γένη *βεγγιατόα* (ἡ *λευκὴ* καὶ ἡ *θαυμασία*—Beggiatoa alba καὶ B. mirabilis), ἡ *θειόθριξ*, ἡ *θειοφῦσα* καὶ μορφαὶ χρωματισμέναι, γνωσταὶ μὲ τὸ ὄνομα πορφυροβακτήρια, ὡς ἡ *μονὰς Okeni* καὶ ἡ *μονὰς Warmingi*.

Εἰς τὰ ὕδατα τῶν θειούχων πηγῶν τῶν Μεθάνων καὶ δὴ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν λιμναζόντων εἴς τινα μέρη τοιούτων ὑδάτων ἀποχωρίζονται πλάσματα γλοιώδη, χρώματος κιτρινολεύκου. Ταῦτα εἶναι ἀποικίαι βακτηρίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρωτεύει ἡ *βεγγιατόα nivea*. Καὶ εἰς ὕδατα ἄλλων θειούχων πηγῶν τῆς Ἑλλάδος εὑρίσκονται τοιαῦται ἀποικίαι θειοβακτηρίων. Τὰ θειοβακτήρια χρησιμοποιοῦν τὴν κατὰ τὴν ὀξείδωσιν τοῦ ὑδροθείου ἐκλυομένην ἐνέργειαν σχεδὸν ὡς μοναδικὴν πηγὴν διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς των. Ἂν ἐντὸς τῶν ὑδάτων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ζῶσι τὰ βακτήρια ταῦτα, δὲν ὑπάρχῃ πλέον ὑδρόθειον, τότε ταῦτα χρησιμοποιοῦν κατ' ἀρχὰς τὴν ὑπὸ μορφὴν θείου ἐναποθηκευμένην τροφήν καὶ μετὰ τὴν τελείαν ὀξείδωσιν ταύτης ἀποθνήσκουν ἐκ πείνης. Ἐκτὸς ὅμως τούτου ἡ ζωή των ἐξαρτᾶται καὶ ἐκ τῆς παρουσίας ὀξυγόνου. Τούτου ἕνεκα εἰς τὰ λιμάνια τοῦ βορείου Εὐξείνου Πόντου, τὰ ὁποῖα ἰδιαιτέρως εἶναι γνωστὰ ὡς *τόποι σχηματισμοῦ ἰλύων πλουσίων εἰς σιδηροπυρίτην*, τὰ θειοβακτήρια ζῶσιν εἰς ὡρισμένον βάθος, ἐκεῖ δηλαδὴ ὅπου τὸ ἐκ τῆς ἀτμοσφαίρας εἰς τὸ ὕδωρ προσκομιζόμενον ὀξυγόνον συναντᾶται μὲ τὸ ἐκ τῶν κάτω ἐκλυόμενον ὑδρόθειον. Εἰς τὸν ἀνοικτὸν Εὔξεινον Πόντον ἡ ζώνη αὕτη βάθους κυμαίνεται μεταξὺ 180 μ. καὶ 230 μ. βάθους.

Εἰς τοὺς λιμένας, τοὺς φέροντας τὰς ἰλῦς, ἐνεργοῦν τρεῖς ὁμάδες βακτηρίων (κατὰ τὰς ἐρεύνας τῶν L. Silberberg καὶ M. Weinberg). Ἡ πρώτη ὁμὰς ἐνεργεῖ τὴν ἀναγωγὴν τῶν οὐσιῶν τῶν ἰλύων καὶ ἀπελευθερώνει ὑδρόθειον καὶ ἀμμωνίαν. Τὴν ὁμάδα ταύτην συντροφεύει καὶ ἄλλη ὁμὰς βακτηρίων, τὰ ὁποῖα παράγουν ἐν μέρει μόνον ὑδρόθειον καὶ ἐν μέρει μόνον ἀμμωνίαν. Τὰ τελευταῖα ταῦτα ἀμμωνιοπαραγωγὰ εἶναι βοηθοὶ τῶν ὑδροθειοπαραγωγῶν, διότι παράγουν τὸ ἀναγκαῖον διὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ μονοθειούχου σιδήρου ἀλκαλικὸν διάλυμα. Τὸ ἐν πλεονασμῷ ἐκλυόμενον ὑδρόθειον δημιουργεῖ κατόπιν εὐνοϊκοὺς ὅρους ζωῆς διὰ τὴν δευτέραν ὁμάδα τῶν καθ' αὐτὸ *θειοβακτηρίων*, τὰ ὁποῖα ὀξειδώνουν τὸ ὑδρόθειον καὶ μετατρέπουν αὐτὸ εἰς θεῖον καὶ θειϊκὸν ὀξὺ καὶ δι' ἐπιδράσεως τούτου ἐπὶ τῶν ἀνθρακικῶν ἁλάτων παράγουν θειϊκὰ ἅλατα. Τὰ θειϊκὰ ταῦτα ἅλατα μαζὶ μὲ ἄλλας ὀργανικὰς οὐσίας χρησιμεύουν ὡς πηγὴ διὰ παραγωγὴν ἐκ νέου ὑδροθείου. Οἱ ἀντιπρόσωποι τέλος τῆς τρίτης ὁμάδος, οἱ ὁποῖοι ζῶσιν ἐντὸς τῆς ζώνης ὑδάτων τῆς περιεχούσης ὀξυγόνον, κανονίζουν ὡς ἐπιδερμίς, οὕτως εἰπεῖν, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν ὑδάτων τὸ πολὺ ἰσχυρὸν ἐκ διαχύσεως ρεῦμα ὕδατος, τὸ ὁποῖον προσκομίζει εἰς τὰ θειοβακτήρια τὸ ἀναγκαῖον διὰ τὴν ὀξείδωσιν τοῦ ὑδροθείου ὀξυγόνον. Τὸ σύνολον ἀποτελεῖ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον *συμβίωσιν*. Διότι καὶ αἱ τρεῖς ὁμάδες εἶναι ἀναγκαῖαι ἵνα παραχθῇ εἰς τὰ λιμάνια, ἡ πλουσία εἰς σιδηροπυρίτην ἰλύς. Καὶ πειραματικῶς ἄλλως τε κατεδείχθη, ὅτι μία μόνον ὁμὰς δὲν ἀρκεῖ. Ἐκτὸς τῶν οὕτω πως διὰ τῶν θειοβακτηρίων παραγομένων σιδηροπυριτῶν, καὶ ἡ ἄλλη μορφὴ τοῦ σιδηροπυρίτου, ὁ *μελνικοβίτης*, παρήχθη τῇ συνεργείᾳ βακτηρίων καὶ παράγεται ὁμοίως καὶ σήμερον εἰς τὰ ἀβαθῆ μέρη τοῦ Εὐξείνου Πόντου, Κασπίας θαλάσσης κλπ.

Τέλος δὲν πρέπει — κατόπιν τῶν ἐρευνῶν τῶν τελευταίων ἐτῶν — νὰ ἀποκρούηται καὶ νὰ ἀπορρίπτηται ἡ δυνατότης, ὅτι τὰ *ἰζηματογενῆ κοιτάσματα τοῦ θείου*, τὰ συναντώμενα ἐντὸς τῶν διαπλάσεων τῆς νεογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Σικελίᾳ, Ἀλγερίῳ, Ἱσπανίᾳ, Νοτίῳ Γαλλίᾳ, Ἄνω Σιλεσίᾳ, Γαλικίᾳ, Κροατίᾳ κλπ., ἐσχηματίσθησαν τῇ συνεργασίᾳ τοιούτων θειοβακτηρίων ἢ μᾶλλον τοιούτων ἑταιρειῶν βακτηρίων. Γ. Κ. Γ.

βακτηρία (ἡ)· ράβδος ξυλίνη, κοιν. *μπαστούνι*. Ἡ ὀνομασία δίδεται ἰδίως εἰς τὰς ράβδους ἐκείνας, αἵτινες χρησιμοποιοῦνται πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ σώματος, ὡς αἱ ὑπὸ γερόντων καὶ ἀσθενῶν φερόμεναι.

—*[Ἀρχ.]*· βλ. λ. **σκῆπτρον, σκυτάλη.**

—*[Ἰατρ.]* Διὰ τοῦ ὅρου *βακτηρία* ἀποδίδεται ἑλληνιστὶ καὶ ἡ γαλλικὴ λέξις béquille (κοιν. *δεκανίκι* καὶ *πατερίτσα*). Αἱ τοιαῦται ράβδοι, μακρότεραι τῶν κοινῶν, φέρουσιν εἰς τὸ ἄνω ἄκρον των ὁριζόντιον ξύλινον προσάρτημα, ἐπενδεδυμένον συνήθως δι' ὑφάσματος ἢ δέρματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ ἀσθενὴς ἢ ὁ ἀνάπηρος στηρίζει τὴν μασχάλην του, κρατῶν ταυτοχρόνως διὰ τῆς παλάμης τὴν βακτηρίαν ἀπὸ τοῦ μέσου της. Ἡ διάταξις αὕτη ἐπιτρέπει εἰς τοὺς κατὰ τὸν ἕνα πόδα χωλοὺς νὰ βαδίζουν μὲ ἀρκετὴν εὐχέρειαν, ὑποβοηθεῖ δ' ἐν γένει τὸ βάδισμα τῶν ὁπωσδήποτε κατὰ τοὺς πόδας ἀναπήρων, καθὼς καὶ τῶν ἐξηντλημένων ἀσθενῶν. —Ω.

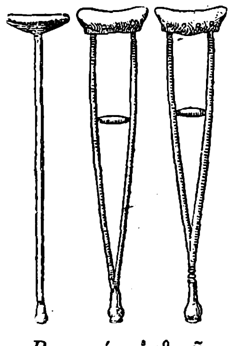

Βακτηρίαι ἀσθενῶν καὶ ἀναπήρων.

— **βακτηρία τῶν ἀρχιερέων.** Καλεῖται οὕτω ὁ *νομοκάνων* ὁ συνταχθεὶς ὑπὸ μοναχοῦ τινος Νεοφύτου ὀνομαζομένου ἐν ἔτει 1704. Οἱ τε πρόλογοι τοῦ εἰρημένου νομοκάνονος καὶ τοῦ εὑρετηρίου αὐτοῦ ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῷ δ' τόμῳ (ἔτ. 1890 σελ. 127—218) τοῦ «Δελτίου τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἑταιρείας» ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου Μομφερράτου. (Πλείονα βλ. ἐν λ. νομοκάνονες.) Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

βακτηρία (ἡ) (Bacteria) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *φασμιδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα διακρίνονται διὰ τὸ λίαν ἐπίμηκες καὶ λεπτὸν σῶμά των, τὴν ἀπουσίαν πτερυγίων εἰς ἀμφότερα τὰ γένη (ἄρρεν καὶ θῆλυ) καὶ τοὺς πολυαρθρωτοὺς πόδας των. Γνωστὰ εἶναι περὶ τὰ τεσσαράκοντα εἴδη ἀπαντῶντα κυρίως ἐν Μεξικῷ, Γουϊάνᾳ καὶ Αὐστραλίᾳ. Δ. Ν. Π.

βακτηρίαι (αἱ) *[Βοτ.]*. Εἶναι τὰ σμικρότατα τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν ὄντων τοῦ τε φυτικοῦ καὶ ζῳϊκοῦ βασιλείου, ἀποτελοῦσι δὲ τὴν σπουδαιοτάτην τάξιν τῶν *μικροβίων*, καθότι εἰς αὐτὰς ὑπάγονται τὰ σπουδαιότερα τῶν παθογόνων διὰ τὸν ἄνθρωπον μικροργανισμῶν. Ὁ ὅρος *βακτηρίαι* δὲν εἶναι ἐν χρήσει χρησιμοποιουμένου τοῦ ὅρου σχιζομύκητες (βλ. λ.). Κ. ΣΑΒΒΑΣ

βακτηριαιμία ἢ *βακιλλαιμία*· βλ. μικροβιαιμία.

βακτηρίασις (ἡ) ἢ *βακτηρίωσις*· ὅρος, ἐν ἀχρησίᾳ σήμερον, δι' οὗ ἐδηλοῦτο ἡ νόσησις ἀνθρώπων, ζῴων ἢ φυτῶν, κατόπιν προσβολῆς ὑπὸ παθογόνων βακτηρίων. Κ. ΣΑΒΒΑΣ

βακτηρίαστρον (τὸ) (Bacteriastrum) *[Βοτ.]*. Γένος διατόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *διατομιδῶν*. Τὰ μονοκύτταρα ταῦτα φυτὰ πλέουσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ ἀπαντῶσιν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς ἀκτάς. Δ. Ν. Π.

βακτηρίδιον (τό)· ὑποκορ. τοῦ *βακτηρία*· μικρὰ βακτηρία, μικρὰ ράβδος μετὰ λαβῆς ἀγκύλης, ἄλλως *βακτήριον*.

— **βακτηρίδιον** *[Βοτ.-Μικροβιολ.]*· βλ. **βακτήρια.**

βακτηριδουρία (ἡ) (*μικροβιουρία*) *[Ἰατρ.]*. Ὀνομάζεται ἡ ἐντὸς τῶν προσφάτων *οὔρων* παρουσία μεγάλου ἀριθμοῦ μικροβίων ἄνευ *πυοσφαιρίων* καὶ ἄνευ ἄλλων κλινικῶν συμπτωμάτων ἀπὸ τῶν οὐρικῶν ὁδῶν. Διαφέρει λοιπὸν τῆς *πυουρίας* κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ οὖρα, περιέχοντα πύον, δεικνύουν ὀξεῖαν ἢ χρονίαν φλεγμονὴν τῶν νεφρῶν ἢ τῆς κύστεως.

Ἡ *βακτηριδουρία* δηλοῖ μόλυνσιν τῆς κύστεως, τῆς μολύνσεως δὲ ταύτης ἀποτελεῖ τὸν μικρότερον βαθμόν. Τὰ οὖρα μόνα εἶναι μολυσμένα, ἡ δὲ κύστις οὐδεμίαν φλεγμονὴν παρουσιάζει. Σχεδὸν πάντοτε τὸ κυστικὸν περιεχόμενον μόνον περιέχει μικρόβια. Τὰ οὖρα τὰ ὁποῖα ἐξέρχονται ἐκ τῶν νεφρῶν εἶναι φυσιολογικά, γίνονται δὲ μικροβιοῦχα ὅταν ἀναμιχθοῦν μὲ τὰ ἐντὸς τῆς κύστεως περιεχόμενα οὖρα. Πρόκειται τότε, ὅπερ καὶ συνηθέστερον, περὶ *κυστικῆς βακτηριδουρίας*. Ἀλλ' εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς τὰς γενικὰς νόσους συμβαίνουν ἐνίοτε διὰ τῶν νεφρῶν ἀπεκκρίσεις μικροβίων· ἐπί τινας ὥρας ἢ ἡμέρας τὰ οὖρα περιέχουν μικρόβια ἄνευ πυοσφαιρίων. Αἱ *νεφρικαὶ* αὗται βακτηριδουρίαι εἶναι παροδικαὶ καὶ ταχέως παύουν καὶ διὰ τοῦτο συνήθως δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν. Τοὐναντίον ὅμως εἰς τινας χρονίας νόσους γίνονται διαρκεῖς, τὰ δὲ οὖρα περιέχουν πάντοτε μικρόβια.

Ἐκ τούτων ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὡς βακτηριδουρίας πρέπει νὰ θεωρήσωμεν μόνον τὰς νεφρικὰς καὶ τὰς κυστικὰς βακτηριδουρίας. Ἀληθῶς εἰπεῖν ἡ διάκρισις αὕτη μεταξὺ νεφρικῆς καὶ κυστικῆς βακτηριδουρίας εἶναι καθαρῶς θεωρητική, διότι δὲν ἔχομεν εὔκολον μέσον διὰ τὴν ἀκριβῆ διάκρισιν.

Ὅταν τὰ ἐντὸς τῶν οὔρων περιεχόμενα μικρόβια εἶναι εἰς σχετικῶς μικρὰν ποσότητα, τότε μόνον ἡ μικροσκοπικὴ ἐξέτασις τῶν ἀσηπτικῶς εἰλημμένων οὔρων εἶναι ἱκανὴ ν' ἀνακαλύψῃ τὴν βακτηριδουρίαν. Ὅταν τοὐναντίον, ὅπερ σύνηθες, τὰ μικρόβια εἶναι ἄφθονα ἐντὸς τῶν οὔρων, ταῦτα κατὰ τὴν οὔρησιν εἶναι θολά, κίτρινα, ἀχυρόχροα, ἐνίοτε δὲ δίχροα. Ἡ ὀσμή των εἶναι ἐνίοτε ὑπόξινος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμως εἶναι γαγγραινώδης, ὅπως τοῦ ἐν σήψει ἰχθύος. Ἐγκαταλειπόμενα ἐν ἠρεμίᾳ τὰ οὖρα παραμένουν θολὰ καὶ δὲν καθιζάνουν. Διὰ τῆς ἀνακινήσεως παράγονται εἰς τὰ οὖρα γραμμαὶ θολώτεραι, κυματώδεις, αἱ ὁποῖαι δίδουν εἰς τὸ ὑγρὸν κυματοφανῆ ὄψιν. Ἡ ἀντίδρασις εἶναι ὀξίνος καὶ ἐπὶ μακρὸν παραμένει τοιαύτη, πλὴν ὅταν περιέχῃ σταφυλοκόκκους, ὁπότε ταχέως γίνεται ἀλκαλική. Μικροσκοπικῶς ἀνευρίσκομεν μόνον μικρόβια ἄνευ πυοσφαιρίων ἢ τοὐλάχιστον ἄνευ πυοσφαιρίων ἀρκετῶν, ὥστε νὰ χαρακτηρίζουν τὸ πύον. Ἀντιστρόφως τὰ μικρόβια εἶναι ἄφθονα καὶ ποικίλα. Τὰ συνηθέστερα εἶναι τὸ *κολοβακτηρίδιον τὸ κοινόν*. Σπανιώτερον δὲ ἀπαντοῦν μικρόκοκκοι, διπλόκοκκοι, σταφυλόκοκκοι, στρεπτόκοκκοι, τὸ βακτηρίδιον τοῦ κοιλιακοῦ τύφου, τῆς φυματιώσεως κ. ἄ.

Ἡ βακτηριδουρία δύναται νὰ συνυπάρχῃ μετ' ἄλλων συμπτωμάτων, ὡς εἶναι οἱ πυρετικοὶ παροξυσμοὶ μετὰ πεπτικῶν καὶ νευρικῶν διαταραχῶν ὑποδυόμενοι τὴν ἐλονοσίαν. Ἡ πορεία τῆς βακτηριδουρίας εἶναι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, χρονία· παύει αὐτομάτως, διὰ νὰ ἐπανέλθῃ βραδύτερον, ἡ δὲ ἴασίς της δυσκόλως δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ. Ἀπὸ κλινικῆς ἀπόψεως διακρίνομεν τὰς ἑξῆς τρεῖς περιπτώσεις:

Α') *Βακτηριδουρία ἄνευ ἄλλων συμπτωμάτων*, ἤτοι *ἰδιοπαθὴς βακτηριδουρία*. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας πλὴν τῶν παθολογικῶν χαρακτήρων τῶν οὔρων οὐδὲν ἕτερον σύμπτωμα ὑπάρχει· ἡ γενικὴ κατάστασις τοῦ ἀρρώστου οὐδόλως εἶναι ἠλλοιωμένη καὶ φαίνεται, ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τῶν μικροβίων ἐντὸς τῆς κύστεως εἶναι τελείως ἀνεκτὴ ἀπὸ τοῦ ὀργανισμοῦ. Οὐδὲν σύμπτωμα οὔτε ἀπὸ τῆς κύστεως (συχνουρία, πόνοι), οὔτε ἀπὸ τῶν νεφρῶν ὑπάρχει.

Β') *Βακτηριδουρία συνοδευομένη ὑπὸ τοπικῶν ἢ γενικῶν συμπτωμάτων*. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ἡ βακτηριδουρία ἀρχίζει καὶ συνοδεύεται ὑπὸ φαινομένων γενικῆς οὐρικῆς μολύνσεως ἢ φαινομένων κυστιτίδος, ἀπὸ τῆς ὁποίας διακρίνεται ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἢ τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ τῶν πυοσφαιρίων εἰς τὰ οὖρα.

Γ') *Βακτηριδουρία συνοδεύουσα ἄλλην τοπικὴν ἢ γενικὴν νόσον*. Ὑπάρχουν περιπτώσεις εἰς τὰς ὁποίας καταφανῶς ἡ βακτηριδουρία ἀποτελεῖ δευτερεῦον σύμπτωμα τοπικῆς τινος ἢ γενικῆς νόσου (καρκίνος τοῦ νεφροῦ, τῆς κύστεως, νεφρῖτις κ.λ.π.).

Digitized by Google

Ἡ εἴσοδος τῶν μικροβίων εἰς τὰ οὖρα δύναται νὰ γίνῃ κατὰ τοὺς ἑξῆς τρεῖς τρόπους:

α') *Δι' ἀμέσου εἰσδύσεως*, ὅπως εἰς τὴν *βλεννόρροιαν*, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ μόλυνσις ἔρχεται ἐκ τῶν ἔξω διὰ τῆς πλύσεως, διὰ τοῦ καθετῆρος, διὰ τοῦ χρησιμοποιουμένου ὑγροῦ κλπ.

β') *Διὰ τῆς λεμφικῆς ὁδοῦ*, τὴν ὁποίαν ἀκολουθοῦν τὰ *κολοβακτηρίδια* ἀπὸ τοῦ ἀπευθυσμένου πρὸς τὴν κύστιν.

γ') *Διὰ τῆς ἀρτηριακῆς ὁδοῦ*, ἡ ὁποία φέρει τὰ μικρόβια μέχρι τῶν νεφρῶν καὶ ἐκεῖθεν διὰ τοῦ οὐρητῆρος πρὸς τὴν κύστιν.

Ἡ διάγνωσις τῆς ὑπάρξεως τῆς βακτηριδουρίας γίνεται μόνον διὰ τοῦ μικροσκοπίου, τὸ ὁποῖον δεικνύει ὅτι ἡ θολότης τῶν οὔρων ὀφείλεται εἰς τὴν παρουσίαν μικροβίων καὶ οὐχὶ πύου. Ἡ διάγνωσις τῆς ἕδρας τῆς βακτηριδουρίας, τουτέστι ἐὰν αὕτη εἶναι νεφρικὴ ἢ κυστική, δύναται νὰ γίνῃ μόνον διὰ τοῦ *καθετηριασμοῦ τῶν οὐρητήρων*. Ἐν τούτοις ὁ Janet συμβουλεύει τὴν ἑξῆς μέθοδον, ἡ ὁποία ὅμως δὲν εἶναι τόσον ἀκριβής: Καθετηριάζομεν ἐν πρώτοις τὸν ἄρρωστον, τὰς δὲ τελευταίας σταγόνας τῶν οὔρων συλλέγομεν ἐντὸς σωλῆνος περιέχοντος ἄγαρ, τὸ ὁποῖον οὕτω ἐμβολιάζεται. Μεθ' ὃ ἐκχύνομεν τὰς ἐντὸς τοῦ σωλῆνος εἰσαχθείσας σταγόνας οὔρων. Ἔπειτα καθαρίζομεν καλῶς τὴν κύστιν δι' ἀπεστειρωμένου ὕδατος καὶ μετὰ ἓν τέταρτον τῆς ὥρας συλλέγομεν καὶ πάλιν τὰ οὖρα, ἐντὸς ἑτέρου σωλῆνος περιέχοντος ἄγαρ. Ἐὰν εἰς τοὺς δύο σωλῆνας ἀναπτυχθοῦν ἐξ ἴσου μικρόβια, πρόκειται περὶ νεφρικῆς βακτηριδουρίας.

Ἡ διάγνωσις τῆς *προελεύσεως* τῆς βακτηριδουρίας βασίζεται ἰδίως ἐπὶ τοῦ ἀναμνηστικοῦ τοῦ ἀρρώστου, τὸ ὁποῖον ἐπιτρέπει πολλάκις τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς φύσεως τῆς νόσου. Εἶναι γνωστὸν ὅτι σχεδὸν ὅλαι αἱ βακτηριδουρίαι ὀφείλονται εἰς βλενόρροιαν ἢ καθετηριασμὸν τῆς κύστεως. Ἀλλ' ὅταν οὐδεμία τῶν δύο τούτων αἰτιῶν ὑπάρχῃ, πρέπει ν' ἀναζητήσωμεν τὰς τυχὰς νεφρίτιδας, πρωτοπαθεῖς ἢ δευτεροπαθεῖς, τὰς νόσους τοῦ πεπτικοῦ συστήματος καὶ τὰς τῆς λεκάνης.

Πρὸς καταπολέμησιν τῆς βακτηριδουρίας ἐνδείκνυται 1ον) νὰ ἐνεργήσωμεν ἐπὶ τοῦ κυστικοῦ περιεχομένου, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ καταστήσωμεν ἀσηπτικόν· καὶ 2ον) νὰ ἐνεργήσωμεν ἐπὶ τοῦ οὐρικοῦ συστήματος διὰ ν' αὐξήσωμεν τὴν εἰς τὴν μόλυνσιν ἀντοχήν του, διὰ γενικῆς θεραπείας. Ἡ τοπικὴ θεραπεία συνίσταται εἰς τὰς πλύσεις, τὰς ἐνσταλάξεις νιτρικοῦ ἀργύρου, ἀργυρόλης κλπ. Ἡ δὲ γενικὴ θεραπεία συνίσταται εἰς τὴν χορήγησιν ἀντισηπτικοῦ τῶν οὔρων, ὅπως εἶναι ἡ οὐροτροπίνη, ἡ σαλόλη, ἡ οὐρασεπτίνη κτλ. καὶ εἰς ἐμβολιοθεραπείαν, ἡ ὁποία ἐδοκιμάσθη ὑπὸ πλείστων συγγραφέων, ἄνευ ὅμως ἐπιτυχίας. Τὸ αὐτεμβόλιον Muffier καὶ Mauté εἶναι πολυδύναμον καὶ ἔδωκε σχετικῶς καλὰ ἀποτελέσματα. Σ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ

— *['Υγιειν.]* Μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν διάδοσιν τῶν λοιμωδῶν νόσων ὡς καὶ τὴν προφύλαξιν ἐπ' αὐτῶν ἔχει ἡ *βακτηριδουρία* (ἢ *μικροβιουρία*). Ἐπὶ τοῦ *κοιλιακοῦ τύφου* κυρίως καὶ τῶν παρατυφικῶν λοιμώξεων εἶναι ἐπιβεβλημένη ἡ ἀπολύμανσις τῶν *οὔρων* τοῦ ἀσθενοῦς καὶ μετὰ τὴν ἀνάρρωσιν αὐτοῦ εἰσέτι, διότι δυνατὸν ἡ τυφικὴ μικροβιουρία νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ πολὺν χρόνον, ὅταν δὲ καὶ ὁ ἐν τοῖς οὔροις περιεχόμενος ἀριθμὸς τῶν μικροβίων εἶναι μέγας, ἡ διὰ τοῦ τρόπου τούτου μετάδοσις τῆς νόσου εἶναι εὐχερεστάτη. Ὑπάρχουσι περιπτώσεις, καθ' ἃς ὁ ἐν τοῖς οὔροις ἀριθμὸς τῶν τυφικῶν βακτηριδίων εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπερβῇ τὰ 100 ἑκατομμύρια κατὰ κυβ. ἑκ.. Διὰ τοῦτο ἐπὶ παντὸς τυφικοῦ ἀρρώστου, πλὴν τῆς ἀπολυμάνσεως τῶν οὔρων αὐτοῦ, ἐπιβάλλεται καὶ ἡ χρῆσις τῆς οὐροτροπίνης, ἰδίως δὲ εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία ἐκεῖνα, ἐν αἷς ἕνεκα τῆς κακῆς διοχετεύσεως τῶν περιττωματικῶν οὐσιῶν καὶ τῆς ἐλαττωματικῆς προμηθείας τοῦ ὕδατος, ὑπάρχει μέγας κίνδυνος διασπορᾶς τῶν τυφικῶν βακτηριδίων. Κ. ΣΑΒΒΑΣ

βακτηριοθεραπεία (ἡ) *['Ιατρ.]*. Εἶναι ἡ χρησιμοποίησις νεκρῶν ἢ ζώντων μὲν ἀλλ' ἐξησθενωμένων διὰ τῆς τέχνης μικροβίων, ὡς καὶ τῶν προϊόντων αὐτῶν (ἐνδοτοξινῶν) πρὸς καταπολέμησιν λοιμωδῶν νόσων. Προσφυέστερος εἶναι ὁ ὅρος μικροβιοθεραπευτικὴ (βλ. λ.). Κ. ΣΑΒΒΑΣ

βακτηριοκτόνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ κτείνων, ὁ φονεύων τὰ βακτήρια, τὰ βακτηρίδια (μικρόβια).

βακτηριολογία (ἡ). Ἡ ἐπιστήμη, ἥτις πραγματεύεται περὶ τῶν *μικροβίων*. Ἐπικρατέστερος εἶναι ὁ ὅρος μικροβιολογία (βλ. λ.). Κ. ΣΑΒΒΑΣ

βακτηριολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ περὶ τὰ βακτήρια, περὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ἐξέτασιν καὶ περιγραφὴν τῶν βακτηρίων ἀσχολούμενος· ταυτόσημον πρὸς τὸ μικροβιολόγος (βλ. λ.).

βακτηριολυσία (ἡ)· βλ. μικροβιολυσία.

βακτηριομετρία (ἡ)· βλ. μικροβιομετρία.

βακτηριοπορφυρίνη (ἡ) *[Μικροβιολ.]*. Εἶναι ἐρυθρὰ χρωστική, παραγομένη ὑπὸ εἴδους τινὸς μικροβίων, ἅτινα καλοῦνται *πορφυροβακτηρίαι* καὶ ὑπάγονται εἰς τὴν τάξιν τῶν θειοβακτηριῶν (βλ. λ.). Χαρακτηρίζεται ἡ χρωστικὴ αὕτη δι' ἰδίου φάσματος ἀπορροφήσεως. Κ. ΣΑΒΒΑΣ

βακτηριοπρωτεῖναι (αἱ) *[Μικροβ.]*. Εἶναι οὐσίαι ἐντὸς τῶν μικροβιακῶν σωμάτων περιεχόμεναι καὶ τοξικῶς δρῶσαι ἐπὶ τῶν ἱστῶν τῶν ζώντων ὄντων. Ἐὰν π. χ. τοιαύτας οὐσίας ἐγχύσωμεν ὑποδορίως εἰς πειραματόζῳον, ἀναπτύσσεται τοπικὴ φλεγμονή, δηλαδὴ ἄσηπτος πύησις καὶ νέκρωσις τῶν ἱστῶν, πρὸς δὲ καὶ ἐλαφρὰ γενικὰ φαινόμενα, οἷον πυρετός, κόπωσις, κεφαλαλγία. Ἡ τοξικὴ δύναμις τῶν *βακτηριοπρωτεϊνῶν* εἶναι διάφορος ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ μικροβίου ἐξ οὗ λαμβάνονται. Αἱ βακτηριοπρωτεῖναι ἀσκοῦσι θετικὴν χημικοτακτικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν λευκῶν αἱμοσφαιρίων, εἰς τοῦτο δὲ ὀφείλεται καὶ ἡ κατόπιν ἐνέσεως τοιούτων οὐσιῶν πρόκλησις τοπικῆς φλεγμονῆς, τουτέστι διαπυήσεως. Κ. ΣΑΒΒΑΣ

βακτηριοσκοπία (ἡ) *[Μικροβιολ.]*. Καλεῖται ἡ ἐξέτασις τῶν *βακτηρίων* ἐντὸς τοῦ αἵματος, τῶν πτυέλων, τοῦ πύου, τῶν ποικίλων ἐν γένει παθολογικῶν ἀπεκκρίσεων, ὡς καὶ ἐντὸς τῶν ἱστῶν πασχόντων ἀνθρώπων ἢ ζῴων. Κ. Σ.

βακτήριον (τό)· βλ. λ. βακτήρια.

βακτηριοτοξαιμία *['Ιατρ.]*. Ἡ πάθησις, ἥτις ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν βακτηριακῶν τοξινῶν, χωρὶς νὰ πολλαπλασιάζωνται τὰ βακτηρίδια ἐν τῷ αἵματι. Ἐπικρατέστερος εἶναι ὁ ὅρος τοξιναιμία (βλ. λ.). Κ. ΣΑΒΒΑΣ

βακτηριοτροπία (ἡ)· βλ. μικροβιοτροπία.

βακτηριοφάγος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ κατατρώγων, ὁ καταστρέφων τὰ βακτήρια, τὰ μικρόβια.

— **βακτηριοφάγα *κύτταρα*** *[Μικροβ.]*. Καλοῦνται οὕτω κύτταρά τινα τῶν θηλαστικῶν, ἔχοντα τὴν ἰδιότητα νὰ προσελκύωσι πρὸς ἑαυτὰ τὰ ἐν τῷ ὀργανισμῷ εἰσχωρήσαντα μικρόβια, καὶ παραλαμβάνοντα ταῦτα νὰ πέπτωσιν αὐτά. Κατὰ τὸν Metschnikoff ἡ κατὰ τῆς λοιμώξεως ἄμυνα τοῦ ὀργανισμοῦ ἐπί τε τῆς φυσικῆς καὶ ἐπικτήτου ἀνοσίας συνίσταται εἰς τὴν τοιαύτην δρᾶσιν τῶν ὡς ἄνω κυττάρων, ἣν ἐκάλεσε *φαγοκυττάρωσιν*.

Τὸ βακτηρίδιον τοῦ σπληνάνθρακος ἐν κυττάροις τοῦ λέμφου βατράχου.

Τὰ πάμβορα ταῦτα κύτταρα τῶν θηλαστικῶν διακρίνονται εἰς *μικροφάγα* καὶ *μακροφάγα*, εἰς *κινητὰ* καὶ *ἀκίνητα* μικροβιοφάγα κύτταρα. Καὶ εἰς μὲν τὰ κινητὰ καταλέγονται τὰ λευκὰ αἱμοσφαίρια τοῦ αἵματος, τοῦ λέμφου, τοῦ πύου κλπ., ἐξ ὧν τὰ μὲν πολυμορφοπύρηνα χαρακτηρίζονται ὡς μικροφάγα, τὰ δὲ μεγάλα μονοπύρηνα λευκοκύτταρα ὡς μακροφάγα. Εἰς δὲ τὰ ἀκίνητα κατατάσσονται τὰ ὑπόλοιπα μακροφάγα, τουτέστιν ἐνδοθηλιακά τινα κύτταρα τῶν αἱμοφόρων καὶ λεμφοφόρων ἀγγείων, τὰ μόνιμα κύτταρα τοῦ συνεκτικοῦ ἱστοῦ, πρὸς δὲ καὶ τὰ μονοπύρηνα κύτταρα τοῦ πολφοῦ τοῦ σπληνός, τοῦ μυελοῦ τῶν ὀστῶν καὶ τῶν λεμφικῶν γαγγλίων, ἅτινα ὅμως μεταβάλλονται εἰς κινητά, διότι ἐκ τῶν ὀργάνων τούτων ἀποσπώμενα ἀναμιγνύονται μετὰ τοῦ αἵματος. Τὰ κινητὰ φαγοκύτταρα, ἅτινα παριστῶσι τὸν κυριώτερον παράγοντα ἐν τῇ μικροβιοφαγίᾳ, ἑλκύονται ὑπὸ τῶν μικροβίων διὰ θετικῆς χημικοταξίας καὶ ἀθροίζονται πολυπληθῆ ἐν τῇ ὑπὸ τῶν μικροβίων ἀπειλουμένῃ θέσει. Ἐκεῖ δὲ παραλαμβάνουσι τὰ μικρόβια μηχανικῶς, ἀφοῦ προηγουμένως ἀποκτείνουσιν αὐτὰ διὰ μικροβιοκτόνων οὐσιῶν, αἵτινες εἴτε ἐνυπάρχουσιν ἐν αὐτοῖς προεσχηματισμέναι, εἴτε παράγονται ὑπ' αὐτῶν κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Αἱ οὐσίαι αὗται εἶναι τὸ μὲν ὀξέα, κυρίως ὅμως ἔνζυμα. Τὸ ἐντὸς τῶν μικροφάγων ὑπάρχον ἔνζυμον καλεῖ ὁ Metschnikoff *μικροκυττάσην* παραδεχόμενος αὐτὴν ὡς ἔχουσαν μικροβιολυτικὴν δύναμιν. Ἀλλὰ ἐπὶ τῆς ἐπικτήτου ἀνοσίας, τῆς ἀπευθυνομένης κατὰ ὡρισμένου μικροβίου, δρῶσι τὰ φαγοκύτταρα κυρίως διὰ τῆς *μακροκυττάσης*, οὐσίας ἐχούσης αἱμολυτικὴν δύναμιν. Μεταξὺ τῶν φαγοκυττάρων τούτων καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν συλληφθέντων μικροβίων συνάπτεται πάλη, καθ' ἣν εἴτε ὑπερισχύουσι τὰ φαγοκύτταρα διαλύοντα τὰ ἐν τῷ σώματι αὐτῶν συλληφθέντα μικρόβια, εἴτε ὑπερνικῶσι τὰ μικρόβια, πολλαπλασιαζόμενα ἐντὸς τῶν μικροβιοφάγων κυττάρων, ἅτινα δυνατὸν νὰ διαρρήξωσι καὶ διαχεόμενα ἀνὰ τὸ σῶμα τοῦ ζῴου νὰ ἐπιφέρωσι τὴν νόσησιν αὐτοῦ. Κ. ΣΑΒΒΑΣ

Τὸ βακτηρίδιον τῆς γρίππης ἐντὸς πυοκυττάρων μετὰ τὴν πάροδον τοῦ πυρετοῦ (κυτταρικὴ μικροβιοφαγία).

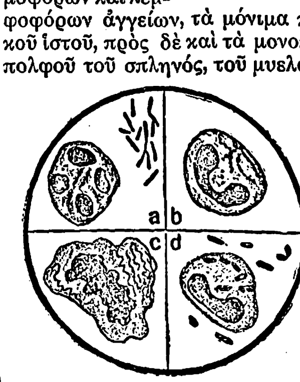

Φακοκυττάρωσις.

[a, τοῦ βακτηριδίου τῆς διφθερίτιδος· b, τοῦ στρεπτοκόκκου· c, τῆς σπειροχαίτης· d, τοῦ κολοβακτηριδίου.]

— **βακτηριοφάγος ὁ *ἐντερικὸς*** *[Μικροβιολ.]*. Εἶναι *διηθητὸν μικρόβιον*, ὅπερ ἐπιδρᾷ ἐπιβλαβῶς οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἢ τῶν ζῴων, ἀλλ' ἐπ' αὐτῶν τῶν μικροβίων, εἰς βάρος τῶν ὁποίων ζῇ καὶ τὰ ὁποῖα καταστρέφει. Ὁ d'Herelle πρῶτος κατὰ τὸ 1917 παρετήρησεν ὅτι ἐπὶ τῆς καλλιεργείας τοῦ δυσεντερικοῦ βακτηριδίου Shiga, κατόπιν ἐμβολιασμοῦ ἐκ κοπράνων δυσεντερικῶν ἰδίως κατὰ τὴν ἀνάρρωσιν, τὰ ἐν καθαρῷ καλλιεργήματι βακτηρίδια ἄρχονται ἐνίοτε διαλυόμενα καὶ ἐξαφανιζόμενα, ὁ δὲ τέως θολερὸς ζωμὸς τοῦ καλλιεργήματος καθίσταται βαθμιαίως διαυγής. Τὴν διαλυτικὴν ταύτην ἐνέργειαν ὁ Herelle ἀπέδωσεν εἰς τὸν *βακτηριοφάγον*. Οὗτος διὰ τῆς συνήθους μικροσκοπικῆς ἐρεύνης παραμένει ἀόρατος. Ἀλλ' ἂν ἐξετάσωμεν διὰ τοῦ ὑπερμικροσκοπίου βλέπομεν λεπτότατα κοκκία, ἅτινα εἰσδυόμενα εἰς τὸ σῶμα τοῦ ζῶντος δυσεντερικοῦ βακτηριδίου ἐν ἀριθμῷ ποικίλλοντι ἀπὸ 15-25, ἐπιφέρουσιν ἐν διαστήματι 1 - 1 ½ ὥρας ἐξοίδησιν καὶ ῥῆξιν αὐτοῦ. Ὡσαύτως ἂν δύο ἢ τρεῖς σταγόνας κοπράνων δυσεντερικοῦ ἀναρρωννύοντος ἀναμίξωμεν μετὰ 20 κυβ. ἑκ. ζωμοῦ, διατηρήσωμεν ἐπὶ 17 ὥρας ἐν θερμοκρασίᾳ 37° καὶ διηθήσωμεν διὰ μικροβιοκρατοῦς διυλιστηρίου, ἀπολαμβάνομεν διήθημα στερούμενον μὲν δυσεντερικῶν βακτηριδίων, ἀλλὰ περιέχον τὸν βακτηριοφάγον. Ἂν ἴχνος τοῦ διηθήματος τούτου προσθέσωμεν εἰς καλλιέργημα Shiga ἐν ζωμῷ, ἅπαντα τὰ ἐν αὐτῷ μικρόβια ἀποκτείνονται καὶ διαλύονται ἐν χρονικῷ διαστήματι ἄλλοτε ἄλλῳ, ὁ δὲ ζωμὸς καθίσταται ἐκ νέου διαυγὴς καὶ ἀποτελεῖ καθαρὸν καλλιέργημα τοῦ βακτηριοφάγου. Διὰ διαδοχικῶν δὲ μεταβιβάσεων ἀπὸ καλλιεργήματος εἰς καλλιέργημα ἐπιτυγχάνεται ἡ διατήρησις τῆς ζωῆς τοῦ βακτηριοφάγου ἐντὸς τοῦ ὑγροῦ τούτου ὑποστρώματος. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ στερεῶν θρεπτικῶν ὑλικῶν ἐπετεύχθη ἡ καλλιέργεια τοῦ βακτηριοφάγου.

Εἰς τὰ κόπρανα τῶν ἐκ βαρείας δυσεντερίας πασχόντων ἀναφαίνεται ὁ βακτηριοφάγος, καθ' ἣν στιγμὴν ἄρχεται ἡ βελτίωσις τοῦ ἀσθενοῦς, ἐξαφανίζεται δ' ἐξ αὐτῶν κατὰ τὴν ἀνάρρωσιν, ὅταν ἐκλίπῃ συγχρόνως καὶ τὸ βακτηρίδιον τοῦ Shiga. Ἐπίσης ὑπάρχει ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὰ κόπρανα τῶν πασχόντων ἐλαφρὰν μορφὴν δυσεντερίας. Ἐκ τῶν γεγονότων τούτων ὁ d' Herelle ἐξηγεῖ τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ἴασις τῶν δυσεντερικῶν ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ δυσεντερικοῦ βακτηριδίου διαλυτικὴν ἐπενέργειαν τοῦ βακτηριοφάγου. Ἀνεῦρε δὲ τὸν βακτηριοφάγον ὁ d' Herelle καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν μορφῶν τῆς δυσεντερίας, τῶν ὀφειλομένων εἰς τὰ βακτηρίδια Strong, Flexner καὶ Y, ὡς καὶ ἐπὶ κοιλιακοῦ τύφου, παρατύφου καί τινων ἄλλων νόσων. Ἴδιαι δὲ φυλαὶ βακτηριοφάγων προσβάλλουσι τὸ *κολοβακτηρίδιον*, τὸν *πρωτέα* καὶ τὸν *σταφυλόκοκκον*. Φρονεῖ δ' ὅτι ὑπάρχει οὗτος κατὰ φύσιν εἰς τὰ ἔντερα τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζῴων, συντηρούμενος ἐν αὐτοῖς δαπάνῃ τῶν ἐνυπαρχόντων μικροβίων, εὑρίσκεται δὲ πρὸς τούτοις ἐντὸς τοῦ χώματος καὶ τοῦ ὕδατος. Φαίνεται δ' ὅτι ὑπάρχει ἓν μόνον εἶδος βακτηριοφάγου, ἀλλὰ πλείονες φυλαὶ τοῦ εἴδους τούτου, ὧν ἑκάστη ἀσκεῖ ἐπίδρασιν ἐπὶ ὡρισμένου μικροβίου, δυναμένη ὅμως διὰ βαθμιαίου ἐθισμοῦ νὰ κατασταθῇ ἱκανὴ ὅπως διαλύῃ καὶ ἕτερα μικρόβια. Ὁ βακτηριοφάγος διαλύει μόνον τὰ ζῶντα, οὐχὶ δὲ καὶ τὰ νεκρὰ μικρόβια. Κατὰ τὴν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ μικροβίου πάλην, ὅταν μὲν ὑπερισχύσῃ τὸ μικρόβιον, ἀναπτύσσεται ἡ σχετικὴ νόσος, ὅταν δ' ὁ βακτηριοφάγος ἐπιφέρῃ τὴν καταστροφὴν τῶν μικροβίων, ἢ δὲν γεννᾶται ἡ νόσος ἢ καὶ ἀναπτυσσομένη ἀπολήγει ταχέως εἰς ἴασιν. Δυνατὸν καὶ εἰς τὴν κυκλοφορίαν νὰ εἰσδύσῃ ὁ βακτηριοφάγος ἐν μεγάλῳ ἀριθμῷ, ἐπιφέρων τὴν καταστροφὴν τῶν ἐν τῷ αἵματι μικροβίων. Διασπείρεται μετὰ τῶν κοπράνων ἐν τῷ περιβάλλοντι καὶ εἰσδυόμενος οὕτω εἰς τὸ πεπτικὸν σύστημα ἑτέρων ἀνθρώπων ἢ ζῴων ἀσκεῖ ἐπ' αὐτῶν

Digitized by Google

τὴν εὐεργετικὴν αὐτοῦ ἐπίδρασιν. Δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὸν βακτηριοφάγον θεραπευτικῶς καὶ προφυλακτικῶς.

Πλεῖστοι ὅμως μικροβιολόγοι ἀρνοῦνται τὴν ὕπαρξιν τοῦ ὑπερμικροσκοπικοῦ τούτου μικροοργανισμοῦ ἀποδίδοντες τὴν διάλυσιν τῶν μικροβίων εἰς ἔνζυμα ἐκκρινόμενα ὑπ' αὐτῶν. Κ. ΣΑΒΒΑΣ

βακτηριώδη (τά) *[Βοτ.]*· βλ. **βακτήρια.**

Βακτίσσουα. Οἰκογένεια Ἀράβων ἰατρῶν (βλ. λ. Ἄραβες, τόμ. Ε', σ. 288 δ').

Βάκτρα (τά, καὶ σπανιώτερον ἡ ***Βάκτρα***) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ παναρχαία ἕδρα τῶν Ἀριανῶν βασιλέων, μετὰ τοῦτο δὲ μητρόπολις τῆς περσικῆς σατραπείας ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα. Ἀπὸ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Δαρείου ἔφθασε τὸ ὄνομα τῶν Βάκτρων μέχρι τῆς Ἑλλάδος. Τοῦ Ἀλεξάνδρου ὅμως ἡ πορεία κατέστησεν ἀκριβέστερον γνωστὰ τὰ κατὰ τὰ Βάκτρα. Ἡ πόλις ἔκειτο πρὸς τὸ βόρειον ἄκρον τῆς σειρᾶς τοῦ Παροπαμίσου, ἔνθα ὁ ποταμὸς *Βάκτρος* εἰσβάλλει εἰς τὴν πεδιάδα, νοτίως τῶν ὀχθῶν τοῦ Ὤξου. Αὕτη περιεβάλλετο ὑπὸ τειχῶν ὀχυρῶν, ἔχουσα καὶ ἀκρόπολιν. Κατὰ τὸν Κτησίαν ἡ ἀκρόπολις κατεῖχεν ὑψηλὴν θέσιν, ἐνῷ ἡ πόλις ἐξετείνετο εἰς τὴν πεδιάδα. *Ζαριάσπα* ἐλέγετο ἡ ἀκρόπολις κατὰ τοὺς ἑλληνικοὺς χρόνους. Ὁ παλαιὸς τύπος, ὁ περσικός, τοῦ ὀνόματος ἐν ἐπιγραφαῖς ἐφέρετο *Βακτρία*. Οἱ μεταγενέστεροι ἐκάλουν τὰ Βάκτρα «Μητέρα τῶν πόλεων» καὶ ἀνέφερον τὴν ὀνομασίαν αὐτῆς εἰς παναρχαίους κατοίκους. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐκαίετο τὸ ἱερὸν πῦρ, ἐν τῇ ἕδρᾳ τῶν Καβυανιδῶν, ἔνθα ὑπῆρχον πλουσίως ἐφωδιασμέναι ἀγοραί. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βακτριανὴ (ἡ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτως ἡ χώρα ὁλόκληρος ἀπὸ τῶν Βάκτρων, ἡ πρὸς Β τῆς Ἀρίας καὶ τῆς χώρας τῶν Παροπαμισαδῶν μεταξὺ τῆς Μαργιανῆς καὶ τοῦ διαμερίσματος τῶν Σακῶν. Εἶναι ἡ χώρα ἡ νῦν περιλαμβανομένη εἰς τὸ Τουρκεστὰν καὶ τὸ βόρειον Ἀφγανιστάν, εἶχε δὲ τὸ πάλαι ὡς σύνορα πρὸς Β τὸν Ὦξον, πρὸς Α τὴν ὀροσειρὰν Ἰμαοὺς *(Βελοὺχ Δάγ)*, πρὸς Ν τὸν Ἰνδικὸν Καύκασον ἢ Παροπάμισον *(Ἰνδοῦ Κούχ)*, πρὸς Δ δὲ τὴν Μαργιανὴν μετὰ τῶν Μασσαγετῶν. Τὴν Βακτριανὴν ἐκάλει ὁ Ἀπολλόδωρος ἐγκαλλώπισμα τῆς Ἀριανῆς. Ἡ χώρα ἦτο μεγάλη, παρῆγε παντοειδεῖς καρπούς, ἐκτὸς ἐλαιῶν, καὶ δὴ ὄρυζαν (*Στρ*. 11, 516). Καλῶς ἀρδευόμεναι ἐκτάσεις ἐν γονιμωτάτῳ ἐδάφει φέροντι πολύτιμα ὀπωροφόρα δένδρα καὶ ἀμπελῶνας ἐναλλάσσονται μετὰ πλουσίων εἰς χόρτον νομῶν ἵππων. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ εὐρύταται ἐκτάσεις καλυπτόμεναι ὑπὸ ἄμμου, ἣν οἱ ἀπὸ τῆς θαλάσσης πνέοντες ἄνεμοι στροβιλίζουσι καὶ συσσωρεύουσιν οὕτως, ὥστε ἐνίοτε πᾶσαι αἱ ὁδοὶ εἶναι ἀδιάβατοι καὶ τὰ καραβάνια καταχώνονται. Ὁ Θεόφραστος (Ἱστ. Φυσ. 8, 6, 6) λέγει, ὅτι ἡ βλάστησις τοῦ σίτου ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τῆς δρόσου ἐπὶ τοῦ τὰ μάλιστα ξηροῦ ἐδάφους, καὶ ὅμως κατὰ τόπους αὐξάνεται ὁ κόκκος μέχρι τοῦ μεγέθους πυρῆνος ἐλαίας (ἔ. ἀν. 4. 5). Τὰς ἐρήμους πεδιάδας διατρέχει ἡ Βακτριανὴ κάμηλος καὶ ὁ ὄναγρος. Εἰς τὰς ὀρεινὰς κοιλάδας ἀναπτύσσεται ἔξοχον γένος ἵππων. Μεταξὺ τῶν φυσικῶν θησαυρῶν ἀναφέρονται καὶ πολύτιμοι λίθοι, ὅπως ὁ σμάραγδος. Πόλεις δυνάμεναι νὰ ὁρισθῶσι κατὰ προσέγγισιν ἐν τῇ χώρᾳ εἶναι τὰ *Χόανα* (νῦν Κουνδούζ), *Εὐκρατιδία* (Χούλμ), *Σουρόγανα* (Σουπουργάν), *Χατραχάρτα* (Ἀνδεοσυΐ), *Εὐθυδήμου ἄνασσα* (Μαϊμένη).

Οἱ κάτοικοι τῆς χώρας ἐλέγοντο *Βακτριανοὶ* καὶ *Βακτροὶ* καὶ *Βάκτριοι*. Οὗτοι κατὰ τὸν Ἀρτεμίδωρον παρὰ Στράβωνι (ΙΙ, 517), ὅπως καὶ οἱ Σογδιανοί, ἀρχικῶς ἦσαν νομάδες, ἀλλ' ἠσχολοῦντο πλὴν τῆς κτηνοτροφίας καὶ εἰς τὴν γεωργίαν, ὁ δὲ βίος αὐτῶν διεπλάσσετο ἡμερώτερος ἢ τῶν Σογδιανῶν. Ἡ γλῶσσα τῶν κατοίκων τῆς χώρας ταύτης εἶναι ἐκ τῶν τῆς Ἀρίας. Λέγεται δὲ ἡ γλῶσσα, εἰς ἣν ἔχει γραφῆ τὸ ἱερὸν βιβλίον τῆς Ζένδ-Ἀβέστας *Παλαιοβακτριανή*, διότι ἐγνώσθη πλέον ὅτι ὁ Ζωροάστρης ἐν Βακρίᾳ ἤρξατο διδάσκων καὶ ὅτι ἐκεῖθεν ἡ διδασκαλία αὐτοῦ μετεδόθη εἰς τὸ Ἰράν. Ἕνεκα τῆς κεντρικῆς θέσεως τῆς χώρας αὐτῶν οἱ Βακτριανοὶ ἐμφανίζονται εἰς πάντα τὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἐτάραξαν τὴν Ἀσίαν. Διὰ τοῦτο ἡ ἱστορία αὐτῶν εἶναι ἀξία ἀκριβεστέρας καὶ λεπτομερεστέρας ἀνασκοπήσεως, ἀφοῦ μάλιστα ἐκεῖ πέραν τόσον ἐπέδωκε καὶ ἐπεκράτησεν ἐν ὡρισμένῃ περιόδῳ ὁ ἑλληνισμός.

Αἱ παλαιόταται ἀριαναὶ μετασταθμεύσεις ἀπέθεσαν ἢ κατέλιπον Ἀριανὰ γένη εἰς τὰς βορείους ὀάσεις, τὴν *Χορασμίαν*, τὴν *Σογδιανὴν* καὶ τὴν *Βακτριανήν*, ὧν τὰς ἀρχικὰς ἐκπολιτιστικὰς κατευθύνσεις μανθάνομεν ἐκ τῆς Ζένδ-Ἀβέστας. Ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν τραχέων καὶ ληστρικῶν νομάδων τῶν ἐρήμων ὀροπεδίων καὶ τῶν ἐγκατοίκων τῶν γονίμων ὀάσεων, τῶν ἀσχολουμένων εἰς τὴν γεωργίαν παρουσίασεν ἐν τῇ Βακτρικῇ χώρᾳ ἀξιόλογον πολεμικὴν εὐγένειαν, ἐκ τῆς ὁποίας βαθμηδὸν προῆλθεν ἡ κληρονομικὴ βασιλεία. Ἡ λέξις ἡ ἀριανική, ἡ σημαίνουσα τὸν βασιλέα, εἶναι *Κανί*. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἡ Βακτρία ἦτο ἡ ἕδρα τῆς δυναστείας τῶν *Καβυανιδῶν* καὶ ἐν τῇ Ζένδ-Ἀβέστᾳ παρουσιάζεται ὁ *Καβὶ Βιστάσπα*, υἱὸς τοῦ *Ἀσυρβατάσπα*, ὡς ὁ κυρίαρχος ὁ ὁποῖος συνεπλήρωσε καὶ ἐξηκολούθησε τὸ ἀναμορφωτικὸν ἔργον τοῦ *Ζαρατούστρα*. Διὰ τοῦτο λέγεται, ὅτι ὁ Ζωροάστρης ἀνεκοίνωσε τοὺς νόμους τοῦ καλοῦ πνεύματος εἰς τοὺς Ἀριανοὺς (*Διόδ*. 2,37) καὶ ἔζησεν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως *Ὑστάσπους* (*Amm. Marc*. XXIII, 6,32, *Ἀγαθίας* II, 21). Μηδικαὶ παραδόσεις ἀνέφερον περὶ πολέμου τοῦ Νίνου καὶ τῆς Σεμιράμιδος πρὸς τὸν *Ὀξυάρτην*, τὸν ἰσχυρὸν βασιλέα τῶν Βάκτρων. Ἐν τῷ κατὰ τῆς Νινευΐ ἀγῶνι οἱ Βάκτριοι, κατὰ τὸν Κτησίαν, ἐπὶ τέλους προσηρτήθησαν εἰς τοὺς Μήδους. Οἱ Μῆδοι βασιλεῖς ἤσκησαν τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Βακτριανῆς ἐν τῷ ὑψίστῳ σημείῳ τῆς δυνάμεως αὐτῶν· εἰς τοὺς ἀγῶνας κατὰ τῶν Σακῶν, οἱ ὁποῖοι ἐλεηλάτουν τὴν Μηδίαν, ἐξηρτήθησαν ἐκ τῆς ἐνεργοῦ βοηθείας τῶν Βακτρίων ὑποτελῶν ἡγεμόνων. Ἡ Ζαρατουστρικὴ θρησκεία ἐγένετο θρησκεία τοῦ Κράτους καὶ εἰς τοὺς φύλακας καὶ ἱερεῖς ταύτης προσετέθη τὸ μηδικὸν γένος τῶν *Μάγων*. Ὅτε ὁ Κῦρος ἐστερέωσε τὸ περσικὸν κράτος δὲν ὑπῆρχε πλέον ὁ οἶκος τῶν Καβυανιδῶν. Οἱ παραδεδομένοι εἰς τοὺς Μήδους λαοὶ τῶν Βακτρίων δὲν ὑπετάγησαν ἀμέσως εἰς τὸν Κῦρον. Οἱ Βάκτριοι ἀντέστησαν καὶ ὑπετάγησαν τὸ πρῶτον, ὅτε ὁ Κῦρος ἐνίσχυσε τὴν νόμιμον κυριαρχίαν αὐτοῦ διὰ τῆς συζεύξεως μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἀστυάγους Ἀμύτιος. Μετὰ σκληροὺς ἀγῶνας ὑπετάγησαν καὶ οἱ Σάκαι Ἐν τῇ καμπῇ τοῦ Ἰαξάρτου ἵδρυσεν ὁ Κῦρος τὴν *Κυρόπολιν* καὶ ἓξ μικρότερα φρούρια ἐπὶ τῶν συνόρων. Ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ὠνόμασε διοικητὴν τῆς Βακριανῆς, Παρθίας καὶ Χορασμίας τὸν νεώτερον υἱὸν αὐτοῦ *Ταννοξάρκην (Σμέρδιν)*. Ἔκτοτε οἱ κυριώτεροι ἡγεμονόπαιδες τοῦ βασιλικοῦ οἴκου ἐστέλλοντο εἰς τὴν Βακτριανήν.

Ὅτε ἀνέβη τὸν θρόνον ὁ Δαρεῖος, ὁ σατράπης τῆς Βακτριανῆς *Δάδαρσις* ἔμεινε πιστὸς εἰς τὸν ἡγεμόνα καὶ ἐνίκησε τοὺς Μαργιανοὺς ἀτάκτους Φράδα. Τὸν ὁπλισμὸν τῶν Βακτρίων περιγράφει ὁ Ἡρόδοτος (7,64). Τὸ κυριώτατον ὅπλον αὐτῶν ἦτο τὸ ἰνδικὸν τόξον ἐκ καλάμου. Κατὰ τὸν ὀργανισμὸν τοῦ κράτους τοῦ Δαρείου ἀπήρτιζον οἱ Βάκτριοι μέχρι τῶν Αἰγλῶν τὸ δωδέκατον φορολογικὸν διαμέρισμα, τὸ ὁποῖον κατέθετε τὸ μέγα ἐτήσιον εἰσόδημα 360 ταλάντων (2,160,000 μάρκων) κατὰ Ἡρόδοτον (3,92). Ἀφ' ὅτου ὁ Δαρεῖος κατέλαβε τὸ μέρος τὸ μέχρι τῶν Δαρδῶν, ἡ Βακτριανὴ προσείλκυσε πρὸς ἑαυτὴν τὸ ἰνδικὸν ἐμπόριον καὶ ἤρχισαν αἱ ἐπιχειρήσεις αἱ ἐμπορικαὶ τῶν Βακτρίων εἰς τὰς ἐρήμους ἐκτάσεις τῶν βορειοϊνδικῶν χωρῶν. Βακτρικὰ καραβάνια ἔρχονται εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τῆς σηρικῆς πόλεως Ἰσσηδόνος, καθ' ὃν χρόνον ὁ μῦθος τῶν *Ἀριμασπῶν* ἔφθασεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἡ ἐπικοινωνία αὕτη ἐξηκολούθησε κατὰ πάσας τὰς ἑπομένας ἑκατονταετηρίδας. Ἡ μεταφορὰ ἰνδικῶν ἐμπορευμάτων ἐπὶ τοῦ Ὤξου εἶναι βεβαιωμένη κατὰ τοὺς Ἑλληνιστικοὺς χρόνους. Ὁ Ξέρξης ἐνεπιστεύθη εἰς δύο τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ ἀλλεπαλλήλως τὴν διοίκησιν τῆς Βακτριανῆς, τὸν Μασίστην (*Ἡρόδ*. 9,113) καὶ τὸν Ὑδάσπην. Συχνότατα ἀναφέρονται ἐπαναστάσεις ἐν τῇ Βακτριανῇ. (*Κτησ*. πα. Φωτ. 72,31—*Διόδ*. 11,69). Ἐν τῷ στρατεύματι τοῦ τελευταίου Δαρείου ἦσαν 30,000 Βάκτριοι ἱππεῖς, ἑκατὸν δὲ τούτων ἀπετέλουν τὴν βασιλικὴν φρουράν. Μετὰ τὴν παρὰ τὰ Γαυγάμηλα μάχην ἀνέλαβον οὗτοι τὴν ἐπάνοδον ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν βασιλέα μετὰ τοῦ Ἀχαιμενίδου σατράπου Βήσσου. Ἡ γενναία ἀντίστασις, ἣν οἱ Βάκτριοι καὶ περισσότερον οἱ Σογδιανοὶ εἰς δύο ὅλα ἔτη ἀντέταξαν κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, δεικνύει ὅτι τὸ Ἀριανικὸν λαϊκὸν πνεῦμα διετηρήθη ἀκριβῶς εἰς τὸ βορειοανατολικὸν κράτος καθαρώτατον καὶ ἰσχυρότατον. Ἡ Μακεδονικὴ ξενικὴ κυριαρχία δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ δεσμεύσῃ τὴν Σαρατουστρικὴν πίστιν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ λαοῦ. Σατράπαι τῆς Βακτριανῆς ὑπὸ τὸν Ἀλέξανδρον ἦσαν ὁ *Ἀρτάβαζος*, εἶτα ὁ *Ἀμύντας*, εἰς τὴν θέσιν τοῦ ὁποίου ἦλθεν ἔπειτα ὁ *Φίλιππος*.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐτέθησαν εἰς κίνησιν 20.000 περίπου πεζοὶ καὶ 3.000 ἱππεῖς, καθαρῶς Ἕλληνες ἐκ τῶν διαφόρων στρατοπέδων. Ὁ σατράπης Φίλιππος, ὁ ὁποῖος ἐδείχθη πολὺ ἀδύνατος, μετετοπίσθη ὑπὸ τοῦ *Ἀντιπάτρου* τῷ 321 εἰς τὴν Παρθίαν. Τὴν Βακτριανὴν καὶ Σογδιανὴν ἔλαβεν ὁ *Στησάνωρ*, μέχρι τοῦδε σατράπης τῆς Ἀρίας καὶ τῆς Δραγγιανῆς (*Ἀρρ*. πα. Φω. 92. 35). Οὗτος ἐγένετο ἀπροσφιλέστατος καὶ παρὰ τοῖς ἐντοπίοις καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησι.

Καὶ ταῦτα μὲν εἶναι τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν πρώτην περίοδον τῆς ἱστορίας τῆς Βακτριανῆς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου (1000—323 π. Χ.). Ἡ δευτέρα περίοδος ἐξικνεῖται ἀπὸ τούτου μέχρι τοῦ 140 π. Χ. Κατὰ ταύτην Σέλευκος Α' ὁ Νικάτωρ, βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ 306 π. Χ., ἠναγκάσθη νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν κατοχὴν τῆς Βακτριανῆς καὶ τῶν ἀνατολικῶν σατραπιῶν διὰ στρατιωτικῶν δυνάμεων. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀντίοχος Α' ὁ Σωτὴρ (280—261 π. Χ.) ἀνήγειρεν ἐκ νέου πολλὰ φρούρια τῆς Ἀριανῆς καὶ ἀνενέωσε τὴν πρὸς τὴν Ἰνδικὴν φιλίαν, ἣν εἶχε συνάψει ὁ πατὴρ αὐτοῦ. Ἐνῷ δὲ Ἀντίοχος ὁ Β' ὁ Θεός, (261—241 π. Χ.) περιεπλέκετο εἰς πόλεμον πρὸς Πτολεμαῖον τὸν Β', προσεπάθει ὁ Διόδοτος νὰ ἀποσείσῃ τὴν Συριακὴν κυριαρχίαν. Ἐχάραξε νομίσματα μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς: ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΝΤΙΟΧΟΥ, ἀλλὰ φέροντα τὴν ἰδίαν αὐτοῦ προτομὴν καὶ κατὰ τύπον Βακτριανόν, προέβη δ' εἰς φανερὰν ἀποστασίαν τῷ 200 π. Χ. καὶ ἔκτοτε ὠνομάσθη βασιλεύς, κυριαρχήσας πλὴν τῶν Βάκτρων καὶ πάσης τῆς περιχώρου.

Τὸ παράδειγμα τούτου ἠκολούθησε καὶ ὁ Πάρθος τοποτηρητὴς Ἀνδραγόρας. Ἀλλὰ συγχρόνως ἐξηγέρθη ἐν τῇ Παρθικῇ τὸ κατὰ τῶν Μακεδόνων μῖσος, ὡς ἀποδεικνύει ὁ φόνος τοῦ Φερεκλέους ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Ἀρσάκου καὶ Τηριδάτου τῷ 248 π. Χ. Ἡ Παρθικὴ ἀπώλετο ἐντελῶς τὸ πρῶτον ἐπὶ Σελεύκου Β' τοῦ Καλλινίκου (246—226 π. Χ.) τῷ 242—41. Ὁ Τηριδάτης ἐξετόπισε τὸν Ἀνδραγόραν καὶ ἐστέφθη ὑπὸ τοῦ Ἀρσάκου βασιλεὺς ὡς *Ἀρσάκης Α'*, εὐθὺς δὲ μετὰ ταῦτα ἐκυρίευσε τὴν Ὑρκανίαν, ἀλλὰ τὸ Βακτρικὸν βασίλειον ἐνέβαλεν αὐτὸν εἰς φόβον. Ἐνῷ ἡτοιμάζετο πρὸς πόλεμον ἀπέθανεν ὁ Διόδοτος (περὶ τὸ 238 π. Χ;), διεδέχθη δ' αὐτὸν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Διόδοτος ὁ Β'. Ὁ Σέλευκος, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε πάλιν ἐν τῷ μεταξὺ τὸ βασίλειον αὐτοῦ, ἀπεφάσισε νὰ κυριεύσῃ πάλιν τὰς ἀποστατησάσας ἐπαρχίας τὰς πρὸς Α. Διὰ τοῦτο ἡνώθησαν εἰς ἀμυντικὸν δεσμὸν ὁ Διόδοτος Β' καὶ ὁ Ἀρσάκης Α'. Οἱ Πάρθοι κατέβαλον ἐντελῶς τὸν Συριακὸν στρατὸν (*Iust*. 41, 4, 9). Ἀντίοχος Γ' ὁ Μέγας (223—117 π. Χ.), ὁ ὁποῖος μέχρι τοῦδε ἦτο τοποτηρητὴς τῶν περσικῶν ἐπαρχιῶν, ἀνέλαβε καὶ πάλιν τὴν ἰδέαν τῆς κατακτήσεως καὶ ἐπέτυχε διὰ τῆς κατὰ τῶν Πάρθων ἐκστρατείας αὐτοῦ τῷ 209 π. Χ. περιφανῆ ἀναγνώρισιν τῆς Μακεδονικῆς ἐπικυριαρχίας. Τὸ ἑπόμενον ἔτος, 208 π. Χ., ἐστράφη κατὰ τῶν Βάκτρων, ἔνθα πρό τινος εἶχον ἐξαπλωθῆ ταραχαί, καθ' ἃς ὁ οἶκος τοῦ Διοδότου ἐξετοπίσθη καὶ ἡ ἐξουσία ἦτο εἰς χεῖρας Εὐθυδήμου τοῦ ἐκ Μαγνησίας. Ὁ Ἀντίοχος ἐπάταξε τὸ Βακτρικὸν ἱππικὸν καὶ ἐπολιόρκησε τῷ 207 π. Χ. τὴν πόλιν Ζαρίασπα (*Πολύβ*. 10, 49). Ἐπειδὴ δὲ ἡ πολιορκία παρετείνετο εἰς μῆκος, ἦλθον εἰς διαπραγματεύσεις ἀποληξάσας εἰς εἰρηνικὸν τέλος τῷ 206 π. Χ. Ὁ Ἀντίοχος ἀνεγνώρισεν εἰς τὸν Εὐθύδημον τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ βασιλέως καὶ ὑπέσχετο εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Δημήτριον ὡς σύζυγον τὴν θυγατέρα αὐτοῦ, ὅτε ἐδήλωσεν ἐκεῖνος τὸν ἐπαπειλούμενον κίνδυνον τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀπὸ μέρους τῶν Πάρθων καὶ τῶν βορείων νομαδικῶν φυλῶν. Ὁ Εὐθύδημος ἀπέτισε πολεμικὴν ἀποζημίωσιν, παρέδωκε δὲ τοὺς πολεμικοὺς αὐτοῦ ἐλέφαντας καὶ ἐφωδίασε διὰ ζωοτροφιῶν τὸν Συριακὸν στρατόν. Ὁ Ἀντίοχος ἀνενέωσε τὴν πρὸς τοὺς Ἰνδοὺς φιλίαν, ὅπως καὶ πρὸς τὴν Ἀραχωσίαν καὶ τὴν Δραγγιανήν. Ἀπὸ τοῦ Εὐθυδήμου ἔχει τὸ ὄνομα ἡ Βακτριανὴ πόλις: *Εὐθυδήμου ἄνασσα*. Ἀπὸ δὲ τῆς θέσεως «*Δημητριὰς*» ἐν Ἀραχωσίᾳ τεκμαίρεταί τις, ὅτι ἡ ἐπαρχία αὕτη μετὰ τῆς Ἀρίας καὶ τῆς χώρας τῶν Παροπαμισιδῶν περιῆλθεν εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ Βακτρικοῦ βασιλείου, εἴτε ἕνεκα τῆς συζεύξεως τοῦ βασιλέως Δημητρίου μετὰ τῆς Συρίας βασιλόπαιδος, εἴτε διὰ προσαρτήσεως, καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἀντίοχος ἠσχολεῖτο μετὰ τῶν Ρωμαίων. Ὁπωσδήποτε τὸ Βακτρικὸν βασίλειον ἔτυχεν ἰσχυρᾶς ἀνυψώσεως ὑπὸ τὸν Εὐθύδημον καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ συμβασιλέα Δημήτριον. Τὰ νομίσματα τὰ φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΕΥΘΥΔΗΜΟΥ δεικνύουσιν ἄνδρα μέσης ἡλικίας, καὶ τὰ τοῦ Δημητρίου δὲ εἶναι συχνά, μεταξὺ τούτων παλαιότερα, ἐκ Βάκτρων ἔτι προερχόμενα μετὰ ἁπλῆς ἑλληνικῆς ἐπιγραφῆς ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ καὶ νεώτερα ἐκ τῆς χώρας τοῦ Ἰνδοῦ δίγλωσσα ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΝΙΚΗΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ (Maharagasa aparagitasa Deme(trigasa). Ὑπάρχουσι καὶ πολλὰ νομίσματα Εὐθυδήμου τινὸς μετὰ νεανικωτάτου τύπου· ταῦτα πρέπει νὰ ἀναγραφῶσιν εἰς υἱὸν καὶ συμβασιλέα τοῦ Δημητρίου, Εὐθύδημον τὸν Β'.

Εὐθύδημος ὁ Α' ἀπέθανεν εἰς βαθὺ γῆρας (περὶ τὰ 180; π. Χ.), ἀλλὰ δὲν ἀπέμεινεν ἀσφαλὴς ἡ διαδοχὴ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. Ἐν Βάκτροις παρουσιάσθη σφετεριστής τις τῆς ἀρχῆς, ὁ *Εὐκρατίδης*, ἄνθρωπος δραστήριος καὶ ἀνδρεῖος, ὁ ὁποῖος ἔτεινε μετὰ ταῦτα νὰ συγκεντρώσῃ εἰς χεῖρας αὐτοῦ ὁλόκληρον τὴν Ἰνδοβακτρικὴν κυριαρχίαν. Ἀπὸ τούτου ἔλαβε τὸ ὄνομα *Εὐκρατιδία* τὸ βακτρικὸν φρούριον. Κατ' ἀρχὰς εἶχε νὰ ὑποστῇ τὴν προσβολὴν καὶ ἐπίθεσιν τοῦ Δημητρίου, ἐξ οὗ περιῆλθεν εἰς μεγάλην στενοχωρίαν, ἐν τέλει ὅμως κατώρθωσε νὰ κυριεύσῃ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς χώρας, γενόμενος κύριος χιλίων πόλεων (*Στράβ*. 15, 686), ἐνῷ ὁ Δημήτριος περιωρίσθη εἰς μικρὰν ἔκτασιν. Οἱ ὑπὸ τοῦ Εὐθυδήμου ἐγκατασταθέντες ἔπαρχοι ἐν τῇ Ἀρίᾳ, τῇ Δραγγιανῇ, τῇ Ἀραχωσίᾳ, τῇ Κωφηνῇ καὶ τῇ Γανδαρίτιδι, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὡς ἴδιοι βασιλεῖς παρουσιάσθησαν καὶ εἶδον ἑαυτοὺς ἀπειλουμένους ὑπὸ τῆς δυνάμεως τοῦ σφετεριστοῦ, φαίνονται

Digitized by Google

συνδεδεμένοι κατὰ τοῦ Εὐκρατίδου, ἡγουμένου τοῦ Ἀγαθοκλέους, εἶτα τοῦ Ἀντιόχου, τοῦ Πλάτωνος κ. ἄ. Χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ νομίσματα τῆς ἐπιγραφῆς: «ΒΑΣΙΛΕΥΟΝΤΟΣ ΑΓΑΘΟΚΛΕΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ» μετὰ τῶν ὀνομάτων τῶν ἱδρυτῶν ἢ συνθεμελιωτῶν τῆς ἑλληνικῆς κυριαρχίας: «ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΤΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΥ, ΔΙΟΔΟΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ, ΕΥΘΥΔΗΜΟΥ ΘΕΟΥ, ΑΝΤΙΟΧΟΥ ΚΑΙ ΝΙΚΑΤΟΡΟΣ. Νομίσματα ἄλλων συγχρόνων κατὰ τόπους ἀρχόντων, ὡς τοῦ *Ἀντιαλκίδου* καὶ τοῦ *Λυσίου*, φέρουσι πάλιν τὰ αὐτὰ ἐμβλήματα, ὡς τὰ τοῦ Εὐκρατίδου. Ἴσως ἦσαν σύμμαχοι τοῦ ἄρχοντος τούτου, ὁ ὁποῖος ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ μετά τινων τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ, ἀφοῦ διηλλάγη καὶ πρὸς τὸν Δημήτριον. Ἓν τῶν νομισμάτων αὐτοῦ διαιωνίζει τὸν διὰ τοῦ γάμου δεσμὸν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἡλιοκλέους μετὰ τῆς Λαοδίκης, θυγατρὸς τοῦ Δημητρίου, ἐγγονῆς Ἀντιόχου τοῦ Γ'. Διὰ τὰ ὑπερβαλλόντως πολυάριθμα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα τούτων παρέσχον τὸ ὑλικὸν τὰ ἀργυρωρυχεῖα τὰ ὑπὲρ τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὸν Καύκασον καὶ τὴν καμπὴν τοῦ Ἰνδοῦ, ὅπως καὶ ἡ χρυσόκονις ἡ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βαιτίων καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν.

Τὰ παλαιότερα νομίσματα τοῦ Εὐκρατίδου φέρουσι μόνον τὸν τίτλον ΒΑΣΙΛΕΥΣ, τὰ δὲ βραδύτερον ἐκεῖθεν προελθόντα νομίσματα ὀνομάζουσιν αὐτὸν ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΜΕΓΑΣ, τὸ ὁποῖον τὰ δίγλωσσα ἐπαναλαμβάνουσι μετὰ τοῦ «*Maharaga*». Ἡ Καυσία ἐμφανίζεται κεκοσμημένη διὰ κέρατος ταύρου καὶ ὠτός. Ὡς πολιοῦχοι θεοὶ παρουσιάζονται, πλὴν τῆς Νίκης, κυρίως οἱ Διόσκουροι, γενικῶς δ' ἀναφαίνεται συχνὰ ὁ ὁρμητικὸς ἵππος, σύμβολον τῶν Βάκτρων. Ἀξιοσημείωτος εἶναι, ὡς μέγιστον καὶ βαρύτατον νόμισμα, ὁ χρυσοῦς στατὴρ (ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΕΓΑΛΟΥ ΕΥΚΡΑΤΙΔΟΥ) βάρους 2593$^{1}/_{2}$ γραμ. (Revue numi. Paris 1867 pl. XII). Πρέπει νὰ σημειωθῇ ἔτι ἀναμνηστικὸν νόμισμα εἰς Εὐκρατίδην μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς: «Karîçiye - negaradevata (θεοῦ τῆς πόλεως Karîçi). Παρὰ τὸν Εὐκρατίδην παρουσιάζεται ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τῆς βασιλείας αὐτοῦ ὁ υἱὸς *Ἡλιοκλῆς* ὡς συμβασιλεύς. Ὑπάρχει νόμισμα προερχόμενον ἐκ Balch μονόγλωσσον μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς: ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ μετὰ τῆς χρονολογίας κάτωθεν Πγ (83) τῆς Βακτρικῆς, περὶ τὸ 163 π.Χ. Πλὴν τούτου ὑπάρχουσι δίγλωσσα μετὰ τῆς ἰνδικῆς ἐπιγραφῆς: «Mahâragasa dhramikasa Heliyakreyasa.

Ὁπωσδήποτε ὁ Ἡλιοκλῆς ἦτο ὁ τελευταῖος Ἕλλην βασιλεύς, ὁ ὁποῖος ἐκυριάρχησε καὶ ἐπὶ Βακτρικοῦ ἐδάφους. Ἀπὸ Εὐθυδήμου καὶ Δημητρίου μετετέθη τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως πρὸς τὴν *Κωφήνην* καὶ εἰς τὰς ἰδίως Ἰνδίας, πρὸς πολλὴν ζημίαν τῶν βορείων ἐπαρχιῶν, τὰς ὁποίας ὁ Εὐκρατίδης ἀνέθηκεν εἰς τὴν προστασίαν τοῦ Ἡλιοκλέους. Συνέβη ὅ,τι ἐφοβήθη ὁ Εὐθύδημος· εἰς τοὺς κόλπους τοῦ βαρβαρικοῦ κόσμου μετακινήσεις, ὧν τὸ τέλος ἦτο ἡ πρὸς τὰ Βάκτρα κατεύθυνσις. Μετὰ τῶν Οὔννων οἱ Πάρθοι ἐνήργησαν τὸ καθ' ἑαυτοὺς πρὸς ἐξασθενισμὸν τοῦ Βακτρικοῦ κράτους. Ὅπως ἀναφέρουσι τὰ Σινικὰ χρονικά, οἱ Οὖννοι ἐπετέθησαν κατὰ τῶν βορείων γενῶν τοῦ Θιβέτ, τὰ ὁποῖα Σινιστὶ ὠνομάζοντο *Ὑουὲ - Τσὶ* καὶ Ἰνδιστὶ Tukhara καὶ ἠνάγκασαν αὐτὰ εἰς μετανάστευσιν. Οὗτοι εὗρον διέξοδον διὰ τοῦ διαμερίσματος τῶν πηγῶν τοῦ Ἰαξάρτου εἰς τὴν χώραν τῶν βορείων Σακῶν, οἱ ὁποῖοι περὶ τὸ 162 π. Χ. ἐλεηλάτουν κατὰ μέγα μέρος τὴν ὕπαιθρον χώραν καὶ ὑπὲρ τὴν λεγομένην «*Κρεμαστὴν δίοδον*» (εἰς τὰ σύνορα τοῦ Pamir, Bolor καὶ Hindukus) εἰσέβαλον εἰς τὴν ἄνω κοιλάδα τοῦ Ἰνδοῦ, ἔνθα ἐθεμελίωσαν νέαν κυριαρχίαν. Ἐπειδὴ οἱ *Ὑουὲ - Τσὶ* ἐπιέσθησαν ἐν τῇ νέᾳ αὐτῶν πατρίδι ὑπὸ Οὐννικῶν *Ὑ-σούν*, ὑπερέβησαν τέλος τὸν Ἰαξάρτην καὶ ἐκυρίευσαν τὴν πλουσίαν χώραν *Σογδιανὴν (Βουχάραν)*, ἡ ὁποία μέχρι τοῦ χρόνου ἐκείνου ἀνῆκεν εἰς τὸ Βακτρικὸν κράτος. Τούτου ἐπωφελήθη ὁ πέμπτος Πάρθος βασιλεὺς *Μιθραδάτης ὁ Α'* καὶ ἀπέσπασεν ἀπὸ τοῦ Εὐκρατίδου, ὁ ὁποῖος διαρκῶς ἠσχολεῖτο μετὰ τῶν Ἰνδιῶν τὸ Μαργιανικὸν διαμέρισμα τοῦ Ἀσπιώνου καὶ τὴν Ταπυρίαν (*Στράβ.* 11, 517), ἐπηκολούθησε δὲ καὶ ἡ ἀπώλεια τῆς Ἀρίας καὶ τῆς Δραγγιανῆς. Ὁ Εὐκρατίδης, πανταχόθεν πιεζόμενος, ἐπέστρεψε ταχέως εἰς Βάκτρα. Ἐν τῇ πρὸς ταῦτα πορείᾳ ἐφόνευσεν αὐτὸν ὁ υἱὸς καὶ συμβασιλεὺς αὐτοῦ Ἡλιοκλῆς. Οἱ βόρειοι νομάδες, ὧν ὁ ἀρχηγὸς εἶχε τὴν ἕδραν αὐτοῦ βορείως τοῦ Ὤξου, ὑπερβαίνουσι τὸν ποταμὸν καὶ γίνονται κύριοι τῆς πρωτευούσης Ζαριάσπων. Οὕτως ἐν ἔτει 140—39 π. Χ. περιέρχονται τὰ Βάκτρα, τὸ κόσμημα τῆς Ἀριανῆς, αἱ χῶραι τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς, εἰς ξένους νομάδας (*Στρά.* 11, 511).

Μετὰ τοὺς χρόνους τούτους ἔρχεται ἡ περίοδος τῆς *Σκυθικῆς* κυριαρχίας, ἀπὸ τοῦ 140 π. Χ. μέχρι τοῦ 560 μ. Χ. Ἐὰν ἐν τοῖς κλασσικοῖς ἔργοις τῆς περιόδου ταύτης γίνεται λόγος περὶ Βακτριατῆς, πρέπει νὰ ἀναφέρηται τοῦτο εἰς τὸν κυριαρχοῦντα λαὸν τῶν *Ὑουὲ - Τσί*, οὓς ὁ Πτολεμαῖος ἀναφέρει ὡς μέγα ἔθνος ἐν τῇ Βακτριανῇ. Ἐπὶ τοῦ παγκοσμίου πίνακος τῶν τοῦ Αὐγούστου χρόνων ἐσημειοῦντο εἰς τὴν βορειοανατολικὴν ἐσχατιὰν τῆς γῆς παρὰ τοὺς Ἐσσηδόνας οἱ *Bactrianoe* (περὶ τῆς καταγωγῆς τούτων πληροφορεῖ τὸ Γλωσ. τοῦ *Placidi:* «B. Scythae fuerunt, qui suorum factione a sedibus suis pulsi juxta Bactrum fluvium consederunt». Ἐν τῷ περίπλῳ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης (47) παρουσιάζεται τὸ «μαχιμώτατον ἔθνος τῶν Βακτριανῶν» ἅμα καὶ ὡς ἐμπορικὸς λαός, ὁ ὁποῖος μετέφερεν εἰς τὰ Ἰνδικὰ ἐμπορεῖα Σηριακὰ προϊόντα. Καὶ αἱ Σινικαὶ παραδόσεις ἐπαινοῦσιν, ὅπως παρὰ τοῖς Πάρθοις, οὕτω καὶ παρὰ τοῖς Βακτρίοις τὸ ἐνεργὸν ἐμπορικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται φυσικὰ πρὸ πάντων εἰς τοὺς Ἀρειανοὺς κατοίκους.

Οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες παρηκολούθουν ἐπιμελῶς τὰς κινήσεις τῶν Μικρασιατικῶν δυνάμεων, ἀπὸ δὲ τὴν Βακτριανὴν ἤλπιζον, εὐκαιρίας τυχούσης, ἐπικουρίαν κατὰ τῶν Πάρθων. Ἐπὶ Ἀδριανοῦ ἦλθον πρέσβεις τῶν Βακτριανῶν εἰς Ρώμην (Hist. Aug. Hadr. 21, 14). Βραδύτερον ὑπέσχοντο οἱ Βακτριανοὶ τὴν βοήθειαν αὐτῶν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ ὑπὸ τοῦ *Σαπώρου τοῦ Α'* ριφθέντος εἰς τὸ δεσμωτήριον Οὐαλεριανοῦ (ἔ. ἀ. Valer. 7, 1). Ἐν τῷ θριάμβῳ τοῦ Αὐρηλιανοῦ τῷ 274 μ. Χ. παρουσιάσθησαν μεταξὺ τῶν ἐθνῶν, ἅτινα εἶχε στείλει ἡ Ζηνοβία ὡς μισθοφόρους, Πέρσαι, Ἰνδοί, Βακτριανοί, Σάρες μετὰ δώρων καταθέσεως σεβασμοῦ (ἔ. ἀ. Aurel. 33, 4—41, 10). Ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν Σασανιδῶν ὀνομάζεται ὁ βασιλεὺς τοῦ Bahl *Buzurg Kusan—Sah.* Οἱ Σύριοι χρονογράφοι ὁμιλοῦσι περὶ τοῦ Kusanogé, οἱ Ἀρμένιοι περὶ τοῦ Kusang. Ἐπὶ τῶν Ἰνδικῶν νομισμάτων τῶν Ὑουὲ - Τσὶ (50—360 μ. Χ.) εὑρίσκεται κανονικῶς ὡς ὄνομα οἰκογενειακὸν τῶν ἀρχόντων *Kusana* (καὶ Khusäna, Khasäna), τὸ ὁποῖον σχετίζεται μὲ τὸ ἑλληνικόν: *Κοραvo* (τὸ ρ εἶναι τὸ σημεῖον τοῦ σαμπὶ προφερόμενον ὡς τὸ ζ) ἢ *Χοραν*. Ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν θεοτήτων ἀπαντῶσιν οἱ: *Ἥλιος, Σελήνη, Ἥφαιτος, Ἡράκιλο,* ἡ Βαβυλωνία *Ναναία* ἢ *Νάνα*, ὁ Αἰγύπτιος *Σάραπο*. Εἰς μείζονα ἀριθμὸν παρουσιάζονται οἱ λαϊκοὶ θεοὶ τῶν Βακτρίων Ἀριανῶν ὑπὸ ἰδιαίτερον φθογγολογικὸν τύπον.—Ἐν τέλει ταύτης τῆς περιόδου, περὶ τὸ 450 μ. Χ., ἀπέκτησαν μεγάλην δύναμιν οἱ Οὖννοι εἰς τὸ βόρειον τῆς μεταξὺ τῶν δύο ποταμῶν χώρας καὶ ἔκτοτε πανταχοῦ προέχει τὸ ὄνομα αὐτῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *H. H. Wilson*, Ariana antiqua (1841).—*A. v. Sallet*, Die Nachfol. Alex. d. g in Baktrien u. Indien (1879).—*W. Geiger*, Ostiranische Kultur (1882).—*Noedekes*, Gesch. der Sasaniden nach dem persischen Annal. Tabari. Coins of the Greek and Scythic Kings of Baktria and India, Percy Gardner (1886).—*Justi*, Das Baktrische Reich. *Dunker*, Gesch. d. Altertums IV, 15—37.— *V. Gutschmid*, Gesch. Irans u. seiner Nebenländer (1888).—*Droysen*, Gechischte d. Hellenismus.—*Sir Alexis Gunningham*, Coins of the Indo-Scythians, London 1892.—*Tomashek*, ἐν Pauly und Wissowa Real-Lexicon 1896.

ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

Βάκτριος καὶ ***Βακτριανός***· βλ. Βακτριανή.

— **Βακτρία** ἢ ***Ζενδικὴ γλῶσσα***· βλ. λ. Ἀσία τ. Ε' σ. 809 α.

βακτρὶς (ἡ) (Bactris) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φοινικοειδῶν*. Εἶναι δένδρα τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστὰ ὑπὲρ τὰ 100 εἴδη, ὧν συνηθέστερον ἀπαντῶσιν: *βακτρὶς ἡ ὠχράκανθος* (Bactris pallidispina), *βακτρὶς ἡ ἀκανθόκαρπος* (Bactris acanthocarpa), *βακτρὶς ἡ καρυοτιδόφυλλος* (Bactris caryotaefolia), ἥτις καλλιεργεῖται πρὸς κόσμον, *βακτρὶς ἡ εὐειδὴς* (Bactris speciosa) καὶ *βακτρὶς ἡ χρήσιμος* (Bactris utilis). Τῶν δύο τελευταίων εἰδῶν οἱ καρποὶ εἶναι ἐδώδιμοι.

Δ. Ν. Π.

βακτρίτης (ὁ) (Bactrites Sanbd.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἐξωσιφωνωτῶν* ἀμμωνοειδῶν (βλ. λ.) μαλακίων. Τὸ κέλυφός των ἦτο λεπτὸν κωνοειδὲς μέχρι ῥαβδομόρφου, εὐθὺ μὲ διατομὴν στρογγύλην ἢ ἐλλειπτικήν. Ὁ σίφων λεπτὸς εὑρίσκετο πρὸς τὴν περιφέρειαν. Ὁ ἀρχικὸς θάλαμος ἐπιμήκως ᾠοειδής. Λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς δεβονείου καὶ τῆς κατωτέρας λιθανθρακοφόρου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος.

Γ. Κ. Γ.

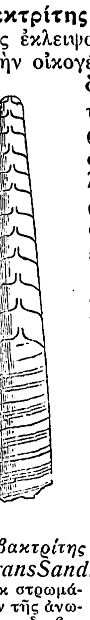

Ὁ βακτρίτης elegans Sand.
[Ἐκ στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας δεβονείου περιόδου τοῦ Büdesheim τοῦ Ἄϊφελ.]

βακτροδιωστὴρ (ὁ) *[Μηχανολ.]*. Καλεῖται οὕτω πολλάκις ὁ *διωστήρ*, ὅταν χρησιμοποιῆται διὰ τὴν ἀπ' εὐθείας μετάδοσιν τῆς κινήσεως τοῦ *ἐμβόλου* κινητηρίου τινὸς μηχανῆς εἰς τὸν ἄξονα αὐτῆς, ἄνευ ἐνδιαμέσου παρεμβολῆς βάκτρου, τῆς μιᾶς κεφαλῆς αὐτοῦ ἀρθρουμένης πρὸς τοῦτο εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἐμβόλου καὶ τῆς ἑτέρας εἰς τὸν στροφαλοφόρον τῆς μηχανῆς ἄξονα. Ἡ διάταξις αὕτη εἶναι παραδεκτὴ προκειμένου μόνον περὶ μηχανῶν μικρᾶς ὁπωσδήποτε ἰσχύος· καὶ τοῦτο διότι εἰς τὰς μεγάλας ἰσχῦς ἡ ἐπὶ τοῦ ἐμβόλου ἐξασκουμένη πίεσις δὲν μεταβιβάζεται ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὸν βακτροδιωστῆρα, λόγῳ τῆς κλίσεως αὐτοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ ἐμβόλου, ἀλλὰ μόνον ἓν μέρος ταύτης, τὸ μεγαλύτερον πάντως, τοῦ ὑπολοίπου διευθυνομένου καθέτως πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ κυλίνδρου. Τὸ τελευταῖον ὅμως τοῦτο μέρος τῆς πιέσεως τοῦ ἐμβόλου πιέζει πλευρικῶς τὰς παρειὰς τοῦ κυλίνδρου, τὰς ὁποίας καὶ φθείρει σὺν τῷ χρόνῳ. Ἡ πλευρικὴ αὕτη πίεσις, συνεπῶς καὶ ἡ φθορὰ τοῦ κυλίνδρου, ἐλαττοῦται ἐφόσον τὸ μῆκος τοῦ βακτροδιωστῆρος αὐξάνει. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ χρῆσις βραχέων βακτροδιωστήρων γενικῶς ἀποφεύγεται. Οἱ βακτροδιωστῆρες χρησιμοποιοῦνται εὑρέως εἰς τὰς μικρὰς μηχανὰς ἐσωτερικῆς καύσεως καὶ κυρίως εἰς τὰς βενζινομηχανάς, λόγῳ τῆς ἐλαφρότητος τῆς κατασκευῆς, οὐδέποτε δὲ εἰς τὰς ἀτμομηχανάς, εἰς τὰς ὁποίας ἡ χρῆσις βάκτρου μετὰ στυπειοθλίπτου εἶναι ἀπαραίτητος, διότι ὁ κύλινδρος αὐτῶν δέον νὰ εἶναι στεγανῶς ἐξ ἀμφοτέρων τῶν βάσεων κεκλεισμένος (βλ. λ. βάκτρον).

Δ. Κ. ΑΣΗΜΑΚΟΣ

βακτροθήκη (ἡ) (Bactrotheca Novak) *[Παλαιοζῳολ.]*. Συνώνυμον τοῦ γένους ὑόλιθος (βλ. λ.).

βακτρόκερας (τὸ) (Bactroceras Holm) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ὀρθοκερατιδῶν ναυτιλοειδῶν τετραβραγχιωτῶν κεφαλοποδων* μαλακίων. Τὸ κέλυφός των ἦτο λεπτόν, κωνοειδὲς μὲ διατομὴν κυκλοειδῆ. Ὁ σίφων στενός. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας σιλουρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Σουηδίᾳ καὶ Βοημίᾳ.

Γ. Κ. Γ.

βακτρόκερως (ὁ) (Bactrocerus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος, ὁ *βακτρόκερως ὁ μακρόκερως* (Bactrocerus longicornis) ἀπαντῶν ἐν Εὐρώπῃ.

Δ. Ν. Π.

βακτρόκρινος (ὁ) (Bactocrinus Scheur) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κυαθοκρινιδῶν φιστουλάτων κρινοειδῶν* ἐχινοδέρμων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς δεβονείου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Eifel.

Γ. Κ. Γ.

βακτρομαντεία (ἡ) *[Ἐγκυκλ.]*. Ἡ διὰ ῥάβδων μαντεία. Ἡ *βακτρομαντεία* ἦτο πολὺ διαδεδομένη εἰς μερικοὺς λαοὺς τῆς ἀρχαιότητος. Τὴν ἐχρησιμοποίουν οἱ Πέρσαι, οἱ Τάταροι καὶ κυρίως οἱ Ρωμαῖοι. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον οἱ Σκῦθαι μετεχειρίζοντο πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εὐθείας ῥάβδους ἰτέας, οἱ μάγοι ῥάβδους δάφνης, μύρτου καὶ κλώνους ἐρείκης. Ἡ μαντεία ἐγίνετο ὡς ἑξῆς: Ἀφῄρουν τὸν φλοιὸν μιᾶς πλευρᾶς τῆς ἐκλεγείσης ῥάβδου καθ' ὅλον τὸ μῆκος αὐτοῦ, καὶ ἔρριπτον δὶς πρὸς τὰ ἄνω τὴν οὕτω ἀποφλοιωθεῖσαν ῥάβδον. Ὅταν ἐπαναπίπτουσα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἄφινε νὰ φαίνηται τὴν μὲν πρώτην φορὰν τὸ γεγυμνωμένον μέρος αὐτῆς, τὴν δὲ δευτέραν τὸ κεκαλυμμένον, συνῆγον εὐνοϊκὸν συμπέρασμα· ἄν, πεσοῦσα, ἐδείκνυε δὶς τὴν γεγυμνωμένην πλευράν, τοῦτο ἐσήμαινε κακὸν οἰωνόν. Ἡ κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἀναφανεῖσα ἐν τῇ Δύσει μαντικὴ ῥάβδος, ἡ ὁποία τόσον θόρυβον προὐκάλεσεν, οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ ἀναβίωσις καὶ ἀνάμνησις τῆς βακτρομαντείας. Ἡ μαντικὴ αὕτη ῥάβδος ἦτο κλάδος μηλέας ἢ λεπτοκαρυᾶς καὶ ἐπιστεύετο ὅτι εἶχε τὴν ἰδιότητα ν' ἀποκαλύπτῃ πηγάς, μεταλλοφόρους τοποθεσίας, κεκρυμμένους θησαυρούς, κλέπτας καὶ δολοφόνους, ἐπίσης δὲ νὰ θεραπεύῃ διαφόρους ἀσθενείας καὶ εἰδικῶς τὸν τεταρταῖον πυρετόν. Ἐτίθετο ἐπὶ τῆς χειρὸς καταλλήλως ὥστε νὰ κινῆται εὐκόλως ἐπ' αὐτῆς καὶ ἀναλόγως τῶν κινήσεών της συνῆγον καὶ τὰ συμπεράσματά των οἱ μαντευόμενοι.

—Ω.

βάκτρον (τό)· ῥάβδος, ῥαβδίον (παρ' ἀρχ.)· ‖ ῥάβδος μεταλλίνη κυλινδρική, χρησιμεύουσα διὰ τὴν μετάδοσιν τῆς κινήσεως ἐν ταῖς μηχαναῖς.

— *[Ἀρχ. Θεατρ.]* Εὐθεῖα ῥάβδος τὴν ὁποίαν ἔφερον ἐν ταῖς τραγῳδίαις οἱ ὑποκριταὶ (*Εὐρ.* Ἡρ. μαιν. 108, Ἰων. 743). Ἐκαλεῖτο καὶ *σκυτάλη* ἢ *βακτηρία* ἢ *σκῆπτρον*.

— *[Μηχανολ.]* Σιδηρᾶ κυκλικῆς διατομῆς ῥάβδος, χρησιμοποιουμένη γενικῶς διὰ τὴν μεταβίβασιν τῆς κινήσεως ἔκ τινος ὀργάνου μηχανῆς ἢ μηχανισμοῦ τινος εἰς ἕτερον, ἐργαζομένη κατὰ κανόνα παλινδρομικῶς καὶ ὑφισταμένη δυνάμεις ἑλκυσμοῦ καὶ θλίψεως. Εἰς τὰς ἀτμομηχανὰς καὶ μεγάλας μηχανὰς ἐσωτερικῆς καύσεως σπουδαιοτάτη εἶναι ἡ χρῆσις τῶν βάκτρων, ἰδίως ὡς ἐνδιαμέσων ὀργάνων διὰ τὴν μεταβίβασιν τῆς κινήσεως ἐκ τοῦ ἐμβόλου εἰς τὸν ἄξονα τῆς μηχανῆς. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὸ ἓν ἄκρον τοῦ βάκτρου στερεοῦται εἰς τὸ μέσον τοῦ ἐμβόλου, τὸ δ' ἕτερον, ἐξερχόμενον ἐκ τῆς βάσεως τοῦ κυλίνδρου μέσῳ στεγανοῦ στυπειοθλίπτου, ἀρθροῦται ἔξω αὐτοῦ ἐπὶ ὀργάνου καλουμένου *σταυροῦ*, δυναμένου νὰ ὀλισθαίνῃ παλινδρομικῶς κατὰ μῆκος δύο παραλλήλων καὶ λείων ἐπιφανειῶν, καλουμένων *κατευθυντηρίων* ἢ *ὁδηγῶν ἐπιφανειῶν*. Τοιουτοτρόπως ἡ εὐθύγραμμος παλινδρομικὴ κίνησις τοῦ

Digitized by Google

ἐμβόλου μεταβιβάζεται διὰ τοῦ βάκτρου εἰς τὸν σταυρόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀρθροῦται καὶ ὁ διωστὴρ τῆς μηχανῆς, ὅστις τῇ βοηθείᾳ τοῦ στροφάλου τῆς περιστρέφει τὸν ἄξονα αὐτῆς. Τὰ βάκτρα ταῦτα μεταβιβάζουν μεγάλας πιέσεις καὶ εἶναι ὡς ἐκ τούτου γενικῶς βαρέα τεμάχια ἐν σχέσει πρὸς ἄλλα βάκτρα χρησιμοποιούμενα διὰ τὴν κίνησιν μικροτέρων μηχανικῶν ὀργάνων, ὅπως λ.χ. τὰ βάκτρα τῶν ἀτμοσυρτῶν εἰς τὰς ἀτμομηχανὰς ἢ τὰ βάκτρα τῶν βαλβίδων εἰς τὰς μηχανὰς ἐσωτερικῆς καύσεως.

Ἡ στερέωσις τοῦ βάκτρου ἐπὶ τοῦ ἐμβόλου γίνεται κατὰ διαφόρους τρόπους, δέον δὲ νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν τελεία διὰ νὰ ἀποφεύγωνται αἱ τυχὸν ἐκ χαλαρᾶς στερεώσεως προερχόμεναι βλαβεραὶ κρούσεις. Διὰ τοῦτο, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ σχ. 1, τὸ βάκτρον φέρει εἰς τὸ ἄκρον κωνικότητα ὑποβοηθοῦσαν τὴν εἰς τὸ ἔμβολον σφήνωσιν αὐτοῦ. Εἰς τὰς μεγάλας πιέσεις καὶ τὰ βαρέα ἔμβολα τὰ βάκτρα ἐπεκτείνονται καὶ πρὸς τὴν ἄλλην πλευρὰν τοῦ κυλίνδρου, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξέρχονται μέσῳ δευτέρου στυπειοθλίπτου. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐπιτυγχάνεται εὐκόλως ἡ ἀξονικὴ κίνησις τοῦ ἐμβόλου, οὗτινος ἄλλως τε καὶ τὸ βάρος συγκρατεῖται ὑπὸ τοῦ βάκτρου, καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ ἰσότης τῶν δύο πιεζομένων ἐπιφανειῶν αὐτοῦ. Τὰ βάκτρα τῶν μεγάλων μηχανῶν ἐσωτερικῆς καύσεως ἕνεκα τῶν ἀναπτυσσομένων ὑψηλῶν θερμοκρασιῶν φέρουσιν ἐσωτερικῶς ὀπὴν συγκοινωνοῦσαν μὲ τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἐμβόλου καὶ διὰ τῆς ὁποίας κυκλοφορεῖ ψυχρὸν ὕδωρ. Τὸ σχ. 2 παριστᾷ τὸν τρόπον τῆς κυκλοφορίας τοῦ ὕδατος ἐκ τοῦ βάκτρου εἰς τὸ ἔμβολον.

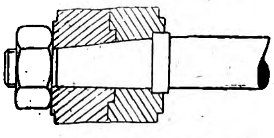

Σχ. 1.—*Στερέωσις βάκτρου ἐπ' ἐμβόλου ἀτμομηχανῆς.*

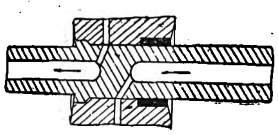

Σχ. 2.—*Κυκλοφορία τοῦ ὕδατος ψύξεως ἐκ τοῦ βάκτρου εἰς τὸ ἔμβολον.*

Τὰ βάκτρα ὑπολογίζονται εἰς ἐφελκυσμὸν καὶ θλῖψιν, γίνεται δὲ παραδεκτὴ ἡ μεγαλυτέρα διατομή, ἥτις συνήθως προκύπτει ἐκ τοῦ εἰς θλῖψιν ὑπολογισμοῦ καὶ ἥτις ἐνίοτε ἐλέγχεται ἐὰν δύναται ν' ἀνθέξῃ καὶ εἰς λυγισμὸν προκειμένου περὶ βάκτρων μεγάλου μήκους. Δ. Κ. ΑΣΗΜΑΚΟΣ

— *[Πυροβολ.]* Καλεῖται *βάκτρον* τοῦ *ἐπανατάκτου* καὶ τοῦ *χαλινωτηρίου* τὸ χαλυβικὸν στέλεχος, τὸ κυλινδρούμενον ἐντὸς τοῦ ἐπανατάκτου καὶ τοῦ χαλινωτηρίου τῶν μετὰ ὑδροπνευματικοῦ χαλινωτηρίου ταχυβόλων πυροβόλων. Ν. Θ. Κ.

βάκτρον (τὸ) (Bactrum) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *πυραλιδῶν*. Εἶναι νυκτέριαι ψυχαί. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῆς Ἀγγλίας. Δ. Ν. Π.

βακτρονέλλα (ἡ) (Bactronella Hinde) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *φαρετρονῶν ἀσβεστοσπόγγων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν Βικτωρίαν τῆς Αὐστραλίας. Γ. Κ. Γ.

βακτρόπους (ὁ) (Bactropus Barr.) *[Παλαιοζ.]*. Συνώνυμον τοῦ γένους **ἀριστοζωή** (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

βακτροπτύξις (ἡ) (Bactroptyxis Cossm.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *νηρινηΐδῶν κτενοβραγχίων γαστεροπόδων* μαλακίων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς Ἰουρασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βάκτρος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἀρμενίας, μετονομασθεὶς εἰς **Ἀράξην** (βλ. λ.), κατὰ τὸν Πλούταρχον, ἀπὸ *Ἀράξου* υἱοῦ τοῦ Πύλου, ριφθέντος ἐν αὐτῷ.

Βακτρός· ὀνομασία τῶν κατοίκων τῶν Βάκτρων (βλ. λ. **Βακτριανή**).

βακτρόσπορον (τὸ) (Bactrosporon) *[Βοτ.]*. Γένος λειχήνων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀσκομυκήτων*. Ὁ πολλαπλασιασμός των γίνεται διὰ σπορίων ἁπλῶν ἢ περιβεβλημένων ὑπὸ μεμβράνης. Δ.Ν.Π.

βακτροφόρος (ὁ)· ὁ φέρων, ὁ κρατῶν βάκτρον. Οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ Διογένης διὰ τὴν ῥάβδον τὴν ὁποίαν πάντοτε ἐκράτει.

βακτρύδιον (τὸ) (Bactrydium) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὑμενομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *θηλοφοριδῶν*. Οἱ μύκητες οὗτοι διακρίνονται ἐκ τοῦ ὑπολεύκου *μυκηλίου* των, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ πολυπληθῶν ἀδρῶν ἢ λεπτῶν δεσμῶν, αἵτινες διεισδύουσιν ἐντὸς τῆς κόπρου, τῶν σεσηπότων ξύλων κτλ. Τὸ *σποριοφόρον στύπος* ἢ *μυκόστυπος* κατὰ πρῶτον διαπλάσσεται ἐντὸς τοῦ ὑποθέματος τοῦ φυτοῦ καὶ εἶτα, ἀφοῦ ἀπορροφήσῃ ἀρκετὴν ποσότητα ὕδατος, ἀναφαίνεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Τὸ ἐν λόγῳ μυκόστυπος εἶναι σαρκῶδες, φελλῶδες ἢ σπογγῶδες καὶ βραχύβιον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, σπανίως πολυετές. Ἀπὸ τοῦ *μυκοπυλίου*, οὕτω καλουμένου τοῦ θολοειδοῦς, ἡμισφαιρικοῦ ἄνω τμήματος τοῦ μυκοστύπους, ἐξαπλοῦται τὸ σποριοφόρον στρῶμα ἢ ὑμένιον. Ἐξ ἑκάστου *βασιδίου* παράγονται τέσσαρα σπόρια. Οἱ μύκητες οὗτοι ζῶσι παρασιτικῶς κυρίως ἐπὶ τῶν φλοιῶν τῶν δένδρων ἢ ἑτέρων μυκήτων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι, τό: *βακτρύδιον τὸ θηλοφόρον* (Bactrydium thelophorum). Δ. Ν. Π.

βακτρύλλιον (τὸ) (Bactryllium Heer) *[Παλαιοφυτολ.]*. Μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο περιεγράφησαν λείψανά τινα, τὰ ὁποῖα ὁ Heer ἐξέλαβεν ὡς *φύκη*, ἀνήκοντα εἰς τὰ *διατομώδη*. Εἶναι μικρά, διὰ διάτομα ὅμως ἀπείρως μεγάλα (περίπου 4,5 χιλιοστόμετρα), μὲ παράλληλα ἄκρα, στενὰ σωμάτια μὲ 1—2 ἐπιμήκεις αὔλακας καὶ πλευρικὰς γραμμάς. Ὁ Rothpletz τὰ θεωρεῖ ὡς περιττώματα γαστροπόδων ζῴων, ὡς ζωϊκῆς δηλαδὴ προελεύσεως. Γ. Κ. Γ.

Βάκχαι, ἢ **Βακχίδες** καὶ **Βακχιάδες** *[Μυθολ.]*. Αἱ αὗται ἐκαλοῦντο καὶ *Θυάδες* καὶ *Μαινάδες* καὶ ἦσαν γυναῖκες αἵτινες ἐν βακχικῷ οἴστρῳ ἐτέλουν τοῦ Διονύσου τὰ ὄργια, κατὰ διετίαν μὲν ἐν τῇ κορυφῇ τοῦ Παρνασσοῦ, κατὰ τριετίαν δὲ εἰς τὰ στενὰ

Ρίζενερ: Βάκχη παίζουσα μετὰ Φαύνου.

τοῦ Κιθαιρῶνος. Παρὰ τὰς Βάκχας ὅμως ταύτας ὑπῆρχον καὶ αἱ *ἰδεώδεις Βάκχαι*, ὡς ἔπλασαν αὐτὰς ἡ φαντασία τοῦ Εὐριπίδου καὶ ἄλλων ποιητῶν, αἵτινες ἔτρεχον, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ θεοῦ, ὡς ἔλαφοι διὰ μέσου τῶν χειμάρρων καὶ τῶν φαράγγων τοῦ ὄρους μὲ τὸν τράχηλον κλίνοντα πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ τὴν κόμην κυματίζουσαν εἰς τὸν ἀέρα. Αὗται εἶχον ἀκαταδάμαστον δύναμιν καὶ ἐπανερχόμεναι εἰς τοὺς κόλπους τῆς πρωτογόνου ζωϊκῆς φύσεως ἐθήλαζον δορκάδας καὶ λυκιδεῖς, κατεσκεύαζον στεφάνους ἀπὸ ὄφεις, ἐκτύπουν μὲ τοὺς θύρσους των τοὺς βράχους διὰ νὰ ἀναβλύσουν ἀπὸ αὐτοὺς πηγαὶ γάλακτος ἢ χείμαρροι οἴνου, κατέσχιζον ἄγρια θηρία καὶ κατεβρόχθιζον τὰς ἀσπαιρούσας σάρκας των.

Αἱ Βάκχαι ἐμφανίζονται καὶ εἰς τὴν τέχνην ἀπὸ τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος, ὅτε πλέον εἶχε διαδοθῆ εὐ-

Βακχίς.

[Τειχογραφία τῆς Πομπηΐας.]

ρύτατα εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου. Οἱ μῦθοι τῶν Βακχῶν *(Μαινάδες)* ἰδίως ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὴν διακόσμησιν τῶν ἀγγείων τοῦ τέλους τοῦ ΣΤ' καὶ τῶν τοῦ Ε' καὶ τοῦ Δ' π.Χ. αἰῶνος. Εἰς τὰ ἐρυθρόμορφα ἀγγεῖα τοῦ τέλους τοῦ ΣΤ' καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε' αἰῶνος παρίσταντο, συνήθως, κρατοῦσαι θύρσον εἰς τὴν μίαν χεῖρα καὶ πάνθηρα εἰς τὴν ἄλλην, καὶ τρέχουσαι μετὰ τῶν Σατύρων, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ ἀπετέλουν τὸν *θίασον* τοῦ Διονύσου, πλησίον τοῦ θεοῦ. Πολλάκις παρίσταντο φέρουσαι καὶ νεβρίδα περὶ τὸν τράχηλον καὶ ὄφιν ἀντὶ ταινίας εἰς τὴν κεφαλήν. Ἄλλοτε πάλιν ἀντὶ τῶν εἰρημένων συμβόλων τοῦ Διονύσου παρίσταντο κρατοῦσαι τύμπανον ἢ κρόταλα καὶ ὀρχούμεναι. Ἐκ τῶν ὡραιοτέρων διασωθέντων παραστάσεων Βακχῶν εἰς ἀγγεῖα εἶναι ἡ ἐπὶ λευκῆς κύλικος τοῦ μουσείου τοῦ Μονάχου «Βάκχη» καὶ ἡ τοῦ ἀμφορέως τοῦ μουσείου τοῦ Μονάχου, ἥτις παρίσταται κατεχομένη ὑπὸ βακχικοῦ οἴστρου ὡς μαρτυροῦσιν αἱ ζωηραὶ κινήσεις τοῦ σώματός της, ἡ πρὸς τὰ ὀπίσω κίνησις τῆς κεφαλῆς της, τὸ ἀνοικτὸν στόμα της καὶ ὁ τρόπος καθ' ὃν κρατεῖ τὸν θύρσον. Τὸ ἔργον ἀποδίδεται εἰς τὸν ζωγράφον Κλεοφράδη. Ἐξ ὅλων ὅμως τῶν Βακχῶν τῶν ἀρχαίων καλλιτεχνῶν ἐφημίζετο ὡς ὑπέροχος ἡ Βάκχη ἢ Μαινὰς τοῦ μεγάλου γλύπτου Σκόπα τοῦ Παρίου, τῆς ὁποίας ἀντίγραφον εἶναι ἡ Μαινὰς τῆς Δρέσδης. ΚΑΨ.

—**«Βάκχαι»**. Τραγῳδία τοῦ *Εὐριπίδου*, διδαχθεῖσα ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ 405 π. Χ., ἤτοι ἓν ἔτος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ, ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του, *Εὐριπίδου τοῦ νεωτέρου*, ὅστις καὶ πιστεύεται ὅτι διεσκεύασεν ἢ συνεπλήρωσεν (ἐλλιπῶς) σκηνάς τινας ἐν τέλει τῆς τραγῳδίας. Ἡ ὑπόθεσις τῆς τραγῳδίας εἶναι γνησίως διονυσιακή: ἡ ἀντίστασις τοῦ *Πενθέως*, βασιλέως τῶν Θηβῶν, πρὸς ἀποδοχὴν τῆς λατρείας τοῦ *Διονύσου* καὶ ἡ τιμωρία του διὰ τὴν ἀντίστασίν του ταύτην. Πρόσωπα τῆς τραγῳδίας εἶναι ὁ βασιλεὺς Πενθεύς, ἔγγονος τοῦ *Κάδμου*, καὶ ἡ μήτηρ του *Ἀγαύη*, ἅτινα ἐπαίζοντο ὑπὸ τοῦ πρωταγωνιστοῦ, ὁ θεὸς Διόνυσος καὶ ὁ μάντις *Τειρεσίας*, ἅτινα ἐπαίζοντο ὑπὸ τοῦ δευτεραγωνιστοῦ, καὶ ὁ Κάδμος, εἷς θεράπων καὶ ἄγγελοι, ἅτινα ἐπαίζοντο ὑπὸ τοῦ τριταγωνιστοῦ. Εἰς τὴν πρώτην σκηνὴν ἐμφανίζεται ὁ θεὸς Διόνυσος ἐπανερχόμενος εἰς Θήβας, ὅπου ὑπόκειται ἡ σκηνή, ἐκ μακρᾶς ἀνὰ τὰς χώρας τῆς Ἀσίας ἀποδημίας, καὶ ἐκφράζει τὴν λύπην του, διότι αἱ ἀδελφαὶ τῆς μητρός του (τῆς Σεμέλης) ἔλεγον, ὅτι δὲν ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Διός, ἀλλ' ἔκ τινος θνητοῦ, διαδηλοῖ δὲ ὅτι θὰ τιμωρήσῃ τὸν Πενθέα ἐμποδίζοντα τὰς τελετὰς τῆς λατρείας του. Διὰ νὰ προκαλέσῃ λοιπὸν τὸν Πενθέα δίδει ἐντολὴν εἰς τὰς *Βάκχας* νὰ κτυπῶσι τὰ φρυγικὰ τύμπανα περὶ τὰ ἀνάκτορά του. Ἀγανακτήσας διὰ τοῦτο ὁ Πενθεύς, παρὰ τὰς σοφὰς συμβουλὰς τοῦ μάντεως Τειρεσίου, τὰς ὁποίας ἐπιδοκιμάζει καὶ ὁ πάππος του Κάδμος, διατάσσει τοὺς θεράποντάς του νὰ φέρωσιν ἐνώπιόν του δέσμιον τὸν Διόνυσον καὶ ὅτε προσήχθη ἀπειλεῖ ὅτι θὰ τὸν τιμωρήσῃ διὰ τὰ σοφίσματά του (στ. 478) καὶ τέλος φυλακίζει αὐτὸν διὰ νὰ χορεύῃ, ὡς λέγει, ἐν τῇ εἱρκτῇ. Ὁ Διόνυσος τότε πρὸς ἐκδίκησιν προκαλεῖ σεισμόν, ὅστις καταρρίπτει τὰ ἀνάκτορα τοῦ Πενθέως. Μετὰ τὸ θαῦμά του τοῦτο ἔρχεται ἄγγελος, ὅστις ἐν γραφικωτάτῃ γλώσσῃ ἀφηγεῖται τὰ τῆς τελέσεως τῶν ὀργίων τῶν Βακχῶν ἐν τῷ Κιθαιρῶνι, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ ἡ Ἀγαύη, ἡ μήτηρ τοῦ Πενθέως, ἐξάρχουσα μιᾶς τῶν τριῶν ὁμάδων τοῦ θιάσου, καὶ συμβουλεύει τὸν βασιλέα ν' ἀναγνωρίσῃ τὸν θεόν, ὅστις ἐδώρησεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν παυσίλυπον ἄμπελον. Ὁ Πενθεὺς δὲν ἀκούει τὰς ὀρθὰς συμβουλὰς τοῦ ἀγγέλου καὶ ἀποφασίζει τὴν δίωξιν τῶν Βακχῶν, πείθεται ὅμως ὑπὸ τοῦ Διονύσου νὰ ὁδηγηθῇ ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸν Κιθαιρῶνα πρὸς τὰς Βάκχας πρὸ τῆς διώξεώς των, ἐνδεδυμένος γυναικείαν ἐσθῆτα διὰ νὰ ἴδῃ τὰ ὄργια. Ὁποία ὑπῆρξεν ἡ ἐν τῷ Κιθαιρῶνι τύχη του ἀφηγεῖται ἄγγελος μετὰ ταῦτα, ὅστις εἰς στίχους συγκινητικωτάτους ἐκθέτει ὅτι ὁ ταλαίπωρος Πενθεὺς κατεσπαράχθη ὑπὸ τῶν Βακχῶν, ἐξαρχούσης τῆς μητρός του Ἀγαύης, παρὰ τὰς πρὸς αὐτὴν ἱκεσίας του, διότι αὗται ἐξέλαβον τὸν Πενθέα ὡς θηρίον. Ἡ μὲν Ἀγαύη, λέγει, μὲ τὸ στόμα πλῆρες ἀφροῦ κατεσπάρασσε τὸν ὦμόν του, αἱ δὲ ἀδελφαί της *Ἰνὼ* καὶ *Αὐτονόη* κατεξέσχιζον τὰς σάρκας του, καὶ ἐνῷ ἐκεῖνος ἐφώναζεν, αὗται ἠλάλαζον διὰ τὸ κατόρθωμά των. Μετ' ὀλίγον ἐμφανίζεται εἰς τὴν σκηνὴν ἡ Ἀγαύη καυχωμένη πρὸς τὰς Ἀσιάδας Βάκχας διὰ τὴν θήραν, ὡς νομίζει, τοῦ λέοντος καὶ ἐκφράζει τὴν ἀπορίαν της διὰ τὴν λύπην τοῦ Κάδμου· δὲν βραδύνει ὅμως νὰ συνέλθῃ εἰς ἑαυτὴν καὶ ν' ἀντιληφθῇ εἰς οἵαν συμφορὰν περιέπεσε. Ἡ τραγῳδία λήγει μὲ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ θεοῦ Διονύσου ὡς νικητοῦ, τιμωρήσαντος τοὺς ἀσεβήσαντας πρὸς αὐτόν.

Ἡ τραγῳδία αὕτη καὶ τὸ διαφέρον τῶν θεατῶν προεκάλει διδασκομένη ἀπὸ σκηνῆς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, καὶ σπουδαίων ἀρετῶν δὲν ἐστερεῖτο. Τὸ διαφέρον προεκαλεῖτο κυρίως ἐκ τῆς συρράξεως τοῦ ἀνθρωπίνου ὀρθολογισμοῦ πρὸς τὴν θρησκευτικὴν ἔκστασιν, ἥτις ἐμφανίζεται ἐν τῇ τραγῳδίᾳ ὡς ἡ μόνη ἀληθὴς σοφία. Ἡ φυσικὴ ἀδυναμία τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας γίνεται καταδήλος εἰς τὸν Πενθέα, τοῦ ὁποίου ἡ ψυχὴ δὲν ἀμοιρεῖ μὲν ἀγαθῶν προθέσεων, εἶναι ἀποκεκλεισμένη ὅμως τῆς κατανοήσεως τοῦ ἀγνώστου. Τὸ δὲ μεγαλεῖον τῆς μυστηριώδους σοφίας, ἥτις κατὰ τὸ φαινόμενον μόνον εἶναι μία μανία, ἀποκαλύπτεται εἰς τὸ ἤρεμον καὶ εἰρωνικὸν μεγαλεῖον τοῦ νεαροῦ Διονύσου (*Βάκχου*), ὅταν ὁδηγῆται δέσμιος πρὸ τοῦ βασιλέως. Τὸ εἰρημένον οὐσιῶδες διαφέρον ἐνίσχυον ἄλλα δευτερεύοντα διαφέροντα ἐκ τῶν σκηνικῶν ἀρετῶν καὶ τῆς πλοκῆς τοῦ μύθου τῆς τραγῳδίας προκαλούμενα. Οὕτως ἡ ζωηρὰ περιγραφὴ τοῦ κατασπαραγμοῦ

Digitized by Google

τοῦ Πενθέως ὑπὸ τῶν Βακχῶν, ἡ εἰς τὴν σκηνὴν ἐμφάνισις τῆς Ἀγαύης κρατούσης εἰς τὰς χεῖρας τὴν κεφαλὴν τοῦ υἱοῦ ὡς τρόπαιον, καὶ ἡ αἰφνιδία ἀποκάλυψις τῆς τραγικῆς συμφορᾶς της, ἦσαν σκηναὶ συγκινητικώταται. Ἡ πάροδος τῶν Ἀσιάδων Βακχῶν, αἵτινες εἰσώρμων εἰς τὴν ὀρχήστραν μὲ λελυμένην τὴν κόμην καὶ μὲ δαιμονιώδη τυμπανοκρουσίαν, θὰ διήγειρον κατάπληξιν εἰς τοὺς θεατάς. Εἰς τὰς εἰρημένας ἀρετὰς τῆς τραγῳδίας πρέπει νὰ προστεθῶσιν ἡ ἀδιάσπαστος, ἀπὸ τῆς πρώτης μέχρι τῆς τελευταίας σκηνῆς, ἑνότης αὐτῆς καὶ ἡ σοφῆς κάθαρσις, ἡ τιμωρία τῶν ὑβριστῶν τοῦ θεοῦ. Πάσας τὰς ἀρετὰς ταύτας συνεπλήρωνεν ἡ εὐρυθμία τῶν λυρικῶν (χορικῶν) μερῶν τῆς τραγῳδίας, ἅτινα εἶναι ἐκ τῶν τελειοτέρων τοῦ θεάτρου τοῦ Εὐριπίδου. Ἡ τραγῳδία αὕτη εἶναι τὸ μόνον διασωθὲν δρᾶμα διὰ τοῦ ὁποίου ἐναργῶς βλέπομεν τὴν ἱερὰν (βακχικὴν) μανίαν ὑπὸ τῆς ὁποίας κατελαμβάνετο ὁ θίασος τοῦ θεοῦ τοῦ οἴνου. Τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν εἶχον πραγματευθῆ ὁ *Αἰσχύλος* εἰς τὸν μὴ διασωθέντα «Πενθέα» του καὶ ὁ *Ξενοκλῆς* εἰς τὰς «Βάκχας» του. Τὴν τραγῳδίαν δὲ τοῦ Εὐριπίδου εἶχε μεταφράσει εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν ὁ Ρωμαῖος ποιητὴς *Ἄττιος*. Τὰ λυρικὰ μέρη καὶ αἱ διηγήσεις αὐτῆς τόσον ἤρεσκον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὥστε καὶ ἐν αὐτῇ τῇ παρθικῇ αὐλῇ ἐψάλη ἡ διήγησις τοῦ ἀγγέλου περὶ τῆς μανίας τῆς Ἀγαύης. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους μετέφρασε μέρος τι τῆς ἐξόδου ὁ Goethe.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *H. Weil*, Etudes sur le drame antique. Ἱστορία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, ἰδίως τῶν *Alf. et Maur. Croiset* (τ. III), *W. Christ* (τ. I.) καὶ *Γ. Μιστριώτου* (τ. Α΄). Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

βακχανάλια (τά)· βλ. **βακανάλια.**

βακχαρίνη (Baccharine) *[Φαρμακογ.]*. Ἀλκαλοειδὲς ἀπαντώμενον εἰς τὸ φυτὸν Baccharis cordifolia. Ἡ βακχαρίνη παρουσιάζεται ὑπὸ τὴν μορφὴν ἀστεροειδῶν βελονῶν, ὀλίγον διαλυτῶν ἐν ὕδατι ψυχρῷ, λίαν δὲ διαλυτῶν εἰς αἰθέρα, ζέον ὕδωρ καὶ ἀλκοόλην. Κ. Γ. Μ.

βάκχαρις (ἡ) (Baccharis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *συνθέτων*. Εἶναι πόσι, θάμνοι ἢ δένδρα ἰθαγενῆ τῆς βορείου Ἀμερικῆς. Τινὰ τούτων εἶναι ἀειθαλῆ καὶ καλλιεργοῦνται ὡς κοσμητικὰ φυτά. Ἐκ τῶν 200 περίπου εἰδῶν τὰ ὁποῖα περιλαμβάνει τὸ γένος τοῦτο γνωστότερα εἶναι αἱ: *βάκχαρις ἡ ἁλιμόφυλλος* (Baccharis halimofolia) καὶ *βάκχαρις ἡ σφαιριδιόκαρπος* (Baccharis pilularis). Ἀμφότερα τὰ εἴδη εἶναι ἀειθαλεῖς θάμνοι καὶ φέρουσιν ὡραῖα ἄνθη. Ὁ πολλαπλασιασμός των γίνεται διὰ σπορᾶς καὶ εὐδοκιμοῦσιν εἰς ἀμμώδη καὶ ὑφάλμυρα ἐδάφη. Δ. Ν. Π.

βακχαρίτης (ὁ) (Baccharites Sap.) *[Παλαιοφυτ.]*. Γένος — ἀμφίβολον — ἐκλειψάντων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *καμπανουλωδῶν συμπετάλων δικοτυληδόνων*. Γ. Κ. Γ.

Βακχέβακχος. *[Ἀρχ.]*. Τύπος τοῦ ὀνόματος, ὑπὸ τὸν ὁποῖον προσεφωνεῖτο ὁ Διόνυσος ἐν ταῖς θυσίαις καὶ ταῖς ἑορταῖς καὶ πανηγύρεσιν αὐτοῦ (*Ἀριστ.* Ἱπ. 408). Ἐντεῦθεν καὶ ἡ φράσις «Βακχέβακχον ᾆσαι», ἡ ὁποία σημαίνει ᾆσμα ψαλλόμενον εἰς τὸν Βάκχον καὶ ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς ἐπαναλήψεως τῆς κλητικῆς: «Βάκχε, Βάκχε». ΙΑΚ. Χ. Δ.

βακχεία (ἡ)· ἡ ἑορτὴ τοῦ Βάκχου ‖ ἡ βακχικὴ μανία· μέθη· ‖ ὀργιαστικὴ διάθεσις.

Βακχεῖον (τό). Τὸ ἱερὸν (μυστικός, ἱερὸς οἶκος) τοῦ Βάκχου (Διονύσου). ***Βακχεῖα*** (τά)· ἡ ἑορτὴ ἡ θυσία ἡ πρὸς τιμὴν τοῦ Βάκχου γινομένη (βλ. λ. **Βακανάλια** καὶ **Διονύσια**).

Βακχεῖον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*.—1) Τοποθεσία τις ἐν Λέσβῳ. — 2) Νῆσος τις εἰς τὴν μικρασιατικὴν ἀκτήν, ἀπέναντι τῆς ἀρχαίας Φωκαίας. ΚΑΨ.

Βάκχειος *(Διόνυσος)* *[Ἀρχ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο: —1) Ἓν τῶν ἐν Κορίνθῳ ἐπιχρύσων (πλὴν τοῦ προσώπου) ξοάνων τοῦ Διονύσου (τὸ ἕτερον ἐκαλεῖτο *Λύσιος Διόνυσος*), ἅτινα εἶχον κατασκευασθῆ ἐκ ξύλου κοπέντος ἐκ τοῦ δένδρου εἰς τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀναβῆ ἐν τῷ Κιθαιρῶνι ὁ Πενθεὺς διὰ νὰ παρακολουθήσῃ κρυφίως τὰ ὑπὸ τῶν Μαινάδων τελούμενα ὄργια τοῦ Διονύσου.—2) Ἄγαλμα τοῦ Διονύσου ἐν Σικυῶνι, τὸ ὁποῖον ἅπαξ τοῦ ἔτους ἐν καιρῷ νυκτὸς (ὡς καὶ ἕτερον τοῦ αὐτοῦ θεοῦ τοῦ Λυσίου, ὡς καὶ ἐν Κορίνθῳ, Διονύσου καλουμένου) μετέφερον ἐκ τοῦ Κοσμητηρίου εἰς τὸ Διονύσιον (ἱερὸν) μετὰ ἀνημμένων λαμπάδων καὶ ὕμνων ἐπιχωρίων. ΚΑΨ.

βακχεῖος ἢ *βάκχειος, —α, —ον,* καὶ *βάκχιος, βακχικὸς* καὶ *βακχειακός.* Ὁ ἐκ τοῦ Βάκχου ἢ ὁ ἀνήκων εἰς αὐτὸν καὶ τὰς τελετάς αὐτοῦ: «βάκχιος βότρυς, —νόμος, —ρυθμός, βακχικὴ ὄρχησις, βακχικὰ ὄργια» κλπ. Ἔπειτα ἔχει τὴν σημασίαν τοῦ ἐκμανοῦς, τοῦ μαινομένου, τοῦ ἐνθουσιῶντος. Καὶ ὡς ἐπίθετον τοῦ Διονύσου: «Βάκχειος Διόνυσος, Βάκχειος θεός» (*Σοφ.* Οἰ. Τ. 1105). Καὶ ὡς οὐσιαστικὸν =ὁ **Βάκχος**: «Ὁ Θήβας δ' ἐλελίχθων Βάκχιος ἄρχοι» (*Σοφ.* Ἀντ. 154· πρβλ. καὶ *Εὐρ.* Κύ. 9.) Πληθυντ.: ***τὰ Βακχικά***, ἡ μυστικὴ λατρεία τοῦ Βάκχου, τὰ ὄργια, αἱ βακχικαὶ συνήθειαι, οἱ χοροί, ἄλλως *βακχεῖα*: «τὰ μὲν γὰρ Διονυσιακὰ καὶ Βακχικὰ οἶμαί σε μὴ περιμένειν ἐμοῦ ἀκοῦσαι, ὅτι ὄρχησις ἐκεῖνα πάντα ἦν» (*Λουκ.* π. ὀρ. 22.—*Ἡρόδ.* 2, 81). ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

—βακχεῖος ἢ *βακχειακὸς* (λατ. bacchius) *[Μετρ.]*. Ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν *ποδῶν* Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως (περὶ συνθ. ὀνομ. κεφ. 17) καὶ παρὰ πολλοῖς τῶν μεταγενεστέρων μετρικῶν, οἵτινες ἀντλοῦσιν ἐκ παλαιοτέρας τινὸς πηγῆς, οἷος ὁ Τερεντιανὸς Μαῦρος, *βακχεῖος* καλεῖται ὁ ἔχων τὸ σχῆμα — — ⏑, ὁ δὲ ἀντίθετος τούτου ὁ ἔχων τὸ σχῆμα ⏑ — — καλεῖται *ὑποβάκχειος* ἢ ἀντιβάκχειος (βλ. λ.) ἢ *παλιμβάκχειος* (λατιν. antibacchius). Ἀλλ' ὅμως κατ' αὐτὸν τὸν Α' π.Χ. αἰῶνα ἡ χρῆσις τῶν ὅρων τούτων ἀντεστράφη. Ἐπειδὴ ἐκ τῶν δύο ἀνωτέρω σχημάτων συχνότερον ἦτο τὸ ⏑ — —, ἐντεῦθεν τὸ σχῆμα τοῦτο ὠνομάσθη βακχεῖος, καὶ τὸ σπανιώτερον — — ⏑ παλιμβάκχειος. Κατὰ τὸν δεύτερον τοῦτον τρόπον μεταχειρίζεται τοὺς ὅρους ὁ Φάβιος Κοϊντιλιανός, προσέτι δὲ καὶ ὁ Ἡφαιστίων. Οἱ νεώτεροι μετρικοὶ ἀκολουθοῦσι τοῖς δευτέροις τούτοις.

Οἱ *ἰωνικοὶ* πόδες ἐκλήθησαν τὸ πρῶτον οὕτως ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων ἀπὸ τῶν «ἰωνικῶν λόγων» τοῦ Σωτάδου, ἐν οἷς ἐγίνετο πολλὴ χρῆσις τῶν ποδῶν τούτων, πρότερον δ' ἐκαλοῦντο *βακχεῖοι*, ὁ μέν, ὡς φαίνεται, *βακχεῖος ἀπ' ἄρσεως*, ὁ δὲ *βακχεῖος ἀπὸ θέσεως*. Ἐκλήθησαν δὲ βακχεῖοι ἐκ τῆς χρήσεως αὐτῶν ἐν ᾄσμασιν εἰς Διόνυσον καὶ Δήμητρα. Ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου Κοϊντιλιανοῦ βακχεῖοι καλοῦνται προσέτι ὁ *χορίαμβος* — ⏑ ⏑ — καὶ ὁ *ἀντίσπαστος* ⏑ — — ⏑, ὁ μὲν *βακχεῖος κατὰ τροχαῖον*, ὁ δὲ *βακχεῖος κατὰ ἴαμβον*. Τὸ κύριον κῶλον τοῦ ἐξαχρόνου βακχείου παρὰ τοῖς Ἕλλησιν εἶναι ὁ δίμετρος ⏑̄ — —, ⏑ — — (πρβλ. *Ἀριστ.* Νεφ. 708, *Εὐριπ.* Ἀλχ. 92). —Ω

Βακχεῖος. Ἰατρὸς τοῦ Γ' π.Χ. αἰῶνος, ἐκ Τανάγρας τῆς Βοιωτίας. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Ἡροφίλου, ὑπομνηματιστὴς τοῦ Ἱπποκράτους καὶ συγγραφεὺς πρωτοτύπων μελετῶν. Δυστυχῶς οὐδεμία τῶν ἐργασιῶν του ἐσώθη μέχρις ἡμῶν. Αἱ περὶ αὐτοῦ εἰδήσεις προέρχονται ἐξ ἐγκατεσπαρμένων πληροφοριῶν τοῦ Γαληνοῦ καὶ τοῦ Ἐρωτιανοῦ. Αἱ ἐπὶ τοῦ Ἱπποκράτους ἐργασίαι του συνίστανται εἰς ἔκδοσιν τοῦ 3ου βιβλίου τῶν «Ἐπιδημιῶν» αὐτοῦ (*Γαλην.* τ. 17 Α, σ. 794, ἐκδ. Kühn), εἰς ὑπομνηματισμὸν τοῦ 6ου τῶν «Ἀφορισμῶν» καὶ τοῦ «κατ' ἰητρεῖον» (*Γαλην.* τ. 18 Β, σ. 631, καὶ *Ἐρωτιαν.* Γλωσσ. Ἱπποκρ. ἐν Dict. Medic. 1594). Πλὴν τούτων ὁ Βακχεῖος ἔγραψε καὶ πρωτοτύπους μελέτας, ὧν σπουδαιοτέρα ἡ «Σφυγμῶν ἐπιτομή» (*Γαλην.* τ. 8, σ. 749). Ὁ Γαληνὸς μᾶς διασώζει καὶ ὁρισμόν τινα τοῦ Βακχείου περὶ τοῦ ρυθμοῦ, καθ' ὅν: «ρυθμὸς ἐστὶ κίνησις ἐν χρόνοις τάξιν ἔχουσα» (τ. 19, σ. 408). Μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Βακχείου φέρεται καὶ *μάλαγμά τι* ἀγνώστου συνθέσεως καὶ κατασκευῆς, τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποίησεν ὁ Καῖσαρ (*Γαλην.* τ. 13, σ. 987).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Dictionarium Medicum. *Erotiani*, Glossaria in Hippocratem 1564.—*Γαληνὸς* ἐκδ. *D. C. G. Kühn* 1830.—*J. Bouillet*, Précis d'histoire de la Médecine 1883. Θ. Π.

— Βακχεῖος. Μιλήσιος ἀγνώστου ἐποχῆς, πιθανῶς προγενέστερος Πλινίου τοῦ πρεσβυτέρου, γράψας περὶ γεωργίας, σύγγραμμα ἀπολεσθέν, καὶ θεωρούμενος ὑπὸ τοῦ Πλινίου τοῦ πρεσβυτέρου ὡς αὐθεντία εἰς τὰ σχετιζόμενα μὲ τὴν γεωργίαν ζητήματα (βιβλ. 8,10,14,17). Θ. Π.

— Βακχεῖος (ὁ ἐπικαλούμενος *Γέρων*). Ἕλλην μουσικογράφος. Μὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ σώζονται δύο πραγματεῖαι, ἀμφότεραι ὑπὸ τὸν τίτλον: «Εἰσαγωγὴ τέχνης μουσικῆς». Ἀλλ' ἐκ τῆς συγκριτικῆς ἀναλύσεως αὐτῶν προκύπτει ὅτι αὗται συνετέθησαν ὑπὸ δύο διαφόρων συγγραφέων. Ἐπίγραμμά τι εὑρισκόμενον εἰς τὸ τέλος τοῦ δευτέρου χειρογράφου ἐγέννησε τὴν ὑπόνοιαν ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἔζη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μ. Κωνσταντίνου. Μετὰ βεβαιότητος ὅμως οὐδὲν γνωρίζομεν οὔτε περὶ τῆς ἐποχῆς οὔτε περὶ τῆς ζωῆς τοῦ Βακχείου. Ἡ πρώτη πραγματεία ἐξεδόθη πρῶτον ὑπὸ τοῦ *F. Morel* ὑπὸ τὸν τίτλον: «Bacchii Senioris iatromathematici (κατὰ σύγχυσιν πρὸς τὸν ἰατρὸν Βακχεῖον τὸν Ταναγραῖον) Εἰσαγωγὴ κ. τ. λ.» (Παρίσιοι 1623). Ἡ πραγματεία αὕτη εἶναι εἶδος μουσικῆς κατηχήσεως μετ' ἐρωταποκρίσεων περιέχουσα τὰ διάφορα προβλήματα τῆς μουσικῆς τέχνης (ἤχοι, διαστήματα, τόνοι, συστήματα, ρυθμός). Ἡ δευτέρα εἶναι ἔργον πυθαγορείου τινὸς μεγάλην ἐκτίμησιν ἔχοντος πρὸς τὰ μαθηματικά. Ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐπίσης αὐτὴ ὑπὸ τοῦ F. Bellermann (Βερολ. 1841). Τὸ ἐπώνυμον *Γέρων*, τὸ ὁποῖον φέρει ὁ Βακχεῖος, δὲν σημαίνει ἀναγκαίως ὕπαρξιν νεωτέρου τινὸς ὁμωνύμου. Θ. Π.

βάκχευμα (τό)· συνήθως εἰς τὸν πληθ. *βακχεύματα*· ὄργια βακχικά, ἑορταί, ἀκρασίαι, οἷον παννυχίδες, συμπόσια, μέθη κ. τ. τ. πρὸς τιμὴν τοῦ Βάκχου.

Βακχεὺς *[Ἀρχ.]*. Ἐπώνυμον τοῦ Διονύσου εἴς τινας πόλεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος (ἐν Νάξῳ, ἐν Μυκόνῳ, ἐν Ἐρυθραῖς τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἀλλαχοῦ). Ἐνίοτε ἡ λέξις εὑρίσκεται ὡς αὐθύπαρκτον ὄνομα.

βακχευτὴς (ὁ), θηλ. *—εύτρια*· ὁ πλήρης βακχικῆς μανίας, ὁ οἰνόφλυξ (Ὀρφ. Ὕ. 10,21—46,6). Καὶ ὡς ἐπίθετον: βακχευτὴς ρυθμὸς (*Ἀνθ.* Π, Π, 64). ***Βακχευτὴν*** ἢ ***Βακχευτὰν*** θεὸν ἔλεγον ἐν τῇ ἀρχαιότητι τὸν Διόνυσον (*Ἀθην.* Π, 465 α)· καὶ ὁ Πὰν δὲ φαίνεται ὅτι εἶχε τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην (Ὀρ. Ὕ. 5, 10, 21). ΙΑΚ. Χ. Δ.

βακχεύω· ἑορτάζω τὴν ἑορτὴν τοῦ Βάκχου, ὀργιάζω, μεθύσκομαι, χορεύω, γελῶ κ. τ. τ. ‖ μαίνομαι, ἐνθουσιῶ εἰς ὑπερβολήν.

Βακχέχορος (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Ἐπωνυμία τοῦ Διονύσου (*Ὀρφ.* Ι, 56,3—74,1) ἢ καὶ ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀρχηγὸς τοῦ χοροῦ κατὰ τὰς ἑορτὰς καὶ τὰς πανηγύρεις τὰς εἰς τιμὴν τοῦ θεοῦ ἀγομένας. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βάκχη (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Ἡ ἱέρεια τοῦ Βάκχου ἢ ἡ ὑπὸ τούτου ἐμπνεομένη *Μαινὰς* καὶ κατ' ἐπέκτασιν ἔπειτα ἡ μεθυσκομένη καὶ ὀργιάζουσα γυνὴ (βλ. λ **Βάκχαι**).

βάκχη (ἡ) (Baccha) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *συλφιδῶν*. Γνωστὰ εἴδη τινὰ κατοικοῦντα τὴν Εὐρώπην. Δ. Ν. Π.

Βακχιάδαι ἢ ***Βακχίδαι.*** Ὁ βασιλικὸς ἀπὸ τοῦ Θ' π. Χ. αἰῶνος μέχρι τοῦ 748 π. Χ. καὶ ἀριστοκρατικὸς ἔπειτα (748—657 π. Χ.) πανίσχυρος ἐν Κορίνθῳ οἶκος, εἰς τὸν ὁποῖον ὠφείλετο τὸ μεγαλεῖον καὶ ἡ ἱστορικὴ σημασία τῆς Κορίνθου κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν Βακχιαδῶν, ἀπὸ τοῦ **Βάκχιδος** (βλ. λ.) μέχρι τοῦ *Τελέστου*, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀριστοδήμου (Θ' αἰῶνος—748 π. Χ.) καθωρίσθη ὡς σκοπὸς τοῦ κορινθιακοῦ κράτους οὐχὶ ἡ κατὰ γῆν ἐδαφικὴ ἐπέκτασίς του, ἀλλὰ ἡ κατὰ θάλασσαν, καὶ ἡ πόλις προωρίσθη οὐχὶ μόνον ν' ἀποκομίσῃ πλούσια κέρδη διὰ τοῦ διαμετακομιστικοῦ, ἕνεκα τῆς γεωγραφικῆς θέσεώς της, ἐμπορίου, ἀλλὰ νὰ δεσπόσῃ τῆς θαλάσσης. Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ των οἱ Βακχιάδαι, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἦλθον εἰς φιλικωτάτας σχέσεις πρὸς τὴν Χαλκίδα, τὴν κοιτίδα τῆς χαλκοτεχνίας καὶ τοῦ ἐμπορίου τῶν μετάλλων, ἀφ' ἑτέρου δέ, διατάξαντες τὰ τοῦ Διόλκου τοῦ ἰσθμοῦ πρὸς ὑπερνεώλκησιν δι' αὐτοῦ τῶν πλοίων ἐκ τοῦ κορινθιακοῦ εἰς τὸν σαρωνικὸν καὶ τἀνάπαλιν, προεκάλεσαν παντοίας τεχνικὰς ἐν Κορίνθῳ ἐφευρέσεις καὶ ἠνάγκασαν τὰς πλείστας τῶν πόλεων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ νὰ ναυπηγῶσι τὰ πλοῖά των ἐν Κορίνθῳ, διὰ νὰ δύναται νὰ ὑπερνεωλκηθῶσι διὰ τῶν κυλίνδρων τοῦ Διόλκου, καὶ νὰ πληρώνωσι πολλὰ πορθμεῖα, ἅτινα ἐξησφάλιζον μεγίστους πόρους εἰς τὸ ταμεῖον τῆς πόλεως. Ἡγοῦντο δὲ οἱ Βακχιάδαι οὐχὶ μόνον τῶν μεγάλων βιομηχανικῶν καὶ ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἐν τῇ πόλει κινήσεως, ἥτις ἤρχισε πολὺ ἐνωρὶς ἕνεκα τοῦ συρρεύσαντος εἰς τὴν πόλιν μεγάλου πλούτου. Οὕτως ὁ Βακχιάδης Εὔμηλος ὕμνησεν εἰς ἓν ἔπος του τὴν κτίσιν τῆς ἰσχυρᾶς ταύτης ναυτικῆς πόλεως.

Οἱ Βακχιάδαι ἀνελάμβανον ἀκόμη, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς βασιλείας καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ὀλιγαρχικοῦ πολιτεύματος ἐν Κορίνθῳ, καὶ τὴν διοίκησιν τῶν στόλων τῆς Κορίνθου, οἵτινες προωρίζοντο εἰς τὴν ἵδρυσιν ἰδίως ἀποικιῶν. Οὕτως Βακχιάδαι ἦσαν καὶ ὁ ἱδρυτὴς τῆς κορινθιακῆς ἀποικίας Κερκύρας *Χερσικράτης* καὶ ὁ ἱδρυτὴς τῶν περιωνύμων Συρακουσῶν *Ἀρχίας*. Βακχιάδαι ἦσαν ἀκόμη καὶ ὁ πρῶτος εἰδικὸς τριηροποιὸς *Ἀμεινοκλῆς*, ὁ μεταξὺ τῶν ἱδρυτῶν τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης παρ' Ἕλλησι Κορίνθιος νομοθέτης *Φείδων* (ἄλλος παρὰ τὸν Ἀργεῖον) καὶ ὁ μεταναστεύσας εἰς Θήβας καὶ νομοθέτης αὐτῶν γενόμενος *Φιλόλαος*. Μετὰ τὴν βασιλείαν, καταργηθεῖσαν, ὡς προελέχθη, κατὰ τὸ 748 ἐπὶ τοῦ Τελέστου, πέμπτου διαδόχου τοῦ *Βάκχιδος*, εἰσήχθη τὸ ὀλιγαρχικὸν πολίτευμα, κατὰ τὸ ὁποῖον διῴκει ἐτησίως τὰ κοινὰ εἷς Βακχιάδης ἔχων πλήρη βασιλικὴν ἐξουσίαν καὶ καλούμενος *πρύτανις* (πρῶτος). Ὁ Βακχιάδης ὅμως οὗτος ἄρχων εἶχε περὶ ἑαυτὸν συμβούλιον οἰκογενειακὸν ἀποτελούμενον ἐκ πάντων τῶν μελῶν τῶν διακοσίων ἀπὸ τοῦ Βάκχιδος καταγομένων οἴκων, ἅτινα ἐκαλοῦντο *βασιλεῖς*. Οἱ Βακχιάδαι ἀποφεύγοντες τὴν μετὰ τῶν ἄλλων οἴκων τῆς Κορίνθου ἐπιγαμίαν διετήρησαν τὴν κυβέρνησιν τῆς πόλεως μέχρι τοῦ 657, ὅτε διὰ στάσεως ἀνέτρεψεν αὐτοὺς (ἐπὶ τοῦ ἐνενηκοστοῦ πρυτάνεως) ὁ *Κύψελος*, Βακχιάδης καὶ αὐτὸς ἐκ μητρός, ὡς υἱὸς τῆς ἀσχήμου *Λάβδας*, ἕνεκα τοῦ εἰρημένου ἐλαττώματός της μὴ δυνηθείσης νὰ ὑπανδρευθῇ Βακχιάδην καὶ δοθείσης εἰς τὸν *Ἠετίωνα*, τὸν πατέρα τοῦ Κυψέλου.

Πλὴν τῶν Βακχιαδῶν τῆς Κορίνθου καὶ τῶν προμνημονευθέντων ὡς μεταναστευσάντων ἢ ἱδρυτῶν γενομένων ἀποικιῶν ἐμνημονεύοντο Βακχιά-

Digitized by Google

δαι, ἐν Μιλήτῳ, εἰς τοὺς ὁποίους **ὠφείλετο καὶ** ἡ ἀνάπτυξις τῆς μεταξὺ Κορίνθου **καὶ Μιλήτου** ἐπικοινωνίας, ἐν Ἰλλυρίᾳ καὶ ἐν **Μακεδονίᾳ (ἰδίως** ἐν Λυγκηστίδι, τῆς ὁποίας ἡ βασιλικὴ δυναστεία —ὡς ὁ Λυγκηστεὺς *Ἀρραβαῖος*—ἐκαυχᾶτο ὅτι εἶχε συγγένειαν πρὸς τοὺς Βακχιάδας τῆς Κορίνθου). Βακχιάδης ἦτο κατὰ τὸν Διονύσιον Ἁλικαρνασσέα καὶ ὁ *Δημάρατος*, ὁ πατὴρ τοῦ βασιλέως τῆς Ρώμης Ταρκυνίου τοῦ Πρίσκου. Βακχιάδαι δὲ ἐμνημονεύοντο ἀκόμη καὶ ἐν Ἀθήναις ὡς οἱ κατὰ τὸν Β΄ π. Χ. αἰῶνα γενόμενοι ἄρχοντες ἐν Ἀθήναις Πιστοκράτης καὶ Ἀπολλόδωρος, οἱ υἱοὶ τοῦ Σατύρου. Μετὰ τοὺς Βακχιάδας ἐδυνάστευσαν τῆς Κορίνθου οἱ *Κυψελίδαι* (βλ. λ. **Κόρινθος**).

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Βακχιάς· βλ. λ. **Βάκχαι**.

Βακχίδης. Ἕλλην στρατηγὸς διαδραματίσας σπουδαιότατον πρόσωπον εἰς τὰς κατὰ τῶν Μακκαβαίων ἐκστρατείας τῶν βασιλέων τῆς Συρίας Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς καὶ Δημητρίου τοῦ Σωτῆρος, μνημονευόμενος δὲ ἐπανειλημμένως ἐν τοῖς μακκαβαϊκοῖς βιβλίοις (Α΄ καὶ Β΄). Π.Ι.Μ.

—**Βακχίδης**. Διοικητὴς τῆς Σινώπης καὶ φρούραρχος ἐπὶ τῆς πολιορκίας αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἐπὶ Μιθραδάτου τοῦ ΣΤ΄, βασιλέως τοῦ Πόντου. Κατέστη διαβόητος διὰ τὴν σκληρότητά του βασανίζων καὶ θανατώνων τοὺς κατοίκους ἐπὶ τῇ ἁπλῇ ὑπονοίᾳ προδοσίας κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας. Α. Α. Π.

βακχίδης (ἡ) (Bacchide) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἀπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *νηρηΐδων*. Τὸ γένος περιλαμβάνει τέσσαρα εἴδη ἀπαντῶντα ἰδίως ἐντὸς τῶν ὑπογείων καὶ προσβάλλοντα ἐπίσης καὶ τὸ γλεῦκος. Δ. Ν. Π.

βακχικός, *—ή, —όν*· ὁ τοῦ Βάκχου, ὁ τοῦ πότου καὶ τῆς μέθης: «βακχικὰ ὄργια», «βακχικὰ ᾄσματα». Βλ. καὶ **βάκχειος**.

— **βακχικὴ** *ὄρχησις*· βλ. λ. **ὄρχησις, χορός**.

βακχίνη (ἡ) (Bacchine) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστωδῶν*. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν τῆς Ἀσίας χωρῶν. Δ.Ν.Π.

βάκχιος, *—α, —ον*· βλ. **βακχεῖος**.

Βάκχις. Υἱὸς τοῦ Προύμνιδος καὶ γενάρχης τῆς ἐν Κορίνθῳ δυναστείας τῶν *Βακχιδῶν* ἢ *Βακχιαδῶν*. Ἦτο ὁ πέμπτος μετὰ τὸν Ἡρακλείδην *Ἀλήτην* βασιλεύσας ἐν Κορίνθῳ (περὶ τὸ 900 π.Χ.). ΚΑΨ.

Βακχὶς *[Ἀρχ.]*· βλ. λ. **Βάκχη καὶ Βάκχαι**.

—**Βακχίς**. Ἀθηναία αὐλητρίς, παρὰ τῇ ὁποίᾳ ἦτο δούλη κατ᾽ ἀρχὰς ἡ διαβόητος ἑταίρα Πυθιονίκη (βλ. λ.), ἡ φίλη τοῦ Ἁρπάλου.

Βακχὶς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τις ἐν Αἰγύπτῳ παρὰ τὴν λίμνην Μοῖριν, κτίσμα Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου. ΚΑΨ.

—**Βακχίδος** *ἀβαθῆ* *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἀβαθῆ ἐπικίνδυνα τῆς Κερκυραϊκῆς θαλάσσης, προέχοντα ἀπὸ τῆς ἠπειρωτικῆς ἀκτῆς, δεξιᾷ δὲ τῷ εἰσπλέοντι τὸν ὅρμον *Σαϊάδας*. Τὰ ἀβαθῆ ταῦτα («Bacchante» flats: πλάτ. 39°34΄, μῆκ. 20°07, χάρτ. ἀγγλ. 206: Corfou channels) σχηματίζονται ἐκ τῶν ἰλύων ἃς διαρκῶς καταφέρει ὁ *Θύαμις (Καλαμᾶς)*. Τὴν ὀνομασίαν των ὀφείλουν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ὑδρογραφήσαντος αὐτὰ βρεττανικοῦ πολεμικοῦ. Σ. Ε. Λ.

Βάκχοι (οἱ). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο μνημονεύονται σύλλογοι θρησκευτικοὶ εἰς διαφόρους πόλεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος (Κνίδον, Κύζικον κ. ἀ.), διὰ τὴν λατρείαν τοῦ *Διονύσου* ἱδρυθέντες. ΚΑΨ.

Βάκχος. Ὄνομα τοῦ θεοῦ Διονύσου, ἄλλως *Βάκχειος* καὶ *Ἴακχος* (βλ. **Διόνυσος**)· || μετφ. ὁ οἶνος, ἡ οἰνοποσία: «εἶναι φίλος τοῦ Βάκχου».

—**Βάκχος**. Ἐπώνυμον *Ἀντιόχου* τοῦ *ΣΤ΄* τοῦ Ἐπιφανοῦς, καὶ *Ἀντιόχου* τοῦ *ΙΒ΄*, βασιλέων τῆς Συρίας.

— «**Βάκχος**» («Bacchus»). Ἐφημερὶς σατιρικὴ χλευάζουσα τοὺς πωλητὰς τῶν οἴνων καὶ οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν ἐκδοθεῖσα ἐν Παρισίοις τῷ 1843. Δ. Π. Κ.

Βάκχος *μάρτυς*. Ἐκ Ρώμης καταγόμενος καὶ εἰς τὰς τάξεις τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ ὡς ἀξιωματικὸς ὑπηρετήσας, συνεμαρτύρησε μετὰ τοῦ φήμην εὐρυτέραν καὶ μεγαλυτέραν ἀποκτήσαντος συναδέλφου αὐτοῦ *Σεργίου* ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιανοῦ. Τόπος τοῦ μαρτυρίου τοῦ *Βάκχου* ἐγένετο μέρος τι ἐγγὺς τοῦ Εὐφράτου, καθ᾽ ἃ δ᾽ ὁ Νικηφόρος ἱστορεῖ, ἀπεκεφαλίσθη «καιρίαν ἐνεγκὼν κατὰ τοῦ τένοντος, τοῦ αὐχένος» (Ἐκκλ. Ἱστορ. VII, 14 *Migne* 145, 1236). Ἀμφότεροι οἱ μάρτυρες ἐθεωροῦντο ὡς οἱ προστάται ἅγιοι τῆς Συρίας, πρὸς τιμὴν δ᾽ αὐτῶν ὁ Ἰουστινιανὸς ᾠκοδόμησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἴδιον ναὸν (*Προκοπίου*, Ἰουστιν. κτισμάτων βιβλ. Α. 4). Ἡ μνήμη ἀμφοτέρων ἑορτάζεται παρ᾽ ἡμῖν τῇ 7ῃ Ὀκτωβρίου.

Ὑπάρχει καὶ *Βάκχος* μάρτυς νεώτερος, ἐπὶ τῶν χρόνων Κωνσταντίνου καὶ Εἰρήνης, ξίφει τελειωθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀγαρηνῶν. Υἱὸς ἀρνησιθρήσκου πατρός, ἀποστατήσαντος πρὸς τοὺς Ἀγαρηνούς, μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ κατέφυγεν ὡς μοναχὸς εἰς τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις Λαύραν τοῦ ἁγίου Σάββα, ἔνθα ἀποκρυβεὶς ἐπί τινα χρόνον ἀνεκαλύφθη ἐν τέλει καὶ συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀγαρηνῶν ἐμαρτύρησεν. Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 15ην Δεκεμβρίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Συναξαριστὴς *Νικοδήμου* ἐν ἀνωτέρω μνημονευθείσαις ἡμερομηνίαις.—*Smith* and *Wage*, Dictionnary of Christ. Biography Τομ. Α΄ σελ. 236. Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

βάκχος (ὁ) (Bacchus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κανθαριδιδῶν*. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

Βάκχου *νησὶς [Ναυτ. Γεωγρ.]*. Μικρὰ νησὶς 200 περίπου μέτρων διαμέτρου, προσπεφυκυῖα εἰς τὴν βορείαν ἄκραν τοῦ ὅρμου τῆς πόλεως Νάξου (πλάτ. 37° 06΄ Β, μῆκ. 25°22΄ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1822: Naxia bay) καὶ συνδεομένη πρὸς τὴν ἀκτὴν διὰ προβλῆτος, ἀφετηρίας τῶν ἀρξαμένων ἐκεῖ (1926) λιμενικῶν ἔργων. Ἡ ὀνομασία της δὲν εἶναι ἀρχαία (κατὰ Πλίνιον ὠνομάζετο *Paloeti*), ἀλλ᾽ ἐντελῶς σύγχρονος, ὀφειλομένη δὲ εἰς τὰ ἐπ᾽ αὐτῆς ἐρείπια ναοῦ τοῦ Διονύσου, τοῦ ὁποίου μόνον ἡ δυτικὴ πρόσοψις ὑφίσταται. Αἱ ἁδραὶ αὐτῆς ἀναλογίαι ἀποδεικνύουσι κτίσμα τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος· ὁ πυλὼν αὐτοῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία πελώρια μαρμάρινα παραλληλεπίπεδα, ὧν τὰ δύο εἶναι ὀρθὰ ἐπὶ ὑποβάθρων, τὸ δὲ τρίτον ἐπακουμβᾷ ὁριζόντιον ἐπὶ τῶν κιονοκράνων τῶν ἄλλων. Τὰ συντελούμενα λιμενικὰ ἔργα θὰ μεταβάλωσι τέλεον τὴν ὄψιν τῆς τε νησῖδος καὶ τοῦ ὅρμου, διὰ τοῦτο ὁ προμνησθεὶς χάρτης ἀποβαίνει πολύτιμος διὰ τὸν μελετητήν. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἡ νησὶς Βάκχος τοῦ ὅρμου τῆς Νάξου καὶ τὰ ἐπ᾽ αὐτῆς λείψανα τοῦ ἀρχαιοτάτου ναοῦ τοῦ Διονύσου.

[Κατέναντι ἡ πόλις τῆς Νάξου πρὸς ἣν ἡ νησὶς συνεδέετο διὰ σειρᾶς «μυρμήκων», ἐφ᾽ ὧν ἤδη κατεσκευάσθη κυματοθραύστης μεταβαλὼν τὴν νησῖδα εἰς χερσονησῖδα.]

— **Βάκχου** *νῆσος [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Αἰθιοπίας τῆς ὑπὸ Αἴγυπτον, ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ, ἀναφερομένη ὑπὸ Κλαυδίου Πτολεμαίου (Δ, ζ, 38) ὡς κειμένη εἰς πλάτ. 13° ¼ καὶ μῆκ. ἀπὸ Μακάρων μεσημβρινοῦ 69° ½. Παρ᾽ αὐτήν, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀναφέρεται ὡς κειμένη ἄλλη νῆσος *Ἀντίβακχος*. Ἀλλὰ καὶ ὡς *Βακχιὰς* καὶ ὡς *Ἀντιβακχιὰς* αὗται φέρονται. Καὶ ἡ μὲν Βάκχου νῆσος εἶναι ἡ σύγχρονος Dilemmi (πλάτ. 15°30΄ Β, μῆκ. 39°57΄ Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 8d: Red Sea, Sheet 4) προσκειμένη τῇ χερσονήσῳ Hartau εἰς 25 μιλ. Α. ΝΑ τοῦ ἐν Ἐρυθραίᾳ ἰταλικοῦ λιμένος τῆς Μασσάουα· ἡ δὲ τοῦ Ἀντιβάκχου νῆσος, ἡ σύγχρονος Shummà, (πλάτ. 15° 31΄ ½, μῆκ. 40°00΄) καταμεσῆς τοῦ μεταξὺ τῆς χερσονήσου Hartau καὶ τῆς νήσου Dahalak, ἀπέχουσα τῆς νήσου τοῦ Βάκχου 7 μιλ. Α. ΒΑ. (βλ. καὶ χάρτ. C. *Müller* VIII: Sinus Arabici pars Meridonalis secundum Agatharchidem, Artemidorum, Plinium, Ptolemaeum εἰς 3ον τόμον Ἐλασσόνων Ἑλλήνων γεωγράφων» ἔκδ. *Didot*, ὡς καὶ Red Sea and Gulf of Aden pilot ἔκδ. 1921, σελ. 359—361). Σ. Ε. Λ.

βακχούρια (τά). Λέξις ἐν τῇ μεταφράσει τῶν Ο΄, παρὰ τῷ Νεεμίᾳ (ιγ΄, 31) «τὸ δῶρον τῶν ξυλοφόρων ἐν καιροῖς ἀπὸ χρόνων καὶ ἐν τοῖς βακχουρίοις». Σημαίνει τὰς ἀπαρχὰς τῶν καρπῶν καὶ τῶν γεννημάτων, αἱ ὁποῖαι προσεφέροντο εἰς τὸν ναόν, ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων.

Βακχυλίδης. Λυρικὸς ποιητής, ὁ τελευταῖος τοῦ ἀλεξανδρεωτικοῦ κανόνος. Ἦτο καὶ οὗτος Κεῖος τὴν πατρίδα, ἀδελφιδοῦς δὲ τοῦ Σιμωνίδου, παρ᾽ ᾧ ἐμαθήτευσε καὶ τοῦ ὁποίου τὰ ποιήματα ἀπεμιμήθη.

Ἀκριβεῖς πληροφορίας περὶ τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου τοῦ *Βακχυλίδου* δὲν ἔχομεν. Ἐκ τῶν ὑπαρχουσῶν εἰδήσεων τάσσεται μεταξὺ τῶν ἐτῶν 505—430. Γνωστὸν εἶναι ὅτι τῷ 481 ἢ 483 ἐξύμνησε συγχρόνως μετὰ τοῦ Πινδάρου τὸν ἐξ Αἰγίνης Νεμεονίκην Πυθέαν καὶ περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον φαίνεται ποιήσας τὸν ἐπίνικον εἰς τὸν Φλιάσιον Αὐτομήδην. Μεγάλην ἐκτίμησιν ἐπέδειξε πρὸς τὸν Βακχυλίδην ἡ φιλόμουσος αὐλὴ τῶν Συρακουσῶν, ἥτις μετὰ τῶν μεγίστων ποιητῶν, τοῦ Σιμωνίδου, τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Πινδάρου, μετεπέμψατο πολλάκις καὶ αὐτόν. Ἤδη περὶ τὸ ἔτος 477 διέτριψεν ὁ Βακχυλίδης ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ *Ἱέρωνος*, ὡς συνάγεται ἔκ τινων μαρτυριῶν. Ὁ τύραννος οὗτος ἐτίμα ὑπερβαλλόντως τὸν Βακχυλίδην, ὃν ἔκρινεν ἄξιον νὰ διαγωνίζεται καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Πίνδαρον εἰς ἐξύμνησιν τῆς νίκης αὐτοῦ. Καὶ ὁ ἐν Αἰγίνῃ λαμπρὸς τοῦ Λάμπωνος οἶκος παρήγγειλεν *ἐπινίκους* συγχρόνως τῷ Βακχυλίδῃ καὶ τῷ Πινδάρῳ. Ἐποίησε συνάμα ᾠδὰς κατ᾽ ἐντολὴν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης. Θανόντος τοῦ Ἱέρωνος, ὁ ποιητὴς ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του, ὁπόθεν ἐκδιωχθεὶς κατέφυγεν εἰς Πελοπόννησον (πάντως μετὰ τὸ 468), κατὰ τὸν χρόνον δὲ τοῦτον τῆς ἐξορίας του ἐποίησε τὰ πλεῖστα τῶν ποιημάτων του. Περὶ τῆς φυγῆς ταύτης στερούμεθα πληροφοριῶν, πλὴν τῆς ἔκ τινος χωρίου τοῦ Πλουτάρχου (Περὶ ἐξορίστων 14) παρεχομένης, ὅστις καταλέγει τὸν Βακχυλίδην εἰς τοὺς ἐπὶ μακρὸν χρόνον διατελέσαντας ἐν φυγῇ.

Ὁ ποιητὴς περιῆλθεν, ὡς ἦτο ἑπόμενον, εἰς ἔριδας πρὸς τὸν ἀντίτεχνόν του Πίνδαρον περὶ τῆς τέχνης. Τὸν Βακχυλίδην δὲ ὑπαινίσσεται ὁ Θηβαῖος ποιητὴς ὁμιλῶν περὶ «μεμαθημένης τέχνης» (Πυθιον. 2,72 καὶ Νεμεον. 3,40. 8,20). Πρὸς ταῦτα, ὡς φαίνεται, ἀποκρίνεται ὁ Βακχυλίδης (ἀριθ. 14):

> Ἕτερος ἐξ ἑτέρου σοφὸς τό τε πάλαι τό τε νῦν.
> οὐδὲ γὰρ ῥᾷστον ἀρρήτων ἐπέων πύλας
> ἐξευρεῖν.

Ὁ Πίνδαρος ἐν τῷ ἐπινίκῳ εἰς Θήρωνα (Ὀλ. ΙΙ, 86) ἀποκαλεῖ τόν τε Σιμωνίδην καὶ τὸν Βακχυλίδην «λάβρους κόρακας», ἀδυνατοῦντας νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὸ θεῖον πτηνὸν τοῦ Διός. Ἀλλ᾽ ὁ Βακχυλίδης ἀνταποδίδων τὴν ὕβριν παρέβαλε καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν πρὸς ἀετόν, εἰς τὴν προσεγγίζουσαν πτῆσιν τοῦ ὁποίου «πτήσσουσι φόβῳ ὄρνιχες λιγύφθογγοι» (Ε΄, 9).

Διασωθέντα ποιήματα. Ὁ Βακχυλίδης ἐποίησε πολλῶν εἰδῶν λυρικὰ ᾄσματα, ὡς ἐπινίκια, ὕμνους, παιᾶνας, διθυράμβους προσόδια, ὑπορχήματα, παρθένεια, ἐρωτικὰ ᾄσματα, σκόλια καὶ ἐπιγράμματα. Ἐξ αὐτῶν ὅμως ἐλάχιστα ἀποσπάσματα διεσώθησαν, τὸ μέγιστον μέρος τῶν ὁποίων ἦσαν 12 στίχοι παιᾶνος εἰς τὴν Εἰρήνην. Ἀπὸ τοῦ 1897 ὅμως ἦλθον εἰς φῶς πολλὰ ποιήματα τοῦ Βακχυλίδου. Ταῦτα προέρχονται ἔκ τινος αἰγυπτιακοῦ παπύρου, εὑρισκομένου νῦν ἐν τῷ Βρεττανικῷ μουσείῳ, ὅστις, ἔχων μῆκος 17 ποδῶν, περιλαμβάνει 45 σελίδας· εἶναι ὡραιότατον χειρόγραφον τῶν μέσων τοῦ Α΄ π. Χ. αἰῶνος. Ἐκ τῆς ἐπιπόνου δὲ συνθέσεως τῶν περισωθέντων μερῶν τοῦ κυλίνδρου προῆλθον, πλὴν δωδεκάδων τινῶν ἀποσπασμάτων, εἴκοσι συνεχῆ ποιήματα, ὧν τινα ἐν ἐξαιρέτως καλῇ καταστάσει. Ἐκ τούτων προτάσσονται 14 ἐπίνικοι, ἐξ ὧν τέσσαρες μὲν πρὸς τιμὴν συμπολιτῶν τοῦ ποιητοῦ, τρεῖς δὲ εἰς τὸν τύραννον Ἱέρωνα, νικήσαντα δὶς Ὀλύμπια καὶ ἅπαξ Πύθια καὶ οἱ λοιποὶ εἰς διαφόρους νικητὰς ἐξ Αἰγίνης, Ἀθηνῶν, Φλιοῦντος, Θεσσαλίας καὶ Μεταποντίου.

Οἱ ἐπίνικοι τοῦ Βακχυλίδου, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Christ, ὁμοιάζουσι κατὰ τὰ κύρια μέρη πολὺ πρὸς τοὺς τοῦ Πινδάρου, διότι καὶ ἐν αὐτοῖς ἐξυμνεῖται πολλαχῶς ἡ ἀρετή, πλείονος αὐτὴ ἀξίας θεωρουμένη ἢ ὁ χρυσὸς καὶ ἡ ἰσχύς, καὶ ἐν αὐτοῖς σὺν τῇ ἑκάστοτε ἐξυμνουμένῃ νίκῃ μνημονεύονται εὐφήμως κατὰ τὰ πρότερον ἔνδοξα κατορθώματα καὶ εἰς αὐτὰ τέλος πρὸς ἐπαύξησιν τοῦ περιεχομένου παρεμβάλλεται μῦθός τις, ὡς π. χ. εἰς τὸν ἐπίνικον εἰς Ἱέρωνα νικήσαντα ἅρματι ἐν Ὀλυμπίᾳ (3, 23—62) περιπλέκεται τὸ ἐκ τοῦ Ἡροδότου (Ι.87) γνωστὸν θαῦμα τῆς σωτηρίας τοῦ Κροίσου διὰ τῆς ἐπὶ τὴν πυρὰν καταρρευσάσης βροχῆς.

Τὸ β΄ μέρος τοῦ παπύρου περιλαμβάνει ἓξ ᾠδὰς πεποιημένας ἵνα ᾄδωνται ἐν ἑορταῖς θεῶν ἢ ἡρώων. Τὰ ποιήματα ταῦτα εἶναι ἐνδιαφέροντα, διότι δι᾽ αὐτῶν παρέχονται νέα ὅλως δείγματα τῶν διαφόρων μορφῶν τῆς χορικῆς λυρικῆς.

Τὸ ιζ΄ ποίημα τοῦ Βακχυλίδου, τὸ ἐπιγραφόμενον «Ἠΐθεοι ἢ Θησεύς», εἶναι καὶ τὸ κάλλιστον. Ἐν αὐτῷ ἀπεικονίζει τὸν εἰς Κρήτην πλοῦν τοῦ Ἀθηναίου ἥρωος, ὃν ὁ Μίνως μετ᾽ ἄλλων νέων καὶ νεανίδων ἀπάγει πρὸς θυσίαν εἰς τὸν Μινώταυρον. Ὁ ποιητὴς διηγεῖται τὸν μέχρι τοῦδε σχεδὸν ἄγνωστον μῦθον, ὅτι ὁ Μίνως ἐπείραξεν ἐντὸς τοῦ πλοίου μίαν ἐξ αὐτῶν καὶ συνεκρατήθη ὑπὸ τοῦ Θησέως· ὁ θυμωθεὶς ἥρως ἐπεκαλέσθη τὸν πατέρα του, τὸν Δία, καὶ προεκάλεσε τὸν Θησέα ν᾽ ἀποδείξῃ ὅτι καὶ αὐτὸς ἦτο υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος· τότε ὁ Θησεὺς ἐπήδησεν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἔγινεν εὐμενέστατα δεκτὸς ὑπὸ τῆς Ἀμφιτρίτης καὶ ἐστεφανώθη καὶ περιεβλήθη πορφύραν ἐντὸς τῶν *ἐρατῶν* ἀνακτόρων, ὅπου ἐχόρευον αἱ Νηρηΐδες. Ἀνακομίζει δὲ τὸν ὑπὸ τοῦ Μίνωος εἰς τὰ κύματα ριφθέντα δακτύλιον ἐκ τοῦ ἐν τῷ βυθῷ τῆς

Digitized by Google

θαλάσσης ἀνακτόρου τῆς Ἀμφιτρίτης καὶ συγχρόνως προμηνύει τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς πατρίδος του ἐκ τῆς ἐπαισχύντου ἐκείνης δουλείας. Ὁ Βακχυλίδης θὰ ἠρύσθη ἀσφαλῶς ἔκ τινος παλαιοτέρας «Θησηΐδος» τὴν ἐν τῷ ποιήματι τούτῳ περιγραφὴν τῶν ἄθλων τοῦ Θησέως (δλ. *Christ* ἱστ. ἑλλ. λογοτ. Α΄ 192 σημ. 3 ἑλλ. μετ.). Τὸ ιη΄ ποίημα, «Θησεύς», εἶναι μοναδικὸν μεταξὺ τῶν σῳζομένων λειψάνων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ποιήσεως, διότι παρέχει τὸν ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ δράματος λείποντα κρίκον, ἤτοι παράδειγμα δραματικῆς προσωποποιίας τοῦ χορικοῦ ᾄσματος. Ἀποτελεῖται ἐκ διαλόγου καὶ δύο ἡμιχορίων, οὕτως ὥστε εἰς ἑκάστην ἐρώτησιν καὶ ἑκάστην ἀπόκρισιν ἀντιστοιχεῖ μία στροφή. Εἶναι λαμπρὸν ἔργον ὁμοιάζον πρὸς ἐπύλλιον καὶ πλὴν τῆς τεχνικῆς ἀξίας ἔχει καὶ περισσὴν ποιητικὴν χάριν. Καὶ ὁ μὲν εἷς τῶν διαλεγομένων εἶναι ὁ βασιλεὺς Αἰγεύς, ὅστις εἶχε πληροφορηθῆ ἤδη, ὅτι ἐγγὺς εὑρίσκετο ὁ Θησεὺς ἐπανερχόμενος νικητής, ὁ δ' ἕτερος εἶναι πολίτης Ἀθηναῖος, ἐρωτῶν περίτρομος τί σημαίνει ἡ χαλκῆ σάλπιγξ καὶ τί πρέπει ν' ἀναμένη τις ἐκ τοῦ προσεγγίζοντος ξένου. Ἔχομεν λοιπὸν ἐνώπιόν μας παράδειγμα λυρικοῦ δράματος, οἱ δὲ λόγοι τῶν διαλεγομένων καταδεικνύουσι τὴν μετάβασιν ἀπὸ τοῦ *διθυράμβου* εἰς τὴν *τραγῳδίαν*. Τὰ ποιήματα ιδ' καὶ ιε' φαίνονται ὡς μῦθοι ἄνευ *θέσεως*, ἤτοι μεσαῖα μέρη, ἕτοιμα νὰ προσαρμοσθῶσιν εἰς ᾠδήν, ὅταν ἤθελε παρουσιασθῆ εὐκαιρία καὶ πελάτης. Ἡ τοιαύτη συνήθεια διασαφεῖται ἐκ πολλῶν ποιημάτων τοῦ Πινδάρου καὶ τοῦ ε' αὐτοῦ τοῦ Βακχυλίδου, ὅπου ὁ μῦθος ἀποτελεῖ χωριστὸν σύνολον, δυνάμενον νὰ παρεντεθῆ ἀλλαχοῦ (ἀντιστροφὴ β' — ἀντιστρ. ε').

Λογοτεχνικὴ ἀξία τοῦ Βακχυλίδου. Οὔτε κατὰ τὸ ὕψος τῶν ἰδεῶν καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς λέξεως, οὔτε κατὰ τὸ βάθος τῶν ἐννοιῶν καὶ τὴν δημιουργικὴν δύναμιν δύναται ὁ Βακχυλίδης νὰ παραβληθῆ πρὸς τὸν Πίνδαρον. Ἀλλ' ἀντὶ τοῦ ἰσχυροῦ καὶ σκοτεινοῦ μεγαλείου καὶ τῆς αὐστηρᾶς καὶ τραχείας γλώσσης, ἅτινα εἶναι τὰ κύρια τοῦ Πινδάρου χαρακτηριστικά, ἔχει ἐπαγωγὸν διήγησιν μετὰ πολλῆς ἀριστοτεχνικότητος, μεγάλην σαφήνειαν, γλαφυρότητα, χαριτωμένην καὶ διαυγῆ δροσερότητα, βλέπει δὲ ὀξυδερκέστερον τὰ ἐν τῷ πραγματικῷ κόσμῳ γιγνόμενα· τὰ ποιήματά του εἶναι γεγραμμένα μετ' ἐπιμελείας, ἀποπνέουσι δὲ ἁπλότητα καὶ χάριν μαρτυροῦσαν τὴν ἰωνικὴν καταγωγὴν αὐτοῦ καὶ τὴν Σιμωνίδειον διδασκαλίαν. Ἔχει συνεπῶς τὰ προσόντα ἑνὸς πραγματικοῦ ποιητοῦ. Ὁ ἴδιος λέγει περὶ ἑαυτοῦ ὅτι εἶναι: «μελίγλωσσος Κηΐα ἀηδών» (Γ', 63), «νασιώτις λιγύφθογγος μέλισσα» (Ι', 8), «Μουσᾶν ἰοβλεφάρων θεῖος προφάτας» (Θ', 2).

Ἡ παλαιὰ κρίσις τοῦ Λογγίνου (περὶ ὕψους 33), ἣν ἀπεδέχοντο πάντες καὶ καθ' οὓς χρόνους οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ τὴν πιστοποιήσῃ, ἀποδεικνύεται ἀληθινὴ καὶ ἀκριβής. Ὁ Βακχυλίδης πράγματι δὲν εἶναι Πίνδαρος, ἀλλ' ὅμως εἶναι «ἀδιάπτωτος» ποιητὴς καὶ «πάντη κεκαλλιγραφημένος». Αὐτὸ δ' ἐπαυξάνει τὴν ἀξίαν τοῦ νέου εὑρήματος, διότι τώρα πρῶτον μανθάνομεν τί ἦτο κανονικὸς λυρικὸς ποιητὴς τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος. Μέχρι τοῦδε εἴχομεν μόνον τὸν Πίνδαρον, ἀλλ' οὗτος ἦτο ὅλως ἀκανόνιστος καὶ ἀμίμητος. Ὁ Βακχυλίδης δὲν εἶναι. Πιθανῶς, ὁσάκις Ἀθηναῖός τις ἀνελογίζετο λυρικὴν ποίησιν, ἐνόει τὴν ἰδιάζουσαν ταύτην τέχνην τοῦ νὰ κατεργάζεται κανεὶς καὶ νὰ σφυρηλατῆ τόσην γλῶσσαν, ὅπως τόσον μέταλλον, κόπτων παράδοξα καὶ ὡραῖα σύνθετα, καὶ καλλιτεχνῶν λεπτουργήματα γλωσσικὰ καὶ μουσικά. Τοιαῦτα περίπου εἶναι τὸ *χάος* καὶ αἱ *πτέρυγες* καὶ ἡ *νὺξ* καὶ τὸ *ἔαρ* τοῦ χορικοῦ τῶν «Ὀρνίθων» τοῦ Ἀριστοφάνους. Ἀληθῶς ὁ Ἀριστοφάνης λαμβανόμενος ὡς λυρικὸς καὶ ἀπαλλασσόμενος τοῦ κωμικοῦ, φαίνεται ἀρκετὰ ὅμοιος πρὸς τὸν ἀνευρεθέντα Βακχυλίδην (*C. Murray*, ἱστορία τῆς ἀρχ. ἑλλ. λογοτεχνίας, μετ. Σ. Μενάρδου σ. 112 ἑπ.). Ἡ διάλεκτος, τὰ μέτρα καὶ τὰ θέματα τοῦ Βακχυλίδου εἶναι πινδαρικά· ἐνίοτε μάλιστα φαίνεται πως ἀντιγράφων ὁ νεώτερος τὸν ἀρχαιότερον ποιητὴν καὶ δὴ οὐ μόνον ἐν τῇ χρήσει τῶν ἐπιθέτων, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐπαναλήψει προτάσεων ὅλων. Ἔχει δὲ πρὸς τούτοις καὶ πινδαρικάς τινας ἀρχάς, τὴν ἀντιπάθειαν πρὸς τὴν δημοκρατίαν, τὴν θρησκευτικὴν γαλήνην, τὴν ἐλαφρὰν ἠθικολογίαν, ἥτις ἴσως ἦτο συνήθεια τῶν ποιητῶν, τῶν προσκολλωμένων εἰς δωρικοὺς τυράννους. Ἀντιθέτως ὅμως πρὸς τὸν Πίνδαρον ἐλάχιστα μετεῖχε τῶν πολιτικῶν ἀγώνων τῶν χρόνων αὐτοῦ καὶ τῶν περιπετειῶν τῆς ἰδίας του πατρίδος. Διότι πρὸς τὴν ἥρεμον αὐτοῦ φύσιν ἥρμοζε μᾶλλον ἡ ἐν ᾄσμασιν ἐξύμνησις τῶν θελκτικῶν μύθων τοῦ παρελθόντος, ἢ ἡ ἀνάμειξις εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ παρόντος. Εἶναι δὲ παράδοξον ὅτι ὁ Βακχυλίδης καὶ μετὰ τὴν βαρεῖαν ὕβριν, ἣν ὑβρίσθη ὑπὸ τοῦ Πινδάρου, ὡς ἀνεγράψαμεν ἀνωτέρω, διατελεῖ βαδίζων ἐπὶ τὰ ἴχνη αὐτοῦ. Ἡ μίμησις δὲ τοῦ Πινδάρου εἶναι συχνὰ καταφανεστάτη. Οὕτως ἐν τῇ ε' ᾠδῇ, ὅπου διηγεῖται τὸν ἐν τῷ Ἅδη διάλογον τοῦ Ἡρακλέους καὶ τοῦ Μελεάγρου, ἡ περιγραφὴ τοῦ ἀετοῦ (στ' 24—26), ἐνθυμίζει τὸν Πίνδαρον ἀμέσως· ἐπίσης ἡ ἀστραπιαία καὶ ζωηρὰ εἰκὼν (στ. 63—67):

> ἔνθα δυστάνων βροτῶν
> ψυχὰς ἐδάη παρὰ Κωκυτοῦ ῥεέθροις,
> οἷά τε φύλλ' ἄνεμος
> Ἴδας ἀνὰ μηλοβότους
> πρῶνας ἀργηστὰς δονεῖ

κάμνει τὸν ἀναγνώστην νὰ νομίσῃ ὅτι εὑρίσκεται ἐνώπιον νέου τινὸς Πινδάρου. Ἀλλ' ἡ ᾠδὴ αὕτη ἐγράφη διὰ τὴν αὐτὴν καὶ ὁ α' Ὀλυμπιόνικος τοῦ Θηβαίου νίκην καὶ κατὰ τὸ μέτρον εἶναι ὁμοιοτάτη πρὸς τὸν β'. Ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, παρατηρεῖ ὁ Christ, οἱ μὲν στίχοι τοῦ Βακχυλίδου ἐκφαίνουσι ψυχὴν εὐγενῆ καὶ ἔμπλεων ἔρωτος πρὸς τὴν ἀρετήν, ἡ δὲ γλῶσσα τοσοῦτον εἶναι εὔληπτος, ὥστε ἀληθῆ ἡδονὴν παρέχει ἡ ἀνάγνωσις τῶν ποιημάτων αὐτοῦ. Πρὸς τούτοις ἡ ἁπλότης τῶν μέτρων καὶ αἱ σοφαὶ γνῶμαι ἀναμιμνήσκουσι πολλαχῶς τὸν Εὐριπίδην. Καὶ εἶναι μὲν ἀπηλλαγμένα τὰ ποιήματα αὐτοῦ καὶ τοῦ ὄγκου τοῦ Αἰσχύλου καὶ τῆς ἀσαφείας τῆς πινδαρικῆς φράσεως, ἀλλ' ὁμολογουμένως στεροῦνται καὶ τῶν ὑψιπετῶν ἐννοιῶν καὶ τοῦ πλούτου τῶν εἰκόνων τῶν διδασκάλων τοῦ ὑψηλοῦ χαρακτῆρος τοῦ λόγου. Διεφημίσθη δὲ δικαίως ὁ ἔνθους ὕμνος εἰς τὴν Εἰρήνην, ἀλλὰ καὶ τὴν παρομοίωσιν τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὸν «ὄρνιχα θεῖον τοῦ Διός» διεξήγαγε πολὺ τεχνικώτερον καὶ αὐτοῦ τοῦ Πινδάρου ὁ Βακχυλίδης ἐν τῷ ἐπινικίῳ εἰς Ἱέρωνα. Οὐ μόνον δ' ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις ἠξιοῦτο τιμῆς ὁ ποιητής. Εὗρε μιμητὴν τὸν Ὁράτιον καὶ θαυμαστὴν τὸν αὐτοκράτορα Ἰουλιανόν. Εἰς τοὺς ἐπινίκους τοῦ Βακχυλίδου, οἵτινες ὡς οἱ τοῦ Πινδάρου πλείονος προσοχῆς ἠξιοῦντο παρὰ τῶν γραμματικῶν ἢ τὰ ἱερὰ ᾄσματα, ἔγραψεν ὑπόμνημα ὁ Ἀλεξανδρῖνος γραμματικὸς Δίδυμος (*Ἀμμώνιος* ἐν λ. Νηρηΐδες).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τ' ἀποσπάσματα τοῦ Βακχυλίδου πρῶτος συναγαγὼν ἐξέδωκεν ὁ *Chr. Fr. Neue*, Bacchylidis Cei fragmenta, Berlin 1822. Πλήρης ἔκδοσις τῶν ποιημάτων τοῦ Βακχυλίδου ἐγένετο τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου *F. G. Kenyon*, The poems of Bacchylides, London 1897. Ἀρίστη ἔκδοσις μετὰ ἀγγλικῆς μεταφράσεως, μακρᾶς εἰσαγωγῆς καὶ σημειώσεων εἶναι τοῦ *R. Jebb*, Bacchylides, the poems and fragments, Cambridge 1905.—*Wilamowitz*, Bakchylides, Berlin 1898.—*Schöne*, De dialecto Bacchylidea (Λειψία 1903).—*Στεφάνου Δραγούμη*, Βακχυλίδειοι ἐπιστασίαι ἐν «Ἀθηνᾷ» τ. Ι' σ. 412 - 425.— *Γ. Γαρδίκα*, Βακχυλίδης ἐν «Ἀθηνᾷ» τ. ΚΖ' σ. 109 - 118. Λίαν διαφωτιστικὴ διὰ τοὺς Ἕλληνας ἀναγνώστας διατριβή. Ι. Φ. Δ.

Βάκχυλλος. Ἐπίσκοπος Κορίνθου κατὰ τὰ τέλη τοῦ Β' αἰῶνος· ἔγραψε, περὶ τὰ 195, ἐπιστολὴν μὴ σῳζομένην πρὸς τὸν πάπαν Βίκτωρα, ἐν ᾗ ἀπεδέχετο τὴν ῥωμαϊκὴν συνήθειαν τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα καὶ ἐπολέμει τὴν μικρασιατικὴν (*Εὐσεβίου* Ἐκ. ἱστ. 5, 23 ἐν *Migne* Ἑ. Π. 20, 493. *Ἱερωνύμου* de vir. ill. *Migne* P. L. 23. 567). Δ. Σ. Μ.

βάκχυλος (ὁ). Λέξις τῶν Ἠλείων, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου (111 θ) καὶ σημαίνουσα ἄρτον ἑψημένον ἐντὸς θερμῆς τέφρας.

Βάκων (Bacon) [*Ἄστρον.*] Περίφρακτος πεδιὰς τῆς Σελήνης, διαμέτρου 65 χιλιομέτρων περίπου, κειμένη εἰς τὸ νοτιοδυτικὸν τεταρτημόριον τοῦ δίσκου αὐτῆς, νοτιοδυτικῶς τοῦ κρατῆρος τοῦ Clairant. Τὸ τοίχωμα αὐτῆς ἀνέρχεται πρὸς ἀνατολὰς εἰς ὕψος 4.600 μ. περίπου, διακόπτεται δὲ πρὸς νότον ὑπὸ τριῶν μικρῶν κρατήρων. Αἱ σεληνογραφικαὶ συντεταγμέναι τοῦ σχηματισμοῦ τούτου εἶναι: μῆκος 20° Δ καὶ πλάτος—52°. Σ. Π.

Βάκων Ἰωάννης (Baco, Bacco, Bacho, Bacondorp, Baconthorp). Ἄγγλος θεολόγος τοῦ ΙΔ' αἰῶνος († 346) καὶ καρμηλίτης μοναχός. Ἔγραψε λατινιστὶ ἄνω τῶν 120 ἔργων θεολογικῶν, φιλοσοφικῶν καὶ κανονικῶν, ὧν γνωστότερον τὸ Commentaria seu quaestiones super IV libros Sententiarum (Μεδιόλανα 1510). Δ. Σ. Μ.

— **Βάκων** (Bacon, προφ. *Μπαίκ'ν*), ***Ναθαναήλ.*** Ἄγγλος ζωγράφος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἀδελφὸς τοῦ ἐπιφανοῦς φιλοσόφου *Φραγκίσκου Βάκωνος*. Τὸ πλεῖστον τῶν πινάκων του εὑρίσκονται εἰς Γκόρχαμπουργ. —Ω.

— **Βάκων** (Bacon), ***Νικόλαος.*** Ἄγγλος νομομαθὴς (1510—1579), πατὴρ τοῦ διασήμου *Φραγκίσκου Βάκωνος Βερουλάμ.* Σπουδάσας ἐν Καίμπριτζ καὶ Παρισίοις διωρίσθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἑρρίκου Η' βασιλικὸς ἐπίτροπος εἰς τὸ διαχειριστήριον τῶν κηδεμονιῶν. Βραδύτερον ἡ Ἐλισάβετ ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τὸν τίτλον τοῦ ἱππότου καὶ τὸν διώρισε σφραγιδοφύλακα καὶ μέλος τοῦ ἰδιαιτέρου συμβουλίου της. Περιπεσὼν ἐπί τινα χρόνον εἰς τὴν δυσμένειαν τῆς βασιλίσσης, πάλιν ἐπανέκτησε τὴν εὐνοίαν της εἰς βαθμόν, ὥστε νὰ ἀνατεθῆ εἰς τὸν Βάκωνα ἡ ἐξέτασις τῶν ἀμοιβαίων παραπόνων τῆς βασιλίσσης Μαρίας τῆς Σκωτίας καὶ τῶν ἐξεγερθέντων ὑπηκόων της. Ἔγραψε πολιτικά τινα καὶ νομικὰ συγγράμματα, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν ἐδημοσιεύθησαν. Συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ προτεσταντισμοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ. —Ω.

— **Βάκων** (Bacon), ***Ρογῆρος.*** Ὅλως διακεκριμένη φυσιογνωμία κατὰ τὴν περίοδον τῆς σχολαστικῆς φιλοσοφίας τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Συνετέλεσεν εἴπερ τις καὶ ἄλλος εἰς τὴν μεταστροφὴν ἀπὸ τῆς λογοκοπίας ἐπὶ τὴν παρατήρησιν καὶ ἔρευναν τῆς φύσεως, καὶ ἐτόνισε τὴν ἀνάγκην τῆς θεμελιώσεως τῶν ἐπιστημῶν ἐπὶ σταθερᾶς βάσεως, τῆς τῶν μαθηματικῶν. Γεννηθεὶς εἰς Ilchester τῆς κομητείας Σόμερσετ τῷ 1214, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐσπούδασεν εἰς Ὀξφόρδην, ἔνθα εἶχεν ἤδη δημιουργηθῆ σχολὴ ἀντίθετος τῆς τῶν Παρισίων, καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ τὰ μαθηματικὰ καὶ αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι ἐτύγχανον ἰδιαιτέρας θεραπείας. Ἐξ Ὀξφόρδης μετέβη εἰς Παρισίους, τὸ πνευματικὸν κέντρον τῆς ἐποχῆς του, πρὸς εὐρυτέρας σπουδάς, ἐκεῖ δὲ παρέμεινεν ἱκανὰ ἔτη ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῆς θεολογίας καὶ ἐλθὼν εἰς προσωπικὴν γνωριμίαν πρὸς πολλοὺς τῶν ὀνομαστῶν διανοουμένων. Ἐκ Παρισίων ἐπέστρεψε τῷ 1252 εἰς Ὀξφόρδην, εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς ὁποίας ἐδίδασκε μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας. Καταταχθεὶς εἰς τὸ τάγμα τῶν Φραγκισκανῶν δὲν ἐδίστασε νὰ κατακρίνῃ μετὰ δριμύτητος τὴν διαφθορὰν τῶν ἠθῶν τῶν κληρικῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν μοναχῶν, ζητήσας παρὰ τοῦ πάπα τὴν ἐνέργειαν μεταρρυθμίσεων. Τοῦτο οὐδέποτε τῷ συνεχωρήθη. Ἡ μῆνις τοῦ κλήρου ἐξεδηλώθη ἀπηνὴς βραδύτερον, ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι ἐξήνεγκεν αἱρετικὰς δοξασίας καὶ εἶχεν ἐπιδοθῆ εἰς τὴν ἀστρολογίαν καὶ τὰς μαγικὰς ἐπιστήμας. Ἡ διδασκαλία εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῷ ἀπηγορεύθη, ἐξεβλήθη δὲ καὶ τῆς πατρίδος του. Μεταστροφὴ τῆς τύχης ἐγένετο μὲ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν παπικὸν θρόνον τοῦ Κλήμεντος Δ' (1265—1268), ὅστις πρότερον εἶχε γνωρίσει καὶ ἐκτιμήσει τὸν Βάκωνα. Ἀνεκλήθη εἰς Ὀξφόρδην καὶ ἐπεδόθη μετὰ ζήλου εἰς τὴν συγγραφήν, προτραπεὶς εἰς τοῦτο ὑπὸ τοῦ Κλήμεντος, ζητήσαντος ὅπως τῷ ἀποσταλῆ ἔκθεσις τῶν ἰδεῶν του. Διὰ συντόνου ἐργασίας συνέγραψε μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 1268, πλὴν τοῦ σπουδαιοτάτου τῶν ἔργων του, τοῦ «μείζονος ἔργου» (opus maius), τὸ «ἔλασσον ἔργον» (opus minus) καὶ τὸ «τρίτον ἔργον» (opus tertium). Ἐκ τούτων ἀπεστάλη τῷ πρῶτον (κατ' ἄλλους ἀπεστάλησαν καὶ τὰ τρία) εἰς τὸν πάπαν, τῇ συνοδείᾳ ἐπιστολῆς δημοσιευθείσης τῷ 1897 ὑπὸ τοῦ Gasquet. Βραδύτερον, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κλήμεντος, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ τάγματος τῶν Φραγκισκανῶν Ἱερώνυμος, ἀφορμὴν λαβὼν ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ Βάκωνος «speculum astronomiae» ἐξέδωκε διαταγὴν διὰ τῆς ὁποίας κατεδικάζοντο αἱ δοξασίαι του, ἀπηγορεύετο ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἔργων του καὶ ἐπὶ πλέον διετάσσετο ἡ κάθειρξίς του εἰς μοναστήριον. Περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του ἠλευθερώθη συντάξας σύνοψιν τῶν θεολογικῶν σπουδῶν (Compendium studii theologici) τῷ 1292, μεθ' ὃ ἀπόλλυνται τὰ ἴχνη του. Κατ' ἄλλους ἀπέθανε κατὰ τὸ ἔτος 1292, κατ' ἄλλους τῷ 1294.

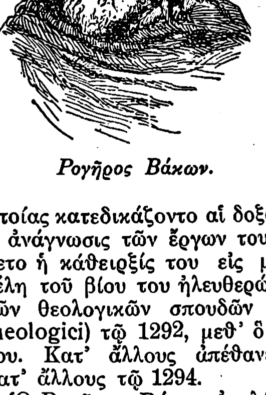
Ρογῆρος Βάκων.

Ὁ Ρογῆρος Βάκων ἐκπλήσσει διὰ τὴν τόλμην καὶ φωτεινότητα τῶν ἰδεῶν του, ἐάν τις ἀναλογισθῆ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἐξηνέχθησαν. Διεκρίθη καὶ ἐθαυμάσθη διὰ τὴν εὐρυμάθειαν, κριτικὴν δεινότητα, τὰς πειραματικὰς ἐρεύνας καὶ ἀνακαλύψεις, διὰ τὰ ὁποῖα τῷ ἐδόθη ἐπωνύμιον doctor mirabilis (ὁ θαυμαστὸς διδάσκαλος). Εἰς τὸ κήρυγμα κατὰ τῆς δουλείας εἰς τὴν ξένην αὐθεντίαν καὶ εἰς τὸν τονισμὸν τῆς ἀνάγκης ὅπως δι' ἰδίας ἐρεύνης τῶν ἀντικειμένων ζητῶμεν τὸ ἀληθὲς προηγεῖται τοῦ συνωνύμου του *Φραγκίσκου Βάκωνος*, ὑπερβάλλων μάλιστα τοῦτον ἐν τῷ ὀρθῇ ἐκτιμήσει τοῦ μαθηματικοῦ παράγοντος, ὃν ἐξελάμβανεν ὡς τὸ στερεὸν θεμέλιον τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ἰδέαι αἵτινες μόνον μετὰ πάροδον ἑκατονταετηρίδων εὗρον τὴν πλήρη πραγμάτωσίν των ὑπὸ τῶν Κεπλέρου καὶ Γαλιλαίου.

Ὁ Βάκων συνίστα τὴν ἀνάγνωσιν τῶν συγγραμμάτων τῶν Ἑλλήνων, Ἀράβων καὶ Ἑβραίων φιλοσόφων, οὓς θεωρεῖ ὡς πηγάς, καταφρονῶν τῶν σχολαστικῶν φιλοσόφων. Ἐπίσης συνίστα τὴν μελέτην τῆς φύσεως, τοῦ ἀπεράντου τούτου πεδίου ἰδίων παρατηρήσεων καὶ πειραματισμῶν. Ἐκτὸς τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης ἐτίμα ἰδιαιτέρως τὴν γλωσσολογίαν, θεωρῶν ὡς αἰτίαν τῆς καταπτώσεως τῶν θεολογικῶν σπουδῶν τὴν μὴ ἐνασχόλησιν μὲ τὰς μνημονευθείσας ἐπιστήμας, δι' ὧν δύναται νὰ ἀποκτηθῆ ἀληθὴς γνῶσις. Ἂν καὶ ἐθαύμαζε τὸν Ἀριστοτέλη, ἀποκαλῶν αὐτὸν «philosophorum doctissimum», οὐχ ἧττον ἐν πολλοῖς ἀπέκλινε τῶν Ἀριστοτελείων θεωριῶν, τηρῶν ἀνεξαρτησίαν γνώμης.

Ἡ γνῶσις, κατὰ τὸν Βάκωνα, ἀποκτᾶται διττῶς δι' *ἀποδείξεως* καὶ δι' *ἐμπειρίας*. Ἐμπειρίας διακρίνει δύο εἴδη: α') τὴν τῶν αἰσθήσεων (*ἐξωτερική*)

Digitized by Google

καὶ β') τὴν *ἐσωτερικήν*, τὴν *πνευματικήν*, ἥτις εἶναι ἄμεσος, ἀπὸ θείας ἐμπνεύσεως ἐκπηγάζουσα. Ἐπὶ τῆς πρώτης θεμελιοῖ τὴν φυσικὴν ἐπιστήμην, ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας τὴν γνῶσιν τῶν ὑπὲρ αἴσθησιν. Ταύτης ὑπάρχουσιν 7 βαθμίδες. Οἱ κατορθοῦντες ν' ἀνέλθωσι τὴν τελευταίαν καταντῶσιν εἰς ἔκστασιν, εἰς ἐνόρασιν τοῦ θείου. Οὕτω συναναμείγνυνται παρὰ τῷ Βάκωνι νεοπλατωνικαὶ ἀπόψεις καὶ μυστικισμὸς πρὸς τὰς περὶ ἐμπειρίας θεωρίας του. Ἐν τῇ ταυτοποιήσει τοῦ intellectus agens (*ἐνεργοῦ λόγου*) πρὸς τὸν λόγον τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἀκολουθεῖ ὁ Βάκων τὸν Αὐγουστινισμὸν τῆς παρισινῆς σχολῆς, ἐπιδιώκων τὴν συνδιαλλαγὴν καὶ συνεργασίαν φιλοσοφίας καὶ θεολογίας.

Οὐδὲν σχεδὸν πεδίον τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως ἀφῆκεν ἀδιάφορον τὸν Βάκωνα. Μαθηματικά, φυσική, γλωσσολογία, ἀστρονομία, φιλοσοφία, θεολογία, ἀλχημία καὶ ἀπόκρυφοι ἐπιστῆμαι εὗρον παρ' αὐτῷ τὸν ἀκάματον ἐργάτην. Ἐκ τῶν ἔργων του, τὰ «opus minus» καὶ «opus tertium» εἶναι ἡμιτελῆ, ἐκ δὲ τῆς «Συνόψεως τῆς φιλοσοφίας» του μόνον μέρη τινὰ ἐδημοσιεύθησαν. Εἰς τὴν ἐπιστολὴν de secretis operibus... ὁ Βάκων ὁραματίζεται αὐτοκίνητα καὶ ἀεροπλάνα, ὁ ἴδιος δ' ἔκαμεν ἀξιολόγους μελέτας καὶ πειράματα περὶ τῆς διαθλάσεως τῶν ἀκτίνων ἡλίου καὶ σελήνης, περὶ τῆς μεγεθύνσεως τοῦ δίσκου αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῆς βελτιώσεως τοῦ Ἰουλιανοῦ ἡμερολογίου, συντάξας ἴδιον διωρθωμένον. Εἰς τὸν Βάκωνα ἐπίσης ἀποδίδονται διάφοροι ἐφευρέσεις, οἷον περὶ μεγεθυντικῶν φακῶν, θερμομέτρου.

Τὸ σπουδαιότατον τῶν ἔργων τοῦ Βάκωνος «opus maius» ἐξεδόθη ὑπὸ *S. Jebb* εἰς Λονδῖνον τῷ 1773, πληρεστέρα δὲ ἔκδοσις ὑπὸ *H. Bridges* (εἰς 2 τ. εἰς Ὀξφόρδην τῷ 1897). Ὑπὸ τοῦ *J. Brewer* (Λονδῖνον 1859) ἐξεδόθησαν τὰ «opus minus», «opus tertium», «compendium philosophiae» μετὰ προλόγου περὶ Βάκωνος. Ἀποσπάσματα τῶν ἔργων του ἐξεδόθησαν ὡσαύτως ὑπὸ *A. Little, P. Duhem, R. Steele.* Ἐκ τῶν θεολογικῶν ἔργων του τὸ «Epistola de laude scripturae sacrae», ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ Βάκων συνίστα τὴν εἰς τὰς ἐθνικὰς γλώσσας ἀνάγνωσιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν Λονδίνῳ τῷ 1699.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *E. Charles*, R. Bacon sa vie, ses ouvrages, ses doctrines 1861. *Siebert*, R. Bacon, Sein Leben und seine Philosophie 1861. *Werner*, Psychologie, Erkenntnisnud Wissenschaftslehre des R. B. 1879. *G. Mauser*, R. Bacon und seine Gewährs männer. Jahrbücher für Philos. und speculative Theologie ἔτος, 1913. *F. Picavet*, Editions faites et à faire de R. Bacon εἰς Essais sur l'histoire générale et comparée des théologies et des philosophies Paris 1913. Πλήρη βιβλ. ἰδὲ Ueberweg. Ἱστορία τῆς φιλοσοφίας, παράρτημα II τόμ., 10 ἐκδ. σελ. 190 καὶ ἑξῆς.

Γ. Ν. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

— **Βάκων** (Bacon), ***Τζών.*** Ἄγγλος γλύπτης (1740—1799). Εἶναι γνωστὸς κυρίως ἐκ τοῦ ἐν Οὐεστμίνστερ ἀνδριάντος τοῦ Οὐΐλλιαμ Πίτ. Ἔγραψε πραγματείας τινὰς περὶ τέχνης, ὡς καὶ μύθους καὶ ἠθικὰ διηγήματα. Τῷ 1768 ἐξελέγη μέλος τῆς Βασιλικῆς ἀκαδημίας τοῦ Λονδίνου.

— **Βάκων** (Bacon), ***Φανουήλ.*** Ἄγγλος κληρικὸς καὶ δραματικὸς συγγραφεὺς (1700—1783). Ἔγραψε τὸν «Τεχνητὸν Ἱέρακα», ποίημα προκαλέσαν τὸν θαυμασμὸν τῶν συγχρόνων του, ὡς καὶ πέντε θεατρικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα δὲν δικαιολογοῦν τὴν φήμην του ὡς κωμικοῦ συγγραφέως, ὀφειλομένην μᾶλλον εἰς τὸν εὔθυμον χαρακτῆρά του καὶ τὴν λογοπαικτικὴν δεξιότητά του.

— **Βάκων** (Bacon), ***Φραγκῖσκος**, βαρῶνος **Βερουλάμ.*** Ὁ πρῶτος μέγας φιλόσοφος τῆς ἀγγλικῆς *ἐμπειριοκρατίας*, ὅστις ἤσκησε σημαντικωτάτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν μετέπειτα τροπὴν καὶ ἐξέλιξιν τῆς φιλοσοφικῆς διανοήσεως. Ἦτο υἱὸς τοῦ Νικολάου Βάκωνος, ἐγεννήθη δ' ἐν Λονδίνῳ τῷ 1561. Μετὰ λαμπρὰς σπουδὰς εἰς τὸ κολλέγιον τῆς Κανταβριγίας ἀπῆλθεν εἰς Γαλλίαν δι' εὐρυτέρας σπουδὰς καὶ γνῶσιν τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης. Ἐπιστρέψας εἰς Ἀγγλίαν τῷ 1579 ἕνεκεν τοῦ αἰφνιδίου θανάτου τοῦ πατρός του, εὑρέθη ἠναγκασμένος ἐξ οἰκονομικῶν λόγων νὰ ἀσκήσῃ βιοποριστικόν τι ἐπάγγελμα, ὡς τοιοῦτο δ' ἐξέλεξε τὸ δικανικὸν στάδιον. Ἐσπούδασε νομικὰ ἀπὸ τοῦ 1579—1582, γενόμενος βραδύτερον ἄμισθος δικαστικὸς σύμβουλος, χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ καταλάβῃ ἐπὶ τῆς βασιλίσσης Ἐλισάβετ σημαντικήν τινα θέσιν, παρὰ πᾶσαν προσπάθειάν του ὅπως τῇ φανῇ ἀρεστός.

Κατὰ τὴν δίκην τοῦ φίλου του κόμητος Essex ὑπεστήριξεν ὡς δημόσιος κατήγορος τὴν εἰς θάνατον καταδίκην του, προσάψας οὕτω εἰς ἑαυτὸν στίγμα, πρὸς ἐξάλειψιν τοῦ ὁποίου ἐθεώρησε φρόνιμον νὰ ἐκδώσῃ τὴν «ἀπολογίαν» του. Μόνον μετὰ τὸν θάνατον τῆς Ἐλισάβετ ἀνῆλθεν ἀλληλοδιαδόχως ἐπὶ τοῦ διαδόχου της Ἰακώβου τοῦ Α' εἰς τὰ ὕψιστα τῶν ἀξιωμάτων. Οὕτως ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ ἱππότου, διορισθεὶς εἶτα ἔμμισθος σύμβουλος μετ' ὀλίγον προήχθη εἰς γενικὸν εἰσαγγελέα, ἔπειτα δὲ εἰς μέλος τοῦ μυστικοῦ συμβουλίου. Τέλος χάρις καὶ εἰς τὴν ὑποστήριξιν τοῦ παντοδυνάμου Βούκιγχαμ, ἐντὸς βραχέος χρόνου ἐγένετο σφραγιδοφύλαξ, μέγας καγκελάριος, *βαρῶνος Βερουλάμ* καὶ τῷ 1621 κόμης *Saint-Alban*. Τὴν διηνεκῆ καὶ ἀπότομον ταύτην ὕψωσιν ἐπηκολούθησεν ἐξ ἴσου ραγδαία πτῶσις. Κατηγορηθεὶς ἐπὶ δωροληψίᾳ καὶ καταχρήσει τοῦ ἀξιώματός του καὶ ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῆς αὐλῆς ἀπεδέχθη γραπτῶς πάσας τὰς ἀποδοθείσας εἰς αὐτὸν κατηγορίας. Διισχυρίσθη ὅμως, ὅτι οὐδέποτε ἐλάμβανε δῶρα διαρκούσης τῆς δίκης, ἀλλὰ μόνον μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς ἀποφάσεως, χωρὶς ποτὲ νὰ ἐπηρεασθῇ εἰς τὴν εὐσυνείδητον ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων του. Δι' ὁμοψήφου ἀποφάσεως τῆς Βουλῆς τῶν λόρδων κατεδικάσθη τῇ 3 Μαΐου 1621 εἰς χρηματικὴν ποινὴν 40.000 λιρῶν στερλινῶν, φυλάκισιν εἰς Tower καὶ καθαίρεσιν ἀπὸ τῶν ἀξιωμάτων του. Μετὰ μικρὸν ὅμως διαταγῇ τοῦ βασιλέως ἀπελύθη τῆς φυλακῆς καὶ ἀπηλλάγη τῆς χρηματικῆς ζημίας. Τὸ ἑπιὸν ἔτος, 1622, τῷ ἐπετράπη ἡ εἰς Λονδῖνον ἐπιστροφή, χορηγηθείσης παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ ἐτησίας ἐπιχορηγήσεως. Τῷ 1624 ἀνεκλήθη παρὰ τοῦ βασιλέως εἰς τὴν Βουλὴν τῶν λόρδων, πλὴν ὁ Βάκων ἀπέσχε τοῦ λοιποῦ πάσης μετοχῆς εἰς τὸν δημόσιον βίον, ἀποσυρθεὶς καὶ ἀφιερωθεὶς εἰς φιλοσοφικὰς μελέτας καὶ ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας. Ἐὰν δ' ἡ καταδίκη συνέτριψε τὸν Βάκωνα ὡς ἄτομον, οὐχ ἧττον ἡ συνέπεια αὐτῆς δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς μεγίστη ὑπηρεσία πρὸς τὴν πνευματικὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος. Μελετῶν καὶ συγγράφων ἐτερμάτισεν εἰς Λονδῖνον τὸν περιπετειώδη βίον του ὡς μάρτυς τῆς ἐπιστήμης τῇ 9ῃ Ἀπριλίου 1626, κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐκτελέσεως ἐπικινδύνων πειραμάτων.

Φραγκῖσκος Βάκων.

Ἡ στάσις τοῦ Βάκωνος εἰς τὴν δίκην τοῦ κόμητος Essex καὶ ἡ μετέπειτα καταδίκη του παρὰ τῆς Βουλῆς τῶν λόρδων ἠμαύρωσαν τὸν βίον του παρά τε τοῖς συγχρόνοις καὶ μεταγενεστέροις. Παρεσχέθη δ' οὕτως ἐν ἐπὶ πλέον ἐπιχείρημα εἰς τοὺς ὑποστηρίζοντας ὅτι ἡ γνῶσις τοῦ ἠθικοῦ δὲν ἐξαρκεῖ ὅπως ἀσφαλίσῃ καὶ τὸ ἠθικῶς πράττειν. Σήμερον ἐπικρατοῦσιν ἐπιεικέστεραι γνῶμαι περὶ τοῦ Βάκωνος ὡς ἀτόμου. Ἀναγνωρίζεται δηλαδὴ ὅτι ἡ στήριξις τῆς κατὰ τοῦ κόμητος Essex κατηγορίας ἦτο ὑποχρεωτικὴ δι' αὐτόν, ἐπιτελοῦντα χρέη δημοσίου κατηγόρου, ὡς ἐπίσης ὅτι ἡ δωροληψία τοῦ Βάκωνος δὲν ἦτο μεμονωμένον τι γεγονός, ἀλλὰ σύνηθες κατὰ τὴν ἐποχήν του, λόγῳ τῶν μικρῶν μισθῶν τοὺς ὁποίους ἐλάμβανον οἱ ὑπάλληλοι. Πάντως τὸ ἁμάρτημα τοῦ Βάκωνος, χωρὶς βέβαια νὰ τῷ παρέχεται ἄφεσις ἁμαρτιῶν, τοποθετούμενον εἰς τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν διεπράχθη, δέον νὰ κριθῇ ἠπιώτερον, ἐὰν μάλιστα ληφθῇ ὑπ' ὄψει τὸ ἀληθὲς τῆς βεβαιώσεώς του, καθ' ἣν μόνον μετὰ τὴν ἔκδοσιν ἀποφάσεων ἐδέχετο δῶρα.

Αἱ θεωρίαι τοῦ Βάκωνος. Τὸ *πρόβλημα τῆς ἐμπειρίας* ἀποτελεῖ διὰ τὸν Βάκωνα πρώτιστον ἀντικείμενον τῆς ἐρεύνης του, ὡς καὶ διὰ τοὺς μετ' αὐτὸν Ἄγγλους ἐμπειρικοὺς φιλοσόφους *Hobbes, Locke, Hume.* Παρ' ἅπασι τούτοις ἡ ἐμπειρία ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τοῦ φιλοσοφεῖν, πλὴν ὁ τρόπος καὶ ἡ πορεία τῆς ἐκδοχῆς καὶ διαμορφώσεως ταύτης παρ' ἑκάστῳ εἶναι διάφορος. Παρὰ Βάκωνι ἡ ἐμπειρία εἶναι τὸ κύριον ὄργανον τῆς γνώσεως. Διὰ τὸν Hume αὐτὴ παριστᾷ τὸ αἴνιγμα τῶν αἰνιγμάτων.

Ἀπὸ τοῦ Καρτεσίου καὶ ὕστερον ἡ γνῶσις κατέστη *αὐτοσκοπός*, τελικὸς σκοπὸς τῆς φιλοσοφικῆς ἐρεύνης. Κατὰ τὸν Βάκωνα ὅμως ἡ γνῶσις δέον νὰ ἐπιδιώκεται ὡς μέσον πρὸς ἀπόκτησιν ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεως—tantum possumus quantum scimus, ἢ ἄλλως scientia est potentia—πρὸς χείρωσιν τῆς φύσεως, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς βασιλείας τοῦ ἀνθρώπου. Ὅ,τι καλοῦμεν γνῶσιν εἶναι εἶδός τι τέχνης, ὅπως ἐκμεταλλευώμεθα τὰς ἐνεργοὺς δυνάμεις τῆς φύσεως. Ὁ ἄνθρωπος ἵσταται πρὸ τῆς φύσεως, ἥτις εἶναι τὸ ὄν, ὡς βουλητικὴ δύναμις, ἐπιδιώκων ἵνα δαμάσῃ αὐτήν. Τοῦτο ὅμως δύναται νὰ ἐπιτύχῃ μόνον ὅταν κατορθώσῃ νὰ συλλάβῃ τὴν φύσιν κατὰ τὰ στοιχεῖα καὶ τὰς δυνάμεις αὐτῆς. Ἡ γνῶσις τῆς φύσεως ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τῶν μελετῶν τοῦ Βάκωνος, μέσον δὲ πρὸς ἐπίτευξιν τούτου ἡ *ἐμπειρία*. Ὡς κυρίαν ἔννοιαν τῆς ἐμπειρίας εἰσάγει ὁ Βάκων τὴν *ἐπαγωγὴν* (inductio), ἣν ἐκδέχεται διαφόρως τοῦ Ἀριστοτέλους, διδόντος τὴν προτίμησιν εἰς τὸν *συλλογισμόν*. Εἰς τὸ «ὄργανον» τῶν Ἀριστοτέλους ἀντιτάσσει τὸ «νέον ὄργανον τῶν ἐπιστημῶν», ἀναπτύσσων ἐν αὐτῷ νέον τρόπον μεθοδολογικῆς ἐρεύνης τῶν ἐπιστημῶν. Τὴν ἀριστοτελικὴν ἐπαγωγὴν χαρακτηρίζει ὁ Βάκων ὡς ἐπαγωγὴν δι' ἁπλῆς ἀπαριθμήσεως παραδειγμάτων (inductio per enumerationem simplicem). Ἐλλείπει ἀπὸ αὐτῆς τὸ σύστημα, ἡ μεθοδικὴ πορεία, τὴν ὁποίαν ναὶ μὲν ἐπιδιώκει, πλήν, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, δὲν ἐπιτυγχάνει ὁ Βάκων, τὸ μὲν διότι ἔμεινε ξένος πρὸς τὰ πορίσματα τῶν φυσικῶν ἀνακαλύψεων τῆς ἐποχῆς του, τὸ δὲ διότι τὰ παραδείγματά του ἐκλέγει οὐχὶ μετὰ τῆς προσηκούσης προσοχῆς, παραλαμβάνων ταῦτα ἀνεξελέγκτως, παρὰ τὰς ἰδίας ἀρχὰς κατὰ τῆς ξένης αὐθεντίας. Ὁ Βάκων στρέφεται κατὰ τῆς ἐμπειρίας, ἥτις διὰ γενικεύσεως ἀνάγεται εἰς *νόμους, ἀξιώματα* καὶ *ἀρχάς*, ἀφορμωμένη μόνον ἀπὸ ὀλίγων τινῶν στοιχείων. Ἐμπειρία δὲν εἶναι ἁπλῆ συσσώρευσις δεδομένων τῶν αἰσθήσεων, ἀλλ' ἡ δι' ἐπαγωγῆς ἐπεξεργασία αὐτῶν (*ἐπιστημονικὴ ἐμπειρία*).

Διὰ τὴν inductio τοῦ Βάκωνος ἡ *παρατήρησις* καὶ τὸ *πείραμα* εἶναι ἀπαραίτητα. Διὰ τῆς συλλογῆς ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρων φαινομένων τῆς αὐτῆς φύσεως ζητεῖ ὁ Βάκων, τῇ βοηθείᾳ τῆς παρατηρήσεως καὶ τοῦ πειράματος, νὰ ἐξεύρῃ τοὺς διέποντας ταῦτα νόμους, νἀνέλθῃ εἰς ἀρχὰς καὶ ἀξιώματα. Κατερχόμενος δ' εἶτα ἀπὸ τούτων εἰς τὰ καθέκαστα ἀπαιτεῖ τὴν πειραματικὴν ἐφαρμογήν των πρὸς νέας ἐφευρέσεις χρησίμους διὰ τὸν πρακτικὸν βίον. Ὁ Βάκων μὴ ἀποκρούων οὕτω τὸν συλλογισμόν, ὑποτιμᾷ οὐχ ἧττον τὴν *ἀπαγωγικὴν* μέθοδον, ἀντιθέτως πρὸς τὸν Ἀριστοτέλη, ἔναντι τῆς ἐπαγωγῆς. Ὁ Βάκων θεωρεῖ τὸν *συλλογισμὸν* μᾶλλον ὡς ὑπηρετικὸν τῶν ἀμφιλογιῶν παρὰ τῆς ἐπιστήμης. Ὅπως ὁρίσῃ δι' ἐπαγωγῆς τὴν οὐσίαν φαινομένου τινός, π. χ. τῆς θερμότητος, ἐν πρώτοις συλλέγει πάσας τὰς περιπτώσεις ὅπου ἀπαντᾷ ἢ καὶ ὅπου ἐλλείπει ἡ θερμότης. Ἐπίσης περιπτώσεις, ὅπου αὕτη ἀπαντᾷ εἰς μείζονα καὶ ἐλάσσονα βαθμόν. Ἀπὸ τὸ πλῆθος τοῦτο τῶν περιπτώσεων προσπαθεῖ ἀκολούθως δι' ἀφαιρέσεως νὰ καθορίσῃ τὴν μορφὴν ἢ τὸν νόμον τῆς θερμότητος. Ἐν τῇ ἐρεύνῃ ταύτῃ τῶν μορφῶν προσεγγίζει ὁ Βάκων ὁτὲ μὲν πρὸς τὴν ἀριστοτελικήν, ὁτὲ δὲ πρὸς τὴν σχολαστικὴν φιλοσοφίαν, ἐκλαμβάνων καὶ αὐτὰς τὰς ἰδιότητας τῶν ἀντικειμένων ὡς ἐχούσας ἰδίαν ὑπόστασιν. Κατὰ τὸν Βάκωνα πάντα τὰ φυσικὰ φαινόμενα, παρὰ πᾶσαν πολυμορφίαν των, θὰ ἠδύναντο ν' ἀναχθῶσιν εἰς ὀλίγας θεμελιώδεις ἰδιότητας. Τὴν *κίνησιν* ἐθεώρει ὡς ἐσωτερικὴν ἰδιότητα τῶν ἀντικειμένων, κυριαρχουμένην, κατὰ ἀνθρωπομορφικὴν ἀντίληψιν, ὑπὸ τῶν ἀντιθέσεων τῆς *συμπαθείας* καὶ *ἀντιπαθείας*.

Ἡ περὶ εἰδώλων θεωρία τοῦ Βάκωνος. Μεταξὺ ἀνθρώπων καὶ φύσεως παρεμβάλλονται τὰ *εἴδωλα* (ἀπατηλαὶ εἰκόνες), ἅτινα παρακωλύουσι τὴν σαφῆ καὶ πραγματικὴν ἀντίληψιν τῆς φύσεως. Ὁ ἄνθρωπος δὲν συλλαμβάνει τὴν φύσιν τῶν ὄντων ἀμέσως, ἀλλὰ μόνον μέσῳ τῶν εἰδώλων, ἅτινα εἶναι ἐγγενεῖς ἢ καὶ ἐπίκτητοι προλήψεις. Ὅθεν ἡ πρώτη πρὸς γνῶσιν ἀπαίτησις εἶναι, ὅπως ὁ ἐρευνητὴς ἐλευθερωθῇ πάσης προλήψεως ἢ τοὐλάχιστον νὰ διακρίνῃ ταύτας καὶ νὰ καθίσταται προσεκτικός. Τὴν περὶ εἰδώλων θεωρίαν του ἀναπτύσσει ὁ Βάκων εἰς τὸ σπουδαιότατον τῶν ἔργων του, τὸ «νέον ὄργανον»· ἡ ἐπίδρασις δὲ ταύτης ἐπὶ τὴν μετέπειτα φιλοσοφίαν ὑπῆρξε μεγίστη. Τὰ διάφορα εἴδωλα κατατάσσει ὁ Βάκων εἰς τέσσαρας κατηγορίας:

α') *Idola tribus*, ἤτοι ἀπατηλαὶ εἰκόνες ὀφειλόμεναι εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος ὡς τοιοῦτον. Ἐνταῦθα κατατάσσονται αἱ ἀπατηλαὶ παραστάσεις, τὰς ὁποίας χαρακτηρίζει ὡς *ἀνθρωπομορφισμόν*, τὸ νὰ ὑποθέτωμεν δηλαδὴ ἐνυπάρχουσαν εἰς τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων τάξιν, τὴν πρὸς τελικόν τινα σκοπὸν ρύθμισιν τῆς λειτουργίας τῆς φύσεως (*τελολογικὴ* ἀντίληψις τῆς φύσεως).

β') *Idola specus* (=εἴδωλα τοῦ σπηλαίου), γραφικῶς κατὰ τὴν περίφημον ἀλληγορίαν τοῦ Πλάτωνος (Πολιτ. 514 καὶ ἑξ.). Ὁ ἄνθρωπος εὑρίσκεται τρόπον τινὰ ἐν σπηλαίῳ, ὅπου μόνον τὰς σκιὰς τῶν ἀντικειμένων βλέπει τηρούμενος μακρὰν τῆς πραγματικότητος ὡς ἐκ τῶν ἀτομικῶν του προλήψεων, τῆς ἰδιοσυγκρασίας του καὶ τῆς ἐν τῇ ζωῇ θέσεώς του.

γ') *Idoli fori* (=εἴδωλα τῆς ἀγορᾶς). Ταῦτα γεννῶνται ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ ἀπὸ τὴν ἀνάγκην τῆς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους. Ὀφείλονται δ' ἰδίᾳ εἰς τὴν γλῶσσαν, ἐφ' ὅσον τὰ ἀντικείμενα καὶ αἱ ἔννοιαι παρίστανται διὰ λέξεων, ἐξ οὗ συμβαίνει, ὥστε πολλάκις τὰ πολλαχῶς διάφορα νὰ δηλῶνται διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος.

δ') *Idola theatri* (=εἴδωλα τοῦ θεάτρου). Ταῦτα εἶναι παραστάσεις καὶ κρίσεις, αἵτινες μεταβιβάζονται διὰ τῆς ἱστορίας καὶ γίνονται ἀποδεκταὶ παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἄνευ ἐλέγχου τινὸς (ἡ λεγομένη *παράδοσις*). Τὰ εἴδωλα τῆς τελευταίας κατηγορίας εἶναι τὰ ἐπικινδυνωδέστατα, διότι ἡ ἀβάσανιστος ἀποδοχὴ γνωμῶν ἢ κρίσεων ἐξενεχθεισῶν ἀπὸ ἀνθρώπους θεωρουμένους ὡς αὐθεντίας ἐμποδίζει τὴν ἀμερόληπτον καὶ ἐπισταμένην ἔρευναν τοῦ πράγματος αὐτοῦ, καὶ ἑπομένως τὴν δι' ἰδίας ἐμπειρίας γνῶσιν τῆς φύσεώς του, τὴν εὕρεσιν δηλαδὴ τῆς ἀληθείας. Ἐνταῦθα εὑρίσκει εὐκαιρίαν ὁ Βάκων ἵνα δι' ὕφους λαμπροῦ, ἀλλὰ μετὰ μεγάλης

Digitized by Google

σφοδρότητος ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς ἀριστοτελικῆς καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ ἐπηρεασμένης σχολαστικῆς φιλοσοφίας, ὡς βεβαρημένων ἀπὸ ξένην (τὴν θρησκευτικὴν) ἐπίδρασιν. Πρὸς τούτοις ἐπιτίθεται κατὰ τῆς δουλείας εἰς τὴν αὐθεντίαν τῶν μεγάλων ὀνομάτων, κατὰ τοῦ ἀνθρωπομορφισμοῦ καὶ τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας. Ὁ Βάκων ζητεῖ ν' ἀποσπάσῃ τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν ἀπὸ τῆς θεοκρατικῆς ἀντιλήψεως τῶν ὄντων καὶ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν δι' ἀπροκαταλήπτου αὐτοψίας τῶν πραγμάτων ἀνεύρεσιν τῆς πραγματικῆς ὑποστάσεως των. Παρὰ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος δέον ν' ἀπορρίπτηται πᾶν ὅπερ δὲν ἐξεῦρεν αὐτὸ τοῦτο, ἀλλ' ἐκληρονόμησε παρὰ ξένης δυνάμεως, τῆς παραδόσεως. Ἀπὸ τὴν ἀρνητικὴν ταύτην ἐνέργειαν ἄρχεται τὸ ἀληθῶς φιλοσοφεῖν, ἡ δι' ἐμπειρίας ἀντίληψις τῆς *φύσεως*. Διότι ἡ φύσις κατ' οὐσίαν εἶναι μαγικὴ τις εἰκὼν πλήρης ἀπατηλῶν παραστάσεων. Μόνον δὲ μετὰ τὸν ἀπ' αὐτῶν καθαρμὸν τῆς εἰκόνος δυνάμεθα νὰ συλλάβωμεν τὴν ἀληθινὴν ὑπόστασίν της.

Οὕτως ἐτέθησαν παρὰ τοῦ Βάκωνος ἀσφαλῆ τὰ θεμέλια τῆς ἐμπειρικῆς φιλοσοφίας, ἐπὶ τῆς χαραχθείσης δὲ παρ' αὐτοῦ ὁδοῦ ἐχώρησαν περαιτέρω οἱ Ἄγγλοι ἐμπειρικοί. Πρέπει ὅμως νὰ μὴ ταυτίσωμεν τὴν *ἐμπειριοκρατίαν* τοῦ Βάκωνος πρὸς τὴν *αἰσθησιοκρατίαν*. Ὁ Βάκων δέχεται τὴν *αἴσθησιν* ὡς ἔχουσαν ἁπλῶς κῦρος σχετικόν, ἕνεκα τῆς πεπερασμένης φύσεως τοῦ ἀνθρώπου.

Τὸ φιλοσοφικὸν καὶ θρησκευτικὸν πεδίον ἐχωρίζοντο αὐστηρῶς ὑπὸ τοῦ Βάκωνος. Ἡ γνῶσις τοῦ θεοῦ, ὡς οὖσα ἐξ ἀποκαλύψεως, δὲν δύναται νὰ παρασχεθῇ ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας ἀλλὰ τῆς θρησκείας. Πίστις καὶ οὐχὶ μάθησις ἄγει ἐπὶ τὸ *ὑπερπέραν*. Ὁ Βάκων δέχεται τὸ δυνατὸν τῆς ἠθικῆς καὶ χωριστὰ ἀπὸ θρησκευτικῶν δοξασιῶν. Πλὴν αἱ ἰδέαι αὗται μᾶλλον ὑποδηλοῦνται, πλήρως δὲ ἀνεπτύχθησαν παρὰ τῶν μεταγενεστέρων φιλοσόφων, ἰδίᾳ τοῦ *Βαΰλου*.

Γενικῶς δύναται νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι ὁ Βάκων ἔχει ἀπόψεις, αἵτινες παρίστανται ἡμῖν ὅλως συγχρονισμέναι, καὶ αἵτινες ἐκυρώθησαν ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴν πειραματικὴν ἔρευναν. Ἐν πολλοῖς ὅμως ἡ διανόησίς του παρέμεινε μεσαιωνική, διότι οὗτος ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἔμεινε ξένος πρὸς τὰς μεγάλας κατακτήσεις τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης, τὰς γενομένας κατὰ τοὺς χρόνους καθ' οὓς ἔζησε. Ἀπὸ παιδαγωγικῆς ἀπόψεως αἱ φιλοσοφικαὶ ἰδέαι τοῦ Βάκωνος ἔσχον κατ' ἐξοχὴν τὴν ἐμφάνισίν των παρὰ τῷ παιδαγωγῷ *Κομενίῳ* (1592—1671). Τέλος, ὡς πρὸς τὸ μέγαν θόρυβον ἐγεῖραν ζήτημα, ἐὰν δηλαδὴ ὁ Βάκων εἶναι ὁ πραγματικὸς συγγραφεὺς τῶν δραμάτων τῶν φερομένων ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Σαιξπήρου, βλ. λ. Σαίξπηρ.

Ἔργα τοῦ Βάκωνος. Σκοπὸς τοῦ Βάκωνος ὑπῆρξεν ἡ σύλληψις τοῦ συνόλου τῆς ἀνθρωπίνης πνευματικῆς δημιουργίας καὶ ἡ μεθοδικὴ ἐπεξεργασία αὐτοῦ καθ' ἁπάσας τὰς πλευράς του. Ἐσκέφθη δηλαδὴ νὰ καθορίσῃ τὰς διαφόρους ἐπιστήμας καὶ τὴν μέθοδον τῆς ἐρεύνης δι' ἑκάστην. Τὸ σχέδιον τοῦ γενικοῦ ἔργου του ὑπὸ τὸν τίτλον «instauratio magna» ἦτο :

α') Γενικὴ περιγραφὴ τοῦ πεδίου τῶν ὑπαρχουσῶν καὶ τῶν μελλουσῶν νὰ θεμελιωθοῦν ἐπιστημῶν.

β') Περὶ τῆς μεθόδου τῶν ἐπιστημῶν· καὶ

γ') Ἔκθεσις ἑκάστης τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς εἰς τὸν πρακτικὸν βίον ἐφαρμογῆς της.

Τὸ πρῶτον μέρος τοῦ σχεδίου ἐπραγματεύθη εἰς τὸ ἔργον «de dignitate et augmentis scientiarum» ἐκδοθὲν εἰς δευτέραν πληρεστέραν ἔκδοσιν λατινιστὶ τῷ 1623, ὑπὸ τὴν ἀρχικήν του δὲ μορφὴν τῷ 1605 ἀγγλιστί. Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι ἐπιστημονικὴ ἐγκυκλοπαιδεία. Διὰ τὴν κατάταξιν τῶν ἐπιστημῶν θέτει ὁ Βάκων ὡς βάσιν τὴν φύσιν τῆς *γνωσιολογικῆς* δυνάμεως τοῦ ἀνθρώπου, ἣν διακρίνει ψυχολογικῶς εἰς *μνήμην*, *φαντασίαν* καὶ *λόγον*. Καὶ εἰς μὲν τὴν μνήμην ἀντιστοιχεῖ ἡ *ἱστορία*, εἰς τὴν φαντασίαν ἡ *ποίησις* καὶ εἰς τὸν λόγον ἡ *φιλοσοφία*.

Τὸ δεύτερον μέρος, ἤτοι ἡ *Μεθοδολογία* του, ἐκτίθεται εἰς τὸ σπουδαιότατον πάντων τῶν ἔργων του, τὸ «νέον ὄργανον τῶν ἐπιστημῶν» (novum organon scientiarum), ἐκδοθὲν λατινιστὶ τῷ 1620 εἰς Λονδῖνον καὶ μεταφρασθὲν βραδύτερον καὶ εἰς πολλὰς ξένας γλώσσας. Ἀρχικῶς ὑπὸ τὸν τίτλον «cogitata et visa» ἐνεφανίσθη ἐν σχεδίῳ τῷ 1612. Εἰς τὸ ἀνωτέρω ἔργον ὀφείλει κυρίως ὁ Βάκων τὴν φήμην του ὡς φιλοσόφου. Ἐν αὐτῷ ἐκτίθενται αἱ περὶ εἰδώλων, inductio κλπ. θεωρίαι του, περὶ ὧν ἐγένετο ἤδη λόγος ἀνωτέρω. Ἐκ τοῦ τρίτου μέρους ἐξεδόθησαν μεμονωμέναι πραγματεῖαι. Εἰς τὸ σύγγραμμά του «Sylvae - Sylvarum», ἐκδοθὲν μετὰ τὸν θάνατόν του, περιέχονται αἱ περὶ Φυσικῆς θεωρίαι του. Φέρεται μάλιστα κατά τινας ὡς ἐφευρέτης τοῦ θερμομέτρου. Περὶ ἰατρικῆς ἔγραψε διαφόρους πραγματείας, ἐν αἷς καὶ «περὶ ζωῆς καὶ θανάτου». Εἰς τὸ ἔργον του αἱ «Πηγαὶ τοῦ δικαίου» («Exemplum tractatus de justitia universali sive fontibus juris») περιέχονται ἰδέαι τὰς ὁποίας ἀνευρίσκομεν μετέπειτα κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς φιλοσοφίας τοῦ δικαίου. Βαθεῖα γνῶσις τῆς μυθολογίας καὶ τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ διαφαίνεται εἰς τὸ ἔργον του «sapientia veterum». Εὐσυνείδητος δ' ἱστορικὸς ἀποδεικνύεται, κατέχων τὸ δῶρον τῆς λαμπρᾶς διατυπώσεως τῶν ἰδεῶν του, εἰς τὴν «Ἱστορίαν τοῦ βασιλέως Ἐρρίκου Ζ'». Λίαν σπουδαῖον εἶναι συνάμα τὸ ἔργον του «Essays» ἢ «Sermones fideles» ἐν τῷ ὁποίῳ εἶναι κατατεθειμέναι αἱ περὶ ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς δοξασίαι τοῦ Βάκωνος καὶ ὅπερ ἔσχε μεγάλην ἐπίδρασιν ἐκδοθὲν τῷ 1625. Τέλος μνημονευτέα καὶ ἡ «Νέα Ἀτλαντίς», ἀλληγορία ἐν ᾗ παρίσταται ὁ θρίαμβος τῶν ἐπιστημῶν, μετὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς νέας μεθόδου. Ἐν αὐτῇ ἀνευρίσκονται καὶ ἀπόψεις ἔχουσαι σχέσιν πρὸς τὸν ἐλευθεροτεκτονισμόν.

Πλήρης ἔκδοσις τῶν ἔργων τοῦ Βάκωνος ἐγένετο ὑπὸ τοῦ *Rawley* τῷ 1663 (εἰς 6 τόμους). Ἀρίστη ἡ ὑπὸ τῶν *Ellis*, *Heath* καὶ *Spedding* (εἰς 14 τόμους ἀπὸ τοῦ 1857 - 1874). Μνημονευτέα καὶ ἡ ὑπὸ *V. Montagu* (1825 - 1834, Λονδῖνον εἰς 17 τόμους).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *K. Fischer*, Francis Bacon und seine Nachfolger 3 ἐκδ. 1904. *Fowler*, Fr. Bacon 1881. *Nichol*, Fr. Bacon, his life and philosophie 2 ἐκδ. 1901. *Liebig*, Ueber Fr. Bacon München 1863. *Ch de Rémusat*, Bacon, sa vie, son temp, sa philosophie et son influence jusquà nos jours, Paris 1854. *E. Wolff*, Bacon und seine Quellen 1910 - 1913.

Γ. Ν. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

— **Βάκων, *Φραγκῖσκος*.** Γεννηθεὶς ἐν Καταλωνίᾳ, ἐσπούδασε θεολογίαν ἐν Παρισίοις, ὅπου ἔλαβε τὴν τιμητικὴν προσωνυμίαν «doctor sublimis». Ἐκ τοῦ θεολογικοῦ του ἔργου ἐδημοσιεύθη ἐγχειρίδιον ἑρμηνευτικὸν τῶν Γνωμῶν (Sententiae) Πέτρου τοῦ Λομβάρδου καὶ ἀνθολογία ἐκ τῶν πατερικῶν συγγραμμάτων δι' ἱεροκήρυκας (Repertorium praedicantium). Ἀπέθανε τῷ 1372. Δ. Σ. Μ.

βακωνισμὸς (ὁ) *[Φιλοσ.]*. Καλεῖται τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα τοῦ Ἄγγλου φιλοσόφου *Φραγκίσκου* Βάκωνος (βλ. λ.), τοῦ ὁποίου τὸ βασικὸν χαρακτηριστικὸν εἶναι ἡ ἐκτίμησις τῆς ἐμπειρίας καὶ τῆς πειραματικῆς μεθόδου εἰς ἁπάσας τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ ἐπιστητοῦ. Ὡς *βακωνισμὸς* χαρακτηρίζεται πᾶσα θεωρία ἔχουσα τ' ἀνωτέρω χαρακτηριστικά. — Ω.

Βὰλ (Vahl), *Μαρτῖνος*. Νορβηγὸς βοτανολόγος (1749—1824). Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Λινναίου καὶ καθηγητὴς τῆς βοτανικῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Κοπεγχάγης. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: Symbolae botanicae (1790), Eclogae Americanae (1796), Enumeratio plantarum (1804). Ἐσυνέχισε τὴν Flora Danica τοῦ Ὄλδερ καὶ συνειργάσθη εἰς τὴν Zoologia Danica τοῦ Φαβρικίου. Μ. Δ. Β.

Βὰλ - ντὲ - Κουέβα (Val de Cueva). Λουτρόπολις ἐν Ἱσπανίᾳ ἔχουσα θειικονατριοῦχον πηγὴν ἧς τὰ ὕδατα ἐνέχουν 9,5 γρ. θειικοῦ νατρίου κατὰ λίτρον καὶ 1,28 γρ. θειικοῦ μαγνησίου. Κ.Γ.Μ.

Βάλα (Vala) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 131. Ἀνεκαλύφθη τῇ 24ῃ Μαΐου 1873, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1 Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: α= 2431 Τ= 1385 ἡμ. e= 0,067 i= 4°48′ L= 117°27′ Ω= 65°37′ καὶ π= 221°34′. Σ. Π.

Βαλὰ καὶ ***Βαλαὰ*** ἢ ***Βωλὰ*** (ἑβρ. *Μπααλά*) *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Παλαιστίνης κειμένη εἰς τὰ νοτιώτατα αὐτῆς καὶ ἀνήκουσα εἰς τὴν φυλὴν Ἰούδα (Ἰησ. Ναυῆ ιε' 29), βραδύτερον δ' εἰς τὴν φυλὴν Συμεὼν (Α' Παραλειπ. δ' 29). Ἡ θέσις αὐτῆς παραμένει εἰσέτι ἀνεξακρίβωτος. Π. Ι. Μ.

Βαλὰ (Vala ἢ Wala) Ἀββᾶς τῆς μονῆς τῆς Κορβίας καὶ πρῶτος ἐξάδελφος Καρόλου τοῦ Μεγάλου καὶ Λουδοβίκου τοῦ Εὐσεβοῦς. Ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τοῦ φραγκικοῦ κράτους, τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀποβῇ ὁ πραγματικὸς κυβερνήτης, καὶ ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ὅπως διοργανώσῃ τὴν Σαξονίαν καὶ διοικήσῃ τὴν Ἰταλίαν, ἐπ' ὀνόματι τοῦ νεαροῦ κόμητος Βερνάρδου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου ἐκηρύχθη κατὰ τῆς διανομῆς τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἐπανεστάτησε κατὰ τοῦ Λουδοβίκου τοῦ Εὐσεβοῦς, ὁ ὁποῖος ἐνέκλεισεν αὐτὸν ἐντὸς φρουρίου παρὰ τὴν λίμνην Λεμάν. Καὶ ἐκεῖ ὅμως δὲν ἐγκατέλειψε τὰς ραδιουργίας του, αἵτινες κατέληξαν εἰς τὴν παραίτησιν τοῦ αὐτοκράτορος ὑπὲρ τοῦ Λοθαρίου. Ἀπέθανε τῷ 836, ἐνῷ διεπραγματεύετο τὴν συμφιλίωσιν τοῦ τελευταίου τούτου μετὰ τοῦ Λουδοβίκου τοῦ Εὐσεβοῦς. Μ. Δ. Β.

Βαλαὰμ *[Βιβλ.]*. Ἐθνικὸς μάντις ἐκ τῆς πόλεως *Φαθουρὰ* (ἑβρ. *Πιθώρ*), ἧς ἡ τοποθεσία δὲν ἔχει εἰσέτι ἐξακριβωθῆ. Πιθανῶς πρόκειται περὶ τῆς ἐν Μεσοποταμίᾳ (παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Εὐφράτου μετὰ τοῦ Σαγκούρ) πόλεως *Πιτρού* τῶν σφηνοειδῶν ἐπιγραφῶν. Οὗτος προσκληθεὶς ὑπὸ Βαλὰκ (βλ. λ.), τοῦ βασιλέως τῆς Μωάβ, ἵνα καταρασθῇ τοὺς νικηφόρως προελαύνοντας Ἰσραηλίτας καὶ συμμορφωθεὶς πρὸς τὴν θαυμαστῶς αὐτῷ ἀποκαλυφθεῖσαν (λαλιὰ τῆς ὄνου, ἐμφάνισις ἀγγέλου κλπ.) βουλὴν τοῦ Θεοῦ, ἀντὶ κατάρας ηὐλόγησε τὸν περιούσιον αὐτοῦ λαὸν διὰ τετραπλῆς μεστῆς ποιητικῆς ἐξάρσεως εὐλογίας. Καὶ ἐν μὲν τῇ α' εὐλογίᾳ (Ἀριθμῶν κγ' 7—10) ὑμνεῖται ἡ ἐκλογή, τὸ πολυπληθὲς καὶ ἡ εὐτυχία τοῦ Ἰσραήλ, ἐν δὲ τῇ β' (18—24) ὑμνεῖται ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα αὐτοῦ, ἐν τῇ γ' (κδ' 3—9) ἡ εὐδοκίμησις αὐτοῦ καὶ τέλος ἡ δ', ἡ καὶ μεγαληγορωτάτη (15—19), κορυφοῦται ἐν τῇ προεξαγγελίᾳ τῆς ἐλεύσεως τοῦ ἰσχυροῦ καὶ νικηφόρου Μεσσίου, ὅστις χαρακτηρίζεται ὡς «ἄστρον ἐξ Ἰακώβ» καὶ προφητεύεται ὡς μέλλων νὰ πατάξῃ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ λαοῦ.

Παρὰ ταῦτα, ὁ Βαλαὰμ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ εἰς τὰ ἴδια, παραμείνας ἐπί τινα χρόνον παρὰ τοῖς Μαδιανίταις (συμμάχοις τῶν Μωαβιτῶν), παλινῳδῶν συνεβούλευσεν αὐτοὺς νὰ παρασύρωσιν εἰς τὴν ἀκολασίαν καὶ τὴν εἰδωλολατρείαν τοὺς Ἰσραηλίτας, ὑφ' ὧν καὶ μετ' οὐ πολὺ ἐφονεύθη (Ἀριθμ. λά 16). Ἕνεκεν τούτου ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ ὁ Βαλαὰμ φέρεται ὡς τύπος τῶν αἱρετικῶν (Β' Πέτρου 15, Ἰούδα 10, Ἀποκαλύψ. β' 14· βλ. λ. Βαλααμῖται). Ἡ περὶ Βαλαὰμ διήγησις τῆς βίβλου τῶν Ἀριθμῶν (κεφ. κβ' 5—κδ' 25), ἐκ τῶν χαριεστάτων τῆς Βίβλου τυγχάνουσα, «σημαίνει κἄτι περισσότερον παρ' ὅσον δέχεται συνήθως ἡ ἐπιπολαιότης», ὡς παρατηρεῖ νεώτερος φιλελεύθερος κριτικός, οἷος ὁ Kautzsch. Δι' αὐτῆς δ' ἐκφράζεται ὑπὸ μορφὴν ἀφελεστάτην ἡ ἀλήθεια «ὅτι ὁ Θεὸς διὰ μέσων εὐτελῶν (οἷα ἡ λαλιὰ τῆς ὄνου, ἥτις ἄλλως δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐκληφθῇ κατὰ γράμμα, ὡς καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ ἀγγέλου) ὁδηγεῖ εἰς σύνεσιν τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν καὶ ὑπερηφανίαν». Π. Ι. Μ.

Βαλααμῖται *[Ἐκκλ. Ἱστ.]*. Αἵρεσις χριστιανικὴ τοῦ Α' αἰῶνος ἄγαν ἐλευθεριάζουσα εἰς τὰ ζητήματα τῆς σαρκός. Ἤδη ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ γίνεται λόγος περὶ *διδαχῆς Βαλαάμ*, «ὃς ἐδίδασκε τὸν Βαλὰκ βαλεῖν σκάνδαλον ἐνώπιον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ καὶ φαγεῖν εἰδωλόθυτα καὶ πορνεῦσαι» (Ἀποκαλύψεως β' 14) καὶ περὶ *πλάνης τοῦ Βαλαὰμ μισθοῦ* (Ἰούδα στίχ. 11) καὶ περὶ *ὁδοῦ τοῦ Βαλαὰμ* (Β' Πέτρου 15)· ἐκεῖθεν δ' ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα ἡ αἵρεσις αὕτη. Δὲν δυνάμεθα νὰ βεβαιωθῶμεν, ἂν ἦσαν οἱ αὐτοὶ πρὸς τοὺς λεγομένους *Νικολαΐτας*, πρὸς οὓς εἶχον τοῦτο τοὐλάχιστον τὸ κοινόν, ὅτι ἀμφότεροι ἐκήρυσσον «τὴν ἐλευθερίαν τῆς σαρκὸς» ἀπὸ παντὸς θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου νόμου. Π. Ι. Μ.

Βαλαβάνης, *Δημοσθένης*. Ἕλλην ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν Καρυταίνῃ τῆς Πελοποννήσου τῷ 1830 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τὴν 11ην Μαΐου 1854. Ἡ ζωὴ τοῦ Βαλαβάνη ὑπῆρξεν ἀπὸ τῆς βρεφικῆς κοίτης του θλιβερά. Εἰς ἡλικίαν δέκα ἐτῶν ἐστερήθη τοῦ πατρός του, μετά τινα δ' ἔτη καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ. Περατώσας τὰ ἐγκύκλια αὐτοῦ μαθήματα ἐν Ναυπλίῳ, ἦλθεν ἔφηβος εἰς Ἀθήνας καὶ ἐνεγράφη εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, σπουδάζων μετὰ σπανίας φιλοπονίας καὶ ἐπιμελείας, ἐνῷ συγχρόνως εἰργάζετο διὰ νὰ κερδίζῃ τὰ μέσα τῆς συντηρήσεώς του. Τὸ εὔθραυστον ὅμως τῆς ἰδιοσυγκρασίας του καὶ οἱ ὑπερβολικοὶ κόποι εἰς οὓς ὑπεβάλλετο, ἔφθειραν τὴν ὑγείαν του, εὑρισκόμενος δὲ εἰς τὸ τέρμα τῶν σπουδῶν του, προσεβλήθη ὑπὸ καλπαζούσης φθίσεως καὶ ἀπέθανεν ἄγων τὸ εἰκοστὸν τέταρτον ἔτος τῆς ἡλικίας του.

Ὁ Βαλαβάνης συνέθεσεν ἐν ὅλῳ τέσσαρα ποιήματα, ἐπιγραφόμενα «ὁ τάφος τοῦ κλέφτη», «τὸ ὄνειρόν μου», «ἐλεγεῖον εἰς τὸν θάνατον νεονύμφων» καὶ «ἐκείνη». Τὰ δύο τελευταῖα, ἅτινα εἶναι καὶ τὰ πρῶτα συντεθέντα, ἐγράφησαν εἰς καθαρεύουσαν, τὰ δύο δὲ ἄλλα εἰς δημώδη. Εἶναι περίεργον ὅτι, εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν οὐδεὶς τῶν Ἀθηναίων ποιητῶν μετεχειρίζετο τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, ὁ Δημοσθένης Βαλαβάνης ἠσπάσθη τὰς περὶ γλώσσης ἀρχὰς τῆς ἑπτανησιακῆς σχολῆς. Τὰ εἰς τὴν δημοτικὴν γραφέντα εἶναι ὄχι μόνον τὰ ὡραιότερα τῶν συνθεμάτων αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν καλλίστων τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ποιήσεως. Ἰδίως ὁ «τάφος τοῦ κλέφτη», ἀποτελούμενος ἐξ εἴκοσιν ἑπτὰ τετραστίχων εἰς δεκασυλλάβους, εἶναι ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων, τὰ ὁποῖα παρήγαγεν ἡ ἑλληνικὴ μοῦσα. Διακρίνει αὐτὸ ἡ λιτότης τοῦ ὕφους, ἡ εὐρυθμία τοῦ μέτρου, ἡ λαμπρότης τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν εἰκόνων καὶ ἀκρίβεια τῆς γλώσσης. Τὰ προαναφερθέντα ποιήματά του, ἀποτελούμενα ἐν ὅλῳ ἐκ διακοσίων δέκα ὀκτὼ στίχων, οὐδέποτε ἐδημοσιεύθησαν ἰδιαιτέρως, περιελήφθησαν δὲ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ εἰς ἐκδοθέντα «Παρνασσὸν» καὶ ἄλλας ποιητικὰς συλλογάς. Πιστεύεται ὅμως ὅτι ταῦτα δὲν ἦσαν τὰ μόνα του ἔργα, ἀλλ' ὅτι διεσώθησαν μόνον τὰ εἰς περιοδικὰ δημοσιευθέντα, τὰ δὲ λοιπὰ ἀπωλέσθησαν μετὰ τὸν θάνατόν του. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

—**Βαλαβάνης, *Ἐμμανουὴλ*** (ἢ *Μανώλης Μπαλαμπάνος*). Πλοίαρχος ὢν ἐκ Ψαρῶν καὶ ταξιδεύων εἰς τὸν Εὔξεινον ἐπεσκέφθη τὴν Βεσσαραβίαν, ἔνθα τῷ 1820 τὸν ἐμύησεν εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ὁ Δ. Ροδιάδης. Κατὰ τὸν Ἀγῶνα ἦτο ἰδιοκτήτης τοῦ πολεμικοῦ πλοίου «Θεμιστοκλῆς», μεθ' οὗ ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς ναυτικὰς ἐπιχει-

Digitized by Google

ρήσεις, δαπανήσας ἐξ ἰδίων δι' ἐκστρατείας 60 χιλ. δραχμῶν, αἵτινες καὶ ἀνεγνωρίσθησαν εἰς αὐτὸν διὰ τῶν ναυτικῶν χορηγημάτων. τ. χ. κ.

—**Βαλαβάνης**, *Ἰωακείμ*. Φιλόλογος καὶ λογογράφος, γεννηθεὶς εἰς χωρίον Ἀραβάνι τῆς Καππαδοκίας (1858—1924). Κατὰ τὸν χρόνον τῶν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν φιλολογικῶν του σπουδῶν ὑπῆρξε συνεργάτης ἐφημερίδων, περιοδικῶν καὶ ἡμερολογίων, δημοσιεύσας μελέτας διαφόρους καὶ μεταφράσεις. Ἐκ τῶν δημοσιευμάτων του τ' ἀναφερόμενα εἰς τὸν βίον τῶν κατοίκων τῆς ἰδιαιτέρας του ἐπαρχίας ἀνεδημοσιεύθησαν τῷ 1891 εἰς ἰδιαίτερον τόμον «Τὰ Μικρασιατικὰ» μετά τινων ἄλλων μελετῶν. Ἀναγορευθεὶς τῷ 1889 διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας, ἐδίδαξε κατ' ἀρχὰς ἐν Ἀθήναις, ἐν ἰδιωτικοῖς ἐκπαιδευτηρίοις, εἶτα δ' ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου ἐγκατεστάθη μονίμως. Κατὰ τὸν χρόνον τῆς καθηγεσίας του ἐξέδωκε μετὰ σχολίων ἑρμηνευτικῶν πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τοὺς διδασκομένους ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς σχολείοις Ἕλληνας συγγραφεῖς ὑπὸ τὸν τίτλον «Νεοελληνικὴ κιβωτὸς (εἰς 3 τόμους, 1892—1895). Ὡς καθηγητὴς τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς ἐξεφώνησε γλαφυρὸν λόγον περὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Εἶχε διδακτικὴν ἱκανότητα, ἦθος πρᾶον καὶ χαρακτῆρα λαμπρόν. Κατέλιπε καὶ ἔργα τινὰ ἀνέκδοτα: «Γλωσσάριον Ἀραβανιωτικὸν», βραβευθὲν ἐν τῷ Ζωγραφείῳ ἀγῶνι τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου, καὶ «Ἑλληνικὸν ρηματολόγιον». —Ω.

— **Βαλαβάνης** (ἢ *Μπαλαμπάνης*), ***Κωνσταντῖνος***. Καταγόμενος ἐκ Τσεσμὲ τῆς Ἰωνίας καὶ ἐμπορευόμενος ἐπεσκέφθη τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου τῷ 1820 ἐμυήθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. τ.χ.κ.

—**Βαλαβάνης**, ***Νικόλαος***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Καρυταίνης τῆς Γορτυνίας διαπρέψας εἰς πλείστας μάχας μετὰ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη. τ. χ. κ.

— **Βαλαβάνης**, ***Ποστέλνικος***. Διαμένων οὗτος ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῷ 1821, ἐξωρίσθη εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, ὡς ὕποπτος μετοχῆς εἰς τὸν ἑλλ. Ἀγῶνα (*Φιλήμ.* τόμ. Δ', σελ. 31). τ. χ. κ.

Βαλαγὰδ [*Βιβλ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Παλαιστίνης (ἑβρ. *Μπάαλ-Γάδ*, τ. ἔ. τόπος, ἔνθα ὁ Βαὰλ ἐλατρεύετο ὡς θεὸς τῆς εὐτυχίας), κειμένη παρὰ τὰ βόρεια ὅρια αὐτῆς, ἔνθα, κατὰ τὴν πιθανωτέραν γνώμην, ἔκειτο κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους ἡ *Πανεάς*, ἐπὶ δὲ τοῦ Ἰ. Χριστοῦ ἡ *Καισάρεια Φιλίππου* (Ἰ. Ναυῆ ι' 17, ιβ' 7, ιγ' 5 κτλ.). π. ι. μ.

Βαλάγραι (ἢ ***Φαλάκραι*** καὶ ***Φαλάκρα***) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Κυρηναϊκῆς, δυτικῶς τῆς Κυρήνης, μεταξὺ Καινοπόλεως καὶ Ἀπολλωνίας, ἔχουσα περίφημον ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Τὸ ὄνομα θεωρεῖται ὡς μακεδονικόν. Ἐρείπια τῆς πόλεως δεικνύονται παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον *Μπελέντζ*, κατὰ τὴν ὁδὸν μεταξὺ Βάρκης καὶ Κυρήνης. ι. ε. ε.

Βαλαζὲ (Du Friche de Valagé), ***Ἐλεονὸρ-Βερνάρδος***. Γάλλος στρατηγὸς καὶ βουλευτὴς (1780—1838), υἱὸς τοῦ Καρόλου Βαλαζέ. Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς γλυπτικὴν καὶ διετέλεσεν ἀντιγραφεὺς εἰς τὰ γραφεῖα τῆς «*Συμβατικῆς*». Κατόπιν εἰσῆλθεν εἰς τὴν πολυτεχνικὴν σχολὴν καὶ εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τοῦ Μέτς. Ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς ἐπιχειρήσεις καὶ κατὰ τὴν μάχην τοῦ Βατερλὼ διῴκει μίαν μεραρχίαν. Ἦτο ἀρχηγὸς τοῦ μηχανικοῦ καὶ συνέβαλεν εἰς τὴν κατάκτησιν τοῦ Ἀλγερίου. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Γαλλίαν ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐργασιῶν τῶν ὀχυρωματικῶν ἔργων τῶν Παρισίων. Ἀπὸ τοῦ 1834—1838 παρεκάθησεν ὡς βουλευτὴς εἰς τὴν γαλλικὴν βουλήν. Ἔγραψεν εἰς τὴν «Νεωτέραν Ἐγκυκλοπαιδείαν» τοῦ *Κουρτὲν* καὶ ἰδίως εἰς τὸν «Στρατιωτικὸν Θεατὴν» σημαντικὰ ἄρθρα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ὀχυρωματικὴν καὶ εἰς τὴν ἄμυναν τῶν φρουρίων. μ. δ. β.

—**Βαλαζὲ** (Du Friche de Valazé), ***Κάρολος-Ἐλεονὸρ***. Γάλλος πολιτικὸς καὶ ἐπαναστάτης (1751—1793). Ἐξελέγη βουλευτὴς τῷ 1792 καὶ ἀνέλαβε τὴν σύνταξιν του κατηγορητηρίου ἐναντίον τοῦ Λουδοβίκου τοῦ ΙΣΤ'. Σφοδρὸς ἐχθρὸς τῶν *ὀρεινῶν* καὶ τῆς *Κομμούνας* τῶν Παρισίων συνελήφθη κατὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν Ἰακωβίνων καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Ηὐτοκτόνησεν ἐντὸς τοῦ δικαστηρίου δι' ἐγχειριδίου, τὸ δὲ πτῶμά του ἐρρίφθη παρὰ τὴν λαιμητόμον, ὅπου ἔπιπτον ἐν τῷ μεταξὺ ἀθρόα τὰ πτώματα τῶν συντρόφων του. Ἔγραψε τὸ σύγγραμμα «Οἱ ποινικοὶ νόμοι κατὰ τὴν φυσικὴν αὐτῶν σειρὰν» καὶ τὴν «Ἀπολογίαν» του, εὑρεθεῖσαν ἐν χειρογράφῳ ἐντὸς τῆς φυλακῆς του. μ. δ. β.

Βαλὰθ καὶ **Βαλαὰθ** [*Βιβλ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς φυλῆς Δὰν ἐν Παλαιστίνῃ, ἥτις ἐν τῇ ἑλληνικῇ Π. Διαθήκῃ τῶν Ἑβδομήκοντα λέγεται καὶ *Γεβεελάν*, ἧς ἡ τοποθεσία παραμένει εἰσέτι ἀνεξακρίβωτος. π. ι. μ.

Βαλαῖος. Ἐκκλησιαστικὸς ὑμνογράφος ἐκ Συρίας ζήσας κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα, τοῦ ὁποίου σώζονται πολλὰ ἐκκλησιαστικὰ ᾄσματα.

— **Βαλαῖος** (Balaeus ἢ Bale), ***Ἰωάννης***. Ἄγγλος θεολόγος καὶ ἱστορικὸς γεννηθεὶς τῷ 1453 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1563. Προσελθὼν εἰς τὸν προτεσταντισμὸν καὶ γενόμενος ἐπίσκοπος Ὄσσορυ τῆς Ἰρλανδίας κατεδιώχθη ἐπὶ τῆς βασιλίσσης Μαρίας. Συνέγραψε πολλὰ συγγράμματα ἀγγλιστὶ καὶ λατινιστὶ εἰς πεζὸν λόγον, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνεται τὸ «Illustrium majoris Britaniae scriptorum summarium in quasdam centurias, divisum», καὶ εἰς ἔμμετρον, ἐν οἷς καὶ κωμῳδίας μὲ θέματα βιβλικὰ συγκαταλεγομένας εἰς τὰ παλαιότατα δοκίμια τῆς ἀγγλικῆς φιλολογίας. —Ω.

Βαλαισία (γαλλ. Valais, γερμ. Wallis, λατιν. Pennina Vallis=κοιλὰς τῶν Ἄλπεων). Ἓν τῶν 22 καντονίων τῆς Ἑλβετικῆς δημοκρατίας καταλαμβάνον τὸ νοτιοδυτικὸν τμῆμα τῆς χώρας. Εἶναι τὸ τρίτον κατ' ἔκτασιν καντόνιον (5235 τετρ. χιλμτρ.) ἀλλὰ δὲν εἶναι πυκνῶς κατῳκημένον (κάτ. 128246), ἀναλογούντων μόλις 24 κατοίκων κατὰ τετρ. χιλιόμ., τοῦτο δὲ ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι καλύπτεται κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος ὑπὸ ὑψηλῶν ἀκατοικήτων ὀρέων. Πρωτεύουσα *Σιὸν* (κάτ. 6.951).

—[*Γεωγρ.*] Τὸ καντόνιον τῆς Βαλαισίας ὁρίζεται ὑπὸ τῶν καντονίων Βέρνης πρὸς Β, Βὼ πρὸς ΒΔ, Οὐρὶ πρὸς ΒΑ, Τεσσίνου πρὸς Α, ὑπὸ τῆς Ἰταλίας πρὸς ΝΑ καὶ πρὸς Ν καὶ ὑπὸ τῆς Γαλλίας πρὸς Δ. Ἀποτελεῖται ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ τὴν *κοιλάδα τοῦ Ροδανοῦ* καὶ τὰς ἑκατέρωθεν αὐτῆς κλιτῦς τῶν *Πεννίνων Ἄλπεων* πρὸς Ν καὶ τῶν *Βερνικῶν Ἄλπεων* πρὸς Β. Ἡ εὐρεῖα αὕτη κοιλὰς ἡ ὁποία διασχίζει τὴν Βαλαισίαν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλει αὕτη τὸ ὄνομά της (οἱ Ρωμαῖοι ἐκάλουν τὴν περιοχὴν Vallis Pennina δηλαδὴ κοιλάδα τῶν Πεννίνων ὀρέων, ἐκ τοῦ ὀνόματος δὲ τούτου προέκυψαν τὰ σημερινὰ ὀνόματα, δηλαδὴ τὸ γαλλικὸν Valais καὶ τὸ γερμανικὸν Wallis), εἶναι τὸ κέντρον τῆς ζωῆς τοῦ ὅλου καντονίου. Ἑκατέρωθεν αὐτῆς δίκην παρόδων ἀνοίγονται ἄλλαι μικρότεραι κοιλάδες σχηματιζόμεναι ἀπὸ τοὺς ἐκ τῶν ὀρέων πηγάζοντας παραποτάμους τοῦ Ροδανοῦ. Οἱ σπουδαιότεροι ἐκ τῶν παραποτάμων τούτων εἶναι οἱ: *Βιέζ*, *Μπόρν*, *Ντρὰνς* κλπ. πηγάζοντες ἐκ τῶν Πεννίνων Ἄλπεων, καὶ *Μόργκ*, *Λοῦζα* κ.λ.π. ἐκ τῶν Βερνικῶν.

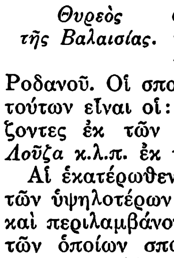

Θυρεὸς τῆς Βαλαισίας.

Αἱ ἑκατέρωθεν τῆς κοιλάδος ὀροσειραὶ εἶναι ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων καὶ γραφικωτέρων τῆς Ἑλβετίας καὶ περιλαμβάνουσι πολλὰς χιονοσκεπεῖς κορυφάς τῶν ὁποίων σπουδαιότεραι εἶναι ἐπὶ μὲν τῶν Πεννίνων Ἄλπεων αἱ: *Μέγα Κόμπιν* (4317 μέτρα), *Βάϊσχορν* (4512 μ.) *Μίσχαμπελ* (4554 μ.), *Φλέτσχορν* (4061) καὶ ὁ αὐχὴν τοῦ *Σεμπλὸν* (2010), διὰ τοῦ ὁποίου διέρχεται ἡ ὁμώνυμος σήραγξ ἑνοῦσα τὴν Ἑλβετίαν μετὰ τῆς Ἄνω Ἰταλίας, ἐπὶ δὲ τῶν Βερνικῶν αἱ: *Μόρκλ* (2938 μ.), *Βιντστρούμπελ* (3268 μ.) *Ἀλετσχορν* (4198 μ.). κλπ. Τὸ κλῖμα εἶναι ἐπὶ μὲν τῶν ὀρέων ἐξαιρετικῶς ψυχρόν, ἐντὸς δὲ τῆς κοιλάδος μᾶλλον θερμὸν ἐπιτρέπον τὴν καλλιέργειαν τῶν μεσογειακῶν προϊόντων (ἀμπέλου, ἐσπεριδοειδῶν κλπ). Εἰς τὰ χαμηλότερα μέρη, δηλαδὴ εἰς τὴν μεγάλην κοιλάδα, καλλιεργοῦνται ἐνταντικῶς τὰ σιτηρά, ἡ ἄμπελος, τὰ ὀπωροφόρα δένδρα κλπ., εἰς δὲ τὰς ὑψηλοτέρας κοιλάδας ἀκμάζει ἡ κτηνοτροφία, φημισμένον δὲ εἶναι ἓν εἶδος ἀγελάδων ἀναπτυσσόμενον ἐκεῖ, τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *βαλαισιανὴ ἀγελάς*. Ἡ βιομηχανία εἶναι ἀνεπτυγμένη εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ροδανοῦ, ἰδίως δὲ ἡ ὑελουργία καὶ ἡ σακχαροποιία. Τὸ ὑπέδαφος τῆς Βαλαισίας περικλείει ὀρυκτὰ προϊόντα (μόλυβδον, σίδηρον, γαιάνθρακας κλπ). ἀλλ' εἰς μικρὰς ὁπωσδήποτε ποσότητας. Ἐπίσης ἔχει πολλὰς θερμοπηγὰς αἱ ὁποῖαι συγκεντρώνουν πλῆθος ξένων. Ἡ συγκοινωνία εἶναι προηγμένη εἰς μέγαν βαθμόν, εἰς τὰ χαμηλὰ ὅμως μόνον μέρη. Κυρία ἀρτηρία εἶναι ὁ σιδηρόδρομος τῆς σήραγγος τοῦ Σεμπλὸν διασχίζων κατὰ μῆκος τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ ὁλόκληρον τὴν πεδιάδα καὶ ἑνώνων τὴν Ἰταλίαν μετὰ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς λοιπῆς κεντρικῆς Εὐρώπης. Αἱ φυσικαὶ καλλοναί της αἱ ὁποῖαι εἶναι πολυάριθμοι προσελκύουσι κατ' ἔτος πολλοὺς ξένους δημιουργοῦσαι οὕτω πλουτοφόρον πηγὴν διὰ τὴν χώραν. Αἱ πόλεις της δὲν εἶναι μεγάλαι ἡ δὲ πρωτεύουσά της Σιὸν μόλις φθάνει τὰς 7000 μονίμων κατοίκων. Ἀξιομνημόνευτοι ἐπίσης εἶναι αἱ ὡραῖαι πόλεις τοῦ *Σὰν Μόριτζ*, ἡ *Λουὲς* καὶ ἡ *Σαξόν*. Οἱ κάτοικοι τῆς Βαλαισίας ἀνήκουσι κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ καθολικὸν δόγμα, ὁμιλοῦσι δὲ οἱ ἡμίσεις σχεδὸν (οἱ κατοικοῦντες τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα) τὴν Γερμανικήν, οἱ δὲ λοιποὶ τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν (βλ. καὶ λ. Ἑλβετία). χ. Δ.

— [*Ἱστορ.*] Ἡ ἐν μέσῳ τῶν Ἄλπεων Κοιλὰς τοῦ Ροδανοῦ κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἀπὸ τοῦ 57 π.Χ. καὶ ἐξερρωμαΐσθη ἐντελῶς ὑπ' αὐτῶν. Κατόπιν ἀπετέλεσε τμῆμα τοῦ βασιλείου τῆς Ὑπερϊουραϊκῆς Βουργουνδίας. Τῷ δὲ 999 Ροδόλφος ὁ Γ' τῆς Βουργουνδίας παρεχώρησε τὰ ἐπ' αὐτοῦ δικαιώματά του εἰς τὸν ἐπίσκοπον τοῦ Σιόν, ὁ ὁποῖος ἔκτοτε μετεβλήθη εἰς ἕνα ἐκ τῶν πριγκίπων τῆς Γερμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΓ' ἑκατονταετηρίδος ἡ Βαλαισία εὑρίσκεται διῃρημένη εἰς ἑπτὰ ἀνεξαρτήτους κοινότητας ἢ καντόνια, τὰ ὁποῖα φαίνεται ὅτι ἀπετέλουν παλαιὰς διοικητικὰς ἢ δικαστικὰς ὑποδιαιρέσεις τῆς ἀρχιεπισκοπῆς. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἑκατονταετηρίδα τὸ βορειότερον τμῆμα τῆς κοιλάδος ἀπῳκίσθη ἀπὸ Γερμανούς, οἱ ὁποῖοι ἀπετευτόνισαν αὐτὸ τελείως, καίτοι τὰ ρωμαϊκὰ ὀνόματα ἐξηκολούθησαν νὰ παραμένουν. Τῷ 1354 αἱ ἐλευθερίαι τῶν καντονίων τούτων ἀνεγνωρίσθησαν καὶ ὑπὸ τοῦ *Καρόλου τοῦ Δ'*. Κατόπιν ἡ Βαλαισία περιῆλθεν ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς Σαβοΐας, διαιρεθεῖσα δὲ εἰς δύο τμήματα ὀνομασθέντα Ἄνω καὶ Κάτω Βαλαισία καὶ ὑποστᾶσα πολλὰς περιπετείας, κατέληξε νὰ περιληφθῇ ὁλόκληρος εἰς τὴν Ἑλβετικὴν Δημοκρατίαν. Τῷ 1802 ὁ Βοναπάρτης ἐκήρυξε ταύτην κράτος ἀνεξάρτητον ὑπὸ τὸ ὄνομα «*Δημοκρατία τοῦ Ροδανοῦ*», τὴν ὁποίαν ὅμως, τῷ 1810 διὰ λόγους στρατηγικοὺς παρέλαβεν εἰς τὸ γαλλικὸν κράτος ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «Διαμέρισμα τοῦ Σεμπλὸν». Τῷ 1815 ἡ τοπικὴ συνέλευσις τῶν καντονίων τῆς Βαλαισίας ἐψήφισε τὸ νέον σύνταγμα καὶ ἡ Διαῖτα τῆς ἑλβετικῆς ὁμοσπονδίας ἐνέκρινε τὴν προσχώρησιν καὶ τὴν πρόσληψιν αὐτῆς ὡς μέλους τῆς ἑλβετικῆς Ὁμοσπονδίας. Κατόπιν ἐπαναστάσεων καὶ ἐμφυλίων σπαραγμῶν, μεταξὺ Φιλελευθέρων καὶ Ριζοσπαστῶν, πρὸς κατάπαυσιν τῶν ὁποίων ἔλαβον μέρος καὶ τὰ ὁμοσπονδιακὰ στρατεύματα, τὸ σύνταγμα τῆς Βαλαισίας ὑπέστη πολλὰς τροποποιήσεις τῷ 1839, τῷ 1848, τῷ 1852, τῷ 1875 καὶ τελευταίως ἀνεθεωρήθη τῷ 1907. μ. Δ. Β.

Βαλαισιανοί. Οἱ κάτοικοι τοῦ ἑλβετικοῦ καντονίου τῆς Βαλαισίας (βλ. λ.).

— **Βαλαισιανοί**. Ἐλέγοντο οὕτω οἱ ὀπαδοὶ τῶν Βαλουᾶ, γαλλικοῦ οἴκου τοῦ ὁποίου πολλὰ μέλη ἀνῆλθον ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Γαλλίας ἀπὸ τοῦ 1328 καὶ ἑξῆς (βλ. **Βαλουᾶ**).

βαλαΐτης (ὁ) (Walait) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτόν, ὅμοιον πρὸς ἄσφαλτον, παρουσιαζόμενον ὡς ἐπάνθημα καὶ ἐπιφλοίωμα ἐπὶ κρυστάλλων ἀσβεστίτου, εὑρισκομένων ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιθανθρακοφόρου περιόδου (τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος) εἰς τὸ Rossita - Oslawa. Γ. Κ. Γ.

Βαλὰκ [*Βιβλ. Ἱστ.*]. Βασιλεὺς τῶν *Μωαβιτῶν* (ἢ κατ' ἄλλους τῶν *Μαδιανιτῶν*), ὅστις, ἵνα ἀποτρέψῃ τὸν κατὰ τοῦ κράτους του ἀπὸ τῶν ἐξ Αἰγύπτου εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ἐπιστρεφόντων Ἰσραηλιτῶν κίνδυνον, ἔστειλε καὶ προσεκάλεσε τὸν περίφημον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μάντιν *Βαλαάμ*, ὅπως καταρασθῇ τοὺς Ἰσραηλίτας (Ἀριθμῶν κβ' καὶ ἑξῆς). Π. Ι. Μ.

Βάλακα [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Βουπρασίων τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐοηλιδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 119. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Κουμουθέκρα* (κάτ. 141).

Βάλακρος. Μακεδών, υἱὸς τοῦ Ἀμύντου καὶ εἷς τῶν στρατηγῶν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Κατὰ τὸ 333 π. Χ., ὅτε ἀνετέθη ἡ σατραπεία τῆς Φρυγίας εἰς τὸν Ἀντίγονον τὸν υἱὸν τοῦ Φιλίππου, ἀντικατέστησεν αὐτὸν ὁ Βάλακρος ὡς στρατηγὸς τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων. Κατὰ τὸ 331, μετὰ τὴν καθυπόταξιν τῆς Αἰγύπτου, ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Πευκέστα ἡ στρατηγία τῆς χώρας καὶ ἡ διοίκησις τῶν ὑπολειφθέντων εἰς αὐτὴν στρατευμάτων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὡς καὶ τῶν φρουρῶν Πηλουσίου καὶ Μέμφιδος. Κατὰ τὴν μάχην τῶν Γαυγαμήλων (Ὀκτώβριος τοῦ 331) ἦτο διοικητὴς τῶν ἀκοντιστῶν, κατὰ δὲ τὴν εἰς τὴν Βακτριανὴν καὶ εἰς τὰς Ἰνδίας ἐκστρατείαν ἦτο ἀρχηγὸς μιᾶς τῶν 10 τάξεων τῆς στρατιᾶς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ὁ Βάλακρος οὗτος ὑπῆρξε καὶ ὁ πρῶτος σύζυγος τῆς Φίλας, τῆς μεγαλοψύχου κόρης τοῦ Ἀντιπάτρου, ἥτις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βαλάκρου ὑπανδρεύθη τὸν Κράτερον καὶ μετὰ τοῦτον Δημήτριον τὸν Πολιορκητήν.

—**Βάλακρος**. Μακεδών, υἱὸς τοῦ Νικάνορος καὶ εἷς τῶν 7 σωματοφυλάκων (γενικῶν ὑπασπιστῶν) τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Εἰς τοῦτον ἀνετέθη ἡ σατραπεία καὶ στρατηγία ἐν ταὐτῷ τῆς Κιλικίας μὲ ἐντολὴν νὰ καθυποτάξῃ τὰς γενναίας φυλὰς τοῦ Ταύρου. Κατὰ τὸν Διόδωρον (ΙΗ' 22.2) ἐφονεύθη ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου (323 π. Χ.) πολεμῶν κατὰ τῶν πόλεων Ἰσαύρων καὶ Λαρανδάνων πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς διὰ τῶν στενῶν τοῦ Ταύρου διερχομένης μεγάλης στρατιωτικῆς ὁδοῦ τῆς συνδεούσης τὴν Μ. Ἀσίαν πρὸς τὰς πέραν τοῦ Ταύρου ἀσιατικὰς χώρας.

— **Βάλακρος**. Πλὴν τῶν δύο εἰρημένων Βαλάκρων μνημονεύονται ἀκόμη καὶ δύο ἄλλοι ἀξιωματικοὶ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα. Τὸ κύριον ὄνομα Βάλακρος προῆλθεν ἐκ τοῦ ἐπι

Digitized by Google

θέτου *βαλακρός,* λέξεως σημαινούσης ἐν τῇ ἀρχαίᾳ μακεδονικῇ διαλέκτῳ τὸν *φαλακρόν.* ΚΑΨ.

Βαλὰμ *Ὀλοὺμ* (Walam Olum=ἐρυθρὰ ἐγχάραξις). Οὕτως καλεῖται ἡ ἐπὶ λείου φλοιοῦ ἐγκεχαραγμένη δι' εἰκόνων γραφὴ τῶν *Ντελαβάρων*, ἡ περιλαμβάνουσα τὴν παράδοσιν τῆς φυλῆς των, τὴν μετανάστευσίν των ἀπὸ βορειοτέρας τινὸς κοιτίδος, τοὺς πολέμους των, τὴν ἐγκατάστασίν των εἰς τὴν ἀνατολικὴν Πενσυλβανίαν μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τῶν Εὐρωπαίων. Τὸ Βαλὰμ Ὀλοὺμ ἀνευρέθη κατὰ τὸ 1820. Οὐδὲν ὅμως εἶναι γνωστὸν περὶ τῆς προελεύσεώς του. Ὁ Ραφινέσκ φέρεται λαβὼν τοῦτο τῷ 1812 ἐν Ἰνδιάνᾳ παρά τινος ὀνόματι *Βάοντ* μετ' ἐπεξηγηματικοῦ τῶν ἱερογλυφικῶν κειμένου εἰς ντελαβαρικὴν γλῶσσαν. Οὐχ ἧττον θεωρεῖται ὡς ἐπίσημος ἀναγραφὴ τῆς παραδόσεως τῶν Ντελαβάρων. Καὶ ἄλλοι Ἀλγκονκῖνοι ὡς οἱ Ὀδζίμπβοι καθ' ὅμοιον τρόπον ἀνέγραφον τὰ μυστήρια τῶν μυστικῶν των συνδέσμων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Garrick Mallery,* Pictographs of the North American Indians («Fourth Ann. Rep. Bureau of Etnology» Washington 1886). *Brinton,* The Lenâpe and their Legends (Philad. 1885). Θ. Χ. Σ.

Βαλάμηρος (Walamir).—1) Ὁ ὑπὸ τοῦ Πρίσκου ἀναφερόμενος, πιθανῶς Σκύθης, οὗτινος οἱ υἱοὶ ἐκίνησαν πόλεμον περὶ τὸ 461 μ. Χ. ἐναντίον τοῦ Βυζαντίου, ἀναγκάσαντες τὸν Λέοντα νὰ τοὺς ὑποσχεθῇ δῶρα καὶ ἀμοιβάς.—2) Ὁ πατὴρ τοῦ Θευδιμόνδου, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Μάλχου. Θ. Π.

Βαλαμπρὲγκ (Valabrègue), *Ἀλβῖνος.* Γάλλος δραματικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Καρπαντρᾷ τῷ 1853. Διακρίνεται κυρίως ὡς κωμειδυλλιογράφος. Ἔγραψε πολλὰ ἔργα τὰ ὁποῖα εἰς τὴν ἐποχήν του ἔσχον μεγάλην ἐπιτυχίαν. Μεταξὺ αὐτῶν ἀναφέρομεν: «Ἡ συζυγικὴ εὐτυχία», κωμῳδία εἰς τρεῖς πράξεις, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Μαυρικίου Ἐννεκὲν (1887). «Ντουρὰν καὶ Ντουράν», κωμειδύλλιον, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Μαυρικίου Ὀρντοννὼ (1887), μεταφρασθὲν καὶ παιζόμενον καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Δικηγόρος καὶ μπακάλης», «Ὁ πρῶτος σύζυγος τῆς Γαλλίας», «Τόπον εἰς τὰς γυναῖκας» (1900) κ.τ.λ.

Βαλάμπχι (Valabhi). —1) Ἀρχαία ἰνδικὴ δυναστεία, τῆς ὁποίας ἡ ἀρχὴ ἀνάγεται εἰς τὸ ἔτος 480 μ. Χ. Προέρχεται ἀπὸ τὴν ὁμώνυμον οἰκογένειαν, τῆς ὁποίας ἓν τῶν σημαντικωτέρων μελῶν, ὁ στρατηγὸς *Μπατταράκα*, καταλαβὼν τὴν ἀρχὴν ἐν Κατιαβὰρ καὶ ἀναγορευθεὶς βασιλεύς, ἐγένετο ὁ ἀρχηγὸς μιᾶς νέας σειρᾶς βασιλέων, τῆς τρίτης, ἐν τῇ δυτικῇ ταύτῃ χερσονήσῳ τῶν Ἰνδιῶν.

Βαλάμπχι (Valabhi) *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ἀρχαία πόλις τῶν Ἰνδιῶν, ἡ σημερινὴ *Βάλα*, κειμένη ἐν Κατιαβάρ, πρὸς τὰ ΒΔ τῆς Μπαουναγκάρ. Εἰς τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως ταύτης ἀνευρέθησαν πολυάριθμα ὀρειχάλκινα εὑρήματα, προερχόμενα ἐκ δωρεῶν πρὸς τοὺς Βραχμάνας καὶ Βουδδιστὰς ἱερεῖς, τὰ ὁποῖα παρέχουν αὐθεντικὰς πληροφορίας περὶ τοῦ πρώτου βασιλέως Βαλάμπχι.

Βαλὰν (Valant), *Ἰωάννης-Ὀνορέ.* Γάλλος λόγιος (1763—1830 περίπου). Ἦτο διευθυντὴς οἰκοτροφείου κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸν θάνατον ἐξύμνησε καὶ ὑπηρέτησεν ἀλληλοδιαδόχως τὴν Δημοκρατίαν, τὴν Αὐτοκρατορίαν καὶ τοὺς Βουρβώνους. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Ἠθικὸς κῶδιξ», «Ἡ ἀνάγκη τῆς καταργήσεως τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου» κ.τ.λ.

βαλανάγρα *[Ἀρχ.].* Τὸ ἐργαλεῖον, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνεσύρετο ἡ *βάλανος* τῶν κλείθρων. Βαλανάγρα ἐκαλεῖτο γενικῶς καὶ ἡ κλεὶς (ἰδίως πυλῶν πόλεων), ἐνίοτε δὲ καὶ ὁλόκληρον τὸ κλεῖθρον. Γ. Ι. Κ.

Βαλαναία *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Συρίας (*Στράβ.* 641,32) καὶ ἀκρωτήριον φερώνυμον (*Ἀνωνύμου* Μεγάλης Θαλάσσης Σταδιασμὸς §§ 128—129). Κατὰ Στέφανον Βυζάντιον εἶχε καὶ ἄλλην γραφὴν καὶ ἄλλην πρόσθετον ὀνομασίαν «*Βαλανέαι*, πόλις Φοινίκης, ἡ νῦν *Λευκάς* καὶ ὁ πολίτης *Βαλανεώτης*. Εἰς ἣν πόλιν ἐγκώμιον ἔγραψεν Ἐπικράτης ὁ Βαλανεώτης». Κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Ε,ιε',3) *Βαλανέαι* ἢ καὶ *Βαλαναῖαι.* Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν Μαλάλαν (σελ. 448) «Ἀπεμέρισεν Ἰουστινιανὸς ἀπὸ Ἀπαμείας τῆς δευτέρας Συρίας Βαλανέας πόλιν καὶ ἐποίησεν ἐπαρχίαν, ἥν τινα ἐπωνόμασε *Θεοδωρίδα*, δοὺς αὐτῇ καὶ μητροπολιτικὸν δίκαιον». Κατὰ Πλίνιον *Balanea* ἀλλὰ καὶ *Balanœa.* Κατὰ τὸ Itiner. Hierosol. (σελ. 582) *Balaneas,* κατὰ τὸν Πεουτίγγ. χάρτ. *Balneis,* κατὰ τὸν Geogr. Raven. *Balaneis,* εἰς δὲ Concil. Nicen. ἀπαντᾷ «Euphranius *Balaneorum* Episcopus». Καὶ τὸ μὲν ἀκρωτήριον εἶναι τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον *Μαρκάμπ* (Markhab: πλάτ. 35°09' Β, μῆκ. 35°57' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2632: Gulf. of Iskenderûn to Markhab), ἡφαιστειογενὴς κεφαλή, εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ὁποίας μέγιστον σταυροφορικὸν φρούριον δυνάμενον νὰ περιλάβῃ ἀνέτως 7000 στρατιώτας. Τῆς δὲ πόλεως *Βαλαναία* τὴν θέσιν ἐπέχει τανῦν τὸ χωρίον *Μπανιάς*, 4 1/4 μιλ. νοτίως τοῦ Ρὰς Μπελντὶ Ἐλ-Μελὲκ καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Νάχρ Ἐς Σίν, πλησίον δ' ἡφαιστειογενοῦς μαστοῦ, εἰς τὰς βορείας κλιτῦς τοῦ ὁποίου ἐρείπια, ὅμοια πρὸς τὰ τῆς θέσεως τῆς ἀρχ. Πάλτου (βλ. Βαδάς). Τὸ ἀκρωτήριον Βαλαναία εἶναι εἰς 2 1/2 μίλ. ΝΔ ὡς πρὸς τὴν πόλιν. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— *[Βυζαντ. Ἱστορ.]* Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Α' ὁ Τζιμισκῆς (969—976) ἐκστρατεύσας τῷ 974 κατὰ τῶν Ἀράβων ἐκυρίευσε πλεῖστα αὐτῶν φρούρια ἐν Συρίᾳ καὶ ἐπὶ τοῦ Λιβάνου καὶ ἐκεῖθεν εἰσβαλὼν εἰς τὴν Φοινίκην ἐξεπόρθησε καὶ τὸ φρούριον τῆς Βαλαναίας, ἔνθα εὗρε τὴν θαυματουργὸν εἰκόνα τῆς Σταυρώσεως τοῦ Σωτῆρος, ἣν μετέφερεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀπέθεσε μετὰ μεγάλης πομπῆς εἰς τὸν ἐπὶ τούτῳ ἀνεγερθέντα ὑπ' αὐτοῦ *Ναὸν τοῦ Σωτῆρος.* Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βαλάνγκι ἢ *Βαράνγκι* (Walangi, Warangi). Φυλὴ μαύρων τῶν Μπαντοῦ, τῆς χώρας Ἰράγκι τῆς Ἀνατολικῆς Τροπικῆς Ἀφρικῆς. Θ. Χ. Σ.

Βαλανδρέας, *Βασίλειος.* Ἀγωνιστὴς ἐκ Νεοχωρίου. Ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Σισίνην εἰς διαφόρους μάχας ἐν Πελοποννήσῳ καὶ εἰς τὰς πολιορκίας Μεσολογγίου καὶ Αἰτωλικοῦ, ἔνθα ᾐχμαλωτίσθη. Λ. Δ. Κ.

βαλανεῖον (τὸ) *[Ἀρχαιολ.].* Παρ' ἀρχαίοις *βαλανεῖον* ἐκαλεῖτο οἱονδήποτε τεχνητῶς παρεσκευασμένον μέρος, ἔνθα ἠδύνατό τις νὰ λουσθῇ, εἴτε τὸ δοχεῖον ἁπλῶς εἴτε καὶ ὁλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα μεθ' ὅλων τῶν χρειωδῶν. Τὸ δοχεῖον ἐν τῷ ὁποίῳ ἐλούοντο ἐκαλεῖτο καὶ ἀσάμινθος (βλ. λ.). Τὰ βαλανεῖα (οἰκοδομήματα ἰδιαίτερα) ἦσαν ἢ δημόσια ἢ δημοτικά. Καὶ τὰ μὲν ἦσαν ἰδιοκτησία τῆς πόλεως, τὰ δὲ ᾠκοδομοῦντο ὑπὸ ἰδιωτῶν πρὸς κερδοσκοπίαν, τῶν εἰς ταῦτα λουομένων ἀποτινόντων τὸ λεγόμενον *ἐπίλουτρον*, Ἀλλὰ καὶ οἱ εἰς τὰ δημόσια λουόμενοι ἔδιδον εἰς τὸν βαλανέα ἐπίλουτρόν τι. Ἐν τοῖ βαλανείοις ἠδύνατό τις νὰ λάβῃ κατὰ βούλησιν θερμὸν ἢ ψυχρὸν λουτρόν, ὡς καὶ ἀτμόλουτρον. Τόσον παρ' Ἕλλησι ὅσον καὶ παρὰ Ρωμαίοις τὰ λουτρὰ ἦσαν ἐν συχνῇ χρήσει.
[Βλ. λ. λουτρά]. —Ω.

Βαλανεῖον *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἀκρολοφιτῶν τῆς ἐπαρχίας Κερκύρας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου *Καρκαλᾶ*, ἔχει κλῖμα ὑγιεινότατον καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Κάτ. (1928) 550. Μετὰ τῆς πόλεως Κερκύρας συγκοινωνεῖ δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χμτρ. 27). Δ. Ε. Μ.

βαλανεὺς καὶ *βαλανευτὴς* (ὁ) *[Ἀρχ.].* Ὁ ἐν τῷ βαλανείῳ ἐργαζόμενος, ὅστις ἔχων καὶ βοηθοὺς τοὺς λεγομένους *παραχύτας* παρεῖχεν εἰς τοὺς λουομένους τὰς ὑπηρεσίας του καὶ ηὐτρέπιζε τὴν κόμην, τὸ γένειον καὶ τοὺς ὄνυχας αὐτῶν. Οἱ βαλανεῖς ἐθεωροῦντο πολυπράγμονες καὶ περίεργοι, διότι ἀσχολούμενοι εἰς τὴν ἐλαφρὰν ἐργασίαν τοῦ βαλανείου εἶχον καιρὸν (ὡς καὶ οἱ κουρεῖς) νὰ πολυπραγμονῶσι καὶ φλυαρῶσι πρὸς τοὺς πελάτας αὐτῶν. Γ. Ι. Κ.

βαλανζίνιος *βαθμὶς* (Valendisstufe, Valanginien) *[Γεωλογ.].* Μία ἐκ τῶν πέντε βαθμίδων (ἡλικιῶν)—ἡ ἀρχαιοτέρα—, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ *παλαιοκρητιδικὴ* ἢ κατωτέρα κρητιδικὴ ὑποπερίοδος τοῦ μεσοζωικοῦ αἰῶνος τῆς γῆς. Ἡ βαθμὶς αὕτη ἀποτελεῖ τὴν κατωτάτην βαθμίδα τῆς *νεοκωμίου* (γουηλδίου) σειρᾶς (ἐποχῆς) τῆς ἀνωτέρω ὑποπεριόδου. Ἡ βαθμὶς αὕτη χαρακτηρίζεται ἐκ τῶν ἀφθόνων ἀπολιθωμένων ἀμμωνοειδῶν ζῴων, τὰ ὁποῖα περικλείουν τὰ στρώματά της. Χαρακτηριστικώτερα γένη ἀμμωνιτῶν εἶναι ὁ *ὁπλίτης*, ἡ *γαρνιερία*, ἡ *ἀστιερία*, κλπ. Στρώματα τῆς βαθμίδος ταύτης εὑρέθησαν εἰς τὴν βορειοδυτικὴν Γερμανίαν, Γαλλίαν (εἰς τὰ νότια, εἰς τὸ Dauphiné καὶ τὴν Προβηγκίαν), Ἰουρασία ὄρη, Δυτικὰς καὶ Κεντρικὰς Ἄλπεις, Vorarlberg, Νότιον Τυρόλον, Οὐγγαρίαν, Νότιον Ἰταλίαν, Βουλγαρίαν, Ἀφρικὴν καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐν Ἑλλάδι στρώματα τῆς βαθμίδος ταύτης δὲν διεκρίθησαν—ἄχρι τοῦδε— μεταξὺ τῶν παλαιοκρητιδικῶν στρωμάτων. Γ. Κ. Γ.

βαλανηφαγία (ἡ)· τὸ νὰ τρώγῃ τις βαλάνους ὡς κατ' ἐξοχὴν τροφήν· || μεταφ. ἀναισθησία περὶ τὰ καλά, κτηνώδης βία. — Ἐπίθ. *βαλανηφάγος.* Οὕτως ἀπεκαλοῦντο ἐν τῇ Ἀρχαιότητι οἱ Ἀρκάδες ὡς ἀμόρφωτοι καὶ τραχεῖς, ἀλλ' ἅμα σκληροὶ καὶ γενναῖοι.—Ρῆμα *βαλανηφαγῶ.*

βαλάνι (τὸ) καὶ ἰδιωματ. *βελάνι·* ἡ βάλανος τῆς κοινῆς δρυός.

Βαλάνια *[Γεωγρ.].* Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Τρικοκκιᾶς (τέως Τσαπουρνιᾶς) τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Κάτ. (1928) 27. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Λούμπινστα.*

Βαλανίδα *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐλασσόνος τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 730. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Κεφαλόβρυσο* (κάτ. 227) καὶ *Κλεισοῦρα* (κάτ. 177). Δ. Ε. Μ.

βαλανίδαι (οἱ) (Balanidae) *[Ζῳολ.].* Οἰκογένεια μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἑλικοποδιδῶν.* Τὰ ζῷα ταῦτα ἔχουσι σῶμα κυλινδρικὸν περιβαλλόμενον ὑπὸ κόγχης ἀσβεστολιθικῆς συστάσεως. Ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ τῶν ὀστράκων διαφόρων ζῴων καὶ εἶναι γενικῶς ζῷα θαλάσσια ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζ.]* Λείψανα — ἀμφίβολα ὅμως — τῆς οἰκογενείας ταύτης (Balanidae Darwin) εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς δεβονείου περιόδου τοῦ παλαιοζωικοῦ αἰῶνος. Ἀπὸ τῆς τριτογενοῦς ὅμως περιόδου καὶ ἐντεῦθεν τὰ λείψανά των ἀπαντῶνται ἄφθονα ἐντὸς διαφόρων στρωμάτων. Γ. Κ. Γ.

βαλανίδι (τὸ) *[Βοτ.].* Κοινὴ ὀνομασία τοῦ καρποῦ τῆς δρυὸς βάλανος (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Βαλανίδι *[Ναυτ. Γεωγρ.].* Ὕφορμος τῆς ΝΑ ἐσχατιᾶς τῆς χερσονήσου τοῦ Ἕλους (Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς), ἀμέσως πρὸς βορρᾶν τοῦ φάρου Μαλέας (πλάτ. 36°27' Β, μῆκ. 23°12' Ἀν., χάρ. ἀγγλ. 1685: Venetico to Spezzia), μόνος τόπος ἀποβιβάσεως εἰς τὰς ἀπορρῶγας ἐκείνας ἀκτάς. Ἀπὸ τοῦ ὑφόρμου ἀνάντης ἀτραπὸς πρὸς τὸν φάρον καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὸ χωρίον Βαλανίδια, κοινότητα τῆς ἐπαρχίας Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς. Σ. Ε. Λ.

— **Βαλανίδι** *[Ναυτ. Γεωγρ.].* Ἀκρωτήριον τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς νήσου *Λήμνου* (πλάτ. 39°47'10" Β, μῆκ. 25°18'10" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1659: Lemnos island), προεκτεινόμενον ὑπὸ ὑφαλογλώσσης ἐπικινδύνου, ἀφ' ἧς ἀναδύουσι μύρμηκές τινες. Ἀποτελεῖ τὸ ΝΑ κέρας τοῦ προλιμένος τοῦ Μούδρου, τὸ δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι αὐτόν. Σ. Ε. Λ.

Βαλανίδι (Valanidi) *[Γεωγρ.].* Ποτάμιον τοῦ ΝΔ τερματισμοῦ (Καλαβρίας, Calabria) τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου, ἐκβάλλον διὰ τριῶν στομίων εἰς τὸν ὅρμον Ἁγίας Ἀγάθης (Sant'Agata) μεταξὺ πόλεως *Ρέτζιο* (ἀρχ. *Ρήγιον*) καὶ ἀκρωτ. *Ἄρμι* (ἀρχ. *Λευκὴ Πέτρα*). Ἡ ὀνομασία τοῦ ποταμίου καταδηλοῖ ὅτι διέρρεε τοῦτο γῆν ποτε τῆς *Μεγάλης Ἑλλάδος.* Σ. Ε. Λ.

βαλανιδιὰ (ἡ) *[Βοτ.].* Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *δρῦς ἡ αἰγίλωψ* (Quercus aegilops). Δ. Ν. Π.

Βαλανιδιὰ *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παραμυθίας τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 278. Κεῖται ἐπὶ λόφων παρὰ τὰ βουνὰ *Λαμπανίτσα* καὶ *Βριτζάχα*, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Μετὰ τῆς Παραμυθίας συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ (5 ὥρ.). Δ. Ε. Μ

Βαλανιδόρραχον *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μαργαριτίου τοῦ νομοῦ Πρεβέζης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐπὶ λόφου παρὰ τὰ ὄρη *Μεσοβούνι* καὶ *Πορκᾶς* καὶ ἔχει κλῖμα ἀνθυγιεινόν, μαστιζόμενον ὑπὸ ἑλονοσίας. Κάτ. (1928) 243. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ 15' τῆς ὥρας ἀπέχων συνοικισμὸς *Τσουκνίδα* (κάτ. 105). Ἀπὸ τῆς θαλάσσης τὸ Βαλανιδόρραχον ἀπέχει μόλις 45', μέσῳ ταύτης δὲ συγκοινωνεῖ (διὰ λέμβων) μετὰ τῆς πλησιεστέρας πόλεως Πάργας (ὥρ. 3), μεθ' ἧς διὰ ξηρᾶς συνδέεται δι' ἀνωμάλου βατῆς ὁδοῦ (ὥρ. 6). Δ. Ε. Μ.

Βαλανιδοῦσα *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀηδονιᾶς (τέως Φθίνης) τῆς ἐπαρχίας Πρεβέζης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 214. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπονδάρι.* Δ. Ε. Μ.

βαλάνινος, *—η, —ον·* ὁ ἐκ βαλάνων παραγόμενος: «ἔλαιον βαλάνινον».

βαλανῖνος (ὁ) (Balaninus) *[Ζῳολ.].* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τετραμεροῦς συμμετρίας τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν.* Τὰ ἔντομα ταῦτα ἔχουσι σῶμα χνοῶδες, ῥύγχος ἐπίμηκες, λεπτὸν καὶ ἀρκετὰ εὐρὺ κατὰ τὴν βάσιν του. Περὶ τὸ μέσον τοῦ ῥύγχους φέρουσι δύο λεπτοτάτας γωνιώδεις κεραίας. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Δ. Ν. Π.

βαλάνιον (τὸ) *[Ἀρχ.].* Παρασκεύασμά τι, παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἐκ βαλάνων, θεωρούμενον ὡς προφυλακτικὸν καὶ ἀποδιωκτικὸν τῆς μέθης. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου (Α., 62).

βαλανίτης (ὁ) (Balanites) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμυριδοειδῶν.* Εἶναι θάμνοι ἀκανθώδεις, ἀειθαλεῖς, μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα φέροντα δύο τέλεια φυλλάρια κατὰ τὴν βάσιν τοῦ μίσχου των. Τὰ ἄνθη των εἶναι ὑποπράσινα ἢ ὑπόλευκα, μὲ εὐάρεστον ὀσμήν, καὶ ἑρμαφρόδιτα. Τὸ περιάνθιόν των εἶναι διπλοῦν, πενταμερὲς καὶ φέρει δέκα στήμονας, ὧν οἱ πέντε εἶναι ἐπιμηκέστεροι τῶν λοιπῶν. Ἡ ᾠοθήκη εἶναι ἐπιφυὴς καὶ κατὰ τὴν ὡρίμανσίν της μεταβάλλεται εἰς ᾠοειδῆ δρύπην, τῆς ὁποίας ὁ πυρὴν περικλείει ἕνα

Digitized by Google

μόνον σπέρμα μὲ σαρκῶδες ἐμβρυακὸν σῶμα. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βαλανίτης ὁ αἰγυπτιακὸς* (Balanites aegyptiaca). Εἶναι φυτὸν κοσμητικόν, ἰθαγενὲς τῆς Αἰγύπτου. Αἱ ρίζαι του εἶναι ἀτρακτόμορφοι καὶ ἕρπουσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Οἱ ἄωροι ἔτι καρποί του εἶναι πικροί, καυστικοὶ τὴν γεῦσιν καὶ ἐνέχουσι καθαρτικὰς ἰδιότητας· ἄλλοτε ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς τὴν φαρμακευτικὴν καὶ ἦσαν γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *μυροβάλανοι τῆς Αἰγύπτου*. Οἱ ὥριμοι καρποὶ εἶναι ἐδώδιμοι καὶ ἔχουσι γεῦσιν παρομοίαν πρὸς τὴν τῶν *φοινίκων* (χουρμάδων), δι' ὃ καὶ καλοῦνται *φοίνικες τῶν ἐρήμων* καὶ τρώγονται ἀπλήστως ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων καὶ Ἀράβων. Διὰ καταλλήλου ἀποστάξεως λαμβάνεται οἰνοπνευματῶδες ποτὸν ἰσχυρότατον. Δ.Ν.Π.

Βαλανίτης ὁ αἰγυπτιακός.
[Ἀνθοφόρος κλάδος. a=ἄνθος· b=καρπός.]

— *[Παλαιοφ.]* Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν φυτῶν τούτων (Balanites Delile) εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μειοκαίνου περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν περὶ τὸν κάτω Ρῆνον περιοχήν. Γ. Κ. Γ.

βαλανίτης *[Ἀρχ.]*. Εἶδος πολυτίμου λίθου, ἔχοντος σχῆμα *βαλάνου* (*Πλιν.* 37, 10).

βαλανὶς (ἡ) (ἀρχ.), μικρὰ βάλανος· || ἡ εἰς τὰ βαλανεῖα ὑπηρετοῦσα γυνή, ἄλλως *βαλανεύτρια*.

βαλανῖτις (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου χαρακτηρίζεται ἡ φλεγμονὴ τῆς βαλάνου τοῦ πέους εἰς ἣν συμμετέχει συνήθως καὶ ἡ τῆς πόσθης, ὁπότε καλεῖται *βαλανοποσθῖτις*. Αἱ βαλανίτιδες εἶναι εἴτε ἰδιοπαθεῖς εἴτε συμπτωματικαὶ (ἤτοι ἀποτελοῦσαι συμπτώματα συμπαρομαρτουσῶν παθολογικῶν καταστάσεων) καὶ ὑποδιαιροῦνται εἰς τρεῖς κατηγορίας:

1) ***Βαλανίτιδες ἐκ τοπικοῦ αἰτίου.*** Αὗται διακρίνονται ἀναλόγως τῆς αἰτιολογίας των: α') Εἰς βαλανίτιδας προερχομένας ἐξ ὑπερεκκρίσεως *σμήγματος*. Παρατηροῦνται συνήθως εἰς ἄτομα παραμελοῦντα τὴν τοπικὴν καθαριότητα ἢ εὑρισκόμενα ἐν ἀδυναμίᾳ ἐπιτελέσεως ταύτης λόγῳ φιμώσεως. Τοιαῦται παρουσιάζονται καὶ εἰς τὰ παιδία καὶ ἐκ τῶν ζῴων εἰς τὸν ἵππον. Συνοδεύονται ὑπὸ κνησμοῦ, καύσου, ἀφθόνου πυορροίας καὶ ἐντόνου κακοσμίας. β') Βαλανίτιδας φαρμακευτικὰς ἐκ τοπικῆς ἐπιθέσεως φαρμάκων ὅπως ἡ ἄχνη ὑδραργύρου, τὸ ἰωδοφόρμιον, αἱ φαινικοῦχοι διαλύσεις καὶ ἄλλα ἀντισηπτικὰ προκαλοῦντα ἐρεθισμόν. γ') Βαλανίτιδας ἐξ ἀποσυνθέσεως παραμενόντων οὔρων παρατηρουμένας εἰς τοὺς ἔχοντας φίμωσιν, δυσουρίαν, ἀκράτειαν οὔρων κλπ. δ') Βαλανίτιδας τραυματικὰς (ἐξ αὐνανισμοῦ, ἐκδορᾶς διὰ τριχὸς κλ.) ε') Βαλανίτιδας ἀφροδισίων νοσημάτων (βλεννορροίας, μαλακοῦ ἕλκους, συφίλιδος). στ') Βαλανίτιδας ἐκ γενικῶν μολυσμάτων (ψευδο-μεμβρανώδεις, διφθεριτικαὶ κλπ.) ζ') Βαλανίτιδας ἐκ γεννητ. ἕρπητος.

2) ***Βαλανίτιδες ἐκ γενικοῦ αἰτίου.*** Αὗται εἶναι: α') Βαλανίτιδες φαρμακευτικαὶ ἐκ λήψεως ἀντιπυρίνης, ἰωδιούχων σκευασιῶν, 606 κλπ. β) Βαλανίτιδες μολυσματικαὶ ἐξ εὐλογίας, διφθερίτιδος κλπ. γ') Βαλανίτιδες διαθεσιακαί. δ') Βαλανίτιδες τῶν διαβητικῶν.

3) ***Βαλανῖτις ἐξ ἐσω-ἐξωτερικοῦ αἰτίου.*** Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγεται μόνον μία βαλανῖτις, ἡ *ἰωδο-ὑδραργυρικὴ* βαλανῖτις τοῦ Cordier, ὀφειλομένη εἰς ἐσωτερικὴν λῆψιν ἰωδιούχου καλίου καὶ τοπικὴν ἐπὶ τῆς βαλάνου καὶ τῆς πόσθης ἐπίθεσιν κόνεως καλομελάνου, διὰ λόγους θεραπευτικούς. Τὸ διὰ τῶν οὔρων ἀπεκκρινόμενον ἰώδιον ἑνούμενον μετὰ τῆς ὑδραργυρικῆς σκευασίας τοῦ καλομελάνου παράγει ἰωδο-ὑδραργυρικὰς ἑνώσεις ἐρεθιστικάς, αἵτινες προκαλοῦσι τὴν ἐν λόγῳ βαλανίτιδα.

Ὁ κυριώτερος μορφολογικὸς τύπος τῶν βαλανιτίδων εἶναι ἡ *διαβρωτικὴ περιφερὴς βαλανῖτις* (érosive circivée) τῶν Berdal καὶ Bataille. Αὕτη ἄρχεται ἀπὸ ἐρυθρότητος μετ' ἐλαφρᾶς ὑφυγρώσεως. Ἀκολουθεῖ μικρὰ διάβρωσις, καθισταμένη τὴν ἐπομένην ἐξέρυθρος μετ' ὄχθου ὑπολεύκου, ἀφθόνου πυορροίας καὶ ἐντόνου κακοσμίας. Ἡ μορφὴ αὕτη ἐξελίσσεται ὁμαλῶς καὶ κατ' ἐπιπολήν. Δυνατὸν ὅμως νὰ ἐπιπλακῇ μετὰ φιμώσεως, λεμφαγγείτιδος, ἀδενίτιδος κλπ. Ἕτεραι μορφαί, αἵτινες παρατηροῦνται αὐθύπαρκτοι ἢ ὡς μεταστροφαὶ ἄλλων, εἶναι: ἡ *διαβρωτική*, ἡ *ἑλκομεμβρανώδης*, ἡ *φλυκταινοελκωτικὴ* καὶ ἡ *γαγγραινώδης*. Ἔνιαι τῶν μορφῶν τούτων δύνανται νὰ προκαλέσωσι βαρύτατα συμπτώματα τοπικῆς καὶ γενικῆς μορφῆς καὶ ἐνίοτε καὶ θάνατον.

Ἡ ἐν τῇ ἐκκρίσει τῶν βαλανιτίδων καὶ βαλανοποσθιτίδων μικροβιακὴ ποικιλία εἶναι μεγάλη. Καὶ ὁτὲ μὲν ἀνευρίσκει τις *κόκκους* (σταφυλόκοκκοι, στρεπτόκοκκοι, πνευμονόκοκκοι, μικρόκοκκοι, τετραγενεῖς κλπ.), ὁτὲ δὲ *βακίλλους* (κολοβάκιλλος, πρωτεύς, μεγαθήριον κλπ.) καὶ ἄλλοτε *σπειρύλλια* ἢ *σπειροχαίτας*· τοιαύτη δὲ εἰδικὴ ἀπολύτως σπειροχαίτη ἀνευρίσκεται εἰς τὴν διαβρωτικὴν περιφερῆ βαλανίτιδα τῶν Berdal καὶ Bataille. Οἱ μικροοργανισμοὶ οὗτοι δρῶσι μεμονωμένως ἢ καὶ ἐν συμβιώσει. Ἡ προφύλαξις εἶναι ἐφικτὴ κυρίως διὰ τὰς σμηγματικὰς καὶ ἀφροδισίους βαλανίτιδας. Ὁ καλύτερος δὲ τρόπος πρὸς ἀποφυγήν των, εἶναι: αὐστηρὰ τήρησις τῆς καθαριότητος τοῦ βλενογόνου τῶν γεννητικῶν ὀργάνων διὰ πλύσεων ἐλαφρῶς ἀντισηπτικῶν καὶ ἐπίπασις διὰ talc ἢ ἐπίχρισις διὰ δειψικῆς γλυκερίνης $^1/_{80}$. Ὡς πρὸς τὴν θεραπείαν κατ' ἀρχὴν δέον: α') ν' ἀρθῶσι τὰ αἴτια τὰ προκαλέσαντα τὴν βαλανίτιδα· β') νὰ καταστραφῶσιν οἱ ἐν τῇ βαλανοποσθικῇ αὔλακι μικροοργανισμοὶ καὶ γ') νὰ ἐξουδετερωθῶσι τὰ τυχὸν ὑπάρχοντα αἴτια τὰ δυνάμενα νὰ εὐνοήσουν τὴν ἀνάπτυξιν ἀναεροβίων μικροβίων, ἐξ ὧν ὑπάρχει κίνδυνος γαγγραίνης (π. χ. φίμωσις). Ἡ δὲ βάσις τῆς τοπικῆς θεραπείας ἔγκειται: α') εἰς πλύσιν ἀντισηπτικὴν δι' ἄχνης ὑδραργύρου κλπ.· β') εἰς ἐπίχρισιν διὰ διαλύσεως νιτρικοῦ ἀργύρου 1% καὶ γ') εἰς ἐπίπασιν διὰ κόνεως ἀντισηπτικῆς ἢ οὐδετέρας (ὀξείδιον ψευδαργύρου, ὑπονιτρ. βισμουθίου κλπ.). Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἡ ἴασις ἐπιτυγχάνεται ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν. Ἐν περιπτώσει ἐπιπλόκων μορφῶν προστίθεται καὶ ἀνάλογος συμπτωματικὴ θεραπεία. Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

— *[Κτηνιατρ.]* Καλεῖται ἐν τῇ κτηνιατρικῇ *βαλανῖτις* φλεγμονὴ τῆς κεφαλῆς τοῦ πέους τοῦ ἵππου, τῶν σαρκοφάγων καὶ τῶν μηρυκαστικῶν ζῴων. Ἐκ τῶν κυριωτέρων αἰτίων τῆς παθήσεως ταύτης εἶναι καὶ ἡ *ὀρχεοτομία*.

Ὁ ἐκτομίας ἵππος οὐρεῖ ἐνίοτε ἐντὸς τῆς πόσθης τοῦ πέους, ἥτις ἐρεθίζεται καὶ ὡς ἐπακόλουθον ἔχει καὶ τὸν ἐρεθισμὸν τῆς κεφαλῆς τοῦ πέους, ἰδίως ὅταν τὸ ζῷον δὲν ἐνδιαιτᾶται ὑπὸ ὑγιεινὰς συνθήκας. Ἡ στεατώδης οὐσία, συσσωρευομένη εἰς τὴν ἀκροβυστικὴν κοιλότητα, ἀπὸ τὰ τῇ ἐπιδράσει τοῦ ἀέρος καὶ τῶν οὔρων ἐρεθιστικὰς ἰδιότητας, οἱ ἐρεθισμοὶ δὲ οὗτοι εἶναι ἡ κυριωτέρα αἰτία τῆς φλεγμονῆς τοῦ πέους. Ἐνίοτε ἡ στεατώδης αὕτη οὐσία, ἥτις ἀποτελεῖται ἐκ βλέννης, λιπαρῶν οὐσιῶν καὶ ὑποφωσφορικῆς ἀσβέστου, ὑποπήγνυται καὶ ρέει ὑπὸ μορφὴν φαιοϋπολεύκου ἡμιδαροῦς ὑγροῦ, ὅπερ προσβάλλει τὸ ἄκρον τοῦ πέους, τὸ ἐρεθίζει καὶ προκαλεῖ φλεγμονὴν καὶ ἐξέλκωσιν. Τὰ συμπτώματα εἶναι ἐλαφρὸν οἴδημα τῆς πόσθης, δυσκολία κατὰ τὴν οὔρησιν καὶ ἐνίοτε ἐλαφροὶ κολικόπονοι. Ἐὰν ἐπιχειρήσωμεν νὰ ἐξετάσωμεν ἢ καὶ ἁπλῶς νὰ ψαύσωμεν τὴν πόσθην τοῦ ἵππου, οὗτος αἰσθάνεται ἄλγος. Ἐὰν ἀνασύρωμεν τὸ πέος πρὸς τὰ ἔξω παρατηροῦμεν ὅτι ἡ κεφαλὴ τούτου εἶναι ἐξωγκωμένη, θερμή, στίλβουσα καὶ εὐαίσθητος εἰς τὴν πίεσιν τῶν χειρῶν μας.

Εἰς τὸν βοῦν ἡ φλεγμονὴ ἐξαπλοῦται ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ πέους καὶ ἀπαντᾷ ἰδίως εἰς τοὺς νεαροὺς ταύρους καὶ δὴ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ὀργασμοῦ, ὁπότε αἱ ἀλλεπάλληλοι προστριβαὶ ἐπὶ τοῦ θήλεος ἐρεθίζουσι τὸ πέος, ἰδίως ὅταν τοῦτο προστρίβεται ἐπὶ τῶν γλουτῶν καὶ τῆς οὐρᾶς τῆς θηλείας προτοῦ εἰσέλθῃ εἰς τὸ γεννητικὸν αὐτῆς ὄργανον. Συμπτώματα παρατηροῦνται τὰ αὐτὰ περίπου πρὸς τὰ τοῦ ἵππου, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι πολλάκις ἐπακολουθεῖ καὶ φίμωσις τῆς πόσθης, ἥτις ὡς συνέπειαν ἔχει τὴν κυστίτιδα καὶ νεφρίτιδα. Παραπλήσια συμπτώματα πρὸς τὰ τοῦ βοὸς παρουσιάζει καὶ ἡ βαλανῖτις τοῦ προβάτου. Εἰς τὸν κύνα ἡ βαλανῖτις εἶναι συνηθεστάτη, προέρχεται δὲ ἐκ τῶν πολλῶν πρὸ τῆς συνουσίας προστριβῶν τοῦ πέους ἐπὶ τῶν γλουτῶν τῆς θηλείας. Κατὰ τὴν πάθησιν ταύτην ἡ πόσθη ἐξογκοῦται, γίνεται λίαν εὐαίσθητος εἰς τὴν ἁφὴν καὶ προκαλεῖ φρικτοὺς πόνους. Τὰ οὖρα γίνονται σπάνια. Ἡ σπονδυλικὴ στήλη κυρτοῦται, τὸ βάδισμα δυσχεραίνεται, τὸ πέος ἐξέρχεται τῆς πόσθης καὶ εἶναι ἐξελκωμένον, ἐρυθρὸν καὶ περιβεβλημένον ὑπὸ πυκνωματώδους βλέννης ὑποκιτρίνου χρώματος καὶ τέλος ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν γονόρροιαν ἢ τὴν βλενόρροιαν.

Κατὰ τὴν θεραπείαν ὁ προσβληθεὶς ἵππος ἀπομονοῦται, καθαρίζεται καλῶς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόσθης διὰ διαλύσεως βορικοῦ ὀξέος καὶ πλύνεται ὁλόκληρον τὸ πέος διὰ διαλύσεως σάπωνος καὶ σόδας. Ἐὰν ἡ στεατώδης οὐσία ἔχῃ εἰσχωρήσει βαθέως ἐντὸς τοῦ οὐρογεννητικοῦ σωλῆνος, τότε καθαρίζεται οὗτος διὰ λεπτῆς λαβίδος. Τὰ ἑλκώματα τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν πέριξ μερῶν πλύνονται δι' ἐλαφρᾶς διαλύσεως ἰωδίου ἢ δι' ἀλόης. Ὁ ἀσθενὴς ταῦρος ἀπομακρύνεται ἐκ τῶν ἀγελάδων, τρέφεται ὀλίγον καὶ δι' ἐλαφρῶν τροφῶν, πλύνεται ὁλόκληρον τὸ πέος διὰ ψυχροῦ ὕδατος κατὰ πρῶτον, εἶτα ὑποβάλλεται εἰς ἐνέσεις ἀντιφλογιστικὰς καὶ ἐλαφρῶς καυστικάς, καθαρίζεται ἡ πόσθη καὶ τὸ πέος τῆς βλένης καὶ τῶν στεατωδῶν οὐσιῶν, ἀφαιροῦνται τὰ φυμάτια τῶν ἐξελκώσεων καὶ ἐπαλείφονται τὰ παθόντα μέρη διὰ νιτρικοῦ ἀργύρου, ὅπως παρεμποδισθῇ ὁ σχηματισμὸς νέων μεμβρανῶν. Ἐνίοτε εἰς περίπτωσιν περιπλοκῶν ἀποκόπτεται ὁλόκληρον τὸ πέος.

Ἡ θεραπεία τοῦ προβάτου εἶναι παρομοία πρὸς τὴν τοῦ βοός. Ὁ κύων ὑποβάλλεται εἰς ἐνέσεις διὰ λαβδάνου. Ἐὰν ἡ ἀσθένεια προχωρήσῃ καὶ καταστῇ χρονία, τότε ὑποβάλλεται εἰς στυπτικὰς ἐνέσεις, συγχρόνως δὲ καὶ εἰς ἀλκαλικὰ θερμὰ λουτρὰ τοῦ προσβληθέντος μέλους. Δ. Ν. Π.

βαλανόβιος (ὁ) (Balanobius) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τετραμεροῦς συμμετρίας τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*. Γνωστὰ εἶναι ἀρκετὰ εἴδη, ἐξ ὧν γνωστότερος ὁ *βαλανόβιος ὁ σκόλοψ* (Balanobius cux), ὅστις προσβάλλει κυρίως τὰς ἰτέας καὶ σχηματίζει κηκῖδας (βλ. λ.) Δ. Ν. Π.

Βαλάνοβον καὶ *Βιλλάνοβον* *[Γεωγρ.]*· βλ. Βιλλανόβα.

βαλανόγλωσσος (ὁ) (Balanoglossus) *[Ζῳολ.]*. Γένος σκωλήκων τῆς οἰκογενείας τῶν *νημερτῶν*. Εἶναι σκώληκες μεγάλου μεγέθους ζῶντες ἀποκλειστικῶς ἐντὸς τῆς ἄμμου τοῦ βυθοῦ τῶν θαλασσῶν. Πλεῖστα εἴδη τούτων παράγουσιν ἰδιάζοντα φωσφορισμὸν καὶ ἀναδίδουσι δυσάρεστον ὀσμήν. Τὸ παχὺ ρύγχος, ὅπερ ἔχει σχῆμα ἠνωρθωμένης γλώσσης καὶ εὑρίσκεται εἰς τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ σώματος, χρησιμεύει ὡς ὄργανον κινήσεως καὶ ἀναπνοῆς συγχρόνως. Δ. Ν. Π.

βαλανοειδὴς (ὁ, ἡ), —ἐς (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς βάλανον, ὁ ἔχων τὸ σχῆμα τῆς βαλάνου.

βαλανόκρινος (ὁ) (Balanocrinus Agassiz) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *πεντακρινιδῶν ἀρτικουλάτων κρινοειδῶν* ἐχινοδέρμων. Λείψανά των ἀνευρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ τῆς ἠωκαίνου τοῦ καινοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

βαλανοκυστίτης (ὁ) (Balanocystites Barr.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀνωμαλοκυστιδῶν καρποειδῶν κυστοειδῶν* ἐχινοδέρμων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας σιλουρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βαλανόμορφον (τὸ) (Balanomorphum) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τενθρηδονιδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα ἔχουσι σῶμα ἐπίμηκες, ὑποκυλινδρικόν, προθώρακα πεπιεσμένον κατὰ τὰ πλάγια αὐτοῦ μέρη, κεραίας λεπτάς, τῶν ὁποίων τὰ τέσσαρα τελευταῖα ἄρθρα εἶναι βραχύτατα, ἐξωγκωμένα καὶ σχηματίζουσι εἶδος ροπάλου. Ἐκ τῶν δέκα γνωστῶν ἐν Εὐρώπῃ εἰδῶν κοινότερον εἶναι τὸ *βαλανόμορφον τῶν ἀγρῶν* (Balanomorphum rustica), τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ κατὰ τὸ φθινόπωρον ἐπὶ φυτικῶν ἀποσυντεθειμένων οὐσιῶν καὶ ἐπὶ τῶν βλαστῶν τοῦ φυτοῦ *βρυούλου*. Τὸ ἔντομον τοῦτο διακρίνεται ἐκ τοῦ μεγέθους του, ὅπερ κυμαίνεται μεταξὺ 2—3 χιλιοστομέτρων καὶ τοῦ στιλπνοῦ χαλκώδους χρωματισμοῦ του. Δ. Ν. Π.

βαλανοποσθῖτις (ἡ)· βλ. λ. βαλανῖτις.

βαλανορραγία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Αἱματηρὰ ρύσις ἐκ τῆς βαλάνου τοῦ πέους κατόπιν τραυματισμοῦ. Ν. Ν. Δ.

βαλανόρροια (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Πυώδης ἢ βλεννώδης ρύσις ἀπὸ τῆς βαλάνου τοῦ πέους. Πρωταρχικὸν σύμπτωμα τῆς βαλανίτιδος (βλ. λ.) Ν. Ν. Δ.

Βάλανος. Μία τῶν Ἀμαδρυάδων. Κατά τινα μαρτυρίαν τοῦ ποιητοῦ Φερενίκου (*Ἀθήν.* 3,78 β) ὁ Ὄξυλος, ὁ υἱὸς τοῦ Ὀρίου, ἐγέννησεν ἐκ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Ἀμαδρυάδος ἀριθμόν τινα θυγατέρων (*Βάλανον, Καρύαν, Ἄμπελον, Συκῆν, Κράνειον, Αἴγειρον, Πτελέαν, Ὀρέαν*), αἱ ὁποῖαι ἐκαλοῦντο καὶ αὗται *Ἀμαδρυάδες* καὶ ἀπ' αὐτῶν πολλὰ δένδρα ὠνομάσθησαν. Ὁ Schoemann (Opusc. Ac. 2,133) μεταφράζει τὸν Ὄξυλον τὸν υἱὸν τοῦ Ὀρίου Lignosus Montani f. καὶ διαβλέπει ἐν τῇ Ἀμαδρυάδι τὴν φύσιν ἐν γένει τῶν δένδρων, ἐξ ἧς τὰ ἐπὶ μέρους δένδρα προέρχονται. ΙΑΚ. Χ. Δ.

βάλανος (ἡ)· ὁ καρπὸς τῆς δρυὸς καὶ ἄλλων δένδρων, κοινῶς *βαλάνι* (καὶ *βελάνι*) καὶ *βαλανίδι* (*βελανίδι*)· || πᾶν κατασκεύασμα ἔχον σχῆμα βαλάνου: «βάλανος κροσσοῦ».

— *[Βοτ.]* Γενικῶς καλοῦνται *βάλανοι* οἱ καρποὶ τῶν δρυῶν, παρ' ἀρχαίοις δὲ καὶ ὁ καρπὸς τοῦ *φοίνικος τοῦ δακτυλοφόρου*. Ὁ καρπὸς δρυῶν τινων, δηλαδὴ ἡ *δρυοβάλανος* (κοιν. *βαλάνι* ἢ *βελάνι*) ἔχει περίπου τὴν γεῦσιν τοῦ καστάνου, δι' ὃ καὶ ἄλλοτε ἀπετέλει τὴν κυρίαν τροφὴν τῶν κατοί-

Digitized by Google

κων μερῶν τινων τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας, ἄλλων δὲ αἱ βάλανοι (κοιν. *βαλανίδι*, ἢ *βελανίδι*) εἶναι χρήσιμοι εἰς τὴν βυρσοδεψίαν.

Εἴς τινα μέρη, ὅπως εἰς τὴν Ἰταλίαν αἱ βάλανοι χρησιμοποιοῦνται πρὸς λῆψιν βρωσίμου ἐλαίου καὶ ἐν Γαλλίᾳ πρὸς παρασκευὴν τονωτικοῦ καὶ στομαχικοῦ ἀφεψήματος. Εἰς τὴν Σκωτίαν καὶ τὴν Νορβηγίαν ἀποτελοῦσι τὴν κυριωτέραν τροφὴν τῶν πτωχῶν. Γενικῶς πάντων τῶν δρυῶν αἱ βάλανοι ἀποτελοῦσι θρεπτικωτάτην τροφὴν τῶν αἰγοπροβάτων καὶ τῶν χοίρων. Δ.Ν.Π.

— *[Ἀρχ.]* Παρ' ἀρχαίοις, πλὴν τοῦ καρποῦ τῆς δρυός, καὶ ἄλλων δένδρων οἱ καρποὶ (ὡς λ. χ. τοῦ φοίνικος) ἐκαλοῦντο *βάλανοι* διὰ τὴν ὁμοιότητα. Περίφημοι ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἦσαν αἱ «*Διὸς βάλανοι*», αἱ ὁποῖαι κατά τινας μὲν ἦσαν εἶδος *καρύων*, κατ' ἄλλους δὲ τὰ *κάστανα*. Αἱ Διὸς βάλανοι ἐκαλοῦντο καὶ *βάλανοι Σαρδιαναὶ* καὶ *βάλανοι Εὐβοϊκαὶ* ἀπὸ τῶν τόπων, εἰς τοὺς ὁποίους κατ' ἐξοχὴν παρήγοντο. Ἀναφέρονται ἐξ ἄλλου καὶ *βάλανοι μυρεψικαί*, ὑπὸ τῶν ἰατρῶν κυρίως χρησιμοποιούμεναι. Διὰ τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸν καρπὸν τῆς δρυός, βάλανος ἐκαλεῖτο καὶ εἶδός τι ὀστρέου.

Ἐν μεγίστῃ τέλος χρήσει ἦτο ἡ ὀνομασία βάλανος ἐπὶ τῶν κλείθρων (ἰδίως τῶν μεγάλων, ὡς λ. χ. τῶν κλείθρων πυλῶν). Ἦτο δ' ἡ βάλανος τῶν κλείθρων ἐπίμηκές τι σιδήριον, ἐμβαλλόμενον διὰ τοῦ μοχλοῦ εἰς τὴν καλουμένην *βαλανοθήκην (ἢ βαλανοδόκην)*· ἀπετέλει τὸ σπουδαιότατον μέρος τοῦ ὅλου κλείθρου καὶ ἐξήγετο ἐκ τῆς βαλανοθήκης διὰ τῆς *βαλανάγρας*. Ἀπὸ τοῦ σιδηρίου τούτου ἡ ὀνομασία βάλανος ἐδόθη καὶ εἰς πᾶν κλεῖθρον, ὡς λ. χ. τὸ κλεῖθρον ὅρμου καὶ τὰ παρόμοια.

Ὁ Ἱπποκράτης λέγων *βάλανον* ἐννοεῖ ἐνίοτε μικρὸν κωνοειδὲς τεμάχιον σάπωνος χρησιμοποιούμενον ἀντὶ κλύσματος. Γ. Ι. Κ.

—*[Ἀνατομ.]* —1ον) ***Βάλανος τοῦ πέους***· ἡ ἀποτελοῦσα τὸ πρόσθιον πέρας τοῦ πέους κωνοειδὴς τῆς σηραγγώδους μοίρας τῆς οὐρήθρας διόγκωσις, ἧς ἡ μὲν ἐλευθέρα κορυφὴ φέρει σχισμὴν κάθετον, τὸ ἔξω στόμιον τῆς οὐρήθρας, ἡ δὲ βάσις προσφύεται μετὰ τοῦ προσθίου ἄκρου τῶν σηραγγωδῶν σωμάτων τοῦ πέους καὶ περιστέφεται ὑπὸ προέχοντος ὑποστρογγύλου χείλους, τῆς *στεφάνης τῆς βαλάνου*. Ὄπισθεν δὲ ταύτης ὑπάρχει αὖλαξ, διαχωρίζουσα τὴν βάλανον ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ πέους, ἡ *στεφανιαία αὖλαξ* ἢ ὁ *αὐχὴν τῆς βαλάνου (ἢ τοῦ πέους)*· ἡ αὖλαξ αὕτη φέρεται κύκλῳ ὄπισθεν (κάτωθεν) τῆς βαλάνου, ἔνθα διακόπτεται ἐν τῇ μέσῃ γραμμῇ ὑπὸ ὀβελιαίας δερματικῆς πτυχῆς, τοῦ *χαλινοῦ τῆς ἀκροποσθίας*, ἑκατέρωθεν τοῦ ὁποίου κεῖται ἀβαθὲς κοίλωμα, ἕδρα πολλάκις ἀφροδισίων ἑλκῶν. Ἡ στεφάνη τῆς βαλάνου καὶ ἡ στεφανιαία αὖλαξ ἐνέχουσι πολυαρίθμους ἀδένας ἀσκοειδεῖς καὶ βοτρυοειδεῖς, τοὺς *τυσονιανοὺς ἀδένας*, ὧν τὸ ἔκκριμα, μειγνύμενον μετὰ τῶν ἀποπιπτόντων ἐπιθηλιακῶν κυττάρων τῆς βαλάνου καὶ τῆς ἀκροποσθίας, ἀποτελεῖ τὸ *σμῆγμα*. Καλύπτεται δ' ἡ βάλανος μᾶλλον ἢ ἧττον τελείως ὑπὸ τῆς ἀκροποσθίας (βλ. λ.), ἡ δ' ἐπιφάνεια αὐτῆς ἐμφανίζει κατὰ μὲν τὴν στεφάνην μικρὰς θηλάς, δίκην κοκκίων προεχούσας, κατὰ δὲ τὸ λοιπὸν μέρος εἶναι ρυτιδωτή, διελαυνομένη ὑπὸ μικρῶν ἐπιμήκων πτυχῶν, ἐξαφανιζομένων κατὰ τὴν στύσιν. Ἐν τῷ βάθει ἡ βάλανος ἀποτελεῖται ἐκ σηραγγώδους ἱστοῦ, ἐπιπολῆς δ' ἐκ δέρματος λεπτοῦ, οὗ τὸ χόριον συνέχεται ἀπ' εὐθείας μετὰ τοῦ σηραγγώδους ἱστοῦ.— 2ον) ***Βάλανος τῆς κλειτορίδος***· τὸ πρόσθιον ἄκρον τῆς κλειτορίδος, παριστῶν ἀμβλὺ θηλοειδὲς ἔπαρμα ρέπον πρὸς τὰ κάτω καὶ ὀπίσω, ἐγκεκλεισμένον δὲ συνήθως ἐντὸς τῆς πόσθης τῆς κλειτορίδος.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

— *[Στρατ.]* Διὰ τοῦ ὀνόματος *βάλανος* ἀποκαλοῦνται διάφορα τεμάχια ἐν τῷ ὑλικῷ τοῦ στρατοῦ· ὡς π. χ. τὸ ὀπίσθιον σφαιρικὸν τμῆμα τῶν παλαιῶν ἐμπροσθογεμῶν πυροβόλων (βάλανος πυγαίου), τὸ ὀπίσθιον ἄκρον τῆς κάννης τῶν ὅπλων (βάλανος οὐραίου), ἡ λαβὴ τῶν πυροδοτικῶν μηχανημάτων ταχυβόλων τινων πυροβόλων, ἡ ξυλίνη σφαῖρα τῆς ἡνίας τοῦ ποτιστηρίου χαλινίσκου, κτλ. Ν. Θ. Κ.

— **βάλανος** (ὁ) (Balanus) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *κηρριπεδιδῶν*. Τὰ ζῷα ταῦτα προσκολλῶνται διὰ τῆς εὐρείας βάσεώς των ἐπὶ βεβυθισμένων ἀντικειμένων. Τὸ σῶμά των ἔχει σχῆμα κώνου κολοβοῦ κατὰ τὴν βάσιν καὶ ἀνοικτοῦ πρὸς τὴν κορυφήν. Τὸ ἄνοιγμα τοῦτο κλείεται ὑπὸ τεσσάρων σαρκωδῶν ἀποφύσεων. Εἶναι ἑρμαφρόδιτα· αἱ ᾠοθῆκαί των εἶναι τοποθετημέναι εἰς τὸ βάθος τῆς κοιλότητος τοῦ περιβάλλοντος τὰ ζῷα μανδύου καὶ τὰ ᾠὰ περιέχονται εἰς μεγάλους πεπλατυσμένους σάκκους, οἵτινες εὑρίσκονται εἰς τὰ πλάγια τοῦ σώματος. Εἴς τινα μέρη τὰ μαλακόστρακα ταῦτα εἶναι ἐδώδιμα. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζ.]* Λείψανα τοῦ γένους τούτου (Balanus List) παρουσιάζονται τὸ πρῶτον σποραδικῶς ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου περιόδου, καὶ κατόπιν ἄφθονα ἐντὸς στρωμάτων τῆς ὀλιγοκαίνου καὶ τῆς νεογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βαλάνος· βλ. Μπαλᾶνος.

—**Βαλάνος, *Γεώργιος***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Μπατίνου τοῦ δήμου Μακρούφας. Ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν Μακρῆν παρευρεθεὶς καὶ εἰς τὰς τρεῖς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου, ἔνθα ἐφονεύθησαν οἱ 2 θεῖοί του Μορελᾶς καὶ ὁ Δουκογιάννης. Λ. Δ. Κ.

βαλανοτρὼξ (ὁ) (Balanotrox) *[Ζῳολ.]*. Γένος κολεοπτέρων ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*. Διακρίνονται ἐκ τοῦ μικροῦ μεγέθους των καὶ τῆς λεπτῆς καὶ ἐπιμήκους προβοσκίδος των. Τὰ ἔντομα ταῦτα ἐκλήθησαν οὕτω, διότι τρυπῶσι τὴν βάλανον τῶν διαφόρων δρυῶν καὶ ἐναποθέτουσι τὰ ᾠά των. Δ. Ν. Π.

βαλανοφόρα (τὰ) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια δένδρων τῶν ὁποίων οἱ καρποὶ εἶναι βάλανοι. Βλ. **κυπελλοφόρα**. Δ. Ν. Π.

βαλανοφοροειδῆ (τὰ) (Balanophoraceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*. Περιλαμβάνει φυτὰ σαρκώδη, ἄνευ χλωροφύλλης, ἄφυλλα καὶ παράσιτα τῶν ριζῶν διαφόρων δένδρων, καὶ ἀπαντῶσιν εἰς τὰ μεγάλα δάση τῶν τροπικῶν χωρῶν ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει τὰ γένη βαλανοφόρος καὶ **κυνομόριον** (βλ. λ.) Δ.Ν.Π.

βαλανοφόρος (ἡ) (Balanophora) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βαλανοφοροειδῶν*. Εἶναι φυτὰ μυκητοειδῆ, σαρκώδη, ἄνευ χλωροφύλλης, χρώματος δὲ κιτρίνου ἢ λευκοῦ, καὶ ζῶσι παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν ριζῶν διαφόρων δένδρων. Ὁ ἀνθοφόρος βλαστός των καλύπτεται ὑπὸ ἀνθεκτικῶν σαρκωδῶν λεπίων καὶ τελευτᾷ εἰς στάχυν, ὅστις φέρει θύσανον ἐκ μικρῶν ἀνθέων ἄλλοτε *μονοίκων* ἢ ἄλλοτε *διοίκων*. Ὅταν τὰ ἄνθη εἶναι μονόοικα, τὰ ἄρρενα ἐξ αὐτῶν κατέχουσι τὸ κατώτερον μέρος τοῦ στάχυος καὶ τὰ θήλεα τὸ ἀνώτερον. Ἕκαστον ἄρρεν ἄνθος ἀποτελεῖται ἐκ τριμεροῦς κάλυκος καὶ ἐκ τριῶν στημόνων ἡνωμένων κατὰ τὴν βάσιν των. Τὰ θήλεα ἄνθη εἶναι τοποθετημένα ἀνὰ ἓν εἰς ἰδίαν ᾠοθήκην ὑποφυῆ, ἥτις κατὰ τὴν ὡριμότητα μεταβάλλεται εἰς μονόσπερμον δρύπην. Γνωστὰ εἶναι 12 περίπου εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Ἀσίας, τῆς Ὠκεανίας καὶ τοῦ Ἰνδικοῦ ἀρχιπελάγους. Κυριώτερα εἶναι αἱ: *βαλανοφόρος ἡ δίοικος* (Balanophora dioica) καὶ *βαλανοφόρος ἡ σπογγιώδης* (Balanophora fungosa). Ἀμφότεραι παράγουσι ρητινώδη τινὰ οὐσίαν, ἐλάχιστα διαλυομένην καὶ εἰς τὸ οἰνόπνευμα. Δ. Ν. Π.

βαλανοφυλλία (ἡ) (Balanophyllia) *[Ζῳολ.]*. Γένος κοιλεντερωτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀνθοζῴων*. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος ἡ *βαλανοφυλλία ἡ ἰταλικὴ* (Balanophyllia italica) ἀπαντῶσα εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Δ. Ν. Π.

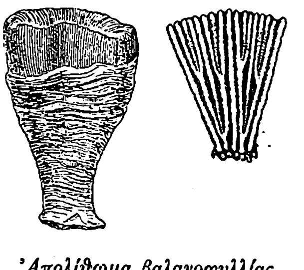

Ἀπολίθωμα βαλανοφυλλίας Sinuata Reuss.

(Ἐξ ὀλιγοκαινικῶν στρωμάτων τοῦ Waldböckelheim.)

[Ἀριστερά: φυσικὸν μέγεθος. Δεξιά: τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κάλυκος μετὰ τῶν διαφραγμάτων (ἐν μεγεθύνσει).]

—*[Παλαιοζῳολ.]* Τοῦ γένους τούτου (Balanophyllia Wood) λείψανα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς ἠωκαίνου περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν. Γ. Κ. Γ.

βαλανοψιδικὰ (τὰ) (Balanopsidales). Οἰκογένεια *δικοτυληδόνων* φυτῶν μὲ ξυλώδη βλαστόν, φύλλα ἁπλᾶ, ἄρρενα ἄνθη κατὰ στάχυς διατεταγμένα, θήλεα ἄνθη μονήρη καὶ μὲ πολλὰ λεπιδοειδῆ βράκτεια. Ἡ ᾠοθήκη εἶναι ἐπίγυνος καὶ χωρίζεται εἰς δύο θαλάμους, ἕκαστος τῶν ὁποίων φέρει ἀνὰ δύο ἄνισα σπέρματα. Δ. Ν. Π.

Βαλὰνς (Valence) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Ντρὸμ (κάτ. 28710). Εἶναι ἕδρα ἐπισκοπῆς καὶ ἔχει σχολεῖον πυροβολικοῦ. Ἐν τῇ πόλει διεξάγεται ἐμπόριον μετάξης, οἴνων καὶ εἰδῶν μακαρονοποιίας. Ἔχει ὡραίαν μητρόπολιν ρωμανικοῦ ρυθμοῦ τοῦ ΙΑ' αἰῶν. Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἐκαλεῖτο *Βέντσια* (Ventia), τὸ ὁποῖον μετετράπη κατόπιν εἰς *Βαλέντσια* (Valentia) καὶ ἐξ αὐτοῦ προῆλθε τὸ σημερινὸν *Βαλάνς*. Χ. Δ.

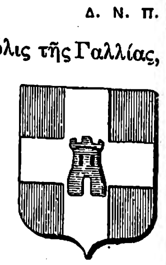

Θυρεὸς τῆς Βαλάνς.

Βαλὰνς (Valence), ***Κῦρος***. Γάλλος στρατηγὸς καὶ πολιτικὸς (1757—1822). Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Βαλμύ, ἐκυρίευσε τὸ Βερδέν, τῷ 1792 καὶ κατόπιν τὸ Ναμούρ, ὑπεχρέωσε τοὺς Αὐστριακοὺς νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ Βέλγιον, ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἐκστρατείας τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Ρωσίας καὶ ὡς γερουσιαστὴς ὑπέγραψε τὴν καθαίρεσιν τοῦ Ναπολέοντος τῷ 1814. Ὑπῆρξε, μετὰ τὴν μάχην τοῦ Βατερλώ, εἷς ἐκ τῶν ἐπιτρόπων, τοὺς ὁποίους ἐξέλεξεν ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις, ὅπως διαπραγματευθοῦν μὲ τοὺς συμμάχους. Ἀπὸ τοῦ 1819 μέχρι τοῦ θανάτου του διετέλεσε βουλευτὴς ἀνήκων εἰς τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων. Μ. Δ. Β.

Βαλανσιὲν (Valenciennes), ***Ἀχιλλεύς***. Γάλλος ζῳολόγος (1794—1865). Ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς ἀνατομίας καὶ τῆς ζωολογίας καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν. Ἠσχολήθη μὲ τὸν πλουτισμὸν τῶν συλλογῶν τοῦ μουσείου Φυσικῆς ἱστορίας, τὰς ὁποίας κατέταξε μεθοδικῶς. Κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Φυσικὴ ἱστορία τῶν ἰχθύων» (1828—1849), «Φυσικὴ ἱστορία τῶν μαλακίων, τῶν σκωλήκων καὶ τῶν ζῳοφύτων» (1833).

—**Βαλανσιὲν** (Valenciennes), ***Πέτρος-Ἐρρῖκος***. Γάλλος ζωγράφος (1750—1819). Ἐσπούδασεν ἐν Ρώμῃ τὰ ἀριστουργήματα τοῦ Λωρραὶν καὶ τοῦ Πουσσέν, τοῦ ὁποίου ἐμιμήθη τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεως. Ὑπῆρξεν εἰς τὴν ἐποχήν του εἷς τῶν μᾶλλον διακεκριμένων ἀντιπροσώπων τῆς σχολῆς τοῦ ἱστορικοῦ τοπίου. Τὰ ἔργα του διακρίνονται περισσότερον διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἐκτελέσεως καὶ τῶν λεπτομερειῶν καὶ ὀλιγώτερον διὰ τὴν ἔμπνευσίν των. Ὁ πίναξ αὐτοῦ «Ὁ Κικέρων ἀνακαλύπτων ἐν Σικελίᾳ τὸν τάφον τοῦ Ἀρχιμήδους» εὑρίσκεται εἰς τὸ Λοῦβρον. Ἔγραψεν ἐπίσης «Στοιχεῖα προοπτικῆς». Μ. Δ. Β.

Βαλανσιὲν (Valenciennes) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας πρωτεύουσα ὁμωνύμου δήμου τοῦ νομοῦ τοῦ *Βορρᾶ* (departement du Nord) ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἐσκώ, 51 χιλμτρ. νοτιοανατολικῶς τῆς Λίλλης (κάτ. 34700). Ἔχει ἐμπόριον σακχάρεως, βιομηχανίαν ὑφασμάτων καὶ δαντελλῶν γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα *βαλανσιέν*, ἀνθρακωρυχεῖα. Εἶναι πατρὶς τῶν ζωγράφων Βαττὼ καὶ Α. Πουζόλ. Καταληφθεῖσα τῷ 1914 ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἀπηλευθερώθη τῷ 1918. Χ. Δ.

Θυρεὸς τῆς Βαλανσιέν.

—**Βαλανσιὲν *τρίχαπτα***. Εἶδος τριχάπτων κατασκευαζομένων διὰ κοπανελλίων εἰς τὴν γαλλικὴν πόλιν Βαλανσιέν. Ἡ κατασκευή των ἤρχισε περὶ τὸ τέλος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ὅταν τὸ πρῶτον ἐνεφανίσθησαν αἱ δαντέλλαι διαδεχθεῖσαι τὰ κεντήματα. Ἀλλ' ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ' ὑπερίσχυσαν τῶν ἄλλων εἰδῶν τῶν τριχάπτων, ἤτοι τῶν «μαλίν», «σαντιγύ», καὶ «μπλόντ», λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς των λεπτότητος, στερεότητος καὶ κομψότητος. Ἀπὸ

Βαλανσιὲν *δαντέλλα μὲ τετράγωνα πλεκτὰ μάτια, κατασκευασθεῖσα μὲ κοπανέλλια.*

τοῦ ἔτους 1725 μέχρι τοῦ 1780 εὑρίσκονται εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης των. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπῆρχον εἰς τὴν πόλιν Βαλανσιὲν περὶ τὰς 4 χιλιάδας ἐργατριῶν. Διὰ τὴν κατασκευὴν ἑνὸς ζεύγους ἀνδρικῶν δαντελλένιων μανικετιῶν, τῶν ὁποίων ἡ τιμὴ ὑπερέβαινε τὰς 4000 λιρῶν, εἰργάζετο μία ἐργάτρια 15 ὥρας τὴν ἡμέραν ἐπὶ δέκα μῆνας. Παρ' ὅλην τὴν ἀκρίβειαν τῶν βαλανσιὲν ἐγένετο μεγάλη κατανάλωσις αὐτῶν, δεδομένου ὅτι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὄχι μόνον αἱ κυρίαι ἀλλὰ καὶ οἱ ἄνδρες ἐστολίζοντο μὲ δαντέλλας. Χρονικὸν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀναφέρει ὅτι «Οἱ ἄρχοντες ἐπωλοῦσαν τὰς γαίας των διὰ ν' ἀποκτήσουν δαντέλλας, αἱ δὲ γυναῖκες ἔκαναν τρέλες». Τὴν μεγαλυτέραν ὤθησιν ἔδιδον οἱ βασιλεῖς. Ἡ Αἰκατερίνη τῶν Μεδίκων μετακαλεῖ τὸν Ἰταλὸν Φρειδερῖκον Βίντσιολο διὰ νὰ ἐφεύρῃ καὶ φιλοτεχνήσῃ νεώτερα σχέδια δαντελλῶν. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον παύει ἡ κατασκευὴ τῶν βαλανσιέν, λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς της δυσκολίας καὶ ἀκριβείας. Τὸ τελευ-

Digitized by Google

ταῖον τεμάχιον δαντέλλας τὸ ὁποῖον κατεσκευάσθη εἰς τὴν πόλιν βαλανσιὲν ἦτο ἕνα κάλυμμα κεφαλῆς, τὸ ὁποῖον ἐδωρήθη ἀπὸ τὴν πόλιν Βαλανσιὲν τῷ 1840 εἰς τὴν δούκισσαν τοῦ Νεμούρ. Κατόπιν ἡ κατασκευὴ τῶν βαλανσιὲν ἐσυνεχίσθη, ἀλλὰ μόνον κατ' ἀπομίμησιν τῶν αὐθεντικῶν, εἰς τὰς βορείους πόλεις τῆς Γαλλίας καὶ ἰδίως εἰς Μπαγιέλ. Σήμερον αἱ δαντέλλαι Βαλανσιὲν κατασκευάζονται εἰς τὸ Ὑπρ, Κουρτραί, Γάνδην, Bruges καὶ εἰς τὰ περίχωρα αὐτῶν. Α. Κ.

Βαλαντὲν (Valentin de Boulogne, ἐπικαλούμενος ἁπλῶς *Βαλαντέν*). Γάλλος ζωγράφος (1591—1634). Μεταβὰς πρὸς τελειοποίησιν εἰς τὴν Ἰταλίαν συνῆψε φιλικωτάτας σχέσεις μετὰ τοῦ Πουσσέν. Θαυμαστὴς τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου καὶ τοῦ Καραβάτζιο, διεκρίθη διὰ τὴν πιστὴν ἀπόδοσιν τῆς φύσεως, τὴν ζωηρὰν ἔκφρασιν τῶν πινάκων του καὶ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ σχεδίου του. Τὸ «Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Προχέσσου καὶ τοῦ ἁγίου Μαρτινιανοῦ» θεωρεῖται ὡς τὸ ἀριστούργημά του. Τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου ἐν Παρισίοις κατέχει 11 πίνακάς του, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξέχουν οἱ «Τέσσαρες Εὐαγγελισταὶ» καὶ «Ἡ ἄρνησις τοῦ Πέτρου». Ι. Μ. Π.

— **Βαλαντὲν** (Valentin), ***Λουδοβῖκος***. Γάλλος ἰατρὸς (1758—1829). Ὑπῆρξε ταγματάρχης, βοηθὸς χειρουργός, ὅτε τῷ 1790 μετέβη εἰς Ἅγ. Δομίνικον ὡς ἀρχίατρος τῆς στρατιᾶς. Κατὰ τὴν ἀνταρσίαν τῶν Μαύρων κατέφυγεν εἰς τὰς Ἡνωμ. Πολιτείας διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ προξένου τῆς Γαλλίας ἀρχίατρος τῶν νοσοκομείων τοῦ ναυτικοῦ. Ἐπιστρέψας εἰς Γαλλίαν τῷ 1799 ἐγκατέστη ἐν Nancy, ἔνθα καὶ ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν ἐνθέρμων ὑποστηρικτῶν τῆς ἐμβολιοθεραπείας καὶ διαδόσεως αὐτῆς. Τὰ κυριώτερά του ἔργα εἰσί: «Traité théorique et pratique de l'inoculation» Paris, «Traité de la fièvre jaune», Paris 1803 κλπ.». Ο. Ρ.

—**Βαλαντὲν** (Valentin), ***Λουδοβῖκος-Ἀντώνιος***. Γάλλος χειρουργὸς (1736—1823), μέλος τοῦ βασιλικοῦ Κολλεγίου τῆς χειρουργικῆς καὶ ἐπίτιμον μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἰατρικῆς. Μετηνάστευσε τῷ 1791 καὶ ἐπανέκαμψεν ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὴν ὑπατείαν τοῦ Ναπολέοντος. Συνέγραψε περὶ «ἰατροδικαστικῶν καὶ χειρουργοδικαστικῶν ζητημάτων», περὶ «κριτικῆς ἐρεύνης καὶ νεωτέρας χειρουργικῆς» 1772 καὶ «περὶ ἰατροδικαστικοῦ ζητήματος καὶ πρακτικῶν τῆς νεκροψίας τοῦ Λουδοβίκου ΙΖ'». Εἰς τὴν πραγματείαν ταύτην ὁ Βαλαντὲν ὑποστηρίζει τὴν δηλητηρίασιν τοῦ νέου πρίγκιπος, ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς ἀπουσίας του ἐκ Γαλλίας κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θανάτου τοῦ θύματος, ἡ γνώμη του, καθαρῶς ὑποθετική, δὲν ἠδύνατο νὰ ἀντιταχθῇ κατὰ τῶν ὑπὸ τῶν Desault καὶ Pelletan παρουσιασθέντων τεκμηρίων καὶ ἐπιχειρημάτων. Ο. Ρ.

— **Βαλαντὲν** (Valentin), ***Μαρὶ-Ἐδμόνδος***. Γάλλος πολιτικός, νομάρχης καὶ γερουσιαστὴς (1823—1879). Ὑπηρέτησεν εἰς τὸν στρατόν, ὅπου ἔγινε γνωστὸς διὰ τὰς δημοκρατικάς του ἰδέας. Προγραφεὶς κατὰ τὴν παλινόρθωσιν τοῦ 1851 κατέφυγεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὁπόθεν ἐπέστρεψε τῷ 1870 καὶ διωρίσθη νομάρχης τοῦ Κάτω-Ρήνου. Κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ μετημφιεσμένος εἰς τὸ Στρασβοῦργον, ὅπου συνελήφθη ἀπὸ τοὺς Γερμανούς. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Θιέρσου νομάρχης τῆς Λυῶνος, ὅπου κατώρθωσε νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν. Ἐξελέγη κατόπιν βουλευτὴς καὶ γερουσιαστὴς καὶ πιστεύεται ὅτι ηὐτοκτόνησεν ἐν Παρισίοις.

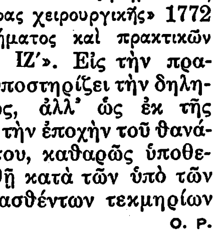

Μαρὶ-Ἐδμόνδος Βαλαντέν.

— **Βαλαντὲν** (Valentin), ***Ροβέρτος-Φραγκῖσκος***. Γάλλος τυπογράφος καὶ συγγραφεὺς (1796—1849). Ἔγραψε πολλὰ ἔργα προωρισμένα διὰ τὴν νεολαίαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Ταξίδια καὶ περιπέτειαι τῆς Λαπερούζ», «Ἱστορία τῆς Βενετίας», «Οἱ ἔνδοξοι ζωγράφοι» κτλ.

— **Βαλαντὲν** (Valentin), ***Σίμων-Φρανσουᾶ***. Γάλλος ζωγράφος (1606—1671). Ἐξετέλεσεν ἐπιτυχεστάτην προσωπογραφίαν τοῦ Δελφίνου καὶ πίνακας θρησκευτικοῦ περιεχομένου ἐκτιμηθέντας ἐπαρκῶς. Ὑπῆρξε καλλιτέχνης εὐσυνείδητος καὶ φιλόπονος, ἀλλ' ἐστερημένος πρωτοτυπίας. Ι. Μ. Π.

— **Βαλαντὲν-*Σμὶθ*** (Valentin-Smith) ***Ἰωάννης-Ἐρχάρδος***. Γάλλος δικαστής, γεννηθεὶς τῷ 1796. Ἔγραψε πολυάριθμα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Ἐπαιτεία καὶ ἐργασία», «Περὶ τῆς φιλοσοφίας τῆς στατιστικῆς», «Περὶ τοῦ ἀστυνομικοῦ δικαστηρίου ἐν Ἀγγλίᾳ» κτλ.

Βαλάντης, ***Λέων***. Εἷς ἐκ τῶν μετὰ τοῦ Ἰωάννου Τζιμισκῆ φονέων τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου Φωκᾶ (βλ. καὶ λ. Ἀτζυποθεόδωρος).

βαλαντιδίασις (ἡ) *Ἰατρ.*. Εἶδος δυσεντερίας ὀφειλόμενον εἰς τὸ βαλαντίδιον (βλ. λ.), ὅπερ μεταδίδεται εἰς τὸν ἄνθρωπον διὰ βρώσεως κρέατος χοίρων μολυνθέντων διὰ πόσεως ὕδατος περιέχοντος τὸ ἐν λόγῳ παράσιτον. Ν. Ν. Δ.

βαλαντίδιον (τό)· τὸ μικρὸν βαλάντιον, τὸ σακκουλάκι.

βαλαντίδιον (τὸ) (Balantidium) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐγχυματικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑτεροτριχιδῶν*. Πάντα τὰ ἁπλούστατα ταῦτα ζῳάρια εἶναι παράσιτα τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζῴων. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν κυριώτερον εἶναι *βαλαντίδιον τοῦ κόλου* (Balantidium coli), ὅπερ ζῇ παρασιτικῶς ἐπὶ τοῦ παχέος ἐντέρου τοῦ ἀνθρώπου. Ἀνήκει εἰς τὰ ἐγχυματογενῆ πρωτόζῳα, εὐκόλως διαγιγνωσκόμενον, σχήματος ᾠοειδοῦς, μήκους 80—200 (μ) καὶ πλάτους 20—60 (μ). Ἔχει ἐκτόπλασμα χνοῶδες καὶ ἐνδόπλασμα κοκκῶδες περιέχον σταγονίδια λίπους. Τὸ βαλαντίδιον τοῦτο ἀνεκαλύφθη τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1856 ὑπὸ τοῦ Malmsten εἰς τὴν Στοκχόλμην καὶ εἶτα παρετηρήθη καὶ ὑπὸ διαφόρων ἄλλων φυσιοδιφῶν εἰς τὴν Οὐψάλαν καὶ τὴν Πετρούπολιν. Οἱ Graciadei καὶ Perroncito παρετήρησαν τὴν ὕπαρξιν τούτου εἴς τινα ἄτομα ἐν Ἁγίῳ Γοτθάρδῳ ἅτινα ἔπασχον ἐξ ἀγκυλοστοματώσεως. Ὁ Treille κατὰ τὴν ἐπιστημονικήν του ἐκδρομὴν εἰς τὴν Κίναν καὶ Κογχικίναν ἀνεῦρε τοῦτο εἰς τὰ περιττώματα πλείστων ἀξιωματικῶν καὶ ναυτῶν. Τὸ ἐγχυματικὸν τοῦτο ζῳάριον εὑρίσκεται εἰς τὸ παχὺ ἔντερον τοῦ χοίρου καὶ ἐξέρχεται μετὰ τῶν περιττωμάτων του. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος κατὰ τύχην φάγῃ φυτά, ἅτινα ἔχουσι προηγουμένως λιπανθῆ μὲ τὴν κόπρον τοῦ χοίρου, τὰ ἐντὸς τῆς κόπρου ὑπάρχοντα βαλαντίδια ἐγκυστοῦνται εἰς τὸ παχὺ ἔντερον τοῦ ἀνθρώπου ἢ καὶ ἄλλων ζῴων. Ἐπὶ τῶν νεκρῶν ζῴων εὑρίσκεται εἰς ἀναλογίαν 15—30 %. Δ. Ν. Π.

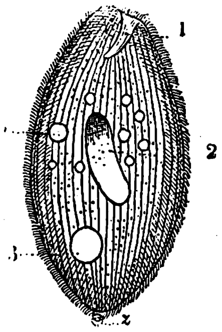

Βαλαντίδιον τοῦ κόλου.
[1=περίστωμα, 2=πυρήν, 3 3=συσταλτικὰ κυστίδια, z=ἕδρα.]

Βαλαντιὲ (Valadier), ***Ἰωσήφ***. Ἰταλὸς ἀρχιτέκτων (1762—1839). Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι ἡ *Πιάτσα ντὲλ Πόπολο* καὶ ὁ κῆπος τοῦ *Πιντσίου* ἐν Ρώμῃ, ὁ καθεδρικὸς ναὸς τοῦ *Σπολέτο*, ἡ πρόσοψις τοῦ *Ἁγίου Πανταλέοντος* καὶ τοῦ *Ἁγίου Ἰουλιανοῦ*, καί τινα ἄλλα. Μ. Δ. Β.

Βαλαντινουᾶ (Valentinois) *[Γεωγρ.]*. Παλαιὰ ἐπαρχία τῆς Γαλλίας περιλαμβανομένη εἰς τὸν σημερινὸν νομὸν *Ντρώμ*. Ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ἀπετέλει κομητείαν ἀνήκουσαν εἰς τὸν οἶκον τῶν Πουατιέ. Ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΒ' μετεβλήθη ἀπὸ κομητείας εἰς δουκᾶτον, ὁ δὲ τίτλος τοῦ «*δουκὸς τοῦ Βαλαντινουᾶ*» ἐδόθη εἰς τὸν *Καίσαρα Βοργίαν*. Τῷ 1548 παρεχωρήθη εἰς τὴν Ἀρτέμιδα Πουατιέ, εὐνοουμένην τοῦ Ἑρρίκου Β', ἀπὸ δὲ τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ' μέχρι σήμερον ὁ δουκικὸς τίτλος ἀνήκει εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν δουκῶν τοῦ Μονακό. Χ. Δ.

βαλάντιον (τό), παρ' ἀρχ. καὶ ***μαρσύπιον***. Μικρός, συνήθως δερμάτινος, θύλακος, κλειόμενος διὰ συσπάσεως τοῦ στομίου αὐτοῦ («σύσπαστα βαλάντια» *Πλάτ.* Συμπ. 404) ἢ δι' ἱμάντος ἢ σειραδίου (ποδός), δι' οὗ ἀναρτᾶται ἐκ τοῦ τραχήλου ἢ ἐκ τῆς ζώνης, καὶ προοριζόμενος πρὸς φύλαξιν χρημάτων. Ὁ Ἑρμῆς παρίσταται συνήθως κρατῶν ἐν τῇ χειρὶ βαλάντιον. Κατὰ συνεκδοχὴν ἡ λέξις *βαλάντιον* ἐσήμαινε κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ποσὸν ἐκ 250 δηναρίων.

βαλάντιον (τὸ) (Balantium) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πτεροπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *θηκοσωματιδῶν*. Τὰ μαλάκια ταῦτα διακρίνονται ὑπὸ κόγχης ἐχούσης σχῆμα ἐπιμήκους κώνου, τριγωνικῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, πεπιεσμένης καὶ ἐπὶ τοῦ ραχιαίου τμήματος φερούσης τρόπιδα. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς κόγχης φέρει λεπτὰς καὶ ἐλαφρῶς κυματιζούσας αὐλακώσεις. Τὰ ζῷα ταῦτα ζῶσιν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βαλάντιον τὸ χαπτάλιον* (Balantium Chaptalium), ὅπερ ἀπαντᾷ συνήθως ἐν τῇ Μεσογείῳ θαλάσσῃ. Δ. Ν. Π.

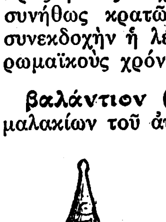

Βαλάντιον τὸ χαπτάλιον.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Τοῦ γένους τούτου (Balantium Leach) λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν. Γ. Κ. Γ.

βαλάντιον (τὸ) (Balantium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ροδωδῶν*. Εἶναι θάμνοι ἢ δένδρα ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας. Τὸ ξύλον των εἶναι χρήσιμον εἰς τὴν ξυλογλυπτικήν. Οἱ καρποί των εἶναι ἐδώδιμοι. Πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς. Γνωστότερα εἴδη εἶναι τὸ *βαλάντιον τοῦ Νόνδα* (Balandium Nonda) καὶ *βαλάντιον τὸ βιλλαρδιέρειον* (Balantium Billardierii). Τὸ τελευταῖον εἶναι δένδρον, τοῦ ὁποίου τὸ ὕψος ὑπερβαίνει ἐνίοτε τὰ 10 μέτρα. Δ. Ν. Π.

βαλαντιονέλλα (ἡ) (Balantionella Schrm) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κρατικουλαριδῶν δικτυονινῶν ἑξακτινελλιδῶν* πυριτιοσπόγγων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βαλαντιοτόμος (ὁ, ἡ)· ὁ τέμνων τὸ βαλάντιόν τινος καὶ κλέπτων αὐτό, ἄλλως *λωποδύτης*. —Ρῆμ. *βαλαντιοτομῶ (—έω)*, λωποδυτῶ.

βαλαντιόφθαλμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου τὰ βλέφαρα τοῦ ὀφθαλμοῦ καταπίπτουσιν ὡς θύλακος, κοιν. *κουκουλομμάτης*.

Βαλάντοβον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Σερβικῆς Μακεδονίας, κείμενον εἰς ἀπόστασιν 5 ὡρῶν ΒΔ. τῆς Δοϊράνης. Ἔχει 1100 κατ., τῶν ὁποίων οἱ πλεῖστοι πρὸ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ἦσαν ὀρθόδοξοι Ἕλληνες. Ι. Σ. Σ.

Βαλαντὸν (Valadon), ***Ζαχαρίας***. Γάλλος ἱεραπόστολος (1680—1746). Ἀνῆκεν εἰς τὸ τάγμα τῶν Φραγκισκανῶν καὶ κατέγινεν εἰς τὸν προσηλυτισμὸν τῶν ὀρεινῶν κατοίκων τῆς Συρίας καὶ Παλαιστίνης, φυλακισθεὶς πολλάκις καὶ ὑποστὰς βασανιστήρια, συνεπείᾳ τῶν ὁποίων ἀπέθανε μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς Γαλλίαν. Μ. Δ. Β.

Βαλάντος, ***Σπυρίδων Νικολάου***. Ναυτικὸς ἥρως ἐκ Λίμνης τῆς Εὐβοίας μετασχὼν ὑπὸ τὸν πλοίαρχον πυρπολητὴν Δ. Καλογιάννην τῆς πυρπολήσεως τουρκικοῦ πολεμικοῦ ἐν Λέσβῳ τῇ 27 Σεπτεμβρίου 1824. Τ. Χ. Κ.

Βαλαντὺ (Valady), ***Γαντερουὰ-Ἰζάνρ, μαρκήσιος ντὲ—***. Μέλος τῆς γαλλικῆς συνελεύσεως γεννηθεὶς τῷ 1766 ἐν Βιλαφράγκᾳ καὶ τυφεκισθεὶς ἐν Περγυέ, τὴν 14 Δεκεμβρίου 1793. Εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν, μετασχηματισθεῖσαν εἰς δικαστήριον ὅπως δικάσῃ τὸν *Λουδοβῖκον ΙΣΤ'*, ὑπερήσπισε τοῦτον μετὰ θέρμης καὶ εὐγλωττίας ὑπερόχου, προτείνας τὴν ἐξορίαν τοῦ βασιλέως καὶ τῆς οἰκογενείας του. Ἀγορεύων οὕτως ἐγνώριζεν ὅτι θὰ ἐπλήρωνε τὸ θάρρος του διὰ τῆς κεφαλῆς του. Τὴν ἐπομένην τὸ ὄνομά του ἐφέρετο εἰς τὸν κατάλογον τοῦ Μαρᾶ. Συλληφθεὶς ἐζήτησεν ὡς χάριν ν' ἀποθάνῃ διὰ θανάτου ἁρμόζοντος εἰς παλαιὸν στρατιώτην. Ὁ ἐπίτροπος τῆς συνελεύσεως Ρoῦ-Φασιγιὰκ ἐδέχθη τὴν παράκλησίν του καὶ ἐτυφεκίσθη ἐπιδείξας τὸ θάρρος, ὅπερ ἥρμοζεν εἰς τὴν ὡραίαν αὐτοῦ ψυχήν.

Ὁ Οὐβέρτος ντὲ Βιτρύ, ὅστις τὸν εἶχε γνωρίσει προσωπικῶς, γράφει περὶ αὐτοῦ: «Τὸ μᾶλλον ἀξιοσημείωτον ἐκ τῶν πλεονεκτημάτων του ἦτο ἡ γοητεία τῆς ρητορικῆς του καὶ ἡ ταχύτης μεθ' ἧς συνελάμβανε τὰς ἰδέας καὶ ἐξέθετεν αὐτὰς μετὰ δυνάμεως, ἥτις τάσσει αὐτὸν μεταξὺ τῶν πρώτων ρητόρων ἐποχῆς καθ' ἣν ἀνεδείχθησαν τόσοι μεγάλοι ρήτορες». Θ. Β.

Βαλαντώνης, ***Γεώργιος***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Γαλατᾶ τοῦ Μεσολογγίου. Ἔλαβεν μέρος ἐπὶ κεφαλῆς στρατιωτῶν καὶ εἰς τὰ τρεῖς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου, καθ' ἃς ἐφονεύθησαν ἅπαντα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του. Λ. Δ. Κ.

βαλάντωμα (τό)· κατάπτωσις, μαρασμός, κῶμα.

βαλαντώνω· μεταβ. κάμνω τινὰ νὰ στενοχωρηθῇ, μαραίνω, καταβάλλω: «μὲ βαλάντωσες μὲ τὰ πείσματά σου»· || ἀμετάβ. στενοχωροῦμαι, μαραίνομαι, καταβάλλομαι: «βαλάντωσα ἀπὸ τοὺς καημούς»· || παθ. μετοχ. ***βαλαντωμένος***· καταβεβλημένος, ἰποκαμωμένος: «—ἀπὸ τὰ κλάματα». Β. Φ.

βαλάνωψ (ὁ) (Balanops) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπελλοφόρων*. Εἶναι δένδρα ἢ δενδρύλλια μὲ κορμὸν ἁπλοῦν ἢ ὀλιγοκλαδώδη. Τὰ φύλλα, ἅ τ ι ν α πάντοτε φύονται εἰς τὸ ἀνώτατον ἄκρον τῶν κλάδων, εἶναι ἐναλλασσόμενα, ἁπλᾶ καὶ τέλεια· τὰ ἄνθη εἶναι κανονικὰ καὶ δίοικα. Ὁ καρπὸς εἶναι ᾠοειδὴς δρύπη, ὅστις κατὰ τὴν βάσιν του περιβάλλεται ὑπὸ μικρῶν πρασίνων φυλλαρίων. Συνήθως ὁ καρπὸς διαιρεῖται εἰς δύο λοβούς, ἕκαστος τῶν ὁποίων περιέχει ἕνα ἢ δύο σαρκώδη σπόρια. Τοῦ γένους τούτου εἶναι γνωστὰ περὶ τὰ ἓξ εἴδη ἰθαγενῆ ἀποκλειστικῶς τῆς Νέας Καληδονίας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βαλά-*

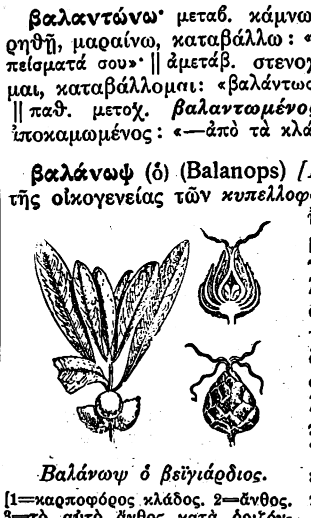

Βαλάνωψ ὁ βεϊγιάρδιος.
[1=καρποφόρος κλάδος. 2=ἄνθος. 3=τὸ αὐτὸ ἄνθος κατὰ ὁριζόντιον τομήν.]

Digitized by Google

νωψ ὁ βεϊγιάρδιος (Balanops Veigiardii), ὅστις διακρίνεται διὰ τὸν κλαδώδη κορμόν του καὶ τὰ ὑπόλευκα ἄνθη του. Δ. Ν. Π.

Βαλάξα *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Νησίον παράμηκες, καθέτως πρὸς τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς νήσου Σκύρου διῆκον. Ἔχον μῆκος 2 ½ μιλ., πλάτος ⅜ μιλ. καὶ ὕψος 670 ποδῶν, κλείει, ὡς κυματοθραύστης πελώριος, τὸν ὅρμον τῆς Καλαμίτζας εἰς τὰς ἀπὸ Σκίρωνος κακοκαιρίας. Συνίσταται ὅλον ἐκ μαρ-

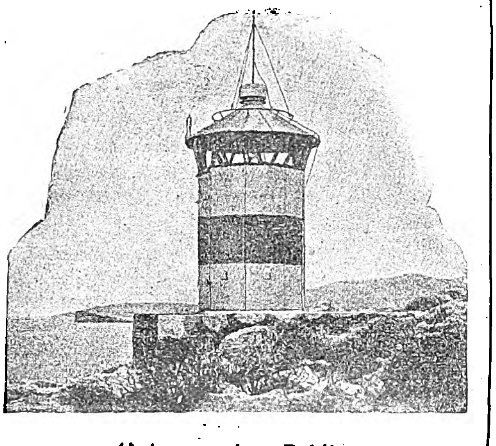

Αὐτόματος φάρος Βαλάξας.

μάρου ἐκλεκτῆς ποιότητος, ἰδίᾳ πρὸς τὴν νοτίαν του ἀκτὴν λατομουμένου. Ἐπὶ τῆς νοτίας αὐτοῦ ἐσχατιᾶς *Λατομεῖο* φάρος Ἄγκα αὐτόματος (πλάτ. 38° 47′ 28″, μήκ. 24° 29′ 40″, χάρτ. ἀγγλ. 2048: Skyros island), εἷς ἐκ τῶν πρώτων ἐν Ἑλλάδι τοποθετηθέντων (1913) αὐτομάτων, ἐκπέμπων λευκὰς ἐκλάμψεις 9 μιλλίων, τόσον δὲ ἐπιτυχών, ὥστε νὰ εἰκονίζεται ὡς προμετωπὶς εἰς τὸ ἐπίσημον περιοδικὸν τοῦ οἴκου *Ἄγκα*. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βαλαπαΐ (Walapai). Φυλὴ ἰνδιανικὴ τῆς Καλιφορνίας, ἐξηπλωμένη ἀπὸ τοῦ Κάτω Κολοράδο μέχρι τῶν Μπλὰκ Μάουντενς. Θ. Χ. Σ.

Βαλὰρ (Valart), *Ἰωσήφ*. Γάλλος οὐμανιστής (1698—1781). Ἐδημοσίευσε μεταξὺ ἄλλων: «Λατινικὸν Λεξικὸν» (1735), «Ἐξέτασις τῆς λατινικότητος τοῦ πατρὸς Ε. Ζουβανσύ», ἔργον τὸ ὁποῖον προεκάλεσε σφοδρὰν φιλολογικὴν πολεμικὴν κατὰ τὴν ἐποχήν του. Μετέφρασε τὴν Καινὴν Διαθήκην καὶ πολλοὺς Λατίνους συγγραφεῖς. Μ. Δ. Β.

Βαλαρέσσο (Valaresso), *Ζαχαρίας*. Ἰταλὸς ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν Βενετίᾳ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ ΙΖ′ αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν τῷ 1769. Εἶναι γνωστὸς ὡς συγγραφεὺς μιᾶς παρῳδίας ὑπὸ τὸν τίτλον «Ρουτζβασκαντ ὁ νεώτερος, ἀρχυπερτραγικωτάτη τραγῳδία τοῦ Καττούφφιο Πανκιάνο» (1724). Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ, τὸ ὁποῖον σπινθηροβολεῖ ἀπὸ εὐθυμίαν καὶ σατιρικὸν οἶστρον, ὁ Βαλαρέσσο παρῳδεῖ συγχρόνως τὸν «Ὀδυσσέα τὸν νεώτερον» τοῦ *Λατζαρίνι* καὶ τὴν «Μερόπην» τοῦ *Μαφφεΐ* ἔργα τὰ ὁποῖα εἶχον τὸ κοινὸν ἐλάττωμα τῆς δουλικῆς ἀντιγραφῆς ἀρχαίων ἑλληνικῶν τραγῳδιῶν. Μ.Δ.Β.

Βαλαρίνα *[Γεωγρ.]* Μικρὸς συνοικισμὸς ἀνήκων εἰς τὴν κοινότητα Γεωργιουπόλεως (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Χανίων.

Βαλαριὸν *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Τακτικουπόλεως* (τέως *Δάρας*) τῆς ἐπαρχίας Τροιζηνίας τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας. Κάτ. (1928) 85.

Βαλαροὶ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Σαρδηνίας, κτισθεῖσα ὑπὸ Ἀφρικανῶν καὶ Ἱσπανῶν μισθοφόρων τῶν Καρχηδονίων ἐν τῷ πολέμῳ τῆς Σαρδηνίας, ἐπαναστατησάντων λόγῳ ἀσυμφωνίας πρὸς τοὺς Καρχηδονίους κατὰ τὴν διανομὴν τῶν λαφύρων. Ἡ λέξις εἰς τὴν διάλεκτον τῶν Κυρνίων ἐσήμαινε φυγάδες.

Βαλαρσάκης. Βασιλεὺς τῆς Ἀρμενίας κατὰ τὸ 127 π. Χ. Ἦτο ἀδελφὸς Μιθριδάτου τοῦ Α′ ἢ Ἀρσάκη τοῦ μεγάλου βασιλέως τῶν Πάρθων. Κατὰ τὸ 150 π. Χ. ἐπὶ κεφαλῆς μεγάλου στρατοῦ εἰσεχώρησεν εἰς τὴν Ἀρμενίαν καὶ ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς αὐτῆς. Ἡ βασιλεία του, διαρκέσασα 22 ἔτη, ὑπῆρξε διὰ τὴν Ἀρμενίαν περίοδος στρατιωτικοῦ μεγαλείου. Προσήρτησεν ἀλληλοδιαδόχως εἰς αὐτὴν τὴν Καππαδοκίαν, τὴν χώραν τῶν Λαζῶν καὶ μέρος τοῦ Καυκάσου. Κατόπιν ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ κράτους του, ἔθεσε νόμους, ἐφρόντισε διὰ τὴν συλλογὴν τῶν ἱστορικῶν μνημείων τῆς χώρας του, ἐκ τῶν ὁποίων ἤντλησεν ὁ Ἀρμένιος ἱστορικὸς Μωϋσῆς Χωρηνός. Ὁ Βαλαρσάκης ὑπῆρξεν ἱδρυτὴς τῆς δυναστείας τῶν Ἀρσακιδῶν ἐν Ἀρμενίᾳ, ἡ ὁποία διετήρη ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας. Διάδοχός του ἐγένετο ὁ υἱός του Ἀρσάκης.

Βάλας. Ἐπώνυμον τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας *Ἀλεξάνδρου Α′* (βλ. λ. τόμ. Γ′ σ. 666 α).

Βαλάσιος. Ἱερεὺς καὶ νομοφύλαξ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας κατὰ τὸν ΙΖ αἰῶνα. Ἐνδιατρίψας ἐξόχως περὶ τὴν βυζαντινὴν μουσικὴν καὶ χρηματίσας μαθητὴς τοῦ κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΖ′ αἰῶνος ἀκμάσαντος μελοποιοῦ Γερμανοῦ τοῦ Νέων Πατρῶν ἀνεδείχθη ἐξέχουσα μουσικὴ φυσιογνωμία, σημειώσασα σταθμὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς καὶ γενομένη αὐτουργὸς τῆς ἀξιολογωτέρας ὠθήσεως μετὰ τὸν Κουκουζέλην πρὸς προαγωγὴν καὶ περαιτέρω ἐξέλιξιν τῆς μουσικῆς ταύτης. Συνέθεσε πλεῖστα μουσικὰ βιβλία, μεταξὺ δ' αὐτῶν τὸ μετέπειτα ὑπὸ Πέτρου Λαμπαδαρίου τοῦ Πελοποννησίου συντμηθὲν «Ἀργὸν Εἱρμολόγιον», καθὼς καὶ «Σύντομον» τοιοῦτον. Ὡσαύτως ἐμελοποίησε πολυελέους, δοξολογίας, καλοφωνικοὺς εἱρμούς, χερουβικά, κοινωνικά, ἄλλα διάφορα μουσικὰ μαθήματα, καθὼς καὶ τὰς καταβασίας τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν καὶ τὸ πλεῖστον τῆς ἀκολουθίας τῶν ἁγίων Παθῶν. Μουσικὰ αὐτόγραφα αὐτοῦ σώζονται ἔτι ἐν τοῖς χειρογράφοις τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων.

Ὁ *Βαλάσιος ἱερεὺς* δὲν πρέπει νὰ συγχίζηται πρὸς τὸν ἀπὸ Χίου σύγχρονον ἰατρὸν *Ἀνδρέαν Βαλάσιον*, υἱὸν τοῦ Ἐμμανουὴλ Βαλασίου καὶ τῆς Θεοδώρας τὸ γένος Κάλβα, ὅστις εἰσαχθεὶς εἰς τὸ ἑλληνικὸν κολλέγιον τῆς Ρώμης εἰς ἡλικίαν δώδεκα ἐτῶν κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1636 ἐσπούδασε τὴν Ἰατρικὴν ἐν Παδούῃ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γ. Παπαδοπούλου*, Ἱστορικὴ ἐπισκόπησις τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλ. Μουσικῆς. Ἐν Ἀθήναις 1904.— *Emile Legrand*, Bibliographie Hellénique XVII siècle τόμ. 5 σελ. 306. Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

Βαλασόπουλος, *Ἰωάννης*. Ἕλλην πολιτευόμενος γεννηθεὶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς δευτέρας δεκαετίας τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Σπουδάσας εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις πανεπιστήμιον νομικά, ἐγένετο δικηγόρος, πολλάκις δ' ἐξελέγη βουλευτής, ἀκολουθῶν τὸν *Δημήτριον Βούλγαρην* ὡς πολιτικὸν ἀρχηγόν. Κατὰ τὸν σχηματισθεῖσαν κυβέρνησιν τῷ 1873 ὑπὸ τοῦ Βούλγαρη μετέσχεν αὐτῆς λαβὼν τὸ χαρτοφυλάκιον τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως. Ἐξαναγκασθείσης, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς κοινῆς γνώμης, εἰς παραίτησιν τῆς κυβερνήσεως Βούλγαρη, ἐσχημάτισε τοιαύτην τῇ 27 Ἀπριλίου 1875 ὁ *Χαρίλαος Τρικούπης*, ὅστις καὶ προεκήρυξεν ἐκλογὰς καθ' ἃς ἡττήθη κατὰ κράτος ὁ Βούλγαρης. Ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς νέας Κυβερνήσεως ἐπεδόθησαν καταγγελίαι κατὰ δύο ἐκ τῶν ὑπουργῶν αὐτῆς, τῶν *Βασιλείου Νικολοπούλου* καὶ *Ἰωάννου Βαλασοπούλου*, ὅτι εἶχον δωροδοκηθῆ καὶ ὅτι εἰργάσθησαν παρὰ τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ, ἵνα προχειρισθῶσιν ἀρχιεπίσκοποι πρόσωπά τινα εὐνοούμενα ὑπ' αὐτῶν. Ἡ κυβέρνησις Τρικούπη διέταξεν ἀνακρίσεις καὶ τὴν 22 Δεκεμβρίου 1875 παρεπέμφθησαν οὗτοι ὑπὸ τῆς Βουλῆς εἰς εἰδικὸν δικαστήριον ἐπὶ *σιμωνίᾳ*. Τὴν 26 Ἰανουαρίου 1876 ἤρξατο ἡ πολύκροτος αὕτη δίκη, διαρκέσασα ἐπὶ δύο καὶ πλέον μῆνας, κατέληξε δὲ εἰς τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν τῆς 31 Μαρτίου 1876, δι' ἧς ὁ Βαλασόπουλος κατεδικάσθη εἰς φυλάκισιν ἑνὸς ἔτους, τριετῆ στέρησιν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων καὶ τὴν ἀπόδοσιν 56.000 δραχμῶν ὑπὲρ τοῦ πτωχοκομείου, εἰς 10 δὲ μηνῶν φυλάκισιν ὁ Βασίλειος Νικολόπουλος, καὶ οἱ ἀρχιεπίσκοποι Πατρῶν, Κεφαλληνίας καὶ Μεσσηνίας εἰς ἀπόδοσιν διπλασίου ποσοῦ τῶν δοθέντων εἰς τοὺς καταδικασθέντας ὑπουργοὺς δώρων. Ἡ δίκη αὕτη ἐπὶ δωροδοκίᾳ ὑπουργῶν ὑπῆρξε μοναδικὴ ἐν Ἑλλάδι, συνεκίνησε δὲ μεγάλως τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν. Ἔκτοτε ὁ Βαλασόπουλος δὲν ἐνεφανίσθη ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς, διὰ μακρᾶς διατριβῆς δὲ προσεπάθησε ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ καταδίκη του ὠφείλετο εἰς τὴν ἔξαψιν τῶν τότε πολιτικῶν παθῶν. Θ. Β.

βαλάτα (ἡ) (Balata) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σαπωτοειδῶν*. Εἶναι δένδρα καί τινα θάμνοι καὶ διακρίνονται ἐκ τοῦ γαλακτώδους χυμοῦ, ὅστις περιέχεται εἰς πάντα τὰ μέρη των. Ὁ καρπὸς εἶναι ἐδώδιμος. Γνωστὰ περὶ τὰ 30 εἴδη, ὧν κυριώτερα εἶναι: *βαλάτα ἡ σφαιροειδὴς* (Balata globosa). Εἶναι μέγιστον δένδρον ἁπαντῶν εἰς τὰ δάση τῆς Κεϋλάνης καὶ τῆς Βενεζουέλας. Τὸ ὕψος του κυμαίνεται μεταξὺ 25—30 μέτρων καὶ ὁ κορμός του ἔχει 2,50—3 μέτρα περιφέρειαν. Τὸ ξύλον του εἶναι περιζήτητον εἰς τὴν ἐβενουργίαν καὶ ὁ κορμός του ἐκκρίνει γαλακτώδη χυμόν, ὅστις εἶναι παραπλήσιος πρὸς τὴν *γουταπέρκαν*, ὅταν ἀποξηρανθῇ, καὶ τὸν ὁποῖον συναθροίζουσι χαράσσοντες ἐντομὰς εἰς διάφορα μέρη τοῦ κορμοῦ τοῦ δένδρου. Ὁ ἀποξηραμένος χυμός του εἶναι γνωστὸς εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα *βαλάτα*. Ὁ ἡμιυδαρὴς χυμός του, πρὶν ἢ ἀποξηρανθῇ, ἀναμιγνύεται μετὰ καφὲ ἢ τεΐου καὶ ἀποτελεῖ τὸ ὀρεκτικώτερον ρόφημα τῶν ἰθαγενῶν τῶν μερῶν ἐκείνων, λαμβάνεται δὲ ἀντὶ γάλακτος. Ἡ ἀποξήρανσις τοῦ κόμμεως τῆς βαλάτας γίνεται ἢ δι' ἐκθέσεως αὐτοῦ εἰς τὸν ἥλιον ἢ διὰ βρασμοῦ ἐντὸς μεγάλων χυτρῶν. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει εἰς τὸ προϊὸν δίδουσιν ἐπίμηκες σχῆμα ἐν εἴδει ταινίας, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ σχηματίζουσι συμπαγεῖς τετραγωνικὰς μάζας βάρους 12 περίπου κιλῶν. Ἕκαστον δένδρον παράγει ἐτησίως 5 λίτρας γαλακτώδους χυμοῦ, αἵτινες δίδουσι 1 λίτραν κόμμεως, ὅπερ ἔχει χρῶμα ὑπέρυθρον ἢ ὑπόφαιον, εἶναι ἐλάχιστα ἐλαστικόν, ἀντέχει εἰς τὴν τάνυσιν καὶ κόπτεται ὅπως καὶ ἡ γουταπέρκα. Δ. Ν. Π.

Ὁ ὀπὸς τῆς βαλάτας εἰς 49° γίνεται πλαστικός, τήκεται εἰς 149°, διὰ προστριβῆς παράγει ἠλεκτρισμόν, εἶναι δὲ λίαν κατάλληλος ὡς μονωτὴς τῆς θερμότητος ἢ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ. Τὸ εἰδικὸν βάρος αὐτοῦ εἶναι 1,044. Διαλύεται εὐκόλως εἰς βενζίνην, χλωροφόρμιον, θειοῦχον ἄνθρακα καὶ θερμὸν τερεβινθέλαιον. Ἐνέχει α καὶ β βαλααλβάνην, βαλαφλοναβίλην, βαλαγουτένην, ὀξικὴν λουπιόλην κλπ. Διὰ τοῦ θείου ἡ βαλάτα ὑφίσταται τὰς αὐτὰς μεταβολάς, αἵτινες εἶναι γνωσταὶ καὶ διὰ τὸ λάκκειον κόμμι. Εἰς τὴν ἀγγλικὴν βιομηχανίαν χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν κατασκευὴν ἱμάντων, πρὸς κατασκευὴν καττυμάτων, ὡς μονωτικὸν σῶμα δι' ἠλεκτρικὰς συσκευὰς κλπ. Κ. Γ. Μ.

βαλατονία (Balatonia Vinassa) *[Παλαιοζφολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *ὑδροκοραλλινῶν ὑδρομεδουσῶν* κοιλεντερωτῶν. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τοῦ ἀλπινικοῦ τριασίου (τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος) συστήματος. Γ. Κ. Γ.

βαλατονίτης (ὁ) (Balatonites Mojs) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κερατιτιδῶν ἐξωσιφωνωτῶν* ἀμμωνοειδῶν (βλ. λ.). Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρω-

Ὁ βαλατονίτης contractus Arthaber.

[Ἐκ τῶν ἐρυθρῶν ἀσβεστολίθων τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τοῦ λόφου Θεόκαφτα.]

μάτων τῆς τριασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Τοῦ γένους τούτου τὸ εἶδος *βαλατονίτης contractus Arth.* εὑρέθη ἀπολιθωμένον ὑπὸ τοῦ Καρόλου Ρὲντς καὶ ἐν Ἑλλάδι εἰς τοὺς ἀσβεστολίθους τῆς μέσης καὶ ἀνωτέρας τριασίου ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος παρὰ τὸ ἱερὸν τῆς Ἐπιδαύρου (λόφος Θεόκαφτα). Γ. Κ. Γ.

Βαλατοῦνα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Πετρωτόν.

Βαλάτσας, *Ἰωάννης*. Ὁπλαρχηγὸς ἐξ Εὐβοίας δράσας κατὰ τὸν Ἀγῶνα. Τ.Χ.Κ.

βαλαίστιον (τὸ) *[Βοτ.]*. Ἀρχαία ὀνομασία τοῦ ἄνθους τῆς *ἀγρίας ροιᾶς* (κοινῶς *ἀγριοροδιᾶς*). Τὴν ὀνομασίαν ταύτην φαίνεται ὅτι ἔδωσε πρῶτος ὁ Διοσκορίδης ἀδιαφόρως εἰς τὰ πυρρὰ ἢ ροδόχροα ἢ λευκὰ ἄνθη τοῦ φυτοῦ τούτου. Δ. Ν. Π.

Βάλαφριδ (Walafried). Λόγιος ἡγούμενος τῆς Μονῆς Ραϊχενάου, ἐπονομαζόμενος *Strabo* ἢ *Strabus*, δηλ. *στραβίζων*. Ἐκ τῶν ἔργων του γνωστότερον τυγχάνει τὸ «Glossa ordinaria», βραχεῖα ἐξήγησις τῆς Ἁγίας Γραφῆς μεγάλην ἀσκήσασα ἐπίδρασιν καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα. Πρὸς δὲ τούτοις ἐποίησε καὶ πολλὰ ποιήματα ἐκκλησιαστικὰ λατινιστί. Ἀπέθανε τῷ 849. — ο

Βαλαώρα ἢ *Βελαώρα* *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἀπεραντίων τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 503. Κεῖται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης παραποταμίου τοῦ Ἀχελῴου διακρινόμενον εἰς τρεῖς συνοικισμοὺς *Ἁρπακερόν*, *Δρακοπήδημα* καὶ *Παλιοχώρι*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Συβίτσα* (κάτ. 222) καὶ *Χρύσοβα* (κάτ. 158). Μετὰ τῆς πλησιεστέρας κώμης Γρανίτσης συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ (ὥρ. 3 ½), ὁμοίως δὲ καὶ μετὰ τοῦ Καρπενησίου (ὥρ. 10½). Δ. Ε. Μ.

Βαλαωρῖται. Δύο φέροντες τὸ ὄνομα *Βαλαωρίτης* ἁρματολοὶ Ἠπειρῶται ἔλαβον κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μοροζίνη τὰ ὅπλα κατὰ τῶν Τούρκων. Ἐκ τούτων ὁ μὲν *Χρῆστος Βαλαωρίτης* συνηγωνίσθη

Digitized by Google

μετὰ τοῦ Μεϊντάνη καὶ Σταθογιάννη, ὁ δὲ *Μόσχος Βαλαωρίτης* ἐπεκράτησε καταλαβὼν τὸ ἀρματολίκι τῆς Ἠπείρου μετὰ μέρους τοῦ Βάλτου (*Σάθα* Τουρκοκρ. ἑλλ. σελ. 358 καὶ 405). Τ. Χ. Κ.

Βαλαωρίτης, *Ἀριστοτέλης*. Εἷς τῶν διασημοτέρων ποιητῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, γεννηθεὶς ἐν Λευκάδι τῇ 2ᾳ Αὐγούστου 1824 καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ νήσῳ τὴν 24ην Ἰουλίου 1879. Ἡ οἰκογένειά του κατήγετο ἐκ τοῦ χωρίου *Βαλαώρα* τῆς Εὐρυτανίας, ἐκ τοῦ τόπου δὲ τῆς καταγωγῆς προῆλθε καὶ τὸ ὄνομά της. Οἱ *Βαλαωρῖται* ὑπῆρξαν ἁρματολοί, ὁ δὲ *Χρῆστος Βαλαωρίτης* μετὰ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ υἱοῦ *Μόσχου* μετέσχε τοῦ μεταξὺ Βενετῶν καὶ Τούρκων πολέμου, κατὰ τὴν περιώνυμον ἐκστρατείαν τοῦ Μοροζίνη (1687), τοῦ ἐπικληθέντος Πελοποννησιακοῦ. Ἡ βενετικὴ κυβέρνησις παρεχώρησεν εἰς αὐτοὺς καὶ τὸν συμμαχητήν των *Σουμίλαν* τὸ ἁρματολίκι τῆς Ἠπείρου καὶ μέρους τοῦ Βάλτου, ὅταν δὲ οἱ ἁρματολοὶ ἔπαυσαν ἀναγνωρίζοντες τὴν κυριαρχίαν τῶν Βενετῶν ἐπὶ τῶν ἁρματολικίων, οἱ Βαλαωρῖται ἠκολούθησαν τοὺς Βενετοὺς καὶ ἐπολέμησαν μετ' αὐτῶν τοὺς ἁρματολούς, ἀλλ' ἡττηθέντες ἐγκατεστάθησαν, μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς ἐν Κάρλοβιτς συνθήκης, εἰς Λευκάδα. Ἀλλὰ καὶ μετ' αὐτὴν ἐξηκολούθησαν πολεμοῦντες τοὺς Τούρκους, ἡ δὲ βενετικὴ κυβέρνησις ἀμείβουσα τῆς ὑπηρεσίας των παρεχώρησεν εἰς αὐτοὺς γαίας καὶ τοὺς ἐνέγραψεν εἰς τὴν χρυσῆν βίβλον τῶν εὐπατριδῶν τῆς Λευκάδος. Ἔκτοτε ἡ οἰκογένεια αὕτη δὲν ἀπεμακρύνθη ἐκεῖθεν καὶ κατέλαβεν ἐπιφανῆ θέσιν ἐν τῷ πολιτικῷ καὶ κοινωνικῷ βίῳ τῶν Ἰονίων νήσων.

Ὁ *Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης* εἶναι υἱὸς τοῦ *Ἰωάννου Βαλαωρίτου*, πολλάκις διετελέσαντος βουλευτοῦ ἐν τῇ Ἰονίῳ Βουλῇ, ἐκλεγέντος δὲ καὶ γερουσιαστοῦ τῷ 1852. Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη ἐν τῷ λυκείῳ τῆς Λευκάδος, εἶτα δὲ συνεπλήρωσε τὰς φιλολογικάς του σπουδὰς εἰς τὴν ἐν Κερκύρᾳ Ἰόνιον Ἀκαδημίαν διδαχθεὶς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν φιλολογίαν παρὰ τοῦ Κωνσταντίνου Ἀσωπίου καὶ τοῦ Οἰκονομίδου. Μετέβη κατόπιν εἰς Γενεύην πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἐγκυκλίων σπουδῶν του, ἀλλ' ἐκεῖ, ὡς ἀναφέρει ὁ ἴδιος, ἐξ ἰδιοτροπίας καθηγητοῦ τινος τῆς ἑλληνικῆς, γνωρίζοντος ὀλιγώτερα ἑλληνικὰ ἀπὸ τὸν μαθητήν του καὶ θελήσαντος νὰ περιπλέξῃ αὐτὸν κατὰ τὴν ἑρμηνείαν ᾠδῆς τινος τοῦ Πινδάρου, ἔτυχεν ἁπλοῦ ἀπολυτηρίου τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Τῷ 1844 μετέβη εἰς Παρισίους καὶ ἐνεγράφη εἰς τὴν Νομικὴν σχολὴν παρακολουθήσας μετὰ μεγάλης ἐπιμελείας τὰ μαθήματα ἐπὶ διετίαν. Νοσήσας ὅμως ἐκ τυφοειδοῦς πυρετοῦ, ἀπῆλθεν εἰς Ἰταλίαν καὶ συνέχισε τὰς σπουδάς του εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Πίζας, τῷ δὲ 1848 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τοῦ δικαίου. Ἔκτοτε ἐγκατέλειψε τὴν νομικὴν καὶ ἀφιερώθη εἰς ἄλλας μελέτας συμφωνοτέρας πρὸς τὰς κλίσεις αὐτοῦ.

Ὁ Βαλαωρίτης ἐτράπη κυρίως εἰς ἱστορικὰς καὶ φιλολογικὰς μελέτας, ἀκολουθῶν δὲ τὰς ῥοπὰς τῶν συγχρόνων του κατέγινε σπουδάζων τὴν γερμανικὴν φιλοσοφίαν, καὶ πρὸς τοῦτο ἀπεμονώθη ἐπί τινα χρόνον εἴς τινα ἐξοχὴν καὶ ἀφιερώθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν μελέτην αὐτῆς. Ἀλλὰ συνέβη καὶ εἰς τὸν Βαλαωρίτην, ὅτι εἰς πλείστους ἄλλους ὀπαδοὺς τῶν φιλοσοφικῶν γερμανικῶν συστημάτων. Ἀπεχωρίσθη αὐτῶν καὶ ἐτράπη πρὸς τὴν ἄλλην κίνησιν τὴν ἐνεργοῦσαν παραπλεύρως τῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας καὶ ἔχουσαν χαρακτῆρα μᾶλλον ἱστορικόν, πολιτικόν, καὶ κοινωνικόν. Τοιαῦτα ἐφόδια κομίζων ἐπέστρεψε τῷ 1849 εἰς Λευκάδα.

Κατὰ τὴν ἐν Γενεύῃ διαμονήν του ἤρξατο ἀσχολούμενος εἰς τὴν ποίησιν, κατὰ δὲ τὸ 1847 ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Στιχουργήματα Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου, Λευκαδίου», τὰ πρῶτα ποιητικά του δοκίμια. Καίτοι ταῦτα οὐδὲν τὸ διακρίνον τὴν ποίησιν τοῦ Λευκαδίου ποιητοῦ ἔχουσιν, ἐν τούτοις ὁ Στέφανος Κουμανούδης τὰ ἔκρινεν εὐμενῶς, διότι, ὡς ἔγραφεν, ἦσαν γέννημα τοῦ ἀναφανέντος ἤδη ἀπὸ τῆς πρώτης δεκαετίας τοῦ παρελθόντος αἰῶνος φιλελευθέρου ἐν Εὐρώπῃ πνεύματος, καὶ διότι ἡ πλάσις τῶν ποιητικῶν περιστατικῶν ἦτο εὐφυὴς καὶ ἡ ἔκφρασις αὐτῶν ἁρμονικωτάτη, «ὥστε ἐξάφνισαν, ἐπιλέγει, ἡμᾶς ἡδέως αἱ ὀλίγαι τοῦ βιβλίου σελίδες καὶ μετ' εὐφροσύνης ἀνεπνεύσαμεν τὴν δροσερὰν αὔραν τῶν ἑπτὰ νήσων».

Παρ' ὅλας τὰς εὐμενεῖς κρίσεις τοῦ σοφοῦ Ἕλληνος, ὁ Βαλαωρίτης ἐθεώρησε ταῦτα ὡς παιδικὰ ἁμαρτήματα καὶ οὐδὲν ἐξ αὐτῶν περιέλαβεν εἰς τὴν μετά τινα ἔτη γενομένην ἀνατύπωσιν τῶν ἔργων του, περιελήφθησαν δὲ μόνον ταῦτα μετὰ τῶν ἄλλων ἀνεκδότων τοιούτων εἰς τὴν τρίτομον ἔκδοσιν τῶν ἔργων του ἐν τῇ *βιβλιοθήκῃ Μαρασλῆ*.

Τῷ 1852 ἐτέλεσεν ὁ Βαλααρίτης τοὺς γάμους του ἐν Βενετίᾳ μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Αἰμιλίου Τυπάλδου *Ἐλοΐζας*, οὕτω δὲ ὁ ποιητὴς συνεδέθη μετὰ τῶν οἰκείων τοῦ πενθεροῦ του καὶ ἦλθεν εἰς στενὰς σχέσεις πρὸς πλείστους λογίους Ἕλληνας καὶ πρὸς πλείστους λογίους Ἰταλούς, ἐνθαρρύνοντας αὐτὸν ὅπως τραπῇ ὅπου τὸν ἔφερον αἱ ψυχικαὶ αὐτοῦ ῥοπαί. Ἀποκατασταθεὶς εἰς Λευκάδα ἔκτοτε, σπανίως ἐγκατέλειπε τὴν νῆσον, καὶ ἀφωσιώθη ἀποκλειστικῶς εἰς ἱστορικὰς μελέτας καὶ εἰς τὴν ποίησιν. Κατὰ τὴν περίοδον δὲ ταύτην ἔγραψε τὰ «Μνημόσυνα».

Ἡ ποίησις τοῦ Βαλαωρίτου. Πλεῖστα περιστατικὰ συνετέλεσαν, ὅπως ὁ Βαλαωρίτης δώσῃ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν μορφὴν ἣν βλέπομεν εἰς τὰ ποιήματά του. Ἐκ κληρονομικότητος ἔφερεν εἰς τὴν ψυχήν του τὸν ἁρματολισμόν, ἐξ ἄλλου ἐγεννήθη τῷ 1824, ὅτε ὁ ἑλληνικὸς Ἀγὼν εὑρίσκετο εἰς ὅλην αὐτοῦ τὴν ἀκμὴν καὶ οἱ ἡρωϊσμοὶ τῶν μαχητῶν αὐτοῦ ἐπὶ μακρὰ ἔτη προεκάλουν τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου. Κατὰ περίεργον δὲ σύμπτωσιν, τὸ αὐτὸ τῆς γεννήσεώς του ἔτος ὁ *Κλαύδιος Φωριὲλ* ἐδημοσίευσεν ἐν Παρισίοις τὰ «Δημοτικὰ Τραγούδια τῆς Νέας Ἑλλάδος», τὰ ὁποῖα ὑπῆρξαν ἀποκάλυψις τῶν ἐθνικῶν φρονημάτων, τῆς φιλοσοφίας, τοῦ αἰσθήματος, τῆς κοχλαζούσης ὀργῆς κατὰ τῶν Τούρκων, ἑνὸς λαοῦ, ὅστις γενικῶς ἐπιστεύετο ἐν τῇ Δύσει ὅτι εἶχεν ἀπολέσει τὸ ἐθνικόν του φρόνημα, ἡ δὲ ἀναγέννησις αὐτοῦ ἐθεωρεῖτο χίμαιρα. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως συνέβαινε καὶ ἕτερον ἐξ ἴσου μέγα γεγονός· ἐδημιουργεῖτο ἡ νεωτέρα ἑλληνικὴ λογοτεχνία, ἐκπηγάσασα ἐξ αὐτῶν τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, ἀπὸ τῶν ἀκτῶν δὲ τῆς Ζακύνθου ἀντήχησαν αἱ στροφαὶ τοῦ «Ὕμνου τῆς ἐλευθερίας» τοῦ *Σολωμοῦ*. Ἡ λογοτεχνία αὕτη εἶναι βεβαίως ἀποτέλεσμα προγενεστέρας διανοητικῆς ἐργασίας. Πρὸ τοῦ Σολωμοῦ ἐνεφανίσθη ὁ *Ἰωάννης Βηλαρᾶς*, ὅστις προσήγγισεν εἰς τὴν δημοτικὴν ποίησιν, ἡ δὲ συλλογὴ τῶν δημοτικῶν ποιημάτων ὑπὸ τοῦ Φωριὲλ ἐπέδρασε τόσον ἐπὶ τοῦ Σολωμοῦ, ὥστε νὰ θεωρήσῃ τὴν λαϊκὴν ταύτην ποίησιν ὡς τὴν δροσερὰν πηγήν, ἥτις θὰ ἐπότιζε τὴν μόλις ἀρχομένην νὰ θάλλῃ νέαν ἑλληνικὴν τοιαύτην.

Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης.
[Φωτογραφία τοῦ ποιητοῦ κατὰ Μάρτιον 1872.]

Τῆς σχολῆς ταύτης μαθητὴς ὑπῆρξεν ὁ Βαλαωρίτης, ὅστις εἰς ὅλον αὐτοῦ τὸ ἔργον φαίνεται προσεγγίζων πλειότερον παντὸς ἄλλου εἰς τὰ πρότυπα τῆς ἁρματολικῆς ἐποποιίας. Ἡ καταγωγὴ τοῦ Βαλαωρίτου, αἱ μελέται αὐτοῦ τῆς ἱστορίας τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ, αἱ πολιτικαὶ τάσεις τοῦ γένους περὶ συνεχίσεως τοῦ ἀγῶνος πρὸς συγχώνευσιν τῶν Ἑλλήνων εἰς ἓν κράτος, ἡ πολιτικὴ τῆς Εὐρώπης κατάστασις ἐνωπτρίσθησαν εἰς τὴν ποίησιν τοῦ Βαλαωρίτου, οὐ μόνον δὲ εἰς ταύτην ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πολιτικήν του καὶ εἰς ὅλας ἐν γένει τὰς πράξεις τοῦ βίου του. Ὁ Ἀναστάσιος Βυζάντιος περιγράφει διὰ τῶν ἑξῆς ἁδρῶν γραμμῶν τὸν χαρακτῆρα τοῦ βίου αὐτοῦ: «Κατὰ τὸν πεζὸν αὐτὸν αἰῶνα, καθ' ὃν πάντες προσκολλῶνται εἰς τὰ γήϊνα αὐτῶν συμφέροντα, μόνος ὁ Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης ἔζη διαρκῶς εἰς ἄλλον κόσμον, δημιουργήσας καὶ γενόμενος ἱεροφάντης μιᾶς ἰδεώδους τινὸς Ἑλλάδος, ἣν ἐπανηγύριζεν ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς καὶ ἔψαλλε διὰ στίχων, ὧν παρέδωκαν εἰς αὐτὸν τὸ μυστήριον οἱ ἄγνωστοι ἀοιδοὶ τῶν Ἀγράφων καὶ τοῦ Ὀλύμπου. Συζευγνύων τὰς εὐγενεστέρας τῆς καρδίας ὁρμὰς εἶχεν εἰσαγάγει τὴν ποίησιν εἰς τὴν φιλοπατρίαν καὶ τὴν φιλοπατρίαν εἰς τὴν ποίησιν».

Τῷ ὄντι ἡ ποίησις τοῦ Βαλαωρίτου ἔχει συνυφανθῆ μὲ τὴν προαιωνίαν πολιτικὴν τοῦ ἔθνους, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησεν οὗτος καὶ εἰς ἣν ἀφωσιώθη καθ' ὅλην του τὴν ζωήν. Ἡ ἀρχὴ τοῦ Βαλαωρίτου ἦτο ὅτι πᾶσαι αἱ προσπάθειαι τοῦ ἔθνους ἔπρεπε νὰ στρέφωνται πρὸς ἕνα σκοπόν, τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἀρξαμένου διὰ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἔργου. Ἐφ' ὅσον δὲ ἠρεύνα τὴν ἱστορίαν τῆς τουρκοκρατουμένης Ἑλλάδος, ἐπὶ τοσοῦτον προσηλοῦτο εἰς τὴν ἰδέαν ταύτην καὶ ἐθεώρει ὅτι τὸ συσταθὲν ἑλληνικὸν κράτος οὐδένα ἄλλον εἶχε προορισμόν, εἰμὴ ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς ἐλεύθερον ἔδαφος, ἐφ' οὗ θὰ παρεσκευάζετο ἡ τελειωτικὴ ἕνωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς μίαν ἐλευθέραν πολιτείαν. Τόσον δὲ συνέδεε τὴν πολιτικὴν ταύτην μετὰ τῆς ποιήσεώς του, ὥστε ἔγραφεν, ὅτι οὐδέποτε ᾐσθάνετο ἐξεγειρομένην τὴν ποιητικήν του φαντασίαν, παρὰ μόνον ὁσάκις τὰ πολιτικὰ γεγονότα ἔτεινον πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ ἐθνικοῦ σκοποῦ, ὅστις εἶχε λάβει τὴν ἀρχήν του ἀπὸ τῆς ἐπομένης τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντίου, ὅτε ἤρξατο ἡ γενικὴ τῶν Ἑλλήνων ἑνότης. Εἰσαγαγὼν τὴν φιλοπατρίαν εἰς τὴν ποίησιν, ἐζήτησε τὰ θέματα αὐτοῦ εἰς τὰς ἡρωϊκὰς πράξεις τῶν προεπαναστατικῶν ἁρματολῶν, οἵτινες οὐδέποτε ἀνεγνώρισαν τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν, ἀλλὰ διεκήρυττον ὅτι αὐτοὶ «εἶχον πασᾶ των τὸ σπαθί, βεζύρη τὸ τουφέκι». Οἱ ἁρματολοὶ ἦσαν ἐκεῖνοι πρὸς οὓς ἔστρεφε τὸ ἑλληνικὸν γένος τὰ ὄμματά του, τοὺς ὁποίους ἐθαύμαζε καὶ ἐθεοποίει, καὶ ὅταν κανεὶς ἐξ αὐτῶν ἔπιπτεν εἰς τὸν ἀτελεύτητον ἀγῶνα, ἢ ὑφίστατο μαρτύρια, ἡ δημοτικὴ μοῦσα ἐξέπεμπε σπαρακτικὸν θρῆνον. Εἰς τὴν ζωὴν καὶ εἰς τὰς πράξεις αὐτῶν εὗρεν ὁ Βαλαωρίτης τὴν πηγὴν τῆς ἐμπνεύσεώς του. Ἡ ποίησίς του ὡς ἐκ τούτου ἔχει ἐπικὸν χαρακτῆρα, καίτοι ἐνυπάρχει εἰς αὐτὴν ὁ ὑψηλὸς λυρισμὸς καὶ ἡ ρωμαντικὴ ῥητορεία τοῦ Βίκτωρος Οὑγγώ, τοῦ πλειότερον παντὸς ἄλλου ἐπιδράσαντος ἐπὶ τοῦ Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου. Ἀλλὰ πρωτίστως ἐπέδρασεν ἐπ' αὐτοῦ ἡ ἱστορία τῆς τουρκοκρατουμένης Ἑλλάδος καὶ αἱ βαθύτεραι ἰδέαι τῶν μακροχρονίων ἀγώνων τοῦ ἑλληνισμοῦ, τῶν ὁποίων πρωτουργοὶ ἦσαν οἱ ἥρωες τῶν «Μνημοσύνων» καὶ ὁ «Ἀθανάσιος Διάκος» του.

Ἡ ἐθνική του δρᾶσις. Καθ' οὓς χρόνους ἔγραφε τὰ «Μνημόσυνα», εἶχεν ἐκδηλωθῆ ὁρμητικὸν τὸ ἑνωτικὸν αἴσθημα τῶν Ἑπτανησίων. Εἰς τὴν ἐθνικὴν ταύτην κίνησιν ἀνεμίχθη μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὁ Βαλαωρίτης. Ἐκραγέντος τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου ἤρξατο ταυτοχρόνως καὶ ἡ ἐν Ἠπείρῳ ἐξέγερσις τῶν Ἑλλήνων, ὑπὲρ αὐτῆς δὲ εἰργάζετο πυρετωδῶς οὗτος ἀποστέλλων ἄνδρας, εἰσφέρων χρήματα καὶ εὑρισκόμενος εἰς διαρκῆ συνεννόησιν μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Θεοδώρου Γρίβα. Μετὰ τὴν καταστροφὴν ἐν Πέτᾳ, πλεῖστα ἔγγραφα αὐτοῦ περιέπεσαν εἰς χεῖρας τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, ἥτις διεβίβασε ταῦτα πρὸς τὸν Ἄγγλον ἁρμοστὴν τῆς Ἑπτανήσου σὲρ Γεώργιον Ἐρρῖκον Οὐάρδ. Οὗτος μεταβὰς εἰς Λευκάδα (1854) ἔθεσεν ὑπὸ ἀνάκρισιν τὸν Βαλαωρίτην, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐπιδεικνύων τὰ εἰς χεῖράς του ἔγγραφα, ἐζήτησε νὰ πληροφορηθῇ ἂν πραγματικῶς αὐτὸς ἦτο ὁ γράψας ταῦτα, καὶ πῶς ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἠγνόησε τὰς αὐστηρὰς διαταγὰς τῆς κυβερνήσεως καὶ τὴν πολιτικὴν τῆς βασιλίσσης. Ἀπήγγειλε δὲ κατ' αὐτοῦ κατηγορίαν ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ. «Συγγνώμην, ἀπεκρίθη ψυχραίμως ὁ Βαλαωρίτης· φαίνεται ὅτι λησμονεῖτε, ὅτι ἐγὼ δὲν εἶμαι Ἄγγλος ἀλλ' Ἕλλην, καὶ ἐπομένως ἀντίθετός τις ἐνέργειά μου θ' ἀπετέλει πράγματι ἔγκλημα ἐσχάτης προδοσίας», καὶ χωρὶς νὰ προσθέσῃ ἄλλην λέξιν, ἐξῆλθε τοῦ ἀνακριτικοῦ γραφείου. Ὁ Οὐάρδ ἀπεμάκρυνεν αὐτὸν ἐκ τῆς Ἑπτανήσου, οὕτω δὲ ἀπελθὼν εἰς Βενετίαν παρέμεινεν ἐπὶ ἓν ἔτος ἐξόριστος.

Ὁ πατὴρ τοῦ ποιητοῦ ἀπέθανε τῷ 1856. Κατῆλθεν εἰς τὸν τάφον μὲ τὴν πικρίαν, βλέπων τὴν οἰκογένειάν του διασπασθεῖσαν· καθ' ὅσον, ὁ μὲν ἀνεψιός του *Σπυρίδων Βαλαωρίτης*, γενόμενος γερουσιαστής, ἠκολούθει τὸ ἀγγλικὸν καθεστώς, ἐνῷ ὁ υἱός του Ἀριστοτέλης ἐτάχθη μετὰ τῶν ῥιζοσπαστῶν τῶν ζητούντων ἀναφανδὸν τὴν ἕνωσιν τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Οὕτως εὑρέθη ἀντιμέτωπος ὁ ποιητὴς πρὸς αὐτὴν τὴν οἰκογένειάν του καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν πατέρα του, ὅστις ἐθεώρει πρόωρον τὴν ἑνωτικὴν κίνησιν τῆς Ἑπτανήσου. Εἰς τὸν Ἀριστοτέλην Βαλαωρίτην προετάθη ὑπὸ τοῦ ἁρμοστοῦ ἡ θέσις τοῦ ἐπάρχου, τὴν ὁποίαν ἀπέρριψεν, «ὅπως ζήσῃ καὶ ἀποθάνῃ ἄνευ κηλῖδος», ὡς ἔγραφεν εἰς τὴν σύζυγόν του. Τὸ ἑπόμενον ἔτος (Μάρτιος 1857) ἐξελέγη βουλευτής, εἰσελθὼν δὲ εἰς τὴν Ἰόνιον Βουλὴν ἐτάχθη ἀμέσως μετὰ τῶν ῥιζοσπαστῶν καὶ ἔδωκε τὸν ὅρκον τοῦ βουλευτοῦ, τηρήσας πάσας τὰς ἐπιφυλάξεις περὶ τῆς ἀκεραιότητος τῶν ἐθνικῶν καὶ κυριαρχικῶν δικαιωμάτων τοῦ ἑπτανησιακοῦ λαοῦ.

Ὁ ποιητικός του χαρακτήρ. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐδημοσίευσε τὴν ποιητικὴν συλλογὴν τῶν «Μνημοσύνων». Εἰς τὴν συλλογὴν ταύτην περιέχονται τὰ ποιήματα: Ἡ «Σκλάβα», τὸ «Νάνι-Νάνι», ὁ «Θανάσης Βάγιας», ὁ «Δῆμος καὶ τὸ καρυοφύλλι του», ὁ «Κίτζος καὶ τὸ Γεράκι», ὁ «Σαμουήλ», ὁ «Κατσαντώνης», ἡ «Φυγή», ὁ «Εὐθύμιος Βλαχάβας».

Digitized by Google

καὶ ἡ «Δάφνη καὶ τὸ Ἀηδόνι», ἐλεγεῖον γραφὲν κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου τοῦ ποιητοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ (16 Φεβρουαρίου (1857). Ἡ συλλογὴ αὕτη καὶ ἐν Ἑπτανήσῳ καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι ἐκρίθη μετ' ἄκρας εὐμενείας, πράγματι δὲ αὕτη φέρει τὴν ἰδιορρυθμίαν, τὸ γλωσσικὸν δημῶδες στοιχεῖον καὶ τὴν ἱστορικὴν ἔμπνευσιν, αἵτινες χαρακτηρίζουσι τὸν ποιητὴν μέχρι τοῦ θανάτου του. Ὄχι δὲ μόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν ἡ ἐντύπωσις ὑπῆρξε μεγάλη, καθ' ὅσον ἡ «Revue des Mondes» καὶ ἡ «Libre Récherche» καὶ ὁ Tomaseo ἔγραψαν μακρὰς κριτικὰς μελέτας περὶ αὐτῶν. Κατὰ τὴν γενομένην βραδύτερον συζήτησιν περὶ ποιητικοῦ περιβάλλοντος μεταξὺ *Ἐμμανουὴλ Ροΐδου*, *Ἀγγέλου Βλάχου* καὶ ἄλλων, καὶ εἰς τὴν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ γραφεῖσαν βιογραφίαν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Ροΐδου, ἀναφέρει οὗτος ὅτι ὁ Λευκάδιος ποιητὴς «κατέγινεν εἰς ἔργα ἀρχαιοδίφου καὶ ταριχευτοῦ αἰσθημάτων, γλώσσης καὶ ἐθίμων, χθεσινῶν μὲν κατὰ χρονολογίαν, ἀλλ' ὑπὸ πᾶσαν ἄλλην ἔποψιν δυστυχῶς ἀπηρχαιωμένων».

Αἱ θεωρίαι αὗται, αἵτινες εἶχον καταστῇ πολὺ τοῦ συρμοῦ τότε, δὲν ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν πραγματικότητα, διότι ἀκριβῶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος μεγαλοφυὴς συγγραφεὺς κατειλημμένος ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ Σαιξπήρου εἶχεν ἐπιτύχει τὸν συνδυασμὸν τῆς τέχνης μετὰ τῆς ζωῆς, λαβὼν ὡς μεσάζοντα τὴν ἱστορίαν. Ὁ *Οὐάλτερ Σκὼττ* τοιαύτην ἀκολουθῶν ἀρχὴν ἐγένετο ἀρχηγὸς μεγάλης σχολῆς, ἥτις, καθ' οὓς χρόνους συνέθεσε τὰ «Μνημόσυνα» του ὁ Βαλαωρίτης, εἶχε καταστῇ παγκόσμιος. Τὴν σχολὴν ταύτην ἠκολούθησε καθ' ὅλον τὸν βίον του ὁ ποιητὴς καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν Ἑλλάδα μίαν ποίησιν ἰδιόρρυθμον. Συνήνου αὕτη πάντα τὰ αἰσθήματα τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς, ὅλα τὰ πάθη τῆς καρδίας, ὅλους τοὺς πόθους, ὅλας τὰς ἐλπίδας τῆς συγχρόνου ἐποχῆς καὶ ὅλας τὰς ἀνησυχίας τοῦ μέλλοντος. Ὁ Βαλαωρίτης συνεκέντρωσεν εἰς τοὺς στίχους του, ἀντιγράφων τὴν ἱστορίαν, τὰ κοχλάζοντα αἰσθήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Οὕτω δὲν ὑπῆρξεν ὁ Βαλαωρίτης ταριχευτὴς αἰσθημάτων, πολὺ δὲ μᾶλλον γλώσσης ἐξαφανισθείσης. Πιστεύων ἀδιστάκτως ὅτι βάσις τῆς νέας ἑλληνικῆς ποιήσεως ἔπρεπε νὰ ἦτο ἡ πιστὴ ἐξιστόρησις τῶν μαρτυρίων τοῦ ἔθνους, ἐφρόνει ὅτι ἐντὸς τοῦ ἱστορικοῦ τούτου πλαισίου ἔπρεπε νὰ ἀνιχνεύσωμεν τὴν ἀληθῆ πηγὴν τῆς ἡμετέρας ποιήσεως, ἥτις, πρὶν μεταβληθῇ εἰς λυρικὴν ἢ δραματικήν, ὤφειλε νὰ λάβῃ ἡρωϊκήν, τουτέστιν ἐπικὴν μορφήν. «Λέγων ἐπικήν, προσέθετεν, ἐννοῶ τὴν ποίησιν, ἥτις ἀνεξαρτήτως ἰδιαιτέρων τινῶν κανόνων, στηρίζεται κυρίως εἰς τὴν ἱστορίαν, προτίθεται δὲ σκοπὸν αὐτῆς τὴν ἐξύμνησιν σημαντικοῦ τινος γεγονότος, ἀναγομένου εἰς ἡρωϊκοὺς χρόνους, μυστηριωδῶς περικεκαλυμμένους ὑπὸ τῆς νεφελώδους παραδόσεως καὶ τῆς ἀμυδρᾶς ἀπομνημονεύσεως τῶν χρονογράφων».

Τὴν ὁδὸν ταύτην ἠκολούθησεν ὁ ποιητής, θέλων δὲ νὰ δώσῃ ζωντανωτέραν τὴν ἀναπαράστασιν τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν εἰκόνων, μετεχειρίσθη τὴν ζωντανὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, συμφώνως ἄλλως τε πρὸς τὰς παραδόσεις τῆς ἑπτανησιακῆς ποιητικῆς σχολῆς, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς ὑπῆρξεν ὁ Σολωμός. Εἰς τὸν πρόλογον τῶν «Μνημοσύνων» του κηρύσσεται ὑπέρμαχος τῆς λαϊκῆς γλώσσης καὶ λέγει: «Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ λαοῦ θέλει εἶναι ἡ γλῶσσα τῆς ρωμαντικῆς, δημοτικῆς ἢ λυρικῆς ποιήσεώς μας. Πρέπει μάλιστα νὰ καθιερωθῇ αὕτη ἐπισήμως εἰς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ὅπως οἱ δυνάμενοι εἰσέλθωσιν ἀδιστάκτως εἰς τὴν πορείαν ταύτην πλουτίζοντες καὶ μορφώνοντες αὐτήν. Ἡ γλῶσσα τοῦ λαοῦ δὲν εἶναι πτωχή, εἶναι πλαστικωτάτη καὶ ποιητικωτάτη. Παρέχει ἀναριθμήτους εὐκολίας εἰς τὸν ποιητήν, εἶναι ἰδιόρρυθμος καὶ σπανίως μιμεῖται τὰς ξένας. Εἶναι ἡ μόνη ἔκφρασις τῆς νέας ἑλληνικῆς ποιήσεως».

Ταῦτα ἔγραφεν ὁ ποιητὴς πρὸ ἑξήκοντα ἐτῶν. Αἱ προβλέψεις του δὲ περὶ τῆς ποιητικῆς γλώσσης ἐπηλήθευσαν, ἀπὸ τεσσαρακονταετίας δὲ καὶ πλέον οὐδὲν ποίημα ἐγράφη εἰς τὴν καθαρεύουσαν. Ἡ ἑλληνικὴ ποίησις εὗρε τὸ γλωσσικὸν ὄργανον, δι' οὗ ἐδημιουργήθη ἡ νεωτέρα ἡμῶν ποίησις. Οὕτω δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ δημοσίευσις τῶν «Μνημοσύνων» ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης σημειώνει ἱστορικὸν σταθμὸν εἰς τὴν ἡμετέραν λογοτεχνίαν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης ἄρχεται ὁ φιλολογικὸς καὶ πολιτικὸς βίος τοῦ Βαλαωρίτου.

Ἡ πολιτικὴ δρᾶσις τοῦ Βαλαωρίτου. Εἰσελθὼν εἰς τὴν ΙΑ' Ἰόνιον Βουλὴν διεκρίθη ἀμέσως ὡς ῥήτωρ. Τὴν 10 Ἰουλίου 1857 ἀγόρευσίς του προκληθεῖσα ἐκ τῆς διαδόσεως ὅτι ἐν Κερκύρᾳ ἐκυκλοφόρει πρὸς ὑπογραφὴν ἀναφορά, δι' ἧς ἡ νῆσος αὕτη ἐζητεῖτο ὅπως κηρυχθῇ ἀγγλικὴ ἀποικία, παρουσίασε τὸν Βαλαωρίτην οὐχὶ μόνον εὔγλωττον ῥήτορα, ἀλλὰ καὶ περινούστατον πολιτικόν, ὅστις, καυτηριάσας τὰς ἐνεργείας τῶν λεγομένων καταχθονίων, διεχειρίσθη τὴν ὑπόθεσιν μετὰ δεξιότητος, τηρήσας τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ λαοῦ καὶ διατυπώσας τὸ κοινὸν ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως αἴσθημα μετὰ σθένους καὶ ὑψίστης πατριωτικῆς ἐξάρσεως.

Ὅτε τὸ ἑνωτικὸν ῥεῦμα εἶχεν ἐξογκωθῇ μεγάλως, ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ἑπτάνησον τὸν Γλάδστωνα, ὅπως ἐξετάσῃ τὸ διοικητικὸν σύστημα αὐτῆς καὶ δώσῃ τὴν λύσιν τοῦ ἑπτανησιακοῦ προβλήματος. Ὁ Γλάδστων ἐμφανισθεὶς ἐνώπιον τῆς Ἰονίου Βουλῆς ἐπρότεινε μεταρρυθμίσεις, αἵτινες ὑπὸ φιλελεύθερον πνεῦμα ἐτροποποίουν τὸ Ἰόνιον πολίτευμα, τὰς ὁποίας ὅμως ἀπέρριψεν ἡ Βουλή. Κατὰ τὴν συζήτησιν τοῦ θέματος τούτου, ὁ Βαλαωρίτης ἠγωνίσθη ἐν τοῖς πρώτοις: «Ἀσχολούμενοι περὶ τῶν προτεινομένων μεταρρυθμίσεων, ἔλεγεν ἀπὸ τοῦ βήματος, δυνάμεθα ἰδίαις χερσὶ νὰ μὴ μολύνωμεν τὴν παρθενικὴν ἀγνότητα τῆς μεγάλης ἰδέας; καὶ πῶς δυνάμεθα διὰ τῶν αὐτῶν χειλέων, δι' ὧν ὑψώσαμεν φωνὴν ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως, νὰ προφέρωμεν λόγους ἐπὶ συνταγματικῶν θεσμῶν»;

Λήξάσης τῆς ἀποστολῆς τοῦ Γλάδστωνος, ἀπῆλθεν οὗτος καὶ διωρίσθη ἁρμοστὴς ὁ σὲρ Ἐρρῖκος Στόρξ, ὅστις, διαλύσας τὴν ΙΑ' Βουλήν, συνεκάλεσε τὴν ΙΒ', συνελθοῦσαν ἐν Κερκύρᾳ τὴν 15 Φεβρουαρίου 1862. Ὁ νέος ἁρμοστὴς προσεκάλει τοὺς βουλευτάς, ὅπως παύσωσιν ἀσχολούμενοι ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως καὶ ἐργασθῶσι περὶ νομοθετημάτων βελτιούντων τὴν κατάστασιν τῆς Ἑπτανήσου. Ἡ Βουλὴ ἀπεδέχθη σχέδιον ἀπαντήσεως εἰς τὸ διάγγελμα τοῦ ἁρμοστοῦ, γραφὲν παρὰ τοῦ Βαλαωρίτου, δι' ἧς ἐπανελαμβάνετο ἡ σταθερὰ ἀπόφασις τοῦ Ἰονίου λαοῦ ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἐλευθέρου ἑλληνικοῦ κράτους. Τὴν ἀπάντησιν ταύτην, ἥτις ἦτο σφοδρὸν κατηγορητήριον κατὰ τῆς ἀγγλικῆς προστασίας, ἀνέγνωσεν ὁ Βαλαωρίτης, ὡς μέλος τῆς κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς. ἐνώπιον τοῦ ἁρμοστοῦ. Ἀποφασισθείσης ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας τῆς παραχωρήσεως τῆς Ἑπτανήσου εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ Βαλαωρίτης μετὰ τοῦ Στεφάνου Παδοβᾶ καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Λομβάρδου μετέβησαν εἰς τὰς Ἀθήνας πρὸς διακανονισμὸν ἐκκρεμῶν τινων ζητημάτων καὶ ἰδίως περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἔδει νὰ ἐνεργηθῶσιν αἱ ἐκλογαὶ τῶν Ἑπτανησίων πληρεξουσίων διὰ τὴν ἐν Ἀθήναις Ἐθνοσυνέλευσιν. Μετὰ τὸ πέρας τῶν διαπραγματεύσεων τούτων, διενηργήθησαν ἐκλογαὶ ἐν Ἑπτανήσῳ καὶ ὁ Βαλαωρίτης εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν. Κατὰ τὴν γενομένην ὁρκωμοσίαν τῶν Ἑπτανησίων πληρεξουσίων, ὁ Σχινᾶς προσεφώνησε τούτους, ὁ δὲ Βαλαωρίτης ἀπήντησε διὰ λόγου, ὅστις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ ὡραιοτέρα ἀγόρευσις τοῦ Λευκαδίου πολιτικοῦ. Καίτοι τοῦ ἐπροτάθη ἡ προεδρεία τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως καὶ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, οὐδὲν ἀξίωμα ἠθέλησε νὰ δεχθῇ, ἐπιθυμῶν νὰ μὴ ἀναμιχθῇ εἰς τὴν διοίκησιν καὶ θεωρήσας τὸ πολιτικόν του στάδιον τερματισθέν, ὁμοῦ μὲ τὴν ἕνωσιν τῆς Ἑπτανήσου. Τὸ πολιτικὸν στάδιον τοῦ Βαλαωρίτου δὲν παρετάθη ἐπὶ μακρόν, καίτοι δ' ἐκλεχθεὶς βουλευτὴς καὶ πάλιν, οὐσιαστικῶς ἔπαυσε πολιτευόμενος καὶ ἀποσυρθεὶς εἰς τὴν κατάφυτον νησῖδα *Μαδουρῆν* ἔγραφεν ἐκεῖ τὰ νέα του ποιήματα. Ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας ὅτε ἐξερράγη ἡ ἐν Κρήτῃ ἐπανάστασις τοῦ 1866 καὶ ἐγένετο μέλος τῆς Κεντρικῆς ἐπιτροπῆς πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Κρητικοῦ ἀγῶνος. Ἡ κυβέρνησις ἐπρότεινεν εἰς αὐτὸν ὅπως μεταβῇ ὡς πρεσβευτὴς εἰς τὴν Ἀμερικήν, ἀλλ' ἠρνήθη, θεωρήσας ἑαυτὸν ἀκατάλληλον. Κατὰ τὴν περίοδον τῶν αὐθαιρεσιῶν τῆς κυβερνήσεως Βούλγαρη, συνέβη λυπηρὸν ἐπεισόδιον μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ βουλευτοῦ Γεωργαντάρα Ἰακωβάτου, ὅπερ συνετέλεσε νὰ ἀποσυρθῇ ὁ Βαλαωρίτης ὁριστικῶς τῆς ἐνεργοῦ πολιτικῆς.

Τελευταῖα ποιήματα τοῦ Βαλαωρίτου. Τῷ 1860 ὁ Βαλαωρίτης ἐδημοσίευσε τὴν «Κυρὰ Φροσύνην», τὸ ἀσθενέστερον ἐκ τῶν ἔργων τοῦ ποιητοῦ. «Μοῦ ἐμπῆκε, γράφει πρὸς τὸν Ἀνδρέαν Λασκαράτον, εἰς τὸ κεφάλι νὰ δώσω εἰς τὸ ἔθνος μου ἕνα ποίημα, ὁποῦ νὰ ἔχῃ χαρακτῆρα Ἑλληνικό. Νὰ μὴν εἶναι ἀπὸ τὰ καλούμενα ρωμαντικά, νὰ μὴν εἶναι ἐπικό, νὰ μὴν εἶναι τραγικό, ἀλλὰ κάτι τι καινούριο, ὁποῦ νὰ ἔχῃ σχέσιν μὲ ταῖς ἰδέαις μου καὶ μὲ τὴν φαντασίαν μου». Μετὰ τῆς «Κυρᾶς Φροσύνης» ἐδημοσιεύθη καὶ τὸ «Σήμαντρον», συγκινητικὸν ποίημα, τὸ ὁποῖον ἐφέρετο βραδύτερον εἰς τὰ στόματα πάντων. Ἡ «Κυρὰ Φροσύνη», γράφει, δέκα ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ, ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς, «εἶναι ἔργον βαρύνον μᾶλλον διὰ τῆς ἐπιβολῆς, διὰ τοῦ σθένους τῆς συλλήψεως ἢ διὰ τῆς πραγματικῆς ἀξίας καὶ τῆς τέχνης τῆς ἐκτελέσεως, χαρακτηρίζει δὲ τὰς παρεκτροπὰς καὶ τὰ ἐλαττώματα τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ταλάντου. Ἐν τούτῳ ἐπεχείρησεν ὁ ποιητὴς νὰ καλλιτεχνήσῃ τὸ ὑλικὸν τῆς ποιήσεως ἐν ἀρτιωτέρᾳ ἐργασίᾳ, καὶ εἰς τὴν ἐπικὴν οὐσίαν νὰ παράσχῃ τὴν ἀνάλογον μορφήν, ἀντὶ τῶν μέχρι τοῦδε τεμαχίων τῶν «Μνημοσύνων».

Δυστυχῶς τὸ ποίημα τοῦτο δὲν παρουσιάζει τὸν ἄρρηκτον, τὸν παναρμόνιον ἐκεῖνον σύνδεσμον μεταξὺ μορφῆς καὶ οὐσίας, ἐξ οὗ καθίσταται ἀδύνατος ἡ χωριστὴ ἀντίληψις ἑκάστου τῶν στοιχείων τούτων. Ἀναντιρρήτως κοχλάζει ἐν αὐτῷ καὶ ζέει ἡ νεότης καὶ ἡ ἀκμή. Ἡ ἀγρία εἰρωνεία ἡ περιβάλλουσα τὴν περὶ τῆς μητρός του Χάμκως ἀφήγησιν τοῦ Ἀλῆ, ἡ ἑωσφορικὴ ἀνταύγεια τοῦ περιφήμου μονολόγου αὐτοῦ, τὸ ἐπεισόδιον τοῦ Δράκου, ἡ περιγραφὴ τοῦ σατραπικοῦ παλατίου, μεθυστικαί τινες εἰκόνες ἐκ τῆς φύσεως, ἀποτελοῦσι κομβολόγιον ἀνεκτιμήτων μαργαριτῶν. Ἀλλὰ μόνον ἐκ τῶν τεμαχίων τούτων ὡς καὶ ἐκ τῶν ἐπισυναπτομένων προλόγων καὶ σημειώσεων θαυμάζομεν τὴν ἔξοχον φαντασίαν, τὴν δύναμιν τῆς ἐμπνεύσεως, τὸ εὐσυνείδητον τῆς ἐργασίας τοῦ ποιητοῦ μᾶλλον ἢ ἐκ τοῦ ὅλου ποιήματος.

Τὰ μετὰ δεκαετίαν δημοσιευθέντα ποιήματα τοῦ Βαλαωρίτου «Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος» καὶ «Ὁ Ἀστραπόγιαννος», καίτοι γενόμενα ψυχρῶς δεκτά, ὡς εὑρισκόμενα εἰς πλήρη ἀντίθεσιν πρὸς τὸν κρατοῦντα τότε ἐν Ἀθήναις ψευδορωμαντισμόν, εἶναι τὰ ἀρτιώτερα τῶν ποιητικῶν ἔργων τοῦ Βαλαωρίτου, ἀληθὲς ἔπος, ἤ, ὡς λέγει ὁ ἴδιος: «ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ ἁρματολικοῦ πνεύματος». Πιστὸς εἰς τὴν ἀρχικήν του ἰδέαν, ὅτι ἡ νεωτέρα ἡμῶν ποίησις δέον νὰ προέρχηται ἐκ τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας, διέπλασεν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀθανασίου Διάκου τὸν γενικὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἕλληνος ἁρματολοῦ καὶ συνεκέντρωσε τὰς ἰδέας μὲ τὰς ὁποίας ἔζησε καὶ ἐξηκολούθει νὰ ζῇ ὁ ἐλεύθερος καὶ ἀλύτρωτος Ἑλληνισμός. Ὅτε ἐγράφετο τὸ ἔπος τοῦτο, ἐφλέγετο ἡ ἐπαναστατήσασα Κρήτη καὶ ἐπανελαμβάνετο ἡ ἱστορία τῆς Μάνης, τῆς Σάμου καὶ τοῦ Μεσολογγίου εἰς τὸ ὁλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδίου.

Τὸ τελευταῖον ποίημά του, ὅπερ προεκάλεσε μεγίστην συγκίνησιν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἦτο τὸ ἀπαγγελθὲν κατὰ τὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ ἀνδριάντος τοῦ πατριάρχου *Γρηγορίου Ε'* τῇ προσκλήσει τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου. Ἡ ἀπαγγελία τοῦ ποιήματος ἐκείνου, ὅπερ συνεκλόνισε τὰς χιλιάδας τῶν παρισταμένων, ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος θρίαμβος τοῦ ποιητοῦ. Ἡ ἀπαγγελία ποιήματος εἰς δημοτικὴν γλῶσσαν, κατ' ἐντολὴν μάλιστα τοῦ Πανεπιστημίου, εἰς τοιαύτην ἐπίσημον ἑορτήν, φυσικὸν ἦτο νὰ διαταράξῃ τοὺς κύκλους τῶν πρεσβευόντων ὅτι ἡ δημοτικὴ γλῶσσα ἦτο ἄγνωστος εἰς ὅλους ἀνεξαιρέτως τοὺς δήμους τοῦ βασιλείου καὶ τῆς δούλης Ἑλλάδος, προεκλήθη δὲ σφοδρὰ ἐπίκρισις κατά τε τοῦ ποιήματος τούτου καὶ κατὰ τοῦ ποιητικοῦ του ἐν γένει ἔργου. Εἰς τὴν ἐπίκρισιν ταύτην φαίνεται κυριαρχοῦσα πλειότερον ἡ ἐμπάθεια καὶ ὁ φθόνος διὰ τὴν ὑποδοχήν, τῆς ὁποίας ἔτυχον ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος τὰ ποιητικὴ ἔργα τοῦ Βαλωρίτου, ἢ ἡ δικαία κρίσις καὶ ἡ αἰσθητικὴ ἀνάλυσις. Εἰς τὰς ἐπικρίσεις ταύτας ἀπήντησεν ὁ ποιητὴς χαρακτηρίσας αὐτὰς ὡς ληρήματα καὶ σχολαστικισμούς, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσουν ὡς φραγμοὶ οὔτε εἰς τὰς ἐκδηλουμένας τάσεις τῆς νέας ἑλληνικῆς ποιήσεως, οὔτε εἰς τὴν ποιητικὴν γλῶσσαν, υἱοθετηθεῖσαν ἐν τέλει καὶ ὑπὸ τῶν ἐπιζησάντων ποιητῶν τῆς παλαιᾶς λεγομένης ἀττικῆς σχολῆς. Ὁ Βαλαωρίτης παρεδέχετο διὰ τὴν ποίησίν του «οὐχὶ τὰς κρίσεις σχολαστικῶν, ἀδιορθώτων καὶ πεπωρωμένων διδασκάλων, ἀλλὰ τὸ κῦρος καὶ τὴν αὐθεντίαν τοῦ ἔθνους».

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ὁ Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης, παθὼν τὰς πρώτας προσβολὰς τοῦ καρδιακοῦ του νοσήματος, ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἐρατεινὴν νησῖδά του Μαδουρῆν, ὁπόθεν σπανίως ἐξερχόμενος, διήρχετο ἀγωνιώδεις ἡμέρας πληροφορούμενος τὰς διαφόρους φάσεις τοῦ ἐκ στηθικοῦ νοσήματος θεραπευομένου ἐν Μαδέρᾳ υἱοῦ του Αἰμιλίου. Ἐκεῖ ὁ Βαλαωρίτης μετέφρασε τὸ ἐπεισόδιον τοῦ Οὐγολίνου ἐκ τῆς «Θείας Κωμῳδίας» τοῦ Δάντου καὶ συνέθετε τὸ ἐκτενὲς ἡρωϊκὸν ἔπος του, τὸν «Φωτεινόν», λαβὼν ὡς θέμα τὴν κατάκτησιν ὑπὸ τοῦ Φράγκου Γρατιανοῦ Τζώρτζη τῆς Λευκάδος καὶ τοὺς διεξαχθέντας κατ' αὐτοῦ ἀγῶνας τῶν Λευκαδίων. Τὸ ποίημα τοῦτο εἶναι ὅλως διάφορον τῆς «Κυρᾶς Φροσύνης» καὶ τοῦ «Διάκου».

Ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀντλῶν τὴν ἔμπνευσίν του, ἀπεικονίζει τὰ αἰσθήματα, τὰς ἰδέας καὶ τὰ ἤθη τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων τοῦ δούλου γένους, καὶ ἔπλεξεν εἰς τὸν «Φωτεινὸν» τὸ ἐρωτικὸν εἰδύλλιον τοῦ *Λάμπρου* καὶ τῆς *Θωδούλας*. Τὸ ποίημα τοῦτο διέκοψεν ἡ ἐπιδεινουμένη πάθησις τοῦ ποιητοῦ. Τῷ 1879 αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ἦσαν μετρημέναι. Τὴν 24ην Ἰουλίου 1879 περὶ τὴν αὐγὴν ἀφῆκε τὸν τελευταῖόν του στεναγμὸν καὶ ἐν ἀπουσίᾳ πάντων τῶν οἰκείων του οἱ συμπολῖταί του ἐκήδευσαν αὐτὸν δημοτελῶς καὶ ἐτοποθέτησαν τὸν νεκρόν του ὄπισθεν τοῦ ἁγίου Βήματος τῆς ἐν Λευκάδι οἰκογενειακῆς ἐκκλησίας τοῦ Παντοκράτορος. Ἐπὶ τοῦ μαρμάρου ἐχαράχθησαν ὡς ἐπιτύμβιον στίχοι τινὲς τῆς «Κυρᾶ Φροσύνης».

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βαλαωρίτου ἐδημοσιεύθησαν τὰ τρία ᾄσματα τοῦ «Φωτεινοῦ» μετὰ μακρῶν προλεγομένων καὶ ἱστορικῶν, γλωσσικῶν καὶ γεωγραφικῶν σημειώσεων. Τὰ «Μνημόσυνα» ἐδημοσιεύθησαν τὸ πρῶτον ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1857, καὶ ἀνεδημοσιεύθησαν ἐν Ἀθήναις τῷ 1866 καὶ 1868, ἡ «Κυρὰ Φροσύνη» ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1859 καὶ ἐν Ἀθήναις τῷ 1868, ὁ «Ἀθανάσιος Διάκος», ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἐν Ἀθήναις τῷ 1867. Ἄλλαι ἐκδόσεις εἶναι: «Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου Ποιήματα, τόμοι δύο ὑπὸ Ἰωάννου Βαλαωρίτου καὶ Μ. Π. Λάμπρου, ἐν Ἀθήναις 1891», καὶ «Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου Βίος καὶ ἔργα εἰς τρεῖς τόμους, ἐν Ἀθήναις 1897» ἐν τῇ

Digitized by Google

Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ, εἰς τὰ ὁποῖα, ἐκτὸς τῆς ἐκτενοῦς βιογραφίας τοῦ ποιητοῦ, γραφείσης ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Ἰωάννου Βαλαωρίτου, περιελήφθησαν αἱ κοινοβουλευτικαὶ του ἀγορεύσεις καὶ ἡ ἀλληλογραφία αὐτοῦ.

Ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Κήπῳ ἠγέρθη ἡ προτομὴ τοῦ ποιητοῦ, εἰς δὲ τὴν Λευκάδα ὁ ἀνδριὰς αὐτοῦ. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

—**Βαλαωρίτης**, *Ἰωάννης*. Διοικητὴς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος. Ἦτο πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ ποιητοῦ *Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου*, γεννηθεὶς ἐν Λευκάδι τὸν Ἰούνιον τοῦ 1855. Μετὰ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, ἐγγραφεὶς εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του ἤσκησε τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα ἐν Λευκάδι ἐπί τινα ἔτη, ἔπειτα δὲ ἐγκατεστάθη εἰς Ἀθήνας, ἐκδοὺς ποικίλας νομικὰς μελέτας· μετ' οὐ πολὺ διωρίσθη γενικὸς γραμματεὺς τῆς Ἑταιρείας σιδηροδρόμων Θεσσαλίας, ἣν θέσιν καὶ διετήρησε μέχρι τοῦ 1891, ὁπότε διωρίσθη γενικὸς γραμματεὺς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, παραμείνας τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1895, ὅτε καὶ ἐξελέγη ὑποδιοικητὴς αὐτῆς. Ἀμφοτέρων τῶν θέσεων τούτων ἐζήτησε νὰ ἐπωφεληθῇ καὶ ἐπιστημονικῶς, ἐν ταὐτῷ δὲ νὰ ἀναδείξῃ τὸ ἐθνικὸν τραπεζικὸν ἵδρυμα ἀπὸ πάσης ἀπόψεως· οὕτω ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἑξηκονταετηρίδος τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης ἐξέδωκε τῷ 1902 τὴν «Ἱστορίαν τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος», ἔργον ἀποτελοῦν προϊὸν μακροχρονίων ἐρευνῶν καὶ μελετῶν καὶ ὅπερ ἀποτελεῖ πολύτιμον πηγὴν καὶ διὰ τὴν καθόλου οἰκονομικὴν ἐξέλιξιν τῆς χώρας ἀπὸ τοῦ 1841.

Ἐκ τῆς ἐπιδόσεως ἀφ' ἑτέρου αὐτοῦ εἰς νομισματικὰς καὶ οἰκονομικὰς γενικῶς μελέτας, ἀνεδείχθη αὐθεντία ἀληθῶς περὶ τὰ τραπεζικὰ ζητήματα, τοῦτο δὲ καταδείκνυται καὶ ἐκ τοῦ ἐν ἔτει 1902 ἐκδοθέντος γαλλιστὶ ἔργου αὐτοῦ: «Notes, tableaux et graphiques à la question du cours forcé et de change en Grèce» καὶ ἐκ τῆς μετὰ ταῦτα χαραχθείσης παρ' αὐτοῦ νομισματικῆς πολιτικῆς, δι' ἧς συνετελέσθη ἡ νομισματικὴ ἐξυγίανσις τῆς χώρας. Ἀληθῶς, οἱ ὑπ' αὐτοῦ συνταχθέντες δύο νόμοι ,ΓΧΜΑ' καὶ ,ΓΧΜΒ' (*Ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως* ἀριθ. 109 τῆς 20 Μαρτίου 1910) περιλαμβάνουσι τὴν ἔκτοτε ἐφαρμοσθεῖσαν νομισματικὴν πολιτικὴν τοῦ ἐπισήμου Κράτους. Διὰ τῶν νόμων τούτων ἐπεδιώκετο ἀφ' ἑνὸς ἡ προσαρμογὴ πρὸς τὴν σύμβασιν τῆς 6ης Νοεμβρίου 1908 μετὰ τῆς λατινικῆς Ἑνώσεως περὶ κανονισμοῦ τῆς κυκλοφορίας τῶν κερματικῶν γραμματίων καὶ ἐθνικοποιήσεως τῶν ἀργυρῶν κερμάτων, ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐπίτευξις ποιᾶς τινος ἐλαστικότητος εἰς τὴν κυκλοφορίαν τῶν τραπεζογραμματίων, ἡ μονιμοποίησις ἐξ ἄλλου τῆς ἰσοτιμίας τοῦ χρυσοῦ καὶ ἡ ἐνίσχυσις τῆς μεταλλικῆς κυκλοφορίας καὶ τοῦ σχηματισμοῦ ἀποθέματος εἰς χρυσὸν καὶ συνάλλαγμα, ἐπὶ πλέον δὲ ἡ προπαρασκευὴ τῆς ἄρσεως τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας. Πρὸς τούτοις, διὰ τῶν ἐν λόγῳ νόμων ἐνεκρίνετο ἡ συνομολόγησις δανείου μέχρι 240.000.000 δραχμῶν, προεβλέπετο ἡ ἐξαγορὰ τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ κυκλοφορούντων ἀργυρῶν κερμάτων καὶ ἡ κοπὴ νέων, ἡ ἀνάκλησις ἐκ τῆς κυκλοφορίας τῶν χαρτίνων κερμάτων καὶ ἡ κυκλοφορία νικελίνων καθ' ὡρισμένην ἀναλογίαν. Διὰ τοῦ δευτέρου δὲ τῶν ὡς ἄνω νόμων ἐπετρέπετο εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν ἡ ἔκδοσις τραπεζογραμματίων δι' ἴδιον λογαριασμὸν πλέον τοῦ κεκανονισμένου ὁρίου ἐπὶ σκοπῷ ἀγορᾶς χρυσοῦ συναλλάγματος εἰς τὸ ἄρτιον, τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης ὑποχρεουμένης νὰ πωλῇ τὸ οὕτω πως ἀγοραζόμενον συνάλλαγμα καὶ χρυσὸν εἰς τιμὴν ἐλάχιστα ἀνωτέραν τοῦ ἀρτίου (ἄρθρ. 8). Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπετεύχθη ἡ ἐπιδιωκομένη ἐξυγίανσις τῆς κυκλοφορίας καὶ ἡ μονιμοποίησις τοῦ ἀρτίου, καθ' ὅσον ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα δυναμένη ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐν λόγῳ νόμου ν' ἀγοράζῃ συνάλλαγμα καὶ χρυσὸν ἐπέτυχε νὰ ἐξασφαλίσῃ ἀπόθεμα ὑπὲρ τῆς ἰσοτιμίας τῆς δραχμῆς. Ταυτοχρόνως ὅμως ἐδόθη ἐλαστικότης εἰς τὴν κυκλοφορίαν διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων κεκαλυμμένων διὰ χρυσοῦ. Τὸ τοιοῦτον ἔργον τοῦ Βαλαωρίτου, εἰς ὃ πολλὰ ὀφείλει ἡ χώρα, δικαίως ἐθαυμάσθη καὶ λίαν εὐμενῶς ἐκρίθη παρ' ἀλλοδαπῶν οἰκονομολόγων. Αἱ τοιαῦται δὲ πρὸς τὸ ἡμέτερον ἐθνικὸν τραπεζιτικὸν ἵδρυμα καὶ πρὸς τὴν χώραν ὅλην ὑπηρεσίαι τοῦ Βαλαωρίτου ἐξετιμήθησαν ἰδιαιτέρως καὶ τῷ 1911, ἀποχωρήσαντος τοῦ τότε Διοικητοῦ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης Στ. Στρέϊτ, ἐξελέγη οὗτος διοικητὴς αὐτῆς, ἐνῷ προηγουμένως τῷ 1910 ἐξελέγη πληρεξούσιος Λευκάδος εἰς τὴν Α' Ἀναθεωρητικὴν Βουλήν. Τὴν θέσιν τοῦ Διοικητοῦ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης διετήρησεν ἐπ' ὀλίγον μόνον δυστυχῶς χρόνον, καθόσον τὴν 16ην Μαρτίου 1914 ἐπνίγη παρὰ τὸ στόμιον τοῦ λιμένος Πειραιῶς, ἀνατραπείσης τῆς ἐφ' ἧς οὗτος ἐπέβαινεν ἱστιοφόρου θαλαμηγοῦ, κατόπιν συγκρούσεως πρός τι εἰσπλέον ἀτμόπλοιον. Η. Γ. Κ.

—**Βαλαωρίτης**, *Σπυρίδων*. Ἕλλην πολιτευτὴς καὶ διπλωμάτης, γεννηθεὶς τῷ 1819 ἐν Λευκάδι καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1887. Διδάκτωρ τῆς νομικῆς τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας, συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του ἐν Παρισίοις καὶ ἐπανελθὼν εἰς Λευκάδα ἐξελέγη βουλευτὴς τῆς Ἰονίου Βουλῆς τῷ 1849, εὑρεθεὶς ἀντιμέτωπος τοῦ ἐξαδέλφου του *Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου*, ταχθέντος εἰς τὸ ἑνωτικὸν κόμμα. Μετὰ τὴν ἕνωσιν τῆς Ἑπτανήσου ἐξελέγη βουλευτὴς καὶ μετέσχε τῆς κυβερνήσεως τοῦ Δημητρίου Βούλγαρη ὡς ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν τῷ 1868. Τῷ 1875 διωρίσθη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως Βούλγαρη πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος εἰς Λονδῖνον, Κοπενάγην καὶ Στοκχόλμην, μὲ τὴν εἰδικὴν ἐντολήν, ὅπως πείσῃ τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν νὰ συγκατατεθῇ εἰς τὴν μεταβολὴν τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος, περιοριζομένων τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ λαοῦ, ὡς μὴ ὡρίμου διὰ κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα. Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἠρνήθη νὰ παράσχῃ τὴν συγκατάθεσίν της, ἐξ οὗ καὶ προῆλθεν ἡ πτῶσις τῆς κυβερνήσεως Βούλγαρη. Ὁ Τρικούπης ἀνεκάλεσε τὸν Βαλαωρίτην ἐκ τῆς διπλωματικῆς του θέσεως. Ἐπιστρέψας εἰς Ἑλλάδα ἐξελέγη καὶ αὖθις βουλευτής, ἀκολουθήσας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κουμουνδούρου τὸν Χαρίλαον Τρικούπην, ὅτε ἐξελέγη πρόεδρος τῆς Βουλῆς. Ἀποχωρήσας τῆς πολιτικῆς ἰδιώτευεν ἐν Ἀθήναις μέχρι τοῦ θανάτου του. Θ. Β.

Βαλβαδῶν *[Βυζαντ.]*. Βάνδον ἢ τοποτηρησία (δηλαδὴ μικρὰ διοικητικὴ περιφέρεια) τοῦ θέματος Βουκελλαρίων τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, μετατεθεῖσα εἰς τὸ θέμα Καππαδοκίας ὑπὸ τοῦ Λέοντος ΣΤ' (886-912). Ν. Κ.

βαλβάτα (Valvata) *[Παλαιοζ.]*. Γένος γαστεροπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *βαλβατιδῶν*. Λείψανα τούτου ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς πουρμπεκίου ἐποχῆς τῆς ἀνωτέρας (λευκῆς) ἰουρασίου ἢ μαλμίου ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἀφθονώτερον παρουσιάζεται εἰς στρώματα τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἐν Ἑλλάδι ἀπολιθωμένα λείψανα *βαλβατῶν* εὑρέθησαν εἰς πολλὰ μέρη (Μέγαρα, Λιβονάτες, βορείους ἀκτὰς τῆς Πελοποννήσου, Ἰσθμόν, Εὔβοιαν, Χίον κτλ.) ἐντὸς τῶν νεογενῶν στρωμάτων (μαργῶν κ.τ.λ.). Γ. Κ. Γ.

βαλβατίδαι (Valvatidae Gray) *[Παλαιοζωολ.]*. Λείψανα τῆς οἰκογενείας ταύτης τῶν *γαστεροπόδων* εὑρίσκονται ἀπολιθωμένα τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βαλβατίνα (Valvatina Watelet) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων μαλακίων πτεροπόδων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *λιμακινιδῶν θηκοσωμάτων*. Τὸ ὄστρακόν των εἶναι ἐπίπεδον, ἀριστερόστροφον. Λείψανά των εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς τοῦ τριτογενοῦς ἀσβεστολίθου τῶν Παρισίων. Γ. Κ. Γ.

Βαλβαζόνε (Valvasone), *Ἔρασμος*. Ἰταλὸς ποιητής, γεννηθεὶς εἰς τὸν πύργον τοῦ Βαλβαζόνε ἐν Φριούλῃ τῷ 1523 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1593. Τὸ κυριώτερον ἔργον του εἶναι τὸ «Κυνήγι», διδακτικὸν ποίημα, ὅπερ ἐπῄνεσε καὶ ὁ Τάσσος. Ἔγραψεν ἐπίσης εἰς τρία ᾄσματα τὴν ἐποποιίαν «Ἀγγελιάδα», πραγματευομένην τοὺς ἀγῶνας μεταξὺ τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν πονηρῶν ἀγγέλων, τὰ «Δάκρυα τῆς Ἁγίας Μαρίας Μαγδαληνῆς», μετέφρασε τὴν «Ἠλέκτραν» τοῦ Σοφοκλέους, κτλ.

Βαλβέκ βλ. Βααλβέκ.

Βαλβέρντε (Valverde) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Καναρίων, πρωτεύουσα τῆς νήσου *Φέρ*. Ἀποτελεῖται ἀπὸ διεσπαρμένους συνοικισμοὺς ἔχοντας συνολικῶς περὶ τὰς 5500 κατοίκων.

— **Βαλβέρντε ντὲλ Καμίνο** (Valverde del Camino) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Χουέλβα τῆς Ἀνδαλουσίας. Κάτοικοι 6000. Ὑφαντουργεῖα.

Βαλβέρντα (Valverda), *Ἰωάννης*. Ἱσπανὸς ἰατρὸς γεννηθεὶς τῷ 1520 ἐν Χαμούσκῳ καὶ ἀποθανὼν εἰς λίαν προκεχωρημένην ἡλικίαν ἐν Ῥώμῃ. Ἐσπούδασεν ἐν Παδούῃ καὶ μετέβη εἶτα εἰς Ῥώμην ἔνθα καὶ διετέλεσεν ἰατρὸς τοῦ καρδιναλίου Jean Tolet. Ὁ Βαλβέρντα, ἂν καὶ δὲν ὑπῆρξε μέγας ἀνατόμος, ἀντελήφθη τὴν μεγάλην ὑπηρεσίαν ἣν θὰ ἀπέδιδεν εἰς τὴν χώραν του καθιστῶν γνωστὰς τὰς ἀνακαλύψεις τῶν διασήμων ἀνατόμων τοῦ αἰῶνός του. Μετεσχημάτισε τὸ ἔργον τοῦ Vesale διὰ νέων καλλιτεχνικῶν εἰκόνων καὶ διὰ διαμορφώσεως τοῦ κειμένου κατὰ τὴν ἀτομικήν του ἀντίληψιν, παρουσιάσας οὕτω νέον σύγγραμμα εἰς τὴν μητρικήν του γλῶσσαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἱστορία τῆς μορφολογίας τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος», ὅπερ μεταφρασθὲν εἴς τε τὴν ἰταλικὴν καὶ τὴν λατινικὴν ἐπηρέασε λίαν ἐπωφελῶς τὴν σπουδὴν τῆς ἀνατομίας ἐν Ἱσπανίᾳ. Ἄλλο ἔργον αὐτοῦ ὑπῆρξε τὸ «De animi et corporis sanitate tuenda, Parisiis 1552». Ο. Ρ.

Βαλβέρντε (Valverde). Σύγχρονος Ἱσπανὸς μουσικοσυνθέτης. Ἔγραψεν ἐπιτυχῶς πολλὰς ζαρζουέλας. Μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἡ γνωστοτάτη Γρὰν-Βία. Λ.

Βάλβης (Balbi), *Ἀδριανός*. Ἰταλὸς γεωγράφος καὶ στατιστικὸς γεννηθεὶς ἐν Βενετίᾳ τῷ 1782 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παδούῃ τῷ 1848. Ἔγινε γνωστὸς κατ' ἀρχὰς διὰ τοῦ ἔργου του «Πολιτικογεωγραφικὴ ἄποψις τῆς γηΐνης σφαίρας» (ἐν Βενετίᾳ, 1808) καὶ ἐδίδαξεν εἰς τὸ γυμνάσιον τοῦ Ἁγ. Μιχαὴλ τοῦ Μουράνου, ἔπειτα δ' ὡς καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς εἰς τὸ λύκειον τοῦ Φέρμο· ἀργότερον προσέφερεν ὑπηρεσίας εἰς τὸ τελωνεῖον τῆς Βενετίας. Νυμφευθεὶς ἠθοποιόν, ἀπεσύρθη εἰς Πορτογαλλίαν, ἔνθα εἰργάσθη εἰς τὰ ἀρχεῖα αὐτῆς καὶ ἐδημοσίευσε τὸ «Στατιστικὸν δοκίμιον τοῦ βασιλείου τῆς Πορτογαλίας» (ἐν Παρισίοις, 1822, δίτομον). Ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1832 ἔζησεν ἐν Παρισίοις, ἔνθα ἐδημοσίευσε γαλλιστὶ τὰ κυριώτατα αὐτοῦ ἔργα, τὰ ὁποῖα μετεφράσθησαν καὶ εἰς ἄλλας γλώσσας τῆς Εὐρώπης, τὸν «Ἐθνογραφικὸν ἄτλαντα τῆς γῆς» τῷ 1826 καὶ τὴν «Ἐπιτομὴν τῆς Γεωγραφίας» (Abrégé de Géographie). Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔργον ἔγινε πασίγνωστον, διότι μετεφράσθη εἰς ὅλας τὰς κυρίας γλώσσας τῆς Εὐρώπης, ἐν αἷς καὶ εἰς τὴν ἑλληνικήν. Ἡ μετάφρασις ἔγινεν ὑπὸ τοῦ Κούμα, ἐξεδόθη δὲ τῇ ἐπιστασίᾳ τῶν ἀδελφῶν Δ. καὶ Ν. Ἀργυριαδῶν τῷ 1838 εἰς 5 τόμους, περιέχοντας στατιστικοὺς πίνακας καὶ γεωγραφικοὺς χάρτας. Ἡ γεωγραφία αὕτη ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ δεκαετηρίδας ἐχρησίμευεν ὡς τὸ μόνον βοήθημα εἰς τοὺς σπουδάζοντας τὸ μάθημα τοῦτο. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἔργων ἐδημοσίευσε καὶ διάφορα ἔργα σχετικὰ πρὸς τὴν στατιστικήν.

Ὁ Γάλλος ἐξερευνητὴς Σ. Ντυμὸν ἔδωκε πρὸς τιμὴν τὸ ὄνομα τοῦ Βάλβη εἰς τὸ ὕψιστον ὄρος τῆς νήσου Μπουγκαινβὶλ τῆς νησοσυστάδος τοῦ Σολομῶντος.

Ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Εὐγένιος Βάλβης* (1812—1884) ἐδημοσίευσε τὰ «Scritti geografici» τοῦ πατρός του (Turin, 1841) καὶ «Gea, ossia la terra descritta» (Trieste, 1854—1867, 7 βιβλία). Ι. ΣΑΡΡΗΣ

Βάλβης, *Δημήτριος*. Ἕλλην νομομαθὴς γεννηθεὶς ἐν Μεσολογγίῳ τῷ 1814 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1892. Μεῖραξ ἔτι ὑπέστη πάντα τὰ δεινοπαθήματα κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου. Ὀλίγον πρὸ τῆς ἐξόδου ἠδυνήθη ἡ μήτηρ του νὰ μεταφέρῃ αὐτὸν εἰς τὸ νησίδιον τῆς Ἰονίου Πολιτείας Κάλαμον, ὅπου ἐξαπεστέλλοντο τὰ γυναικόπαιδα τῆς πολιορκουμένης πόλεως, ἵνα μὴ καταναλώσωσι τὰ διὰ τὴν μαχομένην φρουρὰν τρόφιμα. Ἡ διαμονὴ αὐτῶν εἰς τὸν Κάλαμον δὲν ἦτο εὐχερής· ἡ ἀγγλικὴ διοίκησις τῶν νήσων οὐχὶ ἅπαξ ἐδίωξε τοὺς ἐκεῖ πρόσφυγας, ὅπως μὴ προσκρούσῃ εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Τουρκίας οὐδετερότητα τῆς Ἰονίου Πολιτείας. Εἰς τοιαύτην τινὰ δυσχέρειαν εὑρεθεῖσα ἡ μήτηρ τοῦ Δημητρίου Βάλβη ἀπῆλθεν εἰς Λιβόρνον μετὰ τοῦ τέκνου της παρὰ τῷ ἀδελφῷ τοῦ συζύγου της Σπυρίδωνι Βάλβῃ. Οὗτος ἐμπορεύετο ἀπὸ μακροῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καὶ ἀνέλαβε τὴν ἀνατροφὴν τοῦ ἀνεψιοῦ του. Εἰσήγαγεν αὐτὸν εἰς τὸ ἐν Λιβόρνῳ λύκειον, ἐνῷ ταυτοχρόνως ἐδιδάσκετο κατ' οἶκον τὰ ἑλληνικὰ γράμματα παρὰ τοῦ ἐφημερίου τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας τῆς πόλεως. Περατώσας ἐκεῖ τὰς ἐγκυκλίους σπουδάς του ἀπεστάλη εἰς Πίζαν, ὅπως παρακολουθήσῃ μαθήματα νομικῆς, καὶ ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἑλλάδα ἠκολούθησε τὸ δικαστικὸν στάδιον διορισθεὶς ἀντεισαγγελεὺς πρωτοδικῶν. Ἔκτοτε οὐδέποτε ἀπεμακρύνθη τοῦ σταδίου του, ἀλλ' ὑπηρετήσας ἐπὶ πεντηκονταετίαν ὁλόκληρον, ἀνῆλθε πάσας τὰς βαθμίδας τῆς δικαστικῆς ἱεραρχίας, γενόμενος πρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου τῷ 1872. Ὁ Δημήτριος Βάλβης εἶχεν ἐπισπάσει τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὸν σεβασμὸν ὁλοκλήρου τοῦ νομικοῦ κόσμου τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς, τὴν ἀκεραιότητα τοῦ χαρακτῆρος καὶ τὴν ἐπιβολὴν αὐτοῦ. Τὸ κῦρος αὐτοῦ ὡς νομομαθοῦς ἦτο μέγα, κατὰ τὰς ἀνωμάλους δὲ περιστάσεις, αἵτινες ἠκολούθησαν ἀπὸ τοῦ 1872, πάντες ἀπέβλεπον πρὸς αὐτόν, ὡς ἐγγυώμενον τὴν ἀπρόσκοπτον λειτουργίαν τῆς δικαιοσύνης ἐν τῇ χώρᾳ. Ὅτε, μετὰ τὴν γενομένην ἀπόπειραν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως Βούλγαρη πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῆς διαδόχου ἡ παραπομπὴ αὐτῆς εἰς εἰδικὸν δικαστήριον, ὁ Δημήτριος Βάλβης διετύπωσεν εἰς τοὺς τότε πολιτικοὺς ἀρχηγοὺς τὴν γνώμην, ὅτι δὲν ὑφίστατο λόγος ποινικῆς καταδιώξεως, καθ' ὅσον ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη εἶχεν ὑποστῆ τὰς πολιτικὰς συνεπείας κατὰ τὰς διενεργηθείσας ὑπὸ τοῦ Χαριλάου Τρικούπη βουλευτικὰς ἐκλογὰς τοῦ 1875. Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ Βάλβη ἐπέδρασεν ἐπὶ τῶν σκέψεων τῶν πολιτικῶν ἀρχηγῶν.

Οὕτω τὴν 19ην Ἀπριλίου ἤρξατο ἐν τῷ εἰδικῷ δικαστηρίῳ, προεδρευομένῳ ὑπὸ τοῦ Βάλβη, δίκη κατὰ τῆς Κυβερνήσεως Βούλγαρη ἐπὶ ἀντιποιήσει ἀρχῆς, ἀλλ' εὐθὺς ἀμέσως ἀνεβλήθη ἡ ἐκδίκασις διὰ τὴν 20 Σεπτεμβρίου καὶ ἐγκατελείφθη ἀκολούθως ὁριστικῶς. Κατὰ τὴν δίκην τοῦ *Ἰωάννου Βα-*

Digitized by Google

λασοπούλου (βλ. λ.), τοῦ εἰδικοῦ δικαστηρίου προήδρευσεν ὁ Δημήτριος Βάλβης. Τὴν δίμηνον ἀποδεικτικὴν διαδικασίαν διηύθυνεν ὁ Βάλβης μετὰ θαυμαστῆς δεξιότητος καὶ ἄκρας ἀμεροληψίας, καταστέλλων τὴν ἔξαψιν τῶν πολιτικῶν παθῶν, ἅτινα οὐχὶ ἅπαξ ἐκόχλασαν ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ δικαστηρίου. Διὰ τὴν ἀπόφασιν οὐδ᾽ ἡ ἐλαχίστη ἠγέρθη ἀντίρρησις ὅτι δὲν ὑπῆρξε δικαία. Τὸν Μάϊον τοῦ 1885, συμπληρώσας ὁ Βάλβης πεντηκονταετῆ ἀδιάλειπτον δικαστικὴν ὑπηρεσίαν, ἀπεσύρθη ταύτης, ἀπονεμηθέντος εἰς αὐτὸν τοῦ τίτλου τοῦ ἐπιτίμου προέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου

Κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1886, ὅτε, συνεπείᾳ τοῦ γενομένου ἀποκλεισμοῦ τῶν ἑλληνικῶν παραλίων ὑπὸ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ στόλου, παρῃτήθη ἡ Κυβέρνησις Θεοδώρου Δηλιγιάννη, ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Α´, ἐπειδὴ καθίστατο δυσχερὴς ὁ σχηματισμὸς κοινοβουλευτικῆς κυβερνήσεως, παρεκάλεσε τὸν Δημήτριον Βάλβην ὅπως διευκολύνῃ τὴν περίστασιν καὶ σχηματίσῃ ὑπηρεσιακὴν Κυβέρνησιν. Τὴν 30ὴν Ἀπριλίου ἐσχημάτισεν οὗτος τοιαύτην καὶ μετά τινας ἡμέρας συνεκάλεσε τὴν Βουλήν, ἥτις παρέσχε ψῆφον ἐμπιστοσύνης πρὸς τὸν Χαρίλαον Τρικούπην, ἀναλαβόντα τὴν Κυβέρνησιν. Ὁ Τρικούπης ἐπρότεινεν εἰς τὸν βασιλέα τὴν ἀπονομὴν τοῦ Μεγαλοσταύρου τοῦ Σωτῆρος πρὸς τὸν Βάλβην διὰ τὰς μακρὰς ὑπηρεσίας πρὸς τὴν χώραν καὶ ἰδίως διὰ τὴν ἀνάληψιν σχηματισμοῦ Κυβερνήσεως εἰς στιγμὰς τόσον περιπλόκους. Ἔκτοτε ὁ Βάλβης μέχρι τοῦ θανάτου του παρέμενεν ἰδιωτεύων καὶ ἀπολαμβάνων τοῦ σεβασμοῦ πάντων. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Βάλβης,** ***Ζηνόβιος.*** Νομομαθὴς καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Μεσολογγίῳ τῷ 1800 καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1886. Τὸ βαπτιστικόν του ὄνομα ἦτο *Ζαφείριος*, ἀλλὰ μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 1813 μετὰ τοῦ θείου του, τοῦ ἱερέως καὶ διδασκάλου Παντολέοντος Βάλβη, ὅπως σπουδάσῃ εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν Χάλκης, μετωνομάσθη *Ζηνόβιος*. Ὀλίγον πρὸ τῆς ἐκρήξεως τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἀπῆλθεν εἰς Πίζαν τῆς Ἰταλίας καὶ ἐσπούδασε νομικά. Ἐπιστρέψας μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ Ὄθωνος εἰς Ἑλλάδα, διωρίσθη εἰσαγγελεὺς εἰς ἓν ἐκ τῶν τότε συσταθέντων ὑπὸ τοῦ Μάουερ πρωτοδικείων, διετέλεσε δὲ δικαστικὸς ὑπάλληλος μέχρι τοῦ 1841, μεθ᾽ ὃ παραιτηθεὶς μετέβη εἰς Μεσολόγγιον ἐπαγγελλόμενος τὸν δικηγόρον. Μετὰ τὴν ἐν Ἀθήναις ἐπανάστασιν τῆς 3ης Σεπτεμβρίου 1843, ὅτε καθιερώθη τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα, ἤρξατο πολιτευόμενος καὶ ἐξελέγη πληρεξούσιος τῆς ἐπαρχίας Μεσολογγίου εἰς τὴν Α´ Ἐθνικὴν τῶν Ἑλλήνων συνέλευσιν, συνελθοῦσαν εἰς Ἀθήνας. Ἐκλεγεὶς βουλευτὴς εἰς τὰς διενεργηθείσας τῷ 1844 βουλευτικὰς ἐκλογάς, μετέσχε τῆς σχηματισθείσης ὑπὸ τὸν ναύαρχον Κωνσταντῖνον Κανάρην κυβερνήσεως τῷ 1849, ὡς ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν. Παραιτηθείσης τῆς κυβερνήσεως ταύτης κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, ὁ Βάλβης μετέσχε τῆς κυβερνήσεως τοῦ Ἀντωνίου Κριεζῆ (12 Δεκεμβρίου 1849) λαβὼν καὶ πάλιν τὸ χαρτοφυλάκιον τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν. Ἡ κυβέρνησις αὕτη διετηρήθη εἰς τὴν ἀρχὴν μέχρι τοῦ 1854, ὅτε γενομένης κατοχῆς ὑπὸ τῶν ἀγγλογαλλικῶν στρατευμάτων τοῦ Πειραιῶς παρῃτήθη, διεδέχθη δὲ αὐτὴν τὸ λεγόμενον *ὑπουργεῖον τῆς Κατοχῆς* τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, φίλα φρονοῦντος πρὸς τὴν πολιτικὴν τῶν συμμάχων δυτικῶν Δυνάμεων, διεξαγουσῶν τὸν ἐναντίον τῆς Ρωσίας πόλεμον. Ὁ Ζηνόβιος Βάλβης ἀπῆλθεν εἰς Μεσολόγγιον καὶ παρέμεινεν ἰδιωτεύων. Ἐν τῷ μεταξύ, λήξαντος τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, ἤρξατο φανερὰ ἀντίδρασις κατὰ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος, καταπολεμουμένου ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ἥτις ἐπεδίωκε τὴν ἐκθρόνισιν αὐτοῦ καὶ παρέσυρε μέγα μέρος τοῦ πολιτικοῦ κόσμου τῆς Ἑλλάδος, μὴ ἀνεχομένου τὴν νόθευσιν τοῦ πολιτεύματος ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος. Ὁ Ζηνόβιος Βάλβης εἶχε ταχθῆ μετὰ τῆς ἀντιβασιλικῆς μερίδος. Ἐπηκολούθησεν ἡ ἐν Ἀθήναις ἐπανάστασις τῆς νυκτὸς τῆς 10ης Ὀκτωβρίου 1862, καθ᾽ ἣν κατελύθη ἡ ἐν Ἑλλάδι βαυαρικὴ δυναστεία καὶ ἐσχηματίσθη προσωρινὴ κυβέρνησις ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Βούλγαρη, Κωνσταντίνου Κανάρη καὶ Βενιζέλου Ρούφου, ἥτις προεκήρυξεν ἐκλογὰς Ἐθνοσυνελεύσεως. Ὁ Ζηνόβιος Βάλβης ἐξελέγη πληρεξούσιος τῆς ἐπαρχίας Μεσολογγίου. Ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας μετέσχε τῆς σχηματισθείσης κυβερνήσεως (8 Φεβρουρίου 1863), ἀναλαβὼν τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης. Ἀλλ᾽ ὁ σχηματισμὸς τῆς κυβερνήσεως ταύτης προεκάλεσε καὶ ἐντὸς τῆς Συνελεύσεως καὶ ἐκτὸς αὐτῆς, παρὰ τῷ στρατῷ καὶ τῷ λαῷ, ζωηρὰν ἀντίδρασιν, πρὸς δὲ τὴν παραίτησιν τοῦ Κωνσταντίνου Κανάρη, μέλους τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως. Συνελθοῦσα τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἡ συνέλευσις ἐξέδοτο ψήφισμα, δυνάμει τοῦ ὁποίου ἀνελάμβανεν αὕτη τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν καὶ ἀνήγγειλεν εἰς τὸν ἐπαναστατημένον στρατὸν καὶ τοὺς πολίτας τὴν ἀπόφασιν αὐτῆς τὴν 12ην Φεβρουαρίου, ὅπως ἐφεξῆς ἀποτελῶσι τὴν κυβέρνησιν πρωθυπουργοὶ ἄνευ χαρτοφυλακίου. Γενομένης κατὰ τὰ ἀποφασισθέντα ἐκλογῆς κυβερνήσεως, ὁ Ζηνόβιος Βάλβης ἐξελέγη πρωθυπουργός. Τὴν 18ην Μαρτίου 1863 ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν συνέλευσιν τὴν ἐκλογὴν τοῦ Γεωργίου ὡς βασιλέως τῶν Ἑλλήνων καὶ προέτεινεν ἐν τέλει: «ὅπως δι᾽ ὁμοφώνου ψήφου καὶ ἀναστάσεως κατελύθη ἡ βαυαρικὴ δυναστεία, οὕτω δι᾽ ὁμοφώνου ψήφου καὶ ἀναστάσεως ἐκλεγῇ ὁ πρίγκιψ Γεώργιος βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος». Ἡ συνέλευσις ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν τοῦ Βάλβη διὰ χειροκροτημάτων καὶ ζητωκραυγῶν. Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο ἡ κυβέρνησις Βάλβη παρῃτεῖτο καὶ ἐξελέγετο ὁ Διομήδης Κυριακὸς ὡς πρωθυπουργός. Μετὰ τὴν ἄφιξιν ὅμως τοῦ Γεωργίου Α´ εἰς Ἀθήνας, διεδέχθη τὴν κυβέρνησιν ταύτην ἑτέρα, ἡ τοῦ Δημητρίου Βούλγαρη, ἥτις ὅμως ἀπολέσασα τὴν ἐν τῇ συνελεύσει πλειονοψηφίαν παρῃτήθη καὶ διεδέχθη αὐτὴν κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Κωνσταντῖνον Κανάρην. Ἀλλὰ καὶ αὕτη διετηρήθη εἰς τὴν ἀρχὴν μέχρι τῆς 14ης Ἀπριλίου 1864, ὅτε κληθεὶς ὁ Ζηνόβιος Βάλβης ἐσχημάτισε κυβέρνησιν, ἥτις παρῃτήθη τὴν 26ην Ἰουλίου 1864. Ἡ ὑπουργία αὕτη ὑπῆρξεν ἡ τελευταία αὐτοῦ. Μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς συνελεύσεως, ὁ Βάλβης ἀπεσύρθη ὁριστικῶς τῆς πολιτικῆς καὶ ἀπέθανεν ἰδιωτεύων ἐν Μεσολογγίῳ. Οἱ συμπολῖταί του, τιμῶντες τὸν ἐνάρετον καὶ ἀδαμάντινον χαρακτῆρά του, ἐνεταφίασαν αὐτὸν δημοτελῶς εἰς τὸ Ἡρῷον τῆς πόλεως. Τὸν Ζηνόβιον Βάλβην, ἐκτὸς τῆς νομομαθείας του, διέκρινον πολλαὶ ἄλλαι ἀρεταί, ἰδίως ἡ ἀφέλεια καὶ τὸ ἄτεγκτον τοῦ χαρακτῆρός του. Εὑρεθεὶς οὗτος ἐν μέσῳ τῶν πολιτικῶν παθῶν, ἅτινα κατὰ τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1862 ἐσπάρασσον τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἀνεμίχθη παντάπασιν εἰς τὰς πολιτικὰς ραδιουργίας, ἡ δὲ κατ᾽ ἐπανάληψιν γενομένη ἐκλογὴ αὐτοῦ ὡς ὑπουργοῦ καὶ πρωθυπουργοῦ ὠφείλετο εἰς τὸ διαλλακτικὸν αὐτοῦ πνεῦμα καὶ εἰς τὸν πόθον του, ὅπως ἀπομακρύνῃ τοὺς ἐπικειμένους κινδύνους. Ἐπὶ τῆς πρωθυπουργίας του διεκανονίσθη καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἐκλογῆς τῶν Ἑπτανησίων πληρεξουσίων, οὕτω δὲ προσηρτῶντο ὁριστικῶς αἱ πρῶται μετὰ τὴν σύστασιν τοῦ κράτους ἑλληνικαὶ ἐπαρχίαι εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Βάλβης,** ***Παντελῆς.*** Ἱερεὺς ἐκ Μεσολογγίου, μυηθεὶς εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ ὠθῶν τοὺς συμπολίτας του πρὸς ἔγερσιν. Μετὰ τὸν ἐπίσκοπον Ρογῶν κατεῖχεν ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι τὰ δευτερεῖα. Μετέσχε δὲ καὶ τῶν τριῶν πολιορκιῶν τοῦ Μεσολογγίου μεθ᾽ ὅλων τῶν οἰκείων καὶ ὀπαδῶν του, ἀγωνιζόμενος καὶ εὐλογῶν τοὺς μαχομένους, τοὺς ὁποίους ἐνίσχυεν ὡς μέγας οἰκονόμος τῆς Μητροπόλεως καὶ ἐφημέριος τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος. Κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου τῷ 1826 ἔπεσεν ἡρωϊκῶς ἐν τῇ πεδιάδι. Ἐτάχθη μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν Ε´ τάξεως. Τ. Χ. Κ.

— **Βάλβης,** ***Ἰωάννης.*** Ἀγωνιστής, υἱὸς ἐκ τῶν προὐχόντων τῆς κωμοπόλεως Κατοχῆς τῆς Ἀκαρνανίας γεννηθεὶς ἐκεῖ τῷ 1798 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1884. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ κατεδιώχθη ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ζητήσαντος νὰ οἰκειοποιηθῇ τὴν περιουσίαν του, ὡς ἐκ τούτου δὲ ὁ Ἰωάννης Βάλβης ἠναγκάσθη νὰ φυγαδευθῇ μεταβὰς εἰς Ἰταλίαν καὶ Ἱσπανίαν. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ μετέσχε τῶν περιπετειῶν τοῦ Ἀγῶνος. Διαμένων ἐν Μεσολογγίῳ ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος εἰς Κεφαλληνίαν πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ ἀφιχθέντος Βύρωνος. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἐτιμήθη διὰ τῶν παρασήμων τοῦ Ἀγῶνος, ἀλλὰ δὲν ἐδέχθη στρατιωτικὸν βαθμὸν καὶ διῆλθε τὸν ὑπόλοιπον βίον του ἰδιωτεύων. Θ. Β.

— **Βάλβης,** ***Σπυρίδων.*** Ὁμογενὴς διαμένων πρὸ τοῦ 1821 ἐν Λιβόρνῳ, ὅστις μετέσχε τῶν κατὰ τὸν Ἀγῶνα διαπραγματεύσεων περὶ τῶν ἑλληνικῶν δανείων, συνιστῶν γερμανικὰς πηγάς, κατόπιν δὲ ἐλθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνεμίχθη ἐνεργῶς ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως Κουντουριώτου. Τ.Χ.Κ.

— **Βάλβης,** ***Σταμάτιος.*** Φιλόλογος καὶ ποιητής, ἐκ Μεσολογγίου. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν τελευταίων ἀδιαλλάκτων ὑπερμάχων τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς καθαρευούσης εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Μετέφρασεν εἰς τὴν καθαρεύουσαν ἐμμέτρως τοὺς «Ἐπινίκους» τοῦ Πινδάρου, ἐδημοσίευσε δὲ καὶ συλλογὴν ποιημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Λυρικὰ εἰδύλλια». —Ω.

Βαλβίλιος. Νεαρὸς φίλος τοῦ Κικέρωνος ἀναφερόμενος ὑπὸ τούτου ἔν τινι ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Ἀττικὸν ἐν ἔτει 44 π. Χ. ὡς διαμένων ἐν Ἱσπανίᾳ, ἄγνωστος ἄλλοθεν. Πιθανῶς τὸ ὄνομα *Βαλβίλιος (Balbilius)* εἶναι κακὴ γραφὴ ἀντὶ τοῦ *Βάλβιλλος* (*Balbillus*), τὸ ὁποῖον συχνὰ ἀναφέρεται κατὰ τοὺς πρώτους αὐτοκρατορικοὺς χρόνους. Οὕτω *Γάϊος* ἢ *Τιβεριός* τις *Βάλβιλλος* διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Νέρωνος ἔπαρχος τῆς Αἰγύπτου τῷ 55 μ. Χ., *Βάλβιλλος* δέ τις ἀστρολόγος (ὁ αὐτὸς πιθανῶς ἢ συγγενὴς αὐτοῦ) παρεκίνησε τὸν Νέρωνα ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει κομήτου νὰ ἀποτρέψῃ τὸν κίνδυνον, τὸν ὁποῖον ἐνόμιζεν οὗτος ὅτι ἐσήμαινεν ὁ κομήτης, διὰ φόνου πολυαρίθμων ἐπιφανῶν Ρωμαίων. Γ. Ι. Κ.

Βαλβῖνος. Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ ἐν ἔτει 238 μ. Χ. ἐπὶ βραχύτατον χρόνον (99 μόνον ἡμέρας) ἄρξας. Ὁ Βαλβῖνος ὠνομάζετο *Δέκιμος Καίλιος Καλβῖνος Βαλβῖνος (D. Caelius Calvinus Balbinus)* καὶ κατήγετο ἐξ ἐπιφανοῦς καὶ πλουσίας οἰκογενείας πατρικίων, ὡς τοιοῦτος δὲ ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ (πιθανῶς τῷ 197 μ. Χ.) ἐγένετο μέλος τοῦ ἱερατικοῦ συλλόγου τῶν *Σαλίων*. Ἔκτοτε ὁ Βαλβῖνος κατέλαβε μεγάλα ἀξιώματα ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ κράτει, τέλος δ᾽ ἐν προβεβηκυίᾳ ἡλικίᾳ (60 περίπου ἐτῶν) ἀνῆλθε καὶ εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον. Καὶ ναὶ μὲν δὲν διεκρίνετο ὁ Βαλβῖνος διὰ τὴν δραστηριότητά του, ἦτο ὅμως ἁπλοῦς καὶ ἀδιάφθορος κατὰ τὰ ἤθη καὶ ἀγαθῆς προαιρέσεως ἀνήρ, προωρισμένος νὰ διαπρέψῃ εἰς τὰ εἰρηνικὰ ἔργα, ὡς καὶ ὄντως διεκρίθη ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν ρητορικὴν καὶ τὴν ποίησιν. Ἀλλὰ καὶ ὡς διοικητὴς ἐπαρχιῶν ἀφῆκε καλὰς ἀναμνήσεις ὁ Βαλβῖνος, ὁπουδήποτε ἀπεστάλη ὡς τοιοῦτος. Ἤδη ἐπὶ Καρακάλλα ἀνηγορεύθη ὁμοῦ μετὰ τούτου τακτικὸς ὕπατος (consul ordinarius) τῷ 213 μ. Χ., ἐνῷ ὀλίγον προηγουμένως (τῷ 210 ἢ 211 μ. Χ.) εἶχε χρηματίσει ἀναπληρωματικὸς ὕπατος (consul suffecius), πρὸ τῆς πρώτης δ᾽ ὑπατείας του εἶχε διοικήσει τὰς ἐπαρχίας Γαλλίαν, Θρᾴκην, Γαλατίαν (τῆς Μικρᾶς Ἀσίας) καὶ Πόντον. Ὡς ὑπατικὸς ὁ Βαλβῖνος (ἄγνωστον ἂν μετὰ τὴν πρώτην ὑπατείαν του ἢ τὴν δευτέραν) διῴκησε τὴν Βιθυνίαν, μετὰ δὲ τὴν δευτέραν ὑπατείαν του τὰς ἐπαρχίας Ἀφρικὴν καὶ Ἀσίαν ὡς ἀνθύπατος.

Διὰ τῆς χρηστῆς διοικήσεώς του ἀπέκτησε τοσαύτην ὑπόληψιν ὁ Βαλβῖνος, ὥστε, ὅτε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου Σεβήρου ἐπῆλθε περίοδος ἐμφυλίων ταραχῶν ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ κράτει, εἰς τὸν Βαλβῖνον μεταξὺ τῶν πρώτων ἐστήριξεν ἡ σύγκλητος τὰς ἐλπίδας της.

Ὅτε δηλαδὴ τὰ ἐν Ἀφρικῇ στρατεύματα, στασιάσαντα κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμίνου τοῦ Θρᾳκός, τοῦ κατὰ τῶν Γερμανῶν καὶ Σαρματῶν τότε μαχομένου, ἀνηγόρευσαν αὐτοκράτορας τὸν γέροντα στρατηγὸν *Γορδιανὸν* καὶ τὸν ὁμώνυμον υἱὸν τούτου, ἡ σύγκλητος, ταχθεῖσα μὲ τὸ μέρος τῶν στασιαστῶν, ἐξέλεξεν εἰκοσαμελῆ ἐπιτροπὴν ἐκ συγκλητικῶν, ἵνα αὕτη καθορίσῃ τὰ τῆς πολιτείας (xxviri... reipublicae constituendae), εἰς τὴν ἐπιτροπὴν δὲ ταύτην περιέλαβε καὶ τὸν Βαλβῖνον, ὁ ὁποῖος ἐξέχουσαν θέσιν κατέλαβεν ἐν αὐτῇ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς. Ταχέως ὅμως οἱ ὑπὸ τοὺς δύο Γορδιανοὺς στασιασταὶ ἡττήθησαν, ὁ νεώτερος Γορδιανὸς ἔπεσε μαχόμενος πρὸ τῆς Καρχηδόνος, ὁ δὲ πρεσβύτερος ηὐτοκτόνησε καὶ τὰ πράγματα ἐφαίνοντο κλίνοντα ὑπὲρ τοῦ Μαξιμίνου. Τότε ἡ σύγκλητος φοβουμένη τὴν ἐκδίκησιν τούτου ἐξέλεξε δύο αὐτοκράτορας ἐκ τῶν μελῶν τῆς εἰκοσαμελοῦς ἐπιτροπῆς, τὸν *Βαλβῖνον* δηλαδὴ καὶ τὸν *Μᾶρκον Κλώδιον Πουπιηνὸν Μάξιμον*, οἱ ὁποῖοι ἀνέλαβον τὴν καταπολέμησιν τοῦ Μαξιμίνου (κατὰ τὰ τέλη τοῦ 237 ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 238 μ. Χ.). Παρὰ τὴν προφανῆ ἔχθραν τοῦ λαοῦ — ἰδίως ἐναντίον τοῦ Μαξίμου, ὁ ὁποῖος ὡς διοικητὴς ἄλλοτε τῆς Ρώμης (praefectus urbis) εἶχε καταστῇ μισητὸς καὶ φοβερός—, ἠδυνήθησαν ταχέως οἱ νέοι αὐτοκράτορες νὰ καταστῶσι κύριοι τῆς Ρώμης. Εἰς τοῦτο ὅμως συνετέλεσεν ὄχι τόσον ἡ ἀμέριστος ὑποστήριξις τῆς συγκλήτου, ἀλλὰ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι κατ᾽ αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἀνόδου των εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον ἀνηγόρευσαν *Καίσαρα* τὸν μόλις δεκατριετῆ υἱὸν τοῦ νεωτέρου Γορδιανοῦ *Γορδιανὸν τὸν Γ´*, ἐκολάκευσαν δὲ καὶ διὰ μεγαλοπρεπῶν θεαμάτων καὶ διανομῆς χρημάτων τὰ πλήθη. Μετὰ ταῦτα ὁ μὲν Βαλβῖνος ἔμεινεν ἐν Ρώμῃ, ὁ δὲ Μάξιμος ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ Μαξιμίνου, ὁ ὁποῖος ἐπήρχετο ἐκ βορρᾶ κατὰ τῆς Ρώμης. Δολοφονηθέντος ὅμως τούτου πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Ἀκυληΐας, ἐπανῆλθε ταχέως ἐν θριάμβῳ εἰς Ρώμην ὁ Μάξιμος ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατευμάτων του καὶ τῶν στρατευμάτων τοῦ Μαξιμίνου, τὰ ὁποῖα προσεχώρησαν εἰς αὐτόν.

Ἡ ἐν Ρώμῃ ὅμως κατάστασις κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀπουσίας τοῦ Μαξίμου δὲν ἦτο εὐχάριστος. Προστριβαὶ μεταξὺ τῶν πραιτωριανῶν ἀφ᾽ ἑνὸς καὶ τοῦ λαοῦ καὶ τῆς συγκλήτου ἀφ᾽ ἑτέρου εἶχον ἐπιφέρει τὴν ἔκρηξιν ἐμφυλίου πολέμου, τὸν ὁποῖον δὲν κατώρθωσε νὰ προλάβῃ ὁ Βαλβῖνος. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον οἱ πολιορκηθέντες ἐν τῷ στρατοπέδῳ των πραιτωριανοὶ δι᾽ ἐπανειλημμένων ἐξόδων ἐνήργησαν φοβερὰν αἱματοχυσίαν εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Ρώμης μεταξὺ τῶν ἀόπλων πολιτῶν, ἐπυρπόλησαν δὲ καὶ μέγα μέρος τῆς πόλεως. Εἰς μάτην μετεχειρίσθη ἱκεσίας καὶ ὑποσχέσεις ὁ Βαλβῖνος, ἵνα καταστείλῃ τὴν αἱματοχυσίαν καὶ συμβιβάσῃ τοὺς μαχομένους. Μόνη ἡ ἄφιξις τοῦ Μαξίμου μετὰ τοῦ στρατοῦ ἔσωσε τὸν Βαλβῖνον καὶ ἠνάγκασε τοὺς ἀντιπάλους νὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα καὶ δηλώσωσιν ὑποταγὴν εἰς τοὺς αὐτοκράτορας.

Ἐν ᾧ ὅμως ἡ ἀρχὴ τοῦ Βαλβίνου καὶ Μαξίμου ἐφαίνετο ὅτι ἐστερεώθη πλέον καὶ ἡτοιμάζοντο οὗτοι νὰ ἐκστρατεύσωσιν ὁ μὲν πρῶτος κατὰ τῶν Γότθων, οἱ ὁποῖοι εἶχον καταστρέψει τὴν ἐν Μοισίᾳ πόλιν Ἴστρον, ὁ δὲ δεύτερος κατὰ

Digitized by Google

τῶν Πάρθων, ἡ μεταξὺ αὐτῶν **ὁμόνοια ἐξέλιπε καὶ** τοῦτο κυρίως ἐπέφερε τὸ οἰκτρὸν **τέλος ἀμφοτέρων.** Οἱ κατ' αὐτῶν δυσηρεστημένοι **πραιτωριανοί, ἰδίως** οἱ προσχωρήσαντες **εἰς τὸν Μάξιμον στρατιῶται** τοῦ Μαξιμίνου, εὗρον **εὐκαιρίαν κατὰ τὴν** ἑορτὴν τῶν Καπιτωλίων, ὅτε **ἡ ἐκ Γερμανῶν φρουρὰ** τοῦ Μαξίμου εὑρίσκετο **πλησίον τοῦ μέρους,** ὅπου ἦτο ὁ Βαλβῖνος, **νὰ ἀπομονώσωσι καὶ φονεύσωσι** τὸν Μάξιμον, εὐθὺς **δὲ μετὰ τοῦτον καὶ τὸν** Βαλβῖνον. Ὁ φόνος **θὰ προελαμβάνετο ἴσως,** ἂν ἔσπευδεν ὁ Βαλβῖνος **νὰ ἀποστείλῃ τὴν φρουρὰν** πρὸς τὸν Μάξιμον, **ὁ ὁποῖος ἐζήτησεν ἐπειγόντως** τοῦτο παρ' αὐτοῦ. **Ἐκ φθόνου ὅμως πρὸς** τὸν συνάρχοντα ἐβράδυνεν **ὁ Βαλβῖνος νὰ ἐκτελέσῃ** τὴν παράκλησιν **αὐτοῦ καὶ οὕτως ἐφονεύθη** μὲν ὁ Μάξιμος, **δὲν προέλαβεν ὅμως ἡ φρουρὰ** νὰ σώσῃ οὐδ' **αὐτὸν τὸν Βαλβῖνον, τὸν ὁποῖον** ἐφόνευσαν μετ' **ὀλίγον οἱ ἐξηγριωμένοι πραιτωριανοὶ** καὶ ἀνεκήρυξαν **μόνον αὐτοκράτορα τὸν νεαρὸν** Γορδιανὸν **τὸν Γ'.** Γ. Ι. ΚΑΡΒΕΛΑΣ

βαλβίς, —*ῖδος* (ἡ)· **(ἀρχ.) τὸ σημεῖον ἀπὸ τοῦ ὁποίου** ἐξεκίνουν **οἱ δρομεῖς** (πβλ. *ὕσπληγξ*), **ἡ τὸ μέρος** ὅπου ἵσταντο **οἱ ρίπτοντες σφαῖραν ἢ δίσκον** ἀθληταί· ‖ γλωττὶς **ἢ διάφραγμα δι' οὗ διακόπτεται** ἢ ἀφίεται **ἐλευθέρα ἡ δίοδος ὑγροῦ ἢ ἀερίων.**

—[ΑΘΛΗΤ.]. —1) **Σχοινίον διατεταμένον ἐπὶ δύο ξύλων** εις τὴν ἀφετηρίαν **τοῦ σταδίου, ὅπερ ἀφίνεται** νὰ καταπέσῃ, **καθ' ἣν στιγμὴν δέον νὰ ἐκκινήσουν** οἱ δρομεῖς· **παρ' ἀρχαίοις ἐκαλεῖτο καὶ** *ὕσπληγξ*. —2) Περιωρισμένον τμῆμα **ἐδάφους, ἐφ' οὗ ἱστάμενοι** οἱ ἀθληταί, **ἀναπτύσσουν τὸν παλμὸν καὶ ρίπτουν** τὴν σφαῖραν ἢ τὸν **δίσκον. Ἡ βαλβίς,** ὑπερέχουσα τοῦ λοιποῦ **ἐδάφους κατὰ 6 ἑκατοστόμετρα,** εἶναι διὰ **μὲν τὴν σφαιροβολίαν καὶ τὴν ἐλευθέραν** δισκοβολίαν κυκλική, **διὰ δὲ τὴν ἑλληνικὴν** δισκοβολίαν τετράπλευρος **(βλ. λ. σφαιροβολία,** δισκοβολία). Ὁ ἀθλητὴς δέον νὰ **ἐξοικειοῦται ἐντελῶς πρὸς τὴν βαλβῖδα, ὥστε νὰ μὴ ἐκλαμβάνῃ** ταύτην μικρὰν **κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἀγῶνος,** μηδὲ ν' ἀναγκά**ζηται ν' ἀπασχολῇ τὴν σκέψιν** καὶ τὴν προσοχὴν **του, μήπως ἤθελεν ἐγγίσει** τὸ ἐκτὸς τῆς βαλβῖ**δος ἔδαφος καὶ κατ' ἀκολουθίαν** ἀποτύχῃ. Ἐπιβάλ**λεται ἄλλως τε εἰς τοὺς ἀθλητὰς** νὰ συγκεντρώ**νουν τὴν προσοχὴν ἀπερίσπαστον** μόνον ἐπὶ **τοῦ μυϊκοῦ αὐτῶν συστήματος, ἵν'** ἀναγκάζουν **τοῦτο πρὸς παραγωγὴν μεγίστης δυναμικῆς** ἀποδόσεως. Σ. Γ. Σ.

—[ΑΝΑΤΟΜ.] *Βαλβὶς* **λέγεται πᾶσα πτυχὴ ἢ ἐνδίπλωσις προβάλλουσα ἐντὸς τῶν αἱμοφόρων ἀγγείων ἢ ἄλλων αὐλοειδῶν τοῦ σώματος ὀργάνων, ἐπιτρέπουσα μὲν τὴν δίοδον τῶν ἐν τοῖς ἀγγείοις ἢ ὀργάνοις τούτοις περιεχομένων ὑγρῶν ἢ οὐσιῶν, κωλύουσα δὲ τὴν παλινδρόμησιν αὐτῶν. Τοιαῦται εἶναι:** ἡ *Διγλῶχιν, Δικόρυφος* ἢ *Μιτροειδής*· αἱ *Ἐγκάρσιαι* ἢ *Κερκριγγιαναί*· ἡ *Εἰλεοτυφλικὴ* ἢ *Τυφλικὴ* ἢ *Βαυχίνειος* (ἢ *Βωχίνειος*)· ἡ *Εὐσταχιανή*· ἡ *Θεβεσιανή*· ἡ *Μηνοειδὴς* ἢ *Σιγμοειδής*· ἡ *Σκωληκοειδὴς* ἢ **τοῦ** *Γέρλαχ*· ἡ *Τριγλῶχιν*· αἱ *Φλεβικαὶ* κλπ. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

—[ΜΗΧΑΝΟΛ.] Ἡ *βαλβὶς* (γαλλ. soupape, clapet, valve) **εἶναι ὄργανον χρησιμοποιούμενον διὰ νὰ διακόπτῃ καὶ νὰ ἐπαναλαμβάνῃ καθ' ὡρισμένα χρονικὰ διαστήματα καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν πάντοτε διεύθυνσιν τὴν ροὴν ὑγρῶν ἢ ἀερίων ἔκ τινος χώρου εἰς ἕτερον καὶ κινούμενον εἴτε αὐτομάτως ἕνεκα τῶν ἀνίσων πιέσεων αἵτινες ὑφίσταται εἰς τοὺς διὰ τούτου συγκοινωνοῦντας χώρους εἴτε ὑπὸ μικροῦ βάκτρου, οὗτινος ἡ κίνησις ρυθμίζεται ἔκ τινος μηχανισμοῦ. Τὰ ὄργανα ταῦτα, ἅτινα καὶ** *δικλεῖδες* **πολλάκις ἐπικαλοῦνται, διακρίνονται γενικῶς ὡς πρὸς τὴν κίνησιν αὐτῶν, εἰς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀρθροῦνται εἰς ἓν σημεῖον τῆς ἕδρας των, στρεφόμενα περὶ αὐτὸ κατὰ τὴν λειτουργίαν των (clapets) καὶ εἰς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ ἄνοιγμά των ἀνυψοῦνται ἐξ ὁλοκλήρου ἐκ τῆς ἕδρας των κινούμενα παραλλήλως πρὸς ἑαυτὰ (soupapes). Ἡ μορφὴ καὶ ὁ τρόπος λειτουργίας τῆς βαλβῖδος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς σπουδαιότητος τοῦ μηχανήματος, τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ ἐξυπηρετήσῃ, καθὼς καὶ ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς πιέσεως τοῦ ρευστοῦ. Αἱ βαλβῖδες χρησιμοιοῦνται εὐρέως εἰς πολλὰς μηχανὰς καὶ διαφόρους ἄλλας συσκευὰς ὡς ὄργανα διανομῆς ἀσφαλείας κλπ.**

Βαλβῖδες ἀντλιῶν. **Εἰς τὰς ἐμβολοφόρους ἀντλίας συνήθεις τύποι βαλβίδων εἶναι οἱ εἰς τὸ σχ. 1 ἀπεικονιζόμενοι. Αἱ βαλβῖδες αὗται ἐπικάθηνται ἐπὶ τῆς ἕδρας των εἴτε τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἰδίου των βάρους καὶ τῆς πιέσεως τοῦ ὑπερκειμένου ρευστοῦ, εἴτε καὶ δι' ἐλατηρίου· ἀνοίγουσι δὲ πρὸς τὰ ἄνω μόλις ὁ ὑποκάτω αὐτῶν χῶρος ἀποκτήσῃ πίεσιν μεγαλυτέραν ἐκείνης, ἥτις τὰς συνεκράτει κεκλεισμένας. Ἀντιθέτως, ὅταν καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἡ πίεσις τοῦ ὑπερκειμένου χώρου ὑπερβῇ ἐκείνην, ἥτις ἐπέφερε τὸ ἄνοιγμα τῆς βαλβῖδος, ἐπέρχεται διακοπὴ τῆς ροῆς τοῦ ρευστοῦ, καθόσον κλείει ἡ βαλβὶς ἕνεκα τῆς ὑπερνικησάσης ἀντιθέτου πιέσεως. Ἀναλόγως τοῦ τρόπου τῆς τοποθετήσεώς των αἱ βαλβῖδες ἐπονομάζονται «βαλβῖδες** ἀναρροφήσεως» **μέν, ὅταν ἀνοίγουν κατὰ τὴν ἀναρρόφησιν τοῦ ἐμβόλου,** «βαλβίδες καταθλίψεως» **δέ, ὅταν ἀνοίγουν καθ' ὃν χρόνον τὸ ἔμβολον καταθλίπτει. Ἐκ τοῦ σχήματος 1, ἡ βαλβὶς α παριστᾷ συνήθη τύπον καὶ κατασκευάζεται ἐν εἴδει δίσκου ἐξ ὀρειχάλκου ἢ καὶ ἐκ σκληροῦ ἐλαστικοῦ (καουτσούκ). Ἡ βαλβὶς β καλεῖται ὡς ἐκ τοῦ σχήματος αὐτῆς** *κωνικὴ* **καὶ ἀποτελεῖται ἐκ μεταλλικοῦ κολούρου κώνου πιεζομένου πολλάκις ἐπὶ τῆς ἕδρας του ὑπὸ μικροῦ ἐλατηρίου. Τέλος ἡ βαλβὶς γ καλεῖται** *σφαιρικὴ* **καὶ συνίσταται ἔκ τινος μεταλλικῆς σφαίρας δυναμένης νὰ κινῆται πρὸς τὰ ἄνω ἐκ τῆς ἕδρας της καὶ τῆς ὁποίας ἡ κίνησις περιορίζεται μόνον ὑπό τινος προφυλακτῆρος παρεμποδίζοντος τὴν μεγάλην αὐτῆς ἀπομάκρυνσιν. Πολλάκις ἀντὶ μεταλλικῶν σφαιρῶν χρησιμοποιοῦνται σφαῖραι ἐκ καουτσοὺκ πρὸς ἀποφυγὴν τῆς μεταμορφώσεως ἥτις προέρχεται ἐκ τῆς ἐπὶ τῆς ἕδρας των τριβῆς. Διὰ νὰ ἀποφεύγωνται ἐξ ἄλλου αἱ ὑπερβολικαὶ τριβαί, δέον ἡ ὑπὸ τῆς βαλβῖδος ἀποκαλυπτομένη ἐπιφάνεια εἰς τὴν δίοδον τοῦ ρευστοῦ νὰ εἶναι τὸ ἥμισυ τῆς τοῦ σώματος τῆς ἀντλίας. Διὰ τοῦτο εἰς τὰς μεγάλας ἀντλίας χρησιμοποιοῦνται ἀντὶ μιᾶς μεγάλης βαλβῖδος, περισσότεραι** μ ι κ ρ α ί, **ἀνοιγόμεναι ταυτοχρόνως. Ἀποδεικνύεται δὲ εὐκόλως ὅτι, ὑφ' ὡρισμένην διατομὴν διόδου τοῦ ρευστοῦ, ὁ ἀριθμὸς τῶν βαλβίδων εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογος τοῦ τετραγώνου τοῦ βάρους τοῦ κινουμένου συστήματος αὐτῶν. Ἑτέρα συνήθης βαλβὶς εἶναι καὶ ἡ εἰς τὸ σχ. 2 ἀπεικονιζομένη καὶ τῆς ὁποίας μεγάλη γίνεται χρῆσις εἰς τὰς τροφοδοτικὰς ἀντλίας τῶν ἀτμολεβήτων.**

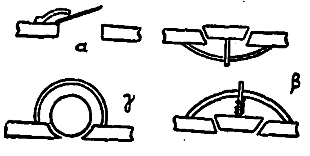

Σχ. 1.—*Χαρακτηριστικοὶ τύποι βαλβίδων ἀντλιῶν.*

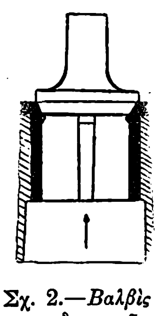
Σχ. 2.—*Βαλβὶς τροφοδοτικῆς ἀντλίας ἀτμολέβητος.*

Βαλβῖδες μηχανῶν ἐσωτερικῆς καύσεως. **Πᾶσαι αἱ ὡς ἄνω περιγραφεῖσαι βαλβῖδες ὑπόκεινται εἰς μικρὰς ὁπωσδήποτε πιέσεις καὶ κατὰ συνέπειαν ἐμφανίζονται ὑπὸ μορφὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἁπλῆν. Πολυπλοκωτέρας μορφὰς παρουσιάζουσιν αἱ βαλβῖδες τῶν μηχανῶν ἐσωτερικῆς καύσεως, αἵτινες ἀποτελοῦν ἓν ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ὀργάνων τόσον ἀπὸ ἀπόψεως κατασκευῆς, ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ρυθμίσεως τῆς κινήσεως αὐτῶν. Ἐκ τῶν μηχανῶν τούτων αἱ τετράχρονοι πετρελαιομηχαναὶ χρησιμοποιοῦν μίαν βαλβῖδα διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ καυσίμου, καλουμένην** «πετρελαιοψεκαστῆρα» **(aiguille d' injection), μίαν διὰ τὴν ἀναρρόφησιν τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος καλουμένην** «βαλβῖδα ἀναρροφήσεως ἢ εἰσαγωγῆς» **(soupape d' admission), ἑτέραν διὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν καυσαερίων καλουμένην** «βαλβῖδα ἐξαγωγῆς» **(soupape d' échappement) καὶ ἄλλας δύο ἀκόμη, ἐξ ὧν ἡ μία καλεῖται** «βαλβὶς ἐκκινήσεως» **(soupape de lencement) καὶ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος διὰ τὴν ἔναρξιν τῆς κινήσεως καὶ ἡ ἄλλη** «βαλβὶς ἀσφαλείας» **(soupape de sûreté), λίαν χρήσιμος ἐν περιπτώσει ὑπερπιέσεων. Αἱ δίχρονοι πετρελαιομηχαναὶ ἐξ ἄλλου στεροῦνται λόγῳ τοῦ τρόπου τῆς λειτουργίας των βαλβίδων εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς, ἀντικαθισταμένων ὑπὸ θυρίδων, ἐνῷ ἐξ ἀντιθέτου αἱ βενζινομηχαναὶ χρησιμοποιοῦν μόνον ταύτας, καὶ τοῦτο διότι εἰς αὐτὰς τὸ καύσιμον ἀναρροφᾶται μετὰ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος διὰ τῆς βαλβῖδος εἰσαγωγῆς. Εἰς μερικὰς μηχανὰς ἐσωτερικῆς καύσεως, ἰδίως παλαιοτέρας, ἡ βαλβὶς εἰσαγωγῆς ἀνοίγει αὐτομάτως λόγῳ τῆς ἀναρροφητικῆς κινήσεως τοῦ ἐμβόλου, ἀλλὰ τοῦτο ἐπιφέρει κακὴν πλήρωσιν τοῦ κυλίνδρου, διότι τὸ ἐλατήριον τῆς βαλβῖδος κανονίζεται δυσκόλως. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον αἱ βαλβῖδες εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς, καθὼς καὶ ἡ τοῦ καυσίμου, κινοῦνται ὑπ' ἄλλου μηχανισμοῦ.**

Γενικῶς, αἱ βαλβῖδες τῶν μηχανῶν ἐσωτερικῆς καύσεως, πλὴν τῆς βαλβῖδος καυσίμου, ἥτις εἶναι βελονοειδής, ἀποτελοῦνται ἔκ τινος κεφαλῆς ἐν εἴδει σφαιρικοῦ τομέως ἢ κολούρου κώνου, φερούσης βάκτρον περὶ ὃ ἑλίσσεται ἐλατήριον, χρησιμεῦον μόνον ἵνα τ ὰ ς **ἐπαναφέρῃ ζωηρῶς ἐπὶ τῆς ἕδρας των, ἀνοίγουσι δὲ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κυλίνδρου (σχ. 3). Ἡ βαλβὶς τοῦ καυσίμου διατίθεται ἐπὶ τοῦ καλύμματος (culasse) τοῦ κυλίνδρου κατὰ τὸν ἄξονα αὐτοῦ, ἑκατέρωθεν δὲ ταύτης εὑρίσκονται αἱ βαλβῖδες εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς. Εἰς τὰς βενζινομηχανάς, αἱ τελευταῖαι αὗται βαλβῖδες διατίθενται εἴτε ἑκατέρωθεν τοῦ κυλίνδρου, εἴτε καὶ πρὸς τὸ αὐτὸ μέρος, πολλάκις δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ καλύμματος αὐτοῦ. Ἡ βαλβὶς τοῦ καυσίμου τῶν πετρελαιομηχανῶν (σχ. 4) συνίσταται γενικῶς ἔκ τινος βελόνης Β, κινουμένης πρὸς τὰ ἄνω διὰ μοχλοῦ Μ καὶ ἐπαναφερομένης ἐπὶ τῆς ἕδρας της τῇ βοηθείᾳ ἐλατηρίου Ε. Περὶ τὴν βελόνην ταύτην διατίθεται** «τρίπτης» **Τ (pulverisateur) πρὸς τὸν σκοπὸν κονιοποιήσεως τοῦ καυσίμου, τὸ ὁποῖον ἔρχεται ἔκ τινος ὀχετοῦ M_1 καὶ πιέζεται ὑπὸ πεπιεσμένου ἀέρος διοχετευομένου ἐκ τοῦ ὀχετοῦ M_2 καθὼς καὶ στυπειοθλίπτης Σ διὰ τὴν εὔκολον μετακίνησιν αὐτῆς. Τέλος πρὸ τοῦ στομίου της ἡ βελόνη φέρει διάταξιν ὀπῶν (diffuseur) πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς εἰς μεγαλυτέραν ἀκτῖνα διασκορπίσεως τοῦ καυσίμου ἐντὸς τοῦ χώρου καύσεως τοῦ κυλίνδρου. Ἡ βελόνη φέρεται ἐντὸς κυλινδρικοῦ χαλυβδίνου κιβωτίου προσηρμοσμένου ἐπὶ τοῦ καλύμματος τοῦ κυλίνδρου. Αἱ βαλβῖδες εἰσαγωγῆς, ἐξαγωγῆς καὶ ἡ τοῦ καυσίμου κινοῦνται διὰ μοχλῶν λαμβανόντων τὴν κίνησιν ἔκ τινος δίσκου μετὰ προεξοχῆς (σχ. 5) (came), προσηρμοσμένου ἐπὶ ἄξονος καλουμένου** «ἄξονος διανομῆς» **καὶ κινουμένου ἐκ τοῦ κυρίου ἄξονος τῆς μηχανῆς. Ἡ βαλβὶς ἐξαγωγῆς λόγῳ τῆς ὑψηλῆς θερμοκρασίας τῶν ἐξερχομένων ἐκ ταύτης καυσαερίων πρέπει νὰ ψύχεται διὰ κυκλοφορίας ψυχροῦ ὕδατος.**

Σχ. 3.—*Βαλβῖδες μηχανῶν ἐσωτερικῆς καύσεως.*

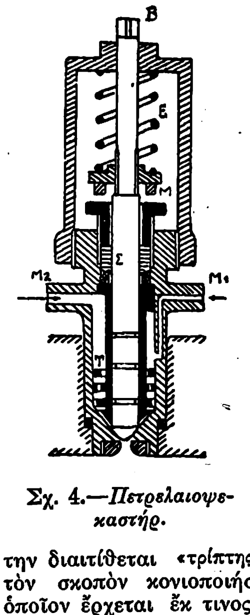

Σχ. 4.—*Πετρελαιοψεκαστήρ.*

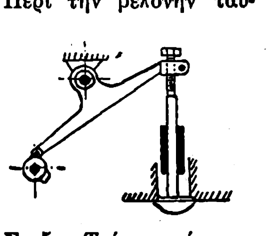
Σχ. 5.—*Τρόπος κινήσεως βαλβῖδος μηχανῶν ἐσωτερικῆς καύσεως.*

Ἀσφαλιστικὰ ἐπιστόμια. **Ταῦτα εἶναι βαλβῖδες ἀσφαλείας τοποθετούμεναι εἰς τοὺς ἀτμοθαλάμους τῶν λεβήτων καὶ ἀνοιγόμεναι μόλις ἡ πίεσις αὐτῶν ὑπερβῇ τὸ κανονικὸν ὅριον. Αὗται ἐπικάθηνται ἐπὶ τῆς ἕδρας των εἴτε τῇ βοηθείᾳ βάρους εἴτε καὶ τῇ βοηθείᾳ ἐλατηρίου. Τὸ σχ. 6 παριστᾷ εἶδος ἀσφαλιστικοῦ ἐπιστομίου, ἀποτελουμένου ἔκ τινος χυτοσιδηροῦ σωλῆνος $Σ_1$ περιοριζομένου εἰς δύο πλατεῖς βάσεις, ἐξ ὧν ἡ μία ἡλοῦται εἰς τὸν ἀτμοθάλαμον τοῦ λέβητος καὶ ἡ ἑτέρα εἰς δεύτερον σωλῆνα $Σ_2$, ἐπὶ τοῦ ὁποίου φέρεται ἡ ἕδρα τῆς βαλβῖδος Β. Ἡ κεφαλὴ τῆς βαλβῖδος ταύτης φέρει μικρὸν στέλεχος καταλῆγον εἰς κωνικότητα εἰσερχομένην ἐντὸς κοιλότητος μοχλοῦ τινος Μ, τοποθετημένου ὑπεράνω τῆς βαλβῖδος καὶ δυναμένου νὰ στραφῇ περί τινα ἄρθρωσιν Π. Ὁ μοχλὸς οὗτος φέρει εἰς τὸ ἀντίθετον τῆς ἀρθρώσεως ἄκρον βάρος Ρ, τὸ ὁποῖον συγκρατεῖ διὰ τοῦ μοχλοῦ καὶ τοῦ στελέχους τὴν βαλβῖδα ἐπὶ τῆς ἕδρας της. Εἰς τὰ δι' ἐλατηρίου ἐνεργοῦντα ἐπιστόμια, ἡ βαλβὶς συγκρατεῖται ἐπὶ τῆς ἕδρας τῇ βοηθείᾳ ἑνὸς ἐλατηρίου, κανονιζομένης τῆς τάσεως αὐτοῦ κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ ἀντισταθμίζεται ἡ ἐπὶ τῆς βαλβῖδος κανονικὴ πίεσις τοῦ λέβητος.**

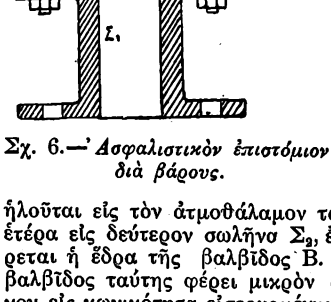

Σχ. 6.—*Ἀσφαλιστικὸν ἐπιστόμιον διὰ βάρους.*

Τὰ δι' ἐλατηρίου ἀσφαλιστικὰ ἐπιστόμια χρησιμοποιοῦνται εἰς τοὺς κινητοὺς ἀτμολέβητας ὅπως οἱ τῶν ἀτμαμαξῶν· καὶ τοῦτο διότι τὰ διὰ βάρους λειτουργοῦντα εἶναι ἀκατάλληλα λόγῳ τῶν ταλαντεύσεων τὰς ὁποίας κατ' ἀνάγκην ὑφίσταται τὸ βάρος αὐτῶν.

Ἡ διατομὴ τῆς ἀσφαλιστικῆς βαλβῖδος δέον νὰ εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη, ἵνα ἐν περιπτώσει ὑπερπιέσεων προλαμβάνῃ νὰ ἐξέρχηται ἡ ἀναγκαία ποσότης ἀτμοῦ, κανονίζεται δὲ ἐκ τοῦ τύπου

$$F = 15\,H\sqrt{\frac{1000}{P.\gamma}}$$

ἔνθα Η ἡ θερμαινομένη ἐπιφάνεια τοῦ λέβητος εἰς τετραγωνικὰ μέτρα, Ρ ἡ πίε

Digitized by Google

σις τοῦ ἀτμοῦ καὶ γ τὸ εἰδικὸν αὐτοῦ βάρος. Συνήθως, ἕκαστος ἀτμολέβης φέρει δύο ἀσφαλιστικὰ ἐπιστόμια, καὶ τοῦτο διὰ νὰ λειτουργῇ τὸ ἓν ἐν περιπτώσει βλάβης τοῦ ἑτέρου. Δ. Κ. ΑΣΗΜΑΚΟΣ

— βαλβὶς *ἀέρος [Ναυτ.].* Βαλβὶς ὑπάρχουσα πλαγίως τοῦ κράνους τῶν σκαφάνδρων τῶν δυτῶν, φερομένη δὲ διαρκῶς πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ κράνους καὶ ἐκ τῶν ἔξω, ὑπὸ τῆς δυνάμεως τῆς πιέσεως τῆς στήλης τοῦ ὕδατος, προσβοηθοῦντος μικροῦ σπειροειδοῦς ἐλατηρίου. Καλεῖται κοινῶς *βαρβάρα*. Ὅταν ὁ δύτης θέλῃ νὰ ἐξαγάγῃ ἀέρα ἐκ τοῦ σκαφάνδρου πρὸς τὴν θάλασσαν, ἀνοίγει κατὰ διαλείμματα τὴν βαλβῖδα ταύτην πρὸς τὰ ἔξω, κτυπῶν ἐλαφρῶς τὸν πρὸς τὰ ἔσω τοῦ κράνους προέχοντα μίσχον της διὰ τῶν κροτάφων του. Σ. Ε. Λ.

—βαλβὶς *ἀτμοσφαιρικὴ [Ναυτ.].* Βαλβὶς ἥτις ὑπῆρχεν εἰς διάφορα μέρη τῆς ἄνω ἐπιφανείας τῶν χαμηλῆς πιέσεως παραλληλεπιπέδων ναυτικῶν ἀτμολεβήτων. Ἤνοιγε δὲ αὕτη αὐτομάτως, ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω καὶ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ἀτμοσφαίρας, ὅταν, ψυχομένου τοῦ ἐν τοιούτῳ λέβητι ἀτμοῦ, ἐγεννᾶτο κενὸν ἐν αὐτῷ. Ἄνευ τῆς ὑπάρξεως τῶν τοιούτων βαλβίδων καὶ διὰ τὸ μέγα τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τῶν τοιούτων λεβήτων, ἡ πίεσις τῆς ἀτμοσφαίρας καταθλίβουσα τὰ ἐλάσματα, τὰ παρεμόρφωνεν ἐπικινδύνως καὶ διὰ τὴν ἀντοχὴν τοῦ λέβητος καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῶν θερμαστῶν. Σ. Ε. Λ.

— βαλβὶς *ἡλίου [Ναυτ. Φάροι].* Ἡ συσκευὴ αὕτη (γαλλ. valve-à-soleil ἢ valve solaire, ἀγγλ. sunvalve) εἶναι μία τῶν εὐφυεστέρων ἐπινοήσεων τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, ὀφειλομένη εἰς τὸν Σουηδὸν μηχανικὸν Γουσταῦον Δαλὲν (βραβεῖον Νόμπελ), ἐπιτυχόντα διὰ τοῦ τοιούτου μηχανήματος τὴν ὑποκατάστασιν τῶν φαροφυλάκων, ἅτε ἀνάπτοντος τοὺς αὐτομάτους φάρους ἅμα τῇ ἐξαφανίσει τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς καὶ σβεννύοντος αὐτοὺς ἅμα τῇ ἐπ' αὐτῶν προσπτώσει ἡλιακῶν ἀκτίνων. Διὰ τὴν τοιαύτην ἐπίτευξιν οἰκονομίας εἶχον ἐν ἀρχῇ στραφῆ εἰς τὴν χρησιμοποίησιν ὡρολογιακῶν μηχανισμῶν μακροτάτης διαρκείας ἀνατάσεως, μὲ ἀρνητικὰ οὐσιαστικῶς ἀποτελέσματα, βραδύτερον δὲ εἰς τὸ σελήνιον, οὗ ἡ ἠλεκτρικὴ ἀγωγιμότης μεταβάλλεται σὺν τῇ ἐπ' αὐτοῦ προσπτώσει φωτός, χωρὶς καὶ τότε νὰ ἐπιτύχωσι ἐνθαρρυντικώτερα τοιαῦτα. Ὁ Δαλὲν τότε, τοῦ ὁποίου ὅλαι σχεδὸν αἱ μεγαλειώδεις ἐπινοήσεις ὑπομιμνήσκουν τὴν παράδοσιν τοῦ ᾠοῦ τοῦ Κολόμβου, ἐσκέφθη νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν παγκοίνως γνωστὴν ἰδιότητα τοῦ φωτός, καθ' ἣν τοῦτο προσπῖπτον ἐπὶ στιλπνῆς μὲν ἐπιφανείας ἀνακλᾶται, ἐπὶ πορώδους δὲ τοιαύτης, καὶ δὴ χρώματος μέλανος, ἀπορροφᾶται μετατρεπόμενον εἰς θερμότητα. Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς δὲ ταύτης ἐβάσισε τὴν κατασκευὴν τῆς «*βαλβῖδος ἡλίου*» (1907), ὡς ὠνόμασε τὸ μηχάνημά του, ὅπερ ἐπήνεγκε μεγίστην ἀναστάτωσιν εἰς τὴν φαρικὴν ἐπιστήμην. Ἡ βάσις τοῦ μηχανήματός του εἶναι ῥάβδοι ὁμογενεῖς ἐκ τοῦ αὐτοῦ μετάλλου, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία ἔχει λάβει ἐπίστρωσιν ἐξ αἰθάλης ἀπορροφῶσαν τὸ φῶς, ἐνῷ αἱ ἐπιφάνειαι τῶν ἄλλων περιβάλλονται δι' ἐπιχρύσων ἐλύτρων ἀνταναχλώντων αὐτό. Ἐὰν ὅθεν αὗται ἐκτεθῶσιν εἰς θερμὸν περιβάλλον σκοτεινόν, θέλουσι πᾶσαι δεχθῆ τὴν αὐτὴν διαφορὰν θερμότητος καὶ συνεπῶς ὑποστῆ τὴν αὐτὴν λόγῳ διαστολῆς ἐπιμήκυνσιν· ἐὰν ὅμως ἐκτεθῶσιν εἰς ἡλιακὸν φῶς, τότε ἡ αἰθαλωμένη ῥάβδος θέλει ἀπορροφήσει περισσότερον ποσὸν θερμότητος καὶ συνεπῶς θέλει ἐπιμηκυνθῆ περισσότερον ἢ ὅσον αἱ ἐπίχρυσοι.

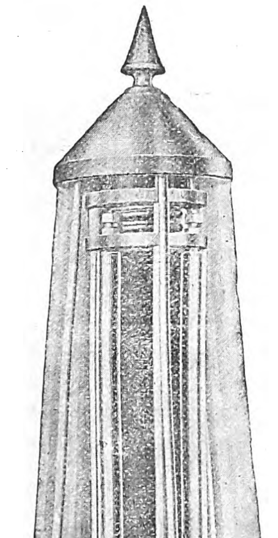

Σχ. 1.—*Βαλβὶς ἡλίου.*

Τὴν διαφορὰν αὐτὴν τῆς ἐπιμηκύνσεως ἐχρησιμοποίησεν ὁ Δαλὲν πρὸς λειτουργίαν βαλβῖδος παρεμβαλλομένης μεταξὺ «μειωτῆρος» καὶ «ἐκλαμπτῆρος» τῶν αὐτομάτων φάρων καὶ διακοπτούσης οὕτω τὴν διέλευσιν ἀερίου ἀπὸ τοῦ πρώτου εἰς τὸν δεύτερον, ὅταν προσπίπτῃ ἡλιακὸν φῶς ἐπὶ τοῦ φάρου, ὁπότε καὶ ἡ λειτουργία του καὶ οὐδένα ἐξυπηρετεῖ σκοπὸν καὶ ἄσκοπον δαπάνην προξενεῖ. Ἡ οἰκονομία τῆς φωτιστικῆς ὕλης ἐξηκριβώθη εἰς 30% διὰ τὰς ἀκτὰς τῶν βορείων κρατῶν, φθάνουσα καὶ εἰς πλέον τῶν 40% εἰς τὰ μικρὰ πλάτη. Κατὰ τὰ πειράματα ἅτινα ἐξετελέσαμεν ἐν Ναυστάθμῳ τῷ 1912 ὅτε εἰσήχθη εἰς Ἑλλάδα, δοκιμαστικῶς, ὁ πρῶτος αὐτόματος φάρος, ἡ οἰκονομία διεπιστώθη ἴση πρὸς 36,8%.

Πρὸς κατανόησιν τῆς λειτουργίας τῆς βαλβῖδος ἡλίου (τῆς ὁποίας λεπτομερῆ περιγραφὴν βλ. ἐν σχ. 2), δέον προηγουμένως νὰ ἐξετασθῇ ἡ λειτουργία αὐτομάτου φάρου μὴ ὄντος διὰ τοιαύτης βαλβῖδος ἐφωδιασμένου (σχ. 3). Ἀπὸ τὴν κορυφὴν (F—10) ἑκάστου *ἀεριοταμιευτῆρος* (F—490) ἀναχωροῦν διασωληνώσεις (2) ἀπολήγουσαι εἰς συλλέκτην (3) ἔχοντα μανόμετρον (M—750) δεικνῦον τὴν πίεσιν τοῦ ἐν τῷ συλλέκτῃ ἀερίου, ἀφ' οὗ συλλέκτου (3) ἀναχωρεῖ ὁ γενικὸς παροχικὸς σωλὴν (4) εἰς ὃν παρεμβάλλονται διυλιστήρια (F—160 καὶ F—500), ἀποκαθαίροντα τὴν ἀσετυλίνην τῶν ἀεριοταμιευτήρων ἀπὸ ἐνδεχομένων ἀκαθαρσιῶν. Ὁ γενικὸς οὗτος παροχικὸς σωλὴν (4) ἀπολήγει εἰς τὸ πλάγιον τοῦ μειωτῆρος (T—130), ὅπου καὶ κοχλιοῦται στεγανῶς. Ὁ μειωτὴρ οὗτος (T—130) εὑρισκόμενος (βλ. σχ. 3 καὶ 4) ὑπὸ τὸν ἐκλαμπτῆρα (K—130), ἀφ' ἑνὸς μὲν δέχεται τὴν ἐκ τοῦ συλλέκτου (3) διὰ τοῦ παροχικοῦ σωλῆνος (4) διοχετευομένην ἀσετυλίνην, ἔχουσαν μεγίστην πίεσιν τὴν ὅσην σημειοῖ τὸ μανόμετρον (M—750) διὰ νὰ τὴν μειώσῃ εἰς ὀλίγα ἑκατοστὰ ἀτμοσφαίρας, ἀφ' ἑτέρου δέ, τὴν ἀποστέλλει οὕτω μειωμένην εἰς τὸν ἐκλαμπτῆρα (K—130) μέσῳ σωληνίσκου. Ἄλλος μικρὸς σωλὴν συνδέει τὸν μειωτῆρα (T—130), ἀπ' εὐθείας καὶ χωρὶς παρεμβολῆς τοῦ ἐκλαμπτῆρος, πρὸς τὸ ῥάμφος τοῦ φλογοστάτου (βλ. σχ. 3 καὶ 4) S—130, ὅπου μικρὰ φλόξ, ἔχουσα μέγεθος καὶ μαρμαρυγὴν μικροῦ μαργαρίτου, ὀνομαζομένη «διαρκὴς κανδήλα» καὶ φωλεύουσα ἐντὸς κοιλότητος εὑρισκομένης μεταξὺ τῶν σκελῶν τοῦ ῥάμφους, ἐχόντων σχῆμα Y, δύναται νὰ καίῃ διαρκῶς. Διὰ τοῦ ἐκλαμπτῆρος ἐπιτυγχάνεται διαφυγὴ ἀερίου πρὸς τὴν φλόγα τῆς κανδήλας μόνον κατὰ τὸν χρόνον καθ' ὃν πρέπει νὰ λάβῃ χώραν ἡ ἔκλαμψις. Παράγεται δὲ τότε ἀνάφλεξις παρέχουσα φλόγα σχήματος οὐρᾶς ἰχθύος, διαρκοῦσα δὲ μόνον ἐφ' ὅσον καὶ ἡ ἐξακόντισις τῆς ἀσετυλίνης. Οἱ οὕτω πως λειτουργοῦντες φάροι φωτίζουσι διαρκῶς ἡμέραν καὶ νύκτα, ἀφοῦ ἡ βαλβὶς ἡλίου δὲν ἔχει παρεμβληθῆ. Ἂς ἴδωμεν ἤδη τὴν σύνθετον, ἀπὸ τῆς «*βαλβῖδος ἡλίου*», λειτουργίαν.

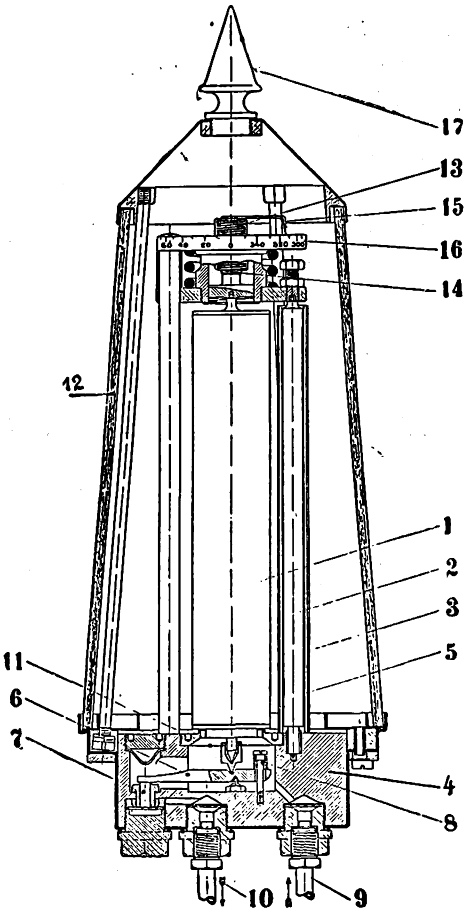

Σχ. 2.—*Τομὴ τῆς βαλβῖδος ἡλίου συστήματος «Ἄγκα - Δαλέν».*

[1: Μεταλλικὸς κύλινδρος περιβεβλημένος στρῶμα αἰθάλης πυκνόν. Ἡ ἄνω ἐπιφάνειά του συνδέεται στερεῶς πρὸς τὴν βαθμονομημένην πλάκα 16, ἡ δὲ κάτω ἀπολήγει εἰς ἀκήν, δρῶσαν, μέσῳ κοτύλης τῆς χαλυβικῆς μεμβράνης 11, ἐπὶ τοῦ μοχλοῦ τοῦ ἐπιστομίου 6 τῆς δικλεῖδος 7. — 2: Ῥάβδος κυλινδρικὴ ἐκ τοῦ ἰδίου μετάλλου ὡς ἡ 1, πλὴν ἄνευ αἰθάλης. Τρεῖς τοιαῦται ῥάβδοι ὑπάρχουσι, συνδεόμεναι πρὸς τὰ ἄνω στερεῶς μὲ τὴν αὐτήν, καθὼς καὶ ἡ 1, βαθμονομημένην πλάκα 16. — 3 καὶ 5: Ἐπίχρυσα ἔλυτρα τῶν ῥάβδων 2, ἀνταναχλῶντα τὸ φῶς τοῦ ἡλίου. — 4: Ὑπόβαθρον τῆς βαλβῖδος τοῦ ἡλίου, σχηματίζον ἐν ἑαυτῷ κοῖλον χῶρον, ἀποφρασσόμενον ἄνωθεν στεγανῶς διὰ τῆς χαλυβικῆς μεμβράνης 11, φέροντα δὲ κάτωθεν ἕνωσιν 9 τοῦ σωλῆνος, δι' οὗ εἰσέρχεται τὸ ἀέριον εἰς τὸν κοῖλον χῶρον καὶ ἕνωσιν 10 τοῦ σωλῆνος δι' οὗ τὸ ἀέριον ἐξέρχεται, ἐὰν εὕρῃ ἐλευθέραν δίοδον ἐν τῷ στομίῳ 7, ὅταν ἡ ῥάβδος 1 δὲν ὠθῇ πρὸς τὴν ὀπὴν τοῦ στομίου τὸν μοχλὸν 6. — 6: Μοχλὸς τοῦ ἐπιστομίου, ἔχων τὸ ὑπομόχλιόν του δεξιᾷ, καὶ ἀριστερώτερον τοῦ ὑπομοχλίου του τὸ σημεῖον τῆς προσαρμογῆς τῆς δυνάμεως τῆς ἀπὸ τῆς αἰθαλωμένης ῥάβδου 1 ὠθήσεως· τὸ ἀριστερώτατον αὐτοῦ ἄκρον βύει διὰ τῆς κάτω ἐπιφανείας του τὴν ὀπὴν τοῦ στομίου 7 τῆς λειτουργίας τοῦ φάρου. — 7: Στόμιον τῆς λειτουργίας τοῦ φάρου, συγκοινωνοῦν δι' ὀχετοῦ μὲ τὸν σωλῆνα 10 ἐξαγωγῆς τοῦ ἀερίου.— 8: Ἐλατήριον ἀνταγωνιστικόν, ἀνυψοῦν τὸν μοχλὸν τοῦ ἐπιστομίου 6 καὶ ἀφῖνον οὕτω ἐλευθέραν τὴν ἐξαγωγὴν ἀερίου, ὅταν, μὴ προσπίπτοντος ἡλιακοῦ φωτός, ἡ ῥάβδος 1 δὲν εἶναι διεσταλμένη.—9: Σωλὴν δι' οὗ τὸ ἀέριον ἔρχεται ἀπὸ τὸν μειωτῆρα.—10: Σωλὴν δι' οὗ τὸ ἀέριον μεταβιβάζεται, ἀπὸ τοῦ κοίλου χώρου τοῦ ὑποβάθρου 4, πρὸς τὸν ἐκλαμπτῆρα.—11: Χαλυβικὴ μεμβρᾶνα κλείουσα ἀεροστεγῶς, ἐκ τῶν ἄνωθεν, τὸν κοῖλον χῶρον τοῦ ὑποβάθρου 4. — 12: Κρυστάλλινον περίβλημα προφυλακτικὸν τοῦ συνόλου.— 13—16: Σύστημα ἐλατηρίων δι' ὧν κανονίζεται ἡ διαδρομὴ τοῦ μοχλοῦ τοῦ ἐπιστομίου καὶ συνεπῶς ἡ εὐαισθησία τῆς λειτουργίας τῆς βαλβῖδος τοῦ ἡλίου.—17 Πῶμα κοχλιωτὸν ἐξαερισμοῦ. Κατὰ ταῦτα, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ἡλιακὸν φῶς, ἡ ῥάβδος 1 καὶ αἱ ῥάβδοι 2 ἐπιμηκύνονται, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς σκοτεινῆς θερμοκρασίας τῆς ἀτμοσφαίρας, κατὰ τὴν αὐτὴν ποσότητα, καὶ ἡ ὀπὴ τοῦ ἐπιστομίου 7 ἐξακολουθεῖ παραμένουσα ἀνοικτή· τότε δὲ τὸ ἀέριον διέρχεται καὶ ὁ φάρος λειτουργεῖ. Ἀλλ' ὅταν προσπέσῃ ἡλιακὸν φῶς, τότε ἡ ῥάβδος 1 ἐπιμηκύνεται περισσότερον τῶν ῥάβδων 2 καὶ πρὸς τὰ κάτω· τῆς ἀκῆς της δὲ ὠθούσης τὸν μοχλὸν 6, κλείει οὗτος τὸ στόμιον 7, ὁπότε ἡ παροχὴ ἀερίου εἰς τὸν ἐκλαμπτῆρα καὶ συνεπῶς ἡ λειτουργία τοῦ φάρου διακόπτονται, διατηρουμένης μόνον μικρᾶς φλογὸς εἰς τὴν ἀπ' εὐθείας τροφοδοτουμένην διαρκῆ κανδήλαν.]

Ἡ βαλβὶς ἡλίου εἶναι, ὡς εἴπομεν, μηχάνημα ἐλαφρῶς κολουροκωνικὸν (βλ. σχ. 2 καὶ 4, S—10) ἔχον κλειστὸν ὑπόβαθρον Y ἀεροστεγὲς καὶ συγκοινωνοῦν πρὸς δύο σωλῆνας: ἀφ' ἑνὸς μὲ τὸν (7—9) ἐρχόμενον ἀπὸ τοῦ μειωτῆρος (T—130) καὶ ἀφ' ἑτέρου μὲ τὸν (8—10), ἄγοντα πρὸς τὸν ἐκλαμπτῆρα (K—130), ὁπότε ὁ μειωτὴρ καὶ ὁ ἐκλαμπτὴρ δὲν ἐπικοινωνοῦν πλέον ἀπ' εὐθείας, ὡς εἰς τὴν προηγουμένην περίπτωσιν εἶχεν ὑποτεθῆ, ἀλλὰ παρεμβαλλομένης τῆς βαλβῖδος ἡλίου. Ἐὰν λοιπὸν ἡ ἐντὸς τοῦ ὑποβάθρου Y ἀπόληξις τοῦ σωλῆνος (10) εὑρεθῇ ἀνοικτή, τοῦθ' ὅπερ συμβαίνει ἐν νυκτὶ ἢ ἐν μελανίᾳ, ὁ φάρος λειτουργεῖ, τῆς ἀσετυλίνης οὔσης ἐλευθέρας νὰ μετοχετεύεται ἀπὸ τοῦ μειωτῆρος (T—130) εἰς τὸν ἐκλαμπτῆρα (K—130) διὰ μέσου τῆς ἀνοικτῆς βαλβῖδος ἡλίου. Ἐὰν ὅμως ἡ ἐντὸς τοῦ ὑποβάθρου V τῆς βαλβῖδος ἡλίου ἀπόληξις τοῦ σωλῆνος (10) εὑρεθῇ κλειστή, τοῦθ' ὅπερ συμβαίνει ἅμα τῇ προσπτώσει

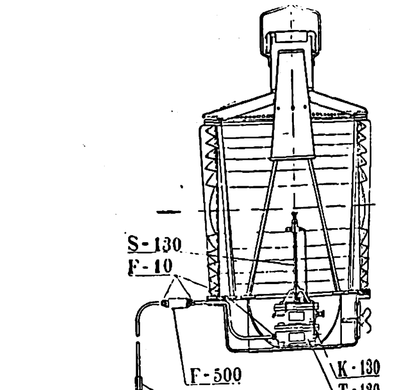

Σχ. 3.—*Διάγραμμα σχηματικὸν τῆς γενικῆς συνδεσμολογίας φάρου αὐτομάτου «Ἄγκα» ἄνευ παρεμβολῆς τῆς «βαλβῖδος ἡλίου».*

Digitized by Google

ἡλιακῶν ἀκτίνων, δι' οὓς λόγους ἀνωτέρω ἐξηγήσαμεν, τότε ὁ φάρος ἀργεῖ ἅτε μὴ διοχετευομένου ἀερίου εἰς τὸν ἐκλαμπτῆρα, μόνης δὲ τῆς

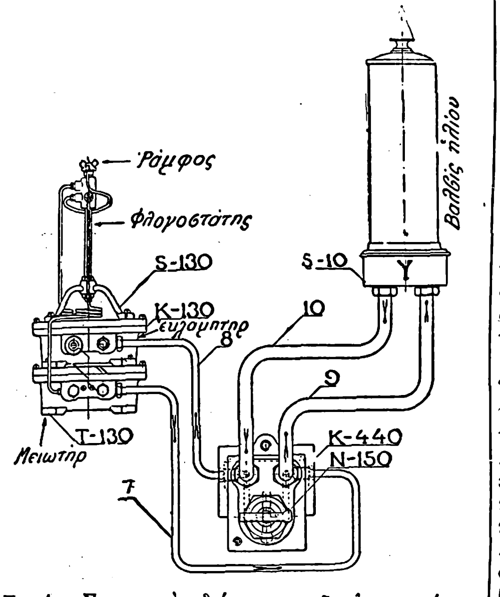

Σχ. 4.—*Σχηματικὸν διάγραμμα τῆς λειτουργίας αὐτομάτου φάρου «Ἄγκα» μετὰ «βαλβῖδος ἡλίου».*

διαρκοῦς κανδήλας διατηρούσης τὴν φλόγα της, ἅτε τῆς τροφοδοτήσεώς της οὔσης ἀνεξαρτήτου πρὸς τὴν βαλβῖδα ἡλίου.

Ἡ βαλβὶς ἡλίου μόνον εἰς τοὺς ἐπὶ στερεοῦ ἐδάφους ἑδραζομένους αὐτομάτους πυρσοὺς τοποθετεῖται, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τοὺς πλωτοὺς τοιούτους, οἷαι αἱ αὐτόματοι πυρσωρίδες καὶ οἱ αὐτόματοι φωτοβόλοι σημαντῆρες. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **βαλβὶς** τῆς **καθόδου** *[Ναυτ.]*. Ξύλινον πλαίσιον περιβάλλον τὴν κάθοδον περιμετρικῶς καὶ ὑπερέχον τὸ κατάστρωμα κατὰ ἕνα πόδα, πρὸς παρεμπόδισιν τῆς εἰσροῆς ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ πλοίου τῶν ἐκ τῆς πλύσεως ἢ ὁπωσδήποτε ἄλλως συσσωρευομένων ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ὑδάτων (κοιν. *κάσσα τοῦ κουβουσιοῦ*, γαλλ. l'hiloire d'écoutille, ἀγγλ. the coamings). Σ. Ε. Λ.

βαλβὶς (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Τὰ δύο τμήματα τῆς κόγχης τοῦ ὀστράκου μαλακίων τινῶν (ὅπως τῶν ὀστρέων, μυτίλων κτλ.).

— *[Βοτ.]* Τὰ τμήματα τοῦ περικαρπίου διαφόρων καρπῶν, ἅτινα διανοίγονται κατὰ τὸν χρόνον τῆς ὡριμάνσεως. Δ. Ν. Π.

Διάφοροι μορφαὶ βαλβίδων.
[Α=Καρπὸς συνιστάμενος ἐκ μιᾶς βαλβῖδος (δελφίνιον), Β=Καρπὸς συνιστάμενος ἐκ δύο βαλβίδων (πίσος), Γ=Καρπὸς συνιστάμενος ἐκ τριῶν βαλβίδων (κολχική) καὶ Δ=Καρπὸς συνιστάμενος ἐκ τεσσάρων βαλβίδων (φράξος).]

βαλβισία (ἡ) (Balbisia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γερανιειδῶν*. Γνωστὸν εἶδος εἶναι *βαλβισία ἡ ἀτρακτοειδὴς* (Balbisia verticillata), δενδρύλλιον ἰθαγενὲς τῶν Ἄνδεων τῆς Ἀμερικῆς καὶ διακρινόμενον ἐκ τῶν ἑρμαφροδίτων κανονικῶν καὶ πενταμερῶν ἀνθέων του. Δ. Ν. Π.

βαλβολινέλαιον (τὸ) *[Χημ.]*. Λιπαντικὸν μέσον λαμβανόμενον ἐκ τῶν δυσκόλως πτητικῶν συστατικῶν τοῦ πετρελαίου. Παρασκευάζεται ἐν Ἀμερικῇ καὶ ἔρχεται εἰς τὸ ἐμπόριον εἰς διαφόρους ποιότητας. Τὸ ἐλαφρότερον, εἰδικοῦ βάρους 0,871, καλεῖται Valvolin spindle oil καὶ ἀρχίζει νὰ ἐξατμίζεται εἰς 218° καὶ ἀναφλέγεται εἰς 263°. Τὸ βαρύτερον εἶδος, εἰδικοῦ βάρους 0,893, ἄρχεται ἐξατμιζόμενον εἰς 288° καὶ ἀναφλέγεται εἰς 360°, καλεῖται δὲ Valvolin cylinder oil. Σ. Γ.

Βάλβος (Balbus). Ἐπώνυμον ρωμαϊκόν, τὸ ὁποῖον ἔφερον οἱ ἑξῆς:

— 1) ***Ἄττιος Μ. Βάλβος.*** Στενὸς συγγενὴς τοῦ Πομπηΐου ἐκ μητρικῆς γραμμῆς, γενόμενος γαμβρὸς τοῦ Καίσαρος ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς ἀδελφῆς του Ἰουλίας. Τῷ 62 διωρίσθη στρατηγὸς καὶ εἷς ἐκ τῶν εἴκοσι ἀπεσταλμένων, οἱ ὁποῖοι κατὰ διαταγὴν τοῦ Καίσαρος ἐνήργησαν τὴν διανομὴν τῶν γαιῶν ἐν Καμπανίᾳ.

— 2) ***Λεύκιος Κορνήλιος Βάλβος ὁ πρεσβύτερος.*** Ἐγεννήθη περὶ τὸ 100 π. Χ. καὶ κατήγετο ἐξ Ἱσπανίας. Ἀποκτήσας τὴν φιλίαν τοῦ *Λευκίου Κορνηλίου Λεντούλου* ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὸ ὄνομά του καὶ τὴν ἰδιότητα τοῦ Ρωμαίου πολίτου, ἡ ὁποία ἀργότερον τοῦ ἠμφεσβητήθη. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς στρατηγίας τοῦ Καίσαρος ἐν Ἱσπανίᾳ τοῦ προσέφερε σημαντικὰς ὑπηρεσίας καὶ ἦλθε μετ' αὐτοῦ εἰς Ρώμην. Κατὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ Κικέρωνος—ὑπερασπιστοῦ του εἰς τὴν περὶ πολιτείας ἐναντίον του κατηγορίαν — ἐβοήθησε τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα τοῦ ῥήτορος.

Ὁ Βάλβος κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως συνδεθῇ πρὸς τοὺς σημαίνοντας πολιτικοὺς τῆς ἐποχῆς του. Ὅταν ἐξερράγη ὁ ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ τῶν δύο προστατῶν του Καίσαρος καὶ Πομπηΐου, ἠγωνίσθη νὰ τοὺς συμφιλιώσῃ. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καίσαρος ὁ Βάλβος ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τοῦ Αὐγούστου, γενόμενος ὕπατος (40). Ἀγνοεῖται ἡ χρονολογία τοῦ θανάτου του. Τὸ ὄνομά του κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ τὴν λήθην χάρις εἰς τοὺς δεσμοὺς του μὲ τὰς μεγάλας προσωπικότητας τῆς ἐποχῆς του. Συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν Λατίνων συγγραφέων διὰ τῆς ἀλληλογραφίας του πρὸς τοὺς φίλους του Καίσαρα, Ἀττικόν, Κικέρωνα, (σώζονται τρεῖς ἐπιστολαί του σύντομοι πρὸς τὸν Κικέρωνα, τοῦ ἔτους 49) καὶ δι' ἑνὸς ἀπολεσθέντος ἱστορικοῦ του ἔργου περὶ τοῦ Καίσαρος.

—3) ***Λεύκιος Κορνήλιος Βάλβος ὁ νεώτερος.*** Ἱσπανικῆς καὶ οὗτος καταγωγῆς, ἔλαβε ταυτοχρόνως μὲ τὸν θεῖόν του Λεύκιον Κορνήλιον Βάλβον τὸν πρεσβύτερον τὸ δικαίωμα τοῦ Ρωμαίου πολίτου καὶ συνεδέθη μὲ τὰς σημαινούσας προσωπικότητας τῆς ἐποχῆς του. Ταμίας ἐν Ἱσπανίᾳ κατὰ τὸ 43 π.Χ., ὕπατος τῷ 32, ἐπεφορτίσθη νὰ κατευθύνῃ τοὺς ἐναντίον τῆς Ἀφρικανικῆς φυλῆς τῶν Γαραμάντων ἀγῶνας τῆς Ρώμης, τοὺς ὁποίους διεξήγαγεν ἐπιτυχῶς, καὶ ἠξιώθη θριάμβου. Ἦτο ἡ πρώτη φορὰ καθ' ἣν ἐπαρχιώτης διέσχιζε τὴν Ρώμην ἐπὶ θριαμβικοῦ ἅρματος. Ἀργότερον ἔγινε καὶ ποντίφηξ. Ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν πλουσιωτέρων τῆς ἐποχῆς του, καὶ ἵδρυσεν ἰδίᾳ δαπάνῃ λίθινον θέατρον πρὸς τιμὴν τῆς ἐπανόδου τοῦ Αὐγούστου ἐκ τῆς Γαλατίας κατὰ τὸ 13 π.Χ.

—4) ***Ὀκτάβιος Βάλβος.*** Ρωμαῖος νομομαθής, σύγχρονος τοῦ Κικέρωνος, περίφημος διὰ τὴν σοφίαν του ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν δικαιοσύνην του ἐν τῇ ἐκδικάσει ὑποθέσεων. Ἀναφέρουν τὸν θάνατόν του ὡς παράδειγμα πατρικῆς ἀφοφιώσεως: προγεγραμμένος ὑπὸ τῆς τριανδρίας κατὰ τὸ 42 π.Χ., προσεπάθησε νὰ διαφύγῃ· καθ' ὁδὸν ὅμως ἔμαθεν ὅτι οἱ μισθοφόροι ἡτοιμάζοντο νὰ φονεύσουν τὸν υἱόν του· ἐπιστρέψας εὗρε τὸν υἱόν του σῶον, ἀλλ' ἐφονεύθη ὁ ἴδιος.

—5) ***Καικίλιος Βάλβος.*** Συγγραφεὺς βιβλίου τινός, τὸ ὁποῖον ἐσῴζετο κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ ἀπωλέσθη κατόπιν. Ἐπιτλοφορεῖτο «De nugis Philosophorum» (περὶ τῶν φλυαριῶν τῶν φιλοσόφων) καὶ ἐγράφη πιθανῶς ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Τραϊανοῦ.

—6) ***Μήνσωρ Βάλβος.*** Ρωμαῖος στρατιωτικὸς μηχανικὸς τῶν χρόνων τοῦ Τραϊανοῦ, γράψας «Expositio et ratio omnium formarum».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Συνητωνίου*: Ὀκταβιανός.—*De-Vit*: Onomasticon — *Κικέρωνος*: Pro Balbo.—*E. Jullien*: De L. Cornelio Balbo majore. Παρίσιοι 1886.—*Vivien de St Martin*: Le Nord de l'Afrique dans l'antiquité. Παρίσιοι 1863. σελ. 111 κ. ἑξ.—*E. Woelflin*: Caecilius Balbus, De nugis philosophorum. Βασιλεία 1855. — *Cantor*, Die Römischen Agrimensoren. Λειψία 1875. Θ. Π.

Βάλβουρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις ἐν Καβαλίᾳ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς ὁποίας σῴζονται κατὰ τὰ λεγόμενα σήμερον Κάταρα σημαντικὰ ἐρείπια, ἐν οἷς τὸ θέατρον. Ἐπίσης εὑρέθησαν καὶ πολλαὶ ἐπιγραφαὶ καὶ νομίσματα τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων μεθ' ἑλληνικῆς ἐπιγραφῆς «ΒΑΛΒΟΥΡΕΩΝ». Ἐν ἔτει 84 π. Χ. κατὰ τὸν Μιθριδάτειον πόλεμον εἶχεν ὑπαχθῇ ὑπὸ τοῦ Μουρήνα εἰς τὴν Λυκίαν. Ι. Σ. Σ.

Βάλβουρος. Λῃστής, περὶ οὗ λέγεται ὅτι ἐθεμελίωσε τὰ *Βάλβουρα*, πόλιν ἐν Καβαλίᾳ (*Στράβ* 13,631—*Πτολ.* 5,3,3.). ΙΑΚ. Χ. Δ.

βαλβραιδίτης (ὁ) (balvraidit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι προϊὸν μεταβολῆς ἄλλων ὀρυκτῶν εἰς *ὀφείτην*. Εὑρέθη ἐν Balvraid τῆς Schottland. Γ. Κ. Γ.

Βάλγεβο (Valjevo) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γιουγκοσλαβίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Κολουβάρα. Κάτοικοι 7000. Κατὰ τὸν μέγαν πόλεμον συνήφθησαν διὰ τὴν κατοχήν της (1914—1915) πολλαὶ μάχαι. Ἡ ἐπαρχία ἔχει ἔμβαδὸν 2458 τετρ. χλμτρ. καὶ πληθυσμὸν 133984 κατ.

Βάλγιος ***Ροῦφος*** (C. Valgius Rufus), ***Γάϊος.*** Ἐπιφανὴς Ρωμαῖος ποιητὴς τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου, φίλος τοῦ Ὁρατίου, ὕπατος τῷ 12 π. Χ. Ἐκ τῶν ποιημάτων τοῦ Βαλγίου Ρούφου ἀναφέρονται ἐλεγεῖαι, ἐπιγράμματα καί τινα ἄλλα, ὡς καὶ μετάφρασις τοῦ ἔργου τοῦ Ἀπολλοδώρου τοῦ Περγαμηνοῦ, τοῦ ὀνομαζομένου Τέχναι. Κατὰ τὸν Πλίνιον, ὁ Βάλγιος Ροῦφος ἔγραψε καὶ ἡμιτελὲς ἔργον περὶ χρήσεως τῶν βοτανῶν καὶ περὶ ἰατρικῆς, ἀπευθυνόμενον πρὸς τὸν Αὔγουστον. Γ. Ι. Κ.

Βαλγκοντεμὰρ (Valgodemar ἢ Valgaudemar) *[Γεωγρ.]*. Κοιλὰς τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τῶν Ἄνω Ἄλπεων ἐν τῇ ὀροσειρᾷ τοῦ Δελφινάτου.

Βαλγκουαρνέρα ***Καροπέπε*** (Valguarnera Caropepe) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καλτανιζέττα τῆς Σικελίας. Κάτοικοι 15.950, Καλλιέργεια ἀμπέλου καὶ σιτηρῶν.

Βαλγκουαρνέρα (Valguarnera), ***Μαριάνο.*** Ἰταλὸς λογοτέχνης (1564—1634). Ἐσπούδασε τὰς πλείστας τῶν νεωτέρων γλωσσῶν, καθὼς καὶ τὴν ἑλληνικήν, τὴν λατινικήν, τὴν ἑβραϊκὴν καὶ τὴν συριακὴν καὶ ἐπεδόθη κυρίως εἰς τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας τῆς γενετείρας αὐτοῦ πόλεως. Ἔργα αὐτοῦ εἶναι: «Λόγος περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ τῶν ἀρχαιοτήτων τοῦ Παλέρμου καὶ τῶν πρώτων κατοίκων τῆς Σικελίας καὶ Ἰταλίας» (1614), «Ἐπιγράμματα καὶ ἀναγράμματα ἑλληνικὰ καὶ ἔπαινος Οὐρβανοῦ τοῦ Η'», «Τραγούδια τοῦ Ἀνακρέοντος μεταφρασμένα εἰς ἐλευθέρους στίχους» κτλ.

Βαλγκούλιο (Valgulio), ***Κάρολος.*** Ἰταλὸς ἑλληνιστὴς (1440—1498). Ὑπῆρξε γραμματεὺς τοῦ καρδιναλίου Καίσαρος Βοργία καὶ εἷς τῶν πρώτων οἵτινες μετέφρασαν εἰς τὴν λατινικὴν τινὰ τῶν ἔργων τοῦ Πλουτάρχου. Ἐδημοσίευσε πολλὰς ἄλλας μεταφράσεις, αἵτινες εὑρίσκονται συγκεντρωμέναι εἰς τὴν συλλογήν: «Plutarchi Chaeronei philosophi historicique clarissimi opuscula quae exstant omnia» (Βενετία, 1532).

βάλγος (ὁ) (Valgus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων *κολεοπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πεταλοκεριδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα διακρίνονται ἐκ τῶν πλατέων καὶ κορυνοειδῶν κατὰ τὰ ἄκρα κεραιῶν των. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον ἐν Εὐρώπῃ εἶναι *βάλγος ὁ ἡμίπτερος* (Valgus hemipterus). Τὸ μῆκος τοῦ ἐντόμου τούτου φθάνει τὰ 8 χιλιοστόμετρα, τὸ σῶμά του εἶναι τριχωτὸν καὶ ὁ χρωματισμὸς μελανὸς μετά τινων λωρίδων καὶ κηλίδων λευκῶν ἐπὶ τῆς ράχεως. Ἡ θήλεια φέρει κατὰ τὸ κατώτερον ἄκρον τῆς κοιλίας της ἀνθεκτικὸν τέρετρον μήκους 3 περίπου ἑκατοστομέτρων, δι' οὗ βροθεῖται διὰ τὴν ἐναπόθεσιν τῶν ᾠῶν της ἐντὸς τῶν ξύλων. Αἱ κάμπαι τοῦ ἐντόμου τούτου εἶναι μικρόταται καὶ λευκαί. Οἱ *βάλγοι* τοῦ εἴδους τούτου ἀναφαίνονται κατὰ τὸ φθινόπωρον. Αἱ θήλειαι ἐναποθέτουσι τὰ ᾠὰ των ἐντὸς τῶν ξυλωδῶν μερῶν τῶν δένδρων. Τὰ ᾠὰ ἐκκολάπτονται ταχέως καὶ αἱ ἐξερχόμεναι κάμπαι ἀρχίζουσι νὰ κατατρώγωσι τὸ ξύλον ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω καὶ μετά τι χρονικὸν διάστημα ἐξέρχονται διατρυπῶσαι τὸ ξύλον τοῦ δένδρου. Δ. Ν. Π.

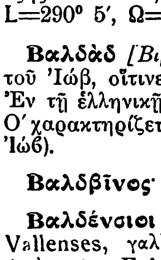

Βάλγος ὁ ἡμίπτερος. [Θήλεια τελείως ἀνεπτυγμένη.]

Βάλδα (Valda) *[Ἀστρονομ.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 262. Ἀνεκαλύφθη τῇ 3ῃ Νοεμβρίου 1886, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: α=2553, T=1490 ἡμ., e=0,212, i=7° 44', L=290° 5', Ω=38° 45' καὶ π=61° 22'. Σ. Π.

Βαλδὰδ *[Βιβλ. Ἱστ.]*. Εἷς ἐκ τῶν τριῶν φίλων τοῦ Ἰώβ, οἵτινες ἦλθον πρὸς παρηγορίαν αὐτοῦ. Ἐν τῇ ἑλληνικῇ μεταφράσει τῆς Π. Διαθήκης τῶν Ο' χαρακτηρίζεται ὡς Σαυχέων τύραννος. (βλ. καὶ λ. Ἰώβ). Π. Ι. Μ.

Βαλδβῖνος· βλ. Μπάλντουιν.

Βαλδένσιοι ἢ ***Βάλδιοι*** (Waldenses, Waldesii, Vallenses, γαλλιστὶ Vaudois). Τοκιστής τις ἐν Λυῶν τῆς Γαλλίας, *Βάλδος* ὀνόματι (Waldus ἢ Valdes ἢ Valdez). Ἀκούσας τὴν ἱστορίαν τοῦ *ἁγίου Ἀλεξίου* καὶ τὴν παραβολὴν τοῦ πλουσίου νεανίσκου, κατέλιπε μέρος τῆς περιουσίας του εἰς τὴν σύζυγον του καὶ διαμοιράσας τὸ ὑπόλοιπον εἰς τοὺς πτωχούς, ἵδρυσε, τῷ 1177, σύνδεσμον πρὸς διάδοσιν τῶν εὐαγγελικῶν ἀρχῶν. Ἀνὰ δύο οἱ ὀπαδοί του, κατὰ τὸ χωρίον Λουκᾶ 10, 1 κ. ἑ., ἄνευ πήρας καὶ ράβδου, λιτότατα ἐνδεδυμένοι, περιήρχοντο τὴν χώραν, κηρύσσοντες μετάνοιαν καὶ ἐγκράτειαν. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Λυῶν ἀπηγόρευσεν εἰς αὐτοὺς τὸ κήρυγμα, ἀλλ' οὗτοι ἐπικαλούμενοι τὸ γραφικὸν «πειθαρχεῖν δεῖ θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις» (Πρ. 5, 29), ἐζήτησαν παρὰ τῆς γ' ἐν Λατεράνῳ συνόδου τῷ 1179 ἔγκρισιν τοῦ συνδέσμου των, ὅπερ δὲν ἐπέτυχον. Ἐπειδὴ ὅμως ἐξηκολούθουν τὴν δρᾶσίν των, ὁ πάπας Λούκιος Γ', κατὰ τὴν σύνοδον τῆς Βερόνας, τῷ 1184, ἀφώρισεν αὐτούς, καίτοι μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οὐδὲν ἐκ τούτων ἐκήρυττον ἀντιστρατευόμενον πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν διδασκαλίαν. Μετ' ὀλίγον (1208) ὁ πάπας Ἰννοκέντιος Γ', κατανοήσας ὅτι δι' ἠπιωτέρας ἐνεργείας ἠδύνατο νὰ προλάβῃ ἀσκόπους ἔριδας, ἠθέλησε νὰ ἀναγνωρίσῃ τοὺς Βαλδίους ὡς λαϊκὸν σύνδεσμον ὑπὸ τὸν τίτλον *Πτωχοὶ καθολικοὶ* (Pauperes catholici), ἐπιτρέπων εἰς αὐτοὺς τὸ κήρυγμα καὶ τὴν ἑρμηνείαν τῆς ἁγίας Γραφῆς ὑπὸ ἐπισκοπικὴν ἐποπτείαν. Ἀλλ' ἦτο πλέον ἀργά· οἱ Βάλδιοι ἐθεώρουν ἤδη ἑαυτοὺς χωρισθέντας τῆς Ἐκκλησίας, διὸ ὁ πάπας Ἰννοκέντιος ἀνενέωσε τὸν κατ' αὐτῶν ἀφορισμὸν ἐν τῇ δ' συνόδῳ τοῦ Λατεράνου, τῷ 1215.

Digitized by Google

Ἤδη ζῶντος τοῦ Βάλδου, ὅστις ἀπέθανε περὶ τὸ 1217, οἱ ὀπαδοί του (Socii societatis valdesianae) ηὔξανον ἐν τῇ νοτίῳ Γαλλίᾳ, τῇ ἀνατολικῇ Ἱσπανίᾳ, τῇ βορείῳ Ἰταλίᾳ καὶ τῇ νοτίῳ Γερμανίᾳ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλίᾳ, καὶ ἦσαν γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Πτωχοὶ τῆς Λυὼν* (pauperes de Lugduno, ἢ καὶ pauperes spiritu ἢ pauperes Christi) ἢ ἐκ τῆς ἑστίας τῆς αἱρέσεως *Λυωνισταὶ* (Leonistae) ἢ ἐκ τοῦ ἀρχηγοῦ των *Βάλδιοι* ἢ καὶ ἐκ τῶν ξυλίνων σανδαλίων (sabates, sabots), ἅτινα ὑπεδύοντο, *Σαβατᾶτοι* (Sabatati ἢ καὶ Insabatati)· αὐτοὶ μεταξύ των ἐκαλοῦντο ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφαὶ (Fratres καὶ Sorores). Διεκρίνοντο εἰς τελείους (Perfecti) καὶ ἁπλῶς πιστεύοντας (credentes ἢ amici). Οἱ πρῶτοι ὑπεχρεοῦντο εἰς ἀγαμίαν, πενίαν, διαρκὲς κήρυγμα καὶ ἀποχὴν πάσης κερδοφόρου ἐργασίας, ἐνῷ οἱ δεύτεροι ἔζων ἐν τῇ οἰκογενείᾳ των ἐκ τῆς ἐργασίας των. Διὰ τὴν τέλεσιν τῶν μυστηρίων ἐξελέγοντο ἀνὰ ἕκαστον ἔτος λειτουργοὶ (ministri).

Οἱ ἐν Λομβαρδίᾳ Βάλδιοι, προελθόντες ἐκ τῶν Οὐμιλιατῶν, ἐπέμενον νὰ ἔχουν ἴδιον προϊστάμενον, λειτουργοὺς ἰσοβίους καὶ νὰ ἐργάζωνται κερδοφόρους ἐργασίας, διὸ ἤδη ζῶντος τοῦ Βάλδου διεκρίθησαν τῶν λοιπῶν Βαλδίων, ἀποτυχουσῶν πασῶν τῶν ἀποπειρῶν πρὸς ἀφομοίωσιν. Οἱ Βάλδιοι τῆς Λομβαρδίας, διαδόσαντες τὰς ἀρχάς των καὶ ἐν Γερμανίᾳ, ἀπέρριψαν πᾶσαν τὴν ἐξωτερικὴν λατρείαν καὶ τὴν περὶ ἐξωτερικῶν ἔργων πρᾶξιν τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας καὶ αὐτὴν τὴν θείαν λειτουργίαν, ὡς καὶ πᾶν ὅ,τι, κατ' αὐτούς, δὲν ἐμαρτυρεῖτο ρητῶς ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ, ὡς τὸ καθαρτήριον πῦρ, τὴν τιμὴν τῶν ἁγίων καὶ τῶν εἰκόνων, καίτοι πολλάκις πρὸς ἀποφυγὴν διώξεων συνεμορφοῦντο κατ' ἐπίφασιν πρὸς τὰ θέσμια τῆς Ἐκκλησίας.

Οἱ Βάλδιοι κατεδιώχθησαν ἀπηνῶς ὑπὸ τῆς Πολιτείας καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς πρώτης των ἐμφανίσεως. Ἤδη διάταγμα Ἀλφόνσου Β' τῆς Ἱσπανίας, τὸ 1194, διέτασσε τὴν δήμευσιν τῆς περιουσίας παντὸς ὀπαδοῦ τῆς αἱρέσεως· τῷ 1197 ἐξεδόθη διάταγμα Πέτρου Β' τῆς Ἱσπανίας ἐπιβάλλον τὸν ἐπὶ πυρᾶς θάνατον παντὸς Βαλδίου, διὰ πρώτην φορὰν ὁριζομένης δι' ἐπισήμου ἐγγράφου τοιαύτης ποινῆς κατὰ αἱρετικῶν. Ἤδη τῷ 1211 ἐκάησαν ἐν Στρασβούργῳ 80 Βάλδιοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, τῷ δὲ 1214 ἐν Maurillac τῆς Γαλλίας 7 ἀδελφοί. Ἡ Ἱερὰ Ἐξέτασις ἀπηνέστατα κατεδίωξε τοὺς Βαλδίους καὶ μάλιστα ἐπὶ πάπα Γρηγορίου ΙΑ' (1370—1378). Κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους φοβερὰν καταδίωξιν ὑπέστησαν ἐν Πεδεμοντίῳ, τῷ 1654, ἥτις εἶναι γνωστὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα «*αἱματηρὸν Πάσχα*». Ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς Μεταρρυθμίσεως οἱ Βάλδιοι συνεχωνεύθησαν βαθμηδὸν μετὰ τῶν διαμαρτυρομένων, λείψανα δ' αὐτῶν διασῴζονται μέχρι σήμερον ἐν Πεδεμοντίῳ.

Οἱ Βάλδιοι θεωροῦνται ὡς συγγενεῖς πρὸς τοὺς *Καθαροὺς* (βλ. λ.) καὶ ἐκ τῶν προδρόμων τῆς Μεταρρυθμίσεως. Κατὰ βάλδιον παράδοσιν, δημιουργηθεῖσαν τὸ πρῶτον τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, ἡ ἀρχὴ τῆς αἱρέσεως ἀνάγεται εἰς τὸν ἀπόστολον Παῦλον, κατὰ τὴν εἰς Ἱσπανίαν ἔλευσίν του. [Τὴν περὶ Βαλδίων φιλολογίαν ἴδε ἐν *H. Boehmer* Waldenser (Realenc. f. prot. Theol. u. Kirche 20, 799—840).]

Δ. Σ. Μ.

βαλδιβίνη (Valdivine) *[Φαρμακ.]*. Οὐσία ἐνεχομένη εἰς τὰ σπέρματα τοῦ φυτοῦ Picrolemma valdivia, G. Planch. Παρουσιάζεται ὑπὸ τὴν μορφὴν ἑξαγωνικῶν πρισμάτων, λίαν πικρῶν τὴν γεῦσιν, τηκομένων εἰς 232°, διαλυτῶν ἐν ὕδατι καὶ ἀραιᾷ ἀλκοόλῃ, ἀδιαλύτων ἐν αἰθέρι καὶ χλωροφορμίῳ.

Κ. Γ. Μ.

Βάλδιοι βλ. Βαλδένσιοι.

Βαλδιρὰν *[Γεωγρ.]* βλ. Γλυκά.

Βάλδος βλ. Βαλδένσιοι.

Βαλδουῖνος (λατιν. Balduinus, γαλλ. Bandouin, ἀγγλ. Baldwin). Συνηθέστατον ὄνομα μεταξὺ τῶν Φράγκων τῆς Δύσεως, ὧν σπουδαιότεροι ὑπῆρξαν οἱ κάτωθι:

ΒΑΣΙΛΕΙΣ, ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ, ΗΓΕΜΟΝΕΣ

— **Βαλδουῖνος Α'**, *βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλήμ*. Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Εὐσταθίου Β' τῆς Μπουλὸν καὶ ἀδελφὸς τοῦ Γοδεφρείδου ντὲ Μπουγιόν, πρώτου βασιλέως τοῦ κατὰ τὴν σταυροφορίαν ἱδρυθέντος λατινικοῦ κράτους ἐν Ἱερουσαλήμ. Ἄγνωστον πότε ἐγεννήθη, ὡς καὶ ἡ μέχρι τοῦ 1096, καθ' ἣν ἐγένετο ἡ σταυροφορία, δρᾶσίς του. Κατὰ τὴν πορείαν τῶν σταυροφόρων πρὸς Ἱερουσαλὴμ διὰ Κωνσταντινουπόλεως, ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας, ἔχων πρὸ αὐτοῦ τὰς καταστροφάς, ἃς ἄλλοτε ὑπέστη ἡ χώρα του ὑπὸ τῶν ὀρδῶν Πέτρου τοῦ Ἐρημίτου, ἀπηγόρευσε τὴν διὰ τῆς χώρας του ἄνευ ἐγγυήσεως διέλευσιν τῶν σταυροφόρων, ὁ Βαλδουῖνος προσεφέρθη ὡς ὅμηρος, ἐκρατήθη δὲ ἐν Οὐγγαρίᾳ μέχρις οὗ καὶ ὁ τελευταῖος τῶν σταυροφόρων διῆλθεν ἐκτὸς τῶν οὐγγρικῶν συνόρων. Μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁ Βαλδουῖνος προέβη, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Ἀλέξιος Κομνηνὸς δὲν παρεῖχεν εἰς τοὺς σταυροφόρους ἱκανὰς προμηθείας, εἰς δῃώσεις ἐν τῇ παρὰ τὴν πρωτεύουσαν χώρᾳ, ἠρνήθη δὲ καὶ νὰ μεταβῇ ὅπως χαιρετίσῃ τὸν Ἕλληνα αὐτοκράτορα, ὡς εἶχον πράξει οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῶν σταυροφόρων πρὸ αὐτοῦ.

Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1097 ὁ Βαλδουῖνος μετέσχε τῆς πολιορκίας τῆς Νικαίας καὶ τὴν 12ην Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους εἰς τὴν αἱματηρὰν μάχην τοῦ Δορυλαίου. Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν μάχην ταύτην, ὁ Βαλδουῖνος μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν Φλαμανδῶν καὶ ὁ Ταγκρέδος μετὰ τῶν Ἰταλῶν, ἐχωρίσθησαν τοῦ κυρίου σώματος τῶν σταυροφόρων καί, εἴτε σταλέντες πρὸς ἀναγνώρισιν τῆς χώρας, εἴτε ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας καὶ ὑπὲρ ἑαυτῶν ἐνεργοῦντες, ἐχωρίσθησαν ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Ποσιδίας τοῦ κυρίου σώματος τῶν σταυροφόρων καὶ ἐβάδισαν πρὸς τὸ Ἰκόνιον. Ἐκεῖθεν ὁ μὲν **Ταγκρέδος** (βλ. λ.) προηγηθεὶς ἐτράπη πρὸς

Βαλδουῖνος Α'.

τὴν Ταρσὸν τῆς Κιλικίας, ἥτις τῷ παρεδόθη ὑπὸ τῶν κατοίκων, ὁ Βαλδουῖνος ὅμως φθάσας μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως ἠξίωσε τὴν ἐπὶ τῆς πόλεως κυριαρχίαν ὡς ἡγούμενος πολυαριθμοτέρου στρατοῦ. Κατόπιν τῆς ἀξιώσεως ταύτης οἱ δύο ἀρχηγοὶ συνεφώνησαν ὅπως ἀφεθῇ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως ἡ ἐκλογὴ τοῦ κυρίου των. Καὶ οὗτοι μὲν ἐξέλεξαν τὸν Ταγκρέδον, ὁ Βαλδουῖνος ὅμως, ἐκμανεὶς ἐκ τῆς προτιμήσεως ταύτης, κατώρθωσε δι' ἀπειλῶν καὶ ὑποσχέσεων νὰ ματαιώσῃ τὴν ἐκλογὴν ταύτην καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀνακήρυξίν του ὡς ἡγεμόνος. Ὡς ἐκ τούτου οἱ Ἰταλοὶ ἐστασίασαν, ἠπειλεῖτο δὲ ἡ ρῆξις μεταξὺ τούτων καὶ τῶν Φλαμανδῶν, ἂν καὶ ὁ Ταγκρέδος ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ταρσόν. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τούτου ἔφθασεν εἰς Ταρσὸν σῶμα ἐκ 300 σταυροφόρων, οὓς ὁ Βοεμόνδος ἀπέστελλε πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Ταγκρέδου, οὗτοι ὅμως, διωχθέντες ὑπὸ τοῦ Βαλδουΐνου καὶ ἀναγκασθέντες νὰ στρατοπεδεύσουν μακρὰν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, κατελήφθησαν αἰφνιδιαστικῶς ὑπὸ τῶν

Οἰκόσημον Βαλδουΐνου Α'.

Τούρκων καὶ ἐσφάγησαν μέχρις ἑνός. Ἡ εἴδησις τῆς τρομερᾶς σφαγῆς ἐξώργισε τοὺς Φλαμανδοὺς τοῦ Βαλδουΐνου, οἵτινες ἠπείλησαν πρὸς στιγμὴν νὰ θανατώσουν τὸν ἀρχηγόν. Ὁ Βαλδουῖνος ὅμως κατώρθωσε νὰ τοὺς καθησυχάσῃ, εἶτα δὲ στραφεὶς κατὰ τῶν Τούρκων ἐξεδίωξεν αὐτοὺς ἐκ τῆς ἀκροπόλεως τῆς πόλεως, ἣν ἀκόμη κατεῖχον. Ἀσφαλίσας οὕτω τὴν κυριαρχίαν τῆς Ταρσοῦ ὁ Βαλδουῖνος, ἀφοῦ ἐγκατέλειψεν ἐν αὐτῇ μικρὰν φρουράν, ἐβάδισεν, ἀκολουθῶν τὴν ὁδόν, δι' ἧς καὶ ὁ Ταγκρέδος ἐπορεύθη, πρὸς τὴν Μαλμίστραν, ἣν εὗρε κατεχομένην ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν, οἵτινες προβαλόντες κατὰ τῶν ἐπερχομένων μικρὰν ἀντίστασιν καὶ νικηθέντες ἐκλείσθησαν ἐν τῇ πόλει. Ἡ ἀπειληθεῖσα ἐνταῦθα ἐπέκτασις τῆς ρήξεως προελήφθη διὰ τῆς συμφωνίας τῶν δύο ἀρχηγῶν ὅπως, ἑνοῦντες τὰς ὑπ' αὐτοὺς δυνάμεις, ἑνωθῶσι πρὸς τὸ κύριον σῶμα τῶν Σταυροφόρων, ὅπερ καὶ κατέφθασεν εἰς Μαρεσίαν, παρὰ τοὺς προπόδας τοῦ Ταύρου.

Ἐν τούτοις ὁ Βαλδουῖνος δὲν ἔμεινεν ἐπὶ πολὺ μετὰ τῶν ἄλλων σταυροφόρων. Χῆρος πλέον, καθ' ὅσον ἡ σύζυγός του Γουδενχίλδη (ἢ Γοδβέρα ἢ Γιττουέρα κατ' ἄλλους), — θυγάτηρ τοῦ Ραοὺλ Β' τοῦ Τοένυ, χήρα ἐκ τοῦ πρώτου γάμου της τοῦ Ροβέρτου τοῦ Μπωμὸν — εἶχεν ἀποθάνει, καί, διψῶν περιπετείας, ἀπεχωρίσθη ἐκ νέου τοῦ κυρίου σώματος τῶν Σταυροφόρων, παρὰ τὰς παρακλήσεις τῶν συναρχηγῶν του καὶ τὴν ἐκδοθεῖσαν αὐστηρὰν διαταγὴν ὅπως οὐδεὶς ἐγκαταλείψῃ τὸ στρατόπεδον, καὶ ἐτράπη πρὸς ἀνατολάς, ἐπὶ κεφαλῆς σώματος ἐκ 1000—1500 πεζῶν καὶ διακοσίων ἱππέων. Εἰσβαλὼν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀρμενίαν, ἐκυρίευσε τὰς πόλεις Δερβεσὰν καὶ Ραβεντάν, κατόπιν δὲ ἐστράφη πρὸς τὴν Μεσοποταμίαν, ἧς ἡ σπουδαιοτέρα πόλις, ἡ Ἔδεσσα, κατείχετο ὑπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ στρατηγοῦ Θεοδώρου, ὅστις διῴκει μὲν αὐτὴν ἐν ὀνόματι τοῦ αὐτοκράτορος, κατέβαλλεν ὅμως ἐτησίως φόρον εἰς τοὺς Σαρακηνοὺς ἐμίρας. Ὁ Θεόδωρος, κατόπιν παρακλήσεων τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ τῶν κατοίκων τῆς Ἐδέσσης, προσεκάλεσε τὸν Βαλδουῖνον ὅπως ἀπαλλάξῃ τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν ἀπίστων, ὑποσχόμενος νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐπὶ τῆς πόλεως ἐπικυριαρχίαν αὐτοῦ. Ὁ Βαλδουῖνος, καίτοι μὴ διαθέτων παρὰ δύναμιν ἐκ 500 μόνον ἀνδρῶν, ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς Ἐδέσσης, ὅπου ἐγένετο δεκτὸς ἐνθουσιωδῶς ὑπὸ τῶν κατοίκων. Ὁ Θεόδωρος φοβηθεὶς ἐκ τῆς δημοτικότητος τοῦ Βαλδουΐνου ἠθέλησε ν' ἀντιδράσῃ κατ' αὐτοῦ, ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐπιμονῆς τῶν κατοίκων ἠναγκάσθη νὰ συμπράξῃ μετ' αὐτοῦ. Ὁ Βαλδουῖνος, βοηθούμενος καὶ ὑπό τινος Ἀρμενίου, Κωνσταντίνου ὀνόματι, διοικητοῦ μιᾶς πλησιοχώρου ἐπαρχίας, ἐστράτευσεν ἐναντίον τοῦ ἐμίρου Βαλδούκ, ὅστις διωκόμενος ὑπ' αὐτοῦ ἔσπευσε νὰ κλεισθῇ εἰς Σαμόσατα. Οἱ Χριστιανοὶ ἐπολιόρκησαν τὴν πόλιν ἀμέσως, ἀλλ' αἰφνιδιασθέντες ὑπὸ τῶν ἀπίστων διεσκορπίσθησαν. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην ἐξερράγη ἡ ὑπολανθάνουσα ρῆξις μεταξὺ Βαλδουΐνου καὶ Θεοδώρου, ἐπιρριπτόντων εἰς ἀλλήλους τὴν εὐθύνην τῆς ἥττης, ὁ δὲ Βαλδουῖνος πολιορκήσας τὸν Βυζαντινὸν στρατηγὸν ἐν τῇ ἀκροπόλει, συνέλαβεν αὐτὸν αἰχμάλωτον. Καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν ὁ Θεόδωρος κατεδικάσθη εἰς ἐξορίαν μετὰ τῆς οἰκογενείας του, κατόπιν ὅμως, πιθανῶς ἐνεργείαις τοῦ Βαλδουΐνου, ἐφονεύθη, ἐν ᾧ ἡτοιμάζετο νὰ ἀναχωρήσῃ εἰς Μυτιλήνην. Τὴν ἑπομένην τοῦ φόνου τοῦ Θεοδώρου ὁ Βαλδουῖνος ἀνεκηρύχθη *κόμις τῆς Ἐδέσσης*, γενόμενος οὕτω ἱδρυτὴς τοῦ πρώτου φραγκικοῦ κρατιδίου ἐν Ἀνατολῇ.

Ἅμα τῇ ἀνακηρύξει του ὁ Βαλδουῖνος ἠσχολήθη εἰς τὸ νὰ ἐπεκτείνῃ τὰς κτήσεις του. Ἠγόρασε παρὰ τοῦ ἐμίρου Βαλδοὺκ τὰ Σαμόσατα, ἐκυρίευσε τὴν Σορόργην καὶ ἄλλας τοποθεσίας μεταξὺ Ἐδέσσης καὶ Ἀντιοχείας, ἣν ἐπολιόρκουν τότε οἱ Χριστιανοί. Αἱ ἐκστρατεῖαί του αὗται τῷ ἀπεκόμισαν πολλοὺς θησαυρούς, ὧν μέρος ἀπέστειλε πρὸς τοὺς ἄλλους ἀρχηγοὺς τῶν Σταυροφόρων. Τὸν Μάϊον τοῦ 1098 αἱ κτήσεις του διέτρεξαν μέγαν κίνδυνον. Ὁ ἐμίρης Κερμπογκά, σταλεὶς ὑπὸ τοῦ σουλτάνου τῆς Περσίας εἰς βοήθειαν τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ πολιορκουμένων μετὰ μεγάλης δυνάμεως, προσεπάθησε νὰ κυριεύσῃ καθ' ὁδὸν τὴν Ἔδεσσαν. Ἡ πόλις ὅμως ἀντέστη ἐρρωμένως, οἱ δὲ πολιορκηταὶ ἠναγκάσθησαν μετὰ εἰκοσαημέρους ἀκάρπους προσπαθείας νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν. Ὀλίγον ἀργότερον ὁ Βαλδουῖνος ἐνυμφεύθη ἐκ νέου μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἀρμενίου πρίγκιπος Ταφνούζ, χάρις δὲ εἰς τὸν γάμον του αὐτὸν ἐπεξέτεινε τὰς κτήσεις του εἰς μέγα τμῆμα τῆς Μικρᾶς Ἀρμενίας. Ἤδη ὁ ἐκ Φλάνδρας τυχοδιώκτης ἦτο κύριος ὁλοκλήρου τῆς Μεσοποταμίας καὶ μεγάλου τμήματος τῶν ὀχθῶν τοῦ Εὐφράτου, αἱ δὲ ἐπιτυχίαι του εἶχον προσελκύσει μέγαν ἀριθμὸν σταυροφόρων, οἵτινες ἐγκαταλιπόντες τὸ κύριον σῶμα κατετάσσοντο ὑπὸ τῆς σημαίας του.

Τὸ φθινόπωρον τοῦ 1099 ὁ Βαλδουῖνος, πληροφορηθεὶς τὴν ὑπὸ τῶν σταυροφόρων ἅλωσιν τῆς Ἱερουσαλήμ, ἠθέλησε νὰ ἐπισκεφθῇ αὐτὴν ὅπως προσκυνήσῃ τοὺς Ἁγίους Τόπους. Τὸ ταξίδιόν του δὲν ὑπῆρξεν ἄμοιρον κινδύνων, καθ' ὅσον οἱ Μουσουλμᾶνοι τῆς Συρίας ἐπεχείρησαν νὰ τοῦ φράξωσι τὴν ὁδόν. Ἐν τούτοις κατώρθωσε βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ Βοεμόνδου νὰ καταβάλῃ αὐτοὺς καὶ νὰ φθάσῃ εἰς Ἱερουσαλὴμ περὶ τὰ τέλη Δεκεμβρίου. Ἐν τῇ Ἁγίᾳ πόλει παρέμεινε καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα, λαβὼν μέρος εἰς τὴν σύνταξιν τῶν *Ἀσσιζῶν τῆς Ἱερουσαλὴμ* (βλ. λ. Ἀσσίζαι) καὶ λαβὼν παρὰ τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ πάπα Δαϊμβέρτου, ἀρχιεπισκόπου τῆς Πίζης, τὴν κύρωσιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ κατεχομένων ἐδαφῶν ἐν ὀνόματι τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ἐπεφύλασσεν ὑπὲρ ἑαυτῆς τὴν ἐπικυριαρχίαν ἐφ' ὅλων τῶν ὑπὸ τῶν σταυροφόρων καταλαμβανομένων ἐδαφῶν. Ὁ Βαλδουῖνος, ἐγκαταλείψας τὴν Ἱερουσαλὴμ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1100, συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ Βοεμόνδου, ἐπανῆλθε δι' Ἀντιοχείας, ἀφοῦ διέσχισε τὴν λίμνην τῆς Τιβεριάδος, Παλμύρας καὶ Δαμασκοῦ, ὅπου ἀπέκρουσε τὰς ἐπιθέσεις τῶν Σαρακηνῶν, εἰς Ἔδεσσαν. Ἅμα ἀφιχθεὶς ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ Βοεμόνδος, προσβληθεὶς παρὰ τὴν Μελιτηνὴν ὑπὸ τοῦ Καμσχετγίν, ἐμίρου τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου, συνελήφθη αἰχμάλωτος. Ὁ Βαλδουῖνος ἐστράτευσε τότε κατὰ τῆς Μελιτηνῆς, ἣν ἐκυρίευσε καὶ παρεχώρησεν ὡς τιμάριον εἰς τὸν *Βαλδουῖνον ντὲ Μπούργ* (τὸν ἔπειτα Βαλδουῖνον Β' τῆς Ἱερουσαλήμ), χωρὶς ὅμως νὰ δυνηθῇ νὰ ἀπελευθερώσῃ τὸν Βοεμόνδον.

Τὴν 18ην Αὐγούστου 1100 ἀπέθανεν ὁ ἀδελφὸς τοῦ Βαλδουΐνου Γοδεφρεῖδος ντὲ Μπουγιόν, πρῶτος βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλήμ, οἱ δὲ συνελθόντες τιμαριοῦχοι τοῦ ἀρτισυστάτου χριστιανικοῦ κράτους τῆς Ἱερουσαλήμ, παρὰ τὴν ἀντίδρασιν τοῦ Πατριάρχου Δαϊμβέρτου, ὅστις ἤθελε νὰ ἀσκήσῃ αὐτοπροσώπως ἐν ὀνόματι τῆς Ἐκκλησίας τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν, ἐξέλεξαν ὡς διάδοχον τοῦ Γοδεφρείδου τὸν ἀδελφόν του κόμιτα τῆς Ἐδέσσης. Ὁ Βαλδουῖνος ἀποδεχθεὶς τὴν ἐκλογὴν καὶ παραχωρήσας τὰς περὶ τὴν Ἔδεσσαν κτήσεις του εἰς τὸν Βαλδουῖνον ντὲ Μπούργ, ἀνεχώρησε τὴν 10ην Ὀκτωβρίου 1100 εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐπὶ κεφαλῆς σώματος ἐκ 200 ἱππέων καὶ 800—1000 πεζῶν. Προσβληθεὶς καθ' ὁδὸν ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων ἡγεμόνων τῆς Δαμασκοῦ καὶ τῆς Ἐμέσσης κατετρόπωσεν αὐτούς, τὸν Νοέμβριον δὲ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἔφθασεν εἰς τὴν ἕδραν τοῦ κράτους του, συναπάγων μέγαν ἀριθμὸν αἰχμαλώτων. Ὁ λαὸς τῆς Ἱερουσαλήμ, ἐξαιρέσει τοῦ Δαϊμβέρτου, ὅστις μη-

Digitized by Google

νύων εἶχε καταφύγει εἰς τὸ ὄρος Σιών, ὑπεδέχθη μετὰ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ τὸν νέον βασιλέα.

Ὅπως ἀσφαλίσῃ τὸ κράτος τῆς Ἱερουσαλὴμ ὁ Βαλδουῖνος ἐσχεδίασε τὴν κατάληψιν τῶν σημαντικωτέρων πόλεων τῆς Παλαιστίνης, αἵτινες κατείχοντο εἰσέτι ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Ἔναρξιν τοῦ σχεδίου του ἔκαμε διὰ τῆς πολιορκίας τῆς Ἀσκαλῶνος, ἀντιληφθεὶς ὅμως τὸ ἀδύνατον τῆς ἀμέσου πτώσεως τῆς ὀχυρᾶς ταύτης θέσεως, ἐπέστρεψεν εἰς Ἱερουσαλήμ, ἀφοῦ διέτρεξε τὴν περὶ ταύτην περιοχὴν καὶ ἀπεκόμισε πλεῖστα λάφυρα. Ἅμα τῇ ἐπιστροφῇ του ὁ πατριάρχης Δαϊμβέρτος, ἀντιλαμβανόμενος ὅτι οὐδὲν κέρδος εἶχε νὰ ἀναμένῃ ἐκ τῆς ἐπιμονῆς του, ἐδέχθη νὰ στέψῃ αὐτὸν ἐπισήμως βασιλέα, τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων ἐν Βηθλεέμ.

Τῷ 1102 ὁ Βαλδουῖνος βοηθούμενος ὑπὸ τῶν Γενουηνσίων ἀπέκλεισεν ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης τὴν ὀχυρὰν Ἀρσούρ, ἣν μετὰ μακρᾶς προσπαθείας ἐκυρίευσεν. Αἱ ἐπιτυχίαι αὗται τοῦ βασιλέως τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐνέβαλον εἰς σοβαρὰς ἀνησυχίας τὸν χαλίφην τῆς Αἰγύπτου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξηρτῶντο οἱ ἐμίραι τῆς Παλαιστίνης, ὅστις συγκεντρώσας σημαντικὴν δύναμιν ἀπέστειλεν αὐτὴν κατὰ τοῦ Βαλδουίνου. Οὗτος, καίτοι ἔχων μικροτέρας δυνάμεις, ἐπετέθη ἐν Ράμλεχ κατὰ τῶν μουσουλμανικῶν δυνάμεων, ἃς ἀποσυνέθεσε φονεύσας ὑπὲρ τοὺς 5000 Αἰγυπτίων. Ἐν τούτοις ὁ στρατὸς τοῦ χαλίφου κατορθώσας νὰ ἀνασυνταχθῇ ἐπέπεσεν αἰφνιδιαστικῶς κατὰ τοῦ Βαλδουίνου, ὅστις δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐγκαταλείψει τὸ Ράμλεχ, καὶ κατενίκησεν αὐτὸν (27 Μαΐου 1102). Ἡ ἧττα αὕτη ἦτο ἀληθὴς καταστροφὴ διὰ τοὺς Χριστιανούς. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἱπποτῶν, ἐν οἷς ὁ κόμις τοῦ Μπλοὰ καὶ ὁ δοὺξ τῆς Βουργουνδίας, ἐφονεύθησαν, ἐνῷ ὁ Βαλδουῖνος ἐνεκλείσθη μετὰ τῶν ὀλιγαρίθμων διασωθέντων εἰς Ράμλεχ, ὅπερ οἱ Ἄραβες ἐπολιόρκησαν. Ὁ Φράγκος βασιλεὺς ἀντιλαμβανόμενος ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ προβάλῃ οὐδεμίαν ἀντίστασιν ἐπεχείρησε νὰ σωθῇ διὰ τῆς φυγῆς, ὅπερ καὶ κατώρθωσε, καταφυγὼν εἰς Ἀρσούρ.

Ἐκεῖθεν μεταβὰς εἰς Ἰόππην καὶ συγκεντρώσας πάντας τοὺς ἱππότας τοῦ κράτους του ἐν τῇ περιοχῇ τῆς πόλεως ταύτης, πολιορκουμένης τότε ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν, ἠνάγκασε τούτους νὰ ἀποσυρθῶσι, μετ' αὐτὸ δὲ ἐπέστρεψεν εἰς Ἱερουσαλὴμ (Ἰούνιος 1102). Τῷ 1103 ὁ Βαλδουῖνος ἐπολιόρκησε τὴν Πτολεμαΐδα (Ἅγιον Ἰωάννην τῆς Ἄκρης), ἠναγκάσθη ὅμως νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ ὑποχωρήσῃ, τραυματισθεὶς καθ' ὁδὸν ὑπὸ τῶν ἐπιτεθέντων κατ' αὐτοῦ Σαρρακηνῶν. Τὸ ἑπόμενον ἔτος, βοηθούμενος τὴν φορὰν ταύτην καὶ ὑπὸ 60 γενουηνσίων πλοίων, ἐπολιόρκησεν ἐκ νέου τὴν ὀχυρὰν πόλιν, ἣν καὶ κατέλαβε μετὰ εἰκοσαήμερον πολιορκίαν. Ὀλίγον χρόνον ἀργότερον ἀπεδίωξε τὴν δευτέραν σύζυγόν του, ἣν εἶχε νυμφευθῇ ἐν Ἐδέσσῃ, καὶ ἠνάγκασεν αὐτὴν νὰ ἐγκλεισθῇ εἰς μοναστήριον, ὁπόθεν αὕτη δραπετεύσασα κατέφυγεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου, ὡς λέγεται, διῆλθε ζωὴν ἐλευθεριάζουσαν. Τῷ 1105 τὸ βασίλειον ἠπειλήθη ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ χαλίφου τῆς Αἰγύπτου, τοῦ ὁποίου ὅμως τὸν στρατὸν οἱ Χριστιανοὶ ἐνίκησαν πρὸ τοῦ Ράμλεχ, ἐνῷ ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος διεσκορπίσθη πρὸ τῆς Ἰόππης.

Τῷ 1108 ὁ Βαλδουῖνος ἠναγκάσθη νὰ μεταβῇ εἰς Ἔδεσσαν πρὸς βοήθειαν τοῦ Ταγκρέδου, ἀντιβασιλέως τῆς κομιτείας, διαρκούσης τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ Βαλδουίνου ντὲ Μπούργ, οὗτινος τὴν χώραν εἶχον δηώσει οἱ Σαρακηνοί. Διαβὰς τὸν Εὐφράτην ἐνίκησε καὶ κατεδίωξε τὸν ἐχθρόν, καὶ ἐγκαταλείψας φρουρὰς εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς κομιτείας, ἐπέστρεψεν εἰς Ἱερουσαλήμ, ἀφοῦ ὑπέστη κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του ἱκανὰς ἀπωλείας ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν, οἵτινες ἐπετέθησαν κατ' αὐτοῦ παρὰ τὸν Εὐφράτην. Τῷ 1109 ὁ Βαλδουῖνος, βοηθούμενος ὑπὸ τῶν Γενουατῶν καὶ τοῦ κόμιτος Βερτράνδου Σαὶν-Ζίλ, ἐκυρίευσε τὴν Τρίπολιν, κατὰ τὴν κατάληψιν δὲ τῆς πόλεως ἐκάη καὶ ἡ περίφημος βιβλιοθήκη της, εἰς ἥν, κατὰ τὸν Ἄραβα ἱστορικὸν Νοβαΐρι, ἐφυλάσσοντο περὶ τοὺς 100.000 τόμοι. Ἡ Τρ πολις καὶ ἡ περὶ αὐτὴν περιοχὴ παρεχωρήθη ὡς τιμάριον εἰς τὸν κόμιτα Βερτράνδον Σαὶν-Ζίλ. Τὴν ἅλωσιν τῆς ὀχυρᾶς ταύτης πόλεως ἐπηκολούθησεν ἡ κατάληψις, τὸ αὐτὸ ἔτος, τῆς Βίβλου, τὸ δὲ ἑπόμενον τῆς Βυρηττοῦ καὶ τῆς Σιδῶνος. Τὴν τελευταίαν ταύτην πόλιν, δοθεῖσαν ὡς τιμάριον εἰς Εὐστάθιον Γκρενιὲ ἢ Γκαρνιέ, ὁ Βαλδουῖνος ἐκυρίευσε βοηθούμενος καὶ ὑπὸ 10000 Νορβηγῶν, ὑπὸ τὸν βασιλέα των Σιγούρδον, μετὰ πολιορκίαν ἓξ ἑβδομάδων. Τῷ 1111 ὁ Φράγκος βασιλεὺς ἐπολιόρκησεν ἀνεπιτυχῶς τὴν Τύρον.

Ἀπὸ τοῦ 1111 μέχρι τοῦ 1113 τὸ κράτος τῆς Ἱερουσαλὴμ διέτρεξε τὸν μέγιστον τῶν κινδύνων. Στρατὸς μέγας Σαρακηνῶν, ἔχων ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Μωδούδ, ἀρχιστράτηγον τοῦ σουλτάνου τῆς Περσίας Μωχαμμὲτ Τζιὰτ-Ἐδδίν, εἰσέβαλεν ἐκ Μεσοποταμίας εἰς Παλαιστίνην, ἐδήωσε τὴν χώραν καὶ ἐνίκησε τὸν βασιλέα τῆς Ἱερουσαλὴμ παρὰ τὸ ὄρος Θαβὼρ (30 Ἰουνίου 1113). Μετὰ τὴν ἧτταν του ὁ Βαλδουῖνος, καίτοι ἐνισχυθεὶς ὑπὸ τοῦ κόμιτος τῆς Ἐδέσσης καὶ τῶν πριγκίπων τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῆς Τριπόλεως, δὲν ἀπετόλμησε νὰ δώσῃ νέαν ἐκ παρατάξεως μάχην, ἀλλ' ἀπεσύρθη μετὰ τοῦ ὑπολοίπου στρατοῦ εἰς τὰ ὄρη, ἐνῷ οἱ ἐχθροὶ διέτρεξαν ἀνενόχλητοι τὴν χώραν, δηοῦντες καὶ λεηλατοῦντες αὐτήν. Τῆς ἐπιτυχίας ταύτης ἐπωφελούμενοι οἱ ἐν Ἀσκαλῶνι ἐγκεκλεισμένοι Ἄραβες ἐπεχείρησαν νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῆς ἀνυπερασπίστου Ἱερουσαλήμ, ὡς ἐκ τούτου δὲ ὁ Βαλδουῖνος ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ ὀρεινὰ κρησφύγετά του καὶ νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν τῆς πρωτευούσης του. Οἱ ἐξ Ἀσκαλῶνος ἐπιδρομεῖς ἐνεκλείσθησαν ἐκ νέου εἰς τὸ ἰσχυρὸν φρούριόν των, ἐνῷ συγχρόνως ὁ Μωδοὺδ ἠναγκάσθη, λόγῳ τῆς ἀφίξεως εἰς Παλαιστίνην νέων σταυροφόρων ἐκ τῆς Δύσεως, νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς Δαμασκόν, ὅπου καὶ ἀπέθανε δολοφονηθείς.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὁ Βαλδουῖνος συνῆψε τρίτον γάμον, νυμφευθεὶς τὴν Ἀδέλαν, χήραν τοῦ κόμιτος Ρογήρου τῆς Σικελίας. Ὁ γάμος οὗτος δὲν διήρκεσε παρὰ τρία ἔτη, καθ' ὅσον τῷ 1116 ὁ Βαλδουῖνος, ἀσθενήσας σοβαρῶς κατόπιν μιᾶς ἐκστρατείας εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ θέλων νὰ ἐπανορθώσῃ τὸ σφάλμα ὅπερ διέπραξε, νυμφευθεὶς διὰ τρίτην φοράν, ζώσης τῆς δευτέρας συζύγου του, διέρρηξε τὸν τρίτον γάμον του. Τῷ 1115 ὁ ἐμίρης τῆς Δαμασκοῦ Τογκτικίν, κατηγορούμενος ὑπὸ τοῦ χαλίφου τῆς Βαγδάτης διὰ τὸν φόνον τοῦ Μωδοὺδ καὶ φοβούμενος τὰς συνεπείας, συνεμάχησε μετὰ τῶν Χριστιανῶν καὶ ἡνώθη μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τοῦ κόμιτος τῆς Τριπόλεως, οἵτινες ἔσπευσαν τότε ὅπως ὑπερασπίσουν τὴν Ἀντιοχείαν, πολιορκουμένην ὑπὸ τοῦ ἐμίρου Μπουρσούκ, πρίγκιπος τοῦ Χαμαντάν. Ἡ πόλις, χάρις εἰς τὴν ἔγκαιρον προσπάθειαν τῶν σταυροφόρων, ἐσώθη. Τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ Βαλδουῖνος ἔκτισεν εἰς τὴν πέραν τοῦ Ἰορδάνου χώραν τὸ περίφημον φρούριον τοῦ Μοντρεάλ. Τῷ 1116 ἐστράτευσε μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, κατὰ τὰς ἀρχὰς δὲ τοῦ 1117 συγκεντρώσας σημαντικὰς δυνάμεις εἰσέβαλεν εἰς Αἴγυπτον, φθάσας μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Νείλου καὶ κυριεύσας τὴν Φαραμίαν. Ἀσθενήσας ὅμως βαρέως ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ, καθ' ὁδὸν δὲ ἀπέθανεν ἐν Ἐλ-Ἀρὶχ τὴν 2αν ἢ 16ην Μαρτίου 1118, ἀφοῦ ὑπέδειξεν ὡς διάδοχόν του τὸν ἐξάδελφόν του Βαλδουῖνον ντὲ Μπούργ, κόμιτα τῆς Ἐδέσσης.

Κατὰ τοὺς χρονικογράφους ὁ Βαλδουῖνος Α' ἦτο χαρακτῆρος φιλοδόξου, τραχέος καὶ σκληροῦ, ἐπὶ πλέον δὲ ἦτο ἔκδοτος εἰς τὰς ἡδονάς. Εἰς τὴν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἁγίων Τόπων σταυροφορίαν δὲν μετέσχεν ἐκ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, ἀλλ' ὅπως ἱκανοποιήσῃ τὸν τυχοδιωκτικόν του χαρακτῆρα καὶ τὴν ἄμετρον φιλοδοξίαν. Δέον ὅμως νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι παρὰ ταῦτα, γενόμενος βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλήμ, ἐπέδειξεν ἐκπλήσσουσαν δραστηριότητα καὶ θάρρος, χάρις εἰς τὸ ὁποῖον ὄχι μόνον κατώρθωσε νὰ ἀντιστῇ κατὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐπιθέσεων τῶν Μουσουλμάνων, ἀλλὰ καὶ νὰ θέσῃ στερεωτέρας τὰς βάσεις τοῦ φραγκικοῦ κράτους τῆς Ἱερουσαλήμ. Ὅταν ὁ Βαλδουῖνος ἀπέθανε, δὲν ὑπελείποντο εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν ἐκ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ ὀχυρῶν πόλεων, εἰμὴ ἡ Τύρος καὶ ἡ Ἀσκαλών. —Ω.

— **Βαλδουῖνος ὁ Β'**, *βασιλεὺς τῆς* ***Ἱερουσαλήμ.*** Γνωστὸς καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Βαλδουῖνος ντὲ Μπούργ* καὶ τὸ ἐπώνυμον *Ἀκούλεους*, ἦτο υἱὸς τοῦ Οὔγου, κόμιτος τοῦ Ρέτελ, καὶ τῆς Μελισσάνδρας τοῦ Μοντλερύ. Μετέσχε τῆς πρώτης σταυροφορίας καὶ διεδέχθη τῷ 1100 ὡς κόμις τῆς Ἐδέσσης τὸν Βαλδουῖνον τὸν Α', γενόμενον βασιλέα τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἐνῷ μετὰ τοῦ Ζοσσελὲν ντὲ Κουρτεναί, τοῦ Βοημούνδου καὶ ἄλλων ἐπολιόρκει τὸ Χαρὰν καὶ ἦτο ἕτοιμος νὰ τὸ καταλάβῃ, ὑπέστη ἐπίθεσιν ἐκ μέρους τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μοσσούλης Ντιοκαρμὶχ καὶ τοῦ κυρίου τοῦ Μαρεντὶν Σοεμὰν-μπὲν Ὀρτόκ, συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ ὡδηγήθη εἰς Μοσσούλην, ὅπου ἔμεινε φυλακισμένος ἐπὶ πενταετίαν, μέχρι τοῦ 1108 ὁπότε ἐξηγόρασε τὴν ἐλευθερίαν του.

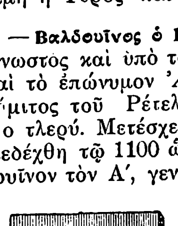

Οἰκόσημον Βαλδουίνου Β'.

Τῷ 1113 ὁ Βαλδουῖνος σπεύδει πρὸς βοήθειαν τοῦ βασιλείου τῆς Ἱερουσαλήμ, τὸ ὁποῖον ἐκινδύνευεν ὑπὸ τὰ πλήγματα τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μοσσούλης καὶ ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ θνήσκοντος Βαλδουίνου τοῦ Α' βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἀλλ' οἱ βαρῶνοι τοῦ βασιλείου ἀπέφυγον κατ' ἀρχὰς νὰ συμμορφωθοῦν πρὸς τὴν θέλησιν ταύτην τοῦ Βαλδουίνου τοῦ Α' καὶ ἀπεπειράθησαν νὰ ἀναβιβάσωσιν ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν ἀδελφὸν τοῦ Γοδεφρείδου ντὲ Μπουγιών, Εὐστάχιον ἐκ Βουλώνης. Ἀλλ' ἡ ἀπόπειρά των ἐματαιώθη καὶ ὁ Βαλδουῖνος ἐστερεώθη ἐπὶ τοῦ θρόνου. Ἡ στέψις τοῦ Βαλδουίνου ἔγινε τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα τοῦ 1119. Μόλις ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ νέος βασιλεὺς ἀπέκρουσεν ἐπιτυχῶς μίαν εἰσβολὴν τῶν Ἀράβων τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Δαμασκοῦ. Τῷ 1119 ὁ πρίγκιψ τῆς Ἀντιοχείας Ρογῆρος ἐνικήθη καὶ ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Χαλεπίου Ἀλγκατζῆ καὶ τοῦ κυρίου τῆς Δαμασκοῦ Τογκτικὶν καὶ ὁ Βαλδουῖνος ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν τῆς ἀπειλουμένης Ἀντιοχείας. Τῷ 1120 προσβληθεὶς ὑπὸ τῶν δύο Σαρακηνῶν ἐπὶ τοῦ ὄρους Ντανίθ, ὅπου εἶχε στρατοπεδεύσει, ἐπετέθη κατ' αὐτῶν, τοὺς ἐνίκησε, διεσκόρπισε τὸν στρατόν των καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Ἱερουσαλήμ.

Τὴν 25 Δεκεμβρίου 1120 ὁ Βαλδουῖνος συνεζεύχθη ἐν Βηθλεὲμ τὴν βασίλισσαν Μορφίαν, τὴν ὁποίαν εἶχε προσκαλέσει ἐξ Ἐδέσσης εὐθὺς ἅμα τῇ ἀνόδῳ του ἐπὶ τοῦ θρόνου. Τῷ 1121, μία δευτέρα ἐπίθεσις τοῦ Ἀλγκατζῆ κατὰ τῆς Ἀντιοχείας ἀπέτυχε, φονευθέντος καὶ τοῦ Ἀλγκατζῆ. Τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ Μπαλάκ, ἀνεψιὸς καὶ διάδοχος τοῦ Ἀλγκατζῆ, εἰσδύσας εἰς τὴν κομιτείαν τῆς Ἐδέσσης συνέλαβε τὸν Ζοσσελὲν ντὲ Κουρτεναὶ (κόμιτα τῆς Ἐδέσσης) καὶ τὸν ἐφυλάκισεν. Ὁ Βαλδουῖνος σπεύσας πρὸς ἀπελευθέρωσίν του, ἔπεσεν εἰς ἐνέδραν, συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη μετὰ τοῦ Ζοσσελέν. Ἡ εἴδησις τῆς συλλήψεως τοῦ Βαλδουίνου ἐπροξένησε μεγάλην ἐντύπωσιν ἐν Ἱερουσαλήμ. Οἱ βαρῶνοι ἀπεφάσισαν νὰ ὁρίσωσι προσωρινὸν ἀντικαταστάτην του τὸν Εὐστάχιον Γκρενιέ. Αἴφνης ὅμως ἐνεφανίσθη ὁ Ζοσσελὶν φέρων τὸ χαρμόσυνον ἄγγελμα ὅτι ἡ

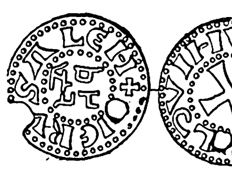

Νόμισμα Βαλδουίνου Β'.

φρουρὰ τοῦ φρουρίου Καρταμπὶρ ὅπου εἶχεν ἐγκλεισθῇ μετὰ τοῦ Βαλδουῖνου ἐσφάγη ὑπὸ Χριστιανῶν Ἀρμενίων, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἐγκατεστάθη ἀμέσως νέα φρουρά, μόνον αὐτοῦ κατορθώσαντος νὰ δραπετεύσῃ. Ἀμέσως ἐξεκίνησαν ἱππόται πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ Βαλδουίνου, ὁ ὁποῖος ὅμως ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε μεταφερθῇ ὑπὸ τοῦ Μπαλὰκ εἰς Χαράν, καταστάσης οὕτω δυσκόλου τῆς ἀπελευθερώσεώς του. Οἱ ἱππόται ἐπέστρεψαν ἄπρακτοι εἰς Ἱερουσαλήμ. Οἱ Σαρακηνοὶ ὅμως τῆς Ἀσκαλῶνος ἐπωφελούμενοι τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ Βαλδουίνου ἐπιχειροῦν πολιορκίαν τῆς Ἰόππης. Ὁ χριστιανικὸς στρατὸς μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Εὐστάχιον Γκρενιέ, συνοδευόμενος ὑπὸ διαφόρων ἁγίων ἀντικειμένων, ἐβάδισε κατὰ τῆς Ἰόππης, ἐπετέθη κατὰ τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ καὶ τὸν διεσκόρπισε, ἐνῷ κατέφθανεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Πτολεμαΐδος βενετικὸς στόλος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ δόγη Δομινίκου Μιχιέλι. Ὁ Εὐστάχιος ἠθέλησε νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν εὐτυχῆ ταύτην σύμπτωσιν καὶ ἀπεφάσισε νὰ πολιορκήσῃ τὴν Τύρον ἢ τὴν Ἀσκαλῶνα βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ δόγη. Ριφθέντος κλήρου ἐπὶ τῆς σειρᾶς τῆς πολιορκίας ἔτυχεν ἡ Τύρος. Ἀμέσως ἤρχισαν αἱ προπαρασκευαὶ τῆς πολιορκίας, ἔγινεν ἐκ τῶν προτέρων διανομὴ τῶν ἐνδεχομένων κερδῶν τῆς ἐπιχειρήσεως μεταξὺ τοῦ δόγη καὶ τοῦ Εὐσταχίου καὶ ἤρξατο ἡ πολιορκία κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Μετὰ πέντε μηνῶν στενὴν καὶ πολυδάπανον πολιορκίαν ἡ Τύρος ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Χριστιανῶν.

Ὀλίγας ἑβδομάδας κατόπιν ὁ Βαλδουῖνος ἀνέκτησε τὴν ἐλευθερίαν του πληρώσας ἄφθονα λύτρα. Μόλις ἀπεφυλακίσθη ἐπεχείρησε πολιορκίαν τοῦ Χαλεπίου (1124), ἀλλ' ἐξηναγκάσθη νὰ λύσῃ ταύτην πιεσθεὶς ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μοσσούλης, καὶ ἔφθασεν εἰς Ἱερουσαλήμ, μετ' ὀλίγον δὲ ἐπανήρχισε τὰς ἐπιχειρήσεις του κατὰ τῶν Μουσουλμάνων ἡγεμόνων τῆς Μοσσούλης, τῆς Δαμασκοῦ, τοῦ Μπουρσκὶ κλπ., αἱ ὁποῖαι καὶ ἐστέφθησαν ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας. Μέγας ἀριθμὸς σημαινόντων Μουσουλμάνων ἔπεσεν εἰς χεῖράς του. Ἡ ἐλευθερία των ἐξηγοράσθη κατόπιν πληρωμῆς μεγάλων λύτρων.

Τῷ 1126 ὁ Βαλδουῖνος συνέζευξε τὴν θυγατέρα του Ἀλίκην μὲ τὸν Βοημοῦνδον τὸν Β' τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῷ 1127 συνεμάχησε μετὰ τοῦ κόμιτος τῆς Τριπόλεως, ἐπολιόρκησε τὴν Ραφανίαν καὶ τὴν κατέκτησεν. Ἓν ἔτος κατόπιν ὑπάνδρευσε καὶ τὴν ἄλλην θυγατέρα του Μελισσάνδραν μὲ τὸν κόμιτα τῆς Ἀνδεγαυΐας Φούλκωνα τὸν νεώτερον, τὸν ὁποῖον ὥρισε καὶ διάδοχον τοῦ θρόνου του. Τῷ 1130 ὁ γαμβρός του Βοημοῦνδος ὁ Β' τῆς Ἀντιοχείας ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μοσσούλης καὶ τοῦ Χαλεπίου Ἰμὰντ-Ἐντὶν-Ζενγκὶ τοῦ Α'. Ὁ Βαλδουῖνος ἔσπευσεν εἰς Ἀντιόχειαν καὶ ἀπώθησε τοὺς Μουσουλμάνους, ἐνῷ ἡ θυγάτηρ του Ἀλίκη συνεμάχει μετὰ τοῦ φονέως τοῦ συζύγου της, ἡγεμόνος τῆς Μοσσούλης, διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἀρχομανίαν της. Ἐπιστρέφων εἰς Ἱερουσαλὴμ ὁ Βαλδουῖνος ἀπέθανε καθ' ὁδὸν τῷ 1131 καὶ ἐτάφη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Παναγίου Τάφου.

Ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Μορφίας ἢ Μαρίας θυγατρὸς τοῦ Γκαβερὰ ἢ Γαβριήλ, Ἀρμενίου βαρώνου, ἀπέκτησε τέσσαρας θυγατέρας: Τὴν Μελισσάνδραν, τὴν Ἀλίκην, τὴν **Ὀδιέρνην, ἡ ὁποία**

Digitized by Google

συνεζεύχθη Ραϋμόνδον τὸν Α' κόμιτα τῆς Τριπόλεως καὶ τὴν Ζουέταν, ἡ ὁποία ἔγινε μοναχὴ ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ ἁγίου Λαζάρου τῆς Βηθανίας.

Οἱ χρονογράφοι περιγράφουν τὸν Βαλδουῖνον ὡς ἄνθρωπον ἠπίου χαρακτῆρος καὶ ὑψηλῶν αἰσθημάτων. Ἦτο θρησκόληπτος, δίκαιος καὶ ἀγαθός. Διάδοχός του ἐγένετο Φούλκων ὁ νεώτερος, κόμις τῆς Ἀνδηγαυΐας, γαμβρός του. θ. π.

— **Βαλδουῖνος Γ'**, *βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλήμ.* Γεννηθεὶς τῷ 1131, ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου Βαλδουίνου τοῦ Β', ἦτο υἱὸς τοῦ Φούλκωνος τῆς Ἀνδηγαυΐας, βασιλέως τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ τῆς Μελισσάνδρας θυγατρὸς Βαλδουῖνου τοῦ Β'. Δεκατριετὴς ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἱερουσαλὴμ (1144) καὶ ἀμέσως ἐπεχείρησεν ἐπιτυχῆ ἐκστρατείαν εἰς τὴν χώραν τοῦ Μωάβ. Τὸ 1146 ὁ ἐμίρης τοῦ Μποσρά, ἐπαναστατήσας κατὰ τοῦ κυβερνήτου τῆς Δαμασκοῦ, ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ νεαροῦ βασιλέως, ὁ ὁποῖος προθύμως εἰσέβαλεν εἰς Μποσρά.

Ἐντοῦθα ὅμως ὁ στρατὸς τοῦ Βαλδουίνου συνήντησεν ἀνυπέρβλητα ἐμπόδια. Ἡ χώρα ἦτο ἠρημωμένη ὑπὸ μουσουλμανικῶν ὀρδῶν, ζωοτροφίαι ἔλειπον, ἡ θερμότης ἦτο μεγάλη. Ὅταν ἔφθασε πρὸ τοῦ Μποσρὰ συνήντησεν ἀντίστασιν τῶν κατοίκων, παρὰ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ ἐμίρου. Ὁ Βαλδουῖνος ἠναγκάσθη ν' ἀποχωρήσῃ, ἐνῷ ὁ στρατός του ἀπεδεκατίζετο ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας Βαλδουίνου τοῦ Γ' ἔγινεν ἡ δευτέρα μεγάλη σταυροφορία τῆς Δύσεως, ἥτις ἀπεφασίσθη μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἐδέσσης ὑπὸ τοῦ Νουρεδδὶν κατὰ τὴν νύκτα τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1144. Ἡ σταυροφορία αὕτη ἐμπνευσθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἁγίου Βερνάρδου, ὀργανωθεῖσα δὲ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου τοῦ Ζ' καὶ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Κοντράδου τοῦ Γ', ἦτο ἑτοίμη κατὰ τὸ 1147. Οἱ Γερμανοὶ ἐξεκίνησαν πρῶτοι· πρὶν ὅμως φθάσωσιν εἰς Ἱερουσαλὴμ εἶχον ἤδη καταστραφῆ. Ὁ Κοντράδος μὲ τὰ ὑπολείμματα τοῦ στρατοῦ του ἔφθασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁπόθεν διεπεραιώθη εἰς Συρίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Γάλλοι διὰ τῆς Φρυγίας, Παμφυλίας, Πισιδίας ἔφθασαν εἰς Ἀντιόχειαν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἱερουσαλήμ, ὅπου εὗρον καὶ τὰ λείψανα τῆς γερμανικῆς στρατιᾶς. Οἱ δύο αὐτοκράτορες ἀποφασίζουν μεγάλην πολιορκίαν τῆς Δαμασκοῦ. Αἱ πρῶται ἀπόπειραι τῶν σταυροφόρων ἐστέφθησαν ὑπὸ ἐπιτυχίας. Οἱ ἐν Παλαιστίνῃ ὅμως ἐγκατεστημένοι Λατῖνοι, βλέποντες μὲ κακὸν ὄμμα τὰς ἐπιτυχίας ταύτας τῶν νεηλύδων, ἐπροτίμησαν νὰ προδώσουν τοὺς ὁμοθρήσκους των παρὰ νὰ διακινδυνεύσουν τὰ ἀγαθά των. Εἴκοσι χιλιάδες Κοῦρδοι καὶ Τουρκομάνοι εἰσέρχονται εἰς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τὴν ἀνοχὴν Βαλδουίνου τοῦ Γ', ὁ ὁποῖος λέγεται ὅτι ἔλαβε μεγάλα ποσὰ παρὰ τῶν Μουσουλμάνων. Οἱ δύο ἀρχηγοὶ τῆς σταυροφορίας ἠναγκάσθησαν νὰ φύγουν ἄπρακτοι καὶ μὲ συντετριμμένον τὸν στρατόν των.

Τῷ 1152 ἐσωτερικαὶ διχόνοιαι ἠπείλησαν τὴν ὕπαρξιν τοῦ βασιλείου τῆς Ἱερουσαλήμ. Ὁ Βαλδουῖνος δυσηρεστημένος ἐκ τῆς διανομῆς τοῦ βασιλείου τῆς Ἱερουσαλήμ, τὴν ὁποίαν εἶχε κάμει μετὰ τῆς φιλοδόξου μητρός του Μελισσάνδρας, ἀπεφάσισε νὰ σφετερισθῇ καὶ τὸ μερίδιον αὐτῆς. Τὸ Πάσχα τοῦ 1152 διεδήλωσε τὴν ἀπόφασίν του νὰ ἄρξῃ μόνος ἐπὶ τοῦ βασιλείου. Κατὰ τῆς ἀποπείρας του ταύτης ἠγέρθη μεγάλη ἀντίδρασις. Οἱ Λατῖνοι διῃρέθησαν εἰς δύο μερίδας ἑτοίμους πρὸς πόλεμον, ὁ ὁποῖος ἀπεσοβήθη, ἀποφασισθέντος ὅπως ἡ μήτηρ του ἐξακολουθῇ νὰ ἄρχῃ ἐπὶ τῆς περιοχῆς τῆς Ἱερουσαλὴμ μόνον. Ἀλλ' ἡ λύσις αὕτη ὑπῆρξε μικρᾶς διαρκείας. Ὁ Βαλδουῖνος ἀπεφάσισε νὰ λύσῃ διὰ τῶν ὅπλων τὸ ζήτημα. Κατέλαβε διαφόρους πόλεις τῆς περιοχῆς τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τέλος ἐβάδισε καὶ κατ' αὐτῆς, συνέλαβε τὴν μητέρα του καὶ τὴν ἐστέρησε πάσης ἐξουσίας.

Τῷ 1153 ὁ Βαλδουῖνος ἐπολιόρκησε τὸ φρούριον τῆς Ἀσκαλῶνος, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν ὡς ὁρμητήριον τῶν στρατευμάτων τοῦ χαλίφου τῆς Αἰγύπτου. Μετὰ μακρὰν καὶ ἀπεγνωσμένην ἀντίστασιν ἡ Ἀσκαλὼν παρεδόθη ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μείνῃ ἀνέπαφος ὁ πληθυσμός. Ἡ ἐπιτυχία αὕτη προὐξένησε μεγάλην χαρὰν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Ἀνατολῆς. Ἐπὶ τρία ἔτη μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἀσκαλῶνος τὸ βασίλειον τῆς Ἱερουσαλὴμ διῆλθεν ἐν γαλήνῃ.

Τῷ 1156 οἱ Λατῖνοι ἤρχισαν τὰς ἐπιχειρήσεις των κατὰ τοῦ Νουρεδδίν, αἱ ὁποῖαι μὴ στεφθεῖσαι ὑπὸ ἐπιτυχίας ἐπεδείνωσαν τὴν θέσιν τοῦ Βαλδουίνου καὶ ἐστοίχισαν πολλὰς ἀπωλείας εἰς ἄνδρας. Τῷ 1158 μόλις κατώρθωσε νὰ νικήσῃ ἅπαξ τὸν Νουρεδδὶν ἐν Πουτάχᾳ.

Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1159 ὁ Βαλδουῖνος συνεζεύχθη ἐν Ἱερουσαλὴμ τὴν δεκατριετῆ πριγκίπισσαν Θεοδώραν, θυγατέρα τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰσαὰκ καὶ ἀνεψιὰν τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωκεν ὡς γαμήλιον δῶρον τὴν πόλιν Σαὶν-Ζὰν-ντ' Ἄκρ. Τῷ 1159 μετέβη παρὰ τῷ αὐτοκράτορι Μανουὴλ τῷ Κομνηνῷ, ὁ ὁποῖος, ὀλίγον κατόπιν, ἦλθεν αὐτοπροσώπως εἰς Ἀντιόχειαν, ὅπως ἀνταποδώσῃ τὴν ἐπίσκεψιν. Ὁ Βαλδουῖνος, ὁ Ρενω ντὲ Σατιγιὸν καὶ ὁ κόμις Ἀμωρὺ ὑπεδέχθησαν μεγαλοπρεπῶς τὸν Μανουὴλ δόντες πρὸς τιμήν του ὑπερόχους ἑορτάς.

Τῷ 1161 ὁ Βαλδουῖνος εὑρισκόμενος μακρὰν τῆς Ἱερουσαλὴμ ἠσθένησε βαρέως, δηλητηριασθείς, κατά τινας, ὑπό τινος Ἄραβος ἰατροῦ, καὶ ἐξεκίνησε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἱερουσαλήμ, ἐνῷ ἐπεδεινοῦτο ἡ ἀσθένειά του. Ὅταν ἔφθασεν εἰς Βηρυττὸν ἀπέθανε τῷ 1162 εἰς ἡλικίαν τριάκοντα ἑνὸς ἐτῶν. θ. π.

— **Βαλδουῖνος Δ'**, *βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλήμ·* Υἱὸς Ἀμωρὺ τοῦ Α' βασιλέως τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τῆς Ἁγνῆς ντὲ Κουρτεναίη. Ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἱερουσαλὴμ εἰς ἡλικίαν 13 ἐτῶν τὸ 1173. Ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας ἔπασχεν ἐξ ἀνιάτου νοσήματος (λέπρας), τὸ ὁποῖον ἐπέδρασεν ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦ μέλλοντός του. Ἐπειδὴ ὅταν ἐστέφθη δὲν ἦτο ἐνήλικος, ὡρίσθη ἀντιβασιλεία ὑπὸ τοὺς Μιλὸν ντὲ Πλανσὺ τὸν Μοντρεάλην καὶ Ραϋμόνδον τὸν Β' κόμιτα τῆς Τριπόλεως. Ὁ πρῶτος φίλος τοῦ βασιλέως στενός, εὐθὺς ἅμα τῇ ἀναλήψει τῆς ἐξουσίας ἐδημιούργησεν ἀντιπαθείας καὶ ἐδολοφονήθη τὸ αὐτὸ ἔτος εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Πτολεμαΐδος. Ὁ δεύτερος ἐπέδειξε πολλὰς ἱκανότητας κατὰ τὰς δυσκόλους στιγμὰς τοῦ βασιλείου, παρὰ τὴν ζηλοτυπίαν τῶν ἄλλων εὐγενῶν τῆς Ἱερουσαλήμ. Ὁ σοβαρώτερος ἐχθρὸς τοῦ βασιλείου ἦτο ὁ Σαλαδῖνος. Οὗτος, κάτοχος ἤδη τῆς Αἰγύπτου, ἐπεθύμει νὰ καταλάβῃ τὴν Δαμασκόν, ἁρπάζων αὐτὴν ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ υἱοῦ του Νουρεδδὶν (1170). Μάτην ὁ Ραϋμόνδος ἀνέλαβεν ὑπὸ τὴν προστασίαν του τὸν νεαρὸν ἡγεμόνα τῆς Δαμασκοῦ. Ὁ Σαλαδῖνος τοῦ ἐμήνυσεν ὅτι ἔπρεπε νὰ τὸν ἀφήσῃ ἐλεύθερον νὰ κανονίσῃ τὰς οἰκογενειακάς του ὑποθέσεις (ἐννοῶν τὰς βλέψεις του ἐπὶ τῆς Δαμασκοῦ) καὶ ὑπέταξε, τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην, ὅλας τὰς μουσουλμανικὰς πόλεις τῆς Συρίας καὶ τῆς Μεσοποταμίας.

Ὁ χριστιανικὸς στρατὸς δὶς ἀπεπειράθη νὰ ἐμποδίσῃ τὴν κατακτητικὴν πορείαν τοῦ Σαλαδίνου, ἀλλ' αἱ ἐπιτυχίαι του ἦσαν ἀσήμαντοι.

Τῷ 1176 ὁ Βαλδουῖνος ὑπάνδρευσε τὴν ἀδελφήν του Σιβύλλαν μὲ τὸν Γουλιέλμον τὸν Μομφερρατικόν, ἐλπίζων νὰ εὕρῃ ἐν τῷ προσώπῳ του ἕνα σημαντικὸν σύμμαχον. Ἀλλ' ὁ Γουλιέλμος ἀπέθανεν ὀλίγον μετὰ τὸν γάμον του καὶ κατέλιπε τὴν σύζυγόν του ἔγκυον μὲ τὸν κατόπιν βασιλέα Βαλδουῖνον τὸν Ε'. Ὀλίγον μετὰ ταῦτα ὁ Σαλαδῖνος, πληροφορηθεὶς ὅτι μέγα μέρος τῶν ἱπποτῶν τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀπουσιάζει εἰς ἐκστρατείαν πλησίον τῆς Ἀντιοχείας, ἐπετέθη κατὰ τῆς Παλαιστίνης καὶ ἔφθασε μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Ἀσκαλῶνος, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐπρόφθασε νὰ κλεισθῇ ὁ Βαλδουῖνος. Οἱ στρατιῶται τοῦ Σαλαδίνου, μὴ δυνάμενοι νὰ καταλάβουν τὴν ὀχυρὰν Ἀσκαλῶνα, ἐπεδόθησαν εἰς σφαγὰς καὶ λεηλασίας τῶν περιχώρων. Οἱ πολιορκούμενοι, συμποσούμενοι εἰς 375, ἀπεφάσισαν ἔξοδον μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν βασιλέα καὶ ἐνεφανίσθησαν ἐξαπίνης εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Σαλαδίνου. Ἡ καταστροφὴ τὴν ὁποίαν ἐπέφερον εἰς τὸν στρατόν του ἦτο μεγάλη· ὁ ἴδιος ἐσώθη φεύγων. Ὁ χριστιανικὸς στρατὸς ἐπανῆλθεν εἰς Ἀσκαλῶνα κομίζων σημαντικὴν λείαν.

Τῷ 1178 ὁ Σαλαδῖνος ἐπέδραμεν ἐκ νέου, συνεπλάκη μὲ τὸν βασιλικὸν στρατὸν εἰς τὰ περίχωρα τῆς Σιδῶνος καὶ ἐπανήρχισε τὴν νικηφόρον προέλασίν του. Εἰς τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμὴν μέγας ἀριθμὸς σταυροφόρων τῆς δύσεως ὁδηγουμένων ὑπὸ τοῦ Ἐρρίκου ντὲ Σαμπιὼν καὶ Πέτρου ντὲ Κουρτεναί, ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας, φθάνει εἰς Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐνισχύει τὸ παραπαῖον βασίλειον.

Τῷ 1180 ὁ Βαλδουῖνος ὑπάνδρευσεν ἐκ νέου τὴν ἀδελφήν του Σίβυλλαν μὲ τὸν Γκὺ ντὲ Λουζινιάν, νεωστὶ ἀφικόμενον εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ συνῆψεν ἀνακωχὴν μὲ τὸν Σαλαδῖνον διὰ δύο ἔτη, ἡ ὁποία ὅμως δὲν ἐξηντλήθη. Τῷ 1182 ὁ Σαλαδῖνος εἶχεν ἤδη εἰσβάλει εἰς Συρίαν. Ὁ χριστιανικὸς στρατὸς ἐβάδισε κατ' αὐτοῦ καὶ κατέλαβε τὴν Λίθον τῆς Ἐρήμου, νοτίως τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης, ἐνῷ οἱ Σαρακηνοὶ τῆς Δαμασκοῦ εἰσέβαλον εἰς τὴν Γαλιλαιαν καὶ κατετροπώνοντο ὑπὸ τοῦ Βαλδουίνου τοῦ Δ'.

Αἱ ἐπιτυχίαι αὗται ἦσαν προσωριναί. Ὁ Βαλδουῖνος συνῃσθάνετο ὅτι ὁ ἐκ μέρους τοῦ Σαλαδίνου κίνδυνος δὲν εἶχεν ἐκλίπει. Τῷ 1183 ἀνεκοίνωσεν εἰς τοὺς ἐξέχοντας τοῦ βασιλείου του, ὅτι ἔπρεπεν ἀνυπερθέτως νὰ ἐπιβληθῇ ἔκτακτος καὶ βαρεῖα φορολογία εἰς τοὺς ὑπηκόους, ὅπως κατορθωθῇ ἡ κάλυψις τῶν ἀναγκαιουσῶν δαπανῶν δι' ἕνα πόλεμον σοβαρόν. Ἐνῷ εἰσέπραττεν ἀκόμη τὸν φόρον τοῦτον, ἔμαθεν ὅτι ὁ Σαλαδῖνος εἶχεν ἐπανέλθει εἰς Δαμασκὸν καὶ ὅτι ἠσχολεῖτο εἰς μεγάλας προετοιμασίας πολέμου. Ἀφ' ἑτέρου ἡ κατάστασις τῆς ὑγείας του ἐπεδεινώθη καὶ παρέστη ἀνάγκη νὰ κατασταθῇ νέα ἀντιβασιλεία, μὲ τὸν Γκὺ ντὲ Λουζινιάν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνέθηκε τὴν διοίκησιν τῶν στρατευμάτων. Ὁ Σαλαδῖνος ἐπὶ κεφαλῆς πολυαρίθμου στρατοῦ εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς τὰς πηγὰς τοῦ Ἰορδάνου. Ὁ χριστιανικὸς στρατὸς ἦτο ἐξηντλημένος πρὶν ἐπιχειρήσῃ ἀκόμη κατὰ μέτωπον σύγκρουσιν πρὸς τὸν Σαλαδῖνον, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Λουζινιὰν ἀπέφευγε νὰ δώσῃ ἀποφασιστικὴν μάχην καὶ ὠπισθοχώρει κανονικῶς. Ἡ τακτικὴ αὕτη τοῦ Λουζινιὰν ἀπήρεσεν εἰς τὸν Βαλδουῖνον, ὁ ὁποῖος καὶ καθῄρεσε τοῦτον ἀπὸ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀντιβασιλέως καὶ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ. Βασιλεὺς στέφεται ὁ Βαλδουῖνος, υἱὸς τῆς ἀδελφῆς Βαλδουίνου τοῦ Δ' Σιβύλλας καὶ Γουλιέλμου τοῦ Μομφερρατικοῦ, ἡ δὲ ἀντιβασιλεία δίδεται εἰς τὸν Ραϋμόνδον τὸν Β' κόμιτα τῆς Τριπόλεως, ἄνθρωπον ἀξίας καὶ σωφροσύνης.

Ὁ Βαλδουῖνος ἀπέθανεν ἐκ τῆς κατατρυχούσης αὐτὸν νόσου τῷ 1185, μείνας ἄγαμος καθ' ὅλην του τὴν ζωήν. Διάδοχός του ἔγινεν ὁ ἀνεψιός του Βαλδουῖνος ὁ Ε'. θ. π.

—**Βαλδουῖνος ὁ Ε'**, *βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλήμ.* Υἱὸς Γουλιέλμου τοῦ Μομφερρατικοῦ καὶ τῆς Σιβύλλας ἀδελφῆς Βαλδουίνου τοῦ Δ', ἐστέφθη βασιλεὺς ζῶντος ἔτι Βαλδουῖνου τοῦ Δ' τῷ 1183 εἰς ἡλικίαν 8 ἐτῶν, καὶ διῆγεν ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ Ζοσσελὲν τοῦ Γ' ντὲ Κουρτεναίη, θείου του ἐκ μητρός. Ὅταν ἀπέθανεν ὁ Βαλδουῖνος ὁ Δ', ὁ Ζοσσελὲν ἐγκατέστησε τὸν νεαρὸν βασιλέα ἐν Σαὶν-Ζὰν-ντ' Ἄκρ, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1186. Διεδόθη, χωρὶς νὰ ἐξακριβωθῇ, ὅτι ὁ Βαλδουῖνος ὁ Ε' ὑπῆρξε θῦμα δηλητηριάσεως ἐκ μέρους τοῦ Ραϋμόνδου ἐκ Τριπόλεως, ὅστις ἐποφθαλμία τὸν θρόνον. Ὁ θάνατός του, ἀφήσας κενὸν τὸν θρόνον, προὐκάλεσεν ἀγῶνας περὶ διαδοχῆς μεταξὺ τῶν στενῶν συγγενῶν του: Σιβύλλας καὶ Γκὺ ντὲ Λουζινιὰν ἀφ' ἑνός, καὶ Ἰσαβέλλας, θυγατρὸς τῆς δευτέρας συζύγου τοῦ βασιλέως Ἀμωρὺ τοῦ Α' ἀφ' ἑτέρου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κ. Παπαρρηγοπούλου*, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τόμ. Ε'.— *Σπ. Λάμπρου*, Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος τόμ ΣΤ'.— Sources Générales συλλεγεῖσαι ὑπὸ τοῦ *Bongars*, Gesta Dei per Francos, Ἀννόβερον, 1611 καὶ ὑπὸ τῆς *Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιγραφῶν*, Παρίσιοι, 1841.- *Historiens occidentaax*, 4 τόμοι: 1ον Arméniens, 2ον Grecs, 3ον Orientaux, 4ον Assises de Jérusalem.—*Archives de l' Orient latin*, Παρίσιοι 1881 καὶ 1884, 4 τόμοι.— *P. de Maimbourg*, Histoire des croisades, Παρίσιοι 1675, 2 τόμοι.— *Wilken*, Geschichte der Kreuzzüge, Λειψία 1807—1832, 7 τόμοι.— *B. Kugler*, Geschichte der Kreuzzüge, Βερολῖνον, 1880.—*Comte Riant*, Expeditions et pélerinages des Scandinaves en Terre sainte au temps de Croisades, Παρίσιοι 1865-1869-*E. Rey*, Recherches géographiques et historiques sur la domin. des Latins en Orient, Παρίσιοι 1877.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Les Colonies franques des Syrie au XIIe et XIIIe siècles, Παρίσιοι 1884.—*Prutz* Quelleinbeiträge zur Geschichte der Kreuzzüge, Δάντσιγ 1876.— *Ekkehard vor Aura*, Hierosolymita, Τυβίγγη, 1877.—*Peyré*, Histoire de la première croisade, Παρίσιοι 1859.—*Pigeonneau*, Le Cycle de la croisade et la famille de Bouillon, Παρίσιοι 1877. Γ. Α Κ.

—**Βαλδουῖνος Α'**, *αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.* Ὁ πρῶτος ἐκ τῶν Λατίνων αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου (1204—1205). Κόμις τῆς Φλάνδρας καὶ τῆς Ἐννεγαύης (Hainaut) καὶ εἷς τῶν ἐπιφανεστάτων ἀρχηγῶν τῆς Δ' σταυροφορίας τῆς καταληξάσης εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὴν κατάκτησιν τοῦ μεγίστου μέρους τῆς βυζαντιακῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὴν ἵδρυσιν τῆς λατινικῆς αὐτοκρατορίας τῆς Ρωμανίας. Διὰ συνθήκης συγκειμένης ἐκ δώδεκα ἄρθρων ὡρίσθη ὑπὸ τῶν κορυφαίων τῆς σταυροφορίας ταύτης, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ νέου κράτους θὰ ἐξελέγετο διὰ πλειοψηφίας δώδεκα ἐκλεκτόρων. Οὗτοι συνελθόντες τῇ 9ῃ Μαΐου 1204 ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων τῆς Κωνσταντινουπόλεως προέκριναν τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Λομβαρδῶν σταυροφόρων *Βονιφατίου* τοῦ *Μομφερρατικοῦ* τὸν Φλαμανδὸν *Βαλδουῖνον*, ὃν ἤθελε ὁ δόγης τῆς Ἐνετίας *Ἐρρῖκος Δάνδολος*, ὄχι διότι ἦτο νέος ἀνδρεῖος καὶ εὐσεβής, ἀλλὰ διότι ἐγίνωσκε ὅτι ἦτο εὐπειθέστερος τοῦ Βονιφατίου εἰς αὐτὸν καὶ εὐδιάθετος εἰς τὸ νὰ καταστῇ ὄργανον τῆς Ἐνετίας. Τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα εἶχε προσενεχθῆ καὶ εἰς τὸν πολύπειρον Δάνδολον, ἀλλ' ἀπερρίφθη ὑπ' αὐτοῦ, διότι ἦτο ἄρχων πόλεως ἐχούσης δημοκρατικὸν πολίτευμα. Ὁ Βαλδουῖνος ἐστέφθη πανηγυρικῶς αὐτοκράτωρ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας τῇ 16ῃ Μαΐου 1204 καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἡ αὐτοκρατορία τῆς Ρωμανίας ὠργανώθη κατὰ τὸ κρατοῦν ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ φεουδαλικὸν σύστημα. Τὸ τμῆμα τὸ ἐκ τῆς κατακτηθείσης γῆς παραχωρηθὲν εἰς τὸν αὐτοκράτορα, κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο, συνέκειτο ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν πλησιοχώρων διαμερισμάτων τῆς Θράκης καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὡς καί τινων νήσων περιλαμβανουσῶν τὰς βορείους Σποράδας, τὴν Λῆμνον, Λέσβον, Χίον καὶ Τῆνον. Ὁ ἀντίπαλος ὑποψήφιος τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀξιώματος Βονιφάτιος ἠξίωσε νὰ λάβῃ τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν κυρίως Ἑλλάδα καὶ νὰ ἐξασφαλισθῇ εἰς αὐτὸν ὡς πρωτεύουσα ἡ Θεσσαλονίκη μετὰ τοῦ τίτλου *βασιλεὺς τῆς Θεσσαλονίκης*. Παρὰ τὴν ἀποδοχὴν τῆς ἀξιώσεως ταύτης τοῦ Βονιφατίου ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, ἠπειλήθη σύγκρουσις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Βονιφατίου, διότι οὗτος δὲν ἠθέλησε νὰ ἐπιτρέψῃ ὅπως ὁ Βαλδουῖνος μεταβῇ εἰς Θεσσαλονίκην. Ὁ μεταξὺ δὲ τῶν Φλαμανδῶν καὶ τῶν Νορμανδῶν ἀνταγωνισμὸς ἐξῆπτε τὴν ἔριν. Ἀλλ' ὁ ἄφευκτος ἐμφύλιος πόλεμος

Digitized by Google

ἀπεσοβήθη τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Δανδόλου καὶ τοῦ κόμιτος τοῦ Blois Λουδοβίκου, καὶ ὁ Βονιφάτιος ἔλαβεν ὡς φέουδον παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τὸ βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης καὶ διωρίσθη ἀρχηγὸς τῶν δυνάμεων αἵτινες θὰ ἐβάδιζον πρὸς κατάκτησιν τῆς Ἑλλάδος.

Κατὰ τὸν χειμῶνα ὁ Βαλδουῖνος ἐπεδίωξε νὰ κατακτήσῃ διὰ τῶν ὅπλων τὴν Βιθυνίαν καὶ νὰ καταβάλῃ τὸν *Ἰωάννην Βατάτσην*, τὸν ἱδρυτὴν τοῦ κράτους τῆς Νικαίας, νὰ θραύσῃ δὲ καὶ ἐν Θράκῃ τὴν ἀντίστασιν τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες εἶχον ἐπαστατήσει ἐνταῦθα κατὰ Φεβρουάριον, στηριχθέντες ἐπὶ τῆς βοηθείας τοῦ βασιλέως τῆς Βουλγαρίας Ἰωαννίτση. Τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, ὁ αὐτοκράτωρ ἀνέθηκεν εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἐρρῖκον, ὃν ὅμως τάχιστα ἠναγκάσθη νὰ μετακαλέσῃ εἰς Θράκην πρὸς καταστολὴν τῆς ἑλληνικῆς ἐξεγέρσεως, νὰ μεταβῇ δὲ καὶ αὐτὸς ἐκεῖσε μετὰ τοῦ Δανδόλου, τοῦ κόμιτος τοῦ Blois καὶ τοῦ στρατάρχου τῆς Καμπανίας *Βιλλαρδουΐνου* πρὸς πολιορκίαν τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἐξ ἧς οἱ ἐπαναστάται εἶχον ἐκδιώξει τὴν φραγκικὴν φρουράν. Κατὰ τὴν συναφθεῖσαν παρὰ τὴν πόλιν τῇ 14ῃ Ἀπριλίου 1205 μάχην πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας καὶ τὸν ἐπίκουρον αὐτῶν βασιλέα τῶν Βουλγάρων Ἰωαννίτσην, οἱ Φράγκοι ὑπέστησαν πανωλεθρίαν, ὁ δὲ κόμις τοῦ Blois μετὰ τριακοσίων ἀριστέων ἐφονεύθη, ἠχμαλωτίσθη δὲ καὶ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ. Κατὰ τὸν χρόνον τῆς αἰχμαλωσίας αὐτοῦ τὴν ἀντιβασιλείαν ἀνέλαβεν ὁ ἀδελφός του *Ἐρρῖκος*, ὅτε δὲ ὁριστικῶς ἐγνώσθη περὶ τὰ μέσα Ἰουλίου 1205 ὁ θάνατος ἐκείνου, ὁ Ἐρρῖκος ἀνηγορεύθη κατ᾽ Αὔγουστον ὑπό τε τῶν συναγωνιστῶν του καὶ τῶν Ἐνετῶν αὐτοκράτωρ. Ὁ τρόπος τοῦ θανάτου τοῦ Βαλδουΐνου ποικίλως παρεδόθη καὶ παραμένει σκοτεινός. Σύγχρονος συγγραφεὺς ἀναφέρει ὅτι οὗτος ἀπέθανε μετὰ φρικτὰς βασάνους καὶ ἀφοῦ αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ἀπεκόπησαν. Ὅτε ὁ πάπας Ἰννοκέντιος ἐπενέβη παρὰ τῷ Βουλγάρῳ βασιλεῖ πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ αὐτοκράτορος, ἐπληροφορήθη ὅτι οὗτος εἶχεν ἀποθάνει ἐν τῇ φυλακῇ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Νικήτας Χωνιάτης.— Γεώργιος Ἀκροπολίτης.— Villehardouin* La Conquête de Constantinople. - *Γουλιέλμος ὁ Τύρου.— Α. Μηλιαράκη*, Τὸ βασίλειον τῆς Νικαίας.— Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, *Κ. Παπαρρηγοπούλου* (ἔκδοσις Ε΄), τόμος Ε΄.— *Σπυρίδωνος Λάμπρου*, Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, τόμος Ε΄.—*Μίλλερ-Λάμπρου*, ἡ Φραγκοκρατία ἐν Ἑλλάδι, τόμος Α΄.

Μ. ΒΟΛΩΝΑΚΗΣ

— **Βαλδουῖνος Β΄**, αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1217 - 1273). Ὁ τελευταῖος Λατῖνος αὐτοκράτωρ τῆς Ρωμανίας ἀνεψιὸς δὲ τοῦ *Βαλδουΐνου Α΄* ἐκ τῆς ἀδελφῆς του *Ἰολάνδης*. Ὁ σύζυγος ταύτης *Πέτρος Κουρτεναίη* ὑπῆρξεν ὁ τρίτος αὐτοκράτωρ τῆς Ρωμανίας, ὃν διεδέχθη ὁ υἱός του *Ροβέρτος*. Τούτου ἀποθανόντος ἐν Εὐβοίᾳ κατὰ τὴν ἐκ Ρώμης ἐπιστροφήν του τῷ 1228, ἡ διαδοχὴ περιῆλθεν εἰς τὸν ἀδελφόν του *Βαλδουῖνον*, παῖδα ἑνδεκαετῆ. Οἱ βαρῶνοι διὰ τὸ ἀνήλικον αὐτοῦ ἐξέλεξαν ὡς ἀντιβασιλέα αὐτοκράτορα τὸν γηραιὸν *Ἰωάννην Βριέννιον*, πρώην βασιλέα τῆς Ἱερουσαλήμ, θεωρούμενον δ᾽ ὡς ἱπποτικώτατον καὶ ὥρισαν ἵνα ὁ Βαλδουῖνος κυβερνήσῃ τὰς ἀσιατικὰς κτήσεις τῆς αὐτοκρατορίας, ὅτε θὰ καθίστατο ἐνῆλιξ, νυμφευθῇ δὲ τὴν θυγατέρα τοῦ Ἰωάννου, *Μαρίαν*, καὶ ἔχῃ πλήρη τὴν αὐτοκρατορικὴν ἐξουσίαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συμβασιλέως Ἰωάννου. Ὁ Βαλδουῖνος ἐνυμφεύθη τὴν Μαρίαν τῷ 1234 Ἡ Ρωμανία ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ αὐτοκράτορος Ἐρρίκου (1216) ἔφθινε, ἐνῷ τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον τῆς Νικαίας προέκοπτεν ὁσημέραι καὶ ἐνίσχυε τὰς ἐθνικὰς τῶν Ἑλλήνων ἐλπίδας πρὸς ἀνάκτησιν τῆς βασιλευούσης. Διεψεύσθησαν οὕτως αἱ ἐλπίδες τῶν Φράγκων, ὅτι ὁ Ἰωάννης Βριέννιος θὰ ἠδύνατο νὰ ἀνακόψῃ τὴν παρακμὴν τῆς λατινικῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ δύο ὅμως συνάρχοντες ἀπὸ τῆς ἐνηλικιώσεως τοῦ Βαλδουΐνου κατώρθωσαν νὰ ἀποκρούσωσι τὸν *Ἰωάννην Βατάτσην* καὶ τὸν σύμμαχον αὐτοῦ Βούλγαρον βασιλέα *Ἰωάννην Ἀσάν*, υἱὸν τοῦ θηριώδους Ἰωαννίτση, νὰ λύσωσι δὲ καὶ τὴν ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, βοηθηθέντες καὶ ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν καὶ πολλῶν Φράγκων ἱπποτῶν. Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν ἐπικούρων εἰς τὰ ἴδια καὶ τὸν θάνατον τοῦ Βριεννίου (1237), τὸ βασίλειον τοῦ Βαλδουΐνου, περιορισθὲν σχεδὸν εἰς μόνην τὴν Κωνσταντινούπολιν, περιῆλθεν εἰς ἀπελπιστικὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ εἶχεν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1236 μεταβῇ εἰς τὴν Ἑσπερίαν, ἵνα συλλέξῃ χρήματα καὶ ἄνδρας πρὸς ἀνάκτησιν τῶν ἀπολεσθέντων ἐδαφῶν τοῦ βασιλείου του καὶ ἀναζωογόνησιν αὐτοῦ. Αἱ προσπάθειαί του ἐπέτυχον ἱκανῶς καὶ τῷ 1240 ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ ἀξιολόγου στρατιωτικῆς δυνάμεως. Χαλεπαὶ περιστάσεις δὲν ἐπέτρεψαν εἰς αὐτὸν νὰ ἐκτελέσῃ μέγα τι πλὴν τῆς ἀπὸ τοῦ Ἰωάννου Βατάτση ἀποσπάσεως τῆς Τυρολόης (Τσουρλοῦ), τοῦ καλλίστου τούτου τῶν Φράγκων φρουρίου.

Στεφθεὶς ἐν τῷ μεταξὺ ὑπὸ τοῦ Λατίνου πατριάρχου Νικολάου αὐτοκράτωρ καὶ ἐπωφελούμενος ἐκ τριετοῦς πρὸς τὸν Βατάτσην ἀνακωχῆς, ἀπῆλθεν ἐκ νέου τῷ 1245 εἰς τὴν Ἑσπερίαν πρὸς ἐξεύρεσιν **βοηθείας εἰς στρατὸν καὶ χρήματα.** Ἐν Γαλλίᾳ διέμεινεν ἐπὶ δύο ἔτη. Κατὰ τὴν ἀπουσίαν του τὴν ἀρχὴν ἤσκησεν ἡ αὐτοκράτειρα Μαρία καὶ ὁ *Φίλιππος τοῦ Toucy*. Ὁ Γάλλος βασιλεὺς Λουδοβῖκος Θ΄, ὁ ἐπικαλούμενος Ἅγιος, παρέσχεν εἰς αὐτὸν χρηματικὴν βοήθειαν ὡς ἀντάλλαγμα ἁγίων λειψάνων καὶ ἰδίᾳ τοῦ τιμιωτάτου τῶν κειμηλίων τῆς Ρωμανίας, τοῦ ἐξ ἀκανθῶν δηλαδὴ στεφάνου τοῦ Σωτῆρος. Ἐπανελθὼν ἐκ τῆς Δύσεως εὗρε τὰ πράγματα τοῦ κράτους του ἔτι χείρονα, διότι καὶ ὁ Ἰωάννης Βατάτσης ἀνακατέλαβε τὴν Τυρολόην καί τινα ἄλλα μέρη τοῦ φραγκικοῦ κράτους τῆς Κωνσταντινοπόλεως καὶ ἡ οἰκονομικὴ αὐτοῦ κατάστασις εἶχε τὰ μέγιστα ἐπιδεινωθῆ. Πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς οἰκονομικῆς ταύτης καταστάσεως, διέταξε νὰ κοπῶσι νομίσματα ἐκ τοῦ μολύβδου τῶν στεγῶν τῶν ἀνακτόρων καὶ τῶν ναῶν, νὰ παραδώσῃ δὲ καὶ τὸν μονογενῆ υἱόν του Φίλιππον εἰς τοὺς Ἐνετοὺς ἐμπόρους, Ἄγγελον καὶ Ἰωάννην Φερρύ, ὡς ἐνέχυρον χρηματικῶν δανείων. Ἵνα πορισθῇ ὡσαύτως ξυλείαν πρὸς θέρμανσιν κατὰ τὸν βαρὺν χειμῶνα κατηδαφίσθησαν οἰκίαι τινὲς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ ὑπόλοιπον τῆς βασιλείας του διῆλθεν ὁ Βαλδουῖνος ἐκτελῶν τὰς ἀνὰ τὴν δύσιν ἐπαιτικάς του περιοδείας, μέχρις οὗ περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου τοῦ 1261 ἡ ἄδοξος ἀρχή του ἐτερματίσθη διὰ τῆς καταλήψεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τοῦ *Ἀλεξίου Στρατηγοπούλου*, στρατηγοῦ τοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Νικαίας καθημένου *Μιχαὴλ Παλαιολόγου*. Ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὁ Βαλδουῖνος διέφυγεν ἐπὶ ἐνετικοῦ πλοίου εἰς Εὔβοιαν, εἶτα προεχώρησεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἐντεῦθεν εἰς Πάνορμον τῆς Σικελίας, εἰς Ρώμην καὶ ἐν τέλει εἰς Παρισίους. Καὶ ὡς ἔκπτωτος αὐτοκράτωρ ἐπὶ δώδεκα ἔτη ἐξηκολούθησεν οὗτος νὰ διαδραματίζῃ τὸ αὐτὸ πρόσωπον, ἤτοι νὰ περιφέρῃ τὸν δίσκον τῆς ἐπαιτείας ἀνὰ τὰς δυτικὰς δυνάμεις. Τῷ 1267 μετέβη εἰς Νεάπολιν παρὰ τῷ βασιλεῖ Καρόλῳ τῷ Ἀνδεγαυικῷ, ἀδελφῷ δὲ τοῦ Λουδοβίκου τοῦ Θ΄, συγκεντρώσας εἰς ἐκεῖνον πάσας τὰς πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐλπίδας του καὶ συνάψας μετ᾽ αὐτοῦ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, κατὰ Μάϊον 1267, ὁριστικὴν συνθήκην. Κατ᾽ Ὀκτώβριον τοῦ 1273 ὁ Φίλιππος ὁ υἱὸς τοῦ Βαλδουΐνου ἐνυμφεύθη τὴν Βεατρίκην, θυγατέρα τοῦ Καρόλου, μετ᾽ ὀλίγας δ᾽ ἡμέρας ἀπέθνησκεν ὁ Βαλδουῖνος καὶ ἐθάπτετο ἐν Baroli τῆς Ἰταλίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Du Bouchet* «Histoire généalogique de la maison de Courtenay». *Α. Μηλιαράκ* «Τὸ Βασίλειον τῆς Νικαίας». *Κ. Παπαρηγοπούλου* «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους», τόμ. Ε΄. *Σπ. Λάμπρου* «Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος» τόμ. ΣΤ΄.

Μ. ΒΟΛΩΝΑΚΗΣ

—**Βαλδουῖνος Α΄** ὁ ***Σιδηρόχειρ***, *κόμις τῆς* ***Φλάνδρας*** (864—879). Ἡ ἱστορία τούτου συγχέεται τόσον πρὸς μυθικὰ γεγονότα, δημιουργηθέντα ὑπὸ τῶν Βέλγων χρονικογράφων, ὥστε εἶναι δυσχερέστατον νὰ καθορισθοῦν τὰ πραγματικὰ περὶ αὐτοῦ γεγονότα. Ἀπὸ τοῦ 842 μ. Χ., ζῶντος ἔτι τοῦ πατρός του Ἴνγκελραμ, φέρεται ὡς ὑπερασπιζόμενος τὰς ἀκτὰς τῆς Φλάνδρας ἐναντίον τῶν Νορμανδῶν. Κατ᾽ ἄλλους χρονικογράφους ἦτο υἱὸς τοῦ Ὀδοάκρου. Ἀργότερον φέρεται ὡς εὑρισκόμενος εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Καρόλου τοῦ Φαλακροῦ, οὗτινος ἀπήγαγε τὴν θυγατέρα Ἰουδήθ, χήραν τοῦ βασιλέως Ἔθελβολθ, δι᾽ ἣν πρᾶξιν ἀπεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ συνεδρίου τῆς Σουασσὸν (862). Ἐν τούτοις, χάρις εἰς τὸ θάρρος ὅπερ ἐπέδειξεν εἰς τὸν κατὰ τῶν Νορμανδῶν ἀγῶνα, ἐπέτυχε τὴν μεσολάβησιν τοῦ πάπα Νικολάου Α΄ ὑπὲρ τῆς ἀπονομῆς εἰς αὐτὸν χάριτος, μετὰ τὴν ὁποίαν ἐνυμφεύθη νομίμως τὴν Ἰουδήθ, λαβὼν τὴν κομιτείαν τῆς Φλάνδρας.

— **Βαλδουῖνος Β΄** ὁ ***Φαλακρός***, *κόμις τῆς* ***Φλάνδρας*** (879—918). Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, συνέχισε καθ᾽ ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἡγεμονίας του τὸν κατὰ τῶν Νορμανδῶν πόλεμον. Εἰς τὸν μεταξὺ Εὔδου καὶ Καρόλου τοῦ Ἁπλοῦ ἀγῶνα ὑπεστήριξε τὸν δεύτερον, ὃν ὅμως κατόπιν ἐγκατέλειψεν ὑπὲρ τοῦ κόμιτος Ἑρβέρτου Β΄ τοῦ Βερμαντουά, καίτοι αὐτὸς εἶχεν ὑποδείξει τὸν φόνον τοῦ πατρὸς τούτου ὀλίγον ρότερον. Ἐνυμφεύθη τὴν Ἐστρούδην, θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ἀλφρέδου, ἐκ τῆς ὁποίας ἔσχε δόο υἱούς: τὸν Ἀργούλ, ὅστις τὸν διεδέχθη ὡς κόμις τῆς Φλάνδρας, καὶ τὸν Ἀδόλφον, ὅστις ἐγένετο κόμις τῆς Βουλώνης καὶ τῆς Θηρουαννῆς.

— **Βαλδουῖνος Γ΄** ὁ ***Νέος***, *κόμις* τῆς ***Φλάνδρας*** (958—962). Υἱὸς τοῦ Ἀρνοὺλ Α΄, λογίζεται ὡς κόμις τῆς Φλάνδρας, καθ᾽ ὅσον ὁ πατήρ του ἀνεκήρυξεν αὐτὸν συνάρχοντα τῷ 958. Ἐνυμφεύθη τὴν Ματθίλδην, θυγατέρα, κατὰ τοὺς μέν, τοῦ βασιλέως τῆς Βουργουνδίας, κατ᾽ ἄλλους δέ, τοῦ δουκὸς τοῦ Σάξ, ἔσχε δὲ ἐξ αὐτῆς ἕνα υἱόν, τὸν Ἀρνοὺλ Β΄. Ἀπέθανε τῷ 962 πρὸ τοῦ πατρός του.

—**Βαλδουῖνος Δ΄** ὁ ***Πωγωνοφόρος***, *κόμις τῆς* ***Φλάνδρας*** (989—1030). Υἱὸς τοῦ Ἀρνοὺλ Β΄, ἐπολέμησε διαδοχικῶς μετ᾽ ἐπιτυχίας κατὰ τοῦ πυργοδεσπότου τοῦ Κουρτραί, ἐπαναστατήσαντος κατ᾽ αὐτοῦ, τοῦ Γοδεφρείδου, κόμιτος τῶν Ἀρδέννων, τοῦ Ἀρνούλ, κόμιτος τῆς Ἐννεγαύης (Χαινῶ) καὶ **τοῦ βασιλέως τῆς Γερμανίας Ἐρρίκου Β΄, μεθ᾽ οὗ** εἶχον συμμαχήσει ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας καὶ ὁ δοὺξ τῆς Νορμανδίας. Τῷ 1007 ὁ Ἐρρῖκος Β΄ ἠναγκάσθη νὰ τῷ παραχωρήσῃ τὴν κυριαρχίαν τῆς Ζηλανδίας. Ἐνυμφεύθη διαδοχικῶς τὴν Ὀγίβην, θυγατέρα τοῦ κόμιτος τοῦ Λουξεμβούργου, θανοῦσαν τῷ 1030, ἐκ τῆς ὁποίας ἔσχεν υἱὸν τὸν Βαλδουῖνον Ε΄, καὶ τὴν Ἐλεωνόραν, θυγατέρα τοῦ δουκὸς τῆς Νορμανδίας, ἐκ τῆς ὁποίας δὲν ἔσχε τέκνα.

—**Βαλδουῖνος Ε΄** *ὁ Ἀγαθός, κόμις τῆς* ***Φλάνδρας*** (1036—1067). Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ἐπανεστάτησε κατὰ τοῦ πατρός του τῷ 1028 καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ καταφύγῃ εἰς Νορμανδίαν. Μετὰ τὴν ἀνάληψιν ὑπ᾽ αὐτοῦ τῆς ἀρχῆς περιεπλέχθη εἰς πόλεμον πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Γερμανίας Ἐρρῖκον Γ΄, διαρκέσαντα μέχρι τοῦ 1056. Ἡ ὑπογραφεῖσα μετὰ τὸ πέρας αὐτοῦ συνθήκη προσέθεσεν εἰς τὴν κομιτείαν τῆς Φλάνδρας τὴν μεταξὺ Ντέντρ καὶ Ἐσκὼ χώραν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου τούτου, ὅπως προστατεύσῃ τὰ Ν. τῆς Φλάνδρας, κατεσκεύασε τὴν μεγάλην Νέαν Διώρυγα (Neuffossé). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Ἐρρίκου Α΄, ὁ Βαλδουῖνος ἀνέλαβε τὴν κηδεμονίαν τοῦ ἀνηλίκου Φιλίππου Α΄ καὶ ἐκυβέρνησεν, ὡς ἀντιβασιλεύς, τὴν Γαλλίαν μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἐνυμφεύθη τὴν Ἀδέλαν, θυγατέρα τοῦ βασιλέως Ροβέρτου, καὶ ἔσχεν ἐξ αὐτῆς ἓξ τέκνα, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ Βαλδουῖνος καὶ ὁ Ροβέρτος διετέλεσαν διαδοχικῶς κόμιτες τῆς Φλάνδρας. Μία τῶν θυγατέρων του, ἡ Ματθίλδη, ἐνυμφεύθη τὸν δοῦκα τῆς Νορμανδίας Γουλιέλμον, τὸν κατακτήσαντα τὴν Ἀγγλίαν.

—**Βαλδουῖνος ΣΤ΄** ***ὁ Καλός***, *κόμις τῆς* ***Φλάνδρας*** (1067—1070). Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ἐγένετο, ζῶντος τοῦ πατρός του, κόμης τοῦ Αἰνὼ διὰ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Ριχίλδης, κληρονόμου τῆς κομιτείας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ἥνωσε τὰς δύο ταύτας κομιτείας ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του. Ἀφῆκε δύο υἱούς, τὸν Ἀρνούλ, ὅστις τὸν διεδέχθη ἐν Φλάνδρᾳ, καὶ τὸν Βαλδουῖνον, γενόμενον κόμιτα τοῦ Χαινῶ.

— **Βαλδουῖνος Ζ΄**, *κόμις τῆς* ***Φλάνδρας*** (1111—1119). Υἱὸς τοῦ Ροβέρτου Β΄. Συμμαχήσας μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου τοῦ Χονδροῦ, ἠγωνίσθη κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας ἐν Νορμανδίᾳ καὶ ἀπέθανε συνεπείᾳ τραύματος, ὅπερ ἔλαβε κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Αΐ (Eu). Ἐνυμφεύθη, τῷ 1105, τὴν Ἁγνήν, θυγατέρα τοῦ δουκὸς τῆς Βρεττάνης, ἀλλὰ δὲν ἔσχε τέκνα. Μετὰ τοῦ Βαλδουΐνου Ζ΄ ἐκλείπει ἡ κατ᾽ εὐθεῖαν γραμμὴ τῶν κομίτων τῆς Φλάνδρας ἀπὸ τοῦ Βαλδουΐνου Α΄.

— **Βαλδουῖνος Η΄**, *κόμις τῆς* ***Φλάνδρας***· βλ. Βαλδουῖνος Ε΄, κόμις τοῦ Χαινῶ.

— **Βαλδουῖνος Θ΄**, *κόμις τῆς* ***Φλάνδρας***· βλ. Βαλδουῖνος Α΄, αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Γ. Α. Κ.

— **Βαλδουῖνος Α΄**, *κόμις τοῦ* ***Χαινῶ***· βλ. Βαλδουῖνος ΣΤ΄ ὁ *Καλός*, κόμις τῆς Φλάνδρας.

— **Βαλδουῖνος Β΄**, *κόμις τοῦ* ***Χαινὼ*** (1070—1098). Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, διεδέχθη τῷ 1070 τὸν πατέρα του ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Χαινὼ ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς μητρός του Ριχίλδης. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη ἠσχολήθη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀρνοὺλ εἰς ἀγῶνας κατὰ τοῦ Ροβέρτου. Μετασχὼν τῷ 1096 τῆς σταυροφορίας διεκρίθη κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀντιοχείας (1098), ἐφονεύθη δὲ ὀλίγον καιρὸν ἔπειτα ἐξ ἐνέδρας, παρὰ τὴν Νίκαιαν, ἐν ᾧ μετέβαινε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Ἀλέξιον Κομνηνόν, ὅπως ζητήσῃ ἐνισχύσεις ὑπὲρ τῶν Σταυροφόρων. Εἶχε νυμφευθῆ τῷ 1084 τὴν Ἴδαν, θυγατέρα τοῦ κόμιτος τοῦ Λουβαίν.

— **Βαλδουῖνος Γ΄**, *κόμις τοῦ* ***Χαινὼ*** (1099—1120). Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ἠγωνίσθη καθ᾽ ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἡγεμονίας του ἐναντίον τῶν κομίτων τῆς Φλάνδρας Ροβέρτου καὶ Καρόλου τοῦ Καλοῦ. Ἐνυμφεύθη τὴν Ὑολάνδην, θυγατέρα τοῦ κόμιτος τοῦ Γκουέλντρ.

— **Βαλδουῖνος Δ΄**, *κόμις τοῦ* ***Χαινὼ*** (1120—1171). Υἱὸς τοῦ προηγουμένου Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ κόμιτος τῆς Φλάνδρας Καρόλου τοῦ Καλοῦ, προέβαλεν ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς διαδοχῆς καὶ διεξεδίκησε τὴν κομιτείαν διαδοχικῶς πρὸς τὸν Γουλιέλμον Κλιτὸν καὶ τὸν Τιερρὺ τῆς Ἀλσατίας. Ἐνυμφεύθη τὴν Ἀλίκην, θυγατέρα τοῦ κόμιτος τοῦ Ναμούρ.

— **Βαλδουῖνος Ε΄** ὁ ***Θαρραλέος***, *κόμις τοῦ* ***Χαινὼ*** (1171—1195) Υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Συμμαχήσας εἰς διαφόρους ἀγῶνας μετὰ τοῦ ἐκ μητρὸς θειου του κόμιτος τοῦ Ναμούρ, ἔλαβε παρ᾽ αὐτοῦ ὑπόσχεσιν, κυρωθεῖσαν καὶ παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος, περὶ διαδοχῆς ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Ναμούρ. Κατόπιν ὅμως τῆς γεννήσεως θυγατρός, ὁ κόμης τοῦ Ναμοὺρ ἠθέλησε νὰ ἀνακαλέσῃ τὴν ὑπόσχεσίν του, ἀλλ᾽ ὁ Βαλδουῖνος στρατεύσας καὶ καταλαβὼν τὸ Ναμοὺρ ἠνάγκασεν **αὐτὸν νὰ τοῦ παραδώσῃ τὴν κυβέρνησιν τῆς κο-**

Digitized by Google

μιτείας του (1189). Δύο ἔτη ἀργότερον ὁ θάνατος τοῦ Φιλίππου τῆς Ἀλσατίας, οὗτινος εἶχε νυμφευθῆ τὴν ἀδελφὴν Μαργαρίταν, ὑπῆρξεν ἀφορμὴ ὅπως προβάλῃ ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς κομιτείας τῆς Φλάνδρας καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν κατοχήν της. Μετὰ τὸν θάνατον τῆς Μαργαρίτας (1194), ἀνέθεσε τὴν κομιτείαν ταύτην εἰς τὸν υἱόν του Βαλδουῖνον. Ἀπέθανε τῷ 1195, ἀφήσας πλὴν τοῦ Βαλδουίνου πολλὰ ἄλλα τέκνα: τὸν Φίλιππον, γενόμενον κόμιτα τοῦ Ναμούρ· τὸν Ἑρρῖκον, διαδεχθέντα τὸν ἀδελφόν του Βαλδουῖνον ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως· τὸν Εὐστάθιον, θανόντα ἐν τῇ σταυροφορίᾳ· τὴν Ἰσαβέλλαν, νυμφευθεῖσαν τὸν Φίλιππον-Αὔγουστον· τὴν Ὑολάνδην, νυμφευθεῖσαν τὸν Πέτρον ντὲ Κουρτεναίη, αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τὴν Σίβυλλαν νυμφευθεῖσαν τὸν Γουϊλάρδον Δ' τοῦ Μπωζέ.

— **Βαλδουῖνος ΣΤ'**, *κόμης τοῦ Χαινώ*. Ὁ αὐτὸς μὲ τὸν *Βαλδουῖνον Θ'*, *κόμιτα τῆς Φλάνδρας* (βλ. Βαλδουῖνος Α', *αὐτοκράτωρ Κων/πόλεως*). Γ. Α. Κ.

— **Βαλδουῖνος**. Υἱὸς τοῦ Γάλλου ἡγεμόνος τῆς Ἀντιοχείας Ραιμούνδου καὶ ἀδελφὸς τῆς Ξένης ἢ Μαρίας, δευτέρας συζύγου τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ Α' Κομνηνοῦ (1143—1180). Συμμετέσχεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μανουὴλ κατὰ τοῦ Σελτζουκίδου σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου (1174—1176) καὶ διώκει τὸ δεξιὸν τῆς φάλαγγος κατὰ τὴν ἀτυχῆ πορείαν διὰ τῆς μακρᾶς καὶ δυσβάτου κλεισωρείας τοῦ Τζυβρίτζη (ἀπὸ Μυριοκεφάλου πρὸς Ἰκόνιον), ἐν τῇ ὁποίᾳ προσβληθεὶς ὁ βυζαντινὸς στρατὸς ὑπὸ τῶν προκαταλαβόντων τὰς δυσχωρίας πολυαρίθμων Τούρκων, ὑπέστη ἀληθῆ πανωλεθρίαν (Σεπτέμβριος 1174). Ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τῆς φάλαγγος, ἀποτελουμένη ἐκ στρατευμάτων εὐκινήτων, κατώρθωσε νὰ διέλθῃ, χωρὶς νὰ ὑποστῇ μεγάλας ζημίας, ἀλλὰ τὸ δεξιὸν τοῦ κυρίου σώματος, οὗτινος ἡγεῖτο ὁ Βαλδουῖνος, προσβληθὲν ὑπὸ ἰσχυρῶν δυνάμεων τῶν Τούρκων διεσκορπίσθη. Ὁ γενναῖος Βαλδουῖνος συγκεντρώσας ἀριθμόν τινα ἀνδρῶν ἀντεπετέθη κατὰ τῶν Τούρκων ἀλλ' ἐν τέλει κυκλωθεὶς ἐφονεύθη αὐτός τε καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν ἅπαντες, «ἀλκῆς ἔργα καὶ χειρὸς γενναίας παράδειγμα ἐνδειξάμενοι». Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΛΛΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ

— **Βαλδουῖνος ντ' *Ἀβὲν*** (Avesnes), κύριος τοῦ Μπωμὸν καὶ τοῦ Ραὶν. Χρονογράφος γεννηθεὶς τῷ 1213 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1289. Ἦτο δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Μπουσὰρ ἐξ Ἀβὲν καὶ τῆς Μαργαρίτας, θυγατρὸς τοῦ κόμιτος τῆς Φλάνδρας Βαλδουίνου τοῦ Θ'. Περὶ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του συνέγραψε «Χρονικὸν» τῶν κομίτων τῆς Φλάνδρας, ὅπου ὑπάρχουν ἄφθονοι πληροφορίαι ἐπὶ τῆς γενεαλογίας τῶν οἰκογενειῶν τῆς χώρας. Μέρος τούτου ἐδημοσιεύθη ἐν Ἀνβὲρ τῷ 1693, κατόπιν ἐν τῷ Spicilegium τοῦ ντ' Ἀσερῦ (τ. ΙΙΙ σ. 286) καὶ τέλος ἐν τῇ Recueil des Historiens des Gaules et de la France (τόμ. XVIII—XX). —Ω.

— **Βαλδουῖνος *ντὲ Κοντέ***. Γάλλος ποιητὴς τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Ἔγραψε πολλὰ ἔμμετρα διηγήματα δημοσιευθέντα ὑπὸ τοῦ Αὐγ. Scheler ἐν Βρυξέλλαις τῷ 1866 εἰς 3 τόμους. —Ω.

— **Βαλδουῖνος, *Φραγκῖσκος***. Νομομαθής, θεολόγος καὶ ἱστορικὸς γεννηθεὶς τῷ 1520 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1573. Ἀσχοληθεὶς κατ' ἀρχὰς μὲ τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον, ἀνεμίχθη εἰς τὴν ὁμάδος τῆς Μεταρρυθμίσεως εἰς τὰς θρησκευτικὰς διαμάχας τῆς ἐποχῆς. Κατηγορηθεὶς ὡς αἱρετικὸς κατεδικάσθη εἰς ἀειφυγίαν καὶ δήμευσιν τῆς περιουσίας του. Τῷ 1549 διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Μπούρζ καὶ τῷ 1536 τοῦ Δικαίου καὶ τῆς Ἱστορίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ἁϊδελβέργης, ὅπου καὶ ἐδίδαξεν ἐπὶ πενταετίαν.

Τὸ 1561 ἐπέστρεψεν εἰς Γαλλίαν μὲ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ συμφιλιώσῃ τοὺς Καθολικοὺς καὶ τοὺς Οὑγενότους. Ἀποτυχὼν εἰς τὰς προσπαθείας του διέκοψεν ὁριστικῶς πᾶσαν σχέσιν μετὰ τῶν Καλβινιστῶν. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον τὸ πανεπιστήμιον τῶν Παρισίων τὸν κατήγγειλλεν ὡς αἱρετικόν. Παρὰ τοῦτο διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Ντουαί. Τῷ 1566 ἐνεκαινίασε σειρὰν δημοσίων μαθημάτων ἐπὶ τῶν Πανδεκτῶν, στεφθέντων ὑπὸ ἐπιτυχίας.

Ὁ Βαλδουῖνος ἦτο πνεῦμα φιλελεύθερον, θρησκευτικόν, ἀφανάτιστον, ἀλλὰ καὶ ἐξεγηγερμένον ἐκ τῶν καταχρήσεων ἐξουσίας τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας.

Ὡς νομομαθὴς ἀπέκτησε μεγάλην φήμην. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν εἰσηγητῶν τῆς «*ἱστορικῆς*» σχολῆς, ἥτις ἀνενέωσεν ἐν Γαλλίᾳ τὴν σπουδὴν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου. Ἰδικόν του εἶναι τὸ ἀξίωμα «sine historia, caeca est jurisprudentia (ἄνευ τῆς ἱστορίας εἶναι τυφλὴ ἡ νομικὴ ἐπιστήμη)». Ἄφησε πλεῖστα ἔργα βαθείας σκέψεως καὶ κομψοῦ ὕφους.

Μεταξὺ τῶν νομικῶν του ἔργων, τὰ ὁποῖα συνεκέντρωσεν ὁ Heineccius ἐν τῇ «Jurisprudentia romana et attica» (Λούγδουνον 1738, τόμ. 1ος), κυριώτερα εἶναι τὰ ἱστορικὰ ὑπομνήματα ἐπὶ τῶν εἰσηγήσεων τοῦ Ἰουστινιανοῦ (1546), ἐπὶ τῆς Δωδεκαδέλτου (1550) καὶ μία εἰσαγωγὴ εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον (Catechesis juris civilis 1587). Ἱστορικά του ἔργα εἶναι: «Constantinus Magnus» (1556), «De institutione historiae universae et ejus cum jurisprudentia conjunctione» (1561) κλπ. Ἐπὶ τῶν θεολογικῶν τέλος ζητημάτων τὰ σπουδαιότερα συγγράμματά του εἶναι: «Commentarius ad edicta veterum principum romanorum de christianis» (1557), «Λόγος ἐπὶ τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς Ἐκκλησίας» (1564) κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Heineccius* : Vita Fr. Balduini (ἐν Opera ad univ. juris-prudentiam pertinentia Γενεύη 1771)—*J. Heveling* ' D. Fr. Balduino jurisconsulto ejusque studiis irenicis atque politicis, Βόννη 1871).—*R. Dareste* : La France protestante 1857 τ. 1ος σελ. 993—1005 β' ἔκδ. (μετὰ λεπτομεροῦς βιβλιογραφίας τῶν ἔργων τοῦ Βαλδουίνου). Θ. Π.

[Ἐκ τῶν νεωτέρων *Βαλδουίνων* οἱ μὲν Γάλλοι ζητητέοι ἐν λέξει Μπωντουέν, οἱ δὲ Ἄγγλοι ἐν λέξει Μπάλντουϊν].

βαλδχαουσενίτης (ὁ) (Waldhausenites Welter) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *τροπιτιδῶν ἐξωσιφωνωτῶν ἀμμωνοειδῶν μαλακίων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βαλδχειμία (ἡ) (Waldheimia King) *[Παλαιοζ.]*. Γένος βραγχιοπόδων μαλακιδιζῴων τῆς ὁμοιογενείας τῶν *τερεβρατουλιδῶν*. Τοῦ γένους τούτου λείψανα εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Καθ' ὅλον τὸν αἰῶνα τοῦτον, τὸ γένος ἔζη ἐν μεγίστῃ ἀφθονίᾳ καὶ ἐξαπλώσει, διότι τὰ ἀπολιθωμένα λείψανά του εὑρίσκονται ἀσυνήθως πολυπληθῆ ἐντὸς τῶν στρωμάτων τοῦ αἰῶνος τούτου.

Τοῦ γένους τούτου τὸ εἶδος *βαλδχειμία eudoxa* Bittner εὑρέθη ἀπολιθωμένον καὶ ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τοῦ Καρόλου Ρέντς εἰς τοὺς ἀσβεστολίθους τῆς κατωτέρας καρνικῆς βαθμίδος τῆς ἀνωτέρας τριασίου ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸν Ἅγιον Ἀνδρέαν τῆς Ἀργολίδος (παρὰ τὸ Ἀσκληπιεῖον). Ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐπίσης εὑρέθη καὶ τὸ εἶδος *βαλδχειμία norica* Suess ἐντὸς ὄγκων ἀσβεστολιθικῶν κατρακυλισμένων ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Ἁγίας Τριάδος εἰς Γκουρίτζαν δυτικῶς τῆς πηγῆς Καναλάκι (εἰκονοστάσιον τῶν Ἁγίων Ταξιαρχῶν) τῆς Οἴτης. Γ. Κ. Γ.

Βαλδχειμία eudoxa Bittner.
[Ἐκ τῶν ἀσβεστολίθων τοῦ Ἁγ. Ἀνδρέου ἐν Ἀργολίδι. Εὑρέθη ὑπὸ τοῦ Καρόλου Ρέντς.]

Βαλὲ (Valée) *Συλβανὸς - Κάρολος*. Γάλλος στρατιωτικὸς (1773—1846). Ἐπολέμησεν ἐν Πρωσσίᾳ καὶ Ἱσπανίᾳ, ὅπου διεκρίθη προαχθεὶς ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ συνταγματάρχου εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ. Ἐπιστρέψας εἰς Γαλλίαν, τῷ 1814, ἔλαβε παρὰ τοῦ Ναπολέοντος τὸν τίτλον τοῦ κόμιτος. Τῷ 1837 ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Ἀφρικήν, ὅπου διεκρίθη κατὰ τὰς μάχας πρὸ τῆς Κωνσταντίνης καὶ ὠνομάσθη στρατάρχης καὶ γενικὸς διοικητὴς τῆς Ἀλγερίας. Δι' ἐπιτυχῶν ἐπιχειρήσεων κατώρθωσε νὰ ἐπεκτείνῃ τὰς γαλλικὰς κτήσεις καὶ διὰ τῆς νίκης τῶν Σιδηρῶν Πυλῶν νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν κατοχὴν τοῦ Μεντεάχ. Διεξήγαγεν ἐπίσης πολλοὺς ἀγῶνας κατὰ τοῦ Ἀμπ-ἐλ-Καντέρ, τῷ δὲ 1840, ἐπανελθὼν εἰς Γαλλίαν ἀνέλαβε τὴν προεδρείαν τῆς ἐπιτροπῆς διὰ τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν Παρισίων. Ἐχρημάτισεν ἐπίσης μέλος τῆς Βουλῆς τῶν ὁμοτίμων. Μ. Δ. Β.

Βαλεαρίδες (Baleares) *[Γεωγρ.]*. Συστὰς νήσων τῆς Ἱσπανίας, πρὸς τὸν Δ. ΒΔ. τερματισμὸν τῆς Μεσογείου, νοτίως τῆς Βαρκελώνης καὶ δυτικῶς τῆς Βαλεντίας. Κυρίως εἰπεῖν, τέσσαρες εἶναι αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν συστάδα νῆσοι, γραμμισμέναι ἀπὸ Δ. ΝΔ πρὸς Α. ΒΑ ἐπὶ ἀνύσματος 160 μιλ., κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς εὐθυγραμμίας τῶν ἱσπανικῶν ἀκρωτηρίων Γάτα (Cabo Gata) καὶ Πάλος (Cabo Palos): ἡ *Μινόρκα* (Minorca), ἡ βορειοανατολικωτέρα ἐν τῇ συστάδι, *Μαγιόρκα* (Majorca ἢ καὶ Mallorca) μεγαλόνησος ἐν τῷ μέσῳ, ἡ *Ἴβιθα* (Iviza καὶ Ibiza), ἡ νοτιοδυτικωτέρα, καὶ ἡ *Φορμεντέρα* (Formentera), ἀμέσως πρὸς νότον της. Ἐν τούτοις, παράρτημα τῶν Βαλεαρίδων θεωρεῖται καὶ ἡ συστὰς *Κολουμπρέττες* (Columbretes), καίτοι εἰς 60 ἔλα μίλλια ΒΔ. τῆς Ἴβιθας· οὐχὶ ὅμως καὶ ἡ συστὰς τῶν νήσων *Ζαφαρὶν* (Zafarin ἢ Chafarinas) ἡ ἐγγύτατα τῆς *Μελλίλια* τοῦ Μαρόκκου κειμένη καὶ ἐκχωρηθεῖσα τῇ Ἱσπανίᾳ τῷ 1847, παρὰ τὸ ὅτι ἡ συστὰς αὐτὴ ὑπάγεται διοικητικῶς εἰς τὸν *νομὸν Βαλεαρίδων*. Ἀνέρχεται δέ, τὸ μὲν ἀνάπτυγμα τῶν ἀκτῶν τῶν νήσων συνολικῶς εἰς 440 ὡς ἔγγιστα μίλλια, ἡ δὲ ἐπιφάνειά των εἰς 1935 περίπου τετραγωνικὰ μίλλια.

Οἱ διαχωρίζοντες τὰς νήσους ταύτας, ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἀπὸ τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου, διέκπλοι εἶναι εὐρύτατοι, τῆς Ἴβιθα ἀπεχούσης ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριον Cabo Naou (*Ἀρτεμίσιον*) τῆς Ἱσπανίας 47 μίλλ., τοῦ τῶν Ἴβιθα-Μαγιόρκα 44 μίλλ., καὶ τοῦ τῶν Μαγιόρκα-Μινόρκα 22 μίλ. Ἐξαιρετικῶς, τὸ μεταξὺ Ἴβιθα καὶ Φορμεντέρα ἀμφίγειον παρουσιάζεται ὡς στενὸς δίαυλος, 5 μόλις μίλ.· ἁπλοῦν ὅμως βλέμμα, καὶ ἐπὶ τοῦ ἀγγλικοῦ χάρτου ἀκόμη (3276: Channels between Iviza and Espalmador), ἀρκεῖ πρὸς σχηματισμὸν πεποιθήσεως περὶ τοῦ ποτὲ ἑνιαίου τῶν νήσων τούτων, ἀποχωρισθεισῶν διὰ διασπάσεως τοῦ ἀλλοκότου στενότητος ἰσθμοῦ, ὅστις τὰς ἥνωνέ ποτε, ὀφειλομένης εἰς πλουτωνίους δυνάμεις ἀλλὰ καὶ εἰς συναρωγὴν τῶν τρομερῶν ἐκεῖ τρικυμιῶν, τόσον τῶν ἀπὸ Εὔρου ὅσον καὶ τῶν ἀπὸ Ζεφύρου.

Ἐθνόσημον τῶν Βαλεαρίδων νήσων.

Πρόσκεινται δὲ εἰς τὰς μεγάλας τῶν νήσων τοιαῦται μικρότεραι καὶ νησία καὶ βραχονησῖδες, καὶ δή: εἰς τὴν Μινόρκαν (ΝΔ), ἡ *Αἴρε*· εἰς τὴν Μαγιόρκαν, ἡ *Καμπρέρα* (πρὸς Ν), καὶ ἡ *Δραγονέρα* (πρὸς Δ)· εἰς τὴν Ἴβιθα, ἡ *Ταγκομάγο* (ΒΑ), ἡ *Ἐσπερντὲλ* (ΝΑ), ἡ *Χεμένα* (Δ.ΝΔ) καὶ ἡ *Κονεχέρα* (Δ.ΒΔ)· τέλος, μεταξὺ Ἴβιθα καὶ Φορμεντέρα, λείψανα τοῦ ποτὲ ἰσθμοῦ ἀνθιστάμενα εἰσέτι, αἱ νησῖδες *Ἀγορκάδος*, *Νέγκρα*, *Ἐσπαλμαδόρ*, καὶ ἄλλαι τινὲς βραχονησῖδες, ἀνάμεσον τῶν ὁποίων διήκουν πόροι, οὓς οἱ Ἱσπανοὶ ὀνομάζουν *Φρέος* (Freos).

Τὰ βάθη εἶναι, κατὰ μέγιστον, 477 ὀργ. μεταξὺ ἀκρωτ. Νάου καὶ Ἴβιθα, 580 ὀργ. μεταξὺ Ἴβιθα-Μαγιόρκα, 45 ὀργ. μεταξὺ Μαγιόρκα καὶ Μινόρκα (ὃν διέκπλουν οἱ Ἱσπανοὶ ὀνομάζουν *Φρέου Μινόρκα*) καὶ εἰς τά, μεταξὺ Ἴβιθα καὶ Φορμεντέρα, Φρέος 4 1/2 μόλις.

Οἱ κυριώτεροι λιμένες τῶν νήσων εἶναι: ἐν τῇ Μαγιόρκᾳ ἡ *Πάλμα*, ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου καὶ τοῦ νομοῦ, Ἀλκούδια, Πολλένσα καὶ *Πουέρτο Σολλέρ*· εἰς τὴν Μινόρκα: *Πουέρτο Μαών*, λιμὴν ἀχανής, *Πουέρτο Φόρνελς* καὶ *Πουέρτο Σιουταντέλλα*. εἰς τὴν Ἴβιθα λιμὴν φερώνυμος.

Ἀπὸ ἀπόψεως γεωλογικῆς συστάσεως, ἡ ὀροπεδινὴ Μαγιόρκα (ὄρος Τορέλλια 1506 μ. καὶ Πουΐ-μαγιὸρ 1500 μ.), οὖσα ἀσβεστογενοῦς τοιαύτης, παρουσιάζει θαυμάσια χρωματιστὰ μάρμαρα ὧν τὰ τοῦ λατομείου Σανταγκουὴ εἶναι περιώνυμα· ὑπάρχουσι δὲ μεταλλεύματα μολύβδου (8 ὀρυχεῖα), σιδήρου, ὑδραργύρου (ὡς κιννάβαρι) καὶ γαιάνθρακες, ἀλλ' ἐλάχιστοι. Παρὰ τὴν ἀνατολικὴν ἄκραν τῆς νήσου, εἰς Ἄρτα, σπήλαιον σταλακτιτῶν, τὸ σημαντικώτερον τῆς Εὐρώπης. Ἡ Μινόρκα, χθαμαλωτέρα οὖσα (358 μ.), εἶναι πλουσία εἰς λίθους πολυτελείας, ἔχει μεταξὺ αὐτῶν καί τινα, ὅστις μαλακὸς σχετικῶς καὶ εὐχερέστατα λατομούμενος σκληρύνεται μετὰ ταῦτα ὁλονὲν καθιστάμενος τραχύτατος, ἀλλὰ καὶ πορφυρίτην καὶ μάρμαρα ἀνώτερα τῶν ἰταλικῶν, βουνοὺς ὁλοκλήρους ἐκλεκτοῦ ἀσβεστολίθου καὶ πλούσια μεταλλεῖα μολύβδου, χαλκοῦ καὶ σιδηρομαγγανίου, ὧν ὅμως τὴν κατὰ χώραν ἐκκαμίνευσιν καθιστᾷ ἀδύνατον ἡ ἔλλειψις καυσίμων.

Ἡ χλωρὶς τῶν νήσων παρουσιάζεται εἰς μεγάλην ποικιλίαν, τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εἰδῶν τῶν φυτῶν των ἐκτιμωμένων εἰς 1350—1400, τῆς ποικιλίας ἀλλὰ καὶ τῆς βλαστήσεως μειουμένων σὺν τῷ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ὕψει, ἐλαχίστης βλαστήσεως παρατηρουμένης εἰς ὕψη μείζονα τῶν χιλίων μέτρων. Ἐπικρατεῖ δὲ ἡ ἥμερος χλωρίς, καταστραφέντων θαυμασίων δασῶν πεύκης πρὸς ἐμφύτευσιν ἐλαιώνων καὶ ἀμπελώνων· παντὸς δὲ εἴδους λαχανικὰ εὐδοκιμοῦν καθ' ὑπερβολήν, ὡς καὶ γλυκοπατάται, οὓς οἱ χωρικοὶ χρησιμοποιοῦν ἀντὶ ἄρτου ἐν ἀνάγκῃ. Ἡ Μινόρκα εἶναι καὶ κτηνοτρόφος, ἡ δὲ Ἴβιθα ἡ πασῶν παραγωγικωτέρα εἰς ὀπώρας.

Ἀλλὰ καὶ ἡ πανίσκη εἶναι ἄφθονος τόσον ἡ θαλασσία ὅσον καὶ ἡ χερσαία. Καὶ ἡ μὲν πρώτη, εἰς παντὸς εἴδους ἰχθῦς, πρὸ πάντων ὅμως εἰς ὑπερμεγέθεις ἀστακούς, τῶν ὁποίων, συσκευαζομένων μετὰ ὑγρῶν βρύων ἐντὸς κοφίνων παρασκευαζομένων ἐκ τοῦ εἰδικοῦ σχίνου ὃν ἀναφέρει ὁ Στράβων, γίνεται μεγάλη ἐξαγωγή, μέσῳ Πὸρ Βὰνδρ τῆς Γαλλίας, μέχρις Ὁλλανδίας καὶ Ρωσίας, ὅπου φθάνουσι ζῶντες. Ἡ δὲ χερσαία εἰς πέρδικας, ὄρτυγας, σκολόπακας, ἀλλὰ πρὸ πάντων εἰς λαγωκονίκλους καὶ λαγωούς· καὶ ὅμως τὰ δύο τελευταῖα ταῦτα εἴδη της ἦσαν μέχρις ἐποχῆς τινος τελείως ἄγνωστα εἰς τὰς νήσους ταύτας: «οὐδὲ γὰρ τοὺς λαγιδεῖς ἐπιχωρίους εἶναί φασιν, ἀλλὰ κομισθέντων ἐκ τῆς περαίας ὑπό τινος ἄρρενος καὶ θηλείας γενέσθαι τὴν ἐπιγονήν· ἣ τοσαύτη ἐν ἀρχῇ ὑπῆρχεν ὥστε καὶ οἴκους ἀνατρέπειν ἐκ τῆς ὑπονομῆς καὶ δένδρα, καὶ ἐπὶ τοὺς Ρωμαίους, ὥσπερ εἶπον, ἀναγκασθῆναι καταφυγεῖν τοὺς ἀνθρώπους. Νῦν μέντοι τὸ εὐμεταχείριστον τῆς θήρας ἐπικρατεῖν οὐκ ἐᾷ

Digitized by Google

τὴν βλάβην, ἀλλὰ λυσιτελῶς οἱ ἔχοντες καρποῦνται τὴν γῆν» *(Στράβ. Didot.* 140,1).

— [ΙΣΤΟΡ.] Οἱ ἀρχαῖοι γεωγράφοι δὲν εἶχον τὴν αὐτὴν μὲ τοὺς συγχρόνους ἀντίληψιν ὡς πρὸς τὰς Βαλεαρίδας (καὶ *Βαλιαρίδας* καὶ **Βαλλιαρίδας** καὶ *Γυμνησίας* τῶν ἀρχαίων) καὶ ἐχαρακτήριζον ὡς τοιαύτας μόνον τὰς δύο τῶν νήσων τῆς συστάδος. Τοῦτο, ὑποδηλούμενον ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (101,38 καὶ 106,38), σαφηνίζεται ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Β, στ, 78): «Καὶ Βαλλιαρίδες νῆσοι δύο, Γυμνήσιαι δὲ ἑλληνιστί, ὧν ἐν μὲν τῇ *μείζονι* (τῇ τανῦν *Μαγιόρκα*) πόλεις δύο, Πάλμα (τανῦν Palma), Πολέντια (τανῦν Pollenza)· ἐν δὲ τῇ *ἐλάττονι* (τανῦν *Μινόρκα*) πόλεις αἵδε· Ἴαμνα (τανῦν *Cindadella*) καὶ Μαγὼ (τανῦν Mahon)». Τὰς ἄλλας δύο νήσους τῶν συγχρόνων Βαλεαρίδων ὠνόμαζον συλλήβδην *Πιτυούσας* (*Στράβ.* 139,5 καὶ 9. *Πτολεμ.* Β, στ, 77) «ὧν ἡ μὲν ἐλάττων καλεῖται Ὀφιοῦσα, ἡ δὲ μείζων Ἔβυσος, ἐν ᾗ πόλις ὁμώνυμος»· ἡ πρώτη τούτων, ἣν ὁ Pompon. Melas φέρει ὑπὸ τὸ ὄνομα *Calubraria*, ὃν μετάφρασις τοῦ *Ὀφιοῦσα*, εἶναι ἡ σύγχρονος *Φορμεντέρα*, ἡ δὲ δευτέρα ἡ *Ἴβιθα*.

Ἡ ἀρχὴ τῆς ἱστορίας τῶν Βαλεαρίδων χάνεται ἐν τῇ ἀχλύϊ τῶν αἰώνων. Ὁ Στράβων (106,38 καὶ 139.30· πρβ. *Διόδ. Σικελ.* Ε, ιστ, 2) ἀναφέρει ὡς οἰκήτορας τῶν τοὺς Φοίνικας, «Γυμνήσιαί τε καὶ ἄλλα νησίδια Φοινικικά», μὴ παραλείπων ὅμως καὶ τὴν μνείαν παραδόσεώς τινος (558,49), καθ' ἣν λιμένες τινὲς τῶν Βαλεαρίδων ἀπῳκίσθησαν ὑπὸ Ροδίων μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς Τροίας ἀπέλευσίν των. Ἡ πρώτη τῶν ἐκδοχῶν προκύπτει μᾶλλον ἀληθοφανής, διότι εἶναι ὁμοιαληθές, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ ὀνομασία των *Γυμνήσία*, ἀποτελεῖ μετάφρασιν τῆς φοινικικῆς *Βαλλιάρες*, σημαινούσης, ὡς καὶ ἡ ἑλληνική, *γυμνῆται, «σφενδονῆται»*. Τοῦτο ἄλλως τε ὑποδηλοῖ ὁ Πολύβιος («Ἱστοριῶν» Γ, 33 καὶ 16): «πρὸς δὲ τούτοις Βαλιαρεῖς, οὓς κυρίως μὲν καλοῦσι σφενδονήτας, ἀπὸ δὲ τῆς χρείας ταύτης, συνωνύμως, καὶ τὸ ἔθνος προσαγορεύουσι καὶ τὴν νῆσον», ἀπολύτως δὲ σαφῶς ὁ Στράβων «φασὶ δὲ τοὺς γυμνήτας ὑπὸ Φοινίκων βαλεαρίδας λέγεσθαι, διότι τὰς Γυμνησίας Βαλεαρίδας λεχθῆναι» (559,3), τοῦ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου (Ε, ιζ,1) κατανέμοντος τὰς ἀνωτέρω δόξας: «ὑπὸ μὲν τῶν Ἑλλήνων ὀνομαζόμεναι Γυμνήσιαι διὰ τοὺς ἐνοικοῦντας γυμνοὺς τῆς ἐσθῆτος βιοῦν κατὰ τὴν τοῦ θέρους ὥραν, ὑπὸ δὲ τῶν ἐγχωρίων καὶ τῶν Ρωμαίων προσαγορεύονται Βαλλιαρεῖς ἀπὸ τοῦ βάλλειν ταῖς σφενδόναις λίθους μεγάλους κάλλιστα τῶν ἁπάντων ἀνθρώπων». Ὁπωσδήποτε οἱ κάτοικοι τῶν Βαλεαρίδων δὲν φαίνεται νὰ ἦσαν κομψευόμενοι, τοὐλάχιστον ἕως τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν «Φοίνικες κατέσχον τὰς νήσους· οὗτοι δὲ ἐνδῦσαι λέγονται πρῶτοι τοὺς ἀνθρώπους, χιτῶνας πλατυσήμους» καὶ ἀφοῦ κατόπιν ἐνεδύοντο δορὰς ζῴων ἀπεψιλωμένας (*Λυκόφρ.* στ. 633).

Παρὰ τὴν τοιαύτην των ὅμως ἀγρίαν ἐμφάνισιν οἱ νησιῶται ἦσαν «εἰρηναῖοι» καὶ οὐδένα ἠνώχλουν, ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ζειδώρου τῶν νήσων των γῆς. Ἀκριβῶς ὅμως τὸ εὔφορον τῶν νήσων των καὶ τὸ εὔκρατον ὅσον οὐδὲν ἄλλο ἐν τῇ Μεσογείῳ κλῖμα τῶν Βαλεαρίδων εἵλκυον τοὺς ἐπιδρομεῖς καὶ διὰ τοῦτο ἠναγκάζοντο οἱ νησιῶται, πρὸς ἄμυναν των, νὰ χρώνται τῆς σφενδόνης, ἣν τὸ πρῶτον ἀπὸ τῶν Φοινίκων εἶχον ἐκμάθει. Τοσαύτην δὲ σημασίαν ἀπέδιδον εἰς τὴν ἐξάσκησιν εἰς τὸ ὅπλον τοῦτο, ὥστε οἱ γονεῖς δὲν ἔδιδον εἰς τὰ τέκνα των ἄρτον, ἐὰν ταῦτα δὲν ἐπετύγχανον διὰ τῆς σφενδόνης τὸν στόχον, ἐφ' οὗ εἶχεν ἀποτεθῇ ὁ ἄρτος των (*Στρ.* Ε, γ § 1 καὶ 2). Ἐμάχοντο δὲ γυμνοί, φέροντες ὡς ἀγχέμαχα ὅπλα ἀσπίδα μικρὰν «ἢ πεπυρακτωμένον ἀκόντιον, σπάνιον δὲ λελογχωμένον σιδήρῳ μικρῷ» ὡς ἑκηβόλα δὲ τρεῖς σφενδόνας, μίαν διὰ κάθε ἀπόστασιν, ἃς ὅταν δὲν μετεχειρίζοντο ἔφερον περὶ τὴν κεφαλήν, «τὴν μὲν μακρόκωλον πρὸς τὰς μακροβολίας, τὴν δὲ βραχύκωλον πρὸς τὰς ἐν βραχεῖ βολάς, τὴν δὲ μέσην πρὸς τὰς μέσας»· κατεσκευάζοντο δὲ ἐκ τῶν νημάτων σχοίνου ὀνομαζομένου «μαλαγκραῖνα» περιγραφομένου καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου (Φυτ. Δ, 13) καὶ τοῦ Πλινίου (XIV 657), πιθανῶς, ὡς ὁ σχολιαστὴς τῆς Géogr. de Strabon (τόμ. ΙΙ σελ. 495 ὑποσ. 2) ὑποθέτει, ὄντος τοῦ *schoenus nigricans* τοῦ Λινναίου. Διὰ τὴν σκοπευτικήν των δὲ διὰ τῆς σφενδόνης δεινότητα εἶχον προσληφθῇ ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων ὡς μισθωτοὶ σφενδονῆται καὶ κατὰ τὴν παρὰ τὸν *Αὔφιδον* μάχην τοῦ Ἀννίβα κατὰ Γαΐου (*Πολυβ.* ἱστορ. Α' 67, 7 καὶ Γ' 113, 7) καὶ βραδύτερον κατὰ τὴν παρὰ τὴν *Κύλλαν* (*Ἀππιαν.* Καρχηδον. 40).

Ὁ χαρακτηρισμὸς ὅμως τῶν νησιωτῶν ὡς «εἰρηναίων» δὲν διήρκεσε, διότι, κακοποιῶν τινων ἐξ αὐτῶν συνεταιρισθέντων πρὸς τοὺς περιαγομένους ἀνὰ τὸ Βαλεαρικὸν πέλαγος πειρατάς, ἐγεννήθη γενικὴ δυσφημία κατὰ τῶν νησιωτῶν ἐπὶ πειρατείᾳ, καὶ τῷ 629 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης ἔτος ὁ Κουίντος Καικίλιος Μέτελλος ἀπεστάλη ἐναντίον των, τόσον δὲ ἐπιτυχῶς μετεχειρίσθησαν καὶ τότε τὰς σφενδόνας των, ὥστε διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ πλησιάσῃ ὁ Ρωμαῖος ἐκεῖνος στρατηγός, ἠναγκάσθη νὰ ἀνατείνῃ ὑπὲρ τὰ πλευρὰ τῶν πλοίων του παραρύματα ἐκ δέρματος πρὸς προφύλαξιν τῶν ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων μαχητῶν του. Ἡ ἐπὶ τῇ προμνησθείσῃ προφάσει κατάληψις τῶν Βαλεαρίδων ἔδωσεν εἰς τὸν Μέτελλον τὸν τίτλον τοῦ *Βαλεαρικοῦ* καὶ μετέβαλε τὴν σύστασιν τοῦ πληθυσμοῦ των, ἐγκατασταθέντων μεταξὺ αὐτοῦ τρισχιλίων Ρωμαίων, οὓς πρὸς τοῦτο μετέφερον ἐκ τῶν εἰς Ἰβηρίαν μετοικησάντων (*Στράβ.* Ε, α, 1. *Liv.* 26, 36. *Flor.* 3, 22).

Τῷ 426 μ. Χ. κατεκτήθησαν ὑπὸ τῶν Βανδάλων, κατόπιν ὑπὸ τῶν Βησιγόθων, καταληφθεῖσαι προσκαίρως ὑπὸ τοῦ Καρολομάγνου. Τῷ 798 κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Χαῒμ ὁ Α' τῆς Ἀραγῶνος τὴν ἐκυρίευσεν ἀπ' ἐκείνων (1276) καὶ ἐσχημάτισε δι' αὐτῶν τὸ βασίλειον τῆς Μαγιόρκας χάριν τοῦ δευτεροτόκου του, ὅπερ βασίλειον ἔπαυσεν ὑφιστάμενον τῷ 1343, προσαρτηθὲν ὑπὸ Πέτρου τοῦ Δ' εἰς τὸ βασίλειον τῆς Ἀραγῶνος. Ὁ Χαϊρεδδίν, ἐκδικούμενος τὴν ἐν Πόρτο-Φαρίνα ἐπιτυχῆ ἐπιχείρησιν τοῦ Δόρια, ἀπέβη καὶ ἐδῄωσε τὴν Μινόρκα. Τῷ 1707 τὰς κατέλαβον οἱ Ἄγγλοι, περατωθείσης τῆς καταλήψεως αὐτῶν τῷ 1715, τῷ 1756 τὰς κατέλαβον οἱ Γάλλοι, τῷ 1769 ἀνακατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, τῷ 1782 ἀνακατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν, τῷ 1798 ἐκ νέου ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, καὶ τέλος, τῷ 1803, κατεκυρώθησαν ὁριστικῶς εἰς τὴν Ἱσπανίαν. Ἔκτοτε δὲ ἀποτελοῦν νομὸν τοῦ Ἱσπανικοῦ Βασιλείου ἔχοντα (1924) πληθυσμὸν 360.000 κατοίκων.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

βαλεαρίκη (ἡ) (Balearica) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ραλλοϊδῶν*. Τὰ ἐνήλικα πτηνὰ διακρίνονται κυρίως ἐκ τοῦ θαυμασίου πτερωτοῦ λοφίου, ὅπερ φέρουσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς των καὶ τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ λεπτότατα οὖλα πτερὰ χρυσοκιτρίνου χρώματος. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι λευκοὶ καὶ δίδουσι γενικῶς εἰς τὴν κεφαλὴν ἰδιόρρυθμον ὄψιν. Αἱ παρειαί, ζωηρῶς ἐρυθραί, δὲν φέρουσι πτερὰ καὶ τὸ καλῦπτον ταύτας δέρμα προεκτείνεται ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ ράμφους καὶ ἀποτελεῖ εἶδος σαρκώδους ἐξογκωμένου σάκκου. Τὸ μετωπικὸν τμῆμα φέρει λεπτότατα, τριχοειδῆ πτερὰ στιλπνοῦ μελανοῦ χρώματος. Αἱ πτέρυγες εἶναι μεγάλαι, εὐρεῖαι καὶ ἀμβλεῖαι καὶ πρὸς τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ σώματος ἔχουσι χρῶμα λευκοαργυρῶδες, κατὰ τὸ μέσον τοῦ σώματος φαιοπυρρῶδες καὶ κατὰ τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τοῦ σώματος μελανόν. Τὰ πτερὰ τῆς οὐρᾶς ἔχουσι φαιοπυρρὸν χρωματισμόν, τὰ δὲ ἐπίλοιπα πτερὰ μελανὰ μὲ ὑποκυάνους ἀνταυγείας. Οἱ πόδες εἶναι ὑψηλότατοι, μελανοί, καὶ φέρουσιν ἰσχυροὺς ὄνυχας. Συνήθως τὰ πτηνὰ ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς τὴν κεντρικὴν καὶ βόρειον Ἀφρικήν, ἄλλοτε ὅμως ὑπῆρχον εἰς τὴν Σικελίαν καὶ εἰς τὰς Βαλεαρίδας νήσους. Πατρίς των εἶναι ἡ κεντρικὴ Ἀφρική, ὅπου τὰ πτηνὰ ταῦτα ἐνδιαιτῶνται κατὰ ζεύγη ἢ καθ' ὁμάδας παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν. Τὸ βάδισμά των εἶναι βαρὺ καὶ βαδίζοντα κρατοῦσι κυρτὴν τὴν ράχιν των· μόνον ὅταν ἐρεθῶσι πρὸ κινδύνου τρέχουσι ταχέως. Ἡ πτῆσίς των εἶναι βραδεῖα καὶ ρυθμικωτάτη, ἵπτανται δὲ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ διακρίνη τις τὰς πτέρυγας ἐν ὅλῳ αὐτῶν τῷ πλάτει. Τὰ πτηνὰ ταῦτα μικρὰ συλλαμβανόμενα ζῶσιν ἀρκετὰ ἔτη ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βαλεαρίκη ἡ ταώνειος* (Balearica pavonina). Δ. Ν. Π.

Βαλεαρίκη ἡ ταώνειος.

Βαλεαρικὸν *πέλαγος [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τὸ ἀποτελοῦν τὸ πρὸς ἀνατολὰς ὅριον τῆς Βαιτικῆς Ἱσπανίας, «τοῦτο δὲ συνήπται τῇ Ἰβηρικῇ θαλάσσῃ» (*Μαρκιανοῦ Ἡρακλεώτου* «Περίπλους τῆς Ἔξω Θαλάσσης» Β, 8). Κατὰ τὸν Πτολεμαῖον καὶ *Βαλλιαρικὸν πέλαγος* ὀνομαζόμενον (Β, δ, 3 καὶ 8), εἶναι τὸ περιλαμβάνον τὰς *Πιτυούσας* (δηλαδὴ τὰς συγχρόνους *Ἴβιθα* καὶ *Φορμεντέρα*) καὶ τὰς *Βαλλιαρίδας* (δηλ. τὰς συγχρόνους *Μαγιόρκα, Μινόρκα*, καὶ τὰς προσκειμένας αὐταῖς). Κατὰ ταῦτα, τὸ πέλαγος τοῦτο συνεχίζετο πρὸς βορρᾶν μὲν πρὸς τὸν «Γαλατικὸν κόλπον τὸν ἐν Ναρβωνίτιδι» (δηλαδὴ τὸν σύγχρονον *κόλπον τῆς Λυῶν*), πρὸς νότον δὲ ὑπὸ τοῦ «Ἰβηρικοῦ πελάγους» (τῆς νοτίως τῆς συγχρόνου *Ἀλικάντης* θαλάσσης, μὴ ἐχούσης δὲ τανῦν εἰδικὸν ὄνομα), τοῦ Στράβωνος ἀφίνοντος νὰ ὑπονοῆται, ὅτι κατ' αὐτὸν (105,25) τὸ Βαλεαρικὸν πέλαγος ἦτο τὸ βόρειον τμῆμα τοῦ Ἰβηρικοῦ πελάγους. Προσαρμόζοντες τὰς ὡς ἄνω εἰδήσεις εἰς τὴν σύγχρονον γεωγραφίαν, συνάγομεν ὅτι Βαλεαρικὸν πέλαγος ὠνόμαζον τὴν θάλασσαν τὴν μεταξὺ τῶν παραλλήλων τῶν ἀκρωτηρίων Cabo San Antonio καὶ Capo Oropesa τὴν περιλαμβάνουσαν τήν, κατὰ τὴν σύγχρονον ἀντίληψιν, συστάδα τῶν *Βαλεαρίδων*, δηλαδή, τὴν θάλασσαν τὴν περικλειομένην περίπου μεταξὺ τῶν παραλλήλων 38°1/2 καὶ 40°1/2, τοῦ μεσημβρινοῦ 5° Αν, καὶ τῶν ἀκτῶν τοῦ *κόλπου τῆς Βαλεντίας*.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βαλέβσκι (Walewski), ***Ἀλέξανδρος Ἰωσὴφ Κολόννα***. Γάλλος πολιτικὸς γεννηθεὶς τῷ 1810, υἱὸς τοῦ Ναπολέοντος Α' καί τινος Πολωνίδος. Παρὰ τὴν πατρικὴν αὐτοῦ καταγωγήν, ἀνδρωθεὶς ἠγωνίσθη τῷ 1831 ὑπὸ τὸν Skrynecki πλησίον τοῦ Grochow ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς μητρικῆς του πατρίδος, ἐστάλη δὲ βραδύτερον ὅπως ἐνεργήσῃ ὑπὲρ τῆς πολωνικῆς ὑποθέσεως εἰς Λονδῖνον. Ἐκεῖθεν, μετὰ τὸ τέρμα τῆς Πολωνικῆς ἐπαναστάσεως, μετέβη εἰς Παρισίους, ἔνθα ἔτυχε θερμοτάτης ὑποδοχῆς, διωρισθεὶς διοικητὴς τοῦ 4ου συντάγματος τῶν Οὐσάρων. Παραιτηθεὶς τῆς θέσεως ταύτης ἐπεδόθη εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἐκ παραλλήλου εἰς τὴν δημοσιογραφίαν. Ὅτε δὲ ἀνέλαβε τὴν κυβέρνησιν ἐν Γαλλίᾳ ὁ Θιέρσος (1840), ὁ Βαλέβσκι ἐπεφορτίσθη διὰ διπλωματικῆς ἀποστολῆς εἰς Αἴγυπτον· ἔκτοτε δὲ ἐπὶ ὁλόκληρον ἑπταετίαν, ἤτοι μέχρι τοῦ 1848, ἔδρασεν ὡς διπλωματικὸς ἀπεσταλμένος διὰ διαφόρους ὑποθέσεις τοῦ γαλλικοῦ κράτους. Ἐκραγείσης τῆς Φεβρουαριανῆς ἐπαναστάσεως, ὁ Βαλέβσκι, εὑρισκόμενος τότε εἰς Μπουένος Ἄϋρες, σπεύδει νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Παρισίους, ἔνθα συντάσσεται μετὰ τῶν φίλων τοῦ Λουδοβίκου Ναπολέοντος. Ἐγκαθιδρυθείσης μετὰ ταῦτα τῆς Δημοκρατίας, ἡ κυβέρνησις προσέφυγε καὶ πάλιν εἰς αὐτόν, ἐπιφορτίσασα τὸν Βαλέβσκι μὲ διαφόρους διπλωματικὰς ἀποστολὰς εἰς Φλωρεντίαν, Νεάπολιν, Μαδρίτην καὶ Λονδῖνον. Μετὰ πάρελευσιν τετραετίας ἀναλαμβάνει τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν (1855) καὶ προεδρεύει τῶν ἐν Παρισίοις διεξαχθεισῶν διαπραγματεύσεων πρὸς συνομολόγησιν τῆς περὶ εἰρήνης συνθήκης. Διατηρήσας τὴν θέσιν ταύτην τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν ἐπὶ πενταετίαν, παρῃτήθη. Τῷ 1865 ἐκλέγεται διὰ μίαν σύνοδον πρόεδρος τοῦ Νομοθετικοῦ Σώματος, παραιτεῖται ὅμως μετ' οὐ πολὺ τῆς θέσεως ταύτης ὅπως ἀποσυρθῇ εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον, διατηρήσας μόνον τὴν θέσιν τοῦ γερουσιαστοῦ καὶ τοῦ μυστικοσυμβούλου. Τῷ 1868 μεταβὰς εἰς Γερμανίαν ἀπέθανεν αἰφνιδίως. Η. Γ. Κ.

Βαλέζιο (Valesio), ***Ἰωάννης-Λουδοβῖκος***. Ἰταλὸς ζωγράφος καὶ χαράκτης, γεννηθεὶς τῷ 1561 καὶ ἀποθανὼν νεώτατος εἰς ἄγνωστον ἡμερομηνίαν. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Καράτσιο. Ὁ καλύτερος αὐτοῦ πίναξ εἶναι μία εἰκὼν τῆς «Θρησκείας», εὑρισκομένη ἐν Ρώμῃ. Προτιμῶνται ὅμως αἱ χαλκογραφίαι του, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν τὴν «Παρθένον καὶ τὸν Ἰησοῦν στηριζόμενον εἰς τὰ γόνατα τῆς μητρός του» τὴν «Ἀφροδίτην ἀπειλοῦσαν τὸν Ἔρωτα», τὴν «Ἀφροδίτην τιμωροῦσαν τὸν Ἔρωτα» κτλ. Μ.Δ.Β.

Βαλὲν (Valin), ***Ρενᾶτος-Ἰωσήφ***. Γάλλος νομομαθὴς (1695—1765). Ἔγραψε βιβλίον ἐπὶ τῶν ἐθίμων τῆς γενετείρας του Λα-Ροσέλλ, σχόλιον, θεωρούμενον κλασσικόν, ἐπὶ μιᾶς διαταγῆς τοῦ 1861 διὰ τὸ ναυτικόν, «Δοκίμιον λειῶν» κτλ.

Βαλενζέε ἢ ***Βαλενστάντερ, λίμνη*** (Walensee ἢ Walenstader See) *[Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς Ἑλβετίας κειμένη μεταξὺ τῶν καντονίων Γκλάρις καὶ Σὰν Γκὰλ (Ἁγίου Γάλλου). Ἔχει μῆκος 15 περίπου χιλμτρ. καὶ πλάτος 2 1/2 χιλμτρ., κεῖται δὲ περὶ τὰ 430 μέτρα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

Βαλενζουέλα (Valenzuela), ***Ἰωάννης***. Ἱσπανὸς γλύπτης τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἀπολαύων μεγίστης φήμης κατὰ τὴν ἐποχήν του. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται ὁ «Νεκρὸς Χριστὸς» καὶ ἡ «Παρθένος», ἐκτελεσθέντα τῷ 1556 διὰ τὴν μονὴν Val de Christi. Ι. Μ. Π.

Βαλένθια (Valencia) *[Γεωγρ.]*· βλ. **Βαλεντία**.

Βαλένθια (Valencia), ***Πέτρος***. Ἱσπανὸς νομομαθὴς καὶ ἱστορικὸς (1545—1620). Φίλιππος ὁ Γ' ὠνόμασεν αὐτὸν ἱστορικὸν τῆς αὐλῆς. Χάρις εἰς τὸν χαρακτῆρα καὶ εἰς τὴν πολυμάθειάν του ἐξετιμᾶτο τὰ μέγιστα ἀπὸ ὅλας τὰς σημαντικὰς προσωπικότητας τοῦ κράτους, αἵτινες τὸν συνεβουλεύοντο καὶ εἰσήκουον τὰς γνώμας του. Ἐδημοσίευσε σχόλια εἰς τὰ «Ἀκαδημεικὰ» τοῦ Κικέρωνος καὶ ἀφῆκε πλεῖστα ἔργα ἐν χειρογράφῳ εἰς τὰς ἱσπανικὰς βιβλιοθήκας. —Ο.

βαλενίσεψ (ὁ) (Baleniceps) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροτάρσων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πελαργιδῶν*. Τὰ πτηνὰ ταῦτα χαρακτηρίζονται ἐκ τοῦ παμμεγίστου ράμφους καὶ τῆς ἄνω σιαγόνος, ἥτις τελευτᾷ εἰς ἰσχυρὸν ἀγκιστροειδὲς ἄκρον καὶ σχηματίζει κατὰ τὴν ἐνδιάμεσον γραμμὴν τῆς τρόπιδα ἐλαφρῶς κυρτήν. Τὸ μέγα τοῦτο ράμφος δίδει εἰς τὴν ἐπίσης μεγάλην κεφαλὴν τοῦ πτηνοῦ ὄψιν κεφαλῆς φαλαίνης. Τὸ σῶμα τῶν πτηνῶν τούτων εἶναι εὔρωστον, οἱ πόδες ὑψηλοὶ καὶ γυμνοὶ πτερῶν, οἱ δάκτυλοι ἰσχυροὶ μετὰ αἰχμηρῶν ὀνύχων. Αἱ πτέρυγες εἶναι εὐρεῖαι, αἰχμηραὶ κατὰ τὸ ἄκρον των καὶ καλύπτουσιν, ὅταν τὸ πτηνὸν εὑρίσκεται ἐν ἀναπαύσει, καὶ τὰ πτερὰ τῆς οὐρᾶς, ἅτινα εἶναι βραχύτατα καὶ σχεδὸν τετράγωνα κατὰ τὸ ἄκρον των. Ἡ κεφαλὴ

Digitized by Google

των κατὰ τὸ ἄνω ὀπίσθιον αὐτῆς μέρος κοσμεῖται διὰ βραχυτάτου λοφίου ἐκ σκληρῶν πτερῶν. Τὰ πτηνὰ ταῦτα εἶναι ἰθαγενῆ τῆς ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς καὶ ἰδίως τῶν πέριξ τοῦ λευκοῦ Νείλου χωρῶν. Γνωστὸν ἓν εἶδος, *βαλενίσεψ ὁ βασιλεὺς* (Baleniceps rex). Τὰ πτηνὰ τοῦ εἴδους τούτου ζῶσιν ἄλλοτε κατὰ μικρὰς ὁμάδας καὶ ἄλλοτε κατ' ἀγέλας ἀποτελουμένας ἐκ πολλῶν ἑκατοντάδων πτηνῶν. Τρέφονται κυρίως ἐξ ἰχθύων καὶ βατράχων, τοὺς ὁποίους συλλαμβάνουσι μετὰ μεγάλης ἐπιτηδειότητος, βυθιζόμενα μέχρι τοῦ λαιμοῦ εἰς τὸ ὕδωρ. Ἵπτανται εὐχερῶς, παρὰ τὸν ὄγκον τοῦ σώματός των, ἀλλὰ συνήθως βαδίζουσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ μόνον ἐν ὥρᾳ κινδύνου ἵπτανται εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς γῆς ἀπόστασιν. Τὴν φωλεάν των κατασκευάζουσιν εἰς μικρὰν κοιλότητα τῆς γῆς καὶ παρὰ τὴν θάλασσαν ἢ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ λιμνῶν. Τὰ ᾠὰ εἶναι μικρότατα, σχετικῶς πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ πτηνοῦ, καὶ ἔχουσι κατ' ἀρχὰς ὑποκύανον χρῶμα, ὅπερ περὶ τὸ τέλος τῆς ἐπωάσεώς των γίνεται ὑποκίτρινον. Τὰ ἐκκολαπτόμενα νεογνὰ ἀναπτύσσονται ταχέως. Τὰ πτηνὰ ταῦτα συλλαμβανόμενα ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ δύνανται νὰ ζήσωσι πολλὰ ἔτη ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ. Δ. Ν. Π.

Βαλενίσεψ ὁ βασιλεύς.

Βαλενκοὺρ (Valincour), *Ἰωάννης-Ἑρρῖκος*. Γάλλος λόγιος (1653—1730). Διεδέχθη τὸν Ρακίναν εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν καὶ ὑπῆρξε μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν καὶ ἱστοριογράφος Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ'. Συγγραφεὺς μετρίας ἀξίας, εἶναι περισσότερον γνωστὸς διὰ τὰς σχέσεις του μὲ τὸν Ρακίναν καὶ τὸν Μπουαλώ, παρὰ διὰ τὰ ἔργα του. Ἔγραψε: «Ἐπιστολαὶ τῆς μαρκησίας *** περὶ τῆς πριγκιπίσσης τοῦ Κλέβ», «Ἡ ζωὴ τοῦ Φραγκίσκου Λωρραίν, δουκὸς τοῦ Γκίζ» κτλ. Μ. Δ. Β.

Βάλενμπεργ (Wahlenberg) *Γεώργιος*. Σουηδὸς βοτανολόγος (1780—1851). Ἐξηρεύνησεν ἀπὸ ἀπόψεως βοτανολογικῆς καὶ γεωλογικῆς τὴν Σκανδιναυΐαν, τὴν Λαπωνίαν, τὴν Βοημίαν, τὴν Οὑγγαρίαν, τὰ Καρπάθια καὶ ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς βοτανικῆς καὶ τῆς ἰατρικῆς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Οὐψάλας. Ἀποφεύγων νὰ αὐξήσῃ ἀπεριορίστως τὴν ὀνοματολογίαν τῶν φυτῶν, περιωρίσθη εἰς τὸν κατάλογον τοῦ Λινναίου καὶ δὲν παρεδέχετο νέα φυτά, παρὰ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀνεύρισκε μόνος του ἢ περισυνέλεγον ἀξιόπιστοι ἄνθρωποι. Ἡ φήμη του ὡς γεωλόγου ὀφείλεται εἰς τὴν εὐσυνείδητον περιγραφὴν τοῦ Κεμλ-Λάπμαρκ. Ὡς ἰατρὸς εἶναι γνωστὸς ὡς εἰσηγητὴς ἐν Σουηδίᾳ τῆς ὁμοιοπαθητικῆς. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Flora Lapponica», «Flora Carpathorum», «Ἡ Σουηδικὴ βοτανική», τὸ ὁποῖον ἐσυνέχισε κατόπιν ὁ Βάλμπεργ, κτλ.

βαλενσιεννεσία (ἡ) (Valenciennesia Rouss) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *λιμναιειδῶν βασσεομματοφόρων ἐμπνευμόνων γαστεροποδῶν* μαλακίων. Τὸ κέλυφός των ἦτο πολὺ λεπτόν, μορφῆς ἐλλειψοειδοῦς πιατοειδοῦς. Λείψανά των εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων ὑφαλμύρων καὶ γλυκέων ὑδάτων τῆς πλειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν Εὐρώπην. Γ. Κ. Γ.

Βαλέντα (Valenta) *Ἀλοΐσιος*. Μαιευτὴρ-γυναικολόγος γεννηθεὶς τῷ 1830, ἐπιμελητὴς ἐπὶ τριετίαν τοῦ ἐν Βιέννῃ ἀνατομείου ὑπὸ τὸν Hyrtl, καὶ ἄλλην τριετίαν ἀρχίατρος ἐν τῇ Ἰωσηφείῳ Ἀκαδημίᾳ, εἶτα βοηθὸς τοῦ μαιευτηρίου ὑπὸ τὸν Chiari καὶ Spaeth, καὶ ἀπὸ τοῦ 1857—98 ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς Μαιευτικῆς καὶ Γυναικολογίας καὶ ἀρχίατρος τοῦ βρεφοκομείου ἐν Laibach. Μέλος τοῦ ὑγιεινομικοῦ συμβουλίου ἐν Krain καὶ τοῦ ἀνωτάτου Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας (1882), ἵδρυσεν ἀστυκλινικὴν καὶ εἰργάσθη ἀποτελεσματικῶς πρὸς ἀναμόρφωσιν τῶν ἰατρικῶν σπουδῶν, σχολικῶν ἰατρῶν κλ. καὶ τῇ ἐπιμόνῳ εἰσηγήσει αὐτοῦ ἱδρύθη ἐν Krain νοσοκομεῖον τῆς πόλεως μὲ τὸ νέον σύστημα τῶν περιπτέρων, κατὰ δὲ τὴν μεγάλην ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ καταστροφὴν τῆς πόλεως Leibach τῷ 1895 διωργάνωσε διάφορα περίπτερα πρὸς περίθαλψιν τῶν σεισμοπλήκτων. Ἐπὶ τοῦ γυναικολογικοῦ κλάδου καὶ ὡς συγγραφεὺς καὶ ὡς πειραματιστὴς πλείστας ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἐργασίας, τόσον εἰς τὰ κέντρα διαφόρων ἐπιστημονικῶν σωματείων ὅσον καὶ εἰς μονογραφίας, περιοδικὰ κλ. Ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ ἔργων ἀναφέρομεν τὸ σύγγραμμά του «Μαιευτική» εἰς σλοβενικὴν γλῶσσαν (Laibach 1860), τὴν μονογραφίαν αὐτοῦ περὶ «καθετηριασμοῦ τῆς μήτρας» (Βιέννη 1871), περὶ τῶν «νοσοκομειακῶν περιπτέρων τῆς Laibach» (1895) κλπ. Ο. Ρ.

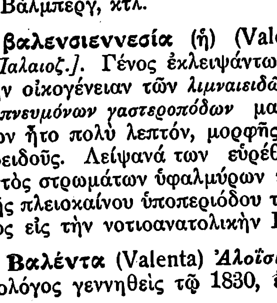

Ἀλοΐσιος Βαλέντα.

Βαλένταϊν (Valentine). Ἰδιόρρυθμος ἀγγλικὴ ἑορτή, λαμβάνουσα χώραν τὴν 14ην Φεβρουαρίου, ἐπέτειον τοῦ *Ἁγίου Βαλεντίνου* (ἀγγλ. *Βαλένταϊν*). Εἶναι κυρίως ἡ ἑορτὴ τῆς ἀγγλικῆς νεολαίας. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην οἱ νεαροὶ ἐκλέγουν τὰς φίλας των, αἵτινες προορίζονται νὰ εἶναι αἱ «*βαλεντῖναι*» των καὶ τῶν ὁποίων οὗτοι θὰ εἶναι οἱ «*βαλεντῖνοι*» (εἶδος μνηστῶν καὶ μνηστήρων) καθ' ὅλον τὸ ἔτος. Ἡ ἐκλογὴ γίνεται κατὰ διαφόρους τρόπους. Ἄλλοτε γίνεται διὰ κλήρου, ἐξαγομένου τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς. Ἄλλοτε οἱ νεαροὶ ἀποφασίζουν νὰ κάμουν «*βαλεντίνην*» των τὴν πρώτην δεσποινίδα τὴν ὁποίαν θὰ συναντήσουν εἰς τὸν δρόμον των, ἐξερχόμενοι τὴν 14ην Φεβρουαρίου. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ γίνεται ἀνταλλαγὴ ἐπιστολῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐπιτρέπεται νὰ γράφωνται παντὸς εἴδους φιλοφρονήσεις καὶ πειράγματα καὶ ἐξωφρενισμοί, ἀκόμη καὶ μεταξὺ ἐλάχιστα γνωριζομένων. Ἐπίσης οἱ «*βαλεντῖνοι*» ὑποχρεοῦνται εἰς τὴν ἀποστολὴν διαφόρων δώρων πρὸς τὰς «*βαλεντίνας*» των. Αἱ ἡλικιωμέναι δεσποινίδες γίνονται κυρίως ἀντικείμενον πειραγμάτων, τὰ ὁποῖα ἐν τούτοις αὗται θεωροῦν λίαν τιμητικά, διότι ἀποτελεῖ μεγάλην προσβολὴν διὰ μίαν δεσποινίδα νὰ μὴ ἔχῃ «*βαλεντῖνον*», ἢ νὰ μὴ λάβῃ καμμίαν ἐπιστολὴν ἢ ἄλλην αἰσθηματικὴν ἐκδήλωσιν, τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Βαλεντίνου. Τὸ ἔθιμον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἦτο γενικευμένον κατὰ τὴν ΙΘ' ἑκατονταετηρίδα, ἤρχισε σήμερον νὰ λησμονῆται, περιορισθὲν εἰς τὰς λαϊκὰς ἰδίως τάξεις. Μ. Δ. Β.

Βαλένταϊν (Valentine), *Ἀρθοῦρος*. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ *Ἀρχιβάλδου Θωμᾶ Πέκεϋ*, Ἄγγλου μυθιστοριογράφου, λυρικοῦ ποιητοῦ καὶ θεατρικοῦ συγγραφέως, γεννηθέντος τῷ 1876. Ἐδημοσίευσε, μεταξὺ ἄλλων: «Διηγήματα», «Τὸ ἀόρατο χέρι», «Ὅταν ἡ γυναῖκα μισῇ» κλπ.

— **Βαλένταϊν** (Valentine), *Κάρολος*. Ἄγγλος παιδαγωγός, καθηγητὴς τῆς παιδαγωγικῆς, κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Μπέλφαστ καὶ κατόπιν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βιρμιγχάμης, γεννηθεὶς τῷ 1879. Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν καὶ ψυχολογίαν καὶ ἐδημοσίευσε μεταξὺ ἄλλων: «Τὰ ὄνειρα καὶ τὸ ὑποσυνείδητον» (1921), «Πειραματικὴ ψυχολογία ἐν σχέσει πρὸς τὴν Ἀγωγήν» (1914), «Πειραματικὴ ψυχολογία τοῦ ὡραίου» (1913) κτλ. Μ.Δ.Β.

Βαλέντε (Valente), *Βικέντιος*. Σύγχρονος Ἰταλὸς μουσικοσυνθέτης γεννηθεὶς ἐν Νεαπόλει κατὰ τὸ 1861. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ κονσερβατόριον τῆς πόλεως ταύτης καὶ διεκρίθη ὡς συνθέτης ἐλαφρᾶς μουσικῆς. Πολλὰ τῶν ᾀσμάτων του ἐβραβεύθησαν εἰς τὸν διαγωνισμὸν τῆς Πιεντιγκρόττα καὶ ἔγιναν δημοφιλῆ. Ἔγραψεν ἀκόμη καὶ μελοδραμάτια, ὧν τὸ «Οἱ Γρανατιέροι» (Granattieri) ἔσχε πολλὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὸ ρεπερτόριον τῶν παλαιοτέρων ὀπερεττῶν. Λ.

Βαλέντης, *Γ.* Ὑποπλοίαρχος τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ κατὰ τὸν Ἀγῶνα, μετασχὼν τῆς ἐκστρατείας εἰς Ἄθω κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1823, ὅτε συνεκροτήθη ναυμαχία ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ναυάρχου Ν. Ἀποστόλη.

— **Βαλέντης**, *Γεώργιος*. Ναυτικὸς ἐκ Ψαρῶν. Ὑπηρέτησεν ὡς ὑποπλοίαρχος ὑπὸ τὸν Γεώργιον Μουὲν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Χίου καὶ ὡς πλοίαρχος εἰς τὰς ἐκστρατείας Μεσολογγίου καὶ Καρύστου, ὅπου ἔσωσε τὸν Φαβιέρον στενῶς πολιορκημένον. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

Βαλέντι Γκονζάγκα (Valenti Gonzaga), *Σίλβιος*. Ἰταλὸς κληρικὸς (1690—1756) Ἐχρημάτισε νούντσιος τοῦ πάπα εἰς τὰς Κάτω Χώρας καὶ εἰς τὴν Ἱσπανίαν. Ἐκλεγεὶς καρδινάλιος ἔλαβεν ὑπὸ τὴν προστασίαν του τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ρώμης, δημιουργήσας νέας ἕδρας καὶ καλέσας τοὺς ὀνομαστοτέρους καθηγητάς. Διωρίσθη ἐπίσης ὑπουργὸς τοῦ παπικοῦ κράτους καὶ ἔλαβε πλεῖστα μέτρα πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας. Μ.Δ.Β.

Βαλέντια (Valentia) *[Γεωγρ.]*. Μικρὰ νῆσος τῆς Ἰρλανδίας, ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ, παρὰ τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς κομητείας τοῦ Κέρρυ, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει, παρὰ τὴν νοτίαν εἴσοδον τοῦ κόλπου Ντίγκλ. Ἔχει μῆκος 6 χιλιομέτρων, πλάτος 3 καὶ περὶ τὰς 5 χιλιάδας κατοίκων. Ἔχει ἐξαίρετον λιμένα, εἰς τὸν ὁποῖον προσεγγίζουν τὰ πρὸς τὴν Ἀμερικὴν ἐκ τοῦ Λίβερπουλ ἀναχωροῦντα πλοῖα. Ἐξ αὐτῆς ἄρχονται τὰ καλώδια τὰ συνδέοντα τὴν Ἀγγλίαν μετὰ τῆς Ἀμερικῆς. Ἔχει ἐπίσης σημαντικὸν διεθνῆ μετεωρολογικὸν σταθμόν. Μ. Δ. Β.

Βαλέντια (Valentia Annesley), *Γεώργιος*. Ἄγγλος περιηγητὴς καὶ βουλευτὴς (1774—1816). Περιηγήθη τὰς Ἰνδίας, τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, τὴν Ἀραβίαν, τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Ἀβησσυνίαν. Αἱ ἐντυπώσεις του ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ταξίδια εἰς τὰς Ἰνδίας, τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ τὴν Ἀβησσυνίαν». Ἐξελέγη βουλευτὴς εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων τῷ 1808.

Βαλεντία (Valentia, ἀλλὰ καὶ Valencia, ἱσπαν. προφερόμενον *Βαλένθια*, κοιν. *Βαλέντσια*). Πόλις τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Ἱσπανίας, δίδουσα τὸ ὄνομα εἰς τὸν κόλπον οὗ τὸν δυτικὸν μυχὸν καταλαμβάνει τὸ ἐπίνειόν της, εἰς τὸν λιμένα τὸν ἀποτελοῦντα τὸ ἐπίνειόν της, εἰς νομὸν τοῦ βασιλείου τῆς Ἱσπανίας καὶ ἄλλοτε εἰς βασίλειον φερώνυμον.

Ἡ Βαλεντία, συγκοινωνοῦσα πρὸς τὸ ἐπίνειόν της διὰ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς μήκους 5 χιλιομέτρων, τείνουσα δὲ νὰ συνενωθῇ ἐντελῶς πρὸς αὐτό, ἐγείρεται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς, δηλαδὴ τῆς νοτίας, ὄχθης τοῦ *Γουαδαλαβιὰρ* (ἢ *Ρίο Τούρια*), εἰς ἀπόστασιν 300 χιλιομέτρων ἁμαξιτῆς ὁδοῦ καὶ 490 χιλιομ. σιδηροδρομικῆς ἀπὸ τῆς Μαδρίτης καὶ ἀποτελεῖ κέντρον διασταυρώσεως τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, πρὸς τὸ ἐπίνειόν της, πρὸς τὴν Βαρκελώνην, τὴν Ἀλικάντην, τὴν Σουλέρα, τὴν Σουένκα καὶ τὴν Λόρια.

Ἱστορία τῆς πόλεως.— Ἡ Βαλεντία ἐκτίσθη κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Λιβίου (*Ep. LX*) ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου στρατηγοῦ *Σίξτου Ἰουνίου Βρούτου* πρὸς ἐγκατάστασιν τῶν παλαιμάχων τοῦ *Οὐριάτθου* (*Ἀππιαν*. Ρωμαϊκ. Ἰβηρικὴ 71—73· *Βυρίατθος* κατὰ *Πολύβ*. Ἱστορ. ἀποσπ. 70), Λουσιτανοῦ ἀρχηγοῦ ἐπαναστατήσαντος κατὰ τῆς Ρωμαϊκῆς καταθλίψεως (140 π. Χ.), οὕς, προνοητικώτερος τοῦ «Μεγάλου Δουκὸς τοῦ Μπέργκ», ἤθελε διὰ καλοῦ τρόπου νὰ σαγηνεύσῃ πρὸς κατάπαυσιν τοῦ καταστρεπτικοῦ διὰ τὰς Ρωμαϊκὰς λεγεῶνας ληστρικοῦ πολέμου («*γκουερίλλος*»)· κατά τινα δὲ παράδοσιν (*Murray's* Spain 1855, τόμ. I. σελ. 366) ἡ ὀνομασία της ὀφείλεται εἰς λογοπαίγνιον, δοθείσης τῆς «Valentia», ἐπειδὴ δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ ἐπανάληψις διὰ τὴν νεοσύστατον πόλιν τῆς ὀνομασίας «*Ρώμη*» καὶ ἐπειδὴ αἱ δύο αὗται ὀνομασίαι εἶναι ταυτόσημοι (*valentia*=ρώμη)· τοῦθ' ὅπερ ἐκολάκευε τοὺς Λουσιτανοὺς παλαιμάχους καὶ νέους της οἰκήτορας. Καταστραφεῖσα κατόπιν ὑπὸ Πομπηΐου (*Πλουτ*. Πομπ. νη') ἀνηγέρθη ἐκ νέου, ἀναφερομένη ὑπὸ Πτολεμαίου (Β, στ, 62), ὡς, οἷα καὶ πράγματι εἶναι, πόλις «μεσόγειος» *Οὐαλεντία* τῶν Κοντεστανῶν, ἀνθίσασα ὡς ρωμαϊκὴ ἀποικία (*Plin*. III, 20. *Pomp. Mel.* II, 92), καταστᾶσα δὲ κατόπιν πρωτεύουσα τῶν Ἠδητανῶν.

Κατὰ τὸν χείμαρρον τῶν βαρβαρικῶν εἰσβολῶν κατελήφθη ὑπὸ τῶν Σουέβων καὶ τῶν Γότθων κατόπιν· κυριευθεῖσα ὅμως ὑπὸ τῶν Μαύρων, ὧν ἡγεῖτο ὁ Ἀβδοὺλ Ἀζίζ, υἱὸς τοῦ Μουζᾶ Ἴβν Νοσεΐρ, προσηρτήθη (712) εἰς τὸ βασίλειον τῆς Κορδούης. Ἐκπεσούσης τῆς δυναστείας τῶν Οὐμμεγιά, ἡ Βαλεντία ἠθέλησε νὰ ἀποσπασθῇ ἀπὸ τῆς τοιαύτης ὑπαγωγῆς, ἐνῷ οἱ Χριστιανοὶ ἠθέλησαν νὰ ἐπωφεληθῶσι τῶν ἐμφυλίων τούτων διαμαχῶν, τοῦ βασιλέως τῆς Καστίλλης Ἀλφόνσου τοῦ ΣΤ' ἐπιτυχόντος τὴν εἰς τὸν θρόνον τοῦ ἀρτισυστάτου κρατιδίου ἀνάρρησιν (1056), τοῦ *Γιαχιᾶ*. Ἡ θέα ὅμως τοῦ ἱσπανικοῦ στρατοῦ, ὅστις εἶχε διατεθῆ πρὸς περιφρούρησιν τοῦ νέου μονάρχου, διήγειρε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν Μαύρων, ἀπολήξασαν εἰς ἐπανάστασιν, καθ' ἣν ὁ ἀρχηγός της Ἴβν Γιεχάφ, κατασφάξας τὸν Γιαχιά, κατέλαβε τὸν νεοσύστατον θρόνον. Τῶν Ἱσπανῶν θεωρησάντων τὴν εὐκαιρίαν πολύτιμον πρὸς ἐπέμβασιν, ἤρξατο διοργανούμενος ληστρικὸς πόλεμος καὶ ὁ περιώνυμος «γκουεριλλιέρος» Ροδρῖγος Διὰζ ντὲ Μπιβάρ, ὁ ἐπιλεγόμενος *Σὶδ Καμπεαδόρ*, βοηθούμενος ἀπὸ τὰς τοπικάς του γνωριμίας καὶ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ Ἀλβὰρ Φανὲθ, κατώρθωσε μετὰ εἰκοσάμηνον πολιορκίαν (1094—95) νὰ τὴν ἐκπορθήσῃ, τοῦ κατορθώματος τούτου ἐμπνεύσαντος κατόπιν μίαν τῶν ὡραιοτάτων τῶν τραγῳδιῶν εἰς τὸν Κορνήλιον, τότε δὲ τὴν δριμυτάτην γλῶσσαν τῶν Ἀράβων χρονικογράφων, διὰ τὴν ἀπιστίαν καὶ τὴν ὠμότητα ἣν κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Βαλεντίας ἐπεδείξατο, κατ' αὐτούς, ὁ Σίδ, καὶ αὐτὸν τὸν Ἴβν Γιεχὰφ κατακαύσας ὁλοζώντανον, ἐν τῇ μεγάλῃ πλατείᾳ τῆς πόλεως. Ἡ ἐπὶ τῆς πόλεως δεσποτεία τοῦ Σὶδ διήρκεσε μέχρι τοῦ θανάτου του (1099), τῆς χήρας του *Χιμένα* ἀναλαβούσης τὴν διοίκησίν της μέχρι τῆς 25ης Ὀκτωβρίου 1101, ὁπότε αὕτη καθῃρέθη ὑπὸ τῶν Μαύρων, προφθάσασα ὅμως νὰ πυρπολήσῃ μέγα τῆς πόλεως μέρος. Καὶ πάλιν ὅμως τὴν 28ην Σεπτεμβρίου 1228 κατ' ἄλλους δὲ τὴν 29ην Σεπτεμβρίου 1239, ἀνεκτήθη ἡ Βαλεντία ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν, διὰ τοῦ Χαΐμ τοῦ Α' (Jaime I) τῆς Ἀρραγῶνος, ὑπαχθεῖσα, λόγῳ τῆς

Digitized by Google

διὰ τοῦ γάμου τοῦ Φερδινάνδου τοῦ Καθολικοῦ μετὰ τῆς Ἰσαβέλλας ἑνώσεως τῶν στεμμάτων, εἰς τὸ βασίλειον τῆς Καστίλης (1468) καὶ κατόπιν, δικαιώματι διαδοχῆς, εἰς τὸν Κάρολον Κουΐντον (1516) ἀναγνωρίσαντα τὴν δι' ἀντιβασιλέως διοίκησιν τῆς Βαλεντίας καὶ τὴν ἰδίαν αὐτῆς νομοθεσίαν.

Τὸ πρῶτον καίριον κατὰ τῆς προόδου τῆς Βαλεντίας πλῆγμα κατηνέχθη ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Γ' διὰ τῆς ὁλοσχεροῦς ἀπελάσεως τῶν ἀποτελεσάντων στοιχείων εὐημερίας καὶ ἀκμῆς Μαύρων ἀπὸ τῆς Ἰσπανίας (1599)· τὸ δεύτερον, ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Ε', τέως δουκὸς τοῦ Ἀνζοῦ καὶ ἐκγόνου Λουδοβίκου ΙΔ', διότι, συνηθισμένη ἡ Βαλεντία εἰς τὴν ἐπὶ τῆς αὐστριακῆς δυναστείας εὐημερίαν της, ἐξηγείρετο κατὰ τῆς νέας γαλλικῆς τοιαύτης, βλέπουσα τὸν Φίλιππον ἀφαιμάσσοντα τοὺς θησαυρούς της καὶ περικόπτοντα τὰς ἐλευθερίας της διὰ τῆς καταργήσεως τοῦ βασιλείου καὶ τῆς ἰδιαιτέρας νομοθεσίας (1709), ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἀναχαιτίσεως τῆς Ἰσπανίας ἐν τῇ προϊούσῃ καταπτώσει της. Παρὰ τὰς ἐξεγέρσεις ταύτας, μὴ ἐκδηλωθείσας ὅμως κατὰ σοβαρώτερον τρόπον, καὶ οἱ Βουρβῶνοι ἐξηκολούθουν ὑπαμειβόμενοι τὸν θρόνον τῆς Ἰσπανίας καὶ ἡ Βαλεντία νὰ μὴ μεριμνᾷ εἰμὴ διὰ τὴν ἰδιωτικήν της εὐημερίαν, ἥτις δὲν ἔπαυσε προϊόντως ἐξελισσομένη. Αἱ διαβρωτικαὶ ἔριδες τοῦ διαδόχου τοῦ ἰσπανικοῦ θρόνου Φερδινάνδου πρὸς τὸν πατέρα του, βασιλέα Κάρολον τὸν Δ', αἱ σκευωρίαι τῆς βασιλίσσης καὶ αἱ μηχανορραφίαι τοῦ Δὸν Μανουὲλ ντὲ Γκοντόϊ, πρίγκιπος ντὲ λὰ Παΐ, ἀλλὰ καὶ ἡ παρὰ τὰς ἐντόνους ὑποδείξεις τοῦ Ναπολέοντος ἀνεξήγητος κουφότης τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ἐν Ἰσπανίᾳ γαλλικοῦ στρατοῦ, τοῦ μεγάλου δουκὸς τοῦ Μπέργκ (Ἰωακεὶμ Μυρά), ἤγαγον τὸν γαλλικὸν στρατὸν εἰς τὴν Μαδρίτην, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀπαισίας μνήμης ἡμέραν τῆς «dos Mayo» (2 Μαΐου 1808), καθ' ἣν ἐν Μαδρίτῃ τὸ ἱππικὸν τοῦ Μυρὰ κατεσπάθισεν ὅσους τῶν ὑπὲρ τῆς ἀναχωρούσης ὑπὸ ἐξηναγκασμένην παραίτησιν βασιλικῆς οἰκογενείας διαδηλωτῶν εἶχον σεβασθῆ τὰ μυδράλλια καὶ αἱ ξιφοβαϊονίδες. Ὁ λαὸς τῆς Βαλεντίας, ἀναμνησθεὶς τῶν παλαιῶν του κακοδαιμονιῶν, αἵτινες ἐπηκολούθουν τὰ διάφορα τῆς ἱστορίας του κεφάλαια καὶ ἰλιγγιῶν πρὸ τοῦ ἀγνώστου διὰ τὴν μέλλουσαν τύχην του, συνεσπειρώθη εἰς ἕν, ἀναμένων εὐκαιρίαν ἐκδικήσεως καὶ ἀμύνης. Νέος Σικελικὸς Ἑσπερινὸς κατὰ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Καρόλου ΣΤ' καὶ τῶν θιασωτῶν τοῦ γαλλικοῦ προτεκτοράτου ἐξεδηλώθη τὴν 27ην Μαΐου, ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Φερδινάνδου, καὶ ὁ ἐκ Μαδρίτης καλόγηρος Βαλτάσαρ Κάμπο (Balthasar Cabo) ἔσπευσεν εἰς Βαλεντίαν, ὅπου προτείνων διὰ τῆς μιᾶς σταυρὸν καὶ διὰ τῆς ἄλλης κραδαίνων ἐγχειρίδιον, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ὄχλου, οὗτινος εὐλόγησε τὰ ἐγχειρίδια, ὅπως κατὰ τοὺς βαρβάρους καιροὺς τῆς ἱστορίας. Ἡ 5η Ἰουνίου 1808 ὑπῆρξε νὺξ Ἁγίου Βαρθολομαίου διὰ τοὺς Γάλλους, 363 τῶν ὁποίων ἐσφάγησαν ἀγριώτατα εἰς τὸν στίβον (arena) τοῦ ἀμφιθεάτρου τῶν ταυρομαχιῶν. Εἷς φιλάνθρωπος Ἄγγλος Τάππα (Tupper), παραμένων ἐν Βαρκελώνῃ, ἐπωφελήθη τοῦ κοινοῦ μίσους τῶν Ἄγγλων καὶ τῶν Ἰσπανῶν κατὰ τῶν Γάλλων, ὅπως τὸ χρησιμοποιήσῃ ἐπ' ἀγαθοποιΐᾳ, σώσας διὰ τῆς προσωπικῆς του ἐπιρροῆς ὅσους Γάλλους ἠδυνήθη. Παρεγνωρίσθη ὅμως ἐν Γαλλίᾳ ἡ τοιαύτη παρέμβασις, ἣν ἀναγγέλλων διεστραμμένην ὁ ἐπίσημος «Moniteur» *(Richard Ford, F. S. A.* Spain, ἔκδ. *Murray* σ. 367), ἀπένειμεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὴν ὕβριν τῆς «Perfide Albion» (τῆς ἄνευ πίστεως Ἀλβιῶνος). Ταυτοχρόνως γαλλικὸν πλήρωμα, φεῦγον τὴν δίωξιν ἀγγλικῆς φρεγάτας καὶ καταφυγὸν εἰς Βαλεντίαν εὗρεν ἐκεῖ ἀντὶ σωτηρίας τὸν διὰ σφαγῆς θάνατον *(De Norvins* Hist. de Nap. 384). Ἀπεστάλη ἀμέσως τότε κατὰ τῆς πόλεως ὁ Γάλλος στρατηγὸς Μονσὲ (Moncey), ἡγούμενος 8.000 ἀνδρῶν, ὅστις θὰ κατελάμβανεν ἀσφαλῶς τὴν πόλιν, ἐὰν δὲν καθυστέρει τὴν 25ην Ἰουνίου εἰς Βέντα ντὲ Μπουνιὸλ (Venta de Bunol), διότι οἱ ἐν τῇ Βαλεντίᾳ, τόσον ὁ στρατὸς ὅσον καὶ οἱ εὐγενεῖς, ἔσπευσαν νὰ φύγουν, ἀφήσαντες τὴν πόλιν ὑπὸ τὴν ἀποφασιστικὴν ἀντίστασιν τοῦ ὄχλου, διατελοῦντος ὅμως ἐν συγχύσει καὶ ἀναρχίᾳ. Εἷς γενναῖος ἐν τούτοις μοναχὸς Δὸν Ρῖκο (Rico), κατώρθωσεν, ἐνθουσιάζων τὸν ὄχλον, νὰ διοργανώσῃ τὸν κατὰ τοῦ Μονσὲ λῃστρικὸν πόλεμον, ἀναγκασθέντος νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς Almansa, ἐνῷ ἐνισχύσεις ἐστέλλοντο συγχρόνως εἰς μὲν τοὺς Ἰσπανοὺς ὑπὸ τὸν Blacke, εἰς δὲ τοὺς Γάλλους ὑπὸ τὸν ἀνδρεῖον Suchet, ὅστις ἀπωθήσας τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ στρατοῦ τοῦ Blacke πρὸς τὴν Βαλεντίαν, μετὰ τὴν εἰς Μουρβιέδρο ἧτταν του, τὸν ἠνάγκασε νὰ παραδοθῇ μετὰ 20000 ἀνδρῶν καὶ 390 πυροβόλων καὶ νὰ ἀνοίξῃ τὰς πύλας τῆς πόλεως, εἰς ἣν τὴν 10ην Ἰανουαρίου 1812 εἰσῆλθεν ὁ ὑπὸ τὸν Συσὲ στρατός, λαβόντα διὰ τὸ κατόρθωμά του τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς τοῦ Ἀλμπουφέρα καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἀνεξελέγκτου χρήσεως τοῦ ἀρτιουστάτου δουκάτου, τοῦ ἄλλοτε ποτε βασιλείου τῆς Βαλεντίας *(Laur. de l'Ardèche* Hist. de Napol. σελ. 526).

Ὁ πολὺς Ἄγγλος στρατηγὸς σὲρ Ἄρθουρ Γουέλσλεϋ, ἔκτοτε δοὺξ τοῦ Οὐέλιγκτων (Arthur Wellesley, duc of Wellington), ἐπανορθῶν τὰ λάθη τῶν Ἰσπανῶν στρατηγῶν, προήλασεν ἐκ Βιττώρια καὶ ἐξηνάγκασε τὸν Suchet (5 Ἰουλ. 1813) νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Βαλεντίαν, ἧς τὴν διοίκησιν ἀνέλαβεν ὁ Φραγκῖσκος Γιαβὲρ Ἔλλιο (Javer Ellio). Τὴν 16ην Ἀπριλίου 1814, εἰσῆλθεν ἐν αὐτῇ ὁ ἀνακτήσας τὸν θρόνον του Φερδινάνδος ὁ Ζ', διορίσας, πρὸς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του, γενικὸν διοικητὴν αὐτῆς τὸν προμνησθέντα μοναχὸν Ρῖκο, οὗτινος πρῶτον μέλημα ὑπῆρξεν ἡ ἐξολόθρευσις τῶν πλείστων παλαιῶν του πολιτικῶν ἀντιπάλων, ἀπὸ τοὺς ἐναπομείναντας τῶν ὁποίων, μὴ λησμονήσαντας τὴν ἐκδίκησιν, ἐδολοφονήθη τῷ 1822. Τῷ 1838, ἡ Βαλεντία, ὀξυμώρως πρὸς τὴν σημασίαν τοῦ ὀνόματός της, διετέλει ὑπὸ πανικὸν ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῆς προσεγγίσεως τοῦ Καμπρέρα, τῷ 1840 ὑπέγραψεν ἐν αὐτῇ τὴν παραίτησίν της ἡ βασίλισσα Χριστίνα, παραδοῦσα εἰς τὸν δὸν Μπαλντομέντο Ἐσπαρτέρο, δοῦκα τῆς Βιττώρια, τὴν ἀντιβασιλείαν τῆς Ἰσαβέλλας καὶ τῷ 1843 τὴν κατέλαβεν ὁ στρατηγὸς Ραμὸν Μαρία Ναρβαέθ, ἀμείψας ἑαυτὸν διὰ τοῦ τίτλου τοῦ δουκὸς τῆς Βαλεντίας.

Εἰς τὴν ἱστορικὴν αὐτὴν πόλιν ἐγεννήθησαν ὁ *Ροδρῖγος Βόργιας*, ὁ μετέπειτα πάπας *Ἀλέξανδρος ΣΤ'*, ὁ πάπας *Σελεστῖνος Γ'*, ὁ ἀντιβασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως *Οὖγο ντὶ Μογκάδ* καὶ ὁ ἱστορικὸς *Φραγκῖσκος ντὶ Μογκάδ*. Ἀλλὰ καὶ τὰ γράμματα καὶ ἡ φιλολογία καὶ ἡ ἐπιστήμη ἐκαλλιεργήθησαν ἐν

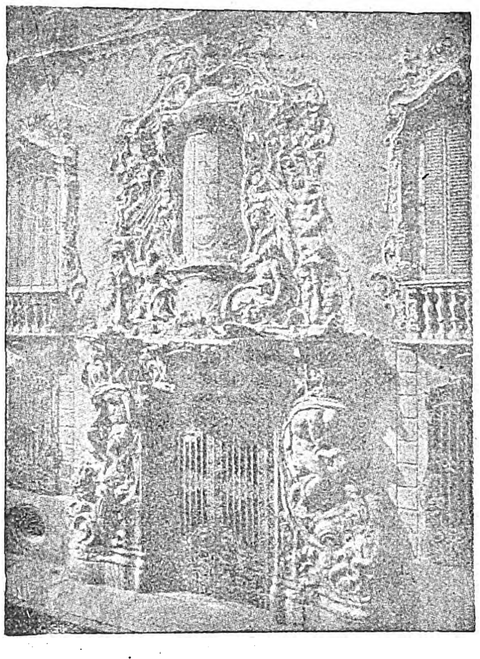

Θύρα τοῦ ἀνακτόρου τοῦ μαρκησίου ντὲ Ντὸς Ἄγκουας ἐν Βαλεντίᾳ.

τῇ πόλει ταύτῃ, τῇ πρώτῃ τῶν ἰσπανικῶν πόλεων ἐν ᾗ ἐτέθη εἰς λειτουργίαν τυπογραφεῖον. Πολλοὶ ποιηταὶ καὶ λογογράφοι ἐγεννήθησαν ἐν αὐτῇ, ἐν οἷς οἱ Gazull, Fenollar καὶ Morenno, γράψαντες σατίρας εἰς βαλεντιακὴν διάλεκτον, ὁ Francesco Tarrega, ὁ de Castro, ὁ d'Aguillar καὶ ἄλλοι διάφοροι. Τὸ ἀρχαιότατον ἄλλως τε πανεπιστήμιόν της (Universidad: 1785), ἓν τῶν καλυτέρων τῆς Ἰσπανίας καὶ νῦν ἔτι, προσμαρτυρεῖ ὅτι ἡ Βαλεντία ὑπῆρξε πόλις διανοουμένων.

Τὰ ἐν Βαλεντίᾳ μνημεῖα δὲν εἶναι μὲν πολλὰ ἀλλ' εἰς ἄκρον ἐνδιαφέροντα (βλ. κατωτ. *Τέχνη*).

Ἡ σύγχρονος πόλις. Ἡ σύγχρονος πόλις καὶ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ, ἔχουσα πληθυσμὸν 260000 κατοίκων (τῷ 1855 εἶχε μόνον 70000), ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν *μαυριτανικὴν πόλιν*, τὴν ἐντὸς τῶν τειχῶν, καὶ τὴν *νέαν πόλιν*, τὴν ἐπεκτεινομένην ὁλονὲν πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἑνωθεῖσαν οὐσιαστικῶς πρὸς τὸ ἐπίνειόν της. Καὶ ἡ μὲν ἐντὸς τῶν τειχῶν ἔχει πολὺ στενὰς καὶ σκολιὰς τὰς λιθοστρώτους ὁδούς της, αἱ ὁποῖαι καταντῶσι σκοτειναὶ διὰ τὸ ὕψος τῶν ἑκατέρωθεν οἰκιῶν παρὰ ταῦτα παρουσιάζει πολὺ θέλγητρον. Ἡ νέα πόλις ἐκτίσθη καὶ ἐκτείνεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀπαιτήσεων τῆς συγχρόνου εὐμαρείας, χωρὶς ὅμως, διὰ τὰς ἐπαύλεις τοὐλάχιστον, νὰ ἀπομακρύνωνται αὐταὶ τοῦ ρυθμοῦ ὃν μετεχειρίζοντο οἱ Μαῦροι. Ἔχει ὡραίαν ρυμοτομίαν, μεγάλας πλατείας ἀλλ' ἐλαχίστας ἐξοχὰς καὶ αὐτὰς ἄνευ φυσικῶν καλλονῶν, μόνον τῶν τειχῶν καὶ τῶν ἐκκλησιῶν προσδιδόντων εἰς τὴν πόλιν ποιάν τινα γραφικότητα. Ἡ βιομηχανία της εἶναι ἀξιόλογος εἰς μεταξουργίαν (μέταξαν, μεταξωτὰ ὁλοσηρικά), ἐριουργίαν ἐν γένει (ἐριοῦχα, ὑφάσματα, πιλήματα πίλων), ταπητουργίαν, χειροκτιοποιΐαν, εἰς χυτήρια, καπνεργοστάσια, ὑελουργεῖα καὶ ἐργοστάσια πορσελλάνης καὶ δι' οἰκιακὰ σκεύη καὶ διὰ πλάκας διακοσμήσεων.

Ὁ λιμὴν τῆς Βαλεντίας.— Ὁ λιμὴν τῆς Βαλεντίας δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς πόλεως ἀπολύτως, ἀλλ' οὔτε ἦτο δυνατόν, λόγῳ τοπογραφικῆς διαμορφώσεως καὶ προσανατολισμοῦ, νὰ ἐπετυγχάνετο καλύτερος τοῦ ὑπάρχοντος τεχνητοῦ, διὰ μεγίστων δαπανῶν κατασκευασθέντος καὶ ὁλονὲν κατὰ τὸ δυνατὸν ἐπεκτεινομένου. Ὀνομαζόμενος *Villanueva del Gran* ἢ *Port Valencia* ἀποτελεῖται ἐκ δύο κυματοθραυστῶν κατὰ τεθλασμένας χωρούντων, τοῦ μὲν ἀνατολικοῦ Digua dela Providencia μήκους 2500 μέτρων, τοῦ δὲ δυτικοῦ, εἰς οὗ τὴν μασχάλην ἐκβάλλει ὁ Τουρίας, μήκους 1500 μέτρων, καὶ ἐκ δύο λιμενοβραχιόνων πρὸς τὸ βάθος καὶ ἀντικειμένων, ὥστε νὰ ἀφίνουν μεταξὺ τῶν ἀκροχηλίων των στόμιον. Οὕτω διαιρεῖται ὁ λιμὴν εἰς τρεῖς νηοδόκας, ὧν ἡ ὑπ' ἀριθ. «3» ἡ ἐνδοτέρα. Κρατεῖται παρακαταθήκη 14000 τόννων γαιανθράκων καὶ 500 τόννων βαρέος πετρελαίου, τῆς μεγίστης ταχύτητος ἀνθρακεύσεως οὔσης 500 τόννων ἐπὶ ἓν εἰκοσιτετράωρον, τῆς δὲ συνήθους 750 τόννων εἰς δύο εἰκοσιτετράωρα. Ὁ μέσος ὅρος τῶν ἐνιαυσίων κατάπλων κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν ἦτο 2961 ἀτμόπλοια 2.384.034 τόννων καὶ 520 ἱστιοφόρα 32.849 τόννων· ἡ δὲ ἀξία τοῦ μετὰ τῆς Ἀγγλίας ἀνταλλαγέντος ἐμπορίου £ 368.000 ἐξαγωγικοῦ, ἔναντι £ 91.000 εἰσαγωγικοῦ. Ἡ ὕδρευσις τῶν πλοίων γίνεται δι' ὕδατος ἀπὸ ἀρτεσιανῶν φρεάτων, τοῦ λιμένος παρέχοντος διευκολύνσεις μεταφορᾶς. Ὁ φάρος προσγειώσεως εἰς τὸν ἔσω τῶν ἀγκώνων τοῦ ἀνατολικοῦ κυματοθραύστου ἐκπέμπει τετράδα ἐκλάμψεων λευκῶν ἐναλλασσουσῶν πρὸς μίαν ἔκλαμψιν λευκήν, φωτοβολίας 15 μιλ. Ἐκτὸς ὅμως αὐτοῦ ὑπάρχουσι καὶ 7 ἄλλοι βοηθητικοὶ ναυτικοὶ πυρσοί. Ὁ πληθυσμὸς τοῦ λιμένος, ἀποτελοῦντος προάστειον τῆς Βαλεντίας, εἶναι 5500 (1924)· βορείως ὅμως αὐτοῦ παρεμβάλλεται τὸ προάστειον *Pueblo nuevo del Mar* (11500), τὰ ὁποῖα ἀμφότερα ἔχουν οὐσιαστικῶς ἑνωθῆ πρὸς τὴν πόλιν. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—**[ΤΕΧΝΗ]** Ἀπὸ καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως ἡ *Βαλεντία* περιέχει μερικὰ ἀπὸ τὰ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα μνημεῖα τῆς χριστιανικῆς ἰδίως Ἰσπανίας. Μεταξὺ τῶν μνημείων τούτων ὁ καθεδρικὸς ναός, ἀποκαλούμενος συνήθως *Seo* (ἕδρα τῆς ἀρχιεπισκοπῆς), κατέχει τὴν πρώτην θέσιν. Ἡ οἰκοδόμησίς του ἤρξατο τῷ 1262, ἐν ᾗ θέσει ὑπῆρχε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος. Τὸ ὅλον οἰκοδόμημα ἐξαίρεται διὰ τεραστίου ὀκταγώνου πύργου, τοῦ *πύργου Miguelete*, ὕψους 45 μ. καὶ πλάτους καθ' ἑκάστην πλευράν του 5, 72 μ., ἐπιστεφομένου διὰ κωδωνοστασίου περιλαμβάνοντος τὸν κώδωνα τοῦ ὡρολογίου. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ ἄγουν τρεῖς μεγαλοπρεπεῖς πύλαι, φέρουσαι ἴδια ἑκάστη ὀνόματα (*πύλη Miguelete, πύλη τῶν Ἀποστόλων* καὶ *πύλη el Palan*). Ἐσωτερικῶς ὁ ναὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία κλίτη καλυπτόμενα διὰ θόλων καὶ χωριζόμενα ἀπ' ἀλλήλων δι' εἴκοσι πέντε τετραγωνικῶν στύλων φερόντων κιονόκρανα κορινθιακοῦ ρυθμοῦ. Ἄνωθεν τοῦ κεντρικοῦ κλίτους ὑψοῦται μεγαλοπρεπὴς θόλος ὀκταγωνικός, φωτιζόμενος δι' ὑψηλῶν παραθύρων. Ἡ διακόσμησις τοῦ συνόλου μνημείου ὀφείλεται εἰς μερικοὺς ἀπὸ τοὺς μᾶλλον ὀνομαστοὺς καλλιτέχνας τῆς Ἰσπανίας, παρουσιάζει δὲ ἐνδιαφέρουσαν ποικιλίαν πλαστικῶν, γλυπτικῶν καὶ γραφικῶν δημιουργιῶν. Ἐπὶ πλέον ὁ θησαυρὸς τοῦ ναοῦ περιλαμβάνει ἀρκετὰ ἀριστουργήματα τῆς ἰσπανικῆς τέχνης. Περιοριζόμεθα εἰς μερικὰς συντόμους ὑπομνήσεις. Μεταξὺ τῶν παλαιοτέρων ἔργων τέχνης, τὰ ὁποῖα δύναταί τις νὰ ἴδῃ εἰς τὸ μνημεῖον τοῦτο, ὑπερέχουν τὰ ὀφειλόμενα εἰς τὸν ἐντόπιον γλύπτην καὶ χρυσοχόον *Juan de Casteluon* (1454) καὶ τὸν υἱόν του *Jayme* (1460), μάλιστα δὲ ἐν ἀγαλμάτιον τῆς Παρθένου φερούσης εἰς τὰς χεῖρας τὸν παῖδα Ἰησοῦν, ἀνῆκον εἰς τὸν πρῶτον. Ἱκανῶς μεταγενέστεροι εἶναι δύο θαυμάσιοι Νεκροὶ Χριστοί, ἀνήκοντες ὁ μὲν πρῶτος εἰς τὸν *Giovanni Battista Moreli*, Ρωμαῖον καλλιτέχνην τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ζήσαντα ἐν Ἰσπανίᾳ, ὁ δὲ δεύτερος εἰς τὸν *Leonardo Julio Capuz* (1660—1731), ὅστις πλεῖστα ὅσα ἐξειργάσθη διὰ τοὺς πλείστους τῶν ναῶν τῆς Βαλεντίας.

Ἀξιοσημείωτος τέλος εἶναι καὶ ἡ διακόσμησις τῆς προσόψεως καὶ τῆς εἰσόδου τοῦ καθεδρικοῦ τούτου ναοῦ, ὀφειλομένη εἰς τὸν *Corrado Rodulfo*, τὸν *Aliprandi* καὶ τὸν *Francisco de Vergara*, ὅστις ἀπεικόνισε τὰς προσωποποιήσεις τῶν θεολογικῶν ἀρετῶν. Ἐκ τῶν προσαρτημάτων τοῦ ναοῦ θαυμάσιον εἶναι τὸ ἐκ μαρμάρου καὶ ἰάσπιδος Μέγα παρεκκλήσιον, τὰ περιέχοντα ἐξαίσια ζωγραφικὰ ἔργα τοῦ *Joanès*, τοῦ *Palomino* καὶ τοῦ *Vicente Victoria* παράπλευρα παρεκκλήσια καὶ ἡ αἴθουσα τῶν συνελεύσεων, κατασκευασθεῖσα τῷ 1358 καὶ περιέχουσα πινακοθήκην τῶν προσωπογραφιῶν τῶν ἐπισκόπων τῆς Βαλεντίας καὶ τὴν κολοσσιαίαν ἅλυσιν, τὴν ὁποίαν αἱ γαλέραι τῆς Βαλεντίας ἀφήρεσαν ἐκ τοῦ λιμένος τῆς Μασσαλίας κατὰ τὴν βασιλείαν Ἀλφόνσου τοῦ Ε'.

Ἐκ τῶν λοιπῶν ναῶν τῆς Βαλεντίας σημειοῦμεν ἐνταῦθα: 1) τὸν *ἅγιον Βαρθολομαῖον*, περιλαμβάνοντα τὰ τέσσαρα ὡραιότατα ἀγάλματα τῶν ἁγίων Βαρθολομαίου, Μιχαήλ, Ἰακώβου καὶ Ἰω-

Digitized by Google

σήφ, ἔργα τοῦ προμνημονευθέντος ἤδη *Leonardo Julio Capuz*· 2) τὴν *ἁγίαν Καταλίναν*, παλαιὸν μουσουλμανικὸν τέμενος διατηροῦν εἰσέτι τὸν προγενέστερον χαρακτῆρά του· 3) τὸν *ἅγιον Δομίνικον*, περιλαμβάνοντα τὰ ἀγάλματα τῶν ἁγίων Δομινίκου, Μαγδαληνῆς καὶ Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας, ἔργα τοῦ *Leonardo Julio Capuz*, καὶ τῶν ἁγίων Δομινίκου καὶ Αἰκατερίνης τῆς ἐκ Σιέννης, ἔργα τοῦ *Francisco de Vergara*· 4) τὸν *ἅγιον Ἰωάννην τῆς Ἀγορᾶς*, περιλαμβάνοντα τὸ θαυμάσιον ἄγαλμα τῆς Παναγίας τῆς Μονώσεως, ἔργον τοῦ Gaspar Becerra, τὰ ἐν τῇ προσόψει του ἀγάλματα τῶν ἁγίων Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, Βικεντίου τοῦ μάρτυρος, Βικεντίου τοῦ Φερριὲ καὶ Λαυρεντίου, ἔργα τοῦ *L.-J. Capuz*, καὶ τὸ ἄγαλμα τῆς Παναγίας τοῦ *J. Bertesi*· 5) τὸν *ἅγιον Στέφανον*, παλαιὸν μουσουλμανικὸν τέμενος· 6) τὸν *ἅγιον Νικόλαον*, διακεκοσμημένον δι' ἐξόχων τοιχογραφιῶν τοῦ *Διονυσίου Βιντάλ*, 7) τὸν *ἅγιον Μαρτῖνον*, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπόκειται εἷς «Νεκρὸς Χριστός», ἀριστούργημα τοῦ *Ribalta*· 8) τὸν *ἅγιον Ἀνδρέαν*, ἀποτελοῦντα ἐν τῷ συνόλῳ του θαυμασίαν ἐκδήλωσιν τῆς γλυπτικῆς τῆς Ἀναγεννήσεως· καὶ 9) τὸν *ναὸν τῶν Καπουτσίνων* μοναχῶν, ὀνομαστὸν διὰ τὰς ὀφειλομένας εἰς τὸν *G. de San Marti* γλυπτικὰς διακοσμήσεις του.

Ἐκ τῶν 27 μοναστηρίων τῆς Βαλεντίας ἰδιαιτέρως ἀξιομνημόνευτα εἶναι τὰ μοναστήρια: *ἁγίου Δομίγκου*, εἰς τὸ ὁποῖον ἔχει προσαρτηθῆ τὸ λίαν ἐνδιαφέρον ἀπὸ καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως *Βασιλικὸν παρεκκλήσιον*, τῶν Ἰησουϊτῶν, ἀποτελοῦν τεράστιον σύνολον ὀγκωδῶν οἰκοδομημάτων, καὶ τῶν Καρμηλιτῶν, διακοσμηθὲν ὑπὸ του *Luiz Domingo*.

Ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν ἀξιοθεάτων μνημείων τῆς Βαλεντίας δέον νὰ σημειωθοῦν: 1) ἡ γενέθλιος οἰκία τοῦ προστάτου τῆς πόλεως ἁγίου *Βικεντίου Φερριέ*· 2) τὸ δικαστικὸν μέγαρον, ὡραῖον οἰκοδόμημα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος· 3) ἡ ἀρχιεπισκοπή, τῆς ὁποίας τὸ παρεκκλήσιον, διακοσμηθὲν διὰ θαυμασίων τοιχογραφιῶν, συγκοινωνεῖ μὲ τὸν καθεδρικὸν ναόν· 4) ἡ *Casa-de-la-Ciudad*, τῆς ὁποίας ἡ κατασκευὴ ἤρχισε τῷ 1342 καὶ ἐτελείωσε τῷ 1376, περιέχουσα τὸ ξίφος τοῦ βασιλέως don Jaime τοῦ κατακτητοῦ, τὰς κλεῖδας τῆς πόλεως καὶ τὸ ὑπὸ τοὺς Μαυριτανοὺς λάβαρόν της· 5) ἡ *Lonja-de-la-Seda*, ὡραῖον γοτθικὸν μνημεῖον τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, χρησιμοποιούμενον νῦν ὡς ἐμπορικὸν χρηματιστήριον· 6) τὸ Δημαρχεῖον, περιλαμβάνον τὴν προτομὴν τοῦ Φερδινάνδου τοῦ Καθολικοῦ, ὡραῖον δεῖγμα τῆς τέχνης τοῦ ΙΕ' αἰῶνος· 7) τὸ παλάτιον τοῦ *ἁγίου Ἰδελφόνσου*, διακοσμηθὲν ὑπὸ τοῦ *G.-B. Baratta*· 8) τὸ παλάτιον τοῦ μαρκησίου de dos Aguas· καὶ 9) τὸ Μουσεῖον, περιλαμβάνον τὸν περίφημον «Λέοντα» τοῦ Bocairente, ἐνδιαφέρουσαν ἀπόδειξιν τῆς καλλιεργείας τῆς τέχνης ἐν Ἰσπανίᾳ κατὰ τοὺς ἀπωτάτους προϊστορικοὺς χρόνους καὶ πολυπληθῆ ἔργα τοῦ *Ribalta*, τοῦ *Joanès*, τοῦ *Cristobal Zarinena*, τοῦ *Espinosa*, τοῦ *Salvador*, τοῦ *Gomez*, τοῦ *Juan Conchiles*, τοῦ *Gaspar de Huerta* κτλ., ὅλων μαθητῶν τῆς Βαλεντιανῆς σχολῆς.

Πλὴν τούτων ἡ Βαλεντία κατέχει ἀξιόλογον πανεπιστήμιον, πολυπληθῆ κολλέγια, ἰνστιτοῦτα, εἰδικὰς σχολάς, βιβλιοθήκας, νοσοκομεῖα, θέατρα, καζῖνα, ἱπποδρόμια, στίβους ταυρομαχιῶν, ὡραίους κήπους καὶ περιπάτους. Ἐκ τῶν τελευταίων μνημονεύομεν τὴν Glorieta, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως, καὶ τὴν Alameda, ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν, διακεκοσμημένην διὰ πλείστων γλυπτικῶν ἔργων, ἐκ τῶν ὁποίων σημειοῦμεν ἐνταῦθα τὰς προτομὰς Φιλίππου τοῦ Ε', τῆς βασιλίσσης Μαρίας τῆς Σαβοΐας καὶ τοῦ πρίγκιπος δὸν Λουδοβίκου, ἔργα τοῦ Léonardo Capuz καὶ τοῦ Antonio Salvador, τὴν προτομὴν τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου τοῦ Α', ἔργον τοῦ *Francisco de Vergara* καὶ τὰ ἐπὶ γεφύρας ἀγάλματα τοῦ ἁγίου Θωμᾶ τῆς Βιλλανουέβας καὶ τοῦ ἁγίου Λουδοβίκου Μπελτράν, ἔργα τοῦ *Antonio Ponzanelli*. Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

— **Βαλεντίας** ***βασίλειον***. Τὸ ποτὲ βασίλειον τῆς Βαλεντίας ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς νῦν νομοὺς Βαλέντια, Ἀλικάντε καὶ Καστελλὸν - ντὲ - λὰ Πλάνα, ἐξετείνετο δηλαδὴ περίπου ἐπὶ τῆς χώρας τῶν Ἠδωτανῶν καὶ τῶν Κοντεστανῶν, τῆς ἀρχαιότητος. Ἰδέαν τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως τοῦ βασιλείου τούτου δύναταί τις νὰ ἀποκομίσῃ ἐκ τῶν ὡς ἄνω διὰ τὴν Βαλεντίαν τὴν πόλιν παρατεθεισῶν ἱστορικῶν σημειώσεων. Σ. Ε. Λ.

— **Βαλεντίας** ***κόλπος*** *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Κόλπωσις (Gulf of Valencia) μᾶλλον τῆς πρὸς τὴν Μεσόγειον ἀκτῆς τοῦ βορείου τμήματος τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου, διανοίγεται εἰς εὖρος 78 μιλλίων καὶ εἴσδυσιν 23 μιλλίων, μεταξὺ τοῦ βορείου κέρατός του ἀκρωτηρίου *Ὀροπέζα* (Cabo Oropesa: πλάτ. 40°05′ Β, μῆκ. 0°09′ Α, χάρτ. ἀγγλ. 1320: Cape San Antonio to Tortosa) καὶ τοῦ νοτίου τοιούτου *Σὰν Ἀντώνιο* (Cabo San Antonio: πλάτ. 38° 49′ Β, μῆκ. 0° 12′ Α) ἀποτελοῦντος χερσονησίζουσαν προβολὴν τοῦ ὄρους Μόνγκο (Mongo)· εἶναι ὅθεν ἀναπεπταμένος πρὸς ἀνατολάς, δεχόμενος τὰς ἐπιφορὰς τῶν ἐκ τῆς διευθύνσεως ταύτης τρικυμιῶν καί, ἀντικρύζων τὰς *Βαλεαρίδας*, ἀποτελεῖ τὸν πρὸς δυσμὰς τερματισμὸν τοῦ *Βαλεαρικοῦ πελάγους*. Τὸ «ὑφαλοπλαίσιόν» του ἐμφανίζει βολίσματα 50 ἕως 30 ὀργυιῶν εἰς 15 μιλλίων ἀπὸ τῆς ἀκτῆς, μειούμενα εἰς 25—15 ὀργυιῶν εἰς 5 μιλλίων ἀπ' αὐτῆς· τὸ προμνησθὲν δὲ ὄρος Μάνγκο (2496 ποδ.) εἶναι ἄριστον σημεῖον προσγειώσεως μὲ ΒΔ ἀνέμους, ἀναφαῖνον τότε ὡς νησίον ἀπὸ 50 μιλλίων, οὐχὶ ὅμως καὶ μὲ ΝΑ—ΝΔ, ὁπότε δύναται νὰ μὴ φανῇ καὶ ἀπὸ 10 μιλλίων. Πόλεις παράλιοι ἐν τῷ κόλπῳ, ἢ ἐπίνεια τοιούτων, κατὰ σειρὰν γεωγραφικῆς διαδοχῆς καὶ ἀπὸ νότου, εἶναι ἡ *Δένια* (Denia), *Σουλέρα* (Culera), *Βιλλανουέβα-ντὲλ-Γκράου* (Villanueva del grau ἢ Port Valencia τὸ ἐπίνειον τῆς Βαλεντίας), *Σαγοῦντα* (Sagunta) ἢ καὶ Morviedro), *Γκράου-ντὶ Μπουριάνα* (Grau di Buriana), *Γκράου ντὶ Καστελλιὸν* (Grau-di-Castellon). Σ. Ε. Λ.

— **Βαλεντίας** ***νομὸς*** *[Γεωγρ.]*. Ὁ νομὸς Βαλεντίας, εἷς τῶν τριῶν νομῶν, οἵτινες ὁμοῦ συνεκρότουν τὸ ποτὲ βασίλειον τῆς *Βαλεντίας*, ὁρίζεται ἀπὸ τοὺς νομούς: Ἀλικάντης πρὸς Ν, Ἀλβασέτης ΝΔ, Σουένκας (Cuenca) πρὸς Δ, Τερουὲλ πρὸς Β, Καστιλλιὸν ντὲ λὰ Πλάνα ΒΑ· πρὸς δὲ ἀπὸ τὸ Βαλεαρικὸν πέλαγος ἐξ ἀνατολῶν. Ἐκτείνεται δηλαδὴ εἰς 185 χιλιόμετρα ἀπὸ Β πρὸς Ν καὶ 105 χιλιομ. ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, εἰς ἐπιφάνειαν δὲ ἐπὶ 10750 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων. Ὁ πληθυσμός του ἀνέρχεται εἰς 970.000. Τὸ ἔδαφος τοῦ νομοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκει πλούσιον πρὸς μελέτην ὑλικὸν καὶ ὁ βοτανικὸς καὶ ὁ γεωλόγος, ἐμφανίζει δείγματα πάσης ἡλικίας τοῦ γηΐνου φλοιοῦ· ὀρεινὸν πρὸς δυσμὰς ἀπὸ τῶν ἀποφύσεων τῶν Βαιτικῶν κορδελλιέρων (Sierra Javalambre πρὸς Β, Sierra Enguera πρὸς Ν, Sierra des Martes πρὸς τὸ κέντρον), χωρὶς ὅμως νὰ παρουσιάζῃ ὑψόμετρα ὑπὲρ τὰ 2000 μέτρα, γίνεται ὀροπεδινὸν («mezetas») κατόπιν (meseta Utiel καὶ meseta Requena), διὰ νὰ ἀπολήξῃ εἰς τὰς Χουέρτας (huertas=κῆποι), τὰς μέχρι τῆς ἀκτῆς εὐφορωτάτας πεδιάδας (Huerta de Valencia, de Jativa, de Gandia). Οἱ Μαῦροι ἐκληροδότησαν εἰς τὴν Χουέρτα τῆς Βαλεντίας σοφώτατα κατηρτισμένον σύστημα ἀρδεύσεως διὰ 8 διωρύγων κυρίων (ἱσπανιστὶ acequias, ἀραβιστὶ ciquia) ἀναχωρουσῶν ἀπὸ τῆς πρωτευούσης τοιαύτης, τῆς καλουμένης Moncada (ἱσπανιστὶ «canal» Moncada, ἀραβιστὶ canna mucannal), ἀλλὰ καὶ ἐκ πληθύος τριτευουσῶν (ἱσπανιστὶ azudes, ἀραβιστὶ sudd). Οὕτω, ἐνῷ τὰ ὀρεινὰ μέρη τοῦ νομοῦ εἶναι πλουτοφόρα μόνον λόγῳ τῆς ξυλείας των, οὐδεμίαν δυνάμενα νὰ παράσχωσι γεωργικὴν ἀπόδοσιν, ἀντιθέτως αἱ διὰ τῶν ἀρδευτικῶν ἔργων ποτιζόμεναι γαῖαι (ἱσπαν. regadio) παράγουσι μεγίστας ποσότητας δημητριακῶν, σταφίδος, μοσχάτων σταφυλῶν, οἴνου, ἑσπεριδοειδῶν, καὶ διατρέφουσι μεγάλην κτηνοτροφίαν καὶ πλείστους μελισσῶνας. Τὸ κλῖμα τέλος καθ' ὅλον τὸν νομὸν εἶναι ὑγιεινότατον, καίτοι μᾶλλον θερμὸν πρὸς τὰς Χουέρτας, τῆς μεγίστης παρατηρηθείσης θερμοκρασίας ἀνελθούσης εἰς 38,6, τῆς δὲ ἐλαχίστης μόλις καταπεσούσης εἰς —0°,8. Αἱ βροχαὶ καίτοι κατανεμόμεναι ὁπωσοῦν εἰς πάσας τὰς ἐποχάς, δὲν παρέχουν ἀρκετὸν ὑέτιον ὕδωρ, τοῦτο δὲ παρατηρήσαντες οἱ Μαῦροι εἶχον προβῆ εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῆς διὰ διωρύγων ἀρδεύσεως. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Βαλεντία** (Valencia, ἄλλοτε Nueva Valencia del Rey). *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βενεζουέλας, πρωτεύουσα τῆς πολιτείας τοῦ Καραμπόμπο, παρὰ τὴν ὁμώνυμον λίμνην. Κάτ. 54.387. Ἐξαγωγὴ καφφὲ καὶ ἐμπόριον κτηνῶν. Μ. Δ. Β.

— **Βαλεντία** (Valencia) *[Γεωγρ.]*. Λίμνη Βενεζουέλας (βλ. **Τακαρίγκουα**).

Βαλεντία (Valence) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας (βλ. λ. **Βαλάνς**).

— **Βαλεντία** (Valenza) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας τοῦ νομοῦ Ἀλεξανδρείας, παρὰ τὸν Πάδον ποταμόν. Ἔχει πληθυσμὸν 10.500 κατ., ὡραιοτάτην μητρόπολιν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, καὶ μεγάλα μεταξοϋφαντουργεῖα. Παρ' αὐτὴν εὑρίσκονται θειοῦχοι πηγαί.

— **Βαλεντία** ***ντὲ Ἀλκαντάρα*** (Valencia de Alcantara) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, ἐν Ἐστρεμαδούρῃ, ἐν τῷ νομῷ Καθερές, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀβίντ, εἰς ἀπόστασιν 5 χιλιομέτρων ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς Πορτογαλίας. Περὶ τὰς 10.000 κατ. Πόλις ὀχυρά, μετὰ ἀρχαίων τειχῶν καὶ πύργου, ὑπῆρξεν ἄλλοτε ἓν ἐκ τῶν φρουρίων τὰ ὁποῖα ἀνῆκον εἰς τὸ *τάγμα τοῦ Ἀλκαντάρα*. Ἔχει ἐρείπια ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, ἐργοστάσια πίλων, βυρσοδεψεῖα καὶ μεταλλεῖα ἀργύρου εἰς τὰ περίχωρα. Μ. Δ. Β.

— **Βαλεντία** ***Ἀλμπουφέρα*** (Valencia Albufera) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μεγάλη, εἰς 10 χιλιόμετρα πρὸς νότον τῆς Βαλεντίας (ἱσπανικῆς), λιμνοθάλασσα (Valencia Albufera Salinas, πλάτ. 39°20′ Β, μῆκ. 0°21′ Δ, χάρτ. ἀγγλ. 1320: Cape San Antonio to cape Tortosa) ἐπικοινωνοῦσα πρὸς τὸ Βαλεαρικὸν πέλαγος διὰ δύο στομάτων, διατεμνόντων τὸ μέγα προσχωματικὸν βέλος της. Διὰ τὴν πλησίον αὐτῆς νίκην του, κατὰ τῶν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Blacke ἱσπανικῶν στρατευμάτων, ἔλαβεν, ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα, ὁ Γάλλος στρατηγὸς Λουῒ Γκαμπριὲλ Συσσὲ (Suchet) τὸν τίτλον τοῦ «*δουκὸς τοῦ Ἀλμπουφέρα*» (duc d'Albufera). Σ. Ε. Λ.

Βαλεντὶν (Valentin), ***Γαβριὴλ-Γουσταῦος***. Διάσημος φυσιολόγος Γερμανὸς (1810—1883). Τῷ 1834 ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ καθηγητοῦ του Purkinje ἐποιήσατο τὴν λίαν σημαίνουσαν ἀνακάλυψιν περὶ τῆς «κινήσεως τῶν κροσσωτῶν ἐπιθηλίων». Διὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ «Histogenia comparata» περὶ τῆς ἀναπτύξεως φυτῶν καὶ ζῴων, ἀπενεμήθη αὐτῷ καὶ τὸ μέγα βραβεῖον ἐκ 3000 φράγκων. Τῇ προσκλήσει καὶ βοηθείᾳ τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου ἐπεχείρησεν ἐπιστημονικὴν περιοδείαν, ἀφιερωθεὶς ἀποκλειστικῶς εἰς φυσιολογικὰς σπουδάς· ἔκτοτε ἐδημοσίευσε σειρὰν ἐργασιῶν ὡς καὶ συγγραμμάτων. Τῷ 1836 ἀνηγορεύθη ἐν Βέρνῃ τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Φυσιολογίας διατελέσας σοφὸς διδάσκαλος ἐπὶ 40ετίαν.

Γαβριὴλ Βαλεντίν.

Ἡ συγγραφικὴ αὐτοῦ δύναμις καὶ πρωτοτυπία οὐ μόνον οὐδὲν τὸ ἀνεξερεύνητον ἐγκατέλειψεν ἐν τῇ Φυσιολογίᾳ, ἀλλὰ καὶ πλεῖστα νέα ἐδημιούργησεν εἰς τὸν κλάδον τοῦτον, ἰδίως ἐπὶ πάντων τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων, ἐπὶ τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος, ἐπὶ τῆς ἀναπνοῆς, τῆς ἐπενεργείας τῆς διαστάσης τοῦ γαστροεντερικοῦ ὑγροῦ ἐπὶ τῶν ὑδατανθράκων, τῆς τελειοποιήσεως τῆς τεχνικῆς τοῦ μικροσκοπίου διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ πεπολωμένου φωτὸς κτλ. Ὡς ἐκ περισσοῦ συνέγραψεν «Ἐπιτομὴν Φυσιολογίας» ὡς καὶ δίτομον «Φυσιολογίαν τοῦ ἀνθρώπου» (1844—1846) καὶ συνειργάσθη εἰς τὰ σπουδαιότερα γερμανικὰ ἰατρικὰ περιοδικά. Ο. Ρ.

— **Βαλεντὶν** (Valentin ἢ Valentini) ***Μιχαὴλ-Βερνάρδος*** Γερμανὸς ἰατρὸς καὶ φυσιοδίφης (1657—1726). Μετὰ τὸ τέρμα τῶν σπουδῶν του μετέβη εἰς Γαλλίαν, Ὁλλανδίαν καὶ Ἀγγλίαν πρὸς πλειοτέραν του μόρφωσιν καὶ ἐπανῆλθε πρὸς ἐξάσκησιν ἐν Φιλιπσβούργῃ, ὁπόθεν μετεκλήθη εἰς τὴν γενέτειράν του ἐν Giessen διὰ τὴν ἕδραν τῆς Φυσικῆς. Τὰ κυριώτερα αὐτοῦ ἔργα εἶναι: «Medicina novo - antiqua, Φραγκφούρτη 1698» Pandectae medico-legales, 1701 3 τόμ.», «Musaeum musaeorum, 1704», «Armentarium naturae systematicum, Giessen, 1709», «Corpus juris medico-legale, Φραγκφούρτη 1722». Ο. Ρ.

Βαλεντίνερ, ***Γουλιέλμος***. Γερμανὸς ἰατρὸς γεννηθεὶς ἐν Χολστάϊν τῷ 1830. Κατέγινεν ἰδίως μὲ τὴν ὑγιεινὴν καὶ εἰδικῶς μὲ τὴν ὑδρολογίαν καὶ ὑδροθεραπευτικήν, διατελέσας καὶ ὑφηγητὴς τῶν ἄνω κλάδων ἐν Βερολίνῳ, συγγράψας πλεῖστα συγγράμματα καὶ συνεργασθεὶς εἰς τὸ σύγγραμμα τῆς «Γενικῆς καὶ Εἰδικῆς Ὑδροθεραπευτικῆς». Ο. Ρ.

Βαλεντίνη (Valentine) ***τοῦ Μιλάνου, δούκισσα τῆς Ὀρλεάνης***. Θυγάτηρ τοῦ Γκαλέα Βισκόντη, τοῦ πρώτου ἐκ τῆς οἰκογενείας του τοῦ λαβόντος τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς τοῦ Μιλάνου, καὶ τῆς Ἰσαβέλλας τῆς Γαλλίας, γεννηθεῖσα τῷ 1370 καὶ ἀποθανοῦσα ἐν Μπλουᾶ τῷ 1409. Ἡ Βαλεντίνη ἄγουσα τὸ 19ον ἔτος τῆς ἡλικίας της, ὑπανδρεύθη τὸν δοῦκα τῆς Ὀρλεάνης, ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Καρόλου ΣΤ'. Ὁδηγηθεῖσα εἰς αὐλὴν γέμουσαν ραδιουργιῶν, ἐγκληματικῶν φιλοδοξιῶν καὶ παραφόρων παθῶν, ἀνεμίχθη μετὰ κόσμου δυναμένου νὰ θέσῃ εἰς κίνδυνον τὴν νεότητα, τὸ κάλλος καὶ τὴν ἀρετήν της. Ἡ παραφροσύνη τοῦ βασιλέως Καρόλου ΣΤ' ἐπεδείνωσε τὴν κατάστασιν ἐν τῇ αὐλῇ καὶ ἐξήγειρε ποικίλας φιλοδοξίας. Ἡ γλυκύτης καὶ ἡ ἀφοσίωσις τῆς Βαλεντίνης πρὸς τὸν ἀτυχῆ ἡγεμόνα ἀνεκούφιζαν τὰς θλίψεις αὐτοῦ, ὅστις δὲν εὕρισκε παρηγορίαν κατὰ τὰ βραχέα φωτεινὰ διαλείμματα τῆς διανοίας του, εἰμὴ πλησίον αὐτῆς. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ βασίλισσα Ἰζαμπὼ ἐρραδιούργει, ὅπως ἐπιβάλῃ τὴν ξένην κυριαρχίαν ἐν Γαλλίᾳ. Διέδωκεν αὕτη μεταξὺ τοῦ λαοῦ, ὅτι ἡ μαγεία ἦτο ἐκείνη ἥτις δὲν ἐπέτρεπε τὴν θεραπείαν τοῦ βασιλέως, ταύτην δὲ μετεχειρίζετο ἡ Βαλεντίνη, διδαχθεῖσα αὐτὴν ἐν Ἰταλίᾳ, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς μεταβιβάσεως τῆς μοναρχικῆς ἐξουσίας εἰς χεῖρας τοῦ συζύγου της δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης. Ὁ θάνατος ἑνὸς τῶν τέκνων της ἐγένετο ἀφορμὴ ὅπως διασπαρῶσιν ἀποτρόπαιαι συκοφαντίαι κατ' αὐτῆς. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ δουκὸς τῆς Βουργουνδίας τὴν κατηγόρουν ὅτι ἔδωκε κατὰ λάθος δηλητήριον, προωρισμένον διὰ τὸν διάδοχον τῆς Γαλλίας. Καὶ ὁ σύζυγός της πιστεύσας ἐν μέρει τὰς διαδό-

Digitized by Google

σεις ταύτας ἀπεμάκρυνεν αὐτὴν προσωρινῶς εἰς Νεφσατέλ. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπέστρεψεν αὐτὴ εἰς τὴν αὐλήν, καὶ ἀνέλαβεν εὐθὺς τὰ καθήκοντά της πλησίον τοῦ βασιλέως.

Ὁ τραγικὸς θάνατος τοῦ συζύγου της, δολοφονηθέντος τὴν 27ην Νοεμβρίου 1407, μετέβαλε τὴν κατάστασίν της. Ἀπεμακρύνθη εἰς τὸ Σατὼ-Τιερρὺ καὶ ἀποστείλασα τὰ τέκνα της εἰς Μπλουᾶ, ὅπως τὰ ἐξασφαλίσῃ ἐκ τῶν ἀποπειρῶν τῶν ἐχθρῶν της, ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους ζητοῦσα ἐκδίκησιν. Ὁ ἀνακτήσας προσωρινῶς τὴν διάνοιάν του βασιλεὺς Κάρολος ΣΤ', συγκινούμενος ἐκ τῶν δακρύων της καὶ θέλων νὰ ἐκδικήσῃ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του, ὑπεσχέθη εἰς αὐτὴν ὅτι θὰ τῆς ἀποδοθῇ δικαιοσύνη. Ἀλλ' αἱ ῥαδιουργίαι τῆς βασιλίσσης Ἰζαμπὼ ἀπεμάκρυναν αὐτὴν ἐκ νέου ἐκ Παρισίων, δὲν ἐπέζησε δὲ εἰμὴ δεκατέσσαρας μῆνας ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἀνδρός της. Ὁ πρεσβύτερος τῶν υἱῶν της Κάρολος τῆς Ὀρλεάνης εἶναι ὁ ἐπὶ μακρὰ ἔτη διατελέσας αἰχμάλωτος ἐν Ἀγγλίᾳ, μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἀζενκούρ. Τὰ κληρονομικὰ δικαιώματα τῶν ἀπογόνων τῆς Βαλεντίνης ἐπὶ τοῦ δουκάτου τοῦ Μιλάνου ἐγένοντο ἀφορμὴ τῶν μετὰ τῆς Ἰταλίας πολέμων, τοὺς ὁποίους διεξήγαγεν ὁ Λουδοβῖκος ΙΒ', ἔγγονος τῆς Βαλεντίνης, καὶ ὁ Φραγκῖσκος Α'.

θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Βαλεντίνη (Valentine) *[Ἀστρονομ.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 447. Ἀνεκαλύφθη τῇ 27ῃ Ὀκτωβρίου 1899, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: α=2789, Γ=170°, e=0,124, i=10°39', L=81°30', Ω=42°41' καὶ π=320°14'. ε. π.

Βαλεντίνι (Valentini). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστοὶ πολλοὶ Ἰταλοὶ μουσουργοί, ὧν κυριώτεροι:

—1) ***Ἰωάννης*** (Giovanni), ἀκμάσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἀφήσας δὲ πολλὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔργα χειρόγραφα.

—2) ***Πέτρος Φραγκῖσκος*** (Pietro Francisco) βαθὺς καὶ σοφὸς μουσουργὸς ἀποθανὼν τῷ 1654. Αἱ συνθέσεις του, ἀπαύγασμα ὑπομονῆς καὶ ἐπιμονῆς, εἶναι εἰς ἄκρον πολύπλοκοι καὶ παράδοξοι, ἀρκεῖ ν' ἀναφερθῇ ὅτι ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων ἕνα *κανόνα* μὲ 2000 διαφορετικὰς λύσεις καὶ ἕτερον δι' 96 φωνὰς αὐτοτελεῖς. Κατέλιπεν ἀκόμη λειτουργίας, μαδριγάλια, ᾀσμάτια, ἅπαντα εἰς εἶδος ἀντιστικτικὸν καὶ ὕφος πολυδαίδαλον.

—3) ***Ἰωσήφ*** (Giuseppe), δράσας ἐν Φλωρεντίᾳ κατὰ τὸ 1735. Περὶ αὐτοῦ οὐδεμία βιογραφικὴ σημείωσις ὑπάρχει. λ.

— **Βαλεντίνι** (Valentini), ***Γεώργιος Γουλιέλμος***. Γερμανὸς συγγραφεὺς καὶ στρατιωτικὸς (1775—1834). Ἐπολέμησεν ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὸν γερμανικὸν καὶ τὸν ῥωσικὸν στρατόν, ἔλαβε μέρος εἰς τὰς μάχας τοῦ Βάγκραμ καὶ τῆς Λειψίας καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ὑποστρατήγου. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Ἐγχειρίδιον τοῦ μικροῦ πολέμου», «Ἡ τέχνη τοῦ πολέμου», «Δοκίμιον ἱστορίας τοῦ πολέμου τοῦ 1809» κτλ. Μ. Δ. Β.

Βαλεντινιανός βλ. Οὐαλεντινιανός.

βαλεντινίτης (ὁ) (Valentinit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον εἰς κρυστάλλους τοῦ ῥομβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος, μεμονωμένους ἢ συνηνωμένους εἰς ἀκτινωτὰς καὶ ῥιπιδιοειδεῖς δέσμας. Οἱ κρύσταλλοι εἶναι ἢ πρισματικοί, φέροντες ῥαβδώσεις, ἢ τραπεζοειδεῖς, ἐνίοτε δὲ καὶ φακοειδῶς ἀπεστρογγυλωμένοι. Ὁ βαλεντινίτης παρουσιάζεται ἐπίσης καὶ χειροπληθὴς εἰς ῥαβδοειδῆ, ἰνώδη, κοκκώδη ἢ δεσμοειδῆ συσσωματώματα, ὡς καὶ εἰς ψευδοκρυστάλλους ἔχοντας τὴν μορφὴν τῶν κρυστάλλων τοῦ ἀντιμονίου, ἀντιμονίτου καὶ πυροστιμμίτου.

Ἔχει σχισμὸν τέλειον, σκληρότητα 2 ½—3ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 5,6—5,8, λάμψιν ἀδαμαντοειδῆ καὶ ἐπὶ σχισμογενῶν ἐδρῶν μαργαριτοειδῆ. Εἶναι μαλακός, εὐξεστος, εὔθρυπτος, ὑπόλευκος, τεφρὸς ἢ κιτρινωπόφαιος. Ἐπίσης ὠχροκίτρινος, κιτρινωποκαστανέρυθρος, ἐνίοτε ὑπομελανόφαιος ὡς καὶ ἀνοικτέρυθρος. Ἐπίσης εἶναι ἡμιδιαφανὴς μέχρι διαφώτιστος.

Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ὀξείδιον ἀντιμονίου (Sb_2O_3) μὲ 83,32% ἀντιμόνιον. Τήκεται εὐκόλως καὶ πυρούμενος ἐξαχνοῦται τελείως. Εἶναι προϊὸν ἀποσαθρώσεως ἀντιμονιούχων μεταλλευμάτων καὶ κυρίως ἀντιμονίτου. Εὑρέθη εἰς τὸ Wolfsberg τοῦ Χάρτς, Horhausen, Pribram, Pernek, Felsöbanya (Οὑγγαρίας), Allemont καὶ εἰς μεγαλύτερα ποσὰ μαζὶ μὲ σεναρμοντίτην εἰς τὸ Sansa τοῦ Ἀλγερίου. Ὀνομάζεται καὶ *ἄνθη ἀντιμονίου*. Γ. Κ. Γ.

Βαλεντῖνο (Valentino), ***Ροδόλφος***. Περίφημος Ἰταλὸς ἠθοποιὸς τοῦ κινηματογράφου, γεννηθεὶς ἐν Καστελνέτο τῷ 1895 καὶ ἀποθανὼν ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ τῷ 1926. Ἦτο υἱὸς Ἰταλοῦ στρατιωτικοῦ ἰατροῦ, ἡ δὲ μήτηρ αὐτοῦ ἦτο Γαλλίς. Ἐσπούδασε γεωπόνος ἐν Γενούῃ, ἀλλὰ μὴ κατορθώσας νὰ εὕρῃ ἐργασίαν μετέβη εἰς Παρισίους, ὅπου ἐπεδόθη εἰς διάφορα ἐπαγγέλματα, ἀπὸ τοῦ ὑπηρέτου, τοῦ σωφέρ, τοῦ διδασκάλου καὶ τοῦ δημοσιογράφου, μέχρι τοῦ χορευτοῦ εἰς τὸ καφὲ Μαξίμ. Κατόπιν μετέβη εἰς τὴν Ἀμερικήν, ὅπου ἐγένετο χορευτὴς καὶ ἠθοποιὸς εἰς τὸ Ἀλκαζὰρ τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου. Μετά τινας μῆνας ἀνεχώρησε διὰ τὸ Λὸς Ἄντζελες, ὅπου ἐπεδόθη εἰς τὴν κινηματογραφίαν, μεταβαλὼν τὸ ὄνομά του ἀπὸ *Ροδόλφος Ἀλφόνσος Ραφαῆλος Γκουλιέλμι ντὶ Βαλεντίνα ντ' Ἀνταγκουέλλα* εἰς *Ροδόλφος Βαλεντῖνος*. Ἐπὶ τέσσαρα ἔτη ἔπαιξε δευτερεύοντας ῥόλους, μέχρις ὅτου ὁ σκηνοθέτης Ρὸξ Ἴνγκραμ, ἀνακαλύψας τὸ τάλαντόν του, τοῦ ἀνέθεσε, τῷ 1920, νὰ παίξῃ τὸν ῥόλον τοῦ πρωταγωνιστοῦ εἰς τὸ κινηματογραφικὸν ἔργον «Οἱ τέσσαρες ἱππόται τῆς Ἀποκαλύψεως», τὸ ληφθὲν ἐκ τοῦ ὁμωνύμου μυθιστορήματος τοῦ Μπλάσκο Ἰμπάνιεθ. Τὸ ἔργον ἔσχε μεγίστην ἐπιτυχίαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ὁ Βαλεντῖνο ἐδικαίωσε τὰς ἐλπίδας τοῦ διευθυντοῦ του καὶ κατέστη ἔκτοτε δημοφιλέστατος, ἰδίως παρὰ τῷ γυναικείῳ φύλῳ.

Ὁ Βαλεντῖνο ὀφείλει τοὺς θριάμβους του εἰς τὴν ἐξαιρετικὴν ὡραιότητά του, ἕνεκα

Ροδόλφος Βαλεντῖνο.

τῆς ὁποίας ἀπεκλήθη καὶ «γόης τῶν γυναικῶν». Τὰ κυριώτερα ἔργα εἰς τὰ ὁποῖα πρωταγωνίστησε εἶναι ὁ «Νεαρὸς Ραγιᾶς», ὁ «Μαῦρος Ἀετός», «Αἷμα καὶ Ἄμμος», «Ἐπάνω εἰς τοὺς βράχους», «Κομπρᾶ», ὁ «Κύριος Μπωκαὶρ» καὶ τὸ τελευταῖόν του ὁ «Υἱὸς τοῦ Σεΐχη». Εἶχε γίνει πλουσιώτατος, ἐντὸς ἐλαχίστου χρονικοῦ διαστήματος, καὶ εἶχε φθάσει νὰ κερδίζῃ μέχρις 700 χιλ. δολλαρίων κατ' ἔτος. Εἶχε διαζευχθῆ ἐπισήμως δύο φορὰς καὶ ἐπρόκειτο νὰ νυμφευθῇ ἐκ τρίτου τὴν συνάδελφόν του εἰς τὸν κινηματογράφον Πόλα Νέγκρι, ὅτε προσεβλήθη ἐκ περιτονίτιδος καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ νοσοκομεῖον «Ρούζβελτ» τῆς Νέας Ὑόρκης. Ὁ θάνατός του προεκάλεσεν εἰς ὅλον τὸν κόσμον μεγίστην συγκίνησιν, ἡ ὁποία, μεταξὺ μιᾶς μεγάλης μερίδος γυναικῶν, ἔφθασε μέχρι παροξυσμοῦ καὶ ἐγένετο ἀφορμὴ αὐτοκτονιῶν. Μ. Δ. Β.

Βαλεντῖνος βλ. Οὐαλεντῖνος.

βαλέντιος ***βαθμὶς*** (Valentian) *[Γεωλογ.]*. Ὀνομασία δοθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἄγγλων γεωλόγων εἰς τὴν ἐν Ἀγγλίᾳ βαθμίδα τῶν στρωμάτων, τὴν ἀντίστοιχον πρὸς τὴν διεθνῶς ἀλλαχοῦ ὀνομαζομένην *Λανδοβέριον*. Εἶναι μία τῶν 4 βαθμίδων τῆς ἀνωτέρας σιλουρίου (ἢ γοτλανδίου) ὑποπεριόδου τῆς σιλουρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βαλέντσα (Valenza) *[Γεωγρ.]* βλ. Βαλεντία.

βαλεντσιανίτης (ὁ) (Valencianit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ποικιλία τοῦ *ἀδουλαρίου* (βλ. ὀρθόκλαστον), εὑρισκομένη ἰδίᾳ πολλαχοῦ εἰς τὰ δυτικὰ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Γ. Κ. Γ.

Βαλέντυν (Valentyn), ***Φραγκῖσκος***. Ὀλλανδὸς περιηγητὴς (1666—1725). Διῆλθε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ζωῆς του εἰς τὰς Ἀνατολικὰς Ἰνδίας καὶ ἔγραψε τὸ ἔργον «Ἀρχαῖαι καὶ νέαι Ἀνατολικαὶ Ἰνδίαι», λίαν ἐνδιαφέρον διὰ τοὺς ἀσχολουμένους μὲ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν.

Βαλεοντάδες *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἁγίου Κωνσταντίνου τῆς νήσου Σάμου. Κάτ. (1928) 76.

Βαλὲρ-*Ἀνδρὲ* (Valère-André), ἐπιλεγόμενος *Ντεσσέλιους* ἢ *Τεξάννιερ*. Βέλγος βιβλιογράφος (1588—1656), καθηγητὴς καὶ βιβλιοθηκάριος τοῦ πανεπιστημίου Λουβαίνης. Μεταξὺ τῶν ἔργων του εἶναι ἡ «Βελγικὴ Βιβλιοθήκη», τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ὡς μία τῶν τελειοτέρων βιβλιογραφικῶν συλλογῶν, «Fasti academici studii Lovaniensis», «Synopsis juris canonici» κτλ.

Βαλέρα (Valera), ***Διέγος***. Ἱσπανὸς ἱστορικός, γεννηθεὶς τῷ 1412 καὶ ἀποθανὼν περὶ τὸ τέλος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Ἦτο ἱστοριογράφος τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου. Μ. Δ. Β.

—**Βαλέρα** (Valera), ***δὸν Ζουὰν - Ἀλκαλὰ - Γκαλιάνο*** (1824—1905). Ἱσπανὸς πολιτικὸς καὶ συγγραφεύς. Ἐχρημάτισεν ὑπουργὸς τοῦ Ἐμπορίου καὶ τῆς Παιδείας, κατόπιν δὲ πρεσβευτὴς εἰς Λισσαβῶνα, Οὐασιγκτῶνα καὶ Βρυξέλλας. Ἐπιστρέψας ἐκ τῶν διπλωματικῶν τούτων ἀποστολῶν διωρίσθη σύμβουλος τοῦ Κράτους, ἐξελέγη δὲ καὶ γερουσιαστής.

Ὁ Βαλέρα ἐπέδειξε ταυτοχρόνως συγγραφικὸν τάλαντον οὐχὶ συνήθους φιλολογικῆς ἀξίας, ἀναδειχθεὶς διὰ δύο κριτικῶν ἔργων του. Ἀλλ' ἡ ὅλη φήμη την ὁποίαν ἀπέκτησεν ὀφείλεται κυρίως εἰς τὸ μυθιστόρημά του «Pepita Jimenez» (1874), τὸ ὁποῖον μετεφράσθη κατ' ἐπανάληψιν εἰς πλείστας ξένας γλώσσας. Κατόπιν ἐδημοσίευσε καὶ ἄλλα ἔργα. Ἀλλὰ καὶ ὡς ποιητὴς ἀνεδείχθη οὐχὶ μικρός, πολλὰ μάλιστα τῶν ποιημάτων του μετεφράσθησαν εἰς τὴν γαλλικὴν καὶ γερμανικήν ἡ ποιητική του συλλογὴ ἐξεδόθη ὑπὸ τὸν τίτλον: «Poesias» (1858). Ἐδημοσίευσε συνάμα καὶ δραματικὸν ἔργον ἐπιγραφόμενον «Tentativas dramaticas» (1880) καὶ διηγήματα «Cuentos y dialogos» τέλος τῷ 1889 ἐξέδωκε τὸ «Cartas americanas». Ἡ ἱσπανικὴ Ἀκαδημία τῆς Μαδρίτης τὸν ἐξέλεξεν ὡς μέλος της. Η. Γ. Κ.

—**Βαλέρα** (De Valera), ***Ἤμον ντὲ*** —. Ἰρλανδὸς πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ τῷ 1882, ἐκ πατρὸς Ἱσπανοῦ καὶ μητρὸς Ἰρλανδίδος. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Τσάρλεβιλ καὶ εἰς τὸ ἰρλανδικὸν πανεπιστήμιον τοῦ Δουβλίνου. Ἀνεμίχθη εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἠγωνίσθη ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἰρλανδίας, ἀναδειχθεὶς ταχέως εἰς τῶν ζωηροτέρων ἐπαναστατῶν καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῶν *Σὶν Φάϊνερς*. Ἐξεμεταλλεύθη ἐπιτυχῶς τὰς ἀνάγκας τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον καὶ ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν πρωτοστατησάντων εἰς τὴν μεγάλην ἐξέγερσιν τοῦ 1916, κατόπιν τῆς ὁποίας ἀνεγνωρίσθησαν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Λονδίνου τὰ περισσότερα τῶν αἰτημάτων τῶν Ἰρλανδῶν. Αἱ ἀγγλικαὶ ἀρχαὶ συνέλαβον αὐτὸν ὡς ἕνα τῶν ὑπαιτίων τῶν ταραχῶν καὶ τὸν κατεδίκασαν εἰς θάνατον. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἡ ποινή τοῦ ἐχαρίσθη, λόγῳ τῆς γενικῆς ἀμνηστείας. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1917 ἐξελέγη βουλευτὴς καὶ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1918 πρόεδρος τῆς ἰρλανδικῆς Δημοκρατίας, τὴν ὁποίαν εἶχον ἀνακηρύξει οἱ Σὶν Φάϊνερς. Κατεδιώχθη καὶ πάλιν καὶ συνελήφθη ὑπὸ τῶν ἀγγλικῶν ἀρχῶν τῷ 1918, ἀλλὰ κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Ἀμερικήν. Δὲν ἔπαυσεν ὅμως νὰ ἐργάζεται καὶ ἐκεῖ ὑπὲρ τῆς πλήρους ἀνεξαρτησίας τῆς Ἰρλανδίας καὶ ἐπεχείρησε νὰ ματαιώσῃ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τῇ 6 Δεκεμβρίου 1921, διὰ τῆς ὁποίας ἐπήρχετο συμβιβασμὸς καὶ διεκανονίζετο ὁριστικῶς τὸ ἰρλανδικὸν ζήτημα μετὰ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Λονδίνου. Μὴ ἐπιτυχὼν εἰς τὰς ἐνεργείας του ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του ἐκ τοῦ προεδρικοῦ ἀξιώματος, καὶ ἐπιστρέψας κρυφίως εἰς τὴν Ἰρλανδίαν ἐπεχείρησε νὰ ἐξεγείρῃ τὸν λαὸν εἰς ἐπανάστασιν. Συνελήφθη ὅμως καὶ πάλιν τῷ 1923 καὶ ἀπελύθη τῷ 1924, ὁπότε καὶ ἐξελέγη ἀρχηγὸς τοῦ κόμματος τῶν Σὶν Φάϊνερς. Ἀλλά, διαφωνήσας πρὸς τοὺς μετριοπαθεῖς, παρητήθη τῆς ἀρχηγίας τῶν Σὶν Φάϊνερς καὶ ἵδρυσε τὴν ὁμάδα τῶν ἀδιαλλάκτων δημοκρατικῶν, ἡ ὁποία κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1927 ἱκανὰς ἕδρας καὶ νὰ σχηματίσῃ τὴν μείζονα ἀντιπολίτευσιν εἰς τὴν ἰρλανδικὴν Βουλήν. Μ. Δ. Β.

— **Βαλέρα** (Valera), ***Κυπριανός***. Ἱσπανὸς συγγραφεὺς γεννηθεὶς περὶ τὸ 1531 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀγγλίᾳ ἄγνωστον πότε. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ὀλίγων Ἱσπανῶν, οἵτινες ἠσπάσθησαν τὰς ἀρχὰς τοῦ προτεσταντισμοῦ. Καταδιωχθεὶς ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως κατέφυγεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ὀξφόρδης. Μετέφρασε τὴν Ἱερὰν Βίβλον εἰς τὴν ἱσπανικὴν καὶ ἐδημοσίευσε διάφορα θρησκευτικὰ ἔργα. Μ. Δ. Β.

βαλερένιον *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἀκόρεστος *ὑδρογονάνθραξ*, κληθεὶς οὕτω ὡς ἀνευρεθεὶς εἰς τὰς ῥίζας τῆς βαλεριανῆς. Σ. Γ.

Βαλέρι (Valeri), ***Ἰωάννης***. Ἰταλὸς νομομαθὴς καὶ οἰκονομολόγος (1775—1827). Ἐχρημάτισε καθηγητὴς τοῦ ποινικοῦ δικαίου ἐν Σιέννῃ καὶ ἠμπόδισε τοὺς Γάλλους νὰ μεταφέρουν εἰς τὰ γαλλικὰ μουσεῖα τοὺς καλλιτεχνικοὺς θησαυροὺς τῆς πόλεως ταύτης. Ἐδημοσίευσεν ἄρθρα τινὰ εἰς τὴν

Digitized by Google

«Ἀνθολογίαν» τῆς Φλωρεντίας καὶ κατέλιπεν ὀλίγα χειρόγραφα μὴ ἐκδοθέντα εἰσέτι. Μ. Δ. Β.

Βαλερὶ (Valérie), ***Βιλλελμίνα-Ἰωσηφίνα.*** Γαλλὶς ἠθοποιὸς καὶ λογογράφος, γεννηθεῖσα ἐν Παρισίοις τῷ 1836. Ἐξελθοῦσα ἀριστοῦχος τοῦ Ὠδείου ἔπαιξεν ἐπιτυχῶς εἰς τὸ Γαλλικὸν Θέατρον. Κατόπιν ἐνυμφεύθη τὸν πλούσιον βουλευτὴν καὶ συγγραφέα *Γουσταῦον Φοὺλντ* ἀποσυρθεῖσα δὲ τῆς σκηνῆς ἤρχισε νὰ γράφῃ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Gustave Haller μυθιστορήματα καὶ κωμῳδίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι: «Ἡ κόλασις τῶν γυναικῶν», «Ὁ ἰατρὸς τῶν κυριῶν» κωμῳδία, «Ἀρετὴ» κτλ. Κατέγινεν ἐπίσης εἰς τὴν γλυπτικὴν καὶ ἐξέθεσεν εἰς τὸ Σαλὸν τῷ 1857 ἀνάγλυφα καὶ προτομάς. Μ. Δ. Β.

Βαλερία· βλ. **Οὐαλερία.**

βαλεριάνα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ βαλεριανὴ (βλ. λ.).

βαλεριανέλλα (ἡ) (Valerianella) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ναρδοειδῶν*. Εἶναι πόαι ἐτήσιαι ἢ διετεῖς, ἰθαγενεῖς τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Γνωστὰ περὶ τὰ 50 εἴδη, ὧν κυριώτερα: *βαλεριανέλλα ἡ ἐριόκαρπος* (Valerianella eriocarpa) καὶ *βαλεριανέλλα ἡ κηπαία* (Valerianella olitoria) κοινῶς *λυκοτρίβολο*. Ἀμφότερα ἀπαντῶσι καὶ παρ' ἡμῖν καὶ τὸ μὲν πρῶτον εἶδος εἶναι πόα ἐτησία, τὸ δὲ δεύτερον πόα διετής. Δ. Ν. Π.

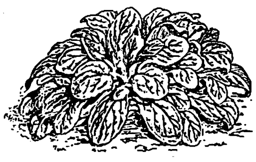

Βαλεριανέλλα ἡ κηπαία.

βαλεριανὴ (ἡ) (Valeriana) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βαλεριανοειδῶν*. Πάντα εἶναι φυτὰ ποώδη πολυετῆ, τινὰ κοσμητικά, ἕτερα ἀρωματικὰ καὶ ἄλλα φαρμακευτικά. Τὰ φυτὰ ταῦτα ἔχουσι βλαστὸν πρὸς τὰ ἄνω διευθυνόμενον ἢ ἑλικοειδῆ, φύλλα ἀντίθετα ἀκέραια ἢ ὀδοντωτά, ἄνθη κατὰ κορύμβους διατεταγμένα καὶ ἀκανόνιστα. Ἐκ τῶν 100 περίπου εἰδῶν γνωστότερον εἶναι: *βαλεριανὴ ἡ φαρμακευτικὴ* (Valeriana officinales), κοιν. *βαλεριάνα*, κοινοτάτη εἰς τὰ ὑγρὰ δάση. Ὁ βλαστός της φθάνει ἐνίοτε τὰ 2 μέτρα. Τὰ φύλλα της εἶναι ἀντίθετα καὶ βαθέως ὀδοντωτὰ κατὰ τὴν περιφέρειάν των. Ἀνθεῖ κατὰ τὸν Ἰούνιον. Τὰ ἄνθη της εἶναι λευκὰ ἢ ὑπέρυθρα, ἀρωματικὰ καὶ κατὰ κορύμβους διατεταγμένα. Αἱ ῥίζαι χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν φαρμακευτικὴν καὶ ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος λόγῳ τοῦ *βαλεριανικοῦ ὀξέος*, ὅπερ περικλείουσι. Τὸ εἶδος τοῦτο δὲν καλλιεργεῖται ἀλλ' εἶναι αὐτοφυές. Αἱ ῥίζαι ἀποκόπτονται πρὸ τῆς ἐκβλαστήσεως τῶν κλάδων καὶ συνήθως κατὰ Σεπτέμβριον. Καταλληλότεραι εἰς τὴν φαρμακευτικὴν εἶναι ῥίζαι τῶν φυτῶν ἅτινα δὲν ἔχουσιν ἡλικίαν μεγαλυτέραν τῶν τριῶν ἐτῶν. Τὸ φυτὸν τοῦτο ἀπαντᾷ καὶ παρ' ἡμῖν ἐν Κερκύρᾳ καὶ Θεσσαλίᾳ. Δ. Ν. Π.

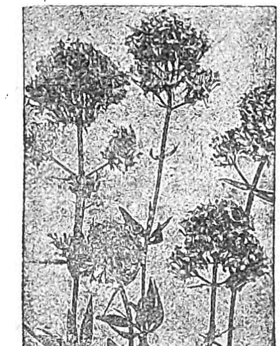

Βαλεριανὴ ἡ φαρμακευτική.

— **βαλεριανῆς** ***ἔλαιον*** (Oleum aeth. Valerianae) *[Φαρμακογ.]*. Εἶναι τὸ αἰθέριον τῆς *βαλεριανῆς τῆς φαρμακευτικῆς*, τὸ λαμβανόμενον δι' ἀποστάξεως μεθ' ὑδρατμῶν τῆς κόνεως τῶν ῥιζῶν ἢ τοῦ ῥιζώματος αὐτῆς. Εἶναι ὑγρὸν ἄχρουν, καθιστάμενον φαιὸν ἐν τῷ ἀέρι, οὐδέτερον κατ' ἀρχάς, εἶτα δὲ ὄξινον, ὀσμῆς οὐχὶ δυσαρέστου, καθισταμένης μετὰ πάροδον ἀρκετοῦ χρόνου εἰδικῆς καὶ ἰσχυρᾶς, συνεπείᾳ τῆς ἐκ τοῦ ἀέρος προερχομένης ὀξειδώσεως· εἶναι ἀριστερόστροφον, παρουσιάζει δὲ στροφικὴν ἱκανότητα —8° ἕως 13°, εἰδικὸν βάρος 0,93 καὶ διαλύεται εὐκόλως εἰς τὸν αἰθέρα, τὴν ἀλκοόλην, τὰ λιπαρὰ ἔλαια, τὸ χλωροφόρμιον, τὸν διθειάνθρακα, τὸν πετρελαϊκὸν αἰθέρα, ἐλάχιστα δὲ εἰς τὴν ἀραιὰν ἀλκοόλην. Τὸ ἔλαιον τῆς βαλεριανῆς ἀποτελεῖται ἐκ μείγματος βορνεόλης ἢ βαλερόλης $C_{10}H_{18}O$ καὶ τῶν ἐστέρων αὐτῆς, μυρμηκικοῦ, ὀξικοῦ, προπιονικοῦ, βαλεριανικοῦ, βουτυρικοῦ κλπ., περαιτέρω δὲ ἐκ καμφενίου, λιμονενίου, ὅπερ ἐνίοτε καλεῖται καὶ βαλερένιον, $C_{10}H_{16}$, καὶ ἐξ ἰχνῶν ἀζουλενίου, ὅπερ τῷ προσδίδει τὸν κυανοῦν φθορισμόν. Τὸ ἔλαιον τῆς βαλεριανῆς διαλυόμενον εἰς διθειάνθρακα χρωματίζεται ἐρυθρὸν προσθήκῃ θειικοῦ ὀξέος. Ἡ χροιὰ αὕτη γίνεται ἰώδης, ἐὰν τὸ ἀντιδραστήριον ἐπιδράσῃ ἐπὶ καθαροῦ ἐλαίου, μὴ ἀραιωθέντος. Κ.Γ.Μ.

— **βαλεριανῆς** ***ῥίζα*** (Radix Valerianae) *[Φαρμακογ.]*. Εἶναι ἡ ῥίζα *βαλεριανῆς τῆς φαρμακευτικῆς*. Τὸ ῥίζωμα τῆς βαλεριανῆς φέρεται ὑπὸ τὴν μορφὴν μικροῦ, ἐλλειψοειδοῦς κεντρικοῦ στελέχους, μήκους 4—6 ἑκστ. καὶ διαμέτρου 0,6—1 ἑκστ. Εἰς τὸ ἀνώτατον μέρος φέρει λεπτὸν περιτραχήλιον, εἰς δὲ τὸ κατώτερον λεπτὰς ῥίζας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὁριζοντίους, 2—3 χστμ. διαμέτρου. Ἡ ἐξωτερική του ἐπιφάνεια εἶναι ἀνοικτῶς φαιά, ἐρρυτιδωμένη κατὰ μῆκος. Γεῦσιν ἔχει δριμεῖαν ἀρωματικὴν καὶ ὀλίγον δυσάρεστον, ὀσμὴν δὲ εἰδικὴν ἰσχυράν, ὑπενθυμίζουσαν τὴν τῆς καφουρᾶς, τοῦ τερεβινθελαίου καὶ τοῦ βαλεριανικοῦ ὀξέος. Ἡ ἐντεριώνη τῆς ῥίζης εἶναι πλατεῖα καὶ κερατοειδής. Ἡ ῥίζα τῆς βαλεριανῆς ἐνέχει: ὕδωρ, ἄμυλον, ῥητινούχους καὶ πεκτινικὰς οὐσίας, σάκχαρον, βαλεριανικὰ ὀξέα, προπιονικόν, μηλικόν, δεψικόν, ὀξικόν, μυρμηκικόν, τρυγικὸν καὶ κιτρικὸν ὀξὺ καὶ τέλος 0,8—0,9 % αἰθέριον ἔλαιον καὶ δύο ἀλκαλοειδῆ, τὴν χατινίνην καὶ τὴν βαλερίνην.

Αἱ ῥίζαι τῆς βαλεριανῆς, ὑπὸ μορφὴν εἴτε κόνεως, εἴτε καταποτίων, χρησιμοποιοῦνται ὡς φάρμακον ἀντινευραλγικὸν καὶ καταπραϋντικὸν τῶν νεύρων, κατὰ τοῦ ἄσθματος καὶ τῶν ἀϋπνιῶν καὶ ἐξωτερικῶς κατὰ τῶν τραυμάτων. Εἰς μεγάλας δόσεις προκαλεῖ ἡ δρόγη κεφαλαλγίαν, σκοτοδίνην, ἰλίγγους, ναυτίαν καὶ ψυχροὺς ἱδρῶτας, οὐδέποτε ὅμως διάρροιαν καὶ ἐμέτους, διότι δρᾷ ἐπὶ τῶν κεντρικῶν νεύρων τοῦ προμήκους καὶ τοῦ ἐγκεφάλου. Κατά τινας συγγραφεῖς ἡ δρόγη ἔχει καταπραϋντικὰς ἰδιότητας καὶ δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ κατὰ τῶν ὑπὸ τῆς στρυχνίνης προκαλουμένων σπασμῶν. Εἰς τὴν φαρμακοτεχνίαν ἡ δρόγη χρησιμεύει πρὸς παρασκευὴν τῶν: Tinctura Valerianae, Aqua Valerianae, Extractum Valerianae καὶ τοῦ αἰθερίου ἐλαίου αὐτῆς καὶ τοῦ βαλεριανικοῦ ὀξέος.

Οἱ Γερμανοὶ εἶχον ἀφιερώσει τὴν βαλεριανὴν εἰς τὴν θεὰν Hertha, διότι τὴν ἐθεώρουν ὡς προφυλάσσουσαν ἀπὸ τὴν βασκανίαν. Ἐπίσης κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν γάμων οἱ νέοι σύζυγοι ἔφερον ἀντὶ τῶν στεφάνων ἀνθέων νεραντζέας κλάδον φυλλοφοροῦντα βαλεριανῆς. Κ. Γ. Μ.

—**βαλεριανὴ** ***ὑγρὰ*** καὶ ***βαλεριανὴ Πὰν*** (Valeriane liquide, Pan-Valeriane). Σκευάσματα προταθέντα ὑπὸ τοῦ P. Carles τῷ 1904 κατόπιν τῶν πειραμάτων αὐτοῦ, δι' ὧν καθώρισεν, ὅτι τὰ λαμβανόμενα σκευάσματα τῆς βαλεριανῆς, λόγῳ τῆς παρασκευῆς αὐτῶν, ἐνέχουν μικρὸν μόνον μέρος ἢ καὶ στεροῦνται καθ' ὁλοκληρίαν τῶν δραστικῶν οὐσιῶν. Τὸ πρῶτον λαμβάνεται ὡς ὑγρὸν ἐκχύλισμα διὰ κατεργασίας τῆς κόνεως τῆς ῥίζης τῆς βαλεριανῆς μετ' ἀλκοόλης 18 % (1=1). Τὸ δεύτερον λαμβάνεται ὁμοίως κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, τῇ προσθήκῃ ὅμως 5 % ἀμμωνίας εἰς τὸ δι' ἀλκοόλης παρασκευασθὲν προϊόν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο σκεύασμα ἐνέχει ὅλα τὰ δραστικὰ συστατικὰ τῆς ῥίζης τῆς βαλεριανῆς. Κ. Γ. Μ.

Βαλεριάνι (Valeriani), ***Μολινάρι-Λουδοβῖκος.*** Ἰταλὸς οἰκονομολόγος, πολιτικὸς καὶ λογοτέχνης (1758—1828). Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ φιλολογίαν, ἐχρημάτισε δὲ κατόπιν καθηγητὴς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας καὶ πρύτανις τοῦ πανεπιστημίου τῆς Βολωνίας. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Ἠθικαὶ συμβουλαὶ ἐξαχθεῖσαι ἐκ τοῦ «πρὸς Δημόνικον» τοῦ Ἰσοκράτους», «Περὶ τῆς τιμῆς ὅλων τῶν ἐμπορικῶν ἀξιῶν», «Δοκίμιον περὶ συναλλάγματος», ἓν ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων ἔργων τοῦ συγγραφέως, κ.τ.λ. Μ. Δ. Β.

βαλεριανικὰ ***ὀξέα*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Οὕτω καλοῦνται τὰ μετὰ πέντε ἀτόμων ἄνθρακος κεκορεσμένα μονοκαρβονικὰ ὀξέα. Ἔχουν τὸν γενικὸν τύπον $C_5H_{10}O_2$ καὶ εἶναι γνωστὰ τέσσαρα ἰσομερῆ, ἤτοι ὅσα ἀκριβῶς καὶ θεωρητικῶς προβλέπονται, ἤτοι:

1) $CH_3CH_2CH_2.CH_2.COOH$

προπυλοξικὸν ὀξὺ

2) 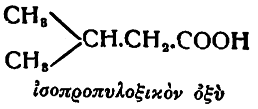

ἰσοπροπυλοξικὸν ὀξὺ

3) 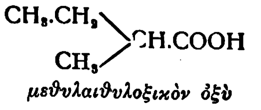

μεθυλαιθυλοξικὸν ὀξὺ

4) 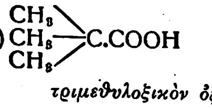

τριμεθυλοξικὸν ὀξὺ

— 1) *Βαλεριανικὸν ὀξὺ καν.* ἢ *προπυλοξικὸν ὀξὺ* ἢ *πεντανικὸν ὀξύ*. Παρασκευάζεται συνθετικῶς κατὰ διαφόρους μεθόδους. Ὁμοίως σχηματίζεται διὰ ζυμώσεως τοῦ γαλακτικοῦ ἀσβεστίου, δι' ἐπιδράσεως εἰδικῶν φυραμάτων ἐπὶ ὑδατανθράκων ὡς καὶ δι' ἠπίας ὀξειδώσεως ἀνωτέρων λιπαρῶν ὀξέων. Ἀπαντᾷ εἰς τὸ ξύλοξος καὶ εἶναι ἐλαιῶδες ὑγρόν, δυσδιάλυτον ἐν ὕδατι (1:27), ὀσμῆς προσομοιαζούσης πρὸς τὴν τοῦ βουτυρικοῦ ὀξέος. Βράζει εἰς 186°.

2) *Ἰσοβαλεριανικὸν ὀξὺ* ἢ *ἰσοπροπυλοξικὸν ὀξὺ* ἢ *2-μεθυλοβουτανικὸν ὀξὺ-4*. Παρασκευάζεται κατὰ διαφόρους συνθετικὰς μεθόδους. Εὑρίσκεται εἰς ἀρκετὴν ποσότητα εἰς τὰς ῥίζας τῆς βαλεριανῆς, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα ὅλων τῶν ὀξέων τῆς σειρᾶς αὐτῆς. Εἶναι ἐλαιῶδες ὑγρόν, λίαν δυσαρέστου ὀσμῆς, καυστικὸν καὶ βράζει εἰς 174°. Χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ θεραπευτικῇ.

3) *Μεθυλαιθυλοξικὸν ὀξὺ* ἢ *2-μεθυλοβουτανικὸν ὀξὺ-(1)*. Εὑρίσκεται εἰς τὸ αἰθέριον ἔλαιον τῶν καρπῶν τῆς Angelica Archangelica, εἰς τὰς ῥίζας τῆς βαλεριανῆς καὶ πιθανῶς εἰς τὰ πτητικὰ προϊόντα τῆς φρύξεως τοῦ καφέ. Ὡς περιέχον ἀσύμμετρον ἄτομον ἄνθρακος ἐμφανίζεται εἰς δύο ὀπτικῶς ἐνεργοὺς μορφὰς καὶ μίαν ἀδρανῆ δι' ἐξωμοριακῆς ἀντισταθμίσεως. Εἶναι ἐλαιῶδες ὑγρὸν ἐλαφρᾶς βαλεριανικῆς ὀσμῆς καὶ βράζει εἰς 174° περίπου.

4) *Τριμεθυλοξικὸν ὀξὺ* ἢ *διμεθυλοπροπανικὸν ὀξύ*. Παρασκευάζεται κατὰ διαφόρους συνθετικοὺς τρόπους καὶ εἶναι σῶμα στερεὸν ἐλαφρῶς δυσαρέστου ὀσμῆς. Σ. Γ.

— **βαλεριανικὴ** ***ἱεροξυλόλη*** (Guajacolum valerianicum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ἕνωσις τοῦ τύπου

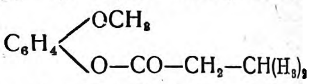

λαμβανομένη τῇ ἐπιδράσει βαλερυλοχλωριδίου ἐπὶ σαλικυλικοῦ νατρίου. Ὑγρὸν κιτρινωπόν, ἐλαιῶδες, σχεδὸν ἀδιάλυτον ἐν ὕδατι, διαλυτὸν εἰς ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα, παρουσιάζον πυκνότητα 1,037 καὶ ζέον εἰς 245 – 265°. Ἀνεγράφη κατὰ τῆς φθίσεως. Κ. Γ. Μ.

— **βαλεριανικὴ** ***κινίνη*** (Chininum valerianicum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ἕνωσις ἀνταποκρινομένη εἰς τὸν τύπον $C_{20}H_{21}N_2O_2.C_4H_9COOH$. Σκευάζεται ἐκ θειικῆς κινίνης, βαλεριανικοῦ ὀξέος καὶ ἀλκοόλης. Κρύσταλλοι λευκοί, στιλπνοί, λεπιδοειδεῖς ἢ κόνις κρυσταλλικὴ ὀσμῆς βαλεριανικοῦ ὀξέος καὶ γεύσεως πικρᾶς. Διαλύεται εἰς 60 μ. ψυχροῦ ὕδατος καὶ 1 μ. ἀλκοόλης. Ξηρανθεῖσα ὑπεράνω θειικοῦ ὀξέος τήκεται εἰς 90°, ἐνῷ τὸ ἔνυδρον ἅλας τήκεται εἰς χαμηλότερον βαθμόν. Τὰ ὑδατικὰ διαλύματα αὐτῆς παρουσιάζουν οὐδετέραν ἢ ἀσθενῶς ἀλκαλικὴν ἀντίδρασιν ἔναντι ἡλιοτροπίου. Ἡ βαλεριανικὴ κινίνη παρέχει τὴν ἀντίδρασιν τῆς θαλεϊοκινίνης, δίδουσα διὰ χλωριούχου ὕδατος καὶ ἀμμωνίας σμαραγδοπρασίνην χροιάν, προσλαμβάνει τῇ προσθήκῃ ἀραιοῦ θειικοῦ ὀξέος κυανοῦν φθορισμόν, ἀνεγράφη ὡς ἀντιπεριοδικὸν καὶ ἀντισπασμωδικὸν ἐπὶ νευρώσεων, νευραλγιῶν, καρδιαλγιῶν καὶ ὑστερισμοῦ ἐν συνδυασμῷ μετ' ἐκχυλίσματος ἀρκευθίδων. Κ. Γ. Μ.

—**βαλεριανικὴ** ***στρυχνίνη*** (Strychninum valerianicum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ἕνωσις τοῦ τύπου

$$C_{21}H_{22}N_2O_2.C_4H_9COOH$$

λαμβανομένη τῇ ἐπιδράσει 10 μ. στρυχνίνης 3 μ. βαλεριανικοῦ ὀξέος καὶ 100 μ. θερμῆς ἀλκοόλης, ἀφιεμένου τοῦ διαλύματος πρὸς ἐξάτμισιν εἰς 30°. Λευκὴ κρυσταλλικὴ κόνις ὄζουσα ἀπὸ βαλεριανικοῦ ὀξέος. Χρησιμεύει πρὸς παρασκευὴν τοῦ ἐλιξιρίου τῆς βαλεριανικῆς στρυχνίνης, ἀποτελουμένου ἐκ 0,175 ὀξικοῦ ὀξέος (36%), 15 βάμματος κοκκινέλης καὶ ἀρωματικοῦ ἐλιξιρίου ὅσον ἀρκεῖ διὰ 1.000. Κ. Γ. Μ.

— **βαλεριανικὸν** ***ἀμμώνιον*** (Ammonium valerianicum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Τὸ μετὰ τοῦ ἀμμωνίου ἅλας τοῦ *βαλεριανικοῦ ὀξέος*. Σκευάζεται ἐξ ἀμμωνίας καὶ βαλεριανικοῦ ὀξέος, ἀντιστοιχεῖ δὲ εἰς τὸν τύπον $C_4H_9—COONH_4$. Τὸ ἅλας ἀποτελεῖται ἀπὸ ἄχροα λίαν ὑγροσκοπικὰ πρίσματα ὀσμῆς βαλεριανικοῦ ὀξέος καὶ γεύσεως γλυκείας καὶ γλυκαζούσης. Ἔχει ἀντίδρασιν συνήθως ὄξινον, λόγῳ τοῦ ὅτι χάνει ταχέως ἀμμωνίαν, διαλύεται δὲ εὐκόλως εἰς ὕδωρ, ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα. Δέον νὰ φυλάσσηται ἐντὸς μικρῶν φιαλῶν μετὰ παραφινωμένου πώματος. Ἀνεγράφη ἐσωτερικῶς κατὰ νευραλγιῶν, ὑστερισμοῦ, ἐπιληψίας καὶ χορείας. Κ.Γ.Μ.

— **βαλεριανικὸν** ***βισμούθιον*** (Bismutum valerianicum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Τὸ μετὰ τοῦ βισμουθίου ἅλας τοῦ *βαλεριανικοῦ ὀξέος* $B_1(C_5H_9O)_3+2B_i(OH)_3$. Συσκευάζεται ἐξ 105 μ. βασικοῦ νιτρικοῦ βισμουθίου, ἅτινα πολτοποιοῦνται ἐν ἰγδίῳ μετ' ὀλίγου ὕδατος καὶ μείγνυνται μετὰ 40 μ. κρυστ. ἀνθρακικοῦ νατρίου, 30 μ. βαλεριανικοῦ ὀξέος καὶ 100 μ. ἀπεσταγμένου ὕδατος. Κόνις λευκή, ὀσμῆς βαλεριανικοῦ ὀξέος, ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι, διαλυτὴ ἐν ἀλκοόλῃ. Χορηγεῖται ὑπὸ μορφὴν κόνεων καὶ καταποτίων ἐπὶ νευραλγιῶν τοῦ στομάχου, καρδιαλγιῶν, ἡμικρανιῶν, ἐπιληψίας καὶ χορείας. Κ.Γ.Μ.

— **βαλεριανικὸν** ***ὀξὺ*** (τὸ) (Acidum valerianicum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Παρασκευάζεται ἐκ τῆς ῥίζης τῆς *βαλεριανῆς* εἴτε δι' ὀξειδώσεως τῆς ἀμυλαλκοόλης. Τὸ βαλεριανικὸν ὀξὺ ἀνεγράφη ὡς καταπραϋντικὸν ἐπὶ παροξυσμοῦ, ὑστερισμοῦ καὶ ἐπιληψίας. Τὸ

Digitized by Google

σκεύασμα τοῦτο μικρὸν μόνον χρησιμοποιεῖται σήμερον, ὑποκατασταθὲν ὑπὸ τῶν διαφόρων παραγώγων αὐτοῦ. Κ. Γ. Μ.

— **βαλεριανικὸς** ***αἰθὴρ*** *'Ορy. Χημ.]*· βλ. βαλεριανικὸς *αἰθυλεστήρ*.

— **βαλεριανικὸς** ***αἰθυλεστὴρ*** *['Οργ. Χημ.]*· ἢ κοινῶς *βαλεριανικὸς αἰθήρ*. Λαμβάνεται δι' ἐστεροποιήσεως τοῦ *ἰσοβαλεριανικοῦ ὀξέος* καὶ εἶναι ὑγρὸν εὐχαρίστου ὀσμῆς. Χρησιμοποιεῖται κατὰ τὴν παρασκευὴν τεχνητῶν ἀρωμάτων ὀπωρῶν. Σ. Γ.

Βαλεριάνο (Valeriano) ***Μπολζάνι*** (ὁ ἐπιλεγόμενος Valerianus Pierus). Ἰταλὸς φιλόλογος καὶ ποιητὴς (1477—1558). Κατὰ τὴν μικράν του ἡλικίαν ἐχρημάτισεν ὑπηρέτης καὶ μόλις κατὰ τὸ δέκατον πέμπτον ἔτος ἤρχισε νὰ μανθάνῃ ἀνάγνωσιν. Αἱ πρόοδοί του ὑπῆρξαν τόσον ταχεῖαι, ὥστε προεκάλεσαν τὸ ἐνδιαφέρον πολλῶν σημαινουσῶν προσωπικοτήτων τῆς ἐποχῆς του. Ὁ Βάλλα καὶ ὁ Λάσκαρις τὸν ἐδίδαξαν τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν γλῶσσαν, ὁ δὲ καρδινάλιος Μπέμπο καὶ οἱ πάπαι Λέων ὁ Ι' καὶ Κλήμης ὁ Ζ' ἐγένοντο οἱ Μαικῆναί του. Ἔγραψε πολυάριθμα φιλολογικὰ καὶ ἀρχαιολογικὰ ἔργα, καθὼς καὶ ποιήματα, ὅλα εἰς γλῶσσαν λατινικὴν σπανίας χάριτος. Τὸ γνωστότερον ἐξ αὐτῶν τιτλοφορεῖται: «Contarenus, sive de litteratorum infelicitate» καὶ εἶναι μία συγκινητικὴ ἔκθεσις τῆς δυστυχίας τῶν ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων, περιέχουσα μέγαν ἀριθμὸν περιέργων ἀνεκδότων. Ἄλλα ἔργα του εἶναι: «De fulminum significationibus», «Pro sacerdotum barbis defensio», «Hieroglyphica», κτλ. Μ. Δ. Β.

βαλεριανοειδῆ (τὰ) (Valerianaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια *δικοτυληδόνων γαμοπεταλων* φυτῶν. Περιλαμβάνει φυτὰ ποώδη, ἐτήσια ἢ πολυετῆ καί τινα θαμνώδη. Τὰ φύλλα τῶν φυτῶν τούτων εἶναι ἀντίθετα καὶ ἄμισχα, τὰ ἄνθη κατὰ κῦμα διατεταγμένα. Οἱ στήμονες πέντε. Ἡ ᾠοθήκη ἐπιφυὴς περιλαμβάνει ἓν μόνον ᾠόν. Ὁ καρπὸς εἶναι ἀχαίνιον. Ἀπαντῶσι κυρίως εἰς τὰ βόρεια κλίματα, καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον καὶ χρησιμοποιοῦνται καὶ εἰς τὴν φαρμακευτικήν. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει πλεῖστα γένη, ὧν κυριώτερα εἶναι: *βαλεριανή, βαλεριανέλλα, κένtρανθος* καὶ *ναρδοστάχυς*. Δ. Ν. Π.

Βαλεριανοειδῆ.

['Αριστερά: *Κέντρανθος ὁ ἐρυθρὸς* (Α=ἄνθος, Β=καρπός). Δεξιά: *Βαλεριανέλλα ἡ ἐριόκαρπος* (Α=θέσμη φύλλων, Β=ἄνθος).]

Βαλεριανός· βλ. Οὐαλεριανός.

Βαλεριάνου *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Ἐλιοῦ* τῆς ἐπαρχίας Κραναίας τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 387. Κεῖται ἐπὶ προβούνων τοῦ ὄρους Αἴνου, ἀπαρτιζόμενον ἐκ τῶν συνοικισμῶν *Τσιλιμιδᾶτα, Αὐγερινᾶτα, Μελισσαρᾶτα* καὶ *Θωμᾶτα*. Δ. Ε. Μ.

Βαλεριὲν ***ὄρος*** (Mont Valérien). Ὁ ὑψηλότερος λόφος τῶν περιχώρων τῶν Παρισίων, πρὸς Δ. καὶ εἰς ἀπόστασιν **11** χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς γαλλικῆς πρωτευούσης, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Σηκουάνα, ὕψους 136 μέτρων. Μέχρι τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἦτο τόπος προσκυνήματος, ἐπὶ τῆς κορυφῆς δὲ αὐτοῦ ὑπῆρχε μοναστήριον. Ἄλλοτε ἐλέγετο καὶ «*ὄρος τοῦ Γολγοθᾶ*». Κατόπιν μετεβλήθη εἰς φρούριον, ὅπερ ἔπαιξε σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Παρισίων ὑπὸ τῶν Γερμανῶν τῷ 1871. Μ. Δ Β.

βαλεριίτης (ὁ) (Walleriit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον περιέχει θειοῦχον χαλκόν, θειοῦχον σίδηρον, ὀξείδιον σιδήρου, μαγνησίαν καὶ ὕδωρ. Γ. Κ. Γ.

βαλερίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Ἀγνώστου χημικῆς συστάσεως ἀλκαλοειδές, ἀνευρεθὲν εἰς τὰς ρίζας τῆς *βαλεριανῆς*. Σ. Γ.

Βαλερίνι (Valerini), ***Ἀδριανός***. Ἰταλὸς ποιητὴς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, γνωστὸς ἐκ τῶν ἑξῆς ἔργων: «Αἱ ὡραιότητες τῆς Βερώνας» (1586) καὶ «Ἑκατὸν μαδριγάλια» (1592). Μ. Δ. Β.

Βαλέριο (Valerio), ***Θεόδωρος***. Γάλλος ζωγράφος, χαράκτης καὶ σχεδιαστής, γεννηθεὶς τῷ 1819. Διεκρίθη λίαν ἐνωρὶς διὰ τὰ λιθογραφήματα καὶ τὰ ζωγραφικά του ἔργα, ἅτινα προσείλκυσαν τὴν προσοχὴν τοῦ διασήμου Charlet, ὅστις προσέλαβε τὸν Βαλέριο εἰς τὸ ἐργαστήριόν του καὶ μετ' οὐ πολὺ τὸν κατέστησεν ἐπιστήθιον φίλον του. Τῷ 1836 ὁ Βαλέριο ἐπεχείρησε μετὰ τοῦ Σαρλὲ μακρὸν ταξίδιον εἰς Γερμανίαν, Ἑλβετίαν, Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν· καρπὸς τοῦ ταξιδίου τούτου ὑπῆρξε σειρὰ ὁλόκληρος σπουδῶν, σχεδίων, ὑδατογραφιῶν κλπ., μεταξὺ τῶν ὁποίων σπουδαίως συνετέλεσεν εἰς τὴν μεγίστην αὔξησιν τῆς φήμης καὶ τῆς δημοτικότητος τοῦ Βαλέριο τὸ «Σῶμα φλαμανδικῆς φρουρᾶς», τὸ ὁποῖον, ἐκτεθὲν εἰς τὸ Σαλὸν τοῦ 1838 καὶ τυπωθὲν εἰς ἀπειραρίθμους φωτοτυπίας, ἔτυχεν εὐρυτάτης ἐκλαϊκεύσεως. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁ Βαλέριο, τοῦ ὁποίου αἱ συχναὶ ἐπιτυχίαι ηὔξανον τὴν φιλοπονίαν καὶ τὸν ζῆλον, δὲν ἔπαυσε παράγων καὶ ἐκθέτων εἰς τὸ Σαλὸν ἔργα του.

Μεταξὺ τῶν καλυτέρων αὐτοῦ ἔργων τάσσονται: «Ὁ Σαρλὲ καὶ ἡ κόρη του», «Ἡ ἅλιεία τῶν καραβίδων», «Νεαρὰ Καλαβριανή», «Ὁδὸς τῆς Ρώμης», «Ἀνάμνησις τῆς Νεαπόλεως», «Οὔγγροι ἁλιεῖς», «Ἀτσίγγανος μουσικός», «Τὸ Γκέττο τῆς Σιέννης», «Φορτουνάτα», «Νεαρὰ γυνὴ τῆς Σιέννης», «Χωρικὴ τῆς Ἀσσίζης», «Μαυροβούνιοι κλαίοντες τοὺς νεκροὺς των μετὰ τὴν μάχην» κλπ. Τὰ ἔργα τοῦ Βαλέριο διακρίνονται διὰ τὴν ζωηρὰν των ἔκφρασιν, τὸ ἀκριβὲς των σχέδιον καὶ τὸ ἔντονον τοπικόν των χρῶμα. Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Βαλέριοι (gens Valeria). Ρωμαϊκὴ οἰκογένεια (βλ. Οὐαλέριοι).

Βαλέριος, ***Σωτήριος***. Μεσολογγίτης ἀγωνιστής. Ἐπολέμησεν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν συμπολιτῶν του εἰς πλείστας μάχας καὶ εἰς τὰς τρεῖς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου, ἔνθα ἔχασε τὸν πατέρα του καὶ δύο ἀδελφούς του. Λ. Δ. Κ.

Βαλέριους (Valerius), ***Ἰωάννης-Δαυΐδ***. Σουηδὸς ποιητὴς (1776—1852). Ὑπῆρξε μέλος τῆς Σουηδικῆς Ἀκαδημίας καὶ θεωρεῖται εἷς τῶν τελευταίων τῆς ἀκαδημαϊκῆς γουσταβιανῆς περιόδου, ἡ ὁποία προηγεῖται τῆς ἐπικρατήσεως τῶν ρωμαντικῶν ἰδεῶν ἐν Σουηδίᾳ.

— **Βαλέριους** (Valerius), ***Λουκᾶς***. Ἰταλὸς γεωμέτρης, γεννηθεὶς κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν ἐν Ρώμῃ. Ἔγραψε τὸ ἔργον «De centro gravitatis solidorum» (1604), ἀξιόλογον διὰ τὴν ἐποχήν του, ἐν τῷ ὁποίῳ καθορίζει τὰ κέντρα τῆς βαρύτητος τῶν κωνοειδῶν στερεῶν. Ἐπετύγχανεν ἐπίσης τὸν τετραγωνισμὸν τῆς παραβολῆς διὰ μεθόδου διαφόρου τῆς τοῦ Ἀρχιμήδους. Μ. Δ. Β.

Βαλέρις, ***Βασίλειος***. Ἕλλην λόγιος γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ καὶ ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Διατρίψας ἐν Βενετίᾳ ἐξέδωκε τὸ «Πασχάλιον τοῦ ὀγδόου αἰῶνος» καὶ ἄλλα ὁμοίας φύσεως βιβλία, ἀναφερόμενα εἰς τὴν «Ἑλληνικὴν βιβλιογραφίαν» τοῦ Λεγκράν. Θ. Β.

βαλεροβρωμίνη (ἡ) (Valerobromina) ἢ ***νάτριον βρωμοβαλεριανικὸν*** *[Φαρμ. Χημ.]*. Εἶναι μεῖγμα βρωμιούχου καὶ βαλεριανικοῦ νατρίου ἢ μᾶλλον διπλοῦν ἅλας αὐτῶν, χορηγεῖται δὲ ὡς ἀντινευραλγικόν. Κ. Γ. Μ.

βαλερολακτόναι (αἱ) *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικαὶ ἑνώσεις τοῦ τύπου $C_5H_8O_2$, ἀνήκουσαι εἰς τὴν τάξιν τῶν *λακτονῶν*, ἤτοι τῶν ἐσωτερικῶν ἀνυδριτῶν τῶν ὀξυοξέων. Διακρίνομεν:

1) *Καν. γ-βαρελολακτόνη* ἢ *γ-μεθυλοβουτυρολακτόνη* ἢ *πεντανολίτης*-(4,1), ἥτις ἔχει τὸν τύπον

```
CH2.CO  \
|        >
CH2.CH  /  CH3.
```

Εὑρίσκεται εἰς τὸ ξύλοξος καὶ βράζει εἰς 206°.

2) *α-μεθυλοβουτυρολακτόνη* ἢ *2-μεθυλοβουτανολίτης*-(4,1), ἰσομερὴς πρὸς τὴν ἀνωτέρω. Ἔχει τὸν τύπον

```
CH3.CH —CO  \
    |         >O
    CH2—CH2 /
```

καὶ βράζει εἰς 200°. Σ. Γ.

γ-**βαλερολακτονο-α-καρβονικὸν** ***ὀξὺ*** (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

```
CH3.CH.CH2.CH.COOH
    |       |
    O_______CO
```

διασπωμένη εἰς 200° πρὸς διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος καὶ γ-βαλερολακτόνην. Σῶμα εὐδιάλυτον ἐν ὕδατι καὶ δυσδιάλυτον ἐν αἰθέρι. Σ. Γ.

βαλεροσαλίνη (ἡ) (Valerosalin) *[Φαρμ. Χημεία]*. Οὕτως ἐκλήθη τὸ *βαλερυλοσαλικυλικὸν ὀξύ*, ἤτοι ἡ ἀνάλογος πρὸς τὴν ἀσπιρίνην ἕνωσις ἡ φέρουσα ἀντὶ τῆς ρίζης τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος τὴν ρίζαν τοῦ βαλεριανικοῦ ὀξέως. Ἡ *βαλεροσαλίνη* ἀνταποκρινομένη εἰς τὸν τύπον: COOH C_6H_4O CO. CH_2. CH. $(CH_3)_2$, παρεσκευάσθη εἰς τὸ Φαρμακευτικὸν χημεῖον τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ὑπὸ τοῦ *Ι. Δαλιέτου*. Τὴν παρασκευὴν τοῦ σώματος τούτου ὡς καὶ τὸ ἐπιτυχὲς ὄνομα αὐτοῦ ὑπέδειξεν ὁ καθηγητὴς τῆς Φαρμακευτικῆς Χημείας *Ἐμμ. Ἐμμανουήλ*. Πρὸς παρασκευὴν τῆς βαλεροσαλίνης θερμαίνεται ἐπὶ ἑξάωρον μεῖγμα 70 γρ. σαλικυλικοῦ ὀξέος μετὰ 120 γρ. ἀνυδρίτου τοῦ βαλεριανικοῦ ὀξέος, παρουσίᾳ 0,5 γρ. θειικοῦ ὀξέος εἰς θερμοκρασίαν 150° ἐπὶ ἀμμολούτρου. Τὸ ὅλον παραλαμβάνεται εἶτα διὰ τολουόλης, κατεργάζεται μετὰ ζωϊκοῦ ἄνθρακος πρὸς ἀποχρωματισμόν, διηθεῖται, τὸ διήθημα ἐξατμίζεται καὶ τὸ ὑπόλειμμα ὑποβάλλεται εἰς κρυστάλλωσιν ἐξ ἀπολύτου ἀλκοόλης. Λευκὰ λιπώδη φυλλίδια γεύσεως ἀρχικῶς πικρᾶς, εἶτα δὲ γλυκαζούσης, ὀσμῆς βαλεριανῆς, τηκόμενα εἰς 233°—236° καὶ διαλυόμενα εὐχερῶς μὲν εἰς ἀλκοόλην ἀπόλυτον, ἧττον δὲ εἰς τολουόλην, χλωροφόρμιον καὶ αἰθέρα. Κ. Γ. Μ.

Βαλερὺ (Valery), ***Παῦλος-Ἀμβρόσιος***. Γάλλος ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν Σέττη τὴν 20 Ἀπριλίου 1871. Ἐνεφανίσθη νεώτατος ὡς ποιητὴς διὰ τῶν ἔργων «Album de vers anciens», «La jeune Parque», «Charmes ou Poèmes» καὶ ἄλλων ποιημάτων δημοσιευθέντων εἰς περιοδικὰ καὶ «Ἀνθολογίας». Ὁ Βαλερὺ ἠκολούθησε τὴν νέαν σχολὴν τῶν ποιητῶν, οἵτινες ἐπανήρχοντο εἰς τὴν ἀρχαίαν τῆς Γαλλίας ποίησιν, τὴν ὁποίαν ἐδόξασαν ὁ Βιγιάν, ὁ Ρονσὰρ καὶ ὁ Μαλέρμπ, ἀπομιμούμενος ὄχι μόνον τοὺς ρυθμοὺς αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν γλῶσσάν των, οὕτω δὲ ἔδωκε καὶ νεότροπόν τινα μορφὴν εἰς τὴν γαλλικὴν ποίησιν. Εἰς τὰ ἔργα του φαίνεται ἐπηρεασθεὶς ὑπὸ τῆς συμβολικῆς ποιήσεως, ἥτις ζητεῖ ν' ἀποδώσῃ τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς συγκινήσεις διὰ τῶν ἤχων καὶ τῶν ρυθμῶν. Ὁ Βαλερὺ ἐν τούτοις δὲν φαίνεται ἀκολουθῶν ἀπολύτως τοὺς κανόνας, οὓς ἐθέσπισεν ὁ Μαλαρμέ, οὐδ' ἀποδέχεται τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν σύνταξιν, εἰς τὴν γλῶσσαν, εἰς τοὺς ρυθμοὺς καὶ εἰς τὰς ὁμοιοκαταληξίας, δι' ὧν παρουσιάζεται συχνάκις ἡ ποίησις ὡς πεζογραφία. Τοὐναντίον παρὰ τὸ ἀπόκρυφον, τὸ συμβολιστικὸν καὶ τὸ μυστηριῶδες τῶν ποιημάτων του, τοὺς στίχους του διακρίνει λεπτότης λυρισμοῦ καὶ εὐρυθμία. Ἀναντιρρήτως εἰς τὰ τελευταῖά του ἔργα φαίνεται ὑποστὰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ἰωάννου Μωρεᾶς καὶ τοῦ Παύλου Βερλαίν, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος ἐγκαταλείψας τὸν συμβολισμὸν ἵδρυσεν ἰδίαν σχολήν, ξένην ἐντελῶς πρὸς τὴν συμβολιστικήν. Θ Β.

βαλερυδίνη (ἡ) (Valerydin) ἢ ***σεδατίνη*** *[Φαρ. Χημ.]*. Εἶναι ἡ Π-*βαλερυλοφαινετιδίνη* $C_6H_4(OC_2H_5)$ NH, COC_4H_9. Βελόναι διαλυταὶ ἐν ἀλκοόλῃ. Κ. Γ. Μ.

βαλερυλοαμινοαντιπυρίνη (ἡ) (Valeryl-amidoantipyrin) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ἕνωσις τοῦ τύπου $C_{11}H_{11}N_2O.NH.C_5H_{90}$, λαμβανομένη τῇ ἐπιδράσει βαλεριανοχλωριδίου ἐπὶ ἀμινοαντιπυρίνης. Κρύσταλλοι λευκοί, σχεδὸν ἄοσμοι, τηκόμενοι εἰς 203°, δυσδιάλυτοι ἐν ὕδατι, εὐδιάλυτοι εἰς ἀλκοόλην καὶ χλωροφόρμιον, ἀνεγράφη εἰς τὴν θεραπευτικὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα *νεοπυρίνη*. Κ. Γ. Μ.

βαλερυλοξικὸν ***ὀξὺ τριτ.*** (τὸ) *[Φαρμ. Χημ.]*. Βλ. γ,γ,γ—τριμεθυλακετοξικὸν *ὀξύ*. Σ. Γ.

βαλὲς (ὁ) ἐν τῇ γαλλ. *valet*=ὁ ὑπηρέτης, ὁ ἀκόλουθος (βλ. φάντες).

Βαλέσιο ἢ ***Βάλλες*** (Valesio ἢ Vallès), ***Φραγκῖσκος***. Ἱσπανὸς ἰατρὸς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἐπονομαζόμενος Κοβαρρουβίας, ἐκ τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς του, ἐν τῇ Παλαιᾷ Καστίλῃ. Ἀπέκτησε διὰ τῶν ἔργων του μεγίστην φήμην. Προσεπάθησε κυρίως νὰ συμβιβάσῃ τὴν ἀραβικὴν ἰατρικὴν μὲ τὰ διδάγματα τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης. Ἔγραψε σχόλια εἰς τὸν Ἱπποκράτην καὶ τὸν Γαληνόν, μετέφρασε πολλὰ ἀρχαῖα ἔργα καὶ ἐδημοσίευσε πλεῖστα πρωτότυπα. Μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων εἶναι: «Δοκίμιον ἐπὶ τῶν διυλισμένων ὑδάτων», «De sacra philosophia», «Methodus medendi» κ. τ. λ. Μ. Δ. Β.

Βαλέσιος· βλ. Βαλουά.

Βαλέστρας (Balestra). Κατήγετο ἐκ Κορσικῆς, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1790, ὁ δὲ πατήρ του μετήρχετο μέχρι τοῦ γήρατός του τὸν ἔμπορον ἐν Κρήτῃ. Ἐκπαιδευθεὶς ἐν Γαλλίᾳ εἰς στρατιωτικὰς σχολὰς ὑπηρέτησεν ὡς λοχαγὸς τῶν γρεναδιέρων ὑπὸ τὸν Ναπολέοντα μέχρι τῆς πτώσεώς του, τῷ δὲ 1814 κατῆλθε παρὰ τῷ πατρὶ αὐτοῦ εἰς Κρήτην, ἔνθα μέχρι τοῦ 1820 ἐξέμαθε τὴν ἑλληνικὴν ὡς Ἕλλην καὶ ἐξῳκειώθη τελείως πρὸς τὰ ἑλληνικὰ ἤθη. Ὅταν ἐξερράγη ὁ Ἀγών, εὑρέθη εἰς Τεργέστην ὁπόθεν τὸν προσέλαβεν ὁ *Δημ. Ὑψηλάντης*, ἵνα ἀναθέσῃ εἰς αὐτὸν τὴν ὀργάνωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ τακτικοῦ σώματος τοῦ ὁποίου ἐμελετᾶτο τότε ἡ συγκρότησις. Ἡ χρησιμότης τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ ἀπέβλεπε, κατὰ τὸν Φιλήμονα, οὐ μόνον εἰς τὴν δεξιωτέραν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου, ἀλλὰ καὶ τὴν βαθμιαίαν τακτοποίησιν τῶν

Digitized by Google

ἀτάκτων ἐνόπλων, διὰ τοῦ παραδείγματος καὶ τῆς πειθαρχίας τῶν τακτικῶν. Αἱ πρῶται προσπάθειαι τοῦ Βαλέστρα ἐγένοντο εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Βερβαίνων τὸ θέρος τοῦ 1821 ὅτε ἐπολιορκεῖτο ἡ Τρίπολις. Ἀνέλαβε τὸ βαρὺ ἔργον μετὰ τοῦ Ἕλληνος Παν. Παρασκευᾶ, ἀπογραφέντων μόνον ἑξήκοντα τακτικῶν στρατιωτῶν. Λόγῳ ὅμως τῶν συρράξεων τοῦ Ὑψηλάντου πρὸς τοὺς πολιτικοὺς καὶ τοῦ κλίματος ἐκρίθη σκόπιμον νὰ ὀργανωθῇ τὸ *τακτικὸν* εἰς πόλιν παράλιον καὶ ἁρμοδιωτέραν, ἐκρίθη δὲ ὡς τοιαύτη αἱ Καλάμαι, ὅπου ἔσπευσεν ὁ Βαλέστρας, ἵνα εὐκολώτερον δέχεται ἐκεῖ καὶ τὰς ἐκ Τεργέστης εἰσφορὰς τῶν ὁμογενῶν, οἵτινες ἔδειξαν μέγαν ζῆλον εἰς ὀργάνωσιν ἀληθοῦς στρατοῦ.

Τὸ μικρὸν σῶμα χάρις εἰς τὴν ἀξιότητα τοῦ Βαλέστρα ηὐξήθη βαθμηδὸν εἰς 250 καὶ κατόπιν εἰς 500 ἄνδρας, πανταχόθεν συρρεόντων ἀλκίμων νέων ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ δραστηρίου ὀργανωτοῦ, ὃν ὁ Ὑψηλάντης ὠνόμασεν ἔκτοτε συνταγματάρχην, διότι ἤνωνε πλεῖστα πλεονεκτήματα. Ἦτο ἀναστήματος ὑψηλοῦ, μορφῆς ὡραίας καὶ ἤσκει γοητείαν ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων, διότι ὡμίλει τὴν Ἑλληνικὴν καὶ εἶχεν εὐγλωττίαν ἀπαράμιλλον. Ὅταν ἐνεφανίσθη τὸ θέρος τοῦ 1821 ὁ τουρκικὸς στόλος πρὸ τῶν Καλαμῶν, δὲν ἐδίστασε νὰ παραταχθῇ ἀφόβως πρὸ τῆς παραλίας ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ καὶ βοηθούμενος ὑπὸ 100 Μανιατῶν νὰ ἀποκρούσῃ τὴν ἀπόβασιν. Τὴν ἐπομένην, ὅτε ἐπλησίασεν εἰς τὴν παραλίαν ὁ στόλος καὶ ὁ ἀρχηγός του εἶδε τὸ σῶμα καὶ ἤκουσε τὰς σάλπιγγάς του, δὲν ἐτόλμησε ν' ἀποβιβασθῇ ἀλλ' ἔφυγεν ἄπρακτος. Τὸ ἀνδραγάθημα τοῦτο ἐνίσχυσε τὴν φήμην τοῦ τακτικοῦ σώματος. Διαδοθέντος ὅτι ὁ στόλος οὗτος θὰ ἀπεβίβαζε στρατεύματα εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, ὁ Βαλέστρας διετάχθη νὰ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ Δημ. Ὑληλάντου καὶ βαδίσῃ διὰ Τριπόλεως μὲ τὸ τακτικόν. Ἔφθασε πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Τριπόλεως εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον διὰ τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κόρινθον. Ἀρχομένου δὲ τοῦ Δεκεμβρίου 1821, ὁ Ὑψηλάντης μετὰ τοῦ Βαλέστρα καὶ ἄλλων ὁπλαρχηγῶν μετέβη εἰς τὸ στρατόπεδον τὸ πολιορκοῦν τὸ Ναύπλιον καὶ μετέσχε τῆς ἐφόδου τῆς 4 Δεκεμβρίου. Ὁ Βαλέστρας ἐπλησίασε μὲ τὸ τακτικὸν πολὺ τὰ τείχη, ἐπειδὴ ὅμως ἐματαιώθη ἡ διὰ θαλάσσης ἀπόβασις, ἡ ἀπόπειρα ἀπέτυχε, ἀποσυρθέντων πάντων. Τὸ τακτικὸν ὑπέστη τὰς σοβαρωτέρας τῶν ζημιῶν (*Φιλ.* Δ' σελ. 320).

Ἐπικειμένης μετὰ ταῦτα τῆς πτώσεως τοῦ Ἀκροκορίνθου καὶ συνομολογηθείσης τῆς συνθήκης παραδόσεως αὐτοῦ, ὁ Βαλέστρας ἀνῆλθε μὲ τὸ τακτικὸν τὴν 14 Ἰανουαρίου 1822 εἰς τὸ φρούριον καὶ παρέλαβε τοῦτο ὑπὸ τὴν εὐλογίαν τοῦ ἐπισκόπου Δαμαλῶν (*Τρικούπη* Β' σελ. 101), προπορευομένου τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη. Ἐκεῖθεν ὁ Βαλέστρας παρασυρθεὶς ὑπὸ Κρητῶν ἀγωνιζομένων ἐν Ἑλλάδι καὶ δὴ τοῦ Γ. Παπαδάκη ἢ Ξέπαπα, ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ εἰς Κρήτην πρὸς ὀργάνωσιν τῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῶν φρουρίων αὐτῆς. Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν αὐτοῦ, τὸ ἀπορφανισθὲν τακτικὸν σῶμα ἤρξατο φθίνον, ἀναδιοργανωθὲν ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ *Ταρέλλα* ὡς *τάγμα Φιλελλήνων* (αὐτ. σ. 165). Φέρων ἀξιωματικούς τινας καὶ στρατιώτας ἔφθασε περὶ τὴν 20ὴν Μαρτίου 1822 εἰς τὸ Λουτρὸν τῆς Κρήτης καὶ ἐκεῖθεν παρὰ τῷ ἁρμοστῇ Ἀφεντούλῃ εἰς Ἅγιον Γεώργιον τῶν Κυδωνιῶν, εἰς ὅν, ὄντα κατ' ἀρχὰς δύσπιστον, ἀνεκοίνωσε τοὺς εἰλικρινεῖς σκοπούς του. Ἐκθύμως δὲ γενομένων δεκτῶν τῶν ὑποδείξεών του, ἀπεφασίσθη νὰ καταληφθῇ πάσῃ θυσίᾳ ἓν τῶν φρουρίων, ἵνα οἱ Κρῆτες ἔχωσι βάσιν ἀσφαλοῦς καὶ μονίμου ἐνεργείας, ὡς ἐπέτυχον τοῦτο οἱ Πελοποννήσιοι διὰ τῆς καταλήψεως τῆς Τριπόλεως καὶ τῆς Κορίνθου.

Τὸ σχέδιον τοῦ Βαλέστρα, ἐπισκεφθέντος καὶ τὰς ἐν Κυδωνίᾳ στρατηγικὰς θέσεις καὶ ἐπαινέσαντος τὴν ἀνδρείαν τῶν Κρητῶν, ἦτο νὰ καταληφθῇ τὸ Ρέθυμνον, ἐκ τοῦ ὁποίου οἱ Τοῦρκοι ἐξήρχοντο συνήθως ἀθρόοι κατὰ τὰς ἐκστρατείας, ἀφίνοντες τὸ φρούριον σχεδὸν ἀφύλακτον. Διαταγῇ τοῦ ἁρμοστοῦ συνηθροίσθησαν πλεῖστοι ἐκ τῶν ἀνδρειοτέρων ὁπλαρχηγῶν τῆς Κρήτης, ὁ δὲ Βαλέστρας κατελθὼν εἰς τὰ χωρία Βαρσαμονέρου ἦτο τὴν 13 Ἀπριλίου πλήρης χαρᾶς καὶ ᾖδεν ἐνθουσιώδη ᾄσματα, διότι ἦτο βέβαιος ὅτι μὲ τοσοῦτον καὶ τοιοῦτον στρατὸν θὰ εἰσήλαυνε τὴν ἐπομένην εἰς τὰ τείχη τοῦ Ρεθύμνου, μὴ παραλαβὼν μάλιστα οὐδὲ τὸν ἵππον αὐτοῦ. Δυστυχῶς ἡ ἀντοχὴ τῶν πολιορκούντων δὲν ἀπέβη καὶ τὴν ἐπομένην οἵαν τὴν προσεδόκα, ἠναγκάσθησαν δὲ καὶ οἱ περὶ τὸν Βαλέστραν πρὸς τῆς λύσσης τῶν ἐπιτιθεμένων Ρεθυμνίων Τούρκων νὰ ὑποχωρήσωσιν. Ἠχμαλωτίσθησαν πολλοί, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς ὁ ὑπασπιστής του Χῖος λοχαγὸς *Κόκκινος*. Ὁ δὲ Βαλέστρας ἀποκαμὼν κατέπεσεν, πελώριος δὲ Κρής, ὁ Σφακιανὸς Ἀνδρ. Βούρβαχης, προσεπάθει νὰ τὸν ἀπαγάγῃ ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ τὸν ἔκρυψεν εἰς παρακειμένην λόχμην, ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι ἐρευνῶντες τὸν ἀνεκάλυψαν καὶ ἀποκόψαντες τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν δεξιὰν αὐτοῦ, ἐκόμισαν ταύτας ἐν θριάμβῳ εἰς Ρέθυμνον. Ἡ Κρήτη ἐπένθησε σύσσωμος τὴν ἀπώλειαν τοῦ μεγάλου φιλέλληνος, ὀφειλομένην εἰς τὴν ἀντιζηλίαν τοῦ ἁρμοστοῦ, διαιρέσαντος τὰς κρητικὰς δυνάμεις, ἵνα μὴ ἐπιτύχῃ τὸ σχέδιον καὶ ἀμαυρωθῇ τὸ ἀξίωμά του (*Ψιλάκη* Ἱστορ. Κρήτ. σ. 437-441). Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

Βαλὲτ (Valette ἢ Le père la Valette), ***Ἀντώνιος***. Γάλλος ἱεραπόστολος, ἰησουΐτης καὶ ἔμπορος (1707—1762). Μετέβη μετὰ τῶν ἱεραποστόλων εἰς Μαρτινίκαν, ὅπου ἠγόρασε μεγίστας ἐκτάσεις, τὰς ὁποίας ἐκαλλιέργησε διὰ τῶν δούλων ἰθαγενῶν καὶ ἐμονοπώλησε τὸ ἐμπόριον τῆς γαλλικῆς ταύτης ἀποικίας. Ἀνεκλήθη ὅμως κατόπιν συνεπείᾳ παραπόνων τῶν κατοίκων, ἀλλὰ μετά τινα χρόνον ἀπεστάλη ἐκ νέου εἰς τὰς Ἀντίλλας, ὅπου ἐπανήρχισε τὰς ἐπιχειρήσεις του εἰς εὐρυτέραν κλίμακα. Ἐπειδὴ ὅμως πολυάριθμα ἐκ τῶν πλοίων του κατεσχέθησαν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, οἵτινες εὑρίσκοντο τότε εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν μὲ τὴν Γαλλίαν, ὁ Βαλὲτ εὑρέθη εἰς ἀδυναμίαν νὰ πληρώσῃ τὰ δάνεια τὰ ὁποῖα συνῆψεν ἐν Λυῶνι καὶ Μασσαλίᾳ. Κηρυχθεὶς εἰς πτώχευσιν εὑρέθη μὲ ἐνεργητικὸν 2.500.000 φράγκων, ποσὸν τεράστιον διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Τὰ χρέη του ὅμως ἦσαν διπλάσια καὶ κατεδικάσθη ὡς δόλιος χρεωκόπος, τῷ 1762. Τὸ τεράστιον σκάνδαλον τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἐπετάχυνε τὴν διάλυσιν τοῦ τάγματος τῶν ἰησουϊτῶν, οἱ ὁποῖοι, κηρυχθέντες συνυπεύθυνοι ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου, ἠρνήθησαν νὰ πληρώσουν. Μ. Δ. Β.

— **Βαλὲτ** (Valette ἢ Nogaret de la Valette), ***Βερνάρδος***. Γάλλος ναύαρχος, γεννηθεὶς τῷ 1553 καὶ φονευθεὶς κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ρόκμπρυν, τῷ 1592. Διεκρίθη κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ Πεδεμοντίου καὶ ἐχρημάτισε διοικητὴς τοῦ Δελφινάτου καὶ τῆς Προβηγκίας, πρὶν ὀνομασθῇ ναύαρχος. Μ. Δ. Β.

— **Βαλὲτ** (Valette ἢ Nogaret de la Valette, duc d'Épernon), ***Βερνάρδος***, *δοὺξ τοῦ Ἐπερνόν*. Γάλλος στρατηγός, υἱὸς τοῦ *Ἰωάννου Βαλὲτ* (1592—1661). Εἶναι γνωστὸς καὶ ὡς *δοὺξ τοῦ Λὰ Βαλέτ*. Κατεδικάσθη εἰς θάνατον ὡς ὑπαίτιος τῆς καταστροφῆς τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Φονταραμπί, ἀλλὰ κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ εἰς Ἀγγλίαν, ἡ δὲ ἐκτέλεσις τῆς καταδίκης του ἐγένετο ἐπὶ ὁμοιώματος αὐτοῦ. Μ. Δ. Β.

— **Βαλὲτ** (Valette ἢ Parisot de la Valette), ***Ἰωάννης***. Γόνος ἀρχαίας γαλλικῆς οἰκογενείας (1494—1568). Στρατηγὸς ἱκανός, διεκρίθη κατὰ τοὺς πολέμους κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἐχρημάτισε διοικητὴς τῆς Τριπόλεως ἐν Τριπολίτιδι. Ἐκλεγεὶς Μέγας Διδάσκαλος τοῦ τάγματος τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐν Μάλτᾳ, κατώρθωσε νὰ διασώσῃ ταύτην κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμὰν τοῦ Β', ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐκστρατεύσει κατ' αὐτῆς μὲ 200 πλοῖα καὶ 40.000 ἄνδρας. Διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν νῆσον ἀπὸ μελλοντικὰς ἐπιθέσεις ἔκτισεν ἐπὶ ὀχυρᾶς θέσεως νέαν πρωτεύουσαν, ἡ ὁποία φέρει μέχρι σήμερον τὸ ὄνομά του (βλ. λ. Βαλέττα *[Γεωγρ.]*). Μ. Δ. Β.

— **Βαλὲτ** (Valette ἢ Nogaret d'Épernon, cardinal de la Valette), ***Λουδοβῖκος***. Γάλλος στρατηγὸς καὶ καρδινάλιος (1593—1639). Κατ' ἀρχὰς ὑπῆρξεν ἀρχιεπίσκοπος τῆς Τουλούζης καὶ κατόπιν ὠνομάσθη καρδινάλιος. Μὴ αἰσθανόμενος ὅμως κλίσιν πρὸς τὴν ἱερωσύνην, ταχέως ἀντήλλαξε τὸ ἔνδυμα τοῦ καρδιναλίου πρὸς τὸ τοῦ στρατηγοῦ. Ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν Ρισελιὲ ἐν Ἰταλίᾳ, ἔσχε δὲ καὶ ἱκανὰς ἐπιτυχίας ἐν Γερμανίᾳ. Μ. Δ. Β.

Βαλέττα (γαλλ. Valette, ἀγγλ. Valletta) *[Γεωγρ.]* Λιμήν, διανοιγόμενος εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τοῦ νοτίου τῆς νήσου *Μάλτας* τριτημορίου, καὶ ἐν αὐτῷ μέγιστος ἀγγλικὸς ναύσταθμος. Εἶναι ἐκ τῶν ἀρίστων, τῶν φυσικῶν λιμένων τῆς Μεσογείου· διότι, τὸ μὲν στόμιόν του, ἀνοιγόμενον μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Σὰντ Ἕλμο καὶ Ρικαζόλη καὶ ἀποβλέπον πρὸς Μέσην, προστατεύεται ἀπὸ τῶν ΒΑ κακοκαιριῶν ὑπὸ δύο κυματοθραυστῶν ἀναχωρούντων ἀπὸ τῶν προνησθέντων ἀκρωτηρίων· ἐντὸς δὲ τοῦ λιμένος, ἔχοντος εἴσδυσιν $1\,^{3}/_{4}$ μιλ. ἀπὸ τοῦ στομίου του μέχρι τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ προαστείου *Φλοριάνα*, σχηματίζονται, ἐν τῇ νοτίᾳ ἀκτῇ τοῦ λιμένος, πέντε ἐλάσσονες τοιοῦτοι: *Μπίγκι* (Bighi), *Κάλκαρα* (Calcara), τοῦ *Ναυστάθμου* (Dockyard creek), ὁ *Γαλλικὸς* (French creek) καὶ ἡ *Μάρσα* (Marsa) μετὰ τῆς εἰς ἣν ἀπολήγει *Ἐπεκτάσεώς* της (Extention) ἀποτελούσης τὸν μυχὸν τοῦ λιμένος τῆς Βαλέττας. Εἰς πάντας τοὺς λιμένας τούτους, πλὴν τοῦ πρώτου, δύνανται νὰ παραμένωσι τὰ πλοῖα ὑπὸ οἱονδήποτε καιρόν Ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τοῦ λιμένος (τῶν μέχρι τοῦ ἡμίσεος τῆς εἰσδύσεώς του, ἀπὸ τοῦ στομίου), εἶναι ἐκτισμέναι ἐπὶ τῶν ἀνωφερῶν κλιτύων των, δεξιᾷ μὲν τῷ εἰσπλέοντι ἡ *πόλις Βαλέττα* (βλ. κατ.) καὶ νοτίως αὐτῆς τὸ προάστειον *Φλοριάνα*, ἀριστερᾷ δὲ τὰ προάστεια: *Καλκάρα* εἰς τὸν μυχὸν τοῦ φερωνύμου λιμένος τῆς χερσονήσου Μπίγκι, ὅπου μέγιστον ναυτικὸν νοσοκομεῖον, ἀναπεπταμένον εἰς ὅλους τοὺς ἀνέμους τῆς Μεσογείου· ἡ *Βιττοριόζα* ἐπὶ φερωνύμου χερσονησῖδος, ὅπου τὰ διάφορα τοῦ Ναυστάθμου ἱδρύματα· ἡ *Μπούρμολα* ἢ *Κονσπίκουα* εἰς τὸν μυχὸν τοῦ λιμένος τοῦ ναυστάθμου· ἡ *Σίγκλεα* ἢ *Ἴζολα* ἐπὶ χερσονησῖδος διαχωριζούσης τοὺς λιμένας Ναυστάθμου καὶ Γαλλικόν. Τὰς ἀκτὰς τοῦ ΝΔ τμήματος τοῦ λιμένος τῆς Βαλέττας καταλαμβάνουν αἱ πολυάριθμοι γαιανθρακαποθῆκαι, αἱ ἰδιαίτεραι διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ στόλου τοιαῦται, τὰ διάφορα ἰδιωτικὰ ἐργοστάσια ναυτικῶν ἐπισκευῶν καὶ τὰ ἐργοστάσια παραγωγῆς ἠλεκτρικοῦ φωτὸς καὶ φωταερίου.

Πᾶν εἶδος ἐπισκευῆς εἰς μηχανὴν καὶ τοῦ μεγίστου τῶν πλοίων εἶναι ἐφικτὸν εἰς τὰ συνεργεῖα τῆς Βαλέττας, ὡς καὶ ἡ κατασκευὴ πλήρους ἀτμομηχανῆς ἕως 1300 ἀτμοΐππων. Διαρκὴς ὑφίσταται παρακαταθήκη 60000 τόννων γαιανθράκων, τῶν μέσων φορτώσεως ἐπιτρεπόντων τοιαύτην 5000 τόννων ἡμερησίως. Δύο διπλαῖ δεξαμεναὶ καθαρισμοῦ καὶ ἐπισκευῶν καὶ τέσσαρες ἁπλαῖ, ἅπασαι τοῦ Ναυστάθμου, εὑρίσκονται ἐν τῷ Γαλλικῷ λιμένι καὶ τῷ τοῦ Ναυστάθμου, ὡς καὶ δύο ὑδραυλικαὶ ἐσχάραι νεολκήσεως εἰς Μάρσαν καὶ Γαλλικὸν λιμένα. «Ὡριαῖον σῆμα»—σφαῖρα μέλαινα ἐπαιρομένη εἰς τὸν ἱστὸν τοῦ πύργου *Auberge de Castille* τὴν $11^{\omega}\,57^{\lambda}\,00^{\delta}$, συμβατικὸν χρόνον μέσης Εὐρώπης—πίπτει ἠλεκτρικῶς τὴν $12^{\omega}\,00^{\lambda}\,00^{\delta}$, ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς $11^{\omega}\,00^{\lambda}\,00^{\delta}$, συμβατικὸν χρόνον Γρήνουϊτς.

Ἡ κίνησις τοῦ λιμένος ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μέσων ὅρων τῆς πενταετίας 1920-1925, παρουσιάζει 350000 τόννους εἰσαχθέντων γαιανθράκων, 2400 κατάπλους ἀτμοπλοίων 4400000 τόννων καὶ 670 ἱστιοφόρων 33.000 τόννων καὶ εἰσαχθέντα εἴδη £ 2360000 ἔναντι ἐξαχθέντων ἀξίας £ 860000. Τὰ εἰσαγόμενα εἴδη εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον τρόφιμα παντοειδῆ, ἀπὸ τοῦ κατωτάτου ὀσπρίου μέχρι τῆς πολυτελεστέρας κονσέρβας, τὰ ὁποῖα ἀνὰ ἑξάμηνον εἰσάγονται εἰς τὰς ὑπὸ τὸ πεδίον τοῦ Ἄρεως ἐν Φλοριάνᾳ ὑπογείους ἀποθήκας (ἐν αἷς παγία παρακαταθήκη τροφίμων, διὸ λόγους προνοίας, τροφίμων ἐξαρκούντων ἐννεάμηνον), ἀντὶ ὁμοίων ἐξαγομένων καὶ παραδιδομένων εἰς τὴν κατανάλωσιν.

Ὅλαι αἱ ἀκταὶ τοῦ προσθίου τμήματος τοῦ λιμένος τῆς Βαλέττας εἶναι ὠχυρωμέναι διὰ τειχῶν ἐπιβλητικῶν, ἀνεγερθέντων ἐπὶ τῶν Ἰωαννιτῶν ἱπποτῶν, καὶ διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῶν ὁποίων συνειργάσθησαν ἡ ὀχυρωτικὴ ἐπιστήμη, ἡ στρατηγικὴ ἀλλὰ καὶ ἡ καλλιτεχνία· εἰς τὰς ἄκρας τῶν προμνησθεισῶν χερσονησίδων ἐγείρονται πύργοι μετὰ σκοπιῶν καλλιτεχνικῶν, μὲ ἀνάγλυφα τὰ ἐμβλήματα τῶν «*Γλωσσῶν*» (=τῶν *ἐθνοτήτων* τῶν ἐν τῷ Τάγματι) καὶ μὲ ἀνάγλυφα ἐπίσης ὀφθαλμὸν καὶ οὖς, συμβολίζοντα τῶν σκοπῶν τὴν ἐγρήγορσιν. Τὸ ἀπόρθητον τῶν φρουρίων τούτων καὶ δὴ ὡς πρὸς τὰ πολεμικὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, χαρακτηρίζει ἡ πρὸς τὸν Βοναπάρτην ἀναφώνησις τοῦ ἐπιτελάρχου τοῦ στρατοῦ τῆς Αἰγύπτου, στρατηγοῦ τοῦ μηχανικοῦ Γκαφαρέλλι Ντυφαλκά, ὅταν μετὰ τὴν ἀμαχητὶ κατάληψιν τῆς Βαλέττας (9 Ἰουνίου 1798) περιτρέχων τὰ φρούριά της καὶ θαυμάζων τὰς ὀχυρώσεις των, δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ ἀναφωνήσῃ: «Εἴμεθα πολὺ πολὺ εὐτυχεῖς, Στρατηγέ, ὅπου εὑρέθη κάποιος ἐδῶ νὰ μᾶς ἀνοίξῃ τὰς θύρας καὶ νὰ μᾶς δείξῃ πῶς νὰ τὰς διέλθωμεν» (τὴν ἱστορίαν βλ. ἐν λ. Μάλτα).

—**Βαλέττα** (Valetta) *[Γεωγρ.]*. Ἡ πόλις Βαλέττα, ἡ città Valetta τῶν Μελιταίων καὶ La Valette τῶν Γάλλων, ὀχυρωθεῖσα καὶ περιτειχισθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἰωαννιτῶν ἱπποτῶν τῆς Ρόδου, εἰς οὓς Κάρολος ὁ Κουΐντος ἐξεχώρησε (1530) τὴν Μάλταν ἅμα τῇ ἐξώσει των ἐκ Ρόδου καὶ καταστᾶσα φερώνυμος τοῦ Μεγάλου Προεστοῦ Jean Parisot de la Vaiette, εἶναι τῆς νήσου ἡ πρωτεύουσα, ἀριθμοῦσα 75,000 κατοίκων. Εἶναι ἀμφιθεατρικῶς ἐκτισμένη, αἱ δὲ ὁδοί της, δι' ὧν ἀνέρχεταί τις ἀπὸ τοῦ λιμένος, ἀνωφερεῖς καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κλιμακωταί. Τὸ ἐπίπεδον ὅμως τῆς πόλεως ἐμφανίζει κανονικωτάτην ρυμοτομίαν, μὲ ὡραίας ὁδούς, ὡς ἡ Strada San Ursola, Strada San Paola, Strada Mercante, Strada Forni, Strada Zecca, Strada San Giovanni, πρὸ πασῶν δὲ ἡ μακροτάτη Strada Reale, ἡ ἄγουσα ἀπὸ τοῦ φρουρίου Sant Elmo εἰς τὴν πύλην Porta Reale, ἀπὸ τῆς παρανευούσης γεφύρας τῆς ὁποίας ἄρχονται οἱ ὡραῖοι ἐκτὸς τῶν τειχῶν πρὸς τὴν Φλοριάνα περίπατοι. Εἰς πλείστας γωνίας τῆς πόλεως ὑπάρχουσιν ἀγάλματα ἁγίων καὶ λιτανεῖαι, πλείονες τῆς μιᾶς, διασχίζουσι καθ' ἑσπέραν τὰς ὁδούς της, ἀποτελούμεναι ἀπὸ Μελιταίας γυναῖκας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲ τὴν γραφικὴν μέλαιναν ἰδιότυπόν των ἐνδυμασίαν. Ἡ καθαριότης τῶν ὁδῶν καὶ τῆς πόλεως καταπλήσσει· εἰς δὲ τὴν Strada Reale καὶ τὴν Mercante ὑπάρχει πληθὺς μεγάλων καταστημάτων, ἐν οἷς εὑρίσκεται πᾶν ὅ,τι καὶ ὁ ἀπαιτητικώτερος ἤθελε ζητήσει. Τὸ ἀνάκτορον τοῦ γενικοῦ τῆς νήσου διοικητοῦ εἶναι αὐτὸ τοῦτο τοῦ Μεγάλου Μαγίστορος, ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι διακοσμημένον μὲ τὰς εἰκόνας τῶν Μαγιστόρων καὶ τὰ τρόπαια τῶν ἱπποτῶν. Ἀντιθέτως οὐδὲν τῆς παλαιότητός των διετήρησαν, λόγῳ τῆς μανίας τοῦ ἀνακαινισμοῦ, αἱ οἰκίαι τῶν «*γλωσσῶν*» τῶν διαφόρων ἐθνῶν, αἵτινες ἐκαλοῦντο «auberges» de Provence de Castille, d'Auvergne, de France, d'Italie, de Bavière,

Digitized by Google

d'Autriche κτλ. Ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς San Giovanni, ἀνεγερθεὶς τῷ 1576, εἶναι πλουσιώτατος καὶ περιλαμβάνει τὰ μνημεῖα τῶν Μεγάλων Μαγιστόρων καὶ τῶν ἱπποτῶν τοῦ Τάγματος, καὶ παρεκκλήσια πολλά, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἓν δι' ἑκάστην τῶν γλωσσῶν τοῦ Τάγματος· εἰς τὸ πέμπτον δὲ τῶν παρεκκλησίων, τὸ τιμώμενον «de la Vergine», ἔχουσι κρεμασθῆ πρὸ τῆς εἰκόνος τῆς Θεομήτορος, ἀντὶ ἀφιερωμάτων, αἱ κλεῖδες τῶν πυλῶν τῶν πόλεων, ἃς κατὰ καιροὺς εἶχον κυριεύσει ἀπὸ τοὺς Τούρκους οἱ Ἰωαννῖται ἱππόται. Εἰς δὲ τὰ ὑπόγεια τοῦ ναοῦ πλεῖσται σαρκοφάγοι Μεγάλων Μαγιστόρων, καὶ δὴ τοῦ *Βιλλιὲρ ντὲ λ' Ἴλ ντ' Ἀντὰμ* καὶ τοῦ *Λὰ Βαλὲττ*.

Ἡ ὕδρευσις τῆς πόλεως γίνεται δι' ὑδραγωγείου, ὅπερ ἐγκαινιασθὲν τῷ 1610 ὑπὸ τῶν ἱπποτῶν καὶ ἀνακαινισθὲν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων τῷ 1800, ἅμα τῇ καταλήψει ὑπ' αὐτῶν τῆς νήσου, παρέχει ἀφθονώτατον καὶ ὑγιεινότατον ὕδωρ· παρὰ τοῦτο, ἐν τούτοις, εἰς πᾶσαν ἀνεγειρομένην οἰκίαν κατασκευάζεται εὐρύχωρος ὀμβροδέκτης (στέρνα). Ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἡ μετατροπὴ τῶν κισσηρωδῶν τῆς Βαλέττας βράχων εἰς ὡραίους ἀνθῶνας, πληρουμένων διὰ χώματος, μεταφερομένου ἐκ Σικελίας, τῶν κοιλοτήτων ἃς ἄφηνε ἡ ἐξαγωγὴ τῶν πρὸς ἐπιτόπιον δομικὴν χρῆσιν λίθων, ἢ τῶν πρὸς ἐμπορίαν ἐκ τῆς νήσου «πλακῶν Μάλτας». Σιδηρόδρομος συνδέει τὴν Βαλέτταν πρὸς τὴν Τσιτὰ Βέκκια, τὴν ἀρχαίαν τῆς νήσου πρωτεύουσαν, ἠλεκτρικοὶ δὲ τροχιόδρομοι πρὸς πάντα τῆς πόλεως τὰ προάστεια. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

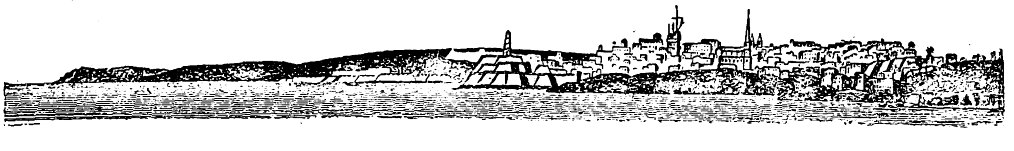

Ἄποψις τῆς Βαλέττας ἀπὸ θαλάσσης.

Βαλέττας, *Γεώργιος*. Ἀξιωματικὸς τοῦ μηχανικοῦ γεννηθεὶς τῷ 1870. Ἐξεπαιδεύθη εἰδικῶς εἰς τὰ τῆς στρατιωτικῆς γεφυροποιίας ἐν Αὐστρίᾳ. Διπλωματοῦχος τῆς σχολῆς τῶν Ponts et Chaussées τῶν Παρισίων καὶ τῆς πολεμικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου, κατετάχθη, μετὰ τὴν εἰς Ἑλλάδα ἐπάνοδόν του, ὡς ἀξιωματικὸς τῶν Γενικῶν Ἐπιτελῶν τῷ 1908. Διετέλεσε καθηγητὴς παρὰ τῷ στρατιωτικῷ σχολείῳ Εὐελπίδων καὶ συνέγραψε στρατιωτικὰ συγγράμματα.

Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897 ὑπηρέτησεν ὡς ἀξιωματικὸς παρὰ λόχῳ μηχανικοῦ καὶ εἶτα παρὰ τῷ ἐπιτελείῳ τοῦ στρατοῦ Ἠπείρου, κατὰ δὲ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους 1912—1913 ὡς ἀξιωματικὸς ἐπιτελείου παρὰ τῇ 3η μεραρχίᾳ. Τῷ 1916, ὑπηρετῶν παρὰ τῷ ἐπιτελείῳ τοῦ Δ' σώματος στρατοῦ Καβάλλας, παρηκολούθησε τοῦτο, διατελέσας Ἐπιτελάρχης αὐτοῦ καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς ἐν Goërlitz παραμονῆς του. Μετὰ τὴν ἐκ Γερμανίας ἐπάνοδόν του ἐφυλακίσθη καὶ κατεδικάσθη. Εὐθὺς ἅμα τῇ κατὰ Νοέμβριον 1920 ἀνακλήσει του εἰς τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν, ἐτοποθετήθη ὡς διοικητὴς τῆς 2ας μεραρχίας ἐν τῇ στρατιᾷ Μικρᾶς Ἀσίας, δράσας ἐπιτυχέστατα κατά τε τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἐσκῆ Σεχὴρ τοῦ Μαρτίου 1921, ὁπότε, χάρις εἰς τὸν λαμπρὸν ἑλιγμὸν τῆς ὑπ' αὐτὸν μεραρχίας, ἔσωσεν ἐκ βεβαίας καταστροφῆς τὸ Α' σῶμα στρατοῦ, καθὼς καὶ κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἐσκῆ Σεχὴρ καὶ τοῦ Σαγγαρίου τοῦ θέρους 1921. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους προαχθεὶς εἰς ὑποστράτηγον, ἐξηκολούθησεν ὑπηρετῶν ὡς διοικητὴς τῆς 2ας Μεραρχίας, μέχρι τοῦ Ἰουνίου 1922, ὁπότε ἐτοποθετήθη ὡς ἐπιτελάρχης τῆς στρατιᾶς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἀπεστρατεύθη τῷ 1923. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— **Βαλέττας *Ἰωάννης*.** Ἕλλην συγγραφεὺς γεννηθεὶς ἐν Θήρᾳ τῷ 1814. Σπουδάσας εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν τοῦ ἐν Ἀθήναις πανεπιστημίου καὶ γενόμενος διδάκτωρ αὐτῆς, συνεπλήρωσε τὰς σπουδὰς αὐτοῦ εἰς διαφόρους χώρας τῆς Εὐρώπης, ὁπόθεν ἐπιστρέψας διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ ἐν Σύρῳ ἑλληνικοῦ Παιδαγωγείου. Εἶτα παραιτηθεὶς μετέβη εἰς Λονδῖνον μετερχόμενος τὸν διδάσκαλον παρὰ τῇ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἑλληνικῇ κοινότητι. Κυρίως παρῃτήθη τῆς δημοσίας θέσεως αὐτοῦ, ὅπως ἀνετώτερον ἀσχοληθῇ εἰς φιλοσοφικὰς καὶ ἱστορικὰς μελέτας, ἐξέλεξε δὲ πρὸς τοῦτο τὴν ἀγγλικὴν πρωτεύουσαν, ἔνθα ἡ βιβλιοθήκη καὶ τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον παρεῖχον εἰς αὐτὸν ἄφθονον πηγὴν εἰς τὰς ἐρεύνας τοῦ βίου τοῦ πατριάρχου Φωτίου. Τῶν μελετῶν του τούτων ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ ἔκδοσις ἐν Λονδίνῳ, τῷ 1864, ὀγκωδεστάτου τόμου φέροντος τὸν τίτλον «Φωτίου τοῦ σοφωτάτου καὶ ἁγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐπιστολαί». Εἰς τὸν τόμον τοῦτον περιλαμβάνονται δύο ἕτερα ποιήματα τοῦ πατριάρχου Φωτίου. Ἡ ἔκδοσις τῶν ἐπιστολῶν τοῦ μεγάλου πατριάρχου καταδεικνύει τὴν εὐσυνείδητον καὶ βαθεῖαν μελέτην τοῦ βίου καὶ τοῦ ἔργου του. Εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦτο ὁ Βαλέττας προτάσσει μακρότατα προλεγόμενα περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ καὶ περιλαμβάνει ἀπειραρίθμους μαρτυρίας, δι' ὧν ἀνασκευάζει τὰς ἀσεβεῖς διαβολὰς καὶ συκοφαντίας ὀρθοδόξων καὶ καθολικῶν, οἵτινες χαρακτηρίζουν τὸν Φώτιον ὡς ἅρπαγα τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, διώκτην τῆς ἀρετῆς, πλαστογράφον καὶ φονέα τοῦ Ἰγνατίου. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο κατηνάλωσε τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ὁ Ἰωάννης Βαλέττας, συνοδεύσας αὐτὸ διὰ πολυτίμων ἱστορικῶν σημειώσεων, ἰδίως περὶ τῶν ἀποπειρῶν τοῦ πάπα Νικολάου, ὅπως προσελκύσῃ εἰς τὰ δόγματα τῆς παπικῆς ἐκκλησίας τοὺς ἄρτι ἀποδεχθέντας τὸν Χριστιανισμὸν διὰ τοῦ πατριάρχου Φωτίου Βουλγάρους. Θ. Β.

— **Βαλέττας *Σπυρίδων*.** Ἐγεννήθη τῷ 1786 ἐν Ἴῳ καὶ παρέμενεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅτε διωρίσθη ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας τῷ 1818 ὁ Ἀλέξανδρος Σοῦτσος, ὅστις τὸν προσέλαβεν ὡς Μέγαν Γραμματέα καὶ Καμινάρην. Θεωροῦσα αὐτὸν καταλληλότατον διὰ τὰ ἐν Βλαχίᾳ σχέδιά της ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία καὶ φοβουμένη τὸν ἡγεμόνα ὡς φιλότουρκον, κατήχησε τὴν 15ην Δεκεμβρίου 1818 ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν Βαλέταν διὰ τοῦ Ι. Πολυχρονιάδου. Ὄντως δὲ οὗτος συνοδεύσας τὸν ἡγεμόνα εἰς Βουκουρέστιον ἡνώθη μετὰ τοῦ Γ. Λεβέντη καὶ ἐχρησίμευσε πολὺ διὰ τῆς ἐπιρροῆς του πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ ἔργου τῶν ἀποστόλων τῆς ἑταιρίας. Μεσιτείᾳ αὐτοῦ κατὰ Φρατζῆν (Α' σ. 155) ἔτυχεν ὁ Ἀριστείδης Παπᾶς, ὁ κυριώτατος τῶν ἀποστόλων, χρηματικοῦ χορηγήματος παρὰ τοῦ ἡγεμόνος καὶ ἔσωσεν ἐκ φυλακίσεως τὸν Γρηγόριον Δικαῖον. Μέχρι τέλους τῆς ἐν Βλαχίᾳ κινήσεως ὁ Βαλέττας ἦτο ἡ δεξιὰ χεὶρ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου. Τ. Χ. Κ.

Βαλζουφφρὲ (Valjouffrey) *[Γεωγρ.]*. Κοιλὰς τῶν Ἄλπεων τοῦ Δελφινάτου ἐν τῷ νομῷ Ἰζὲρ τῆς Γαλλίας, διασχιζομένη ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Μπόν, παραποτάμου τοῦ Ντράκ. Τὰ περιβάλλοντα αὐτὴν ἑκατέρωθεν ὄρη φθάνουσιν εἰς ὕψος 2000—3000 μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

βάλη (ἡ) *[Ἀκτογρ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν γλώσσης, σημαίνων στενόμακρον αὐλῶνα (βλ. λ.), εὐθέως ἢ μετὰ καμπῶν εἰσχωροῦντα ἐν τῇ ἀκτῇ, εἶδος *αὐλέμονος* μὲ τὰς ἀκτὰς μᾶλλον πρὸς τὸ κρημνῶδες ἀποκλινούσας. Χρησιμοποιεῖται δὲ ὁ ὅρος ἐν συνοδείᾳ ἐπιθετικοῦ προσδιορισμοῦ ὡς τοπωνύμιον (λ. χ. *Βαθειὰ Βάλη*, *Βάλη Τριλίβα*), ὅπως καὶ εἰς τὴν ἱσπανικὴν (λ. χ. *Βὰλ-ντὲ-Βακουέρος*) τὴν προβηγκιανὴν (λ. χ. *Βαλλαουρὶς*) καὶ τὴν ἐνετικὴν (*Βαλντιτόρρε*). Ἀπὸ τῶν γλωσσῶν δὲ τούτων ἕλκει τὴν καταγωγήν του, εἰσαχθεὶς παρ' ἡμῖν διὰ τῆς διαλέκτου τῶν ἐρετικῶν (τσιούρμων) τῶν γαλερῶν. Μεγάλως συντελεῖ ἡ τοπογραφικὴ διαμόρφωσις τῆς βάλης εἰς τὴν διεύθυνσιν καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν ἔντασιν τοῦ ἀπογείου ἀνέμου (βλ. λ. ἄνεμοι). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βάλη *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς νησῖδος Φούρνων (βλ. λ. **Αἰγαῖον**, τ. Β' σ. 414 β).

—**Βάλη *Τριλίβα*** *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Αὐλὼν τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Ἀκαρνανίας (πλάτ. 38° 29' 50" Β, μῆκ. 21° 05' 50" Α, χάρτ. ἀγγλ. 3496: Scropha point to cape Kamilafka) δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν ὅρμον *Ἀστακοῦ*. Σ. Ε. Λ.

Βαλῆ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Μπαλῆ**.

Βαληναῖος ἢ ***Βαλληναῖος*** *[Μυθ.]*. Υἱὸς τοῦ Γανυμήδου καὶ τῆς Μηδεσιγέστης. Οὗτος λέγεται εἰσαγαγὼν τὴν *Βαλ(λ)ηναῖον ἑορτὴν* εἰς Φρυγίαν, καθ' ἣν τιμᾶται ἀστὴρ λάμπων τὴν νύκτα κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ φθινοπώρου (*Ψευδοπ.* π. πο. 12, 3 f). Ἐπρόκειτο περὶ ἑορτῆς τῆς θεότητος τοῦ φωτὸς *Βάαλ* ἐν ἀρχῇ τοῦ φθινοπώρου. ΙΑΚ. Χ. Δ.

βαλῆς (ὁ). Λέξις ἀραβικὴ (*ουάλη*, τουρκ. *βαλῆ*) σημαίνουσα *ἐπίτροπος τοῦ σουλτάνου*. Οὕτως ἐκαλοῦντο οἱ εἰς τὴν διοίκησιν τουρκικῆς τινος ἐπαρχίας ὑπὸ τοῦ σουλτάνου τεταγμένοι, οἵτινες ἀρχικῶς ἐλέγοντο *σαντζὰκ-βέηδες* (σαντζὰκ=σημαία). Ἐκ τούτων μόνον ἐκεῖνοι, εἰς τοὺς ὁποίους παρεχωρεῖτο ὑπὸ τοῦ σουλτάνου τμῆμα τῆς χώρας μὲ τίτλον φεουδαρχικῆς κυριότητος, ἐνίοτε μάλιστα κληρονομικῆς, ἐλέγοντο *μουτεσαρρὶφ* (=ἰδιοκτήτης) ἢ *βαλῆ*. Ἀπὸ τῆς διοικητικῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ 1860 ὁ τίτλος βαλῆς ἐδόθη εἰς τοὺς γενικοὺς διοικητάς. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Βαλῆς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Βοροῦ τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τῆς Κρήτης. Κάτοικοι 75.

Βαλῆς, *Ἰωάννης*. Ναύτης τοῦ Ἀγῶνος ἐκ Ψαρῶν, γενναίως πολεμήσας ὑπὸ τὸν πλοίαρχον Παπανικολῆν. Λ. Δ. Κ.

βαλθερίτης (ὁ) (Waltherit) *[Ορυκτολ.]*. Μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο ὁ ὀρυκτολόγος Vogl περιέγραψε δύο διάφορα ὀρυκτὰ ἅλατα ἀνθρακικοῦ βισμουθίου. Ἐκ τούτων κατὰ τὸν Bertrand τὸ ἓν κρυσταλλοῦται εἰς κρυστάλλους τοῦ ρομβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος, ἐνῷ τὸ ἄλλο εἰς κρυστάλλους τοῦ μονοκλινοῦς ἢ τοῦ τρικλινοῦς κρυσταλλικοῦ συστήματος. Γ. Κ. Γ.

βαλία (ἡ) (balia). Οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ δικαστικὴ ἀρχή, ἡ ὁποία ἐγκατεστάθη ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ εἴς τινας ἄλλας ἰταλικὰς πόλεις, κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα, καὶ ἡ ὁποία, περιβληθεῖσα δικτατορικὰ δικαιώματα, σκοπὸν εἶχε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν καὶ νὰ τερματίσῃ τοὺς ἀγῶνας μεταξὺ τῶν διαφόρων φατριῶν ἐντὸς τῶν πόλεων. Αἱ *βαλίαι* ἦσαν αἱρεταὶ καὶ ἐξελέγοντο διὰ πέντε ἔτη. Ἡ οἰκογένεια τῶν Μεδίκων εἶχε πολλάκις περιβληθῆ μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦτο, ἐπεδίωκε δὲ πάντοτε διὰ διαφόρων μέσων νὰ ἐκλέγωνται ἄνθρωποι ἀφωσιωμένοι εἰς αὐτήν. Μ. Δ. Β.

βαλία (ἡ) (Balia) *[Ζῳολ.]* Γένος μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γαστεροπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *γαιοφυλιδῶν*. Ἡ κόγχη των εἶναι στενή, ἐπιμήκης καὶ σπειροειδής. Τὸ ἄνοιγμα τῆς κόγχης ἐλλειψοειδὲς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ λίαν εὐρύ. Τὸ ζῷον εἶναι λεπτόν, μᾶλλον ἐπίμηκες καὶ φέρει τέσσαρας σαρκώδεις προσακτρίδας. Τὰ μαλάκια ταῦτα ζῶσιν εἰς τὰς εὐκράτους χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ ἐνδιαιτῶνται ἐντὸς κοιλοτήτων τοῦ ἐδάφους, εἰς ρωγμὰς δένδρων, ὑπὸ τὰς πέτρας, ὁπόθεν σπανίως ἐξέρχονται. Κατὰ τὸν Νοέμβριον ἡ κόγχη των λαμβάνει τὴν μεγαλυτέραν της ἀνάπτυξιν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βαλία ἡ ἀνάστροφος* (Balia perversa). Δ. Ν. Π.

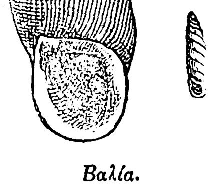

Βαλία.

[Ἀριστερά: κόγχη εἰς τὸ φυσικὸν μέγεθος. Δεξιά: ἄνοιγμα κόγχης λίαν μεγεθυνσμένον.]

Βαλιανὰ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Παλαιοχωρίου* τῆς ἐπαρχίας Πλωμαρίου τοῦ νομοῦ Λέσβου. Κάτ. (1928) 24.

Βαλιανάκης, *Κωνσταντῖνος*. Ὁπλαρχηγὸς ἐκ Βονίτσης ὑπηρετήσας ἐπὶ κεφαλῆς πολλῶν ὁπλιτῶν καθ' ὅλον τὸν Ἀγῶνα καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰς μάχας Ἀετοῦ, Ἀγρινίου καὶ Μακρυνόρους. Τῷ 1825 προαχθεὶς εἰς χιλίαρχον μετέσχε τῆς τελευταίας πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου, ὅτε τῷ ἐνεπιστεύθη ἡ ἄμυνα ἑνὸς τῶν προμαχώνων αὐτοῦ. Κατόπιν ἐπολέμησεν εἰς τὰς μάχας Ἀραχώβης, Φοντάνας, κτλ., διέπρεψε δὲ καὶ εἰς τὴν καταδίωξιν τῆς λῃστείας μετὰ τὸν Ἀγῶνα. Τ. Χ. Κ.

Βαλιανίτης, *Λέων*. Οἰκουμενικὸς καθηγητὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει. Σώζονται τούτου: ἐναρκτήριον μάθημα, ἐγκώμιον εἰς τὸν πατριάρχην Βασίλειον καί τινα τῶν καθηγητικῶν του μαθημάτων, ἐν τῇ κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα γραφείσῃ ρητορικῇ συλλογῇ, τῇ γνωστῇ ὑπὸ τὸ ὄνομα «κῶδιξ τοῦ Ἐσκουριάλ». Θ. Π.

Βαλιαρεὺς *[Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.]*. Οὕτω κατὰ Πολύβιον (Γ, λγ, 11) καὶ Διόδωρον Σικελιώτην (Ε, 17), *Βαλεαρίδης* δὲ κατὰ Στράβωνα (559, 2), καλεῖται ὁ κάτοικος τῶν Βαλεαρίδων νήσων· ἂν καί, ἀντιστρόφως πρὸς τὸ σύνηθες, τὸ ἐθνικόν, φοινικικὴ λέξις, ὑπῆρξε τοῦ τοπωνυμικοῦ ὁ ἀνάδοχος εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην, δι' οὓς λόγους ἐν ἄρθρῳ *Βαλεαρίδες* ἐξηγεῖται. Ἄλλοι ἱστορικοὶ μεταχειρίζονται ὡς ἐθνικόν, ἀντὶ τοῦ φοινικικῆς προελεύσεως *Βαλιαρεύς*, τὸ ἑλληνικῆς τοιαύτης *Γυμνήσιοι*, ὅπερ ἐπίσης ὑπῆρξεν ἀνάδοχος τοῦ τοπωνυμικοῦ *Γυμνησίαι* (βλ. *Ἀππιανοῦ* Καρχηδονικὰ § 40. *Στράβ.* 559, 3) τῆς ἑτέρας τῶν Βαλεαρίδων ὀνομασίας. Σ. Ε. Λ.

βαλιβαβουλάχ. Ἰθαγενὴς ἐν Αἰγύπτῳ ὀνομασία τῶν σπόρων τῆς φαρνεσιακῆς ἀκακίας, γενομένη δεκτὴ ἐν τῷ ἐμπορίῳ.

Βαλίγγο (Valingo) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Κόλπος τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς μεγαλονήσου Κορσικῆς, ἀμέσως πρὸς νότον τοῦ κόλπου τοῦ *Ἀγιάτσιο* (*Αιάκειον*, Ajaccio) τοῦ ὁποίου εἶναι καὶ ἀμφίδυμος. Στενούμενον ὁλογέν, ἀπολήγει εἰς τὸν λιμένα τοῦ *Προπριάνο* (Propriano: πλάτ. 41°41' Β., μῆκ. 8°54' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 429: Cape Feno to Lava bay), ὅστις ἔδιδεν ἄλλοτε καὶ εἰς τὸν κόλπον τὸ ὄνομά του. Ὁ κόλπος οὗτος, καίτοι νήσου ἀνηκούσης καὶ τότε τῇ Γαλλίᾳ, ἐχρησιμοποιεῖτο συχνὰ ὑπὸ τοῦ ἄγγλου ναυάρχου Νέλσωνος πρὸς ἀνάπαυσιν τῶν πληρωμάτων του κατὰ τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ Τουλών. Σ. Ε. Λ.

Digitized by Google

βαλιδὲ (ἀραβ. θηλυκὸν τοῦ *βαλίδ*=πατήρ)· ἡ μήτηρ.

— **βαλιδὲ-σουλτάνα.** Ἡ μήτηρ τοῦ σουλτάνου, σουλτανομήτωρ, βασιλομήτωρ. Ὁ τίτλος οὗτος μετὰ τῶν συναφῶν τιμῶν ἐδίδετο καὶ εἰς τὴν θετὴν μητέρα ὡς καὶ εἰς τὴν τροφόν, ὡς ἐσχάτως ἐπὶ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ τοῦ Β'.

Ἡ βαλιδὲ-σουλτάνα, τιτλοφορουμένη καὶ *κοινὴ μήτηρ τῶν πιστῶν*, κατεῖχεν ἐν τῇ αὐλῇ τῶν σουλτάνων τὴν πρώτην κατὰ τὰς τελετὰς θέσιν, πολλαὶ δὲ βαλιδὲ ἐβασίλευσαν πραγματικῶς δεσπόζουσαι τόσον τοῦ βασιλεύοντος υἱοῦ των, ὅσον καὶ τοῦ μεγάλου βεζύρου, τὸν ὁποῖον διώριζον καὶ ἔπαυον κατ' ἀρέσκειαν. Αἱ βαλιδὲ εἶχον καὶ ἰδιαίτερον ἐπιστάτην (*κεαγιᾶν*) ἔχοντα βαθμὸν ὑπουργοῦ καὶ ἐνεργοῦντα ἐν ὀνόματί των. Τὴν τοιαύτην αὐτῶν ἐπιρροὴν αἱ βασιλομήτορες ἐξήσκουν πολλάκις ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ κράτους, τὰ δὲ ἐξ ὁλοκλήρων πολλάκις πόλεων εἰσοδήματα αὐτῶν διέθετον πρὸς ἵδρυσιν τζαμίων, νοσοκομείων καὶ ἄλλων εὐαγῶν καθιδρυμάτων. Ὡς ἐκ τούτου καὶ εἰς ἐπαρχιακὰς πόλεις ὀνομάζονται *βαλιδὲ-τζαμιά*. Ν. Μ.

Μεταξὺ τῶν πόλεων καὶ τῶν περιοχῶν, ὧν τὰ εἰσοδήματα ἀνῆκον εἰς τὴν βαλιδὲ-σουλτάναν, πολλαὶ ἦσαν ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι. Τοῦτο πολλάκις οἱ Ἕλληνες ἐπεδίωκον καὶ τὸ κατώρθωνον διὰ μεσολαβήσεως τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμενόντων καὶ ἰσχυόντων Ἑλλήνων. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οἱ βοεβόδαι τῶν περιοχῶν τούτων διωρίζοντο προτάσει τῆς βαλιδὲ-σουλτάνας (*Φραντζῆ*, τ. Δ', σ. 154), οἱ δὲ ἐπιβαλλόμενοι φόροι ἦσαν ἐλάχιστοι καὶ εἰσεπράττοντο ὑπὸ περιοδεύοντος ὑπαλλήλου, τῶν Τούρκων μὴ δυναμένων νὰ διέλθωσι χωρὶς ν' ἀφιππεύσωσι. Εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Πύργου τῆς Ἠλείας αἱ μεγαλύτεραι ἐκτάσεις ἀνῆκον εἰς τὴν βαλιδὲ-σουλτάναν, ἡ δὲ Δημητσάνα ἐπλήρωνεν εἰς αὐτὴν μόνον χίλια γρόσια κατ' ἔτος, ἐξ οὗ καὶ ἠδυνήθη, μὴ κατοικούντων Τούρκων ἐν αὐτῇ, νὰ καλλιεργήσῃ τὴν βιομηχανίαν τοῦ πυρίτιδος. Τ. Χ. Κ.

βαλιδόλη (ἡ) (Validolum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Οὕτω καλεῖται ὁ βαλεριανικὸς ἐστὴρ τῆς *μινθόλης* $C_{10}H_{19}O.C.O.C_4H_9$. Λαμβάνεται τῇ ἀμοιβαίᾳ ἐπιδράσει ἐπὶ ἀτμολούτρου μοριακῶν ποσοτήτων βαλερυλοχλωριδίου καὶ μινθόλης. Ἄχρουν σιροπιῶδες ἐλαιῶδες ὑγρόν, ὀσμῆς μινθόλης καὶ ἡδυόσμου, δυσδιάλυτον ἐν ὕδατι, διαλυτὸν ἐν ἀλκοόλῃ, αἰθέρι καὶ χλωροφορμίῳ, γεύσεως ἀναψυκτικῆς καὶ ὀλίγον πικρᾶς. Εἶναι φάρμακον ἀνθυστερικόν, ἀναληπτικόν, εὐστόμαχον, ἀντιασθματικὸν καὶ κατὰ τῆς ναυτίας τῆς θαλάσσης, ὡς καὶ κατὰ τῆς ἡμικρανίας καὶ κατὰ τῶν ἐμέτων τῶν ἐγκύων. Κ. Γ. Μ.

Βαλιερῆς *Χάνι.* Ὑποτάξας ὁ Ἀλῆ πασᾶς, ἀρχομένου τοῦ 1812, τὸ μουσουλμανικὸν Ἀργυρόκαστρον καὶ λαβὼν 72 ἐκ τῶν ἐπιφανῶν κατοίκων του ὡς ὁμήρους εἰς τὰς εἱρκτὰς τῶν Ἰωαννίνων, ἐμελέτησε καὶ τὴν καταστροφὴν τῶν Γαρδικιωτῶν, οὓς εἶχε πολιορκήσει διὰ 15 χιλ. στρατοῦ, διότι πρὸ τριῶν δεκαετηρίδων εἶχον ἀτιμάσει τὴν μητέρα καὶ ἀδελφὴν αὐτοῦ. Ἔστειλε λοιπὸν κήρυκας ἀμνηστείας πρὸς τοὺς Μουσουλμάνους, ὑποσχόμενος εἰς τὸν Πουκεβίλ, Γάλλον τότε πρόξενον, ὅτι τὸ μόνον ὄνειρόν του ἦτο νὰ καταστήσῃ τὸ Γαρδίκι «ἄνθος τῆς Ἀλβανίας». Ὅπως ὅμως καὶ ὁ Γάλλος πρόξενος, προκαλούμενος νὰ συνταξιδεύσῃ, ἐδυσπίστει σπουδαίως εἰς τὰς ἐπαγγελίας του τυράννου, οὕτω θρῆνος καὶ κλαυθμὸς ἠκούσθη ἐν Γαρδικίῳ, ὅταν ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἠξίωσε νὰ κατέλθωσιν εἰς Χένδρυαν ὅλοι οἱ ἐνήλικες Γαρδικιῶται, ἵνα τοῖς ἀνακοινώσῃ αὐτοπροσώπως ὁ βεζύρης τὴν περὶ γενικῆς ἀμνηστείας καὶ ἀσφαλείας ἀπόφασίν του. Ἐν τούτοις τὸ Γαρδίκι παρεδόθη. Ἐλῷ οἱ 750 ἐκλεκτοί, ἀφοπλισθέντες ἐβάδιζον περίτρομοι πρὸς συνάντησιν τοῦ βεζύρου, 5 χιλιάδες ἐκ τῶν ὑπολειφθέντων γυναικοπαίδων διεσκορπίζοντο εἰς διαφόρους γειτονικοὺς τόπους ὡς δοῦλοι, ἀφοῦ πρῶτον ἐκόρεσεν ἡ Χαϊνίτσα τὴν ἐκδίκησίν της διὰ παντοιοτρόπων μιαιφονιῶν. Οἱ 750 Γαρδικιῶται ὡδηγήθησαν εἰς τὸ *χάνι τῆς Βαλιερῆς*, τετράγωνον δηλαδὴ αὐλὴν μὲ ὑψηλοὺς τοίχους, προωρισμένον νὰ περικλείῃ βουβάλους. Ἐκεῖ ἐπρόκειτο ν' ἀπαγγείλῃ ὁ Ἀλῆς τὴν ἀμνηστείαν. Ἅμαξα μεγαλοπρεπὴς ἐστάθη πρὸ τοῦ χανίου καὶ φορεῖον χρυσοστόλιστον φερόμενον ὑπὸ Κουτσοβλάχων ἐδέχθη τὸν βεζύρην, ὅστις διέταξεν ἀμέσως νὰ κλεισθῶσιν αἱ πύλαι τοῦ χανίου. Ἦτο ἡμέρα Παρασκευὴ 3/15 Μαρτίου τοῦ 1812. Τὸν βεζύρην περιεστοίχιζον οἱ πρόθυμοι Μιρδῖται, Καθολικοὶ Ἀλβανοί. Ὁ Ἀλῆς περιελθὼν τὸ χάνι καὶ κρατῶν ἀνὰ χεῖρας καραβίναν ἐπυροβόλησεν ἀνακράξας: «βράς», δηλαδή: κτυπᾶτε. Ἀλλ' οἱ Μιρδῖται δὲν ἐκινήθησαν. Ἠξίωσαν ἐντίμως νὰ δοθῶσιν εἰς τοὺς Γαρδικιώτας τὰ ὅπλα των, ἵνα πολεμήσωσι παλληκαρίσια, διότι δὲν ἔστεργον νὰ φονεύσωσιν ἀόπλους. Ὁ Ἀλῆς τοῖς ὑπεσχέθη μεγάλας ἀμοιβάς, ἀλλ' αὐτοί, ἐξαίροντες τὴν ἀφοσίωσιν ἣν ἐπέδειξαν πάντοτε εἰς τὰς προσταγάς του, ἐπέμειναν εἰς τὴν ἄρνησίν των δικαιολογούμενοι διὰ τὸ ἄοπλον τῶν ἀντιπάλων τοῦ βεζύρου.

Τότε κατὰ τὸν Πουκεβὶλ προσέφερεν ὁ *Βάγιας* τὰς ὑπηρεσίας του μὲ τὴν ἰδιαιτέραν φρουράν. Τοῦτο ὅμως δὲν βεβαιοῦται ὑπὸ τοῦ Χόλλανδ, μὴ μνημονεύοντος ρητῶς αὐτόν. Ὁπωσδήποτε, ἀποσχόντων τῶν καθολικῶν, οἱ ἔμπιστοι τοῦ Ἀλῆ, προτρεπόμενοι ὑπ' αὐτοῦ, ἀνῆλθον διὰ κλιμάκων εἰς τὴν μάνδραν τοῦ χανίου καὶ ἤρξαντο πανταχόθεν πυροβολοῦντες κατὰ τῶν ἐγκλείστων, ἐξ ὧν ἐλάχιστοι κληθέντες ὀνομαστὶ ἐξῆλθον καὶ ἐστάλησαν εἰς τὰς κώμας ὡς δοῦλοι. Οἱ λοιποὶ πάντες ἐφονεύθησαν διὰ λίθων καὶ σφαιρῶν ὡς ἔνοχοι τῆς ἀτιμώσεως τῆς οἰκογενείας τοῦ βεζύρου. Ἐλάχιστοι κλεισθέντες εἰς τὰ μικρὰ οἰκήματα τῆς αὐλῆς ἀνευρέθησαν ὑπὸ τῶν κατελθόντων σφαγέων καὶ ἀπετελειώθησαν διὰ μαχαιρῶν. Οὐδεὶς τῶν ἐγκλείστων ἐπέζησε. Ὁ παρακολουθήσας τὴν ἀνήκουστον μιαιφονίαν μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς τύραννος διέταξε νὰ μὴ ταφῶσι τὰ πτώματα, ἀλλὰ ν' ἀφεθῶσιν ἐκεῖ βορὰ τῶν ὀρνέων καὶ τῶν σκύλων πρὸς παραδειγματισμόν. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν οἱ 36 πρόκριτοι Γαρδικιῶται, οἱ μεταφερθέντες εἰς Ἰωάννινα ὡς ὅμηροι, δὲν ἐνεκλείσθησαν μετὰ τῶν προκρίτων τοῦ Ἀργυροκάστρου, ἀλλ' ἐφονεύθησαν ἀνηλεῶς.

Ὁ Χόλλανδ ἐπισκεφθεὶς τὸ χάνι μετὰ ἓν ἔτος εὗρε πρὸ τῆς κυρίας εἰσόδου ἐστημένην ὑψηλὴν κλίμακα, ἐφ' ἧς ὁ βεζύρης ἐχάραξεν ἐπιγραφὴν ἑλληνιστί, ἐκθέτουσαν τὸ συμβὰν καὶ τονίζουσαν ὅτι οὕτω θὰ τιμωροῦνται οἱ ἐπιβουλευόμενοι καὶ προσβάλλοντες τὴν οἰκογένειαν τοῦ Ἀλῆ. Ἀνελθὼν ὁ Χόλλανδ εἰς τὴν μάνδραν, εἶδεν ἐντὸς τὰ ὀστᾶ τῶν θυμάτων ἀτάκτως σκορπισμένα. Ἡ σφαγὴ ἔσχεν ὀλεθρίαν ἐπὶ τῆς τύχης τοῦ Ἀλῆ ἐπίδρασιν, διότι ἔκτοτε εἰς τὴν Πύλην ἐσχηματίσθη πεποίθησις ὅτι δὲν πρέπει νὰ μείνῃ εἰς τὴν θέσιν του βαλῆς, ὅστις τόσον ἀνηλεῶς καταστρέφει τὸ μουσουλμανικὸν στοιχεῖον ἐξ ἁπλῆς ἰδίας ἀτομικῆς ἐκδικήσεως. Ὁ Τουρκορρωσικὸς ὅμως πόλεμος καὶ αἱ περιπέτειαι τῆς Εὐρώπης μετὰ τοῦ Ναπολέοντος ἀνέβαλον μέχρι τοῦ 1820 τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως τῆς Πύλης. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

Βαλιέρο (Valiero), ***Αὐγουστῖνος.*** Ἰταλὸς λόγιος καὶ ἐκκλησιαστικὸς (1531—1606). Ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν Βενετίᾳ καὶ ὠνομάσθη καρδινάλιος ὑπὸ τοῦ πάπα Γρηγορίου τοῦ ΙΓ'. Ἔγραψε: «De acolytorum disciplina», «Rhetorica Ecclesiastica», «De recta philosophandi ratione» κ.τ.λ.

Εἷς τῶν συγγενῶν του, ὁ *Ἀνδρέας Βαλιέρο*, γεννηθεὶς ἐπίσης ἐν Βενετίᾳ, ὑπῆρξε γερουσιαστὴς τῆς πόλεως ταύτης καὶ εἶναι γνωστὸς εἰς τὴν λογοτεχνίαν ὡς συγγραφεὺς τῆς «Ἱστορίας τοῦ πολέμου τῆς Κρήτης» (Βενετία, 1679).

— **Βαλιέρο** (Valiero), ***Βερτούκκιος.*** Δόγης τῆς Βενετίας (1586—1658). Διεδέχθη τὴν 15ην Ἰουνίου 1656 τὸν Φραγκῖσκον Κορνάρον καὶ προσεπάθησε κυρίως νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὸν πόλεμον τῆς Κρήτης, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀποβῆ ἤδη τόσον καταστρεπτικὸς διὰ τὴν δημοκρατίαν. Παρὰ τὴν νίκην ὅμως τῶν Ἐνετῶν κατὰ τῶν Τούρκων, ἐν τῇ ναυμαχίᾳ τῶν Δαρδανελλίων, τὴν 26ην Ἰουνίου 1656, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Βενετία κατέλαβε τὰς νήσους Τένεδον καὶ Λῆμνον, ὁ Βαλιέρο συνήντησε μεγίστην ἀντίδρασιν ἐν τῇ εἰρηνοφίλῳ πολιτικῇ του παρὰ τῷ *Ἰωάννῃ Πέζαρο*, τοῦ ὁποίου αἱ ἐνέργειαι ἔσχον ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἐμποδίσουν τὴν σύναψιν τῆς εἰρήνης μὲ τοὺς Τούρκους, οἵτινες σχεδὸν ἐξελιπάρουν αὐτὴν μετὰ τὴν ἀνωτέρω ναυμαχίαν. Ὁ Πέζαρο οὗτος ἐξελέγη δόγης μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βαλιέρο.

— **Βαλιέρο** (Valiero), ***Σίλβεστρος.*** Δόγης τῆς Βενετίας, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ἀποθανὼν τῷ 1700. Διεδέχθη τὸν Φραγκῖσκον Μοροζίνι καὶ κατήγαγε πολυαρίθμους νίκας κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς κυβερνήσεώς του. Αἱ νῖκαι ὅμως αὗται δὲν ἐπέφερον οὐδὲν ὁριστικὸν ἀποτέλεσμα, μόνον δὲ μετὰ τοὺς θριάμβους τοῦ πρίγκιπος Εὐγενίου κατὰ τῶν Τούρκων κατέστη δυνατὸν νὰ συναφθῇ ἡ *εἰρήνη τοῦ Κάρλοβιτς* (7 Φεβρουαρίου 1699), διὰ τῆς ὁποίας περιῆλθον ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῆς Βενετίας ἡ Πελοπόννησος, αἱ νῆσοι Αἴγινα καὶ Λευκάς, καθὼς καὶ τρία φρούρια τῆς Δαλματίας. Τὸν Βαλιέρο τοῦτον διεδέχθη ὁ *Λουδοβῖκος Μοτσενίγκο.* Μ. Δ. Β.

βαλιζάνη (Valisan) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ἕνωσις ἀνταποκρινομένη εἰς τὸν τύπον $(CH_3)_2CH.CHB_2COO.C_{10}H_7$, περιέχουσα 48% βορνεόλης, 26% βαλεριανικοῦ ὀξέος καὶ 25% βρωμίου, ἀποτελοῦσα δὲ τὸν α-βρωμιβοβαλεριανικὸν βορνυλεστέρα. Ὑγρὸν ἄχρουν ἐλαιῶδες, ἀσθενοῦς ὀσμῆς καὶ γεύσεως, ἀδιάλυτον ἐν ὕδατι, διαλυτὸν εἰς τὰ ὀργανικὰ διαλυτικὰ μέσα, σημείου ζέσεως 163°. Φέρεται εἰς καψάκια περιεκτικότητος 0,25 γρ. Ἀνεγράφη ἐπὶ τῶν ἐκ πνευματικῆς καὶ σωματικῆς ἐξαντλήσεως προκαλουμένων ἀϋπνιῶν καὶ κεφαλαλγιῶν. Χημικῶς ἡ βαλιζάνη ταυτίζεται πρὸς τὸ εὐβορνύλιον. Κ.Γ.Μ.

Βαλικεσὶρ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (βλ. λ. Μπαλικεσέρ).

Βαλιμὴ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Κραθίδος τῆς ἐπαρχίας Αἰγιαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται εἰς τὰς κλιτῦς τῆς παραφυάδος τῶν Ἀροανίων *Καύκαρης*, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Κάτ. (1928) 313. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Διθόπετρα* καὶ *Συγωνίσκες*. Τὸν χειμῶνα οἱ κάτοικοι τῆς κοινότητος συνήθως μετοικοῦσιν εἰς *Βαλιμήτικα* λόγῳ τοῦ ψύχους. Ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς κοινότητος ὑπάρχει δάσος ἐξ ἐλάτης. Μετὰ τῆς πλησιεστέρας κωμοπόλεως Ἀκράτας συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ (ὧρ. 3 ½). Δ. Ε. Μ.

Βαλιμήτικα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Αἰγιαίων τῆς ἐπαρχίας Αἰγιαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἐν τῇ παραλίᾳ παρὰ τὰς ἐκβολὰς ἐν τῷ Κορινθιακῷ τοῦ Σελινοῦντος, ἔχει κλῖμα ἀνθυγιεινόν, μαστιζόμενον ὑπὸ ἑλονοσίας καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Κάτ. (1928) 1014. Τὸ θέρος οἱ πλεῖστοι κάτοικοι τοῦ χωρίου μετοικοῦσιν εἰς *Βαλιμήν*, ὡς τοὐναντίον οἱ ταύτης μετοικοῦσιν ἐνταῦθα τὸν χειμῶνα. Λόγῳ τῆς θέσεώς του τὸ χωρίον τοῦτο διαρκῶς ὑφίσταται ζημίας ἐκ πλημμυρῶν τοῦ ποταμοῦ, τῷ 1906 μάλιστα ὑπέστη σημαντικὰς καταστροφάς. Μετὰ τῆς πλησιεστέρας πόλεως Αἰγίου συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χμτρ. 5) καὶ διὰ σιδηροδρόμου, διερχομένης ἐκ τοῦ χωρίου τῆς γραμμῆς τῶν ΣΠΑΠ. Δ. Ε. Μ.

Βάλιμπα (Wâliba). Ἄραψ ποιητὴς τῶν μέσων τῆς Η' ἑκατονταετηρίδος, διδάσκαλος τοῦ ὀνομαστοῦ Ἄραβος ποιητοῦ *Ἀβοῦ-Νοβᾶς*, ζήσας ἐν Βασσόρᾳ.

βαλινερβίνη (Valinervin) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ἀναβράζον βρωμιοῦχον ἅλας διαβραχὲν δι' ἐκχυλίσματος ρίζης βαλεριανῆς. Ἐπῃνέθη κατὰ τῆς νευρικῆς ἀϋπνίας. Κ. Γ. Μ.

βαλίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἡ βαλίνη (ἢ *α-ἀμινοϊσοβαλεριανικὸν ὀξὺ* ἢ *2-μεθυλο-3-ἀμινοβουτανικὸν ὀξὺ-14*) εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $(CH_3)_2CH.CH(NH_2).COOH$, ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν α-*ἀμινοξέων*. Εἶναι σπουδαῖον φυσιολογικῶς σῶμα, εὑρεθὲν πολλάκις εἰς μικρὰς ποσότητας μεταξὺ τῶν προϊόντων τῆς ὑδρολύσεως τῶν πρωτεϊνῶν. Περαιτέρω ἀνευρέθη εἰς τὸ πάγκρεας τοῦ βοός, ὡς καὶ εἰς τὰ φύτρα τῶν λουπίνων καὶ ὁμοίων φυτῶν. Ὡς περιέχουσα ἀσύμμετρον ἄτομον ἄνθρακος ἐμφανίζεται εἰς δύο ὀπτικῶς ἐνεργοὺς μορφάς, τὴν d καὶ l, καὶ εἰς μίαν ἀνενεργὸν δι' ἐξωμοριακῆς ἀντισταθμίσεως. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω μορφῶν ἐν τῇ φύσει ἀπαντᾷ μόνον ἡ d-μορφή. Ἡ d-*βαλίνη* τήκεται εἰς 315° καὶ ἔχει ὑπογλυκίζουσαν γεῦσιν. Σ. Γ.

Βαλινιάνι (Valignani), ***Ἀλέξανδρος.*** Ἰταλὸς ἱεραπόστολος ἀνήκων εἰς τὸ τάγμα τῶν ἰησουϊτῶν (1537—1606). Ἔδρασεν ἐπιτυχῶς, χάρις εἰς τὴν ρωμαλεότητά του, τὸ θάρρος του καὶ τὴν δραστηριότητά του, εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας, τὴν Κίναν καὶ τὴν Ἰαπωνίαν, κατορθώσας νὰ προσηλυτίσῃ πολλοὺς ἐγχωρίους εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Ἔγραψε: «Commentarii ad Japonios et ad caeteras Indiae nationes chistianae fidei mysteriis imbuendas», «Letterae de statu Japoniae et Chinae», κτλ. Μ. Δ. Β.

Βαλιντόρι (Validori) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον (πλάτ. 42° 24' Β, μῆκος 8° 36' 10") τῆς ΒΔ ἀκτῆς τῆς Κορσικῆς, ΒΑ κέρας τοῦ ὅρμου *Φοκολάρα*, ἀπέχον 3 μίλ. Α. ΒΑ τοῦ ἀκρωτηρίου *Ἄττιον* τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

Βαλίος *[Μυθ.]*. —1) Οὕτως ὠνομάζετο ὁ ἕτερος τῶν δύο ἀθανάτων ἵππων τοῦ Ἀχιλλέως. Ἦτο υἱός, ὡς καὶ ὁ *Ξάνθος*, ὁ σύντροφός του, τοῦ Ζεφύρου καὶ τῆς Ἁρπυίας Ποδάργης. Ἀμφότεροι οἱ εἰρημένοι ἵπποι εἶχον δωρηθῆ εἰς τὸν πατέρα τοῦ Ἀχιλλέως Πηλέα κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν γάμων του μετὰ τῆς Θέτιδος. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀχιλλέως ὁ Ξάνθος καὶ ὁ Βαλίος κατέφυγον πρὸς τὸν Ποσειδῶνα εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης. Ὁ Ποσειδῶν ὅμως ἔδωκεν αὐτοὺς εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Ἀχιλλέως Νεοπτόλεμον. Ἡ λέξις *Βαλίος* (*μπάλιος*), διασωθεῖσα μέχρι σήμερον, σημαίνει τὸν παρδαλὸν ἵππον, τὸν ἔχοντα δηλαδὴ λευκὰ στίγματα καὶ ἰδίως λευκὸν στῖγμα ἐπὶ τοῦ μετώπου. —2) Εἷς τῶν κυνῶν τοῦ Ἀκταίωνος (βλ. λ.). ΚΑΨ.

Βᾶλις *[Ἀρχ.]*. Θεὸς ἐν Λιβύῃ, ἐκ τοῦ ὁποίου εἶχε λάβει τὸ ὄνομα καὶ ἡ παρὰ τὴν Κυρήνην πόλις *Βᾶλις*, ἔνθα ὑπῆρχεν ἱερὸν αὐτοῦ.

Βαλισζέβσκι (Waliszewski), ***Καζιμίρ.*** Πολωνὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1849. Ἔγραψεν ἔργα εἰς τὴν πολωνικὴν καὶ τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν. Ἐδημοσίευσε πολωνιστί, διὰ λογαριασμὸν τῆς Ἀκαδημίας τῆς Κρακοβίας, ἓξ τόμους ἐγγράφων ἐπὶ τῶν «Διπλωματικῶν σχέσεων μεταξὺ Πολωνίας καὶ Γαλλίας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σομπιέσκη» (1873-1883). Ἐπίσης ἐδημοσίευσε πολωνιστὶ «Ἡ Πολωνία καὶ ἡ Εὐρώπη κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα» (1890). Ἀπὸ τοῦ 1893 ἐδημοσίευσε γαλλιστὶ «Τὸ μυθιστόρημα μιᾶς αὐτοκρατείρας (Αἰκατερίνης τῆς Β')», ἔργον βρα-

Digitized by Google

βευθὲν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, «Πέτρος ὁ Μέγας», «Ρωσικὴ φιλολογία» (1900), «Ἡ τελευταία τῶν Ρωμανὼφ» (Ἐλισάβετ ἡ Α΄).

βαλισνερία (ἡ) (Valisneria Mich.) *[Παλαιοφ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων φυτῶν ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ὑδροχαριδῶν ἐλοβίων μονοκοτύλων ἀγγειοσπέρμων*. Γ. Κ. Γ.

Βαλισνιέρι (Valisnieri), ***Ἀντώνιος***. Ἰταλὸς ἰατρὸς καὶ φυσιοδίφης (1661—1730). Καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς καὶ φυσικῆς ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Παδούης ἐπολέμησε τὴν θεωρίαν τῆς αὐτομάτου γενέσεως, ἐμελέτησε τὸν βίον καὶ τὴν ἀναπαραγωγὴν τῶν ἐντόμων καὶ ἔγραψε διάφορα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων προέχει ἡ «Ἱστορία τῆς γενέσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζῴων». Ο. Ρ.

Βαλίστας. Ἀρχηγὸς τῶν πραιτωριανῶν ὑπὸ τὸν Βαλεριανὸν ἠγωνίσθη θαρραλέως ἐναντίον τῶν Περσῶν (260) καὶ ηὐνόησε τὴν ἄνοδον τοῦ Μακριανοῦ. Εἶναι εἷς ἐκ τῶν διαβοήτων δολοφόνων καὶ τυράννων τῆς ἐποχῆς τοῦ Γαλλιηνοῦ. Ἐφονεύθη μαχόμενος κατὰ τοῦ Ὀδενάτου, βασιλέως τῆς Παλμύρας.

βαλίστρα (ἡ)· βλ. **βαλλίστρα**.

βαλίτζα (ἡ)· (ἀπὸ τοῦ ἰταλ. valigia,—ἀρχαιοελλ. *μάρσιπος*). Σάκκος εἰδικοῦ τύπου πρὸς μεταφορὰν εἰδῶν ρουχισμοῦ ἢ καὶ ἄλλων πραγμάτων.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἡ βαλίτζα ἀποτελεῖ χρησιμώτατον μέσον μεταφορᾶς ἐλαφρῶν ἀντικειμένων, ἰδίως διὰ τοὺς ταξιδεύοντας, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ χρῆσις αὐτῆς εἶναι εὐρύτατα διαδεδομένη, ἐνῷ ἐξ ἄλλου ἡ μορφή της ἐξελίσσεται εἰς ὁλονὲν πρα-

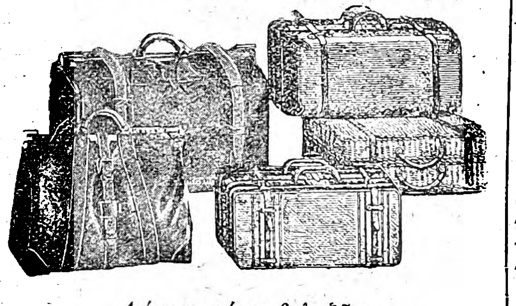

Διάφοροι τύποι βαλιτζῶν.

κτικωτέρους τύπους. Συνήθως ἡ βαλίτζα ἔχει σχῆμα παραλληλεπιπέδου, ἀποτελουμένου ἀπὸ δύο ὅμοια ἡμίση, συνδεόμενα κατὰ τὴν μίαν αὐτῶν ἐπιμήκη πλευρὰν διὰ γιγγλύμων (charnières) καὶ ἀνοιγοκλείοντα ἐλευθέρως· κατὰ τὴν ἀπέναντι πλευρὰν τοποθετοῦνται κλεῖθρα καὶ διπλῆ ἐκ δέρματος λαβή, εὐχεραίνουσα τὴν μεταφορὰν τοῦ σάκκου. Παλαιότερον αἱ βαλίτζαι κατεσκευάζοντο ἀποκλειστικῶς ἐκ δέρματος, μετέπειτα ὅμως καὶ ἐξ ξύλου ἐλαφροῦ ἢ στερεᾶς ὀθόνης, ἐσχάτως δὲ καὶ ἐκ πεπιεσμένου χάρτου, ἢ διὰ συνδυασμοῦ πάντων τῶν ὡς ἄνω ὑλικῶν.

Σύνηθες χαρακτηριστικὸν τῶν ταξιδιωτικῶν τούτων σάκκων—ἰδίως εἰς τοὺς παλαιοτέρους τύπους—εἶναι τὸ αὐξομειωτὸν τοῦ ὄγκου καὶ τῆς περιεκτικότητός των. Πρὸς τοῦτο τὸ μεταξὺ τῶν δύο κυρίων βάσεων τῆς βαλίτζας τμῆμα κατασκευάζεται ἐκ μαλακοῦ δέρματος ἢ ὑφάσματος, εὐκόλως πτυσσομένου καὶ ἐπιτρέποντος εἰς τὰς δύο βάσεις νὰ συμπλησιάζουν ἢ ν' ἀπομακρύνωνται ἀναλόγως τοῦ ὄγκου τῶν ἐντιθεμένων πραγμάτων. Παρεκτὸς τῆς τοιαύτης συνήθους μορφῆς κατασκευάζονται καὶ πλεῖστοι ἄλλοι τύποι βαλιτζῶν ποικίλοντες ἀναλόγως τοῦ προορισμοῦ των. Ὑπάρχουν οὕτω εἰδικαὶ βαλίτζαι διὰ φύλαξιν καὶ μεταφορὰν ἰατρικῶν ἢ ἄλλων ἐργαλείων, δι' εἴδη καλλωπισμοῦ, διὰ μεταφορὰν χρημάτων κ.τ.λ. φέρουσαι πᾶσαι εἰδικὰ διαμερίσματα καὶ θήκας, χάρις εἰς τὰς ὁποίας ἐπιτυγχάνεται οἰκονομία χώρου, ἀσφάλεια συντηρήσεως καὶ εὐχέρεια μεταφορᾶς. Ἰδιαιτέρως ἄξιος λόγου εἶναι ὁ εἰς παρατιθέμενον σχῆμα εἰκονιζόμενος νεώτερος τύπος ταξιδιωτικῆς βαλίτζας, ἥτις, χάρις εἰς ἐξαιρετικῶς ἐπιτυχῆ διάταξιν τοῦ ἐσωτερικοῦ της, ἀποτελεῖ ἀληθῆ φορητὴν ἱματιοθήκην.

Ἡ ἐπιτόπιος ἐν Ἑλλάδι κατασκευὴ βαλιτζῶν, οὖσα κλάδος τῆς *βιομηχανίας δερματίνων εἰδῶν*, δὲν εἶναι σημαντικῶς προηγμένη· ἐμφανίζει ἐν τούτοις στοιχεῖα προόδου, ὑποσχόμενα καλύτερον προσεχὲς μέλλον (βλ. λ. **δερμάτινα** *εἴδη*). —Ω.

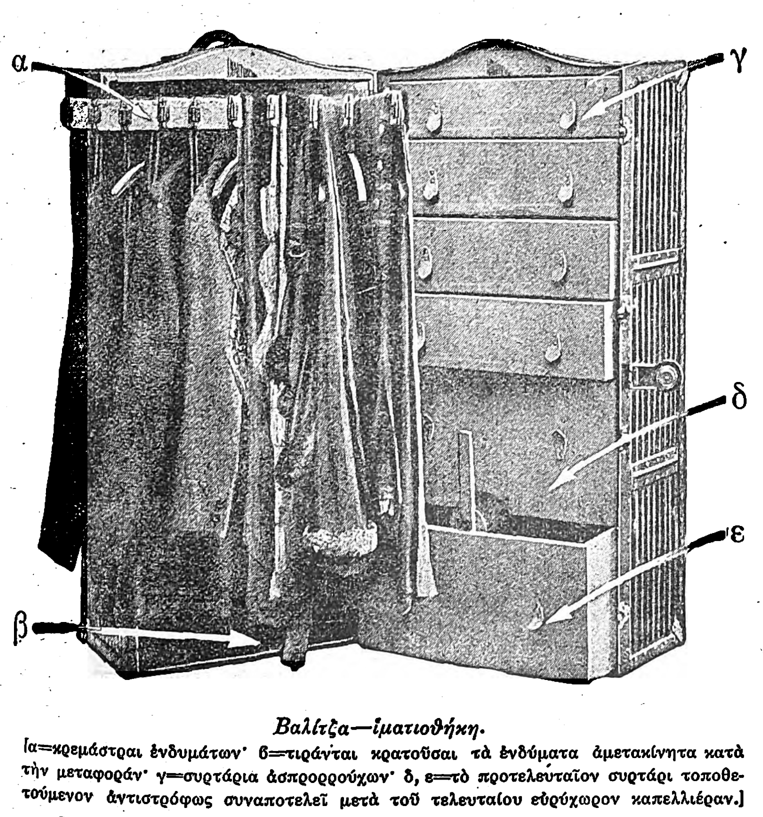

Βαλίτζα—ἱματιοθήκη.

[α=κρεμάστραι ἐνδυμάτων· β=τιράντιαι κρατοῦσαι τὰ ἐνδύματα ἀμετακίνητα κατὰ τὴν μεταφοράν· γ=συρτάρια ἀσπρορρούχων· δ, ε=τὸ προτελευταῖον συρτάρι τοποθετούμενον ἀντιστρόφως συναποτελεῖ μετὰ τοῦ τελευταίου εὐρύχωρον καπελλιέραν.]

Βαλκάνια (τά). (Ὁ ὅρος ἐκ τοῦ *βαλκάν*, ὀρθότερον *μπαλκάν*, ὅπερ εἶναι λέξις τουρκικὴ σημαίνουσα ὄρος ἢ μᾶλλον ὑψηλὴ ἢ δασώδης ὀροσειρά.) Γενικὴ πολιτικὴ μᾶλλον ἢ γεωγραφικὴ ἔκφρασις, διὰ τῆς ὁποίας καθιερώθη νὰ ὀνομάζωνται συλλήβδην αἱ χῶραι τῆς *Βαλκανικῆς* λεγομένης χερσονήσου καὶ ἄλλαι τινὲς γειτονικαί, κείμεναι ἔξω τῶν γεωγραφικῶν ταύτης ὁρίων.

Καὶ ὡς γεωγραφικὰ μὲν ὅρια τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου θεωροῦνται γενικῶς ὁ ποταμὸς Δούναβις καὶ ὁ κάτω ροῦς τοῦ πρὸ τοῦ *Βελιγραδίου* μετ' αὐτοῦ συμβάλλοντος *Σαύου (Σαύα)*, εἰδικώτερον δὲ αἱ ἐκβολαὶ τοῦ Δουνάβεως (*στόμιον Κίλιας*) καὶ ἡ πόλις *Φιούμη*. Ἀλλὰ διὰ τῆς λέξεως Βαλκάνια (*les Balkans* γαλλιστί, *der Balkan* γερμανιστί) ὑποδεικνύεται, ὑπὸ τῶν ξένων ἰδίως, οὐχὶ γεωγραφικῶς κεχωρισμένη τις χώρα, ἀλλ' ἔκτασις ἀκαθόριστος βαίνουσα πέραν τῆς κυρίως Βαλκανικῆς χερσονήσου, τελοῦσα δὲ ὑπὸ ἰδιαζούσας κατὰ τὰς ξένας ἀντιλήψεις πολιτικὰς καὶ κοινωνικὰς συνθήκας καὶ εὑρισκομένη εἰς βαθμῖδα πολιτισμοῦ διάφορον τοῦ τῆς δυτικῆς καὶ κεντρικῆς Εὐρώπης, οἱονεὶ εἰς κατάστασιν μεταβατικὴν ἀπὸ τῆς Δύσεως εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ὡς ἡφαίστειόν τι πολιτικόν, ἕτοιμον πάντοτε πρὸς ἔκρηξιν.

Ἡ μακρὰ ἐν ταῖς χώραις ταύταις τουρκικὴ κυριαρχία, ἥτις ἀνέκοψε καὶ παρεκώλυσε πᾶσαν κίνησιν μορφώσεως καὶ πολιτισμοῦ, ἡ ἐξισλάμισις μεγάλου μέρους τῶν κατοίκων ὁλοκλήρων περιοχῶν καὶ χωρῶν *(Βοσνία, Ἀλβανία)* προσέδωκαν εἰς τὰ «*Βαλκάνια*» χαρακτῆρα, ὅστις οὔτε μὲ τὸν τῆς Ἑσπερίας οὔτε μὲ τὸν τῆς Ἑῴας συμφωνεῖ καθ' ὁλοκληρίαν. Ἀλλὰ σαφῶς καθωρισμένη γραμμὴ διαχωρίσεως τῶν χωρῶν τούτων δὲν ὑπάρχει, διότι ἐντὸς τῶν αὐτῶν κρατῶν, τῆς *Γιουγκοσλαυΐας* (Νοτιοσλαυΐας) π.χ. καὶ τῆς *Ρουμανίας*, ὑπάρχουσι χῶραι αἵτινες ἐθεωροῦντο ἀνήκουσαι εἰς τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην *(Κροατία,* μέρος τῆς *Καρνιολίας, Καρινθία, Τρανσυλβανία, Βανᾶτον, Βουκοβίνα)*, ἐνῷ τὸ ὑπόλοιπον περιελαμβάνετο ἀκόμη ἐντὸς τοῦ χαρακτηρισμοῦ «Βαλκάνια». Ἄλλοτε ἐλέγετο καὶ ὑπεστηρίζετο, ὅτι τὰ «Βαλκάνια» ἀρχίζουσιν ἀπὸ τῆς Βιέννης. Ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος ἀκριβῶς, οὐχὶ ὀρθὸς βεβαίως, δεικνύει, ὅτι οἱ ἔξω τῶν Βαλκανίων εἶχον ὡρισμένας ἰδέας περὶ βαλκανικοῦ βίου, βαλκανικῆς νοοτροπίας καὶ βαλκανικῆς βαθμῖδος πολιτισμοῦ, τῆς ὁποίας τὰ ἴχνη συνηντῶντο ἀπὸ τῆς Βιέννης, τοῦ τελευταίου τούτου σταθμοῦ τῆς πρὸς τὴν Εὐρώπην κατακτητικῆς προελάσεως τῶν Τούρκων. Ἐφ' ὅσον ὅμως αἱ ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ ἀπολυτρούμεναι ἐπαρχίαι τῆς τέως αὐστροουγγρικῆς μοναρχίας προήγοντο ὑπὸ καθεστὼς εὐνομούμενον, εἶχον παύσει πλέον αὗται νὰ θεωρῶνται ὑπὸ τῶν ξένων ὡς ἀποτελοῦσαι μέρος τῶν Βαλκανίων. Ἀλλ' αἱ μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον συνθῆκαι εἰρήνης περιλαβοῦσαι ἐντὸς τῶν πολιτικῶν ὁρίων τῆς Γιουγκοσλαυΐας καὶ τῆς Ρουμανίας ὅλους τοὺς ὡς ὁμαίμονας θεωρουμένους λαοὺς μετά τινων συνοικουσῶν μειονοτήτων, ἐπεξέτειναν πάλιν, τοὐλάχιστον πολιτικῶς, τὰ ὅρια τῶν Βαλκανίων πέραν τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Σαύου, οὕτως ὥστε ὁ ἐπιχειρῶν σήμερον νὰ πραγματευθῇ περὶ Βαλκανίων ὀφείλει ν' ἀσχοληθῇ καὶ περὶ χωρῶν εὑρισκομένων πολὺ πέραν τῶν φυσικῶν τούτων ὁρίων τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου.

Ἡ «*Βαλκανικὴ χερσόνησος*», οὖσα ἡ τρίτη ἐκ Δ. πρὸς Α. προέκτασις τῆς εὐρωπαϊκῆς ἠπείρου πρὸς τὴν Μεσόγειον, ἤλλαξεν ὄνομα πολὺ συχνότερον ἢ πᾶσα ἄλλη γεωγραφικὴ χώρα τῆς Εὐρώπης. Τὰ διάφορα αὐτῆς ὀνόματα ἔλαβεν εἴτε ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ ἀναπτυχθέντων διαφόρων πολιτισμῶν εἴτε ἐκ τῶν ἀλληλοδιαδόχως ἐν αὐτῇ ἐπικρατησάντων λαῶν. Ἀλλὰ πρὸ τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος, καίτοι ὡρισμένον ξένον κράτος, ἡ Τουρκία, ἐκράτει ταύτης, οὐδέποτε ὠνομάσθη Τουρκικὴ χερσόνησος. Ἐπὶ αἰῶνας ἦτο σχεδὸν γενικῶς γνωστὴ καὶ παρὰ τοῖς ξένοις ὑπὸ τὸ ὄνομα «*Ἑλληνικὴ χερσόνησος*» *(Péninsule Hellénique* ἢ *Péninsule grecque)*. Οἱ ἄλλοι ἐν αὐτῇ οἰκοῦντες λαοὶ ἐπεσκιάζοντο τελείως ὑπὸ τοῦ ἐπὶ ὁλοκλήρους ἱστορικὰς περιόδους ἐκπολιτιστικῶς ἐν αὐτῇ δράσαντος ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἀκόμη καὶ ὑπὸ τὴν ἄλλην αὐτοῦ μορφήν, τὴν τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, ὁ ἑλληνισμός, ἀφήσας βαθέα τὰ ἴχνη τῆς διαβάσεώς του εἰς ὅλας τὰς ἀπὸ τοῦ Ἴστρου μέχρι τοῦ Ταινάρου καὶ τοῦ μυχοῦ τῆς Ἀδριατικῆς καὶ τοῦ Εὐξείνου χώρας προσέδωκεν εἰς αὐτὴν τὸ ὄνομα «*Βυζαντινὴ χερσόνησος*», ἐνῷ ἄλλοι, εἰς τὴν μελέτην τοῦ ρωμαϊκοῦ μᾶλλον ἐνδιατρίβοντες πολιτισμοῦ, ἀπεκάλουν αὐτὴν «*Ρωμαϊκὴν χερσόνησον*» καὶ ἄλλοι, συγχέοντες ἴσως τοὺς Ἰλλυριοὺς πρὸς τοὺς κατόπιν ἐπελθόντας λαούς, ἐκάλουν αὐτὴν «*Ἰλλυρικὴν χερσόνησον*».

Εἰς παλαιοτέρους χρόνους γεωγράφοι καὶ χαρτογράφοι τινὲς ὠνόμαζον τὴν Βαλκανικὴν «*τὸ Κράτος τοῦ Μεγάλου Τούρκου*», ἄλλοι δὲ πάλιν ἠρκοῦντο εἰς τὴν ὀνομασίαν «*Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία*», ἥτις ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὰ φυσικὰ αὐτῆς ὅρια μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος, ἂν καὶ ἡ Δαλματία καὶ τὸ Μαυροβούνιον εἶχον παύσει πλέον νὰ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τῆς Τουρκίας. Ἀφότου ὅμως ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Σερβία ἀνέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των, ἰδίᾳ δὲ ἀπὸ τοῦ 1878, ὅτε αἱ ἐν Εὐρώπῃ κτήσεις τῆς Τουρκίας περιωρίσθησαν εἰς μικρὸν μόνον μέρος τῆς χερσονήσου, ἐξηκολούθησε μὲν ὑφιστάμενος ἐπί τινα καιρὸν ἀκόμη ὁ ὅρος *Εὐρωπαϊκὴ* Τουρκία, ἀλλ' ἐξέλιπε βαθμιαίως, διότι ἡ νέα πολιτικὴ καὶ ἐδαφικὴ κατανομὴ ὡς καὶ ἡ ἀφύπνισις τῆς συνειδήσεως τῶν σλαυικῶν λαῶν ἠνάγκασε τοὺς γεωγράφους ν' ἀναζητήσωσιν ἄλλο ὄνομα ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὰ κυριώτερα γεωγραφικὰ γνωρίσματα τῆς χώρας καὶ εἰδικῶς πρὸς τὰ ὄρη αὐτῆς.

Ἐκ τούτων ἐπροτιμήθη ὁ *Αἶμος*, καὶ εἰδικῶς τὸ τουρκικὸν αὐτοῦ ὄνομα, ἐξ οὗ καὶ ἡμεῖς μὲν ὀνομάζομεν αὐτὴν *χερσόνησον τοῦ Αἵμου*, οἱ δὲ ξένοι *χερσόνησον τῶν Βαλκανίων (Βαλκανικήν)*. Ἡ προτίμησις αὕτη ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων ὁ Αἶμος ἐθεωρεῖτο τὸ κυριώτερον ὄρος τῆς χερσονήσου, ἀποτελοῦν μετ' ἄλλων βουνῶν μεγάλην ὀροσειράν, ἥτις, ἐπὶ τῇ βάσει ἐσφαλμένων πληροφοριῶν τοῦ Στράβωνος, τοῦ Πτολεμαίου καὶ ἄλλων ἀρχαίων γεωγράφων, ἐνομίζετο, ὅτι διέσχιζεν αὐτὴν ἄνευ διακοπῆς καὶ κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν ἐξ Α. πρὸς Δ. ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου μέχρι τῶν Ἄλπεων, χωρίζουσα αὐτὴν εἰς δύο λεκανοπέδια, τὸ τοῦ Αἰγαίου καὶ τὸ τοῦ Εὐξείνου καὶ Δουνάβεως. Ἰδοὺ τί λέγει σχετικῶς ὁ *Στράβων* (Ζ 313): «Τρόπον γάρ τινα τῷ Ἴστρῳ παράλληλά ἐστι τά τε Ἰλλυρικὰ καὶ τὰ Παιόνια καὶ τὰ Θρᾴκια ὄρη, μέρη πως γραμμὴν ἀποτελοῦντα διήκουσαν ἀπὸ τοῦ Ἀδρίου μέχρι πρὸς τὸν Πόντον· ἧς προσάρκτια μέν ἐστι μέρη τὰ μεταξὺ τοῦ Ἴστρου καὶ τῶν ὀρῶν, πρὸς νότον δ' ἥ τε Ἑλλὰς καὶ ἡ συνεχὴς βάρβαρος μέχρι τῆς ὀρεινῆς. Πρὸς μὲν οὖν τῷ Πόντῳ τὸ Αἶμόν ἐστιν ὄρος, μέγιστον τῶν ταύτῃ καὶ ὑψηλότατον».

Τὰ αὐτὰ γράφει μετὰ πολλοὺς αἰῶνας καὶ *Νικηφόρος ὁ Γρηγορᾶς* (ἔκδ. Βόννης 1,375): «Τὰ ὑπερκείμενα μέγιστα ὄρη, ἃ κατὰ τὸ συνεχὲς παρατείνει μέχρι τοῦ Ἰονίου πελάγους ἐκ τοῦ πόντου ἀρξάμενα τοῦ Εὐξείνου, ὁρίζοντα μὲν πρὸς μεσημβρίαν καὶ νότον ἄνεμον Θρᾴκην καὶ Μακεδονίαν, πρὸς δ' ἄρκτους τάς τε Μυσῶν χώρας καὶ ποταμὸν τοῦ Ἴστρου.» Ἡ αὐτὴ πλάνη ἐξακολουθεῖ ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῆς Ἀναγεννήσεως, ὅτε ἡ ὡς συνεχὴς ὑποτιθεμένη ὀροσειρὰ ὀνομάζεται λατινιστὶ *Catena mundi* καὶ ἰταλιστὶ *Catena del Mondo* (ἅλυσις τοῦ κόσμου), τὴν ὀροσειρὰν δὲ ταύτην σημειοῖ καὶ ὁ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Mercator* Γερμανὸς γεωγράφος καὶ χαρτογράφος τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος Gerhard Kremer (1512—1594) ὡς διήκουσαν ἐν συνεχείᾳ τῶν Ἄλπεων ἀπὸ τοῦ Σκάρδου καὶ τοῦ Ὀρβήλου μέχρι τοῦ Αἵμου καὶ τοῦ Εὐξείνου. Ἡ κεντρικὴ αὕτη ἅλυσις ἀνευρίσκεται εἰς τοὺς χάρτας ὡς «*chaîne centrale*» (γερμανιστὶ *Centralkette*) σχεδὸν μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος, χωρίζουσα κατὰ τοὺς γεωγράφους καὶ ἐξερευνητὰς τὰς μεσημβρινὰς βαλκανικὰς χώρας (κυρίως Ἑλλάδα, Μακεδονίαν, Θρᾴκην) ἀπὸ τῶν βορείων χωρῶν. Μόλις τῷ 1840 ὁ Γάλλος τὴν καταγωγὴν ἀλλ' ἐν Ἀμβούργῳ

Digitized by Google

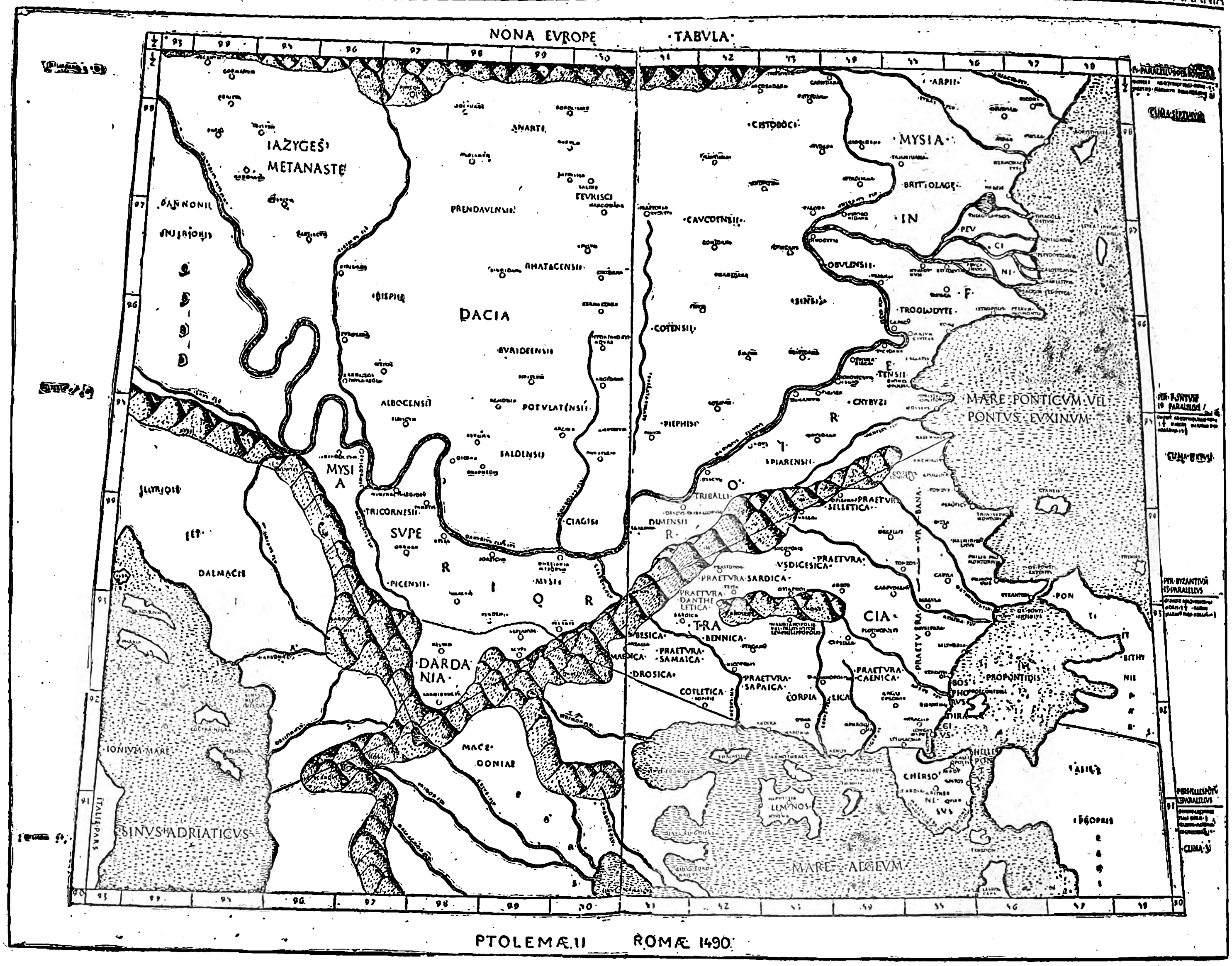

ΧΑΡΤΗΣ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ ΚΑΤΑ ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΝ.

γεννηθείς, γερμανιστὶ δὲ καὶ γαλλιστὶ γράψας γεωγράφος καὶ γεωλόγος *Ami Boué* καὶ ὁ Γερμανὸς *Grisebach* (Reise durch Rumelien, Göttingen 1841, II. 110) καθώρισαν τὴν ἀληθῆ γεωγραφικὴν καὶ ὀρογραφικὴν σύστασιν τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσσυ, ἐπὶ τέλους δὲ μόλις τῷ 1853 ἐγενικεύθησαν αἱ ἀληθεῖς περὶ Βαλκανίων γεωγραφικαὶ γνώσεις χάρις εἰς τὸν H. Kiepert. Τότε κατὰ πρῶτον διεπιστώθη ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων, ὅτι ἡ δῆθεν συνεχὴς ἅλυσις διακόπτεται ὑπὸ διαφόρων κοιλάδων καὶ πρὸ πάντων ὑπὸ τῶν βαθυπέδων τοῦ Μοραύα καὶ τοῦ Ἀξιοῦ, τὰ ὁποῖα ἀκολουθεῖ σήμερον ὁ σιδηρόδρομος Βελιγραδίου—Θεσσαλονίκης. Ἐχρειάσθη δὲ πολὺς καιρὸς μέχρις ὅτου γενικευθῶσιν αἱ στοιχειώδεις αὗται γεωγραφικαὶ γνώσεις. Ἡ κεντρικὴ συνεχὴς «*ἅλυσις τοῦ κόσμου*» διετηρεῖτο εἴς τινας χάρτας μέχρι τοῦ 1870.

Ἐκ τῆς γεωγραφικῆς ταύτης πλάνης προέρχεται ἡ ὀνομασία «*Βαλκανικὴ χερσόνησος*», ἥτις τόσον ἐγενικεύθη καὶ ἐξακολουθεῖ μέχρι σήμερον, διότι οἱ νεώτεροι ἐξερευνηταί, συναντῶντες τὸν κλασσικὸν *Αἷμον* εἰς ὀλίγην ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπόστασιν καὶ μανθάνοντες ὅτι ὀνομάζεται σήμερον *Μπαλκάν*, ἔδωκαν τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς τὴν ὅλην χερσόνησον.

Πρῶτος ὁ Γερμανὸς A. Zeune εἰσήγαγε τῷ 1808 τὸ ὄνομα *Balkanhalbinsel* ἢ *Haemushalbinsel* (ἤτοι «*Βαλκανικὴ χερσόνησος* ἢ *χερσόνησος τοῦ Αἵμου*») εἰς τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Versuch einer wissenschaftlichen Erdbeschreibung» ἔργον του (Βερολῖνον 1808). Ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα *Βαλκὰν* κακῶς ἐξελέγη, διότι οἱ ἐντόπιοι Τοῦρκοι δὲν ὀνομάζουσιν οὕτως ὁλόκληρον τὸν Αἷμον, ἀλλὰ μόνον τὸ *ἀνατολικὸν* αὐτοῦ μέρος, τὸ καὶ χαμηλότερον καὶ ὀλιγώτερον σημαντικόν, τὸ ὁποῖον οἱ Βούλγαροι ὀνομάζουσι *Στάρα-Πλάνινα* (γηραιὸν ὄρος). Ἀλλ' ὁ Ami Boué (La Turquie d'Europe, Paris 1840, I, 217, καὶ Ueber die sogenannte Centralkette der europäischen Türkei, Sitzungsbericht der Wiener Akademie, LIII Band, 1866) καὶ ἄλλοι ἀκούσαντες τὸν ὅρον *Μπαλκὰν* ἐφαρμοζόμενον ὑπὸ τῶν κατὰ τὰς ἐξερευνήσεις των συνοδευόντων αὐτοὺς Τούρκων καὶ εἰς τὸ κεντρικὸν καὶ δυτικὸν μέρος τοῦ Αἵμου,—διότι οἱ Τοῦρκοι ὀνομάζουσι *μπαλκὰν* πᾶν ὄρος ὅταν δὲν γνωρίζουσι τὸ ἀκριβὲς αὐτοῦ ὄνομα,—ἐδέχθησαν τὴν λέξιν ταύτην, ἥτις καὶ χρησιμοποιεῖται σήμερον γενικῶς δι' ὅλην τὴν ὀροσειρὰν τοῦ Αἵμου. Τὴν πλάνην ταύτην τῶν πρώτων ἐξερευνητῶν τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου κατανοήσαντες βραδύτερον ἄλλοι γεωγράφοι (*Th. Fischer, H. Wagner, K. Oestreich* κ. ἄ.) ἐπεχείρησαν νὰ εἰσαγάγωσι τὸν ὅρον «*Νοτιοανατολικὴ εὐρωπαϊκὴ χερσόνησος*» *(Südost-europaische Halbinsel)*, ἀλλ' οὗτος δὲν ἐπεκράτησε.

— [ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Βαλκανικὴ χερσόνησος ὁμοιάζει πρὸς ἀντεστραμμένον τρίγωνον ἢ πυραμίδα, τῆς ὁποίας ὡς βάσις θεωρεῖται γενικῶς πρὸς Β. ὁ *Δούναβις* μέχρι τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ (*στόμιον Κίλιας*) καὶ ὁ *Σαῦος* μετὰ τοῦ μικροῦ ποταμοῦ *Κούλπα* μέχρι τοῦ *Φιοῦμε* (σλαυϊστὶ Ριέκα, ἤτοι ποταμός, Fiume). Πρὸς τὴν κορυφὴν αὐτοῦ τὸ τρίγωνον τοῦτο καταλήγει εἰς δευτερεύουσαν χερσόνησον, τὴν *Πελοπόννησον*. Πρὸς Α. ἡ ὅλη χερσόνησος ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ Εὐξείνου πόντου, τοῦ Βοσπόρου, τῆς Προποντίδος (θαλάσσης τοῦ Μαρμαρᾶ), τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τοῦ Αἰγαίου, πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Μεσογείου καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους καὶ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης.

Ἐξαιρέσει τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς Ἀλβανίας, τὰ παράλια αὐτῆς σχίζονται εἰς πολλοὺς μεγάλους ἢ μικροὺς κόλπους μετὰ πλείστων ὅσων ἀκρωτηρίων, περὶ τὰς ἀκτὰς δὲ τῶν νοτιοανατολικῶν καὶ βορειοδυτικῶν αὐτῆς παραλίων ὑπάρχουσι διάφορα ἀρχιπελάγη νήσων, ἐξ ὧν αἱ τοῦ Αἰγαίου πελάγους θεωροῦνται ὡς ὑπόλοιπα τῆς *Αἰγαιΐδος*, χώρας ἥτις συνέδεεν εἰς ἀρχαιοτέραν γεωλογικὴν ἐποχὴν τὴν Ἑλλάδα μετὰ τῆς ἀπέναντι μικρασιατικῆς χερσονήσου, ὅτε καὶ ἡ Προποντίς, ἴσως ἴσως καὶ ὁ Εὔξεινος, ἦσαν ξηραί, ὁ δὲ Βόσπορος καὶ Ἑλλήσποντος ἀπετέλουν ἕνα ποταμὸν εἰσδεχόμενον ἐκ δεξιῶν τὸν Ἕβρον καὶ ἄλλους ποταμοὺς καὶ ἐκβάλλοντα ἴσως ἐκεῖ ὅπου εὑρίσκεται ἡ Ρόδος. Ἐντὸς τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων πρὸς Β ὁρίων, ἡ Βαλκανικὴ χερσόνησος ἔχει ἐπιφάνειαν 474042 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων, ἐκτεινομένη ἀπὸ 36°23′ μέχρι 45°35′ Β. πλάτους καὶ 14°30′ μέχρις 29°42′ Α. μήκους Γρήνουϊτς. Εἶναι λοιπὸν κατ' ἔκτασιν μικροτέρα μὲν τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου, ἀλλὰ διπλασία καὶ πλέον τῆς Ἰταλικῆς.

Ἡ Βαλκανικὴ εἶναι γενικῶς χώρα ὀρεινὴ ἔχουσα ὡς μόνας ἐκτεταμένας πεδιάδας τὰς σχηματιζομένας ὑπὸ τῶν κοιλάδων τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Ἕβρου ὡς καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Πηνειοῦ ἀρδευομένην Θεσσαλικήν. Ἡ κυρίως πεδιὰς τοῦ Δουνάβεως κεῖται ἔξω τῶν φυσικῶν ὁρίων τῆς χερσονήσου, περικλειομένη βορείως ὑπὸ τῶν *Καρπαθίων*, νοτίως δὲ ὑπὸ τῶν *Βαλκανίων (Αἵμου)*. Τὰ ὄρη ταῦτα ἀποτελοῦσιν ἡμικυκλικὴν ὀροσειρὰν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀντι-Δακικὸν* σύστημα, τὸ ὁποῖον διασχίζει ὁ Δούναβις εἰς τὰς λεγομένας *Σιδηρᾶς Πύλας* (οὐγγριστὶ *Βὰς-καποῦ*). Τὸ δεύτερον ὀρεινὸν σύστημα τῆς Βαλκανικῆς εἶναι τὸ τῶν *Διναρικῶν Ἄλπεων*, ὅπερ θεωρεῖται συνέχεια τῶν μεσευρωπαϊκῶν Ἄλπεων, τῶν ὁποίων αἱ ἀκρώρειαι συνεχίζονται εἰς Βοσνίαν καὶ Ἑρζεγοβίνην δι' ὀροσειρᾶς διηκούσης ἐκ ΒΔ πρὸς ΝΔ κατὰ μῆκος τῶν παραλίων τῆς Ἀλβανίας. Ἐκ τῆς ὀροσειρᾶς ταύτης χωρίζεται διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Δρίνου ὁ *Σκάρδος* (Σὰρ-πλάνινα, τὸ σ προφ. ὡς ch) διήκων ἐκ ΝΔ πρὸς ΒΑ. Μετὰ τοῦ ὄρους τούτου συνέχεται ἡ *Πίνδος (Γράμμος)* φθάνουσα μέχρι τῶν ὀρέων τῆς Ἑλλάδος. Ἐκ τοῦ Σκάρδου ἄρχεται σειρὰ ὀρέων περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον μεμονωμένων, βαίνουσα κατὰ μῆκος τῆς γραμμῆς τῆς διαχωρίσεως τῶν ὑδάτων τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Αἰγαίου Α. πρὸς τὴν καρδίαν τῆς χερσονήσου, ὅπου τὸ παρὰ τὴν Σόφιαν ὄρος *Βίτος* (Vitosch) ὕψους 2300 μ. καὶ τὸ *Ρίλα (Σκόμιον ὄρος)*, ἀνερχόμενον μέχρι 2750 μ. καὶ συνέχεται πρὸς τὴν *Ροδόπην* (βουλγαριστὶ *Ρουδόπα* ἢ *Δοσπὰτ-Πλάνινα*). Αἱ κοιλάδες τῶν ποταμῶν *Μοραύα*, παραποτάμου τοῦ Δουνάβεως, καὶ *Ἀξιοῦ (Βαρδάρ)* χωρίζουσι τὴν χερσόνησον εἰς δύο ἡμίση. Ἐν τῷ δυτικῷ τούτων τὰ ὄρη βαίνουσι κυρίως ἐκ Β πρὸς Ν ἢ ἐκ ΒΔ πρὸς ΝΑ, ἐνῷ ἐν τῷ ἀνατολικῷ ἐπικρατεῖ ἡ ἐκ Δ πρὸς Α διεύθυνσις.

Αἱ ὑψηλότεραι κορυφαὶ τῆς Βαλκανικῆς εἶναι ὁ *Ὄλυμπος* (2985 μ.), τὸ *Μουσαλλᾶ* (2935 μ.) καὶ τὸ *Πόποβα-Σάπκα* (2699 μ.), ἀμφότερα ἐπὶ τοῦ συστήματος τῆς Ροδόπης, τὸ *Λιοὺ μποτρν* (ἀλβαν. *Λιουμπετέν*, ὕψ. 2740 μ.) ἐπὶ τοῦ Σκάρδου, τὸ *Ἔλιν* (2700 μ.) ἐπὶ τοῦ *Ορβήλου (Πέριν-Πλάνινα)*, τὸ *Μελκεμὲν* (2510 μ.) ἐπὶ τῆς Ροδόπης, τὸ *Σμόλικα* (2574 μ.) ἐπὶ τῆς Πίνδου, τὸ *Δορμίτορ* (2516 μ.) ἐν τῷ Β Μαυροβουνίῳ, τὸ *Καϊμακ-τσαλὰν* ἐν τῇ κεντρικῇ Μακεδονίᾳ ὡς καὶ τὰ διάφορα ὄρη τῆς Ἑλλάδος.

Ὡς ἐκ τῆς ὀρογραφικῆς διαμορφώσεως τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου, οἱ κυριώτεροι ποταμοὶ ῥέουσι πρὸς Α ἢ πρὸς ΝΑ. Ὁ Δούναβις (*Δανούβιος* καὶ *Ἴστρος*, ὁ *Δάννουβις* τῶν Βυζαντινῶν, σλαυϊστὶ *Δούναβ*, τουρκ. *Τούνα*, γαλλ. *Danube*, γερμ. *Donau)*, τὸν ὁποῖον ὁ Νικήτας ὁ Χωνιάτης ὀνομάζει «τὴν ἐν ποταμοῖς γλυκεῖαν θάλασσαν Δάννουβιν», ἐκβάλλει εἰς τὸν Εὔξεινον, ὁ *Ἕβρος*, ὁ *Νέστος* ὁ *Στρυμών*, ὁ *Ἀξιός*, ὁ *Ἁλιάκμων*, ὁ *Πηνειὸς* καὶ ἄλλοι μικρότεροι εἰς τὸ Αἰγαῖον. Οἱ μόνοι εἰς

Digitized by Google

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗΣ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ

ΚΛΙΜΑΞ 50 0 50 100 150 χλμ.

τὸν Ἀδρίαν ἐκβάλλοντες σημαντικοὶ **ποταμοὶ** εἶναι ὁ *Ἀῷος (Βιόσα)*, ὁ *Ἄψος (Σεμένι)*, ὁ *Δρῖνος* (*Δρίλων* τῶν ἀρχαίων) καὶ ἡ *Ναρέντα*. Κυριώτεραι λίμναι εἶναι ἡ τῆς *Ἀχρίδος*, ἡ τῶν *Πρεσπῶν*, ἡ τῶν *Ἰωαννίνων* καὶ ἡ τῆς *Σκόδρας*, ἔχουσα ἐκροὴν εἰς τὸν Ἀδρίαν διὰ τοῦ μικροῦ ἀλλὰ πλωτοῦ ποταμοῦ *Βογιάνα*.

Κλῖμα. Ἡ Βαλκανικὴ κεῖται μεταξὺ τῶν χωρῶν τοῦ ἠπειρωτικοῦ εὐρωπαϊκοῦ κλίματος, τῆς ζώνης τοῦ κλιματος τῶν ἀσιατικῶν στεππῶν καὶ τῆς περιοχῆς τοῦ μεσογειακοῦ κλίματος. Οἱ διάφοροι οὗτοι κλιματικοὶ τύποι ἀντιπροσωπεύονται καθ' ὅλην τὴν Βαλκανικὴν καὶ εἰς τὰς μετ' αὐτῆς συνεχομένας χώρας. Αἱ ὀρειναὶ ὅμως ἐκτάσεις, ἰδίᾳ αἱ πρὸς Δ., ἔχουσι καὶ ἰδιάζοντάς τινας κλιματικοὺς χαρακτῆρας ὑπενθυμίζοντας τοὺς τῶν Ἄλπεων. Καὶ τὸ μὲν μεσογειακὸν κλῖμα ἐπικρατεῖ εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ εἰς τὰς περὶ τὸ Αἰγαῖον ἐν γένει, εἰσχωροῦν καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν διὰ τῶν κοιλάδων τοῦ Ἕβρου καὶ τοῦ Ἀξιοῦ μέχρις οὗ συναντήσῃ τοὺς ὀρεινοὺς φραγμοὺς τοῦ κέντρου τῆς χερσονήσου, ἄρα μέχρι Βελεσσῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ μέχρι Φιλιππουπόλεως ἐν Θρᾴκῃ. Πέραν τῆς γραμμῆς ταύτης ἐκδηλοῦται μόνον εἰς εἴδη τινὰ φυτῶν, εἰσχωροῦν ἐν εἴδει κλιματικῶν κόλπων. Ἀλλ' ἀπὸ τῶν θρακομακεδονικῶν ἀκτῶν ἀκόμη ἀρχίζει ὁ μεταβατικὸς χαρακτὴρ ἀπὸ τοῦ μεσογειακοῦ κλίματος εἰς τὸ ἠπειρωτικόν, διότι τὰ ὄρη τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐκτείνουσι τὰς ἀκρωρείας αὐτῶν σχεδὸν μέχρι τῶν παραλίων. Ὁ δὲ βορείως τῶν ἑλληνοαιγαιικῶν χωρῶν ἠπειρωτικὸς ὄγκος ἐξέρχεται πλέον τελείως τῆς μεσογειακῆς ἐπιδράσεως, ἐξαιρέσει στενῆς ζώνης ὀλίγων μόνον χιλιομέτρων εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀδριατικῆς. Ἡ ἐπίδρασις αὕτη εἰσχωρεῖ εἴς τινα μέρη καὶ βαθύτερον εἰς κλιματικοὺς κόλπους, ὡς π.χ. εἰς τὰ ἠπειρο-ἀλβανικὰ παράλια μέχρι τῆς Πίνδου καὶ εἰς τὴν κοιλάδα τῆς Ναρέντας, χωριζούσης τὴν Βοσνίαν ἀπὸ τῆς Ἑρζεγοβίνης, διὰ δὲ τῆς κοιλάδος τοῦ Δρίνου μέχρι τοῦ Βεζὴρ-Κιοπροῦ, ὅπου ἀπαντῶσι μεσογειακά τινα φυτά. Διὰ τῆς κοιλάδος μάλιστα τοῦ Μάτι ὑπερβαίνει καὶ τὴν γραμμὴν τοῦ διαχωρισμοῦ τῶν ὑδάτων, διότι ἡ ἄμπελος καὶ ἡ καστανέα εὑρίσκονται μέχρι τῶν περιχώρων τῶν Δεβρῶν, Ὀλιγώτερον βαθεῖς ἀλλὰ πλατύτεροι εἶναι οἱ κλιματικοὶ κόλποι τῆς κοιλάδος τοῦ Σκοῦμπι (Γενοῦσος) καὶ τοῦ Σεμένι, ἐν Ἀλβανίᾳ, εἰς τὴν πρώτην τῶν ὁποίων ἡ ἐλαία προκόπτει μέχρι τῶν πέριξ τοῦ Ἐλβασάν.

Ἐκτὸς τῶν παραλίων καὶ τῶν ἐν λόγῳ κόλπων ὁλόκληρον τὸ ὑπόλοιπον τῆς Βαλκανικῆς ἀνήκει εἰς τὸν κλιματικὸν τύπον τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης ἢ εἰς τὸν τῆς Ρωσίας. Ὁ τελευταῖος οὗτος εἶναι κυρίως αἰσθητὸς εἰς τὴν ρουμανικὴν Δόβρουτσαν καὶ εἰς τὴν πεδιάδα ταῦ Δουνάβεως μέχρι τῆς ποντικῆς Θρᾴκης. Ἀλλὰ τὸ κλῖμα τοῦτο δὲν εἶναι ὁμοιόμορφον. Ὑπάρχουσι διαφοραὶ μεταξὺ τῶν χωρῶν τῶν κειμένων ἑκατέρωθεν τοῦ καρπαθο-βαλκανικοῦ τόξου καὶ τῶν βορείων ὀρέων τοῦ συστήματος τῆς Ροδόπης. Ἐνταῦθα αἱ ἐπιδράσεις τοῦ κλίματος τοῦ Εὐξείνου καθίστανται αἰσθηταὶ μέχρι τοῦ δυτικοῦ Αἵμου καὶ μέχρι τῆς κοιλάδος τοῦ Τίμοκ, παραποτάμου τοῦ Δουνάβεως, ἐν τῇ κυρίως Σερβίᾳ.

Ἀπὸ γενικῆς ἀπόψεως τὸ κλῖμα τῆς Βαλκανικῆς εἶναι ψυχρότερον τοῦ τῶν ἄλλων δύο χερσονήσων, τῆς Ἰταλικῆς καὶ τῆς Ἰβηρικῆς, συνάμα δὲ ὑπόκειται εἰς συχνὰς ἀλλαγάς. Ὁ χειμών, ἂν καὶ βραχύς, εἶναι συχνάκις δριμύτατος, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὰς πεδιάδας τοῦ Δουνάβεως καὶ τῆς Θρᾴκης. Τὸ ἔαρ ἐπικρατοῦσιν ἐπίμονοι βορειοανατολικοὶ ἄνεμοι, ἡ δὲ χιὼν πίπτει ἀκόμη καὶ εἰς τὰς χαμηλὰς πεδιάδας τῆς Ἑλλάδος. Τὸ φθινόπωρον ὁ καιρὸς εἶναι γενικῶς καλός.

ΟΔΟΙ ΚΑΙ ΕΞΟΔΟΙ. Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου τέμνεται ἐκ Β πρὸς Ν καὶ πρὸς ΝΑ ὑπὸ τῶν κατὰ μῆκος διηκουσῶν κοιλάδων, αἵτινες διηυκόλυναν ἀνέκαθεν τὰς συγκοινωνίας καὶ τὰς μεταναστεύσεις τῶν λαῶν μεταξὺ τῶν Διναρικῶν καὶ παραδουναβίων χωρῶν καὶ τῶν παραλίων τοῦ Αἰγαίου. Αἱ σπουδαιότεραι τῶν μεγάλων τούτων ὁδῶν εἶναι αἱ διὰ τῶν κοιλάδων τοῦ Μοραύα—Ἕβρου καὶ τοῦ Μοραύα—Ἀξιοῦ, τὰς ὁποίας ἀκολουθοῦσι καὶ αἱ σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ Βελιγραδίου—Κωνσταντινουπόλεως καὶ Βελιγραδίου—Θεσσαλονίκης. Βαθύτερον τῶν δύο εἶναι τὸ ταπείνωμα Μοραύα—Ἀξιοῦ ποταμῶν, ὧν ὁ μὲν πρῶτος ρέων πρὸς Β δι' ὅλης τῆς Σερβίας χύνεται εἰς τὸν Δούναβιν, ὁ δὲ δεύτερος ἀντιθέτως διὰ τῆς Μακεδονίας εἰς τὸ Αἰγαῖον. Ἡ γραμμὴ τοῦ διαχωρισμοῦ τῶν ὑδάτων τῶν δύο τούτων συστημάτων δὲν ἀποτελεῖται ἐκ σειρᾶς ὀρέων, ἀλλὰ κεῖται εἰς τὰς χαμηλὰς λεκάνας τοῦ Πρέσεβο (Prechevo) καὶ τοῦ Κοσσυφοπεδίου (Cossovo), ἀρχαίων λιμνῶν, ὅπου τὰ μικρότερα ρεύματα τρέχουσι νωχελῶς, οὕτως ὥστε δύσκολον εἶναι νὰ καθορισθῇ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἂν φέρωνται πρὸς τὸν Μοραύαν ἢ πρὸς τὸν Ἀξιόν. Εἰς τὴν λεκάνην μάλιστα τοῦ Κοσσυφοπεδίου ὁ ποταμίσκος Νεροδίμια διχάζεται, ἐκβάλλων ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὸν Μοραύαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸν Ἀξιόν. Ὥστε αἱ κοιλάδες **τοῦ Μοραύα** καὶ τοῦ **Ἀξιοῦ**, ἀντὶ νὰ χωρίζωνται, συνδέονται μᾶλλον διὰ τῆς γραμμῆς τοῦ χωρισμοῦ τῶν ὑδάτων. Ἡ τοιαύτη διαμόρφωσις τοῦ ἐδάφους οὐχὶ μόνον διηυκόλυνε τὰ μέγιστα τὴν κατασκευὴν τοῦ σιδηροδρόμου Βελιγραδίου—Θεσσαλονίκης, διερχομένου διὰ τῆς μέσης γραμμῆς τῶν δύο κοιλάδων, ἀλλὰ γενικῶς συνετέλεσεν εἰς τὴν προσέγγισιν τῶν ἑκατέρωθεν πληθυσμῶν καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐμπορικῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν βορειοτέρων χωρῶν. Ὅλαι αἱ ὁδοὶ συγκεντροῦνται πρὸς τὴν μεγάλην ταύτην κεντρικὴν ἀρτηρίαν καὶ συνεκέντρωσαν πρὸς αὐτὴν τὴν ὅλην οἰκονομικὴν τοῦ τόπου ζωήν. Ἡ δὲ ἔλλειψις ὑψηλοτέρου φυσικοῦ φράγματος διαχωρισμοῦ ἐπιτρέπει τὴν μετατροπὴν τοῦ Μοραύα καὶ τοῦ Ἀξιοῦ εἰς μίαν συνεχῆ ποταμίαν ὁδὸν ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως μέχρι τοῦ Αἰγαίου καὶ ἐνέπνευσε τὰ σχετικὰ σχέδια τῆς διὰ διωρύγων συνδέσεως τῶν δύο ποταμῶν.

Ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ κεντρικοῦ τούτου ταπεινώματος ὑπάρχουσι καὶ διάφοροι τεκτονικαὶ κατακρημνίσεις ἐν Μακεδονίᾳ Ν τῶν Σκοπίων, πρὸ πάντων δὲ αἱ ἀνατολικῶς τοῦ Ἀξιοῦ, βαίνουσι σχεδὸν παραλλήλως πρὸς αὐτόν. Αἱ κυριώτεραι τούτων εἶναι: ἡ ἐκ Σκοπίων διὰ Ὄβτσε-Πόλιε, Ἰστὶπ (Στόβοι), Ραδοβίστης καὶ Στρωμνίτσης, ἀπολήγουσα εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ὀρφανοῦ καὶ τῆς Θεσσαλονίκης. Ἡ κοιλὰς αὕτη εἶναι σπουδαία, διότι πρὸ τῆς κατασκευῆς τοῦ σιδηροδρόμου ἐχρησίμευεν ὡς ἡ κυριωτέρα ὁδὸς διὰ τὰς συγκοινωνίας τῶν κεντρικῶν καὶ τῶν μεσημβρινῶν χωρῶν τῆς Βαλκανικῆς, κατὰ δὲ τὸν Μεσαίωνα ἦτο ἡ μόνη συνδέουσα τὰς βυζαντινὰς χώρας μετὰ τοῦ βασιλείου τῆς Σερβίας. Ἀκόμη καὶ βορείως τῶν Σκοπίων ἡ ὁδὸς τοῦ Μεσαίωνος καὶ τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκοκρατίας δὲν ἠκολούθει τὴν κοιλάδα τοῦ Μοραύα. Ἀποφεύγουσα τὸ στενὸν τῆς Γρυλίτσα, κείμενον μεταξὺ Νύσσης καὶ Βράνιας, ἡ ἀρχαία αὕτη ὁδὸς διηυθύνετο πρὸς τὴν Νύσσαν διὰ τῆς κοιλάδος τῆς Τόπλιτσας. Ἐκ Νύσσης χωρίζεται ἄλλη γραμμὴ ἄγουσα διὰ τῶν κοιλάδων τῶν ποταμῶν Νύσσα, Ἴσκαρ καὶ Ἕβρου διὰ Βουλγαρίας καὶ Θρᾴκης εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἡ ὁδὸς ὅμως αὕτη διέρχεται διὰ τριῶν γραμμῶν διαχωρισμοῦ, τῶν ὁποίων αἱ δύο εὑρίσκονται εἰς μέγα ὕψος, εἶναι δὲ αὗται αἱ μεταξὺ Νυσσάβας — Ἴσκαρ καὶ Ἴσκαρ — Ἕβρου, ἐνῷ ἡ γραμμὴ ἡ χωρίζουσα τὴν κοιλάδα τοῦ Ἐργίνη, παραποτάμου τοῦ Ἕβρου, ἀπὸ τῆς Προποντίδος εἶναι ἀσήμαντος ὡς πρὸς τὸ ὕψος. Λόγῳ τῆς πολιτικῆς καὶ ἐκπολιτιστικῆς σπουδαιότητος τοῦ ἀκραίου ἐν Εὐρώπῃ πρὸς ΝΑ σταθμοῦ αὐτῆς, ἤτοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ὁδὸς αὕτη ὑπῆρξεν ἡ κυριωτέρα ἀρτηρία συγκοινωνιῶν τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως, ἡ via militaris τῶν Ρωμαίων, εὐρεῖα λεωφόρος μὲ λιθίνας γεφύρας, ἔχουσα κατὰ μῆκος αὐτῆς πόλεις, ὅπου ἐφρούρουν ρωμαϊκοὶ λεγεῶνες, μὲ πολλοὺς σταθμοὺς ἀλλαγῆς ἵππων (mutationes) καὶ μὲ καταλύμματα (mansiones). Εἶναι ἡ *τσάρσκι-πούτ* (ὁδὸς τῶν τσάρων ἢ βασιλικὴ ὁδὸς) τῶν Σέρβων καὶ Βουλγάρων, ἡ *Ἰσταμπὸλ-γιολοὺ* (ὁδὸς Κωνσταντινουπόλεως) τῶν Τούρκων, διασχιζομένη σήμερον ὑπὸ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τῆς συνδεούσης τὴν Εὐρώπην μετὰ τῆς Ἀσίας διὰ τοῦ Βοσπόρου καὶ τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν τῆς Ἀνατολῆς.

Ἀπὸ τῶν βαλκανικῶν ὅμως πολέμων καὶ ἰδίᾳ μετὰ τὸν παγκόσμιον, ἐκπεσούσης τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῆς πρῴην πολιτικῆς καὶ ἐμπορικῆς αὐτῆς σπουδαιότητος, τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς μεγάλης ταύτης ὁδοῦ φαίνεται ἐγκαταλειπόμενον, ἀντ' αὐτοῦ δὲ σημαντικώτατον καθίσταται τὸ δυτικὸν τὸ τμῆμα, τῆς κοιλάδος Μοραύα-Ἀξιοῦ, διότι παραμένει μὲν τὸ Βελιγράδιον ὁ ἀκραῖος πρὸς τὸν Δούναβιν σταθμός, ἀλλ' ὁ ἕτερος κύριος ἀκραῖος σταθμὸς μετετέθη εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, τῆς ὁποίας ἡ μεγάλη στρατηγικὴ σπουδαιότης κατενοήθη κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον, ἡ δὲ ἐμπορικὴ αὐξάνει ὁσημέραι λόγῳ τῆς ἐκεῖ ἱδρυθείσης ἑλληνικῆς ἐλευθέρας ζώνης, πεπροικισμένης διὰ τελείων ἐγκαταστάσεων, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν ὁ λιμὴν Θεσσαλονίκης δύναται ν' ἀποβῇ ἔτι μεγαλύτερον κέντρον διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου, οὐχὶ μόνον πρὸς τὰς ἀμέσως γειτονευούσας βαλκανικὰς χώρας, ἤτοι τὴν Σερβίαν καὶ Βουλγαρίαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς μεσευρωπαϊκὰς καὶ ἄλλας χώρας τὰς στερουμένας λιμένος εἰς ἀνοικτὴν θάλασσαν, οἷα ἡ Οὐγγαρία, Ρουμανία, Αὐστρία, Τσεχοσλοβακία καὶ Πολωνία (βλ. λ. Θεσσαλονίκη). Εἰς τὴν Σερβίαν παρεχωρήθη ἀπὸ τοῦ 1923 ἐν Θεσσαλονίκῃ σερβικὴ ἐλευθέρα ζώνη ἐπὶ τῇ βάσει διατάξεων τῆς ἑλληνοσερβικῆς συμμαχικῆς συνθήκης τοῦ 1913, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Ἑλλὰς ὑπέσχετο εὐκολίας εἰς τὸ σερβικὸν ἐμπόριον. Τὰ ἐπὶ τῆς ζώνης δικαιώματα τοῦ βασιλείου τῶν Σέρβων, Κροατῶν καὶ Σλοβένων ἐπεξετάθησαν σημαντικῶς διὰ τῆς ἑλληνογιουγκοσλαυϊκῆς συνθήκης τῆς 17 Αὐγούστου 1926, διὰ τῆς ὁποίας τὸ ρηθὲν βασίλειον ἐλάμβανε καὶ δικαίωμα ἀκτοπλοΐας ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τῆς σερβικῆς ἐλευθέρας ζώνης ὡς λιμένος ἀφετηρίας, συνάμα δὲ καὶ δικαιώματα συνδιοικήσεως τῆς ἀπὸ Θεσσαλονίκης μέχρι τῶν ἑλληνοσερβικῶν συνόρων (Γευγελῆς) σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Ἀλλ' ἡ ἐπὶ ἑλληνικοῦ δικτατορικοῦ καθεστῶτος συναφθεῖσα συνθήκη αὕτη ἀπερρίφθη ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Βουλῆς, διεξάγονται δὲ ἤδη (Ὀκτώβριος 1928) μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Γιουγκοσλαυίας νέαι διαπραγματεύσεις ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συνθήκης τοῦ 1923 ἢ μόνον τοῦ 1913.

Παρὰ τὰς κυρίας ταύτας κατὰ μῆκος διηκούσας ὁδούς, ὑπάρχουσιν αἱ ἐγκάρσιαι. Πρώτη τοιαύτη, κατασκευασθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, εἶναι ἡ λεγομένη «*Ἐγνατία ὁδὸς*» (Via Egnatia), ἥτις ἦγεν ἐκ Δυρραχίου διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Σκούμπη, τῆς Ἀχρίδος καὶ τῶν Βοδενῶν εἰς Θεσσαλονίκην, ἐκεῖθεν δὲ διὰ τῶν παραλίων τοῦ Αἰγαίου εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἦτο κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν περίοδον ἡ σπουδαιοτέρα γραμμὴ συγκοινωνιῶν μεταξὺ τῆς Δύσεως καὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς καὶ ἀσιανικῆς Ἀνατολῆς. Βραδύτερον ἦτο ἡ βραχυτέρα ὁδὸς ἡ συνδέουσα τὸ Βυζάντιον μετὰ τῶν ἐν τῇ Δυτικῇ Βαλκανικῇ βυζαντινῶν θεμάτων καὶ μετὰ τῶν βυζαντινῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ν. Ἰταλίας. Μέρος τῆς ὁδοῦ ταύτης διέρχεται σήμερον ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Θεσσαλονίκης-Μοναστηρίου, φαίνεται δὲ ὅτι τὴν Ἐγνατίαν ὁδὸν θέλει νὰ ἀκολουθήσῃ καὶ ἡ Ἰταλία κατὰ τὴν εἰς τὴν Βαλκανικὴν δι' Ἀλβανίας διείσδυσιν αὐτῆς. Ἐσχάτως μάλιστα (1928) ἐρρίφθη καὶ ἡ ἰδέα τῆς κατασκευῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἐκ Δυρραχίου διὰ τῆς Ἐγνατίας (Ἐλβασὰν-Φλωρίνης) εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἐκεῖθεν κατ' εὐθεῖαν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἡ πατρότης τοῦ σχεδίου τούτου ἀποδίδεται εἰς τὴν Ἰταλίαν. Τμῆμα τῆς γραμμῆς ταύτης ἀπὸ Δυρραχίου εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἀλβανίας Τίρανα ἤρξατο ἤδη κατασκευαζόμενον (φθινόπωρον 1928) μετὰ λιμένος εἰς Τίρανα, τὸ δὲ ὑπόλοιπον πρόκειται νὰ πραγματοποιηθῇ διὰ ἀγγλοϊταλικῶν κεφαλαίων. Αἱ κυβερνήσεις τῶν κρατῶν δι' ὧν θὰ διέρχεται, ἔδωκαν, ὡς λέγεται, τὴν συγκατάθεσίν των.

Ἄλλη ἐγκαρσία ὁδὸς εἶναι ἡ ἐξ Αὐλῶνος διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Δεβόλη εἰς Καστορίαν καὶ εἰς τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Ν. Μακεδονίας. Ἐκ τῶν δαλματικῶν παραλίων ἄγουσιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ὁδοὶ ἐκ Ραγούζης (Δουμπρόβνικ), Καττάρου καὶ Σπαλάτου (Σπλίτ), αἵτινες εἶχον ἐπίσης σπουδαιότητα κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν περίοδον καὶ κατὰ τὸν Μεσαίωνα, ἀκόμη δὲ καὶ μέχρι τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἤδη αἱ ὁδοὶ αὗται ἐπαναλαμβάνουσι τὸν προορισμὸν αὐτῶν διὰ σιδηροδρομικῶν γραμμῶν κατασκευασθεισῶν ἢ ὑπὸ κατασκευήν. Πρὸ τοῦ παγκοσμίου πολέμου καὶ πρὸ τῶν βαλκανικῶν ἀκόμη, ὅτε τῆς Θεσσαλονίκης ἐκυριάρχει ἡ Τουρκία, ὑπακούουσα εἰς τὰ νεύματα τῆς Αὐστρίας, ἥτις ἐζήτει νὰ κρατῇ τοὺς Σέρβους ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον ἀπομεμονωμένους ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ἡ Σερβία ὑποστηριζομένη ὑπὸ τῆς ρωσικῆς διπλωματίας καὶ ὑπὸ Γάλλων κεφαλαιούχων εἶχε στρέψει τὰ βλέμματα αὐτῆς πρὸς ἓν ἄλλο σημεῖον τῆς Ἀδριατικῆς, πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν σημερινῶν ἀλβανικῶν, τότε δὲ τουρκικῶν, παραλίων ὅρμον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Μεδούης (San Giovanni de Medua, ἀλβανιστὶ Σιγκίν). Ἐκεῖθεν θὰ κατεσκευάζετο σιδηροδρ. γραμμὴ πρὸς τὸν Δούναβιν διὰ τῆς Ἄνω Ἀλβανίας καὶ Σερβίας ἢ θὰ ἡνοῦτο παρὰ τὰ Σκόπια πρὸς τὴν ὑπάρχουσαν. Τὸ σχέδιον τοῦτο τοῦ τόσον συζητηθέντος σιδηροδρόμου Danube-Adriatiqne, ἡ πραγματοποίησις τοῦ ὁποίου θὰ ἐθεωρεῖτο ὡς ἀντιστάθμισμα διδόμενον πρὸς τὴν Σερβίαν διὰ τὴν ὑπὸ τῆς Αὐστροουγγαρίας προσάρτησιν τῆς Βοσνίας (1908), ἐπολέμησε μετὰ πείσμονος ἐπιμονῆς ἡ αὐστριακὴ διπλωματία, ἐπὶ τέλους δὲ τὸ ἐματαίωσε. Οἱ χάριν προκαταρκτικῶν μελετῶν εἰς Ἄνω-Ἀλβανίαν ἀποσταλέντες Γάλλοι μηχανικοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ διακόψωσι τὰς ἐργασίας των ἕνεκα συχνῶν ἐπιθέσεων Ἀλβανῶν λῃστῶν.

Ὁ πέριξ τῶν σιδηροδρόμων ἀγὼν τῆς διπλωματίας εἶχεν ἀρχίσει ἐν Τουρκίᾳ πρὸ ἡμίσεος ἤδη αἰῶνος ὅτε ἡ Τουρκία, σωθεῖσα ὑπὸ τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ἀπὸ τοῦ προπατορικοῦ αὐτῆς ἐχθροῦ, τῆς Ρωσίας, διὰ τοῦ κριμαϊκοῦ πολέμου (1854—56) καὶ ἐξαγγείλασα ὅτι θὰ μεταρρυθμισθῇ διὰ τοῦ Χάττι-χουμαγιοὺν τοῦ Τανζιμὰτ (1856), ἀπεφάσισε (9 Σεπτεμβρίου 1854) τὴν κατασκευὴν ὁλοκλήρου σιδηροδρομικοῦ δικτύου ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ, κυρίως πρὸς σύνδεσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τῆς Εὐρώπης. Ἤρχισαν τότε διαπραγματεύσεις μετὰ Ἄγγλων καὶ Αὐστριακῶν. Ἡ Ἀγγλία συνεκέντρωνε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὴν προσοχήν της καὶ πρὸς τὰς διὰ τοῦ Δουνάβεως συγκοινωνίας, χάριν τῶν ὁποίων συνέστη μετὰ τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων (1856) καὶ ἡ εὐρωπαϊκὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Δουνάβεως. Τῷ 1857 παρεχωρήθη εἰς ἀγγλικὴν ἑταιρείαν τὸ προνόμιον τῆς κατασκευῆς τοῦ σιδηροδρόμου Κωνστάντζης-Τσερναβόδα πρὸς σύνδεσιν τοῦ Δουνάβεως μετὰ τοῦ Εὐξείνου, συνάμα δὲ καὶ τοῦ λιμένος Κωνστάντζης. Ἡ γραμμή, κατασκευασθεῖσα στενή, ἐγκαινιάσθη τῷ 1860. Ἦτο ὁ πρῶτος σιδηρόδρομος τῆς Βαλκανικῆς. Διὰ τὴν πληρωμὴν τῆς χιλιομετρικῆς ἐγγυήσεως, τὴν ὁποίαν ἠρνεῖτο νὰ

Digitized by Google

πληρώση ἡ Τουρκία, ἐδέησε νὰ ἐπέμβῃ ἡ ἀγγλικὴ διπλωματία ἐν Κωνσταντινουπόλει, κατόπιν δὲ μετὰ τὴν σύστασιν τοῦ ρουμανικοῦ βασιλείου ἐν Βουκουρεστίῳ. Ἐπὶ τέλους ἡ ρουμανικὴ κυβέρνησις ἐξηγόρασε τὴν γραμμὴν τῷ 1882.

Σχεδὸν συγχρόνως μετὰ τοῦ σχεδίου τῆς ἐκ Κωνστάντζης γραμμῆς, οἱ Τοῦρκοι διενοήθησαν νὰ κατασκευάσωσι στρατηγικὴν γραμμὴν ἐν τῇ Β. Βουλγαρίᾳ ἐναντίον τοῦ ἐκ Ρωσίας ἐπικρεμαμένου κινδύνου. Τῷ 1857 ἀνέθεσαν εἰς τὸν Ἄγγλον Layard τὴν κατασκευὴν γραμμῆς ἐξ ἑνὸς σημείου τοῦ Δουνάβεως εἰς Βάρναν καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ Σούμλας, Πύργου, Ἀδριανουπόλεως μετὰ διακλαδώσεως εἰς Αἶνον. Ἀλλὰ μόλις τῷ 1861 ἐξεδόθη φιρμάνιον περὶ κατασκευῆς μιᾶς μόνον γραμμῆς ἐκ Βάρνης εἰς Ρουστούκιον (225 χιλιόμετρα), ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως. Καὶ τὴν γραμμὴν ταύτην, δευτέραν ἔκδοσιν τοῦ ἀποτυχόντος σιδηροδρόμου Κωνστάντζης—Τσερναβόδα, κατεσκεύασαν Ἄγγλοι. Τῷ 1863, ὁ ἐν Λονδίνῳ πρεσβευτὴς τῆς Τουρκίας, ὁ Ἕλλην Μουσοῦρος πασᾶς, συνῆψε τὴν σχετικὴν σύμβασιν μετὰ ἀγγλικῆς ἑταιρείας ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Οὐΐλλιαμ Γλάδστωνος. Ἡ γραμμὴ κατασκευασθεῖσα ἐν σπουδῇ ἐπερατώθη τῷ 1867, ἐλειτούργει δὲ κακῶς. Βραδύτερον ἡ ἐκμετάλλευσις αὐτῆς μετεβιβάσθη εἰς τὴν αὐστριακὴν ἑταιρείαν τῶν ἀνατολικῶν σιδηροδρόμων, ἡ ὁποία ἀνέλαβε νὰ κατασκευάσῃ καὶ ἄλλους σιδηροδρόμους ἐν Τουρκίᾳ. Καὶ τῆς γραμμῆς ταύτης οἱ λογαριασμοὶ ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς διπλωματικὰς ἐνεργείας τῆς Ἀγγλίας ἐν Σόφιᾳ, τέλος δὲ ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις ἐξηγόρασεν αὐτὴν τῷ 1885. Ὁ σιδηρόδρομος οὗτος ἐχρησίμευσεν ἐπὶ ἔτη διὰ τὴν μεταφορὰν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ταχυδρομείου εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ Βάρνης καὶ τοῦ Εὐξείνου μέχρις ὅτου, περατωθείσης τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Κωνσταντινουπόλεως—Σόφιας—Νύσσης—Βελιγραδίου, ἀποκατέστη ἡ ἀπ' εὐθείας σιδηροδρομικὴ συγκοινωνία μεθ' ὁλοκλήρου τῆς Εὐρώπης.

Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1865 ἡ Τουρκία ἤρχισε νὰ σκέπτεται σοβαρώτερον περὶ κατασκευῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς διασχιζούσης ὁλόκληρον τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον, καταρτίσασα ἐπιτροπὴν ἐκ μηχανικῶν καὶ ἐπιτελῶν ἀξιωματικῶν ὑπὸ τὸν κατόπιν μέγαν βεζύρην Ἐτχὲμ πασᾶν. Ὁ τότε εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Τουρκίας διατελῶν Πολωνὸς ἀρχιμηχανικὸς Ζαγκορόβσκυ εἰσηγήθη μάλιστα νὰ ἀγγαρευθῶσιν οἱ Χριστιανοὶ ὑπήκοοι τοῦ σουλτάνου διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν σιδηροδρόμων. Μετὰ τῆς μελέτης τῆς σιδηροδρομικῆς ταύτης γραμμῆς συνδέονται καὶ αἱ πρῶται σπουδαῖαι γεωγραφικαὶ καὶ γεωλογικαὶ ἐργασίαι τῶν Dumont, Hahn, Ami Boué, Leger καὶ Pressel. Τῷ 1865 ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἔδωκε τὴν συγκατάθεσίν της εἰς τὸ πρῶτον σχέδιον, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ γραμμὴ δὲν θὰ διήρχετο διὰ Βελιγραδίου, ἀλλὰ θὰ ἐτρέπετο ἐκ Νύσσης πρὸς τὴν Βοσνίαν καὶ ἐκεῖθεν διὰ Μητροβίτσης Σαραγέβου καὶ Μπανιὰ-Λούκας εἰς τὰ τότε αὐστριακὰ σύνορα. Τὸ ὁλικὸν μῆκος τοῦ πλέγματος καὶ τῶν διακλαδώσεων ὑπελογίζετο εἰς 2.500 χιλιόμετρα. Ἡ ἐπιχείρησις τῆς κατασκευῆς ἀνετέθη κατ' ἀρχὰς (2 Ἀπριλίου 1868) εἰς γαλλοβελγικὴν ἑταιρείαν (van der Elst et Cie) συνεργαζομένην μετὰ αὐστριακῶν. Ἡ ἐπιχείρησις ὅμως αὕτη ἐματαιώθη πρὶν ἢ ἀρχίσῃ ἀκόμη, ἐπὶ τέλους δὲ ἡ Τουρκία μετὰ μακρὰς ἀναζητήσεις ἀνέθεσε τὴν κατασκευὴν εἰς τὸν βαρῶνον Χὶρς (Hirsch),) Ἑβραῖον (Αὐστριακὸν) κεφαλαιοῦχον. Ἡ πρώτη σχετικὴ σύμβασις ὑπεγράφη ἐν Παρισίοις τῇ 17 Ἀπριλίου 1869. Ἡ ἐπιχείρησις τῆς κατασκευῆς καὶ τῆς ἐκμεταλλεύσεως ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς πλείστας ὅσας διαφορὰς μεταξὺ τῆς ἑταιρείας τὴν ὁποίαν ἐσχημάτισεν ὁ κεφαλαιοῦχος οὗτος καὶ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, ἐδέησε δὲ νὰ γίνωσιν ἐπανειλημμέναι διαιτησίαι καὶ ἐπιδιαιτησίαι ἐπὶ τῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα «affaire Hirsch» γνωστῆς περιπλόκου ὑποθέσεως, τῆς ὁποίας αἱ συνέπειαι ἀπασχολοῦσι καὶ σήμερον ἀκόμη (1928) μεταξὺ ἄλλων καὶ τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, εἰς ἣν περιῆλθε τὸ τμῆμα Θεσσαλονίκης—Γευγελῆ καὶ ἡ γραμμὴ Θεσσαλονίκης—Μοναστηρίου.

Τὰ τῶν σιδηροδρόμων ἐν τῇ Βαλκανικῇ ἐκανονίσθησαν διεθνῶς διὰ τῶν ἄρθρων 10 (*Βουλγαρία*), 21 (*Ἀνατολικὴ Ρωμυλία*) καὶ 38 (*Σερβία*) τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου (13 Ἰουλίου 1878), διὰ τῶν ὁποίων προεβλέπετο καὶ ἡ σύναψις συμβάσεων μεταξὺ Αὐστρίας, Σερβίας, Τουρκίας καὶ Βουλγαρίας περὶ συνδέσεως τῶν ὑπὸ κατασκευὴν τότε σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἄρθρων τούτων συνήφθη κατ' ἀρχὰς (28/9 Ἀπριλίου 1880) σύμβασις μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Σερβίας περὶ κατασκευῆς τῶν γραμμῶν Βουδαπέστης—Σεμλίνου καὶ Νύσσης—Βελιγραδίου. Λόγῳ τῶν ἀλληλοσυγκρουομένων στρατηγικῶν συμφερόντων ἐπηκολούθησαν συζητήσεις περὶ τῆς διευθύνσεως τὴν ὁποίαν θὰ ἠκολούθουν αἱ ἐν Σερβίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ γραμμαὶ καὶ ποῖα θὰ ἦσαν τὰ σημεῖα τῆς συνδέσεως. Ἡ «*Συνδιάσκεψις τῶν τεσσάρων*» (Conférence à quatre), ἡ συνελθοῦσα ἐν Βιέννῃ τὸ ἔαρ τοῦ 1883, ἀπέληξεν εἰς τὴν μεταξὺ τῶν ἐνδιαφερομένων ὑπογραφὴν τῆς σιδηροδρομικῆς συμβάσεως τῆς 9ης Μαΐου 1883, ἥτις ἐπεκύρωσε τὴν σερβοαυστριακὴν τοῦ 1880. Ἡ γραμμὴ τῶν «*ἀνατολικῶν*» (Orientaux) λεγομένων σιδηροδρόμων ἀρχομένη ἐκ Βουδαπέστης διέρχεται διὰ Βελιγραδίου καὶ διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Μοραύα εἰς Νύσσαν, ὅπου διχάζεται διευθυνομένη, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ Πίροτ-Σόφιας-Μπελόβα εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ Φιλιππουπόλεως καὶ Ἀδριανουπόλεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ Βράνιας πρὸς τὴν ἐκ Θεσσαλονίκης εἰς Μητροβίτσαν γραμμήν, δι' ἧς κατέρχεται εἰς Θεσσαλονίκην. Ἡ γραμμὴ Θεσσαλονίκης—Μητροβίτσης δὲν ἐπροχώρησε πέραν τῆς πόλεως ταύτης. Μόνον κατὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν κρίσιν τὴν προκληθεῖσαν ἐκ τῆς προσαρτήσεως τῆς Βοσνίας ὑπὸ τῆς Αὐστρουγγαρίας (1908) ἐρρίφθη τὸ σχέδιον συνεχίσεως τῆς γραμμῆς πρὸς σύνδεσιν μετὰ τῶν αὐστροουγγρικῶν σιδηροδρόμων. Ἦτο ὁ λεγόμενος «*σιδηρόδρομος τοῦ Σαντζάκ*», ἤτοι τοῦ σαντζακίου τοῦ Νοβὶ-παζὰρ (Γενῆ-παζάρ), ὅπερ, ἀποτελοῦν μέρος τῆς Βοσνίας, ἀπέδιδεν ἡ Αὐστροουγγαρία εἰς τὴν Τουρκίαν μὲ τὴν αἵρεσιν τῆς κατασκευῆς τοῦ σιδηροδρόμου. Τὸ σχέδιον ὅμως τοῦτο ἐπολεμήθη, ὡς προοριζόμενον νὰ διευκολύνῃ τὴν πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην κάθοδον τῆς Αὐστρίας, ἐπὶ τέλους δὲ ἐγκατελείφθη.

— ΙΕΘΝΟΛΟΓ.Ι Ἐκτὸς τῶν προϊστορικῶν μεταναστευτικῶν κινήσεων, αἵτινες παραμένουσιν ἀκαθόριστοι καὶ σκοτειναί, ἡ πρώτη σπουδαία εἰσβολὴ λαῶν ξένων, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας μετεβλήθη ἡ ἐθνογραφικὴ καὶ πολιτικὴ διαμόρφωσις τῆς *Βαλκανικῆς χερσονήσου*, εἶναι ἡ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων ἐπιδρομὴ τῶν σλαυικῶν φύλων, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ἐσχηματίσθησαν κράτη νέα. Ἡ εἰσβολὴ αὕτη ἔσχεν, ἐν μικροτέρᾳ βεβαίως κλίμακι, τὰς αὐτὰς συνεπείας, τὰς ὁποίας καὶ ἡ τῶν βαρβάρων λαῶν εἰς τὴν Δ. Εὐρώπην. Ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν τελευταίαν ταύτην ἡ σλαυικὴ ἐπιδρομὴ ἦτο δευτερευούσης σπουδαιότητος, ὡς ὁμολογεῖ καὶ αὐτὸς ὁ Σέρβος *Γιοβὰν Τσβίγιτς* (La Péninsule Balcanique, Paris 1918)· ἄρα ἐμεγαλοποίησε πολὺ ὁ *Φαλμεράγερ* τὴν ἔκτασιν καὶ τὰς συνεπείας ταύτης ἰσχυρισθεὶς ὅτι αἱ σλαυικαὶ εἰσβολαὶ ἐξεσλαύισαν τὴν Ἑλλάδα ὁλόκληρον μέχρι Ταινάρου. Ἀλλ' ἡ Βαλκανικὴ ἐγνώρισε βραδύτερον ἄλλην βαρβαρικὴν εἰσβολήν, πολὺ σπουδαιοτέραν, τὴν τῶν *Τούρκων*, κατὰ τὰ τέλει τοῦ ΙΔ' μ.Χ. αἰῶνος, ἥτις καὶ ἀνεστάτωσεν αὐτὴν κυριολεκτικῶς. Αὕτη συνεπήγαγεν, ἐν Ἀλβανίᾳ μὲν καὶ Βοσνίᾳ κυρίως, τὸν ἐξισλαμισμὸν μεγάλου μέρους τῶν ἐντοπίων σερβικῶν καὶ ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, εἰς τὰς ἄλλας δὲ χώρας, ἰδίᾳ εἰς τὰς σερβικάς, νέας μεταναστεύσεις καὶ μετακινήσεις πληθυσμῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλοι μὲν ἔμειναν ἐντὸς τῶν φυσικῶν ὁρίων τῆς χερσονήσου, ἄλλοι δὲ ἐξῆλθον τούτων, ἐκχυθέντες πρὸς βορρᾶν εἰς τὰς πέραν τοῦ Δουνάβεως χώρας, εἰς τὴν Δαλματίαν, εἰς τὴν Τρανσυλβανίαν, εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ρωσίαν, ἐνῷ *Σερβοκροάται* τινὲς καὶ *Ἀλβανοί*, διαβαίνοντες τὴν Ἀδριατικήν, μετηνάστευσαν καὶ εἰς Ἰταλίαν, ἄλλοι δὲ (Ἀλβανοὶ) κατήρχοντο εἰς Ἑλλάδα.

Αἱ μετακινήσεις αὗται ἐξηκολούθησαν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας, ἤτοι ἐπὶ τέσσαρας περίπου αἰῶνας, καταπαύσασαι μὲν εἰς τὰς σερβικὰς χώρας μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ σερβικοῦ βασιλείου, ἐξακολουθήσασαι ὅμως κατόπιν εἰς τὰ ἀνατολικὰ καὶ νότια τῆς χερσονήσου. Αὗται ἐσταμάτησαν, προσωρινῶς τοὐλάχιστον, μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον, συμφωνηθείσης μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας ἐθελουσίας μεταναστεύσεως τῶν ἑκατέρωθεν ὁμοεθνῶν πληθυσμῶν, ὡς καὶ κατόπιν μετὰ τὴν ἑλληνικὴν μικρασιατικὴν καταστροφὴν τοῦ 1922 διὰ τῆς *ἀνταλλαγῆς* τῶν ἑλληνικῶν καὶ τουρκικῶν πληθυσμῶν (1923—1924), τῆς ὁποίας εἶχε προηγηθῇ ὑπὸ τῶν Τούρκων (1914) βιαία μερικὴ ἔξωσις τῶν Ἑλλήνων τῆς Θρᾴκης καὶ τῶν ἰωνικῶν παραλίων.

Ἀπὸ γενικῆς ἀπόψεως τὰ αἴτια τῶν μεταναστεύσεων τούτων εἶναι οὐχὶ μόνον ἱστορικά, ὀφειλόμενα εἰς αὐτὸ τὸ γεγονὸς τῆς τουρκικῆς ἐπιδρομῆς, ἀλλὰ καὶ οἰκονομικά, προερχόμενα ἐκ τῶν πιέσεων ὡς καὶ τῆς ἐλλείψεως ἀσφαλείας ζωῆς καὶ περιουσίας, τὰς ὁποίας συνεπήγαγεν ἡ τουρκικὴ κατάκτησις. Οἱ *Ἕλληνες* κατέφευγον εἰς τὰ ὄρη, ὅπως ἀναπνέωσιν ἐκεῖ τὸν ἀέρα τῆς ἐλευθερίας, διατηροῦντες ἄσβεστον τὴν ἐλπίδα τῆς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως διὰ τῆς ἀποσείσεως τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ. Οἱ *Σέρβοι* ἔφευγον διηνεκῶς πρὸς βορρᾶν. Μετὰ τὴν παρὰ τὸ *Τσερμὲν* (Τσερνόμεν), οὐχὶ μακρὰν τῆς Ἀδριανουπόλεως, πρώτην νίκην τῶν Τούρκων κατὰ τῶν Σέρβων (1371) ἡ πρωτεύουσα τοῦ σερβικοῦ βασιλείου μετατίθεται ἐκ *Σκοπίων* (Σκόπλιε) εἰς *Πρεσρένην* καὶ κατόπιν εἰς *Κρούσεβατς*, μετὰ δὲ τὴν μεγάλην σερβικὴν καταστροφὴν τοῦ *Κοσσυφοπεδίου* (1389) εἰς *Βελιγράδιον* καὶ βραδύτερον εἰς *Σμεδέρεβο*, ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως, ὅπου ἔμεινε μέχρι τοῦ 1459.

Ἄλλο αἴτιον μεταναστεύσεων εἶναι τὸ πρὸς στρατολογίαν τοῦ σώματος τῶν Γενιτσάρων παιδομάζωμα, ὁ σκληρότερος τῶν ὑπὸ ἐπιδρομέως ἐπιβληθέντων ποτὲ φόρων αἵματος, καταργηθεὶς ἐπισήμως μόλις τῷ 1676· οἱ ὡσαύτως μακροὶ αὐστροτουρκικοὶ πόλεμοι, κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ Σέρβοι συνέπραττον μετὰ τῶν Αὐστριακῶν ἐλπίζοντες νὰ ἐπανακτήσωσι τὴν ἐλευθερίαν των. Κυρίως αἱ σερβικαὶ ἐλπίδες ἀνεπτερώθησαν μετὰ τὸ 1689, ὅτε ὁ αὐστριακὸς στρατὸς εἶχε προχωρήσει μέχρι Σκοπίων καὶ Ἰπεκίου (Πέτσι). Ἀποσυρθέντων κατόπιν τῶν Αὐστριακῶν, 40.000 σερβικαὶ οἰκογένειαι, ἀστικοῦ κυρίως πληθυσμοῦ, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν πατριάρχην Ἰπεκίου *Ἀρσένιον Τσερνόγεβιτς* μετηνάστευσαν πέραν τοῦ Δουνάβεως, εἰς Συρμίαν εἰς Μπάτσκαν καὶ εἰς τὸ Βανᾶτον. Ἄλλη αἰτία μεταναστευτικῶν κινήσεων ἦσαν καὶ αἱ ὀρδαὶ τῶν λεγομένων *Κιρτζαλήδων*, ἁρπακτικῶν ἐπιδρομέων, κατὰ τὸ πλεῖστον Ἀλβανῶν, περιστοιχιζόντων τοὺς σατράπας τῆς τουρκικῆς διοικήσεως, ὁποῖοι ἦσαν ὁ Παζβάνογλου τοῦ Βιδινίου καὶ ὁ Ἀλῆ πασᾶς τῆς Ἠπείρου.

Αἱ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τουρκοκρατίας γενόμεναι μεταναστεύσεις ἦσαν ὁμαδικαὶ (κατὰ χιλιάδας ἀτόμων) ἢ μερικαὶ (κατ' οἰκογενείας). Αἱ τελευταῖαι αὗται ἦσαν συνεχεῖς. Εἰς τὴν θέσιν τῶν μεταναστευόντων ἤρχοντο πληθυσμοὶ ἀλλόγλωσσοι καὶ ἀλλοεθνεῖς. Χῶραι πυκνῶς κατῳκημέναι ἠραιοῦντο ἢ καὶ ἐρημοῦντο τελείως. Αἱ μετακινήσεις αὗται ἀρξάμεναι μετὰ τὰς σλαυικὰς εἰσβολὰς τῶν ἀρχῶν τοῦ Μεσαίωνος, διεμόρφωσαν ἐθνογραφικὴν σύστασιν ἀνάμεικτον, καθιστῶσαν τὰς ἐθνολογικὰς μελέτας ἐν τῇ Βαλκανικῇ ἱκανῶς δυσχερεῖς, ἰδίᾳ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν χωρισμὸν τῶν Σέρβων ἀπὸ τῶν *Βουλγάρων*. Περὶ τὸ ζήτημα τοῦτο ἠσχολεῖτο κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰδικὸν γεωγραφικὸν ἰνστιτοῦτον τοῦ πανεπιστημίου Βελιγραδίου, καταρτίσαν καὶ μεταναστευτικὸν χάρτην 1:200.000 βαίνοντα μέχρι τῆς καταγωγῆς ἑκάστης οἰκογενείας εἰς τὰ χωρία τῆς Σερβίας. Ὁ χάρτης ὅμως οὗτος ἀπωλέσθη κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Σερβίας ὑπὸ τῶν αὐστρογερμανικῶν στρατευμάτων διαρκοῦντος τοῦ μεγάλου πολέμου.

Εἰς τὰ ἀνατολικὰ μέρη τῆς χερσονήσου, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὴν σημερινὴν Βουλγαρίαν, δὲν συνέβησαν μεγάλαι μεταναστευτικαὶ κινήσεις, διότι οἱ Βούλγαροι χωρικοὶ ἔμειναν σχεδὸν ὅλοι εἰς τοὺς ἀγρούς των, ὡς καλλιεργηταὶ *(τσιφτζῆδες)* καὶ ἀγροτικοὶ ἐργάται τῶν μεγάλων Τούρκων γαιοκτημόνων, λεγομένων βέηδων. Οὐδὲ συνέβη κατὰ τὴν μακρὰν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας ἐπαναστατικὴ κίνησις τῶν Βουλγάρων, τῆς ὁποίας ἡ καταστολὴ νὰ ἔχῃ ὡς συνέπειαν μεταναστευτικὴν τοιαύτην. Αἱ μετακινήσεις πληθυσμῶν περιωρίσθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐντὸς αὐτῆς τῆς Βουλγαρίας. Κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἐσημειώθη μικρὰ βουλγαρικὴ μετανάστευσις πρὸς τὴν *Θρᾴκην*, εἰς ταύτην δὲ ὀφείλονται καὶ ἀραιοί τινες βουλγαρικοὶ συνοικισμοὶ ἐν Θρᾴκῃ, ἐνῷ μέχρι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος οὐδεὶς τῶν περιηγητῶν ἀναφέρει τὴν ὕπαρξιν Βουλγάρων ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Σερβίας, βουλγαρικαί τινες οἰκογένειαι (*σόπιδες*) μετηνάστευσαν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ *Τίμοκ* καὶ νοτιώτερον πρὸς τὴν τοῦ *Μοραύα*, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου Σέρβοι ἀπαντῶσιν (κατὰ τοὺς Σέρβους ἐθνολόγους) ἐγκατεσπαρμένοι ἐν τῇ Δ. Βουλγαρίᾳ μέχρι τῆς πόλεως τοῦ Ἰχτιμάν. Μικραὶ βουλγαρικαὶ μεταναστεύσεις ἔγιναν εἰς Τρανσυλβανίαν κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα καὶ βραδύτερον (ἐξακολουθήσασαι μέχρι τοῦ ΙΗ'), ὡς καὶ πρὸς τὴν Βεσαραβίαν. Αὗται κατέπαυσαν τῷ 1878, ὅτε ἀπηλευθερώθησαν οἱ Βούλγαροι ὑπὸ τῆς Ρωσίας καὶ ἱδρύθη βουλγαρικὸν κράτος. Τότε ἤρχισεν ἀντιθέτως κίνησις ἐκ Β. ἐκ Ν. καὶ ἐκ Δ. (ἐκ Μακεδονίας) πρὸς τὴν *Βουλγαρίαν*, ἐνῷ οἱ Τοῦρκοι κατήρχοντο εἰς Τουρκίαν ὡς πρόσφυγες *(μοατζίριδες*, δηλ. μετανάσται), ἐγκαθιστάμενοι εἴτε εἰς Προῦσαν, εἴτε εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἴτε καὶ εἰς Θρᾴκην, ὁπόθεν ὅμως πάλιν κατέφυγον εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 1912—1913 κατὰ τὴν προσωρινὴν κατάληψιν τῆς Ἀν. Θρᾴκης ὑπὸ τῶν Βουλγάρων.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν βαλκανικῶν πολέμων παρετηρήθη εἰσροὴ Βουλγάρων εἰς Δ. καὶ Α. Θρᾴκην καὶ εἰς Μακεδονίαν, τὸ ρεῦμα ὅμως τοῦτο τῶν παρεισάκτων ἔπαυσε κατόπιν τοῦ παγκοσμίου πολέμου. Οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν ἐπανῆλθον εἰς Βουλγαρίαν εἴτε πρό, εἴτε μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν.

Ἐθνογραφικὴ διαίρεσις. Αἱ ποικίλαι αὗται μεταναστευτικαὶ κινήσεις διεμόρφωσαν ἐν τῇ Βαλκανικῇ ποικιλίαν ἐθνῶν καὶ φυλῶν, τῶν ὁποίων τὰ ἀκριβῆ σύνορα εἶναι ἀκαθόριστα, μὴ συμπίπτοντα μετὰ τῶν γεωγραφικῶν καὶ πολιτικῶν. Ἀλλ' ἀπὸ γενικῆς ἀπόψεως ἡ ἐθνογραφικὴ διαίρεσις ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰς μεγάλας φυσικὰς διαιρέσεις τῆς χερσονήσου. Ἐκτὸς τῆς κυρίας Ἑλλάδος καὶ ὁλοκλήρου τῆς ζώνης τῶν παραλίων τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Ἰονίου οἱ κάτοικοι εἶναι μέχρις ἱκανῆς ζώνης εἰς τὸ ἐσωτερικὸν Ἕλληνες, παραμείναντες σχεδὸν οἱ μόνοι κάτοικοι ἐκ τῆς ἄλλοτε ὑπὸ μικτοῦ πληθυσμοῦ οἰκουμένης νοτίου (ἑλληνικῆς) Μακεδονίας μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ὁλοκλήρου τοῦ τουρκικοῦ πληθυσμοῦ καὶ τοῦ βουλγαρικοῦ συνεπείᾳ τῆς περὶ ἐθελουσίας μεταναστεύσεως συμβά-

Digitized by Google

σεως τοῦ Νεϊγὺ (1919) καὶ τῆς περὶ ἀνταλλαγῆς τῶν ἑλληνικῶν καὶ τουρκικῶν πληθυσμῶν συμβάσεως τῆς Λωζάννης (1923), δυνάμει τῆς ὁποίας ἔφυγον καὶ ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ Τοῦρκοι τῆς Κρήτης (οἱ πλεῖστοι Μουσουλμᾶνοι ἑλληνόφωνοι καὶ Ἕλληνες τὴν καταγωγὴν ἐξωμόται), Θεσσαλίας, Ἠπείρου καὶ Μυτιλήνης. Οἱ κάτοικοι τῆς ἀλβανικῆς ζώνης τῶν παραλίων τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης εἶναι Ἀλβανοὶ (Μουσουλμᾶνοι, Ὀρθόδοξοι καὶ Καθολικοί), οἱ δὲ τοῦ ἠπειρωτικοῦ ὄγκου τῆς χερσονήσου Σλαῦοι (Σέρβοι καὶ Βούλγαροι), ἂν καὶ μέγιστον μέρος τῶν τελευταίων τούτων διατηρεῖ ἔκτυπον τὸν χαρακτῆρα τῆς μογγολικῆς αὐτοῦ καταγωγῆς.

Οἱ Τοῦρκοι, οἱ καταγόμενοι ἐκ τῶν ἀρχικῶς ἐπιδραμόντων προγόνων των καὶ ἐγκατασταθέντες ὡς γαιοκτήμονες ἐκλείπουσιν ὁλονέν. Ἐν Ἑλλάδι οὐδεὶς πλέον ὑπελείφθη. Ἐν τῷ πρὸ τῶν βαλκανικῶν πολέμων βασιλείῳ τῆς Σερβίας εἶχον ὑπολειφθῆ ἐλάχιστοι εἰς τὰ νότια (Βράνια), εἰς δὲ τὰς νέας σερβικὰς ἐπαρχίας (τῆς λεγομένης παλαιᾶς Σερβίας καὶ τῆς Β. Μακεδονίας) ὑπάρχουσιν ὀλίγοι τουρκικοὶ πληθυσμοί, τοὺς ὁποίους προσπαθοῦσι νὰ ἑλκύσωσιν οἱ Τοῦρκοι πρὸς μετανάστευσιν εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Ἐν Βουλγαρίᾳ ζῶσι συμπαγεῖς τινες ὁμάδες Τούρκων, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν Δυτικῇ Θρᾴκῃ, ἐνῷ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ οἱ Τοῦρκοι, ἐκτὸς ὀλίγων Ἑβραίων, εἶναι σήμερον οἱ μόνοι κάτοικοι μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν. Δυσχερὴς εἶναι ὁ καθορισμὸς καὶ ὁ διαχωρισμὸς τῆς ἐθνικότητος ἐν τῇ σερβικῇ Μακεδονίᾳ σλαυικοῦ πληθυσμοῦ, τὸν ὁποῖον οἱ μὲν Σέρβοι θέλουσιν ὁλόκληρον σερβικόν, οἱ δὲ Βούλγαροι καθ᾽ ὁλοκληρίαν βουλγαρικόν. Ὁ ὅλος σλαυικὸς πληθυσμὸς τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου ὑπερβαίνει τὰ 10.000.000. Κατὰ μῆκος τῆς κροατικῆς καὶ δαλματικῆς παραλίας ὑπῆρχεν ἄλλοτε ἱκανῶς προηγμένος λατινικὸς πολιτισμός, ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ ὁποίου οἱ Σερβοκροάται ἡνώθησαν μετὰ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τῆς Ρώμης. Ἀλλ᾽ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου ἐπικρατεῖ παρὰ τοῖς Σλαύοις (Σέρβοις, Βουλγάροις) ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία. Οἱ Ὀρθόδοξοι Σέρβοι κατοικοῦσι τὸ πρὸ τῶν βαλκανικῶν πολέμων σερβικὸν βασίλειον, τὴν λεγομένην Παλαιὰν *(Στάρα)* Σερβίαν, ἤτοι τὸ σαντζάκιον τοῦ Νόβι-παζὰρ καὶ τὴν ΒΔ. Μακεδονίαν, τὸ Μαυροβούνιον, τὴν Ἑρζεγοβίνην καὶ μέρος τῆς Βοσνίας. Οἱ καθολικοὶ Κροάται ἐπικρατοῦσιν ἐν Δαλματίᾳ, ἐν τῇ Β Δ Βοσνίᾳ, ἐν Κροατίᾳ καὶ ἐν Σλοβενίᾳ. Τὸ Μαυροβούνιον κατῳκήθη κυρίως ὑπὸ Σέρβων φυγόντων ἐκ τῆς κυρίως Σερβίας κατὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν (ΙΕ´ αἰών). Οἱ Βούλγαροι οἵτινες προῆλθον ἐξ ἀναμείξεως τῶν ἀπὸ τῶν πρώτων σλαβικῶν εἰσβολῶν ἐλθόντων Σλαύων μετὰ ἐπιδρομέων οὐγγρο-φιννικῆς (τουρκο-μογγολικῆς) καταγωγῆς κατοικοῦσιν εἰς τὸ βασίλειον τῆς Βουλγαρίας καὶ μέρος τῆς σερβικῆς Μακεδονίας, ὀλίγιστοι δὲ εἰς τὴν ρουμανικὴν Δοβρουτσᾶν. Ὁ ὁλικὸς αὐτῶν πληθυσμὸς ὑπολογίζεται εἰς 4.000.000 ἐκτὸς ὀλίγων τινῶν ἀποικιῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ. Οἱ Ρουμᾶνοι ἢ Βλάχοι κατοικοῦσιν εἰς τὸ σημερινὸν βασίλειον τῆς Ρουμανίας, ἔνθα ὑπάρχουσι καὶ οὑγγρικαὶ ὡς καὶ ἐλάχισται γερμανικαὶ μειονότητες. Οἱ δὲ Ἀλβανοὶ (Σκιπετάροι), ἀπόγονοι ἴσως τῶν ἀρχαίων Ἰλλυριῶν, κατοικοῦσιν εἰς τὸ βασίλειον τῆς Ἀλβανίας, ἀξιοῦντες ὅτι ἔχουσι καὶ μειονότητα ἐν Γιουγκοσλαυΐᾳ καὶ ἐλαχίστην ἐν Ἑλλάδι (Ἠπείρῳ).

Ἐκτὸς τῶν κυρίων τούτων φυλῶν ὑπάρχουσι καὶ ἐγκατεσπαρμένοι Ἑβραῖοι, ἰδίᾳ ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐλθόντες ἐξ Ἱσπανίας, καὶ ἀρμενικαί τινες παροικίαι. [Τὰ τῆς ἐθνογραφίας τῶν Βαλκανίων ἐκτίθενται εἰδικώτερον εἰς τὰ περὶ ἑνὸς ἑκάστου τῶν βαλκανικῶν κρατῶν ἄρθρα, ἰδίᾳ δὲ ἐν λ. Μακεδονία, διότι περὶ αὐτὴν συνεκεντρώθη κατὰ μέγα μέρος ὁ ἐθνολογικὸς ἀγὼν τῶν λαῶν τῆς Χερσονήσου.]

Γλῶσσαι. Ἐπὶ αἰῶνας, ἀπὸ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως καὶ ἐντεῦθεν, αἱ μόναι καθ᾽ ἅπασαν τὴν κυρίως Βαλκανικὴν χερσόνησον διαδεδομέναι γλῶσσαι ἦσαν ἡ Ἑλληνικὴ καὶ ἡ Τουρκική. Ἡ πρώτη εἶχε γίνει ἡ κοινὴ γλῶσσα τῶν ἀνωτέρων κοινωνικῶν τάξεων ὅλων τῶν ἐθνοτήτων, ἀκόμη καὶ τῶν Μουσουλμάνων Ἀλβανῶν, τῶν ὁποίων πολλοὶ ἐσπούδαζον εἰς ἑλληνικὰς σχολὰς καὶ συνεπλήρουν τὰς σπουδάς των εἰς τὸ πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Διακεκριμένοι Ἀλβανοὶ ὡς ὁ μέγας μεζύρης Φερὴτ πασᾶς Βλιόρας καὶ ὁ Ἀβεδδὶν πασᾶς Ντῖνο καὶ ὁ Τουρχὰν πασᾶς, ὑπουργοὶ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Τουρκίας, καὶ ἄλλοι ἔγραφον ἄριστα τὴν ἑλληνικήν· ὁ Ἀβεδδὶν πασᾶς μάλιστα ἐδημοσίευσε καὶ συλλογὴν ὁμηρικῶν στίχων του. Ἐν γένει μέχρις ἐσχάτων ἡ δύναμις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καθ᾽ ἅπασαν τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον ἦτο μεγάλη. Ἀλλ᾽ αἱ δύο σλαυικαὶ φυλαί, οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Βούλγαροι, διετήρησαν τὴν γλῶσσάν των, σώσαντες χάρις εἰς αὐτὴν καὶ τὸν ἐθνισμόν των. Ἡ σερβικὴ ἰδίως γλῶσσα, ἐξαπλωθεῖσα ὡς ἐκ τοῦ πρὸς Β μεταναστευτικοῦ ρεύματος εἰς χώρας μὴ τελούσας ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν, ἐτελειοποιήθη ἐγκαίρως περισσότερον τῆς βουλγαρικῆς, τῆς ὁποίας ἡ φιλολογικὴ παραγωγή, ἐκλείψασα ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας, ἤρχισε κυρίως μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Βουλγαρίας (1878). Τὸ πρῶτον σλαυικὸν τυπογραφεῖον ἤνοιξεν ἐν Μαυροβουνίῳ τῷ 1493, μετὰ ἕνα δὲ αἰῶνα ἀνεπτύχθη πλουσία σερβικὴ φιλολογία ἐν Ραγούζῃ (Δουμπρόβνι). Ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν δὲ τῶν *Ὀβράδοβιτς* καὶ *Βοὺκ Κάρατζιτς* (τὸν ὁποῖον ὅμως οἱ Βούλγαροι θέλουσιν ὁμοεθνῆ των) ἡ δημώδης σερβικὴ ἐξετόπισεν, ἀπὸ τοῦ ΙΑ´ αἰῶνος, παρὰ τὴν ἀντίστασιν τοῦ κλήρου, τὴν ἐκκλησιαστικὴν ρωσο-σλαβονικὴν γλῶσσαν. Οἱ ἐν Μακεδονίᾳ ζῶντες *Ἀρωμοῦνοι (Κουτσόβλαχοι, Τσιντσάροι)* ἔχουσι τελείως ἑλληνικὴν συνείδησιν ἀλλ᾽ ὁμιλοῦσι πρὸς τῇ ἑλληνικῇ καὶ ἀρωμουνικὸν ἰδίωμα.

Ἡ ἀλβανικὴ τέλος γλῶσσα, διὰ τὴν ὁποίαν πολλοὶ φρονοῦσιν ὅτι διατηρεῖ στοιχεῖα τῶν ἀρχαίων θρακο-ἰλλυρικῶν γλωσσῶν, ἀλλὰ μετὰ πολλῶν ἑλληνικῶν λέξεων, δὲν εἶχε τὸ ἐλάχιστον γραπτὸν μνημεῖον μέχρι τοῦ τέλους σχεδὸν τοῦ ΙΘ´ αἰῶνος, ὅτε εἰσαχθέντος τοῦ λατινικοῦ ἀλφαβήτου μετά τινων παραλλαγῶν ἤρχισε νὰ χρησιμεύῃ ὡς γραπτὴ γλῶσσα, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκδίδονται ἤδη καὶ ἐφημερίδες καὶ βιβλία.

— [ΙΣΤΟΡΙΑ] Τὰ τῆς προϊστορίας τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου καλύπτει πέπλος σκοτεινός, ὅστις εἰς μὲν τὴν ἀρχὴν τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ποικίλλεται διὰ τῶν ὡραίων μύθων τῆς μυθολογίας καὶ τῶν ἐπαγωγῶν ἀφηγήσεων τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων, εἰς δὲ τὴν ἄγνωστον ἐποχὴν τῶν λοιπῶν χωρῶν τῶν Βαλκανίων βυθίζεται εἰς παχεῖαν ἀχλύν, τὴν ὁποίαν ἐπιτείνει ἡ ἔλλειψις παντὸς γλωσσικοῦ μνημείου. Ἴχνη τοῦ νεολιθικοῦ ἀνθρώπου ἴσως νὰ ὑπάρχουσι καθ᾽ ὅλην τὴν χερσόνησον, ἀλλ᾽ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, ὅπου αἱ ἔρευναι τῶν τελευταίων ἐτῶν ἤγαγον εἰς φῶς ὁλοκλήρους προϊστορικὰς περιόδους πολιτισμῶν, ἐπιβεβαιώσασαι τὴν ἱστορικὴν ὕπαρξιν προσώπων καὶ γεγονότων, τὰ ὁποῖα ἐθεωροῦντο μῦθοι, δὲν ἔγιναν εἰς τὰς ἄλλας βαλκανικὰς χώρας μελέται σοβαραὶ πρὸς διαφώτισιν τοῦ περιβάλλοντος αὐτὰς μυστηρίου τῶν νεωτέρων γεωλογικῶν περιόδων ἢ τῶν πρὸ τῆς γνωστῆς ἱστορίας χρόνων. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἀπὸ τῆς τελευταίας τριακονταετίας τοῦ ΙΘ´ αἰῶνος, ἡ προσοχὴ τῶν ἐξερευνητῶν ἐστράφη πρὸς τοὺς ἁπανταχοῦ τῆς Βαλκανικῆς ἀπαντῶντας τύμβους, ὡς πρὸς ἀναμφισβήτητα μνημεῖα τῆς παναρχαίας ἐκείνης ἐποχῆς. Οἱ τύμβοι οὗτοι, περὶ τῶν ὁποίων ἀνακοινώσεις ἐγένοντο εἰς τὴν ἀνθρωπολογικὴν ἑταιρείαν τῆς Βιέννης ἀπὸ τοῦ 1871, εἶναι κωνοειδεῖς λόφοι διαφόρου ὕψους φθάνοντος μέχρι 15 μέτρων. Συχνότερον εὑρίσκονται τοιοῦτοι τύμβοι ἐν Θρᾴκῃ, ἰδίᾳ εἰς τὰ πέριξ τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ Ἀδριανουπόλεως, ἤτοι εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἕβρου καὶ τοῦ Τούντζα, ἀκόμη δὲ καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ, Μακεδονίᾳ, καὶ Θεσσαλίᾳ. Τοὺς ἐν Θρᾴκῃ τύμβους τούτους παρετήρησε Σλαῦος περιηγητής, ὁ *Βρατισλὰβ Μίτροβιτς*, ἀπὸ τοῦ 1591, ὅστις ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὰς δοξασίας τῶν Τούρκων πρόκειται περὶ τάφων δεικνυόντων τὴν θέσιν ἀρχαίων μαχῶν. Ἐν Ἀλβανίᾳ τοιοῦτοι τύμβοι ἀπαντῶσι σπανιώτατα, ἐν δὲ τῇ πεδιάδι τοῦ Κοσσυφοπεδίου, ἐν τῇ Β. Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Σερβίᾳ σχεδὸν διόλου. Οἱ τύμβοι ὅμως οὗτοι δὲν φαίνονται τῆς αὐτῆς ἐποχῆς. Πολλοὶ εἶναι βεβαίως παλαιότατοι, ἐνῷ ἄλλοι ἀνάγονται εἰς τὴν ρωμαϊκὴν καὶ βυζαντινὴν ἐποχήν, ἀνεγερθέντες πρὸς ἐπίβλεψιν τῶν συνόρων καὶ τῶν ἀκτῶν. Τὸ περιεχόμενον τῶν τύμβων τούτων δὲν ἐγνώσθη ἀκριβῶς. Ὁ *Chamoiseau,* Γάλλος πρόξενος, ἀνοίξας περὶ τὸ 1870 τοιούτους τινὰς τύμβους παρὰ τὴν Φιλιππούπολιν, εὗρεν ἐντὸς αὐτῶν ὀλίγα ἀντικείμενα, κυρίως λόγχας καὶ κράνη. Παρὰ τὸ ἐπὶ τοῦ Αἵμου στενὸν τῆς Σίπκας εὑρέθη ἐντὸς τύμβου τάφος περιέχων σκελετὸν ἀνθρώπου μετὰ τόξου καὶ βελῶν. Τοὺς τοιούτους τύμβους ἐκάλουν οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Βούλγαροι κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν ἐποχὴν τάφους *(μόγκιλα)*, ἀναφερομένους κυρίως εἰς ὁροθεσίας χωρίων, ὡς παρ᾽ Ὁμήρῳ τὰ σήματα. Ἀρχαιολογικὰ μνημεῖα τῶν ἱστορικῶν χρόνων ὑπῆρχον πολλὰ καὶ εἰς τὰς ἔξω τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος χώρας, μελετῶνται δὲ ταῦτα κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους σοβαρῶς ὑπὸ τῶν Σέρβων καὶ Βουλγάρων ἀρχαιολόγων. Δυστυχῶς ὅμως τὰ πλεῖστα τούτων εἶχον καταστραφῆ κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς χρόνους τῆς ἀμαθείας. Πολλὰ ἐντὸς ἀρχαίων τάφων ἀργυρᾶ ἀντικείμενα ἐσύλησαν οἱ τσιντσάροι χρυσοχόοι (*κουγιουμτζῆδες* τουρκιστί, ἐξ οὗ καὶ οἱ Σέρβοι παρέλαβον τὴν λέξιν *κογουτζίγι*) ὅπως εὕρωσι πολύτιμον μέταλλον διὰ τὰς γνωστὰς ἐργασίας των.

Οὐχ ἧττον, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑπαρχουσῶν πληροφοριῶν κατερχομένων μέχρι τῶν ἱστορικῶν χρόνων φαίνεται. ὅτι ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου εἶναι οἱ *Θρᾷκες* καὶ οἱ *Ἰλλυριοί.* Τοὺς πρώτους ἀναφέρει ὡς ἀρχαιότατον λαὸν καὶ ὁ Ἡρόδοτος, θεωρῶν μάλιστα αὐτοὺς ὡς τὸν μέγιστον λαὸν τῆς οἰκουμένης μετὰ τοὺς Ἰνδούς, λέγων: «Θρηΐκων δὲ ἔθνος μέγιστόν ἐστι μετά γε Ἰνδούς, πάντων ἀνθρώπων, κατά γε γνώμην τὴν ἐμήν» (*Ἡρόδ.* V, 3). Οἱ Θρᾷκες οὗτοι εὑρίσκοντο, ὡς φαίνεται, εἰς συχνὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν πέραν τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου ἀσιατικῶν χωρῶν, ὄντες ἴσως συγγενεῖς τῶν Φρυγῶν. Ὁ Στράβων μάλιστα ἀναφέρει ὅτι Θρᾷκες καὶ Εὐβοεῖς ἐπλανήθησαν μέχρι τοῦ Καυκάσου, ὅτι δὲ καὶ οἱ Φρύγες ἦσαν ἄποικοι τῶν Θρᾳκῶν, ἴσως μάλιστα καὶ τῶν Τρῴων, Δαρδάνων, Μυσίων καὶ Τεύκρων, ἀφοῦ ὁ Στράβων πάλιν ἀνακαλύπτει πολλὰς ὁμωνυμίας τοπωνυμίων εἰς τὰς χώρας τῆς Θρᾴκης καὶ τῆς Τρωάδος. Φαίνεται ὅτι οἱ Θρᾷκες οὗτοι κατῴκουν εἰς ὅλον τὸ ἀνατολικὸν ἥμισυ τῆς χερσονήσου, τὸ ἐκτεινόμενον μέχρι τοῦ Δουνάβεως, ἀνῆκον δὲ εἰς τὴν θρᾳκοϊλλυρικὴν οἰκογένειαν τῶν Ἰνδογερμανῶν, τῆς ὁποίας ὁ δυτικὸς κλάδος ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν Ἰλλυριῶν, οἰκούντων τὴν Ἰλλυρίδα ἢ Ἰλλυρίαν, ἐκτεινομένην ἐκ Φιούμης ἢ καὶ ἐκ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ἰταλικοῦ Πάδου μέχρις Ἠπείρου. Ἐκ τῶν ἐκλιπόντων τούτων Θρᾳκῶν φαίνεται ὅτι κατάγονται καὶ οἱ ἀρχικοὶ κάτοικοι τῆς σημερινῆς Ρουμανίας, ἐνῷ τῶν Ἰλλυριῶν ἀπόγονοι θεωροῦνται οἱ *Ἀλβανοὶ (Ἀρναοῦται, σλαβιστὶ Ἀρμπανέζοι)*, τοὺς ὁποίους ὅμως ὁ Hahn διαιρεῖ εἰς δύο, τοὺς βορείους (*Γκέγκους*), καταγομένους ἐκ τῶν Ἰλλυριῶν, καὶ τοὺς νοτίους (*Τόσκους*), καταγομένους ἐκ τῶν ἀρχαίων κατοίκων τῆς Ἠπείρου. Τοὺς δύο τούτους κλάδους ἐχώριζε τότε, χωρίζει δὲ καὶ σήμερον ὁ ποταμὸς Σκοῦμπι (Γενοῦσος).

Κατὰ τὸν Friedrich Müller οἱ Θρᾳκοϊλλυριοὶ ἀπεσπάσθησαν ἀρχικῶς ἐκ τοῦ ἰνδογερμανικοῦ κορμοῦ προερχόμενοι ἐκ τῶν ἀρμενικῶν ὀροπεδίων καὶ διαβάντες εἰς Εὐρώπην κατέλαβον τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον. Κατόπιν ἦλθον οἱ *Κελτοὶ* καὶ οἱ *Ἑλληνολατινικοὶ* λαοί, βραδύτερον οἱ *Γερμανοὶ* καὶ πολὺ βραδύτερον οἱ *Σλαῦοι.*

Ἡ χώρα τῶν Θρᾳκῶν ἐξετείνετο πρὸς Δ. μέχρι τοῦ Μοραύα καὶ τοῦ Ἄνω Στρυμῶνος, Ν. δὲ μέχρι τοῦ Αἰγαίου καὶ Α. μέχρι τοῦ Εὐξείνου. Διῃροῦντο εἰς πλείστας ὅσας φυλάς, αἵτινες ἀναφέρονται καὶ κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους. Συγγενεῖς αὐτῶν θεωροῦνται καὶ οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Μακεδονίας. Ἐκ τῶν Ἰλλυριῶν ἀναφέρονται ὡς γνωστότεροι οἱ ἐν τῇ Ἄνω Ἰταλίᾳ *Βενετοὶ* καὶ διάφοροι φυλαὶ ἐν *Δαλματίᾳ,* οἱ *Ἴστροι,* οἱ *Ἰάποδες,* οἱ *Λιβούρνιοι,* οἱ *Ἀρδιαῖοι* (οἱ ὕστερον κατὰ τὸν Στράβωνα κληθέντες *Οὐαρδαῖοι*)· πρὸ πάντων δὲ οἱ *Αὐταριᾶται* τοῦ σημερινοῦ Κοσσυφοπεδίου καὶ τῆς Σκόδρας. Ὡς ἴχνος τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν θεωρεῖται ὁ ἐν Βοσνίᾳ ποταμὸς Τάρα. Ἀνατολικῶς τούτων κατῴκουν οἱ *Δάρδανοι* ἢ *Δαρδάνιοι,* ἐν τῇ Δαρδανικῇ, περὶ δὲ τὴν λίμνην τῆς Ἀχρίδος καὶ εἰς τὴν ὀρεινὴν χώραν τῶν Δεβρῶν οἱ *Δασαρήτιοι,* οἵτινες κατὰ τὸν Στράβωνα ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν κελτικῆς καταγωγῆς *Σκορδίσκων,* τοὺς ὁποίους ἰσχύσαντας ἐπὶ πολὺν χρόνον κατεπολέμησαν κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους οἱ Ρωμαῖοι. Ὁ Hahn ἀνεκάλυψε παρὰ τὴν Ἀχρίδα ἐπιγραφὴν δεικνύουσαν ὅτι οἱ Δασαρήτιοι κατῴκουν εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν πρώτων Ρωμαίων αὐτοκρατόρων.

Ἐκ τῆς θρακο-ἰλλυρικῆς γλώσσης διεσώθησαν ἐλάχιστα ἴχνη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων, περισσότερα ὅμως τοπωνύμια, μὴ δυνάμενα δυστυχῶς νὰ ἐπανορθώσωσι τὴν ἀπώλειαν τῶν ἀρχαιοτάτων τούτων γλωσσῶν. Ὁ Hahn, ὅστις ἐμελέτησε τόσον τὴν ἀλβανικὴν γλῶσσαν, ἐξηγεῖ διάφορα τοιαῦτα τοπωνύμια διὰ τῆς γλώσσης ταύτης, ἀποδεικνύων οὕτως, ὅτι οὐχὶ μόνον οἱ Ἀλβανοὶ κατήγοντο ἐκ τῶν Ἰλλυριῶν, ἀλλὰ καὶ ὅτι Θρᾷκες καὶ Ἰλλυριοὶ ἦσαν συγγενεῖς. Οὕτω τὸ *Δαλματία* (*Δελματία*) σημαίνει χώρα τῶν ποιμένων (*δέλγεγια*), τὸ *Δαρδανία* χώρα τῶν ἀπιδίων (*ντάρντεν*=ἀπίδια), ὁ ἐν Βοσνίᾳ ποταμὸς *λὶμ* συμπίπτει πρὸς τὴν ἀλβανικὴν λέξιν *λιοῦμι,* ἥτις σημαίνει ποταμός. Τὸ ἐν Μακεδονίᾳ ὄρος *Μπόρα* συμπίπτει κατὰ τὸν Hahn πρὸς τὸ ἀλβανικὸν *μπόρια* (χιών), ἴσως ὅμως καὶ πρὸς τὸ *Βορρᾶς* (βοριᾶς), ὅπερ λησμονεῖ ὁ Ἀλβανολόγος.

Ἀκόμη καὶ τῆς τέχνης τῶν ἀρχαίων Θρᾳκῶν ἴχνη νομίζει ὅτι ἀνεκάλυψεν ὁ Hahn. Τῷ 1858 εὗρεν ἐπὶ τοῦ πύργου τοῦ Μάρκου Κράλιεβιτς παρὰ τὸν Πέρλεπε (Πρίλαπον) πρωτογενεῖς εἰκόνας ἱππέων, βοῶν, ἐλάφων καὶ εἶδος ἱερογλυφικῶν γραμμάτων χαραγμένων ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων διαφόρων βράχων. Ὅμοια σχεδιάσματα ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ Οὐίλικνσον ἐν Ἑρζεγοβίνῃ. Ἐπὶ τῶν βράχων τοῦ Αἵμου ἀνευρίσκονται ἴχνη σχεδίων ὄφεων, ἄρκτων καὶ ἄλλων ζῴων. Ἐπὶ τῆς Ροδόπης, παρὰ τὸ χωρίον Γιλαντζῆ, εὑρέθη περίεργον εἶδος γραφῆς ἐπὶ δύο παρακειμένων βράχων πλησίον ἀρχαίων τάφων. Τὰ ἀρχαιότατα ταῦτα μνημεῖα ἐν Μακεδονίᾳ, Ἑρζεγοβίνῃ καὶ Βουλγαρίᾳ εἶναι ἴχνη τῶν ἀρχαιοτάτων κατοίκων τῆς Βαλκανικῆς, ἀναγόμενα εἰς ἐποχὴν πολὺ παλαιοτέραν τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως καὶ τῆς ἐμφανίσεως τῶν Σλαύων.

Ἱστορικοὶ χρόνοι. Κατὰ τὴν ἱστορικὴν περίοδον εἰς τὸ νότιον τμῆμα τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου ἀναπτύσσεται ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός, οἱ

Digitized by Google

δὲ Ἕλληνες ἐξαπλοῦνται ἐφ' ὅλων τῶν παραλίων τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου, ἱδρύοντες πανταχοῦ ἀποικίας, αἵτινες τάχιστα ἀκμάζουσι (βλ. λ. **ἀποικίαι**). Ἡ ἱστορία τῆς Βαλκανικῆς, ὡς ἐκ τούτου, κατὰ τοὺς πρώτους ἱστορικοὺς αἰῶνας, δεδομένου ὅτι οἱ εἰς τὰς βορείους περιοχὰς τῆς Βαλκανικῆς οἰκοῦντες ἐξακολουθοῦν παραμένοντες εἰς τὸ σκότος τῆς βαρβαρότητος, ταυτίζεται πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος (βλ. λ. **Ἑλλάς**). Οἱ Ἕλληνες οὐ μόνον ἐξεπολίτισαν ἓν μέγα τμῆμα (τὸ νότιον καὶ τὰ παράλια) τῆς Βαλκανικῆς, ἀλλ' ὑπῆρξαν καὶ οἱ ἀναχαιτίσαντες τὴν ὑποδούλωσιν τῆς χώρας εἰς τοὺς Πέρσας καὶ τὴν διείσδυσιν τῶν ἐξ Ἀνατολῆς βαρβάρων εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἀργότερον οἱ Μακεδόνες ἱδρύσαντες τὸ πρῶτον συμπαγὲς ἑλληνικὸν κράτος καθυπέταξαν καὶ τοὺς πρὸς βορρᾶν τῆς Μακεδονίας βαλκανικοὺς λαούς, κατακτήσαντες ὑπὸ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον καὶ τὸ μέγιστον τμῆμα τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου (βλ. λ. **Μακεδονία, Φίλιππος Β', Ἀλέξανδρος Μέγας**).

Οἱ Ρωμαῖοι ἐνεφανίσθησαν ἐπὶ τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου κατὰ τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα, ἐχρειάσθησαν δὲ τρεῖς καὶ ἡμίσειαν ἑκατονταετίας, ὅπως καθυποτάξωσι τοὺς Θρᾷκας καὶ τοὺς Ἰλλυριούς. Οἱ τελευταῖοι καὶ ἰδίως οἱ Σκορδίσκοι ἀντέστησαν μετὰ πείσματος, ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ Θρᾷκες. Κατὰ τοὺς ἐπὶ τῆς Ροδόπης πολέμους (78 - 71 π. Χ.) ἔπεσεν ὁ Ἄππιος Κλαύδιος. Ὁ Λούκουλλος ἐνίκησε τοὺς Βησσοὺς ἐπὶ τῶν ὀρέων των, κατέκτησε τὴν πόλιν Οὐσκουδάμα, ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ὁποίας ἐκτίσθη κατόπιν ἡ Ἀδριανούπολις, καὶ ὑπέταξε τὰς ἑλληνικὰς ἀποικίας τοῦ Εὐξείνου. Ὁ τότε βασιλεὺς τῶν Ὀδρυσῶν, ὀνομαζόμενος, ὡς καὶ τόσοι ἄλλοι προκάτοχοί του, Κότυς, καταλέγεται μεταξὺ τῶν ὑποτελῶν τῶν Ρωμαίων. Ἀλλ' ἡ ὁριστικὴ κατάκτησις τῆς Θρᾴκης δὲν συνετελέσθη τόσον εὐκόλως. Ἐνῷ ἡ μεταξὺ Αἵμου καὶ Δουνάβεως χώρα ὑπετάχθη ὑπὸ τοῦ Κράσσου, ὀνομασθεῖσα Μοισία (29 π. Χ.), ἡ Θρᾴκη κατεκτήθη μόλις ἐπὶ Τιβερίου (26 μ. Χ.), ὅτε οἱ Ὀδρῦσαι καὶ ἄλλοι λαοὶ ἐπαναστατήσαντες κατεστάλησαν καὶ ὠργανώθησαν εἰς ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν, ἐκτεινομένην ἀπὸ τοῦ Νέστου μέχρι τοῦ Εὐξείνου καὶ Β μέχρι τοῦ Αἵμου.

Ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, διαιρεθέντος τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους εἰς τέσσαρα μεγάλα τμήματα, ἡ Βαλκανικὴ ἀπετέλεσε τὸ ἓν τῶν τμημάτων, τὸ *Ἰλλυρικόν*, διαιρούμενον εἰς δύο διοικήσεις, τὴν *Δακίαν*, περιλαμβάνουσαν τὴν *πρώτην Μοισίαν* παρὰ τὸν Δούναβιν καὶ τὸν *Μοραύαν* μὲ πρωτεύουσαν τὸ Viminacium, τὴν *Δαρδανίαν (Σκόπια)*, τὴν *Ρατιαρίαν* (Dacia ripensis, σήμερον Ἀρτσάρ, παρὰ τὸν Δούναβιν), τὴν *Σερδικὴν (μεσόγειον Δακίαν*, ὅπου σήμερον ἡ Σόφια), τὴν *Πραιβαλιτάνα* (Σκόδρα) καὶ μέρος τῆς Macedonia Salutaris *(Στόβοι, ἢ Ἰστίπ)*. Νοτιώτερον ἡ Μακεδονία, Ἤπειρος, Θεσσαλία καὶ Ἑλλὰς ἀπετέλουν μίαν ἐπαρχίαν. Τόσον ὅμως τὸ βόρειον ὅσον καὶ τὸ νότιον μέρος τῆς Βαλκανικῆς ἦσαν ἀραιότατα κατῳκημένα, διότι οἱ μακροὶ πόλεμοι ἐδεκάτισαν τοὺς ἐντοπίους πληθυσμούς. Οἱ Ρωμαῖοι ἵδρυσαν πολλὰς ἀποικίας καὶ ἐπεχείρησαν τὴν ἀφομοίωσιν τῶν κατοίκων. Ἐνῷ ὅμως εἰς τὰ βόρεια διεδίδετο ἡ λατινικὴ γλῶσσα, εἰς τὸ νότιον ἥμισυ ἐπεκράτει ἀποκλειστικῶς ἡ ἑλληνική, ὡς ἐξάγεται ἐκ πολλῶν ἐπιγραφῶν. Κατὰ τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα ὁ Νικήτας, ἐπίσκοπος Ρεμησιανῆς (παρὰ τὴν Νύσσαν) ἦτο Λατῖνος συγγραφεύς. Οἱ ἐπίσκοποι Μαρκιανουπόλεως ἔγραφον εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Σύνοδον Χαλκηδόνος (451) καὶ εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς αὐτοκράτορας λατινιστί. Ὁ Ἕλλην Πρίσκος, ὅστις περιηγήθη τὸν Ι' μ. Χ. αἰῶνα ὁλόκληρον τὴν χερσόνησον, διεπίστωσεν ὅτι εἰς τὸ βόρειον ἥμισυ ἡ λατινικὴ εἶχε διαδοθῆ οὐχὶ μόνον ὡς ἐπίσημος γλῶσσα ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς οἰκογενείας. Διὰ τῆς συγχωνεύσεως τῆς λατινικῆς μετὰ τῶν ἐγχωρίων γλωσσῶν ἐμορφώθη βαθμιαίως νέα γλῶσσα, ἡ ρουμανική, ἥτις θεωρεῖται ὅτι διετήρησε πολλὰ ἐκ τῶν θρακοϊλλυρικῶν γλωσσῶν, πρὸ πάντων τὸ τελικὸν ἄρθρον.

Ἡ ἐμφάνισις τῶν Σλαύων. Ἡ θεωρία μερικῶν βαλκανολόγων καὶ Σλαύων τινῶν συγγραφέων, καθ' ἣν οἱ Νοτιοσλαῦοι δέον νὰ συγκαταλεχθῶσι μεταξὺ τῶν αὐτοχθόνων λαῶν τῆς Βαλκανικῆς, δὲν εὑρίσκει πλέον σήμερον ὑποστηρικτάς, θεωρεῖται δὲ ὁριστικῶς καταπεσοῦσα. Οἱ Βούλγαροι, διεκδικοῦντες καὶ μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον τὴν Θρᾴκην, ἐπεχείρησαν νὰ ὑποστηρίξωσιν ὅτι καὶ οἱ ἀρχαῖοι Θρᾷκες ἦσαν σλαυικῆς καταγωγῆς καὶ μάλιστα Βούλγαροι. Ἀλλ' ἡ θεωρία αὕτη, πολὺ ὀλίγον ἐπιστημονική, κατέπεσε (ἴδ. *N. Moschopoulos* La question de Thrace, Athènes 1922). Ἄλλως τε καὶ προηγουμένως ὑποστηριχθεῖσα ὑπὸ Σλαύων δὲν κατέκτησε τὸ ἐπιστημονικὸν ἔδαφος. Οἱ Πολωνοὶ Λέλεβελ καὶ Μπιελόβσκυ διεκήρυξαν ὅτι ὅλοι οἱ θρᾳκικοὶ λαοὶ ἦσαν Σλαῦοι. Οἱ Ρῶσοι Μπούτκωφ, Σαβέλιεφ καὶ Τσέρτκωφ εἶπον ὅτι οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Βαλκανικῆς ἦσαν ἐν μέρει Σλαῦοι. Οἱ Ρῶσοι ἀρχιμανδρῖται Φιλάρετος καὶ Λεωνίδας ὡς καὶ ὁ Γερμανὸς Cuno (Forschungen im Gebiete der alten Völkerkunde, I, Die Skythen, Berlin, 1871) ἰσχυρίζονται, ὅτι οἱ Σλαῦοι ἔζων ἀνέκαθεν εἰς τὴν Βαλκανικήν, ἀλλ' ἀνάμεικτοι μετ' ἄλλων φυλῶν. Τὰ ἴδια ὑποστηρίζει καὶ ὁ Chafarik (1828), ἀλλ' εἰς δεύτερον ἔργον του δὲν εὑρίσκει ἀποδείξεις. Ἀλλ' ὁ Τσέχος Γίρετσεκ (Jirecek), συγγραφεὺς ἱστορίας τῶν Βουλγάρων, ἐκδοθείσης τῷ 1876, ἂν καὶ ὁ ἴδιος Σλαῦος χρηματίσας καὶ ὑπουργὸς τῆς παιδείας ἐν Βουλγαρίᾳ, εἰρωνεύεται τοὺς Σέρβους καὶ Βουλγάρους τοὺς ἐπιμένοντας νὰ ἀποδείξωσιν ὅτι οἱ Σλαῦοι καὶ οἱ Βούλγαροι εἶναι αὐτόχθονες τῶν Βαλκανίων. Ἰδιαιτέρως ἀναιρεῖ τὰ ἐπιχειρήματα τὰ στηριζόμενα ἐπὶ τῆς δῆθεν συγγενείας τῶν τοπωνυμίων καὶ τῶν ὀνομάτων τῶν λαῶν, ὅτι π.χ. οἱ Κροσύζοι εἶναι ἡ Κριβίτσαι τῆς Ρωσίας, ὅτι οἱ *Ὀδρῦσαι* εἶναι οἱ *Ὀβοτρῖται*, ὅτι οἱ *Βησσοὶ* παράγονται ἐκ τοῦ σλαβικοῦ *βὲς (δαίμων)*, ὅτι ὁ *Στρυμὼν* εἶναι τὸ πολωνικὸν *στρουμιὲν (ποταμὸς)* καὶ ἄ.τ.τ. Ὡς τυπικὸν παράδειγμα τοῦ ἀστηρίκτου τῶν τοιούτων ἐτυμολογικῶν ἀποπειρῶν φέρει ὁ Γίρετσεκ τὸ τοπωνύμιον *Βυλαζῶρα*, πόλεως, ἥτις ἔκειτο ἐπὶ τοῦ Ἀξιοῦ, εἰς τὴν θέσιν τῶν σημερινῶν Βελεσσῶν, ἀναφερομένη διὰ πρώτην φορὰν τῷ 216 π.Χ. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἠθέλησαν νὰ παραστήσωσιν οἱ Βούλγαροι ὡς καθαρῶς σλαβικόν: *Βύλα-ζόρα*=ἡ λευκὴ ἠὼς (ἀλλὰ τὸ λευκὸς εἶναι σλαυιστὶ *βέλα*). Ὁ Γίρετσεκ ἀπεναντίας θεωρεῖ τὸ τοπωνύμιον ἰλλυρικῆς (ἀλβανικῆς) καταγωγῆς σύνθετον ἐκ τοῦ *Βύλατς* καὶ *ὅρα* (*οὗρα* ἀλβανιστὶ σημαίνει γέφυρα). Ὡς γνωστὸν δὲ οἱ Τοῦρκοι ὠνόμασαν τὰ Βελεσσᾶ *Κιοπρουλῆ* (*κιοπροῦ*=γέφυρα).

Ἡ μεγάλη σλαυικὴ ἐπιδρομή, ἥτις ἤλλαξε τὴν ὄψιν τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου, ἤρχισε μόλις τοῦ ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνα ἐξηκολούθησε δὲ κατόπιν σχεδὸν εἰς ὅλην τὴν Βαλκανικήν. Τὸν Ζ' αἰῶνα ἦλθον οἱ Σερβοκροάται κατακλύσαντες τὴν Κροατίαν, Σερβίαν, Βοσνίαν, Ἑρζεγοβίνην, τὸ Μαυροβούνιον καὶ τὴν Β. Ἀλβανίαν. Τὸν Ζ' αἰῶνα οἱ Βούλγαροι, λαὸς τουρανικῆς καταγωγῆς, διέβησαν τὸν Δούναβιν καὶ ὑπέταξαν τοὺς προηγουμένως εἰς Μοισίαν ἐλθόντας Σλαύους, ἀλλ' ἀφωμοιώθησαν ὑπ' αὐτῶν λαβόντες καὶ τὴν γλῶσσάν των. Ἐπηκολούθησαν οἱ πόλεμοι τῶν Βουλγάρων μετὰ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Τὸν 12ον μ. Χ. αἰῶνα καὶ οἱ Σέρβοι ἐπέτυχον τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν ἑνότητα ὑπὸ τὸν Στέφανον Νεμανύα (1169—1175), ἱδρυτὴν τῆς δυναστείας τῶν Νεμανιδῶν, ἐνῷ προηγουμένως ἦσαν διῃρημένοι ὑπὸ διαφόρους *τσουπάνους*, ἤτοι ἀρχηγούς. Τὸ σερβικὸν τοῦτο κράτος ἔλαβε μεγάλην ἔκτασιν κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἐπὶ Στεφάνου Δουσάν, τότε δὲ καὶ οἱ Ἀλβανοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ μεταναστεύσωσι πρὸς τὰ νότια τῆς χερσονήσου. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δουσὰν τὸ μέγα τοῦτο κράτος περιέπεσεν εἰς ἀναρχίαν καὶ διελύθη, πρὸς στιγμὴν δὲ ἔμεινεν ὡς ἰσχυρότερον κράτος ἐν τῇ Δ Βαλκανικῇ τὸ βασίλειον τῆς Βοσνίας ὑπὸ τὸν Στέφανον Τύρτκο (1353—1361).

Ἡ τουρκικὴ κατάκτησις. Ἡ τοιαύτη ἀναρχικὴ κατάστασις καὶ διαίρεσις τῶν χριστιανικῶν κρατῶν τῆς Βαλκανικῆς, ὡς καὶ ἡ παρακμὴ τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας παρεσκεύασαν τὸ ἔδαφος εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῶν ἐξ Ἀσίας εἰσβαλόντων Ὀσμανιδῶν Τούρκων. Τῷ 1356 οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον τὴν Καλλίπολιν. Τῷ 1361 ὁ σουλτᾶνος Μουρὰτ ἐγκατέστησε τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ εἰς Ἀδριανούπολιν. Τῷ 1389 ἐκρίθη ὁριστικῶς ἡ τύχη τῶν σλαυικῶν κρατῶν διὰ τῆς μεγάλης ἥττης τῶν Σέρβων καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν εἰς τὴν μάχην τοῦ Κοσσυφοπεδίου (1389). Τὸ τελευταῖον ἴχνος τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους ἐξέλιπε διὰ τῆς ἁλώσεως τοῦ Τυρνόβου ὑπὸ τῶν Τούρκων (1393), τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος κατεκτήθη καὶ ἡ λεγομένη *Μεγάλη Βλαχία*. Ἐπὶ Μωάμεθ Β', τοῦ πορθητοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1451 — 1481) συνεπληρώθη ἡ κατάκτησις ὁλοκλήρου τῆς Βαλκανικῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων. Τὸ δεσποτᾶτον τῆς Ἠπείρου εἶχεν ὑποκύψει ἤδη ἀπὸ τοῦ 1449, τὸ δουκᾶτον τῶν Ἀθηνῶν τῷ 1456, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Βοσνίας ὑπετάγη τῷ 1463, ἡ ἡρωϊκὴ ἀντίστασις τῶν Ἀλβανῶν ὑπὸ τὸν Γεώργιον Καστριώτην, τὸν λεγόμενον Ἰσκενδὲρ βέην, συνετρίβη τῷ 1466 διὰ τῆς ἁλώσεως τῆς Κρόϊας, ἡ δὲ ἐπικράτησις τῶν Ἑνετῶν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀδριατικῆς ἔληξε διὰ τῆς ἁλώσεως τῆς Σκόδρας (1478). Μόνον τὸ ὀρεινὸν Μαυροβούνιον καὶ αἱ ἰταλικαὶ πόλεις τῶν παραλίων τῆς Ἀδριατικῆς διέφυγον τὴν δουλείαν.

Ἀλλ' ἡ δύναμις τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας ἤρχισεν ἐξασθενίζουσα ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος διὰ τοῦ σχηματισμοῦ ἡμιανεξαρτήτων σατραπειῶν (πασαλικίων), ὡς αἱ τῆς Σκόδρας ὑπὸ τὸν Μπουσάτ, τῶν Ἰωαννίνων ὑπὸ τὸν Ἀλῆ πασᾶν, τοῦ Βιδινίου ὑπὸ τὸν Πασβάνογλου. Μετ' ὀλίγον ἤρχισεν ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν ὑποδούλων λαῶν διὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος ἐπῆλθεν ἡ τῆς Σερβίας.

Τὴν κατάρρευσιν τοῦ τουρκικοῦ κράτους ἐν τῇ Βαλκανικῇ ἀνέκοψε πρὸς στιγμὴν ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος (1854—1856), καθ' ὃν ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία ἔσωσαν τὴν Τουρκίαν ἐκ τῶν ὀνύχων τῆς Ρωσίας. Ἀλλὰ κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877—78 συνετελέσθη ὁ πρῶτος μέγας διαμελισμὸς τῆς Τουρκίας. Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου (13 Ἰουλίου 1878) ἱδρύθη ἡ Βουλγαρία ὡς ἡγεμονία καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία ὡς αὐτόνομος ἐπαρχία, ἀνεγνωρίσθησαν ὁριστικῶς ὡς ἀνεξάρτητα κράτη ἡ Ρουμανία καὶ ἡ Σερβία, ἐμεγεθύνθη τὸ Μαυροβούνιον, ἡ Ἑλλὰς ἔλαβε τὴν Θεσσαλίαν καὶ μέρος τῆς Ἠπείρου, ἡ Δόβρουτσα ἐδόθη εἰς τὴν Ρουμανίαν ἀντὶ τῆς Βεσαραβίας προσαρτηθείσης ὑπὸ τῆς Ρωσίας, ἡ Βοσνία καὶ ἡ Ἑρζεγοβίνη παρεδόθησαν πρὸς διοίκησιν εἰς τὴν Αὐστροουγγαρίαν—ἡ πρώτη εὐρωπαϊκὴ ἐντολὴ (mandat) ἐπὶ ξένης χώρας—, τῷ 1885 ἡ Βουλγαρία κατέλαβε τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν, προκαλέσασα οὕτω δικαίας διαμαρτυρίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Σερβίας λόγῳ τῆς διαταράξεως τῆς ἰσορροπίας τῶν Βαλκανίων. Ἐπηκολούθησε Σερβοβουλγαρικὸς πόλεμος, καθ' ὃν ἡττήθησαν οἱ Σέρβοι καὶ ὑπέγραψαν τὴν συνθήκην τοῦ Βουκουρεστίου, ἐνῷ εἰς τὰ ἑλληνο - τουρκικὰ μεθόρια ἐπήρχοντο συμπλοκαί, ἀπειλήσασαι ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον, ὅστις προελήφθη διὰ πιέσεως τῶν Μεγάλων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Τὸ 1896—97 ἐπῆλθον ἐπαναστάσεις ἐν Κρήτῃ, κατόπιν δὲ καὶ Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος, ἀπολήξας εἰς νίκην τῶν Τούρκων. Ἐπηκολούθησαν τὰ γεγονότα τῆς Μακεδονίας, ἀπολήξαντα εἰς ἐφαρμογὴν μεταρρυθμίσεων ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῶν Δυνάμεων (βλ. λ. **Μακεδονία**).

Τῷ 1908 ἡ Αὐστροουγγαρία προσήρτησε τὴν Βοσνίαν καὶ Ἑρζεγοβίνην, ἡ δὲ Βουλγαρία ἀνεκηρύχθη ἀνεξάρτητον βασίλειον. Ἐπηκολούθησε θόρυβος πολύς, τῶν Σέρβων ζητούντων τῇ ὑποστηρίξει τῆς Ρωσίας τὴν ἀνάκλησιν τῆς προσαρτήσεως τῆς Βοσνίας. Ἀλλ' ἡ ἀπειληθεῖσα εὐρωπαϊκὴ σύρραξις προελήφθη, διότι ἡ Ρωσία πιεσθεῖσα ὑπὸ τῆς Γερμανίας ὑπεχώρησε, ἡ δὲ Τουρκία ἀνεγνώρισε τὴν εἰς τὴν Αὐστροουγγαρίαν προσάρτησιν τῆς Βοσνίας - Ἑρζεγοβίνης διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῆς 26ης Φεβρουαρίου 1909. Ἡ ἐν τῇ Βαλκανικῇ ὅμως ἀνησυχία συνεπείᾳ τῆς τουρκικῆς κακοδιοικήσεως ἐξηκολούθησε, τέλος δὲ συνήφθη ἡ συμμαχία τῶν βαλκανικῶν κρατῶν (Ἑλλάδος, Σερβίας, Βουλγαρίας, Μαυροβουνίου), ἅτινα ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας. Βλ. κατωτέρω (**Βαλκανικοὶ πόλεμοι**).

Γενικὸς χαρακτήρ. Ἡ μελέτη τῆς γεωλογίας τῆς Βαλκανικῆς καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας δεικνύει, ὅτι αἱ δύο αὗται χερσόνησοι ἀπετέλουν ἄλλοτε συνεχῆ ξηράν, ὡς ὑπόλοιπα τῆς ὁποίας θεωροῦνται αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἤτοι τὸ σύμπλεγμα τῶν πρὸ τοῦ Ἑλλησπόντου νήσων, αἱ βόρειοι Σποράδες, αἱ Κυκλάδες, αἱ πρὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας νῆσοι καὶ ἡ Δωδεκάνησος. Ἀλλ' ὡς καταφανέστεραι ἐνδείξεις τῆς παλαιᾶς ἐδαφικῆς συνεχείας θεωροῦνται τὰ Στενὰ τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου, ἀντιπροσωπεύοντα τὰς κοιλάδας, αἵτινες ὑφίσταντο ἴσως καὶ πρὸ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ Αἰγαίου. Οὕτως ἡ Βαλκανικὴ χερσόνησος εἶναι σῶμα γεωγραφικὸν ἐνδιάμεσον μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας, χωρὶς ὅμως ν' ἀποτελῇ καὶ τὴν μόνην γεωλογικὴν συνέχειαν τῶν δύο ἠπείρων, διότι ἡ εὐρωπαϊκὴ ἤπειρος ἑνοῦται εἰς εὐρυτάτην ἔκτασιν ἄνευ λύσεως συνεχείας μετὰ τῆς ἀσιατικῆς διὰ τῶν πεδιάδων τῆς Ρωσίας. Ἀλλ' ἐνῷ ἡ τελευταία αὕτη προεκτείνεται πρὸς τὰς ἀξένους ἐρήμους τῆς Κεντρῴας Ἀσίας καὶ τὰς παγερὰς στέππας τῆς Σιβηρίας, αἱ ὁποῖαι παρέμειναν κατὰ τοὺς πρώτους ἱστορικοὺς χρόνους καὶ ἐπὶ πολλοὺς κατόπιν αἰῶνας μακρὰν πάσης κινήσεως πολιτισμοῦ, ἡ Βαλκανικὴ χερσόνησος, διατελέσασα κατ' ἀρχὰς μὲν διὰ τῆς ἐδαφικῆς συνεχείας, κατόπιν δὲ διὰ τῶν δύο στενῶν καὶ διὰ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου εἰς στενὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῆς ἀπέναντι Μικρασιατικῆς, ἐχρησίμευσεν ἀνέκαθεν ὡς μεγάλη ὁδὸς καὶ γέφυρα μεταναστεύσεων κατ' ἀμφοτέρας πιθανῶς τὰς διευθύνσεις, οὕτω δὲ εὑρέθη ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων εἰς συνάφειαν πρὸς τὰ ἀρχαιότατα κέντρα τοῦ πρώτου ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ, τὴν Ἰνδικήν, τὴν Περσίαν, τὴν Ἀσσυρίαν καὶ Βαβυλωνίαν, τὴν Αἴγυπτον. Καὶ ἐνῷ διὰ τῆς Ρωσίας κατέκλυζον τὴν Εὐρώπην αἱ ἀσιατικαὶ βαρβαρικαὶ φυλαί, Σκύθαι καὶ Οὖννοι, διὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, διὰ τοῦ Αἰγαίου καὶ διὰ τῆς Βαλκανικῆς διήρχοντο ἐξ Εὐρώπης εἰς Ἀσίαν καὶ ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην ἐναλλὰξ τὰ μεγάλα τοῦ πολιτισμοῦ ρεύματα, οὕτως ὥστε ἡ Βαλκανική, καίπερ μὴ συνεχομένη πλέον ἀπὸ τῶν μεμακρυσμένων προϊστορικῶν χρόνων μετὰ τῆς Ἀσίας, διετέλεσεν εἰς στενοτέραν μετὰ τῶν κοιτίδων τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ ἐπικοινωνίαν, πολὺ στενοτέραν ἢ ὅσον ἡ Ρωσία, χωριζομένη ἀπ' αὐτῶν διὰ τοῦ Καυκάσου καὶ τοῦ ὀρεινοῦ ὄγκου τῆς Κεντρῴας Ἀσίας.

Χάρις εἰς τὴν ἐπικοινωνίαν ταύτην ἀνεπτύχθη εἰς τὰ παράλια τῆς Βαλκανικῆς πολιτισμὸς ἀρχαιότατος φθάσας εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας εἰς βαθμὸν τελειότητος θαυμαζόμενον καὶ σήμερον ἀκόμη. Αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου, τὰ εὐρωπαϊκὰ καὶ ἀσιατικὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου, ὑπῆρξαν ἑστίαι

Digitized by Google

ὑπερόχων πολιτισμῶν, τοῦ μινωϊκοῦ, τοῦ αἰγαικοῦ καὶ τοῦ μυκηναϊκοῦ, τὰ ἴχνη τοῦ ὁποίου ἀνευρέθησαν ἐν Κρήτῃ, ἐν Τρῳάδι, ἐν Πελοποννήσῳ, ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ, ἀποδεικνύοντα ὅτι οὐχὶ μόνον ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην ἀλλὰ καὶ ἐξ Εὐρώπης εἰς Ἀσίαν, διὰ τῆς Βαλκανικῆς καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, ἐξειλίχθη ἀμοιβαία ἐπίδρασις καὶ ἀνταλλαγὴ οὐχὶ μόνον πολυτίμων γεωλογικῶν προϊόντων (σιτηρῶν, λίνου, καννάβεως, ἀμπέλου, ἐλαίας), ἀλλὰ καὶ ποικίλων ἐπιστημονικῶν γνώσεων καὶ τεχνῶν, ἀκόμη δὲ καὶ τῆς γραφῆς, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ἐτελειοποιήθη βραδύτερον ὁ κυρίως ἑλληνικὸς πολιτισμός, ἀκτινοβολήσας καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις καὶ ἁπανταχοῦ τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου, οὐχὶ μόνον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀλλὰ καὶ καθ' ὁλόκληρον τὸν Μεσαίωνα. Ἐκ Βυζαντίου καὶ Θεσσαλονίκης ἐξεπέμφθησαν οἱ ἀπόστολοι τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὁ Μεθόδιος καὶ ὁ Κύριλλος, οἵτινες μετέδωκαν μετὰ τῆς νέας θρησκείας καὶ τὴν γραφὴν καὶ τὸν πολιτισμὸν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, εἰς τὴν σημερινὴν Τσεχοσλοβακίαν καὶ εἰς ὅλους ἐν γένει τοὺς σλαυικοὺς λαούς, ἐκ Βυζαντίου μετεδόθη ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ὁ πολιτισμὸς εἰς τοὺς Ρώσους. Ὡς λίαν ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ διάσημος Σέρβος γεωγράφος, γεωλόγος καὶ ἐθνολόγος *Τσβίγιτς* μετὰ τῶν Εὐρωπαίων βυζαντιολόγων, τὸ Βυζάντιον ἦτο διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὅ,τι σήμερον τὸ Λονδῖνον καὶ οἱ Παρίσιοι δι' ὁλόκληρον τὸν κόσμον. Εἰς τοὺς σλαυικοὺς κρατικοὺς ὀργανισμοὺς τοῦ Μεσαίωνος, εἰς τὸ βασίλειον τῶν Σέρβων καὶ εἰς τὸ βασίλειον τῶν Βουλγάρων, οἱ ἱστορικοὶ καὶ οἱ ἀρχαιολόγοι, καὶ αὐτοὶ οἱ Σλαῦοι, δὲν παύουσιν ἀνακαλύπτοντες ἀψευδῆ μαρτύρια τῆς ἐπιδράσεως τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῶν γραμμάτων, τῆς τέχνης καὶ τοῦ δημοσίου βίου, εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικήν, εἰς τὴν διοίκησιν εἰς τὴν θρησκευτικὴν ὀργάνωσιν, εἰς τὴν νομοθεσίαν, εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ὑλικὸν βίον. Ἀλλὰ σήμερον μέγα μέρος τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου ἀπώλεσε σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν τοὺς καρποὺς τοῦ ὑπερόχου βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, ἤτοι, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἀνωτέραν πνευματικὴν καὶ φιλολογικὴν μόρφωσιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν εὐμάρειαν τοῦ βίου καὶ τὴν πολυτέλειαν τῶν ἀνωτέρων τάξεων. Μόνον ὁ βυζαντινὸς πολιτισμὸς τῶν μέσων καὶ τῶν κατωτέρων τάξεων ἐπανευρίσκεται σήμερον εἰς τὰς χώρας τῆς Βαλκανικῆς, ἀλλὰ καὶ οὗτος ἀλλοιωθεὶς ἐκ τῶν πολλαπλῶν εἰσβολῶν, μεταναστεύσεων καὶ εἰσχωρήσεως ξένων στοιχείων. Ἄλλως τε ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς τῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν χρόνων, ὁ τῆς τουρκοκρατουμένης Ἑλλάδος, ὅστις καὶ οὗτος ἐξηπλώθη εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Βαλκανικῆς, ἦτο ἤδη ἠλλοιωμένος, ὑποστὰς νέας ἀνατολικὰς ἐπιδράσεις, ὡς τοιοῦτος δὲ ἐξηπλώθη μεταξὺ τῶν μὴ ἑλληνικῶν βαλκανικῶν λαῶν ὑπὸ μορφὴν ἀλλοτριοπικήν, οὕτως εἰπεῖν, τὴν τοῦ βαλκανικοῦ πλέον πολιτισμοῦ, τὸν ὁποῖον οἱ ξένοι κατήντησε νὰ ὀνομάζουσι «*Βαλκανισμόν*».

Φορεῖς τοῦ ἑλληνικοῦ κατὰ βάθος πολιτισμοῦ τούτου, ἐπεκταθέντος πολὺ πέραν τῶν ὁρίων τῆς Βαλκανικῆς, ἦσαν οὐχὶ μόνον ὁ ἑλληνικὸς κλῆρος καὶ οἱ Ἕλληνες διανοούμενοι ἰατροί, διδάσκαλοι καὶ ἄλλοι, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες ἔμποροι, παρακολουθοῦντες τὴν μεταναστευτικὴν κίνησιν τῶν πρὸς Β. φευγόντων Σλαύων ἀκόμη καὶ ὑπὸ τὴν μετριωτέραν μορφὴν τοῦ *χαντζῆ (πανδοχέως)* καὶ τοῦ *μπακάλη*, τόσον ὥστε καθ' ὅλην τὴν τότε Οὐγγαρίαν ἡ λέξις *Ἕλλην* κατήντησε νὰ συγχέηται μέχρις ἐσχάτων μὲ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ παντοπώλου, ἀκόμη καὶ ὅταν οὗτος δὲν ἦτο Ἕλλην τὴν ἐθνικότητα. Ἡ ὁδὸς Κωνσταντινουπόλεως—Βελιγραδίου, Θεσσαλονίκης—Βελιγραδίου καὶ πέραν ἦτο ἡ τροχιὰ ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐκινεῖτο ὁ ἑλληνικὸς οὗτος πολιτισμὸς τῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν χρόνων. Τὰ ἴχνη τοῦ πολιτισμοῦ τούτου διεσῴζοντο μέχρις ἐσχάτων οὐχὶ μόνον μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν Βουλγάρων τῶν κατοικούντων εἰς τὴν ζώνην τῶν βουλγαρικῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου, εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν καὶ πέραν ἀκόμη τοῦ Αἵμου, ὡσαύτως εἰς τὴν Ν. Σερβίαν μέχρι Νύσσης, φυσικῶς δὲ καὶ μεταξὺ τῶν πληθυσμῶν ἐκείνων τῆς Β. Μακεδονίας οἵτινες δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν φυλήν. Τόσῃ ἦτο ἡ ἐπικράτησις τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καθ' ὅλην τὴν Βουλγαρίαν, ὥστε οἱ Βούλγαροι οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς ἀνωτέρας κοινωνικὰς τάξεις ἀπέφευγον νὰ ὁμιλῶσι βουλγαρικά, προτιμῶντες νὰ ὁμιλῶσι τὴν ἑλληνικήν, τὴν ὁποίαν ἐγνώριζον ὅλοι ἄριστα, πολλοὶ δὲ γνωρίζουσι καὶ σήμερον ἀκόμη· καὶ αὐτὴν δὲ τὴν βουλγαρικὴν γλῶσσαν ἔγραφον οἱ Βούλγαροι δι' ἑλληνικῶν χαρακτήρων.

Ἀφ' ἑτέρου ἡ περίοδος τῶν φαναριωτῶν ἡγεμόνων τῶν δύο παραδουναβίων ἡγεμονιῶν, τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Μολδαυΐας, διέδωκε τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν εἰς τὰς δύο ταύτας χώρας μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε τὰ ἴχνη αὐτοῦ συναντῶνται βαθέα καὶ σήμερον ἀκόμη καθ' ὅλην τὴν Ρουμανίαν εἰς τὴν ρουμανικὴν γλῶσσαν, εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν, τῆς ὁποίας ὅλα σχεδὸν τὰ οἰκογενειακὰ ὀνόματα εἶναι ἑλληνικά, εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ εἰς τὸν καθόλου βίον, παρ' ὅλην τὴν ἐπὶ μίαν περίοδον κηρυχθεῖσαν σφοδρὰν πολεμικὴν κατὰ τοῦ φαναριωτισμοῦ. Ἐπὶ τῆς τοιαύτης δὲ ἐξαπλώσεως τῆς ἑλληνικῆς ἐπιρροῆς ἐβασίσθησαν καὶ οἱ πρωτεργάται τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ὅταν διενοήθησαν νὰ ἐξεγείρωσι τοὺς λαοὺς ὁλοκλήρου τῆς Βαλκανικῆς ἐναντίον τῆς Τουρκίας.

— [ΠΟΛΙΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον ὑπογραφεισῶν συνθηκῶν τῆς εἰρήνης (*Νεϊγύ, Ἁγίου Γερμανοῦ, Τριανόν, Λωζάννης*) διαμορφωθεῖσα νέα πολιτικὴ διαίρεσις τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἑλλάς: Ἔκτασις 127.000 τετρ. χιλμ., κάτοικοι 6.200.000 περίπου. Πρωτεύουσα αἱ *Ἀθῆναι.*

Ρουμανία: Ἔκτασις 294,967 τετρ. χιλιόμετρα, κάτοικοι 17.500.000, ὧν 9.265.000 οἰκοῦσιν εἰς τὰς νέας ρουμανικὰς χώρας. Κατὰ ἐθνότητας ὁ ὅλος πληθυσμὸς κατανέμεται ὡς ἑξῆς: Ρουμᾶνοι 13.200.000, Οὖγγροι 1.400.000, Γερμανοὶ 750.000, Βούλγαροι 215.000, ἄλλαι φυλαὶ 235.000. Πρωτεύουσα τὸ *Βουκουρέστιον.*

Γιουγκοσλαυΐα: Ἔκτασις 248,665 τετρ. χιλιόμ., κάτοικοι 11.996.790, ὧν Σερβο-Κροάται 8.900.000, Σλοβένοι 1.100.000, ἄλλοι Σλαῦοι 230.000, Ρουμᾶνοι 230.000, Γερμανοὶ 513.000, Οὖγγροι 472.000, Ἀλβανοὶ 442.000, Ἰταλοὶ 13.000, ἄλλαι φυλαὶ 200.000. Τοὺς Βουλγάρους τῆς σερβικῆς Μακεδονίας συμπεριλαμβάνουσιν οἱ Σέρβοι ἐπισήμως μεταξὺ τῶν Σερβο-Κροατῶν. Πρωτεύουσα τὸ *Βελιγράδιον.*

Βουλγαρία: Ἔκτασις 103.173 τετρ. χλμ., κάτοικοι 4.847.000, ὧν 4.061.829 Ὀρθόδοξοι, 690829 Μουσουλμᾶνοι (Τοῦρκοι),43232 Ἰσραηλῖται, 34.072 Καθολικοί, 10.848 Ἀρμένιοι καὶ 5617 Διαμαρτυρόμενοι. Πρωτεύουσα ἡ *Σόφια.*

Ἀλβανία: Ἐπιφάνεια 27.538 τετρ. χλμ., κάτοικοι (τῷ 1923) 803.959, ὧν 529.700 Μουσουλμᾶνοι, 168.215 Ὀρθόδοξοι, 96.017 Καθολικοὶ καὶ 93 Ἑβραῖοι. Πρωτ. τὰ *Τίρανα.*

Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία: Τὸ ὑπολειφθὲν ἐν τῇ Βαλκανικῇ τμῆμα (Ἀνατολικὴ Θρᾴκη) μετὰ τῆς Κων)πόλεως ἔχει περίπου πληθυσμὸν 800.000.

— [ΒΑΛΚΑΝΟΛΟΓΙΑ] Ἡ μελέτη τῆς ἱστορίας, γεωγραφίας, γλώσσης, ἐθνογραφίας, φιλολογίας, ἀρχαιολογίας καὶ τέχνης τῶν βαλκανικῶν λαῶν ἐξειλίχθη κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα εἰς εἰδικὴν ἐπιστήμην, τὴν *Βαλκανολογίαν*. Πολλοὶ ὅμως τῶν βαλκανολόγων, εἴτε διότι ἀνήκουσιν εἰς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τῶν βαλκανικῶν ἐθνῶν, εἴτε διότι ἕνεκα λόγων διαφόρων ἀποκλίνουσι πρὸς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν βαλκανικὴν ἐθνότητα, δὲν περιωρίσθησαν μόνον εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν ἔρευναν καὶ τὴν διαπίστωσιν τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας, ἀλλ' ἐτάχθησαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν σκοπῶν προπαγανδιστικῶν, ἐπιδιωχθέντων ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων λαῶν κατὰ τὴν μεταβατικὴν περίοδον τῆς νέας πολιτικῆς διαμορφώσεως τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Ὁ περὶ τὴν ἐθνικὴν ἐπικράτησιν τῶν βαλκανικῶν λαῶν ἀγὼν δὲν ἔληξεν εἰσέτι, διὰ τοῦτο δὲ καὶ παρὰ τὰ καθαρῶς ἐπιστημονικὰ ἔργα ὑπάρχουσι καὶ τὰ πρὸς ἐξυπηρέτησιν ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς προπαγάνδας ἐκδιδόμενα. Τινὰ τούτων εἶναι ἱκανῶς ἐπιστημονικοφανῆ ὡς καὶ τὰ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀναφαινόμενα βαλκανικὰ Ἰνστιτοῦτα, οἷον ἦτο τὸ ἐν Λειψίᾳ τοῦ Gustav Weigand, ὅστις κατ' ἀρχὰς μὲν ἐξυπηρέτει τὴν ρουμανικὴν προπαγάνδαν, κατὰ δὲ τὰ τελευταῖα ἔτη τὴν βουλγαρικήν, ἀποσταλεὶς μάλιστα κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον (Μάϊος 1917) ὑπὸ τοῦ τέως αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, ὅπως, διακρούσῃς τῆς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατοχῆς τῆς Μακεδονίας καὶ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ Βουλγάρων καθηγητῶν καὶ διδασκάλων, συλλέξῃ ἐθνογραφικὰ στοιχεῖα καὶ γράψῃ ὑπὲρ τῆς βουλγαρικότητος τῆς Μακεδονίας. Προϊὸν τῆς ἀποστολῆς ταύτης ἦτο τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ethnographie von Makedonien» (Leipzig 1924) ἐκδοθὲν ἔργον, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ συγγραφεὺς, παραθέτων λέξεις καὶ φράσεις τῶν σλαυικῶν γλωσσικῶν ἰδιωμάτων τῆς Μακεδονίας, πειρᾶται νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ὅλοι οἱ Μακεδόνες εἶναι Βούλγαροι. Τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ Weigand ἀνεσκεύασεν ὁ ἡμέτερος καθηγητὴς *Γ. Ν. Χατζιδάκις*, δι' ἐπιχειρημάτων ἐπιστημονικῶν εἰς μελέτην δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ γεωγραφικὸν περιοδικὸν Petermann's Mitteilungen (βλ. καὶ «*Ἐλεύθερον Βῆμα*» 16, 17, 18 καὶ 19 Μαρτίου 1925, ὡσαύτως καὶ σχετικὸν ἄρθρον ὑπὸ τοῦ γράφοντος τὰς γραμμὰς ταύτας εἰς *Messager* d' Athènes 10. 1. 25). Πολὺ προηγουμένως ὁ ἐκ πολλῶν περὶ Βαλκανίων ἔργων γνωστὸς Αὐστριακὸς συγγραφεὺς *Σπυρίδων Γκόπτσεβιτς* εἰς ἔργον περὶ Ἀλβανίας, ἐκδοθὲν γερμανιστὶ (Das Fürstentum Albanien, Berlin 1914) κατήγγελλε τὸν G. Weigand ὡς ἀγνοοῦντα τὰς βαλκανικὰς γλώσσας. «Καθηγητής, ἔγραφεν ὁ Γκόπτσεβιτς, ὁ ὁποῖος μόνον τὰ ρουμανικὰ γνωρίζει, δὲν πρέπει νὰ ἐκφέρῃ κρίσεις ἐπὶ νοτιοσλαυικῶν γλωσσικῶν ζητημάτων».

Ὡς Νέστωρ τῶν βαλκανολόγων θεωρεῖται ὁ γαλλικῆς καταγωγῆς Γερμανὸς γεωλόγος *Ami Boué*, μεθ' ὃν ἔγραψαν οἱ F. Kanitz Grisebach, Viquesnel, Lejean, Hahn, Barth, Hochstetter, Leskien, Kiepert καὶ ἄλλοι πολλοί.

Τῆς ἐν γένει βαλκανικῆς βιβλιογραφίας εἰκόνα, ἀνεπαρκῆ βεβαίως, παρέχει ὁ κάτωθι πίναξ:

Anton Tuma, Griechenland, Macedonien und Süd-Albanien, Hannover 1888.— Die östliche Balkan-Halbinsel, Wien 1886.—Serbien, Hannover 1894.—Militär-Geographie, Macedonisches Becken mit dem albanesischen Küstengebiete.— *Constantin Jirecek*, Geschichte der Bulgaren, Prag, 1876.— Geschichte der Serben, Gotha, 1911.—Das Fürstentum Bulgarien, Wien 1891.—*V. Colocotronis*, La Macédoine, Paris 1919.—*Louis André*, Les Etats chrétiens des Balkans depuis 1816, Paris 1918.—*Victor Bérard*, La Turquie et l'Hellénisme contemporain, Paris 1911.—*Jerôme A. Blanqui*, Voyage en Bulgarie pendant l'année 1841, Paris 1843.—*F. Bianconi*, Ethnographie de la Turquie d'Europe, Paris 1877.—*Ami Boué*, La Turquie d'Europe, Paris 1840.—Ethnographische Karte des Osmanischen Reiches 1847.—*Bourchier*, The Balkan question, London 1915.—*Paul J. Schafaryk*, Histoire des littératures slaves, Bude 1826.—*Constantin Cvijic*, La Peninsule Balkanique, Géographie humaine, Paris 1918.— Remarques sus l'Ethnographie de la Macédoine (Annales de Géographie, Paris 1906).—Grundlinien der Geographie und Geologie von Makedonien und Altserbien (Petermann's Mitteilungen, 162/1908.—Die ethnographische Abgrenzung der Völker auf der Balkanhalbincel (Petermann's Mitteilungen 59/1913.—*Μαργαρίτου Δήμιτσα*, Ἀρχαία γεωγραφία τῆς Μακεδονίας, Ἀθῆναι 1870.—*Odysseus*, Turkey in Europe, London 1900.—*Flégier*, Ethnologische Entdeckungen im Rhodopegebirge, Wien 1879.—*A. Philippson*. Der Peloponnes, Berlin 1892.—*Spiridion Gopcevitch*, Das Fürstentum Albanien Berlin 1914.—Geschichte von Montenegro und Albanien, Gotha 1914.—Makedonien und Altserbien, Wien 1889.—Serbien und die Serben, Leipzig 1888.—Bulgarien und Ostrumelien Leipzig 1886.—*J. G. Hahn*, Albanesische Studient, Wien, 1853.—*Georges Hatzidakis*, Ethnologie der alten Makedonier (Indogermanische Forschungen t. XI, 1900).—Zur chronologie der griechischen Lautgesetze und zur Sprachfrage der alten Makedonier (Kuhn 's Zeitschrift, t. XXXVII, 1904.—*Otto Hoffman*, Die Makedonier, ihre Sprache und ihr Volkstum, Göttingen 1906.—*N. Jorga*, Histoire des Etats Balkaniques à l'époque moderne, Bucarest 1914.—*Vatroslav Jagich*, Die slavischen Sprachen (Hinneberg: Kultur der Gegenwart, I, 9).—*F. Kanitz*, Donau-Bulgarien und der Balkan Leipzig,1882.—*H. Kiepert*, Ethnographische übersicht des europäischen Orients Berlin, 1876.—Notice explicative sur la carte ethnographique des pays helléniques, slaves, albanais et roumains, Berlin 1878.—*Emile de Laveleye*, La Péninsule des Balkans, Bruxelles 1886.—*Wil. Smith-Murray*, The making of the Balkan States New-York, 1910.—*William Miller*, The Balkans, Rumania, Bulgaria, Serbia and Montenegro, London 1896.—*Karl Ottfried Müller*, Ueber die Wohnsitze die Abstammung und die ältere Ceschichte des makedonischen Volkes, Berlin 1825.—*Eugène Pittard*, Les peuples des Balkans, Paris 1916.—*Athanase Schopoff*, Les Etats balkaniques et le principe confédératif, Sofia 1915.—*G. Weigand*, Die Aromunen, Leipzig 1895.—*Cyprien Robert*, Die Slaver der Türkei, Stuttgart 1851.—*Eugen Oberhummer*, Die Balkanvölker, Wien.—*R. Pinon*, La Confédération balkanique.— *August Leskien*, Balkanmärchen. 1919.—*N. Jorga*, Histoire des Etats Balkaniques jusqu'à 1924, Paris 1925.—*Jacques Ansel*, Peuples et Nations des Balkans, Paris, 1926.—Les Balkans face à l'Italie Paris 1928.—*Dr Julius R. Kaïm*, Der Balkan und seine Probleme, Berlin 1928.— *Dr. Radoslave M. Dimtschoff*, Das Eisenbahnwesen auf der Balkanhalbinsel, Bamqerg 1824.—*Marion J. Newbigin*, Geographical aspects of Balkan problems, London 1915.—*Charles Loiseau*, L'équilibre adriatique, Paris 1901.—*Leopald Freikerr von Chlamechy*, Oesterreich Ungarn und Italien, Leipzig, 1907.— *Hamilton Fish Armstrong*, The new Balkans. NewYork 1826 —*J. Zingarelli*, Der Cross - Balkan Wien, 1927.—*Colonel Lamouche*, Quinze ans d' histoure balcanique, Paris 1928 κτλ.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Βαλκανικός, *—ή, —όν·* ὁ τῶν Βαλκανίων· ὁ ἀναφερόμενος ἢ ὁ προσιδιάζων εἰς τὰ Βαλκάνια.

— **Βαλκανικὴ** ***Ὁμοσπονδία.*** Ἡ ἰδέα τῆς στενοτέρας ἑνώσεως εἰς ἓν ὁμοσπονδιακὸν κράτος πασῶν τῶν βαλκανικῶν χωρῶν, εἶναι, κυρίως εἰπεῖν, ἀρχαιοτέρα καὶ αὐτῆς τῆς ἐμφανίσεως τῶν Τούρκων ἐν Εὐρώπῃ, δύναται δὲ νὰ λεχθῇ ὅτι ὑπὸ τῆς ἰδέας ταύτης ἐνεπνέετο καὶ ἡ πολιτικὴ τῶν Αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Βυζαντίου τὴν ἰδέαν ταύτην ἐγκολποῦνται οἱ τσάροι τῶν Σλαύων. Ὁ *Στέφανος Δουσάν*, ἐμφορούμενος ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ διοργανώσῃ τὴν Ὁμοσπονδίαν τῶν κρατῶν τοῦ Αἵμου, ἐζήτει ὡς ἠθικὴν τρόπον τινὰ ὑποστήριξιν παρὰ τοῦ πάπα νὰ λάβῃ τὸν τίτλον τοῦ *ὁπλαρχηγοῦ τῶν Χριστιανῶν κατὰ τῶν ἐπιδρομέων καὶ τῶν ἀπίστων.* Ἡ ἐξάπλωσις ὅμως τῶν Τούρκων ἐν Εὐρώπῃ οὐχὶ μόνον ἐματαίωσε πάντα τὰ τοιαῦτα σχέδια, ἀλλὰ καὶ ἐνέκρωσε τὴν ἰδέαν ταύτην μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ὁπότε αὕτη ἄρχεται προσλαμβάνουσα σαφέστερον περιεχόμενον, διότι στρέφεται πλέον κατὰ τῆς Τουρκίας, τῆς ὁποίας ζητεῖ τὴν ἐκ τῆς Εὐρώπης ἔξωσιν. Ἡ ἰδέα αὕτη κυριαρχεῖ ἐν μεγάλῳ βαθμῷ μεταξὺ Σλαύων καὶ Ἑλλήνων καὶ ὑπὲρ αὐτῆς συνηγόρησαν ὁ *Ρήγας ὁ Φερραῖος* καὶ ὁ *Ὑψηλάντης*, ὁ *Καραγεώργεβιτς* καὶ ὁ *Μιλός*. Ἀλλ' ἡ πρώτη πραγματικὴ ἀπόπειρα πραγματοποιήσεως τῆς ὁμοσπονδιακῆς ἰδέας γίνεται ἐκ μέρους τοῦ διαπρεποῦς Σέρβου πολιτικοῦ *Ἠλία Γαρασανίν*, ὑπὲρ τῶν σκέψεων τοῦ ὁποίου ἐνθέρμως συνετάχθη καὶ ὁ ἡγεμὼν τῆς Σερβίας Μιχαὴλ Ὀβρένοβιτς. Ὁ Γαρασανὶν ἀρχόμενος τοῦ ἔργου τῆς πραγματοποιήσεως αὐτῆς προβαίνει εἰς σχετικὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ κομιτάτου τῆς ἐθνικῆς προπαγάνδας τῶν Βουλγάρων καὶ ἐπὶ πλέον μετὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως. Τῆς ἰδέας ταύτης ἔνθους συναντιλήπτωρ ἐδείχθη παρ' ἡμῖν καὶ ὁ *Χαρίλαος Τρικούπης*, ὅστις καὶ φέρεται παρὰ τῶν ἡμετέρων ὡς πρῶτος ἀνακινήσας τὸ ζήτημα τοῦτο. Αἱ ἀρξάμεναι ὅμως τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Γαρασανὶν σχετικαὶ διαπραγματεύσεις διεκόπησαν ἐξ αἰτίας τῆς δολοφονίας τοῦ Ὀβρένοβιτς, γενομένης τὴν 18ην Ἰουνίου 1868. Ἀλλ' ἡ ἰδέα αὕτη δὲν ἔπαυσε νὰ συζητῆται καὶ πάλιν, ἰδίως ἀπὸ τοῦ συνεδρίου τοῦ Βερολίνου, λόγῳ τῆς ἐπι. υμβάσης ἥττης τῆς Τουρ-

Digitized by Google

κίας, καθ' ἧς καὶ κυρίως θὰ ἐστρέφετο ἡ βαλκανικὴ ὁμοσπονδία. 'Αλλ' ἡ ἰδέα αὕτη ἐζητήθη νὰ πραγματοποιηθῇ κατὰ τὴν αὐτὴν χρονικὴν περίοδον καὶ ἐπὶ βάσεως ἀντιθέτου ἐκείνης, ἐφ' ἧς ἐβασίζοντο αἱ προσπάθειαι τοῦ Γαρασανίν· οὕτως ἡ ἕνωσις τῶν κρατῶν τῆς Βαλκανικῆς ἔδει νὰ συντελεσθῇ μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὴν Τουρκίαν, τῆς Κωνσταντινουπόλεως καθισταμένης πρωτευούσης τοῦ ἑνιαίου τούτου βαλκανικοῦ κράτους. 'Επεζητήθη μάλιστα καὶ πρακτικὴ ἐφαρμογὴ αὐτῆς. Ἡ ἰδέα αὕτη ὠφείλετο εἰς τὸν Σέρβον πολιτικόν, τὸν διατελέσαντα ἄλλοτε πρωθυπουργὸν τῆς Σερβίας Γεώργεβιτς, ὅστις τοποθετηθεὶς ὡς πρεσβευτὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰργάσθη πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μετὰ περισσῆς δεξιότητος. Τοσαύτην δὲ ἐπέδειξεν ἐπιμονὴν εἰς τὸ σχέδιον αὐτοῦ, ὥστε, ὅτε κατὰ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν παραμονήν του μετέβη ἐκεῖ ὁ βασιλεὺς τῆς Σερβίας 'Αλέξανδρος ὅπως ἐπισκεφθῇ τὸν σουλτᾶνον 'Αβδοὺλ Χαμίτ, ἐπρότεινεν ὁ Γεώργεβιτς εἰς αὐτὸν ὅπως βολιδοσκοπήσῃ τὸν σουλτᾶνον περὶ τῆς δυνατότητος στρατιωτικοῦ συνδέσμου καὶ τελωνειακῆς ἑνώσεως πάντων τῶν βαλκανικῶν κρατῶν μὲ τὴν Τουρκίαν ἐπὶ κεφαλῆς.

Ὁ σουλτᾶνος βολιδοσκοπηθεὶς ἐπῄνεσε μὲν τὴν ἰδέαν, ἀλλ' ἐξέφρασεν ἐνδοιασμοὺς ὡς πρὸς τὸ δυνατὸν τῆς συμμετοχῆς πάντων τῶν κρατῶν τῆς Βαλκανικῆς. Βραδύτερον (1897) γενόμενος ὁ Γεώργεβιτς πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν 'Εξωτερικῶν, μετέβη εὐθὺς εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως προτείνῃ τὴν συνομολόγησιν στρατιωτικῆς συνθήκης καὶ τελωνειακῆς ἑνώσεως μεταξὺ Τουρκίας καὶ Σερβίας, τρέφων τὴν κρυφὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἐξηναγκάζοντο εἰς τὴν τοιαύτην ἕνωσιν νὰ προσχωρήσωσι καὶ τὰ λοιπὰ κράτη τῆς Βαλκανικῆς. Ἡ ἐπέμβασις ὅμως τῆς Ρωσίας ἐματαίωσε τὰ σχέδια ταῦτα καὶ ἐπὶ πλέον, ὡς αὐτὸς ὁ Γεώργεβιτς ὡμολόγησεν, ἡ πτῶσις τῆς κυβερνήσεώς του καὶ ἡ ἐκθρόνισις τῶν 'Ομβρένοβιτς ὠφείλετο εἰς τὴν τοιαύτην ἀκριβῶς ἰδέαν.

Τὰ ἐπελθόντα ὅμως ἐν Τουρκίᾳ γεγονότα, ἡ ἄνοδος εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Νεοτούρκων, ἡ ὁριστικὴ προσάρτησις τῆς Βοσνίας καὶ 'Ερζεγοβίνης εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἔπεισαν καὶ αὐτὸν τὸν Γεώργεβιτς ὅτι τοιαύτη τις ἕνωσις μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὴν Τουρκίαν ἦτο ἀδύνατος, διὰ τοῦτο συνέλαβεν οὗτος τὸ σχέδιον τῆς πραγματώσεως αὐτῆς μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὴν Αὐστρίαν, ἥτις, διὰ τῆς προσαρτήσεως τῶν δύο τουρκικῶν ἐπαρχιῶν, καθίστατο τὸ ἰσχυρότερον βαλκανικὸν κράτος. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μάλιστα ἀπῆλθεν εἰς Εὐρώπην, ὅπως διὰ δημοσίων διαλέξεων, διὰ τοῦ τύπου καὶ παντὸς ἄλλου μέσου ἐπιτύχῃ τοῦ ἐπιδιωκομένου. 'Αλλ' ἐκ τῶν συνομιλιῶν τὰς ὁποίας ἔσχεν ἐν Βιέννῃ μετὰ τῶν ἰθυνόντων ἐπείσθη ὅτι οὐδὲν ἠδύνατο νὰ ἐλπίζῃ ἐκ τῆς Αὐστρίας, ἥτις πᾶν ἄλλο ἢ διατεθειμένη ἐφάνη ν' ἀναλάβῃ τοιοῦτον ρόλον εἰς τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον. Οὕτως ἡ ἰδέα τῆς βαλκανικῆς ὁμοσπονδίας δὲν ἐπέτυχε καθ' ὅλον τὸν ΙΘ' αἰῶνα νὰ σημειώσῃ ἔστω καὶ ἓν βῆμα πρὸς τὴν πραγματοποίησιν. Διὰ τοὺς ἐχθροὺς δὲ αὐτῆς, αὐτὰ ταῦτα τ' ἀποτελέσματα τῆς ἐπιτευχθείσης κατὰ τὸ 1912 βαλκανικῆς συνεννοήσεως ἀποτελοῦν ἀπόδειξιν περὶ τοῦ ἀδυνάτου τῆς πραγματοποιήσεως. Τὰ δὲ κατ' αὐτῆς ἐπιχειρήματα, ὅτι οἱ λαοὶ τῆς Βαλκανικῆς δὲν κέκτηνται τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, τὰ αὐτὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, τὰς αὐτὰς παραδόσεις καὶ ὅτι, ἐπὶ πλέον, χωρίζονται διὰ τῶν αἰώνων ὑπὸ τῆς ἱστορίας, ἥτις γέμει πολέμων ἐναντίον ἀλλήλων, ἐθνικοῦ μίσους καὶ φυλετικοῦ ἐγωϊσμοῦ, παραμένουν τῇ ἀληθείᾳ ἰσχυρὰ καὶ ἀναμφισβήτητα. 'Αλλ' ὅ,τι προέχει εἶναι τοῦτο: κατὰ πόσον ἡ κατ' ἐπανάληψιν διακηρυχθεῖσα ἀρχὴ «*Τὰ Βαλκάνια εἰς τοὺς βαλκανικοὺς λαούς*», εἰς ἣν καὶ μόνην ἴσως συμπίπτουσιν αἱ ἀντιλήψεις πάντων τῶν βαλκανικῶν κρατῶν, εἶναι δυνατὸν νὰ καταστῇ ζωντανὴ πραγματικότης καὶ νὰ παύσωσι συνεπῶς αἱ ὑπὸ ποικίλας μορφὰς ἐπεμβάσεις ξένων κρατῶν εἰς ζητήματα τῆς Βαλκανικῆς, ὡς καὶ ἡ ἄμεσος ἀνάμειξις ἐνίων ἐξ αὐτῶν εἰς τὰς διαφόρους χώρας τῶν Βαλκανίων.

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

—**Βαλκανικὴ** ***χερσόνησος***· βλ. λ. Βαλκάνια.

—**Βαλκανικοὶ** ***πόλεμοι.*** Διὰ τῆς γενικῆς ταύτης ὀνομασίας χαρακτηρίζονται οἱ κατὰ ἔτη 1912—1913 διεξαχθέντες πόλεμοι, ἤτοι: ὁ ἐναντίον τῆς *Τουρκίας* ὑπὸ τῶν συμμάχων *'Ελλάδος, Βουλγαρίας, Σερβίας* καὶ *Μαυροβουνίου* (1912—1913), ὁ συνήθως φερόμενος ὑπὸ τὸ ὄνομα *πρῶτος βαλκανικὸς πόλεμος*, καὶ ὁ ἐναντίον τῆς Βουλγαρίας ὑπὸ τῶν συμμάχων 'Ελλάδος καὶ Σερβίας (1913), ὁ λεγόμενος *δεύτερος βαλκανικὸς πόλεμος.*

—[ΔΙΠΛΩΜ. ΙΣΤΟΡ.] Ὁ πρῶτος βαλκανικὸς πόλεμος διεξήχθη κατὰ τῆς Τουρκίας ἐκ μέρους τῶν τεσσάρων βαλκανικῶν κρατῶν, ἤτοι τῆς Βουλγαρίας, τῆς 'Ελλάδος, τοῦ Μαυροβουνίου καὶ τῆς Σερβίας, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν τὸν καλούμενον *Βαλκανικὸν σύνδεσμον*, ἢ *Βαλκανικὸν συνασπισμόν*. Ἡ ἐπίτευξις τοῦ τοιούτου βαλκανικοῦ συνδέσμου, ἤτοι τῆς ἑνώσεως τῶν μνησθέντων βαλκανικῶν κρατῶν διὰ συνθηκῶν φιλίας καὶ συμμαχίας, μὲ ἀπώτερον σκοπὸν τὴν κατὰ τῆς Τουρκίας ἐπίθεσιν, ἦτο ἄμεσον ἀποτέλεσμα τῶν προηγηθέντων ἐν τῇ Βαλκανικῇ γεγονότων, τῶν ὁποίων ἀπαρχήν, οὕτως εἰπεῖν, ἀποτελεῖ ἡ κατὰ τὸ 1908 ὑπὸ τῶν ἐν τῇ ἀρχῇ ἀνελθόντων Νεοτούρκων ἀνακήρυξις τοῦ Συντάγματος ἐν Τουρκίᾳ, τῆς ὁποίας ἐπηκολούθησεν εὐθὺς ἀμέσως ἡ ἀνακήρυξις τῆς Βουλγαρίας εἰς ἀνεξάρτητον βασίλειον, ἐξ ἄλλου δὲ ἡ ὁριστικὴ προσάρτησις τῆς Βοσνίας καὶ 'Ερζεγοβίνης παρὰ τῆς Αὐστρίας, αἵτινες εἶχον παραχωρηθῆ αὐτῇ τῷ 1878 ὑπὸ τύπον προσωρινῆς διοικήσεως, ἡ ἐπανάστασις τέλος ἐν Κρήτῃ καὶ ἡ ἀνακήρυξις τῆς ἑνώσεως αὐτῆς μετὰ τῆς 'Ελλάδος. 'Αλλ' ὅ,τι, ἰδίως, συνέτεινεν εἰς τὴν ταχεῖαν μεταξὺ τῶν βαλκανικῶν κρατῶν συνεννόησιν διὰ τῆς συνομολογήσεως μεταξὺ αὐτῶν συνθηκῶν φιλίας καὶ συμμαχίας, ἦτο ἡ ἐν Τουρκίᾳ κακοδιοίκησις καὶ ἡ τῆς Πύλης ἄστοχος πολιτεία ἔναντι τῶν διαφόρων εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ πρὸ πάντων ἐν Θρᾴκῃ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ βιουσῶν ξένων ἐθνικοτήτων, αἵτινες ἱστορικῶς καὶ ἐθνολογικῶς ἀνῆκον εἰς τὰς γείτονας ἐπικρατείας. 'Αφορμὴν δὲ εἰς τὰς σχετικὰς διπλωματικὰς προπαρασκευάς, αἵτινες κατέληξαν μετ' οὐ πολὺ εἰς τὴν σύναψιν συμμαχιῶν μεταξὺ τῶν βαλκανικῶν κρατῶν, ἀπετέλεσεν ὁ μεταξὺ 'Ιταλίας καὶ Τουρκίας ἐκραγεὶς τῇ 29 Σεπτεμβρίου 1911 πόλεμος ἐν Τριπολίτιδι, αἱ ἐπιτυχίαι τῆς ἐκραγείσης ἐν 'Αλβανίᾳ ἐπαναστάσεως, τὰ ἐπακολουθήσαντα, μετὰ ταῦτα, ἐν 'Αδριανουπόλει καὶ Μοναστηρίῳ στρατιωτικὰ στασιαστικὰ κινήματα καὶ τέλος αἱ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς παρὰ τῶν Τούρκων διαπραχθεῖσαι σφαγαὶ ἐναντίον Βουλγάρων ἐν Κοτσάνοις καὶ Μπεράνα. Πάντα δὲ ταῦτα, ἅτινα συνήνωσαν τὰ τέσσαρα βαλκανικὰ κράτη κατὰ τῆς Τουρκίας, ὑπῆρξαν καὶ ἡ αἰτία ταυτοχρόνως δι' ἣν ἐξερράγη ὁ πρῶτος βαλκανικὸς πόλεμος.

'Απὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ μηνὸς Μαρτίου 1911 ὁ διατελῶν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεων Γκέσωφ, διαπνεόμενος ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας διατηρήσεως εἰρηνικῆς καταστάσεως ἐν τῇ Βαλκανικῇ, ἐζήτησε, κατ' ἀρχάς, νὰ ἐπιτύχῃ τὴν συνομολόγησιν συμμαχίας μετὰ τῆς Τουρκίας, προελθών, μάλιστα, καὶ εἰς σχετικὰς διαπραγματεύσεις μετ' αὐτῆς· αἱ τοιαῦται ὅμως διαπραγματεύσεις ἐναυάγησαν συνεπείᾳ τῆς ἐξεγέρσεως τῆς κοινῆς γνώμης ἐν Βουλγαρίᾳ, λόγῳ τῶν παρὰ τῶν Τούρκων γενομένων ἐν Κοτσάνοις σφαγῶν, τῶν συχνῶν παρὰ τὰ σύνορα συρράξεων καὶ τῆς εἰσβολῆς εἰς τὸ βουλγαρικὸν ἔδαφος τουρκικῶν συμμοριῶν, τῶν καταπιέσεων τῶν ἐν Τουρκίᾳ βουλγαρικῶν πληθυσμῶν καὶ γενικῶς τῆς πολιτικῆς τῶν Νεοτούρκων, οἵτινες συστηματικῶς ἐνήργουν πρὸς ἐξόντωσιν τοῦ ἐν Θρᾴκῃ καὶ Μακεδονίᾳ βουλγαρικοῦ στοιχείου. Ἡ ἀποτυχία, συνεπείᾳ τῶν ἀνωτέρω, τῆς συνομολογήσεως βουλγαροτουρκικῆς συμμαχίας ἠνάγκασε τὸν Γκέσωφ νὰ προέλθῃ εἰς τὴν ἀπόφασιν συνεννοήσεως μετὰ τῶν βαλκανικῶν κρατῶν. Τὸ ἐγχείρημα δὲν ἐνεφάνιζεν ἀνυπερβλήτους δυσχερείας, κατ' ἀρχὴν τοὐλάχιστον, λόγῳ τοῦ ὅτι ἀπὸ τοῦ 1904 ὑφίστατο μυστικὴ συνθήκη μεταξὺ Σερβίας καὶ Βουλγαρίας, ἡ ἀνανέωσις τῆς ὁποίας θὰ ἤρκει διὰ τὸν διακανονισμὸν τῶν μεταξὺ τῶν δύο τούτων κρατῶν σχέσεων καὶ συγχρόνων συμφερόντων, ἐξ ἄλλου δέ, διότι ἡ κατ' 'Απρίλιον τοῦ 1911 γενομένη θερμὴ ὑποδοχὴ ἐν 'Αθήναις τῶν Βουλγάρων φοιτητῶν, καθ' ἣν κατεδείχθησαν τ' ἀμοιβαῖα αἰσθήματα τῶν λαῶν, ἐπέτρεπε τὴν βεβαίαν ἐλπίδα τῆς εὐχεροῦς συνεννοήσεως μεταξὺ 'Ελλάδος καὶ Βουλγαρίας.

Αἱ βουλγαροσερβικαὶ συνθῆκαι. Αἱ σχετικαὶ διαπραγματεύσεις μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Σερβίας ἤρξαντο ἐν Βελιγραδίῳ, μεταξὺ τοῦ Βουλγάρου ἐπιτετραμμένου Δ. Ρίτζωφ, τοῦ ὑπογράψαντος τὴν μυστικὴν σερβοβουλγαρικὴν συνθήκην τοῦ 1904, καὶ τοῦ τότε πρωθυπουργοῦ τῆς Σερβίας, ὅστις διηύθυνε καὶ τὸ ὑπουργεῖον τῶν 'Εξωτερικῶν, Μιλοβάνοβιτς, πρὶν ἢ κηρυχθῇ ὁ 'Ιταλοτουρκικὸς πόλεμος, ἔτεινον δὲ εἰς τὸ νὰ προετοιμασθῇ τὸ ἔδαφος, διὰ τῆς προσεγγίσεως, κατ' ἀρχήν, τῶν ἑκατέρωθεν ἀπόψεων, πρὸς ἄμεσον ἐπαφὴν καὶ συνεννόησιν μεταξὺ τῶν πολιτικῶν ἀρχηγῶν τῶν δύο κρατῶν (Γκέσωφ καὶ Μιλοβάνοβιτς), ἥτις καὶ ἐπραγματοποιήθη, κατὰ τὴν μεταξὺ Βελιγραδίου καὶ Λαπόβου σιδηροδρομικὴν διαδρομήν, τὴν νύκτα τῆς 11ης 'Οκτωβρίου 1911 (ν. ἡμ.), ἤτοι ταχύτερον ἢ ὅσον ἠλπίζετο, λόγῳ τοῦ ἀρξαμένου ἐν τῷ μεταξὺ 'Ιταλοτουρκικοῦ πολέμου ἐν Τριπολίτιδι, ὅστις πολλοὺς προεκάλεσε φόβους παρὰ ταῖς κυβερνήσεσι τῶν βαλκανικῶν κρατῶν περὶ γενικεύσεως αὐτοῦ, παρὰ τὰς ἐπισήμους καὶ ἡμιεπισήμους παρὰ τῶν διαφόρων ἀνακτοβουλίων τῆς Εὐρώπης παραχωρουμένας καθησυχαστικὰς διαβεβαιώσεις, ὅτι ὁ πόλεμος θέλει περιορισθῇ μόνον μεταξὺ τῶν ἀρχικῶς περιπλακέντων ἐν αὐτῷ κρατῶν. Κατὰ τὴν ἐν λόγῳ συνάντησιν Γκέσωφ καὶ Μιλοβάνοβιτς καθωρίσθησαν ὡς ἑξῆς τὰ σημεῖα τῆς συμφωνίας (casus foederis): α) ἀμυντικὴ συμμαχία ἐναντίον παντὸς τρίτου ὅστις θὰ προσέβαλλε τὴν Βουλγαρίαν ἢ τὴν Σερβίαν, β) ἀμυντικὴ συμμαχία ἐναντίον παντὸς τρίτου, ὅστις θὰ ἀπεπειρᾶτο νὰ καταλάβῃ τὴν Μακεδονίαν ἢ τὴν παλαιὰν Σερβίαν κλπ., γ) ἐπιθετικὴ συμμαχία ἐναντίον τῆς Τουρκίας 1) περὶ ἀπελευθερώσεως τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς παλαιᾶς Σερβίας, ὁπότε τοῦτο ἤθελε κριθῆ σκόπιμον καὶ παρὰ τῶν δύο κρατῶν, 2) περὶ καταπαύσεως τῆς κρατούσης ἀναρχίας καὶ τῶν σφαγῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας εἰς τὰς ὁποίας κέκτηται οὐσιώδη συμφέροντα τὸ ἕτερον τῶν συμβληθησομένων κρατῶν. Ἡ κατ' ἀρχὴν αὕτη συμφωνία ἐτίθετο ἐκ μέρους τῆς Σερβίας ὑπὸ τὴν αἵρεσιν τῆς συγκαταθέσεως ἐπ' αὐτῆς τῆς Ρωσίας καὶ τῆς συνδρομῆς αὐτῆς πρὸς πραγματοποίησιν τῶν ἀποφασισθησομένων, πρὸς ἣν καὶ ἔδει νὰ καταφύγωσι τὰ δύο Κράτη, ὑποβάλλοντα ὑπὸ τὴν διαιτησίαν αὐτῆς πᾶσαν διαφοράν, ἥτις ἤθελε τυχὸν ἀναφανῆ μεταξὺ αὐτῶν ἐπὶ τῆς κατανομῆς τῶν τουρκικῶν ἐδαφῶν.

Μετὰ τὴν τοιαύτην κατ' ἀρχὴν ἐπελθοῦσαν συμφωνίαν, αἱ διαπραγματεύσεις ἐσυνεχίσθησαν ἀπ' εὐθείας μεταξὺ τῶν δύο κυβερνήσεων διὰ τῶν ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ ἑτέρου κράτους ἀντιπροσώπων των, πλὴν ὅμως, ἂν καὶ τοῦ Γκέσωφ ἐπειγομένου νὰ τερματίσῃ ταύτας διὰ τῆς συνομολογήσεως τῆς ἐπιθυμητῆς συνθήκης, λόγῳ τῆς ἐνεργηθείσης κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τουρκικῆς ἐπιστρατεύσεως, ἥτις, καθ' ἃ ἐβεβαιοῦτο, ἐστρέφετο κατὰ τῆς Βουλγαρίας, ἡ συνομολόγησις τῆς σχετικῆς συνθήκης ἐπεβράδυνε, καθόσον ἡ Σερβία εἰς τὸ παρ' αὐτῆς ὑποβληθὲν σχέδιον συνθήκης ἐζήτει ἀφ' ἑνὸς νὰ ἐπιφυλαχθῇ αὐτῇ τὸ δικαίωμα τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς συμμάχου αὐτῆς Βουλγαρίας, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐπεδίωξεν, οὐδέν τι μνημονεύουσα περὶ αὐτονομίας τῆς Μακεδονίας, ὅπως ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῶν βιλαετίων τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ Μοναστηρίου ἀποφανθῇ διαιτητικῶς ἡ Ρωσία. Ἐπὶ τῶν σημείων τούτων ἡ Βουλγαρία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συγκατατεθῇ, ὡς ἐκ τούτου αἱ διαπραγματεύσεις, χωρὶς νὰ ἀνασταλοῦν, ἤρξαντο παρέχουσαι ὀλιγωτέρας ἐλπίδας ἐπιτυχίας. Εἰς τὰς διατυπωθείσας ἀντιρρήσεις ἐκ μέρους τῆς Βουλγαρίας, ἡ Σερβία προέτεινε νέον σχέδιον συνθήκης συμμαχίας, ἐν τῷ ὁποίῳ καὶ αὖθις ἡ Σερβία, ἂν καὶ ἀποδεχομένη τὴν ἀξίωσιν τῆς Βουλγαρίας περὶ συγκαταθέσεως ταύτης ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἡ Σερβία ἐκήρυττε τὸν πόλεμον, οὐδέν τι ὥριζε περὶ τῆς αὐτονομίας τῆς Μακεδονίας, ἀλλ' ἁπλῶς ἐν ἄρθρῳ 4 τοῦ προσχεδίου τῆς συνθήκης καθώριζε τρεῖς διαφόρους ζώνας, ἐξ ὧν αἱ δύο, ὡς μὴ προκαλοῦσαι ἀμφισβητήσεις, περιήρχοντο εἰς τὴν Σερβίαν καὶ Βουλγαρίαν, ἡ δὲ τρίτη ὡς ἀμφισβητήσιμος θὰ ὑπεβάλλετο ὑπὸ τὴν διαιτησίαν τοῦ τσάρου τῆς Ρωσίας. Εἰς τὸ σχέδιον τοῦτο τῆς συνθήκης ἀπήντησεν ἡ Βουλγαρία δι' ἑτέρου, ἐν ᾧ ὡρίζετο ὅτι εἰς περίπτωσιν πολέμου, καθ' ὃν Σερβία καὶ ἡ Βουλγαρία ἤθελον θεωρήσει ἀπαραίτητον νὰ περατώσωσι τοῦτον διὰ τῆς παραχωρήσεως διοικητικῆς αὐτονομίας εἰς τὰς παρὰ Βουλγάρων καὶ Σέρβων κατοικουμένας χώρας, τὰ δύο συμβαλλόμενα μέρη θέλουσι συμφωνήσει, ὅπως συνομολογήσωσιν εἰρήνην ὑπὸ τὸν ὅρον ἠγγυημένης αὐτονομίας εἰς τὰς περὶ οὗ ὁ λόγος χώρας, δηλαδὴ ἐν Μακεδονίᾳ. Μετὰ πολλὰς διαπραγματεύσεις ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἐπετεύχθη ἡ συνομολόγησις ἐν Σόφιᾳ τῆς ἀπὸ 24 Φεβρουαρίου/13 Μαρτίου 1912 συνθήκης φιλίας καὶ συμμαχίας μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Σερβίας.

Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης τὰ δύο συμβαλλόμενα Κράτη ἠγγυῶντο ἀμοιβαίως τὴν πολιτικήν των ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ ἐδάφους των, ὑποσχόμενα νὰ παρέχωσι πρὸς ἄλληλα τὴν συνδρομήν των δι' ὅλων τῶν δυνάμεων αὐτῶν ἐν πάσῃ περιπτώσει, καθ' ἣν τὸ ἕτερον τούτων ἤθελε προσβληθῆ παρ' ἑνὸς ἢ περισσοτέρων κρατῶν, ἐπίσης δὲ καὶ ἐν περιπτώσει καθ' ἣν οἱαδήποτε τῶν Μεγ. Δυνάμεων ἤθελεν ἐπιδιώξει νὰ προσαρτήσῃ ἢ καταλάβῃ ἢ ἤθελεν ἀπειλήσει διὰ τῶν στρατευμάτων της, ἔστω καὶ προσωρινῶς, οἱονδήποτε τμῆμα τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου, τὸ ὁποῖον διατελεῖ νῦν ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν, ἐφόσον τὸ ἕτερον τῶν συμβαλλομένων μερῶν ἤθελε θεωρήσει τοῦτο, καθ' ἃ ἀντιτιθέμενον εἰς τὰ ἑαυτοῦ συμφέροντα, ὡς casus belli (ἄρθρ. 1 καὶ 2). Συνεφωνεῖτο ἐπίσης ὅπως ἡ εἰρήνη συνομολογηθῇ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ προηγουμένην μεταξὺ αὐτῶν συμφωνίαν (ἄρθρ. 3), ἐνῷ, ἐξ ἄλλου, προεβλέπετο ἡ ἐντὸς δύο τὸ πολὺ μηνῶν συνομολόγησις στρατιωτικῆς συμβάσεως, εἰς ἐκτέλεσιν τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης, ἥτις θ' ἀπετέλει ἀναπόσπαστον τμῆμα ταύτης, αἱ σχετικαὶ περὶ τῆς ὁποίας διαπραγματεύσεις θὰ ἤρχιζον δεκαπέντε τὸ βραδύτερον ἡμέρας ἀπὸ τῆς ὑπογραφῆς τῆς περὶ φιλίας καὶ συμμαχίας συνθήκης (ἄρθ. 4). Ἡ ἰσχὺς τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης, ὡς καὶ τῆς στρατιωτικῆς συμβάσεως, ὡρίζετο μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1920 (ἄρθ. 5), ἀμφότεραι δὲ θὰ ὑπεγράφοντο παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν 'Εξωτερικῶν ἑκάστου κράτους, ἡ δὲ στρατιωτικὴ σύμβασις ἐπὶ πλέον καὶ παρὰ τῶν εἰδικῶν στρατιωτικῶν ἀντιπροσώπων των (ἄρθ. 6). Τὸ 7 καὶ τελευταῖον ἄρθρον τῆς

Digitized by Google

συνθήκης ταύτης ἀπηγόρευε τὴν δημοσίευσιν ταύτης, ὡς καὶ τῆς στρατιωτικῆς συμβάσεως, ἐπίσης δὲ τὴν γνωστοποίησιν αὐτῶν εἰς τρίτον κράτος ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως ἀμφοτέρων τῶν συμβαλλομένων μερῶν, ἐπὶ πλέον δὲ ὥριζεν ὅτι μόνον κατόπιν μεταξύ των συμφωνίας θὰ ἐπετρέπετο ἡ προσχώρησις καὶ τρίτου κράτους ἐν τῇ τοιαύτῃ συμμαχίᾳ.

Τὴν συνθήκην ταύτην ἐπηκολούθει τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ ἡ ὑπογραφὴ ἑτέρας μυστικῆς συνθήκης μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Σερβίας, ἥτις προσηρτᾶτο εἰς τὴν κυρίαν συνθήκην, διὰ τῆς ὁποίας ὡρίζετο ὅτι ἐν περιπτώσει διαταράξεως τοῦ status quo ἐν τῇ Βαλκανικῇ λόγῳ ταραχῶν κλπ. ἐν Τουρκίᾳ, ὁπότε τὸ ἕτερον τῶν συμβαλλομένων θὰ ὑπεχρεοῦτο νὰ δράσῃ στρατιωτικῶς, ἔδει νὰ γνωστοποιήσῃ τοῦτο εἰς τὸ ἕτερον· ἐφόσον μεταξὺ τούτων ἤθελεν ἐπέλθει σύμπτωσις ἀντιλήψεων περὶ κοινῆς δράσεως, ἔδει τοῦτο νὰ γνωστοποιηθῇ εἰς τὴν Ρωσίαν, ἐὰν δὲ ἐκ μέρους ταύτης οὐδεμία προεβάλλετο ἀντίρρησις, ὑπεχρεοῦντο ταῦτα νὰ δράσωσιν ἀπὸ κοινοῦ «ἐμπνεόμενα ἐκ τῶν αἰσθημάτων τῆς ἀλληλεγγύης καὶ τῆς κοινότητος τῶν συμφερόντων», ἐν ἀντιθέτῳ δὲ περιπτώσει, ἢ ἐφόσον δὲν ἤθελεν ἐπέλθει συμφωνία, συνεφωνεῖτο νὰ ἀπευθυνθῇ ἔκκλησις πρὸς τὴν Ρωσίαν, τῆς ὁποίας ἡ γνώμη, ἐὰν καὶ ἐφόσον παρείχετο, θὰ ἦτο ὑποχρεωτικὴ δι' ἀμφότερα τὰ συμβαλλόμενα μέρη. Εἰς περίπτωσιν ὅμως καθ' ἣν ἡ Ρωσία δὲν ἤθελε παράσχει τὴν γνώμην αὐτῆς, ἀδύνατος δὲ ἤθελεν εἶναι ἡ συμφωνία μεταξὺ τῶν δύο συμβαλλομένων μερῶν, τὸ δ' ἕτερον τούτων θὰ ἠναγκάζετο ν' ἀποδυθῇ εἰς πόλεμον ἀφ' ἑαυτοῦ, ὑπεχρεοῦτο τὸ ἕτερον νὰ τηρήσῃ «φιλικὴν οὐδετερότητα ἀπέναντι τοῦ συμμάχου του, νὰ προβῇ εὐθὺς ἀμέσως εἰς ἐπιστράτευσιν, ὑφ' οὓς ὅρους ὁρίζεται ἐν τῇ στρατιωτικῇ συμβάσει, νὰ σπεύσῃ δὲ εἰς βοήθειαν τοῦ συμμάχου αὐτοῦ δι' ὅλων τῶν δυνάμεών του, ἐν τῇ περιπτώσει καθ' ἣν τρίτη τις δύναμις ἐπήρχετο ἀρωγὸς τῇ Τουρκίᾳ» (ἄρθρ. 1). Διὰ τοῦ 2 ἄρθρ. τῆς ἐν λόγῳ μυστικῆς συνθήκης ὡρίζετο ὅτι αἱ στρατιωτικῶς καταληφθησόμεναι χῶραι θὰ περιήρχοντο εἰς τὴν συγκυριαρχίαν (condominium) καὶ τῶν δύο κρατῶν, τὰ ὁποῖα θὰ προέβαινον εἰς τὴν διανομὴν αὐτῶν ἐντὸς τριῶν μηνῶν τὸ βραδύτερον ἀπὸ τῆς συνομολογήσεως τῆς εἰρήνης. Ἐπὶ πλέον, διὰ τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου, ἡ μὲν Σερβία ἀνεγνώριζε τὰ δικαιώματα τῆς Βουλγαρίας ἐπὶ τῶν δυτικῶς τῆς Ροδόπης καὶ τοῦ ποταμοῦ Στρυμόνος ἐδαφῶν, ἡ δὲ Βουλγαρία τὰ δίκαια τῆς Σερβίας ἐπὶ τῶν ἐδαφῶν τῶν πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολικῶς τῆς Σαρ-Πλανίνα ἐδαφῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ μεταξὺ τῆς Σάρ, τῆς Ροδόπης καὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους κείμενα ἐδάφη, καθωρίζετο, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν δὲν ἤθελε καταστῇ δυνατὴ ἡ αὐτονόμησις αὐτῶν, ἡ ἀναγκαία μεταξὺ τῶν συμμάχων ὁροθετικὴ γραμμή, τὸν τελικὸν καθορισμὸν τῆς ὁποίας ἀπεδέχοντο ὡς ἤθελε καθορισθῇ ἐκ μέρους τῆς Ρωσίας, πρὸς ἣν θὰ ὑπεβάλλετο τὸ ζήτημα τοῦτο. Τὸ ἄρθρ. 4 ὥριζεν ὅτι ἀντίτυπον τῆς συνθήκης καὶ τῆς μυστικῆς τοιαύτης θὰ ἐκοινοποιεῖτο εἰς τὴν Ρωσίαν, ἥτις θὰ ἐχρησίμευεν ὡς διαιτητὴς διὰ πᾶσαν διαφορὰν προκύπτουσαν ἐκ τῆς ἑρμηνείας ἢ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν (ἄρθρ. 5). Διὰ τοῦ τελευταίου δ' ἄρθρου τῆς ἐν λόγῳ μυστικῆς συνθήκης ὡρίζετο, ὅτι οὐδεμία διάταξις τῆς συνθήκης ταύτης θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ δημοσιευθῇ ἢ γνωστοποιηθῇ εἰς τρίτην τινὰ πολιτείαν, ἄνευ προηγουμένης συμφωνίας τῶν συμβαλλομένων μερῶν καὶ τῆς συναινέσεως τῆς Ρωσίας.

Δύο μῆνας ἀκριβῶς μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς ὡς ἄνω συνθήκης φιλίας καὶ συμμαχίας, ἤτοι τὴν 29ην Ἀπριλίου 1912 συνωμολογεῖτο ἐν Σόφιᾳ ἡ προβλεπομένη ὑπὸ τοῦ 3 ἄρθρ. αὐτῆς στρατιωτικὴ σύμβασις μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Σερβίας, διὰ τῆς ὁποίας ἕκαστον τῶν συμβαλλομένων κρατῶν ἔδει νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν τοῦ ἑτέρου εἰς τὰς περιπτώσεις τοῦ ἄρθρ. 1 καὶ 2 τῆς περὶ φιλίας καὶ συμμαχίας συνθήκης, ὡς καὶ τοῦ ἄρθρ. 1 τῆς προσηρτημένης μυστικῆς τοιαύτης, ἡ μὲν Βουλγαρία διὰ 200.000, ἡ δὲ Σερβία διὰ 150.000 τοὐλάχιστον στρατιωτῶν, τὸ βραδύτερον τὴν 21ην ἡμέραν ἀπὸ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου ἢ ἀπὸ τῆς γνωστοποιήσεως ἐκ μέρους τοῦ συμμάχου κράτους ὅτι ἐξεδηλώθη casus foederis, ἑκάστου τούτων θεωροῦντος, ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὡς καθῆκον συμμαχικὸν αὐτοῦ ν' ἀποστείλῃ ἀπὸ τῆς ἑβδόμης ἡμέρας ἀπὸ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου ἢ τῆς γνωστοποιήσεως ὅτι ὑφίσταται casus foederis καὶ τμηματικῶς στρατιωτικὰς δυνάμεις εἰς τὸ πολεμικὸν μέτωπον (ἄρθρ. 1). Ἡ αὐτὴ στρατιωτικὴ σύμβασις, προβλέπουσα τὴν περίπτωσιν ἐπιθέσεως τῆς Ρουμανίας ἐναντίον τῆς Βουλγαρίας, ὥριζεν ὅτι ἡ Σερβία ὑποχρεοῦται νὰ σπεύσῃ νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ρουμανίας, ἀποστέλλουσα 100.000 τοὐλάχιστον στρατοῦ εἰς τὸν Δούναβιν ἢ εἰς Δοβρουτσᾶν· ἐν περιπτώσει δὲ καθ' ἣν ἡ Τουρκία θὰ ἐπετίθετο κατὰ τῆς Βουλγαρίας, ἡ Σερβία ἔδει νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Τουρκίας διαθέτουσα ἑκατὸν χιλιάδας τοὐλάχιστον στρατοῦ εἰς τὸ μέτωπον τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Βαρδάρ. Τὰς ὑποχρεώσεις ταύτας ὑπεῖχεν ἡ Σερβία μόνον εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν δὲν διετέλει εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν εἴτε μόνη εἴτε μετὰ τῆς Βουλγαρίας πρός τι κράτος, καθόσον, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ὤφειλε νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν τῆς Βουλγαρίας δι' ὅλων τῶν δυνάμεων τὰς ὁποίας θὰ ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ (ἄρθρ. 2). Ἀναλόγους ὑποχρεώσεις ὑπεῖχεν ἡ Βουλγαρία ἔναντι τῆς Σερβίας ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν αὕτη προσεβάλλετο ὁπωσδήποτε παρὰ τῆς Αὐστροουγγαρίας, ἢ κατ' αὐτῆς ἐπετίθετο εἴτε ἡ Τουρκία, εἴτε ἡ Ρουμανία. (ἄρθρ. 3). Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν τὸ ἕτερον τῶν συμβαλλομένων μερῶν ἐκήρυσσε τὸν πόλεμον κατά τινος κράτους, ἄνευ συγκαταθέσεως τοῦ ἑτέρου, τοῦτο οὐδεμίαν θὰ ὑπεῖχε τῶν ἐν ἄρθρ. 1 τῆς παρούσης συμβάσεως ὑποχρεώσεων, ὑποχρεούμενον μόνον νὰ τηρῇ φιλικὴν οὐδετερότητα καὶ νὰ ἐπιστρατεύσῃ 50.000 στρατοῦ ὡς ἐγγύησιν τῆς ἐλευθέρας δράσεως τοῦ συμμάχου (ἄρθρ. 5). Διὰ τοῦ ἄρθρ. 6 ὡρίζετο ὅτι ἐν περιπτώσει κοινοῦ πολέμου οὐδέτερος τῶν συμμάχων θὰ ἠδύνατο νὰ συνομολογήσῃ ἀνακωχὴν μετὰ τοῦ ἐχθροῦ μεγαλυτέρας διαρκείας τῶν εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν, ἄνευ προηγουμένης συμφωνίας καὶ συγκαταθέσεως τοῦ ἑτέρου, ὅ,τι ἀπῃτεῖτο ἐπίσης πρὸς ἔναρξιν τῶν περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεων καὶ συνομολόγησιν τῆς σχετικῆς συνθήκης (ἄρθρ. 6). Τὸ ἄρθρον 7 προέβλεπε περὶ ἀρχηγίας τῶν στρατευμάτων ἀμφοτέρων τῶν συμμάχων ἐν περιπτώσει κοινῆς δράσεως, τὸ δὲ ἄρθρ. 9 ὥριζεν ὅτι αἱ διαταγαὶ παρὰ τοῦ ἀρχηγοῦ μικτῶν στρατευμάτων θὰ συνετάσσοντο εἰς τὴν βουλγαρικὴν καὶ σερβικὴν γλῶσσαν, διὰ δὲ τοῦ ἄρθρ. 8 προεβλέπετο ἡ μεταφορὰ τραυματιῶν, ἀσθενῶν, στρατευμάτων κλπ. διὰ τοῦ ἐδάφους τοῦ ἑτέρου τῶν συμμάχων, ἐπὶ ἴσοις δικαιώμασι. Τὸ ἄρθρ. 9 προέβλεπε περὶ διανομῆς τῶν λαφύρων, ἀναλόγως τῆς ἀριθμητικῆς συμμετοχῆς ἑκάστης στρατιᾶς, τὸ ἄρθρ. 11 περὶ ἐπιτετραμμένου παρὰ τῷ Γενικῷ Ἐπιτελείῳ τοῦ ἑτέρου συμμάχου ὡς συνδέσμου μεταξὺ τοῦ στρατοῦ τοῦ ἄλλου, τὸ ἄρθρ. 12 περὶ συνομολογήσεως εἰδικῆς συμβάσεως μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ἐπιτελείων τῶν δύο κρατῶν ἐπὶ τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, τὸ ἄρθρ. 13 περὶ συνεννοήσεως μεταξὺ τῶν δύο Ἐπιτελείων ὡς πρὸς τὴν διάθεσιν τῶν ἐπιστρατευομένων δυνάμεων ἐν ταῖς περιπτώσεσι τοῦ ἄρθρ. 1 τῆς ἐν λόγῳ στρατιωτικῆς συμβάσεως, τὸ δὲ τελευταῖον 14 ἄρθρ. ὥριζεν ὅτι ἡ ἰσχὺς τῆς τοιαύτης συμβάσεως θέλει διαρκέσει ὅσον καὶ ἡ τῆς συνθήκης φιλίας καὶ συμμαχίας.

Συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρ. 13 τῆς ὡς ἄνω στρατιωτικῆς συμβάσεως συνεφωνήθη τὴν 19ην Ἰουνίου 1912 ἐν Βάρνᾳ μεταξὺ τῶν Γενικῶν Ἐπιτελείων Σερβίας καὶ Βουλγαρίας ὁ τρόπος τῆς διαθέσεως τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῶν συμμάχων εἰς περίπτωσιν πολέμου κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ συγκεντρώσεως τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς Σκόπια, Κουμάνοβον, Κράτοβον, Κότσανα καὶ Βελεσσά. Εἰς ἐκτέλεσιν, ἐξ ἄλλου, τοῦ ἄρθρ. 4 τῆς στρατιωτικῆς συμβάσεως διὰ τὴν περίπτωσιν ἐπιθέσεως κατὰ τῆς Τουρκίας, συνεφωνήθη ἐν Σόφιᾳ τὴν 15ην Σεπτεμβρίου 1912 μεταξὺ τῶν Γενικῶν Ἐπιτελείων ὁ τόπος τῆς δράσεως τοῦ τε σερβικοῦ καὶ βουλγαρικοῦ στρατοῦ καὶ ἡ ἀκολουθητέα πορεία τῆς προελάσεως.

Αἱ μετὰ τῆς Ἑλλάδος συνθῆκαι. Τὰς ὡς ἄνω συνθήκας, συμβάσεις καὶ συμφωνίας μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Σερβίας ἐπηκολούθησεν ἡ μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας συνθήκη ἀμυντικῆς συμμαχίας, αἱ πρῶται σχετικαὶ διαπραγματεύσεις τῆς ὁποίας ἤρξαντο μετὰ τὴν τουρκικὴν ἐπιστράτευσιν, γενομένην περὶ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου 1911, *τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς Ἑλλάδος*, ἂν καὶ αὕτη πολὺ προηγουμένως εἶχε προτείνει εἰς τὴν Βουλγαρίαν συνεννόησιν, τοῦ Γκέσωφ δηλώσαντος μὲν ὅτι δὲν ἀποστέργει τὴν ἔναρξιν «συνδιαλέξεων», οὐδὲν ὅμως πράξαντος πρὸς εὐόδωσιν τῆς μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν συνεννοήσεως. Τὴν 3)16 Ὀκτωβρίου 1911 ὁ ἐν Σόφιᾳ Ἕλλην πρεσβευτὴς Πανᾶς ἐγνώριζεν εἰς τὸν Βούλγαρον πρωθυπουργὸν Γκέσωφ, ἐντολῇ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ὅτι ἡ Ἑλλὰς θὰ ἦτο πρόθυμος νὰ συνδράμῃ τὴν Βουλγαρίαν κατ' ἐνδεχομένης ἐπιθέσεως ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας, ἠρώτα δὲ τί θὰ ἔπραττεν ἐν ἀντιθέτῳ περιπτώσει αὕτη, τῆς Ἑλλάδος προσβαλλομένης παρὰ τῆς Τουρκίας· ὁ Γκέσωφ μετὰ συζήτησιν τῆς τοιαύτης προτάσεως μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Βουλγαρίας καὶ τῶν συνυπουργῶν του ἔσπευσε νὰ γνωρίσῃ εἰς τὸν Πανᾶν ὅτι ἡ Βουλγαρία θὰ ἔσπευδεν εἰς βοήθειαν τῆς Ἑλλάδος, προσβαλλομένης παρὰ τῆς Τουρκίας, ὑπὸ τοὺς ὅρους, οἵτινες θὰ καθωρίζοντο ἐν σχετικῇ ἀμυντικῇ συνθήκῃ. Ἂν καὶ ἡ ἐν λόγῳ πρότασις τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἐγένετο εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν αἱ μετὰ τῆς Σερβίας διαπραγματεύσεις εὑρίσκοντο εἰσέτι ἐν ἀρχῇ, ἐν τούτοις δὲν κατέστη δυνατὸν ἢ μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς σερβοβουλγαρικῆς συνθήκης περὶ φιλίας καὶ συμμαχίας, ἡ ἔναρξις, κυρίως εἰπεῖν, τῶν ἑλληνοβουλγαρικῶν διαπραγματεύσεων. Τὴν 14)27 Ἀπριλίου 1912 ὁ Πανᾶς διεβίβαζεν εἰς τὸν Γκέσωφ σχέδιον ἀμυντικῆς συνθήκης, τὸ ὁποῖον δὲν ἀπεδέχθη οὗτος, καθ' ὅσον ἐν αὐτῷ οὐδέν τι ἀνεφέρετο ἐν σχέσει πρὸς τὴν αὐτονομίαν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θρᾴκης, ὑποβαλὼν ἕτερον εἰς τὸν Πανᾶν, ὅπως διαβιβάσῃ πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν. Κατὰ τὸ ἐν λόγῳ σχέδιον ἡ Ἑλλὰς ὑπέσχετο «νὰ μὴ ἀντιταχθῇ ὁπωσδήποτε εἰς αἴτησιν τῆς Βουλγαρίας νὰ ἴδῃ τὴν Μακεδονίαν καὶ τὸ βιλαέτιον τῆς Ἀδριανουπόλεως προικιζομένας διὰ διοικητικῆς αὐτονομίας ἐπὶ ἴσοις δικαιώμασι δι' ὅλας τὰς ἐθνικότητας αὐτῶν». Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀντιπρότασις αὕτη τοῦ Γκέσωφ δὲν ἐγένετο δεκτὴ παρὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως. Ἐν τέλει κατέστη δυνατὸν νὰ ὑπογραφῇ τὴν 16)29 Μαΐου 1912 παρὰ τῶν Γκέσωφ καὶ Πανᾶ ἐν Σόφιᾳ ἡ περὶ ἀμυντικῆς συμμαχίας συνθήκη μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας.

Ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης, διαπιστουμένης καὶ ὑπὸ τῶν δύο συμβαλλομένων μερῶν τῆς ἀνάγκης τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης ἐν τοῖς Βαλκανίοις, καὶ ὅτι εἰς τὴν τοιαύτην ἀνάγκην «θὰ ἠδύναντο ν' ἀνταποκριθῶσι κάλλιον δι' ἀμυντικῆς συνθήκης», ἀναγνωρίζεται ὅτι «ἡ εἰρηνικὴ συμβίωσις τῶν διαφόρων ἐθνικοτήτων τῆς Τουρκίας ἐπὶ τῆς βάσει πραγματικῆς καὶ ἀληθοῦς πολιτικῆς ἰσότητος, καὶ ὁ σεβασμὸς τῶν δικαιωμάτων τῶν ἀπορρεόντων ἢ ἄλλως καθιερωμένων εἰς τὰς χριστιανικὰς ἐθνικότητας τῆς Αὐτοκρατορίας, ἀπαιτοῦσιν ἀναγκαίας ὑποχρεώσεις διὰ τὴν στερέωσιν τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ πραγμάτων», ἐπίσης δὲ ὅτι «ἡ συνεργασία τῶν δύο κρατῶν ἀπαιτεῖ, πρὸς αὐτὸ τοῦτο τὸ συμφέρον τῆς διατηρήσεως ἀγαθῶν σχέσεων πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν, τὴν διευκόλυνσιν καὶ ἐνίσχυσιν τῆς συνεννοήσεως τοῦ ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνικοῦ καὶ βουλγαρικοῦ στοιχείου»· παρείχετο δὲ ἡ διαβεβαίωσις ὅτι δὲν θὰ ἐδίδετο παντελῶς ἐπιθετικὸς χαρακτὴρ εἰς τὴν ἐντελῶς ἀμυντικῆς φύσεως συμφωνίαν των, ἧς τὸ περιεχόμενον ἔχει εἰς γενικὰς γραμμὰς ὡς ἑξῆς: Διὰ τοῦ πρώτου ἄρθρ. τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης προβλέπεται ἡ ἐνδεχομένη ἐπίθεσις παρὰ τῆς Τουρκίας κατὰ τοῦ ἑτέρου τῶν συμβαλλομένων ἢ κατὰ «τῶν δικαιωμάτων τῶν ἀπορρεόντων ἐκ συνθηκῶν ἢ γενικῶν ἀρχῶν τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου», ὁπότε ἕκαστος τῶν συμμάχων ὑποχρεοῦται νὰ σπεύσῃ δι' ὅλων τῶν στρατιωτικῶν αὐτοῦ δυνάμεων εἰς βοήθειαν τοῦ ἑτέρου. Τὰ δύο συμβαλλόμενα μέρη ἀναλαμβάνουσι ν' ἀσκήσωσι τὴν ἠθικὴν αὐτῶν ἐπιβολὴν ἐπὶ τῶν ἐν Τουρκίᾳ ὁμοεθνῶν των διὰ τὴν εἰρηνικὴν συμβίωσιν, νὰ συμπράξωσι δὲ παρὰ τῇ Υ. Πύλῃ καὶ ταῖς Μ. Δυνάμεσι διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν δικαιωμάτων τῶν ἀπορρεόντων ἐκ συνθηκῶν ἢ ἄλλως παραχωρηθέντων εἰς τὰς ἑλληνικὰς καὶ βουλγαρικὰς μειονότητας (ἄρθρ. 2). Ἡ ἰσχὺς τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης προεβλέπετο τριετής, δυναμένη νὰ παραταθῇ σιωπηρῶς δι' ἓν ἔτος, ἐκτὸς ἂν ἤθελε καταγγελθῇ τοὐλάχιστον ἓξ μῆνας πρὸ τῆς παρελεύσεως τοῦ τρίτου ἔτους (ἄρθρ. 3). Διὰ τοῦ ἄρθρ. 4 ὡρίζετο ὅτι ἡ παροῦσα συνθήκη θὰ διετηρεῖτο μυστική, μὴ δυναμένη ν' ἀνακοινωθῇ εἴτε ὁλικῶς εἴτε μερικῶς εἰς τρίτην τινὰ Δύναμιν, οὐδὲ νὰ γνωστοποιηθῇ, ἔστω καὶ μερικῶς, ἢ τῇ συγκαταθέσει τῶν δύο συμμάχων κρατῶν.

Τῇ συνθήκῃ ταύτῃ προσηρτᾶτο «*Δήλωσις*», καθ' ἣν αἱ διατάξεις τοῦ πρώτου ἄρθρου τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης δὲν θὰ ἐφηρμόζοντο ἐν περιπτώσει καθ' ἣν θὰ ἐκηρύσσετο πόλεμος μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας συνεπείᾳ ἀποδοχῆς τῶν Κρητῶν βουλευτῶν εἰς τὴν ἑλληνικὴν βουλήν, τῆς Βουλγαρίας ὑποχρεουμένης ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νὰ τηρήσῃ εὐμενῆ οὐδετερότητα καὶ ὑποσχομένης ἐν ταὐτῷ νὰ μὴ ἀντιταχθῇ εἰς ἐνέργειάν τινα τῆς Ἑλλάδος, ἀποσκοποῦσαν τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου.

Τὴν συνθήκην ταύτην ἐπηκολούθει ἡ ἀπὸ 22 Σεπτεμβρίου 1912 στρατιωτικὴ σύμβασις μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Ἑλλάδος, δυνάμει τῆς ὁποίας ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἡ Ἑλλὰς περιήρχετο εἰς ἐμπόλεμον ῥῆξιν πρὸς τὴν Τουρκίαν, ἢ ἡ Βουλγαρία, ὑπεχρεοῦτο ἑκατέρα τούτων νὰ δράμῃ εἰς βοήθειαν τῆς ἄλλης, ἡ μὲν Ἑλλὰς τοὐλάχιστον δι' 120.000 ἀνδρῶν, ἡ δὲ Βουλγαρία διὰ 300.000 στρατοῦ, τὸ βραδύτερον τὴν 20ὴν ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἐπιστρατεύσεως ἢ ἀπὸ τῆς γνωστοποιήσεως ὅτι ὑφίσταται casus foederis (ἄρθρ. 1). Ἐπιτιθεμένης τῆς Τουρκίας ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, ἡ Βουλγαρία ὑπεχρεοῦτο νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Υ. Πύλης καὶ νὰ συμμετάσχῃ τοῦ πολέμου· ἐπίσης δὲ ἡ Ἑλλὰς ὑπεῖχε τὴν αὐτὴν ὑποχρέωσιν ἂν ἡ Τουρκία ἐκήρυττε τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Βουλγαρίας. Ἐν τῷ αὐτῷ ἄρθρῳ 2 περιέχεται καὶ ἡ ἑξῆς ἀξιομνημόνευτος διάταξις: «Ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ἔσεται ἐν πάσῃ περιπτώσει νὰ καταστῇ κύριος τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ νὰ παρεμποδίσῃ τὰς συγκοινωνίας διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης μεταξὺ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας». Διὰ τοῦ ἄρθρ. 4 προβλέπεται ἡ περίπτωσις τῆς ἀπὸ κοινοῦ κηρύξεως τοῦ πολέμου ἐναντίον τῆς Τουρκίας, ὁπότε ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Ἑλλὰς ὑπεχρεοῦντο νὰ συμμετάσχουν αὐτοῦ διὰ τοῦ συνόλου τῶν ἐν ἄρθρ. 1 τῆς συμβάσεως ταύτης ὁριζομένων, ὡς κατωτάτου ὁρίου, στρατιωτικῶν των δυνάμεων. Ἐν περιπτώσει κοινοῦ πολέμου ἀπαγορεύεται ἡ συνομολόγησις ἀνακωχῆς πλέον τῶν 24 ὡρῶν παρ' ἑνός

Digitized by Google

τῶν συμμάχων, ἄνευ προηγουμένης μετὰ τοῦ ἑτέρου συμφωνίας καὶ τῆς συγκαταθέσεως τούτου, ὅπερ ἀπητεῖτο καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ἐνάρξεως διαπραγματεύσεων πρὸς συνομολόγησιν εἰρήνης (ἄρθρ. 5). Ἐν περιπτώσει καθ' ἥν,-τῆς Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας εὑρισκομένων ἐν ἐπιστρατεύσει ἢ ἀναμεμιγμένων εἰς τὴν ἐμπόλεμον κατάστασιν, ἡ Ἑλλὰς θὰ εὑρίσκετο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ διευθετήσῃ τὸ κρητικὸν ζήτημα κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ λαοῦ αὐτῆς, ἡ δὲ Τουρκία ἐκήρυττε κατ' αὐτῆς τὸν πόλεμον, ἡ Βουλγαρία ὑπεχρεοῦτο νὰ δράμῃ εἰς βοήθειαν αὐτῆς συμφώνως πρὸς τὸ 1ον ἄρθρ. τῆς ἐν λόγῳ στρατιωτικῆς συμβάσεως (ἄρθρ. 6). Τὸ 7 ἄρθρ. προέβλεπε περὶ συνεννοήσεως μεταξὺ τῶν Γενικῶν Ἐπιτελείων τῶν δύο κρατῶν, ἐν περιπτώσει πολέμου, ὡς πρὸς τὸ σχέδιον τῶν ἐπιχειρήσεων. Διὰ τοῦ 8 καὶ τελευταίου ἄρθρου τῆς συμβάσεως ταύτης, αὕτη ἐλάμβανεν ἰσχὺν ἀπὸ τῆς ὑπογραφῆς της καὶ θὰ ἐξηκολούθει ἰσχύουσα ἐφ' ὅσον χρόνον καὶ ἡ συνθήκη τῆς ἀμυντικῆς συμμαχίας θὰ διετηρεῖτο ἐν ἰσχύϊ.

Ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων ἐξάγεται, οὐδ' ἐν τῇ συνθήκῃ τῆς ἀμυντικῆς συμμαχίας, οὐδ' ἐν τῇ στρατιωτικῇ συμβάσει, αἵτινες συνωμολογήθησαν μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Ἑλλάδος, ἀνεφέρετό τι περὶ διανομῆς τῶν κατακτηθέντων ἐδαφῶν· τοῦτο ὁ μὲν Γκέσωφ, εἰς τὸ βιβλίον του «L'Alliance Balkanique» (σ.64), ἀποδίδει εἰς ἔλλειψιν χρόνου· ἴσως τοῦτο νὰ τυγχάνῃ ἀληθές, ἂν καὶ μεταξὺ τῆς ὑπογραφῆς τῆς συνθήκης καὶ τῆς κηρύξεως τοῦ κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμου ἐμεσολάβησε διάστημα πέντε μηνῶν, πλὴν ὅμως δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ Ἑλλὰς διετέλει ἐν ἀγνοίᾳ τῆς μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Σερβίας ὑφισταμένης μυστικῆς συνθήκης, οὗτινος ἀποτέλεσμα ἦτο νὰ συμμετάσχῃ ἡ Ἑλλὰς χωρὶς προηγουμένως νὰ ἔχωσι διευθετηθῆ αἱ ἐδαφικαὶ αὐτῆς ἀξιώσεις. Ἡ τοιαύτη μυστικὴ σερβοβουλγαρικὴ συνθήκη ἀπεκρύβη καὶ ἀπὸ τοῦ Μαυροβουνίου, ὡς ρητῶς τοῦτο ἐδήλωσαν οἱ πληρεξούσιοι αὐτοῦ ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 24ης Ἰουλίου | 6ης Αὐγούστου 1913 τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ συνδιασκέψεως. Ὁπωσδήποτε ὅμως, ἡ Ἑλλὰς μόνον μετὰ τῆς Βουλγαρίας συνωμολόγησεν ἀμυντικὴν συνθήκην φιλίας, οὐχὶ δὲ καὶ μετὰ τῆς Σερβίας, οὐδὲ καὶ μετὰ τοῦ Μαυροβουνίου, τὸ ὁποῖον ἐπίσης μόνον μετὰ τῆς Βουλγαρίας προῆλθεν εἰς σχετικὰς διαπραγματεύσεις, αἵτινες ἀρξάμεναι ἐν Βιέννῃ κατὰ μῆνα Ἰούνιον τοῦ 1912, ἐκ τῆς ἐκεῖ συναντήσεως τοῦ βασιλέως τοῦ Μαυροβουνίου μετὰ τοῦ Γκέσωφ καὶ ἄλλων Βουλγάρων ἀντιπροσώπων, ἐσυνεχίσθησαν μετὰ ταῦτα ἐν Σόφιᾳ, ἐνταλθέντος τοῦ ἐν Κεττίγνῃ Βουλγάρου πρεσβευτοῦ Κολοῦσεφ νὰ προβῇ εἰς προφορικὴν συμφωνίαν μετὰ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Μαυροβουνίου, τῆς ὁποίας οἱ ὅροι διετυπώθησαν τὰς παραμονὰς τῶν πολεμικῶν γεγονότων ἐν τῇ πρὸς τὴν κυβέρνησιν τῆς Βουλγαρίας ἐκθέσει τοῦ ἐν Κεττίγνῃ Βουλγάρου ἐπιτετραμμένου.

Οὕτως ἀπετελέσθη ὁ βαλκανικὸς συνασπισμός, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Γκέσωφ ἐζήτησε νὰ προσεταιρισθῇ καὶ τὴν Ρουμανίαν, πλὴν ὅμως ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ρουμανικῆς κυβερνήσεως Μαγιορέσκο ἠρκέσθη νὰ δώσῃ τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι ἂν ἐπήρχετο κρίσις τις ἐν Τουρκίᾳ, οὐδόλως θὰ ἐδυσκολεύετο νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῆς Βουλγαρίας, μὴ θελήσας νὰ δεσμεύσῃ τὴν χώραν του διὰ συνθήκης μετ' αὐτῆς, καὶ καθώρισεν ἐκ τῶν προτέρων τὴν πορείαν, ἣν θὰ ἠκολούθει ἡ Ρουμανία κατὰ τὴν πτῶσιν τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἡ ἔκρηξις τοῦ πολέμου. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἐσωτερικὴ κατάστασις τῆς Τουρκίας ἀπέβαινεν ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ χειροτέρα καὶ ἡ κατὰ τῶν Νεοτούρκων ἀντίδρασις ὁλονὲν ἐπετείνετο, ἐν Ἀλβανίᾳ ἐξερρήγνυτο ἐπανάστασις, τὸ ὑπουργεῖον τῶν Νεοτούρκων ἐγκατέλειπε τὴν ἀρχήν, τελεσίγραφον τῶν Ἀλβανῶν ἐπαναστατῶν ἀπηυθύνετο πρὸς τὴν κυβέρνησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, σφαγαὶ ἐνηργοῦντο ἐν Κοτσάνοις, ἐπήρχετο κατάληψις τῶν Σκοπίων παρὰ τῶν Ἀλβανῶν,—πάντα δὲ ταῦτα ἐνεφάνιζον ἀπειλητικὰ νέφη εἰς τὸν βαλκανικὸν ὁρίζοντα καὶ σύντομον τὴν πτῶσιν τοῦ τουρκικοῦ κράτους, πολὺς δὲ ἦτο ὁ ἀντίκτυπος τούτων ἐν Σόφιᾳ, Ἀθήναις, Βελιγραδίῳ καὶ Κεττίγνῃ καὶ εἰς αὐτὰ εἰσέτι τὰ ἀνακτοβούλια τῆς Εὐρώπης. Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις ἐν τοῖς Βαλκανίοις, ὅτε τὴν 1)14 Αὐγούστου ὁ κόμης Μπέρτχολδ ἀπηύθυνε τὴν περίφημον αὐτοῦ διακοίνωσιν περὶ ἐπεμβάσεως παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ ὑπὲρ τῆς καθιερώσεως βαθμιαίας διοικητικῆς ἀποκεντρώσεως ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ. Εἰς τὴν πρότασιν ταύτην τὰ βαλκανικὰ κράτη ἀπήντησαν διὰ συντόμων διπλωματικῶν συνεννοήσεων περὶ ἀνάγκης ἐπεμβάσεως διὰ τῶν ὅπλων κατὰ τῆς Τουρκίας, ἐμφανισθείσης δι' αὐτὰ τῆς casus foederis. Ἐν τῷ μεταξύ, ἤτοι τὴν 16)29 Σεπτεμβρίου, κηρύσσεται ἡ τουρκικὴ ἐπιστράτευσις, εἰς ἣν ἡ Βουλγαρία καὶ τὰ λοιπὰ βαλκανικὰ κράτη ἀπήντησαν διὰ τῆς ταυτοχρόνου γενικῆς ἐπίσης ἐπιστρατεύσεως. Καθ' ὃν δὲ χρόνον μεταξὺ τῶν κυβερνήσεων τῶν τεσσάρων βαλκανικῶν κρατῶν σύντομοι διεξήγοντο διαπραγματεύσεις ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ὅρους ὧν τὴν ἐκπλήρωσιν θ' ἀπῄτουν παρὰ τῆς Ὑ. Πύλης, αἱ Μ. Δυνάμεις ἀπηύθυναν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ταυτόσημον διακοίνωσιν χρονολογουμένην ἀπὸ 27 Σ/βρίου | 10 Ὀκτωβρίου 1912 πρὸς τὰ συμμαχικὰ κράτη, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἑτέραν τοιαύτην τῆς αὐτῆς χρονολογίας πρὸς τὴν Τουρκίαν.

Διὰ τῆς πρώτης τούτων, ἣν ἀπηύθυναν ἡ Ρωσία καὶ Αὐστρία, ἐν ὀνόματι τῶν ἓξ Μ. Δυνάμεων, ἀπεδοκιμάζετο κατ' ἀρχὰς πᾶσα διατάραξις τῆς εἰρήνης ἐν τῇ Βαλκανικῇ χερσονήσῳ, καὶ ἐδηλοῦτο ὅτι «ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἄρθρ. 23 τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου ἀναλαμβάνουσι πρὸς τὸ συμφέρον τῶν πληθυσμῶν τὴν πραγματοποίησιν τῶν μεταρρυθμίσεων ἐν τῇ διοικήσει τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, χωρὶς δι' αὐτῶν νὰ προσβάλλεται ἡ κυριαρχία τῆς Α. Μ. τοῦ σουλτάνου καὶ τὸ ἀπαραβίαστον τοῦ ἐδάφους τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἡ δήλωσις αὕτη ἐπιφυλάσσει τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὰς Δυνάμεις ὅπως μελετήσωσιν ἀπὸ κοινοῦ καὶ περαιτέρω τὰς μεταρρυθμίσεις»· ἐν τῇ διακοινώσει ταύτῃ προσετίθετο ἐπὶ πλέον, ὅτι ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ὁ ἐνδεχόμενος πόλεμος ἤθελεν ἀποβῆ ἐπιτυχὴς διὰ τὰ σύμμαχα κράτη, αἱ Δυνάμεις οὐδεμίαν θὰ ἐδέχοντο μεταβολὴν τοῦ ὑφισταμένου status quo. Διὰ τῆς πρὸς τὴν Πύλην διακοινώσεως αἱ Μ. Δυνάμεις Αὐστροουγγαρία, Ἀγγλία, Γαλλία, Ρωσία καὶ Γερμανία, ἐδήλουν αὐτῇ ὅτι λαμβάνουσιν ὑπὸ σημείωσιν τὰς γνωστοποιηθείσας προθέσεις τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως περὶ εἰσαγωγῆς διοικητικῶν μεταρρυθμίσεων καὶ ὅτι θέλουσιν ἀπ' εὐθείας συζητήσει μετὰ τῆς Ὑ. Πύλης ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἄρθρ. 23 τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου καὶ τοῦ νόμου τοῦ 1880.

Εἰς τὴν διακοίνωσιν τῶν Μ. Δυνάμεων ἀπήντησαν δι' ἑτέρας τὰ συμμαχικὰ κράτη ὑπὸ ἡμερομηνίαν 30 Σεπτεμβρίου | 12 Ὀκτωβρίου 1912, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀναφερόμενα εἰς τὰς ἑκάστοτε παρὰ τῆς Ὑ. Πύλης διεθνῶς ἀναληφθείσας ὑποχρεώσεις περὶ εἰσαγωγῆς διοικητικῶν μεταρρυθμίσεων καὶ τὴν μὴ ἐκπλήρωσιν τούτων παρ' αὐτῆς, ἐδηλοῦτο ὅτι ἕνεκα τούτου τοῦ λόγου ἠναγκάσθησαν αἱ κυβερνήσεις τῆς Βουλγαρίας, Ἑλλάδος καὶ Σερβίας ν' ἀπευθυνθῶσιν ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Α. Μ. τοῦ σουλτάνου, ὑποδεικνύουσαι αὐτῇ τὰς ἀρχὰς ἐφ' ὧν ἔδει νὰ βασισθῶσιν αἱ εἰσακτέαι μεταρρυθμίσεις καὶ τὰς ἐγγυήσεις αἵτινες ἔδει νὰ παραχωρηθῶσι διὰ τὴν πιστὴν τούτων ἐφαρμογήν.

Κατὰ τὴν αὐτὴν δὲ ἡμέραν (30 Σεπτεμβρίου | 12 Ὀκτωβρίου 1912) τὰ σύμμαχα βαλκανικὰ κράτη, πλὴν τοῦ Μαυροβουνίου, τὸ ὁποῖον εἶχε κηρύξει ἤδη τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον, ἀπηύθυναν ταυτόσημον διακοίνωσιν πρὸς τὴν Ὑ. Πύλην ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐδηλοῦτο ὅτι «μόνον ριζικαὶ μεταρρυθμίσεις εἰλικρινῶς καὶ ἀκεραίως ἐφαρμοσθησόμεναι δύνανται πράγματι νὰ βελτιώσωσι τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν τῶν βιλαετίων τῆς Αὐτοκρατορίας, νὰ ἐγγυηθῶσι τὴν τάξιν καὶ τὴν ἡσυχίαν ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ, ὡς καὶ νὰ ἐξασφαλίσωσιν ἑδραίαν τὴν εἰρήνην μεταξὺ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν, πρὸς τὰ ὁποῖα ἡ Ὑ. Πύλη ἔλαβε στάσιν αὐθαίρετον καὶ προκλητικήν», προσεκαλεῖτο δὲ ἡ Ὑ. Πύλη νὰ προβῇ ἀμέσως ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν Μ. Δυνάμεων καὶ τῶν βαλκανικῶν κρατῶν εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν τῶν ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 23 τῆς Βερολινείου συνθήκης προβλεπομένων μεταρρυθμίσεων, λαμβάνουσα ὡς βάσιν τὴν ἀρχὴν τῶν ἐθνικῶν αὐτονομιῶν (διοίκησις αὐτόνομος, ἐπαρχιακὰ καὶ γενικὰ αἱρετὰ συμβούλια, ὀργανωταὶ Βέλγοι ἢ Ἑλβετοί, αἱρεταὶ συνελεύσεις, ἐλευθέρα ἐκπαίδευσις, χωροφυλακὴ καὶ πολιτοφυλακὴ) καὶ ἐμπιστευομένη τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν εἰς ἀνώτερον συμβούλιον, ἀποτελούμενον ἐκ Χριστιανῶν καὶ Μωαμεθανῶν, ἐν ἴσῳ ἀριθμῷ, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν δὲ τῶν πρεσβευτῶν τῶν Μ. Δυνάμεων καὶ τῶν 4 βαλκανικῶν κρατῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Προσετίθετο δὲ ἐν τέλει τῆς ἐν λόγῳ διακοινώσεως ὅπως ἡ Τουρκία, εἰς δήλωσιν αὐτῆς ὅτι ἀποδέχεται νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς ἐν αὐτῇ μνημονευομένας ἀπαιτήσεις, εὐαρεστηθῇ ν' ἀνακαλέσῃ τὸ περὶ κινητοποιήσεως τοῦ στρατοῦ αὐτῆς διάταγμα.

Ἐν τῇ ὡς ἄνω διακοινώσει προσετίθετο καὶ ἐπεξηγηματικὸν σημείωμα τῶν ἀξιώσεων τῶν συμμάχων κρατῶν, αἵτινες καθωρίζοντο ὡς ἑξῆς: «α') Ἐπικύρωσις τῆς ἐθνικῆς αὐτονομίας τῶν ἐθνικοτήτων ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ μεθ' ὅλων τῶν συνεπειῶν αὐτῆς· β') ἀναλογικὴ ἀντιπροσώπευσις ἑκάστης ἐθνότητος ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ κοινοβουλίῳ· γ') διορισμὸς Χριστιανῶν εἰς πάντα τὰ δημόσια ἀξιώματα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ταῖς κατοικουμέναις παρὰ Χριστιανῶν· δ') ἀναγνώρισις ὡς ἰσοβάθμων πρὸς τὰ ὀθωμανικὰ σχολεῖα οἱο-δήποτε βαθμοῦ τῶν σχολείων τῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων· ε') ὑποχρέωσις τῆς Πύλης νὰ μὴ προσπαθήσῃ νὰ μεταβάλῃ τὸν ἐθνολογικὸν χαρακτῆρα τῶν ἐπαρχιῶν τῆς αὐτοκρατορίας διὰ τοῦ ἐποικισμοῦ μωαμεθανικῶν πληθυσμῶν· στ') τοπικὴ στρατολογία τῶν Χριστιανῶν πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας μετὰ στελεχῶν χριστιανικῶν. Μέχρι τοῦ σχηματισμοῦ τῶν στελεχῶν τούτων ἀναστολὴ στρατολογίας· ζ') ἀναδιοργάνωσις τῆς χωροφυλακῆς ἀνὰ τὰ βιλαέτια τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας ὑπὸ τὴν πραγματικὴν ἀρχηγίαν διοργανωτοῦ Ἑλβετοῦ ἢ Βέλγου· η') διορισμὸς εἰς τὰ κατοικούμενα βιλαέτια βαλήδων Ἑλβετῶν ἢ Βέλγων, τῇ ἐγκρίσει τῶν Δυνάμεων, καὶ παρ' αὐτοῖς συμβουλίων γενικῶν, ἐκλεγομένων ὑπὸ τῶν ἐκλογικῶν διαμερισμάτων· θ') ἵδρυσις παρὰ τῇ Μ. Βεζυρείᾳ ἀνωτέρου συμβουλίου, ἀπαρτιζομένου ἀπὸ Χριστιανοὺς καὶ Μωαμεθανούς, ἐν ἴσῳ ἀριθμῷ, πρὸς ἐπίβλεψιν τῆς ἐφαρμογῆς τῶν μεταρρυθμίσεων· ἡ λειτουργία καὶ ἐργασία τοῦ εἰρημένου συμβουλίου θὰ παρακολουθῶνται ὑπὸ τῶν πρεσβευτῶν τῶν Μ. Δυνάμεων καὶ τῶν τεσσάρων βαλκανικῶν κρατῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει».

Κατὰ τὴν ἐπίδοσιν τῆς διακοινώσεως ταύτης πρὸς τὸν ἐν Ἀθήναις Τοῦρκον πρεσβευτὴν Μουχτὰρ πασᾶν, διὰ τοῦ γραμματέως τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν Καρατζᾶ, συνέβη τὸ ἑξῆς χαρακτηριστικὸν διπλωματικὸν γεγονός. Ὁ πρεσβευτὴς τῆς Τουρκίας λαβὼν τὴν διακοίνωσιν ἐδήλωσεν εἰς τὸν ἐπιδώσαντα ταύτην ὅτι θὰ μεταβιβάσῃ ταύτην εἰς Κωνσταντινούπολιν, παρακαλέσας ὅπως κρατηθῇ ἐλευθέρα τηλεγραφικὴ γραμμὴ διὰ νὰ δυνηθῇ αὐθημερὸν ν' ἀποστείλῃ ταύτην εἰς τὴν κυβέρνησίν του. Τὴν νύκτα ὅμως ὁ γραμματεὺς τῆς τουρκικῆς πρεσβείας μετέβη εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ ἐδήλωσεν εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν Κορομηλᾶν ὅτι προτιμώτερον θὰ ἦτο νὰ ἐστέλλετο ἡ διακοίνωσις αὕτη ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν, πλὴν ὁ Κορομηλᾶς ἐδήλωσεν αὐτῷ ὅτι ἀδυνατεῖ νὰ δεχθῇ ταύτην. Τὴν ἐπιοῦσαν εὑρέθη ἡ διακοίνωσις ὑπὸ τὴν ἐξώθυραν τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν· τοῦτο θεωρηθὲν ὡς προσβολὴ ἠνάγκασε τὸν Ἕλληνα ὑπουργὸν ν' ἀποστείλῃ ἀνοικτὸν τηλεγράφημα πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν τῆς Τουρκίας, ἐν ᾧ, ἐκφράζων τὴν κατάπληξίν του διὰ τὴν τοιαύτην τακτικὴν τοῦ διπλωματικοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Τουρκίας, κατέληγεν, ὅτι «ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις ἠδύνατο, ἂν ἤθελε, νὰ ζητήσῃ τηλεγραφικῶς ἀπὸ τὸν ἐν Ἀθήναις ἀντιπρόσωπον αὐτῆς τὸ περιεχόμενον τῆς διακοινώσεως, οὗτινος θὰ ἔχῃ οὗτος γνῶσιν, ἀφοῦ ἐκράτησε τὸ κείμενον ἐπὶ τετράωρον παρ' αὐτῷ».

Εἰς τὴν διακοίνωσιν ταύτην τῶν συμμάχων οὐδεμία ἐδόθη ἀπάντησις ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας, ἥτις μετήρχετο, ἐξ ἄλλου, πλείστας ἐχθρικὰς πράξεις κατὰ τῶν βαλκανικῶν κρατῶν· οὕτω κατέσχεν εἰς Σκόπια σερβικὰ πολεμεφόδια, ἐπέβαλεν εἱργμὸν ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν πλοίων τῶν ἐν τῷ λιμένι τῆς Κωνσταντινουπόλεως εὑρισκομένων, ἐνήργει ἐπιθέσεις παρὰ τὰ βουλγαρικὰ καὶ σερβικὰ σύνορα, τὴν δὲ 3)16 Ὀκτωβρίου τέλος ἀνεκάλεσε τοὺς ἐν Ἀθήναις, Βελιγραδίῳ καὶ Σόφιᾳ ἀντιπροσώπους αὐτῆς. Τὰς τουρκικὰς ταύτας πράξεις ἐπηκολούθησεν ἡ τῆς 5)18 Ὀκτωβρίου διακοίνωσις τῶν συμμάχων κρατῶν πρὸς τὴν Ὑ. Πύλην, δι' ἧς ἐκήρυττον ταῦτα κατ' αὐτῆς τὸν πόλεμον. Τὸ κείμενον τῆς ἑλληνικῆς διακοινώσεως, τὸ ὁποῖον ἐπέδωκεν ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος Γρυπάρης, ἀνεφέρετο εἰς τὴν ταυτόσημον διακοίνωσιν ἣν ἀπηύθυναν τὰ βαλκανικὰ κράτη πρὸς τὴν Τουρκίαν, αἰτούμενα την εἰσαγωγὴν διοικητικῶν μεταρρυθμίσεων, εἰς ἣν ἡ Τουρκία οὐδεμίαν ἔδωκεν ἀπάντησιν, παρὰ τὴν κρισιμότητα τῆς καταστάσεως «ἕνεκα τῆς παρὰ τὸ Διεθνὲς Δίκαιον κατασχέσεως τῶν σερβικῶν πολεμεφοδίων καὶ τῆς κατασχέσεως τῶν ἑλληνικῶν πλοίων, ἀποβάσης ἔτι μᾶλλον ἀπειλητικῆς ἐκ τῶν ἐν τοῖς συνόροις ἐπιθέσεων τουρκικῶν στρατευμάτων κατὰ τῶν σερβικῶν καὶ βουλγαρικῶν προφυλακῶν, ὡς καὶ τῆς διακοπῆς τῶν διπλωματικῶν σχέσεων, εἰς ἣν παρὰ τὰ διεθνῆ νόμιμα προέβη ἡ Τουρκία»· ἐδηλοῦτο δὲ τῇ Ὑ. Πύλῃ ὅτι ἕνεκα τῶν λόγων τούτων ἡ Ἑλλὰς ἀναγκάζεται πρὸς μεγίστην αὐτῆς λύπην νὰ προστρέξῃ εἰς τὴν δύναμιν τῶν ὅπλων, ἐπιρρίπτουσα τὴν ἐπὶ τούτῳ εὐθύνην εἰς τὴν ὀθωμανικὴν κυβέρνησιν καὶ ὅτι «ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἡ Ἑλλὰς εὑρίσκεται εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν πρὸς τὴν Τουρκίαν», ἀνεκαλεῖτο δὲ ταυτοχρόνως ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἕλλην πρέσβυς Γρυπάρης.

Εἰς τὸν οὕτω πως κατὰ τῆς Τουρκίας κηρυχθέντα πόλεμον (βλ. κατωτ. *[Στρατιωτ. Ἱστορ.]*) ἔθεσε τέρμα ἡ τὸ πρῶτον μεταξὺ τῆς Βουλγαρίας καὶ Τουρκίας μόνον συνομολογηθεῖσα ἀνακωχὴ τῆς 20 Νοεμβρίου | 3 Δεκεμβρίου, κυρίως ὅμως ἡ ἐπακολουθήσασα ταύτην, ἀπὸ 17)30 Μαΐου 1913 *συνθήκη τοῦ Λονδίνου* καὶ ἡ μετ' αὐτὴν συνομολογηθεῖσα *συνθήκη τῶν Ἀθηνῶν* (βλ. λ. Ἀθηνῶν *συνθήκη*).

Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ. Ἐκ τοῦ κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμου προέκυψαν καὶ αἱ αἰτίαι αἵτινες προεκάλεσαν τὸν *δεύτερον βαλκανικὸν πόλεμον* κατὰ τῆς Βουλγαρίας ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος, τοῦ Μαυροβουνίου καὶ τῆς Σερβίας. Αἱ αἰτίαι τοῦ τοιούτου πολέμου προῆλθον ἐκ τῶν περὶ διανομῆς τῶν τουρκικῶν ἐδαφῶν ἀξιώσεων ἑκάστου τῶν τέως συμμάχων, πρώτης τῆς Σερβίας προβαλούσης ἀξιώσεις μεγαλυτέρας τῶν ὅσων διὰ τῆς μετὰ τῆς Βουλγαρίας συνθήκης ἐδικαιοῦτο νὰ διεκδικήσῃ· τοῦτο δ' ὀφείλεται καὶ εἰς τοὺς κάτωθι λόγους, ὡς ὁ τότε πρωθυπουργὸς τῆς Σερβίας Πάσιτς ἐξέθεσεν ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς Σκουψίνας τῆς 16 Μαΐου 1913: α') ἐνῷ ἡ Σερβία ἐδικαιοῦτο νὰ ἀνακτήσῃ διέξοδον ἐν τῇ Ἀδριατικῇ θαλάσσῃ, ἐξηναγκάσθη ὑπὸ τῶν Δυνάμεων

Digitized by Google

ν' ἀποσυρθῇ ἐκεῖθεν· β') ὁ πόλεμος θὰ ἐτερματίζετο ἐὰν ἡ Βουλγαρία δὲν ἐζήτει τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ τὸ πρὸς ἀνατολὰς αὐτῆς διαμέρισμα, ἂν καὶ κατὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς συνθήκης φιλίας καὶ συμμαχίας οὐδεμίαν εἶχε προβάλει ἀξίωσιν ἐπ' αὐτῶν, δηλώσασα ὅτι ἀμφότερα ἀνήκουσιν εἰς τὴν ζώνην τῆς Κωνσταντινουπόλεως· γ') ἐνῷ ἡ Βουλγαρία ὤφειλε κατὰ τὴν συνθήκην νὰ ὑποστηρίξῃ δι' ἑκατὸν χιλιάδων στρατοῦ τὴν Σερβίαν, τὸ βουλγαρικὸν ἐπιτελεῖον ὑπέβαλε τροποποίησιν τῆς διατάξεως ταύτης, ὡς ἔχον ἀνάγκην τῆς τοιαύτης δυνάμεως ἐν Θρᾴκῃ, ὑποχρεωθείσης τῆς Σερβίας νὰ ἀποδεχθῇ τὴν τοιαύτην τροποποίησιν· δ') τὴν ἀποστολὴν εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐν Θρᾴκῃ βουλγαρικοῦ στρατοῦ 50.000 σερβικοῦ στρατοῦ μετὰ τοπομαχικῶν πυροβόλων. Καθόσον δὲ ἀφορᾷ τὴν Ἑλλάδα, αὕτη συμμετέσχεν, ὡς ἐλέχθη, τοῦ πρώτου κατὰ τῆς Τουρκίας βαλκανικοῦ πολέμου ἄνευ προηγουμένης συμβάσεως περὶ διανομῆς. Ὡς ἐκ τούτου προεκλήθησαν τὰ γεγονότα τῆς Θεσσαλονίκης, εἰς τὴν ὁποίαν, εἰσελθὸν ὅπως ἀναπαυθῇ, μετὰ τὴν κατάληψιν ταύτης παρὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, βουλγαρικὸν στράτευμα, ἐζήτησε νὰ δημιουργήσῃ συγκυριαρχίαν, προβὰν εἰς τὴν ἵδρυσιν λιμεναρχείων καὶ ταχυδρομείων καὶ τὴν σύστασιν ἄλλων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχῶν, παραλλήλως πρὸς τὰς ὑφισταμένας ἤδη ἑλληνικὰς τοιαύτας. Ἐξ ἄλλου, τὴν 19 Φεβρουαρίου 1913 ἔλαβε χώραν ἡ ἐν Νιγρίτῃ μεταξὺ ἑλληνικῶν καὶ βουλγαρικῶν στρατευμάτων συμπλοκή, ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ταῦτα ἐζήτησαν νὰ ἐκτοπίσωσιν ἐκεῖθεν τὰς ἑλληνικὰς φρουράς, ὅπερ προεκάλεσε τῇ αἰτήσει τῆς Ἑλλάδος τὴν σύστασιν ἑλληνοβουλγαρικῆς ἐπιτροπῆς, ὅπως καθορίσῃ τὰς περιοχὰς εἰς ἃς θὰ ἐστάθμευον τὰ ἑλληνικὰ καὶ βουλγαρικὰ στρατιωτικὰ σώματα μέχρι τοῦ ὁριστικοῦ καθορισμοῦ τῶν συνόρων. Τῆς Βουλγαρίας συγκεντρούσης ὁλονὲν νέας δυνάμεις ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις προέτεινε τὴν ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν ἐλάττωσιν τῶν στρατευμάτων ἀμφοτέρων τῶν κρατῶν, ὅπερ ἀπεδέχθη μὲν ἡ Βουλγαρία, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως τῆς κοινῆς ὑπὸ Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων καταλήψεως τῶν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ μόνον στρατοῦ κατεχομένων ἐν Μακεδονίᾳ χωρῶν· τοῦτο ἀπέκρουσε βεβαίως ἡ Ἑλλάς, προτείνασα εἰς μάτην τὴν 3/16 Ἰουνίου τὴν μερικὴν τῶν κρατῶν ἀποστράτευσιν. Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ αἱ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων συμπλοκαὶ δὲν ἔπαυσαν, ἡ σπουδαιοτέρα δὲ τούτων ἔλαβε χώραν ἐν Παγγαίῳ, διαρκέσασα ἀπὸ τῆς 10 ἕως τῆς 17 Μαΐου. Τὰ γεγονότα ταῦτα ἐπακολουθεῖ ἡ τὴν 16 Ἰουνίου γενομένη ἐπίθεσις τῶν βουλγαρικῶν στρατευμάτων κατὰ τῶν ἑλληνικῶν καὶ σερβικῶν τοιούτων, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας τὴν 17 Ἰουνίου, κατόπιν ὡριαίας προθεσμίας ἥτις ἐτάχθη εἰς τὸν βουλγαρικὸν στρατὸν παρὰ τοῦ τότε διοικητοῦ τῆς Θεσσαλονίκης ὑποστρατήγου Δ. Καλλάρη, ἐξεδιώχθη οὗτος, ματαίως ζητήσας ν' ἀμυνθῇ. Ταυτοχρόνως ἐν Βουλγαρίᾳ ἐκρήγνυται κυβερνητικὴ κρίσις, τοῦ Γκέσωφ δὲ παραιτηθέντος (17/30 Μαΐου), διαδέχεται αὐτὸν ὁ Δάνεφ, ὅστις καὶ ἐσχημάτισε τὴν νέαν κυβέρνησιν, εἰς ἣν συμμετέσχε καὶ τὸ κόμμα τοῦ Γκέσωφ ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι πᾶσα μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ Σερβίας ἀφ' ἑνὸς καὶ Βουλγαρίας ἀφ' ἑτέρου ἐδαφικὴ διαφορὰ θὰ ἐπελύετο διαιτητικῶς παρὰ τῆς Ρωσίας.

Ἐνῷ τὰ ὡς ἄνω γεγονότα ὡδήγουν εἰς νέαν ἐν τοῖς Βαλκανίοις σύρραξιν, ἡ διπλωματία δὲν ἔπαυσεν ἐργαζομένη διὰ τὴν ἐπίλυσιν τῶν ἐδαφικῶν διαφορῶν μεταξὺ τῶν συμμάχων. Τότε ἐρρίφθη ἡ ἰδέα τῆς διαιτησίας, τῆς ἐπιλύσεως πάσης ἐδαφικῆς διαφορᾶς ἀνατιθεμένης εἰς τὴν Ρωσίαν· ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἐπῆλθεν ἡ ἐπίθεσις τῶν βουλγαρικῶν στρατευμάτων ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων καὶ Σέρβων τῇ 16 Ἰουνίου. Ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις διὰ τοῦ ἐν Σόφια Ρώσου πρεσβευτοῦ παρεκάλει τὴν ρωσικὴν κυβέρνησιν νὰ παρέμβῃ ὅπως ἐπιτύχῃ παρὰ τῆς Σερβίας καὶ Ἑλλάδος τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν, ὅπερ καὶ ἐπετύγχανεν. Καὶ ἐξ Ἀθηνῶν μέν, πρὶν ἢ ἡ Ρωσία μεσολαβήσῃ, ἐτηλεγραφεῖτο τῇ 17/30 Ἰουνίου 1913 παρὰ τοῦ Ρώσου πρεσβευτοῦ Δεμίδωφ, ὅτι παρὰ τῇ ἑλληνικῇ κυβερνήσει κρατεῖ ἡ γνώμη ὅτι, καίτοι δὲν ἐκηρύχθη ἐπισήμως ὁ πόλεμος, εἶναι αὕτη ὑποχρεωμένη νὰ λάβῃ τ' ἀπαιτούμενα ἀμυντικὰ μέτρα, πρόθυμος οὖσα νὰ συνάψῃ «ἐκεχειρίαν ἂν ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις ἐπισήμως δηλώσῃ ὅτι ἡ τῶν βουλγαρικῶν στρατευμάτων προέλασις ὀφείλεται εἰς παρεξήγησιν», τὴν δὲ 18 Ἰουνίου | 1 Ἰουλίου 1913, μετὰ τὴν παρὰ τῇ ἑλληνικῇ κυβερνήσει μεσολάβησιν τῆς Ρωσίας πρὸς κατάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν διὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις πρεσβευτοῦ αὐτῆς, ἐτηλεγράφει οὗτος πρὸς τὴν κυβέρνησίν του, ὅτι ἡ ἐπίθεσις τῶν βουλγαρικῶν στρατευμάτων θεωρεῖται παρὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ὡς ἀπόπειρα ὅπως δημιουργηθῇ «τετελεσμένον γεγονὸς» καὶ ἐμπεδωθῶσι «βίᾳ διὰ τῆς κατοχῆς δικαιώματα τῶν Βουλγάρων ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν», τούτου δ' ἕνεκα δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν ν' ἀρχίσωσιν αἱ διαπραγματεύσεις ἐν Πετρουπόλει περὶ διαιτησίας ἂν δὲν ἐλαμβάνετο προηγουμένως «παρὰ τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως ῥητὴ παραίτησις» ἀπὸ τῶν τελευταίων αὐτῆς πράξεων, καὶ τὰ βουλγαρικὰ στρατεύματα ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν τῆς διαχωρίσεως γραμμήν, τὴν διὰ πρωτοκόλλου ὁρισθεῖσαν, ὁμοῦ δὲ συνάμα ληφθῇ ἐπίσημος δήλωσις ὅτι ἡ Βουλγαρία ἀποδέχεται τὴν ὑποχρεωτικὴν διαιτησίαν περὶ τῆς ὁροθετήσεως, ἥτις νὰ ἐνεργηθῇ, ἐὰν μὴ ἐν συναφείᾳ μετὰ τῆς σερβοβουλγαρικῆς διαιτησίας, τοὐλάχιστον ταυτοχρόνως μετ' αὐτῆς. Ἀλλ' ἐνῷ ἐξ Ἀθηνῶν ἐτηλεγραφοῦντο εἰς Πετρούπολιν τ' ἀνωτέρω, ἐνδεικνύοντα πρόθεσιν εἰσέτι συνδιαλλαγῆς, ὁ ἐν Βελιγραδίῳ Ρῶσος πρεσβευτὴς ἀνεκοίνου τὴν 18 Ἰουνίου εἰς τὴν κυβέρνησιν αὐτοῦ ὅτι «πᾶσα ἐπὶ τῆς σερβικῆς κυβερνήσεως εἰρηνοποιὸς δρᾶσις ἤθελε μείνει ἀνίσχυρος ἀπέναντι τοῦ γενικοῦ ὑπερερεθισμοῦ, ὅστις ἔφθασεν εἰς τὸ ἔσχατον ὅριον». Τὴν αὐτὴν δὲ ἡμέραν ἡ Σερβία ἐκήρυττεν ἐπισήμως τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Βουλγαρίας, ἥτις καὶ τὴν ἐπομένην εἰσέτι (19 Ἰουνίου | 2 Ἰουλίου) προέβαινεν εἰς ἀλλεπάλληλα διαβήματα παρὰ τῇ Σερβίᾳ πρὸς ἀναστολὴν τῶν ἐχθροπραξιῶν καὶ φιλικὴν διευθέτησιν τῆς συγκρούσεως, ἥτις ὅμως ἠρνεῖτο, ἐπιρρίπτουσα τὴν εὐθύνην εἰς τὴν Βουλγαρίαν.

Εἰς τὴν οὕτω πως ἐπισήμως δημιουργηθεῖσαν ἐμπόλεμον κατάστασιν μεταξὺ Σερβίας καὶ Βουλγαρίας ἀνεμίχθη καὶ ἡ Ἑλλάς, εἰς ἐκπλήρωσιν συμμαχικῶν ὑποχρεώσεων, καθόσον μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Σερβίας ὑφίστατο ἤδη, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, συνθήκη ἀμυντικῆς συμμαχίας, συνομολογηθεῖσα ἐν Θεσσαλονίκῃ τὴν 19 Μαΐου | 1 Ἰουνίου 1913 παρὰ τῶν πληρεξουσίων τῶν δύο κρατῶν Ἀλεξανδροπούλου καὶ Μπόσκοβιτς. Ἡ ἐν λόγῳ συνθήκη συμμαχίας ἐνεῖχεν ἀμυντικὸν χαρακτῆρα κατὰ παντὸς τρίτου, ὅστις ἤθελεν ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἢ τῆς Σερβίας, ἦτο δὲ δεκαετοῦς ἰσχύος, καθωρίζοντο δ' ἐν αὐτῇ τὰ σύνορα τῶν δύο κρατῶν ἐν περιπτώσει νίκης· τῇ συνθήκῃ προσηρτᾶτο καὶ στρατιωτικὴ σύμβασις, ἧς αἱ λεπτομέρειαι, ὡς καὶ αἱ τῆς ἀμυντικῆς συνθήκης, παραμένουσιν εἰσέτι ἄγνωστοι, ὡς μὴ δημοσιευθεῖσαι εἰσέτι. Τοῦ κατὰ τῆς Βουλγαρίας πολέμου μετέσχε καὶ τὸ Μαυροβούνιον, κατόπιν ἰδιαιτέρας μετὰ τῆς Σερβίας συνεννοήσεως.

Πρὶν ὅμως κηρυχθῇ ὁ κατὰ τῆς Βουλγαρίας πόλεμος ἐζητήθη ἡ σύμπραξις καὶ τῆς Ρουμανίας μετὰ τῶν λοιπῶν συμμάχων κρατῶν· τὴν 6)19 Ἀπριλίου 1913 ὁ ἐν Βουκουρεστίῳ πρεσβευτὴς τῆς Σερβίας Ρίτσιτς ἠρώτα τὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν τῆς Ρουμανίας Τ. Μαγιορέσκο ποία θὰ ἦτο ἡ στάσις τῆς Ρουμανίας ἐν περιπτώσει συγκρούσεως σερβοβουλγαρικῆς καὶ ἂν θὰ ἦτο αὕτη διατεθειμένη νὰ συνομολογήσῃ «μετὰ τῆς Σερβίας Συμμαχίαν καθαρῶς ἀμυντικὴν κατὰ τῆς Βουλγαρίας», ἐνῷ ἤδη ἀπὸ τῆς 2)15 Μαΐου ὁ ἐν Βουκουρεστίῳ Ἕλλην πρεσβευτὴς διετύπου εἰς τὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν τῆς Ρουμανίας τὸ ἐρώτημα ἂν ὑπῆρχε διάθεσις παρὰ τῇ ρουμανικῇ κυβερνήσει συνομολογήσεως μετὰ τῆς Ἑλλάδος συμμαχίας «τῶν βουλγαρικῶν ἀξιώσεων ἀποβαινουσῶν ἀπειλητικῶν». Ἡ ρουμανικὴ κυβέρνησις ἀπέφυγεν, ἐν τούτοις, εἰς ἀμφοτέρας τὰς προτάσεις ταύτας νὰ δεχθῇ τὴν συνομολόγησιν συνθήκης συμμαχίας διότι, ὡς ἐξέθετεν ὁ Τ. Μαγιορέσκο εἰς τὴν πρὸς τὸν Ρουμάνον βασιλέα ἀναφοράν του τῆς 6)19 Ἀπριλίου 1913 «ἐνόσῳ αἱ δύο κυβερνήσεις δὲν διαρρήξωσιν ἀναφανδὸν τὴν μετὰ τῆς Βουλγαρίας συμμαχίαν, καὶ δὲν ἐπέλθῃ μεταξὺ αὐτῶν σύρραξις, ὑπάρχει πάντοτε φόβος μὴ αἱ μεθ' ἡμῶν περὶ συμμαχίας συνδιαλέξεις των χρησιμεύσωσι μόνον ὅπως καταστήσωσι τοὺς Βουλγάρους διαλλακτικωτέρους καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς παραχωρήσεις, αἵτινες ζητοῦνται παρ' αὐτῶν ὑπὸ τῶν Σέρβων καὶ Ἑλλήνων, οὕτω δ' ἡ μεταξὺ αὐτῶν ὑφισταμένη συμμαχία αὖθις ἐπιρρωσθῇ, ἐπὶ βλάβῃ τῆς Ρουμανίας».

Ἀποφυγοῦσα ἡ Ρουμανία νὰ δεσμευθῇ διὰ συνθήκης, διατηρήσασα δὲ ἐλευθερίαν ἀποφάσεων κατὰ τὸν πρῶτον βαλκανικὸν πόλεμον, ἐζήτησε παρὰ τῆς Βουλγαρίας, μετὰ τὴν νίκην τῶν συμμαχικῶν ὅπλων κατὰ τῆς Τουρκίας, ἐδαφικὰς παραχωρήσεις καὶ εἰδικώτερον τὴν ἀπὸ Σιλιστρίας μέχρι Μπαλτζὶκ χώραν, ὅπερ κατ' ἀρχὰς δὲν ἀπεδέχθη ἡ Βουλγαρία, ἀναγκασθεῖσα μετὰ ταῦτα ν' ἀποδεχθῇ τοῦτο κατ' ἀρχήν· ἀλλὰ μὴ ἐπιτευχθείσης συμφωνίας ὡς πρὸς τὰς λεπτομερείας, ἀνετέθη ἡ ἐπίλυσις τῆς διαφορᾶς εἰς τοὺς ἐν Πετρουπόλει πρέσβεις τῶν Μ. Δυνάμεων, οἵτινες διὰ τῆς ἀπὸ 26 Ἀπριλίου | 9 Μαΐου 1913 ἀποφάσεώς των συνεφώνουν εἰς τὴν παραχώρησιν τῇ Ρουμανίᾳ τῆς Σιλιστρίας, οὐχὶ ὅμως καὶ τῆς μέχρι τοῦ Μπαλτζὶκ γραμμῆς. Ἐν τῇ ἐν λόγῳ ἀποφάσει κατεχωρεῖτο καὶ ἡ ἐν Λονδίνῳ παρὰ τοῦ Βουλγάρου ἀντιπροσώπου γενομένη δήλωσις, δι' ἧς ἡ Βουλγαρία παρεῖχεν αὐτονομίαν εἰς τὰς ἐν ταῖς νέαις παρ' αὐτῆς καταληφθείσαις χώραις κουτσοβλαχικὰς ἐκκλησίας καὶ σχολάς, ἐπιτρέπουσα τὴν ἵδρυσιν εἰς ταύτας κουτσοβλαχικῆς ἐπισκοπῆς. Τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἀπεδέχθη ἡ Ρουμανία, διωρίσθη δὲ πρὸς τούτοις ρουμανοβουλγαρικὴ τεχνικὴ ἐπιτροπὴ πρὸς καθορισμὸν τῶν ὁροθετικῶν λεπτομερειῶν, ἥτις ὅμως, λόγῳ διαφωνιῶν, διέκοψε μετ' οὐ πολὺ τὰς ἐργασίας της. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπῆλθεν ὁ κατὰ τῆς Βουλγαρίας πόλεμος τῆς Ἑλλάδος, Μαυροβουνίου καὶ Σερβίας, οὗτινος ἐπωφελουμένη ἡ Ρουμανία ἐκήρυξε τὴν 20 Ἰουνίου | 3 Ἰουλίου γενικὴν ἐπιστράτευσιν, τὴν δὲ 27 Ἰουνίου ρουμανικὸς στρατὸς κατέλαβε τὴν Σιλίστριαν· ταυτοχρόνως δὲ ἡ Ρουμανία ἀνεκάλεσε τὸν ἐν Σόφιᾳ πρεσβευτὴν αὐτῆς. Πρὸ τῆς διπλῆς ταύτης ἀπειλῆς εὑρεθεῖσα ἡ Βουλγαρία, ἐδήλωσε τῇ Ρουμανίᾳ ὅτι παραχωρεῖ αὐτῇ οὐχὶ μόνον τὴν γραμμὴν Σιλιστρίας - Μπαλτζίκ, ἀλλὰ καὶ τὴν γραμμὴν Τουρτουκάϊα - Ντομπρίτσι - Μπαλτζίκ, τὸ μέγιστον τουτέστιν ὅριον τῶν ἀπαιτήσεων τῆς Ρουμανίας, ἥτις ἐδήλου ὅτι δὲν δύναται ν' ἀποδεχθῇ τὴν προσφορὰν ταύτην πρὸ τῆς συνάψεως ἀνακωχῆς μετὰ τῶν ἑτέρων τριῶν ἀντιπάλων κρατῶν.

Ἡ καθ' ὅλα τὰ μέτωπα γενικὴ ἧττα τῆς Βουλγαρίας προεκάλεσε τὴν ἐπέμβασιν τῆς Ρωσίας, ἥτις συνέστησεν εἰς τὰς κυβερνήσεις Ἀθηνῶν καὶ Βελιγραδίου τὴν ἔναρξιν διαπραγματεύσεων ἐν Νύσσῃ περὶ ἀνακωχῆς καὶ εἶτα περὶ προκαταρκτικῆς εἰρήνης· μάλιστα μετέβησαν εἰς Νύσσαν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον Βούλγαροι πληρεξούσιοι, πλὴν ὅμως δὲν προσῆλθον οὐδ' ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος, οὐδ' ἐκ μέρους τῆς Σερβίας τοιοῦτοι. Ἐξ ἄλλου, ἐν Βουλγαρίᾳ, συνεπείᾳ τῶν πολεμικῶν ἀτυχιῶν, παραιτεῖται ἡ ὑπὸ τὸν Δάνεφ κυβέρνησις καὶ ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἀνέρχεται νέα κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Ραδοσλαύωφ. Τὴν δὲ 9 Ἰουλίου ὁ βασιλεὺς ἀπευθυνόμενος τηλεγραφικῶς τῷ βασιλεῖ τῆς Ρουμανίας καὶ ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς Γεννάδιεφ πρὸς τὸν Τ. Μαγιορέσκο, ὑπέβαλον προτάσεις ἀνακωχῆς ὁμοίας πρὸς τὰς ὑπὸ τῆς Ρωσίας προηγουμένως γενομένας εἰς τοὺς συμμάχους, εἰς ἃς ἡ Ρουμανία ἐδέχθη ν' ἀπαντήσῃ δηλοῦσα ὅτι ἀναστέλλει τὴν περαιτέρω προέλασιν τῶν στρατευμάτων αὐτῆς, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ παραχωρηθῇ αὐτῇ ἡ γραμμὴ Τουρτουκάϊα—Ντομπρίτσι—Μπαλτζὶκ καὶ νὰ παραμείνῃ ὁ ρουμανικὸς στρατὸς ἐν τῷ βουλγαρικῷ ἐδάφει μέχρι τῆς συνομολογήσεως τῆς εἰρήνης, ὅπερ καὶ ἀπεδέχθη ἀσυζητητεὶ ἡ Βουλγαρία. Συνεπείᾳ νέας ἐκκλήσεως τοῦ βασιλέως τῆς Βουλγαρίας παρὰ τῷ τῆς Ρουμανίας, ὁ βασιλεὺς Κάρολος ἀπηυθύνθη τηλεγραφικῶς πρὸς τοὺς βασιλεῖς τῆς Ἑλλάδος, τοῦ Μαυροβουνίου καὶ τῆς Σερβίας τῇ 11)24 Ἰουλίου, παρακαλῶν φιλικῶς ὅπως συναινέσωσιν εἰς τὴν σύναψιν ἀνακωχῆς, ὅπερ καὶ ἀπεδέξαντο κατ' ἀρχὴν τὰ σύμμαχα κράτη, δηλοῦντα ὅτι δὲν δύνανται ὅμως ν' ἀναστείλωσι τὰς ἐχθροπραξίας, πρὶν ἢ ἡ Βουλγαρία παράσχῃ ἐγγυήσεις διὰ τὰς ἐδαφικὰς αὐτῶν ἀπαιτήσεις. Τὴν αὐτὴν ὅμως ἡμέραν (11)24 Ἰουλίου) ἡ ρουμανικὴ κυβέρνησις προσεκάλει τὰς κυβερνήσεις τῶν τριῶν βαλκανικῶν κρατῶν ν' ἀποστείλωσιν ὡς τάχιστα ἀντιπροσώπους αὐτῶν εἰς Βουκουρέστιον πρὸς συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης, ὅπερ καὶ ἐγένετο, ἑκάστου κράτους ὁρίσαντος τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτοῦ (βλ. Βουκουρεστίου *συνθήκη*).

Τοῦ κατὰ τῆς Βουλγαρίας βαλκανικοῦ πολέμου ἐπωφελήθη καὶ ἡ Τουρκία, τῆς ὁποίας ἡ Βουλγαρία παντὶ σθένει ἐζήτησε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν οὐδετερότητα, ἀποστείλασα εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Ντάσεβιτς, ὅπως συζητήσῃ μετὰ τῆς Ὑ. Πύλης τὰ ἐπὶ τούτῳ ἀνταλλάγματα· ἀλλ' ἡ Πύλη ἠρνήθη νὰ προέλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις, καὶ προέβη οὐ μόνον εἰς τὴν κατάληψιν τῶν ὑπὸ τῆς Λονδινείου συνθήκης παραχωρηθέντων αὐτῇ ἐδαφῶν, ἅτινα ἡ Βουλγαρία ἠρνεῖτο προηγουμένως νὰ ἐκκενώσῃ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κατάληψιν καὶ αὐτῆς τῆς Ἀδριανουπόλεως, παρὰ τὴν ἀντίδρασιν τῆς Ρωσίας, ἥτις μάλιστα προέβη εἰς μετακίνησιν τῶν στρατευμάτων της, διευθύνασα ταῦτα εἰς Νοβορόσισκ καὶ Βατοὺμ καὶ εἰς ναυτικὴν ἐπίδειξιν (19 Ἰουλίου | 1 Αὐγούστου) οὐχὶ μακρὰν τοῦ Βοσπόρου. Εἰς τὸν τοιοῦτον τουρκοβουλγαρικὸν πόλεμον ἔθεσε τέρμα ἡ ἀπὸ 16)29 Σεπτεμβρίου 1913 συνθήκη τῆς Κωνσταντινουπόλεως (βλ. λ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *Ιν. Ε. Guéchoff*: L' Alliance Balkanique 1915 (ἔνθα ἐν παραρτήματι παρατίθενται τὰ κείμενα τῶν καταρτισθεισῶν συνθηκῶν καὶ λοιπῶν συμβάσεων) —*I. Németh*: Zur geschichte des Balkanbundes, ἐν τῷ Jahrbuch für Gesetzgebung τοῦ Schmoller 1917 (τ. 41) I σ. 87 ἑπ.—*A. Meyer*: Der Balkankrieg 1912]13 (1914).—Ἐφημερὶς «Ἑστία» τῆς 24 καὶ 27 Ὀκτωβρίου, καὶ 20-24 Νοεμβρίου 1914, ἔνθα κατεχωρήθησαν πλεῖστα ἀποσπάσματα ἑτέρου εἰς βουλγαρικὴν γλῶσσαν συντεταγμένου βιβλίου τοῦ Γκέσωφ, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ἐγκληματικὴ ἀφροσύνη καὶ ἡ ἐπ' αὐτῆς ἔρευνα» (1914).—*Driault*: La question d'Orient 6 ἔκδ. 1913.—*Σ. Ἀπωνοπούλου:* Αἱ συνθῆκαι Λονδίνου, Βουκουρεστίου καὶ Ἀθηνῶν (1917) σ. 5-12 καὶ σ. 102-135. ΗΛ. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΣΤΡΑΤ. ΙΣΤΟΡ.] Οἱ *βαλκανικοὶ πόλεμοι* (1912—1913) διεξήχθησαν εἰς διάφορα πεδία ἐπιχειρήσεων, διαιροῦνται δὲ εἰς δύο κυρίας περιόδους, χαρακτηριζομένας διὰ τῶν ὀνομασιῶν *πρῶτος βαλκανικὸς πόλεμος* καὶ *δεύτερος βαλκανικὸς πόλεμος*.

ΠΡΩΤΟΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ.

Ἐπιστράτευσις. Τῶν μὲν συμμάχων ἡ ἐπιστράτευσις ἐκηρύχθη τὴν 18 Σεπτεμβρίου 1912 (π. ἡμ.), τῆς δὲ Τουρκίας, ἀνεπισήμως μὲν περὶ τὰς ἀρχὰς Αὐγούστου ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἐκτελέσεως μεγάλων ἀσκήσεων ἐν Θρᾴκῃ, ἐπισήμως δὲ τὴν 26 Σεπτεμβρίου, ἐν μεγάλῃ ὅμως ἀταξίᾳ καὶ συγχύσει. Οἱ Τοῦρκοι εἶχον μὲν τέλειον σχέδιον ἐπιστρατεύσεως, καὶ δὴ διὰ πολυμέτωπον πόλε-

Digitized by Google

μον, όλλ ἀνεφάρμοστον ἐν τῇ πράξει, ἀφ' ἑνὸς μὲν λόγῳ ἐλλείψεως κτηνῶν, ὑλικοῦ κτλ., ἀφ' ἑτέρου δὲ λόγῳ ἀδυναμίας μεταφορᾶς τῶν ἐφέδρων ἐκ τῶν περιφερειῶν τῆς ἀσιατικῆς Τουρκίας εἰς τὰς τῆς εὐρωπαϊκῆς, διότι ὁ τουρκικὸς στόλος ἐστερεῖτο τῆς κυριαρχίας τῆς θαλάσσης. (Ἀξιοσημειώτους χαρακτηριστικὰς λεπτομερείας περὶ τοῦ πλημμελοῦς τρόπου τῆς τουρκικῆς ἐπιστρατεύσεως παρέχει τὸ σύγγραμμα τοῦ Τούρκου στρατηγοῦ *Ἰτζὲτ-Φουὰτ πασᾶ:* «Paroles de vaincu» 1913).

Ἑλλάς: Ἐπεστρατεύθησαν ὀκτὼ μεραρχίαι (ἑκάστη μικρᾶς δυνάμεως), ὑπὸ τοὺς ἑξῆς διοικητάς:

1η	Μεραρχία,	ὑποστράτηγος	*Μανουσογιαννάκης*
2α	»	»	*Καλάρης*
3η	»	»	*Δαμιανὸς*
4η	»	»	*Μοσχόπουλος*
5η	»	συνταγματ.	*Ματθαιόπουλος* (ἀρχικῶς) καὶ
		»	*Γεννάδης* (κατόπιν)
6η	»	»	*Μηλιώτης Κομνηνὸς*
7η	»	»	*Κλεομένης* (ἀρχικῶς) καὶ
		»	*Σωτήλης* (κατόπιν)
8η	»	ἀντιστράτ.	*Σαπουντζάκης*

Ὡσαύτως συνεκροτήθη μία ταξιαρχία ἱππικοῦ ὑπὸ τὸν ὑποστράτηγον *Σοῦτζον Ἀλέξ.*, καθὼς καὶ ἐθελοντικά τινα σώματα: Κρητῶν ὑπὸ διαφόρους ὁπλαρχηγούς, Γαριβαλδινῶν ὑπὸ τὸν *Ρώμαν*, προσκόπων ὑπὸ τὸν λοχαγὸν *Μαζαράκην Κωνστ.*, Ἠπειρωτῶν ὑπὸ τοὺς ἀντισυνταγματάρχας *Μήτσαν Σταμ.* καὶ *Πετρίδην Πέτρ.* Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐτάχθη ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ *Διαδόχου Κωνσταντίνου*, ἔχοντος ἐπιτελάρχην τὸν ὑποστράτηγον *Δαγκλῆν*, ὑπαρχηγὸν δὲ τοῦ ἐπιτελείου τὸν ἀντισυνταγματάρχην *Δούσμανην*.

Μαυροβούνιον. Ἐπεστρατεύθησαν ἕνδεκα ταξιαρχίαι, συγκροτηθεῖσαι εἰς τέσσαρας μεραρχίας, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἦτο πολὺ μικρᾶς δυνάμεως, ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ βασιλέως *Νικολάου*, ἔχοντος ἐπιτελάρχην τὸν στρατηγὸν *Βέλικο Λαζάροβιτς*.

Σερβία: Ἐπεστρατεύθησαν δέκα μεραρχίαι, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἦτο δυνάμεως κατά τι ἀνωτέρας τῆς ἑλληνικῆς, ὡς ἑξῆς:

Δουνάβεως,	I	μπὰν	στρατηγὸς	*Μπογιάνοβιτς*
»	II	»	»	*Ράτιτς*
Μοράβα	I	»	»	*Γκοΐκοβιτς*
»	II	»	συνταγματάρχ.	*Νέδιτς*
Δρίνα	I	»	στρατηγὸς	*Γιοῦριτς*
»	II	»	συνταγματάρχ.	*Παύλοβιτς*
Τιμὸκ	I	»	»	*Κόντιτς*
»	II	»	»	*Μιλουκίνοβιτς*
Σουμαδιὰ	I	»	στρατηγὸς	*Μιχαήλοβιτς*
»	II	»	—	—

Ὡσαύτως ἐπεστρατεύθησαν δύο ἀνεξάρτητοι ταξιαρχίαι πεζικοῦ καὶ μία μεραρχία ἱππικοῦ ὑπὸ τὸν πρίγκηπα *Ἀρσένιον Καραγεώργεβιτς*.

Ὁ σερβικὸς στρατὸς ἐτάχθη ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ βασιλέως *Πέτρου*, ἔχοντος ἐπιτελάρχην τὸν βοεβόδαν *Ραδομὶρ Ποῦτνικ*, ὅστις ἦτο ὁ πραγματικὸς ἀρχιστράτηγος.

Βουλγαρία: Ἐπεστρατεύθησαν ἕνδεκα μεραρχίαι, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἦτο διπλασία καὶ πλέον τῆς ἑλληνικῆς, ὑπὸ τοὺς ἑξῆς διοικητάς:

1η	Μεραρχία	στρατηγὸς	*Τόντσεφ*
2η	»	»	*Κοβάτσεφ*
3η	»	»	*Σαράφωφ*
4η	»	»	*Μπογιατζῆεφ*
5η	»	»	*Κριστωφ*
6η	»	»	—
7η	»	»	*Θεοδωρὼφ*
8η	»	»	*Κίρκωφ*
9η	»	»	—
10η	»	»	—
11η	»	»	*Βέλτσεφ*

Ὡσαύτως μία μεραρχία ἱππικοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν *Νασλάβωφ*, μία ταξιαρχία ἱππικοῦ ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην *Τάνεφ* καὶ 80 τάγματα ἐθνοφρουρῶν. Ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς ἐτάχθη ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ βασιλέως *Φερδινάνδου*, ἔχοντος βοηθὸν τὸν στρατηγὸν *Σάβωφ*, ὅστις ἦτο ὁ πραγματικὸς ἀρχιστράτηγος, καὶ ἐπιτελάρχην τὸν στρατηγὸν *Φίτσεφ*.

Τουρκία: Ἐπεστρατεύθησαν ἑπτὰ σώματα στρατοῦ, ἤτοι:

1ου	Σώματος,	στρατηγὸς	*Ὀμὲρ - Ἰαβὲρ πασᾶς*
2ου	»	»	*Σεφκὲτ - Τουργοὺτ πασᾶς*
3ου	»	»	*Μαχμοὺτ - Μουχτὰρ πασᾶς*
4ου	»	»	*Ἀχμὲτ - Ἀμποὺκ πασᾶς*
5ου	»	»	*Καρᾶ - Σαΐτ πασᾶς*
6ου	»	»	*Τζαβὴτ πασᾶς*
7ου	»	»	*Φετχῆ πασᾶς*

Προσέτι ἐπεστρατεύθησαν 26 ἀνεξάρτητοι μεραρχίαι (ρεδίφ), ἑκάστη τῶν ὁποίων ἦτο δυνάμεως κατωτέρας τῆς μεραρχίας σώματος στρατοῦ, οὔσης ἰσοδυνάμου περίπου πρὸς τὴν τῆς ἑλληνικῆς, καὶ δύο μεραρχίαι ἱππικοῦ ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς *Σαλὴχ* πασᾶν καὶ *Φεΐκ* πασᾶν. Ἡ ἐν ἑκάστῳ θεάτρῳ πολέμου ἀρχιστρατηγία τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἀνετέθη εἰς τοὺς στρατηγούς: 1) *Χασᾶν Ταξὶν* πασᾶν, διατηροῦντα τὸν τίτλον τοῦ διοικητοῦ τοῦ 8ου τουρκικοῦ σώματος στρατοῦ τῆς Δαμασκοῦ, καθ' ὅσον τοῦτο ὑπήγετο εἰς τὴν 2αν ὀρδοῦ Θεσσαλονίκης, ἔχοντα δ' ἐπιτελάρχην τὸν στρατηγὸν *Σακὴρ* πασᾶν, ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων· 2) *Χασὰν Ριζᾶ* πασᾶν, ἐναντίον τῶν Μαυροβουνίων· 3) *Ζεκῆ* πασᾶν, ἐναντίον τῶν Σέρβων· 4) *Ἀβδουλὰχ* πασᾶν, ἐναντίον τῶν Βουλγάρων. Ὁ ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν *Ναζὴμ* πασᾶς ἐτήρησε κατ' ὄνομα τὴν γενικὴν ἀρχιστρατηγίαν, διότι τὰ τουρκικὰ σχέδια ἐπιχειρήσεων προέβλεπον πιθανὴν περίπτωσιν συγκεντρώσεως τοῦ ὅλου τουρκικοῦ στρατοῦ Μακεδονίας καὶ Θρᾴκης.

Τοιουτοτρόπως, αἱ ἀντίπαλοι δυνάμεις κατενέμοντο κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1912 ὡς ἑξῆς:

Κράτη	Πεζικὸν	Πυροβόλα πεδίου	Πυροβόλα φρουρίων	Ἱππικὸν
Ἑλλὰς	90.000	180	—	1.000
Μαυροβούνιον	35.000	130	—	—
Σερβία	220.000	500	—	3.000
Βουλγαρία	300.000	720	—	5.300
Σύμμαχοι	645.000	1530	—	9.000
Τουρκία	340.000	850	750	6.000

Σχέδια ἐπιχειρήσεων. Κοινὸν στρατηγικὸν σχέδιον τῶν συμμάχων στρατῶν δὲν εἶχε καταστρωθῆ· ἐπὶ τῇ βάσει ὅμως τῶν στρατιωτικῶν συμβάσεων, τὸ θεμελιῶδες σχέδιον ἑνὸς ἑκάστου ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς συγχρόνου ὁρμητικῆς ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ὁπουδήποτε ἤθελεν οὗτος εὑρεθῆ, εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀφαιρεθῇ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πᾶσα στρατηγικὴ πρωτοβουλία ἀπὸ τῶν Τούρκων. Συνεπῶς, κατὰ φυσικὸν γεωγραφικὸν λόγον, ὁ μὲν βουλγαρικὸς στρατὸς ἀνέλαβε τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ Θρᾴκης, οἱ δ' ἑλληνικὸς καὶ σερβικὸς κατὰ τοῦ τῆς Μακεδονίας. Ἐπειδὴ ὅμως μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Σερβίας ὑπῆρχε μυστικὴ στρατιωτικὴ συνθήκη ἄγνωστος εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπιδικάζουσα εἰς ἑκάστην ὡρισμένα ἐδάφη, ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς ἀνέλαβεν ἐπιχειρήσεις καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἐνῷ οὐδεὶς ὑπῆρχεν ἀποχρῶν στρατηγικὸς λόγος, ἀλλ' ἁπλῶς δολία πρόθεσις τῶν Βουλγάρων πρὸς κατάληψιν τῆς Θεσσαλονίκης. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐν Ἠπείρῳ, Ἀλβανίᾳ, Νόβι Παζάρ, κλπ. ἐπιχειρήσεις, αὗται ἐθεωρήθησαν δευτερευούσης σημασίας, δι' ὃ ἀνελήφθησαν ὡς τοπικαὶ τοιαῦται ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους στρατῶν Ἑλλάδος, Σερβίας, Μαυροβουνίου. Ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους, ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς εἶχεν ὡς ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὸν τουρκικὸν στρατὸν Θρᾴκης, μὲ κυρίαν γραμμὴν ἐπιχειρήσεων τὴν διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ *Ἕβρου* (Μαρίτσα) πρὸς *Ἀδριανούπολιν*, καὶ ἐκεῖθεν διὰ τῆς γνωστῆς μεγάλης ἀρτηρίας πρὸς *Κωνσταντινούπολιν*· ὁ σερβικὸς στρατὸς εἶχεν ὡς ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὸν τουρκικὸν στρατὸν τῆς βορειοδυτικῆς Μακεδονίας, μὲ κυρίαν γραμμὴν ἐπιχειρήσεων τὴν διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ *Μοράβα* πρὸς *Βράντζα-Κουμάνοβο*· ὁ δ' ἑλληνικὸς στρατὸς εἶχεν ὡς ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὸν τουρκικὸν στρατὸν τῆς νοτίου Μακεδονίας μὲ κυρίαν γραμμὴν ἐπιχειρήσεων τὴν διὰ τοῦ αὐχένος τῆς *Μελούνας* πρὸς *Ἐλασσῶνα*, καὶ ἐκεῖθεν πρὸς κοιλάδα μέσου *Ἁλιάκμονος*.

Ἐξ ἀντιθέτου ἡ Τουρκία εἶχε καταστρώσει τὰ σχέδιά της ὡς ἑξῆς: Ὁ Ἀβδουλὰχ ἐπρόκειτο νὰ παραμείνῃ ἐν ἀμύνῃ, ἀλλὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν διετάχθη ν' ἀναλάβῃ ἐπίθεσιν, στηριζόμενος ἐπὶ τῶν ἑκατέρωθεν ὀχυρῶν Ἀδριανουπόλεως καὶ Κιρκιλισέ, ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει προκατελαμβάνετο ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, δεδομένου ὅτι ἦτο βραδυτάτη ἡ τουρκικὴ ἐπιστράτευσις καὶ ἡ συγκέντρωσις, τότε ν' ἀμυνθῇ, προκαλύπτων ὅμως πάντοτε τὴν πρὸς Κωνσταντινούπολιν ὁδόν. Ὁ Ζεκῆ ἐπρόκειτο νὰ παραμείνῃ ἐν ἀμύνῃ, ἀλλὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν διετάχθη καὶ οὗτος νὰ ἐπιτεθῇ, δρῶν κατ' ἐσωτερικὰς γραμμάς, πρὸς παρεμπόδισιν τῆς συνενώσεως τῶν σερβικῶν στρατιῶν. Ὁ δὲ Χασὰν Ταξὶν δὲν ἐπρόκειτο ποτὲ ν' ἀναλάβῃ ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἀλλά, διὰ καταλήψεως καταλλήλου ἀμυντικῆς τοποθεσίας εἰς στενωπὸν *Σαρανταπόρου*, θεωρουμένην ὡς ἀπαραβίαστον, συμφώνως ταῖς γνώμαις τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ Vosseur καὶ τοῦ Γερμανοῦ von der Goltz, νὰ τὸν καθηλώσῃ, παρεμποδίζων οὕτω τὴν πρὸς τὴν κεντρικὴν Μακεδονίαν προέλασίν του.

Στρατηγικὴ συγκέντρωσις. Ἡ στρατηγικὴ συγκέντρωσις τοῦ Μαυροβουνίου ἐπερατώθη τὴν 25ην Σεπτεμβρίου 1912 (π. ἡμερ.) καθ' ὅσον ἡ κήρυξις τοῦ πολέμου ὑπ' αὐτοῦ ἐγένετο τὴν ἡμέραν ταύτην. Αἱ συγκεντρώσεις Σερβίας καὶ Βουλγαρίας συνετελέσθησαν τὴν 4ην Ὀκτωβρίου, ἐγένοντο δ' ἀπ' εὐθείας (βλ. σχ. 1). Ἡ συγκέντρωσις τῶν Ἑλλήνων ἐγένετο ἀρχικῶς κατὰ βάθος, μὲ τὰς 5ην καὶ 6ην μεραρχίας εἰς Φάρσαλον, συμφώνως τῷ σχεδίῳ τῆς ὑπὸ τὸν στρατηγὸν *Eydoux* γαλλικῆς ἀποστολῆς, ἀλλ' αὕτη μετεβλήθη ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐπιτελείου (ἀντισυνταγματάρχου Δούσμανη), καθ' ὅσον διὰ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ καταστρωθέντος σχεδίου ἐπιχειρήσεων ἀπῃτεῖτο συγκέντρωσις μετωπική· δι' ὃ συνεκροτήθησαν τότε τὰ ἐξ εὐζωνικῶν ταγμάτων ἀνεξάρτητα ἀποσπάσματα τοῦ συνταγματάρχου *Γεννάδη* καὶ τοῦ ἀντισυνταγματάρχου *Κωνσταντινοπούλου*, ἡ δὲ συγκέντρωσις ἐγένετο ὡς ἐν τῷ σχ. 1 ἐμφαίνεται, περατωθεῖσα τὴν 4ην Ὀκτωβρίου. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς δὲν συνεκεντρώθη κατὰ τὴν ἰδίαν ἡμέραν εἰς πάντα τὰ θέατρα πολέμου· ὁ μὲν κατὰ τῶν Σέρβων καὶ τῶν Ἑλλήνων συνεκεντρώθη τὴν 6ην Ὀκτωβρίου εἰς ἃς θέσεις ἐμφαίνεται ἐν τῷ σχ. 1, ὁ δὲ κατὰ τῶν Βουλγάρων συνεκεντρώθη ἀρχικῶς μὲν εἰς τὸν μεταξὺ *Λουλὲ Μπουργκὰς—Μπουνὰρ Χισὰρ* χῶρον, κατέληξε δὲ τὴν 8ην Ὀκτωβρίου εἰς τὰς ἐν τῷ σχ. 1 ἐμφαινομένας θέσεις.

ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ. Αἱ κατὰ ξηρὰν ἐπιχειρήσεις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ διεξήχθησαν ἐπὶ δύο θεάτρων πολέμου· διὰ μὲν τοῦ κυρίου ὄγκου τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων (ἑπτὰ μεραρχιῶν) εἰς τὸ θέατρον νοτίου Μακεδονίας, διὰ μικρᾶς τινος δὲ δυνάμεως (μιᾶς μεραρχίας) εἰς τὸ τῆς νοτίου Ἠπείρου, εἰς ὃ ὅμως βραδύτερον ἐχρησιμοποιήθησαν πλείονες δυνάμεις (τέσσαρες μεραρχίαι).

Ὁ ἀγὼν ἐν Μακεδονίᾳ. Ὁ εἰς Θεσσαλίαν συγκεντρωθεὶς ἑλληνικὸς στρατὸς ἔσπευσε νὰ προελάσῃ πρὸς Μακεδονίαν, ἵνα, διατηρῶν αὐτὸς τὴν στρατηγικὴν πρωτοβουλίαν, ἐπιτεθῇ καὶ ἀπωθήσῃ τὸν τουρκικὸν στρατόν, ὁπουδήποτε τὸν ἤθελε συναντήσει· πρὸς τοῦτο προήλασε, μὲ κυρίαν γραμμὴν ἐπιχειρήσεων τὴν ἀπὸ Λαρίσσης δι' Ἐλασσῶνος καὶ Σαρανταπόρου, πρὸς *Σέρβια* καὶ *Κοζάνην*, ἤτοι διὰ τῆς κυρίας ἀρτηρίας τῆς ἀγούσης πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ μέσου Ἁλιάκμονος. Ἡ προέλασις αὕτη ἤρξατο τὴν 5ην Ὀκτωβρίου 1912 (βλ. σχ. 2).

Διὰ νὰ παρακωλύσῃ ὁ τουρκικὸς στρατὸς τὴν πρὸς τὴν κεντρικὴν Μακεδονίαν προέλασιν τῶν Ἑλλήνων, ὠργάνωσεν ἀμυντικὴν τοποθεσίαν παρὰ τὴν νοτίαν ἔξοδον τῆς στενωποῦ Σαρανταπόρου (*Τιταρησίου*) μὲ προκεχωρημένας θέσεις παρὰ τὴν Ἐλασσῶνα (στρατηγικὴ ἄμυνα τῆς στενωποῦ ἐκ τῶν ἔμπροσθεν).

Ἐπιχειρήσεις Ἐλασσῶνος—Σαρανταπόρου: Κατὰ τὴν ἐν λόγῳ προέλασιν, προσέκρουσεν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπὶ τῆς τουρκικῆς θέσεως τῆς Ἐλασσῶνος, ἀλλὰ μετὰ ὀλιγόωρον ἀγῶνα ἀπωθήθησαν ἐξ αὐτῆς οἱ Τοῦρκοι (6 Ὀκτωβρίου), οἵτινες τότε ὑπεχώρησαν πρὸς τὴν κυρίαν ἀμυντικὴν τοποθεσίαν τοῦ Σαρανταπόρου (*Βίγκλα—Γλύκοβο*).

Τὴν ἑπομένην τῆς μάχης τῆς Ἐλασσῶνος, αἱ ἑλληνικαὶ μεραρχίαι λαμβάνουσι τὰς ἐν τῷ σχ. 2 ἐμφαινομένας κατευθύνσεις, τὸ δ' ἑσπέρας τῆς 8ης εὑρίσκοντο εἰς τὸ ὕψος Καλύβια-Δεμίρδες-Δελίνιτσα-Λακοῦδι-Γιανωτὰ-Λουτρὸς-Δισκάτα ἵνα ἀπὸ τῆς πρωΐας τῆς 9ης ἀναλάβωσι τὴν κατὰ τῆς τοποθεσίας τοῦ Σαρανταπόρου ἐπίθεσιν. Ὄντως τὴν ὁρισθεῖσαν ἡμέραν ἤρξατο ἡ προχώρησις τῶν ἑλληνικῶν μεραρχιῶν (βλ. σχ. 2), ἤτοι αἱ μὲν 1η, 2α, 3η, διὰ τὴν κατὰ μέτωπον ἐπίθεσιν (Βίγκλα-Γλύκοβο), ἡ 6η, παρακολουθοῦσα, ὡς ἐφεδρεία, τὸ ἀπόσπασμα Κωνσταντινοπούλου διὰ τὴν ὑπερκέρασιν τοῦ ἀριστεροῦ τουρκικοῦ πλευροῦ (πρὸς *Λαμπανίτσαν*), ἡ δὲ 4η ὑπερβαίνουσα τὰ Καμβούνια διὰ τῶν χωρίων Μόκρος καὶ Μετακτσᾶ, διὰ τὴν ὑπερκέρασιν τοῦ ἀριστεροῦ τουρκικοῦ πλευροῦ (πρὸς *Πόρτες*), ἐκ τῆς προχωρήσεως δὲ ταύτης ἐπῆλθεν ἡ μάχη τοῦ Σαρανταπόρου καθ' ἣν ἡττήθησαν οἱ Τοῦρκοι.

Ὁ Ἕλλην ὅμως ἀρχιστράτηγος εἶχε φροντίσει, ὄχι μόνον ὅπως ἀπωθηθῇ ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐκ τοῦ Σαρανταπόρου, ἀλλὰ συγχρόνως τῷ ἀποκλεισθῇ ἡ ὑποχώρησίς του πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ μέσου Ἁλιάκμονος. Πρὸς τοῦτο εἶχε διατάξει τὴν μὲν 5ην μεραρχίαν νὰ προσπεράσῃ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἁλιάκμονος, τὴν ταξιαρχίαν ἱππικοῦ, ἀφοῦ προσπεράσῃ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης αὐτοῦ, νὰ πορευθῇ κατὰ μῆκος τῆς ὄχθης καὶ νὰ σπεύσῃ νὰ καταλάβῃ τὴν παρὰ τὰ Σέρβια γέφυραν τοῦ Ἁλιάκμονος, ἵνα τοιουτοτρόπως παρακωλυθῇ πᾶσα διὰ ταύτης προσπέρασις τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ· τέλος τὸ ἀπόσπασμα Γεννάδη διετάχθη νὰ προχωρήσῃ κατὰ μῆκος τῆς κοιλάδος Ἁλιάκμονος. Δυστυχῶς, ἡ μὲν 5η μεραρχία παρεκωλύθη ἐν τῇ προελάσει της, λόγῳ τουρκικῆς ἀντιστάσεως παρὰ τοὺς *Λαζαράδες*, ἡ δὲ ταξιαρχία ἱππικοῦ δὲν κατώρθωσε νὰ φθάσῃ τὸ ἑσπέρας τῆς 8ης εἰς Δισκάταν, ἕνεκα μεγάλων δυσκολιῶν ἐδαφικῶν· συνεπῶς ἡ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης προσπέρασίς της καὶ ἡ εἰς τὴν γέφυραν τοῦ Ἁλιάκμονος ἄφιξίς της κατέστη ἀδύνατον νὰ συντελεσθῇ ἐντὸς τῆς 9ης Ὀκτωβρίου. Τούτων οὕτως ἐχόντων, κατώρθωσαν μὲν οἱ Ἕλληνες ν' ἀποδιώξωσι τὴν 9ην Ὀκτωβρίου τοὺς Τούρκους ἐκ τοῦ Σαρανταπόρου, νὰ κυριεύσωσιν 25 πυροβόλα παρὰ τὸ Ράχοβο κατὰ τὴν νύκτα 9—10, νὰ αἰχμαλωτίσωσι πλείστους ἄνδρας, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τοῖς ἀποκόψωσι τὴν πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ μέσου Ἁλιάκμονος ὑποχώρησίν των, διότι οἱ πλεῖστοι ὑπεχώρησαν πρὸς βορρᾶν, ἔνθα κατεδιώχθησαν τὴν 11ην Ὀκτωβρίου ὑπὸ τῆς ταξιαρχίας ἱππικοῦ, ἥτις τὴν ἑπομένην κατέλαβε τὴν *Κοζάνην*.

Ἐπιχειρήσεις Θεσσαλονίκης: Εὐθὺς ἀμέσως ἐπηκολούθησε τοῦ μὲν ἑλληνικοῦ στρατοῦ συγκέντρωσις κατὰ τὸν μεταξὺ Σερβίων—Κοζάνης χῶρον, τοῦ δὲ τουρκικοῦ ἀνασύνταξις τῶν ὑποχωρησάντων τμημάτων, συγχρόνως δὲ καὶ ἐνίσχυσις αὐτοῦ διὰ τῆς ἀποστολῆς δύο μεραρχιῶν ρεδὶφ καὶ ἀρκετῆς δυνάμεως ἐκ τῆς ὁμάδος τῆς κοιλάδος Στρυμόνος (βλ. σχ. 1), ἐλθούσης μετὰ τοῦ στρατηγοῦ *Ἀλῆ-Ναδίρ*.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εὑρέθη ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εἰς τὸ βόρειον ἄκρον τῆς κυρίας ἀρτηρίας, ἐξ ἧς διακλαδοῦνται ἑκατέρωθεν αἱ δύο ἄλλαι

Digitized by Google

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΙΣ ΤΩΝ ΕΜΠΟΛΕΜΩΝ ΚΑΤΑ ΟΚΤΩΒΡΙΟΝ 1912 (Σχ. 1)

Digitized by Google

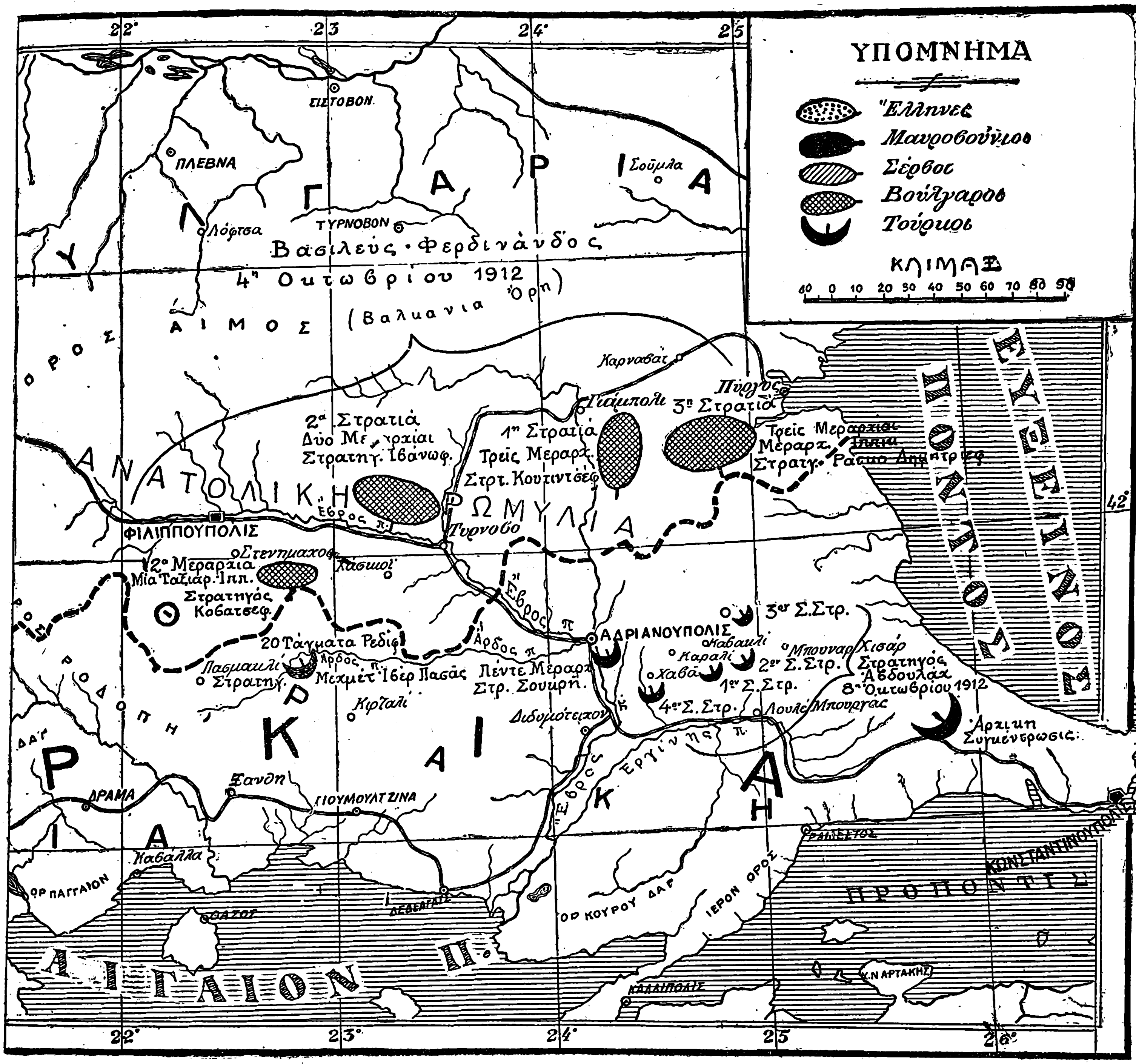

ἀρτηρίαι, ὧν ἡ μὲν φέρει διὰ τῆς στενωποῦ *Τριποτάμου* πρὸς Θεσσαλονίκην, ἡ δὲ διὰ *Σόροβιτς* πρὸς Μοναστήριον.

Πρὸς ποίαν ἀρτηρίαν θὰ ἐφέρετο ὁ ἑλληνικὸς στρατός, τοῦτο ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς κατευθύνσεως τοῦ φεύγοντος τουρκικοῦ στρατοῦ, διότι ὁ Ἕλλην ἀρχιστράτηγος, παραμένων πάντοτε πιστὸς εἰς τὸ βασικὸν σχέδιόν του τῆς καταδιώξεως τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ἐσκόπει νὰ τὸν καταδιώξῃ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν εἰς ἣν θὰ ἐφέρετο οὗτος.

Καίτοι δὲ ὁ ἀρχιστράτηγος ἐστερεῖτο, καθ' ὃν χρόνον εὑρίσκετο εἰς Σέρβια, πληροφοριῶν περὶ τῆς κατευθύνσεως τῆς τουρκικῆς ὑποχωρήσεως (ἡ ἐπαφὴ εἶχε πρὸς στιγμὴν ἀπολεσθῆ), τὸ δὲ πάντων κύριον ἐστερεῖτο ἀνεφοδιασμοῦ, καθ' ὅσον αἱ ὑπάρχουσαι δύο ἐφοδιοπομπαὶ ἦσαν ἀνεπαρκέσταται πρὸς τοῦτο, ἂν δὲ ὁ στρατὸς ἀνέμενεν εἰς τὰ Σέρβια αὐτάς, θὰ ὤφειλε νὰ παραμείνῃ ἐκεῖ περὶ τὰς 5—6 ἡμέρας, ἐν τούτοις αἱ ἐλλείψεις αὗται δὲν ἐχρονοτρίβησαν τὸν ἀρχιστράτηγον, ἀλλ' εὐθὺς ἀμέσως ἐξηκολούθησεν οὗτος τὴν πρὸς βορρᾶν προέλασίν του, μὲ τοιαύτας ὅμως στρατηγικὰς διατάξεις, ὥστε, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ δύναται ἐν πάσῃ στιγμῇ νὰ λάβῃ καὶ τὰς τακτικὰς τοιαύτας πρὸς διεξαγωγὴν μάχης, ὁπουδήποτε ἤθελε συναντήσει τὸν ἐχθρόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ δύναται ἐν καιρῷ νὰ στραφῇ εὐθὺς ἀμέσως πρὸς τὴν κατάλληλον ἀρτηρίαν. Ἅμα δ' ὡς ἐπείσθη ὅτι ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἔφυγε πρὸς Θεσσαλονίκην, τότε πάραυτα ἐκ Κοζάνης ἐστράφη πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην, ἵνα καταδιώξῃ τὸν τουρκικὸν στρατόν. Ἐπειδὴ ὅμως διὰ τὴν πρὸς τὴν πεδιάδα *Γιαννιτσῶν* ἔξοδον τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ μία καὶ μόνη ὁδὸς ἄγει, ἡ διὰ τῆς στενωποῦ Τριποτάμου, δι' αὐτὸ ἡ προέλασις ἐγένετο ὡς ἐν τῷ σχ. 2 ἐμφαίνεται, ἤτοι αἱ μὲν μεραρχίαι 2α καὶ 3η καὶ ἡ ταξιαρχία ἱππικοῦ ἐβάδισαν διὰ τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ, αἱ δὲ λοιπαὶ διὰ τῶν ἑκατέρωθεν ὀρεινῶν διαβάσεων· ἡ 5η μεραρχία, ὁρισθεῖσα διὰ τὴν φρούρησιν τῶν συγκοινωνιῶν, ἠκολούθησε, τῇ αὐτοβουλίᾳ τοῦ μεράρχου της, τὴν ἀπὸ Κοζάνης πρὸς Σόροβιτς καὶ Κιρλὶ Δερβὲν ὁδόν, τὸ δὲ ἀπόσπασμα Γεννάδη διετάχθη νὰ προχωρήσῃ ἐκ Γρεβενῶν πρὸς τὴν κοιλάδα ἄνω Ἀλιάκμονος.

Μετὰ μικρούς τινας δ' ἀγῶνας, ἐξῆλθεν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εἰς τὴν πεδιάδα Γιαννιτσῶν (17 Ὀκτωβρίου).

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ὁ Χασὰν Ταξίν, ἀνασυνταχθέντος καὶ ἐνισχυθέντος τοῦ στρατοῦ του, συνέλαβε τὸ σχέδιον τῆς προκαλύψεως τῆς Θεσσαλονίκης. Πρὸς τοῦτο ὠργάνωσεν ἀμυντικὴν τοποθεσίαν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἀξιοῦ, διότι ναὶ μὲν αἱ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς δυνάμεις θὰ προέβαλλον ὡς κώλυμα τὴν ποτάμιον ταύτην γραμμήν, ἀλλὰ θὰ παρουσίαζον πλεῖστα ὅσα μειονεκτήματα, καθ' ὅσον θὰ ἦσαν λίαν ἐγγὺς τῆς Θεσσαλονίκης, συνεσφιγμέναι μεταξὺ Ἀξιοῦ καὶ Γαλλικοῦ, καὶ μὲ γραμμὰς συγκοινωνιῶν παραλλήλως τῷ μετώπῳ· ἡ ὀργανωθεῖσα τοποθεσία ἔκειτο μεταξὺ τῆς λίμνης τῶν Γιαννιτσῶν καὶ τῶν νοτίων ἀντιστηριγμάτων τῶν ὀρέων Πάϊκο καὶ Μπαϊρακτάρι, ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὁ Τοῦρκος στρατηγὸς ὠργάνωσε προγεφύρωμα εἰς ἀπόστασιν 25 περίπου χιλιομέτρων δυτικῶς τοῦ Ἀξιοῦ. Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ πάσης ὑπερκεράσεως τοῦ ἀριστεροῦ του πλευροῦ, κατέλαβε δι' ἰσχυρῶν ἀποσπασμάτων τὰς ἐπὶ τοῦ *Καρασμάκι (Λουδία)* γεφύρας. Ὁ ἑλληνικὸς στρατός, ὁ ἔχων πάντοτε ὡς ἀντικειμενικόν του σκοπὸν τὴν κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐπίθεσιν, ὁπουδήποτε ἤθελε συναντήσει τοῦτον, ἔσπευσε νὰ προελάσῃ, οὐχὶ ὅμως μὲ κατεύθυνσιν πρὸς ἀνατολάς, ὡς ἴσως ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται προτιμότερον, λόγῳ τῆς ἐγγυτέρας ὁδεύσεως πρὸς Θεσσαλονίκην, καθ' ὅσον ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ περιεκλείετο ἐν στενωτάτῳ μετώπῳ μεταξὺ τῶν ἑλῶν τῆς λίμνης Γιαννιτσῶν καὶ τοῦ Ἀλιάκμονος, ἀλλὰ πρὸς βορειοανατολάς· δι' ὅ, ἡ προχώρησίς του ἐξετελέσθη (βλ. σχ. 3) κατὰ τρόπον ὥστε τὸ ἑσπέρας τῆς 18ης Ὀκτωβρίου εὑρίσκετο εἰς τὰς σημειουμένας θέσεις. Σημειωτέον δ' ὅτι ἡ ἀπὸ τῆς 10ης Ὀκτωβρίου προελάσασα ἐξ Ἐλασσῶνος 7η μεραρχία εἶχεν ἐντολὴν ν' ἀκολουθήσῃ τὴν διὰ στενῶν *Πέτρας* πρὸς *Κατερίνην* ἄγουσαν, ἵνα ἐκεῖθεν ἐξέλθῃ εἰς τὴν πεδιάδα Γιαννιτσῶν ἐν συγχρονισμῷ μετὰ τῶν λοιπῶν μεραρχιῶν. Τὴν 19ην Ὀκτωβρίου, ὅτε ἐξηκολούθησεν ἡ προέλασις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ὁ παρὰ τὰ Γιαννιτσὰ τεταγμένος τουρκικὸς στρατὸς ἐπεζήτησε νὰ τὴν παρακωλύσῃ, ἀλλ' ὁ ἑλληνικός, ὁ ἔχων πάντοτε τὰς καταλλήλους στρατηγικὰς διατάξεις, ἵνα ἐν πάσῃ στιγμῇ δύναται νὰ λάβῃ καὶ τὰς πρὸς μάχην τακτικὰς τοιαύτας, ἀνέλαβεν αὐθωρεὶ τὴν ἐπίθεσιν, ἐξ ἧς προῆλθεν ἡ μάχη τῶν *Γιαννιτσῶν*, ἡ ἀπολήξασα ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων.

Οἵαν μέριμναν εἶχε λάβει τὸ ἑλληνικὸν ἐπιτελεῖον εἰς Σαραντάπορον, παρεμφερῆ τοιαύτην ἔλαβε καὶ εἰς Γιαννιτσά· δὲν ἠρκέσθη δηλαδὴ εἰς τὸ νὰ ἔχῃ τὰς καταλλήλους στρατηγικὰς διατάξεις, ἵνα ἐν πάσῃ στιγμῇ ἀπωθήσῃ τοὺς Τούρκους ὁπουδήποτε ἤθελε τοὺς συναντήσει, ἀλλὰ συγχρόνως ἐμερίμνησεν ἵνα τοῖς ἀποκοπῇ ἡ πρὸς Θεσσαλονίκην ὑποχώρησις. Πρὸς τοῦτο εἶχε διατάξει ὅπως ἡ 7η μεραρχία σπεύσῃ καὶ πάσῃ θυσίᾳ ἐκβιάσῃ τὰς ἐπὶ τοῦ Καρασμάκι γεφύρας, ἵνα κατόπιν καταλάβῃ ἐγκαίρως τὰς ἐπὶ τοῦ Ἀξιοῦ τοιαύτας καὶ τοιουτοτρόπως ἀποκλεισθῶσιν οἱ Τοῦρκοι ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ τούτου· λόγῳ ὅμως χλιαρᾶς ἐνεργείας τῆς 7ης μεραρχίας, ἡ ἐκβίασις τῶν γεφυρῶν τοῦ Καρασμάκι ἐπεβραδύνθη ὑπερμέτρως, δὲν ἐπετεύχθη δ' αὐτὴ εἰμὴ μόνον περὶ τὸ ἀπόγευμα τῆς 20ῆς Ὀκτωβρίου. Διὰ τοῦτο οἱ ἐκ Γιαννιτσῶν ὑποχωρήσαντες Τοῦρκοι τὴν πρωΐαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐπρόλαβον νὰ διεκφύγωσι διὰ τῶν γεφυρῶν τοῦ Ἀξιοῦ ἐντὸς τοῦ ἀπογεύματος· καὶ κατεδιώχθησαν μὲν ὑφ' ἑνὸς συντάγματος πε-

Digitized by Google

ζικοῦ τῆς 2ας μεραρχίας, ἀλλ' ἡ ταξιαρχία ἱππικοῦ ἠδράνησε πλήρως.

Ὁ Χασὰν Ταξὶν δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπωφεληθῇ τοῦ κωλύματος τοῦ Ἀξιοῦ, προβάλλων ἀντίστασιν εἰς τὰς γεφύρας τοῦ Μεντεσιλῆ καὶ Καβακλῆ, διότι οἱ Τοῦρκοι ἔφευγον πανικόβλητοι πρὸς Θεσσαλονίκην, ἀλλ' ἠρκέσθη μόνον νὰ καύσῃ τὴν ξυλίνην γέφυραν τοῦ Μεντεσιλῆ καὶ νὰ καταστρέψῃ βάθρον τι τῆς σιδηροδρομικῆς γεφύρας Καβακλῆ. Καίτοι αἱ βλάβαι αὗται ἐπεσκευάσθησαν ἐπειγόντως ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ μηχανικοῦ, ἐν τούτοις ἡ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἀξιοῦ προσπέρασις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ δὲν ἐπετεύχθη εἰμὴ μόνον τὴν 24ην Ὀκτωβρίου· τοῦτο ὠφείλετο εἰς τὴν ἔλλειψιν ἐπαρκοῦς ἀριθμοῦ γεφυρῶν, διότι, συμφώνως τῷ σχεδίῳ ἐπιστρατεύσεως, αἱ γεφυροσκευαὶ εἶχον ἀποστερηθῆ τῶν μέσων ταχείας ἕλξεως, δηλαδὴ τῶν ἵππων των, καὶ εἵλκοντο διὰ βουβάλων, καθ' ὃν δὲ χρόνον ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εὑρίσκετο παρὰ τὸν Ἀξιόν, αἱ γεφυροσκευαὶ εὑρίσκοντο ἀκόμη παρὰ τὸ χάνι Χατζῆ Γώγου.

Μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν Γιανιτσῶν, ὁ διάδοχος Κωνσταντῖνος προὐχώρησε πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Θεσσαλονίκης, ἀκολουθήσας τὴν ἰδίαν ὅδευσιν, ἣν πρὸ 482 ἐτῶν εἶχεν ἀκολουθήσει ὁ σουλτᾶνος Μουρὰτ ὁ Β', ὁ κατακτήσας τότε τὴν Θεσσαλονίκην (1430). Ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ συρρεύσας τουρκικὸς στρατὸς συνεκεντρώθη καὶ ὠργανώθη, κατὰ τὸ δυνατόν, ἵνα τοιουτοτρόπως προβάλῃ ὑστάτην καὶ ἀπεγνωσμένην ἄμυναν πρὸ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως· πρὸς τοῦτο δ' ὠργάνωσεν ἀμυντικὴν τοποθεσίαν ἐπὶ τῶν μεταξὺ *Γραδομπὸρ—Ἀϊβάτι—Λαϊνὰ* ὑψωμάτων, ἀκατάλληλον μὲν διὰ στρατηγικὴν προκάλυψιν, καταλληλοτάτην ὅμως δι' ἄμεσον τακτικὴν τοιαύτην, ἅτε ἀφισταμένην ἀπὸ τῆς προκαλυπτομένης πόλεως περὶ τὰ 10 περίπου χιλιόμετρα, στηριζομένην δεξιόθεν ἐπὶ τῆς λίμνης Λαγκαδᾶ, ἀριστερόθεν ἐπὶ τοῦ Γαλικοῦ ποταμοῦ, ἐπικρατοῦσαν δ' ἁπασῶν τῶν ἐκ βορρᾶ πρὸς Θεσσαλονίκην διαβάσεων, ἔχουσαν ὅμως τὸ μειονέκτημα νὰ ἐξαρτᾷ τὴν ἀμυντικὴν ἀξίαν της ἐκ τῆς ἐξασφαλίσεως τῶν πρὸς τὰ νῶτα διαβάσεων τοῦ Γαλικοῦ. Ὁ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἀξιοῦ προσπεράσας ἑλληνικὸς στρατὸς εὑρίσκετο τὴν ἑσπέραν τῆς 25ης Ὀκτωβρίου εἰς τὸ ὕψος τῆς γραμμῆς *Τεκελὶ—Βαθύλακκο—Γιούρδινο*, μὲ τὸ μᾶλλον προκεχωρημένον τμῆμα (ἀπόσπασμα Κωνσταντινοπούλου) περὶ τὰ 6 μόνον χιλιόμετρα δυτικῶς τῆς Θεσσαλονίκης, ἀπὸ δὲ τῆς χαραυγῆς τῆς 26ης ἤρξατο προελαύνων (βλ. σχ. 3), οὕτως ὥστε αἱ μὲν 2α καὶ 6η μεραρχίαι νὰ εὑρεθῶσι τὴν 16ην ὥραν τῆς ἡμέρας ταύτης εἰς τὸ ὕψος *Μπάλτσα* καὶ *Δρεμύγλαβα*, ἵνα διὰ τῆς ὑπερκεράσεως ταύτης ἀφ' ἑνὸς μὲν κυκλωθῇ ἡ Θεσσαλονίκη ἀπὸ βορρᾶ, ἀφ' ἑτέρου δ' ἀπειληθῇ ἡ ὑποχώρησις τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ πρὸς τὴν πεδιάδα Στρυμῶνος, ἡ 7η καὶ τὸ ἀπόσπασμα Κωνσταντινοπούλου νὰ εὑρεθῶσι κατὰ τὴν ἰδίαν ταύτην ὥραν πρὸ τῆς δυτικῆς εἰσόδου τῆς Θεσσαλονίκης, ἵνα, ἀφ' ἑνὸς μὲν κυκλωθῇ ἡ πόλις ἀπὸ νότου, ἀφ' ἑτέρου δ' ἀποκοπῇ ἡ ὑποχώρησις τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ πρὸς τὴν Χαλκιδικήν, αἱ δὲ μεραρχίαι 1η, 3η καὶ 4η νὰ συγχρονίσωσι τὴν κίνησίν των πρὸς τὴν τῶν λοιπῶν, ἵνα τὴν ἰδίαν ταύτην ὥραν εὑρεθῶσι πρὸ τοῦ μετώπου τῆς τουρκικῆς τοποθεσίας. Ἅμα ὡς ὁ Χασὰν Ταξὶν ἐπείσθη ὅτι περιεκλείσθη πανταχόθεν ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν τμημάτων, καὶ ὅτι πᾶσα ὑποχώρησίς του, εἴτε πρὸς τὴν πεδιάδα Στρυμῶνος, εἴτε πρὸς τὴν Χαλκιδικήν, τῷ εἶχεν ἀποκοπῆ ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἐσυνθηκολόγησε τὴν 17ην ὥραν τῆς 26ης Ὀκτωβρίου, παραδώσας εἰς τοὺς Ἕλληνας τὸν τουρκικὸν στρατὸν καὶ τὴν Θεσσαλονίκην. Ἡ ταξιαρχία ἱππικοῦ εἶχε διαταχθῆ ἐν τῷ μεταξὺ (τὴν 25ην Ὀκτωβρίου) νὰ πορευθῇ ἐκ Τεκελὶ πρὸς τὴν ὁδὸν Θεσσαλονίκης—Σερρῶν, ἵνα ἀποκόψῃ τὴν πρὸς πεδιάδα Στρυμῶνος ὑποχώρησιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ· καθ' ὃν ὅμως χρόνον ἐξετέλει τὴν ἀποστολήν της, ἀναγνώρισίς τις, σταλεῖσα πρὸς Σαριπαζάρ, συνηντήθη περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 26ης μετ' ἀποσπάσματός τινος ἐκ μιᾶς σερβικῆς καὶ μιᾶς βουλγαρικῆς ἴλης, παρ' οὗ ἐπληροφορήθη ὅτι διὰ τῆς ὁδοῦ Σερρῶν ἐπορεύετο πρὸς Θεσσαλονίκην ἰσχυρὸν βουλγαρικὸν στράτευμα· ἐπρόκειτο περὶ τῆς 7ης βουλγαρικῆς μεραρχίας τοῦ στρατηγοῦ Θεοδωρὼφ (περὶ τῆς προελάσεως ταύτης βλ. κατωτέρω). Ὄντως δέ, ἅμα ἡ ἑλληνικὴ ταξιαρχία ἔφθασεν εἰς Γκιουβέσναν, τὴν ἑσπέραν τῆς 26ης Ὀκτωβρίου, εὗρεν ἐπισταθμεύοντα ἐν αὐτῇ τμήματά τινα τῆς ἐν λόγῳ βουλγαρικῆς μεραρχίας (τὴν ταξιαρχίαν τοῦ στρατηγοῦ *Πετρώφ*), φθάσαντα πρὸ ὀλίγου ἐκεῖ.

Μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Ταξίν, ὁ διάδοχος Κωνσταντῖνος διέταξε τὴν ἀναστολὴν πάσης περαιτέρω προελάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ· ἐνετάλη μόνον ἡ 7η μεραρχία καὶ τὸ ἀπόσπασμα Κωνσταντινοπούλου, ὅπως καταλάβωσι τὴν δυτικὴν συνοικίαν τῆς Θεσσαλονίκης, τὴν γνωστὴν συνοικίαν *Βαρδάρη*, ἐντὸς τῆς νυκτὸς 26—27 Ὀκτωβρίου. Μολονότι ὅμως ἡ Θεσσαλονίκη ἦτο ἤδη ἑλληνικὴ ἀπὸ τῆς 17ης ὥρας τῆς 26ης Ὀκτωβρίου, περὶ τούτου δ' εἶχε λάβει γνῶσιν ὁ Βούλγαρος στρατηγὸς Θεοδωρὼφ ἐξ ἐπιστολῆς σταλείσης αὐτῷ ὑπὸ τοῦ διαδόχου Κωνσταντίνου κατὰ τὴν νύκτα (26—27 Ὀκτωβρίου), ἤτοι εὐθὺς ὡς ἐπληροφορήθη περὶ τῆς βουλγαρικῆς ταύτης προελάσεως, ἐν τούτοις ὁ Θεοδωρὼφ προὐχώρησεν ἐκ Γκιουβέσνας πρὸς Θεσσαλονίκην τὴν πρωΐαν τῆς 27ης, ἐπὶ τῷ σκοπῷ θεατρικῆς σκηνοθετήσεως μάχης, ἐξ ἧς νὰ φανῇ ὅτι ἡ παράδοσις τῆς Θεσσαλονίκης ἐπῆλθε συνεπείᾳ κοινῆς συνεργασίας ἑλληνοβουλγαρικοῦ στρατοῦ· ἀλλ' ἡ βουλγαρικὴ αὕτη προσπάθεια ἀπέτυχε πλήρως, διότι, ναὶ μὲν διὰ τῶν βληθεισῶν τεσσάρων βολῶν τοῦ βουλγαρικοῦ πυροβολικοῦ ἐξετέλεσεν ὁ Θεοδωρὼφ τοῦθ' ὅπερ ἤθελε, δηλαδὴ ἐσκηνοθέτησε μάχην πρὸ τῆς Θεσσαλονίκης, ἀλλὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο ὡς καὶ τὰς διασπαρείσας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὀπισθοβούλους διαδόσεις ἐκ μέρους τῶν Βουλγάρων, καταρρίπτει ἐμφανῶς αὐτὴ αὕτη ἡ στρατιωτικὴ κατάστασις τῶν στιγμῶν ἐκείνων. Ἁπλοῦν βλέμμα ἐπὶ τοῦ σχ. 3 καταδεικνύει ἐμφανῶς, ὅτι ἡ αἰτία ἡ ἐξαναγκάσασα τὴν 17 ὥραν τῆς 26ης Ὀκτωβρίου τὸν Χασὰν Ταξὶν εἰς συνθηκολόγησιν ἦτο ἡ στρατιωτικὴ κατάστασις τῆς 16ης ὥρας, δηλαδὴ ἡ ἀπὸ ἀποστάσεως ὀλιγίστων χιλιομέτρων (2—5 περίπου) περίσφιγξις τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ, καθ' ὃν χρόνον τὸ μᾶλλον προκεχωρημένον τμῆμα τῆς 7ης βουλγαρικῆς μεραρχίας (ταξιαρχία Πετρὼφ) εὑρίσκετο ἐν πορείᾳ πρὸς Γκιουβέσναν, ἤτοι εἰς ἀπόστασιν 25 περίπου χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς ἀμυντικῆς τοποθεσίας τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, 35 δὲ ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης· ἡ ἀπόστασις συνεπῶς ἦτο τοιαύτη, ὥστε δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ βάλῃ οὐδὲ κἂν διὰ τοῦ πυροβολικοῦ, γνωστοῦ ὄντος ὅτι τῷ 1912 τὸ μέγιστον βεληνεκὲς τοῦ βαρέος πυροβολικοῦ τοῦ πεδίου ἦτο περὶ τὰ 8—10 χιλιόμετρα κατ' ἀνώτατον ὅριον.

Τὴν πρωΐαν τῆς 28 Ὀκτωβρίου εἰσῆλθεν ἐπισήμως εἰς Θεσσαλονίκην ὁ Ἕλλην ἀρχιστράτηγος, διάδοχος Κωνσταντῖνος, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς 1ης μεραρχίας. Κατὰ τὸν ἴδιον ἀκριβῶς χρόνον ἐπεζήτησε νὰ εἰσέλθῃ εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἡ 7η βουλγαρικὴ μεραρχία, ἀλλὰ πᾶσα προχώρησίς της νοτίως τοῦ Ἀϊβάτι τῇ ἀπηγορεύθη ὑπὸ τῆς 7ης ἑλληνικῆς μεραρχίας. Ἀλλ' ὅ,τι δὲν κατώρθωσεν ὁ Βούλγαρος στρατηγὸς διὰ στρατιωτικῆς ἐπιχειρήσεως, ἐπεζήτησε νὰ κατορθώσῃ διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐπέτυχε παρὰ τοῦ διαδόχου Κωνσταντίνου καὶ παρὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως τὴν ἄδειαν τῆς προσωρινῆς παραμονῆς δύο μόνον βουλγαρικῶν ταγμάτων εἰς Θεσσαλονίκην, ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι εἶχον κουρασθῆ πολὺ ἐκ τῆς συντόνου πορείας καὶ ἐκ τῆς κακοκαιρίας, εἰσήγαγεν εἰς τὴν πόλιν, τὴν 29 Ὀκτωβρίου, 15,000 ὅλας βουλγαρικοῦ στρατοῦ, ἀδιαφορήσας περὶ τοῦ δοθέντος τῷ διαδόχῳ Κωνσταντίνῳ λόγου του, ὅτι θὰ εἰσήρχοντο δύο μόνον βουλγαρικὰ τάγματα, καὶ δὴ ὑπὸ τύπον φιλοξενίας, ἅτινα θὰ ὑπήγοντο ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ὑπὸ τὸ ἑλληνικὸν φρουραρχεῖον. Αἱ χιλιάδες αὗται παρέμειναν ἐντὸς τῆς Θεσσαλονίκης μέχρι 14 Νοεμβρίου, ὁπότε τὸ μὲν πλεῖστον μέρος μετεφέρθη εἰς Δεδεαγάτς, ἵνα ἐκεῖθεν συμμετάσχῃ τῶν πρὸ τῆς *Τσατάλτζας* ἐπιχειρήσεων τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ, μικρόν τι δὲ μέρος παρέμεινεν ὑπὸ διαφόρους δολίας προφάσεις ἐν τῇ πόλει ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Βουλγάρου στρατηγοῦ *Χεσάψηεφ*, μέχρι τῆς κατὰ Ἰούνιον 1913 ἐνάρξεως τοῦ κατὰ τῆς Βουλγαρίας πολέμου, ὁπότε ἐξεδιώχθη ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ (βλ. κατωτέρω). Ἂν κατελαμβάνοντο αἱ γέφυραι τοῦ Ἀξιοῦ τὴν 20ὴν Ὀκτωβρίου, ὡς ὁ διάδοχος Κωνσταντῖνος εἶχε διατάξει, τότε ὁ μὲν τουρκικὸς στρατὸς θὰ ἐξουδετεροῦτο ἔκτοτε, ὁ δ' ἑλληνικὸς θὰ εἶχε προσπεράσει ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ ἀπὸ τῆς 21ης, συνεπῶς θὰ κατελάμβανε τὴν Θεσσαλονίκην τὴν 23ην, καθ' ὃν δηλαδὴ χρόνον οἱ Βούλγαροι θὰ εὑρίσκοντο ἀκόμη ἐντὸς τῆς κοιλάδος τοῦ Στρυμῶνος· σκηνοθέτησις δὲ τότε μάχης ἀπὸ ἀποστάσεως ἑκατοντάδος χιλιομέτρων δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ.

Ἐπιχειρήσεις τῆς 5ης Μεραρχίας: Κατὰ τὸν χρόνον τῶν πρὸς Θεσσαλονίκην ἐπιχειρήσεων, ὡρίσθη ἡ 5η μεραρχία διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ἀπὸ Λαρίσης πρὸς Θεσσαλονίκην συγκοινωνιῶν. Ἐν τούτοις, τῇ ἀτομικῇ αὐτοβουλίᾳ τοῦ μεράρχου, προήλασεν ἡ μεραρχία αὕτη ἐκ Κοζάνης (βλ. σχ. 2). Ἐξαιρέσει ἀγῶνος δοθέντος τὴν 16ην Ὀκτωβρίου περὶ τὸ *Ναλμπάνκιοϊ*, ἡ μέχρι *Μπάνιτσας* προέλασις ἐγένετο ἐντελῶς ἀκωλύτως.

Ἀφ' ἧς στιγμῆς ἔφθασεν ἡ 5η μεραρχία εἰς Μπάνιτσαν, ἤρχισεν ἀμφιταλαντευομένη διὰ τὴν περαιτέρω δρᾶσίν της, καὶ δι' αὐτό, κατὰ μὲν τὴν 20ὴν Ὀκτωβρίου ἐθεώρησε τὴν μέχρι Μπάνιτσας προχώρησίν της ὡς ἐπαρκῆ, δεδομένου ὅτι κατέλαβεν ἀμυντικὰς θέσεις ἑκατέρωθεν τῆς κυρίας ἐξόδου τῆς στενωποῦ, κατὰ δὲ τὴν 21ην ἐθεώρησε τὴν μέχρι Μπάνιτσας προχώρησιν ἀνεπαρκῆ, δι' ὃ ἀνέλαβεν ἐκ νέου προχώρησιν. Ἅμα ὅμως ὁ ἀρχηγὸς τῶν περὶ τὸ Μοναστήριον τουρκικῶν δυνάμεων *Ἀλῆ-Ριζᾶ* (κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ ἀπέναντι τῶν Σέρβων τουρκικὸς στρατὸς εἶχεν ἤδη ὑποχωρήσει πρὸς Μοναστήριον) ἀντελήφθη ὅτι τὸ τουρκικὸν στράτευμα, τὸ ἐπιτηροῦν τὰς ἐκ νότου πρὸς τὸ λεκανοπέδιον Μοναστηρίου διαβάσεις, ἀπωθήθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἀπέστειλεν ἐσπευσμένως τὴν 18ην μεραρχίαν τοῦ 6ου τουρκικοῦ σώματος στρατοῦ, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ διοικητοῦ τοῦ σώματος *Τζαβὴτ* πασᾶ, σιδηροδρομικῶς εἰς Φλώριναν, μὲ τὴν ἐντολὴν τῆς ἀπωθήσεως τῶν Ἑλλήνων καὶ συγχρόνως τῆς ἐπιτηρήσεως ἁπασῶν τῶν πρὸς τὸ λεκανοπέδιον Μοναστηρίου διαβάσεων ἐκ νότου· ἡ μεραρχία αὕτη εὑρέθη συγκεντρωμένη παρὰ τὴν Φλώριναν τὴν 20ὴν Ὀκτωβρίου. Κατώρθωσε δὲ τὸ τοιοῦτον ὁ Τοῦρκος ἀρχιστράτηγος, διότι, ἅμα εἰδοποιήθη τὸ σερβικὸν στρατηγεῖον ἐκ μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ περὶ τῆς δυσκόλου θέσεως τῆς 5ης ἑλληνικῆς μεραρχίας, ἀντὶ νὰ ἐντείνῃ τὰς κατὰ τῶν Τούρκων ἐπιθέσεις καὶ τὴν κατ' αὐτῶν δίωξιν, τοὐναντίον ἀνέκοψεν ἐπ' ὀλίγον ταύτας, καὶ τοιουτοτρόπως ἀφῆκεν ἐλεύθερον τὸν τουρκικὸν στρατὸν νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς 5ης μεραρχίας καὶ κατὰ τῶν συγκοινωνιῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Δι' αὐτό, ὅταν ἡ 5η Μεραρχία ἐπεζήτησε τὴν 21ην Ὀκτωβρίου νὰ προχωρήσῃ, προσέκρουσεν εὐθὺς ἀμέσως ἐπὶ ἰσχυρᾶς τουρκικῆς δυνάμεως, ἐξαναγκασάσης αὐτὴν νὰ καθηλωθῇ εἰς ἄμυναν, ἀπολήξασαν πρὸς τὴν ἑσπέραν τῆς ἰδίας ἡμέρας εἰς ὑποχώρησιν πρὸς *Σόροβιτς*. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἀπεφάσισεν ἡ 5η Μεραρχία νὰ καταλάβῃ ἀμυντικὰς θέσεις περὶ τὸ Σόροβιτς· ὄντως δὲ κατὰ τὴν 22αν καὶ 23ην Ὀκτωβρίου ἀμύνεται σθεναρῶς κατὰ τῶν τουρκικῶν ἐπιθέσεων, θὰ ἐξηκολούθει δὲ δρῶσα οὕτω πως, ἂν μὴ ἀπρόοπτον γεγονὸς αἰφνιδιασμοῦ, λαβόντος χώραν τὴν χαραυγὴν τῆς 24ης Ὀκτωβρίου ὑπὸ μικροτάτου τουρκικοῦ στρατεύματος ἐκπεμφθέντος κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ τῆς ἑλληνικῆς παρατάξεως, ἐπέφερεν ἰσχυρὰν διαταραχὴν ἐν ταῖς τάξεσιν αὐτῆς, καθ' ὅσον ἦτο πλημμελὴς ἡ διάταξις τῶν προφυλακῶν εἰς τὸν χῶρον τοῦτον. Τῆς διαταραχῆς ταύτης ἀποτέλεσμα ἦτο ἡ ταχίστη ἐγκατάλειψις τῶν ἀμυντικῶν θέσεων τοῦ Σόροβιτς καὶ ἡ πρὸς τὴν πεδιάδα *Καϊλαρίων* ὑποχώρησις καὶ φυγὴ ἁπάντων τῶν τμημάτων τῆς μεραρχίας, ἐξαιρέσει ὀλιγίστων μονάδων, αἵτινες ὑπεχώρησαν κανονικῶς καὶ ὑπέστησαν μάλιστα καὶ δεύτερον αἰφνιδιασμὸν ὑπὸ Τούρκων χωρικῶν βαλλόντων ἀπὸ ἐγγυτάτης ἀποστάσεως κατὰ τῶν σποραδικῶς διαρρεόντων τμημάτων τῆς μεραρχίας. Ἡ συγκέντρωσις τῆς μεραρχίας εἰς Κοζάνην τὴν ἑσπέραν τῆς 24ης Ὀκτωβρίου ἐπετεύχθη, διότι οἱ Τοῦρκοι δὲν κατεδίωξαν αὐτὴν νοτιώτερον τοῦ Σόροβιτς.

Ἐφ' ὅσον ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς προήλαυνε πρὸς Θεσσαλονίκην, ὁ ἀρχιστράτηγος ἐκώφευεν εἰς τὰς ἐπανειλημμένας αἰτήσεις τοῦ διοικητοῦ τῆς 5ης μεραρχίας περὶ ἀποστολῆς ἐνισχύσεως, διέταξε δὲ μόνον τὸ πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ ἄνω Ἀλιάκμονος πορευόμενον ἀπόσπασμα Γεννάδη ν' ἀναστραφῇ πρὸς νότον, ἵνα ἐνισχύσῃ τὴν 5ην μεραρχίαν· πράγματι δὲ τοῦτο διὰ Βροντίστας καὶ πεδιάδος Καραγιανίων, εὑρέθη τὴν 25ην Ὀκτωβρίου εἰς Κοζάνην· συγχρόνως δ' εἰδοποίησε τὸ σερβικὸν στρατηγεῖον, ὅπερ, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, οὐδόλως ὑπεβοήθησε τὸν σύμμαχον στρατόν. Διὰ συγχωνεύσεως τῆς 5ης μεραρχίας καὶ τοῦ ὡς ἄνω ἀποσπάσματος συνεκροτήθη τότε νέα σχεδὸν μεραρχία, ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ συνταγματάρχου Γεννάδη. Λόγῳ ὅμως τοῦ ὅτι ἀπεσύρθη ἐκ τῆς περιοχῆς του τὸ ἀπόσπασμα Γεννάδη, ἐπανήρχισαν τὰ τουρκικὰ ἐπιτόπια ἄτακτα στρατεύματα (ὑπὸ τὸν *Μπεκὴρ Ἀγᾶ*) τρομοκρατοῦντα τὰ ἑκατέρωθεν τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀλιάκμονος χωρία. Πρὸς καταδίωξιν αὐτῶν συνεκροτήθη τότε *μεικτὸν ἀπόσπασμα* ἔκ τινων ταγμάτων, μιᾶς πυροβολαρχίας, ἐθελοντικῶν σωμάτων Κρητῶν καὶ Γαριβαλδινῶν, ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ συνταγματάρχου *Ἠπίτη*, ὅπερ, μετά τινας ἀψιμαχίας καὶ μετὰ ἀγῶνα ἐν *Σιατίστῃ*, ἐξεκαθάρισε τὴν ἐν λόγῳ περιοχὴν καὶ ἀνακατέλαβε τὰς ἐγκαταλειφθείσας πόλεις (Βογατσικό, Λαψίστα, Γρεβενά, κτλ.).

Ἐπιχειρήσεις τοῦ Ὀστρόβου: Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Θεσσαλονίκης, δὲν ἐπανεπαύθη ὁ διάδοχος Κωνσταντῖνος ἐπὶ τῶν δαφνῶν του, ἀλλ' εὐθὺς ἀμέσως ἀνέλαβε τὰς πρὸς *Μοναστήριον* ἐπιχειρήσεις, τὰς φερομένας ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *Ἐπιχειρήσεις τοῦ Ὀστρόβου*, ἵνα κατασυντρίψῃ τὰ ἐκ τοῦ σερβικοῦ μετώπου ὑποχωρήσαντα πρὸς τὸ λεκανοπέδιον τοῦ Μοναστηρίου τουρκικὰ στρατεύματα. Ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀφῆκε δύο μεραρχίας (1ην καὶ 7ην), ἵνα ἀντιμετωπίζωσι τοὺς Βουλγάρους.

Ἡ πρὸς βορειοδυσμὰς προέλασις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐξετελέσθη (βλ. σχ. 3 καὶ 4) διὰ τριῶν φαλάγγων, τῆς μὲν βορείας ἐκ τῶν μεραρχιῶν 3ης καὶ 6ης καὶ τῆς ταξιαρχίας ἱππικοῦ, τῆς κεντρικῆς ἐκ τῆς 4ης μεραρχίας, ἁπασῶν ἐκκινησασῶν ἐκ Θεσσαλονίκης τὴν 1ην Νοεμβρίου (δὲν σημειοῦνται ἐπὶ τοῦ σχεδίου 2 αἱ ἐκ Θεσσαλονίκης ὁδεύσεις, πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως ἐκ τῶν πολλῶν περὶ τὴν Θεσσαλονίκην σημειουμένων γραμμῶν), καὶ τῆς νοτίας, ἐκ τῆς 5ης μεραρχίας, ἐκκινησάσης ἐκ Κοζάνης τὴν 3ην Νοεμβρίου. Μετὰ μικρούς τινας

Digitized by Google

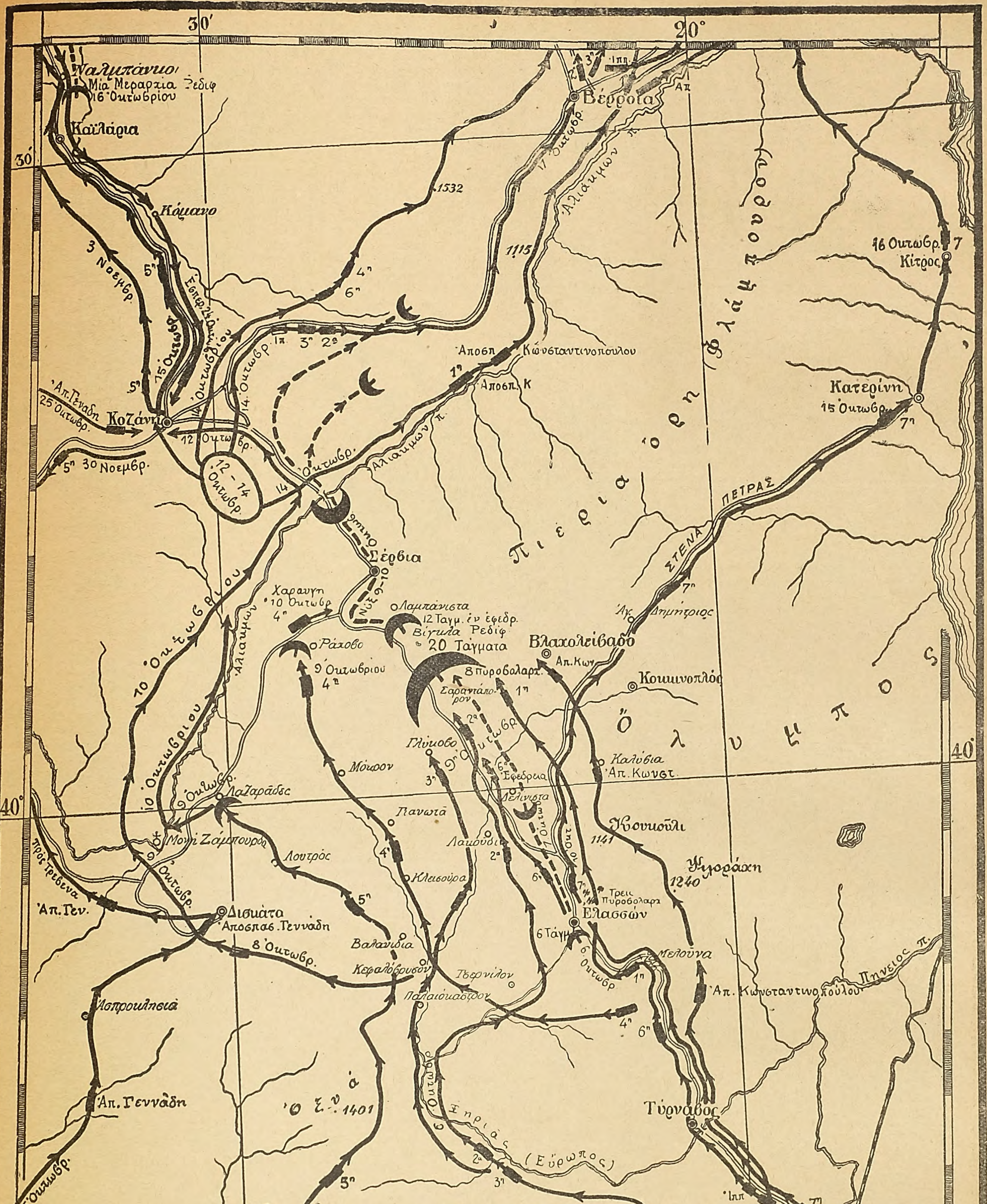

Σχ. 2.—ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ 1912 (Πίναξ 1)

Digitized by Google

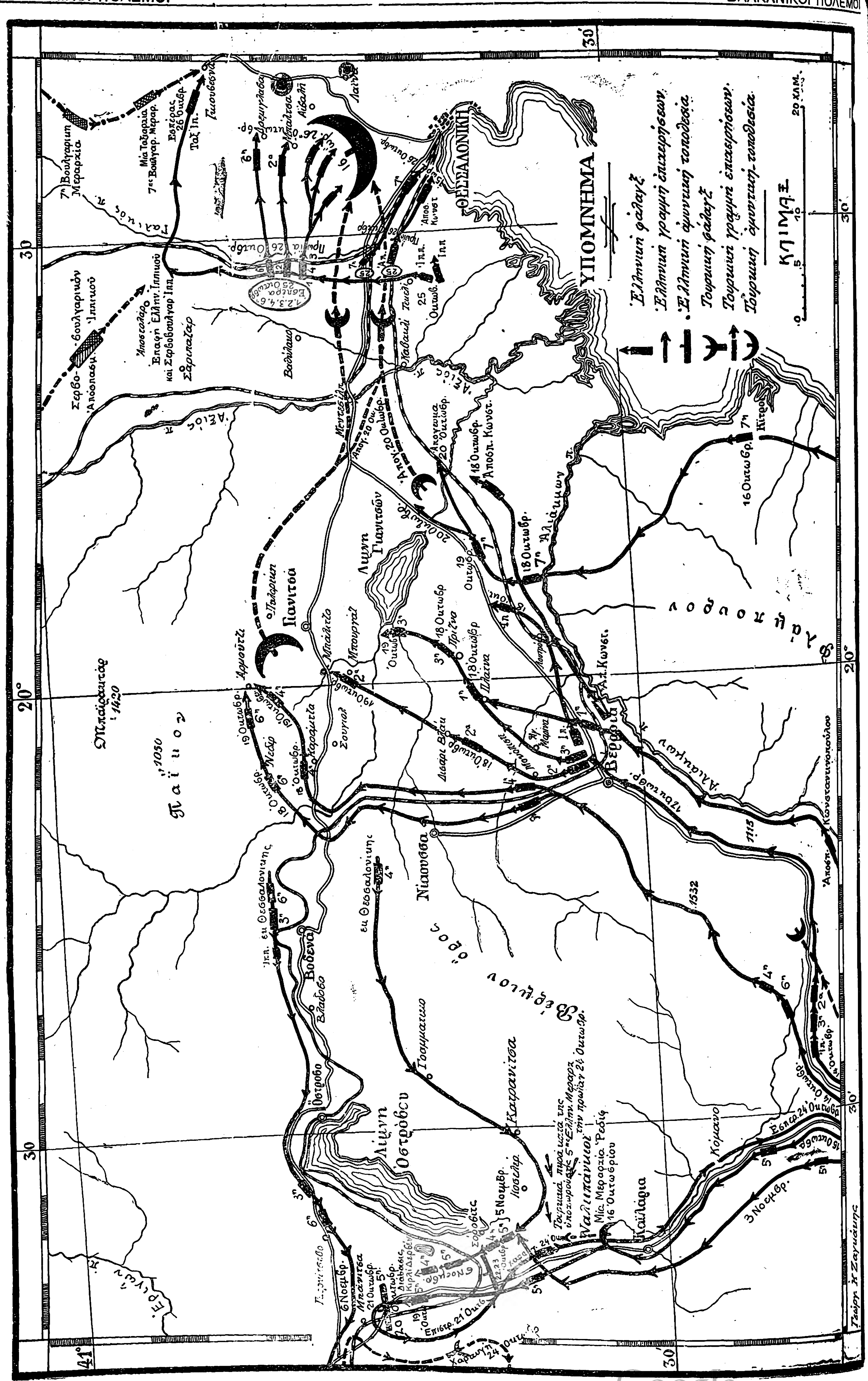

Σχ. 3.—ΑΙ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ 1912 (Πίναξ II)

Digitized by Google

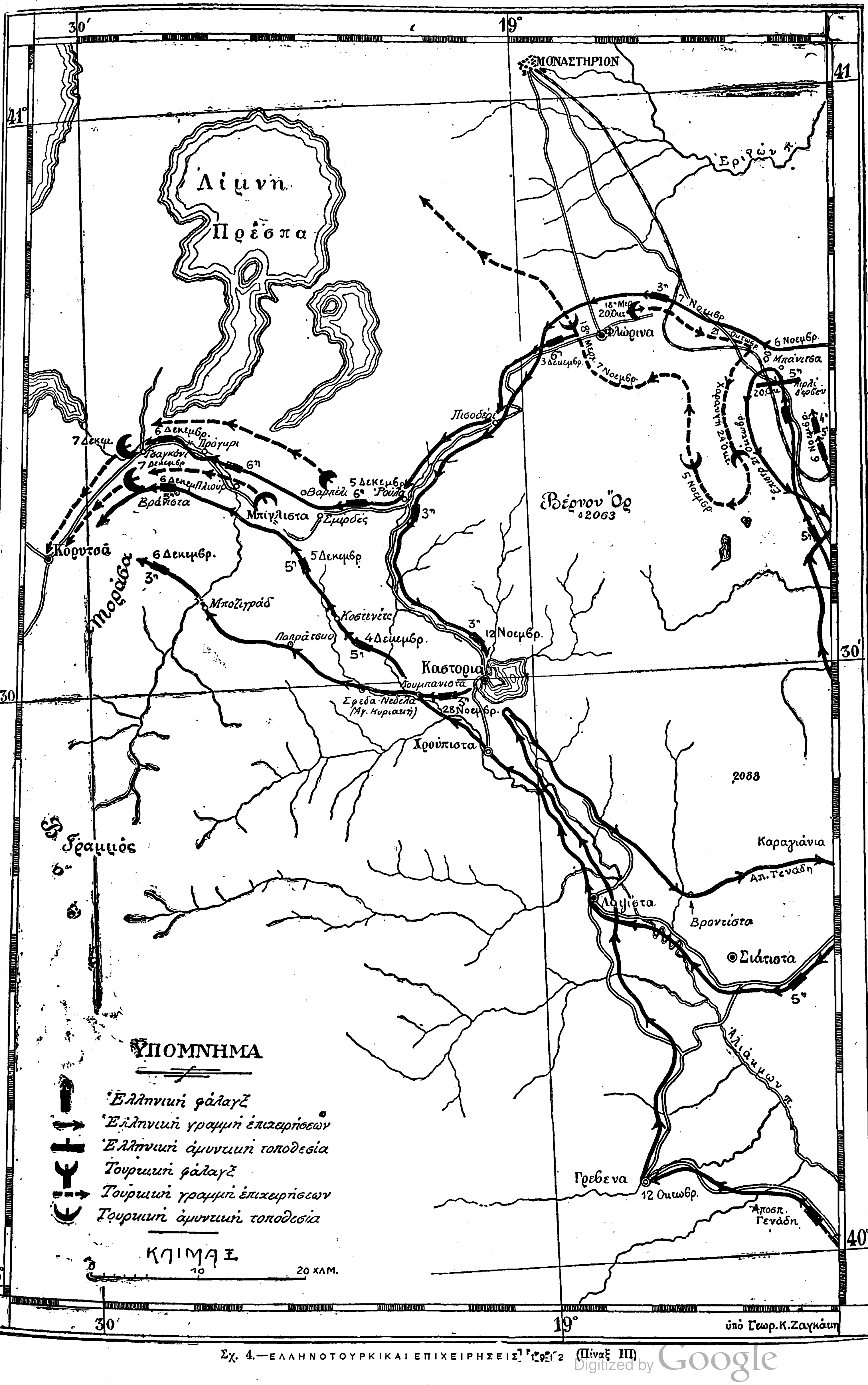

Σχ. 4.—ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ 1912 (Πίναξ III)

Digitized by Google

ἀγῶνας δοθέντας ὑπὸ τῶν φαλάγγων περὶ τὴν *Βλάδοβα*, τὴν *Κατρανίτσα* καὶ τὸ *Κόμανο*, αὗται ἐξηκολούθησαν τὴν προχώρησίν των· καὶ ἡ μὲν βορεία, μετὰ μάχην δοθεῖσαν ἐντὸς τῆς στενωποῦ *Γκορνίτσεβο* ὑπὸ τῆς 6ης μεραρχίας, τὴν 6ην Νοεμβρίου, κατέλαβε τὴν *Μπάνιτσαν* ἐντὸς τῆς ἰδίας ταύτης ἡμέρας καὶ τὴν *Φλώριναν* τὴν 7ην Νοεμβρίου, ἡ δὲ νοτία, ἀποτελεσθεῖσα ἐκ τῶν μεραρχιῶν 4ης καὶ 5ης, ἔφθασε μετὰ ζωηρὸν ἀγῶνα ἐντὸς τῆς στενωποῦ τοῦ *Κιρλὶ Δερβὲν* τὴν 6ην Νοεμβρίου, εἰς Μπάνιτσαν. Τὸ ὅτι αἱ 3η, 4η καὶ 6η ἑλληνικαὶ μεραρχίαι διήνυσαν τὸ ἐξ 90 ὁλοκλήρων χιλιομέτρων διάστημα, ἀπὸ Θεσσαλονίκης μέχρι τῶν διαβάσεων τοῦ Βερμίου, ἐντὸς τριῶν καὶ μόνον ἡμερῶν καὶ δὴ ὑπὸ συνεχῆ βροχήν, ἀποτελεῖ ἀξιοθαύμαστον γεγονὸς ἀπὸ πορευτικῆς ἀπόψεως.

Τὸ ἀπέναντι τῶν Ἑλλήνων τουρκικὸν στράτευμα (ἰδίως ἡ 18 μεραρχία) δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὴν φυσικὴν ὁδὸν ὑποχωρήσεως, δηλαδὴ πρὸς Μοναστήριον, διότι ἀπὸ τῆς 5ης Νοεμβρίου τοῦτο εἶχεν ἤδη καταληφθῆ ὑπὸ τῶν Σέρβων. Ἔφυγε λοιπὸν διὰ τῶν πρὸς δυσμὰς ὀρεινῶν διαβάσεων, καὶ συνεκεντρώθη, ἐξαιρέσει μικροῦ τινος τμήματος συλληφθέντος ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ἱππικοῦ, ἐντὸς τῆς στενωποῦ *Πισοδέρι*, περὶ τὴν *Κορυτσᾶν* ὑπὸ τὸν Τζαβὴτ (βλ. κατωτέρω). Ἡ περαιτέρω προέλασις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐκρίθη τότε περιττή. Μολονότι δὲ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς δὲν συμμετέσχεν ἀμέσως εἰς τὴν μάχην τοῦ Μοναστηρίου, ἐν τούτοις δικαιοῦται ν' ἀξιοῖ ὅτι συνεισέφερε σπουδαίως εἰς τὴν ἐπιτυχῆ ἔκβασιν αὐτῆς, διότι πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἠθικὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ἀκούοντος τόσον ἐγγὺς πρὸς τὰ νῶτά του τὸ ἑλληνικὸν πυροβόλον, ἀφ' ἑτέρου δ' ἡ προσέλκυσις πρὸς νότον ἀρκετῆς τουρκικῆς δυνάμεως, ἥτις, ἄνευ τῆς δράσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, θὰ συμμετεῖχεν ἀναμφισβητήτως τοῦ κατὰ τῶν Σέρβων ἀγῶνος.

Μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Ὀστρόβου, ἡ μὲν 3η μεραρχία κατῆλθε διὰ Πισοδέρι καὶ ἀνακατέλαβε τὴν *Καστορίαν*, ἥτις εἶχε παραμείνει προσωρινῶς ἄνευ κατοχῆς, μετὰ τὴν ἐκ ταύτης ἀναστροφὴν τοῦ ἀποσπάσματος Γεννάδη, ἡ 5η ἐπανῆλθεν εἰς Κοζάνην, ἡ 6η παρέμεινεν εἰς Φλώριναν, ἡ δὲ 4η μετεφέρθη σιδηροδρομικῶς εἰς Θεσσαλονίνην.

Ἀνακωχὴ 20 Νοεμβρίου: Εἰς τὴν συναφθεῖσαν τὴν 20ὴν Νοεμβρίου ἀνακωχὴν μεταξὺ Τουρκίας ἀφ' ἑνός, Βουλγαρίας, Σερβίας, Μαυροβουνίου ἀφ' ἑτέρου, δὲν συμμετέσχεν ἡ Ἑλλάς, διότι διὰ λόγους ἐθνικῆς φιλοτιμίας ἤθελε νὰ καταλάβῃ τὰ *Ἰωάννινα* δι' ἁλώσεως καὶ οὐχὶ νὰ τῇ παραχωρηθῶσι διὰ συνθήκης, συνάμα δὲ ἔπρεπε νὰ συνεχισθῇ ὁ κατὰ θάλασσαν ἀποκλεισμὸς τῆς Τουρκίας ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, τοῦ μόνου ὃν διέθετον οἱ σύμμαχοι, δεδομένου μάλιστα ὅτι ὁ ἀποκλεισμὸς οὗτος ἦτο ἀπαραίτητος διὰ πάντας ἐν γένει τοὺς συμμάχους, ἅτε παρακωλύων τὴν μεταφορὰν τουρκικῶν στρατευμάτων ἐκ τῆς ἀσιατικῆς εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν.

Ἐπιχειρήσεις Κορυτσᾶς: Τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἐκ Μπανίτσης καὶ Φλώρινας ἐκδιωχθεισῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὴν 7ην Νοεμβρίου τουρκικῶν δυνάμεων συνεκεντρώθη ὑπὸ τὸν Τζαβὴτ πασᾶν περὶ τὴν πεδιάδα τῆς Κορυτσᾶς, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ παρεμποδισθῇ ἡ πρὸς τὴν πεδιάδα ταύτην προέλασις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, καθ' ὅσον διὰ τῆς καταλήψεως αὐτῆς ἠνοίγετο ὁ διὰ *Λιασκοβίκι* πρὸς Ἰωάννινα διάδρομος. Πρὸς τοῦτο ὁ Τζαβήτ, μετὰ 10.000 περίπου ἀνδρῶν, ὠργάνωσε τὴν ἄμυναν τῆς Κορυτσᾶς, οὐχὶ ἐπὶ τῆς πεδιάδος, ἀλλ' εἰς τὰς ἐξόδους τῶν διαβάσεων τῶν ἀγουσῶν πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ *Δεβόλη*, ἤτοι παρὰ τὸ *Σμιρδὲς* καὶ περὶ τὴν *Μπίγλιστα* (ἄμυνα τῶν στενωπῶν ἐκ τῶν ἔμπροσθεν). Ἐπειδὴ ὅμως ἐπεβάλλετο, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς ἑλληνικῆς ταύτης μεγαλοπόλεως, ἀφ' ἑτέρου δ' ἡ διάνοιξις τοῦ πρὸς Ἰωάννινα διαδρόμου, ὁ Ἕλλην ἀρχιστράτηγος συνεκρότησε διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποστολῆς ταύτης *τμῆμα στρατιᾶς*, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν *Δαμιανόν*, ἐκ τῶν μεραρχιῶν 3ης καὶ 6ης καὶ ἐξ ἀποσπάσματος τῆς 5ης. Διὰ τὴν πρὸς Κορυτσᾶν προέλασιν ἀπῃτεῖτο νὰ καταληφθῇ προηγουμένως ἡ κοιλὰς τοῦ Δεβόλη, πρὸς τοῦτο δὲ τὸ τμῆμα στρατιᾶς προήλασεν ὡς ἑξῆς (βλ. σχ. 4): ἡ μὲ βορεία φάλαγξ (9η μεραρχία) τὴν 3ην Δεκεμβρίου ἐκ Φλωρίνης, ἡ κεντρικὴ (ἀπόσπασμα 5ης μεραρχίας), τὴν 30ὴν Νοεμβρίου ἐκ Κοζάνης, ἡ δὲ νοτία (3η μεραρχία) τὴν 28ην Νοεμβρίου ἐκ Καστορίας, προηγηθεῖσα τῶν ἑτέρων δύο, λόγῳ τῆς μακροτέρας της ὁδεύσεως (εὐρὺς ἑλιγμός), εἰς τρόπον ὥστε, μετ' ἀγῶνας εἰς Σμιρδὲς καὶ Μπίγλιστα τὴν 5ην Δεκεμβρίου, τὸ μὲν τμῆμα στρατιᾶς ἐγένετο κύριον τῆς κοιλάδος τοῦ Δεβόλη, τὸ δὲ τουρκικὸν στράτευμα ὑπεχώρησε καὶ ὠργάνωσεν ἄμυναν εἰς *Τσαγγόνι* καὶ παρὰ τὴν *Πλιάσα* (ἄμυνα τῶν στενωπῶν ἐκ τῶν ὄπισθεν).

Τὸ τμῆμα στρατιᾶς διέταξε τότε τὸ ἀπόσπασμα τῆς 5ης μεραρχίας καὶ τὴν 6ην μεραρχίαν νὰ συγχρονίσωσι τὴν κίνησίν των καὶ νὰ ἐπιτεθῶσι τὴν 6ην Δεκεμβρίου, τὸ μὲν ἀπόσπασμα κατὰ τῆς Πλιάσας, ἡ δὲ μεραρχία κατὰ τῆς στενωποῦ Τσαγγόνι, καθ' ὃν χρόνον ἡ διαβαίνουσα τὴν ὀροσειρὰν *Μόροβα* διὰ νοτιωτέρας ὁδεύσεως 3η μεραρχία θὰ ἐπετίθετο κατὰ τῶν νώτων τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Διὰ τοῦ ἐπιτυχοῦς τούτου ἑλιγμοῦ ἐπετεύχθη τὴν 7ην Δεκεμβρίου ἡ κατάληψις τῆς Κορυτσᾶς. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως ταύτης δὲν ἐγκατέλιπεν ὁ Τζαβὴτ τὸ σχέδιόν του, ἀλλ' ὑπεχώρησε πρὸς Λιασκοβίκι, ἵνα τοιουτοτρόπως καλύπτῃ πάντοτε τὴν πρὸς Ἰωάννινα ὁδόν. Ἠναγκάσθη ὅμως νὰ φύγῃ καὶ ν' ἀποσυρθῇ πρὸς

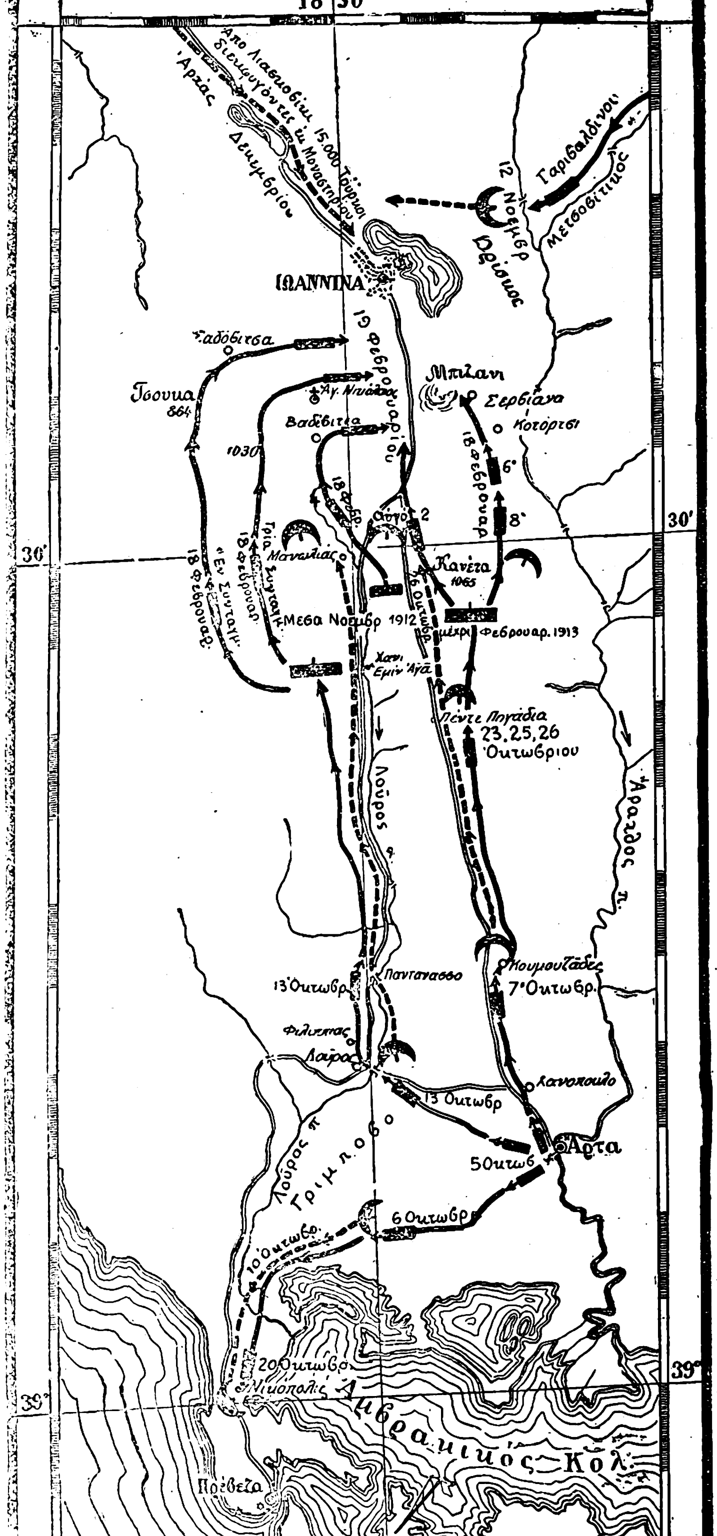

Σχ. 5. — ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ 1912—1913 (Πίναξ IV).

δυσμάς, μόλις ὀλίγον βραδύτερον προήλασαν πρὸς Λιασκοβίκι ἡ 3η μεραρχία καὶ τὸ ἀπόσπασμα τῆς 5ης. Τὰ τμήματα ταῦτα παρέμειναν περὶ τὸν χῶρον τοῦτον μέχρι τῆς ἁλώσεως τῶν Ἰωαννίνων. Ἡ 6η μεραρχία περὶ τὸ τέλος Δεκεμβρίου ἐπανῆλθεν εἰς Θεσσαλονίκην.

Ὁ ἀγὼν ἐν Ἠπείρῳ. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ὁ συγκεντρωθεὶς εἰς τὴν Ἤπειρον εἶχεν ὡς κύριον ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὰ Ἰωάννινα. Πρὸ τῆς ἀναλήψεως ὅμως πάσης πρὸς τὴν πόλιν ταύτην ἐπιχειρήσεως ἔπρεπεν ἀπαραιτήτως νὰ καταστῇ κύριος τῆς πεδιάδος Ἄρτης, διότι δὲν ἐπετρέπετο προχώρησις πρὸς βορρᾶν, καθ' ὃν χρόνον θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ ἐκ μέρους τῶν Τούρκων ἀπειλὴ τῶν νώτων τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἴσως δὲ καὶ πλήρης ἀποκοπὴ τῶν μετὰ τῆς Ἄρτης συγκοινωνιῶν του· συγχρόνως δ' ἐπεβάλλετο ἡ κατάληψις τῆς *Πρεβέζης*, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἐγκαταστάσεως ἐν αὐτῇ βάσεως ἀνεφοδιασμοῦ τοῦ μέλλοντος νὰ δράσῃ πρὸς Ἰωάννινα στρατοῦ. Ἐν ἀρχῇ τῶν ἐπιχειρήσεων, ὁ τουρκικὸς στρατὸς Ἠπείρου ἐπεζήτησεν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ν' ἀμυνθῇ ἐπὶ τῆς πεδιάδος Ἄρτης, ὀργανώσας πρὸς τοῦτο ἀμυντικὴν τοποθεσίαν ἐπὶ τῆς λοφοσειρᾶς τοῦ *Γριμπόβου*, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ καταλάβῃ τὰς νοτίας ἐξόδους τῶν ἐκ πεδιάδος Ἄρτης πρὸς πεδιάδα Ἰωαννίνων στενωπῶν, δηλαδὴ *Κουμουζᾶδες — Πέντε Πηγάδια*, χωρίον *Λοῦρος — Παντάνασσα — χάνι Ἐμὶν Ἀγᾶ*, τουτέστι νὰ ἐκτελέσῃ ἄμυναν τῶν στενωπῶν πρὸς τὰ ἐμπρός, ἵνα, ἐν ᾗ περιπτώσει ἐγίνετο ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς κύριος τῆς πεδιάδος Ἄρτης, μὴ δυνηθῇ νὰ προελάσῃ εὐχερῶς πρὸς τὴν πεδιάδα Ἰωαννίνων.

Ἐπιχειρήσεις πεδιάδος Ἄρτης: Τὴν 5ην Ὀκτωβρίου προσεπέρασεν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ *Ἀράχθου*, εὐθὺς δ' ἀμέσως τμῆμά τι αὐτοῦ προὐχώρησεν ἵνα ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς τουρκικῆς ἀμυντικῆς θέσεως τοῦ Γριμπόβου, ἄλλο δὲ τμῆμα ἐβάδισε πρὸς κατάληψιν τῆς στενωποῦ Κουμουζᾶδες, οἱονεὶ ὡς δεξιὰ πλαγιοφυλακὴ τοῦ πρὸς Γρίμποβον τμήματος (βλ. σχ. 5)· μετά τινας ἀγῶνας ἐγένετο ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ὁριστικῶς κύριος τοῦ τε Γριμπόβου (10 Ὀκτωβρίου) καὶ τῶν Κουμουζάδων (11 Ὀκτωβρίου).

Μετὰ τὰς καταλήψεις ταύτας ἐπεζήτησεν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς τὴν κατάληψιν τῆς εἰσόδου καὶ τῆς ἑτέρας στενωποῦ, τοῦτο δ' ἐπέτυχε καταλαβὼν τὰς γεφύρας τοῦ Λούρου καὶ τὴν *Φιλιππιάδα* (13 Ὀκτωβρίου)· τοιουτοτρόπως, ὁ μὲν ἐν τῇ πεδιάδι Ἄρτης καὶ τῇ χερσονήσῳ τῆς Πρεβέζης τουρκικὸς στρατὸς εὑρίσκετο πλέον ἀποκεκομμένος πάσης ἐπικοινωνίας μετὰ τοῦ λοιποῦ τουρκικοῦ στρατοῦ Ἠπείρου, ὁ δ' ἑλληνικὸς στρατὸς ἠδύνατο νὰ δράσῃ ἐν τοῖς χώροις τούτοις, χωρὶς ν' ἀπασχολῆται περὶ τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ καὶ τῶν νώτων του. Ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους, ἀνελήφθη τὴν 20ὴν Ὀκτωβρίου ἡ πρὸς *Νικόπολιν* ἐπίθεσις, ἥτις χάρις καὶ εἰς τὴν ὑποστήριξιν ἑλληνικοῦ στολίσκου ἐπέτυχε πλήρως, τῆς Πρεβέζης παραδοθείσης τὴν ἑπομένην (21 Ὀκτωβρίου), ὀργανωθείσης δ' εὐθὺς ἀμέσως ὡς βάσεως ἀνεφοδιασμοῦ.

Ἐπιχειρήσεις Ἰωαννίνων: Γενόμενος ἤδη ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς κύριος τῆς πεδιάδος Ἄρτης καὶ κατέχων συγχρόνως τὰς εἰσόδους ἀμφοτέρων τῶν πρὸς Ἰωάννινα ὁδῶν, ἀνέλαβε πλέον δι' ὅλης του τῆς δυνάμεως τὴν πρὸς Ἰωάννινα προέλασιν, ἥτις δὲν ἦτο εὐχερῶς κατορθωτή, διότι αἱ πρὸς Ἰωάννινα ὁδεύσεις διέρχονται διὰ στενωπῶν προσφόρων διὰ τὴν τουρκικὴν ἄμυναν. Ὁ ἐκ Κουμουζάδων προχωρήσας ἑλληνικὸς στρατὸς προσέκρουσεν εἰς ἰσχυρὰν τουρκικὴν ἀντίστασιν εἰς *Πέντε Πηγάδια*, ὑπερνικηθεῖσαν μετὰ ἀγῶνας δοθέντας τὴν 23ην, 25ην καὶ 26ην Ὀκτωβρίου. Ἀπελπισθέντες τότε οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ ν' ἀμυνθῶσι τῶν στενωπῶν, ἀρχικῶς μὲν πρὸς τὰ ἐμπρὸς (Κουμουζᾶδες, Λοῦρος), εἶτα δὲ ἐντὸς (Πέντε Πηγάδια), ὑπεχώρησαν πρὸς τὰ περιστέφοντα νοτίως τὴν πεδιάδα Ἰωαννίνων ὑψώματα, ἅτινα διετέλουν ὑπὸ τὴν ἄμεσον προστασίαν τοῦ *Μπιζανίου*, ἵνα ἐκεῖθεν ἐκτελέσωσιν ἄμυναν τῶν στενωπῶν πρὸς τὰ ὀπίσω, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ ν' ἀπαγορεύσωσι τὴν ἐκ τῶν στενωπῶν πρὸς τὴν πεδιάδα Ἰωαννίνων ἔξοδον τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Περὶ τὰ μέσα Νοεμβρίου ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εὑρίσκετο πέριξ τῆς πεδιάδος τῶν Ἰωαννίνων, ἀλλ' ἡ προχώρησίς του καὶ ἡ ἔξοδός του πρὸς αὐτὴν ἦτο ἀδύνατος, καθ' ὅσον τὴν ἠμπόδιζον

Digitized by Google

τὰ προκεχωρημένα ὀχυρὰ *Μανωλιάσα, Κανέτα, Αὐγό,* παρ' ὅλην τὴν τότε ἀτέλειάν των, δεδομένου ὅτι ἡ πλήρης ὀχύρωσίς των ἐγένετο βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ τουρκικοῦ πυροβολικοῦ Ἠπείρου συνταγματάρχου *Βεχήπ.* Ἐπειδὴ τότε ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐπεδίωκε τὴν ὅσον τὸ δυνατὸν ταχεῖαν ἐκπόρθησιν τῶν Ἰωαννίνων, διέταξεν ὅπως ἐνισχυθῇ ὁ στρατὸς Ἠπείρου. Ὁ διάδοχος Κωνσταντῖνος, φρονῶν ὅτι διὰ τοῦ μέτρου τούτου θὰ ἐπήρχετο ἀπογύμνωσις τῆς Μακεδονίας ἀπὸ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, καθ' ὃν χρόνον εὑρίσκοντο περὶ τὴν Θεσσαλονίκην 35,000 Βούλγαροι ἐποφθαλμιῶντες αὐτήν, εἶχεν ἐν ἀρχῇ ἐνδοιασμούς τινας εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἀποστολῆς ἐνισχύσεων εἰς Ἤπειρον. Εὐτυχῶς, πᾶσαν βουλγαρικὴν ἀπόπειραν πρὸς κατάληψιν τῆς Θεσσαλονίκης ἐματαίωσεν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἕνεκα τῆς σθεναρᾶς τουρκικῆς ἀντιστάσεως ἐν Ἀδριανουπόλει ἀνάγκη μεταφορᾶς εἰς Θρᾴκην τοῦ περὶ τὴν Θεσσαλονίκην συσσωρευθέντος βουλγαρικοῦ στρατοῦ, ἀφ' ἑτέρου δ' ἡ ταχεῖα, μετὰ τὴν εἰς Ἤπειρον ἄφιξιν τοῦ διαδόχου, ἅλωσις τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα ταύτην ἐσπευσμένη μεταφορὰ τοῦ στρατοῦ εἰς Μακεδονίαν, ὡς καὶ ἡ ἐν αὐτῇ κατάλληλος συγκέντρωσις τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Ἀδριανουπόλεως (Βλ. *Β. Δούσμανη,* Ὁ συμμαχικὸς πόλεμος κατὰ τῶν Βουλγάρων, σελ. 28).

Πρώτη ἐνίσχυσις ἀπεστάλη ἐκ Θεσσαλονίκης ἡ 2 Μεραρχία κατὰ τὸ τελευταῖον δεκαήμερον τοῦ Νοεμβρίου, ἥτις διὰ τῆς μείζονος δυνάμεώς της, ἀποβιβασθείσης εἰς Πρέβεζαν, ἐνίσχυσε τὸν ἀπὸ νότου ἐπιτιθέμενον ἑλληνικὸν στρατόν, διὰ μεικτοῦ δ' ἀποσπάσματος ἐξ ἑνὸς συντάγματος καὶ μιᾶς παλαιᾶς βραδυβόλου πυροβολαρχίας, ἀποβιβασθέντος τὴν 24ην Νοεμβρίου εἰς *Ἁγίους Σαράντα* καὶ προχωρήσαντος διὰ *Δελβίνου,* ἐπεζήτησε τὴν περίσχεσιν τῶν Ἰωαννίνων ἐκ δυσμῶν καὶ βορειοδυσμῶν· ἀλλὰ τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο, ἄνευ σχεδὸν πυροβολικοῦ, ἅτε ἔχον μόνον παλαιά τινα ὀρεινὰ πυροβόλα, ἀπωθηθὲν ἐξηναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ ἄπρακτον καὶ νὰ ἐπιβιβασθῇ ἐκ νέου εἰς Ἁγίους Σαράντα. Διὰ τὴν ἐξ ἀνατολῶν περίσχεσιν συνετέλεσαν τὰ μέγιστα οἱ *Γαριβαλδινοὶ* διὰ τῆς ἐκβιάσεως τῆς κοιλάδος τοῦ *Μετσοβίτικου* (12 Νοεμβρίου) καὶ τοῦ αὐχένος τοῦ *Δρίσκου* (26 Νοεμβρίου). Κατὰ τὸ τέλος Νοεμβρίου καὶ ἀρχὰς Δεκεμβρίου, ἐνισχύθη σημαντικῶς ὁ τουρκικὸς στρατὸς Ἰωαννίνων, διότι ὁ τέως ἀρχηγὸς τοῦ κατὰ τῶν Σέρβων τουρκικοῦ στρατοῦ Ζεκῆ πασᾶς, συγκεντρώσας τοὺς ἐκ Μοναστηρίου διαφυγόντας (περὶ τὰς 15.000 περίπου) καὶ διολισθήσας διὰ Κορυτσᾶς καὶ Λιασκοβίκι, εἰσῆλθεν εἰς Ἰωάννινα.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἤρχισαν αἱ ἑλληνικαὶ ἐπιθέσεις, αἱ ἀποσκοποῦσαι τὴν κατάληψιν τῶν τουρκικῶν θέσεων, ἵνα τοιουτοτρόπως ἐκβιασθῶσιν αἱ πρὸς πεδιάδα Ἰωαννίνων διαβάσεις· ἀλλ' αἱ ἐπιθέσεις αὗται, καίτοι ἦσαν ὁρμητικώταται καὶ αἱματηρόταται, ἀπέβησαν δυστυχῶς ἄκαρποι, διότι ἤλλασσε μὲν ἑκάστοτε ὁ χῶρος τῆς ἐπιθέσεως, ἀλλὰ τὸ σχέδιον παρέμενε πάντοτε κατὰ βάσιν τὸ αὐτό, ἤτοι ἐπίθεσις κατὰ μέτωπον. Δι' αὐτὸ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀνέθεσε τότε τὴν ἀρχηγίαν ὁλοκλήρου τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς τὸν διάδοχον Κωνσταντῖνον, ὅστις μετέβη εἰς Ἤπειρον καὶ ἀνέλαβεν, ἀπὸ τῆς 17ης Ἰανουαρίου 1913, τὴν διοίκησιν τοῦ ἐν αὐτῇ στρατοῦ, ἀποτελεσθέντος ἐκ τῶν μεραρχιῶν 2ας, 4ης, 6ης, 8ης, ἑνὸς συντάγματος ἱππικοῦ, καὶ ἀρκετοῦ βαρέος πυροβολικοῦ. Ἐπενοήθη τότε ὑπὸ τοῦ διαδόχου τὸ λαμπρὸν σχέδιον τῆς δι' αἰφνιδιασμοῦ ἐπιθέσεως κατὰ τῶν Ἰωαννίνων, ὅπερ, τεθὲν ἐν ἐφαρμογῇ κατὰ τὴν 18ην καὶ 19ην Φεβρουαρίου (βλ. σχ. 5), ἐπέφερε τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως τὴν πρωΐαν τῆς 20ῆς Φεβρουαρίου. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ κυριαρχοῦσα σκέψις τοῦ Διαδόχου ἦτο ἡ λύσις τῆς μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων διαφορᾶς, δὲν ἀφῆκε τὸν στρατὸν ν' ἀναπαυθῇ ἐν Ἠπείρῳ, ἀλλ' ἀμέσως διέταξε τὴν μεταφορὰν ὁλοκλήρου τῆς δυνάμεως αὐτοῦ εἰς Μακεδονίαν, ἐξαιρέσει τῆς 8ης μεραρχίας, παραμεινάσης ἐν Ἠπείρῳ· καὶ ὁ ἐλάχιστος χρόνος ἦτο τότε πολύτιμος, διότι ἂν κατώρθωνον οἱ Βούλγαροι ν' ἁλώσωσι τὴν Ἀδριανούπολιν πρὸ τῆς μεταφορᾶς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς Μακεδονίαν, θὰ ἔσπευδον ἀναμφιβόλως πρῶτοι αὐτοὶ νὰ μεταφέρωσι τὸν στρατόν των εἰς Μακεδονίαν, ὁπότε θὰ παρεκώλυον βεβαίως τὴν εἰς Θεσσαλονίκην ἀποβίβασιν τοῦ μετὰ ταῦτα καταφθάνοντος ἑλληνικοῦ στρατοῦ, συνεπῶς τὸ ζήτημα τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς λοιπῆς Μακεδονίας θὰ καθίστατο ἐπισφαλὲς δι' ἡμᾶς.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ διάδοχος ἠσχολεῖτο ἐν Ἠπείρῳ, ὁ ἐν Μακεδονίᾳ ἀπομείνας ἑλληνικὸς στρατὸς (1η καὶ 7η μεραρχίαι) εἶχε διασπαρῇ ἀνὰ τὰ μακεδονικὰ χωρία, ἵνα δύναται κατὰ τὴν σφαλερὰν ἀντίληψιν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ν' ἀντεπεξέρχηται τοπικῶς κατὰ τῶν διαφόρων βουλγαρικῶν ἀποσπασμάτων, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποτελουμένων ἐκ κομιτατζήδων, βίᾳ καταλαβόντων πολλὰ χωρία καὶ πόλεις τῆς Μακεδονίας. Ἅμα ὅμως τῇ ἐπιστροφῇ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς Μακεδονίαν, ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος μετέβαλε τὴν en cordon διάταξιν ταύτην τοῦ στρατοῦ καὶ συνεκέντρωσε τοῦτον εἰς τρόπον, ὥστε ἐξησφαλίζετο πλήρως ἡ διακατοχὴ τῆς Θεσσαλονίκης. Ἡ τοιαύτη δὲ διάταξις ἀπετέλεσε τὴν πρώτην ἑλληνικὴν στρατηγικὴν συγκέντρωσιν κατὰ τῶν Βουλγάρων.

Ἐπιχειρήσεις Βορείου Ἠπείρου: Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ ταῦτα ἐπελήφθη ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς (8η μεραρχία) τῆς καταλήψεως καὶ τῶν λοιπῶν πόλεων τῆς νοτίου Ἠπείρου (*Πρεμετῆς, Κόνιτσας, Πάργας, Σαγιάδων,* κτλ.), πρὸς δὲ καὶ τῆς ἐκκαθαρίσεως τῆς βορείου Ἠπείρου ἀπὸ τῶν ὑπολειφθέντων συντριμμάτων τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ (τῶν ὑπὸ τὸν Τζαβὴτ πασᾶν)· ἀλλ' ἡ πρὸς τὴν περιοχὴν ταύτην καταδίωξις ἐκ μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ δὲν προὐχώρησε πέραν τοῦ *Τεπελένι,* ἵνα μὴ ἔλθῃ οὗτος εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὰς ἀλβανικὰς βλέψεις.

Κατάληψις νήσων Αἰγαίου. Αἱ νῆσοι τοῦ *Αἰγαίου* κατελήφθησαν ὑπὸ ἀγημάτων τοῦ ναυτικοῦ καὶ ὑπὸ στρατευμάτων τῆς ξηρᾶς, ὑποστηριζομένων ὅμως ἐν παντὶ ὑπὸ τοῦ στόλου· ἅπασαι δ' αἱ καταλήψεις ἐπετεύχθησαν ἀμαχητί, ἐξαιρέσει τῶν τῆς *Χίου* καὶ *Μυτιλήνης* ἐν αἷς διεξήχθησαν αἱματηροὶ ἀγῶνες.

ἀμυντικῆς τοποθεσίας καὶ ἡ προκάλυψις τῶν ἐκ Σερβίας διαβάσεων (κοιλάδος *Μοράβα, Ρούγιεν, Ἐγρὶ Παλάγκα* κτλ.), ἤτοι στρατηγικὴ ἄμυνα τῶν διαβάσεων τούτων ἐκ τῶν ὄπισθεν, συγχρόνως δὲ ἡ πλαγιοφύλαξις τοῦ μὲν ἀριστεροῦ πλευροῦ των διὰ τῆς πρὸς *Πριστίνα* προωθήσεως μιᾶς ὁμάδος μεραρχιῶν, δηλαδὴ ἀπαραιτήτως βορείως τοῦ *Κατσανίκ,* ἵνα καθίσταται δυνατὴ ἡ προκάλυψις ἀπ' ἀμφοτέρων τῶν πρὸς αὐτὸ διαβάσεων, τοῦ δὲ δεξιοῦ πλευροῦ διὰ τῆς πρὸς *Ραδοβίστα* παρατάξεως ἑνὸς σώματος στρατοῦ (βλ. σχ. 1). Κατόπιν ὅμως διαταγῶν σταλεισῶν τὴν ἑσπέραν τῆς 8ης Ὀκτωβρίου, ὁ τουρκικὸς στρατὸς διετάχθη ν' ἀναλάβῃ ταχίστην ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ σερβικοῦ, καὶ δὴ κατὰ τῆς 1ης αὐτοῦ στρατιᾶς (τῆς κεντρικῆς), ἵνα τοιουτοτρόπως προσβληθῇ αὕτη μεμονωμένως πρὸ τῆς συνενώσεώς της μετὰ τῶν ἑκατέρωθεν αὐτῆς 2ας καὶ 3ης, ὤφειλε δηλαδὴ νὰ δράσῃ ὁ Ζεκῆ πασᾶς δι' ἐσωτερικῶν γραμμῶν ἐναντίον τοῦ προελαύνοντος σερβικοῦ στρατοῦ. Τοιουτονρόπως, τὴν 9ην Ὀκτωβρίου τ' ἀντίπαλα στρατεύματα προήλαυνον (βλ. σχ. 6) πρὸς συνάντησιν ἀλλήλων. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ 1η σερβικὴ στρατιὰ εὑρέθη τὴν ἑσπέραν τῆς 9ης Ὀκτωβρίου ἐν μειονεκτικῇ καταστάσει, καθ' ὅσον αἱ φάλαγγές της δὲν ἠδυνήθησαν νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος, ὁ διάδοχος Ἀλέξανδρος διέταξεν ἀνακοπὴν τῆς προελάσεως τῶν δύο ἀκραίων φαλάγγων του διὰ τὴν ἐπομένην 10ην Ὀκτωβρίου. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου διίστανται αἱ ἐν τοῖς ξένοις συγγράμμασι γνῶμαι· διότι, ὁ μὲν Boucabeille γράφει (σελ. 103 τοῦ «La guerre Turco-Balcanique 1912—1913»), ὅτι ἡ ἀναστολὴ ἐγένετο πρὸς εὐθυγράμμισιν, τοῦ διαδόχου ἀγνοοῦντος ἄλλως τε τὰ περὶ τουρκικῆς προελάσεως, ὁ δὲ Immanuel λέγει (σελ. 121 τοῦ β' τόμ. τοῦ «La guerre des Balcans 1912—1913»), ὅτι ἡ ἀναστολὴ ἐγένετο ἐξ ὑπερμέτρου ἐπιφυλακτικότητος, ἅτε τοῦ διαδόχου γνωρίζοντος πολὺ καλὰ περὶ τῆς τουρκικῆς προελάσεως. Πάντως τὸ ἀναμφισβήτητον γεγονὸς εἶναι, ὅτι ἡ 1η σερβικὴ στρατιὰ παρέμεινεν ἐν ἀμυντικῇ διατάξει κατὰ τὴν 10ην Ὀκτωβρίου, καὶ δὴ ἐν λίαν κρισίμῳ καταστάσει. Κατὰ πόσον ὅμως ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἀντελήφθη τὸ κρίσιμον τῆς σερβικῆς ταύτης καταστάσεως, περὶ τούτου τὰ ξένα συγγράμματα οὐδὲν τὸ σαφὲς ἀναγράφουσι.

Ὅπως ποτ' ἂν ᾖ, ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἤρξατο,

ΣΥΓΧΡΟΝΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Χρονολογ.	Κυρία στρατιὰ	5η Μεραρχία	7η Μεραρχία	Ἤπειρος	Νῆσοι Αἰγαίου
Ὀκτώβριος					
5	Ἐκκίνησις	Ἐκκίνησις	—	Ἐκκίνησις	—
6	Μάχη Ἐλασσῶνος	—	—	Μάχη Γρίμποβο	—
7	—	—	—	Κουμουζᾶδες	Τένεδος, Λῆμνος
8	Δισκάτα } Μάχη Σαρανταπόρου	—	—	Κατάληψις Γρίμποβο καὶ Κουμουζάδων ὑπὸ Τούρκων	—
9	Κατάληψις Σαρανταπόρου	Λαζαρᾶδες	—	—	—
10	Κατάληψις Σερβίων	—	Ἐκκίνησις ἐξ Ἐλασσῶνος	Ἀνακατάληψις Γρίμποβο	—
11	—	—	—	Ἀνακατάληψις Κουμουζάδων	—
12	Κατάληψις Κοζάνης, Γρεβενῶν	—	—	—	—
13	—	—	—	Κατάληψις Φιλιππιάδος καὶ Παντανάσσης	—
15	—	—	Ἀγὼν Πέτρας, κατάληψις Κατερίνης	—	—
16	—	Ναλμπάνκιοϊ	Ἀγὼν Κίτρους	—	—
17	Κατάληψις Βερροίας	—	Κατάληψις γεφύρας Νισέλι	—	Θάσος, Ἴμβρος
18	—	—	Ἄφιξις εἰς Γιδᾶ	—	—
19	— } Μάχη Γιαννιτσῶν	Κατάληψις Μπάνιτσας	—	—	Σαμοθράκη
20	Κατάληψις Γιαννιτσῶν	—	Γέφυραι Καρασμάκι	Νικόπολις	—
21	—	Ὑποχώρησις πρὸς Σόροβιτς	—	Κατάληψις Πρεβέζης	—
22	—	} Μάχη Σόροβιτς	—	—	—
23	—		—	Πέντε Πηγάδια	—
24	—	Αἰφνιδιασμὸς Σόροβιτς, ὑποχώρησις πρὸς Κοζάνην	—	—	—
25	—	—	—	} Μάχη Πέντε Πηγάδια	—
26	Συνθηκολόγησις Θεσσαλονίκης	—	—		—
31	—	—	—	Μέτσοβο	—
Νοέμβριος					
3	Κόμανο	—	—	—	—
4	Βλάδοβα, Σιάτιστα	—	—	—	Ἰκαρία
7	Φλώρινα	—	—	—	
8	—	—	—	—	Μυτιλήνη
11	—	—	—	—	Χίος
12	Ἀνακατάληψις Καστορίας	—	—	—	—
15	Ἀνακατάληψις Γρεβενῶν	—	—	—	—
20	Ἀνακωχή, εἰς ἣν δὲν συμμετέσχεν ἡ Ἑλλάς				
24—28	—	—	—	Ἀπόβασις εἰς Ἁγίους Σαράντα	—
Δεκέμβριος					
5	Μπίγλιστα, Σμιρδὲς	—	—	—	—
6	Τσαγγόνι	—	—	—	—
7	Κορυτσᾶ	—	—	—	—
Φεβρουάρ.					
18	—	—	—	} Μάχη Ἰωαννίνων	—
19	—	—	—		—
20	—	—	—	Συνθηκολόγησις Ἰωαννίνων	—

ΣΕΡΒΟΤΟΥΡΚΙΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ. Ὁ σερβικὸς στρατὸς διεξήγαγε τὰς κυρίας αὐτοῦ ἐπιχειρήσεις ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς βορειοδυτικῆς Μακεδονίας, δευτερευούσας δὲ τοιαύτας ἐν τῷ Νόβι Παζὰρ καὶ τῇ Ἀλβανίᾳ.

Ὁ ἀγὼν ἐν Μακεδονίᾳ. Ὁ σερβικὸς στρατὸς ἔσπευσε νὰ προελάσῃ (βλ. σχ. 6), διὰ μὲν τῶν στρατιῶν 1ης καὶ 2ας κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, τοῦ συγκεντρουμένου, κατὰ σερβικὰς πληροφορίας, ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου *Ὄβιτς* (διὰ τῆς 1ης κατὰ μέτωπον καὶ τῆς 2ας κατὰ τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ), διὰ δὲ τῆς 3ης στρατιᾶς κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, τοῦ συγκεντρουμένου ἐπὶ τοῦ *Κοσσυφοπεδίου (Κόσοβο)*· μετὰ τὴν ἐξ αὐτοῦ ἀπώθησιν, ἥτις θὰ ἐπήρχετο διὰ τῆς μοναδικῆς διαβάσεως τοῦ *Κατσανίκ,* θὰ προήλαυνε κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ τοῦ ἐν Ὄβιτς τουρκικοῦ στρατοῦ. Ἡ προέλασις ὅμως τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ δὲν συνετελέσθη ὁμαλῶς, διότι οἱ Τοῦρκοι εἶχον προκαλυπτικὰ ἀποσπάσματα πρὸς ἁπάσας τὰς νοτίας ἐξόδους τῶν ἐκ Σερβίας διαβάσεων.

Ἐπιχειρήσεις Κουμανόβου: Τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τῶν Τούρκων ἦτο ἡ συγκέντρωσις τοῦ κυρίου ὄγκου των ἐπὶ τοῦ Ὄβιτς, ἡ ἐν αὐτῷ ὀργάνωσις

Digitized by Google

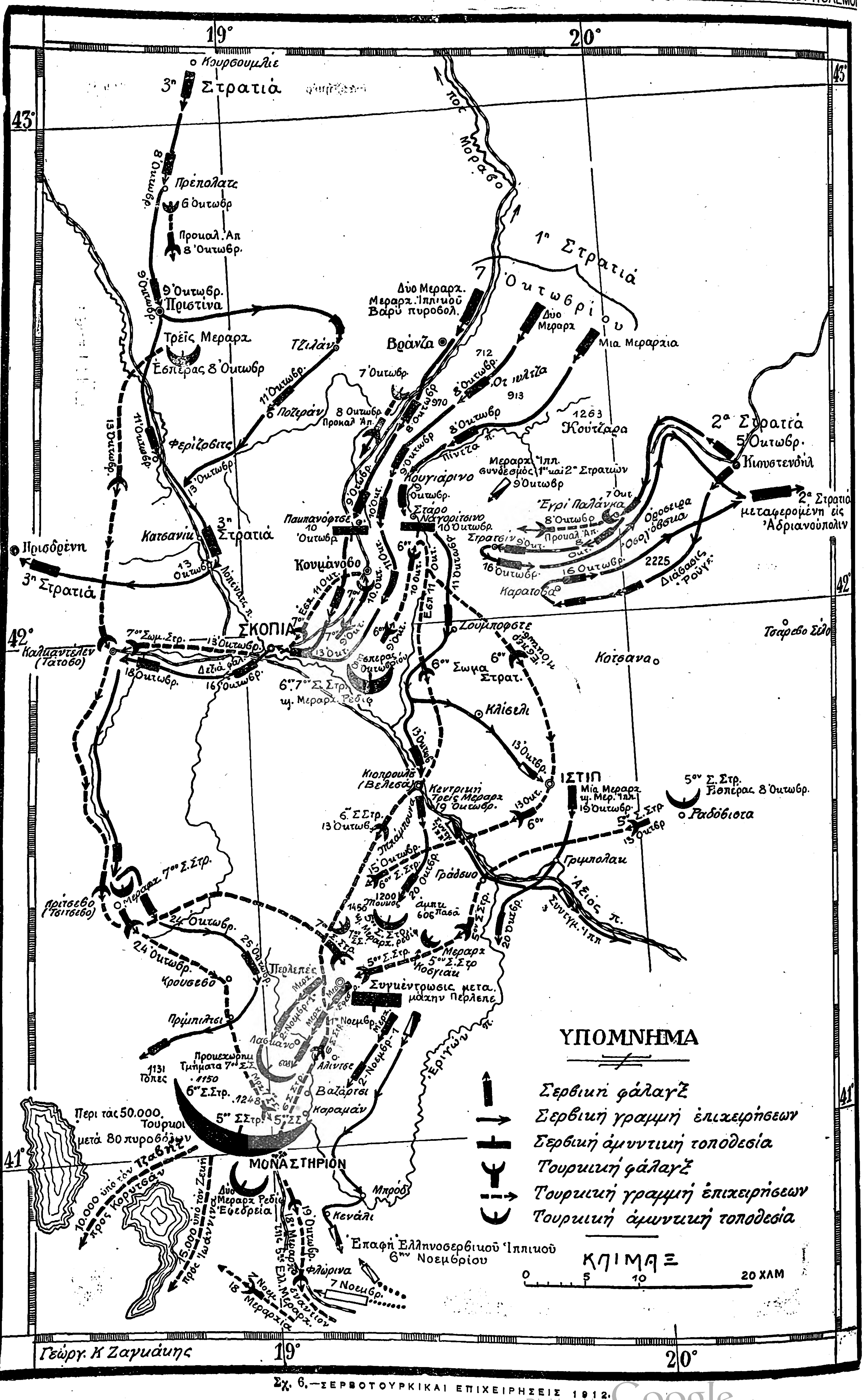

Σχ. 6.—ΣΕΡΒΟΤΟΥΡΚΙΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ 1912.

Digitized by Google

διὰ τῶν 6ου καὶ 7ου σωμάτων στρατοῦ (τοῦ 5ου μὴ χρησιμοποιηθέντος), τὴν 10ην Ὀκτωβρίου, τῆς ἐπιθέσεως, ἐξ ἧς ἐπῆλθεν ἡ μάχη τοῦ *Κουμάνοβο*, καθ' ἣν τὸ ἀπόγευμα τῆς 11ης Ὀκτωβρίου κατώρθωσαν οἱ Σέρβοι μοιραίως καὶ τυχαίως ν' ἀπωθήσωσι τοὺς Τούρκους πρὸς τὴν γραμμὴν *Σκόπια—Βελεσσὰ—Ἰστίπ*. Μολονότι δ' οἱ Σέρβοι δὲν κατεδίωξαν τὸν ἐχθρὸν ἐντὸς τῆς 11ης Ὀκτωβρίου πέραν τοῦ ὕψους *Νοβοσέλο—Ἀγιάκιοϊ—Ζούμποφτος*, ἐν τούτοις οἱ Τοῦρκοι ἔφυγον προτροπάδην καὶ ἐν πλήρει ἀταξίᾳ· ἐπειδὴ δὲ τὰ γεγονότα ἐξειλίχθησαν τόσον εὐνοϊκῶς ἀλλὰ καὶ τόσον ἀπροόπτως ὑπὲρ τῶν Σέρβων, οὗτοι κατώρθωσαν τὴν 13ην Ὀκτωβρίου νὰ καταλάβωσι τὰ *Σκόπια*, τὰ *Βελεσσὰ* καὶ τὸ *Ἰστὶπ* ἀμαχητί. Ἡ 3η σερβικὴ στρατιὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ συμμετάσχῃ εἰς τὴν μάχην τοῦ Κουμανόβου, συμφώνως τῷ σερβικῷ σχεδίῳ, διότι, ἕνεκα σοβαρᾶς τουρκικῆς ἀντιστάσεως ἐν τῷ Κοσσυφοπεδίῳ, ἐπεβραδύνθη πολὺ ἡ κίνησίς της· ὡς ἐκ τούτου ἡ ἐκ τῆς στενωποῦ *Φερίζοβιτς* ἔξοδός της δὲν ἐπετεύχθη εἰμὴ μόνον τὴν 13ην, ἐνῷ ἡ ἐκ τῆς στενωποῦ τοῦ Κατσανὶκ ἔξοδος ἐπετεύχθη εὐκολώτατα, διότι ἀπὸ τῆς 11ης Ὀκτωβρίου εἶχεν ἤδη ἐπέλθει ἡ ὑποχώρησις τῶν Τούρκων ἐκ Κουμανόβου. Ἡ δὲ 2α σερβικὴ στρατιὰ μόνον δι' ἀπειλῆς συνέτρεξε τὸν ἀγῶνα, οὐχὶ δὲ δι' ἀμέσου δράσεως, διότι δὲν προὐχώρησε πέραν τοῦ *Στρατσὶν—Καράτοβα*.

Ἐπιχειρήσεις Περλεπέ: Ὁ τουρκικὸς στρατός, μετὰ τὴν ἧτταν του εἰς τὸ Κουμάνοβον, ὑποχωρήσας πρὸς *Μοναστήριον* καὶ *Περλεπὲν* (βλ. σχ. 6), εὑρέθη ὄχι μόνον ἐν πλήρει ἀταξίᾳ, ἀλλὰ καὶ τελείως ἀπομεμονωμένος, διότι τὴν μὲν 14ην Ὀκτωβρίου ἀπεκόπη ἡ μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπικοινωνία, καθ' ὅσον κατελήφθη τὸ Μπαμπᾶ Ἐσκῆ ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ ἱππικοῦ, τὴν δὲ 17ην ἀπεκόπη ἡ μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης ἐπικοινωνία, λόγῳ καταλήψεως τῆς Βερροίας ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Ὁ Ζεκῆ πασᾶς ἀπεφάσισε τότε ν' ἀμυνθῇ περὶ τὸν Περλεπέν, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι πρὸς τὸν χῶρον τοῦτον κατέφυγον αὐτοβούλως κατὰ τὸ πλεῖστον τὰ τουρκικὰ τμήματα καὶ οἱ φυγάδες, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἦτο χῶρος ὀρεινὸς πρόσφορος πρὸς ἄμυναν, ἐπροκάλυπτε δὲ συγχρόνως τὸ Μοναστήριον (Βιτώλια) καὶ ἐν γένει τὴν κοιλάδα τοῦ Ἐριγῶνος (Τσέρνα), δηλαδὴ τὸν χῶρον ἐξ οὗ ἄρχονται αἱ πρὸς βόρειον Ἤπειρον καὶ Ἀλβανίαν διαβάσεις· κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ ταύτην, ὁ τουρκικὸς στρατὸς τῆς βορειοδυτικῆς Μακεδονίας ὡς μόνην ὁδὸν ὑποχωρήσεως διέβλεπε τὴν πρὸς Ἀλβανίαν ἄγουσαν. Βεβαίως διὰ τὴν ἄμυναν τοῦ Περλεπὲ ἐνδείκνυται ἡ κατάληψις τῶν εἰσόδων τῶν πρὸς τὸ λεκανοπέδιον αὐτοῦ διαβάσεων (τῶν ἐκ κοιλάδων Λόπενατς καὶ Ἀξιοῦ πρὸς λεκανοπέδιον Περλεπέ), ἀλλὰ τοιαύτη ἄμυνα θὰ ἦτο ἀδύνατος τότε διὰ τὸν τουρκικὸν στρατόν, διότι θὰ ἔπρεπε νὰ ταχθοῦν προκαλυπτικὰ ἀποσπάσματα ἐπὶ περιφερικῆς ἀναπτύξεως 100 περίπου χιλιομέτρων. Δι' ὅ, ὁ Ζεκῆ, καλῶς ποιῶν, συνεκέντρωσε τὸν τουρκικὸν στρατὸν περὶ τὸν Περλεπέν, ὀργανώσας ἀμυντικὴν τοποθεσίαν εἰς μέτωπον *Μοῦκος-Αὐχὴν Πριζάτ-Ἀμπτὶ πασᾶ*, ἠρκέσθη δὲ νὰ προκαλύψῃ τὰς πέριξ ὀρεινὰς διαβάσεις, δηλαδὴ πρὸς *Κρίτσεβο*, πρὸς διαβάσεις *Μπάμπουνα*, πρὸς κοιλάδα *Ράγιετς* κτλ. Τὸ 6ον σῶμα στρατοῦ ὑπεχώρησε πρὸς Μοναστήριον, μία δὲ μεραρχία του (ἡ 18η) ἀπεστάλη τὴν 19ην Ὀκτωβρίου σιδηροδρομικῶς ὑπ' αὐτὸν τὸν διοικητὴν τοῦ σώματος Τζαβὴτ πρὸς Φλώριναν, καὶ τὴν 20ὴν πρὸς Μπάνιτσαν, ἐναντίον τοῦ προσπεράσαντος τὸν αὐχένα Κιρλῆ Δερβὲν ἑλληνικοῦ τμήματος τῆς 5ης μεραρχίας (βλ. ἀνωτέρω). Ὁ σερβικὸς στρατὸς ἀνέλαβε τὰς περαιτέρω ἐναντίον τῶν Τούρκων ἐπιχειρήσεις διὰ μόνης τῆς 1ης στρατιᾶς, καθόσον ἡ μὲν 3η μετὰ τὸ Κατσανὶκ στραφεῖσα πρὸς *Πρισρένην* ἐβάδισεν εἰς Ἀλβανίαν, ἡ δὲ 2α στραφεῖσα πρὸς *Κιουστενδὴλ* ὥδευσε πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ πρὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως βουλγαρικοῦ στρατοῦ. Ἡ προέλασις τῆς 1ης στρατιᾶς ἐξετελέσθη (βλ. σχ. 6). διὰ τριῶν φαλάγγων (δεξιᾶς, κεντρικῆς, ἀριστερᾶς). Ἐκ τῆς προελάσεως τῆς κεντρικῆς καὶ τῆς ἀριστερᾶς φάλαγγος ἐπῆλθεν ἡ ἀπὸ τῆς 20—24ης Ὀκτωβρίου μάχη τοῦ Περλεπέ, ἡ ὑπὸ τῶν Τούρκων φερομένη ὑπὸ τὸ ὄνομα μάχη τοῦ *Ἄλιντζε*, εἰς ἣν δὲν ἠδυνήθη νὰ συμμετάσχῃ ἡ ἀριστερὰ φάλαγξ (ἡ ἐκ Σκοπίων πρὸς *Καλκαντελέν*), ἅτε ἐπιβραδυνθεῖσα ὑπὸ τουρκικῆς ἀντιστάσεως περὶ τὸ Κρίτσεβο· κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἡττήθη ὁ τουρκικὸς στρατὸς καὶ ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς Μοναστήριον. Καίτοι δ' ὁ τουρκικὸς οὗτος στρατὸς ἦτο ἡττημένος, ἐν τούτοις ἠδυνήθη ν' ἀποστείλῃ τὴν 18ην μεραρχίαν του ἐναντίον τῆς διὰ Μπανίτσης προχωρούσης 5ης ἑλληνικῆς μεραρχίας, διότι πρὸς στιγμὴν οἱ Σέρβοι, ἂν καὶ εἰδοποιήθησαν ἐγκαίρως, ὄχι μόνον δὲν ἀνέλαβον ζωηρὰν δρᾶσιν κατὰ τῶν Τούρκων, ἵνα τοιουτοτρόπως ἐξαγάγωσι τὴν ἑλληνικὴν μεραρχίαν ἐκ τῆς δυσκόλου θέσεως εἰς ἣν εὑρέθη, ἀλλ' ἐχαλάρωσαν καὶ πᾶσαν αὐτῶν ἐνέργειαν. Πρὶν ἢ ὅμως ἀναλάβῃ ἡ 1η σερβικὴ στρατιὰ τὰς πρὸς Περλεπὲν ἐπιχειρήσεις, ἀπέστειλε πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ μίαν ἐπιλαρχίαν, ἵνα καλύψῃ τὸ ἀριστερὸν πλευρόν της, οὐχὶ δ' ἵνα ἀναλάβῃ ἐπιχειρήσεις πρὸς τὴν κοιλάδα ταύτην, ὡς ἀνακριβῶς ἀναγράφει ἐν τοῖς ἀπομνημονεύμασί του ὁ Σέρβος στρατηγὸς *Τσόλοβιτς* (τῷ 1912 ἐπίλαρχος, διοικητὴς τῆς ἐν λόγῳ σερβικῆς ἐπιλαρχίας), καθ' ὅσον οὐδεὶς ὑπῆρχε πρὸς τοῦτο λόγος, γνωστοῦ ὄντος ὅτι ὁ κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ Θεσσαλονίκης προελαύνων τότε ἑλληνικὸς στρατὸς ἦτο ἐπαρκέστατος διὰ τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην. Πρόκειται περὶ τοῦ σερβοβουλγαρικοῦ ἱππικοῦ τοῦ συναντηθέντος, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ τοιούτου παρὰ τὸ Σαριπαζὰρ—Ἀποστολὰρ τὴν μεσημβρίαν τῆς 26ης Ὀκτωβρίου.

Ἐπιχειρήσεις Μοναστηρίου: Ὁ πρὸς *Μοναστήριον* ὑποχωρήσας τουρκικὸς στρατὸς ὠργάνωσεν ἀμυντικὴν τοποθεσίαν, στηρίζουσαν τὸ δεξιόν της ἐπὶ τῶν ἑλῶν καὶ διήκουσαν μεταξὺ *Τσέκριτσι (Λαγοῦρδι)—Καραμὰν—Τσίρκλινα—Ξερομαρίκα— 1150-Γόπες*, ἤτοι ἐπὶ περιφερικῆς ἀναπτύξεως 30 περίπου χιλιομέτρων, συγχρόνως δὲ προκεχωρημένην τοποθεσίαν εἰς *Λόσνακο—608—Βαζάρτσι* (βλ. σχ. 3). Ὁ σερβικὸς στρατός, ἀφοῦ προηγουμένως συνεκεντρώθη εἰς τὸ λεκανοπέδιον τοῦ Περλεπὲ καὶ συγχρόνως ἐξησφάλισε τὸν ἀνεφοδιασμόν του διὰ τῶν ὀρεινῶν διαβάσεων, ἤρξατο τῆς προελάσεώς του τὴν 1ην Νοεμβρίου, ἐξαιρέσει τῆς μεραρχίας ἱππικοῦ, ἥτις ἤρξατο ἀπὸ τῆς προηγουμένης (βλ. σχ. 6). Ἐκ τῆς σερβικῆς ταύτης προελάσεως προῆλθεν ἡ μάχη τοῦ Μοναστηρίου (1—5 Νοεμβρίου), καθ' ἣν ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἡττηθεὶς ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ, κατόπιν συνθηκολογήσεως, τὸ ἀπόγευμα τῆς 5 Νοεμβρίου. (Περὶ τῆς προελάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς Φλώριναν τὴν 7 Νοεμβρίου βλ. ἀνωτέρω.) Οἱ διαφυγόντες τὴν ἑλληνοσερβικὴν καταδίωξιν Τοῦρκοι ὑπεχώρησαν οἱ μὲν πρὸς Κορυτσᾶν, οἱ δὲ πρὸς Ἰωάννινα, ἐναντίον τῶν ὁποίων ἐπῆλθον ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον οἱ Ἕλληνες.

Ὁ ἀγὼν εἰς τὸ Νόβι Παζάρ. Αἱ ἐν *Νόβι Παζὰρ* ἐπιχειρήσεις τῶν Σέρβων διεξήχθησαν ὑπὸ τῆς 4ης στρατιᾶς, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ μαυροβουνιωτικοῦ στρατοῦ, ἀπέβλεπον δ' εἰς τὴν ἐκκαθάρισιν τοῦ σαντζακίου τούτου ἐκ τῶν εἰς αὐτὸ διεσπαρμένων τουρκικῶν δυνάμεων.

Ὁ ἀγὼν ἐν Ἀλβανίᾳ Αἱ ἐν *Ἀλβανίᾳ* ἐπιχειρήσεις διεξήχθησαν ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ τῆς 3ης καὶ 4ης σερβικῆς στρατιᾶς, ἀπέβλεπον δὲ εἰς τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς χώρας ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῇ τουρκικῶν δυνάμεων καὶ συνεπῶς εἰς κατάκτησιν αὐτῆς, ἥτις ἦτο ὁ κύριος σκοπὸς τῶν Σέρβων. Δι' ὅ, μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς *Διάκοβας* καὶ τοῦ *Ἰπέκ*, προὐχώρησαν οὗτοι διὰ δύο φαλάγγων πρὸς *Ἀλέσιον*, τῆς μὲν διὰ *Λὰτς* καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ *Δρίνου* (4 στρατιά), τῆς δὲ διὰ τῶν κοιλάδων τοῦ Λευκοῦ Δρίνου καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ *Μάτι* (3η στρατιά)· ἀκολούθως προὐχώρησαν οἱ Σέρβοι ἀφ' ἑνὸς μὲν κατὰ μῆκος τῆς Ἀδριατικῆς παραλίας φθάσαντες μέχρι *Δυρραχίου*, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀλβανίας φθάσαντες μέχρι *Τιράνων* καὶ *Ἐλβασάν*, τέλος δὲ κατὰ Μάρτιον τοῦ 1913 μέχρι Βερατίου. Ἐπειδὴ ὅμως ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου 1912 ὁ σερβικὸς στρατὸς εὑρέθη ἀπηλλαγμένος σοβαροῦ ἀντιμετώπου ἐχθροῦ, οἱ Σέρβοι ἠδυνήθησαν νὰ διαθέσωσιν ἀρκετὰς δυνάμεις πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν Μαυροβουνίων, πολιορκούντων τὴν *Σκόδραν*, καὶ τῶν Βουλγάρων, πολιορκούντων τὴν *Ἀδριανούπολιν*.

ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟΤΟΥΡΚΙΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ. Ὁ μαυροβουνιωτικὸς στρατὸς διεξήγαγε τὰς κυρίας αὐτοῦ ἐπιχειρήσεις ἐναντίον τῆς *Σκόδρας*, δευτευούσας δὲ τοιαύτας εἰς τὸ σαντζάκιον τοῦ Νόβι Παζάρ, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς 4ης σερβικῆς στρατιᾶς.

Πολιορκία τῆς Σκόδρας: Ἡ διὰ τὴν περίσχεσιν τῆς Σκόδρας προέλασις τοῦ μαυροβουνιωτικοῦ στρατοῦ ἐξετελέσθη διὰ τῆς κεντρικῆς καὶ τῆς νοτίας ὁμάδος, δηλαδὴ ἡ μὲν κεντρικὴ ἐπεζήτησε τὴν περίσχεσιν ἐκ τῆς κατευθύνσεως τῶν βορειοδυσμῶν, ἡ δὲ νοτία ἐκ τῆς τοῦ νότου (βλ. σχ. 7). Ἐπειδὴ ὅμως, διὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ ὅλου συστήματος τῶν ὀχυρῶν τῆς Σκόδρας ἀπῃτεῖτο ἡ προκαταβολικὴ κατάληψις τοῦ *Ταραμπός*, ἰσχυροτάτου φύσει καὶ τέχνῃ ὀχυροῦ, αἱ προελάσεις ἀμφοτέρων τῶν ὁμάδων εἰς τὴν κατάληψιν ταύτην ἀπέβλεπον· ἡ μὲν νοτία ὁμὰς κατώρθωσε νὰ φθάσῃ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὁμαλῶς ἀπέναντι τοῦ Ταραμπός, ἀλλ' ἡ κεντρικὴ (ἡ τοῦ διαδόχου *Δανήλου*) προσέκρουσε πρὸ πολλῶν δυσκολιῶν, διότι ὤφειλε νὰ καταλάβῃ προηγουμένως διάφορα τουρκικὰ ὀχυρὰ καὶ διαφόρους θέσεις, παρακωλυούσας τὴν προέλασίν της (*Ντέτιτς*, *Ρογκάϊ*, *Βράνια*, *Χὲλμ* κ.τ.λ.), ἰδίως ὅμως τὸ *Σίπτανικ* (σοβαρὸν παραμεθόριον ὀχυρόν)· τὸ τελευταῖον τοῦτο παρεδόθη τὴν 1ην Ὀκτωβρίου, τότε δὲ μόνον ἀμφότεραι αἱ φάλαγγες τῆς 2ας ὁμάδος προὐχώρησαν πρὸς *Κόπλικ*, ἵνα ἐκεῖθεν προελάσωσι πρὸς Σκόδραν· ἕως ὅτου ὅμως φθάσωσιν εἰς Κόπλικ ἀπῃτήθησαν ἀρκεταὶ ἡμέραι, ἕνεκα τῶν περὶ τὴν λίμνην ἑλῶν. Ἡ περίσχεσις τῆς Σκόδρας ἤρχισε συντελουμένη ἀπὸ τῶν μέσων Ὀκτωβρίου δι' ἀμφοτέρων τῶν μαυροβουνιωτικῶν ὁμάδων, καὶ συγχρόνως διὰ βαρέος πυροβολικοῦ μεταφερθέντος ἐκ Πλάμιτσα εἰς *Σκιὰ* διὰ τῆς λίμνης τῆς Σκόδρας. Ἀλλ' ἡ πλήρης περίσχεσις δὲν ἐπετεύχθη εἰμὴ μόνον ἀπὸ τοῦ τέλους Ἰανουαρίου 1913, ὁπότε οἱ Σέρβοι ἐνίσχυσαν σημαντικῶς τὸν πολιορκοῦντα τὴν πόλιν μαυροβουνιωτικὸν στρατόν. Μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας, ἡ Σκόδρα παρεδόθη εἰς τοὺς Μαυροβουνίους τὴν 9ην Ἀπριλίου 1913, κατόπιν ὅμως παρεμβάσεως τῶν Μεγάλων Δυνάμεων (διὰ ναυτικοῦ ἀποκλεισμοῦ ἀπὸ Ἀντίβαρι μέχρις ἐκβολῶν Δρίνου ὑπὸ διεθνοῦς στόλου ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἄγγλου ναυάρχου Cecil Borney) παρεδόθη αὕτη τὴν 23ην Ἀπριλίου εἰς διεθνὲς στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα.

Οἱ περὶ τὸ *Νόβι Παζὰρ* ἀγῶνες εἶχον ἁπλῶς τοπικὸν χαρακτῆρα, χωρὶς συνοχὴν ἢ ἀντικειμενικόν τινα σκοπόν.

ΒΟΥΛΓΑΡΟΤΟΥΡΚΙΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ. Ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς διεξήγαγε τὰς κυρίας αὐτοῦ ἐπιχειρήσεις ἐν τῇ *Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ* (δι' ἐννέα μεραρχιῶν), ἐν τῇ *Μακεδονίᾳ* διὰ μιᾶς μεραρχίας (τῆς 7ης), κατὰ τῆς *Ἀδριανουπόλεως* διὰ τριῶν μεραρχιῶν (2α στρατιά), δευτερευούσας δὲ τοιαύτας ἐν τῇ *Δυτικῇ Θρᾴκῃ* διὰ μιᾶς μεραρχίας (τῆς 2ας).

Ὁ ἀγὼν ἐν Θρᾴκῃ. Ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῶν Βουλγάρων ἦτο ὁ ἐν Θρᾴκῃ τουρκικὸς στρατός, καὶ κατόπιν ἡ *Κωνσταντινούπολις*, δηλαδὴ προέλασις ἐπὶ τῶν ἰχνῶν τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ τῷ 1877. Ὡς πρῶτος συνεπῶς ἐνδιάμεσος σκοπὸς παρουσιάζετο ἡ Ἀδριανούπολις· ἀλλ' ἐπίθεσις ἐναντίον αὐτῆς κατὰ μέτωπον θὰ ἦτο ἀδύνατος τῷ 1912, λόγῳ τῆς τότε ὀχυρώσεώς της, τοιαύτη δ' ἐνέργεια θ' ἀπέληγεν εἰς τακτικὴν πάντως πολιορκίαν, ἀπαιτοῦσαν χρόνον μακρόν, ἐνῷ τὸ βουλγαρικὸν σχέδιον ἐστηρίζετο ἐπὶ ταχίστης ἐπιθέσεως κατὰ τῶν Τούρκων. Πᾶσα ἡμέρα βραδύτητος ἐθεωρεῖτο ὅτι θὰ εἶχεν ὡς ἄμεσον ἀποτέλεσμα τὴν σημαντικὴν ἑκάστοτε αὔξησιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν εἶχεν ἀκόμη γνωσθῇ εἰς τοὺς συμμάχους τὸ ἐντελῶς ἀπαράσκευον τῆς τουρκικῆς ἐπιστρατεύσεως, οὐδ' ἐφαντάζοντο οὗτοι τὸ μέγα ἔργον τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, δηλαδὴ τὴν ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν κυριαρχίαν ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου. Ὡς ἐκ τούτου οἱ Βούλγαροι ἀπεφάσισαν παράκαμψιν τῆς Ἀδριανουπόλεως, διὰ συγχρόνου ὅμως λήψεως πάντων τῶν καταλλήλων διατάξεων διὰ τὴν περίσχεσίν της καὶ τὴν τελείαν ἀποκοπὴν τῶν παντὸς εἴδους συγκοινωνιῶν της μετὰ τοῦ λοιποῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀποβλέποντες, ἐννοεῖται, βραδύτερον εἰς τακτικὴν πολιορκίαν. Διὰ νὰ παρακαμφθῇ ἡ Ἀδριανούπολις δύο τρόποι ἐνεδεικνύοντο: ἡ γραμμὴ ἐπιχειρήσεων διὰ τῆς διαβάσεως τοῦ κάτω ροῦ τοῦ Ἕβρου, δηλαδὴ νοτίως τῆς Ἀδριανουπόλεως, μεθ' ὃ ἀποφασιστικὴ ἐπίθεσις κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, παρακαμπτομένης ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει καὶ τῆς ὠχυρωμένης τοποθεσίας *Ἀδριανουπόλεως—Κιρκιλισέ*, ἢ γραμμὴ ἐπιχειρήσεων ἀνατολικῶς τοῦ *Τοῦντζα*, δηλαδὴ βορειοανατολικῶς τῆς Ἀδριανουπόλεως, μεθ' ὃ ἐπίθεσις κατὰ τῆς ὀχυρᾶς τοποθεσίας τοῦ Κιρκιλισέ, ἤτοι προέλασις πρὸς τὴν ἀρτηρίαν *Ἀδριανούπολις—Κωνσταντινούπολις*, ἀλλὰ καθέτως, ἤτοι ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον. Ἐκ τῶν δύο τούτων τρόπων προὐκρίθη ὁ δεύτερος, διότι ὁ πρῶτος παρουσίαζε πολλὰς δυσκολίας (γραμμὰς συγκοινωνιῶν ἐπισφαλεῖς, λόγῳ τῆς προσβολῆς των ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ τῆς Δυτικῆς Θρᾴκης, παρεμβολὴν τοῦ κωλύματος τοῦ Ἕβρου κτλ.). Συνεπῶς, αἱ ἀρχικαὶ ἐπιχειρήσεις τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἀπέβλεπον ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν περίσχεσιν τῆς Ἀδριανουπόλεως διὰ τῆς 2ας στρατιᾶς, ἀφ' ἑτέρου δ' εἰς τὴν ἐπίθεσιν διὰ τῆς 1ης καὶ 3ης ἐναντίον τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, τοῦ συγκεντρουμένου, κατὰ τὰς πληροφορίας τῶν Βουλγάρων, εἰς τὸν μεταξὺ Ἀδριανουπόλεως—Κιρκιλισὲ χῶρον.

Ὁ τουρκικὸς στρατὸς εἶχεν ὡς ἀρχικὸν βασικὸν σχέδιον τὴν ἐν ἀμύνῃ παραμονὴν ἐν τῷ μεταξὺ Ἀδριανουπόλεως καὶ Κιρκιλισὲ χώρῳ, ἀλλὰ μὲ τὰ ἑκατέρωθεν σημεῖα ταῦτα σοβαρῶς ὠχυρωμένα, συμφώνως πρὸς τὸ σχέδιον τοῦ von der Goltz. Τὸ σχέδιον τοῦτο συνετάχθη οὕτω πως ἕνεκα τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἀκριβῶς ἐκείνην συντελουμένης μεταβολῆς τῆς ὀργανώσεως τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ τῆς μειονεκτικῆς του καταστάσεως ἀπέναντι τῶν συμμάχων, ἐβασίζετο ὅμως ἀπαραιτήτως ἐπὶ τῆς σοβαρᾶς ὀχυρώσεως Ἀδριανουπόλεως καὶ Κιρκιλισέ, ἥτις δὲν ἐξετελέσθη ἕνεκα τῆς γνωστῆς ἀβελτηρίας τῶν Τούρκων.

Περίσχεσις Ἀδριανουπόλεως: Ἡ διὰ τὴν περίσχεσιν τῆς Ἀδριανουπόλεως 2α βουλγαρικὴ στρατιὰ προελάσασα (βλ. σχ. 8) ἐπεζήτησεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν κατάληψιν ὅσον τὸ δυνατὸν πλειοτέρων καὶ ἐγγυτέρων σημείων, καθ' ὅσον τὸ τοιοῦτον, ἀφ' ἑνὸς μὲν θὰ καθίστα στενοτέραν τὴν περίσχεσιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ θὰ ἦτο χρήσιμον διὰ τὴν μέλλουσαν νὰ ἐπακολουθήσῃ βραδύτερον τακτικὴν πολιορκίαν. Νοεῖται καλῶς ὅτι ἡ περίσχεσις δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ ἐξ ὅλων τῶν κατευθύνσεων, διότι αἱ δυνάμεις τῆς 2ας στρατιᾶς ἦσαν τελείως ἀνεπαρκεῖς πρὸς τοῦτο· δι' ὃ ἐπεζητήθη τοιαύτη ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τῆς κατευθύνσεως τῶν δυσμῶν

Digitized by Google

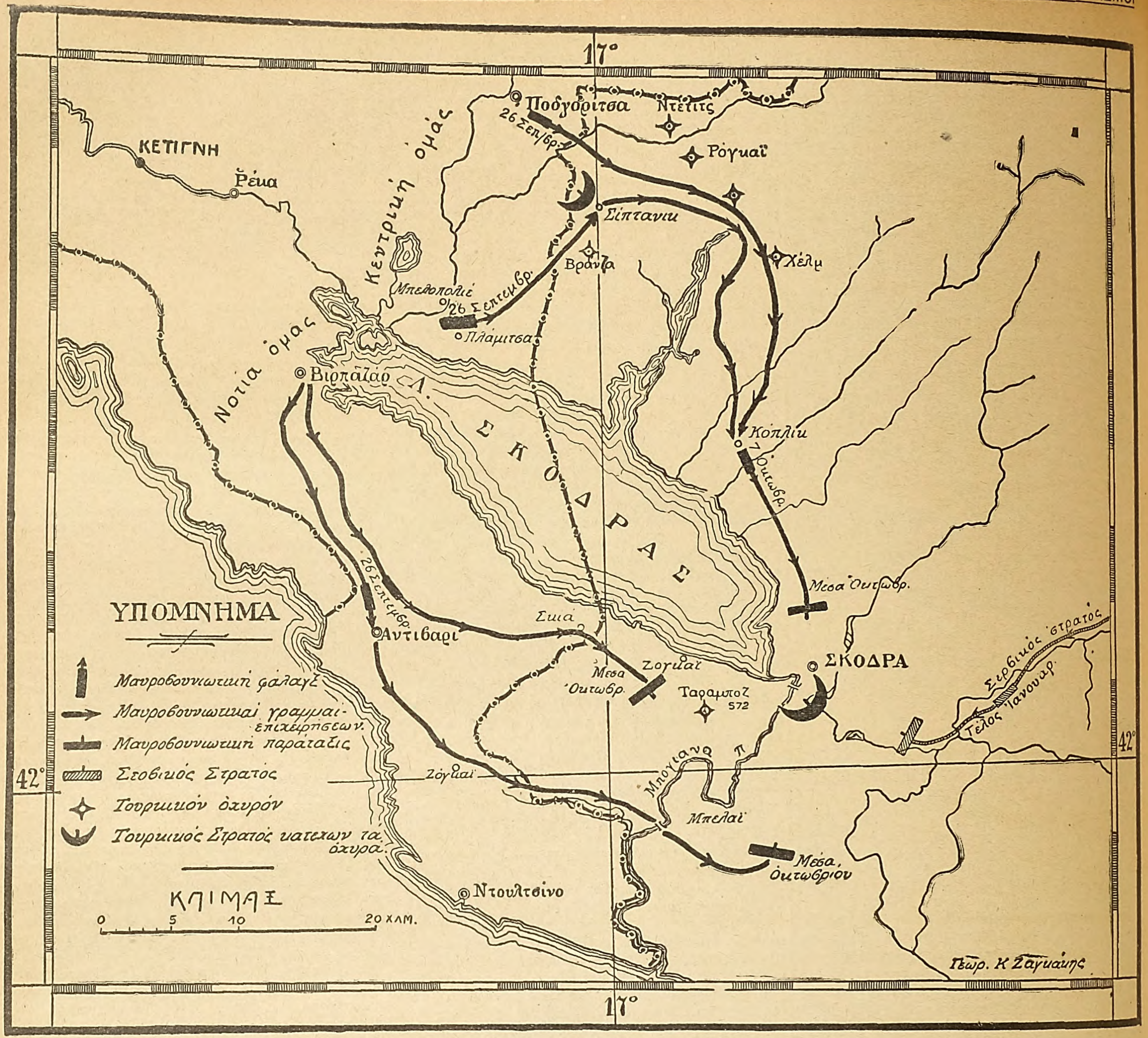

Σχ. 7. — ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟΤΟΥΡΚΙΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ 1912.

καθ' ὅσον ἐκεῖθεν διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμή, συνεπῶς θὰ διηυκολύνετο μεγάλως ἡ ἐκ Βουλγαρίας μεταφορὰ τοῦ βαρέος πυροβολικοῦ, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐκ τῆς κατευθύνσεως τῶν νοτιοδυσμῶν, καθ' ὅσον τὸ πρὸς αὐτὴν μέτωπον τῆς Ἀδριανουπόλεως ἦτο σχετικῶς ἀσθενές, συνεπῶς παρεῖχεν ἐλπίδας εὐκολωτέρας καταλήψεως διαφόρων καταλλήλων σημείων. Πάντως, μέχρι τῶν μέσων Ὀκτωβρίου, ἡ πρὸς τὰς κατευθύνσεις ταύτας βουλγαρικὴ περίσχεσις ἔφθασε μόνον μέχρι τῶν σημείων τῶν ἐνδεικνυομένων ἐν τῷ σχ. 8, χωρὶς νὰ καταληφθῶσιν οὐδὲ τὰ ὀχυρὰ *Καρτὰλ Τεπὲ* καὶ *Παπᾶς τεπέ*, ἐναντίον τῶν ὁποίων εἶχεν ἐκπεμφθῆ αἰφνιδία ἐπίθεσις τῆς 9ης Ὀκτωβρίου. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν περίσχεσιν ἐκ τῶν κατευθύνσεων ἀνατολῶν καὶ νότου, αὕτη θὰ ἐπήρχετο ἀφ' ἑαυτῆς, ἐκ τῆς προελάσεως τῆς 1ης βουλγαρικῆς στρατιᾶς.

Ἐπιχειρήσεις Κιρκιλισέ: Αἱ διὰ τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, 1η καὶ 3η στρατιαὶ προήλασαν οὕτως (βλ. σχ. 8), ὥστε ἡ μὲν 1η νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ μέτωπον ἐναντίον τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ τοῦ ὀργανοῦντος ἀμυντικὴν τοποθεσίαν περὶ τὸ Κιρκιλισὲ καὶ δυτικῶς αὐτοῦ, ἡ δὲ 3η, προχωροῦσα διὰ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ *Στράντδζα*, νὰ ὑπερκεράσῃ τὸ δεξιὸν τουρκικὸν πλευρόν, καὶ ἀποκόψῃ τὴν διὰ *Βιζύης* πρὸς Κωνσταντινούπολιν ὁδὸν ὑποχωρήσεως τῶν Τούρκων. Ἡ διὰ τῆς ὀροσειρᾶς Στράντδζα προέλασις τῆς 3ης βουλγαρικῆς στρατιᾶς ἀποτελεῖ σημαντικὸν γεγονὸς ἀπὸ ἀπόψεως πορείας, συγχρόνως δὲ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως μυστικότητος ἐπιτευχθείσης διὰ τῆς ἐκτελέσεως μεγάλων ἀσκήσεων, ὀλίγον χρόνον πρὸ τοῦ πολέμου, ἐκ Τυρνόβου πρὸς Σούμλαν, μετὰ τὸ πέρας τῶν ὁποίων τὰ πλεῖστα σώματα παρέμειναν μυστικῶς εἰς τὸν χῶρον τοῦτον.

Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐσκόπει ν' ἀμυνθῇ ἐπὶ τοποθεσίας περὶ τὸ Κιρκιλισέ, δι' ὃ ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας ἠσχολεῖτο εἰς τὴν ἀμυντικὴν ὀργάνωσιν ταύτης, πάντοτε ὅμως μὲ μέτωπον πρὸς βορειοδυσμάς, διότι ἡ προέλασις τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἀνεμένετο ἐκ τοῦ μεταξὺ Ἕβρου καὶ Τοῦντζα χώρου, δηλαδὴ ἀνεμένετο ἐκβίασις τῆς Ἀδριανουπόλεως κατὰ μέτωπον. Ἐξαίφνης ὅμως τὴν νύκτα 8—9 Ὀκτωβρίου διετάχθη ν' ἀναλάβῃ ἐπειγόντως ἐπίθεσιν ἀπὸ τῆς πρωίας τῆς 9ης μὲ σχέδιον ὑπερκεράσεως τοῦ ἀριστεροῦ βουλγαρικοῦ πλευροῦ καὶ ἀπωθήσεως τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἐπὶ τοῦ Τούντζα ἀρχικῶς, πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν κατόπιν. Πράγματι ἡ προέλασις τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἤρχισε τὴν πρωΐαν τῆς 9ης Ὀκτωβρίου (βλ. σχ. 8). Διὰ νὰ δυνηθῇ ὅμως οὗτος νὰ εὑρεθῇ ἀπέναντι τῶν ἀντικειμενικῶν του σκοπῶν, ἔπρεπε νὰ ἐκτελέσῃ προηγουμένως περιστροφὴν περὶ τὴν δεξιὰν αὐτοῦ πτέρυγα, δηλαδὴ μὲ πόλον τὸ 3ον σῶμα στρατοῦ. Ἀλλά, καὶ μεθ' ὅλην τὴν περιστροφήν του, ἡ κατεύθυνσίς του δὲν ἦτο ἡ ἁρμόζουσα, διότι, ἐνῷ τὸ μέτωπον τοῦ προελαύνοντος βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἦτο περιφερικὸν περίπου, μὲ κατεύθυνσιν ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον καὶ ἀπὸ βορειοανατολῶν πρὸς νοτιοδυσμάς, τὸ τοῦ προελαύνοντος τουρκικοῦ στρατοῦ ἦτο εὐθὺ μὲ κατεύθυνσιν πρὸς βορειοδυσμὰς περίπου. Τοῦτο συνέβαινε, διότι ἁπαξάπαντες οἱ ἀνώτατοι Τοῦρκοι διοικηταί, οἱ διεκδικοῦντες, εἴτε ὑπηρεσιακῶς, εἴτε αὐτοβούλως, τὸν τίτλον τοῦ ἀρχιστρατήγου παρεδέχοντο τὴν ὀροσειρὰν τοῦ Στράντδζα ὡς ἀπροσπέλαστον, συνεπῶς πᾶσαν δι' αὐτῆς βουλγαρικὴν προέλασιν φύσει ἀδύνατον.

Τὴν τοιαύτην πεπλανημένην ἀντίληψιν τῶν Τούρκων διοικητῶν ἐπέρρωσεν ἔτι μᾶλλον ἡ κατὰ τὰς 6, 7 καὶ 8 Ὀκτωβρίου ἔρευνα τῆς τουρκικῆς μεραρχίας ἱππικοῦ, καθ' ἣν ἡ μᾶλλον ἀκραία ἀριστερὰ (ἀνατολικὴ) βουλγαρικὴ φάλαγξ ἦτο ἡ διὰ *Δεβλετὶ Ἀγὰτς* πρὸς *Ἐρικλὲρ* προχωροῦσα, καθ' ὅσον αἱ διὰ *Τὰρ Τεπὲ* πρὸς *Ἀλματζὶκ* καὶ διὰ *Μᾶλο Τύρναβο* πρὸς *Δερέκιοϊ*, προχωροῦσαι βουλγαρικαὶ φάλαγγες διεξέφυγον τῆς τουρκικῆς ἀναγνωρίσεως. Τοιουτοτρόπως, ἡ ὑπερκερωτικὴ ἐξ ἀνατολῶν διάταξις τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ καθίστατο ὁλονὲν ἀπειλητικωτέρα, λόγῳ τῆς πρὸς βορειοδυσμὰς προχωρήσεως τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ· συνεπῶς τὸ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐπιζητούμενον ὑπεβοηθήθη μεγάλως ἐκ τοῦ κακίστου ἐλιγμοῦ τῶν Τούρκων. Ἐκ τῶν ἑκατέρωθεν προελάσεων τούτων ἐπῆλθε τὴν 9—11ην Ὀκτωβρίου ἡ ἐκ συναντήσεως μάχη τοῦ Κιρκιλισέ, καθ' ἣν ἡττήθη κατὰ κράτος ὁ τουρκικὸς στρατός. Μετὰ τὴν ἧτταν ταύτην, μέρος μὲν ὑπεχώρησε πρὸς τὸν μεταξὺ *Λουλὲ Μπουργκὰς* καὶ *Μπαμπᾶ Ἐσκῆ* χῶρον, μέρος δὲ (τὸ 3ον σῶμα στρατοῦ) πρὸς *Μπουνὰρ Χισσάρ*. Ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς δὲν ἐξετέλεσε στρατηγικὴν καταδίωξιν, καίτοι εὑρίσκετο ὑπὸ ἐξαιρετικῶς εὐνοϊκοὺς ὅρους, δεδομένου ὅτι ὁ τουρκικὸς στρατός, μετὰ τὴν στρατηγικὴν διάταξίν του, ὑπεχώρησε πρὸς δύο χωριστὰς κατευθύνσεις.

Ἐπιχειρήσεις Λουλὲ Μπουργκάς: Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐκορυφώθησαν αἱ ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ὑποβόσκουσαι ἀντιγνωμίαι καὶ διχόνοιαι μεταξὺ τῶν ἀνωτάτων Τούρκων ἀρχηγῶν. Ὁ Ναζὴμ ἐφρόνει ὅτι ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἔπρεπε νὰ λάβῃ ἀμυντικὴν θέσιν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ *Καραγὰτς Δερεζί*, πρὸς τὴν γνώμην δὲ ταύτην συνεφώνουν καὶ οἱ διοικηταὶ τῶν 1, 2 καὶ 4 σωμάτων στρατοῦ, καθ' ὅσον πάντες οὗτοι εἶχον τὴν γνώμην, ὅτι πᾶσα ὑποχώρησις τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἀνατολικώτερον θὰ εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν πλήρη ἀποθάρρυνσίν του καὶ ἴσως τὴν ἀποσύνθεσίν του. Ἐξ ἀντιθέτου ὁ Ἀβδουλὰχ καὶ ὁ Μαχμοὺτ Μουκτὰρ ἐπέμενον ἀνενδότως, ὅπως ὁ τουρκικὸς στρατὸς ταχθῇ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ἄνω ῥοῦ τοῦ *Ἐργένη*, δηλαδὴ ἐπὶ τῆς γραμμῆς *Τσορλοῦ—Σαράϊ*, καθ' ὅσον τὴν γραμμὴν τοῦ Καραγὰτς Δερεζὶ ἐθεώρουν ὡς δυναμένην εὐκόλως νὰ ὑπερκερασθῇ ἐκ τῆς κατευθύνσεως Μπουνὰρ Χισὰρ—Βιζύη καὶ συνεπῶς νὰ ὑποστῇ ἀποκοπὴν τῶν γραμμῶν ὑποχωρήσεως πρὸς Τσατάλτζαν καὶ Κωνσταντινούπολιν. Ἐν μέσῳ τῶν ἀντιγνωμιῶν τούτων (βλ. σχετικῶς εἰς τὸ μνημονευθὲν βιβλίον τοῦ στρατηγοῦ *Ἰζὲτ Φουὰτ* πασᾶ σελ. 165) ὁ τουρκικὸς στρατὸς εὑρέθη τὴν 15ην Ὀκτωβρίου ὠργανωμένος εἰς δύο στρατιάς, τὴν μὲν τοῦ *δεξιοῦ*, ἀποτελεσθεῖσαν ἐκ τοῦ 3ου σώματος στρατοῦ, μονάδων τινῶν σταλεισῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ μιᾶς ταξιαρχίας ἱππικοῦ, ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Μαχμοὺτ Μουχτάρ, τὴν δὲ τοῦ

Digitized by Google

ἀριστεροῦ, ἀποτελεσθεῖσαν ἐκ τῶν 1, 2 καὶ 4 σωμάτων στρατοῦ καὶ τῆς μεραρχίας ἱππικοῦ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Ἀβδουλάχ· ἀμφότεραι αἱ στρατιαὶ ἐτέλουν ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Ναζήμ. Ὡς ἦτο φυσικόν, ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη τοῦ ἀρχιστρατήγου, καὶ ὁ τουρκικὸς στρατὸς κατέλαβε τὴν 15ην Ὀκτωβρίου ἀμυντικὴν τοποθεσίαν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Καραγὰτς Δερεζὶ (βλ. σχ. 8) μὲ τὴν στρατιὰν τοῦ Ἀβδουλάχ, καθόσον ἡ στρατιὰ τοῦ Μουχτὰρ παρέμεινε περὶ τὸ Μπουνὰρ Χισὰρ ὡς στράτευμα ἑλιγμῶν. Ἅμα ὡς ἡ μεραρχία τοῦ βουλγαρικοῦ ἱππικοῦ ἐπληροφόρησε τὸ βουλγαρικὸν στρατηγεῖον περὶ τῆς ἐγκαταστάσεως ταύτης τῶν Τούρκων, ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς ἤρχισεν ἀμέσως τὴν προέλασιν, μὲ τὴν πρόθεσιν τῆς μετωπικῆς ἐπιθέσεως καὶ τῆς ὑπερκεράσεως τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ τοῦ ἐχθροῦ. Λαμβανομένου ὅμως ὑπ' ὄψει, ὅτι τὸ μέτωπον τῆς τουρκικῆς τοποθεσίας εἶχε κατεύθυνσιν πρὸς βορειοδυσμάς, ὤφειλεν ὁ βουλγαρικὸς στρατός, ὁ ἔχων μέχρις ὥρας κατεύθυνσιν πρὸς νότον, νὰ περιστραφῇ περὶ τὴν ἀριστερὰν αὐτοῦ πτέρυγα, μὲ πόλον τὴν 5ην μεραρχίαν· πρὸς τοῦτο ἤρχισε τὴν προέλασίν του τὴν 14ην Ὀκτωβρίου, (βλ. σχ. 8) κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ μέτωπον μὲν διὰ τῶν μεραρχιῶν 5ης, 4ης, 6ης καὶ 1ης, κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ δὲ τουρκικοῦ πλευροῦ διὰ τῆς 10ης μεραρχίας καὶ τῆς μεραρχίας ἱππικοῦ, ἥτις εἶχε προσπεράσει τὸν Ἐργένην τὴν πρωΐαν τῆς 14ης Ὀκτωβρίου καὶ καταστρέψει τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν περὶ τὸ Μπασμᾶ Ἐσκῆ. Ἐκ τῆς βουλγαρικῆς ταύτης προελάσεως ἐπῆλθε τὴν 15—20 Ὀκτωβρίου ἡ μάχη τοῦ *Λουλὲ Μπουργὰς—Μπουνὰρ Χισάρ*, καθ' ἣν ἡττήθησαν οἱ Τοῦρκοι. Καὶ ἡ μὲν στρατιὰ τοῦ Ἀβδουλὰχ ἔφυγε προτροπάδην καὶ πανικόβλητος πρὸς τὴν κατεύθυνσιν *Τσορλοῦ*, ἡ δὲ τοῦ Μουχτὰρ ὑπεχώρησεν ἐν σχετικῇ τάξει πρὸς *Τσερκέσκιοϊ*· ἡ ἐν γένει ὅμως ὑποχώρησις αὕτη τῶν Τούρκων ἐγένετο ὑπὸ περιστάσεις καὶ καιρικὰς συνθήκας ἀθλίας, διότι ἀπὸ τῆς 19ης ἔβρεχε συνεχῶς ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα καὶ συνεπῶς τὸ ἔδαφος εἶχε κατακλυσθῇ καὶ καταστῇ τέλμα ἀδιάβατον, μέχρι τοῦ σημείου ὥστε πᾶσα κίνησις τοῦ πυροβολικοῦ καθίστατο τελείως ἀδύνατος. Ἡ στρατιὰ μάλιστα τοῦ Μουχτὰρ ἠναγκάσθη ν' ἀφήσῃ ἓξ ὁλοκλήρους πυροβολαρχίας καταχωσθείσας κυριολεκτικῶς μετὰ τῶν ἵππων των ἐντὸς τῆς ἰλύος, ἃς ὅμως ἠδυνήθη ν' ἀποσύρῃ κατόπιν διὰ βουβάλων, δι' ἐργασίας 36 ὡρῶν. Ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς δὲν ἀνέλαβε καὶ πάλιν στρατηγικὴν καταδίωξιν, πᾶν δ' ὅ,τι ἐγράφη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ἢ ὑπὸ τῶν φιλοβουλγάρων, περὶ ἡρωϊκῶν καταδιώξεων, περὶ ἀτομικῶν ἀγώνων σῶμα πρὸς σῶμα, περὶ ἐφόδων καὶ περὶ ἐπελάσεων εἶναι μυθεύματα τῆς βουλγαρικῆς ἀλαζονείας. Οἱ αὐτόπται μάρτυρες, ὁ Ἄγγλος Lionel James, ἀνταποκριτὴς τοῦ «Χρόνου» τοῦ Λονδίνου, ὁ Ἄγγλος Asmead Bartlet ἀνταποκριτὴς τοῦ «Ἡμερησίου Τηλεγράφου» τοῦ Λονδίνου, ὁ Γερμανὸς ταγματάρχης Hochwachter, προσκεκολλημένος παρὰ τῷ ἐπιτελείῳ τοῦ 3ου τουρκικοῦ σώματος στρατοῦ, πιστοποιοῦσιν ὅτι βουλγαρικὴ καταδίωξις δὲν ἐγένετο (βλ. Ἱστορ. *Boucabeille* σελ. 170, καὶ *Immanuel* τόμ. 2ος, σελ. 72 καὶ 84). Ἄλλως τε τὸ γεγονὸς ὅτι ἠδυνήθη ὁ Μουχτὰρ ν' ἀποσύρῃ τὰς 6 πυροβολαρχίας του ἀποτελεῖ πασιφανῆ ἀπόδειξιν περὶ τῆς βουλγαρικῆς ἀδρανείας.

Ἐπιχειρήσεις Τσατάλτζας: Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἠδυνήθη οὕτω νὰ ὑποχωρήσῃ ἀνενόχλητος, καὶ τὴν 30ὴν Ὀκτωβρίου νὰ φθάσῃ πρὸ τῆς Τσατάλτζας. Ἐπειδὴ ὅμως, ἀφ' ἧς στιγμῆς θὰ ἐξεβιάζετο ἡ τοποθεσία τῆς Τσατάλτζας, ἡ πρὸς Κωνσταντινούπολιν ὁδὸς ἦτο ἀνοικτὴ πλέον εἰς τοὺς Βουλγάρους, ἐπεβάλλετο νὰ φραχθῇ ἐπειγόντως, ὁ δὲ φραγμὸς οὗτος δὲν ἠδύνατο νὰ ἐγκατασταθῇ καλύτερον καὶ ἀσφαλέστερον εἰμὴ ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῆς Τσατάλτζας, ἐφ' ὧν κατὰ τὸν ρωσοτουρκικὸν πόλεμον 1877—1878 εἶχεν ἐγκατασταθῇ ἡ τρίτη καὶ τελευταία τουρκικὴ ἀμυντικὴ γραμμή, μὴ χρησιμοποιηθεῖσα τότε, λόγῳ τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει συναφθείσης ἀνακωχῆς. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἤρχισε νὰ ὀχυρώνῃ ἐσπευσμένως τὴν ἐν λόγῳ τοποθεσίαν καὶ νὰ μεταφέρῃ ἐν αὐτῇ τὰ φρουριακὰ πυροβόλα τῶν Δαρδανελλίων, καθ' ὅσον ἡ Τσατάλτζα εὑρέθη ἀνοχύρωτος τελείως κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου 1912, διότι οὐδέποτε ἐφαντάσθησαν οἱ Τοῦρκοι ὅτι θὰ παρουσιάζετο ἀνάγκη ἀμύνης ἐπ' αὐτῆς. Σὺν τῇ ὀχυρώσει τῆς Τσατάλζας ἐξετελέσθη τότε καὶ πλήρης ἀναδιοργάνωσις τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, τῇ συνδρομῇ ἀρκετοῦ στρατεύματος μεταφερθέντος διὰ ξηρᾶς ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Τσατάλζαν. Οὕτως ἀπὸ τῆς 3ης Νοεμβρίου ὁ πρὸ τῆς Τσατάλτζας τουρκικὸς στρατὸς εἶχε συγκροτηθῇ ὡς ἑξῆς (βλ. καὶ σχ. 9):

1ον	σῶμα	στρατοῦ	ὑπὸ τὸν	*Ὀμὲρ—Ἰαβὲρ πασᾶν.*
2ον	»	»	» »	*Χαμδῆ πασᾶν.*
3ον	»	»	» »	*Μαχμοὺτ-Μουχτὰρ πασᾶν.*
1ον	μικτὸν σῶμα	στρατοῦ	ὑπὸ τὸν	*Ἀχμὲτ—Ἀμποὺκ πασᾶν.*
2ον	»	»	» »	*Συλεϊμὰν πασᾶν.*
3ον	»	»	» »	*Ἰζὲτ-Φουὰτ πασᾶν.*

Ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς παρέμεινεν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Καραγὰτς δερεζὶ μέχρι τῆς 25ης Ὀκτωβρίου, μετεσχημάτισε δὲ τότε κατά τι τὰς ἀνωτάτας αὐτοῦ μονάδας προσέτι μετέφερε τὰς μεραρχίας 3ην καὶ 9ην ἐκ τῆς περὶ τὴν Ἀδριανούπολιν 2ας στρατιᾶς, καθ' ὅσον περὶ τὸ τέλος Ὀκτωβρίου εἶχε φθάσει πρὸς ἐνίσχυσιν ἡ 2α σερβικὴ στρατιά. Ἀπὸ τῆς 25 Ὀκτωβρίου ὁ βουλγαρικὸς στρατός, οὕτω συντεταγμένος, ἀρχίζει τὴν προέλασίν του (βλ. σχ. 8 καὶ 9). Τὴν 3ην Νοεμβρίου οἱ ἀντίπαλοι στρατοὶ εὑρέθησαν ἀντιμέτωποι, εὐθὺς δ' ἀμέσως διεξήχθησαν αἱ πρῶται περὶ τὴν Τσατάλτζαν μάχαι (4—8 Νοεμβρίου), τὰς ὁποίας ἐπηκολούθησεν ἡ ἀνακωχὴ (20 Νοεμβρίου).

Κατὰ τὴν ἐπανάληψιν τῶν ἐχθροπραξιῶν τὴν 21ην Ἰανουαρίου 1913, ὁ τουρκικὸς στρατὸς τῆς Τσατάλτζας εὑρέθη τεταγμένος ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ στρατηγοῦ *Ἀχμὲτ Ἰζὲτ* πασᾶ, τέως γενικοῦ ἐπιτελάρχου τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Μέχρι τοῦ Μαρτίου συνήφθησαν ἀρκεταὶ μάχαι κατὰ διαφόρους χρονικὰς περιόδους, ἀλλ' ἄνευ οὐδεμιᾶς ὁριστικῆς ἑκατέρωθεν ἐπιτυχίας. Τέλος τὴν 31ην Μαρτίου συνήφθη μονομερὴς ἀνακωχὴ μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Τουρκίας. Δέον νὰ τονισθῇ ὅτι ἡ μὴ ἀπελευθέρωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῷ 1912 ἀποδοτέα ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τοὺς Βουλγάρους· διότι ἂν οὗτοι ἐδέχοντο τὰς προτάσεις τοῦ διαδόχου Κωνσταντίνου τὸν Νοέμβριον τοῦ 1912, περὶ ἐνισχύσεως· τοῦ πρὸ τῆς Τσατάλτζας βουλγαρικοῦ στρατοῦ διὰ τριῶν ἑλληνικῶν μεραρχιῶν καί τινων σερβικῶν, ἵνα τοιουτοτρόπως ἐκβιασθῇ ἡ τοποθεσία τῆς Τσατάλτζας καὶ ἐπιβληθῶσιν εἰς τοὺς Τούρκους οἱ ὅροι τῆς εἰρήνης ἐντὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ ζήτημα θὰ εἶχεν ἔκτοτε λυθῇ. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Τσατάλτζα ἦτο ἀνοχύρωτος, ριζικῶς δὲ διάφορος ἦτο ἡ θέσις της τὸν Φεβρουάριον καὶ Μάρτιον 1913. Ἀλλ' οἱ Βούλγαροι, ἀποβλέποντες οὐχὶ εἰς τὸ κοινὸν συμμαχικὸν συμφέρον, ἀλλ' εἰς τὸ ἴδιον, δὲν ἀπεδέχθησαν τὰς ἑλληνικὰς προτάσεις, διότι ἤθελον τὴν Κωνσταντινούπολιν ἢ ἐξ ὁλοκλήρου βουλγαρικήν, ἢ ἄλλως παραμένουσαν τουρκικήν.

Ἐπιχειρήσεις Καλλιπόλεως: Ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐγκατεστάθη ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐπὶ τῆς Τσατάλτζας συνεκροτήθη τουρκικὴ ὁμὰς ἐκ δύο μεραρχιῶν, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν *Σεφκὲτ—Τουργοὺτ* πασᾶν, ταχθεῖσα εἰς *Μπουλαΐρ* (*Πλαγιάρι*), παρὰ τὸν ἰσθμὸν τῆς χερσονήσου τῆς *Καλλιπόλεως*, ἐπὶ σκοπῷ μὴ ἐκδηλωθέντι τότε σαφῶς. Οἱ Βούλγαροι ἀνησυχήσαντες ἀπέστειλαν ἀρχικῶς μὲν τὴν

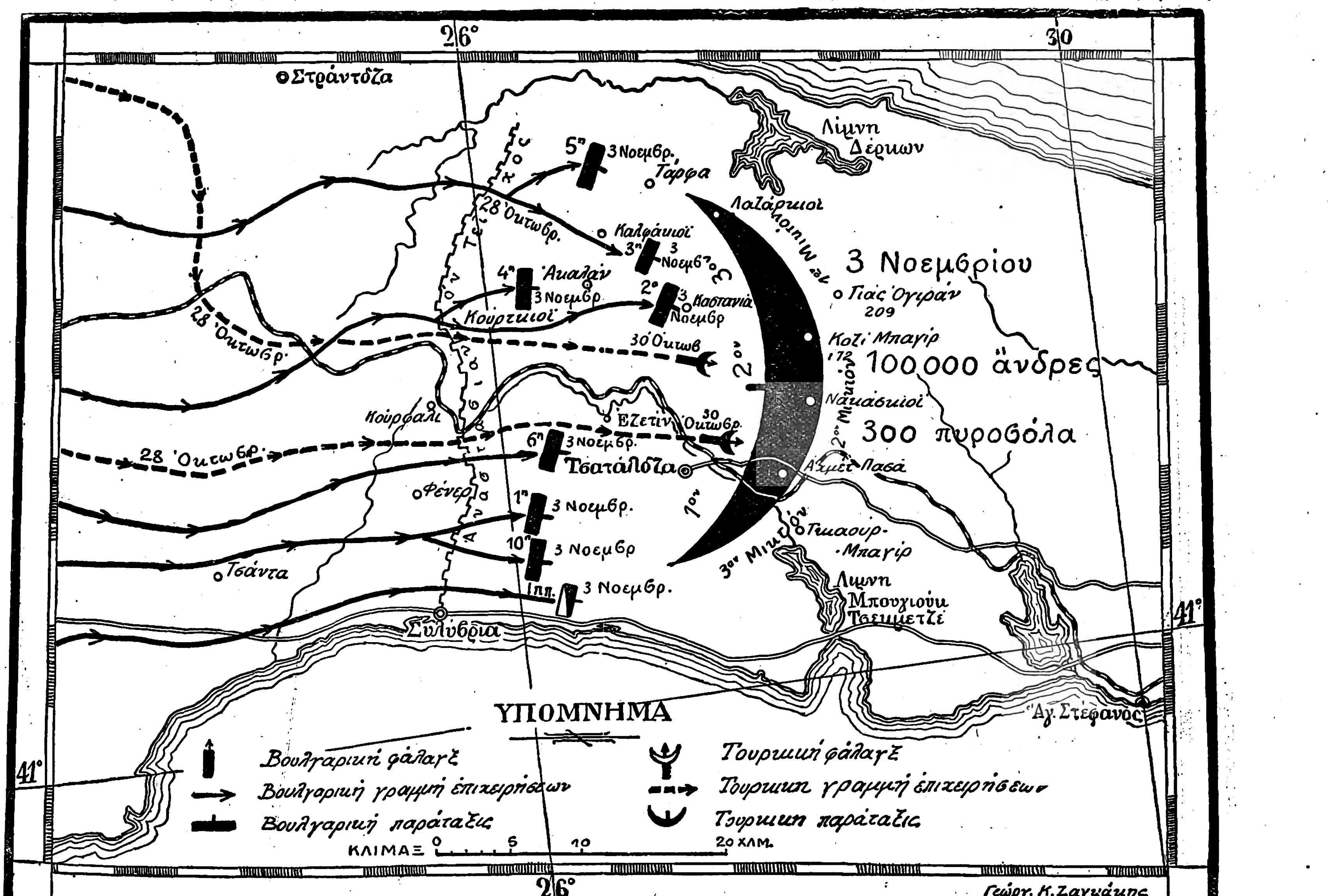

Σχ. 9. — ΒΟΥΛΓΑΡΟΤΟΥΡΚΙΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ 1912—1913.

Digitized by Google

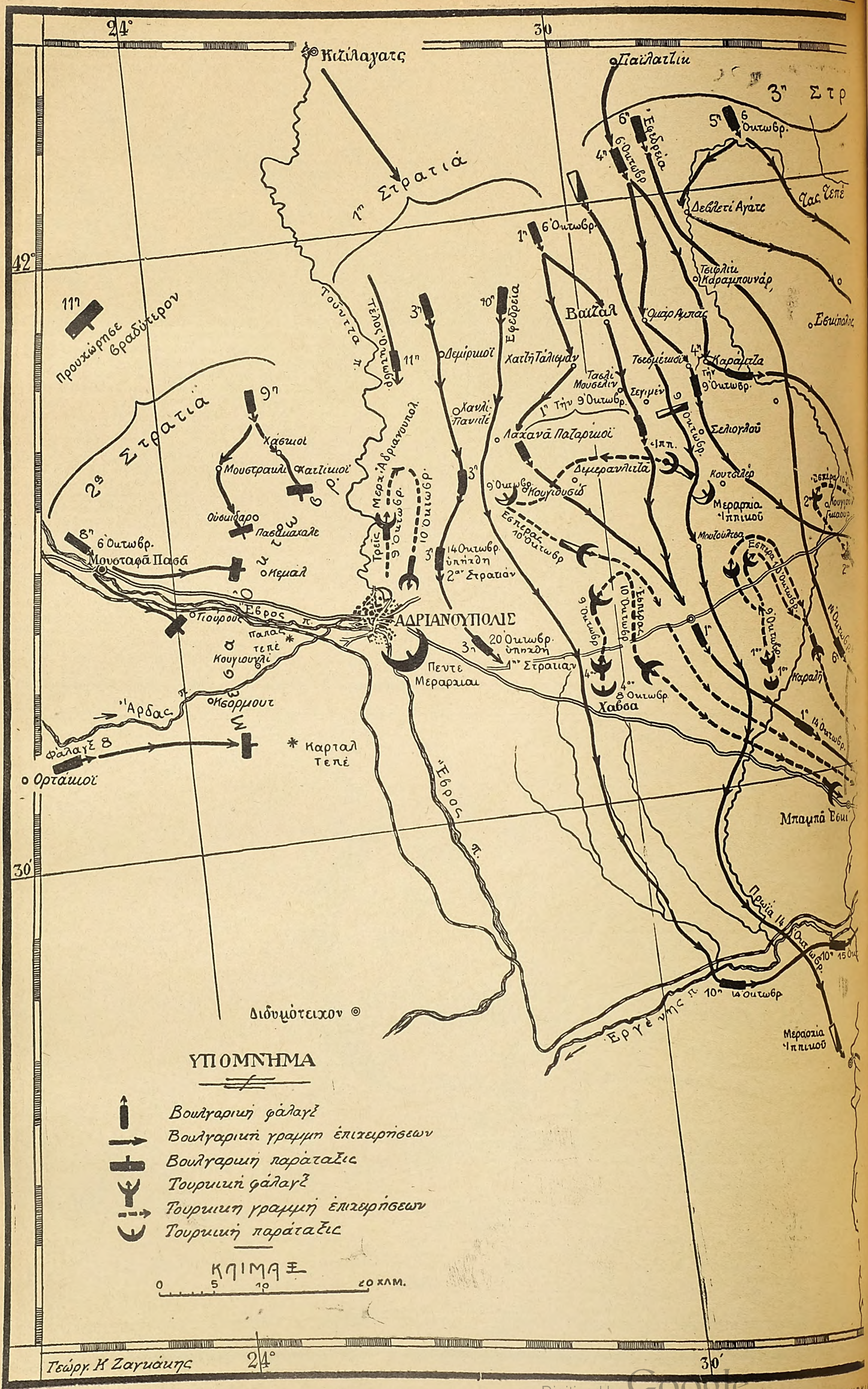

Digitized by Google

Σχ. 8.—ΒΟΥΛΓΑΡΟΤΟΥΡΚΙΚ

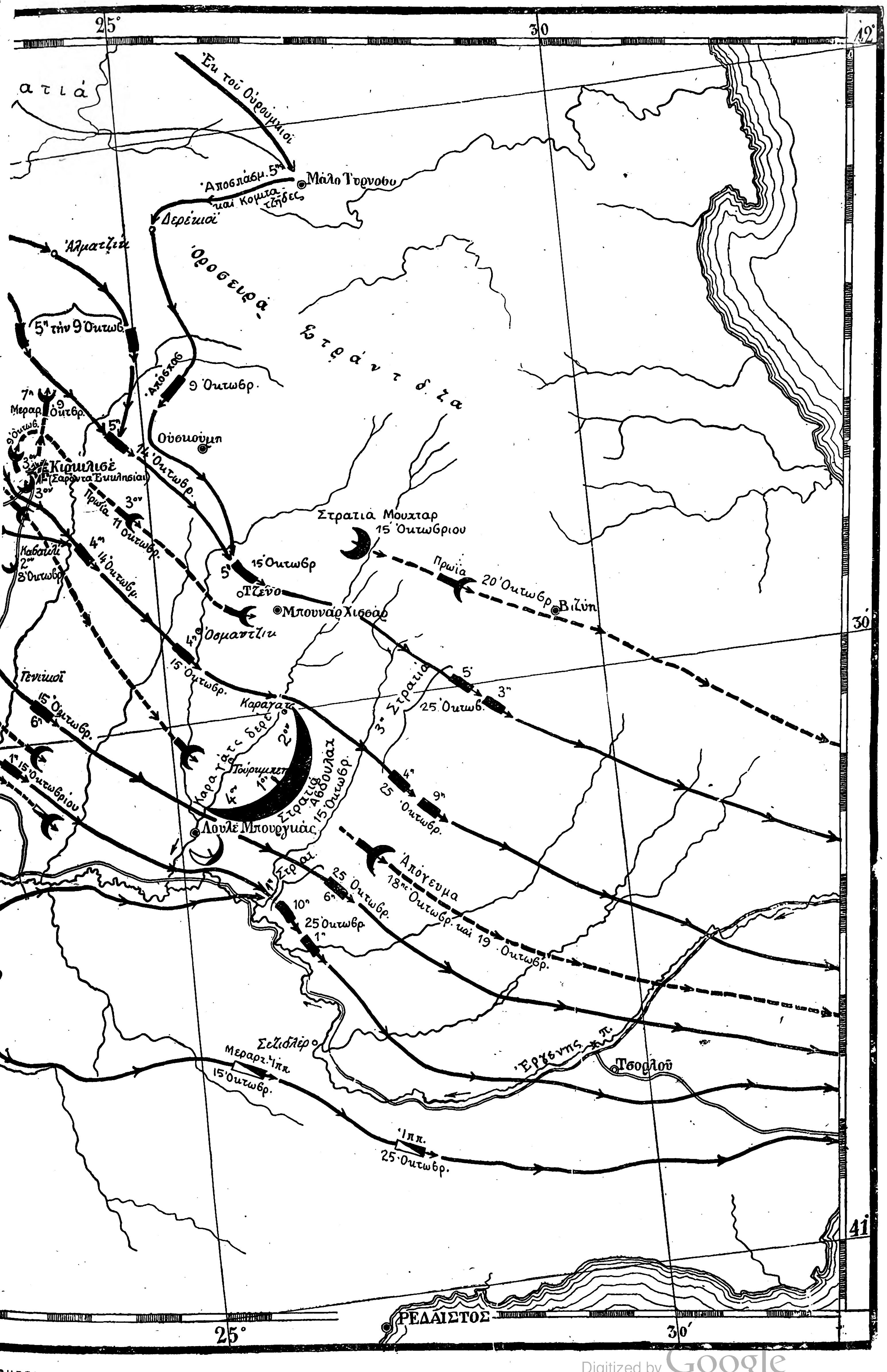

Digitized by Google

7ην μεραρχίαν, μεταφερθεῖσαν περὶ τὰ μέσα Νοεμβρίου ἐκ Θεσσαλονίκης εἰς Δεδεαγάτς, εἶτα δέ, μετὰ τὸ πέρας τῶν εἰς δυτικὴν Θράκην ἐπιχειρήσεων, καὶ τὴν 2αν μεραρχίαν. Εὐθὺς ἅμα τῇ ἐπαναλήψει τῶν ἐπιχειρήσεων κατὰ Ἰανουάριον 1913, μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἀνακωχῆς, διεξήχθησαν μάχαι τινὲς εἰς *Μπουλαὶρ* καὶ εἰς *Σάρκιοϊ* (*Περιστέρι*).

Ἐπιχειρήσεις ἐν Δυτικῇ Θράκῃ: Οἱ εἰς τὴν δυτικὴν Θράκην συγκεντρωθέντες ἀντίπαλοι στρατοὶ (βλ. σχ. 1) ἀπέβλεπον ἀμφότεροι εἰς τὴν πλευρικὴν ἐξασφάλισιν τοῦ στρατοῦ των, ἐπὶ πλέον δ' ἡ μὲν 2α βουλγαρικὴ μεραρχία εἰς τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς ἄνω κοιλάδος τοῦ Ἄρδα ἐκ τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων καὶ εἰς τὴν κατάληψιν τῶν μεταξὺ Νέστου καὶ Ἕβρου πόλεων, ἡ δὲ τουρκικὴ ὁμὰς τοῦ Ἰαβὲρ πασᾶ εἰς τὴν κάλυψιν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς καὶ τοῦ Δεδεαγάτς. Ἀπὸ 7—15 Ὀκτωβρίου διεξήχθησαν σοβαροὶ ἀγῶνες, ὧν ἀποτέλεσμα ἦτο ἡ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατάληψις ὁλοκλήρου τῆς κοιλάδος τοῦ Ἄρδα, κατὰ δὲ τὸ ἐπακολουθῆσαν μέχρις 25ης Ὀκτωβρίου διάστημα ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἀπεπειράθη διὰ διαφόρων ἀγώνων ν' ἀνακαταλάβῃ τὴν κοιλάδα ταύτην, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσεν. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν Νοεμβρίου πᾶσα προσπάθεια τοῦ Ἰαβὲρ ἀπέβλεπεν εἰς τὴν πρὸς ἀνατολὰς διολίσθησίν του, ἀλλ' ἀπέτυχε, διότι τὴν πρωΐαν τῆς 14ης Νοεμβρίου ἐδέχθη τὴν συγκεντρωμένην ἐπίθεσιν τοῦ βουλγαρικοῦ στρατεύματος παρὰ τὸ *Μερχαμλί*, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ἦτο νὰ ἐξαναγκασθῇ ὁ Τοῦρκος στρατηγὸς νὰ παραδοθῇ μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ.

Πολιορκία Ἀδριανουπόλεως: Ἀπὸ τοῦ τέλους Ὀκτωβρίου ἤρχισεν ἡ περὶ τὴν Ἀδριανούπολιν περίσχεσις, ἐξελισσομένη εἰς τακτικὴν πολιορκίαν, διότι αἱ περὶ αὐτὴν βουλγαρικαὶ δυνάμεις ἐνισχύθησαν διὰ τῆς ἀφίξεως τῆς 11ης βουλγαρικῆς μεραρχίας καὶ τῆς 2ας σερβικῆς στρατιᾶς. Διὰ τῆς ἀνακωχῆς τῆς 20ῆς Νοεμβρίου (ἄρθρ. 7) εἶχε καθορισθῆ οὐδετέρα ζώνη, δι' ἧς διήρχοντο οἱ βουλγαρικοὶ συρμοὶ οἱ κυκλοφοροῦντες μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Ἀδριανουπόλεως. Περὶ τὰ μέσα Φεβρουαρίου ἐνισχύθη σημαντικῶς ὁ περὶ τὴν Ἀδριανούπολιν βουλγαρικὸς στρατὸς διὰ τῆς ἀποστολῆς ἀρκετῶν δυνάμεων ἐκ τοῦ στρατοῦ τῆς Τσατάλτζας, πρὸς δὲ καὶ σερβικῶν μετὰ πολλοῦ βαρέος πυροβολικοῦ. Μετὰ τὴν πολύμηνον τέλος πολιορκίαν, ἐπετεύχθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τὴν πρωΐαν τῆς 13ης Μαρτίου 1913 ἡ ἅλωσις τῆς Ἀδριανουπόλεως.

Ὁ ἀγὼν ἐν Μακεδονίᾳ. Ἡ μεταξὺ *Δούπνιστα* καὶ *Κιουστενδὴλ* συγκεντρωθεῖσα 7η βουλγαρικὴ μεραρχία τοῦ στρατηγοῦ Θεοδωρώφ, ἀποτελουμένη ἐκ τεσσάρων ταξιαρχιῶν καὶ ἐθελοντικῶν τινων σωμάτων, προὐχώρησε πρὸς Μακεδονίαν διὰ τριῶν φαλάγγων: τῆς κεντρικῆς ἀποτελουμένης ἐκ τοῦ κυρίου ὄγκου τῆς δυνάμεως καὶ ἀκολουθούσης τὴν διὰ Δούπνιστα πρὸς *Τζουμαγιὰν* κοιλάδα τοῦ Στρυμόνος, τῆς δεξιᾶς (δυτικῆς) ἀποτελουμένης ἐκ μεικτοῦ τινος ἀποσπάσματος καὶ πορευομένης διὰ ὀρεινῆς διαβάσεως πρὸς *Τσάρεβο σέλο*, καὶ τῆς ἀριστερᾶς (ἀνατολικῆς) ἀποτελουμένης ἐκ μικρᾶς τινος δυνάμεως καὶ πορευομένης δι' ὀρεινῆς διαβάσεως πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Νέστου. Ἡ κεντρικὴ φάλαγξ κατέλαβε τὴν 10ην Ὀκτωβρίου τὴν Τζουμαγιάν, ἀλλ' ἐπιχειρήσασα τὴν ἐπομένην νὰ προχωρήσῃ πρὸς *Σιμιτλὴ* εὑρέθη πρὸ τουρκικοῦ στρατεύματος, ἐξαναγκάσαντος αὐτὴν εἰς ὑποχώρησιν ἐντὸς τῆς ἰδίας ταύτης ἡμέρας (βλ. σχ. 10). Ἀλλὰ τὴν 13ην Ὀκτωβρίου διετάχθη τὸ μεῖζον μέρος τῆς τουρκικῆς ὁμάδος τοῦ Στρυμόνος (βλ. σχ. 1), ἤτοι ἡ μεραρχία τοῦ στρατηγοῦ *Γκαλὴπ πασᾶ* τοῦ 5ου σώματος στρατοῦ καὶ μία μεραρχία ρεδίφ, μετὰ τοῦ διοικητοῦ τῆς ὁμάδος στρατηγοῦ *Ἀλῆ Ναδὶρ πασᾶ*, ν' ἀποχωρήσῃ καὶ ἐπειγόντως νὰ σπεύσῃ νὰ συνενωθῇ μετὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ Χασὰν Ταξὶν πασᾶ, τῶν δρώντων ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Ἡ διαταγὴ αὕτη ἐδόθη εὐθὺς μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐν Σαρανταπόρῳ, ἐξετελέσθη δὲ τὴν νύκτα τῆς 13—14 Ὀκτωβρίου. Τοῦτο ἐπέτρεψεν εἰς τὴν βουλγαρικὴν φάλαγγα νὰ ἐπαναλάβῃ ἀπὸ τῆς 14ης τὴν πρὸς νότον προέλασιν. Τὴν πρὸς νότον λοιπὸν προέλασιν τῆς 7ης βουλγαρικῆς μεραρχίας ὑπεβοήθησε τὰ μέγιστα ἡ ἐν Σαρανταπόρῳ νίκη τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ἡ περαιτέρω προέλασις τῆς βουλγαρικῆς ταύτης μεραρχίας ἐξετελέσθη ἐντελῶς ἀκωλύτως, ἐξαιρέσει μικρᾶς τινος τουρκικῆς ἀντιστάσεως παρὰ τὴν *Βέτριναν* τὴν 19ην Ὀκτωβρίου, ἐπὶ τῷ σκοπῷ παρακωλύσεως τῆς ἐξόδου τῆς βουλγαρικῆς φάλαγγος ἐκ τῆς στενωποῦ *Ρουπέλ*. Ἡ ἀντίστασις ὅμως αὕτη ὑπερενικήθη εὐκολώτατα, διότι ἐπρόκειτο περὶ ὀλιγίστων τουρκικῶν δυνάμεων ἀπομεινασῶν ἐναντίον τῶν Βουλγάρων ἐν Μακεδονίᾳ.

Ἡ ὑπὸ τόσον εὐνοϊκοὺς ὅρους προελάσασα ἀμαχητὶ 7η βουλγαρικὴ μεραρχία διῆλθε τὴν πρωΐαν τῆς 26ης Ὀκτωβρίου διὰ τῆς γεφύρας τοῦ *Ὀρλιακο*, τὸ δ' ἑσπέρας τῆς ἰδίας ταύτης ἡμέρας ἀφίκετο εἰς *Γκιουβέσναν* ἡ ταξιαρχία Πετρώφ, ἀνήκουσα εἰς τὴν δύναμίν της. (Περὶ τῆς δολίας δράσεως τῆς μεραρχίας ταύτης βλ. ἀνωτέρω.)

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΤΟΛΟΥ. Ἐκ τῶν ἀντιπάλων τοῦ πρώτου βαλκανικοῦ πολέμου κρατῶν, μόνον ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Τουρκία εἶχον ναυτικὴν δύναμιν. Τὸν τουρκικὸν συνεπῶς στόλον ἀντεμετώπισεν ὁ μοναδικὸς στόλος τῶν συμμάχων, ὁ ὑπὸ τὸν ναύαρχον *Κουντουριώτην* ἑλληνικός. Περὶ τοῦ βουλγαρικοῦ στολίσκου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ λόγος, διότι τὰ πλοιάρια ταῦτα, καλῶς ποιοῦντα, παρέμειναν καθ' ὅλον τὸν πόλεμον κεκρυμμένα ἐν τῷ ἀσφαλεῖ λιμένι τῆς Βάρνας. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος εὐθὺς ἀπὸ τῶν ἀρχῶν Ὀκτωβρίου, ἀποκτήσας τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου, προσέφερεν ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας εἰς τὰς κατὰ ξηρὰν στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις ἁπάντων τῶν συμμάχων, διότι ἀποκλεισθείσης τῆς διὰ θαλάσσης μεταφορᾶς παρημποδίσθη ἡ κινητοποίησις τῶν Τούρκων ἐφέδρων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Συρίας εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν, καθὼς καὶ τῶν μονάδων κης εἰς Δεδεαγὰτς καὶ τἀνάπαλιν μεταφορὰ τουρκικῶν στρατευμάτων καθίστατο ἀδύνατος.

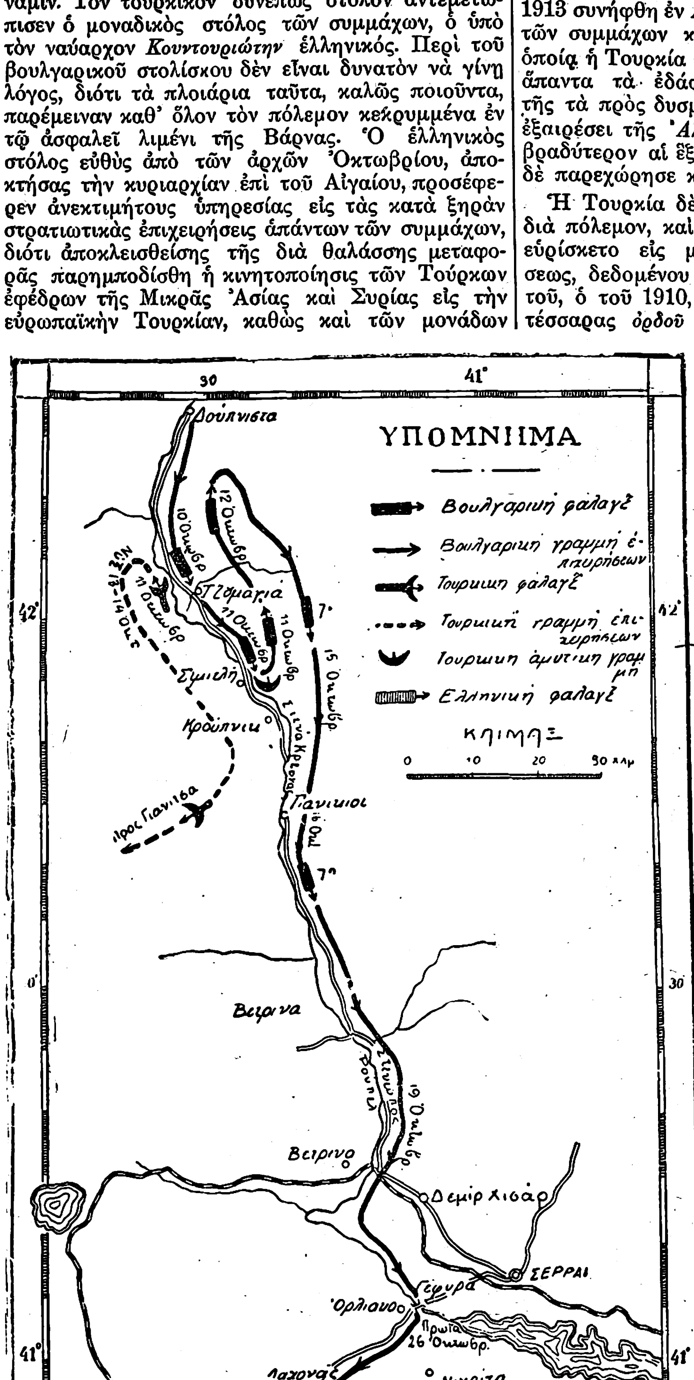

Σχ. 10.—ΒΟΥΛΓΑΡΟΤΟΥΡΚΙΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ 1912.

τῆς ἀσιατικῆς Τουρκίας, ἤτοι ὁλόκληρος ἡ 4η ὀρδοῦ Μεσοποταμίας, τὸ 8ον σῶμα στρατοῦ Δαμασκοῦ, ἀνῆκον ὀργανικῶς εἰς τὴν 2αν ὀρδοῦ Μακεδονίας, ἅπασαι αἱ μεραρχίαι ρεδὶφ καὶ τὰ συντάγματα ἱππικοῦ τῶν περιφερειῶν τούτων. Εἰς τοὺς Τούρκους δὲν ἀπέμενον εἰμὴ μόνον οἱ σιδηρόδρομοι τῆς ἀσιατικῆς Τουρκίας, οἵτινες καὶ ἀνεπαρκέστατοι ἦσαν καὶ συχρόνως δὲν εἶχον χάραξιν διὰ στρατιωτικοὺς σκοπούς. Οὕτω δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ εἰς εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν μεταφορὰ εἰμὴ μόνον ὀλιγίστων δυνάμεων ἐκ Σμύρνης καὶ ἐξ Ἀρμενίας, χρησιμοποιηθεισῶν τῶν διὰ Μαύρης θαλάσσης καὶ Προποντίδος θαλασσίων ὁδῶν.

Κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ τότε μεγάλου βεζύρου *Κιαμὴλ πασᾶ*, παρημποδίσθη ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἡ εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν ἔγκαιρος μεταφορὰ 250.000 τουρκικοῦ στρατοῦ. Ἀλλὰ δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τοῦτο ἡ συμβολὴ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, διότι ἐπέτυχε καὶ τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν μακεδονικῶν, θρακικῶν καὶ ἠπειρωτικῶν παραλίων, εἰς τρόπον ὥστε ὁ τε ἀνεφοδιασμὸς τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, καθὼς καὶ ἡ ἀπὸ Θεσσαλονίκης εἰς Δεδεαγὰτς...

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΗΤΤΗΣ. Τὴν 17ην Μαΐου 1913 συνήφθη ἐν *Λονδίνῳ* ἡ *συνθήκη εἰρήνης* μεταξὺ τῶν συμμάχων καὶ τῆς Τουρκίας, συμφώνως τῇ ὁποίᾳ ἡ Τουρκία παρεχώρησεν εἰς τοὺς συμμάχους ἅπαντα τὰ ἐδάφη τῶν εὐρωπαϊκῶν κτήσεων αὐτῆς τὰ πρὸς δυσμὰς τῆς γραμμῆς *Αἴνου—Μηδείας*, ἐξαιρέσει τῆς *Ἀλβανίας*, περὶ ἧς θ' ἀπεφάσιζον βραδύτερον αἱ ἓξ μεγάλαι Δυνάμεις, πρὸς τούτοις δὲ παρεχώρησε καὶ τὴν *Κρήτην*.

Ἡ Τουρκία δὲν ἦτο παρεσκευασμένη τῷ 1912 διὰ πόλεμον, καὶ δὴ τετραμέτωπον τοιοῦτον, διότι εὑρίσκετο εἰς μεταβατικὴν κατάστασιν ὀργανώσεως, δεδομένου ὅτι ὁ νέος ὀργανισμὸς τοῦ στρατοῦ, ὁ τοῦ 1910, ὁ χωρίζων τὴν ἐπικράτειαν εἰς τέσσαρας *ὀρδοῦ* (στρατιωτικὰς περιοχὰς) δὲν εἶχε τεθῆ ἐν ἐφαρμογῇ μέχρι τοῦ 1912. Ἀλλά, καὶ ἂν τυχὸν ἤθελε προφθάσει ἡ Τουρκία νὰ ἐφαρμόσῃ τὸν ὀργανισμὸν αὐτόν, πάντως λόγῳ τῆς ἐξελίξεως τῶν γεγονότων δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ συγκεντρώσῃ τῷ 1912 ὁλόκληρον τὸν στρατὸν αὐτῆς εἰς τὰ εὐρωπαϊκά της ἐδάφη, διότι ἐπρόκειτο περὶ ὀργανισμοῦ, στηρίζοντος τὴν ἐφαρμογήν του ἐπὶ τῆς κυριαρχίας τῶν θαλασσῶν τοῦ Αἰγαίου· διότι εἰς μὲν τὴν 1ην ὀρδοῦ Κωσταντινουπόλεως ὑπήγοντο μονάδες τῆς κεντρικῆς Μικρᾶς Ἀσίας, εἰς δὲ τὴν 2αν ὀρδοῦ Θεσσαλονίκης μονάδες τῆς περιοχῆς Σμύρνης καὶ τῆς Συρίας. Ἀλλ' ἡ Τουρκία δὲν ἀνέμενε ποτὲ πόλεμον κατὰ τεσσάρων συγχρόνως συμμάχων στρατῶν. Διὰ τοῦ ἐν ἰσχύϊ δὲ τουρκικοῦ ὀργανισμοῦ, θὰ ἠδύνατο εὐκόλως ν' ἀντιμετωπισθῇ συνήθης τις πόλεμος· διότι, ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ πολέμου, εἴτε κατὰ τῆς Βουλγαρίας, εἴτε κατὰ τῆς Σερβίας, εἴτε καὶ κατ' ἀμφοτέρων συνησπισμένων, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐκ τῶν τότε πιθανῶν περιπτώσεων ἡ τελευταία αὕτη ἦτο ἡ μᾶλλον δυσμενὴς διὰ τὴν Τουρκίαν, τότε ζήτημα κυριαρχίας τῆς θαλάσσης δὲν θὰ ὑφίστατο, συνεπῶς ὁ τουρκικὸς στρατὸς τῆς Ἀσίας θὰ ἠδύνατο νὰ μεταφερθῇ ἀκωλύτως εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν· ἐὰν δ' ἐπρόκειτο περὶ πολέμου κατὰ τῆς Ἑλλάδος μόνης, ἡ τυχὸν ἀπώλεια τῆς κυριαρχίας τῆς θαλάσσης δὲν θὰ εἶχε μεγάλην σημασίαν διὰ τὰς κατὰ ξηρὰν στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις τῆς Τουρκίας, διότι αἱ εὐρωπαϊκαί της δυνάμεις θὰ ἦσαν ὑπερεπαρκεῖς ὅπως ἀντιμετωπίσωσι τὸν ἑλληνικὸν στρατόν· συμμαχίαν δὲ τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς Βουλγαρίας ἢ τῆς Σερβίας ἦτο ἀδύνατον νὰ φαντασθῇ ἡ Τουρκία κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἀφ' ἧς ὅμως κηρυχθέντος τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Τουρκίας, ὁ ἑλληνικὸς στόλος κατέστη κυρίαρχος τοῦ Αἰγαίου, ἐπιστράτευσις τουρκικὴ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐκτελεσθῇ ὁμαλῶς. Οἱ Τοῦρκοι ἐσκέφθησαν τότε νὰ κατατάξωσι τοὺς ἐφέδρους τῶν εὐρωπαϊκῶν ὀρδοῦ, τοὺς προωρισμένους διὰ τὴν συγκρότησιν μεραρχιῶν ρεδίφ, εἰς τὰς μεραρχίας τοῦ ἐνεργοῦ στρατοῦ (*νιζὰμ*) τῶν εὐρωπαϊκῶν ὀρδοῦ, ἡ τοιαύτη δ' ἐνέργεια ὑπῆρξεν ἡ ἀπαρχὴ τῆς ὅλης ἀνωμαλίας τῆς τουρκικῆς ἐπιστρατεύσεως. Ἐκ πάντων τούτων ἐξάγεται τὸ αὐτονόητον συμπέρασμα ὅτι ἡ Ἑλλὰς εἶναι ἡ ἀνατρέψασα τοὺς ὑπολογισμοὺς καὶ τὰ σχέδια τῆς Τουρκίας.

Εἰς τὴν μειονεκτικὴν ὅμως κατάστασιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ τοῦ 1912 δὲν συνετέλεσε μόνον τὸ ἀδύνατον τῆς ἐπιστρατεύσεως, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ Τοῦρκος στρατιώτης, ὅστις ὑπελείπετο καταπληκτικῶς τοῦ ἀντιπάλου του· ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι οἱ πλεῖστοι ἔφεδροι ἦσαν τελείως ἀγύμναστοι, καθ' ὅσον μόνον κατὰ τὴν τότε τελευταίαν διετίαν εἶχεν ἀρχίσει ἐκτελουμένη βολὴ καὶ ἄσκησις ἐν ἐκστρατείᾳ, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἀπαξάπαντες οἱ στρατιῶται ἐστεροῦντο ἀτομικότητος, ἐλευθερίας σκέψεως καὶ ἠθικοῦ (βλ. σχετικῶς Ἰζὰτ *Φουὰτ πασᾶ* «Paroles de vaincu» 1913). Ὑπὸ τοιούτους ὅρους ἦτο ἀδύνατον ν' ἀντιμετωπίσῃ ἡ Τουρκία τοὺς συμμάχους στρατοὺς τοῦ 1912 τοὺς ἔχοντας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τελεια-

Digitized by Google

τέρους ὀργανισμοὺς καὶ σχέδια ἐπιστρατεύσεως καὶ γεγυμνασμένους ἐφέδρους, κυρίως δὲ στρατιώτας μὲ ἐξαιρετικῶς ἀκμαῖον ἠθικόν, μὲ ἀκατάβλητον ἐνθουσιασμόν, καὶ πεπεισμένους ἐκ τῶν προτέρων περὶ τῆς νίκης των. Ἀφ' ἧς ὅμως στιγμῆς ἡ σκληρὰ ἀνάγκη ἐπέβαλεν εἰς τὴν Τουρκίαν ν' ἀντιμετωπίσῃ συγχρόνως τοὺς στρατοὺς τῶν τεσσάρων συμμάχων, προβάλλει τὸ ἐρώτημα μήπως διὰ καταλλήλου στρατηγικοῦ σχεδίου θὰ ἠδύνατο νὰ τοὺς καταβάλῃ. Πλεῖστοι συγγραφεῖς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ μνημονευθεὶς ἀνωτέρω στρατηγὸς Ἰζὲτ - Φουὰτ πασᾶς, ἀποφαίνονται ὅτι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπετρέπετο ν' ἀφεθῇ ἡ Τουρκία νὰ παρασυρθῇ ὑπὸ τῶν συμμάχων εἰς χωριστοὺς πολέμους ἐν Θρᾴκῃ καὶ Μακεδονίᾳ, ἀλλ' ὤφειλε νὰ θεωρήσῃ τοὺς συμμάχους ὡς ἓν σύνολον, ὡς ἕνα μόνον στρατόν, ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν γνωστὴν στρατηγικὴν ἀρχήν, τῆς διὰ τοῦ συνόλου τῶν δυνάμεων διαδοχικῆς πλήξεως ἑκάστου τμήματος τοῦ ἀντιπάλου στρατοῦ χωριστά, ἀρχῆς γινομένης ἀπὸ τοῦ ἀποτελοῦντος τὸν ἀμεσώτερον κίνδυνον, ἀπό τε ἀπόψεως ἀριθμοῦ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐγγύτητος. Συνεπῶς, ὤφειλεν ἡ Τουρκία νὰ δράσῃ κατὰ τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ, ἀποτελοῦντος ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τὸν ἀμεσώτερον κίνδυνον, κατόπιν δέ, ἂν ἡ ἔκβασις τοῦ ἀγῶνος τούτου ἦτο εὐτυχὴς διὰ τὴν Τουρκίαν, νὰ σπεύσῃ μεθ' ὅλων τῶν δυνάμεών της κατὰ τῶν Σέρβων καὶ τῶν Ἑλλήνων, εἴτε συγχρόνως κατ' ἀμφοτέρων, εἴτε κεχωρισμένως καὶ διαδοχικῶς, ἀναλόγως τῶν περιστάσεων. Ἐν περιπτώσει δ' ἀτυχοῦς διὰ τὴν Τουρκίαν ἐκβάσεως τοῦ κατὰ τῶν Βουλγάρων ἀγῶνος, δὲν θα ὑφίστατο αὕτη πλειότερα τῶν ὅσων ἔπαθεν. Εἰς τὴν γνώμην ταύτην ἀντετάχθη ὅτι οἱ συμμαχικοὶ στρατοὶ θὰ ἔσπευδον νὰ συνενωθῶσιν ἐγκαίρως μετὰ τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ, ὅστις θὰ προσεβάλλετο πρῶτος. Οἱ ὑποστηρίζοντες τὴν ἰδέαν τῆς συνολικῆς δράσεως συγγραφεῖς ἀπαντῶσιν ὅτι, καθ' ἃς περιστάσεις ἐφαρμόζεται τὸ στρατηγικὸν σχέδιον τῆς διαδοχικῆς πλήξεως, τὰ μὴ προσβαλλόμενα ἑκάστοτε ἐχθρικὰ τμήματα δὲν παραμένουσι τελείως ἐλεύθερα, ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἀπασχολοῦνται διὰ μικρῶν δυνάμεων· συνεπῶς εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν θὰ ἐχρησιμοποιοῦντο μικραί τινες τουρκικαὶ δυνάμεις κατά τε τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Σέρβων, αἵτινες πάντως θὰ κατώρθουν νὰ τοῖς ἐπιβραδύνωσι κατά τι τὴν πρὸς Θρᾴκην ἄγουσαν. Οὕτω θὰ παρείχετο ἴσως ὁ κατάλληλος χρόνος νὰ καταβληθῇ ὑπὸ τῶν συνηνωμένων τουρκικῶν δυνάμεων ὁ βουλγαρικὸς στρατός, πρὶν ἢ συντελεσθῇ ἡ συγκέντρωσις τῶν συμμάχων ἐν Θρᾴκῃ, λαμβανομένου πάντοτε ὑπ' ὄψιν ὅτι διαδοχικὴ ἄφιξις συμμαχικοῦ στρατοῦ εἰς Θρᾴκην καὶ διαδοχικὴ παρέμβασις αὐτοῦ ἐν τῷ ἀγῶνι, δὲν θὰ ἦτο ἄλλο τι εἰμὴ βαθμιαία κατατριβὴ αὐτοῦ. Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς Μαυροβουνίους, τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Σέρβους τῶν περιοχῶν Ἠπείρου, Νόβι Παζὰρ καὶ Ἀλβανίας, οὗτοι δὲν ἔπρεπε νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν, διότι ἡ τύχη τῶν περιοχῶν τούτων θὰ ἐκρίνετο ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος τοῦ κυρίου ἀγῶνος.

Ποῖον θὰ ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ βαλκανοτουρκικοῦ πολέμου, ἐὰν ἐφηρμόζετο σχέδιον ὡς τὸ τοῦ Ἰζὲτ Φουάτ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ. Τὸ γεγονὸς ὅμως εἶναι ὅτι ἡ ριζικὴ ἀδυναμία τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ἡ λόγῳ τῶν ἐσωτερικῶν ἀνωμαλιῶν ἐκ τῶν συνεχῶν ἐπαναστάσεων ἀνώμαλος κατάστασις, ἡ τουρκικὴ ἀβελτηρία καὶ μοιρολατρεία, τὰ ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τοῦ πολεμικοῦ σχεδίου στρατηγικὰ καὶ τακτικὰ σφάλματα, τέλος δὲ τὸ ἀνοργάνωτον καὶ ἀνύπαρκτον τῶν βοηθητικῶν ὑπηρεσιῶν, θὰ ἦσαν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἱκανὰ διὰ νὰ ἐκμηδενίσωσι καὶ τὸ τελειότερον στρατηγικὸν σχέδιον.

Οἱ σύμμαχοι στρατοὶ μήπως θὰ ἠδύναντο, διὰ καταλληλοτέρων στρατηγικῶν σχεδίων, νὰ ἐπιφέρωσι μεῖζον ἀποτέλεσμα; Οἱ στρατοὶ Ἑλλάδος καὶ Σερβίας οὐδὲν ἠδύναντο νὰ πράξωσι πέραν τῶν ἐπιτευχθέντων. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ αὐτὸ προκειμένου καὶ περὶ τοῦ στρατοῦ τῆς Βουλγαρίας· ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι οὗτος οὐδέποτε κατεδίωξε τὸν ἀντίπαλον στρατηγικῶς, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι εἰς Τσατάλτζαν συμπεριεφέρθη κατὰ τρόπον αὐτόχρημα ἐγκληματικόν, καθ' ὅσον, ἂν ἐξετελοῦντο αἱ προτάσεις τοῦ Ἕλληνος ἀρχιστρατήγου περὶ ἐνισχύσεως τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ δι' ἑλληνικῶν καὶ σερβικῶν δυνάμεων, καὶ περὶ ἀμέσου κατὰ Νοέμβριον ταχείας ἐπιθέσεως κατὰ τῆς Τσατάλτζας, ἡ Κωνσταντινούπολις θὰ ἦτο ἔκτοτε ἐλευθέρα, οἱ δὲ Τοῦρκοι θὰ εἶχον ἀποσυρθῇ εἰς τὴν Ἀσίαν. Ξένα τινὰ συγγράμματα γράφουσιν ὅτι ἡ εἰς Τσατάλτζαν κατὰ Νοέμβριον 1912 ἀδράνεια τῶν Βουλγάρων προῆλθεν ἐκ τοῦ καμάτου, τῶν συνεχῶν βροχῶν καὶ τῶν ἀθλίων καταυλισμῶν, ἅτινα κατέρριψαν τὸ ἠθικόν των. (Βλ. Cours d' histoire, pour les écoles militaires françaises, 1921 τόμ. 2, σελ. 274). Ἀλλ' εἶναι τοῖς πᾶσι γνωστὸν ὅτι οἱ Βούλγαροι ἠδράνησαν εἰς Τσατάλτζαν ἑκουσίως, καὶ δὲν ἠθέλησαν νὰ καταλάβωσι τότε τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ συμμαχικοῦ στρατοῦ, διότι διαβλέψαντες ὅτι αὕτη δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ποτὲ βουλγαρική, προὐτίμησαν νὰ ἐξακολουθήσῃ παραμένουσα ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν.

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ.

Ἀντίπαλοι στρατοί. Ἡ δύναμις τοῦ ἑλλην. στρατοῦ ηὐξήθη κατὰ πολὺ δι' ἐκγυμνάσεως νεωτέρων κλάσεων καὶ παρεντάξεως αὐτῶν εἰς τὰς παλαιὰς μονάδας, ὠργανώθη δέ, ὑπὸ τοῦ Ἐπιτελείου, καὶ μία νέα μεραρχία, ἡ 10η. Τοιουτοτρόπως ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἀπετελέσθη ἐξ ὀκτὼ μεραρχιῶν ἀρχικῶς, ἐξ ἐννέα δὲ περὶ τὸ τέλος τοῦ πολέμου, ἤτοι:

1η	μεραρχία	Ὑποστράτηγος	*Μανουσογιαννάκης*
2α	»	»	*Καλάρης*
3η	»	»	*Δαμιανὸς*
4η	»	»	*Μοσχόπουλος*
5η	»	Συνταγματάρχης	*Γεννάδης*
6η	»	»	*Δελαγραμμάτικας*
7η	»	»	*Σωτήλης*
8η	»	»	*Ματθαιόπουλος*
10η	»	»	*Παρασκευόπουλος*
Ταξιαρχία	ἱππικοῦ	»	*Ζαχαρακόπουλος*

Τὸ χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι, ἀντὶ νὰ σχηματισθῶσι νέαι μονάδες διὰ τῆς περισσείας τῶν ὑπαρχόντων στρατιωτῶν, διετηρήθη καθ' ὅλον τὸν πόλεμον ἡ δύναμις τῶν ὑπαρχουσῶν εἰς τὸν κανονικὸν ἀριθμόν. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐτάχθη ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ βασιλέως *Κωνσταντίνου*, ἔχοντος ἐπιτελάρχην τὸν συνταγματάρχην *Δούσμανην*.

Ἡ Σερβία ἐνισχύθη ἐπαρκῶς διὰ τῆς ἐκγυμνάσεως νεωτέρων κλάσεων καὶ τῆς παρεντάξεως αὐτῶν εἰς τὰς ὑπαρχούσας μονάδας, ἀπέφυγεν ὅμως ἐπιμελῶς τὴν ὀργάνωσιν νέων μονάδων· ἐνισχύθη δ' ἐπὶ πλέον διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Μαυροβουνίου ἀποσταλείσης μεραρχίας (12.000 ἄνδρες). Ὁ σερβικὸς στρατὸς διῳκήθη ὡς ἑξῆς:

Μεραρχία	Δουνάβεως	I	μπὰν	στρατήγὸς	*Γιουρίτσιτς*
»	»	II	»	»	*Ράτιτς*
»	Μοράβα	I	»	»	*Γκοΐκοβιτς*
»	»	II	»	συν)άρχης	*Νέδιτς*
»	Δρίνα	I	»	»	*Χάτζιτς*
»	»	II	»	»	*Νταάνοβιτς*
»	Τιμὸκ	I	»	»	*Κόντιτς*
»	»	II	»	»	*Μιλουκίνοβιτς*
»	Σουμάδια	I	»	»	*Τέρτσιτς*
»	»	II	»	»	*Μαρίνοβιτς*
»	Μαυροβουνιωτικὴ			στρατηγὸς	*Βούκοβιτς*
»	Ἱππικοῦ			πρίγκιψ	*Ἀρσένιος Καραγεώργεβιτς*

ἐτάχθη δὲ ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ βασιλέως *Πέτρου*, ἔχοντος ἐπιτελάρχην τὸν βοεβόδαν *Ραδομὶρ Ποῦτνικ*, ὅστις ἦτο καὶ ὁ πραγματικὸς ἀρχιστράτηγος.

Ἡ δύναμις τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ ηὐξήθη σημαντικῶς, διότι, ἐκτὸς τῆς ἐκγυμνάσεως πολλῶν νεωτέρων κλάσεων καὶ πολλῶν τοιούτων ἐξ ἀπαλλαγέντων, ἐκλήθησαν καί τινες κλάσεις ἐθνοφρουρᾶς, πρὸς δὲ ὠργανώθησαν καὶ τέσσαρες νέαι μεραρχίαι, αἱ 12η, 13η, 14η, 15η. Ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς ἐτάχθη ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ βασιλέως *Φερδινάνδου*, ἔχοντος βοηθὸν τὸν στρατηγὸν *Σάβωφ* μέχρι τῆς 21ης Ἰουνίου, τὸν στρατηγὸν *Ράτκο Δημήτριεφ* κατόπιν, οἵτινες ἦσαν οἱ ἑκάστοτε πραγματικοὶ ἀρχιστράτηγοι, ἐπιτελάρχην δὲ τὸν στρατηγὸν *Φίτσεφ*.

Τοιουτοτρόπως, αἱ ἀντίπαλοι δυνάμεις κατ' Ἰούνιον τοῦ 1913 εἶχον ὡς ἑξῆς:

	Πεζικὸν	Πυροβόλα	Ἱππικὸν
Ἑλλὰς	110.000	180	1.000
Σερβία	260.000	500	3.000
Σύμμαχοι	370.000	680	4.000
Βουλγαρία	350.000	720	5.000

Γραμμὴ διαχωρίσεως. Ἐπειδὴ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν Μαΐου 1913 ἐλάμβανον χώραν συχναὶ συμπλοκαὶ μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Ἑλληνοσέρβων, προσλαμβάνουσαι μάλιστα πολλάκις τὸν χαρακτῆρα πλήρους μάχης διὰ τῆς παρεμβάσεως καὶ πυροβολικοῦ (π. χ. εἰς τὸ *Παγγαῖον*), ὀφειλόμεναι εἰς τὴν δολιότητα τῶν Βουλγάρων, ἀποσκοπούντων νὰ ὑποκλέπτωσιν ἑκάστοτε σημαίνοντα σημεῖα, ἀπεφασίσθη κατόπιν κοινῆς συνεννοήσεως, ὅπως ὁρισθῇ *γραμμὴ διαχωρίσεως* τῶν ἀντιπάλων στρατῶν, μὲ τὴν ὑποχρέωσιν ἵνα τὰ τυχὸν πέραν τῆς γραμμῆς διαχωρίσεως εὑρισκόμενα στρατεύματα ἑκάστου κράτους, ἀποσυρθῶσιν ἐντεῦθεν τῆς γραμμῆς ταύτης. Ὄντως τὴν 21ην Μαΐου καθωρίσθη τοιαύτη τις γραμμή. (Λεπτομερείας βλ. *Β. Δούσμανη* «Ὁ συμμαχικὸς πόλεμος κατὰ τῶν Βουλγάρων», 1928 σελ. 41).

Σχέδια ἐπιχειρήσεων. Κοινὸν στρατηγικὸν σχέδιον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ καταστρωθῇ μεταξὺ τῶν συμμάχων, Ἑλλήνων καὶ Σέρβων, διότι αἱ βλέψεις ἑκατέρου ἦσαν ἐκ διαμέτρου ἀντίθετοι· ὁ μὲν ἑλληνικὸς στρατὸς ἀπέβλεπεν εἰς τὴν κατατρόπωσιν καὶ τὴν ἐξουδετέρωσιν τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ, ἐνῷ ὁ σερβικὸς ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ νεοκαταληφθέντων ἐδαφῶν. Δι' ὅ, ἅμα τῇ χαράξει τῆς γραμμῆς διαχωρίσεως, τῆς ἀποτελούσης τρόπον τινὰ συνοριακὴν γραμμὴν μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων, ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἔσπευσε νὰ συγκεντρωθῇ κατὰ τρόπον ὥστε νὰ εἶναι ἕτοιμος διὰ τὴν ἐν δεδομένῃ στιγμῇ ραγδαίαν προέλασιν, συγχρόνως δὲ νὰ προκαλύπτῃ ὁλόκληρον τὸ μέτωπον τῆς συγκεντρώσεως τοιαύτη διάταξις θὰ τῷ ἐπέτρεπε ν' ἀποκρούσῃ ἐν πάσῃ στιγμῇ οἱανδήποτε αἰφνιδιαστικὴν ἀπόπειραν τῶν Βουλγάρων, τείνουσαν εἰς τὴν κατάληψιν ἐπικαίρων σημείων, ἐξ ὧν ἦτο δυνατὸν νὰ κινδυνεύσῃ ἡ Θεσσαλονίκη, δεδομένου ὅτι τοιαύτη ἦτο ἡ συνήθης ἐνέργεια τῶν Βουλγάρων κατὰ Μάϊον καὶ Ἰούνιον 1913. Δυστυχῶς ὁ Ἕλλην ἀρχιστράτηγος δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκτελέσῃ οἱανδήποτε συγκέντρωσιν ἤθελε, καθ' ὅσον αὕτη περιωρίζετο ἐντὸς ὡρισμένων ἐδαφικῶν ὁρίων, λόγῳ τῆς γραμμῆς διαχωρίσεως. Ὁ σερβικὸς στρατὸς ἐσκέφθη νὰ συγκεντρωθῇ, οὐχὶ χάριν μελλοντικῆς προελάσεως, ἀλλ' ἐπὶ τῷ σκοπῷ καὶ μόνῳ, ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς προκαλύψεως τῆς παλαιᾶς σερβοβουλγαρικῆς μεθορίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς ἐπὶ τοῦ πεδίου Ὄβιτς ἀμύνης, τῆς δυναμένης νὰ προκαλύψῃ τὴν διεκδικουμένην περιοχὴν Κουμανόβου—Σκοπίων—Ἰστίπ, καὶ νὰ συμπροκαλύψῃ τὸ Μοναστήριον, τὸ ἀποτελοῦν τὸ μῆλον τῆς σερβοβουλγαρικῆς ἔριδος. Τοιουτοτρόπως οἱ σύμμαχοι στρατοὶ δὲν εὑρίσκοντο ἐν συνεχείᾳ, διότι, ἐν ᾧ ὁ ἑλληνικὸς εἶχε τάξει εἰς *Μποέμιτσαν* μίαν ὁλόκληρον μεραρχίαν, τὴν 10ην, ὁ σερβικὸς ἔστειλε πρὸς Γευγελῆν ἐλάχιστά τινα τάγματα. Ἡ θεμελιώδης σκέψις τοῦ βουλγαρικοῦ στρατηγείου ἦτο ἡ δι' αἰφνιδιασμοῦ ἐνέργεια, εἰς τρόπον ὥστε, ἡ μὲν κατὰ τῶν Σέρβων νὰ ἐπιφέρῃ ἐξουδετέρωσιν τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ τοῦ συγκεντρωμένου ἐντὸς τῶν ἀμφισβητουμένων ἐδαφῶν, διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς 4ης βουλγαρικῆς στρατιᾶς, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ τῆς 3ης, ἡ δὲ κατὰ τῶν Ἑλλήνων 2α στρατιὰ νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ταχίστην (ἐντὸς 9 ὡρῶν κατὰ τὰς βουλγαρικὰς προβλέψεις) κατάληψιν τῆς Θεσσαλονίκης, ὁπότε ὁ κατὰ τῶν Ἑλλήνων πόλεμος ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ λήξας.

Στρατηγικὴ συγκέντρωσις. Ἡ στρατηγικὴ συγκέντρωσις τῶν ἐμπολέμων ἐπερατώθη περὶ τὰ μέσα Ἰουνίου 1913. Ὁ μόνος στρατός, ὅστις εἶχε παράταξιν ἐπιτρέπουσαν μελλοντικὰς ἐπιχειρήσεις, δηλαδὴ προέλασιν, ἦτο ὁ ἑλληνικός, καθ' ὅσον παρουσίαζεν ὄγκον συμπαγῆ, ἀλλὰ συγχρόνως δυνάμενον ν' ἀντιπροσωπευθῇ καὶ πρὸς ἁπάσας τὰς πιθανὰς ἐνεργείας τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ· ἂν μὲν ἐπετίθετο οὗτος διὰ τοῦ κυρίου ὄγκου τῶν δυνάμεών του, μεταξὺ ὁδοῦ *Σερρῶν* καὶ *Ἀξιοῦ*, μὲ κυρίαν διεύθυνσιν πρὸς Θεσσαλονίκην, τότε θὰ ἠδύνατο ν' ἀντιστῇ ὁ ὄγκος τῶν μεραρχιῶν 6ης, 4ης, 5ης, 3ης καὶ 2ας, ἂν δ' ἐπεζήτει ὑπερκέρασιν καὶ κύκλωσιν τοῦ δεξιοῦ ἑλληνικοῦ πλευροῦ, ἐκ τῆς κατευθύνσεως τοῦ Παγγαίου, τότε θὰ ἦσαν ἕτοιμοι ὅπως ἀντιστῶσιν αἱ 1η καὶ 7η μεραρχίαι, καθ' ἁπάσας δὲ τὰς περιπτώσεις τὸ ἀριστερὸν πλευρὸν τῆς ἑλληνικῆς παρατάξεως θὰ ἐπετήρει ἡ 10η ἑλληνικὴ μεραρχία. Οἱ Σέρβοι παρέταξαν τὸν στρατόν των ἀπὸ Δουνάβεως μέχρις Ἀξιοῦ, χωρὶς νὰ ἔχωσί που ὄγκον συμπαγῆ δυνάμενον νὰ χρησιμεύσῃ διὰ προέλασιν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ συμμάχου ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ἐὰν ὁ σερβικὸς στρατὸς ἐσκόπει νὰ συνεργασθῇ πραγματικῶς μετὰ ταῦ ἑλληνικοῦ, δηλαδὴ νὰ προελάσῃ κατὰ τοῦ βουλγαρικοῦ ἐκ τῆς κατευθύνσεως τῶν δυσμῶν, καθ' ὃν χρόνον θὰ προήλαυνεν ὁ ἑλληνικὸς ἐκ νότου, τότε θὰ συνεκεντροῦτο περὶ τὴν *Γευγελῆν*. Ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς συνεκεντρώθη καὶ οὗτος ἐπὶ μεγάλης ἐκτάσεως, ἤτοι ἀπὸ Δουνάβεως μέχρι Καβάλλας, διότι τὸ βουλγαρικὸν στρατηγεῖον ἐνόμιζεν ὅτι δι' αἰφνιδιαστικῆς ἐπιθέσεως θὰ ἐτρομοκράτει τοὺς Ελληνοσέρβους, εἰς τρόπον ὥστε ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν νὰ ἐπικρατήσῃ αὐτῶν.

ΕΛΛΗΝΟΣΕΡΒΟ - ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ. ***Αἰφνιδιασμὸς νυκτὸς 16—17 Ἰουνίου.*** Ἐπικειμένης τῆς ἐν Πετρουπόλει διασκέψεως τῶν τεσσάρων πρωθυπουργῶν, ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς ἀνέλαβεν ἐξαίφνης, τὴν νύκτα 16—17 Ἰουνίου 1913, αἰφνιδιαστικὴν ἐνέργειαν κατὰ διαφόρων σημείων τῆς ἑλληνοσερβικῆς παρατάξεως, ἤτοι: εἰς *Παγγαῖον* τὴν 18ην καὶ τὴν 23ην ὥραν τῆς 16ης Ἰουνίου, εἰς *Καρασοῦλι* τὴν 5ην ὥραν τῆς 17ης, ἐπέτυχε μάλιστα τὴν κατάληψιν τῆς Γευγελῆς, ἐνέχουσαν ὑψίστην σημασίαν, διότι ἐπρόκειτο περὶ προασπίσεως τῶν Βουλγάρων ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἀξιοῦ καὶ περὶ διακοπῆς πάσης ἐπικοινωνίας μεταξὺ Σέρβων καὶ Ἑλλήνων εἰς *Ἰστὶπ* τὴν 2αν ὥραν τῆς 17ης Ἰουνίου· οἱ κατὰ τοῦ Παγγαίου δὲ καὶ τοῦ Ἰστὶπ αἰφνιδιασμοὶ ἀπετέλεσαν πραγματικὰς μάχας.

Τὰς μέχρι τῆς 16ης Ἰουνίου δολίας βουλγαρικὰς ἐνεργείας προσεπάθουν οἱ Ἕλληνες καὶ Σέρβοι ν' ἀντιπαρέρχωνται πάντοτε, προσποιούμενοι ὅτι πείθονται εἰς τὰς βουλγαρικὰς δικαιολογίας· ἀλλὰ τὴν τῆς νυκτὸς 16—17 Ἰουνίου ἦτο ἀδύνατον πλέον ν' ἀνεχθῶσι, διότι αὕτη ἀπετέλει προφανῆ ἀκήρυκτον πόλεμον ἐκ μέρους τῆς Βουλγαρίας. Ὡς ἐκ τούτου τὸ ἑλληνικὸν στρατηγεῖον ἀπήντησε τότε εὐθὺς ἀμέσως, ἅμα τῇ λήψει τῆς παρ' αὐτοῦ προκληθείσης ἐγκρίσεως τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ὅπως προσκληθῇ δι' ἐγγράφου διαταγῆς ὁ διοικητὴς τῶν δύο ἐν Θεσσαλονίκῃ βουλγαρικῶν ταγμάτων ταγματάρχης *Λαζάρωφ* νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Θεσσαλονίκην ἐντὸς μιᾶς ὥρας, μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ὁποίας θὰ ἠναγκάζετο νὰ θε-

Digitized by Google

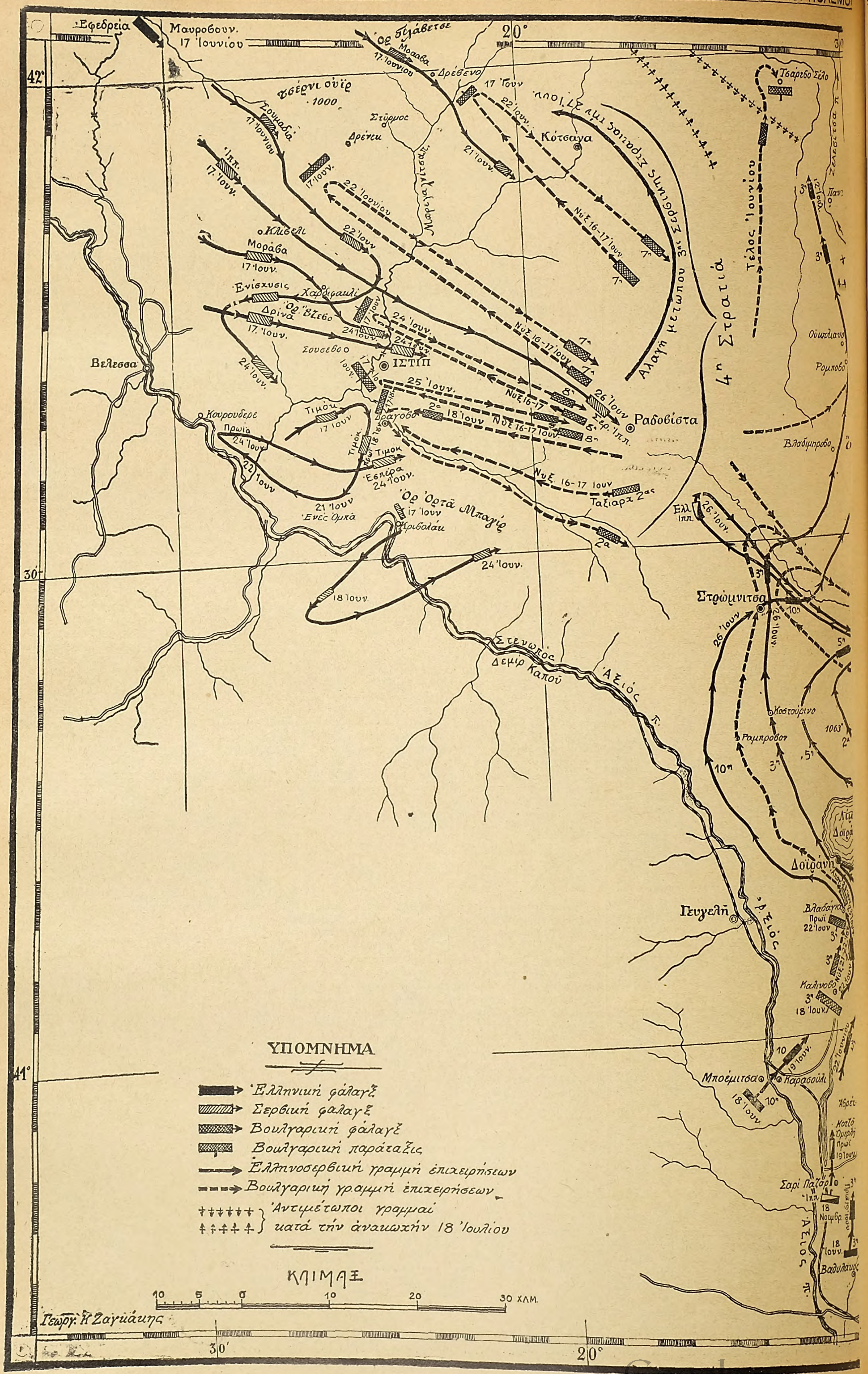

Σχ. 11.— ΕΛΛΗΝΟΣΕΡΒΟΒΟΥΛΓΑ

Digitized by Google

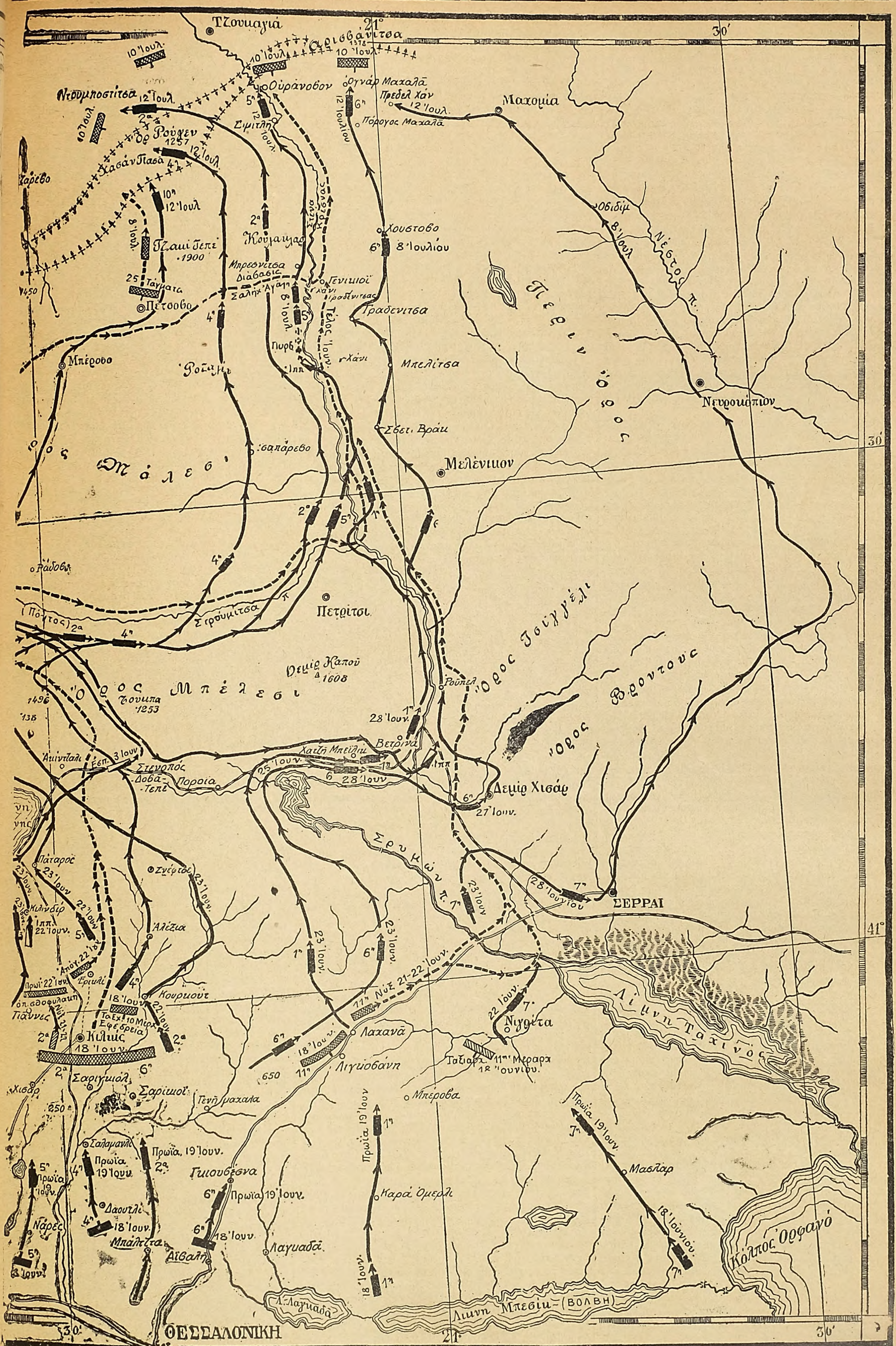

Digitized by Google

ωρήση τὸ βουλγαρικὸν τοῦτο τμῆμα ὡς ἐχθρικόν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐξετελέσθη ἐγκαίρως ἡ ἑλληνικὴ διαταγή, ἐπηκολούθησαν ἀγῶνες ἐκ τοῦ συστάδην, σχόντες ὡς ἀποτέλεσμα τὴν σύλληψιν καὶ αἰχμαλωσίαν τοῦ βουλγαρικοῦ στρατεύματος Θεσσαλονίκης καὶ τὴν ἐντὸς τῆς νυκτὸς 17—18 Ἰουνίου πλήρη ἐκκαθάρισιν τῆς πόλεως. Τὸ σερβικὸν στρατηγεῖον ἀπήντησεν ἀμέσως διὰ γενικῆς ἐπιθέσεως, ζητῆσαν μάλιστα ὅπως ἀσκηθῇ ἰσχυρὰ ἑλληνικὴ πίεσις πρὸς τὰ νῶτα τῶν Βουλγάρων ἐν *Δοϊράνῃ*. Τὴν 16ην Ἰουνίου διετείνοντο οἱ Σέρβοι ὅτι ἐσκέπτοντο ἐπίθεσιν διὰ τῶν στρατιῶν 1ης καὶ 3ης κατὰ τῶν Βουλγάρων, ἀλλά, κατόπιν τῆς αἰφνιδιαστικῆς προσβολῆς τῆς νυκτὸς 16—17 Ἰουνίου, ἠναγκάσθησαν νὰ διατάξωσιν ἐσπευσμένην προέλασιν (βλ. κατωτέρω).

Ἐπιχειρήσεις Κιλκίς, Λαχανᾶ, Δοϊράνης. Εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς Θεσσαλονίκης, ἥτις ἐπέτρεψε τὴν χρησιμοποίησιν τῆς 2ας μεραρχίας, ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατηγείου αἱ διαταγαὶ διὰ τὴν ἄμεσον προέλασιν (βλ. σχ. 11). Ἐπειδὴ ὅμως ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς εἶχεν ὀργανώσει ἀμυντικὰς θέσεις περὶ τὸ *Κιλκίς*, καὶ ἀνατολικῶς μὲν αὐτοῦ περὶ τὴν *Λιγκοβάνην—Λαχανᾶ—Νιγρίτα*, δυτικῶς δ' αὐτοῦ περὶ τὸ *Καλίνοβο*, ἤρξαντο ἀπὸ τῆς πρωΐας τῆς 19ης Ἰουνίου ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὁρμητικαὶ καὶ λυσσαλέαι ἐπιθέσεις κατὰ τῶν βουλγαρικῶν θέσεων, ἀποτελέσασαι τὴν ἐκ παρατάξεως μάχην τοῦ Κιλκὶς—Λαχανᾶ—Καλίνοβο, ἀπολήξασαν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων τὴν 21ην Ἰουνίου.

Ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς μετὰ τὴν ἧτταν του ὑπεχώρησε κανονικῶς πρὸς δύο κατευθύνσεις: πρὸς Δοϊράνην καὶ πρὸς Σέρρας—Δεμὶρ Χισάρ, πάντοτε προκαλυπτόμενος ἢ δι' ὀπισθοφυλακῆς ἢ διὰ πλευρικοῦ ἀποσπάσματος. Ὁ ἐκ Κιλκὶς ὑποχωρήσας ἐγκατέστησε κατὰ τὸ διάστημα τῆς νυκτὸς 21—22 Ἰουνίου ἀμυντικὴν τοποθεσίαν μεταξὺ *Γιάνες—Ἰρικλί*, δηλαδὴ ἐπὶ μετώπου δυναμένου, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ προκαλύψῃ τὴν διὰ πεδινοῦ χώρου ὑποχώρησιν τοῦ κυρίου βουλγαρικοῦ ὄγκου, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ φράξῃ τὴν πρὸς *Κιλινδὶρ* ἄγουσαν, ἐξ ἧς ἐκαλύπτετο ἡ Δοϊράνη, ἥτις ἀπετέλει σημαίνουσαν βάσιν ἀνεφοδιασμοῦ τοῦ κατὰ τῶν Σέρβων βουλγαρικοῦ στρατοῦ. Ἀλλ' ἅμα ὡς τὴν 22αν Ἰουνίου ἐπῆλθεν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς (3η μεραρχία) κατὰ τῆς ἀμυντικῆς ταύτης γραμμῆς, ἠναγκάσθη τὸ ἐν αὐτῇ βουλγαρικὸν στράτευμα νὰ ὑποχωρήσῃ αὐθημερὸν πρὸς Κιλινδίρ. Ἐπίσης ἡ πρὸς Κιλινδὶρ προχώρησις τῆς 10ης μεραρχίας τὴν 22αν Ἰουνίου δὲν ἐγένετο ἀκωλύτως, διότι ἀπησχολήθη αὕτη ὑπὸ πλευρικοῦ βουλγαρικοῦ ἀποσπάσματος κατορθώσαντος νὰ παρεμποδίσῃ τὴν αὐθημερὸν ἄφιξιν αὐτῆς εἰς Κιλινδίρ, καὶ συνεπῶς παρασχόντος καιρὸν εἰς τὰ βουλγαρικὰ στρατεύματα τοῦ κέντρου νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸς βορρᾶν. Ἡ δὲ 3η βουλγαρικὴ μεραρχία ὠργάνωσεν ἀμυντικὴν τοποθεσίαν ἐπὶ τῶν νοτίως τῆς λίμνης Δοϊράνης ὑψωμάτων, παρὰ τὴν *Βλαδάγια*, καθ' ἧς ἐπῆλθε τὴν 23 Ἰουνίου ἡ 10η μεραρχία, ἥτις κατώρθωσε νὰ ἐκτοπίσῃ ἐξ αὐτῆς τοὺς Βουλγάρους, ὑποβοηθηθεῖσα ὑπὸ τῆς 3ης ἑλληνικῆς μεραρχίας, τῆς ἐνεργησάσης διὰ τοῦ πυροβολικοῦ της κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ τῆς ἐν λόγῳ τοποθεσίας. Μόνον δὲ τὰ στρατεύματα τοῦ ἄκρου ἀριστεροῦ βουλγαρικοῦ πλευροῦ (11η μεραρχία) δὲν ἔλαβον ἀνάγκην προκαλύψεως, διότι μεθ' ὅλην τὴν ἐσπευσμένην καταδίωξιν ὑπὸ τῆς 7ης ἑλληνικῆς μεραρχίας, κατώρθωσαν νὰ προσπεράσωσι τὴν 22αν Ἰουνίου διὰ τῶν γεφυρῶν τοῦ Ὄρλιακο καὶ Κουμάριανης ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Στρυμόνος, νὰ καταστρέψωσι δὲ κατόπιν τὰς ἐν λόγῳ γεφύρας.

Τὸ βουλγαρικὸν στρατηγεῖον, καίτοι εἶχεν ἴδει ἀπὸ τῆς 17ης Ἰουνίου ὅτι τὰ σχέδιά του περὶ καταλήψεως τῆς Θεσσαλονίκης δι' αἰφνιδιασμοῦ καὶ τρομοκρατήσεως ἦσαν χιμαιρικά, ἐν τούτοις ἤλπισεν ὅτι ἡ ἀμυντικὴ τοποθεσία τοῦ Κιλκὶς θὰ ἦτο ἀπόρθητος, συνεπῶς θὰ ἠδύνατο ἐξ αὐτῆς ν' ἀπωθήσῃ ἀρχικῶς τοὺς Ἕλληνας, νὰ τοὺς καταδιώξῃ δὲ κατόπιν διὰ Θεσσαλονίκης πρὸς τὴν θάλασσαν· ὅτε ὅμως ἐπῆλθεν ἡ ραγδαία στρατηγικὴ προέλασις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἀκάθεκτος ὁρμητικότης αὐτοῦ, δι' ἧς ἐπετεύχθη ἐντὸς τετραημέρου ἡ ἀπώθησις τῶν Βουλγάρων ἐξ ἁπασῶν τῶν θέσεών των, ἐπείσθη πλέον ἐμπράκτως ὅτι εἶχε χάσει τὴν στρατηγικὴν πρωτοβουλίαν, διὰ τὴν ἐπανάκτησιν τῆς ὁποίας ἔπρεπε νὰ κερδίσῃ χρόνον καὶ χῶρον. Πρὸς τοῦτο κατέβαλε τότε πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως κατορθώσῃ διὰ τοῦ ἀγῶνος ἰσχυρῶν ὀπισθοφυλακῶν ν' ἀποκτήσῃ τόν τε χῶρον καὶ τὸν χρόνον, ἀπαραίτητα στοιχεῖα διὰ τὴν ἀνασύνταξιν τοῦ ὑποχωροῦντος στρατοῦ καὶ τὴν ἐν καιρῷ δυνατὴν ἀνάληψιν στρατηγικῆς ἀντεπιθέσεως κατὰ τῶν Ἑλλήνων· θὰ κατώρθωνε δ' ἴσως τοῦτο ἂν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπεδείκνυε καὶ τὴν ἐλαχίστην χλιαρότητα. Ἀλλ' ὁ Ἕλλην ἀρχιστράτηγος, ἀντιληφθεὶς καλῶς ὅτι διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀποκτηθείσης στρατηγικῆς πρωτοβουλίας, τὸ μόνον μέσον ἦτο ἡ ἀκάθεκτος στρατηγικὴ καταδίωξις, ἥτις οὔτε τὸν χρόνον οὔτε τὸν χῶρον θὰ παρεῖχεν εἰς τὸν ἐχθρόν, ὥστε νὰ διεκδικήσῃ τὴν πρωτοβουλίαν, ἤρχισεν ἐκδίδων τὰς γνωστὰς ἐκείνας διαταγὰς μὲ τὰς χαρακτηριστικὰς ὑποδείξεις (βλ. *Β. Δούσμανη* «*Ὁ συμμαχικὸς πόλεμος κατὰ τῶν Βουλγάρων*» σελ. 69) δι' ὧν ἐπετεύχθη ἡ νίκη τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ἀπὸ τῆς 23ης Ἰουνίου διετάχθη ἡ καταδίωξις τοῦ ὑποχωροῦντος βουλγαρικοῦ στρατοῦ, διὰ μὲν τῶν μεραρχιῶν 1ης, 6ης καὶ 7ης, αἵτινες ἀπετέλεσαν τμῆμα στρατιᾶς ὑπὸ τὸν Μανουσογιαννάκην, πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ Στρυμόνος, διὰ δὲ τῆς 2ας, 4ης, 5ης, 3ης, 10ης καὶ τῆς ταξιαρχίας ἱππικοῦ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς Δοϊράνης. Κατόπιν ἀγῶνος, δοθέντος τὴν 23ην Ἰουνίου ἐπὶ τῶν νοτίως τῆς Δοϊράνης ὑψωμάτων ὑπὸ τῶν μεραρχιῶν 3ης καὶ 10ης καὶ τῆς ταξιαρχίας ἱππικοῦ, ἐναντίον ἰσχυρᾶς βουλγαρικῆς ὀπισθοφυλακῆς, κατελήφθη αὐθημερὸν ἡ Δοϊράνη, μεθ' ὃ ἡ ταξιαρχία ἱππικοῦ ἔσπευσε πρὸς *Δοβᾶ-τεπέ*, ἵνα ἀποκόψῃ τὴν διὰ τῆς στενωποῦ ταύτης ὑποχώρησιν τῶν Βουλγάρων, καὶ εἶτα πρὸς *Ραδοβίστα*, ἔνθα τὴν 26ην Ἰουνίου ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῆς σερβικῆς μεραρχίας ἱππικοῦ. Ἡ κατάστασις τῶν Βουλγάρων ἀπέβαινε λίαν κρίσιμος, διότι διὰ τῆς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καταδιώξεως ἠπειλεῖτο τὸ πλευρὸν καὶ τὰ νῶτα τῆς ταυτοχρόνως δρώσης κατὰ τῶν Σέρβων 4ης βουλγαρικῆς στρατιᾶς. Οἱ Βούλγαροι ἐπεζήτησαν νὰ ἐνισχύσωσι τὰ παρὰ τὴν Στρώμνιτσαν στρατεύματά των, ἵνα τοιουτοτρόπως ἀντιστῶσι κατὰ τῆς ἑλληνικῆς προελάσεως. Ἀλλ' ἡ ταχύτης τῆς πρὸς βορρᾶν ἑλληνικῆς προελάσεως (βλ. σχ. 11) καὶ ἰδίως ἡ ἀπειλὴ τῆς ὑπερφαλαγγίσεως τῆς παρὰ τὰ στενὰ τῆς Στρωμνίτσης βουλγαρικῆς ἀμύνης, διὰ τῆς ὑπερβάσεως τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ *Μπέλεσι*, δι' ἧς μετεφέροντο ἑλληνικὰ στρατεύματα κατ' εὐθεῖαν ἐπὶ τῆς κοιλάδος τοῦ *Στρούμιτσα* (5η, 2α, 4η ἑλληνικαὶ μεραρχίαι), δὲν ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Βουλγάρους νὰ ἐφαρμόσωσι τὰ σχέδιά των, διότι μετὰ διήμερον ἀγῶνα κατέλαβεν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς τὴν 26ην Ἰουνίου τὰ πρὸς τὴν Στρώμνιτσαν στενά, καὶ κατῆλθε πρὸς τὴν πεδιάδα.

Ἐπιχειρήσεις Μπρεγαλνίτσα. Μέχρι τῆς μεσημβρίας τῆς 17ης Ἰουνίου ἡ κατὰ τῶν Σέρβων αἰφνιδιαστικὴ ἐπίθεσις τῆς νυκτὸς 16-17 εἶχεν ἐπιφέρει ἀρκετὴν διείσδυσιν τῶν Βουλγάρων πρὸς πολλὰ σερβικὰ σημεῖα· οἱ Βούλγαροι εἶχον φθάσει μέχρι τοῦ ὕψους τῆς γραμμῆς *Δρέβενο—Στύρμος—Δρένεκ — 550 — 650 — Σούσεβο — Δράγοβο—Ὀρτὰ-μπαγίρ*, ἀπὸ στιγμῆς δ' εἰς στιγμὴν ἐπέκειτο καὶ ἡ κατάληψις τοῦ *Κριβολάκ*, ὁπότε θὰ ἐπήρχετο τὸ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐπιζητούμενον, ἤτοι ἡ στρατηγικὴ διάρρηξις τοῦ ἑλληνοσερβικοῦ μετώπου, κατὰ τὸ σημεῖον ἐπαφῆς τῶν δύο στρατῶν. Τὸ σερβικὸν ὅμως στρατηγεῖον δὲν ἐπεζήτησε ν' ἀποκρούσῃ τὰς τυχοδιωκτικὰς ταύτας βουλγαρικὰς ἐπιθέσεις διὰ τοπικῶν ἀντεπιθέσεων, ἀλλὰ διέταξεν εὐθὺς ἀμέσως, ἐντὸς τῆς 17ης Ἰουνίου, προέλασιν δι' ἀμφοτέρων τῶν στρατιῶν, 1ης καὶ 3ης (βλ. σχ. 11). Ἐνῷ ὅμως αἱ ἐπιχειρήσεις τῆς 1ης σερβικῆς στρατιᾶς ἐξειλίσσοντο εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐπιτυχῶς, αἱ τῆς 3ης ἔβαινον ἀντιθέτως· διότι αἱ κατὰ τῆς στρατιᾶς ταύτης αἰφνιδιαστικαὶ ἐνέργειαι τῶν Βουλγάρων ἐπήνεγκον καλὰ ἀποτελέσματα, συνεπῶς κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐξορμήσεως (17 Ἰουνίου) δὲν εὑρίσκετο αὕτη εἰς εὐχάριστον κατάστασιν· ἅμα δ' ὡς ἐπεζήτησεν ἡ εἰς τὸ ἄκρον δεξιὸν μεραρχία Τιμὸκ II νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Ἰστίπ, ἵνα βελτιώσῃ τὴν κατάστασιν τῆς 3ης στρατιᾶς, ἐδέχθη ἐπίθεσιν τῆς 2ας βουλγαρικῆς μεραρχίας προερχομένης ἐκ Ραδοβίστα, ἐξαναγκασάσης αὐτὴν τὴν 18ην Ἰουνίου εἰς ὑποχώρησιν καὶ εἰς ἐγκατάλειψιν τοῦ Κριβολὰκ τὴν αὐτὴν ἡμέραν. Ἡ κατάστασις τῆς 3ης σερβικῆς στρατιᾶς δὲν μετεβλήθη, εἰμὴ μόνον μετὰ τὴν ἐνίσχυσιν της ὑπὸ τῆς μεραρχίας Σουμάδια ἀποσταλείσης τὴν 23ην Ἰουνίου ὑπὸ τῆς 1ης στρατιᾶς, καθ' ὅσον αἱ μὲν δύο μεραρχίαι τῆς 3ης στρατιᾶς εὑρίσκοντο ἐν κακῇ καταστάσει, ἀναγκασθεῖσαι νὰ τάξωσιν ὡς προκάλυμμά των τὸν Μπρεγαλνίτσα, ἡ δὲ μεραρχία Τιμὸκ II εὑρίσκετο ἐν πλήρει ἀποσυνθέσει μὲ τὸ πλεῖστον μέρος ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Μπρεγαλνίτσα, μὲ μικρὸν δ' ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἀξιοῦ. Αἱ ἐπιχειρήσεις αὗται, αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν μάχην τοῦ Μπρεγαλνίτσα (17-25 Ἰουνίου), καίτοι ἧττα κατὰ κράτος τῶν Σέρβων, ἐν τούτοις ἀπέληξαν μοιραίως ὑπὲρ αὐτῶν, διότι ὅλως ἀποτόμως ἐπῆλθεν ἡ αἰφνιδία ὑποχώρησις πρὸς ἀνατολὰς τῆς 4ης βουλγαρικῆς στρατιᾶς. Οἱ Σέρβοι ἠδυνήθησαν, ὡς ἐκ τούτου, ν' ἀνακαταλάβωσι πάντα τὰ κατὰ τὴν νύκτα 16-17 αἰφνιδιαστικῶς καταληφθέντα ἐδάφη, ἤτοι ὕψωμα Ρέκτι Μπούκι, Ἰστίπ, Κριβολάκ, κτλ. Καίτοι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐνεδείκνυτο ραγδαία προέλασις τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ πρὸς ἀνατολάς, ἵνα διὰ τῆς ἑνώσεώς του μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ καταδιώξωσιν ἀπὸ κοινοῦ τοὺς ὑποχωροῦντας Βουλγάρους, τοιοῦτόν τι δ' ἐζητήθη ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος ἀρχιστρατήγου ἀπὸ τῆς 23ης Ἰουνίου, τὸ σερβικὸν στρατηγεῖον ἀντιθέτως ἐτήρησε χλιαρὰν στάσιν, ἀρκεσθὲν νὰ γνωρίσῃ εἰς τὸ ἑλληνικὸν ὅτι ἀπὸ τῆς 25ης θ' ἀνελάμβανε γενικὴν ἐπίθεσιν, καὶ ὅτι ἐν περιπτώσει ἐπιτυχίας θὰ ὤθει τὸ δεξιόν του ὅσον ἦτο δυνατὸν πρὸς ἀνατολάς. Τοιοῦτόν τι ὅμως δὲν ἐξετελέσθη, καθ' ὅσον ἡ μὲν 1η σερβικὴ στρατιὰ παρέμεινεν εἰς τὰς περὶ τὸ *Ἐγρὶ Παλάγκα* θέσεις της, ἡ δὲ 3η προὐχώρησε μόνον μέχρι τοῦ ὕψους *Κότσανα-Ραδοβίστα*. Εἰς Ραδοβίστα μάλιστα ἐγένετο τὴν 26ην ἡ ἐπαφὴ μεταξὺ τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ σερβικοῦ ἱππικοῦ.

Ἐνῷ ὅμως ὁ σερβικὸς στρατὸς ἐτήρει τοιαύτην χλιαρὰν στάσιν καὶ εὑρίσκετο μέχρι τῆς 24ης ὄπισθεν τοῦ Μπρεγαλνίτσα (εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην) χωρὶς νὰ δεικνύῃ οὐδεμίαν τάσιν ἀντεπιθέσεως, ἡ 4η βουλγαρικὴ στρατιά, ἡ μέχρις ὥρας νικηφόρως δρῶσα κατὰ τῶν Σέρβων, ὅλως αἰφνιδίως ἤρχισεν ὑποχωροῦσα πρὸς ἀνατολὰς (διὰ τοῦ πλείστου μέρους της πρὸς *Πέτσοβο*) ἵνα διὰ τῆς μοναδικῆς ἡμιονικῆς ὁδοῦ πρὸς *Σαλὴχ Ἀγᾶ* δυνηθῇ ν' ἀποκτήσῃ τὴν διὰ στενωποῦ *Κρέσνας* πρὸς *Τζουμαγιὰν* ὁδὸν ὑποχωρήσεως, κρατήσασα διὰ μικροῦ τινος μόνον μέρους τὰς περὶ τὸ Τσάρεβο-σέλο θέσεις, χωρὶς νὰ πιεσθῇ ὑπὸ τῶν Σέρβων, καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς ὑποχωρήσεώς της. Τὴν τοιαύτην βουλγαρικὴν ἐνέργειαν οἱ Σέρβοι ἠθέλησαν τότε ν' ἀποδώσωσιν εἰς τὸν φόβον τῆς 4ης βουλγαρικῆς στρατιᾶς, μήπως πέσῃ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῶν Ἑλλήνων ἐὰν ἀπεκόπτετο ὑπὸ τῶν Σέρβων ἐκ τοῦ Τσάρεβο-σέλο· ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον ἀποδεικνύεται ἀνυπόστατον, διότι παραπλεύρως τῆς 4ης βουλγαρικῆς στρατιᾶς εὑρίσκετο ἡ 3η, ἥτις θὰ ἠπείλει πᾶσαν ἐνέργειαν τῆς 1ης σερβικῆς στρατιᾶς κατὰ τοῦ δεξιοῦ τῆς 4ης βουλγαρικῆς. Τὸ μόνον λοιπὸν αἴτιον, τὸ ἐξαναγκάσαν τὴν 4ην βουλγαρικὴν στρατιὰν εἰς τὴν τοιαύτην ἐσπευσμένην ὑποχώρησιν πρὸς ἀνατολὰς ἦτο ἡ ραγδαία πρὸς βορρᾶν ἑλληνικὴ προέλασις, ἡ ἀπειλήσασα τὰς συγκοινωνίας καὶ τὰ κέντρα ἐφοδιασμοῦ τοῦ κατὰ τῶν Σέρβων ἐνεργοῦντος ἀριστεροῦ τῶν Βουλγάρων (4ης στρατιᾶς). Ἄλλως τε, ἦτο πολὺ φυσικὸν νὰ ἐγκαταλείψωσιν οἱ Βούλγαροι τοὺς ἡττημένους Σέρβους καὶ νὰ στραφῶσι κατὰ τῶν νικητῶν Ἑλλήνων. Ἅμα ὡς ἀπηλλάγησαν οἱ Σέρβοι ἐκ τῆς βουλγαρικῆς πιέσεως, χάρις εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἀπεφάσισαν νὰ προχωρήσωσιν. Ἡ προχώρησις αὕτη, ἡ μὴ δυναμένη νὰ ὀνομασθῇ προέλασις, ἦτο τόσον βραχεῖα, ὥστε οὐδόλως ἀνησύχησε τοὺς Βουλγάρους, καὶ οὐδόλως μετέβαλε τὰ σχέδιά των, ὥστε κατώρθωσαν οὗτοι νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸς ἀνατολὰς καὶ συνεπῶς νὰ συνενωθῶσι μετὰ τοῦ κατὰ τῶν Ἑλλήνων δρῶντος βουλγαρικοῦ στρατοῦ. Μολονότι δ' ἐζητήθη τὴν 26ην Ἰουνίου ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος ἀρχιστρατήγου ὅπως οἱ Σέρβοι καταδιώξωσι τοὺς ἐξ Ἰστὶπ καὶ Ραδοβίστα ὑποχωροῦντας Βουλγάρους, τὸ σερβικὸν στρατηγεῖον ἐκώφευσεν εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην.

Βουλγαρικὴ ὑποχώρησις. Ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, μέγα μέρος τοῦ ἀπέναντι τῶν Ἑλλήνων βουλγαρικοῦ στρατοῦ ὑπεχώρησε διὰ τῶν γεφυρῶν Ὄρλιακο καὶ Κουμάριανης πρὸς τὴν πεδιάδα Σερρῶν, ἵνα διὰ τῆς στενωποῦ Ροῦπελ προσπεράσῃ πρὸς τὴν κοιλάδα Στρυμόνος, τὴν ἄγουσαν εὐθέως πρὸς τὴν κεντρικὴν Βουλγαρίαν. Διὰ νὰ δυνηθῇ ὅμως ὁ βουλγαρικὸς οὗτος στρατὸς νὰ προκαλύψῃ τὴν ὑποχώρησίν του, ἐγκατέστησεν ἰσχυρὰν ἀμυντικὴν γραμμὴν παρὰ τὴν *Βέτρινα*, ἤτοι εἰς τὴν νοτίαν ἔξοδον τῆς στενωποῦ Ροῦπελ (ἄμυνα τῆς στενωποῦ ἐκ τῶν ἔμπροσθεν)· ἐπειδὴ δ' ἐναντίον τῆς τοποθεσίας ταύτης ἐπῆλθε τὸ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μανουσογιαννάκην τμῆμα στρατιᾶς (1η καὶ 6η μεραρχίαι), ἐπηκολούθησε τὴν 26 καὶ 27ην Ἰουνίου μάχη ἀπολήξασα ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, μετὰ τὴν ὁποίαν, ἀφοῦ ἡ 6η μεραρχία κατέλαβε τὸ *Δεμὶρ Χισάρ*, προὐχώρησαν ἀμφότεραι (1η καὶ 6η) πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Στρυμόνος (βλ. σχ. 11). Ἡ 7η μεραρχία, καταστᾶσα ἀνεξάρτητος, κατέλαβε κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τὰς Σέρρας καὶ τὴν Δράμαν. Τοιουτοτρόπως, κατὰ τὸ τέλος Ἰουνίου ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς εὑρίσκετο ἐν πλήρει ὑποχωρήσει πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς *Τζουμαγιᾶς* καὶ πρὸς τὴν ὀροσειρὰν *Μάλεσι*, ἀφοῦ ὅμως ἀπώλεσεν ὁριστικῶς πᾶσαν στρατηγικὴν πρωτοβουλίαν καὶ δὲν ἠδύνατο πλέον ν' ἀσχολῆται εἰμὴ εἰς τὸ πῶς νὰ προκαλύπτῃ τὴν πρὸς τὴν κεντρικὴν Βουλγαρίαν ἄγουσαν.

Ἐπιχειρήσεις Ἐγρὶ Παλάγκα. Ὁ ἀπὸ τῆς 21 Ἰουνίου ἀναλαβὼν τὰ καθήκοντα τοῦ βοηθοῦ ἀρχιστρατήγου στρατηγὸς Ράτκο Δημήτριεφ, ἐπεζήτησε νὰ φέρῃ ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὸ σερβικὸν μέτωπον, διὰ δράσεώς τινος περὶ τὸ Ἐγρὶ Παλάγκα, ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος δὲν ἀπέβλεπεν εἰς ὁριστικόν τι σχέδιον (à fond), ἀλλ' ἁπλῶς εἰς τοπικοὺς ἀγῶνας, ὡς μόνον ἀποτέλεσμα ἔσχε τὴν ἄσκοπον ἑκατέρωθεν αἱματοχυσίαν. Ἐνῷ μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης οἱ Σέρβοι ἐφαίνοντο διατεθειμένοι νὰ καταδιώξωσι τοὺς Βουλγάρους, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν Ἑλλήνων (μᾶλλον φαινομενικῶς ἐδείκνυον τοιαύτην τινὰ τάσιν), ἐξαίφνης ἐπελήφθησαν τῆς εὐκαιρίας τῆς πρὸς Ἐγρὶ Παλάγκα δράσεως τῶν Βουλγάρων, καὶ ἐνῷ οὐδεὶς στρατηγικὸς λόγος ἐπέβαλλεν ἀλλοίαν ἐνέργειαν, ἐξετέλεσαν τὴν 27ην Ἰουνίου τὴν πρὸς βορρᾶν γνωστὴν *ἀλλαγὴν μετω-*

Digitized by Google

που, ἐγκαταλείψαντες τοὺς συμμάχους αὐτῶν Ἕλληνας καὶ συγκεντρωθέντες πρὸς βορρᾶν, πρὸς *Κότσανα*. Ἀντὶ ἄλλης περιγραφῆς παραθέτομεν τὴν περὶ τούτων γνώμην τοῦ στρατηγοῦ Δούσμανη (ἔ. ἀ. σελ. 121). «Μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης οἱ Σέρβοι ἠτιῶντο ἡμῶν ὡς μὴ συντελούντων εἰς τὸ ν' ἀναλάβωσιν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ, καὶ ἠξίουν, αὐτῶν ἀκινητούντων, νὰ προχωρήσωμεν ἡμεῖς πρὸς τὸ δεξιόν των. Καὶ ἐνῷ ἡμεῖς, διὰ θυσιῶν μεγίστων, ἀπηλλάξαμεν τὴν 3ην σερβικὴν στρατιὰν τῆς ἐχθρικῆς πιέσεως, ἐδώσαμεν δ' αὐτῇ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πρὸς τὰ πρόσω κινήσεως, αἴφνης, ἄνευ οὐδεμιᾶς προσυμφωνίας, ἄνευ κἂν προειδοποιήσεως, διὰ τῆς νέας πρὸς βορρᾶν στροφῆς, ἐγκαταλείπει ἡμᾶς καὶ χωρίζονται οὕτως οἱ δύο σύμμαχοι στρατοί».

Ὁ ἑλληνικὸς ὅμως στρατὸς τοῦ 1913 δὲν ἦτο ἐξ ἐκείνων, οἵτινες ἐμέτρων τὰ πράγματα διὰ τῆς πλάστιγγος τῆς ἀκριβείας, δι' αὐτό, ἀψηφήσας τὸν κίνδυνον τῆς ἀπομονώσεως ἐκ πάσης ἀπὸ μέρους τῶν Σέρβων συμμαχικῆς συνεργασίας, ἀνέλαβε μόνος τὴν καταδίωξιν δι' ἀκαθέκτου προελάσεως πρὸς βορρᾶν. «Ὁ κίνδυνος τῆς ἀπομονώσεως ἦτο μέγας, ἀλλὰ καὶ ὁ κίνδυνος τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς διώξεως τοῦ στρατοῦ ἦτο ἐπίσης μέγας, καὶ ἴσως μεγαλύτερος» γράφει ὁ Δούσμανης. Ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς ἔφευγε, καὶ μάλιστα δρομαίως, οὐχὶ ἵνα ἀποφύγῃ τὴν μάχην, ἀλλ' ὅπως δυνηθῇ νὰ συνεχίσῃ τμῆμα στρατιᾶς ἐκ τῶν μεραρχιῶν 3ης καὶ 10ης, ὅπερ κατώρθωσε ν' ἀπωθήσῃ τοὺς Βουλγάρους καὶ νὰ καταλάβῃ τὸ Πέτσοβον τὴν 7ην Ἰουλίου, τὴν δὲ 8ην ν' ἀπωθήσῃ αὐτοὺς πρὸς βορρᾶν, πρὸς τὴν κατεύθυνσιν *Παντζάρεβο* καὶ *Χασὰν Πασᾶ*.

Οἱ Βούλγαροι ἀντιληφθέντες τὸν κίνδυνον ὅστις τοὺς ἠπείλει ἐκ τῆς ἑλληνικῆς προελάσεως, ἤρχισαν ἀποσύροντες δυνάμεις ἐκ τοῦ Τσάρεβο σέλο καὶ ἐνισχύοντες τὸν κατὰ τῶν Ἑλλήνων στρατόν. Ἡ στιγμὴ ἀπέβαινεν ὀλίγον κρίσιμος διὰ τοὺς Ἕλληνας, διότι, κατὰ τὰς ὑπαρχούσας πληροφορίας, εὑρίσκοντο περὶ τὰ 140—150 βουλγαρικὰ τάγματα ἀπέναντι τῶν 96 ἑλληνικῶν. Ἐζητήθη τότε ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος ἀρχιστρατήγου δραστικὴ παρέμβασις τῶν Σέρβων, ἀλλ' εἰς μάτην (βλ. *Δούσμανη* ἔ. ἀ. σελ. 148—163), διότι οἱ Σέρβοι ἀνέμενον νὰ ἐπισπεύσωσιν οἱ Ἕλληνες τὰς ἐπιχειρήσεις των ἵνα φθάσωσιν εἰς Τζουμαγιάν, καθ' ὅσον τότε θ' ἀνελάμβανεν ὁ σερβικὸς στρατὸς τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Κιουστενδήλ, καθ' ἃ εἶχεν ἀνακοινώσει τὴν 4ην Ἰουλίου ὁ παρὰ τῷ ἑλληνικῷ στρατηγείῳ σύνδεσμος τοῦ σερβικοῦ συνταγματάρχης *Βάσιτς*. Τὴν 10ην Ἰουλίου ἀπεβιβάσθη εἰς Καβάλλαν ἡ ἐξ Ἠπείρου μεταφερθεῖσα 8η ἑλληνικὴ μεραρχία, καὶ ἀμέσως ἤρξατο ἐπιχειρήσεων εἰς τὴν δυτικὴν Θρᾴκην.

Ἐπιχειρήσεις Σιμιτλῆ - Τζουμαγιᾶς. Μετὰ τὴν μεθ' ὃ ν' ἀπειλήσωσι τὰ νῶτα καὶ τὰς συγκοινωνίας τοῦ ὅλου ἑλληνικοῦ στρατοῦ· τοιαύτης ἐνεργείας ἄμεσον μοιραῖον ἐπακολούθημα θὰ ἦτο ἡ ὑποχώρησις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ὁ Ἕλλην ὅμως ἀρχιστράτηγος δὲν ἐθορυβήθη, καίτοι δὲν εἶχε διαθεσίμους ἐφεδρείας πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ κινδύνου τούτου· ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐζήτησε τὴν δραστικὴν παρέμβασιν τῶν Σέρβων, οἵτινες μὲ πολλοὺς δισταγμοὺς καὶ πολλὰς ἀμφιταλαντεύσεις ἐξετέλεσαν τὴν ἀστείαν προχώρησιν τῶν 3 χιλιομέτρων πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ *Τσοῦκα Γκόλεκ*, ἥτις, ὡς ἦτο φυσικόν, οὐδόλως ἀνέκοψε τὰ βουλγαρικὰ σχέδια, ἀλλ' ἁπλῶς ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ ἐκτελεσθῶσι πρὸς τὸ θεαθῆναι σερβικοὶ ἀγῶνες περὶ τὸ Τσάρεβο σέλο (16 καὶ 17 Ἰουλίου), ἀφ' ἑτέρου δὲ διέταξεν ὅπως αἱ εἰς τὸ κέντρον τῆς ἑλληνικῆς παρατάξεως 2α καὶ 4η μεραρχίαι, συγκροτοῦσαι τμῆμα στρατιᾶς, ἀλλάξωσι μέτωπον καί, ἐκ τῆς μέχρις ὥρας κατευθύνσεως πρὸς βορρᾶν, λάβωσι τοιοῦτον πρὸς δυσμάς, δηλαδὴ πρὸς *Χασὰν πασᾶ*, ἵνα τοιουτοτρόπως ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ πλευροῦ καὶ τῶν νώτων τοῦ μεταξὺ τοῦ ἀριστεροῦ τῆς ἑλληνικῆς παρατάξεως καὶ τοῦ δεξιοῦ τῆς σερβικῆς ἐνσφηνωθέντος βουλγαρικοῦ στρατεύματος. Ἄμεσον ἀποτέλεσμα τοῦ τοιούτου προσφυοῦς ἑλληνικοῦ ἑλιγμοῦ ἦτο ν' ἀποσυρθῇ, τὴν 17ην Ἰουλίου, τὸ βουλγαρικὸν τοῦτο στράτευμα, αὐτὴν ἀνακτῶν χῶρον καὶ χρόνον διὰ τὴν ἀνάληψιν στρατηγικῆς ἀντεπιθέσεως, ὅπερ ὅμως δὲν ἐπέτυχε, λόγῳ τῆς κεραυνοβόλου ἑλληνικῆς καταδιώξεως.

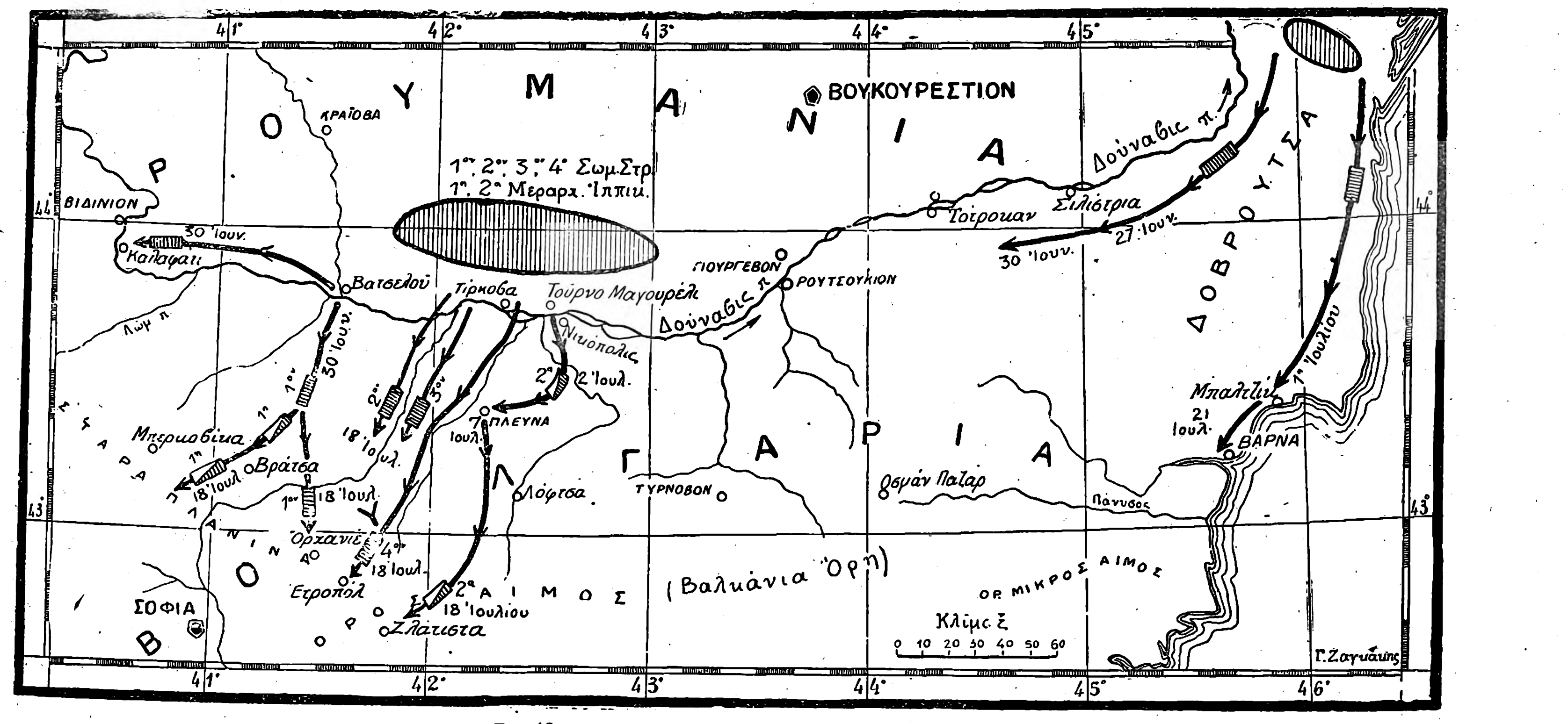

Σχ. 12.—ΡΟΥΜΑΝΙΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ 1913.

Ἐπιχειρήσεις Κρέσνας. Ἐπειδὴ ὅμως πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς προελάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ παρενεβάλλετο ἡ ἐπιμήκης γνωστὴ στενωπὸς τῆς *Κρέσνας*, ἡ σχηματιζομένη διὰ τῶν ὀρεινῶν ὄγκων τοῦ *Μάλεσι* καὶ τοῦ *Περὶμ δὰγ* (*Ὀρβήλου*), διὰ μέσου τῶν ὁποίων διέρχεται ὁ Στρυμών, μετωπικὴ δ' ἐκβίασις τῆς στενωποῦ ταύτης δὲν ἦτο ἐγχείρημα εὔκολον, ὁ Ἕλλην ἀρχιστράτηγος ἀπεφάσισε τὴν παράκαμψίν της· πρὸς τοῦτο δὲ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν Ἰουλίου ἤρξατο ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς προελαύνων (βλ. σχ. 11), κατὰ τρόπον ὥστε τὴν μετωπικὴν προέλασιν νὰ ὑποβοηθήσωσιν αἱ ἑκατέρωθεν πλευρικαί: ἡ μὲν πρὸς ἀνατολὰς (δεξιὰ) διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Νέστου, ἡ δὲ πρὸς δυσμὰς (ἀριστερὰ) διὰ τῆς ὀροσειρᾶς Μάλεσι πρὸς Πέτσοβο· ἐκ τῶν ἐπιτυχιῶν δὲ τῶν ἑκατέρωθεν πλευρικῶν τούτων ἐπιθέσεων θὰ ἐξηρτᾶτο ἡ μετωπικὴ ἐκβίασις τῆς στενωποῦ. Ἐπειδὴ ἐπρόκειτο περὶ στενωποῦ, ἐχούσης μίαν καὶ μόνην διάβασιν, ὄπισθεν τῶν μεραρχιῶν 1ης καὶ 5ης ἐπορεύετο ὅλος ὁ ὄγκος τοῦ πεδινοῦ πυροβολικοῦ (25 περίπου πεδιναὶ πυροβολαρχίαι) καὶ ὄπισθεν αὐτοῦ ἡ ταξιαρχία ἱππικοῦ. Ἐκ τῆς προελάσεως ταύτης ἐπῆλθεν ἡ μάχη τῆς Κρέσνας (8—11 Ἰουλίου) ἀπολήξασα ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐπιτρέψασα τὴν ἔξοδον αὐτῶν ἐκ τῆς στενωποῦ ταύτης καὶ τὴν κατάληψιν τοῦ *Κρούπνικ* (10ην Ἰουλίου). Ἡ προχώρησις ὅμως αὕτη ἐγένετο μετὰ μεγάλων δυσκολιῶν, ἰδιαίτατα ἡ τῆς δυτικῆς ὁμάδος, δηλαδὴ τῆς διὰ Μάλεσι πρὸς Πέτσοβο, καθ' ὅσον πρὸς τὴν θέσιν ταύτην εἶχον τάξει οἱ Βούλγαροι 25 περίπου τάγματα ἐκ τῆς 2ας μεραρχίας των, διότι ἐκ τοῦ Πέτσοβο ἄγουσιν εὐθέως διάφοροι ὁδεύσεις πρὸς Τζουμαγιάν. Ἀλλὰ κατὰ πασῶν τῶν δυσκολιῶν τούτων ἐπῆλθε τὸ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Δαμιανὸν ἐκβίασιν τῆς στενωποῦ Κρέσνας, ἐξηκολούθησεν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς τὴν πρὸς βορρᾶν προέλασίν του. Μολονότι ἔμεινεν ἀνυποστήρικτος ἐκ μέρους τῶν συμμάχων Σέρβων, δὲν παρῃτήθη τῶν σχεδίων του, ἀλλ' ἐπεζήτησε τὴν πρὸς τὴν πεδιάδα Σόφιας προέλασιν ἐκ τῆς κατευθύνσεως τοῦ νότου. Βεβαίως ὁ Ἕλλην ἀρχιστράτηγος ἐπεζήτει συνεργασίαν ἐπιθέσεως κατὰ τῶν Βουλγάρων, εἰς τρόπον ὥστε ὁ συμμαχικὸς ἑλληνοσερβικὸς στρατὸς νὰ προελάσῃ πρὸς τὴν πεδιάδα Σόφιας ἔκ τε τῆς κατευθύνσεως τοῦ νότου (ἑλληνικὸς) καὶ συγχρόνως ἐκ τῆς τῶν δυσμῶν (σερβικός), ἀλλ' ἀφοῦ τὸ τοιοῦτον κατέστη ἀδύνατον, ἠγκέσθη ὁ Ἕλλην ἀρχιστράτηγος εἰς τὴν ὁπωσδήποτε προέλασιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἅτε ὢν ὑπερβέβαιος ὅτι καὶ ἐκ ταύτης μόνης θὰ ἐπήρχετο ἡ συντριβὴ καὶ ἡ ἐξουδετέρωσις τοῦ βουλγαρικοῦ, τόσῳ μᾶλλον καθόσον κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἶχεν ἀρχίσει καὶ ἡ ρουμανικὴ προέλασις. Ὁ βουλγαρικὸς στρατός, μετὰ τὴν ἐκ τῆς στενωποῦ Κρέσνας ὑποχώρησίν του, δὲν ἐξακολουθεῖ φεύγων, ἀλλ' ἐγκαθίσταται σταθερῶς εἰς τὰς θέσεις του (βλ. σχ. 11) μὲ τὴν πρόθεσιν τῆς πάσῃ θυσίᾳ ἀντιστάσεως κατὰ τῆς προελάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἥτις ἠπείλει αὐτὸ τοῦτο τὸ ἔδαφος τῆς παλαιᾶς Βουλγαρίας. Ἐκ τῆς προελάσεως δὲ ταύτης ἐπῆλθεν ἡ μάχη Σιμιτλῆ —Τζουμαγιᾶς (12—15 Ἰουλίου), καθὼς καὶ αἱ ἑκατέρωθεν τοῦ χωρίου τούτου μάχαι (*Πρέδελ Χὰν* ὑπὸ τῆς 7ης μεραρχίας, *Παντζάρεβο, Χασὰν πασᾶ* ὑπὸ τῶν μεραρχιῶν 3ης καὶ 10ης, *Ἀρισβάνιτσα*, ὑψ. 1378 ὑπὸ τῆς 6ης κτλ.).

Ἐνῷ ὅμως οὕτω πως ἐξειλίσσοντο τὰ γεγονότα, ἐξαίφνης, τὴν 15ην Ἰουλίου, ἡ κατάστασις ἤρχισε καθισταμένη λίαν κρίσιμος διὰ τὸν ἑλληνικὸν στρατόν, διότι σοβαραὶ βουλγαρικαὶ δυνάμεις τῆς 8ης μεραρχίας ἀποσπασθεῖσαι ἐκ τοῦ σερβικοῦ μετώπου, ἐστράφησαν ἀποτόμως κατὰ τῶν περὶ τὸ Πέτσοβο ἑλληνικῶν δυνάμεων, πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ διασπάσωσι τὸ ἀριστερὸν ἑλληνικὸν πλευρόν, διότι ἀπειλήθησαν αἱ γραμμαὶ συγκοινωνιῶν του.

Δευτερεύουσαι ἐπιχειρήσεις. Καθ' ὃν χρόνον διεξήγοντο αἱ κύριαι ἑλληνοβουλγαρικαὶ ἐπιχειρήσεις, διεξήχθησαν συγχρόνως, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπιχειρήσεις ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου πρὸς κατάληψιν τῆς *Καβάλλας* (27 Ἰουνίου), τοῦ *Δεδεαγὰτς* (12 Ἰουλίου) κτλ., ὑπὸ τῆς 8ης ἑλληνικῆς μεραρχίας πρὸς κατάληψιν τῆς *Ξάνθης* (13 Ἰουλίου) καὶ τῆς *Γιουμουλτζίνας* (16 Ἰουλίου), ἀφ' ἑτέρου δ' ἐπιχειρήσεις ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ παρὰ τὴν παλαιὰν σερβοβουλγαρικὴν μεθόριον, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ ἀποτραπῇ πᾶσα σερβικὴ προέλασις ἢ ἐκ *Τρὸν* ἢ ἐκ *Νὶς* καὶ *Πιρὸτ* πρὸς τὴν πεδιάδα Σόφιας.

ΡΟΥΜΑΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΑΣΙΣ ΠΡΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΝ. Ἡ Ρουμανία ἐκαιροφυλάκτει μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς, ἅμα δ' ὡς εἶδεν ἐμπράκτως κλίνουσαν τὴν πλάστιγγα κατὰ τῆς Βουλγαρίας, λόγῳ τῆς ἑλληνικῆς δράσεως, ἐπεζήτησε νὰ ἐπέμβῃ ὡς ἔνοπλος διαιτητής, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἵνα ἐπωφεληθῇ καὶ αὐτὴ ἐδαφικῶς, διὰ τῆς καταλήψεως τῆς νοτίου *Δοβρουτσᾶς*, ἀφ' ἑτέρου δ' ἵνα παρουσιασθῇ ὡς κρατοῦσα αὐτὴ τὰ σκῆπτρα καὶ τὴν ἡγεμονίαν ἐν τοῖς Βαλκανίοις. Ἐπιστρατεύσασα πέντε σώματα στρατοῦ καὶ δύο μεραρχίας ἱππικοῦ (περὶ τὰς 200.000 ἀνδρῶν μετὰ 500 πυροβόλων) ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ διαδόχου *Φερδινάνδου*, ἔχοντος ἐπιτελάρχην τὸν στρατηγὸν *Ἀβερέσκο*, ἐκήρυξε τὴν 27 Ἰουνίου τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ εὐθὺς ἀμέσως ἤρξατο τῆς προελάσεως (βλ. σχ. 12), ἥτις ὅμως δὲν δύναται νὰ τύχῃ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῶν ἐπιχειρήσεων, διότι ἡ Βουλγαρία οὐδεμίαν προέβαλεν ἀντίστασιν εἰς τὴν ἐν λόγῳ προέλασιν. Ὁ μοναδικὸς ἀγών, ὁ διεξαχθεὶς κατ' αὐτήν, εἶναι ὁ τῆς 10ης Ἰουλίου μεταξὺ τῆς 1ης ρουμανικῆς μεραρχίας ἱππικοῦ τοῦ στρατηγοῦ *Μπουδὰν* καὶ τῆς ὀπισθοφυλακῆς τῆς 9ης βουλγαρικῆς μεραρχίας, καθ' ὃν τὸ βουλγαρικὸν στράτευμα παρεδόθη σχεδὸν ἀμαχητεί. Τοιουτοτρόπως, τὴν

Digitized by Google

ἡμέραν τῆς ἀνακωχῆς (18 Ἰουλίου) ὁ ρουμανικὸς στρατὸς κατεῖχεν ἁπάσας τὰς βορείους καὶ ἀνατολικὰς εἰσόδους τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ *Στάρα Πλάνινα* καὶ τοῦ *Αἵμου*, ἀπέχων τῆς Σόφιας περὶ τὰ 30 περίπου χιλιόμετρα.

ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΠΡΟΕΛΑΣΙΣ ΠΡΟΣ ΘΡΑΚΗΝ. Ἡ Τουρκία, ἅμα ὡς εἶδε καταβαλλομένην τὴν Βουλγαρίαν, ἔσπευσεν εὐθὺς ἀμέσως νὰ ἐπωφεληθῇ, καταλαμβάνουσα τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ τὸ Κιρκιλισέ. Πρὸς τοῦτο συνεκροτήθη στρατιὰ ἐκ πέντε σωμάτων στρατοῦ, μικροτάτης δυνάμεως, καὶ μιᾶς ταξιαρχίας ἱππικοῦ ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ *Ἀχμὲτ Ἰζὲτ* πασᾶ, ἥτις ἤρξατο τὴν 29ην Ἰουνίου τῆς πρὸς Θράκην προελάσεως, τὴν δὲ 9ην Ἰουλίου κατέλαβε τὴν Ἀδριανούπολιν. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς κατέλαβε τότε τὴν γραμμὴν *Αἴνου—Μηδείας*, μὲ εὑρεῖαν ὅμως καμπυλότητα πρὸς βορειοδυσμάς, ἵνα συμπεριληφθῇ καὶ ὁ χῶρος Ἀδριανουπόλεως καὶ Κιρκιλισέ.

ΑΝΑΚΩΧΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΙΡΗΝΗΣ. Κατόπιν συνεννοήσεων, διεξαχθεισῶν ἐν Βουκουρεστίῳ, συνήφθη τὴν 17ην Ἰουλίου ἀνακωχὴ μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων, τεθεῖσα ἐν ἐφαρμογῇ ἀπὸ τῆς μεσημβρίας τῆς ἑπομένης. Τὴν 28ην Ἰουλίου ὑπεγράφη ἐν Βουκουρεστίῳ ἡ συνθήκη εἰρήνης μεταξὺ Ρουμανίας, Ἑλλάδος, Σερβίας καὶ Μαυροβουνίου ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Βουλγαρίας ἀφ' ἑτέρου. Ἡ Τουρκοβουλγαρικὴ συνθήκη εἰρήνης συνήφθη περὶ τὰ μέσα Σεπτεμβρίου.

Κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀνακωχῆς τ' ἀντίπαλα στρατεύματα κατεῖχον τὰς ἑξῆς θέσεις (βλ. σχ. 11). Τὸ μὲν πλεῖστον μέρος τῆς κατὰ τῶν Ἑλλήνων 2ας βουλγαρικῆς στρατιᾶς ἐπὶ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ *Ρίλα*, μικρόν τι δὲ μέρος ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Στρυμόνος μέχρι *Λέσκα* καὶ *Χασὰν Πασᾶ*, τὰ δ' ἑλληνικὰ στρατεύματα ἐπὶ τοῦ μετώπου *Παντζάρεβο* (4 χιλιόμετρα νοτίως τῆς Τζουμαγιᾶς)— *Ἀρισβάνιτσα— Κάπατνικ — Μαχομία*· ὁ κατὰ τῶν Σέρβων βουλγαρικὸς στρατὸς ἐπὶ τῆς παλαιᾶς μεθορίου, τὰ δὲ σερβικὰ στρατεύματα ἐν πλήρει διακατοχῇ τῶν διαμφισβητουμένων ἐδαφῶν. Συνεπῶς οἱ Βούλγαροι εὑρέθησαν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀνακωχῆς ἐν πλήρει ἀπωθήσει.

Εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὸν πόλεμον, ἠθέλησαν οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ φιλοβούλγαροι ξένοι νὰ ὑποστηρίξωσιν ὅτι, ἂν δὲν ἐγίνετο ἡ ἀνακωχή, θὰ ἐπήρχετο μοιραίως ἡ ὑπερκέρασις τοῦ ἑλληνικοῦ πλευροῦ, διότι οἱ Βούλγαροι εὑρίσκοντο κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰς πλεονεκτικὴν θέσιν· ἐπίσης δὲ θὰ ἠπειλεῖτο καὶ τὸ δεξιὸν ἑλληνικὸν πλευρόν, δηλαδὴ ἡ 7η μεραρχία. Αἱ πληροφορίαι ὅμως αὗται εἶναι ἀνακριβεῖς· διότι ἀφοῦ μέχρι τῆς μεσημβρίας τῆς 18ης Ἰουλίου δὲν εἶχον ἐπιτύχει οἱ Βούλγαροι τὰς ὑπερκεράσεις ταύτας, κατὰ ποῖον λογικὸν εἱρμὸν δύναται νὰ γίνῃ ἀποδεκτὸν ὅτι τὸ ἀπόγευμα τῆς 18ης θὰ ἦτο εὐτυχέστερον δι' αὐτούς; Διατί, ἄλλως τε, δὲν ἐπέσπευδον οἱ Βούλγαροι τὰς ὑπερκεράσεις μέχρι τῆς μεσημβρίας τῆς 18ης Ἰουλίου; ἢ μᾶλλον διατί, ὡς πολὺ ὀρθῶς γράφει ὁ Γάλλος συνταγματάρχης Boucabeille, δὲν παρεῖλκον οἱ Βούλγαροι ἐπί τινας ἡμέρας τὴν ὑπογραφὴν τῆς ἀνακωχῆς, ἵνα τοιουτοτρόπως ἡ παρ' αὐτῶν διατυμπανισθεῖσα ἐπίθεσις κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπιφέρῃ τὰ ὁριστικὰ ἀποτελέσματά της;

ΣΥΓΧΡΟΝΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΟΣΕΡΒΟ-ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

	Ἑλλάς		Σερβία
Ἰούνιος 16—17	Ἔναρξις ἐπιχειρήσεων		Ἔναρξις ἐπιχειρήσεων, βουλγαρικὴ κατάληψις Ἰστὶπ
17	Ἐκκαθάρισις Θεσσαλονίκης		—
18	—		Βουλγαρικὴ κατάληψις Κριβολὰκ
19		Μάχη Καλίνοβο-Κιλκὶς-Λαχανᾶ	—
20	Κατάληψις Γευγελῆς, Νιγρίτας		—
21	Κατάληψις Λαχανᾶ, Κιλκὶς Καλίνοβο		—
22	—		Κατάληψις Κοτσάνων
23	Κατάληψις Δοϊράνης		—
24	—		Κατάληψις Κριβολὰκ
25	Κατάληψις Κωστούρινο		Κατάληψις Ἰστὶπ
26	Κατάληψις Στρώμνιτσας	Μάχη Βέτρινα	Κατάληψις Ραδοβίστας
27	Κατάληφις Δεμὶρ Χισάρ, Καβάλλας		Μάχη Πιρὸτ
28	Κατάληψις Σερρῶν		—
Ἰούλιος 1	» » Δράμας		—
6	» » Νευροκοπίου		—
7	» » Πέτσοβο		—
9	» » Μαχομία		—
10	» » στενωποῦ Κρεσνας		—
12	Κατάληψις Πρέδελ Χάν, Δεδεαγὰτς	Μάχη Σιμιτλί	Κατάληψις Βιδινίου
13	Κατάληψις Ξάνθης		—
14	Κατάληψις Σιμιτλί		—
15	Ὑποχώρησις ἐκ Πέτσοβο		
16	Κατάληψις Γκιουμουλτζίνας		Ἀγῶνες Τσάρεβο σέλο
17	Μάχη Πρέδελ Χάν. Ἀνακατάληψις Πέτσοβο, Παντζάρεβο		
18	Ἀνακωχὴ		Ἀνακωχὴ
28	Συνθήκη εἰρήνης		Συνθήκη εἰρήνης

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗΣ ΗΤΤΗΣ. Ἡ Βουλγαρία ἠπατήθη εἰς τὰς προβλέψεις καὶ τὰ σχέδιά της κατὰ τὸν δεύτερον βαλκανικὸν πόλεμον· διότι ἐνόμισεν ὅτι διὰ τῆς τρομοκρατήσεως καὶ τῆς αἰφνιδιαστικῆς ἐπιθέσεως κατὰ τὴν νύκτα 16—17 Ἰουνίου, θὰ ἐπεβάλλετο ἐπὶ τῶν ἀντιπάλων της, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐπετέθη πρώτη κατ' αὐτῶν. Οἱ πλεῖστοι τῶν ξένων συγγραφέων ὑποστηρίζουν ὅτι ἓν τῶν κυρίων αἰτίων τῆς βουλγαρικῆς ἥττης ἦτο ἡ κακὴ στρατηγικὴ συγκέντρωσις· ἀλλὰ συνετέλεσε συνάμα εἰς τοῦτο καὶ ἡ βουλγαρικὴ ἀλαζονεία καὶ ἔπαρσις, αἵτινες δὲν ἀφῆκαν οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον διάκενον, ἵνα διέλθῃ δι' αὐτοῦ ἀκτὶς τῆς λογικῆς, ὥστε νὰ σκεφθῶσιν οἱ Βούλγαροι ὅτι ἠδύνατο ν' ἀποτύχῃ ἡ κατὰ τῶν Ἑλληνοσέρβων αἰφνιδιαστικὴ δρᾶσις καὶ ὅτι τότε θὰ ἐπηκολούθει ἑλληνοσερβικὴ ἐπίθεσις. Τοιαῦται σκέψεις ἦσαν ἀντίθετοι πρὸς τὴν βουλγαρικὴν νοοτροπίαν, τὴν διέπουσαν τοὺς Βουλγάρους κατὰ τὴν τελευταίαν τριακονταετίαν μέχρι τοῦ 1913, ὁπότε διὰ πρώτην φορὰν ἔλαβον τόσον διδακτικὸν μάθημα.

Οἱ Βούλγαροι μὴ δυνάμενοι νὰ στραφῶσιν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐναντίον τῶν Σέρβων, ὅπως ἐκμηδενίσωσι τὴν ἰσχὺν αὐτῶν, καὶ κατόπιν στραφῶσι κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ὑπεχρεώθησαν νὰ ἐνεργήσωσι ταυτοχρόνως ἐναντίον ἀμφοτέρων, ἵνα δυνηθῶσι νὰ διατηρήσωσι σχετικήν τινα ἀνεξαρτησίαν εἰς τὸν ἐφοδιασμὸν αὐτῶν. Διότι, ἀποκαλύπτοντες τὰς συγκοινωνίας των ἢ ἐξασθενοῦντες τὰ πρὸς κάλυψιν αὐτῶν χρησιμοποιούμενα στρατεύματα, εἴτε τοῦ σερβικοῦ μετώπου εἴτε τοῦ ἑλληνικοῦ, διέτρεχον τὸν κίνδυνον νὰ ἡττηθῶσι νικῶντες μεμονωμένως τὸν ἕτερον τῶν δύο ἀντιπάλων. Ἦσαν ἑπομένως ὑποχρεωμένοι νὰ κατανείμωσι τὰς δυνάμεις αὐτῶν, ὅπως ἐπιτύχωσι νίκην τινὰ κατ' ἀμφοτέρων τῶν ἀντιπάλων, ἵνα κατόπιν στρέφοντες τὸν κύριον ὄγκον των κατὰ προτίμησιν ἐναντίον τοῦ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν τὸν πλήξωσι καιρίως. Εὐθὺς ὡς ἐδέχθη ἡ Βουλγαρία τὸ πρῶτον πλῆγμα εἰς Κιλκίς, ἤρχισε μεταχειριζομένη ὅλα τὰ μέσα ὅπως ἀποκτήσῃ τὴν στρατηγικὴν πρωτοβουλίαν, ἀλλ' ἡ ἀκάθεκτος ἑλληνικὴ καταδίωξις δὲν τῇ ἐπέτρεψε τοιοῦτόν τι. Ἓν τῶν μεγίστων σφαλμάτων τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ ἦτο ἡ ἀπομεμακρυσμένη μεταξὺ τῶν τριῶν στρατιῶν του παράταξις, ἕνεκα τῆς ὁποίας πᾶσα ἀμοιβαία ὑποστήριξις ἦτο ἀδύνατος, δι' αὐτὸ δ' ἀκριβῶς ἡ 1η, ἰδιαίτατα δ' ἡ 2α στρατιά, παρέμειναν ἀμέτοχοι εἰς τὸν ἀγῶνα.

Δυστυχῶς, ὄχι μόνον αἱ σερβικαὶ στρατιαὶ ἀφίσταντο ὑπερμέτρως, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αὗται αἱ μεραρχίαι ἑκάστης εὑρίσκοντο εἰς σημεῖον ἀφ' οὗ καθίστατο ἀδύνατος ἡ συνδρομὴ τῆς μιᾶς μεραρχίας πρὸς τὴν ἄλλην, ὡς συνέβη εἰς τὸ ἀτύχημα τῆς μεραρχίας Τιμὸκ τῆς 3ης σερβικῆς στρατιᾶς. Ἡ συνεχὴς καὶ ἀλλεπάλληλος ἀφ' ἑτέρου μεταβολὴ σκέψεων καὶ ἀποφάσεων ἐν τῷ σερβικῷ στρατηγείῳ ἦτο ἓν τῶν μεγίστων μειονεκτημάτων τῆς σερβικῆς δράσεως. (Πλείονα βλ. *Β. Δούσμανη* ἔ. ἀ. σ. 219—233).

Τὰ περίλαμπρα ἀποτελέσματα τοῦ δευτέρου βαλκανικοῦ πολέμου εἶναι ἀποκλειστικὸν ἔργον τῶν Ἑλλήνων, διότι οἱ Σέρβοι καὶ Μαυροβούνιοι, ναὶ μὲν ἔχυσαν ἄφθονον αἷμα κατὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον, ἀλλ' ἐλάχιστα εἰσήνεγκον εἰς τὸν ἀγῶνα· ὅσον δ' ἀφορᾷ τοὺς Ρουμάνους, οὗτοι ἐκαρπώθησαν ὠφελήματα ἄνευ οὐδεμιᾶς θυσίας. Ἡ ὅλη ἐπιτυχία ἐπῆλθεν, ἀφ' ἑνὸς μὲν χάρις εἰς τὴν ταχίστην στρατηγικὴν προέλασιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἥτις ἦτο ἔργον τοῦ Ἕλληνος ἀρχιστρατήγου, ἀφ' ἑτέρου δ' εἰς τὴν ὁρμητικὴν προχώρησιν καὶ ἐπίθεσιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἥτις ἦτο ἔργον τοῦ Ἕλληνος στρατιώτου.

Τ' ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου τούτου θὰ ἦσαν καλύτερα ἐὰν οἱ δύο συμμαχικοὶ στρατοί, Ἑλλάδος καὶ Σερβίας, ἐτέλουν ὑπὸ ἑνιαίαν διοίκησιν, οὕτω δὲ θὰ διείποντο ὑπὸ ἑνιαίου πνεύματος καὶ θὰ ἐπεκράτει παρ' αὐτοῖς μία καὶ ἡ αὐτὴ θέλησις.

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ. Ὁ μικρὸς ἑλληνικὸς στρατὸς τοῦ 1912—1913 ἐπετέλεσεν ἔργον γιγάντιον. Ἀφ' οὗ προήλασε κατ' Ὀκτώβριον 1912 μέχρι Θεσσαλονίκης, ἔσπευσεν ἀμέσως κατὰ Νοέμβριον νὰ ἐκδιώξῃ ἐκ τῆς βορειοδυτικῆς Μακεδονίας τὸν ἐκ τοῦ σερβικοῦ θεάτρου ὑποχωρήσαντα τουρκικὸν στρατόν, ὑποβοηθήσας τοιουτοτρόπως τὰ μέγιστα τοὺς Σέρβους, κατόπιν δὲ κατὰ Δεκέμβριον ν' ἀπελευθερώσῃ τὴν Κορυτσᾶν καὶ νὰ ἐκδιώξῃ ἐκ τῆς περιοχῆς ταύτης τοὺς Τούρκους, παρασχὼν οὕτω μεγάλην διευκόλυνσιν εἰς τοὺς Σέρβους διὰ τὴν ἀσφαλῆ αὐτῶν ἐγκατάστασιν ἐν τῷ λεκανοπεδίῳ τοῦ Μοναστηρίου, εἶτα δὲ νὰ σπεύσῃ εἰς Ἤπειρον, καὶ εὐθὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Ἰωαννίνων νὰ ἔλθῃ κατεσπευσμένως εἰς Μακεδονίαν, ἵνα ἀντιμετωπίσῃ τὸν βουλγαρικὸν κίνδυνον, τέλος δὲ νὰ φέρῃ κατὰ Ἰούνιον—Ἰούλιον εἰς πέρας μόνος του τὸν κατὰ τῶν Βουλγάρων πόλεμον, ἀπωθήσας τούτους μέχρι τῶν συνόρων τῆς παλαιᾶς Βουλγαρίας καὶ σώσας τοιουτοτρόπως καὶ τοὺς Σέρβους. Ταῦτα παντα κατώρθωσεν ὁ ἑλληνικὸς στρατός, ἀφ' ἑνὸς μὲν χάρις εἰς τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν αὐτοθυσίαν τῶν τέκνων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ χάρις εἰς τὴν ἐφαρμοσθεῖσαν ἑλληνικὴν στρατηγικήν. Κατόπιν τῶν νικῶν τούτων τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἡ Ἑλλὰς μετέφερε τὰ σύνορά της σταθερῶς καὶ ἐμπραγμάτως, ἀπὸ τοῦ Ἀράχθου, τῆς Μελούνας καὶ τοῦ κάτω Ὀλύμπου, ἐπὶ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ *Γράμμου*, τῆς λίμνης *Πρέσπας*, τῆς ὀροσειρᾶς *Μπέλλες* καὶ τοῦ ποταμοῦ *Νέστου*. (Βλ. καὶ Βαλκανικοὶ πόλεμοι *[Διπλωμ. Ἱστ.]* καὶ τ. Ε'. σ. 277 β).

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— **Βαλκανικὸν ζήτημα** *[Διεθν Δίκ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου νοεῖται τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τοῦ *ἀνατολικοῦ ζητήματος*, τὸ σχετικὸν πρὸς τὴν τύχην τῆς *εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας*, δεδομένης τῆς τάσεως τῶν ἐν αὐτῇ βιούντων χριστιανικῶν λαῶν, ὅπως ἐπιτύχωσι τὴν ἐθνικήν των ἀνεξαρτησίαν. Ὁ ρόλος τῶν Μ. Δυνάμεων δὲν ἦτο πάντοτε ὁ αὐτός, διότι αὗται ἄλλοτε μὲν συνέπραττον, ἄλλοτε δὲ ἀντηγωνίζοντο ἀλλήλας. Τοῦτο ὠφείλετο ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἀλυτρώτων πληθυσμῶν ὅπως ἐπιτύχωσι μόνοι των καλυτέρευσιν τῆς τύχης αὐτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὰ ποικίλα ἐν τῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ συμφέροντα τῶν Μ. Δυνάμεων, πρὸς τὰς ὁποίας κατέφευγον ζητοῦντες ἀρωγὴν οἱ διάφοροι λαοὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας. Πρώτη δὲ δύναμις ἐκδηλώσασα ἄμεσον ἐνδιαφέρον διὰ τὰ ἐν τῇ Βαλκανικῇ πράγματα, λόγῳ φυλετικῆς συγγενείας πρὸς τοὺς περὶ τὸν Αἷμον οἰκοῦντας, ἀναφαίνεται ἡ Ρωσία, ἡ δὲ ἐπέμβασις αὐτῆς ἐν τοῖς Βαλκανίοις κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα προκαλεῖ, ὡς καὶ ἦτο ἄλλως τε ἑπόμενον, τὴν ζηλοτυπίαν τῆς Αὐστρίας καὶ ἐπὶ πλέον τῆς Ἀγγλίας, αἵτινες κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐμφανίζονται μόνιμοι ἀνταγωνισταὶ τῶν βαλκανικῶν σχεδίων τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς. Δὲν παρέρχεται ἔκτοτε πολὺς χρόνος καὶ δύο ἄλλαι Δυνάμεις ἐμφανίζονται ἐνδιαφερόμεναι διὰ τὴν ἐν Βαλκανικῇ κατάστασιν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ Γαλλία διὰ λόγους καθαρῶς οἰκονομικούς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ Ἰταλία διὰ λόγους γεωγραφικούς, ἤτοι ἀποικιακῆς πολιτικῆς, καὶ λόγῳ ἀνταγωνισμοῦ πρὸς τὸ παλαιὸν κράτος τῶν Ἁψβούργων.

Ἐκ τῶν ὡς ἄνω γεγονότων καταφαίνεται ὅτι ἡ ἐν τῇ Βαλκανικῇ ἐξέλιξις τῆς καταστάσεως ἐνεῖχε πάντοτε εὐρωπαϊκὸν χαρακτῆρα, διότι οἱανδήποτε φάσιν καὶ ἂν ἐσημείωνε τὸ ἀνατολικὸν καὶ ἰδίως τὸ βαλκανικὸν ζήτημα, εἰς τοῦτο εἶχον πάντοτε, οὕτως ἢ ἄλλως, συντελέσει αἱ Μ. Δυνάμεις ἢ μία ἐξ αὐτῶν τοὐλάχιστον. Διὰ τοῦτο, ἐξ ἄλλου, πᾶς ἐν τῇ Βαλκανικῇ διεξαγόμενος πόλεμος προὐκάλει πάντοτε κρίσιν ἐν Εὐρώπῃ, τὰ ἀνακτοβούλια δὲ τῶν μεγάλων κρατῶν αὐτῆς διετέλουν διαρκῶς ἐν ἀνησυχίᾳ καὶ ταραχῇ, ὁσάκις πολεμικὴ πυρκαϊὰ ἥναπτετο ἐν τῇ Βαλκανικῇ χερσονήσῳ. Εἰς τὸ ἐνδιαφέρον τοῦτο ὀφείλεται καὶ ὁ ἐκραγεὶς *Κριμαϊκὸς* πόλεμος ὅστις ἀπέβη εἰς βάρος τῆς Ρωσίας, εἰς αὐτὸ δ' ἐξ ἄλλου δέον ν' ἀναζητηθῇ ἡ αἰτία τῆς συγκλήσεως τοῦ *συνεδρίου τοῦ Βερολίνου*, αἱ ἀποφάσεις τοῦ ὁποίου ἐπέφεραν ριζικὰς ἐν τῇ Βαλκανικῇ μεταβολάς. Ἔκτοτε τὸ βαλκανικὸν ζήτημα προσλαμβάνει διάφορόν τινα σημασίαν· τοῦ λοιποῦ πρόκειται περὶ τῆς ἑκάστοτε ἀσκουμένης ἐπιδράσεως ἐν τοῖς βαλκανικοῖς ζητήμασι ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς Μ. Δυνάμεως ἢ καὶ τῆς ἀμέσου ἐπεμβάσεως ἐν τούτῳ ἢ ἐκείνῳ τῷ κράτει τῆς Βαλκανικῆς, οὐχ ἧττον ὅμως καὶ περὶ τῶν εἰσέτι εἰς τὸ τουρκικὸν κράτος ἀνηκουσῶν βαλκανικῶν χωρῶν καὶ ἰδιαιτέρως περὶ τῆς Μακεδονίας.

Μετὰ τὸν ἐξ ἀφορμῆς τῶν ρωμυλιακῶν γεγονότων ἐν ἔτει 1886]87 ἐκραγέντα πόλεμον ἐπακολουθεῖ καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν διαρρεύσασαν τελευταίαν δεκαετηρίδα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ποιά τις ἡσυχία ἐν τοῖς Βαλκανίοις. Ἡ Ρωσία ἐδέχθη ὅπως ἐπιδοθῇ εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ πολιτικῶν της σχεδίων καὶ ἀνεγνώρισε τὸ status quo τῶν Βαλκανίων διὰ τῆς μετὰ τῆς Αὐστροουγγρικῆς μοναρχίας συνομολογηθείσης τῷ 1897 συνθήκης καὶ τῆς ἑτέρας τοιαύτης τοῦ 1903 ἐν Mürzsteg. Πλὴν ὅμως τὸ εἰρηνικὸν καθεστώς, τὸ ὁποῖον ἐν τῷ μεταξὺ δὲν παρέμεινε καὶ ἐντελῶς ἀδιατάρακτον, ἤρχισε μετ' οὐ πολὺ νὰ κλονίζεται ἐξ ἀφορμῆς, ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς Τουρκίας, ἥτις δὲν ἐξεπλήρου τὰς κατ' ἐπανάληψιν παρ' αὐτῆς δοθείσας ὑποσχέσεις περὶ καθιερώσεως μεταρρυθμίσεων ἐν Μακεδονίᾳ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τῆς ὁσημέραι αὐξανούσης δυνάμεως τῶν λοιπῶν βαλκανικῶν κρατῶν, τὰ ὁποῖα δραστηρίως προπαρεσκευάζοντο στρατιωτικῶς. Εἰς τοῦτο ὅμως συνέτεινε καὶ ἡ μετὰ τὴν ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἀποτυχίαν τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς σημειωθεῖσα στροφὴ τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ Τσάρου πρὸς τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον, ὑποστηριζομένου καὶ ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας ἕνεκα γενικωτέρων πολιτικῶν αὐτῆς συμφερόντων. Οὕτως ἀπὸ τοῦ 1907 τὸ βαλκανικὸν ζήτημα ἄρχεται καὶ πάλιν ν' ἀποτελῇ τὸ μᾶλλον ὀξύτερον σημεῖον πρὸς ὃ ἐστρέφετο τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Μ. Δυνάμεων καὶ περὶ τὸ ὁποῖον ἀντηλλάσσοντο διαξιφισμοὶ μεταξὺ αὐτῶν. Σημειωτέον δ' ὅτι τῶν ἀνταγωνισμῶν τούτων κυρία αἰτία ὑπῆρξαν οἰκονομικοὶ παράγοντες, ἡ ἐμφανισθεῖσα τουτέστιν εὐκαιρία τῆς ποικιλοτρόπως, ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως, ἐκμεταλλεύσεως τῶν βαλκανικῶν χωρῶν.

Digitized by Google

Ὁ τοιοῦτος ἀνταγωνισμὸς τῶν Μ. Δυνάμεων καὶ αἱ πολλαὶ μεταξὺ αὐτῶν ἀντιθέσεις ἐν τοῖς Βαλκανίοις ἀπεκαλύφθησαν ἰδίως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἡ Τουρκία ἐζήτησε νὰ εἰσαγάγῃ διοικητικὰς μεταρρυθμίσεις καὶ ἐψηφίζετο τὸ νέον σύνταγμα, ἐπικρατησάντων τῶν Νεοτούρκων (1908). Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἡ Αὐστροουγγαρία, ἥτις ἀπὸ τοῦ 1879 εἶχε προσαρτήσει ὑπὸ τύπον προσωρινῆς διοικήσεως τὴν *Βοσνίαν* καὶ *Ἑρζεγοβίνην*, προβαίνει εἰς τὴν νομιμοποίησιν τῆς τοιαύτης προσαρτήσεως, χαρακτηρίσασα ταύτην διαρχῆ, ἡ δὲ Βουλγαρία, ἐξ ἄλλου, ἀνακηρύσσεται εἰς ἀνεξάρτητον βασίλειον. Ἡ Σερβία, ἀφ' ἑτέρου, ζητοῦσα ν' ἀποζημιωθῇ διὰ τὴν ὁριστικὴν ἀπώλειαν τῶν τέως δύο τουρκικῶν ἐπαρχιῶν τῶν προσαρτηθεισῶν ὁριστικῶς εἰς τὸ Κράτος τῶν Ἀψβούργων, ὀλίγου δεῖν νὰ προεκάλει γενικὸν πόλεμον, ἀποσοβηθέντα τῇ δραστηρίᾳ ἐπεμβάσει τῆς Ρωσίας. Ἔκτοτε ὅμως τὸ βαλκανικὸν ζήτημα, ἤτοι ἡ ὁριστικὴ ἐπίλυσις αὐτοῦ εἰς βάρος τῆς Τουρκίας καὶ κατὰ δεύτερον λόγον εἰς βάρος τῆς Αὐστροουγγαρίας, καθίσταται ἔμμονος σκέψις οὐχὶ μόνον τῶν βαλκανικῶν κρατῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς Ρωσίας. Δὲν παρῆλθεν ἔκτοτε χρόνος πολύς, ὁπότε καὶ εὑρέθη ὁ τρόπος τῆς ἐπιλύσεως τοῦ βαλκανικοῦ ζητήματος· ὁ Ἰταλοτουρκικὸς πόλεμος ἐν Τριπολίτιδι παρέσχε τὴν πρὸς τοῦτο κατάλληλον ἀφορμὴν συνεννοήσεως τῶν χριστιανικῶν βαλκανικῶν κρατῶν πρὸς κοινὴν ἐνέργειαν κατὰ τῆς Τουρκίας, συνέπεια τῆς ὁποίας ὑπῆρξαν οἱ ἐπακολουθήσαντες *βαλκανικοὶ πόλεμοι*. Ἀλλὰ καὶ πάλιν τὸ βαλκανικὸν ζήτημα δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐντελῶς λελυμένον, καθόσον τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν Στενῶν ἐξηκολούθει νὰ κυριαρχῇ ἡ Τουρκία, ἐξ ἄλλου δέ, διότι ἡ Αὐστροουγγρικὴ Μοναρχία ἐξηκολούθει κατέχουσα τὰς ἄλλοτε τουρκικὰς ἐπαρχίας Βοσνίαν καὶ Ἑρζεγοβίνην, κατοικουμένας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ Σλαύων. Τὸ τελευταῖον τοῦτο γεγονὸς ὀξύνει ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου τὰς μεταξὺ Αὐστροουγγαρίας καὶ Σερβίας καὶ ἰδίως τὰς μεταξὺ τῶν λαῶν τούτων σχέσεις, δὲν ἐβράδυνε δὲ νὰ ἐπακολουθήσῃ κατ' Αὔγουστον τοῦ 1914 τὸ δρᾶμα τοῦ *Σεραγέβου*, τὸ ὁποῖον ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τοῦ ἐπακολουθήσαντος παγκοσμίου πολέμου, εἰς ὃν συμμετέσχον καὶ πάντα τὰ Κράτη τῆς Βαλκανικῆς.

Αἱ μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον ἐπακολουθήσασαι συνθῆκαι ἐπιφέρουσι δικαιοτέραν λύσιν τοῦ βαλκανικοῦ ζητήματος· οἱ *Νοτιοσλαῦοι* ἑνοῦνται μετὰ τῶν Σέρβων καὶ ἀποτελοῦσι τὴν *Γιουγκοσλαυΐαν*, τὸ δὲ μακεδονικὸν πρόβλημα διὰ τῆς ἐπελθούσης ὁροθεσίας μεταξὺ τῶν ὁμόρων Κρατῶν λαμβάνει δικαίαν τινὰ λύσιν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Tittoni*, Italien, der Dreibund und die Balkanfrage 1913. *G. Balanyi*, Die Entwicklung des Balkanproblems 1920. *E. Horvath*, Einfürung in das Studium der Balkangeschichte, Die letzte Phase der Balkanfrage 1922. *Hanotaux*, La guerre des Balkans et l'Europe 1914. *Α. Παπαναστασίου*, Τὰ Βαλκάνια ἐν σχέσει πρὸς τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα, 1822.

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

βαλκανολόγος (ὁ)· ὁ ἀσχολούμενος μὲ μελέτας (γλωσσικάς, ἱστορικὰς ἢ ἄλλας) ἀφορώσας τὰ Βαλκάνια. (Βλ. **Βαλκάνια** *[Βαλκανολογία]*).

Βαλκάνον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Κοθωνίων τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 284. Μέχρις ἐσχάτων εἰς αὐτὸν ὑπήγοντο καὶ τὰ χωρία *Λιβαδοχώρι* (τέως *Γκιόνδι*, κάτ. 226), *Βαρδάρι* (τέως *Παράμερον*, κάτ. 90) καὶ *Βαθύρρευμα* (κάτ. 226) συγκροτήσαντα τὴν κοινότητα Λιβαδοχωρίου. Δ. Ε. Μ.

Βαλκανοτουρκικὸς *πόλεμος*· βλ. **Βαλκανικοὶ** *πόλεμοι [Στρ. Ἱστ.]*.

Βαλκαρένγκι (Valcarenghi), ***Παῦλος***. Ἰταλὸς ἰατρὸς γεννηθεὶς ἐν Κρεμόνῃ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1786. Ἑταῖρος τῶν κολλεγίων τῆς Μοδένης, τῆς Κρεμόνης, τῆς Φερράρας, Βρεσκίας καὶ Βενετίας, ὑπῆρξε καὶ καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Παβίας καὶ τοῦ Μιλάνου ὡς καὶ μέλος πλείστων ἀκαδημιῶν. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἀναφέρομεν τινα: «Medicina rationalis» (Cremone 1737), «De aortae anevrysmate observationes II» (Cremone 1741), «Commentaria in Ebn-Bitar tractatum de malis limoniis» (1758) «De praecipuis febribus specimen practicum» (1761). Ο. Ρ.

Βαλκαρὲς (Valcarès) *[Γεωγρ.]*· βλ. Βακκαρές.

Βαλκαρσὲλ (Valcarcel), ***Ἰωσὴφ - Ἀντώνιος***. Ἱσπανὸς βοτανολόγος (1720—1800). Σπουδαιότατον τῶν ἔργων του ὑπῆρξε τὸ περὶ Γεωργίας γενικῶς, ὅπερ δὲν ἐπρόλαβε νὰ περατώσῃ, διότι ἀπέθανε πρὶν ἡ πραγματευθῇ τὰ περὶ ἀμπέλων, ἐλαιοδένδρων καὶ κήπων. Ἔγραψεν ἐπίσης καὶ «περὶ καλλιεργείας τῆς δρύζης» (1768). Κ. Ι. Ν.

Βαλκάτς *[Γεωγρ.]*· βλ. Καμπόχωρο.

Βαλκενάριος (Valckenaer), ***Λουδοβῖκος Κάσπαρ***. Ἐπιφανὴς Ὀλλανδὸς φιλόλογος (1715—1785). Ἐσπούδασεν ἐν Φρανέκερ καὶ Λουγδούνῳ, τῷ δὲ 1741 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν Φρανέκερ καὶ τῷ 1766 ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Λουγδούνου (ὡς διάδοχος τοῦ Ἑμστερχουσίου). Ἐκ τῶν πολλῶν ἔργων καὶ διατριβῶν αὐτοῦ μνημονευτέα ἡ ἔκδοσις τῆς *Ὁμήρου Ἰλιάδος* (μετὰ πολλῶν σχολίων, 1747) καὶ κυρίως ἡ περίφημος ἔκδοσις τῶν δύο τραγῳδιῶν τοῦ *Εὐριπίδου* Φοινισσῶν (1755) καὶ τοῦ Ἱππολύτου (1768). Εἰς τὴν τελευταίαν συνῆψε καὶ τὴν «Diatribe in Euripidis perditarum fabularum reliquias». Διὰ τῶν δύο τούτων κριτικῶν ἡ ἑρμηνευτικῶν ἐκδόσεων προήγαγε σπουδαίως τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου τῶν τραγικῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ Εὐριπίδου (ἀνεῦρε πλείστους παρεμβλήτους στίχους εἰς τὰς Φοινίσσας, ἀναπαρέστησεν ἀπολεσθείσας τραγῳδίας κτλ.), εἰσαγαγὼν αὐτὴν εἰς νέαν ὅλως ὁδόν.

Διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ *Θεοκρίτου*, *Βίωνος* καὶ *Μόσχου* (1781) θέτει τὰ θεμέλια πρὸς ἐξέτασιν τῆς ποιήσεως ἐν τῇ ἑλληνιστικῇ περιόδῳ, συνεξετάσας δὲ καὶ τὰ ἀποσπάσματα τοῦ μιμογράφου *Σώφρονος* (ἴδε αὐτὰ παρὰ *Ahrens*, De graecae linguae dialectis τόμ. Β' σελ. 464—476) συνετέλεσεν εἰς μελέτην καὶ τῶν ἑλληνικῶν διαλέκτων. Σπουδαίας παρατηρήσεις εἰς τὸν *Ἡρόδοτον* συνεισέφερεν εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ συγγραφέως τούτου ὑπὸ *Wesseling* (ἐν Ἀμστελοδάμῳ 1763). Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ *Luzac* τὰ ἀποσπάσματα τῶν ἐλεγειῶν τοῦ *Καλλιμάχου* (1779) καὶ ἡ σπουδαιοτάτη διὰ τὴν γραμματολογίαν πραγματεία «De Aristobulo Judaeo» μετὰ τοῦ ἐπιμέτρου τοῦ Wesseling (1806). Οἱ λόγοι αὐτοῦ ἐξεδόθησαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Orationes» ἐν Λουγδούνῳ (1806), συλλογὴν δὲ τῶν «Opuscula philologica, critica et oratoria» (2 τόμοι ἐν Λειψίᾳ, 1808) ἐξέδωκεν ὁ *Erdfurt* (πρβλ. καὶ Selecta ex scholiis Volkenarii ἐν Ἀμστελοδάμῳ 1815—17, τόμ. 1—2).

[Βιογραφίαν τοῦ Βαλκεναρίου ἐδημοσίευσε λατινιστὶ ὁ *J. F. Bergmann* Memoria L. C. Valcenarii, Οὐτρέχτη 1874· πρβ. πρὸς τούτοις *Wilamowitz* εἰσαγωγὴν εἰς Ἑλλ. Τραγῳδ. σελ. 232, καὶ Ἱστορ. τῆς Φιλολογίας σελ. 38· *Boeckh* Ἐγκυκλ. τῆς Φιλολογίας ἐν Λειψίᾳ 1877 σελ. 175 καὶ 253.—Ἴδε καὶ *Κ. Κόντου*, λόγος εἰς Κόβητον, Ἀθηνᾶ 3 σελ. 10, 14 καὶ 28 καὶ *Ἰωάν. Καλιτσουνάκι*, Αἱ μεταλλαγαὶ τοῦ σκοποῦ τῆς Ἑλλ. Φιλολογίας σελ. 21 καὶ 33.].

Ι. Ε. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΙΣ

Βαλκενὲρ (Valckenaer), ***Κάρολος - Ἀθανάσιος***, *βαρῶνος*—. Γάλλος συγγραφεὺς γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1771 - 1852). Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Πολυτεχνικὴν σχολὴν τῶν Παρισίων καὶ ἔλαβεν ἓν βραβεῖον τοῦ Γαλλικοῦ ἰνστιτούτου διά τινα πραγματείαν του περὶ τῶν ἀρχαίων κατοίκων τῆς Γαλατίας, ἐγένετο δὲ δεκτὸς τῷ 1813 εἰς τὸ σοφὸν τοῦτο σῶμα. Ἐπὶ τῆς παλινορθώσεως τῶν Βουρβώνων διωρίσθη θησαυροφύλαξ τῆς Βασιλικῆς Βιβλιοθήκης, εἶτα δὲ διευθυντὴς τοῦ τμήματος τῶν γεωγραφικῶν χαρτῶν καὶ ἐξελέγη τῷ 1840 διαρκὴς γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν. Ὁ Βαλκενὲρ ἐγένετο ἐκ περιτροπῆς λογοτέχνης, φυσιολόγος, γεωγράφος καὶ βιογράφος. Εἰς τὴν λογοτεχνίαν ἀφῆκε δύο μυθιστορήματα, τὸν «Κάρολον καὶ τὴν Ἀγγελίναν» καὶ τὴν «Εὐγενίαν». Εἰς τὴν φυσικὴν ἱστορίαν τὴν «Παρισινὴν πανίδα τῶν ἐντόμων», τὴν ὁποίαν συνεπλήρωσε μὲ τὴν «Φυσικὴν ἱστορίαν τῶν ἀπτέρων ἐντόμων». Γεωγραφικὰ ἔγραψε τὴν «Νέαν συλλογὴν περιηγήσεων», τὸν «Ναυτικὸν κόσμον», τὰς «Ἐρεύνας εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἀφρικήν» καὶ ἐν τέλει τὴν «Ἱστορικὴν γεωγραφίαν τῆς Γαλατίας», ἥτις εἶναι καὶ τὸ ἀριστούργημά του. Ἐπίσης ἔγραψε τὰς βιογραφίας τοῦ Λὰ - Φονταίν, τοῦ Ὁρατίου, τῆς Κυρίας ντὲ Σαβινιὲ καὶ πλείστας ἄλλας. Θ. Β.

Κάρολος Βαλκενέρ.

Βάλκενμπουργ (Valkenburg Thierry). Ὁλλανδὸς ζωγράφος (1675 - 1721). Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Weeninx. Συνέθεσε πλείστους πίνακας διὰ τὸν Γουλιέλμον Γ' τῆς Ἀγγλίας. Σημαντικώτερα ἔργα του εἶναι «Ὁ νεκρὸς λαγωός», «Πετεινὸς ὑπὸ τοὺς ὄνυχας γαλῆς», «Τὰ πεθαμένα πουλιά». Ὑπῆρξεν ὡσαύτως διάσημος προσωπογράφος. Κ. Ι. Ν.

βαλκερίτης (ὁ) (Walkerit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ὡς *πεκτόλιθος*, περιέχων ὀλίγον περισσότερον ὕδωρ. Εὑρέθη ἐντὸς πετρωμάτων τοῦ διαβάσου εἰς τὸ Ἐδιμβοῦργον. Γ. Κ. Γ.

Βάλκι (Valki) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Οὐκρανίας νοτιοδυτικῶς τοῦ Χάρκωφ μετὰ τοῦ ὁποίου συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Κάτοικοι 9500. Ἀκμαία κτηνοτροφία καὶ γεωργία.

Βαλκὶς (ἡ). Οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ περίφημος *Βασίλισσα τοῦ Σαβᾶ*. Ἡ λέξις εἶναι πιθανώτατα αἰθιοπικῆς προελεύσεως (βλ. λ. Σαβᾶ *βασίλισσα*).

Βαλκουβίνα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἀκράτας τῆς ἐπαρχίας Αἰγιαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐηλίδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 129. Κεῖται ΝΑ τῆς Ἀκράτας ἀφ' ἧς ἀπέχει 30' τῆς ὥρας. Λέγεται καὶ *Μπαλκουβίνα*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Κορακιάνικα*. Δ. Ε. Μ.

Βαλκοὺρ (Valcour) ***Φίλιππος - Ἀριστείδης***. Γάλλος δραματικὸς συγγραφεὺς καὶ ἠθοποιὸς (1721—1815). Ἐγκατέλειψε τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα διὰ νὰ ἀφοσιωθῇ εἰς τὰ γράμματα καὶ ἐδημοσίευσε κατ' ἀρχὰς μίαν συλλογὴν διηγημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ μικρὸς ἀνεψιὸς τοῦ Βοκκακίου». Κατόπιν ἐγένετο ἠθοποιὸς καὶ ἤλλαξε τὸ οἰκογενειακόν του ὄνομα *Ἀριστείδης Πλανσὲ* εἰς *Βαλκούρ*. Μετὰ ἐτῶν τινων περιοδείας ἀνὰ τὰς ἐπαρχίας, ἵδρυσεν ἐν Παρισίοις τὸ θέατρον «*Κωμικαὶ ψυχαγωγίαι*», τὸ ὁποῖον εἶχε κατασταθῆ δημοφιλέστατον διὰ τὰς εὐθύμους φάρσας καὶ κωμῳδίας, μὲ τὰς ὁποίας τὸ ἐτροφοδότει ὁ ἴδιος. Λόγῳ ἀντιζηλίας ὅμως τῶν ἄλλων θεάτρων κατεδικάσθη νὰ παίζῃ μόνον παντομίμας μὲ τρία πρόσωπα, χωρισμένα ἀπὸ τὸ κοινὸν μὲ παραπέτασμα ἐκ γάζης. Οἱ περιορισμοὶ οὗτοι κατηργήθησαν μετὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν. Ὁ Βαλκοὺρ ἐγένετο διευθυντὴς πολλῶν θεάτρων, ἐχρημάτισεν εἰρηνοδίκης ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Διευθυντηρίου καὶ κατόπιν εἰσῆλθεν εἰς τὸ θέατρον «*Ὠδεῖον*». Ἀποσυρθεὶς ἐκ τῆς σκηνῆς κατέγινεν εἰς τὴν συγγραφὴν θεατρικῶν ἔργων, μυθιστορημάτων καὶ ποιημάτων. Ἐξ αὐτῶν ἀναφέρομεν τὰ ἑξῆς: «Ἡ Δημοκρατία», «Ἡ ἑορτὴ τῶν γηρατειῶν» ποιήματα, «Μαργαρίτα καὶ Ροδόλφος», «Ἐδουάρδος καὶ Ἐλφρίδα», «Ὀδέττη τοῦ Σανντιβὲρ» μυθιστορήματα. Ἐπίσης ἐδημοσίευσε μετὰ τοῦ δικηγόρου Ρουσσὲλ «Χρονικὰ τοῦ ἐγκλήματος καὶ τῆς ἀθωότητος», ἐκλογὴν τῶν ὀνομαστοτέρων δικῶν. Μ. Δ. Β.

Βαλκῦραι. Θεαὶ ἢ ἡμίθεοι τῆς Σκανδιναυϊκῆς Μυθολογίας, νύμφαι τοῦ πολέμου, αἵτινες, τελοῦσαι ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Ὀδίν, εἶναι ἐντεταλμέναι νὰ καθοδηγῶσι τοὺς πολεμιστὰς εἰς τὰς μάχας καὶ νὰ ἐξασφαλίζωσιν εἰς αὐτοὺς τὴν νίκην ἢ νὰ ὁρίζωσι ποῖος τούτων θὰ φονευθῇ. Διὸ καὶ ὀνομάζονται ἐπίσης *Βαλμεϋγιὰρ* (Valmeyjar), ἤτοι νύμφαι τοῦ πολέμου, ἐνῷ ἡ λέξις *Βαλκύρα* (σκανδ. *Valkyrjur*) σημαίνει τὰς ἐκλεγούσας, ἤτοι τὰς δυναμένας νὰ ἐκλέγωσι τὴν νίκην ἢ τὸν θάνατον τῶν μαχητῶν. Αἱ Βαλκῦραι ὁδηγοῦσι τοὺς νεκροὺς πολεμιστὰς εἰς τὴν Βαλχάλλαν (βλ. λ.) καὶ προσφέρουσιν εἰς αὐτοὺς ἐντὸς κεράτων ὑδρόμελι καὶ δροσιστικὰ ποτά. Διασχίζουσι τὴν θάλασσαν καὶ τὸν ἀέρα ἱππεύουσαι. Παραβαίνουσαι τὰς ἐντολὰς τοῦ Ὀδὶν τιμωροῦνται διὰ στερήσεως τῆς ἀθανασίας των, ἡ αὐτὴ δὲ ποινὴ ἐπιβάλλεται εἰς αὐτὰς καὶ ὅταν ἔρχωνται εἰς γάμου κοινωνίαν μετὰ θνητῶν. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ στεροῦνται καὶ τῆς ὑπερανθρώπου αὐτῶν δυνάμεως. Ὁ ἀριθμὸς τῶν Βαλκυρῶν κυμαίνεται μεταξὺ τριῶν, ἐννέα, δώδεκα καὶ δεκατριῶν. Αἱ κύκνειοι νύμφαι τῆς γερμανικῆς μυθολογίας εἶναι συγγενεῖς πρὸς τὰς σκανδιναυϊκὰς καὶ σαξωνικὰς Βαλκύρας, δὲν πρέπει ὅμως νὰ συνταυτίζωνται ἀπολύτως πρὸς αὐτάς.

Γνησία Βαλκύρα εἶναι ἡ *Βρυνχίλδη* τοῦ θρύλου τῶν *Νιμπελοῦγγεν*, ἥτις εἰς τὴν γερμανικὴν μυθολογικὴν παράδοσιν φέρει καταφανῆ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα θυγατρὸς τοῦ Βοτάν. Τὴν δρᾶσιν τῶν Βαλκυρῶν περιγράφει τὸ ἕτερον τῶν καλουμένων «Μερσεβουργείων ἀποφθεγμάτων» (Merseburger Sprüche). Ἐν τῷ ἀποφθέγματι τούτῳ καλοῦνται *Ἰσιντι(Isidi)*, εἰς τὸν τρόπον δέ, καθ' ὃν αἱ πολεμοχαρεῖς αὗται νύμφαι ἐξυφαίνουσι κατὰ τὴν μάχην τοὺς στήμονας τῆς τύχης τῶν μαχητῶν ἀναφέρεται ἓν ᾆσμα περιλαμβανόμενον ἐν τῇ Νιαλσάγκᾳ. Α. Δ.

Βαλκύρα.

«Βαλκυρία» (ἡ) (Walkyrie). Μελόδραμα τοῦ *Ριχάρδου Βάγνερ*, ἀποτελοῦν τὸ δεύτερον μέρος τῆς τετραλογίας των «Νιμπελοῦγγεν», παρασταθὲν τὸ πρῶτον ἐν Μονάχῳ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1870.

Ἡ Βρυνχίλδη, ἡ πρωτότοκος τῶν ἐννέα Βαλκυρῶν, θυγατέρων τοῦ θεοῦ Βοτάν, παρέβη τὴν διαταγὴν τοῦ πατρός της, θελήσασα νὰ σώσῃ, τῇ παρακλήσει τῆς Σιγλίνδης, τὸν ἥρωα Σιγμούνδον. Ὁ Βοτάν, διὰ νὰ τὴν τιμωρήσῃ, καταβιβάζει αὐτὴν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἁπλῶν θνητῶν, ἀλλὰ διὰ νὰ γίνῃ σύζυγος μόνον περιφανοῦς ἥρωος, ἀποκοιμίζει αὐτὴν ἐπὶ βράχου, περιβαλλομένου ὑπὸ φλογῶν, ἐκ τοῦ ὁποίου δὲν δύναται ν' ἀπελευθερωθῇ εἰμὴ παρ' ἀνδρὸς ἀψηφοῦντος πάντα κίν-

Digitized by Google

δυνον καὶ ἔχοντος τὸ θάρρος νὰ τὴν πλησιάσῃ διὰ μέσου τῶν φλογῶν. Ὁ ἥρως οὗτος ἦτο ὁ Σίγκφριντ, νεώτερον τέκνον τοῦ Σιγμούνδου καὶ τῆς Σιγλίνδης. Α. Δ.

Βάλλα ἢ *Οὐάλλαι* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαία πόλις τῆς Μακεδονίας ἐν τῇ Πιερίᾳ χώρᾳ, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι (*οἱ Βαλλαναῖοι*) μετενάστευσαν εἰς τὸ Πύθιον τῆς Θεσσαλίας. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην πιθανῶς ἀνήκουν τὰ παρὰ τὴν σημερινὴν θέσιν «*Παλατίτσα*» ἐρείπια, οὗ μακρὰν τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἁλιάκμονος καὶ ἀπέναντι τῆς Βερροίας. Τὰ ἐρείπια ταῦτα περιγράφονται ὑπὸ τοῦ *Heuzey* (ἐν τῷ Mont Olympe σελ. 182—202). Ι. Σ. Σ.

Βάλλα (Valla), *Γεώργιος*. Ἰταλὸς σοφὸς καὶ ἰατρὸς γεννηθεὶς ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ 1430 καὶ ἀποθανὼν ἐν Βενετίᾳ τὸ 1499, ἀνεψιὸς τοῦ *Λαυρεντίου Βάλλα*. Ὑπῆρξε καθηγητὴς ἐν Βενετίᾳ (1476—1481) καὶ ἐν Μιλάνῳ. Ἐκαλλιέργησεν ὅλας τὰς ἐπιστήμας καὶ κατέλιπεν ἐγκυκλοπαιδικόν τι ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη μετὰ τὸν θάνατόν του ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του (De expetendis et fugiendis rebus. Βενετία 1561 τόμ. 2). Ἔγραψεν ἐπίσης σχόλια εἰς τὸν Κικέρωνα, πολλὰς ἰατρικὰς πραγματείας καὶ ἐφιλοτέχνησε διαφόρους μεταφράσεις. —Ω.

— **Βάλλα** (Valla), *Λαυρέντιος*. Εἷς ἐκ τῶν παλινορθωτῶν τῆς κλασσικῆς φιλολογίας τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Ρώμῃ (1407-1465). Τὰ ἐκ τῶν ἔργων του σπουδαιότερα εἶναι αἱ μεταφράσεις εἰς τὴν λατινικὴν τῶν Ἡροδότου καὶ Θουκυδίδου, καὶ ἰδίως αἱ ἐκδόσεις του «Elegantae Latini Sermonis», δημοσιευθεῖσαι ἐν Ρώμῃ τῷ 1471, αἵτινες ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἐχρησίμευον ὡς πηγὴ τῶν ἀσχολουμένων εἰς τὴν λατινικὴν φιλολογίαν. Ἀλλ' αἱ «Annotationes in Nuovum Testamentum», τὰς ὁποίας ἐδημοσίευσεν ὁ Ἔρασμος, τοῦ ἐστοίχισαν κατηγορίαν ἐπὶ ἑτεροδοξίᾳ, ἡ δὲ μελέτη του «De Donatione Constantini Magni», εἰς ἣν ἠθέλησε νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ δωρεὰ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου δὲν εἶναι εἰμὴ ἱστορικὸν ψεῦδος, ἤγειρε κατ' αὐτοῦ τοιαύτην θύελλαν, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ ἀναιρέσῃ αὐτήν. Ὑπάρχει πλήρης ἔκδοσις τῶν ἔργων αὐτοῦ, γενομένη εἰς τὴν Βασιλείαν τῷ 1583. Θ. Β

Βαλλὰ [*Βιβλ. Ἱστ.*]. Οὕτως ἀποδίδεται ἐν τῇ ἑλληνικῇ Π. Διαθήκῃ τῶν Ἑβδομήκοντα τὸ ἑβραϊκὸν *Μπερά*, ὄνομα τοῦ βασιλέως τῶν Σοδόμων, ὅστις ὑποτελὴς ὢν εἰς Χοδολλογομόρ, τὸν βασιλέα τῆς Ἐλάμ, καὶ ἀποστατήσας ἀπ' αὐτοῦ μετὰ τῶν ἄλλων 4 βασιλέων τῆς Παλαιστίνης Πενταπόλεως ἡττήθη ὑπ' αὐτοῦ (Γενέσ. ιδ' 1 ἑξ.). Π.Ι.Μ.

Βαλλὰ (Valla), *Νικόλαος*. Γάλλος νομομαθὴς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἐδημοσίευσε τὸ ἔργον «De rebus dubiis et quaestionibus in jure controversis tractatus viginti», τὸ ὁποῖον ἐξετιμᾶτο τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐποχήν του μεταξὺ τῶν νομομαθῶν. Μ. Δ. Β.

Βαλλαβάλλα (Wallawalla). Φυλὴ ἰνδιανικὴ τῆς γλωσσικῆς οἰκογενείας τῶν *Σαχάπτιν*, ἐξηπλωμένη παρὰ τὸν ποταμὸν Ὀρεγώνην, ἐν τῇ πολιτείᾳ Βάσιγκτων. Θ. Χ. Σ.

Βαλλαγὲ - Κοστὲρ (Vallayer - Coster), *Ἄννα*. Γαλλὶς ζωγράφος (1744—1818). Διεκρίθη κυρίως ὡς ζωγράφος τοπίων καὶ ὡς προσωπογράφος. ἔργα δέ τινα αὐτῆς εὑρίσκονται εἰς τὰς πινακοθήκας τοῦ Λούβρου καὶ τοῦ Νανσύ.

Βαλλαδόλιδον (Valladolid) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ παλαιᾷ Καστίλῃ, πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας, παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Πισουέργκα καὶ Ἐσγκουέβα (γεωγρ. Β πλάτος 41°39', Δ μῆκος 4°42' Γρηνουΐτς). Πληθυσμὸς 76791 κάτοικοι. Τὸ Βαλλαδόλιδον εἶναι πόλις ἐκτισμένη εἰς τὸ μέσον εὐφόρου πεδιάδος ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου τῆς παλαιᾶς Καστίλης εἰς ὕψος 692 μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, εἶναι ὅμως δυσαναλόγως πρὸς τὸν πληθυσμόν του ἐκτεταμένον, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μειοῦται ἡ ζωτικότης του. Περιβάλλεται ὑπὸ τείχους ἔχοντος ἓξ πύλας· ἔχει κανονικὴν ρυμοτομίαν καὶ εὐρείας ὁδούς, πολλὰ δὲ καὶ ἀξιόλογα μνημεῖα καὶ ἔργα τέχνης (βλ. κατωτέρω). Σήμερον εἶναι ἕδρα ἐπισκοπῆς καὶ ἔχει παλαιότατον πανεπιστήμιον ἱδρυθὲν ἀπὸ τοῦ 1348.

Τελευταίως τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία της ἔλαβε μεγάλην ἀνάπτυξιν, ἔχει δὲ καταστῆ ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων κέντρων ἐμπορίου δημητριακῶν τῆς Ἱσπανίας. Τὰ κυριώτερα ἐργοστάσιά της εἶναι χαρτοποιεῖα, πιλοποιεῖα, ὑφαντήρια, ποτοποιεῖα, ἀρωματοποιεῖα κλπ. Συνδέεται μετὰ τῆς Μαδρίτης, κειμένης 154 χιλμτρ. ΝΑ, διὰ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, ἡ ὁποία, προχωροῦσα πρὸς ΒΑ, διέρχεται διὰ τοῦ Μπούργκος καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ γαλλικὸν ἔδαφος φθάνουσα μέσῳ Μπορντὼ μέχρι τῶν Παρισίων.

Τὸ Βαλλαδόλιδον κατέχει τὴν θέσιν τῆς ρωμαϊκῆς πόλεως *Πιντίας* (Pintia), τὸ δὲ ὄνομά του προέρχεται ἐκ τοῦ μαυριτανικοῦ *μπλάντ-ἐλ-οὐαλίντ*, σημαίνοντος «χώραν τοῦ βαλῆ». Ἐπὶ τῆς ὑπὸ τῶν Μαυριτανῶν καταχτήσεως τῆς Ἱσπανίας εὑρίσκετο εἰς μεγάλην ἀκμήν, ἐξηκολούθησε δὲ νὰ ἀκμάζῃ καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς. Ἐπὶ τῶν Καστιλιανῶν βασιλέων (ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰὼν) ἐχρησίμευσεν ὁμοῦ μετὰ τοῦ Μπούργκος ὡς πρω-

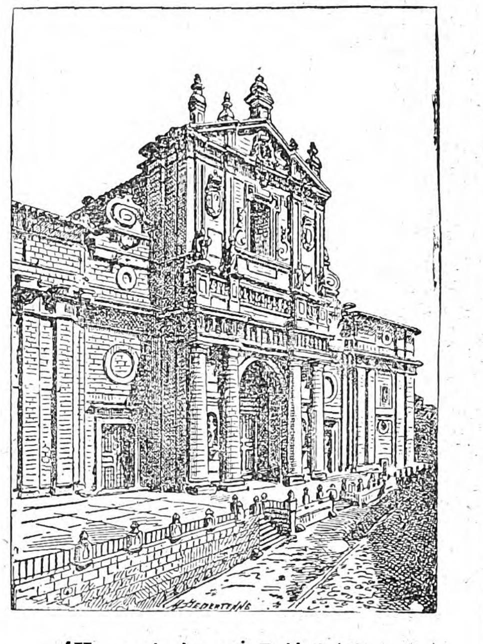

Ἡ μητρόπολις τοῦ Βαλλαδολίδου.

τεύουσα αὐτῶν μέχρι τοῦ 1561, ὁπότε αὕτη μετετέθη εἰς Μαδρίτην ὑπὸ Φιλίππου Β'. Ἐν Βαλλαδολίδῳ ἐτελέσθησαν τῷ 1469 οἱ γάμοι τῶν βασιλέων τῆς Ἱσπανίας Φερδινάνδου καὶ Ἰσαβέλλας, ἀπέθανεν ὁ Χρ. Κολόμβος (1506) καὶ ἐγεννήθη ὁ Φίλιππος Β' τῆς Ἱσπανίας (1527). Χ. Δ.

—[ΤΕΧΝ.] Ἀπὸ καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως τὸ Βαλλαδόλιδον εἶναι μία ἀπὸ τὰς μᾶλλον ἐνδιαφερούσας πόλεις τῆς Ἱσπανίας. Αἰῶνες ἀλλεπάλληλοι συνεσώρευσαν εἰς αὐτὸ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς γοτθικῆς τέχνης μέχρι τῆς καθ' ἡμᾶς ἐποχῆς καλλιτεχνικοὺς θησαυροὺς ὑπερόχου ἀξίας. Διαμνημονεύομεν ἐνταῦθα τοὺς σημαντικωτέρους ἐξ αὐτῶν, ἀναφερομένους, ὅπως εἶναι πολὺ φυσικόν, κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν θρησκευτικὴν ζωὴν τῆς χώρας, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ θαυμασία αὐτὴ τέχνη ἀνεπτύχθη.

Ὁ καθεδρικὸς ναὸς τοῦ Βαλλαδολίδου, σχήματος βασιλικῆς, ἀποτελῶν παλαιότατον καὶ σεβάσμιον μνημεῖον τῆς πόλεως, ἱδρυθὲν ἐν ἔτει 1585 ὑπὸ τοῦ *Juan de Herrera* καὶ συμπληρωθὲν ὑπὸ τοῦ Churriguera, χωρὶς νὰ περατωθῇ ἐντελῶς, περιλαμβάνει σειρὰν ὅλην ἐξαιρέτων γλυπτικῶν ἔργων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὅλως ἰδιάζουσαν θέσιν κατέχει τὸ ἀρτοφόριον, ὅπερ ὁ *Juan de Arfe* κατεσκεύασε περὶ τὸ 1588 μ. Χ. Εἰς τοὺς ναοὺς τῆς Ἁγίας Μαρίας τῆς Παλαιᾶς καὶ τοῦ ἁγίου Βενεδέκτου ἐπιδεικνύονται προσερείσματα βωμῶν ὀφειλόμενα εἰς καλλιτέχνας μεγίστης ἐπιβολῆς,

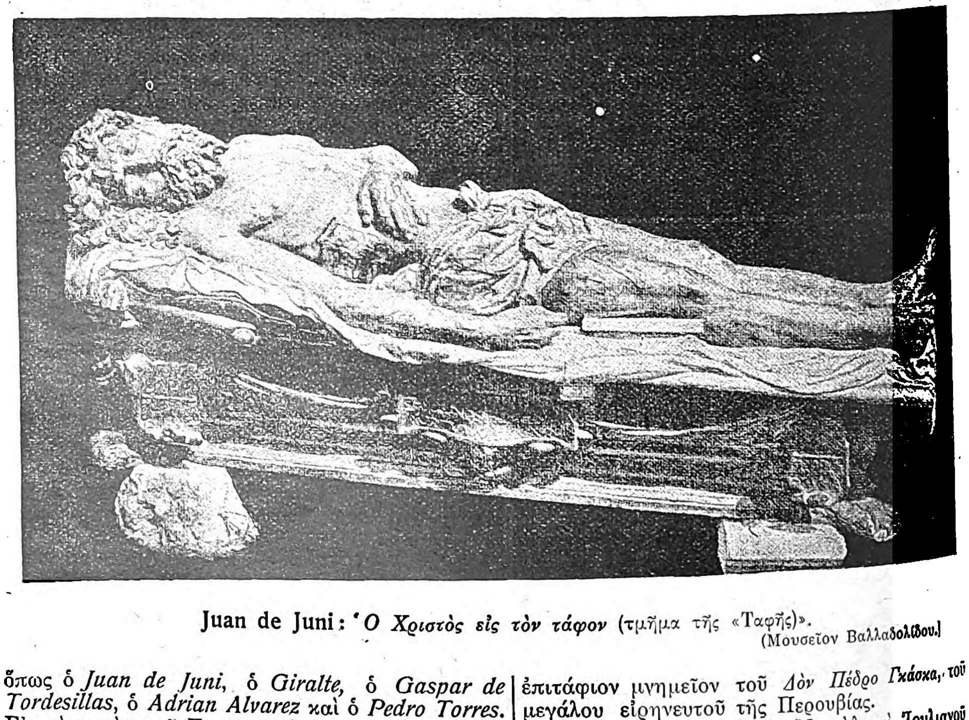

Juan de Juni: *Ὁ Χριστὸς εἰς τὸν τάφον* (τμῆμα τῆς «Ταφῆς»).
(Μουσεῖον Βαλλαδολίδου.)

ὅπως ὁ *Juan de Juni*, ὁ *Giralte*, ὁ *Gaspar de Tordesillas*, ὁ *Adrian Alvarez* καὶ ὁ *Pedro Torres*. Εἰς τὸν ναὸν τοῦ Σταυροῦ, διάσημον διὰ τὰ παμπληθῆ πλαστικά του ἀριστουργήματα, σταματῶμεν ἰδιαιτέρως πρὸ τῶν ἔργων ἑνὸς μεγαλοφυοῦς ἐκπροσώπου τῆς ἱσπανικῆς Ἀναγεννήσεως, τοῦ *Gregorio Fernandez*: ὑπάρχει ἐκεῖ εἷς «Νυμφίος», εἷς «Χριστὸς εἰς τὸν κῆπον τῶν ἐλαιῶν», μία «Ἀποκαθήλωσις», εἷς «Χριστὸς προσπεπασσαλευμένος» καὶ μία «Παναγία», τῶν ὁποίων τὴν ἐξόχως δραματικὴν ἔκφρασιν, τὴν σιγηλὴν μελαγχολίαν καὶ τὸ θεῖον μεγαλεῖον ματαίως θὰ προσεπάθει ν' ἀναζητήσῃ τις ἀλλαχοῦ. Εἰς τὸν ἴδιον καλλιτέχνην ὀφείλεται μία ἄλλη, ἐπίσης ἀξιοσημείωτος, «Παναγία», ἀποκειμένη εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Λαυρεντίου, μία τρίτη «Παναγία μὲ τὸ ὠμοφόριον», εὑρισκομένη εἰς τὸ νοσοκομεῖον «Ἡ ἀνάστασις» καὶ ὁλόκληρος σχεδὸν ὁ γλυπτικὸς καὶ πλαστικὸς διάκοσμος τῆς Santa Maria de las Huelgas: ὁ μέγας βωμός, τὰ ἀγάλματα τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, δύο μετάλλια ἀπεικονίζοντα τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν μετὰ τοῦ ἁγίου Βερνάρδου καὶ τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου, καὶ διάφοροι πλαστικαὶ ἀναπαραστάσεις κιστερκίων ἁγίων.

Ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Βαλλαδολίδου εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ κομψότερα καὶ χαριέστερα θρησκευτικὰ μνημεῖα τῆς Ἱσπανίας. Ὁλόκληρος ἡ πρόσοψίς του, ὀφειλομένη εἰς τὸν *Macias Carpintero de Medina del Campo*, ὅστις εἰργάσθη εἰς τὴν κατασκευήν της ἀπὸ τοῦ 1488 μέχρι τοῦ 1496 καὶ ηὐτοκτόνησε πρὸ τῆς ἐντελοῦς ἀποπερατώσεώς της, ἀποτελεῖ θαυμάσιον λίθινον ποίημα, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ εὐρύτης τῆς φαντασίας, ἡ αἴσθησις τῆς συμμετρίας καὶ ἡ δεξιοτεχνία περὶ τὴν ἐκτέλεσιν συναγωνίζονται ἐναμίλλως. Εἰς τὸν ἴδιον ναὸν δύναται ν' ἀποθαυμάσῃ ὁ ἐπισκέπτης τὸν διάγλυφον βωμόν, τὸν ὁποῖον ἐπεξειργάσθησαν οἱ *Diego de la Cruz* καὶ *Guillen* κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, καὶ τὸ ἐπιτάφιον μνημεῖον τοῦ ἐπισκόπου τῆς Palencia καὶ ἱδρυτοῦ τοῦ ναοῦ *Fray Alonso de Burgos*. Τὸ μνημεῖον τοῦτο κατεσκεύασεν εἰς τὸ κέντρον τοῦ διὰ τὸν χορὸν προωρισμένου χώρου, ἀπὸ τοῦ 1531 μέχρι τοῦ 1533, ὁ διάσημος καλλιτέχνης τῶν χρόνων ἐκείνων *Φίλιππος ὁ ἐκ Βουργουνδίας*, ἀποτελεῖται δὲ ἀπὸ πλάκα μαρμάρου ὑποστηριζομένην ὑπὸ τεσσάρων σφιγγῶν καὶ τοποθετημένην ἐπὶ βάθρου ἐξ ἰάσπιδος· ἐπὶ τῆς πλακὸς ταύτης ἀναπαύεται τὸ ὁμοίωμα τοῦ νεκροῦ ἐνδεδυμένου τὴν τελετουργικήν του στολὴν καὶ διὰ τῶν χειροκτιοφόρων χειρῶν κρατοῦντος βιβλίον. Εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας τοῦ μνημείου ἐξεικονίσθησαν αἱ παραστάσεις τῶν Κυρίως Ἀρετῶν, τῆς Παρθένου, τοῦ ἁγίου Δομινίκου, τοῦ ἁγίου Γρηγορίου καὶ τοῦ ἁγίου Πέτρου τοῦ μάρτυρος. Τὸ ὅλον ἔργον, ἀποδιδόμενον ἐπί τι χρονικὸν διάστημα ἐσφαλμένως εἰς τὸν *Berruguete*, ἀποπνέει εὐγένειαν καὶ μεγαλοπρέπειαν.

Τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Μαγδαληνῆς τοῦ Βαλλαδολίδου διεκόσμησαν δι' ἐξόχων ἔργων δύο ὀνομαστοὶ καλλιτέχναι: ὁ *Francisco de Giralte* καὶ ὁ *Esteban Jordan*. Καὶ εἰς μὲν τὸν πρῶτον ὀφείλεται τὸ προσέρεισμα τοῦ βωμοῦ τοῦ ναοῦ τούτου, εἰς δὲ τὸν δεύτερον σειρὰ ὅλη γλυπτικῶν καὶ πλαστικῶν ἔργων. Ἐκ τῶν ἔργων τούτων διαμνημονεύομεν τὰ μεγάλα ἀνάγλυφα τῆς ἁγίας Τραπέζης, ἀπεικονίζοντα τὴν «Μεταμόρφωσιν», τὴν «Παρθένον τῶν θλίψεων», τὸν «Γολγοθᾶν», τὴν «Μαγδαληνὴν νίπτουσαν τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ», τὴν «Προσκύνησιν τῶν Μάγων», τὴν «Ἀνάληψιν» καὶ τοὺς «Ὁδοιπόρους τῶν Ἐμμαοὺς» τὰ ἀγάλματα τῶν ἁγίων Παύλου, Φιλίππου καὶ Ἰακώβου καὶ τὸ ἐπιτάφιον μνημεῖον τοῦ *Δὸν Πέδρο Γκάσκα*, τοῦ μεγάλου εἰρηνευτοῦ τῆς Περουβίας.

Εἰς τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Μιχαὴλ καὶ Ἰουλιανοῦ ὑπάρχουν γλυπτικαὶ διακοσμήσεις τῆς ἁγίας τραπέζης ἐκτελεσθεῖσαι ὑπὸ τοῦ *Gaspar Becerra* καὶ τοῦ *Pompeo Leoni*. Εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ

Digitized by Google

ἁγίου Παύλου μία ἁγία τράπεζα διακοσμηθεῖσα ὑπὸ τοῦ *Francisco Velasquez*· ἐπὶ πλέον εἰς τὸ ἵδρυμα τοῦτο ἀξιομνημόνευτος εἶναι ἡ θαυμασία του πρόσοψις, ἥτις, ἐκτελεσθεῖσα κατὰ τὸ 1468, φέρει ἀνάλογον χαρακτῆρα πρὸς τὴν προμνημονευθεῖσαν τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου.

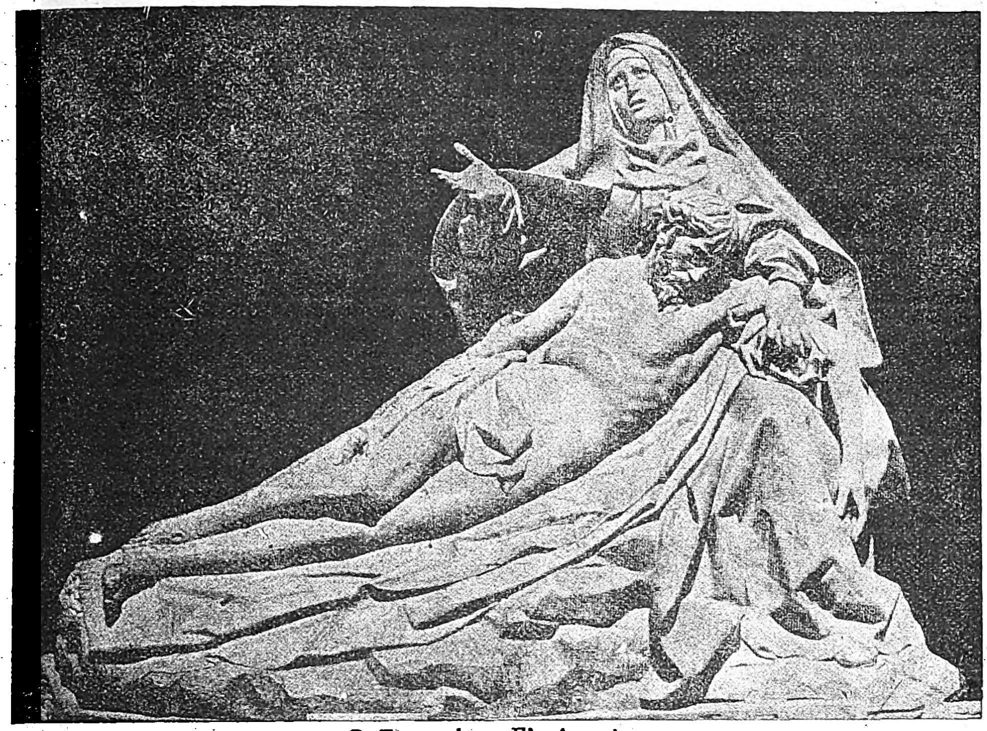

G. Fernandez: *Εὐσπλαγχνία.* [Μουσεῖον Βαλλαδολίδου.]

Ἀξιολόγους γλυπτικὰς διακοσμήσεις ἀνευρίσκομεν καὶ εἰς τοὺς ναοὺς τῆς ἁγίας Τριάδος, τῆς Εὐχαριστίας καὶ τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὀφειλομένας εἰς τὸν μέγαν *Ἰννοκέντιον Μπερουγκουέτε*, τὸν *Ἰωάννην ντὲ Γιοῦνι* καὶ τὸν *Πέτρον ντὲ Κουάντρα*. Εἰς τὸν τελευταῖον αὐτόν, διαγαγόντα ὁλόκληρον τὸν βίον αὐτοῦ εἰς τὸ Βαλλαδόλιδον, ὀφείλονται καὶ τὰ ἐπιτάφια ἀγάλματα τοῦ Antonio Cabeza de Vaca καὶ τῆς Maria de Castro, παριστανομένων γονυπετῶν, εἰς τὴν μονὴν τῆς Santa Catalina.

Ἰδιαιτέρως ἄξιον λόγου εἶναι καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς ἄγαλμα τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου, ὅπερ ἀνήγειρεν ὁ *Susillo* εἰς τὸ Paseo del Campo Grande, τὴν μίαν ἐκ τῶν δύο μεγάλων πλατειῶν τοῦ Βαλλαδολίδου. Ἡ ἑτέρα, Plaza Mayor καλουμένη, περιεβάλλετο ἐπὶ Φιλίππου Γ' ὑπὸ ἀψίδων καὶ ἐχρησίμευεν ὡς τόπος ταυρομαχιῶν καὶ θανατικῶν ἐκτελέσεων. Ἀλλ' ἐκεῖνο ὅπερ προκαλεῖ τὸν ἀπεριόριστον θαυμασμὸν τοῦ ἐπισκέπτου εἰς τὸ Βαλλαδόλιδον εἶναι τὸ πλουσιώτατον μουσεῖον αὐτοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον δύναταί τις νὰ μελετήσῃ μερικὰς ἀπὸ τὰς ἐνδοξοτέρας σελίδας τῆς ἱστορίας τῆς ἱσπανικῆς γλυπτικῆς. Ἀπὸ τοὺς περικλειομένους ὑπ' αὐτοῦ ἀνεκτιμήτους καλλιτεχνικοὺς θησαυροὺς σημειοῦμεν ἐνταῦθα τὰ ἔργα τοῦ *Berruguete*, τοῦ *Andres de Najera*, τοῦ *Juan de Arfe*, τοῦ *Pompeo Leoni*, τοῦ *Juan de Juni* (Βάπτισις τοῦ Ἰησοῦ, ἅγιος Μπρούνο, ἅγιος Ἀντώνιος, ἅγιος Ἰωσὴφ ὁ ἐξ Ἀριμαθείας, ἡ Παρθένος εἰς τὸν Γολγοθᾶν κλπ.), τοῦ *Gregorio Fernandez* (ἁγία Θηρεσία, ἅγιος Φραγκῖσκος, ὁ ἀγαθὸς λῃστὴς κλπ.) καὶ τοῦ *Alonso Villabrille*. Εἰς πάντα ταῦτα προσθετέον καὶ τὸ κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Γ' μεγεθυνθὲν βασιλικὸν ἀνάκτορον, περιλαμβάνον ἓν θαυμάσιον patio διακοσμηθὲν ὑπὸ τοῦ Μπερρουγκουέτε. Καὶ εἰς τὰ περίχωρα τοῦ Βαλλαδολίδου ἀνευρίσκομεν καλλιτεχνικάς τινας ἐκδηλώσεις ἀξιοσημειώτους. Ἀναφέρομεν τοὺς γλυπτικοὺς διακόσμους τῆς μονῆς τῶν Ἱερωνυμιτῶν τοῦ Πράδο καὶ τῆς μονῆς τοῦ Παλαθουέλου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Cean Bermudez*: Diccionario historico de los mas illustres profesores de las Bellas Artes en Espana, Μαδρίτη, τόμοι 6, 1800.— *Baron Davilliers*: Les arts décoratifs en Espagne, Παρίσιοι, 1879.— *Th. Gautier*: Voyage en Espagne, Παρίσιοι.— *Haendeker*: Studien für Geschichte der Spanische plastik, Στρασβοῦργον 1900.— *P. Lafond*: Le musée de Valladolid, Παρίσιοι, 1905.— *J. Marti y Monso*: Estudios historico - artisticos relativos principalmente a Valladolid, Βαλλαδόλιδον.—*L. Viardot*: Les merveilles de la Sculpture, Παρίσιοι, 1878.—*P. Lafond*: La Sculpture espagnole, Παρίσιοι, 1908. Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

— **Βαλλαδολίδου ἐπαρχία** *[Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία τῆς Ἱσπανίας, ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου τῆς Παλαιᾶς Καστίλης, περιβαλλομένη ὑπὸ τῶν ἐπαρχιῶν Παλένθια πρὸς Β, Μπούργκος πρὸς Α, Σεγκοβία πρὸς ΝΑ, Ἄβιλα πρὸς Ν, Σαλαμάγκας πρὸς ΝΔ, Ζαμόρα πρὸς Δ καὶ Λεώνης πρὸς ΒΔ. Ἔκτασις 8171 τετρ. χιλμτρ. καὶ πληθυσμὸς 280931 κατοίκων. Εἶναι χώρα πεδινὴ ἐκτεινομένη καθ' ὁλοκληρίαν ἐπὶ τῶν πεδιάδων τοῦ μεγάλου ὀροπεδίου τῆς Παλαιᾶς Καστίλης, ὕψους 600-700 μέτρων ὑπὲρ τὴν θάλασσαν χωρὶς νὰ διακόπτεται ὑπὸ οὐδεμιᾶς κορυφῆς ὄρους. Διασχίζεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ντοῦρο καὶ τῶν παραποτάμων του Πισουέργκα, Σεκουΐλο κλπ., οἱ ὁποῖοι ὅμως λόγῳ τοῦ ὅτι ῥέουν ἐντὸς βαθέων χανδάκων δὲν ἀρδεύουσι τὴν χώραν. Αἱ πεδιάδες τοῦ Βαλλαδολίδου εἶναι εὐφορώταται καὶ ἔχουσι τὴν πρώτην παραγωγὴν σιτηρῶν τῆς Ἱσπανίας. Ὁλόκληρος ἡ βιομηχανικὴ κίνησις τῆς ἐπαρχίας συγκεντροῦται εἰς τὴν πρωτεύουσάν της Βαλλαδόλιδον, ἡ ὁποία εἶναι καὶ ἡ μόνη ἀξιόλογος πόλις. Αἱ συγκοινωνίαι δὲν εἶναι πολὺ προωδευμέναι, κυριωτέρα δὲ ἀρτηρία εἶναι ὁ ἀπὸ Μαδρίτης μέσῳ Βαλλαδολίδου εἰς Μπούργκος κλπ. σιδηρόδρομος. Χ. Δ.

— **Βαλλαδόλιδον** (Valladolid) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μαλαισίας ἐν τῷ ἀρχιπελάγει τῶν Φιλιππίνων, ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς νήσου Νέγκρος, ἔχουσα περὶ τὰς 12500 κατοίκων.

— **Βαλλαδόλιδον** (Valladolid) *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τῆς πόλεως Μορέλια (βλ. λ.).

Βαλλάζ (Vallage) *[Γεωγρ.]*. Παλαιὰ χώρα τῆς Γαλλίας ἐν Καμπανίᾳ περιλαμβανομένη εἰς τοὺς σημερινοὺς νομοὺς Ἄνω - Μάρνης καὶ Ὤμπ. Πρωτεύουσα *Βασσύ*. Τὸ ὄνομά της παράγεται ἐκ τῆς γαλλικῆς λέξεως Vallée, ὀφείλεται δὲ εἰς τὸ πλῆθος τῶν σχηματιζομένων ἐν αὐτῇ ὑπὸ τῶν ποταμῶν Ὤμπ, Μπλαίζ, Μάρνη καὶ λοιπῶν κοιλάδων. Χ. Δ.

Βάλλαθα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Μεσοποταμίας ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου. Ἡ θέσις αὐτῆς εἶναι ἄγνωστος. Γ.Ι.Κ.

Βαλλανὰν *[Βιβλ. Ἱστ.]*. Οὕτω (καὶ *Βαλαεννὼρ* καὶ *Βαλλενὲν*) ἀποδίδεται ἐν τῇ ἑλληνικῇ μεταφράσει τῆς Π. Διαθήκης τῶν Ο' τὸ ἑβραϊκὸν ὄνομα διαφόρων προσώπων τῆς Π. Διαθήκης *Μπαλανάν*, ὅπερ σύνθετον ὂν ἐκ τοῦ *Μπάαλ* καὶ τοῦ *Χανὰν* (ὁ Βάαλ ἱλάσκεται) ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὰς καρχηδονιακάς, ὡς καὶ εἰς τὰς σφηνοειδεῖς ἐπιγραφάς. Π.Ι.Μ.

Βαλλάνσεϋ (Vallancey), *Κάρολος*. Ἄγγλος συγγραφεύς, ἀποθανὼν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος. Ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας τῆς Ἰρλανδίας καὶ διετείνετο ὅτι ἀνεῦρεν εἰς τὴν ἰρλανδικὴν γλῶσσαν ἑβραϊκὰς καὶ καρχηδονιακὰς λέξεις, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων προσεπάθει νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ἰρλανδικὴ γλῶσσα ἦτο ἡ ἀρχαιοτέρα γλῶσσα τοῦ κόσμου. Ἐδημοσίευσε «Γραμματικὴν τῆς ἰβερνοκελτικῆς γλώσσης» καὶ τὸ περιοδικὸν «Collectanea de rebus hibernicis». Δ. Μ. Β.

Βαλλαντάρες ὑ Σααβέντρα (Valladares y Saavedra). Ἱσπανὸς λόγιος γεννηθεὶς εἰς Ἀλγεσίραν τῷ 1824. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ἤσκησε τὴν δικηγορίαν ἐπί τινα χρόνον, ἐπεδόθη ὅμως κατόπιν εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ ὑπῆρξε μέλος τῆς μουσικῆς Ἀκαδημίας. Ἔργα του εἶναι ἡ «Ἱστορία τοῦ ἱσπανικοῦ θεάτρου», «Στίχοι καὶ Πεζά», αἱ κωμῳδίαι «Θλιμμένη ψυχή», «Βασίλισσα Σιβύλλα», «Χαμένος καιρός», καὶ τὰ δράματα «Πιστὸς εἰς προδότην», «Ἡ θεία δίκη», «Ἐρωτικὴ δοκιμασία», «Πατρικὴ καρδιά», «Ὁ φύλαξ Μαρτέν», «Γονζάλο ὁ νόθος», κλπ. Ὑπῆρξεν ὡσαύτως ἀρχισυντάκτης εἰς πλείστας φιλολογικὰς ἐκδόσεις. Κ. Ι. Ν.

Βαλλάντιγκαμ (Vallandigham), *Κλήμης*. Ἀμερικανὸς πολιτικὸς (1820—1871). Ὑπῆρξε βουλευτὴς εἰς τὴν βουλὴν τῆς πολιτείας τοῦ Ὀχάϊο καὶ εἷς ἀπὸ τοὺς πολεμικωτέρους ἀντιπροσώπους τοῦ Δημοκρατικοῦ κόμματος. Ἐξέδωκε τὴν ἐφημερίδα «Western Empire» (1847—1849), ἐπετέθη σφοδρῶς ἐναντίον τῆς διοικήσεως τοῦ προέδρου Λίνκολν καὶ συλληφθεὶς ἐξωρίσθη εἰς τὸν Καναδᾶν. Ἐπανελθὼν ἐπανέλαβε τοὺς ἀγῶνάς του ὑπὲρ τοῦ Συντάγματος καὶ ἐγένετο εἷς ἀπὸ τοὺς δημοφιλεστέρους πολιτικοὺς τῆς πατρίδος. Δ. Μ. Β

Βαλλαντιὲ (Vallandier), *Ἀνδρέας*. Γάλλος θεολόγος καὶ λογοτέχνης, γεννηθεὶς τῷ 1565 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1638. Ἦτο κατ' ἀρχὰς ἰησουΐτης, ἀλλὰ κατεδιώχθη ὑπὸ τοῦ τάγματός του ἕνεκεν ἀντιζηλίας διὰ τὴν ῥητορικήν του δεινότητα. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Speculum sapientiae matronalis». «Ἡ ξένη τυραννομανία», κ. τ. λ. Δ. Μ. Β

Βαλλαντόλιντ (Valladolid) *[Γεωγρ.]* βλ. Βαλλαδόλιδον.

Βαλλαοῦρι (Vallauri), *Θωμᾶς*. Ἰταλὸς φιλόλογος (1805—1868). Ἐσπούδασε τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν φιλολογίαν εἰς Τουρῖνον. Ἀπὸ τοῦ 1841 ἤρχισε δημοσιεύων τὰ ἔργα του, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι «Ἱστορία τῆς ποιήσεως ἐν Πεδεμοντίῳ», «Φιλολογικαὶ ὀργανώσεις ἐν Πεδεμοντίῳ» (1844), «Ἱστορία τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Πεδεμοντίου» (1846), διάφοροι συμπληρωματικαὶ ἐκδόσεις ἰταλολατινικῶν λεξικῶν (1850—1854), «Ἱστορία τῆς λατινικῆς φιλολογίας» (1849), ἥτις καὶ ἐκρίθη ὡς ἔργον μεγίστης ἀξίας, «Διάλογοι» καὶ ἄλλα. Κ. Ι. Ν.

Βαλλαουρὶς (Vallauris) *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις (πλάτ. 43° 35' Β, μήκ. 7° 03' Α, χάρτ. ἀγγλ. 2822: Gulfs of Juan and Napoule) τῆς Κυανῆς ἀκτῆς, καταμεσῆς τῶν ἐπαύλεων τῶν ἐγκατεσπαρμένων εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Γκόλφ Ζουάν. Ἔχει ἀξιόλογον βιομηχανίαν καλλιτεχνικῆς ἀγγειοπλαστικῆς. Πληθ. 3500 κάτ. Σ. Ε. Λ.

Βαλλαπέρτα (Vallaperta), *Ἰωσήφ*. Ἰταλὸς μουσικοσυνθέτης (1755—1829). Συνέθεσε πολλὰ κοντσέρτα καὶ ὀρατόρια, τρία «Requiem», ἓξ «Miserere», πολυάριθμα ἐκκλησιαστικὰ τεμάχια κτλ.

Βαλλάρα (Vallara), *Φραγκῖσκος*. Ἰταλὸς μουσικογράφος (1670—1730). Διῆλθε τὸ πλεῖστον τῆς ζωῆς του εἰς τὴν μονὴν τῆς Μάντουας, ὅπου καὶ ἀπέθανεν. Ἔργα του εἶναι ἡ «Προπαιδευτικὴ σχολὴ Γρηγοριανῆς φωνητικῆς μουσικῆς» καὶ ἄλλα ἀναγόμενα εἰς τὸ αὐτὸ περίπου θέμα. Κ. Ι. Ν.

Βαλαρροῦ (Vallaru). Φυλὴ ἰθαγενὴς τῆς Ν. Αὐστραλίας, ἐξηπλωμένη ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τοῦ κόλπου τοῦ Σπένσερ. Θ. Χ. Σ.

Βαλλάρσι (Vallarsi), *Δομένικος*. Ἰταλὸς ἰησουΐτης, ἀρχαιοδίφης καὶ φιλόλογος (1702—1771), βαθὺς γνώστης τῆς ἑλληνικῆς, ἑβραϊκῆς καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας. Συνέταξε τὴν «Ἀνάγνωσιν τῶν ἀρχαίων ἐκκλησιαστικῶν ἐπιγραφῶν» (lettura delle sacre antiche iscrizioni) καὶ ἄλλα καθαρῶς ἐκκλησιαστικὰ ἔργα. Κ. Ι. Ν.

Βάλλαχ (Wallach), *Ὄθων*. Γερμανὸς χημικὸς γεννηθεὶς εἰς Καίνιξμπεργκ τῷ 1847. Διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς εἰς Μπὸνν (1876) καὶ τακτικὸς εἰς Γκαίτινγκεν (1889). Ἐδημοσίευσε πλῆθος πρωτοτύπων ἐργασιῶν εἰς τὰ «Annalen der Chemie» καὶ εἰς τὰ «Berichte der deutschen chemischen Gesellschoft», ἐξ ὧν ὀνομασταὶ κατέστησαν αἱ περὶ τῶν αἰθερίων ἐλαίων καὶ τερπενῶν. Αἱ ἐργασίαι αὗται ὑπῆρξαν ἡ βάσις τῆς βιομηχανίας τῆς συνθετικῆς παρασκευῆς τῶν αἰθερίων ἐλαίων καὶ τῆς καφουράς. Ὁ Βάλλαχ ἐτιμήθη τῷ 1910 διὰ τοῦ βραβείου Νόμπελ τῆς Χημείας. Εἶναι ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τοῦ Βερολίνου, ἐπίτιμος διδάκτωρ τῶν πανεπιστημίων τοῦ Καίμπριτζ καὶ Ὄξφορντ, πρόεδρος τῆς Γερμανικῆς Χημικῆς ἑταιρείας. ΑΝ. Δ.

Ὄθων Βάλλαχ.

Βαλλαχράδες *[Ἀρχ.]*. Ἑορτὴ ἀγομένη ἐν Ἄργει, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου (Ζητήμ. Ἑλλην. 302). Κατ' αὐτὴν οἱ παῖδες ἔρριπτον κατ' ἀλλήλων ἀχράδας (ἄγρια ἀπίδια) καὶ ἀπεκάλουν ἑαυτοὺς *Βαλλαχράδας*. Ἡ ἑορτὴ ἐγίνετο, φαίνεται, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ὅτι αἱ ἀχράδες ἀπετέλουν τὴν κυριωτέραν τροφὴν τῶν Ἀργείων ἐπὶ Ἰνάχου (ἴδε *Κορινιώτου* Ἱστορ. Ἄργους, τόμ. Α'

Digitized by Google

σελ. 300). Ἴσως λείψανον ταύτης τῆς ἑορτῆς εἶναι ἡ συνήθεια, ἥτις ἐπικρατεῖ καὶ σήμερον ἐν Ἄργει κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, καθ' ἣν ἑορτάζει ἡ «Παναγία ἡ Κατακεκρυμμένη», νὰ ρίπτωσι κατ' ἀλλήλων πορτοκάλλια οἱ ἐκκλησιαζόμενοι, ἰδίως οἱ νέοι πρὸς τὰς νέας καὶ πρὸς τοὺς νεονύμφους. Β. Ε. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Βάλλγκρεν (Vallgren), ***Βιλλέ.*** Φιλλανδὸς γλύπτης, γεννηθεὶς εἰς τὸ Μπόργκο τῷ 1855. Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς ἀρχιτεκτονικὴν εἰς τὸ πολυτεχνεῖον τοῦ Ἕλσιγκφορς, ἀλλὰ λίαν ἐνωρὶς ἐγκατέλιπε ταύτην διὰ νὰ τραπῇ εἰς τὴν γλυπτικήν. Τῷ 1878, μεταβὰς εἰς Παρισίους, ἠκολούθησε τὰ μαθήματα τῆς Σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν, μαθητεύσας εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ *Καβελιέ.* Ἀπὸ τοῦ ἰδίου ἔτους ἤρχισε ν' ἀποστέλλῃ ἔργα του εἰς τὸ Σαλόν, προκαλέσαντα τὴν συμπαθῆ προσοχὴν καὶ τὸ εὐμενὲς ἐνδιαφέρον τοῦ καλλιτεχνικοῦ κόσμου. Τῷ 1902 ἀπέκτησε τὴν γαλλικὴν ἰθαγένειαν καὶ ἐγκατεστάθη ὁριστικῶς εἰς Παρισίους. Μεταξὺ τῶν μᾶλλον ἀξιοσημειώτων ἔργων του μνημονευτέα τὰ κάτωθι: Βοσκός, Μικρὸς ἁλιεὺς (1883), Νυμφαία (1884), Ἠχὼ (1886), Αἰνὼ (1889), Ὀφηλία, ἀνάγλυφον ἐπὶ μαρμάρου, (Μουσεῖον τοῦ Αἲξ-Λὲ-Μπαίν), Κεφαλὴ Χριστοῦ, ἀνάγλυφον ὁμοίως ἐπὶ μαρμάρου (Μουσεῖον τοῦ Ἕλσιγκφορς), Μητρότης (1891—Μουσεῖον τοῦ Ἀρράς), Κάϊν (1892), Ὁ τυφλός, Θνήσκειν καὶ ἀναγεννᾶσθαι, Ἀθλιότης (Μουσεῖον τοῦ Λουξεμβούργου), Παρηγορία (Μουσεῖον τοῦ Ἕλσιγκφορς), Νεότης (Ἐθνικὴ Πινακοθήκη Βερολίνου), Ἀπόγνωσις, Μέλανα πνεύματα, Θλῖψις (1896), Ἐπιτάφιον μνημεῖον τῆς δουκίσσης Καραμζὶν (1903), Ἡ χαρὰ τῆς Ζωῆς, Ἐπιτάφιος ὑδρία, ἀνδριὰς τοῦ Τόρκελ Κνοῦτσον (ἐν Βίμποργκ τῆς Φιλλανδίας), Μνημεῖον Ἀλεξάνδρου τοῦ Γ' (ἐν Ἕλσιγκφορς) κτλ. Ἐν τῷ συνόλῳ του ἐξεταζόμενον τὸ ἔργον τοῦ Βάλλγκρεν ἀποπνέει λεπτοτάτην λυρικὴν διάθεσιν καὶ διακρίνεται διὰ τὴν τάσιν, ἣν μαρτυρεῖ, πρὸς χρησιμοποίησιν τῆς πλαστικῆς ὡς συνεπικούρου εἰς τὰς πρακτικὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς. Ὁ Βάλλγκρεν, ἄλλως τε, ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς τέχνης εἰς τὸν καθημερινὸν βίον καὶ τὴν παραγωγὴν ὡραίων χρησίμων ἀντικειμένων.

Ἡ σύζυγός του ***Μαρία-Ἀντουανέττα Ράστραιμ*** (Raström), γεννηθεῖσα ἐν Στοκχόλμῃ τῷ 1866 καὶ ἀποκτήσασα τὴν γαλλικὴν ἰθαγένειαν μετὰ τοῦ συζύγου της, τῷ 1902, διεκρίθη εἰς τὴν ξυλογραφίαν καὶ τὴν πλαστικήν. Ι. Μ. Π.

Βάλλε (Valle) *[Γεωγρ.].* Τὴν λέξιν valle (=κοιλάς), ἔχουσιν ὡς πρῶτον συνθετικόν των πολλὰ τοπωνύμια πόλεων καὶ χωρίων εἰς τὰς λατινογλώσσους χώρας. Τὰ σπουδαιότερα τούτων εἶναι:

1) ***Βάλλε Καστελλάνα*** (Valle Castellana). Κώμη τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τεράμο τῶν Ἀβρουζίων (κάτ. 4000).

2) ***Βάλλε Κόρσα*** (Valle Corsa). Κώμη τῆς Ἰταλίας ἐπὶ τῶν βουνῶν Λεπίνι, νοτίως τῆς Ρώμης (κάτ. 3200).

3) ***Βάλλε ντ' Ἀλεζάνι*** (Valle d'Alesani). Κώμη τῆς Κορσικῆς, παρὰ τὴν ὁποίαν ὁ υἱὸς τοῦ Καρλομάγνου Κάρολος ἐνίκησε τῷ 810 τοὺς Σαρακηνούς.

4) ***Βάλλε ντὲ Μένα*** (Valle de Mena). Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μποῦργκος τῆς παλαιᾶς Καστίλλης (κάτ. 6500).

5) ***Βάλλε ντὲ Σαντιάγκο*** (Valle de Santiago). Πόλις τοῦ Μεξικοῦ ἐν τῇ πολιτείᾳ Γκουαναχούατο, πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας (κάτ. 10.000).

6) ***Βάλλε ντ' Ὄλμο*** (Valle d'Olmo). Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Παλέρμου τῆς Σικελίας (κάτ. 9500).

7) ***Βάλλε ντ' Ὀμπρόνε*** (Valle d'Ombrone). Πολίχνη τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Φλωρεντίας τῆς Τοσκάνης παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ Ὀμπρόνε (κάτ. 4500).

8) ***Βάλλε Ροτόντα*** (Valle Rotonda). Κώμη τῆς Ἰταλίας ἐν Καζέρτας τῆς Καμπανίας (κάτ. 4000) Χ. Δ.

Βάλλε (Valle), ***Γουλιέλμος.*** Ἰταλὸς ἱστορικός, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1740 καὶ ἀποθανὼν κατὰ τὸ 1794. Ἀφιέρωσε σχεδὸν ὁλόκληρον τὴν ζωήν του εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ ἔργου του «Lettere sanesi sopra le belle arti» (1782—1786).

—**Βάλλε** (Valle), ***Ἱερώνυμος.*** Ἰταλὸς ποιητὴς ἐπιλεγόμενος *Ἱερώνυμος Παντοβάνο,* γεννηθεὶς ἐν Παδούῃ κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἀποθανὼν μετὰ τὸ 1457. Τὰ μόνα γνωστὰ αὐτοῦ ἔργα εἶναι ἕνα ποίημα ἀναφερόμενον εἰς τὰ πάθη τοῦ Ἰησοῦ, τιτλοφορούμενον «Ἰησοῦς» καὶ ἕτερον εἰς λατινικοὺς στίχους «De amoribus ad Helysiam puellam», πλῆρες ὀβιδιακῆς χάριτος.

—**Βάλλε** (Valle), ***Νικόλαος.*** Ἰταλὸς ποιητὴς (1451—1473). Μετέφρασεν εἰς λατινικοὺς στίχους τὰ «Ἔργα καὶ Ἡμέραι» τοῦ Ἡσιόδου καὶ τὸ ἥμισυ τῆς «Ἰλιάδος» τοῦ Ὁμήρου.

—**Βάλλε** (Valle), ***Πέτρος*** ἢ ***Πελλεγρίνο*** (Pellegrino). Ἰταλὸς περιηγητὴς (1586—1652). Τῷ 1610 ἤρχισε ταξιδεύων ἀνὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Τριπολίτιδος, περιῆλθε τοὺς Ἁγίους Τόπους, τὴν Ρόδον, Ἀλεξάνδρειαν, Κάϊρον, Χαλέπιον, Κωνσταντινούπολιν, Βαγδάτην καὶ τὴν Περσίαν, μετὰ ἑξαετῆ δὲ ἐκεῖ διαμονὴν περιῆλθε τὸ Ἰσπαχὰν καὶ τὰς ἐπαρχίας τῆς Κασπίας συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ σάχου τῆς Περσίας. Τῷ 1623 ἐταξίδευσεν εἰς Γαμπροὺν καὶ Σουρὰτ καὶ κατέληξεν εἰς τὰς Ἰνδίας, ὅπου διέμεινε μέχρι τοῦ 1624. Ἐκεῖθεν ἐπέστρεψεν εἰς Βασσόραν, διῆλθε τὴν ἔρημον τοῦ Χαλεπίου, ἀκολούθως δ' ἐπεσκέφθη τὴν Κύπρον, Μάλταν, Σικελίαν καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Ρώμην μέσῳ Νεαπόλεως (1626), ὅπου συνέταξε τὰ ἀπομνημονεύματα τῶν ταξιδίων του εἰς τετράτομον ἔργον. Κ. Ι. Ν.

—**Βάλλε** ***Ἰνκλὰν*** (Valle Inclan), ***Ραμόν.*** Ἱσπανὸς λογοτέχνης, γεννηθεὶς ἐν Σαντιάγῳ τῷ 1869. Ἔγραψε τὰ μυθιστορήματα «Flor di Santitad», «Sonatas de Primavera, estia, otono é invierno» καὶ τὸ δρᾶμα «Pomance de Lobos».

Βαλλὲ (Vallet), ***Αὔγουστος*** (ἐπιλεγόμενος de Viriville). Γάλλος ἀρχαιολόγος (1815—1868), τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον «Ἱστορικὸν ἀρχεῖον τοῦ Aube» ἐπαρασημοφορήθη διὰ χρυσοῦ μεταλλίου ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν (1841). Συνέγραψεν ὡσαύτως τὴν «Ἱστορίαν Καρόλου τοῦ Ζ'», μὴ διασωθεῖσαν «Ἱστορίαν τῶν Παρισίων ὑπὸ τὴν Ἀγγλικὴν κατοχὴν» καὶ «Γενικὴν ἱστορίαν τῶν Παρισίων», ἥτις διασωθεῖσα ἐξεδόθη δαπάναις τοῦ δήμου τῶν Παρισίων. Πλὴν τούτων ἐξεδόθησαν αἱ «Ἀναμνήσεις ἐπὶ τῆς κατακτήσεως τῆς Αἰγύπτου» (1842) εἰς λατινικὴν γλῶσσαν, «Ἱστορικαὶ εἰκονογραφίαι τῆς Γαλλίας» (1853), «Ἱστορία τῆς Ἰωάννας Δὰρκ» (1855), «Ἱστορία τῆς Ἁγνῆς Σορὲλ» (1855—1856). «Οἱ ἐφευρέται τῆς τυπογραφίας ἐν Γερμανίᾳ» (1858) κ. τ. λ. Ἄλλαι ἐνδιαφέρουσαι μελέται του ἐδημοσιεύθησαν εἰς ἐφημερίδας τῆς ἐποχῆς του. Κ. Ι. Ν.

—**Βαλλὲ** (Vallée), ***Γοδεφρεῖδος.*** Γάλλος θεολόγος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἀποθανὼν εἰς Παρισίους τῷ 1574. Τὸ ἔργον του «Ἡ μακαριότης τῶν Χριστιανῶν» τῷ ἐστοίχισε τὴν ποινὴν τῆς ἀγχόνης, διότι ὑπεστήριξεν ἐν αὐτῷ, ὅτι δὲν πρέπει νὰ φοβούμεθα ὅτι ὁ Θεὸς θὰ μᾶς τιμωρήσῃ διὰ τὰ ἔργα μας μετὰ θάνατον. Τὸ ἔργον του τοῦτο εὑρέθη εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Αἲξ καὶ ἐπανεξεδόθη τῷ 1770.

—**Βαλλὲ** (Vallet), ***Γουλιέλμος.*** Γάλλος ζωγράφος καὶ σχεδιαγράφος (1633—1704). Οἱ πίνακές του διεκρίνοντο διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἀπόδοσιν τοῦ φωτὸς καὶ τῶν σκιῶν. Μεταξὺ τῶν ἔργων του ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι διάφοροι ἀρχαῖαι κεφαλαὶ καί τινες προσωπογραφίαι.

—**Βαλλὲ** (Vallet), ***Ἱερώνυμος.*** Γάλλος ζωγράφος, υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Μεταξὺ τῶν ἔργων του διακρίνεται «Ὁ κεντηρίων διαπερῶν τὸ σῶμα τοῦ νεκροῦ Ἰησοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ».

—**Βαλλὲ** (Vallée), ***Λουδοβῖκος - Ρενὲ - Ὀσκάρ.*** Γάλλος συγγραφεὺς γεννηθεὶς τῷ 1821 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1878. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ Φεβρουαρίου 1848 τῷ ἐπέτρεψε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν δικαστικὸν κλάδον, εἰς ὃν διετηρήθη μέχρι πτώσεως τῆς αὐτοκρατορίας. Σώζονται ἐκ τῶν ἔργων του ἡ «Δικανικὴ ρητορεία τοῦ ΙΖ' αἰῶνος» (1856), «Ἠθικοϊστορικαὶ μελέται» (1857), ἔργον πολλάκις ἀναδημοσιευθέν, «Ἡ γαλλικὴ δικαιοσύνη καὶ ἡ ὑπουργικὴ ἰσχὺς» (1871) κ. ἄ. Κ. Ι. Ν.

— **Βαλλὲ** (Valleix), ***Φραγκῖσκος - Λουδοβῖκος - Ἰσίδωρος.*** Γάλλος ἰατρὸς γεννηθεὶς ἐν Τουλούζῃ (1807—1855). Ἐσπούδασεν ἐν Παρισίοις ἐργασθεὶς ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὰ νοσοκομεῖα τῶν ἐκθέτων παίδων, ὡς τῆς Charité, Hôtel-Dieu, Beaujon καὶ Pitié. Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο νοσοκομεῖον ἤρξατο καὶ τὰς κλινικὰς αὐτοῦ διαλέξεις πρὸς ἐξάσκησιν τῶν μαθητῶν εἰς τὸ δύσκολον ζήτημα τῆς Διαγνωστικῆς (1852), εἰς τὸ νοσοκομεῖον δὲ τοῦτο θεραπεύων μετὰ μεγάλης ἀφοσιώσεως παιδίσκην πάσχουσαν ἐκ μολυσματικῆς κυνάγχης, εὗρεν, ἐκ μολύνσεως καὶ οἰδήματος τῆς γλωττίδος, σκληρὸν θάνατον εἰς ἡλικίαν 48 ἐτῶν, ἀντιμετωπίσας μετὰ στωϊκῆς ἠρεμίας τὴν ἀλγεινότητα καὶ τὰς βασάνους τῆς νόσου του (1855). Ἡ λαμπρὰ αὐτοῦ ἐπιστημονικὴ σταδιοδρομία, παρὰ τὸ βραχὺ διάστημα τῆς ἐνεργοῦ δράσεώς του, ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῶν ἀξιολόγων αὐτοῦ ἔργων, ἅτινα κατέχουσι τὴν πρώτην γραμμὴν μεταξὺ τῶν νέων συγγραμμάτων. Ἐκ τῶν πρώτων αὐτοῦ ἔργων ἀναφέρομεν «La Clinique des maladies des enfants nouveau-nés, Paris 1838». Τῷ 1840 ἐδημοσίευσε πραγματείαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Sur la nevralgie dorsale ou intercostale», τῷ δὲ 1847 ἐδημοσίευσε τὸ λαμπρὸν αὐτοῦ σύγγραμμα τὸ στεφθὲν ὑπὸ τῆς Γαλλ. Ἀκαδημίας «Traité des nevralgies ou affections douloureuses des nerfs». Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος καὶ ἕτερον αὐτοῦ ἔργον ἐξετυπώθη ὑπὸ τὸν τίτλον «Résumé général de pathologie interne et de therapeutique appliquée», ἔργον κλασσικόν, σχὸν μεγίστην ἐπιτυχίαν κατὰ τὴν ἔκδοσίν του, ἥτις δὲν ἐμειώθη καὶ μέχρι σήμερον. Παραλείποντες πλείστας ὅσας ἐνδιαφερούσας πραγματείας του, κατεσπαρμένας εἰς διάφορα περιοδικά, ἀναφέρομεν τὰ ἐν τῇ ἰατρικῇ ἐν χρήσει λεγόμενα «***ἐπώδυνα σημεῖα τοῦ Valleix***», τὰ ὑπ' αὐτοῦ ὁρισθέντα κατὰ τὰς διαφόρους νευραλγίας· εἰσὶ δὲ ταῦτα: 1) τὸ σημεῖον τῆς ἐξόδου τῶν νευρικῶν κλάδων ἐκ τοῦ αὐλοῦ τῶν ὀστῶν· 2) τὸ σημεῖον τῆς διαδρομῆς νευρικοῦ κλῶνου ἐκ μυὸς ἢ ἀπονευρώσεως πρὸς τὴν κατάληξίν του εἰς τὸ δέρμα· 3) τὰ ἐπιπολῆς καὶ ἐπὶ στερεᾶς ἐπιφανείας τοῦ σώματος κείμενα νεῦρα καὶ εὐκόλως πιεζόμενα· 4) τὰ σημεῖα τῶν διακλαδώσεών των καὶ 5) τὰ σημεῖα τῶν ἀκροτελευτίων νευρικῶν κλώνων τῶν εἰς τὸ δέρμα ληγόντων. Ο. Ρ.

—**Βαλλὲ** ἢ ***Βαρλομὸν*** (Waller, Warlomon) ***Μαυρίκιος,*** ἐπικαλούμενος ***Μάξ.*** Βέλγος ποιητής, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Βρυξέλλαις (1860—1889). Συμμετασχὼν εἰς τὴν λογοτεχνικὴν κίνησιν τῆς πατρίδος του, ἵδρυσε μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ἐνθουσιωδεστέρων ὀπαδῶν τῆς βελγικῆς λογοτεχνικῆς ἀναγεννήσεως τὸ περιοδικὸν «Jeune Belgique», ἡ διεύθυνσις τοῦ ὁποίου ἀνετέθη βραδύτερον εἰς τὸν ***Ἐρρῖκον Μωμπέλ.*** Συγχρόνως διηύθυνε τὸ περιοδικὸν «Revue Moderne». Ἐκ τῶν ποιητικῶν ἔργων αὐτοῦ διεξαίρονται τὰ ἀκόλουθα: «Les amours fantastiques», «Le baiser» καὶ «La flûte à Siebel». Πολὺ ἐπῃνέθη ἐπίσης καὶ τὸ μυθιστόρημά του ὑπὸ τὸν τίτλον «Daisy». Α. Δ.

Βαλλέγιο (Vallejo), ***Ἰωσὴφ - Μαριάνο.*** Ἱσπανὸς μαθηματικὸς καὶ πολιτικὸς (1779—1843). Ὑπῆρξε καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς ὀχυρωματικῆς εἰς τὸ σεμινάριον τῶν εὐγενῶν τῆς Μαδρίτης καὶ ἐχρημάτισε βουλευτὴς καὶ γερουσιαστής, διακριθεὶς διὰ τὰς φιλελευθέρας ἰδέας του. Ἔγραψε «Πλῆρες σύστημα μαθηματικῶν», τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευσεν ἐπὶ πολὺ ὡς μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδός του ἐγχειρίδιον πρὸς χρῆσιν τῶν μαθηματικῶν καὶ τῶν μηχανικῶν. Ἐπίσης ἔγραψε «Πραγματείαν περὶ πρακτικῆς μηχανικῆς πρὸς χρῆσιν τῶν καλλιτεχνῶν καὶ τῶν τεχνιτῶν» κ.τ.λ. Δ. Μ. Β.

Βαλλεγκράντε (Vallegrande) *[Ναυτ. Γεωγρ.].* Ὅρμος καὶ ἐν τῷ μυχῷ αὐτοῦ πόλις φερώνυμος (πλάτ. 42°58' Β, μῆκ. 16°40' Α, χάρτ. ἀγγλ. 2712: Zirona channel to Curzola καὶ 1611: Vallegrande bay), καταλαμβάνων τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς νήσου *Κουρτζόλα* (Curzola, ἀρχ. *Μέλαινα Κέρκυρα*) τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους. Σ. Ε. Λ.

βαλλεΐτης (ὁ) (Valleit) *[Ὀρυκτολ.].* Ὀρυκτὸν τὸ ὁποῖον εἶναι *ρομβικὸς ἀμφίβολος.* Διακρίνεται τοῦ *ἀνθοφυλλίτου,* διότι ἀντὶ ὀξειδίου τοῦ ὑποσιδήρου περιέχει ἄσβεστον. Γ. Κ. Γ.

βαλλεμβεργία (ἡ) (Wahllenbergia) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κωδωνοειδῶν.* Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 25 εἴδη φυόμενα εἰς εὔκρατα κλίματα. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βαλλεμβεργία ἡ εὐρωπαϊκὴ* (W hllenbergia europaea), διακρινομένη διὰ τὰ κατὰ τὴν βάσιν τοῦ βλαστοῦ πολυπληθῆ, εὐρέα καὶ ἐπιμήκη φύλλα της καὶ τὰ ὡραῖα ἐν εἴδει κωδωνίσκων ἄνθη της, ἅτινα εὑρίσκονται μεμονωμένα εἰς τὸ ἄκρον ἐπιμήκους μίσχου. Δ. Ν. Π.

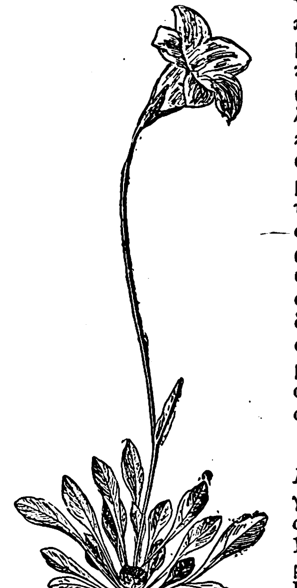

Βαλλεμβεργία ἡ εὐρωπαϊκή.

Βαλλὲν (Vallein) ***Βίκτωρ.*** Γάλλος συγγραφεὺς καὶ δημοσιογράφος (1810—1873). Ἔργα του «Ὁ μεσαίων», «Ταξίδι εἰς Ροαγιάν», «Ἡ νῆσος Ὀλερόν», «Ἡ μαρκησία ντὲ Μπριέν» (1873) καὶ ἄλλα. Κ. Ι. Ν.

— **Βαλλὲν** (Vallin), ***Λουδοβῖκος.*** Γάλλος στρατηγὸς (1770—1854). Μετέσχε τῆς μάχης τοῦ Βαγκρὰμ καὶ τῆς ἐκστρατείας τῆς Ρωσίας ὡς συνταγματάρχης τῶν Οὐσσάρων καὶ κατὰ τὴν ἐκεῖθεν ἀποχώρησιν προήχθη εἰς στρατηγόν. Ἠνδραγάθησε κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ροκενκοὺρ (1815). Κατὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Ναπολέοντος ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς κατὰ τῆς Ἱσπανίας στρατιᾶς καὶ ἐνίκησε τὸν στρατηγὸν Ἰάρα. Μετέσχε τῆς μάχης τοῦ Βατερλώ. Κ. Ι. Ν.

Βαλλενὰρ (Vallenar) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Χιλῆς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀτακάμα, ἔχουσα περὶ τὰς 7000 κατοίκων.

Digitized by Google

βαλλενία (ἡ) (Wallenia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μυρσινιδῶν*. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει ἐξωτικὰ δενδρύλλια μὲ εὐρέα, παλαμοειδῆ φύλλα κεκλιμένα πρὸς τὰ κάτω καὶ ἄνθη εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ κλάδου κατὰ δέσμας διατεταγμένα. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *βαλλενία ἡ κομψὴ* (Wallenia elegans), τῆς ὁποίας οἱ καρποὶ χρησιμοποιοῦνται εἴς τινα μέρη ἀντὶ πεπέρεως.

Δ. Ν. Π.

Βαλλενία ἡ κομψή.

Βάλλενμπεργκ (Wallenberg). — 1) *Κανοῦτος Ἀγάθων*. Σουηδὸς τραπεζίτης καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1853. Εἶναι ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Ἀνδρέου Ὀσκὰρ Βάλλενμπεργκ (1816—1886), ὁ ὁποῖος, κατὰ τὸ 1856, ἵδρυσεν ἐν Στοκχόλμῃ τὴν Τράπεζαν *Ἐνσκίλντα*. Τῷ 1874 προσελήφθη εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ πατρός του, τῆς ὁποίας ὑπῆρξε διευθυντὴς ἀπὸ τοῦ 1886 μέχρι τοῦ 1911 καὶ ἐγένετο διοικητὴς τοῦ 1917. Ἡ τράπεζα αὕτη, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Μάρκου, κατέλαβε μίαν ἀπὸ τὰς πρώτας θέσεις εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν τῆς χώρας καὶ συνέβαλε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας ἐν Σουηδίᾳ. Ὁ Βάλλενμπεργκ ἀνέλαβε τὴν ἔκδοσιν πολλῶν δανείων τοῦ σουηδικοῦ κράτους, καθὼς καὶ τῶν κρατῶν τῆς Νορβηγίας, τῆς Δανίας καὶ τῆς Φιλλανδίας. Ἵδρυσε διαφόρους τραπέζας ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Ἀγγλίᾳ δὲ τῷ 1912 τὴν «Βρεττανικὴν τράπεζαν τοῦ Βορείου Ἐμπορίου», ἡ ὁποία τῷ 1920 συνηνώθη μὲ τὴν τράπεζαν *C. J. Hambro and Son*, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Hambro's Bank of Northern Commerce*, γνωστὴν καὶ ὡς «*Hambro's Bank Ltd*». Ἀνεμίχθη εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἐξελέγη βουλευτής, ἀπὸ δὲ τοῦ 1914 μέχρι τῷ 1917 ἐχρημάτισεν ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν. Τῷ 1918 αὐτὸς καὶ ἡ σύζυγός του ἐδώρησαν 25 ἑκατομμύρια κορωνῶν, πρὸς ἵδρυσιν τοῦ «Ἱδρύματος τοῦ Κανούτου καὶ τῆς Ἀλίκης Βάλλενμπεργκ», σκοπὸς τοῦ ὁποίου εἶναι ἐνίσχυσις τῆς θρησκευτικῆς, κοινωνικῆς, ἐπιστημονικῆς καὶ ἐκπαιδευτικῆς κινήσεως, καθὼς καὶ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας.

—2) *Μᾶρκος*. Σουηδὸς τραπεζίτης καὶ οἰκονομολόγος, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1864. Ὑπῆρξε καὶ αὐτὸς συνδιευθυντὴς καὶ συνδιοικητὴς τῆς τραπέζης *Ἐνσκίλντα*. Ἵδρυσεν ἢ ἀναδιωργάνωσε πολλὰς βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ τραπέζας ἐν Σουηδίᾳ καὶ ἀπεστάλη δίς, τῷ 1916 καὶ τῷ 1917, εἰς τὸ Λονδῖνον ἐκ μέρους τῆς σουηδικῆς κυβερνήσεως, πρὸς ἐπίτευξιν συμφωνίας μετὰ τῶν Συμμάχων δι' ἐμπορικά, ναυτικὰ καὶ τραπεζιτικὰ ζητήματα σχετικὰ μὲ τὸν παγκόσμιον πόλεμον. Ὑπῆρξε μέλος τοῦ Δημοσιονομικοῦ τμήματος τῶν οὐδετέρων εἰς τὸ Ἀνώτατον Οἰκονομικὸν Συμβούλιον τῶν Παρισίων τῷ 1919 κατὰ τὴν σύναψιν τῆς Εἰρήνης, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν Διεθνῆ Οἰκονομικὴν Διάσκεψιν τῶν Βρυξελλῶν τῷ 1920 ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Σουηδίας, καὶ διωρίσθη μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Οἰκονομικοῦ καὶ Δημοσιονομικοῦ τμήματος τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν.

Δ. Μ. Β.

Βαλλενστάϊν ἢ **Βαλντστάϊν** (Wallenstein ἢ Walldstein), ***Ἀλβέρτος, Εὐσέβιος - Βενσεσλάβος***, δοὺξ τοῦ Φρίεδλανδ, τοῦ Μεκλεμβούργου καὶ τοῦ Σαγάν. Διάσημος στρατάρχης τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας, γεννηθεὶς τὴν 15ην Σεπτεμβρίου 1583 ἐν Βοημίᾳ εἰς τὸν πατρικόν του πύργον Χέρμανιτς καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἔγγρᾳ ἢ Ἐρλάου τὴν 25ην Φεβρουαρίου 1634. Ὁ πατήρ του *Γουλιέλμος Βαλντστάϊν* κατήγετο ἐξ ἐπιφανοῦς οἴκου τῆς Βοημίας, ἡ δὲ μήτηρ του βαρωνὶς Σμίρσκυ-Σμιρὶκ προήρχετο ἐπίσης ἐξ ἰσχυρᾶς καὶ πλουσιωτάτης οἰκογενείας τῆς χώρας ταύτης. Ἀμφότεροι ἐπρέσβευον τὸ θρησκευτικὸν δόγμα τῶν διαμαρτυρομένων τῆς Βοημίας. Τὰ πρῶτα γράμματα ὁ Βαλλενστάϊν ἐδιδάχθη εἰς τὸ σχολεῖον τῶν ἀδελφῶν Μοραβῶν ἐν Keschumberg, εἰς ἡλικίαν δὲ 16 ἐτῶν εἰσήχθη εἰς τὸ convictorium τῶν Ἰησουϊτῶν τοῦ Ὀλμουντζ ὑπὸ τοῦ θείου του Ἀλβέρτου Σλαβάτα, μετὰ τὸν πρόωρον θάνατον τῶν γονέων του. Ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν Ἰησουϊτῶν τοῦ ἐκπαιδευτηρίου τούτου, ὁ Εὐσέβιος Βαλλενστάϊν ἐδέχθη τὸ καθολικὸν δόγμα. Παρηκολούθησεν εἶτα φιλοσοφικὰ μαθήματα εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Βολωνίας καὶ τοῦ Παταυΐου καὶ περιηγήθη τὴν Γερμανίαν, τὰς Κάτω Χώρας καὶ τὴν Γαλλίαν.

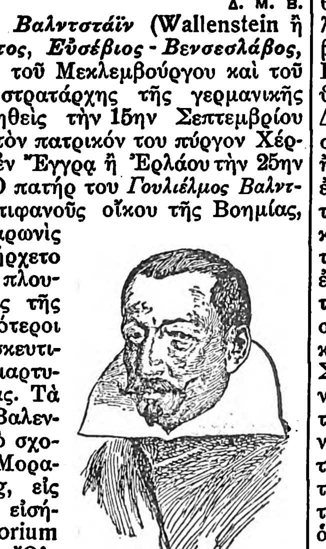

Ἀλβέρτος Βαλλενστάϊν.

Ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του ἀνέλαβεν ἐν Οὐγγαρίᾳ ὑπηρεσίαν ἐν τῷ στρατῷ τοῦ αὐτοκράτορος Ροδόλφου, διοικουμένῳ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Μπάστα. Κατὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης τοῦ 1606, ἐπέστρεψεν εἰς Βοημίαν φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ καὶ παρέμεινεν ἐκεῖ ἐπ' ὀλίγον χρόνον, νυμφευθεὶς τὴν ἑβδομηκοντούτιδα χήραν Λουκρητίαν Νικέσιν-Λάντεκ, ἥτις ἀποθανοῦσα τῷ 1614 ἐκληροδότησεν εἰς αὐτὸν μεγάλην κτηματικὴν περιουσίαν. Ἐπίσης, θανόντος τοῦ θείου του, ἐκληρονόμησε δεκατέσσαρα ἀπέραντα κτήματα, οὕτω δ' ἐγένετο εἷς τῶν πλουσιωτέρων μεγιστάνων τοῦ τόπου.

Ἀκολουθήσας τὸν ἀρχιδοῦκα Φερδινάνδον κατὰ τὸν ἐναντίον τῆς Βενετίας πόλεμον καὶ διακριθεὶς εἰς αὐτόν, ἔλαβεν ὡς ἀμοιβὴν τὸν τίτλον τοῦ κόμητος καὶ προήχθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου. Ὁ δεύτερος γάμος του μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ κόμητος Χαρράχ, Ἰσαβέλλας - Αἰκατερίνης, τὸν συνέδεσε μετὰ τῆς αὐλῆς στενότερον καὶ ἀντὶ νὰ μετάσχῃ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Βοημίας, ζητούσης τὴν ἀνάκτησιν τῶν προνομίων της, ὁ Βαλλενστάϊν κατήρτισε σύνταγμα, ὅπερ συνετήρει ἰδίαις δαπάναις, καὶ ἐπολέμησε μετὰ πολλῆς γενναιότητος κατὰ τοῦ Τοὺρν καὶ Μπέτλεν Γκάμπορ. Ὅταν ἡ ἧττα τῆς Βάϊζενμπεργ (1620) ἀφῄρεσε πᾶσαν ἐλπίδα ἀπὸ τοὺς πατριώτας τῆς Βοημίας, καὶ ἄλλους μὲν ὁ αὐτοκράτωρ παρέδωκεν εἰς τὸν πέλεκυν τοῦ δημίου, ἄλλους δὲ ἠνάγκασε νὰ φυγαδευθῶσιν, ὁ Βαλλενστάϊν ἐξηγόρασεν ἑξήκοντα ἰδιοκτησίας, καταθέσας εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον τοῦ αὐτοκράτορος τὸ ποσὸν τῶν 7.290.228 φλωρινίων· πρὸς ἀμοιβὴν δὲ τῆς πίστεώς του καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν του πρὸς τὸ κράτος ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν ὁ αὐτοκράτωρ τὸν τίτλον τοῦ πρίγκιπος τῆς αὐτοκρατορίας, οὕτω δ' ἐγένετο *πρίγκιψ τοῦ Φρίεδλανδ*, χωρὶς δὲ νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ κράτους οὐδεμίαν κτῆσιν, ἦτο κάτοχος περιουσίας, τῆς ὁποίας ἡ ἀξία ὑπερέβαινε τὰ 30.000.000 φλωρινίων.

Ἀφήσας τὴν διαχείρισιν τούτων εἰς πιστοὺς ὑπηρέτας του ὁ Βαλλενστάϊν ἀφέθη ἀπερίσπαστος εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν φιλοδόξων σχεδίων του. Τῷ 1625 ἡ ἐπαναστατικὴ ἕνωσις τῆς Κάτω - Σαξωνίας ἔθεσεν ἅπαξ ἔτι τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας εἰς κρίσιμον θέσιν. Ὁ Βαλλενστάϊν προσέφερεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας στρατὸν ἐκ 40.000 διατηρούμενον ἰδίαις αὐτοῦ δαπάναις. Τὴν 25 Ἰουλίου 1625 διωρίσθη ἀρχιστράτηγος τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ, λαβὼν ταυτοχρόνως τὸν βαθμὸν τοῦ στρατάρχου. Ἄγων 30.000 ἄνδρας ἔσπευσε νὰ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Τίλλυ. Ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Βάζερ καὶ παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ Ντεσσάου κατήγαγε τὴν 25ην Ἀπριλίου 1626 κατὰ τοῦ κόμητος Μάνσφελντ περίλαμπρον νίκην καὶ κατεδίωξεν αὐτὸν μέχρι τῆς Οὐγγαρίας, διασκορπίσας ταυτοχρόνως τοὺς στρατοὺς τοῦ Μπέτλεμ - Γκάπορ καὶ τῶν Τούρκων, οἵτινες ἔσπευσαν εἰς βοήθειαν τοῦ ἡττηθέντος στρατηγοῦ, καὶ ἐξηνάγκασε τοὺς Δανοὺς νὰ ὀπισθοχωρήσωσι πρὸς τὸ Ὀσνομπροὺκ καὶ Μοῦνστερ. Ἐπανέκτησε τὸ Βρανδεμβοῦργον, τὸ Ὁλστάϊν, τὸ Σλέσβιγγ, τὸ Μεκλεμβοῦργον, τὴν Πομερανίαν καὶ ἐξεβίασε τὸν βασιλέα τῆς Δανίας Χριστιανὸν Δ' νὰ συνομολογήσῃ τὴν περιβόητον συνθήκην τοῦ Λουβὲκ (βλ. λ.).

Χάρις εἰς αὐτὸν ἐφαίνετο θριαμβεύουσα ἡ ὑπόθεσις τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. Ἀλλ' ὁ καρδινάλιος Ρισελιέ, πρωθυπουργὸς τότε τῆς Γαλλίας, βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ πάπα Ἰωσήφ, ὤθησε τοὺς Γερμανοὺς ἐκλέκτορας καὶ πρίγκιπας, ὅπως ἑνωθῶσιν εἰς τὴν συνελθοῦσαν ἐν Ρατισβόννῃ τῷ 1630 Δίαιταν καὶ διαμαρτυρηθῶσι κατὰ τῶν ὑπερβασιῶν τοῦ στρατηγοῦ τούτου, τοῦ ἐπονομαζομένου ἤδη «*αἱματηρὰ μάστιξ τῆς Γερμανίας*». Ὁ αὐτοκράτωρ ἐν τούτοις τῆς Αὐστρίας ἀμείβων τὰς μεγάλας ταύτας ὑπηρεσίας του πρὸς τὴν αὐτοκρατορίαν καὶ τὴν ἐκκλησίαν ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τὸν τίτλον τοῦ *δουκὸς τῆς Φρίεδλανδ* καὶ τοῦ ἀνέθεσε τὴν ἐκδίωξιν τῶν Σουηδῶν ἐκ τῆς Σικελίας καὶ τὴν κατάληψιν τῆς χώρας. Πράγματι ὁ Βαλλενστάϊν εἰσελάσας εἰς αὐτὴν τὴν καθυπέταξε καὶ ὁ αὐτοκράτωρ παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὸ δουκᾶτον τοῦ Σαγγάν, ἀπέναντι τοῦ ποσοῦ τῶν 125 708 φλωρινίων τὰ ὁποῖα ἐδαπάνησε κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον. Οἱ δοῦκες Ἀδόλφος - Φρειδερῖκος καὶ Ἰωάννης - Ἀλβέρτος τοῦ Μεκλεμβούργου, κατασταθέντες ὕποπτοι μυστικῶν σχέσεων μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας, ἐκηρύχθησαν ἔκπτωτοι τῶν ἀξιωμάτων των, ἀπεψιλώθησαν τῶν ἰδιοκτησιῶν των, τὰς ὁποίας μετὰ τοῦ δουκάτου των ἐξεχώρησεν ὁ αὐτοκράτωρ Φαρδινάνδος τὴν 1 Φεβρουαρίου 1628 πρὸς τὸν Βαλλενστάϊν, κατ' ἀρχὰς μὲν ὡς ἐνέχυρον τῶν ὅσων ὤφειλεν εἰς αὐτὸν ἡ αὐτοκρατορία διὰ τὰς γενομένας ὑπ' αὐτοῦ δαπάνας τοῦ πολέμου, βραδύτερον δὲ μετεβίβασε ταύτας εἰς τὸν Βαλλενστάϊν διὰ τακτικοῦ συμβολαίου. Ἐν τούτοις ὁ Βαλλενστάϊν δὲν ἠδυνήθη νὰ καταλάβῃ τὸ δουκᾶτον, διότι οἱ κάτοικοι τούτου, ἐνισχυθέντες ὑπὸ σουηδικῶν στρατευμάτων, ἀντέταξαν εἰς Στράλσουννт ἡρωικὴν ἄμυναν καὶ μετὰ πολιορκίαν τεσσάρων μηνῶν ὁ Βαλλενστάϊν ἠναγκάσθη νὰ λύσῃ ταύτην καὶ ν' ἀπομακρυνθῇ ἐκεῖθεν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἠγέρθησαν δίκαιαι κατ' αὐτοῦ κατηγορίαι περὶ λεηλασιῶν καὶ βιαιοτήτων παντὸς εἴδους διαπραχθεισῶν ὑπὸ τοῦ στρατοῦ του, αἱ ὁποῖαι κατέστησαν δυσχερῆ τὴν θέσιν του. Ὁ φθόνος διαφόρων Γερμανῶν πριγκίπων καὶ ὁ φόβος μήπως ἴδωσιν αὐτὸν ἡμέραν τινὰ στρεφόμενον ἐναντίον των, ἐξήγειραν αὐτοὺς κατὰ τοῦ Βαλλενστάϊν, οὕτω δὲ κατώρθωσαν ν' ἀφαιρεθῇ ἀπ' αὐτοῦ ἡ ἀρχηγία τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ. Ὁ Βαλλενστάϊν ἀπεσύρθη τότε εἰς τὰς ἐν Πίσυ γαίας του, κυκλούμενος ὑφ' ὅλης τῆς ἡγεμονικῆς κενοδοξίας καὶ ἀναμένων τὸν χρόνον, καθ' ὃν θὰ καθίσταντο ἀναπόδραστοι αἱ ὑπηρεσίαι του εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν.

Ἐν μέσῳ τῆς τοιαύτης καταστάσεως ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας Γουσταῦος - Ἀδόλφος ἀπεβιβάσθη τὴν 24ην Ἰουνίου 1630 ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Πομερανίας καὶ ἐνίκησε τὸν Τίλλυ εἰς Μπράϊτενφελντ παρὰ τὴν Λειψίαν. Ὁ αὐτοκράτωρ, ἐξαντλήσας πᾶν μέσον, ἐστράφη κατ' ἀνάγκην πάλιν εἰς τὴν στρατηγικὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ Βαλλενστάϊν. Μετ' ἀλλεπαλλήλους προτάσεις γενομένας πρὸς αὐτὸν ἐν Βιέννῃ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, τὰς ὁποίας οὗτος ἀπέκρουσεν, ἐν τέλει κατέληξε ν' ἀποδεχθῇ τὴν διοίκησιν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ, ἀλλ' ὅπως μὴ εὑρεθῇ ἐκτεθειμένος, ὅπως κατὰ τὸ παρελθόν, ἔθεσεν ὅρους εἰς τὸν αὐτοκράτορα, δι' ὧν καθίστατο ἐντελῶς ἀνεξάρτητος ἐν τῇ στρατιωτικῇ καὶ πολιτικῇ ἐνεργείᾳ του. Ὁ αὐτοκράτωρ ἀποδεχθεὶς πάντα ταῦτα ἐξεχώρησεν εἰς αὐτὸν αὐτοκρατορικὰς γαίας καὶ τὸ δικαίωμα τῆς κυριαρχίας τῶν χωρῶν τὰς ὁποίας θὰ κατέκτα, πρὸς δέ, ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας, θὰ ἠδύνατο οὗτος νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰ κράτη τῆς αὐτοκρατορίας ἄνευ διατυπώσεώς τινος καὶ θὰ ἐγκαθίστα τὴν ἕδραν του ὅπου οὗτος ἤθελε κρίνει καλόν. Γενομένων δεκτῶν καὶ τῶν ὅρων τούτων ὁ Βαλλενστάϊν, ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1632, ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ, ἀνερχομένου εἰς 40.000, ἀνδρῶν καὶ μετέβη εἰς Μοραβίαν. Ἤρξατο τῆς ἐκστρατείας καταλαβὼν τὴν Πράγαν καὶ ἐκδιώξας τοὺς Σάξωνας ἀπὸ τῆς Βοημίας, μεθ' ὃ ἐστράτευσε πρὸς τὴν Νυρεμβέργην, ὅπως ἀπαλλάξῃ τὴν Βαυαρίαν ἀπὸ τῶν Σουηδῶν, οἵτινες προσήγγιζον ἤδη εἰς Μόναχον. Ἀπέκρουσεν ἀπελπιδά τινα ἐπίθεσιν τοῦ Γουσταύου - Ἀδόλφου τὴν 4 Σεπτεμβρίου 1632 καὶ ἐξηνάγκασεν αὐτὸν νὰ καταλίπῃ τὰς ὀχυρὰς θέσεις. Μετά τινα χρόνον ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας ἠπείλει ἐκ νέου τὴν Βαυαρίαν. Ὁ Βαλλενστάϊν δι' ὅλων τῶν δυνάμεων αὐτοῦ κατέλαβε τὴν Σαξωνίαν· ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀναπτυχθείσας ἀντιφωνίας μετὰ τοῦ ἐκλέκτορος αὐτῆς, ὁ Γουσταῦος - Ἀδόλφος ἔσπευσε νὰ προσφέρῃ εἰς τοῦτον τὴν ἀρωγήν του καὶ ἔκαμψε πρὸς τὸ Νάουμπουργ ἐπὶ τοῦ Σάαλ. Ὁ Βαλλενστάϊν πεπεισμένος ὅτι ὁ ἐχθρός του δὲν θὰ τὸν παρηνώχλει διαρκοῦντος τοῦ χειμῶνος, παρέμεινεν ἥσυχος καὶ μάλιστα παρέσχεν ἄδειαν εἰς τοὺς ἄνδρας συνταγμάτων τινῶν. Ὁ βασιλεὺς Γουσταῦος-Ἀδόλφος ἐπωφεληθεὶς τούτου, προήλασεν ἐν μέσῳ χειμῶνος, καὶ τὴν 15ην Νοεμβρίου ἔφθασε μέχρι τοῦ Βαϊσσενφέλτ, τὴν δὲ ἐπομένην συνεκρότησε τὴν περιβόητον μάχην τοῦ Λούτζεν. Ἡ μάχη ὑπῆρξε τρομερά· οἱ στρατοὶ τοῦ Βαλλενστάϊν ὑπεχώρουν ἤδη, ὅτε ἐνεφανίσθη ὁ ἡρωικὸς στρατηγὸς Παππενχάϊμ μετὰ τοῦ στρατοῦ του, ὅστις ἀνεχαίτισε τὸν ὑποχωροῦντα αὐστριακὸν στρατὸν καὶ ἐπεβράδυνε τὴν νίκην τῶν Σουηδῶν. Ἡ μάχη ἐπανήχισε, κατὰ τὰς ἀπεγνωσμένας δὲ ταύτας προσπαθείας, λέγει ὁ Σίλλερ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ τριακονταετοῦς πολέμου, ὁ Βαλλενστάϊν ἤρεμος καὶ ἄτρομος ἐπὶ τοῦ ἵππου του, δεχόμενος χάλαζαν σφαιρῶν καὶ ὀβίδων, διήρχετο πάσας τὰς γραμμὰς ὡς καὶ ἐξετέλει ἁπλῆν ἐν εἰρήνῃ ἐπιθεώρησιν. Ὁ μανδύας του εἶχε διαπερασθῆ ὑπὸ βροχῆς σφαιρῶν· ὁλόκληρα τάγματα εἶχον πέσει πρὸ αὐτοῦ, οὗτος δὲ παρ' οὐδεμιᾶς σφαίρας εἶχε θιχθῆ. Ὁ Γουσταῦος-Ἀδόλφος, ὁ ἥρως τῶν Σουηδῶν, πληροφορηθεὶς τὴν ἄφιξιν τοῦ Παππενχάϊμ, τὸν ὁποῖον ἐξετίμα μεγάλως, ἐξεδήλωσε τὴν ἐπιθυμίαν, ὅπως αὐτὸς ὁ ἴδιος ἀντιμετωπίσῃ τὸν ἔνδοξον στρατηγόν. Ὁ θάνατος συνεπλήρωσε τὴν ἐπιθυμίαν του ταύτην· ὁ ἡρωικὸς βασιλεὺς ἔπεσε κατὰ τὴν μάχην, ὁ δὲ στρατηγὸς Παππενχάϊμ τραυματισθεὶς ἐξέπνευσε μετὰ μικρὸν ἀναφωνῶν: «Ἤδη ἀναγγείλατε εἰς τὸν δοῦκα τοῦ Φρίεδλανδ, ὅτι ἀποθνήσκω. Βεβαιώσατε τον ὅτι ἀποθνήσκω εὐτυχὴς μανθάνων ὅτι ὁ ἀκατάβλητος ἐχθρὸς τῆς θρησκείας μας ἔπεσε πρὸ ἐμοῦ». Ὅταν ὁ Βαλλενστάϊν ἀναδιωργάνωσε τὸν στρατὸν του ἐν Βαυαρίᾳ, ἐξεστράτευσεν ἐκ νέου κατὰ τῶν Σαξώνων· ἀλλὰ κατὰ τὸν μῆνα Ἰούνιον συνωμολόγησε μετ' αὐτῶν ἀνακωχὴν παραταθεῖσαν μέχρι τοῦ χειμῶνος, κατὰ τὴν διάρκειαν δὲ ταύτης, ἐκτὸς μικρᾶς τινος συγκρούσεως μετὰ σουηδικοῦ σώματος, οὐδὲν ἕτερον σπουδαῖον συνέβη. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα, ὁ

Digitized by Google

Βαλλενστάϊν εὑρίσκετο εἰς διπλωματικὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν Σαξώνων καὶ Σουηδῶν.

Αἱ διαπραγματεύσεις αὗται εἰς οὐδὲν κατέληξαν ἀποτέλεσμα, ἀλλ' ὅτε ἐγνώσθησαν ἐν Βιέννῃ, ἐξερράγη κατὰ τοῦ Βαλλενστάϊν θύελλα κατακραυγῶν. Κατηγορεῖτο ὡς προδίδων τὸν αὐτοκράτορα καὶ ἐπιδιώκων νὰ ἀνακηρυχθῇ ἀνεξάρτητος ἡγεμὼν τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος Βοημίας, πρᾶγμα ὅπερ δὲν στερεῖται ἴσως βάσεως. Τὰς ὑπονοίας ταύτας ἐπέτεινεν ἡ πρότασις αὐτοῦ ὅπως μεταφέρῃ κατὰ τὸν χειμῶνα τὰ στρατηγεῖά του εἰς Βοημίαν καὶ Μοραβίαν· ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἡ ῥαδιουργοῦσα αὐλὴ τῆς Βιέννης ἐζήτουν παρ' αὐτοῦ ὅπως προελάσῃ εἰς Βαυαρίαν καὶ προστατεύσῃ τὴν χώραν ταύτην, ἀπειλουμένην ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῆς Σαξωνικῆς Βαϊμάρης. Αἱ ἀκολουθήσασαι μετὰ τῆς Βιέννης συνεννοήσεις δὲν ἐτελεσφόρησαν, καθ' ὅσον ὁ Βαλλενστάϊν παρουσίαζε τὴν χειμερινὴν ἐποχὴν ὡς μέγαν κίνδυνον. Ὁ αὐτοκράτωρ οὐδεμίαν εἶχε δύναμιν ὅπως πείσῃ τὸν ἀγέρωχον καὶ παντοδύναμον τοῦτον στρατάρχην νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰς ἀξιώσεις του. Τοὐναντίον ἡ ὑπεροπτικὴ αὐτοῦ συμπεριφορὰ ἀπέναντι τοῦ αὐτοκράτορος Φερδινάνδου ἐξῆπτεν ἔτι μᾶλλον τὴν ὀργὴν τῶν ἐν Βιέννῃ μεγιστάνων, οἵτινες ὑπέβαλον εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ Βαλλενστάϊν παρεσκεύαζε συνωμοσίαν κατὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ καὶ κατάληψιν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου. Καὶ αὐτὰ μὲν ἦσαν ψεύδη· ἀλλ' αἱ νῖκαι τοῦ Βαλλενστάϊν καὶ ἡ δύναμις ἣν ἀπέκτησεν οὗτος μετὰ τοσαύτας θριαμβευτικὰς ἐκστρατείας, ἐπίεζον τὴν αὐστριακὴν ἀριστοκρατίαν, ζητοῦσαν διὰ παντὸς τρόπου νὰ ἀπαλλαγῇ αὐτοῦ. Ἐν τούτοις ἐσκευώρει διαρκῶς ἐναντίον του καὶ ὤθει τὸν αὐτοκράτορα εἰς τὴν λῆψιν ὁριστικῶν ἀποφάσεων, παρουσιάζουσα τὸν Βαλλενστάϊν ὡς κίνδυνον αὐτῆς τῆς αὐτοκρατορίας.

Ὁ αὐτοκράτωρ ὅμως φοβούμενος νὰ ὠθήσῃ τὰ πράγματα εἰς τὰ ἔσχατα οὐδὲν ἐνήργει, ἐν τέλει δὲ παρεδέχθη τὴν ἀποστολὴν ἀσθενοῦς στρατιωτικοῦ σώματος εἰς Βαυαρίαν ὑπὸ τὸν Βαλλενστάϊν, καὶ ἐφαίνετο λησμονήσας τὴν διένεξιν ταύτην· ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχεν εἰλικρίνεια ἀμφοτέρωθεν. Λήγοντος τοῦ ἔτους ὁ Βαλλενστάϊν ἤρξατο νέων διαπραγματεύσεων μετὰ τῶν Σαξώνων, τῶν Σουηδῶν καὶ τῶν Γάλλων· αἱ διαπραγματεύσεις αὗται, χωρὶς νὰ ὑποκρύπτουν προδοσίαν κατὰ τῆς αὐτοκρατορίας, ἀπέβλεπον ἴσως νὰ ἐξασφαλίσωσιν εἰς αὐτὸν στήριγμα ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, καθ' ἣν περίπτωσιν θὰ περιήρχετο ἀναφανδὸν εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ὑποκύπτοντα εἰς τὰς ἀξιώσεις τῶν ἐχθρῶν του, ὅπως τοῦ ἀφαιρεθῇ ἡ ἀρχηγία τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Βαλλενστάϊν, καὶ ἰδίως ἡ Βαυαρία, ἐρραδιούργουν ἀκαταπαύστως ἐναντίον του ἐν Βιέννῃ, προέβλεπον δὲ δεινὴν καταστροφήν, ἐὰν μὴ ἐτερματίζετο ἡ ἀνώμαλος αὕτη κατάστασις. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Βαλλενστάϊν εἶχεν ὑπογράψει μετὰ τῶν ἀξιωματικῶν τῶν συνταγμάτων του πρᾶξιν, ὅτι δὲν θὰ ἐγκατέλειπον αὐτόν, αἱ περὶ προδοσίας ὑπόνοιαι ἐνετάθησαν ἐν Βιέννῃ καὶ ἐθεωρήθη τοῦτο ὡς καθαρὰ ἀποστασία. Τὴν 24ην Ἰανουαρίου 1634 ὁ αὐτοκράτωρ ἐξέδωκε διάταγμα δι' οὗ ἐκήρυττε τὸν Βαλλενστάϊν ἀντάρτην, ἀφῄρει ἀπ' αὐτοῦ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ, καὶ διετάσσοντο οἱ στρατηγοὶ Πικκολομίνι καὶ Γκάλλας, ὅπως φέρωσιν εἰς Βιέννην νεκρὸν ἢ ζῶντα αὐτόν. Ὁ Βαλλενστάϊν ᾐσθάνετο ἤδη σειόμενον τὸ ἔδαφος ὑπὸ τοὺς πόδας του, προσεπάθησε δὲ νὰ διαψεύσῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα πάσας τὰς κατ' αὐτοῦ κατηγορίας καὶ ἄρῃ τὸ αὐτοκρατορικὸν διάταγμα, ἀλλ' ἐν τῷ κρυπτῷ ἐπεδίωκε τὴν σύναψιν συνθήκης μετὰ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Σουηδίας. Ὅταν ἀντελήφθη ὅτι ἡ μετὰ τοῦ Πικκολομίνι καὶ τοῦ Γκάλλας σύγκρουσις ἀπέβαινεν ἄφευκτος, δὲν εἶχε δὲ οὐδεμίαν βεβαιότητα περὶ τῆς προσωπικῆς του ἀσφαλείας, ἀπεσύρθη μετὰ μικρῶν δυνάμεων εἰς Ἔγγραν τῆς Οὐγγαρίας, καλῶς ὠχυρωμένην πόλιν. Ἐκτὸς τῆς συζύγου του καὶ τῆς κομίσσης Τέρτσκα, συνωδεύετο ὑπὸ τῶν συνταγματαρχῶν Τέρτσκυ, Κίνσκι καὶ Ἴλλο. Ὁ συνταγματάρχης Μποῦτλερ, Ἰρλανδὸς καὶ καθολικός, διῴκει τὸ ἀπόσπασμα ἐκ διακοσίων δραγόνων, ἀλλ' οἱ στρατηγοὶ Πικκολομίνι καὶ Γκάλλας, εὑρίσκοντο ἤδη μετ' αὐτοῦ εἰς συνεννόησιν. Καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ διάσημος ἀστρολόγος Σένι, ὁ ἀκολουθῶν πανταχοῦ τὸν Βαλλενστάϊν, λέγεται ὅτι μετεῖχε τῆς κατ' αὐτοῦ συνωμοσίας, ἥτις παρεσκεύαζε τὸν φόνον τοῦ ἐκπτώτου ἀρχιστρατήγου. Ὁ Μποῦτλερ εἰς Ἔγγραν συνηντήθη μετὰ δύο ἄλλων συνωμοτῶν ἀξιωματικῶν Ἰρλανδῶν, τοῦ Γκόρδων καὶ Λέσλι, πρὸς οὓς ἀνεκοίνωσεν ὅτι ἡ ταχεῖα ἐκτέλεσις τοῦ φόνου τοῦ Βαλλενστάϊν εἶχεν ἀποφασισθῇ διὰ τὴν ἑσπέραν τῆς 25ης Φεβρουαρίου 1634. Τὴν ἑσπέραν ἐκείνην εἶχον κληθῇ εἰς ἐπίσημον γεῦμα οἱ συνταγματάρχαι Τέρτσκυ, Ἴλλο καὶ Κίνσκι καὶ ὁ λοχαγὸς Νέουμαν. Κατὰ τὸ γεῦμα, ἐν μέσῳ δὲ τῶν ἐνθουσιωδῶν προπόσεων, καθ' ἃς ἐξεδηλοῦτο ἡ πεποίθησις ὅτι ὁ Βαλλενστάϊν θὰ καθίστατο μετὰ μικρὸν ἀρχηγὸς μεγάλης στρατιᾶς, ὁ Λέσλι ἔδωκε τὸ σύνθημα καὶ οἱ στρατιῶται, οἵτινες κατεῖχον τὴν **ἀκρόπολιν, περιωρίσθησαν εἰς αὐτήν, ἀρθείσης τῆς** κινητῆς γεφύρας. Τότε οἱ κρυπτόμενοι δραγόνοι τοῦ Μποῦτλερ εἰσέβαλον εἰς τὴν αἴθουσαν ζητωκραυγάζοντες ὑπὲρ τοῦ Φερδινάνδου Β' καὶ ἐτοποθετήθησαν ὄπισθεν τῶν κεκλημένων μὲ γυμνὰς τὰς σπάθας. Ὁ Κίνσκι καὶ ὁ Τέρτσκυ ἐφονεύθησαν ἀμέσως· ὁ Νέουμαν κατεσπαράχθη φεύγων καὶ ὁ Ἴλλο, μετ' ἀπέλπιδα ἀντίστασιν, ἔπεσε καὶ αὐτὸς νεκρὸς εἰς τοὺς πόδας τῶν δολοφόνων.

Ἐν ᾧ ταῦτα συνέβαινον ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ γεύματος, ὁ Βαλλενστάϊν εὑρίσκετο μετὰ τοῦ ἀστρολόγου Σένι μελετῶν τὴν τύχην του εἰς τοὺς ἀστέρας. Ὁ ἀστρολόγος εἶχεν ἀποσυρθῇ καὶ ὁ Βαλλενστάϊν μετέβη εἰς τὸν κοιτῶνά του νὰ κοιμηθῇ. Τὴν στιγμὴν ἀκριβῶς ἐκείνην ἐνεφανίσθη εἰς τὴν θύραν τῆς οἰκίας τοῦ στρατάρχου, κειμένην παρὰ τὴν πλατεῖαν τῆς ἀγορᾶς, ὁ ἀξιωματικὸς Ντέβρουξ, Ἰρλανδὸς καὶ αὐτός, πωλήσας τὸ ξίφος του εἰς τοὺς συνωμότας, ἀκολουθούμενος ὑπὸ ὀκτὼ λογχοφόρων. Οἱ φρουροί, συνηθισμένοι νὰ βλέπωσιν εἰσερχομένους καὶ ἐξερχομένους ἀξιωματικούς, ἀφῆκαν αὐτοὺς νὰ εἰσέλθωσιν. Ἀκόλουθός τις ὑποπτευθεὶς τούτους, ἠθέλησε νὰ κραυγάσῃ βοήθειαν, ἀλλ' ἔπεσε λογχισθεὶς εἰς τὴν κλίμακα. Ὁ Βαλλενστάϊν ἀφυπνισθείς, ἤκουσε τὰς κραυγὰς τῶν κομισσῶν Τέρτσκι καὶ Κίνσκι, αἵτινες μετέβησαν ὅπως ἀνακοινώσουν τὸν φόνον τῶν συζύγων των εἰς τὸν στρατάρχην· ἀλλὰ προτοῦ λάβῃ οὗτος καιρόν, ὅπως ἀντιληφθῇ τὴν αἰτίαν τῶν κραυγῶν των, ὁ Ντέβρουξ καὶ οἱ λογχοφόροι του παρέστησαν ἐνώπιόν του. Μὴ φέρων οὗτος εἰμὴ τὸν νυκτερινὸν χιτῶνα ἔστη ὄρθιος πρὸ αὐτῶν.

Μόλις ἤκουσε τὰς ὕβρεις τῶν συνωμοτῶν καὶ ἀντελήφθη τὴν ἀλήθειαν, ἐκινήθη ὅπως λάβῃ τὸ ξίφος του, διεπεράσθη ὅμως ὑπὸ λόγχης καὶ ἔπεσε νεκρὸς χωρὶς νὰ προφέρῃ οὐδὲ λέξιν. «Οὕτω, λέγει ὁ Σίλλερ, ἔληξε τὸ ἔνδοξον στάδιον τοῦ Βαλλενστάϊν ἐν ἡλικίᾳ πεντήκοντα ἐτῶν. Ἡ φιλοδοξία ἀνύψωσεν αὐτὸν εἰς τὸ κατακόρυφον τοῦ μεγαλείου· ἡ φιλοδοξία ἐπίσης ἐπέφερε τὴν καταστροφήν του. Παρὰ τὰς ἐλαφρὰς σκιὰς τὰς ἐπιπιπτούσας εἰς τὴν λάμψιν τῆς δόξης του, δικαιοῦται παντὸς θαυμασμοῦ, καὶ οὐδεὶς μεγάλος ἀνὴρ θὰ ἦτο ἄξιος ὅσον αὐτὸς τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς εὐλαβείας τῆς ἱστορίας, ἐὰν ἠδύνατο νὰ καθυποτάξῃ τὴν ὑπερηφάνειάν του». Ὁ αὐτοκράτωρ Φερδινάνδος ὁ Β' ἔκλαυσε τὸν τραγικὸν θάνατον τοῦ στρατάρχου του, καὶ διέταξε τὴν τέλεσιν τριῶν χιλιάδων δεήσεων ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς του· ἀλλὰ ἀπένειμε ταυτοχρόνως ἀμοιβὰς εἰς τοὺς δολοφόνους του καὶ ἐδήμευσε πᾶσαν τὴν μεγάλην περιουσίαν αὐτοῦ.

Ὁ Βαλλενστάϊν, ὡς τὸν εἰκονίζουν οἱ σύγχρονοι ἱστορικοί, ἦτο ὑψηλοῦ ἀναστήματος, ἰσχνός, μὲ λάμποντας ὀφθαλμοὺς καὶ ἐρυθρὰν κόμην. Οἱ τρόποι του ἦσαν ἀπότομοι. Ἐλάλει ὀλίγα, ἐγέλα σπανίως καὶ ἐτήρει πάντοτε εἰς τὰς συνομιλίας του ἐπιφυλακτικότητα, ἡ δὲ στάσις του εἶχεν ἐπιβολὴν αὐτόχρημα δεσποτικήν. Δὲν ἐκάμπτετο πρὸ οὐδενός, οὐδὲ πρὸ αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος. Πάντες σχεδὸν οἱ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἱστορικοί, σημειοῦν ὅτι ὁ Βαλλενστάϊν ἔπεσε θῦμα τοῦ τυφλοῦ μίσους τῶν ἐχθρῶν του. Ὁ Φέρστερ εἰς τὰς περὶ «Βαλλενστάϊν ἐπιστολάς του» (Βερολῖνον, 1828), εἰς τὴν «Βιογραφίαν τοῦ Βαλλενστάϊν» (Πότσδαμ, 1834) καὶ τὴν «Ὑπόθεσιν Βαλλενστάϊν» (Λειψία 1843) ἠθέλησε ν' ἀποδείξῃ πλήρη τὴν ἀθωότητα τοῦ μεγάλου στρατηγοῦ ἐπὶ τῇ βάσει ἐγγράφων τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀρχείου τῆς Αὐστρίας. Ἄλλοι δὲ συγγραφεῖς, ὡς ὁ Ἀρέτιν, ὁ Χόλμπιγκ, ὁ Ντούμπιγκ, δι' ἐγγράφων τῶν ἀρχείων τῆς Βαυαρίας καὶ Σουηδίας, ἀποδεικνύουσι πράγματι τὴν ἀθωότητα αὐτοῦ καὶ παρουσιάζουσι τὰς διπλωματικάς του διαπραγματεύσεις ὡς πολεμικὰ στρατηγήματα. Καὶ ὁ Σίλλερ εἰς τὴν ἱστορίαν του τοῦ «Τριακονταετοῦς πολέμου» λέγει: «Πᾶσαι αἱ κατηγορίαι ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ στέμματος τῆς Βοημίας εἶναι ἁπλαῖ ὑποθέσεις καὶ λίαν ἀμφισβητήσιμοι. Οὐδεὶς μέχρι τοῦδε ἐπαρουσίασεν ἔγγραφα διασαφηνίζοντα τὴν προδοσίαν καὶ φωτίζοντα τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν». Ὁ κατ' εὐθεῖαν ἀπόγονος αὐτοῦ κόμις *Χριστιανὸς Βαλλενστάϊν - Βέρτεμπεργκ* ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δημοσιευθέντων ἐγγράφων, ἐνήγαγε τὸ αὐστριακὸν δημόσιον ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων, ὅπως ἀποδείξῃ τὴν ἀθωότητα τοῦ μεγάλου προγόνου του καὶ ἀνακτήσῃ τὰ παρανόμως δημευθέντα ἀπέραντα κτήματα αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ δίκη αὕτη οὐδέποτε ἔλαβε τέρμα. Ὁ Σίλλερ ἐκτὸς τῆς ἱστορίας, ἔγραψε τὴν δραματικὴν τριλογίαν: «Τὸ στρατόπεδον τοῦ Βαλλενστάϊν», «οἱ Πικκολομίνοι», καὶ «Ὁ θάνατος τοῦ Βαλλενστάϊν». Τὰ δράματα ταῦτα εἶναι ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων ἔργων τοῦ μεγάλου Γερμανοῦ δραματουργοῦ, βασίζονται δὲ ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν δεδομένων. Μερικὰ ἐκ τῶν προσώπων αὐτῶν, ὡς τὰ τοῦ Τσέκλα καὶ τοῦ Μάξ, εἶναι ἐπινοήματα τῆς φαντασίας τοῦ ποιητοῦ. Ἡ ζωγραφικὴ ἐπίσης ἠσχολήθη μὲ τὸν θάνατον τοῦ ἥρωος, ἄπειροι δὲ εἶναι οἱ πίνακες οἱ εἰκονίζοντες αὐτόν.

ΘΕΟΔ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Βαλλεντίνα (Vallentina) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Ἱσπανίας ἐπιστεφόμενον ἀπὸ μεσαιωνικὸν πύργον (Torre Vallentina : πλάτ. 41° 50' Β, μῆκ. 8° 08' Ἀν. χάρτ. ἀγγλ. 1891* : Palamos anchorage) καὶ ἀποτελοῦν τὸ Β κέρας τοῦ λιμένος Πάλαμος.

Σ. Ε. Λ.

Βάλλερ (Waller), *Ἰωάννης*. Δερματολόγος ἰατρὸς γεννηθεὶς τῷ 1811 ἐν Flohau τῆς Βοημίας. Τῷ 1859 ἐκλήθη ὡς καθηγητὴς τῆς γενικῆς παθολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Πράγας. Ἡ ἰδιαιτέρα αὐτοῦ κατεύθυνσις ἐστράφη ἰδίως εἰς τὴν συφιλιδολογίαν, καὶ αἱ ἐπιστημονικαὶ αὐτοῦ ἐργασίαι ἀσχολοῦνται μὲ τὸν κλάδον τοῦτον τῆς ἰατρικῆς.

Ο. Ρ.

Βαλλεριόλα (Valleriola), *Φραγκῖσκος*. Γάλλος ἰατρὸς γεννηθεὶς ἐν Montpellier τῷ 1504 καὶ ἀποθανὼν ἐν Τουρίνῳ τῷ 1580. Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς τὴν φιλοσοφίαν εἰς Παρισίους καὶ εἶτα ἠκολούθησε μαθήματα ἰατρικῆς ἐν Μομπελιέ. Τῇ προσκλήσει τοῦ δουκὸς τοῦ Πεδεμοντίου Ἐμμανουὴλ Φιλιβέρτου ἀντικατέστησε τὸν d' Argentier εἰς τὴν θέσιν τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Τουρίνου. Ὁ Βαλλεριόλα κατέστη διάσημος διὰ τὰς ἐνδιαφερούσας αὐτοῦ ἐρεύνας καὶ μελέτας. Τὰ «Loci communes» αὐτοῦ θεωροῦνται ὡς θησαυρὸς ἐμβριθείας· οὐ σμικρᾶς ἀξίας ἐπίσης εἶναι τὰ ἀπανθίσματα αὐτοῦ ἐκ τῶν διαφόρων χωρίων τῶν ἀρχαίων ἐπὶ ἑκάστου ἰατρικοῦ ζητήματος, μετὰ τῆς ἀτομικῆς κρίσεως ἣν οὗτος ἐπάγεται ἐπ' αὐτῶν. Ἐκτὸς τούτου συνέγραψε καὶ πλείστας ἄλλας ἐργασίας.

Ο. Ρ.

Βαλλέριους (Wallerius), *Ἰωάννης-Γκόττσαλκ*. Σουηδὸς χημικός, γεννηθεὶς εἰς Σούντερμαννλάντ τῷ 1709 καὶ ἀποθανὼν εἰς Οὐψάλαν τῷ 1785. Ἐχρημάτισε καθηγητὴς εἰς Οὐψάλαν ἀπὸ τοῦ 1750. Ἦτο ὁ πρῶτος ἐφαρμόσας χημικὰς μεθόδους ἐν τῇ γεωργίᾳ. Εἰσήγαγεν ἰδίαν μέθοδον κατατάξεως ἐν τῇ ὀρυκτολογίᾳ, ἀνωτέραν τῶν προηγηθεισῶν. Ἐδημοσίευσε πλῆθος συγγραμμάτων χημικῶν, φυσικῶν καὶ ὀρυκτολογικῶν, ἁπάντων εἰς λατινικὴν γλῶσσαν.

ΑΝ. Δ.

Βαλλερστάϊν (Wallerstein), *Ἀντώνιος*. Διάσημος Γερμανὸς βιολιστὴς καὶ μουσικοσυνθέτης τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, γεννηθεὶς ἐν Δρέσδῃ. Εἰς ἡλικίαν μόλις δέκα ἐτῶν ἐλάμβανε μέρος εἰς συναυλίας. Τῷ 1829 ἐξελέγη μέλος τῆς «*Ὀρχήστρας τοῦ Ἀννοβέρου*». Ὁ Βαλλερστάϊν διεκρίθη ἰδίᾳ διὰ τὰς χορευτικὰς συνθέσεις του καὶ τὰ ὑπέροχα ᾄσματά του.

Α. Δ.

Βαλλὲς (Walles), *Ἰούλιος*. Γάλλος δημοσιογράφος, μέλος τῆς κομμούνας τῶν Παρισίων, γεννηθεὶς τῷ 1833 ἐν Puy. Σπουδάζων εἰς Παρισίους συνελήφθη κατ' ἐπανάληψιν καὶ ἐφυλακίσθη παρὰ τῆς ἀστυνομίας, λόγῳ τῶν δημοκρατικῶν αὐτοῦ φρονημάτων. Γενόμενος γραμματεὺς μετ' οὐ πολὺ τοῦ Γουσταύου Πλὰνς (Plance) ἐδημοσίευσε τῷ 1857 τὸ πρῶτόν του βιβλίον ἐπιγραφόμενον «L' argent», συμμετασχὼν ταυτοχρόνως εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐκδοθεισῶν ἐφημερίδων «Figaro», καὶ «Evénement», ὡς καὶ τῆς «Liberté», ἥτις λόγῳ τῶν ἐν αὐτῇ δημοσιευομένων δριμέων ἄρθρων του, κατ' ἐπανάληψιν ἐπαύθη. Τῷ 1867 ἐξέδωκε τὸ περιοδικὸν «La Rue», οὗτινος ὅμως ταχέως ἀπηγορεύθη ἡ ἔκδοσις παρὰ τῆς ἀστυνομίας. Τὴν 4ην Σεπτεμβρίου 1870 κατετάχθη εἰς τὴν Διεθνῆ, διορισθεὶς ἀρχηγὸς σώματός τινος τῆς ἐθνικῆς φρουρᾶς καὶ συμμετασχὼν ὡς τοιοῦτος εἰς ὅλας τὰς στάσεις, αἵτινες ἔλαβον χώραν διαρκούσης τῆς πολιορκίας τῶν Παρισίων. Μετὰ ταῦτα ἐξέδωκε τὴν «*Φωνὴν τοῦ Λαοῦ*» (Le Cri du Peuple), ἥτις ἀπετέλει τὸ ἐπίσημον ὄργανον τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐθνικῆς φρουρᾶς, ἐκλεγεὶς μετὰ τὰ γεγονότα τῆς 18ης Μαρτίου μέλος τῆς κομμούνας. Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν στρατευμάτων ἐκ Βερσαλλιῶν, ἀνεχώρησεν εἰς Λονδῖνον, ὁπόθεν ἐξηκολούθει συνεργαζόμενος εἰς διάφορα σοσιαλιστικὰ φύλλα καὶ ἰδίως εἰς τὴν ἐφημερίδα «*Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις*» (La Révolution française). Κατόπιν τῆς κατὰ μῆνα Ἰούλιον τοῦ ἔτους 1880 παραχωρηθείσης ἀμνηστείας, ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους, ἔνθα καὶ ἀπέθανε τὴν 14ην Φεβρουαρίου 1885. Ἐκ τῶν πολλῶν ἔργων του ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας τυγχάνουσι: «Les Refractaires» (1866) «Les chroniques de l'homme masqué» (1882) καὶ τὸ βιβλίον του «Jacques Vingtras», ἀποτελούμενον ἐκ τριῶν μερῶν («L'Enfant» 1879, «Le Bachelier» 1881, «L'Insurgé» 1886), ὅπερ ἀποτελεῖ εἶδος αὐτοβιογραφίας, ἐν ᾧ ἀπεικονίζεται πιστῶς ὁ ἐνεργητικὸς καὶ βίαιος χαρακτήρ του.

Η. Γ. Κ.

βαλλεσία (ἡ) (Vallesia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀποκυνοειδῶν*. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει φυτὰ θαμνώδη καὶ ἀειθαλῆ. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βαλλεσία ἡ διχοτόμος* (Vallesia dichotoma), ἰθαγενὴς θάμνος τῆς Περουβίας, καλλιεργούμενος πρὸς κόσμον.

Δ. Ν. Π.

Βάλλερ (Waller), *Αὔγουστος*. Περιώνυμος ἱστολόγος καὶ φυσιολόγος, ὅστις ἐξασκῶν τὴν ἰατρικὴν ἐν Κέσσιγκτον ἐγκατέλειψε ταύτην ἵνα ἐπιδοθῇ ἀποκλειστικῶς εἰς ἐπιστημονικὰς ἐργασίας. **Ἤδη διατελῶν** βοηθὸς τοῦ Budge ἐν Βόννῃ

Digitized by Google

(1852—1856) ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας διὰ τοῦ βραβείου «Monthyar» καὶ ὑπὸ τῆς Βασιλικῆς Ἑταιρείας τοῦ Λονδίνου διὰ τοῦ «βασιλικοῦ μεταλλίου», διὰ τὰς ἐπιτυχεῖς αὐτοῦ ἐρεύνας περὶ τῆς θρέψεως τῶν νευρικῶν ἰνῶν καὶ τοῦ συνδέσμου αὐτῶν μετὰ τῶν νευρικῶν κέντρων· ἀργότερον ἐγένετο ἐν Βιρμιγχάμῃ καθηγητὴς εἰς τὸ Κολλέγιον τῆς βασιλίσσης, τέλος δὲ μεταβὰς εἰς Γενεύην ὑπέκυψεν αὐτόθι τῷ 1870, συνεπείᾳ στηθάγχης. Αἱ ἐργασίαι τοῦ Βάλλερ στρέφονται περὶ τὴν φυσιολογίαν τῶν νεύρων καὶ ἐνδιατρίβουσιν ἰδίως εἰς ἀξίας λόγου νέας ἐξερευνητικὰς μεθόδους αὐτῶν. Ο. Ρ.

Βαλλεστέρ, *Ἀντώνιος*. Λατῖνος ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΔ′ αἰῶνος. Ὅταν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φρειδερίκου Γ′, βασιλέως τῆς Σικελίας καὶ δουκὸς Ἀθηνῶν καὶ νέων Πατρῶν (1377), ἐπῆλθεν ἔρις περὶ κυριαρχίας ἐπὶ τοῦ δουκάτου τῶν Ἀθηνῶν μεταξὺ Πέτρου τοῦ Δ′, βασιλέως τῆς Ἀραγωνίας, καὶ τῆς θυγατρὸς Φρειδερίκου τοῦ Γ′ Μαρίας τῆς Ἀραγωνικῆς, συνέστη ἐν Ἀθήναις κόμμα ὑπεραμυνόμενον τῶν ἀξιώσεων τοῦ βασιλέως τῆς Ἀραγωνίας καὶ πλεῖστοι τῶν Καταλανῶν βαρώνων, μεθ' ὧν συνετάχθη καὶ ὁ ἀνώτερος κλῆρος, ἠρνήθησαν ν' ἀναγνωρίσωσι τὸ κληρονομικὸν δικαίωμα τῆς βασιλόπαιδος. Μεταξὺ τῶν ἡγετῶν τοῦ κόμματος τούτου ἦτο καὶ ὁ Ἀντώνιος Βαλλεστέρ, ὁ ἀδελφός του Πέτρος Βαλλεστὲρ αὐθέντης τῆς Καπραίνης (Kabrena) καὶ Παροικίας κ.ἄ. Πρὸς τὸν Ἀντώνιον Βαλλεστὲρ σῴζεται καὶ ἐπιστολὴ τῆς ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι κυριάρχου τῶν Ἀθηνῶν Μαρίας τῆς Ἀραγωνικῆς, ἐν ᾗ παρακαλεῖ τοῦτον «ὅπως εὐαρεστηθῇ νὰ τῇ πέμψῃ ἐκ τῶν ἐν τῷ ναῷ τῆς Παναγίας Ἀθηνῶν ὑπαρχόντων λειψάνων τῆς Παναγίας καὶ ἄλλων ἁγίων, διὰ τοῦ Βερνάρδου Βαλλεστερίου» (1379). Ἡ ἐπιστολὴ ἐδημοσιεύθη ἐν ἑλληνικῇ μεταφράσει ἐν τῷ «Δελτίῳ τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος» (τόμ. Ε′ σ. 826) ὑπὸ *Γ. Κωνσταντινίδου*. Θ.Π.

— **Βαλλεστέρ, *Βερεγγάριος*.** Καταλανὸς τοῦ τέλους τοῦ ΙΔ′ αἰῶνος. Τοῦτον ἀπέστειλεν ὡς πρέσβυν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετ' ἐπιστολῶν ὁ Πέτρος Δ′ ὁ Ἀραγωνικός, μετὰ τὴν ἀνακήρυξίν του ὑπὸ τῶν εὐπατριδῶν τῶν Ἀθηνῶν ὡς δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴν πρόσκλησίν του ὑπ' αὐτῶν ὅπως καταλάβῃ τὸ δουκᾶτον καὶ διορίσῃ ὕπαρχον. Θ. Π.

—**Βαλλεστέρ, *Βερνάρδος*.** Συγγενὴς πιθανῶς τοῦ *Ἀντωνίου Βαλλεστέρ*, ἀποσταλεὶς ὑπὸ τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀραγωνίας Μαρίας ὅπως παραλάβῃ παρὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν τὰ ἅγια λείψανα τῆς Παναγίας καὶ ἄλλων ἁγίων. Οὗτος ἦλθεν εἰς Ἀθήνας ὅπως ἐπιδιώξῃ καὶ τιμάριόν τι ἐν τῷ δουκάτῳ. Ἐκ τοῦ ἀρχείου τῆς Ἀραγωνίας ἐξάγεται ὅτι ὁμώνυμός τις *Βερνάρδος Βαλλεστὲρ* ἐχρημάτισε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς καταλανοκρατίας ἐπίτροπος τοῦ κόμιτος Λουδοβίκου Φαδρίγου τοῦ Ἀραγωνικοῦ. Θ. Π.

— **Βαλλεστέρ, *Πέτρος*.** Καταλανὸς αὐθέντης τῆς *Καπραίνης* (*Kabrena*) ἥτις ἐπέχει τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας *Χαιρωνείας*, καὶ τῆς *Patricia* ἢ κατ' ἄλλους *Patran*, ἄγνωστον ποῦ κειμένης. Θ. Π.

Βάλλετζο (Vallejo) *[Γεωγρ.]*. Πόλις παράλιος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς ἐν Καλιφορνίᾳ, κειμένη ἐντὸς τοῦ κόλπου Σὰν Πάμπλο καὶ ἀπέναντι σχεδὸν τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου. Κάτ. 21000.

βαλλετία (ἡ) (Valletia M. Ch.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *χαμιδῶν ἑτεροδόντων ὁμομυαρίων ἐλασματοβραγχίων μαλακίων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς νεοκωμίου ἐποχῆς τῆς παλαιοκρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βαλλετρὺ (Vallettrye). Γάλλος ποιητὴς τοῦ XVI αἰῶνος. Ἐξέδωκε βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ποιήσεις» (Oeuvres poetiques) (1602) περιέχον ὅλα του τὰ ἔργα.

Βαλλέττα (Valletta), ***Νικόλαος***. Ἰταλὸς νομοδιδάσκαλος (1738—1814), καθηγητὴς τοῦ ἀστικοῦ δικαίου ἐν Νεαπόλει (1785) καὶ τοῦ ἀστικοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου (1812) Συνέγραψε «Στοιχεῖα τοῦ δικαίου τοῦ βασιλείου τῆς Νεαπόλεως» (Elementi del diritto del regno napolitano) (1776), «Περὶ τῶν νόμων τοῦ βασιλείου τῆς Νεαπόλεως» (Delle leggi del regno napolitano) (1786), «Εἰσηγήσεις φεουδαλικοῦ δικαίου» Institutiones juris feudalis), 1780), «Εἰσηγήσεις ρωμαϊκοῦ δικαίου» (Juris romani institutiones) (1782), «Περὶ τῶν κλάδων τοῦ κανονικοῦ δικαίου» (Partitiones juris canonici) (1785) καὶ ἄλλα. Κ. Ι. Ν.

— **Βαλλέττα** (Valletta), *Ἰωσήφ*. Ἰταλὸς φιλόλογος καὶ νομικὸς (1636—1714). Συνέγραψεν ἐκκλησιαστικὴν δικονομίαν. Ἀποθανὼν ἐδώρησε τὴν πλουσιωτάτην βιβλιοθήκην του εἰς τὸ δημόσιον.

Βάλλεϋ-Ντὲθ (Valley Death) *[Γεώγρ.]*· βλ. Θανάτου *κοιλάς*.

Βάλλεϋφηλντ (Valleyfield) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Καναδᾶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κεμπὲκ παρὰ τὸν Ἅγιον Λαυρέντιον, ἔχουσα ἀκμαίαν βιομηχανίαν. Κάτ. 12000.

Βαλλήνη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. Παλλήνη.

βαλλητὺς (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Ἑορτὴ ἐν Ἐλευσῖνι πρὸς τιμὴν τοῦ *Δημοφῶντος*, τοῦ ὑπὸ τῆς Δήμητρος κατὰ τὴν μυθολογίαν ἀνατραφέντος υἱοῦ τοῦ βασιλέως Κελεοῦ. Ἡ ἑορτὴ ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν ταύτην (*βαλλητὺς ἢ λιθίνη βαλλητὺς ἢ λιθοβολία*), διότι κατ' αὐτὴν ἐγίνετο λιθοβολία (εἶδος δηλαδὴ πετροπολέμου) μεταξὺ τῶν ἑορταζόντων κατά τι παλαιὸν ἔθιμον ἀναφερόμενον καὶ ἐν τῷ ὁμηρικῷ ὕμνῳ εἰς Δήμητραν. Ἀμφίβολον ἐν τούτοις εἶναι, ἂν καὶ τὸ ἐν Ἐλευσῖνι ἱερατικὸν ἀξίωμα τῶν *λιθοφόρων* εἶχε σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν ἑορτὴν ταύτην. Γ. Ι. Κ.

Βάλλι (Valli), ***Εὐσέβιος***. Ἰταλὸς ἰατρὸς ἀποθανὼν τῷ 1816 ἐν Χαβάνῃ. Ἠκολούθησε μαθήματα ἰατρικῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Πίζης καὶ μετέβη ἀκολούθως εἰς Σμύρνην καὶ Κωνσταντινούπολιν πρὸς ἔρευναν τῆς πορείας καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς πανώλους. Ἀφιερώθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν μελέτην τῶν ἐπιδημικῶν νόσων, γενόμενος καὶ θῦμα τοῦ ζήλου αὐτοῦ. Τοῦ κιτρίνου πυρετοῦ ἐκδηλωθέντος ἐν Ἱσπανίᾳ, μετέβη ἐκεῖ πρὸς μελέτην τῶν συμπτωμάτων τῆς μάστιγος ταύτης, καὶ εἶτα εἰς τὴν καθ' αὐτὸ ἑστίαν, εἰς Ἀμερικήν, πρὸς καταπολέμησιν τῆς νόσου· φθάσας εἰς Χαβάνην καὶ ἐπιθυμῶν νὰ βεβαιωθῇ περὶ τῆς μολυσματικότητος τοῦ κιτρίνου πυρετοῦ περιεβλήθη τὰ ἐνδύματα θανόντος ἐκ τῆς νόσου ταύτης καὶ κατεκλίθη παρὰ τὸ πτῶμα. Τὴν ἐπιοῦσαν τοῦ πειράματος τούτου ἀπέθανε. Αἱ κυριώτεραι τῶν ἐργασιῶν του εἶναι: «Memoria sulla peste di Smyrne nel 1784», «Saggio sulle malattie chronice» (Πίζα 1792), «Memoria sulla tisi ereditaria» (Φλωρεντία 1796), «Memoria sulla peste di Constantinopoli nel 1803». Ο. Ρ.

Βάλλι *ντεϊ Σινιόρι* (Valli dei Signori) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βιτσέντζε τῆς Βενετίας, ἔχουσα ψυχρὰς ἰαματικὰς πηγάς. Κάτοικοι 5500.

Βάλλια. Τέταρτος βασιλεὺς τῶν Βησιγότθων, ἀποθανὼν περὶ τὸ 420. Συγγενὴς ὢν τοῦ Ἀταούλφου, ἐξεδικήθη τὸν θάνατόν του, φονεύσας τὸν Σιγήρικον, φονέα τοῦ Ἀταούλφου, καὶ καταλαβὼν τὴν ἀρχὴν (415). Εἰς τὸν Ὀνώριον ἀπέδωκε τὴν πριγκίπισσαν Πλακιδίαν καὶ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὴν Ἀκουϊτανίαν καὶ τὴν Ναρβοννικὴν καὶ ἐπολέμησεν ὑπὲρ αὐτοῦ ἐναντίον τῶν Βανδάλων, τῶν Ἀλανῶν καὶ τῶν Σουηβῶν τῆς Ἱσπανίας. Ἡ θυγάτηρ του συνεζεύχθη τὸν Σουηβὸν ἡγεμόνα Ρικίμιρον. Ἀποθανόντα τὸν διεδέχθη ὁ Θεοδώριχος. Ω.

Βαλλιανᾶτα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μακρυώτικων τῆς ἐπαρχίας Σάμης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 63.

Βαλλιᾶνοι *(ἀγωνισταί)*. Τὸ ἐπώνυμον Βαλλιᾶνος φέρουσιν οἱ κάτωθι ἀγωνισταί: 1)— ***Θεόδωρος*** ἐξ Ἀμπλιανης. Ὑπηρέτησεν ὡς μπουλουξῆς, παρευρεθεὶς ὑπὸ τοὺς Γιολδασαίους, Δυοβουνιώτην καὶ Τζαβέλλαν εἰς ὅλας τὰς κατὰ τοῦ Δράμαλη, Σκόνδρα καὶ Ἰμπραὴμ γενομένας μάχας καὶ ἐκστρατείας.

2) — ***Ἰωάννης*** (ἢ Ρήγας). Ὁπλαρχηγὸς ἐκ Κεφαλληνίας, ὑπηρετήσας πρὸ τοῦ Ἀγῶνος καὶ ἐν Σερβίᾳ καὶ κατελθὼν εἰς τὸν ἑλληνικὸν Ἀγῶνα, ἔνθα ἔδειξε τόλμην μεγάλην, μετασχὼν τὴν 2αν Ἰουνίου 1825 μετὰ τοῦ πυρπολητοῦ *Ἀντ. Θ. Βώκου* εἰς τὴν ναυμαχίαν τῆς Σούδας καὶ μὲ ἄλλους πλοιάρχους εἰς πολλὰς ναυμαχίας. Τῷ 1829—1834 ὑπηρέτησεν εἰς τὸ ἱππικὸν ἐν Ἑπτανήσῳ, τὸν δὲ Φεβρουάριον τοῦ 1854 κατοικῶν ἐν Ὕδρᾳ παρηκολούθησε τὸν Θεσσαλικὸν ἀγῶνα εἰς τὰς μάχας Βελεστίνου, Δομοκοῦ, Καλαμπάκας καὶ Μετεώρων ὑπὸ τὸν Χριστόδουλον Χατζηπέτρου. Τ. Χ. Κ.

3) — ***Κωνσταντῖνος***. Κεφαλλὴν ναυτικὸς ὑπηρετήσας κατὰ τὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821 ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὰ πολεμικὰ πλοῖα καὶ ἐπὶ κεφαλῆς στρατιωτῶν εἰς ἐκστρατείας τῆς ξηρᾶς.

(Βλ. καὶ Βαλλιᾶνος *Θεόδωρος*.) Τ. Χ. Κ.

Βαλλιᾶνος *Ἀνδρέας*. Ἕλλην μεγαλέμπορος, νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ *Μαρῆ καὶ Παναγῆ Βαλλιάνου* (βλ. κατωτ.), γεννηθεὶς ἐν Κεραμειαῖς τῆς Κεφαλληνίας τῷ 1827. Περὶ αὐτοῦ ὁ *Ἠλίας Τσιτέλης* ἀναφέρει τὸ ἀκόλουθον χαρακτηριστικὸν ἀνέκδοτον εἰς τὰ «Κεφαλληνιακὰ Σύμμεικτα» του. Δεκαπενταετὴς ἐγκατέλιπε κρυφίως τὴν πατρικὴν οἰκίαν καὶ ριφθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν ἀνερριχήθη ἐπὶ ἱστιοφόρου πλοίου ἀποπλέοντος εἰς Ρωσίαν, οὕτω δὲ μετέβη εἰς Ταϊγάνιον. Ἐπεδόθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ ἐγένετο πλοίαρχος. Ἀπὸ τοῦ 1849 ὅμως ἵδρυσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐμπορικὸν κατάστημα ἐν συνεταιρισμῷ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Μαρῆ καὶ τῷ 1869 ἐγκατεστάθη εἰς Μασσαλίαν, ὅπου παρέμεινε τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς του. Μετέσχεν ἐπίσης καὶ οὗτος εἰς τὰς ἀγαθοεργοὺς δωρεὰς τῶν ἀδελφῶν του καὶ τὸ ὄνομά του ἐχαράχθη εἰς τὴν πλάκα τῶν ἱδρυτῶν τῆς Βαλλιανείου βιβλιοθήκης. Θ. Β.

—**Βαλλιᾶνος, *Ἄνθιμος*.** Ἕλλην κληρικὸς καὶ ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ γεννηθεὶς περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος. Πρωτονοτάριος τῷ 1755 τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀβραμίου Μελισσηνοῦ, ἀρχιεπισκόπου Ζακύνθου καὶ Κεφαλληνίας. Τούτου σῴζονται χειρόγραφοι ἐν Ἀργοστολίῳ δύο λόγοι ἐκφωνηθέντες, ὁ μὲν εἰς κατὰ τὴν χειροτονίαν τοῦ Ἀβραμίου, ὁ δὲ κατὰ τὴν κηδείαν αὐτοῦ. Ἐπίσης διασῴζεται καὶ ἕτερος λόγος του γενόμενος «Περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρὸς πρός τινα ἄρχοντα Κεφαλλῆνα, εἰς τὸ ἀφελεῖν παρ' αὐτοῦ τὰ βέλη, δι' ὧν περ ὁ προρρηθεὶς τρωθεὶς ἐπλήγη ὑπὸ τῶν ἑτεροδοξούντων καὶ κακῶς φρονούντων φρατόρων». Θ. Β.

— **Βαλλιᾶνος, *Θεόδωρος*.** Καταγόμενος ἐκ Κεφαλληνίας ἐσπούδασεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν Ἀκαδημίαν τῆς Πετρουπόλεως καὶ γνωστὸς ὢν εἰς τὸν τσάρον Ἀλέξανδρον κατετάχθη εἰς τὸ μηχανικὸν τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ, ἔνθα ὑπηρέτησε μέχρι τοῦ 1821 ὡς λοχαγός. Ὅταν ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις, λαβὼν ἄδειαν κατῆλθε τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1822 εἰς Ἑλλάδα, ὅπως μετάσχῃ τοῦ Ἀγῶνος, διέθεσε δὲ ὑπὲρ αὐτοῦ πολλὰ χρηματικὰ ποσά, κομίσας ὅπλα καὶ ἄλλα ἐφόδια, καὶ ὁπλίσας ἴδιον σῶμα, μεθ' οὗ ἐπολέμησε κατὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλη, ὑπερασπισθεὶς διὰ πυροβολικοῦ τὸ Μποῦρτζι, ὅπως μὴ καταληφθῇ ὑπὸ τῶν Τούρκων. Τῷ 1823 μὲ σῶμα Κεφαλλήνων ἐπολέμησεν ἐν Πάτραις κατὰ τοῦ Γιουσοὺφ πασᾶ καὶ εἰς Μεσολόγγιον κατὰ τοῦ Σκόδρα πασᾶ. Κατόπιν διωρίσθη ἐν Ναυπλίῳ ἀρχηγὸς τοῦ μηχανικοῦ καὶ τοῦ πυροβολικοῦ, ἵδρυσε δὲ λόχον τακτικῶν πυροβολητῶν ἐκ 300 ἀνδρῶν. Δαπανῶν καὶ ἐξ ἰδίων ᾠκοδόμησε τὸ κτίριον τοῦ βουλευτηρίου, διεσκεύασε τὰ τείχη τοῦ Ναυπλίου, ἔκτισε στρατῶνας, ἀποθήκας, δεξαμενάς, ὑδραγωγεῖα, ἐργαστήρια, χυτήρια σφαιρῶν τῶν κανονίων ὧν ὑπῆρχε τότε μεγίστη ἀνάγκη. Δανεισθεὶς τῷ 1824 ὀγδοήκοντα χιλ. δραχμῶν συνεπλήρωσε τῷ 1825 τὰ φρούρια τοῦ Ναυπλίου, ἵνα ἀντιστῶσιν εἰς ἐνδεχομένην ἐπιδρομὴν τοῦ Ἰμβραὴμ ὅστις ἰδὼν τὴν ὀχύρωσιν ἐπέστρεψεν εἰς Τρίπολιν. Ἔκτοτε μέχρι τοῦ 1830 ὑπηρέτησεν ἄνευ μισθοῦ. Ὁ Καποδίστριας τὸν διώρισεν ἀνώτατον ἀξιωματικὸν τῶν ἐπιτελῶν τοῦ μηχανικοῦ, διῴκησε δὲ καὶ τὸ ὁπλοποιεῖον μέχρι τῆς ἐλεύσεως τῆς Ἀντιβασιλείας, ἥτις τὸν ἀνεγνώρισεν ὡς ἀντισυνταγματάρχην. Κατὰ τὸν Θ. Κολοκοτρώνην ὁ φονεὺς τοῦ Καποδιστρίου Γεώργιος Μαυρομιχάλης, ἵνα σωθῇ κατέφυγεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Βαλλιάνου, μὴ δυνάμενος δὲ νὰ κρατηθῇ ἐκεῖ, μετέβη εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ρουάν. Ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐκδουλεύσεων ἐκρίθη ἀξιωματικὸς Β′ τάξεως (ἀρ. μητρῴου 777). Ἐπὶ βασιλέως Ὄθωνος ἐστάλη γενικὸς πρόξενος Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας, ἔνθα διέμεινεν ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη μεριμνῶν περὶ ἀσφαλείας τῆς ναυτιλίας καὶ ἐξαλείψεως τῆς πειρατείας. Καέντος τοῦ προξενείου ἔσωσε τὰς παρακαταθήκας τῶν ὁμογενῶν ἐξ 85 χιλ. δρ., ἄφησε δὲ νὰ καθῇ ὁλόκληρος ἡ ἰδική του περιουσία. Παραιτηθεὶς τῷ 1841 διηύθυνεν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν τὸ δικαστικὸν τμῆμα, γενόμενος τῷ 1845 συνταγματάρχης τῶν γενικῶν ἐπιτελῶν, ὡς τοιοῦτος δὲ ἀπέθανε τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1857 ἐν Ἀθήναις. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

Ὁ Θεόδωρος Βαλλιᾶνος συνέγραψε πλείστας θεολογικὰς μελέτας καὶ ἕτερα λογοτεχνικὰ ἔργα. Ἐκ τούτων ἀναφέρομεν τὰ ἀκόλουθα: «Διαφοραὶ ὀρθοδόξου καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας», «Ἀλήθειαι τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος», «Ἀνασκευὴ τοῦ ἰησουΐτου Γάγγεριν ἐπιστρέψαντος εἰς τὸν καθολικισμόν», «Ἱστορία τῆς ρωσικῆς ἐκκλησίας», «Διάλογος μεταξὺ ἑρμηνευτοῦ καὶ πεποιθότος περὶ ὀρθοδοξίας τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ἐπὶ τῆς ἀποπομπῆς τῶν Ἰησουϊτῶν ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου». Μετέφρασε δὲ ἐκ τῆς ρωσικῆς τὰ ἀκόλουθα ἔργα: «Δογματικὴ θεολογία ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς ἐκκλησίας», τοῦ *Ἀντωνίου*, «Λόγος τῆς καθολικῆς ὀρθοδοξίας πρὸς τὸν ρωμαϊκὸν καθολικισμὸν καὶ πραγματεία περὶ τῆς διαφορᾶς τῆς προτεσταντικῆς ἢ τῆς τῶν διαμαρτυρομένων διδασκαλίας ἀπὸ τῶν τῆς ὀρθοδοξίας ἀληθειῶν», «Ἀναμνήσεις τῆς ἱερᾶς στέψεως Ἀλεξάνδρου Β′», «Ἑρμηνεία τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς ἐκκλησίας καὶ περὶ λειτουργίας». Ἔγραψε πρὸς τούτοις ἓν δρᾶμα: «Ὁ θάνατος τοῦ ἐκ Σμολένσκης πρίγκιπος Ποτέμκιν, συμβὰς τὸ 1812ον ἔτος» εἰς πράξεις τρεῖς. Θ. Β.

—**Βαλλιᾶνος, *Μαρῖνος* ἢ *Μαρῆς*.** Ἕλλην μεγαλέμπορος γεννηθεὶς ἐν Κεραμειαῖς τῆς Κεφαλληνίας ἀρχομένου τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν ἐν Ταϊγανίῳ τῆς Ρωσίας τῷ 1891. Κατήγετο ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας, ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς κρατούσης τότε ἐν Ἑπτανήσῳ καταστάσεως δὲν ἔτυχεν οὐδεμιᾶς παιδεύσεως καὶ τῷ 1825 ἀπῆλθεν εἰς Ρωσίαν διώκων τύχην. Προστατευθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐν Ταϊγανίῳ συμπολίτου του Αὐγερινοῦ, ἐγένετο πλοίαρχος μικροῦ ἱστιοφόρου σκάφους, ἐκ τῶν κα

Digitized by Google

λουμένων ἐν Ρωσίᾳ *λότκ*, ἅτινα ἐκτελοῦν πλόας ἐντὸς τῆς Ἀζοφικῆς θαλάσσης. Μετὰ μικρὸν ὁ Βαλλιᾶνος ἐγένετο κύριος μεγαλυτέρου σκάφους ναυπηγηθέντος ἐν Μάλτᾳ καὶ ἤρξατο μεταφέρων ἐμπορεύματα εἰς Κωνσταντινούπολιν δι' ἴδιον λογαριασμόν, ἐκ τοῦ ἐμπορίου δὲ τούτου ἀπέκτησεν ἱκανὴν περιουσίαν, ἥτις ηὔξησεν ἔτι μᾶλλον μετὰ τὸν ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1828. Ἀφήσας τὸν ναυτικὸν βίον ἐγκατεστάθη εἰς Ταϊγάνιον τῆς μεσημβρινῆς Ρωσίας, ὅπου ἤνθει μεγάλη ἑλληνικὴ παροικία, ἀφ' ἧς κατεκτήθη ἡ πόλις αὐτὴ ὑπὸ τῆς Ρωσίας. Ἐκεῖ ἔθεσε τὰς βάσεις τοῦ μεγάλου ἐμπορικοῦ οἴκου του ὁ Μαρῆς Βαλλιᾶνος. Τὰ μεγάλα κέρδη του χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, ὅτε προβλέπων οὗτος τὴν μέλλουσαν νὰ συναφθῇ εἰρήνην προηγόρασεν εἰς εὐτελεῖς τιμὰς μεγάλας ποσότητας σίτου, τὰς ὁποίας μετεπώλησεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς ἄλλας ἀγορὰς τῆς Μεσογείου ὑπερτιμημένας. Ἔκτοτε ἔδωκε τοιαύτην ἔκτασιν εἰς τὰς ἐμπορικάς του ἐπιχειρήσεις, ὥστε ἐγένετο ὁ κυριώτερος ἐμπορικὸς παράγων, ὄχι μόνον τοῦ κυβερνείου τῆς Αἰκατερινοσλάβ, ἀλλὰ καὶ τῶν διαμερισμάτων τοῦ Δόν, τοῦ Καυκάσου καὶ τῆς Ἀζοφικῆς θαλάσσης. Τῷ 1865 ἦτο ἤδη βαθύπλουτος· ἐγκατέστησεν εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ρωσίας πολυάριθμα ὑποκαταστήματα, οἱ δὲ πράκτορες αὐτοῦ διέσχιζον ὅλην τὴν Ρωσίαν, φθάνοντες μέχρι τῆς Σιβηρίας. Ἀνέπτυξεν οὕτω μεγάλως τὸ εἰσαγωγικὸν καὶ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τῆς Ἀζοφικῆς μεθ' ὅλων τῶν λιμένων τῆς Μεσογείου καὶ τῆς Ἀγγλίας. Συνδέσας τὰς ἐπιχειρήσεις αὐτοῦ μετὰ τῆς ἐμπορικῆς ἑλληνικῆς ναυτιλίας, ἐγένετο ὁ κυριώτερος προστάτης αὐτῆς, ὅταν ἐξερράγη ἡ ναυτιλιακὴ κρίσις ἐν Ἑλλάδι, λόγῳ τῆς γενικεύσεως τῆς ἀτμήρους ναυτιλίας ἐν Εὐρώπῃ.

Ἡ ἐμπορικὴ τῆς Ἑλλάδος ναυτιλία ἦτο ἀκμαία καὶ ἡ σημαία αὐτῆς ἐν τῇ Μαύρῃ καὶ τῇ Ἀζοφικῇ θαλάσσῃ ἤρχετο μεταξὺ τῶν πρώτων. Ἀλλ' ἦτο ἱστιοφόρος καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀντιπαλαίσῃ πλέον πρὸς τὰ αὐξανόμενα ἀτμόπλοια τῶν ἄλλων χωρῶν. Ὅπως μὴ καταπέσῃ αὕτη, ὁ Μαρῆς Βαλλιᾶνος ἔστρεψε τὴν προτίμησιν αὐτοῦ πρὸς ταύτην, μὴ ἐπιτρέψας εἰς τὰ καταστήματά του νὰ φορτώνωσιν παρὰ μόνον ἐπὶ ἑλληνικῶν ἀτμοπλοίων τὰ ἐμπορεύματά των.

Εἶτα ὤθησε τοὺς Ἕλληνας ναυτικοὺς εἰς τὴν ναυπήγησιν ἀτμοπλοίων, παρέχων εἰς αὐτοὺς δάνεια ἢ μετέχων συνεταιρικῶς εἰς αὐτά. Οὕτως ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ὁλόκληρος στόλος ἑλληνικῶν ἀτμοπλοίων ἐναυπηγήθη, νηολογουμένων τῶν πλείστων ἐν τῷ λιμένι τοῦ Ἀργοστολίου. Κατ' ἐξοχὴν πρακτικὸς ἀνὴρ ὁ Βαλλιᾶνος ἀπέβλεψε κυρίως εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων, οἵτινες εἱλκύοντο ὑπὸ τοῦ ἐμπορίου. Τὰ καταστήματα αὐτοῦ ὑπῆρξαν τὸ κέντρον ἔνθα διεπαιδαγωγήθησαν τοσοῦτοι Ἕλληνες ἔμποροι, πρὸς οὓς κατέβαλε πολλάκις μεγάλα κεφάλαια καὶ ἐνίσχυεν αὐτοὺς ποικιλοτρόπως, οὕτως ὥστε λεγεὼν ὁλόκληρος ἐπιχειρηματιῶν προῆλθεν ἐκ τῶν καταστημάτων αὐτοῦ, καθ' ὅλην δὲ τὴν Ἀζοφικὴν καὶ τὸν Εὔξεινον πόντον συνεστήθησαν πολυάριθμοι ἑλληνικοὶ ἐμπορικοὶ οἶκοι.

Στερούμενος εἰδικῆς μορφώσεως, διὰ μόνης τῆς ἰδιοφυΐας του ἔδωκε τοιαύτην εὐρύτητα εἰς τὰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις, ὥστε κατέστησε τὸν οἶκον αὐτοῦ ἰσάξιον τοῦ ἐν Λονδίνῳ ἑλληνικοῦ οἴκου τῶν ἀδελφῶν Ράλλη καὶ ἕνα τῶν πρώτων τῆς Εὐρώπης. Καίτοι ἀπὸ μακρῶν ἐτῶν ἀπομακρυνθεὶς τῆς Κεφαλληνίας καὶ οὐδέποτε ἐπιστρέψας εἰς αὐτήν, παρέμεινε προσηλωμένος εἰς τὴν γενέτειραν, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δέ, καὶ ἐν γένει εἰς τὰς ἐμπορικάς του σχέσεις, προετίμα τοὺς Κεφαλλῆνας καὶ εἰς πᾶσαν ἀνάγκην τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος προήρχετο ἐπίκουρος. Ἤγειρεν οὕτως εἰς τὴν κωμόπολιν τῆς γεννήσεώς του τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἵδρυσε σχολαρχεῖον, ἐπροικοδότησεν αὐτὸ καὶ κατεσκεύασεν ὁδοὺς καὶ γεφύρας. Κατὰ τὴν ἵδρυσιν δὲ ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του τῆς ἐν Ἀθήναις Βαλλιανείου Βιβλιοθήκης, εἰσέφερε καὶ οὗτος τὴν μερίδα του. Εἰς τὰ προπύλαια τῆς οἰκοδομῆς ταύτης ἐστήθη ὁ ἀνδριὰς αὐτοῦ ἀπὸ μέρους τοῦ ἀδελφοῦ του *Παναγῆ*, εἰς μνήμην τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ μεγάλου ἑλληνικοῦ ἐμπορικοῦ οἴκου. Θ. Β.

— **Βαλλιᾶνος**, *Παναγῆς*. Ἕλλην τραπεζίτης καὶ μεγαλέμπορος, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Κεραμειαῖς περὶ τὸ 1814. Νεώτατος ἤρξατο ἐμπορευόμενος, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν Ἀργοστολίῳ, εἶτα δὲ ἐν Ζακύνθῳ. Κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν ὅμως πόλεμον, ὅτε τὰ κέρδη τοῦ ἐν Ρωσίᾳ καταστήματος ὑπῆρξαν τεράστια, ὁ Παναγῆς θέλων μεγάλην δράσιν εἰς εὐρύτερον ἐμπορικὸν κέντρον, μετέβη τῷ 1858 εἰς Λονδῖνον καὶ ἵδρυσεν ἐκεῖ ὑποκατάστημα ἐμπορίας σίτου, βραδύτερον δὲ συνεχώνευσε τοῦτο μετὰ τραπεζιτικοῦ γραφείου νέαν ἀκμὴν εἰς τὸν μέγαν τοῦτον ἑλληνιδώσας νέαν ἀκμὴν εἰς τὸν μέγαν τοῦτον ἑλληνικὸν οἶκον, τὸν ὁποῖον διηύθυνεν ἐπὶ τεσσαράκοντα πέντε ἔτη. Ἡ κτηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Παναγῆ Βαλλιάνου περιουσία ὑπῆρξε τεραστία, ἡ δὲ ἐπιχειρηματικότης του καὶ ἡ ἐντιμότης αὐτοῦ ἐτίμησαν τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας. Ἐμφορούμενος ὑπὸ εὐγενῶν αἰσθημάτων διέθετεν ἐκ τοῦ ὄλβου αὐτοῦ πρὸς πᾶσαν φιλάνθρωπον ἐνέργειαν, ἰδίως δὲ διηυκόλυνε πτωχοὺς νεανίας πρὸς ἐκπαίδευσιν.

Τῷ 1888 διέθεσε μέγα ποσὸν πρὸς ἵδρυσιν ἐν Ἀθήναις ἐπὶ σχεδίου τοῦ Χάνσεν *Βαλλιανείου Βιβλιοθήκης* (βλ. λ. Βιβλιοθήκη), καὶ ἕτερον πρὸς σύστασιν ἱερατικῆς σχολῆς, τῇ ὑποδείξει τοῦ συμπολίτου του μητροπολίτου Ἀθηνῶν Γερμανοῦ. Κατὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐκληροδότησε τὸ ποσὸν 500.000 λιρῶν στερλινῶν κατατεθεισῶν εἰς τὴν London and Westimster Bank, ὅπως διὰ τῶν τόκων αὐτῶν ἐκτελοῦνται κοινωφελῆ ἔργα ἐν Κεφαλληνίᾳ (βλ. καὶ λ. Ἀργοστόλιον τ. Ε', σ. 394, α' καὶ β')· οὕτω δὲ διὰ τῶν προσόδων τοῦ ποσοῦ τούτου ἱδρύθησαν σχολεῖα, νοσοκομεῖα, ναοὶ καὶ παρέχονται βοηθήματα εἰς ἀπόρους νέους, ἐν γένει δὲ ἐξυπηρετοῦνται αἱ ποικίλαι κοινωνικαὶ ἀνάγκαι τῆς νήσου. Ὁ τρόπος τῆς διαθέσεως ἑνὸς τοσούτου μεγάλου ποσοῦ καταδεικνύει τὸ πρακτικὸν πνεῦμα τοῦ ἀνδρός, ὅστις καταστήσας μόνιμον τὸ ἐν λόγῳ κεφάλαιον καθιστᾷ χρησιμωτέρας τὰς προσόδους αὐτοῦ διὰ παντός. Θ. Β.

Βαλλιαρικὸν *πέλαγος [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τὸ περιλαμβάνον τὰς *Βαλλιάριδας* καὶ τὰς *Ποτιούσας* νήσους πέλαγος (βλ. **Βαλεαρικὸν** *πέλαγος*). Σ. Ε. Λ.

Βαλλιὲ (Vallier), *Φραγκῖσκος Κάρολος*. Γάλλος λογογράφος, ζήσας ἀπὸ 1703 μέχρι 1778. Μεταξὺ τῶν ἔργων του διακρίνονται: «Ὁ ἔρως πρὸς τὴν πατρίδα» ποίημα (1754), «Στίχοι καὶ πεζά» (1762), «Στοὺς μεγάλους καὶ τοὺς πλουσίους» (1764) καὶ ἄλλα ποιήματα μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ «Ἐλεγεῖον τοῦ Σεβὲρ» (1769). Κ. Ι. Ν.

Βαλλιὲ ἢ *Μοντβαλλιὲ* (Vallier ἢ Montvallier) *[Γεωγρ.]*. Κορυφὴ τῶν κεντρικῶν Πυρηναίων ἐπὶ τῶν ἱσπανογαλλικῶν συνόρων, ὕψους 2839 μέτρων καὶ σχήματος κωνικοῦ. Ἐξ αὐτῆς πηγάζει ὁ χειμαρρώδης ποταμὸς *Ἐστούρ*.

Βαλλιὲρ (Vallière), *Ἰωάννης Φλωράν, ντὲ—*. Γάλλος στρατιωτικὸς (1667—1759) διεξαγαγὼν ὡς στρατηγὸς πάσας τὰς τελευταίας ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ' ἐκστρατείας. Μετέσχεν ἑξήκοντα πολιορκιῶν καὶ δέκα μεγάλων μαχῶν, εἰς δὲ τὸ Κεσνοὰ κατεσίγασεν 80 τηλεβόλα τοῦ ἐχθροῦ διὰ 34 ἰδικῶν του. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ πρόοδος τῆς πυροβολικῆς. Ὁ Fontenelle τὸν ἐκθειάζει εἰς τὰ ποιήματά του ὡς ἄνθρωπον καὶ ὡς στρατιωτικόν. Κ. Ι. Ν.

— **Βαλλιὲρ** (Vallière), *Ἰωσὴφ Φλωρέντιος, μαρκήσιος τοῦ—*. Γάλλος στρατηγός, υἱὸς τοῦ προηγουμένου (1717—1776). Ἠκολούθησε τὸν πατέρα του εἰς τὰς πλείστας τῶν ἐκστρατειῶν καὶ τὸν ἀνεπλήρωσεν εἰς τὴν προσπάθειαν πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς πυροβολικῆς. Μετέδωκε τὰ στρατιωτικά του φῶτα εἰς τὴν Ἱσπανίαν καὶ τὴν Νεάπολιν. Ὡς ἀμοιβὴ τὸ ἐδόθη ὁ τίτλος τοῦ μαρκησίου καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἐν τῇ ἀκαδημίᾳ τῶν ἐπιστημῶν. Κ. Ι. Ν.

— **Βαλλιὲρ** (de la Vallière), *Λουΐζα - Φραγκίσκα ντὲ λὰ Μπὼμ - λὲ - Μπλάν, ντὲ λά—*. Γαλλὶς ἀριστοκράτις, γενομένη διάσημος ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ὡς διατελέσασα ἐρωμένη τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'. Ἐγεννήθη ἐν Τοὺρ τῷ 1644 καὶ ἀπέθανεν ἐν Παρισίοις τῷ 1710. Ἦτο θυγάτηρ τοῦ *Λαυρεντίου ντὲ λὰ Βαλλιέρ*, διοικητοῦ τοῦ πύργου ντ' Ἀμπουάζ, καὶ τῆς Φραγκίσκας λὲ Πρεβό. Ὅταν, θανόντος τοῦ πατρός της, ἡ μήτηρ της συνῆψε δεύτερον γάμον μετὰ τοῦ μαρκησίου Σαὶν-Ρεμώ, διατελοῦντος ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Γάστωνος τῆς Ὀρλεάνης καὶ τῆς Ἀνριέττας τῆς Ἀγγλίας, ἡ Λουΐζα προσελήφθη ὡς κυρία ἐπὶ τῶν τιμῶν τῆς πριγκιπίσσης. Ἦτο τότε (1661) δεκαοκταέτις, κατὰ δὲ τοὺς χρονογράφους τῆς ἐποχῆς εἶχε κόμην ξανθήν, δέρμα λεῖον καὶ ὡραῖον, ὀφθαλμοὺς κυανοῦς, μειδίαμα θελκτικόν, βλέμμα τρυφερὸν καὶ αἰδῆμον, φωνὴν γλυκεῖαν καὶ «χάριν ὑπερβαίνουσαν τὴν καλλονήν της». Ἐκτὸς τούτου ἦτο γλυκεῖα, εἰλικρινής, ἀφελὴς καὶ δὲν ἔτρεφεν οὐδεμίαν φιλοδοξίαν. Ἐν τῇ αὐλῇ τῆς πριγκιπίσσης ἐγνώρισε τὸν βασιλέα Λουδοβῖκον ΙΔ', τὸν ὁποῖον ἐρωτεύθη ἀμέσως. Κατ' ἀρχὰς προσεπάθησε νὰ καταπνίξῃ τὸ πάθος της, ἀλλ' ἦτο τοῦτο τόσον ἰσχυρόν, ὥστε ἐδέησεν ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους τῆς γνωριμίας των (1661) νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὸν βασιλέα ἐν Φουτεναιμπλώ. Δὲν ἠθέλησεν ἐν τούτοις τὸν τίτλον τῆς «*ἐπισήμου ἐρωμένης*» (maîtresse en titre), προτιμήσασα νὰ ζήσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ἀπομονωμένη ἐν μέσῳ τοῦ ἔρωτός της καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ διαρκῶν τύψεων. Δὲν ἐπεδίωξεν οὐδὲ τὸ παραμικρὸν ὄφελος ἐκ τοῦ ἔρωτος τοῦ βασιλέως, καὶ ἐπεδεικνύετο τόσον ὀλίγον, ὥστε ἀφῆκε νὰ γίνῃ ἀντικείμενον τῶν ἐλευθεριοτήτων τοῦ Λομενὶ—Λὲ Μπριὲν καὶ τοῦ Φουκέ, ὅστις μάλιστα, ὡς λέγεται, καὶ χρήματα προσέφερεν εἰς αὐτήν.

Κυρία ντὲ λὰ Βαλλιέρ.

[Μουσεῖον Βερσαλλιῶν.]

Ἐπὶ τριετίαν ὅλαι αἱ μεγαλοπρεπεῖς ἑορταί, αἱ ὀργανωθεῖσαι ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἡλίου, εἰς τὸν Κεραμεικὸν τῷ 1662, εἰς τὰς Βερσαλλίας τῷ 1664, ἐδόθησαν πράγματι πρὸς τιμὴν τῆς Λουΐζας ντὲ λα Βαλλιέρ, ἡ ὁποία ἐν τούτοις παρέμενε πάντοτε ὅσον τὸ δυνατὸν μακρὰν πάσης ἐπιδείξεως. Ἡ Λουΐζα ἀπέκτησεν ἐκ τῶν μετὰ τοῦ βασιλέως σχέσεών της τέσσαρα τέκνα: τὴν Μαρίαν—Ἄνναν ντὲ Μπουρμπόν, γεννηθεῖσαν τῷ 1666 καὶ ἀναγνωρισθεῖσαν ἐπισήμως ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῷ 1667 ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Mademoiselle de Blois (ἀργότερον πριγκιπίσσης ντὲ Κόντι), τὸν κόμητα ντὲ Βερμαντουὰ καὶ δύο ἔτι υἱούς, ἀποθανόντας ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ.

Ἐπιμελῶς ἀποφεύγουσα οἱανδήποτε κατὰ τῆς βασιλίσσης προσβολήν, ἡ Λουΐζα ἀπέκρυπτεν ἑκάστοτε τὴν ἐγκυμοσύνην της, οἱ δὲ τοκετοί της ἔλαβον χώραν ἐν πάσῃ μυστικότητι, μερίμνῃ τοῦ Κολμπέρ. Πράγματι δὲ παρὰ τὰς ῥᾳδιουργίας τῆς Madame καὶ τῆς πριγκιπίσσης ντὲ Σουασσόν, αἵτινες ἐπεδίωξαν νὰ ἐξάψουν τὴν ζηλοτυπίαν τῆς βασιλίσσης, μόνον κατὰ τὸ 1667 ἐγένοντο ἐπισήμως γνωσταὶ αἱ μετὰ τοῦ βασιλέως σχέσεις της, διὰ τῆς νομιμοποιήσεως ἐκ μέρους αὐτοῦ τῶν τέκνων της καὶ διὰ τῆς παροχῆς εἰς αὐτὴν τῶν χωρῶν τοῦ Βωζοὺρ ἐν Τουρραίνῃ καὶ τοῦ Ἁγίου Χριστοφόρου ἐν Ἀνζοῦ. Οἱ ἀλλεπάλληλοι ὅμως τοκετοὶ κατέβαλον τὴν Λουΐζαν, ὁ δὲ Λουδοβῖκος ΙΔ' δὲν ἦτο χαρακτῆρος σταθεροῦ εἰς τοὺς ἔρωτάς του. Ὄχι μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλ' ἐχρησιμοποίησε τὴν Λὰ Βαλλιὲρ διὰ νὰ ἀποκρύψῃ τοὺς νέους ἔρωτάς του μετὰ τῆς κυρίας Μοντεσπάν. Ἡ Λουΐζα, διὰ νὰ παραμείνῃ πλησίον ἐκείνου τὸν ὁποῖον ἠγάπα, ὑπέφερε τὴν σκληρότητά του, δεχθεῖσα νὰ ὑπηρετήσῃ, ὡς θαλαμηπόλος σχεδόν, τὴν νέαν εὐνοουμένην, ἐν τέλει ὅμως ἔφυγε πρὸς τοὺς βενεδικτίνους τοῦ Σαὶν-Κλοῦ. Ὁ βασιλεύς, ὅστις, καίτοι ἐραστὴς ἄπιστος, ἔτρεφεν εἰσέτι τρυφερὸν αἴσθημα πρὸς τὴν μητέρα τῶν τέκνων του, ἐζήτησε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Βερσαλλίας. Τῷ 1671 ἡ Λουΐζα, διὰ δευτέραν φοράν, κατέφυγεν εἰς Chaillot, παρεπείσθη ὅμως ὑπὸ τοῦ Κολμπὲρ νὰ ἐπανέλθῃ καὶ πάλιν, ὁ δὲ βασιλεύς, τὴν φορὰν αὐτήν, ἐπέδειξεν τρυφερὰν ἀφοσίωσιν πρὸς αὐτὴν καὶ «ἐθεάθη μετὰ τῆς Μαρίας-Θηρεσίας, τῆς Μοντεσπὰν καὶ τῆς Λὰ Βαλλιὲρ ἐντὸς τῆς ἁμάξης τῶν τριῶν βασιλισσῶν».

Τῷ 1674, κατόπιν μακρᾶς ἀσθενείας, ἥτις ἐπηύξησε τὴν πρὸς τὰ γήϊνα ἀποστροφήν της, κατέφυγε πρῶτον εἰς τὸν Βοσσουέτον, ἔλαβε δημοσίᾳ παρὰ τοῦ βασιλέως τὴν ἄδειαν, ἐζήτησε συγγνώμην παρὰ τῆς βασιλίσσης καὶ περιεβλήθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἐν τῇ ἐν Σαὶν—Ζὰκ μονῇ τῶν Καρμελιτῶν.

Ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ ἡ «ἀδελφὴ Λουΐζα τῆς Εὐσπλαχνίας» ἐδέχετο τὴν βασίλισσαν, τὴν δούκισσαν τῆς Ὀρλεάνης, ἀκόμη δὲ καὶ τὴν κυρίαν ντὲ Μοντεσπάν, ἥτις τὴν ἐπεσκέφθη μετὰ τὴν πτῶσιν της ὅπως ζητήσῃ τὰς συμβουλάς της. Ἡ κυρία ντὲ Σεβινιὲ εἰς μίαν τῶν ἐπιστολῶν της γράφει, ὅτι καὶ ὡς μοναχὴ ἡ Λουΐζα διετήρησε τὴν καλλονήν της. Ἔτρεφεν ἀληθὲς πάθος πρὸς τὴν αὐστηρὰν σκληραγωγίαν τοῦ μοναστηρίου, πολλάκις δὲ τὴν εὗρον λιπόθυμον ἐκ τῶν στερήσεων. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἡ Λὰ Βαλλιὲρ ἔγραψε «Σκέψεις ἐπὶ τοῦ πολυευσπλάχνου τοῦ Θεοῦ», αἵτινες ἐδημοσιεύθησαν μετά τινων ἐπιστολῶν της καὶ βιογραφίας της τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Lequeux τῷ 1767. Ἀπέθανεν ἐξ ἐξαντλήσεως τὸν Ἰούνιον τοῦ 1710.

Αὐθεντικαὶ εἰκόνες τῆς Λὰ Βαλλιὲρ σπανίζουσιν. Ὀλίγον πρὸ τοῦ ἐγκαταλείψῃ τὴν αὐλήν, ὁ Μινιὰρ ἐζωγράφισε τὴν Λουΐζαν ἐν μέσῳ τῶν

Digitized by Google

δύο τέκνων της. Κατά τινας τὴν μορφὴν τῆς Λα Βαλλιὲρ ἐχρησιμοποίησεν ὁ Λὲ Μπρὲν ἐν τῇ «Μαγδαληνῇ» τοῦ Βάλ-ντὲ-Γκρὰς. Γ. Α. Κ.

βαλλίζω· (ἀρχ.), πηδῶ, χορεύω πηδῶν· || χορεύω συνοδείᾳ ρυθμικῆς κρούσεως τυμπάνων.

Βάλλιν (Wallin), ***Ὀλάφ.*** Σουηδὸς κληρικὸς καὶ ποιητής, γεννηθεὶς τῷ 1779 ἐν Στόρα Τοῦνα. Ἀπὸ τοῦ 1809 ἱερεὺς ἐν Σόλνᾳ, ἀπὸ τοῦ 1812 ἐν Στοκχόλμῃ καὶ ἀπὸ τοῦ 1837 ἀρχιεπίσκοπος τῆς σουηδικῆς ἐκκλησίας ἐν Οὐψάλᾳ, μέχρι τοῦ θανάτου του, τῷ 1839. Διεκρίθη ὡς ἱεροκήρυξ καὶ ποιητὴς ἐκκλησιαστικῶν ποιημάτων. Δ. Σ. Μ.

Βάλλις (Wallis), ***Γεώργιος-Ὀλιβιέρος.*** Αὐστριακὸς στρατηγὸς (1671—1743). Εἶναι γνωστὸς κυρίως διὰ τὰς ἥττας τὰς ὁποίας ὑπέστη, κατὰ τὰς πρὸς τοὺς Τούρκους μάχας, κατὰ τὰς ὁποίας διηύθυνε τὰ αὐστριακὰ στρατεύματα ὡς ἀρχιστράτηγος, καὶ διὰ τὴν συνθήκην τὴν ὁποίαν συνῆψε κατόπιν μὲ αὐτούς, δι' ἧς παρέδιδεν εἰς τὴν Τουρκίαν τὸ Βελιγράδιον, τὴν Σερβίαν καὶ τὴν Βλαχίαν. Ἕνεκα τῆς γενικῆς ἀγανακτήσεως τὴν ὁποίαν προεκάλεσεν ἐν Αὐστρίᾳ ἡ συνθήκη αὕτη, ὁ Βάλλις ἤχθη εἰς δίκην, ἡ ὁποία ὅμως, λόγῳ τῶν μέσων τὰ ὁποῖα διέθετεν εἰς τὴν αὐλήν, οὐδέποτε διεξήχθη, διαρκῶς παρελκυομένη. Μ. Δ. Β.

Βάλλις *[Μυθολ.].* Αἰγυπτιακὴ θεὰ (ἡ *Βαχαλάτ-Γεβάλ*) ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου. Ἐκαλεῖτο καὶ *Ἀστάρτη* καὶ ἐλατρεύετο κυρίως ἐν τῇ φοινικικῇ πόλει Βύβλῳ, ἔνθα καὶ ἐπεχωρίαζε παράδοσις περὶ ἔρωτος τῆς θεᾶς ταύτης πρὸ τὸν *Ἄδωνιν.* —Ω

Βάλλις (Wallich), ***Βίκτωρ.*** Γάλλος μαιευτὴρ (1863—1925). Τῷ 1898 διωρίσθη ὑφηγητὴς τῆς μαιευτικῆς ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ τῶν Παρισίων, τῷ δὲ 1921 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἰατρικῆς. Ὁ *Βάλλις* συνεισέφερε τὰ μέγιστα εἰς τὴν μαιευτικὴν διὰ τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ ἐργασιῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καταλέγονται: λεπτομερὴς περιγραφὴ τῶν λυμφατικῶν ἀγγείων τῆς μήτρας, ἀτελῶς γνωστῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς του καὶ πρωτίστων φορέων τῆς μολύνσεως διὰ τὴν ἐπιλόχειον λοίμωξιν· ἡ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *Λεβαδίτη* ἀνακάλυψις τῆς σπειροχαίτης τοῦ Schaudinn εἰς τὸν πλακοῦντα τῶν ἐκ συφίλιδος προσβεβλημένων γυναικῶν· ἡ ἐμβριθὴς μελέτη αὐτοῦ ἐπὶ τῆς φυσιολογίας τῆς ἐμμήνου ροῆς· ἡ ἀντίδρασις τοῦ μητρικοῦ βλενογόνου κατὰ τὴν περίοδον τῆς προσκολλήσεως τοῦ φαρίου· ἡ τελειοποίησις τῆς μεθόδου τῆς ἀποξέσεως κατὰ τὰς ἐκτρώσεις κλπ. Ἰδιαιτέρως ἠσχολήθη μὲ τὴν παιδοκομίαν, ἐνεργῶς συμβαλὼν εἰς τὴν προφύλαξιν καὶ διάσωσιν τῶν βρεφῶν, ἐπανειλημμένως δὲ ὑποδείξας εἰς τὴν Ἰατρικὴν Ἀκαδημίαν τοὺς κινδύνους οὓς διατρέχει τὸ θηλάζον βρέφος ἐκ τῆς στερήσεως τοῦ μητρικοῦ γάλακτος. Πρῶτος αὐτὸς εἰσήγαγε τὸν κινηματογράφον μετὰ λαμπρῶν ἀποτελεσμάτων πρὸς διδασκαλίαν τῆς μαιευτικῆς. Περιζήτητα ὑπῆρξαν τὰ ἐπιστημονικά του ἔργα «Elements d'obstétrique» καὶ «Traitement de l'infection puerpérale», τὸ τελευταῖον ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ καθηγητοῦ *Pinard.* Ο. Ρ.

Βάλλις ἢ ***Οὐβέα*** (Wallis ἢ Ouvea) *[Γεωγρ.].* Ἀρχιπέλαγος τῆς Πολυνησίας κείμενον ΒΔ τοῦ ἀρχιπελάγους Τόγκα (πλάτ. νότ. 13° καὶ μήκ. δυτ. 176°). Περιλαμβάνει μίαν μεγάλην ἡφαιστειογενῆ νῆσον, τὴν *Οὐβέα*, καί τινας μικροτέρας περὶ αὐτήν. Τὸ κλίμα τῶν νήσων εἶναι θερμὸν ἀλλὰ πολὺ ὑγιεινόν, αἱ δὲ βροχαὶ ἄφθονοι. Τὸ ἔδαφος εἶναι πρόσφορον διὰ καλλιέργειαν βάμβακος, ἑσπεριδοειδῶν, ζακχαροκαλάμου κ.τ.λ. Ἔκτασις 96 τετρ. χιλμτρ., πληθυσμὸς 4.500 κατοίκων, ἀνηκόντων εἰς φυλὴν συγγενῆ πρὸς τὴν τῶν Τόνγκα. Ἀπὸ τοῦ 1844 ἀποτελοῦσι γαλλικὸν προτεκτοράτον καὶ ὑπάγονται διοικητικῶς εἰς τὴν Νέαν Καληδονίαν. Χ. Δ.

βαλλισμὸς (ὁ)· χορὸς πηδητὸς (ἀρχ.)· || διὰ τῆς λέξεως ταύτης ἀπεδόθη εἰς τὴν νεοελληνικὴν ὁ νεώτερος εὐρωπαϊκὸς χορὸς valse (βλ. λ. βάλς) καὶ εἶδος ποιήσεως (balade).

—*[Ψυχοπαθ.]* Διὰ τοῦ ὅρου *βαλλισμὸς* ὀνομάζεται νόσος τις τοῦ νευρικοῦ συστήματος, τῆς ὁποίας τὰ συμπτώματα εἶναι κινήσεις ἀκούσιαι καὶ ὄχι σταθεραί, ὡς εἰς τὸν σπασμὸν (tic), κινήσεις, κυρίως τῶν ἄνω καὶ κάτω ἄκρων τοῦ πάσχοντος. Ἡ νόσος ἐκδηλοῦται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς παιδία. Εἴς τινας περιπτώσεις παρατηρεῖται εἰς τοὺς πάσχοντας ἀδεξιότης τῶν χειρῶν τοιαύτη, ὥστε νὰ πίπτουν τ' ἀντικείμενα ἀπὸ τὰς χεῖρας αὐτῶν. Ἑτέρα ἐκδήλωσις αὐτῆς εἶναι τρέμουσα καὶ σπασμώδης γραφὴ καὶ κηλῖδες μελάνης ἐπὶ τοῦ χάρτου κατὰ τὴν γραφήν.

Ἡ αἰτία τῆς νόσου εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φυσιολογική, προερχομένη ἡ ἐκ κληρονομικότητος ἡ ἐκ νοσήσεων τοῦ ὀργανισμοῦ ἐπηρεαζουσῶν τὸ νευρικὸν σύστημα, ἐνίοτε ὅμως εἶναι καὶ ψυχολογικὴ ἡ αἰτία αὐτῆς (π.χ. γεγονότα ἐμποιοῦντα τρόμον καὶ συγκλονοῦντα τὴν ψυχὴν ἀσθενῶν μάλιστα τὴν νόησιν καὶ τὴν βούλησιν παιδίων). Εἰδικώτερον βαλλισμὸς λέγεται ἡ χορομανία, ἡ ὁποία καταλαμβάνει ἐνίοτε ὁλοκλήρους κοινωνίας καὶ ἔθνη καὶ ἡ ὁποία παρουσιάζεται κατόπιν μεγάλων ἱστορικῶν γεγονότων συγκλονούντων τὰς κοινωνίας καὶ τὰ ἔθνη, λαμβάνουσα ὡς ἐκ τούτου χαρακτῆρα ἐπιδημίας. Τοιαύτη μανία εἰς τὸ χορεύειν παρετηρήθη κατὰ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν τῷ 1790 καὶ μετὰ τὸν τελευταῖον παγκόσμιον πόλεμον, τῷ 1919, ἐν Εὐρώπῃ. Ὁ βαλλισμὸς λέγεται καὶ *χορεία* (Chorea, la chorée). Χ. ΣΚΑΛΙΣΙΑΝΟΣ

βαλλισνερία (ἡ) (Vallisneria) *[Βοτ.].* Γένος ὑδροβίων φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδροχαριδῶν.* Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βαλλισνερία ἡ σπειροειδὴς* (Vallisneria spiralis). Τὰ ἄνθη καὶ φυλλάρια εἶναι τοποθετημένα ἐπὶ σπειροειδοῦς στυλίσκου, ὅστις κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνθήσεως ἀνυψοῦται, τὰ δὲ θήλεα ἄνθη ἐπιπλέουσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας διὰ νὰ διευκολύνωσι τὴν γονιμοποίησιν. Δ. Ν. Π.

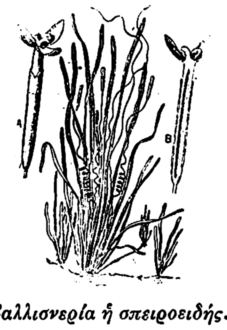

Βαλλισνερία ἡ σπειροειδής.
[Α=ἄνθος, Β=τομὴ κάθετος τοῦ ἄνθους.]

βαλλιστὴς (ὁ), θηλ. *βαλλίστρια*· ὀχορευτὴς τοῦ βάλς.

βαλλιστὴς (ὁ) (Ballistes) *[Ζῳολ.].* Γένος ἰχθύων τελεοστέων τῆς οἰκογενείας τῶν *βαλλιστιδῶν.* Οἱ ἰχθύες οὗτοι γενικῶς ἔχουσι χρῶμα στιλπνόν, σῶμα πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ ἀνθεκτικῶν μεγάλων λεπίων καὶ μεγάλας ἀκάνθας εἰς τὰ πτερύγια. Τὸ πρῶτον ραχιαῖον πτερύγιον φέρει τρεῖς ἀκάνθας, τὸ ὀπίσθιον εὑρίσκεται ἀκριβῶς ἔναντι τοῦ ἑδραίου, τὰ κοιλιακὰ εἶναι πολυακανθωτά. Τὸ στόμα φέρει ἰσχυροὺς ὀδόντας, διὰ τῶν ὁποίων ὁ ἰχθὺς δύναται νὰ κατακόπτῃ τὰ κοράλλια καὶ τὰ μαλάκια ἐξ ὧν τρέφεται. Τὸ κρέας του συχνάκις εἶναι ἐπιβλαβὲς καὶ δηλητηριῶδες. Γνωστὰ εἶναι περὶ τὰ 30 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς θαλάσσας. Εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπαντῶσι δύο εἴδη ὧν γνωστότερον εἶναι *βαλλιστὴς ὁ καπροειδὴς* (Ballistes capriscus). Δ. Ν. Π.

Βαλλιστὴς ὁ καπροειδής.

βαλλιστίδαι (οἱ) (Ballistidae) *[Ζῳολ.].* Οἰκογένεια ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πλεκτογνάθων*. Οἱ ἰχθύες τῆς οἰκογενείας ταύτης ἔχουσι πεπιεσμένον σῶμα, κεκαλυμμένον ὑπὸ ἀνθεκτικῶν λεπίων, μεγάλην κεφαλήν, μικρὸν καὶ κολοβὸν ρύγχος καὶ μικροτάτους ὀφθαλμοὺς ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρου τμήματος τῆς κεφαλῆς τοποθετημένους. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει πολλὰ εἴδη, ὧν γνωστότερα εἶναι *βαλλιστὴς* (Ballistes), *ἀνάκανθος* (Anacanthus) καὶ *μονάκανθος* (Monacanthus). Δ. Ν. Π.

βαλλιστικός, — ή, — όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν βαλλισμὸν (βλ.λ.)· || ὁ χοροπηδητὰ κινούμενος.

— **βαλλιστικὸν ᾆσμα.** Οὕτως ἀπεδόθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπό τινων λογίων ἡ λέξις ballata ἢ ballade (κοιν. *μπαλλάντα*), σημαίνουσα ὡρισμένον εἶδος ποιημάτων παρὰ τοῖς δυτικοῖς καὶ βορείοις Εὐρωπαίοις. — Ω

— **βαλλιστικὸν** ***γαλβανόμετρον*** *[Φυσ.].* Καλεῖται οὕτω τὸ χρησιμεῦον διὰ τὴν μέτρησιν *ρευμάτων* λίαν μικρᾶς διαρκείας. Οὕτω κατὰ τὰς μετρήσεις συντελεστῶν ἀμοιβαίας ἐπαγωγῆς καὶ ἀντεπαγωγῆς, παρουσιάζεται ἡ περίπτωσις τῆς μετρήσεως ρευμάτων μικρᾶς διαρκείας, ὧν ἡ ἔντασις βαίνει ταχέως αὐξανομένη ἀπὸ τῆς τιμῆς μηδὲν μέχρι μεγίστης τινὸς τιμῆς καὶ εἶτα ἐλαττουμένη ἐκ νέου μέχρι τοῦ μηδενός. Κατὰ τὰς ἄνω ὅμως μετρήσεις δὲν ζητεῖται ὁ νόμος τῆς μεταβολῆς τῆς ἐντάσεως τοῦ ρεύματος συναρτήσει τοῦ χρόνου, ἀλλ' ἡ ὁλικὴ ποσότης τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, ἡ διερχομένη διὰ τοῦ κυκλώματος κατὰ τὸ μικρὸν χρονικὸν διάστημα τ τῆς διαρκείας τοῦ ρεύματος, ἥτις ὡς γνωστὸν παρέχεται ὑπὸ τοῦ τύπου:

$$Q = \int_d^{\tau} i dt$$

ἔνθα i παριστᾷ τὴν ἔντασιν τοῦ ρεύματος κατὰ τὸ ἀπειροστὸν χρονικὸν διάστημα dt.

Πρὸς μέτρησιν τῆς ποσότητος τοῦ ἠλεκτρισμοῦ Q διαβιβάζομεν τὸ μικρᾶς διαρκείας ρεῦμα διὰ *βαλλιστικοῦ γαλβανομέτρου,* ἤτοι διὰ τοῦ πηνίου γαλβανομέτρου, οὗτινος ἡ διάρκεια αἰωρήσεως τοῦ κινητοῦ συστήματος εἶναι λίαν μεγάλη ἐν σχέσει πρὸς τὴν διάρκειαν τοῦ ρεύματος τ, ἥτις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀπειροστὸν ἐν σχέσει πρὸς τὴν περίοδον Τ. Ἡ τιμὴ τοῦ Q εἶναι ἀνάλογος τῆς ἀποκλίσεως τοῦ κινητοῦ συστήματος τοῦ γαλβανομέτρου κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ αἰώρησιν.

Τὰ βαλλιστικὰ γαλβανόμετρα, ὡς πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐφ' ἧς ἐρείδονται, οὐδόλως διαφέρουσι τῶν συνήθων *γαλβανομέτρων,* εἰμὴ μόνον ὅτι τὸ κινητὸν σύστημα τῶν βαλλιστικῶν γαλβανομέτρων παρουσιάζει μεγάλην διάρκειαν αἰωρήσεως, πρὸς ἐπιτυχίαν δὲ τούτου τὸ κινητὸν σύστημα κέκτηται μεγάλην ροπὴν ἀδρανείας. Εἰς τὴν θεωρητικὴν σπουδὴν τῶν βαλλιστικῶν γαλβανομέτρων δεικνύεται, ὅτι ἡ ποσότης τοῦ ἠλεκτρισμοῦ Q συναρτήσει τῆς ἀποκλίσεως α_1 τοῦ κινητοῦ συστήματος τοῦ γαλβανομέτρου παρέχεται ἐκ τοῦ τύπου:

$$Q = C. \frac{\pi}{T_0} \alpha_1 \frac{\lambda}{\pi} \text{τοξ. εφ} \frac{\pi}{\lambda}$$

ἐὰν λ ἡ λογαριθμικὴ μείωσις τῆς κινήσεως τοῦ κινητοῦ συστήματος καὶ Τ ἡ διάρκεια αἰωρήσεως αὐτοῦ καὶ C σταθερὰ ἐξαρτωμένη ἐκ τῶν στοιχείων τοῦ γαλβανομέτρου. Ἐὰν ὅμως ἡ ποσότης λ εἶναι λίαν μικρά, δυνάμεθα προσεγγίζοντες πρὸς ὑπολογισμὸν τοῦ Q νὰ μεταχειρισθῶμεν

$$Q = C. \frac{\pi}{T_0} \alpha_1 \left(1 + \frac{\lambda}{2}\right)$$

ἢ ἀκόμη ἁπλούστερον:

$$Q = C. \frac{\pi}{T_0} \alpha_1$$

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κ. Παλαιολόγου,* Θεωρία τοῦ βαλλιστικοῦ γαλβανομέτρου, 1915.—*Γ. Ἀθανασιάδου,* Ἠλεκτρικαὶ μετρήσεις.—*Kohlrausch,* Lehrbuch der Praktischen Physik, 1921. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

— **βαλλιστικὸν** ***ἐκκρεμὲς*** *[Φυσ.].* Εἶναι γενικῶς ἐπίπεδον φυσικὸν ἐκκρεμές, ὅπερ τίθεται εἰς κίνησιν διὰ κρούσεως τοῦ ἄξονος τοῦ ἐκκρεμοῦς εἰς σημεῖον ἀπέχον ἀπὸ τοῦ ἄξονος περιστροφῆς κατὰ ἀπόστασιν β. Ἐφ' ὅσον ἡ κροῦσις λαμβάνει χώραν ἐπὶ τοῦ κέντρου αἰωρήσεως, ὁ ἄξων περιστροφῆς δὲν ὑφίσταται οὐδεμίαν διαταραχήν, ὡς ἐκ τούτου δὲ τὸ κέντρον αἰωρήσεως καλεῖται ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει καὶ *κέντρον κρούσεως.* Τὸ βαλλιστικὸν ἐκκρεμὲς χρησιμεύει ἐν τῇ πράξει πρὸς καθορισμὸν τῆς ταχύτητος βλημάτων. Ἐὰν ἐπὶ βαλλιστικοῦ ἐκκρεμοῦς προσκρούσῃ βλῆμα, οὗτινος ἡ μᾶζα ἐν σχέσει πρὸς τὴν μᾶζαν τοῦ ἐκκρεμοῦς νὰ εἶναι 1 : α, ἡ ταχύτης υ τοῦ βλήματος ὑπολογίζεται κατὰ τὸν Robins ἐκ τοῦ τύπου:

$$υ = 2\sqrt{gs}\left(\alpha \frac{k}{\beta} + \frac{\beta}{\mu}\right) \text{ημ} \frac{\varphi_0}{2}$$

ἔνθα φ_0 τὸ πλάτος ἐκτροπῆς τοῦ ἐκκρεμοῦς, κ ἡ ροπὴ ἀδρανείας τοῦ συστήματος καὶ s ἡ ἀπόστασις τοῦ κέντρου βάρους ἀπὸ τοῦ σημείου ἐξαρτήσεως. Κ. Π.

βαλλιστῖτις (ἡ) *[Χημ.].* Εἶδος ἀκάπνου πυρίτιδος βάσιν ἔχον τὴν νιτρογλυκερίνην καὶ τὸν κολλοδιοβάμβακα. Παρεσκευάσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Nobel τῷ 1888. Σ. Γ.

—*[Στρατ.]* Ἡ *βαλλιστῖτις,* συντιθεμένη ἐν ἀρχῇ ἐξ 100 μερῶν νιτρογλυκερίνης, 10 καφουρᾶς, 200 βενζίνης καὶ 50 νιτροβάμβακος διαλυτοῦ, ὑπέστη ἐξέλιξιν κατά τε τὴν σύνθεσιν καὶ κατασκευὴν καὶ ἤδη συντίθεται ἐκ 50—60 μερῶν νιτρογλυκερίνης, 50—40 νιτροβάμβακος διαλυτοῦ καὶ 1—2 ἀνιλίνης ἢ διφαινυλαμίνης, ὑπαρχούσης πάντοτε τάσεως πρὸς ἐλάττωσιν τῆς νιτρογλυκερίνης. Εὑρίσκεται ἐν χρήσει κυρίως παρὰ τῷ ἰταλικῷ στρατῷ, ὑπὸ μορφὴν μὲν πρισματικῶν κόκκων κοπτομένων ἐκ φύλλων πάχους ἡμίσεος περίπου χιλιοστοῦ διὰ τὰ ὅπλα καὶ εἰς νήματα διὰ τὰ πυροβόλα, ὁπότε λαμβάνει τὸ ὄνομα filite. Ἔχει χρῶμα ἀνοικτοκαστάνινον ἕως φαιὸν σοκολάτας, προσδίδει εἰς τὸ βλῆμα τοῦ ὅπλου ἀρχικὴν ταχύτητα 640 μέτρων, καὶ ἀναπτύσσει πιέσεις περὶ τὰς 2.200 κατὰ τετρ. ἑκατοστόν. Δὲν παρουσιάζει εὐπάθειαν εἰς τὴν ὑγρασίαν καὶ διαβραχεῖσα δύναται εὐκόλως νὰ ξηρανθῇ. Εἰς τὰς κάννας τῶν ὅπλων προκαλεῖ φθορὰς ὡς ἐκ τῆς ἐνυπαρχούσης νιτρογλυκερίνης. Ἀπὸ τοῦ 1916 εἰσήχθη καὶ παρὰ τῷ γαλλικῷ στρατῷ ὑπὸ μορφὴν δύο τύπων: *βαλλιστῖτις συνήθης* (ordinaire) καὶ *βαλλιστῖτις ἠπία* (attenuée), ἐλαττωθείσης ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ τῆς ἀναλογίας τῆς ἐμπεριεχομένης νιτρογλυκερίνης. Κ. ΓΚΙΤΑΡΑΚΟΣ

βαλλίστρα (ἡ), (λατιν. balista). Εἶδος ἀφετηρίου πολεμικοῦ ὀργάνου, ἐν χρήσει κατὰ τοὺς τελευταίους π.Χ. αἰῶνας. Πρότερον ἐχρησιμοποιοῦντο πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ὁ *καταπέλτης* καὶ ὁ *πετροβόλος,* ἐξ ὧν ὁ μὲν πρῶτος ἔβαλλεν ἀκόντια καὶ τόξα, ὁ δὲ δεύτερος πέτρας, σφαίρας καὶ ἀγγεῖα πλήρη ἐμπρηστικῶν ὑλῶν. Ἐκ τῆς τροποποιήσεως τῶν ὀργάνων τούτων προέκυψεν ἡ *βαλλίστρα,* πρόδρομος τοῦ τηλεβόλου, διὰ τῆς ὁποίας ἐξετοξεύοντο καὶ πέτραι μεγάλου βάρους καὶ ἀκόντια καὶ παντὸς εἴδους βλήματα ἐν χρήσει κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους (ἐμπρηστικὰ κλπ.).

Ἡ βλητικὴ δύναμις τῶν βαλλιστρῶν ἐπετυγχάνετο διὰ τοῦ «τόνου» (χορδῆς), ὅστις κατεσκευάζετο ἢ ἐκ τριχῶν ἱππείων καὶ γυναικείων, ἢ ἐκ τενόντων ἰσχυρῶν ζῴων (βοῶν, ἵππων κλπ.) ἐπὶ

Digitized by Google

μελῶς κατεργαζομένων. Βραδύτερον ἡ διὰ τοῦ τόνου ἐπιτυγχανομένη βλητικὴ δύναμις ἐνισχύθη καὶ δι' ἐλατηρίων ἐκ μετάλλου εἴτε διὰ πεπιεσμένου ἀέρος. Τὰ ὄργανα τὰ φέροντα μεταλλικὰ ἐλατήρια ὠνομάζοντο «χαλκότονα» ἢ «χαλκέντονα», τὰ δὲ διὰ πεπιεσμένου ἀέρος λειτουργοῦντα «ἀερότονα».

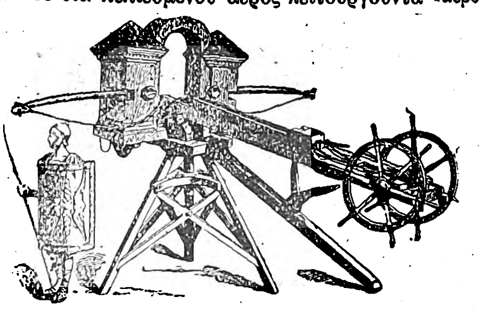

Ρωμαϊκὴ βαλλίστρα.

Ἀναλόγως δὲ τῆς διατάξεως τῶν τόξων αὐτῶν αἱ βαλλίστραι (καθὼς καὶ πάντα τὰ ἀφετήρια ὄργανα) διῃροῦντο εἰς «εὐθυτόνους» καὶ εἰς «παλιντόνους»· καὶ εὐθύτονοι μὲν ἐλέγοντο ἐκεῖναι τῶν ὁποίων οἱ βραχίονες τῶν τόξων ἦσαν ἐστραμμένοι πρὸς τὸ μέρος τοῦ βάλλοντος, παλίντονοι δὲ ἐκεῖναι ὧν οἱ βραχίονες ἦσαν ἐστραμμένοι πρὸς τὸν στόχον.

Τὸ βεληνεκὲς τῶν βαλλιστρῶν ἐποίκιλλε μεταξὺ 200—750 μ., ἀναλόγως τῶν διαστάσεων αὐτῶν καὶ τοῦ εἴδους τῶν τόνων καὶ τῶν βλημάτων (μῆκος καὶ βάρος τοῦ ἀκοντίου, βάρος τῆς πέτρας ἢ τοῦ ἀγγείου κλπ.). Ἡ δραστικότης αὐτῶν ἐξηρτᾶτο, ὅπως καὶ εἰς τὰ σημερινὰ πυροβόλα ὅπλα, ἐκ τῶν διαστάσεων αὐτῶν, ἐκ τοῦ τόνου καὶ ἐκ τῆς ἀποστάσεως.

Ὁ Ἰώσηπος ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἱερουσαλὴμ πέτραι βάρους ἑνὸς ταλάντου (20 ὀκάδων) ἐφόνευον εἰς ἀπόστασιν δύο καὶ πλέον σταδίων (370 μ.). Ὁ δὲ μηχανικὸς Φίλων (τοῦ Γ' π.Χ. αἰῶνος) λέγει ἐν τῷ «Πολιορκητικῷ» του ὅτι τεῖχος πάχους 10 πήχεων (=4.50 μ.) ἠδύνατο νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὰς βολὰς τῶν βαλλιστρῶν ἐφ' ὅσον αὗται δὲν ἐπλησίαζον εἰς ἀπόστασιν μικροτέραν τοῦ ἑνὸς σταδίου (185 μ.). Ἐξ οὗ συνάγεται ὅτι τὸ βλῆμα (πέτρα ἢ σφαῖρα) ἐβάλλετο μετὰ τοιαύτης ῥύμης, ὥστε εἰς μικροτέρας τοῦ ἑνὸς σταδίου ἀποστάσεις ἠδύνατο νὰ καταβάλῃ τεῖχος πάχους 4.50 μέτρων. Γενικῶς ὅμως διὰ τὴν κατεδάφισιν τῶν τειχῶν ἐχρησιμοποιοῦντο οἱ «κριοί», αἱ δὲ βαλλίστραι περιωρίζοντο εἰς τὴν βολὴν κατὰ τῶν λεπτοτέρων τειχῶν καὶ ἰδίως κατὰ τῶν ἐπάλξεων καὶ τῶν ἐπ' αὐτῶν ἐκ ξύλων κατασκευαζομένων ἐπιβοηθητικῶν ἀμυντικῶν μέσων. Οἱ Μασσαλιῶται πολιορκούμενοι ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἔβαλλον διὰ τῶν μηχανῶν των πέτρας, αἵτινες διεπέρων 4 ἀλλεπαλλήλους ταρσοὺς τῶν Ρωμαίων.

Εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι αἱ βαλλίστραι ἦσαν διαφόρων διαστάσεων, ἀναλόγως τοῦ προορισμοῦ αὐτῶν, διότι ἦτο ποικίλη ἡ *τακτικὴ* χρῆσίς των. Αἱ βαρύτεραι ἐξ αὐτῶν μόνον κατὰ τὸν πολιορκητικὸν πόλεμον ἠδύναντο νὰ χρησιμοποιηθῶσιν (εἴτε ὑπὸ τῶν ἀμυνομένων, εἴτε ὑπὸ τῶν ἐπιτιθεμένων). Αἱ ἐλαφρότεραι ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου μάχης τοῦ ἐν κινήσει πολέμου.

Τοιαῦτα ὅπλα κατὰ τὸν πόλεμον κινήσεως ἐχρησιμοποίησε πρῶτος ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ Ταναΐδος, καθ' ἥν, ὡς ἱστορεῖ ὁ Ἀρριανός, ἔβαλλον κατὰ τῶν κατεχόντων τὴν ἀντίθετον ὄχθην Σκυθῶν, τὰ δὲ βέλη αὐτῶν διεπέρων καὶ ἀσπίδας καὶ θώρακας καὶ ἐτίτρωσκον τοὺς πολεμίους, οἵτινες ἐτράπησαν εἰς φυγὴν «καταπλαγέντες πρὸς τῶν βαλῶν τὴν διὰ μακροῦ ἄφεσιν» (*Ἀρρ.* Ἀνάβ., Βιβλ. Δ'. 4, 4). Ἕνα περίπου αἰῶνα μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον, ὁ τύραννος τῆς Σπάρτης Μαχανίδας (210—206 π. Χ.) ἐχρησιμοποίησε τοιαῦτα ὄργανα ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ἐν Μαντινείᾳ κατὰ τοῦ Φιλοποίμενος μάχης, καθ' ἣν ἐτοποθέτησεν αὐτὰ κατὰ διαστήματά ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ μετώπου τῆς παρατάξεώς του, ὅπως περίπου καὶ τὰ πυροβόλα κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἐμφανίσεως τοῦ πεδινοῦ πυροβολικοῦ. Ἀλλ' εὐρυτάτην χρῆσιν τῶν τοιούτων πολεμικῶν ὀργάνων ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἐποιοῦντο οἱ Ρωμαῖοι, ὧν ἑκάστη λεγεὼν ἦτο ἐφωδιασμένη διὰ 55 βαλλιστρῶν τροχοφόρων, συρομένων ὑπὸ ἡμιόνων, καὶ διὰ 10 ὀνάγρων (μικρῶν πετροβόλων), τροχοφόρων ὡσαύτως καὶ συρομένων ὑπὸ βοῶν. Δὲν παρέτασσον ὅμως αὐτὰς ἐπὶ τοῦ μετώπου, διότι ἡ ἀκατανίκητος ἰσχὺς τῶν ρωμαϊκῶν λεγεώνων δὲν ἐνέκειτο εἰς τὰ τεχνικὰ μέσα, ἀλλ' εἰς τὸ ἐπιθετικὸν πνεῦμα τὸ ὁποῖον ἔδιδεν εὐρεῖαν χρῆσιν εἰς τὰ ἀγχέμαχα ὅπλα αὐτῶν: τὴν σπάθην καὶ τὸ δόρυ. Δι' αὐτῶν ἐπεζήτουν καὶ δι' αὐτῶν καὶ μόνον ἐπετύγχανον τὴν νίκην. Τὰς βαλλίστρας συνεπῶς ἐχρησιμοποίουν ἀλλαχοῦ, τουτέστιν εἰς τὰ νῶτα τῆς παρατάξεώς των πρὸς προστασίαν τῶν μεταγωγικῶν, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἄμυναν τῶν στρατοπέδων των.

Καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ἐχρησιμοποίουν τὰς βαλλίστρας κατά τε τὸν πολιορκητικὸν πόλεμον καὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου μάχης, ὅπως καὶ οἱ Ρωμαῖοι, ἐνίοτε δὲ ἐσχημάτιζον καὶ εἰδικὰ «τάγματα βαλλιστραρίων». Ἐχρησιμοποίουν ὡσαύτως αὐτὰς εἰς τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν πολεμικῶν αὐτῶν πλοίων διὰ τὴν ἐκσφενδόνισιν πετρῶν καὶ ἀκοντίων καὶ ἀγγείων πλήρων ἐμπρηστικῶν ὑλῶν, καὶ δὴ τοῦ περιφήμου «ὑγροῦ πυρὸς» αὐτῶν, καὶ τέλος *πυρφόρων βελῶν καὶ ἀκοντίων*, διὰ τὴν μετάδοσιν πυρκαϊῶν ἐπὶ ἐχθρικῶν πλοίων, οἰκοδομῶν κλπ. Τὰς βαλλίστρας αὐτὰς οἱ Βυζαντινοὶ ὠνόμαζον καὶ *ἀλακάτια* καὶ *τετραρεῖς*, γενικῶς δὲ *μαγγανικά*. Τοὺς κατασκευάζοντας αὐτὰς ὠνόμαζον *μαγγαναρίους*, τοὺς δὲ χειριζομένους αὐτὰς *βαλλιστραρίους*. Ν.ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

βαλλιστρὶς (ἡ) (λατιν. arcubalista, γαλλ. arbalète). Φορητὸν ὅπλον, εἶδος μηχανικοῦ τόξου, χρονολογούμενον ἀπὸ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, ἐν πολλῇ δὲ χρήσει κατὰ τὸν Μεσαίωνα. Δι' αὐτοῦ ἐπετυγχάνετο ἡ ἐξακόντισις βελῶν μετὰ μεγαλυτέρας παρ' ὅσον διὰ τοῦ κοινοῦ τόξου δυνάμεως καὶ μὲ ἀκριβεστέραν ἐξ ἄλλου σκόπευσιν. Ἡ βαλλιστρὶς ἀπετελεῖτο ἐκ δύο κυρίως τμημάτων: τοῦ τόξου καὶ τοῦ ξυλίνου αὐτοῦ ὑποστηρίγματος.

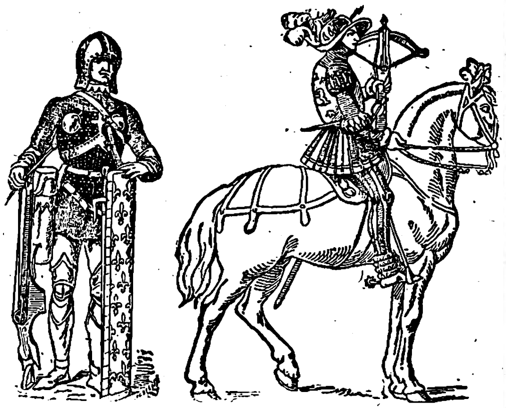

Πεζὸς καὶ ἔφιππος στρατιώτης τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων, ὡπλισμένοι μὲ βαλλιστρίδας.

Ἐκ τούτων, τὸ τόξον κατεσκευάζετο ἀπὸ λεπτὰς λεπίδας ἐλαστικοῦ ξύλου, ἢ κέρατος, ἐπαλλήλως συγκεκολλημένας, βραδύτερον δὲ καὶ ἐκ χάλυβος. Ἡ χορδή του δὲν ἐτανύετο ὅπως εἰς τὰ συνήθη τόξα δι' ἁπλῆς ἕλξεως τῆς χειρός, ἀλλὰ βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον, μέσῳ μοχλῶν ἢ στροφάλων· συνεσώρευε δηλαδὴ ἡ τοιαύτη τάνυσις ἐνέργειαν σημαντικήν, δυναμένην ν' ἀποδώσῃ ἀξιόλογον βλητικὸν ἀποτέλεσμα.

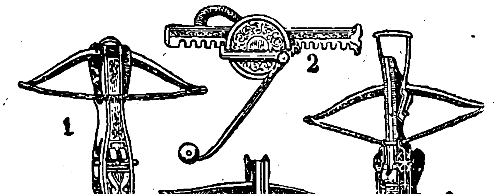

Διάφοροι τύποι βαλλιστρίδων.

Ἐν τέλει ἡ χορδὴ ἠγκιστροῦτο ἐπὶ εἰδικοῦ ἐξαρτήματος τῆς λαβῆς, κατὰ τὸ διάμηκες τῆς ὁποίας ὑπῆρχεν αὔλαξ διὰ τὴν τοποθέτησιν τοῦ βέλους. Μετὰ τὴν σκόπευσιν, ὁ πολεμιστὴς πιέζων διὰ τοῦ δακτύλου μικρὸν μοχλόν, ἀνάλογον πρὸς τὴν σκανδάλην τῶν σημερινῶν ὅπλων, ἠλευθέρωνε τὴν χορδήν, ἥτις ἐξετόξευε τὸ βέλος μετὰ δυνάμεως τόσης, ὥστε νὰ δύναται τοῦτο νὰ φονεύσῃ ἐχθρὸν εἰς ἀπόστασιν 200 βημάτων, διασχίζον εὐχερῶς τοὺς σιδηροπλέκτους χιτῶνας, οὓς ἔφερον οἱ πολεμισταὶ τῶν ἐποχῶν ἐκείνων.

Εἰς παλαιοτέρους τύπους (ἀριθμ. 1 τοῦ παρατιθεμένου σχήματος) ἡ χορδὴ ἐτανύετο βαθμηδὸν μέν, ἀλλὰ δι' ἁπλῆς ἕλξεως τῆς χειρός, δι' ὃ καὶ ἡ βλητικὴ δύναμις τοῦ ὅπλου, χρησιμοποιηθέντος ἰδίως κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα, ἦτο μικρᾶς σημασίας. Εἰς μεταγενεστέρους τύπους ἡ τάνυσις τῆς χορδῆς ἐγίνετο διὰ μέσου «κρίκου» (cric) (ἀριθμ. 2) τὸν ὁποῖον ὁ πολεμιστὴς ἐκίνει δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν, στηρίζων τὴν βαλλιστρίδα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους διὰ τοῦ ποδὸς αὐτοῦ, μέσῳ εἰδικοῦ ἐξαρτύματος ἔχοντος μορφὴν ἀναβολέως. Εἰς ἄλλους τύπους (ἀριθμ. 3, 4) ἡ τάνυσις ἐγίνετο δι' ἐπανειλημμένων μετακινήσεων ἑνὸς μοχλοῦ («αἰγόποδος» λεγομένου). Τέλος ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν τροχοὶ μετὰ στροφάλων (ἀριθμ. 5), τὸ σύστημα ὅμως τοῦτο εἶχε πλειοτέραν χρησιμότητα εἰς τὰ πολιορκητικὰ ὅπλα, ἐνῷ ἡ χρῆσίς του ἦτο δυσχερὴς διὰ τοὺς πεζοὺς καὶ τοὺς ἐφίππους.

Ἡ βαλλιστρὶς—ἄγνωστον ἂν πρόδρομος ἢ ἐπίγονος τῆς **βαλίστας** (βλ. λ.) — ὑπῆρξε τὸ τρομερώτερον τῶν κατὰ τὸν Μεσαίωνα χρησιμοποιηθέντων φορητῶν ὅπλων, ἐξηκολούθησε δὲ νὰ παραμένῃ ἐν χρήσει καὶ ἐπὶ ἀρκετὰς δεκαετηρίδας μετὰ τὴν ἐπινόησιν τῶν πυροβόλων. Τῷ 1515, κατὰ τὴν μάχην τοῦ Μαρινιάν, ὁ Φραγκῖσκος Α' εἶχεν ἀκόμη εἰς τὴν φρουράν του διακοσίους ἐφίππους φέροντας βαλλιστρίδας, συχνὰ δὲ ἀναφέρεται τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ὁπλισμοῦ κατὰ τοὺς εἰς Ἰταλίαν πολέμους (1536). Ἐπειδὴ ἡ προετοιμασία τῆς ἐκτοξεύσεως ἀπῄτει ἱκανὸν ὁπωσδήποτε χρόνον, οἱ φέροντες βαλλιστρίδας στρατιῶται ἦσαν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐφωδιασμένοι συνήθως καὶ διὰ μεγάλης ἡμικυλινδρικῆς ἀσπίδος, προφυλασσούσης αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἐχθρικῶν βολῶν. —α

Βάλλιχς (Wallichs), *Ἰούλιος-Πέτρος-Γουλιέλμος*. Γερμανὸς ἰατρὸς γεννηθεὶς τῷ 1829. Ὑπῆρξε πρόεδρος πλείστων ἰατρικῶν ἑταιριῶν καὶ διευθυντὴς ἐπὶ τῆς συντάξεως ἰατρικῶν περιοδικῶν, αἱ δὲ ἐπιστημονικαὶ αὐτοῦ ἐργασίαι καὶ ἀνακοινώσεις, ἀφορῶσαι τὸν κλάδον τῆς ὑγιεινῆς, πραγματεύονται περὶ τῆς μεθόδου τῆς διατροφῆς τῶν παίδων καὶ βρεφῶν, περὶ χολέρας, τύφου κλπ. Ο.Ρ.

Ἰούλιος Βάλλιχς.

Βάλλνερ (Wallner), *Φραγκῖσκος*. Αὐστριακὸς ἠθοποιὸς καὶ συγγραφεὺς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, γεννηθεὶς ἐν Βιέννῃ. Ὑπῆρξε διευθυντὴς πολλῶν μεγάλων γερμανικῶν θεάτρων καὶ ἱδρυτὴς τοῦ ἐν Βερολίνῳ θεάτρου κωμῳδιῶν, κωμειδυλλίων καὶ ἐπιθεωρήσεων, ὅπερ καὶ φέρει τὸ ὄνομά του. Ὁ Βάλλνερ εἶναι συγγραφεὺς σημαντικοῦ ἔργου, περιγράφοντος τὴν θεατρικὴν σταδιοδρομίαν του καὶ φέροντος τὸν τίτλον: «Rückblicke auf meine theatralische Laufbahn». Α. Δ.

Βαλλὸ (Vallot), *Ἀντώνιος*. Γάλλος ἰατρὸς καὶ βοτανολόγος (1594—1671). Τῷ 1658 διωρίσθη γενικὸς διευθυντὴς τοῦ βοτανικοῦ κήπου, τὸν ὁποῖον ἐπλούτισε διὰ πλήθους ἐξωτικῶν φυτῶν· ἐδημοσίευσε δὲ τῷ 1665 ὑπὸ τὸν τίτλον Hortus regius καὶ κατάλογον φυτῶν ἄνω τῶν 4.000 ποικιλιῶν. Αἱ ἐπιτυχίαι του ἐκ τῆς ἐξασκήσεως τῆς ἰατρικῆς ἀπεστόμωσαν τοὺς πλείστους ἐκ τῶν πολεμίων του, ἀλλ' ὅταν ἐπῆλθεν ὁ θάνατος τῆς ὑπ' αὐτοῦ δι' ἐμετικῶν θεραπευομένης Ἐρριέτης τῆς Ἀγγλίας, ἤρξατο ἐκ νέου ὁ πόλεμος κατὰ τῶν φαρμάκων του, ὃν ἐπηκολούθησε πλῆθος σατυρικῶν ἐπιγραμμάτων μέχρι τοῦ θανάτου του. Ο.Ρ.

Βαλλομπρόζα (Vallombrosa) *[Γεωγρ.]*. Κοιλὰς τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Φλωρεντίας τῆς Τοσκάνης, γνωστὴ διὰ τὴν ἐν αὐτῇ παλαιὰν ὁμώνυμον ἱστορικὴν μονήν, ἱδρυθεῖσαν τῷ 1060 ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Γουαλβέρτου. Ἡ μονὴ κεῖται εἰς ὕψος 967 μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης ἐν μέσῳ ὡραίου δάσους καὶ στεγάζει σήμερον τὸ ἀγροτικὸν ἰνστιτοῦτον τῆς Ἰταλίας. Κατὰ τὸ θέρος ἡ κοιλὰς συχνάζεται πολὺ ὑπὸ τῶν περιηγητῶν,

Ἡ μονὴ τῆς Βαλλομπρόζα ἐν τῇ ὁμωνύμῳ κοιλάδι.

ὀφείλει δὲ τὸ ὄνομά της εἰς τὴν σκιὰν τοῦ ἐν αὐτῇ δάσους (Vallis umbrosa = σκιερὰ κοιλάς).

Βαλλὸν (Wallon). Ἔθνος γαλατικόν· βλ. Βαλλῶνοι.

Digitized by Google

Βαλλὸν (Wallon), *Ἐρρῖκος-Ἀλέξανδρος*. Γάλλος ἱστορικὸς συγγραφεὺς καὶ πολιτικὸς (1812—1904). Μετὰ λαμπρὰς σπουδὰς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων, διωρίσθη ὑφηγητὴς καὶ ἐδίδασκε τὴν ἱστορίαν εἰς τὰ κολλέγια τοῦ Μεγάλου Λουδοβίκου καὶ τοῦ Ρολέν, κατόπιν δὲ εἰς τὸ πανεπιστήμιον ὡς ἀντικαταστάτης τοῦ Μισελέ, διορισθέντος ὑπουργοῦ. Τῷ 1838 ἐδημοσίευσε τὸ σύγγραμμά του «Croyance à l'immortalité de l'âme avant Christianisme» καὶ τὴν μελέτην περὶ «le Droit d' asile», εἶτα δὲ κατέλαβε τὴν ἕδραν τῆς ἱστορίας, ἣν ἵδρυσεν ὁ Βίκτωρ Κουζέν. Κατόπιν διεδέχθη τὸν Γκιζὼ εἰς τὴν ἕδραν τῆς νεωτέρας ἱστορίας, τὴν ὁποίαν διετήρησε μέχρι τοῦ 1888, διακόψας τὰς παραδόσεις ἐπί τινα χρόνον τῷ 1871 διὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πολιτικήν. Τῷ 1858 ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῶν γραμμάτων, ἀπὸ δὲ τοῦ 1873 διετέλεσε διαρκὴς γραμματεὺς αὐτῆς. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἀκαδημία εἶχε βραβεύσει τὸ σύγγραμμά του «L'abolition de l'esclavage ancien et la servitude de la glèbe», τὸ ὁποῖον ἔγραψεν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ὑανόσκυ, ἀσχοληθέντος ἐπὶ τῆς νεωτέρας περιόδου.

Ἐρρῖκος Βαλλόν.

Τῷ 1874 ἐδημοσίευσεν ἕτερον ἔργον, τὴν «Histoire de l'esclavage dans l'antiquité», εἰς τὸ ὁποῖον ἐπετέθη μετὰ σπανίας δυνάμεως κατ' ἐκείνων οἵτινες θεωροῦν τὴν δουλείαν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὡς ἔγκλημα.

Κατὰ τὸ 1870, ὡς ἤρξατο ἡ πολιορκία τῶν Παρισίων, κατετάχθη εἰς ἡλικίαν 58 ἐτῶν ὡς ἐθελοντὴς εἰς τὴν πυροβολαρχίαν τῆς Πολυτεχνικῆς σχολῆς, μέχρις ὅτου ἐξελέγη ὑπὸ τοῦ διαμερίσματος τοῦ Βορρᾶ ὡς ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ ἐν τῇ ἐθνοσυνελεύσει. Μετέσχε κατόπιν τῆς πρώτης κυβερνήσεως ὡς ὑπουργὸς τῆς ἐκπαιδεύσεως, τῶν θρησκευμάτων καὶ τῶν καλῶν τεχνῶν, ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του δὲ ταύτην εἰσήγαγε καὶ ὑπεστήριξε τὸν νόμον περὶ ἐλευθερίας τῆς ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως. Ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἐξελέγη καὶ γερουσιαστής. Εἰς ἡλικίαν 91 ἐτῶν ἀνῆλθε διὰ τελευταίαν φορὰν τὸ βῆμα, ὅπως ὑποστηρίξῃ τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἑταιρειῶν. Μέχρι τοῦ θανάτου του παρευρίσκετο τακτικῶς εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς διοικήσεως τοῦ Ἰνστιτούτου Παστέρ, τοῦ ὁποίου ἦτο πρόεδρος. Προικισμένος δ' ἰσχυρᾶς κράσεως καὶ ἀκαταβλήτου φιλοπονίας, συνέγραψεν ἄπειρα ἔργα καὶ μονογραφίας, ὧν σπουδαιότερα εἶναι «Πολιτικὴ Γεωγραφία τῶν νεωτέρων χρόνων», «Πολιτικὴ Γεωγραφία τῆς Γαλλίας ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς», «Ἡ δουλεία εἰς τὰς ἀποικίας», «Ἰωάννα ντ' Ἀρκ», ἔργον λαβὸν τὸ ἀκαδημαϊκὸν βραβεῖον τοῦ Γκομπέρ, «Ριχάρδος Β'», «Ἡ τρομοκρατία», «Ὁ Ἅγιος Λουδοβῖκος καὶ ἡ ἐποχή του», «Ἱστορία τοῦ ἐπαναστατικοῦ δικαστηρίου», «Ὁ βίος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ», «Τὰ Ἱερὰ Εὐαγγέλια» κτλ. Εἰς αὐτὰ δὲ δὲν περιλαμβάνονται τὰ πολυάριθμα κριτικὰ ἄρθρα του ἅτινα ἐδημοσιεύθησαν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εἰς τὸ «Journal des savants» καὶ τὰ τριάκοντα δύο ὑπομνήματά του πρὸς τὴν «Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῶν γραμμάτων», τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι κολοσσιαῖον ἔργον τοῦ ἀκαταπονήτου τούτου σοφοῦ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Βαλλὸν** (Wallon), *Ἰωάννης*. Γάλλος συγγραφεὺς (1821—1882). Ἠσχολήθη μὲ τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν θεολογίαν καὶ ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Πρῶται φιλολογικαὶ μελέται», «Ὁ Κουζέν, ἡ ζωὴ καὶ τὰ ἔργα του», «Ὁ θετικισμός», «Ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ Ἰησουῖται», κτλ.

Μ. Δ. Β.

βάλλος (ὁ) (Ballus) *[Ζωολογ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀττιδιδῶν*. Αἱ ἀράχναι αὗται διακρίνονται ἐκ τοῦ εὐρέος καὶ πεπιεσμένου ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω κεφαλοθώρακος καὶ τῶν σχετικῶς μεγάλων, ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ ζῴου, ὀφθαλμῶν οἵτινες εἶναι τοποθετημένοι ἐπὶ τοῦ ἄνω ὀπισθίου μέρους τοῦ κεφαλοθώρακος. Οἱ πόδες των εἶναι βραχεῖς· οἱ πρόσθιοι παχύτατοι μὲ πεπιεσμένας καὶ εὐρείας ἀρθρώσεις, οἱ ὀπίσθιοι λεπτότατοι. Αἱ χηλικαὶ προσακτρίδες μικραὶ καὶ κεκαλυμμέναι διὰ πολλῶν μικρῶν ὀδοντωτῶν αἰχμῶν πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν ἐπιφάνειαν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο γνώρισμα ἀπομακρύνει τὸ γένος τοῦτο πάντων τῶν λοιπῶν τῆς αὐτῆς οἰκογενείας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι: *βάλλος ὁ πεπιεσμένος* (Ballus depressus). Εἶναι κοινοτάτη ἀράχνη εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην καὶ ἀπαντᾷ ἀφθόνως τὸ θέρος ἐπὶ τῶν διαφόρων φυτειῶν. Τὸ μέγεθός της εἶναι μικρόν, καὶ ὁ χρωματισμός της φαιὸς γενικῶς, πλὴν τῶν ὀπισθίων ποδῶν, οἵτινες εἶναι κίτρινοι καὶ φέρουσι μελανὰς ῥαβδώσεις.

Δ. Ν. Π.

Βάλλοτ (Wallot), *Παῦλος*. Περιώνυμος Γερμανὸς ἀρχιτέκτων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Γκρόπιους καὶ τοῦ Χίτσιγκ. Συμμετασχὼν εἰς τὸν δεύτερον διαγωνισμὸν διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ σχεδίου τοῦ οἰκοδομήματος τῆς Βουλῆς τοῦ Βερολίνου, ἔλαβε τὸ πρῶτον βραβεῖον καὶ τὴν ἐντολὴν νὰ προβῇ εἰς τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ κτιρίου τούτου. Τοῦ πρώτου βραβείου ἐπίσης ἔτυχεν ἐν τῷ διαγωνισμῷ διὰ τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ «*Ναοῦ τοῦ Σταυροῦ*» ἐν Δρέσδῃ. Ἐξ ἄλλου συνειργάσθη εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ μεγαλειώδους μνημείου *Νίντερβάλντ*, τῆς γεφύρας τῆς Στεφανίας ἐν Βιέννῃ καὶ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ τῆς Φραγκφούρτης.

Α. Δ.

βαλλοτία (ἡ) (Vallota) *[Βοταν.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμαρυλλιοειδῶν*. Εἶναι φυτὰ ποώδη, ἰθαγενῆ τῆς νοτίου Ἀμερικῆς. Γνωστότερον εἶδος τοῦ γένους τούτου εἶναι *βαλλοτία ἡ πορφυρᾶ* (Vallota purpurea) διακρινόμενον ἐκ τῆς βολβοειδοῦς ῥίζης του. Καλλιεργεῖται ὡς κοσμητικόν.

Δ. Ν. Π.

Βαλλόττι (Vallotti), *Φραγκῖσκος-Ἀντώνιος*. Θεωρητικὸς ὀργανιστὴς τοῦ *Σαντουαρίου τῆς Πάδοβας* (1697—1780). Τοῦ μουσουργοῦ τούτου ἐδημοσιεύθη ἱκανὸς ἀριθμὸς ἐκκλησιαστικῶν συνθεμάτων καὶ τὸ πρῶτον βιβλίον τοῦ ἔργου «Θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ γνῶσις τῆς νεωτέρας μουσικῆς». Ἀντιθέτως πρὸς τὸν Ραμὼ ὁ Βαλλότι βασίζει τὴν κλίμακα ἐπὶ τῶν ἁρμονικῶν: 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, καὶ 16.

Δ. Λ.

Βαλλοττὸν (Vallotton), *Φῆλιξ*. Ἑλβετὸς ζωγράφος καὶ γελοιογράφος, γεννηθεὶς ἐν Λωζάννῃ τῷ 1865 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1925. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἱδρυτῶν τοῦ «Salon d'automne» καὶ ἐπεδόθη εἰς ὅλα τὰ εἴδη τῆς ζωγραφικῆς, ἐπιδείξας πανταχοῦ ἰσχυρὰν ἀτομικότητα. Τὰ ἔργα του μαρτυροῦσιν, ὅτι κατέβαλλε μεγαλυτέραν προσοχὴν εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν πραγματικότητα παρὰ εἰς τὴν ἁρμονικὴν σύνθεσιν. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ διακρίνονται ἡ «Ἀνάπαυσις», ἡ «Ἀρχαϊκὴ

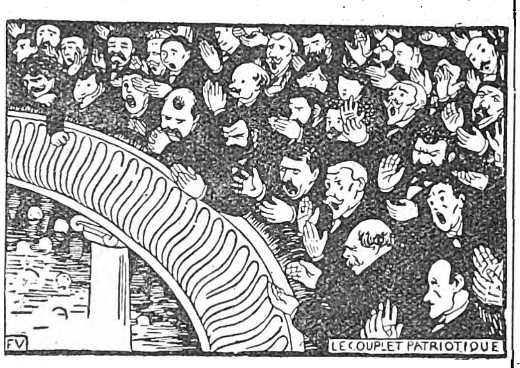

Βαλλοττόν: *Τὸ πατριωτικὸν ᾆσμα.*

Ἑσπέρα», ἡ «Ἀνάγνωσις», τὰ «Ἄνθη», ἡ «Εὐρώπη», τὸ «Μῖσος» καὶ ὁ «Περσεύς». Ὁ Βαλλοττὸν ὀφείλει τὴν μεγάλην φήμην αὐτοῦ ἰδίᾳ ὡς γελοιογράφος, ἀλλ' αἱ γελοιογραφίαι του δὲν προκαλοῦσι τὸν γέλωτα καὶ τὴν εὐθυμίαν, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν μελαγχολίαν καὶ τὰ δάκρυα, χωρὶς ὅμως ἡ τοιαύτη συναισθηματικὴ κατάστασις νὰ διεγείρῃ τὴν ἀντιπάθειαν καὶ τὸ μῖσος. Ὁ πίναξ «Μικροὶ ἄγγελοι» παριστάνει μικρὰ παιδία, μὴ φοιτῶντα εἰσέτι εἰς τὸ σχολεῖον. Ταῦτα συνοδεύουσιν εἰς μίαν τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως μετὰ κραυγῶν καὶ ἰαχῶν καὶ μεθ' ἁπλοϊκῆς εὐθυμίας ἀστυνομικόν, ὡς ἐὰν οὗτος ἦτο ἁπλοῦν ἀντικείμενον διασκεδάσεώς των. Εἰς τὴν «Κηδείαν» δεικνύεται ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν ἐπιδεικτικῶς καὶ συμβατικῶς διαδηλούντων τὴν ψυχικὴν ὀδύνην των, ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ προσφιλοῦς προσώπου, γνωρίμων καὶ φίλων καὶ τῆς ἐπαγγελματικῆς ἀδιαφορίας τῶν νεκροθαπτῶν, διὰ τοὺς ὁποίους ἡ ἐν τῷ τάφῳ ἐναπόθεσις τῶν φερέτρων εἶναι καθημερινὴ ἀπασχόλησις, οὐδεμίαν συνεπαγομένη συγκίνησιν ἢ λύπην.

Ἄλλα ὡραῖα ἔργα τοῦ Βαλλοτὸν εἶναι τὸ «Πατριωτικὸν Ἆσμα», «Ἡ βροχή», «Ἡ δολοφονία», «Ἡ θανατικὴ ἐκτέλεσις», «Ἡ συγχώρησις ἁμαρτιῶν», «Ὁ αὐτοκτόνος», ὅστις πηδᾷ εἰς τὸν Σηκουάναν, «Ὁ καυγᾶς στὸ καφενεῖο», «Τὰ λουόμενα κοράσια», «Ἡ καπελλοῦ» καὶ «Οἱ πέντε Κύκνοι».

Α. Δ.

Βάλλραφ (Wallraf), *Φερδινάνδος-Φραγκῖσκος*. Γερμανὸς πολυΐστωρ (1748—1824). Ἐσπούδασε θεολογίαν, φιλοσοφίαν, ἱστορίαν καὶ φυσικὰς ἐπιστήμας. Τῷ 1786 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς φυσικῆς ἱστορίας, τῆς βοτανικῆς καὶ τῆς αἰσθητικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Κολωνίας καὶ συγχρόνως διευθυντὴς τοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ βοτανικοῦ κήπου. Ὁ Βάλλραφ διεκρίθη καὶ ὡς νομισματολόγος, γράψας περισπούδαστον σχετικὴν πραγματείαν. Τὰ πορίσματα τῶν ἱστορικῶν του ἐρευνῶν εὑρίσκονται ἐν τῇ «Sammlung von Beiträgen zur Geschichte der Stadt Köln». Τὰς πλουσίας καλλιτεχνικὰς καὶ ἐπιστημονικάς του συλλογὰς κατέλιπεν εἰς τὴν γενέτειραν πόλιν, ἀποτελοῦσι δ' αὗται τὰ σπουδαιότερα κειμήλια τοῦ μουσείου τῆς Κολωνίας, ὅπερ καὶ φέρει τὸ ὄνομά του.

Α. Δ.

Βάλλς (Valls) *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ταρραγκόνε τῆς Καταλωνίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀγκουέρρα, γνωστὴ διότι παρ' αὐτὴν οἱ Γάλλοι ἐνίκησαν τοὺς Ἱσπανοὺς τὴν 25ην Φεβρουαρίου 1809.

Βάλλχοφ (Wallhof) *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς Λεττονίας παρὰ τὰ λιθουανικὰ σύνορα, γνωστὴ ἐκ τῆς παρ' αὐτὴν νίκης τῶν Σουηδῶν, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ βασιλέως Γουσταύου Ἀδόλφου, ἐναντίον τῶν Πολωνῶν, ὑπὸ τὸν πρίγκιπα Σαπιέχα, τὴν 7ην Ἰανουαρίου 1626, ἡ ὁποία ἐξησφάλισεν εἰς τοὺς πρώτους τὴν κατάκτησιν τῆς Κούρλαντ.

Χ. Δ.

βάλλω· ἀόρ. ἐνεργ. *ἔβαλον*, παθ. ἀορ. *ἐβλήθην*, παθ. μετ. *βεβλημένος*· κάμνω τι νὰ ἀπομακρυνθῇ, ἐξακοντίζω, ῥίπτω: «τὸ ὅπλον βάλλει εἰς ἀπόστασιν χιλίων μέτρων»· || κτυπῶ: «βάλλει κατὰ πρόσωπον,—καιρίως»· || μεταφ. ἐπιρρίπτω, προσάπτω: «βάλλει κατ' αὐτοῦ ποικίλας μομφὰς καὶ συκοφαντίας». [Βλ. καὶ βάζω.]

Βαλλῶνοι (Wallons). Οὕτω καλοῦνται οἱ ἐν Βελγίῳ κατοικοῦντες Γαλάται, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὸν πληθυσμὸν τῶν βελγικῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Ναμούρ, τῆς Λιέγης, τῆς Ἀννωνίας, τοῦ Λουξεμβούργου καὶ τοῦ νοτίου μέρους τῆς Βραβάντης. Ἀνέρχονται εἰς τρία περίπου ἑκατομμύρια, λαλοῦσιν ἰδίαν γλῶσσαν, ἡ ὁποία θεωρεῖται ὡς διάλεκτος τῆς γαλλικῆς μετὰ στοιχείων γερμανικῶν, καὶ διακρίνονται διὰ τὴν ζωηρότητα τοῦ χαρακτῆρός των. Οἱ λοιποὶ κάτοικοι τοῦ Βελγίου, φλαμανδικῆς καταγωγῆς, ῥιζικῶς διαφορετικοῦ χαρακτῆρος ἀπὸ τοὺς Βαλλώνους, ὁμιλοῦντες τὴν φλαμανδικὴν γλῶσσαν, εὑρίσκοντο ἐν διαρκεῖ διαστάσει πρὸς αὐτοὺς λόγῳ τῆς καθιερώσεως ὡς ἐπισήμου γλώσσης τοῦ κράτους τῆς γαλλικῆς. Εἰς πάντα τὰ ἐν Βελγίῳ ἀνώτερα ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα ἡ διδασκαλία ἐγίνετο μόνον γαλλιστί, οὕτω δὲ οἱ Φλαμανδοὶ ὑπεχρεοῦντο νὰ ἐκμανθάνουν καὶ τὴν γαλλικήν, καὶ εἶχον τὴν ἐντύπωσιν ὅτι καταπιέζονται ὡς ἐκ τούτου γλωσσικῶς καὶ οἰκονομικῶς. Παρὰ ταῦτα ὅμως κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον οἱ Φλαμανδοὶ ἐπέδειξαν ἑνότητα ἐθνικῆς συνειδήσεως πρὸς τοὺς λοιποὺς Βέλγους. Ἡ κατάστασις τῆς διγλωσσίας ἤρθη διὰ κρατικῆς ἀποφάσεως τοῦ 1923, ἥτις καθιέρωσεν ὡς γλῶσσαν διδασκαλίας καὶ τὴν φλαμανδικήν.

Βαλλῶνοι καλοῦνται καὶ οἱ ἐν Γαλλίᾳ κάτοικοι τῶν βορειοανατολικῶν ἐπαρχιῶν, οἱ ὁμιλοῦντες τὴν διάλεκτον τῶν Βαλλώνων. Οἱ Βαλλῶνοι ὑπῆρξαν ὀνομαστοὶ πολεμισταὶ καὶ μισθοφόροι στρατιῶται κατὰ τὸν τριακονταετῆ πόλεμον, εἶχον δὲ εἰδικὸν ξίφος, πλατὺ καὶ δίκοπον. *Βαλλωνικαὶ* φρουραὶ ἐκαλοῦντο καὶ ἱσπανικὰ στρατιωτικὰ σώματα τὰ ὁποῖα κατὰ πρῶτον κατηρτίσθησαν ἐκ κατοίκων τῆς βαλλωνικῆς Φλάνδρας.

Ἡ γλῶσσα τὴν ὁποίαν ὡμίλουν οἱ παλαιοὶ Βαλλῶνοι ἦτο μία ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων διαλέκτων τῆς langue d'oïl. Χρησιμοποιεῖται ἀκόμη ἐν Γαλλίᾳ εἴς τινα τμήματα τοῦ Βορρᾶ καὶ τῶν Ἀρδεννῶν. Χαρακτηριστικόν της εἶναι αἰσθητικὴ καὶ ἰδιάζουσα προφορὰ τῶν διφθόγγων, προσῳδιακός τις τόνος τῶν φωνηέντων, προφορὰ τοῦ e προσεγγίζουσα πρὸς τὴν τοῦ i, τοῦ i πρὸς τὴν τοῦ u κλπ. Ἐν τῇ γλώσσῃ ταύτῃ ἔχουν γραφῆ κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους ᾄσματα θρησκευτικοῦ περιεχομένου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Cambresier*: Dictionnaire wallon-français (Λιέγη 1787). — *Remacle*: Dictionnaire wallon-français (Λιέγη 1823), — *Grandgagnage*: Dictionnaire étymologique de la langue wallone (Λιέγη 1845—1850). — *Chavée*: Dictionnaire français et wallon (Παρίσιοι 1857). — *Tailliat*: Recueil d' actes des XIIe et XIIIe siécles en langue wallone du nord de la France (Ντουαὶ 1849). — *Von Wahlenberg*: De lingua francica Rheni inferioris (Βόννη 1849).

Θ. Π.

Βαλλωριὰ (Vallauria). Χαράδρα κειμένη ΒΑ τοῦ χωρίου Τεοὺς (Théus), ἐν Γαλλίᾳ, ἐν τῷ νομῷ τῶν Ἄνω Ἄλπεων, εἰς ἀπόσταοιν 33 χιλιομέτρων ἀπὸ τὸ Ἀμμπρὲν (Embrun) καὶ εἰς ὕψος 800 μέχρι 1100 μέτρων. Ἡ χαράδρα αὕτη εἶναι ἀξία λόγου, διότι ἐν αὐτῇ εὑρίσκονται διακόσιαι περίπου πυραμιδοειδεῖς αἰχμαί, σχηματιζόμεναι ὑπὸ τῶν βράχων καὶ ἀποκαλούμεναι συνήθως *καπνοδόχοι τῶν νεραΐδων*. Περὶ τὰς πεντήκοντα ἐκ τῶν αἰχμῶν αὐτῶν ὑποβαστάζουν εἰσέτι ὀγκώδη λίθον ἐν εἴδει πίλου ἢ κιονοκράνου. Αὗται ὀνομάζονται *κεκαλυμμέναι στῆλαι* τῆς Βαλλωριὰ καὶ εἶναι περισσότερον ἀξιοπερίεργοι ἀπὸ ἄλλας ὁμοίας τοῦ Σαίν-Ζερβαί-λε-μπαὶν τῆς Ἄνω Σαβοΐας, τῆς Οὐζὲν ἐν τῷ καντονίῳ Βαφαὶ τῆς Ἑλβετίας, τοῦ Ρίττεν παρὰ τὸ Μπόλτζανο τοῦ νῦν ἰταλικοῦ Τυρόλου κ. τ. λ.

Μ. Δ. Β.

βαλλωτὴ (ἡ) (Ballota) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χειλανθῶν*. Εἶναι πόαι ἰθαγενεῖς τῶν παρὰ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν χωρῶν. Ἐκ τῶν 25 περίπου εἰδῶν ἅτινα περιλαμβάνει τὸ εἶδος γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Βαλλωτὴ ἡ δασεῖα* (Ballota hirsuta), ἀπαντῶσα καὶ παρ' ἡμῖν ἐν Κρήτῃ καὶ Ἠπείρῳ. *Βαλλωτὴ ἡ μέλαινα* (Ballota nigra), γνωστὴ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *βρωμόχορτο* καὶ *πιπερίτσα*. *Βαλλωτὴ τὸ ψευδοδίκταμνον* (Ballota pseudodictamnus) ἀπαντῶσα ἐπίσης καὶ

Digitized by Google

παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *μαυρόμαργο*. *Βαλλωτὴ ἡ κρατηροφόρος* (Ballota acetabulosa) γνωστὴ ὑπὸ διάφορα ὀνόματα, ὡς *φάσσα*, *ἀγκαρδιά*, *ἀποπουλιά*, *ἀνεμοφωλιά*, *λυχναράκι* κ. τ. λ. *Ἡ βαλλωτὴ ἡ κρατηροφόρος* ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου ὑπὸ τὸ ὄνομα *φλομὶς τρίτη* «ἡ καλουμένη λυχνῖτις, ὑπὸ δέ τινων θρυαλλίς, φύλλα τρία ἢ καὶ πλειότερα παχέα, λιπαρά, δασέα εἰς ἐλλύχνια χρησίμη». Οἱ κάλυκες τοῦ τελευταίου τούτου φυτοῦ καὶ σήμερον ἔτι χρησιμοποιοῦνται ἀντὶ λουμινίων, ἅτινα διαλαλοῦνται εἰς τὰς ὁδούς, ὡς χορτάρινα λουμίνια.
Δ. Ν. Π.

Βαλμάδα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται παρὰ τὸ δέλτα τοῦ Ἀξιοῦ, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ τοῦ ποταμίου ὕδατος. Κάτ. (1928) 1149. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ ἐπὶ ὥραν ἀπὸ τῆς ἕδρας ἀπέχον χωρίον *Βραχιὰ* (τέως *Καγιαλῆ*, κάτ. 261). Μετὰ τῆς πλησιεστέρας κωμοπόλεως Χαλάστρας (τέως Κουλακιᾶς) συνδέεται διὰ καρροποιήτου ὁδοῦ (45'), μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης δὲ σιδηροδρομικῶς, διερχομένης ἐκεῖθεν (εἰς ἀπόστασιν ὥρας) τῆς ἐξ Ἀθηνῶν γραμμῆς τῶν Σ.Ε.Κ. Ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμὸς τοῦ χωρίου κεῖται παρὰ τὴν μεγάλην γέφυραν τοῦ Ἀξιοῦ (ἐκ Θεσσαλονίκης χμτρ. 21).

Ἡ Βαλμάδα, ἥτις γράφεται καὶ *Βαλμάς*, φαίνεται ὅτι ἐκτίσθη πρὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, δεδομένου ὅτι ἐν αὐτῇ ὑπάρχει ἐκκλησία μὲ ἐπιγραφὴν χρονολογουμένην ἀπὸ τοῦ 1803. Ὑφίστατο ὅμως μεγάλας καταστροφὰς ἐκ πλημμύρας τοῦ Ἀξιοῦ, ὅστις διήρχετο νοτιοδυτικῶς καὶ πολλάκις μέσῳ αὐτῆς. Τῷ 1905 διερρυθμίσθη ἡ κοίτη του, ὥστε νὰ διέρχεται ἀνατολικῶς τοῦ χωρίου καὶ τῷ 1923 κατεσκευάσθη πρόχωμα εἰς τὴν ὄχθην αὐτοῦ εἰς μῆκος 3.000 μέτρ., ἀσφαλίζον τὰς οἰκίας αἵτινες κατεχώνοντο πρότερον ὑπὸ τῆς παρασυρομένης κατὰ τὰς πλημμύρας ἰλύος. Δ. Ε. Μ.

—**Βαλμάδα**, ἢ ***Βαλμὰς*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βάλτου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 87. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία καὶ συνοικισμοὶ *Τσακνοχῶρι* (κάτ. 190), *Δρόμιστα* (κάτ. 123), *Θηρσκῆσι* (κάτ. 191), *Μαρλέση* (κάτ. 94), *Μενίδιον* (κάτ. 78), *Βοϊδολείβαδο* (κάτ. 103) καὶ *Λαγκάδα* (κάτ. 72). Διὰ τοῦ ἀπὸ 19 Μαρτίου 1928 Διατάγματος ἡ Λαγκάδα ἀπετέλεσεν ἰδίαν κοινότητα, μὴ λειτουργήσασαν ἔτι. Ἡ Βαλμάδα ἀπὸ τοῦ *Πατιοπούλου* (τέως *Συντέκνου)* ἀπέχει ἐπὶ 4 ὥρ. 30'.
Δ. Ε. Μ.

Βαλμαινὰν (ἑβραϊστὶ *Μπεαλὼθ*) *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Ὄνομα πόλεως ἀνηκούσης εἰς τὴν φυλὴν τοῦ Ἰούδα, ἐκ τῶν νοτιωτάτων τῆς Παλαιστίνης, ἧς δὲν ἔχει εἰσέτι καθορισθῆ ἡ τοποθεσία (Ἰησ. Ναυῆ ιε' 24).
Π. Ι. Μ.

Βαλμαλὲτ (Valmalette), ***Λουδοβῖκος - Φραγκῖσκος***. Γάλλος φιλόλογος (1768—1830). Σῴζονται τὰ ἑξῆς ἔργα του: «Ὁ ἐνθουσιασμός», κωμῳδία ἔμμετρος εἰς πέντε πράξεις (1809), «Ἡ κωφάλαλος», εἰς τρεῖς πράξεις (1815), «Συλλογὴ ποιημάτων» (1814), «Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Μολιέρον», «Μῦθοι» καί τινα ἄλλα.
Κ. Ι. Ν.

Βαλμὰν (Walman). Φυλὴ παπουανικὴ τῆς Μελανησίας, κατοικοῦσα εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Μπερλινχάφεν τῆς χώρας Κάϊζερ Βίλχελμ νοτιοανατολικῶς τῆς Νέας Γουϊνέας. Θ. Χ. Σ.

Βαλμανδοῦρα *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Καλανίστρων τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος.

Βαλμαρκώδης. Ἐπωνυμία τοῦ *Διὸς* ἐπὶ πολλῶν ἐπιγραφῶν ναοῦ αὐτοῦ παρὰ τὴν Βηρυττὸν ἐν Συρίᾳ. Φαίνεται ὅτι εἰς τὸ πρῶτον συνθετικὸν πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ ἡ λέξις *Βάαλ*, ἀφοῦ ἡ λέξις *Βῆλος* ἀναφέρεται συχνὰ ἐπὶ ἐπιγραφῶν τοῦ τόπου τούτου. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βαλμὰς *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Βαλμάδα**.

βαλμᾶς (ὁ)· ἰδιωματ. ἱπποφορβός, ὁ βοσκὸς ἵππων ἢ ἡμιόνων· ‖ ὁ μισθώσας τὸν ἵππον ἢ ἡμίονόν του πρὸς ἁλωνισμόν.

—*[Λαογρ.]* Τὸν ὅρον χρησιμοποιοῦν κυρίως οἱ νομάδες ἢ ἡμινομάδες κτηνοτρόφοι τῆς Ἑλλάδος, οἱ ὁποῖοι ἐκτὸς τῶν ποιμνίων των ἔχουν καὶ μέγαν ἀριθμὸν ὑποζυγίων διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν σκηνῶν των καὶ τῶν ἄλλων ἀντικειμένων τοῦ ποιμνιοστασίου. Ἡ λέξις *βαλμᾶς* εἶναι ἀγνώστου ἐτυμολογίας. Τὸ ἔργον ἐπίσης τοῦ βαλμᾶ δὲν πρέπει νὰ συγχέηται μὲ τὸ ἔργον τοῦ *ἱπποκόμου* ἢ *σεΐζη*. Ὁ ἱπποκόμος περιποιεῖται τοὺς σταυλοδιαίτους ἵππους· εἶναι ὑπηρέτης τοῦ ἵππου καὶ τοῦ ἰδιοκτήτου τοῦ ἵππου συγχρόνως. Τοὐναντίον τὸ ἐπάγγελμα τοῦ βαλμᾶ εἶναι ἐλευθεριώτερον καὶ οἱ μετερχόμενοι αὐτὸ θεωροῦν ἑαυτοὺς μᾶλλον φύλακας παρὰ ὑπηρέτας. Οἱ νομάδες ποιμένες δὲν γίνονται οἱ ἴδιοι βαλμάδες παρὰ ἐν μεγίστῃ ἀνάγκῃ. Ἐκλέγουν τοὺς φύλακας τῶν ὑποζυγίων των ἀπὸ τὰς τάξεις τῶν ἀκτημόνων γεωργῶν καὶ πλὴν τῆς μισθοδοσίας χορηγοῦν εἰς αὐτοὺς καὶ τροφήν. Ἡ λέξις εἶναι ἄγνωστος εἰς τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχει νομαδικὴ κτηνοτροφία. [Βλ. καὶ λ. γκιώνης.] Κ. ΦΑΛΤΑΪΤΣ

Βαλματζιόρε (Valmaggiore) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Αὐλὼν τῆς χερσονήσου τῆς Ἰστρίας ἐν τῷ κολπίζοντι λιμένι τῆς Πόλας. Ὅτε ὁ λιμὴν οὗτος ἦτο ναύσταθμος πολεμικὸς τῆς Αὐστροουγγαρίας, ὁ αὐλὼν Βαλματζιόρε ἦτο ἀποκεκλεισμένος εἰς τὴν ναυτιλίαν, ἅτε χρησιμοποιούμενος διὰ γυμνάσια βολῆς. Σ. Ε. Λ.

Βάλμαχ. Ἀρχηγὸς *Σαβείρων* (ἤτοι Οὕννων περὶ τὸν Καύκασον) μισθοφόρων κατὰ τὴν τελευταίαν ἐκστρατείαν τῶν Βυζαντινῶν ἐναντίον τῆς Περσίας ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ Α' (527—565).

Βάλμη *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἀγραπιδοχωρίου τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος.

Βαλμίκι (Valmiki). Περιώνυμος Ἰνδὸς ποιητής, ἀκμάσας κατὰ τὸν Θ' ἢ Ι' π. Χ. αἰῶνα. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται ἡ ἀνακάλυψις τῆς «*σλόκα*», ἤτοι τοῦ διστίχου τῶν σανσκριτικῶν ἐπῶν. Ἐπίσης θεωρεῖται ὡς ποιητὴς τοῦ μεγαλειώδους ἰνδικοῦ ἔπους «Ραμαγιάνα», ἀλλὰ πολλοὶ ἰνδολόγοι παραδέχονται, ὅτι πρόκειται περὶ καθαρῶς φανταστικοῦ προσώπου.
Α. Δ.

Βαλμὸν ***ντὲ Μπομὰρ*** (Valmont de Bomare), ***Ἰάκωβος-Χριστόφορος***. Γάλλος φυσιοδίφης (1731—1807). Περιηγήθη τὰς Ἄλπεις, τὰ Πυρηναῖα, τὴν Ἑλβετίαν, τὴν Ἰταλίαν, τὴν Γερμανίαν, τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Σουηδίαν, τὴν Ἰαπωνίαν καὶ τὴν Ἰσλανδίαν καὶ θεωρεῖται εἷς τῶν ἐκλαϊκευτῶν τῆς ἐπιστήμης τῆς φυσικῆς ἱστορίας. Ἐδημοσίευσε «Λεξικὸν τῆς φυσικῆς ἱστορίας», τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ πρῶτον ἐκδοθὲν καὶ τὸ μεθοδικώτερον τῆς ἐποχῆς του εἰς τὸ εἶδός του. Ἔγραψεν ἐπίσης καὶ «Ὀρυκτολογίαν».

Βαλμοντόνε (Valmontone) *[Γεωγρ.]*. Μικρὰ πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Λατίῳ, ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ρώμης εἰς Νεάπολιν ὁδοῦ, εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας πόλεως Τολέριον (Tolerium), ἔχουσα μεσαιωνικὸν φρούριον καὶ περὶ τὰς 5000 κατοίκων.

Βάλμπ (Walb), ***Ἐρνέστος***. Γερμανὸς οἰκονομολόγος, διακριθεὶς ἰδίᾳ διὰ τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ ὡς καθηγητοῦ τῶν ἐμπορικῶν καὶ οἰκονομολογικῶν ἐπιστημῶν ἐν τῇ Ἀνωτάτῃ Ἐμπορικῇ Σχολῇ τῆς Στοκχόλμης (1910) καὶ ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Κολωνίας (1920) καὶ τοῦ Φριμπούργκ (1921). Α. Δ.

— **Βάλμπ** (Walb), ***Ἐρρῖκος***. Γερμανὸς ὀφθαλμίατρος καὶ ὠτολόγος γεννηθεὶς ἐν Φρεισδόρφῃ παρὰ τὴν Βόννην. Τῷ 1884 ἐγένετο ἔκτακτος καὶ τῷ 1898 τακτικὸς καὶ ἐπίτιμος καθηγητής. Αἱ ἐργασίαι αὐτοῦ ἀφορῶσι τὴν θεραπείαν τῶν παθήσεων τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἰδίως τῆς ῥινὸς καὶ ὤτων, τὰς σχέσεις τῶν ἀμυγδαλῶν πρὸς τὸ ἀκουστικὸν ὄργανον. Ο. Ρ.

Βαλμπὲλ (Valbelle), ***Ἰωάννης - Βαπτιστὴς ντέ—***. Γάλλος ναυτικὸς (1627—1681) τὸν ὁποῖον κατέστησε γνωστὸν σειρὰ ἀνδραγαθιῶν του, κατὰ τῶν Ἄγγλων ἰδίᾳ, οἵτινες μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας καὶ θυσίας κατώρθωσαν νὰ καταστρέψουν τὸ πλοῖόν του «*Περσεύς*». Ὁ Λουδοβῖκος XIV τὸν προήγαγεν εἰς ναύαρχον τοῦ στόλου τῆς Τουλών, διὰ τὴν τόλμην καὶ αὐτοθυσίαν του. Ὁ πάπας Ἰννοκέντιος XI τὸν ἐκάλεσεν εἰς Ρώμην ὅπως ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν τῶν γαλερῶν του, ἀλλ' οὗτος ἠρνήθη.

Εἷς τῶν ἀπογόνων του ἐδοξάσθη κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ Φραγκίσκου Α', μέλος δὲ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, ὁ ***Ἀντώνιος Βαλμπέλ***, συνέγραψεν ἔργον περιγράφον τὰς ταραχὰς τῆς Μασσαλίας. Κ. Ι. Ν.

βαλμπελλίτης (ὁ) (Valbellit) *[Πετρογρ.]*. Πετρώματα ἀνήκοντα εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν πυριγενῶν πετρωμάτων *περιδοτιτῶν*. Εἶναι λεπτοκοκκώδη ὑπομέλανα μὲ φλοιοὺς ἀποσαθρώσεως ἐρυθροκαστανοφαίου χρώματος. Συνίστανται κυρίως ἐκ βρονζίτου, ὀλιβίνου, καστανοφαίου κεροστίλβης καὶ πρὸς τούτοις φέρουν καὶ πράσινον σπινέλλιον, μαγνητίτην καὶ μαγνητοπυρίτην. Ἀποτελοῦν φλέβας ἐντὸς νοριτικῶν πετρωμάτων τῶν κοιλάδων Valbella, Rimella καὶ Strono, εἰς τὸ Πεδεμόντιον τῆς Ἰταλίας. Κατὰ τὸν Niggli κατατάσσονται εἰς τὰ ὑπερφεμικὰ μάγματα τῆς ἀσβεστο - ἀλκαλικῆς σειρᾶς. Γ. Κ. Γ.

Βάλμπο (Valbo) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Σουηδίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Γκαίφλεμποργ, ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Μποτνίας, ἔχουσα περὶ τὰς 7500 κατοίκων.

Βαλμπὸρ *[Σκανδ. Μυθολ.]*. Ἡρωῒς σκανδιναυϊκοῦ θρύλου, ἔχοντος ὡς ἑξῆς: Ἡ Βαλμπὸρ τρέφει σφοδρὸν ἔρωτα πρὸς τὸν νεαρὸν *Ἄξελ*, ἀλλὰ συνδέεται μετ' αὐτοῦ διὰ συγγενικῶν δεσμῶν καὶ ἡ ἐκκλησία ἀπαγορεύει ῥητῶς τὴν ἕνωσίν των. Ὁ Ἄξελ ἀναγκάζεται νὰ μεταβῇ εἰς Ρώμην, ὅπως ζητήσῃ ἄδειαν γάμου παρὰ τοῦ μεγάλου ποντίφηκος. Μετὰ πάροδον δὲ πέντε ἐτῶν ἐπιστρέφει εἰς τὴν πατρίδα του ἐφωδιασμένος μὲ τὴν σχετικὴν παπικὴν ἄδειαν. Ἀλλ' ἡ χαρὰ τῶν μνηστήρων εἶναι ἐφήμερος. Καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Ἄξελ ὁρκίζεται αἰωνίαν πίστιν εἰς τὴν Βαλμπόρ, ὁ δακτύλιος, τὸν ὁποῖον θὰ ἔδιδεν εἰς τὴν μνηστήν του, ὀλισθήσας ἐκ τῶν δακτύλων του πίπτει εἰς τὸν τάφον τοῦ προπάππου αὐτῶν Χάραλντ. Τοῦτο ἀποτελεῖ κακὸν οἰωνόν. Πράγματι ὁ βασιλεὺς τῆς Νορβηγίας, ὅστις ἠρᾶτο τῆς Βαλμπόρ, θέλει ν' ἁρπάσῃ αὐτὴν ἐκ τῆς ἀγκάλης τοῦ Ἄξελ. Ὁ βασιλεὺς δὲν εἶναι τυραννικός, ἀλλ' ὁ σφοδρὸς πρὸς τὴν Βαλμπὸρ ἔρως του τὸν ἔχει ἀποτυφλώσει καὶ συμμαχεῖ μετὰ τοῦ μαύρου *Κνούτ*, δαίμονος τοῦ κακοῦ. Τὸ κώλυμα τοῦ γάμου των εἶχεν ἀρθῆ ὑπὸ τοῦ πάπα, ἀλλ' ὑπάρχει ἄλλο ἐμπόδιον. Ὁ Ἄξελ καὶ ἡ Βαλμπὸρ εἶχον βαπτισθῆ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ ἐρραντίσθησαν ἐκ τοῦ αὐτοῦ βαπτιστηρίου, ἄρα ὁ γάμος αὐτῶν ἦτο κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἐκκλησίας ἀδύνατος. Καὶ ὅταν οἱ δύο μνηστῆρες μεταβαίνουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅπως τελέσωσι τοὺς γάμους των, ὁ ἐπίσκοπος τοὺς ἀναγγέλλει ὅτι ἡ σύζευξίς των εἶναι ἀδύνατος. Σκληρὰ ἱεροτελεστία διαδέχεται ἐκείνην, ἥτις ἐπρόκειτο νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν εὐτυχίαν των. Ἑκάτερος τῶν μνηστήρων λαμβάνει τὸ ἄκρον συνδόνος, τὴν ὁποίαν εἷς μοναχὸς σχίζει διὰ σπάθης εἰς τὸ μέσον: σύμβολον αἰωνίου χωρισμοῦ.

Οἱ δύο ἐρασταὶ δὲν ἀπελπίζονται, ἀλλ' ἀποφασίζουν νὰ καταφύγωσιν εἰς μακρινὴν χώραν, ὅπως κρύψουν, ἄγνωστοι ἐκεῖ, τὴν εὐτυχίαν των. Καθ' ἣν ὅμως στιγμὴν ἀπέρχονται, ἀκούονται σαλπισμοί. Ὁ ἐχθρὸς πλησιάζει. Ὁ Ἄξελ δηλοῖ ὅτι δὲν δύναται νὰ φύγῃ πλέον. Ὀφείλει νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν πατρίδα καὶ τὸν βασιλέα του, καίτοι οὗτος εἶναι ἀντεραστής του. Συνάπτεται μυριόνεκρος μάχη, καθ' ἣν ὁ Ἄξελ πίπτει μαχόμενος μεθ' ὑπερανθρώπου ἡρωϊσμοῦ. Ὁ πόνος τῆς Βαλμπὸρ ἐκφράζεται διὰ ῥεμβώδους μελαγχολίας, ὁμοίας πρὸς τὴν τῆς Ὀφελίας τοῦ Ἀμλέτου. Ἀτενίζει ἐπὶ χρόνον μακρὸν τὸ νεκρὸν σῶμα τοῦ Ἄξελ καὶ παρακαλεῖ τὸν Γουλιέλμον, συμπολεμιστὴν τοῦ πεσόντος ἥρωος, ὅπως ψάλῃ τὸ παλαιὸν ᾆσμα τοῦ «Ἄγκρ καὶ τῆς Ἴλσας» καὶ σταματήσῃ εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὅπου ἡ Ἴλσα ἀνευρίσκει τὸν Ἄγκρ εἰς τὴν ἐκεῖθεν τοῦ τάφου ζωήν. Ἀλλὰ μόλις ὁ Γουλιέλμος ἐπλησίασεν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τοῦ ᾄσματος, στρέφει τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὴν Βαλμπὸρ καὶ βλέπει αὐτὴν νεκρὰν παρὰ τὴν σορὸν τοῦ Ἄξελ.

Ὁ Δανὸς ποιητὴς *Ὀλενσλέγκερ* ἐπραγματεύθη τὸ θέμα τοῦ θρύλου τούτου εἰς ἓν τῶν ὡραιοτέρων δραμάτων του ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἄξελ καὶ Βαλμπόρ». Α. Δ.

Βαλμὺ (Valmy) *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ Μάρνη.

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* Εἰς τὸ Βαλμὺ συνεκροτήθη τὴν 20ὴν Σεπτεμβρίου 1792 μάχη μεταξὺ τῶν Γάλλων καὶ τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων ἀποτελουμένων ἐκ τοῦ πρωσσικοῦ καὶ τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ καὶ τῶν Γάλλων μεταναστῶν τοῦ Κόμπλεντδ, ἀποτελεῖ δὲ αὕτη τὴν ἀρχὴν σειρᾶς θριάμβων τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ κατὰ τῶν εἰσβαλόντων εἰς τὴν Γαλλίαν συμμάχων. Εἰς τὸν συμμαχικὸν στρατὸν παρίστατο αὐτοπροσώπως ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας καὶ πλεῖστοι Γερμανοὶ ἡγεμόνες, τοῦ δουκὸς τῆς Βρουνσβίκης ἔχοντος τὴν γενικὴν διοίκησιν τοῦ στρατεύματος, τριπλασίου τοῦ παρατεταγμένου γαλλικοῦ στρατοῦ, διοικουμένου ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ντυμουριέ. Ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας, κηρύξας τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας, ἐζήτει τὴν ἄμεσον ἀπελευθέρωσιν τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου ΙΣΤ' καὶ τῆς Μαρίας Ἀντωανέττας, κρατουμένων εἰς τὸ Τάμπλ, καὶ τὴν ἀποκατάστασιν αὐτῶν εἰς τὰ μοναρχικά των δικαιώματα, ἀπειλῶν ὅτι θὰ κατέστρεφε τοὺς Παρισίους ἐκ θεμελίων καὶ θὰ ἠνάγκαζε νὰ πληρώσουν διὰ τῆς κεφαλῆς των οἱ πληρεξούσιοι τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως πᾶσαν τρίχα τῆς κεφαλῆς τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ'. Ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας, στηριζόμενος εἰς τὴν ὑπεροχὴν τοῦ στρατοῦ του, εἶχεν ἀναλάβει τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην ὡς στρατιωτικὸν περίπατον. Οἱ Πρῶσσοι εἶχον ἀποφασίσει νὰ φθάσωσιν εἰς Σαλὸν (Châlons) διερχόμενοι διὰ τῆς στενωποῦ τοῦ Ἰλὲτ ἐν τῷ δάσει τῆς Ἀργκόν. Εἰς τὴν στενωπὸν αὐτὴν ὁ στρατηγὸς Ντυμουριέ, ἀρχηγὸς τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ τοῦ Βορρᾶ, ἐσκέφθη νὰ ἀναχαιτίσῃ τοὺς προελαύνοντας Αὐστριακούς.

Τὸ σχέδιον τοῦ Ντυμουριὲ ἦτο τολμηρόν. Διὰ τῶν στρατευμάτων τῶν συγκεντρωθέντων εἰς Βαλανσιέν, καὶ τῶν τοῦ Σεδὰν καὶ τῆς στρατιᾶς τοῦ Μέτς, θὰ συνεκρατοῦντο οἱ Αὐστριακοί, ὁ δὲ Ντυμουριὲ θὰ ἐπέφερε περισπασμὸν τολμηρὸν εἰς Βέλγιον, ἐξαναγκάζων οὕτω τοὺς Αὐστριακοὺς νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸ σχέδιον τῆς εἰς Γαλλίαν εἰσβολῆς, διὰ νὰ προστατεύσωσι τὰς κινδυνευούσας Κάτω-Χώρας, ἀνηκούσας τῇ Αὐστρίᾳ. Ὁ Ντυμουριὲ ὅμως ὑπείκων εἰς τὴν ἀπαίτησιν τῆς κοινῆς γνώμης, ζητούσης τὴν κάλυψιν τῶν Παρισίων, συμφώνως πρὸς τὰς ὁδηγίας τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν, μετέβη τὴν 28 Αὐγούστου 1792 εἰς Σεδὰν καὶ κατηυθύνθη ἐκεῖθεν εἰς τὴν περιο-

Digitized by Google

χὴν τῆς Ἀργκόν, τῆς ὁποίας κατέλαβεν ὅλα τὰ σημεῖα διαβάσεως ἅτινα ἐκ Λωρραίνης φέρουσιν εἰς Καμπανίαν. Εἰς τὰς θέσεις αὐτὸς ὁ Ντυμουριὲ ἀνέμενεν ἐνισχύσεις. Ὁ δοὺξ τῆς Βρουνσβίκης κατὰ τὴν προέλασίν του, εὑρὼν τὴν δίοδον τοῦ Ἰλὲτ κατεχομένην παρὰ τοῦ Ντυμουριέ, δὲν ἀπεπειράθη νὰ ἐπιτεθῇ καὶ παραβιάσῃ ταύτην, ἀλλ' ἐσκέφθη νὰ ὑπερφαλαγγίσῃ παρακάμπτων αὐτούς. Ἐπειδὴ δμως ὁ Αὐστριακὸς στρατηγὸς Κλερφὲ εἶχε καταλάβει τὴν δίοδον τοῦ Κροὰ-ο-Μποά, δι' αὐτὸ ἡ θέσις τοῦ Ντυμουριὲ κατέστη πολὺ δυσχερής. Ἐν τούτοις ἐπωφελούμενος τῆς βραδύτητος τῶν Αὐστριακῶν διέφυγεν ἐπιτηδείως τὴν νύκτα, τάξας τὸν στρατόν του ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τοῦ Αἲν, ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Ὀτρύ, ἐπὶ ἀρίστης θέσεως.

Ὁ Ντυμουριὲ ἀφήσας στρατεύματα εἰς Ἀργκόν, παραλαβὼν δὲ καὶ τὸν κύριον ὄγκον τῶν στρατευμάτων του, κατέλαβε θέσεις πρὸ τῆς Σὰν-Μενεχούλ. Εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἔπαυε νὰ καλύπτῃ πλέον τοὺς Παρισίους, ἀλλ' εὑρίσκετο ἐπὶ τῶν νώτων τῶν ἐχθρῶν του. Οἱ Αὐστριακοὶ ἐσταμάτησαν τὴν περαιτέρω πρὸς Παρισίους προέλασίν των, καθότι αἱ συγκοινωνίαι των ἠπειλοῦντο παρὰ τοῦ Ντυμουριέ. Ἡ βραδύτης ἐξ ἄλλου τοῦ ἐχθροῦ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Γάλλους στρατηγοὺς Μπερνοβὶλ καὶ Κέλλερμαν νὰ ἑνωθῶσι μετὰ τοῦ

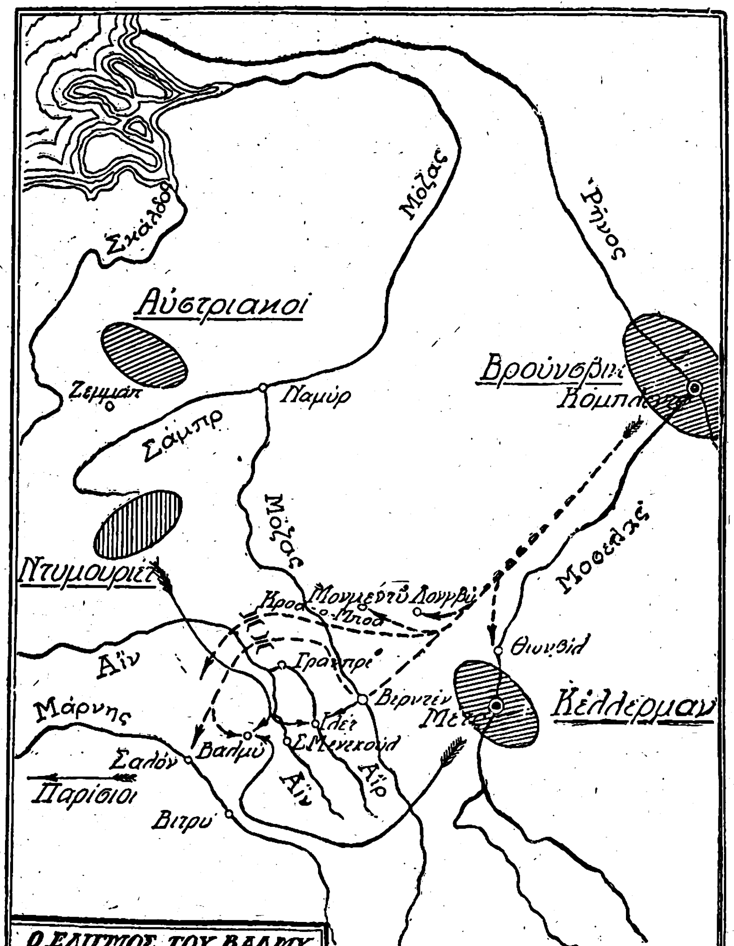

Ο ΕΛΙΓΜΟΣ ΤΟΥ ΒΑΛΜΥ
4-20 Σεπτεμβρίου 1792

Ντυμουριὲ τὴν 19 Σεπτεμβρίου. Ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἠρίθμει 52.000 μαχητάς, παρέταξε δὲ 36.000 ἄνδρας μὲ 40 πυροβόλα. Ὁ πρωσσικὸς στρατὸς εἶχε δύναμιν 34.000 μαχητῶν.

Τὴν πρωΐαν τῆς 20 Σεπτεμβρίου 1792 ὁ δοὺξ τῆς Βρουνσβίκης, θαυμαστὴς τῆς στρατηγικῆς τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου, ἤρξατο τῆς ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ Βαλμὺ διὰ σφοδροῦ πυρὸς πυροβολικοῦ, ὅπερ ἔφερε σύγχυσιν εἰς τὰς γαλλικὰς γραμμάς. Ἀλλ' ὁ Κέλλερμαν, τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ, ἐπανέφερε τὴν τάξιν, διατάξας ὅπως μὴ πυροβολήσωσιν, ἀλλ' ἀφίνοντες τοὺς Πρώσσους νὰ πλησιάσουν, ἐπιτεθῶσι κατ' αὐτῶν διὰ τῶν λογχῶν. Ὅταν ἐπλησίασεν ὁ ἐχθρός, ὑψώσας οὗτος τὸ πηλίκιόν του ἐπὶ τῆς αἰχμῆς τοῦ ξίφους του, ἀνεφώνησε: «Σύντροφοι, ζήτω τὸ ἔθνος· ἐμπρός! ὅπως νικήσωμεν ὑπὲρ αὐτοῦ». Ἡ κραυγὴ αὐτὴ μετεδόθη καθ' ὅλην τὴν γραμμήν. Ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ συνετάραξε τοὺς Πρώσσους, κεραυνοβολουμένους τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὑπὸ τοῦ πυροβολικοῦ. Ταυτοχρόνως οἱ Γάλλοι ἐπέπεσαν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ὅστις ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰς πρώην θέσεις του. Ἡ νίκη αὐτή, καίτοι δὲν ἦτο μεγάλη, ἐξύψωσεν ἐν τούτοις τὸ φρόνημα τοῦ ὀλιγαρίθμου γαλλικοῦ στρατοῦ, καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς ὑπῆρξαν τεράστια· ὁ συμμαχικὸς στρατὸς περιπλακεὶς εἰς ἀδιέξοδον, λόγῳ τῶν βροχῶν καὶ τῆς ἐλλείψεως τροφίμων, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ ἐγκαταλείψας τὸ γαλλικὸν ἔδαφος καὶ ὑποστὰς τρομερὰς καταστροφάς, ἃς περιγράφει ὁ παρακολουθῶν τὴν ἐκστρατείαν ταύτην μετὰ τοῦ δουκὸς τῆς Βαϊμάρης *Γκαῖτε*, ἀφήσας καὶ τοὺς βασιλεῖς τῆς Γαλλίας εἰς τὴν γενναιοψυχίαν τῶν ὑπηκόων των. Ἡ τιμὴ τῆς νίκης ταύτης ὀφείλεται ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὸν στρατηγὸν Κέλλερμαν. Ὅταν ἐδημιουργήθη ἐπὶ τοῦ Ναπολέοντος νέα ἀριστοκρατία, ἀπένειμεν οὗτος εἰς τὸν ἔνδοξον στρατηγὸν τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς τοῦ Βαλμύ. Τῆς μάχης ταύτης μετέσχε, νεανίας τότε, ὁ μέλλων βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκος-Φίλιππος, φέρων τότε τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς τῆς Σάρτρης. Ἡ νίκη αὕτη ἤρθη ἀκριβῶς καθ' ἣν ὥραν ἡ Γαλλικὴ Συνέλευσις ἀνεκήρυττεν ἐν Παρισίοις τὴν δημοκρατίαν καὶ οἱ ἀγγελιαφόροι αὐτῆς, οἱ μεταφέροντες τὴν εἴδησιν τοῦ μεγάλου γεγονότος εἰς τὸν στρατόν, διεσταυρώθησαν μετὰ τῶν ἀγγελιαφόρων τοῦ Ντυμουριέ, διαβιβάζοντος πρὸς αὐτὴν τὴν νίκην τοῦ Βαλμύ.

Τῆς μάχης τοῦ Βαλμὺ ὑπάρχει ὡραιότατος πίναξ τοῦ ζωγράφου Ὁρατίου Βερνὲ ἐν Βερσαλλίαις (1833). Δ. ΒΑΚΑΣ—Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **«Βαλμὺ»** *[Ναυτ. Ἱστορ.]*. Πλοῖον γαλλικὸν πολεμικόν, ἀποτελοῦν σταθμὸν σημαίνοντα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ναυπηγίας, ἅτε ὂν τὸ τελευταῖον ναυπηγηθὲν ἐντελῶς «ἱστιοφόρον» τρίκροτον. Ἐκτοπίσματος 5486 τόννων, καθελκύσθη εἰς Βρέστην τῷ 1847, ναυπηγηθὲν κατὰ τὰ σχέδια τοῦ Leroux, καὶ ἦτο ὡπλισμένον διὰ 120 πυροβόλων καὶ 16 καρονάδων, δυναμένων νὰ βάλωσι 2140 χιλιόγραμμα σιδήρου κατὰ πλευράν, εἰς ὁλότοιχον πῦρ (μονοφυτιλιάν). Διὰ τὴν κίνησιν μιᾶς τοιαύτης μάζης, ἐδέησε νὰ αὐξηθῇ ἡ ἱστιοφορία εἰς 3500 τετρ. μέτρα, ἥτις ὑπερέβαλε πλέον τὰ ὅρια εἰς ἅτινα ὁ ἄνθρωπος ἠδύνατο νὰ διαθέτῃ τὰς μυϊκάς του δυνάμεις, ἀφοῦ ἀπεδείχθη διὰ τοῦ πλοίου τούτου, ὅτι ἡ δύναμις 1200 ἀνδρῶν ἀπαρτισάντων τὸ πλήρωμά του, ὑπῆρξεν ἀνεπαρκὴς πρὸς χειρισμὸν τῶν πελωρίων πετασμάτων του. Ἐν γένει ἡ ναυπήγησίς του ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ μεσουράνησις τοῦ πολεμικοῦ ἱστιοφόρου ἐγένετο ὅτε διηύθυνε τὰς ναυπηγήσεις τῶν πλοίων του ὁ *Σανὲ* καὶ ὅτι κατόπιν τούτου ἤρξατο ἡ κατάπτωσίς του.

Ρυμουλκηθὲν ὑπὸ τοῦ «Ναπολέοντος» ἀνέπλευσε τὸν Ἑλλήσποντον καὶ τὸν Βόσπορον, λαβὼν τὸ βάπτισμα τοῦ πυρὸς εἰς Κριμαίαν. Λήξαντος τοῦ πολέμου ἐπανέπλευσεν εἰς Βρέστην ὅπου, μετονομασθὲν εἰς «Βορδῶ», ἐχρησιμοποιεῖτο μέχρις ἐσχάτων ὡς Ναυτικὴ Σχολή. Πολλοὶ δὲ ἀξιωματικοὶ τοῦ ναυτικοῦ μας εἶχον φοιτήσει ἐπὶ τοῦ πλοίου τούτου ὡς δόκιμοι μαθηταί. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βαλνάτοβα *[Γεωγρ.]* βλ. Αἰμόνιον.

Βαλντ (Wald) *[Γεωγρ.]*. —1) Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Δύσσελδορφ τῆς Πρωσσίας, σπουδαῖον βιομηχανικὸν κέντρον κατεργασίας σιδήρου, χάλυβος κλπ. Κάτοικοι 26000. —2) Πόλις τῆς Ἑλβετίας ἐν τῷ καντονίῳ τῆς Ζυρίχης, ἔχουσα περὶ τὰς 7000 κατοίκων. Βιομηχανία βάμβακος καὶ ὑφασμάτων, κτηνοτροφία.

Βαλντὰ *τροχίσκος* (Valda pastillen) *[Φαρμ.]*. Γαλλικὸν σκεύασμα συνιστώμενον κατὰ τοῦ βηχός, κατάρρου τοῦ βρόγχου καὶ τῶν λοιπῶν ἄλλων παθήσεων τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων. Ἐνέχουσι κατὰ τὸν παρασκευασμὸν ἕκαστον τούτων: 0,0005γρ. εὐκαλυπτελαίου, 0,002 γρ. μενθόλης, σακχάρεως καὶ κόμμεος ἀνὰ 0,5 γρ. καὶ ἀρκοῦσαν πρὸς χρωματισμὸν αὐτῶν ποσότητα χλωροφύλλης. Κ. Γ. Μ.

Βαλντάϊ *[Γεωγρ.]*. Ρωσικὴ πόλις τοῦ κυβερνείου τοῦ Νοβγορόδ, ἐγειρομένη ἐν τῷ ὁμωνύμῳ ὑψιπέδῳ (βλ. κατ.), πλησίον τῆς Παπόβα—Γόρα, εἰς ὕψος 266 μέτρων ὑπὲρ τὴν θάλασσαν. Περιβαλλομένη πανταχόθεν ὑπὸ πυκνῶν δασῶν ἐλάτων, ἐγείρεται εἰς τὰς ὄχθας μικρᾶς ὁμωνύμου λίμνης, ἥτις προσθέτει μεγάλως εἰς τὴν γραφικότητα αὐτῆς, ἀπέχει δὲ τῆς Νοβγορὸδ 131 βέρστια. Ἡ πόλις τὸ πρῶτον ἀναγράφεται εἰς τὰ ἀρχαῖα χρονικὰ τῶν Ρώσων μοναχῶν ὑπὸ τὸ ἔτος 1495, τῷ δὲ 1584 ἀναφέρεται ὅτι ἐν ταύτῃ ὑπῆρχε ναὸς τῆς ἁγ. Παρασκευῆς. Ἡ πόλις ἐσχηματίσθη βαθμηδὸν ἐκ μικροῦ χωρίου, οὗ ἡ πρώτη οἰκία ἦτο τελωνεῖον πρὸς τελωνισμὸν τῶν διερχομένων ἀπὸ Μόσχας εἰς Νοβγορὸδ καὶ ἀντιστρόφως ἐμπορευμάτων. Ἰωάννης ὁ Τρομερός, κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ἣν ἐπεχείρησε κατὰ τοῦ ἐλευθεριάζοντος «Κυρίου Μεγάλου Νοβγορόδ», ὡς ἀποκαλοῦν τὴν δημοκρατίαν ταύτην οἱ σύγχρονοι χρονογράφοι καὶ ὡς ἀναγράφεται εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν μεταξὺ τοῦ Τρομεροῦ καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῆς δημοκρατίας ἐπιστολογραφίαν, εἶχε πυρπολήσει τὸ χωρίον. Ἐπὶ τσάρου Ἀλεξίου Μιχαήλοβιτς ἀνακαινισθὲν ἐχρησίμευε τοῦτο ὡς τόπος ἐξορίας διὰ τοὺς δυστροποῦντας καὶ ἐπαναστατοῦντας κατὰ τῆς κρατούσης ἐξουσίας Πολωνούς. Τῷ 1611 ἡ κωμόπολις ἐντελῶς κατεστράφη ὑπὸ τῶν Σουηδῶν. Τῷ 1654 ἐδωρήθη, κατὰ παράκλησιν τοῦ πατριάρχου Νίκωνος, εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἰβήρων, ἥτις κατεῖχε ταύτην μέχρι τοῦ 1764. Τῷ 1770 ἀνεγνωρίσθη ἐπισήμως ὡς πόλις. Ὀνομαστοὶ ἄλλοτε ἦσαν ἀνὰ τὴν Ρωσίαν οἱ ἐνταῦθα εἰδικῶς εἰς μικρὰ ἐργοστάσια κατασκευαζόμενοι κωδωνίσκοι, ἀπαραίτητον σύνεργον τῶν ὁδηγῶν ἁμαξῶν καὶ ἑλκύθρων, ἰδίᾳ ὅτε ἡ δι' ἁμαξιτῶν ὁδῶν μετακίνησις ἦτο ὁ μόνος ἐν τῇ ἀχανεῖ χώρᾳ τρόπος συγκοινωνίας. Ἐπίσης ὀνομαστὸν εἶναι εἶδος γλυκίσματος, μπαράσκι καλούμενον, ὅπερ ἀπὸ αἰώνων κατασκευάζεται ἐνταῦθα, αἱ δὲ νεάνιδες τῆς πόλεως πωλοῦσιν εἰς τοὺς περιηγητάς.

Ἐν τῇ περιοχῇ Βαλντάϊ ἀνευρίσκονται μνημεῖα τῆς λιθίνης ἐποχῆς καὶ πολλοὶ ἀρχαῖοι τάφοι, «*κουργὰν*» σλαυϊστὶ καλούμενοι, δηλαδὴ τύμβοι, τοὐθ' ὅπερ μαρτυρεῖ περὶ τῆς ἐντεῦθεν διελεύσεως διαφόρων σλαυϊκῶν ἰδίᾳ φυλῶν. Π. Λ.—Θ. Β.

—**Βαλντάϊ** *ὑψίπεδον [Γεωγρ.]*. Ὑψίπεδον ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Ἀγασὶν (κυβερνεῖον Νοβγορὸδ) εἰς τὰ ΒΔ τῆς Ρωσίας, μεταξὺ Μόσχας καὶ Πετρουπόλεως. Ἀποτελεῖται ἐκ σειρᾶς λόφων (μέγ. ὕψος 321 μ.) δασωδῶν, ἐνέχει δὲ μεγίστην σημασίαν, διότι ἐκ τῆς περιοχῆς ταύτης πηγάζουσι πάντες οἱ μεγάλοι ποταμοὶ τῆς Ρωσίας, ὁ Βόλγας ἐκβάλλων εἰς τὴν Κασπίαν, ὁ Δνεῖπερ εἰς τὸν Εὔξεινον, ὁ Δβίνα εἰς τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν καὶ ὁ Βολκὸβ εἰς τὴν λίμνην Λαδόγα. Ἐκτὸς τούτων ἐν τῷ ὑψιπέδῳ Βαλντάϊ ὑπάρχουσι πλεῖσται λίμναι. Π. Λ.

Βαλνταλίγκα (Valdaliga) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ρωμαϊκὸς πύργος τετράγωνος, σκοπιωρικός, ἀλλὰ καὶ ἀποτελέσας σημεῖον ἐν τῇ σειρᾷ τῶν φρυκτωριῶν τοῦ Παπικοῦ κράτους (Torre Valdaliga, πλάτ. 42°06' Β., μηκ. 11°46' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 158: Cape Cavallo to Civita Vecchia). Ταὐτὸν σημεῖον ἀναγνωρίσεως τῆς ἀκτῆς, εἰς τοὺς ἀπὸ Γενούης πρὸς Τσιβίτα Βέκκια πλέοντας. Σ. Ε. Λ.

Βαλντάνιο (Valdagno) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βιτσέντζε τῆς Βενετίας. Κάτ. 8000. Ἐργοστάσια μαλλίνων καὶ μεταξωτῶν.

Βαλντέϊερ (Waldeyer), *Ἐρρῖκος Γουλιέλμος*. Γερμανὸς ἀνατόμος. Ἐγεννήθη τῷ 1836. Ἐσπούδασεν ἐν Γοτίγγῃ κατ' ἀρχὰς φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ μαθηματικά, ἀργότερον δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἰατρικὴν Σχολήν, ἀφιερωθεὶς εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἀνατομικῆς. Τῷ 1865 ὡς ἔκτακτος καὶ τῷ 1867 ὡς τακτικὸς καθηγητὴς ἐδίδαξεν εἰς τὴν Σχολὴν τοῦ Βρεσλάου τὴν παθολογικὴν ἀνατομίαν, τῷ δὲ 1872 ὡς τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἀνατομίας καὶ διευθυντὴς τοῦ Ἀνατομείου ἐκλήθη ἐν Στρασβούργῳ, διδάξας αὐτόθι μέχρι τοῦ 1883, ὁπόθεν μετεκλήθη εἰς Βερολῖνον ὡς διευθυντὴς τοῦ Ἀνατομείου. Ἐκ τῶν πολλῶν αὐτοῦ ἐργασιῶν ἀναφέρομεν τὴν περὶ «Γενέσεως καὶ ἀναπτύξεως τῶν καρκινωμάτων καὶ κύστεων τῆς ᾠοθήκης», περὶ «ὀστεοποιήσεως κυττάρων συνδετικοῦ ἱστοῦ, ἀρχιβλαστῶν καὶ παραβλαστῶν», περὶ «ὀπισθοπεριτοναϊκῆς κήλης καὶ ἀναπτύξεως τοῦ περιτοναίου» ἀναγραφομένας εἰς τὰ ἀρχεῖα Virchow· ἐπίσης ἀναφέρομεν μονογραφίας αὐτοῦ ἐν τοῖς ἀνθρωπολογικοῖς ἀρχείοις «Trochanter tertius des Menschen, Torus occipitalis» ὡς καὶ ἐν τῇ ὀφθαλμολογίᾳ τοῦ Graefe-Saemisch über Cornea, Sclera und Conjunctiva». Τέλος ἐργασίας αὐτοῦ σχετικὰς μὲ τὴν μαιευτικὴν καὶ γυναικολογίαν καὶ πραγματευομένας περὶ «τῆς θέσεως τοῦ ἐμβρύου ἐν τῇ μήτρᾳ ὡς καὶ τοῦ σχήματος ταύτης», περὶ «τῆς θέσεως τῶν πυελικῶν ὀργάνων τῆς γυναικός», περὶ «πυέλου καὶ τοπογραφίας αὐτῆς ἐν σχέσει μὲ τὴν χειρουργικὴν καὶ γυναικολογίαν» (Βόννη 1886, 1889, 1892. 1899), κτλ. Ο. Ρ.

Ἐρρῖκος Βαλντέϊερ.

Digitized by Google

Βὰλ - ντὲ - Βακουέρος (Val - de - Vaqueros) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Αὐλὼν τῆς ἱσπανικῆς ἀκτῆς τοῦ πορθμοῦ τοῦ Γιβραλτάρ, 5 μίλ. ΒΔ τοῦ φάρου Ταρίφας, εἰς τὰς ἐκβολὰς φερωνύμου ποταμίου (πλάτ. 36° 04′ Β, μῆκ. 5° 42 Δυτ., χάρτ. ἀγγλικ. 2717: Cibraltar to Alicante and Cape Spartel to cape Ferrat καὶ 142 Strait of Cibraltar). Σωτήριον ἀγκυροβόλιον δι' ἱστιοφόρα, ἅτινα εἰσπλέοντα τὸν πορθμὸν εὑρίσκονται πρὸ ἀντιθέτων σφοδρῶν ἀνατολικῶν ἀνέμων. Δι' ὃ καί, λογοπαιγνιακῶς οἱονεὶ διὰ τὴν σωστικὴν χρησιμότητα τῶν ἐκεῖ φάρων, ἡ ἀκτὴ τιμᾶται ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς «Παναγίας τοῦ Φωτὸς» («Nuestra Senora de la Luz»). Σ. Ε. Λ.

Βαλ-ντὲ-Γκρὰς (Val-de-Grace). Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΑ′ ἢ ἀρχὰς τοῦ ΙΒ′ αἰῶνος ἱδρύθη εἰς ἀπόστασιν ἓξ λευγῶν ἀπὸ τῶν Παρισίων ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Μπιὲβρ μοναστήριον γυναικῶν, λαβὸν τὸ ὄνομα Βὰλ - Προφὸντ (Val - Profond), ἐκ τῆς τοποθεσίας εἰς ἣν ἀνηγέρθη. Ἡ βασίλισσα Ἄννα τῆς Βρεττάνης, ζωηρῶς ἐνδιαφερθεῖσα διὰ τὰς ταλαιπωρίας τῶν μοναχῶν, αἱ ὁποῖαι πολλὰ ὑπέστησαν διαρκοῦντος τοῦ ΙΕ′ αἰῶνος, λόγῳ τῶν συνεχῶν πολέμων, ἀνέλαβε τὸ μοναστήριον ὑπὸ τὴν προστασίαν της, ἔκτοτε δὲ τοῦτο ἐπωνομάσθη Βὰλ-ντὲ-Γκρὰς (Val-de-Grace). Τῷ 1621 τὸ μοναστήριον μετεφέρθη εἰς Παρισίους καθ' ὅσον, λόγῳ τῆς ἐρημικῆς θέσεως, εἰς ἣν ἦτο ἐκτισμένον, αἱ μοναχαὶ διέτρεχον ποικίλους κινδύνους ἐκ μέρους τῶν διαφόρων κακοποιῶν. Ἡ πρωτοβουλία τῆς μεταφορᾶς ὠφείλετο εἰς τὴν βασίλισσαν Ἄνναν τὴν Αὐστριακήν, σύζυγον τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ′, ἥτις ἠγόρασεν ἀντὶ 3000 λιβρῶν τὸ παλαιὸν μέγαρον τῶν Βαλουά, ἐν τῷ προαστείῳ τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου, ὅπως ἐγκαταστήσῃ ἐν αὐτῷ τὰς μοναχάς, ἀναλαβοῦσα καὶ τὴν μέριμναν τῆς ἀνεγέρσεως τῆς ἐκκλησίας. Αὕτη ὅμως ἤρχισεν ἀνεγειρομένη μόλις περὶ τὸ 1645, τοῦ θεμελίου λίθου τεθέντος ὑπὸ τοῦ τότε ἑπταετοῦς Λουδοβίκου ΙΔ′. Τὰ ἀρχικὰ σχέδια εἶχον ἐκπονηθῇ ὑπὸ τοῦ Φραγκίσκου Μανσάρ, ὅστις καὶ ἐπέβλεψεν ἐν ἀρχῇ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν, ἐπερατώθη δὲ ὑπὸ τῶν Ζὰκ Λεμεριέ, Πιὲρ Λεμονὲ καὶ Γαβριὴλ Λεντρύ. Γ. Α. Κ.

Ἡ ἐκκλησία τοῦ Βὰλ-ντὲ-Γκρὰς ἀνεγερθεῖσα εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχιτεκτονικὴ εὑρίσκετο ἐν παρακμῇ, ἀποτελεῖ ἐξαίρεσιν, χάρις εἰς τὸ λεπτὸν καὶ μεγαλοπρεπὲς τοῦ ρυθμοῦ της καὶ τὰς ὑπερόχους τοιχογραφίας τοῦ Μινιάρ, τὰς ὁποίας ἐξύμνησεν ὁ Μολιέρος εἰς τὸ ποιημά του «Le Gloire de Val-de-Grace». Μετὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν τὸ μοναστήριον διελύθη, ἀπὸ δὲ τοῦ 1793 μετεσχηματίσθη εἰς στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον, εἰς ὃ κατὰ τὸ 1859 προσετέθη, ἐγκαθιδρυθεῖσα ἐν αὐτῷ, καὶ στρατιωτικὴ σχολὴ ἰατρικῆς καὶ χειρουργικῆς, ἐν ᾗ ἔκτοτε ἐκπαιδεύονται καὶ μορφοῦνται οἱ προωρισμένοι διὰ τὸν στρατὸν Γάλλοι ἰατροί. Ἐντὸς αὐτοῦ ὑψοῦται ὁ ἀνδριὰς τοῦ περιδόξου χειρουργοῦ τῆς Ναπολεοντείου στρατιᾶς βαρώνου Larrey. Ι. Π.

Βαλντὲθ (Valdez) ἢ ***Βαλντὲς*** (Valdès), ***Ἀλφόνσος*** *καὶ* ***Ἰωάννης ντὲ*** —. Δίδυμοι ἀδελφοὶ γεννηθέντες κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ′ αἰῶνος ἐν Cuenca τῆς Καστιλίας, ἀμφότεροι οὐμανισταὶ καὶ φίλοι τῆς ἐκκλησιαστικῆς μεταρρυθμίσεως.

Ἐξ αὐτῶν ὁ *Ἀλφόνσος* ἦτο γραμματεὺς ἐξ ἀπορρήτων τοῦ Καρόλου Ε′ τῆς Ἱσπανίας καὶ θαυμαστὴς τοῦ περιφήμου οὐμανιστοῦ Ἐράσμου. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων ἔκθεσιν περὶ τῆς παρὰ τὴν Παβίαν μάχης (1525) καὶ τὸν διάλογον «Λακτάντιος» (1529), ἐν ᾧ θέλει νὰ ἐπιρρίψῃ τὴν αἰτίαν τῆς ὑπὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ λεηλασίας τῆς Ρώμης (1527) οὐχὶ εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἀλλ' εἰς τὸν πάπαν καὶ τοὺς περὶ αὐτόν, οὓς ἠθέλησεν ὁ Θεὸς νὰ τιμωρήσῃ. Ὁ ἕτερος ἀδελφὸς *Ἰωάννης* ἔγραψε τὸν διάλογον «Ἑρμῆς καὶ Χάρων» (1529), κατὰ τοῦ παπισμοῦ. Ἀπὸ τοῦ 1531 παρέμεινε, χάριν σπουδῶν, ὁτὲ ἐν Ρώμῃ, ὁτὲ ἐν Νεαπόλει, καὶ τῷ 1533—1534 ὑπηρέτησεν εἰς τὴν παπικὴν αὐλὴν ἐπὶ Κλήμεντος Ζ′, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου ἐγκατέστη ὁριστικῶς ἐν Νεαπόλει καὶ ἔγραψε διάφορα ἔργα ἐν οἷς «Dialogo de la lengua», «Alfabeto Cristiano», μετάφρασιν ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ εἰς τὴν ἱσπανικὴν τοῦ ψαλτηρίου καὶ τοῦ πλείστου μέρους τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου, Considerationes, Discursos, Epistolas, Respuestas κ. ἄ. Μετα τὸν θάνατόν του (1541) τὰ ἔργα του ἐτέθησαν εἰς τὸν πίνακα τῶν ἀπηγορευμένων βιβλίων. [Πρβλ. *M. Carrasco,* A. et J. de Valdès (Genève 1880).—*M. Pelayo,* Historia de los heterodoxos Espanoles τόμ. 2, Μαδρίτη 1880, σ. 96—126.—*J. Schlatter,* Die B·üder A. und J. de Valdez (Basel 1901).]

— **Βαλντὲθ** (Valdez), ***Φερδινάνδος***. Ἀρχιεπίσκοπος Σεβίλλης (1546—1568) καὶ μέγας ἱεροεξεταστής. Δ. Σ. Μ.

Βαλντὲθ (Valdez) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἡ νοτιωτάτη νησὶς ἐν τῇ συστάδι τῶν *Κολουμπρέττες*, τῇ εἰς 27 μιλ. Α ΝΑ τοῦ ἀκρωτηρίου *Ὀροπέζα*, βορείου κέρατος τοῦ κόλπου τῆς *Βαλεντίας* καὶ μεμονωμένη ἐν τῷ Βαλλεαρικῷ πελάγει (Valdez: πλάτ. 39° 52′ Β, μῆκ. 0° 42′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1187: Alicante to Palamos with the Balearie islands καὶ 1458: Columbrettes islands) Σ. Ε. Λ.

Βάλντεκ (Waldeck). Μία τῶν 18 πολιτειῶν τῶν ἀποτελουσῶν τὴν ὁμόσπονδον δημοκρατίαν τῆς Γερμανίας, κειμένη μεταξὺ τῶν ἐπαρχιῶν Βεστφαλίας πρὸς Β καὶ Δ καὶ Ἔσσης—Νασσάου πρὸς Α καὶ Ν. Ἔχει ἔκτασιν 1055 τετρ. χιλμτρ., πληθυσμὸν 59281 κατοίκων καὶ πρωτεύουσαν τὴν πόλιν *Ἄρολσεν* (κάτ. 2600). Πρὸ τοῦ παγκοσμίου πολέμου ἦτο πριγκιπᾶτον ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *δουκῶν τοῦ Βάλντεκ*. Οὐσιαστικῶς δὲν ἀποτελεῖ αὐτοδιοικουμένην πολιτείαν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπαρχίαν τῆς Πρωσσίας ἡ ὁποία ἔχει εὐρέα δικαιώματα ἐπὶ τοῦ κράτους καὶ τῆς διοικήσεως αὐτοῦ (βλ. κατωτ. *[Πολίτευμα]*).

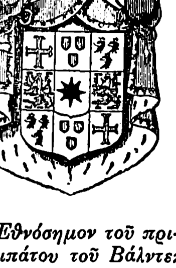
Ἐθνόσημον τοῦ πριγκιπάτου τοῦ Βάλντεκ.

— *[Γεωγρ.]*. Τὸ Βάλντεκ εἶναι χώρα μᾶλλον ἀνώμαλος, καλυπτομένη ὑπὸ τῶν ὀρέων Ρολτάαρ καὶ Ἔγκε τῆς Βεστφαλικῆς ὀροσειρᾶς, ἐκ τῶν ὁποίων πηγάζουν οἱ παραπόταμοι τοῦ Βέζερ, Ἔντερ καὶ Ντίμελ. Τὸ κλῖμα εἶναι μᾶλλον ψυχρόν, τὰ δὲ σπουδαιότερα τῶν προϊόντων τῆς χώρας εἶναι τὰ δημητριακὰ καὶ τὰ γεώμηλα· ἔχει ἐπίσης ἀξιόλογον κτηνοτροφίαν. Τὸ ὑπέδαφος εἶναι πλούσιον εἰς μεταλλεύματα ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότερα εἶναι ὁ μόλυβδος, ὁ σίδηρος καὶ ὁ χαλκός. Ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον δὲν παρουσιάζουν ἀνάπτυξιν ἀνάλογον πρὸς τὴν τῶν ἄλλων γερμανικῶν χωρῶν.

Πρὸ τοῦ παγκοσμίου πολέμου ἀνῆκεν εἰς τὸ πριγκιπᾶτον τοῦ Βάλντεκ ἡ μικρὰ κομιτεία τοῦ *Πύρμοντ*, ἐκτάσεως 66 τετρ. χιλιομέτρων, μετ' αὐτὸν ὅμως οἱ κάτοικοί του ἐζήτησαν διὰ δημοψηφίσματος καὶ ἐπέτυχαν τὴν προσάρτησίν του εἰς τὴν Πρωσσίαν τῷ 1919, σήμερον δὲ ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς ἐπαρχίας Ἀννοβέρου.

— *[Ἱστορ.]* Τὸ Βάλντεκ περιῆλθε περὶ τὸ 1150 εἰς ἕνα ἐκ τῶν κλάδων τοῦ οἴκου τῶν *Σβαλενμπεργ*, ὁ ὁποῖος ἔκτοτε ὠνομάσθη *οἶκος τῶν Βάλντεκ,* καὶ ἀπετέλει κατ' ἀρχὰς κομιτείαν. Κατὰ τὸν ΙΔ′ αἰῶνα οἱ κόμιτες τοῦ Βάλντεκ κατέστησαν ὑποτελεῖς τῶν δουκῶν τῆς Ἔσσης ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἔμειναν μέχρι τοῦ 1847, ὁπότε διὰ συνθήκης ἀπηλλάγησαν αὐτῶν, προσχωρήσαντες εἰς τὴν ὁμοσπονδίαν τοῦ Ρήνου. Τῷ 1631 περιῆλθεν εἰς τοὺς κόμιτας τοῦ Βάλντεκ διὰ κληρονομίας ἡ κομιτεία τοῦ Πύρμοντ καὶ οὕτω τὸ κράτος αὐτῶν ηὐξήθη. Ἡ ἐπισημοτέρα φυσιογνωμία ἐξ ὅλης τῆς σειρᾶς τῶν κομίτων καὶ τῶν πριγκίπων τοῦ Βάλντεκ εἶναι τοῦ πρίγκιπος *Γεωργίου - Φρειδερίκου* (1620—1692) ἀνελθόντος ἐπὶ τοῦ θρόνου τῷ 1664, ἐπ' αὐτοῦ δὲ παρεχωρήθη εἰς τὸ Βάλντεκ ὁ τίτλος τοῦ πριγκιπάτου (1682). Ὁ τίτλος οὗτος ἀνεγνωρίσθη ὁριστικῶς τῷ 1712 ἐπὶ τοῦ ἐγγόνου του Ἀντωνίου - Οὐλρίχου. Ὁ Γεώργιος - Φρειδερῖκος διεκρίθη ἐπανειλημμένως ὡς στρατηγός, ἰδίως δὲ ἐναντίον τῶν Τούρκων τῷ 1664 καὶ τῷ 1683—1685 καὶ ὡς διοικητὴς τῶν Κάτω Χωρῶν ἐναντίον τῶν Γάλλων (1690).

Οἱ πρίγκιπες τοῦ Βάλντεκ διέκειντο πάντοτε φιλικῶς πρὸς τὴν Πρωσσίαν, κατὰ δὲ τὴν σύστασιν τῆς ὁμοσπονδίας τοῦ Ρήνου προσεχώρησαν εἰς αὐτήν. Ἔκτοτε ἡ ἱστορία του ταυτίζεται ἀπολύτως πρὸς τὴν τῆς Πρωσσίας εἰς τῆς ὁποίας τὴν ἐπιρροὴν περιέπεσε. Μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον παρῃτήθη ὁ τελευταῖος ἡγεμών του *Φρειδερῖκος-Ἀδόλφος-Ἑρμᾶννος* καὶ τὸ πολίτευμα τοῦ πριγκιπάτου μετεβλήθη ἀπὸ μοναρχικοῦ εἰς δημοκρατικόν. Χ. Δ.

— *[Πολίτευμα]*. Ἡ διοίκησις γενικῶς τοῦ *Βάλντεκ,* κατὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς βορειογερμανικῆς ὁμοσπονδίας, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐν ἔτει 1867 συνομολογηθείσης συνθήκης περὶ προσαρτήσεως μεταξὺ Πρωσσίας καὶ Βάλντεκ, ἀνετέθη εἰς τὴν Πρωσσίαν, ὁ βασιλεὺς τῆς ὁποίας ἐθεωρεῖτο φορεὺς τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, περιοριζόμενος ὅμως ἐν τῇ ἀσκήσει αὐτῆς ἐκ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ ἡγεμόνος καὶ τῆς βουλῆς (Landtag) τοῦ Βάλντεκ. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἐν Γερμανίᾳ καθεστωτικὴν μεταβολήν, τὸ Βάλντεκ ἐξακολουθοῦν στερούμενον πάσης πολιτειακῆς ἀνεξαρτησίας, ἀντιπροσωπεύεται ἐν τῷ συμβουλίῳ τῆς ἐπικρατείας (Reichsrat) δι' ἀντιπροσώπων τῆς πρωσσικῆς κυβερνήσεως.

Διαρκούσης τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Γερμανίᾳ συνῆλθε καὶ ἐν Βάλντεκ συντακτικὴ συνέλευσις τῆς χώρας (Landesvertretung), ἀλλ' ἡ πρωσσικὴ κυβέρνησις τῇ συγκαταθέσει αὐτῆς ἐξέδωκε δύο συνταγματικοὺς νόμους, τὸν ἀπὸ 2ας Αὐγούστου 1919 νόμον «περὶ τροποποιήσεως τοῦ Καταστατικοῦ χάρτου τῆς 17ης Αὐγούστου 1852» καὶ τὸν ἀπὸ 18ης Αὐγούστου 1919 «περὶ ἐπιβλέψεως ἐπὶ τῆς δημοσίας διοικήσεως». Προηγουμένως ὅμως, ἡ συντακτικὴ συνέλευσις ἐψήφισε τὴν 15 Ἀπριλίου 1919 νόμον περὶ προσωρινοῦ πολιτεύματος, δυνάμει τοῦ ὁποίου τὰ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀσκούμενα δικαιώματα ἐκ μέρους τοῦ ἡγεμόνος μετεβιβάζοντο εἰς ἐπιτροπήν, καλουμένην *ἐπιτροπὴν τῆς χώρας* (Landesausschuss) καὶ ἀποτελουμένην ἐκ τριῶν μελῶν, ἥτις ἔδει νὰ ἐκλεγῇ ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τῆς χώρας καὶ νὰ εἶναι ἀπέναντι αὐτῆς ὑπεύθυνος. Τὸ Βάλντεκ εὑρηται ἐνσωματωμένον εἰς τὴν Πρωσσιαν· στερεῖται δὲ ἰδίου πολιτεύματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Koellreuter,* Die verfassungsrechtliche Entwicklung in Oldenburg, Braunschweig, Anhalt, Lippe, Schaumburg Lippe und Waldeck ἐν τῷ Jahrbuch des öffent Rechts τ. X (1921) σ. 409 ἑπ. Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Βάλντεκ (Waldeck), ***Βενέδικτος***. Ἐπιφανὴς Πρῶσσος πολιτικὸς (1802—1870). Καταλαβὼν διαδοχικῶς πλείστας θέσεις ἐν τῷ δικαστικῷ κλάδῳ ἀνεδείχθη διὰ ποικίλων μελετῶν του καὶ ἰδίως διὰ τῆς συγγραφῆς του «Ueber das bäwerliche Erbfolgegesetz für die Provinz Westfalen» ὡς βαθὺς νομικὸς ἐπιστήμων, ὅπερ συνέτεινεν εἰς τὴν περαιτέρω αὐτοῦ πολιτικὴν ἀνάδειξιν. Τῷ 1848 ἐξελέγη ὑπὸ τοῦ Βερολίνου ὡς ἀντιπρόσωπος εἰς τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀνεδείχθη εἷς τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἄκρας ἀριστερᾶς· ἡ μεγαλυτέρα του δρᾶσις ἐν τῇ Συνελεύσει συνίστατο εἰς τὰς ὑπηρεσίας τὰς ὁποίας προσέφερεν ὡς πρόεδρος τῆς συνταγματικῆς ἐπιτροπῆς ἐν τῷ καταρτισμῷ τοῦ προσχεδίου τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται κατὰ μέγιστον μέρος ὡς ἴδιον αὐτοῦ ἔργον, ἀποκληθὲν μάλιστα «*Χάρτης Βάλντεκ*». Τολμηρὸς καὶ γενναῖος εἰς τὰς ἀποφάσεις του συνεψήφισεν ὑπὲρ τῆς προτάσεως περὶ ἀρνήσεως ἐπιβολῆς φορολογίας, καὶ ἐπὶ πλέον συνυπέγραψε τὴν ἀπὸ 27ης Νοεμβρίου προκήρυξιν πρὸς τὸν λαόν, συντάξας, ἐπὶ τούτοις, τὸ κείμενον τῆς κατηγορίας ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ ἐναντίον τῆς κυβερνήσεως Brandenburg-Manteuffel. Ἡ δρᾶσίς του κατέστησε τὸν Βάλντεκ τόσον γνωστὸν καὶ ἐπιφανῆ παρὰ τῷ λαῷ, ὥστε κατὰ τὰς γενομένας ἐκλογὰς πρὸς ἀνάδειξιν τῆς πρωσσικῆς Βουλῆς τῆς 27ης Φεβρουαρίου 1849 ἐξελέγη εἰς ἓξ ἐκλογικὰς περιφερείας. Πλὴν ὅμως τὴν 19ην Μαΐου συλλαμβάνεται ἀπροόπτως καὶ διατυποῦται ἐναντίον αὐτοῦ κατηγορία ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ, στηριζομένη ἐπὶ ἐπιστολῆς ἀπευθυνθείσης παρὰ τοῦ ἐν Ἑλβετίᾳ φυγοδικοῦντος βουλευτοῦ D'Ester εἰς Ἑβραῖον ἐμποροϋπηρέτην, Ohm καλούμενον, ἐξ ἧς ἀπεδεικνύετο ὅτι ὁ Βάλντεκ συμμετεῖχεν εἰς προδοτικὰ σχέδια. Ἀλλ' ἡ ἐν λόγῳ ἐπιστολὴ ἀπεδείχθη μετ' οὐ πολὺ ὡς πλαστή, χαλκευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ohm καὶ δὴ κατ' ἐντολὴν τοῦ ἄλλοτε γραμματέως τοῦ ταχυδρομείου Gödsche, ὅστις ἀπεκαλύφθη πράκτωρ τῆς Kreuzzeitung καὶ κατάσκοπος. Συνεπείᾳ τῶν ἀποκαλύψεων τούτων τὴν 7ην Δεκεμβρίου ὁ Βάλντεκ ἐκηρύχθη ἀθῷος παρὰ τοῦ ὁρκωτοῦ δικαστηρίου. Μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν τινων, τῷ 1860 ἐξελέγη ἐν Gütersloh καὶ αὖθις ἀντιπρόσωπος ἐν τῇ δευτέρᾳ πρωσσικῇ βουλῇ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἔκτοτε ἔδρασεν ὡς ἀρχηγὸς τοῦ προοδευτικοῦ κόμματος, διαδραματίσας, ἰδίως κατὰ τὴν περίοδον τῶν ἐτῶν 1862—66 ἐπὶ τοῦ συνταγματικοῦ ζητήματος, σπουδαιότατον ρόλον· ἐνῷ δὲ τῷ 1866 ἐψήφισεν ὑπὲρ τῶν προσαρτήσεων, ἐκηρύχθη κατὰ τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ συντάγματος ἐν τῷ Ράϊχσταγ τῆς Βορειογερμανικῆς Ὁμοσπονδίας. Ἡ κλονισθεῖσα ὅμως ὑγεία του ἀναγκάζει αὐτὸν νὰ παραιτηθῇ τῷ 1869. Ἐννέα ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του ἐστήθη ὁ ἀνδριὰς αὐτοῦ ἐν Βερολίνῳ. (Βλ. *Oppenheim:* Waldeck, der Führer der preussischen Demokratie, 1880.) Η. Γ. Κ.

—**Βάλντεκ** (Waldeck), ***Γεώργιος-Φρειδερῖκος,*** *κόμις καὶ πρίγκιψ τοῦ* —. Ἡγεμὼν τῆς κομιτείας τοῦ **Βάλντεκ** (βλ. λ.) τῆς Γερμανίας, διακριθεὶς ὡς στρατιωτικὸς εἰς διαφόρους πολέμους (1620—1692). Τῷ 1652 ὑπηρέτησεν εἰς τὸν βρανδεμβουργικὸν στρατὸν ὡς συνταγματάρχης, κατὰ δὲ τὰς δύο τελευταίας ἐκστρατείας Καρόλου τοῦ Ι′ ἐπολέμησεν ὑπὲρ τῶν Σουηδῶν κατὰ τῶν Δανῶν. Προαχθεὶς ἐν Γερμανίᾳ εἰς ἀρχιστράτηγον, ὡδήγησεν ἐν ἔτει 1683 μεγάλα τμήματα βαυαρικοῦ, φραγκωνικοῦ καὶ ἑσσικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Βιέννην κατὰ τῶν πολιορκούντων αὐτὴν Ὀθωμανῶν. Κληθεὶς ὑπὸ Γουλιέλμου τοῦ Γ′ εἰς Ὁλλανδίαν, ὑπερήσπισε, βοηθούμενος ὑπὸ τῶν Βρανδεμβουργίων, τὸ Βέλγιον καὶ τὸν Κάτω Ρῆνον κατὰ τῶν Γάλλων. Νικητὴς ἐν Βαλκούρ, ἡττήθη παρὰ τὸ Φλερὺ ὑπὸ τοῦ στρατάρχου τοῦ Λουξεμβούργου. Λ. Δ.

—**Βάλντεκ** (Waldeck), ***Ἰωάννης - Φρειδερῖκος-Μαξιμιλιανός***. Αὐστριακὸς περιηγητὴς καὶ ζωγράφος (1766—1875). Νεώτατος περιῆλθε μέγα μέρος τῆς Ἀφρικῆς, φθάσας μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Ἐγκατέστη ἀκολούθως εἰς Παρισίους, ἐσπούδασε ζωγραφικὴν καὶ ἐγένετο Γάλλος ὑπήκοος. Μετέσχε τῆς πολιορκίας τῆς Τουλῶν καὶ τῆς ἐκστρατείας τῆς Αἰγύπτου, ὅπου διὰ νὰ μὴ συλληφθῇ παρὰ τῶν Ἄγγλων προετίμησε νὰ διέλθῃ τὴν ἔρημον Δόγκολα μετὰ τεσσάρων συντρόφων του, οἵτινες καθ' ὁδὸν τὸν ἐγκατέλιπον. Ἐκεῖθεν διῆλθε τὰς πορτογαλικὰς ἀποικίας καὶ ἐταξίδευσεν εἰς Μαδαγασκάρην καὶ τὴν νῆσον τῆς Γαλλίας, ὁπόθεν ἐπέστρεψεν εἰς Γαλλίαν διὰ νὰ ἀναχωρήσῃ πάλιν μετά τινα χρόνον

Digitized by Google

μὲ τὸν ἀτρόμητον Συρκοὺφ εἰς τὰς Ἰνδίας. Κατόπιν περιῆλθε τὴν Χιλήν, τὴν Γουατεμάλαν τῆς ὁποίας ἐζωγράφισε τὰς ἀρχαιότητας. Ἐπέστρεψεν εἰς Λονδῖνον καὶ ἐταξίδευσεν ἐκ νέου εἰς Μεξικόν, τοῦ ὁποίου ἐξηρεύνησε τὰς ἀρχαιότητας. Τῷ 1867, εἰς ἡλικίαν ἑκατὸν ἑνὸς ἔτους, ἀπέστειλε δύο εἰκόνας εἰς τὸ Σαλόν, τὸν «Παλαιὸν κόσμον» καὶ τὸν «Νέον κόσμον». Εἰς τὴν τελευταίαν εἰκόνα ἀναπαριστῶνται ἀμερικανικαὶ ἀρχαιότητες. Ἔργα του εἶναι ὡσαύτως «Αἱ αἰγυπτιακαί, ἑλληνικαὶ καὶ ρωμαϊκαὶ ἀρχαιότητες» (1868), «Ἡ Ἀριάδνη δίδουσα εἰς τὸν Θησέα τὸν μίτον, ὅπως ἐξέλθη τοῦ λαβυρίνθου», «Ἡ Ἀριάδνη ἐγκαταλειπομένη ὑπὸ τοῦ Θησέως» (1869), «Ἐπεισόδιον ἐκ τοῦ πολέμου τοῦ Μεξικοῦ» καὶ ἄλλα.

Κ. Ι. Ν.

— **Βάλντεκ** (Waldeck), ***Χριστιανὸς-Αὔγουστος***, *πρίγκιψ*—. Ἡγεμὼν τοῦ πριγκιπάτου Βάλντεκ (βλ. λ.), διακριθεὶς ὡς στρατηγὸς τοῦ Αὐστριακοῦ στρατοῦ (1744—1798). Ἐν ἔτει 1790 διηύθυνε, κατὰ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Τούρκων, μίαν μεραρχίαν. Τῷ 1792 ἐπολιόρκησεν, ἄνευ ἀποτελέσματος, τὴν Τιονβίλλ, ὑπὸ τὰ τείχη τῆς ὁποίας ἀπώλεσε τὸν ἕτερον τῶν βραχιόνων του. Κατὰ τὴν ἐπίθεσιν τῆς στρατιᾶς τοῦ Βισσεμβούργου ἔδειξε ψυχραιμίαν καὶ μεγάλην στρατιωτικὴν ἱκανότητα. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ ἑπομένου ἔτους ἀπώθησε τοὺς Γάλλους μέχρι τοῦ Στρασβούργου καὶ κατέλαβε τὸ φρούριον Λουδοβίκου, ἀλλ' ἠναγκάσθη μετ' ὀλίγον νὰ ὑποχωρήσῃ. Διεδέχθη τὸν στρατηγὸν Μὰκ ὡς ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ τῆς Φλάνδρας. Ἐν ἔτει δὲ 1797 ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐν Πορτογαλίᾳ στρατοῦ, εἰς ὃν ὅμως δὲν κατώρθωσε νὰ ἐπιβάλῃ τὴν πειθαρχίαν.

Α. Δ.

Βαλντὲκ - Ρουσσῶ (Waldeck - Rousseau), ***Πέτρος - Μαρία***. Γάλλος πολιτικὸς δημοκρατικῶν ἀρχῶν. Ἐγεννήθη τῷ 1846 ἐν Νάντῃ. Ἀπέθανε τὸν Αὔγουστον τοῦ 1904 ἐν Κορμπέϊγ. Ἦτο υἱὸς ἀρχαίου πληρεξουσίου τῆς συνελεύσεως τοῦ 1848 καὶ ἐδικηγόρει ἐν Rennes μέχρι τῆς ἐκλογῆς του ὡς βουλευτοῦ τῷ 1879, ὑποψηφίου τῆς Δημοκρατικῆς Ἑνώσεως. Ἐπὶ κυβερνήσεως Γαμβέττα (1881) ἐγένετο ὑπουργὸς τῶγ ἐσωτερικῶν, ἀποσυρθεὶς τῷ 1882. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἔλαβε μέρος ὡς ὑπουργὸς τῶν ἐσωτερικῶν εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ Ἰουλίου Φερρὺ καὶ διετέλεσεν ὡς τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1885. Ἀπὸ τοῦ 1886 ἐδικηγόρει ἐν Παρισίοις, ἀποκτήσας μεγίστην φήμην νομικοῦ. Τῷ 1894 ἐξελέγη γερουσιαστής, οἱ δὲ φίλοι του ἠθέλησαν νὰ ὑποστηρίξωσιν αὐτὸν ὡς πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Καζιμὶρ Περιέ, ἀλλὰ δὲν ἐδέχθη καὶ ὑπεστήριξε τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ Φελὶξ Φόρ. Τῷ 1899 ἔγινε πρόεδρος τῆς κυβερνήσεως, τῆς ὁποίας μέλη ἦσαν ὁ Μιλλερὰν καὶ ὁ στρατηγὸς Γκαλλιμέ.

Ὁ Βαλντὲκ ἐστερέωσε τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα τῆς Γαλλίας μὲ ἐπανειλημμένους καὶ ἀποφασιστικοὺς ἀγῶνας ἐναντίον τῶν ἑκάστοτε συντηρητικῶν τάσεων καὶ ρευμάτων τῆς πολιτικῆς ζωῆς. Ἡ ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὰ ἄκρως φιλελεύθερα στοιχεῖα ἐκστρατεία του ἐναντίον τοῦ πολιτικοῦ κινήματος, τὸ ὁποῖον διηύθυνεν ὁ στρατηγὸς *Μπουλανζέ*, ὁ ἀγών του ἐναντίον τῶν κληρικοφρόνων καὶ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ κλήρου εἰς τὴν κοινωνίαν γενικῶς, ὁ ὁποῖος κατέληξεν εἰς τὴν ψήφισιν νόμου κατὰ τῶν θρησκευτικῶν ὀργανώσεων, ἀνέδειξαν τὸν Βαλντὲκ Ρουσσὼ πρώτης τάξεως μαχητὴν τῆς δημοκρατικῆς ἰδέας καὶ τῆς προόδου. Ἡ ἐποχὴ τοῦ θριάμβου του εἶναι καὶ ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ κοινωνικὴ πολιτικὴ τοῦ γαλλικοῦ κράτους στρέφεται πρὸς ἐπαναστατικὰς κατευθύνσεις. Ὁ Βαλντὲκ Ρουσσὼ ὑπῆρξεν ὁ ἐκπρόσωπος καὶ ἐμψυχωτὴς αὐτῶν τῶν κατευθύνσεων. Ὀπαδὸς τῆς ἰδέας τῆς «*καθαρᾶς*» ἢ τῆς «*λαϊκῆς*» δημοκρατίας, δηλαδὴ ἐκείνης ἡ ὁποία δὲν θὰ ἐσπαράσσετο ἀπὸ ἐσωτερικοὺς κοινωνικοὺς ἀγῶνας, διότι θὰ ἀνῆκεν εἰς τὸν λαὸν καὶ θὰ ἐφρόντιζε πρὸ παντὸς διὰ τὰς λαϊκὰς τάξεις.

Βαλντὲκ Ρουσσώ.

Ὁ Βαλντὲκ Ρουσσὼ ἐπεχείρησε νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς τὴν πολιτικὴν ὡς κυβερνήτης ὅ,τι ὡς ἁπλοῦς πολίτης ἐπίστευεν. Καὶ εἰσηγήθη πρῶτος τὸν πρῶτον πραγματικὸν περὶ σωματείων νόμον τοῦ 1884, ὁ ὁποῖος διέπει καὶ μέχρι σήμερον τὰ τῶν ἐργατικῶν ὀργανώσεων τῆς Γαλλίας. Τὰ ὑπὲρ τοῦ νόμου τούτου, ὁ ὁποῖος ἀπετέλεσε γεγονὸς βαρυσήμαντον, ἐπιχειρήματα τοῦ Βαλντὲκ Ρουσσὼ μαρτυροῦν τὸν ἰδεαλισμόν του. Οἱ ἐργάται κατ' αὐτὸν ἔπρεπε νὰ ὀργανωθοῦν, νὰ ἀποκτήσουν δύναμιν, διότι ἡ κοινωνικὴ εἰρήνη εἶναι ἀσταθής, ὅταν δὲν στηρίζηται ἐπὶ τῆς ἰσορροπίας τῶν τάξεων. Ὅταν μία ἀπὸ τὰς ἀντιμαχομένας τάξεις ἀποκτήσῃ ἡγεμονίαν, ἡ ἰσορροπία διαταράσσεται καὶ τὴν κοινωνικὴν εἰρήνην ἀντικαθιστᾷ ὁ κοινωνικὸς ἀγών. Διὰ τοῦ περὶ σωματείων νόμου, τὰ τρία ἑκατομμύρια τῶν Γάλλων ἐργατῶν θὰ ἀπετέλουν μίαν δύναμιν ἡ ὁποία, ἀντιτασσομένη εἰς τὴν ἐργοδοτικήν, θὰ ἀπετέλει τὸ ἕτερον σκέλος τοῦ κοινωνικοῦ σώματος. Ἐξ ἄλλου ὁ Βαλντὲκ Ρουσσὼ ἤλπιζεν ὅτι διὰ τῶν σωματείων θὰ ἐπήρχετο, προϊόντος τοῦ χρόνου, καὶ μία ἐπαφὴ μεταξὺ τῶν ἀντιμαχομένων στρατοπέδων καὶ ὅτι ἡ συνεννόησις ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν θὰ ἠχρήστευε τὴν ἀπεργίαν ὡς ὅπλον πάλης. Διὰ τῶν ὀργανώσεων θὰ ἠδύναντο οἱ ἐργάται νὰ λάβουν ἀνωτέραν συνείδησιν τῆς κοινωνικῆς των θέσεως, νὰ μορφωθοῦν, νὰ ἐνδιαφερθοῦν καὶ αὐτοὶ διὰ τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν οἰκονομίαν. Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι οὐδὲν ἀπολύτως σοσιαλιστικὸν στοιχεῖον ἐνυπάρχει εἰς τὰς ἰδέας καὶ τὴν πολιτικὴν τοῦ Ρουσσώ. Ἀντιθέτως. Ἕνας σπουδαῖος λόγος, ὁ ὁποῖος ἐπέβαλε τὴν πολιτικήν του, ἦτο καὶ ἡ παρεμπόδισις τῆς διαδόσεως τοῦ σοσιαλισμοῦ καὶ τῶν ἐπαναστατικῶν ἰδεῶν. Ἡ νομοθεσία αὕτη ὠφέλησεν ἀναμφισβητήτως τὸ ἐργατικὸν κίνημα τῆς Γαλλίας, ἀλλὰ τοῦτο ἔγινε παρὰ τὴν θέλησιν τῶν εἰσηγητῶν τοῦ νομοσχεδίου. Ὁ νόμος αὐτὸς κατεπολεμήθη σφοδρότατα ἀπὸ τὴν γερουσίαν ἡ ὁποία διέβλεπε νέους κοινωνικοὺς κλονισμοὺς εἰς τὴν πολιτικὴν τοῦ Βαλντὲκ Ρουσσώ. Παρ' ὅλα ὅμως αὐτὰ τὰ ἐμπόδια ἐθριάμβευσε καὶ τῷ 1899, δεκαπέντε δηλαδὴ ἔτη μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ νόμου, εἰσηγήθη τροποποιήσεις τινὰς διὰ τῶν ὁποίων ηὐρύνοντο τὰ δικαιώματα τῶν ὀργανώσεων.

Ἡ πολιτικὴ τοῦ Βαλντὲκ Ρουσσὼ ἐπέδρασε μέχρις ἑνὸς σημείου ἐπὶ τοῦ σοσιαλιστικοῦ στρατοπέδου τῆς Γαλλίας. Ἀνέπτυξεν εἰς τὰς γραμμάς του ἰσχυρὸν ρεῦμα ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς συνεργασίας τῶν σοσιαλιστῶν μὲ τὰ κόμματα τῆς ἀριστερᾶς, ὅπερ καὶ ἐπεκράτησε τελικῶς. Καὶ παρὰ τὰς ἀντιδράσεις τῶν ἀριστερῶν ὀρθοδόξων σοσιαλιστῶν, ἡ συνεργασία αὐτὴ ἀπετέλεσεν ἔκτοτε τὴν ἐπίσημον πολιτικὴν τοῦ γαλλικοῦ σοσιαλισμοῦ. Ἡ μικροαστικὴ δημοκρατικὴ ἀντίληψις κατενίκησε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ ἀμφιταλαντευόμενα σοσιαλιστικὰ στοιχεῖα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐπωφελῆ ἀποτελέσματα διὰ τὸ ἀστικὸν καθεστώς. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ὁ Βαλντὲκ Ρουσσὼ ἀπεδείχθη ἰσχυρὰ φυσιογνωμία καὶ εἷς ἐκ τῶν περιφανῶν δημοκρατικῶν μεταρρυθμιστῶν. Ὁ πρακτικὸς ἐν τούτοις σκοπὸς τοῦ περὶ σωματείων νόμου δὲν ἐπετεύχθη. Τὰ ἀπεργιακὰ κινήματα ὄχι μόνον δὲν ἐξέλιπον, ἀλλὰ καὶ ηὐξήθησαν, συστηματοποιηθέντα εἰς μεγίστην κλίμακα, χάρις εἰς τὴν νόμιμον πλέον καὶ κανονικὴν λειτουργίαν τῶν σωματείων. Ἑκατομμύρια ἐργατῶν ἐνεγράφησαν εἰς τὰς ἐργατικὰς ὀργανώσεις καὶ αἱ ἐπαναστατικαὶ ἰδέαι, παρὰ τὴν συμβιβαστικὴν τάσιν τῶν πολιτικῶν ἡγετῶν τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος καὶ ἐναντίον ἀκριβῶς τῆς τάσεως αὐτῆς, εἰσεχώρησαν εἰς τὸ ἐργατικὸν στρατόπεδον ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ ἐπαναστατικοῦ συνδικαλισμοῦ. Ἔκτοτε τὸ ἐπαγγελματικὸν κίνημα τῆς Γαλλίας κατεκτήθη ἀπὸ τὸν συνδικαλισμόν, ὁ ὁποῖος τῷ 1906 ἔφθασεν εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης του, μὲ τὸ συνέδριον τῆς Ἀμιέννης.

Ὁ Βαλντὲκ Ρουσσὼ ἐγνώριζεν ὅτι μὲ τὸν περὶ ἐργατικῶν σωματείων νόμον δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ παύσουν τὰ ἀπεργιακὰ κινήματα καὶ αἱ ἐπαναστατικαὶ ἐκδηλώσεις τῶν ἐργατῶν. Ἔχων ὅμως ἀπόλυτον πεποίθησιν εἰς τὴν δύναμιν τῶν δημοκρατικῶν ἰδεωδῶν ἐφαντάσθη, ὅτι ἡ δημοκρατικὴ συνεργασία τῶν τάξεων θὰ ἦτο τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα τῆς κοινωνικῆς του πολιτικῆς. Δι' αὐτὸ καὶ δὲν ἀπεγοητεύθη ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι καὶ μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ νόμου περὶ σωματείων τὸ ὅπλον τῆς ἀπεργίας εὑρίσκετο εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς κοινωνικοπολιτικῆς ζωῆς. Τὴν ὁριστικὴν λύσιν τοῦ ζητήματος ἔβλεπε μόνον εἰς τὸν θρίαμβον τῆς δημοκρατικῆς ἰδέας καὶ τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, τὸ ὁποῖον ἤθελεν ὑπεράνω τάξεων καὶ ὑπεράνω συμφερόντων. Ὁ Βαλντὲκ Ρουσσὼ ἔπαυσε πολιτευόμενος ἀπὸ τοῦ 1902. Ἐκτὸς τῶν βουλευτικῶν του ἀγορεύσεων ἐδημοσίευσε καὶ πλεῖστα μεγάλης ἀξίας συγγράμματα: «Questions sociales», «Associations», «Congregations» κτλ. Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις τῷ 1908 ὠνόμασε πρὸς τιμήν του, μὲ τὸ ὄνομά του, μίαν ἀπὸ τὰς νέας ἐν Ἀλγερίᾳ ἀποικίας ἐν τῷ διαμερίσματι τοῦ Ὀράν, τὴν δὲ 6ην Ἰουλίου τοῦ 1910 ἔστησεν ἐν Παρισίοις καὶ πλησίον τῶν Τουϊλερὶ ἁψῖδα κορινθιακοῦ ρυθμοῦ περιλαμβάνουσαν σύμπλεγμα μὲ κέντρον τὴν προτομὴν τοῦ πολιτικοῦ.

ΣΕΡ. ΜΑΞΙΜΟΣ

Βαλντελβίρα (Valdelvira). Οἰκογένεια διασήμων Ἱσπανῶν γλυπτῶν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Πρῶτος μνημονευόμενος μεταξὺ τῶν μελῶν αὐτῆς εἶναι ὁ *Πέτρος ντὲ Βαλντελβίρα*, γλύπτης καὶ ἀρχιτέκτων, τασσόμενος ὑπὸ τοῦ Ponz εἰς τὴν ἰδίαν σχεδὸν γραμμὴν μὲ τὸν διάσημον Μπερουγκονέτε. Ἐκ τοῦ βίου του εἶναι γνωστόν, ὅτι, ὅπως οἱ πλεῖστοι καλλιτέχναι τῆς ἐποχῆς του, μετέβη καὶ οὗτος εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἔνθα ἀπεθαύμασε τὰ ἔργα τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου. Εἰς τὴν Ρώμην ἔκαμε τὴν γνωριμίαν ἑνὸς γραμματέως τοῦ Καρόλου Κουΐντου, Francisco de los Cobos ὀνόματι, ὅστις μετὰ ταῦτα ἐγένετο ἐπίσκοπος ἐν Jaen καὶ ὅστις τὸν ἔπεισε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα των καὶ τὸν ἐπεφόρτισε νὰ ἐγείρῃ εἰς Ubeda ἐκκλησίαν ἀφιερωμένην εἰς τὸν Σωτῆρα Χριστόν.

Ἡ οἰκοδόμησις τῆς ἐκκλησίας ταύτης ἤρξατο τῷ 1540 καὶ ἐπερατώθη τῷ 1555. Ὁ Πέτρος ντὲ Βαλντελβίρα ἐκόσμησε τὴν πρόσοψιν καὶ τὰς πλαγίας θύρας της δι' ἔργων μοναδικῆς ἁπλότητος καὶ τέχνης. Ὁμοίως ἐκόσμησε τὸν μέγαν βωμὸν ταύτης δι' ἀγαλμάτων καὶ δι' ἑνὸς συμπλέγματος τῆς *Μεταμορφώσεως*, ἀξίων πολλοῦ λόγου. Πιστεύεται ἐπίσης, ὅτι ὁ ἴδιος διεκόσμησε τὴν ἐκκλησίαν τῶν δομινικανῶν μοναχῶν τῆς ἰδίας πόλεως, ἀλλὰ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πρόκειται περὶ ἔργου τινὸς τῶν μαθητῶν του. Ἀντιθέτως, θεωροῦνται ὡς ἀνήκοντα αὐθεντικῶς εἰς αὐτὸν τὰ τέσσαρα ἀνάγλυφα τ' ἀπεικονίζοντα διάφορα ἐπεισόδια ἐκ τοῦ βίου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἀποκείμενα εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς Jaen, ἕδραν τοῦ ἐπισκόπου de los Cobos, τοῦ προστάτου τοῦ Πέτρου ντὲ Βαλντελβίρα. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην ὁ ντὲ Βαλντελβίρα ἀπέθανε τῷ 1565, καταλιπὼν τρεῖς υἱούς, τὸν *Φραγκῖσκον*, τὸν *Χριστομπὰλ* καὶ τὸν *Ἀνδρέαν*, διακριθέντας ὡς συνεργάτας τοῦ πατρός των εἰς τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων ἔργων. (Βλ. *Pierre Lafond:* La Sculpture espagnole, σελ. 163).

Ι. Μ. Π.

Βαλντεμὰρ (Waldemar) ***τοῦ Βρανδεμβούργου***. Ὁ προτελευταῖος καὶ μεγαλύτερος τῶν *μαργράβων* τοῦ Βρανδεμβούργου, τῆς ἀσκανιανῆς δυναστείας, ἡγεμονεύσας ἀπὸ τοῦ 1308 μέχρι τοῦ 1319. Ὑπῆρξεν ὁ ἰσχυρότερος τῶν ἡγεμόνων τῆς βορείου Γερμανίας κατὰ τὴν ἐποχήν του, ὀνομαστὸς διὰ τὰς κατακτήσεις του καὶ τὴν πολιτικήν του ἱκανότητα. Διεκρίθη εἰς τοὺς κατὰ τῶν Σλαύων ἀγῶνας καὶ ἐξέτεινε τὸ κράτος του πρὸς ἀνατολὰς καὶ πρὸς νότον. Κατόπιν τῶν θριάμβων του τούτων, πολλοὶ πρίγκιπες τῆς βορείου Γερμανίας συνησπίσθησαν μετὰ τῆς Πολωνίας, Δανίας, Σουηδίας καὶ Νορβηγίας ἐναντίον τοῦ Βαλντεμάρ, ὁ ὁποῖος ὅμως κατανικήσας αὐτοὺς κατὰ τὴν μάχην τοῦ Γκράνση (1316) διέλυσε τὸν συνασπισμόν. Ἀπέθανεν αἰφνιδίως καὶ νέος ἔτι τῷ 1319. Τὸν διεδέχθη ὁ ἐξάδελφός του Ἐρρῖκος, ὁ ὁποῖος ἀπέθανε μετὰ ἓν ἔτος. Τῷ 1348, ἐν τῷ μέσῳ τῆς γενικῆς ἀναρχίας, ἡ ὁποία κατεσπάρασσε τότε τὸ Βρανδεμβοῦργον, τυχοδιώκτης τις ἐμφανισθεὶς πρὸ τῆς συνελεύσεως τῶν Γερμανῶν πριγκίπων εἰς τὸ Βόλμιρσταιντ, κατώρθωσε νὰ γίνῃ πιστευτός, ὅτι εἶναι ὁ ἀποθανὼν μαργράβος Βαλντεμάρ, ἐκμεταλλευθεὶς τὴν καταπληκτικὴν ὁμοιότητα αὐτοῦ πρὸς ἐκεῖνον. Ὁ τυχοδιώκτης οὗτος, ὁ ὁποῖος λέγεται ὅτι ἦτο ὑπάλληλος ἢ σύντροφος ἀρτοποιοῦ, διηγήθη ὅτι διέδωκε ψευδῶς ὅτι εἶχεν ἀποθάνει, θάψας τὸ πτῶμα ἑνὸς ἐχθροῦ του, καὶ εἶχε μεταβῆ εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ διὰ νὰ ζητήσῃ ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν του. Ἡ συνέλευσις ἀνεγνώρισεν αὐτὸν ὡς τὸν πραγματικὸν Βαλντεμάρ, τὸν ὁποῖον κατόπιν ἀνεγνώρισε καὶ ὁ λαὸς τοῦ Βρανδεμβούργου καὶ αὐτὸς ὁ Γερμανὸς αὐτοκράτωρ Κάρολος ὁ Δ'. Μετά τινα χρόνον ὅμως ὁ αὐτοκράτωρ Κάρολος ὁ Δ' ἠναγκάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸν μαργράβον *Λουδοβῖκον* ὡς νόμιμον κύριον τοῦ Βρανδεμβούργου καὶ ἐκάλεσε τὸν ψευδο-Βαλντεμὰρ νὰ ἐμφανισθῇ πρὸ τῆς διαίτης τῆς Νυρεμβέργης διὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὰς ἀπαιτήσεις του. Οὗτος ὅμως ἠρνήθη καὶ ἐκηρύχθη τῷ 1350 ἀπατεών. Τὸ μεγαλύτερον ὅμως τμῆμα τοῦ Βρανδεμβούργου παρέμεινε πιστὸν εἰς αὐτόν. Ἐπηκολούθησαν τότε σφοδροὶ ἀγῶνες, οἵτινες μετὰ πέντε ἔτη ἔσχον ὡς ἀποτέλεσμα νὰ παραιτηθῇ ἐπισήμως ὁ ψευδο-Βαλντεμὰρ τῶν ἀξιώσεών του ἐπὶ τοῦ Βρανδεμβούργου ὑπὲρ τοῦ μαργράβου Λουδοβίκου τοῦ Ρωμαίου. Ὁ ἀπατεὼν οὗτος ἔζησεν ἓν ἀκόμη ἔτος εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀνχάλτου, μετὰ δὲ τὸν θάνατόν του ἐτάφη εἰς τὸ Δεσσάου μὲ τὰς τιμὰς πρίγκιπος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. «Διπλωματικὴ ἱστορία τοῦ μαργράβου Βαλντεμάρ» (Βερολῖνον, 1844, 4 τόμ.).— The historians' history of the world, by *Heny Smith Williams*, London, (1926).— Ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Βιλλιμπὰμπ Ἀλεξίς*, ὁ *Χαΐρινγκ* ἔγραψε τὸ μυθιστόρημα «Ὁ ψευδὴς Βαλντεμὰρ» (Βερολῖνον, 1843), τοῦ ὁποίου τὸ θέμα ἐλήφθη ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω ἱστορίαν.

Μ. Δ. Β.

— **Βαλντεμὰρ** (Valdemar) ***ὁ Α'***, *βασιλεὺς τῆς* ***Δανίας***, ὁ ἐπιλεγόμενος *Μέγας* (1131—1182). Ἦτο υἱὸς τοῦ ἁγίου Κανούτου Λαβὰρντ καὶ τῆς ρωσίδος πριγκιπίσσης Ἴνζεμποργ, ἡ ὁποία κατώρθωσε νὰ τὸν διασώσῃ κατὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ πατρός του καὶ νὰ τὸν ἀποστείλῃ εἰς τὴν Ρωσίαν. Εἰς ἡλικίαν δέκα ἓξ ἐτῶν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Δανίαν ὅπου διεξεδίκουν τὴν ἀρχὴν ὁ *Σουενὸν ὁ Γ'* καὶ ὁ *Κανοῦτος*, υἱὸς τοῦ δολοφόνου τοῦ πατρός του. Ὁ Βαλντεμὰρ ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τοῦ πρώτου, ὁ ὁποῖος, μετὰ τὴν διαιτησίαν τοῦ αὐτοκράτορος Βαρβαρόσσα τῆς Γερμανίας, ἀνεγνωρίσθη βασιλεύς. Ὁ Κανοῦτος ἔλαβε τότε τὴν διοίκησιν τοῦ Σέελανδ, ὁ δὲ Βαλντεμὰρ τῆς Ἰουτλάνδης. Νυμφευθεὶς ὅμως κατόπιν τὴν θυγατέρα τοῦ Κανούτου ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος αὐτοῦ καὶ παρ' ὀλίγον νὰ ἐδολοφονεῖτο εἰς παγίδα, τὴν ὁποίαν τοῦ ἔστησεν ὁ Σουενὸν καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν ἐφονεύθη ὁ Κανοῦτος. Κατὰ τὸν ἐπακολουθήσαντα πόλεμον μεταξὺ Σουενὸν καὶ Βαλντεμάρ, ὁ πρῶτος ἡττήθη

Digitized by Google

εἰς τὸ Γκράτ, τῷ 1157, καὶ αἰχμαλωτισθεὶς ἐσφάγη. Ὁ Βαλντεμὰρ παραμείνας μόνος βασιλεὺς καὶ ἑνώσας ὁλόκληρον τὴν Δανίαν ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του ἠσχολήθη εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς χώρας, ἡ ὁποία εἶχε καταστραφῆ συνεπείᾳ τῶν ἐμφυλίων πολέμων. Ἔργον αὐτοῦ εἶναι οἱ κώδικες οἱ ὀνομαζόμενοι «Νόμοι τῆς Σκανίας καὶ τοῦ Σέελανδ» οἵτινες ἀποτελοῦν ἀκόμη καὶ σήμερον τὴν βάσιν τῆς δανικῆς νομοθεσίας. Ἐξεστράτευσεν ἐπανειλημμένως κατὰ τῶν Βενδῶν καὶ ἐξέτεινε τὸ κράτος του διὰ κατακτήσεων ἐν Μεκλεμβούργῳ καὶ Πομμερανίᾳ. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ἡ Δανία ἀπέκτησε δύναμιν τὴν ὁποίαν δὲν εἶχε γνωρίσει ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κανούτου τοῦ Μεγάλου.

— **Βαλντεμὰρ** (Valdemar) *ὁ Β´, βασιλεὺς τῆς Δανίας* ἐπιλεγόμενος *ὁ Νικητής*, ἢ *ὁ Νομοθέτης*. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1170 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1241. Διεδέχθη τὸν μεγαλύτερον ἀδελφόν του Κανοῦτον τὸν ΣΤ´ τῷ 1202. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας του κατήγαγεν ἱκανὰς νίκας, καὶ κατέλαβε τὸ Ἀμβοῦργον καὶ ἄλλας πόλεις εἰς τὴν Βαλτικὴν καὶ τὴν Γερμανίαν καὶ ἐπωνομάσθη *Νικητής*. Κατὰ τὸ 1218 ὅμως, ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ρέβαλ ὁ στόλος αὐτοῦ ὑπέστη αἰφνιδιασμὸν ἐκ μέρους τῶν Ἐσθονῶν, τὰ δὲ στρατεύματά του, κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν μάχην ἀπώλεσαν τὴν σημαίαν των, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον, κατὰ τὴν δανικὴν παράδοσιν, ἐνεποίησε τόσον μεγάλην ἐντύπωσιν, ὥστε ἤρχισαν ταῦτα νὰ συμπτύσσωνται. Κατ᾽ ἐκείνην ὅμως τὴν στιγμὴν λέγεται ὅτι ἔπεσεν ἐξ οὐρανοῦ νέα σημαία, χρώματος ἐρυθροῦ, μεθ᾽ ἑνὸς λευκοῦ σταυροῦ εἰς τὸ μέσον. Ἡ σημαία αὕτη ἀπετέλεσε κατόπιν τὸ ἐπίσημον ἔμβλημα τῆς Δανίας καὶ ἀναπαρίσταται ἀκόμη καὶ σήμερον ἐπὶ τοῦ δανικοῦ θυρεοῦ, ὀνομασθεῖσα *Δάννεμπρογκ* (=Λάβαρον τῶν Δανῶν). Ἕνεκα τοῦ θαύματος τούτου τὰ στρατεύματα ἀνεθάρρησαν καὶ ἠδυνήθησαν νὰ καθυποτάξουν καὶ τὴν Ἐσθονίαν, ὅπου ὁ Βαλντεμὰρ ἔκτισε τὴν πόλιν *Ρέβαλ*. Τὸ ὑπόλοιπον τῆς βασιλείας του εἶναι πλῆρες ἀτυχημάτων. Ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἀπὸ τὴν Ἐσθονίαν, τῷ 1223, περιέπεσεν εἰς παγίδα τοῦ ὑποτελοῦς του ἡγεμόνος *Ἐρρίκου Σβέριν*, ὁ ὁποῖος τὸν συνέλαβε καὶ τὸν ἐφυλάκισεν ἐπὶ διετίαν. Ὁ Σβέριν ἀπεφυλάκισεν αὐτὸν κατόπιν ἐπεμβάσεως τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου τῆς Γερμανίας καὶ πληρωμῆς τεραστίας ποσότητος λύτρων. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του, ὁ Βαλντεμὰρ ἐπεχείρησε νὰ καθυποτάξῃ τὸν ἐπίφοβον Ἐρρῖκον Σβέριν, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσε καὶ ἀπώλεσε σχεδὸν πάσας τὰς κτήσεις τῶν προηγουμένων πολέμων του. Καταβληθεὶς τελείως ἀπὸ τὰς ἀποτυχίας ταύτας, παρῃτήθη εἰς τὸ ἑξῆς παντὸς νέου πολέμου καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς χώρας του καὶ εἰς τὴν συμπλήρωσιν τοῦ νομοθετικοῦ ἔργου τὸ ὁποῖον ἤρχισεν ὁ πατήρ του.

— **Βαλντεμὰρ** (Valdemar) ὁ *Γ´, βασιλεὺς τῆς Δανίας*. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1200 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1231. Ἐστέφθη βασιλεὺς ζῶντος τοῦ πατρός του καὶ συνεβασίλευσε μετ᾽ αὐτοῦ μέχρι τοῦ θανάτου του. Τῷ 1230 ἐνυμφεύθη τὴν Ἐλεονώραν, θυγατέρα τοῦ Ἀλφόνσου τοῦ Β´ βασιλέως τῆς Πορτογαλίας, καὶ ἀπέθανε μετ᾽ ὀλίγον χρόνον, συνεπείᾳ τραύματος τὸ ὁποῖον ἔλαβεν εἰς τὸ κυνήγιον.

— **Βαλντεμὰρ** (Valdemar) *ὁ Δ´, Ἀττερνταγκ, βασιλεὺς τῆς Δανίας*. Ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του Χριστοφόρου τοῦ Β´, ὁ ὁποῖος ἀφῆκε τὸ κράτος ἐν μεγάλῃ ἀναρχίᾳ. Ὁ Βαλντεμὰρ κατώρθωσε διὰ τῆς δραστηριότητός του καὶ τῆς διπλωματικῆς ἱκανότητός του νὰ ἀνακτήσῃ τὰς περισσοτέρας ἐπαρχίας τῆς Δανίας, τὰς ὁποίας εἶχον καταλάβει οἱ Σουηδοί. Κατόπιν ὅμως, ἑβδομήκοντα ἑπτὰ ἐν ὅλῳ ἀνσεατικαὶ πόλεις συνησπίσθησαν ἐναντίον του καὶ ἑνωθεῖσαι μὲ τοὺς κόμιτας τῆς Ἰουτλάνδης καὶ τοῦ Χόλσταϊν, οἱ ὁποῖοι προσεπάθουν νὰ διανείμουν τὸ κράτος μεταξύ των, ὑπεχρέωσαν τὴν στρατηγὸν τοῦ Βαλντεμὰρ Πόντμπουσκ καὶ τὸ συμβούλιον τοῦ κράτους, καθ᾽ ὃν χρόνον αὐτὸς εἶχε καταφύγει εἰς τὸ ἐξωτερικὸν εἰς ἀναζήτησιν συμμάχων, νὰ ὑπογράψουν ἐξευτελιστικὴν εἰρήνην, τὴν ὁποίαν ἐπιστρέψας ἠναγκάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ. Ἡ εἰρήνη αὕτη τὸν ὑπεχρέωσε νὰ δεχθῇ τὸν υἱὸν τοῦ δουκὸς Μεκλεμβούργου ὡς διάδοχόν του. Ὁ Βαλντεμὰρ ἀπέθανε τῷ 1375, ἐν ᾧ ἡτοιμάζετο νὰ ἀναλάβῃ τὰ ὅπλα διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ἐξευτελιστικὴν ταύτην ὑποχρέωσιν. Ὁ βασιλεὺς οὗτος εἶναι ὁ τελευταῖος ἄρρην γόνος τοῦ οἴκου του, ὁ ὁποῖος ἐβασίλευσεν ἐπὶ τῆς Δανίας. Τὸν διεδέχθη ἡ θυγάτηρ του *Μαργαρίτα*, σύζυγος τοῦ βασιλέως Χαάκωνος τοῦ Η´ τῆς Σουηδίας, ἡ ὁποία συνήνωσεν ὑπὸ τὸ σκῆπτρον της τὰ τρία βασίλεια τῆς Σουηδίας, Νορβηγίας καὶ Δανίας καὶ εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Σεμίραμις τοῦ Βορρᾶ*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. The historians' history of the World, by *Henry Smith Williams*, London (1926).

— **Βαλντεμὰρ** (Valdemar), *πρίγκιψ τῆς Δανίας*. Ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως Ἄβελ, ὁ ὁποῖος ὑπέδειξεν αὐτὸν ὡς διάδοχόν του. Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ πατρός του, ἐπιστρέφων ἐκ Παρισίων, ὅπου ἐφοίτα εἰς τὸ πανεπιστήμιον, συνελήφθη καθ᾽ ὑπόδειξιν τοῦ θείου του Χριστοφόρου καὶ ἐφυλακίσθη εἰς τὴν Κολωνίαν ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς πόλεως. Μετὰ τὴν ἀναγόρευσιν τοῦ Χριστοφόρου ὡς βασιλέως, ἀπεφυλακίσθη καὶ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ δουκάτου τοῦ Σλέσβιγκ. Μετὰ τὸν θάνατόν του (1257) τὸν διεδέχθη ὁ ἀδελφός του *Ἐρρῖκος*.

— **Βαλντεμὰρ** (Valdemar), *πρίγκιψ τῆς Δανιας*. Υἱὸς τοῦ δουκὸς τοῦ Σλέσβιγκ Ἐρρίκου καὶ δοὺξ τοῦ Σλέσβιγκ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας Ἐρρίκου τοῦ Γκλίππινγκ, τῷ 1286, ἐπειδὴ ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ *Ἐρρῖκος ὁ Μένβεντ* ἦτο μόλις ἡλικίας δώδεκα ἐτῶν, ὁ Βαλντεμὰρ ἀνέλαβε τὴν ἀντιβασιλείαν.

— **Βαλντεμὰρ** (Valdemar), *πρίγκιψ τῆς Δανίας*. Γόνος τοῦ οἴκου τοῦ Σλέσβιγκ-Χόλσταϊν-Σόννντερμπουργκ-Γκλύξμπουργκ, υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας Χριστιανοῦ τοῦ Θ´ καὶ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος Γεωργίου τοῦ Α´. Ἐγεννήθη τῷ 1858. Φέρει τὸν βαθμὸν τοῦ ναυάρχου τοῦ δανικοῦ στόλου.

— **Βαλντεμὰρ** (Valdemar). *Δανὸς* ἐπίσκοπος, νόθος υἱὸς Κανούτου τοῦ Ε´. Ἐκυβέρνησε τὸ δουκᾶτον τοῦ Σλέσβιγκ περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΒ´ ἑκατονταετηρίδος ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου δουκὸς *Βαλντεμάρ*, ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας Βαλντεμὰρ τοῦ Β´.

— **Βαλντεμὰρ** (Valdemar), *δοὺξ τοῦ Σλέσβιγκ*. Γνωστὸς καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Βαλντεμὰρ ὁ Γ´*, βασιλεὺς τῆς Δανίας. Κατέλαβε τὸν δανικὸν θρόνον κατὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ βασιλέως *Χριστοφόρου τοῦ Β´*, τῷ 1326.

— **Βαλντεμὰρ** (Valdemar) *ὁ Α´, βασιλεὺς τῆς Σουηδίας*. Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1238 καὶ ἀπέθανε τῷ 1302. Ἐξελέγη τῷ 1251 βασιλεὺς ὑπὸ τῆς σουηδικῆς διαίτης καὶ ὑπῆρξεν ὁ ἀρχηγὸς μιᾶς νέας δυναστείας ἐν Σουηδίᾳ. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ζωῆς του ἐπετροπεύετο ὑπὸ τοῦ πατρός του *Μπίργκερ*, ὁ ὁποῖος ἐκυβέρνα ἀντ᾽ αὐτοῦ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ βασιλεία του ὑπῆρξεν ἤρεμος. Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ πατρός του περιεπλάκη εἰς ἀγῶνας πρὸς τοὺς τρεῖς ἀδελφούς του, τὸν *Μάγνον*, τὸν *Ἔρικ* καὶ τὸν *Μπένβιτ*, οἵτινες τοῦ διημφεσβήτουν τὸ στέμμα. Ἕνεκα τῆς ἐπιπολαιότητός του καὶ τῆς διαφθορᾶς του εἶχεν ἀπολέσει τὴν δημοτικότητά του, ὅτε δὲ μετέβη εἰς Ρώμην διὰ νὰ λάβῃ ἀπὸ τὸν πάπαν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, διὰ τὸ ἔγκλημα τὸ ὁποῖον διέπραξε διαφθείρας τὴν ἀδελφὴν τῆς γυναικός του *Ἰούτταν*, ὁ Μάγνος ἐπωφελήθη τῆς τριετοῦς ἀπουσίας του καὶ ἐπεχείρησε νὰ καταλάβῃ τὴν ἀρχήν. Μετὰ τὸν ἐπακολουθήσαντα πολυετῆ ἐμφύλιον πόλεμον, ὁ Μάγνος, ἀναδειχθεὶς νικητής, ἀνηγορεύθη βασιλεύς, τῷ 1279. Ὁ Βαλντεμὰρ συλληφθεὶς ἐνεκλείσθη εἰς τὸν πύργον τοῦ Νυκαΐπινγκ καὶ κατόπιν εἰς τὴν Στοκχόλμην, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Μ. Δ. Β.

Βάλντεν (Walden) *ἀναστροφὴ* *[Ὀργ. Χημ.]* βλ. ἀναστροφὴ *κατὰ Walden*.

Βάλντενμπουργ (Waldenbourg) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Σιλεσίᾳ τῆς Πρωσσίας. Κάτοικοι 44.023 (1925). Ἔχει γαιανθρακωρυχεῖα.

Βάλντενμπουργ (Waldenburg), *Λουδοβῖκος*. Γερμανὸς ἰατρὸς (1837—1881). Ἐσπούδασε καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1860 ἐν Βερολίνῳ μὲ τὴν ἐναίσιμον διατριβὴν «De structura et origine cystidum verminosarum», ἐπηυξημένην συνέχειαν προτέρας αὐτοῦ ἐργασίας βραβευθείσης διὰ τοῦ χρυσοῦ μεταλλίου τοῦ Βερολινείου πανεπιστημίου. Μέχρι τοῦ θανάτου του ἐχρημάτισε διευθυντὴς τῆς συντάξεως ἰατρικῶν περιοδικῶν, διωρίσθη δ᾽ ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἔκτακτος καθηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου. Ὁ Βάλντενμπουργ ὑπῆρξε δόκιμος ἰατρὸς καὶ λαμπρὸς διδάσκαλος, δημοσιεύσας ἐν τῷ σχετικῶς βραχεῖ διαστήματι τῆς ἐνεργοῦ ζωῆς του ἱκανὸν ἀριθμὸν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν, καὶ προσενεγκὼν σημαντικὴν συμβολὴν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς λαρυγγοσκοπίας καὶ πνευματοθεραπείας. Τὰ σπουδαιότερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Περὶ εἰσπνοῶν καὶ τῆς ἐπενεργείας αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων» (1864), «Περὶ τοπικῆς θεραπείας τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων» (1872), «Περὶ φυματιώσεως καὶ χοιραδώσεως μετὰ πειραματικῶν μελετῶν, Βερολῖνον 1869» «Περὶ πνευματοθεραπείας τῶν ὀργάνων τοῦ ἀναπνευστικοῦ καὶ κυκλοφορικοῦ συστήματος» (1875). Ὁ Βάλντενμπουργκ ἐφεῦρε τὸ *σφυγμομανόμετρον*, ἐδημοσίευσε δὲ συνάμα καὶ πολλὰς ἐργασίας περὶ σφυγμογραφίας. Ο. Ρ.

Λουδοβῖκος Βάλντενμπουργ.

Βαλντεπένιας (Valdepenas) *[Γεωγρ.]*. —1) Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Θιουντὰντ Ρεὰλ τῆς Νέας Καστίλλης. Κάτοικοι 25.218. Ἔχει ἐκτεταμένους ἀμπελῶνας. —2) Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Χαὲν τῆς Ἀνδαλουσίας (κάτ. 5000). Κ. Δ.

Βάλντερσεε (Waldersee), *Ἀλφρέδος, κόμης*. Γερμανὸς στρατάρχης (1832—1904). Τῷ 1865 προσεκολλήθη εἰς τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον, τὸ δ᾽ ἐπιὸν ἔτος μετέσχε τῆς ἐναντίον τῆς Αὐστρίας ἐκστρατείας τῶν Πρώσσων, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου. Ὅτε ἐξερράγη ὁ γαλλοπρωσσικὸς πόλεμος, τῷ 1870, εὑρίσκετο ἀπὸ ἑξαμήνου ἤδη ἀποσπασμένος ὡς στρατιωτικὸς ἀκόλουθος τῆς πρωσσικῆς πρεσβείας ἐν Παρισίοις, μελετῶν τὰ τῆς στρατιωτικῆς καταστάσεως τῆς Γαλλίας καὶ παρέχων ἀσφαλεῖς περὶ αὐτῆς πληροφορίας. Μετεκλήθη ἀμέσως εἰς τὸ μέγα γενικὸν ἀρχηγεῖον τοῦ βασιλέως Γουλιέλμου καὶ μετέσχε τῆς μάχης τοῦ Μέτς, τῆς συνθηκολογήσεως τοῦ Σεδὰν καὶ τῆς πολιορκίας τῶν Παρισίων. Ἀρχηγὸς ὢν τοῦ ἐπιτελείου τοῦ μεγάλου δουκὸς τοῦ Μεκλεμβούργου, διεδραμάτισε σπουδαῖον πρόσωπον κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τῆς Λουάρ. Προαχθεὶς εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ τῷ 1880, διωρίσθη ἀρχηγὸς τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ στρατάρχου Μόλτκε, τῷ 1888. Λόγῳ τῆς προσωπικῆς του ἀξίας καὶ χάρις εἰς τὸν γάμον του μετὰ τῆς χήρας τοῦ πρίγκιπος Φρειδερίκου τοῦ Σλέσβιγκ-Χόλσταϊν-Ἄουστενμπουργκ, συγγενοῦς τῆς αὐτοκρατείρας Αὐγούστας-Βικτωρίας, ὁ Βάλντερσεε ἀπέκτησε μεγίστην ἐπιρροὴν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Βερολίνου κατὰ τὴν βραχεῖαν βασιλείαν τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου Γ´ καὶ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Γουλιέλμου Β´, παρ᾽ οὗ ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ στρατάρχου τῷ 1891. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Μπόξερς ἐν Κίνᾳ, ὅτε ἐκινδύνευσαν οἱ ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ τοῦ Οὐρανίου κράτους Εὐρωπαῖοι, ὁ Βάλντερσεε ἀνεδέχθη τὴν ἀρχηγίαν τῶν ἀποσταλέντων εἰς Κίναν εὐρωπαϊκῶν στρατευμάτων, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν δὲ αὐτοῦ κατενίκησαν ταῦτα τοὺς ἐπαναστάτας καὶ κατέλαβον τὸ Πεκῖνον τῷ 1906. Μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς Βερολῖνον ἐγένετο δεκτὸς μετὰ τιμῶν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλλὰ κατά τινα συγκέντρωσιν ἐν τῷ γενικῷ ἐπιτελείῳ, τῆς ὁποίας προήδρευσεν ὁ ἴδιος αὐτοκράτωρ, ὁ Βάλντερσεε ἐξέθεσε τὰ τῆς ἐκστρατείας ταύτης· ἀλλ᾽ ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῦ Καΐζερ περὶ τῆς ἀξίας τῶν ὑπ᾽ αὐτὸν στρατευμάτων, ὁ στρατάρχης διέκρινε τὸ ἰαπωνικὸν καὶ τὸ γαλλικὸν στράτευμα, οὐδὲν εἰπὼν περὶ τοῦ γερμανικοῦ. Τοῦτο δυσηρέστησε τὸν αὐτοκράτορα Γουλιέλμον, ὅστις διέλυσεν ἀποτόμως τὴν συνεδρίασιν. Ὁ Βάλντερσεε περιέπεσεν εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν δυσμένειαν καὶ ἐζήτησε τὴν ἀποστράτευσίν του, ὡς ἀπόστρατος δὲ ἀπέθανε μετὰ τέσσαρα ἔτη. Θ. Β.

Βαλντὲς (Valdés y Florès Gayetano). Ἱσπανὸς πολιτευτὴς καὶ ναυτικὸς (1767—1835). Μετέσχε τῆς ναυμαχίας τοῦ Τραφαλγκὰρ καὶ προγενεστέρως πλείστων ἄλλων. Ὁ Φερδινάνδος Ζ´ ἀνέδειξεν αὐτὸν ὑπουργόν του ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν, ἀλλ᾽ ὑπέπεσεν ἀργότερον εἰς τὴν δυσμένειάν του καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἀμνηστευθεὶς ὑπὸ τῆς βασιλίσσης Χριστίνας (1833) ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του, ἀπέθανε δὲ τῷ 1835 φέρων τὸν τίτλον τοῦ ἀρχιναυάρχου. Κ. Ι. Κ.

— **Βαλντὲς** (Valdès), *δὸν Ἀντώνιο*. Ἱσπανὸς πολιτευτὴς (1735—1810). Ὑπῆρξεν ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν ἐπὶ Καρόλου Γ´ (1781) διετηρήθη δὲ ὡς τοιοῦτος ἐπὶ δεκατετραετίαν καὶ κατώρθωσε νὰ διπλασιάσῃ τὸ ἱσπανικὸν ναυτικόν, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ἐδοξάσθη εἰς Ὀρὰν καὶ Γιβραλτὰρ (1783). Κ. Ι. Κ.

Βαλντὲς-Λεὰλ (Valdes-Leal), *Χουάν*. Ζωγράφος Ἱσπανὸς (1630—1691). Τῷ 1658 ἐγκατέστη ἐν Σεβίλλῃ, ἐν ἔτει δὲ 1663 διωρίσθη διευθυντὴς τῆς ὑπὸ τοῦ Μουρίλλου ἱδρυθείσης *«Νέας Ἀκαδημίας»*. Ὁ Βαλντὲς-Λεὰλ διεκρίθη καὶ ὡς γλύπτης, χαράκτης καὶ ἀρχιτέκτων. Ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Σεβίλλης εὑρίσκονται ὑπέροχοι πίνακες τοῦ καλλιτέχνου, ἀπεικονίζοντες σκηνὰς τῆς ζωῆς τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου. Λ. Δ.

Βαλντίβια (Valdivia) *[Γεωγρ.]*. Πόλις παράλιος τῆς Χιλῆς, πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας κειμένης εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς χώρας. Κάτ. 26854. Ἔχει ἀσφαλῆ καὶ ὀχυρὸν λιμένα καὶ ἀκμαῖον ἐξαγωγικὸν καὶ εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον. Τὰ σπουδαιότερα τῶν ἐξαγομένων προϊόντων της εἶναι: ξυλεία, μεταλλεύματα, δέρματα καὶ γενικῶς κτηνοτροφικὰ προϊόντα. Ἱδρύθη τῷ 1551 ὑπὸ τοῦ Ἱσπανοῦ θαλασσοπόρου *Πέτρο ντὲ Βαλντίβια* (βλ. λ.), ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Ὀλίγον μετὰ τὴν

Digitized by Google

ἵδρυσίν της κατελήφθη καὶ κατεστράφη ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν, ἀλλ' ᾠκοδομήθη ἀμέσως ἐκ νέου ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν. Ἡ ἐπαρχία Βαλντίβια ἔχει ἔκτασιν 23285 τετρ. χιλμτρ. καὶ πληθυσμὸν 192618 (1925) κατοίκων. Χ. Δ.

Βαλντίβια (Valdivia) ***δὸν Πέτρος ντὲ—***. Ἱσπανὸς κατακτητὴς τῆς Χιλῆς, γεννηθεὶς ἐν Βιλλανουέβα τῆς Σερένας (Ἐξτρεμαδοῦρα) περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν τῷ 1554. Ἀφ' οὗ ὑπηρέτησεν ἐν Ἰταλίᾳ ὑπὸ τὸν Πρόσπτρον Κολόννα καὶ τὸν μαρκήσιον τῆς Πεσκάρας, μετασχὼν τῆς ἐν Παβίᾳ μάχης, ὁ Βαλντίβια ἀνεχώρησεν εἰς Ἀμερικὴν τῷ 1535. Ἀπεβιβάσθη εἰς Βενεζουέλαν, ἐκεῖθεν δὲ μετέβη εἰς Περοῦ, ὅπου ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν Φραγκῖσκον Πιτζάρρο, ὅστις τὸν ἀπέστειλε περὶ τὸ 1539 εἰς τὰς Ν τοῦ Περοῦ ἐπαρχίας. Ἀναχωρήσας ἐκ Κούθης ὁ Βαλντίβια ἐβάδισεν ἐπὶ ἕνδεκα μῆνας ὅπως φθάσῃ εἰς τὴν *κοιλάδα τοῦ Μαπόχο* ἢ *τῆς Χιλῆς*, ὅπου ἵδρυσε, τῷ 1541 (12—24 Φεβρ.) τὴν πόλιν *Σαντιάγο ντὶλ Ἐξτρέμο*, δώσας εἰς τὴν χώραν τὸ ὄνομα Νέα Ἐξτρεμαδοῦρα. Παρέμεινεν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἀπομεμονωμένος μετὰ 150 συντρόφων του, μαστιζόμενος ὑπὸ τῆς πείνης καὶ ἐκτεθειμένος εἰς τὰς συνεχεῖς ἐπιθέσεις τῶν Ἰνδῶν καὶ ἀριθμοῦ τινος στασιασάντων Ἱσπανῶν, ἄνευ εἰδήσεων καὶ ἄνευ συνδρομῆς μέχρι τοῦ 1543, ὁπότε ἔλαβε μικρὰς ἐνισχύσεις. Τῷ 1544 ἵδρυσε τὴν *Σερένα*, τὸ δὲ ἑπόμενον ἔτος ἔστειλεν εἰς Περοῦ τρεῖς τῶν ἀξιωματικῶν του, ὧν εἷς, ὁ Ἀντώνιο ντὲλ Οὐλλόα, προσεπάθησε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Βαλντίβια καὶ τὴν δι' αὐτοῦ ἀντικατάστασίν του. Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1547 ὁ Βαλντίβια ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Εὐρώπην ἢ τοὐλάχιστον εἰς Περοῦ διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸν τίτλον τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ τῆς Νέας Ἐξτρεμαδούρας. Φθάσας εἰς Περοῦ καὶ εὑρὼν τὴν χώραν ἐν ἐμφυλίῳ σπαραγμῷ ἐτάχθη ὑπὲρ τοῦ Γκάσκα καὶ ἐναντίον τοῦ Γκουτζάλο Πιτζάρο, ὃν κατενίκησεν ἐν ἀποφασιστικῇ μάχῃ παρὰ τὴν Χακουϊχαγκουάνα, χάρις δὲ εἰς τὴν νίκην του ταύτην ἔλαβε τὸν τίτλον, ὃν ἐπεδίωκεν. Ἐπιστρέψας εἰς Χιλὴν περὶ τὰ μέσα τοῦ 1548 ἠσχολήθη εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς κατακτηθείσης χώρας καὶ εἰς τὴν ἐπέκτασιν αὐτῆς πρὸς νότον. Ἵδρυσε διαδοχικῶς τὰς πόλεις *Κονθέπθιον (Ἀνάληψις)*, *Ἰμπεριάλ*, *Βιλλαρίκα* καὶ *Βαλντίβια* (1552). Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1552 ἐστράτευσε κατὰ τῶν ἐπαναστατησάντων Ἰνδῶν, ἀλλ' ὁ ὀλιγάριθμος στρατός του ἡττήθη ἐν Τουκαπέλ, αὐτὸς δὲ συλληφθεὶς αἰχμάλωτος ἐθανατώθη ὑπὸ τῶν Ἰνδῶν τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1554. Γ. Α. Κ.

Βαλντιέρι (Valdieri). Θερμοπηγαὶ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Πιεμόντε τῆς ΒΔ Ἰταλίας. Περιλαμβάνουν 4 θέρμας: τὴν *Ἁγίαν Λουκίαν*, ἧς τὰ ὕδατα ἔχουν θερμοκρασίαν 24,2°, τὴν *μαγνησιακὴν πηγὴν* (Aqua magnesiaca lassotiva) θερμοκρασίας 36°, τὸν *Ἅγιον Λορέντζον* καὶ *Ἅγιον Μαρτῖνον*, θερμοκρασίας 69° καὶ ὧν τὰ ὕδατα ἐνέχουν καὶ ἴχνη ὑδροθείου, καὶ τὴν *θειϊκὴν πηγὴν* (Aqua vitriolata) θερμοκρ. 21°. Ὅλαι αἱ πηγαὶ αὗται τάσσονται εἰς τὰς ἀκρατοθέρμας, ὡς ἐκ τοῦ ἐλαχίστου στερεοῦ ὑπολείμματος αὐτῶν (0,1—0,25 κατὰ λίτρον ὕδατος). Κ. Γ. Μ.

Βαλντιμπόρα *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Αὐλὼν τῆς χερσονήσου τῆς Ἰστρίας (Valdibora: πλάτ. 45°05' Β, μῆκ. 13° 38' Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 201: Gulfs of Venice and Trieste καὶ 1559 Port Rovigno), ἀγκυροβόλιον κατὰ τῆς «μπόρα» ἀμέσως πρὸς νότον τῆς πόλεως *Ροβίνιο*. Σ. Ε. Λ.

Βάλντις (Waldis), ***Μπουρχάρ***. Γερμανὸς μυθογράφος (1490—1566). Διατελῶν μοναχὸς ἐν Ρίγᾳ ἠσπάσθη τὴν *Μεταρρύθμισιν* καὶ κατεπολέμησε τὴν παπικὴν ἐξουσίαν μετὰ πάθους εἰς διάφορα συγγράμματα, ἐγένετο δὲ πάστωρ λουθηρανὸς τῷ 1544 ἐν Ἀμπτερόκτε, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Τῷ 1548 ἐδημοσίευσεν ὑπὸ τὸν τίτλον «Αἴσωπος ἐξ ὁλοκλήρου ἀνανεωθεὶς» τοὺς περιφήμους μύθους του, λίαν πρωτοτύπους, καὶ πλήρεις κωμικοῦ οἴστρου. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀνεδημοσιεύθη πολλάκις, ἡ ἀρίστη ὅμως πασῶν ἔκδοσις εἶναι ἡ τοῦ 1882, εἰς ἣν περιλαμβάνεται ἡ βιογραφία τοῦ συγγραφέως ὑπὸ τοῦ Milchsack. Θ. Β.

Βαλντιτόρρε (Valditorre) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Αὐλὼν τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Ἰστρίας, πρὸ τοῦ κόλπου τῆς Τεργέστης καὶ εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμίου Κουϊέτο ὅπου καὶ φερώνυμος πόλις. Εἰς τὸν αὐλῶνα τοῦτον (Valditorre: πλάτ. 45°18', μῆκ. 13°34' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 201: Gulfs of Venice and Trieste καὶ 1559: Port Quieto) τὰ μεγάλου βυθίσματος πολεμικὰ τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας ἀπεβίβαζον ἢ ἐπεβίβαζον τὰ πυροβόλα των καὶ τὰ ἄλλα βαρέα ἐπὶ τῶν πλοίων ἀντικείμενα, ὅταν οἱ καιροὶ δὲν ἐπέτρεπον, ἀποσύροντες τὰ ὕδατα πρὸς νότον, τὸν ἀσφαλῆ τῶν πλοίων εἴσπλουν εἰς τὸν ὅρμον Πελορόζο τοῦ Μαλαμόκκο τῆς Ἑνετίας. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βάλντμαν (Waldmann), ***Ἰωάννης***. Ἑλβετὸς πολιτικός, γεννηθεὶς κατὰ τὸ 1426. Κατ' ἀρχὰς βυρσοδέψης, εἶτα δὲ στρατιώτης, ὑπηρέτησεν ἐπί τινα χρόνον εἰς τὸν γαλλικὸν στρατόν. Ἐπιστρέψας εἰς Ἑλβετίαν ἐξήσκησεν ἐν Ζυρίχῃ τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα γενόμενος κατόπιν καὶ δικαστής. Κατὰ τὴν μάχην τοῦ Μορᾶ (1476) ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἀρχηγῶν τοῦ ἑλβετικοῦ στρατοῦ, τοῦ νικήσαντος Κάρολον τὸν Ἰταμόν. Ὁ Βάλντμαν ἐστάλη βραδύτερον πρεσβευτὴς παρὰ Λουδοβίκῳ τῷ ΙΑ' καὶ τῷ πάπᾳ. Τῷ 1483 ἐξελέγη δήμαρχος τοῦ καντονίου τῆς Ζυρίχης, ὡς τοιοῦτος δὲ προέβη εἰς πολλὰς μεταρρυθμίσεις ἐπ' ἀγαθῷ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ. Καταστὰς πανίσχυρος ἐν Ζυρίχῃ, ἤσκησε τεραστίαν ἐπιρροὴν εἰς τὰς ἑλβετικὰς διαίτας, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Μαξιμιλιανός, μεθ' οὗ ἐσυνθηκολόγησεν, ἀπέδωκεν εἰς αὐτὸν μεγάλας τιμὰς καὶ τῷ προσέφερεν ἐτησίαν ἐπιχορήγησιν. Ἀλλ' ἀκριβῶς αἱ μεγάλαι αὗται ἐπιτυχίαι ὑπῆρξαν ἡ αἰτία τῆς καταστροφῆς του. Αὔξησις τῶν φόρων καὶ αὐστηροί τινες ἀστυνομικοὶ νόμοι, οὓς ἐθέσπισεν, ἐχρησίμευσαν ὡς πρόσχημα τῆς ἐναντίον αὐτοῦ ἐξεγέρσεως τῶν ἀγροτῶν, οἵτινες σπεύσαντες ἔνοπλοι εἰς τὴν Ζυρίχην, συνέλαβον τὸν Βάλντμαν, τὸν ἔρριψαν εἰς τὰς φυλακὰς καὶ τὸν ὑπέβαλον εἰς βασανιστήρια. Εἰς τὰς κατ' αὐτοῦ ἐξυφανθείσας συκοφαντίας προσετέθη καὶ ἄλλη, ἧς τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν τρομερὰ δι' αὐτόν. Διεδόθη, ὅτι αὐστριακὸς στρατὸς ἐβάδιζε κατὰ τῆς Ζυρίχης μὲ σκοπὸν ν' ἀποφυλακίσῃ τὸν κρατούμενον, καὶ ὅτι ὁ στρατὸς οὗτος εἶχε πυρπολήσει τὴν ἑλβετικὴν πόλιν Ἐγκλιζάου. Εἰς τὸ ἄκουσμα τῆς εἰδήσεως ταύτης ἡ ἀστικὴ τάξις κατεδίκασε τὸν Βάλντμαν εἰς τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν. Ἀχθεὶς εἰς τὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου, ἠθέλησε νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς τὸν λαόν, ἀλλ' οἱ περιστοιχίζοντες αὐτὸν ἱερεῖς τὸν ἠμπόδισαν. Τὰ κτήματά του διενεμήθησαν εἰς τοὺς ἐπαναστατημένους ἀγρότας. Α. Δ.

Βαλντμύλλερ (Waldmüller), ***Φρειδερῖκος Γεώργιος***. Διάσημος Αὐστριακὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Βιέννῃ (1793—1865). Κατὰ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν του ἠσχολήθη μὲ τὴν ἀπεικόνισιν ἀνθέων, βραδύτερον δ' ἐπεδόθη εἰς τὴν μικρογραφικὴν προσωπογραφικὴν τέχνην. Ἐν Βουδαπέστῃ ἐξετέλεσε τὰς προσωπογραφίας μεγιστάνων. Ἐπιστρέψας εἰς Βιέννην ἠσχολήθη μὲ τὴν ἀντιγραφὴν παλαιῶν εἰκόνων. Ἡ ἀπὸ τῆς μελέτης τῶν παλαιῶν μετάβασις εἰς τὸ λαϊκὸν πραγματιστικὸν εἶδος ὑπῆρξε διὰ τὸν Βαλντμύλλερ ἅλμα

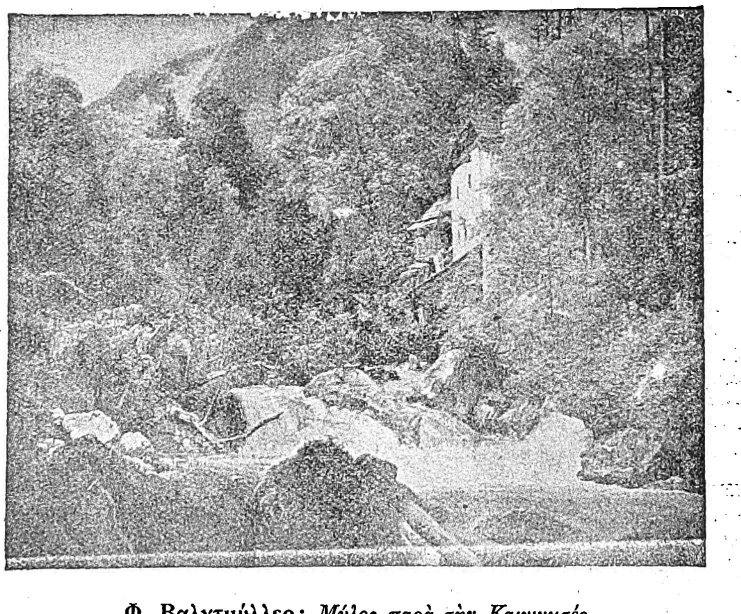

Φ. Βαλντμύλλερ: *Μύλος παρὰ τὴν Καινιγκσέε.*
[Νέα Πινακοθήκη Μονάχου.]

ὁπωσδήποτε ἐπικίνδυνον. Καὶ ὅμως εὗρε δι' αὐτοῦ τὸν ἀληθῆ προορισμόν του ὡς ζωγράφου. Ἤδη τὸ πρῶτον πραγματιστικὸν ἔργον του, «Τοῦρκοι πωλοῦντες τσιμπούκια εἰς καφενεῖον», ἔτυχε γενικῆς ἐπιδοκιμασίας. Μετὰ βραχεῖαν ἀποδημίαν εἰς Γερμανίαν καὶ Ἰταλίαν ἐγκατέστη ὁριστικῶς ἐν Βιέννῃ. Ἐκ τῶν πινάκων αὐτοῦ διακρίνονται: «Ὁ μύλος παρὰ τὴν λίμνην Καινιγκσέε», «Ἡ ἀσβεστοκάμινος», «Οἱ πρῶτοι βηματισμοὶ τοῦ παιδιοῦ», «Ραβῖνος διδάσκων κοράσιον», «Τὸ σχολεῖον τῆς κωμοπόλεως», «Πλάνητες ἐπαῖται» καὶ «Οἰκογένεια Τυρολῶν ἀγροτῶν».

Βαλντόλτρα (Valdoltra) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν ἐν τῷ Τεργεσταίῳ κόλπῳ (Valdoltra: Πλάτ. 45° 34' 52" Β., μῆκ. 13°43' 46", χάρτ. ἀγγλ. 201: Gulfs of Venice and Trieste). Ἐρυθρὸς φανὸς εἰς τὸ ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι ἀκροχείλιον τοῦ κυματοθραύστου. Σ. Ε. Λ.

Βαλντὸρ (Waldor), ***Μελανία Βιλλνάβ***. Γαλλὶς συγγραφεὺς (1796—1871). Ἔγραψε ποιήματα, μυθιστορήματα καὶ θεατρικὰ ἔργα.

Βαλντορὺ (Valdory), ***Γουλιέλμος***. Γάλλος στρατιωτικὸς καὶ φιλόλογος θανὼν τῷ 1620, γνωστὸς ἐξ ἔργου του ἀναφερομένου εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Ρουὲν τῷ 1591 ὑπὸ τοῦ Ἑρρίκου Δ'. Κ. Ι. Ν.

— **Βαλντορὺ** (Valdory), ***Κλαύδιος***. Γάλλος θεολόγος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Γνωστὰ ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι: ἡ «Ἀπάντησις πρὸς τὸν ὑπουργὸν Τρεντὲ» (1657), «Ἀπὸ τῆς δουλείας εἰς τὸν σταυρὸν» (1660) καὶ «Ὁ ἡγιασμένος θάνατος τοῦ χριστιανοῦ» (1672). Κ.Ι.Ν.

Βαλντρὰντ (Waldrad ἢ Valdrade). Εὐνοουμένη τοῦ βασιλέως *Λοθαρίου* τοῦ *Β'* τῆς Λορραίνης, ἀποθανοῦσα μετὰ τὸ 870. Ἀνῆκεν εἰς ὀνομαστὴν οἰκογένειαν τῆς Αὐστρασίας, ὑπῆρξε δὲ ἐρωμένη τοῦ Λοθαρίου πρὸ τοῦ γάμου αὐτοῦ. Διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τῆς νομίμου συζύγου του *Τευτβέργης*, τὴν ὁποίαν εἶχε νυμφευθῆ διὰ πολιτικοὺς λόγους, ὁ Λοθάριος κατηγόρησεν αὐτὴν ἐπὶ μοιχείᾳ καὶ κατώρθωσε νὰ γίνῃ πιστευτὴ ἡ κατηγορία του ὑπὸ δύο ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων, τὰ ὁποῖα συνεστήθησαν καθ' ὑπόδειξιν τοῦ πάπα Νικολάου τοῦ Α'. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ πάπας εἶχε πεισθῆ κατόπιν περὶ τῆς ἀθωότητος τῆς Τευτβέργης, ἀφώρισε τὸν Λοθάριον. Ὁ διάδοχος τοῦ Νικολάου τοῦ Α' πάπας Ἀδριανὸς ὁ Β', ἦρε μετὰ ταῦτα τὸν ἀφορισμόν, ἀλλ' ὁ Λοθάριος ἐπιστρέφων ἐκ Ρώμης, ὅπου εἶχε μεταβῆ διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἄρσιν αὐτοῦ, ἀπέθανεν εἰς τὴν Πλακεντίαν. Ἡ Βαλντράντ, μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἀπεσύρθη εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ρεμιρεμόν, ὅπου ἀφιερώθη εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν τριῶν τέκνων της, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἀποκτήσει ἐκ τοῦ Λοθαρίου. Μ.Δ.Β.

Βαλντσεεμύλλερ (Waldseemüller), ***Μαρτῖνος***. Γερμανὸς κοσμογράφος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ὅστις πρῶτος εἴς τινα παρ' αὐτοῦ ἐν ἔτει 1507 συνταχθέντα γεωγραφικὸν χάρτην ἐκάλεσε τὸν Νέον Κόσμον Ἀμερικήν. Α. Δ.

Βαλντφαΐγκελ (Waldfägel), ***Προκόπιος***. Χρυσοχόος τῆς πόλεως Avignon, ὅστις ἔγραψε χρονικὰ τῶν ἐτῶν 1444 καὶ 1446, ἐν οἷς παρέχει πολυτίμους πληροφορίας περὶ τῶν φυλαττομένων μυστικῶν διὰ τὴν τελειοποίησιν τῆς τυπώσεως καὶ τὴν χάραξιν τῶν γραμμάτων. Δ. Π. Κ.

Βαλντχάϊμ (Waldheim) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Σαξωνίᾳ, ΝΑ τῆς Λειψίας. Κάτ. 11200. Ἔχει βιομηχανίαν ὑφασμάτων.

Βαλντχάουζεν (Waldhausen), ***Κονράδος φὸν—***. Ἐξ Αὐστρίας καταγόμενος, διεκρίθη ὡς ἱεροκῆρυξ κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἐν Βιέννῃ καὶ Πράγᾳ καὶ θεωρεῖται ὡς πρόδρομος τῆς *οὐσσιστικῆς* κινήσεως ἐν Βοημίᾳ. Εἰς τὰ κηρύγματά του ἐπετίθετο μετὰ δριμύτητος κατὰ τῶν καταχρήσεων τοῦ παπικοῦ κλήρου καὶ τῶν παρεκτροπῶν ἐν τῇ λατρείᾳ καὶ ἰδίως κατὰ τῆς ἀκμαζούσης τότε ἐν τῇ Δύσει καπηλείας τῶν λειψάνων καὶ τῶν θαυμάτων τῶν ἁγίων. Συνέταξεν «Ἀπολογίαν» (Apologia) κατὰ τῶν κατηγοριῶν τῶν ἐχθρῶν του. Ἀπέθανε τῷ 1369 ἐν Πράγᾳ. Δ. Σ. Μ.

Βαλομάνδρι *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Βαλτινοῦ* τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 145.

Βαλὸν (Valon), ***Κάρολος-Μαρία-Φερδινάνδος-Ἀλεξις***. Γάλλος φιλόλογος (1818—1851). Συνέγραψε ἔργα ὧν κυριώτερα: «Ἓν ἔτος εἰς τὴν Ἀνατολὴν» (1847), «Ἡ Ἀνδαλουσία», «Αἱ φυλακαὶ τῆς Γαλλίας ὑπὸ τὴν δημοκρατικὴν κυβέρνησιν», «Ἡ Ἀλὶν Ντυμποά», «Ὁ μαρκήσιος ντε Φαβρὰ» κ.τ.λ. Κ.Ι.Ν.

βαλονία (ἡ) (Valonia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βαλονιϊδῶν*. Διακρίνονται ἐκ τῶν ἀπεστρογγυλωμένων ἢ κορυνοειδῶν κυττάρων των καὶ τῶν πολυαρίθμων διακλαδώσεων τοῦ βλαστοῦ των. Πάντα εἶναι ὑδρόβια ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει τὰ εἴδη: *βαλονία τὸ μικροδίκτυον* (Valonia microdictyon) καὶ *βαλονία ἡ ἀναδυομένη* (Valonia anadyomene). Ἀμφότερα εἶναι κοινὰ τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Δ. Ν. Π.

βαλονιΐδαι (οἱ) (Valoniaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σιφωνοθάλων*. Τὰ φυτὰ τῆς οἰκογενείας ταύτης διακρίνονται ἐκ τοῦ μονοκυττάρου καὶ λίαν μεγάλου θαλλοῦ των, πολλαπλασιάζονται ἀγενῶς διὰ ζῳοσποριῶν καὶ φύονται ἐντὸς τῶν ὑδάτων εἰς τὰ ἔφυγρα ἐδάφη. Δ.Ν.Π.

Digitized by Google

Βαρὸρ (Valor), ***Φερδινάνδος***. Τελευταῖος βασιλεὺς τῆς Γρενάδας (1543—1569). Ἀνῆκεν εἰς τὴν ἀραβικὴν οἰκογένειαν τῶν *Ἔλ-Χαμάρ*, ἥτις ἐπὶ δύο καὶ ἥμισυν αἰῶνας ἐβασίλευσεν ἐν Γρενάδᾳ, ἀνήκουσα εἰς τὸν Καθολικισμόν. Ὅτε οἱ Μαυριτανοὶ ἐπανεστάτησαν κατὰ τοῦ Φιλίππου τοῦ Β', ἐν ἔτει 1566, ὁ Βαλὸρ προσῆλθεν εἰς τὸν Ἰσλαμισμὸν καὶ ἐξελέγη βασιλεὺς τῆς Γρενάδας καὶ τῆς Κορδούης. Ἡττηθεὶς ὑπὸ τῶν Ἰσπανῶν, ἐστραγγαλίσθη ὑπὸ τῶν ἀξιωματικῶν του, καθ' ἣν στιγμὴν ἦτο ἕτοιμος νὰ δηλώσῃ ὑποταγὴν εἰς τὸν νικητήν. Οἱ Ἄραβες συγγραφεῖς καλοῦσιν αὐτὸν *Ἴμπν-Χουμέγια*. Α. Δ.

Βαλόρι (Valori). Μεγάλη καὶ ὀνομαστὴ φλωρεντινὴ οἰκογένεια, τῆς ὁποίας ὁ ἀρχηγὸς *Βαλόρε* κατήγετο ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *Ρουστικέλλι*. Πολλὰ μέλη τῆς οἰκογενείας ταύτης κατέλαβον σημαντικὰ δημόσια ἀξιώματα ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ διεκρίθησαν εἰς τὰ γράμματα. Τῷ 1342, εἰς τῶν κλάδων τῆς οἰκογενείας, φεύγων τὰς καταδιώξεις τοῦ Γκωτιέ, δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν, ἐγκατεστάθη εἰς Γαλλίαν. Ὁ ἰταλικὸς κλάδος ἐσβέσθη τῷ 1687 μὲ τὸν θάνατον τοῦ *Ἀλεξάνδρου Βαλόρι*. Τὰ κυριώτερα τῶν μελῶν τοῦ κλάδου αὐτοῦ εἶναι τὰ ἑξῆς:

— ***Βαρθολομαῖος***. Φλωρεντινὸς πολιτικὸς (1354—1427), μέλος τοῦ συμβουλίου τῶν Δέκα. Ἀπεστάλη πολλάκις ὡς πρεσβευτὴς εἰς διαφόρους αὐλὰς καὶ παρὰ τῷ πάπᾳ.

— ***Φραγκῖσκος***. Φλωρεντινὸς πολιτικὸς (1439—1498), ὁ μεγαλύτερος πολίτης τῆς Φλωρεντίας κατὰ τὸν Μακιαβέλλι. Ὑπῆρξε βαθὺς μελετητὴς τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας καὶ κατέλαβε πλεῖστα ἀνώτατα ἀξιώματα. Ἦτο φίλος καὶ ὑπερασπιστὴς τοῦ *Σαβοναρόλα*, τοῦ ὁποίου ματαίως προσεπάθει νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς μεταρρυθμίσεις καὶ τὸν ὁποῖον δὲν κατώρθωσε νὰ σώσῃ ἀπὸ τὴν μανίαν τοῦ πλήθους, δολοφονηθεὶς καὶ αὐτὸς κατὰ τὴν ἐναντίον τῶν Μεδίκων λαϊκὴν ἐξέγερσιν.

— ***Νικόλαος***. Ἱστορικὸς καὶ πολιτικὸς (1464—1530), ἀνεψιὸς τοῦ προηγουμένου. Κατέλαβε πολλὰ ἀξιώματα, ἐχρημάτισε πρεσβευτὴς ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἔγραψε τὴν «Ζωὴν τοῦ Λαυρεντίου τῶν Μεδίκων».

— ***Βάκχιος***. Λόγιος καὶ πολιτικὸς (1535—1606). Ἐχρημάτισε σύμβουλος τοῦ μεγάλου δουκὸς Φερδινάνδου τοῦ Α', γερουσιαστὴς καὶ βιβλιοθηκάριος. Μ. Δ. Β.

Βαλορὶ (Valori), *πρίγκιψ* ***Ἐρρῖκος***. Γάλλος δημοσιογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1833. Ὀπαδὸς τῶν μοναρχικῶν, ἔγραψε πλῆθος φυλλαδίων, ἐφ' ὅλων σχεδὸν τῶν ζητημάτων τῆς ἐποχῆς του.

— **Βαλορὶ** (Valori), ***Ἐρρῖκος-Ζώσιμος***, *μαρκήσιος*, Γάλλος λογοτέχνης (1786—1859). Ἐδημοσίευσε «Ποιητικὰ Ἔργα», «Ἀναμνήσεις καὶ διαπραγματεύσεις τοῦ μαρκησίου ντὲ Βαλορὶ» καὶ τὸ «Στρατιωτικὸν ἡμερολόγιον τοῦ Ἐρρίκου τοῦ Δ'» (1821).

— **Βαλορὶ** (Valori), ***Κάρολος***, *κόμις*—. Γάλλος στρατιωτικὸς μηχανικὸς (1658—1734). Ἔλαβε μέρος εἰς 36 καὶ πλέον πολιορκίας καὶ διηύθυνε τὰς ἐπιθέσεις ἐναντίον 9 φρουρίων πρώτης τάξεως.

— **Βαλορὶ** (Valori), ***Λουδοβῖκος***, *μαρκήσιος*—. Γάλλος στρατηγός, υἱὸς τοῦ προηγουμένου (1692—1774.) Διεκρίθη κατὰ τὰς πολιορκίας τοῦ Φριβούργου καὶ τοῦ Λανδσάου καὶ μετέφερεν εἰς τὸν Λουδοβῖκον τὸν ΙΔ' τὰς κυριευθείσας ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν 73 σημαίας.

— **Βαλορὶ** (Valori), ***Φραγκῖσκος-Φλωρέντιος***, *κόμις*—. Γάλλος στρατηγὸς (1763—1822). Ὑπῆρξεν εἷς τῶν τριῶν ταχυδρόμων οἵτινες προηγήθησαν κατὰ τὴν φυγὴν τοῦ Λουδοβίκου τοῦ ΙΣΤ' εἰς τὰς Βαρὲνν καὶ ἔγραψε «Précis du voyage à Varennes» (1816). Μ. Δ. Β.

Βαλουὰ (Valois) *[Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς παλαιᾶς γαλλικῆς ἐπαρχίας Ἴλλ-ντὲ Φράνς, μεταξὺ τῶν σημερινῶν νομῶν Οὐὰζ καὶ Αἴν. Ἀπὸ τοῦ 1214 ἀνῆκεν εἰς τὸν βασιλικὸν οἶκον τῆς Γαλλίας. Ὁ Φίλιππος ὁ Ὡραῖος ἔδωκεν αὐτὴν ὡς προῖκα εἰς τὸν ἀδελφόν του Κάρολον, πατέρα τοῦ *Φιλίππου ΣΤ'* τῆς Γαλλίας, ἐκ τοῦ ὀνόματος δὲ τῆς χώρας ταύτης ἡ δυναστεία τοῦ Φιλίππου ΣΤ' ὠνομάσθη *τῶν Βαλουά*. Χ. Δ.

— **Βαλουὰ** (Valois) ***οἶκος***. Ὁ βασιλικὸς *οἶκος τῶν Βαλουὰ* (ἢ *Βαλεσιακός*), ὅστις ἐβασίλευσεν ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ τοῦ 1328 μέχρι τοῦ 1589, ἦτο εἷς κλάδος τοῦ οἴκου τῶν *Καπετιδῶν* (Capétiens), ἱδρυτὴς δ' αὐτοῦ ὑπῆρξεν εἷς τῶν υἱῶν τοῦ Φιλίππου Γ' καὶ τῆς Ἰσαβέλλας τῆς Ἀραγωνικῆς, ὁ Κάρολος (βλ. λ.) *τοῦ Βαλουᾶ*. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καρόλου Δ', μὴ ἔχοντος ἄρρενα τέκνα, βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ἀνηγορεύθη τῷ 1328 ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Καρόλου τοῦ Βαλουὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα Φίλιππος Δ' (βλ. λ.), ὡς ὁ ἐγγύτερος συγγενὴς τοῦ οἴκου τῶν Καπετιδῶν. Ὁ δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Καρόλου τοῦ Βαλουά, *Κάρολος ὁ νεώτερος*, ὑπῆρξεν ὁ ἱδρυτὴς τοῦ τρίτου δουκικοῦ οἴκου τοῦ Ἀλανσὸν (βλ. λ.). Ὁ υἱὸς τοῦ Φιλίππου Δ' ἀνῆλθεν εἰς τὸν γαλλικὸν θρόνον τῷ 1350 ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰωάννης Β' (βλ.λ.) καὶ ἀπέθανε τῷ 1364, ἀφήσας ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Μπόννης τοῦ Λούξεμβουργ τέσσαρας υἱοὺς καὶ τέσσαρας θυγατέρας: τὸν *Κάρολον*, ὅστις τὸν διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον· τὸν δοῦκα Ρενὲ ντ' Ἀνζοῦ, ἱδρυτὴν τοῦ νεωτέρου κλάδου τοῦ *οἴκου τῶν Ἀνζοῦ (Ἀνδηγαυϊκοῦ)*· τὸν δοῦκα Ζὰν ντὲ Μπερρύ· καὶ τὸν δοῦκα Φίλιππον τῆς Βουργουνδίας, ἱδρυτὴν τοῦ ὁμωνύμου οἴκου (βλ.λ. Βουργουνδία). Ὁ πρωτότοκος Κάρολος Ε' (βλ.λ.), διαδεχθεὶς τὸν Ἰωάννην Β', ἀπέθανε τῷ 1380, καὶ ὁ μὲν πρεσβύτερος τῶν υἱῶν του, **Κάρολος ΣΤ'** (βλ. λ.), τὸν διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον, ὁ δὲ δευτερότοκος, ὁ *δοὺξ* **Λουδοβῖκος** *τῆς Ὀρλεάνης* (βλ. λ.), ἔλαβεν εἰς τὸ μερίδιόν του τὰς κομιτείας τοῦ Ἀγγουλὲμ καὶ τοῦ Βαλουά. Ἡ κομιτεία τοῦ Βαλουὰ τῷ 1406 ἐγένετο δουκᾶτον καὶ παρέμεινε μέχρι τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1789 εἰς τὸν οἶκον τῆς Ὀρλεάνης. Ὁ Κάρολος ΣΤ' ἀπέθανε τῷ 1422, ἀφήσας ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Ἰσαμπὼ τῆς Βαυαρίας ἕνα μόνον υἱόν, ὅστις διεδέχθη αὐτὸν εἰς τὸν θρόνον ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Καρόλου Ζ' (βλ. λ.) καὶ πολλὰς θυγατέρας, ὧν μία, ἡ *Ἰσαβέλλα τῆς Γαλλίας*, ἐνυμφεύθη τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας Ριχάρδον Β', ἄλλη δέ, ἡ *Αἰκατερίνη*, τὸν Ἐρρῖκον Ε' τῆς Ἀγγλίας. Ὁ Κάρολος Ζ' ἀπέθανε τῷ 1461, τὸν διεδέχθη δὲ ὁ υἱός του **Λουδοβῖκος ΙΑ'** (βλ. λ.), ὅστις, ἀποθανὼν τῷ 1483, ἀφῆκεν ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Καρλότας τῆς Σαβοΐας ἕνα ἀνήλικον υἱόν, ὅστις καὶ τὸν διεδέχθη, τὸν **Κάρολον Η'** (βλ.λ.) καὶ δύο θυγατέρας: τὴν *Ἄνναν*, ἥτις ἐνυμφεύθη τὸν *Πέτρον ντὲ Μπουρβὸν-Μπωζέ*, ἤσκησε τὴν ἀντιβασιλείαν μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεως τοῦ ἀδελφοῦ της καὶ ἀπέθανε τῷ 1522, καὶ τὴν *Ἰωάνναν τοῦ Βαλουὰ* (βλ. λ.), νυμφευθεῖσαν τὸν βασιλέα Λουδοβῖκον ΙΒ'. Ὁ Κάρολος Η' ἐνυμφεύθη τὴν **Ἄνναν** *τῆς Βρεττανίας* (βλ. λ.) καὶ ἀπέθανε τῷ 1498 ἄνευ διαδόχου, ὡς ἐκ τούτου δὲ τὸ στέμμα περιῆλθεν εἰς τὸν Λουδοβῖκον ΙΒ', ἀρχηγὸν τοῦ οἴκου τῆς Ὀρλεάνης.

Ὁ **Λουδοβῖκος ΙΒ'** (βλ. λ.), διαδεχθεὶς τὴν πρώτην του σύζυγον Ἰωάνναν τοῦ Βαλουά, ἐκ τῆς ὁποίας δὲν εἶχεν ἀποκτήσει τέκνα, ἐνυμφεύθη τὴν χήραν τοῦ Καρόλου Η', Ἄνναν τῆς Βρεττάνης, ἀπέθανε δὲ τῷ 1515 χωρὶς νὰ ἀφήσῃ ἄρρενα διάδοχον, ἀλλὰ μόνον δύο θυγατέρας ἐκ τοῦ δευτέρου γάμου του, τὴν *Κλὼντ (Κλαυδίαν)*, σύζυγον τοῦ Φραγκίσκου Α', καὶ τὴν *Ρενέ*, νυμφευθεῖσαν τὸν δοῦκα τῆς Φερράρας. Ὁ γαλλικὸς θρόνος, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λουδοβίκου ΙΒ', περιῆλθεν εἰς τὸν κόμιτα Φραγκῖσκον τοῦ Ἀγγουλέμ, δισέγγονον τοῦ Λουδοβίκου τῆς Ὀρλεάνης, ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Βαλουά. Ὁ **Φραγκῖσκος Α'** (βλ. λ.), μετὰ τὸν θάνατον τῆς συζύγου του Κλὼντ τῆς Γαλλίας, θυγατρὸς τοῦ Λουδοβίκου ΙΒ', ἐνυμφεύθη τὴν Ἐλεονώραν, ἀδελφὴν τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου Ε' καὶ χήραν τοῦ Ἐμμανουὴλ τῆς Πορτογαλίας.

Ἀπέθανε τῷ 1547, ἀφήσας μόνον ἐκ τοῦ πρώτου γάμου του τέκνα: τὸν *Φραγκῖσκον*, ἀποθανόντα τῷ 1536· τὸν *Ἐρρῖκον Β'*, ὅστις τὸν διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον· τὸν δοῦκα *Κάρολον τῆς Ὀρλεάνης*, ἀποθανόντα ἄγαμον τῷ 1545· καὶ τὴν *Μαργαρίταν*, σύζυγον τοῦ Ἐμμανουὴλ-Φιλίππου τῆς Σαβοΐας. Ὁ **Ἐρρῖκος Β'** (βλ. λ.) ἐνυμφεύθη τὴν **Αἰκατερίνην** *τῶν Μεδίκων* (βλ. λ.) καὶ ἀπέθανε τῷ 1559. Ἐκ τοῦ μετὰ τῆς Αἰκατερίνης γάμου ἔσχε πολλὰ τέκνα: τὸν **Φραγκῖσκον Β'** (βλ. λ.), σύζυγον τῆς Μαρίας Στούαρτ τῆς Σκωτίας, ἀποθανόντα τῷ 1560 ἄνευ διαδόχου· τὸν **Κάρολον Θ'** (βλ. λ.), ἀποθανόντα τῷ 1579 καὶ ἀφήσαντα ἕνα μόνον φυσικὸν υἱόν, τὸν δοῦκα *Κάρολον τοῦ Ἀγγουλέμ*, καὶ μίαν θυγατέρα, ἀποθανοῦσαν τῷ 1578· τὸν **Ἐρρῖκον Γ'** (βλ. λ.) δολοφονηθέντα τῷ 1589 καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἐξέλιπε ἡ ἐξ ἀρρένων σειρὰ τοῦ οἴκου τῶν Βαλουά· τὴν **Ἐλισσάβετ** *τῆς Γαλλίας* (βλ. λ.), σύζυγον τοῦ Φιλίππου Β' τῆς Ἱσπανίας· τὴν Κλώντ, ὑπανδρευθεῖσαν τὸν δοῦκα τῆς Λωρραίνης καὶ ἀποθανοῦσαν τῷ 1575· τὴν Μαργαρίταν *τοῦ Βαλουὰ* (βλ. λ.), σύζυγον τοῦ Ἐρρίκου Δ', διαζευχθεῖσαν τοῦτον τῷ 1598 καὶ ἀποθανοῦσαν τῷ 1615, τελευταίαν κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν ἀπόγονον τῶν Βαλουά· τὸν *Φραγκῖσκον Ἡρακλῆ*, δοῦκα τοῦ Ἀλανσόν, ἀποθανόντα τῷ 1584 πρὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἐρρίκου Γ'.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐρρίκου Γ' ὁ θρόνος τῆς Γαλλίας περιῆλθεν εἰς τὸν *οἶκον τῶν Βουρβόνων* διὰ τοῦ *Ἐρρίκου Δ'*. Γ. Α. Κ.

Οἰκόσημον τοῦ οἴκου τῶν Βαλουά.

Βαλουὰ (Valois), ***Ἀδριανός***. Γάλλος ἱστορικὸς (1607—1692). Ἐπεδόθη εἰδικῶς εἰς τὴν σπουδὴν τῶν μνημείων τῆς ἱστορίας τῆς Γαλλίας. Τὸ ἔργον του Gesta Francorum (1646—58), ὅπερ εἶναι ἱστορία τῶν Γαλατῶν καὶ τῶν Φράγκων ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Οὐαλεριανοῦ μέχρι τῆς ἐκθρονίσεως τοῦ Χιλδερίχου (254—752), ἐστερέωσε τὴν φήμην του. Ἐπίσης τὰ Notitia Galliarum (1776) εἶναι σημαντικὰ διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν δύο πρώτων αἰώνων. Λαβὼν τὸν τίτλον τοῦ βασιλικοῦ ἱστοριογράφου τῷ 1664 ἐδημοσίευσε καὶ ἄλλας ἱστορικὰς μελέτας: **De basilicis quas primi Francorum reges condiderunt (1658), De coena Trimalcionis (1666) Notitiae Galliarum defensio (1684)** κλπ. Θ. Π.

— **Βαλουὰ** (Valois ἢ Valesius) ἢ ***Βαλέζιος-Ἐρρῖκος***. Βασιλικὸς ἱστοριογράφος (1603—1676), ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Ἀσχοληθεὶς κατ' ἀρχὰς μὲ τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα, ἐπεδόθη κατόπιν εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν γραμμάτων, ἐξ ἧς ἀπέκτησεν εὐρωπαϊκὴν φήμην. Ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τοῦ Κλήρου ἔλαβε τὴν ἐντολὴν νὰ ἐκδώσῃ τοὺς Ἕλληνας ἱστοριογράφους τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βασιλικοῦ ἱστοριογράφου τῷ 1654. Αἱ ἐκδόσεις του τοῦ Εὐσεβίου, τοῦ Σωζομενοῦ, τοῦ Εὐαγρίου, τοῦ Ἀμμιανοῦ Μαρκελλίνου κλπ. διακρίνονται διὰ τὴν ἐπιμέλειαν μεθ' ἧς ἐγένοντο. Θ. Π.

βαλουεβίτης (ὁ) (Waluewit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ποικιλία τοῦ ὀρυκτοῦ *ξανθοφυλλίτου* (βλ. λ.) παρουσιαζομένη εἰς πινακοειδεῖς κρυστάλλους. Γ. Κ. Γ.

Βαλούεφ ἢ ***Βολούεφ***. Οἰκογένεια Ρώσων εὐπατριδῶν. Σπουδαιότερα αὐτῆς μέλη ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς:

— ***Ἰβάν***. Νεώτερος υἱὸς τοῦ γενάρχου τῆς οἰκογενείας *Βαλὰ* ἢ *Ὀκάτια Βόλ*. Ὑπῆρξεν ἀρχηγὸς (βοεβόδας) τῶν στρατιῶν τοῦ μεγάλου δουκὸς Δημητρίου τοῦ Δόν.

— ***Γρηγόριος***. Εὐπατρίδης καὶ βοεβόδας. Οὗτος κατὰ Μάϊον τοῦ 1606, καθ' ὃν χρόνον ἡ Μόσχα ἐπανεστάτησε κατὰ τοῦ *Ψευδοδημητρίου*, ἐφόνευσε μετ' ἄλλου εὐπατρίδου, τοῦ *Βογέϊκωφ*, διὰ δύο πυροβολισμῶν, τὸν ψευδοτσάρον.

— ***Δημήτριος Ἀλεξάνδροβιτς***. Πανσλαβιστής, συστηματοποιήσας μετ' ἄλλων ὁμοφρόνων του ἐν τῇ ρωσικῇ φιλολογίᾳ τὰς ἀπόψεις τῶν σλαβιστῶν. Εἶναι γνωστὸς ὡς συλλέκτης παλαιῶν ἐγγράφων, εἰδήσεων, ἐπιστολῶν, γραμμάτων καὶ χειρογράφων, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ἐδημιουργήθη καὶ ὠργανώθη σχολὴ ἢ μᾶλλον ἑταιρία, σκοπὸν κύριον ἔχουσα τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς Ρωσίας καὶ τῶν σλαβικῶν χωρῶν ἀπὸ πάσης ἐπιδράσεως τῆς Δύσεως. Πρὸς τοῦτο ἐπεδίωξε τὴν αὐτοτέλειαν τοῦ σλαβικοῦ πολιτισμοῦ, συνέγραψεν ἄρθρα ἱστορικὰ καὶ ἐξέδωκε τὴν «Συλλογὴν ἱστορικῶν καὶ στατιστικῶν εἰδήσεων περὶ Ρωσίας καὶ τῶν ὁμοθρήσκων καὶ ὁμοφύλων αὐτῇ λαῶν» (1845), ἔργον θεωρούμενον ὡς τὸ πρῶτον δοκίμιον ἐν Ρωσίᾳ σοβαρᾶς μελέτης τοῦ σλαβικοῦ ἔργου καὶ πολιτισμοῦ. Τὰ ἄρθρα τοῦ Βαλούεφ διαπνέονται ἀπὸ ἄκρατον φυλετικὴν ἰδέαν. Ἐπισκεφθεὶς διαφόρους εὐρωπαϊκὰς χώρας κατώρθωσε νὰ ἐξαγάγῃ ἐκ Πράγας πλεῖστα ὅσα σπανίζοντα παλαιὰ βιβλία καὶ ἀξιόλογα χειρόγραφα διαφωτιστικὰ τῆς ἱστορίας τῶν Τσέχων. Ἀπέθανε κατὰ τὸ εἰκοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας του.

— ***Πέτρος Ἀλεξάνδροβιτς***, *κόμις*. Συγγραφεὺς καὶ ἀνώτατος κρατικὸς λειτουργὸς (1814—1890). Συνειργάσθη μετὰ τοῦ μεγάλου Ρώσου νομοθέτου Μ. Μ. Σπεράνσκη εἰς τὴν κωδικοποίησιν τῆς πρὸ αὐτοῦ νομοθεσίας. Συνέγραψε μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Σεβαστουπόλεως ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Σκέψεις Ρώσου», ἐν ᾧ εὐθαρσῶς ὑποδεικνύει τοὺς λόγους τῆς κακῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τοῦ ρωσικοῦ κράτους κατὰ τὰ ἔτη τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου. Ἔλαβε μέρος ἐνεργὸν εἰς τὴν σύνταξιν τῶν ἐλευθερωτικῶν ὑπὲρ τῶν Ρώσων χωρικῶν νόμων (1864). Ὡς ὑπουργὸς ὅμως τῶν ἐσωτερικῶν ἐτρομοκράτησε κυριολεκτικῶς τὸν τύπον. Εἰς τὰ ζητήματα τῆς Πολωνίας καὶ τῶν Βαλτικῶν χωρῶν ἀντεπεξῆλθε κατὰ τοῦ πανισχύρου γενικοῦ διοικητοῦ Βίλνας *Μουραβιὲφ* καὶ τῶν ἐπιζητούντων τὸν ἐκρωσισμὸν τῶν χωρῶν τούτων. Συνέγραψε πολλὰ ἔργα κοινωνιολογικοῦ καὶ πολιτειολογικοῦ περιεχομένου. Π. ΛΕΦΑΙ

Βαλούξιος· βλ. Μπαλύζ.

Βάλουντ (Wahlund), ***Κάρολος Γουλιέλμος***. Σουηδὸς λόγιος, γεννηθεὶς τῷ 1846. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Οὐψάλης, ὅπου καὶ διωρίσθη καθηγητὴς τῆς γαλλικῆς γλώσσης καὶ λογοτεχνίας. Διεκρίθη ἰδίως διὰ τὰς ἐκδόσεις παλαιῶν κειμένων: «Miracle de nostre de Saint-Jehan Chrisostomos et de Anthusa sa mère», «La belle dame sans mercy», «Les Enfances Vivien» κτλ. Α. Δ.

Βαλοῦστρα *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Τὸ Δ.ΝΔ κέρας τοῦ κολπίζοντος ὅρμου *Πόρτο Λαγὸ* τῆς δυτικῆς Θρᾴκης (πλάτ. 40°55'00" Β, μῆκ. 24°59'30" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1087: Thasso and Lemnos island), ἀριστερᾷ δὲ τῷ εἰσπλέοντι αὐτόν. Σ. Ε. Λ.

βαλοφίνη ἢ ***πνεῦμα βαλεριανῆς σύνθετον*** (Valofin, Spiritus valerianae comp.) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ὑγρὸν χρησιμεῦον ὡς ἀντινευρικὸν καὶ ἀντισπασμωδικὸν εἰς δόσιν 15—20 γρ., προταθὲν δὲ καὶ εἰς ἀναπλήρωσιν τοῦ ἀφεψήματος τῆς βαλεριανῆς καὶ τῆς μίνθης. Κ. Γ. Μ.

Βαλπαραϊζο (Valparaiso, ἱσπαν. προφ. *Βαλπαραΐσο*=«κοιλὰς τοῦ παραδείσου») *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ λιμὴν τῆς Χιλῆς ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ, πρω

Digitized by Google

τεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας, κειμένη βορειοανατολικῶς τοῦ Σαντιάγο, μετὰ τοῦ ὁποίου συνδέεται δι' ἠλεκτροκινήτου σιδηροδρόμου μήκους 180 χιλιομέτρων (Ν πλάτ. 33°0'2", Δ μῆκ. 71°41'15" Γκρήνουϊτς). Εἶναι ἡ μεγαλυτέρα μετὰ τὸ Σαντιάγο πόλις τῆς Χιλῆς, καὶ εἷς τῶν ἐμπορικωτέρων λιμένων τῆς Ἀμερικῆς ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ. Κάτοικοι 182500. Εἶναι ἐκτισμένη ἀμφιθεατρικῶς ἐπὶ τῶν κλιτύων βραχώδους λόφου, παραφυάδος τῶν Ἄνδεων, αἱ ὁποῖαι εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο κατέρχονται μέχρι τῆς θαλάσσης, εἰς τὸ βάθος κολπίζοντος φυσικοῦ λιμένος προφυλασσομένου ὑπὸ δύο βραχωδῶν προεξοχῶν τῶν ὀρέων ἀπὸ πάντας τοὺς ἄλλους ἀνέμους πλὴν τοῦ βορρᾶ.

Τὸ Βαλπαραΐζο ἱδρύθη τῷ 1536 ὑπὸ τοῦ Ἱσπανοῦ θαλασσοπόρου *Σααβέρντα* καὶ ἦτο κατ' ἀρχὰς ἄσημον χωρίον, ἐκτεθειμένον εἰς συχνὰς πειρατικὰς ἐπιδρομάς. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ὠχυρώθη διὰ νὰ ἀνθίσταται εἰς τὰς προσβολὰς τῶν ἐπιδρομέων· βραδύτερον κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἡ ὀχύρωσίς του συνεπληρώθη, σήμερον δὲ εἶναι ὁ ὀχυρώτερος ναυτικὸς λιμὴν τῆς Χιλῆς. Κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Χιλῆς (1810), τὸ Βαλπαραΐζο ἐσημείωσεν ἁλματικὰς προόδους. Ἡ κωμόπολις τῶν 5000 κατοίκων τοῦ 1800 εἶχε μεταβληθῆ μετὰ 50 ἔτη εἰς πολυάνθρωπον κοσμόπολιν ἀριθμοῦσαν ὑπὲρ τὰς 100.000 κατοίκων, ἔκτοτε δὲ ἐξηκολούθησε συνεχῶς ἀκμάζον, πλησιάζον σήμερον εἰς πληθυσμὸν τὰς 200.000 κατοίκων, παρ' ὅλας τὰς ἐπανειλημμένας καταστροφὰς τὰς ὁποίας ὑπέστη ἐκ τῶν πολέμων καὶ τῶν σεισμῶν, συχνοτάτων εἰς τὰ ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ παράλια τῆς Ἀμερικῆς. Τῷ 1836, ὁπότε ἡ Ἱσπανία δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀναγνωρίσει τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Χιλῆς, ὁ ἱσπανικὸς στόλος ἐβομβάρδισε τὸ Βαλπαραΐζο καὶ ἐπέφερε μεγάλας ζημίας εἰς αὐτό. Βραδύτερον, τῷ 1891, διαρκοῦντος τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, καταληφθὲν ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν, ἐλεηλατήθη ὑπ' αὐτῶν, αἱ δὲ ζημίαι του ὑπερέβησαν τὴν φορὰν αὐτὴν τὰς προηγουμένας.

Βαλπαραΐζο: Ἡ πλατεῖα τῆς Νίκης καὶ εἰς τὸ βάθος εἷς τῶν κυριωτέρων ναῶν τῆς πόλεως.

Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον ἀνέστειλε τὴν πρόοδον τῆς πόλεως, ἦτο ὁ σεισμὸς τῆς 16 Αὐγούστου 1906. Ἐπανειλημμένως καὶ πρότερον (1827 κτλ.) μεγάλοι σεισμοὶ εἶχον ἐπιφέρει πολλὰς ζημίας εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ τὴν φορὰν ταύτην ἡ καταστροφὴ ἦτο πλήρης. Ὁλόκληρος ἡ πέριξ τοῦ λιμένος περιοχὴ μετεβλήθη εἰς σωρὸν ἐρειπίων, ὑπερτριακόσια ἄτομα ἐφονεύθησαν, ὑπὲρ τὰς 50 δὲ χιλιάδας κατοίκων ἔμειναν ἄστεγοι ἐν μέσῳ χειμῶνι. Αἱ δονήσεις ἐπανελήφθησαν καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος 1907, καταρρίψασαι τὰ ἐναπομείναντα κτίρια. Τὸ Βαλπαραΐζο καὶ κατόπιν τῆς μεγάλης αὐτῆς καταστροφῆς, χάρις εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀντοχήν του, κατώρθωσεν ἐντὸς ἐλαχίστου χρόνου νὰ φθάσῃ εἰς τὴν προτέραν ἀκμήν, ὁ σεισμὸς μάλιστα ὠφέλησε κατὰ τοῦτο, ὅτι συνετέλεσεν ὥστε νὰ ἀνακαινισθῇ ἡ πόλις, ἡ ὁποία ἀνῳκοδομήθη ἐπὶ ἐντελῶς νέου σχεδίου ρυμοτομίας μὲ ἀντισεισμικὰ κτίρια, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νεωτέρων κανόνων τῆς ἐπιστήμης, ὥστε νὰ καταστῇ μία ἐκ τῶν ὡραιοτέρων πόλεων τοῦ κόσμου. Τὸ σημερινὸν Βαλπαραΐζο διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα, εἰς τὴν περὶ τὸν λιμένα *κάτω πόλιν*, ὅπου συγκεντροῦται ὁλόκληρος ἡ ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ κίνησις, καὶ εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ὑπερκειμένου ὑψώματος, *ἄνω πόλιν*, τόπον διαμονῆς τῶν κατοίκων. Πλῆρες σύστημα συγκοινωνιῶν συνδέει τὰ δύο τμήματα τῆς πόλεως.

Ὁ φυσικὸς λιμὴν τοῦ Βαλπαραΐζο παρουσίαζε μέχρι τινὸς τὸ σημαντικὸν μειονέκτημα νὰ εἶναι ἀνοικτὸς εἰς τὸν βορρᾶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐμείωνε σημαντικῶς τὴν ἀξίαν του· τῷ 1922 ὅμως κατεσκευάσθη μέγας λιμενοβραχίων στοιχίσας 2500000 λίρας στερλίνας, ὁ ὁποῖος τὸν κατέστησεν ἕνα ἐκ τῶν ἀσφαλεστέρων καὶ μεγαλυτέρων λιμένων τοῦ Εἰρηνικοῦ. Τὰ λιμενικὰ αὐτὰ ἔργα εἶναι ἐκ τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερόντων τοῦ κόσμου, διότι ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ βραχίονος, ὁ ὁποῖος ἐθεμελιώθη εἰς βάθος 50 μέτρων, μεγάλοι τεχνητοὶ κυβικοὶ μονόλιθοι ὕψους 15 περίπου μέτρων, ἔφθανε δηλαδὴ ἕκαστος κατ' ὄγκον τὰς 3500 κυβικῶν μέτρων.

Διὰ τοῦ λιμένος τοῦ Βαλπαραΐζο ἐξάγονται τὰ περισσότερα προϊόντα τῆς Χιλῆς, δημητριακά, κτηνοτροφικὰ προϊόντα (δέρματα, μαλλία κλπ.), λιπάσματα εἰς μεγάλας ποσότητας κλπ., εἰσάγονται δὲ εἴδη πολυτελείας, μηχανήματα, ὑφάσματα κλπ. Ἡ βιομηχανία εἶναι ἐπίσης προηγμένη περιλαμβάνουσα ναυπηγεῖα, καπνεργοστάσια, ἐργοστάσια ἐπεξεργασίας μετάλλων κλπ. Πρὸς τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Χιλῆς συνδέεται σιδηροδρομικῶς, εἶναι δὲ καὶ ἀφετηρία τῆς μέχρι Ρίου Ἰανεΐρου τῆς Βραζιλίας σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τῆς διερχομένης διὰ τῶν Ἄνδεων.

Ἓν τμῆμα τοῦ λιμένος Βαλπαραΐζο, τὸ ὁποῖον εἶναι ὠχυρωμένον καταλλήλως, περιλαμβάνει τὸν πολεμικὸν ναύσταθμον τῆς Χιλῆς. Χ. Δ.

— **Βαλπαραΐζο** *ἐπαρχία [Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία τῆς κεντρικῆς Χιλῆς κειμένη μεταξὺ τοῦ Εἰρηνικοῦ πρὸς Δ καὶ τῶν ἐπαρχιῶν Ἀκονγκαγκοῦα πρὸς Β καὶ ΒΑ καὶ Σαντιάγο πρὸς Ν καὶ ΝΑ. Εἶναι ἡ μικροτέρα κατ' ἔκτασιν ἐπαρχία τῆς χιλιανῆς δημοκρατίας (4598 τετρ. χιλμτρ.), ἀποτελουμένη ἐκ τῆς πόλεως τοῦ *Βαλπαραΐζο* καὶ τῆς περὶ αὐτὴν ἐνδοχώρας, καὶ ἔχει πληθυσμὸν 332487 κατοίκων.

— **Βαλπαραΐζο** (Valparaiso) *[Γεωγρ.]*. Πλὴν τῆς ἀνωτέρω μεγάλης πόλεως τῆς Χιλῆς, τὸ ὄνομα τοῦτο φέρουσι καὶ δύο ἕτεραι πόλεις τῆς Ἀμερικῆς. Ἡ μία κεῖται ἐν τῇ κομιτείᾳ Πόρτερ τῆς Ἰνδιάνας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν (κάτ. 7000) καὶ ἡ ἄλλη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀντιοχείας τῆς Κολομβίας (κάτ. 6500).

Βαλπέργκα ***ντὶ Καλοῦζο*** (Valperga di Caluso), ***Θωμᾶς***. Ἰταλὸς ἀνατολιστὴς καὶ ἀστρονόμος (1737—1815). Ἔγραψεν: «Ἀρχαὶ τῆς φιλοσοφίας», «Latina carmina, cum specimine Graecorum», «Litteraturae copticae rudimenta», κτλ. —Ω.

Βάλπολ (Walpole), ***Ὁράτιος, κόμις τοῦ Ὄρφορντ***. Ἄγγλος συγγραφεὺς (1717—1797). Τῷ 1741 ἐξελέγη βουλευτής, ἀλλ' ἔδειξεν ἐλάχιστον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν πολιτικήν. Τῷ 1764 ἐξέδωκε τὸ μυθιστόρημα «The Castle of Otranto», τὸ ὁποῖον ἔσχε μεγίστην ἐπιτυχίαν καὶ ἐξήσκησε σημαντικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς ἀγγλικῆς φιλολογίας. Ἐξ αὐτοῦ προῆλθε κατόπιν ὁ *Βάλτερ Σκὼττ* καὶ ὁλόκληρος ἡ ρωμαντικὴ κίνησις ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης: «Historic doubts of Richard the Third», τὴν τραγῳδίαν «Mysterions mother» καὶ πολλὰ ἄλλα ἔργα, διακριθεὶς κυρίως εἰς τὴν ἐπιστολογραφίαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Warburton*, «Memoirs of Horace Walpole». —*Secley*, «Horace Walpole and his world». —Miss *Berry*, «Journals» 1865.

— **Βάλπολ** (Walpole), ***Ροβέρτος, κόμις τοῦ Ὄρφορντ***. Ἄγγλος πολιτικὸς (1676—1745), διαδραματίσας σπουδαιότατον μέρος εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς Ἀγγλίας. Τῷ 1701 ἐξελέγη βουλευτής, ἔδειξε δὲ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοσαύτην δραστηριότητα καὶ ἱκανότητα, ὥστε ἀπὸ τοῦ 1703 ἐγένετο ἀρχηγὸς τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων. Ἐχρημάτισεν ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν (1708—1710) καὶ τῶν οἰκονομικῶν (1710-1711) καὶ διηύθυνε κατόπιν τὴν ἀντιπολίτευσιν κατὰ τοῦ ἀντιπάλου του Χάρλεϋ μετὰ τόσης σφοδρότητος, ὥστε οἱ ἐχθροί του, διὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ αὐτόν, ἐσκηνοθέτησαν μίαν δίκην ἐπὶ δωροληψίᾳ, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ἀπεβλήθη ἀπὸ τὴν βουλὴν καὶ ἐφυλακίσθη εἰς τὸν Πύργον τοῦ Λονδίνου. Κατόπιν τούτου ἐδημοσίευσε σφοδρότατα φυλλάδια κατὰ τῶν συντηρητικῶν. Τῷ 1714 ὑπεστήριξε τὰ δικαιώματα τοῦ οἴκου τοῦ Ἀννοβέρου ἐπὶ τοῦ ἀγγλικοῦ θρόνου. Γενόμενος ἀκολούθως ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν κατώρθωσε νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1715, μετὰ τὴν ὁποίαν ἐχρημάτισε πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν ἀπὸ τοῦ 1715 μέχρι τοῦ 1717, ὁπότε περιελθὼν εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας, ὁ ὁποῖος ἐπεζήτει τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσίας, παρῃτήθη. Κατὰ τὴν σοβαρὰν οἰκονομικὴν κρίσιν τοῦ 1720 ἀνεκλήθη καὶ πάλιν εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ γενόμενος ἐκ νέου πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν τῷ 1721 κατώρθωσε νὰ ἀναστηλώσῃ τὰ δημόσια οἰκονομικὰ καὶ νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν ἀρχὴν μέχρι τοῦ 1742. Χάρις εἰς τὴν συμμαχίαν μὲ τὴν Γαλλίαν ἐξησφάλισε πολυετῆ εἰρήνην, ἥτις ἀπέβη ὠφελιμωτάτη εἰς τὴν χώραν του. Μετὰ τὴν πτῶσίν του ἐκ τῆς ἀρχῆς, ἡ ὁποία προεκλήθη κυρίως συνεπείᾳ τῶν ἐκλογῶν τοῦ 1741, ὁ Βάλπολ ἐξηκολούθησε νὰ ἀσκῇ ἀκόμη μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς. Χάρις εἰς τὴν ἐπιχειρηματικότητά του εἶχε συγκεντρώσει κολοσσιαίαν περιουσίαν καὶ κατεῖχε πινακοθήκην ἐκ τῶν σημαντικωτέρων, πωληθεῖσαν μετὰ τὸν θάνατόν του εἰς τὴν αὐτοκράτειραν Αἰκατερίνην τῆς Ρωσίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. «Walpoliana, Anecdotes collected by *H. Walpole*, Londres.» —*Z. Pearce*, «Life of Walpole». —*Morley* «Walpole» 1890.

Μ. Δ. Β.

Βαλποῦργη ἢ ***Βαλπουργὶς*** (Walpurgis, Waldburgis ἢ καὶ Walpurga). Ἁγία τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. Γεννηθεῖσα ἐν Ἀγγλίᾳ ἐξ ἡγεμονικῆς οἰκογενείας, ἀρχομένου τοῦ Η' αἰῶνος, ἦλθε περὶ τὸ 750 μετὰ τῶν ἀδελφῶν της, τῶν ἁγίων *Βιλλιβάλδου καὶ Βουνιβάλδου*, εἰς Γερμανίαν καὶ προέστη τοῦ γυναικείου τμήματος τῆς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ της Βουνιβάλδου ἱδρυθείσης μονῆς Heidenheim παρὰ τὴν Eichstaedt. Διεκρίθη διὰ τὴν ἀρετήν της καὶ εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατόν της ἐτιμήθη ὡς ἁγία. Ἡ μνήμη της ἑωρτάζετο τὴν 1ην Μαΐου. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν νύκτα τῆς 30ῆς Ἀπριλίου πρὸς τὴν 1ην Μαΐου ἐπιστεύετο εἰς τὴν Γερμανίαν ὅτι αἱ μάγισσαι συνευρίσκοντο μετὰ τοῦ διαβόλου εἰς τὰ ὑψηλὰ ὄρη, ἐπεκράτησε νὰ λέγηται ἡ νὺξ ἐκείνη βαλπουργία *νὺξ* (βλ. λ.). Δ. Σ. Μ.

Βαλποῦργη (Walpurga) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 256. Ἀνεκαλύφθη τῇ 3ῃ Μαρτίου 1886, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: α= 2999, Τ=1897, e=0,065, i= 13° 18', L= 37° 37', Ω= 183° 39' καὶ Π= 232° 7'. Σ. Π.

βαλπουργία νὺξ (Walpurgisnacht). Γερμανικὸς θρῦλος. Ὅτε οἱ ἀρχαῖοι θεοὶ μετεβλήθησαν εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ λαοῦ εἰς δαίμονας, ἡ δὲ πεποίθησις αὐτοῦ περὶ τῆς κακοποιοῦ δυνάμεως τῶν μαγισσῶν ἐκορυφώθη, ἐπιστεύετο, ὅτι κατὰ τὴν νύκτα τῆς 30ῆς Ἀπριλίου πρὸς τὴν 1ην Μαΐου αἱ μάγισσαι, ὀχούμεναι ἐπὶ σαρώθρων καὶ τράγων, συνήρχοντο ἐπὶ τῶν ὀρέων, ἰδίᾳ εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τοῦ Harz, τὸ Brocken, ὅπου διέπραττον παντοειδῆ ὄργια μετὰ τοῦ πάτρωνός των, τοῦ *Σατανᾶ*. Ἡ νὺξ αὕτη καλεῖται *βαλπουργία* (βλ. Βαλποῦργη). Κέντρα συναντήσεως τῶν μαγισσῶν μετὰ τῶν δαιμόνων μνημονεύονται πολλαχοῦ τῆς Γερμανίας. Ὁ θρῦλος οὗτος, ὅστις ὑπῆρξε θέμα πολλῶν ζωγράφων καὶ λογοτεχνῶν, ἀποτελεῖ μεγαλειῶδες ἐπεισόδιον ἐν τῷ «Φάουστ» τοῦ Γκαῖτε. Α. Δ.

βαλπουργίνης (ὁ) (Walpurgin) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον εἰς λεπτοὺς κρυστάλλους τοῦ τρικλινοῦς κρυσταλλικοῦ συστήματος, οἱ ὁποῖοι διὰ διδύμου συνενώσεως ἀποκτῶσιν ὄψιν κρυστάλλων τοῦ μονοκλινοῦς κρυσταλλικοῦ συστήματος. Ἔχει σκληρότητα 3 ½ βαθμῶν, εἰδικὸν βάρος 5,76, λάμψιν ὑελώδη καὶ στεατοειδῆ, καὶ χρῶμα κίτρινον. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ἔνυδρον ἀρσενικικὸν ἅλας τοῦ βισμουθίου καὶ οὐρανίου. Ὁ χημικὸς μοριακός του τύπος εἶναι $5\ Bi_2O_8$, $3\ (UO_2)O$, $2\ As_2O_5.10\ H_2O$. Εὑρέθη μαζὶ μὲ ἄλλα ὀρυκτὰ οὐρανίου εἰς τὸ μεταλλεῖον Weisser Hirsch παρὰ τὸ Σνέεμπεργκ. Γ. Κ. Γ.

Βάλπυ (Valpy). —1) ***Ριχάρδος***. Ἄγγλος γραμματικὸς (1754—1836). Ἐχρημάτισε διευθυντὴς τοῦ «Grammar school» τοῦ Reading καὶ ἔγραψεν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν γραμματικήν. —2) ***Ἀβραὰμ - Ἰωάννης***. Ἄγγλος τυπογράφος καὶ ἐκδότης, υἱὸς τοῦ προηγουμένου (1787—1854). Τὸ ὄνομά του εἶναι συνδεδεμένον μὲ δύο μεγάλας ἐκδοτικὰς ἐπιχειρήσεις ἐν τῇ κλασσικῇ φιλολογίᾳ: α') τὴν ἐπανέκδοσιν τοῦ ἑλληνικοῦ «Θησαυροῦ» τοῦ Ἐρρίκου Στεφάνου καὶ β') τὰς ἐκδόσεις τῶν «κλασσικῶν τοῦ Δελφῖνος», εἰς 143 τόμους, μὲ διάφορα σχόλια. Ἵδρυσεν ἐπίσης καὶ τὴν «Κλασσικὴν ἐφημερίδα» τῷ 1810. —3) ***Φραγκῖσκος***. Ἄγγλος γραμματικός, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1780. Ἐδημοσίευσε μεταξὺ ἄλλων «Analecta minora graeca», «Gradus ad Parnassum», «Ἐτυμολογικὸν λεξικὸν τῆς λατινικῆς γλώσσης» κτλ. Μ. Δ. Β.

Βαλρὰ (Walras), ***Μαρία - Ἐσπρὶ - Λέων***. Γάλλος οἰκονομολόγος (1834—1910). Ἐπεδόθη μετὰ ἰδιαιτέρας ἀφοσιώσεως εἰς τὴν μελέτην τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, συγγράψας πλείστας μελέτας καθαρῶς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικοπολιτικῆς χροιᾶς. Τῷ 1870 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λωζάννης, ὅπου καὶ ἐδίδαξεν ἐπὶ 22 συναπτὰ ἔτη. Λόγῳ τῆς παρ' αὐτοῦ εἰσαχθείσης μαθηματικῆς μεθόδου εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων, ἀπέβη ὁ ἱδρυτὴς τῆς λεγομένης «*μαθηματικῆς σχολῆς*». Ἐξ ἄλλου διὰ τῆς θεωρίας του περὶ *ἀξίας*, ἥτις βασίζεται ἐπὶ τῆς σπανιότητος ἢ ἐντατικότητος τῆς τελευταίας ἱκανοποιηθείσης ἀνάγκης, ἐγένετο μετὰ τοῦ Stanley Jevons καὶ Carl Menger συνιδρυτὴς τῆς θεωρίας τῆς *ὁριακῆς χρησιμότητος* (Grenznutzen). Τὰ σπουδαιότερα τῶν ἔργων του εἶναι: «L' Économie politique et la justice, examen critique et réfutation des doctrines économiques de M. P. J. Proudhon, précédés d' une introduction à l' étude de la question sociale» (Paris 1860), «Théorie mathématique de la richesse sociale» (Paris 1883), «Théorie de la production de la richesse sociale» (Paris 1898). Ν. Γ. Φ.

Βαλρὲ (Valrey), ***Μάξ***. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τῆς Γαλλίδος μυθιστοριογράφου *Εὐγενίας - Μαρίας Γκώντ*, ἡ ὁποία ἀπέθανεν εἰς Παρισίους τῷ 1865. Ἦτο ὑπὲρ τῆς ἐξισώσεως τῆς γυναικὸς πρὸς τὸν ἄνδρα καὶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς, ἐδημοσίευσε

Digitized by Google

δὲ μεταξὺ ἄλλων τὰ μυθιστορήματα: «Τὰ θύματα τοῦ γάμου», «Ἐξομολόγησις πουριτανῆς» κτλ. Μ. Δ. Β.

βαλρηνίτης (ὁ) (Valrheinit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς τὰς ραιτικὰς Ἄλπεις καὶ εἶναι προϊὸν ἀλλοιώσεως τοῦ πετρώματος διαβάσου (δλ. λ.), γεννηθὲν ἐξ αὐτοῦ συνεπείᾳ ὀρεογενετικῶν φαινομένων. Γ. Κ. Γ.

Βαλρομὲ (Valromey) *[Γεωγρ.]*. Παλαιὰ χώρα τῆς Γαλλίας, περιλαμβανομένη ἐν τῷ σημερινῷ νομῷ Αἲν, καὶ ἔχουσα κέντρον τὴν κοιλάδα τοῦ Σεράν. Τὸ Βαλρομὲ ὑπῆρξεν ἓν τῶν κυριωτέρων κέντρων τοῦ ἐν Γαλατίᾳ ἀποικισμοῦ τῶν Ρωμαίων, ἐν τῇ περιοχῇ δὲ αὐτοῦ ἤκμασεν ἡ *Βενετονιμάγκους* (Venetonimagus), ἧς σώζονται εἰσέτι σημαντικὰ ἐρείπια. Κατὰ τὸν μεσαίωνα πρωτεύουσα καὶ φρούριον τῆς περιοχῆς τοῦ Βαλρομὲ ἦτο τὸ *Σατωνέφ*. Ἡ χώρα ἀνῆκεν ἀρχικῶς εἰς τοὺς κόμιτας τῆς Γενεύης, ὑπὸ τῶν ὁποίων παρεχωρήθη ὡς προὶξ εἰς τὸν οἶκον τῆς Σαβοΐας, ὅταν εἷς τῶν δουκῶν τοῦ οἴκου τούτου ἐνυμφεύθη θυγατέρα τοῦ κόμιτος τῆς Γενεύης. Τὸ Βαλρομὲ ἠκολούθησε τὴν τύχην τῆς περιοχῆς τοῦ Bugers, εἰς ἣν ὑπήγετο, περιελθὸν μετ' αὐτῆς τῷ 1601 εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας, ὑπὸ τοῦ ὁποίου παρεχωρήθη ὡς μαρκιονία εἰς τὸν οἶκον τῶν Ὑρφέ, εἰς ὃν καὶ παρέμεινε μέχρι τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως.

βάλς (τὸ) (γαλ. valse, γερμ. waltzer). Εἶδος χοροῦ κυριαρχήσαντος καθ' ὅλον τὸν ΙΘ' αἰῶνα εἰς ὅλα τὰ εὐρωπαϊκὰ κοσμικὰ κέντρα· ἑλληνιστὶ ἀπεδόθη ὑπό τινων διὰ τῆς λέξεως *βαλλισμός*, ἥτις παρ' ἀρχαίοις ἐσήμαινεν εἶδος πηδητικοῦ χοροῦ, παρ' ἄλλων δὲ διὰ τῆς λέξεως *στρόβιλος*.

Περὶ τῆς προελεύσεως τοῦ βάλς πλεῖστα ἔχουσι ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν γραφῆ. Μέχρι πρό τινος ἀκόμη ἐθεωρεῖτο ὡς χορὸς γερμανικῆς προελεύσεως. Ἐν τούτοις τελευταίως Γάλλος χορογράφος διεπίστωσεν ὅτι ὁ χορὸς οὗτος ἦτο γνωστὸς ἐν Προβηγκίᾳ ἤδη πρὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ὑπὸ τὸ ὄνομα «La Volte», εἰσήχθη δὲ εἰς Παρισίους περὶ τὸ 1178. Τὸ βάλς τοῦτο, ἢ μᾶλλον ἡ volte, ὑπῆρξεν ἐπὶ μακρὸν εἷς τῶν προσφιλῶν ἐν τῇ γαλλικῇ αὐλῇ χορῶν, ἐχορεύετο δὲ ἀκόμη κατὰ τὸ 1545 ἐπὶ Ἐρρίκου τοῦ Β' καὶ τὸ 1560 ἐπὶ Καρόλου τοῦ Θ' Περὶ τὸ 1610 ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΓ', ὅστις ἦτο σεμνότυφος, ἡ volte κατηγορήθη ἐν τῇ αὐλῇ, ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον ἐλησμονήθη, ἀφοῦ ὅμως ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε μεταφυτευθῆ εἰς τὰς γερμανικὰς χώρας, εἰς τὰς ὁποίας εἶχε λάβει τὸ ὄνομα *βάλτζερ* (waltzer). Ἐνταῦθα δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι καὶ οἱ Ρῶσοι διεκδικοῦν τὴν πατρότητα τοῦ ὡραίου τούτου χοροῦ, λόγῳ τῆς ὁμοιότητός του πρὸς τὴν *μαζοῦρκαν*.

Ὁπωσδήποτε ἐκεῖνο ὅπερ εἶναι ἱστορικῶς βεβαιωμένον εἶναι ὅτι τὸ βάλς ἤρχισε διαδιδόμενον μεταξὺ τῶν κοσμικῶν κύκλων τῶν διαφόρων εὐρωπαϊκῶν πόλεων περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἐκυριάρχησε δὲ τάχιστα, καίτοι εὗρε μεγίστην ἀντίδρασιν μεταξὺ τῶν σεμνοτύφων, οἵτινες ἐχαρακτήριζον αὐτὸν ὡς ἄσεμνον χορόν, καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην. Διεκρίνετο δὲ τὸ βάλς κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς ἐξαπλώσεώς του διὰ τὴν ζωηρότητα καὶ τὴν ταχύτητα αὐτοῦ, ἕνεκα τῆς ὁποίας οἱ χορευταὶ ἠναγκάζοντο νὰ ἐκτελῶσι τὰς στροφάς του στρέφοντες ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ἑκάστοτε ποδός. Τὴν τελείαν αὐτοῦ ἐξέλιξιν τὸ βάλς ἔλαβε κατὰ τὴν πεντηκονταετίαν 1780—1830, ὁπότε ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ βασιλεὺς τῶν χορῶν.

Τὸ βάλς, τὸ ὁποῖον ἐχορεύετο παλαιότερον ἐν Γαλλίᾳ, τὸ εἰδικώτερον καλούμενον *valse-à trois temps (βάλς εἰς τρεῖς χρόνους)*, ἦτο γοργόν, ζωηρὸν καὶ ὀλίγον πηδητόν. Ὅμοιον πρὸς τὸ ἐν Γαλλίᾳ ἦτο καὶ τὸ βάλς τὸ χορευόμενον ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ρωσίᾳ μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ἐχορεύετο εἰς ἀργότερον (κατὰ τὸ ἥμισυ περίπου) χρόνον, τὰ δὲ βήματα δὲν ἦσαν πηδηκτὰ ἀλλ' ὀλισθαίνοντα καὶ μακρά, μὲ ἐλαφρὰν κάμψιν τῶν κνημῶν καὶ ἁπαλὴν κίνησιν τοῦ σώματος. Τὸ ἐν Αὐστρίᾳ χορευόμενον βάλς διέφερε τοῦ γαλλικοῦ μόνον κατὰ τὸ ὕφος (mouvement) καὶ κατὰ τὸ ὅτι τὰ βήματά του ἦσαν ὀλίγον ἀργότερα, οἱ δὲ χορευταὶ εἰς τὰς στροφὰς ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον συνεχῶς.

Ἡ ἐκτέλεσις τῶν βημάτων τοῦ βάλς ὑπέστη κατὰ καιροὺς πολλὰς παραλλαγὰς καὶ τροποποιήσεις ὑπὸ τῶν διαφόρων χορογράφων καὶ διδασκάλων τοῦ χοροῦ. Εἰς τὸ γαλλικὸν βάλς, τοῦ ὁποίου, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, τὰ βήματα τόσον εἰς τὰς promenades ὅσον καὶ εἰς τὰς στροφὰς εἶναι πηδηκτά, οἱ χορευταὶ ἤρχιζον διὰ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς βαίνοντες πρὸς τὰ ἐμπρός.

Πλὴν τοῦ γαλλικοῦ βάλς ἐχορεύετο εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ κοσμικὰ κέντρα καὶ τὸ *βάλς-μποστόν*. Ὁ χορὸς οὗτος, ἄγνωστον ἀκριβῶς πότε εἰσαχθεὶς εἰς Εὐρώπην, εἶναι πιθανώτατα ἀμερικανικὴ παραλλαγὴ τοῦ βάλς, ὀφείλει δὲ τὸ ὄνομά του εἰς τὴν ἀμερικανικὴν πόλιν Βοστώνην, ἥτις ἴσως ὑπῆρξεν ἡ πατρίς του. Εἶναι ὅμοιος ὡς πρὸς τὴν βάσιν μὲ τὸ γαλλικὸν βάλς, ἀλλὰ χορεύεται εἰς πολὺ ἀργὸν χρόνον, ἡ νωχέλεια δὲ αὕτη προσδίδει εἰς τὰς κινήσεις μεγαλυτέραν χάριν καὶ εὐγένειαν, χαρακτηριστικὸν τῆς ὁποίας εἶναι, ὅτι οἱ χορευταὶ δὲν ἀρχίζουν χορεύοντες διὰ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς καὶ ὠθοῦντες συνεπῶς τὴν ντάμαν των πρὸς τὰ ἐμπρός, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἀριστεροῦ καὶ ἕλκοντες τὴν ντάμαν των, χωρὶς πηδηκτὰς κινήσεις, ἀλλὰ μὲ βήματα ὀλισθαίνοντα καὶ διαγράφοντα τόξα κανονικώτατα.

Κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον, καθ' ἣν ἐκυριάρχησαν ἐν Εὐρώπῃ οἱ νέοι ἀμερικανικοὶ χοροί, ἰδίως τὸ *ταγκό* καὶ *φὸξ-τρότ*, τὸ βάλς, ὅπερ πρὸς στιγμὴν παρεμερίσθη, ἐπανέκτησε πάλιν τὴν σειράν του μεταξὺ τῶν προτιμωμένων χορῶν, ὡς *βάλς-ἑζιτασιόν*. Τὸ βάλς τοῦτο ἐδημιουργήθη ὑπὸ τῶν χορογράφων ἐπὶ τῇ βάσει μουσικῶν συνθέσεων βάλς, εἰς τὰς ὁποίας οἱ συνθέται ἐχρησιμοποίησαν τοὺς λεγομένους «*διστάγμούς*» (hésitations), εἶναι δὲ ὄχι μόνον τεχνικῶς εἷς τῶν δυσκολωτάτων χορῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπαιτούντων παρὰ τῶν χορευτῶν χάριν καὶ ἁπαλότητα κινήσεων. Κατ' αὐτὸν οἱ χορευταὶ ἐκτελοῦν βήματα ἐναέρια ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὰς hésitations τῆς μουσικῆς συνθέσεως, ἡ ἐκ τούτου δὲ δυσκολία διὰ τοὺς χορευτὰς εἶναι ἔτι μεγαλυτέρα, ὅταν ὁ χορὸς οὗτος χορεύεται à contretemps (ἀντιθέτως πρὸς τὸν χρόνον), ὁπότε οἱ χορευταὶ πρέπει νὰ ἐκτελέσωσι τὰ ἓξ βήματα τοῦ βάλς εἰς 9 χρόνους. Χ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

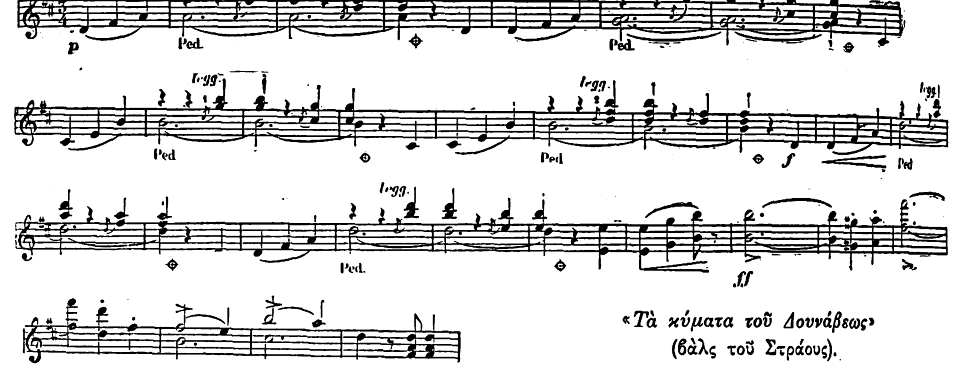

«*Τὰ κύματα τοῦ Δουνάβεως*»
(βάλς τοῦ Στράους).

— [ΜΟΥΣ.] Τὸ βάλς ἐκτελεῖται εἰς χρόνον $^3/_4$ καὶ μετρίαν ρυθμικὴν ἀγωγήν. Ἀναφαίνεται κατὰ πρῶτον εἰς μικρὰν *σονάταν* τοῦ *Χάϊδεν* (1766), ὡς δεύτερον μέρος αὐτῆς μὲ τὴν ὑπόδειξιν *κίνησις βάλτσερ* (mouvement de waltzer). Τὸ βάλς εἰσήχθη ἐνωρὶς εἰς τὰ χορευτικὰ (ballets) τῶν μελοδραμάτων. Τὸ ἀρχαιότερον βάλς εὑρίσκεται εἰς τὸν «Ριχάρδον τὸν Λεοντόθυμον» τοῦ *Γκρετρὺ* (1785). Κατὰ τὴν περίοδον, καθ' ἣν τὸ βάλς ἐπεκράτησεν, μολονότι προεκάλεσε δυσμενῆ σχόλια κριθὲν ὡς ἀνήθικον, μεταξὺ ἄλλων ἀπὸ τὴν Καν Ζανλὶς καὶ τὸν λόρδον Βύρωνα, εἰς ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς πρωτευούσας πολλοὶ μουσουργοὶ τῆς ἐποχῆς ἀπησχόλησαν τὸ τάλαντόν των εἰς τὴν σύνθεσιν βάλς. Ὁ *Χάϊδεν* ἔγραψε σειρὰν 12 τοιούτων διὰ τὴν ἑταιρείαν τῶν Βιενναίων καλλιτεχνῶν, ὁ *Μπετόβεν* ἓξ βάλς καὶ τεμάχιον ἀνάλογον εἰς τὸ κουαρτέτο ἔργου 130, εἶναι δὲ γνωστὰ τὰ γλυκύτατα βάλς τοῦ *Σοῦμπερ* καὶ τὰ δύο περίφημα τοῦ *Βέμπερ* (Φράϋσχουτς καὶ Invitation à la danse). Οἱ Βιενναῖοι συνθέται *Ἰω. Στράους* καὶ ὁ υἱός του, οἱ Γάλλοι *Ο. Μέτρα* καὶ *Αἰμ. Βαλτάϊφελ* ἔγραψαν βάλς καθ' ἑκατοντάδας, οἱ δὲ Ἰταλοὶ *Ἀρδίτι*, *Βεντσάνο* ᾠδικὰ τοιαῦτα πάμπολλα (il Bacio, L'Estasi κλπ.).

Νεώτεροι συμφωνικοὶ συνθέται δὲν ἀπηξίωσαν νὰ εἰσαγάγουν εἰς τὰ ἔργα των τὸν μουσικὸν ρυθμὸν τοῦ βάλς (*Μπερλιόζ*, Φανταστικὴ συμφωνία, *Τσαϊκόφσκυ*, 4η καὶ 5η συμφωνία) καὶ εἰς πολλὰ μελοδράματα τὸ βάλς ἀντικατέστησεν ἐπιτυχῶς τὴν παλαιὰν Aria di bravura (Μιρέϊγ καὶ Ρωμαῖος καὶ Ἰουλιέττα τοῦ *Γκουνώ*, Μινιὸν τοῦ *Τομὰ* κλπ.). Δ. ΛΑΥΡΑΓΚΑΣ

Βάλς *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις γαλλικὴ ἐν Ardèche, ἐν θαυμασίᾳ θέσει, παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Παρισίων-Μασσαλίας, συνδεομένη μετ' αὐτῆς διὰ διακλαδώσεως. Κειμένη εἰς ὕψος 250 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ἔχει κλῖμα λίαν συγκεκερασμένον. Κάτ. 4500.

— **Βάλς, ἰαματικὰ ὕδατα.** Τὸ Βάλς ἀποτελεῖ μετὰ τοῦ Βισσοῦ σπουδαιότατον σταθμὸν δισανθρακονατριούχων ἰαματικῶν ὑδάτων, διαφέρει δὲ τοῦ Βισσοῦ κατὰ τὸ ὅτι δὲν ἔχει θερμὰ ὕδατα. Πᾶσαι αἱ πηγαὶ τοῦ Βάλς ἀναβλύζουν ἐκ γρανιτικοῦ ἐδάφους, εἰς ἔκτασιν ἐλάσσονα τοῦ τετραγωνικοῦ χιλιομέτρου, ἔχουσαι θερμοκρασίαν κυμαινομένην μεταξὺ 12° καὶ 17°. Αἱ πηγαὶ αὗται, πλουσιώταται εἰς ἐλεύθερον διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος (0,40—2,60 γρμ.), διαιροῦνται, ἀναλόγως τῆς εἰς δισανθρακικὸν νάτριον περιεκτικότητος αὐτῶν, εἰς *ἀσθενεῖς* καὶ εἰς *ἰσχυράς*. Αἱ πρῶται (Vals Saint-Jean) περιέχουν 1—3 γρμ. δισανθρακικοῦ νατρίου, αἱ δὲ δεύτεραι (Vals Présieuse) 4—9 γρμ. Αἱ πηγαὶ αὗται, ἐκτὸς τοῦ δισανθρακικοῦ νατρίου, περιέχουν καὶ ἄλλα ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα, δισανθρακικὸν λίθιον, σίδηρον, θειοῦχον νάτριον, μαγνήσιον καὶ ἀρσενικόν, οὖσαι ἐπὶ πλέον σαφῶς ἀκτινεργοί. Αἰσθητῶς διαφέρουσα τῶν ἀνωτέρων ὑδάτων εἶναι ἡ πηγὴ Dominique, χαρακτηριζομένη διὰ τῆς ἐν αὐτῇ παρουσίας ὀργανομεταλλικῶν στοιχείων σιδήρου καὶ ἀρσενικοῦ εἰς δόσιν 20 χιλιοστογράμμων κατὰ λίτραν.

Τὰ ὕδατα τοῦ Βάλς λαμβάνονται πρὸ παντὸς πρὸς πόσιν, ὄντα διεγερτικώτερα τῶν ὑδάτων τοῦ Βισσὺ ἐν σχέσει πρὸς τὸν βλενογόνον καὶ τὸ μυϊκὸν σύστημα τοῦ στομάχου· διεγείρουν τὴν ὄρεξιν καὶ τὴν ἔκκρισιν τῶν γαστρικῶν χυμῶν, θεωροῦνται δὲ καὶ χολαγωγὰ καί τινα τούτων εἶναι ἐλαφρῶς ὑπακτικά. Δὲν καθωρίσθη σαφῶς ἔτι ἡ δρᾶσις αὐτῶν ἐπὶ τῆς οὐρικῆς ἀπεκκρίσεως. Ἡ ἐξωτερικὴ αὐτῶν χρῆσις δὲν εἶναι λίαν διαδεδομένη. Ὑφίστανται ἐν τούτοις καταστήματα λουτρῶν καὶ καταιονήσεων, ἐν οἷς ἐκτελοῦνται καὶ ρινικαὶ εἰσπνοαὶ κλπ. Τὰ ὕδατα τοῦ Βάλς διατηροῦνται καὶ εἰς φιάλας, ὧν γίνεται μεγάλη ἐξαγωγὴ ἐν τῷ ἐμπορίῳ. Ἐν Dominique γίνονται καὶ λουτρὰ ἰλύος.

Τὰ ὕδατα τοῦ Βάλς ἐνδείκνυνται εἰς ὑποσθενικὰς καὶ ὑπερσθενικὰς δυσπεψίας, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μὴ ὑπάρχῃ ἀνευρυσμὸς ἔντονος τοῦ στομάχου μηδ' ἀτροφία τῶν ἀδένων αὐτοῦ. Διὰ τοὺς ὑπερσθενικοὺς καταλληλότερα ἐν τούτοις θεωροῦνται τὰ ὕδατα τοῦ Βισσύ. Ἐνδείκνυνται προσέτι εἰς τὰς συμφορήσεις τοῦ ἥπατος κατ' ἀκολουθίαν δυσπεψίας ἢ ἑλονοσίας, εἰς τὰς προκιρρώσεις, τὰς χολολιθιάσεις, τὴν οὐρικὴν ἀρθρίτιδα, τὴν ψαμμίασιν, τὴν σακχαρουρίαν, τὴν χλωραναιμίαν κλπ. Ἀντενδείκνυνται δ' εἰς τὸν καρκίνον καὶ τὸ ἕλκος τοῦ στομάχου, τὴν κίρρωσιν τοῦ ἥπατος, τὴν ἐμπύρετον πνευμονικὴν φυματίασιν, τὴν χρονίαν κυστίτιδα καὶ τὴν προστατίτιδα.

Ἐποχὴ χρήσεως τῶν ἰαματικῶν ὑδάτων τοῦ Βάλς εἶναι ἡ ἀπὸ τῆς 15ης Μαΐου μέχρι 1ης Ὀκτωβρίου. Τὸ μέρος συγκεντροῖ καὶ ἄλλας τέρψεις· ἔχει καζῖνον, θέατρον, δασύλλια κλπ. καὶ διαθέτει ὅλα τὰ εἴδη τοῦ τουρισμοῦ. ΣΤ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

Βάλσα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις παράλιος τῆς Λουζιτανίας, ἀναφερομένη ὑπὸ Μαρκιανοῦ τοῦ Ἡρακλεώτου («Περίπλους ἔξω Θαλάσσης» § 13): «Ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ προειρημένου Ἄνα ποταμοῦ ἐπὶ Βάλσα στάδιοι τπ'». Καίτοι δὲ ἀναφέρεται (ἐνίοτε καὶ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *Ἴβαλσα*) παρὰ Πτολεμαίῳ, Πλινίῳ, Ἀντωνινιανῷ Ὁδοιπορικῷ Γεωγρ. Ραβέννης, ἡ ταυτότης της εἶναι ἄγνωστος, διότι τὸ ὀρθὸν τῆς ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χειρογράφων ἀναγνώσεως εἰς *τπ'* τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σταδίων τυγχάνει σφόδρα ἀμφισβητήσιμον. Σ. Ε. Λ.

Βάλσαι. Σλαβικὴ οἰκογένεια ἀκμάσασα κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα, ἐν Ἀλβανίᾳ, Ἠπείρῳ καὶ Μακεδονίᾳ. Σημαντικώτεροι γόνοι ταύτης εἶναι:

1) ***Βάλσας.*** Οὗτος ἔγινε κύριος τῆς Αὐλῶνος καὶ τοῦ Βερατίου δι' ἐπιγαμίας πρὸς τὸν δεσπότην τῶν δύο τούτων πόλεων Ἰωάννην Ἀσὰν Κομνηνόν. Ἦτο περιωρισμένου μὲν πνεύματος, ἀλλ' ἀνδρεῖος. Προσετιτλοφορεῖτο καὶ δοὺξ τοῦ Δυρραχίου. Ἀπέθανε μαχόμενος κατὰ τῶν Τούρκων τῷ 1585.

2) ***Γεώργιος Βάλσας*** ἢ ***Γούρκ.*** Ἀδελφὸς τοῦ Βάλσα. Ἦτο δεσπότης τῆς μεταξὺ παλαιᾶς Ραγούζης, Ἀλεσίου καὶ Πρεσίρνης χώρας. Ἀπέθανε τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1378.

3) ***Κωνσταντῖνος Βάλσας.*** Υἱὸς τοῦ Γεωργίου. Ἐθανατώθη τῷ 1402 ὑπὸ τῶν Βενετῶν ἐν Δυρραχίῳ, ἀφοῦ προηγουμένως διεδραμάτισε σπουδαῖον πρόσωπον. —Ο

Βαλσαὶρ (Valsayre), ***Μαρία Ρόζα Ἀστιέ.*** Γαλλὶς μουσικὸς καὶ φιλόλογος γεννηθεῖσα ἐν Παρισίοις τῷ 1846. Συνέθεσε μουσικά τινα τεμάχια, διακρινόμενα διὰ τὸ βάθος τοῦ δι' αὐτῶν ἐξωτερικευομένου συναισθήματος. Συζευχθεῖσα τὸν ἰατρὸν *Ἀστιέ*, ἐπεδόθη καὶ αὐτὴ εἰς τὴν μελέτην τῆς ἰατρικῆς καὶ ὑπηρέτησεν ἐν ἔτει 1870 εἰς τὸν στρατὸν ὡς νοσοκόμος. Μετὰ τὸν γαλλογερμανικὸν πόλεμον κατῆλθεν εἰς τὸν φεμινιστικὸν ἀγῶνα. Τῷ 1889 ἐξελέγη πρόεδρος τοῦ συλλόγου τῶν Γαλλίδων σοσιαλιστριῶν, συγχρόνως δὲ διεδραμάτισε σημαντικὸν ρόλον ὡς δημοσιογράφος ὑπὸ τὰ ψευδώνυμα

Digitized by Google

Ζὰν ντὲζ Ἐτριβιέρ, Ζὰν Μιζὲρ καὶ *Ντὰμ Μάρτ.* Ἐδημοσίευσε πολλὰ ἔργα, ἐν οἷς «le Gouffre de la Rue Lafayette» κ. ἄ. Α. Δ.

Βαλσάλβα (Valsalva), ***Ἀντώνιος Μαρία.*** Ἰταλὸς ἀνατόμος (1666—1723). Διδάκτωρ τῷ 1687, προήχθη τῷ 1697 εἰς καθηγητὴν τῆς ἀνατομικῆς, εἰσελθὼν ταυτοχρόνως εἰς τὸ νοσοκομεῖον τῶν Ἀνιάτων τῆς Βολωνίας ὡς χειρουργός. Πλείστας προόδους ἐπετέλεσεν εἰς τὴν χειρουργικὴν καὶ ἀνακαλύψεις εἰς τὴν ἀνατομικὴν ἐπὶ τοῦ ὀργάνου τῆς ἀκοῆς, συγγράψας καὶ σύγγραμμα παραμεῖναν κλασσικὸν ἐν Ἰταλίᾳ, «De aure humana tractatus» (Βολωνία, 1704). Ο. Ρ.

Βαλσάλβειος *κόλπος [Ἀνατομ.].* Ἀνεύρυνσις τῆς ἀρχῆς τῆς ἀορτῆς καὶ τῆς πνευμονικῆς ἀρτηρίας, σχηματιζομένη ὑπὸ τριῶν μηνοειδῶν κολπωμάτων, ἅτινα περιλαμβάνονται μετοξὺ τῶν μηνοειδῶν ἢ σιγμοειδῶν βαλβίδων καὶ τοῦ τοιχώματος τῶν εἰρημένων ἀγγείων. Ι. Π.

Βαλσαμάκη, ***Μαρία.*** Ἑλληνὶς καλλιτέχνις τοῦ θεάτρου καὶ συγγραφεὺς σκηνικῶν ἔργων, γεννηθεῖσα τῷ 1898 ἐν Βουκουρεστίῳ. Καταγομένη ἐκ Κεφαλληνίας ἔλαβεν ἑλληνικὴν ἀγωγὴν καὶ παιδιόθεν ἐγκατεστάθη μετὰ τῶν γονέων της εἰς Παρισίους. Ἐπέδειξεν ἰδιαιτέραν κλίσιν εἰς τὸ θέατρον καὶ διδαχθεῖσα παρὰ τῆς Σάρας Μπερνάρ, τῆς du Menil καὶ τοῦ Truffier τῆς Γαλλικῆς Κωμῳδίας, διέπρεπεν εἰς τὰς παρισινὰς αἰθούσας ὡς ἐρασιτέχνις. Τῷ 1922, παρὰ τὴν θέλησιν τῆς οἰκογενείας, ἀνῆλθεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ὑποκριθεῖσα τὴν ἡρωΐδα τοῦ δράματος τοῦ Ἐδμόνδου Ροστὰν «Ἡ τελευταία νύχτα τοῦ Δὸν Ζουάν». Εἶτα δὲ ἔπαιξεν εἰς διάφορα παρισινὰ θέατρα ὡς πρωταγωνίστρια εἰς τὰ ἔργα: «Τὸ σπίτι τῆς Κούκλας» τοῦ Ἴψεν, «Ὁ Εἰσαγγελεὺς Χάλλερ», «Τζιοκόντα», τοῦ ντ' Ἀνούντσιο, «Τὸ γαλάζιο πουλί» τοῦ Μέττερλιγκ, «Jeunesse» καὶ «Masque de Fer» τοῦ Μωρὶς Ρωστὰν καὶ εἰς πλεῖστα ἄλλα. Ἀναδειχθεῖσα ἀμέσως προσελήφθη εἰς τὸ παρισινὸν θέατρον τοῦ *Ὠδείου* καὶ ὑποκρίνεται συνήθως ἡρωΐδας κλασσικῶν ἔργων τοῦ Κορνηλίου, τοῦ Ρακίνα καὶ τοῦ Οὐγκώ.
Περιῆλθε μετὰ τοῦ Μωρὶς Ροστὰν τὴν Γαλλίαν, Βέλγιον καὶ Ἀγγλίαν, παίζουσα εἰς τὰ θέατρα τῶν χωρῶν τούτων, καὶ ἀπέσπασε τὰς ἐπιδοκιμασίας τοῦ κοινοῦ. Ἐξετέλεσεν ἐπίσης καλλιτεχνικὰς περιοδείας ἐπὶ κεφαλῆς ἰδίου θιάσου εἰς διαφόρους χώρας τῆς Εὐρώπης, ἐν Ἀθήναις δ' ἔδωκε σειρὰν παραστάσεων ἐν τῷ Ἐθνικῷ θεάτρῳ. Ἡ γαλλικὴ κριτικὴ ἔκρινεν εὐμενέστατα αὐτήν. Ἡ Μαρία Βαλσαμάκη ἔγραψε δύο σκηνικὰ ἔργα, τὸν «Homme nu» κωμῳδίαν εἰς πράξεις τρεῖς, ἥτις ἐσημείωσε σειρὰν παραστάσεων ἐν Παρισίοις, καὶ τὴν κωμῳδίαν «La Femme et l'idole». Καίτοι λαβοῦσα καὶ τὰς δώδεκα ψήφους ὑπὸ τῶν δώδεκα ψηφιζόντων ἑταίρων τῆς Γαλλικῆς Κωμῳδίας, λόγῳ τῆς ἑλληνικῆς ἰθαγενείας της δὲν ἐπετεύχθη ἡ πρόσληψίς της εἰς αὐτήν. Θ. Β.

Βαλσαμάκης, ***Γεράσιμος.*** Ἕλλην λόγιος γεννηθεὶς ἐν Κεφαλληνίᾳ λήγοντος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἀνεμίχθη οὗτος εἰς τὰς μεταξὺ Ἀδαμαντίου Κοραῆ καὶ Παναγιώτου Κοδρικᾶ γλωσσικὰς ἔριδας, καταλέγεται δὲ μεταξὺ τῶν διαμαρτυρηθέντων Ἑλλήνων σπουδαστῶν τοῦ πανεπιστημίου τῆς Πίζης, διὰ τὰς γλωσσικὰς δοξασίας τοῦ Κοδρικᾶ, κηρυχθέντος ὑπὲρ τῆς γλώσσης ἣν μεταχειρίζετο τὸ πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως. Θ. Β.

— **Βαλσαμάκης** ***Δημήτριος.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Κεφαλληνίας. Κατηχηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, μετέβη κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου 1821 εἰς Ὀδησσόν, ὅταν δὲ ἡ ἐκεῖ ἐφορεία τῷ ἐκοινοποίησε τὴν προκήρυξιν τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντου καὶ τὸν ἐφωδίασε μὲ ὅπλα καὶ πυρίτιδα, συνέλεξεν οὗτος 85 στρατιώτας ἐκ τῶν πληρωμάτων τῶν ἐκεῖ ἑλληνικῶν πλοίων καὶ διὰ τοῦ πλοίου τοῦ ἐκ Θήρας Ι. Λαζαράκη ἀπεβιβάσθη εἰς Γαλάτσι, εἰς τὴν μάχην τοῦ ὁποίου ἔλαβε μέρος. Διασκορπισθέντων τότε τῶν Ἑλλήνων συνέλεξε διὰ δευτέραν φορὰν 130 περίπου ἄνδρας, ἀλλ' ἐκ τούτων λόγῳ τῆς ἥττης τῆς 17 Ἰουνίου 1821 μόλις 23 ἐσώθησαν εἰς τὴν ρωσικὴν ὄχθην τοῦ Προύθου. Μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις ἔφθασε τέλος τὸν Μάϊον τοῦ 1823 εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ὑπηρέτησε στρατιωτικῶς καὶ πολιτικῶς, χρησιμοποιηθεὶς ὡς λιμενάρχης εἰς διαφόρους ἐπαρχίας καὶ λαβὼν τὸ ἀργυροῦν ἀριστεῖον. Ὁ διευθυντὴς τοῦ πυροβολικοῦ ἐν Ναυπλίῳ Γ. Βαλιᾶνος τὸν ἐκάλεσε τῷ 1825 ἐκεῖ καὶ τῷ ἀνέθεσε σχεδίασιν διαφόρων οἰκοδομῶν τοῦ δημοσίου. Ἡ ἐπιτροπὴ τὸν ἔκρινεν ἀξιωματικὸν ὑποφροντιστὴν (ἀριθ. μητρῴου 1443). Ἔζη μέχρι τοῦ 1865. Τ. Χ. Κ.

— **Βαλσαμάκης.** ***Δῆμος.*** Ἕλλην συγγραφεὺς καὶ δημόσιος λειτουργὸς γεννηθεὶς ἐν Κεφαλληνίᾳ τῷ 1785 καὶ ἀποθανὼν ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1870. Κατήγετο ἐκ τῆς οἰκογενείας Βαλσαμάκη, ἥτις κατ' οἰκογενειακὰς παραδόσεις εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἀρχικῶς εἰς Κρήτην καὶ μετενάστευσεν εἶτα εἰς Κεφαλληνίαν. Λαβὼν ἐπιμελημένην ἀγωγήν, διετέλεσεν ἐπὶ τῆς ἀγγλικῆς προστασίας ἐν Ἑπτανήσῳ εἰς ἀνωτέραν διοικητικὴν θέσιν. Διατελῶν φοιτητὴς ἐν Ἰταλίᾳ ἔγραψε ποιήματά τινα εἰς ἰταλικὴν γλῶσσαν καὶ ἠσχολεῖτο εἰς φιλολογικὰς καὶ ἱστορικὰς μελέτας. Ἐδημοσίευσεν ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ 1815 ὁμιλίαν περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς δραματικῆς ποιήσεως («Discorso intorno l'origine della poesia dramatica») καὶ ἐπιστολὰς περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «Lettere sulla vita e le opere dei poeti Greci col aggiunta di varie note sopra i principali poeti della altri nazioni». Μετὰ τὴν ἕνωσιν τῆς Ἑπτανήσου ἐδημοσίευσεν ἐν Κερκύρᾳ γαλλιστὶ τῷ 1865 ἱστορικὸν ὑπόμνημα, μετ' ἐγγράφων ἐπισήμων, ὑπὸ τὸν τίτλον: «Divers documents concernant le République Septinsulaire». Ὁ Βαλσαμάκης, φιλότεχνος καὶ φιλόμουσος, διετέλεσε μέλος ἀντεπιστέλλον πλείστων καλλιτεχνικῶν καὶ φιλολογικῶν ἑταιρειῶν τῆς Ἰταλίας καὶ Γαλλίας, καὶ διετέλει εἰς ἀλληλογραφίαν μετὰ διαφόρων ἐπισήμων ἀνδρῶν τῆς Εὐρώπης. Θ. Β.

— **Βαλσαμάκης** (ἢ ***Βαλσαμῆς***), ***Ἰωάννης.*** Κατήγετο ἐκ Πάρου καὶ ἔδραξε κατὰ τὸν Ἀγῶνα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὰ ὅπλα, στρατολογήσας τῷ 1821 ἐξ ἰδίων 27 Παρίους μεθ' ὧν τὴν 10 Αὐγούστου ἦλθεν εἰς Τρίκορφα καὶ μετέσχε τῆς ἁλώσεως τῆς Τριπόλεως, κατόπιν δὲ εἰς πολλὰς μάχας, ἐξαιρομένης ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ Πετρόμπεη τῆς γενναιότητος καὶ τῆς αὐταπαρνήσεώς του, ὡς καὶ τῶν αὐθορμήτων ὑλικῶν θυσιῶν του. Τῷ 1824 ἦτο φροντιστὴς τῆς Πάρου, μέχρις ἐσχάτων ἀγωνιζόμενος, δι' ὃ ἐκρίθη ἀξιωματικὸς Ζ' τάξεως (ἀρ. μητρῴου 2415). Τ. Χ. Κ.

— **Βαλσαμάκης,** ***Κωνσταντῖνος.*** Ἕλλην ἰατροφιλόσοφος, γεννηθεὶς ἐν Ἀργοστολίῳ λήγοντος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν τῷ 1868. Κατέγινεν ἐν ταῖς ἰταλικαῖς βιβλιοθήκαις πρὸς ἀποθησαύρισιν ὕλης διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑπτανήσου, τὰ περὶ τῆς ὁποίας σημειώματα παρέμειναν ἀνέκδοτα. Φιλάρχαιος τυγχάνων, κατήρτισε συλλογὴν ἀντικειμένων ἀρχαίας τέχνης, καὶ ἑτέραν φυσιολογικήν, μέγα μέρος τῆς ὁποίας ἐπωλήθη ἐν Φλωρεντίᾳ, ἕτερον δ' ἠγόρασε τὸ ἐθνικὸν πανεπιστήμιον παρὰ τῆς ἀνεψιᾶς του *Πηνελόπης Βαλσαμάκη*. Ἤσκησεν οὗτος τὴν ἰατρικὴν ἐν Κύπρῳ ἔνθα ἐγκατεστάθη τῷ 1821. Ἀφῆκεν ἐκτὸς τῶν ἱστορικῶν σημειωμάτων του περὶ Κεφαλληνίας, καὶ ἑτέραν μελέτην του «Libro che contienne la numismatica della sete isole joniche» φέρον χρονολογίαν 1809. Τὰ χειρόγραφα ταῦτα εὑρισκόμενα ἐν τοῖς χειρογράφοις τοῦ *Ἰωάννου Ρωμανοῦ*, ἠγοράσθησαν ὑπὸ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀπόκεινται εἰς τὰ ἀρχεῖα αὐτῆς. Τὸ μόνον δημοσιευθὲν ἔργον του εἶναι ἐπικὸν ποίημά του ἐπιγραφόμενον La morte di Saffon» (ἐν Φλωρεντίᾳ 1814). Θ. Β.

— **Βαλσαμάκης,** ***Λουκᾶς.*** Πλοίαρχος Κεφαλλὴν ἐπιλεγόμενος *Μπαρμπαλιάρης*. Ἐγκαταλείψας τὸ πλοῖόν του εἰς Ὀδησσὸν ἔδραμε μεθ' ὅλων τῶν ναυτῶν του πρὸς τὸν Ἀλέξ. Ὑψηλάντην, ὅστις τὸν ἀνέδειξεν ἕνα τῶν ἑκατοντάρχων τοῦ ἱεροῦ λόχου. Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Δραγατσανίου ἔσπευσε πρὸς τὸν Προῦθον, ὅπου ἐπολέμησε γενναίως μετὰ τοῦ Ἀθαν. Καρπενησιώτου εἰς τὸ Σκουλένι (*Φιλήμονος* 93 καὶ 194, *Σπηλιάδου* Α 41). Τ. Χ. Κ.

— **Βαλσαμάκης,** ***Νικόλαος.*** Ἕλλην νομικὸς καὶ τραπεζίτης, γεννηθεὶς ἐν Κεφαλληνίᾳ κατὰ τὴν πρώτην εἰκοσαετίαν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1878. Σπουδάσας τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν Σύρῳ καὶ τὰ νομικὰ εἰς τὸ Αἲξ τῆς Γαλλίας μετῆλθε τὸν δικηγόρον ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Βουκουρεστίῳ, ὅπου ἐδίδασκε ταυτοχρόνως καὶ τὴν γαλλικήν, ἐκδοὺς ἐκεῖ γαλλικὴν γραμματικήν. Ἀπὸ τοῦ 1865 μεταβὰς εἰς Κωσταντινούπολιν ἐγένετο τραπεζίτης, καὶ διετέλεσεν ἔφορος τοῦ ἐν Σταυροδρομίῳ ἑλληνικοῦ παρθεναγωγείου, ἐκφωνῶν κατ' ἔτος παιδαγωγικοὺς λόγους οὓς ἐδημοσίευσεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1875. Ἐγκαταστὰς ἀπὸ τοῦ 1872 ἐν Ἀθήναις ἵδρυσε τὴν Πιστωτικὴν Τράπεζαν, ἣν διηύθυνε μέχρι τοῦ θανάτου του. Θ. Β.

— **Βαλσαμάκης,** ***Νικόλαος.*** Ἕλλην πολιτευόμενος γεννηθεὶς ἐν Κεφαλληνίᾳ τῷ 1834 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀργοστολίῳ τῷ 1912. Περατώσας τὰς ἐγκυκλίους σπουδάς του ἐν Κερκύρᾳ, μετέβη εἰς Σιένην τῆς Ἰταλίας, ὅπου ἐγένετο διδάκτωρ τῆς νομικῆς τοῦ ἐκεῖ πανεπιστημίου. Παραμείνας ἐπί τινα χρόνον ἐν Παρισίοις, ἐπέστρεψεν εἰς Κεφαλληνίαν ἔνθα ἐξελέγη βουλευτὴς ἐν τῇ ΙΓ' περιόδῳ τοῦ Ἰονίου κοινοβουλίου. Μετὰ τὴν ἕνωσιν τῆς Ἑπτανήσου ἐξελέγη πληρεξούσιος εἰς τὴν δευτέραν τῶν Ἑλλήνων συνέλευσιν, εἶτα δὲ πολλάκις ἐγένετο βουλευτὴς Κεφαλληνίας. Εἰς τὴν περὶ σιμωνίας δίκην τοῦ 1875, ἐγένετο εἷς τῶν πέντε εἰσαγγελέων τῆς Βουλῆς τῶν ὑποστηριξάντων τὴν κατὰ τῶν δύο ὑπουργῶν τῆς κυβερνήσεως Βούλγαρη κατηγορίαν ἐν τῷ εἰδικῷ δικαστηρίῳ. Τῷ 1880 διωρίσθη ὑπουργὸς τῆς δικαιοσύνης, ἀπὸ δὲ τοῦ 1898 ἀπεσύρθη τῆς πολιτικῆς καὶ ἰδιώτευεν ἐν Ἀργοστολίῳ. Θ. Β.

— **Βαλσαμάκης,** ***Παῦλος.*** Ἕλλην νομοθέτης γεννηθεὶς ἐν Πεσάδαις τῆς Κεφαλληνίας περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν τῷ 1825. Τούτου, ὡς ἀναφέρει ὁ Χιώτης, σῴζεται ἀνέκδοτος νομικὴ μελέτη γραφεῖσα τῷ 1798 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ritratto del origine e progesso del codice veneto con alcune riflessioni sulla prelazione e la prescrigionen. Θ. Β.

— **Βαλσαμάκης,** ***Σπυρίδων.*** Ἕλλην νομομαθής, γεννηθεὶς ἐν Κεφαλληνίᾳ τῷ 1796 καὶ ἀποθανὼν ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1863. Σπουδάσας ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ νομικά, διωρίσθη πρόεδρος πρωτοδικῶν ἐν Κυθήροις, διακριθεὶς διὰ τὴν ἱκανότητα καὶ τὸ φιλοδίκαιον αὐτοῦ. Τῷ 1845 ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ ἁρμοστοῦ Σίτων, ὅπως ἀναλάβῃ τὴν προεδρείαν τῆς Ἰονίου γερουσίας, ἀλλ' ἐματαιώθη ὁ διορισμὸς αὐτοῦ ἕνεκα ποικίλων ραδιουργιῶν. Ἐν Κερκύρᾳ ἐξέδωκεν ἀνωνύμως δύο πραγματείας: «I meriti e le colpe ossia il memorandum di un filantropo sulla passate vicende del mondo in generale» καὶ «Breve saggio sulle vicende della Grecia in via di seconda appendice al mio saggio, sulle vicende del mondo in generale». Θ. Β.

Βαλσαμᾶτα *[Γεωγρ.].* Χωρίον ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Ὁμαλῶν, οὗτινος ἦτο ἕδρα, τῆς ἐπαρχίας Κραναίας τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 1007. Κεῖται εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Αἴνου ἐν τῇ κοιλάδι τῶν Ὁμαλῶν ἣν οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου ἐν μέρει καλλιεργοῦσι, ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἐπὶ τοῦ Αἴνου αὐλῶνος τοῦ *Νέζα*. Πλησίον τοῦ χωρίου κεῖται ἡ μονὴ τοῦ *Ἁγίου Γερασίμου* ἐν ᾗ φυλάσσεται τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου. Ἡ κτίσις τῆς μονῆς χρονολογεῖται πρὸ τοῦ 1582, ὠνομάζετο δὲ ἀρχικῶς *Νέα Ἱερουσαλήμ*. Τὸ λείψανον φυλάσσεται ὕπτιον ἐντὸς ἀργυρᾶς θήκης, ἀποκειμένης εἰς τὸν μικρότερον ἐκ τῶν δύο ναῶν τῆς μονῆς. Μετὰ τοῦ Ἀργοστολίου τὰ Βαλσαμᾶτα συνδέονται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ. Δ. Ε. Μ.

βαλσαμέα (ἡ) (Balsamea) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τερεβινθιδῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι δένδρα ἢ δενδρύλλια καὶ εἶναι γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα *βαλσαμόδενδρα* ἕνεκα τοῦ βαλσαμώδους χυμοῦ τὸν ὁποῖον ἐκκρίνουσιν. Τὰ φύλλα των, ἐναλλασσόμενα, φέρουσι παράφυλλα. Τὰ ἄνθη των εἶναι πολύγαμα, ἁπλᾶ καὶ

Βαλσαμέα ἡ μύρρα.
[Κλάδος.]

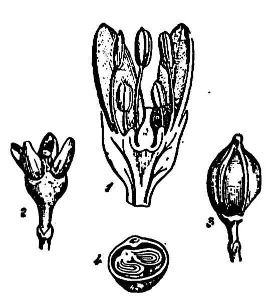

Βαλσαμέα ἡ μύρρα.
[1=Ἄρρεν ἄνθος (κάθετος τομή). 2=Ἄνθος θῆλυ. 3=Καρπός. 4=Πλαγία τομὴ φοθήκης.]

ἔχουσι τετραμερῆ, σπανιώτερον ἑξαμερῆ, κάλυκα φέρουσι δὲ διπλῆν σειρὰν στημόνων. Ὁ καρπὸς εἶναι δρύπη καὶ περιβάλλεται ὑπὸ τῆς βάσεως τοῦ κάλυκος· φέρει ἕνα ἕως τέσσαρας πυρῆνας, ἕκαστος τῶν ὁποίων περιέχει ἀνὰ ἕνα κόκκον. Αἱ βαλσαμέαι ἀπαντῶσιν εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Ἐκ τῶν 15 γνωστῶν εἰδῶν τὰ κυριώτερα εἶναι: *βαλσαμέα ἡ ἀμυρὶς* (Valsamea amyris), φυομένη εἰς τὴν Ἀραβίαν καὶ παράγουσα πολύτιμον ἄρωμα, τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *βάλσαμον τῆς Μέκκας*· οἱ καρποί της, *καρποβάλσαμα* καλούμενοι, χρησιμοποιοῦνται ὡς διεγερτικὸν φάρμακον ἀναμειγνυόμενοι μετὰ θηριακῆς· *βαλσαμέα ἡ ἀφρικανικὴ* (Balsamea africana), φυομένη ἀπὸ τῆς Σενεγάλης μέχρι τῆς Ἀβησσυνίας· *βαλσαμέα ἡ μύρρα* (Balsamea myrrha), μικρὸν δένδρον τῶν ἀκτῶν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ δυτικῆς Ἀραβίας, ἥτις παράγει τὸ *ἀραβικὸν μύρρον* καὶ τὸ *μύρρον τῶν Ἑβραίων*. Δ. Ν. Π.

Βαλσαμῆς, ***Ἐμμανουήλ.*** Ἀγωνιστὴς καταγόμενος ἐκ Ναυπλίου καὶ μετασχὼν εἰς πλείστας μάχας, ἀναδειχθεὶς δὲ τῷ 1824 χιλίαρχος. Ἡ ἐπιτροπὴ τὸν ἔταξεν εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς Ζ' τάξεως. Τ. Χ. Κ.

βαλσαμία (ἡ) (Balsamia) *[Βοτ.].* Γένος μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀσκομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *περισποριδῶν*. Εἶναι φυτὸν μικροῦ ἀναστήματος καὶ ὁ καυλός του καλύπτεται ὑπὸ ἀκροχορδονοειδοῦς φλοιοῦ χνοώδους κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ εὐκόλως ἀποσπωμένου ἐκ τοῦ ξυλώδους τμήματος, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ παραφύσεων ἀσκοειδῶν ἐπιμήκων. Ἡ μεταξὺ τῶν ἀσκοειδῶν ἀποφύσεων καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβλήματος οὐσία σχηματίζει κενὸν ὅπερ καλύπτεται ὑπὸ μεμβράνης, ἥτις κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὡριμάνσεως τοῦ σπέρματος

Digitized by Google

διανοίγεται πρὸς τὰ ἔξω καὶ σχηματίζει ὑαλώδεις, ἐλλειπτικὰς καὶ αἰχμηρὰς κατὰ τὸ ἄκρον των φυσαλλίδας. Τὰ φυτὰ ταῦτα ὅταν ὡριμάζωσι ἀναδίδουσιν ἰσχυράν, εὐάρεστον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὀσμήν. Εὐδοκιμοῦσιν εἰς σκιώδεις καὶ ὑπὸ δημητριακῶν καλυπτομένας ἐκτάσεις. Ἐν Εὐρώπῃ ἀναπτύσσονται κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ χειμῶνος. Δ. Ν. Π.

βαλσαμικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀνήκων εἰς τὸ βάλσαμον· ὁ ἐκ βαλσάμου κατεσκευασμένος ἢ ὁ ἔχων ἰδιότητας βαλσάμου.

— **βαλσαμικὰ** *φάρμακα* (Balsamika) *[Φαρμ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου, ὅστις εἶναι συνώνυμος πρὸς τὸν ὅρον *ἀντιβλενορροϊκά*, ἐννοοῦνται φάρμακα ἀντισηπτικῶς δρῶντα, χρησιμοποιούμενα κατὰ τῶν φλεγμονῶν τῶν βλενογόνων. Τοιαῦτα φάρμακα εἶναι τὰ βάλσαμα, αἱ κομμιορρητῖναι (ἀμμωνιακὸν κόμμι) καὶ διάφοροι ἀρωματικαὶ οὐσίαι. Ἡ ἀντισηπτικὴ ἐνέργεια τῶν βαλσαμικῶν ὀφείλεται κυρίως εἰς τὰς τερπίνας αὐτῶν, αἵτινες εἰς τὸν ὀργανισμὸν ἑνοῦνται μετὰ τῶν γλυκουρονικῶν ὀξέων, ἀποβαλλόμεναι διὰ τῶν οὔρων ὡς ἑνώσεις αὐτῶν.
Τὰ κυριώτερα τῶν βαλσαμικῶν εἶναι: τὸ κοπάϊον βάλσαμον, τὸ βάλσαμον τοῦ Περοῦ, τὸ βάλσαμον τοῦ Τουλοῦ, τὸ βάλσαμον Gurjun, ἡ βενζόη, οἱ κόρυμβοι τῆς ἐλάτης, ἡ φυτικὴ πίσσα, αἱ τερεβινθῖναι, ἡ τερπινεόλη, ἡ εὐκαλυπτόλη, ἡ ἀρεόλη, ἡ καμφοσάνη, ἡ γυνοσάνη κλπ. Κ.Γ.Μ.

βαλσαμίνη (ἡ) (Balsamine) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων* τῆς οἰκογενείας τῶν *γερανιοειδῶν*. Εἶναι φυτὰ ποώδη, ἐτήσια ἢ διετῆ, διακρινόμενα ἐκ τῶν ἐναλλασσομένων καὶ σπανιώτερον ἀντιθέτων φύλλων των, τῶν μεμονωμένων ἢ κατὰ κῦμα διατεταγμένων ἀνθέων των, ἅτινα ἐκφύονται ἀπὸ τῆς μασχάλης τῶν φύλλων ἢ τῶν βρακτείων, ἅτινα ἀναπληροῦσιν ἐνίοτε τὰ φύλλα· τὰ ἄνθη εἶναι ἑρμαφρόδιτα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Ὁ κάλυξ ἀποτελεῖται ἐκ πέντε πεταλοειδῶν καὶ εὐπτώτων σεπάλων, ὧν τὰ δύο πρόσθια μικρότατα, τὰ δύο ἀμέσως ἑπόμενα, πλάγια, μεγαλύτερα, τὸ δὲ τελευταῖον ὀπίσθιον, λίαν ἀνεπτυγμένον, φέρει διαφόρου σχήματος καὶ διαστάσεων ἄκανθαν. Τὸ ἄρρεν ὄργανον ἀποτελεῖται ἐκ πέντε ὑπογύνων στημόνων, φερόντων βραχέα, εὐρέα, πεπλατυσμένα καὶ ἐλεύθερα νημάτια. Ἡ ᾠοθήκη εἶναι ἐπιφυής, εἰς πέντε λοβοὺς διῃρημένη καὶ βασίζεται ἐπὶ στύλου. Ὁ καρπὸς εἶναι δρύπη, ἥτις διαιρεῖται εἰς πέντε θαλαμίσκους, διανοιγομένους κατὰ τὴν ὡρίμανσιν τούτου, περικλείει δὲ ὀγκῶδες κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἔμβρυον.

Βαλσαμίνη ἡ μεγάλη.

Τὸ γένος περιλαμβάνει πλείονα τῶν 120 εἰδῶν, ἅτινα ἀπαντῶσι εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Εἴδη τινὰ ἀπαντῶσι καὶ εἰς τὴν βόρειον Εὐρώπην, ἐντὸς ὑγρῶν δασῶν καὶ ὀρεινῶν μερῶν. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν ἀναφέρομεν τὰ κυριώτερα, ἅτινα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Βαλσαμίνη ἡ μή μου ἅπτου (Balsamine impatiens) ἢ *βοτάνι τῆς ἁγίας Κατερίνας* ἢ ἁπλῶς *μή μου ἅπτου*. Εἶναι φυτὸν ἐτήσιον, τοῦ ὁποίου τὸ μέγεθος φθάνει τὰ 30 περίπου ἑκατοστόμετρα· ὁ καυλός του εἶναι πολυκλαδωτός· τὰ φύλλα του ἁπαλά, ἐπιμήκη καὶ δαντελλωτὰ κατὰ τὴν περιφέρειάν των· τὰ ἄνθη των, ὡραίου κιτρίνου χρώματος μὲ ἐρυθρὰ στίγματα, εἶναι κρεμάμενα καὶ ἀναφαίνονται ἀνὰ 3—5 εἰς τὰ ἄκρα τῶν λεπτοτέρων κλάδων. Τὸ φυτὸν εἶναι χρήσιμον εἰς τὴν φαρμακοποιίαν καὶ φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα Herba impatiens. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν δυτικὴν Ἀσίαν.

Βαλσαμίνη ἡ μή μου ἅπτου.
[1=Κλάδος ἀνθοφόρος, 2=Πλαγία τομὴ ἄνθους.]

Βαλσαμίνη ἡ κηπαία (Balsamine hortensis), φυτὸν ἰθαγενὲς τῶν Ἰνδιῶν, καλλιεργούμενον ἐπιτυχῶς ἐν Εὐρώπῃ. Τὰ ἄνθη της εἶναι ἐρυθροῦ χρώματος μὲ μίσχον βραχὺν καὶ εἶναι διατεταγμένα κατὰ στάχυς. Τοῦ εἴδους τούτου ὑπάρχουσι πλεῖσται ποικιλίαι, αἵτινες διακρίνονται ἐκ τῶν ἐρυθρῶν, ὑπερύθρων, λευκῶν ἢ ποικίλως στικτῶν ἀνθέων των. Τὰ φύλλα χρησιμοποιοῦνται κατὰ τῶν τραυμάτων καὶ ὡς ἀπολυμαντικά.

Βαλσαμίνη ἡ σουλτανικὴ (Balsamine Sultani), φυτὸν ἰθαγενὲς τῆς Ζανζιβάρης, ἀλλὰ καλλιεργούμενον πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης. Παρ' ἡμῖν εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὰ ὀνόματα *βαλσαμίνες, σκουλαρίκια τῆς βασίλισσας* κτλ. Τὰ ἄνθη τοῦ εἴδους τούτου εἶναι λίαν πεπιεσμένα, χρώματος ἐρυθροῦ καὶ φύονται εἰς τὰ ἄκρα τῶν λεπτῶν κλάδων κατὰ κυματώδη διάταξιν. Καὶ τοῦ εἴδους τούτου ὑπάρχουσι πολλαὶ ποικιλίαι, ὧν περισσότερον καλλιεργεῖται *βαλσαμίνη ἡ σουλτανικὴ ἡ λευκανθής*. Αὕτη εἶναι ὡραῖον φυτὸν καὶ καλλιεργεῖται κυρίως πρὸς κόσμον τῶν θερμοκηπίων, τῶν αἰθουσῶν τῶν δημοσίων κτιρίων κτλ. Ἐὰν διαρκῶς τὸ φυτὸν τοῦτο διατηρῆται ἐντὸς θερμοκηπίου, τότε ἀνθεῖ καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα.

Βαλσαμίνη ἡ μεγάλη (Balsamine magna). Τὸ φυτὸν τοῦτο καλλιεργεῖται εἰς τοὺς κήπους. Τὸ ὕψος του δύναται νὰ φθάσῃ τὰ 2 μέτρα. Τὰ ἄνθη του εἶναι ἰώδη, παμμέγιστα καὶ κατὰ κῦμα διατεταγμένα.

Ἡ καλλιέργεια τῶν βαλσαμινῶν εἶναι εὐκολωτάτη. Τὰ σπέρματα διασκορπίζονται κατὰ τὸν Ἀπρίλιον εἰς ἀβαθεῖς χάνδακας. Εὐδοκιμοῦσιν εἰς πάντα τὰ ἐδάφη, ἀλλὰ κυρίως εἰς ἐδάφη πλούσια εἰς θρεπτικὰς οὐσίας καὶ ἀφθόνως ἀρδευόμενα. Τὰ φυτὰ ταῦτα δύνανται καὶ τελείως ἀνεπτυγμένα ἀκινδύνως νὰ μεταφυτευθῶσιν. Δ. Ν. Π.

βαλσαμινίδαι (οἱ) (Balsaminaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γερανιοειδῶν*. Εἶναι πόαι μονοετεῖς μὲ φύλλα ἁπλᾶ, ἄνθη ζυγόμορφα καὶ καρπὸν *κάψαν*. Δ. Ν. Π.

βαλσαμῖτις (ἡ) (Balsamita) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *συνθέτων*. Εἶναι πόαι ἐτήσιαι ἢ πολυετεῖς. Γνωστὰ περὶ τὰ 30 εἴδη, ὧν κυριώτερον εἶναι: *βαλσαμῖτις ἡ κοινὴ* (Balsamita vulgaris), πόα πολυετής, τῆς ὁποίας αἱ ἕρπουσαι ῥίζαι ἀναδίδουσι βλαστοὺς πρὸς τὰ ἄνω διευθυνομένους, πολυκλαδωτούς, ὑψηλοὺς κατὰ 10—15 ἑκατοστόμετρα, μὲ φύλλα ἐλλειψοειδῆ καὶ ὀδοντωτά. Τὰ ἄνθη της εἶναι μικρότατα καὶ ἔχουσι κίτρινον χρῶμα. Καλλιεργεῖται εὐδοκίμως πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν, ὅπου εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *βάλσαμο*. Πάντα τὰ μέρη τοῦ φυτοῦ τούτου προστριβόμενα ἀναδίδουσιν ἰσχυρὸν καὶ εὐάρεστον ἄρωμα. Δι' ἀποστάξεως τῶν φύλλων παρασκευάζεται αἰθέριον ἔλαιον χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν μυρεψικήν. Ἄλλοτε τὰ φύλλα του ἀποξηραινόμενα ἦσαν χρήσιμα καὶ εἰς τὴν φαρμακευτικὴν καὶ ἀφέψημα τούτων ἐδίδετο ὡς ἀντισπασμωδικὸν καὶ κατὰ τῶν διαλειπόντων πυρετῶν φάρμακον. Δ. Ν. Π.

βαλσαμόδενδρον (τὸ) (Balsamodendron) *[Βοταν.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμυριδοειδῶν*. Εἶναι θάμνοι, δενδρύλλια ἢ δένδρα ἰθαγενῆ τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, παράγοντα βαλσαμώδεις ῥητίνας. Τὰ φυτὰ ταῦτα ἔχουσι φύλλα ἀντίθετα ἢ ἐναλλασσόμενα, ἄνευ παραφύλλων. Τὰ ἄνθη εἶναι κανονικά, ἑρμαφρόδιτα ἢ πολύγαμα, κατὰ κῦμα διατεταγμένα· ὁ κάλυξ γαμοσέπαλος· ἡ ᾠοθήκη μονόχωρος καὶ ὁ καρπὸς δρύπη κοκκώδης ἢ ᾠοειδής, περικλείουσα ἕνα μόνον σπέρμα.

Τὸ γένος περιλαμβάνει 12 περίπου εἴδη, ὧν γνωστότερα εἶναι τά: *βαλσαμόδενδρον τὸ καρολίνιον* (Balsamodendron carolinium), ἰθαγενὲς τῆς Καρολίνας καὶ τῶν Ἀντιλλῶν· πάντα τὰ μέρη τοῦ φυτοῦ ἀναδίδουσιν ἀρωματικὴν ὀσμήν· *βαλσαμόδενδρον ἡ μύρρα* (Balsamodendron myrrha), ἰθαγενὲς τῆς Ἀραβίας καὶ τῶν παραλίων τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ κορμοῦ του προξενουμένων ἐντομῶν ἐκκρίνεται εὐώδης ῥητίνη γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *σμύρνα ἡ μύρρα* ἢ *βδέλλιον*, ἥτις χρησιμοποιεῖται πρὸς θυμίαμα. Δι' ἀποστάξεως λαμβάνεται αἰθέριον ἔλαιον χρήσιμον εἰς τὴν μυρεψικήν· *βαλσαμόδεντρον τὸ τοξικὸν* (Balsamodendron toxiferum), δηλητηριῶδες φυτόν· *βαλσαμόδενδρον τὸ ἄγριον* (Balsamodendron sylvaticum). Πάντα τὰ μέρη τοῦ δένδρου τούτου ἀναδίδουσι βαλσαμώδη ὀσμήν, τὰ φύλλα του χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν φαρμακευτικὴν ὡς διεγερτικά, καὶ τὸ ξύλον του εἰς τὴν λεπτοξυλουργικήν. Δ. Ν. Π.

βαλσαμόκαρπος (ὁ) (Balsamocarpus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστωδῶν*. Μοναδικὸν εἶδος εἶναι *βαλσαμόκαρπος ὁ βραχύφυλλος* (Balsamocarpus brevifolius), ἰθαγενὲς δενδρύλλιον τῆς Χιλῆς, διακρινόμενον ἐκ τῶν μικρῶν, γενικῶς, φύλλων του. Τὰ λέπυρα τοῦ φυτοῦ τούτου εἶναι ἁδρά, μὲ σαρκῶδες καὶ ζαχαρῶδες μεσοκάρπιον καὶ ἐξάγονται κατὰ μεγάλας ποσότητας ἐκ τῆς Χιλῆς εἰς τὴν Εὐρώπην, χρησιμοποιούμενα κυρίως ἐν τῇ βυρσοδεψίᾳ. Δ. Ν. Π.

βάλσαμον (τό)· εὐώδης ῥητίνη διαφόρων δένδρων· || εἰς τὴν δημοτ. *μπάλσαμο*, πᾶν τὸ ἀνακουφίζον τὸν πόνον, ἢ τὸ ἡδῦνον τὴν γεῦσιν, ἰδίως ἐπὶ ποτῶν: «αὐτὸ τὸ ρακὶ εἶναι μπάλσαμο».

—[ΒΟΤ.]. Καλοῦνται *βάλσαμα* εὐώδεις ῥητῖναι, ἁπαλαὶ ἢ ἡμίρρευστοι, αἵτινες ἐκκρίνονται ἐκ τῶν πόρων τοῦ φλοιοῦ καὶ τοῦ κορμοῦ συνήθως διαφόρων φυτῶν. Τὰ βάλσαμα ἦσαν γνωστὰ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος καὶ περιγράφει ταῦτα ὁ Διοσκορίδης ὑπὸ διάφορα ὀνόματα (*βάλσαμον, ὀποβάλσαμον, σμύρνα, βδέλλιον* κτλ.) ἀναλόγως τῶν φυτῶν ἐξ ὧν παράγονται. Ἐκ τῶν πολυτιμοτέρων βαλσάμων ἐθεωρεῖτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὸ βάλσαμον τῆς *τρωγλοδυτικῆς σμύρνας*. Δ. Ν. Π.

— [ΧΗΜ.]. Ὑπὸ τὸ ὄνομα βάλσαμα ἐννοοῦμεν ἐν τῇ Χημείᾳ ἢ τὰ φυσικὰ διαλύματα συνήθων ῥητινῶν, ἅτινα εἶναι τόσον πλούσια εἰς αἰθέρια ἔλαια, ὡς τὸ *βάλσαμον τοῦ Καναδᾶ*, ὥστε τὸ σύνολον τῶν ῥητινωδῶν συστατικῶν ἢ μέγα μέρος αὐτῶν εὑρίσκεται ἐν διαλύσει, ἢ ἐκκρίματα φυτικὰ συνιστάμενα κυρίως ἐξ ὑγρῶν ἀναλόγων πρὸς τὰς ῥητίνας ὑλῶν, ὡς λ. χ. τὸ *περουβιανὸν βάλσαμον*. Τὰ βάλσαμα ἔχουσι κατὰ τὸ πλεῖστον ἔντονον χαρακτηριστικὴν ὀσμήν.

Τὰ σπουδαιότερα τῶν βαλσάμων εἶναι:

1) ***Βάλσαμον τοῦ ἀκαγιοῦ*** (Acajoubalsam), ὅπερ προέρχεται ἐκ τῶν καρπῶν τοῦ *ἀκαγιοῦ* (Anacardium occidentale L.) καὶ εἶναι αὐτόχθον εἰς τὰς δυτικὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Βραζιλίαν. Δὲν εἶναι κυρίως βάλσαμον, ἀλλ' ἐν τῷ ἀέρι ξηραινόμενον ἔλαιον δριμείας ὀσμῆς καὶ φαιοῦ χρώματος. Χρησιμοποιεῖται πρὸς μέλαιναν χρῶσιν τῶν ἐκ παραφίνης κηρίων, ὡς προστατευτικὸν μέσον κατὰ τῶν μυρμήκων καὶ ἰατρικῶς δι' ἐντριβὰς κατὰ τοῦ ῥευματισμοῦ. Ἐν τῷ ἐλαίῳ τούτῳ ἀνευρέθησαν τὸ ἀνακαρδικὸν ὀξὺ καὶ ἡ καρδόλη.

2) ***Βάλσαμον τοῦ Καναδᾶ*** (Canadabalsam), ὅπερ προέρχεται ἐκ διαφόρων εἰδῶν *ἐλάτης* καὶ ἄλλων *κωνοφόρων* (Abies canadensis, Abies balsamea, Pinus Fraseri Pursh κ. ἄ.). Τὸ βάλσαμον τοῦτο συλλέγεται κατὰ τὸν Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον δι' εἰδικῶν χοανῶν. Εἷς ἐργάτης συλλέγει ἡμερησίως περίπου 2,5 χιλιόγρμ. Ἐκ τῶν κυριωτέρων ἐξαγωγικῶν σημείων τοῦ Montreal καὶ Quebec ἐξάγονται ἐτησίως 20—30 χιλιάδες χιλιογράμμων. Ἔχει πυκνόρρευστον μελιτώδη σύστασιν. Τὰ κύρια συστατικὰ αὐτοῦ εἶναι τέσσαρα ῥητινικὰ ὀξέα (66%), αἰθέριον ἔλαιον βράζον μεταξὺ 160° καὶ 170° (25%), ῥεσένη τις (5%) καὶ πικρά τις ὕλη. Τὸ *βάλσαμον τοῦ Καναδᾶ* χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν λεπτῶν λακκῶν, πρὸς συγκόλλησιν ὀπτικῶν φακῶν, ὡς ἐπίσης πρὸς παρασκευὴν μονίμων μικροσκοπικῶν παρασκευασμάτων.

3) ***Βάλσαμον κοπάϊον*** (Copaivabalsam). Τὸ γνήσιον *κοπάϊον βάλσαμον* τῶν διαφόρων νοτιοαμερικανικῶν *κοπαϊφόρων* (τάξις τῶν Caesalpiniaceen). Ἡ περισυλλογὴ γίνεται δι' ἐγχαράξεως τοῦ κορμοῦ μέχρι τοῦ ἐσωτερικοῦ ξύλου καὶ καλύψεως τῆς πληγῆς διὰ τεμαχίου φλοιοῦ τοῦ δένδρου. Τὸ ἐκρέον βάλσαμον συλλέγεται ἐντὸς λευκοσιδηροῦ δοχείου. Εἶναι παχύρρυτον ὑγρόν, περιέχον, ἀναλόγως τῆς προελεύσεώς του, μέχρι 50% ῥητίνην, συνισταμένην ἐκ τριῶν ῥητινικῶν ὀξέων καὶ ῥεσένης τινός, 45—90% αἰθέριον ἔλαιον καὶ πικράν τινα ὕλην. Τὸ *κοπάϊον βάλσαμον* χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ θεραπευτικῇ καὶ ταῖς τέχναις.

4) ***Βάλσαμον γκουργκούνης*** (Gurjunbalsam). Τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν κυρίως νοθείαν τοῦ ἀνωτέρω *κοπαΐου βαλσάμου* καὶ προέρχεται ἐκ σειρᾶς διπτεροκάρπων τῶν πρόσθεν καὶ ὄπισθεν Ἰνδιῶν. Ἐκ τῶν διπτεροκάρπων χρησιμοποιοῦνται περίπου 25 εἴδη. Ἡ περισυλλογὴ γίνεται διὰ διανοίξεως βαθέων ὀπῶν ἐν τῷ κορμῷ καὶ τοποθετήσεως ἐντὸς αὐτῶν διαπύρων ξυλανθράκων. Ἓν ἀνεπτυγμένον δένδρον παράγει ἐπὶ ἓν ἔτος 130—180 λίτρα βαλσάμου καὶ εἶτα ξηραίνεται. Εἶναι λεπτόρρυτον ἕως παχύρρυτον, ἀναλόγως τῆς προελεύσεώς του, ὑγρὸν καὶ περιέχει 20—80% αἰθέριον ἔλαιον. Χρησιμοποιεῖται κυρίως πρὸς νόθευσιν τοῦ κοπαΐου βαλσάμου καὶ τινων αἰθερίων ἐλαίων καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν λακκῶν.

5) ***Βάλσαμον τῆς Μέκκας*** (τὸ «βάλσαμον» τῆς Βίβλου) προέρχεται ἐκ τοῦ Commiphora Opobalsamum. Ἡ καλυτέρα ποιότης λαμβάνεται δι' ἀποκοπῆς τῶν κλάδων τοῦ δένδρου καὶ περισυλλογῆς τοῦ ἐκρέοντος βαλσάμου. Ἄλλαι ποιότητες λαμβάνονται διὰ χαράξεως τῶν κλάδων ἢ καὶ διὰ βρασμοῦ τούτων. Τὸ βάλσαμον τοῦτο ἔπαιζεν ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ὡς ἀκόμη καὶ σήμερον, ἐν τῇ Ἀνατολῇ σπουδαιότατον ῥόλον, θεωρούμενον ὡς γενικὸν φάρμακον. Σήμερον μικρὰν κέκτηται σημασίαν ὡς κοσμητικὸν μέσον, ἐν τῇ Ἀνατολῇ, καὶ ὡς γενικὸν καὶ εἰδικὸν φάρμακον. Νοθεύεται δὲ εὐρύτατα.

6) ***Βάλσαμον περουβιανὸν*** (Perubalsam). Τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ δένδρου *Myroxylon balsamum*, ὅπερ ἀνήκει εἰς τὰ νοτιοαμερικανικὰ Papilionaceen. Τὸ βάλσαμον τοῦτο παράγεται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν νοτιοαμερικανικὴν δημοκρατίαν San Salvador, ὅπου τὸ δένδρον φύεται εἰς ὕψη 300—700 μ. Πρὸς παραλαβὴν τοῦ βαλσάμου τὰ ἀκόμη μικρὰ δένδρα κτυπῶνται διὰ σκληροῦ ὀργάνου εἰς ὕψος 20—30 ἑ. μ. ἀπὸ τοῦ ἐδάφους καὶ εἰς ἐπιφάνειαν 25×15 ἑ. μ. καὶ ἀφαιρεῖται ὁ ἐξωτερικὸς φλοιός. Μετά τινας ἡμέρας ἐκρέει ὀλίγον βάλσαμον, ὅπερ καὶ συλλέγεται διὰ τεμαχίου ὑφάσματος. Εἶτα ἡ ἐπιφάνεια τῆς πληγῆς καίεται διὰ λαμπά-

Digitized by Google

δος καὶ οὕτω μετὰ 8 ἡμέρας ἄρχεται ἄφθονος ἐκροὴ βαλσάμου, τὸ ὁποῖον συλλέγεται διὰ δέσμης ἐκ τεμαχίων ὑφάσματος. Τὸ οὕτω διὰ τεμαχίων ὑφάσματος συλλεγόμενον βάλσαμον καλεῖται εἰδικῶς «Balsamo de trapo». Ἀκολούθως διατρυπῶνται βαθέως αἱ καεῖσαι θέσεις καὶ ἀποξέονται τὰ ἰσχυρῶς καέντα τεμάχια καὶ μετά τινας ἡμέρας ἐκρέει νέον βάλσαμον συλλεγόμενον ἐπίσης δι' ὑφάσματος. Τὸ βάλσαμον τοῦτο καλεῖται «Balsamo de contrapique». Τέλος θερμαίνεται ἐκ νέου καὶ ἐκρέει νέον βάλσαμον. Μετὰ τὴν πλήρη ἐξάντλησιν τῆς θέσεως ταύτης παραλαμβάνεται ὁ φλοιὸς καὶ βράζεται, τοιουτοτρόπως δὲ λαμβάνεται τὸ καλούμενον «Balsamo de cascara». Τὸ βάλσαμον τοῦ ἐμπορίου εἶναι μῖγμα τοῦ ἐκ τῶν φλοιῶν ὡς καὶ διὰ βρασμοῦ τῶν ὑφασμάτων λαμβανομένου. Καλὸν περουβιανὸν βάλσαμον περιέχει ἄνω τῶν 60% κινναμεΐνης, ἥτις ἀποτελεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος ἐκ βενζοϊκοῦ βενζιλεστέρος ἐκ μικρᾶς ποσότητος κινναμωμικοῦ βενζιλεστέρος καί τινος ὑπὸ τοῦ Thoms ἀπομονωθείσης ἀλκοόλης, περουβιόλης καλουμένης, $C_{13}H_{22}O$. Περαιτέρω περιέχει τὸ βάλσαμον τοῦτο ἐλεύθερον κινναμωμικὸν ὀξύ, βανιλλίνην ὡς καὶ κινναμωμικὸν καὶ βενζοϊκὸν ἐστέρα τῆς περουρητινοταννόλης τοῦ τύπου $C_{18}H_{20}O_5$. Τὸ *περουβιανὸν βάλσαμον* χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ ἰατρικῇ, τῇ ἀρωματοποιίᾳ, τῇ βιομηχανίᾳ τῆς σοκολάτας καὶ ὡς προσθήκη εἰς μέσα τινὰ καπνίσματος.

7) ***Στύραξ*** (Storax). Τοῦτο λαμβάνεται διὰ βρασμοῦ καὶ ἐκθλίψεως τοῦ φλοιοῦ καταλλήλως τραυματισθέντων κορμῶν τοῦ φυτοῦ Liquidambar orientalis Miller. Εἶναι ἰξῶδες ὑγρὸν ἀποτελούμενον ἐξ 23% περίπου ἐλευθέρου κινναμωμικοῦ ὀξέος, ἐξ 23% ἀρωματικῶν ἐστέρων τοῦ κινναμωμικοῦ ὀξέος (κυρίως κινναμωμικοῦ κινναμιλεστέρος ὅστις καὶ *στυρακίνη* καλεῖται), ἐκ 36% κινναμωμικοῦ ρητινεστέρος, ἐξ ὀλίγου στυρολίου καὶ ἰχνῶν βανιλλίνης. Χρησιμοποιεῖται ὡς μέσον καπνίσματος, εἰς τὴν μικροσκοπικὴν τέχνην, ἐν τῇ θεραπευτικῇ καὶ παλαιότερον πρὸς παρασκευὴν τοῦ κινναμωμικοῦ ὀξέος, περαιτέρω δὲ καὶ ἐν τῇ ἀρωματοποιίᾳ.

8) ***Βάλσαμον τολουταῖον*** (Tolubalsam). Τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ Myroxylon balsamum, ἀλλ' ἐξ ἄλλης ποικιλίας καὶ οὐχὶ ἐκείνης ἐξ ἧς λαμβάνεται τὸ *περουβιανὸν βάλσαμον*. Πρὸς παραλαβὴν αὐτοῦ διανοίγονται ἐπὶ τοῦ κορμοῦ τοῦ δένδρου γωνιώδεις σχισμαὶ καὶ τὸ ἐκρέον βάλσαμον συλλέγεται ἐντὸς λευκοσιδηρῶν δοχείων. Ἐν προσφάτῳ καταστάσει εἶναι παχύρρυτον ὑγρόν, σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου στερεοποιούμενον λόγῳ κυρίως ἀποβολῆς κρυστάλλων ἐκ κινναμωμικοῦ ὀξέος. Κύρια συστατικὰ αὐτοῦ εἶναι κινναμεΐνη (7,5%), ἐλεύθερον κινναμωμικὸν καὶ βενζοϊκὸν ὀξὺ καὶ ἐστέρες αὐτῶν μετά τινος ρητινοταννόλης. Χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ἰατρικὴν κατὰ τοῦ βρογχικοῦ κατάρρου, εἰς τὴν ἀρωματοποιίαν καὶ ὡς μέσον καπνίσματος.

9) ***Τερεβινθῖναι.*** Αὗται κατ' ἄλλους μὲν κατατάσσονται εἰς τὰ βάλσαμα, κατ' ἄλλους δὲ εἰς τὰς ρητίνας τῶν κωνοφόρων. Ἐξ αὐτῶν λαμβάνονται σπουδαιότατα προϊόντα, ὡς τὸ τερεβινθέλαιον καὶ τὸ κολοφώνιον.

Ἀναλόγως τῶν τόπων τῆς προελεύσεως διακρίνονται: α') *Γαλλικὴ τερεβινθίνη* προερχομένη ἐκ τῆς πεύκης Pinus pinaster Solander, ἥτις νοτίως τοῦ Bordeaux σχηματίζει κολοσσιαῖα δάση. Λαμβάνεται διὰ τραυματισμοῦ τοῦ κορμοῦ τοῦ δένδρου καὶ ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ὕλην τῆς παρασκευῆς τοῦ τερεβινθελαίου καὶ τοῦ κολοφωνίου. Περαιτέρω χρησιμοποιεῖται εἰς διαφόρους ἄλλας βιομηχανίας (λακκῶν, βερνικίων κλπ.). β') *Πορτογαλλικὴ τερεβινθίνη*, ἀνάλογος πρὸς τὴν γαλλικήν. γ') *Βορειοαμερικανικὴ τερεβινθίνη*, λαμβανομένη κυρίως ἐκ τῆς Pinus australis Mich. δ') *Αὐστριακὴ τερεβινθίνη*, ἥτις λαμβάνεται ἐκ τοῦ Pinus Laricio Poiret. ε') *Ἑλληνικὴ τερεβινθίνη*, λαμβανομένη ἐκ τῆς αὐτόχθονος εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ Τουρκίαν πεύκης Pinus halepensis Mill, κυρίως.

Ἡ τερεβινθίνη αὕτη, πλὴν τῶν γενικῶς ἀναφερθεισῶν χρήσεων, χρησιμοποιεῖται καὶ κατὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ ρητινίτου οἴνου. Χαρακτηριστικὴ εἶναι καὶ ἡ τερεβινθίνη τῆς Χίου, λαμβανομένη ἐκ πιστακίας τῆς τερεβίνθου, δι' ἣν τὸ πρῶτον καὶ ἐχρησιμοποιήθη τὸ ὄνομα τερεβινθίνη. Αἱ τερεβινθῖναι ἀναλόγως τῆς προελεύσεώς των περιέχουσι 10—30 % τερεβινθέλαιον, 60—65 % ρητινικὰ ὀξέα, 5—6 % ρεσένην καὶ μικρὰν ποσότητα πικρᾶς τινος ὕλης.

Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

—[ΦΑΡΜΑΚ.] Ὁ ὅρος *βάλσαμον* (Balsamus, Balsamum) εὐρέως χρησιμοποιούμενος κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα διὰ τὰ λίαν ὀδμηρὰ φάρμακα, παρῆλθεν ἐκ τοῦ balsam (balasân) τῶν Ἀράβων (βάλσαμον τῆς Μέκκας), ἐχρησιμοποιήθη δὲ οὐχὶ μόνον διὰ τὰς παραπλησίου συστάσεως φυτικῆς προελεύσεως οὐσίας ὡς εἶναι: τὸ βάλσαμον Περοῦ, Τολοῦ, ἡ τερεβινθίνη, ἣν ἀποκαλεῖ ὁ Παράκελσος «balsamus externus», ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν μόσχον, τὴν ἄμβραν, τὸ ζιβὲτ καὶ εἶτα διὰ τὰς ἐξ αὐτῶν παρασκευαζομένας ἀλοιφὰς καὶ λοιπὰ σκευάσματα, ἅτινα εἶχον, ὡς καὶ τὸ βάλσαμον τῆς Μέκκας, ἀντισηπτικὴν δρᾶσιν. Τὸ οἰνόπνευμα ἐκαλεῖτο «Balsamum alterum».

Ἤδη διακρίνομεν τὰ *φυτικῆς προελεύσεως* βάλσαμα (βλ. ἀνωτ. *[Χημ.]*) καὶ τὰ *φαρμακευτικὰ* βάλσαμα. Τὰ τελευταῖα ταῦτα εἶναι σκευάσματα λαμβανόμενα διὰ ποικίλων φαρμακοτεχνικῶν ἐργασιῶν. Οὕτω φέρονται ὡς βάλσαμα ἰατρικὰ ἔλαια σκευαζόμενα διὰ πλειόνων φαρμάκων μετ' ἐλαίου τινός, διάφορα ἐλιξίρια καὶ πνεύματα σκευαζόμενα διὰ κατεργασίας μετ' ἀλκοόλης ὀξέων, ἁλάτων κλπ. διαφόρων φαρμάκων, ἢ τέλος ρητινωταί τινες ἀλοιφαί. Χαρακτηριστικὸν τῶν βαλσάμων εἶναι, ὅτι ταῦτα σύγκεινται ἐκ πολλῶν φαρμάκων καὶ εἶναι ὀδμηρά. Τὰ φαρμακευτικὰ βάλσαμα προορίζονται κυρίως πρὸς καταπράϋνσιν τοῦ ἄλγους.

Τὰ κυριώτερα τῶν φαρμακευτικῶν βαλσάμων εἶναι τὰ ἑπόμενα:

Βάλσαμον αἱμοστατικὸν (Balsamum haemostaticum). Φαρμοκοτεχνικὸν σκεύασμα λαμβανόμενον ἐκ 5μ. θειϊκοῦ ὀξέος, 2μ. τερεβινθελαίου καὶ 2μ. οἰνοπνεύματος. Εὗρεν ἐφαρμογὴν ἐν Ἀμερικῇ κατὰ τῶν μητρορραγιῶν, αἱμοπτυσιῶν καὶ ἐπιστάξεων.

Βάλσαμον ἀκουστικὸν (Balsamum acusticum ἢ auriculare). Σύγκειται ἐξ 1μ. φαινικοῦ ὀξέος, 1μ. θειικοῦ ψευδαργύρου, 2μ. χολῆς ταύρου καὶ 10μ. γλυκερίνης, ἅτινα διαλύονται καὶ μείγνυνται. Κατ' ἄλλην συνταγὴν παρασκευάζεται: ἐξ 1μ. φαινικοῦ ὀξέος, 1μ. ἐλαίου ἠλέκτρου, 10μ. βρασθέντος ἐλαίου ὑοσκυάμου καὶ 4μ. ἐλαίου ἐλαιῶν, ἅτινα μείγνυνται. Πλὴν τῶν συνταγῶν τούτων ἀναφέρονται ἔτι καὶ ἄλλαι διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ ἀκουστικοῦ βαλσάμου. Τὸ βάλσαμον τοῦτο ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ τῆς ὠταλγίας καὶ τῶν ἀποστημάτων.

Βάλσαμον ἀντιψωρικόν (Baume antipsorique). Σύγκειται ἐξ 25 μ. θείου, 15 μ. ἀνθρακικοῦ καλίου, 20 μ. ζωϊκοῦ σάπωνος, 20 μ. ὕδατος καὶ 100 μ. ὕδατος κολωνίας.

Βάλσαμον ἀνώδυνον (Baslamum anodynum). Εἶναι μεῖγμα ἀνὰ 5 μ. πνεύματος καφουρᾶς καὶ ἐλαίου λιβανωτίδος, 10 μ. βάμματος ὀπίου καὶ 30 μ. σαπωνούχου πνεύματος.

Βάλσαμον ἀρωματικὸν ἢ ***στομαχικὸν*** (Bals. aromaticum, B. stomachicum). Σκευάζεται ἐκ 15 μ. κιτρίνου κηροῦ καὶ 50 μ. καρυελαίου, ἅτινα τήκονται ἐν ἠπίᾳ θερμοκρασίᾳ καὶ εἶτα προστίθενται 5 μ. βαλσάμου περουβιανοῦ καὶ ἀνὰ 10 μ. ἐλαίου ἠλέκτρου κεκαθαρμένου, ἐλαίου καρυοφύλλων καὶ ἐλαίου λεβάντας. Τὸ βάλσαμον τοῦτο καλούμενον καὶ κεφαλικὸν βάλσαμον ἢ ἀρωματικὸν αἰθέριον, παρασκευάζεται καὶ ἄνευ κηροῦ καὶ εἶναι μεῖγμα: 50 μ. καρυελαίου, 10,0 βαλσάμου τοῦ Περοῦ καὶ ἀνὰ 5,0 ἐλαίου λιβανωτίδος καὶ γαρυφάλων καὶ 2 μ. κεκαθαρμένου ἐλαίου ἠλέκτρου.

Βάλσαμον βρογχοκήλης (Balsamum strumale). Σκευάζεται ἐκ 10,0 ἰωδιούχου καλίου, 90,0 πνεύματος σάπωνος, 2 σταγόνων βαλσάμου περουβιανοῦ καὶ 1 σταγόνος ροδελαίου.

Βάλσαμον ζωῆς ἐξωτερικὸν (Baume de vie externe). Σκευάζεται ἐκ 15,0 μ. σάπωνος, 3 μ. ὑγροῦ ἀνθρακικοῦ καλίου καὶ 30 μ. τερεβινθελαίου.

Βάλσαμον θείου αἰθεροῦχον (Baume de soufre éthéré). Σκευάζεται ἐκ 2 μ. βαλσάμου θείου διὰ τερεβινθελαίου, 2 μ. αἰθέρος καὶ 23 μ. ἐλαίου Dippel. Ἐχορηγήθη ἐπὶ κωλικῶν τοῦ στομάχου.

Βάλσαμον θείου ἀνισοῦχον (Baume de soufre anisé). Σκευάζεται ἐξ 1 μ. θείου καὶ 4 μ. ἀνισελαίου.

Βάλσαμον θείου διὰ τερεβενθιλαίου (Baume de soufre terebenthiné). Σκευάζεται ἐξ 8 μ. τερεβενθιλαίου καὶ 1 μ. θείου καθαροῦ. Ἐχορηγήθη ἐν ποτήματι εἰς δόσιν 0,20—1 γρ. Τὸ βάλσαμον τοῦτο παρασκευάζεται καὶ διὰ 3 μ. τερεβενθιλαίου καὶ 1 μ. λινελαίου θειούχου.

Βάλσαμον θειοῦχον (Baume de soufre). Σκευάζεται ἐξ 1,5 μ. θείου καὶ 8 μ. καρυελαίου, ἅτινα κατεργάζονται ἡμέρας τινὰς ἐπὶ ἀτμολούτρου, μέχρις οὗ χρωματισθῇ τὸ ἔλαιον ἐρυθρόν. Ἐχορηγήθη ἐπὶ χρονίων κατάρρων τῶν πνευμόνων.

Βάλσαμον ἰωδιοῦχον (Baume hydrojodaté). Σκευάζεται εἰς 15,0 ἰωδιούχου καλίου, διαλυομένου εἰς 60,0 ἀλκοόλην (54 %) καὶ μειγνυομένου τοῦ διαλύματος μετὰ 3,2 σάπωνος λευκοῦ διαλελυμένου εἰς 60,0 ἀλκοόλης (54 %) ἢ ἐξ 60,0 ζωϊκοῦ σάπωνος, 42 ἰωδιούχου καλίου, 500 ἀλκοόλης (85 %) καὶ 4,0 κιτρελαίου. Εὐχρηστεῖ ἐν Ἑλβετίᾳ πρὸς ἐντριβὰς κατὰ τῆς βρογχοκήλης.

Βάλσαμον καπουτσίνων (Balsamum capucinorum). Φαρμακοτεχνικὸν σκεύασμα, χρησιμοποιούμενον, ἰδίᾳ ἐν Αὐστρίᾳ, ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς. Εἶναι βάμμα παρασκευαζόμενον διὰ κατεργασίας 1000 μ. ἀραιᾶς ἀλκοόλης μετὰ τῶν ἀκολούθων οὐσιῶν: βαλσάμου περουβιανοῦ, βαλσάμου τολουταίου, στύρακος ὑγροῦ, τερεβινθίνης ἐνετικῆς, μύρρας, ἐμετικῶν καρύων, ρίζης ἀγγελικῆς καὶ ρίζης γεντιανῆς, ἀνὰ 10 μ. κρόκου, μαστίχης, ἠλέκτρου, καὶ φλοιῶν κινναμώμου, ἀνὰ 5 μ. ξύλου σαντάλου ἐρυθροῦ 15 μ. καὶ ἀνθρακικοῦ καλίου 7,5 μ.

Βάλσαμον κινεζικόν. Καλεῖται οὕτω μεῖγμα ἀραχιδελαίου, οἰνοπνεύματος καὶ γλυκερίνης.

Βάλσαμον κοπάϊον (Balsamum copaivae). Τὸ βάλσαμον τοῦτο εἶναι γνωστὸν ὡς θεραπευτικὸν μέσον ἀπὸ μακροῦ καὶ μάλιστα ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Χρησιμοποιεῖται τοῦτο ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς εἰς δόσεις 0,5—2 γρ. πολλάκις τῆς ἡμέρας, κατὰ παθήσεων τοῦ ἀναπνευστικοῦ καὶ ἰδίᾳ τοῦ οὐρογεννητικοῦ συστήματος. Οὕτω χορηγεῖται κατὰ τῆς βλενορροίας καὶ σπανιώτερον κατὰ τῆς κυστίτιδος, μετὰ τὴν πάροδον ὅμως τοῦ ὀξέος σταδίου τῆς νόσου. Ἐπὶ χρονίας βλενορροίας καὶ τῆς βλενορροίας τῶν γυναικῶν τὸ βάλσαμον τοῦτο δὲν εἶναι ἀποτελεσματικόν. Τὸ κοπάϊον βάλσαμον ὠφελεῖ καὶ ἐπὶ βρογχίτιδος καὶ βρογχεκτασίας.

Βάλσαμον κοπάϊον κηροῦχον (Balsamum copaivae ceratum). Σκευάζεται ἐξ 1 μ. κιτρίνου κηροῦ καὶ 2 μ. κοπαΐου βαλσάμου, ἅτινα τήκονται ὁμοῦ ἐν ἠπίᾳ θερμότητι, ἢ ἐκ 2 μ. κιτρίνου κηροῦ καὶ 20 μ. κοπαΐου βαλσάμου, τηκομένων ὁμοῦ καὶ ἐπιπροστιθεμένου εἶτα προσεκτικῶς 1 μ. μαγνησίας. Δέον ὁ κηρὸς νὰ διηθῆται καὶ τὸ βάλσαμον πρὸ τῆς ἀναμείξεως νὰ θερμαίνηται εἰς 50°—60° καὶ εἶτα νὰ συνανατρίβηται μετὰ τοῦ ἡμιπαγέντος κηροῦ. Τὸ σκεύασμα εὑρίσκει ἐφαρμογὴν ὡς μᾶζα καταποτίων.

Βάλσαμον Λωζάννης (Baume de Lausanne). Τὸ σκεύασμα τοῦτο λαμβάνεται κατὰ Dieterich ἐκ 59 μ. ἐλαίου ἐλαιῶν, 14 μ. ἐνετικῆς τερεβινθίνης, 0,03 γρ. ἀλκαννίνης, 14 μ. κιτρίνου κηροῦ, 0,3 καφουρᾶς, 20 μ. ἐλαίου ἐλαιῶν καὶ βαλσάμου περουβιανοῦ 3,5 μ. Πρὸς παρασκευὴν τήκονται αἱ οὐσίαι 1—3, προστίθεται τὸ διάλυμα τῶν 4—6 καὶ τέλος εἰς τὴν ἡμιψυχρανθεῖσαν μᾶζαν προστίθεται ἡ 7η οὐσία.

Βάλσαμον Μπίλφιγκερ (Bals. Bilfinger). Σκευάζεται ἐξ 25 μ. καλιούχου σάπωνος, 40 μ. ὕδατος, 10 μ. οἰνοπνεύματος, 10 μ. πνεύματος καφουρᾶς, 20 μ. ἀμμωνίας 10%, 5 μ. βάμματος ἱσπανικῆς πεπέριδος, χρησιμοποιεῖται δὲ κατὰ τῶν ρευματισμῶν καὶ τῆς ἀρθρίτιδος.

Βάλσαμον Ὀποδέλδοκ (Balsamum Opodeldoch Siceum). Εἶναι σκεύασμα τῆς ἀμμωνίας λαμβανόμενον διὰ διαλύσεως 40 γρ. ξηρανθέντος ἰστρικοῦ σάπωνος εἰς 420 κ. ἑ. ἀλκοόλης 80° καὶ προσθήκης ἐν τῷ ἐπὶ ἀτμολούτρου θερμαινομένῳ μείγματι: 10 γρ. κόνεως καφουρᾶς, 3 γρ. ἐλαίου λιβανωτίδος, 2 γρ. ἐλαίου θύμου καὶ τέλος μετὰ τὴν ἀνάμειξιν ὅλων 25 γρ. ἀμμωνίας. Τὸ σκεύασμα τοῦτο ἀναγράφεται εἰς τὴν γερμανικὴν φαρμακοποιΐαν καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Spiritus Saponato-camphuratus. Εἰς τὸν γαλλικὸν κώδικα ἀναγράφεται ὡς Baume Opodeldoch, διακρίνονται δύο εἴδη αὐτοῦ: τὸ στερεὸν καὶ τὸ ὑγρόν, διαφέρουσι δὲ εἰς τὰ κατὰ τὴν παρασκευὴν αὐτοῦ λαμβανόμενα ποσὰ τῶν συστατικῶν του. Τὸ βάλσαμον opodeldoch χορηγεῖται εἰς νευραλγίας, χρονίους ρευματισμούς, δυσκαμψίας κλπ., ἐπιτρίβεται δὲ δι' αὐτοῦ τὸ ἀλγοῦν μέρος διὰ τῆς χειρός, ἐπενδυθείσης διὰ χειροκτίου.

Βάλσαμον Ὀποδέλδοκ ἰωδιοῦχον (Baume Opodeldoch jodurè). Ἰωδιούχου καλίου 10, ὕδατος ἀπεσταγμένου 5,0, βαλσάμου Ὀποδέλδοκ 85.

Βάλσαμον ὀφθαλμικὸν Ἀμβούργου (Balsamum Ophthalmicum). Σκευάζεται ἐξ 1 μ. ἐκχυλίσματος ὀπίου, 12 μ. ὕδατος ἀπεσταγμένου, 2 μ. ἐρυθροῦ ὀξειδίου τοῦ ὑδραργύρου, 5 μ. ὀξειδίου τοῦ ψευδαργύρου καὶ 100 μ. ἀλοιφῆς κηρωτῆς.

Βάλσαμον περουβιανὸν (Balsamum peruvianum). Τὸ βάλσαμον τοῦτο εὑρίσκει ἐφαρμογὴν ἐν τῇ τεχνικῇ, τῇ θεραπευτικῇ καὶ τῇ ἀρωματοποιίᾳ πρὸς καπνισμοὺς ὡς κοσμητικὸν κλπ., χρησιμοποιούμενον ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος. Ἐν τῇ θεραπευτικῇ χρησιμεύει πρὸς θεραπείαν τῆς ψώρας καὶ δι' ἐπιδέσμους, ὡς ἔχον κηροπλαστικὴν ἱκανότητα καὶ διευκολῦνον τὴν ἐπούλωσιν ἀτόνων ἢ ἑλκωδῶν τραυμάτων. Ἐσωτερικῶς δίδεται ἐπὶ κατάρρων τῶν οὐρογεννητικῶν καὶ ἀναπνευστικῶν ὀργάνων. Ἡ χορήγησίς του γίνεται εἴτε ὑπὸ τὴν μορφὴν καταποτίων, εἴτε ὡς ἀλκοολικὸν διάλυμα.

Βάλσαμον στυπτικὸν (Balsamum adstrigens). Τὸ σκεύασμα τοῦτο λαμβάνεται: διὰ μείξεως 60 μ. ἀλκοόλης 60 %, 20 μ. τερεβινθελαίου καὶ 20 μ. θειικοῦ ὀξέος 94—98 %. Ἐχορηγήθη εἰς δόσιν 1-2-3 γρ. προαραιωθὲν μετὰ γλισχραματωδῶν ποτῶν, ἐπὶ αἱμοπτυσίας καὶ αἱμορραγίας τῆς ρινός. Κατ' ἄλλην συνταγὴν τὸ σκεύασμα λαμβάνεται ἐκ: 15 μ. βενζόης, 7 μ. αἵματος δράκοντος, 340 μ. ἀλκοόλης 80 % καὶ 28 μ. τερεβινθελαίου, ἅτινα κατεργάζονται ὁμοῦ ἐπὶ 24ωρον καὶ εἶτα προστίθενται 35 μ. θειικοῦ ὀξέος, 140 μ. ὕδατος καὶ μετὰ 24ωρον προστίθενται ἐκ νέου 85 μ. ἀλκοόλης 80 % καὶ τέλος τὸ ὅλον διηθεῖται.

Digitized by Google

Βάλσαμον ταξιάρχου ἢ ***σύνθετον*** (Baume du commandeur). Σύγκειται ἐκ τῶν κάτωθι πνευμάτων (alcooles) λαμβανομένων ἀνὰ ἴσα μέρη: ἀγγελικῆς, ὑπερικοῦ, μύρρας, ὀλιβάνου, τολοῦ, βενζόης, ἀλόης. Τὸ σκεύασμα τοῦτο ἐνδείκνυται ἐπὶ αἱμορραγιῶν, ὡς καταπαῦον ταύτας καὶ ἐπιφέρον ἐπούλωμα τῶν πληγῶν.

Βάλσαμον Τολοῦ (Balsamum tola-Aanum). Τὸ βάλσαμον τοῦτο ἐσκευάσθη ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΣΤ′ αἰῶνος. Κατὰ τὸν ΙΖ′ αἰῶνα εἶχεν ἤδη διαδοθῆ εἰς Ἀγγλίαν καὶ ὀλιγώτερον εἰς Γαλλίαν, κατὰ δὲ τὸν ΙΗ′ αἰῶνα εἶχεν ἤδη γενικῶς διαδοθῆ. Τὸ βάλσαμον τοῦ Τολοῦ χρησιμεύει εἰς τὴν ἀρωματοποιίαν καὶ τὴν θεραπευτικὴν χορηγούμενον ἐσωτερικῶς εἰς δόσιν 0,3—1,0 γρ. κατὰ βρογχικῶν κατάρρων ὡς καὶ ἐπὶ ἀναλόγων παθήσεων, δι' ἃς χρησιμοποιεῖται τὸ βάλσαμον Περοῦ.

Βάλσαμον τραυματικὸν (Balsamum vulnerarium). Σκευάζεται ἐκ 10 μ. ὑπερχλωριούχου σιδήρου, 10 μ. περουβιανοῦ βαλσάμου, 20 μ. γλυκερίνης καὶ 60 μ. βάμματος βαλσαμικοῦ.

Βάλσαμον ὑδραργυροῦχον (Balsamum mercuriale). Σκευάζεται ἐξ 8 μ. ὑδραργύρου, 4 μ. τερεβινθίνης, 24 μ. λίπους, 54 μ. ἀλοιφῆς ἐλεμίου καὶ 1 μ. καλομέλανος ἢ ἐξ 25 μ. ἀλοιφῆς ὑδραργύρου, 25 μ. ἀλοιφῆς ἐλεμίου καὶ 1 μ. καλομέλανος.

Βάλσαμον Φιοραβάντι (Baume de Fioraventi). Λαμβάνεται δι' ἀποστάξεως διαφόρων οὐσιῶν ἀρωματικῶν καὶ ῥητινούχων, ὡς π. χ. αἱ: τερεβινθίνη, σμύρνα, κιννάμωμον, γαρύφαλλα κλπ., αἱ ὁποῖαι προηγουμένως ἐμβρέχονται ἐπ' ἀρκετὰς ἡμέρας δι' οἰνοπνεύματος. Κατὰ τὴν ἀπόσταξιν λαμβάνονται τρία προϊόντα. Τὸ πρῶτον ἀποτελεῖ τὸ *κυρίως βάλσαμον Φιοραβάντι*, εἶναι δὲ ὑγρὸν διαυγές, ὄζον ἀπὸ τερεβινθίνης, τὸ δεύτερον εἶναι τὸ *ἐλαιῶδες βάλσαμον τοῦ Φιοραβάντι* καὶ τὸ τρίτον εἶναι τὸ *μέλαν βάλσαμον τοῦ Φιοραβάντι*. Ἐν χρήσει εἶναι τὸ κυρίως βάλσαμον τοῦ Φιοραβάντι, ὅπερ χρησιμεύει ὡς καταπραϋντικὸν διαφόρων πόνων.

Βάλσαμον χάλυβος (Baume d'acier). Σκεύασμα ἐκ 50,0 μ. νιτρικοῦ σιδήρου, 60,0 ἐλαίου ἐλαιῶν καὶ 60,0 ἀλκοόλης· ἀνεγράφη κατὰ τῶν ἀρθριτικῶν παθήσεων.

Βάλσαμον χειμέτλων (Balsamum contra perniones). Φαρμακοτεχνικὸν σκεύασμα ἀποτελούμενον ἐκ 3 μ. βάμματος ἰωδίου, 6 μ. βάμματος κηκίδων καὶ 6 μ. γλυκερίνης ἢ 5 μ. βάμματος ἰωδίου ἀχρόου, 1 μ. ταννίννης, 10 μ. γλυκερίνης ἢ 3 μ. βάμματος ἰωδίου, 3 μ. καφουρᾶς, 20 μ. αἰθέρος, 74 μ. ἐλαστικοῦ κολλοδίου ἢ τέλος ἐξ 70 μ. βάμματος ἰωδίου, 60 μ. ταννίνης, 480 μ. γλυκερίνης, 20 μ. καφουρᾶς, 10 μ. περουβιανοῦ βαλσάμου. Κ. Γ. ΜΑΚΡΗΣ

βαλσαμορροώδη (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτὰ τὰ ἐκκρίνοντα βάλσαμον (βλ. λ.)

βάλσαμος (ὁ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *πύρεθρον τὸ παρθένιον* (Pyrethrum parthenium). Δ. Ν. Π.

Βάλσαμος, ***Γεώργιος***. Ἕλλην φιλόλογος γεννηθεὶς τῷ 1511 ἐν Ζακύνθῳ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1582 ἐν Ῥώμῃ. Σπουδάσας ἐν τῷ ἑλληνικῷ γυμνασίῳ τῆς Ῥώμης, κατέστη εἷς τῶν δοκιμωτέρων ἑλληνιστῶν καὶ λατινιστῶν. Ἔγραψε πλεῖστα ἔργα εἰς ἔμμετρον καὶ πεζὸν λόγον, τὰ ὁποῖα κατατάσσουσιν αὐτὸν μεταξὺ τῶν δοκιμωτάτων συγγραφέων τῆς ἐποχῆς του. Ἐκ τῶν ἔργων του τούτων ὁ Μουστοξύδης ἐδημοσίευσεν εἰς τὸν «Ἑλληνομνήμονα» (σελ. 341) ἐπιστολήν του πρὸς Γεώργιον Κορίνθιον. Ἐκ τῶν ἔργων του τὰ ὁποῖα τόσον διεφημίσθησαν ὑπὸ τῶν συγχρόνων του, τινὰ εὑρίσκονται μεταξὺ τῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ, τὰ πλεῖστα δέ, μὴ ἐκτυπωθέντα, ἢ κατάκεινται χειρόγραφα εἰς ἰταλικὰς βιβλιοθήκας ἀνερεύνητα, ἢ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀπωλέσθησαν. Θ. Β

—**Βάλσαμος**, ***Μᾶρκος***. —1) Ζακύνθιος, ὅστις ἀναφέρεται εἰς τὸ δημοσιευθὲν τῷ 1841 «Χρονικὸν τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Παταυίου» ὡς φοιτήσας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς πόλεως ταύτης, καὶ καταλεγόμενος μεταξὺ τῶν πεπαιδευμένων Ἑλλήνων τοῦ ΙΕ′ αἰῶνος. —2) Κρής, ὅστις φαίνεται, κατὰ τὸ αὐτὸ «Χρονικόν», διδάξας ἐν τῷ αὐτῷ πανεπιστημίῳ ἀπὸ τοῦ 1590 μέχρι τοῦ 1594. Θ. Β.

Βάλσαμος (Balsamo), *Ἰωσήφ*· βλ. Καλλιόστρο.

βαλσαμοφόρα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτὰ τὰ ἐνέχοντα βάλσαμον (βλ. λ.).

βαλσαμόχορτα (τὰ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία διαφόρων ἀρωματικῶν φυτῶν ὡς τῆς *ἀθανασίας τῆς βαλσαμώδους* (Atanacetum balsamita, κοινῶς *κόστος, κώστας, καρυοφύλλι, βάλσαμο* κ.τ.λ.), τοῦ *ὑπερικοῦ τοῦ διατρήτου* (Hypericum perforatum, κοινῶς *βάλσαμο, βαλσαμόχορτο, χελωνόχορτο, περίκη* κτλ.), τῆς *ὀνωνίδος τῆς χνοώδους* (Ononis pubencens, κοινῶς *βαλσαμόχορτο* κτλ.). Δ. Ν. Π.

βαλσαμώδης (ὁ, ἡ), —*ες* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ βάλσαμον ἢ πλήρης βαλσαμικῶν οὐσιῶν: «βαλσαμώδη φυτά, — φάρμακα κ.τ.τ.».

βαλσάμωμα (τό)· ἡ βαλσάμωσις (βλ. λ.).

Βαλσαμών, ***Θεόδωρος***. Ἔζησε κατὰ τὸν ΙΒ′ αἰῶνα, ὑπῆρξε δ' εἷς τῶν ἐπιφανεστέρων ἑρμηνευτῶν τοῦ κανονικοῦ δικαίου τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Ὁ *Βαλσαμὼν* ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐχειροτονήθη δ' ἐν τῇ γενετείρᾳ διάκονος καὶ ἐτιμήθη διὰ τῶν ἀξιωμάτων τοῦ νομοφύλακος, ὡς καὶ τοῦ χαρτοφύλακος τῆς Μ. Ἐκκλησίας, ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 1193 ὑπῆρξε πατριάρχης Ἀντιοχείας, εἰς ἣν ὅμως δὲν μετέβη. Ὁ Βαλσαμὼν ἔγραψεν ὑπερμεσοῦντος τοῦ ΙΒ′ αἰῶνος σχόλια εἰς τὸν εἰς δεκατέσσαρας τίτλους *νομοκάνονα*, κατὰ πρόσταγμα τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ καὶ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Μιχαὴλ τοῦ ἐξ Ἀγχιάλου. Διὰ τῶν σχολίων αὐτοῦ ὁ Βαλσαμὼν πειρᾶται τὴν ἐναρμόνισιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἑρμηνευομένων ἱερῶν κανόνων πρὸς τοὺς πολιτικοὺς νόμους. Τοῦ Βαλσαμῶνος τὰ σχόλια ἐδημοσιεύθησαν καὶ παρ' ἡμῖν ἐν τῷ «Συντάγματι τῶν ἱερῶν κανόνων» τῷ ἐκδοθέντι ὑπὸ *Γ. Α. Ῥάλλη* καὶ *Μ. Ποτλῆ* (ἔτ. 1852). Ὁ Βαλσαμὼν ἔγραψεν ἔτι ὑπομνήματα εἰς τοὺς κανόνας, τούς τε ἀποστολικοὺς καὶ τοὺς τῶν συνόδων, οἰκουμενικῶν τε καὶ τοπικῶν, ὡς καὶ εἰς τοὺς κανόνας τῶν πατέρων. Τὰ τοιαῦτα ὑπομνήματα ἢ ἑρμηνεῖαι ἐν τῷ εἰρημένῳ «Συντάγματι», ἕπονται μὲν τῶν τοῦ Ζωναρᾶ, προτάσσονται δὲ τῶν τοῦ Ἀριστηνοῦ. Τοῦ Βαλσαμῶνος ἐνίοτε ἀπαντῶσι τοῦ αὐτοῦ κανόνος δύο ἑρμηνεῖαι. Οὕτω λ. χ. τῶν ἀποστολικῶν κανόνων λα′, νβ′ καὶ νδ′, τῶν κανόνων ιε′ τῆς α′ οἰκουμενικῆς συνόδου, τῶν κανόνων κε′ καὶ κη′ τῆς δ′ οἰκουμενικῆς συνόδου, τῶν κανόνων β′, λδ′ καὶ ϡη′ τῆς στ′ οἰκουμενικῆς συνόδου, τοῦ κανόνος δ′ τῆς ζ′ οἰκουμενικῆς συνόδου, τοῦ κανόνος ιστ′ τῆς Α′ καὶ Β′ συνόδου, τοῦ κανόνος ιβ′ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου, τοῦ κανόνος ζ′ τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου, τῶν κανόνων γ′ καὶ ιστ′ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, τοῦ κανόνος ν′ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, τοῦ κανόνος ιθ′ τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου, τοῦ κανόνος δ′ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου. Ἔγραψε δ' ἔτι ὁ Βαλσαμών, πατριάρχης Ἀντιοχείας ὤν: α′) Ἑξήκοντα καὶ ἓξ ἰσαρίθμους ἀποκρίσεις ἐπὶ τῶν ἐρωτημάτων τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Μάρκου (βλ. ἐν «Συντάγματι» τόμ. Δ′ σελ. 447—496). β′) Ἐπιστολὴν πρὸς τὸν μοναχὸν Θεοδόσιον, καθηγητὴν τῶν κατὰ τὸ παπίκιον μοναστηρίων περὶ ῥασοφόρων (ὅρα αὐτόθ. σελ. 497—510). γ′) Ἐπιστολὴν πρὸς τὸν μητροπολίτην Φιλιππουπόλεως περὶ τοῦ μὴ ἀναγιγνώσκειν βιβλίον μαθηματικόν, (ἣν ὅρα σ. 511 - 511). δ′) Μελέτην περὶ τῆς εἰς τοὺς ναοὺς τῶν μοναστηρίων διὰ τριῶν σημαντηρίων μετακλήσεως (αὐτ. σ. 520-522). ε′) Μελέτην περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀξιωμάτων (ὀφφικίων) τοῦ χαρτοφύλακος καὶ τοῦ πρωτεκδίκου (αὐτ. σ. 530-541). στ′) Μελέτην, ἤγουν ἀποκρίσεις περὶ τῶν πατριαρχικῶν προνομίων (αὐτ. σ. 542-555). ζ′) Διάγνωσιν περὶ τοῦ ἂν δύναταί τις νὰ συνάψῃ γάμον μετὰ δύο δισεξαδέλφων (αὐτ. σ. 556-564). η′) Ἐπιστολὴν περὶ τῶν νηστειῶν (αὐτ. σ. 556-579). Τοῦ Βαλσαμῶνος διεσώθησαν καὶ ποιήματά τινα καὶ δὴ ἔπη (αὐτ. τόμ. Α′ σ. 1-3) καὶ στίχοι πρὸς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην Γεώργιον τὸν Ξιφιλῖνον (αὐτ. σ. 3-4). Κ. Μ. Ρ.

βαλσαμώνω· διὰ βαλσάμων ἢ βαλσαμωδῶν οὐσιῶν καθιστῶ τι ἄσηπτον, οἷον πτηνόν, ζῷον κ.τ.τ.· || μετφ. ἡδύνω, ἀνακουφίζω, παρηγορῶ.

βαλσάμωσις (ἡ)· ἐμπότισις δι' ἀσηπτικῶν οὐσιῶν πρὸς πρόληψιν τῆς σήψεως.

—*[Ἐγκυκλ.]*· βλ. ταρίχευσις.

Βάλσας· βλ. Βάλσαι.

Βαλσέκι (Valsecchi), ***Ἀντώνιος***. Ἰταλὸς θεολόγος (1708—1791), καθηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Παδούης. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Oratio ad theologiam», «La verità de la chiesa cattolica romana» κ.τ.λ. Μ. Δ. Β.

—**Βαλσέκι** (Valsecchi), ***Βιργίνιος***. Ἰταλὸς λόγιος (1681—1739). Ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς θεολογίας καὶ τῆς φιλοσοφίας, ἐπεδόθη δὲ καὶ εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν. Μεταξὺ ἄλλων ἔγραψε: «De initio imperii severi Alexandri», «Compendio della vita di Caterina de Ricci» κ.τ.λ. Μ. Δ. Β.

βάλσιμον (τό)· δημοτ., τὸ ἀφῃρημ. τοῦ *βάλλω*, ἡ προσαρμογή, ἡ τοποθέτησις.

Βαλσοβόγια (Valsovoja) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Σικελίας μεταξὺ Κατάνης καὶ Αὐγούστας καὶ ἀμέσως πρὸς νότον τῆς πρώτης. Σταθμὸς ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Μεσσήνης—Συρακουσῶν. Σ. Ε. Λ.

βαλσόλη (Valsol) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ἀγγλικὸν σκεύασμα ἀνάλογον πρὸς τὸ *βαζογένιον*. Κ. Γ. Μ.

Βάλσουμ (Walsum) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῷ πρωσσικῷ νομῷ Ντύσσελντορφ, παρὰ τὸν Ῥῆνον. Κάτ. 15.000. Α. Δ.

Βάλστατ (Wahlstatt) *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς Πρωσσίας πλησίον τῆς πόλεως Κάτσμπαχ, γνωστὴ διότι παρ' αὐτὴν συνήφθησαν δύο μάχαι, τὴν 9 Ἀπριλίου 1241, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Μογγόλοι ἐνίκησαν τοὺς Γερμανούς, καὶ τὴν 26 Αὐγούστου 1813, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Πρῶσσοι ὑπὸ τὸν Μπλύχερ ἐνίκησαν τοὺς Γάλλους (βλ. Λειψία).

Βάλτα ἢ ***Βάλτη***. Νύμφη, μήτηρ τοῦ Ἐπιμενίδου (*Πλούτ.* ἐν Βίῳ Σόλωνος 12). Ὁ Σουΐδας (λ. Ἐπιμενίδης) ὀνομάζει ταύτην *Βλάσταν* ἢ *Βλάστην*, λέγεται δὲ καὶ *Βλαίστη* (Εὐδ. σ. 166). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βάλτα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Κερπινῆς* τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 235. Κεῖται δυτικῶς τῆς Κερπινῆς (2 ὥρ.). Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βάλτσα*· εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Παντελεήμων* (κάτ. 93). Δ. Ε. Μ.

—**Βάλτα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γιαννιτσῶν τοῦ νομοῦ Πέλλης, διακρινόμενον εἰς *Ἔσω Βάλτα* καὶ *Ἔξω Βάλτα*, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος (κάτ. 244). Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βλάχ*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ἅγιος Λουκᾶς* (τέως *Βρές*, κάτ. 158), *Γυμνὰ* (τέως *Γκόλο Σέλο*, κάτ. 425), *Ἀχλαδοχώρι* (τέως *Κρουσάρι* κάτ. 87), *Καλύβια* (κάτ. 465), *Κρύα Βρύση* (τέως *Πιάσνα*, κάτ. 284), *Σταυροδρόμι* (τέως *Τσίτσιγκας*, κάτ. 299). Δ. Ε. Μ.

—**Βάλτα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Ἐράνης* τῆς ἐπαρχίας Τριφυλλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 390. Ἀπὸ τῶν Φιλιατρῶν ἀπέχει 2 ὥρας. Δ. Ε. Μ.

—**Βάλτα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Χαλκιδικῆς τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1593. Κεῖται ἐν τῷ μέσῳ περίπου τῆς χερσονήσου Κασσάνδρας, ἀπέχον 1 ὥραν ἀπὸ τοῦ Ἀθύτου καὶ 7 τοιαύτας ἀπὸ τοῦ Πολυγύρου. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται τὰ μετόχια μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους: ***Ἀγάπηκον***, *Διονυσίου*, *Δοχειαρίου*, *Ἐσφιγμένου*, *Κελί*, *Κρεμμύδι*, *Ξενοφῶντος*, *Παπαστάθη*, *Πατριότικον*, *Καρακάλου* καὶ *Σταυρονικήτα*. Μόνον τὰ δύο τελευταῖα κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928 εὑρέθησαν κατῳκημένα, τὸ μὲν διὰ 77, τὸ δὲ διὰ 87 κατοίκων. Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος παράγει ἔλαιον, δημητριακά, καπνὸν καὶ οἶνον. Δ. Ε. Μ.

—**Βάλτα** ***Μεγάλα*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ τέως δήμου *Σικυῶνος* τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 568. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βάλτσα* ἢ *Μπάλτζα Μεγάλη*. Δ. Ε. Μ.

— **Βάλτα** ***Μικρὰ*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Σικυῶνος* τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 474. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βάλτσα* ἢ *Μπάλτζα Μικρά*. Δ. Ε. Μ.

Βάλταις ***Ἄνω*** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Πάστρας* τῆς ἐπαρχίας Κραναίας τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 70.

Βαλτάσαρ (ἑβρ. ***Μπελτεσασσάρ***, βαβυλ. ***Μπαλατσοῦ-Οὐσσοὺρ***=«προφύλαττε τὴν ζωήν σου»). Τὸ ὄνομα τοῦτο ἐδόθη ἐν Βαβυλωνίᾳ εἰς τὸν προφήτην Δανιήλ, διαταγῇ τοῦ ἀρχιευνούχου τοῦ Ναβουχοδονόσορος, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν παλαιῶν κυριάρχων νὰ ἀλλάσσωσι τὸ ὄνομα ἐνίων ὑπηκόων αὐτῶν (Δανιὴλ α′ 7). Π. Ι. Μ.

—**Βαλτάσαρ** (ἑβρ. ***Μπελτσασσάρ***, βαβυλ. ***Μπελ-Σὰρ-Οὐσσοὺρ***=«ὁ Μπὲλ φυλάττων τὸν βασιλέα»). Οὕτως ὀνομάζονται:—1) Ἐν τῇ βίβλῳ τοῦ Βαροὺχ (α′, 11—12) εἷς τῶν υἱῶν τοῦ βασιλέως τῆς Βαβυλῶνος Ναβουχοδονόσορος, ὀνομαζόμενος πιθανώτατα καὶ *Ἐβιλμερωδὰχ* (πρβ. καὶ Δ′ Βασιλ. κε′, 27).—2) Ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Βαβυλῶνος Ναβωνίδου, ὁ καὶ τελευταῖος Βαβυλώνιος πρίγκιψ καὶ δυνάστης (;—538 π. Χ.), οὗ γίνεται μνεία ἐν τῇ βίβλῳ τοῦ **Δανιὴλ** (ε′, 1—31) (βλ. λ.). Π. Ι. Μ.

—**Βαλτάσαρ**. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔφερε, κατὰ τὴν παράδοσιν, εἷς ἐκ τῶν τριῶν μάγων οἵτινες μετέβησαν εἰς Βηθλεὲμ καὶ ἀνευρόντες τὴν φάτνην ἐν ᾗ ἐγεννήθη ὁ Ἰησοῦς προσέφεραν εἰς αὐτόν, ὡς δῶρα, χρυσόν, σμύρναν καὶ λίβανον. Οἱ δύο ἄλλοι μάγοι ὠνομάζοντο *Μέλχιορ* καὶ *Γάσπαρ*. —Ω.

—**Βαλτάσαρ** (Balthazar). Ὄνομα δύο οἰκογενειῶν ἐγκατεστημένων ἐν Ἑλβετίᾳ, χωρὶς νὰ συνδέωνται διὰ συγγενείας. Ἡ πρώτη παρέσχεν ἐν Λουκέρνῃ, ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ′ μέχρι τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος, σειρὰν προσωπικοτήτων. Ἡ δευτέρα οἰκογένεια τῶν Βαλτάσαρ κατάγεται ἐκ Τρανσυλβανίας καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὸ ἑλβετικὸν καντόνιον τοῦ Βῶ ἀπὸ τοῦ ΙΖ′ αἰῶνος. Μ. Δ. Β.

—**Βαλτάσαρ** (Balthazar), ***Αὐγουστῖνος***. Γερμανὸς νομομαθὴς (1701—1779). Μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων ἔργων του καταλέγονται: «Apparatus di-

Digitized by Google

plomaticohistoricus», «De origine statu ac conditione hominum propriorum in Pomerania» κλπ.

—**Βαλτάσαρ** (Balthazar), *Θεόδωρος*. Γερμανὸς φυσικός, ζήσας κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς φυσικῆς καὶ τῶν μαθηματικῶν εἰς τὴν Ἐρλάγκην. Τῷ 1710 ἐφεῦρε τὸ ἡλιακὸν μικροσκόπιον (ἡ ἐφεύρεσις ἀποδίδεται ἐπίσης εἰς τὸν *Lieber-Kuhn*. Τὰς λεπτομερείας τῆς ἐφευρέσεώς του περιγράφει εἰς τὸ ἔργον του «Micrometrorum elescopiis applicandorum varia structura et usu multiplici opusculum».

—**Βαλτάσαρ** (Balthazar), *Ἰωσὴφ-Ἀντώνιος-Φῆλιξ*. Ἑλβετὸς ἱστορικὸς καὶ νομομαθὴς (1737—1810) ἀνήκων εἰς τὴν πρώτην οἰκογένειαν τῶν ἐξ Ἑλβετίας *Βαλτάσαρ* (βλ. ἀνωτ.). Ἀφῆκεν ἀνέκδοτα ἔργα ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλβετίας, ἅτινα εὑρίσκονται εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Λουκέρνης. Μεταξὺ τῶν δημοσιευθέντων ἔργων του ἀναφέρεται κυρίως τὸ «De Helvetiorum juribus circa sacra», ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπεραμύνεται τῶν δικαίων τῆς Ἑλβετίας ἐναντίον τοῦ παπικοῦ κράτους εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα. Ἐπίσης ἔγραψε καὶ «Ὑπεράσπισιν τοῦ Γουλιέλμου Τέλλ», πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ὑπάρξεως τοῦ Ἑλβετοῦ ἥρωος καὶ ἀπόκρουσιν τῶν ἀμφιβολιῶν, αἵτινες εἶχον ἐγερθῆ κατὰ τὴν ἐποχήν του.

—**Βαλτασὰρ** (Balthazar), *Καζιμὶρ-Ἀλέξανδρος*. Γάλλος ζωγράφος (1811—1875). Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Ντελαρὸς καὶ ἠσχολήθη ἰδίως ἐπὶ ἱστορικῶν θεμάτων. Οἱ πίνακές του «Τὸ δρᾶμα τῆς Αὐρηλιανῆς παρθένου» καὶ «Ἡ Αὐρηλιανὴ παρθένος ἐν τῇ φυλακῇ της» ἐβραβεύθησαν διὰ τοῦ πρώτου μεταλλίου εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ 1840 ἐν Παρισίοις.

—**Βαλτάσαρ** ἢ *Μπάλτεν* ἢ *Μπάλτενς* (Balthazar ἢ Balten ἢ Baltens), *Πέτρος*. Φλαμανδὸς ζωγράφος καὶ χαράκτης, γεννηθεὶς ἐν Ἀμβέρσῃ κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, καὶ ἀποθανὼν περὶ τὸ 1598. Ἐζωγράφισε τοπία καὶ ἀγροτικὰς σκηνὰς καὶ διεκρίθη κυρίως ὡς χαράκτης.

—**Βαλτάσαρ** *ντὲ Σίμμερεν* (Balthazar de Simmeren), *Ἰωάννης, βαρῶνος τῆς Πραντζέν*. Ἑλβετὸς ἀξιωματικὸς καὶ διπλωμάτης (1600—1688), ἀνήκων εἰς τὴν δευτέραν οἰκογένειαν τῶν ἐξ Ἑλβετίας *Βαλτάσαρ* (βλ. ἀνωτ.). Ὁ πάππος του ἐφονεύθη, ὡς ἀξιωματικὸς Ἐρρίκου τοῦ Δ', εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἰβρὺ (1590), ὁ δὲ πατήρ του εἰς τὴν μάχην τῆς Πράγας ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ ἐκλέκτορος τοῦ Παλατινάτου (1620). Ὁ *Ἰωάννης Βαλτάσαρ* κατ' ἀρχὰς ἠκολούθησε τὸν Μάνσφελντ καὶ κατόπιν τὸν Γουσταῦον Ἀδόλφον, ὁ ὁποῖος ἀπέστειλεν αὐτὸν ἐπὶ ειδικῇ ἀποστολῇ παρὰ τῷ Ρισελιέ, ὅστις τὸν προσέλαβεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Διεκρίθη εἰς πολλὰς μάχας καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀντιστρατήγου. Ἔγραψε τὴν «Ἱστορίαν τοῦ πολέμου τῆς Γουϋέννης» (1694).

—**Βαλτάσαρ** (Balthasar καὶ Balthazar), *Χριστόφορος*. Γάλλος νομομαθὴς (1508—1670). Ἐδημοσίευσε διάφορα ἔργα πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ γαλλικοῦ θρόνου ἐπὶ τινων κτημάτων ἐν Ἱσπανίᾳ. Κυριώτερον εἶναι: «Πραγματεία περὶ τῶν σφετερισμῶν τῶν βασιλέων τῆς Ἱσπανίας ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ στέμματος». Μ. Δ. Β.

Βάλτερ (Walter) *[Ἀστρον.]*. Περίφρακτος πεδιὰς τῆς σελήνης, σχήματος περίπου ῥομβοειδοῦς καὶ διαμέτρου 160 χιλιομέτρων. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τοῦ τοιχώματος αὐτῆς ὑπερβαίνει εἰς ὕψος τὰς 3.000 μέτρων. Ὁ σχηματισμὸς οὗτος εὑρίσκεται ἐν τῷ νοτιοανατολικῷ τεταρτημορίῳ τοῦ σεληνιακοῦ δίσκου, ἐγγὺς τοῦ κεντρικοῦ μεσημβρινοῦ καὶ παρὰ τὸν κρατῆρα τοῦ Ρεγιομοντάνου, εἰς σεληνογραφικὸν πλάτος 32° περίπου. Σ. Π.

Βάλτερ (Walther), *Αὐγουστῖνος-Φρειδερῖκος*. Γερμανὸς ἀνατόμος (1680—1746). Τῷ 1728 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἀνατομικῆς καὶ χειρουργικῆς ἐν Λειψίᾳ· τῷ 1732 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς παθολογίας, μέλος τοῦ μεγάλου δουκικοῦ κολλεγίου καὶ δέκαρχος τῆς Ἀκαδημίας. Τῷ 1737 μετέθη εἰς τὴν ἕδραν τῆς θεραπευτικῆς. Πλεῖσται ἐκ τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ, αἵτινες εἶναι γεγραμμέναι ἐν τῇ λατινικῇ, εἰσὶν ἐξαίρετοι, συλλεγεῖσαι ὑπὸ τοῦ Holler. Ο. Ρ.

—**Βάλτερ** (Walther), *Βερνάρδος*. Γερμανὸς ἀστρονόμος (1430—1504). Κάτοχος μεγάλης περιουσίας καὶ ἔνθερμος θιασώτης τῆς ἀστρονομίας, ὑπῆρξεν ἡ δεξιὰ χείρ, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ συγχρόνου του καὶ διασήμου ἀστρονόμου *Ἰωάννου Μύλλερ*, τοῦ επικαλουμένου *Ρεγιομοντάνου*. Κατὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ τελευταίου τούτου, ὁ *Βάλτερ* ἵδρυσε, ἐν Νυρεμβέργῃ, ἀστεροσκοπεῖον καὶ ἐφοδίαζεν αὐτὸ μὲ τὰ τελειότερα ὄργανα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ Ρεγιομοντάνου εἴς τε τὰς ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις καὶ εἰς τοὺς υπολογισμοὺς αὐτῶν, δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀποκτήσῃ τὰ ἐφόδια διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν σπουδὴν τῶν οὐρανίων φαινομένων. Ὅταν ὁ Ρεγιομοντάνος ἐκλήθη εἰς Ρώμην ὑπὸ τοῦ πάπα Σίξτου Δ', ἐπιθυμοῦντος νὰ προβῇ εἰς τὴν διόρθωσιν τοῦ ἡμερολογίου, ὁ Βάλτερ ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀστεροσκοπείου καὶ τὴν ἐξακολούθησιν τῶν παρατηρήσεων, ἐσυνέχισε δὲ τὸ ἔργον τοῦ Ρεγιομαντάνου ἐπὶ 28 ἔτη μετὰ τὸν πρόωρον θάνατον τοῦ σοφοῦ προστατευομένου καὶ διδασκάλου του. Εἰς τὸν Βάλτερ ἀποδίδεται ἡ εἰσαγωγὴ τῶν διὰ βάρους κινουμένων καὶ δι' ὀδοντωτῶν τροχῶν λειτουργούντων ἐκκρεμοφόρων ὡρολογίων καὶ ἡ χρῆσις αὐτῶν τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1484 εἰς τὰς ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ρεγιομοντάνου, ὁ Βάλτερ ἐπιθυμῶν νὰ περισώσῃ τὸ ἔργον αὐτοῦ ἠγόρασεν ἀπὸ τοὺς ἀγραμμάτους κληρονόμους του ὅλα τὰ χειρόγραφα, τὰ συγγράμματα καὶ τὰ ἀστρονομικὰ ὄργανα, διὰ τὰ ὁποῖα οὗτοι οὐδὲν ἐδείκνυον ἐνδιαφέρον καὶ τὰ ὁποῖα, ἄλλως τε, κατὰ τὸ πλεῖστον εἶχον ἀγορασθῆ ὑπὸ τοῦ Ρεγιομοντάνου διὰ χρημάτων τοῦ Βάλτερ. Ἡ πολύτιμος αὕτη ἐπιστημονικὴ συλλογὴ ἠγοράσθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βάλτερ ὑπὸ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Νυρεμβέργης.

Αἱ παρατηρήσεις τοῦ Βάλτερ ἐδημοσιεύθησαν, μετὰ τῶν παρατηρήσεων τοῦ Ρεγιομοντάνου τῷ 1541, ὑπὸ τοῦ Suellius δὲ ἐπανεξεδόθησαν τῷ 1618 Σ. Π.

—**Βάλτερ** (Walther), *Ἐρρῖκος*. Γερμανὸς ἰατρὸς-γυναικολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1866. Τῷ 1895 εἰσῆλθεν εἰς τὴν γυναικολογικὴν κλινικὴν τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Giessen ὡς καθηγητὴς τῶν μαιῶν καὶ τῷ 1899 ὡς ἔκτακτος καθηγητής. Συνέγραψε πλῆθος ἐπιστημονικῶν μελετῶν καὶ συγγραφῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων «Περὶ μυοσαρκωμάτων καὶ φυματιάσεως τῆς μήτρας», «Περὶ νέων φαρμακευτικῶν εἰδῶν διὰ τὴν γυναικολογικὴν χρῆσιν». Ο. Ρ.

—**Βάλτερ** (Walther), *Ἰωάννης*. Γερμανὸς γεωλόγος, γεννηθεὶς τῷ 1860. Ἐδίδαξεν ὡς ἔκτακτος, κατόπιν δὲ ὡς τακτικὸς καθηγητὴς τῆς γεωλογίας καὶ τῆς παλαιοντολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ἰένας. Ἐν ἔτει 1883 προέβη ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Νεαπόλεως εἰς τὴν μελέτην τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ ζωϊκοῦ κόσμου, τῷ δὲ 1887 διηρεύνησεν ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ κοραλλιογενῆ στρώματα. Ἐπίσης διέσχισε χάριν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν τὴν ἔρημον τῆς Λιβύης, τὰς ἐρήμους τῆς βορείου Ἀμερικῆς, τὰς Ἰνδίας, τὴν Κεϋλάνην. Εἶναι συγγραφεὺς περισπουδάστων ἐπιστημονικῶν ἔργων, ἐν οἷς διακρίνονται: «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν γεωλογίαν ὡς ἱστορικὴν ἐπιστήμην», «Ἡ σύνθεσις τῶν κρινοειδῶν» καὶ ἡ «Ἐπιστήμη τῆς θαλάσσης». Α. Δ.

—**Βάλτερ**, (Walther), *Ἰωάννης-Θεόφιλος*. Γερμανὸς ἀνατόμος (1739—1818). Ἐσπούδασεν ἐν Καινιξβέργῃ καὶ ἐν Φραγκφούρτῃ καὶ εἶτα εἰς Βερολῖνον. Αἱ ἐν τῇ ἀνατομικῇ πρόοδοί του ὑπῆρξαν τόσον ἀξιόλογοι, ὥστε τῷ 1762, εἰς ἡλικίαν 23 μόλις ἐτῶν, διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὸ ἀμφιθέατρον τοῦ ἰατρο-χειρουργικοῦ κολλεγίου τῆς πόλεως ταύτης, τῷ δὲ 1774 διεδέχθη τὸν Meckel ὡς πρῶτος καθηγητὴς τῆς ἀνατομίας καὶ μαιευτικῆς. Διέθεσε τὸν χρόνον τῆς σχολῆς του εἰς συλλογὴν ἀνατομικῶν καὶ παθολογικῶν παρασκευασμάτων, ἀγορασθέντων ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας ἀντὶ ποσοῦ 100.000 ταλλήρων (1804) καὶ σῳζομένων ἔτι καὶ σήμερον ἐν Βερολίνῳ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Μουσεῖον τοῦ Walther»· ἐν αὐτῷ περιέχονται περὶ τὰς 3000 παρασκευασμάτων προερχομένων ἐξ ἀνατομῆς 8000 πτωμάτων. Πλῆθος ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν τοῦ Βάλτερ ἐπὶ τῆς ἀνατομικῆς καὶ μαιευτικῆς ἐμπεριέχονται εἰς τὸ Neustes Conversations-Lexicon, μεταξὺ τῶν ὁποίων κυριώτεραι: «Ἐπιτομὴ ὀστεολογίας» (Βερολῖνον 1762), «Ἀνατομικαὶ παρατηρήσεις» (Βερολ. 1775), «Ἐγχειρίδιον μυολογίας» (Βερολ. 1777) κ. ἄ. Ο. Ρ.

—**Βάλτερ** (Walther), *Ἰωάννης-Ἰάκωβος*. Μουσουργὸς (1496—1570). Τὸ «Geistlich Gesang-Büdein» αὐτοῦ εἶναι ἡ ἀρχαιοτέρα συλλογὴ λειτουργικῶν ᾀσμάτων τῶν διαμαρτυρομένων. Δ. Λ.

—**Βάλτερ** (Walther), *Φερδινάνδος*. Ἐπιφανὴς Γερμανὸς νομομαθὴς (1794—1879). Τῷ 1818 διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βόννης, λαβὼν μετ' οὐ πολὺ τὸν τίτλον τοῦ μυστικοσυμβούλου. Ἐδημοσίευσε πλεῖστα ἔργα ἐν οἷς: «Ἐγχειρίδιον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου» (1822), ὅπερ μετεφράσθη εἰς πλείστας ξένας γλώσσας, «Σύνταγμα τοῦ ἀρχαίου γερμανικοῦ δικαίου» (1824, εἰς 3 τόμους), «Ἱστορία τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ» (1834—1840), «Ἱστορία τοῦ γερμανικοῦ δικαίου» (1852), «Σύστημα τοῦ κοινοῦ γερμανικοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου» (1855), «Νομικὴ ἐγκυκλοπαιδεία» (1856), «Πηγαὶ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου» (1862) κλπ. κλπ. Η. Γ. Κ.

—**Βάλτερ** (Walther), *Φῆλιξ*. Ἐγεννήθη ἐν Λειψίᾳ τῷ 1860, ἀπὸ δὲ τοῦ 1896 διωρίσθη καθηγητὴς ἐν Ζυρίχῃ. Ἐδημοσίευσεν ἐργασίας ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν μυῶν, τοῦ αἵματος καὶ τῶν αγγείων, ὡς καὶ τοῦ συστήματος τῶν ἀπεκκρίσεων τῶν σπονδυλωτῶν. Ο. Ρ.

—**Βάλτερ** (Walther), *Φίλιππος-Φραγκῖσκος*. Χειρουργὸς καὶ ὀφθαλμολόγος Γερμανὸς (1781—1849). Τῷ 1803 διωρίσθη ἀρχιχειρουργὸς τοῦ νοσοκομείου τῆς Βαμβέργης καὶ μετὰ ἓν ἔτος τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς ἐν Λαντσχούτ· ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Βόννην ὡς καθηγητὴς τῆς χειρουργικῆς καὶ διευθυντὴς τῆς χειρουργικῆς κλινικῆς καὶ τῷ 1830 προσεκλήθη εἰς Μόναχον πρὸς κατάληψιν τῶν αὐτῶν θέσεων. Ἐτιμήθη καὶ διὰ τῶν τίτλων τοῦ μυστικοσυμβούλου ἰατροῦ καὶ ἰατροῦ τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας. Ἔγραψε: «Φυσιολογίαν τοῦ ἀνθρώπου» (Landshut 1807), «Ἐπιτομὴν χειρουργικῆς» (1833) κ.τ.λ. Διηύθυνε πρὸς τούτοις μετὰ τοῦ Groefe ἀπὸ τοῦ 1820—1842 τὰ «Χειρουργικὰ χρονικὰ» καὶ ἀπὸ τοῦ 1842 μέχρι τοῦ θανάτου του μετὰ τοῦ Ammon. Ο. Ρ.

—**Βάλτερ** (Walther), *Φρειδερῖκος*. Ἐπιφανὴς Γερμανὸς ποινικολόγος (1812—1875). Τῷ 1854 ἐξελέγη ἔκτακτος καθηγητὴς τοῦ ποινικοῦ δικαίου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μονάχου, τῷ δὲ 1860 τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ αὐτοῦ μαθήματος καὶ τῆς πολιτικῆς δικονομίας, ἣν θέσιν διετήρησε μέχρι τοῦ 1871, ὁπότε διὰ λόγους ὑγείας ἠναγκάσθη ν' ἀποσυρθῇ αὐτῆς. Ἔγραψε πλεῖστα ἀξιόλογα νομικὰ συγγράμματα. Η. Γ. Κ.

—**Βάλτερ** (Walther), *Φρειδερῖκος-Αὔγουστος*. Γερμανὸς ἰατρός, υἱὸς τοῦ *Ἰωάννου Θεοφίλου Βάλτερ* (1764—1826). Τῷ 1790 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς ἀνατομικῆς καὶ φυσικῆς εἰς τὸ ἰατρο-χειρουργικὸν κολλέγιον τοῦ Βερολίνου, καὶ βοηθὸς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, εἰς ἃς θέσεις κατεῖχεν ὁ τελευταῖος. Τῷ 1803 προσελήφθη ὑπὸ τοῦ πατρός του εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀνατομικοῦ μουσείου, τοῦ ἀγορασθέντος ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας, οὗτινος ἐγένετο πρῶτος σύμβουλος ἰατρὸς (1805). Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ἠσχολήθη περισσότερον μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Μολονότι μᾶλλον ἐρασιτεχνικῶς ἠσχολήθη οὗτος μὲ τὴν ἰατρικήν, οὐχ ἧττον τὰ ἐπιστημονικὰ του ἔργα κέκτηνται ἀρκετὴν ἀξίαν· κυριώτερα ἐξ αὐτῶν εἶναι: «Ἐγχειρίδιον ἀγγειολογίας» (Βερολῖνον 1789), «Ἱστορία ἀνατομικοῦ μουσείου ἱδρυθέντος ὑπὸ Jean Théophile Walter» (Βερολ. 1796) κτλ. Ο. Ρ.

Βάλτερ, *φὸν ντὲρ Φογκελβάϊντε* (Walter von der Vogelweide). Γερμανὸς λυρικὸς ποιητὴς καὶ ῥαψῳδός, γεννηθεὶς μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1160—1170. Ἐξέμαθε τὴν τέχνην τοῦ ῥαψῳδοῦ ἐν Αὐστρίᾳ, εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ δουκὸς Φρειδερίκου, ἔνθα διέμενε καὶ ὁ ποιητὴς Ραΐνμάρος ὁ πρεσβύτερος, ὅστις ἐξήσκησε μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ Βάλτερ. Ἐν Γερμανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ διήνυσε βίον πλάνητος ἀοιδοῦ μέχρι τοῦ 1215, ὅτε ὁ Φρειδερῖκος ὁ Β' ἐδώρησεν εἰς αὐτὸν τιμάριον. Ὁ Βάλτερ συμμετέσχε πιθανῶς εἰς τὴν σταυροφορίαν τοῦ 1228, ἣν ἐξύμνησεν εἴς τινα τῶν ᾀσμάτων του. Τὸ ὄνομά του ἔμεινεν ἀνεξίτηλον εἰς τὴν μνήμην τοῦ λαοῦ, κατά τινα δὲ θρυλικὴν παράδοσιν ὁ λυρικὸς οὗτος ποιητὴς διεδραμάτισε μέρος ἐνεργὸν καὶ κατὰ τὸν πόλεμον τῆς Βαρτβούργης.

Ὁ Βάλτερ εἶναι ὁ πρῶτος λυρικὸς ποιητὴς (minnesinger), ὅστις μετεχειρίσθη διὰ πολιτικοὺς σκοποὺς τὰς λογοτεχνικὰς συνθέσεις του. Κατ' ἀρχὰς ἐχρημάτισεν ἀοιδὸς εἰς τὴν αὐλὴν Φιλίππου τοῦ Σουαβοῦ, βραδύτερον εἰς τὴν τοῦ Ὄθωνος τοῦ Δ', τὸν ὁποῖον ἐπίσης ἐγκατέλιπε, προσχωρήσας εἰς τὴν μερίδα Φρειδερίκου τοῦ Β', ὅστις καὶ τὸν ἀντήμειψεν, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω. Τὰ ᾄσματα τοῦ Βάλτερ διακρίνονται διὰ τὸ ὕψος τῆς ἐμπνεύσεως καὶ τὸ κάλλος τῆς μορφῆς. Α. Δ.

Βαλτερὶ (Valterie). Γάλλος κληρικός, σοφὸς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, μεταφράσας τὴν «Ἰλιάδα» καὶ τὴν «Ὀδύσσειαν» καὶ τοῦ ὁποίου τὰ ἔργα ἀπωλέσθησαν. Κ. Ι. Ν.

Βαλτερσκίρχεν (Walterskirchen), *Ροβέρτος, ἱππότης τοῦ—*. Αὐστριακὸς πολιτικὸς (1839—1887). Τῷ 1873 ἐξελέγη ἐν Γιούτεμπουργ μέλος τῆς βουλῆς τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Αὐστρίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ συνετάχθη μὲ τὸ προοδευτικὸν κόμμα, καταστὰς ταχέως ἐπίλεκτον μέλος αὐτοῦ. Ὡς μέλος τῆς ἐπιτροπείας τοῦ συμβουλίου τοῦ κράτους, ἐκηρύχθη κατὰ τῆς καταλήψεως τῆς Βοσνίας, τῆς ἐξισώσεως τῆς Αὐστρίας μὲ τὴν Οὐγγαρίαν καὶ τοῦ ὑποβληθέντος στρατιωτικοῦ προϋπολογισμοῦ. Ὅτε δέ, ἐν ἔτει 1882, οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ συνταγματικοῦ κόμματος ἀπέρριψαν τὴν πρότασιν περὶ ἐπεκτάσεως τοῦ δικαιώματος τῆς ψήφου, προέβη μετὰ τοῦ Φίσχοφ καὶ ἄλλων εἰς τὴν σύστασιν τοῦ «Γερμανικοῦ Λαϊκοῦ κόμματος», τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν ἔτυχε τῆς ὑποστηρίξεως οὐδὲ τῶν ἐν Βιέννῃ Γερμανῶν· αὐτὸς ἐξ ἄλλου ὁ Βαλτερσκίρχεν ὑπεχρεώθη παρὰ τῶν ἐκλογέων του νὰ παραιτηθῇ τῆς βουλευτικῆς του ἰδιότητος, ὅπερ καὶ ἔπραξεν, οὐδέποτε πλέον ἐπανεκλεγείς. Η. Γ. Κ.

Βαλτερὸ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σιντικῆς (τέως Σιδηροκάστρου) τοῦ νομοῦ Σερρῶν, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 860. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπαρακλῆ*. Δ. Ε. Μ.

Βαλτεσινίκον *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Κλείτορος*, οὗτινος ἕδρα ἐτύγχανε, τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται εἰς

Digitized by Google

τὰς κλιτῦς τοῦ λόφου *Παλαιοκάστρου* παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ *Γλοβοβίτικου* χειμάρρου, παραποτάμου τοῦ Λάδωνος. Κάτ. (1928) 1375. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Ὀλομάδες* (κάτ. 55), *Κουρούβελι* (κάτ. 32) καὶ *Ἅγ. Βλάσιος* (κάτ. 66), ἀπέχοντες ἀπὸ τῆς ἕδρας ὁ μὲν 30', οἱ δὲ λοιποὶ μίαν ὥραν. Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος, ἥτις πλαισιοῦται ὑπὸ δασῶν ἐξ ἐλατῶν καὶ κέδρων, ἔχει κυρίως κτηνοτροφίαν ἀνεπτυγμένην.

Βορείως τοῦ Βαλτεσινίκου, οὗτινος ἡ κτίσις χρονολογεῖται ἀπὸ πολλῶν αἰώνων, ἐν θέσει *Ἁγία Παρασκευῇ*, ἀπέχουσῃ 1 $^1/_2$ ὥραν, σῴζονται ἀρχαῖα ἐρείπια ἀνήκοντα ἴσως εἴς τινα τῶν ἀρχαίων πόλεων τῆς Ἀρκαδίας. Παρὰ τοῦτο καὶ εἰς ἀπόστασιν 15' εὑρηται ἡ διαλελυμένη μονὴ τῆς *Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου*, ἀνεγερθεῖσα τῷ 1600, ἔχουσα δὲ ναὸν μὲ ὡραίας βυζαντινὰς τοιχογραφίας. Πρὸς τὸ ΒΑ δὲ μέρος τῆς κώμης καὶ εἰς ἀπόστασιν ἐπίσης 15' κεῖται ἡ μονὴ τοῦ *Ἁγίου Νικολάου*, ἐκτισμένη ἐπὶ ἀποκρήμνου βράχου, ἥτις ἐχρησίμευε κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν ὡς καταφύγιον τῶν διωκομένων κατοίκων. Δ. Ε. Μ.

Βαλτέτσι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως ὁμωνύμου δήμου τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 678. Κεῖται ἐν στενῇ χαράδρᾳ, πανταχόθεν περιοριζομένη ὑπὸ βραχωδῶν βουνῶν, ἔχουσα δὲ δύο εἰσόδους, μίαν πρὸς τὰ ΝΑ καὶ ἑτέραν πρὸς τὰ ΒΑ. Δ. Ε. Μ.

—[ΣΤΡΑΤ. ΙΣΤ.] Μετὰ τὴν μάχην τῆς Βλαχοκερασιᾶς (βλ. λ.), γενομένην τῇ 10 Ἀπριλίου 1821, καὶ τὸν διασκορπισμὸν τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων καὶ τὴν μάχην τοῦ *Λεβιδίου*, ἔγινε νέα στρατολογία εἰς τὰς νοτίους ἐπαρχίας, συνήχθησαν δὲ εἰς τὸν κάμπον τῆς Μαρμαριᾶς περὶ τοὺς 1200. Ὁ Κολοκοτρώνης τότε ἐπρότεινε νὰ καταλάβωσι τὸ *Βαλτέτσι*, διότι ἐκεῖθεν ἐφαίνοντο τὰ στρατόπεδα τῶν Βερβαίνων, τοῦ Χρυσοβιτσίου καὶ Ἀλωνισταίνης καὶ ἡ γενικὴ ἀλληλοβοήθεια ἦτο εὐκολωτέρα. Εἰς τὸ Βαλτέτσι ἔκτισαν ταμπούρια καὶ ὠχυρώθησαν ὁ *Μούρτζινος* ἢ *Τρουπάκης*, ὁ *Γιατρᾶκος*, ὁ *Κυριακούλης Μαυρομιχάλης* καὶ ὁ ἀνεψιός του *Ἠλίας*, ὁ *Νικηταρᾶς*, οἱ *Καπετανάκηδες*, ὁ *Ἠλίας Φλέσσας*, *Κεφαλᾶς*, *Παπατσώνης*, ὁ *Ἀναγνωσταρᾶς* καὶ ἄλλοι πολλοί, ὑπὸ τὴν γενικὴν ἐπίβλεψιν τοῦ *Κολοκοτρώνη*, ὅστις δὲν ἐκλείσθη εἰς ταμπούρια, ἀλλ' ἐπὶ κεφαλῆς 200—300 ἀνδρῶν ἐγκατέστη εἰς τὸ χωρίον, ἵνα δίδῃ βοήθειαν εἰς τὸν ἔχοντα ἀνάγκην. Τὴν 25 Ἀπριλίου ἐξῆλθον ἐκ τῆς πόλεως τοῦ Ναυπλίου περὶ τὰς 10 χιλ. Τοῦρκοι, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης νομίσας ὅτι βαδίζουν κατὰ τοῦ στρατοπέδου τῶν Βερβαίνων μετέβη εἰς τὸ Καλογεροβοῦνι, ἵνα συνεννοηθῇ διὰ σημάτων μετὰ τῶν λοιπῶν στρατοπέδων πρὸς ἀποστολὴν ἀμέσων βοηθειῶν. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως, στρέψαντες ἀποτόμως, ἔφθασαν ραγδαίως πρὸς τὸ Βαλτέτσι καὶ ἤρχισαν μάχην κατὰ τῶν ταμπουρίων, πρὶν ἡ προφθάσῃ νὰ ἐπιστρέψῃ ὁ Κολοκοτρώνης. Τόση ὅμως ἦτο ἡ ὁρμὴ τῶν Τούρκων καὶ ἡ κατάπληξις τῶν Ἑλλήνων, μὴ συνηθισμένων ἀκόμη εἰς ἀγῶνα ὀχυρωμάτων, ὥστε ἐγκατέλειψαν καὶ αὐτὰ καὶ τὸ χωρίον καὶ ἔφθασαν εἰς τὰ ὑπὲρ αὐτὸ ὑψώματα. Οἱ Τοῦρκοι ἠσχολοῦντο εἰς τὴν συλλογὴν ζῴων μεγάλων ἢ μικρῶν καὶ ἔκαυσαν τὰς οἰκίας τοῦ Βαλτετσίου. Προτροπῇ τοῦ καταφθάσαντος Κολοκοτρώνη, οἱ μεγάλοι καπεταναῖοι ἔμειναν καὶ ἐμάχοντο, ὅταν δὲ οἱ διὰ τῶν σημάτων εἰδοποιηθέντες Γορτύνιοι ὑπὸ τὸν *Πλαπούταν* ἔφθασαν ἐκ Πιάνης καὶ ἄλλοι ἐκ Βερβαίνων καὶ Χρυσοβιτσίου, συνηνώθησαν πάντες καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Τούρκων ἀσχολουμένων εἰς λαφυραγωγίαν, τοὺς ὁποίους κατεδίωξαν μέχρι Μπολέτης, ἤτοι εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας ἀπὸ τῆς Τριπόλεως, κατασχόντες καὶ τὰ ἁρπαγέντα ζῷα. Ὁ Νικηταρᾶς ἐκραύγαζε πρὸς τοὺς Τούρκους: «Διατί φεύγετε Περσιάνοι, σταθῆτε νὰ πολεμήσωμεν», ἔκτοτε δὲ οἱ Ἕλληνες ἐκάλουν τοὺς Τούρκους ἐμπαικτικῶς *Περσιάνους*. Ἂν ἔσπευδε καὶ τὸ Καλαβρυτινὸν στρατόπεδον ἐκ Λεβιδίου, ἡ νίκη κατὰ τὸν Κολοκοτρώνην θὰ ἦτο πλήρης. Καὶ οἱ μὲν τῶν ἄλλων στρατοπέδων ἐπέστρεψαν αὐθημερὸν εἰς αὐτά, οἱ Βαλτετσιῶται ὅμως δὲν ἔστερξαν μὲ κανένα τρόπον νὰ μείνωσιν εἰς τὰ ἐν τῷ χωρίῳ ἄνοικτα ὀχυρώματά των, διότι τὰ ἐθεώρουν ἐπικίνδυνα, τὴν ἐπομένην δὲ οἱ στρατιῶται διεσκορπίσθησαν ἐπιστρέφοντες εἰς τὰς πατρίδας των. Ἠκολούθησαν κατόπιν καὶ οἱ ἀρχηγοὶ καὶ τελευταῖος ὁ Μούρτζινος, ἀφήσας τὸν Κολοκοτρώνην μὲ 20 μόνον στρατιώτας. «Κανείς, λέγει ὁ Φωτάκος, δὲν δύναται νὰ περιγράψῃ τοὺς κλαυθμοὺς καὶ τοὺς ἀναστεναγμοὺς του διὰ τὸν τρίτον αὐτὸν διασκορπισμὸν τῶν Ἑλλήνων».

Ἐν τούτοις δὲν ἀπεκαρτέρησεν, ἀλλὰ μεταβὰς εἰς Χρυσοβίτσι ἐξέδωκε προκηρύξεις πρὸς ὅλας τὰς ἐπαρχίας διὰ νὰ ἐπανέλθουν οἱ πολιορκηταί. Θέλων ὅμως νὰ καταστείλῃ τὴν πολυαρχίαν καὶ τὴν ἀνεύθυνον διεύθυνσιν, ἐπρότεινεν εἰς τὰ Γορτυνιακὰ στρατόπεδα ν' ἀναγνωρίσουν ἕνα ἀρχηγὸν μὲ ἀπόλυτον ἐξουσίαν καὶ ἐπρότεινεν ὡς συγκεντροῦντα τὴν γενικὴν ἐκτίμησιν τὸν *Κανέλλον Δεληγιάννην*. Ἐκεῖνος ὅμως μετὰ θαυμαστῆς αὐταπαρνήσεως ἀντεπρότεινεν ὡς μόνον κατάλληλον διὰ τὰς στρατιωτικάς του γνώσεις τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην, ὅστις διὰ τοῦ περιφήμου πρακτικοῦ τῆς 28 Ἀπριλίου ἀνεγνωρίσθη ἀρχιστράτηγος τῶν Γορτυνιακῶν ὅπλων, ὁ δὲ Κανέλλος, ἀρχηγὸς πενταμελοῦς ἐφορείας, ἥτις θὰ συνέλεγε τὰς ζωοτροφίας καὶ τὰ πολεμεφόδια καὶ θὰ ἐπετήρει τὰ τῆς στρατολογίας. Τὸ Γορτυνιακὸν τοῦτο σύστημα ἐμιμήθησαν κατόπιν καὶ αἱ πλεῖσται ἐπαρχίαι τῆς Πελοποννήσου, οὕτω δὲ διηυκολύνθη ἡ στρατολογία καὶ ὁ ἐπισιτισμὸς καὶ ἐπετεύχθη ἡ πτῶσις τῆς Τριπόλεως.

Δευτέρα μάχη Βαλτετσίου. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔφθασεν εἰς τὴν Τρίπολιν, μόνον ὑπὸ τοῦ Νικηταρᾶ ἐνοχληθεὶς εἰς τὸ Παρθένι, ὁ *Κεχαγιάμπεης*, πανταχοῦ ἀναδειχθεὶς νικητὴς καὶ ἐνισχύσας σημαντικῶς διὰ νέων καὶ ἀλκίμων στρατιωτῶν τὴν φρουρὰν τῆς Τριπόλεως, ἐχούσης πλέον 14 χιλ. πεζῶν στρατιωτῶν καὶ 8 χιλ. ἱππέων. Ὁ Κολοκοτρώνης ὅμως ἀκούραστος καὶ πάντοτε αἰσιόδοξος, ἐπέτυχε τὴν ἀνασύστασιν τοῦ στρατοπέδου τοῦ Βαλτετσίου, εἰς ὃ ἔγιναν ταμπούρια κτιστά. Ὁ δὲ Κεχαγιάμπεης μελετῶν νὰ στήσῃ τὸ στρατόπεδόν του εἰς Μεγαλόπολιν, ὡς ἐγένετο καὶ κατὰ τὸ 1770, ἵνα ἐκεῖθεν καλέσῃ ὅλην τὴν Πελοπόννησον εἰς ὑποταγήν, ἔκρινε σκόπιμον νὰ διαλυθῇ πρότερον διὰ δευτέραν φορὰν ἡ σφηκοφωλεὰ ἐκείνη τοῦ Βαλτετσίου. Οὕτω λοιπὸν προεκλήθη τὸ δεύτερον λεγόμενον Βαλτέτσι, ἡ πολύκροτος δηλαδὴ μάχη τῆς 12—13 Μαΐου 1821. Βαδίζων ὁ Κεχαγιάμπεης μετὰ τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τοῦ στρατεύματος πρὸς τὰ ΝΔ τῆς πεδιάδος ἔστειλε διὰ νυκτὸς τὸν ἐκ Μπαρδουνοχωρίων *Ρουμπῆν* καὶ τὸν Τριφύλιον *Μαραμπούτην* ἵνα διαλύσωσι τὸ ἐν Βαλτετσίῳ στρατόπεδον, ἔχων δὲ πεποίθησιν περὶ τοῦ ἐπικειμένου διασκορπισμοῦ, ἐτοποθέτησεν ὡσαύτως διὰ νυκτὸς καὶ 1500 ἄνδρας ὄπισθεν εἰς τοὺς Ἀραχαμίτας, ἵνα θέσῃ τοὺς Ἕλληνας μεταξὺ δύο πυρῶν, ὁ ἴδιος δὲ ἐπροχώρησεν εἰς Κανδρέβαν ἀναμένων ἐκεῖ τὴν αἰσίαν ἔκβασιν τῶν σχεδίων του. Ἑτέρους 1500 ἐτοποθέτησεν εἰς Καλογεροβοῦνι καὶ ἄλλους 2 χιλ. εἰς Φραγκόβρυσην, ἵνα ἐμποδίσωσι τὴν βοήθειαν τοῦ στρατοπέδου τῶν Βερβαίνων. Τὸ σύνολον τῶν ἐξελθόντων ὑπερέβαινε τὰς 12 χιλ., τρεῖς δὲ χιλιάδες ἔμειναν πρὸς φύλαξιν τῆς Τριπόλεως. Συγχρόνως ἐστάλη καὶ ἕτερον σῶμα εἰς τὸ Λεβίδι πρὸς ἐξαπάτησιν τῶν Ἑλλήνων.

Τὸ σῶμα τοῦ Ρουμπῆ φθάσαν πρὶν ἐξημερώσῃ εἰς τὸ Βαλτέτσι ἐπολιόρκησε τοὺς Ἕλληνας ἐγκεκλεισμένους εἰς τὰ κλειστὰ ταμπούρια των. Ἅμα τῇ αὐγῇ οἱ σκοποὶ τῆς Ἐπάνω Χρέπας εἰδοποίησαν διὰ καπνῶν πάντα τὰ πέριξ ἑλληνικὰ στρατόπεδα, ὅτι οἱ Τοῦρκοι προχωροῦν πρὸς τὸ Λεβίδι καὶ ἄλλοι εἰς τὸ Βαλτέτσι. Ὁ Κολοκοτρώνης εὑρισκόμενος εἰς Χρυσοβίτσι ἔσπευσεν ἀμέσως μὲ 800 πρὸς τὴν ὁδὸν Λεβιδίου, ἀλλ' ἔπειτα εἰδοποιήθη καὶ ἔστρεψεν ὡς καὶ ὁ Πλαπούτας μὲ τοὺς ἐν Πιάνῃ, ἔστειλαν δὲ καὶ τὸν Θεόδωρον Καρδαρᾶν νὰ εἰδοποιήσῃ τοὺς ἐν Βαλτετσίῳ πολιορκηθέντας διὰ σημαιῶν, ὅτι φθάνουν εἰς βοήθειάν των. Συγχρόνως διὰ πεζῶν ἐκάλεσε καὶ τὰς πέριξ κώμας, ἵνα φέρουν τάχιστα ζωοτροφίας, ὕδωρ καὶ πολεμεφόδια, καὶ νὰ στείλωσιν ὁπλοφόρους.

Οἱ ἐν Βαλτετσίῳ Ἕλληνες εἶχον τοποθετηθῆ ὡς ἑξῆς. Οἱ Μανιᾶται ὑπὸ τὸν Ἠλίαν καὶ Κυριακούλην Μαυρομιχάλην περὶ τοὺς 120 εἰς τὸ πρῶτον ὀχύρωμα, Κεφαλᾶς, Παπατσώνης, Μητροπέτροβας, Κατριβάνος, Δαγρὲς κ. λ. μὲ Μεσσηνίους καὶ Λεονταρίτας, περὶ τοὺς 350 εἰς τὸ δεύτερον, ὁ Ἠλίας Φλέσσας μετὰ τοῦ Σιόρη, Εὐμορφοπούλου κλπ. εἰς τὸ τρίτον μὲ 250. Εἰς δὲ τὸ τέταρτον, τὸ τῆς ἐκκλησίας, ἔνθα καὶ τὰ πολεμεφόδια ὑπὸ τὸν Μπούραν, τὸν Κατσάνον καὶ ἄλλους οἱ ἐκ Κωσταντίνων, οἱ Τριπολῖται, Βαλτετσιῶται κ. λ. Γενικὸς ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Κυριακούλης Μαυρομιχάλης. Μόλις ἔφθασεν ὁ Ρουμπῆς, ἐκάλεσε μεγαλοφώνως κατὰ τὰ ἐπὶ Ὁμήρου ἐν Τροίᾳ ἔθιμα τοὺς Ἕλληνας νὰ παραδοθοῦν, οἱ δὲ Ἕλληνες ἀντεβόησαν νὰ τοῖς δοθῇ εὐθὺς ἡ Τρίπολις, ἐπὶ ὑποσχέσει ἀποστολῆς τῆς φρουρᾶς ἀσφαλῶς εἰς Ἀσίαν. Ἡ μάχη ἤρξατο, τῶν Τούρκων ὁρμώντων μανιωδῶς, ἐξηκολούθει ἐπὶ τρεῖς ὥρας. Οἱ προχωροῦντες ὅπως ἐμπήξωσι τὰς τουρκικὰς σημαίας εἰς τὰ ἑλληνικὰ ταμπούρια ἐφονεύοντο ἀμοιβαδόν. Οἱ ἐντόπιοι Μουσουλμᾶνοι ἦλθον νὰ δείξωσι τὴν ἰδίαν των ἀνδρείαν εἰς τοὺς Ἀλβανοὺς τοῦ Κεχαγιάμπεη. Βλέποντες ὅμως τὴν ἐμμονὴν τῶν Ἑλλήνων καὶ 14 σημαιοφόρους πεσόντας, ἔστειλαν πρὸς τὸν Κεχαγιάμπεην ζητοῦντες βοήθειαν καὶ κανόνια. Οὕτω καὶ τὸ σῶμα τὸ βαδίζον πρὸς τοὺς Ἀραχαμίτας ἀνῆλθεν εἰς τὸ Βαλτέτσι.

Ὁ Κολοκοτρώνης φθάσας εἰς τὴν ῥάχιν εὑρέθη εἰς τὰ νῶτα τῶν Τούρκων, ῥίψας δὲ μίαν ὁμοβροντίαν μακρόθεν ἐνεψύχωσε τοὺς πολιορκουμένους καὶ ἀπεθάρρυνε τοὺς πολιορκητάς. Ἐρρίφθησαν καὶ ὑπὸ τῶν πολιορκουμένων ὁμοβροντίαι χαρᾶς, ἐπυροβόλησαν καὶ οἱ Τοῦρκοι ὁμαδόν. Ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησε φρικτός. Ὁ Ρουμπῆς ἐπετέθη κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη ἵνα τὸν ἐκτοπίσῃ, ἀλλ' ἐκεῖνος ἀντέσχε, φωνάζων πρὸς τοὺς Ἕλληνας ὅτι ἡ νίκη θὰ μείνῃ ἑλληνικὴ καὶ ὅτι ἡ ἐμφάνισις πρὸ τοῦ στρατοπέδου λαγωῶν εἶναι σύμβολον νίκης. Συγχρόνως ἐκραύγαζεν ὅτι ἔρχεται ὁ Κολοκοτρώνης μὲ 10 χιλ. καὶ ὁ Πετρόμπεης μὲ ὅλους τοὺς Μανιάτας. Ἔφθασαν ἐν τῷ μεταξὺ καὶ αἱ προφυλακαὶ τοῦ Κεχαγιάμπεη μὲ τρία κανόνια καὶ ἀπέκλεισαν τὴν ἕνωσιν τοῦ Κολοκοτρώνη μετὰ τῶν πολιορκουμένων, οὗτος δὲ ἵνα μὴ κυκλωθῇ ἀπεσύρθη εἰς τὸ βουνὸν πρὸς βορρᾶν. Τὸ ἀπόγευμα ἡ φάσις τῆς μάχης ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον· ὅλα τὰ πέριξ ὄρη ἐδονοῦντο ἀπὸ τοὺς τυφεκισμοὺς καὶ τοὺς ἤχους τῶν τουρκικῶν κανονίων. Οἱ ἔγκλειστοι ἔβλεπον προφανῶς ὅτι φυγῆς στάδιον δὲν ὑπῆρχε καὶ ὅτι μόνον ἡ νίκη θὰ τοὺς ἔσωζε. Τὰ κανόνια οὐδεμίαν ζημίαν ἐπέφερον εἰς τὰ ὀχυρώματα. Ὅταν ἐπῆλθεν ἡ νύξ, οἱ Τοῦρκοι ἐνόμιζον ὅτι θὰ φύγουν ἐπωφελούμενοι τοῦ σκότους οἱ Ἕλληνες, ἐκεῖνοι δὲ ἐπίστευον ὅτι θὰ φύγουν οἱ Τοῦρκοι καὶ οὕτως ἔμειναν ἀμφότεροι εἰς τὰς θέσεις των. Καθ' ὅλην τὴν νύκτα ἤρχοντο στρατιῶται ἐκ τῶν πέριξ στρατοπέδων καὶ ἡ μάχη ἐξηκολούθει.

Ὁ Κολοκοτρώνης διέταξε τὸν Πλαπούταν καὶ ἐπέπεσε διὰ νυκτὸς κατὰ ὀχυρώματος Τουρκικοῦ, κατάπληκτοι δὲ οἱ Τοῦρκοι τὸ ἐγκατέλειψαν ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον, τότε δὲ οἱ Ἕλληνες εἰσήγαγον εἰς τὰ ὀχυρώματα τροφάς. Εἰσελθὼν δὲ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κολοκοτρώνης εἰς τὰ ὀχυρώματα διένειμε πολεμεφόδια καὶ ἐνίσχυσε τὸ ἠθικὸν τῶν ἐγκλείστων, ὑποσχόμενος ἀσφαλῆ κατὰ τὴν ἐπομένην τὴν νίκην. Πεποιθότες δὲ οὗτοι εἰς τὰς δυνάμεις των, δὲν ἐδέχθησαν ἐνίσχυσιν τῶν ὀχυρωμάτων εἰς ἄνδρας. Τὸ μεσονύκτιον ἦλθον εἰς βοήθειαν 600 ἀπὸ τὸ στρατόπεδον τῶν Βερβαίνων καὶ πυροβολοῦντες ἐπτόησαν πλειότερον τοὺς πολιορκητάς· ἦσαν δὲ ἀρχηγοὶ τῶν ἐλθόντων ὁ *Κονδάκης*, ὁ *Βαρβιτσιώτης*, ὁ *Γιατράκος*, ὁ *Ἀντώνιος Μαυρομιχάλης*, ὁ *Κουμουτσιώτης* κλ., ἐπέστρεφον δὲ τὴν νύκτα ἐκ Ναυπλίου καὶ ὁ Νικηταρᾶς μετὰ τοῦ Γενναίου φέροντες 123 φορτώματα μολύβδου· ὅταν δὲ ἔφθασαν εἰς τὰ Βέρβαινα ἐπροχώρησαν κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὸ Βαλτέτσι μετὰ Τσακώνων ἐν συνόλῳ 700. Ἀκούσαντες οἱ πολιορκηταὶ τὰς πάντοθεν ὁμοβροντίας δι' ὅλης τῆς νυκτὸς καὶ φοβούμενοι μήπως πολιορκηθῶσιν αὐτοί, ἅμα τῇ αὐγῇ τῆς 13 Μαΐου ἐνήργησαν ὁρμητικὴν ἔφοδον κατὰ τῶν ὀχυρωμάτων. Ἀποκρουσθέντες ὅμως ἐντόνως ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς Τρίπολιν. Ὁ Κολοκοτρώνης εὑρίσκετο ἐκείνην τὴν στιγμὴν μετὰ τοῦ Κ. Ἀλεξανδροπούλου εἰς τὸ ὀχύρωμα τῶν Στεμνιτσιωτῶν, τρώγων μπογάτσαν, ὅτε αἴφνης βλέπει εἰς τὴν θέσιν τοῦ Κεχαγιάμπεη φουμάδαν, δηλαδὴ αἰφνίδιον καπνὸν ἐκ καείσης πυρίτιδος, ἀμέσως δὲ ἀπὸ τὴν κάτωθέν του θέσιν τοῦ Ρουμπῆ, εἰς ἀπάντησιν ἑτέραν φουμάδαν. Γνωρίζων τὰ πολεμικὰ συνθήματα τῶν Ἀλβανῶν καὶ Τούρκων τῆς Πελοποννήσου ἐννόησεν εὐθὺς ὅτι ἀπεφασίζετο ἡ φυγή, ὁρμήσας δὲ ἀκάθεκτος ἐφώναξε πρὸς τοὺς Ἕλληνας νὰ εἶναι ἕτοιμοι πρὸς δίωξιν, διότι οἱ Τοῦρκοι θὰ φύγουν. «Ὁ τόπος ἐβούϊζε ἀπὸ τὰς κραυγάς του». Τῷ ὄντι ἀρξαμένου τοῦ Ρουμπῆ, τοῦ Μαραμπούτη καὶ τοῦ Ἀλιόμπεη, ἡ φυγὴ ἔγινε γενική, μεταβληθεῖσα μετ' ὀλίγον εἰς ἄτακτον τροπὴν πρὸς τὴν ὁδὸν Τριπόλεως. Οἱ Ἕλληνες ἐκ τῶν ὀχυρωμάτων καὶ τῶν πέριξ ὑψωμάτων ἐξελθόντες ἐπετέθησαν καὶ τοὺς ἠκολούθησαν πυροβολοῦντες καὶ λογχίζοντες.

Πλεῖστοι Τοῦρκοι ἵνα σωθῶσιν ἐπενόησαν τὸ τέχνασμα νὰ πετῶσι τὰ ὅπλα των, τὰ ὁποῖα ἥρπαζον οἱ Ἕλληνες καὶ ἀπησχολοῦντο ἀνακόπτοντες τὸν δρόμον των καὶ διὰ τοῦτο καὶ διὰ νὰ σκυλεύσωσι τοὺς νεκρούς, οἵτινες ἐκάλυπτον τὸν δρόμον. Κατά τινας ἱστορικούς, ἂν δὲν καθυστέρουν διὰ τὴν λαφυραγωγίαν καὶ ἔφθανον ἐνωρίτερον καὶ οἱ 1200 Καλαβρυτινοὶ ἐκ Λεβιδίου, ἐπρόφθανε δὲ νὰ μετάσχῃ καὶ ὁ Νικηταρᾶς μετὰ τῶν ὀκτακοσίων του, οἱ Τοῦρκοι δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς Τρίπολιν περικυκλούμενοι καὶ κατακοπτόμενοι εἰς τὴν πεδιάδα. Κατ' ἄλλους ἡ ἀνακοπὴ τοῦ δρόμου ἐγένετο διαταγῇ τοῦ Κολοκοτρώνη, ὅστις γνωρίζων ὅτι 3500 Τοῦρκοι ἱππεῖς εὑρίσκοντο εἰς τὸ Φραγκόβρυσον ἐφοβήθη μήπως αὐτῶν ἐπερχομένων δειλιάσωσιν οἱ Ἕλληνες καὶ διαλυθῶσιν. Ἐφώναξε λοιπὸν κατὰ Σπηλιάδην «Ἕλληνες! Φθάνει τόσον διὰ σήμερον. Ἀφήσετε νὰ σκοτώσωμεν ἀπὸ αὐτοὺς καὶ εἰς ἄλλην μάχην».

Θρῆνος μέγας ἠκολούθησεν ἐν Τριπόλει τῶν χανουμισσῶν κλαιουσῶν τοὺς συζύγους καὶ οἰκείους των. Ὁ ἀριθμὸς τῶν φονευθέντων, κατὰ τὸν γραμματέα τοῦ διερμηνέως Σκαλίδην, μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ ἔγκλειστον ἐν Τριπόλει, ἀνῆλθε κατὰ τὴν γενομένην τὴν ἐπιοῦσαν μέτρησιν εἰς 511 φονευθέντας καὶ 635 πληγωμένους, ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι ἀπέθανον καὶ διὰ τοῦτο διεδόθη ὅτι αἱ σφαῖραι τῶν Ἑλλήνων ἦσαν δηλητηριασμέναι ἀπὸ τὴν πυρίτιδα, ἐνῷ ἡ ἰδική των κατασκευασθεῖσα ὑπὸ ὁμήρων Δημητσανιτῶν «δὲν ἔκοβε». Πάντως αἱ ἀπώλειαι τῶν Ἑλλήνων, λόγῳ τῶν τελείων ὀχυρωμάτων, ὑπῆρξαν ἀσήμαντοι, τεσσάρων ἢ πέντε φονευθέντων καὶ δέκα περίπου πληγωθέντων.

Ἡ μάχη, διαρκέσασα νικηφόρως ἐπὶ 23 ὥρας, ἐπαγίωσε τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἐκράτυνε τὸ ἠθικὸν τῶν Ἑλλήνων, εἰς χεῖρας τῶν ὁποίων ἔπεσαν 1 χιλ. ὅπλα, ὀκτὼ τουρκικαὶ σημαῖαι καὶ ἐν πρ[illegible]

Digitized by Google

ιόλον. "Αν ἐνικώμεθα, λέγει ὁ Κολοκοτρώνης, ἐν ἦτο πλέον δυνατὸν νὰ κάμωμεν στρατόπεδον. ιὰ τοῦτο συνίστα εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν «νὰ δοξο- ογῇ τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς αἰῶνας αἰώνων, ἕως οὗ τέκει τὸ ἔθνος, διότι ἦτο ἡ αἰτία τῆς ἐλευθερίας τῆς ατρίδος».

Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

— **Βαλτετσίου, τέως δῆμος**. Εἷς ἐκ τῶν πρὸ τῆς φαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' ἀπαρτιζόντων τὴν παρχίαν Μαντινείας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας 10 δή- ιων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Ἀλύκας, Ἀραχαμιτῶν, Ἀσέας* (τέως *Κανδρέβας), Βαλτετσίου, Δωρίζης, Κεραστορίου, Κουτσομπουχίου, Μάναρης, Μαυρογιάννη* καὶ *Παπαρίου*.

Δ. Ε. Μ.

βαλτζῆς, ἢ *μπαλτζῆς* (ὁ)· δημοτ., ὁ μελισσοκόμος ἢ μελισσουργός, ὁ παραγωγὸς μέλιτος, ὁ ἄλλως λε- όμενος *μελᾶς*. Ὁ ὅρος προέρχεται ἀπὸ τὸ τουρ- ικὸν *μπάλ* (=μέλι) καὶ χρησιμοποιεῖται κυρίως ἰς τὴν Θράκην καὶ Μακεδονίαν.

Κ. Φ.

Βαλτζίκιον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μυτιλήνης τοῦ νομοῦ Λέσβου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 524.

Δ. Ε. Μ.

— **Βαλτζίκιον** (βουλγ. *Μπαλτσίκ*) *[Γεωγρ.]*. Κωμό- πολις βουλγαρικὴ κατὰ τὸν Εὔξεινον Πόντον, ἀνή- κουσα νῦν εἰς τὴν Ρουμανίαν. Κεῖται πρὸς Δ. τῆς Καβάρνας, παρὰ τὴν ἀρχαίαν Διονυσούπολιν καὶ ἔχει περὶ τὰς 4 χιλ. κατοίκων.

Ι. Σ.

Βαλτια (Baltia) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Οὕτω καλεῖται ὑπὸ τοῦ Πλινίου ἡ *Σκανδιναυία*, θεωρουμένη ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ὡς νῆσος. Ἐκ τῆς ὀνομασίας ταύτης ὠνόμασε πρῶτος ὁ Ἄνταμ φὸν Μπρέμεν τὴν *Βαλ- τικὴν θάλασσαν*. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τῆς λέξεως *μπέλτ* (=πορθμός).

Ι. Σ. Σ.

Βαλτική. Ὁ *Σαρματικὸς ὠκεανὸς* τοῦ Μαρκι- οῦ τοῦ Ἡρακλεώτου, τὰ *Pelagus Scythicum, Si- nus Suevicus, Sinus Codanusus* τῶν Λατίνων γεω- γράφων. Ἡ Μεσόγειος θάλασσα τῆς Βορείου Εὐ- ρώπης, ἡ ἔχουσα κεντρικὸν μεσημβρινὸν τὸν τῶν 20° ἀνατολικῶς Γρήνουϊτς καὶ ἡ ὁποία κατὰ μὲν τὴν δόξαν τοῦ Μαρκιανοῦ τοῦ Ἡρακλεώτου γεωγράφει τὰς ἀκτὰς *Σαρματίας τῆς Εὐρωπαίας* καὶ τὰς τῆς *Ἀγνώστου Γῆς* («Περίπλους τῆς Ἔξω θαλάσσης» Β, 38 καὶ ἐφεξῆς), τανῦν δὲ ἀκτογραφεῖ ὀκτὼ εὐρωπαϊκὰ κράτη, τὴν *Σουηδίαν*, τὴν *Δανι- μαρκίαν*, τὴν *Γερμανίαν*, τὴν *Πολωνίαν*, τὴν *Λετο- νίαν*, τὴν *Ἐσθονίαν*, τὴν *Φινλανδίαν* καὶ τὴν *Σοβιε- τικὴν Ρωσίαν*. Ὀνομάζουσι δὲ αὐτήν, οἱ μὲν Δα- νοὶ *Osterser*, οἱ δὲ Σουηδοὶ *Osterjö* καὶ οἱ Γερ- μανοὶ *Ostsee*, πασῶν τῶν ὀνομασιῶν τούτων ση- μαινουσῶν «*Ἀνατολικὴ Θάλασσα*».

— [ΝΑΥΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ἁπλουμένη εἰς ἐμβαδὸν 407000 τετραγωνικῶν μέτρων ἡ Βαλτική, ἔχει μῆκος 710 ὡς ἔγγιστα ναυτικῶν μιλλίων, ἀπὸ τοῦ κόλπου τοῦ Δάντσιγ (Danzig) καὶ πρὸς Βορρᾶν, τῆς μεγαλυτέρας στενώσεώς της, 45 μιλλίων, πα- ρουσιαζομένης εἰς τὸν Βοθνικὸν κόλπον, μεταξὺ Βάζα καὶ Οὐμέα. Σχηματίζονται δὲ ἐν τῇ Βαλ- τικῇ: ὁ *Βοθνικὸς κόλπος* (golfe de Botnie) εἰσ- δύων ἐπὶ 360 μίλ. βορείως τῆς συστάδος τῶν νή- σων Ἀλὰνδ (Aland), ὁ *Φινλανδικὸς κόλπος* (golfe de Finland), *Φιννικὸς* κατὰ τὰς παλαιὰς γεωγρα- φίας, εἰσδύων ἐπὶ 240 μίλ. πρὸς ἀνατολάς, ὁ κόλ- πος τῆς *Ρίγας* (Riga) ἀποβλέπων πρὸς Σκίρωνα καὶ προκαλυπτόμενος ὑπὸ τῶν νήσων *Ντάγκοε* (Dagoe) καὶ *Ὄεζελ* (Oesel)· ἐπίσης σχηματίζονται καὶ τρεῖς δίαυλοι ἐπίσημοι, *Βέλται* (Beltes) ὀνομαζόμενοι: ὁ *Μέγας Βέλτης*, ὁ *Μικρὸς Βέλτης*, ὡς καὶ ὁ *Σοῦν- δος* (Sund), οἵτινες, διεισδύοντες διὰ τῶν Δανικῶν νήσων, ἐπικοινωνοῦν τὴν Βαλτικὴν πρὸς τὴν Βό- ρειον θάλασσαν, μέσῳ τῶν μεταξὺ τῶν χερσονή- σων τῆς Γιουτλάνδης (Jutland) καὶ τῆς Σκανδι- ναυίας τρικυμιωδεστάτων διέκπλων *Καττεγάτη* (Cat- egat) καὶ *Σκαγεράκη* (Scagerac). Ἄλλαι ἐπίσημοι ἐν τῇ Βαλτικῇ νῆσοι εἶναι ἡ *Ρούγκεν* (Rugen) προσκειμένη ταῖς ἀκταῖς τῆς Πομερανίας, ἡ *Μπόρν- χολμ* (Bornholm, Δανική) ἡ *Ὄλανδ* (Holand) καὶ *Γκότλανδ* (Gotland, Σουηδικαί), αἱ προμνησθεῖσαι *Ντάγκοε* καὶ *Ὄεζελ* (Ἐσθονικαί), ἡ συστὰς *Ἀλὰνδ* (Φινλανδική) εἰς τὸ στόμιον τοῦ Βοθνικοῦ κολπου καὶ ἡ συστὰς τῶν *Κβάρκων* (Kvarken, Σουηδικὴ πρὸς δυσμάς, Φινλανδικὴ πρὸς ἀνατολάς), κατα- μεσῆς αὐτοῦ.

Αἱ ἀκταὶ τῆς Βαλτικῆς εἶναι, γενικῶς, κατὰ τὸ νότιον αὐτῆς μέρος χθαμαλαὶ καὶ ἀμμώδεις, εἰς τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς Γερμανίας πολυσχιδεῖς εἰς ὅρμους μεγάλους καὶ *φιὸρδ* κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἀπόκρημνοι, ἀλλὰ καὶ σχηματίζουσαι λιμνοθα- λάσσας. Παραλλάσσει ἡ μορφολογία τῶν ἀκτῶν τοῦ Φινλανδικοῦ καὶ τοῦ Βοθνικοῦ κόλπου, αἵτι- νες παρουσιάζονται βραχώδεις· τὸ ὕψος των ὅμως δὲν ὑπερβαίνει τὰ 20 μέτρα, δι' ὃ καὶ χαρακτη- ρίζονται αὗται διὰ τοῦ σουηδικοῦ ὅρου *Σκάαρς* (Skärs). Τοιαῦτα δὲ Skärs εἶναι καὶ αἱ βραχο- νησῖδες αἵτινες μυρμηκιῶσι πρὸ τοῦ λιμένος τῆς σουηδικῆς πρωτευούσης, τῆς Στοκχόλμης καὶ αἵ- τινες ὀνομάζονται *Στοκχόλμ-Σκααργκάρντ* (Stoc- kholm Scärgard).

Σχηματίζονται δὲ μεταξὺ αὐτῶν πολυάριθμα ... σον καὶ πολυδαίδαλα στενά, εἰς ὧν τὰς ἀκτὰς εἶναι ἐγκατεσπαρμένοι ἐν ἀφθονίᾳ σκόπελοι καὶ ἕρκη· παρὰ τὸ ὅτι δὲ ὁ διάπλους τῶν στενῶν τούτων, χάρις εἰς τὸν ὑπερτέλειον φωτισμόν των δι' αὐτομάτων φάρων καὶ φωτοβόλων σημαντή- ρων, καὶ τὴν δι' ἡμερινὸν πλοῦν ἀρτίαν δι' ἀλεω- ρίων ἐπισήμανσίν των, εἶναι ἀπολύτως ἀσφαλής, πλοῖον ξένον ὅπερ θὰ ἤθελε νὰ διαπλεύσῃ αὐτὰ ἄνευ πλοηγοῦ, θὰ διέπραττεν ἀφροσύνην. Γενικῶς, αἱ δυτικαὶ ἀκταὶ τοῦ Βοθνικοῦ κόλπου εἶναι ὑψη- λότεραι καὶ ὀρεινότεραι τῶν ἀνατολικῶν αἵτινες εἶναι χθαμαλαί, ὁμαλαὶ καὶ ὁμοιόμορφοι· τέλος ἡ νοτία σουηδικὴ ἀκτὴ εἶναι γενικῶς ὁμαλὴ καὶ οὐχὶ βραχώδης. Παρετηρήθη ὡσαύτως ὅτι αἱ σουηδικαὶ ἀκταὶ βορείως τοῦ Καλμὰρ (Kalmar) καθὼς καὶ αἱ φινλανδικαὶ καὶ αἱ γερμανικαὶ ὑφί- στανται ἀκόμη βραδεῖαν ἀνίζησιν (ἔξαρσιν), ἕνεκα τῆς ὁποίας ἀνυψοῦνται βραδύτατα, ἐνῷ, ἀντιθέτως καὶ οἱονεὶ μετέχουσαι τῆς ζυγοειδοῦς ταύτης ταλαν- τώσεως, αἱ νότιαι σουηδικαὶ ἀκταὶ ὑφίστανται ὑφίζη- σιν. Φθάνουν μάλιστα οἱ γεωλόγοι εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι κάποτε, εἰς ἀπώτατα μεμακρυσμένην ἐποχήν, ἡ Βαλτικὴ ἐπεκοινώνει, διὰ τοῦ νῦν Β. μυχοῦ της πρὸς τὴν *Λευκὴν θάλασσαν*· ἐπίσης, ὅτι, ἐν τῇ παρελεύσει τῶν αἰώνων, τὰ ὕδατα τοῦ Βοθνικοῦ κόλπου ἐρχό- μενα πρὸς νότον λόγῳ τῆς κινήσεως ταύτης τῶν γαιῶν, θὰ καταντήσουν νὰ μεταβάλουν τὸν Βοθνι- κὸν κόλπον εἰς δύο λίμνας πελωρίας, ἀποφρασ- σομένων τῶν δύο στενοτήτων τοῦ κόλπου, αἵτι- νες τανῦν παρουσιάζονται ἑκατέρωθεν τῶν συστά- δων τῶν νήσων Ἀλὰντ καὶ τῶν νήσων Κβάρκεν, ὅπου αἱ δύο τανῦν τοῦ Βοθνικοῦ κόλπου στενώ- σεις· τέλος νομίζουν, ὅτι κάποτε αἱ δανιμαρκικαὶ νῆσοι ἦσαν ἡνωμέναι εἰς μίαν ξηρὰν μετὰ τῆς χερσονήσου τῆς Γιουτλάνδης καὶ τοῦ Σλέβιγγ Ὁλστάϊν, καὶ ὅτι αἱ ἀπὸ τοῦ Κατεγάτη, καθὼς καὶ αἱ ἀπὸ τοῦ κόλπου τοῦ Δάντσιγ, ἐπιφοραὶ τρικυμιῶν διέβρωσαν, ἐναλλασσόμεναι, τὰ ἀσθενῆ μέρη τῶν γαιῶν καὶ ἀπεχώρισαν σὺν τῷ χρόνῳ τὰς δανιμαρκικὰς νήσους ἀπὸ τῆς ἠπείρου, σχη- ματισθέντων κατὰ τὰς διευθύνσεις τῶν διαβρώ- σεων τοῦ Σούνδου τῶν Βελτῶν καὶ τῶν, μεταξὺ τῶν συγχρόνων νήσων, διαύλων καὶ στενῶν, πάν- των ὄντων σχετικῶς ἀβαθῶν διὰ τοῦτο.

Τὰ *βάθη* ἐν τῇ Βαλτικῇ σπανίως ἐξικνοῦνται εἰς 100 ὀργυιάς, τοῦ μεγίστου τούτου βάθους βο- ρείως καὶ ἀνατολικῶς τῆς νήσου Γκότλανδ. Ἐξαί- ρεσιν ἀποτελεῖ ὑφαλόφρεαρ παρατηρηθὲν εἰς πλά- τος 58° 42' Β καὶ μῆκος 18° 23' Α, ἀνατολικῶς τοῦ Λάντσορτ 17 μίλλια, ὅπου ἐμετρήθη βόλισμα 240 ὀργυιῶν. Τὰ ἐλάχιστα βολίσματα ἅτινα παρε- τηρήθησαν ἐν τοῖς *ἀμφιγείοις* τῆς Βαλτικῆς εἶναι: 7 ὀργυιαὶ ἐν τῷ Μεγάλῳ Βέλτῃ, 6 ὀργυιαὶ ἐν τῷ Μικρῷ Βέλτῃ, τῷ καὶ μᾶλλον εὐπροσπελάστῳ διὰ τὸ μεῖζον τοῦ εὔρους του, τοῦ Σούνδου μὴ ὄντος πλοΐμου διὰ πλοῖα βυθίσματος μείζονος τῶν 23 ποδῶν.

Ἡ *ἁλμύρα* τῶν ὑδάτων τῆς Βαλτικῆς παρουσιά- ζεται πολὺ ἠλαττωμένη ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν τῆς βορείου θαλάσσης καὶ δὴ ἐν τῷ Βοθνικῷ κόλπῳ καὶ τῷ Φινλανδικῷ, εἰς οὓς τὸ ὕδωρ εἶναι σχεδὸν γλυκὺ καὶ δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς πόσιν τὸ θέρος, ὁπότε οἱ μεγάλοι ποταμοὶ ἐκβάλλουσιν ἀφθόνως. Παρατηρεῖται δὲ μεγάλη διαφορὰ με- ταξὺ τῆς ἁλμύρας κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν καὶ τῆς κατὰ βάθος τοιαύτης· ἐπὶ παραδείγματι, ἀνατολι- κῶς τῆς Στοκχόλμης, ὅπου ἡ ἁλμύρα κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Βαλτικῆς εὑρέθη ἴση πρὸς 0,59 % ἀντὶ τῆς εἰς βάθος 120 ὀργυιῶν τοιαύτης εὑρε- θείσης ἴσης πρὸς 0,72 %. Ἡ ἁλμύρα δὲ τοῦ Βο- θνικοῦ κόλπου παρουσιάζεται συχνότατα κατωτέρα τοῦ 0,10 %.

Αἱ *παλίρροιαι* ἐν τῇ Βαλτικῇ εἶναι ἀσθενεῖς· ἐν τούτοις ὅμως, ἐξ αἰτίας μεγάλων διαφορῶν βαρο- μετρικῶν πιέσεων, ἐκδηλοῦνται εἴς τινα σημεῖα ἀποσταθμίσεις ἑνὸς περίπου μέτρου· δύναται δὲ τοῦτο νὰ παρατηρηθῇ εἰς πᾶσαν ἐποχήν, ἰδίᾳ ὅμως τὸ φθινόπωρον ὑπὸ καιρὸν βαρέως νεφε- λώδη καὶ ἀπειλοῦντα βροχήν. Ἀλλὰ καὶ ἄνεμος ἐπὶ μακρὸν πνέων ἀπὸ σταθερᾶς διευθύνσεως προ- καλεῖ ὕψωσιν τῆς στάθμης τῆς θαλάσσης εἰς τὴν ἀκτήν, πρὸς ἣν ὁ ἄνεμος φεύγει καὶ ταπείνωσιν τῆς στάθμης εἰς τὴν ἀκτὴν ἐξ ἧς ὁ ἄνεμος πνέει. Τὰ ἀπότοκα τῶν ἐπικρατούντων ἀνέμων ρεύματα ἀκολουθοῦσι τὴν ἀκτογραμμὴν μὲ ταχύτητα δυ- ναμένην νὰ φθάσῃ τὰ 3 ἕως 4 μίλλια ὡριαίως· πελαγίως ὅμως ἡ ταχύτης των καθίσταται ὀλιγώ- τερον αἰσθητή, 1—2 μιλ. περίπου καθ' ὥραν.

Οἱ *πάγοι* ἐμποδίζουσι τὴν ναυσιπλοΐαν ἐν τῇ Βαλτικῇ, κλείοντες τοὺς λιμένας, ἰδίως εἰς τὸν Βο- θνικὸν κόλπον καὶ τὸν Φινλανδικόν, ὧν ἡ ἐπιφά- νεια πήγνυται σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου. Ἐξαρτᾶται δὲ ἡ διάρκεια τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς ναυτιλίας ἀπὸ τὴν δριμύτητα τοῦ χειμῶνος, ποικίλλουσα κατὰ κα- νόνα· συνήθως ὅμως ἡ πῆξις ἄρχεται ἐκδηλουμένη κατὰ Δεκέμβριον, ἡ δὲ τῆξις κατ' Ἀπρίλιον ἢ Μάϊον, πλὴν ἐν τῷ Βοθνικῷ κόλπῳ καὶ δὴ εἰς τὸν βόρειον αὐτοῦ μυχόν, ἐν ᾧ ἡ διατήρησις τῶν πάγων παρατείνεται καὶ μέχρι τῶν μέσων Ἰου- νίου ἐνίοτε. Γενικῶς οἱ ἐν τῷ Φινλανδικῷ κόλπῳ λιμένες εὑρίσκονται, ἀπὸ ἀπόψεως πήξεως ἢ πα- γολυσίας, ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας ὑφ' ἃς καὶ οἱ τὸ αὐτὸ γεωγραφικὸν πλάτος ἔχοντες σουηδικοὶ λιμένες (βλ. ἀγγλικὸν χάρτην 330: Ice chart of the Baltic sea). Εἰς τὴν περὶ τὴν Στοκχόλμην θάλασσαν, τὰ πλοῖα παραβιάζουν ἄνευ δυσκολίας τὸν ἐπίπαγόν της, παύει δὲ ἡ συγκοινωνία με- ταξὺ τῆς πόλεως ταύτης καὶ τῆς Χανγκοὲ (Hangö). Αἱ πυρσωρίδες (κοιν. *καραβοφάναρα*) καὶ οἱ φω- τοβόλοι σημαντῆρες ἀποσύρονται ἐνίοτε ἅμα ὡς ἡ πῆξις ἄρχεται ἐκδηλουμένη· πάντως, ἐνδεχομέ- νως μὲν οἱ φάροι, τακτικῶς δὲ οἱ ραδιοτηλεγρα- φικοὶ σταθμοὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Βαλτικῆς ἐκπέμ- πουσιν εἰδήσεις σχετικὰς πρὸς τὴν κατάστασιν τῆς πήξεως ἢ τῆς παγολυσίας.

Οἱ *ἄνεμοι* κατὰ μὲν τὸ θέρος εἶναι πολὺ καὶ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀσταθεῖς, συχνότατα παρα- τηρουμένων ἀνέμων *ἄπω-πνεόντων* ἀπὸ διαφόρων διευθύνσεων συγχρόνως· κατὰ τὴν ἄνοιξιν ἢ τὰς ἀπαρχὰς τοῦ θέρους ἐπικρατοῦν ἄνεμοι ἀπὸ βορρᾶ ἢ ἀνατολῶν, τὸ δὲ φθινόπωρον ἀπὸ δυσμῶν ἀλλὰ καὶ ἀπὸ λιβός. Ἄριστον μέσον προγνώσεως τῶν ἐν τῇ Βαλτικῇ ἀνέμων ἀποτελεῖ τὸ βαρόμετρον: τῶν μὲν ΒΑ ἀνέμων προηγοῦνται ἐξάρσεις, τῶν δὲ ΝΔ πτώσεις.

Αἱ *ὁμίχλαι* εἶναι συχνόταται ἐν τῇ Βαλτικῇ κατὰ Μάϊον, Ἰούλιον, Σεπτέμβριον καὶ Ὀκτώβριον.

Ἡ *θερμοκρασία*, ἡ σχετικῶς ὑψωμένη εἰς τὴν θερμὴν ζώνην τοῦ Ὠκεανοῦ εἰς τὴν Βόρειον θά- λασσαν, διαχέεται καὶ ὑπὲρ τὴν Βαλτικήν. Οὕτω, ἡ μέση θερμοκρασία εἰς τὸν βόρειον μυχὸν τοῦ Βοθνικοῦ κόλπου δὲν κατέρχεται τῶν —10°. Κατὰ τὸ θέρο ἡ μέση τιμὴ τῶν θερινῶν μεγίστων εἶ- ναι +17°, ἕως τὰς νοτίας καὶ ἀνατολικὰς τῆς Βαλτικῆς ἀκτάς, ἡ δὲ μέση τιμὴ τῶν θερινῶν ἐλαχίστων κατὰ τὸν βόρειον μυχὸν τοῦ Βοθνικοῦ κόλπου εἶναι +14° καὶ συνεπῶς αἱ, μεταξὺ τῶν ἄκρων μέσων τιμῶν τῶν θερμοκρασιῶν, διακυμάν- σεις δὲν ὑπερβαίνουν εἰς τὴν θάλασσαν ταύτην τοὺς 3° κατὰ τὴν θερινὴν περίοδον· τὸν χειμῶνα ὅμως, αἱ τοιαῦται διακυμάνσεις φθάνουσι τοὺς 11°.

Ἡ *μαγνητικὴ ἀπόκλισις* ἐν τῇ Βαλτικῇ εἶναι, τό γε νῦν ἔχον (1928), σχεδὸν μηδενικὴ καὶ αἱ καμπύλαι τῆς ἴσης ἀποκλίσεως σχεδὸν παράλλη- λοι πρὸς τοὺς μεσημβρινούς· τοῦτο ὅμως εἶναι πρόσκαιρον, διότι ἡ ἐκεῖ ἐτησία μεταβολὴ τῆς ἀποκλίσεως εἶναι περίπου 9—10 πρώτων λεπτῶν μοίρας.

Αἱ *μαγνητικαὶ ἀνωμαλίαι* δὲν εἶναι σπάνιαι εἰς τὴν Βαλτικήν, εἰς ἣν ἐξηκριβώθησαν 22 πεδία τοιούτων μαγνητικῶν διαταράξεων, παρεκκλινου- σῶν ἀνωμάλως τὰς μαγνητικὰς τῶν ἀνεμολογίων βελόνας. Αἱ αἰσθητότεραι δὲ τούτων, αἱ καὶ τὴν ναυτιλίαν ἐνδιαφέρουσαι, ὑφίστανται περὶ τὴν νῆ- σον Μπόρνχολμ, εἰς τὸν μεταξὺ τῆς νήσου Ὄλανδ καὶ τῆς σουηδικῆς ἀκτῆς τοῦ Καλμὰρ δίαυλον, νοτίως τῆς νήσου Γκότλανδ, πελαγίως εἰς πλάτος 56° Β καὶ μῆκος 18° ½ Ἀν. καὶ εἰς τὰς ἔξωθεν τοῦ Ρεβὲλ (Revel) νήσους Ναργκοὲν (Narguen). Ἐξαι- ρέσει ὅμως τῆς περὶ τὴν νῆσον Γκότλανδ μαγνη- τικῆς ἀνωμαλίας, διαταρασσούσης τὴν κανονικὴν μαγνητικὴν ἀπόκλισιν κατὰ 6° μοίρας, δὲν ἔχει ἐξακριβωθῆ ἡ διατάραξις τῆς ἀποκλίσεως ὡς πρὸς τὰ ἄλλα τοιαῦτα πεδία.

ΠΟΛΕΙΣ ΚΑΙ ΛΙΜΕΝΕΣ ΕΝ ΤΗ ΒΑΛΤΙΚΗ. Ὡς πρὸς τὰ κράτη, τὰς πρωτευούσας κρατῶν καὶ τοὺς ἐπισημοτέρους λιμένας τῆς Βαλτικῆς, παρατη- ροῦμεν ὅτι εἰς τὴν θάλασσαν ταύτην, ἥτις βρέ- χει τὰ παράλια τῶν ὀκτὼ προμνησθέντων κρα- τῶν, εὑρίσκονται πέντε πρωτεύουσαι κρατῶν πα- ράλιοι: ἡ *Κοπεγχάγη* (Δανίας), ἡ *Στοκχόλμη* (Σουη- δίας), ἡ *Ἑλσιγκφορς* (Φινλανδίας), τὸ *Ρεβὲλ* (Ἐσθο- νίας) καὶ ἡ *Ρίγα* (Λεττονίας)· ἐπίσης ἡ ἐλευθέρα πόλις τοῦ *Δάντσιγ* καὶ ἡ διεθνὴς περιοχὴ τοῦ *Μεμέλ*. Οἱ δὲ κυριώτεροι λιμένες τῆς Βαλτικῆς εἶναι:

Ἐν ***Σουηδίᾳ***: *Γκότεμποργκ* (Göetemborg ἐπὶ τοῦ Κατεγάτη), *Χάλμσταδ* (Halmstad ἐπὶ τοῦ Κα- τεγάτη), *Χέλσιγκμπορδ* (Hälsingbord ἐπὶ τοῦ Σούν- δου), *Λαντσκρόνα* (Landskrona ἐπὶ τοῦ Σούνδου), *Μαλμοὲ* (Malmoe ἐπὶ τοῦ Σούνδου κατέναντι τῆς Κοπεγχάγης), *Λίμχαμν* (Limhamn), *Ὕσταδ* (Ystad), *Κάλσχαμ* (Kalsham), *Καρλσκρόνα* (Karlskrona) καὶ αἱ τέσσαρες αὗται ἐπὶ τῆς νοτιωτάτης ἀκτῆς τῆς Σουηδίας, *Καλμὰρ* (Kalmar), *Βίρμπο* (Virbo), *Ὄσ- καρσχαμ* (Oskarsham, καὶ αἱ τρεῖς κατέναντι τῆς νήσου Γκότλανδ), *Γκάμλεμπυ* (Gamleby), *Νίκοεπιγκ* (Nyköping) νοτίως τῆς Στοκχόλμης ἀμφότεραι, *Στοκχόλμη* (Stockholm), *Νόρρτελτζε* (Norrtelge), *Χεντεζοῦντα* (Hedesunda, ἐν τῷ Βοθνικῷ κόλπῳ ὡς καὶ αἱ ἑπόμεναι), *Γκαῖβλε* (Gôvle), *Σέντερχαμ* (Söderham), *Χούντικσβαλ* (Hudiksvall), *Σούνδσβαλ* (Sundswall), *Χέρνοεσανδ* (Hernösand), *Οὐμεὰ* (Umea), *Πιτεὰ Λουλεὰ* (Lulea), *Χαπαράντα* (Haparanda).

Ἐν ***Φινλανδίᾳ***: *Τόρνεα* (Tornea), *Χουλτούλα* (Hul- tula), *Οὐλεαμπόργκ* (Uleamborg), *Μπράχεσταδ* (Bra- hestad), *Χιμάγκο* (Himango), *Γκάμλα* (Gamla), *Χριστίνασταδ* (Christinestad), *Νικολαϊστὰδ* ἢ *Βάζα* (Nikolaistad ἢ Wasa), *Βιονερμποργκ* (Bjonerborg), *Νυστὰδ* (Nystad), *Ἄμποε* (Abö, πᾶσαι αὗται ἐν τῷ Βοθνικῷ κόλπῳ), *Χάγγοε* (Hangö), *Ἑλσιγκφορς* (Helsingfors), *Λοβίζα* (Lovisa), *Φρέντρικσχαμ* (Fred- riksham), *Βίμποργκ* (Viborg), *Οὔσκελα* (Uskela).

Digitized by Google

Ἐν *Ρωσίᾳ*, εἰς ἣν ἀφέθη μικρὸν μέρος παραλίας κατὰ τὸν Α. ΝΑ. μυχὸν τοῦ Φινλανδικοῦ κόλπου μεταξὺ Φινλανδίας καὶ Ἐσθονίας: *Κροστάνδη* (Kronstad), *Λενινγκρὰδ* (τέως *Πετρογρὰδ* καὶ *Πετερσβοῦργ* ἢ *Πετρούπολις* (Leningrad), *Κρασνάγια* (Krasnaja) καὶ *Λιοῦγκα* (Luga).

Ἐν *Ἐσθονίᾳ*: *Νάρβα* (Narva), *Κούντα* (Kunda), *Ρεβὲλ* (Rebel), *Πὸρ Μπαλτὶκ* (Port Baltic), *Χαψὰλ* (Hapsal), *Περνάου* (Pernau).

Ἐν *Λεττονίᾳ*: Μελὲκ (Melek), *Ρίγα* (Riga), *Οὐϊντάου* (Windaw), *Λιμπάου* (Libau). Ἐν *τῇ διεθνεῖ περιοχῇ τοῦ Μεμέλ*: φερώνυμος (Memel) πόλις.

Ἐν *Πολωνίᾳ* (εἰς τὸν σφηνὰ της τὸν διεθνῶς χαρακτηρισθέντα ὡς «Corridor Polonais» (=ἔξοδος τῇ Πολωνίας πρὸς τὴν θάλασσαν): νεοσύστατος στρατιωτικὸς καὶ ἐμπορικὸς λιμὴν ἡ *Γκντίνια* (Odinia).

Ἐν *Γερμανίᾳ*: 1) Ἐν τῇ ἀνατολικῶς τοῦ σφηνὸς τῆς Πολωνίας: *Πιλάου* (Pilau), *Κοένιγκσμπεργ* (Koenigsberg) μεθ' ὅ, δυτικῶς, ἡ ἐλευθέρα πόλις τοῦ *Δάντσιγ* ἢ *Γκντάνσκ* (Danzig ἢ Gdnask)· 2) τῇ δυτικῶς τοῦ σφηνὸς τῆς Πολωνίας ἀκτῇ: *Στολπμοῦνδε* (Stolpmünde), *Γιερσὸφτ* (Jershoft), *Κόλμπεργ* (Kollberg), *Στέττιν* (Stettin), *Σβινεμοῦνδε* (Swinemunde), *Γκρεϊσβὰλδ* (Greiswald), *Στράλσουντ* (Stralsund), *Ροστὸκ* (Rostock), *Βίσμαρ* (Wismar), *Λυβέκκη* (Lubeck), *Κὶλ* (Kiel).

Ἐν *Δανιμαρκίᾳ*: ἡ *Κοπεγχάγη* (Cöpenhavn), *Φρίντερικσχαβν* (Friderikshavn), *Ἄαλμποργκ* (Aalborg ἐπὶ τῆς Γιουτλάνδης), *Ἄαρχους* (Aarhus, ὁμοίως), *Κόρσερ* (Körsoer εἰς τὸ ΝΔ τῆς ν. Σέελανδ), *Ὄδενσε* (Odense εἰς τὴν ν. Φιννίαν), *Ἔλσιγκορ* (Elsingör εἰς τὸ βόρ τῆς νήσου Σέελανδ), *Κόρσοερ* (Korsör, ὁμοίως), *Νύμποργκ* (Nyborg), *Νακσκὸβ* (Nakskov), *Κόλντιγκ* (Kolding), *Ἄσσενς* (Assens), *Σόντερμποργκ* (Sönderborg) καὶ *Σβέντμποργκ* (Svendborg).

Τὰ παράλια σύνορα τῶν ὑπὸ τῆς Βαλτικῆς ἀκτογραφουμένων κρατῶν εἶναι: Μεταξὺ Σουηδίας καὶ Φινλανδίας, ἡ πόλις *Τόρνεα*, ἐν τῷ μυχῷ τοῦ Βοθνικοῦ κόλπου. Μεταξὺ Φινλανδίας καὶ σοβιετικῆς Ρωσίας, τὸ μέσον περίπου τῆς μεταξὺ τῶν λιμένων *Οὔσκελα* καὶ *Κροστάνδης* ἀκτῆς. Μεταξὺ σοβιετικῆς Ρωσίας καὶ Ἐσθονίας, ἡ πόλις *Νάρβα* ἐν τῷ μυχῷ φερωνύμου κόλπου ἐλάσσονος. Μεταξὺ Ἐσθονίας καὶ Λεττονίας, ἡ βορεία περίπου ὄχθη τοῦ ποταμοῦ *Σαλίς*. Ἡ λεττονικὴ παραλία ἐκτείνεται μέχρι *Πολάγκεν*, ὅπόθεν ἄρχεται ἡ διεθνὴς περιοχὴ τοῦ Μεμέλ· κατόπιν ἐπακολουθοῦν αἱ ἀκταὶ τῆς ἀνατολικῆς Πρωσσίας, ἡ περιοχὴ τῆς ἐλευθέρας πόλεως τοῦ Δάντσιγ· ἡ παρεμβολὴ τῆς ἀκτῆς τοῦ σφηνὸς τῆς Πολωνίας, ἐπίσης ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Δάντσιγ, ἀπὸ τοῦ δυτικοῦ κέρατος τοῦ ὁποίου ἐπαναρχίζουν αἱ γερμανικαὶ ἀκταί, ἕως καὶ βορείως τι τοῦ *Κίλ*, ὁπόθεν ἄρχονται αἱ δανικαὶ ἀκταὶ τῆς χερσονήσου τῆς Γιούτλανδ.

ΔΙΩΡΥΓΕΣ ΚΑΙ ΠΟΤΑΜΟΙ. Μεγάλως ἐξυπηρετοῦν τὴν ναυτιλιακὴν καὶ ἐμπορικὴν κίνησιν αἱ διώρυγες καὶ οἱ ποταμοὶ τῆς Βαλτικῆς: Ἡ *διῶρυξ τοῦ Κίλ* ἢ καὶ «Kaiser Wilhelm canal» λεγομένη, μνημειῶδες ἔργον παραδοθὲν τῇ ναυτιλίᾳ τῷ 1895, ἐπικοινωνεῖ τὴν Βόρειον θάλασσαν πρὸς τὴν Βαλτικήν, τοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν ταύτην στομίου της εὑρισκομένου ἐγγὺς τοῦ Χόλτεναου (Holtenau)· ἔχουσα μῆκος 95 χιλιομέτρων καὶ πλόϊμος εἰς πλοῖα βυθίσματος 31 ποδῶν, παρέχει μεγίστην ἐκδούλευσιν εἰς τὴν ναυτιλίαν ἀπαλλασσομένην τῶν τρικυμιῶν τοῦ Σκαγεράκη καὶ τοῦ Καττεγάτη καὶ ἐξοικονομοῦσαν μέγα διάρμα, ὡς πρὸς τὸν διὰ τοῦ Βέλτη διάπλουν. Ἀλλὰ καὶ πλεῖσται ἄλλαι διώρυγες ὑπάρχουσιν ἐν τῇ Βαλτικῇ, ὅπως αἱ τοῦ Στεττίνου καὶ τῆς Λυβέκης καὶ αἱ διὰ μέσου τῶν *σκὰρς* τῆς Στοκχόλμης. Ἰδιαιτέρας μνείας ἄξιον εἶναι καὶ ἡ «*στρατιωτικὴ διῶρυξ τῆς Ρωσίας*», ἥτις, κατὰ μῆκος τῶν φινλανδικῶν ἀκτῶν καὶ διὰ μέσου τῶν ἐκεῖ *σκὰρς* διήκουσα, ἔπαιξε σπουδαιότατον μέρος, ἀπὸ τοῦ 1914 ἕως τοῦ 1918, κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν *Κασπίαν* συνδέεται ἡ Βαλτική, διὰ τῶν ρωσικῶν διωρύγων, τῶν ἐπικοινωνουσῶν τὸν ποταμὸν *Νιέβα* καὶ τὴν λίμνην *Λάδογα* πρὸς τὸν ποταμὸν *Βόλγαν*. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ οἱ γλυκαίνοντες τὰ ὕδατα τῆς Βαλτικῆς μεγάλοι ποταμοί, ὁ *Ὄδερ* (Oder, εἰς τὸν λιμένα Στεττίνου), ὁ *Βιστούλας* (Vistula, εἰς τὸν λιμένα Δάντσιγ) ὁ *Πρέγκελ* (Pregel, εἰς λιμένα Κοένιξμπεργ), ὁ *Νῆμεν* (Niemen, εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ Μεμέλ), ὁ *Οὐϊντάου* (Windaw, εἰς τὸν φερώνυμον λιμένα, οἱ *Ἄα* καὶ *Ντούνα* (Aa καὶ Duna), εἰς τὸν κόλπον τῆς Ρίγας, ἡ *Νιέβα* (Neva, εἰς τὴν Πετρούπολιν ἢ Λενιγκράδ), ὁ *Οὐλε* (Ule, εἰς τὸν λιμένα Οὐλεαμπόργκ) καὶ ὁ *Τορνεὸ* (Torneo, εἰς τὸν φερώνυμον λιμένα τοῦ βορειοτάτου τῆς Βαλτικῆς μυχοῦ) πάντες οὗτοι οἱ μεγάλοι ποταμοὶ βοηθοῦσι καὶ οὗτοι τὴν διὰ τῆς ὑγρᾶς ὁδοῦ ἐμπορικὴν τῆς ἐνδοχώρας ἐξυπηρέτησιν.

ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ. Ἀνθοῦν δὲ εἰς ἐμπόριον οἱ λιμένες τῆς Βαλτικῆς, ἐξάγοντες τὰ πλούσια, τῶν περὶ τὴν θάλασσαν ταύτην κρατῶν προϊόντα, σίδηρον, χάλυβα, ψευδάργυρον, ὑλικὰ δομικῆς χρήσεως, εἴδη χαρτοποιίας, δημητριακά, ζυμαρικά, τὰς περιωνύμους σουηδικὰς σανίδας, δοκούς, βούτυρον καὶ ὅλα τὰ εἴδη ἐξαγωγῆς τῆς Ρωσίας. Περιζήτητον προϊὸν τῶν ἀκτῶν τῆς Βαλτικῆς εἶναι τὸ ἤλεκτρον (κεχλιμπάρι) καὶ τὸ σήπιον (écume de mer).

Ἀλλὰ καὶ ἡ ναυτιλία, ὁ φορεὺς αὐτὸς τοῦ πολιτισμοῦ, ἀκμάζει εἰς τὰ Βαλτικὰ κράτη, ὡς δεικνύουν οἱ κάτωθι ἀριθμοὶ (ὧν οἱ ἐκτὸς παρενθέσεως σημαίνουν ἀριθμὸν πλοίων ἄνω τῶν 100 τόννων, οἱ δὲ ἐντὸς παρενθέσεως τὸ συνολικὸν εἰς τόννους ἐκτόπισμά των) ὑπολογισθέντες διὰ τὸ 1925 ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ *Λόϋδ*: *Γερμανία* 2003 (2,953,671), *Σουηδία* 1405 (1.254,550), *Δανιμαρκία* 764 (1,035,943), *Ρωσία* 397 (338,792), *Φινλανδία* 322 (207,352), *Δάντσιγ* 80 (101,225), *Λεττονία* 69 (46,281), *Ἐσθονία* 108 (45,897), *Πολωνία* 14 (13,800).

Ὡς πρὸς τὰ μέσα ἠλεκτρικῆς ἀνταποκρίσεως ἡ Βαλτικὴ παρέχει διευκολύνσεις οὐδαμῶς ὑστεροῦσας τῶν πάσης ἄλλης θαλάσσης. Τοῦ βυθοῦ της κατάκειται πλουσιώτατον δίκτυον ὑποβρυχίων τηλεγραφικῶν καλωδίων, πάντες δὲ οἱ Βαλτικοὶ λιμένες συνδέονται πρὸς τὸ διεθνὲς τηλεγραφικὸν δίκτυον. Πλεῖστοι ραδιοτηλεγραφικοὶ σταθμοὶ ἐκπέμπουν ὡς σημάνσεις «γενικῆς κλήσεως» εἴτε καθημερινῶς εἰς τὴν θεσπισμένην συμβολικὴν γλῶσσαν καὶ εἰς τακτὰς ὥρας μετεωρολογικὸν δελτίον καὶ πρόγνωσιν καιροῦ, ἀποτόκους παρατηρήσεων τῶν εἰς τὰ Βαλτικὰ Κράτη μετεωρολογικῶν σταθμῶν, εἴτε περιστατικῶς καὶ εἰς φανερὰν γλῶσσαν ἐν περιπτώσει προγνώσεως ἐπικειμένης ἀνωμάλου κακοκαιρίας. Οἱ αὐτοὶ σταθμοὶ δέχονται εἰς βάρος τῶν παραληπτῶν σημάνσεις ἀπὸ διαπλεόντων πλοίων πρὸς περαιτέρω διαβίβασιν εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον, ἢ ἀντιστρόφως, τῆς δαπάνης βαρυνούσης τότε τοὺς ἀποστολεῖς. Ἐπίσης δίδουν καθημερινῶς εἰς «*γενικὴν κλῆσιν*» πᾶσαν ἄλλην εἴδησιν ἐνδιαφέρουσαν τὴν ναυτιλίαν καὶ δὴ ὡς πρὸς ἕρμαια ἐπικίνδυνα δι' αὐτὴν ἢ τοὺς πάγους. Ραδιογωνιομετρικὸς σταθμὸς εὑρίσκεται εἰς Σουηδίαν (Landsort, πλάτος 58° 44′ B, μῆκος 17° 52′ Ἀν.) ἄσχετος δὲ πρὸς τοὺς Σουηδικοὺς τοιούτους Morup, Vinga, καὶ Halö, διδόντας ἀντιστοιχίας ἐνδιαφερούσας τοὺς ἐν τῇ Βορείῳ θαλάσσῃ μᾶλλον.

Σοβαρώτατα *συνεργεῖα* καὶ ἐνδιαφέρουσαι *πρόδοκαι* (*ντὸκς*) εὑρίσκονται πολλαχοῦ τῆς Βαλτικῆς. Σοβαραὶ ἐπισκευαὶ πλοίων δύνανται νὰ ἐκτελεσθῶσιν εἰς *Καρλσκρόνα, Στοκχόλμην, Ἄμποε, Ἑλσιγφορς, Κότκα, Βίμποργκ, Κρονστάνδην, Ρεβέλ, Ρίγα, Δάντσιγ, Κίελον* καὶ *Κοπεγχάγην*.

Ναυτικοὶ Χάρται. Οἱ πρὸς τὴν Βαλτικὴν σχετικοὶ χάρται τοῦ Βρεττανικοῦ Ναυαρχείου, εἶναι οἱ: 259 Baltic Sea, 2842B, Baltic Sea, eastern part, 2842A Baltic sea, western part, 2452 Gulf ot Botnia, 2191 Gulf of Finland, καὶ 274 (στερεογραφικῆς προβολῆς) North Poar chart.

I. ΝΕΛΑΒΙΤΕΚΥ

— [ΙΣΤΟΡΙΑ] Ἡ ἐπὶ τῆς Βαλτικῆς θαλασσοκρατία ἀνῆκεν ἀρχικῶς εἰς τὴν Σουηδίαν, μεγάλην τότε ναυτικὴν δύναμιν μεταξὺ τῶν βορείων κρατῶν. Τοῦτο ὅμως μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὁπότε ἤρχισεν ἐξοντωτικὸς ἀγὼν διὰ τὴν διαμφισβήτησιν τῆς θαλασσοκρατίας ταύτης μεταξὺ Ρωσίας καὶ Σουηδίας ἢ κυριολεκτικώτερον μεταξὺ Πέτρου Ἀλεξίεβιτς τοῦ Μεγάλου καὶ Καρόλου τοῦ ΙΒ', οὗ συνέπεια ὑπῆρξε βραδύτερον (1721) ἡ συνθήκη τοῦ Neustadt, δι' ἧς ἡ Ρωσία ἀπέκτα ὅλην τὴν νοτίαν ἀκτὴν τοῦ Φινλανδικοῦ κόλπου καὶ τοῦ τῆς Ρίγας μετὰ τῶν προσκειμένων νήσων, ὡς καὶ τὴν ἀνατολικὴν Φινλανδίαν μετὰ τοῦ Βίμπεργκ. Περιῆλθεν ὅμως ὁριστικῶς ἡ θαλασσοκρατία τῆς Βαλτικῆς εἰς τὴν Ρωσίαν δυνάμει τῆς συνθήκης τοῦ Φρεντεριχσχὰμ (1809), δι' ἧς ἡ Σουηδία τῇ παρεχώρει ὅλην τὴν Φινλανδικὴν ἀκτὴν τοῦ Βοθνικοῦ κόλπου μέχρι τοῦ Τορνέο, καθὼς καὶ τὰς νήσους Ἀλανδ. Ὁ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ' αἰῶνος ἐπεισελθὼν νέος ἐν τῇ Βαλτικῇ ναυτικὸς συντελεστής, ἡ Γερμανία, ἤρχισεν ἐν σιγῇ διαμφισβητῶν τὴν ἐπὶ τῆς θαλάσσης ταύτης κυριαρχίαν, δι' ἐντόνων ναυτικῶν παρασκευῶν, ἐν τούτοις μόνον κατὰ τὸ 1904 εἰρηνικῶς καὶ τυχαίως ἐπέτυχε, διὰ τοῦ ἀπόπλου τοῦ ρωσικοῦ στόλου εἰς τὴν Ἄπω Ἀνατολὴν κατὰ τόν, ἀτυχοῦς ἐκβάσεως διὰ τὴν Ρωσίαν, Ρωσοϊαπωνικὸν πόλεμον.

Παρείσφρησις ναυτικῶν δυνάμεων ξένου κρά-

Χάρτης τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης.

Digitized by Google

τους ἐν τοῖς ὕδασι τῆς Βαλτικῆς ἔλαβε χώραν λόγῳ τῶν δυσαρέστων, διὰ τὰ ἀγγλικὰ συμφέροντα, συνεπειῶν τῶν καρπῶν τῆς νίκης τῆς Ρωσίας κατὰ τῆς Σουηδίας· ἀγγλικαὶ μοῖραι εἰσέπλευσαν αὐτὴν (1720 - 1721 καὶ 1726) προβᾶσαι εἰς ναυτικὰς ἐπιδείξεις ἐν τῷ Φινλανδικῷ κόλπῳ καὶ πρὸ τοῦ Ρεβέλ, μὴ ἀπολήξασας ὅμως εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν. Ὁ *«ὑπὸ ἔνοπλον οὐδετερότητα συνασπισμὸς»* (ἡ «Ligue de neutralité armée») τῆς Σουηδίας, τῆς Δανίας, τῆς Πρωσίας καὶ τῆς Ρωσίας, πρὸς ἀντίδρασιν κατὰ ἐνδεχομένης ὑπερεκχειλίσεως τῆς Βρεττανικῆς θαλασσοκρατίας ἐν τῇ Βαλτικῇ, ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα (30 Μαρτίου 1801) τὸν εἴσπλουν ἀγγλικῶν δυνάμεων καὶ τὴν προσβολὴν τῆς Κοπεγχάγης (2 Ἀπριλίου 1801) ὑπὸ τῶν στόλων τῶν Χάϊντ Πάρκ καὶ τοῦ Νέλσωνος, τῆς ἐμπολέμου ὅμως καταστάσεως μὴ παραταθείσης πέραν τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1801 λόγῳ τῆς ἐπελθούσης δολοφονίας τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου τοῦ Α'· ὁ βομβαρδισμὸς ὅμως τῆς Κοπεγχάγης καὶ ἡ καταστροφὴ τοῦ ὑπεραμυνομένου τῆς πόλεως στόλου (1807) ἐγένετο ἀφορμὴ νέου Ἀγγλορωσικοῦ πολέμου (1807—1809). Ὁ Δανοαυστριακογερμανικὸς πόλεμος τοῦ 1864 δὲν ἔσχεν ἀπήχησιν ἐν τῇ Βαλτικῇ, τοῦ στόλου τοῦ Τεξετχώφ, τοῦ καταναυμαχήσαντος τοὺς Δανοὺς εἰς Ἑλγολάνδην, μὴ εἰσπλεύσαντος τὴν θάλασσαν ταύτην.

Ἐν ἀνακεφαλαιώσει τὰ σπουδαιότερα τῶν γεγονότων, πολεμικῆς φύσεως εἴτε πολιτικῆς, εἶναι: ἡ θεμελίωσις τῆς Πετρουπόλεως (Πετερσμπούργκα, τανῦν Λενινγκράδ) καὶ ὁ καθορισμὸς αὐτῆς τῷ 1703 ὡς πρωτευούσης τῆς Ρωσικῆς αὐτοκρατορίας· ἡ νίκη τοῦ Hangö-Oudd τῷ 1714· ἡ συνθήκη εἰρήνης τοῦ Neustadt τῷ 1821, ἡ ἵδρυσις τοῦ ναυστάθμου τῆς Κρονστάνδης τῷ 1723· ἡ ναυμαχία τῆς Κοπεγχάγης τῷ 1801· ὁ βομβαρδισμὸς τῆς Κοπεγχάγης τῷ 1807· ἡ συνθήκη εἰρήνης τοῦ Φριντερικσχὰμ τῷ 1809· ἡ μετὰ τὴν μάχην τῆς Σάδοβας (1866), ἑνοποίησις τῶν βαλτικῶν γερμανικῶν κρατῶν εἰς ἑνιαίαν αὐτοκρατορίαν· τὸ ἄνοιγμα τῆς διώρυγος Kaiser Wilhelm canal, τοῦ Κίελ, τῷ 1895· ὁ ἀπόπλους τοῦ ρωσικοῦ στόλου, τῷ 1904, δι' Ἰαπωνίαν· ὁ ἀτυχοῦς ἐκβάσεως διὰ τὴν Γερμανίαν Παγκόσμιος πόλεμος (1914—1918), ἐν συνδυασμῷ δὲ καὶ ἡ Ρωσικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1917, ἅτινα γεγονότα κατέστρεψαν ὁλοκληρωτικῶς σχεδὸν τὰς ναυτικὰς δυνάμεις τῶν, διαμφισβητουσῶν τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῆς Βαλτικῆς, δύο χωρῶν καὶ ἀπεστέρησαν τὴν Ρωσίαν τῶν καρπῶν τῶν ἀγώνων της δύο αἰώνων.

Δυσμενεῖς ἦσαν διὰ τὴν Ρωσίαν αἱ συνθῆκαι, τῷ 1914, κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ πολέμου: καὶ τὸ περιωρισμένον της ναυτικὸν πρόγραμμα δὲν εἶχεν εἰσέτι πραγματοποιηθῆ καὶ ὁ Φινλανδικὸς κόλπος ἦτο ἀνοικτὸς εἰς ἐνδεχομένην ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν προσβολὴν τοῦ γερμανικοῦ στόλου, δυναμένου ταχύτατα νὰ συγκεντρωθῇ εἰς τὴν Βαλτικὴν χάρις εἰς τὴν διώρυγα τοῦ Κίελ· ἐπὶ τῷ προβλέψει τοῦ πιθανοῦ τοιαύτης τινὸς ἐπιθέσεως, εἶχε τὸ ρωσικὸν ναυτικὸν ἀγκυροβολήσει σειρὰς τινας ναρκῶν αὐτοματοηλεκτρικῶν πρὸ τοῦ στομίου τοῦ Φινλανδικοῦ κόλπου ΝΔ τοῦ Ἔλσινγκφορς· εἰς μίαν τούτων προσκροῦσαν (27 Αὐγούστου) τὸ γερμανικὸν ἐλαφρὸν καταδρομικὸν Magdemburg κατέστη ἐφεξῆς ἄχρηστον. Ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ πολέμου ἡ Ρωσία ἐνίσχυσε τὴν μόνιμον ὑποβρύχιον ἄμυναν τοῦ Φινλανδικοῦ κόλπου, ἀλλὰ καὶ τὴν δι' ἰσχυρῶν πυροβολείων δραστικῶς καλυπτόντων τὰ πεδία τῶν ναρκῶν, λαβοῦσα ἀνάλογα μέτρα καὶ εἰς τὸν κόλπον τῆς Ρίγας. Εἶχε δὲ τότε ἕτοιμα πρὸς μάχην ἡ Ρωσία ἐν τῇ Βαλτικῇ 4 δρέδνωτς, 2 προδρέδνωτς, δύο νεωστὶ ἀνακαινισμένα παλαιότερα θωρηκτά, 9 εὔδρομα, 64 ἀντιτορπιλλικὰ καὶ τορπιλλικὰ καὶ 38 ὑποβρύχια, ἐνῷ ἦσαν ὑπὸ ἀποπεράτωσιν εἰς τὰ ναυπηγεῖα τοῦ Ρεβὲλ καὶ τῆς Πετρουπόλεως, 4 εὔδρομα δρέδνωτς τῶν 32,000 τόννων, τέσσαρα εὔδρομα τῶν 7,500 τόννων, 20 ἀντιτορπιλλικὰ ὠκεανοῦ καὶ ἰσάριθμα ὑποβρύχια· ταυτοχρόνως 40 βυθοκόροι εἰργάζοντο νυχθημερὸν πρὸς ἐκβάθυνσιν μέχρι 40 ποδῶν τῆς προμνησθείσης πολεμικῆς διώρυγος τῆς διαμέσου τῶν *σκάρς* τῆς Φινλανδίας. Αἱ μοῖραι τῶν ἀντιτορπιλλικῶν καὶ τῶν ὑποβρυχίων εἶχον συγκεντρωθῆ ὡς προφυλακὴ εἰς τὰ σκὰρς τῆς νήσου Ἄλανδ καὶ τοῦ λιμένος Ἄμποε, ἄλλαι δὲ εἰς τὸν κόλπον τῆς Ρίγας· μετ' αὐτῶν δὲ συνειργάζοντο, συχνὰ μετ' ἐπιτυχιῶν, καὶ 9 ἀγγλικὰ ὑποβρύχια ἐπιτυχόντα νὰ εἰσπλεύσουν τὴν Βαλτικὴν διὰ τοῦ μεγάλου Βέλτη.

Ὁ ναυτικὸς πόλεμος ὅθεν ἐν τῇ Βαλτικῇ εἶχεν ἐντοπισθῆ πρὸ τοῦ στομίου τοῦ λιμένος τῆς Ρίγας. Οἱ Γερμανοὶ εἶχον, τῷ 1915, ἅπαξ ἐπιτύχει τὸν εἴσπλουν ἐν τῷ κόλπῳ τούτῳ ἀλλὰ μετὰ τριήμερον προσβολὴν καὶ σοβαρωτάτας βλάβας ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποχωρήσωσι. Ἄλλη μοῖρα ἐξ 11 γερμανικῶν ἀντιτορπιλλικῶν ὠκεανοῦ ὑπὸ τὸν πλοίαρχον Vitting, διασπάσαντα τὴν ἐξ ἐλαφρῶν σκαφῶν ρωσικὴν προφυλακήν, ἐπέτυχον τὸν βομβαρδισμὸν τοῦ *Βαλτικοῦ λιμένος* καὶ τὸν ἐπανάπλουν τῶν 3 ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν βάσιν των, τῶν ἄλλων 8 ἀπολεσθέντων. Ἀφ' ἑτέρου γερμανικὰ ὑποβρύχια ἠδυνήθησαν νὰ διαλάθωσι τὴν ρωσικὴν ἐπαγρύπνησιν καὶ νὰ ἐγκατασπείρωσιν αὐτοχημικὰς νάρκας, λόγῳ τῶν ὁποίων κατεστράφη παρὰ τὴν νῆσον Γκότλανδ τὸ παλαιὸν ἀλλὰ μέγα ρωσικὸν εὔδρομον Ροῦρκι (ἐκτ. 1916)· εἰς ἓν τῶν ὑποβρυχίων τούτων (U—9) ὀφείλεται ἡ καταστροφὴ τῶν ἀγγλικῶν εὐδρόμων «Χάουφ» («Hough»), «Ἀβουκὶρ» («Aboukir») καὶ «Κράσσυ» (Crassy) ἔξωθεν τῆς Ὁλλανδίας τὴν 22 Σεπτεμβρίου, εἰς ἕτερον δὲ (U—26), τὴν 11 Ὀκτωβρίου, ὁ τορπιλλισμὸς καὶ ἡ καταστροφὴ τοῦ ρωσικοῦ «Παλλάντα» («Pallada») ὀλίγον ἔξω τοῦ στομίου τοῦ Φινλαδικοῦ κόλπου.

Μία μόνον ναυμαχία, ἐν ἀνοικτῷ πελάγει, ἔλαβε χώραν ἐν τῇ Βαλτικῇ, τῷ 1915 καὶ πλησίον τῆς νήσου *Γκότλανδ*, ἀποβᾶσα ὑπὲρ τῶν Ρώσων, καταβυθισάντων τὴν γερμανικὴν ναρκοθέτιδα «Ἀλμπάτρος» καὶ καταστησάντων ἐφεξῆς ἄχρηστον τὸ σοβαρῶς βλαβὲν «Ρόον». Γενικῶς, ἀναγνωρίζεται ὅτι ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τοῦ ἐν τῇ Βαλτικῇ ρωσικοῦ στόλου, ὅπως ὑπερασπίσῃ τὰς ἀκτὰς τῆς Ρωσίας, ἀπὸ ναυτικῆς ἐπιθέσεως, καὶ τῶν πρὸς τὴν ἀκτὴν πλευρῶν τοῦ στρατοῦ ἀπὸ ὑπερφαλαγγίσεως, ἐπέτυχε πλήρως: Ἡ Γερμανία ἀπώλεσεν ἐν τῇ Βαλτικῇ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου 7 μεγάλα πλοῖα εἴτε προσκρούσαντα εἰς νάρκας εἴτε τορπιλλιοθέντα, ἐνῷ ἡ Ρωσία ἓν μόνον παλαιὸν μέγα εὔδρομον καὶ ἓν ἐλαφρὸν εὔδρομον. Σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ἡ κατάστασις τῶν ἐν Βαλτικῇ ρωσικῶν δυνάμεων ἐβελτιώθη ἀπολύτως, καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐνισχύσεως εἰς μαχητικὰς μονάδας καὶ μέσα ἀμύνης, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως κτήσεως μαχητικῆς πείρας τοῦ προσωπικοῦ, καταστάσης πλέον ἀδυνάτου πάσης ἀποπείρας κατὰ τοῦ Φινλανδικοῦ κόλπου. Ἡ ἐπανάστασις ὅμως τοῦ 1917 ἀνέτρεψε πᾶν ὅ,τι εἶχεν ἐπιτευχθῆ ὡς πρὸς τὴν ναυτικὴν ἄμυναν ἐν τῇ Βαλτικῇ, τοὐθ' ὅπερ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Γερμανοὺς νὰ εἰσπλεύσωσι σχεδόν, ἄνευ δυσχερείας, τὸν κόλπον τῆς Ρίγας (11 Ὀκτ. 1918), τὸν δὲ Μάρτιον τοῦ 1918 καὶ εἰς αὐτὸν τὸν λιμένα τοῦ Ἔλσινγκφορδ. Ὁ πόλεμος εἶχε πλέον λήξει ἐν Βαλτικῇ. Τὰ ρωσικὰ πολεμικὰ τὰ ὁποῖα σχεδὸν ἄνευ πληρωμάτων εὑρέθησαν ἐν Ἔλσινγκφορδ, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πανδαιμονίου τῆς ἐπαναστάσεως, ἀπέπλευσαν εἰς Κρονστάνδην, παρὰ τὸ παχὺ στρῶμα πάγου τὸ ὁποῖον ἐκάλυπτε τὸν Φινλανδικὸν κόλπον καὶ εἰς τὸν ὁποῖον διήνοιγον πλώϊμον πόρον οἱ παγοθραῦσται· μόλις ὅμως ἔφθασαν ταῦτα εἰς Κρονστάνδην, κατηγορήθη ὁ διοικῶν αὐτὰ πλοίαρχος Στσιάσνυ (Stchasny), ὅτι ἐμελέτα νὰ μεταχειρισθῇ τὴν ἐξουσίαν του καὶ τὴν ὑπ' αὐτὸν δύναμιν κατὰ τοῦ νέου καθεστῶτος καὶ δικασθεὶς ὑπὸ ἐπαναστατικοῦ δικαστηρίου κατεδικάσθη εἰς θάνατον καὶ ἐτυφεκίσθη αὐθημερόν. Συγχρόνως σχεδὸν καὶ ἡ γερμανικὴ ναυτικὴ δύναμις (βαθέως συγκλονισθεῖσα ἕνεκα τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος τοῦ Κίελ, διὰ τὰ αἴτια τοῦ ὁποίου μετὰ τοσαύτης πικρίας ἐκφράζεται ὁ φὸν Τίρμπιτς εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του) ἐξηφανίζετο, διότι τὰ σκάφη τῆς καταπλεύσαντα δυνάμει τῶν ὅρων τῆς προκαταρκτικῆς εἰρήνης εἰς Σκάπα Φλάου (Scapa Flow) κατεβυθίζοντο ὑπὸ τῶν πληρωμάτων των. Ἡ ἀλλαγὴ ἀφ' ἑτέρου τοῦ χάρτου τῶν κρατῶν τῆς Βαλτικῆς ἐνεφάνισε νέας ναυτικὰς δυνάμεις ἐν αὐτῇ. Μεταξὺ ὅμως αὐτῶν, ἡ Ρωσία καίτοι δὲν τῆς ἀπέμεινεν ἢ ἐλαχίστη παραλία, ἀπὸ Κρονστάνδης ἕως Νέρβα, ἐξακολουθεῖ ἐν τούτοις ἔχουσα ἐν τῇ Βαλτικῇ τὴν ναυτικὴν ὑπεροπλίαν, ὡς ὁ κάτωθι πίναξ (1928) δεικνύει:

Εἶδος πλοιων	*Ρωσία*	*Γερμανία*	*Σουηδία*	*Λεττονία*	*Ἐσθονία*	*Φινλαδία*	*Πολωνία*
Δρέδνωτ	4	—	—	—	—	—	—
Παλαιοῦ τύπου θωρηκτὰ	2	8	3	—	—	—	—
Θωρακοβάριδες	—	—	8	—	—	—	—
Εὔδρομα	6	9	1	—	—	—	—
Ἀντιτορπιλ. ἄνω τῶν 1000 τόννων	22	—	—	—	2	—	—
Τορπιλλικὰ κάτω τῶν 1000 τόννων	27	32	14	—	1	6	2
Ὑποβρύχια	17	-	19	2	—	2	—

Τὸ ναυτικὸν πρόγραμμα τῆς Πολωνίας προβλέπει, ἀπὸ τοῦ 1924, τὴν ναυπήγησιν 3 εὐδρόμων, 6 μεγάλων ἀντιτορπιλλικῶν, 12 τορπιλλικῶν, 12 ὑποβρυχίων καὶ 36 βοηθητικῶν πλοίων. Τὸ δὲ τῆς Φινλανδίας, 2 ἀπόστολα, 2 μεγάλα ἀντιτορπιλλικά, 30 μικρὰ πετρελαιοκίνητα τορπιλλοβόλα, 6 ὑποβρύχια καὶ 1 ἐκπαιδευτικόν.

Αἱ δὲ ναυτικαὶ βάσεις τῶν κρατῶν τῆς Βαλτικῆς, εἶναι: *Κοπεγχάγη* Δανίας, *Καρλσκρόνα* καὶ *Στοκχόλμη* Σουηδίας, *Κρονστάτ* Σοβιετικῆς Ρωσίας, *Κίελ* Γερμανίας, *Ρίγα* Λεττονίας, *Ρεβὲλ* Ἐσθονίας, *Ἔλσινγκφορς* Φινλανδίας, καὶ *Γκντύνια* Πολωνίας.

Ι. ΝΕΛΑΒΙΤΣΚΥ

— [ΔΙΕΘΝ. ΔΙΚ.] Ἀπὸ ἀπόψεως Διεθνοῦς Δικαίου ἐνδιαφέρει ἡ Βαλτικὴ θάλασσα ἐκ τοῦ ἂν καὶ κατὰ πόσον αὕτη ὑπῆρξεν ἢ εἶναι *κλειστὴ* ἢ *οὐδετέρα* θάλασσα. Καὶ ὡς κλειστὴ μὲν θάλασσα οὐδέποτε ἐθεωρήθη ἡ Βαλτική· ἡ προβληθεῖσα ἀπαίτησις παρὰ τῆς Δανίας, Ρωσίας καὶ Σουηδίας, ὅπως ἐν καιρῷ πολέμου δικαιοῦνται νὰ παρεμποδίσωσι τὴν εἴσοδον εἰς τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν εἰς τὰ πλοῖα τῶν ἐμπολέμων οὐδέποτε ἐγένετο ὡς *ἀρχὴ* ἀποδεκτὴ παρὰ τῶν λοιπῶν Δυνάμεων, ἀλλ' ἁπλῶς εἴς τινας περιπτώσεις εἰδικῶς καθωρισμένας, περὶ τῶν ὁποίων προβλέπουσιν ἡ τοῦ 1653 συνθήκη μεταξὺ Σουηδίας καὶ Δανίας, ὡς καὶ αἱ ἐν ἔτεσι 1759 καὶ 1760 συνθῆκαι μεταξὺ Σουηδίας, Δανίας καὶ Ρωσίας. Διὰ τῆς δηλώσεως περὶ ἐνόπλου οὐδετερότητος τοῦ 1780 καὶ τοῦ 1800 συνεφωνήθη μεταξὺ τῶν ἐν λόγῳ Δυνάμεων, ὅπως λαμβάνωσι πάντα τὰ κατάλληλα μέτρα ἐναντίον πάσης ἐνδεχομένης πολεμικῆς πράξεως ἐν τῇ ἐν λόγῳ θαλάσσῃ, νὰ προστατεύωσι δὲ τὸ «εἰρηνικὸν ἐμπόριον» πάντων τῶν κρατῶν. Τὰ μέτρα ταῦτα, ἀνταποκρινόμενα πλήρως εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου, ληφθέντα εἰς ἀντιπερισπασμὸν τῶν ἀξιώσεων τῆς Ἀγγλίας, ἐγένοντο ἀποδεκτὰ ἐκ μέρους τῆς Γαλλίας (15 Μαΐου 1780), τῆς Πρωσίας (8 Μαΐου 1781), τῶν Κάτω Χωρῶν (14 Μαΐου 1871) κλπ. Ἐν τούτοις ὅμως πάλιν ἡ Βαλτικὴ θάλασσα δὲν ἐθεωρήθη ὡς θάλασσα κλειστή, ἀλλ' ἡ Γερμανία τῷ 1905 προέτεινεν ὅπως ἡ εἴσοδος ἐν τῇ ἐν λόγῳ θαλάσσῃ ἀπαγορεύηται εἰς τὰ πολεμικὰ πλοῖα τῶν μὴ παρακτίων Πολιτειῶν, ἀλλ' ἡ τοιαύτη πρότασις οὐδεμίαν πρακτικὴν συνέπειαν ἔσχε, δυσμενῶς γενομένη πανταχοῦ ἀποδεκτή. Τὴν 23 Ἀπριλίου 1908 συνωμολογήθη μεταξὺ Γερμανίας, Δανίας, Ρωσίας καὶ Σουηδίας συνθήκη, δυνάμει τῆς ὁποίας τὰ συμβληθέντα κράτη ἀνεγνώριζον τὴν ἀρχὴν τῆς διατηρήσεως τοῦ status quo ἐν τῇ Βαλτικῇ θαλάσσῃ, ἤτοι ἀπεδέχοντο τὴν ἀκεραιότητα τῶν ἐδαφῶν τὰ ὁποῖα κατεῖχοντο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπὸ τούτων παρὰ τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν.

Εἰδικώτερον ὡς πρὸς τὴν *οὐδετεροποίησιν* τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης παρατηρεῖται, ὅτι διὰ τῆς συνθήκης τοῦ 1759 μεταξὺ Ρωσίας καὶ Σουηδίας ἐκηρύχθη ἀπροσπέλαστος εἰς πᾶσαν πολεμικὴν ἐνέργειαν ἡ ἐν λόγῳ θάλασσα, ὅπερ καὶ ἐπανελήφθη ἐν τῇ ἐν ἔτει 1780 καταρτισθείσῃ συνθήκῃ μεταξὺ Δανίας καὶ Ρωσίας, τὴν βάσιν δὲ τῆς τοιαύτης συνθήκης παρεδέχθη ἡ Γαλλία. Τὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἀπεδέχθησαν ἡ Πρωσσία καὶ Ρωσία ἐν τῇ μεταξὺ αὐτῶν τῇ 8 Μαΐου 1781 συνομολογηθείσῃ συνθήκῃ, ἐτήρησαν δὲ καὶ μεταγενέστεραι συνθῆκαι καταρτισθεῖσαι μεταξὺ ἄλλων κρατῶν, ἰδίως δὲ ἡ ἀπὸ 27 Μαρτίου 1794 συνθήκη μεταξὺ Δανίας καὶ Σουηδίας.

Τὸ ζήτημα ἐξ ἄλλου τῆς δυνατότητος τοῦ νὰ θεωρηθῇ ἡ Βαλτικὴ θάλασσα ὡς κλειστὴ θάλασσα, ὅσον καὶ πρακτικῶς δὲν ἐθεωρεῖτο δύσκολον, ἐν τούτοις εἶχε προκαλέσει διαίρεσιν τῶν γνωμῶν τῶν συγγραφέων, πολλῶν ἀποδεχομένων τὸ νόμιμον τοιαύτης πράξεως ἐν περιπτώσει πολέμου, ἄλλων δὲ ὑποστηριζόντων τὸ ἀνέφικτον τοιούτου μέτρου, καθόσον ἂν μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων συγκατελέγετο ἡ ἑτέρα τῶν παρακτίων Πολιτειῶν, τὸ κλείσιμον τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης εἰς τὰ πολεμικὰ πλοῖα τοῦ ἀντιπάλου κράτους θὰ ἐθεωρεῖτο ὡς παραβίασις τῆς οὐδετερότητος, ἣν θὰ ἐτήρουν αἱ λοιπαὶ παράκτιοι Πολιτεῖαι, ἀποτελοῦσα πρᾶξιν ἐχθρικήν.

Ἀπὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ὅμως καὶ ἐντεῦθεν καὶ εἰδικώτερον διὰ τῶν ἐπακολουθησασῶν τούτου συνθηκῶν καὶ ἄλλων διεθνῶν γεγονότων ἀνετράπησαν αἱ μέχρι τοῦ 1914 κρατοῦσαι ἐν Βαλτικῇ θαλάσσῃ δυναμικαὶ σχέσεις. Οὕτω, ἡ μὲν Ρωσία ἀπώλεσεν ἐντελῶς σχεδὸν τὴν ἐν τῇ Βαλτικῇ θαλάσσῃ θέσιν αὐτῆς, ἣν κατέλαβον ἡ Πολωνία, ἡ Λεττονία, ἡ Ἐσθονία καὶ ἡ Φινλανδία, ἡ δὲ Γερμανία ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ μέγα μέρος τῶν παρακτίων αὐτῆς ἐδαφῶν εἰς τὴν Πολωνίαν ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν ἐλευθέραν πόλιν Δάντσιγ. Ἐπὶ πλέον διὰ τοῦ ἄρθρου 195 τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν ὑποχρεώθη ἡ Γερμανία νὰ λάβῃ μέτρα «ὅπως ἐξασφαλίσῃ εἰς πάντα τὰ ἔθνη πλήρη ἐλευθερίαν εἰσόδου εἰς τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν», νὰ μὴ κατασκευάσῃ ὀχυρωματικὰ ἔργα, οὐδὲ νὰ ἐγκαταστήσῃ τηλεβόλα δεσπόζοντα τὰς μεταξὺ Βορείου θαλάσσης καὶ Βαλτικῆς θαλάσσης θαλασσίας ὁδούς, ἐπὶ πλέον δὲ νὰ κατεδαφίσῃ τὰ ὑπάρχοντα ὀχυρὰ ἔργα καὶ νὰ ἀπομακρύνῃ τὰ τηλεβόλα «ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν Συμμάχων καὶ ἐντὸς τῆς ὑπ' αὐτῶν καθορισθησομένης προθεσμίας».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *De Floeckher*, La question de la mer Baltique et de la mer du Nord ἐν τῇ Revue de Droit internat. public τ. XV σ. 125 ἑπ. *Τοῦ αὐτοῦ* La convention relative à la Baltique etc. αὐτόθι τ. XV σ. 271 ἑπ.

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

— **Βαλτικῆς *μετάλλιον*.** Παράσημον ἀπονεμηθὲν ὑπὸ τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας εἰς πάντας τοὺς στρατιωτικοὺς τοὺς συμμετασχόντας εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Βαλτικῆς. Τὸ παράσημον τοῦτο ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῆς Γαλλίας διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 10 Ἰουνίου 1857. Ἡ ταινία τοῦ παρασήμου τούτου ἔχει κίτρινον χρῶμα μὲ κυανᾶς παρυφάς.

Α. Δ

βαλτικός, *—ή, —όν·* ὁ τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης, ὁ εἰς τὰ παράλια αὐτῆς κείμενος ἢ ἐκ τῶν περὶ αὐτὴν χωρῶν προερχόμενος.

— **Βαλτικὰ *κράτη*.** Ὡς Βαλτικὰ κράτη κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν ἄποψιν θεωροῦνται μόνον αἱ δύο, διαρκοῦντος εἰσέτι τοῦ παγκοσμίου πολέμου, ἱδρυ-

Digitized by Google

θεῖσαι ἐπὶ τῆς «*Βαλτικῆς χώραι*» (Baltikum) Δημοκρατικαὶ Πολιτεῖαι *Ἐσθονία* καὶ *Λεττονία*, ἐνῷ, κατ' ἄλλους, καὶ ἡ συγχρόνως πρὸς αὐτὰς ἱδρυθεῖσα Πολιτεία τῆς *Λιθουανίας*. Τὰ ἐν λόγῳ δύο Βαλτικὰ κράτη ἔχουσι μακρὰν καὶ ἐν πολλοῖς κοινὴν ἱστορίαν, τούτου δ' ἕνεκα ἀπὸ διεθνοῦς ἀπόψεως ἐξετάζονται παρὰ πολλῶν ἀπὸ κοινοῦ, μέχρι τοῦ 1918, ὅτε ἑκάτερον τούτων, ἀπετελέσαν ἴδιον ἀνεξάρτητον κράτος, διαγράφει ἰδίαν ἐντελῶς ἱστορίαν. Η. Γ. Κ.

— **Βαλτικαὶ γλῶσσαι**. Εἰς τὴν ὁμάδα ταύτην τῶν *ἰαπετικῶν* ἢ *ἰνδοευρωπαϊκῶν* λεγομένων γλωσσῶν —συγγενεστέραν πρὸς τὴν σλαβικήν, δι' ὃ καὶ παρὰ πολλῶν γλωσσολόγων διακρίνεται ἰδιαιτέρα *βαλτοσλαβικὴ* γλωσσικὴ ὁμοφυλία—ὑπάγονται ἡ *ἀρχαία πρωσσική*, ἡ *λιθουανικὴ* καὶ ἡ *λεττικὴ* γλῶσσα. Ἐκ τούτων ἡ μὲν πρώτη ἐξέλιπε κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα μ. Χ., τὰ μόνα δὲ περισωθέντα γλωσσικὰ μνημεῖά της εἶναι μετάφρασις τριῶν κατηχητικῶν κειμένων καὶ τοῦ *Ἐγχειριδίου* τοῦ *Λουθήρου* γενομένη τῷ 1561, ἔτι δὲ τὸ Γλωσσάριον τοῦ Elbing περιλαμβάνον 800 λέξεις.

Ἡ *λιθουανικὴ* καὶ ἡ *λεττικὴ* ὁμιλοῦνται ἀκόμη καὶ σήμερον, ἡ μὲν πρώτη παρὰ τῶν Λιθουανῶν —κατοικούντων εἰς τὴν ὁμώνυμον χώραν καὶ ἀνερχομένων εἰς 2.500.000 κατ. περίπου—, ἡ δὲ δευτέρα εἰς τὴν Κουρλανδίαν καὶ εἰς τὰ νότια τῆς Λιβονίας ὑπὸ πληθυσμοῦ μὴ ὑπερβαίνοντος τὸ 1.300.000 κατ. Ἀμφότεραι αἱ γλῶσσαι αὗται παρουσιάζουν κατὰ τόπους πολλὰς διαλεκτικὰς διαφοράς, ἡ δὲ γραπτή των παράδοσις δὲν ἀνέρχεται πέραν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος μ. Χ. Τὰ πρῶτα γραπτὰ μνημεῖά των εἶναι μεταφράσεις κατηχητικῶν ἔργων τοῦ Λουθήρου ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἀλλὰ δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι μέχρι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος μ. Χ. καὶ ἡ λιθουανικὴ καὶ ἡ λεττικὴ δὲν ἦσαν γλῶσσαι κυρίως εἰπεῖν φιλολογικαί, ἀλλὰ περιωρίζοντο σχεδὸν εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ, εἰς τὴν καθ' ἡμέραν, τὴν προφορικὴν ὁμιλίαν τῶν χωρικῶν. Κατὰ τὸν ΙΘ' ὅμως αἰῶνα—ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν ἀφύπνισιν τῆς ἐθνικῆς καὶ φυλετικῆς των συνειδήσεως—ἐνισχύθη καὶ ἡ γλωσσική των συνείδησις, ἡ ἀγάπη καὶ ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν ἐθνικήν των γλῶσσάν των, ἀποτέλεσμα τοῦ ὁποίου τὸ καὶ ἡ λογοτεχνικὴ ταύτης καλλιέργεια καὶ ἡ ἀνύψωσις τῆς τε λιθουανικῆς καὶ τῆς λεττικῆς εἰς φιλολογικὰς γλώσσας καὶ ἡ διάδοσις αὐτῶν ἐκ τῆς ὑπαίθρου χώρας καὶ εἰς τὰς πόλεις, λ.χ. τὴν Ρίγαν, εἰς τὴν ὁποίαν μόλις πρὸ ὀλίγου ἤρχισεν ἡ λεττικὴ νὰ ἐκτοπίζῃ τὴν τέως ἐν κοινῇ χρήσει ρωσικήν.

Οὕτω τὰ μέχρι τοῦδε ἀγροῖκα καὶ ἀκαλλιέργητα γλωσσικὰ ταῦτα ἰδιώματα ἀνήχθησαν εἰς ἐπισήμους, γραπτὰς γλώσσας, ὄργανα τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς παραγωγῆς καὶ δημιουργίας τῶν Λεττῶν καὶ Λιθουανῶν.

Ἐκ τῶν γλωσσῶν τούτων σπουδαιοτέρα διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν εἶναι ἀναντιρρήτως ἡ *λιθουανική*· καὶ τοῦτο ὄχι διότι ἡ γραπτὴ παράδοσίς της εἶναι μακροτέρα—ὅπως ἐλέχθη καὶ ἀνωτέρω, τὰ παλαιότερα γλωσσικὰ μνημεῖα ἀμφοτέρων τῶν ἀνωτέρω γλωσσῶν ἀνέρχονται εἰς τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα μ. Χ.—, ἀλλὰ διότι ἡ λιθουανικὴ εἶναι ἡ ἀρχαϊκωτέρα ἐξ ὅλων τῶν *ὁμιλουμένων* γλωσσῶν τῆς Εὐρώπης, διασῴζουσα πολλὰ καὶ ποικίλα παλαιότατα στοιχεῖα, ἀντιπροσωπεύοντα πιστότερον ὅλων τῶν συγχρόνων ἰαπετικῶν γλωσσῶν τὴν κοινήν, τὴν πρὸ τοῦ χωρισμοῦ των, περίοδον. Διὰ τοῦτο καὶ ἐθεωρήθη ὡς προσενεγκὼν μεγίστην συμβολὴν εἰς τὴν συγκριτικὴν ἔρευναν τῶν ἰαπετικῶν (ἰνδοευρωπαϊκῶν) γλωσσῶν ὁ διάσημος Γερμανὸς γλωσσολόγος *Schleicher*, ὅστις μελετήσας τὴν λιθουανικὴν τῷ 1852 ἐδημοσίευσεν ἀξιόλογον γραμματικὴν ταύτης μετὰ συλλογῆς γλωσσικῶν δημωδῶν κειμένων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Berneker*, Die preussische Sprache. Strassburg 1899. *R. Trautmann*, Die altpreussische Sprachdenkmäler. Göttingen 1910. Πρὸς μελέτην τῆς λιθουανικῆς ἐκτὸς τῆς ρηθείσης Γραμματικῆς τοῦ August Schleicher ἀξία συστάσεως εἶναι ἡ τοῦ *F. Kurschat*, Grammatik der litauischen Sprache. Halle 1876. *J. Bezzemberger*, Beiträge zur Geschichte der litauischen Sprache. 1877. Τοῦ αὐτοῦ Zur litauischen Dialektforschung (=BB. VIII. IX. X καὶ XX). Κάλλιστον ἔργον ἐδημοσίευσε πρὸ μικροῦ καὶ ὁ *Ed. Hermann* ὑπὸ τὸν τίτλον Litauische Studien. Διὰ τὴν λεττικὴν ἀξιοσύστατα εἶναι: *Bielenstein*, Die lettische Sprache. Berlin 1863. *Endzelin*, Lettische Grammatik. Riga 1922

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

— **Βαλτικαὶ ἐπαρχίαι** *[Γεωγρ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐδηλοῦντο, πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, αἱ παρὰ τὴν Βαλτικὴν μεταξὺ τοῦ Νιέμεν πρὸς Δ καὶ τοῦ Ναρόβα πρὸς Α, ρωσικαὶ ἐπαρχίαι, δηλαδὴ ἡ Ἐσθονία, ἡ Λιβονία καὶ ἡ Κουρλανδία. Αὗται ἀνῆκον κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Σουηδίαν, περιῆλθον δὲ εἰς τὴν Ρωσίαν διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Νάϋστοντ (1721). Μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων προῆλθον τὰ κράτη τῆς Ἐσθονίας, Λεττονίας, Λιθουανίας καὶ ἡ ἐλευθέρα ἀκτὴ τοῦ Μέμελ.

— **βαλτικὴ ἀσπὶς** (baltischer Schild) *[Γεωλογ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ ἐκ πετρωμάτων (κρυσταλλοπαγῶν σχιστολίθων) τοῦ ἀρχαϊκοῦ ἢ ἀζωϊκοῦ αἰῶνος ἀποτελουμένη περιοχὴ τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου τῆς γῆς, ἡ περιλαμβάνουσα τὴν Σκανδιναυΐαν μετὰ τῆς Φινλανδίας, τὴν ἀνατολικὴν Καρελίαν καὶ τὴν χερσόνησον Κόλαν (βλ. καὶ τὸν χάρτην ἐξαπλώσεως καὶ διευθύνσεως τῶν παναρχαίων ὀροσειρῶν τῆς γῆς ἐν λ. αἰών). Γ. Κ. Γ.

Βάλτιμορ (Baltimore). Τίτλος ἀγγλικῆς οἰκογενείας λόρδων, τὸν ὁποῖον ἔφερον ἀλληλοδιαδόχως ἓξ πρόσωπα ἐν Ἀγγλίᾳ, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνος. Αἱ τύχαι τῆς οἰκογενείας ταύτης συνταυτίζονται μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς ἱδρύσεως καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀποικίας τῆς *Μαίρυλαντ* εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας. Ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ *Γεώργιος Κάλβερτ*, γεννηθεὶς ἐν Ὑορκσάϊρ τῆς Ἀγγλίας (1582—1632). Οὗτος τεθεὶς ὑπὸ τὴν εὔνοιαν τοῦ κόμητος Σαλισβουρύ, ὑπουργοῦ τοῦ βασιλέως Ἰακώβου τοῦ Α', κατώρθωσε νὰ λάβῃ κατ' ἀρχὰς τὴν ἐκχώρησιν τῆς ἰδιοκτησίας τμήματος τῆς νήσου Νέας Γῆς, ὅπου ἐξώδευσεν ὑπὲρ τὰς 25.000 λίρας διὰ τὴν ἀποίκισιν τῆς χώρας, καὶ κατόπιν ὁλόκληρον τὴν περιοχήν, ἡ ὁποία ἀπετέλεσε βραδύτερον τὰς πολιτείας τῆς Μαίρυλαντ καὶ Ντελαβάρ. Ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως, τῷ 1625, *λόρδος Βάλτιμορ* καὶ ἀπέθανε, πρὶν ἀκόμη συμπληρωθοῦν πᾶσαι αἱ διατυπώσεις τῆς ἐκχωρήσεως τῆς Μαίρυλαντ, αἵτινες ἐγένοντο τῷ 16·2, ἐπ' ὀνόματι τοῦ υἱοῦ του ***Καικιλίου Κάλβερτ***, γνωστοῦ ὡς δευτέρου λόρδου *Βάλτιμορ* (1603-1675). Οὗτος ἀπέστειλεν εἰς τὴν ἀποικίαν τῆς Μαίρυλαντ, τῷ 1634, διακοσίους καθολικοὺς ἀποίκους καὶ ἐξώδευσε, διὰ τὰ δύο πρῶτα ἔτη τῆς ἐγκαταστάσεώς των, 40.000 λίρας. Ἡ ἀποικία ὠνομάσθη *Μαίρυλαντ*, πρὸς τιμὴν τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας *Ἐρριέττης-Μαρίας*. Ὁ υἱὸς τοῦ Καικιλίου ***Κάρολος Βάλτιμορ*** (1630—1714), διὰ τῆς δραστηριότητός του καὶ τῆς εὐφυΐας του, κατώρθωσε νὰ ἀναπτύξῃ ταχέως τὴν ἀποικίαν. Ὁ υἱὸς τούτου ***Βενέδικτος*** ἐπέζησεν ἓν μόνον ἔτος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του. Ὁ πέμπτος λόρδος ***Κάρολος Βάλτιμορ*** ἔδωκε τὸ ὄνομά του εἰς τὸ χωρίον, τὸ ὁποῖον ἐκτίσθη τῷ 1727 διὰ νὰ ἀποτελέσῃ τὴν πρωτεύουσαν τῆς Μαίρυλαντ καὶ τὸ ὁποῖον βραδύτερον ἀπέβη ἡ μεγάλη πόλις Βαλτιμόρη. Ὁ ***Φρειδερῖκος Βάλτιμορ*** εἶναι ὁ ἕκτος καὶ τελευταῖος γόνος τῆς οἰκογενείας, ὁ φέρων τὸν τίτλον τοῦ λόρδου Βάλτιμορ καὶ εἶναι γνωστὸς διὰ τὸ ταξίδιόν του, τῷ 1763, εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ διὰ τὰ ποιήματά του («Gaudia Poetica», Λονδῖνον, 1769). Μετὰ τὸν θάνατόν του, τῷ 1771, ἡ ἰδιοκτησία τῆς Μαίρυλαντ περιῆλθεν εἰς τὸν νόθον υἱόν του Ἐρρῖκον Χάρφορντ, πρὸς τὸν ὁποῖον ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐμέτρησε 900.000 στερλίνας, ὡς ἀποζημίωσιν τῆς ἀπωλείας τῶν εἰσοδημάτων του, μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἀμερικανικῆς ἐπαναστάσεως. Μ. Δ. Β.

Βαλτιμόρη (Baltimore) *[Γεωγρ.]*. Παράλιος ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, πρωτεύουσα τῆς Πολιτείας *Μαίρυλανδ*. Εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ λοφώδους περιοχῆς εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου Τζέζιπηκ, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Πατάπσκο, οὗτινος οἱ δύο βραχίονες ἔχουσι τεχνικῶς ἐκβαθυνθῆ, κεῖται δὲ εἰς ἀπόστασιν 60 χλμ. ΒΑ τῆς Βάσιγκτων καὶ 160 χλμ. ἀπὸ τῆς Φιλαδελφείας ἐπὶ τῆς εὐθείας ὁδοῦ, ἥτις συνδέει τὰς δύο ταύτας ἀμερικανικὰς μεγαλοπόλεις.

Οἱ πρῶτοι εἰς Μαρυλάνδην ἐλθόντες Ἰρλανδοὶ καὶ Γάλλοι κρεολοὶ ἄποικοι δὲν ἀντελήφθησαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὰ πλεονεκτήματα, ἅτινα παρεῖχεν ἡ τοποθεσία, ἐφ' ἧς ἐγείρεται νῦν ἡ Βαλτιμόρη, ἡ ἕκτη κατὰ τάξιν σήμερον πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Ἡ πρώτη οἰκία ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ ἀνηγέρθη τῷ 1727 ὑπὸ τοῦ *Καρόλου Κάλβερτ, λόρδου τῆς* Βάλτιμορ (βλ. λ.), ἐξ αὐτοῦ δὲ ἔλαβε τὸ ὄνομα ἡ περὶ τὴν πρώτην οἰκίαν ἱδρυθεῖσα ἀποικία. Εἴκοσιν ἔτη ἀργότερον ἡ Βαλτιμόρη ἠρίθμει ἀκόμη 25 περίπου οἰκίας, ὧν τέσσαρες μόνον ἐκ πλίνθων, αἱ δὲ ὑπόλοιποι ξύλιναι. Τῷ 1768 ὡρίσθη ὡς πρωτεύουσα τῆς κομητείας, τῷ δὲ 1779 ἠρίθμει 550 οἰκίας καὶ 6.000 κατοίκους. Ἔκτοτε ὁ πληθυσμὸς ηὐξήθη ἀλματωδῶς, αἱ δὲ διαδοχικαὶ ἀπογραφαὶ δίδουν 13.000 κατ. τῷ 1790, 20.000 τῷ 1796, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ Βαλτιμόρη ἀνεγνωρίζεται ὡς city, 35.000 τῷ 1810, 170,000 τῷ 1850, 267,000 τῷ 1870, 332,000 τῷ 1880, 435.000 τῷ 1890, 510.000 τῷ 1900, 734.000 τῷ 1920 καὶ 797.000 τῷ 1925, ὧν 96 000 μαῦροι καὶ 80.000 ἀλλοδαποί, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ ἡμίσεις περίπου εἶναι Γερμανοί.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ἡ πλειονότης τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Βαλτιμόρης εἶχε κηρυχθῆ ὑπὲρ τῶν βορείων, ὅταν δέ, κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1861, εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν τὸ 6ον σύνταγμα τῆς Μασσαχουσέττης καὶ τὸ 7ον τῆς Πενσυλβανίας, οἱ ἐθελονταὶ οὗτοι, οἱ προστρέξαντες ἐκ Βορρᾶ ὅπως προασπίσουν τὴν πρωτεύουσαν Βάσιγκτων, ἐγένοντο δεκτοὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὑπὸ τοῦ πλήθους. Ἐν τούτοις οἱ κάτοικοι τῆς Μαίρυλανδ δὲν ἔσχον τὸν καιρὸν νὰ ἐκδηλώσουν καὶ ἐπισήμως τὰς ἰδέας των. Τὴν 13 Μαΐου ὁ στρατηγὸς Μπούτλερ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ κατέλαβεν αὐτὴν στρατιωτικῶς, ἔκτοτε δὲ ἡ Βαλτιμόρη παρέμεινε, μέχρι τέλους τοῦ πολέμου, ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν Ὁμοσπονδιακῶν.

Ἡ Βαλτιμόρη εἶναι μία τῶν ὡραιοτέρων πόλεων τῆς Βορειοαμερικανικῆς ὁμοσπονδίας. Ἡ ρυμοτομία της δὲν ἔχει τὴν μονότονον καὶ αὐστηρὰν κανονικότητα τῶν μεγάλων ἀμερικανικῶν πόλεων, ἔχει δὲ ἐκτενεῖς πλατείας καὶ μεγάλους δημοσίους κήπους, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἄξιον ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι τὸ πάρκον Druid Hill, ἐκτάσεως 700 περίπου ἑκταρίων καὶ οὗτινος ἡ κατασκευὴ ἐστοίχισε περὶ τὰς 800.000 δολλαρίων. Ἡ πόλις ἐκτὸς τούτου διακρίνεται διὰ τὴν καλαίσθητον ἀρχιτεκτονικὴν τῶν δημοσίων κτιρίων, ὧν ὡραιότερα εἶναι: τὸ Ἐμπορικὸν Ἐπιμελητήριον, τὸ Ἰνστιτοῦτον Μαίρυλανδ, τὸ Δημαρχεῖον, τὸ Μέγαρον τῶν Δικαστηρίων, ἐκ λευκοῦ μαρμάρου κατεσκευασμένον, ὁ Καθεδρικὸς ναὸς τῶν Καθολικῶν, ἡ Στοὰ τῶν Τεκτόνων καὶ πλεῖστα ἄλλα. Ἡ πόλις ἔχει Πανεπιστήμιον, ἐγκαινιασθὲν τῷ 1876 καὶ προικοδοτηθὲν ὑπὸ τοῦ Κουακέρου φιλανθρώπου Τζὼν Χόπκιν διὰ 3.500.000 δολλαρίων, Ὁδο ιατρικὴν σχολήν, καθολικὸν σεμινάριον, μουσεια, βιβλιοθήκας καὶ πλεῖστα ἄλλα ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα, θεωρεῖται δὲ ὡς τὸ σπουδαιότερον κέντρον τῶν γραμμάτων καὶ τεχνῶν ἐν Ἀμερικῇ. Μεταξὺ τῶν ἐν τῇ Βαλτιμόρῃ πολλῶν μνημείων, ὡς ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πόλις ἐπονομάζεται «Πόλις τῶν Μνημείων» καὶ ἀνδριάντων προέχει ὁ ἀνδριὰς τοῦ Γεωργίου Βάσιγκτων ἐστημένος ἐπὶ τῆς κορυφῆς στήλης ὕψους 65 περίπου μέτρων.

Ἀπὸ βιομηχανικῆς καὶ ἐμπορικῆς ἀπόψεως ἡ πόλις κατέχει θέσιν μεταξὺ τῶν πρώτων βορειοαμερικανικῶν πόλεων. Ἔχει βαμβακουργεῖα, νηματουργεῖα καὶ ὑφαντουργεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων προέρχονται τὰ 80 % περίπου τῆς ὅλης ἐν Ἡνωμέναις Πολιτείαι ὑφαντουργικῆς κινήσεως, χαλυβουργεῖα, ὀρειχαλκουργεῖα, πλινθοποιεῖα κλπ. Ἡ συνολικὴ παραγωγὴ βιομηχανικῶν προϊόντων (παντὸς εἴδους μηχανημάτων, σιδηρῶν γεφυρῶν, κλειδοκυμβάλων, μουσικῶν ὀργάνων κλπ.) ὑπερβαίνει κατ' ἀξίαν τὰ εἴκοσιν ἑκατομμύρια δολλαρίων ἐτησίως. Ἰδιαιτέρως καλλιεργοῦνται ἐν Βαλτιμόρῃ τὰ στρείδια, εἰς τὴν ἁλιείαν τῶν ὁποίων ἀσχολοῦνται χιλιάδες πλοιαρίων καὶ ἐργατῶν καὶ ὧν ἡ ἐξαγωγὴ εἶναι λίαν προσοδοφόρος. Ἐκ τοῦ λιμένος τῆς πόλεως ἐξάγονται ἐπίσης εἰς μεγάλας ποσότητας ἄλευρα καὶ ἐν γένει δημητριακά, καπνά, κασσίτερος, γαιάνθρακες κλπ. Ἐπίσης ἐξάγονται λαχανικὰ καὶ ὀπῶραι, ὧν ἡ ἀξία ὑπερβαίνει ἐτησίως τὰ δέκα ἑκατομμύρια δολλαρίων.

Ὁ λιμὴν τῆς Βαλτιμόρης εἶναι εἷς τῶν καλυτέρων τῆς Β. Ἀμερικῆς. Ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν λεκανῶν, ὧν μία εἰσχωρεῖ βαθέως εἰς τὴν πόλιν, ἔχει δὲ πρωτίστης τάξεως λιμενικὰς ἐγκαταστάσεις. Πρὸ τοῦ λιμένος ἐγείρεται τὸ φρούριον Henry, ὅπερ ἠμύνθη κρατερῶς τῷ 1814 κατὰ τῶν προσβολῶν τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου, ματαιῶσαν τὴν ὑπ' αὐτοῦ κατάληψιν τῆς πόλεως. Γ. Δ. Κ.

βαλτιμόριον (τὸ) (Baltimorium) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰκτεριδῶν*.

βαλτιμορίτης (ὁ) (Baltimorit) *[Ὀρυκτολ.]*. Παραλλαγὴ τοῦ ἰνώδους ὀφίτου (βλ. λ.), εὑρεθεῖσα ἐν Βαλτιμόρῃ, ἐξ ἧς ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομά του. Γ. Κ. Γ.

Βαλτινοί. Οἰκογένεια ἐπιφανὴς ἕλκουσα τὴν καταγωγὴν ἐκ Χαλκιοπούλων τοῦ Βάλτου. Κατὰ τὸν *Γούδαν*, γράψαντα περὶ αὐτῆς ἐν συμφυρμῷ εἰδικὴν βιογραφίαν, ὁ γενάρχης ἀπελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν κατώρθωσε νὰ τὸν ἀγαπήσῃ χανούμισσα ἐπιφανοῦς Τούρκου, ἥτις καὶ τὸν εἰσήγαγεν εἰς τὸν γυναικωνίτην ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. Ἀνακαλυφθέντος τοῦ γεγονότος, ὁ προσβληθεὶς σύζυγος τῷ προέτεινεν ἢ ἐξισλαμισμὸν ἢ ἄμεσον θανάτωσιν, προτιμήσας δὲ ὁ Βαλτινὸς τὸ πρῶτον ὠνομάσθη *Καραοσμάνογλους* καὶ προήχθη εἰς ἀξιώματα. Ὅταν κατόπιν κατώρθωσε νὰ διορισθῇ βοεβόδας εἰς τὸ Ἀγρίνιον (Βραχῶρι) ἐκάλεσεν ἐκεῖ καὶ τὴν οἰκογένειάν του, ἐξ ἧς ὑπελείπετο ζῶν μόνον ὁ υἱός του *Θεόδωρος*, ὃν ἀνέθρεψεν ἐπιμελῶς. Ἐπειδὴ ὅμως ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων διὰ τὰς πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς συμπαθείας του, ὁ Θεόδωρος ἐπέστρεψεν εἰς τὸ χωρίον του καὶ ἀπέκτησεν οἰκογένειαν, δύο υἱοὺς ἢ ἐγγόνους *Δῆμον* καὶ *Πᾶνον*, τὰ τέκνα τῶν ὁποίων συγχύζει ὁ Γούδας. Κατὰ τοὺς φακέλους τῆς οἰκογενείας, κατατεθέντας εἰς τὸ ἀρχεῖον τῶν Ἀγωνιστῶν, οἱ ἐπὶ τοῦ Ἀγῶνος Βαλτινοὶ προήρχοντο ἐκ δύο ριζῶν. Καὶ τοῦ μὲν Δήμου υἱὸς ἦτο ὁ διαπρεπέστερος τῶν Βαλτινῶν καὶ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας *Γεωργάκης*, ὁ ἀναδειχθεὶς καὶ στρατηγός. Τοῦ δὲ Πάνου ὑπῆρξαν δύο υἱοί, ὁ *Ἰωάννης* καὶ ὁ *Κωνσταντῖνος*. Ἐκ τούτων ὁ Ἰωάννης κατὰ τὸ 1821 ἀντεπροσώπευσεν ἐν Μεσολογγίῳ τὴν ἐπαρχίαν του εἰς τὴν συγκληθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Μαυροκορδάτου συνέλευσιν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ὡς φαίνεται εἰς τὸν πίνακα τοῦ Μάμουκα. Οὗτος, κατὰ τὸ ἀρχεῖον τῶν Ἀγωνιστῶν, εἶχε τέσσαρα τέκνα: *Ἀθανάσιον*, *Σωτήριον*, *Βλάσην* καὶ *Πᾶνον*. Ὁ δὲ ἕτερος ἀδελφός του Κωνσταντῖνος εἶχε τρεῖς υἱούς, τὸν *Γεώργιον (Γάκην)*, τὸν *Ἀνδρέαν* καὶ τὸν *Σπυρίδωνα*, θανόντα δημόσιον ὑπάλληλον.

Digitized by Google

Τὸν Κωνσταντῖνον τυχόντα ποιᾶς τινος μορφώσεως καὶ ὄντα γραμματέα Ὀθωμανοῦ τινος τοῦ Γαρδικίου, Δεμὴρ Δόστη καλουμένου, προσέλαβεν ὁ Ἀλῆ πασᾶς εἰς Ἰωάννινα. Ἐπιλεγόμενος *Δόσταγας* ἀπέκτησε πολλὴν ἐπιρροὴν παρὰ τῷ σατράπη, καὶ ἐφημίζετο ὡς κατακτητὴς γυναικῶν, ἐξ οὗ καὶ τὸ δημοτικὸν ᾆσμα:

Ὁ Κωσταντῆς ὁ Δόσταγας μὲ τὰ γραμμένα φρύδια
ποὺ βγάζει τὶς Γιαννιώτισες ἀπὸ τὰ παραθύρια

Χάρις εἰς τὸν Κωνσταντῖνον προσέλαβεν εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ τὸν ἀδελφόν του Ἰωάννην, ἕνεκα τούτου δὲ ὁ ἄσπονδος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἐχθρὸς καὶ ἀδελφὸς τοῦ Κατσαντώνη *Λεπενιώτης*, ἐπέδραμε τῷ 1805 ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ εἰς τὸ χωρίον Λεπενοῦ καὶ ᾐχμαλώτισε πολλὰς γυναῖκας ὡς καὶ τὴν σύζυγον τοῦ Ἰωάννου *Μαρίαν* καὶ τὸν τριετῆ τότε υἱόν του *Θανασούλαν*, ὃν ἔρριψεν εἰς τὸν Ἀσπροπόταμον. Αἱ γυναῖκες ἀπολυθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Λεπενιώτη διέβησαν, σχηματίσασαι ἅλυσιν καὶ ἀλληλοκρατούμεναι, τὸν ποταμόν, εἰς τὴν ὄχθην τοῦ ὁποίου εὗρον τὸν Θανασούλαν καὶ τὸν ἔσωσαν. Εὐγνωμονῶν ὁ Ἀλῆ πασᾶς πρὸς τὴν οἰκογένειαν τῶν παθόντων δι' αὐτὸν Βαλτινῶν, ἐπροστάτευσε τὸν Θανασούλαν καὶ τὸν παρέδωκε πρὸς τὸν διδάσκαλον Ψαλλίδαν πρὸς ἐκπαίδευσιν, μόλις δὲ ἡλικιωθέντα τὸν κατέστησεν ἐκ τῶν οἰκειοτέρων αὐλικῶν, ἐμπιστευθεὶς εἰς αὐτὸν καὶ τὴν σφραγῖδα του. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῷ 1820 συνεκινδύνευσε, φονευθέντος δὲ τοῦ τυράννου ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν πολιορκητῶν καὶ ἐκρατήθη παρ' αὐτῶν ὡς ὅμηρος ἵνα συγκρατηθῶσιν οἱ συγγενεῖς του καὶ παύσωσι τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας. Οὕτως ὁ Θανασούλας ἔμεινεν ἐγκάθειρκτος εἰς τὰ Ἰωάννινα μέχρι τοῦ 1824, ἐπισύρας τὸν σεβασμὸν διὰ τὸν χαρακτῆρά του τοῦ Ταχὴρ Ἀμπάζη καὶ τοῦ Ὀμὲρ Βρυώνη, καίτοι ἔδειρε τὸν Ἀλβανὸν φύλακα τοῦ δεσμωτηρίου του, ὑβρίσαντος καὶ πιστολίσαντος αὐτόν.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ ἄλλοι Βαλτινοὶ ἔλαβον τὰ ὅπλα, πρῶτος δὲ ὁ Γ. Δήμου Βαλτινός, ὅστις πολεμήσας μετὰ τοῦ *Γώγου Μπακόλα* εἰς τὴν Λαγγάδαν, ἔλαβεν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τὸ δίπλωμα χιλιαρχίας. Ἀλλ' ὅταν ὁ Μπακόλας προσεχώρησεν εἰς τοὺς Τούρκους, ὁ δὲ *Γεώργιος Βαρνακιώτης*, παραγνωρίσας τὰ ὑποδείξεις τοῦ Μαυροκορδάτου τῷ 1822 συνῆψε συνθήκην μετὰ τοῦ Ὀμὲρ Βρυώνη καὶ ὑπετάγη εἰς τοὺς Τούρκους, παρεσύρθησαν κατὰ τὸν Τρικούπην (τόμ. Β' σελ. 235) ὁ *Ι. Ράγγος*, ὁ *Ἀνδρέας Ἴσκος* καὶ ὁ *Γεωργάκης Βαλτινός*, ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας, καὶ οὕτω αἱ δύο πολεμικώτεραι τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ἐπαρχίαι Βάλτου καὶ Ξηρομέρου ὑπετάγησαν, πάντες δὲ οἱ ὁπλαρχηγοί των ἠκολούθησαν τὸν Βρυώνην καὶ τὸν Κιουταχῆν ὡς σύμμαχοι, εἰς τὴν πρώτην πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου (αὐτ. σελ. 236). Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ὅμως τοῦ Βρυώνη ἐν Μεσολογγίῳ τῇ 25 Δεκεμβρίου 1822, ὁ Βαλτινός, ὁ Ράγγος καὶ ὁ Ἴσκος τὸν ἐγκατέλειψαν καὶ ὁ Βρυώνης, φοβηθεὶς μήπως οὗτοι τῷ ἀποκλείσωσι τὴν ὀπισθοχώρησιν διὰ Μακρυνόρους, ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν ἀφοῦ πρῶτον διέβη μετὰ πολλῶν ἀπωλειῶν τὸν Ἀχελῷον (αὐτ. σελ. 273). Μετασχὼν τῆς ἐκστρατείας πρὸς καταστολὴν τῶν ἀνταρτῶν τῷ 1824, διωρίσθη τῇ 9 Αὐγούστου ταξίαρχος, ἐπολέμησε τὸν Ἰμβραήμ, καὶ τῇ 7 Αὐγούστου 1825 εἰσῆλθεν εἰς τὸ πολιορκούμενον Μεσολόγγι, γενόμενος ἀρχηγὸς κανονοστοιχίας καὶ ὑπερασπίσας τὸ φρούριον ὡς ἥρως. Κατὰ τὴν ἔξοδον ὥρμησεν ἐν τῇ προφυλακῇ ξιφήρης, τραυματίζων καὶ ἀπωθῶν τοὺς ἀποκλείοντας τὸν δρόμον, εἶχε δὲ βοηθοὺς τοὺς ἀνεψιοὺς αὐτοῦ *Κώσταν Δροσίνην* καὶ τὸν *Γάκην Κ. Βαλτινόν*. Σωζόμενος εἶδε τὴν οἰκίαν του πυρπολουμένην. Κατὰ τὴν πολιορκίαν ὁ Σωτήριος Ι. Βαλτινός, προβιβασθεὶς τῇ 24 Σεπτεμβρίου 1825 εἰς ὑποχιλίαρχον, μετὰ τοῦ ἐξαδέλφου του Ἀνδρέα Κ. Βαλτινοῦ, ὅστις εἶχεν ἐκπαιδευθῆ ἐν Πίσῃ, συνῆψαν πρὸ τῶν τειχῶν τοῦ Μεσολογγίου, εἰς θέσιν *Μολόχαι*, μάχην καὶ ὁ μὲν Σωτήριος ἔπεσε μετ' ἄλλων πολλῶν, ὁ δὲ Ἀνδρέας ᾐχμαλωτίσθη τὴν 6 Δεκεμβρίου 1825 καὶ ἐκλείσθη εἰς βόθρον, ὁπόθεν τὸν διέσωσεν εἷς δεσμοφύλαξ Κεφαλλὴν γνωρίζων τὴν ἰταλικήν, τὴν παραμονὴν ἀκριβῶς τῆς ἡμέρας καθ' ἣν θ' ἀπεκεφαλίζετο.

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Μεσολογγίου οἱ Βαλτινοὶ συνηντήθησαν μετὰ τοῦ Καραϊσκάκη καὶ ἔφθασαν ἐν κακουχίαις εἰς τὸ Ναύπλιον, ἔνθα ὁ μὲν θεῖος Γεώργιος παρέμεινε λόγῳ τοῦ γήρατος ἀπρακτῶν, οἱ δὲ ἀνεψιοί του μετέσχον τῶν ἀγώνων ἐν Ἀττικῇ καὶ ἀνατολικῇ Στερεᾷ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Καραϊσκάκη. Ὁ Ἀθανάσιος, σταλεὶς τῷ 1824 ἐξ Ἰωαννίνων εἰς Ἄρταν καὶ ἐκεῖθεν ἀποδράσας διὰ μυστικῆς ἀδείας τοῦ Ὀμὲρ Βρυώνη, ἵνα παγιώσῃ τὴν πρὸς τοὺς Τούρκους ὑποταγήν, δὲν ἐπέστρεψε πρὸς ἐκεῖνον, ἀλλ' ἐτάχθη ὑπὸ τὸν θεῖόν του Γεώργιον, ὃν ὅλοι ἐκ σεβασμοῦ ἀπεκάλουν *Μπάρμπαν*· ὅταν δ' ἐκεῖνος εἰσῆλθε εἰς τὸ Μεσολόγγιον αὐτὸς ἔμεινε μὲ τὸν Καραϊσκάκην, μεθ' οὗ καθ' ὅλον τὸν ὑπόλοιπον ἀγῶνα ὑπηρέτησεν ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγάς του ἑβδομήκοντα περίπου ἄνδρας, διακριθεὶς κυρίως εἰς τὰς μάχας τῶν Ἀθηνῶν, Δομβραίνης καὶ Ἀραχώβης. Τῷ 1865 ἔζη ὡς ἀπόστρατος ὑποστράτηγος, ἀπελθὼν δὲ εἰς Γερμανίαν εἶδε τὸν Ὄθωνα τῷ 1867 θνήσκοντα.

Ἐκ τῶν τριῶν ἄλλων τέκνων τοῦ Ἰωάννου Βαλτινοῦ, ὁ Σωτήριος, ὡς ἐλέχθη, ἐφονεύθη εἰς τὸ Μεσολόγγι· ὁ Πᾶνος πρὸ τῆς ἁλώσεως τοῦ Μεσολογγίου ἐφόνευσεν εἰς τὴν πρὸς Αἰτωλικὸν ὁδὸν ἔνοπλον Γκέκαν, ἔκτοτε δὲ μετέσχε πολλῶν μαχῶν διορισθεὶς τῇ 5 Σεπτεμβρίου 1825 τοξίαρχος. Ἐκραγείσης σφαίρας ὀβουζίου ἐχώθη ὑπὸ τῶν χωμάτων καὶ ἐξαχθεὶς ἡμίκαυστος ἐστάλη εἰς Καλάμας πρὸς ἴασιν, ἐξ οὗ καὶ δὲν εὑρέθη ἐν Μεσολογγίῳ κατὰ τὴν ἔξοδον.

Τέλος, ὁ νεώτατος πάντων Βλάσης μὴ μετασχὼν τοῦ Ἀγῶνος, ἀπεστάλη εἰς Γερμανίαν διὰ στρατιωτικὰς σπουδὰς (βλ. Βαλτινὸς *Βλάσιος*). Ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Κωνσταντίνου Βαλτινοῦ, ὁ Γάκης ἔλαβε μέρος εἰς τὰς τρεῖς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου, διαπεραιωθεὶς δὲ διὰ μονοξύλου εἰς τὴν Κλείσοβαν, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρωταθλητῶν τῆς ἀμύνης αὐτῆς, λαβὼν δι' αὐτὸ τιμητικὸν δίπλωμα ὀνομαστὶ καὶ παράσημον (*Τρικούπη* Γ' σ. 255). Μετασχὼν τῆς ἡρωϊκῆς ἐξόδου ἡνώθη μὲ τὸν Καραϊσκάκην εἰς τὴν μάχην τοῦ Μετοχίου κλπ. Κατόπιν τῷ 1828 συνήργησεν εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Πατρῶν, ἀνήκων εἰς τὴν Β' χιλιαρχίαν καὶ πολεμήσας εἰς Θήβας, Μεσοβοῦνι, Πέτραν κλπ. Ὁ θεῖος πάντων τούτων, Γεώργιος, ἀντιπροσωπεύσας τὸν στρατὸν ὡς στρατιωτικὸς πληρεξούσιος εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν τοῦ 1827 (*Μάμουκα* τ. ΙΣΤ') ἐκρίθη ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ὡς ἀξιωματικὸς Α' τάξεως, ἀνεγνωρίσθη δὲ εἰς αὐτὸν ὀφειλὴ ἐκ στρατιωτικῶν δαπανῶν 131153 γροσίων, διότι ἡ οἰκογένεια τῶν Βαλτινῶν διέθεσε χάριν τοῦ Ἀγῶνος καὶ τὴν περιουσίαν της.

Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

Βαλτινὸν *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Πιαλίων* τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 424. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βαλτσινόν*. Κεῖται παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Πηνειοῦ. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Τσιάρα* (κάτ. 280), *Βλαχομάνδρι* (κάτ. 145), *Σγάρι* (κάτ. 69), *Μέλιγος* (κάτ. 99), *Ἀσπρόβαλτος* (κάτ. 88) καὶ *Μεσιακὰ* (κάτ. 53). Δ. Ε. Μ.

Βαλτινός. Τὸ ὄνομα τοῦτο φέρουσιν οἱ ἑξῆς ἀγωνισταί:

—1) ***Γεώργιος***, ὁπλαρχηγὸς ἐξ Εὐβοίας, ἐπονομαζόμενος *Ἰατρὸς* ἢ *Κλωτσοτύρης*, ὅστις κατὰ τὴν ἐπανάστασιν αὐτῆς συνῆλθε μετ' ἄλλων Εὐβοέων εἰς Ξηροχώριον, ἔνθα ἀπεφασίσθη νὰ τεθῶσιν ὅλοι ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ *Βερούση* καὶ νὰ ἐνεργήσωσι στρατολογίαν. Ταύτης περατωθείσης, ἐστάλη μετὰ τοῦ *Τομαρᾶ* πρὸς πολιορκίαν τοῦ φρουρίου τῆς Χαλκίδος καὶ ἐστρατοπέδευσεν εἰς Ἄϊον, στένωμα ὀρεινὸν καὶ κρημνῶδες. Ἐκεῖθεν ἐξεδόθησαν πολεμικαὶ προκηρύξεις ἃς ὑπέγραψε καὶ αὐτὸς καὶ ἤρξαντο αἱ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις ἐν τῇ νήσῳ.

—2 ***Δημήτριος***, ἐξ Ὑπάτης. Ἐπολέμησεν ἐπὶ κεφαλῆς στρατιωτῶν παρευρεθεὶς ὑπὸ τὸν Σιαφόκαν καὶ Κολοκοτρώνην εἰς τὰς μάχας Ναυπάκτου, Ἀκράτας, Διστόμου καὶ εἰς τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου, ὅπου ἐπληγώθη εἰς τὸν τράχηλον.

—3) ***Ἰωάννης***, ἐκ Θηβῶν. Ὑπηρέτησεν ὑπὸ τοὺς ὁπλαρχηγοὺς Μπότσαρην καὶ Καραϊσκάκην, εἰς διαφόρους μάχας, πληγωθεὶς τρίς.

—4) ***Κολιός***, ἐκ Βάλτου, πολεμήσας ἐπὶ κεφαλῆς εἴκοσι στρατιωτῶν εἰς Φοντάναν, Καλιακούδα, Νεόκαστρον καὶ εἰς τὴν ἔξοδον Μεσολογγίου. Τ. Χ. Κ.

—**Βαλτινὸς *Βλάσιος***. Ἀξιωματικὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ (1825—1896), προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου τῶν Εὐελπίδων καὶ προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ὑποστρατήγου. Ἐχρημάτισεν ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν κατὰ διαφόρους ἐποχάς, μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1879 καὶ 1882. Ν. Θ. Κ.

Βάλτιστα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πωγωνίου τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται εἰς τὰς κλιτῦς τοῦ ὄρους *Πλάκα*. Παρὰ τὸ χωρίον διέρχεται τὸ ποτάμιον *Γυφτοπόταμον*. Κάτ. (1928) 377. Δ. Ε. Μ.

Βάλτνερ (Waltner), ***Κλαύδιος-Ἀλβέρτος***. Γάλλος ζωγράφος καὶ χαράκτης γεννηθεὶς τῷ 1846. Μεταξὺ τῶν ἔργων του καταλέγονται: «Εἰκὼν ἀνθρώπου», «Εἰκὼν τῆς Ἐλισσάβετ», «Ἡ Ἀλγερινή», «Ὁ Ἰησοῦς πρὸ τοῦ Πιλάτου». Κ. Ι. Ν.

Βάλτοι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 831. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Καρατζᾶ-Καδῆ*. Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος παράγει ὑπὲρ τὰς 500.000 ὀκ. δημητριακῶν καὶ σημαντικὴν ποσότητα καπνοῦ. Μετὰ τῶν πλησιεστέρων πόλεων, Κιλκὶς καὶ Θεσσαλονίκης, συνδέεται δι' ἁμαξιτῶν ὁδῶν, ἀπέχον 12 χιλ. τοῦ πρώτου καὶ 30 χιλ. τῆς δευτέρας. Δ. Ε. Μ.

βαλτόκερας (τὸ) (Baltoceras Holm) *[Παλαιοζωολ.]*· βλ. λ. **ὀρθόκερας**.

βαλτοκράτης (ὁ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀστὴρ ὁ τριπόλιος* (Aster tripolius).

Βαλτολίβαδο *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Δροσεροῦ* (τέως *Ἀσὰρ βέη*) τῆς ἐπαρχίας Γιαννιτσῶν τοῦ νομοῦ Πέλλης. Κάτ. (1928) 143. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τρόπινον*. Δ. Ε. Μ.

Βαλτόνερα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Πεδινοῦ* (τέως *Λιουμπετίνου*) τῆς ἐπαρχίας Φλωρίνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 219. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κάτω Νεβολιάνη*. Δ. Ε. Μ.

βαλτόνιος *ὑποβαθμὶς* (Waltonian) *[Γεωλογ.]*. Μία τῶν ὑποβαθμίδων, εἰς τὰς ὁποίας οἱ Ἄγγλοι γεωλόγοι ὑποδιαιροῦν τὴν ἐν Ἀγγλίᾳ παρουσιαζομένην *ἄστιον βαθμίδα* στρωμάτων (καὶ ἰδίως τὸ τμῆμα ταύτης, τὸ καλούμενον *ἐρυθρὸν* (rag). Γ. Κ. Γ.

Βαλτοπήγαδο *[Γεωγρ.]*. Τοποθεσία παρὰ τὸ χωρίον *Πεῦκον* τῆς ἐπαρχίας Βιάννου νομοῦ Λασηθίου Κρήτης, ἐν τῇ ὁποίᾳ κατετρόπωσαν τὸν τουρκικὸν στρατόν, τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1867, οἱ περὶ τὸν *Μιχαλοδημητράκην* ἐπαναστάται. Ε. Γ.

βάλτος (ὁ)· ἕλος, τέλμα, τέναγος· ἡ λέξις εἶναι ξένη, ἀπαντᾶται ὅμως εἰς τὴν ἑλληνικήν, ἤδη ἀπὸ τοῦ Η' αἰῶνος, εἰς τὸν πληθ. *βάλται* ὡς ἀπὸ ὀνομαστικῆς ἡ *βάλτα* ἢ *βάλτη*· ἀπαντᾶται καὶ ὡς οὐδέτερον τὸ *βάλτον*· ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως ἄγνωστος· ὁ Κοραῆς (Ἄτακτα 2,77 κ.ἑ.) ἀνάγει αὐτὴν εἰς τὴν ἀρχ. *ἄλσος*—*ἄλτος* καὶ μετὰ τοῦ *F* *βάλτος*, ἀλλ' οὔτε ἡ λέξις *ἄλσος* εἶχε δίγαμμα, οὔτε τούτου λείψανα εἰς τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν ἐσημειώθησαν (πλὴν ἴσως τοῦ *βολκός*)· πιθανώτατα ἡ λέξις εἶναι σλαβικῆς καταγωγῆς, ὡς ἐδίδαξεν ὁ Q. Meyer (βλ. *Πολίτου* Παροιμ. 2, 32 κ. ἑ.). Β. Φ.

Βάλτος. Μία τῶν ἀποτελουσῶν τὸν νομὸν Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας 6 ἐπαρχιῶν, καταλαμβάνουσα τὸ ΒΔ μέρος αὐτοῦ.

— [ΓΕΩΓΡ.] Ἡ ἐπαρχία Βάλτου ἔχει ὅρια, πρὸς Β τὸν νομὸν Ἄρτης, ἀφ' οὗ διαχωρίζεται ὑπὸ πολυσχιδῶν καὶ πολυκορύφων ὀρέων, ὧν τὸ ὑψηλότερον *Ἀλίνδα* ἔχει ὕψος 1542 μ., πρὸς Α τὴν ἐπαρχίαν Εὐρυτανίας διαχωριζομένην διὰ τοῦ ποταμοῦ *Ἀχελῴου*, ὅστις ἀποτελεῖ τὰ ὅρια καὶ μετὰ τῆς ΝΑ κειμένης ἐπαρχίας Τριχωνίδος, πρὸς τὰ ΝΔ τὴν ἐπαρχίαν Βονίτσης, πρὸς Δ δὲ διαβρέχεται ἐν μέρει ὑπὸ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Ἡ περιφέρεια Βάλτου εἶναι κυρίως χώρα ὀρεινή, ἔχουσα ἔκτασιν 280.000 τ. μ. περίπου, διατέμνεται δὲ καθέτως ὑπὸ δύο σχεδὸν παραλλήλων ὀροσειρῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων σχηματίζεται ἐπιμηκεστάτη κοιλὰς διαρρεομένη ὑπὸ τοῦ χειμάρρου *Ἰνάχου* (κοινῶς *Συντέκνου*).

Διοικητικὴ διαίρεσις: Ἡ ἐπαρχία Βάλτου πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' διῃρεῖτο εἰς 4 δήμους, *Ἀμβρακίας, Θυάμου, Ἰδομένης* καὶ *Στράτου*, ἤδη ὅμως ἀπαρτίζεται ἐκ τῶν κατωτέρω 24 κοινοτήτων, ὧν ὁ πληθυσμὸς κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928 (προσωρινὰ ἀποτελέσματα) ἀνέρχεται εἰς 21327 κατοίκους.

α) *Περιφέρεια Ἀμβρακίας*.—Κοινότητες: 1) *Ἀμπελακίου (Ἀμπελάκι, Ἀρσιάδα)*, 2) *Ἀμφιλοχίας (Ἀμφιλοχία, Μποῦκα)*, 3) *Κεχρηνιᾶς (Κεχρηνιά, Κομποθέκνα)*, 4) *Λουτροῦ (Λουτρόν, Ἀράπης, Καλύβια, Ξηρακιά)*, 5) *Σαρδηνίνων*, 6) *Σπάρτου* καὶ 7) *Στάνου*.

β') *Περιφέρεια Θυάμου*.—Κοινότητες: 1) *Βαλμάδας (Βαλμάδα Ἄνω Λαγκάδα, Βοϊδολείβαδο, Μαρλέση, Μενίδιον, Τσακνοχώριον, Δρόμιστα, Θερακῆσι)*. 2) *Πατιοπούλου (Πατιόπουλον*, τέως *Σύντεκνον, Ἁγία Τριάς, Ξηλιμή, Κάμινος, Λάλα Λάκα, Καφόρειον, Ἀνοιξιάτικον, Ρουπακιά, Τάρλα, Ξηρολείβαδο, Δαφνοπηγάδι, Μονὴ Ρέθα, Πλακωτή, Τσοῦκα, Τροχαλιᾶς)* καὶ 3) *Φλωριάδας (Φλωριάδα, Καθαροβοῦνι, Παληοκουτσῆ, Συγγενᾶ, Δαφνιᾶς, Μεγδεΐκα, Στρέμματα)*.

γ') *Περιφέρεια Ἰδομένης*.—Κοινότητες: 1) *Ἀλευράδας* 2) *Γιαννοπούλων*, 3) *Ἐμπεσοῦ (Ἐμπεσός, Παληαργιά, Σκαντζόκαμπος, Συκιά)*, 4) *Μεσιάδας*, 5) *Πετρώνας (Πετρώνα*, τέως *Μπονίκεβον)*, 6) *Σακαρετσίου (Σακαρέτσι, Αὐλάκι*, τέως *Βερδίτσα, Μηλιά, Βραβιανά, Πηγάδια, Μπλέτος)*, 7) *Σταθᾶ (Σταθᾶς*, τέως *Δούνιτσα, Ἀγρίδιον, Δρόμιστα)*, 8) *Τρικλίνου (Τρίκλινον*, τέως *Πριάντζα)* καὶ 9) *Χαλκιοπούλων (Χαλκιόπουλοι, Ἀγραπιδόκαμπος, Ἅγιος Βλάσιος, Φορτσπίς, Σκάλα, Ζουμερή, Ἀρωνίας)*. Καὶ

δ') *Περιφέρεια Στράτου*.—Κοινότητες: 1) *Βαρετάδας (Βαρετάδα, Ἀμοργιανοί, Μακρυνάδα, Ποδογορά)*, 2) *Καστρακίου (Καστράκι*, τέως *Κριεκούκιον, Μαλατέϊκα, Μπαμπαλιό, Πραντικὸν*, τέως *Πρεβέντζα)*, 3) *Λεπενοῦς, (Λεπενοῦ, Ματσοῦκι, Τραγανόν)* 4) *Ὄχθιας* καὶ 5) *Στράτου (Στράτος*, τέως *Σωροβίγλι)*.

Κοινωνικὴ κατάστασις. Οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας Βάλτου διεκρίνοντο πάντοτε διὰ τὴν εὐφυΐαν καὶ τὸν πολεμικόν των χαρακτῆρα. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας διεξῆγαγον συνεχεῖς ἀγῶνας κατὰ τοῦ κατακτητοῦ, τὰ δὲ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἡρωϊκὰ κατορθώματά των καὶ ὁ ἐλεύθερος βίος, ὃν κατ' ἐξαίρεσιν ἀπὸ τοὺς ἄλλους πλησιοχώρους κατοίκους διῆγον, συνέτεινον

Digitized by Google

εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτῶν ἀπὸ τῶν εἰρηνικῶν ἔργων. Ἄλλοτε τὴν ἐπαρχίαν ἐλυμαίνοντο ἡ ληστεία καὶ αἱ ζῳοκλοπαί, ἐκριζωθεῖσαι ἤδη καθ' ὁλοκληρίαν.

Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βάλτου ὑπάρχουν, ἓν ἑλληνικὸν σχολεῖον ἐν Ἀμφιλοχίᾳ (μαθηταὶ 100) καὶ 41 δημοτικά, ἐξ ὧν δύο ἀρρένων (μαθηταὶ 271), δύο θηλέων (μαθήτριαι 183) καὶ 37 μεικτὰ (μαθ. 1420).

Προϊόντα καὶ συγκοινωνία. Μολονότι ἔχουσα σημαντικὰς καλλιεργησίμους ἐκτάσεις (33397 στρέμ.), ἡ ἐπαρχία Βάλτου καλλιεργεῖται πλημμελῶς καὶ δι' ἀρχετύπων γεωργικῶν ἐργαλείων. Ἡ λίπανσις τῶν ἀγρῶν γίνεται διὰ τῆς ζωϊκῆς κόπρου καὶ τῆς ἀγραναπαύσεως, τὰ χημικὰ δὲ λιπάσματα εἶναι σχεδὸν ἄγνωστα καθ' ὅλην τὴν περιφέρειαν. Συντελεῖ ὅμως πολὺ εἰς τοῦτο καὶ ἡ ἀφροντισία τῶν κατοίκων, ἥτις μόλις μετὰ τὸν πόλεμον, λόγῳ τῶν δυσμενῶν βιωτικῶν συνθηκῶν, ἤρχισε περιοριζομένη.

Ἡ σπορὰ τῶν δημητριακῶν καὶ ἡ φυτεία τοῦ καπνοῦ εἶναι αἱ κυριώτεραι καλλιέργειαι τῆς περιφερείας. Ἡ πρώτη καταλαμβάνει ἐν συνόλῳ 29825 στρέμματα καὶ ἔχει ἀπόδοσιν 2.226.000 ὀκάδων. Ἡ δὲ καπνοφυτεία καταλαμβάνει 3.572 στρέμ. καὶ ἔχει ἀπόδοσιν 159.884 ὀκάδας καπνοῦ. Ἡ κτηνοτροφία, ἥτις πρότερον ἦτο πολὺ διαδεδομένη, ἔχει περιορισθῆ σημαντικῶς παρ' ὅλας τὰς εὐμενεῖς συνθήκας ἃς παρέχει διὰ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς τὸ ἔδαφος τοῦ Βάλτου. Ἐν συνόλῳ ἐκτρέφονται αἶγες 69197, πρόβατα 60114 καὶ χοῖροι 6.936. Ἀπέραντα δάση ἔχει ἡ ἐπαρχία (240.000 στρέμματα), ἅτινα εἶναι πυκνότατα καὶ μεγάλης σημασίας. Ἐν τούτοις καὶ αὐτῶν ἡ ἐκμετάλλευσις εἶναι πλημμελής, κυρίως λόγῳ τῆς ἐλλείψεως συγκοινωνίας. Δὲν παύουσι δὲ ταῦτα καὶ νὰ μαστίζωνται συχνὰ ὑπὸ πυρκαϊῶν. Κατὰ στατιστικὴν τῆς τοπικῆς δασικῆς ὑπηρεσίας, ἐκ τῶν δασῶν παράγονται ἐτησίως 25.000.000 ζύγια καυσοξύλων διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν κατοίκων, 500 κ. μ. ξυλείας, 700.000 ὀκ. ξυλανθράκων καὶ 100.000 ὀκ. βαλανιδοκάρπου.

Ἡ ἐπαρχία Βάλτου στερεῖται δικτύου συγκοινωνιῶν. Μόνον μία ἁμαξιτὴ ὁδὸς μήκους 65,5 χμτρ. διέρχεται διὰ τοῦ ΒΔ. ἄκρου αὐτῆς, εὑρισκομένη εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Ἐπίνειον τῆς ἐπαρχίας εἶναι ὁ λιμὴν τῆς Ἀμφιλοχίας, εἰς ὃν καθ' ἑκάστην σχεδὸν προσεγγίζουσι τὰ ἐκτελοῦντα τὴν γραμμὴν Ἀμβρακικοῦ ἀτμόπλοια.

Δημοσία οἰκονομία. Αἱ 24 κοινότητες τῆς ἐπαρχίας Βάλτου ἐμφανίζουσι (χρῆσις 1926—1927) εἰσπράξεις 849.811 δραχμῶν. Τὰ ταμεῖα αὐτῶν τὴν 1ην Αὐγούστου 1927 παρουσίασαν περίσσευμα 379.745 δραχμῶν, εἰς ἃς προσθετέαι ἕτεραι 359.425 ἐκ τῶν προηγουμένων χρήσεων. Ὅσον ἀφορᾷ τέλος τὰ ἐκ τῆς ἐπαρχίας ταύτης κρατικὰ ἔσοδα, παρ' ὅλην τὴν γενικὴν δυσπραγίαν ὑπὸ τῆς ὁποίας κατατρύχονται οἱ κάτοικοι, ἀνῆλθον ταῦτα εἰς 3.381.296 δραχμῶν. Δ. Ε. ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ—Σ. Π. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

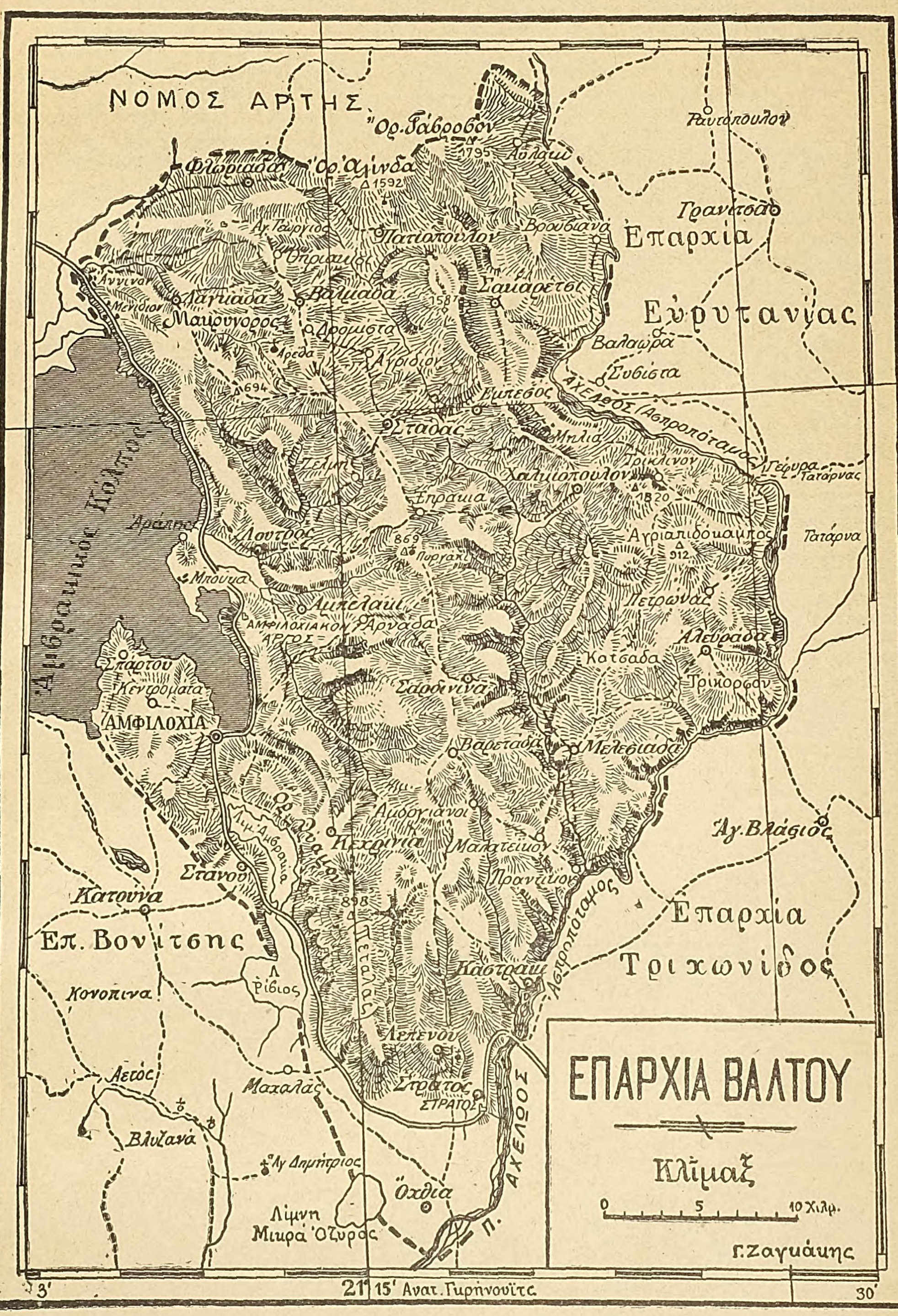

—[ΙΣΤΟΡ.] Κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ἡ περιφέρεια αὕτη, ἥτις κατόπιν ἐτροποποιήθη διοικητικῶς ἐξαφανισθέντος καὶ τοῦ ὀνόματός της, παρήγαγεν ἁρματολοὺς καὶ ὁπλαρχηγοὺς ἐπιφανεῖς, οἵτινες διηύθυναν τὸ ἁρματολίκι αὐτῆς. Μεταξὺ τούτων σπουδαιότεροι εἶναι ὁ *Γεώργιος Καραϊσκάκης*, ὁ *Ἀνδρέας* καὶ *Ἰωάννης Ἴσκος*, οἱ *Βαλτινοί*, οἱ *Ράγγοι*, οἱ *Στράτοι*, οἱ *Κοντογιανναῖοι* καὶ πλῆθος ἄλλων ἀξιωματικῶν ὅλων τῶν τάξεων, ὡς ἀναγράφονται λεπτομερῶς εἰς τὰ μητρῷα τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Ἀγῶνος. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἐπαρχία Βάλτου ἀπετέλει καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν αὐτοῦ κέντρον διαβάσεως τῶν ἐχθρικῶν στρατευμάτων, διετέλεσεν ἐκ περιτροπῆς ὑπὸ τὸ πέλμα τῶν πασάδων, συγκεντρουμένης τῆς ἀμύνης τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Μεσολόγγι. Ὁριστικῶς ἠλευθερώθη ἐπὶ τοῦ κυβερνήτου Καποδιστρίου, ὅτε καὶ περιελήφθη εἰς τὰ ὅρια τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Τ. Χ. Κ.

—**«Βάλτος»** *[Ναυτ. Ἱστορ.]*. Ναυαρχὶς τοῦ πρώτου συγκεκροτημένου ἑλληνικοῦ στόλου, τὸ πρῶτον δὲ πλοῖον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκυμάτισεν ἡ κυανόλευκος.

Ὅταν ὁ Ἀλῆ πασᾶς καθυπέταξε τὴν Στερεὰν καὶ Πελοπόννησον καὶ ἦρχεν αὐτῶν, διὰ τῶν υἱῶν του, ἤρχισεν ἐξοντωτικὸν πόλεμον κατὰ τῶν ἁρματολῶν καὶ κλεφτῶν. Τότε ὅλοι οἱ μάχιμοι ἄνδρες τῆς Στερεᾶς καὶ τοῦ Ὀλύμπου κατέφυγον εἰς τὴν Σκίαθον καὶ συγκροτήσαντες στόλον καταδρομικὸν ἐξ 70 περίπου πλοιαρίων ἐξηκολούθησαν τὸν ἀγῶνα κατὰ θάλασσαν. Οἱ ἐξέχοντες τῶν συνελθόντων ἦσαν ὁ ἐκ Βάλτου Σταθᾶς, ὁ Καζαφέρνης, οἱ ἁρματολοὶ τοῦ Ὀλύμπου Βλαχάβας, Λαζαῖοι, Τζαχίλας, Μπιζιώτης, Σύρος, ὁ Πελοποννήσιος Κολοκοτρώνης, ὁ ἐκ Νιαούσης ἁρματολὸς Ρομφέης καὶ ὁ Νῖκος Τσάρας. Γενικὸς ἀρχηγὸς τοῦ στόλου προεχειρίσθη ὁ Βαλτινὸς *Γιάννης Σταθᾶς*, ὅστις ἀνεπέτασεν, ἀντὶ τῆς πρότερον κυματιζούσης ἐπὶ τῶν πλοίων ἐκείνων ρωσικῆς σημαίας, σημαίαν ἑλληνικὴν φέρουσαν ἐπὶ κυανοῦ πεδίου λευκὸν σταυρόν. Ἀντιναύαρχος ἀνηγορεύθη ὁ *Νῖκος Τσάρας* καὶ ὁ στολίσκος ὑποδιῃρέθη εἰς ἑπτὰ μοίρας ὧν ἑκάστη ἐκαλεῖτο ἀπὸ τῆς πατρίδος τοῦ ἀρχηγοῦ *Βάλτος, Μωριᾶς, Ρούμελη, Ὄλυμπος, Ἄσπρη θάλασσα, Σκιάθο* καὶ *Κασσάνδρα*. «Βάλτος» δὲ ὠνομάσθη καὶ τὸ πλοῖον τοῦ ναυάρχου Σταθᾶ. Ὁ καταδρομικὸς οὗτος στόλος, οὐ μόνον εἰς τὰ ὀσμανικὰ παράλια καὶ πλοῖα κατήνεγκε πληγὰς πολλάς, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ πολεμικὰ σκάφη τῶν Τούρκων ἐτόλμησε νὰ ἀντιπαραταχθῇ. Μιᾶς δὲ τῶν ναυμαχιῶν τούτων τὴν μνήμην διέσωσεν ἡμῖν ἡ δημοτικὴ ποίησις:

Μαῦρο καράβ' ἀρμένιζε στὰ μέρη τῆς Κασσάνδρας'
Εἶχε πανιὰ κατάμαυρα καὶ τοὐρανοῦ παντιέρα.
Ἐμπρὸς κορβέτα μ' ἄλικο μπαϊράκι τοῦ ἐβγῆκε.
Μάϊνα! φωνάζει τὰ πανιά, ρῖξέ τα, λέγει, κάτω
Δὲν τὰ μαϊνάρω τὰ πανιά, οὔτε τὰ ρίχνω κάτω
Μὴ μὲ θαρρεῖτε νιόνυφη, νὰ βγῶ νὰ προσκυνήσω'
Ἐγῷμαι ὁ Γιάννης τοῦ Σταθᾶ, γαμπρὸς τοῦ Μπουκοβάλα.
Τράκο λεβέντες! ρίξετε στὴν πλώρη τὸ καράβι,
Τῶν Τούρκων αἷμα χύσετε ἀπίστους μὴ ψηφᾶτε

Περὶ τὰ μέσα Νοεμβρίου 1807 προσεβλήθησαν οἱ καταδρομεῖς ἐν Σκιάθῳ ὑπὸ δύο δρομώνων καὶ μιᾶς φρεγάτας. Ἡ καταστροφὴ τῶν ἁρματολῶν ἐφαίνετο βεβαία, ἐσώθησαν ὅμως τῇ βοηθείᾳ προσδραμόντος εἰς τὴν πρόσκλησίν των ἀγγλικοῦ μονοκρότου. Μετὰ ταῦτα ἐξηκολούθησαν μετὰ μεγαλυτέρας λύσσης τὸν ἀγῶνα, τόσαι δὲ ἦσαν αἱ βλάβαι τὰς ὁποίας ἐπέφερον κατὰ τῶν Τούρκων, ὥστε ἡ Πύλη ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ νὰ τοὺς ἀφήσῃ ἐλευθέρους νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὰ λημέρια των. [Ἰδ. ἱστορ. *Παπαρρηγοπούλου*, νέα ἐκδ., τόμ. Ε' σελ. 220.] ΣΤΡ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

—**Βάλτος** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Ἀγγελοχωρίου* (τέως *Βετίστης*) τῆς ἐπαρχίας Βερροίας τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 174. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γενῆ - Κιοϊ*. Δ. Ε. Μ.

—**Βάλτος** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Ρίζας* τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας. Κάτ. (1928) 59.

—**Βάλτος** *[Γεωγρ.]*. Τὸ μεγαλύτερον χωρίον τῆς κοινότητος *Ρυζίων* τῆς ὑποδιοικήσεως Ὀρεστιάδος, ἀριθμοῦν (1928) 581 κατοίκους. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Σαλτικλῆ*. Α. Θ. ΣΑΜ.

—**Βάλτος** *[Γεωγρ.]*. Προάστειον τῶν Μυζείκων τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος, χρησιμεῦον ὡς τόπος θερινῆς διαμονῆς πλείστων οἰκογενειῶν.

βαλτός, *—ή, —ό*· δημοτ., ὁ καθ' ὑπόδειξιν ἢ ἐπιταγὴν ἄλλου πράττων τι, ὁ οὐχὶ αὐτομάτως ἢ ἐξ οἰκείας προαιρέσεως ἐνεργῶν: «αὐτὰ τὰ λέει βαλτὸς» ἢ «ἦτον βαλτὸς ἀπὸ τὸν τάδε». Β. Φ.

Βαλτοτόπι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Πεπονιᾶς* (τέως *Γενῆ Μαχαλᾶ*) τῆς ἐπαρχίας Σερρῶν τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 468. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπεϊλὴκ Μαχαλέ*. Δ.Ε.Μ.

— **Βαλτοτόπι** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Ριζιῶν* (τέως *Ὀρυζάρτση*) τῆς ἐπαρχίας Παιονίας (τέως *Γουμενίτσης*) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 226. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δάμποβον*. Δ.Ε.Μ.

βαλτότοπος (ὁ) καὶ *βαλτοτόπι*· τόπος βαλτώδης, ἑλώδης.

Βαλτούδι *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Βαφειοχωρίου* (τέως *Δραγομὶρ*) τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 59. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γκαβαλιαί*.

Βάλτουκα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Καπλανίου* τῆς ἐπαρχίας Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ (1928) 76.

Βαλτούριο (Valturio), *Ροβέρτος*. Ἰταλὸς στρατιωτικὸς συγγραφεὺς θανὼν τῷ 1482. Εἶχεν ἐπιδοθῆ εἰς τὴν κατασκευὴν πολεμικῶν μηχανῶν,

Digitized by Google

τινὲς τῶν ὁποίων σώζονται εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Οὐρμπέν, συνέγραψε δὲ καὶ ἔργον ἀναγόμενον εἰς τὰ στρατιωτικὰ «De militari» (1472). Κ. Ι. Ν.

Βάλτουχ (Waltuch), *Ἀδόλφος*. Ἐγεννήθη τῷ 1837 ἐν Ὀδησσῷ, ἐσπούδασε δὲ ἐν Κιέβῳ, Πράγᾳ καὶ Λονδίνῳ. Τῷ 1863 ἐγένετο καθηγητὴς τοῦ χειρουργικοῦ κολλεγίου τοῦ Λονδίνου, καὶ τῷ 1876 καθηγητὴς τῆς φυσιολογίας καὶ ὑγιεινῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μάντσεστερ. Ἔγραψεν: «A dictionary of materia medica and therapeutics» (1868), «On catalepsy» (1869), «Asthma nervosum» καὶ πλεῖστα ὅσα εἰδικὰ ἄρθρα εἰς ἀγγλικὰ περιοδικά. Π. Λ.

βαλτόχορτο (τὸ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται κοινῶς οὕτω *ἐχινοφόρος ὁ μικρόφυλλος* (Echinophorus tenuifolius).

Βαλτοχῶρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Ἀδένδρου* (τέως *Κιρτζιλάρ*) τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 282. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σαρίτσης*. Δ. Ε. Μ.

Βαλτόχωρο *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Καλαμπακίου* τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 329. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βοδόβιστα*.

Βαλτρίνι (Valtrini), *Ἰωάννης-Ἀντώνιος*. Ἰταλὸς ἰησουίτης φιλόλογος (1556—1601). Συνέγραψεν ἑξάτομον βιβλίον περὶ τῆς στρατιωτικῆς τέχνης τῶν Ρωμαίων καὶ ἄλλα τινὰ ἔργα. Κ. Ι. Ν.

Βάλτσα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βάλτα.

Βαλτσινὸν *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βαλτινόν.

Βαλτσώρα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Πηγάδια

βαλτώδης (ὁ, ἡ), —ες (τό)· ὅμοιος πρὸς βάλτον, ἑλώδης: «τόπος βαλτώδης», ἰδιωματ. *λιβαδερός*.

βαλτώνω· καθιστῶ τι βαλτῶδες: «βαλτωμένος τόπος» μεταβεβλημένος εἰς βάλτον' ‖ καὶ ἀμετβ., ἐμπίπτω εἰς βαλτῶδες μέρος, μετφ. εἰς ἀδιέξοδον.

Βαλΰϊ (Valyi), *Ἀνδρέας*. Οὔγγρος συγγραφεὺς (1761—1801), συντάξας τοπογραφίαν τῆς Οὐγγαρίας. Κ. Ι. Ν.

βαλύλιον (τὸ) (Valy) ἢ *βαλύλη* (ἡ) *[Φαρμ. Χημ.]*. Οὕτως ἐκλήθη ἡ *βαλεριανικὴ διαιθυλαμίνη* $C_4H_9.CO.N(C_2H_5)_2$. Σκευάζεται διὰ θερμάνσεως διαιθυλαμίνης καὶ ἀνύδρου βαλεριανικοῦ ὀξέος. Ὑγρὸν ἄχρουν, διαλυτὸν εἰς 25 μ. ὕδατος, εὐδιάλυτον εἰς ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα, ὀσμῆς ἰδιαζούσης πεπερώδους, γεύσεως καυστικῆς, ζέον δὲ εἰς 210°. Τὸ βαλύλιον εἰσήχθη τῷ 1901 εἰς τὴν θεραπευτικὴν ὑπὸ τῶν Kionka καὶ Lieberecht ὡς ἀντικαταστάτης τῶν ἐν χρήσει βαλεριανικῶν σκευασμάτων. Ἀνεγράφη ἐπὶ ὑστερισμοῦ, νευρώσεων, νευρικῶν παλμῶν καὶ νευραλγιῶν. Κ. Γ. Μ.

Βαλυμπὲρ (Valhubert), *Ροζέ*. Γάλλος στρατηγὸς (1764—1805). Διοικητὴς ταξιαρχίας κατὰ τὴν ἐναντίον τῶν Αὐστριακῶν ἀξιομνημόνευτον μάχην τοῦ Σεμπλὸν (15 Αὐγούστου 1799), προήχθη ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης εἰς στρατηγόν. Διεκρίθη μεγάλως κατὰ τὰς μάχας τοῦ Μοντεμπέλλο, τοῦ Μαρέγκο καὶ ἰδίως τῆς Ἀούστερλιτζ, ὅπου τραυματισθεὶς θανασίμως ἀπέθανε μετ' ὀλίγην ὥραν. Θ. Β.

Βαλύρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάζετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἷς τῶν παραποτάμων τοῦ *Παμίσου* Κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν (*Παυσ.* IV. 33.3) εἶχεν ὀνομασθῆ ὁ ποταμὸς *Βαλύρα*, διότι εἰς αὐτὸν εἶχε ρίψει τὴν λύραν του ὁ Θρᾷξ ἀοιδὸς *Θάμυρις*, τυφλωθεὶς μετὰ τὴν ἧτταν του εἰς τὸν μουσικὸν κατὰ τῶν Μουσῶν ἀγῶνά του. Εἰς τὴν Βαλύραν ἐχύνοντο τὰ ὕδατα καὶ τῶν μικρῶν ποταμῶν *Λευκασίας* καὶ *Ἀμφίτου*, ἀπὸ τῆς διαβάσεως τῶν ὁποίων ἤρχιζε τὸ Στενυκληρικὸν λεγόμενον πεδίον τῆς ἀρχαίας Μεσσηνίας (δηλ. ἡ πεδιὰς τῆς ἄνω Μεσσηνίας). Σήμερον οἱ τρεῖς εἰρημένοι μικροὶ ποταμοὶ συνενούμενοι παρὰ τὴν κωμόπολιν Μελιγαλᾶ συναποτελοῦσι τὸν παραπόταμον τοῦ Παμίσου *Μαυροζούμεναν*, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει γέφυρα ἐκτισμένη ἐπὶ θεμελίων ἀρχαιοτάτων χρόνων. ΚΑΨ.

— **Βαλύρα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Οἰχαλίας* τῆς ἐπαρχίας Μεσσήνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 1376. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τζεφερεμίνη*. Κεῖται εἰς τὸ Β. ἄκρον τῆς κάτω μεσσηνιακῆς πεδιάδος, ἀνατολικῶς τοῦ ὄρους Ἰθώμη καὶ παρὰ τὴν Ν. κλιτὺν τοῦ λόφου *Τζούκα*. Κύρια προϊόντα τῆς περιφερείας εἶναι ἡ σταφὶς (300.000 ὀκ.), τὸ ἔλαιον (500.000 ὀκ.), ὁ οἶνος (150.000 ὀκ.) καὶ τὰ ἑσπεριδοειδῆ (300.000 τεμαχ.). Ἐπίσης παράγεται καὶ οἶνος σταφιδίτης, λειτουργοῦντος μεγάλου ἐργοστασίου. Ἔχει προσέτι καὶ μεγάλα μηχανοκίνητα ἐλαιουργεῖα. Ἐν αὐτῷ λειτουργοῦσι 4 συνεταιρισμοί. Μετὰ τῶν Καλαμῶν συγκοινωνεῖ μέσῳ τοῦ 40' ἀπέχοντος χωρίου *Λάμπαινα* (τέως *Λέζι*) δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ· διὰ τῆς Βαλύρας διέρχεται καὶ ἡ ἐκ Καλαμῶν γραμμὴ τῶν ΣΠΑΠ, ἀφ' ἧς ἀπέχει 21 χμτρ. Εἰς τὸν σταθμόν της δὲ ἀποβιβάζονται οἱ μεταβαίνοντες πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Ἰθώμης. Δυτικῶς τῆς Βαλύρας καὶ ἐπὶ τῆς Ἰθώμης κεῖται ἡ ἱερὰ μονὴ *Βουλκάνω*, ἀπέχουσα ὥραν ἀπὸ αὐτήν. Νοτίως δὲ τοῦ χωρίου εἰς ἀπόστασιν 15' ἀπ' αὐτοῦ κεῖται τὸ βυζαντινὸν κτίσμα τοῦ *Ἁγίου Βλασίου*. Δ. Ε. Μ.

Βαλφερντὲν (Walferdin), *Φραγκῖσκος-Ἱππόλυτος*. Γάλλος φυσικὸς (1795—1880). Συνειργάσθη μετὰ τοῦ Ἀραγκὼ καὶ τοῦ Μπαμπινέ, εἶναι δὲ γνωστὸς ἰδίᾳ διὰ τὴν ἀνακάλυψιν θερμομέτρων *μεγίστου* καὶ *ἐλαχίστου* καὶ ἄλλων συναφῶν ἐπιστημονικῶν ὀργάνων. Α. Δ.

Βαλφὸν (Valfons), *Κάρολος*. Γάλλος στρατηγὸς (1710—1786). Μετέσχεν εἴκοσιν ἓξ πολιορκιῶν καὶ ἓξ μαχῶν. Ἔγραψεν «Ἀπομνημονεύματα» εἰς τὰ ὁποῖα σκιαγραφεῖ πλεῖστα ἄγνωστα πρόσωπα τῆς ἐποχῆς του. Κ.Ι.Ν.

Βὰλχ (Walch). Οἰκογένεια σοφῶν Γερμανῶν:

—1) *Ἰωάννης Γεώργιος*. Θεολόγος διαμαρτυρόμενος, καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας, ρητορικῆς, ποιητικῆς, θεολογίας ἐν Ἰένῃ, ἀποθανὼν τῷ 1775. Ἔργα: «Philosoph. Lexion» (τόμοι 2, Λειψία, ἐκδ. 4η, 1775), «Historisch-theologische Einleitung in die Religionsstreitigkeiten des lutherischen Kirche» (Ἰένη 1730—39, τόμ. 5).

—2) *Ἰωάννης-Ἐρνέστος-Ἐμμανουήλ*. Πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ἐδίδαξεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ἰένης τὴν ρητορικήν. Ἦτο συνάμα ὀρυκτολόγος διακεκριμένος καὶ συλλέκτης ὀρυκτῶν διάσημος. Ἀπέθανε τῷ 1778.

—3) *Χριστιανὸς-Γουλιέλμος-Φραγκῖσκος*. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν Ἰένῃ, μετέπειτα ἐν Γοτίγγῃ. Ἀπέθανε τῷ 1784. Γνωστὰ ἔργα αὐτοῦ: «Historia adoptianorum» (Λειψία 1755), «Historia Patropaschitarum» (Λειψία 1760), «Entwurf einer vollstandigen Historie der Ketzereien» (2 τόμοι, Λειψία 1762—1785).

—4) *Κάρολος-Φρειδερῖκος*. Ἀδελφὸς τῶν δύο προηγουμένων. Ὑπῆρξε καθηγητὴς τοῦ δικαίου ἐν Ἰένῃ· ἀπέθανε τῷ 1799. Ἔργα: «Introductio in controversias juris civilis recentioris» (8 τόμοι), (Ἰένη 1771), «Beitrage zu dem deutschen Rechte» (Ἰένη 1771—93), «Grundriss der Geschichte aller in Deutschland getenden Rechte» (Λειψία 1780).

—5) *Γεώργιος-Λουδοβῖκος*. Υἱὸς τοῦ *Καρόλου Βάλχ*, καθηγητὴς τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν ἐν Γρεϊχσβάλδῃ. Ἀπέθανε τῷ 1838. Ἐξέδωκε τοὺς «Γεωργοὺς» καὶ τὴν «Γερμανίαν τοῦ Ταχίτου» (Βερολῖνον 1828). Π. ΛΕΦΑΣ

Βαλχάλλα (Walhalla) *[Σκανδ. Μυθολ.]*. Οὕτω καλεῖται ἐν τῇ μυθολογίᾳ τοῦ Βορρᾶ τὸ ἐνδιαίτημα τῶν πιπτόντων εἰς τὰς μάχας ἡρώων. Ἡ μυθολογία αὕτη περιλαμβάνει πάσας τὰς θρησκευτικὰς ἰδέας, αἵτινες ἐδέσποζον καθ' ὅλην τὴν Σκανδιναυΐαν πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς ἐν αὐτῇ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Καὶ ἡ θρησκεία τῶν Γερμανῶν κατὰ τοὺς προχριστιανικοὺς χρόνους ἐθεμελιοῦτο ἐπὶ τῆς θεοποιήσεως τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως. Ὁ ὕπατος θεός, ὁ πατὴρ πάντων κατὰ τὸν Τάκιτον, ἦτο ὁ Teutsch ἢ Tuisko, ὅστις ἐθεωρεῖτο καὶ ὡς πατὴρ τῆς γερμανικῆς φυλῆς, ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ *Mann*, ἦτο ἡ προσωποποίησις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὅστις θεωρούμενος θεὸς τῶν μαχῶν καὶ τῆς νίκης ὠνομάζετο *Wuotan* καὶ *Odin*. Οὗτος εἶχεν ὁρίσει ὡς κατοικίαν τῶν ἡρώων τὸ μυθολογικὸν ἀνάκτορον *Βαλχάλλα*, ὅπερ ἠγείρετο εἰς τὸ Gladsheim (διαμονὴν τῆς χαρᾶς), πρὸ αὐτοῦ δ' ἐξετείνετο μαγευτικὸν δάσος, οὗτινος τὰ δένδρα ἔφερον χρυσᾶ φυλλώματα. Πρὸ τοῦ ἀνακτόρου τῆς Βαλχάλλας, τοῦ ὁποίου τὸ ὕψος μόλις ἠδύνατό τις νὰ ἴδῃ, αἰωρεῖτο ὡς σύμβολον τοῦ πολέμου λύκος, ἐφ' οὗ ἐπεκάθητο ἀετός. Τῆς μεγάλης αἰθούσης τῆς Βαλχάλλας τὰ φατνώματα ἦσαν ἐπεστρωμένα δι' ἀσπίδων καὶ λογχοφόρων σημαιῶν· εἶχε δ' ἡ αἴθουσα αὕτη πεντακοσίας θύρας, ἐξ ἑκάστης τῶν ὁποίων ἠδύναντο νὰ εἰσέλθωσι ταυτοχρόνως ὀκτακόσιοι Jeinherjer, ἤτοι ἥρωες πεσόντες ἐν πολέμῳ καὶ μετὰ τὸν θάνατόν των μεταβάντες πρὸς τὸν θεὸν Odin, παρ' οὗ ἐγίνοντο δεκτοὶ εἰς τὴν προσωρισμένην δι' αὐτοὺς αἴθουσαν τῆς Βαλχάλλας. Οἱ διάσημοι ἡγεμόνες οἵτινες εἶχον λεηλατήσει διαφόρους χώρας καὶ ἔφεραν ἀπὸ τὰ μεμακρυσμένα μέρη αἱμοστάζον τὸ ξίφος των, ἐγίνοντο δεκτοὶ ὑπὸ τοῦ *Μπράγι* καὶ τοῦ *Χάρμουτ*, ἀπεσταλμένων τοῦ Odin, ὅπως τοὺς εὐχηθοῦν τὴν αἰσίαν ἔλευσιν. Ἡ μεγάλη αἴθουσα τότε διεκοσμεῖτο διὰ τροπαίων καὶ πάντες οἱ ἐν αὐτῇ διαμένοντες ὑπηρετοῦντο κατὰ τὴν εἴσοδον τούτων εἰς αὐτήν. Αἱ *Βαλκύραι*, αἱ παρθένοι αὗται τοῦ πολέμου, αἱ θελκτικαὶ νύμφαι αἱ ἀστράπτουσαι εἰς τὰς χρυσᾶς των ἐσθῆτας, προσέφερον εἰς τοὺς ἀφικνουμένους ἡγεμόνας οἶνον παρεχόμενον ὑπὸ τοῦ Odin. Αἱ Βαλκύραι μετέβαινον εἰς τὰ πεδία των μαχῶν καὶ ἡ θέα των ἐγοήτευε κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς τοὺς θνήσκοντας ἥρωας, αὗται δὲ τοὺς ὡδήγουν κατόπιν εἰς τὴν Βαλχάλλαν καὶ προσέφερον εἰς αὐτοὺς τὸν οἶνον δι' οὗ καθίσταντο ἀθάνατοι. Δύο δὲ ἐξ αὐτῶν, ἡ Hirst καὶ ἡ Mist, ἦσαν αἱ οἰνοχόοι τοῦ θεοῦ Odin εἰς τὰ δεῖπνα, ἅτινα παρέθετεν οὗτος πρὸς τοὺς ἥρωας, εἰς τὸ ἀνάκτορον. Εἰς τὴν Βαλχάλλαν εἶχον δικαίωμα εἰσόδου καὶ πάντες οἱ ἡγεμόνες ἐκεῖνοι, οἵτινες δὲν ἔπεσαν μὲν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν μαχῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς πολιτείας των ἐνίσχυσαν τοὺς ἡρωϊκοὺς μαχητάς. Αἱ ἀπολαύσεις τῆς Βαλχάλλας κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους ἐπεφυλάσσοντο μόνον διὰ τοὺς μεγιστᾶνας καὶ τοὺς πλουσίους, οἵτινες ἀφικνοῦντο ἐκεῖ συνοδευόμενοι ὑφ' ὅλων ἐκείνων τῶν συντρόφων των κατὰ τὰς ἐκστρατείας, οἵτινες ἔπεσον μετ' αὐτῶν εἰς τὴν μάχην ἢ προσέφεραν ἑαυτοὺς ἐθελουσίως εἰς τὸν θάνατον, ἐτοποθετοῦντο δὲ οἱ νεκροὶ των παρὰ τὸν τάφον τοῦ ἀρχηγοῦ των μετὰ τοῦ πολεμικοῦ ἵππου του καὶ τῶν λαφύρων τοῦ πολέμου. Ἑκάστην πρωΐαν, μὲ τὴν πρώτην κραυγὴν τοῦ ἀλέκτορος οἱ Jeinherjer ἐγειρόμενοι συνῆπτον τρομερὰς μάχας, καθ' ἃς ὑφίσταντο βαρύτατα τραύματα, ἀλλὰ τὴν μεσημβρίαν αἱ πληγαὶ των ἐθεραπεύοντο καὶ συνηθροίζοντο φιλικῶς ὅπως παρακαθήσουν εἰς γεῦμα προσφερόμενον ὑπὸ τοῦ Odin, παρακαθημένου καὶ τούτου εἰς αὐτό. Ὁ Odin δὲν ἔτρωγεν, ἀλλ' ἔπινε μόνον οἶνον καὶ προσέφερε τροφὴν εἰς δύο λύκους, τὸν *Γκέρι* καὶ τὸ *Ἰρέκι*, καθημένους πάντοτε παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ.

Οἱ Jeinherer ἔτρωγον τὰ κρέατα τῆς ἐλάφου Saharimmer καὶ ἐρρόφων ζῦθον καὶ ὑδρόμελι, ρέοντα ἐν ἀφθονίᾳ ἀπὸ τοὺς μαστοὺς τῆς αἰγὸς Heidroun. Αἱ Βαλκύραι περιφερόμεναι ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τῆς Φρέγια προσέφερον εἰς ἕκαστον τὸ κέρας πλῆρες ἐκ τοῦ παραδεισίου ποτοῦ. Ἐν τῇ μυθολογικῇ ποιήσει τῶν Γερμανῶν ἀναφέρεται ὅτι οἱ Jeinherjer ἐνίοτε μετέβαινον ἔφιπποι ἀπὸ τῆς Βαλχάλλας εἰς τὸν τάφον των, ὅπου ὑπεδέχοντο αὐτοὺς αἱ ἀγαπημέναι των Βαλκύραι, καὶ ἀνεπαύοντο εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτῶν. Προτοῦ ὅμως φανῇ ἡ αὐγὴ καὶ ἀκουσθῇ τοῦ ἀλέκτορος ἡ κραυγή, ἐγειρόμενοι ἔλεγον πρὸς αὐτάς: «Εἶναι καιρὸς νὰ ἀπέλθωμεν εἰς τὴν δύσιν μέχρι τοῦ ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ, προτοῦ ὁ ἀλέκτωρ ἀφυπνίσῃ τοὺς πολεμιστὰς εἰς τὴν Βαλχάλλαν». Οὕτω δὲ σπεύδοντες μετέβαινον ἐκεῖ ὅπως μετάσχωσι τῆς μάχης. Τὸ ἥμισυ τῶν ἡρώων τούτων ἀνῆκον εἰς τὴν Φρέγια. Ἡ ἔλαφος Sahrimmer, τὴν ὁποίαν ἤσθιον οἱ ἥρωες, παρεσκευάζετο ὑπὸ τοῦ μαγείρου Andhrimmer, εἰς χύτραν ὀνομαζομένην Eldhrimr, λέξιν σημαίνουσαν τὴν πρώτην ὕλην τῆς δημιουργίας. Αἱ σταγόνες ἀπὸ τῶν σπλάγχνων τῆς αἰγὸς Eikthyrnir ἔπιπτον ἐντὸς τῶν φρεάτων Hvergelmer, τὴν πηγὴν πάντων τῶν ποταμῶν τῆς γῆς. Ὑποτίθεται ὅτι οἱ Jeinherjer ἦσαν οἱ ἀστέρες ἢ τὰ πνεύματα τῶν ἀστέρων, λαμβάνοντες τὴν τροφὴν των ἐκ τῆς Βαλχάλλης, ἤτοι ἐκ τοῦ γεμματικοῦ παραδείσου. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Βαλχάλλα**. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἐδόθη εἰς ἱερὸν ἐγερθὲν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου Α', πρὸς τιμὴν τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς Γερμανίας ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν χώραν ταύτην. Τὸ μνημεῖον ἐγείρεται εἰς μιᾶς ὥρας ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς βαυαρικῆς πόλεως *Ρατισβάνες*, ἐπὶ λόφου ὕψους 98 μέτρων. Ἡ οἰκοδόμησις αὐτοῦ ἀρξαμένη τῷ 1830 ἐπερατώθη τῷ 1842 κατὰ σχέδιον τοῦ ἀρχιτέκτονος *Κλέντζε*, ὅστις ἠθέλησε νὰ ἀντιγράψῃ τὸν Παρθενῶνα τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ Βαλχάλλα ἔχει μῆκος 75 μέτρων, πλάτος 35 καὶ ὕψος 21. Ὁ ρυθμός της εἶναι δωρικός, περιστοιχίζεται δέ, ὡς ὁ Παρθενών, διὰ στηλῶν καὶ εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου ἐκ φαιοῦ μαρμάρου. Ἡ μετόπη του πρὸς τὸν Δούναβιν διακο-

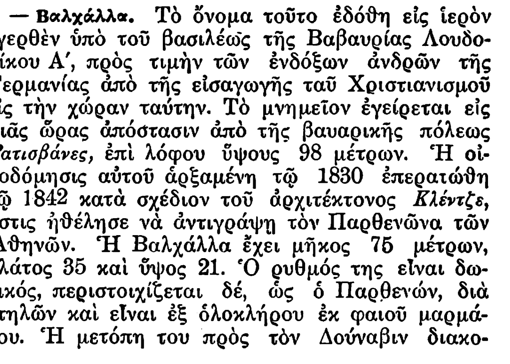

Ἡ Βαλχάλλα τῆς Βαυαρίας.

σμεῖται ὑπὸ συμπλέγματος παριστάνοντος τὴν Γερμανίαν ἀνακτῶσαν ἐν Λειψίᾳ τὴν ἐλευθερίαν της, ἡ δὲ ἑτέρα πρὸς τὸ δάσος τὴν νίκην τοῦ *Ἀρμινίου* κατὰ τοῦ *Βαρίου*· ἀμφότεραι ἔχουν ἐκτελεσθῆ ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ γλύπτου *Συβαντχάλερ*. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἱεροῦ, ρυθμοῦ ἰωνικοῦ, σχηματίζει εὐρεῖαν αἴθουσαν μήκους 50 μέτρων καὶ 50 ἑκατοστῶν ἐπὶ πλάτους 15 μέτ. καὶ ὕψους 17, μετὰ φατνώματος κεκαλυμμένου ἐκ χαλκοῦ καὶ διανοιγομένου ὑπὸ τριῶν μεγάλων παραθύρων. Οἱ τοῖχοί του χωρίζονται διὰ κορωνίδος ὑπεράνω τῆς ὁποίας ὑψοῦνται δέκα τέσσαρες Βαλκύραι

Digitized by Google

κατ' ἀπομίμησιν τῶν Καρυατίδων. Αἱ Βαλκύραι, πολεμικαὶ παρθένοι τῆς γερμανικῆς μυθολογίας, φέρουσι τὸν θριγκὸν καὶ ἔχουν γλυφὴ ὑπὸ τοῦ Σχβαντχάλερ. Καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς κορωνίδος κυριαρχεῖ ζωοφόρος γλυφεῖσα ὑπὸ τοῦ *Βάγνερ*, παριστῶσα δὲ τὴν γερμανικὴν φυλὴν μέχρι τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Γερμανίᾳ, ὑπεράνω δὲ ταύτης ἑξήκοντα τρεῖς πλάκες φέρουσιν ἀναγεγραμμένα τὰ ὀνόματα διασήμων ἡρώων Γερμανῶν, τῶν ὁποίων δὲν διετηρήθησαν τὰ ὁμοιώματα· κάτωθεν αὐτῶν ἔχουν στηθῆ αἱ προτομαὶ ἐνδόξων ἀνδρῶν, οἵτινες συνετέλεσαν εἰς τὴν δόξαν καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ γερμανικοῦ ἔθνους. Μεταξὺ τῶν ὑποστηλωμάτων ἐγείρονται τὰ ἀγάλματα ἐξ *Νικῶν*, ἔργων τοῦ *Ράουχ*, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μεσαία θεωρεῖται ὡς τὸ ἀριστούργημα τοῦ καλλιτέχνου τούτου. Ἐπὶ πλέον τὸ ἄγαλμα τὸ παριστάνον τὸ δαιμόνιον τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ ἰδίου γλύπτου συμπληροῖ τὴν ὡραίαν σειρὰν τῶν Νικῶν τοῦ Ράουχ. Δώδεκα μαρμάρινοι ἕδραι, ὑπενθυμίζουσαι τὰς ἕδρας τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν θεάτρων, καὶ ὀκτὼ μεγάλαι λυχνίαι, συμπληροῦσι τὸν ὅλον διάκοσμον τῆς αἰθούσης. Ἀπέναντι τῆς κεντρικῆς πύλης ὑπάρχει μικρὸν τετράγωνον διάκενον πρὸ τοῦ ὁποίου ἐγείρονται δύο στῆλαι ἰωνικοῦ ρυθμοῦ. Τὸ δάπεδον ἀποτελεῖται ἐκ μαρμαρίνου μωσαϊκοῦ καλλιτεχνικώτατα σχεδιασμένου.

Ὁ Λουδοβῖκος Α' ἤγειρε τὸ ἱερὸν τοῦτο καὶ τὸ ἐπωνόμασε Βαλχάλλαν (βλ. λ.) καθ' ὅσον αὐτὴ ἦτο κατὰ τὴν γερμανικὴν μυθολογίαν τὸ ἐνδιαίτημα τῶν ἡρώων. Ἡ θέα τοῦ μνημείου τούτου ἔχοντος εἰς τὸ βάθος τὰ σκιερὰ βουνὰ τοῦ Bayriche-Walde, ἐμπρός του τὸν Δούναβιν καὶ τὴν πλουσίαν πεδιάδα τοῦ Στράουμπιγκ, ἀριστερὰ τὸ Ντοναντάουφ καὶ τὴν Ρατισβάνην, δεξιὰ δέ, ὅταν ἡ ἡμέρα εἶναι διαυγής, τὰς Ἄλπεις, εἶναι ἐπιβλητική, ἀλλὰ στερεῖται τοῦ ἀκτινοβολοῦντος οὐρανοῦ τῆς ἀθηναϊκῆς Ἀκροπόλεως. Πρὸς αὐτὸ φέρει γιγαντιαία κλίμαξ μαρμαρίνη ἀρχομένη ἀπὸ τῶν ὄχθων τοῦ Δουνάβεως. θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Βάλχερ (Walcher), ***Γουσταῦος-Ἀδόλφος*** Γερμανὸς χειρουργὸς γεννηθεὶς ἐν Βυττεμβέργῃ τῷ 1856. Τῷ 1887 διωρίσθη διευθυντὴς τῆς βασιλικῆς σχολῆς τῶν μαιῶν ἐν Στουτγάρτῃ. Ἔγραψεν ἀξιόλογα ἐπιστημονικὰ ἔργα. Ἐπίσης ἠσχολήθη εἰς πλεῖστα ὅσα θέματα χειρουργικά. πλαστικὰς ἐγχειρήσεις, ἐφευρέσεις χειρουργικῶν ἐργαλείων διαστολέων κοιλιακῶν, πωματισμοὺς τῆς κοιλίας κτλ. Ο. Ρ.

Βάλχερεν (Walcheren) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Ὁλλανδίας, ἡ τελευταία πρὸς δυσμὰς τοῦ νησιωτικοῦ συμπλέγματος τῆς Ζηλανδίας. Εἶναι χθαμαλὴ καὶ προφυλάσσεται, καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς παραλίας της, ἀπὸ τῆς εἰσβολῆς τῶν ὑδάτων ὑπὸ θινῶν καὶ τεχνητῶν ὑδραυλικῶν ἔργων. Ἔχει καλλιέργειαν δημητριακῶν καὶ ἐρυθροδάνου και ἀκμαιοτάτην κτηνοτροφίαν. Ἐπ' αὐτῆς εὑρίσκεται ἡ πρωτεύουσα τῆς Ζηλανδίας *Μίντελμπουργ* (κάτ. 19168). Διασχίζεται ἀπὸ Β πρὸς Ν ὑπὸ τῆς διώρυγος τοῦ Μίντελμπουργ ἑνούσης τὸν *Ἄνω Ἐσκὼ* μετὰ τοῦ *Κάτω Ἐσκώ*. Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς ἠπειρωτικῆς Ὁλλανδίας (*Μπραμπάντε*) διὰ τῆς περιφήμου γραμμῆς ἀπὸ Μπέργχεν ὀπ-Ζόομ εἰς Φλέσσινγκε, ἐγκαινιασθείσης τῷ 1867. Ἔχει ἔκτασιν 209 τετρ. χιλμτρ. καὶ πληθυσμὸν 50000 κατοίκων.

Τῷ 1809 Ἀγγλικὸς στόλος ἀποτελούμενος ἐκ 264 πολεμικῶν πλοίων καὶ 352 μεταγωγικῶν μετὰ 39.000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν λόρδον *Τσάθαμ* ἐνήργησεν ἀπόβασιν κατὰ μῆνα Ἰούλιον καὶ πολιορκήσας κατέλαβε τὴν πόλιν Μίντελμπουργ, ἡ ὁποία ἦτο σπουδαῖον κέντρον τῆς γαλλικῆς ἀμύνης, τὴν 16 Αὐγούστου. Χ. Δ.

βαλχία (ἡ) (Walchia Sternberg) *[Παλαιοφυτολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων φυτῶν ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀραουκαριϊκῶν κωνοφόρων γυμνοσπέρμων*. Χαρακτηρίζονται ἐκ τοῦ ὅτι ἔφερον φύλλα βραχέα, βελονοειδῆ, κλαδίσκους σπειροειδῶς διατεταγμένους καὶ στροβίλους ἐπιμήκεις ἐλλειπτικούς. Τὸ γένος τοῦτο εὑρέθη ἀπολιθωμένον ἐντὸς στρωμάτων τῆς περμίου περιόδου καὶ δὴ τῆς ὑποπεριόδου τοῦ *ἐρυθροῦ κειμένου*, ἀπο-

Ἡ βαλχία filiciformis Stbg.
[Ἐξ στρωμάτων τῆς ἐποχῆς τοῦ «ἐρυθροῦ κειμένου» τῆς Γερμανίας.]

τελοῦν χαρακτηριστικὸν ἀπολίθωμα τῆς περιόδου ταύτης. Σπανίως παρουσιάζεται εἰς στρώματα ἀρχαιοτέρων τῆς περμίου γεωλογικῶν περιόδων. Δὲν παρουσιάζει ὅμως γενικὴν ἐξάπλωσιν. Ἐνῷ εἶναι κοινὸν καὶ σύνηθες ἐν Εὐρώπῃ, εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ Ἀσίαν δὲν εὑρέθη μέχρι τοῦδε, παρουσιάζεται πάλιν εἰς τὰ στρώματα τοῦ ἐρυθροῦ κειμένου τῶν δυτικῶν καὶ μέσων Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ λείπει τελείως ἀπὸ τὰς ἀνατολικὰς (Πενσιλβανίαν, Βιργινίαν, κ.τ.λ.), ὡς καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἀρχαίας ἠπείρου Γκονεβάνας. Γ. Κ. Γ.

βαλχοβίτης (ὁ) (Walchowit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, ὅμοιον πρὸς ἤλεκτρον (βλ. λ.) παρουσιαζόμενον ἐντὸς στρωμάτων ψαμμιτῶν τῆς κρητιδικῆς περιόδου (τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος) εἰς τὸ Walchow καὶ Obora τῆς Mähren. Γ.Κ.Γ.

Βαλώνα (Valona) *[Γεωγρ.]*. Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην φέρεται παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις ὁ κόλπος καὶ ἡ πόλις τοῦ Αὐλῶνος (βλ. λ.).

Βαμάνα-Ἀβατάρα (Vamana-Avatara) *[Ἰνδ. Μυθολ.]*. Ἡ πέμπτη ἐνσάρκωσις τοῦ Βισνοῦ ὑπὸ μορφὴν νάνου. Α. Δ.

Βαμάνγκα (Wamanga). Φυλὴ μαύρων τῆς βορείου ὁμάδος τῶν *Μπαντοῦ*, ἐξηπλωμένη ἐν τῷ βελγικῷ Κόγκῳ, βορείως τῶν καταρρακτῶν Στάνλεϋ (1° β. πλ. περίπου). Θ. Χ. Σ.

Βάμα-Ντέβα (Vama-Deva) *[Ἰνδ. Μυθολ.]*. Ἐπώνυμον τοῦ Σίβα ὡς θεοῦ καταστροφῆς. Α. Δ.

Βαματσόννιε βλ. Βανγκόνι.

Βαμαχάλα (Wamahala). Φυλὴ μαύρων τῆς ἀνατολικῆς τροπικῆς Ἀφρικῆς, ὑπαγομένη εἰς τὴν ὁμάδα *Σουαχελί* τῆς ὁμοεθνίας τῶν *Μπαντού*. Θ. Χ. Σ.

Βάμβακα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Μίνας* τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 183.

βαμβακάδα (ἡ)· βλ. **βαμβακίασις**.

Βαμβακάδω *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος Κανδάνου τῆς ἐπαρχίας Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων. Ε. Γ.

Βαμβακαράδικα *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀρωνιαδίκων τῆς ἐπαρχίας Κυθήρων τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας. Κάτ. (1928) 17.

βαμβακᾶς (ὁ)· θηλ. *βαμβακοῦ*, κοιν. *μπαμπακᾶς*· ὁ πωλῶν ἢ κατεργαζόμενος τὸν βάμβακα.

Βαμβακᾶς. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρονται οἱ κάτωθι ἀγωνισταί.

—1) *Ἀθανάσιος*, ἐκ τοῦ χωρίου Γουργιὰ τοῦ δήμου Πλενίων, ὑπηρετήσας ὑπὸ τὸν Κωνσταντῖνον Καλογήρου εἰς τὰς πολιορκίας Βονίτσης, Ναυπάκτου καὶ Μεσολογγίου.

—2) *Ἰωάννης*, ἐξ Ἀθηνῶν, πολεμήσας καθ' ὅλας τὰς πολιορκίας καὶ τὰς πέριξ μάχας καὶ τυχὼν τοῦ ἀριστείου τοῦ πολέμου. Ὁ πατήρ του *Δημήτριος* εὑρισκόμενος ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἐπὶ τῆς πολιορκίας ὑπὸ Κιουταχῆ, ἐφονεύθη μαχόμενος, ὡς βεβαιοῖ ὁ Κριεζῆ καὶ ὁ Μακρυγιάννης.

—3) *Δουκᾶς*, ἐξ Ἀμφίσσης ἠκολούθησε τὸν Πανουργιᾶν εἰς ὅλας τὰς ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν μάχας.

—4) *Στέφανος*, ἐκ Μεσολογγίου. Ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Βλαχόπουλον εἰς τὰς μάχας τοῦ Πέτα, Ἀγρινίου καὶ εἰς τὰς τρεῖς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου, φονευθεὶς κατὰ τὴν τελευταίαν, φρουρῶν εἰς Μεγάλην Τάπιαν. Κατὰ τὴν ἔξοδον ἐχάθησαν οἱ υἱοί του καὶ συνελήφθησαν ἡ σύζυγος καὶ ἡ θυγάτηρ του, διατελέσασαι δέκα ἔτη ἐν αἰχμαλωσίᾳ. Τ. Χ. Κ.

Βαμβακᾶς *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Πάτμου (βλ. λ. Αἰγαῖον, τ. Β, σ. 413 α.).

βαμβακέα (ἡ), καὶ *βαμβακιά*, ἢ *μπαμπακιά*· κοινὴ ὀνομασία τοῦ παράγοντος τὸν βάμβακα φυτοῦ (βλ. λ. βάμβαξ).

βαμβακέλαιον (τό), κοιν. *βαμβακόλαδο*· ἔλαιον ἐξαγόμενον ἐκ τῶν σπόρων τοῦ βάμβακος.

—[ΧΗΜ. ΤΡΟΦ.] Τὸ *βαμβακέλαιον* (λατιν. Oleum Gossypii, γαλλ. Huile de coton, ἀγγ. Cotton-oil, γερμ. Baumwollsamenöl καὶ Kottonöl) λαμβάνεται ἐκ τῶν σπερμάτων τῶν διαφόρων ποικιλιῶν τοῦ βάμβακος δι' ἐν θερμῷ ἐκθλίψεως καὶ καθαρισμοῦ. Διὰ τῆς κατεργασίας ταύτης ἀποχωρίζονται καὶ τὰ εὐκόλως στερεοποιούμενα συστατικά, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὴν *βαμβακοστεαρίνην*. Οἱ σπόροι τοῦ βάμβακος περιέχουσι 18—25% ἔλαιον, οἱ δὲ ἀποφλοιωθέντες τοιοῦτοι μέχρι 40%. Κατὰ τὸν Benedikt U zer εἰς τόννος σπόρων παρέχει κατὰ μέσον ὅρον 12,5 χιλιόγρ. βάμβακος καὶ 137,5 χιλιόγρ. ἐλαίου.

Ἡ ἐπεξεργασία τῶν ἀπὸ τῶν ἰνῶν ἀπελευθερωθέντων καὶ καθαρισθέντων σπόρων πρὸς παραλαβὴν τοῦ ἐλαίου ἐπιτελεῖται σχεδὸν πάντοτε διὰ πιέσεως. Πρὸ τῆς ἐκθλίψεως οἱ σπόροι θερμαίνονται ἐντὸς εἰδικῶν συσκευῶν ἐμμέσως δι' ἀτμοῦ εἰς θερμοκρασίαν περίπου 104°, τὸ δὲ ἐκ τοῦ πιεστηρίου ἐκρέον ἔλαιον ἔχει χρῶμα ὑπέρυθρον ἕως μέλαν, γεῦσιν δὲ πικρὰν καὶ νύσσουσαν. Πρὸς καθαρισμόν, τὸ ἀνωτέρω προϊὸν θερμαίνεται ἠπίως καὶ ἀναμιγνύεται στενῶς μετὰ ἀραιοῦ νατρορρύμματος τόσον ὅσον ἀπαιτεῖται πρὸς δέσμευσιν τῆς χρωστικῆς καὶ τῶν ἐλευθέρων λιπαρῶν ὀξέων. Ὁ σχηματισθεὶς σάπων, ἡ χρωστικὴ καὶ ἄλλαι προσμίξεις ἀποχωρίζονται, ἡ στιβὰς τοῦ ἐλαίου διηθεῖται καὶ τέλος ἐκπλύνεται διὰ θερμοῦ ἁλατούχου ὕδατος. Ἐνίοτε ἐπακολουθεῖ καὶ περαιτέρω καθαρισμὸς δι' ἀποχρωστικῶν παρασκευασμάτων.

Ἐπειδὴ τὸ βαμβακέλαιον περιέχει πολλὴν τριστεαρίνην, ἥτις κατὰ τὸ ψῦχος καθιστᾷ τὸ ἔλαιον θολόν, διὰ τοῦτο ὅταν πρόκειται τὸ βαμβακέλαιον νὰ χρησιμοποιηθῇ δι' ἐδωδίμους σκοποὺς δέον νὰ ἀποχωρισθῇ αὕτη. Ἡ οὕτω δὲ ἀποχωριζομένη τριστεαρίνη εἰς ποσότητα 18—20 % ἀποτελεῖ τὴν καλουμένην βαμβακοστεαρίνην.

Βαμβακελαίου εἰς τὸ ἐμπόριον ἔρχονται τὰ εἴδη: *Summer yellow oil*, ὅπερ εἶναι ἔλαιον μὴ λευκανθὲν καὶ πλούσιον εἰς στερεὰ γλυκερίδια· *Winter yellow oil*, ὅπερ εἶναι ἔλαιον, ἐξ οὗ ἔχει ἀφαιρεθῆ ἡ τριστεαρίνη, τὸ προϊὸν δὲ τοῦτο εἰς τὴν θερμοκρασίαν τοῦ μηδενὸς δὲν πρέπει νὰ στερεοποιῆται ἀλλὰ νὰ μένῃ ἀκόμη ρευστόν· *Summer white oil*· τοῦτο εἶναι λευκανθὲν Summer yellow oil· καὶ *Winter white oil*, ὅπερ ὁμοίως εἶναι λευκανθὲν Winter yellow oil.

Τὸ βαμβακέλαιον ἔχει χρῶμα ἀνοικτοκίτρινον, ἰδιάζουσαν ὀσμὴν καὶ γεῦσιν καὶ εἶναι τὸ εὐθηνότερον ἐκ τῶν πρὸς τροφὴν τοῦ ἀνθρώπου δυναμένων νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ἐλαίων, καὶ διὰ τοῦτο σπανιώτατα νοθεύεται, ἐνῷ ἀπ' ἐναντίας συχνότατα χρησιμοποιεῖται πρὸς νόθευσιν πολυτιμοτέρων ἐλαίων.

Εἰς μεγάλα ποσὰ χρησιμοποιεῖται τὸ βαμβακέλαιον πρὸς παρασκευὴν τῆς *μαργαρίνης* καὶ τῶν *τεχνητῶν λιπῶν*, ἐνιαχοῦ δὲ χρησιμεύει ὡς ἔχει ὡς ἐδώδιμον, ὑπὸ τὰ ὀνόματα ἔλαιον σαλάτας, ἔλαιον τραπέζης, βουτυρέλαιον κλπ.

Τὸ βαμβακέλαιον ἀποτελεῖται κυρίως ἐκ τῶν γλυκεριδίων τοῦ παλμιτικοῦ, ἐλαϊκοῦ καὶ λινελαϊκοῦ ὀξέος, περιέχει δὲ καὶ 0,7—1,7 % ἀσαπωνοποίητα συστατικά. Φυσικὰς καὶ χημικὰς σταθερὰς κέκτηται τὰς ἀκολούθους:

Εἰδικὸν βάρος εἰς 15°	0,920—0,930
Σημεῖον πήξεως τοῦ ἐλαίου	—6° ἕως—1°
Σημεῖον τήξεως τῶν λιπαρῶν ὀξέων	34—43°
» πήξεως » » »	32—35°
Δείκτης διαθλάσεως εἰς 25°	1,4691—1,4719
Βαθμοὶ βουτυροδιαθλασιμέτρου	65—19,4
Ἀριθμὸς σαπωνοποιήσεως	191—198
Ἀριθμὸς ἰωδίου τοῦ ἐλαίου	101—117
» » τῶν συνολικῶν λιπ. ὀξ.	111—116
» » » ἀκορέστων » »	142—152
» Reicher-Meissl	0,2—1,0
» Hehner	95,5—96,3
» ἀκετυλιώσεως	16,6

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀναλυτικῶν σταθερῶν χαρακτηριστικαὶ τοῦ βαμβακελαίου εἶναι τὸ ὑψηλὸν σημεῖον τήξεως καὶ τὸ σημεῖον πήξεως τῶν λιπαρῶν αὐτοῦ ὀξέων.

Χαρακτηριστικὴ ἐπίσης εἶναι ἡ ἀντίδρασις τοῦ Halphen, ἤτοι ἡ δι' ἀμυλικῆς ἀλκοόλης καὶ διαλύματος θείου ἐν διθειάνθρακι ἐμφάνισις ἐρυθρᾶς χρώσεως, ἥτις ὑπ' οὐδενὸς σχεδὸν ἄλλου ἐλαίου παρέχεται. Ἕτεραι ἐπίσης χρωστικαὶ ἀντιδράσεις πρὸς ἀνίχνευσιν τοῦ βαμβακελαίου εἶναι ἡ τοῦ Becchi, τοῦ Millian, τοῦ Hauchecorne κ.λ.π.

Ἡ *βαμβακοστεατίνη* λαμβάνεται δι' ἐκθλίψεως καὶ ψύξεως τῶν στερεῶν συστατικῶν τοῦ βαμβακελαίου, ἀποτελεῖ δὲ ἀνοικτοκίτρινον λίπος βουτυρώδους συστάσεως καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς ἐδώδιμον λίπος καὶ πρὸς νόθευσιν τοῦ χοιρείου λίπους. Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

— [ΕΜΠΟΡ.] Διὰ τὴν παραγωγὴν βαμβακελαίου ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουσι 15 ἐργοστάσια (ἐν Πειραιεῖ 4, ἐν Ἀθήναις 5, ἐν Πάτραις 2 καὶ ἀνὰ ἓν ἐν Ἐλευσῖνι, Αἰγίῳ, Λεβαδείᾳ καὶ Θεσσαλονίκῃ), ὧν ἡ παραγωγὴ ἀνέρχεται (1927) τοὺς 800 τόννους περίπου μὲ τάσεις αὐξήσεως. Ἡ βιομηχανία αὕτη ἀριθμεῖ βίον ὀλίγων ἐτῶν, καθ' ὃν ἀπεδόθησαν τὰ κάτωθι ποσά:

Ἔτη	Τόννοι	Ἔτη	Τόννοι
1922	200—	1925	350—
1923	72—	1926	650—
1924	200—	1927	800—

Παραλλήλως πρὸς τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς βαίνει καὶ ἡ εἰσαγωγὴ βαμβακελαίου ἔξωθεν, καθότι ἡ χρησιμοποίησίς του διαρκῶς εὐρύνεται. Ἡ κατὰ τὰ αὐτὰ ὡς ἄνω ἔτη γενομένη εἰσαγωγὴ ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ τῶν κατωτέρω ἀριθμῶν:

Ἔτη	Τόννοι	Ἔτη	Τόννοι
1922	853—	1925	690—
1923	90—	1926	489—
1924	787—	1927	1504—

Αἱ κυριώτεραι χῶραι ἐξ ὧν εἰσάγεται βαμβακέλαιον εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι ἡ Αἴγυπτος καὶ ἡ Μεγ. Βρεττανία. Δ. Ε. Μ.

βαμβακέμπορος (ὁ)· ἔμπορος βάμβακος.

Digitized by Google

βαμβακένιος, —*α*, —*ο*, ἢ *μπαμπακένιος*· δημοτ., ὁ βαμβάκινος, ἄλλως *βαμβακερός*.

βαμβακερός, —*ή*, —*όν*, κοιν. *μπαμπακερός* ὁ ἐκ βάμβακος κατεσκευασμένος: «βαμβακερὸ παννί»· || εἰς τὸν πληθ. *βαμβακερὰ* (τὰ) ὡς οὐσιαστ., τὰ ἐκ βάμβακος ὑφάσματα.

Βαμβάκης· βλ. Ἄνθιμος Δ' *Κωνσταντινουπόλεως*.

βαμβάκι(ον) (τό)· ὑποκοριστικὸν τοῦ *βάμβαξ* ἀπολέσαν τὴν ὑποκοριστικὴν σημασίαν βαμβάκι.

Βαμβακιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Νιγρίτης τοῦ νομοῦ Σερρῶν ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται εἰς τὴν δυτικὴν ἄκραν τῆς πεδιάδος τῶν Σερρῶν παρὰ τοὺς πρόποδας γηλόφων, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ φρεατίων ὑδάτων καὶ ὑπὸ μεγάλου ἀρτεσιανοῦ. Κάτ. (1928) 687. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μακαῖς*. Μετὰ τῆς πλησιεστέρας πόλεως Νιγρίτης συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ (ὥρ. 3), ἡ ὁδὸς ὅμως αὕτη ἀποκλείεται ἐνίοτε κατὰ τὸν χειμῶνα λόγῳ τοῦ πλημμυρίζοντος χειμάρρου *Κοπατσινοῦ*. Εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς χμτρ. ἀπὸ τῆς Βαμβακιᾶς διέρχεται ἁμαξιτὴ ὁδὸς βαίνουσα καὶ πρὸς Νιγρίταν (χμτρ. 15) καὶ πρὸς Σέρρας (χμτρ. 20) καὶ Θεσσαλονίκην (χμτρ. 70).

Πρὸ τῆς πύλης τοῦ πολιούχου τῶν Βαμβακινῶν ναοῦ τῆς *Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου* ὑπάρχει ἀρχαία ἀναθηματικὴ πλὰξ μεταφερθεῖσα ἐκ τῶν πλησίον τοῦ χωρίου σωζομένων ἐρειπίων ἀρχαίας πόλεως. Δ. Ε. Μ.

— **Βαμβακιὰ** *[Γεωγρ.]*. Νέος συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Βόλβης (τέως Μπεσικίων) τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 151, πρόσφυγες Μικρασιᾶται. Δ. Ε. Μ.

— **Βαμβακιὰ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Καρπερῆς* (τέως *Ἑλσιάνης*) τῆς ἐπαρχίας Σερρῶν τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 522. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Νεόλιανη*. Δ. Ε. Μ.

— **Βαμβακιὰ** *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάσθη ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τὸ τουρκικὸν τσιφλίκιον *Μπαγιατλῆ* τῆς ὑποδιοικήσεως Τυρολόης, ἀριθμοῦν 32 κατοίκους. Α. Θ. ΣΑΜ.

— **Βαμβακιὰ** *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Κρήτης (βλ. λ. **Αἰγαῖον**, τ. Β', σ. 393 γ).

βαμβακιάζω κοιν. *μπαμπακιάζω*· ἀποκτῶ ἐπιφάνειαν οἱονεὶ βάμβακος, κάμνω χνοῦδι· || μουχλιάζω: «βαμπάκιασε τὸ γλυκό,—ἡ ντομάτα κττ.»· || γίνομαι λευκὸς ὅπως ὁ βάμβαξ: «βαμπάκιασε ἀπὸ τὴν τρομάρα του»· «βαμπάκιασαν τὰ χείλια μου» (ἐπὶ δίψης)· «βαμπάκιασαν τὰ μαλλιά του», ἐλευκάνθησαν.

βαμβακίασις (ἡ) ἢ *βαμβακάδα* *[Φυτοπαθ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἀσθενείας πολλῶν δένδρων (ἑσπεριδοειδῶν, μηλέας, ἐλαίας, πεύκης, κλπ.), ἐκδηλουμένης διὰ τῆς καλύψεως μερῶν αὐτῶν μὲ κηρώδη καὶ ὑπὸ μορφὴν βάμβακος οὐσίαν παραγομένην ὑπὸ τῶν προκαλούντων τὴν ἀσθένειαν διαφόρων ἐντόμων πρὸς προστασίαν των. Τὰ κυριώτερα τῶν ἐντόμων τούτων εἶναι *σχιζόνευρα ἡ μαλλωτὴ* (Schizoneura lanigera), *ψύλλα τῆς ἐλαίας* (Euphyllura oleae), *μονόφλεβος ὁ ἑλληνικὸς* (Monophlebus hellenicus), καὶ διάφορα εἴδη τοῦ γένους *ψευδόκοκκος* (Pseudococcus).

Βαμβακάδα λέγεται ἐπίσης πολλαχοῦ καὶ ἡ νόσος περονόσπορος (βλ. λ.) τῆς ἀμπέλου. Π. Γ. Κ.

βαμβακῖνα (ἡ) ἢ *μπαμπακῖνα*· κοινὴ ὀνομασία εἴδους τινὸς ἱέρακος.

βαμβάκινος, —*η*, —*ον*· ὁ ἐκ βάμβακος κατεσκευασμένος, κοιν. *βαμβακερὸς* ἢ *μπαμπακερός*.

Βαμβάκιον *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάσθη ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Ἀν. Θράκης, τὸ τουρκικὸν χωρίον *Μπονάκ*, τῆς ὑποδιοικήσεως Μαλγάρων, ἀριθμοῦν τότε 372 κατοίκους. Α. Θ. Σ.

βαμβακίτης (ὁ) *[Φυτοπαθολ.]*. Οὕτω καλεῖται κοινῶς εἴς τινα μέρη ἡ νόσος *περονόσπορος* τῆς ἀμπέλου. Π. Γ. Κ.

βαμβακοειδὴς (ὁ, ἡ), —*ὲς* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ βάμβακα, βαμβακώδης.

βαμβακοκάρυον (τό)· τὸ κάρυον τοῦ βάμβακος, ὁ καρπὸς τῆς βαμπακιᾶς ὁ περιβάλλων τὸν βάμβακα, κοιν. *καρύδι τοῦ μπαμπακιοῦ*.

βαμβακοκλωστήριον (τό)· κλωστήριον, νηματουργεῖον βάμβακος.

—*[Ἐγκυκλ.]*· βλ. **κλωστήρια**.

βαμβακοκλώστης (ὁ)· κλώστης βάμβακος, τεχνίτης κλωστηρίου βάμβακος.

βαμβακομάλλινος, —*η*, —*ο*· ὁ ἐκ βάμβακος καὶ μαλλίου συνιστάμενος, συνηθέστερον *μαλλοβάμβακος*.

βαμβακομέταξος, —*η*, —*ο*· δημοτ. ὁ ἐκ βάμβακος καὶ μετάξης συνιστάμενος, π. χ. ὕφασμα, νῆμα κ. τ. τ.

βαμβακομηχανὴ (ἡ)· μηχανὴ ἐκκοκκιστικὴ τοῦ βάμβακος, ἰδιωματ. *γιουρλίδι*.

βαμβακόπετρα (ἡ)· πέτρα, λίθος ὁμοιάζων πρὸς βάμβυκα, ὁ ἀμίαντος λίθος, κοιν. *ἀμίαντος*· κατὰ τὸν Διοσκορίδην (5,155) «στυπτηρίᾳ ἐοικώς, ὃν ἐργαζόμενοι ὑφάσματα ποιοῦσιν ἐξ αὐτοῦ, . . . ἃ βληθέντα εἰς τὸ πῦρ φλογοῦνται μέν, λαμπρότερα δὲ ἐξέρχεται, μὴ κατακαιόμενα». Β. Φ.

βαμβακόπιττα (ἡ) *[Ἐμπορευμ.]*. Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον τὸ ὑποπροϊὸν κατεργασίας τοῦ **βαμβακοσπόρου** (βλ. λ.) μετὰ τὴν ἔκθλιψιν αὐτοῦ καὶ ἀφαίρεσιν τοῦ βαμβακελαίου. Ἡ βαμβακόπιττα εἶναι πολύτιμον κτηνοτροφικὸν εἶδος, χρησιμοποιούμενον καὶ ὡς λίπασμα. Ἐν Ἑλλάδι παρήχθησαν ἐκ τῶν ἐργοστασίων βαμβακελαίου τῷ 1925 4,000 τόννοι βαμβακόπιττας, τῷ 1926 7,000 καὶ τῷ 1927 9,000 τόννοι. Δ. Ε. Μ.

βαμβακοπυρῖτις ἢ *νιτροβάμβαξ* *[Χημ.]*. Ἐκρηκτικὴ ὕλη λαμβανομένη δι' ἐπεξεργασίας τῆς **νιτροκυτταρίνης** (βλ. λ.). Σ. Γ.

—*[Πυροτεχν.]* Κατὰ τὸ ἔτος 1832 ὁ ἐκ Nancy Γάλλος χημικὸς Braconnot κατεργαζόμενος τὸ *ἄμυλον*, σῶμα ἰσομερὲς πρὸς τὴν *κυτταρίνην*, ἐξ ἧς συντίθενται τὰ στοιχειώδη τῶν φυτῶν ὄργανα καὶ ἧς ὁ χημικὸς τύπος εἶναι $C_{24}H_{40}O_{20}$ διὰ λίαν συμπεπυκνωμένου νιτρικοῦ ὀξέος, ἐπέτυχεν οὐσίαν λευκὴν ἐλαφρὰν καὶ εὔφλεκτον, εἰς ἣν ἔδωκε τὸ ὄνομα *ξυλοϊδίνη*. Ὁ Pelouze ἐξακολουθήσας τὰς ἐπὶ τούτων μελέτας καὶ πειράματα παρετήρησε κατὰ τὸ 1838, ὅτι ἡ ξυλοϊδίνη ἀνεφλέγετο εἰς 280° εἴτε διὰ κρούσεως εἴτε δι' ἰσχυρᾶς πιέσεως· διέγνωσεν ὅτι βάμβαξ, χάρτης καὶ πᾶσαι αἱ ὀργανικαὶ οὐσίαι προσεφέροντο πρὸς κατασκευὴν τοῦ ὑπ' ὄψει σώματος καὶ συνέστησε τὴν χρῆσιν τούτου εἰς τὴν πυροτεχνουργικήν. Ὁ Dumas χρησιμοποιήσας τὸν χάρτην ἐπέτυχεν ἀνάλογον ἐκρηκτικὴν οὐσίαν ἣν ἀπεκάλεσε *νιτραμιδίνην* προτείνας ταύτην πρὸς γέμισιν τῶν φυσιγγῶν τῶν πυροβόλων.

Ἄγνοια περὶ τὴν κανονικὴν κατασκευὴν καὶ τὴν πρόσδοσιν ἐπαρκοῦς εὐσταθείας εἰς τὰς οὐσίας ταύτας δὲν ἐπέτρεπε τὴν πρακτικὴν αὐτῶν χρῆσιν, ὅτε ὁ Schönbein de Bâle, σπουδάσας κάλλιον αὐτὰς καὶ πειραματιζόμενος διὰ βάμβακος, ἀνεκοίνωσε κατὰ τὸ 1845, ὅτι διὰ κατεργασίας βάμβακος ἐν μείγματι νιτρικοῦ καὶ θειικοῦ ὀξέος ἐν χρόνῳ βραχεῖ ἡ ἰνώδης τοῦ βάμβακος ὑφὴ δὲν ἀλλοιοῦται. Τὸ οὕτω ἐπιτευχθὲν προϊόν, ὅμοιον πρὸς τὸ παρὰ τοῦ Pelouze παρασκευασθέν, ἐσημειώθη παρὰ τοῦ χημικοῦ Otto de Brunswick ὑπὸ τὸ ὄνομα *πυροξύλιον* καὶ *πυροξυλίνη*, παρὰ δὲ τοῦ Schönbein, ὅστις συνίστα ἐκθύμως τοῦτο διὰ στρατιωτικὰς χρήσεις, ἐδόθη ὄνομα χαρακτηριστικόν, ἀποδιδόμενον εἰς τὴν ἑλληνικὴν διὰ τῆς λέξεως *βαμβακοπυρῖτις*. Ἐν Γερμανίᾳ ἔλαβε τὸ ὄνομα Schisswolle, ἐν Ἀγγλίᾳ Guncotton ἐν Γαλλίᾳ Coton poudre, fulmicoton καὶ Coton fulminant, ἐξ ὧν προῆλθε καὶ ἡ ἀνωτέρω ἑλληνικὴ ὀνομασία, καὶ ἐχρησιμοποιήθη μετὰ σχετικῆς ἐπιτυχίας εἰς πειράματα πρὸς ἀνατίναξιν ὑπονόμων καὶ βολὴν πυροβόλων. Ταυτόχρονοι ἐργασίαι (1845—1847), ὑπὸ τοῦ Böttger συνεργασθέντος μετὰ τοῦ Schönbein, τοῦ Otto, τοῦ Knop, τοῦ Taylor καὶ ἄλλων κατέληξαν εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ μείγματος νιτρικοῦ καὶ θειικοῦ ὀξέος, πρὸς νίτρωσιν τοῦ βάμβακος.

Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη τῆς βαμβακοπυρίτιδος, προταθείσης καὶ πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς τότε ἐν χρήσει *μελαίνης πυρίτιδος* ὡς πλεονεκτικωτέρας, ἐκίνησε ζωηρῶς τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐπιστημόνων, οἵτινες ἐπεδόθησαν, ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ, εἰς ἀδιαλείπτους δοκιμὰς πρὸς ἐπιτυχεστέραν παρασκευὴν τῆς βαμβακοπυρίτιδος. Ἐπανειλημμέναι ὅμως ἐκρήξεις ἐπελθοῦσαι ἄνευ προδήλου αἰτίας εἰς τὰ ἐργοστάσια Vincennes, Bouchet τῆς Γαλλίας καὶ Faversham τῆς Ἀγγλίας, ἀνέκοψαν τὸν ζῆλον τῶν περὶ τὴν βαμβακοπυρίτιδα ἀσχολουμένων, καθ' ὅσον ἐδείκνυτο δυσχερὴς ἡ παραγωγὴ προϊόντος σταθεροῦ μὴ ὑποκειμένου εἰς αὐτομάτους ἀποσυνθέσεις. Μετά τινα χρόνον ὁ στρατηγὸς von Lenk, ἐπιληφθεὶς ἐκ νέου πειραμάτων ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ προϊὸν διακρινόμενον διὰ τὴν εὐστάθειαν κα τὸ κανονικὸν τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτοῦ. Ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις τότε ἐξαγοράσασα τὸ προνόμιον ἀπὸ τοὺς Schönbein καὶ Böttger, ἐγκατέστησε κατὰ τὸ 1853 εἰς Hirtermberg ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ von Lenk ἐργοστάσιον κατασκευῆς βαμβακοπυρίτιδος, λειτουργῆσαν μέχρι τοῦ 1865, ὁπότε συνεπείᾳ σοβαρωτάτων ἐκρήξεων, ἐπελθουσῶν εἰς τὰς ἀποθήκας εἰς Simmering καὶ Steinfeld κατὰ τὸ 1862 καὶ 1865, ὧν δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ διάγνωσις τῶν αἰτίων, αὐτὴ αὕτη ἡ κυβέρνησις ἀπηγόρευσε τὴν κατασκευὴν τῆς ἐκρηκτικῆς ταύτης οὐσίας. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ὁ von Lenk προέβη εἰς τὴν σύστασιν 30 πυροβολαρχιῶν καὶ 3 συνταγμάτων πυροβολικοῦ πρὸς χρησιμοποίησιν τῆς βαμβακοπυρίτιδος εἰς τὰ πυρομαχικὰ τούτων· συνεπείᾳ ἐν τούτοις τριῶν διαδοχικῶν καταστροφῶν, λαβουσῶν χώραν εἰς τρεῖς ἀποθήκας βαμβακοπυρίτιδος, ἀνεκόπη ἡ κατασκευὴ αὐτῆς καὶ ἡ χρῆσις περιωρίσθη εἰς ἔργα μηχανικοῦ καὶ πρὸς πλήρωσιν ὀβίδων τινῶν καὶ ναρκῶν.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω ἐπέκειτο ἡ ἐγκατάλειψις τῆς χρήσεως τῶν ἐκρηκτικῶν τούτων οὐσιῶν, ὁπότε ὁ Ἄγγλος χημικὸς Frederic Abel κατὰ τὸ 1865 διεπίστωσεν, ὅτι ἡ ἀστάθεια τοῦ νιτροβάμβακος ὠφείλετο εἰς τὴν ὕπαρξιν συμπαρακολουθούντων προϊόντων προερχομένων ἐκ τῆς νιτρώσεως ῥητινωδῶν καὶ λιπαρῶν οὐσιῶν προϋφισταμένων εἰς τὰς ἶνας τοῦ βάμβακος καὶ ἐτόνισε τὴν ἀνάγκην τοῦ λεπτομεροῦς κατατεμαχισμοῦ τούτου πρὸ τῆς νιτρώσεως, ὅπως αἱ διαδοχικαὶ πλύσεις ἀπομακρύνωσι κατὰ τὸ δυνατὸν ὁλοσχερῶς τὰ προκαλοῦντα τὰς αὐτομάτους ἐκρήξεις στοιχεῖα. Ἡ προταθεῖσα μέθοδος κατασκευῆς παρέμεινεν ἔκτοτε ἀμετάβλητος κατὰ βάσιν καὶ μόνον αἱ χρησιμοποιούμεναι συσκευαὶ ὑπέστησαν διαδοχικως ἀξιοσημειώτους κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τελειοποιήσεις. Τοιουτοτρόπως ἡ βαμβακοπυρῖτις κατέστη δυνατὸν νὰ εἰσέλθῃ εἰς εὐρυτέραν χρῆσιν πρὸς γέμισιν τορπιλλῶν, προσέτι δὲ καὶ ὀβίδων.

Ἡ βαμβακοπυρῖτις εἶναι συνώνυμος πρὸς τὸν *νιτροβάμβακα* καὶ τὴν *νιτροκυτταρίνην* (nitrocellulose) σημαίνουσα βάμβακα, ὅστις καὶ ἐμφανίζει τὴν καθαρωτέραν μορφὴν τῆς κυτταρίνης $C_6H_{40}O_{20}$, νιτρούμενος ἰσχυρῶς διὰ καταλλήλων συσκευῶν ἐν μείγματι νιτρικοῦ καὶ θειικοῦ ὀξέος. Ὁ βαθμὸς τῆς νιτρώσεως ποικίλλει ἀναλόγως τῆς θερμοκρασίας, τῆς ἀντιδράσεως, τῆς διαρκείας αὐτῆς καὶ τῆς πυκνότητος τῶν ὀξέων. Θεωρητικῶς ὁ μέγιστος βαθμὸς νιτρώσεως εἶναι ὁ τῆς *δωδεκανιτροκυτταρίνης* $C_6H_{28}12(NO_2)O_{20}$ πρακτικῶς δυσεπίτευκτος. Αὕτη μετὰ τῆς *ἑνδεκανιτροκυτταρίνης* $C_6H_{29}\,11\,(NO_2)O_{20}$, τῆς *δεκανιτροκυτταρίνης*

$$C_6H_{30}\,10\,(NO_2)\,O_{20}$$

καὶ τῆς *ἐννεανιτροκυτταρίνης* $C_6H_{31}\,9\,(NO)_2\,O_{20}$ ἀνήκουσιν εἰς τὴν βαμβακοπυρίτιδα, ἡ δὲ *ὀκτωνιτροκυτταρίνη* $C_6H_{32}\,8\,(NO_2)\,O_{20}$ δίδει τὸν *κολλοδιοβάμβακα*. Αἱ ἕνδεκα καὶ δέκα νιτροκυτταρῖναι, ἐμφανίζουσαι τὸ μέγιστον τῆς ῥηκτικῆς δυνάμεως, ἔχουσι τὴν ἰδιότητα νὰ διαλύωνται εἰς τὴν ὀξόνην καὶ τὸν ὀξεικὸν αἰθέρα, εἰσὶν ὅμως ἀδιάλυτοι εἰς τὸ οἰνόπνευμα, τὸν αἰθέρα καὶ τὴν νιτρογλυκερίνην καὶ σημειοῦνται ὡς βαμβακοπυρῖτις (cotton poudre) No. 1 ἢ C.P.No. 1, ἐνῷ ἡ ἐννεανιτροκυτταρίνη εἶναι διαλυτὴ εἰς τὸν αἰθέρα, τὸ οἰνόπνευμα καὶ τὴν νιτρογλυκερίνην καὶ σημειοῦται ὡς βαμβακοπυρῖτις No. 2 ἢ C.P. No. 2.

Ἡ βαμβακοπυρῖτις αὐτούσιος χρησιμοποιεῖται ἐν τῷ στρατεύματι μόνον εἰς πλακοῦντας ἢ παρακύκλους ἐπιτυγχανομένους ἐκ πολτοῦ δι' ἰσχυρᾶς πιέσεως πρὸς γέμισιν τορπιλλῶν καὶ ναρκῶν. Ὑπὸ τοιαύτην μορφὴν δύναται καὶ νὰ πριονισθῇ καὶ νὰ τρυπανισθῇ ὡς ξύλον, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἐπιστάζηται ὕδωρ συνεχῶς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κατεργασίας, πρὸς ἀποφυγὴν ἀναπτύξεως θερμοκρασίας ἐκ τῆς τριβῆς, ἱκανῆς νὰ ἐπιφέρῃ ἀνάφλεξιν. Διὰ τοιαύτης ἐργασίας ρυθμίζονται τὸ σχῆμα καὶ αἱ διαστάσεις τῶν πλακούντων ὥστε νὰ πληρῶσιν ἐντελῶς τὸν χῶρον τῆς τορπίλλης ἢ νάρκης. Ἡ βαμβακοπυρῖτις ἐν ξηρᾷ καταστάσει εἶναι λίαν ἐκρηκτική. Μὲ ὑγρασίαν 7—8 % κατακαίεται βραδέως, μὲ 15 % καίεται διακοπτομένης τῆς καύσεως καὶ μὲ 25—30 % καθίσταται τελείως ἄκαυστος. Τὰ γεμίσματα τῶν τορπιλλῶν καὶ ναρκῶν ἐκρήγνυνται διὰ πυροκροτητῶν ἀποτελουμένων ἀπὸ φυσίγγιον ἐκ ξηρᾶς βαμβακοπυρίτιδος καὶ καψύλλιον ἐκ βροντώδους μείγματος, ἐκρηγνυομένου ἐν δεδομένῃ στιγμῇ διὰ καταλλήλου διατάξεως.

Ἡ ἀποθήκευσις τῆς βαμβακοπυρίτιδος γίνεται πάντοτε ἐν ὑγρᾷ καταστάσει (25—30 % ὑγρασίας). Ἂν αὐτούσιος δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ἐπωφελῶς καὶ ἀσφαλῶς ὡς μέσον παραγωγῆς προβλητικῆς δυνάμεως διὰ τὰ πολεμικὰ ἐν γένει ὅπλα, ὡς ἐκ τῶν μὴ ἐπαρκῶς κανονικῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς καὶ τῶν κινδύνων οὓς παρουσιάζει ἐν ξηρᾷ καταστάσει διατελοῦσα, ἐν τούτοις χάρις εἰς τὴν προεκτεθεῖσαν διαλυτότητα αὐτῆς ἐντὸς ὡρισμένων ὑγρῶν σωμάτων παρέσχε τὴν πρώτην ὕλην πρὸς παρασκευὴν τῶν ποικιλωτάτων *ἀκάπνων πυριτίδων* τῶν δύο μεγάλων κατηγοριῶν, βάσεως νιτροκυτταρίνης, κατόπιν δὲ καὶ νιτρογλυκερίνης, αἵτινες ἀπὸ τοῦ 1886 εἰσελθοῦσαι βαθμηδὸν εἰς καθολικὴν στρατιωτικὴν χρῆσιν ἐπέφερον μεγίστας μεταβολὰς καὶ τελειοποιήσεις τόσον ἀπὸ ἀπόψεως ὀργανισμοῦ τῶν πυροβόλων ὅπλων καὶ πυρομαχικῶν, ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως βλητικῶν ἀποτελεσμάτων. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἡ νιτροκυτταρίνη ἐν γένει ἔχει εὐρεῖαν χρῆσιν ἐν τῇ βιομηχανίᾳ. (Βλ. καὶ λ. **ἐκρηκτικαὶ** *ὕλαι* καὶ **νιτροκυτταρίνη**.)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ν. Βάρβογλη*, Πυροτεχνουργική.—*S. Daniel*, Poudres et Explosifs.—*P. Chalon*, Les Explosifs Modernes.—*Marcel Malimé*, Explosifs. Κ. ΓΚΙΤΑΡΑΚΟΣ

βαμβακόσπορος (ὁ)· ὁ σπόρος τοῦ βάμβακος· || φρ. «τὸν ἔχει τὸν μπαμπακόσπορο», ἔχει χρηματικὸν ἀπόθεμα, περιουσίαν.

— *[Ἐμπορ.]* Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *βαμβακόσπο-*

Digitized by Google

ρος φέρονται εἰς τὸ ἐμπόριον τὰ σπέρματα τῆς *βαμβακέας*, ἅτινα ἀποχωρίζονται τῶν ἰνῶν τοῦ βάμβακος διὰ τοῦ ἐκκοκκισμοῦ. Ἐχρησιμοποιεῖτο ἄλλοτε αὐτοφυής, ὡς λίπασμα καὶ τροφὴ ζῴων, ἤδη ὅμως ἀποτελεῖ ἀποκλειστικῶς τὴν πρώτην ὕλην τῆς βιομηχανίας τοῦ βαμβακελαίου (βλ. λ.), ἥτις εἰσαχθεῖσα καὶ ἐν Ἑλλάδι λαμβάνει ὁλονὲν καὶ μεγαλυτέραν ἀνάπτυξιν. Οὕτω ὁ σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν ἐξαγόμενος εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἄλλοτε ἑλληνικὸς βαμβακόσπορος δὲν ἐπαρκεῖ πλέον διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐν λόγῳ βιομηχανίας, δι' ὃ καὶ ἐνεργεῖται εὐρεῖα εἰσαγωγὴ τοιούτου, κυρίως ἐκ τῆς Αἰγύπτου. Ἐκ παραλλήλου παρατηρεῖται καὶ σημαντικὴ αὔξησις τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς δι' ἐντατικῆς καλλιεργείας, ἰδίᾳ εἰς τὰς Νέας Χώρας.

Ἐκ τῆς κατωτέρω στατιστικῆς ἐμφαίνεται ἡ ἐν Ἑλλάδι κίνησις τοῦ βαμβακοσπόρου:

Ἔτη	Παραγωγή	Εἰσαγωγή	Ἐξαγωγή
1925	4.500 Το.	808 Το.	3.202 Το.
1926	7.800	2.645	267
1927	10.000	8.314	—

Ἡ παγκόσμιος παραγωγὴ τοῦ βαμβακοσπόρου ποικίλλει κατ' ἔτος ἀναλόγως τῆς ἐσοδείας εἰς 10-15 ἑκατομμύρια τόννους.

Αἱ διάφοροι ποικιλίαι αὐτοῦ διακρίνονται κυρίως ἐκ τῆς περιεκτικότητος εἰς ἔλαιον καὶ ἀζωτούχους ὕλας, κυμαινομένης μεταξὺ 15-25 % διὰ τὸ πρῶτον καὶ 17-23 % διὰ τὰς τελευταίας. Ἡ κατεργασία τοῦ βαμβακοσπόρου ἐνεργεῖται διὰ πιέσεως ὑδραυλικῆς ἢ μηχανικῆς ἢ δι' ἐκχυλίσεως. Δ. ΚΟΡΔΑΤΖΗΣ

βαμβακοστεατίνη *[Χημ. Τροφ.]* βλ. βαμβακέλαιον.

βαμβακοστιβάς,—*άδος* (ἡ)· πεπιεσμένος βάμβαξ εἰς φύλλα, κοιν. *βάτα*.

βαμβακοτεχνία (ἡ)· ἡ κατεργασία τοῦ βάμβακος καὶ τῶν βαμβακίνων εἰδῶν· ἄλλως *βαμβακουργία*.

βαμβακοῦ (ἡ) ἢ *μπαμπακοῦ*· εἶδος σκούφιας βαμβακερῆς· ‖ εἶδος βαμβακεροῦ ἐσωρρούχου (μεσοφούστανον) τῶν γραιῶν ἰδίως.

Βαμβακοῦ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος (κάτ. 683). Εἰς τὴν κοινότητα περιλαμβάνονται καὶ τὰ χωρία *Βαρβίτσα* (ἀπόστ. 1 ὥρα) καὶ *Μεγάλη Βρύση* (ἀπόστ. 30') κατοικουμένη (1928) ὑπὸ 167 κατοίκων. Ἡ Βαμβακοῦ, κειμένη ἐπὶ τοῦ Πάρνωνος καὶ εἰς ὕψος 900 περίπου μέτρων, ἀπέχει τῆς Σπάρτης περὶ τὰς 6 ὥρας. Ἐξ αὐτῆς κατάγονται πολλοὶ τῶν κατοίκων τῶν χωρίων Βουτιάνων, Τσούνι καὶ Κλαδᾶ, καὶ τῶν βιομηχάνων καὶ ἐμπόρων Πειραιῶς, οἵτινες ἔχουσι συμπήξει καὶ «*σύλλογον Βαμβακιτῶν*» μεριμνῶντα διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς συγκοινωνίας τῆς γενετείρας. ΚΑΨ.

—**Βαμβακοῦ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Εὐυδρίου* τῆς ἐπαρχίας Φαρσάλων τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1923) 934. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπαϊρακλί*. Κεῖται παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἐνιπέως. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ἅγιοι Ἀνάργυροι* (κάτ. 317), *Βασιλῆ* (κάτ. 411), *Δενδράκι* (τέως *Πασᾶ - Μαγούλα*, κάτ. 151), *Κρεμαστὴ* (τέως *Τεκὲς Καραδεμερτζῆ*, κάτ. 53). *Λούκι Καραδεμερτζῆ* (κάτ. 250) καὶ *Χαλκιάδες* (τέως *Καραδεμερτζῆ*, κάτ. 166). Παρὰ τὸ χωρίον Βασιλῆ διέρχεται ἡ ἐκ Βόλου πρὸς Τρίκκαλα γραμμὴ τῶν σιδηροδρόμων Θεσσαλίας, ἔνθα καὶ ὁ πλησιέστερος πρὸς τὴν πόλιν Φαρσάλων ὁμώνυμος αὐτῇ σταθμός. Δ. Ε. Μ.

βαμβακουργεῖον (τό)· κατάστημα, ἐργαστήριον κατεργασίας τοῦ βάμβακος.

βαμβακουργία (ἡ)· ἡ κατεργασία τοῦ βάμβακος καθόλου, ἡ βιομηχανία τοῦ βάμβακος, ἄλλως *βαμβακοτεχνία*.—Ὁ τεχνίτης: *βαμβακουργός*.

Βαμβακοῦσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Κάτω Καμήλας* τῆς ἐπαρχίας Σερρῶν τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γκούντελη* Κάτ. (1928) 368. Δ. Ε. Μ.

βαμβακοφυτεία (ἡ)· φυτεία βάμβακος, τόπος ἔνθα καλλιεργεῖται ἀποκλειστικῶς ὁ βάμβαξ.

Βαμβακόφυτον *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σιντικῆς (τέως Σιδηροκάστρου) τοῦ νομοῦ Σερρῶν, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 855. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σαβιάκον*.

βαμβακοχώραφον (τό)· δημοτ. *μπαμπακοχώραφο*· χωράφι., ἀγρὸς ἐσπαρμένος βάμβακα, βαμβακοφυτεία· ‖ ἀγρὸς κατάλληλος διὰ φυτείαν βάμβακος.

βαμβακόψειρα (ἡ), ἡ *ματόψειρα* *[Φυτοπαθ.]*. Κοινὴ ὀνομασία νόσου, προκαλουμένης ἐπὶ τῆς μηλέας ὑπὸ τοῦ ἐντόμου *σχιζόνευρα ἡ μαλλωτὴ* (Schizoneura lanigera). Ἡ αὐτὴ νόσος καλεῖται ἐπίσης κοινῶς *βαμβακίασις* ἢ *βαμβακάδα*. Π. Γ. Κ.

βαμβακώδης (ὁ, ἡ)· ὁ ὅμοιος μὲ βάμβακα, βαμβακοειδής· ‖ ὁ πλήρης βάμβακος.

Βάμβαλος, ἢ *Μπάμπαλος*, *Ἀλέξανδρῆς*. Ἀγωνιστὴς Ψαριανός, ἔχων μετὰ τοῦ Κ. Παπαγγελῆ ἴδιον πλοῖον *(σκαμπαβίαν)*, μὲ τὸ ὁποῖον, ὡς πλοίαρχος, ἀπὸ τοῦ 1821—1824 μετέσχε πολλῶν ναυμαχιῶν καὶ δὴ τῆς Σάμου ὑπὸ τὸν Κανάρην. Κατὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν ἀπωλέσθη τὸ πλοῖον ἐκτιμηθὲν ἀντὶ 400 ταλλήρων, μὴ καταβληθέντων Κατόπιν ἀπέκτησε μίστικον, μὲ τὸ ὁποῖον ὁ πλοίαρχος ἐβοήθει τὸν Καραϊσκάκην εἰς Πειραιᾶ, μεταφέρων τροφὰς καὶ σώζων ἀνθρώπους μέχρι τοῦ 1828. Κατὰ τὸν Νικόδημον ἐπολέμησε καὶ μὲ τὸ πλοῖον τοῦ *Σκανδάλη* εἰς Σάμον, Κασσάνδραν Πάτρας καὶ Χίον ὡς ὑποπλοίαρχος. Τ. Χ. Κ.

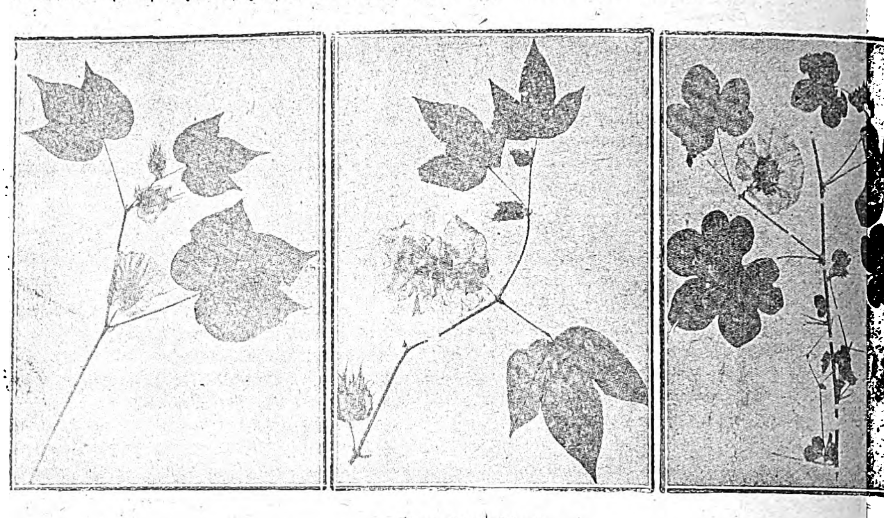

Ποικιλίαι βάμβακος.

[Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά: βάμβαξ ὁ χνοώδης, βάμβαξ ὁ βαρβαδεινὸς καὶ βάμβαξ ὁ ποώδης.]

βάμβαξ (ὁ)· λευκή, ἰνώδης, φυτικὴ κλωστικὴ ὕλη· κοιν. *βαμβάκι, βαμπάκι* ἢ *μπαμπάκι* ‖ τὸ παράγον αὐτὴν φυτόν, κοιν. *βαμβακέα, βαμπακιά, μπαμπακιά*, ἢ καὶ *μπαμπάκι*.

— [ΕΓΚΥΚΛ.] Ὁ *βάμβαξ* (λατ. Gossypium) εἶναι γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μαλαχωδῶν* (Malvaceae). Ἐκ τῶν εἰδῶν αὐτοῦ τὰ πλεῖστα εἶναι θαμνώδη ἢ δενδρώδη, ἔνια δὲ ποώδη μονοετῆ, καλλιεργούμενα μόνον εἰς ψυχρὰ κλίματα. Ὁ καρπὸς τοῦ βάμβακος εἶναι κάψα διηρημένη εἰς 3, 4 ἢ 5 θαλάμους, ἐν οἷς περιέχονται σπέρματα μελανὰ ἢ σκοτεινοῦ φαιοῦ ἢ πρασίνου χρώματος, περιβαλλόμενα ἀπὸ πυκνὰς λευκὰς ἢ κεραμοχρόους ἶνας. Αἱ ἶνες αὗται ἀποχωριζόμεναι ἀπὸ τῶν σπόρων δίδουσι τὸ ὁμώνυμον πρὸς τὸ φυτὸν προϊὸν αὐτοῦ, τὸν *βάμβακα*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου χαρακτηρίζονται ὑπὸ μελανῶν κηλίδων ἐγκατεσπαρμένων ἐφ' ὅλων σχεδὸν τῶν μερῶν τοῦ φυτοῦ.

Ἡ καλλιέργεια τοῦ βάμβακος ἦτο γνωστὴ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων (ΙΕ' αἰὼν π.Χ.) εἰς τὰς Ἰνδίας, πρῶτος δὲ ἀναφέρει ταύτην ὁ Ἡρόδοτος. Κατὰ τὸν Β' μ.Χ. αἰῶνα ὁ βάμβαξ ἐκαλλιεργεῖτο ἐν Ἠλείᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα *βύσσος*. Ἡ ὀνομασία *βάμβαξ* ἀναφέρεται ἐν τῷ Ἰουστινιανείῳ κώδικι τοῦ ΣΤ' αἰῶνος. Εἰς τὴν Εὐρώπην ἡ καλλιέργεια τοῦ βάμβακος διεδόθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ἐνῷ εἰς τὴν Ἀμερικὴν ὁ Κολόμβος εὗρε τοῦτον καλλιεργούμενον ἤδη ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν. Ὁ βάμβαξ καλλιεργεῖται εὐρέως, χάρις εἰς τὴν ἐξ αὐτοῦ προερχομένην κλωστήν, ἀποτελοῦσαν τὴν κυριωτέραν κλωστικὴν ὕλην τῆς ὑφαντουργίας. Ἐπίσης χρησιμοποιεῖται εἰς ἄλλας τινὰς δευτερευούσας βιομηχανίας, οἷον τὴν παραγωγὴν *βαμβακοπυρίτιδος*. Ὁ σπόρος του περιέχει 20 — 30 % *βαμβακέλαιον*, χρήσιμον εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ ὡς ἐπιτραπέζιον, μετὰ δὲ τὴν ἐξαγωγὴν αὐτοῦ ἀπομένει ὁ πλακοῦς, χρήσιμος ὡς τροφὴ τῶν ζῴων *(βαμβακόπιττα)*.

Καρπὸς βάμβακος.

[Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά: βάμβαξ ὁ χνοώδης, βάμβαξ ὁ βαρβαδεινὸς καὶ βάμβαξ ὁ ποώδης.]

Εἴδη καὶ ποικιλίαι. Ὁ Λινναῖος διέκρινε τρία εἴδη βάμβακος: *βάμβακα τὸν βαρβαδεινὸν* (Gossypium Barbadense), *βάμβακα τὸν ποώδη* (Gossypium Herbaceum) καὶ *βάμβακα τὸν δενδρώδη* (Gossypium Arboreum). Σήμερον ὅμως διακρίνομεν τὰ κάτωθι 6 εἴδη βάμβακος:

1) *Βάμβακα τὸν χνοώδη* (Gossypium Hirsutum): Φυτὸν πολυετές, ἰθαγενὲς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς, μετεφυτεύθη εἰς τὰς ἄλλας χώρας, ἔνθα καλλιεργεῖται καὶ ὡς μονοετές, ὁσάκις λόγῳ τοῦ ψυχροῦ κλίματος δὲν ἀντέχει κατὰ τὸν χειμῶνα, ὡς ἐν Ἑλλάδι. Ἔχει μῆκος κλωστῆς 1,7—2,7 ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου, κατὰ δὲ τὸν ἐκκοκκισμὸν ὁ σπόρος διατηρεῖ χνούδι λευκὸν ἢ πρασινόφαιον ἐκ τοῦ ὁποίου διακρίνεται τοῦ *βάμβακος* τοῦ *βαρβαδεινοῦ* καὶ τοῦ *αἰγυπτιακοῦ* τοιούτου. Οἱ καρποί του (καρύδια) εἶναι σχεδὸν σφαιρικοὶ καὶ ὀγκώδεις. Τὸ εἶδος τοῦτο καλλιεργεῖται κυρίως ἐν Ἀμερικῇ. Ἐν Ἑλλάδι καλεῖται κοινῶς *ἀμερικάνικον*, αἱ συνηθέστερον δὲ καλλιεργούμεναι ποικιλίαι αὐτοῦ εἶναι τὸ *King*, τὸ *Sim King* καὶ τὸ *Half and Half*. Ἡ τελευταία αὕτη ποικιλία δίδει μεγάλην ἀναλογίαν κλωστῆς ἐν σχέσει μὲ τὸν σπόρον (40 % τοῦ συνόλου κλωστῆς καὶ σπόρου).

2) *Βάμβακα τὸν ποώδη* ἢ *ἰνδικὸν* (Gossypium Herbaceum): Τὸ εἶδος τοῦτο κατάγεται ἐκ τῆς νοτίου Ἀσίας, βοτανολόγοι δέ τινες τὸ θεωροῦν τὸ αὐτὸ μὲ τὸ προηγούμενον. Ἐν τούτοις διαφέρει τούτου, καθ' ὅσον εἶναι μᾶλλον λεπτόν, τὸ στέλεχός των ὀλιγώτερον ξυλῶδες, μὲ φύλλα βαθέως ἐσχισμένα μετὰ στρογγύλων ἀντὶ μυτερῶν λοβῶν, τὰ δὲ καρύδιά του μικρότερα καὶ σφαιρικώτερα. Ἡ κλωστὴ ποικιλιῶν τινων εἶναι λευκὴ στίλβουσα, εἰς ἄλλας μὴ στίλβουσα, εἴς τινας κιτρίνη καὶ τέλος εἰς ἄλλας χρυσόφαιος. Εἶναι γενικῶς χονδροτέρα καὶ βραχυτέρα τῆς τοῦ χνοώδους καὶ ἔχει μῆκος 1,2—2,5 ἑκατοστῶν. Καλλιεργεῖται κυρίως ἐν τῇ νοτίῳ Ἀσίᾳ. Ἐπίσης εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος (Λεβάδεια), ὅπου θεωρεῖται ὡς ἐντοπία ποικιλία (*Κόκκινα βαμβάκια, Μαρτινέϊκα*).

3) *Βάμβακα τὸν βαρβαδεινὸν* (Gossypium Barbadense), ἀντιπροσωπευόμενον ὑπὸ τῆς ποικιλίας *Sea Island*. Τὸ εἶδος τοῦτο εὑρέθη εἰς τὰς Δυτικὰς Ἰνδίας ὅταν ὁ Κολόμβος κατὰ πρῶτον ἀνεκάλυψεν αὐτάς. Διαφέρει τοῦ χνοώδους, καθ' ὅτι εἶναι φυτὸν μεγαλύτερον κατὰ τὸ ἀνάστημα (1—2 ½ μέτρα ὕψος), ἔχει πλαγίους κλάδους μικροτέρους καὶ μᾶλλον εὐκάμπτους, τὰ φύλλα του εἶναι βαθύτερον ἐσχισμένα, τὰ ἄνθη του ἀνοικτά, κίτρινα ἀντὶ λευκῶν, τὰ δὲ καρύδιά του ἐπιμήκη καὶ μυτερά, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ μὲ τρία ἀντὶ τεσσάρων ἢ πέντε διαμερισμάτων. Οἱ σπόροι του εἶναι χρώματος μελανοῦ ἢ βαθυφαίου, εἶναι δὲ τελείως ἀπηλλαγμένοι χνουδιοῦ. Τὸ μῆκος τῆς κλωστῆς εἶναι 3,5—5,0 καὶ ἐνίοτε 6,2 ἑκατοστῶν, εἶναι δὲ αὕτη λεπτοτέρα καὶ συνήθως μαλακωτέρα καὶ μᾶλλον στίλβουσα τῆς τοῦ χνοώδους. Αἱ κατὰ στρέμμα ἀποδόσεις τοῦ *Sea Island* εἶναι μικρότεραι καὶ ἡ συγκομιδή του στοιχίζει περισσότερον

Digitized by Google

κατ' ὀκᾶν συλλεγομένου προϊόντος, ἡ τιμὴ ὅμως ἐν τῷ ἐμπορίῳ εἶναι διπλασία περίπου τῆς τοῦ χνοώδους. Ἀντικαθιστᾷ ἐν μέρει τὴν μέταξαν, τὴν ὁποίαν διὰ τοῦ βάμβακος τούτου νοθεύουσιν. Ἀναπτύσσεται κυρίως εἰς τὰς Ἀντίλλας νήσους καὶ τὴν πλησίον ἠπειρωτικὴν παραλίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς μερικὰς ἀμμώδεις γαίας τοῦ ἐσωτερικοῦ.

4) Τὸν *αἰγυπτιακὸν βαμβακα:* Ὁ τύπος οὗτος θεωρεῖται ὡς ὁ αὐτὸς μὲ τὸν προηγούμενον, με-

Ἄνθη βάμβακος.

ταβληθεὶς ἐκ τῆς καλλιεργείας εἰς τὰς ἀρδευομένας γαίας τῆς Αἰγύπτου, ὅπου αἱ βροχαὶ σπανίζουσι. Πολλαὶ γενεαὶ ἀνεπτύχθησαν ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας καὶ δυνατὸν δι' ὑβριδισμοῦ μὲ τὸν ποώδη βάμβακα νὰ ἀνέπτυξαν ἰδιότητας κλωστῆς εἰδικῆς, καταλλήλου εἰς τὴν κλωστοβιομηχανίαν. Τοῦ βάμβακος τούτου ἡ ἀνάπτυξις διαρκεῖ περισσότερον χρόνον τῆς τοῦ χνοώδους. Ἐν Ἑλλάδι ἐκαλλιεργήθησαν αἱ παραλλαγαὶ *Mitafifi*, *Noubar*, *Voltos*, *Yannovitz*, καὶ ἡ πρωϊμωτέρα ὅλων *Sakellaridis*. Αἱ τρεῖς τελευταῖαι ποικιλίαι ἐδημιουργήθησαν ὑπὸ Ἑλλήνων, τῶν ὁποίων ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα. Τελευταίως παρήχθη ἐν Αἰγύπτῳ ἡ ποικιλία *Παραχειμῶνας* ἀντέχουσα εἰς τὸν σκώληκα τῶν καρύων (Anthonomus Grandis). Σοβαρὰ δοκιμαστικὴ καλλιέργεια ἐν Ἑλλάδι τῶν αἰγυπτιακῶν ποικιλιῶν ἐγένετο εἰς τὰ ἐν Λαζαρίνῃ τῆς Θεσσαλίας Ζωγράφεια κτήματα, ὅπου ἀπὸ τοῦ 1906 ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἐκαλλιεργήθησαν διάφοροι ποικιλίαι εἰς ἐκτάσεις μέχρι 3000 στρεμμάτων ἐτησίως. Αἱ ἀποδόσεις, ἀναλόγως τῶν ἐτῶν καὶ τῶν ἀγρῶν, ἦσαν κατὰ μέσον ὅρον 50—100 ὀκάδες κατὰ στρέμμα, ἅπαξ δὲ ἔφθασαν τὰς 125 ὀκάδας. Νῦν γίνεται ἐκτεταμένη ταύτης καλλιέργεια εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Λακεδαίμονος. Ἡ ἀξία τοῦ βάμβακος τούτου εἶναι ὅπως καὶ τοῦ *Island*, διπλασία περίπου τῆς τοῦ χνοώδους βάμβακος.

5) Τὸν *Περουβιανὸν βάμβακα* (Gossypium Perouvianum): Ὁ βάμβαξ οὗτος χαρακτηρίζεται ἐκ τοῦ ὅτι οἱ σπόροι ἑκάστου λοβοῦ (διαμερίσματος) τοῦ καρύου ἑνοῦνται εἰς συμπαγῆ μᾶζαν. Οἱ σπόροι ὁμοιάζουν πρὸς τοὺς τοῦ *βαρβαδεινοῦ βάμβακος*. Ἡ κλωστὴ ἔχει μεγίστην ποικιλίαν χρωμάτων, οὖσα λευκή φαιά, ἐρυθρωπή, μαλακὴ καὶ λεία ἢ σκληρὰ καὶ ἀγρία, μικροτέρα δὲ τῆς τοῦ χνοώδους. Μερικαὶ ποικιλίαι ἔχουσι κλωστὴν ἥτις κατεργαζομένη εἰς ἐργοστάσια ὁμοιάζει μὲ μαλλί. Τὸ φυτὸν εἶναι πολυετές, ἀλλὰ μόνον ἡ βλάστησις τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου ἔτους χρησιμοποιεῖται. Ὁ βάμβαξ οὗτος καλλιεργεῖται μόνον εἰς τὸ Περοὺ καὶ τὴν Βραζιλίαν.

6) *Βάμβακα τὸν δενδρώδη* (Gossypium arboreum). Φυτὸν πολυετὲς καλλιεργούμενον ἄλλοτε εἰς Θήραν καί τινας νήσους τῶν Κυκλάδων. Φθάνει εἰς ἡλικίαν 100 καὶ πλέον ἐτῶν μὲ ἐλαχίστην ἀπόδοσιν, κλωστὴν βραχεῖαν ἀλλὰ μεταξώδη.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἰδῶν ἐν Ἑλλάδι καλλιεργοῦνται ὁ χνοώδης βάμβαξ, ὁ ποώδης καὶ ὀλιγώτερον ὁ αἰγυπτιακός.

Ὅροι καλλιεργείας. Τὸ ἔδαφος, ὡς εἰκός, ἐνέχει σπουδαιοτάτην σημασίαν διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος. Κατάλληλα ἐδάφη εἶναι τὰ ἀμμώδη ἢ τὰ ἀμμοαργιλώδη, καθ' ὅσον εἰς τὰ ἀργιλώδη ἐδάφη ὁ βάμβαξ προσβάλλεται ὑπὸ διαφόρων ἀσθενειῶν. Τὰ πρὸς καλλιέργειαν ἐδάφη δέον νὰ ἔχωσι μέγα βάθος, ὅπως εἰσδύσῃ ἡ ἀτρακτώδης ῥίζα τοῦ φυτοῦ, ἱκανὴν ὑγρασίαν ὅπως βλαστήσῃ τοῦτο καὶ τὴν δέουσαν θερμότητα ὅπως ὡριμάσῃ. Ἡ ἐπὶ τὸ ψυχρὸν κατὰ τὸ φθινόπωρον μετατροπὴ τοῦ καιροῦ σταματᾷ τὴν ζωὴν τοῦ φυτοῦ, συντελεῖ ὅμως εἰς τὴν ἀποξήρανσιν τῶν καρύων καὶ τὸ συνεπείᾳ ταύτης ταχύτερον ἄνοιγμά των. Ἡ πεδινὴ Ἑλλὰς ἔχει κλῖμα κατάλληλον διὰ τὴν καλλιέργειαν ταύτην.

Ἐν τῇ *ἀμειψισπορᾷ* ἡ θέσις τοῦ βάμβακος εἶναι ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτῆς: οἷον βάμβαξ-σῖτος-βίκος ἢ βάμβαξ-σῖτος ἢ βάμβαξ-σῖτος-βίκος-κριθή. Ὁ αἰγυπτιακός, ἐπειδὴ ὡριμάζει πολὺ ἀργά, δὲν ἐπιτρέπει πολλάκις εἰς τὰ κάπως ψυχρότερα κλίματα τὴν σπορὰν τοῦ σίτου· διὰ τοῦτο ἐκεῖ δέον νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν βάμβακα φυτόν τι τῆς ἀνοίξεως, οἷον βάμβαξ-ἀραβόσιτος-σῖτος-βίκος. Ὁ βάμβαξ ἔχει μεγίστην ἀνάγκην *λιπασμάτων*, καθ' ὅτι εἶναι φυτὸν πολύτιμον καὶ ταχείας σχετικῶς ἀναπτύξεως. Πάντως εἶναι φυτὸν μὴ ἐξαντλητικὸν καὶ μέγα μέρος τῶν λιπαντικῶν στοιχείων μένει εἰς τὸ ἔδαφος διὰ τὸ φυτὸν τὸ ὁποῖον θὰ ἀκολουθήσῃ. Βάσις τῆς λιπάνσεως πρέπει νὰ εἶναι ἡ κόπρος εἰς ποσότητα κατὰ στρέμμα 2—3 χιλιάδων ὀκάδων. Τὰ φωσφορικὰ ἐπιταχύνουν τὴν ὡρίμανσίν του. Ἐκ τῶν ἀζωτούχων τὸ θειικὸν ἀμμώνιον προστιθέμενον εἰς ποσότητα 20 χλγρ. κατὰ στρέμμα δίδει λαμπρὰ ἀποτελέσματα· ἐπίσης 30 χλγρ. ὑπερφωσφορικὸν καὶ 10 χλγρ. χλωριοῦχον κάλιον ἀποτελοῦσι καλὴν λίπανσιν. Ἀντὶ ὅλων τούτων δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν 20—30 χιλιόγραμμα λίπασμα τοῦ τύπου 6-8-8 ἢ διὰ τὰ πλούσια εἰς ἄζωτον ἐδάφη 30 χιλιόγραμμα τοῦ τύπου 4-12-3. Τὸ νίτρον προστιθέμενον κατὰ τὴν σπορὰν βοηθεῖ τὴν πρώτην ἀνάπτυξιν τῶν φυτῶν καὶ αὐξάνει τὴν ἀπόδοσιν.

Τομὴ σπόρου βάμβακος.
[Ὑπὸ μεγάλ. μεγέθυνσιν.]

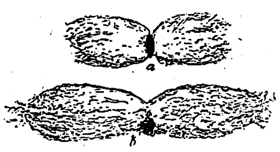

Σπόροι τοῦ βάμβακος πρὸ τοῦ ἀποχωρισμοῦ τῆς κλωστῆς.
[a, Αἰγυπτιακός, b, Sea Island.]

Ἡ προετοιμασία τοῦ ἐδάφους εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν τοῦ *ἀραβοσίτου*, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι, ἐπειδὴ ὁ βάμβαξ εἶναι βαθύρριζος, πρέπει ἡ βαθεῖα ἄροσις τοῦ φθινοπώρου νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν βαθυτέρα. Προσέτι τὰς ἀρόσεις τῆς ἀνοίξεως ἐπακολουθοῦν σβαρνίσματα μέχρις ὅτου ὁ ἀγρὸς τριφθῇ καλῶς καὶ εἶτα ἀκολουθήσῃ ἡ σπορά. Εἰς τὰ μέρη ὅπου ὁ βάμβαξ γίνεται ποτιστικός, πρὸ τῆς σπορᾶς, ἥτις γίνεται εἰς τοὺς ποτιστικοὺς ἀγροὺς συνήθως ἀργά, κατασβήνονται (ποτίζονται) οἱ ἀγροὶ καὶ εἶτα προετοιμάζονται διὰ δύο ἀρόσεων καὶ σβαρνισμάτων.

Τομὴ καρύου βάμβακος
[Ἀριστερᾶ: τομὴ ἐγκαρσία. Δεξιᾶ: ὁριζόντιος τομή.]

Ἡ *σπορὰ* τοῦ βάμβακος δέον νὰ γίνηται ὅσον τὸ δυνατὸν ἐνωρίτερα, καθ' ὅτι οὗτος ἀπαιτεῖ πολλὴν θερμοκρασίαν διὰ νὰ ὡριμάσῃ. Ἕνεκα τούτου δὲν δυνάμεθα νὰ ἀναβάλλωμεν ἐπὶ πολὺ τὴν σπορὰν ὡς διὰ τὸν ἀραβόσιτον, ἀλλὰ μόλις ἡ θερμοκρασία τὸ ἐπιτρέπει πρέπει ἀμέσως νὰ σπείρωμεν. Εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἡ σπορὰ τοῦ βάμβακος δέον νὰ γίνηται κατὰ τὰ τέλη Μαρτίου, εἰς νοτιώτερα ὅμως μέρη δύναται νὰ γίνῃ καὶ πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης. Ἐν Λεβαδείᾳ, ὅπου κυρίως ἐκτείνεται ἡ καλλιέργεια τοῦ βάμβακος, ὁ σπόρος, 4—6 ὀκάδες κατὰ στρέμμα, σπείρεται συνήθως εἰς τὰ πεταχτά, καλύπτεται δὲ διὰ τοῦ ἀρότρου ἢ τῆς σβάρνας. Ἐν τοῖς Ζωγραφείοις κτήμασιν ὁ αἰγυπτιακὸς βάμβαξ ἐσπείρετο κατ' ὄρχους. Ἐχάρασσον προηγουμένως γραμμὰς ἀπεχούσας 60—80 ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου καὶ ἐπὶ τῶν γραμμῶν ἤνοιγον διὰ σκεπαρνίου λακκίσκους ἀπέχοντας 30—50 ἑκατοστά, καὶ βάθους 2—8 ἑκατοστῶν. Ἐντὸς τῶν λακκίσκων ἔθετον 10—15 σπόρους βάμβακος καὶ ἐκάλυπτον διὰ χώματος. Κάλλιστος καὶ ὀλιγοδάπανος τρόπος σπορᾶς εἶναι ὁ ἑξῆς: Ἀνοίγονται αὔλακες ἐν τῷ ἀγρῷ διὰ πολλαπλοῦ αὐλακωτῆρος εἰς τὰς ὡρισμένας ἀποστάσεις καὶ βάθη, τὸν αὐλακωτῆρα δὲ ἀκολουθοῦσιν οἱ σπορεῖς τοποθετοῦντες δεκάδα σπόρων εἰς τὸ βάθος τῶν αὐλάκων. Τοὺς σπορεῖς ἀκολουθεῖ σβάρνα καλύπτουσα τοὺς αὔλακας, μετὰ τὸ τέλος δὲ τῆς σπορᾶς δίδεται σταυρωτὸν σβάρνισμα. Αἱ ἀποστάσεις τῶν γραμμῶν εἰς τὰς γαίας τὰς πασχούσας ἐξ ἐλλείψεως ὑγρασίας εἶναι πολλάκις μεγάλαι, φθάνουσαι καὶ τὸ 1,50 μέτρον. Τὸ ποσὸν τοῦ χρησιμοποιουμένου σπόρου κυμαίνεται μεταξὺ 5 καὶ 8 ὀκάδων.

Ἡ περιποίησις τῶν φυτῶν δέον νὰ εἶναι ἐπιμελεστάτη. Συνήθως ἐντὸς 10—15 ἡμερῶν φυτρώνει τοῦτο, ἐὰν ἡ θερμοκρασία καὶ ἡ ὑγρασία εἶναι ἐπαρκής. Ἐὰν ἡ ξηρασία ἐμποδίζῃ τὸ φύτρωμα, ἓν κυλίνδρισμα εἶναι ὠφελιμώτατον.

Ὁ βάμβαξ εἶναι δικοτυλήδονον φυτὸν καὶ φυτρώνει ἀνυψοῦν μετὰ τῶν κοτυληδόνων καὶ τὸν φλοιὸν τοῦ σπόρου, ὃν ἀπορρίπτει μετά τινας ἡμέρας, οὕτω δὲ ἐλευθεροῦνται αἱ δύο πράσιναι κοτυληδόνες του. Μόλις φανοῦν αἱ γραμμαὶ τοῦ βάμβακος, γίνεται τὸ πρῶτον σκάλισμα ἐλαφρότατον διὰ τὴν συγκράτησιν τῆς ὑγρασίας καὶ τὴν καταστροφὴν τῶν ζιζανίων. Ὅταν ἀναπτυχθῶσι τὰ τέσσαρα πρῶτα μόνιμα φύλλα, γίνεται ἡ *ἀραίωσις*, ἀφιεμένου ἑνὸς ἢ δύο φυτῶν ἐξ ἑκάστου ὄρχου. Μόλις ἀναφανοῦν νέα ζιζάνια ἢ ἡ βροχὴ συμπιέσῃ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἀγροῦ, δίδεται δεύτερον σκάλισμα βαθύτερον τοῦ πρώτου καὶ ἐὰν εἶναι ἀνάγκη τρίτον καὶ τέταρτον. Κατὰ τὰ μέσα Ἰουνίου παύει πλέον πᾶσα ἐργασία ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Εἰς τὸν σπειρόμενον σκορπιστὰ βάμβακα, λαμβάνεται ἡ αὐτὴ μέριμνα, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι τὸ ἀραίωμα γίνεται ὅπως εἰς τὸν ἀραβόσιτον καὶ τὰ σκαλίσματα εἶναι δυσκολώτερα καὶ δαπανηρότερα.

Ὑπάρχουν καὶ μηχαναὶ κατάλληλοι διὰ τὴν κατὰ γραμμὰς σπορὰν τοῦ βάμβακος. Δέον ὅμως προηγουμένως ὁ σπόρος νὰ ἀπαλλαγῇ τοῦ χνουδιοῦ τὸ ὁποῖον τὸν ἐπικαλύπτει, διότι τοῦτο ἐμποδίζει τὴν κανονικὴν διανομὴν τοῦ σπόρου. Τοῦτο γίνεται δι' ἐμβαπτίσεως τοῦ σπόρου ἐντὸς ἀραιᾶς διαλύσεως θειικοῦ ὀξέος· ἀλλὰ καὶ ἡ κάλυψις τοῦ σπόρου ἐντὸς περικαλύμματος λασπώδους διευκολύνει τὴν σποράν.

Συγκομιδὴ βάμβακος εἰς Ἀμερικανικὴν φυτείαν.

Συγκομιδὴ τοῦ βάμβακος. Ἡ ἐποχὴ τῆς συγκομιδῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ποικιλίας τοῦ βάμβακος. Αἱ ποικιλίαι τοῦ *χνοώδους βάμβακος* συγκομίζονται πολὺ ἐνωρίτερον τῶν τοῦ *αἰγυπτιακοῦ*. Ἐνῷ ἡ

Digitized by Google

συγκομιδὴ τῶν *αἰγυπτιακῶν* ποικιλιῶν ἄρχεται κατὰ τέλος Σεπτεμβρίου, ἡ τῶν τοῦ *χνοώδους* καὶ τοῦ *ποώδους* ἄρχεται ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου. Ἀφ' ἑτέρου ἡ τῶν τελευταίων τούτων ὡρίμανσις καὶ συγκομιδὴ συντελεῖται ἐντὸς βραχέος χρονικοῦ διαστή-

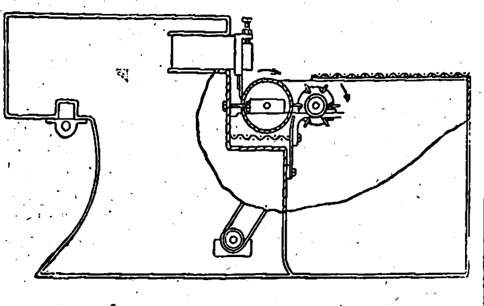

Σχεδιάγραμμα ἐκκοκιστικῆς μηχανῆς.

ματος, ἐνῷ ἡ τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἐξακολουθεῖ πολλάκις μέχρι τέλους Δεκεμβρίου.

Ἡ συγκομιδὴ ἐκτελεῖται συνήθως ὑπὸ γυναικῶν καὶ παιδίων, οἵτινες συλλέγουσι μετὰ τὸ πλῆρες ἄνοιγμα τῶν καψῶν τὸν ἐλεύθερον παρουσιαζόμενον βάμβακα καὶ τὸν θέτουσιν εἰς σάκκον. Ὅταν ἡ συγκομιδὴ γίνεται ὄψιμος καὶ ὁ βάμβαξ εἶναι ὑγρός, τὸν ἁπλώνουν εἰς τὸν ἥλιον διὰ νὰ στεγνώσῃ. Κατὰ τὴν συγκομιδὴν πρέπει νὰ δίδηται προσοχὴ εἰς τὸ νὰ συλλέγηται ὁ βάμβαξ τελείως ὥριμος καὶ πρὸ παντὸς καθαρός, ἤτοι ἀπηλ-

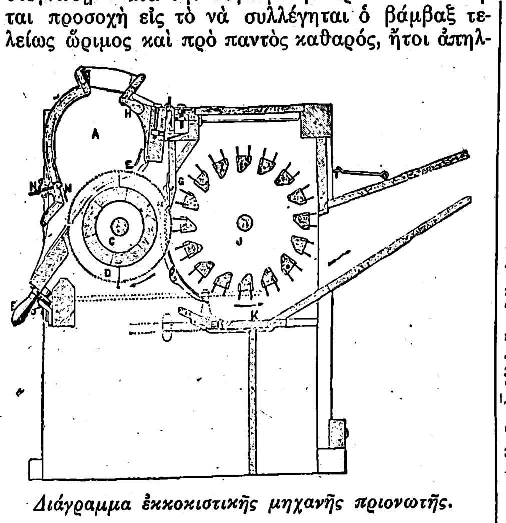

Διάγραμμα ἐκκοκιστικῆς μηχανῆς πριονωτῆς.

λαγμένος φύλλων ἢ ἄλλων οὐσιῶν. Ἡ συγκομιδὴ ἐκτελεῖται εἰς 3—5 δόσεις (*κοιν. χώρια*). Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς καλλιεργείας, ὅτε οἱ ἐργάται δὲν εἶναι ἠσκημένοι εἰς τὴν λεπτὴν καὶ ταχεῖαν ταύτην ἐργασίαν, ἡ συγκομιδὴ ἀπαιτεῖ μέγιστα ἔξοδα, κατόπιν ὅμως κατορθώνουν νὰ συλλέγουν 30 καὶ πλέον ὀκάδας ἡμερησίως. (Ἐν Ἀμερικῇ φθάνουσι καὶ τὰς 80 καὶ 100 ὀκάδας.) Εἰς τὰς αἰγυπτιακὰς ποικιλίας ἡ συλλογὴ εἶναι δυσχερεστέρα καὶ οἱ ἐργάται μόλις κατορθώνουσι συνήθως νὰ συλλέξωσι 10-20 ὀκάδας, τινὲς ὅμως καὶ 30-40. Κατὰ τὴν συλλογὴν συνήθως ἡ πληρωμὴ

Σκώληξ τοῦ βάμβακος.

τῶν ἐργατῶν (ἐν Λεβαδείᾳ) γίνεται εἰς ποσοστὰ ἐπὶ τοῦ συλλεγομένου ποσοῦ (15-20 τοῖς ἑκατόν).

Αἱ *ἀποδόσεις* ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ κλίματος, τῆς φυσικῆς καὶ χημικῆς συστάσεως τοῦ ἐδάφους, τῆς λιπάνσεως καὶ τῆς ποικιλίας. Ἐν Λεβαδείᾳ ἐκ τοῦ ἐντοπίου, συνήθως ποτιστικοῦ, ἀπολαμβάνουσι 70—150 ὀκάδας ἐκ σπόρου βάμβακος κατὰ στρέμμα.

Ὁ *ἐκκοκκισμὸς* τοῦ βάμβακος εἶναι ἀπαραίτητος, καθ' ὅτι ὁ βάμβαξ εὑρίσκεται προσκεκολλημένος ἐπὶ τῶν σπόρων, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὰ $^2/_3$ περίπου τοῦ ὅλου συλλεγομένου ποσοῦ. Ἵνα ἀποχωρισθῶσιν αἱ ἶνες τοῦ βάμβακος ἐκ τῶν σπόρων, χρησιμοποιοῦσι μηχανάς. Διὰ μὲν τὸν βραχύϊνον βάμβακα χρησιμοποιοῦν μηχανὰς Saw-gin, αἵτινες τῇ βοηθείᾳ μεγάλου ἀριθμοῦ λεπτῶν πριόνων ἀποσπῶσι τὰς ἶνας, ἄλλας μὲν ἀρτίας, ἄλλας δὲ τεμαχισμένας. Διὰ τὰς αἰγυπτιακὰς ὅμως ποικιλίας χρησιμοποιοῦσι μηχανὰς Rollers-gin, αἵτινες τῇ βοηθείᾳ κυλίνδρου ἐπενδεδυμένου διὰ δέρματος θαλασσίων κητῶν φέρουσι τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ δὲν κόπτουσι καθόλου τὰς ἶνας.

Οἱ ἐχθροὶ τοῦ βάμβακος εἶναι πολλοί. Ἡ *ἀνθράκωσις* (Colletotrichum Gossypii), μία νηματέλμινς, ἡ *ἑτεροδέρας* (Heteroderas radicicola), καὶ μία ἀσθένεια τῶν φύλλων ὀφειλομένη εἰς τὸ Bacterium Malvacearum φέρουν πολλὰς καταστροφάς. Ὁ *τετράνυχος* (Tetranychus Telarius) προσβάλλει τὰ φύλλα καὶ τὰ κοκκινίζει. Τὸ κολεόπτερον *ἀνθονόμος* (Anthonomus Grandis) φέρει μεγαλυτέρας καταστροφὰς εἰς τὰς βαμβακοφυτείας προσβάλλον τὰ κάρυα. Τελευταῖος ὁ *ῥόδινος σκώληξ* (Pectinophora Gossypiellas) προξενεῖ μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰς βαμβακοφυτείας προσβάλλον τὰ κάρυα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Π. Γενναδίου* Λεξικὸν φυτολογικόν. *Ι. Πολίτου* Δελτίον Ἑλλ. Γεωργικῆς Ἑταιρείας 1923. *Ἁγιουτάντη* Ἔκθεσις περὶ ῥοδίνου σκώληκος. *Π. Δεκάζου καὶ Πιζάνη* Τὸ κόκκινο σκουλῆκι τοῦ βάμβακος, Ἑλλ. Γεωργικὴ Ἑταιρεία ἀριθ. 62. *Σ. Παπανδρέου*, Δελτίον Ἑλλ. Γεωργικῆς Ἑταιρείας, ἡ καλλιέργεια τοῦ Αἰγυπτιακοῦ βάμβακος 1910 καὶ 1922. *T. F. Hunt* The Forage and Fiber crops in America Year Book of the departement of agriculture U.S.A. 1903.

Σ. Λ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

—[ΕΜΠΟΡΕΥΜ.] Μετὰ τὴν ὡρίμανσιν τοῦ καρποῦ τοῦ βάμβακος αἱ ἶνες ἀποχωρίζονται τῶν σπερμάτων διὰ μηχανικῶν μεθόδων, οὕτω δὲ λαμβάνεται ὁ *ἐκκοκκισμένος βάμβαξ*, ὅστις καὶ φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον διακρινόμενος ἀπὸ τοῦ πρώτου, καλουμένου *βάμβακος συσπόρου*. Ἡ σχέσις μεταξὺ ἐκκοκκισμένου καὶ συσπόρου βάμβακος εἶναι 1 : 2,3. Τὸ μῆκος τῶν ἰνῶν ποικίλλει μεταξὺ 1,03—4 05 ἑκατοστομ., τὸ πάχος δὲ τούτων ἀπὸ 0,019—0,037 χιλιοστομ. Αἱ ἶνες δ' αὐτῶν μικροσκοπικῶς ἐξεταζόμεναι ἐμφανίζονται ἐν σχήματι ἐστριμμένης ταινίας, τοῦτο δ' εἶναι ἓν τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ ὡρίμου προϊόντος καὶ συνεπῶς τῆς καλῆς αὐτοῦ ποιότητος, καθόσον ὁ ἄωρος βάμβαξ (κοινῶς *σκοτωμένος, mort*) ἔχει ἶνας εὐθείας.

Χρησιμοποίησις τοῦ βάμβακος. Ὁ βάμβαξ ἀφοῦ ἐκκοκκισθῇ χρησιμοποιεῖται ποικιλοτρόπως εἴτε ὡς ἔχει, εἴτε ἀφοῦ βιομηχανοποιηθῇ. Ἀβιομηχανοποίητον βάμβακα μεταχειριζόμεθα πρὸς πλήρωσιν ἐφαπλωμάτων, προσκεφαλαίων, ἐνίοτε δὲ καὶ στρωμάτων, ἐπίσης πρὸς περιτύλιξιν εὐθραύστων ἀντικειμένων, τιμαλφῶν, ἢ καὶ ἐπένδυσιν καθισμάτων καὶ ἄλλων ἐπίπλων (*ταπετσαρίας*) κ. τ. λ. Βάμβαξ καταλλήλως παρεσκευασμένος χρησιμοποιεῖται εὐρέως ἐν τῇ ἰατρικῇ (*βάμβαξ ὑδρόφιλος, ἰωδοῦχος κτλ.*). Ἡ μεγάλη ὅμως χρησιμοποίησις τοῦ βάμβακος εἶναι ἡ ὡς πρώτης ὕλης ὡρισμένων βιομηχανιῶν, ὡς τῆς τῶν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν πρὸς κατασκευὴν *βαμβακοπυρίτιδος* κτλ., κυρίως δὲ τῶν κλωστοϋφαντουργικῶν τοιούτων, αἱ ὁποῖαι ἀποδίδουσι προϊόντα ἐκ τῶν ἀναγκαιοτέρων εἰς τὸν ἄνθρωπον, διότι τὰ ἐκ βάμβακος προϊόντα κλωστοϋφαντουργίας, καίτοι δὲν ἔχουσι τὰς αὐτὰς μετὰ τῶν ἐκ ζωϊκῆς προελεύσεως ὑλας (*ἔριον, μέταξαν*) κατασκευαζόμενα εἴδη ἰδιότητας, οὐχ ἧττον ὅμως τὸ εὔωνον αὐτῶν εἶναι ἐκεῖνο, ὅπερ καλύπτει πᾶν μειονέκτημα δυνάμενον ν' ἀποκλείσῃ τὴν εὐρεῖαν διάδοσιν ἣν ἔχουσι καὶ διαρκῶς λαμβάνουσι.

Αἱ κλωστοϋφαντουργικαὶ βιομηχανίαι τοῦ βάμβακος διακρίνονται εἰς τὴν *νηματουργίαν*, ἤτοι εἰς τὴν εἰς νῆμα μεταβολὴν αὐτοῦ, καὶ εἰς τὴν *ὑφαντουργίαν*, ἤτοι εἰς τὴν ἐκ τῶν νημάτων κατασκευὴν ὑφασμάτων ἢ ἄλλων ἀντικειμένων, εἴτε μόνον ἐκ βάμβακος εἴτε ἀναμεμιγμένων μετὰ νημάτων ἄλλης προελεύσεως. Χαρακτηρίζεται δ' ὡς συνήθως τὸ μέγεθος τῶν βιομηχανιῶν τούτων, αἵτινες ἀλματικῶς ἐξειλίχθησαν καὶ συνίστανται πλέον ἐκ μεγάλων καὶ πολυπλόκων ἐγκαταστάσεων, κυρίως ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν χρησιμοποιουμένων διὰ τὴν πρώτην μὲν *ἀτράκτων*, διὰ τὴν δευτέραν δὲ *ἱστῶν*.

Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἐκ τοῦ ἐκκοκκισμοῦ λαμβανομένους σπόρους, καὶ οὗτοι ἔχουσι σημαίνουσαν χρησιμότητα, καθόσον εἶναι ἡ πρώτη ὕλη τῆς βιομηχανίας τοῦ *βαμβακελαίου*, ἧς ὑποπροϊὸν εἶναι οἱ *πλακοῦντες βαμβακοσπόρου* (κοινῶς *βαμβακόπιττα*) οἵτινες χρησιμοποιοῦνται εὐρέως ἐν τῇ κτηνοτροφίᾳ καὶ τῇ γεωργίᾳ.

Δ. Ε. ΜΟΥΣΤΑΚΑ

Παγκόσμιος ἐσοδεία. Ἡ καλλιέργεια τοῦ βάμβακος, γνωστὴ ἀπὸ πολλῶν ἑκατονταετηρίδων εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Ἀμερικήν, κατέστη σὺν τῷ χρόνῳ παγκοσμίως γνωστή, λόγῳ τῶν ἐξαιρετικῶν προτερημάτων τοῦ εἴδους, διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν κυριωτέρων ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ βάμβαξ ὡς εἶδος πρώτης ἀνάγκης καταλαμβάνει σήμερον δευτέραν θέσιν μετὰ τὸν σῖτον.

Αἱ κυρίως παράγουσαι βάμβακα χῶραι δέον νὰ κατανεμηθῶσιν ὡς ἀκολούθως κατὰ σειρὰν παραγωγῆς: Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς, Ἰνδίαι, Κίνα, Αἴγυπτος, Νότιος Ἀμερική, Κεντρικὴ καὶ Νότιος Ἀφρική, Ρωσία, Τουρκία, Ἑλλὰς κ.τ.λ. Παραθέτομεν κατωτέρω πίνακα τῶν τελευταίων ἐτῶν παγκοσμίου παραγωγῆς βάμβακος εἰς δέματα (μπάλλες) τῶν 480 λιβρῶν.

Ἔτος	Δέματα	Ἔτος	Δέματα
1920	20.815.000	1924	24.900.000
1921	16.884.000	1925	27.700.000
1922	19.062.000	1926	28.000.000
1923	19.700.000	1927	25.000.000

Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς μόνον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη παρήγαγον τὰς ἀκολούθους ποσότητας βάμβακος εἰς δέματα τῶν 480 λιβρῶν.

Ἔτη	Δέματα	Ἔτη	Δέματα
1919—1920	12.000.000	1923—1924	10.985.000
1920—1921	13.750.000	1924—1925	14.808.000
1921—1922	8.442.000	1926—1927	17.485.000
1922—1923	10.424.000	1927—1928	19.100.000

Ἡ καλλιεργουμένη ὑπὸ βάμβακος ἔκτασις εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας εἶναι περὶ τὰ 46,000,000 ἐκταρίων, ἡ δὲ ἀπόδοσις κατ' ἐκτάριον κυμαίνεται μεταξὺ 130—180 λιβρῶν, ἐξαρτωμένη κυρίως ἐκ τῶν καιρικῶν συνθηκῶν καὶ τῆς δράσεως τῶν σκωλήκων. Αἱ Πολιτεῖαι ἔνθα καλλιεργεῖται ὁ βάμβαξ εἶναι αἱ ἀκόλουθοι κατὰ σειρὰν παραγωγῆς: Τεξᾶς, Ὀκλαχόμα, Ἀρκανσάς, Μισσισσιπή, Γεωργία, Βόρειος Καρολίνα, Νότιος Καρολίνα, Ἀλαμπάμα, Λουϊζιάνα, Τένεζη, Καλιφορνία, Ἀριζόνα, Μισσουρί, Νέον Μεξικόν, Βιργινία, Φλωρίς. Ἡ προκαταρκτικὴ ἐργασία τοῦ ἐδάφους ἄρχεται ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις περὶ τὰ μέσα Ἰανουαρίου καὶ ἐξακολουθεῖ μέχρι τῶν ἀρχῶν Μαρτίου, ὁπότε ἀρχίζει ἡ περίοδος τῆς σπορᾶς, ἥτις, ἐνίοτε, φθάνει μέχρι τοῦ δευτέρου δεκαπενθημέρου τοῦ Μαΐου, ἀναλόγως τῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν τῶν διαφόρων περιοχῶν τῶν βαμβακοφυτειῶν.

Ἡ συγκομιδὴ ἄρχεται περὶ τὰς ἀρχὰς Αὐγούστου καὶ ἐξακολουθεῖ μέχρι τέλους Δεκεμβρίου. Ὁ κρισιμώτερος μὴν διὰ τὴν τελικὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐσοδείας εἶναι ὁ Αὔγουστος, ὁπότε ἀρχίζει συνήθως καὶ ἡ δρᾶσις τῶν παρασίτων. Ὡσαύτως κρίσιμος εἶναι καὶ ἡ περίοδος τέλους Ὀκτωβρίου μὲ ἀρχὰς Νοεμβρίου, ἰδίως ὅταν ἡ ἐσοδεία εἶναι ὄψιμος, καθ' ὅτι κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐνσκήπτουσι παγετοί, οἵτινες δυνατὸν νὰ καταστρέψωσιν ἀρκετὰς ἑκατοντάδας χιλιάδων δεμάτων. Ταυτοχρόνως μὲ τὴν συγκομιδήν, ἥτις διενεργεῖται κυρίως διὰ τῶν χειρῶν, ἂν καὶ ἔχουσιν εἰσαχθῆ καὶ μηχανικαὶ μέθοδοι, ὁ βάμβαξ μεταφέρεται εἰς τὰ παραπλεύρως τῶν ἀγρῶν κείμενα ἐκκοκκιστήρια, ἔνθα ἐκκοκκιζόμενος μετατρέπεται τῇ βοηθείᾳ πιεστηρίων εἰς δέματα βάρους 480 λιβρῶν συνήθως. Ἐκ τῶν ἐκκοκκιστηρίων τὰ δέματα μεταφέρονται εἰς τοὺς πλησιεστέρους λιμένας ἐξαγωγῆς ἢ εἰς τὰς πόλεις τοῦ ἐσωτερικοῦ, ἔνθα διατηροῦνται ἀποθέματα βάμβακος. Οἱ κυριώτεροι δὲ λιμένες ἐξαγωγῆς βάμβακος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν εἶναι οἱ ἀκόλουθοι: Γκάλβεστον, Νέα Ὀρλεάνη, Σαβάνα, Τσάρλεστον, Βίλμινγκτον, Νόρφολκ, Βαλτιμόρη, Νέα Ὑόρκη, Μπόστον, Φιλαδέλφεια, Βρούνσβικ, Τζάκονβιλ καὶ ἄλλοι δευτερευούσης σημασίας. Ἐκ τῶν ὡς ἄνω λιμένων ὁ βάμβαξ ἐξάγεται εἰς Εὐρώπην, Ἰαπωνίαν, εἰς δὲ τὰς Ἰνδίας δι' ὡρισμένας ποιότητας.

Αἱ Ἰνδίαι παράγουσι περὶ τὰ 4 ἑκατομ. δεμάτων. Ἡ καλλιεργουμένη ἔκτασις ἀνέρχεται περίπου εἰς 25 000.000 ἐκτάρια, εὑρίσκεται δὲ εἰς τὰς περιοχὰς τοῦ Μαδράς, Χαϊδεραβάδης, Βομβάης, Ραντζάμπ, Μπούρμας Ἀσάμ, Γκονάλιορ, Βαρόδα Ρατζπουτάνα καὶ ἀλλοῦ. Αἱ ἐργασίαι τῆς σπορᾶς καὶ συγκομιδῆς διαρκοῦσι καθ' ὅλον τὸ ἔτος, ἀνὰ τὰς διαφόρους περιοχάς, λόγῳ τῆς ἀπεράντου ἐκτάσεως καὶ τῆς διαφορᾶς τῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν. Ἡ μέθοδος καλλιεργείας εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀρχέγονος, παρατηρεῖται δὲ ἔλλειψις χρησιμοποιήσεως λιπασμάτων.

Ἡ μέση ἀπόδοσις καθ' ἐκτάριον δι' ὁλόκληρον τὴν χώραν ἀνέρχεται περίπου εἰς 90 λίβρας. Αἱ ἀγοραπωλησίαι διενεργοῦνται διὰ μεσιτῶν εἰς τὰς πλησιεστέρας πόλεις, ἔνθα ἀγοράζονται παρὰ τῶν ἀντιπροσώπων μεγάλων ἐξαγωγικῶν οἴκων. Ἡ ποιότης τοῦ βάμβακος τῶν Ἰνδιῶν εἶναι κατωτέρα τῆς τοῦ ἀμερικανικοῦ, μεγάλη δὲ ποσότης αὐτοῦ καταναλίσκεται ἐπιτοπίως. Ἡ Κίνα μὲ ἔκτασιν καλλιεργείας 6 ἑκατ. ἐκταρίων ἔχει ἀπόδοσιν τὸ 1 $^1/_2$ μὲ 2 ἑκατ. δεμάτων.

Ἡ Αἴγυπτος ἔχει ἀπόδοσιν περὶ τὰ 7 ἑκατ. κανταρίων ἐπὶ καλλιεργουμένης ἐκτάσεως 1.800.000 φεντανίων. Ἡ κατὰ φεντάνιον ἀπόδοσις κυμαίνεται μεταξὺ 3 $^1/_2$ καὶ 4 $^1/_2$ κανταρίων. Ἡ ἐποχὴ τῆς καλλιεργείας εἶναι ἡ αὐτὴ περίπου μὲ τοῦ ἀμερικανικοῦ. Ἐν Αἰγύπτῳ τὰ ἐκκοκκιστήρια εὑρί-

Digitized by Google

…γονται εἰς τὰς πλησιεστέρας πρὸς τὰς βαμβακοφυτείας πόλεις, ἀνήκουσι δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τοὺς ἐμπόρους καὶ εἰς τοὺς μεγάλους οἴκους ἐξαγωγῆς. Τὰ δέματα τοῦ αἰγυπτιακοῦ βάμβακος εἶναι μεγαλύτερα τῶν τοῦ ἀμερικανικοῦ, ἔχοντα βάρος 752 λιβρῶν περίπου. Ὁ αἰγυπτιακὸς βάμβαξ καταναλίσκεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἰδίως δὲ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ. Ἡ Αἴγυπτος παράγει μεταξὺ ἄλλων ποιοτήτων καὶ τὴν περίφημον ποιότητα *Σακελλαρίδη*, ἥτις, οὖσα στιλπνὴ καὶ μακρόκλωστος, ὁμοιάζει πρὸς μέταξαν, ἡ δὲ τιμή της εἶναι ἐνίοτε διπλασία τῆς τῶν λοιπῶν ποιοτήτων.

Μεταξὺ τῶν κυριωτέρων χωρῶν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, ἔνθα καλλιεργεῖται ὁ βάμβαξ, πρώτη ἔρχεται ἡ Βραζιλία μὲ ἔκτασιν καλλιεργείας 2 περίπου ἑκατ. ἑκταρίων καὶ ἀπόδοσιν 700.000 περίπου δεμάτων. Ἡ περίοδος τῆς σπορᾶς ἄρχεται κατὰ τὰ μέσα Δεκεμβρίου μέχρι τῶν ἀρχῶν Ἰουνίου, τῆς δὲ συγκομιδῆς ἀπὸ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου μέχρις Ἰανουαρίου. Κατόπιν ἔρχεται ἡ Ἀργεντινὴ μὲ ἔκτασιν καλλιεργείας περὶ τὰς 250.000 ἑκταρίων καὶ ἀπόδοσιν περίπου 80.000 δεμάτων.

Ἡ καλλιέργεια ἐν Ρωσίᾳ (στατιστ. 1925—26) ἀποδίδει ὑπὲρ τὰς 800.000 δεμάτων καὶ ἡ ἐν Τουρκίᾳ, ἔνθα εὐδοκιμεῖ κυρίως εἰς τοὺς νομοὺς Ἀϊδινίου καὶ Ἀδάνων, ἡ παραγωγὴ ἀνέρχεται εἰς τὰς 150.000 δεμάτων.

Τὸ ἐμπόριον τοῦ βάμβακος. Αἱ ἀγοραπωλησίαι τοῦ βάμβακος διενεργοῦνται κυρίως μέσῳ τῶν χρηματιστηρίων Νέας Ὑόρκης, Λιβερπούλ, Χάβρης, Βομβάης κλπ., ἔνθα ἡμερησίως διαπραγματεύονται πολλαὶ χιλιάδες δεμάτων. Ἀπὸ τοῦ γεωργοῦ, ὅστις ἀναλόγως τῶν τιμῶν προβαίνει τμηματικῶς εἰς τὴν πώλησιν τῆς συγκομιδῆς του, μέχρι τοῦ μεγαλοβιομηχάνου, ὅστις ἐξασφαλίζει τὰς ἀνάγκας τοῦ ἐργοστασίου του, πάντες διενεργοῦσι τὰς ἀγοραπωλησίας των μέσῳ μεσιτῶν εἰς τὰ διάφορα χρηματιστήρια Ἀμερικῆς καὶ Εὐρώπης, ἔνθα μάλιστα ὑπάρχουσι κατατεθειμένοι διάφοροι τύποι πρὸς διευκόλυνσιν τῶν συναλλαγῶν. Οἱ τύποι οὗτοι σημειοῦνται εἰς τὸν κάτωθι πίνακα κεχωρισμένως καὶ κατὰ προσέγγισιν ἀντιστοίχως δι' ἕκαστον τῶν δύο μεγαλυτέρων χρηματιστηρίων τῆς ὑφηλίου.

Χρηματιστήριον Λίβερπουλ	Χρηματιστήριον Ν. Ὑόρκης
1) Middling Fair (M. F.)	Strict Good Middling (S. G. M.)
2) Fully Good Middling (F. G. M.)	Good Middling (G. M.)
3) Good Middling (G. M.)	Strict Middling (S. M.)
4· Fully Middling (F. M.)	Middling (Md)
5) Middling (Md)	Strict Low Middling(S.L.M.)
6) Fully Low Middling (F. L. M.)	Strict Low Middling (S. L. M.)
7) Low Middling (L. M.)	Low Middling (L. M.)
8) Fully Good Ordinary (F. G. O.	Strict Good Ordinary (S. G. O.)
9) Good Ordinary (G. O.)	Good Ordinary (G. O.)

Ἡ τιμὴ τοῦ βάμβακος κυμαίνεται μεγάλως κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους, λόγῳ τῶν διαφόρων εἰδήσεων καὶ προβλέψεων διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς τρεχούσης ἐσοδείας ὡς καὶ τῆς ζωηρότητος τῆς ζητήσεως ἢ τοὐναντίον ἐλλείψεως ζητήσεως ἐκ μέρους τῆς βιομηχανίας ἢ τοῦ ἐμπορίου. Ἡ ἀμερικανικὴ μάλιστα κυβέρνησις, πρὸς ἀποφυγὴν μεγάλων ζημιῶν ἐκ τῶν ἀποτόμων διακυμάνσεων, ἀνέθεσεν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Γεωργίας ὅπως προβαίνῃ κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐσοδείας εἰς ἔκδοσιν μηνιαίων δελτίων ἐπὶ τῆς σπαρείσης ἐκτάσεως, τῆς πιθανῆς ἀποδόσεως τῆς ἐσοδείας ὡς καὶ τῆς κατὰ μῆνα ἐκκοκκιζομένης ποσότητος.

Αἱ τιμαὶ τοῦ βάμβακος προπολεμικῶς ἐκυμαίνοντο μεταξὺ $5^{1}/_{2}$ καὶ 7 πεννῶν κατὰ λίβραν. Διαρκοῦντος τοῦ πολέμου αἱ τιμαὶ ηὐξήθησαν καταπληκτικῶς, λόγῳ τῆς μεγάλης ζητήσεως πρὸς κατασκευὴν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν. Ὡσαύτως μεταπολεμικῶς αἱ τιμαὶ διεκυμάνθησαν εἰς ὑψηλὰ ἐπίπεδα, ἀνελθοῦσαι κατὰ τὸ 1920 μέχρι 30 πεννῶν κατὰ λίβραν. Ἤδη (1928) αἱ τιμαὶ κυμαίνονται μεταξὺ 9 καὶ 12 πεννῶν. Α. ΚΟΥΖΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ βάμβαξ ἐν Ἑλλάδι. Ἡ καλλιέργεια τοῦ βάμβακος ἔχει εἰσαχθῆ ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, τόσον ἐν ταῖς παλαιαῖς ἐπαρχίαις ὅσον καὶ ἐν ταῖς νέαις, καθόσον τὸ κλίμα αὐτῆς εἶναι πρόσφορον πρὸς ταύτην καὶ διὰ λόγῳ τῆς μὴ ἀμέσου ἐκ τοῦ θερινοῦ καύσωνος πρὸς τὸ χειμερινὸν ψῦχος μεταπτώσεως, καθ' ἣν οἱ ὄψιμοι καρποὶ τοῦ βάμβακος ἀποτόμως ψυχόμενοι βλάπτονται, καθιστάμενοι ἄχρηστοι. Τὸ πλεονέκτημα μάλιστα τοῦτο δὲν ἀπαντᾶται εἰς πλείστας βαμβακοπαραγωγοὺς χώρας καὶ εἰς τὴν γειτονικὴν μας Αἴγυπτον. Παρὰ τοῦτο ὅμως ἡ καλλιέργεια τοῦ φυτοῦ τούτου δὲν εἶχεν ἐπεκταθῆ ὅσον ἔπρεπε ταχέως, παρ' ὅλα τὰ ἐπιτυχῶς γενόμενα πειράματα· τελευταίως δὲ μόνον χάρις εἰς τὰς ἁλματικὰς προόδους τῶν ἐν Ἑλλάδι κλωστοϋφαντουργικῶν βιομηχανιῶν, ὡς καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ 1923 προσθήκη τῶν προσφυγικῶν χειρῶν συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῆς καλλιεργείας, ἧς ἡ παραγωγὴ διαρκῶς αὐξάνει, λαμβάνονται δὲ καὶ τὰ κατάλληλα μέτρα διὰ τὴν ἐπιμελῆ συλλογὴν καὶ τελείαν ἐκκόκκισιν τοῦ προϊόντος, εἰς ἃ ἀνέκαθεν ὁ ἑλληνικὸς βάμβαξ ὑστερεῖ.

Ἡ κυριωτέρα βαμβακοπαραγωγὸς περιφέρεια τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἡ Βοιωτία, ἧς διὰ τοῦ φυτοῦ τούτου καλλιεργοῦνται περὶ τὰ 50.000 στρέμ., μετ' αὐτὴν δ' ἔρχονται ἐν μὲν τῇ παλαιᾷ Ἑλλάδι ἡ Λοκρίς, εἰς ἣν ἡ καλλιέργεια ὑπερβαίνει τὰ 20.000 στρέμματα καὶ ἐν τῇ νέᾳ ἡ πεδιὰς τῶν Σερρῶν (30.000 στρέμ.) καὶ αἱ πεδιάδες Θεσσαλονίκης καὶ Βερροίας (ὑπὲρ τὰ 15.000 στρέμ.). Βάμβαξ καλλιεργεῖται ἐπίσης ἐν Ἄρτῃ, Ἀχαΐᾳ, Δράμᾳ, Θράκῃ, Καρυστίᾳ, Κρήτῃ, Μήλῳ, Νάξῳ, Θήρᾳ, Λακωνίᾳ, Λαρίσῃ, Λέσβῳ, Χαλκιδικῇ κλπ. Ὁ κάτωθι πίναξ δεικνύει γενικῶς τὴν καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος κατὰ νομοὺς (ἔτ. 1926):

Νομοὶ	Στρέμματα	Νομοὶ	Στρέμματα
Ἀρκαδίας	33	Λασιθίου	46
Ἄρτης	187	Λέσβου	1.666
Ἀττικοβοιωτ.	52.385	Μεσσηνίας	12
Ἀχαϊοήλιδος	200	Πέλλης	2.742
Δράμας	680	Πρεβέζης	2
Ἕβρου	4.990	Ρεθύμνης	18
Εὐβοίας	112	Ροδόπης	1.569
Ἡρακλείου	355	Σερρῶν	29.588
Θεσσαλονίκης	17.411	Τρικκάλων	440
Καβάλλας	4	Φθιωτιδοφωκ.	24.955
Κυκλάδων	77	Χαλκιδικῆς	802
Λακωνίας	9.453	Χανίων	18
Λαρίσης	1.407	Σύνολον	149.152

Εἰκόνα τῆς ἐξελίξεως τῆς βαμβακοπαραγωγῆς ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη παρέχουσιν οἱ κατωτέρω ἀριθμοί:

Ἔτος	Καλλιεργ. ἐκτάσεις Στρέμματα	Παραγωγὴ Μετρ. στατῆρες
1917	49285	9.751
1918	78014	10.455
1919	103023	16.198
1920	70275	14.198
1921	51561	12.000
1922	74875	60.548
1923	116149	80.414
1924	162633	96.300
1925	151705	105.583
1926	149152	128.348
1927	145811	90.852

Εἶναι προφανὲς ὅτι διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς προοδευούσης ἐν Ἑλλάδι βιομηχανίας τοῦ βάμβακος κάθε ἄλλο ἢ ἐπαρκὴς εἶναι ἡ ἐγχωρία παραγωγή, διὸ ἡ ἐξ ἄλλων ἀγορῶν εἰσαγωγὴ δὲν ἔχει παύσει. Εἰσάγεται δὲ καὶ *σύσπορος βάμβαξ*, ἐξ Αἰγύπτου κυρίως, δι' οὗ τροφοδοτοῦνται συγχρόνως καὶ αἱ βαμβακελαιουργικαὶ βιομηχανίαι, καὶ *ἐκκοκκισμένος* ἐξ Αἰγύπτου, Ἡ. Π. Ἀμερικῆς, Ἰταλίας, Κύπρου, Ἀγγλίας, Τουρκίας κλπ. Τὴν εἰσαγωγὴν βάμβακος ἐν Ἑλλάδι ἐμφαίνει ὁ κάτωθι πίναξ (εἰς τόννους):

Ἔτη	Βάμβαξ σύσπορος	Βάμβαξ ἐκκοκκισμ.
1917	340	620
1918	250	1098
1919	370	1799
1920	227	3845
1921	129	5971
1922	114	3795
1923	69	1943
1924	245	1663
1925	127	1921
1926	71	2353
1927	85	3625

Ὅσον ἀφορᾷ τέλος τὰς τιμὰς τοῦ ἐγχωρίου βάμβακος, αὗται κυμαίνονται ἀπὸ 40—45 δρχ. κατ' ὀκᾶν. Δ. Ε. Μ.

— **βάμβαξ** *φίλυδρος* ἢ *ὑδρόφιλος* (Gossypium depuratum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ὁ βάμβαξ τῶν φαρμακείων. Σκευάζεται εἰς εἰδικὰ ἐργοστάσια ἐκ τῶν τριχῶν τῶν σπερμάτων τῶν εἰδῶν Gossypium, αἵτινες ξαίνονται διὰ καταλλήλων μηχανημάτων, ἀπαλλάσσονται τῶν προσμείξεων καὶ εἶτα ἀπολιπαίνονται καὶ λευκαίνονται. Πρὸς τοῦτο ὁ ξανθεὶς βάμβαξ ἐκπλύνεται δι' ἀραιοῦ διαλύματος σόδας ἢ καυστικοῦ νάτρου, ἐκθλίβεται καὶ φέρεται εἰς διάλυμα 5 % ὑποχλωριώδους ἀσβεστίου, ὅπου ἀφίεται ἐπ' ὀλίγα λεπτά, εἶτα ἐξάγεται, ἐκπλύνεται κατ' ἀρχὰς διὰ καθαροῦ ὕδατος, εἶτα δι' ὕδατος ὀξινισθέντος καὶ τέλος ἐκ νέου δι' ἀφθόνου καθαροῦ ὕδατος φυγοκεντρεῖται καὶ ξηραίνεται. Ὁ φίλυδρος βάμβαξ εἶναι καθαρός, λευκὸς τὸ χρῶμα, λίαν ἐλαστικὸς καὶ ἀραιός. Δέον νὰ μὴ ἐνέχῃ προσμείξεις, ὡς σπέρματα καὶ κάψας καρπῶν, νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένος τελείως τοῦ λίπους, ἢ τοὐλάχιστον νὰ ἐνέχῃ μόνον ἀσήμαντα ἴχνη αὐτοῦ. Ὁ καλῶς ἀπολιπανθεὶς φίλυδρος βάμβαξ ἀναγνωρίζεται ἐκ τοῦ ὅτι ῥιπτόμενος ἐν ὕδατι ἀπορροφᾷ ὕδωρ καὶ βυθίζεται ταχέως. Ὡς συντελεστὴς ἀπορροφήσεως καθορίζεται διὰ τὸν φίλυδρον βάμβακα ἡ σχέσις τοῦ βάρους τοῦ βραχέντος βάμβακος πρὸς τὸν ξηρὸν τοιοῦτον. Κατὰ τὸν Gay ὁ συντελεστὴς οὗτος ἀνέρχεται εἰς 18. Πρὸς εὕρεσιν τοῦ συντελεστοῦ ἀπορροφήσεως ἐμβαπτίζεται τεμάχιον βάμβακος 5 γρ. ἐπὶ 5 λεπτὰ εἰς ἀπεσταγμένον ὕδωρ καὶ ζυγίζεται μετὰ τὴν ἔκσταξιν. Ὁ Bouqueot παρατηρεῖ ὅτι ὁ ἐμβραχεὶς βάμβαξ μετὰ τὴν ἔκθλιψιν διὰ τῆς χειρὸς δέον νὰ συγκρατῇ ὕδωρ διπλάσιον τοῦ βάρους αὐτοῦ. Ἡ ἀντίδρασις τοῦ φιλύδρου βάμβακος, ἐλεγχομένη διὰ πιέσεως, μεταξὺ τεμαχίων βάμβακος, διϋγρανθέντος χάρτου ἡλιοτροπίου, δέον νὰ εἶναι οὐδετέρα, δηλαδὴ νὰ μὴ ἀλλοιοῦται τὸ χρῶμα οὔτε τοῦ ἐρυθροῦ οὔτε τοῦ κυανοῦ χάρτου τοῦ ἡλιοτροπίου (παρουσίᾳ ὀξέων ἢ βάσεων). Ὁ φίλυδρος βάμβαξ ἀποτεφρούμενος δέον νὰ μὴ δίδῃ τέφραν περισσοτέραν τοῦ 0,3—0,4%. Τὸ διὰ ζέοντος ὕδατος ληφθὲν κατέργασμα τοῦ φιλύδρου βάμβακος δὲν πρέπει νὰ θολοῦται οὔτε διὰ νιτρικοῦ ἀργύρου (παρουσίᾳ χλωριούχων ἑνώσεων), οὔτε διὰ νιτρικοῦ βαρύου (παρουσίᾳ θειικῶν ἁλάτων), οὔτε δι' ὀξαλικοῦ ἀμμωνίου (παρουσίᾳ ἁλάτων ἀσβεστίου). Εἴκοσι γραμμ. φιλύδρου βάμβακος ἐκχυλιζόμενα δι' αἰθέρος δὲν πρέπει νὰ δίδωσιν ὑπόλειμμα ἐκχυλίσματος μεγαλύτερον τῶν 0,5% (λιπαραὶ οὐσίαι). Δι' ἐκχυλίσεως 20 γρ. βάμβακος δι' ἀλκοόλης, τὸ κατέργασμα δὲν χρώννυται οὔτε κυανοῦν οὔτε πράσινον (χρωστικαὶ οὐσίαι), τὸ ὑπόλειμμα δὲ τοῦ ἐκχυλίσματος αὐτοῦ δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ τὰ 0,5%. Τὸ κατέργασμα τοῦ βάμβακος μετὰ θερμοῦ ὕδατος, τὸ λαμβανόμενον ἐν ἀναλογίᾳ 1 μ. βάμβακος πρὸς 9 ὕδατος, δέον μετὰ τὴν προσθήκην σταγόνων τινῶν θειικοῦ ὀξέος καὶ 3 σταγόνων ὑπερμαγγανικοῦ καλίου νὰ διατηρῇ ἐντὸς λεπτῶν τινων χροιὰν ῥοδίνην, ἄλλως μαρτυρεῖται ἡ παρουσία ἀναγωγικῶν οὐσιῶν, ὡς θειώδους ὀξέος, θειωδῶν ἑνώσεων κλπ. Εἰς τὸν φίλυδρον βάμβακα προστίθεται ἐνίοτε μικρὰ ποσότης στεατικοῦ ὀξέος, ἵνα ἐπιτευχθῇ παρ' αὐτοῦ ὁ τρισμός, ὅστις ἐνίοτε ζητεῖται παρὰ τῶν καταναλωτῶν. Ὁ φίλυδρος βάμβαξ εὑρίσκει ἐφαρμογὴν εἰς τὴν φαρμακευτικήν, ὡς μέσον διηθήσεως, εἰς τὴν μικροβιολογίαν πρὸς κάλυψιν τῶν δοχείων τῶν θρεπτικῶν διαλυμάτων καὶ καλλιεργειῶν, καθότι ἐπιτρέπει μὲν καλῶς τὴν κυκλοφορίαν τοῦ ἀέρος, παρακωλύει δὲ ὅμως τελείως τὴν διείσδυσιν τῶν μικροβίων.

Τὴν κυριωτέραν χρῆσιν εὑρίσκει ὁ φίλυδρος βάμβαξ εἰς τὴν χειρουργικήν. Συνήθως ὁ πρὸς ἐπιδεσμικοὺς σκοποὺς χρησιμεύων βάμβαξ διαβρέχεται διὰ διαφόρων φαρμάκων, ὡς φαινόλης, σαλικυλικοῦ ὀξέος, βορικοῦ ὀξέος, θυμόλης, ἰωδοφορμίου, ἰωδόλης, διχλωριούχου ὑδραργύρου, ἰωδίου, τριχλωριούχου σιδήρου κλπ. Οἱ ἰατρικοὶ οὗτοι βάμβακες δρῶσιν, ἀφ' ἑνὸς διὰ τοῦ ἀντισηπτικοῦ ὅπερ ἐνέχουσιν, ἀποδίδοντες αὐτὸ καὶ παρακωλύοντες οὕτω τὴν σῆψιν τοῦ ἐκκρίματος τῆς πληγῆς, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὡς ἠθμὸς κατὰ τῆς εἰσόδου τῶν σπερμάτων τῶν μικροβίων ἐκ τοῦ ἀέρος. Κ. Γ. Μ.

— **βάμβακος βαφή** *[Χημ.]*· βλ. βαφική.

— **βάμβακος ἐρυθρὸν** *[Βιομ. Χημ.]*. Οἱ τύποι B, 4B καὶ C εἶναι ἀπ' εὐθείας *βάπτουσα δισαζωχρωστική*, συνισταμένη ἐκ βενζιδίνης καὶ 2 μορ. ναφθιονικοῦ ὀξέος. Εἶναι ἡ παλαιοτέρα χρωστικὴ τῆς σειρᾶς τῆς βενζιδίνης, ἀνακαλυφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Böttiger. Εἶναι φαιοέρυθρος κόνις ἀποτελοῦσα εὐθηνὸν ἐρυθρὸν χρῶμα διὰ τὸν βάμβακα. Τελείως ἀσταθὴς εἰς τὰ ὀξέα καὶ τὸ φῶς. Ὁ τύπος B (Ciba) εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα δισαζωχρωστικὴ παρασκευασθεῖσα τῷ 1885 ὑπὸ τοῦ C. Duisberg ἐκ τολιδίνης καὶ 2 μορ. τοῦ 2-ναφθυλαμινο-6-σουλφοξέος, παρουσιάζει δὲ ἀναλόγους πρὸς τὸν ἀνωτέρω τύπον ἰδιότητας. Ὁ τύπος 4B (Agfa, Bayer, Leonhardt, t. Meer, Sandoz) εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα δισαζωχρωστική, παρασκευασθεῖσα τῷ 1884 ὑπὸ τοῦ G. Schulz καὶ τῷ 1885 ὑπὸ τοῦ C. Duisberg, ἐκ τολιδίνης καὶ 2 μορ. ναφθιονικοῦ ὀξέος. Φαιὰ κόνις βάπτουσα τὸν βάμβακα ἐν βράζοντι σαπωνούχῳ λουτρῷ κατ' ἀπομίμησιν τοῦ τουρκικοῦ ἐρυθροῦ. Ἀρκούντως ἀνθεκτικὴ εἰς τὰ ἀλκάλια, μετρίως εἰς τὴν πλύσιν, ὀλίγον εἰς τὸ φῶς καὶ ποσῶς εἰς τὰ ὀξέα. Ὁ τύπος 6B παρεσκευάσθη τῷ 1885 ὑπὸ τῶν Pfaff καὶ Duisberg ἐκ τολιδίνης καὶ 2 μορ. 1,5-ναφθυλαμινοσουλφοξέος. Ἐρυθρὰ ἕως φαιομέλαινα κόνις ἀναλόγων πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἰδιοτήτων. Ὁ τύπος 10B ἐλήφθη τῷ 1885 ὑπὸ τοῦ Duisberg ἐκ διανισιδίνης καὶ 2 μορ. ναφθιονικοῦ ὀξέος. Ἐρυθρόφαιος κόνις διαλυτὴ εἰς ὕδωρ καὶ ἀλκοόλην, βάπτουσα ἀπ' εὐθείας τὸν βάμβακα ἐρυθρὸν ὡς ἀπὸ καρμοϊζίνης. Ἡ ἀνθεκτικότης ἀνάλογος πρὸς τοὺς ἀνωτέρω τύπους. Ὁ τύπος D ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ *πορφυροῦν* τοῦ βάμβακος. Ὁ τύπος S εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα τρισαζωχρωστική, παρασκευασθεῖσα τῷ 1887 ὑπὸ τῶν Rosentiehl καὶ Nölting ἐκ διαμινοαζωξυτολουολίου καὶ 2 μορ. α-ναφθολοσουλφοξέος NW. Ἐρυθρὰ κόνις διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὴν ἀλκοόλην. Βάπτει τὸν βάμβακα ἐν ἰσχυρῶς ἀλκαλικῷ ἁλατούχῳ ὑγρῷ μετὰ χροιᾶς λίαν ἀνθεκτικῆς εἰς τὰ ὀξέα, χρησιμοποιεῖται δὲ ἐπίσης καὶ διὰ τὸ ἔριον. Σ. Γ.

— **βάμβακος κίτρινον** *[Βιομ. Χημ.]*. Ὁ τύπος G εἶναι *δευτερογενὴς δισαζωχρωστικὴ* παρασκευασθεῖσα τῷ 1888 ὑπὸ τοῦ C. L. Müller ἐκ διαμινοδιφαινυλουρίας καὶ 2 μορ. σαλικυλικοῦ ὀξέος. Εἶναι κιτρίνη κόνις διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ ἀδιάλυτος εἰς τὴν ἀλκοόλην. Βάπτει ἄνευ προστύψεως τὸν βάμβακα, ἐν βράζοντι ἀλκαλικῷ λουτρῷ, κίτρινον λίαν ἀνθεκτικῶς ὡς πρὸς τὸ φῶς. Δι' ὀξέων με-

Digitized by Google

λανοῦταί πως τὸ χρῶμα, μετακατεργασία δὲ διὰ χρωμίου αὐξάνει τὴν ἀνθεκτικότητα εἰς τὴν πλύσιν. Ὁ τύπος R ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ *ἀλκαλικίτρινον*. σ.γ.

— **βάμβακος κορίνθη** [*Βιομ. Χημ.*]. Ὁ τύπος B εἶναι ἀπ' εὐθείας *βάπτουσα δισαζωχρωστικὴ* παρασκευασθεῖσα τῷ 1886 ὑπὸ τοῦ Pfaff ἐκ τολιδίνης, ναφθιονικοῦ ὀξέος καὶ α-ναφθολοσουλφοξέος. Εἶναι πρασινομέλαινα κόνις, διαλυτὴ ἐν ὕδατι, ἀδιάλυτος ἐν ἀλκοόλῃ καὶ βάπτει ἐν σαπωνούχῳ λουτρῷ ἄνευ προστύψεως τὸν βάμβακα μετὰ χροιᾶς μπορντὼ μετρίας ἀνθεκτικότητος. Ὁ τύπος G παρεσκευάσθη συγχρόνως, τῷ 1886, ὑπὸ τοῦ ἰδίου Pfaff ἀναλόγως ἐκ βενζιδίνης. Βάπτει μετὰ χροιᾶς μπορντὼ ὑποφαίου τὸν μὴ ὑποστάντα πρόστυψιν βάμβακα. Τὸ χρῶμα τοῦτο εἶναι ὁμοίως μετρίως ἀνθεκτικόν. σ. γ.

— **βάμβακος κυανοῦν** [*Βιομ. Χημ.*]. Εἶναι *ὀξίνη* χρωστικὴ τοῦ τριφαινυλομεθανίου, παρασκευασθεῖσα τῷ 1862 ὑπὸ τοῦ Nicholson διὰ σουλφουρώσεως τῆς τριφαινυλο-π-ροζανιλίνης εἰς δι— καὶ τρισουλφοξύ. Νεωστὶ παρασκευάζεται κατὰ Sandmeyer διὰ συμπυκνώσεως φορμαλδεΰδης μετὰ δύο μορίων διφαινυλαμινομονοσουλφοξέος καὶ δι' ὀξειδώσεως τοῦ προκύπτοντος παραγώγου τοῦ διφαινυλομεθανίου παρουσίᾳ τρίτου μορίου διφαινυλαμινομονοσουλφοξέος. Εἶναι σκοτεινοκύανος κόνις διαλυτὴ ἐν ὕδατι μετὰ κυανῆς χροιᾶς, χρησιμοποιεῖται δὲ πλὴν τοῦ βάμβακος καὶ πρὸς βαφὴν τῆς μετάξης. Ὁ τύπος B, ὡς καὶ ὁ BB, εἶναι βασικὸν χρῶμα τῆς ὀξαζίνης, παρασκευασθὲν τῷ 1889 ὑπὸ τῶν M. Hoffmann καὶ A. Weinberg. Εἶναι σκοτεινοϊώδης κόνις διαλυτὴ ἐν ὕδατι καὶ ἀλκοόλῃ καὶ βάπτει τὸν διὰ ταννίνης κατεργασθέντα βάμβακα μετὰ μετρίως ἀνθεκτικῆς κυανῆς χροιᾶς. Οἱ τύποι 3B, extra καὶ 1862 εἶναι ὄξινα χρώματα τοῦ τριφαινυλομεθανίου καὶ ἀποτελοῦνται ἐκ μείγματος τῶν μετὰ νατρίου, ἀμμωνίου καὶ ἀσβεστίου ἁλάτων τῶν σουλφοξέων τῆς δι— καὶ τριφαινυλο-π-ροζανιλίνης. Εἶναι κυανῆ στίλβουσα κόνις, διαλυτὴ ἐν ὕδατι καὶ ἀδιάλυτος ἐν ἀλκοόλῃ, καὶ βάπτει τὸν μὲν διὰ ταννίνης κατεργασθέντα βάμβακα σχετικῶς καλῶς, ἐνῷ τὸ ἔριον καὶ τὴν μέταξαν δὲν βάπτει ὁμοιομερῶς. Ὁ τύπος 3G ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ἀζιδινοκυανοῦν BA. Ὁ τύπος NVB, ὡς καὶ ὁ VB, εἶναι ὀξίνη ἀζινοχρωστικὴ τῆς σειρᾶς τῆς ἰνδουλίνης. Παρεσκευάσθη τῷ 1867 ὑπὸ τοῦ Coupier διὰ σουλφουρώσεως τῆς ἰνδουλίνης. Εἶναι βρονζόχρους στίλβουσα κόνις διαλυτὴ εἰς ὕδωρ καὶ ἀλκοόλην καὶ βάπτει ἐν ὀξίνῳ λουτρῷ τὸ ἔριον καὶ τὴν μέταξαν, ὡς καὶ τὸν διὰ ταννίνης κατεργασθέντα βάμβακα μετὰ χροιᾶς μετρίας ἀνθεκτικότητος. Ὁ τύπος R, ὡς καὶ ὁ RR, εἶναι βασικὴ ὀξαζινοχρωστική, παρασκευασθεῖσα τῷ 1879 ὑπὸ τοῦ Meldola. Ἡ χρωστικὴ αὕτη εἶναι γνωστὴ καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *νεοκυανοῦν R*. Εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸν προγενέστερον τύπον μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι εἶναι λίαν ἀσταθὴς πρὸς τὰ ἀλκάλια ὡς καὶ πρὸς τὸ φῶς. σ. γ.

— **βάμβακος μέλαν** [*Βιομ. Χημ.*]. Εἶναι *θειόχρωμα* ἀνακαλυφθὲν τῷ 1898 ὑπὸ τοῦ Elsässer. Λαμβάνεται ἐκ θειαλκαλιούχου τήγματος καὶ δινιτροδιφαινυλαμινοσουλφοξέος. Ἀποτελεῖ πορώδη τεμάχια διαλυτὰ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ βάπτει τὸν βάμβακα ἐν θειαλκαλιούχῳ λουτρῷ ἀνθεκτικῶς μέλανα. Οἱ τύποι E extra καὶ RW extra, παρασκευασθέντες τῷ 1901 ὑπὸ τοῦ O. Müller, εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτοντα τρισαζωχρώματα. Εἶναι τεφρομέλαιναι κόνεις βάπτουσαι ἀπ' εὐθείας τὰ βαμβακερὰ καὶ ἡμιμάλλινα μετὰ μετρίως ἀνθεκτικῆς μελαίνης χροιᾶς. σ. γ.

— **βάμβακος πορτοκαλλόχρουν** [*Βιομ. Χημ.*]. Εἶναι *βασικὴ ἀζωχρωστικὴ* παρασκευαζομένη ἐξ ἀνιλίνης καὶ μ-τολουϊλενοδιαμίνης. Φαιὰ τεμάχια εὐδιάλυτα ἐν ὕδατι καὶ ἀλκοόλῃ. Εἶναι εὔθη ὂν χρῶμα, χρησιμοποιούμενον συνήθως διὰ τὸν διὰ ταννίνης κατεργασθέντα βάμβακα καὶ σπανιώτερον διὰ τὸ ἔριον, τὴν μέταξαν, τὸ δέρμα καὶ τὴν ἰούτην. Ὁ τύπος G εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα ἀζωχρωστική, παρασκευασθεῖσα τῷ 1893 ὑπὸ τοῦ C. L. Müller ἐκ πριμουλίνης καὶ μ-φαινυλενοδιαμινοδισουλφοξέος. Φαιὰ κόνις διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ, ἀδιάλυτος εἰς τὴν ἀλκοόλην βάπτουσα ἀνθεκτικῶς τὸν βάμβακα. Ὁ τύπος R ὁμοίως καὶ συγχρόνως ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀνακαλυφθεὶς εἶναι πρωτοταγὴς δισαζωχρωστική. Εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ἀνωτέρω, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι βάπτει μετὰ ὑπερύθρου τόνου. Παρασκευάζεται ἐκ πριμουλινοσουλφοξέος, μετανιλικοῦ ὀξέος καὶ μ-φαινυλενοδιαμινοδισουλφοξέος. σ. γ.

— **βάμβακος πορφυροῦν** [*Βιομ. Χημ.*]. Εἶναι ἀπ' εὐθείας *βάπτουσα δισαζωχρωστική*, παρασκευασθεῖσα τῷ 1886 ὑπὸ τῶν F. Bayer καὶ C. Duisberg, ἐκ τολιδίνης, 2,7 — καὶ 2,6-ναφθυλαμινοσουλφοξέος. Εἶναι ἐρυθρόφαιος κόνις βάπτουσα τὸν βάμβακα λίαν ἀνθεκτικῶς ἄνευ προστύψεως. σ. γ.

— **βάμβακος ρουβίνη** [*Βιομ. Χημ.*]. Τεχνικὸν χρῶμα παρασκευασθὲν τῷ 1891 ὑπὸ τοῦ G. Schulz. Συμπίπτει πρὸς τὸ ἀζιδινομπορντώ. σ. γ.

— **βάμβακος ὕσγινον** [*Βιομ. Χημ.*]. Εἶναι *ὀξίνη δισαζωχρωστικὴ* παρασκευασθεῖσα τῷ 1882 ὑπὸ τοῦ Limbach ἐξ ἀμινοαζωβενζολίου καὶ β-ναφθολοδισουλφοξέος γ. Εἶναι ἀνοικτόφαιος κόνις βάπτουσα τὸ ἔριον καὶ τὴν μέταξαν ἐν ὀξίνῳ λουτρῷ διὰ χροιᾶς ἀνθεκτικῆς εἰς τὸ φῶς. σ. γ.

— **βάμβακος φαιὸν** [*Βιομ. Χημ.*]. Εἶναι *θειόχρωμα* παρασκευασθὲν τῷ 1898 ὑπὸ τοῦ Elsässer διὰ συντήξεως νιτροδιφαινυλαμινοσουλφοξέος μετὰ θείου καὶ θειαμμωνίου. Ὁ τύπος A, ὡς καὶ οἱ N καὶ 1887, εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα τετρακισαζωχρωστική, παρασκευαζομένη δι' ἐπιδράσεως τετραζωενώσεων ἐκ διαμινῶν ἐπὶ χρυσοϊδινῶν. Εἶναι διαλυταὶ εἰς τὸ ὕδωρ μετὰ καστανοφαίου χρώματος καὶ βάπτουσι τὸν βάμβακα ἐν λουτρῷ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος μετὰ χροιᾶς μετρίας ἀνθεκτικότητος. Ὁ τύπος R ἀνεκαλύφθη τῷ 1890 ὑπὸ τοῦ C. Ris καὶ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ *ἀζιδινοπορτοκαλλόχρουν D2R*. σ. γ.

Βάμβας, *Ἰωάννης*. Κατήγετο ἐκ Κεφαλληνίας, εὑρεθεὶς τῷ 1821 εἰς Αἶνον τῆς Θράκης, ἐκεῖ δὲ μαθὼν τὴν ἔκρηξιν τοῦ Ἀγῶνος ἐξώπλισεν ἰδίαις δαπάναις τὸ πλοῖον τοῦ Σταυρῆ Σκόρδου ἐξ Αἴνου καὶ μὲ πλήρωμα 32 ἀνδρῶν ἐξώρμησε κατὰ τῶν Τούρκων. Τὴν 3 Μαΐου συνήντησε καὶ πολεμικὸν Ψαριανὸν μεθ' οὗ ἐπετέθησαν κατὰ δύο μικρῶν τουρκικῶν πλοίων μεταβαινόντων εἰς Λέσβον, τὰ ὁποῖα κατεβύθισαν φονεύσαντες τὰ πληρώματα των. Ἐξελθὼν παρὰ τὸν Μόλυβον πρὸς λαφυραγωγίαν ἐδέχθη αἰφνιδίως ἐπίθεσιν Τούρκων, οἵτινες τὸν κατεδίωξαν καὶ ἐφόνευσαν τοὺς Ἕλληνας, συλλαβόντες πέντε αἰχμαλώτους, ἐν οἷς καὶ αὐτὸν μὲ τὴν χεῖρα συντετριμμένην. Τῷ 1823 ἀναφερθεὶς πρὸς τὸν πρέσβυν Κάνιγγα διὰ τοῦ Νάπιερ καὶ Μαῖτλανδ ἠλευθερώθη ὡς Ἰόνιος καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Ἑπτάνησον, ὁπόθεν ἦλθεν εἰς Ἀθήνας μετὰ τοῦ θείου του *Νεοφ. Βάμβα*, τοῦ ὁποίου τὴν βιβλιοθήκην ἐδώρησεν εἰς τὸ ἔθνος, τιμηθεὶς διὰ τοῦτο μὲ τὸν Σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος. τ. χ. κ.

— **Βάμβας, *Ἰωάννης*.** Ἕλλην ἰατρὸς ὑγιεινολόγος, γεννηθεὶς ἐν Σπέτσαις τῷ 1849 Ἐσπούδασεν ἐν Ἀθήναις καὶ συνεπλήρωσε τὰς ἐπιστημονικὰς αὐτοῦ γνώσεις εἰς τὰ πανεπιστήμια τῶν Παρισίων, Βιέννης, Μονάχου καὶ Βερολίνου. Τῷ 1887 ἐγένετο ὑφηγητὴς τῆς ὑγιεινῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ ὑποβαλὼν διατριβὴν περὶ «Γάλακτος». Τῷ 1881 προυτάθη παμψηφεὶ ὑπὸ τῆς Ἰατρικῆς σχολῆς, ἵνα καταλάβῃ τὴν ἕδραν τῆς Ὑγιεινῆς. Τῷ 1893 διωρίσθη ἰατροσύνεδρος, ἀντιπροσώπευσε δὲ τὴν Ἑλλάδα εἰς διάφορα τῆς Εὐρώπη. ὑγειονομικὰ συνέδρια. Εἰς τὴν Ἑταιρείαν ὑγιεινῆς τῆς Βουδαπέστης ἀνεκοίνωσε παρατηρήσεις «ἐπί τινων ἐλλείψεων καὶ ἀτελειῶν ὑφισταμένων εἰς τὴν ὑγιεινὴν τῶν ἐμπορικῶν πλοίων» καὶ «περὶ ἐπιδημίας τινὸς τυφοειδοῦς πυρετοῦ ἐν Ἀθήναις καὶ τῆς αἰτιολογίας αὐτῆς». Ἐξελέγη συνάμα ἐπίτιμον μέλος τῆς ἄνω οὐγγρικῆς ἐπιστημονικῆς ἑταιρείας. Διηύθυνεν ἐπὶ ὀκταετίαν τὸ ἰατρικὸν περιοδικὸν «Γαληνός», ὑπῆρξεν ἀντιπρόεδρος τοῦ συλλόγου «Παρνασσός», καὶ εἷς τῶν πρώτων ἱδρυτῶν τῆς «Σχολῆς τῶν ἀπόρων παίδων», δια ἐλέσε συνάμα ἰατρὸς καὶ διδάσκαλος αὐτῆς. Ἀπέθανεν αἰφνιδίως τῷ 1895 κατὰ τὸν πλοῦν πρὸ τῆς Κερκύρας, ἐπιστρέφων ἐξ Εὐρώπης. ο. ρ.

— **Βάμβας, *Κωνσταντῖνος*.** Πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Σπέτσαις τῷ 1838. Ὑπῆρξεν, ἤδη ἀπὸ τοῦ 1876, ἀπόστολος τῆς συνεταιριστικῆς ἰδέας, ἀναπτύξας διὰ σειρᾶς διαλέξεων ἐν τῷ «Παρνασσῷ» τὴν ὠφελιμότητα τῶν συνεταιρισμῶν, ὡς καὶ τῶν λαϊκῶν ταμιευτηρίων, ἐκδοὺς καὶ σχετικὰ συγγράμματα. —ω

— **Βάμβας (ἢ *Μπάμπας*), *Κωσταντῆς*.** Μέλος κατὰ Μάμουκαν τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως τοῦ 1826. τ. χ. κ.

— **Βάμβας, *Νεόφυτος*.** Ἐγεννήθη ἐν Χίῳ τῷ 1770, ἐξεπαιδεύθη δ' ἐν ταῖς σχολαῖς τῆς Χίου, τῆς Σίφνου, τῆς Πάτμου καὶ πάλιν τῆς Χίου, ἀκροασθεὶς τῆς διδασκαλίας τοῦ Μισαὴλ Πατμίου, τοῦ Δανιὴλ Κεραμέως, τοῦ Ἀθανασίου Παρίου καὶ τοῦ Δωροθέου Πρωίου, ὃν συνώδευσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, μετ' ἀποτυχοῦσαν ἀπόπειραν μεταβάσεως εἰς Πίζαν τῆς Ἰταλίας πρὸς εὐρυτέρας σπουδάς. Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ἐκ Χίου (1791) ἐχειροτονήθη ἱεροδιάκονος, ἐχρημάτισε δ' ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Βουκουρεστίῳ, ἐπί τινα ἔτη, οἰκοδιδάσκαλος. Ἐν Κωνσταντινουπόλει εὑρισκόμενος συνειργάσθη καὶ εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ μεγάλου λεξικοῦ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης («Κιβωτὸς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης»), οὗτινος ἐξεδόθησαν τὰ πρῶτα στοιχεῖα μέχρι τοῦ E. Τῷ 1804 ἀνηγορεύθη μέλος τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας Κωνσταντινουπόλεως, ἐργαζομένης τότε ἐν Ξηροκρήνῃ καὶ διευθυνομένης ὑπὸ τοῦ Δωροθέου Πρωίου. Ἐκπληρῶν τέλος ζωηρὸν πόθον του ὁ Βάμβας καὶ κατορθώσας νὰ ἐξοικονομήσῃ δισχίλια γρόσια, μετέβη εἰς Παρισίους, ὅπου τὴν ἑλληνικὴν διδάσκων ἐπορίζετο τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Γνωρισθεὶς δὲ μετὰ τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ, ἐξησφάλισε καὶ παρ' αὐτοῦ πεντήκοντα φράγκα κατὰ μῆνα, ἀντὶ τῆς παρεχομένης βοηθείας εἰς τὰς ἐκδόσεις του. Οἴκοθεν ἐννοεῖται ὅτι ἡ συνεργασία καὶ πνευματικὴ ἐπικοινωνία αὐτοῦ μετὰ τοῦ Κοραῆ ἤσκησε μεγάλην ἐπ' αὐτοῦ καὶ εὐεργετικὴν ἐπιρροήν. Ἐν Παρισίοις διέμεινεν ἐπὶ ἑπταετίαν, ἀκροώμενος τῆς διδασκαλίας τῆς φιλοσοφίας παρὰ τῷ Θυρώτῳ καὶ τῶν φιλολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν μαθημάτων παρὰ τῷ Θινάρδῳ. Ἐδημοσίευσε δὲ πρὶν ἢ ἀπέλθῃ ἐκεῖθεν, τῷ 1813, τὴν «Ρητορικήν». Ἐν τῷ γλωσσικῷ ζητήματι ἠσπάσθη τὰς γνώμας τοῦ Κοραῆ, ἀλλ' ὑπῆρξε μετριοπαθής.

Ἐπανακάμψας εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς σχολῆς τῆς Χίου, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀθανασίου Παρίου (1813), ἐφαρμόσας δέ, κατὰ τὰς ὁδηγίας τοῦ Κοραῆ, νέας παιδαγωγικὰς μεθόδους, προήγαγε τὴν σχολὴν εἰς μεγάλην ἀκμήν. Ἵδρυσε δὲ καὶ τυπογραφεῖον καὶ δημοσίαν βιβλιοθήκην (1817), ἣν ἐπλούτισε διὰ συστηματικῆς ἀγορᾶς βιβλίων, δαπάνῃ τῆς κοινότητος. Ἀλλ' ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 1821 κατέστρεψε τὸ ἔργον τοῦ Βάμβα, ὅστις ἔσπευσε νὰ μεταβῇ ἐκ Χίου εἰς Ὕδραν, συντελέσας διὰ τῶν δημηγοριῶν του εἰς τὴν ἀπόφασιν τῶν Ὑδραίων ὅπως συμμετάσχωσι τοῦ Ἀγῶνος. Καταπλεύσας μετὰ μικρὸν εἰς Ὕδραν ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, προσέλαβεν αὐτὸν ὡς γραμματέα, ἠδυνήθη δὲ ὁ Βάμβας νὰ παράσχῃ μεγάλην καὶ ἀνεκτίμητον συμβολὴν εἰς τὸν Ἀγῶνα, πολλάκις καὶ ἐν ὁμηγύρεσι προκρίτων ἀγορεύων καὶ διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος ἐμψυχῶν τοὺς Ἀγωνιστὰς καὶ προκινδυνεύων. Ὁ Κοραῆς μετ' ἀφάτου θλίψεως μαθὼν τὴν παρὰ τῶν Τούρκων καταστροφὴν τῆς Χίου παρεμυθεῖτο ὅτι διεσώθη ὁ «σοφὸς διδάσκαλος τοῦ Γένους» Νεόφυτος Βάμβας καὶ ἐξέφραζε τὴν ἐλπίδα ὅτι ἔμελλε νὰ ἱδρύσῃ «Ἐθνικὴν σχολὴν» ἐν Πελοποννήσῳ, «νὰ συντάξῃ διδασκάλους καὶ συναγωνιστάς». Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Δράμαλη ἀπεμακρύνθη τῆς Πελοποννήσου ὁ Βάμβας.

Μεταβὰς εἰς Κεφαλληνίαν (1822) ἐδίδαξε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα εἰς πολλοὺς τῶν ἰταλιζόντων Κεφαλλήνων καὶ εἰς τοὺς παῖδας τῶν ἐκεῖ ἐκ τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος προσφυγόντων Ἑλλήνων, προσκληθεὶς δὲ ὡς καθηγητὴς τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας εἰς Κέρκυραν (1828) ἐδίδαξεν ἐπὶ ἑξαετίαν. Ἐκ Κερκύρας προσκληθεὶς μετέβη εἰς Ἑρμούπολιν καὶ ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐκεῖ σχολῆς, ἣν διωργάνωσε κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς ἐν Χίῳ σχολῆς. Δυστυχῶς δὲ ἕνεκα τῆς διεξαγομένης ὑπὸ τῶν ἐν Σύρῳ καὶ ἀλλαχοῦ προτεσταντῶν ἱεραποστόλων προπαγάνδας, ὁ Βάμβας ὡς φίλος τῶν προτεσταντῶν συναπεδοκιμάσθη μετ' αὐτῶν καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας. Τότε δὲ συνέπεσεν ἡ ἵδρυσις τοῦ Πανεπιστημίου (1837), ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ σχολῇ τοῦ ὁποίου διωρίσθη καθηγητὴς ὁ Βάμβας. Κατὰ τὴν ἐπίσημον καθίδρυσιν τοῦ Πανεπιστημίου ὁ Βάμβας, ἀντὶ τοῦ πρυτάνεως Κωνσταντίνου Σχινᾶ, ἀσθενήσαντος, ἀπήγγειλεν ἐνώπιον τοῦ βασιλέως Ὄθωνος λόγον «περὶ ἀληθοῦς δόξης». Ἐδίδαξε δ' ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἀνελλιπῶς ἐπὶ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη, ὑποβαλὼν παραίτησιν ἕνεκα γήρατος ἐν ἔτει 1853.

Καθ' ἅπαν τοῦτο τὸ διάστημα ὁ Νεόφυτος Βάμβας ὡς διδάσκαλος καὶ καθηγητὴς ἠσχολεῖτο περὶ φιλολογικὰς καὶ φιλοσοφικὰς ἐργασίας, ἱκανὰ δημοσιεύσας συγγράμματα. Ἐν Χίῳ τὸ πρῶτον μετὰ τὴν ἐν Παρισίοις δημοσιευθεῖσαν «Ρητορικήν», ἐδημοσίευσε τὸ «Τεχνολογικόν», κατὰ τὰς θεωρίας τοῦ Κοραῆ καὶ ἄλλων νεωτέρων, καὶ τὴν «Ἠθικήν», ὡσαύτως δὲ λόγους ἀπαγγελθέντας κατὰ τὰς ἐξετάσεις τῆς ἐν Χίῳ σχολῆς. Ἐκεῖ εἶχε συντάξει καὶ ἕτερα διδακτικὰ βιβλία, οἷον «Χρηστομάθεια εἰς χρῆσιν τῶν σχολείων τῆς Ἑλλάδος», «Γραμματικὴ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης», ἐκδοθέντα τῷ 1821 καὶ 1822. Ἡ «Γραμματικὴ» ἀνετυπώθη καὶ βραδύτερον. Ἀναδημοσιεύσας δὲ τῷ 1824 καὶ τὸ «Τεχνολογικόν», ἐν Κεφαλληνίᾳ διδάσκων, συνέταξε καὶ τὸ βραδύτερον δημοσιευθὲν ἐν Κερκύρᾳ (1828) «Συντακτικόν». Ὡς καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου ἐπανεξέδωκε μετὰ πολλῶν βελτιώσεων τὴν «Ρητορικὴν» (1841) καὶ τὴν «Ἠθικὴν» (1845), τὸ «Τεχνολογικὸν» τὸ τρίτον (1846) καὶ τὸ «Συντακτικὸν» τὸ δεύτερον (1846), ὡσαύτως δὲ συνέγραψε καὶ ἐδημοσίευσε «Στοιχεῖα φιλοσοφίας κατὰ Θυρῶτον» (1838), μετατυπωθέντα βραδύτερον (1856), καὶ σημειώσεις εἰς τοὺς ἀρίστους λόγους τοῦ Δημοσθένους (1849). Ἡ πλουσία αὕτη φιλολογικὴ ἐργασία ὑπῆρξε πολύτιμος διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Ἡ μετάφρασις τῶν Ἁγίων Γραφῶν. Ἀλλ' ὁ νεόφυτος Βάμβας ὡς κληρικὸς ἠσχολήθη καὶ περὶ θεολογικὰς συγγραφάς, ἀνεμίχθη δὲ ζωηρῶς εἰς τὸ ζήτημα τῆς μεταφράσεως τῶν Ἁγίων Γραφῶν. Ἐκτὸς πολλῶν ἐκκλησιαστικῶν λόγων, οὓς ἀπήγγειλε κατὰ διαφόρους περιστάσεις, ἐδημοσίευσε, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διδασκαλίας του, «Ρητορικὴν τοῦ ἱεροῦ ἄμβωνος» (1852) καὶ «Χριστιανικὴν Ἠθικὴν» (1853). Ἰδιαιτέρως ἀπησχόλησεν αὐτὸν τὸ ζήτημα τῆς μεταφράσεως τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ὡς γνωστὸν δὲ τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1810 ἐξεδόθη ἐν Ἀγγλίᾳ μετάφρασις εἰς τὴν ἁπλοελληνικήν, ἐγκριθεῖσα τῷ 1814 ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου ΣΤ'. Ἑτέρα μετάφρασις οὐ μόνον τῆς Κ. Διαθή-

Digitized by Google

κης ἀλλὰ καὶ τῆς Παλαιᾶς ἐκ τῶν Ο'., ἐγκρίσει τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου Ε' παρασκευασθεῖσα ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔμελλε νὰ δημοσιευθῇ ἐν τῷ πατριαρχικῷ τυπογραφείῳ, ἀλλ' ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1821 ἀνέκοψε τὸ ἔργον. Νέα μετάφρασις παρεσκευάσθη, τῆς μὲν Κ. Διαθήκης ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου, τῆς δὲ Π. Διαθήκης οὐχὶ ἐκ τῶν Ο' ἀλλ' ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου ὑπὸ Ἄγγλων ἱεραποστόλων τῇ συμμετοχῇ καὶ Ἑλλήνων λογίων, ἐν οἷς καὶ τοῦ Νεοφύτου Βάμβα, καθ' ὃν χρόνον οὗτος εὑρίσκετο ἐν Κερκύρᾳ. Τὸ πρῶτον δ' ἐκυκλοφόρησεν ἐν Ἀθήναις ἡ μετάφρασις ἐκείνη τῷ 1834, καθ' ὃν χρόνον εἶχε προκληθῇ ἤδη ἐξέγερσις κατὰ τῶν προτεσταντῶν.

Καὶ μετὰ τὴν ἐξέγερσιν ἐκείνην, ἥτις κατέφθασεν εἰς ὑπερβολάς, ὁ Νεόφυτος Βάμβας ἐξηκολούθει νὰ θεωρῇ ὠφέλιμον διὰ τὸν ἑλληνικὸν λαὸν τὴν μετάφρασιν, ἐνῷ πράγματι δι' αὐτῆς οἱ προτεστάνται ἐπεδίωκον σκοποὺς μᾶλλον προσηλυτιστικούς. Διέπραξαν δὲ καὶ τὸ λάθος νὰ μεταφράσωσι τὴν Π. Διαθήκην οὐχὶ ἐκ τῶν Ο' ἀλλ' ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ. Ὁ ἱεροκήρυξ Γερμανός, ἀπηχῶν γνώμας τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου, ἐπέκρινε τὴν μετάφρασιν ἐν τῷ περιοδικῷ «Εὐαγγελικὴ Σάλπιγξ», ἀλλ' ὁ Βάμβας ἐν τῇ ἐφημερίδι «Ἀθηνᾶ» ὑπεστήριξεν αὐτήν. Τοῦτο ὑπῆρξε σύνθημα δεινῶν ἐπιθέσεων κατὰ τοῦ Βάμβα. Ἐν τῇ ἐφημερίδι «Ἐθνικῇ» ἐδημοσιεύθη ὑπὸ ψευδώνυμον ἐπιστολὴ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καθαπτομένη τοῦ Βάμβα, εἰς ἄλλην δὲ πάλιν ἀνώνυμον ἐπιστολὴν δημοσιευθεῖσαν δῆθεν «ἐν Ἀθήναις καὶ Παρισίοις» (1836) ἐλέγετο ὅτι ὁ Βάμβας συνεργάζεται μετὰ τῶν προτεσταντῶν ἕνεκα τοῦ «ἀγγλικοῦ χρυσίου». Ὁ Βάμβας ἀπήντησεν ἀμέσως εἰς τὴν «ἀναίσχυντον ἐπιστολήν», ὡς ἐχαρακτήρισεν αὐτήν, δηλώσας ὅτι μετέσχε τῆς μεταφράσεως ἐν ἀδιασείστῳ πεποιθήσει ὅτι κάμνει ἔργον εὐσεβὲς καὶ εἰς ὅλας τὰς γενεὰς τῶν ὁμογενῶν του ὠφέλιμον καὶ σωτήριον, ἐπέκρινε δὲ καὶ τοὺς ἐπιτιθεμένους ἀδίκως, ὡς ἐφρόνει, κατὰ τῶν προτεσταντῶν ἱεραποστόλων. Ἡ Ἱ. Σύνοδος ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς ἀπολογίαν, ἠναγκάσθη δὲ ὁ Βάμβας νὰ παράσχῃ ἐξηγήσεις, ἀλλ' ὑπολαμβάνων τὸν Κωνσταντῖνον Οἰκονόμον αἴτιον τῶν καθ' ἑαυτοῦ ἐπιθέσεων, ἐδημοσίευσε τὴν πραγματείαν «Περὶ τῆς νεοελληνικῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν συμπεραίνει ὁ αἰδεσιμώτατος πρεσβύτερος Οἰκονόμος Κωνσταντῖνος ὁ ἐξ Οἰκονόμων ἐκ τῆς μεταφράσεως τῶν Γραφῶν. Σύντομος ἀπάντησις Ν. Βάμβα» (1838). Διὰ τῆς πραγματείας ταύτης ὁ Βάμβας ἐρρίπτετο εἰς τὸ μέσον τοῦ μεταξὺ Θεοκλήτου Φαρμακίδου καὶ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου διεξαγομένου ὀξυτάτου ἀγῶνος, συνταχθεὶς πρὸς τὸν πρῶτον καὶ δριμύτατα ἐπικρίνας τὸν δεύτερον. Σχεδὸν δὲ ταυτοχρόνως ἐδημοσιεύθησαν «Τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια καὶ αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, μεταφρασθέντα μὲν ὑπὸ τοῦ Νεοφύτου Βάμβα, καθηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ὄθωνος, ἐκδοθέντα δὲ δαπάνῃ τῆς Βρεττανικῆς Ἱερογραφικῆς Ἑταιρείας» (ἐν Ἀθήναις 1838). Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἐχαρακτήρισεν ὡς «λυμαντικὴν πρὸς τὸν ὀρθόδοξον λαὸν τοῦ Θεοῦ» τὴν περὶ νεοελληνικῆς ἐκκλησίας πραγματείαν τοῦ Βάμβα, ὁ δὲ Οἰκονόμος ἀντεπεξῆλθε κατ' αὐτῆς δι' ὀγκώδους «ἐπικρίσεως», ἀναιρέσας μὲν τὰς γνώμας τοῦ Βάμβα, ἐκθέσας δὲ τοὺς ἐκ τῶν προτεσταντῶν ἱεραποστόλων κινδύνους καὶ παραστήσας τοὺς μετ' αὐτῶν συνεργαζομένους Φαρμακίδην καὶ Βάμβαν ὡς διανοουμένους νὰ μεταρρυθμίσωσι τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἱδρύσωσι νεοελληνικὴν ἐκκλησίαν κατὰ προτεσταντικὰ πρότυπα. Δριμὺς ἐπετέθη τότε κατὰ τοῦ Οἰκονόμου ὁ Βάμβας, δημοσιεύσας σύντομον «Ἀντεπίκρισιν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου Οἰκονόμου Κωνσταντίνου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων ἐπίκρισιν» (1839), παραστήσας αὐτὸν ἐν αὐτῇ συκοφάντην, ὑπονομευτὴν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀνακόλουθον ἐν τῷ ζητήματι τῆς μεταφράσεως τῶν Ἁγίων Γραφῶν.

Εὐτυχῶς αὕτη ὑπῆρξεν ἡ τελευταία πραγματεία τοῦ Νεοφύτου Βάμβα ἐπὶ τοῦ ἀνιαροῦ τούτου ζητήματος, ὅπερ καὶ βραδύτερον προὐκάλεσεν αἱματηρὰς σκηνὰς ἐν Ἀθήναις. Ὁ Βάμβας συνεβιβάσθη μετὰ τοῦ Οἰκονόμου, οὗτινος τὴν πολυμάθειαν καὶ τὴν εὐγλωττίαν ἐθαύμαζεν. Ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἐπικηδείου λόγου εἰς τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην (1843), χαρακτηρισθέντος ὡς «ἀριστουργήματος», ὁ Βάμβας εἶπεν «ὁμιλοῦντος τοῦ Οἰκονόμου οἱ λοιποὶ ῥήτορες πρέπει νὰ σιωπῶσι». Καίτοι δὲ ἠσπάζετο κατ' ἀρχὴν τὰς γνώμας τοῦ Φαρμακίδου ὡς πρὸς τὴν ἵδρυσιν καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῆς αὐτοκεφάλου ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐπέκρινεν οὐχ ἧττον ἐν τῇ ἐφημερίδι «Ἀθηνᾶ» (1852) τὰς βιαίας ἐπιθέσεις αὐτοῦ κατὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ὡσαύτως ὁ Νεόφυτος Βάμβας ἐπέκρινε δριμέως τὸν φίλτατον αὐτῷ Θεόφιλον Καΐρην, παρεκκλίναντα τῆς εὐθείας ὁδοῦ, γράψας καὶ δημοσιεύσας ἐν τῷ «Αἰῶνι» (1844) μακρὰ ἄρθρα ἐναντίον τοῦ «Θεοσεβισμοῦ». Ἐκ τῶν λεπτομερειῶν δὲ τούτων καταφαίνεται ἡ ζωηροτάτη συμμετοχὴ τοῦ Νεοφύτου Βάμβα ἰδίως μὲν εἰς τὸ ζήτημα τῆς μεταφράσεως τῶν Γραφῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα τῆς ἐποχῆς του. Τὸ ὕστατον, ὡς καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ῥητορικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, ἀπήγγειλε τῇ 30 Ἰανουαρίου 1853 μακρὸν καὶ λαμπρὸν λόγον ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, μετὰ μικρὸν δὲ ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του. Ὁ βασιλεὺς Ὄθων διέταξε νὰ ἐκφρασθῇ πρὸς αὐτὸν ἡ βασιλικὴ εὐαρέσκεια καὶ ν' ἀπονεμηθῶσι τιμαὶ «εὐγνωμοσύνης διὰ τὰς μεγάλας πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσεις ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους». Ἔζησε μετὰ τοῦτο δύο ἔτη, κατοικῶν πάντοτε ἔν τινι οἰκίσκῳ, ἀκριβῶς ἔναντι τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης. Τῇ 9 Ἰανουαρίου 1855 ὁ Νεόφυτος Βάμβας εὑρέθη νεκρὸς ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ του, ἐν μέσῳ τῶν βιβλίων καὶ χειρογράφων του, ἄγων τότε τὸ 85ον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Ὁ Κοραῆς ἔδωκε πρῶτος τὸν προσήκοντα χαρακτηρισμὸν τοῦ Νεοφύτου Βάμβα. Ὑπῆρξεν οὗτος «σοφὸς διδάσκαλος τοῦ Γένους». Ὁ δὲ μαθητὴς καὶ θαυμαστὴς αὐτοῦ Γεώργιος Σουρίας ὀρθῶς ἐσημείωσεν ὅτι «τοῦ Ἔθνους ἡ ὠφέλεια καὶ ἡ δόξα ἦτο τὸ σταθερὸν σημεῖον, εἰς ὃ ἀτενῶς παρὰ πάντα τὸν βίον προσεῖχε καὶ πρὸς ταῦτα πᾶσαν αὐτοῦ πρᾶξιν ἀπηύθυνεν» ὁ Νεόφυτος Βάμβας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γεωργίου Σουρία*, Ὁ Νεόφυτος Βάμβας, ἢ Λόγος ἐκφωνηθεὶς κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν δημοσίων ἐξετάσεων τοῦ ἐν Ἑρμουπόλει γυμνασίου, ἐν Ἑρμουπόλει 1855. —*Α. Γούδα*, Βίοι παράλληλοι, τομ. Α' σ. 285—319.—*Πολυκάρπου Συνοδινοῦ*, ἀρχιμ., Ἄνθιμος Γαζῆς, Γρηγόριος Κωνσταντᾶς, Νεόφυτος Δούκας, Νεόφυτος Βάμβας, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ (ἐκ τοῦ «Ἐκκλ. Φάρου») 1917.—*Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου*, ἀρχιμ., Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τομ. Α' σελ. 199 ἑξ. Πρβλ. καὶ τὴν αὐτόθι βιβλιογραφίαν.

† Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Βαμβέτσος, *Ἀλέξανδρος*. Ἐγεννήθη ἐν Τρικκάλοις τῆς Θεσσαλίας τῷ 1890. Μαθητεύσας ἐν πρώτοις εἰς τὸ ἰδιωτικὸν λύκειον τοῦ πατρός του Β. Βαμβέτσου καὶ εἶτα εἰς τὸ γυμνάσιον Τρικκάλων, ἐνεγράφη τῷ 1903 εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἧς ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ τῷ 1909. Μετὰ ταῦτα μετέβη πρὸς συνέχισιν τῶν σπουδῶν του εἰς Γερμανίαν, ἔνθα ἐφοίτησεν εἰς τὰ πανεπιστήμια τοῦ Μονάχου, τῆς Λειψίας, τῆς Χάλλης καὶ τοῦ Βερολίνου, ἐπιστρέψας εἰς Ἑλλάδα τῷ 1911. Τῷ 1913 διωρίσθη ὑπάλληλος τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Μακεδονίας, προαχθεὶς μετ' οὐ πολὺ εἰς διευθυντὴν κτημάτων καὶ δασῶν, ἐξ ἧς θέσεως ἀπεχώρησε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1915. Τὸν Νοέμβριον ἰδίου ἔτους, ἐπὶ κυβερνήσεως Στεφάνου Σκουλούδη, διωρίσθη νομάρχης Φλωρίνης, ἀπολυθεὶς τῆς θέσεως ταύτης τῇ αἰτήσει τῶν Συμμάχων ἐν ἔτει 1916. Ἔκτοτε δικηγορεῖ ἐν Ἀθήναις μὲ μερικὰς διακοπὰς ὀφειλομένας εἰς τὰς πολιτικὰς διαμάχας τῆς περιόδου ταύτης· ἐπὶ χρονικόν τι διάστημα, μάλιστα, ἠσχολήθη μὲ τὴν πολιτικὴν γενόμενος εἷς τῶν ἱδρυτῶν τοῦ κόμματος τῶν *Ἐλευθεροφρόνων*, οὗτινος ἀπεχώρησε τῷ 1924 διαφωνήσας. Κατὰ τὸ αὐτὸ ὡς ἄνω διάστημα διετέλεσε τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου ἐν τῇ Ἀνωτάτῃ Σχολῇ οἰκονομικῶν καὶ ἐμπορικῶν ἐπιστημῶν, μέλος διαφόρων νομοπαρασκευαστικῶν ἐπιτροπῶν, τῆς ἐπὶ τοῦ ναυτικοῦ δικαίου καὶ τῆς ἐπὶ τῶν διοικητικῶν κωδίκων, διευθυντὴς δὲ τοῦ νομικοῦ κλάδου τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας» ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου 1926 μέχρι Σεπτεμβρίου 1927.

Ἐπιστημονικῶς ἠσχολήθη ἐν πρώτοις μὲ τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον, ἐπιδοθεὶς μετὰ ταῦτα καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς κλάδους τῆς νομικῆς ἐπιστήμης, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὸ δημόσιον καὶ τὸ ἐμπορικὸν δίκαιον. Πλὴν πολλῶν διατριβῶν καὶ γνωμοδοτήσεων κατεσπαρμένων εἰς διάφορα ἑλληνικὰ καὶ γερμανικὰ περιοδικὰ ἐξέδωκεν εἰς τεύχη τὰ ἑξῆς: «Περὶ τῆς ἐννοίας τῶν ὁριστικῶν ἀποφάσεων ἐν τῷ ἀστικῷ δικονομικῷ δικαίῳ» (1907, διδακτορικὴ διατριβή), «Εἰσαγωγὴ εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον τῶν ὀρθοδόξων» (1911), «Das öffentliche Urkundwesen in Griechenland» (1913), «Bericht über die Gesetzgebung und Rechtsliteratur in Griechenland» (1906—1911), «Διατριβαὶ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου» (τεῦχ. α' 1917) «Τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ ἡ ἑλληνικὴ πολιτική», (1917) «Μικραὶ νομικαὶ μελέται» (τεῦχ. Α' 1917), «Ἡ Συνταγματικὴ μεταρρύθμισις» (1921). Η. Γ. Κ.

βαμβοῦ (τό)· βλ. βαμβοῦσα.

βαμβοῦσα (ἡ) (Bambusa), κοιν. *μπαμποῦ [Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βαμβουσοειδῶν* τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀγρωστωδῶν*. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν τοῦ γένους τὰ κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς:

1) *Βαμβοῦσα ἡ ἐπίκυρτος* (Bambusa flexuosa). Τὸ ὕψος της φθάνει τὰ 3 περίπου μέτρα, ἀπαντᾷ εἰς τὴν Κίναν καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν κατασκευὴν διαφόρων κομψοτεχνημάτων. Τὸ εἶδος τοῦτο ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν καλλιεργεῖται ἐπιτυχῶς εἰς πᾶσαν σχεδὸν τὴν Εὐρώπην καί τινα μέρη τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἀντέχει εἰς τὸ ψῦχος.

2) *Βαμβοῦσα ἡ χρυσῆ* (Bambusa aurea). Τὸ ὕψος τῶν καλάμων της φθάνει τὰ 4 μέτρα περίπου καὶ εἶναι ἰθαγενὴς τῆς Κίνας. Ἐγκλιματίζεται εὐκόλως καὶ καλλιεργεῖται ἐπιτυχῶς καὶ ἐν Ἑλλάδι.

3) *Βαμβοῦσα ἡ καλαμοειδὴς* (Bambusa arundinacea). Τὸ μῆκος τῶν καλάμων των κυμαίνεται μεταξὺ 15—20 μέτρων. Εἶναι ἰθαγενὴς τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν καὶ καλλιεργεῖται πρὸς κόσμον. Ἐκ τῶν καλάμων τοῦ εἴδους τούτου κατασκευάζουσι πλεῖστα ὅσα ἀντικείμενα, ὡς ῥάβδους, ὁρμιάς, καλάθους κ.τ.λ. Περὶ τῶν καλάμων τοῦ εἴδους τούτου, βεβαίως, ὁ Θεόφραστος λέγει: «Ὁ δὲ Ἰνδικὸς (κάλαμος) ἐν μεγίστῃ διαφορᾷ καὶ ὥσπερ ἕτερον ὅλως τὸ γένος· ἔστι δὲ ὁ μὲν ἄρρην στερεός, ὁ δὲ θῆλυς κοῖλος· διαιροῦσι γὰρ καὶ τοῦτον τῷ ἄρρενι καὶ θήλει. Φύονται δὲ ἐξ ἑνὸς πυθμένος πολλοὶ καὶ οὐ λοχμώδεις· τὸ δὲ φύλλον οὐ μακρόν, ἀλλ' ὅμοιον τῇ ἰτέᾳ, τῷ δὲ μεγέθει μεγάλοι καὶ εὐπαγεῖς ὥστε ἀκοντίοις χρῆσθαι. Φύονται δὲ οὗτοι περὶ τὸν Ἀκεσίνην ποταμόν». (*Θεοφ.* Φ. Ι. 4, 11, 13). Τὰ σπέρματα τοῦ φυτοῦ τούτου χρησιμεύουσι πρὸς διατροφὴν κατοικιδίων πτηνῶν.

Βαμβοῦσα.
[Α=κλάδος. Β=καρπός.]

4) *Βαμβοῦσα ἡ μακρόκορμος* (Bambusa macroculmis). Τὸ μῆκος τῶν καλάμων της ἐνίοτε ὑπερβαίνει τὰ 30 μέτρα καὶ εἶναι ἰθαγενὲς τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν φυτόν. Καλλιεργεῖται ὡς κοσμητικὸν εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Εὐρώπης ὡς καὶ εἴς τινα μέρη τοῦ Ἀλγερίου καὶ τοῦ Μαρόκκου.

5) *Βαμβοῦσα ἡ μικρὰ* (Bambusa mitis). Τὸ ὕψος της ὑπερβαίνει τὰ 15 μέτρα καὶ εἶναι ἰθαγενὴς τῶν Ἰνδιῶν. Καλλιεργεῖται πρὸς κόσμον καὶ ἀντέχει καὶ εἰς μέτρια ψύχη.

6) *Βαμβοῦσα ἡ νᾶνος* (Bambusa nana). Τὸ ὕψος τῶν καλάμων της δὲν ὑπερβαίνει τὰ 4 μέτρα. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Κίναν καὶ τὴν Ἰαπωνίαν. Ἐγκλιματίζεται εὐκόλως καὶ καλλιεργεῖται ἐντατικῶς εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ Ἀγγλίαν ὡς κοσμητικόν.

7) *Βαμβοῦσα ἡ σιμόνειος* (Bambusa simonii). Τὸ ὕψος τοῦ φυτοῦ τούτου φθάνει τὰ 4 περίπου μέτρα. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Κίναν καὶ τὴν Ἰαπωνίαν καὶ ἀναπτύσσεται ταχύτατα. Χρησιμοποιεῖται ποικιλοτρόπως, καλλιεργεῖται δὲ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης.

8) *Βαμβοῦσα ἡ ὑποπόρφυρος* (Bambusa violacea). Οἱ κάλαμοι τοῦ εἴδους τούτου κυμαίνονται εἰς μῆκος μεταξὺ 7—10 μέτρων καὶ διακρίνονται διὰ τὸ λαμπρὸν πορφυροῦν χρῶμά των καὶ τὸ πολυκλαδωτόν των. Χρησιμοποιεῖται διαφοροτρόπως καὶ καλλιεργεῖται ὡς κοσμητικὸν φυτόν.

9) *Βαμβοῦσα ἡ στενόφυλλος* (Bambusa stricta). Τὸ ὕψος της φθάνει τὰ 25 μέτρα περίπου. Εἶναι ἰθαγενὲς εἶδος τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, ἔνθα καὶ καταλαμβάνει παμμεγίστας ἐκτάσεις γῆς. Τὸ εἶδος τοῦτο εὐδοκιμεῖ τόσον εἰς ἄγονα καὶ ξηρὰ μέρη ὅσον καὶ εἰς εὔφορα ἐδάφη. Καλλιεργεῖται εὐδοκίμως καὶ εἰς τὰς ψυχρὰς χώρας τῆς μέσης Εὐρώπης.

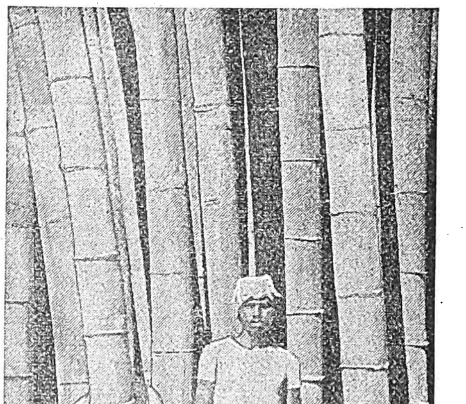
Κορμοὶ βαμβούσης τῶν Ἰνδιῶν.

10) *Βαμβοῦσα ἡ δρεπανόφυλλος* (Bambusa falcata). Φθάνει εἰς ὕψος τὰ 4 μέτρα καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας. Καλλιεργεῖται ὡς κοσμητικὸν φυτὸν καὶ οἱ κάλαμοί του χρησιμοποι-

Digitized by Google

οῦνται ποικιλοτρόπως. Ἐγκλιματίζεται εὐκόλως καὶ εἰς ψυχρὰ κλίματα.

11) *Βαμβοῦσα ἡ βλούμειος* (Bambusa Blumii). Τὸ ὕψος τοῦ φυτοῦ φθάνει τὰ 13 περίπου μέτρα καὶ πατρὶς τούτου εἶναι ἡ Ἰάβα.

12) *Βαμβοῦσα ἡ μέλαινα* (Bambusa nigra). Ἔχει ὕψος 10 περίπου μέτρων καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὴν Κίναν καὶ τὴν Ἰαπωνίαν. Χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν βακτηριῶν, λαβῶν ἀλεξιβροχίων, καὶ ὡς κοσμητικόν. Εὐδοκιμεῖ πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης.

Γενικῶς τὰ ἀνωτέρω εἴδη εὐδοκιμοῦσιν ὅπου καὶ ὁ *κάλαμος ὁ κοινός*, δύνανται δὲ νὰ εὐδοκιμήσωσι καὶ εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' οὐδεμία συστηματικὴ ἐργασία πρὸς ἐγκλιματισμὸν καὶ καλλιέργειαν τούτων ἐγένετο. [Βλ. καὶ βαμβουσοειδῆ.]

Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοφ.]*. Λείψανα τῶν φυτῶν τούτων (Bambusa Schreeb) εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς πλειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωικοῦ αἰῶνος ἐν Γαλλίᾳ.

Γ. Κ. Γ.

βαμβουσόβιος (ὁ) (Bambusobius) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φασιανιδῶν*. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ὠνομάσθησαν οὕτω ἐκ τοῦ ὅτι ἐνδιατρίβουσι κατὰ προτίμησιν εἰς τὰς φυτείας τῶν βαμβοῦ. Ἔχουσι σῶμα χαμηλὸν καὶ εὔρωστον καὶ παραπλήσιον πρὸς τὸ τῆς πέρδικος, πρὸς τὴν ὁποίαν καὶ καταπληκτικῶς ὁμοιάζουν, ὅθεν καὶ οἱ ἰθαγενεῖς τῆς Φορμόζης, ὅπου ἀπαντᾷ κατὰ πλήθη τὸ πτηνὸν τοῦτο, τὸ ὀνομάζουσι *πέρδικα τῶν βαμβού*. Οἱ πόδες εἶναι λεπτοὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ φέρουσιν ἀνεπτυγμένους ὄνυχας, ἰδίως εἰς τὸν μεσαῖον δάκτυλον, καὶ κατὰ κανόνα οἱ ἄρρενες, σπανιώτερον δὲ αἱ θήλειαι. Ἡ οὐρὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ 14 κωπαῖα πτερύγια, ἅτινα εἶναι ἐπ' ἀλλήλων τεταγμένα. Αἱ πτέρυγες εἶναι μᾶλλον βραχεῖαι καὶ ἀπεστρογγυλωμέναι κατὰ τὰ ἄκρα των. Τὰ δύο γένη (ἄρρεν καὶ θῆλυ) δὲν παρουσιάζουσι μεγάλας διαφοράς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βαμβουσόβιος ὁ σαλπιγγόφωνος* (Bambusobius sonorivox). Οὗτος διακρίνεται ἐκ τοῦ φαιοερυθρωποῦ χρώματος τῆς κεφαλῆς του καὶ τοῦ καστανοῦ λαιμοῦ του, ὅστις κατὰ τὴν βάσιν του φέρει ὑποκάστανον ἀνοικτοτέρου χρώματος εὐρεῖαν λωρίδα. Ἡ ράχις εἶναι ἐλαιόχρους καὶ κοσμεῖται δι' ἀκανονίστων λευκῶν καὶ κυκλικῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κηλίδων. Ἡ κοιλία εἶναι φαιόπυρρος καὶ στιλπνή. Ἐπὶ τῶν πτερῶν τῶν πλευρῶν, ἅτινα εἶναι φαιοϋπόπυρρα, ὑπάρχουσι λεπιδοειδεῖς πυρροκάστανοι κηλῖδες μὲ λευκὰς παρυφάς. Τὸ ράμφος εἶναι φαιοχαλκόχρουν καὶ τὸ ἄκρον τῆς κάτω σιαγόνος σκοτεινῶς ὑποκίτρινον. Οἱ πόδες εἶναι σκοτεινῶς φαιοελαιώδεις. Τὸ γενικὸν μῆκος τοῦ σώματος εἶναι 25 ἑκατοστόμετρα, ἐξ ὧν τὰ 9 ἀνήκουσιν εἰς τὴν οὐράν. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ἀπαντῶσι κυρίως εἰς τὴν νῆσον Φορμόζαν, ζῶσι σχεδὸν πάντοτε μεμονωμένα, ἐνδιαιτῶνται συνήθως ἐπὶ τῆς γῆς, τὴν νύκτα κρύπτονται ὑπὸ τὰ βαμβοῦ καὶ τρέφονται ἐκ διαφόρων κόκκων. Εἶναι μαχητικὰ πτηνὰ καὶ θηρεύονται διὰ τὸ τρυφερὸν καὶ νόστιμον κρέας των. Τὴν φωλεάν των κατασκευάζουσιν εἰς μικρὰν κοιλότητα γῆς, τὴν ὁποίαν ἐπιστρώνουν ἀτέχνως διὰ ξηρῶν φύλλων. Ἡ θήλεια γεννᾷ 7—12 ᾠά, παρόμοια κατὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸν χρωματισμὸν πρὸς τὰ τῆς κοινῆς πέρδικος. Εἰς τὴν Κίναν θηρεύουσι τὰ πτηνὰ ταῦτα διὰ δικτύων ἢ παγίδων καὶ τὰ διατηροῦσιν εἰς τὸν κλωβὸν διὰ τὴν ἰδιόρρυθμον φωνήν των. Ἐν αἰχμαλωσίᾳ καλῶς διατηρούμενα ζῶσιν ἀρκετὰ ἔτη.

Δ. Ν. Π.

Βαμβουσόβιος ὁ σαλπιγγόφωνος.

βαμβουσοειδῆ (τὰ) (Bambusaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀγρωστωδῶν*. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει περὶ τὰ 23 γένη, ἐξ ὧν δύο εἶναι κοινὰ εἰς ἀμφότερα τὰ ἡμισφαίρια. Ὑπὲρ τὰ 200 εἴδη ἔχουσιν ἀναγνωρισθῆ, ἐξ ὧν περὶ τὰ 160 ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Ἀσίαν, περὶ τὰ 70 ἐν Ἀμερικῇ καὶ 5 ἐν Ἀφρικῇ. Εὑρίσκονται διαδεδομένα ταῦτα εἰς ὕψη ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης μέχρι 4.500 μέτρων, ἀναπτύσσονται δὲ εἰς ὕψος μέχρι 35 μέτρων καὶ εἰς διάμετρον 20 ἕως 30 ἑκατοστῶν. Οἱ κλάδοι των εἶναι κυλινδρικοί, διάτρητοι, καλαμώδεις καὶ φέρουσιν ἀπὸ διαστήματος εἰς διάστημα κόμβους. Τὰ φύλλα των εἶναι λεπτὰ καὶ ταινιοειδῆ. Τὰ φυτὰ ταῦτα σχηματίζουσιν ὑπὸ τὸ ἔδαφος χονδρὸν πρέμνον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀναφαίνονται κατ' ἔτος νέοι βλαστοὶ μὲ σκληρότατον φλοιόν. Πολλάκις ἡ ἄνθησις κλάδου τινὸς προαγγέλλει τὸν προσεχῆ θάνατον τοῦ κλάδου τούτου. Πάντα τὰ φυτὰ ταῦτα τὰ ἀπαντῶντα εἰς τὴν αὐτὴν χώραν, ὡς καὶ πάντα τοῦ αὐτοῦ εἴδους καρποφοροῦσι καὶ ἀποθνήσκουσι ταυτοχρόνως. Σπανιώτερον παρετηρήθη τὸ ἑξῆς περίεργον φαινόμενον, ὅτι ὄχι μόνον τὰ φυτὰ τῆς αὐτῆς χώρας, ἀλλὰ φυτὰ τῆς ἰδίας σπορᾶς μεταφυτευθέντα εἰς διαφόρους χώρας, λίαν μεμακρυσμένας ἀλλήλων καὶ ὑπὸ διαφόρους ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολάς, ἤνθησαν, ἐκαρποφόρησαν καὶ ἀπέθανον συγχρόνως. Κατὰ τὸ 1867 ἤνθησαν ταυτοχρόνως ἐν Παρισίοις, Μασσαλίᾳ καὶ Ἀλγερίᾳ φυτὰ τοῦ εἴδους *βαμβοῦσα ἡ νάνος*. Αἱ βαμβοῦσαι εὐδοκιμοῦσιν ἐπὶ πλουσίου καὶ βαθέος ἐδάφους. Πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς, διὰ καταβολάδων καὶ χωρισμοῦ τῶν στοιβάδων πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς βλαστήσεως.

Αἱ βαμβοῦσαι ἔχουσι ποικίλην χρησιμότητα ἐκτὸς τῆς καλλωπιστικῆς. Οὕτω εἰδῶν τινων οἱ τρυφεροὶ βλαστοί, οἱ μόλις ἐξερχόμενοι τοῦ ἐδάφους, χρησιμοποιοῦνται ὡς λαχανικόν. Ἐδώδιμα εἶναι ἐπίσης ἐν Ἰνδίαις καὶ τὰ ἀμυλοῦχα σπέρματα ἐνίων βαμβουσῶν κατὰ τὰ ἔτη τῆς ἀφορίας τῆς ὀρύζης. Τὰ στελέχη (κάλαμοι) τῶν βαμβουσῶν εἶναι στερεὰ ἢ κοῖλα, ἀναλόγως τοῦ εἴδους. Ταῦτα στερεὰ καὶ δύσσηπτα ὄντα χρησιμοποιοῦνται ἀντὶ δοκῶν ἢ ἄλλης οἰκοδομησίμου ξυλείας, εἰς τὴν κατασκευὴν παντοίων ἐπίπλων, βακτηριῶν, μαστιγίων, λαβῶν ἀλεξιβροχίων, γεωργικῶν καὶ ἁλιευτικῶν ὀργάνων καὶ ἐργαλείων καὶ κοντῶν ἀγχεμάχων ὅπλων. Ἐκ τοῦ λείου καὶ στερεωτάτου φλοιοῦ καλάμων βαμβουσῶν κατασκευάζονται αἱ ψάθαι τῶν καθισμάτων τῶν λεγομένων τῆς Βιέννης, ἐξ ἐκλεκτοτέρου δὲ τοιούτου ὑλικοῦ πλέκονται κάνιστρα καὶ ψάθινοι πῖλοι μεγάλης διαρκείας. Οἱ κοῖλοι κάλαμοι σχιζόμενοι εἰς δύο ἡμίση χρησιμοποιοῦνται εἰς πολλὰ μέρη ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν ὡς κέραμοι, ὑδρορόαι κ.τ.λ. Ἐκ κοίλων ἐπίσης καλάμων κατασκευάζονται, ἰδίως ἐν Κίνᾳ, Ἰνδίαις καὶ Ἰαπωνίᾳ, διάφορα ἔπιπλα πολυτελείας ἅτινα καὶ ἐξάγονται εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Τέλος τὰ φύλλα χρησιμοποιοῦνται πρὸς τροφὴν τῶν κτηνῶν.

Π. Θ. Α.—Δ. Ν. Π.

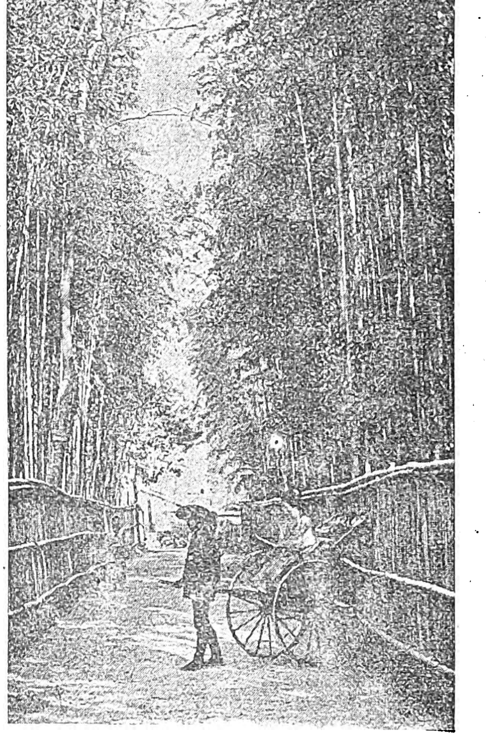

Δενδροστοιχία ἐκ βαμβουσῶν ἐν Ἰαπωνίᾳ.

Βαμβύκη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Σπουδαιοτάτη πόλις τῆς Συρίας ἐν τῇ Κυρρηστικῇ χώρᾳ, καὶ ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἱδρυθείσῃ ἐπαρχίᾳ τοῦ Εὐφράτου, 24 μίλλια δυτικῶς τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ. Ὑπῆρξε κέντρον ἐμπορίου κατὰ τὴν ἐκ τῆς Ἀντιοχείας εἰς τὴν Μεσοποταμίαν ὁδόν. Τὸ ἐγχώριον αὐτῆς ὄνομα ἦτο *Μαβὸγκ*, ὑπὸ τοῦ Σελεύκου δ' ὠνομάσθη *Ἱεράπολις*. Τὸ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος μνημονευόμενον τρίτον ὄνομα, *Ἔδεσσα*, φαίνεται προερχόμενον ἐκ πλάνης. Τὸ ὄνομα *Ἱερὰ πόλις* προῆλθεν ἐκ τῆς αὐτόθι κοιτίδος τῆς λατρείας τῆς θεᾶς **Ἀταργάτιδος** (βλ. λ.) ἡ ὁποία ἐνταῦθα εἶχε λαμπρότατον ναόν. Ἐν μικρᾷ λίμνῃ παρὰ τὸν ναὸν ἔζων ἰχθύες κατ' ἐξοχὴν ἥμεροι. Διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ κατέπεσεν ἡ σπουδαιότης καὶ λάμψις αὐτῆς. Ὁ Ἰουστινιανὸς ὠχύρωσεν αὐτὴν ἐκ νέου, περιώρισεν ὅμως τὸν περίβολον τῶν τειχῶν. Ἡ πόλις διεσώζετο μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων, καλουμένη *Ἐλ-Μανμπέδε* ἐγκαταλειφθεῖσα ἤδη, διασῴζει ἐκτεταμένα ἐρείπια.

Ι. Σ. Σ.

—**Βαμβύκη** *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία δοθεῖσα ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς εἰς τὸ ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Μαλγάρων τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ τῆς ἀνατολικῆς Θράκης χωρίον *Οὐβαμπέκιοϊ*, ὅπερ τῷ 1920 ἠρίθμει 418 κατοίκους.

«Βαμιόσο» (Vamiôçô). Τίτλος μεγάλου σινοϊαπωνικοῦ λεξικοῦ συνταχθέντος κατὰ τὸν Γ' μ. Χ. αἰῶνα ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Ἰάπωνος *Μιναμότο-Νο-Σιταγκάου*.

Α. Δ.

βαμλίτης (ὁ) (Bamlit) *[Ὀρυκτολ.]*. Παραλλαγὴ τοῦ ὀρυκτοῦ σιλλιμανίτου (βλ. λ.), εὑρεθεῖσα εἰς τὸ Bamle τῆς Νορβηγίας

Γ. Κ. Γ.

βάμμα (τό)· (παρ' ἀρχ.)· πᾶν ὑγρὸν ἐντὸς τοῦ ὁποίου βυθίζεταί τι, ἔμβαμμα, ζωμός, κοιν. σάλτσα· ‖ ὑγρὸν πρὸς βαφήν, χρωματισμόν: «βάμμα σαρδινιακὸν» βαφὴ ἐρυθρά, ἡ ὁποία ἐφημίζετο ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὡς ἀρίστη ποιότης (μετφ. πληγὴ μέχρις αἵματος)· «βάμμα Κυζικηνικόν», πιθανῶς κιτρίνη βαφὴ (μετφ. τὸ χρῶμα τῆς δειλίας)· ‖ διάλυμα φυτικῆς ἢ ζωϊκῆς οὐσίας ἐντὸς οἰνοπνεύματος ἢ αἰθέρος.

— *[Φαρμ.]*. Τὰ *βάμματα* (Tincturae) εἶναι ὑγρὰ φαρμακοτεχνικὰ σκευάσματα περιέχοντα ἐν διαλύσει φυτικὰς ἢ ζωϊκὰς οὐσίας, ἢ εἶναι διαλύματα ἄλλων οὐσιῶν, ἔχουν δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σκοτεινότερον τοῦ διαλυτικοῦ αὐτῶν μέσου χρῶμα. Ἡ παρασκευὴ τῶν βαμμάτων γίνεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἴτε δι' ἐμβροχῆς εἴτε δι' ἐξικμάσεως, εἴτε διὰ κατεργασίας (ἂν καὶ αὕτη ἐγκατελείφθη σχεδόν, ἀφ' ἧς κατεδείχθη ὅτι δὲν αὐξάνεται οὐδόλως ἡ ἀπόδοσις καὶ ὅτι ἡ θερμότης ἐπιδρᾷ δυσμενῶς ἐπὶ τῆς δραστικότητος αὐτῆς), εἴτε τέλος διὰ διαλύσεως. Εἰδικῶς ἐλήφθη κατὰ τὴν ἐν Βρυξέλλαις διεθνῆ διάσκεψιν ἀπόφασις, ὅπως τὰ βάμματα τῶν λίαν δραστικῶν φαρμάκων σκευάζωνται δι' ἐξικμάσεως δι' ἀλκοόλης 70% καὶ εἰς ἀναλογίαν 1:10. Ὡς διαλυτικὸν μέσον (Menstruum) χρησιμεύει οἰνόπνευμα ἀραιὸν ἢ πυκνόν, αἰθήρ, ὕδωρ, ἐπιπροστίθεται δὲ ὑπό τινων, χάριν τῆς συντηρήσεως αὐτῶν, βόραξ, γλυκερίνη, ἢ ἀλκοόλη. Ὁ οἶνος ὅστις πρότερον ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς τὴν παρασκευὴν ὅλων τῶν ἐξ ἰσχυρῶν δραστικῶν οὐσιῶν σκευαζομένων βαμμάτων ἀπεκλείσθη διὰ διεθνοῦς συμβάσεως. Τὰ δι' αἰθέρος λαμβανόμενα βάμματα εἶναι διαλύματα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φαρμάκων ἐν κοινῷ αἰθέρι, σπανιώτερον δὲ ἐν ὀξικῷ. Ἐπίσης δὲ χρησιμοποιεῖται καὶ μεῖγμα 7 μ. αἰθέρος καὶ 3 μ. ἀλκοόλης. Τὰ βάμματα ταῦτα σκευάζονται ἐκ φαρμάκων τελείως ξηρῶν ἐν ψυχρῷ μειγνυομένων μετὰ 5 ἢ 10 μ. αἰθέρος εἴτε διὰ διαλύσεως, εἴτε δι' ἐξικμάσεως, εἴτε διὰ κατεργασίας. Κατὰ τὰς δι' ἐμβροχῆς μεθόδους παρασκευῆς βαμμάτων δέον νὰ δοθῇ προσοχὴ εἰς τὰ ἀκόλουθα: Ὅσον καλύτερον ἔχει τμηθῆ ἡ οὐσία, τόσον περισσότερα σημεῖα προσβολῆς παρέχει εἰς τὸ διαλυτικὸν ὑγρὸν καὶ συνεπῶς ἐπιτυγχάνεται καλύτερον καὶ τελειότερον ἡ διάλυσις τῶν δραστικῶν οὐσιῶν. Τούτου ἕνεκα δίδουν αἱ δι' ἐξικμάσεως μέθοδοι τὰ καλύτερα ἀποτελέσματα, ἐπειδὴ κατ' αὐτὰς χρησιμοποιοῦνται μόνον χονδραὶ ἢ μετρίως κονιοποιηθεῖσαι οὐσίαι. Κατὰ τὴν μέθοδον τῆς ἐμβροχῆς δὲν ἐνδείκνυνται αἱ λεπτῶς κονιοποιηθεῖσαι οὐσίαι, διότι τὰ δι' αὐτῶν σκευαζόμενα βάμματα δυσκόλως διαυγάζονται. Πρὸς τοῦτο συμβουλεύουσιν αἱ φαρμακοποιίαι, ὅπως πρὸ τῆς παρασκευῆς τοῦ βάμματος ἀπομακρύνηται διὰ κρισαρήσεως ἡ λεπτὴ κόνις, ἡ προκύπτουσα κατὰ τὴν τμῆσιν τῶν οὐσιῶν. Κατὰ κανόνα χρησιμοποιοῦνται φύλλα μετρίως τμηθέντα, φλοιοί, ρίζαι καὶ ξύλα λεπτῶς τμηθέντα, σπέρματα καὶ ἰδίᾳ σκληραὶ οὐσίαι ὡς χονδραὶ κόνεις. Αἱ νωπαὶ πόαι συνθλίβονται ἐντὸς ἰγδίων λιθίνων καὶ διὰ ξυλίνου ὑπέρου. Ὁ Dieterich συνιστᾷ ὅπως αἱ πόαι καὶ τὰ φύλλα τοὐλάχιστον χρησιμοποιῶνται λεπτῶς τετμημένα, ἐνῷ αἱ λοιπαὶ οὐσίαι ὡς χονδραὶ κόνεις. Τὸ διαλυτικὸν ὑγρὸν τὸ χρησιμεῦον εἰς τὴν παρασκευὴν τῶν βαμμάτων, δέον νὰ ἐκλέγηται τοιοῦτον, ὥστε νὰ διαλύῃ εὐκόλως τὰς δραστικὰς οὐσίας, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπιδρᾷ ἐπὶ ἄλλων μὴ ἐπιθυμητῶν οὐσιῶν, ὡς ρητινῶν, βλέννης καὶ ἀμύλου, ἅτινα διαλυόμενα ὁμοῦ ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τῆς δραστικότητος καὶ τῆς διατηρήσεως τῶν βαμμάτων.

Πρὸς τοῦτο χρησιμοποιεῖται συνήθως ἀραιὸν οἰνόπνευμα ἢ προστίθεται οἰνόπνευμα εἰς τὰ ὑδατικὰ κατεργάσματα ἵνα ἀποχωρισθῶσιν αἱ τοιαῦται οὐσίαι. Ὁ αἰθὴρ ἢ τὸ μεῖγμα αἰθέρος-οἰνοπνεύματος χρησιμοποιεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μόνον ὅπου παρὰ τὴν δραστικὴν οὐσίαν ἀπαιτεῖται ἐπίδρασις αἰθέρος, ὡς π. χ. ἐπὶ τῆς βαλεριανῆς, δακτυλίτιδος καὶ ἐνίων σιδηροσκευασμάτων. Ἡ ἀμερικανικὴ φαρμακοποιία, ἐνίοτε καὶ ἡ γαλλική, χρησιμοποιεῖ κατὰ μέσον ὅρον ἰσχυρὸν οἰνόπνευμα, ὡς ἐπίσης ἡ αὐστριακὴ καὶ ἑλβετική, αὗται ὅμως συνιστῶσι τὴν προσθήκην σημαντικῶν ποσῶν γλυκερίνης, χάριν τῆς συντηρήσεως τοῦ διαλύματος. Ἡ διάρκεια τῆς ἐμβροχῆς καθωρίσθη χάριν τῆς ὁμοιομορφίας εἰς μίαν ἑβδομάδα, ἂν καὶ βάμματά τινα ἑτοιμάζονται εἰς βραχύτερον χρονικὸν διάστημα. Πρὸς συντόμευσιν τοῦ χρόνου τῆς ἐκχυλίσεως κατὰ τὴν παρασκευὴν τῶν βαμμάτων ἐζήτησαν νὰ ἐφαρμόσωσιν αὐτὴν ὑπὸ πίεσιν ἐντὸς καταλλήλων συσκευῶν, λαμβάνονται ὅμως οὕτω σκοτεινὰ ἀρωματικὰ βάμματα. Τὰ τοιαῦτα βάμματα, κατόπιν τῶν ἐρευνῶν τοῦ Herzog, ἀπεδείχθησαν ὑποδεέστερα τῶν δι' ἐξικμάσεως παρασκευ-

Digitized by Google

ζομένων, λόγῳ τοῦ ὅτι αἱ ἰσχυρῶς συμπιεσθεῖσαι ἶνες τῆς δρόγης παρέχουν σημαντικὴν ἀντίστασιν εἰς τὴν διείσδυσιν τοῦ διαλυτικοῦ μέσου. Κατὰ τὴν ἐμβροχήν, ὡς καὶ κατὰ τὴν διατήρησιν τῶν βαμμάτων, πρέπει νὰ ἀποφεύγηται κατὰ τὸ δυνατὸν τὸ πλῆρες φῶς τῆς ἡμέρας, λόγῳ τοῦ ὅτι τὸ ὀξυγόνον τοῦ ἀέρος καὶ ἡ θερμότης σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου ἐπιφέρουν διάσπασιν τῆς οὐσίας. Μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐμβροχῆς ἀποχωρίζεται τὸ βάμμα τῆς λοιπῆς οὐσίας διὰ διηθήσεως δι' ὀθόνης, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐφαρμοζομένης πιέσεως. Ἡ ὀθόνη τῆς διηθήσεως προσλαμβάνει εὐκόλως τὸ ἄρωμα, χρῶμα καὶ ὀσμὴν τῆς οὐσίας τοῦ βάμματος, καθαρίζεται δὲ λίαν δυσκόλως καὶ ὡς ἐκ τούτου δέον νὰ χρησιμοποιῶνται πάντοτε αἱ αὐταὶ ὀθόναι. Ἀξιοσύστατος εἶναι διὰ τὴν διήθησιν ἡ χρησιμοποίησις μικρῶν μεταλλίνων πιεστηρίων μετὰ μοχλοῦ, ἅτινα καθαρίζονται εὐκόλως διὰ θερμοῦ ὕδατος. Τὰ *αἰθερικὰ* βάμματα εἶναι καλύτερον νὰ ἀποχωρίζωνται τῶν ἀδιαλύτων οὐσιῶν δι' ἀποχύσεως, διότι ἄλλως διὰ τῆς ἐξατμίσεως κατὰ τὴν διήθησιν τοῦ αἰθέρος, θὰ ἐπήρχετο συμπύκνωσις τοῦ βάμματος.

Μετὰ τὸν ἀποχωρισμὸν τοῦ διαυγοῦς βάμματος ἀφίεται τοῦτο ἐπί τινας ἡμέρας ἤρεμον, τὸ δὲ βλεννῶδες ἐπί τινας ἑβδομάδας, ὅπως καταχαθίσωσιν αἱ τυχὸν αἰωρούμεναι οὐσίαι, τῶν ὁποίων ἀποχωρίζεται εἶτα διὰ προσεκτικῆς ἀποχύσεως ἢ διὰ σίφωνος. Κατὰ τὴν παρασκευὴν τῶν ἐκχυλισμάτων, τὰ καλύτερα ἀποτελέσματα παρέχουν αἱ μέθοδοι ἐξικμάσεως. Ὁ Herzog ἀνεῦρεν ὅτι ἡ περιεκτικότης εἰς δραστικὰ συστατικὰ τῶν δι' ἐξικμάσεως σκευαζομένων ἐκχυλισμάτων εἶναι ἀνωτέρα κατὰ 10—17% ἀπὸ τῶν δι' ἐμβροχῆς τοιούτων, πρᾶγμα ὅπερ δέον νὰ λαμβάνηται σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν διὰ τὰ ἰσχυρῶς δραστικὰ βάμματα. Καὶ αἱ δι' ἐξικμάσεως ὅμως μέθοδοι παρουσιάζουν μειονεκτήματά τινα, τὰ ὁποῖα παρεμποδίζουν τὴν γενίκευσιν τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν. Οὕτως ἡ πλήρωσις τῆς συσκευῆς ἐξικμάσεως, ἡ σταγὴν ῥοή, ἡ κάθαρσις τῶν συσκευῶν, ἀπαιτοῦσι μακρότερον χρονικὸν διάστημα καὶ περισσοτέραν ἐργασίαν, ἔτι δὲ αἱ συσκευαὶ ἐξικμάσεως εἶναι ἀρκετὰ ἀκριβαί. Ἡ κυριωτέρα δυσκολία ὅμως ἔγκειται εἰς τὴν προμήθειαν τῶν δι' ἐξικμάσιν ἀναγκαιουύντων δρογῶν, αἵτινες εἶναι ἀδύνατον εἰς κάθε μικρὸν φαρμακεῖον νὰ παρασκευασθῶσι. Αἱ διάφοροι φαρμακοποιίαι δύνανται νὰ περιορισθῶσιν εἰς τὴν ἀπαίτησιν τῆς παρασκευῆς δι' ἐξικμάσεως μόνον τῶν δραστικῶν βαμμάτων, ἐνῷ τὰ λοιπὰ βάμματα θὰ ἠδύναντο νὰ σκευάζωνται κατὰ μεγάλα ποσὰ δι' ἐμβροχῆς, ὡς τοῦτο ἔκαμεν ἤδη ἡ αὐστριακὴ καὶ ἡ τῶν Κάτω Χωρῶν φαρμακοποιία. Τῶν δι' ἐμβροχῆς σκευαζομένων βαμμάτων, ἅτινα εἶναι πτωχότερα εἰς δραστικὰ συστατικά, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξισωθῇ ἡ δύναμις διὰ τῆς παροχῆς μεγαλυτέρων δόσεων.

Πρὸς ἔλεγχον τῶν βαμμάτων γίνονται οἱ προσδιορισμοί: Εἰδικοῦ βάρους, ἀλκοόλης, τῆς τέφρας, τοῦ ποσοῦ τῆς ξηρᾶς οὐσίας, ὡς καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὀξέων, ὅστις ἐμφαίνει τὰ χιλιοστόγραμμα τοῦ καυστικοῦ κάλεως τὰ ἀπαιτούμενα ἵνα ἐξουδετερώσωσι 10 γρ. βάμματος, ἀραιωθέντος δι' 100 γρ. ὕδατος. Εἰς τὰ βάμματα τὰ ἐνέχοντα ἀλκαλοειδῆ γίνεται ἐπίσης ἀνίχνευσις καὶ προσδιορισμὸς τοῦ ποσοῦ αὐτῶν. Ἡ ἐργασία αὕτη εἶναι καὶ ἡ δυσκολωτέρα, ἀπαιτεῖται δὲ κατ' αὐτὴν μέγα ποσὸν βάμματος, τοὐλάχιστον μέχρι 100 γρ., ἵνα ληφθῇ ποσότης ἀλκαλοειδοῦς δυναμένη νὰ ζυγισθῇ ἢ νὰ ὀγκομετρηθῇ. Κατὰ τὴν γερμανικὴν φαρμακοποιίαν ὁ προσδιορισμὸς τῶν ἀλκαλοειδῶν γίνεται ὀγκομετρικῶς, χρησιμοποιουμένου ὡς δείκτου αἱματοξυλίνης ἢ ἰωδιοσινης. Ἡ φαρμακοποιία τῶν Κάτω Χωρῶν ἀπαιτεῖ ἔλεγχον ἐν τοῖς βάμμασι μετουσιωμένης ἀλκοόλης. Τὰ βάμματα δέον νὰ φυλάσσωνται εἰς δροσερὸν τόπον, μακρὰν τοῦ φωτὸς καὶ ἐντὸς φιαλῶν καθαρῶν καὶ καλῶς πεπωματισμένων, ἵνα παρακωλύηται ἡ ἐξάτμισις αὐτῶν, ἥτις θὰ καθίστα ταῦτα πυκνότερα. Κ. Γ. ΜΑΚΡΗΣ

βαμμένος, —η, —ο· δημοτ. παθ. μετχ. τοῦ *βάπτω*· χρωματισμένος· || μεταφ. ἐπὶ ἀνθρώπου, ὁ κίτρινος, ὁ χαλκοπράσινος ἀπὸ τὴν κακίαν του: «αὐτὸς ὁ βαμμένος κανενοῦ καλὸ δὲ θέλει» || ὁ μέχρι κακίας φανατικός.

Βάμος *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Ἀποκορώνου τοῦ νομοῦ Χανίων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 940. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ξηροστέρνα* (κάτ. 235), *Δητσάρδα* (κάτ. 263) καὶ ὁ συνοικισμὸς *Καρύδι* (κάτ. 31). Ἐπὶ Τουρκίας ὁ Βάμος ὠνομάζετο *Σεραΐλη—Κιοΐ* (=χωρίον μὲ ἀνάκτορον) καὶ *Σουλτανιγέ*, ἦτο δὲ ἕδρα ὑποδιοικήσεως. Ἐν αὐτῷ λειτουργοῦσι πλήρες ἑξατάξιον γυμνάσιον καὶ ἑξατάξια δημοτικὰ ἀρρένων καὶ θηλέων. Ἐν γένει ὁ Βάμος παρέχει ὄψιν εὐπροσώπου ἐπαρχιακῆς πολίχνης.

— *[Ἱστορ.]* Ὁ Βάμος ὑπῆρξε τὸ θέατρον πλείστων πολεμικῶν γεγονότων κατὰ τὰς κρητικὰς ἐπαναστάσεις. Τῷ 1866, πολιορκουμένου ἐν Βρύσες τοῦ ὑπὸ τὸν Σαχὶν-πασᾶν αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ, ἐπέμφθη ἐκ Χανίων ἐπικουρία ἐκ 5000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν περιβόητον Τουρκοκρῆτα *Μπάδρην*. Πρὸ τοῦ Βάμου ὅμως ἀντετάχθησαν εἰς αὐτὸν 100 ὁπλῖται. Καὶ ὁ μὲν Μπάδρης ἐφονεύθη καὶ ἐσκυλεύθησαν τὰ ὅπλα του, ἀπεκόπη δὲ πρὸς χλεύην ὁ μύσταξ του, τοῦ δὲ στρατοῦ λείψανα μόνον διεσώθησαν εἰς Χανιά. Τῷ δὲ 1896 ἐπολιορκήθη στενώτατα (2—18 Μαΐου) ὁ ἐν Βάμῳ ἑδρεύων ἐκ 2000 ἀνδρῶν στρατὸς ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν τῆς Μεταπολιτευτικῆς ἐπιτροπῆς. Ἀλλὰ δι' ἔλλειψιν τροφῶν καὶ πολεμεφοδίων καὶ διὰ τὰς ἐν Χανίοις (12 Μαΐου) σφαγάς, ἠραιώθησαν αἱ τάξεις τῶν πολιορκητῶν, ὁ δὲ Ἀμπτουλλὰχ πασᾶς ἐπερχόμενος ἐκ Καλυβῶν μετὰ στρατοῦ ἐκ 3000 ἀνδρῶν κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς Βάμον. Τὴν ἐπιοῦσαν δέ, ἀφοῦ ἐπυρπόλησε τὴν κώμην, ἐγκατέλιπεν αὐτὴν καὶ ἐτράπη εἰς Καλύβες, διελθὼν διὰ τῶν Δουλιανῶν καὶ Τσιβαρᾶ, τῶν ὁποίων τὰς πλείστας τῶν οἰκιῶν κατέκαυσε. Δύο δὲ λόχους τοῦ φεύγοντος στρατοῦ ἀποχωρίσαντες τοῦ λοιποῦ οἱ ἐπαναστάται κατέσφαξαν ἐξ ὁλοκλήρου (βλ. καὶ λ. Ἀποκορώνου *ἐπαρχία* τ. Ε' σ. 164α).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Χατζηδάκι*, Περιήγησις εἰς Κρήτην σ. 91.— *Π. Μαυρομιχάλη*, Ἡμερολόγιον σ. 81.—*Ξανθουδίδου*, Ἱστορ. Κρήτης σ. 145, 160. Ε. Γ.

Βάμπα (Vamba). Βασιλεὺς τῶν Βησιγότθων τῆς Ἱσπανίας (672—680). Ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ρετσεσβίνθου, ἠναγκάσθη εὐθὺς ἀμέσως νὰ καταστείλῃ τὴν στάσιν τοῦ κόμιτος τῶν *Νιμῶν* καὶ νὰ ματαιώσῃ ἀπόπειραν καταχτήσεως τῆς Ἱσπανίας ὑπὸ τῶν Γασκώνων. Νικήσας τὸν γασκωνικὸν στρατόν, ἐστράφη κατὰ τοῦ κόμιτος Παύλου, ὃν εἶχε πέμψει εἰς Σεπτιμανίαν καὶ ὅστις ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν βασιλέα, ἐκμεταλλευθεὶς τὴν πρὸς αὐτὸν συμπάθειαν τοῦ στρατεύματος, οὗτινος ἦτο ἀρχηγός. Ὁ Βάμπα ἐπανέκτησεν ὁλόκληρον τὴν Σεπτιμανίαν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐξεθρονίσθη ὑπὸ τοῦ συγγενοῦς αὐτοῦ *Ἐρβιγίου*, βοηθουμένου ὑπὸ τῶν Βησιγότθων εὐγενῶν, οἵτινες εὕρισκον ἐπαχθῆ τὴν βασιλείαν του. Α. Δ.

Βαμπακᾶς *[Ναυτ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. Αἰγαῖον, τ. Β' σ. 415 β'.

βαμπάκι (τό)· βλ. βάμβαξ.

Βαμπανοάγκ (Wampanoag). Φυλὴ ἰνδιανικὴ τῆς Β. Ἀμερικῆς, ὑπαγομένη εἰς τοὺς Ἀλγκονκίνους (βλ. λ.). Θ. Χ. Σ.

Βαμπᾶς, *Ἀριστείδης*. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1840 ἔνθα καὶ διήκουσε τὰ ἐγκύκλια καὶ πανεπιστημιακὰ μαθήματα, ἐγγραφεὶς εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν σχολήν. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, συνεργασθεὶς εἰς διαφόρους ἐφημερίδας καὶ περιοδικά. Ἵδρυσε κατόπιν τὸ περιοδικὸν «Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη» καὶ τὴν ἐφημερίδα «Στοά» ἐκδοθεῖσαν ἐπὶ δεκαετίαν. Διετέλεσεν ἐπὶ μακρὸν νομάρχης Μεσολογγίου, Πατρῶν καὶ Λαμίας, καθὼς καὶ γενικὸς γραμματεὺς τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, κωδικοποιήσας καὶ ἐκδώσας τοὺς σχετικοὺς μὲ τὸ Πανεπιστήμιον νόμους. Διορισθεὶς βραδύτερον γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν ἐπεμελήθη ἰδιαιτέρως τὰ τῆς γεωργίας, συντελέσας μεγάλως εἰς τὴν ἔκτοτε σημειωθεῖσαν πρόοδον αὐτῆς ἐν Ἑλλάδι διὰ τῆς ἱδρύσεως τῆς Γεωργικῆς Ἑταιρείας, γεωργικῶν σταθμῶν κ.τ.λ. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὑπηρέτει καὶ ὡς βασιλικὸς ἐπίτροπος παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ. Ἀπέθανε νομάρχης ἐν Μεσολογγίῳ τῷ 1910 καὶ ἐκηδεύθη δημοσίᾳ δαπάνῃ. Ἔγραψε πλείστας πραγματείας καὶ ἐφιλοπόνησε μετάφρασιν σειρᾶς παιδαγωγικῶν διηγημάτων κ.τ.λ. —Ω.

Βάμπε (Wambe). Φυλὴ μαύρων τῆς τροπικῆς ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς. Οἱ *Βάμπε* ὑπάγονται εἰς τοὺς *Μπαντοῦ*, μορφολογικῶς ὅμως φαίνονται ὑποστάντες τὴν ἐπίδρασιν ἰδίως τῶν *Μασσαΐ*. Θ. Χ. Σ.

Βαμπέλι *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Μοσχοχώριον.

Βαμπέμπε (Wabembe). Φυλὴ μαύρων τῶν *Μπαντοῦ* τοῦ Κόγγου, ἐξηπλωμένη βορειοδυτικῶς τῆς λίμνης Ταγγανίκας. Θ. Χ. Σ.

Βαμπένα (Wabena). Φυλὴ τῶν *Μπαντοῦ* τῆς ἀνατολικῆς τροπικῆς Ἀφρικῆς, κατοικοῦσα ἐν Ουμπένᾳ, βορειοανατολικῶς τῆς λίμνης Νιάσσας. Θ. Χ. Σ.

Βαμπέρα (Wambera). Φυλὴ χαμιτικὴ τῶν *Γκάλλα*, ἐξηπλωμένη ἐν Ἀβησσυνίᾳ. Θ. Χ. Σ.

Βάμπερυ (Wambery), *Ἀρμίνιος*. Ἐπιφανὴς Οὖγγρος ἐξερευνητὴς καὶ ἀνατολιστὴς (1832—1913). Καταγόμενος ἐξ ἀπόρου οἰκογενείας κατώρθωσε μετὰ πολλῶν στερήσεων νὰ ἐκπαιδευθῇ ἐν Πρεσβούργῳ καὶ Βιέννῃ ὅπου ἠσχολήθη ἰδίᾳ περὶ τὴν ἐκμάθησιν εὐρωπαϊκῶν καὶ ἀσιατικῶν γλωσσῶν. Ἐγκατασταθεὶς βραδύτερον ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς οἰκοδιδάσκαλος, οὐ μόνον ἔμαθε νὰ ὁμιλῇ καὶ νὰ γράφῃ τὴν τουρκικὴν εὐχερέστατα, ἀλλὰ καὶ ἐμυήθη, ὅσον οὐδεὶς ἄλλος, εἰς τὴν θρησκείαν καὶ τὴν νοοτροπίαν τῶν Μωαμεθανῶν. Ἐκεῖ τῷ ἐπῆλθεν ἡ ἰδέα νὰ μεταβῇ χάριν γλωσσολογικῶν σπουδῶν εἰς τὸ Τουρκεστάν. Ὑποστηριχθεὶς ὑλικῶς ὑπὸ τῆς Οὐγγρικῆς Ἀκαδημίας, ἐπεσκέφθη τὸν Μάρτιον τοῦ 1863 τὴν Τεχεράνην, ἐκεῖ δὲ συναντήσας ὁμάδα Ἀράβων προσκυνητῶν, οἵτινες ἐπανέκαμπτον ἐκ Μέκκας εἰς Ἰαρκάνδην, συνώδευσεν αὐτοὺς μεταμφιεσθεὶς εἰς δερβίσην καὶ ἀφίκετο μετὰ πορείαν εἴκοσι δύο ἡμερῶν διὰ μέσου τῆς ἐρήμου εἰς Χίβαν. Ἐκεῖθεν διεπεραιώθη ἐν πρώτοις εἰς Κουγκράνδην, εἶτα δὲ εἰς τὴν Βουχάραν καὶ τὴν Σαμαρκάνδην. Τὸ ταξίδιον τοῦ *Βάμπερυ* ὑπῆρξε πλῆρες ἀγωνίας καὶ περιπετειῶν. Ἐπὶ τῇ προόψει, ὅτι θ' ἀνεκαλύπτετο ὡς ψευδὴς δερβίσης καὶ ὅτι θὰ ὑπεβάλλετο εἰς φρικαλέα βασανιστήρια, ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ δηλητήριον, ὅπερ θὰ ἐλάμβανεν, εἰς ἣν περίπτωσιν συνελαμβάνετο ὡς κατάσκοπος ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν.

Ἐπανελθὼν εἰς τὴν Εὐρώπην ἐδημοσίευσε τὴν περιγραφὴν τοῦ ταξιδίου του ἀνὰ τὴν Ἀσίαν, ἀγγλιστὶ καὶ γερμανιστί. Τὴν δημοσίευσιν ταύτην ἐπηκολούθησεν ἡ ἔκδοσις σειρᾶς ἐπιστημονικῶν ἔργων μεγάλης ἀξίας καὶ ἐπιβολῆς, ἀναφερομένων εἰς τὴν ἱστορίαν, τὴν γλῶσσαν, τὴν θρησκείαν, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν Τουρκοταρτάρων καὶ εἰς τὴν ἐπιρροήν, ἣν ἤσκει τότε ἡ πολιτικὴ τῆς Ρωσίας ἐπὶ τῶν λαῶν τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς. Α. Δ.

βαμπὶρ (ὁ) (Vampire). Λέξις σχεδὸν διεθνὴς τῆς ὁποίας ἀγνοεῖται ἡ προέλευσις καὶ ἡ ἐτυμολογία. Δι' αὐτῆς δηλοῦνται ὑπὸ τῶν λαῶν ὄντα τινὰ ὁρατὰ ἢ ἀόρατα, μὴ ὑπαγόμενα εἰς τοὺς φυσικοὺς νόμους, οἱ ὁποῖοι διέπουν πάντα τὰ ζῶντα, προερχόμενα ἐκ μετενσαρκώσεως ἢ ἀφθαρσίας ἢ ἀναβιώσεως προϋπαρξάντων ἀνθρώπων ἢ καὶ ἁπλῶς ἐκ τῶν μυστηριωδῶν δυνάμεων τῆς φύσεως. Τὰ ὄντα ταῦτα τὰ ὁποῖα ἀνήκουν εἰς τὸν κύκλον τῶν λαϊκῶν δεισιδαιμονιῶν, εἶναι προικισμένα μὲ πολλὰς ἰδιότητας μαγικάς, ἔχουν μεταμορφωτικὴν ἱκανότητα καὶ διαθέτουν μεγάλην δύναμιν. Μεταμορφούμενα παρουσιάζονται ὑπὸ μορφὴν γαλῆς, κυνός, πιθήκου ἢ πελωρίου καὶ φρικτὴν ἔχοντος τὴν ὄψιν ἀνθρώπου. Αὐξάνονται καὶ πληθύνονται λόγῳ τῆς εἰς φῦλα διακρίσεώς των. Ἵπτανται εἰς τὸν ἀέρα, ἀποπνέουν πῦρ πολλάκις, καθίστανται ἀόρατα ἢ ὁρατὰ κατὰ βούλησιν, κατοικοῦν εἰς παλαιὰ φρέατα, ἠρειπωμένας οἰκίας, σπήλαια κ.τ.λ. Ἡ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἐπίδρασίς των εἶναι συνήθως κακοποιός. Ἁρπάζουν μικρὰ παιδία καὶ νεονύμφους πρὸς χρῆσίν των, ἀπομυζοῦν δὲ τὸ αἷμα παντὸς ζῶντος καὶ τοὺς χυμοὺς τῶν πτωμάτων. Οἱ ἄνθρωποι τοὺς ὁποίους ἐγγίζουν ἀσθενοῦν ὑπὸ ἀδιαγνώστου νόσου καὶ φθίνοντες ἀποθνῄσκουσι. Τὰ πτώματα ἐπίσης μένουν ἄφθαρτα ὅταν χρησιμεύσουν ὡς πηγὴ τροφῆς τῶν ὄντων τούτων. Μᾶλλον ἀθάνατα, σπανίως εἶναι δυνατὸν νὰ φονευθοῦν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Οἱ βαμπὶρ παρουσιάζουν μεγάλην ὁμοιότητα μὲ τοὺς βρυκόλακας καὶ τὰ τελώνια (βλ. τὰς λ.) χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι ἀκριβῶς τοιαῦτα.

βάμπιρος (ὁ) (Vampirus) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *χειροπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *φυλλορινιδῶν*. Αἱ νυκτερίδες τοῦ γένους τούτου διακρίνονται διὰ τὴν ἰδιόρρυθμον ῥῖνά των, ἥτις φέρει μεμβρανώδη προσφύματα σχήματος φύλλου, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα ὁλόκληρος ἡ οἰκογένεια. Οἱ βάμπιροι ἀπαντῶσιν εἰς πάντα τὰ μέρη τοῦ κόσμου καὶ συνηθέστερον εἰς θερμὰς χώρας. Ἐνδιαιτῶνται ἐντὸς μεγάλων δασῶν καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν κρύπτονται εἰς τὰς κοιλότητας τῶν δένδρων, ἐν μέσῳ πυκνῶν φυλλωμάτων ἢ ἐντὸς ἠρειπωμένων οἰκοδομημάτων. Τρέφονται ἀποκλειστικῶς ἐξ ἐντόμων. Κυριώτερον εἶδος τοῦ γένους τούτου εἶναι *βάμπιρος τὸ φάσμα* (Vampirus spectrum). Τὸ μῆκος του φθάνει τὰ 16 περίπου ἑκατοστόμετρα καὶ τὸ ἄνοιγμα τῶν πτερύγων του τὰ 70 ἑκ. Τὰ κυριώτερα γνωρίσματά του εἶναι: Διπλῆ φυλλοειδὴς μεμβράνα, καλύπτουσα τὴν ῥῖνά του, ἐπιμήκης κεφαλή, προέχον ῥύγχος, πρὸς τὰ ἄνω ἠνωρθωμένα ὦτα, δέρμα μαλακὸν καὶ μελανόφαιον εἰς τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος, φαιοκίτρινον εἰς τὴν κοιλίαν καὶ πτέρυγες καὶ ὦτα ἀνοικτῶς καστανά. Ἄλλοτε εἰς τὸ ζῷον τοῦτο πολλοί, καὶ φυσιοδίφαι ἀκόμη, ἀπέδιδον αἱμοχαρεῖς ἰδιότητας, καὶ ἐπίστευον, ὅτι κατὰ τὴν νύκτα ὁ βάμπιρος ἐπέπιπτε κατὰ τῶν ζῴων καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἀπομυζήσῃ τὸ αἷμά των. Νεώτεραι ὅμως, πλέον ἐξηκριβωμέναι παρατηρήσεις, ἀπέδειξαν, ὅτι πάντα ταῦτα ἦσαν λίαν ὑπερβολικά, ἂν μὴ φανταστικά, καὶ ὅτι οἱ βάμπιροι πλὴν τῶν ἐντόμων οὐδὲν ἄλλο ζῷον προσβάλλουσιν. Εἶναι ἰθαγενὴ τῆς Βραζιλίας καὶ τῆς Γουϊάνας. Δ. Ν. Π.

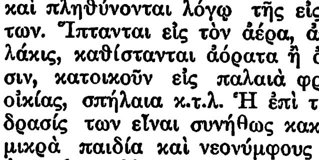

Βάμπιρος τὸ φάσμα.

Βαμπὸν (Wabon). Φυλὴ τῶν *Μπαντοῦ*, κατοικοῦσα παρὰ τὸν μέσον Ἰούμπαν ἐν Σομαλίᾳ. Θ. Χ. Σ.

Digitized by Google

Βαμπούγκβε (Wambugwe). Φυλὴ μαύρων τῶν Μπαντοῦ τῆς ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς, κατοικοῦσα ἐν Οὐμμπούγκβε. Θ. Χ. Σ.

βαμπούμ (Wampum, ἐκ τοῦ ἰνδιαν. wampam ἢ wompi=λευκός). Οὕτως ὀνομάζονται οἱ λευκοὶ καὶ οἱ βαθεῖς ἰόχροοι κυλινδρικοὶ μαργαρῖται, (χάνδρες) τοὺς ὁποίους κατεσκεύαζον ἐκ κογχυλίων οἱ ἀνατολικοὶ *Ἀλγκονκῖνοι*. Οἱ λευκοὶ κατεσκευάζοντο ἰδίως ἐκ κοχλιῶν τοῦ εἴδους fulgur carica, οἱ δὲ ἰόχροοι ἐκ τοῦ εἴδους venus mercenaria. Τὰ *βαμπούμ* ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ κέντημα ἐπανωφορίων, ἀλλ' ἐχρησίμευον καὶ ὡς τὸ καταλληλότερον ἀνταλλακτικὸν μέσον γενικῶς εἰς τὰς περιοχὰς ἀπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ μέχρι τῶν Βραχωδῶν Ὀρέων, ὡς κόσμημα δὲ ἦσαν διαδεδομένα καὶ πέραν τῶν περιοχῶν τούτων. Συναρμολογούμενα εἰς χορδὰς ζῴων ἢ εἰς κορδόνια καὶ εἶτα εἰς ζώνας πλάτους χειρός, ἀντηλλάσσοντο πρὸς κύρωσιν συμβάσεων κατὰ τὴν σύναψιν εἰρήνης ἢ εἰς ἄλλας διαπραγματεύσεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *F. Ingersoll*, Wampum and its History, ἐν American Naturalist, τόμ. XVII, 1883.—*Horatio Hale*, On the Origin and Nature of wampum, ὁμοίως, τόμ. XVIII, 1884.—*C. L. Norton*, The last wampum Coinage, ἐν Amer. Magaz. Μαρτίου 1888. Θ. Χ. Σ.

βαμπούν (Vaboun). Λέξις ἰαπωνική, σημαίνουσα τὸ γνήσιον ὕφος τῆς ἰαπωνικῆς γλώσσης, εἰς ὃ συνετάχθη καὶ ἡ περίφημος ἀνθολογία τοῦ *Μιτσουκούνι*. Α. Δ.

Βαμπουττί. Φυλὴ πυγμαίων· βλ. Ἄκκα. Θ.Χ.Σ.

Βαμὼθ *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Τόπος ἐν τῇ γῇ *Μωάβ*, παρὰ τὸν ὁποῖον ἐστάθμευσαν οἱ Ἰσραηλῖται ἐπιστρέφοντες ἐκ τῆς Αἰγύπτου εἰς τὴν γῆν τῆς Ἐπαγγελίας (Ἀριθμ. κα' 19). Λίαν πιθανῶς πρόκειται περὶ τῆς μωαβιτικῆς πόλεως *Μπαμὼθ-Μπαάλ* (*Ἰωσ. Ναυῆ* ιγ' 17, Ἀριθμ. κβ' 41). Ἡ τοποθεσία αὐτὴ παραμένει εἰσέτι ἀνεξακρίβωτος. Π. Ι. Μ.

Βὰν *[Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν τῇ τουρκικῇ Ἀρμενίᾳ, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου τουρκικοῦ βιλαετίου, ὅπερ ἐθεωρεῖτο πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ὡς τὸ περισσότερον ὑπὸ Ἀρμενίων κατοικούμενον τμῆμα τῆς Τουρκίας. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 1500 μ. ἀπὸ τῆς νοτιοανατολικῆς ὄχθης τῆς *λίμνης τοῦ Βὰν* (βλ. κατωτ.), εἰς ὕψος 1730 μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Ἐκτισμένη ἐπὶ τοῦ σχεδὸν κατακορύφως ὑψουμένου βράχου *Βαράκ*, ἐφ' οὗ εὑρίσκεται ἡ ἀρχαία ἀκρόπολις αὐτῆς, ἡ πόλις περιστοιχίζεται ὑπὸ ὑψηλῶν παλαιῶν τειχῶν, ἅτινα δεικνύουσιν, ὅτι ἦτο ἄλλοτε θέσις ὀχυρὰ πρώτης τάξεως. Κάτωθεν τῆς ὀχυρᾶς πόλεως ἐκτείνονται ἕνδεκα συνοικίαι ὀνομαζόμεναι ἀρμενιστὶ *αὐκερδὰν* ἢ *κῆποι*, διότι εἶναι ἐκτισμέναι ἐν μέσῳ ἀνθηρῶν κήπων καὶ ἀμπέλων παραγουσῶν ἄριστον οἶνον. Μία τῶν συνοικιῶν τούτων καλεῖται *Σὰχ-Μιρὰμ-ἀλτύ*, ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς θρυλικῆς βασιλίσσης *Σεμιράμιδος*, ἥτις ἔκτισε δῆθεν ὁλόκληρον τὴν πόλιν καὶ τοὺς κήπους της μετὰ τῶν σωζομένων παλαιῶν ὑδραγωγείων καὶ διωρύγων. Τὸ κλῖμα εἶναι ὑγιεινόν, ψυχρότατον τὸν χειμῶνα καὶ οὐχὶ πολὺ θερμὸν τὸ θέρος. Ἔχει 28000 κατοίκους, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ ἡμίσεις ἦσαν Ἀρμένιοι, ἐκλιπόντες μετὰ τὰς ἀρμενικὰς σφαγὰς ἢ φυγόντες εἰς Ρωσίαν.

Ὁ ὁμώνυμος τουρκικὸς νομὸς ὁρίζεται πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Περσίας, πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Ἐρζερούμ, πρὸς Ν. ὑπὸ τῶν νομῶν Μοσοὺλ καὶ Διαρβεκὶρ καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Βιτλίς. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ εἶναι 47.700 τετρ. χιλιομέτρων, ὁ δὲ πληθυσμὸς ἀνήρχετο πρὸ τῶν σφαγῶν εἰς 430000 κατοίκων, ἐξ ὧν 80.000 ἦσαν Ἀρμένιοι καὶ 100.000 ἄλλοι Χριστιανοὶ (κυρίως *Νεστοριανοί*). Ἐκ τῶν 240.000 Μουσουλμάνων, 210.000 εἶναι Κοῦρδοι. Οἱ περισσότεροι τῶν Ἀρμενίων τοῦ Βὰν θεωροῦνται ἑβραϊκῆς καταγωγῆς, καταγόμενοι ἐκ τῶν αἰχμαλώτων, τοὺς ὁποίους ὁ βασιλεὺς Τιγράνης ὁ Γ' ὁ Μέγας ἔφερεν ἐκ τῆς Παλαιστίνης. Τὰ φυλετικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν Ἑβραίων ἀνευρίσκονται καὶ σήμερον ἀκόμη εἰς τοὺς Ἀρμενίους τοῦ Βάν. Οὗτοι εἶναι ἐπιδέξιοι εἰς τὸ ἐμπόριον, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὰς τέχνας, ζῶσι δὲ μὲ μεγάλην οἰκονομίαν.

— [ΙΣΤΟΡΙΑ] Ἡ πόλις τοῦ Βὰν κατέχει τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας *Δουσπάς*, ἥτις ὑπὸ τῶν ἐντοπίων ἐκαλεῖτο *Βίαινα* ἢ *Χουάνα* ἢ *Χαουτίν*, κατὰ τοὺς Ἀσσυρίους δὲ *Οὐραρτοῦ* (βλ. λ. Ἀρμενία), κατὰ δὲ τὸν Πτολεμαῖον *Θωσπία* καὶ *Βύανα* καὶ ὑπὸ τοῦ Κεδρηνοῦ *Ἰβάν*, ἐξ οὗ τὸ νεώτερον *Βάν*, ὑπὸ δὲ τῶν Ἀρμενίων *Χαϊχὰκ* καὶ ἐνίοτε *Σαμιραμαγκέρτ* (Chahmiramakert), ἤτοι «πόλις τῆς Σεμιράμιδος». Ἡ ὀνομασία Δουσπὰς μετετράπη ἑλληνιστὶ εἰς *Θωσπῖτις*, ὄνομα δοθὲν εἰς ὅλην τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Βάν. Ἡ πρώτη ἱστορικῶς γνωστὴ βασιλικὴ οἰκογένεια τοῦ Βὰν εἶναι ἡ *βιαινικὴ* δυναστεία, ἀρχομένη διὰ τοῦ βασιλέως *Σαρδούριδος* τοῦ Α' τῷ 833 π.Χ. καὶ ἐκλιποῦσα διὰ *Σαρδούριδος* τοῦ Β', ὅστις τῷ 645 π.Χ. συνεμάχησε μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀσσυρίας *Ἀσσοὺρ-μπανὶ-πάλ*. Ἐπιγραφαὶ ἀνακαλυφθεῖσαι παρὰ τὸν βράχον τοῦ *Τοπρὰκ-καλὲ* δεικνύουσιν, ὅτι ἡ χώρα ἦτο προηγμένη εἰς τὸν τότε πολιτισμόν. Τὰ γραφόμενα ὑπὸ τοῦ Ἀρμενίου ἱστορικοῦ Μωϋσέως τοῦ Χωρηνοῦ καὶ ἄλλων Ἀρμενίων χρονογράφων, ὅτι τὴν πόλιν ἵδρυσεν ἡ Σεμίραμις τῷ 1900 π. Χ. νικήσασα τὸν Ἀρμένιον βασιλέα *Ἀρὰ τὸν ὡραῖον* καὶ τὰ περὶ τῶν ἐρώτων αὐτῆς μετὰ τούτου φαίνονται μυθεύματα. Γεγονὸς ὅμως εἶναι ὅτι τὸ ὄνομα τῆς Σεμιράμιδος ἐδόθη οὐχὶ μόνον εἰς τὴν πόλιν τοῦ Βάν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ποταμὸν *Σὰχ-Μιρὰμ-Σᾶ*, ὅστις διαρρέει τοὺς κήπους αὐτῆς. Καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ ὑδραυλικὰ ἔργα, τοῖχοι καὶ φράγματα, ἐκτισμένα διὰ λίθων ὄγκου ἑνὸς κυβικοῦ μέτρου, ἀποδίδονται εἰς τὴν Σεμιράμιδα.

Τὸν ΣΤ' π.Χ. αἰῶνα τὸ Βὰν ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Περσῶν, ὀλίγον δὲ πρὸ τῆς κατακτήσεως τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἀνῳκοδομήθη ὑπὸ ἐντοπίου ἡγεμόνος καλουμένου *Βάν*. Τῷ 149 π. Χ. τὴν πόλιν ἀνῳκοδόμησεν ὁ *Βαλαρσάκης (Βαγαρσάκ)*, πρῶτος βασιλεὺς τῆς δυναστείας τῶν *Ἀρσακιδῶν*. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ Δ' μ.Χ. αἰῶνος τὴν πόλιν κατέκτησεν ὁ *Σαποὺρ ὁ Β'*, βασιλεὺς τῆς Περσίας, τότε δὲ τὸ Βὰν ἔγινε πρωτεύουσα σατραπείας τοῦ κράτους τῶν Σασανιδῶν. Τῷ 640 ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Ἀράβων, οἵτινες παρεχώρησαν εἰς τὴν ὅλην ἐπαρχίαν αὐτόνομον διοίκησιν. Τῷ 908 ὁ διοικητὴς τοῦ Βάν, ὀνομαζόμενος *Βασπουραγκάν*, ἐστέφθη βασιλεὺς ὑπὸ τοῦ χαλίφου Μοκτεδὶρ (βλ. λ. Ἀρμενία), τῷ δὲ 1040 ὁ ἐκ τῆς αὐτῆς δυναστείας *Σενεχιρὶπ* ἐπείσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Βασιλείου τοῦ Β' νὰ ἀνταλλάξῃ τὸ βασίλειόν του μὲ τὸ βυζαντινὸν θέμα τῆς Σεβαστείας. Μετὰ πολλὰς περιπετείας τὸ Βὰν διατελέσαν διαδοχικῶς ὑπὸ τοὺς Μογγόλους, Τατάρους καὶ Πέρσας, περιῆλθε τελικῶς εἰς τοὺς Ὀσμανίδας Τούρκους μετὰ τὴν μεγάλην νίκην τοῦ σουλτάνου Σελὶμ τοῦ Β' ἐναντίον τοῦ Σαφαβίτου σάχου Ἰσμαὴλ ἐν Τσαλδιράν. Τῷ 1636 οἱ Πέρσαι ἀνέκτησαν αὐτήν, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐκυρίευσαν αὐτὴν μετ' ὀλίγον οἱ Τοῦρκοι. Ἔκτοτε παρέμεινεν ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν. Τῷ 1845 κατέλαβε τὴν πόλιν προσωρινῶς ὁ Κοῦρδος ἐπαναστάτης Μαχμοὺτ Χάν, ἀλλὰ ταχέως παρεδόθη οὗτος εἰς τὸν ἐπελθόντα τουρκικὸν στρατόν. [Τὰ περὶ τῶν γεγονότων τοῦ Βὰν κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον βλ. ἐν λ. Ἀρμενία.]

Αἱ διὰ τὴν γνῶσιν τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τῶν ἀρμενικῶν χωρῶν λίαν πολύτιμοι βασικαὶ ἐπιγραφαὶ εἶναι χαραγμέναι ἐπὶ ὑψηλοῦ ὀγκολίθου παρὰ τὴν λεγομένην *Μεκὲρ καπουσοῦ (πύλην τοῦ Μιθριδάτου)*, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ βράχου τῆς ἀκροπόλεως. Αἱ πρῶται ἀναγράφουσιν ὀνόματα θεῶν, αἱ δὲ ἄλλαι θεωροῦνται ὡς ἀφηγούμεναι τοὺς ἄθλους τῶν ἡρώων τῶν προαρμενικῶν χρόνων κατὰ τοὺς ἐναντίον τῶν Ἀσσυρίων ἀγῶνας αὐτῶν. Μεταξὺ ἄλλων ὑπάρχει καὶ μία τρίγλωσσος ἐπιγραφὴ τοῦ Ξέρξου. Ἀνασκαφαί τινες ἀπεκάλυψαν καὶ ἴχνη τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

—**Βὰν** *(λίμνη) [Γεωγρ.]*. Ἡ *Θωσπῖτις λίμνη* τῶν ἀρχαίων, Arsissa Palus τῶν Ρωμαίων (ἢ *Ἀρσηνή*), ἡ *Τζὸβ-Βανοῦ* τῶν Ἀρμενίων. Ἔχει σχῆμα ἀκανονίστου τραπεζίου μήκους 120 καὶ πλάτους 90 χιλιομέτρων, ἐπιφάνειαν 6300 τετρ. χμ. καὶ βάθος ὑπερβαῖνον τὰ 100 μέτρα. Κεῖται εἰς ὕψος 1666 μέτρων. Πρὸς ΒΔ καὶ Ν περιστοιχίζεται ὑπὸ ὑψηλοτάτων ὀρέων. Εἰς πολλὰ μέρη διακρίνονται εἰς τὸν πυθμένα ἴχνη μνημείων καὶ κατοικιῶν, πρὸς Α δὲ καὶ μία γέφυρα πρὸς τὴν διεύθυνσιν ποταμοῦ χυνομένου εἰς τὴν λίμνην, εἰς σημεῖον ἀπέχον πολὺ ἀπὸ τῆς ὑποβρυχίου ταύτης γεφύρας. Τὰ ὕδατα τῆς λίμνης καὶ σήμερον ἀκόμη ὑψοῦνται βραδέως, φαίνεται δὲ ὅτι καὶ αἱ ἐν αὐτῇ νησῖδες *Ἀχταμὰρ Λίμ*, *Ἀρδὲρ* καὶ *Γδουτζ* ἦσαν ἄλλοτε χερσόνησοι. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος αἰφνιδία ὕψωσις τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος κατεπόντισε πολλὰ μέρη τῶν ὀχθῶν ὡς καὶ τὴν θέσιν *Ἀρτζὶς-καλέ*. Τὰ ὕδατα τῆς λίμνης εἶναι ἁλμυρὰ καὶ πικρά. Κατὰ τὸν Στράβωνα εἶχον διαβρωτικὴν ἰδιότητα (ῥήττει καὶ διαξαίνει τὰς ἐσθῆτας), σήμερον ὅμως δὲν παρατηρεῖται τοῦτο. Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἡ λίμνη τοῦ Βὰν διεσχίζετο ὑπὸ ἱστιοφόρων, ἐπὶ δὲ τοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ Χαμὶτ τοῦ Β' ἐζητήθη καὶ τὸ προνόμιον ὑπηρεσίας ἀτμοπλοίων, ἀλλὰ δὲν ἐπραγματοποιήθη. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Βὰν (Vannes) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Μορμπάν, ἀπέχουσα 4 χιλιόμετρα ἀπὸ τῆς θαλάσσης (κόλπος τοῦ *Μορμπὰν*) καὶ περὶ τὰ 10 χιλιόμετρα ἀπὸ τῶν παραλίων τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Κάτοικοι 21.402. Εἶναι ἐκτισμένη ἀμφιθεατρικῶς ἐπὶ τοῦ λόφου *Καλμὸν* καὶ διαιρεῖται εἰς δύο μέρη: εἰς τὴν *παλαιὰν πόλιν*, ἔχουσαν μεσαιωνικὴν ὄψιν καὶ καταλαμβάνουσαν τὸ ὑψηλότερον μέρος τοῦ λόφου, καὶ τὴν *νέαν πόλιν* μὲ σύγχρονον μορφήν, τείνουσαν νὰ ἐπεκταθῇ πρὸς τὴν θάλασσαν. Τὰ σπουδαιότερα μνημεῖα τῆς Βὰν εἶναι ἡ μητρόπολις, ἐγειρομένη εἰς τὸ μέσον τῆς πόλεως, τῆς ὁποίας ἡ ἵδρυσις ἀνάγεται εἰς τὸν ΙΓ' αἰῶνα, τὸ παλαιὸν μεσαιωνικὸν φρούριον, τοῦ ὁποίου πολλὰ τμήματα σῴζονται ἀκόμη, τὸ δημαρχεῖον κλπ. Ἔχει μουσεῖον τῆς κελτικῆς ἀρχαιολογίας, ὑδρογραφικὴν σχολὴν καὶ εἶναι ἕδρα ἐπισκοπῆς. Βιομηχανία βαμβακερῶν, βυρσοδεψεῖα, ἐργοστάσια δαντελῶν καὶ μικρὸς ἐμπορικὸς λιμὴν ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐξάγονται κάννουβις, οἶνος, κλπ. Χ. Α.

—*[Ἱστορ.]* Ἐπὶ τῆς θέσεως, ἣν κατέχει σήμερον τὸ Βάν, ἠγείρετο ἄλλοτε ἡ γαλατικὴ πόλις *Νταριορίχ*, τὸ *Νταριορίγκουμ* (Dariorigum) τῶν Ρω-

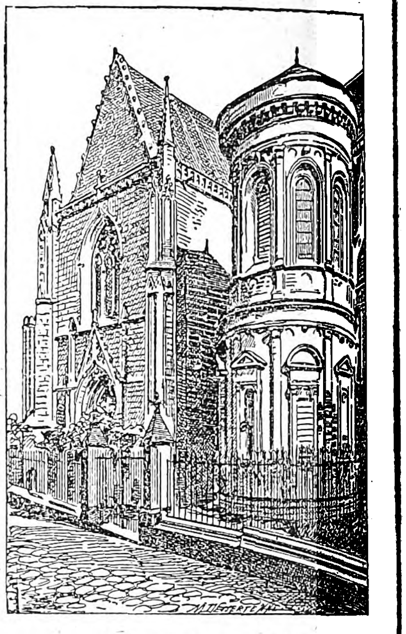

Ἡ μητρόπολις τοῦ Βάν.

μαίων, ὅπερ ἦτο πρωτεύουσα τῶν *Βενετῶν* (Veneti). Ἡ πόλις ἀργότερον, κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα μ.Χ., ἔλαβε τὸ ἐθνικὸν ὄνομα τῶν κατοίκων της, κληθεῖσα Βενετία (Venetia) ἐκ τοῦ βρεττανικοῦ Gwened. Πρὸ τῆς ρωμαϊκῆς ἀκόμη κατακτήσεως, οἱ Βενετοὶ τοῦ Βάν, λαὸς ναυτικὸς καὶ πολεμικός, διετέλουν εἰς ἐμπορικὰς σχέσεις πρὸς τοὺς Φοίνικας. Οἱ Ρωμαῖοι κατακτήσαντες τὴν Γαλατίαν ὑπήγαγον τὸ Βὰν εἰς τὴν Ἀρμορικήν. Τῷ 409 οἱ κάτοικοι ταύτης ἐπαναστάτησαν κατὰ τῶν Ρωμαίων, ἔκτοτε δὲ τὸ Βὰν ἀπετέλεσεν ἀνεξάρτητον κομιτείαν μὲ ἐντοπίους ἡγεμόνας, ἐν συνεδρίῳ δὲ συγκληθέντι τῷ 465 ἐν τῇ πόλει, ἐστέφθη ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Τοὺρ ὡς κόμις τοῦ Βὰν ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος τούτου *Πατέρν*. Ἡ κομιτεία σὺν τῷ χρόνῳ, διατελοῦσα διαδοχικῶς ὑπὸ κληρικοὺς ἢ λαϊκοὺς ἡγεμόνας, ἀπέκτησε σημαντικὴν ἰσχύν. Ὁ κόμις *Κανὸ* ὑπεστήριξε τὸν κατὰ τοῦ πατρός του *Κλοταρίου Α'* ἐπαναστήσαντα *Χρὰμν* (561). Ὁ *Βαρὸχ* ἢ *Ἐρὲχ* Βρεττανὸς πρίγκιψ, κατέστησεν ἀπὸ τοῦ 575 τὴν κομιτείαν τοῦ Βὰν κληρονομικήν, ἠναγκάσθη ὅμως νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐπ' αὐτῆς ἐπικυριαρχίαν τοῦ βασιλέως τῶν Φράγκων Χιλπερίκου. Ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πρίγκιπος τούτου ὁλόκληρος ἡ περὶ τὸ Βὰν περιοχὴ ἐκαλεῖτο μέχρι τέλους τοῦ Μεσαίωνος *Μπρὸ-Βαρὸχ* (Bro-Waroch). Μέχρι τοῦ Θ' αἰῶνος τὸ Βὰν διετέλεσεν ὑπὸ τοὺς Γάλλους βασιλεῖς, μετὰ τὸν θάνατον ὅμως Λουδοβίκου τοῦ Ἀγαθοῦ, ὁ ἐν Βρεττάνῃ ἐπίτροπος *Νομενοὲ* ἀνε-

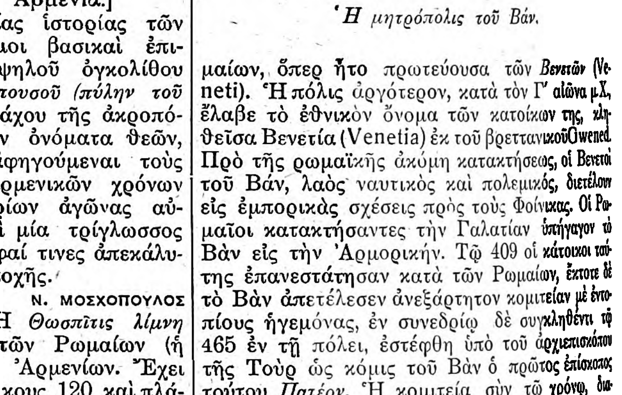

Τὸ δημαρχεῖον τῆς πόλεως Βάν.

κήρυξεν ἑαυτὸν βασιλέα. Ἐν τούτοις τὸ Βὰν διετήρησεν ὑπὸ τὸ νέον καθεστὼς αὐτονομίαν ὑπὸ ἐντοπίους κόμιτας, οἱ ὁποῖοι διεκρίθησαν εἰς τοὺς κατὰ τῶν Νορμανδῶν ἀγῶνας (880). Τῷ 990 ἡ κομιτεία τοῦ Βὰν προσηρτήθη ὁριστικῶς εἰς τὸ δουκᾶτον τῆς Βρεττάνης ἐπὶ τοῦ δουκὸς

Digitized by Google

Γοδεφρείδου, κατὰ δὲ τοὺς μεταξὺ Πλανταγενετῶν καὶ Καπετιδῶν ἀγῶνας ὑπέστη τὰς αὐτὰς μετὰ τοῦ δουκάτου τύχας. Τῷ 1168 ἡ πόλις κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Ἑρρίκου Β΄ τῆς Ἀγγλίας, τῷ δὲ 1203 μετέσχε τῆς ἑνώσεως ὅλων τῶν χωρῶν τῆς Βρεττάνης, ἥτις διὰ πρεσβείας ἐζήτησε παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας, ὅπως ἐκδικήσῃ τὴν δολοφονίαν τοῦ νεαροῦ Ἀρθούρου.

Κατὰ τὸν περὶ διαδοχῆς πόλεμον τὸ Βὰν ἐπολιορκήθη τετράκις ὑπὸ τοῦ Καρόλου ντὲ Μπλουᾶ τῆς κομίσσης τοῦ Μονφόρ, τοῦ Ὀλιβιὲ ντὲ Κλισσὸν καὶ τοῦ Ἐδουάρδου Γ΄ τῆς Ἀγγλίας (1342). Ὁ Ἰωάννης Δ΄ ἐξέλεξε τὴν πόλιν ὡς τόπον διαμονῆς του. Τῷ 1487 ἡ πόλις περιῆλθεν εἰς τὸν Κάρολον Η΄, ἀνεκτήθη ὅμως τὸ ἑπόμενον ἔτος ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῆς Βρεττάνης Φραγκίσκου Β΄. Ἀπὸ τοῦ 1532 τὸ Βὰν ἔπαυσε διαδραματίζον σημαντικὸν ρόλον. Κατὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους εἶχε κηρυχθῆ κατὰ τῆς βασιλείας, μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν ὅμως ὡς βασιλέως τοῦ Ἑρρίκου Δ΄ ἐδήλωσεν ὑποταγὴν εἰς αὐτόν. Κατὰ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν καὶ τὸν ἐν Βρεττάνῃ ἐμφύλιον πόλεμον, τὸ Βὰν ἐπολιορκήθη ἀνεπιτυχῶς ὑπὸ τῶν βασιλοφρόνων Βρεττόνων· τῷ 1795 ἐτυφεκίσθησαν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ εἰκοσιδύο ἀριστοκράται μετανάσται τοῦ Κιμπερόν· τῷ 1799 τὴν πόλιν κατέλαβον οἱ Σουάν, ἐκδιωχθέντες ὅμως ταύτης ἀμέσως. Γ. Α. Κ.

βὰν (van) *[Γλωσσ.]*. Πρόθεσις τῆς ὀλλανδικῆς γλώσσης (ἀντίστοιχος πρὸς τὴν ἑλληνικὴν *ἐκ* ἢ *ἀπὸ*) χρησιμεύουσα ὡς προωνύμιον ὅμοιον πρὸς τὸ γαλλικὸν *de* ἢ τὸ γερμανικὸν *von* διὰ τὰ οἰκογενειακὰ ὀνόματα τὰ προερχόμενα ἐκ τοπωνυμίων: Βὰν Ἄχεν, Βὰν ντὲν Βέλντε, Βὰν ντὲρ Χαῖγκεν κτλ. Τὸ *βὰν* δὲν εἶναι δηλωτικὸν καταγωγῆς ἐξ εὐγενῶν, ὅπως τὸ γερμανικὸν *von*. Ἡ συνήθης προφορὰ τῆς λέξεως εἶναι *φάν*, εἰς τινας ὅμως τόπους τῆς Ὀλλανδίας τὸ *V* εἶναι δασύτερον προφερόμενον σχεδὸν ὡς *β*. Α. Δ.

—**βὰν** (van) (ἢ *γὰν* ἢ *χάν*). Κινεζικὸς κληρονομικῶς μεταβιβαζόμενος τίτλος, ἀντίστοιχος πρὸς τὸ *πρίγκιψ*, ἔχων ὅμως διαφόρους βαθμούς. Ὁσάκις ὁ τίτλος συνδέεται μὲ δικαίωμα ἐξουσίας, ὁ τιτλοῦχος ὀφείλει νὰ φέρῃ αὐτὸν μόνον τῇ ἐγκρίσει τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος. Δὲν μεταβιβάζεται πάντοτε ἐπὶ τὸν πρεσβύτερον υἱὸν καὶ δὲν ἀποκλείεται νὰ ἀπονεμηθῇ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τιτλούχου, εἰς συγγενῆ αὐτοῦ δευτέρου καὶ τρίτου βαθμοῦ. Καὶ ἁπλοῦς πολίτης εἶναι δυνατὸν νὰ προαχθῇ ἀμέσως εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ *«βάν»*, ἐὰν ἔχῃ ὠφελήσει τὸ κράτος ἢ τὸν λαόν. Π. ΛΕΦΑΣ

[Ἡ ἐνταῦθα κατάταξις τῶν κυρίων ὀνομάτων τῶν φερόντων προθεματικὸν **Βὰν** ἐγένετο κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν τοῦ συνόλου ἑκάστου ὀνόματος, ὡς ἐὰν τοῦτο ἀπετέλει μίαν ἑνιαίαν λέξιν. Οὕτω π. χ. τὸ ὄνομα Βὰν-Ἄχεν ἐτέθη μετὰ τὴν λ. βαναυσουργὸς καὶ πρὸ τῆς λ. Βανβιτέλλι· τὰ ἀπὸ **Βὰν-ντὲ-** ἀρχόμενα (Βὰν-ντὲ-Ζάντ) ἐτέθησαν μετὰ τὴν λ. Βὰν-Ντάϋκ, μετ' αὐτὰ δὲ τὰ ἀρχόμενα ἀπὸ **Βὰν-ντὲν-** (Βὰν-ντὲν-Βέλντε) καὶ εἶτα τὰ ἀπὸ **Βὰν-ντὲρ-** (Βὰν-ντὲρ-Βάαλς κλπ.).

Ἐκ τῶν ὡς ἀνωτέρω ὀνομάτων δὲν περιελήφθησαν ἐνταῦθα ὅσα εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπεκράτησε νὰ ἐκφέρωνται ἄνευ προθέματος, τὰ ὁποῖα δέον ν' ἀναζητηθῶσιν εἰς τὴν λεξικογραφικὴν σειρὰν τοῦ καθ' αὐτὸ ἐπωνύμου.]

Βάνα (Vana) *[Γεωγρ.]*. Ὀρεινὴ χώρα τῆς Ἀφρικῆς ἐν τῷ ὑψιπέδῳ τοῦ Μέσου Καμερούν. Εἶναι χώρα εὔφορος καὶ πλουσία εἰς ἐλαιοφοίνικας, διατέμνεται δὲ ὑπὸ χαραδρῶν. Οἱ κάτοικοί της, *Βανάκα*, πολεμικώτατοι, ἠμπόδιζον μέχρις ἐσχάτων ἀκόμη τὴν εἰς τὴν χώραν των διείσδυσιν τῶν Εὐρωπαίων.

Βανάδα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Αὐλῶνος τῆς ἐπαρχίας Τριφυλίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 246.

βαναδαρσίνη (Vanadarsine) *[Φαρμακ.]*. Συνδυασμὸς τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ τοῦ βαναδίου. Εἶναι φάρμακον δυναμωτικὸν τῶν αἱμοσφαιρίων καὶ τονωτικὸν τῆς θρέψεως. Διεγείρει τὴν ὄρεξιν, αὐξάνει τὸ βάρος, τὰς δυνάμεις καὶ τὰς ὀργανικὰς καύσεις. Ἡ βαναδαρσίνη χρησιμοποιεῖται ὑπὸ δύο μορφάς: ὡς διάλυσις d'arseniate de vanadium 1/100 καὶ εἰς ἐνέσεις εἰς ποσότητα 0,002 d'arseniate de vanadium. Ι. Σ. ΚΑΜΙΝΗΣ

βαναδικός· βλ. βαναδινικός.

βαναδίνη *αἱματικὴ* (Vanadin sanguinal) *[Φαρμ.]*. Σκεύασμα ἐνέχον κατὰ τὸν κατασκευαστὴν αὐτῆς: 0,01 πεντοξειδίου βαναδίου, 1,2 γρ. αἱμοσφαιρίνης, 5,5 γρ. φυσικὰ ἅλατα τοῦ αἵματος καὶ 5,3 γρ. πεπτολευκώματος ἐντὸς 100 καταποτίων. Ἐκ τῶν καταποτίων τούτων χορηγοῦνται τρὶς τῆς ἡμέρας 2 ἕως 3 πρὸ τοῦ φαγητοῦ. Κ.Γ.Μ.

βαναδινικός, —ή, —όν ἢ *βαναδικός*· ὁ ἐκ τοῦ βαναδίου παραγόμενος, ὁ περιέχων βανάδιον.

— **βαναδινικὴ** *ὤχρα* (Vanadinocker) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον ὡς γεηρὰ κιτρινωπὴ κόνις ἐπὶ χαλαζίου εἰς τὰ μεταλλεῖα χαλκοῦ τῆς Cliff Mine παρὰ τὴν Lake Superior τῆς Βορ. Ἀμερικῆς. Χημικῶς ἐξεταζόμενον εἶναι ὀξείδιον βαναδίου (V_2O_5). Γ. Κ. Γ.

— **βαναδινικὸν** *λίθιον* (Lithium vanadinicum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ἕνωσις τοῦ τύπου $LiVO_3+2H_2O$ ἀποτελοῦσα κιτρινόλευκον κρυσταλλικὴν κόνιν εὐδιάλυτον ἐν ὕδατι. Ἀνεγράφη κατὰ τῶν ἀναιμιῶν καὶ χλωρώσεων τῶν ἀρθριτικῶν εἰς δόσιν 0,004 γρμ. ἀνὰ πᾶσαν δευτέραν ἡμέραν. Κ. Γ. Μ.

— **βαναδινικὸν** *μολυβδομετάλλευμα* (Vanadinbleierz) *[Ὀρυκτολ.]*. Συνώνυμον τοῦ ὀρυκτοῦ βαναδινίτου (βλ. λ.).

— **βαναδινικὸν** *νάτριον* (Natrium vanadinicum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ἕνωσις τοῦ τύπου $NaVO_3$, ἀποτελοῦσα κιτρινόλευκον κόνιν εὐδιάλυτον εἰς θερμὸν ὕδωρ. Ἀνεγράφη ὡς τονωτικὸν φάρμακον ἀντὶ τοῦ βαναδινικοῦ ὀξέος, χορηγούμενον ἡμερησίως εἰς δόσιν 2—3 κοχλιαρίων ἐκ διαλύματος 0,05 : 200. Τὸ φάρμακον τοῦτο παρέχεται μετὰ διακοπῶν, ὡς τὸ ἀρσενικόν, προκαλεῖ δὲ ἐνίοτε διαρροίας. Κ.Γ.Μ.

— **βαναδινικὸν** *χαλκομολυβδομετάλλευμα* (Vanadinkupferbleierz) *[Ὀρυκτολ.]*· συνώνυμον τοῦ ὀρυκτοῦ χιλεΐτου (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

— **βαναδινικὸς** *ἄργυρος* (Argentum Vanadinicum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ἡ ἕνωσις αὕτη χρησιμεύει ὡς οὐσία *ἐπαφῆς* κατὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ τριοξειδίου τοῦ θείου καὶ ὡς φάρμακον κατὰ τῆς φθίσεως, συφίλιδος, ἀναιμίας, χλωρώσεως, χορηγουμένη εἰς ἃς δόσεις καὶ τὰ ἄλλα ἅλατα τοῦ βαναδινικοῦ ὀξέος. Κ. Γ. Μ.

— **βαναδινικὸς** *σίδηρος* (Ferrum Vanadinicum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Φέρεται ὡς τεφρόφαιος κόνις σχεδὸν ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι. Ἀνεγράφη κατὰ τῶν ἀναιμιῶν καὶ χλωρώσεων εἰς δόσιν 0,004—0,005 γρμ. ἀνὰ πᾶσαν δευτέραν ἡμέραν. Κ. Γ. Μ.

— **βαναδινικοῦ** *ὀξέος ἀνυδρίτης* (Acidum vanadinicum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Εἶναι ὡς ἐρυθροκαστανόχρους κρυσταλλικὴ κόνις, δυσδιάλυτος ἐν ὕδατι, διαλυτὴ εἰς τὰ ἀλκάλεα καὶ τὰ ὀξέα, τηκομένη εἰς 658°, ἀνταποκρινομένη δὲ εἰς τὸν τύπον V_2O_5. Τὸ σκεύασμα τοῦτο ἐχορηγήθη ἐξωτερικῶς καὶ ἐσωτερικῶς ὡς φάρμακον κατὰ τῆς γενικῆς ἐξαντλήσεως τῶν δυνάμεων, κατὰ τῶν ἀναιμιῶν καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς φυματιώσεως, χορηγούμενον ὡς διάλυμα (0.015 : 1000) εἰς ἡμερησίαν δόσιν 2 κοχλιαρίων τῆς τραπέζης, ἐξωτερικῶς δὲ ὡς ἀντισηπτικὸν συφιλιδικῶν καὶ φυματικῶν ἑλκῶν, ἐκζεμάτων καὶ δερμοπαθειῶν (0,05 : 1000). Ὡς σκεύασμα τοῦ βαναδινικοῦ ὀξέος φέρεται ἡ *ὀξυδασίνη*, ἥτις ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς μέρους διαλύματος βαναδινικοῦ ὀξέος (0,5 τοῖς χιλίοις) καὶ 2 μερῶν γλυκερίνης. Τὸ σκεύασμα τοῦτο χρησιμοποιεῖται ὡς ἀντισηπτικὸν ἐν τῇ γυναικολογίᾳ. Κ. Γ. Μ.

βαναδινίτης (ὁ) (Vanadinit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν παρουσιαζόμενον εἰς κρυστάλλους τοῦ ἑξαγωνικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος ὡς καὶ εἰς χειροπληθῆ ἰνώδη κρυσταλλικὰ συσσωματώματα μὲ ἐπιφάνειαν νεφροειδῆ ἢ βοτρυοειδῆ. Ἔχει σκληρότητα 3ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 6,8—7,2, χρῶμα κίτρινον καστανέρυθρον, ἐνίοτε ἐρυθρόν, καὶ λάμψιν στεατοειδῆ. Εἶναι ἀδιαφανής. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι χλωριοῦχος βαναδινικὸς μόλυβδος. Ὁ χημικός του τύπος εἶναι $Cl\,Pb_5\,(VO_4)_3$. Ἐνίοτε περιέχει καὶ πεντοξείδιον φωσφόρου.

Εἶναι σπάνιον μετάλλευμα βαναδίου. Πρότερον ἐγένετο ἐκμετάλλευσίς του εἰς τὸ ὀρυχεῖον San Marta τῆς Estremadura. Εὑρέθη ἐπίσης εἰς τὸ ὄρος Obir τῆς Καρινθίας, Wanlockhead τῆς Σκωτίας, Borcsonsk, Ἀριζόνα, Νέον Μεξικόν, Zimapan τοῦ Μεξικοῦ καὶ Sierra Cordoba τῆς Ἀργεντινῆς. Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν ἄλλων μεταλλευμάτων τοῦ βαναδίου, ὡς τοῦ *πατρονίτου* καὶ τοῦ *καρνοτίτου*, ἔχασε τὴν πρώτην του σημασίαν. Γ. Κ. Γ.

— **βαναδινίτης** *χάλυψ* *[Μεταλλ.]*. Ὁ ὅρος οὗτος (πλασθεὶς ὑπὸ *Ἠ. Γούναρη*) ἀναφέρεται εἰς τάξιν εἰδικῶν χαλύβων ἐξαιρέτου ποιότητος τετραμερῶν ἢ πολυμερῶν, ἤτοι περιεχόντων ὡς κύρια συστατικά: 1) σίδηρον, 2) ἄνθρακα, 3) νικέλιον (ἢ χρώμιον ἢ καὶ 3α) (πενταμερής), χρώμιον ἢ βολφράμιον ἢ μολυβδαίνιον, ὡς καὶ 4) βανάδιον εἰς ἐλαχίστην ἀναλογίαν 0,1 ἕως 1%. Οἱ χάλυβες οὗτοι, ὧν ἡ ἐφεύρεσις, συνεπείᾳ τῶν μεταλλογραφικῶν καὶ συστηματικῶν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν τῶν μεγάλων μεταλλουργῶν ἀπὸ τοῦ 1895 καὶ ἐντεῦθεν, ἐπέφερε τὴν βελτίωσιν τῶν ταχυχαλύβων μεταξὺ ἄλλων, ἀπετέλεσαν τοὺς ἀνωτέρους ταχυχάλυβας, καταλλήλους διὰ τὴν κατασκευὴν ἐργαλείων τομῆς μετάλλων, διατηρούντων τὴν σκληρότητα καὶ ἀντοχὴν αὐτῶν εἰς τὴν ἐκ τῆς ταχείας κοπῆς ἀναπτυσσομένην ὑψηλὴν θερμοκρασίαν (μέχρι τοῦ ἐρυθροῦ). Ἡ προσθήκη βαναδίου εἰς μικρὰς ἀναλογίας εἰς τριμερῆ ἢ τετραμερῆ χάλυβα, νικελίτην ἢ νικελοχρωμίτην, αὐξάνει τὴν ἐλαστικότητα καὶ τὴν ἀντοχήν, χωρὶς νὰ μειώνῃ τὸ ἐλατὸν καὶ νὰ αὐξάνῃ τὴν σκληρότητα, καθιστᾷ δὲ πολλάκις αὐτὸν αὐτόβαπτον, ὥστε ἡ σχετικῶς ὑψηλὴ θερμοκρασία δὲν καταστρέφει τὰς ἰδιότητας αὐτῶν. Ἐπίσης ὑπάρχουσι τριμερεῖς βαναδινῖται χάλυβες περιέχοντες ὡς κύρια συστατικὰ σίδηρον, ἄνθρακα καὶ βανάδιον εἰς μεγαλυτέραν ἀναλογίαν, ὧν αἱ ἰδιότητες εἶναι αἱ αὐταὶ πρὸς τοὺς νικελιοχρωμίτας, ἀλλὰ μικροτέρας τιμῆς.

Ὁ ἱστὸς τῶν βαναδινιτῶν χαλύβων εἶναι περλιτικὸς ὅταν ἡ ἀναλογία ἄνθρακος εἶναι μικρὰ 0.2 ἕως 0.8% μὲ 0,07% Va, διὰ δὲ μεγαλυτέρας ἀναλογίας παρουσιάζει δύο ἀνθρακούχους ἑνώσεις ἐκ στερεᾶς διαλύσεως (Guillet). Οἱ χάλυβες οὗτοι παρασκευάζονται τῇ προσθήκῃ εἰς τὸ τῆγμα ἀναλογούσης ποσότητος σιδηροβαναδίου, ἑνώσεως περιεχούσης 40 καὶ πλέον % Va. Θ. Χ.

βαναδιόλη (Vanadiol) *[Φαρμ. Χημ.]*. Εἶναι γνωστὰ δύο τοιαῦτα σκευάσματα· ἡ *βαναδιόλη Heloun* καὶ ἡ *βαναδιόλη Kleve*. Ἡ πρώτη περιέχει ὑποχλωριῶδες νάτριον, ἡ δὲ δευτέρα εἶναι σκεύασμα τοῦ βαναδινικοῦ ὀξέος χορηγούμενον ἐπὶ διαφόρων μορφῶν τῶν ἀνωμαλιῶν τοῦ αἵματος· διεφημίσθη ἔτι καὶ κατὰ τῆς φθίσεως. Κ.Γ.Μ.

βαναδιόλιθος (ὁ) (Vanadiolith) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι *βαναδιοῦχον πυριτικὸν ἀσβέστιον*. Γ. Κ. Γ.

βανάδιον *[Χημ.]*. Μέταλλον ἀνῆκον εἰς τὴν φερώνυμον ὁμάδα ἀτομικοῦ βάρους 51.0 (1927), ἔχον τὸ σύμβολον V.

Ἀνεκαλύφθη εἰς ὀρυκτὰ μολύβδου ἐν Μεξικῷ ὑπὸ τοῦ M. del Rio τῷ 1801, ὀνομασθὲν λόγῳ τῶν διαφόρων χρωμάτων τῶν ὀξειδίων του *πάγχρωμον*. Ὀλίγον ἀργότερον οἱ v. Humbold καὶ Bompland ὠνόμασαν αὐτὸ *ἐρυθρόνιον*, ἕνεκα τοῦ ὡραίου ἐρυθροῦ χρώματος, τὸ ὁποῖον λαμβάνουν τὰ ἅλατα τοῦ κατὰ τὴν θέρμανσιν καὶ ἐπίδρασιν ὀξέων. Ἐπανειλημμέναι ὅμως ἀναλύσεις τοῦ ἐν Παρισίοις C. Descotils ἐπὶ ὀρυκτῶν τῆς αὐτῆς προελεύσεως τὸν ἔκαμαν νὰ πιστεύσῃ ὅτι τὸ φερόμενον ὡς νέον στοιχεῖον ἦτο τὸ γνωστὸν χρώμιον. Καὶ αὐτὸς ὁ del Rio παρεδέχθη ἀργότερον, ὅτι τὸ ἐν λόγῳ ὀρυκτὸν συνέκειτο ἐκ χρωμικοῦ μολύβδου καὶ κιτρίνου ὀξειδίου τοῦ μολύβδου. Ἀλλὰ τῷ 1830 ὁ Sefström ἀνεκάλυψεν ἐντὸς δείγματος μαλακοῦ σιδήρου νέον στοιχεῖον, δεικνῦον μεγάλην ὁμοιότητα μὲ τὸ χρώμιον καὶ τὸ οὐράνιον. Τὸ στοιχεῖον τοῦτο ὠνομάσθη *Vanadium* ἐκ τοῦ παρωνύμου *Vanadis* τῆς σκανδιναυϊκῆς θεᾶς *Freyja*. Σχεδὸν ὅμως συγχρόνως ὁ Wöhler ἀσχολούμενος εἰς ἀναλύσεις τῶν αὐτῶν μολυβδούχων μεξικανικῶν ὀρυκτῶν ἀπέδειξεν ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ del Rio ἀνακαλυφθὲν ἐρυθρόνιον ἦτο πράγματι τὸ μόλις ἀνακαλυφθὲν βανάδιον. Τὸ στοιχεῖον τοῦτο ὡς καὶ ἑνώσεις του ἐμελετήθησαν κυρίως ὑπὸ τοῦ Berzelius (1832) καὶ τοῦ Roscoe (1867).

Ἐν τῇ φύσει τὸ βανάδιον ἀπαντᾶται κυρίως εἰς τὸν *βαναδινίτην* ὡς χλωριοβαναδικὸς μόλυβδος. Εἰς μικρότερα ποσὰ συνοδεύει πολλὰ ὀρυκτὰ τοῦ σιδήρου, νικελίου, κοβαλτίου, χαλκοῦ, οὐρανίου, φωσφόρου, βαρίου, ψευδαργύρου κλπ. Εἶναι ὅμως ἐκ τούτου λίαν διαδεδομένον, ἀλλ' εἰς μικρὰν ποσότητα. Τὰ σπουδαιότερα κοιτάσματα τῶν ὀρυκτῶν τοῦ βαναδίου εὑρίσκονται εἰς Σουηδίαν, Μεξικόν, Νέαν Ζηλανδίαν, Περού, Κολοράδο, Καλιφορνίαν κλπ. Ὡς ἴχνη ἀπαντᾷ εἰς πολλὰ προϊόντα τῆς μεγάλης χημικῆς βιομηχανίας, ὡς σόδαν, πότασσαν, φωσφορικὸν νάτριον, λόγῳ τοῦ γεγονότος ὅτι συνοδεύει πολλὰς πρώτας ὕλας.

Ἡ ἀναγωγὴ τοῦ βαναδίου εἰς μεταλλικὴν κατάστασιν εἶναι λίαν δυσχερής. Ἐπιτυγχάνεται εἰς λίαν ὑψηλὰς μόνον θερμοκρασίας, ὅπου ὅμως τὸ βανάδιον ἔχει τὴν τάσιν πρὸς σχηματισμὸν ἑνώσεων μετὰ τῶν ἀναγωγικῶν οὐσιῶν, μεθ' ὧν ἔρχεται εἰς ἐπαφήν. Ὁ Roscoe προέτεινε τὴν ἀναγωγὴν ἀζωτούχου βαναδίου τῇ ἐπιδράσει ὀξυγόνου. Τὸ λαμβανόμενον ὅμως προϊὸν δὲν ὑπερβαίνει τὰ 95.8 % εἰς καθαρὸν μέταλλον, συνοδευόμενον πάντοτε ὑπὸ ποσότητος ὑδρογόνου καὶ ὀξειδίου.

Καλύτερα ἀποτελέσματα δίδει ἡ ἀργιλλοθερμαντικὴ μέθοδος, μὲ κρᾶμα μετάλλων τῆς ὁμάδος τοῦ δημητρίου καὶ ὑττερβίου ἀντὶ ἀργιλλίου, δι' ἧς λαμβάνεται μέταλλον καλῆς ποιότητος. Εἰς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα καταλήγομεν καὶ διὰ τῆς ἠλεκτρολυτικῆς ὁδοῦ, δι' ἀποθέσεως ἐπὶ καθόδων ἐξ ἄνθρακος μὲ πυκνότητα ρεύματος 0,018—0,02 Ἀμπὲρ κατὰ τετραγωνικὸν ἑκατοστὸν ἐκ λουτροῦ θερμοκρασίας 82° C.

Τὸ βανάδιον εἶναι λευκὸν μέταλλον κρυσταλλικῆς ὑφῆς, μεγάλης λάμψεως εἰς ἐστιλβωμένην ἐπιφάνειαν, σκληρότατον (7 εἰς τὴν κλίμακα τοῦ Mohs), πυκνότητος 5,5, μέσης εἰδικῆς θερμότητος 0,1153, σημεῖου τήξεως 1680°. Σχηματίζει τέσσαρα ἰόντα: τὸ δισθενὲς V¨, τὸ τρισθενὲς V¨', τὸ τετρασθενὲς V¨¨ καὶ τὸ πεντασθενὲς V¨¨'. Εἶναι διαλυτὸν εἰς τὰ ἀνόργανα ὀξέα, ἐκτὸς τοῦ ὑδροχλωρικοῦ, καὶ ἑνοῦται μετ' ὀξυγόνου, χλωρίου, ἀζώτου, ἀνθρακος, πυριτίου καὶ φωσφόρου. Ὑπὸ τοὺς συνήθεις ὅρους δὲν προσβάλλεται ὑπὸ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος. Πυρούμενον ὅμως ἐν ἀτμοσφαίρᾳ ὀξυγόνου καίεται πρὸς *πεντοξείδιον* ἢ *ἀνυδρίτην τοῦ βαναδινικοῦ ὀξέος* V_2O_5. Τὰ κατώτερα

Digitized by Google

ὀξείδια τοῦ βαναδίου εἶναι V_2O, VO, V_2O_3 καὶ V_2O_4, τελείως ἀντίστοιχα πρὸς τὰ ὀξείδια τοῦ ἀζώτου. Τὸ πεντοξείδιον τοῦ βαναδίου εἶναι εὔτηκτος, πορτοκαλλέρυθρος κρυσταλλικὴ μᾶζα, ὀλίγον εὐδιάλυτος ἐν ὕδατι, ἀλλὰ λίαν εὐδιάλυτος εἰς πυκνὰ διαλύματα καυστικῶν ἀλκαλίων μὲ σχηματισμὸν *βαναδινικῶν ἁλάτων* τῶν ἀλκαλίων.

Κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ φωσφορικὸν ὀξὺ εἶναι γνωσταὶ ἑνώσεις τοῦ μετα-,πυρο- καὶ ὀρθοβαναδικοῦ ὀξέος, μεταξὺ τῶν ὁποίων αἱ πρῶται εἶναι αἱ ὀλιγώτερον ἀσταθεῖς.

Τὸ βανάδιον ἑνοῦται εὐκόλως ἐν θερμῷ πρὸς τὸ ἄζωτον μὲ σχηματισμὸν *ἀζωτούχου βαναδίου* VN. Ἐκτὸς τούτου ἐπετεύχθη καὶ ἡ σύνθεσις τοῦ *διαζωτούχου βαναδίου* VN_2. Αἱ ἑνώσεις αὗται τῇ ἐπιδράσει ὕδατος καὶ ἀλκαλίων ἀποσυντίθενται ὑπὸ ἔκλυσιν ἀμμωνίας.

Ἐκ τῶν ἀλάτων του τὸ *βαναδινικὸν ἀμμώνιον* ἀποτελεῖ ἀχρόους κρυστάλλους, οἵτινες ἐν θερμῷ ἀποβάλλουν τὴν ἀμμωνίαν λαμβάνοντες κιτρινοκαστανὸν χρωματισμόν, δυσδιαλύτους ἐν ὕδατι, ἀδιαλύτους ἐν κεκορεσμένῳ ἀμμωνιακῷ διαλύματι. Ἐπιδράσει ὑπεροξειδίου τοῦ ὑδρογόνου μετατρέπεται εἰς *ὑπερβαναδινικὸν ἀμμώνιον* NH_4VO_4, τοῦ ὁποίου ἡ συγκρότησις εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν τοῦ ὑπερμαγγανικοῦ καλίου.

Ἐκ τῶν χλωριούχων ἀλάτων τοῦ βαναδίου τὸ *διχλωριοῦχον* VCl_2 εἶναι πράσινον στερεὸν μὴ ἀποσυντιθέμενον ἐν θερμῷ, τὸ *τετραχλωριοῦχον* VCl_4 εἶναι καστανὸν ὑγρὸν σημείου ζέσεως 134° καὶ πυκνότητος 1,86. Τὸ βανάδιον σχηματίζει καὶ πλῆθος ὀξυχλωριούχων ἑνώσεων, ἐξ ὧν τὸ $VOCl_3$, ἀνάλογον πρὸς τὸν ὀξυχλωριοῦχον φωσφόρον, εἶναι ὑγρὸν σημείου ζέσεως 127°, πυκνότητος 1,8 καὶ πυκνότητος ἀτμῶν 6,4.

Θερμαινόμενον μετ' ἄνθρακος ἐντὸς ἠλεκτρικῆς καμίνου τὸ βανάδιον παρέχει σκληρὰν κρυσταλλικὴν μᾶζαν μεταλλικῆς ὄψεως ἐξ ἀνθρακοβαναδίου.

Τὸ βανάδιον χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν βαφῶν τοῦ μέλανος τῆς ἀνιλίνης ὡς φορεὺς ὀξυγόνου. Εὐρεῖα εἶναι ἡ χρῆσίς του ὡς καταλύτου διαφορωτάτων ἀντιδράσεων τόσον ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ, ὅσον καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν. Εἰς τὴν μεγάλην του ἱκανότητα πρὸς ἀντίδρασιν ὀφείλεται ἡ βακτηριοκτόνος καὶ ἀπολυμαντικὴ του ἱκανότης. Εἰς τὸ ἐμπόριον φέρονται ἀκόμη πολλὰ παρασκευάσματα βαναδίου πρὸς θεραπευτικοὺς σκοποὺς (Βαναδαρσίνη, Κιτροζὸν κλπ.).

Ἡ σπουδαιοτέρα ὅμως ἐφαρμογὴ τοῦ βαναδίου εἶναι ἐν τῇ βιομηχανίᾳ τοῦ χάλυβος λόγῳ τῆς μεγάλης σκληρότητος τὴν ὁποίαν προσδίδει εἰς αὐτόν. Οἱ τοιοῦτοι χάλυβες, παρασκευαζόμενοι κυρίως ὑπὸ τῆς American Vanadium Co, χρησιμοποιοῦνται εὐρύτατα εἰς τὴν ἀμερικανικὴν βιομηχανίαν αὐτοκινήτων. Τέλος τὸ βανάδιον εἶναι συστατικὸν καὶ πολλῶν κραμάτων χαλκοῦ, νικελίου καὶ ἀργιλλίου εἰς μικρὰς ποσότητας.

ΑΝ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ

βαναδιοσεπτόλη (ἡ) (Vanadioseptol) *[Φαρμ. Χημ.]*. Σκεύασμα τοῦ βαναδίου χρησιμεῦον ὡς ἰσχυρὸν ἀντισηπτικὸν πρὸς ἐκπλύσεις ἀνοικτῶν πληγῶν ἐκ διαλύματος 10 : 300. Κ.Γ.Μ.

βαναδιοφόρμιον (τὸ) (Vanadioform) *[Φαρμ. Χημ.]*. Κόνις ἐπιπάσεως πληγῶν. Κ. Γ. Μ.

Βαναδὶς (Vanadis ἢ Vanades) *[Σκανδ. Μυθολ.]*. Ἐπώνυμον τῆς *Φρέγιας* (Freyja), θεᾶς τοῦ ἔρωτος ἐν τῷ Σκανδιναυικῷ Ὀλύμπῳ. Ἡ λέξις σημαίνει τὴν μνηστὴν τῶν Βὰνς (Vans), θεοτήτων τῶν ὑδάτων, συμβολιζουσῶν τὴν γονιμότητα, τὴν χαρὰν καὶ τὴν εὐτυχίαν.

— **Βαναδὶς** (Vanadis) *[Ἀστρονομ.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 240. Ἀνεκαλύφθη τῇ 27 Αὐγούστου 1884, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: α=2667, Τ=1591 ἡμ., e=0,206, i=2°6', L=294° 34', Ω=114° 56' καὶ π=53° 13'. Σ. Π.

Βανάϊ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία ρωσικὴ πόλις περὶ τῆς ὁποίας τὰ σλαβικὰ Χρονικὰ ἀναφέρουν τὰ ἑξῆς: Τῷ 1311 οἱ κάτοικοι τοῦ Νοβγορόδ, πρώτης τῶν Ρώσων πρωτευούσης, ὑπὸ τὸν πρίγκιπα Δημήτριον Ρωμάνοβιτς, διέβησαν τὸν Φιννικὸν κόλπον, ἐπολέμησαν ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τῶν ἐκεῖ ποταμῶν, κατέλαβον τὴν περιοχὴν τοῦ Μαύρου ποταμοῦ (Τσέρναγια Ρεκά), κατέπλευσαν εἰς τὸν λιμένα τῆς πόλεως *Βανάϊ*, ἣν ἐκυρίευσαν καὶ ἔκαυσαν, μετέπειτα δὲ ἐκ νέου εἰσέπλευσαν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπανῆλθον εἰς Νοβγορόδ νικηταί. Οἱ Ρῶσοι ἱστορικοὶ δὲν συμφωνοῦν περὶ τοῦ τόπου, ἔνθα εὑρίσκετο ἡ ἀρχαία αὕτη πόλις. Ἡ μᾶλλον παραδεκτὴ ὑπόθεσις εἶναι ὅτι ἡ φινλανδικὴ κωμόπολις *Vanō* ἢ *Vaano* ἀκριβῶς εὑρίσκεται σήμερον ἐκεῖ ἔνθα ὑπῆρχεν ἡ ἀρχαία πόλις. Ἡ ἐν λόγῳ κωμόπολις ὑφίσταται ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Π. ΛΕΦΑΣ

Βαναίας (ἑβραϊστὶ *Μπεναγιὰ* ἢ *Μπεναγιάχου*) *[Βιβλ. Ἱστ.]*. Ὄνομα πολλῶν Ἰσραηλιτῶν μνημονευομένων ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ὧν ὁ σπουδαιότατος ὑπῆρξεν ὁ ἐξ ἱερατικοῦ γένους *Βαναίας υἱὸς Ἰωδαέ*, μνημονευόμενος πολλάκις ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Δαυεὶδ (Β' καὶ Γ' Βασιλ. καὶ Α' Παραλειπομ.). Ὁ Βαναίας οὗτος διακρινόμενος διὰ τὴν ἀνδρείαν του εἶχε διορισθῆ ὑπὸ τοῦ Δαυίδ, οὗτινος ἐτύγχανε σύμβουλος, ἀρχηγὸς τῆς ἐκ τῶν Φελεθὶ (Φιλισταίων) καὶ Χελεθὶ βασιλικῆς φρουρᾶς, ἅμα δὲ καὶ διοικητὴς ἑνὸς ἐκ τῶν 12 μεγάλων στρατιωτικῶν σωμάτων τῆς χώρας. Παρέμεινε δ' ἐφ' ὅρου ζωῆς ἀφωσιωμένος εἰς τὸν Δαυείδ, καὶ τὸν Σολομῶντα, μεγάλης παρ' αὐτοῖς ἀπολαύων ἐμπιστοσύνης. Π. Ι. Μ.

Βαναιβακὰτ (ἑβραϊστὶ *Μπενὲ-Μπεράκ*) *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Παλαιστίνης ἀνήκουσα εἰς τὴν φυλὴν Δὰν (Ἰησ. Ναυῆ ιθ' 45), ἧς ἡ τοποθεσία παραμένει ἀνεξακρίβωτος. Π. Ι. Μ.

Βάναινα *[Γεωγρ.]* βλ. λ. Θέλπουσα.

Βανάκα. Λαὸς μαύρων κατοικούντων τὴν ἐν τῷ Μέσῳ Καμεροὺν χώραν Βάνα (βλ. λ.), μεταξὺ τοῦ ὅρμου Κορισκὸ καὶ τοῦ ποταμοῦ Καμερόνες.

βανακίτης (ὁ) (Banakit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα συνιστάμενον ἐκ *θεμελιώδους μάζης*, ἀποτελουμένης ἐκ στηλιδίων καὶ πινακιδίων ὀρθοκλάστου μετὰ πυρήνων ἐκ λαβραδορίτου, μετὰ τῶν ὁποίων συνυπάρχουν συχνὰ κατὰ διάφορα ποσὰ λευκίτης ἢ ἀνάλκιμον, σπανιώτερον νεφελίνης καὶ πολὺ σπανίως ὀλίγος χαλαζίας, ὡς καὶ κατ' ἐλάχιστα ποσὰ αὐγίτης, βιοτίτης, μαγνητίτης, ἰλμενίτης καὶ ἀπατίτης. Ἐντὸς τῆς τοιαύτης θεμελιώδους μάζης τοῦ πετρώματος ὑπάρχουν πορφυριτικοὶ κρύσταλλοι μέλανος πυροξένου καὶ ὀφειτιωμένου ὀλιβίνου, ὡς καὶ ὀρθοκλάστου μετὰ πυρήνων λαβραδορίτου, ἢ καὶ λαβραδορίτου. Τὰ πετρώματα ταῦτα κατὰ τὸν Niggli κατατάσσονται εἰς τὰ *κανονικὰ μονζονιτικὰ μάγματα τῆς καλι-σειρᾶς* μαγμάτων. Εὑρέθησαν καὶ περιεγράφησαν ὑπὸ τοῦ Iddings εἰς τὸ Crandall Bassin, Absaroka Range καὶ Two Ocean Plateau εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Yellowstone National Park καὶ εἰς τὴν Montana. Γ. Κ. Γ.

Βανακούλια ἢ *Βανιακούλια* *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Αἰγινίου* τῆς ἐπαρχίας Καλαμπάκας τοῦ νομοῦ Τρικκάλων ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 800. Ἀπὸ τῆς Καλαμπάκας ἀπέχει δίωρον. Δ. Ε. Μ.

βανάνα (ἡ), κοιν. *μπανάνα*· ὁ καρπὸς τοῦ φυτοῦ βανανέα (βλ. λ.).

— *[Βοτ.]* Ἡ *βανάνα* εἶναι καρπὸς εὔχυμος καὶ θρεπτικός· τρώγεται δὲ νωπὸς συνήθως, ἀλλὰ καὶ ἑψημένος ἢ μαγειρευμένος μετὰ νωποῦ βουτύρου ἢ καὶ ἀναμεμιγμένος μετ' ἀλεύρου ἐν εἴδει πλακοῦντος. Ἡ βανάνα χρησιμοποιεῖται ἰδίως ὡς τροφὴ ὁλοκλήρων λαῶν τῶν τροπικῶν χωρῶν, ὅπου καὶ ὑπάρχουσιν ἀχανεῖς ἐκτάσεις *βανανοφυτειῶν*. Αἱ βανάναι εἶναι κατάλληλοι πρὸς βρῶσιν, ὅταν προέρχωνται ἐκ φυτῶν ἡλικίας τριῶν ἐτῶν καὶ ἄνω. Κατά τινας στατιστικὰς ἡ ἐτησία παραγωγὴ βανανῶν εἶναι ἑκατονταπλασία τῆς παγκοσμίου ἐτησίας σιτοπαραγωγῆς. Τοῦτο δὲν εἶναι ὑπερβολικόν, ἐὰν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν, ὅτι 10 στρέμματα καλλιεργούμενα μὲ σῖτον ἐπαρκοῦσι πρὸς διατροφὴν ἐπὶ ἓν ἔτος 6 ἀτόμων, ἐνῷ εἰς τὴν ἰδίαν ἔκτασιν ἐὰν καλλιεργηθῶσι βανανέαι ἀποδίδουσι καρπόν, διὰ τοῦ ὁποίου δύνανται ἐπὶ ἓν ἔτος νὰ τραφῶσιν 150 περίπου ἄτομα.

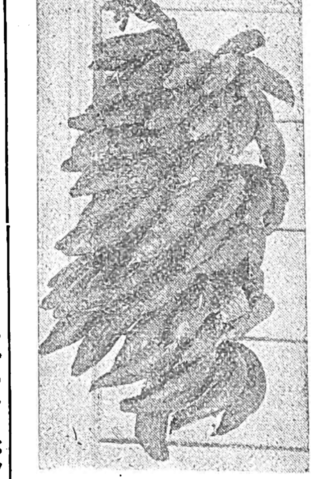

Βλάστημα βανανεοφόρον.

Αἱ βανάναι εἶναι βοτρυοειδῶς διατεταγμέναι ἐπὶ τοῦ κλάδου ἢ *βλαστήματος* τῆς βανανέας. Ὁ καρπὸς οὗτος ἔχει σχῆμα ἐπίμηκες, ἐλαφρῶς τοξοειδὲς κατὰ τὸ ἕτερον ἄκρον του καὶ τὸ μῆκός του κυμαίνεται ἀπὸ 5—25 ἑκατοστομέτρων, ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν. Τὸ φέρον τὰς βανάνας βλάστημα εἶναι λίαν ἐπίμηκες συνήθως καὶ δύναται νὰ φέρῃ μέχρι 200—250 βάρους 30—45 ὀκάδων. Τὸ βλάστημα ἀποκόπτεται προτοῦ ἀκόμη ὡριμάσῃ ὁ καρπὸς καὶ ἀναρτᾶται εἰς εὐάερον μέρος ὅπου καὶ ὡριμάζει μικρὸν κατὰ μικρόν. Ἡ βανάνα ἐξωτερικῶς περιβάλλεται ὑπὸ κιτρίνου φλοιοῦ μὲ μελανὰ συνήθως στίγματα, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται ἡ σαρκώδης, σακχαρώδης καὶ ἀρωματική, εἰς τὰ ἐδώδιμα εἴδη, μᾶζα.

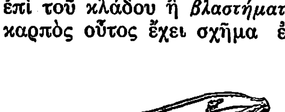

Βανάνα.

Αἱ βανάναι διαιροῦνται, ὡς πρὸς τὸ μέγεθος, εἰς δύο κατηγορίας, εἰς *μικρὰς* καὶ εἰς *μεγάλας*. Αἱ μικραὶ βανάναι εἶναι καρποὶ τῶν εἰδῶν *βανανέα ἡ τῶν σοφῶν* καὶ *βανανέα ἡ σινική*. Τὸ εἶδος τοῦτο τῶν βανανῶν εἶναι εὐχυμότερον, γλυκύτερον καὶ ἀρωματικώτερον. Αἱ μεγάλαι βανάναι εἶναι συνήθως καρπὸς τῆς *βανέας τῆς παραδεισίου*, εἶναι ὀλιγώτερον εὔχυμος, οὐχὶ εὔγευστος καὶ εἰς τὰ μέρη ἔνθα ἀφθόνως ἀπαντᾷ χρησιμοποιεῖται κυρίως πρὸς τροφὴν τῶν κτηνῶν.

Βιομηχανικὰ προϊόντα. Αἱ βανάναι παράγουσι διάφορα προϊόντα μεγάλης ἀξίας. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ χρησιμοποίησις τῶν βανανῶν εἰς τὴν βιομηχανίαν διενεργεῖται ἐν μεγάλῃ κλίμακι, ἰδίως εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀμερικήν. Τὰ κυριώτερα προϊόντα τῶν βανανεῶν εἶναι, *βανανάλευρον*, ὅπερ εἰς πολλὰ μέρη τῶν μερῶν ἐκείνων προτιμᾶται τοῦ ἐκ σίτου ἀλεύρου, σάκχαρις, οἰνόπνευμα, οἶνος γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *οἶνος βανάνας*, ὅστις παρασκευάζεται ἰδίως εἰς τὰς Ἀντίλλας καὶ τὴν Γουϊάναν, ὄξος, καὶ τέλος ἐκ τῆς ἐπιδερμίδος τῶν καρπῶν εἰδῶν τινων λαμβάνουσι τὸ *καννάβιον τῆς Μανίλλης*. Οἱ καρποὶ τῆς βανάνας, πλὴν τῶν ἄλλων συστατικῶν, περιέχουσι καὶ ἴδιον αἰθέριον ἔλαιον τὸ ὁποῖον, λαμβανόμενον κατὰ τὸν συνήθη τρόπον, φέρεται ὡς τοιοῦτον εἰς τὸ ἐμπόριον. Οὐχ ἧττον παρασκευάζεται καὶ τεχνητὸν ἔλαιον βανάνας, χρησιμοποιοῦνται δὲ ἀμφότερα ἐν τῇ ζαχαροπλαστικῇ καὶ τῇ βιομηχανίᾳ ἡδυπότων. Ἐν τῇ ζαχαροπλαστικῇ συγκεκριμένως κατασκευάζουσι πλακοῦντας σχήματος καὶ μεγέθους βανάνας, εἶδος κουφέτων καὶ καραμέλας ἀρωματισμένας μὲ αἰθέριον ἔλαιον βανάνας.

Αἱ βανάναι ἐν τῷ ἐμπορίῳ. Τὸ ἐμπόριον τῶν βανανῶν ἀνεπτύχθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Ὁ καρπὸς καταναλίσκεται εἰς μεγίστας ποσότητας ἐν τῇ βορείῳ Ἀμερικῇ καὶ εἰς μικροτέρας ἐν Εὐρώπῃ. Εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς εἰσήχθη τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1804 εἰς μικρὰν ποσότητα· κατὰ τὸ 1830 εἰσήχθησαν ἐν Ν. Ὑόρκῃ 1500 βότρυες. Ἔκτοτε εἰσήγοντο 2—3 φορτία κατ' ἔτος μέχρι τοῦ ἔτους 1857, ὁπότε ἀνέλαβε τὴν συστηματικὴν εἰσαγωγήν των ὁ W. C. Bliss ἐκ Barçoa καὶ Κούβας. Κατὰ τὸ 1869 εἰσήγαγε φορτίον ἐξ Ἰαμαϊκῆς. Ἤδη τροφοδοτοῦνται τόσον αἱ ἀμερικανικαὶ ὅσον καὶ αἱ εὐρωπαϊκαὶ ἀγοραὶ διὰ βανανῶν παραγομένων εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἀμερικήν, Μεξικὸν καὶ Δυτικὰς Ἰνδίας. Ἡ μεταφορὰ ἐκτελεῖται ἄνευ ζημιῶν, διότι οἱ βότρυς ἀποκόπτονται τοῦ φυτοῦ, ὅταν οἱ ἐπ' αὐτῶν καρποὶ εἶναι ἄσπροι καὶ χρώματος πρασίνου καὶ ἀποκτήσουν τὸ κανονικὸν μέγεθος. Ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ συσκευάζονται μεμονωμένως. Κατὰ τὸ ταξίδιον εἶναι δυνατὸν ν' ἀρχίσῃ ἡ ὡρίμανσις, ἂν ὁ καιρὸς εἶναι θερμός. Ἄλλως ὑποβάλλονται εἰς τὸν τόπον τῆς καταναλώσεως εἰς τεχνητὴν ὡρίμανσιν ἐντὸς σκοτεινῶν θαλάμων τεχνητῶς θερμαινομένων. Ἐν καιρῷ χειμῶνος διατηρεῖται ἄωρος, ἂν δὲν ὑποβληθῇ εἰς τεχνητὴν θέρμανσιν. Ἐν καιρῷ δὲ θέρους διατηρεῖται, ἵνα μὴ ὡριμάσῃ, εἰς χαμηλὴν θερμοκρασίαν ἐντὸς ψυγείου. Π. Θ. Α.—Δ. Ν. Π.

βανανέα (ἡ) (Musa) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιταμινοειδῶν*. Αἱ *βανανέαι* δὲν εἶναι δένδρα, ὅπως κοινῶς νομίζεται, ἀλλὰ γιγάντιοι πολυετεῖς πόαι. Τὸ στέλεχος εἶναι συνήθως βραχὺ καὶ φέρει φύλλα ἐναλλασσόμενα, ἀκέραια, πλατέα, μακρὰ μὲ μακροτάτους κολεούς, τῶν ὁποίων τὸ μῆκος πολλάκις ὑπερβαίνει τὰ 2 μέτρα, πυκνῶς συσπειρωμένους πρὸς ἀλλήλους καὶ ἀποτελοῦντας μακρὸν ψευδοστέλεχος, ὅπερ ἐπικάθηται, οὕτως εἰπεῖν, ἐπὶ τοῦ βραχέος κυριώδους στελέχους. Τὰ ἄνθη εἶναι ἑρμαφρόδιτα ἢ πολύγαμα καὶ ἀναφαίνονται κατὰ τὰς μασχάλας τῶν φύλλων καὶ κατὰ τὸ ἀνώτερον ἄκρον τοῦ στελέχους. Οἱ στήμονες εἶναι πέντε καὶ φέρουσι δισχιδεῖς ἀνθῆρας. Ἡ ᾠοθήκη εἶναι ὑποφυὴς καὶ κατὰ τὴν ὡρίμανσίν της μεταβάλλεται εἰς χυμώδη σαρκώδους συστάσεως καρπὸν (βανάνα), ὅστις σπανίως φέρει ὑποτυπώδη σπέρματα. Τοῦ γένους τούτου εἶναι γνωστὰ 12 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστότερα εἶναι:

1) *Βανανέα ἡ τῶν σοφῶν* (Musa sapientum). Εἶναι τὸ κυριώτερον εἶδος τοῦ γένους, καλλιεργούμενον διὰ τοὺς καρπούς του, κυρίως εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας καὶ γνωστότατον ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Τὴν ὀνομασίαν τοῦ γένους musa, λέγεται ὅτι ἔδωσεν ὁ Λινναῖος πρὸς τιμὴν τοῦ ἰατροῦ τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου Musa. Ἀλλ' οἱ Ἄραβες τὸν καρπὸν τῆς βανανέας ὠνόμαζον muz πολὺ πρὶν ἢ ὁ Λινναῖος δώσῃ τὴν ὀνομασίαν ταύτην. Εἴς τινα μέρη τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι γνωστὸν καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *βανανοσυκῆ*.

2) *Βανανέα ἡ ὑφαντικὴ* (Musa textilis). Εἶναι

Digitized by Google

ἰθαγενὴς τῶν Φιλιππίνων νήσων καὶ εἶναι γνωστὴ εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς ὑπὸ τὸ ὄνομα abaca. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς βανανέας δὲν παράγει καρπούς, ἀλλὰ καλλιεργεῖται ἐντατικῶς διὰ τὴν κλωστικὴν οὐσίαν, τὴν ὁποίαν παράγει τὸ ψευδοστέλεχός της καὶ ἥτις φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα *καννάβιον τῆς Μανίλλης* καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν χονδρῶν ὑφασμάτων, χάρτου, σχοινίων καὶ σπάγγου.

Βανανέα ἡ τῶν σοφῶν.
[A=ἄνθος. B—Καρπός.]

3) *Βανανέα ἡ ἀβησσυνιακὴ* (Musa ensete). Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι ἐκ τῶν μεγαλυτέρων τοῦ γένους καὶ καλλιεργεῖται κυρίως ὡς κοσμητικόν. Εἶναι ἰθαγενὲς φυτὸν τῆς Ἀβησσυνίας, ἀλλ' εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς τὰ θερμὰ κλίματα τῆς Εὐρώπης. Τὸ εἶδος τοῦτο ἐκομίσθη τὸ πρῶτον εἰς Εὐρώπην κατὰ τὸ 1853 καὶ ἔκτοτε καλλιεργεῖται ἐπιτυχῶς εἰς τὰ διάφορα θερμοκήπια μεσογειακῶν τινων χωρῶν καὶ ἐνίοτε εὐδοκιμεῖ καὶ ἐν ὑπαίθρῳ εἰς εὔκρατα μέρη. Οἱ ἰθαγενεῖς τῆς Ἀφρικῆς καλλιεργοῦσι τὸ εἶδος τοῦτο πέριξ τῶν κατοικιῶν των, οὐχὶ διὰ τὸν καρπόν του, ὅστις δὲν εἶναι ἐδώδιμος, ἀλλὰ διὰ τὰς κορυφὰς τῶν φύλλων του, τὰς ὁποίας τρώγουσιν ἑψημένας.

4) *Βανανέα ἡ σινικὴ* (Musa sinensis). Εἶναι ἰθαγενὲς τῆς Κοχιγκίνης φυτόν, πολλαπλασιάζεται εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ καλλιεργεῖται πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης ἐντὸς θερμοκηπίων πρὸς κόσμον.

5) *Βανανέα ἡ παραδείσιος* (Musa paradisiaca). Κατά τινας θεωρεῖται ὡς παραλλαγὴ τῆς βανανέας τῆς τῶν σοφῶν, κατ' ἄλλους δὲ ὡς ἴδιον εἶδος. Εἶναι γνωστὴ ὑπὸ πολλὰ ὀνόματα, ὡς *συκῆ τοῦ Ἀδάμ, ἰνδικὴ συκῆ* κλπ. Οἱ καρποί της εἶναι μεγάλοι καὶ γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *μῆλα* ἢ *σῦκα τοῦ Ἀδάμ.*

Ἡ καλλιέργεια τῆς βανανέας εἶναι ἀρχαιοτάτη ἐν Ἰνδίαις. Ὁ Πλίνιος ὀνομάζει ταύτην Pala καὶ ἀναφέρει ὅτι εἶδον τὴν βανανέαν οἱ ἐκστρατεύσαντες μετὰ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου Ἕλληνες καλλιεργουμένην ἐκεῖ. Τὸ ὄνομα τοῦτο σώζεται ἀκόμη εἰς τὴν Μαλαβάρην ὡς Bala ἢ Palan. Ὁ ἱστοριογράφος τῆς Κύπρου Estienne de Lusignian λέγει ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του (1850) παρήγοντο εἰς τὴν νῆσον ταύτην ἀρίστης ποιότητος βανάναι, αἱ ὁποῖαι ὠνομάζοντο τότε *μῆλα* τοῦ *Παραδείσου* (σήμερον *σῦκα τοῦ Ἀδάμ*). Ἡ βανανέα καλλιεργεῖται ἐν μεγάλῃ κλίμακι εἰς τὴν Ἰαμαϊκήν, Κόστα-Ρίκαν, Κούβαν, Χονδούραν, Κολομβίαν, Μαρτινίκαν, Gros Michel, Καναρίους νήσους, Βερμούδαν, Κεντρικὴν Ἀμερικήν, Μεξικὸν κτλ. Ἐν Ἑλλάδι ἡ βανάνα καλλιεργεῖται σποραδικῶς εἰς τὰς περιφερείας τῆς λεμονέας, εἰς τοποθεσίας νηνέμους καὶ εἰς θέσεις μεσημβρινάς. Ἐν Καλάμαις καλλιεργοῦνται μικρόκαρποι ποικιλίαι τοῦ εἴδους *βανανέα ἡ κοινή*, ἐν δὲ τῇ Κρήτῃ (Χανιὰ) ποικιλίαι *βανανέας τῆς σινικῆς.*

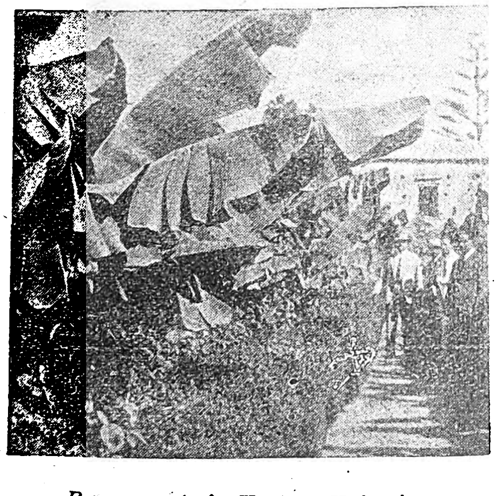

Βανανοφυτεία ἐν Χανίοις (Κρήτης).

Ἡ βανανέα εὐδοκιμεῖ κυρίως εἰς τὰς τροπικὰς ἢ παρατροπικὰς χώρας καὶ σποραδικῶς εἰς τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς τοιαύτας, ἔνθα ἡ θερμοκρασία δὲν κατέρχεται κάτω τοῦ μηδενὸς ἢ σπανίως καὶ ἐπ' ἐλάχιστον. Ἡ φύτευσις γίνεται εἰς ἀγρὸν ἀμμοαργιλλώδη, πλούσιον εἰς ὀργανικὴν οὐσίαν καὶ λοιπὰς φυτικὰς τροφὰς καὶ εἰς ἀποστάσεις 3—5 μέτρων. Διὰ τὸν πολλαπλασιασμὸν χρησιμοποιεῖται οὐχὶ σπόρος, διότι οἱ ἐδώδιμοι καρποὶ τῶν βανανῶν ἀναπτύσσονται ἄσπερμοι, ἀλλὰ δι' ἐμβρυακῶν παραφυάδων μόλις ἀναφαινομένων καὶ διὰ χωρισμοῦ τῆς ρίζης. Ἐκ τῆς φυτευθείσης παραφυάδος θ' ἀναδοθῇ τὸ ψευδοστέλεχος, ὅπερ θὰ δώσῃ βότρυν μετὰ 12 ἕως 18 μῆνας. Στέλεχος ἅπαξ καρποφορῆσαν δὲν καρποφορεῖ ἐκ νέου, ἀλλ' εἴτε θνήσκει εἴτε ἀτροφεῖ, καθ' ὃν χρόνον ἐκ τῆς αὐτῆς ρίζης σχηματίζονται νέαι παραφυάδες, ἵνα ἀναπτυχθῶσιν ἐξ αὐτῶν νέα στελέχη καὶ παραγάγωσι νέους βότρυς. Διατηροῦνται ἐν ἑκάστῃ ρίζῃ 3—4 παραφυάδες, αἱ δὲ λοιπαὶ ἀφαιροῦνται μόλις ἀναφανῶσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, ἵνα χρησιμοποιηθῶσι πρὸς κατάρτισιν νέας φυτείας. Τοιαύτη φυτεία βανανεῶν, λιπαινομένη καὶ ἀρδευομένη, δύναται νὰ ζήσῃ ἐπὶ σειρὰν πολλῶν ἐτῶν. Ἂν παρατηρηθῇ ἐξάντλησίς τις τῶν ριζῶν, τότε ἀφαιροῦνται αὗται καὶ γίνεται νέα φύτευσις διὰ παραφυάδων. [Βλ. καὶ βανάνα.] Π. Θ. Α. — Δ. Ν. Π.

Βανανοφυτεία ἐν Καλάμαις.

— *[Παλαιοφ.]* Λείψανα τοῦ φυτοῦ τούτου (φύλλα) εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου καὶ μειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικὴν καὶ Κολομβίαν. Γ. Κ. Γ.

βανανοσυκῆ (ἡ) *[Βοτ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *βανανέα ἡ τῶν σοφῶν* (βλ. λ. βανανέα).

βανανοφάγος (ὁ) (Musophagus) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀναρριχητικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *δρυκολαπτιδῶν*. Οἱ *βανανοφάγοι* ἔχουσι σῶμα εὔρωστον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, κεφαλὴν λεπτὴν καὶ εὐκίνητον, ράμφος εὐθύ, εὐρὺ κατὰ τὴν βάσιν του καὶ σχετικῶς βραχύ, πτέρυγας μετρίου μεγέθους καὶ οὐρὰν ἀπεστρογγυλωμένην. Τὸ μῆκος τοῦ σώματός των κυμαίνεται μεταξὺ 17—22 ἑκατοστομέτρων, ἀναλόγως τῶν εἰδῶν. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον εἶναι *βανανοφάγος ὁ ἰόχρους* (Musophagus violaceus), ἰθαγενὲς τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς πτηνόν, διακρινόμενον ἐκ τοῦ κυριαρχοῦντος στιλπνῶς ἰώδους χρώματος τοῦ πτερώματός του. Τὰ πτηνὰ ταῦτα τρέφονται ἐξ ἐντόμων καὶ ἐκ διαφόρων καρπῶν, ἰδίως ὅμως τῶν καρπῶν τῆς βανανέας, ἐξ οὗ ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα. Δ. Ν. Π.

Βαναντὶς (Vanadise)· βλ. λ. Βαναδίς.

βαναπράστα (Vâna-prastha=ἡ μετάβασις εἰς τὸ δάσος). Διὰ τῆς λέξεως ταύτης καθορίζεται τὸ τρίτον στάδιον τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ὅπερ ὀφείλει νὰ διέλθῃ ἕκαστος Βραχμάνος καὶ ἐν γένει πᾶς εὐσεβὴς Ἰνδὸς μελετῶν τὰς Βέδας. Τὸ στάδιον τοῦτο ἄρχεται ἀφ' ἧς τὰ τέκνα του ἔλθουν εἰς ἡλικίαν γάμου. Τότε οὗτος ἐγκαταλείπων τὰ πάντα ἀπέρχεται μόνος ἢ μετὰ τῆς συζύγου του εἰς τὸ δάσος εἰς ἀπομόνωσιν. Κατόπιν μελετῶν ἐν ἐρημίᾳ εἰσέρχεται εἰς τὸ τέταρτον στάδιον, ὁπότε φεύγει ἐντελῶς καὶ μέχρι θανάτου ἀπὸ τὸν κόσμον, διάγων βίον πλήρη στερήσεων. Π. ΛΕΦΑΣ

Βάναρη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Συλλάνων* τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 680 μετὰ τοῦ εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένου συνοικισμοῦ *Κόρδα*. Κεῖται παρὰ τὸν ποταμὸν Πάμισον (Θεσσαλικὸν) καὶ ἀπέχει ἀπὸ τῆς *Παραπρασταίνης* δίωρον. Δ. Ε. Μ.

βανατίτης (ὁ) (Banatit) *[Πετρογρ.]*. Μὲ τὸ ὄνομα *βανατῖται* χαρακτηρίζονται ἐκρηξιγενῆ πετρώματα, ἔχοντα ἱστὸν ὑπιδιόμορφον, κοκκώδη μέχρι πορφυροειδοῦς, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζονται παρὰ τὴν Morawitza, Dognacska καὶ ἀλλαχοῦ τῆς περιοχῆς τοῦ Βανάτου, ὁτὲ μὲν ἐντὸς κρυσταλλοπαγῶν σχιστολίθων, ὁτὲ δὲ ἐντὸς ἀσβεστολίθου (φέροντος ἀπολιθωμένας *καπροτίνας*). Οἱ βανατῖται ἀνήκουν εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *διοριτικῶν* πετρωμάτων καὶ περιλαμβάνουν τοναλιτοειδεῖς χαλαζιακοὺς διορίτας καὶ πολὺ πτωχὰ εἰς χαλαζίαν πετρώματα ἢ καὶ τοιαῦτα στερούμενα ἐντελῶς χαλαζίου. Ἂν περιέχουν ἐν ἀφθονίᾳ διοψιδικὸν πυρόξενον (ὅστις πολὺ σπανίως λείπει ἐντελῶς), τότε προσομοιάζουν πρὸς τοὺς αὐγιτικοὺς διορίτας. Τοιοῦτοι βανατῖται ἐμφανίζονται καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Schemnitz. Κατὰ τὸν Niggli κατατάσσονται εἰς τὰ *γρανοδιοριτικὰ μάγματα* τῆς ὁμάδος τῶν *γρανιτικῶν* μαγμάτων τῆς *ἀσβεστο-ἀλκαλικῆς* σειρᾶς. Γ. Κ. Γ.

Βανᾶτον (οὑγγρ. Bansàg) *[Γεωγρ.-Ἱστορ.]*. Ὄνομα σημαῖνον ἐν τῇ οὑγγρικῇ περιοχὴν ἐπὶ τῶν συνόρων, διοικουμένην ὑπὸ *βάνου* καὶ ἰσοδυναμοῦσαν πρὸς τὸν γερμανικὸν ὅρον Mark (τοπαρχία μεθόριος), δοθὲν δ' εἰς πλείστας ἐπαρχίας τῆς Οὑγγαρίας συνορευούσας μετὰ τῆς Τουρκίας. Ἐκ τούτου καὶ ἐν Οὑγγαρίᾳ ὑπῆρξαν διάφορα *Βανᾶτα*, ὡς τὸ *Βανᾶτον* τῆς *Βοσνίας*, τῆς *Δαλματίας*, τῆς *Σλαβονίας* καὶ τῆς *Κροατίας*, ἐκλιπόντα ἐπὶ τῶν αὐστρο-τ υρ ικῶν πολέμων.

Ἐν στενοτέρᾳ ἐννοίᾳ ἡ λέξις ἐδήλου τὸ ***Βανᾶτον τοῦ Τέμεσβαρ*** κείμενον ἐν τοῖς ΝΑ τῆς Οὑγγαρίας καὶ ἀποτελούμενον ἐκ τριῶν κομιτάτων (οὑγγρικῶν διοικήσεων), τοῦ Τοροντάλ, τοῦ Τέμες καὶ τῆς Κρασσόβας ἢ Krasso-Szöreny. Ἡ ἐπωνυμία τῆς περιοχῆς τοῦ Τέμεσβαρ διὰ τοῦ ὅρου Βανᾶτον ἐθεωρήθη παράδοξος, διότι οὐδέποτε ἡ περιοχὴ αὕτη ἐκυβερνήθη ὑπὸ βάνου, ἐδόθη δὲ μετὰ την περίδοξον εἰρήνην τοῦ Πασσάροβιτς (1718), ὁπότε τὸ Τέμεσβαρ εἶχε περιέλθει εἰς τὴν Αὐστρίαν. Τὸ Βανᾶτον τοῦτο ὡρίζετο πρὸς Β ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Μάρου, πρὸς Ν ὑπὸ τοῦ Δανουβίου, πρὸς Α ὑπὸ τῶν Τρανσυλβανικῶν Ἄλπεων καὶ πρὸς Δ ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Θείσσου (Τίζα), εἶναι δ' ὀρεινὸν πρὸς Ν καὶ ΝΑ, πεδινὸν δὲ καὶ ἐνιαχοῦ ἑλῶδες πρὸς Β, Δ καὶ ΝΔ. Ἡ χώρα διακρίνεται διὰ τὴν ἀφθονίαν τῶν ὑδάτων καὶ τὴν εὐφορίαν αὐτῆς, ἔχει δὲ κλῖμα ὑγιεινὸν ἐξαιρέσει τῶν ἑλωδῶν μερῶν. Παράγει ἐν δαψιλείᾳ δημητριακοὺς καρπούς, λίνον, κάνναβιν καὶ καπνόν, ὡς καὶ ἐξαιρέτους σταφυλὰς καὶ οἶνον. Εἶναι ὡσαύτως πλουσία εἰς μέταλλα (χαλκόν, κασσίτερον, μόλυβδον, σίδηρον, ψευδάργυρον) καὶ ἰδίᾳ εἰς γαιάνθρακας, ἔχει δὲ καὶ πολυαρίθμους ἰαματικὰς πηγάς, ὧν ἀξιολογώταται εἶναι αἱ θειοῦχοι τῆς *Μεχαδίας*, γνωσταὶ ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων ὡς Thermae Herculis. Ἐξαίρεται πρὸς τούτοις ἡ ἀφθονία τῶν θηραμάτων καὶ τῶν ποταμίων ἰχθύων τοῦ Βανάτου. Ὁ πληθυσμὸς τούτου ἦτο ἀνομοιογενὴς κατά τε τὴν ἐθνικότητα καὶ τὸ θρήσκευμα (Ρουμάνοι, Σέρβοι, Γερμανοὶ καὶ Οὖγγροι), πρωτεύουσαν δ' εἶχεν ἡ περιοχὴ τὸ *Τέμεσβαρ*. Τὸ Βανᾶτον κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καθ' ὃν χρόνον ὁ σουλτᾶνος Σουλεϊμὰν ὁ Μεγαλοπρεπὴς εἶχεν ἐπαναλάβει τὰς ἐναντίον τῆς Οὑγγαρίας ἐπιθέσεις του (1552), ἀποσπασθὲν δ' ἐκ ταύτης ἀπετέλεσε σαντζάκιον διοικούμενον ὑπὸ πασᾶ.

Ἐπὶ τοῦ αὐστρο-τουρκικοῦ πολέμου, τοῦ ἀπολήξαντος εἰς τὴν προμνημονευθεῖσαν συνθήκην τοῦ Πασσάροβιτς, ὁ πρίγκιψ *Εὐγένιος* τῆς *Σαβοΐας* ἐπανειλημμένως νικήσας τοὺς Τούρκους ἀπηλευθέρωσε τοῦτο ἀπὸ τοῦ εἰδεχθοῦς ζυγοῦ αὐτῶν. Ἡ κατάστασις, εἰς ἣν εἶχε περιστῆ καὶ τὸ διαμέρισμα τοῦτο ἐπὶ τῆς τουρκικῆς κατοχῆς, ὑπῆρξε θλιβερωτάτη, διότι ἡ χώρα εἶχε σχεδὸν ἐρημωθῆ. Καὶ ὁ πληθυσμὸς δηλαδὴ αὐτῆς μέγιστα ἠραιώθη καὶ τὰ δάση της κατεστράφησαν καὶ ἡ ὑγιεινὴ κατάστασις εἶχε περιαχθῆ ἐκ τῶν ἑλῶν εἰς δεινότατον σημεῖον. Ἡ χώρα μετὰ τὴν εἰς τὴν Αὐστρίαν ὑπαγωγὴν αὐτῆς διετέλεσε μέχρι τοῦ 1751 ὑπὸ στρατιωτικὴν διοίκησιν. Ἡ ἀναγέννησις τοῦ Βανάτου συνδέεται μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ κόμιτος *Κλαυδίου Μέρσυ*, Αὐστριακοῦ ἀρχιστρατήγου, ὅστις διωρίσθη κατὰ τῷ 1720 διοικητὴς τοῦ Τέμεσβαρ. Οὗτος ἅμα τῇ ἀναλήψει τῆς ἀρχῆς ἐφρόντισεν, ὅπως λάβῃ πᾶν μέτρον συντελεστικὸν εἰς τὴν ἀνάπλασιν τῆς χώρας. Ἀπεξηράνθησαν τὰ παρὰ τὸν Δανούβιον καὶ τὸν Θεῖσσον ἕλη, ἐβελτιώθη ἡ συγκοινωνία διὰ τῆς κατασκευῆς ὁδῶν καὶ διωρύγων, ἐπεδιώχθη ἡ ἐνίσχυσις τῆς γεωργίας καὶ τοῦ ἐμπορίου καὶ ἡ προσέλκυσις πολλῶν ἀποίκων. Τὰ μέτρα ταῦτα ἐνίσχυσεν ἔτι μᾶλλον ἡ *Μαρία Θηρεσία*, ἥτις ἐπεκτείνουσα τὰς μεταρρυθμίσεις αὐτῆς καὶ εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην ἀντικατέστησε τὴν στρατιωτικὴν διοίκησιν διὰ πολιτικῆς, ἐγκατέστησε πολλοὺς Γερμανοὺς ἀγρότας ἐν τῇ χώρᾳ καὶ προήγαγε τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν μεταλλείων αὐτῆς. Κατὰ τὸ 1770 τὸ Βανᾶτον περιελήφθη καὶ πάλιν εἰς τὴν Οὑγγαρίαν, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1848—

Digitized by Google

1849, ὅτε ἐγένετο καὶ διοικητικὴ μεταρρύθμισις ἐν Αὐστρο-Οὐγγαρίᾳ, τὸ Βανᾶτον ἀποσπασθὲν μετὰ τοῦ κομιτάτου Bacs ἢ *Βοϊβοδίνας* ἐκ τῆς Οὐγγαρίας ἀπετέλεσεν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Τέμες* χωριστὴν τοῦ αὐστριακοῦ στέμματος κτῆσιν, περιελήφθη δ' ὅμως ἐκ νέου τοῦτο κατὰ τὸ 1860 εἰς τὴν Οὐγγαρίαν.

Ἐπὶ τοῦ μεγάλου πολέμου οἱ σύμμαχοι θέλοντες νὰ προσελκύσωσι τὴν οὐδετέραν Ρουμανίαν κατὰ τῶν Κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν ἀπέβλεψαν ἀπὸ τοῦ 1915 εὐμενῶς εἰς τὰς ἀπολυτρωτικὰς ἀξιώσεις ταύτης καὶ ἐπὶ τοῦ Βανάτου. Ἀλλὰ τὴν σύναψιν ὁριστικῆς συμφωνίας ἐκώλυεν ἡ ἰσχυρὰ ἐπιμονὴ τῆς Ρωσίας, ὅπως μὴ παραχωρηθῇ εἰς τὴν Ρουμανίαν ὁ σερβικὸς πληθυσμὸς τοῦ Βανάτου. Ἐν τέλει ὅμως ἡ Ρωσία ὑπεχώρησεν εἰς τὰς ρουμανικὰς ἀξιώσεις καὶ τῇ 17ῃ Αὐγούστου 1916 ὑπεγράφη μυστικὴ συνθήκη, περιλαμβάνουσα τὰς ρωσορρουμανικὰς συμφωνίας ὡς πρὸς τὰς ὑπὸ τὴν Δυαδικὴν μοναρχίαν ἀλυτρώτους ἐπαρχίας τῶν Ρουμάνων. Ἀλλὰ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Τριανὸν (ἄρθρ. 27 § 2 ἐδ. 3), τῆς ὑπογραφείσης τῇ 4ῃ Ἰουνίου 1920 καὶ κυρωθείσης ὑπὸ τῆς οὐγγρικῆς Βουλῆς τῇ 15 Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἐγένετο διανομὴ τοῦ Βανάτου μεταξὺ Ρουμανίας καὶ Νοτιοσλαβίας, κατὰ δὲ τῷ 1923 ὁ ὁριστικὸς διακανονισμὸς τῶν συνόρων τῶν παραχωρηθέντων εἰς ἑκατέραν μερῶν. Κατὰ ταῦτα τὸ μὲν Α. μέρος τοῦ Βανάτου ἢ 20000 τ. χγμ. (κομιτᾶτα τοῦ *Τέμες* καὶ τῆς *Κρασσόβης*), περιλαμβάνον πληθυσμὸν 950000, περιῆλθεν εἰς τὴν Ρουμανίαν, τὸ δὲ δυτικὸν μέρος ἢ 9328 τ. χλμ. μετὰ πληθυσμοῦ ὡς ἔγγιστα 600000 εἰς τὴν Γιουγκοσλαβίαν.

Μ. Δ. ΒΟΛΟΝΑΚΗ

— **Βανᾶτον** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Ψωφίδος* τοῦ νομοῦ Ζακύνθου. ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 551. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρ α *Κουκουναρία* (κάτ. 106), *Ἀβριακὸς* (κάτ. 134) καὶ *Πλάνος* (κάτ. 201). Τὸ Βανᾶτον ἀπὸ τῆς πόλεως Ζακύνθου ἀπέχει μίαν ὥραν. Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος παράγει κυρίως σταφίδα, ἧς ἐνεργεῖται ἐξαγωγὴ (700.000 ὀκ.). Δ. Ε. Μ.

Βὰν-Ἄϋκ ὅλ. Ἄϋκ (*βάν—*).

Βάναυρος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἄτλαντος, ἐξ οὗ ὠνομάσθησαν *Βαναυρίκαι* αἱ νῆσοι οἱ κατὰ τὴν Τυρρηνικὴν ἀκτὴν (*Στ. Βυζ.* λ. Βαναυρίδες) ΙΑΚ. Χ. Δ.

βαναυσία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ βαναύσου, βαναυσότης· || πρᾶξις ἢ ἔργον βάναυσον.

βαναυσολόγος (ὁ)· ὁ λέγων βαναύσους λόγους, ἀπρεπεῖς, ὁ τραχὺς περὶ τὴν ἔκφρασιν.— Οὐσιαστ. *βαναυσολογία*.—Ρῆμ. *βαναυσολογῶ (—έω)*.

βάναυσος (ὁ, ἡ), **—ον** (τό)· τραχύς, σκληρός, κοπιώδης: «βάναυσον ἔργον», «βάναυσος τέχνη», ἔργον ἢ τέχνη ἀπαιτοῦσα σωματικὴν ταλαιπωρίαν· || «βάναυσοι τέχναι», ἀντικείμεναι τοῦτο μὲν πρὸς τὴν «χειροτεχνίαν», τοῦτο δὲ πρὸς τὰς «καλὰς τέχνας»· || μεταφ. ἐπὶ τρόπου, λόγου, συμπεριφορᾶς κττ., τραχύς, χυδαῖος, ἄγριος, ἀπάνθρωπος.—Ἐπίρρ. *βαναύσως*.

— *[Ἀρχ.]* Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἡ λέξις *βάναυσος* (ἀντὶ *βαύναυσος*, ἐκ τοῦ *βαῦνος=κάμινος*), ἐσήμαινε τὸν ἐργαζόμενον τῇ βοηθείᾳ πυρὸς καὶ γενικώτερον τὸν χειροτέχνην. Ἐπὶ τῆς σημασίας ταύτης ὁ βάναυσος τεχνίτης ἐκαλεῖτο καὶ *χειρῶναξ* καὶ *ἀποχειροβίωτος*. Ὡς περιωρισμένης διανοητικῆς ἀναπτύξεως καὶ ἠμελημένης ἀνατροφῆς ἄνθρωποι, οἱ βάναυσοι ἀντετίθεντο πρὸς τοὺς πεπαιδευμένους καὶ καλῶς ἀνατεθραμμένους, τούτου δ' ἕνεκα κατήντησεν ἡ λέξις νὰ σημαίνῃ τὸν ἄξεστον καὶ τραχὺν ἄνθρωπον, τὸν χυδαῖον. Ἐλέγετο οὕτω «βάναυσον πλῆθος», ἀλλὰ καὶ «βάναυσος τέχνη», «βάναυσον ἔργον», «βάναυσος βίος», μὲ τὴν σημασίαν τοῦ χονδροειδής, ἀπειρόκαλος. Γ. Ι. Κ.

βαναυσοτέχνημα (τό)· ἔργον βαναύσου τέχνης ἄλλως *βαναυσούργημα*.

βαναυσότης, —ητος (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις βάναυσος, ἡ τραχύτης τοῦ τρόπου, τοῦ λόγου, τῆς συμπεριφορᾶς, χυδαιότης, ἀγροικία.

βαναυσούργημα (τό)· ἔργον ἢ πρᾶξις βαναυσουργοῦ, ἔργον ἀπειρόκαλον, κοιν. *χοντροκοπιά*.

βαναυσουργὸς (ὁ, ἡ), **—ον** (τό)· ὁ βάναυσον ἔργον ἢ τέχνην ἀσκῶν· || μεταφ. ὁ μὴ ἐμφανίζων λεπτότητα ἢ ἀκρίβειαν εἰς τὸ ἔργον του: «βαναυσουργὸς γλύπτης,—ζωγράφος,—ποιητὴς κ.τ.τ.».—Οὐσιαστ. *βαναυσουργία*.—Ρῆμ. *βαναυσουργῶ (—έω)*.

Βὰν-Ἄχεν (Van Achen). Γερμανὸς ζωγράφος (1[illegible]52—1615). Ὠνομάσθη Achen ἐκ τῆς πατρίδος τοῦ πατρός του Aix - la - Chapelle, γερμανιστὶ καλουμένης Aachen ἢ Achen. Ὑπογράφεται ὅμως καὶ Janachen, Fanachen, Dac Acken, ἀγνοουμένου τοῦ ἀληθοῦς ὀνόματος τῆς οἰκογενείας του. Μελετήσας τὰ ἔργα τοῦ Spranger, ἀπῆλθεν εἰς Βενετίαν, ἔνθα εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Gaspard Rems, μετὰ ταῦτα δ' εἰς Φλωρεντίαν καὶ Ρώμην. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην πόλιν ἐξετέλεσε δύο ἀξιομνημονεύτους πίνακας, τὴν «Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ» καὶ ἑτέραν τινὰ ἀπεικονίζουσαν αὐτὸν τὸν ἴδιον κρατοῦντα ποτήριον οἴνου εἰς τὴν χεῖρα καὶ συνοδευόμενον ἀπὸ παίκτριαν βαρβίτου. Ἀναχωρήσας ἐκ Ρώμης ἐπανῆλθεν εἰς Βενετίαν, βραδύτερον δὲ μετέβη εἰς Μόναχον, ἐξ οὗ, μετὰ πολυετῆ διαμονήν, κατόπιν προσκλήσεως τοῦ αὐτοκράτορο Ροδολφου τοῦ Β', ἀπῆλθεν εἰς Πράγαν, ἔνθα παρέμεινε καθ' ὅλον τὸν βίον του. Μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ἡ κλῆσις τοῦ ἁγίου Πέτρου», «Ὁ ἅγιος Σεβαστιανός», «Ὁ Χριστὸς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ μετὰ τοῦ Ἰωάννου καὶ τῆς Μαρίας», «Ἡ ἀνεύρεσις τοῦ τιμίου σταυροῦ ὑπὸ τῆς ἁγίας Ἑλένης» (ἐν Μονάχῳ), αἱ προσωπογραφίαι τοῦ αὐτοκράτορος Ροδόλφου τοῦ Β' καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἐρνέστου (εἰς τὴν πινακοθήκην τῆς Βιέννης), «Ἴδε ὁ ἄνθρωπος», «Ἡ Μαρία Μαγδαληνὴ εἰς τὴν ἔρημον» καὶ «Ἡ Δικαιοσύνη καὶ ἡ Ἀλήθεια». Ὁ Βὰν Ἄχεν ὑπῆρξεν εἷς ἀπὸ τοὺς μᾶλλον διασήμους ἐν Γερμανίᾳ ζωγράφους κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Κατεῖχεν ἀξιόλογον εὐχέρειαν εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν συλλήψεών του. Ἀλλ' ἡ τεχνοτροπία του εἶναι ἱκανῶς ἐξεζητημένη καὶ στερεῖται ἐλαφρότητος ὑπὸ τὴν ἀγαθὴν σημασίαν τῆς λέξεως. Ι. Μ. Π.

Βανβιτέλλι (Vanvitelli), ***Γάσπαρ βὰν Βίτελ***, ἐπικαλούμενος ***Βανβιτέλλι*** καὶ παρὰ τῶν Ἰταλῶν *Gaspare degli Ecchiali*. Ὀλλανδὸς ζωγράφος (1653—1736). Εἰργάσθη ἐπί τινα χρόνον ἐν Ἄμερσφορτ ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ Βίτοσ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1679 ἐγκατεστάθη ἐν Ρώμῃ καὶ ἀφιερώθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν τοπιογραφίαν καὶ τὴν μνημειογραφίαν. Μεταξὺ τῶν ἐξοχωτέρων του ἔργων τάσσονται δύο ἀπόψεις τῆς Βενετίας, εὑρισκόμεναι εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου, μία ἄποψις τοῦ ἁγίου Πέτρου τῆς Ρώμης, εὑρισκομένη ἐν Βιέννῃ, καὶ «Ἡ Βίλλα Μέντιτσι» καὶ «Ὁ πύργος τοῦ ἁγίου Ἀγγέλου» ἐν Φλωρεντίᾳ. Ι. Μ. Π.

Βὰν-Βουόνγκ. Αὐτοκράτωρ τῆς τρίτης δυναστείας τῶν *Γρικοῦ* ἐν Ἀννὰμ (βλ λ.), κυβερνήσας ἀπὸ τοῦ 1[illegible]36 μέχρι τοῦ 124 π. Χ

Βὰν-Γιὰν-Ντέ. Κινέζος μεγιστάν, ἀποσταλεὶς περὶ τὸ 980 μ. Χ. ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Τχάϊ-Τσούκα τῆς δυναστείας Σουν πρὸς τοὺς Γάοτσαν-Οὐϊγούρους ὡς πρέσβυς. Ἡ ἔκθεσις τοῦ Βὰν-γιὰν-ντὲ περὶ τῆς ἀποστολῆς του ταύτης εἶναι ἔγγραφον ἱστορικῆς καὶ γεωγραφικῆς ἀξίας μεγίστης. Ἐδημοσιεύθη ρωσιστὶ τῷ 1873 ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ *Β. Β. Γρηγόροβιτς* ὑπὸ τὸν τίτλον «Κινεζικὸν ἢ Ἀνατολικὸν Τουρκεστάν». Π. Λ.

Βὰν-Γιουὰν-Τσάγκ. Ὀνομαστὸς Κινέζος ζωγράφος τῆς ἐποχῆς τῶν Μίγκ, ἀποθανὼν τῷ 1407 εἰς ἡλικίαν 73 ἐτῶν. Διεκρίθη εἰς τὴν διὰ μονοχρωμίας ἀπεικόνισιν ἀνθέων καὶ δένδρων, ἰδίως δὲ τῆς δαμασκηνέας καὶ τοῦ μπαμποῦ. Μολονότι ἠκολούθησε σχεδὸν πιστῶς τὴν ὑφισταμένην κατὰ τὴν ἐποχήν του καλλιτεχνικὴν ἐν Κίνᾳ παράδοσιν, θεωρεῖται ἱδρυτὴς ἰδίας σχολῆς, ἐξ ἀφορμῆς μεμονωμένων καινοτομιῶν εἰσαχθεισῶν ὑπ' αὐτοῦ. Ι. Μ. Π.

Βάνγκαλ (Vangal), ***Ἰωάννης - Βαπτιστής***. Βοηθὸς βιολιστῆς καὶ μουσουργὸς γεννηθεὶς τῷ 1739, ἀναδειχθεὶς δὲ ἐν Ρώμῃ. Ἀφοῦ συνέγραψε διάφορα μουσικὰ ἔργα καὶ μελοδράματα καὶ ἀπέκτησε φήμην, παρεφρόνησε καὶ ἐν τῇ παραφροσύνῃ του ἔκαυσε τὰ χειρόγραφά του. Ἀναρρώσας κατέγινεν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικήν. Ἔργα τοῦ Βάνγκαλ εἶναι γνωστὰ περὶ τὰ ἑκατόν, ἐν οἷς λειτουργίαι, συμφωνίαι, ὕμνοι, ἐκκλησιαστικὰ ᾄσματα «Stabat Mater» κτλ. Ἀπέθανεν ἐν Βιέννῃ τῷ 1802. Π. Λ.

Βανγκάσσα (Vangascha) *[Γεωγρ.]* Μικρὸς ποταμὸς εἰς τὸ βόρειον μέρος τῶν χρυσοφόρων ἐκτάσεων τῆς περιφερείας *Ἐνισέϊσκ* τῆς Σιβηρίας. Ἔχει μῆκος 80 βερστίων (χιλιομέτρων) καὶ πλάτος 10—20 ὀργυιῶν μόνον, εἶναι δὲ παραπόταμος τοῦ Τσιρίμπα, παραποτάμου τοῦ Πιτᾶ. Τῷ 1839 εἰς τὰς ὄχθας εὑρέθη χρυσός, οὗτινος τῆς κατεργασίας ἐπελήφθη ἡ ἑταιρία Ζότωφ κατὰ τὸ 1847. Ἀφοῦ εἰς διάστημα δεκαετηρίδων ἀνὰ τὰς ὄχθας τοῦ Βανγκάσσα συνέλεξαν εἰς τὰ σχηματισθέντα ἐκεῖ χρυσωρυχεῖα εἰς χρυσόκονιν περὶ τὰ 1200 πούτια (τὸ πούτιον ἴσον περίπου μὲ 13 ὀκάδας) χρυσοῦ, αἱ χρυσοφόροι πηγαὶ ἐστείρευσαν. Τὸ ποσὸν τοῦ ἐξαγομένου χρυσοῦ ἀπὸ τοῦ 1890 καὶ μετέπειτα εἶναι σχετικῶς ἐλάχιστον. Π. ΛΕΦΑΣ

Βὰν-Γκέελ (Van-Geel), *Λουδοβῖκος*. Βέλγος γλύπτης (1787—1852). Ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς μαθητὴς τοῦ πατρός του *Ἰωάννου-Φραγκίσκου* (1756—1830) καὶ ἐτελειοποιήθη ἐν Παρισίοις ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τοῦ Δαυῒδ καὶ κατόπιν ἐν Ρώμῃ. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Ὁ Λέων τοῦ Βατερλὼ», «Ὁ πρίγκιψ Κάρολος τῆς Λωρραίνης», «Ὁ μέγας δοὺξ Νικόλαος τῆς Ρωσίας», «Ποιμὴν παίζων αὐλόν», κτλ. Μ. Δ. Β.

Βὰν-Γκέεν (Van Geen), ***Ἰωσὴφ-Ἰάκωβος***. Γάλλος στρατηγὸς (1775—1846). Μετέσχε τοῦ κατὰ τῆς Ὀλλανδίας πολέμου ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Πισεγκρὺ καὶ πασῶν τῶν ἐκστρατειῶν τῆς αὐτοκρατορίας μέχρι τοῦ 1814, ἀνηγορεύθη δὲ εἰς στρατηγὸν τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Πορτογαλίας. Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Φοντενεμπλὼ κατετάγη εἰς τὸν στρατὸν τῶν Κάτω Χωρῶν καὶ τῷ 1820 ἀνεχώρησε δι' Ἰνδίας ὡς διοικητὴς τῶν ἀποικιακῶν στρατευμάτων, ὅπου κατώρθωσε νὰ ἐπιβάλῃ τὴν τάξιν ἀφοῦ ἀνέκτησε πλείστας ἰνδικὰς πόλεις. Τῷ 1830 ὑπηρέτησεν ὡς ἀρχηγὸς τῶν στρατευμάτων τοῦ Γουλιέλμου Α' καὶ τῷ 1815 ἐγένετο ἀρχιστράτηγος. Κ. Ι. Ν.

Βανγκὶρ (Wanghir) *[Γεωγρ.]*. Ἕλη ἐν τῷ κυβερνείῳ Βλαδιμήρου τῆς Ρωσίας, εἰς ἀπόστασιν 5 χιλιομέτρων Α. τοῦ ποταμοῦ *Σούγια*. Τὰ ἕλη εἶναι κεκαλυμμένα ἀπὸ θάμνους, εἰς τοὺς ὁποίους κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἐκρύπτοντο λῃσταὶ φεύγοντες τὴν καταδίωξιν τῶν τσαρικῶν ἀποσπασμάτων. Αἱ συχναὶ πυρκαϊαὶ συνετέλεσαν εἰς ἀποξήρανσιν μεγάλης ἐκτάσεως. Π. Λ.

Βὰν-Γκόγεν (Van-Goyen), ***Ἰωάννης-Ἰωσήφ***. Ὀλλανδὸς ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Λεϋντε τῷ 1596 καὶ ἀποθανὼν ἐν Χάγῃ τῷ 1656. Μαθητεύσας πλησίον τῶν Σίλπερορτ, Ἰωάννου Νικολάϊ, Ἰωάννου ντὲ Μάν, Ἑρρίκου Κλὸκ καὶ Γουλιέλμου Γκέριτς, μετέβη περὶ τὸ 1615 εἰς Παρισίους, ἔνθα οἱ πίνακές του «Παραλίαι» καὶ «Ἐρείπια» προὐκάλεσαν αἴσθησιν, δεδομένου ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν δὲν ὑπῆρχον μεγάλοι τοπιογράφοι ἐν Παρισίοις. Συνέπεια τούτου ὑπῆρξεν ἡ συσσώρευσις εἰς τὸ ἐργαστήριόν του ἀφθόνων παραγγελιῶν, εἰς τὰς ὁποίας μετὰ κόπου ἀντεπεξήρχετο, παρὰ τὴν ἐγνωσμένην φιλοπονίαν του. Ἐπιστρέψας εἰς Ὀλλανδίαν, συνειργάσθη ἐν Ἄαρλεμ μετὰ τοῦ *Ἠσαΐου βὰν ντὲν Βέλντε* πρὸς ἀπεικόνισιν κυνηγετικῶν σκηνῶν καὶ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἐπιφανοῦς τούτου συνεργάτου κατώρθωσε ν' ἀποκτήσῃ ἐξαίρετον δεξιότητα εἰς τὸ σχεδίασμα μορφῶν, εἰς τὰς ὁποίας δὲν εἶχεν ἐπιδοθῆ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Οἱ πίνακές του ἀπέκτησαν ταχέως φήμην, ἐσχηματίσθη δὲ περὶ αὐτὸν πολυάριθμος ὁμὰς ἀφωσιωμένων μαθητῶν. Ἐγκατασταθεὶς ἐν Λεϋντε ἵδρυσε σχολὴν ζωγραφικῆς, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐξῆλθον δοκιμώτατοι τοπιογράφοι, ἐν οἷς ὁ Μπέργκεμ, ὁ Βὰν ντὲρ Κάμπελ ὁ Ἕρμαν Ζαφτλέβεν καὶ ὁ Ἰωάννης Στέεν, ὅστις καὶ ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ Βὰν-Γκόγεν *Μαργαρίταν*. Μεταξὺ τῶν ἐξοχωτέρων ἔργων τοῦ Βὰν-Γκόγεν τάσσονται δύο πίνακές του ἀποκείμενοι εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου: «Διῶρυξ ἐν Ὀλλανδίᾳ» (1647) καὶ «Ὄχθαι ποταμοῦ» (1644). Ὁ Βὰν-Γκόγεν ὑπῆρξε κατ' ἐξοχὴν Ὀλλανδὸς ζωγράφος· ἡ τεχνοτροπία του ἀποπνέει λεπτότητα, εὐαισθησίαν, εὐγένειαν, γνῶσιν τῆς ἀτμοσφαίρας, ἱκανὴν καλλιτεχνικὴν ἀντίληψιν εἰς τὴν σύλληψιν καὶ σύνθεσιν τοῦ τοπίου. Τὰ θέματα, τὰ ὁποῖα κυριεύουν τὴν ψυχήν του, εἶναι τὰ αἰώνια ὀλλανδικὰ θέματα, τὰ ἠρεμοῦντα ὕδατα, αἱ σιωπηλαὶ διώρυγες, οἱ τεφροὶ οὐρανοί, τὰ μελαγχολικὰ κωδωνοστάσια, οἱ ὑπνώττοντες ποταμοί, αἱ ἰδιόρρυθμοι παραλίαι καὶ οἱ ἁπλοϊκοὶ κάτοικοι τῆς πατρίδος του. Δυστυχῶς ὅμως ὁ χρόνος ἠλλοίωσε τὸ χρῶμα τῶν πινάκων του καὶ τοὺς ἐστέρησε τοῦ πλείστου μέρους τῆς ἀξίας των. Ι. Μ. Π.

Βὰν Γκὸγκ (Van-Gogh), ***Βικέντιος***. Ὀλλανδὸς ζωγράφος ζήσας κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν Γαλλίᾳ. Ἐγεννήθη τῷ 1853 ἐν Γκρού-Ζοντὲρ τῆς Ὀλλανδίας ἐκ πατρὸς ἱερέως, ἀνατραφεὶς δὲ ἐν τῷ μέσῳ αὐστηρᾶς, θρησκολήπτου καὶ εὐσεβοῦς οἰκογενείας ἀπέκτησεν ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας του βαθύτατον θρησκευτικὸν αἴσθημα, τὸ ὁποῖον ὁ ἔμφυτος μυστικισμὸς τοῦ ἐνέπνεε. Κατηνάλισκε τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ χρόνου του εἰς θρησκευτικὰς μελέτας, εἰς τὴν μετὰ τρυφεροῦ πάθους σπουδὴν τῆς φύσεως καὶ εἰς τὴν ἠθικὴν ὁλοκλήρωσιν τῆς ὑπάρξεώς του, τὴν ὁποίαν ἔθηκε πάντοτε ὡς ἕνα τῶν κυριωτέρων σκοπῶν τοῦ βίου του. Ἔζησεν εἰς ἀτμόσφαιραν διηνεκοῦς θλίψεως, παλαίων πρὸς στυγνὴν οἰκονομικὴν ἀνεπάρκειαν, μόλις συγκρατῶν τὴν ἀπογοήτευσίν του ἀπὸ τὰς ἐναντιότητας, τὰς ὁποίας ἔπρεπε ν' ἀντιμετωπίζῃ ἑκάστοτε, προσπαθῶν ἐν τούτοις πάσῃ δυνάμει νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν εἰς ὅ,τι θειότερον καὶ εὐγενέστερον περιλαμβάνει αὕτη, εἰς τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην. Παρεῖχεν ἀφειδῶς τὴν βοήθειάν του εἰς τοὺς ἀτυχεῖς, εἰς τοὺς πεινωμένους, εἰς τοὺς ταλαιπωρουμένους, εἰς τοὺς πάσχοντας, χωρὶς νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὴν ἰδικήν του ἐσχάτην ἔνδειαν, τὰς ποικίλας στερήσεις εἰς ἃς ἐνίοτε ἑκουσίως ὑπεβάλλετο, τοὺς κινδύνους, οὓς διέτρεχεν ἡ ἀσταθὴς καὶ βαθύτατα κλονισμένη ὑγεία του. Ἦτο ψυχὴ αὐτόχρημα εὐαγγελική, εὑρισκομένη εἰς διηνεκῆ ἀνταπόκρισιν μὲ τὰς μυστικὰς φωνὰς τῆς φύσεω , ἀρεσκομένη εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἀνθέων καὶ τῶν φυτῶν, εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν συλλογὴν τῶν βοτανῶν καὶ τῶν ἐντόμων. Ὠθούμενος ἀπὸ ἀκαταμάχητον φιλομάθειαν ἐρρίφθη εἰς τὴν ἀνάγνωσιν παντὸς βιβλίου, ὅπερ περιήρχετο εἰς τὴν διάθεσίν του, ἐνῷ συγχρόνως λίαν ἐνωρὶς ἐγοητεύθη ἀπὸ τὸ θαυμάσιον

Digitized by Google

μεγαλεῖον τῆς τέχνης, ᾐσθάνθη ἀλληλοδιαδόχως φλογερὸν ἐνδιαφέρον διὰ τοὺς διαφορωτέρους τῶν καλλιτεχνῶν, ἀσπασθεὶς τεχνοτροπίας καὶ ἀκολουθήσας σχολάς, αἱ ὁποῖαι ἔτυχε νὰ ἱκανοποιήσουν προσκαίρως τὸ καλλιτεχνικόν του αἰσθητήριον. Παρὰ πάντα, ἐν τούτοις, ταῦτα, ὑπῆρξε καλλιτέχνης ἐξόχως προσωπικός, εἷς ἀπὸ τοὺς προσωπικωτέρους ζωγράφους τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἡ παιδική του ζωὴ ὑπῆρξε γεμάτη ἀπὸ θλίψεις, ἀπὸ ἀφορήτους ἀνησυχίας, ἀπὸ παθητικὰς ἀναζητήσεις καὶ ἐπωδύνους ἀφοσιώσεις. Ἡ ἀνήσυχος ἰδιοσυγκρασία του ὑπῆρξε ἀδιάκοπος πηγὴ θλίψεων διὰ τὴν οἰκογένειάν του. Ὁ πατήρ του τὸν κατηράσθη. Ἀλλ' ὁ Βὰν-Γκὸγκ εὗρεν ἀνεξάντλητον εἰς στοργὴν καὶ συμπάθειαν φύλακα ἄγγελον ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ του *Τεό*, ὅστις οὐδέποτε ἔπαυσε νὰ πιστεύῃ εἰς τὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ Βικεντίου. Νεώτατος ὁ Βὰν-Γκὸγκ εἰργάσθη ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὸ χρωματοπωλεῖον ἑνὸς θείου του, εἰς τὸ κατάστημα ἑνὸς ἐμπόρου εἰκόνων, τοῦ *Γκουπίλ*, εἰς τὸ Ἄμστερνταμ ὡς πωλητὴς εἰκόνων καὶ ὡς διδάσκαλος τῆς γαλλικῆς εἰς τὸ Λονδῖνον, ὡς ὑπάλληλος βιβλιοπωλείου κλπ. Τῷ 1879 ἐδέχθη θέσιν βικαρίου εἰς τὸ Μποριναζ. Ἀλλ' ἐννοεῖ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀποστολήν του, καθ' ὃν τρόπον αὐτὸς τὴν ἀντιλαμβάνεται. Ἀπαρνεῖται κάθε κοσμικὴν ἀπόλαυσιν, αὐτὰ ταῦτα τὰ μέσα, ἅτινα θὰ τῷ ἐπέτρεπον τὴν ἐκπλήρωσιν στοιχειωδῶν κοινωνικῶν ὑποχρεώσεων. Ζῇ ἐν ἀσκητικῇ πενίᾳ, αἰσθάνεται ἀπόλυτον, ἐσωτερικὴν ἀνάγκην νὰ μοιράζῃ εἰς τοὺς πτωχούς, πτωχότατος αὐτός, πᾶν ὅ,τι τοῦ ἀνήκει, νὰ δίδῃ ὅ,τιδήποτε, νὰ μὴ ἀφίνῃ τίποτε διὰ τὴν συντήρησίν του, διὰ τὴν ἁπλῆν διατήρησιν τῆς ὑπάρξεώς του. Πλανώμενος εἰς τὰς τεφρὰς πεδιάδας τοῦ Μποριναζ αἰσθάνεται τὴν ψυχήν του νὰ γεμίζῃ ἀπὸ εὐαγγελικὴν καλωσύνην καὶ ἀγνότητα, ἐνῷ συγχρόνως τὸ καλλιτεχνικὸν του ἔνστικτον ἀφυπνίζεται καὶ ἀρχίζει νὰ σχεδιάζῃ, ν' ἀντιγράφῃ πᾶν ὅ,τι προσπίπτει εἰς τὴν ἀντίληψίν του, ν' ἀπεικονίζῃ εἰς πρόχειρα σχεδιάσματα τὴν ζωὴν τῶν ταπεινῶν χειρωνακτῶν, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων εὑρίσκετο, τὴν τεφρὰν μελαγχολίαν τῆς φύσεως, τὰς ἀπειροπληθεῖς μορφὰς τοῦ φυτικοῦ κόσμου. Διηγοῦνται, ὅτι κατ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴν κατελήφθη αἰφνιδίως ἀπὸ τὴν ἀκαταμάχητον ἐπιθυμίαν νὰ ἐπισκεφθῇ τὸ ἐργαστήριον τοῦ Ἰωάννου Μπρετόν, τοῦ ὁποίου τοὺς πίνακας καὶ τὰς ποιήσεις ἐθαύμαζε. Μὲ δέκα φράγκα εἰς τὸ θυλάκιον ἀνεχώρησε διὰ τὸ Courrières, ὅπου εἰργάζετο ὁ Ἰωάννης Μπρετόν. Διανύσας πεζῇ τὴν ἀτελεύτητον ἀπόστασιν, ἐπὶ τέλους ἔφθασε πρὸ τῆς θύρας τοῦ πολυποθήτου ἐργαστηρίου. Ἀλλὰ τὸ περιβάλλον φαίνεται τόσον ἄξενον, ὥστε δὲν τολμᾷ νὰ κτυπήσῃ τὴν θύραν καὶ ἀναχωρεῖ διὰ τῆς ἰδίας ὁδοῦ, κοιμώμενος κατὰ τὰς ψυχρὰς νύκτας εἰς τὸ ὕπαιθρον καὶ ἀνταλλάσσων ἀντὶ ἑνὸς τεμαχίου ἄρτου τὰ πρόχειρα σχεδιάσματα, ἅτινα ἐξετέλει καθ' ὁδόν. Ὑποτίθεται, ὅτι κατὰ τὸ ἐπίπονον αὐτὸ ταξίδιον ὑπέστη ἡ ὑγεία του τὸν πρῶτον σοβαρὸν κλονισμόν. Ἐν τούτοις, οὐδέποτε ἐγκατέλειψε τὸ ὄνειρον νὰ φανῇ χρήσιμος εἰς τὴν πάσχουσαν ἀνθρωπότητα, νὰ παρηγορήσῃ τοὺς τεθλιμμένους καὶ τοὺς πενθοῦντας. Κατὰ τὸ 1880 γράφει εἰς τὸν ἀδελφόν του: «Ἡ ἀνησυχία μου εἶναι μόνον αὐτή: πῶς νὰ γίνω τελείως καλός, πῶς νὰ δυνηθῶ νὰ φανῶ χρήσιμος εἰς κάτι». (Βλ. ἄρθρον τοῦ Ὀλλανδοῦ κριτικοῦ de la Faille ἐν Art Vivant, τεῦχος 63, Παρίσιοι 1. 8. 1927.)

Βὰν-Γκόγκ: *Τὸ δρεπανάκι* (σχέδιον).

Τῷ 1886 ἀπέθανεν ὁ πατήρ του, ὁ δὲ Βικέντιος ἐγκατέλιπε τὴν Ὁλλανδίαν καὶ μετὰ βραχεῖαν διαμονὴν εἰς τὴν Ἀμβέρσαν, ἔνθα ἐπεσκέφθη τὴν Ἀκαδημίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ὅμως ᾐσθάνθη βαθεῖαν ἀποστροφήν, διότι ἡ ἱκανῶς ἀνεπτυγμένη πλέον ἀνεξαρτησία του δὲν ἠδύνατο νὰ δεχθῇ τὴν καταθλιπτικὴν κηδεμονίαν τῶν παλαιῶν διδασκάλων, ἔφθασεν εἰς Παρισίους, ὅπου διέμεινεν ἐπὶ δύο ἔτη περίπου μαζὶ μὲ τὸν ἐργαζόμενον εἰς μεγάλα καταστήματα πωλήσεως εἰκόνων ζωγραφικῆς ἀδελφόν του. Μερικὰ ἔργα του, ἀνήκοντα εἰς τὴν περίοδον αὐτὴν τῆς ζωῆς του, ὅπως ὁ «Δρόμος τῆς Μονμάρτρης», «Ὁ Σηκουάνας παρὰ τὸ Ἀνιέρ», «Ἡ γυναῖκα κοντὰ εἰς τὸ λίκνον», δεικνύουν πόσον μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ μεταβολή, ἡ ὁποία συνετελεῖτο ἤδη μέσα του. Ὁ Βὰν-Γκόγκ εἶχεν, ὅπως ἐσημειώθη ἤδη, λατρεύσει ἀλληλοδιαδόχως πλείστας καλλιτεχνικὰς θεότητας. Ὁ Φρὰνς Χὰλς καὶ ὁ Ρέμπραντ ἤσκησαν ἐπὶ μακρὸν βαθυτάτην ἐπίδρασιν εἰς τὴν φλαμανδικὴν συνείδησίν του. Ὁ Ἰωσὴφ Ἰσραέλις, τοῦ ὁποίου τὰ ἔργα τοῦ ἐδόθη εὐκαιρία νὰ μελετήσῃ καθ' ὃν χρόνον εἰργάζετο ὡς πωλητὴς εἰκόνων εἰς τὸ Λονδῖνον, τὸν ἐγοήτευσε μὲ τὸν πλήρη ζωῆς ρεαλισμόν του. Βραδύτερον ἐνδιεφέρθη διὰ τὸ ἔργον τοῦ ἐξαδέλφου του Μώβ, τοῦ ὁποίου μάλιστα ὑπῆρξεν ἐπί τι χρονικὸν διάστημα μαθητὴς εἰς τὴν Χάγην, τοῦ Μαρί, τοῦ Ἀλφρέδου Στῆβενς, τοῦ Θεοδώρου Ρουσσώ, τόσων ἄλλων. Ἀλλ' εἰς τοὺς Παρισίους ἐγνώρισε τὸν ἐμπρεσσιονισμόν, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε μία ἀποκάλυψις δι' αὐτόν.

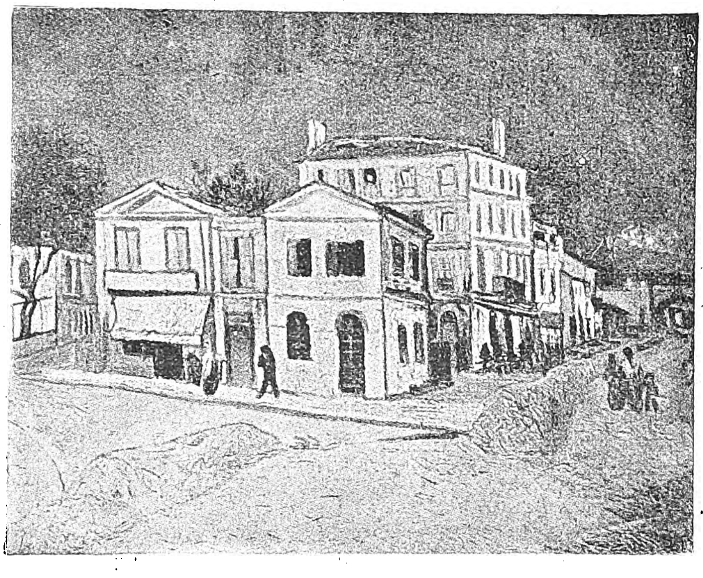

Βὰν Γκόγκ: *Ἡ κατοικία του ἐν Ἄρλῃ*.

Ἡ μελαγχολικὴ ὀλλανδικὴ του παλέττα αἰσθάνεται ἤδη ἀγνώστους φρικιάσεις, δοκιμάζει ἄγνωστα ρίγη ἐμπρὸς εἰς τὸ θαῦμα τοῦ φωτός, τὸ ὁποῖον καλεῖται ἤδη ν' ἀποδώσῃ, τῆς παλλομένης ἀτμοσφαίρας, τῶν λαμπρῶν χρωματικῶν συμφωνιῶν τοῦ ὑπαίθρου, εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ὁποίων ἐγκαταλείπεται. Χρειάζεται ἓν ἀποφασιστικὸν βῆμα εἰσέτι. Ὁ Ντελακρουᾶ καὶ ὁ Μοντιτσέλλι τὸν ὁδηγοῦν εἰς τὰς ἀκτινοβολούσας περιοχὰς τῶν ζωηρῶν, κραυγαζόντων τόνων, ἐνῷ ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως, μεγάλοι ἀπόστολοι τοῦ ἐμπρεσσιονισμοῦ, ὁ Μονέ, ὁ Γκιγιωμέν, ὁ Πισσαρρὸ καὶ ὁ Σίσλεϋ, ἀσκοῦν εἰς τὸ τάλαντόν του βαθυτάτην μεταμορφωτικὴν ἐπίδρασιν.

– Ὁ Σερὰ τὸν ἐκπλήττει μὲ τὸν «*πουαντιλλισμόν*» του, τὸν ἐπηρεάζει εἰς τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα παρήγαγεν ἰδίως κατὰ τὸ 1887. Ἀλλ' ὅλα αὐτά, κατὰ βάθος, εὑρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὴν καλλιτεχνικὴν ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ Βὰν-Γκόγκ. Αὐτὸς ἀγαπᾷ τὰς ὠμάς, ἰσχυράς, εὐρείας συνθέσεις, τὰ διαπεραστικὰ χρώματα, τὴν ἀλήθειαν τῶν ἀνεπιτηδεύτων φυσικῶν ὀντοτήτων, τὴν πραγματικότητα ὑπὸ οἱανδήποτε μορφὴν ἐμφανιζομένην. Ὁ Παρισινὸς ζωγράφος Κορμόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπί τι χρονικὸν διάστημα ἐμαθήτευσε, τοῦ προκαλεῖ πλῆξιν μὲ τὸν ἄλυγιστον ἀκαδημαϊσμόν του. Ὁ Σερά, ὁ Σινιάκ, ὁ Γκογκὲν εἶναι δι' αὐτὸν ἀκατανόητοι κενόσπουδοι, μὲ τὰς αἰσθητικὰς συζητήσεις των, μὲ τὴν ἐπώδυνον ἀναζήτησιν τῶν λεπτομερειῶν, μὲ τὴν βασανιστικὴν ἐξονύχισιν τῶν τεχνικῶν προβλημάτων. Μόνον εἰς τὸν Μιλλέ, παρὰ πάσας τὰς μεταστροφὰς καὶ τὰς διακυμάνσεις του, μένει πιστός, διότι ὁ Μιλλὲ εἶναι ζωγράφος τῆς γῆς, εἷς τολστοϊκὸς ἑρμηνευτὴς τῶν μυστικῶν φωνῶν τοῦ ἐδάφους, τοῦ καμάτου τῶν μοχθούντων χωρὶς ἐλπίδα καὶ χωρὶς ἔλεος χειρωνακτῶν, τῆς μεγαληγόρου σιγῆς τῶν ἀνοικτῶν πεδιάδων, εἷς καλλιτέχνης μὲ ἀνθρωπιστικὸς ἀρχάς, τὸν ὁποῖον ὁ Βὰν-Γκόγκ εἶναι κάλλιστα διατεθειμένος νὰ ἐννοήσῃ.

Ἀηδιασμένος ἀπὸ τὴν καλλιτεχνικὴν ζωὴν τῶν Παρισίων, ἀναχωρεῖ διὰ τὴν προσφιλῆ του ἐξοχήν, διὰ τὴν βαρυσήμαντον ἀγωνίαν τῆς πεζῆς καθημερινῆς ζωῆς, τῆς ὁποίας τὸ τραγικὸν βάθος εἶναι ὁ περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον κατάλληλος νὰ ἑρμηνεύσῃ. Τῷ 1888 μεταβαίνει εἰς τὴν Ἄρλην, εἰς τὴν προσφιλῆ του Μεσημβρίαν, ἐν μέσῳ τῶν φλεγομένων ἀγρῶν, τῆς ὀργώσεως, βλαστήσεως, τῆς διαφανοῦς ἀτμοσφαίρας, τὴν ὁποίαν εἶχε τόσον ἐπιθυμήσει, καὶ ἐπιδίδεται μανιωδῶς εἰς τὴν δημιουργίαν πινάκων, ἀποτελούντων συνταρακτικὰς συμφωνίας χρωμάτων. Προσπαθεῖ ν' ἀποδώσῃ τὸν ἐσωτερικόν, ἀγωνιώδη ρυθμὸν τῆς φύσεως, τὸ μεγαλεῖον τοῦ σύμπαντος, τὸ ἀποκαλυπτόμενον ἐν παντί. Ὁ μυστικισμός του ὑποδύεται τὴν μορφὴν μιᾶς φοβερᾶς ἐξάρσεως, ἐγγιζούσης τὰ ὅρια τῆς παραφροσύνης. Ἡ πάντοτε ἀσταθὴς ὑγεία του ὑφίσταται ἤδη νέαν ἐπιδείνωσιν. Ὑποδουλοῦται βραδέως εἰς τὴν καταστρεπτικὴν ψυχοπάθειαν, ἡ ὁποία ἐκυριάρχησεν ἐπ' αὐτοῦ μέχρι τῆς στιγμῆς τοῦ τραγικοῦ του θανάτου. Καλεῖ πλησίον του εἰς τὴν Ἄρλην τὸν ζωγράφον Γκογκέν, μὲ τὸν ὁποῖον συνδέεται φιλικώτατα, καὶ τὸν φιλοξενεῖ εἰς τὴν κατοικίαν του. Ἑσπέραν τινὰ αἴφνης ρίπτει ἐναντίον του ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου ποτήριον. Τὴν ἐπομένην πρωΐαν ἐπικαλεῖται τὴν φιλικήν του συγγνώμην. Ἀλλὰ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἰδίας ἡμέρας, ἐνῷ ὁ Γκογκὲν περιπατεῖ εἰς τὴν ἐξοχήν, βλέπει τὸν Βὰν-

Βὰν-Γκόγκ: *Αὐτοπροσωπογραφία*.

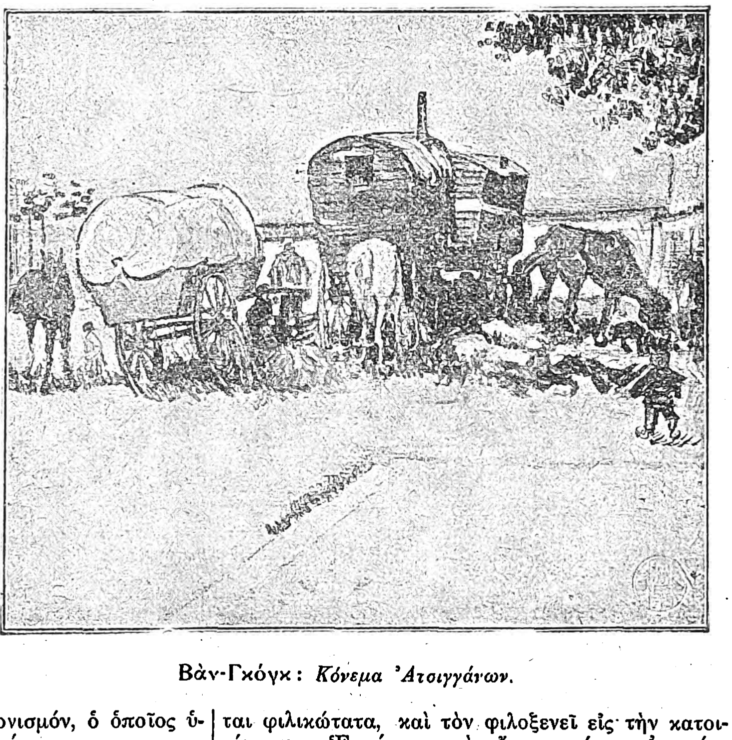

Βὰν-Γκόγκ: *Κόνεμα Ἀτσιγγάνων*.

Digitized by Google

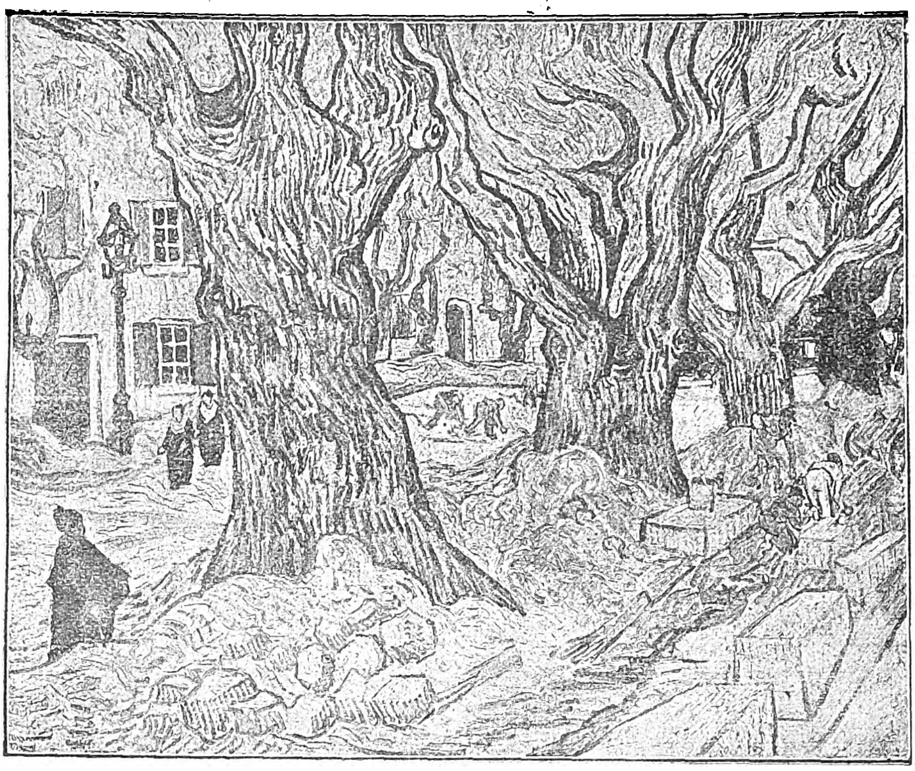

Βὰν-Γκόγκ: *Ἡ νεκρόπολις τῆς Ἄρλης.*

Γκόγκ νὰ σπεύδη δρομαίως ἐναντίον του κραδαίνων διὰ τῆς χειρός του ἕνα ξυράφι. Μετά τινας στιγμάς, ὡς αἰφνιδία σκέψις νὰ τὸν παρέσυρε, ὁ Βὰν-Γκόγκ ὀπισθοχωρεῖ, ἐπιστρέφει εἰς τὴν οἰκίαν του, κόπτει μὲ τὸ ξυράφι τὸ αὐτί του, τὸ τοποθετεῖ ἐντὸς κυτίου καὶ τὸ ἀποστέλλει ὡς ἐνθύμιον εἰς φιλικήν του οἰκογένειαν. Εἶναι περίεργος ἡ αὐτοπροσωπογραφία, τὴν ὁποίαν ἐξετέλεσε μετὰ τὸ συμβὰν αὐτὸ καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἀπεικονίζεται τυλιγμένος μέσα εἰς τοὺς ἐπιδέσμους καὶ φέρων δασύμαλλον σκοῦφον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς.

Κατόπιν τοῦ αἱματηροῦ αὐτοῦ ἐπεισοδίου ὁ Γκογκὲν ἐγκαταλείπει τὴν Ἄρλην καὶ τὴν τόσον ἐπικίνδυνον ταύτην φιλοξενίαν, ὁ δὲ Βὰν-Γκόγκ εἰσάγεται εἰς τὸ νοσοκομεῖον τῆς πόλεως. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1889 πείθεται εἰς τὰς παρακλήσεις τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ εἰσέρχεται πρὸς θεραπείαν εἰς τὸ ἄσυλον τοῦ Ἁγίου Παύλου εἰς τὸ Σαὶν-Ρεμύ· ὑπετίθετο, ὅτι ἡ κανονικότης τοῦ βίου καὶ ἡ διηνεκὴς ἰατρικὴ ἐπίβλεψις θὰ τῷ ἀπέδιδον τὴν ἰσορροπίαν τῶν νεύρων του. Ἡ ἐλπὶς αὐτὴ ἀπεδείχθη ματαία. Αἱ νευρικαὶ κρίσεις δὲν ἔπαυσαν νὰ συνταράσσουν καὶ νὰ ἐξασθενοῦν τὸν Βὰν-Γκόγκ. Συγχρόνως ὅμως ἐπιδίδεται μὲ νέαν μανίαν, μὲ ἓν εἶδος ἀλλόφρονος ὀργασμοῦ, εἰς τὴν δημιουργίαν καὶ παράγει τὰ μεγαλοπρεπέστερα, τὰ πλέον ἐνδιαφέροντα ἔργα τῆς ζωῆς του. Ζωγραφίζει τὰ κυπαρίσσια, τοὺς σιτοφόρους ἀγρούς, τὸν κῆπον τοῦ ἀσύλου, τὰ βουνά, τὰς χαράδρας, τὰς πεδιάδας, ἐκτελεῖ μερικὰς προσωπογραφίας, ἐπιφέρει μερικοὺς μετασχηματισμοὺς εἰς τοὺς χρωματισμοὺς τοὺς ὁποίους μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἠρέσκετο ν' ἀποδίδῃ: οἱ τόνοι του παύουν νὰ εἶναι φαιδροί, παλλόμενοι, ἐκτυφλωτικοί, σκυθρωπάζουν ὡς ν' ἀποτελοῦν σαφῆ προμήνυμα τῆς τρομερᾶς καταιγίδος, ἡ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ ἐνσκήψῃ εἰς τὴν ταραγμένην ψυχὴν τοῦ δημιουργοῦ των. Μία παροδικὴ βελτίωσις τῆς ὑγείας του καθιστᾷ δυνατὴν τὴν ἔξοδόν του ἐκ τοῦ ἀσύ-

Βὰν-Γκόγκ: *Ὁ θερισμὸς* (σχέδιον).

λου καὶ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς Ἄρλην, ἔνθα ρίπτεται μετὰ νέας ζέσεως εἰς τὴν ἐργασίαν.

Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1890 ἄρθρον τοῦ Ἀλβέρτου Ἀριὲ δημοσιευθὲν εἰς τὸν «*Ἑρμῆν τῆς Γαλλίας*» ἀποκαλύπτει εἰς τὸ γαλλικὸν κοινὸν τὴν

Βὰν-Γκόγκ: *Πορτραῖτο.*

ἰσχυρὰν καλλιτεχνικὴν προσωπικότητα τοῦ Βὰν-Γκόγκ. Ὁ φιλέρημος καὶ ταπεινὸς καλλιτέχνης ἀρχίζει νὰ γνωρίζῃ τὴν δημοτικότητα, ἴσως τὴν δόξαν. Ἀλλὰ δὲν εἶναι πεπρωμένον νὰ τὴν χαρῇ. Τὴν 21ην Μαΐου τοῦ ἰδίου ἔτους μεταφέρεται ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του εἰς τὸ Ὠβὲρ-σὺρ-Οὐάζ, ὅπου ἐγένετο μὲ ἐγκαρδιότητα δεκτὸς ἀπὸ τὸν δόκτορα Γκασέ, φίλον τοῦ Σεζὰν καὶ τοῦ Πισσάρο, τοῦ ὁποίου ὁ Βὰν-Γκόγκ ἔκαμε τὴν προσωπογραφίαν δύο φοράς. Φαίνεται ἤδη, ὅτι ἀποκτᾷ τὴν ἐσωτερικήν του γαλήνην. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουλίου μεταβαίνει εἰς Παρισίους, δεικνύει τὰ ἔργα του εἰς τὸν Ἀλβέρτον Ἀριέ, συναντᾶται μὲ τὸν Τουλοὺζ-Λετρέκ, ἀναμένει τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Γκιγιωμέν. Ἀλλ' αἰφνιδίως ἀναχωρεῖ διὰ τὸ Ὠβέρ. Τὸ ταξίδιον αὐτὸ ἐπέπρωτο νὰ εἶναι τὸ τελευταῖον ταξίδιον τῆς ζωῆς του. Μίαν ἡμέραν ἐξέρχεται εἰς τὴν ἐξοχὴν διὰ νὰ ἐργασθῇ. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐπιστρέφει εἰς τὴν κατοικίαν του καταιματωμένος· ἀπεπειράθη ν' αὐτοκτονήσῃ, ἡ σφαῖρα διέτρησε τὴν κοιλίαν, ἔφθασε μέχρι τῆς σπονδυλικῆς στήλης· δὲν δύναται νὰ ἐλπίζῃ πλέον σωτηρίαν. Ὁ δόκτωρ Γκασὲ τοῦ προσφέρει τὰς ἀπαραιτήτους βοηθείας, μετακαλεῖται ἐπειγόντως ὁ ἀδελφός του, ἀλλ' ὁ Βικέντιος ἐγκαταλείπεται εἰς ἀδιάκοπον κάπνισμα καὶ ἀναμένει τὸν θάνατον μὲ στωϊκὴν ἀταραξίαν. Τὴν νύκτα τῆς 29 Ἰουλίου 1890 ἀπέθανε. Μετὰ ἓν ἔτος ἀπέθανε καὶ ὁ ἀδελφός του ταφεὶς πλησίον του.

Καθ' ὅλην του τὴν ἐργώδη ζωὴν ὁ Βὰν-Γκόγκ δὲν ἐγνώρισε παρὰ τὴν ἀκαταμάχητον δίψαν τῆς ἀναζητήσεως, τὴν ἀνάγκην τῆς καλωσύνης, τὴν ὀδύνην τῶν ἠθικῶν καὶ σωματικῶν ταλαιπωριῶν. Ἔζησε σχεδὸν παρεγνωρισμένος, συντηρούμενος ἀπὸ τὰ χρηματικὰ ἐπιδόματα τοῦ ἀδελφοῦ του, ἐργαζόμενος χωρὶς ἀνάπαυσιν. Εἰς 850 ὑπολογίζονται ἐν ὅλῳ οἱ πίνακές του καὶ εἰς ἄλλα τόσα τὰ σχέδια καὶ αἱ ὑδατογραφίαι του. Ἀντήλλασσε τοὺς καρποὺς τοῦ ἰσχυροῦ του ταλάντου ἀντὶ ἐλαχίστων κερμάτων καὶ τοῦτο, ὁσάκις ἦτο κατορθωτόν. Συχνὰ κατέφευγεν εἰς τὴν μεσολάβησιν τοῦ ἀδελφοῦ του διὰ νὰ πωλήσῃ ἓν ἔργον του. Ἐχρειάσθη νὰ παρέλθουν δέκα ἔτη ἀπὸ τοῦ θανάτου του διὰ ν' ἀναγνωρισθῇ ἡ δύναμις καὶ ἡ εὐρύτης τῆς ἰδιοφυΐας του· αἱ ἐκθέσεις τῶν ἔργων ἤρχισαν νὰ διαδέχωνται ἡ μία τὴν ἄλλην. Εἰς τὸ Τόκιο, τοὺς καλλιτέχνας τοῦ ὁποίου εἶχε τόσον ἀγαπήσει ἐπί τι διάστημα, εἰς τὸ Λονδῖνον, εἰς τὸ Ἄμστερνταμ, εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην, εἰς τὸ Βερολῖνον, χωρὶς νὰ χρειάζεται νὰ μνημονευθῇ τὸ Παρίσι, οἱ πίνακές του, τὰ σχέδιά του, αἱ ὑδατογραφίαι του προὐκάλεσαν ἀληθῆ ἐνθουσιασμόν, ἐνῷ συγχρόνως ἡ γνῶσις τῆς βασανιστικῆς του ζωῆς τὸν περιέβαλλε μὲ φωτοστέφανον ἁγιότητος. Τὰ ἔργα του ἐπωλήθησαν εἰς ὑπερόγκους τιμάς. Ἡ δὲ βιβλιογραφία, ἡ ὁποία ἐσχηματίσθη περὶ τὴν προσωπικότητά του, πλουτίζεται καθημερινῶς διὰ νέων ἐκδόσεων. Ὁ Ὁλλανδὸς τεχνοκρίτης *de la Faille* ἐπεδόθη εἰς τὴν συστηματικὴν κατάταξιν τῶν ἔργων του, ἐνῷ ὁ *Paul Colin* ἐξέδωκεν εἰς τὴν σειρὰν τῶν «Διδασκάλων τῆς νεωτέρας τέχνης» τοῦ *Rieder* διεξοδικὴν βιογραφίαν του ὑπὸ τὸν τίτλον «Βιογραφία ἑνὸς ἥρωος». Τινὲς τὸν τοποθετοῦν πολὺ ὑψηλά, ἐν μέσῳ τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν τῶν αἰώνων. Ἕτεροι διαμφισβητοῦν πολὺ μέρος τῆς ἀποδιδομένης εἰς αὐτὸν ἀξίας (βλ. *J. E. Blanche:* A propos de l'exposition Van Grogh, ἐν Art Vivant No 62, Paris 15 Juillet 1927). Ἴσως νὰ εἶναι μᾶλλον ὀρθὸς ὁ ἀκόλουθος χαρακτηρισμὸς τοῦ Καμίλλου Μωκλαίρ: «Ἡ προσωπικότης τοῦ Βικεντίου Βὰν-Γκόγκ ἐξήγειρε φλογερὸν ἐνδιαφέρον ἐπί τι διάστημα. Ὁ Ὁλλανδὸς αὐτός, ὅστις ἐλθὼν εἰς Γαλλίαν εἰς νεαρὰν ἡλικίαν παρεφρόνησε καὶ ηὐτοκτόνησε, εἶχεν ἰδιοσυγκρασίαν ζωγράφου λεπτοῦ συγχρόνως καὶ ὠμοῦ, κατέχοντος λαμπρὰν αἴσθησιν τοῦ χρώματος καὶ ἀποφασισμένου τολμηρῶς νὰ ἐπανέλθῃ εἰς μίαν ὅλως ἀρχαϊκὴν συνθετικότητα τῶν ὄγκων καὶ τῶν μορφῶν, ἀλλὰ μὲ ἀφέλειαν καὶ ἀνισορροπίαν, αἱ ὁποῖαι ὠξύνοντο διαρκῶς μέχρι τῶν τελευταίων ἀποκαλυπτικῶν τῆς παραφροσύνης του ἔργων. Ὁ Βὰν-Γκόγκ ἦτο ζωγράφος καὶ καλλιτέχνης εἰλικρινέστατος. Ἦτο, ὅπως καὶ ὁ Παῦλος Σεζάν, εἷς ἀπὸ ἐκείνους, διὰ τοὺς ὁποίους οὐδεὶς προέβλεπεν, ὅτι ἦσαν προωρισμένοι νὰ παίξουν τὸν σημαίνοντα ρόλον ἀρχηγοῦ σχολῆς, τὸν ὁποῖον τοὺς ἐπιβάλλουν νὰ παίζουν σήμερον, καὶ οἱ ὁποῖοι ἀπέθανον χωρὶς νὰ τὸ προΐδουν» (*C. Mauclair,* Les états de la peinture française de 1850 à 1920, Paris 1921, σελ. 146). Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Βάνγκοκ (Vangkok) *[Γεωγρ.].* Πρωτεύουσα πόλις τοῦ βασιλείου τοῦ Σιὰμ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ

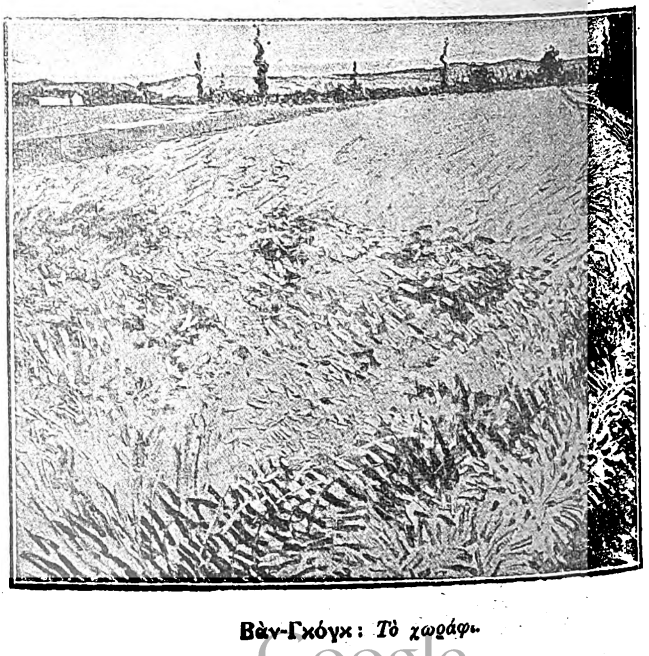

Βὰν-Γκόγκ: *Τὸ χωράφι.*

Digitized by Google

Μὲ-Νάμ, εἰς ἀπόστασιν 30 χιλμ. τῆς θαλάσσης (κόλπος τοῦ Σιὰμ) εἰς 13° 46′ βόρ. πλάτ. καὶ 95° 48′ ἀν. μηκ. Γκρήνουϊτς. Εἶναι μία τῶν μεγαλυτέρων πόλεων τῆς Ἀσίας (πληθυσμός: 650.000 κάτοικοι, ἐξ ὧν 200.000 περίπου Κινέζοι), ἔχει ἀκμαιότατον ἐμπόριον διεξαγόμενον διὰ τοῦ ποταμοῦ καὶ πολυάριθμα μνημεῖα βουδιστικά. Ἡ πόλις εἶναι ἐκτισμένη εἰς μῆκος 10 περίπου χιλιομ. ἐπὶ τῶν δύο ὀχθῶν. Αἱ περισσότεραι οἰκίαι εἶναι ξύλιναι, κατεσκευασμέναι ἐκ μπαμποῦ καὶ στηρίζονται ἐπὶ πασσάλων ἐμπεπηγμένων ἐντὸς τοῦ ποταμοῦ ἢ ἐπὶ πλωτῶν σχεδιῶν, ἡ δὲ συγκοινωνία ἐκτελεῖται διὰ χιλιάδων λέμβων. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ποταμοῦ ἀναδύονται νησῖδες ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶναι ἐκτισμένα τὰ ἀνάκτορα, οἱ ναοί, οἱ ὁποῖοι ἀριθμοῦνται κατὰ ἑκατοντάδας, καὶ αἱ οἰκίαι τῶν πλουσίων. Ἡ τοιαύτη ἐντὸς τοῦ ποταμοῦ διάταξις τῆς Βάνγκοκ ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ ὀνομασθῇ ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων «*Βενετία τῆς Ἀνατολῆς*». Εἰς τὸ πλησιέστερον πρὸς τὴν θάλασσαν τμῆμά της εἶναι ἐκτισμέναι κατὰ μῆκος τῶν ὀχθῶν προκυμαῖαι καὶ μέγαρα εὐρωπαϊκοῦ ρυθμοῦ, τελωνεῖα, καταστήματα ἐμπορικὰ ἁμιλλώμενα πρὸς τὰ τῶν μεγαλυτέρων πόλεων τῆς Εὐρώπης, ἀποθῆκαι καὶ ὅλαι αἱ εἰς ἕνα σύγχρονον ἐμπορικὸν λιμένα ἐγκαταστάσεις. Ἡ ἐντὸς τῆς ἐν τῇ ξηρᾷ πόλεως συγκοινωνία διεξάγεται δι' ἠλεκτρικῶν τροχιοδρόμων, αὐτοκινήτων καὶ λοιπῶν νεωτέρων μεταφορικῶν μέσων.

Τὰ βασιλικὰ ἀνάκτορα εἶναι μέγαρον ρυθμοῦ ἰταλικοῦ, μόνον δὲ τὰ ἐξωτερικά του κοσμήματα εἶναι σιαμαίας τέχνης, εἶναι δὲ ἐκτισμένα ἐπὶ νη-

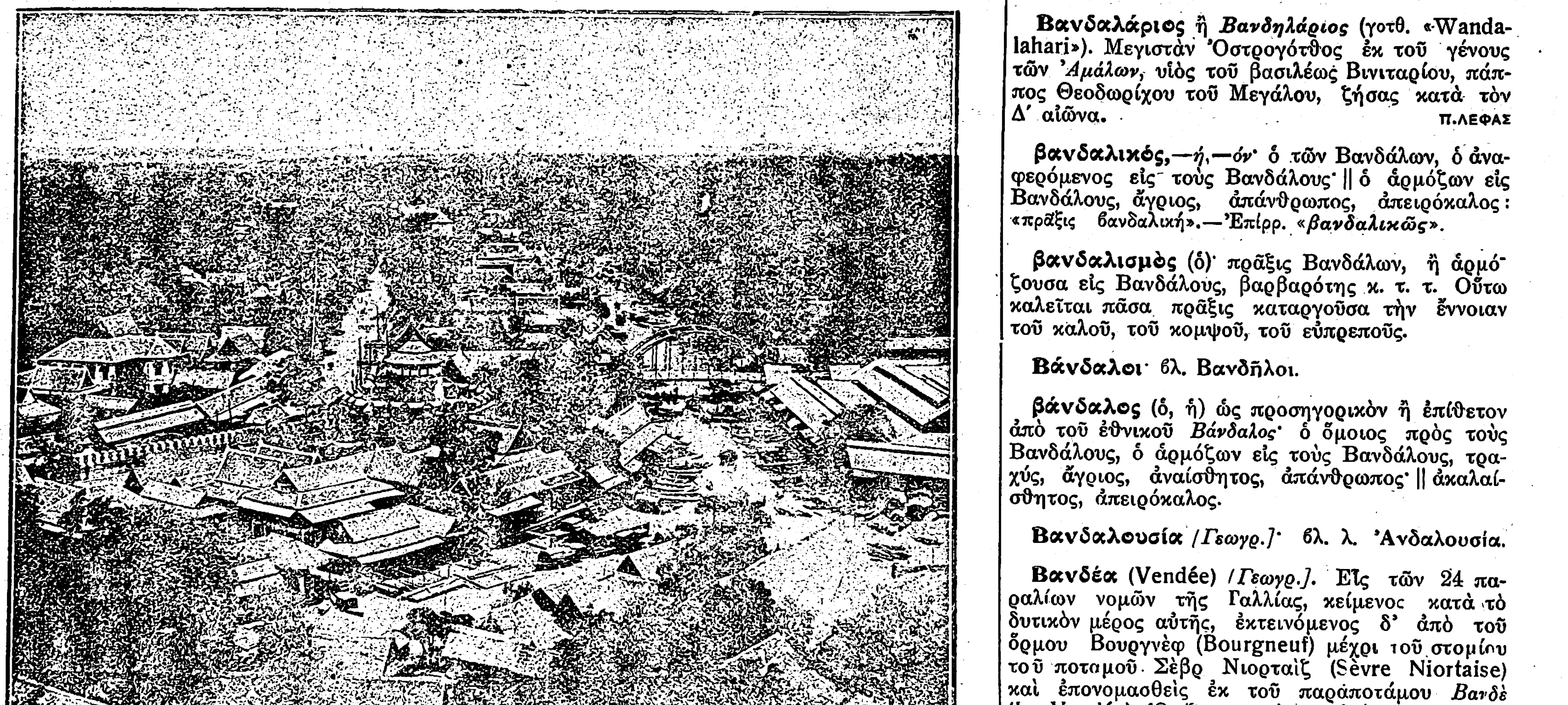

Ἄποψις τῆς Βάνγκοκ.

σῖδος, εἰς τὸ μέσον μεγάλου κήπου. Ἔχει ἐπίσης πολυαρίθμους καὶ πλουσιωτάτας παγόδας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μεγαλυτέρα, ὅπου φυλάσσεται τὸ χρυσοῦν ἄγαλμα τοῦ Βούδα, εἶναι μία ἐκ τῶν μεγαλοπρεπεστέρων καὶ πλουσιωτέρων τῆς ἀνατολικῆς Ἀσίας.

Ἡ Βάνγκοκ, ἄσημον χωρίον προτοῦ γίνῃ πρωτεύουσα, εἶχε παραχωρηθῇ τῷ 1687 πρὸς ἀποικισμὸν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τοῦ Σιὰμ εἰς τοὺς Γάλλους, ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ′, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν ἐπραγματοποιήθη. Ὅτε τῷ 1767 ἡ παλαιὰ τῶν Σιαμαίων πρωτεύουσα Ἀγιούτια (Ayuttia) κατεστράφη ὑπὸ τῶν Βιρμανῶν, ὁ κινεζικῆς καταγωγῆς στρατηγὸς Φαγιατάκ, μετὰ τὴν ἀπώθησιν τῆς ἐπιδρομῆς, ἐξέλεξεν αὐτὴν ὡς ἕδραν του καὶ ἀνεκηρύχθη βασιλεύς. Ἔκτοτε ἡ Βάνγκοκ προώδευσεν ἁλματωδῶς καὶ κατέστη εἰς διάστημα ἑνὸς καὶ ἡμίσεος αἰῶνος ἡ μεγαλυτέρα καὶ ἐμπορικωτέρα τῆς Ἰνδοκίνας καὶ μία ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς.

Ὡς ἐμπορικὴ πόλις ἡ Βάνγκοκ εἶναι μία ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς καὶ ἡ μόνη ἀξία λόγου τοῦ Σιάμ. Δι' αὐτῆς διεξάγεται ὁλόκληρον τὸ ἐξαγωγικὸν καὶ εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον τοῦ βασιλείου, τὸ ὁποῖον συγκεντροῦται ἐκεῖ διὰ πλήρους συγκοινωνιακοῦ δικτύου. Ἐκ τῆς Βάνγκοκ ἄρχονται μεγάλαι σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ διευθυνόμεναι πρὸς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς χώρας. Πρὸς Α συνδέεται μετὰ τοῦ Πετρίμ, πρὸς ΒΑ μετὰ τοῦ Κοράτ, μέσῳ Ἀγιούτια, πρὸς Β μετὰ τοῦ Ξιεγγμάϊ καὶ πρὸς Ν μετὰ τοῦ Πενάγκ καὶ καὶ τῆς Σιγκαμπούρης. Ἡ κίνησις τοῦ λιμένος της εἶναι ἐξαιρετική. Καταπλέουν εἰς αὐτὴν πλοῖα ὅλων τῶν Ἐθνῶν· ἀπολύτως κυριαρχοῦσα ὅμως σημαία εἶναι ἡ ἀγγλική. Ἐξάγει κυρίως ὄρυζαν εἰς μεγάλας ποσότητας, μάλιστα δὲ κατὰ τὸ 1925 εἶχε τὸ ρεκὸρ τοῦ κόσμου διὰ 1324363 τόννων, ἐπίσης ναυπηγήσιμον ξυλείαν κλπ. καὶ εἰσάγει ὑφάσματα (βαμβακερὰ ἰδίως), καπνόν, πετρέλαιον, ὄπιον, μετάλλινα σκεύη κλπ. Ἡ ἐξαγωγή της ἀνῆλθε κατὰ τὸ ἔτος 1923—24 εἰς 15741609, ἡ δὲ εἰσαγωγὴ εἰς 12511801 λίρας στερλίνας. Χ. Δ.

Βανγκόνι (Wangoni) καὶ *Μαγκβανγκβάρα* ἢ *Βαματσόννγε* (Magwangwara, Wamatschonde). Φυλὴ μαύρων τῆς ἀνατολικῆς τροπικῆς Ἀφρικῆς κατατασσομένη μεταξὺ τῶν *Μαφιτῶν*. Οἱ Βανγκόνι εἶναι ἐξηπλωμένοι εἰς τὴν περιοχὴν τῶν πηγῶν τοῦ Ροβούμα, καταγίνονται δὲ ἰδίως μὲ τὴν γεωργίαν. Τὰ χωρία των εἶναι ἐκτεταμένα, αἱ δὲ καλύβαι των εἶναι στρογγυλαὶ μὲ ὀξεῖαν στέγην, ἀρχομένην σχεδὸν ἀπὸ τῆς γῆς. Οἱ Βανγκόνι ἦσαν τρομεροὶ πολεμισταί. Σήμερον διαιροῦνται εἰς τοὺς πολεμικοὺς *Σαμπρούμα Βανγκόνι* κατοικοῦντας βορείως καὶ τοὺς εἰρηνικοὺς *Μαχρούλι Βανγκόνι* κατοικοῦντας νοτίως. Θ. Χ. Σ.

Βάνδα (Vanda) ἢ *Βανδοῦο* (Vandouo). Λιθουανὸς μυθικὸς ἥρως, ὅστις μετὰ τοῦ *Βέγιας*, ἑτέρου ἥρωος, ἐπὶ εἴκοσι ἡμερονύκτια ἔρριπτον τὴν γηΐνην σφαῖραν τῇδε κἀκεῖσε, οὕτως ὥστε τὰ ἐπ' αὐτῆς ζῷα καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐφονεύθησαν. Φαίνεται, ὅτι τὸ ὄνομα *Βάνδα*, *Βανδοῦο* συμβολίζει θεότητα τοῦ ὕδατος (βλ. ἀνωτ.), τὸ δ' ἕτερον ὄνομα «*Βέγιας*», προφανῶς προέρχεται ἀπὸ τὸ *biomepr (βέτερ)*, ὅπερ σημαίνει ἄνεμον,—θεότητα τῶν ἀνέμων. Ὁ ἄνω ἀναφερόμενος μῦθος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι δεῖγμα τῆς κοινῆς μεταξὺ τῶν λαῶν παραδόσεως περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ. Π. ΛΕΦΑΣ

Βάνδα (Vanda). Μυθικὴ Πολωνὶς ἡρωΐς, τὴν ὁποίαν κατ' ἀρχαιοτάτην παράδοσιν εἰλημμένην ἐκ τῶν σλαυικῶν χρονικῶν ὁ πολωνικὸς λαὸς θεωρεῖ ὡς βασίλισσαν τῆς Κρακοβίας, ἣν δῆθεν ἵδρυσεν ὁ πατήρ της. Κατὰ τὴν παράδοσιν ταύτην, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως Κράκου, οἱ δύο υἱοί του ἐφιλονίκησαν, ὁ εἷς δὲ τούτων ἐφόνευσε τὸν ἕτερον καὶ ἔφυγεν ἐκ τῆς πατρίδος του. Ὁ λαὸς ἐκάλεσε τότε εἰς τὸν θρόνον τὴν Βάνδαν. Τὴν χεῖρα τῆς ὡραίας βασιλίσσης ἐζήτησεν ὁ Γερμανὸς πρίγκιψ Ρίντιγερ, ἀλλ' αὕτη ἠρνήθη νὰ ἔλθῃ εἰς γάμον μετὰ ξένου. Ὁ Ρίντιγερ προσβληθεὶς ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῶν Πολωνῶν Ἀλλ' οἱ Γερμανοί, μόλις ἰδόντες τὴν Βάνδαν ἡγουμένην τοῦ στρατοῦ ἐν φωτεινῷ στεφάνῳ, ἐτράπησαν εἰς φυγήν, ὁ δὲ πρίγκιψ των ηὐτοκτόνησε. Τότε καὶ ἡ Βάνδα, πιστὴ εἰς δοθέντα ὅρκον, ὅτι θυσιάζουσα τὴν ζωήν της θὰ σώσῃ τοὺς Πολωνούς, ἐρρίφθη εἰς τὸν ποταμὸν Βιστούλαν (Βίσλαν). Τὸ σῶμά της ἀνευρέθη καὶ ἐτάφη ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ, ὁ δὲ τάφος ἐκαλύφθη διὰ σωροῦ, ὅστις καὶ σήμερον ὀνομάζεται «*Τάφος τῆς Βάνδης*». Παρὰ τὸν τάφον τοῦτον τῆς βασιλίσσης-θυγατρὸς ὑπάρχει ἕτερος, καλούμενος «*Τάφος τοῦ Κράκου*». Αἱ τελευταίως γενόμεναι ἀνασκαφαὶ ἀπέδειξαν ὅτι ἀμφότεροι οἱ τάφοι οὗτοι ἦσαν μᾶλλον τεχνητοὶ λόφοι, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἱστάμενοι οἱ φύλακες ἔβλεπον τοὺς εἰς μακρὰν ἀπόστασιν διερχομένους καὶ ὅ,τι ἄλλο. Μελέται μεταγενέστεραι ἀπέδειξαν ὅτι τὸ ὄνομα Βάνδα παρεμορφώθη ὑπὸ τῶν Λατίνων χρονογράφων. Τὸ *Weda* προφέρεται ὡς *Βένδα*, *Βάνδα*. Ἡ πιθανωτέρα λοιπὸν ὑπόθεσις, ἐπὶ τῆς ἐτυμολογίας τῆς λέξεως στηριζομένη, εἶναι ὅτι τὸ ὄνομα Βάνδα προῆλθεν ἀπὸ τῆς ρίζης *vod*, *vond*, *und*, *ud*, τῆς ἑλληνικῆς δηλαδὴ ρίζης *ὕδ-ωρ (Βοδὰ)*, σανσκριτ. *und-ana* (πλήμμυρα), λατιν. *und-a* (κῦμα), λιθουανικὸν *vand-u*. Τοιουτοτρόπως τὸ σλαβικὸν ἢ τὸ πολωνικὸν *Βέντα* ἐσήμαινε τὸ ὕδωρ, ἐξ οὗ ἐξάγεται ὅτι τὸ λατινόφωνον *Wanda* οὐδὲν ἄλλο ἐσήμαινεν ἢ θεότητα τοῦ ὕδατος. Π. ΛΕΦΑΣ

Βάνδα (Vanda) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς ἐν τῷ κυβερνείῳ Νιούλανδ τῆς Φινλανδίας. Ἐκπηγάζει ἐκ μικρῶν λιμνῶν κειμένων παρὰ τὴν λοφοσειρὰν Σαλπαούσελκε καὶ δεχόμενος μικροὺς παραποτάμους ἐκβάλλει εἰς τὸν Φινικὸν κόλπον εἰς ἀπόστασιν 5 χιλιομέτρων τῆς Ἑλσιγκφορς, πρωτευούσης τῆς Φινλανδίας. Ἔχει μῆκος 75 χιλιομέτρων καὶ ἱκανὸν βάθος. Π. ΛΕΦΑΣ

βάνδα (ἡ) (Vanda) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου ἔχουσι κυλινδρικὸν στέλεχος ἁπλοῦν καὶ διευθυνόμενον πρὸς τὰ ἄνω. Τὰ φύλλα των φύονται κατὰ διπλᾶς σειρὰς εἰς ἀμφοτέρας τὰς πλευρὰς τοῦ στελέχους, τὰ δὲ ἄνθη των ἀναφαίνονται κατὰ τὰς μασχάλας τῶν φύλλων. Γνωστὰ περὶ τὰ 30 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν, ὧν τὰ πλεῖστα καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *Βάνδα ἡ χουκέριος* (Vanda Hookerii) ἰθαγενὴς τῆς Βόρνεο. Δ. Ν. Π.

Βανδαλάριος ἢ *Βανδηλάριος* (γοτθ. «Wandalahari»). Μεγιστὰν Ὀστρογότθος ἐκ τοῦ γένους τῶν *Ἀμάλων*, υἱὸς τοῦ βασιλέως Βινιταρίου, πάππος Θεοδωρίχου τοῦ Μεγάλου, ζήσας κατὰ τὸν Δ′ αἰῶνα. Π. ΛΕΦΑΣ

βανδαλικός, *—ή, —όν*· ὁ τῶν Βανδάλων, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς Βανδάλους· || ὁ ἁρμόζων εἰς Βανδάλους, ἄγριος, ἀπάνθρωπος, ἀπειρόκαλος: «πρᾶξις βανδαλική».—Ἐπίρρ. «*βανδαλικῶς*».

βανδαλισμὸς (ὁ)· πρᾶξις Βανδάλων, ἢ ἁρμόζουσα εἰς Βανδάλους, βαρβαρότης κ. τ. τ. Οὕτω καλεῖται πᾶσα πρᾶξις καταργοῦσα τὴν ἔννοιαν τοῦ καλοῦ, τοῦ κομψοῦ, τοῦ εὐπρεποῦς.

Βάνδαλοι· βλ. Βανδῆλοι.

βάνδαλος (ὁ, ἡ) ὡς προσηγορικὸν ἢ ἐπίθετον ἀπὸ τοῦ ἐθνικοῦ *Βάνδαλος*· ὁ ὅμοιος πρὸς τοὺς Βανδάλους, ὁ ἁρμόζων εἰς τοὺς Βανδάλους, τραχύς, ἄγριος, ἀναίσθητος, ἀπάνθρωπος· || ἀκαλαίσθητος, ἀπειρόκαλος.

Βανδαλουσία *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Ἀνδαλουσία.

Βανδέα (Vendée) *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν 24 παραλίων νομῶν τῆς Γαλλίας, κείμενος κατὰ τὸ δυτικὸν μέρος αὐτῆς, ἐκτεινόμενος δ' ἀπὸ τοῦ ὅρμου Βουργνὲφ (Bourgneuf) μέχρι τοῦ στομίου τοῦ ποταμοῦ Σὲβρ Νιορταὶζ (Sèvre Niortaise) καὶ ἐπονομασθεὶς ἐκ τοῦ παραποτάμου *Βανδὲ* (La Vendée). Ὁρίζεται πρὸς Δ ὑπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, πρὸς Α ὑπὸ τοῦ νομοῦ τῶν Δύο Σεβρῶν, πρὸς Β ὑπὸ τῶν νομῶν Κάτω Λείγηρος (Loire-Inferieure), καὶ Μαὶν-καὶ-Λείγηρος (Maine-et-Loire) καὶ πρὸς Ν ὑπὸ τοῦ νομοῦ Κάτω Σαράντ (Charente-Inférieure). Ἔχει ἐμβαδὸν 6701 τ. χλμ. καὶ 395.602 κατοίκους (1926), περιλαμβάνει δὲ τρεῖς ἐπαρχίας, τὴν *Λαρὸς-σὺρ-Ὑὸν* (La Roche-sur-Yon), τὴν *Σὰμπλ δ' Ὀλὸν* (Les Sables d' Olonne) καὶ τὴν *Φοντιναλι Λεκὸντ* (Fontenay-le-Compte), περιεχούσας τριάκοντα δήμους καὶ τριακοσίας τέσσαρας κοινότητας. Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ *Λαρὸς-σὺρ-Ὑὸν* (La Roche-sur-Yon), ἥτις ἐκαλεῖτο ἐπὶ μὲν τῶν δύο αὐτοκρατοριῶν τῆς Γαλλίας *Ναπολέων-Βανδὲ* (Napoleon-Vendée), ἐπὶ δὲ τῆς παλινορθώσεως καὶ τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου *Βουρβὼν-Βανδὲ* (Bourbon-Vendée).

Τὸ ἔδαφος τῆς Βανδέας παρουσιάζεται ποικιλώτατον καὶ δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τέσσαρας ζώνας, τὴν λοχμώδη (le Bocage), τὴν πεδινὴν (la Plaine), τὴν ἑλώδη (le Marais), καὶ τὴν νησιωτικήν. Ἡ λοχμώδης ἐκλήθη οὕτω ἐκ τῶν πολλῶν δασῶν καὶ πυκνῶν θάμνων τῶν καλυπτόντων τὴν ἐπιφάνειαν τῆς περιοχῆς, ἀποτελεῖ δὲ τὸ μέγιστον μέρος τοῦ νομοῦ ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Σὲβρ Ναντὰιζ (Sèvre Nantaise) μέχρι τῆς ἑλώδους ζώνης. Τὸ βόρειον μέρος τῆς λοχμώδους ταύτης ζώνης εἶναι ὀρεινόν, ἀποτελεῖται δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ λόφων, ὧν ἡ ὑψηλοτάτη κορυφὴ ἀνέρχεται εἰς 285 μέτρα καὶ οἵτινες σχηματίζουσι στενὰς ἀβαθεῖς κοιλάδας διαρρεομένας ὑπὸ ρυάκων προερχομένων ἐκ πολυαρίθμων πηγῶν.

Τὸ ὑπέδαφος τῆς περιοχῆς ἀποτελεῖται ἐκ πετρωμάτων γρανίτου, γνευσίου καὶ σχιστολίθου. Ἡ πεδινή, παρουσιάζουσα ὄψιν μονότονον καὶ θλιβεράν, περιλαμβάνεται μεταξὺ τῆς λοχμώδους καὶ τῆς ἑλώδους ζώνης, τὸ δὲ ἀσβεστῶδες πέτρωμα

Digitized by Google

ταύτης, τὸ ἀποτελοῦν τὸν πυρῆνα τοῦ ὅλου νομοῦ, καὶ τὰ ἀπαντῶντα εἴτε ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐγκατεσπαρμένα εἴτε ὑπ' αὐτὸ ἐν μεγάλῳ βάθει κογχύλια, μαρτυροῦσιν ὅτι ἡ περιοχὴ ἐσχηματίσθη δι' ἀλλεπαλλήλων προσχώσεων τοῦ ὠκεανοῦ. Ἡ ἑλώδης ζώνη ἐκτείνεται κατὰ τὰς Δ. καὶ Ν. ἀκτὰς τοῦ νομοῦ, διαιρεῖται δὲ εἰς δύο, εἰς τὸ Μαραὶ Πουατεβὲν (Marais poitevin) πρὸς Ν καὶ εἰς τὸ Μαραὶ Βρετὸν (Marais breton) πρὸς Β καὶ περιλαμβάνει τὰ ἀπεξηραμένα ἕλη καὶ τέλματα καὶ λειμῶνας ὡς καὶ ἀξιολόγους ἁλυκάς. Αἱ ἀκταὶ αὗται εἶναι χθαμαλαί, ἀμμώδεις καὶ σπανίως βραχώδεις, βρέχονται δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ εἰς μῆκος 140 χιλιομ. ἀπὸ ΒΔ μέχρι ΝΑ καὶ προασπίζονται κατ' αὐτοῦ διὰ σειρᾶς ἀμμωδῶν σωρῶν χρησιμευόντων ὡς προχωμάτων. Ἡ νησιωτικὴ ἐν τέλει ζώνη ἀποτελεῖται ἐκ δύο νήσων, τῆς *Νουαρμουτιὲ* (Noirmoutier) καὶ τῆς *Ὑὲ* (Yeu) (Ile d' Yeu, συνήθως ἀλλὰ κακῶς καλουμένης Dieu). Ἀμφότεραι φαίνονται ὡς τεμάχια ἀποσπασθέντα ἐκ τῶν ἀκτῶν· καὶ ἡ μὲν πρώτη εἶναι εὔφορος καὶ ἔχει ἁλυκάς, ἡ δὲ δευτέρα ἄγονος ὄγκος γνευσίου.

Κύριοι ποταμοὶ τοῦ νομοῦ εἶναι ὁ *Λαΐ* (Lay), ὁ *Σὲβρ Ναντaὶς* (Sèvre Nantaise), οὗ παραπόταμος εἶναι ὁ *Βανδὲ* (La Vendée), ὁ *Βὶ* (Vie), ὁ *Μαὶν* (Main) καὶ ὁ *Ὑὸν* (Yon).

Τὸ κλῖμα τῆς Βανδέας ἐν γένει εἶναι ἤπιον καὶ σταθερόν, ψυχρότερον ἐν τῇ δασώδει ζώνῃ καὶ ἀνθυγιεινὸν περὶ τὰ τέλματα. Γενικῶς ἐξεταζόμενος ὁ νομὸς εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον γεωργικός, παράγει δὲ δημητριακοὺς καρπούς, γεώμηλα, ὄσπρια, λίνον καὶ κάνναβιν, ἔχει δὲ καὶ πλουσίας βοσκάς, ἰδίᾳ ἐν τῇ ἑλώδει ζώνῃ, ἐν αἷς ἀναπτύσσεται ἐξαίρετος κτηνοτροφία. Κατὰ τὰ παράλια τοῦ νομοῦ διενεργεῖται ἄφθονος ἁλιεία, κυρίως σαρδινῶν. Ἱκανὴ ὡσαύτως γίνεται ἐκμετάλλευσις τῶν ἁλυκῶν τοῦ νομοῦ. Ὁ μεταλλικὸς πλοῦτος τοῦ διαμερίσματος εἶναι μέτριος, δι' ὃ καὶ ἡ βιομηχανία τῆς Βανδέας δὲν εἶναι μεγάλη, περιοριζομένη κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν ἀλευροποιίαν, τὴν κατασκευὴν μαλλίνων καὶ λινῶν ὑφασμάτων, χάρτου καὶ σχοινίων, εἰς τὴν βυρσοδεψίαν, εἰς τὴν ναυπηγίαν καὶ μάλιστα εἰς τὴν παρασκευὴν κονσερβῶν.

Ἡ Βανδέα ἀποτελεῖ τὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν τῆς Λυσὼν (Luçon), ἧς ὁ Richelieu ὑπῆρξεν ἐπίσκοπος. Ὑπάγεται εἰς τὸ ἐφετεῖον καὶ τὴν ἀκαδημίαν τοῦ Poitiers *(Πικταυίας)*.

Μ. ΒΟΛΟΝΑΚΗΣ

— Βανδέας, πόλεμοι τῆς—. Ἡ Βανδέα ἐγένετο περιβόητος ἐν τῇ ἱστορίᾳ, καθ' ὅσον ἐν αὐτῇ ἐδόθη τὸ σύνθημα τῶν ἐμφυλίων αἱματηρῶν πολέμων, οἵτινες ἔλαβον χώραν, διαρκούσης τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, μεταξὺ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τῶν Γάλλων ἀριστοκρατῶν, ὑποστηριζομένων ὑπὸ μεγίστου μέρους τῶν κατοίκων τῶν δυτικῶν γαλλικῶν ἐπαρχιῶν, ἰδίως δὲ τῶν τῆς Βανδέας, οὓς διέκρινεν ἁπλότης ἠθῶν, σύστηρὰ ἐμμονὴ εἰς τὰς ἀρχαίας παραδόσεις καὶ βαθεῖα ἀφοσίωσις εἰς τὸν καθολικισμὸν καὶ τὴν βουρβωνικὴν δυναστείαν. Τὰ θρησκευτικὰ συναισθήματα τούτων εἶχον τρωθῆ ὑπὸ τῶν ἀποφάσεων τῆς νομοθετικῆς συνελεύσεως περὶ τοῦ ἀστικοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ κλήρου (constitution civile du clergé) καὶ πάντες σχεδὸν ἐθεώρησαν τὴν θρησκείαν των καταλυομένην, ἂν συνήνουν νὰ δεχθῶσιν ἀντὶ τῶν μέχρι τοῦδε ἐφημερίων τῆς ἐμπιστοσύνης των τοὺς ἐνόρκους δημοκρατικοὺς ἱερεῖς (Jureurs), *«τοὺς παρεισάκτους»* (Intrus) ὑπ' αὐτῶν καλουμένους. Εἰς τὴν γνώμην των ταύτην ἐνισχύθησαν καὶ ὑπὸ τῶν κηρυγμάτων τῶν ἀνωμότων ἱερέων καὶ ὑπὸ παπικῶν ἐπιστολῶν ἐκ Ρώμης καὶ ἐκ τῆς ἀρνήσεως τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ' ἵνα κυρώσῃ τὰς ἐναντίον ἐνόρκων ἱερέων, μεταμεληθέντων, ληφθείσας ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς συνελεύσεως ἀποφάσεις. Ὁ βασιλεὺς ἐφάνη εἰς αὐτοὺς μάρτυς τῆς καθολικῆς θρησκείας, δι' ὃ καὶ ὑπὲρ τούτου ἀναφανδὸν ἐτάχθησαν.

Ἡ δυσαρέσκεια αὐτῶν ἐξεδηλώθη ταχέως διὰ τοπικῶν ταραχῶν, ἃς ὠργάνωσε κατ' Αὔγουστον 1792 ὁ ὑλοτόμος *Ἰωάννης Κοττερῶ* (Cottereau), ὁ ἐπονομαζόμενος *Σουὰν* (Chouan), διότι ὡς σύνθημά του ἔσχε τὴν μίμησιν τοῦ κρωγμοῦ τῆς γλαυκὸς (chouette), ὅπερ ἐπώνυμον ἀπεδόθη καὶ εἰς πάντα ἀντιδραστικὸν καὶ βασιλόφρονα καθολικόν, καὶ ἰδίᾳ εἰς τοὺς ἐπαναστάτας τῆς Βρετάννης.

Ἀλλ' οἱ Βανδεαῖοι κυρίως ἐκινήθησαν εἰς γενικὴν ἐξέγερσιν, ὅτε αἱ τοπικαὶ ἀρχαὶ ἠθέλησαν νὰ ἐφαρμόσωσι τὸν ὑπὸ τῆς συμβατικῆς συνελεύσεως ψηφισθέντα τῇ 24ῃ Φεβρουαρίου 1793 νόμον περὶ στρατολογίας 30.000 ἀνδρῶν. Ἠρνήθησαν νὰ στρατολογηθῶσιν ἢ ὑποβληθῶσιν εἰς οἱανδήποτε ἐπίταξιν, ἡ ἐξέγερσις δ' αὕτη ταχέως προσέλαβε τὸν χαρακτῆρα ἐμφυλίου πολέμου. Αὐθόρμητοι ἐξεγέρσεις ἐγένοντο καὶ ἐν Ἀνδεγαυΐᾳ καὶ ἐν Βρετάννῃ. Σπανίως ἐσημειώθη τόσον δημοφιλὲς κίνημα. Περὶ τὰ τέλη τοῦ Μαΐου ὑπῆρχεν ἐν Ἀνδεγαυΐᾳ ἡ κληθεῖσα μεγάλη στρατιὰ (80.000), πολυάριθμοι δὲ μικροσυμμορίαι ὑπὸ ἐντοπίους ἀρχηγοὺς ἐν Βανδέᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Οἱ πυκνοὶ θάμνοι, τὰ δάση, οἱ λόφοι καὶ αἱ ἀτραποὶ τῆς Βανδέας καὶ ἡ τελεία ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων γνῶσις τοῦ ἐδάφους αὐτῆς καθίστων τούτους εἰς τοὺς δημοκρατικοὺς στρατοὺς ἀοράτους καὶ ἀκαταγωνίστους, διότι ἠδύναντο τὸ μὲν νὰ κρύπτωνται εὐχερῶς, τὸ δὲ νὰ ἐπιτίθενται αἰφνιδιαστικῶς. Ἐκ τούτου δὲ καὶ ἡ Συμβατικὴ συνέλευσις ἐχαρακτήρισεν αὐτοὺς ὡς *ληστὰς* (brigands) καὶ ἐψήφισε (19 Μαΐου), ἵνα πᾶς ἐκ τούτων συλλαμβανόμενος ἔνοπλος τυφεκίζηται ἄκριτος ἐντὸς 24 ὡρῶν.

Οἱ κάτοικοι τῆς ἑλώδους ζώνης μετὰ τὸν ἄγριον *Σουχῦ* (Souchy) ἔσχον ὡς ἀρχηγόν των τὸν πρῴην ὑποπλοίαρχον κόμιτα *Ἀθανάσιον Σαρὲτ* (Charette), οἱ δὲ τῆς λοχμώδους τὸν γενναῖον καὶ χρηστὸν γυρολόγον *Κατελινὼ* (Cathelineau), ὅστις ἐκαλεῖτο «ἅγιος τῆς Ἀνδεγαυΐας», ὡς καὶ τὸν θηροφύλακα *Στοφλὲ* (Stofflet). Ἡ ἐξέγερσις ὑπῆρξεν ἐξ ἀρχῆς ὠμὴ καὶ ἄγριαι σφαγαὶ τῶν δημοκρατικῶν διεπράχθησαν τῇ 10ῃ Μαρτίου ἐν Μαχεκοὺλ (Machecoul). Οἱ εὐγενεῖς τῆς Βανδέας δὲν ἐβράδυναν νὰ συνταχθῶσι μετὰ τῶν ἀγροτῶν, οἱ δὲ ἐξ αὐτῶν ἀρχηγοὶ *Μπονσὰμ* (de Bonchamp), *Ἐλμπὲ* (d' Elbée), *Λεσκὺρ* (de Lescure) καὶ ὁ *Ἑρρῖκος Ροσεζακελὲν* (de la Rochejacqeulein) μεγάλως διεκρίθησαν καὶ οἱ ὑπ' αὐτοὺς «βασιλικοὶ στρατοὶ» ἤραντο πολλάκις περιφανεῖς νίκας.

Ἀλλ' οἱ στρατοὶ τῆς δημοκρατίας τεθέντες ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς *Κλέμπερ* (Kleber), *Λαγκλὼ* (Lanclaux) καὶ *Μαρσὼ* (Marceau), ἀνωτέρους ἀπὸ πάσης ἀπόψεως τῶν μέχρι τοῦδε ἀρχηγῶν των *Ρουζὲν* (Rousin) καὶ *Ροσσινιὸλ* (Rossignol), κατώρθωσαν νὰ ἐπικρατήσωσι καὶ ἐν Σολὲ (Cholet) (17 Ὀκτωβρίου), ὅπου θανασίμως ἐπληγώθησαν ὁ Bonchamp, ὁ de Lescure καὶ ὁ d' Elbée, καὶ ἐν Σαβεναΐ (Savenay) (23 Δεκεμβρίου 1794), ὅπου ἐξεμηδενίσθη ὑπὸ τοῦ Marceau ἡ μεγάλη στρατιά. Κατὰ τὴν 30ὴν Δεκεμβρίου ὁ Marceau παρέδιδε τὴν ἀρχιστρατηγίαν εἰς τὸν *Τυρρὼ* (Turreau), ἔληγε δὲ ἡ πρώτη περίοδος τῶν πολέμων τῆς Βανδέας, ἡ *«τοῦ μεγάλου πολέμου»*.

Ἀλλ' αἱ τεθεῖσαι ὑπὸ τῶν ὑπερισχυσάντων δημοκρατικῶν μέθοδοι πρὸς πλήρη εἰρήνευσιν τῆς Βανδέας ὑπῆρξαν ἀπάνθρωποι. Φοβερὰ ἐκδίκησις ἐγένετο ἐν Νάντῃ κατὰ τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν καὶ παίδων τῶν ἐπαναστατῶν, ἐπρωτοστάτησε δὲ τὸ ἐν ἀποστολῇ εὑρισκόμενον μέλος τῆς Συμβατικῆς συνελεύσεως *Καρριὲ* (Carrier). Ἄπειρα ἦσαν τὰ θύματα τούτου, θέσαντος εἰς ἐνέργειαν τυφεκισμοὺς (fusillades) καὶ καταποντισμοὺς (noyades) εἰς τὸν Λείγηρα. Καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος δὲ Turreau ἀποφασίσας, ὅπως θέσῃ εἰς ἐφαρμογὴν τὸ ὑπὸ τῆς Συμβατικῆς συνελεύσεως πρὸς ἐρήμωσιν τῆς Βανδέας γενόμενον τῇ 1ῃ Αὐγούστου 1793 ψήφισμα, διήρεσε τὸν στρατόν του εἰς εἴκοσι φάλαγγας, αἵτινες διασχίζουσαι τὴν Βανδέαν ἐπεσώρευσαν πλείστας συμφοράς, περιήγαγον εἰς τελείαν ἀπόγνωσιν τοὺς ἐναπομείναντας κατοίκους, ὡς ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ ἐκλήθησαν *καταχθόνιοι* (colonnes infernales). Ἐκ τούτου ἐξηγέρθησαν καὶ πάλιν οἱ Βανδεαῖοι καὶ ἡ δευτέρα περίοδος (1794—1796) τῶν πολέμων αὐτῶν ἐσημειώθη. Κατὰ ταύτην τὰς μεγάλας πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις διαδέχεται ἀμείλικτος ἄτακτος πόλεμος (querilla) ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ ἀνταξίου τῶν προκατόχων του *Σαρὲτ* (Charette). Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ἰανουαρίου 1794, ἔν τινι νυκτερινῇ ἐπιθέσει, ἐφονεύθη ὁ νεαρὸς καὶ γενναῖος de la Rochejacquelein. Τῆς νέας ἐπαναστατικῆς κινήσεως μετέσχον καὶ οἱ Chouans (οἱ ἐπαναστάται τῆς Βρετάννης). Ἡ ἐπιτροπεία τῆς δημοσίας σωτηρίας ἀνεκάλεσε τὸν Turreau, ἀποδοκιμάζουσα τὴν φρικτὴν τακτικὴν αὐτοῦ καὶ τοῦ Carrier, καὶ τῇ 21ῃ Μαΐου ἐκάλεσε τοὺς Βανδεαίους, ἵνα καταθέσωσι τὰ ὅπλα καὶ ἀφόβως ἐπανέλθωσιν εἰς τοὺς οἴκους των. Ὑπὸ τὸ συνδιαλλακτικὸν τοῦτο πνεῦμα εἰργάσθη ἐν Βανδέᾳ ὁ διάδοχος τοῦ Turreau στρατηγὸς Lancleau, ὡς καὶ ἀντιπρόσωποι τῆς Συμβατικῆς συνελεύσεως, ὑφ' ἧς τῇ 2ᾳ Δεκεμβρίου ἐχορηγήθη γενικὴ ἀμνηστεία. Ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τούτων τῆς Συμβατικῆς ἐπετεύχθη ὥστε τῇ 17ῃ Φεβρουαρίου 1795 νὰ ὑπογραφῇ συμφωνία μεταξὺ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τῆς δημοκρατίας, ἐν τῷ παρὰ τὴν Νάντην φρουρίῳ Λαζωναὶ (La Jaunay). Κατ' αὐτὴν οἱ Βανδεαῖοι καὶ οἱ συμπολεμισταί των Chouans διὰ τῶν ἀρχηγῶν των ἀνεγνώριζον τὴν δημοκρατίαν καὶ ὑπισχνοῦντο, ὅτι οὐδέποτε θὰ λάβωσι τὰ ὅπλα κατ' αὐτῆς, ὡς ἀντάλλαγμα δ' ἐλάμβανον πλήρη τῆς γενικῆς ἀμνηστείας τὴν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῆς καθολικῆς θρησκείας, τὴν ἀπόδοσιν τῶν κτημάτων των καὶ τὴν μὴ παράδοσιν τῶν ὅπλων. Οὕτως ἡ εἰρήνη ἐφάνη ἐξασφαλισθεῖσα, ἀλλὰ μόνον προσκαίρως, διότι οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν Charette καὶ Stofflet, ἂν καὶ εἶχον ἐξασφαλίσει εἰς ἑαυτοὺς καὶ χρήματα καὶ θέσεις, δὲν ἐδίστασαν μετὰ ἓξ ἑβδομάδας νὰ ὑψώσωσι καὶ πάλιν τὴν χεῖρα κατὰ τῆς δημοκρατίας, ὅτε οἱ Ἄγγλοι τέλος ἀπεφάσισαν νὰ ἀποβιβάσωσιν εἰς Κουϊμπερὸν (Quiberon) τῆς Βρετάννης στρατὸν ἐκ βασιλοφρόνων μεταναστῶν καὶ ὁ κόμης τοῦ Ἀρτουὰ ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν νῆσον d'Yeu. Ὁ στρατηγὸς Ὃς (Hoche), ἡγούμενος τοῦ στρατοῦ τῆς Βρέστης, ἀντετάχθη ἐπιτυχῶς κατ' αὐτῶν, κατὰ δὲ τὰ τέλη Δεκεμβρίου πρὸς εἰρήνευσιν τῆς Βανδέας διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Διευθυντηρίου μετὰ δικτατορικῆς ἐξουσίας ἀρχιστράτηγος τῶν τριῶν στρατῶν τῆς δυτικῆς Γαλλίας (80000). Τὴν δύναμιν ταύτην ὁ στρατηγὸς μετεχειρίσθη μετὰ συνέσεως καὶ ἀπέδειξεν, ὅτι ἦτο οὐ μόνον ἐξαίρετος στρατιωτικὸς ἀλλὰ καὶ πολιτικός. Διὰ τῶν ἠπίων του μέτρων ἔσπευσε νὰ καθησυχάσῃ τὰ πνεύματα τῶν Βανδεαίων, ἐνῷ ἐξ ἄλλου διὰ τοῦ στρατοῦ του κατεδίωξε τοὺς παρασπονδήσαντας ἀρχηγοὺς αὐτῶν, οἵτινες μετὰ βραχεῖαν ἀντίστασιν συλληφθέντες ἐτυφεκίσθησαν κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 1796. Οὕτω δὲ κατὰ τὴν 15 Ἰουνίου τοῦ 1796 ἠδύνατο νὰ γράφῃ εἰς τοὺς διευθυντὰς «ὁ πόλεμος, δύναμαι νὰ εἴπω, ἔληξε» καὶ μετὰ ἕνα μῆνα ἀνεγνωρίζετο ἐπισήμως «εἰρηνευτὴς τῆς Βανδέας».

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ Διευθυντηρίου (1799), ὅτε ἔχομεν τὴν τρίτην περίοδον τῶν πολέμων τῆς Βανδέας, οἱ Βανδεαῖοι, ἐπιθαρρυνθέντες ἐκ τῆς γενικῆς ἐναντίον αὐτοῦ δυσαρεσκείας τῶν Γάλλων, ἔλαβον καὶ πάλιν τὰ ὅπλα, ἀλλ' αἱ ἐπιτυχίαι τοῦ στρατηγοῦ Μπρὺν (Brune) ἠνάγκασαν αὐτοὺς ἐντὸς ἑνὸς ἔτους νὰ ὑποταχθῶσιν.

Νέα στασιαστικὰ κινήματα ἐν τῇ δυτικῇ Γαλλίᾳ ἐξερράγησαν κατὰ τὴν ἑκατονθήμερον (1815) αὐτοκρατορίαν τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, ἀλλὰ τάχιστα κατέστειλε καὶ ταῦτα ὁ στρατηγὸς Λαμὰρκ (Lamarque).

Ὡς τελευταῖον ἐπεισόδιον τοῦ ἀνησύχου πνεύματος τῶν κατοίκων τῆς Βανδέας δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ γενομένη κατὰ τὸ 1832 ὑπὸ τῆς δουκίσσης ντὲ Πεερὺ (de Berry) ἀπόπειρα πρὸς ἐξέγερσιν αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ πεπτωκότος βασιλέως Καρόλου τοῦ Ι' καὶ τοῦ οἴκου του. Ἀλλ' οἱ κάτοικοι, οἱ ἐπευφημήσαντες τὴν μητέρα «τοῦ νομίμου βασιλέως» κατὰ τὸ 1828, ἐλάχιστα συνεκινήθησαν ἐκ τοῦ τολμηροῦ διαβήματός της καὶ αἱ ὀλίγαι ἑκατοντάδες των, αἱ μετὰ δυσκολίας συσπειρωθεῖσαι περὶ αὐτήν, εὐχερῶς διεσκορπίσθησαν ὑπὸ τῶν στρατῶν τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *E. Bonnemière*, La Vendée en 1793 (1856). —*It. Wallon*, Les Représentants du peuple en mission.— *Ch. L. Chassin*, Études documentaires sur la Révolution Française, la preparation de la guerre de Vendée (1789—1793).— *Τοῦ αὐτοῦ*, La Véndée patriote (1793-1800) (Paris 1893) —*Savary*, Guerres des Vendéens et des Chouans contre la République.—*M. Aulard*, Recueil des actes du comité de salut public.—*Τοῦ αὐτοῦ*, L' assemblée Legislative et la Convention —*E. D. Bradby*, a Short history of the French revolution 1789—1795.—*Alb.*, *Malet*, Nouvelle Histoire Universelle κ. ἄ.

ΜΙΧΑΗΛ Δ. ΒΟΛΟΝΑΚΗΣ

Βανδῆλοι ἢ ***Βανδίλοι*** ἢ ***Βάνδαλοι*** (Vandales, Wends). Λαὸς γερμανικός. Ὁρμηθέντες ἐκ τῶν ἀκτῶν τῆς Βαλτικῆς κατέκλυσαν κατὰ τοὺς πρώτους μ. Χ. αἰῶνας τὴν Παννονίαν (νῦν Οὐγγαρίαν) καὶ τὴν Δακίαν (νῦν Βλαχίαν, Βουκοβίναν, Τρανσυλβανίαν καὶ Βανᾶτον τῆς Τεμεσβάρ). διεξήγαγον πολέμους πρὸς τοὺς Ρωμαίους (Γ' αἰῶνα) καὶ τέλος κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἐγκατεστάθησαν, ἀδείᾳ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου (323—327) εἰς Παννονίαν, ἔνθα μέγα μέρος ἐξ αὐτῶν ἠσπάσθη τὸν Χριστιανισμόν. Βραδύτερον ἐξεχριστιανίσθησαν ἅπαντες καὶ εἶτα προσηλυτίσθησαν ὑπὸ τῶν Γότθων εἰς τὰ δόγματα τοῦ Ἀρείου εἰς ἃ καὶ παρέμειναν μέχρι τέλους τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν ὡς αὐτοτελοῦς ἔθνους (534).

Ὁ Ἕλλην ἱστορικὸς Προκόπιος (ΣΤ' αἰὼν μ.Χ.) λέγει περὶ αὐτῶν ὅτι ἦσαν «λευκοὶ ἅπαντες τὰ σώματα καὶ τὰς κόμας ξανθοί, εὐμήκεις τε καὶ ἀγαθοὶ τὰς ὄψεις», ὅτι εἶχον τοὺς αὐτοὺς νόμους μετὰ τῶν ἄλλων Γότθων, τὴν αὐτὴν θρησκείαν (ἀρειανοὶ) καὶ τὴν αὐτὴν γλῶσσαν «τὴν γοτθικὴν λεγομένην».

Κατὰ τὴν διαμονὴν αὐτῶν ἐν Παννονίᾳ αἱ σχέσεις των μετὰ τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ὑπῆρξαν εἰρηνικαί, πιεζόμενοι ὅμως ἐκεῖ ὑπὸ ἄλλων βορειοτέρων λαῶν ἐτράπησαν πρὸς Δ καὶ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν *Γοδιγισέλου* κατέλαβον τῷ 404 τὴν Mein καὶ τὴν Lippe, ἀλλ' ἐν τέλει ἡττήθησαν φονευθέντος καὶ τοῦ Γοδιγισέλου.

Τούτου ὁ υἱὸς *Γόνδεριχ*, ἐκδικούμενος τοῦ πατρός του τὸν θάνατον προσέλαβε συμμάχους τοὺς Ἀλανούς, τοὺς Σουέβους καὶ ἄλλους βαρβάρους καὶ τραπεὶς πρὸς Δ προσέβαλε τὰς ἐπὶ τοῦ Ρήνου ρωμαϊκὰς φρουράς, ἃς ἀνατρέψας διῆλθε τὸν ποταμὸν τοῦτον (τὴν 31 Δεκεμβρίου 406) καὶ εἰσέβαλεν εἰς Γαλλίαν, ἔνθα ἐπήνεγκε καταστροφὰς τοιαύτας, ὥστε ἔκτοτε καὶ τὸ ὄνομα μόνον Βανδῆλοι ἐπροξένει τρόμον καὶ φρίκην εἰς τοὺς ἐκεῖ πληθυσμούς. Τῷ 409 ἐπωφελούμενοι τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ ἐμφυλίων σπαραγμῶν διέβησαν τὰ Πυρηναῖα καὶ ὑπέταξαν ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν μεγάλην ἐκείνην χερσόνησον μέχρις αὐτοῦ τοῦ Γιβραλτάρ, μεθ' ὃ εἰς μὲν τοὺς συμμάχους των Σουέβους παρεχώρησαν τὸ ΒΔ. μέρος τῆς χώρας (Γαλικίαν καὶ Ἀστουρίαν), αὐτοὶ δὲ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ ΝΑ. τὸ ὁποῖον ἔκτοτε ἐξ αὐτῶν ὠνομάσθη (Β) *Ἀνδαλουσία*. Ἀλλὰ δὲν ἐβράδυναν νὰ ἔλθωσιν εἰς ρῆξιν μετὰ τῶν συμμάχων των Σουέβων, κατὰ τῶν ὁποίων διεξήγαγον αἱματηροτάτους πολέμους. Οἱ Ρωμαῖοι ἐπεμβάντες ὑπὲρ τῶν Σουέβων προεκάλεσαν τρομερὰς ἀντεκδικήσεις ἐκ μέρους τῶν Βανδήλων, οἵτινες ὑπὸ τὸν νέον ἡγεμόνα αὐτῶν *Γιζέριχον* ἐδήωσαν ἀνηλεῶς τὰς ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους διατελούσας ἔτι ἱσπανικὰς πόλεις καὶ ἀφοῦ ἐξεμηδένισαν τὰς ρωμαϊκὰς φρουρὰς ἐστράφησαν κατὰ τῶν Σουέβων, οὓς καθ' ὁλοκληρίαν ἐξων-

Digitized by Google

τωσαν. Ἐν τούτοις καὶ πάλιν δὲν ἔμειναν ἀνενόχλητοι ἐν τῇ κατοχῇ τῆς Ἱσπανίας, διότι ὁ ἡγεμὼν τῶν Βησιγότθων Βαλλίας, ἐπιδραμὼν τῷ 416, ἐνίκησε κατ' ἐπανάληψιν αὐτούς.

Πόλεμοι πρὸς τοὺς Ρωμαίους. Ἡ ἐμφάνισις τῶν νέων τούτων πολεμίων, ἐνθαρρυνομένων προφανῶς ὑπὸ τῆς Ρώμης, περιήγαγεν εἰς δυσχερεστάτην θέσιν τοὺς Βανδήλους οἵτινες, καταπεπονημένοι ἐκ τῶν μακρῶν καὶ ἀδιαλείπτων πολέμων, ἐζήτουν διέξοδον πρὸς σωτηρίαν των, δὲν ἐβράδυναν δὲ νὰ εὕρωσι τοιαύτην ἐν Ἀφρικῇ. Ἡ Λιβύη ἦτο τότε ρωμαϊκὴ κτῆσις καὶ εἶχεν ἀποσταλῇ πρό τινος ἐκεῖ στρατηγὸς ὁ *Βονιφάτιος*, ὑπὸ τῆς χήρας βασιλίσσης *Πλακιδίας*, ἐπιτροπευούσης τὸν ἀνήλικον βασιλέα τῆς Ρώμης Βαλεντιανόν. Δυσαρεστηθεὶς ἐκ τούτου ὁ στρατηγὸς Ἀέτιος διέβαλε παρὰ τῇ βασιλίσσῃ τὸν Βονιφάτιον ὡς μελετῶντα νὰ στασιάσῃ, συγχρόνως δὲ ἔγραψε πρὸς αὐτὸν ὅτι ἡ βασίλισσα ἀπεφάσισε τὸν θάνατόν του. Τοιουτοτρόπως, ἡ μὲν Πλακιδία ἀνεκάλεσεν ἐξ Ἀφρικῆς τὸν Βονιφάτιον, οὗτος δὲ ἠρνήθη νὰ ὑπακούσῃ καὶ συγχρόνως, πρὸς ἐκδίκησιν καὶ ἐξασφάλισίν του, ἐστράφη πρὸς τοὺς ἐν τῇ γείτονι Ἱσπανίᾳ Βανδήλους. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ τῶν Βανδήλων ἡγεμὼν *Γοδίγισκλος* εἶχεν ἀποθάνει, καταλιπὼν τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν υἱόν του *Γόνθαριν* καὶ εἰς τὸν νόθον υἱόν του *Γιζέριχον*. Ἐκ τούτων ὁ μὲν πρῶτος ἦτο ἔτι νήπιον, ὁ δὲ δεύτερος, νέος ἄλκιμος οὗτος, ὡς λέγει ὁ Προκόπιος, «τά τε πολέμια ὡς ἄριστα ἐξήσκητο καὶ δεινότατος ἦν ἀνθρώπων ἁπάντων». Πρὸς αὐτοὺς πέμψας πρέσβεις ὁ Βονιφάτιος προέτεινε νὰ μοιρασθῶσι τὴν Λιβύην, λαμβάνοντος ἑκάστου τὸ τριτημόριον, καὶ νὰ συμμαχήσωσι κατὰ παντός, ὅστις ἤθελεν ἀπειλήσει ἕνα ἐξ αὐτῶν. Οἱ Βανδῆλοι ἐπωφεληθέντες τῆς περιστάσεως διέβησαν τὸν πορθμὸν τῶν Γαδείρων καὶ μετ' οὐ πολὺ ἐνεφανίσθησαν εἰς τὴν Λιβύην.

Οἱ ἐν Ρώμῃ φίλοι τοῦ Βονιφατίου ἐκπλαγέντες ἐπὶ τῇ διαγωγῇ αὐτοῦ, ἔπεισαν τὴν βασίλισσαν νὰ πέμψῃ ἁρμόδιόν τινα ἄνδρα πρὸς τὸν Βονιφάτιον, ἵνα ἐξακριβώσῃ τοὺς πραγματικοὺς λόγους οἵτινες ἔστρεψαν αὐτὸν κατὰ τῆς πατρίδος του. Τότε ἀπεκαλύφθησαν αἱ διαβολαὶ τοῦ Ἀετίου. Καὶ δὲν ἠδύνατο μὲν ἡ Πλακιδία νὰ τιμωρήσῃ τὸν Ἀέτιον, ὡς ὄντα πανίσχυρον, ἔπεισεν ὅμως τὸν Βονιφάτιον νὰ ἀπαιτήσῃ ἀπὸ τοὺς Βανδήλους τὴν ἐκκένωσιν τῆς Λιβύης. Εἰς ἀπάντησιν ὁ Γιζέριχος, βαδίσας κατὰ τοῦ Βονιφατίου, ἐνίκησεν αὐτὸν καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν παραλίαν πόλιν τῆς Νουμιδίας Ἱππονερέγιον· ἐκεῖ ἐπολιόρκησε τὸν Βονιφάτιον ἐπί τινα χρόνον μόνον, καθ' ὅσον ἠναγκάσθη ὑπὸ τοῦ λιμοῦ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν. Ἐνισχυθεὶς μετ' ὀλίγον ἀπὸ τὴν Ρώμην καὶ τὸ Βυζάντιον, ὁ Βονιφάτιος ἔδωκε νέαν μάχην πρὸς τὸν Γιζέριχον, ἀλλ' ἡττηθεὶς καὶ πάλιν ἀπῆλθε μετὰ τῶν συντριμμάτων τοῦ στρατοῦ του εἰς Ρώμην. Ἀλλὰ καὶ ὁ Γιζέριχος, τὸ μὲν φοβούμενος τὰς περιπετείας ἑνὸς νέου πολέμου, καὶ δὴ πρὸς τὴν Ρώμην καὶ τὸ Βυζάντιον, τὸ δὲ θέλων νὰ νομιμοποιήσῃ τὴν κατάκτησίν του, προέτεινε πρὸς τοὺς ἐχθρούς του εἰρήνην, ἥτις καὶ συνωμολογήθη τὴν 11 Φεβρουαρίου 435. Ὁ Γιζέριχος ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ πληρώνῃ ἐτήσιον φόρον εἰς τὴν Ρώμην, αὕτη δὲ τῷ ἐξεχώρει τὰς καταληφθείσας χώρας πλὴν τῆς Καρχηδόνος, τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Νουμιδίας. Ἡ Ρώμη διετήρει τὰς τρεῖς Μαυριτανίας καὶ τὴν Τρίπολιν. Ἐν τούτοις τὴν 19 Ὀκτωβρίου 439 οἱ Βανδῆλοι, ἐπιδραμόντες αἰφνιδιαστικῶς, κατέλαβον τὴν Καρχηδόνα καὶ ἐδῄωσαν καὶ ἐπυρπόλησαν αὐτήν, μεθ' ὃ ναυπηγήσαντες καὶ στόλον κατέλαβον τὴν Σικελίαν, τὴν Κορσικήν, τὴν Σαρδὼ καὶ τὰς Βαλεαρίδας, ἐν τέλει δὲ ἐπεχείρουν κατὰ τὸ ἔαρ ἑκάστου ἔτους ἐπιδρομὰς δῃοῦντες τὰς νήσους καὶ τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου. Εἰς ἐπίμετρον αἱ δυναστικαὶ ἐν Ρώμῃ ἔριδες ἐπηύξησαν τὰ δεινὰ τοῦ λαοῦ τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ βασίλισσα *Εὐδοξία*, χήρα τοῦ δολοφονηθέντος βασιλέως Βαλεντιανοῦ Γ' (455), ἐκδικουμένη τὸν ἅρπαγα τοῦ θρόνου Μάξιμον, προσεκάλεσε τὸν Γιζέριχον νὰ καταλάβῃ τὴν Ρώμην. Οἱ Βανδῆλοι δὲν ἐζήτουν καλυτέραν εὐκαιρίαν· ἐντὸς ὀλίγου ὁ στόλος των ἠγκυροβόλησεν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Τιβέρεως καὶ ἄνευ χρονοτριβῆς κατέλαβον ἀμαχητὶ τὴν Ρώμην, ἣν κυριολεκτικῶς ἀπεγύμνωσαν διαρπάζοντες αὐτὴν ἐπὶ 14 ἡμέρας, ἀφοῦ δὲ ἐδῄωσαν καί τινας ἐπαρχίας ἀπῆλθον ἀποκομίζοντες ἄπειρον λείαν καὶ πλῆθος αἰχμαλώτων, ἐν οἷς καὶ αὐτὴν τὴν βασίλισσαν μετὰ τῶν δύο θυγατέρων της· ἐξ αὐτῶν ἡ μὲν Εὐδοκία συνεζεύχθη τὸν πρεσβύτερον υἱὸν τοῦ Γιζερίχου *Ὀνώριχον*, ἡ δ' ἑτέρα μετὰ τῆς Εὐδοξίας ἐπέμφθη βραδύτερον, κατ' αἴτησιν τοῦ Ἕλληνος αὐτοκράτορος, εἰς Βυζάντιον.

Ἅμα ὡς ἡ Ρώμη ἀπηλλάγη τῶν ἐπιδρομέων ἐπεδόθη εἰς τὴν ἀνασυγκρότησιν τῶν πολεμικῶν αὐτῆς δυνάμεων, καὶ συγκεντρώσασα μετ' οὐ πολὺ ἱκανὸν στρατὸν καὶ στόλον ἤρξατο ἐπιθετικοῦ κατὰ τῶν Βανδήλων πολέμου, οἵτινες ἐν τέλει ἠναγκάσθησαν νὰ εἰρηνεύσωσιν. Οἱ Βανδῆλοι τότε ἤρχισαν τὰς ἐπιδρομὰς κατὰ τὸν χωρῶν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, δῃοῦντες τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια αὐτῆς. Ἐπιχειρήσαντες νὰ πράξωσι τὰ αὐτὰ καὶ εἰς τὴν Μάνην ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν Μανιατῶν. Εἰς ἀντεκδίκησιν τῆς αἱματηρᾶς ἀποτυχίας των ἐπέδραμον κατὰ τῆς πλουσίας Ζακύνθου καὶ ἀφοῦ διήρπασαν αὐτὴν καὶ ἔσφαξαν οὐκ ὀλίγους τῶν κατοίκων της, ἀπῆλθον ἀπάγοντες 500 τῶν προκρίτων της, οὓς κατὰ τὸν πλοῦν κατέσφαξαν καὶ διεμέλισαν ρίψαντες τὰ μέλη αὐτῶν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐν Βυζαντίῳ ἐβασίλευε τότε *Λέων ὁ Θρᾷξ* (457—474), ὅστις ἀπεφάσισε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Βανδήλους καὶ νὰ περιστείλῃ τὰς ἐπιδρομὰς αὐτῶν. Πρὸς τοῦτο προέτρεψε τὸν κατέχοντα τὴν Δαλματίαν Μαρκελλιανὸν νὰ καταλάβῃ τὴν ὑπὸ τῶν Βανδήλων κατεχομένην Σαρδώ, καὶ συγχρόνως ἔπεμψεν εἰς Ἀφρικὴν στρατὸν ὑπὸ τὸν Ἡράκλειον ὅστις νικήσας τοὺς Βανδήλους κατέλαβε τὴν Τρίπολιν καὶ ἐξηνάγκασεν αὐτοὺς νὰ εἰρηνεύσωσι (463).

Τῷ 468 οἱ Βανδῆλοι ἤρχισαν πάλιν τὰς ἐπιδρομάς των κατὰ τῆς Ἰταλίας, ἔνθα ἐβασίλευεν ὁ Ἀνθέμιος, ὅστις ἔσπευσε νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τοῦ Λέοντος. Ἐντὸς ὀλίγου στόλος βυζαντινὸς ἐκ 1113 πλοίων προσορμισθεὶς εἰς Μερκούριον τῆς Λιβύης ἀπεβίβασε στρατὸν ἐκ 10 χιλ. ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν *Βασιλίσκον*, ἀδελφὸν τῆς βασιλίσσης Βηρίνης, ἔχοντα παρ' αὐτῷ ὡς σύμβουλον τὸν Γότθον *Ἄσπαρ*. Ὁ Γιζέριχος καταπτοηθεὶς ἔσπευσε νὰ ζητήσῃ 5 ἡμερῶν ἀνακωχήν, ὑπισχνούμενος νὰ ἐκτελέσῃ τοὺς ὅρους τοῦ αὐτοκράτορος. Βασιλίσκος καὶ Ἄσπαρ, δωροδοκηθέντες ἢ ἐξαπατηθέντες, ἐδέχθησαν τὴν ἀνακωχὴν καὶ παρέσχον οὕτω εἰς τὸν Γιζέριχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπέλθῃ αἰφνιδιαστικῶς μετὰ τῶν πλοίων του καὶ νὰ πυρπολήσῃ τὸν βυζαντινὸν στόλον. Μετὰ τὴν οἰκτρὰν ταύτην ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας, ὁ Λέων συνωμολόγησεν εἰρήνην μετὰ τοῦ Γιζερίχου (471), ἥτις παρετάθη ἐπὶ μακρὸν καὶ ἐπὶ τῶν διαδόχων του.

Τῷ 477 ἀπέθανεν ὁ Γιζέριχος μετὰ 39 ἐτῶν πολυτάραχον καὶ περιπετειώδη βασιλείαν, διεδέξατο δὲ αὐτὸν ὁ υἱός του *Ὁνώριχος (ἢ Οὔνεριχ)*. Ἡ βασιλεία αὐτοῦ διακρίνεται διὰ τοὺς διωγμούς του κατὰ τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν, τοὺς ὁποίους διὰ φρικτῶν βασανιστηρίων ἐπεδίωκε νὰ προσηλυτίσῃ εἰς τὰ ἀρειανὰ δόγματα. Τοῦτον ἀποθανόντα τῷ 485 διεδέξατο ὁ ἀνεψιός του *Γουνδαμοῦνδος* (υἱὸς τοῦ Γένζωνος ἀδελφοῦ τοῦ Ὁνωρίχου), ὅστις ἐξηκολούθησε τὰς κατὰ τῶν ὀρθοδόξων πιέσεις καὶ τὰς ἕνεκα τούτων ἐχθροπραξίας πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς Μαυρουσίους, ἀπέθανε δὲ μετὰ δωδεκαετῆ ἡγεμονίαν τῷ 496, καταλιπὼν την ἀρχὴν εἰς τὸν ἀδελφόν του *Τρασημοῦνδον*.

Οὗτος ἦτο ἀνὴρ συνετὸς καὶ μετριοπαθὴς καί, ὡς γράφει ὁ ἱστορικὸς Προκόπιος, «εἴδους τε καὶ ξυνέσεως ἐς τὰ μάλιστα καὶ μεγαλοψυχίας εὖ ἥκων». Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἔπαυσαν οἱ κατὰ τῶν ὀρθοδόξων διωγμοί, ὁ δὲ προσηλυτισμὸς ἐπεδιώχθη διὰ τῆς παροχῆς δώρων, τιμῶν κ.τ.λ. Ἐν τούτοις ἐξηκολούθησαν αἱ ἐχθροπραξίαι πρὸς τοὺς Μαυρουσίους, οἵτινες ἐπροξένησαν εἰς τοὺς Βανδήλους αἱματηροτάρας καταστροφάς. Μετὰ τοῦ Βυζαντίου διήγαγεν εἰρηνικῶς, συνάψας φιλικὰς σχέσεις μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου (491—518) καθὼς καὶ μετὰ τοῦ τῆς Ρώμης τοῦ Γότθου Θευδερίχου, οὗτινος τὴν ἀδελφὴν *Ἀμαλαφρίδα* ἔλαβεν ὡς σύζυγον καὶ μετ' αὐτῆς ὡς προῖκα τὸ Λιλύβαιον τῆς Σικελίας (κείμενον ἐπὶ τοῦ μεταξὺ τῆς νήσου ταύτης καὶ τῆς Ἀφρικῆς πορθμοῦ). Τὸν Τρασημοῦνδον, ἀποθανόντα τῷ 496, διεδέξατο ὁ ἐξάδελφός του *Ἱλδέριχος*, υἱὸς τοῦ Ὁνωρίχου. Οὗτος ἦτο ἀνὴρ ἀγαθός, «τὰ δὲ εἰς τὸν πόλεμον, λέγει ὁ Προκόπιος, μαλθακός τε λίαν καὶ οὐδὲ ἄχρι εἰς τὰ ὦτα οἱ τοῦτο ἐθέλων ἰέναι», ὥστε ὁσάκις ὁ στρατός του ἤρχετο εἰς ἐχθροπραξίας πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς ἡγεῖτο αὐτοῦ ὁ ἀνεψιός του *Ὀάμερ*, ὃν οἱ συμπατριῶταί του ἀπεκάλουν *Ἀχιλλέα τῶν Βανδήλων*. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἱλδερίχου οἱ Βανδῆλοι ὑπέστησαν ἐπανειλημμένας ἥττας ὑπὸ τῶν Μαυρουσίων, ὁδηγουμένων ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν *Ἀντάλλα*, πλὴν δὲ τούτου ἦλθον εἰς σοβαρὰς πρὸς τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ Γότθους προστριβάς. Ὑποπτευθέντες τούτους ὡς ἐπιβουλευομένους τὸ κράτος των ἐφυλάκισαν τὴν Ἀμαλαφρίδα (Γοτθίδα, χήραν τοῦ Τρασημούνδου) καὶ ἔσφαξαν ἅπαντας τοὺς ἐν Λιβύῃ Γότθους.

Ὁ Βελισσάριος κατὰ τῶν Βανδήλων. Ἐπίδοξος διάδοχος τοῦ θρόνου ἦτο ὁ *Γελίμερος* (υἱὸς τοῦ Γειλάριδος, πρωτεξαδέλφου τοῦ Ἱλδερίχου), ἀνὴρ διεφθαρμένος καὶ ἐπίβουλος. Διαβάλλων οὗτος τὸν Ἱλδέριχον, ὡς προδίδοντα δῆθεν τὸ κράτος εἰς τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου *Ἰουστινιανὸν Α'*, ἐξήγειρεν ἐναντίον του τοὺς Βανδήλους, οἵτινες ἐξεθρόνισαν αὐτὸν καὶ εἶτα τὸν ἔρριψαν εἰς τὰς φυλακὰς μετὰ τοῦ *Ὀάμερος* καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του *Εὐαγέη* (530). Ἀλλ' ὁ Ἱλδέριχος ἦτο φίλος τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ξενισθεὶς ἄλλοτε ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀγαπηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, συνεπῶς ἡ ἐκθρόνισις αὐτοῦ ἤγειρε τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις ἔσπευσε νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Γελίμερον τὴν ἐπανόρθωσιν τοῦ ἀδικήματος καὶ τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ Ἱλδερίχου εἰς τὸν θρόνον. Ἀρνηθέντος τοῦ Γελιμέρου, ὁ Ἰουστινιανὸς ἠρκέσθη νὰ ἀπαιτήσῃ παρ' αὐτοῦ νὰ τῷ ἀποστείλῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν γέροντα ἤδη Ἱλδέριχον μετὰ τοῦ Ὀάμερος, ὃν ὁ Γελίμερος εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ τυφλώσει. Ἀπορριφθείσης καὶ τῆς αἰτήσεώς του ταύτης, ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπεφάσισε νὰ κινήσῃ πόλεμον κατὰ τοῦ Βανδήλου ἡγεμόνος. Τὸ ἐγχείρημα ἦτο δυσχερὲς καὶ ἐν ταὐτῷ πολυδάπανον, ὡς τοιοῦτον δὲ ἀπεκρούετο ὑπὸ τῶν κυριωτέρων τοῦ Ἰουστινιανοῦ συμβούλων, ἐν τέλει ὅμως ἐπεκράτησεν ἡ θέλησις αὐτοῦ καὶ τὴν 10ην Σεπτεμβρίου 534 πεντακόσια φορτηγὰ πλοῖα τοῦ Βυζαντίου, συνοδευόμενα ὑπὸ 97 πολεμικῶν νηῶν (δρομόνων), προσορμισθέντα εἰς Καποὺτ—βαντα τῆς Λιβύης (πρὸς Α τῆς Καρχηδόνος), ἀπεβίβασαν 15 χιλ. ἐκλεκτοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν *Βελισσάριον*· οὗτος, βαδίσας ἀμελητὶ μετὰ τῶν πολεμίων, ἀνέτρεψε τὰς ἐναντίον αὐτοῦ σταλείσας δυνάμεις τῶν Βανδήλων καὶ ἐκυρίευσεν ἀμαχητὶ τὴν ὀχυρὰν Καρχηδόνα. Προελάσας εἶτα πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας, συνέτριψε κυριολεκτικῶς καὶ διεσκόρπισεν ἐν Τρικαμάρῳ τὰ συγκεντρωμένα βανδηλικὰ στρατεύματα ὑπὸ τὸν ἄνανδρον καὶ ἄθλιον Γελίμερον καὶ ἐν τέλει ᾐχμαλώτισεν αὐτὸν καὶ τὸν ὡδήγησεν ἐν θριάμβῳ εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ πλείστων ἐπιφανῶν Βανδήλων καὶ ἀπείρου πολυτίμου λείας.

Μετὰ τὴν συντριβὴν τοῦ βανδηλικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Γελιμέρου ὁ Βελισσάριος ἐνήργησε τὴν κατάληψιν τῆς χώρας ὁλοκλήρου καὶ τὴν σύλληψιν τῶν ἀπομεινάντων τῇδε κἀκεῖσε ἐνόπλων, μεθ' ὃ ἀπέστειλε στρατεύματα πρὸς κατάληψιν τῶν ἄλλων τῆς Β. Ἀφρικῆς κτήσεων τῶν Βανδήλων, καθὼς καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν κατεχομένων νήσων. Ὁ στρατηγὸς *Κύριλλος* κατέλαβε τὰς νήσους Σαρδὼ καὶ Κύρνον (Κορσικήν), ὁ στρατηγὸς *Ἀπολλινάριος* κατέλαβε τὰς Βαλεαρίδας νήσους, «Ἔβουσαν τε καὶ Μαϊορίκαν καὶ Μινορίκαν ἐπιχωρίως καλουμένας». Ἕτερον ἀπόσπασμα ἀπεστάλη πρὸς κατάληψιν τοῦ ἐν Σικελίᾳ Λιλυβαίου, τὸ ὁποῖον, ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν, εἶχον λάβει οἱ Βανδῆλοι ὡς προῖκα τῆς ἡγεμονίδος Ἀμαλαφρίδος, καὶ τὸ ὁποῖον ἤδη δὲν ἐπέτρεψαν οἱ ἐν Σικελίᾳ Γότθοι νὰ καταληφθῇ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν. Συγχρόνως ἕτερα ἀπασπάσματα κατελάμβανον τὴν ὑπὸ τῶν Βανδήλων ὡσαύτως κατεχομένην μεγάλην καὶ πολυάνθρωπον παράλιον πόλιν τῆς Μαυριτανίας Καισάρειαν, κειμένην πρὸς Δ τῆς Καρχηδόνος. Ἄλλος στρατὸς κατέλαβε τὰ Γάδειρα καὶ τὸ ἔναντι αὐτοῦ φρούριον Σέπτον, δηλαδὴ τό σημερινὸν ἀγγλικὸν φρούριον τοῦ Γιβραλτάρ.

Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς χώρας καὶ τὴν σύλληψιν τῶν ἐνόπλων Βανδήλων, ὁ ὑπόλοιπος βανδηλικὸς πληθυσμός, ἀνενόχλητος ἐντελῶς παραμείνας, προῆλθεν εἰς φιλικωτάτας μετὰ τῶν Βυζαντινῶν κυριάρχων σχέσεις, πάμπολλαι γυναῖκες αὐτῶν συνεζεύχθησαν Βυζαντινοὺς στρατιώτας καὶ πλεῖστοι ἄνδρες κατετάχθησαν εἰς τὸν βυζαντινὸν στρατόν, ἀπαρτίσαντες πέντε ὁλόκληρα τάγματα ἱππικοῦ, ἅτινα ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὸν κατὰ τῶν Περσῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ πόλεμον.

Τὸ τέλος τῶν Βανδήλων. Ἡ ἐπιείκεια ὅμως αὕτη τοῦ Βυζαντίου, πρωτοφανὴς διὰ τὸν μεσαίωνα, ἀνετράπη ἐξ ὑπαιτιότητος αὐτῶν τούτων τῶν Βανδήλων, θελησάντων νὰ ἀναμιχθῶσιν εἰς στάσεις τινὰς ἐνόπλους τῶν ἰθαγενῶν καὶ τοῦ στρατοῦ. Τοῦτο προεκάλεσε τὴν πανοικεὶ ἐκ Λιβύης ἀπομάκρυνσίν των. Τοιουτοτρόπως ὁ ὑπερβόρειος ξανθὸς ἐκεῖνος λαὸς ἐξερριζώθη ὁριστικῶς ἐκ τῆς ἀφρικανικῆς γῆς, ἐφ' ἧς διὰ τῆς βίας τῶν ὅπλων του ἐκυριάρχησεν ἐπὶ ἑκατὸν ἀκριβῶς ἔτη. Τὸ τέλος αὐτῶν ὑπῆρξεν ἀληθῶς ἄδοξον, ἀνάξιον τῆς προτέρας των φήμης, καὶ ἡ πτῶσίς των οὔτε ἐντύπωσιν ἐνεποίησεν εἰς τοὺς συγχρόνους των, οὔτε συνεπείας ἔσχε διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν ἄλλων λαῶν. Προξενεῖ κατάπληξιν ἡ χλιαρά, ἡ ἄτονος, ἡ ἄνευ φανατισμοῦ καὶ πείσματος, ἡ ἄνανδρος ἄμυνα ἣν ἀντέταξαν κατὰ τοῦ ἐπελθόντος ἐναντίον των εὐαρίθμου βυζαντινοῦ στρατοῦ. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸν μαλθακὸν καὶ ἔκλυτον βίον, συνεπείᾳ τῶν δι' ἁρπαγῶν συγκομισθέντων ἀμυθήτων θησαυρῶν. Ὁ Προκόπιος λέγει ὅτι οἱ Βανδῆλοι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους διῆγον βίον ἁβρότατον, ὅτι «ἐξ ὅτου Λιβύην ἔσχον βαλανείοις οἱ ξύμπαντες ἐπεχρῶντο ἐς ἡμέραν ἑκάστην καὶ τραπέζῃ ἅπασιν εὐθηνούσῃ ὅσα δὴ γῆ τε καὶ θάλασσα ἥδιστά τε καὶ ἄριστα φέρει», ὅτι ἔφερον χρυσᾶ κοσμήματα καὶ ἐνεδύοντο μεταξίνας ἐσθῆτας, ὅτι διήρχοντο τὸν χρόνον αὐτῶν εἰς τὰ θέατρα καὶ τὰ ἱπποδρόμια, ἐν μέσῳ τῶν ὀρχηστῶν καὶ τῶν μίμων, ὅτι εἶχον οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν τὰς κατοικίας των ἐν μέσῳ μαγευτικῶν παραδείσων, «ξυμπόσια δὲ πλεῖστα ἐποίουν, καὶ ἔργα τὰ ἀφροδίσια πάντα αὐτοῖς ἐν μελέτῃ πολλῇ ἤσκητο».

Ἡ ἐκ τοῦ τοιούτου βίου προκύψασα παρακμὴ αὐτῶν καὶ ἡ κατάπτωσις τῶν πολεμικῶν ἀρετῶν, δι' ἃς ἄλλοτε διεκρίνοντο, κατεδείχθη τὸ πρῶτον ἐκ τῶν ἐπανειλημμένων ἡττῶν ἃς ὑπέστησαν μαχόμενοι πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς βαρβάρους ἐπὶ τῶν τελευταίων αὐτῶν βασιλέων Τρασημούνδου καὶ Ἱλδερίχου. Οἱ Βανδῆλοι μετὰ τὴν ἔξωσιν αὐτῶν

Digitized by Google

ἐκ Καρχηδόνος ἔπαυσαν νὰ ὑφίστανται ὡς ἔθνος αὐτοτελές, τὸ δὲ ὄνομά των δὲν ἀναφέρεται πλέον εἰμὴ μόνον μεταξὺ τῶν τίτλων ἐστεμμένων τινῶν τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης καὶ ὡς δηλωτικὸν τῆς ἐσχάτης ὠμότητος καὶ ἀπανθρωπίας. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βανδὶ-ἐλ-Μοδζὶπ *[Γεωγρ.]*. Χείμαρρος τῆς Παλαιστίνης, ἄλλως καλούμενος Ἀρνῶν (βλ. λ.)·

Βανδιλάκιος, *Γεώργιος*. Κερκυραῖος λόγιος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος μνημονευόμενος ὡς μαθητεύσας εἰς τὸ ἐν Παταβίῳ ἑλληνικὸν γυμνάσιον.

Βανδίλοι· βλ. Βανδῆλοι.

Βανδιόλης, *Πέτρος*. Κερκυραῖος ἰατρός, ἀντίπαλος τῶν ἀριστοκρατῶν τῆς Ἑπτανήσου, ὑποδεχθεὶς ἐκθύμως τοὺς καταλύσαντας τὴν ἐνετοκρατίαν Γάλλους κατὰ τὸ 1797. Τ. Χ. Κ

βάνδον (τὸ) *[Βυζαντ.]*. Οὕτω (ὡς καὶ *σημεῖον* καὶ *δρακοντεῖον* καὶ *φλάμμουλον*) ἐκάλουν οἱ Βυζαντινοὶ τὴν σημαίαν. Πᾶσα στρατιωτικὴ μονὰς (οἷον τὸ *τάγμα*, ἡ μοῖρα ἢ *δροῦγγος*, τὸ μέρος ἢ *τούρμα*) καθὼς καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος εἶχον ἴδιον βάνδον. Ἐξαιρετικῶς τὸ τάγμα εἶχε δύο, ἓν τοῦ ταγματάρχου καὶ ἓν τοῦ ἀρχαιοτέρου ἑκατοντάρχου, ὅστις ἦτο ὑποδιοικητὴς ἐν τῷ τάγματι, πάντως ὅμως κατὰ τὴν μάχην ἐκυμάτιζε μόνον τὸ τοῦ ταγματάρχου «ὥστε μὴ πολλῶν βάνδων ὀρθουμένων, λέγει ὁ βασιλεὺς *Μαυρίκιος* ἐν τῷ Στρατηγικῷ του, φύρσιν ἀπαντᾶν καὶ ἀνεπίγνωστα γίνεσθαι τοῖς ἰδίοις αὐτῶν». Ὁσάκις δὲ ταγμάτων τινῶν ἡ δύναμις κατήρχετο κάτω τῶν 200 ἀνδρῶν, συνεχωνεύοντο ἀνὰ 2 «ἵνα μὴ ὡς μικρὰ ὄντα, ἀδυνάτως ἔχωσιν ἐκδικεῖν τὰ βάνδα αὐτῶν».

Τὰ βάνδα ἑκάστης *τούρμας* (μέρους) εἶχον τὸ αὐτὸ χρῶμα, ἵνα δὲ διακρίνωνται μεταξύ των ἀνηρτῶντο ἐπὶ τοῦ κοντοῦ ἑτερά τινα διακριτικὰ σημεῖα «ἐγνωσμένα τοῖς στρατιώταις ὥστε ἐκ τούτου εὐκόλως ἐπιγινώσκεσθαι αὐτὰ καὶ κατὰ τὸ μέρος καὶ κατὰ τὴν μοῖραν καὶ κατὰ τὸ τάγμα». Τὸ βάνδον τοῦ μεράρχου ἰδίως διεκρίνετο πάντων τῶν λοιπῶν καὶ ἐκ τοῦ ποιοῦ καὶ ἐκ τοῦ μεγέθους αὐτοῦ «ἵνα ἐκ πολλοῦ διαστήματος ἐπιγινώσκεσθαι τοῖς ὑπ' αὐτὸν τεταγμένοις», ἀλλὰ διεκρίνετο ἐν μέσῳ τῶν ἄλλων βάνδων καὶ διὰ τῶν ποικίλων κινήσεων αὐτοῦ, διότι ἄλλοτε μὲν ἔκλινε δεξιά, ἄλλοτε ἀριστερὰ καὶ ἄλλοτε ἐτινάσσετο κατακορύφως κλπ. Μεγαλύτερον καὶ πολυτελέστερον ἦτο τὸ βάνδον τοῦ ὑποστρατήγου, ἔτι δὲ μεγαλύτερον τὸ τοῦ στρατηγοῦ, «ἐνηλλαγμένον καὶ διαφανὲς παρὰ τὰ ἄλλα πάντα καὶ πᾶσιν εὔγνωστον».

Ὁ φέρων τὸ βάνδον ἐλέγετο «*βανδοφόρος*», οὗτος δὲ περιεστοιχίζετο ὑπὸ ἰδίας φυλακῆς ἐκ 15—20 ἐκλεκτῶν ἀνδρῶν. Ἐὰν βάνδον τι περιέπιπτεν, ἔν τινι μάχῃ, εἰς χεῖρας τῶν πολεμίων, μεγίστην εἶχεν εὐθύνην ἡ φυλακὴ αὐτοῦ. Οἱ ἀποτελοῦντες αὐτὴν ἄνδρες ἐκολάζοντο αὐστηρῶς καὶ οἱ βαθμοφόροι ἐξ αὐτῶν καθηροῦντο τοῦ βαθμοῦ των καὶ ἐγίνοντο «οὔλτιμοι τῶν ἀρχομένων ὑπ' αὐτῶν». Ἐξηροῦντο οἱ «*πληγάτοι*», τουτέστιν οἱ τραυματίαι.

Τὰ βάνδα γενικῶς μετεφέροντο ἐντὸς θηκῶν, κατὰ τὰς παρατάξεις δὲ καὶ τὰ στρατόπεδα ἐξετυλίσσοντο κατὰ τάξιν ἱεραρχίας. Τὸ τοῦ βασιλέως (ἢ τὸ τοῦ ἀρχιστρατήγου) ἐξετυλίσσετο πρῶτον καὶ εἶτα τὰ λοιπά, ἐξαιρετικῶς δὲ μόνον ὁ «μέγας δομέστικος», ἤτοι ὁ μέγας γενικὸς ἐπιτελάρχης, εἶχεν ἄδειαν «ἁπλῶσαι τὸ ἑαυτοῦ ὅτε βούλοιτο καὶ πρὸ τῶν βασιλικῶν».

Ὅπως παρ' ἡμῖν σήμερον, οὕτω καὶ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς τὸ βάνδον ἀπετέλει τὸ ἱερὸν σύμβολον ἑκάστης μονάδος καὶ ὡς τοιοῦτον περιεβάλλετο διὰ σεβασμοῦ καὶ τιμῶν. Πρὸ ἑκάστης ἐκστρατείας ἦτο ἀπαραίτητος ὁ πανηγυρικὸς ἁγιασμὸς αὐτῶν, πρὸ πάσης δὲ μάχης οἱ ἱερεῖς τῶν ταγμάτων ηὐλόγουν πάλιν αὐτὰ καὶ κατόπιν τὰ παρέδιδον εἰς τοὺς βανδοφόρους των.

Βάνδον ἐλέγετο παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς καὶ τὸ τάγμα, ὅπερ ἐλέγετο ἄλλως καὶ *νούμερον* καὶ *ἀριθμὸς* καὶ *τάξις*. Ἐπίσης *βάνδον* ἐκαλεῖτο καὶ ἡ *τοποτηρησία*, δηλαδὴ ἡ μικροτέρα διοικητικὴ περιφέρεια ἑκάστου «*θέματος*» (ἢ νομοῦ) τῆς αὐτοκρατορίας. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βανδούριος· βλ. Μπαντοῦρι.

βανδοφόρος (ὁ) *[Βυζαντ.]*. Ὁ σημαιοφόρος παρὰ Βυζαντινοῖς ὡς φέρων τὸ βάνδον (β.λ.λ.), ἤτοι τὴν σημαίαν. Ν. Κ.

Βανδῶρος, *Κωνσταντῖνος*. Ἔμπορος Κεφαλλὴν διαπρέπων πρὸ τοῦ Ἀγῶνος μεταξὺ τῆς ἐν Ἰσμαηλίῳ τῆς Βεσσαραβίας παροικίας, μυήσας τῷ 1820 ἐν Κωνσταντινουπόλει τοὺς Κεφαλλῆνας Νικ. Λυκιαρδόπουλον, Σπυρ. Λ. Πανᾶν καὶ Ἀθ. Πανᾶν ναυτικούς, ὡς καὶ τῷ 1821 τὸν ἐκ Παξῶν Σταμάτιον Ρωμανόν. Ὡς κατηχητὴς τῆς Ἑταιρείας ἔδρασε καὶ ὁ *Νικ. Βανδῶρος* (βλ. καὶ *Ξάνθου* ἀπομν., σελ. 176). Τ. Χ. Κ.

— **Βανδῶρος,** *Σπυρίδων Γ.* Ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Πειραιεῖ τῷ 1889 ἐκ πατρὸς Κεφαλλῆνος. Ἔχων κλίσιν πρὸς τὴν ζωγραφικὴν ἐνεγράφη εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Πολυτεχνεῖον, καὶ εἶτα μετέβη εἰς Μόναχον καὶ Βερολῖνον ἀκολουθήσας τὴν σχολὴν Muller-Schoenefeld. Ἐκ παραλλήλου ἐπεδόθη καὶ εἰς αἰσθητικὰς μελέτας. Ἐπανελθὼν εἰς Ἑλλάδα ἠσχολήθη εἰς προσωπογραφίας καὶ τοπία. Τῷ 1920, δημιουργηθέντος τοῦ Μουσείου χειροτεχνημάτων, διωρίσθη ἐπιμελητὴς αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ βραχὺ διευθυντής, ἀντικατασταθεὶς διὰ τοῦ Γ. Δροσίνη. Ἐκ τῶν ἔργων του τὰ γνωστότερα εἶναι ἡ προσωπογραφία τοῦ Ἴωνος Δραγούμη καὶ πελοποννησιακὰ τοπία. Γνωσταὶ ἐπίσης εἶναι καὶ αἱ καλαὶ ἀντιγραφαὶ τοῦ περιφήμου μωσαϊκοῦ τῆς Νικοπόλεως, ἐκ τοῦ ἀρχαίου αὐτῆς χριστιανικοῦ ναοῦ. Ν. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

Βάνεκ (Wanek), *Νορβέρτος*. Τσέχος συγγραφεὺς (1784—1835) διδάξας εἰς τὰ ἐκπαιδευτήρια μέσης παιδεύσεως εἰδικῶς τὴν θεωρίαν τῆς παιδαγωγικῆς. Συνέγραψε κατὰ τὰ ἔτη 1817—1835 ἔργα διάφορα παιδαγωγικά, καὶ ἱστορίαν τῶν τσεχικῶν σχολείων. Π. Λ.

Βανὲλ (Vanel). Γάλλος ἱστορικὸς καὶ δικαστής. Ἔζη κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἔγραψεν «Ἱστορίαν τῆς ἐποχῆς» (1685) καὶ «Ἐρωτικὰς περιπετείας τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς μοναρχίας».

Βὰν-Ἑλμὼν· βλ. Βὰν-Χέλμοντ.

Βὰν-Ἒς ἢ *Ἔσσεν* (Van Es ἢ Essen). Φλαμανδὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀμβέρσῃ (1596—1666). Διεκρίθη ὡς ζωγράφος ἀνθέων, καρπῶν, πτηνῶν, ἰχθύων. Πίνακες τοῦ περιφήμου τούτου καλλιτέχνου εὑρίσκονται ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Λίλλης, ἐν Ἀμβέρσῃ καὶ Βιέννῃ. Ὁ Βὰν Ἒς συγκρίνεται πρὸς τὸν Ρούμπενς, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπεικόνισιν τῶν ἀνωτέρω ἀντικειμένων. Α. Δ.

Βὰν-Ἔσπεν (Van-Espen), *Βερνάρδος*. Γάλλος νομοδιδάσκαλος (1646-1728), θεωρούμενος ὡς ὁ σοφώτερος τῶν συμπατριωτῶν του νομοδιδασκάλων. Καθηγητὴς τοῦ ἀστικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου ἐν Λουβαίν, ἀφιέρωσεν ὁλόκληρον τὴν ζωήν του εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῶν πεποιθήσεών του. Αἱ θεωρίαι του προσέκρουον εἰς τὰς ἀντιλήψεις τῆς ἐκκλησίας, ἐκ τούτου δ' ὁρμηθεὶς μέγας ἀριθμὸς ἀντιπάλων του ἐπεδίωξε τῷ παντὶ τρόπῳ καταστροφήν του. Σειρὰ συκοφαντιῶν, ἀποβλεπουσῶν εἰς τὴν ἐγκάθειρξίν του, ἀπέτυχον ἀποκαλυφθεῖσαι ὑπὸ τῆς δικαιοσύνης, πλὴν μιᾶς, τῆς τελευταίας, ἣν ἀδύνατον νὰ διαφύγῃ ὁ Βὰν-Ἔσπεν ἠναγκάσθη νὰ ἐκπατρισθῇ. Κυριώτερα τῶν ἔργων του, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων συνέγραψε τῇ βοηθείᾳ γραμματέως του, πρὸς ὃν τυφλὸς ὢν ἀπὸ τοῦ ἑξηκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας του ὑπηγόρευεν, εἶναι τὸ «Παγκόσμιον ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον» (Jus ecclesiasticum universum), «Περὶ τῆς εἰς τὸν ἡγεμόνα προσφυγῆς» (Tractatus de recursu ad principem) καὶ τὰ μετὰ τὸν θάνατόν του ἐκδοθέντα ἔργα του (Supplementum ad varias collectiones operum clari Van Espen). Κ. Ι. Ν.

βανέσσα (ἡ) (Vanessa) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων *λεπιδοπτέρων* τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ροπαλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *νυμφαλιδῶν*. Εἶναι νυκτέρειαι ψυχαὶ καὶ διακρίνονται ἐκ τῶν μακροτάτων κεραιῶν των, αἵτινες κατὰ τὸ μῆκος ἰσοῦνται σχεδὸν πρὸς τὸ μῆκος τοῦ σώματος, τελευτῶσι δὲ εἰς ροπαλοειδῆ ἀπόφυσιν. Ἡ κεφαλὴ εἶναι πλατεῖα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ καλύπτεται ὑπὸ λεπτοτάτων, βραχειῶν τριχῶν. Ὁ θώραξ λίαν ἀνεπτυγμένος. Ἡ κοιλία βραχεῖα. Αἱ ἀνώτεραι πτέρυγες σχεδὸν τετράγωνοι καὶ αἱ κατώτεραι μᾶλλον ᾠοειδεῖς. Αἱ κάμπαι των εἶναι κυλινδρικαί, ἀρκετὰ ἐπιμήκεις. Τὸ σῶμα των

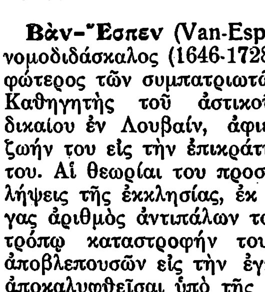

Βανέσσα ἡ ταώνειος

καλύπτεται ὑπὸ λεπτῶν ἀκανθῶν καὶ ἔχει χρυσοκίτρινον χρῶμα μὲ δύο βαθυτέρου χρώματος ᾠοειδεῖς κηλῖδας. Τὰ ἔντομα ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς πάσας τὰς χώρας καὶ ἰδίως εἰς τὰ εὔκρατα κλίματα. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον εἶναι *βανέσσα ἡ ταώνειος* (Vanessa pavonina), ὡραιοτάτη ἡμέρειος ψυχή, ἔχουσα χρῶμα ἐρυθρόφαιον, στιλπνὸν καὶ φέρουσα μεγάλην ὀφθαλμοειδῆ κηλῖδα μελανὴν καὶ ἐπὶ

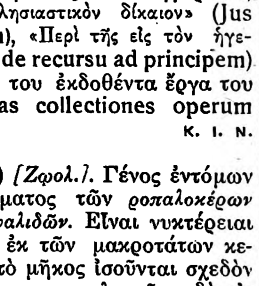

Βανέσσα ἡ ἀταλάντη

τῶν τεσσάρων πτερύγων της. Αἱ κάμπαι της ἔχουσιν ἀκανθῶδες σῶμα καὶ μελανὸν μὲ λευκὰ στίγματα χρῶμα. Ἕτερα εἴδη εἶναι *βανέσσα ἡ ἀντιόπη* (Vanessa antiopa), *βανέσσα ἡ ἀταλάντη* (Vanessa atalanta) κλπ. Δ. Ν. Π.

Βανέσσα (Vanessa). Ἡ περιπαθὴς φίλη τοῦ Ἄγγλου σατυρικοῦ *Ἰωνάθαν Σουΐφτ*, ἣν οὗτος ἐγνώρισεν εἰς ἕνα ἀπὸ τὰ ταξίδιά του ἐν Λονδίνῳ. Ἦτο κόρη πλουσίας χήρας Ὁλλανδοῦ, τὸ πατρικόν της δὲ ὄνομα ἦτο *μὶς Ἐσθὴρ Βὰν Χόμριγκ*, ἀλλ' εἶναι γνωστὴ εἰς τοὺς φιλολογικοὺς κύκλους ὡς *Βανέσσα*. Μαθήτρια τοῦ Σουΐφτ, ἠγάπησεν εἰς ἡλικίαν 20 ἐτῶν τὸν διδάσκαλόν της, καθ' ἣν ἐποχὴν οὗτος εἶχεν ὑπερβῆ τὴν ἡλικίαν τῶν 45 ἐτῶν. Ὁ Σουΐφτ δὲν ἔδωσε προσοχὴν εἰς τὰς ἐκδηλώσεις τῆς μαθητρίας του, τὴν ὁποίαν κατ' ἀρχὰς ἤρχισε νὰ ἐπιπλήττῃ καὶ νὰ εἰρωνεύεται. Ἐν τέλει ὅμως ἐγένετο φίλος της. Μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρός της ἠκολούθησε τὸν Σουΐφτ εἰς τὴν Ἰρλανδίαν, ἀλλ' ἀνακαλύψασα ἐκεῖ ὅτι εἶχε μίαν ἀντίζηλον, τὴν *Στέλλαν*, τὴν ὁποίαν οὗτος δὲν ἠδύνατο νὰ ἐγκαταλείψῃ, ἡ Βανέσσα ἀπέθανεν ἐκ λύπης καὶ ἀπελπισίας. Μ. Δ. Β.

«**Βανέσσα**» *[Ναυτ.]*.—1) Σειρὰ ἱστιοφόρων θαλαμηγῶν, κομψοτάτων, ταχυπλόων καὶ λίαν *ὀξυπλόων*, διαστελλομένων δὲ κατὰ τὴν χρονολογικὴν σειρὰν κατασκευῆς των διὰ τῶν ἀριθμῶν 2—5. Τὸ πρῶτον «Βαννέσα», ἄνευ ἀριθμοῦ, ναυπηγηθὲν τῷ 1878, ὑπῆρξε τὸ πρῶτον δίστηλον θαλαμηγὸν (ἡμιολία), λαβὸν μέρος εἰς τοὺς ἀγῶνας ἱστιοδρομίας ἐν Κάους τῆς νήσου τοῦ Γουάϊτ, εἰς ἃς καὶ τὰ πέντε «Βανέσσα» ἐκέρδιζον τὸ ἔπαθλον. Ἡ ὀνομασία των παραστατικωτάτη, ὡς παρομοιάζουσα τὰ πετάσματα τῆς ἱστιοφορίας των πρὸς τὰ πτερὰ τῶν φερωνύμων ψυχῶν (χρυσαλλίδων). — 2) Ἀγγλικὸν ἀντιτορπιλλικὸν τῆς σειρᾶς «V», ἀρξάμενον τὴν 16 V 17, καθελκυσθὲν τὴν 16 II 18 καὶ ἕτοιμον πρὸς ἀπόπλουν 27 IV 18, ἐκτοπίσματος μεγίστου 1480 τόν., διαστάσεων μεγίστων 312 × 29 1/2 × 11 3/4 ποδ., πετρελαιοκίνητον 27000 ἵππων (ἀτμοστρόβιλοι) 34 μιλλ. Ὁπλισμὸς 4 τῶν 4 δακτύλων, 1 τῶν 3 δακτύλων ἀντιαεροπορικόν, δύο τρίδυμοι (δηλαδὴ ἕξ) ἐκσφενδονιστικοὶ σωλῆνες τῶν 21 δακτύλων. Πλήρωμα 110 ἄνδρες. Ἀδελφὰ ἀντιτορπιλλικὰ τῆς *Βανέσσα* ἕτερα 24 (δι' ἃ βλ. Jane's fighting ships. Σ. Ε. Λ.

Βὰν-Ἔφφεν (Van-Effen). Ὁλλανδὸς δημοσιολόγος (1684—1735). Ἐξέδωκε τὸν «Μισάνθρωπον», ἔγραψε δὲ τὸν «Παραλληλισμὸν Ὁμήρου καὶ Σαπελαίν», τὸ «Περὶ τοῦ τρόπου τοῦ ἀντιγνωμεῖν», τὰς «Ἐλευθέρας σκέψεις ἐπὶ τῆς θρησκείας καὶ ἐκκλησίας» καὶ ἄλλα ἔργα. Κ. Ι. Ν.

Βὰν-Ζὰντ (Van-Zandt) *[Γεωγρ.]*. Κομητεία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐν Τεξάς, ἔχουσα περὶ τὰς 18000 κατοίκων.

Βὰν-Ζὰντ (Van-Zandt), *Μαρία*. Ἀοιδὸς μελοδράματος μὲ φωνὴν ὀξυφώνου σχετικῶς οὐχὶ μεγάλην, ἀλλὰ θαυμασίως καλλιεργημένην. Ἐγεννήθη τῷ 1862 ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ, διεκρίθη δὲ ἐν Λονδίνῳ, Τουρίνῳ καὶ ἰδίᾳ ἐν Παρισίοις ὡς ἀοιδὸς τῆς Opera Comique.

«**Βανζὲρ**» (Vengeur=ἐκδικητής) *[Ναυτ. Ἱστορ.]*. Γαλλικὸν δίκροτον περιώνυμον διὰ τὸ ὑπερένδοξον τέλος του. Δῶρον τοῦ ἐμπορικοῦ ἐπιμελητηρίου τῆς Μασσαλίας καὶ διὰ τοῦτο ὀνομασθὲν ἐν ἀρχῇ «Marseillais», ὑπῆρξεν ἓν τῶν ὡραίων δικρότων τῶν 74 πυροβόλων, ἅτινα, ναυπηγηθέντα ἐν Τουλῶν τῷ 1762, εἶχον μῆκος 164 ποδ., πλάτος 43, βύθισμα 21 1/2, πλήρωμα δέ, κατὰ τὸν ὀργανισμὸν τοῦ 1794, ἐξ 723 ἀνδρῶν. Τὴν 13 Αὐγούστου 1778 κυβερνώμενον ὑπὸ τοῦ Lapoype-Vertrieux ἐν τῷ στόλῳ τοῦ Ἁγίου Δομίγκου ἐναυμάχησε γενναίως κατὰ τοῦ ἀγγλικοῦ «Preston». Τὴν 4 Ἰουλίου 1779 ἀπετέλει μέρος τοῦ στόλου τοῦ d'Estaing κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Γρενάδης. Τὴν 5 Σεπτεβρίου 1781 ὑπὸ κυβερνήτην Castellane-Majastre, εἰς τὸν ὑπὸ τὸν de Grasse στόλον τῶν Ἀντιλλῶν, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ναυμαχίαν τοῦ Chesapeak. Τῷ 1788 ἀνεκαινίσθη εἰς τὸν ναύσταθμον τοῦ Ροσφὸρ καὶ ὑπὸ κυβερνήτην τὸν Ledall-Kéréon μετωνομάσθη εἰς «Βανζὲρ» («ἐκδικητής»).

Τῷ 1791 ὑπῆρξε τὸ πρῶτον γαλλικὸν πλοῖον μετὰ τοῦ «Σα-Ἰρὰ» («Ça-ira») τοῦ «Σὰν Κυλὸτ» («Sans culotte») καὶ τῆς «Ἀθέου» («Athée»), εἰς ἃ ἔθεσαν ἀντὶ ἐπισείωνος πελώριον ἐρυθρὸν σκοῦφον ἐκ λευκοσιδήρου μετὰ λευκοῦ θυσσάνου μετωνομάσθη δὲ τότε «Βανζὲρ ντὺ Πέπλ», χωρὶς ὅμως οὐδεὶς νὰ ἐπαναλαμβάνῃ τὰς δύο τελευταίας τοῦ ὀνόματός του λέξεις.

Προσκολληθὲν εἰς τὸν ἐν Βρέστῃ στόλον τοῦ Villaret Joyeuse διετάχθη νὰ ἀποπλεύσῃ πρὸς συνάντησιν καὶ συνοδείαν παραπομπῆς σιταγωγῶν πλοίων, προερχομένων ἐξ Ἀμερικῆς, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ναυάρχου Van Stabel. Κατὰ τὸν διάπλουν του ὅμως συνηντήθη πρὸς μοῖραν ἀγγλικοῦ στόλου, καὶ ἐπὶ δύο ἡμέρας ἐπάλαιεν ἄνισον καὶ ἀπ-

Digitized by Google

γνωσμένον ἀγῶνα. Ἀφιστωθὲν τελείως ἤρχιζε βυθιζόμενον, τὴν πρωΐαν τῆς 13 Πραιριὰλ τοῦ δευτέρου ἔτους (1 Ἰουνίου 1794), ἐνῷ ἀγγλικαὶ ἄκατοι καὶ κέρκουροι, παραλαβοῦσαι τὸ βυθιζόμενον σκάφος, διέσωζον 367 τοῦ πληρώματος, ἐν οἷς καὶ τὸν κυβερνήτην Renaudin, οὗτινος ὅμως ἡ διαγωγὴ εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἐπέσυρε δριμυτάτας κρίσεις (*G. Contesse*, la Marine d' Autrefois σελ. 349—50). Ἀντιθέτως ὅμως πρὸς τοὺς ἐγκαταλιπόντας τὸ σκάφος, οἱ ἐν αὐτῷ τραυματίαι, οὐ μόνον ἀντέταξαν ἄμυναν εἰς τοὺς Ἄγγλους, θελήσαντας νὰ καταλάβωσι τυπικῶς τὸ βυθιζόμενον πλοῖον, ἀλλὰ καὶ ἕρποντες μέχρι τῆς πρύμνης, ἐκάρφωσαν εἰς μίαν κώπην τὴν γαλλικὴν σημαίαν, καὶ ὀρθώσαντες αὐτήν, εἰς ἔνδειξιν τοῦ ὅτι δὲν εἶχον παραδώσει τὸ βυθιζόμενον πλοῖον, κατῆλθον μετ' αὐτοῦ εἰς τὰς ἀβύσσους κραυγάζοντες: «Ζήτω ἡ Δημοκρατία». Ἐλάχιστοι τούτων, ἀνελθόντες εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, διεσώθησαν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, οἱ ὁποῖοι μετὰ θαυμασμοῦ καὶ αὐταπαρνήσεως εἰργάσθησαν πρὸς διάσωσίν των· πάντως ὅμως τὸ μέγιστον μέρος τῶν 250 νεκρῶν ἢ τραυματιῶν οὓς ἐγκατέλιπον οἱ σῶοι, κατεπόθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Τὸ προσεγγίζον σημεῖον τοῦ δράματος τούτου ἦτο, κατὰ τὰς ἀγγλικὰς πηγάς, εἰς πλάτ. 47° 1/8 Β καὶ μῆκ. 17° 1/2 Δυτ. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βανζούρα (Vanzoura), *Ἐρνέστος βαρῶνος*—. Κλειδοκυμβαλιστὴς καὶ μουσουργός, γεννηθεὶς ἐν Βοημίᾳ περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν ἐν Πετρουπόλει τῷ 1802. Ἀπέκτησε φήμην ἐν Βιέννῃ ὡς μουσουργός, βιολιστὴς καὶ κλειδοκυμβαλιστής. Ἐχρημάτισε παρὰ τῇ Αἰκατερίνῃ τῇ Β' κλειδοκυμβαλιστὴς τῆς ρωσικῆς αὐλῆς. Ἡ ἐπὶ σκηνῆς παράστασις μελοδραμάτων, ἔργων τῆς αὐτοκρατείρας, ἐγένετο τῇ συμπράξει τοῦ Βανζούρα. Συνέγραψεν ὁ ἴδιος μελοδράματα, συμφωνίας, trio κ.τ.λ. Π. ΛΕΦΑΣ

Βανῆ *Μεχμὲτ ἐφένδης*. Τοῦρκος θεολόγος, σεΐχης καὶ ἱεροκήρυξ τῆς ἐποχῆς τοῦ σουλτάνου Μεχμὲτ τοῦ Δ', γνωστὸς διὰ τὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν φανατισμόν του. Τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἰσχύν του ὤφειλεν εἰς τὸ ὅτι ἐγνώριζεν αὐτὸν ὁ διάσημος βεζύρης Ἀχμὲτ Κιοπρουλῆ, ὅτε διετέλει βαλῆς Ἐρζερούμ. Ἦτο οὐχὶ μόνον φανατικὸς ἀλλὰ καὶ ὑποκριτής, παραβαλλόμενος ὡς ἐκ τούτου πρὸς διασήμους ἠσουΐτας. Παρέστη μετὰ τοῦ βεζύρου Καρᾶ-Μουσταφᾶ εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Βιέννης (1683), ὡς σεΐχης τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, τοῦ ὁποίου ἐξῆπτε τὸ θάρρος διὰ τοῦ κηρύγματός του. Ἐξορισθεὶς μετὰ τὴν θανάτωσιν τοῦ Καρᾶ-Μουσταφᾶ εἰς μικρὸν χωρίον παρὰ τὴν Προῦσαν, ἀπέθανεν ἐκεῖ τῷ 1685. Ἔγραψε θρησκευτικά τινα συγγράμματα. Ἡ σύζυγος αὐτοῦ *Οὐμμετ-οὐλ-Δζεμπμπὰρ* (=μήτηρ τοῦ Ὑψίστου κοσμοκράτορος), ἦτο λίαν ἐγκρατὴς τῶν θρησκευτικῶν συζητοῦσα δημοσίᾳ θεολογικὰ ζητήματα.

Ὁ Βανῆ οὗτος φαίνεται ὅτι εἶναι ἐκεῖνος, μετὰ τοῦ ὁποίου συνεζήτησεν ἐνώπιον τοῦ Σουλτάνου Σουλεϊμὰν τοῦ Β' περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς χριστιανικῆς πίστεως ὁ Παναγιωτάκης Νικούσιος, ὁ πρῶτος Ἕλλην Μέγας Διερμηνεὺς τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Ἡ συζήτησις δὲν εἶχεν ἄλλας συνεπείας, ἂν καὶ ὁ Παναγιωτάκης ὡμίλησεν εὐθαρσῶς. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Βανῆ-κιοϊ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον καὶ ὕφορμος τῆς Ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου, εἰς 3 1/2 μίλλια εὐθύπλου ΒΑ τοῦ φάρου τοῦ Λεάνδρου τῆς Χρυσουπόλεως καὶ εἰς 2/3 μιλλίου ΝΔ τοῦ φρουρίου *Καντιλῆ* (πλάτ. 41°03' 2/8 Β, μῆκ. 29°03 1/2 Α, χάρτ. ἀγγλ. 1198: The Bosporus).

Τὸ Βανῆ-κιοϊ εἶναι μικρὸν προάστειον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατοικούμενον ἀποκλειστικῶς ὑπὸ Τούρκων. Κεῖται μεταξὺ τοῦ Καντιλῆ καὶ τοῦ Τσεγκέλ-κιοϊ, εἰς θέσιν γραφικωτάτην, μὲ θέαν ἐκτάκτως μαγευτικήν. Τοῦ χωρίου ὑπέρκειται δάσος ἐπὶ λόφου ὑψουμένου σχεδὸν καθέτως. Τὸ ὄνομα *Βανῆ-κιοϊ* ἢ *Βανλῆ-κιοϊ* ἐδόθη εἰς τὸ χωρίον ἐκ τοῦ *Βανῆ ἐφένδη* (βλ. ἀνωτ.), κτίτορος τοῦ ἐκεῖ τζαμίου.

Βανθεῖαι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὄνομα ἀρχαίου χωρίου τῆς Θεσσαλίας, γνωστὸν ἐξ ἐπιγραφῆς εὑρεθείσης ἐν τῷ Πυργετῷ τοῦ κάτω Ὀλύμπου. Φαίνεται ὅτι ἔκειτο κατὰ τὰ ὅρια τῆς Περραιβίας καὶ Πελασγιώτιδος. Ι. Σ. Σ.

Βανὶ *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἡ ΒΔ ἐσχατιὰ τῆς νήσου Μήλου (πλάτ. 36° 45' Β, μῆκ. 24° 22' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2051: The islands of Milo Kimolo and Polino), ἀντικρύζουσα τὸν Ἐρημόμηλον καὶ ἀποτελοῦσα τὸ ΒΔ κέρας τοῦ κολπίσκου τῆς νήσου λιμένος. Σ. Ε. Λ.

Βανὶ (Vani) *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον τοῦ κυβερνείου Κουταΐδος ἐν Καυκάσῳ, κείμενον νοτιοδυτικῶς τῆς πόλεως Κουταΐς, ἐπὶ παραποτάμου τοῦ ποταμοῦ Ριόν, παρὰ τὸ χωρίον τοῦ ὁποίου διεσώθησαν ἐρείπια λιθίνου φρουρίου κτισθέντος κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Τσαβτσαβάδζε καὶ ναοῦ τῶν ἁγ. Ἀρχαγγέλων κτισθέντος κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα. Π. ΛΕΦΑΣ

Βάνια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Παληοθαίων τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα Κάτ. (1928) 813. Κεῖται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ληθαίου (Τρικκαλινοῦ) καὶ ἀπέχει ἀπὸ τοῦ Ἀρδανίου 1 ὥρ. 30'. Δ. Ε. Μ.

— **Βάνια** (Vagna) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τοῦ κόλπου τοῦ Κουαρνέρο (πλάτ. 44° 57' Β, μῆκ. 14°03' Ἀν., χάρτης ἀγγλικὸς 2711: Gulf of Quarnero, cape Promontore to Grossa island) ἐν τῷ στενῷ τῆς Ἄρσα. Τόπος ἀνθρακεύσεως, ἀπὸ ξυλίνων ἐπὶ τούτῳ προβλήτων. Σ. Ε. Λ.

Βανιακούλια *[Γεωγρ.]* βλ. λ. Βαναιούλια.

Βανιανὴ (ἡ) (Baniana) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀρκτοκαπιδῶν*, ἰθαγενὲς τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν. Εἶναι δένδρα παραπλήσια πρὸς τὴν συκῆν, ἐξ οὗ καὶ οἱ ἰθαγενεῖς Ἰνδοὶ τὴν ὀνομάζουσι *συκῆ ἢ βανιανή*. Τὰ δένδρα ταῦτα ἀναπτύσσονται κατὰ λίαν περίεργον τρόπον. Ἐκ τῶν τελείως ἀνεπτυγμένων κλάδων φύονται παχέα ριζώματα, ἅτινα διευθυνόμενα πρὸς τὰ κάτω ἐγγίζουσι τὸ ἔδαφος, εἰσχωροῦσιν ἐντὸς αὐτοῦ καὶ δίδουσι τὴν ἐντύπωσιν ἀναριθμήτων λεπτῶν κλάδων φυομένων περὶ τὸν κορμὸν τοῦ δένδρου καὶ ὡσεὶ κρεμαμένων ἐκ τῶν κυρίων αὐτοῦ χονδρῶν κλάδων. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος, *βανιανὴ ἡ Ἰνδική* (Baniana indica). Δ. Ν. Π.

Βανιᾶνον *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον τῆς ὑποδιοικήσεως Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ροδόπης, ΝΔ τῆς Ξάνθης παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Θεσσαλονίκης-Ἀλεξανδρουπόλεως. Κάτ. 135. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Μπαλαμπαλῆ*. Α. Θ. ΣΑΜ.

Βανιὲ (Vanier), *Βίκτωρ-Αὐγουστῖνος*. Γάλλος γραμματικός, γεννηθεὶς τῷ 1769 καὶ ἀποθανὼν περὶ τὸ 1845. Ὑπῆρξεν ὁ ἱδρυτὴς καὶ ὁ πρόεδρος μιᾶς γραμματικῆς ἑταιρίας καὶ ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Λεξικὸν γραμματικόν, κριτικὸν καὶ φιλολογικὸν τῆς Γαλλικῆς γλώσσης» (1836), «Ἡ ὀρθογραφικὴ μεταρρύθμισις», «Ἡ τέχνη τῆς διδασκαλίας τῶν παίδων καὶ τῶν ἐνηλίκων» κτλ.

Βανιὲρ (Vanière), *Ἰάκωβος*. Γάλλος ποιητὴς καὶ λεξικογράφος (1664—1739). Καταγόμενος ἐξ εὐπατριδῶν ἐπαρχιωτῶν, ἐπεδόθη νεώτατος εἰς τὴν γεωπονίαν, ἀκολούθως δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἑταιρίαν τοῦ Ἰησοῦ, ἄνευ φιλοδόξου τινὸς ἰδέας καὶ πολιτικοῦ τινος σκοποῦ Ἔψαλλε τὰς ἀπολαύσεις τοῦ ἀγροτικοῦ βίου, εἰς θαυμασίους στίχους, ἐκδοθέντας ὑπὸ τὸν τίτλον «Paedium Rusticum». Εἰς τοὺς στίχους τούτους ἐνυπάρχει τοιαύτη ἁρμονία, τοιαύτη εὐφυΐα καὶ τοιαύτη κομψότης, ὥστε οἱ θαυμασταί του τοὺς θεωροῦν παθητικωτέρους τῶν Γεωργικῶν. Τὸ ὄνομα τοῦ Βανιὲρ ἐγένετο παγκοσμίως διάσημον, ὅταν δὲ μετέβη εἰς Παρισίους, ἡ πόλις ἔκοψε χρυσοῦν νομισματόσημον πρὸς τιμήν του. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Τουλούζην διήρχετο τὰς ἡμέρας του εἰς τὴν συγγραφὴν μεγάλου λεξικοῦ καὶ συνέθετε συγκινητικὰ ἐλεγεῖα, ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους καὶ ἐπιταφίους λόγους πρὸς τοὺς θνήσκοντας φίλους του. Εἰς τὴν σοφὴν αὐτὴν ἀπομόνωσίν του εὗρεν αὐτὸν ὁ ἤρεμος θάνατος, δι' ὃν ἔγραψεν ὁ Λαφονταῖν τὸν στίχον «C'est le soir d'un beau jour». Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Βανιὲρ** (Wagnière) *Ἰωάννης-Λουδοβῖκος*. Γάλλος λόγιος (1739—1787), γραμματεὺς τοῦ Βολταίρου. Ὅταν ἡ Αἰκατερίνη ἡ Β' μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βολταίρου ἠγόρασε τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ, ἐκάλεσεν εἰς τὴν Πετρούπολιν τὸν Βανιέρ, διὰ νὰ τὴν ταξιθετήσῃ. Ἔγραψεν ἔργα τινὰ περὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Γάλλου φιλοσόφου, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Ἱστορικὸν σχόλιον ἐπὶ τῶν ἔργων τοῦ συγγραφέως τῆς «Henriade», «Ἔκθεσις ἐπὶ τοῦ ταξιδίου τοῦ Βολταίρου εἰς Παρισίους καὶ περὶ τοῦ θανάτου του» κ.τ.λ. Μ. Δ. Β.

Βανίκα (Wanika). Φυλὴ τῆς πουαχελικῆς ὁμάδος τῶν Μπαντοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Ἀφρικῇ. Θ. Χ. Σ.

Βανικιώτης. Ἀγωνιστὴς ἐκ τοῦ χωρίου Δεδίμπεη τῆς Μεγαλοπόλεως, παρευρεθεὶς ὑπὸ τὸν Παπαδημητρίου καὶ ἐπὶ κεφαλῆς σώματος στρατοῦ εἰς ὅλας τὰς κατὰ τοῦ Δράμαλη καὶ Ἰμπραὴμ γενομένας μάχας καὶ πολιορκίας. Λ. Δ. Κ.

— **Βανικιώτης**, *Βασίλειος Ἰωάν*. Πελοποννήσιος πολιτικὸς μετασχὼν ὡς πληρεξούσιος εἰς τὴν Β' Ἐθνικὴν Συνέλευσιν τοῦ 1823 κατὰ τοὺς πίνακας τοῦ Μάμουκα. Τ. Χ. Κ.

—**Βανικιώτης** (ἢ *Βαγγιώτης*), *Γιαννάκης*. Ὁπλαρχηγὸς ἐκ τοῦ χωρίου Βάγγου τῆς Γορτυνίας, τοῦ ὁποίου τὴν ἀνδρείαν ἐξῆρε ὁ Θ. Κολοκοτρώνης, ὑφ' ὃν ὑπηρέτησε καθ' ὅλον τὸν Ἀγῶνα, πληγωθεὶς ἔν τινι μάχῃ καὶ ἀναδειχθεὶς λοχαγός. Τ.Χ.Κ.

Βανίκορο (Vanicoro) *[Γεωγρ.]*. Δύο νῆσοι τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ (*Βανίκορο* καὶ *Τεναΐ*), νοτιώταται ἐν τῇ συστάδι τοῦ *Σάντα Κρούθ* (Santa Cruz =Ἅγιος Σταυρός), ὀνομαζόμεναι ὑπὸ τῶν Γάλλων νῆσοι τοῦ *Λὰ Περούζ*. Ἡ μείζων τούτων (ἡ Vanicoro: πλάτ. 11°38' Νότ., μῆκ 166°51' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2901: Salomon islands to Ellice islands καὶ 986*: Vanicoro) ὀνομαζομένη καὶ Ile de la Récherche ὑπὸ τῶν Γάλλων, ἔχει μῆκος 13 μιλλ ἀπὸ ΒΔ πρὸς ΝΑ καὶ μέγιστον πλάτος 7 μιλλ., εἶναι δὲ ἡφαιστειογενής, πεπηγυίας λάβας ἀποστιλβούσης ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ ὄρους Kapogo. Σκόπελοι κοραλλιογενεῖς σχηματίζουσι φραγμὸν παραλλήλως τῆς ἀκτῆς καὶ εἰς 2 1/2 ἀπ' αὐτῆς μίλλια· προσγείως ὅμως τοῦ φραγμοῦ τούτου ἀναφαίνονται μεγάλα βάθη, 10—45 ὀργυιῶν, ἀλλὰ καὶ ταῦτα διακοπτόμενα ἀπὸ κοραλλιογενεῖς ἐκφύσεις τοῦ βυθοῦ, αἵτινες ὀρθοῦνται ὡς ὕφαλοι κίονες ὀλίγων μέτρων διαμέτρου παρουσιάζοντες ὡραῖον θέαμα εἰς τὸν παρατηροῦντα τὸν βυθόν, ἀλλὰ καθιστῶντες τὴν ἐκεῖ ναυσιπλοΐαν κινδυνωδεστάτην. Εἰς ἓν τῶν στομίων τοῦ τοιούτου φραγμοῦ, παρὰ τὴν ΝΔ ἀκτὴν τῆς νήσου, εἰς πλάτος 11°41' Ν, μῆκ. 166°49' Ἀν., μεταξὺ τῶν θέσεων Péou καὶ Ambi, αἱ λέμβοι τῆς γαλλικῆς κορβέττας «Ἀστρολάβου» τοῦ *Ντυμὸν Ντ' Οὐρβὶλ* ἀνεῦρον τῷ 1828 εἰς τὸν βυθὸν τὰ λείψανα τῶν «Μπουσσὼλ» καὶ «Ἀστρολάβου» τοῦ Λὰ Περούζ.

Ἡ νῆσος ἀνεκαλύφθη μετὰ τῶν λοιπῶν τῆς συστάδος της, τῷ 1595, ὑπὸ τοῦ *Μεντάνια*. Τὴν ἐπεσκέφθη τῷ 1767 ὁ *Φίλιππος Καρτερέ*, κυβερνῶν τὸ «Swallow», τῷ δὲ 1793 διῆλθε παρ' αὐτήν, χωρὶς ὅμως νὰ ἀγκυροβολήσῃ, ὁ *Ἀντρεκαστὼ* ἀναζητῶν τὸν Λὰ Περούζ, ὅστις ἐν τούτοις ἐκεῖ εἶχε ναυαγήσει, τῷ 1778, συνεπείᾳ οὐραγάν. Τῷ 1797 προσήγγισεν ἐκεῖ, χωρὶς νὰ ἀκούσῃ τι περὶ Λὰ Περούζ, ὁ *Τζαῖημς Οὐΐλσων*, κυβερνῶν τὸ «Duff». Τῷ 1827 προσήγγισεν ὁ *Dillon*, θαλασσολύκος τοῦ Ὠκεανοῦ, ἔχων ἐνδείξεις ὅτι ἐκεῖ ἔπρεπε νὰ ἀναζητηθῶσι τὰ ἴχνη τοῦ θαλασσοπόρου, κατέπλευσε τὴν 7 Ἰουλίου 1827 εἰς τὸν ὅρμον Βανοῦ, κυβερνῶν τὴν Récherche, καὶ εὗρε πλεῖστα τοιαῦτα. Τὴν 20 Φεβρουαρίου 1828 προσήγγισε τὸ «Ἀστρολάβον» τοῦ *Ντ' Οὐρβίλ*, ὅστις ἐξακριβώσας τὰ τοῦ ναυαγίου τοῦ Λὰ Περοὺζ ἀνήγειρε κενοτάφιον εἰς μνήμην του, παραμείνας εἰς τὸν ὅρμον Βανοῦ 26 ἡμέρας. Τὸν Φεβρουάριον 1829 προσήγγισεν ἡ κορβέττα «la Bayonnaise», ὑπὸ κυβερνήτην τὸν *Λεγκοαρὰν ντὲ Τρομπλόν*, διαπιστώσαντα τὴν διατήρησιν τοῦ μαυσωλείου. Τῷ 1871 διῆλθεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος *Πάττεσον* πρὸς ἐκχριστιανισμὸν τῶν κατοίκων της, δολοφονηθεὶς ἀγρίως ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῆς βορείως τῆς Βανίκορο νήσου Νουκαποῦ. Τῷ 1875 προσήγγισε τὸ ἀγγλικὸν πολεμικὸν «Pearl», τοῦ ὁποίου ὁ κυβερνήτης *Γκουντινὰφ* εὗρεν οἰκτρὸν τέλος εἰς τὸν λιμένα Καρλάϊλ (Karlisle) τῆς νήσου Σαντακρούθ, φονευθεὶς ὑπὸ ἰθαγενῶν. Τῷ 1882 εὑρέθησαν καὶ ἄλλα εὑρήματα τοῦ Λὰ Περούζ. Τῷ 1898 ἡ νῆσος Βανίκορο, ἀνήκουσα εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὑπήχθη, μετὰ τῶν γειτονικῶν της ἐν τῷ συστάδι νήσων, εἰς τὸ βρεττανικὸν προτεκτοράτον τῶν *νήσων τοῦ Σολομῶντος*.

Οἱ κάτοικοί της εἶναι εὔρωστοι καὶ ἀθλητικοῦ παραστήματος, παρὰ τὸ ὅτι τὸ δέρμα των εἶναι διαρκῶς ἐξηλκωμένον καὶ αὐτοὶ συχνότατα ἀσθενεῖς, λόγῳ τοῦ κλίματος τὸ ὁποῖον εἶναι θανατηφόρον διὰ τοὺς Εὐρωπαίους. Εἶναι δὲ ἄκρων ὑποκριταί, ὕπουλοι ὅσον καὶ αἱμοβόροι.

Βρίθει ἡ νῆσος καρπῶν βανανεῶν, κοκκό, ἀρτοδένδρων, γλυκοπατάτας ὡς καὶ ταπιόκας. Αἱ δὲ ἀκταί της εἶναι εἰς ἄκρον ἰχθυόεσσαι καὶ ὀστρεοτρόφοι [βλ. Pacific islands (central groups) Pilot ἔκδ. 1919, σελ. 32 καὶ 319]. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

βανίλλη (ἡ) (Vanilla) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*. Αἱ *βανίλλαι* εἶναι φυτὰ ποώδη, πολυετῆ, ἀναρριχητικά, ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει περὶ τὰ 20 εἴδη, ὧν γνωστότερα εἶναι:

1) *Βανίλλη ἡ ἐπιπεδόφυλλος* (Vanilla planifolia). Τὸ φυτὸν τοῦτο ἔχει ἀρθρωτὸν στέλεχος πάχους δακτύλου, εἶναι σαρκῶδες, εὔθραυστον ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ καὶ τὸ μῆκος του δύναται νὰ φθάσῃ τὰ 100 μέτρα. Κατὰ τὰς ἀρθρώσεις του ἐμφανίζει εἶδος πυκνῶν ριζιδίων κεκαλυμμένων ὑπὸ λεπτοτάτων τριχῶν, βραχυτάτων καὶ πυκνοτάτων, τῇ βοηθείᾳ τῶν ὁποίων προσκολλᾶται ἐπὶ τῶν γειτονικῶν φυτῶν καὶ ἀναρριχᾶται. Τὰ φύλλα εἶναι ἐναλλασσόμενα, ἁπλᾶ, ἀκέραια, σαρκώδη, φοειδῆ, καὶ φέρουσι μικρότατα παράφυλλα. Τὰ ἄνθη, 15—20 τὸν ἀριθμὸν εἰς ἕκαστον κλάδον, εἶναι διατεταγμένα κατὰ στάχυς, εἶναι ἑρμαφρόδιτα, ἀλλ' οὕτω διεσκευασμένα, ὥστε φέρουσι κεκαλυμμένον τὸ στίγμα διὰ λεπιδοειδοῦς μεμβράνης, ἥτις ἐμποδίζει τὴν φυσικὴν γονιμοποίησιν τοῦ φυτοῦ· αὕτη κατορθοῦται ἢ δι' εἰδικοῦ τινος ἐντόμου ἢ συνηθέστερον διὰ τεχνητῆς γονιμοποιήσεως. Ἡ τεχνητὴ γονιμοποίησις διενεργεῖται ἀπὸ γυναῖκας ἐργάτιδας, ἑκάστη τῶν ὁποίων δύναται τεχνητῶς νὰ καταστήσῃ γόνιμα 1000 περίπου ἄνθη εἰς δεκάωρον διάστημα. Ἡ βανίλλη ἡ ἐπιπεδόφυλλος εἶναι ἰθαγενὴς τοῦ Μεξικοῦ, ὅπου καὶ καλλιεργεῖται εἰς ἀγανεῖς ἐκτάσεις, κυρίως διὰ τὸν ὁμώνυμον καρπόν της (κοιν. *βανίλλια*).

Ἡ συγκομιδὴ τῶν καρπῶν γίνεται ἀπὸ οὗ

Digitized by Google

Ἀπριλίου μέχρι τοῦ Ἰουνίου καὶ πρὸ τῆς πλήρους ὡριμάνσεως, ἤτοι εὐθὺς ὡς ἀρχίσουν νὰ κιτρινίζουν. Οἱ συλλεγέντες καρποὶ ἐκτίθενται πρῶτον εἰς τὸν ἥλιον καὶ εἶτα, ὅπως ἐπέλθῃ ειδικὴ ζύμωσις, *ἐφίδρωσις* καλουμένη, τίθενται εἰς μάλλινα ὑφάσματα καὶ ἐκτίθενται εἰς τὸν ἥλιον, μέχρις ὅτου τὸ χρῶμα αὐτῶν καταστῇ φαιὸν ἕως φαιομέλαν. Ἀκολούθως ξηραίνονται καὶ φέρονται εἰς τὸ ἐμπόριον διαχωριζόμεναι εἰς διαφόρους ποιότητας ἀναλόγως τοῦ μήκους αὐτῶν. Ἡ συσκευασία αὐτῶν γίνεται εἰς δέσμας ἐκ 50 τεμαχίων τιθεμένας ἐντὸς λευκοσιδηρῶν δοχείων. Ἡ ἀξία τοῦ ἐμπορεύματος αὐξάνει μετὰ τοῦ μήκους αὐτῶν. Ἀντὶ τῆς ἀνωτέρω ξηρᾶς ἢ μεξικανικῆς καλουμένης ἐπεξεργασίας χρησιμοποιεῖται πολλαχῶς νεωστὶ ἡ διὰ θερμοῦ ὕδατος ἐπεξεργασία, καθ' ἣν οἱ συλλεγέντες καρποὶ ἐμβαπτίζονται πρὸς θανάτωσιν ἐπὶ 15—20 δευτερόλεπτα ἐντὸς βράζοντος ὕδατος, εἶτα στιβάζονται εἰς σωρούς, καὶ ξηραίνονται εἰς μάλλινα ὑφάσματα ὑπὸ τὸν ἥλιον.

Βανίλλη ἡ ἐπιπεδόφυλλος.
[Α=καρπὸς ἡμιανοιγμένος. Β=ἐγκαρσία τομὴ καρποῦ.]

Τὸ φυτὸν τοῦτο καλλιεργεῖται ἐπίσης ἐντατικῶς καὶ εἰς τὴν Ταϊτήν, Μαδαγασκάρην, Κεϋλάνην, Ἰάβαν καὶ εἰς τὰ ἀνατολικὰ παράλια τῆς Ἀμερικῆς. Αἱ βανιλλοφυτεῖαι παράγουσι καρπὸν ἐπὶ 5—6 ἔτη. Καλῶς καλλιεργουμένη βανιλλοφυτεία παράγει ἀπὸ 60—200 χιλιόγραμμα κατὰ ἑκτάριον μὲ μέσον ὅρον 130 περίπου χιλιογράμμων. Διὰ νὰ συλλεγῇ 1 χιλιόγραμμον ξηροῦ καρποῦ ἀπαιτοῦνται 3—4 χιλιόγραμμα χλωροῦ τοιούτου. Ἡ μεγαλυτέρα κατανάλωσις τῶν καρπῶν τῆς βανίλλης γίνεται εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς, ὅπου εἰσάγονται κατ' ἔτος περὶ τὰς 400.000 χιλιόγραμμα.

Βανίλλη ἡ ἐπιπεδόφυλλος.
[Τρόπος καλλιεργείας ταύτης εἰς θερμοκήπια.]

2) *Βανίλλη ἡ μεγανθής* (Vanilla grandiflora). Εἶναι ἰθαγενὴς τῆς Γουϊάνας καὶ παράγει κατωτέρας ποιότητος καρπόν, δι' ὃ καὶ καλλιεργεῖται ὀλιγώτερον τοῦ προηγουμένου εἴδους. Δ. Ν. Π.

— [ΧΗΜ.] Ἡ *βανίλλη* (καρπὸς) περιέχει κατὰ τὸν König:

ὕδωρ	28,39 %
ἀζωτούχους ὕλας	3,71 %
αἰθέριον ἔλαιον	0,62 %
λίπος καὶ κηρὸν	8,19 %
σάκχαρον	7,72 %
ἐλευθέρας Ν ἐκχυλ. ὕλας	28,78 %
ἀκατεργάστους ἶνας	17,43 % καὶ
τέφραν	4,78 %

Τὸ ἄρωμα αὐτῆς ὀφείλεται εἰς τὴν βανιλλίνην (βλ. λ.) ἥτις περιέχεται εἰς ποσότητα 1, 16—2, 75%.

Κατὰ τὴν μακροτέραν διατήρησιν ἡ *βανίλλη* περικαλύπτεται ὑπὸ βελονοειδῶν κρυστάλλων ἐκ βανιλλίνης, οὕτω δὲ ἀποκτᾷ μείζονα ἐμπορικὴν ἀξίαν, ἂν καὶ ἡ κρυστάλλωσις αὕτη δὲν ἀποτελεῖ πάντοτε ἔνδειξιν καλυτέρας ποιότητος. Τὰ γνωρίσματα καλῆς βανίλλης εἶναι κυρίως, πλὴν τοῦ μήκους, εὐκαμψία ἄνευ θραύσεως, ἀτραυμάτιστον, πλουσία πλήρωσις, λεπτοφλοιῶδες, ὀλίγον κεκαμμένη αἰχμή, μικρὰ ῥητίδωσις, καλὸν χρῶμα, καὶ μικρὰ λιπώδης στιλπνότης χωρὶς νὰ παρέχῃ ἐπὶ χάρτου κηλῖδας. Ἡ ἀξία αὐτῆς μειοῦται διὰ θραύσεως, τραυματισμῶν, ξηράνσεως ἢ εὐρωτιάσεως, δι' ὃ πρέπει νὰ συσκευάζηται εἰς φύλλα κασσιτέρου καὶ νὰ κλείηται ἑρμητικῶς εἰς ξηροὺς χώρους καὶ δὴ εἰς ὑάλινα ἢ λευκοσιδηρᾶ δοχεῖα. Καλυτέρας ποιότητος εἶναι ἡ ἐκ Bourbon καὶ Réunion προερχομένη, ἐνῷ ἡ ἐξ Ἰάβας ἔχει σκληρὸν φλοιὸν καὶ εἶναι κατωτέρας ποιότητος. Εἰς τὸ Μεξικὸν συχνάκις ἡ βανίλλη ἐπιχρίεται δι' ἐλαίου Akajou, χάνουσα οὕτω εἰς ἀξίαν, τὸ τοιουτοτρόπως δὲ λιπανθὲν προϊὸν παρέχει ἐπὶ χάρτου φαιὰς κηλῖδας.

Ἡ βανίλλη νοθεύεται δι' ἀνανεώσεως τῶν παλαιωθέντων καρπῶν, ἐπιτελουμένης μετὰ τὴν δι' ἀλκοόλης ἔκπλυσιν δι' ἐπαλείψεως διὰ βαλσάμου τοῦ Περοῦ καὶ ἐλαίου τοῦ Akajou ἢ διὰ βάμματος βενζόης καὶ ἐπιπάσεως διὰ κόνεως ὑάλου, ἀκετανιλιδίου ἢ βενζοϊκοῦ ὀξέος, ὡς ἐπίσης καὶ δι' αναμίξεως μετὰ κατωτέρας ποιότητος καρπῶν ἢ ἀκόμη καὶ ἄλλων ἀναλόγου μορφῆς ξένων καρπῶν.

Ἡ τεχνικὴ παρασκευὴ τῆς βανίλλης διεδόθη ἀρκούντως καὶ τὸ τεχνητὸν τοῦτο προϊὸν εἶναι τῷ ὄντι διὰ πλείστας χρήσεις καταλληλότατον, ἐπέφερε δὲ καὶ σημαντικὴν μείωσιν τῆς ἀξίας τοῦ φυσικοῦ προϊόντος, ὅπερ ὅμως ἐξακολουθεῖ διά τινας χρήσεις νὰ εἶναι δυσαναπλήρωτον.

Ἐξ ἄλλων εἰδῶν τῆς βανίλλης, ὡς λ.χ. τῆς Vanilla Pompona καὶ V. Palmarum παράγονται προϊόντα χρησιμοποιούμενα κυρίως ἐν τῇ ἀρωματοποιΐᾳ. Ἡ βανίλλη κέκτηται ἐπίσης μικρὰν ἐφαρμογὴν ἐν τῇ θεραπευτικῇ. Ὑπερβολικὴ χρῆσις αὐτῆς ἐπιφέρει πονοκεφάλους καὶ ζάλην. Σ. Γ.

— **βανίλλης** *βάμμα* (Tinctura Vanillae) *[Χημ.]*. Εἶναι ἀλκοολικὸν ἐκχύλισμα *βανίλλης* χρησιμοποιούμενον ὡς ἄρωμα καὶ εἰς ἐδωδίμους χρήσεις. Σ. Γ.

βανίλλια (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τῆς βανίλλης (βλ. λ.).

βανιλλικὸν *ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὸν ὀξὺ λαμβανόμενον δι' ὀξειδώσεως τῆς *βανιλλίνης*. Τήκεται εἰς 201°. Σ. Γ.

βανιλλίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις, καὶ δὴ αἰθὴρ μεθυλικὸς τῆς πρωτοκατεχικῆς ἀλδεΰδης, τοῦ τύπου $C_8H_8O_3$. Εὑρίσκεται εἰς πλεῖστα φυτὰ διαδεδομένη, ἀλλ' εἰς ἐλαχίστας ποσότητας. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἀρχικῶς δὲν ὑπάρχει ἐν ἐλευθέρᾳ καταστάσει, ἀλλὰ σχηματίζεται τὸ πρῶτον διὰ φυραματικῆς διασπάσεως γλυκοζίτου τινός. Εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν συστατικὸν τῶν καρπῶν τῆς *βανίλλης*, ὅπου περιέχεται εἰς ποσότητα περίπου 2%. Περαιτέρω ἀπαντᾷ εἰς τὰ ἄνθη τῆς Nigritella suaveolens, εἰς τὸ ἔλαιον τῆς Spiraea Ulmaria, εἰς τὸ ἔλαιον τοῦ βαλσάμου τοῦ Περοῦ καὶ εἰς τὸ γαρυφαλέλαιον. Ἴχνη ἀκόμη *βανιλλίνης* ἀποδεικνυόμενα ἐκ τῆς χαρακτηριστικῆς εὐχαρίστου ὀσμῆς αὐτῶν περιέχονται εἰς τὴν ξυλώδη ὕλην πολλῶν φυτῶν.

Πρὸς βιομηχανικὴν παρασκευὴν τῆς βανιλλίνης ὑπεδείχθη πολυάριθμος σειρὰ μεθόδων δυναμένων νὰ καταταχθῶσιν εἰς δύο κατηγορίας· ἤτοι πρῶτον εἰς τὰς ἐχούσας ὡς πρώτην ὕλην φυσικόν τι προϊόν, ὡς εἶναι λ. χ. ἡ παρασκευὴ ἐκ *κωνιφερίνης, σαφρόλης*, ἐξ *εὐγενόλης* κ. λ. π., καὶ δεύτερον τελείως συνθετικὰς μεθόδους, ὡς λ. χ. αἱ εὐχρηστόταται ἐκ Γουαϊακόλης μέθοδοι. Βασικῶς ὅμως ἀμφότεραι αἱ κατηγορίαι δὲν διαφέρουσι, διότι ἡ εὐγενόλη δύναται νὰ παρασκευασθῇ καὶ συνθετικῶς. Αἱ τελείως συνθετικαὶ μέθοδοι παρέχουσιν ὅμως κατωτέρας ποιότητος προϊὸν λόγῳ ὑπάρξεως εἰς ἐλαχίστας ἀναλυτικῶς ποσότητας προσμίξεών τινων, αἵτινες μειοῦσι τὸ χαρακτηριστικὸν ἄρωμα αὐτῆς.

Ἡ πρώτη μέθοδος παρασκευῆς ὀφείλεται εἰς τοὺς Tiemann καὶ Haarmann (1874) ὑποδείξαντας τὴν ὀξείδωσιν τῆς φυσικῆς κωνιφερίνης διὰ χρωμικοῦ ὀξέος εἰς γλυκοβανιλλίνην καὶ τὴν περαιτέρω διάσπασιν αὐτῆς δι' ὀξέων ἢ ἐμουλσίνης εἰς γλυκόζην καὶ βανιλλίνην. Ἐπίσης ὁ Tiemann παρεσκεύασε τῷ 1875 *συνθετικὴν βανιλλίνην* διὰ ξηρᾶς ἀποστάξεως τῶν μετ' ἀσβεστίου ἁλάτων τοῦ βανιλλικοῦ καὶ μυρμηκικοῦ ὀξέος, ἐπιτυχὼν ὅμως ἐλαχίστην (2 %) ἀπόδοσιν. Αἱ συνθῆκαι ὅμως μετεβλήθησαν πολὺ κατόπιν τῶν συνεχῶν ἐρευνῶν τῶν Haarmann καὶ Tiemann κατορθωσάντων νὰ διευκρινίσωσι τὴν σχέσιν μεταξὺ βανιλλίνης καὶ εὐγενόλης. Οὕτω παρεσκευάσθη δι' ὀξειδώσεως τῆς ἀκετευγενόλης ἡ *ἀκετοβανιλλίνη*, καὶ διὰ σαπωνοποιήσεως αὐτῆς ἡ βανιλλίνη, κατὰ τὸν τρόπον δὲ αὐτὸν ἐξησφαλίσθη ἡ βιομηχανικῶς ἐν μεγάλῳ παρασκευὴ τῆς βανιλλίνης. Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς βασίζεται μέγιστος ἀριθμὸς προνομίων εὑρεσιτεχνίας πρὸς συνθετικὴν παρασκευὴν τῆς βανιλλίνης. Ἐσχάτως δὲ ἐγένοντο καὶ πολλαὶ βαθύτεραι τροποποιήσεις τῆς ἀρχικῆς μεθόδου, χρησιμοποιηθεισῶν καὶ ἄλλων ἐνδιαμέσων ἀντιδράσεων ὡς καὶ ἄλλων ὀξειδωτικῶν μέσων (ὄζον) κλπ.

Ἡ δευτέρα κατηγορία μεθόδων εἶναι ἡ τῶν τελείως συνθετικῶν. Σειρὰ ὁλόκληρος μεθόδων βασίζεται εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἀλδεϋδικῆς ὁμάδος εἰς τὴν γουαϊακόλην. Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς βασίζεται σειρὰ ὅλη προνομίων εὑρεσιτεχνίας. Ἐπίσης δύναται νὰ παρασκευασθῇ βανιλλίνη διὰ συμπυκνώσεως γουαϊακόλης ἐν ψυχρῷ μετὰ δικετοεστέρων, ὡς λ. χ. ἐστέρος τοῦ μεσοξαλικοῦ ὀξέος, παρουσίᾳ ψευδαργυροχλωριδίου ἐν ὀξικῷ διαλύματι καὶ περαιτέρω ὀξειδώσεως καὶ θερμάνσεως εἰς 170° μετὰ διμεθυλο-π-τολουϊδίνης. Περαιτέρω ἰδιάζουσαν σημασίαν ἔχει ἡ παρασκευὴ βανιλλίνης ἐκ τῆς πρωτοκατεχικῆς ἀλδεΰδης (3,4-διοξυβενζαλδεΰδης). Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς βασίζεται ἐπίσης σειρὰ ὅλη μεθόδων. Θεωρητικὴν ἐπίσης σημασίαν ἔχουν καὶ ἄλλαι μέθοδοι παρασκευῆς ἐξ ἄλλων πρώτων ὑλῶν. Ἡ βανιλλίνη κρυσταλλοῦται εἰς ἀχρόους πρισματικὰς βελόνας τηκομένας εἰς 80—81°. Βράζει εἰς 170° καὶ 1 γρ. αὐτῆς διαλύεται εἰς 90—100 κ. ἑ. ὕδατος θερμοκρασίας 14° ἢ εἰς 20 κ. ἑ. θερμοκρασίας 75—80°. Τὸ ὑδατικὸν διάλυμα αὐτῆς παρέχει μετὰ σιδηριχλωριδίου κυανῆν χρῶσιν. Ἡ βανιλλίνη χρησιμοποιεῖται ὡς ἀρτυματικὴ ὕλη εἰς τὴν σοκολάταν κ.λ.π. καὶ ὡς συστατικὸν διαφόρων ἀρωματικῶν ὑλῶν. Σ. Γ.

βανιλλινοϋδράργυρος (ὁ) (Mercurivanillin) *[Φαρμ. Χημ.]*. Τὸ σῶμα τοῦτο ἀποδίδεται ὡς ἡ ἀκόλουθος σύνταξις:

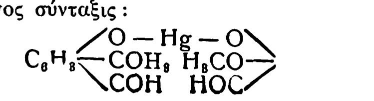

Κόνις λευκή, τελείως ἄγνωστος, ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι, διαλυτὴ εἰς ἀραιὰ ὀξέα, περιέχουσα 40% ὑδράργυρον. Ἀνεγράφη ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τῆς συφίλιδος. Κ. Γ. Μ.

βανιλλισμὸς (ὁ) *[Ἰατρ.]*. Ὁ ὅρος οὗτος σημαίνει τὴν διὰ *βανίλλης* δηλητηρίασιν· διακρίνεται δ' ἡ κατάστασις αὕτη: 1) Εἰς τὸν ἐκ τῶν τροφῶν *βανιλλισμόν*, τουτέστιν εἰς τὴν τοξικὴν δηλητηρίασιν τὴν προκαλουμένην διὰ τῆς καταβροχθίσεως σκευασιῶν τινων τροφῶν εἰς τὰς ὁποίας ἐνυπάρχει ἡ βανίλλη (ὡς εἶναι τὰ παγωτὰ καὶ τὸ ἀφρόγαλα κλπ.). Τὰ συμπτώματα δὲ τοῦ ἐκ τῶν τροφῶν βανιλλισμοῦ ὁμοιάζουσι πρὸς μικρὸν παροξυσμὸν χολέρας, ἤτοι ἐμφανίζονται ἔμετοι, διάρροια, κατάπτωσις καὶ συνολκαὶ τῶν ἄκρων. 2) Εἰς τὸν *ἐπαγγελματικὸν* καλούμενον *βανιλλισμόν*, τουτέστι τὸ σύνολον ποικίλων συμβαμάτων ἅτινα προσβάλλουσι τοὺς ἐργάτας οἵτινες συλλέγουσι καὶ κατεργάζονται τοὺς λοβοὺς ἢ σκελίδας τῆς βανίλλης· τὰ τοιαῦτα ἄτομα ἐμφανίζουσιν ἐξανθήματα τοῦ δέρματος καὶ τῶν βλενογόνων, νευρικὰς διαταραχάς, οἷον ψευδαισθήσεις, ἀγχώδεις καταστάσεις, παλμοὺς τῆς καρδίας, διαταραχὰς γαστρο-εντερικάς, αἵτινες ὑπομιμνήσκουσι τὴν δυσεντερίαν. Εἰς δὲ τὰς γυναῖκας παρατηροῦνται ἄφθονοι μηνορραγίαι ἀπὸ τῆς μήτρας, αἵτινες ἐπιφέρουσι πολλάκις πραγματικὴν καχεξίαν τοῦ ὀργανισμοῦ. Μ. Ν. Κ.

βανιλλόνη (ἡ) (Vanillon) *[Φαρμακογν.]*. Εἶναι καρποὶ τοῦ ἐν Γουϊάνᾳ, Κολομβίᾳ καὶ Μεξικῷ ἰθαγενοῦς φυτοῦ Vanilla Pompona Schiede. Ἔχει πλάτος 2—5 ἑκσμ. καὶ μῆκ. 15 ἑκσμ., ὀσμὴν ἀρωματικήν, ἀλλ' ὀλιγώτερον εὐχάριστον τῆς γνησίας βανίλλης. Περιέχουν κατὰ τὸν Tiemann καὶ Haarmann 0,4—0,7% *βανιλλίνης*. Ἡ ὀσμὴ τῆς *βανιλλόνης* ὑπενθυμίζει τὴν ὀσμὴν τῶν κυάμων Tonka καὶ τῆς βενζόης, πιθανὸν λόγῳ τῆς περιεκτικότητος αὐτῶν εἰς πιπερονάλην. Οἱ καρποὶ αὐτῆς μικροσκοπικοί, διαφέρουν τῆς βανίλλης κατὰ τὸ μέγεθος τῶν κυττάρων τοῦ ἱστοῦ αὐτῶν. Κ. Γ. Μ.

Βανίνι (Vanini). Ἰταλὸς σοφός, φιλελευθέρων ἀρχῶν, γεννηθεὶς τῷ 1584 ἐν Taurisano παρὰ τὴν Νεάπολιν. Λαβὼν κατὰ τὸ βάπτισμα τὸ ὄνομα *Λουκίλιος*, ἀντικατέστησε τοῦτο βραδύτερον διὰ τοῦ ὀνόματος *Ἰούλιος Καῖσαρ*. Ἐσπούδασεν ἐν Ῥώμῃ καὶ Νεαπόλει θεολογίαν, φιλοσοφίαν, νομικήν, ἀστρονομίαν καὶ ἰατρικήν. Χειροτονηθεὶς ἱερεὺς ἐν Παδούῃ, περιώδευσε πλείστας χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ δὴ τὴν Γερμανίαν, Ὁλλανδίαν, Ἑλβετίαν, Γαλλίαν καὶ τέλος τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου καὶ ἐφυλακίσθη, ἐπὶ 50θήμερον περίπου, λόγῳ τῶν φιλελευθέρων του φρονημάτων. Ἅμα τῇ ἀποφυλακίσει του μετέβη εἰς Γενούην, ὅπου ἐδίδαξε φιλοσοφίαν, κατ' ἀριστοτελικὰς ἰδίως ἀρχάς, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Λυὼν καὶ Παρισίους. Τῷ 1617 ἐλθὼν ἐν Τουλούζῃ συνελήφθη καὶ δικασθεὶς ἀπηγχονίσθη καὶ ἐκάη, ὡς ἄθεος καὶ μάγος (1619). Ἔγραψεν «Amphitheatrum aeternae providentiæ» (1615) καὶ «de admirandis naturae reginae deaeque mortaium arcanis (1616) μὲ σαφεῖς πανθεϊστικὰς ἀρχάς, χαρακτηρίζων τὴν φύσιν ὡς θεὰν καὶ ἀρνούμενος τὴν ὕπαρξιν προσωπικοῦ θεοῦ. [Πρβλ. ἰδίως *A. Badouin*, Histoire critique de J. C. Vanini, ἐν Revue philos. 1879.] Δ. Σ. Μ.

Βανίντι (Wanindi). Φυλὴ μαύρων τῆς ὁμάδος *Ζαμπεζὶ* τῶν *Μπαντού*, ἐξηπλωμένη ἀνατολικῶς τοῦ Ροβούμα, ἐν Ἀνατολικῇ Ἀφρικῇ. Θ. Χ. Σ.

Βάνιο (Vagno) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Τὸ πρὸ τοῦ λιμένος τῆς Γενούης (πλάτ. 44° 24', μῆκ. 8° 56' Αν., χάρτ. ἀγγλ. 1461: Approaches to Genoa, 157: San Remo to cape Cavallo) ἀκρωτήριον. Σ. Ε. Λ.

Βάνιστα *[Γεωγρ.]* βλ. λ. Κρύκ.

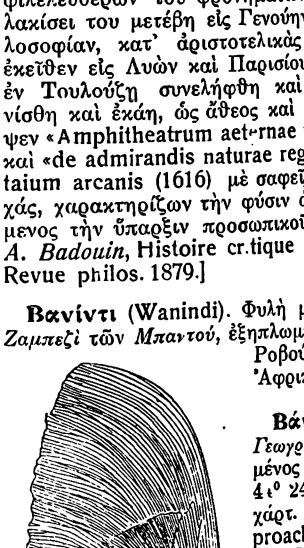

Η βανιστερία gigantea (Göpp).
[Ἐκ στρωμάτων τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου τῆς Σιλεσίας.]

βανιστερία (ἡ) (Banisteria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μαλπιγιοειδῶν*. Εἶναι πόαι ἢ θάμνοι ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς, καλλιεργούμεναι ὡς διακοσμητικαί. Πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς ἢ διὰ μετομοσχεύσεως. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *βανιστερία ἡ λάμπουσα* (Banisteria splendens), *βανιστερία ἡ λάμπουσα* (Banisteria fulgens) καὶ *βανιστερία ἡ χρυσόφυλλος* (Banisteria chryssophylla). Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοφ.]* Λείψανα τοῦ γένους τούτου εὑρ-

Digitized by Google

θησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου ἐν Εὐρώπῃ (Σιλεσίᾳ, Στυρίᾳ, Νοτίῳ Γαλλίᾳ.) Γ.Κ.Γ.

Βάνιτσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς βορείου Ἠπείρου (ἐν τῇ Ἀλβανίᾳ) κατὰ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀργυροκάστρου. Παρὰ τοῦτο κεῖται μονή, τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου. Ι. Σ. Σ.

—**Βάνιτσα** *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Κώμη.

Βάνιτσεκ (Vanitchek), ***Ἀλοΐζος***. Τσέχος φιλόλογος καὶ γλωσσολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1825. Γνωστὸς μεταφραστὴς τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων κλασσικῶν εἰς τὴν τσεχικήν. Ἐξέδωκεν ἀξιόλογον λεξικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Griechisch—lateinisches Etymologisches Wörterbuch (1877). Π. Λ.

Βάνκα-Βδόβκιν ἢ ***Οὐδόβκιν***. Ἥρως ρωσικοῦ λαϊκοῦ ἔπους, γνωστοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ Βάνκα Οὐδόβκιν καὶ τοῦ βασιλέως Βολσὰν Βολσάνσκη». Ὁ Βάνκα ζητεῖ νὰ νυμφευθῇ τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως Βολσὰν καὶ πρὸς τοῦτο γνωρίζων τὸν ὅρον, ὃν ἔθεσεν ὁ βασιλεὺς διὰ τὸν μέλλοντα σύζυγον τῆς θυγατρός του, ἀλλάσσει μορφάς. Περὶ τοῦτο δὲ διαδραματίζονται πλεῖστα ἐπεισόδια. Τὸ ρωσικὸν ἔπος ἔχει ἄμεσον σχέσιν πρὸς ἄλλους περισσότερον γνωστοὺς μύθους, ἀποτελεῖ δὲ μᾶλλον μίαν ἐκ τῶν διαφόρων ἐκ παραδόσεως ἀφηγήσεων ἄλλων ποιημάτων οὐχὶ ἀσχέτων πρὸς τὰ βυζαντινά, ὡς τὸ «Περὶ τοῦ γέροντος τοῦ φρονίμου Μουνζοκουρεμένου» ἢ κατ' ἄλλην ἔκδοσιν «Ὁ σοφὸς πρεσβύτης».

[Ἄρθρον *Βεσελόφσκη* «Τὰ νοτιορωσικὰ ἔπη» ἐν τῇ Συλλογῇ τῆς Αὐτοκρ. Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν τῆς Πετρουπόλεως 1885.] Π. ΛΕΦΑΣ

Βάνκα Κάϊν, ***Ἰβὰν-Ὀσιποβιτς***. Ρῶσος, Μοσχοβίτης, υἱὸς χωρικοῦ, κλέπτης, ληστὴς καὶ μετέπειτα ἀρχιαστυνόμος καταδιώξεως τῶν κακοποιῶν ἐν Μόσχᾳ στοιχείων κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Λωποδύτης κατὰ τὴν ἐφηβικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν διεκρίθη διὰ τὴν τόλμην καὶ τὸ θράσος του εἴς τινα ληστείαν ἐν Μόσχᾳ διαπραχθεῖσαν, ἔκτοτε δὲ ἐθεωρεῖτο ὡς εἷς τῶν διασήμων τῆς ἐποχῆς κακούργων. Κατὰ τὸ 1741 αὐτοπροαιρέτως παρουσιασθεὶς εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἀστυνομίαν Μόσχας ἐδήλωσεν, ὅτι γνωρίζων τοὺς κλέπτας καὶ λῃστὰς κατὰ πρόσωπον προσφέρεται εἰς τὰς ἀρχὰς πρὸς δίωξιν καὶ ἐξόντωσιν αὐτῶν. Ἡ πρότασις ἐγένετο δεκτὴ καὶ εἰς τὸν Κάϊν ἐδόθη ὁ βαθμὸς «καταδότου πρὸς δίωξιν τῶν κακούργων». Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀστυνομικὴ δρᾶσις τοῦ Κάϊν ἀπεδείχθη κατ' οὐδὲν διαφέρουσα τῆς προγενεστέρας, κεκηρυγμένης λῃστρικῆς τοιαύτης. Συνελάμβανε μὲν τοὺς μικροὺς λωποδύτας, ἀλλ' ἐπροστάτευε καὶ ἐτροφοδότει τοὺς μεγάλους λῃστάς, ὑποτάξας εἰς ἑαυτὸν ἅπαντα τὰ ἀστυνομικὰ ὄργανα. Ἡ Μόσχα μετετράπη εἰς κέντρον καὶ ἐντευκτήριον ὅλων τῶν διαρρηκτῶν, δολοφόνων, κακοποιῶν, οἵτινες ἐνήργουν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ ἀρχιλῃστοῦ ἀστυνόμου, ἀρχηγοῦ τῆς Καταδιώξεως. Τῷ 1748 οἱ κάτοικοι ἤρχισαν νὰ ἐγκαταλείπουν τὴν πόλιν, διότι οἱ ἐμπρησμοὶ ἰδίᾳ καὶ αἱ λῃστεῖαι ἦσαν καθημερινὰ γεγονότα, εἶχεν ἐκλείψει δὲ οἱαδήποτε ἰδέα ἀσφαλείας ζωῆς καὶ περιουσίας. Τέλος συνεστήθη εἰδικὴ ἐπιτροπή, ἥτις ἀπεκάλυψε τὸν πρωταίτιον τῆς καταστάσεως. Ὁ Κάϊν κατεδικάσθη εἰς θάνατον, ἀλλ' ἡ Γερουσία μετέτρεψε τὴν ποινὴν αὐτοῦ εἰς μαστίγωσιν καὶ ἐξορίαν εἰς Σιβηρίαν. Παρὰ τῷ λαῷ ὁ Κάϊν εἶχε τὴν φήμην ἥρωος. Ἡ δημοτικὴ ποίησις ἀφιέρωσεν εἰς αὐτὸν ᾄσματα, ἐξ ὧν τινὰ διακρίνονται διὰ τὴν λογοτεχνικὴν αὐτῶν ἀξίαν. Τοὺς ἄθλους καὶ τὴν πανουργίαν αὐτοῦ ἐξύμνησαν οἱ ραψῳδοὶ τῆς ἐποχῆς. Π. ΛΕΦΑΣ

Βάνκα-Κλιούσνικ. Ἥρως τῶν ἀρχαίων ρωσικῶν μύθων. Κατὰ τὸ λαϊκὸν ἔπος εἶναι ὁ «ἀλαζὼν ἐραστὴς καὶ ἀπαγωγεὺς τῆς οἰκοδεσποίνης ἢ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς». Ὁ Βάνκα χαριεντίζεται, ἀφηγεῖται τὰς ἐρωτικάς του περιπετείας, κομπορρημονεῖ ὑπερηφανευόμενος διὰ τὰς κατακτήσεις. Ὁ ἐρευνητὴς τῆς ἀρχαίας ρωσικῆς λογοτεχνίας Ὀρέστης Μίλλερ ἔχει τὴν ἰδέαν, ὅτι οἱ μῦθοι, ἐν οἷς οἱ Ρῶσοι ραψῳδοὶ ἀφηγοῦνται ἄθλους, ὡς τοὺς τοῦ Βάνκα-Κλιούσνικ, εἶναι ἀπεικόνισις τῶν ἠθῶν καὶ φαινομένων τοῦ ἀρχαίου ρωσικοῦ βίου, ὅταν ἡ σύζυγος εὑρίσκετο ἐν ὑποτελείᾳ τοῦ συζύγου, μᾶλλον δουλεύουσα αὐτῷ ἢ συζῶσα μετ' αὐτοῦ. Π. ΛΕΦΑΣ

Βὰν-Κέσσελ (Van-Kessel), ***Ἱερώνυμος***. Φλαμανδὸς ζωγράφος (1580—1635). Μαθητὴς τοῦ Κορνέλις Φλόρις εἰργάσθη ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐν Φραγκφούρτῃ, Αὐγσβούργῳ καὶ Στρασβούργῳ, ὅπου ἐφιλοτέχνησε τὴν εἰκόνα τοῦ ἀρχιδουκὸς Λεοπόλδου τῆς Αὐστρίας. Ἐν τῷ «Germanisches Museum» (Γερμανικὸν Μουσεῖον) τῆς Νυρεμβέργης εὑρίσκεται θαυμάσιος πίναξ αὐτοῦ «Ἡ οἰκογένεια», ἐν δὲ τῷ μουσείῳ τῆς Κολωνίας ἓξ ἄλλαι ὑπέροχοι συνθέσεις του. Ὁ Βὰν-Κέσσελ προσέθεσεν ἀπεικονίσεις ζῴων εἰς τοὺς πίνακας τοῦ Βὰν-Μπρέγκελ ντὲ Βελούρ. Α. Δ.

— **Βὰν-Κέσσελ** (Van-Kessel), ***Ἰωάννης, ὁ πρεσβύτερος***. Φλαμανδὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀμβέρσῃ (1626—1679), υἱὸς τοῦ Ἱερωνύμου. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Σίμωνος Βὰν Φὸς καὶ διεκρίθη ἰδίᾳ ὡς ζωγράφος ἀνθέων, φυτῶν, καρπῶν καὶ πτηνῶν. Α. Δ.

— **Βὰν-Κέσσελ** (Van-Kessel), ***Ἰωάννης, ὁ νεώτερος***. Φλαμανδὸς ζωγράφος (1644—1708). Ἐλθὼν εἰς Μαδρίτην προσελήφθη εἰς τὴν βασιλικὴν αὐλὴν ὡς ζωγράφος τοῦ Ἱσπανοῦ μονάρχου. Διεκρίθη ἰδίᾳ διὰ τὰς ὑπερόχους προσωπογραφίας του. Α. Δ.

— **Βὰν-Κέσσελ** (Van-Kessel), ***Φερδινάνδος***. Φλαμανδὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Ἀμβέρσῃ τῷ 1648 καὶ ἀποθανὼν ἐν Μπρέντᾳ τῷ 1710. Υἱὸς *Ἰωάννου τοῦ πρεσβυτέρου* ἐμιμήθη ἐπιτυχῶς τὴν τέχνην τοῦ πατρός του. Γενόμενος ζωγράφος τοῦ Ἰωάννου Σομπιέτσκι, βασιλέως τῆς Πολωνίας, ἐφιλοτέχνησε δι' αὐτὸν «Τὰ τέσσαρα στοιχεῖα» καὶ «Τὰς τέσσαρας ἠπείρους». Οἱ πίνακες οὗτοι, ἔργα θαυμασίας τέχνης καὶ μεγάλης ἐπιβολῆς, ἐκάησαν εἰς πυρκαϊάν, ἀλλ' ἐφιλοτεχνήθησαν διὰ δευτέραν φορὰν εἰς μεγαλύτερον μέγεθος. Ὁ Βὰν-Κέσσελ εἰργάσθη καὶ διὰ τὸν Γουλιέλμον τὸν Γ', βασιλέα τῆς Ἀγγλίας. Α. Δ.

βανκίβειος (ἡ) (Bankiva) *[Ζῳολ.]*. Γένος *ἀλεκτοροειδῶν* ζώντων ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει εἰς τὰς νήσους τῆς Μαλαισίας καὶ τοῦ Ἰνδοστὰν καὶ ὅπερ συγγραφεῖς τινες θεωροῦσιν ὡς τὸν ἀρχικὸν τύπον ἐξ οὗ παρήχθησαν πάντα τὰ λοιπὰ γένη τῶν ἀλεκτοροειδῶν. Τὰ πτηνὰ τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τοῦ μικροῦ ἀναστήματος καὶ τοῦ ζωηροῦ χρωματισμοῦ τοῦ πτερώματός των. Δ. Ν. Π.

Βανκινὰ-Γουμπὰ *[Γεωγρ.]*. Κόλπος διασχίζων τὴν παραλίαν Γιαουύτσκη τῆς Σιβηρίας, πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τῆς ἐκβολῆς τοῦ ποταμοῦ *Γιάνου*, ἔχων μῆκος 30 βερστίων. Τὸ πλάτος μεταξὺ τῶν δύο ἄκρων σημείων τῆς εἰσόδου τοῦ κόλπου, τῶν ἀκρωτηρίων Μουρακτὰς καὶ Δαρίγινσκ, εἶναι 18 χιλιομέτρων. Βαθμηδὸν ὁ κόλπος διευρύνεται μέχρι 356 βερστίων σχηματίζει τρεῖς κολπίσκους: τὸν *Βάνκιν*, τὸν *Χαροτὰν* καὶ *Τσακουρδάν*. Ὁ κόλπος εἶναι βαθύς, τὸ δὲ ἔδαφος τῆς παραλίας ἰσόπεδον. Π. ΛΕΦΑΣ

Βὰν-Κλὲβ (Van-Clève), ***Κορνήλιος***. Γλύπτης γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1645 ἐκ φλαμανδικῆς οἰκογενείας καὶ ἀποθανὼν τῷ 1732. Μαθητεύσας παρὰ τῷ Φραγκίσκῳ Ἀγκιέ, ἔλαβε τῷ 1671 τὸ μέγα βραβεῖον τῆς καλλιτεχνίας καὶ μετέβη εἰς Ρώμην, ἐξ ἧς ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους μετὰ ἐξαετεῖς σπουδάς. Διακριθεὶς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν πολυαρίθμων ἀγαλμάτων διὰ τοὺς ναοὺς τῶν Παρισίων καὶ διὰ τοὺς κήπους τῶν Βερσαλλιῶν καὶ τοῦ Μαρλύ, ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Εἰς τὸν κῆπον τοῦ Κεραμεικοῦ εὑρίσκεται τὸ μᾶλλον θαυμαζόμενον ἔργον του: «Loire et Loiret». Ι. Μ. Π.

Βὰν-Κλεεμπὺτ (Van-Cléemputte), ***Λουκιανὸς Τυρταῖος***. Γάλλος ἀρχιτέκτων (1795—1871). Ἐβραβεύθη τὸ πρῶτον (1816) διὰ τὴν σύνταξιν ἑνὸς σχεδίου ἀνακτόρου, τῷ 1820 δὲ συνέταξε σχέδιον ἀναστηλώσεως τοῦ ναοῦ τοῦ Τιβολί, τέλος δὲ ἐξέθεσε διάφορα σχέδιά του ἐκκαλλωπιστικὰ τῶν Σαλὸν τεθέντα ἀργότερον εἰς ἐφαρμογὴν (1831 καὶ 1857). Πλεῖστα κτίρια, ἐκκλησίαι καὶ τάφοι σχεδιασθέντες παρ' αὐτοῦ σώζονται ἐν Γαλλίᾳ μέχρι σήμερον. Κ. Ι. Ν.

Βανκοῦβερ (Vancouver), ***Γεώργιος***. Ὀνομαστὸς Ἄγγλος θαλασσοπόρος (1758—1798). Ἦτο ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὸν δεύτερον καὶ εἰς τὸν τρίτον γῦρον τοῦ κόσμου ὑπὸ τὸν *Κοὺκ* (1772—1780). Ὑπηρέτησεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς τὰς Δυτικὰς Ἰνδίας καὶ κατόπιν ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐκστρατείας πρὸς μελέτην καὶ ἔρευναν τῶν βορειοδυτικῶν ἀκτῶν τῆς Ἀμερικῆς. Ἡ ἀποστολὴ αὕτη εἶχεν ἀποφασισθῇ νὰ γίνῃ ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως κατὰ τὸ 1789. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ Ἱσπανοὶ εἶχον ἀρχίσει νὰ ἐπιτίθενται κατὰ τῶν ἀγγλικῶν ἐμπορικῶν πλοίων εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ εἶχον καταλάβει τὴν περιοχὴν τοῦ Νοότκα, ἡ ἀποστολὴ τοῦ Βανκοῦβερ ἀνεβλήθη ἐπὶ διετίαν, μέχρις ὅτου ἐπῆλθε συμφωνία μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ἱσπανίας κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Νοότκα παρεχωρεῖτο εἰς τὴν πρώτην. Μετὰ τὴν συμφωνίαν ταύτην ὁ Βανκοῦβερ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν πλοίων «Discovery» καὶ «Chatham» ἀνεχώρησε τῷ 1791, ὅπως παραλάβῃ ἀπὸ τοὺς Ἱσπανοὺς τὸ Νοότκα καὶ ἐξευρενήσῃ τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Ἀμερικῆς. Ὁ Βανκοῦβερ διῆλθε διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Αὐστραλίαν, τῆς ὁποίας ἐξηρεύνησε τὰς ἀκτάς. Ἐξηρεύνησε κατόπιν τὰς ἀκτὰς τῆς Νέας Ζηλανδίας καὶ ἀφοῦ ἀνεκάλυψε μικράς τινας νήσους, ἀφίκετο εἰς τὴν Ταϊτὴν καὶ τὰς νήσους Χαβάϊ, ὅπου διῆλθε τὸν χειμῶνα. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ ἐπομένου ἔτους ἐξηρεύνησε τὴν Καλιφορνίαν, τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ἀνεκάλυψε τὸν κόλπον τῆς Γεωργίας καὶ περιῆλθε τὴν νῆσον, εἰς τὴν ὁποίαν κατόπιν ἐδόθη τὸ ὄνομά του, *Βανκοῦβερ*. Ἐπέστρεψεν εἰς τὰς νήσους Χαβάϊ, τὰς ὁποίας κατέλαβεν ἐξ ὀνόματος τῆς Ἀγγλίας καὶ μετὰ πολλὰς ἐρεύνας ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος καὶ τῆς Ἁγίας Ἑλένης τῷ 1795 καὶ ἐπεδόθη ἀμέσως εἰς τὴν συγγραφὴν τῆς διηγήσεως τοῦ ταξιδίου του, ἀλλ' ἀπέθανε, συνεπείᾳ τῶν κακουχιῶν τὰς ὁποίας ὑπέστη κατὰ τὰς ἐρεύνας του, μετὰ δύο ἔτη, πρὶν ἀκόμη συμπληρώσῃ τὸ βιβλίον του, τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσε κατόπιν ὁ ἀδελφός του *Ἰωάννης*, τῇ βοηθείᾳ τοῦ πλοιάρχου *Πιοῦζετ* ὑπὸ τὸν τίτλον «Ταξίδιον ἀνακαλύψεων εἰς τὸν βόρειον Εἰρηνικὸν ὠκεανὸν καὶ πέριξ τοῦ κόσμου» (1798). Μ. Δ. Β.

Βανκοῦβερ (Vancouver) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἡ μεγαλυτέρα τῶν ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ νήσων τῆς Ἀμερικῆς, ἀνήκουσα εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Βρεττανικῆς Κολομβίας τοῦ Καναδᾶ. Εἶναι νῆσος στενόμακρος μήκους 450 χιλμτρ. καὶ πλάτους 60—100, κειμένη πλησιέστατα τῶν ἀμερικανικῶν ἀκτῶν μεταξὺ τῶν παραλλήλων 48° 20'—51° Β. πλάτους καὶ 123°—128° 30' Δ. μήκους Γρήνουϊτς, μὲ διεύθυνσιν ἀπὸ ΒΔ πρὸς ΝΑ. Εἰσχωροῦσα εἰς μίαν κόλπωσιν, σχηματιζομένην μεταξὺ τῆς Βρεττανικῆς Κολομβίας καὶ τῆς βορειοδυτικῆς ἐσχατιᾶς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν (πολιτεία Βάσιγκτων), χωρίζεται τῆς ἠπειρωτικῆς Ἀμερικῆς διὰ στενῆς λωρίδος θαλάσσης, διακοπτομένης ὑπὸ πληθύος μικρῶν νησίδων, καὶ σχηματίζει μετ' αὐτῆς τρεῖς μεγάλους πορθμούς, τὸ *στενὸν τῆς βασιλίσσης Καρλόττας* πρὸς Β, τὸ *στενὸν τῆς Γεωργίας* πρὸς Α καὶ τὸ *στενὸν τοῦ Χουὰν ντὲ Φοῦκα* πρὸς ΝΔ. Ἔχει ἔκτασιν 33.100 τετρ. χιλμτ. (εἶναι δηλαδὴ ὑπερτριπλασία τῆς Κρήτης), ἀλλ' εἶναι ἀραιῶς κατῳκημένη, τοῦ πληθυσμοῦ της μὴ ὑπερβαίνοντος τὰς 55 χιλιάδας κατοίκων, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μεγαλύτερον μέρος εἶναι συγκεντρωμένον εἰς τὸ νότιον αὐτῆς τμῆμα, ὅπου ἡ πρωτεύουσα *Βικτωρία* (κάτ. 38.727).

Ἡ νῆσος Βανκοῦβερ εἶναι ὀρεινή, διασχιζομένη ὑπὸ ὀροσειρᾶς ἡ ὁποία ἀποτελεῖ συνέχειαν τοῦ ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Βάσιγκτων Ὀλύμπου καὶ ἥτις προεκτεινομένη φθάνει μέχρι τῶν ὀρέων τῆς Ἀλάσκας. Ἡ ὀροσειρὰ αὕτη ἔχει πολλὰς ὑψηλὰς κορυφάς, ἐκ τῶν ὁποίων μεγαλυτέρα εἶναι τὸ ὄρος *Βικτωρία* (ὕψος 2.281 μέτρα) εὑρισκόμενον εἰς τὸ κέντρον τῆς νήσου. Τὰ ὄρη τὰ ὁποῖα καλύπτουσιν ὁλόκληρον τῆς νῆσον πλὴν τοῦ ΝΑ (περιφέρεια *Ναναΐμο*) καὶ τοῦ ἄκρου ΒΔ τμήματος αὐτῆς, κατερχόμενα πρὸς τὰς ἐπὶ τοῦ ὠκεανοῦ ἀκτὰς σχηματίζουσι σειρὰν φιὸρδ παρομοίων πρὸς τὰ νορβηγικά, ὅπου ἐκβάλλουσι πλῆθος χειμαρρωδῶν ποταμῶν. Τὸ κλῖμα εἶναι ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ θερμὸν κατὰ τὸ θέρος, ἐξ αἰτίας τῶν ἐξ Ἰαπωνίας προερχομένων θερμῶν ρευμάτων, ἀλλ' εἶναι ὑγιεινόν. Τὰ ὕδατα εἶναι ἄφθονα καὶ ἡ βλάστησις πλουσία, τὰ δὲ σπουδαιότερα φυτὰ εἶναι τὰ πεῦκα, τὰ ὁποῖα σχηματίζουσι πυκνότατα δάση καὶ παρέχουσιν ἄφθονον ξυλείαν. Αἱ κυριώτεραι πηγαὶ πλούτου εἶναι ἡ ἁλιεία τῶν σολωμῶν καὶ τῶν ἀριγγῶν, ἡ ὁποῖα διεξάγεται εἰς μεγάλην κλίμακα καὶ ἡ μεταλλωρυχία, καθ' ὅσον τὸ ὑπέδαφος τῆς Βανκοῦβερ εἶναι πλούσιον, ἰδιαιτέρως εἰς τὸ ΝΑ τμῆμα, ὅπου ἡ περιφέρεια Ναναΐμο, εἰς σίδηρον, χαλκὸν καὶ γαιάνθρακας. Εὑρίσκεται ἐπίσης χρυσὸς εἰς σημαντικὴν ποσότηοα παρὰ τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν.

Κέντρον τῆς ὅλης κινήσεως τῆς Βανκοῦβερ εἶναι ἡ ἐπὶ τῆς νοτίας ἀκτῆς καὶ ἀπέναντι τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν πόλις *Βικτωρία*, πρωτεύουσα τῆς νήσου καὶ ὁλοκλήρου τῆς Βρεττανικῆς Κολομβίας, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἄρχονται δύο σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ ἐξυπηρετοῦσαι τὴν συγκοινωνίαν τῆς νήσου, ἡ μία πρὸς Β. φθάνουσα μέχρι τὰς πόλεως *Κούμπερλαντ* καὶ ἡ ἑτέρα πρὸς ΒΔ. μέχρι τοῦ κόλπου *Μπάρκλεϋ*.

Ἡ νῆσος Βανκοῦβερ ἀνεκαλύφθη τῷ 1774 ὑπὸ τοῦ Ἱσπανοῦ θαλασσοπόρου *Χουὰν Φραγκίσκου ντὲ λὰ Μποντεγκάϋ Κουάντρα*, ἐξηρευνήθη δὲ τῷ 1792 ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου *Γεωργίου Βανκοῦβερ* καὶ ὠνομάζετο κατ' ἀρχὰς νῆσος *Κουάντρα-Βανκοῦβερ*. Τῷ 1849 παρεχωρήθη ὑπὸ τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας τῆς Ἀγγλίας πρὸς ἀποικισμὸν εἰς μίαν ἀποικιστικὴν ἑταιρείαν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1859 ἐγένετο ἐπισήμως ἀγγλικὴ κτῆσις, ἑνωθεῖσα διοικητικῶς μετὰ τῆς βρεττανικῆς Κολομβίας τῷ 1866. Χ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΙΣ

—**Βανκοῦβερ** (Vancouver) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ σπουδαῖος ἐμπορικὸς λιμὴν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς ἐν τῇ βρεττανικῇ Κολομβίᾳ τοῦ Καναδᾶ ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ, ἐντὸς κόλπου σχηματιζομένου ἀπέναντι τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς νήσου Βανκοῦβερ. Εἶναι πόλις νεωτάτη, τῆς ὁποίας ὁ πληθυσμὸς ἔφθανε κατὰ τὸ 1891 τὰς 13500 μόλις κατοίκων, σήμερον δὲ ὑπερβαίνει τὰς 120000, ἐνδιαφέρουσα κυρίως ὡς ἐμπορικὸν καὶ βιομηχανικὸν κέντρον τοῦ Καναδᾶ, διότι ἐξ αὐτῆς ἀναχωροῦσιν αἱ σπουδαιότεραι πρὸς τὴν Ἀσίαν (Ἰαπωνίαν, Κίναν, Ἰνδίας κλπ.) καὶ τὴν Αὐστραλίαν ἀτμοπλοϊκαὶ γραμμαί, δι' ὧν διεξάγεται τὸ ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ εἰσαγωγικὸν καὶ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τοῦ βρεττανικοῦ Καναδᾶ, τὸ ὁποῖον συγκεντροῦται ἐκεῖ διὰ τοῦ τερματισθέντος τῷ 1885 με-

Digitized by Google

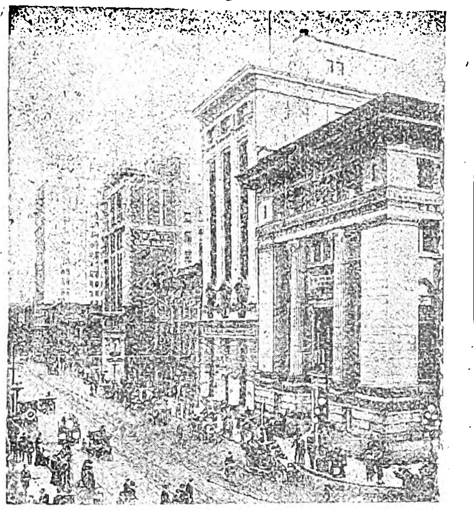

Μία ἐκ τῶν κυριωτέρων ὁδῶν τῆς πόλεως Βανκοῦβερ.

γάλου καναδικοῦ σιδηροδρόμου τοῦ Εἰρηνικοῦ *(Χάλιφαξ-Βανκοῦβερ)* καὶ πλῆθους ἄλλων μικροτέρων σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. Ὁ λιμὴν τοῦ Βανκοῦβερ ἔχει τὸ πλεονέκτημα ὅτι εἶναι προσιτὸς καθ' ὅλον τὸ ἔτος εἰς τὰ πλοῖα, διότι δὲν ἀποκλείεται ὑπὸ τῶν πάγων. Ἔχει μεγάλα ναυπηγικὰ ἐργοστάσια, διϋλιστήρια ζακχάρεως, ἀλευρομυλέους κλπ. Χ. Δ.

—Βανκοῦβερ(Vancouver)*[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Βάσιγκτων, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Κολομβία καὶ εἰς ἀπόστασιν 15 περίπου χιλιομέτρων ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν του. Εἶναι συνδεδεμένη διὰ πολλῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν μετὰ τῶν ἀνατολικῶν πολιτειῶν καὶ συγκοινωνεῖ μὲ τὴν θάλασσαν διὰ τῆς ποταμοπλοΐας. Κάτ. 12.500. Εἶναι ἕδρα ἀστυνομικῆς σχολῆς ἱδρυθείσης τῷ 1886, καὶ στρατιωτικὸν κέντρον τῶν πολιτειῶν Βάσιγκτων, Ὄρεγκον καὶ Ἰντάχο. Ἡ πόλις περιβάλλεται ὑπὸ δασώδους καὶ εὐφόρου περιοχῆς ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπάρχουν πολλὰ ἐργοστάσια. Μ. Δ. Β.

Βὰν-Κοῦλι (Van-Kouli), *Μωάμεθ-Ἰμπν-Μουσταφᾶ*. Τοῦρκος λεξικογράφος τοῦ ΙϚ' αἰῶνος, γνωστὸς ὡς μεταφραστὴς τοῦ ἀξιολόγου ἀραβικοῦ λεξικοῦ Δζοουγέρυ «Σιχὰχ-Ἔλ-Λογάτ». Π. Λ.

Βὰν-Λέννεπ (Van-Lennep), *Δαυΐδ*. Ὁλλανδὸς φιλόλογος καὶ ποιητὴς (1774—1853). Ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Ἄμστερνταμ καὶ ἔγραψε ποιήματα θεωρούμενα πρότυπα σαφηνείας καὶ χάριτος. Τὸ κυριώτερον ἔργον του εἶναι ἡ συνέχισις τῆς «Ἑλληνικῆς Ἀνθολογίας» τοῦ Γκρότιους. Ἐπίσης ἔγραψε: «Carmina juvenilia», «De praeclaris vitae praesidiis contra adversam fortunam», κ. τ. λ.

—Βὰν-Λέννεπ (Van-Lennep), *Ἰάκωβος*. Ὁλλανδὸς μυθιστοριογράφος καὶ ποιητὴς (1802—1868), ἐπονομασθεὶς ὁ *Βάλτερ Σκὼτ* τῆς Ὁλλανδίας. Κατ' ἀρχὰς ἐγένετο δικηγόρος, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τοῦ Βελγίου, τῷ 1831, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβε μέρος, εἰσῆλθεν εἰς τὸν δικαστικὸν κλάδον καὶ ἐπί τι χρονικὸν διάστημα ὑπῆρξε καὶ μέλος τῆς δευτέρας βουλῆς. Ἦτο ἐπίσης μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τοῦ Ἄμστερνταμ. Ἤρχισε τὸ φιλολογικόν του στάδιον διὰ τῆς μεταφράσεως ποιημάτων τοῦ Βύρωνος, τοῦ ὁποίου ἦτο θερμὸς θαυμαστής, καὶ διὰ τῆς δημοσιεύσεως μιᾶς σειρᾶς ποιημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Πατριωτικοὶ θρῦλοι» (1828), διὰ τῶν ὁποίων διηγεῖτο, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Βάλτερ Σκώτ, τοὺς κυριωτέρους θρύλους τῆς χώρας του. Τὴν μεγαλυτέραν του φήμην ἀπέκτησε διὰ τῶν πατριωτικῶν ποιημάτων τὰ ὁποῖα ἔγραψε κατὰ τὴν βελγικὴν ἐπανάστασιν καὶ διὰ τῶν δύο θεατρικῶν ἔργων του, «Τὸ ἐπὶ τῶν συνόρων χωρίον» καὶ «Τὸ ἐκεῖθεν τῶν συνόρων χωρίον», τὰ ὁποῖα ἀνεφέροντο εἰς τὰ πολιτικὰ γεγονότα τοῦ 1830 καὶ τὰ ὁποῖα ἔσχον μεγάλην ἐπιτυχίαν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης μέχρι τοῦ θανάτου του ἔγραψε περὶ τὰ πεντήκοντα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν τὰ ἑξῆς: «Οἱ πρόγονοί μας», συλλογὴ διηγημάτων, «Τὸ ῥόδον τοῦ Ντεκάμα», «Ὁ θετὸς υἱός», «Μπρῖξιο», «Αἱ περιπέτειαι τοῦ Νικολάου Ζεβένστερ» μυθιστορήματα, «Ἡ Κυρία τοῦ Βάρντενμπουργκ», δρᾶμα, κτλ.

— Βὰν-Λέννεπ (Van-Lennep), *Ἰωάννης-Δανιήλ*. Ὁλλανδὸς φιλόλογος (1724—1771). Ὑπῆρξε καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς φιλολογίας εἰς τὰ πανεπιστήμια τοῦ Γκρόνινγκε καὶ τοῦ Φράνεκερ. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Coluthi raptus Helenae, cum animadversionibus», «De linquarum analogia ex analogis mentis actionibus probita» καὶ «Etymologicum linquae graecae», ὅπερ θεωρεῖται τὸ σπουδαιότερον ἔργον του. Μ. Δ. Β.

Βὰν-Λερμπέργκε (Van-Lerberghe), *Κάρολος*. Βέλγος ποιητὴς (1861—1907). Συμμαθητὴς τοῦ Μαυρικίου Μαίτερλινκ, ἤρχισε τὸ φιλολογικόν του στάδιον διὰ τοῦ δράματος «Les flaireurs», τὸ ὁποῖον ἐπαίχθη κατ' ἀρχὰς ἐν Παρισίοις, τῷ 1892. Κατόπιν ἐδημοσίευσε τὰς ποιητικὰς συλλογὰς «Entrevisions» καὶ «La Chanson d'Eve», αἵτινες τὸν ἀπέδειξαν ὡς ἕνα τῶν φωτεινοτέρων δραματιστῶν ποιητῶν τῆς ἐποχῆς του. Τοῦ ἰδίου ἐπαίχθη ἐπίσης εἰς τὸ θέατρον «Auvre» τῶν Παρισίων τὸ σατυρικὸν δρᾶμα «Πάν». —Ω.

Βὰν-Λὶντ (Van-Lint), *Ἐνδερῖκος*. Βέλγος ζωγράφος καὶ χαράκτης. Ἐγεννήθη ἐν Ἀμβέρσῃ καὶ ἔζη κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἐζωγράφισεν «Ἀπόψεις τῶν περιχώρων τῆς Ρώμης», ἡ ὡραιοτέρα του δὲ χαλκογραφία εἶναι «Ὁ ναὸς τῆς Σιβύλλης εἰς τὸ Τίβολι». Ὑπὸ τῶν συγχρόνων του ἐπωνομάζετο «Il Studio», διότι τὰ ἔργα του ἐδείκνυον περισσοτέραν προσπάθειαν καὶ ὀλιγωτέραν ἔμπνευσιν.

— Βὰν-Λὶντ (Van-Lint), *Πέτρος*. Βέλγος ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Ἀμβέρσῃ (1609—1690). Ἐπεσκέφθη τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐζωγράφισεν ἐν Ρώμῃ τὴν Capella Santa Croce ἐν τῷ ναῷ τῆς Madonna del Popolo. Τὰ καλύτερά του ἔργα εὑρίσκονται ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τῆς Ὀστίας, ὅπου εἰργάσθη ἐπὶ ἑπταετίαν διὰ λογαριασμὸν τοῦ καρδιναλίου Ἰεβασίου. Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν εἰς τὴν πατρίδα του εἰργάσθη διὰ λογαριασμὸν τοῦ βασιλέως Χριστιανοῦ Δ' τῆς Δανίας, ὁ ὁποῖος ἠγόρασε πάντα τὰ ἔργα του. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Ἡ ἀνύψωσις τοῦ Σταυροῦ», «Πάλη μεταξὺ Κακίας καὶ Ἀρετῆς» καὶ «Ἡ Παναγία καθημένη φέρουσα τὸν Ἰησοῦν ἐπὶ τῶν γονάτων της». Μ.Δ.Μ.

Βὰν-Λόο (Van-Loo). Περίφημος οἰκογένεια φλαμανδικῆς καταγωγῆς, ἧς πλεῖστα μέλη διεκρίθησαν ὡς καλλιτέχναι, ἰδίως δὲ ζωγράφοι. Τούτων σπουδαιότεροι ὑπῆρξαν οἱ κάτωθι:

1) — Ἰωάννης. Ὁλλανδὸς ζωγράφος (1585—1630), γενάρχης τῆς οἰκογενείας. Μεταξὺ τῶν ἔργων, εἰς τὰ ὁποῖα ὤφειλε τὴν φήμην του, καταλέγεται εἰκὼν παριστῶσα «Ὅμιλον μεθύσων καὶ χαρτοπαικτῶν», ἣν ἐχρησιμοποίησεν εἰς χαλκογραφίαν του ὁ Χουμπράκεν. —Ω

2) — Ἰάκωβος. Ὁλλανδὸς ζωγράφος, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Ἐκλὺζ τῆς Φλαμανδίας καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1614—1670). Ἐγκαταλείψας ἐνωρὶς τὴν πατρίδα του μετέβη κατ' ἀρχὰς εἰς Ἄμστερνταμ, ὅπου διέμεινε μέχρι τοῦ 1662, εἶτα εἰς Γαλλίαν, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθη γενόμενος Γάλλος ὑπήκοος. Τῷ 1663 ἐξελέγη μέλος τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας τῶν καλῶν τεχνῶν. Εἷς ἐκ τῶν ὡραιοτέρων αὐτοῦ πινάκων εἶναι γυμνὴ γυνὴ ἑτοιμαζομένη νὰ κατακλιθῇ. Ὁ πίναξ οὗτος, ὅστις διὰ τὴν λεπτότητα καὶ τὴν δροσερότητα τοῦ χρωματισμοῦ του θεωρεῖται ὡς ὁ κάλλιστος αὐτοῦ, ἐχαλκογραφήθη ὑπὸ τοῦ Προπαράτι καὶ ἐγένετο παγκοίνως γνωστὸς ἐκ τῆς ὡραίας ταύτης χαλκογραφίας. Κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν μετεφέρθη εἰς τὴν Ρωσίαν, ἄγνωστον δὲ εἰς ποίαν ἰδιωτικὴν συλλογὴν εὑρίσκεται οὗτος. Τὸ Λοῦβρον κατέχει δύο πίνακας τοῦ Ἰακώβου Βὰν-Λόο, ἕνα παριστάνοντα σπουδὴν γυναικείου σώματος καὶ τὴν θαυμασίαν προσωπογραφίαν τοῦ Μιχαὴλ Κορνηλίου. Θ. Β.

3) — Λουδοβῖκος. Ζωγράφος, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Ἄμστερνταμ καὶ ἀποθανὼν ἐν Γαλλίᾳ (1641—1713). Ἦτο ἐπιτήδειος ζωγράφος τοιχογραφιῶν, ἐγκατεστάθη δὲ εἰς Γαλλίαν πρὸ τοῦ πατρός του. Ἀλλὰ τὸ στάδιόν του διεκόπη αἴφνης συνεπείᾳ μιᾶς μονομαχίας διὰ λόγους τιμῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐφόνευσε τὸν ἀντίπαλόν του, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Νίκαιαν. Ἀμνηστευθεὶς μετά τινα χρόνον ἐγκατεστάθη εἰς Αἴξ, ὅπου καὶ ἐνυμφεύθη τῷ 1683, ἐκ τοῦ γάμου δὲ τούτου ἐγεννήθησαν οἱ περίφημοι ζωγράφοι *Ἰωάννης-Βαπτιστὴς* καὶ *Κάρολος Βὰν-Λόο*.

4) — Ἰωάννης-Βαπτιστής. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν εἰς τὸ Αἴξ (1684—1745) τῆς Γαλλίας. Τὰ πρῶτα μαθήματα τῆς ζωγραφικῆς ἔλαβε παρὰ τοῦ πατρός του, Λουδοβίκου Βὰν-Λόο, παρέμεινε δὲ κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς νεότητός του εἰς Νίκαιαν καὶ Τουλὸν' εἶτα προσελκύσας τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ πρίγκιπος Καριννὰν ἀπεστάλη δαπάναις τούτου εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Μπενεντέτο Λοῦττι, πλησίον τοῦ ὁποίου εἰργάσθη περὶ τὰ πέντε ἔτη ἐν Ρώμῃ. Εἶτα περιῆλθε τὴν Ἰταλίαν καὶ συνεδέθη μετὰ τῶν διασήμων ζωγράφων τῆς Ἰταλίας, καὶ ἐζωγράφιζεν ἀκολουθῶν τὰς παραδόσεις τῆς κλασσικῆς σχολῆς. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Γαλλίαν ἐγκατεστάθη ὁριστικῶς εἰς Παρισίους τῷ 1719 πλησίον τοῦ προστάτου του πρίγκιπος Καριννάν, χάρις εἰς τὴν ὑποστήριξιν τοῦ ὁποίου καὶ εἰς τὴν ἔξοχον ἰδιοφυΐαν αὐτοῦ τάχιστα ἐγένετο παγκοσμίως γνωστός. Προσληφθεὶς ὡς καθηγητὴς εἰς τὴν σχολὴν τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῆς Ἀκαδημίας, ἐξελέγη μέλος αὐτῆς μόνον μετὰ παρέλευσιν ἐννέα ἐτῶν, καθόσον δὲν τοῦ ἐδίδετο καιρὸς ν' ἀποπερατώσῃ τὸ δι' αὐτὴν ἀρξάμενον ἔργον του, τὴν «Ἀρτέμιδα καὶ τὸν Ἐνδυμίωνα», ὅπερ εἶναι εἷς τῶν ὡραιοτέρων πινάκων τῆς Ἀκαδημίας. Πλουτίσας τοὺς Παρισίους διὰ θαυμασίων πινάκων ἐπέστρεψεν εἰς τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς του, ὅπου διῆλθε τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του.

Τὸ ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ ταλάντου τοῦ Ἰωάννου-Βαπτιστοῦ Βὰν-Λόο εἶναι ἡ εὐτολμία τῆς συλλήψεως καὶ ἡ θελκτικὴ ἀφέλεια τῆς ἐκτελέσεως. Ἐστερεῖτο τῆς ὑπομονῆς πρὸς λεπτομερῆ ἐπεξεργασίαν τῶν ἔργων του, ἀλλ' ἦτο βαθὺς μελετητὴς τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀνατομίας τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Ὁ Ἰωάννης Βὰν-Λόο καὶ ὁ ἀδελφός του *Κάρολος* (βλ. κατ.) δὲν δύνανται μὲν νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ ὕψος οὔτε τοῦ Νικολάου Πουσὲν οὔτε τοῦ Λεζυέρ, ἀλλὰ μεταξὺ τῶν Γάλλων ζωγράφων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, τῶν ὁποίων προΐσταται ὁ Μπουσέ, οἱ Βὰν-Λόο, λέγει ὁ βιογράφος των Ἀρσένιος Οὐσσάν, παρουσιάζουσιν ἰδιόρρυθμόν τινα χαρακτῆρα ἀνωτέρας εὐγενείας, χάρις δὲ εἰς αὐτοὺς ἡ γαλλικὴ τέχνη διετήρησε τὴν δάφνην κατὰ τὸν αἰῶνα ἐκεῖνον καθ' ὃν παρουσίαζε σημεῖά τινα παρακμῆς.

Ἰωάννης Βαπτιστής.

Οὗτοι ἐχάραξαν σταθερὰν ὁδὸν εἰς τὴν τέχνην, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐβάδισαν οἱ μεταγενέστεροι αὐτῶν καλλιτέχναι. Ὑπῆρξαν οὗτοι οἱ πρῶτοι ἀνεγνωρισμένοι ζωγράφοι τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας, τῆς Σαρδηνίας, τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Πρωσσίας, ἐν ἑνὶ λόγῳ οἱ διδάσκαλοι σχεδὸν εἰς ὅλας τὰς χώρας, ἔνθα ἤκμαζον αἱ τέχναι κατὰ τὴν ἐποχήν των. Δύναταί τις νὰ διακρίνῃ καὶ σήμερον ἔτι εἴς τινας ἐκκλησίας τῶν Παρισίων καὶ ἰδίως εἰς τὴν πινακοθήκην τοῦ Λούβρου καὶ εἰς τὰ ἄλλα μουσεῖα τῆς Γαλλίας, εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Πότσδαμ, ὅπου ὁ Μέγας Φρειδερῖκος συνεκέντρωσε τοσαῦτα ἔργα τῶν Γάλλων ζωγράφων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, τὴν ἔκτακτον δροσερότητα τῶν σωμάτων, τὴν ἐλαφρότητα τοῦ χρωστῆρός του, καὶ τὴν εὐγένειαν, τὴν ἐλαφρῶς θεατρικήν, τοῦ ρυθμοῦ του. Ἡ κριτικὴ τῶν χρόνων ἐκείνων ἀναφέρει ὅτι ὁ χρωματισμός του ἔχει κάτι τὸ κατανυκτικόν, ὅτι δὲ εἴς τινα σημεῖα δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς τὸν τοῦ Ρούμπενς. Ἡ σύγκρισις ἴσως εἶναι ὑπερβολική, ἀλλὰ καὶ οἱ νεώτεροι τεχνοκρῖται θεωροῦσιν ὅτι ὁ Ἰωάννης Βὰν-Λόο ὑπῆρξεν ὁ λαμπρότερος ζωγράφος τῆς ἐποχῆς του, ὅσον ἀφορᾷ τὸν χρωματισμόν, μετὰ τὸν Βαττώ. «Ἔχω λέγει ἐνώπιόν μου ὁ Οὐσσάν, ἕνα πίνακα τοῦ Ἰωάννου-Βαπτιστοῦ παριστῶντα γυναῖκα εἰς τὸ κομμωτήριόν της, ἡ ὁποία προφανῶς εἶναι κάποια μαρκησία τῆς ἀντιβασιλείας, ἴσως μάλιστα νὰ εἶναι καὶ προσωπογραφία. Ἡ γυνὴ αὕτη δὲν εἶναι μόνη της, ἔχει καὶ τὴν κομψὴν θαλαμηπόλον της, ἥτις τοποθετεῖ μαργαρίτας εἰς τὴν κόμην της· εἰς ἀμφοτέρας διακρίνεται ἡ λεπτότης, ἡ χάρις, ἡ εὐκαμψία, αἵτινες ἀποτελοῦν τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ χρωστῆρος τοῦ Ἰωάννου-Βαπτιστοῦ. Αἱ χεῖρες ἀμφοτέρων τῶν γυναικῶν εἶναι ἀληθῆ ἀριστουργήματα. Ἡ δέσποινα κρατεῖ ἀνθοδέσμην, δίδει δὲ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὀσφραίνεται τὸ ἄρωμά της. Ἡ γοητευτικὴ καὶ γλυκεῖα φιλάρεσκος φαίνεται κινουμένη εἰς τὸ κομψὸν περιβάλλον ὡς κύκνος· ὁ διάκοσμος τοῦ θαλάμου εἶναι ἀνάλογος τῆς πλουσίας δεσποίνης. Τὸ χρῶμα τοῦ πίνακος τούτου εἶναι ἀληθῶς κατανυκτικόν, ὡς τὸ ὠνόμασεν εἷς μέγας Βενετὸς ζωγράφος. Εἰς τὸν πίνακα τοῦτον εὑρίσκεται ὁλόκληρος ὁ χαρακτὴρ τῆς τέχνης τοῦ μεγάλου ζωγράφου τοῦ ΙΗ' αἰῶνος».

Ἐκ τῶν μυθολογικῶν καὶ ἱστορικῶν πινάκων του ἄριστοι εἶναι: «Ἡ Ἄρτεμις καὶ ὁ Ἐνδυμίων», «Ὁ Ἐρρῖκος Γ' δεχόμενος τοὺς ἱππότας τοῦ τάγματος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» καὶ ὁ «Ἅγιος Πέτρος εἰς τὰς φυλακάς», μεταξὺ δὲ τῶν προσωπογραφιῶν του εἶναι ἡ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ΙΕ', τῆς βασιλίσσης Μαρίας Λεξίνσκα καὶ τῆς μαρκησίας ντὲ Πρί, αἵτινες διεκόσμουν ἄλλοτε τὰ ἀνάκτορα τῶν Βερσαλλιῶν, σήμερον δὲ αὗται, ὡς καὶ οἱ δύο ἱστορικοί του πίνακες, ἀνήκουσιν εἰς τὴν πινακοθήκην τοῦ Λούβρου. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

5) — Κάρολος. Νεώτερος υἱὸς τοῦ *Λουδοβίκου Βὰν-Λόο*, γεννηθεὶς ἐν Νικαίᾳ τῷ 1705 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1765. Ὁ ἀδελφός του *Ἰωάννης Βαπτιστὴς* (βλ. ἀνωτ.) ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς Τουρῖνον, ὅπου εὑρίσκετο παρὰ τῷ δουκὶ τῆς Σαβοΐας, καὶ εἰς τὸ ἐργαστήριόν του ἐδιδάχθη τὸ σχέδιον καὶ τὴν γραφικήν. Ἐπιστρέψας εἰς Παρισίους εἰς ἡλικίαν δέκα ὀκτὼ ἐτῶν, διηγωνίσθη τῷ 1724 διὰ τὸ βραβεῖον τῆς γραφικῆς καὶ ἐστέφθη διὰ τὸν πίνακα τὸν παριστάνοντα τοὺς «Κατοίκους τῶν Σοδόμων» ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας. Κατόπιν μετέβη εἰς Ρώμην, συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν δύο ἀνεψιῶν του *Λουδοβίκου-Μιχαὴλ* καὶ *Φραγκίσκου*, ζωγράφων καὶ τούτων, ἔλαβε δ' ἐκεῖ τὸ βραβεῖον τῆς ἀκαδημίας τοῦ Ἁγίου Λύκι καὶ παρὰ τοῦ καρ-

Digitized by Google

διναλίου Πολινιὰκ τὴν ὑποτροφίαν τοῦ βασιλέως τῆς ἀκαδημίας ταύτης. Ἐζωγράφισεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἰσιδώρου τῆς πόλεως ταύτης ἓν τῶν φατνωμάτων αὐτοῦ, τὴν ἀποθέωσιν τοῦ ἁγίου Ἰσιδώρου, ἥτις θεωρεῖται ὡς ἀριστούργημα. Ὀλίγον βραδύτερον ἔγραψε τὸν ἅγιον Φραγκῖσκον καὶ τὴν ἁγίαν Μάρθαν διὰ τὴν ἐκκλησίαν τῶν Κορδελιέρων τῆς Ταρασκών. Εἰς τὸ Τουρῖνον ἐζωγράφισεν ἐπίσης διὰ τὸ σπουδαστήριον τοῦ δουκὸς τῆς Σαρδηνίας ἕνδεκα θέματα ἐκ τῆς ἐλευθερωθείσης Ἱερουσαλήμ, εἰς τὰ ὁποῖα ἥνωσεν εἰς τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ μεγάλου ποιητοῦ τὴν λεπτότητα καὶ τὸ θέλγητρον τοῦ χρωστῆρός του. Τῷ 1734 ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐγένετο δεκτὸς εἰς τὴν Ἀκαδημίαν. Διὰ τὴν ὑποδοχήν του εἰς αὐτὴν ἐζωγράφισε τὸν πίνακα «Ὁ Μαρσύας ἐκδερόμενος τῇ διαταγῇ τοῦ Ἀπόλλωνος». Τὸ ἑπόμενον ἔτος διωρίσθη καθηγητὴς τῆς σχολῆς τῆς Ἀκαδημίας. Εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν ἔκθεσιν τοῦ 1763 ἐξέθεσε μίαν ὁλόσωμον προσωπογραφίαν τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ΙΕ΄ καὶ ἑτέραν τοῦ ἰδίου ἐφίππου, ἥτις ἔσχε καταπληκτικὴν ἐπιτυχίαν.

Κάρολος Βὰν-Λόο.

Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐξετέθη ὁ περίφημος πίναξ του «Αἱ Χάριτες δεσμευόμεναι ὑπὸ τοῦ Ἔρωτος», ὁ ὁποῖος ὑπερήρεσεν εἰς τὴν αὐλὴν τῶν Βερσαλλιῶν. Ἀλλ' ἡ κριτικὴ δὲν συνεμερίσθη τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν μεγιστάνων· ἐθεώρησεν ὅτι ὁ πίναξ οὗτος, τέλειος μὲν εἴς τινα μέρη αὐτοῦ, δὲν παρουσιάζει ὅμως εἰς τὸ σύνολόν του τὴν αὐτὴν δύναμιν. Ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος ΙΕ΄ ἐν τούτοις ὠνόμασεν αὐτὸν πρῶτον ζωγράφον του, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κοναπέλ, καὶ τοῦ ἀπένειμε τὸ παράσημον τοῦ Ἁγίου Μιχαήλ, τὸ πρῶτον ἀπονεμηθὲν εἰς ζωγράφον. Ὁ Κάρολος Βὰν-Λόο ἐγεννήθη ζωγράφος, ἀλλὰ συχνάκις ἡ ζωγραφικὴ ἦτο δι' αὐτὸν μᾶλλον ἐπάγγελμα ἢ τέχνη. Ἐν τούτοις πανταχοῦ εἰς τὸ ἔργον του βλέπει τις τὸν μεγάλον καλλιτέχνην, μερικοὶ δὲ ἐκ τῶν πινάκων αὐτοῦ φθάνουσι μέχρι τῶν εὐγενῶν στρωμάτων τῆς μεγάλης τέχνης. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ ἔργα αὐτοῦ διακρίνεται ἡ ἐπίδρασις τῶν μεγάλων διδασκάλων τῆς ἀναγεννήσεως καὶ πολλάκις τὰ εἰκονιζόμενα παρ' αὐτοῦ πρόσωπα εἶναι ἄξια τούτων. Δὲν ἀκολουθεῖ ἀποκλειστικῶς οὐδεμίαν τῶν γνωστῶν σχολῶν. Τοὐναντίον φαίνονται συγχεόμεναι ὅλαι αὐταὶ εἰς τὸ ἔργον του· ἄλλοτε μεταχειρίζεται τὸ σύστημα τοῦ χρωματισμοῦ καὶ τὴν λεπτότητα τοῦ Γουΐδο, ἄλλοτε τὸν τρόπον τοῦ Κορεγίου. Εἰς τὰ τοπία του διακρίνει τις τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Σαλβατὼρ Ρόζα, καὶ εἰς τὴν ἀναπαράστασιν τῶν ζῴων τὴν τοῦ Σνάϊντερ καὶ τοῦ Ντεπόρτ· ἀλλ' ἀκολουθῶν τοὺς μεγάλους τούτους διδασκάλους, πᾶν ἄλλο ἢ ἀντιγράφει αὐτοὺς ὁ Κάρολος Βὰν-Λόο. Διότι ἐὰν ἔβλεπεν ὁ καλλιτέχνης τὴν φύσιν μὲ τὰ ὄμματα ὅλων τούτων, ἔβλεπεν ὅμως ταύτην καὶ μὲ τὰ ἴδιά του ὄμματα καὶ ἔδιδεν εἰς τὰς εἰκόνας αὐτοῦ ἰδιαιτέραν τινὰ πρωτοτυπίαν. Εἰς τὸν ρυθμὸν αὐτόν, τὸν σχεδὸν φυσικόν, διώρθωνε τὴν γαλλικὴν σχολήν, τὴν ὁποίαν ὁ Κοναπὲλ καὶ ὁ Τρουᾶ εἶχον ἐκτρέψει εἰς θεατρικήν τινα αἴσθησιν. Τὸ σχέδιόν του ἦτο εὐάρεστον καὶ ὁ χρωστήρ του ἁπαλός. Ὁ χρωματισμός του ἐν μέρει ἐρυθρὸς καὶ λευκός, εἶχε τὸ θέλγητρον τῆς μαγείας. Αἱ ἐκφράσεις τῶν μορφῶν εἶναι ἀληθῶς ὡραῖαι, χωρὶς νὰ εἶναι ποικίλαι. Πάντοτε ἐμφανίζεται τὸ αὐτὸ πρόσωπον, ὅπως εἰς τὰ ἔργα τοῦ Βαττώ. Οἱ παλαιότεροι κριτικοί, παρ' ὅλα τὰ μειονεκτήματα ταῦτα συγκρίνουσιν αὐτὸν πρὸς τὸν Ρούμπενς, ὑπῆρξαν δὲ πολλοὶ οἵτινες παρελλήλισαν τοῦτον πρὸς τὸν Ραφαήλ, ὅσον ἀφορᾷ τὸ σχέδιον, πρὸς τὸν Κορέγιον ὅσον ἀφορᾷ τὸν χαρακτῆρα καὶ πρὸς τὸν Τισιανὸν ὡς πρὸς τὸν χρωματισμόν Ἤδη, ὅτε ἡ νεωτέρα κριτικὴ ἔρριψε δέσμας φωτὸς ἐπὶ τῆς γαλλικῆς τέχνης, ὅλος ὁ κόσμος βλέπει τὸν Βὰν-Λόο, ἄνευ πρίσματος, οἷος πραγματικὸς ἦτο, ἕνα γόητα ζωγράφον. Μεταξὺ τῶν ἔργων του, τῶν εἰκονιζόντων σκηνὰς οἰκογενειακοῦ βίου, τὰ ἄριστα εἶναι τὰ παριστάνοντα τὴν ἰδίαν αὐτοῦ οἰκογένειαν Δύο ἐξ αὐτῶν «Ἡ ἀνάγνωσις» καὶ «Ἡ ἱσπανικὴ συνομιλία», εἰς ἃ παρίστανται πάντα τὰ μέλη αὐτῆς, εἶναι τὰ ὡραιότερα. Ὁ Βὰν-Λόο εἰργάζετο ἀκαμάτως, πολλάκις ἐπὶ δώδεκα συνεχεῖς ὥρας, εὕρισκε δὲ μόνην ἀνάπαυσιν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ αὐτοῦ. Εἶχε νυμφευθῆ ἐν Ἰταλίᾳ τὴν διάσημον διὰ τὸ κάλλος της ἀοιδὸν *Αἰκατερίνην Σόμις*, τὴν ἀποκληθεῖσαν *Φιλομένην* τῆς Ἰταλίας, καὶ εἶχεν ἀποκτήσει μετ' αὐτῆς δύο υἱοὺς καὶ μίαν θυγατέρα, τὴν *Καρολίναν*, ὡραιοτέραν, χαριεστέραν καὶ ἰδανικωτέραν τῆς μητρός της. Ὅταν ἔβλεπε ταύτην ὁ πατήρ της ἐκραύγαζεν ἐν ἐκστάσει: «Ὦ Ραφαήλ! Ραφαήλ!», ἀλλ' ὅταν συνήρχετο ἐκ τοῦ καλλιτεχνικοῦ του θαυμασμοῦ, ὁ πατὴρ Βὰν-Λόο ἐσκέπτετο, ὅτι ναὶ μὲν ὁ Ραφαὴλ ἦτο μέγας καλλιτέχνης, ἀλλ' ὁ θεός, ὁ δημιουργήσας τὴν Καρολίναν, ἦτο μεγαλύτερος. Πρωΐαν τινὰ ὠχροτέρα τοῦ συνήθους, κατελθοῦσα ἡ Καρολίνα εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ πατρός της καὶ μὴ βλέπουσα αὐτόν, ἐκάθησεν εἰς τὸ ἀνάκλιντρόν του, πρὸ μιᾶς ὀθόνης, ἐφ' ἧς μόλις εἶχε θέσει τὰ χρώματα τοῦ ὁρίζοντος οὗτος· ἔλαβε τὸν χρωστῆρα τοῦ πατρὸς καὶ ἤρξατο σχεδιάζουσα. Ὁ Βὰν-Λόο εἰσελθὼν παρέμεινεν εἰς τὴν γωνίαν τοῦ θαλάμου παρακολουθῶν αὐτήν. Ὅταν ἐτελείωσεν, ἐπλησίασε καὶ εἶδε κατάπληκτος τὴν κόρην του, τὴν μηδέποτε διδαχθεῖσαν γραφικήν, σχεδιάζουσαν ἐπὶ τῆς ὀθόνης μετὰ πολλῆς τέχνης τὴν εἰκόνα τοῦ θανάτου, ἀλλὰ κατεπλάγη ἔτι μᾶλλον ἰδὼν αὐτὴν κάτωχρον καὶ ἐξησθενημένην. Τὴν ἔλαβεν εἰς τὰς ἀγκάλας του καὶ τὴν μετέφερεν εἰς τὴν μητέρα της. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἡ ὡραία νεᾶνις περιέπεσεν εἰς παραλήρημα καὶ ἀπέθανε μετ' ὀλίγας ἡμέρας. Ὁ δυστυχὴς πατὴρ δὲν εὗρεν οὐδέποτε πλέον τὴν εὐτυχίαν μετὰ τὸ τρομερὸν τοῦτο κτύπημα τῆς εἱμαρμένης· πένθιμος πέπλος ἐκάλυψεν ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης τὴν τύχην του καὶ τὴν δόξαν του. Ἔκτοτε εἰς τὰ ἔργα του ἐπεχύθη ἡ βαθεῖα μελαγχολία τῆς ψυχῆς του. Ὁμοῦ μὲ τοὺς πίνακας οἵτινες ἀπηθανάτισαν αὐτόν, διεσώθη τὸ πρῶτον καὶ τὸ τελευταῖον σχεδίασμα τῆς *Καρολίνας Βὰν-Λόο*, τὸ παριστάνον τὸν θάνατον. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

6)— ***Λουδοβῖκος-Μιχαήλ.*** Πρωτότοκος υἱὸς τοῦ *Ἰωάννου Βαπτιστοῦ Βὰν-Λόο* γεννηθεὶς ἐν Τουλὼν καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1707—1771). Ἀκολουθήσας εἰς Ἰταλίαν τὸν θεῖόν του *Κάρολον*, ὃν ἐθεώρει μᾶλλον ὡς σύντροφον, ἀπέκτησε τῷ 1725 τὸ βραβεῖον τῆς Ρώμης χάρις εἰς τὸν πίνακά του «Ὁ Μωϋσῆς ρίπτων τὴν ράβδον του πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Φαραώ». Κατὰ τὴν ἐν Ρώμῃ διαμονήν του, ἐγκαταλείψας τὴν σύνθεσιν μεγάλων πινάκων, ἐπεδόθη εἰς τὴν κατασκευὴν προσωπογραφιῶν, ἐν δὲ τῷ Τουρίνῳ συνειργάσθη μετὰ τοῦ θείου του εἰς τοὺς διακοσμητικοὺς πίνακας, ὧν τὴν κατασκευὴν ἀνέλαβεν οὗτος τῷ 1731. Ἐπιστρέψας εἰς Παρισίους τῷ 1733 ἐγένετο μέλος τῆς Ἀκαδημίας χάρις εἰς τὸν πίνακά του «Ὁ Ἀπόλλων διώκων τὴν Δάφνην» (Μουσεῖον Λούβρου). Ὀλίγον βραδύτερον, τιμηθεὶς διὰ τοῦ τίτλου τοῦ ζωγράφου τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας Φιλίππου Ε΄, μετέβη εἰς Μαδρίτην, ὅπου ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψίν του ἐξετελέσθησαν πᾶσαι αἱ διακοσμήσεις αἱ λαβοῦσαι χώραν ἐν Μαδρίτῃ μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως. Ἐπιστρέψας εἰς Παρισίους ἐξέθεσε προσωπογραφίας του, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐνεποίησαν βαθεῖαν ἐντύπωσιν ἡ τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ΄ ἐν βασιλικῇ στολῇ (1761), ἡ τοῦ θείου του Καρόλου (1765), τοῦ καρδιναλίου ντὲ Σουαζὲλ (1767) κλπ. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐξέθεσε τὸν περίφημον πίνακά του «Ἱσπανικὴ συναυλία», ἣν ἐξύμνησεν ὁ Ντιντερό. Γ. Α. Κ.

7)— ***Φραγκῖσκος.*** Ζωγράφος, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, δευτερότοκος υἱὸς τοῦ *Ἰωάννου Βαπτιστοῦ* (1711—1733) Εὗρε τραγικὸν θάνατον ἐν Τουρίνῳ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ σταδίου του, συρθεὶς ὑπὸ τῶν ἀφηνιασάντων ἵππων τῆς ἁμάξης, ἧς ἐπέβαινε, εἰς φρικώδη διαδρομὴν ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως, καθόσον λόγῳ περιπλοκῆς τῶν ποδῶν του εἰς τὰ ἡνία δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐγκαταλείψῃ ἐγκαίρως τὴν ἅμαξαν. Ἀφῆκε πολλὰ σχέδια καὶ ἕνα πίνακα, τὸν «Θρίαμβον τῆς Γαλατείας», ἀποδεικνύοντα ἔκτακτον τάλαντον. —Ω

8)— ***Κάρολος-Φίλιππος-Ἀμεδαῖος.*** Ζωγράφος, τριτότοκος υἱὸς τοῦ *Ἰωάννου Βαπτιστοῦ*, γεννηθεὶς ἐν Τουρίνῳ τῷ 1719 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1796. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ πατρός του. Τῷ 1747 ἐξελέγη μέλος τῆς βασιλικῆς Ἀκαδημίας. Μετὰ πάροδον ἔτους ὁ μαρκήσιος ντ' Ἀρζὰν συνέστησεν αὐτὸν εἰς τὸν βασιλέα Φρειδερῖκον τῆς Πρωσσίας, εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ὁποίου διέμεινε μέχρι τῆς κηρύξεως τοῦ ἑπταετοῦς πολέμου. Μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης ἐπανῆλθεν εἰς Βερολῖνον καὶ ἔζησε παρὰ τῷ Φρειδερίκῳ μέχρι τοῦ 1769, ὁπότε ἐγκατέστη ὁριστικῶς εἰς τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν. Τῷ 1790 διωρίσθη καθηγητὴς καὶ βραδύτερον ἐξελέγη πρύτανις τῆς βασιλικῆς Ἀκαδημίας τῆς ζωγραφικῆς τῶν Παρισίων. Ὁ Βὰν-Λόο διεκρίθη διὰ τὰς ὑπερόχους τοιχογραφίας του, ἐν αἷς τὴν πρώτην θέσιν κατέχουσιν: «Ἡ ἀποθέωσις τοῦ Μεγάλου Ἐκλέκτορος», «Ὁ Ὄλυμπος», «Ἡ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν», «ὁ Αἰνείας καὶ ἡ Διδώ», «Ἡ ἁρπαγὴ τῶν Σαβίνων», «Ἡ γέννησις τῆς Ἀφροδίτης», «Ἀποδημία εἰς τὴν Νῆσον τοῦ Ἔρωτος», «Ἡ ἑορτὴ τοῦ χωρίου» κλπ. Α. Δ.

— **Βὰν-Λόο** (Van-Loo), ***Ἀλβέρτος.*** Βέλγος θεατρικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Βρυξέλλαις τῷ 1846. Ἔγραψε κωμῳδίας καὶ ἐπιθεωρήσεις καὶ εἶναι γνωστὸς κυρίως ὡς λιμπρετίστας· οὕτω ἔγραψε: διὰ τὸν Ὄφφενμπαχ τὸ «Ταξίδι στὴ Σελήνη» καὶ τὴν «Δεσποινίδα Μουσερόν», διὰ τὸν Λεκὸκ τὸ «Ζιροφλὲ-Ζιροφλά» καὶ «Ἡ μικροπαντρεμμένη», διὰ τὸν Ὠντρὰν τὸ «Κόκκινο αὐγό», διὰ τὸν Μεσσαζὲ τὴν «P' tites Michu» κτλ. —Ω

Βὰν-Λόον (Van-Loon), ***Γεράρδος.*** Ὁλλανδὸς νομισματολογος καὶ ἀρχαιολόγος, ζήσας κατὰ τὸν ΙΗ΄ αἰῶνα. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Μεταλλουργικὴ στορία τῶν Κάτω Χωρῶν», «Πραγματεία περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν νομισμάτων», «Ἱστορία τῆς Κάτω Ὁλλανδίας» κτλ.

—**Βὰν-Λόον** (Van-Loon), ***Θεόδωρος.*** Βέλγος ζωγράφος (1629—1678). Ἐτελειοποιήθη ἐν Ἰταλίᾳ καὶ συνεδέθη ἐν Ρώμῃ μὲ τὸν Κάρολον Μαράττα, τοῦ ὁποίου ἀπέβη μαθητής. Πολυάριθμα ἔργα του ὑπάρχουν ἐν Ρώμῃ καὶ ἐν Φλωρεντίᾳ, ἀλλὰ οἱ κυριώτεροι αὐτοῦ πίνακες εὑρίσκονται ἐν Μαλίν. Τὸ ἀριστούργημά του «Ὁ Ἅγιος Φραγκῖσκος Ξαβέριος προσκυνῶν τὴν Παναγίαν καὶ τὸν Ἰησοῦν» εὑρίσκεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἰησουϊτῶν τῆς Μαλίν. Ὑπάρχουν ἐπίσης ἔργα του εἰς τὰ μουσεῖα τῆς Ἀμβέρσης καὶ τῶν Βρυξελλῶν. Μ. Δ. Β.

Βὰν-Μάανεν (Van-Maanen), ***Κορνήλιος-Ἠλίας.*** Ὁλλανδὸς πολιτικός, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Χάγῃ (1769—1842). Δικηγόρος κατ' ἀρχάς, εἶτα δὲ γενικὸς σύμβουλος τοῦ κράτους, διωρίσθη ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ἐπὶ Λουδοβίκου Βοναπάρτου, τὸ χαρτοφυλάκιον δὲ τοῦτο ἐδόθη καὶ αὖθις εἰς αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνάρρησιν Γουλιέλμου τοῦ Α΄. Ὁ *Βὰν-Μάανεν* ὑπῆρξεν ὁ ἐμπνεύσας τὴν ἄστοχον ἐκείνην πολιτικήν, ἥτις ἀπεξένωσε τοὺς Βέλγους ἀπὸ τῶν συμπαθειῶν τοῦ θρόνου, ὅτε δὲ ὁ βασιλεὺς ἠνάγκασε τὸν σύμβουλόν του νὰ ὑποβάλῃ παραίτησιν, ἦτο πλέον ἀργά. Τὸ μῖσος τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν πολιτικὸν τοῦτον ἦτο τόσον μέγα, ὥστε τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1830 ἐπυρπόλησε τὸ μέγαρόν του. Μετὰ τὸν χωρισμὸν τῶν δύο χωρῶν ὁ Βὰν-Μάανεν ἔδρασε καὶ πάλιν ὡς πολιτικός, ἐτερμάτισε δὲ τὴν σταδιοδρομίαν του ὡς ὑπουργὸς Γουλιέλμου τοῦ Α΄. Α. Δ.

Βὰν-Μάντερ (Van-Mander), ***Κάρολος.*** Φλαμανδὸς ζωγράφος, ποιητὴς καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Μπελεμπέκε τῷ 1548. Κατ' ἀρχὰς ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Βὰν-Χέερε καὶ τῷ Βλερίκ, εἶτα δὲ μετέβη εἰς Ρώμην πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του. Μετὰ βραχεῖαν διαμονὴν ἐν Αὐστρίᾳ καὶ Βαυαρίᾳ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Φλάνδραν, ὅπου ὁ εὔθυμος καὶ σαρκαστικὸς χαρακτὴρ αὐτοῦ ὀλίγον ἔλειψε νὰ τοῦ στοιχίσῃ τὴν ζωήν. Ἐκδιωχθεὶς ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος του κατὰ τὰς θρησκευτικὰς ταραχάς, συνελήφθη παρὰ τὴν Κουρτραὶ ὑπὸ λαφυραγωγῶν στρατιωτῶν, οἵτινες ἠθέλησαν νὰ τὸν ἀπαγχονίσουν. Σωθεὶς ἐκ τῆς ἀγχόνης, τῇ ἐπεμβάσει ἀξιωματικοῦ τινος, ὅστις εἶχε γνωρίσει αὐτὸν ἐν Ρώμῃ, ἐπανῆλθε πρὸς τοὺς γονεῖς του, οὓς εὗρε κατεστραμμένους ὑλικῶς. Ἐγκατασταθεὶς ἐν Χάρλεμ μετὰ τῆς οἰκογενείας του, ἀφωσιώθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ζωγραφικὴν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Ἀποθανὼν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τῷ 1606 ἐκηδεύθη μετὰ μεγάλων τιμῶν καὶ ἐνεταφιάσθη ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ ναῷ τοῦ Χάρλεμ.

Ὁ Βὰν-Μάντερ διεκρίθη ἰδίᾳ ὡς ἱστορικὸς ζωγράφος, ἀλλ' οὔτε οἱ πίνακές του, οὔτε τὰ λογοτεχνικὰ ἔργα του θὰ ἔσωζον αὐτὸν ἐκ τῆς λήθης, ἐὰν δὲν ἔγραφε πολυθρύλητον ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ βιβλίον τοῦ ζωγράφου», σύγγραμμα ἀνεκτίμητον διὰ τὰς ἐν αὐτῷ ἐμπεριστατωμένας πληροφορίας, ἀναφερομένας εἰς τὴν τέχνην τοῦ αἰῶνός του. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ὁ Βὰν-Μάντερ θεωρεῖται ἀντάξιος τοῦ Βαζάρι. Α. Δ.

Βὰν-Μόερ (Vanmoer), ***Ἰωάννης-Βαπτιστής.*** Βέλγος ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Βρυξέλλαις τῷ 1815. Ἐπιδοθεὶς ἐν τῇ πατρίδι του ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ζωγραφικῆς, μετέβη βραδύτερον εἰς Παρισίους, ἵνα συμπληρώσῃ τὴν καλλιτεχνικήν του μόρφωσιν. Αἱ παρισιναὶ ἐκθέσεις ἐδέχθησαν τακτικώτατα ἔργα του, τινὰ τῶν ὁποίων ἐτιμήθησαν διὰ διακριτικῶν μεταλλίων. Ὁ Βὰν-Μόερ διεκρίθη ὡς τοπιογράφος καὶ μνημειογράφος. Ἐνεπνεύσθη ἀπὸ τὸ γραφικὸν περιβάλλον τῆς πατρίδος του καὶ τὸ ἀπέδωκεν εἰς πίνακας ἀξιομνημονεύτους διὰ τὸν ἐπιτυχῆ χρωματισμόν των, τὴν εὐγένειαν τοῦ ὕφους των καὶ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ σχεδίου των. Εἰς τὴν ἐποχήν του συγκατηριθμήθη μεταξὺ τῶν διασημοτέρων Βέλγων ζωγράφων. Ἔργα του τινὰ ἀπεικονίζοντα ἀπόψεις ἢ μνημεῖα τῆς Βενετίας ἐθεωρήθησαν ὡς ἀποδίδοντα κατὰ τρόπον ἐξόχως ἐπιτυχῆ τὴν ἐσωτερικὴν ἔκφρασιν τῆς πόλεως ταύτης. Μεταξὺ τῶν ἐξοχωτέρων πινάκων του τάσσονται: «Ἐσωτερικὸν αὐλῆς ἐν Βρυξέλλαις», «Διάδρομος ἐν Βρυξέλλαις», «Καλλιτεχνικὸν ἐργαστήριον ἐν Βρυξέλλαις», «Αὐλὴ ἁμαξηλάτου», «Ὁ ναὸς τῆς ἁγίας Γουδούλης», «Ἡ διῶρυξ τῶν ἁγίων Ἰωάννου καὶ Παύλου ἐν Βενετίᾳ», «Ἡ πύλη τοῦ παλατίου τῶν δογῶν καὶ ὁ ἅγιος Μᾶρκος», «Ἡ αὐλὴ τοῦ παλατίου τῶν δογῶν ἐν Βενετίᾳ» καὶ «Τὸ παρεκκλήσιον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου εἰς τὸν ἅγιον Μᾶρκον τῆς Βενετίας». Ι. Μ. Π.

Βὰν-Μὸνς (Van-Mons), ***Ἰωάννης-Βαπτιστής.*** Βέλγος χημικὸς (1763—1842). Φοιτητὴς ἀκόμη, ὑπηρετῶν ὡς βοηθὸς φαρμακείου, ἐδημοσίευσε «Δοκίμιον ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ἀντιφλογιστικῆς χημείας» (Βρυξέλλαι 1785). Μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ βασιλείου τῶν Κάτω Χωρῶν ἐξελέγη μέλος τῆς ἀκαδημίας τῶν Βρυξελλῶν. Τῷ 1817 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς χημείας καὶ ἀγρονομίας εἰς τὸ πανεπιστή-

Digitized by Google

μιον τῆς Λουβαίνης, ὅπου ἔμεινε μέχρι τοῦ 1830, ὁπότε κατελήφθη ὑπὸ τοῦ ὁρίου ἡλικίας.

Εἰς τὸν Βὰν-Μὸνς ὀφείλεται ὅλως ἰδιαιτέρα μελέτη ἐπὶ τῆς καλλιεργείας καὶ τῶν μεθόδων ἀναπτύξεως τῶν καρποφόρων δένδρων. Αἱ μέθοδοί του στηριχθεῖσαι ἐπὶ μακροτάτης σειρᾶς ἀτομικῶν του πειραμάτων, ἔσχον εὐρυτάτην διάδοσιν. Ἐν τῇ χημείᾳ ὁ Βὰν-Μὸνς ἠσπάσθη τὸ σύστημα τοῦ Λαβουαζιέ, χάρις εἰς τὰς προσπαθείας του δὲ πρὸς διάδοσιν αὐτοῦ ἦλθεν εἰς στενὴν ἐπικοινωνίαν μεθ' ὅλων τῶν γνωστῶν καθηγητῶν τῆς ἐποχῆς τοῦ. Ἐν τῇ φυσικῇ ὑπῆρξε θιασώτης τῆς ὑποθέσεως τοῦ Φραγκλίνου περὶ ἑνὸς μόνον ἠλεκτρικοῦ ρευστοῦ. Ἐν τῇ φαρμακευτικῇ προσεπάθησε νὰ ἁπλοποιήσῃ καὶ συστηματοποιήσῃ τὸ πλῆθος τῶν φαρμακευτικῶν συνταγῶν, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἐν χρήσει. Τὰ κυριώτερα τῶν συγγραμμάτων του εἶναι: «Θεωρία τῆς καύσεως» (Βρυξέλλαι 1802), «Ἀρχαὶ ἠλεκτρισμοῦ» (Βρυξέλλαι 1803), «Δοκίμιον γενικῆς ἀνασυντάξεως τῶν χημικῶν θεωριῶν» (Βρυξέλλαι 1810), «Στοιχειώδεις ἀρχαὶ φιλοσοφικῆς χημείας» (Βρυξέλλαι 1818), «Ἡ ἐν χρήσει θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ φαρμακοποιία» (Λουβαίνη 1829), «Τὰ καρποφόρα δένδρα, ἡ ἐν Βελγίῳ καλλιέργειά των καὶ ἡ διὰ τῶν σπόρων ἀναπαραγωγή των» (Λουβαίνη 1835—1836) εἰς δύο τόμους. Α. Ν. Δ.

Βὰν-Μούυντεν (Van-Muyden), ***Ἰάκωβος-Ἀλφρέδος.*** Ἑλβετὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Σαμπὲλ (1818—1898). Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Κάουλμπαχ ἐν Μονάχῳ, πρὸς συμπλήρωσιν δὲ τῶν σπουδῶν αὐτοῦ διέμεινεν ἐπὶ χρόνον μακρὸν ἐν Ρώμῃ, Φλωρεντίᾳ καὶ Ἑνετίᾳ. Ἐν Γάνδῃ ἐτιμήθη διὰ τοῦ παρασήμου τοῦ Λεοπόλδου, ἐν Παρισίοις δὲ διὰ τοῦ δευτέρου καὶ εἶτα διὰ τοῦ πρώτου βραβείου τῶν Ὡραίων Τεχνῶν. Ἐν Γενεύῃ ἠσχολήθη μὲ τὴν ἀπεικόνισιν σκηνῶν ἐκ τοῦ βίου τῶν ἐργατικῶν τάξεων, διαπρέψας εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ζωγραφικῆς. Ἐπίσης διεκρίθη καὶ ὡς ἱστορικὸς ζωγράφος. Ἐκ τῶν πινάκων αὐτοῦ ἐξαίρεται πρὸ παντὸς «Ἡ Ἀγορὰ τῆς Ρώμης», εὑρισκόμενος ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Βασιλείας. Α. Δ.

Βὰν-Μπέερς (Van-Beers), ***Ἰωάννης.*** Ὀλλανδὸς ποιητὴς (1821—1888). Ὑπῆρξε καθηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ἀμβέρσης. Τὰ κυριώτερα ποιητικά του ἔργα, γραφέντα εἰς τὴν φλαμανδικὴν γλῶσσαν, εἶναι: «Ὄνειρα τῆς νεότητος», «Ὁ τυφλός», «Μάρθα», «Αἴσθημα καὶ ζωή», «Πίπτοντα φύλλα» κτλ. Μ. Δ. Β.

Βὰν-Μπενεντὲν (Van-Beneden). Βέλγος φυσικὸς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, διδάκτωρ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς ἰατρικῆς, μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Βρυξελλῶν καὶ καθηγητὴς τῆς ζῳολογίας καὶ συγκριτικῆς ἀνατομίας ἐν Λουβαίνῃ. Κατέστη διάσημος ἐκ τοῦ συγγράμματός του περὶ τῶν θεωριῶν τῆς ἀναπαραγωγῆς, βραβευθεὶς διὰ τοῦ βραβείου φυσικῆς τῆς Ακαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν (1853). Συνέγραψε πλῆθος ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τρίτομον «Συγκριτικὴν ἀνατομίαν». Ω.

Βὰν-Μποῦρεν (Van-Buren), ***Μαρτῖνος.*** Ἀμερικανός, πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν (1782—1862). Οἱ προπάτορές του ἦσαν μεταξὺ τῶν πρώτων εἰς Ἀμερικὴν μεταναστῶν Ὀλλανδῶν. Ὑπεστήριξεν ἐν Κολομβίᾳ τοὺς πτωχοὺς καὶ ἐπολέμησε τοὺς ἀριστοκράτας, ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ δὲ ὠργάνωσε τῷ 1812 κατὰ τοῦ Witt Clinton μυστικὴν πολιτικὴν ἀντίδρασιν, ἥτις ἀπέμεινεν ἱστορική. Ὁ πρόεδρος *Τζάκσον* τὸν ἀνέδειξεν ὑπουργὸν (1831) ἀλλ' ἡ σύγκλητος ἠρνήθη νὰ ἐπικυρώσῃ τὸν διορισμόν του. Τῷ 1836 ἐξελέγη πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν διὰ ψήφων 170 κατὰ 124, ἀλλ' ὑπῆρξεν ἀτυχής, διότι κατὰ τὴν ἐποχήν του ἐξερράγη τρομερὰ οἰκονομικὴ κρίσις (1837), δι' ἣν ἐκρίθη ὡς ὑπεύθυνος, καίτοι ἦτο θῦμα τοῦ προκατόχου του, προέδρου Τζάκσον. Κ. Ι. Ν.

Βὰν-Μποῦρεν (Van-Buren) *[Γεωγρ.].* Κομιτεία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ Ἰόβα, ἔχουσα περὶ τὰς 17.500 κατοίκων καὶ πρωτεύουσαν τὴν *Κεοσαουκοῦα.* Χ. Δ.

— **Βὰν-Μποῦρεν** (Van-Buren) *[Γεωγρ.].* Κομιτεία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ Μίτσιγκαν, ἔχουσα περὶ τὰς 35000 κατοίκων καὶ πρωτεύουσαν τὴν *Πάου-Πάου.* Χ. Δ.

— **Βὰν-Μποῦρεν** (Van-Buren) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῶν Ἡνωμένων πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, πρωτεύουσα τῆς κομιτείας Κράουφορντ τοῦ Ἀρκανσάς. Κάτοικοι 8500. Ἔχει βιομηχανίαν βάμβακος. Χ. Δ.

Βάνμπρα (Vanbrugh), *Ἰωάννης.* Ἄγγλος δραματικὸς συγγραφεὺς καὶ ἀρχιτέκτων (1664—1726). Ἐσπούδασεν ἀρχιτεκτονικὴν εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου συνελήφθη ὡς κατάσκοπος καὶ ἐφυλακίσθη εἰς τὴν Βαστίλλην. Ἔγραψε δέκα κωμῳδίας, εἰς μίαν τῶν ὁποίων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐπικρατοῦσαν μέχρι τότε συνήθειαν, εἰσήγαγεν ἐπὶ σκηνῆς πρόσωπα ταπεινῆς καταγωγῆς. Κατὰ τὰ τελευταῖά του ἔτη ὁ Βάνμπρα ἀφιερώθη εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικήν, τὰ κυριώτερα δὲ ἀρχιτεκτονικά του ἔργα εἶναι: τὸ Castle Howard, τὸ Blenheim Palace καὶ τὸ Haymarket Theatre, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε καὶ ὁ πρῶτος διευθυντής. Μ. Δ. Β.

Βὰνν (Vannes) *[Γεωγρ.]*· βλ. Βάν.

βάννα (ἡ)· κοινὴ ὀνομασία (ἐκ τοῦ γαλλικοῦ vanne) εἴδους *ὑδατοφράκτου.*

Βὰν-Νὲκ (Van-Nek), ***Ἰάκωβος-Κορνήλιος.*** Ὀλλανδὸς θαλασσοπόρος γεννηθεὶς κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Τῷ 1598 ἀνεχώρησε μετὰ ὀκτὼ πλοίων διὰ τὰς θαλάσσας τῶν Ἰνδιῶν, προσήγγισεν εἰς τὴν νῆσον Ἰάβαν, ἀπεβιβάσθη εἰς Μπαντὰμ καὶ συνῆψεν ἐμπορικὰς σχέσεις μετὰ τῶν ἰθαγενῶν. Τῷ 1599 ἐπανῆλθεν εἰς Ὀλλανδίαν καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐπεχείρησε νέαν περιήγησιν διαρκέσασαν μέχρι τοῦ 1604. Κατὰ τὴν περιήγησιν ταύτην ἔφθασεν εἰς Μπένταμ, ἐκεῖθεν δὲ μετὰ τριῶν πλοίων εἰς τὰς Μυλούκας νήσους, ὅπου καὶ ἐγένετο εὐμενέστατα δεκτὸς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Τερνάτης. Κατά τινα μάχην πρὸς τοὺς Πορτογάλους ἀπώλεσε τὴν μίαν χεῖρά του. Κατόπιν ἐπεσκέφθη τὴν Παταβίαν καὶ ἵδρυσεν ἐκεῖ εἶδος ἐμπορικῆς τραπέζης. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τὰ πληρώματά του ἐδεκατίσθησαν ὑπὸ τῶν νόσων, ἐν τούτοις κατώρθωσε νὰ φέρῃ εἰς Ὀλλανδίαν μεγάλας ποσότητας ἐμπορευμάτων. Τὰ ταξίδιά του ἤσκησαν σημαντικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ Ὀλλανδικοῦ ἐμπορίου, ἐφελκύσαντα τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὰ ἀνεκμετάλλευτα εἰσέτι πλούτη τῆς Ὠκεανίας. — Ω

—**Βὰν-Νὲκ** (Van-Neck), ***Ἰωάννης.*** Ζωγράφος Ὀλλανδὸς (1636—1714). Διεκρίθη ὡς προσωπογράφος καὶ ὡς διακοσμητὴς τοῦ νομαρχείου τοῦ Ἐνκουϊζέν. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Μπάκκερ ἐν Ἀμστελοδάμῳ. Ἐν τῷ μουσείῳ τῆς πόλεως ταύτης ὑπάρχει ὑπέροχος πίναξ τοῦ Βὰν-Νέκ, «Ἡ Ἀνατομία», φιλοτεχνηθεὶς τῷ 1638. Α. Δ.

βαννερία (ἡ) (Wanneria Walcott) *[Παλαιοζῳολ.].* Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *μεσονακιδῶν τριλοβιτῶν* ἀρθροπόδων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας καμβρίου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βαννέττι (Vannetti), ***Ἰωσὴφ-Βαλεριανός.*** Ἰταλὸς ποιητὴς (1719—1765). Ἵδρυσεν εἰς τὴν γενέτειράν του πόλιν Ροβερέτο τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Agiati καὶ ἐδημοσίευσε μεταξὺ ἄλλων: «Σκωπτικὰ ποιήματα», «Πραγματεία περὶ τῆς γενειάδος», «Μαθήματα τῆς διαλέκτου τοῦ Ροβερέτο» κτλ.

—**Βαννέττι** (Vannetti), ***Κλημεντῖνος.*** Ἰταλὸς λόγιος (1754—1795). Υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ἤρχισε τὴν φιλολογικήν του δρᾶσιν ἀπὸ ἡλικίας 13 ἐτῶν καὶ ἐγένετο γραμματεὺς καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας, τὴν ὁποίαν ἵδρυσεν ὁ πατήρ του, καθὼς καὶ τῆς Ἀκαδημίας τῆς Φλωρεντίας καὶ πολλῶν ἄλλων ὁμοίων ἱδρυμάτων. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Βίοι», εἰς λατινικὴν γλῶσσαν, πολλῶν λογίων, «Παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ Ὁρατίου», «Ἐπιστολαὶ» κτλ. —Ω

Βάννι (Vanni). Ἰταλικὴ οἰκογένεια ζωγράφων καὶ χαρακτῶν, διασημότερα μέλη τῆς ὁποίας ὑπῆρξαν:

*1) — **Τορῖνο.*** Ἰταλὸς ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Πίζῃ τῷ 1340. Τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι γνωστὸν περὶ αὐτοῦ, πλὴν ἑνὸς πίνακός του ἀποκειμένου εἰς τὸ Λοῦβρον καὶ ἀπεικονίζοντος τὴν «Παναγίαν καὶ τὸν παῖδα Ἰησοῦν δεχομένους τὴν λατρείαν τῶν οὐρανίων πνευμάτων». Ὁ πίναξ οὗτος ἔχει ζωγραφηθῆ ἐπὶ ξύλου καὶ ἐπὶ χρυσοῦ βάθους. Ι. Μ. Π.

*2) — **Ἀνδρέας.*** Ἰταλὸς ζωγράφος, γνωστὸς ἐν Σιέννῃ τῷ 1370 καὶ ἐν Νεαπόλει τῷ 1373. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἱδρυτῶν τῆς σχολῆς τῆς Σιέννης. Α. Δ.

*3) — **Φραγκῖσκος.*** Ἀρχιτέκτων, ζωγράφος καὶ χαράκτης Ἰταλός, γεννηθεὶς ἐν Σιέννῃ τῷ 1563 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1609. Ἐμαθήτευσεν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ δευτέρου συζύγου τῆς μητρὸς τοῦ Ἀρχαγγέλου Σαλιμπένι, παρὰ τῷ Βαρθολομαίῳ Πασσαρότι, καὶ ἐν Ρώμῃ, πλησίον τοῦ Ἰωάννου ντεῖ Βεκκι. Τέλος ἠκολούθησε τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Μπαρόκκιο καὶ ὑπῆρξεν εἷς ἀπὸ τοὺς μᾶλλον ἀξιοσημειώτους μιμητάς του. Τινὲς μάλιστα τῶν κριτικῶν ἀπέδωσαν ἔργα τοῦ Βάννι εἰς τὸν Μπαρόκκιο· τοῦτο μαρτυρεῖ ἔλλειψιν ἐπαρκοῦς προσοχῆς, δεδομένου ὅτι ὁ Βάννι, πλὴν τοῦ χρωματισμοῦ, εἶναι καθ' ὅλα τὰ ἄλλα προφανῶς κατώτερος τοῦ προτύπου του. Ἐργασθεὶς ἐπ' ἀρκετὸν ἐν Σιέννῃ, προσεκλήθη μετὰ ταῦτα ὑπὸ τοῦ πάπα Κλήμεντος τοῦ Η' εἰς Ρώμην, ἔνθα ἐξεπόνησε διὰ τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Πέτρου τὴν εἰκόνα «Σίμωνος τοῦ Μάγου ἐπιτιμωμένου ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πέτρου», τασσομένην μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων. Ἐκ τῶν ἄλλων ἔργων κυριώτερα εἶναι: «Ἡ μαστίγωσις τοῦ Χριστοῦ» καὶ ὁ «Θάνατος τῆς ἁγίας Καικιλίας» ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Καικιλίας, ὁ «Νεκρὸς Χριστὸς» ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Μαρίας della-Vallicella, «Ὁ ἅγιος Ραϋμόνδος βαδίζων ἐπὶ τῆς θαλάσσης» ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Δομινίκου ἐν Σιέννῃ, «Ἡ αὐτοπροσωπογραφία του» ἐν τῇ πινακοθήκῃ τῶν προσωπογραφιῶν τῶν καλλιτεχνῶν, τῆς Φλωρεντίας, ὁ «Ἄγγελος παρέχων εἰς τὴν Παρθένον τροφὰς διὰ τὸν παῖδα Ἰησοῦν», «Ὁ παῖς Ἰησοῦς ὀρθὸς ἐπὶ τῶν γονάτων τῆς μητρός του», «Τὸ μαρτύριον τῆς ἁγίας Εἰρήνης» ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Λούβρου κλπ. Ὁ Φραγκῖσκος Βάννι διεκρίθη καὶ ὡς ἀρχιτέκτων. Ἐκ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν του ὅμως ἔργων οὐδὲν ἄλλο εἶναι γνωστόν, πλὴν τοῦ Εὐκτηρίου τοῦ ἁγίου Τάφου, παρὰ τὴν Σιένναν. Ι. Μ. Π.

*4) — **Μιχαὴλ-Ἄγγελος.*** Ἰταλὸς ζωγράφος, υἱὸς τοῦ *Φραγκίσκου Βάννι* (1583—1671). Ἐμαθήτευσε πλησίον τοῦ πατρός του καὶ ἐφημίσθη διὰ τὴν ἀνακάλυψιν ἰδίας μεθόδου πρὸς χρωματισμὸν τοῦ μαρμάρου. Ἐκ τῶν ὀλιγαρίθμων ἔργων του κυριώτερον εἶναι: «Ἡ ἁγία Αἰκατερίνη προσευχομένη πρὸς τὸν Σωτῆρα». Ι. Μ. Π.

*5) — **Ραφαήλ.*** Ἰταλὸς ζωγράφος, ἀδελφὸς τοῦ *Μιχαὴλ-Ἀγγέλου Βάννι* (1596—1673). Ἐμαθήτευσεν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Ἀννίβα Καρράτσιο, μετὰ ταῦτα δὲ μετέβη εἰς Ρώμην, ἔνθα ἐπὶ ἔτη ἠσχολήθη μετὰ πάθους εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ζωγραφικῆς. Βραδύτερον ἐπανῆλθεν εἰς τὴν γενέτειράν του, ἔνθα καὶ ἐγκατεστάθη ὁριστικῶς. Ἠσχολήθη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς εὐρείας θρησκευτικὰς συνθέσεις. Ἐκ τῶν ἔργων του κυριώτερα εἶναι: «Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς φέρων τὸν σταυρόν», «Ὁ Κλόβις νικῶν τὸν Ἀλάριχον», «Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου», «Ὁ Ἅγιος Φραγκῖσκος ντὲ Σάλ», «Ἰὼβ», εὑρισκόμενα ἐν Σιέννῃ, «Ἡ ἁγία Αἰκατερίνη πλησσομένη» ἐν Πίζῃ, «Ἡ ἁρπαγὴ τῆς Ἑλένης», εὑρισκομένη εἰς τὴν δημοσίαν πινακοθήκην τῆς Φλωρεντίας καὶ «Ἡ γέννησις τῆς Θεοτόκου» ἐν Ρώμῃ. Ι. Μ. Π.

*6) — **Ἰωάννης-Βαπτιστής.*** Ἰταλὸς ζωγράφος καὶ χαράκτης, γεννηθεὶς ἐν Πίζῃ ἢ ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ 1599 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1660. Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Ἰακώβῳ ντὰ Ἔμπολι καὶ παρὰ τῷ Χριστ. Ἀλλόρι, οὗ ἠκολούθησε τὴν τεχνοτροπίαν εἰς τὸν χρωματισμόν. Διεκρίθη εἰς τὴν ἀντιγραφὴν τῶν πινάκων τῶν μεγάλων διδασκάλων τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ δὴ τοῦ Τισιανοῦ, τοῦ Κορρεγίου καὶ τοῦ Βερονέζε· τῶν δύο μάλιστα τελευταίων ἐχάραξε καὶ δύο πίνακας, τὸν «Ἐν Κανᾷ γάμον» τοῦ Βερονέζε καὶ τὸν «Θόλον τοῦ Δόμου τῆς Πάρμας» τοῦ Κορρεγίου. Μεταξὺ τῶν ζωγραφικῶν του ἔργων τὴν πρώτην θέσιν, κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην, κατέχει «Ὁ ἅγιος Λαυρέντιος» ὁ ἀποκείμενος ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Σίμωνος ἐν Φλωρεντίᾳ. Ι. Μ. Π.

— **Βάννι** (Vanni), ***Κάρολος.*** Ἰταλὸς τυχοδιώκτης ἀστυνομικὸς (1744—1799). Ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς δικηγόρος, μὴ κατορθώσας ὅμως νὰ ἔχῃ πελατείαν ἐγένετο ἀστυνομικὸς ἐν Νεαπόλει καὶ ἐπέτυχε, χάρις εἰς τὰς ὑπηρεσίας τὰς ὁποίας προσέφερεν εἰς τὴν μυστικὴν ἀστυνομίαν, νὰ γίνῃ ἀνακριτής. Μετεβλήθη εἰς τυφλὸν ὄργανον τοῦ Ἄπτον καὶ τῆς βασιλίσσης Καρολίνας τῆς Αὐστριακῆς καὶ διεκρίθη διὰ τὰς δωροληψίας του καὶ τὰς καταδιώξεις ὅλων ἐκείνων τοὺς ὁποίους παρέδιδεν εἰς τὰς χεῖράς του τὸ μῖσος τῆς βασιλίσσης καὶ τοῦ σκληροῦ ὑπουργοῦ της. Διορισθεὶς κατόπιν πρόεδρος τοῦ συμβουλίου, τοῦ ὁποίου ἔργον ἦτο νὰ καταδιώκῃ πάντας τοὺς ὑπόπτους ἐπὶ φιλελευθερισμῷ, ἐδείχθη ἀντάξιος τοῦ μισητοῦ τούτου ἀξιώματος καὶ κατώρθωσε, κατὰ τὴν ἔκφρασιν Ἰταλοῦ συγγραφέως, νὰ μὴ ὑπάρχουν πλέον ἐν Νεαπόλει παρὰ κατάσκοποι καὶ κατασκοπευόμενοι. Ὅταν ὅμως, μετὰ τὴν προσέγγισιν τῶν Γάλλων, ἡ αὐλὴ ἀνεχώρησε διὰ τὴν Σικελίαν, ὁ Βάννι δὲν κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ καὶ ἐγκαταλειφθεὶς ἀνυπεράσπιστος εἰς τὴν ἐκδίκησιν τοῦ ὄχλου, ηὐτοκτόνησε, συνεπείᾳ τοῦ φόβου κατακρεουργήσεως ὑπὸ τοῦ λαοῦ, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐνέπνεε φρίκην. Μ. Δ. Β.

Βαννίνα ντ' Ὀρνάνο (Vannina d'Ornano). Σύζυγος τοῦ περιβοήτου Κορσικανοῦ Σαμπιέρο ντ' Ὀρνάνο, φονευθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ (βλ. Σαμπιέρο ντ' Ὀρνάνο).

Βαννὸζ (Vannoz), ***Φιλιππίνα ντὲ Σιβρύ.*** Γαλλὶς λογία (1775-1851). Διεκρίθη ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας διὰ τὴν εὐφυΐαν της καὶ διὰ τὸ ποιητικόν της τάλαντον. Εἰς ἡλικίαν ὀκτὼ ἐτῶν ἔγραφε στίχους οἵτινες προεκάλουν τοὺς ἐπαίνους διακεκριμένων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς. Νεαρωτάτη ἀκόμη εἶχεν ἐκλεγῇ μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἀρκάδων τῆς Ρώμης, τῆς Ἀκαδημίας τῆς Λυῶνος καὶ πολλῶν ἄλλων. Μετὰ τὸν γάμον της (1802) μετὰ τοῦ Βαννόζ, ἀφωσιώθη εἰς τὴν οἰκογενειακὴν ζωήν, ἐγκαταλείψασα τὰς φιλολογικὰς φιλοδοξίας. Ἔργα της εἶναι: «Καλυψὼ» λυρικὸν δρᾶμα, τὸ ὁποῖον ἔγραψεν εἰς ἡλικίαν δεκαπέντε ἐτῶν, «Συμβουλαὶ πρὸς μίαν γυναῖκα», «Ποιήματα» (1845). Μ. Δ. Β.

Βάννον (Vannon) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῶν Βρετανικῶν Ἰνδιῶν, ἐν τῷ *Παντζάπ*, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Κούραμ, παραποτάμου τοῦ Ἰνδοῦ. Ἔχει σημαντικὸν ἐμπόριον καὶ περὶ τὰς 10.000 κατοίκους.

Βαννὸν (Vannon) *[Γεωγρ.].* Παραπόταμος τοῦ Σαύου ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἄνω Σαύου. Πηγάζει ἀπὸ τὰς νοτιοανατολικὰς κλιτῦς τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Λάνγκρ, ἐκ πηγῆς ὀνομαστῆς διὰ τὴν ἀφθονίαν τῶν ὑδάτων, καὶ παρέχει κινητήριον δύναμιν εἰς πολλὰ ἐργοστάσια. Ἔχει ροῦν 40 χιλιομέτρων.

Βὰν-Νόορτ (Van-Noort), ***Ἀδάμ.*** Φλαμανδὸς ζωγράφος (1557—1641). Ὑπῆρξε διδάσκαλος τοῦ

Digitized by Google

Ρούμπενς καὶ τοῦ *Γιόρνταινς*, ἀλλ' ὑπέστη καὶ αὐτὸς μετὰ ταῦτα τὴν ἐπίδρασιν τῶν μαθητῶν του, ἥτις εἶναι τόσον ἔκδηλος, ὥστε πολλοὶ πίνακές του ἀπεδόθησαν εἰς αὐτούς. Ἐκ τῶν ἔργων του κυριώτερα εἶναι: «Αἱ πέντε αἰσθήσεις», «Τὸ δηνάριον τοῦ Καίσαρος», «Ὁ Χριστὸς εὐλογῶν τὰ παιδία», «Ὁ Χριστὸς μετὰ τῆς Μαρίας καὶ τῆς Μάρθας», «Ὁ Χριστὸς καὶ ἡ μοιχαλίς», «Ἡ λατρεία τῶν ποιμένων». Α. Δ.

— **Βὰν-Νόορτ** (Van-Noort), ***Ὀλιβιέ***. Ὀλλανδὸς ναυτικὸς (1568—1611), ὅστις πρῶτος ἐκ τῶν συμπατριωτῶν του ἀπετόλμησε τὸν γῦρον τοῦ κόσμου. Κ. Ι. Ν.

Βὰν-Νὸοτ (Van-Noot), ***Ἐρρῖκος***. Βέλγος πολιτευτὴς καὶ νομικὸς (1735—1827). Ἐδημοσίευσε διάφορα ἄρθρα κατὰ τῶν διοικητικῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ Ἰωσὴφ Β', διωχθεὶς δὲ κατέφυγεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ βραδύτερον εἰς Ὀλλανδίαν, ὅπου συνηνώθη μετὰ διαφόρων δυσηρεστημένων, ἐπιδιωκόντων τὴν κατάλυσιν τῆς αὐστριακῆς κατοχῆς εἰς Κάτω Χώρας καὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο ἀρχηγός. Κατ' ἐντολήν του ὁ συνταγματάρχης *Βὰν ντὲρ Μέρς*, ἐπὶ κεφαλῆς ἐπαναστατῶν, διῆλθε τὰ βελγικὰ σύνορα καὶ ἐνίκησεν εἰς Τουρνοὺτ τοὺς Αὐστριακούς, ἐξαναγκασθέντας νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ Βέλγιον. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν ἐν Βελγίῳ σύγκλησιν ἐθνοσυνελεύσεως, ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τὰς ἐπευφημίας τοῦ λαοῦ, τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν ἱερέων ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Δυστυχῶς ὅμως δὲν ἐδείχθη ἄξιος τῆς θέσεως ταύτης, διότι ἐμερίμνησε μόνον διὰ τὰ συμφέροντα τῶν ἀριστοκρατῶν καὶ τοῦ κλήρου. Οἱ φιλελεύθεροι ὀπαδοὶ τοῦ δικηγόρου *Βὸνκ*, οἱ ἀποκληθέντες *Βογκισταί*, ἐζήτησαν νὰ τὸν ἀποσπάσουν ἀπὸ τοὺς ἀριστοκράτας, ἀλλὰ δὲν ἐκέρδισαν εἰμὴ τὸ μῖσος αὐτῶν καὶ τοῦ κλήρου, οἵτινες τοὺς ἐδίωξαν. Ἐκμεταλλευθέντες τὰς ἀνωμαλίας ταύτας οἱ Αὐστριακοὶ εἰσῆλθον καὶ πάλιν εἰς Βέλγιον καὶ σχεδὸν ἄνευ ἀντιστάσεως τὸ κατέλαβον (1790). Ὁ Βὰν ντὲρ Νόοτ κατέφυγεν εἰς Ὀλλανδίαν, παρεδόθη δ' εἰς τοὺς Γάλλους (1792), ὅπου κατ' ἐντολὴν τοῦ παρισινοῦ Διευθυντηρίου ἐφυλακίσθη καὶ μετά τινα ἔτη ἀπέθανεν ἀδόξως. Κ. Ι. Ν.

Βαννουτέλλι (Vannutelli), ***Σκιπίων***. Ἰταλὸς ζωγράφος γεννηθεὶς τῷ 1834. Πολλὰ ἐκ τῶν ἔργων του ἔχουν θέμα ἱστορικόν. Ὁ χρωματισμὸς τῶν εἰκόνων του εἶναι ζωηρότατος, ἡ δὲ ἐπεξεργασία ἐξόχως καλλιτεχνική. Ἐν τῇ τεχνοτροπίᾳ ἀκολουθεῖ τὴν κατεύθυνσιν τοῦ ζωγράφου Φορτούνα καὶ τῶν Ἱσπανῶν ὀπαδῶν του. Κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Ἡ δδαλίσκη ἐν τῷ χαρεμίῳ», «Εἰδύλλιον», «Μαρία Στούαρτ ὁδεύουσα πρὸς τὴν καταδίκην», «Ἡ ἑορτὴ τοῦ Σωτῆρος ἐν Βενετίᾳ», «Ἡ λιτανεία» καὶ πλεῖστα ἄλλα. Π. Λ.

Βαννούτσι (Vannucci), ***Ἄττο***. Ἰταλὸς ἱερεύς, ἱστορικὸς καὶ πολιτικὸς (1810—1883). Ὑπῆρξε καθηγητὴς τῆς φιλολογίας καὶ κατέγινε μὲ τὴν σχολίασιν τῶν Λατίνων κλασσικῶν. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1848 ἀπεστάλη εἰς Ῥώμην ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Τοσκάνης καὶ κατόπιν ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἰταλίαν. Ἐπιστρέψας τῷ 1854 ἐγένετο διευθυντὴς τοῦ «Archivio storico italiano», τῆς «Rivista di Firenze», βουλευτής, βιβλιοθηκάριος, καθηγητὴς τῆς λατινικῆς φιλολογίας, γερουσιαστὴς καὶ μέλος τῶν Ἀκαδημιῶν τῆς Κρούσκας καὶ τῶν Λιντσέϊ. Θεωρεῖται εἷς ἐκ τῶν γλαφυροτέρων καὶ ἐμβριθεστέρων ἱστορικῶν τῆς Ἰταλίας. Τὸ κυριώτερον ἔργον του εἶναι ἡ «Ἱστορία τῆς Ἰταλίας», ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Λομβαρδῶν. Ἔγραψεν ἐπίσης: «Studi storici e morali sulla letteratura latina», «I martiri della libertà italiana», ἐν τῷ ὁποίῳ περιγράφει τὰ μαρτύρια τῶν Ἰταλῶν πατριωτῶν κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα. Μ. Δ. Β.

Βαννόφσκυ (Vannowsky), ***Πέτρος-Σεμένοβιτς***. Ῥῶσος στρατηγός, γεννηθεὶς τῷ 1822. Κατόπιν στρατιωτικῆς σταδιοδρομίας ἐξαιρετικῶς εὐδοκίμου, διωρίσθη κατὰ τὸν ῥωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877 ἐπιτελάρχης σώματος στρατοῦ ὑπὸ διοικητὴν τὸν Τσάρεβιτς, μετέπειτα αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον Γ'. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἀναλαμβάνει τὴν ἀρχηγίαν τῆς ῥωσικῆς στρατιᾶς τοῦ ἀνατολικοῦ ῥωσοτουρκικοῦ μετώπου, αἱ δὲ πολεμικαί του ἐπιτυχίαι ἦσαν τοιαῦται, ὥστε διωρίσθη ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν. Ὡς τοιοῦτος ἐτακτοποίησε καὶ ὠργάνωσε τὴν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ, ἐπήνεγκε μεταβολὰς καὶ συμπληρώσεις εἰς τὸν ἐφοδιασμὸν καὶ εἰς τὰς μεταγωγικὰς ὑπηρεσίας, μετερρύθμισε τὸ μηχανικὸν ὀχυρώσας τὰ σύνορα, ἐνήργησεν ἐκκαθάρισιν εἰς τὸν στρατιωτικὸν δικαστικὸν κλάδον, εἰσήγαγεν εἰς τὸ πυροβολικὸν νεωτερισμοὺς καὶ διερρύθμισε τὰ τῆς κινητοποιήσεως τῶν κατὰ ξηρὰν ῥωσικῶν δυνάμεων, συστηματοποιήσας τὰ τῆς συμπληρώσεως τῶν στελεχῶν κτλ. Π. ΛΕΦΑΣ

Βάννr- (Vand-). Ἐν τῇ μεταγραφῇ τῶν ξένων ὀνομάτων ἀποδίδομεν τὸν φθόγγον *-nd-* διὰ *-ντ-* καὶ οὐχὶ διὰ *-ννr-*. Συνεπῶς τὰ ἀπὸ *Vand-* ἢ *Vend-* ἀρχόμενα ξένα ὀνόματα (*Vandal, Vendôme κ. τ. τ.*) ζητητέα εἰς τὴν λεξικογραφικὴν σειρὰν τῶν ***Βαντ-*** (*Βαντάλ, Βαντὸμ κ. λ. π.*).

Βὰν-Ντάελ (Van-Daël). Βέλγος ζωγράφος (1764—1840). Διῆλθεν ὁλόκληρον σχεδὸν τὸν βίον αὐτοῦ εἰς τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν, ἔνθα εἰργάσθη ὡς ζωγράφος τῆς αὐλῆς ἐπὶ Αὐτοκρατορίας καὶ Παλινορθώσεως. Διεκρίθη ἰδίᾳ ὡς ζωγράφος ἀνθέων καὶ καρπῶν. Οἱ εἰδικοὶ θεωροῦσι τοὺς πίνακας αὐτοῦ ἐφαμίλλους πρὸς τοὺς τοῦ Βὰν-Σπαΐντογκ. Εἰς τὸ ἀνάκτορον τῆς Κομπιένης εὑρίσκεται ἡ περίφημος σύνθεσίς του: «Κάνιστρον ἀνθέων ἐπὶ τραπέζης». Α. Δ.

Βὰν-Ντάϊκ (Van-Dyck), ***Ἀντώνιος***. Φλαμανδὸς ζωγράφος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἐγεννήθη τῷ 1599 ἐκ πλουσιωτάτης ἀστικῆς οἰκογενείας τῆς Ἀμβέρσης. Ἡ μήτηρ του, ἡ Marie Cuypers, ἦτο εὐφημότατα γνωστὴ διὰ τὴν δεξιοτεχνίαν της εἰς τὴν δαντελλοπλεκτικήν, ἀποτελοῦσαν μίαν ἀπὸ τὰς ἰσχυροτέρας ἐθνικὰς καλλιτεχνικὰς παραδόσεις τῆς Φλάνδρας. Ἀπέθανε λίαν ἐνωρίς, καταλιποῦσα τὸν Ἀντώνιον ὀκταετῆ καὶ ὁ βραχύχρονος ὅμως οὗτος μετ' αὐτοῦ συγχρωτισμός της ὑπῆρξεν ἀρκετὸς διὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ τὸν διδάξῃ τὰ πρῶτα στοιχεῖα τοῦ σχεδίου καὶ νὰ τοῦ μεταδώσῃ τὴν ἐξαίρετον γυναικείαν καλαισθησίαν της.

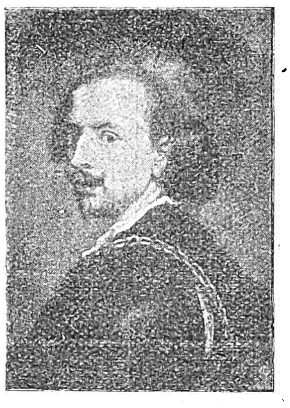

Ἀ. Βὰν-Ντάϊκ: *Αὐτοπροσωπογραφία.*

Ὁ νεαρὸς Βὰν-Ντάϊκ εἶχεν εὐνοηθῆ πλουσιώτατα ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ ἀπὸ τὴν τέχνην. Κατήγετο ἐξ οἴκου διαθέτοντος ἀφειδῶς πᾶν μέσον ἱκανὸν νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς αὐτὸν ἀπόλυτον εὐμάρειαν καὶ ἀνετράφη μέσα εἰς περιβάλλον ἁβροδίαιτον καὶ ἐράσμιον, διακατεχόμενον ἀπὸ ἄσβεστον δίψαν μορφώσεως, εἰθισμένον εἰς τὴν σπουδὴν τῶν μεγάλων συγγραφέων τῆς ἀρχαιότητος, ἐπιδεικνῦον ἐν παντὶ ἔμφυτον αἴσθημα ἀνωτέρας καλαισθησίας, σπανίαν ἀντίληψιν τῶν ὡραιοτήτων, μοναδικὴν εὐγένειαν τρόπων καὶ χάριν. Ἐκ φύσεως εἶχε προικισθῆ μὲ παράδοξον, λεπτοτάτην καὶ ἀπείρως θελκτικὴν ὡραιότητα, μὲ ἀπειρόριστον εὐφυΐαν, μὲ δαιμόνιον καλλιτεχνικὸν τάλαντον. Δὲν ἤθελε νὰ τοῦ λείπῃ τίποτε. Ἔζη μέσα εἰς μίαν ἀτμοσφαῖραν διηνεκοῦς γοητείας, περιζήτητος εἰς κάθε κοσμικὴν συγκέντρωσιν, προσκαλούμενος ἀπὸ μεγιστᾶνας καὶ βασιλεῖς, τιμώμενος καὶ θαυμαζόμενος πανταχοῦ. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐξηγεῖ τὸ θαυμάσιον θέλγητρον τῆς τέχνης του, τὴν ἐρασμιότητα καὶ τὴν ἄφθαστον χάριν τῶν πινάκων του, τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῆς ὑπερτέρας, ἀποπνευματωμένης ὡραιότητος τῶν προσωπογραφιῶν του. Ἡ ἀνατροφή του, ἡ εὐρυμάθειά του, ὁ πλοῦτός του, ἡ ἔμφυτος ἀριστοκρατική του εὐγένεια, ἡ εὐτυχία, ἡ ὁποία τοῦ προσεμειδία καθ' ὅλην του τὴν ζωήν, ἀποτελοῦν τὸ καλύτερον ὑπόμνημα εἰς τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἀντελήφθη τὴν τέχνην καὶ καθ' ὃν ἐξέφρασε τὴν πολυδύναμον προσωπικότητά του.

Τῷ 1609, δηλαδὴ εἰς ἡλικίαν δέκα ἐτῶν, ὁ Βὰν-Ντάϊκ εἰσῆλθεν ὡς leerjongen, δηλαδὴ ὡς μαθητευόμενος, εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Ἐρρίκου βὰν-Μπάλεν, ξηροῦ ἀλλ' ἐπιτηδείου ὁπωσδήποτε καλλιτέχνου, τοῦ ὁποίου μέτριον ἔργον, ἡ «Γονιμότης», ἀπόκειται εἰς τὸ Μουσεῖον τῶν Βρυξελλῶν. Πόσον χρόνον ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ διδασκάλῳ τούτῳ ὁ Βὰν-Ντάϊκ, δὲν εἶναι γνωστόν. Κατά τινα γνώμην διέμεινε πλησίον του περὶ τὰ δύο ἔτη, μετὰ ταῦτα δ' εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ *Ρούμπενς*. Ἕτεροι (ἐν οἷς ὁ Guiffrey) δέχονται, ὅτι ἡ μαθητεία του παρὰ τῷ Ρούμπενς ἄρχεται μετὰ τὸ 1612, ἐνῷ ἄλλοι ὁμιλοῦν περὶ τοῦ 1614 καὶ ὁ Carpenter περὶ τοῦ 1615. Ὁ Hymans τέλος ἀρνεῖται ἀπολύτως ὅτι ἔλαβέ ποτε χώραν τοιαύτη μαθητεία, ὑποστηρίζων, ὅτι ἀπὸ τῆς ἡλικίας τῶν δεκαὲξ ἐτῶν ὁ Βὰν-Ντάϊκ εἰργάσθη ἀνεξαρτήτως καὶ ὅτι μόλις μετὰ τὸ 1619 ὑπῆρξεν ὄχι μαθητής, ἀλλὰ συνεργάτης τοῦ Ρούμπενς ἐν τῷ καλλιτεχνικῷ σωματείῳ τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ (βλ. *Fierens-Gevaert* Van-Dyck, σελ. 15). Πάντως εἶναι βέβαιον, ὅτι αὐτὸς οὗτος ὁ Ρούμπενς ἐθεώρει τὸν Βὰν-Ντάϊκ ὡς τὸν καλύτερον ἐκ τῶν μαθητῶν καὶ ὅτι οὐχὶ δεκαεξαετής, ἀλλὰ εἰκοσιτετραετὴς ὁ Βὰν-Ντάϊκ ἐτίθετο μεταξὺ τῶν μεγαλυτέρων καλλιτεχνῶν τῆς ἐποχῆς του. Ἄλλως ἦτο ἀπολύτως ἀδύνατον, ὁσονδήποτε μεγαλοφυὴς καὶ ἂν ὑπῆρξε, ν' ἀποφύγῃ ὁ Βὰν-Ντάϊκ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ρούμπενς, ὅστις μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1608 ἐπάνοδον καὶ ὁριστικὴν ἐγκατάστασίν του εἰς τὴν Ἀμβέρσαν κατέπληξεν ὅλους διὰ τῆς μυθώδους πολυτελείας, ἐν ᾗ διῆγε, τῆς μοναδικῆς ὡραιότητος, ἀπὸ τὴν ὁποίαν περιεβάλλετο, καὶ τῶν αὐτόχρημα θειοτάτων ἐκδηλώσεων τῆς σπανίας μεγαλοφυΐας του. Βεβαιωμένον, ἐν τούτοις, εἶναι, ὅτι λίαν ἐνωρὶς ὁ Βὰν-Ντάϊκ κατέλαβεν ἐξέχουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν ἀπειραρίθμων καλλιτεχνῶν οἱ ὁποῖοι περιέβαλλον τὸν Ρούμπενς. Χαρακτηριστικὸν ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι καὶ τὸ γνωστότατον ἐκεῖνο ἀνέκδοτον καθ' ὃ μαθητής τις ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τοῦ Ρούμπενς κατέστρεψεν ἐξ ἀπροσεξίας κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ διδασκάλου τὸν κορμὸν τοῦ ἁγίου Σεβαστιανοῦ, ὃν μόλις εἶχε ζωγραφίσει ὁ Ρούμπενς, ὁ δὲ Βὰν-Ντάϊκ ἐπιληφθεὶς τῆς διορθώσεως τοῦ καταστραφέντος μέρους ἐπέτυχε ταύτην ἐντὸς μιᾶς ὥρας τόσον τελείως, ὥστε μόλις ἐπέστρεψεν ὁ Ρούμπενς εἰς τὴν αἴθουσαν

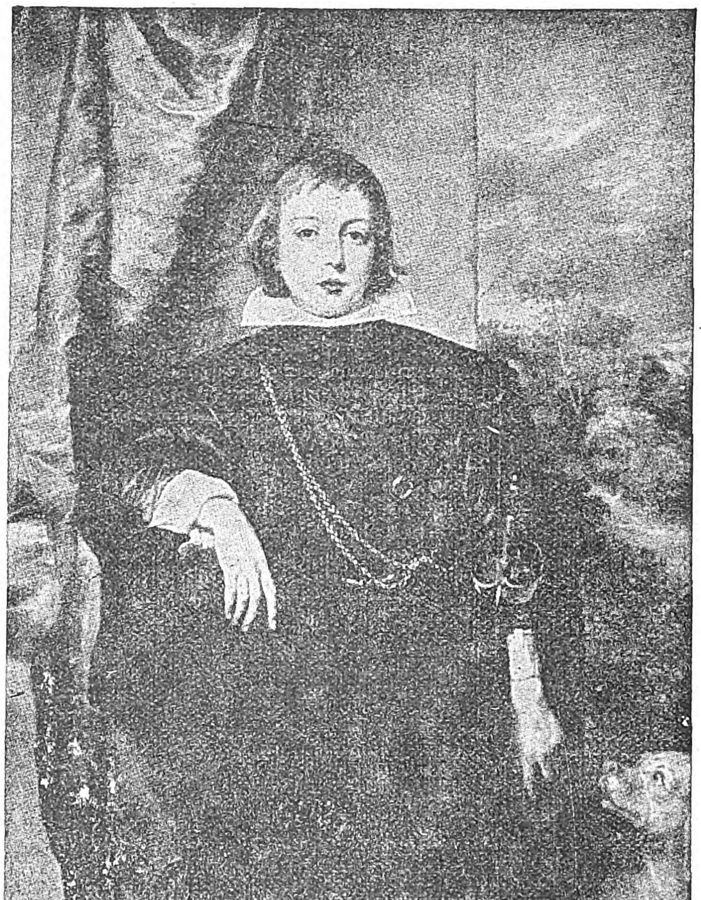

Ἀ. Βὰν-Ντάϊκ: *Ὁ πρίγκιψ Ρούπρεχτ.* [Πιν]ακοθήκη Βιέννης.

Digitized by Google

τῆς διδασκαλίας τὸν συνεχάρη καὶ τὸν προέτρεψε νὰ μεταβῇ εἰς Ἰταλίαν χάριν εὐρυτέρων σπουδῶν. Χρονικογράφοι τινὲς διηγοῦνται, ὅτι δὲν ἐπρόκειτο περὶ τοῦ κορμοῦ τοῦ ἁγίου Σεβαστιανοῦ, ἀλλὰ περὶ τοῦ βραχίονος καὶ τῆς κεφαλῆς τῆς Μαγδαληνῆς ἐν τῇ «Ἀποκαθηλώσει». Τοῦτο ὅμως δὲν βλάπτει τὴν ἀξίαν τοῦ ἱστορήματος. Βραδύτερον ὁ Ροῦμπενς ἠναγκάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ ἔτι μᾶλλον τὴν ἔξοχον δεξιοτεχνίαν τοῦ μαθητοῦ του ἐξ ἀφορμῆς τοῦ πίνακος τοῦ ἀπεικονίζοντος τὸν «Ἀχιλλέα ἐν τῷ μέσῳ τῶν θυγατέρων τοῦ Λυκομήδους», ὃν κατεσκεύασεν ἐξ ὁλοκλήρου ὁ Βὰν-Ντάϊκ καὶ διώρθωσεν εἴς τινας λεπτομερείας ὁ Ροῦμπενς, τέλος δὲ καὶ νὰ τὸν ἀναφέρῃ ὀνομαστὶ ὡς συνεργάτην του ἐν τῷ συμβολαίῳ, ὅπερ συνῆψε μετὰ τῶν ἁγίων πατέρων τοῦ τάγματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τὴν διακόσμησιν τριάκοντα ἐννέα ὀροφῶν.

Χρονικογράφοι τινές, καὶ δὴ ὁ Houbraken καὶ ὁ Descamps, ἀναφέρουν καὶ μίαν ἄλλην ἐκδήλωσιν τῆς ὑπερτάτης εὐνοίας τοῦ Ροῦμπενς πρὸς τὸν προσφιλῆ καὶ μεγαλοφυᾶ μαθητήν του: τὴν προσφορὰν ἐκ μέρους τοῦ πρώτου πρὸς τὸν δεύτερον τῆς ἐκ τῆς πρώτης συζύγου του θυγατρὸς ὡς συζύγου· προσθέτουν δέ, ὅτι ὁ Βὰν-Ντάϊκ ἠρνήθη τὴν τιμητικωτάτην ταύτην προσφοράν, διότι ἠγάπα παραφόρως τὴν μητέρα τῆς κόρης Ἰσαβέλλαν Μπράντ. Ἀσφαλῶς πρόκειται περὶ κακολόγου καὶ ἀσεβοῦς διὰ τὴν στοργὴν τοῦ μαθητοῦ πρὸς τὸν διδάσκαλον διαδόσεως, ἥτις καταπίπτει εὐθὺς ὡς ἀναλογισθῶμεν, ὅτι ὁ Ροῦμπενς δὲν ἔσχεν ἐκ τῆς πρώτης συζύγου του θυγατέρα καὶ ὅτι ἂν ὑπάρχῃ κόκκος ἀληθείας εἰς τὴν διάδοσιν ταύτην θὰ πρέπῃ βεβαίως ν' ἀναζητηθῇ ἀλλαχοῦ. Πάντως, ἀφετηρία τις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπῆρξεν ἡ πανθωμολογημένη αἰσθηματικὴ φύσις τοῦ καλλιτέχνου, τὴν ὁποίαν μερικοὶ ἐρευνηταὶ ἐνέκριναν δριμύτατα, χαρακτηρίσαντες ταύτην ὡς ἐμπόδιον εἰς τὴν ὁλοκλήρωσιν τῆς καλλιτεχνικῆς σταδιοδρομίας του καὶ ὡς πρόσκομμα εἰς τὴν καθολικὴν καὶ ὁριστικὴν ἔκφρασιν τῆς προσωπικότητός του.

Ἡ φήμη τοῦ Βὰν-Ντάϊκ εἶχεν ἀρχίσει ἤδη νὰ ἁπλώνεται πέραν τῶν στενῶν ὁρίων τῆς πατρίδος του, νὰ προσελκύῃ τὸ γενικώτερον ἐνδιαφέρον τῆς φιλοτέχνου κοινωνίας τῆς ἐποχῆς του. Περίφημος Μαικήνας τῶν χρόνων ἐκείνων ὁ Thomas Howard, κόμης τοῦ Arundel, τὸν προσκαλεῖ εἰς Ἀγγλίαν. Ὁ Βὰν-Ντάϊκ ἐγκαταλείπει τὴν Ἀμβέρσαν καὶ διαπεραιώνεται εἰς τὴν πανίσχυρον καὶ πολυτάραχον νῆσον, ἔνθα γίνεται δεκτὸς εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἰακώβου τοῦ Α', ἐκτελεῖ ἀλλεπαλλήλους προσωπογραφίας, λαμβάνει φιλοδωρήματα καὶ τῇ 28ῃ Ἰανουαρίου 1921 ὑπὸ τὸν τίτλον «ἀκολούθου τῆς Α. Μεγαλειότητος» ἐπιτυγχάνει ἓν διαβατήριον «διὰ νὰ ταξιδεύσῃ ἐπὶ ὀκτὼ μῆνας, ἀδείᾳ καὶ δυνάμει τῆς Α. Μεγαλειότητος». Κατόπιν τούτου ἀναχωρεῖ διὰ τὴν Ἰταλίαν, ἔνδοξος ἤδη, εἰς τὸ ἄνθος τῆς νεότητός του (μόλις 22 ἐτῶν), γεμᾶτος γλυκύτατα ὄνειρα καὶ εὐαρέστους φαντασιοπληξίας, ἀνεξάρτητος οἰκονομικῶς καὶ περιβαλλόμενος ἀπὸ τὴν αἴγλην τοῦ ἁβροτάτου, σχεδὸν γυναικείου του κάλλους καὶ τῆς παντοδυναμίας τοῦ ταλάντου του. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀποθνήσκει καὶ ὁ πατήρ του. Εἶναι δ' ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ ἐποχή, εἰς ἣν οἱ χρονικογράφοι θέτουν ἓν ἀπὸ τὰ ρωμαντικὰ ἐπεισόδια τῆς ἐρωτικῆς ζωῆς τοῦ Βὰν-Ντάϊκ, διηγούμενοι ὅτι ὁ καλλιτέχνης μεταβαίνων εἰς Ἰταλίαν ἐσταμάτησεν ἐπί τι διάστημα εἰς μικρὸν πόλισμα, τὸ Saventhem (μεταξὺ τῶν Βρυξελλῶν καὶ τῆς Λουβαίν), γοητευθεὶς ἀπὸ τὸ κάλλος μιᾶς μυλωθροῦ ἢ κατ' ἄλλους τῆς θυγατρὸς τοῦ δημάρχου *Ἰσαβέλλας βὰν Ὄφσμ*, χάριν τῆς ὁποίας κατεσκεύαζε τὸν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς πολίχνης ἀποκείμενον «Ἅγιον Μαρτῖνον». Ἡ διήγησις φαίνεται ὅτι ἐπλάσθη διὰ νὰ ἑρμηνεύσῃ τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἀχρονολογήτου καὶ ἀνεξηγήτως εὑρεθέντος εἰς τὴν ἐκκλησίαν αὐτὴν πίνακος τούτου. Ἀναλόγους μυθοπλαστίας ἐπέσυρεν ἐφ' ἑαυτοῦ καὶ ὁ δεύτερος «Ἅγιος Μαρτῖνος» ὁ εὑρισκόμενος εἰς τὸ Γουΐνδσωρ.

Κατὰ τὴν ἀναχώρησίν του διὰ τὴν Ἰταλίαν περατοῦται, οὕτως εἰπεῖν, ἡ νεανικὴ περίοδος τῆς ζωῆς τοῦ Βὰν-Ντάϊκ. Σύντομος κριτικὴ ἐπισκόπησις τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν περίοδον ταύτην ἔργων του ἀποδεικνύει, ὅτι κατὰ τὰ πρῶτά του βήματα ὁ καλλιτέχνης οὗτος εἶχε τελείως ὑποταγῇ εἰς τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Ροῦμπενς, ὅστις ἤσκησεν ἐπ' αὐτοῦ καταθλιπτικωτάτην ἀπό τινων ἀπόψεων, εὐεργετικωτάτην ἀπ' ἄλλων, ἐπιρροήν. Βραδέως καὶ μὲ κόπον ἀπαλλάσσεται τῆς ἐπιρροῆς του καὶ ἐκφράζει τὴν ἰδίαν του προσωπικότητα. Ἡ τεχνικὴ τῶν πρώτων πινάκων του εἶναι ἀνώμαλος, ἀρεσκομένη εἰς τὰ θορυβώδη χρώματα, εἰς τὰς ταραχώδεις ἀντιθέσεις, εἰς τὰ ἔντονα σκιόφωτα, ὡς συμβαίνει εἰς τὰς «Κεφαλὰς τῶν Ἀποστόλων» καὶ τὸν «Χριστὸν κύπτοντα ὑπὸ τὸ βάρος τοῦ Σταυροῦ», τοῦ ἔτους 1617. Εἰς τὸν «Μεθυσμένον Σειληνὸν» καὶ εἰς τὸ «Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Πέτρου» (Μουσεῖον Βρυξελλῶν) ἔχει φλογερὰς χρωματικὰς συμφωνίας. Εἰς τὸν «Ἰησοῦν χλευαζόμενον ὑπὸ τοῦ Ἰούδα» ἐπιδιώκει ἐπιδεικτικὰ δραματικὰ ἀποτελέσματα. Καταλήγει εἰς τὸν «Ἅγιον Μαρτῖνον» τοῦ Saventhem, τὸ τελευταῖον ἔργον τῆς πρώτης περιόδου τῆς καλλιτεχνικῆς του ζωῆς· εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ ἐκδηλώνεται ὡς αὐθύπαρκτος καὶ ἀνεξάρτητος καλλιτέχνης ὑπακούων μόνον εἰς τὰς ἐσωτέρας του παρορμήσεις καὶ εἰς τὰς ἤδη ἀποκρυσταλλωθείσας κατὰ τὸ πλεῖστον καλλιτεχνικὰς ἀντιλήψεις του. Γνωρίζει ἤδη τὴν ἀξίαν τῶν ἠρέμων χρωματισμῶν, τοῦ ἀκριβοῦς σχεδίου, τῆς δυνάμεως εἰς τὴν ἔκφρασιν, τοῦ διακοσμητικοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς τέχνης, τῆς συμμετρίας εἰς τὴν σύνθεσιν. Εἰς τὸν «Ἅγιον Μαρτῖνον» ἐμφανίζει ὅλην τὴν πεῖραν, ἧς ἦτο ἤδη κάτοχος, πρὶν ἀναχωρήσῃ διὰ τὴν Ἰταλίαν, ἔνθα ἐπρόκειτο ν' ἀναδειχθῇ ὄχι ἁπλῶς μέγας καλλιτέχνης, ἀλλὰ μεγαλοφυὴς διδάσκαλος.

Ἡ ἐποχή, καθ' ἣν ὁ Βὰν-Ντάϊκ ἐπεσκέφθη τὴν Ἰταλίαν ἦτο ἱκανῶς κρίσιμος διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς τέχνης τῆς Ἀναγεννήσεως. Οἱ μεγάλοι καλλιτέχναι εἶχον δώσει ἤδη ὅ,τι ἠδύναντο· αἱ μεγάλαι σχολαὶ τοῦ παρελθόντος ἔδυον, νέαι δὲ τάσεις ἀνεπτύσσοντο καὶ νέαι ζυμώσεις ἐλάμβανον χώραν, εἰς τὰς ὁποίας ἐπρωτοστάτει ἡ σχολὴ τῆς Βολωνίας εἰς τὴν ζωγραφικὴν καὶ ὁ Μπερνίνι εἰς τὴν γλυπτικήν. Ὁ Βὰν-Ντάϊκ ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Γένουαν. Μετὰ βραχεῖαν δὲ διαμονὴν εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἔσπευσε νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Ρώμην, εἰς τὴν ὁποίαν προσεπάθησε παντὶ τρόπῳ νὰ προκαλέσῃ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ ἐπὶ τῆς προσωπικότητός του, ἐξερχόμενος εἰς τὰς ὁδοὺς μετὰ λαμπρᾶς ἀκολουθίας θεραπόντων καὶ φέρων πτερὸν εἰς τὸν πῖλον καὶ χρυσοῦν περιδέραιον εἰς τὸν λαιμόν. Ταχέως διεφημίσθη ὡς «pittore cavalieresco». Ἀλλ' ἡ ἐπιδεικτικὴ αὐτὴ ἐμφάνισις ἐξήγειρε τὴν δυσφορίαν τῶν ἐν Ρώμῃ συμπατριωτῶν του καλλιτεχνῶν καὶ πρὸ τῆς ὁμαδικῆς ταύτης καταχραυγῆς ἠναγκάσθη, κατά τινα ἀφήγησιν, νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν αἰωνίαν πόλιν καὶ νὰ μεταβῇ εἰς τὰς λοιπὰς ὀνομαστὰς πόλεις τῆς Ἰταλίας. Κατ' ἄλλην ὅμως, πιθανωτέραν, ἀφήγησιν, ὁ Βὰν-Ντάϊκ ἐγένετο ἐν Ρώμῃ δεκτὸς μετ' ἐξαιρέτου φιλοφροσύνης καὶ ἀπετέλεσε περιζήτητον μέλος τῆς ἀνωτάτης ρωμαϊκῆς κοινωνίας. Διέμεινε παρὰ τῷ καρδιναλίῳ Μπεντιβόλιο, τοῦ ὁποίου κατεσκεύασε τὴν προσωπογραφίαν καὶ χάριν τοῦ ὁποίου ἐξετέλεσε πίνακα εἰλημμένον ἐκ τοῦ θείου πάθους. Ὁμοίως ἐξετέλεσε σειρὰν ἔργων χάριν τῶν Μπαρμπερίνι καὶ τῶν Κολόννα. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἐν Ρώμῃ Φλαμανδοὶ εἶδον ἐν τῷ προσώπῳ του ἕνα συμπατριώτην των ὑπερέχοντα κατὰ τὴν καταγωγήν, τὴν ἀνατροφὴν καὶ τὸ τάλαντον.

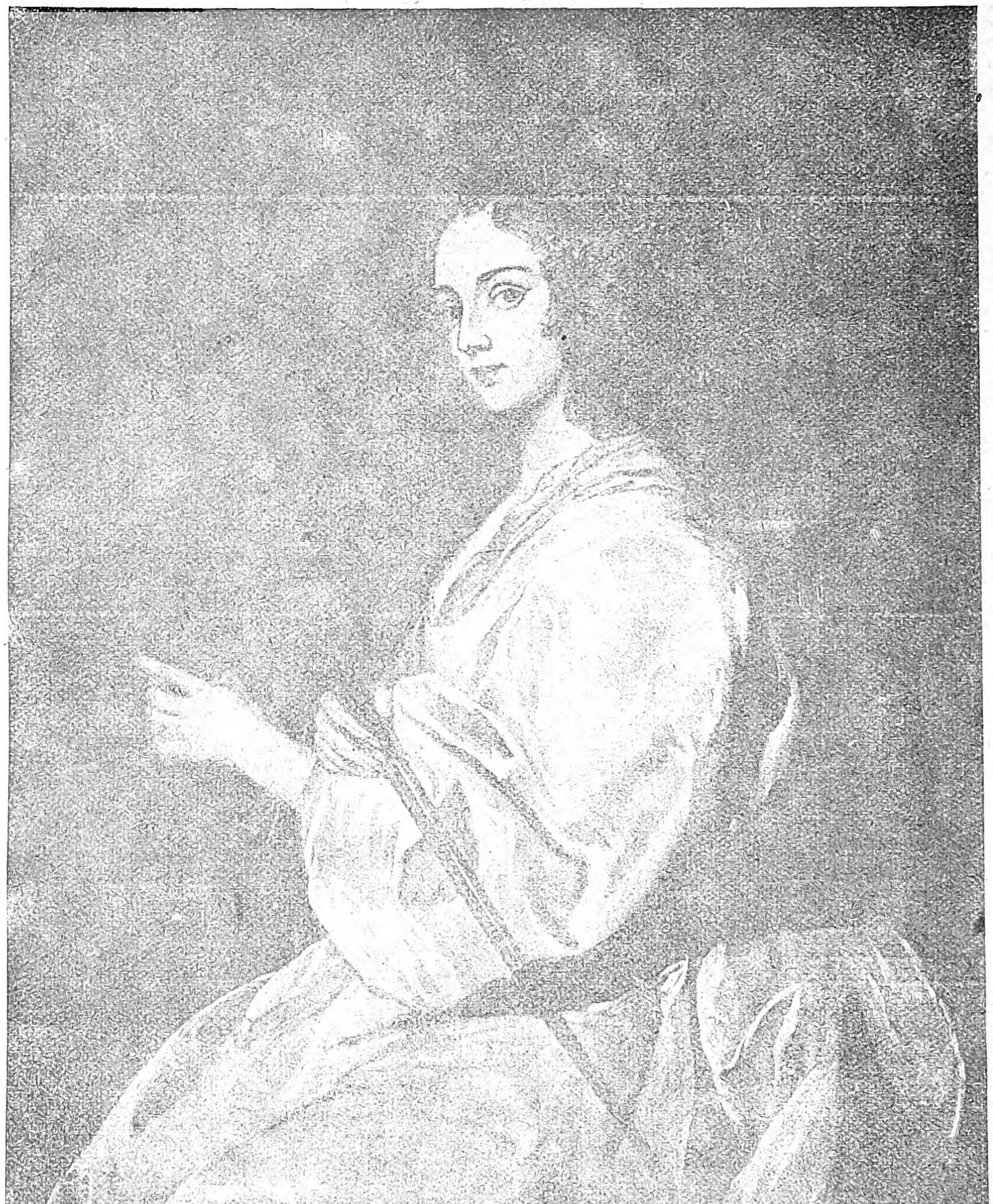

Ἀ. Βὰν-Ντάϊκ: *Ἡ σύζυγός του Μαρία Ροῦινεν.*

Μετὰ τὴν Ρώμην ὁ Βὰν-Ντάϊκ ἐπεσκέφθη τὴν Φλωρεντίαν, τὴν Βολωνίαν, τὴν Μάντουαν, τὸ Παλέρμον, τὴν Νεάπολιν καὶ τὴν Βενετίαν, ἔνθα διέμεινεν ἐπὶ μακρότερον χρόνον. Αἱ μεγαλοπρεπεῖς χρωματικαὶ συμφωνίαι τῆς βενετικῆς σχολῆς εὗρον βαθυτάτην ἀπήχησιν εἰς τὴν φλαμανδικὴν ψυχήν του, τῆς ὁποίας τὴν εὐαισθησίαν εἰς τοὺς λαμπροὺς χρωματισμοὺς ἀπεδείκνυεν ἐναργέστατα κατὰ τοὺς ἰδίους ἐκείνους χρόνους ὁ Ροῦμπενς. Μετὰ τὴν Βενετίαν ὁ Βὰν-Ντάϊκ ἐπεσκέφθη ἐκ νέου τὴν Ρώμην, μετὰ τὴν Ρώμην τὸ Τουρῖνον, ἔνθα ἐξετέλεσε τὰς ἐξαιρέτους προσωπογραφίας τῆς ἡγεμονικῆς οἰκογενείας τῆς Σαβοΐας, καὶ μετὰ τὸ Τουρῖνον τὴν Γένουαν, ἔνθα ἐπεδόθη εἰς τὰς ἀπολαύσεις τῆς κοσμικῆς ζωῆς καὶ εἰς τὴν ἀκάματον καλλιτεχνικὴν δημιουργίαν. Πολυάριθμοι πίνακες προέρχονται ἀπὸ τὴν δευτέραν ταύτην ἐν Γενούῃ διαμονήν του, ἥτις ἀπετέλεσε τὸ τελευταῖον στάδιον τοῦ ἀνὰ τὴν Ἰταλίαν ταξιδίου του. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ταξιδίου αὐτοῦ ὁ Βὰν-Ντάϊκ ἔσχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπικοινωνήσῃ ἀμεσώτερον μετὰ τῆς λαμπρᾶς ἐκείνης ἰταλικῆς τέχνης, ἡ ὁποία ἐχρησίμευεν ὡς ὑπόδειγμα εἰς τοὺς συγχρόνους του καλλιτέχνας τῶν Κάτω Χωρῶν καὶ νὰ λάβῃ ἐξ αὐτῆς ὅσα στοιχεῖα ἀνταπεκρίνοντο πρὸς τὰς καλλιτεχνικὰς ἀντιλήψεις του. Ἡ βενετικὴ δεξιοτεχνία περὶ τὴν χρῆσιν τοῦ χρώματος ἐνεδυνάμωσε τὴν φλαμανδικήν του χρωματικὴν βουλιμίαν, χωρὶς νὰ τὴν ὠθήσῃ μέχρις ὑπερβολῆς. Αἱ Παναγίαι τοῦ Ραφαὴλ ἤσκησαν σοβαρὰν ἐπίδρασιν εἰς τὰ ἀνάλογα μεταγενέστερα ἔργα του. Ἡ θαυμασία ἱκανότης τοῦ Μπερνίνι εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἐκφράσεως τοῦ προσώπου καὶ τὴν ἀπεικόνισιν τῆς παιδικῆς ἡλικίας παρέσχεν εἰς τὸν Βὰν-Ντάϊκ ἱκανὰς παρορμήσεις διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἰδίων ἐμφύτων δεξιοτήτων του.

Digitized by Google

Ἀπὸ κάθε σχολήν, ἀπὸ κάθε ἔργον ἐγνώρισε νὰ προσλάβῃ καὶ ν' ἀφομοιώσῃ πρὸς ἑαυτὸν τὰ στοιχεῖα, τῶν ὁποίων ᾐσθάνετο τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν χρησιμότητα. Αἱ ἰταλικαί του δημιουργίαι, ὑπὸ τὴν ὤθησιν τῶν νέων τούτων παραγόντων ἀποδεικνύουν φανερῶς πόσον ἡ ἐπίδρασις τῆς ἰταλικῆς τέχνης ἐπ' αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἀποφασιστική, ἀλλ' ὄχι τοιαύτη, ὥστε νὰ ἐπισκιασθῇ ἡ ἰδία του προσωπικότης. Ἀντιθέτως μάλιστα ἡ προσωπικότης αὕτη ἐν Ἰταλίᾳ ὠθεῖται πρὸς τὴν τελείαν της ὁλοκλήρωσιν. Αἱ ἀλλεπάλληλοι παραγγελίαι προσωπογραφιῶν ἠμπόδισαν τὸν Βὰν-Ντάϊκ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς διαμονῆς του εἰς τὴν χώραν ταύτην νὰ ἐκτελέσῃ τὸ πλῆθος τῶν θρησκευτικῶν συνθέσεων, τὰς ὁποίας εἶχε κατὰ νοῦν. Καὶ πάλιν ὅμως ὁ ἀριθμὸς τῶν τοιούτων ἔργων του, ὅσα ἐπρόφθασε νὰ ἐκτελέσῃ, εἶναι ἱκανοποιητικός. Τινὰ τούτων ἐμφανίζουν ἐντόνους ἐπιδράσεις ἐκ μέρους τῶν ἰταλικῶν σχολῶν. Εἰς ἄλλα αἱ ἐπιδράσεις αὐταὶ ἁπλῶς ὑπολανθάνουν. Τοιουτοτρόπως εἰς τὴν «Ἁγίαν οἰκογένειαν» τοῦ Μουσείου τοῦ Τουρίνου διακρίνεται σαφῶς ἡ ἐπίδρασις τοῦ Τισιανοῦ· εἰς τὸν «Χριστὸν καὶ τοὺς δύο Φαρισαίους» ὑπάρχει σαφὴς ἡ ἀνάμνησις τοῦ ἰδίου, εἰς τὸ «Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Λαυρεντίου» (Santa Maria dell' Orto) τῆς Βενετίας ἀναφαίνεται ἡ δεξιοτεχνία τοῦ Τιντορέττου· ἐνῷ ἡ «Παρθένος μὲ τοὺς ὑψωμένους ὀφθαλμοὺς» τοῦ παλατίου Πίττι ὑπενθυμίζει τὰς Παναγίας τοῦ Ραφαήλ. Ἐκ τῶν λοιπῶν ἰταλικῶν ἔργων τοῦ Βὰν-Ντάϊκ δέον νὰ μνημονευθοῦν: «Ἡ Παρθένος καὶ ὁ ἅγιος Ἀντώνιος» (ἐν Μιλάνῳ), ἡ «Παρθένος» τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης τῆς Ρώμης, ἡ «Παρθένος μὲ τὸν παῖδα Ἰησοῦν καὶ δύο μουσικοὺς ἀγγέλους» τῆς Ἀκαδημίας τοῦ ἁγίου Λουκᾶ τῆς Ρώμης, καὶ τὸ σπουδαιότερον ἐκ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἐκτελεσθέντων ἔργων τοῦ Βὰν-Ντάϊκ, «Ὁ ἐνταφιασμὸς» τοῦ παλατίου Μποργκέζε, τοῦ ὁποίου τὴν γενικὴν διάταξιν ἐπανέλαβε πλειστάκις ὁ Φλαμανδὸς καλλιτέχνης εἰς πίνακάς του ἀποκειμένους εἰς τὸ Πράδο, εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀμβέρσης καὶ εἰς τὴν Πινακοθήκην τοῦ Μονάχου. Ὁ πίναξ οὗτος ἀποπνέει σπανίαν τρυφερότητα, συγκίνησιν καὶ στοργήν. Αἱ γυναικεῖαι μορφαί, τὰς ὁποίας περιέχει, τὸν καταυγάζουν μὲ ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῆς γυναικείας καρδίας, τοὺς ὁποίους ὁ Βὰν-Ντάϊκ ἦτο εἰς θέσιν καλύτερον ἀπὸ κάθε ἄλλον νὰ ἐννοήσῃ καὶ ν' ἀποδώσῃ. Αἱ φλαμανδικαὶ παραδόσεις καὶ αἱ ἰταλικαὶ ἀντιλήψεις συγχωνεύονται εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ κατὰ τόσον εὐτυχῆ τρόπον, ὥστε δικαίως δύναταί τις ν' ἀποφανθῇ, ὅτι ὁ «Ἐνταφιασμὸς» τοῦ Μποργκέζε ἐκφράζει ἐντελέστερον παντὸς ἄλλου τὸν Βὰν-Ντάϊκ μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν τῆς Ἰταλίας, ὅπως ὁ «Ἅγιος Μαρτῖνος» τοῦ Saventhem τὸν ἐκφράζει ἀναχωροῦντα διὰ τὴν Ἰταλίαν.

Ὁ Βὰν-Ντάϊκ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀμβέρσαν τῷ 1626, διέμεινε δ' ἐν αὐτῇ μέχρι τοῦ 1632, πλὴν συντόμων ταξιδίων, τὰ ὁποῖα ἐπεχείρησεν ἐν τῷ μεταξὺ εἰς Λονδῖνον κατὰ τὸ 1627, εἰς Χάγην κατὰ τὸ 1330, κατόπιν προσκλήσεως τοῦ πρίγκιπος τῆς Ὀράγγης, καὶ εἰς Παρισίους μετὰ ταῦτα, κατόπιν προσκλήσεως τοῦ καρδιναλίου Ρισελιέ. Ἡ περίοδος αὕτη τῆς ζωῆς τοῦ Βὰν-Ντάϊκ εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *φλαμανδικὴ περίοδος*. Εἶναι ἡ ἐποχή, καθ' ἣν ὁ μεγαλοφυὴς καλλιτέχνης, κάτοχος πλέον τελείας ὡριμότητος ταλάντου, μεσουρανεῖ εἰς τὸν διάστερον καλλιτεχνικὸν οὐρανὸν τῶν Κάτω Χωρῶν ὡς ἰσάξιος τοῦ Ρούμπενς καὶ ἐν ἀπουσίᾳ τούτου «ὡς πρῶτος διδάσκαλος» τοῦ Βελγίου καὶ τῆς Ὁλλανδίας. Ἀφιερώνεται εἰς τὴν ἐργασίαν μὲ ἀκαταμάχητον θερμουργὸν ζῆλον· παράγει ἀδιακόπως ἀλλεπάλληλα ἔργα· δοκιμάζει τὰς δυνάμεις του εἰς κάθε κλάδον τῆς ζωγραφικῆς· ὑποβάλλει το πολυδύναμον καὶ γονιμώτατον τάλαντόν του εἰς τὰς βασάνους τοῦ ἐπιτυχοῦς χρωματισμοῦ, τῆς φωτοσκιάσεως, τῆς διατάξεως πολυπροσώπων ὁμάδων, τῆς ἀναπαραστάσεως δραματικῶν γεγονότων, τῆς ἀποδόσεως δυσκόλων ἐκφράσεων. Δημιουργεῖ ἀτελευτήτους ἐλαιογραφίας, πίνακας θρησκευτικοὺς καὶ μυθολογικούς, προσωπογραφίας παντοειδεῖς, διακοσμητικὰς συνθέσεις, χαλκογραφίας κλπ. κλπ. Ἡ στιγμὴ εἶναι καταλληλοτάτη. Αἱ μεσημβριναὶ ἐπαρχίαι τῶν Κάτω Χωρῶν, μένουσαι μακρὰν τῶν ταραχωδῶν θρησκευτικῶν ἐρίδων, αἱ ὁποῖαι συνεκλόνιζον κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς τὰς βορειοτέρας ἐπαρχίας, ἐπανευρίσκουν ὑπὸ τὴν ἱσπανικὴν κυριαρχίαν τὰς παλαιάς των ἕξεις, τὴν παράδοσιν τῆς εὐμαρείας καὶ τὰς καλαισθήτους ροπάς, αἱ ὁποῖαι ἦσαν τόσον οἰκεῖαι εἰς αὐτάς. Ὁ θρησκευτικὸς ζῆλος τοῦ καθολικισμοῦ δημιουργεῖ εἰς τὰς περιοχὰς ταύτας μίαν ἔντονον ἀνανέωσιν τῆς δίψης διὰ τὴν θρησκευτικὴν τέχνην. Οἱ προϊστάμενοι καὶ μοναχοὶ τοῦ τάγματος τῶν Ἰησουϊτῶν καθίστανται ὁδηγοὶ εἰς μίαν εὐρυτάτην χρησιμοποίησιν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τῆς ζωγραφικῆς καὶ τῆς γλυπτικῆς εἰς τὴν λατρείαν τοῦ θείου. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τοὺς τρόπους τῆς χρησιμοποιήσεως ταύτης, ἐν Ἰταλίᾳ ἔχουν ἤδη ἐκδηλώσει τὴν προτίμησίν των πρὸς τὸ εἶδος ἐκεῖνο τοῦ θρησκευτικοῦ καλλιτεχνικοῦ αἰσθησιασμοῦ καὶ τῆς πρώτης ἀφράστου γλυκύτητος, τὴν ὁποίαν ἐκπροσωπεῖ ὁ Μπερνίνι. Κατὰ συνέπειαν, καὶ εἰς τὰς Κάτω Χώρας στρέφονται πρὸς τὸν Βὰν-Ντάϊκ, ὡς τὸν μᾶλλον πλησιέστερον πρὸς τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Μπερνίνι καλλιτέχνην. Αἱ παραγγελίαι των διαδέχονται ἡ μία τὴν ἄλλην. Καὶ ὁ Βὰν-Ντάϊκ ὄχι μόνον δὲν κάμπτεται ὑπὸ τὸν φόρτον αὐτόν, ἀλλ' ἀντιθέτως αἰσθάνεται διηνεκῶς ἐντεινομένας καὶ διηνεκῶς ἀνανεουμένας τὰς δυνάμεις του.

Ἐν συνοπτικῇ ἐπισκοπήσει τὰ ἔργα τῆς φλαμανδικῆς ταύτης περιόδου τοῦ βίου τοῦ Βὰν-Ντάϊκ διαιροῦνται εἰς τὰς ἀκολούθους τάξεις: α') εἰς εὐρείας θρησκευτικὰς συνθέσεις, β') εἰς ἀπεικονίσεις μυθολογικῶν σκηνῶν, γ') εἰς προσωπογραφίας καὶ δ') εἰς χαλκογραφίας. Ἐπὶ τούτοις δύναται νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι αἱ μὲν θρησκευτικαὶ συνθέσεις, μολονότι ἐξαιρέτως ἀξιοσημείωτοι, δὲν ἀνέρχονται μέχρι τοῦ ἐπιπέδου τῶν ὁμοίων ἔργων τοῦ Ρούμπενς καὶ τοῦ Ζορντάενς, οἱ δὲ μυθολογικοὶ πίνακες ἀποτελοῦν εἶδός τι εἰσαγωγῆς εἰς τὰς γαλλικὰς ποιμενικὰς ἀλληγορίας τοῦ ΙΗ' αἰῶνος· μόνον αἱ προσωπογραφίαι καὶ αἱ χαλκογραφίαι παρέχουν πλήρη εἰκόνα τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην πλήρους ἀναπτύξεως τοῦ ταλάντου τοῦ Βὰν Ντάϊκ, καὶ παρουσιάζουν τὸν καλλιτέχνην ἐπιτυγχάνοντα συνεχῶς νέας κατακτήσεις εἰς τὰς μᾶλλον δυσπροσίτους περιοχὰς τῆς τέχνης.

Ἐκ τῶν θρησκευτικοῦ περιεχομένου πινάκων κυριώτεροι εἶναι ἡ «Προσκύνησις τῶν Μάγων» τοῦ Τερμὸντ (ναὸς τῆς Παναγίας), ἡ «Σταύρωσις» τοῦ ἰδίου ναοῦ, ἡ «Σταύρωσις» τῆς Παναγίας τοῦ Κουρτραί, ἡ «Σταύρωσις» τοῦ μουσείου τῆς Λίλλης, τὸ «Πάθος» τοῦ ἁγίου Μιχαὴλ τῆς Γάνδης, ὁ «Χριστὸς μεταξὺ τῶν δύο λῃστῶν» τῆς μητροπόλεως τῆς Μαλίν, ἀποτελοῦντες τὰ σημαντικώτερα εἰς τῶν ὁμοίας φύσεως ἔργων τοῦ Βὰν-Ντάϊκ, ὁ «Ἅγιος Αὐγουστῖνος ἐν ἐκστάσει» τῆς Ἀμβέρσης, ἡ «Σταύρωσις» καὶ ὁ «Χριστὸς ἐν τάφῳ» τῆς ἰδίας πόλεως. Εἴς τινας τῶν πινάκων τούτων ὁ Βὰν-Ντάϊκ ἐμφανίζεται λησμονῶν τὰς πολυτίμους χρωματιστικὰς ὁδηγίας, ὧν ἔλαβε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπωφεληθῇ ἐν Βενετίᾳ. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι μεταγενέστεραι ἀνακαινίσεις καὶ συμπληρώσεις ὑπὸ ἀδεξίων κατὰ τὸ πλεῖστον καλλιτεχνῶν γενόμεναι, κατέστρεψαν τὴν αὐθεντικότητα τῶν πινάκων του τούτων.

Ἐκ τῶν μυθολογικῶν του πινάκων ἀξιολογώτεροι εἶναι ἡ «Δανάη» τῆς Δρέσδης, ἡ «Ἀφροδίτη λαμβάνουσα παρὰ τοῦ Ἡφαίστου τὰ ὅπλα τοῦ Αἰνείου» (ἐν Βιέννῃ) καὶ ὁ «Ρενὼ καὶ ἡ Ἀρμίδα» τοῦ μουσείου τοῦ Λούβρου. Ἀλλ' ἐκεῖ, ἔνθα πρέπει νὰ σταματήσῃ τις μεθ' ὅλως ἰδιαζούσης προσοχῆς, εἶναι αἱ ἀπειροπληθεῖς προσωπογραφίαι τῆς περιόδου ταύτης. Ὁ Βὰν-Ντάϊκ διεκρίθη κατ' ἐξοχὴν ὡς προσωπογράφος. Ἐν Ἰταλίᾳ αἱ προσωπογραφίαι, τὰς ὁποίας ἐξετέλεσε, τὸν ἠμπόδισαν ν' ἀφιερωθῇ πληρέστερον εἰς εὐρυτέρας συνθέσεις. Ἐν Ἀγγλίᾳ, ὡς θὰ λεχθῇ κατωτέρω, ἐκτελεῖ ἐπίσης μεγίστην σειρὰν προσωπογραφιῶν. Ἀλλ' αἱ προσωπογραφίαι του τῆς φλαμανδικῆς περιόδου παρουσιάζουν τοῦτο τὸ ἰδιάζον γνώρισμα: ὅτι προέρχονται ὅλαι ἀπὸ ἐνδελεχῆ προσπάθειαν ἀνυψώσεως ὑπεράνω παντὸς μέχρι τῆς ἐποχῆς γνωστοῦ προσωπογράφου, ἀπὸ συγκεντρωμένην φροντίδα, ἀπὸ ἀπόλυτον προσοχήν, ἀπὸ ἀκόρεστον δίψαν ἀναλύσεως καὶ ἀνασυνθέσεως μορφῶν, σπανίως ἀπαντωμένην εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς προσωπογραφίας, ἀπὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὰς τεχνικὰς λεπτομερείας ἐξικνούμενον μέχρι τοῦ ἀκροτάτου δυνατοῦ ὁρίου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ Βὰν-Ντάϊκ συνηντήθη μὲ τὰς πλείστας τῶν συγχρόνων του προσωπικοτήτων καὶ τὰς ἀπηθανάτισεν εἰς ἀτελεύτητον σειρὰν προσωπογραφιῶν. Σύντομος κατάλογος ἐπὶ τοῦ προκειμένου θὰ περιελάμβανε τὴν «Δεσποινίδα» τῆς Ἀμβέρσης μὲ τὴν θέλγουσαν χάριν, τὸν «Φραγκῖσκον Σνάϊδερς μὲ τὴν γυναῖκά του» τοῦ Ἑρμιτάζ, καὶ τὸν αὐτὸν «Φραγκῖσκον Σνάϊδερς μὲ τὴν γυναῖκά του» τοῦ μουσείου τοῦ Κάσσελ, τὴν πνευματώδη καὶ μεγαλοπρεπῆ «Μαρίαν-Λουΐζαν ντὲ Τοὺρ» τοῦ Λιχτενστάϊν, τὸν

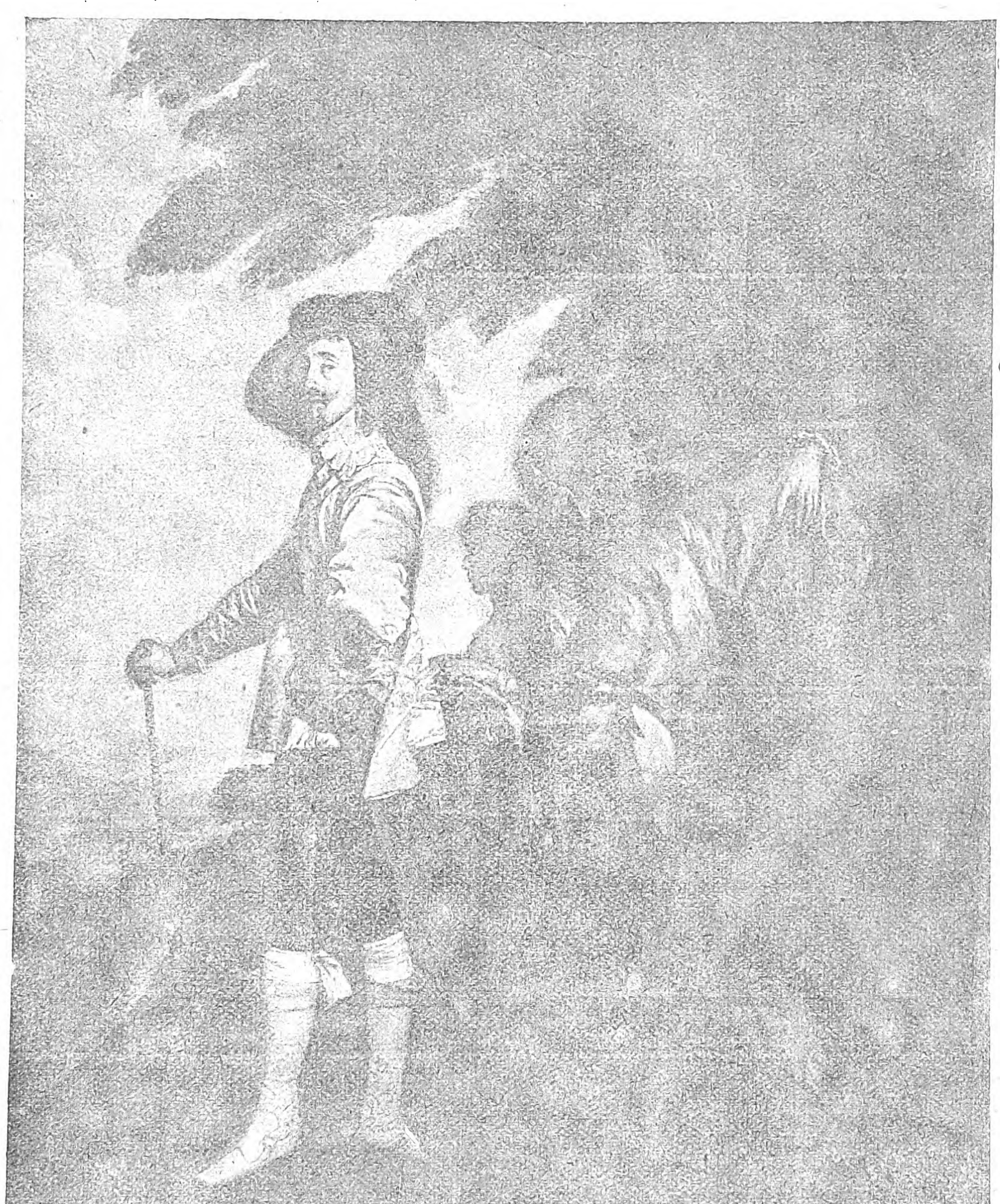

Ἀ. Βὰν-Ντάϊκ: *Κάρολος Α' τῆς Ἀγγλίας.*

[Μουσεῖον Λονδίνου.]

Digitized by Google

διακοσμητικὸν «Βαρῶνον Κρόϋ» τοῦ Μονάχου, τὸν «Ἀββᾶν Σκάλια» τῆς Ἀμβέρσης, τοὺς «Δωρητὰς» τοῦ Λούβρου (εὐρεῖαν θρησκευτικὴν σύνθεσιν περιλαμβάνουσαν καὶ μίαν ἀφθάστου γλυκύτητος Παναγίαν), τὴν ἀρχιδούκισσαν Ἰσαβέλλαν, τὴν βασιλομήτορα τῆς Γαλλίας Μαρίαν τῶν Μεδίκων καὶ τὸν υἱόν της Γάστωνα, δοῦκα τῆς Ὀρλεάνης, τὸν Γουσταῦον Ἀδόλφον τῆς Σουηδίας, τὸν Ἀλβέρτον τοῦ Βαλλενστάϊν, τὸν Ἰωάννην τοῦ Νασσάου, τὸν πρίγκιπα Θωμᾶν, δοῦκα τοῦ Ἄρεμπεργκ, τὸν Ἀντώνιον Τρίεστ, ἐπίσκοπον τῆς Γάνδης, τοὺς ζωγράφους Σνάγερς, Παλαμέντες, Βάελ, Βίλντεν, Κράγερ, Μπραϊγκελ κτλ. Εἰς τὴν σειρὰν τῶν προσωπογραφιῶν τοῦ Βὰν-Ντάϊκ δέον νὰ προστεθοῦν καὶ αἱ 23 χαλκογραφίαι του, θαυμαζόμεναι διὰ τὴν ἔξοχον ἐκφραστικότητα καὶ τὴν τεχνικὴν τελειότητά των. Εἰς ταύτας προσετέθησαν ἕτεραι 73 ἐκτελεσθεῖσαι πρὸ τῶν ὀμμάτων του ὑπὸ διαφόρων καλλιτεχνῶν, ἐξεδόθησαν δὲ πᾶσαι ὁμοῦ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βὰν-Ντάϊκ εἰς συλλογὴν φέρουσαν τὸν τίτλον: «Icones principum virorum doctorum, pictorum, chalcographorum, statuariorum necnon amatorum pictoriae artis numero centum ab Antonio Van Dick pictore ad vivum expressae eiusque sumptibus aeri incisae».

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1632, εἰς ἡλικίαν τριάκοντα τριῶν ἐτῶν, ὁ Βὰν-Ντάϊκ, καταλιπὼν τὴν πατρίδα του, ἐγκατεστάθη ὁριστικῶς εἰς τὸ Λονδῖνον. Οἱ λόγοι τῆς μετοικεσίας αὐτῆς δὲν εἶναι ἀπολύτως ἐξηκριβωμένοι. Πάντως δύναται νὰ θεωρηθῇ βέβαιον, ὅτι ὁ καλλιτέχνης θὰ ᾐσθάνετο ἤδη ἑαυτὸν μᾶλλον ἐλεύθερον ἐντὸς τοῦ νέου του περιβάλλοντος, σχεδὸν παρθένου ἀπὸ ἀπόψεως τέχνης καὶ ἀπηλλαγμένου τῶν μικροτήτων, αἱ ὁποῖαι ἀναποδράστως ἀνεπτύσσοντο εἰς ἕνα τόπον κεκορεσμένον ἀπὸ καλλιτεχνικὰς παραδόσεις, ὅπως ἡ Φλάνδρα.

Εἰς τὸ Λονδῖνον, ὅπως καὶ κατὰ τὴν πρώτην του μετάβασιν, ἐγένετο δεκτὸς μετὰ μεγάλων τιμῶν. Ἡ ἀνωτέρα κοινωνία ἤνοιξε προθύμως εἰς αὐτὸν τὰς αἰθούσας της. Ὁ βασιλεὺς Κάρολος ὁ Α' τὸν ὠνόμασεν ἱππότην, τοῦ προσέθηκε τὸν τίτλον ἐπισήμου ζωγράφου τῶν Α. Μεγαλειοτήτων καὶ τοῦ παρεχώρησε τὸ βασιλικὸν ἀνάκτορον τοῦ Blacfriars πρὸς κατοικίαν. Βραδύτερον, τῇ 17ῃ Ὀκτωβρίου 1633, ὁ βασιλεὺς τοῦ ἀπένειμεν ἐτησίαν ἐπιχορήγησιν ἐκ 200 λιβρῶν καὶ ἔθηκεν εἰς τὴν διάθεσίν του καὶ τὴν θερινὴν ἔπαυλιν τοῦ Eltham. Οἱ μεγιστᾶνες τὸν ἐτίμων διὰ τῆς φιλίας των. Αἱ κοσμικαὶ συναθροίσεις καὶ ἑορταὶ ἔχαναν σχεδὸν τὴν σημασίαν των ἄνευ τῆς παρουσίας του. Ἀλλ' ὁ μεγαλοφυὴς ζωγράφος, μακρὰν τοῦ νὰ λησμονήσῃ τὴν τέχνην του μέσα εἰς τὴν μυθώδους μεγαλοπρεπείας καὶ χλιδῆς ζωὴν ταύτην ἐπεδόθη μετὰ διαρκῶς αὔξοντος ζήλου εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν παραγωγήν. Ἡ ἀποκλειστική του ἤδη ἀπασχόλησις ἦτο ἡ προσωπογραφία. Ἀλλὰ τὰ ἀγγλικά του ταῦτα πορτραῖτα διαφέρουν οὐσιωδῶς καὶ τῶν ἰταλικῶν καὶ τῶν φλαμανδικῶν. Ἀποδεικνύουν μίαν τεραστίαν μεταβολήν, ἡ ὁποία συνετελέσθη κατὰ τὸν διαρρεύσαντα χρόνον, ὄχι

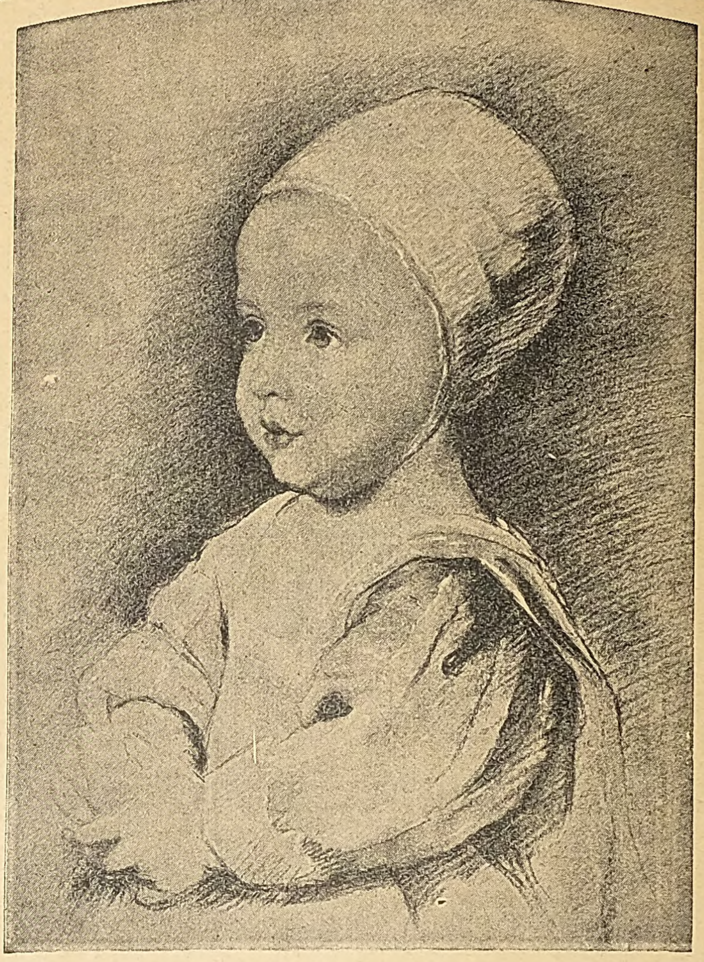

'Α. Βὰν-Ντάϊκ: *Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Κάρολος Α'.*
[Μουσεῖον Ἁγίου Λουκᾶ ἐν Ρώμῃ].

πλέον εἰς τὴν καλλιτεχνικήν του συνείδησιν, ἀλλ' εἰς τὴν ψυχήν του· μαρτυροῦν, ὅτι ὁ Βὰν Ντάϊκ ἀποκτᾷ ἤδη εὐρυτέραν ἀντίληψιν τῆς ἀποστολῆς του ὡς καλλιτέχνου καὶ βλέπει τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα ἀνθρωπινώτερα. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἔχουν τὰ ἀγγλικά του πορτραῖτα: εἶναι ἀνθρωπινώτερα. Ἐπὶ πλέον εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἔργων του τούτων ὑπάρχουν τὰ θαυμάσια ἐκεῖνα παιδιά, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν μίαν ἀπὸ τὰς μᾶλλον ἀναφαιρέτους δόξας τοῦ Φλαμανδοῦ καλλιτέχνου. Τόσον ἡ ἔκφρασις τῶν παιδικῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα ἐζωγράφισεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, εἶναι ἐξαισίως γοητευτική. Κατὰ τὰ δέκα ἔτη τῆς παραμονῆς του εἰς τὴν χώραν ταύτην ὁ Βὰν-Ντάϊκ ἐξειργάσθη τριακοσίους πεντήκοντα περίπου πίνακας, διεσπαρμένους κατὰ τὸ πλεῖστον σήμερον ἀνὰ τὰς διαφόρους ἀγγλικὰς πινακοθήκας καὶ ἰδιωτικὰς συλλογάς. Εἰς Windsor, εἰς τὰς πινακοθήκας Clarendon, Bedford, Petworth, Bothwell-Castle, National Gallery, ὑπάρχουν σειραὶ ὁλόκληροι πινάκων του. Μεταξὺ τῶν ἔργων τούτων τῆς ἀγγλικῆς περιόδου ὑπάρχουν δύο ἀνυπέρβλητα ἀπὸ πάσης ἀπόψεως: «Αἱ τρεῖς κεφαλαὶ Καρόλου τοῦ Α'» (ἐν κατατομῇ κατὰ τὰ τρία τέταρτα καὶ κατὰ πρόσωπον) καὶ «Ὁ Κάρολος Α' εἰς τὸ κυνήγιον». Ὁ πρῶτος ἐκ τῶν πινάκων τούτων ἀπόκειται εἰς Windsor, ὁ δὲ δεύτερος εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου. Ἀμφότεροι ἀποτελοῦν ἐξαιρέτως εὐτυχεῖς φυσιογνωμικὰς ἀναλύσεις, ὁ δεύτερος μάλιστα παρουσιάζει χρωματικὰς ἐπιτυχίας, πρωτοτυπίαν καὶ ζωηρότητα πρώτης τάξεως. Ἐκ τῶν λοιπῶν ἀγγλικῶν ἔργων τοῦ Βὰν-Ντάϊκ σπουδαιότερα εἶναι τὰ «Πέντε τέκνα τοῦ Καρόλου τοῦ Α'», «Ὁ Ἰωάννης καὶ Βερνάρδος Στούαρτ», «Ὁ ὑποκόμις Γκράντισον», «Οἱ λόρδοι Ντίγκμων καὶ Γουΐλλιαμ», «Ὁ λόρδος Γουάρτον» κλπ.

Τῷ 1634 ὁ Βὰν-Ντάϊκ ἐπεχείρησε σύντομον ταξίδιον εἰς Βρυξέλλας καὶ Ἀμβέρσαν, μετὰ ταῦτα δ' ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Λονδῖνον· τῷ 1639 ἢ τῷ 1640 ἐνυμφεύθη εἰς τὴν πόλιν ταύτην τὴν Μαρίαν Ruthven, ἐγγονὴν τοῦ λόρδου Ruthven. Τῷ 1640 ἐπεσκέφθη ἐκ νέου τὴν Φλάνδραν καὶ τὴν Ὁλλανδίαν, κατὰ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1641 ἐμφανίζεται εἰς Παρισίους, ἀναμένων νὰ λάβῃ σπουδαίαν τινὰ παραγγελίαν ἐκ μέρους τῆς γαλλικῆς αὐλῆς. Ἀλλ' εἰς Παρισίους ὑπάρχει ἤδη εἷς φοβερὸς ἀντίπαλος, ὁ *Πουσσέν*, καὶ ὁ Βὰν-Ντάϊκ ἐπανέρχεται εἰς τὸ Λονδῖνον, χωρὶς νὰ ἐπιτύχῃ τίποτε. Δὲν εἶναι παρὰ 42 μόλις ἐτῶν. Ἡ συνεχὴς ὅμως προσπάθεια, ἡ ἀκαταπόνητος ἐργασία ἔχει ὑποσκάψει καιρίως τὴν ὑγείαν του. Ἐλαφρὰ ἀπογοήτευσις ἀρχίζει νὰ τὸν καταλαμβάνῃ. Σκέπτεται νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἀγγλίαν διότι αἱ ἐπαναστατικαὶ ῥοπαὶ κλονίζουν πλέον τὸν θρόνον τῶν Στούαρτ. Ἀλλ' ὁ θάνατος τὸν προλαμβάνει. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1641 ἀπέθανεν εἰς τὸ Blacfriars. Ἡ κηδεία του ὑπῆρξε μεγαλοπρεπεστάτη, ἀνάλογος πρὸς τὴν μεγίστην σημασίαν τοῦ ἔργου του καὶ τὴν βαθεῖαν ἐπίδρασιν, ἣν ἤσκησε τοῦτο ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀγγλικῆς ζωγραφικῆς. Ὁ τάφος του ἠνοίχθη εἰς τὴν παλαιὰν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Παύλου παρὰ τὸν τάφον τοῦ Ἰωάννου ντὲ Γκάουντ.

Ἐκτὸς τῆς πλουσίας βιβλιογραφίας, ἥτις ἀφορᾷ τὴν προσωπικότητά του, ὑπάρχουν καὶ οἱ παλαιοὶ χρονικογράφοι καὶ ἱστορικοί, οἱ ὁποῖοι μολονότι παρέχουν ἐνίοτε ἀλληλοσυγκρουομέ-

[Βὰν-]Ντάϊκ: *Προσωπογραφία τοῦ Brueghel*

'Α. Βὰν-Ντάϊκ: *Ὁ Κάρολος Α' τῆς Ἀγγλίας ἐν μέσῳ συνομηλίκων του.*

Digitized by Google

νας πληροφορίας, εἶναι πολύτιμοι διὰ τὸν ὑπομνηματισμὸν καὶ τὴν ἱστορικὴν τοποθέτησιν τοῦ ἔργου τοῦ Βὰν-Ντάϊκ. Μεταξὺ τούτων καταλέγεται ὁ Bellori, ὅστις συνέγραψε τοὺς: «Vite de Pittori», ὁ Houbraken, ὁ Weyerman, ὁ Decamps καὶ ὁ M usaert. Ἐκ τῶν μεταγενεστέρων κριτικῶν ἀξιομνημόνευτοι εἶναι: ὁ Mols, ὁ Carpenter, ὁ Mariette, ὁ Wibiral, ὁ Smith, ὁ Michiels, ὁ Percy Rendall Head, ὁ Carl Lemcke, ὁ Waagen, ὁ Max Rooses, ὁ Van den Branden διὰ τὰς ἐξόχως διαφημιστικὰς ἐργασίας των ἐπὶ τοῦ βίου, τοῦ ἔργου, τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἔζησεν ὁ Βὰν Ντάϊκ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *J. Guiffrey:* Antoine van Dyck, Paris 1882. — *L. Cust:* Anthony van Duck, London. 1900. — *H. Hymans:* Van Dyck (Gazette, 1899, II, σελ. 226). — *E. Schaeffer:* Van Duck, Stuttgart, 1909.— *E Knackfuss:* Van Dyck, Bielefeld, 1896.—*Fierens—Gevaert:* Van Dyck, biographie critique, Paris.

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

— **Βὰν-Ντάϊκ** (Van-Dyke), *Ἐρρῖκος*. Ἀμερικανὸς συγγραφεύς, ποιητής, διπλωμάτης καὶ ἱεροκήρυξ, γεννηθεὶς τῷ 1852. Ἀπὸ τὸ 1900 μέχρι τοῦ 1913 ἐδίδαξε τὴν ἀγγλικὴν φιλολογίαν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Πρίντσετον καὶ ἀπὸ τοῦ 1913 μέχρι τοῦ 1917 ἐχρημάτισε πρεσβευτὴς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν εἰς τὴν Ὁλλανδίαν καὶ τὸ Λουξεμβοῦργον. Τῷ 1908 ἀπεστάλη εἰς τὴν Σορβόννην τῶν Παρισίων ἐκ μέρους τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Χάρβαρντ, ὅπου ἔκαμε διαλέξεις ἐπὶ τοῦ ἀμερικανικοῦ πνεύματος. Θεωρεῖται εἷς τῶν εὐγλωττοτέρων καὶ δημοφιλεστέρων Ἀμερικανῶν ῥητόρων καὶ ἱεροκηρύκων τῆς ἐποχῆς του καὶ εἷς ἀπὸ τοὺς μᾶλλον ἐκτιμωμένους καὶ ἀναγινωσκομένους Ἀμερικανοὺς συγγραφεῖς καὶ ποιητάς. Τὰ ποιήματά του εἶναι πλήρη τρυφερότητος καὶ αἰσιοδοξίας, αἱ κυριώτεραι δὲ συλλογαὶ αὐτοῦ εἶναι: «Ἡ μουσική», «Ἡ βέρα», «Ἡ εἰρήνη», «Ἡ ἐμπιστοσύνη» κτλ. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἔργων του ἀναφέρομεν: «Ἡ πραγματικότης τῆς θρησκείας», «Ἡ ἱστορία τῶν Ψαλμῶν», «Τὸ πνεῦμα τῆς Ἀμερικῆς», «Τὸ γαλάζιο λουλοῦδι», «Τὸ κόκκινο λουλοῦδι», «Ἡ κοιλὰς τῶν ὁραμάτων», «Ἓξ ἡμέραι τῆς ἑβδομάδος» (1924), «Τὸ χρυσὸ κλειδὶ» (1926) κτλ.

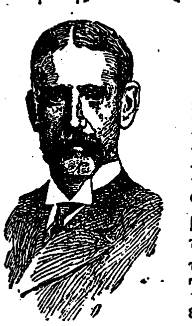

Ἐρρῖκος Βὰν-Ντάϊκ.

Μ. Δ. Β.

Βὰν-Ντάϊκ-Κὸρν (Van-Dyck-Corn). Ὁλλανδικῆς καταγωγῆς ἰατρός, ἐγκατασταθεὶς τῷ 1840 εἰς Βηρυττὸν ὡς ἱεραπόστολος. Ἐνταῦθα τὸ ὄνομά του στενώτατα συνεδέθη μὲ ὅ,τι ἐπιστημονικὸν καὶ πρακτικὸν ἔχει νὰ δείξῃ ἡ νεωτέρα φιλολογικὴ κίνησις τοῦ Παναραβισμοῦ. Συνδυάσας τεχνηέντως ἐπιστήμην καὶ πρᾶξιν, ἀπέβη λίαν ἐνωρὶς περιώνυμος· ἀποθανὼν τῷ 1895 ἀφῆκε πλέον τῶν τριάκοντα ἀραβικῶν συγγραμμάτων μεγάλης ἀξίας. Κυριώτερον τούτων εἶναι τό: «Ἀκτιφὰ-Ἀλ-Κανούγ», βιβλιογραφικὸν σύγγραμμα (Κάϊρον, 1897, σελ. 680).

Ἀ. Βὰν-Ντάϊκ: *Ὁ Ἅγιος Ἑρμάννος-Ἰωσήφ.*

[Πινακοθήκη Βιέννης.

Βὰν-Ντάλεν (Van-Dalen ἢ Dale), ***Ἀντώνιος.*** Ὁλλανδὸς ἀρχαιολόγος καὶ φιλόσοφος (1638—1708). Ἔργα του εἶναι τὸ «Περὶ εἰδωλολατρείας καὶ προλήψεων» καὶ «Τὰ ἐθνικὰ ὄνειρα». Κ. Ι. Ν.

Βὰν-Ντάϋκ (Van-Dyck)· βλ. Βὰν-Ντάϊκ.

Βὰν-ντὲ-Ζὰντ (Van-de-Zande). Γάλλος κουρσάρος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος οὗτινος αἱ καταδρομαὶ ἐστράφησαν μόνον κατὰ τῶν Ἄγγλων καὶ ὅστις ἐμμέσως ὑπεστηρίζετο καὶ ἐβοηθεῖτο ὑπὸ τοῦ ἐπισήμου γαλλικοῦ κράτους. Κ. Ι. Ν.

Βὰν-ντὲν-Βέλντε (Van-den-Velde). Οἰκογένεια ζωγράφων μεταναστεύσασα ἐξ Ἀμβέρσης εἰς Ὁλλανδίαν. Οἱ κυριώτεροι τούτων κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν εἶναι οἱ ἑξῆς:

1) — *Ἡσαΐας*. Ζωγράφος καὶ χαράκτης γεννηθεὶς περὶ τῷ 1590 ἐν Ἄμστερνταμ καὶ ἀποθανὼν ἐν Χάγῃ τὸν Μάϊον τοῦ 1630. Ἔδρασεν ἐν Χάαρλεμ καὶ Χάγῃ, διεκρίθη δὲ ὡς ζωγράφος μαχῶν καὶ συγκρούσεων μετὰ λῃστῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐκτὸς τῆς ζωῆς καὶ τῆς κατανικήσεως τῶν μαχητῶν τὰς ὁποίας δίδει, διέσωσε μετ' ἀκριβείας τὰς στρατιωτικὰς στολὰς τῆς ἐποχῆς, ὡς καὶ τὰς ἀμφιέσεις τῶν λῃστῶν τῶν μεγάλων ὁδῶν, οἵτινες κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Βέλντε διεδραμάτιζον σπουδαῖον πρόσωπον καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν Εὐρώπην. Εἷς ἐκ τῶν πινάκων του τούτων, εὑρισκόμενος εἰς τὴν πινακοθήκην τοῦ Ἄμστερνταμ καὶ παριστάνων «Ἱσπανικοὺς καταυλισμούς», θεωρεῖται ὡς πιστὴ ἀναπαράστασις τοῦ στρατιωτικοῦ βίου τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἡ πινακοθήκη τῆς πόλεως ταύτης κατέχει καὶ ἄλλους πίνακάς του, μεταξὺ τῶν ὁποίων «Τὴν χειμερινὴν διασκέδασιν» καὶ ἰδίως τὴν προσωπογραφίαν τοῦ πρίγκιπος Μαυρικίου, τὴν μόνην ἣν ἔγραψεν ἢ τὴν μόνην τοὐλάχιστον διασωθεῖσαν τοῦ καλλιτέχνου. Εἰς τὸ μουσεῖον Χάγης ὑπάρχει ἕτερος πίναξ του παριστάνων ὁλλανδικὸν γεῦμα, εἰς τὸ ὁποῖον παρίστανται πολυάριθμα πρόσωπα, ὑποτίθεται δὲ ὅτι ταῦτα εἶναι μέλη σωματείου τινός. Εἰς τὰς ἰδιωτικὰς συλλογὰς τοῦ

Ἀ. Βὰν Ντάϊκ: *Γουλιέλμος Β' πρίγκιψ τῆς Ὀράγγης.*

Ἀ. Βὰν-Ντάϊκ: *Ὁ Γουλιέλμος τῆς Ὀράγγης μετὰ τῆς μνηστῆς του.*

Digitized by Google

Σὶξ καὶ τοῦ Στοῦερς, διασώζονται καὶ ὡραῖα αὐτοῦ τοπία. Ἀλλ' ἡ πινακοθήκη τοῦ Ρότερνταμ κατέχει δύο ἐκ τῶν ὡραιοτέρων ἔργων τοῦ Ἡσαΐα Βὰν ντὲν-Βέλντε, «Τὴν νυκτερινὴν μάχην», εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ζωγράφος ἐπιδεικνύει ὅλην τὴν δύναμιν τῆς τέχνης του, καὶ τὸν ἀξιοθαύμαστον «Ἱππέα» του. Τὰ ἔργα τοῦ καλλιτέχνου τούτου ἀπὸ πολλοῦ κατέστησαν δυσεύρετα, διότι ἡ παραγωγή του δὲν ὑπῆρξε μεγάλη, καθ' ὅσον ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰκονιζομένων εἰς αὐτὰ προσώπων ἦτο μέγας καὶ ἀπῄτει πολὺν χρόνον πρὸς σχεδιαγράφησιν αὐτῶν· ἄλλως καὶ ὁ ζωγράφος ἀπέθανε μόλις εἰς ἡλικίαν τεσσαράκοντα ἐτῶν.

2) — ***Ἰωάννης***. Ἀδελφὸς τοῦ ἀνωτέρω, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἄμστερνταμ (1620—1660). Ἐζωγράφισε κυρίως νεκρὰς φύσεις, τοιούτους δὲ πίνακας κατέχει τὸ μουσεῖον τῆς Χάγης. Οὗτος διεκρίθη πλειότερον ὡς χαλκογράφος, πολλὰ δὲ τοιαῦτα ἔργα του, ἐκτὸς τῶν ὀλλανδικῶν καὶ βελγικῶν μουσείων, κατέχουσι τὰ τοῦ Βερολίνου, Δρέσδης, Μονάχου, Λονδίνου καὶ Παρισίων.

3) — ***Γουλιέλμος,*** *ὁ πρεσβύτερος*. Ἐγεννήθη ἐν Λάϊντεν ἐν ἔτει 1611 καὶ ἀπέθανεν ἐν Λονδίνῳ τῷ 1693. Εἰς ἡλικίαν εἴκοσιν ἐτῶν ἤρχισε γράφων θαλασσογραφίας. Ἀποδιδει κατὰ ἴδιον σχηματικὸν τρόπον τὰ κύματα διὰ μικρῶν τόξων κύκλου. Εἰργάσθη κατ' ἀρχὰς μὲ τὴν μελάνην ἐπὶ λευκοῦ ὑφάσματος ἢ χάρτου καὶ μόνον περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του κατέγινε καὶ μὲ τὴν ἐλαιογραφίαν. Ἡ φήμη του ὡς θαλασσογράφου διῆλθε ταχέως τὰ σύνορα τῆς Ὀλλανδίας, ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Μεγάλης Βρεττανίας Κάρολος Β' μετεκάλεσεν αὐτὸν εἰς Λονδῖνον, ὅπως ἀπαθανατίσῃ τὰ κυριώτερα ἐπεισόδια καὶ τὰς σπουδαιοτέρας φάσεις τοῦ μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ὀλλανδίας κρατεροῦ ναυτικοῦ ἀγῶνος τῶν χρόνων ἐκείνων. Κατ' ἀκολουθίαν τούτου παρηκολούθησε τὰ γεγονότα ταῦτα ἐκ τοῦ πλησίον, εὑρεθεὶς πολλάκις ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ πυρός. Ἔκτοτε παρέμεινεν εἰς τὴν ἀγγλικὴν πρωτεύουσαν ὡς ζωγράφος τῆς ἀγγλικῆς αὐλῆς, θέσις τὴν ὁποίαν διετήρησε καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰακώβου Β'. Ἔργα αὐτοῦ εὑρίσκονται εἰς τὴν Ἐθνικὴν Πινακοθήκην τοῦ Λονδίνου, εἰς τὴν τοῦ Gronsvendor καὶ τὴν τοῦ Denonshiere. Εἰς τὴν Ὀλλανδίαν μία μόνη εἰκών του ὑπάρχει παριστάνουσα ναυμαχίαν, ἄγνωστον ποίαν. Εἰκόνες του ὑπάρχουν εἰς Βέλγιον καὶ μερικαὶ εἰς ἰδιωτικὰς συλλογὰς τοῦ Λονδίνου. Μία εἰκὼν αὐτοῦ παριστάνουσα ἀγγλικὴν ἀκτὴν σεληνόφωτον εὑρέθη κοσμοῦσα συνοικιακὸν κουρεῖον ἐν Λονδίνῳ καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ λόρδου Γκρέϋ.

4) — ***Γουλιέλμος,*** *ὁ νεώτερος*. Ἐγεννήθη ἐν Ἄμστερνταμ ἐν ἔτει 1633 καὶ ἀπέθανεν ἐν Grennvich τῆς Ἀγγλίας τῷ 1707. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ἐδιδάχθη τὴν ζωγραφικὴν παρὰ τοῦ πατρός του (τὸν ὁποῖον ἠκολούθησε μεταβάντα εἰς Λονδῖνον) καὶ εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Σίμωνος ντὲ Βλίγκερ. Οὗτος ὑπῆρξεν εἷς τῶν μεγαλυτέρων θαλασσογράφων.

Ἔτη τινὰ μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ πατρός του εἰς Ἀγγλίαν ἐπέστρεψεν εἰς Ὀλλανδίαν πρὸς τελειοποίησιν τῆς τέχνης του. Ὁ βασιλεὺς Κάρολος Β', καταθελχθεὶς ἔκ τινων θαλασσογραφιῶν του, ἐκάλεσε καὶ τοῦτον εἰς Λονδῖνον καὶ τοῦ ἀνέθεσε τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐνδοξοτέρων ναυμαχιῶν τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου, τῶν ὁποίων οἱ πίνακες κοσμοῦσι διάφορα ἀνάκτορα τῆς Ἀγγλίας· ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ἐκτὸς τῆς ἀμοιβῆς τῷ ἐχορηγήθη καὶ ἐτησία σύνταξις ἑκατὸν ἀγγλικῶν λιρῶν. Εἰς τὰ ἀνάκτορα, τὴν Ἐθνικὴν πινακοθήκην τοῦ Λονδίνου, καὶ εἰς πλείστας ἰδιωτικὰς συλλογὰς ὑπάρχουσιν ἀρκετὰ ἔργα αὐτοῦ. Εἰς τὴν Ὀλλανδίαν ἀφῆκεν οὗτος πολλὰ ἐκ τῶν καλυτέρων του. Τὸ μουσεῖον τοῦ Ἄμστερνταμ κατέχει μίαν θαυμασίαν ἄποψιν τῆς πόλεως ταύτης, τὴν «Αἰχμαλωσίαν τεσσάρων ἀγγλικῶν πλοίων», «Ἕνα λιμένα», μίαν «Προκυμαίαν», τὴν «Τεταραγμένην θάλασσάν», τὴν «Ἀκτήν», καὶ τὰ ἄριστα τῶν ἐν τῷ μουσείῳ τούτῳ ἔργων του «Τὸν κανονιοβολισμὸν» καὶ «Τὴν γαλήνην», εἰς ἣν καταφαίνεται ἡ τέχνη, δι' ἣν οἱ τεχνοκρῖται θεωροῦσιν αὐτὸν ὡς τὸν μέγιστον θαλασσογράφον τῆς νηνεμούσης θαλάσσης. Τῷ ὄντι εἰς τὴν εἰκόνα ταύτην, ὅπως καὶ εἰς ἑτέρας παρομοίας τῆς πινακοθήκης τῆς Χάγης καὶ τῆς ἰδιωτικῆς συλλογῆς τοῦ Steeng, ὁ Γουλιέλμος Βὰν-ντὲν-Βέλντε εἶναι ἀπαράμιλλος. Εἰς ἄλλην τινὰ εἰκόνα του εὑρισκομένην ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Χάγης καὶ παριστάνουσαν τὴν ἔφοδον ἐπὶ πολεμικοῦ σκάφους, ὁ καλλιτέχνης παρουσιάζει μετὰ τῆς κυμαινομένης θαλάσσης καὶ τὴν ὁρμὴν ἑνὸς ὑπερανθρώπου ἀγῶνος μεταξὺ τῶν πληρωμάτων δύο πλευριοθέντων κατὰ τὴν μάχην σκαφῶν. Ἐπίσης ἀξιοθαύμαστοι εἶναι οἱ πίνακές του οἱ παριστάνοντες ἐμπορικοὺς λιμένας τῆς Ὀλλανδίας ἢ τῆς Ἀγγλίας. Ὁ Waagen εἰς τὸ ἔργον του «Manuel de l'histoire de la peinture», λέγει περὶ τοῦ Γουλιέλμου Βέλντε, ὅτι οὗτος, ὄχι μόνον ὅταν εἰκονίζῃ τὴν γαλήνην τῆς θαλάσσης, ἀλλὰ καὶ ὅταν μεταφέρῃ ἐπὶ τῆς ὀθόνης τὴν πεζὴν κίνησιν τῶν ἐμπορικῶν λιμένων, κατορθώνει ἐκ τῆς πεζῆς αὐτῆς ζωῆς νὰ σύρῃ τὴν ποίησιν καὶ νὰ δίδῃ τόνους ἐξυψοῦντας τὴν τέχνην.

5) — ***Ἀδριανός*** Ζωγράφος καὶ χαράκτης γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἄμστερνταμ (1639—1675). Ἐκ παιδικῆς ἡλικίας, χωρὶς νὰ διδαχθῇ παρ' οὐδενὸς ζωγραφικήν, εἰκόνιζεν εἰς τοὺς τοίχους τῆς πατρικῆς του οἰκίας μορφὰς ἀνθρώπων καὶ ζῴων. Ὁ πατήρ του τὸν εἰσήγαγεν εἰς τὴν σχολὴν τοῦ τότε ἀκμάζοντος ζωγράφου Ἰωάννου Βάϊναντς (Wynants) καὶ τοῦ Βάουβερμαν, τάχιστα ὅμως ὁ νεαρὸς Ἀδριανὸς ὑπερέβη τοὺς διδασκάλους του καὶ ἐγένετο μαθητὴς τοῦ Πέτρου Σίμοντς καὶ τοῦ Ντιζαρντέν, ἀλλὰ καὶ οὗτοι μετὰ μικρὸν ὀλίγα εἶχον νὰ διδάξουν τὸν μαθητήν των. Εἰς ἡλικίαν δέκα τεσσάρων ἐτῶν ἐσχεδίαζε σπουδὰς ζῴων, αἵτινες διεκρίνοντο διὰ τὴν ἀνατομικὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν χάριν, ὅταν δὲ ἐγένετο εἰκοσαετὴς ἀπέκτησε μεγάλην φήμην καθ' ὅλην τὴν Ὀλλανδίαν ὡς ζωγράφος τοπίων καὶ ζῴων. Ἀλλὰ δὲν ἠρκέσθη εἰς τὸ εἶδος τοῦτο καὶ ἠσχολήθη εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ἱστορικῶν θεμάτων. Ἡ «Ἀποκαθήλωσις», μέγας πίναξ γραφεὶς διὰ τὴν ἐκκλησίαν τῶν καθολικῶν τοῦ Ἄμστερνταμ, θεωρεῖται ἐκ τῶν ὡραιοτέρων ἔργων τῆς ἐποχῆς. Τὸ εἶδος ὅμως, ὅπερ ἐδόξασεν αὐτόν, εἶναι τὰ τοπία καὶ οἱ πίνακες οἱ παριστάνοντες ζῷα. Οὗτοι θαυμάζονται διὰ τὴν τελειότητα τοῦ χρωματισμοῦ, τὴν ἐλευθεριότητα τοῦ χρωστῆρος καὶ τὴν λεπτότητα τῆς ἐπεξεργασίας· εἰς τὰ τοπία συνηθίζει νὰ παρεισάγῃ πρόσωπα διδων οὕτω πλειοτέραν ζωὴν εἰς τὴν εἰκονιζομένην φύσιν. Τὰ πρόσωπα ταῦτα δὲν ἀποτελοῦν ἁπλῶς ποικιλίαν εἰς σκηνογραφίας, ἀλλ' εἶναι ἀκριβέστατα σχεδιασμένα καὶ πλήρη ζωῆς καὶ κινήσεως. Οἱ ἵπποι του, αἱ ἀγελάδες του, αἱ αἶγές του εἶναι ζωγραφισμέναι μετ' ἄκρας ἀληθείας, ἡ δὲ διαύγεια τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τῶν δένδρων τὰ λεπτότατα φυλλώματα δεικνύουν μετὰ πόσης ἐπιμελείας ἐπεξειργάζετο καὶ τὰς τελευταίας λεπτομερείας τῶν συνθέσεών του. Ἡ φιλοπονία του ἦτο καταπληκτική· καίτοι ἀποθανὼν εἰς ἡλικίαν τριάκοντα τριῶν ἐτῶν, ἐξετέλεσεν ἀπειραρίθμους πίνακας, οἵτινες ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατόν του ἐγένοντο περιζήτητοι. Τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου τῶν Παρισίων κατέχει ὀκτὼ τοιούτους, ἐξ ὧν τὸ «Παγωμένο Κανάλι» καὶ τὸ «Σχφένιγγεν» εἶναι οἱ ἄριστοι. Ἀλλὰ πάντων ὑπερέχει ὁ παριστάνων τὴν οἰκογένειαν τοῦ καλλιτέχνου πίναξ. Εἰς τὴν πινακοθήκην τοῦ Ἄμστερνταμ, ἐκτὸς ἄλλων, ὑπάρχουν ἡ «Διάβασις ποταμοῦ ἐπὶ σχεδίας», τὸ «Καλυβόσπιτον», ἡ «Ἀγέλη», ἡ «Ἀναχώρησις διὰ κυνήγιον», αἱ «Μητρικαὶ φροντίδες» καὶ «Ἡ καταβρόχθισις τῶν στρειδιῶν». Ὡραῖα ἐπίσης ἔργα του κατέχουσι τὰ μουσεῖα τῆς Χάρλεεμ, τῆς Χάγης καὶ τοῦ Ρότερνταμ, παριστάνοντα κυρίως παράλια τῆς Ὀλλανδίας καὶ ἀγέλας ζῴων. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ἀποθησαυρισθέντων εἰς τὰ διάφορα μουσεῖα τῆς Εὐρώπης, ὑπάρχουν εἰς ἰδιωτικὰς συλλογὰς καὶ εἰς πλείστας ἐκκλησίας ἱστορικοὶ πίνακές του, οἱ ὁποῖοι δεικνύουν ὅτι καὶ εἰς τὸ εἶδος τοῦτο, εἰς ὃ κυρίως ἤρξατο ἀσχολούμενος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του, θ' ἀνεδεικνύετο μέγας ζωγράφος, ἂν μὴ ἀπέθνησκε προώρως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *F. Michel*, «Les Van-den-Velde» Paris 1892.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Γουλ. Βὰν-ντὲν-Βέλντε: *«Ἡ κανονιά»*.

[Μουσεῖον Ἄμστερνταμ.]

— **Βὰν-ντὲν-Βέλντε** (Van-den-Velde), ***Ἐρρῖκος-Κλήμης***. Ζωγράφος καὶ ἀρχιτέκτων γεννηθεὶς τῷ 1863 ἐν Ἀμβέρσῃ καὶ διακριθεὶς μάλιστα διὰ τὴν ὤθησιν, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς τὰς διακοσμητικὰς τέχνας, ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ 1892. Ἀντιπροσωπεύει τὴν τάσιν τῆς ἁπλοποιήσεως καὶ τῆς, συμφώνως πρὸς τοὺς τεκτονικοὺς νόμους, διαμορφώσεως τῶν διακοσμητικῶν καὶ ἀρχιτεκτονικῶν μορφῶν, δημιουργήσας ἴδιον ῥυθμὸν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τῶν οἰκιῶν διακόσμησιν, εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικήν, εἰς τὰ ἔπιπλα καὶ ἐν γένει εἰς τὰς διακοσμητικὰς τέχνας. Ἂν καὶ δὲν εὗρε πάντοτε ἐπιτυχεῖς λύσεις εἰς τὴν διακόσμησιν τοῦ ἐν Χάγῃ Folkwang-Museum τῆς τέχνης καὶ ἐπιστήμης, ἔσχεν ἐν τούτοις μεγάλην ἐπίδρασιν, ἐπεκτείνας τὴν δρᾶσίν του εἰς Παρισίους καὶ Βερολῖνον, ὅπου ἵδρυσεν ὑποκαταστήματα ἐργαστηρίων διακοσμητικῆς. Δ.Ε.

Βὰν-ντὲρ-Βάαλς (Van-der-Waals), ***Ἰωάννης-Ντίτριχ***. Ὀλλανδὸς φυσικὸς (1837—1923). Ἠσχολήθη κυρίως εἰς ἐρεύνας ἐπὶ τῶν ὑγρῶν καὶ τῶν ἀερίων, προσαρμόσας τοὺς νόμους τῶν ἀερίων εἰς τὰ πραγματικὰ ἀέρια καὶ τὰ ὑγρά. Διετύπωσε τὴν φέρουσαν τὸ ὄνομά του *ἐξίσωσιν καταστάσεως*, ἐφ' ἧς ἐστηρίχθησαν αἱ προσπάθειαι καὶ αἱ ἐπιτυχίαι τῆς ὑγροποιήσεως τῶν ἀερίων. Ἐσχημάτισε

Digitized by Google

καθηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Ἄμστερνταμ, τιμηθεὶς τῷ 1910 καὶ διὰ τοῦ βραβείου τοῦ Νόμπελ τῆς Φυσικῆς. Ἐκτὸς πολυαρίθμων δημοσιευμάτων ἐν ἐπιστημονικοῖς περιοδικοῖς, ἐδημοσίευσε καὶ συγγράμματα μεγάλης σπουδαιότητος, ὡς εἶναι «*Ἡ συνέχεια τῆς ἀερίου καὶ τῆς ὑγρᾶς καταστάσεως*».

Ἐξίσωσις καταστάσεως τοῦ Van-der-Waals. Τὰ ἀέρια ὑφιστάμενα τὴν ἐπίδρασιν ἀρκούντως ὑψηλῶν πιέσεων, ὥστε ν' ἀποκτήσουν πυκνότητα τοῦ αὐτοῦ μεγέθους μὲ ὑγρά, παύουν νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς νόμους τῶν ἀερίων (βλ. λ.). Θεωρητικὰ δεδομένα συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς ἐκδοχῆς ὅτι πρέπει νὰ γίνουν δύο διορθώσεις εἰς τὴν ἐξίσωσιν καταστάσεως αὐτῶν, ὅταν εὑρίσκωνται ὑπὸ τὰς ἀνωτέρω συνθήκας. Κατὰ τὸν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς *κινητικῆς θεωρίας* ὑπολογισμὸν τῆς πιέσεως τῆς ἐξασκουμένης ὑπό τινος ἀερίου ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τοῦ περικλείοντος δοχείου, ὡς ἐκ τῆς ἐπ' αὐτῶν προσκρούσεως τῶν μορίων, ὑπετέθη: α') ὅτι τὰ μόρια κινοῦνται ἐλευθέρως ἐντὸς ὁλοκλήρου τοῦ χώρου τοῦ δοχείου, ὅτι δηλαδὴ ὁ ὑπὸ τῶν μορίων καταλαμβανόμενος ὄγκος εἶναι μηδαμινὸς ἐν σχέσει πρὸς τὸν τοῦ δοχείου· καὶ β') ὅτι ταῦτα δὲν ὑφίστανται ἀμοιβαίας ἑλκτικὰς δυνάμεις. Ἀμφότεραι αἱ προϋποθέσεις ἰσχύουν βεβαίως ἐν περιπτώσει μεγάλης ἀραιώσεως τοῦ ἀερίου, ἡ πρώτη λόγῳ τοῦ μηδαμινοῦ τοῦ ὄγκου τῶν μορίων ἐν σχέσει πρὸς τὸν τοῦ δοχείου, ἡ δευτέρα λόγῳ τῆς μεγάλης ἀποστάσεως τῶν μορίων· παύουν ὅμως ἰσχύουσαι ἐφ' ὅσον ἡ συμπύκνωσις γίνεται μεγαλυτέρα, ἐφ' ὅσον ἑπομένως λόγῳ τῆς ἔξωθεν ἐφαρμοζομένης πιέσεως πλησιάζουν πρὸς ἄλληλα τὰ μόρια. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἐδέχθη ὁ Van-der-Waals ὅτι τὰ μόρια ἐξασκοῦν ἀμοιβαίαν ἕλξιν, ἥτις ὑποβοηθεῖ τὴν ἐξωτερικὴν πίεσιν. Ἡ ἕλξις αὕτη, ἥτις τείνει νὰ ἐλαττώσῃ τὸν ὄγκον, ἐκλήθη *συνεκτικὴ πίεσις*, ὑπελογίσθη δὲ ὑπ' αὐτοῦ εἰς $\frac{a}{v^2}$ καὶ προστίθεται εἰς τὴν ἐξωτερικήν.

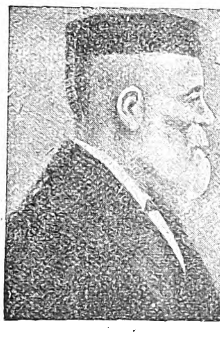

Βὰν-ντὲρ-Βάαλς.

Ἀφ' ἑτέρου παρεδέχθη οὗτος ὅτι τὰ μόρια ἔχουν ὄγκον καταλαμβάνοντα ἐν τῷ δοχείῳ πεπερασμένον χῶρον. Ὁ διὰ τὴν κίνησιν τῶν μορίων ὑπάρχων χῶρος δὲν εἶναι ἑπομένως ὁλόκληρος ὁ ὄγκος τοῦ δοχείου, ἀλλ' ὁ ἀπομένων ἀφοῦ ἀφαιρεθῇ ὁ ὑπὸ τῶν μορίων καταλαμβανόμενος ὄγκος b. Οὕτως ἤχθη ὁ Van-der-Waals εἰς τὴν εὕρεσιν τῆς *ἐξισώσεως καταστάσεως*:

$$\left(p+\frac{a}{v^2}\right)(v-b)=RT,$$

ὅπου a καὶ b παριστοῦν σταθεράς, αἱ ὁποῖαι προσδιορίζονται ἐμπειρικῶς δι' ἕκαστον ἀέριον.

Ἡ ἐξίσωσις καταστάσεως τοῦ Van-der-Waals συγκρινομένη πρὸς τὴν ἐξίσωσιν καταστάσεως τῶν ἀερίων περιέχει ἀντὶ τῆς πιέσεως p τὸ ἄθροισμα $p+\frac{a}{v^2}$ καὶ ἀντὶ τοῦ ὄγκου v τὴν διαφορὰν v—b. Τὸ εἰς τὸ δεξιὸν μέλος τῆς ἐξισώσεως γινόμενον RT (R=σταθερὰ τῶν ἀερίων, T=ἀπόλυτος θερμοκρασία) μένει ἀμετάβλητον, διότι καὶ ἐνταῦθα ἡ ἐνεργὸς δύναμις τῶν μορίων θεωρεῖται ἀνάλογος τῆς θερμοκρασίας.

Ποιοτικῶς ὁ ἀνωτέρω τύπος παρέχει κατ' ἀπαράμιλλον τρόπον τὴν σχέσιν, ἥτις ὑφίσταται μεταξὺ πιέσεως, ὄγκου καὶ θερμοκρασίας διὰ δοθεῖσαν ποσότητα ἀερίου. Ἂς θεωρηθῇ οὕτω ἡ περίπτωσις ἀερίου, τὸ ὁποῖον συμπιέζεται ὑπὸ σταθερὰν θερμοκρασίαν. Ἐὰν ὁ ὄγκος εἶναι σχετικῶς μεγάλος, τὸ ἀέριον ἀκολουθεῖ τὸν νόμον Boyle-Mariotte, τῶν διορθώσεων οὐσῶν ἀνεπαισθήτως μικρᾶς τιμῆς. Ἄγοντες τὸ ἀέριον εἰς ὑψηλοτέραν πίεσιν παρατηροῦμεν ὅτι τοῦτο συμπιέζεται εὐχερέστερον ἀφ' ὅ,τι ὑπαγορεύει ὁ νόμος Boyle. Τοῦτο ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι, κατὰ τὴν συμπίεσιν τῶν ἀερίων, τὰ μόρια ἕνεκα τῆς μεγαλυτέρας των γειτνιάσεως ἕλκονται ἰσχυρότερον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὑποβοηθεῖ τὴν ἐνέργειαν τῆς ἐξωτερικῆς πιέσεως. Κατὰ τὴν πολὺ μεγαλυτέραν συμπίεσιν τέλος ἀνθίστανται τὰ ἀέρια εἰς τὴν ἐλάττωσιν τοῦ ὄγκου των περισσότερον ἀφ' ὅ,τι ἕπεται ἐκ τοῦ νόμου Boyle. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἕνεκα τῆς μικρᾶς μεταβολῆς τοῦ ὄγκου ἡ διόρθωσις τῆς πιέσεως $\frac{a}{v^2}$ αὐξάνει σχετικῶς ὀλίγον καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ διόρθωσις τοῦ ὄγκου ἀρχίζει νὰ γίνεται σημαντική, καὶ τοῦτο συμβαίνει τόσῳ μᾶλλον, ὅσον ὁ ὄγκος v, ὡς ἐκ τῆς συμπιέσεως, πλησιάζει τὴν τιμὴν τοῦ b.

Ἡ ἰσχὺς τῆς ἐξισώσεως ἀπεδείχθη καὶ ποσοτικῶς μὲ λίαν ἱκανοποιητικὴν σύμπτωσιν μεταξὺ τῶν παρατηρηθεισῶν καὶ τῶν μετρηθεισῶν τιμῶν. Ἡ ἐξίσωσις τοῦ Van-der-Waals ἐφαρμόζεται εἰς ἐκεῖνα μόνον τὰ ἀέρια τὰ ὁποῖα δὲν ὑφίστανται κατὰ τὴν μεταβολὴν τοῦ ὄγκου ἀλλοίωσιν τῆς μοριακῆς των καταστάσεως. Διότι ἡ θεωρία προϋποθέτει ὅτι τὰ μόρια καὶ κατὰ τὴν μεγαλυτέραν των συμπύκνωσιν ἀκόμη ἐξακολουθοῦν νὰ διατηροῦν τὴν αὐτοτέλειάν των, χωρὶς νὰ σχηματίζουν ἀνώτερα μοριακὰ συγκροτήματα. Ἡ ἐξίσωσις τοῦ Van-der-Waals δὲν ἐφαρμόζεται μόνον δι' ἀέρια ἐν ὑψηλῇ πιέσει, ὅπου ταῦτα τείνουν νὰ φθάσουν τὸ σημεῖον ὑγροποιήσεως αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ ξηροὺς ἀτμοὺς καὶ δι' ὑγρὰ ἀκόμη. Πράγματι ἐκ τῶν *κριτικῶν φαινομένων*, τὰ ὁποῖα καθιστοῦν δυνατὴν τὴν διηνεκῆ εἰς ἀλλήλας μετάπτωσιν τῶν δύο καταστάσεων συγκροτήσεως, ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ κατ' αὐτὰς μοριακὴ κατάστασις δὲν εἶναι καὶ πολὺ διάφορος.

Ἡ ἐξίσωσις ὑπέστη κατὰ καιροὺς διορθώσεις τινὰς ὑπὸ διαφόρων ἐρευνητῶν, ὡς ὑπὸ τοῦ Maxwell (1875), τοῦ Clausius (1881), τοῦ D. Berthelot (1900), ἐν τῇ οὐσίᾳ της ὅμως παραμένει αὕτη ἐν ἰσχύϊ. ΑΝ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ

Βὰν-ντὲρ-Βάϋντεν (Van-der-Weyden ἢ de la Pasture), *Ρογῆρος*. Βέλγος ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Τουρναὶ τῷ 1399. Εἶχεν ὡς διδάσκαλον τὸν καλλιτέχνην τοῦ Φλεμὰλ ἢ τοῦ Mérode, εἰς τὸν ὁποῖον ἀποδίδουν σήμερον τὸ ὄνομα Robert Campin. Εἰς τὸ ἐργαστήριον αὐτοῦ προσῆλθεν, ἀφοῦ εἶχεν ἤδη ἀναδειχθῆ εἰς τέλειον ζωγράφον καὶ ἐμαθήτευσε πέντε περίπου ἔτη ἀπὸ τοῦ 1427, μόλις δὲ τῷ 1432 ἀνεκηρύχθη διδάσκαλος καὶ ἔγινε δεκτὸς ὡς ἐλεύθερος μαθητής. Τῷ 1435 ἔγινεν ἐπίσημος ζωγράφος τῆς πόλεως τῶν Βρυξελλῶν καὶ ἔκτοτε ἤρχισε τὸ πλούσιον καὶ πλῆρες ἐπιτυχίας στάδιόν του. Τῷ 1450 ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ Ἰωβιλαίου τοῦ πάπα ἐπεσκέφθη τὴν Ῥώμην καὶ ἄλλα μέρη τῆς Ἰταλίας, ἔμεινε δέ, φαίνεται, ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Φερράρας.

Ὁ Βὰν-ντὲρ-Βάϋντεν εἶναι ὁ περιφημότερος διάδοχος τῶν ἀδελφῶν *Βὰν-Ἔικ* ἢ *Βὰν-Ἄϋκ* καὶ ἔσχε μεγαλυτέραν ἐπίδρασιν ἐκείνων ἐπὶ τὴν φλαμανδικὴν καὶ τὴν ξένην, ἰδίᾳ τὴν γερμανικὴν τέχνην. Ἦτο δὲ καὶ ἐντελῶς διάφορος καλλιτεχνικὴ φυσιογνωμία τῶν μεγάλων προκατόχων του καὶ δημιουργῶν τῆς φλαμανδικῆς ζωγραφικῆς, καθόσον ἀπέναντι τῆς ρεαλιστικῆς δυνάμεως καὶ τῆς γραφικῆς ἐν τῷ χώρῳ δημιουργίας ἐκείνων, τοῦτον διακρίνει ἡ λυρικὴ καὶ παθητικὴ θρησκευτικὴ διάθεσις ἡ ἀποδιδομένη διὰ τῆς ἐκφραστικῶς ὡραίας γραμμῆς, διὰ τῆς σχεδὸν ἐσχηματοποιημένης διαπλάσεως καὶ τῆς ἄνευ εὔρεος χώρου οἱονεὶ ἀναγλυφικῆς παραστάσεως. Δὲν προσέχει τόσον τὰ ὡραῖα πρόσωπα καὶ σώματα, ὅσον τὴν παθητικὴν ἔκφρασιν καὶ τὴν διὰ τῆς πλουσίας καὶ θορυβώδους πτυχώσεως καὶ τῆς ποικίλης κινήσεως ἐκδηλουμένην ψυχικὴν ἀνησυχίαν. Καὶ ἐδημιούργησε δι' αὐτῶν μεγάλην σχολήν, οἱ δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπὶ μακρὸν ἐμιμοῦντο τοὺς τρόπους καὶ τὰ σχήματα, τὰς τάσεις καὶ τὰς μορφάς, τὴν πτύχωσιν καὶ τὴν σύνθεσίν του. Εἶναι ὁ κυρίαρχος τῆς φλαμανδικῆς τέχνης κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, παρασύρων καὶ ἐπιβάλλων τὸ παράδειγμά του εἰς ὅλους τοὺς καλλιτέχνας ἐκτὸς ἐλαχίστων, ὡς ὁ Βὰν-ντὲρ-Γκούς.

Τὸν χαρακτῆρα ἐκεῖνον τῆς τέχνης βλέπομεν μάλιστα εἰς τὰ πρῶτά του ἔργα, ὅπου κυριαρχεῖ μία αὐστηρὰ γραμμικὴ σχεδίασις, ἡ ὁποία καὶ εἰς τὰ μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένα ἀντικείμενα ἀποδίδει τὴν αὐτὴν καθαρότητα μορφῆς ὅσον καὶ εἰς τὰ πλησίον, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν γραφικὴν αὐ-

Βὰν-ντὲρ-Βάϋντεν: *Ὁ Λουκᾶς ζωγραφῶν τὴν Παναγίαν.* (Μόναχον.)

τῶν παράστασιν ὑπὸ τοῦ Γιὰν βὰν-Ἔικ. Τοῦτο φαίνεται εἰς τὰ παλαιότερά του ἔργα, ὅπως εἰς τὰ δύο τρίπτυχα τοῦ μουσείου τοῦ Βερολίνου. Τὸ ἐν τῆς Παναγίας, ἀντίγραφον, τοῦ ὁποίου τὸ πρωτότυπον εὑρίσκεται ἐν Γρενάδῃ τῆς Ἱσπανίας, εἰκονίζει ἐν τῷ μέσῳ τὸν Χριστὸν εἰς τὰ γόνατα τῆς Παναγίας, δεξιᾷ τὴν Γέννησιν καὶ ἀριστερᾷ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν μητέρα του. Τὸ ἄλλο μὲ πλουσίαν διακόσμησιν γοτθικῶν πυλῶν, ἡ ὁποία πλαισιώνει τὰς εἰκόνας, παριστάνει εἰς τὸ μέσον τὴν Βάπτισιν, ἀριστερᾷ τὴν Γέννησιν τοῦ Ἰωάννου καὶ δεξιᾷ τὴν Ἀποκεφάλισίν του. Τυπικὴ σχηματοποίησις τῶν προσώπων καὶ τῶν ἐνδυμάτων εἶναι τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῶν τριπτύχων τούτων. Τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα ἔχει καὶ ἡ μεγάλη «Ἀποκαθήλωσις» τοῦ Ἐσκουριάλ, ὅπου ὅμως κατώρθωσε νὰ προσδώσῃ ἰσχυρὰν δραματικὴν πνοὴν καὶ μνημειακὴν μορφὴν εἰς τὴν ὅλην παράστασιν διὰ τῆς μεμετρημένης καὶ καλῶς ζυγισμένης συνθέσεως καὶ διὰ τοῦ πάθους, τὸ ὁποῖον συνδέει τὴν κίνησιν, τὴν ἔκφρασιν, τὴν

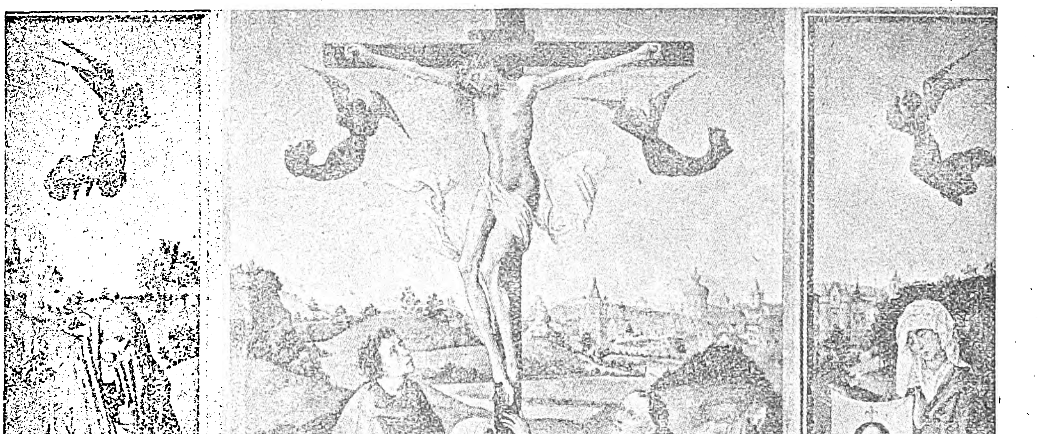

Ρ. Βὰν-ντὲρ-Βάϋντεν: *Ἡ σταύρωσις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.*

στάσιν τῶν μορφῶν. Ἐπίσης ἐπιβλητικοὶ μεγαλεῖοι ἦσαν καὶ οἱ τέσσαρες πίνακες, τοὺς ὁποίους ἐζωγράφησε διὰ τὸ δημαρχεῖον τῶν Βρυξελλῶν μὲ ὑπόθεσιν τὴν ἀπονομὴν δικαιοσύνης. Τούτων ἰδέαν τινὰ παρέχουσιν οἱ σωζόμενοι τέσσαρες τάπητες τοῦ μουσείου τῆς Βέρ-

Digitized by Google

Ρ. Βὰν-ντὲρ-Βάϋντεν: *Ἡ Παρθένος καὶ τὸ Παιδίον.*

νης, οἱ ὁποῖοι ἀναπαριστῶσι τὰς σκηνὰς ταύτας. Ἄλλο μέγα ἔργον τοῦ καλλιτέχνου εἶναι τὸ πολύπτυχον μὲ τὴν Δευτέραν Παρουσίαν τοῦ νοσοκομείου τῆς Beaune παρὰ τὴν Dijon, τὸ ὁποῖον εἶχε παραγγείλει ὁ Rolin, εἰκονιζόμενος ἐν αὐτῷ μετὰ τῆς συζύγου του. Κατὰ τὸ εἰς τὴν Ἰταλίαν ταξίδιον ἐφιλοτέχνησε τὴν Παναγίαν μὲ τοὺς τέσσαρας ἁγίους, τοὺς προστάτας τῶν Μεδίκων, τὴν εὑρισκομένην ἐν Φραγκφούρτῃ, ὅπου φαίνεται ἐλαφρὰ ἰταλικὴ ἐπίδρασις, τὴν ὁποίαν βλέπομεν φανερωτέραν εἰς τὸ τρίπτυχον τῆς Πινακοθήκης τοῦ Μονάχου μὲ τὴν Προσκύνησιν τῶν μάγων. Ἡ σύνθεσις εἶναι μᾶλλον κεντρική, τὰ πρόσωπα κινοῦνται ἐλευθερώτερα καὶ ἀνετώτερα εἰς τὸν χῶρον, αἱ κινήσεις εἶναι ἥσυχοι καὶ ἁρμονικαί. Μερικὰ πρόσωπα, ὅπως τοῦ μικροῦ ἀκολούθου, εἶναι θελκτικώτατα, ὡς καὶ τοῦ νεαροῦ βασιλέως, ὅστις μὲ εὐγενὲς κίνημα ἀφαιρεῖ τὸν πῖλον ἀπὸ τὴν κεφαλήν. Θαυμασία δὲ εἶναι ἡ ἀπόδοσις τῶν λεπτομερειῶν καὶ μάλιστα τῶν χρωμάτων εἰς τὰ ἐνδύματα καὶ τὸν ἐρυθρὸν πῖλον. Ὀλιγώτερον ἐπιτυχὴς εἶναι ἡ παράστασις τῶν ζῴων καὶ τοῦ τοπίου εἰς τὸ βάθος, ἡ λάμψις ὅμως τῶν χρωμάτων, ἡ ἤρεμος καὶ βαθεῖα συγκέντρωσις, ἡ εὐγένεια καὶ ἡ ἁπλότης τῶν μορφῶν καὶ ἡ ἐπιτυχὴς κατάταξις αὐτῶν κάμνουν τὸ τρίπτυχον τοῦτο ἓν ἀπὸ τὰ ὡραιότερα ἔργα τοῦ Βὰν-ντὲρ-Βάϋντεν. Εἰς αὐτὸν ἐπίσης ἀποδίδεται ἡ σύνθεσις μικροῦ θαυμασίου πίνακος τῆς Πινακοθήκης τοῦ Μονάχου, εἰκονίζοντος «τὴν Παναγίαν ζωγραφουμένην ὑπὸ τοῦ Λουκᾶ», ὅστις λέγεται ὅτι ἔχει τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ καλλιτέχνου. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐθαυμάζετο πολὺ καὶ ἀντεγράφη πολλάκις, ὑπό τινων ὅμως δὲν θεωρεῖται γνήσιον, διότι προδίδει τὴν ἐπίδρασιν τῆς γραφικῆς τοῦ χώρου παραστάσεως τοῦ Βὰν-Ἔκ. Ὄχι μικρᾶς σημασίας εἶναι τὰ «Ἑπτὰ Μυστήρια» τοῦ Μουσείου τῆς Ἀμβέρσης, ὅπου παρὰ τὰς ἱερὰς σκηνὰς ἀναμειγνύονται ρεαλιστικὰ ἐπεισόδια τῆς καθημερινῆς ζωῆς μὲ ἠθογραφικά, τὰ ὁποῖα δίδουν ζωὴν καὶ συμπληρώνουν τὰς βαθέως συμβολικὰς παραστάσεις.

Λίαν προχωρημένος εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ χώρου καὶ τὴν πλαστικότητα τῶν μορφῶν φαίνεται εἰς ἓν ἀπὸ τὰ τελευταῖα ἔργα του, τὸ τρίπτυχον Bladelin τοῦ μουσείου τοῦ Βερολίνου, ὅπου γίνεται αἰσθητὸν τὸ εἰς τὴν Ἰταλίαν ταξίδιόν του. Εἰς τὸ μέσον εἰκονίζεται ἡ Γέννησις καὶ γονατιστοὶ ἐν ἡμικυκλίῳ ἡ Παναγία, ὁ Ἰωσὴφ καὶ ὁ δωρητὴς Bladelin προσκυνοῦν τὸ ἐν μέσῳ κείμενον θεῖον βρέφος. Μαλακὸν σκιόφως πληροῖ τὴν καλύβην καὶ μὲ ἁπαλὴν πλαστικότητα διαγράφονται τὰ πρόσωπα τῆς παραστάσεως κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ σκληρὸν σχέδιον καὶ τὰς τραχείας γραμμὰς τῶν παλαιοτέρων ἔργων του. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἔργων καὶ πολλὰ ἄλλα ἀποδίδονται εἰς τὸν Βὰν-ντὲρ-Βάϋντεν, ἀλλὰ ταῦτα εἶναι μᾶλλον ἔργα μαθητῶν του ἢ τῆς σχολῆς, ἄλλα δὲ ἀντίγραφα ἀπολεσθέντων. Ὁ ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου πίναξ μὲ τὸν Χριστὸν ἐν μέσῳ τῆς Παναγίας καὶ τοῦ Ἰωάννου δεικνύει τὴν παλαιοτέραν του τεχνικὴν μὲ τὴν ἀκριβεστάτην ἀπόδοσιν τῶν λεπτομερειῶν, τὰ λαμπρὰ χρώματα, τὴν ἰσχυρὰν ἔκφρασιν τῶν προσώπων καὶ τὰς αὐστηρὰς καὶ ξηρὰς μορφὰς αὐτῶν. Τὴν τεχνικήν του ταύτην ἀναγνωρίζομεν ἐν γένει καὶ εἰς τὰς προσωπογραφίας του, ὅπως τοῦ Φιλίππου de (roy τῆς Ἀμβέρσης, τοῦ Rolin κτλ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *K. Voll*, Entwicklungsgeschichte der altniederländischen Malerei, 1906.—*M Friedländer*, Von van-Eyck bis Brueghel, 1916. *Fierens-Gevaert*, Les primitifs flamands, 1908. - *P. Lafond*, Roger van-der-Weyden, 1912 —*M. Rooses*. Flandre (Ars Una), 1913.

Δ. Ε.

Βὰν-ντὲρ-Βέλντε (Van-der-Velde). Οἰκογένεια Φλαμανδῶν ζωγράφων (βλ. Βὰν-ντὲν-Βέλντε).

— **Βὰν-ντὲρ-Βέλντε** (Van-der-Velde), ***Αἰμίλιος***· βλ. Βαντερβέλντε.

Βὰν-ντὲρ-Βὲρφφ (Van-der-Werff), *Ἀδριανός*. Ὀλλανδὸς ζωγράφος καὶ χαράκτης γεννηθεὶς ἐν Κράλιγγεν καὶ ἀποθανὼν τῷ 1722 ἐν Ρόττερνταμ. Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Πικολὲ καὶ τῷ Ἔγκλον Βὰν-ντὲρ-Νέερ. Τὰ θέματα τῶν πινάκων αὐτοῦ παρέλαβεν ἐκ τῆς ἱστορίας, τῆς θρησκείας καὶ τῆς μυθολογίας. Αἱ εἰκόνες του εἶναι μὲν τεχνικῶς ἄρτιαι, ἀλλ' ἐπιτετηδευμέναι, ἡ στάσις τῶν ἀπεικονιζομένων προσώπων οὐχὶ φυσική, ὁ συνδυασμὸς τῶν χρωμάτων ἁρμονικός, ἀλλὰ πλαστός. Αἱ ἐλλείψεις αὗται, αἵτινες κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐθεωροῦντο ὡς πλεονεκτήματα, ἐξησφάλισαν ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἰς τοὺς πίνακας τοῦ Βὰν-ντὲρ-Βὲρφφ τεραστίαν φήμην. Ἔργα αὐτοῦ εὑρίσκονται εἰς ὅλα τὰ μεγάλα μουσεῖα.

Α. Δ.

Βὰν-ντὲρ-Γκόες (Van-der-Goes), ***Οὖγος***. Φλαμανδὸς ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Γάνδῃ τῷ 1420 καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Μπόντενταλ περὶ τὸ 1482. Μαθητὴς τοῦ Βὰν-Ἄϋκ, ἐφιλοτέχνησε, κατὰ παραγγελίαν τοῦ συμπολίτου αὐτοῦ Ἰακώβου Βέϋτενς, πίνακα, ὅστις κατέστησεν αὐτὸν γνωστότατον. Ὁ σφοδρὸς ἔρως του πρὸς τὴν θυγατέρα τοῦ Ἰακώβου ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὸν διὰ τὸν πίνακα τοῦτον θέμα ἐρωτικῆς σκηνῆς τὴν «συνάντησιν τοῦ Δαυῒδ καὶ τῆς Ἀβιγαίας». Κατὰ τὴν εἴσοδον Καρόλου τοῦ Ἰταμοῦ εἰς Βρούγην (1467), ὁ Γκόες ἔλαβε τὴν ἐντολὴν νὰ ἐκτελέσῃ μεγάλα διακοσμητικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐναπέθεσαν τὴν σφραγῖδα εἰς τὴν φήμην του καὶ παρέσχον εἰς αὐτὸν ὑλικήν τινα ἀνεξαρτησίαν ἥτις τῷ ἐπέτρεψε νὰ ταξιδεύσῃ εἰς Ἰταλίαν. Ἐγκατασταθεὶς ἐν Ρώμῃ τῷ 1460 ἐφιλοτέχνησε μέγαν ἀριθμὸν πινάκων, οἵτινες δὲν περιεσώθησαν. Τοὐναντίον ἐν τῷ ναῷ Σάντα-Μαρία-Νυνόβα τῆς Φλωρεντίας ὑπάρχει τρίπτυχον τοῦ Γκόες, ἀπεικονίζον εἰς τὸ μέσον τὴν «Γέννησιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ» καὶ εἰς τὰ δύο ἄκρα τους: «Ἅγιον Ἀντώνιον, Ματθαῖον, Μαργαρίταν καὶ Μαρίαν τὴν Μαγδαληνήν», αἱ μορφαὶ τῶν ὁποίων δὲν εἶναι εἰμὴ αἱ προσωπογραφίαι τῆς συζύγου καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ Πορτινάρι. Τὸ παρεκκλήσιον τοῦ ἀνακτόρου Πιτσίνι ἐν Πιστόγια κοσμεῖται ὑπὸ μιᾶς τῶν ὑπεροχωτέρων εἰκόνων τοῦ Γκόες, ἤτοι πίνακος ἀπεικονίζοντος τὴν Θεομήτορα καὶ τὸν Χριστὸν ἐν μέσῳ ἀγγέλων. Ἡ προσωπογραφία τοῦ Φάλκο Πορτινάρι, κρατοῦντος βιβλίον εἰς τὰς χεῖράς του, ἥτις κοσμεῖ μίαν τῶν αἰθουσῶν τοῦ μουσείου Πίττι, εἶναι ἐπίσης ἓν τῶν δοκιμωτέρων ἔργων τοῦ καλλιτέχνου. Ὁ Βὰν-ντὲρ-Γκόες, ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του, ἔλαβεν ἐντολὴν νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν μεγάλων διακοσμητικῶν εἰκόνων διὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ ἰωβηλαίου τοῦ 1473. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ ἱστορία δὲν ὁμιλεῖ πλέον περὶ αὐτοῦ. Εἶναι γνωστὸν μόνον, ὅτι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του ἐχειροτονήθη ἱερεὺς καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὴν μονὴν τῶν Αὐγουστίνων τοῦ Μπόντενταλ, ὅπου ἀπέθανεν.

Οἱ πίνακες τοῦ Βὰν-Γκόες εὑρίσκονται εἰς τὰ μεγαλύτερα μουσεῖα τῆς Εὐρώπης. «Ἡ Σταύρωσις», ἐκτεθειμένη ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Ἰακώβου τῆς Βρούγης, θεωρεῖται ὡς τὸ δοκιμώτερον τῶν ἔργων του. Ἐν τῇ πινακοθήκῃ τοῦ Μονάχου εὑρίσκεται «Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής», καὶ ἐν Βερολίνῳ «Ὁ Εὐαγγελισμὸς» καὶ «Κεφαλὴ τοῦ Χριστοῦ μὲ τὸν ἀκάνθινον στέφανον». «Ἡ Ἀποκαθήλωσις» εὑρίσκεται ἐν τῷ μουσείῳ τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῆς Βιέννης. «Ὁ Ἅγιος Ἱερώνυμος μὲ ἔνδυμα καρδιναλίου» καὶ «Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς» κοσμοῦσι τὸ μουσεῖον τῆς μνησθείσης πόλεως, ἥτις κατέχει ἐπίσης καὶ δύο τρίπτυχα φιλοτεχνηθέντα ὑπὸ τοῦ Φλαμανδοῦ ζωγράφου. Ἅπαντες οἱ πίνακες τοῦ Βὰν Γκόες προδίδουσι νεωτεριστικὰς τάσεις, ἀνακαλούσας εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν τὰ ἔργα τῆς Ἀναγεννήσεως.

Α. Δ.

Βὰν-ντὲρ-Ἔλστ (Van-der-Helst), ***Βαρθολομαῖος***. Διάσημος Ὀλλανδὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Χάαρλεμ τῷ 1612 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἄμστερνταμ τῷ 1670, ἔνθα διήγαγε τὸ πλεῖστον τοῦ βίου του καὶ ἔνθα ἐνυμφεύθη ἐν προκεχωρηκυίᾳ ἡλικίᾳ τὴν Constancia Reynst. Θεωρεῖται ὡς ὁ ἱδρυτὴς τοῦ περιφήμου καλλιτεχνικοῦ σωματείου τοῦ *Ἁγίου Λουκᾶ*, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνῆκον οἱ πλεῖστοι τῶν ζωγράφων τῶν Κάτω Χωρῶν. Διεκρίθη κυρίως ὡς ἐξαίρετος προσωπογράφος, θαυμαζόμενος

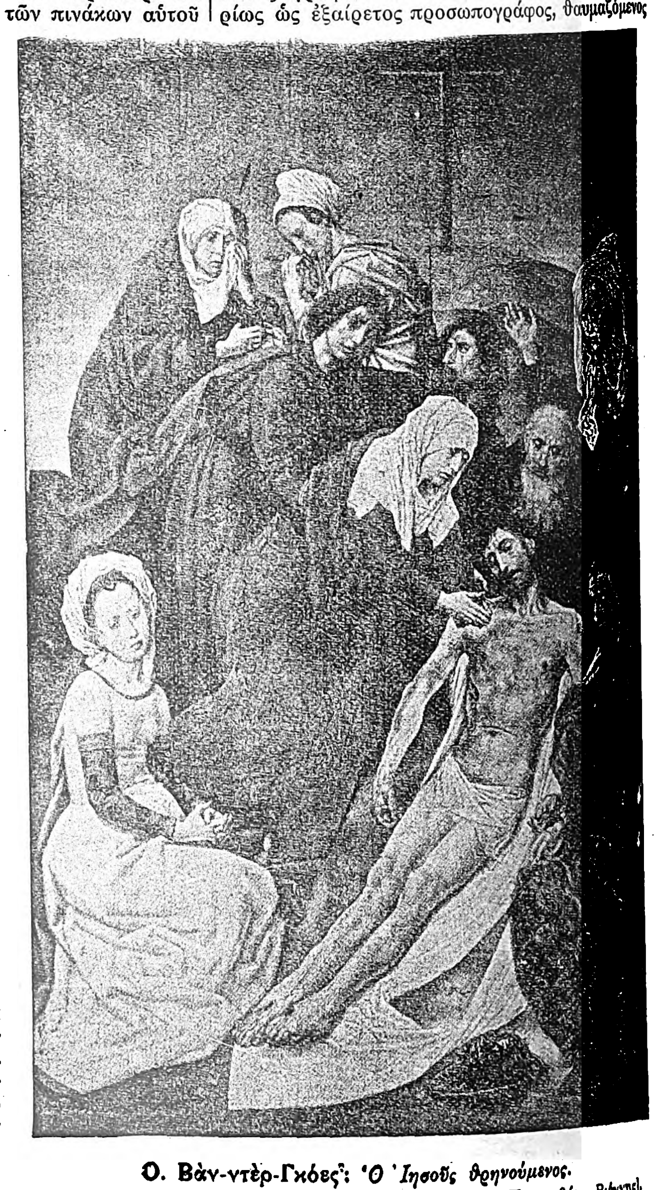

Ο. Βὰν-ντὲρ-Γκόες: *Ὁ Ἰησοῦς θρηνούμενος.*
[Πινακοθήκη, Βιέννη].

Digitized by Google

διὰ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ σχεδίου του, τὴν βαθεῖαν ἐσωτερικὴν ἔκφρασιν τῶν προσωπογραφιῶν του καὶ τὴν εὐγένειαν τοῦ χρωματισμοῦ του. Ἐθεωρήθη ἰσάξιος πρὸς τοὺς μεγαλυτέρους καλλιτέχνας τῶν νεωτέρων χρόνων διὰ τὴν ἀξιοθαύμαστον ἐπιτυχίαν, μεθ' ἧς ἀπέδιδε τὴν ἰδιαιτέραν ἔκφρασιν τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν χειρῶν, εἰς ἅς, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τεχνοκρίτου τινός, ἐνεφύσα τὴν ἰδιαιτέραν ἀτομικότητά του. Μεταξὺ τῶν μᾶλλον ἀξιομνημονεύτων ἔργων του τάσσονται: «Τὸ συμπόσιον τῆς πολιτοφυλακῆς» (Ἄμστερνταμ), πίναξ ἐξόχου ἐντελείας, παρουσιάζων τὰ πρόσωπα εἰς φυσικὸν μέγεθος, «Ἡ κρίσις τῆς τιμῆς τοῦ τόξου» (Μουσεῖον τοῦ Λούβρου), αἱ προσωπογραφίαι τοῦ ὑποναυάρχου Ἐλβέρτου Κοντενάαρ, τοῦ δημάρχου Μπίκερ καὶ τῆς πριγκιπίσσης Μαρίας-Ἐρρικέτης Στούαρτ (Ἄμστερνταμ), ἡ προσωπογραφία τοῦ ζωγράφου καὶ τῆς συζύγου του (Βασιλικὸν Μουσεῖον τῶν Βρυξελλῶν), ἡ προσωπογραφία τοῦ Πάουλ Πόττερ (Μουσεῖον τῆς Χάγης) καὶ τρεῖς ἢ τέσσαρες αὐτοπροσωπογραφίαι του εὑρισκόμεναι εἰς τὴν Πινακοθήκην τοῦ Μονάχου. Ι. Μ. Π.

Βὰν-ντὲρ-Κίντερε (Van-der-Kindere), *Λέων*. Βέλγος συγγραφεὺς (1842—1906). Ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῶν ἱστορικῶν ἐπιστημῶν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Βελγίου, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε τρεῖς φορὰς πρύτανις, ἐξελέγη βουλευτὴς τῷ 1890 καὶ τῷ 1891 ἐγένετο μέλος τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βελγίου. Ἦτο πολυμαθέστατος καὶ ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Μελέτη περὶ τοῦ αἰῶνος τοῦ Ἀρτεβέλντε», «Ὁ ἐδαφικὸς σχηματισμὸς τῶν βελγικῶν ἡγεμονιῶν κατὰ τὸν μεσαίωνα» κτλ. Μ. Δ. Β

Βὰν-Ντέρλεν (Van-Derlyn), *Ἰωάννης*. Ἀμερικανὸς ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Kingston τῆς πολιτείας τῆς Νέας Ὑόρκης τῷ 1776 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1852. Προσελκύσας λίαν ἐνωρὶς διὰ τῆς ἐμφύτου καλλιτεχνικῆς του δεξιότητος τὴν προσοχὴν τοῦ Ἀαρὼν Μποῦρις, τοῦ περιφήμου ἀντιπάλου τοῦ Θωμᾶ Τζέφφερσον, ὡδηγήθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς Νέαν Ὑόρκην καὶ ἐτοποθετήθη εἰς τὸ ἐργαστήριον δεξιοῦ τινος ζωγράφου πρὸς μαθητείαν. Τῷ 1803, κάτοχος τῶν θεμελιωδῶν καλλιτεχνικῶν γνώσεων, ἀνεχώρησε διὰ τὴν Ῥώμην καὶ τοὺς Παρισίους πρὸς τελειοποίησιν τοῦ ταλάντου του. Καθ' ὃν χρόνον μάλιστα εὑρίσκετο εἰς Παρισίους τοῦ ἐδόθη εὐκαιρία νὰ ἐκφράσῃ ἐμπράκτως τὴν εὐγνωμοσύνην του πρὸς τὸν Ἀαρὼν Μποῦρις, εὑρισκόμενον καὶ τοῦτον εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἐξόριστον καὶ πενόμενον. Βραδύτερον ὁ Βὰν Ντέρλεν ἐπανῆλθε διὰ νὰ ἐγκατασταθῇ ὁριστικῶς εἰς τὴν Ἀμερικήν. Διεκρίθη ὡς προσωπογράφος καὶ ὡς ζωγράφος ἱστορικῶν σκηνῶν. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ἡ Ἀριάδνη» καὶ «Ὁ Μάριος», βραβευθέντα ἐν Παρισίοις ἐπὶ Ναπολέοντος τοῦ Α', ἡ προσωπογραφία τοῦ Βάσιγκτων, δι' ἣν ἔλαβε παρὰ τοῦ Κογκρέσσου ἐπιχορήγησιν χιλίων πεντακοσίων δολλαρίων, καὶ «Ἡ ἀπόβασις τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου εἰς τὴν Ἀμερικήν». Ι.Μ.Π.

Βὰν-ντὲρ-Μαῖλεν (Van-der-Meulen), *Ἀντώνιος-Φραγκῖσκος*. Φλαμανδὸς ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Βρυξέλλαις καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1690. Μαθητεύσας εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ ζωγράφου πολεμικῶν σκηνῶν Πέτερ Σνάγερς, εἰδικεύθη εἰς τὴν ζωγραφικὴν ἀναδειχθεὶς ἀνυπέρβλητος εἰς τὴν ἀπεικόνισιν στρατιωτικῶν κατασκηνώσεων, ἐπελάσεων ἱππικοῦ καὶ φονικῶν συγκρούσεων. Οἱ πολυτάραχοι χρόνοι, καθ' οὓς ἔζησε, καὶ αἱ ἐξαίρετοι εὐκαιρίαι, τῶν ὁποίων ἐπωφελήθη, παρέσχον εἰς αὐτὸν πάντα τὰ κατάλληλα διὰ τὴν εὐρυτέραν ἀνάπτυξιν τοῦ ταλάντου του μέσα. Προσελκύσας τὴν προσοχὴν τοῦ Λεμπρὲν ἐν Βρυξέλλαις, συνεστήθη ὑπὸ τούτου εἰς τὸν Κολμπέρ, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐκλήθη εἰς Παρισίους, ὅπου ἐξεπόνησε μέγαν ἀριθμὸν σχεδίων διὰ τὰ ταπητουργεῖα τῶν Γκομπελέν, εἰς τὰ ὁποῖα διέμενεν. Ἐπὶ πλέον τοῦ ἐδόθη τακτικὴ ἐπιχορήγησις 6.000 λιβρῶν, πλὴν τῶν ἰδιαιτέρων ποσῶν, ἅτινα θὰ ἐλάμβανε δι' ἕκαστον τῶν πινάκων του. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ὁ Βὰν-ντὲρ-Μαῖλεν δὲν ἐγκατέλειψε πλέον τὴν Γαλλίαν. Ἠκολούθησε τὸν Λουδοβῖκον ΙΔ' εἰς πάσας τὰς ἐκστρατείας του καὶ ἐξετέλεσε πολυαρίθμους πίνακας εἰς αὐτὰ ταῦτα τὰ πεδία τῶν μαχῶν, ἐντὸς τοῦ φοβεροῦ πατάγου καὶ σάλου τῶν αἱματηρῶν συγκρούσεων, ἐν ὄψει τῶν ἁλισκομένων πόλεων καὶ τῶν ἀποθνησκόντων στρατιωτῶν. Ταχὺς εἰς τὴν σύλληψιν τοῦ θέματός του καὶ ὁμοίως ταχὺς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τούτου, ἀπηθανάτιζεν εἰς ἀτελεύτητον σειρὰν ἔργων τὰ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα περιστατικὰ τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, εἰς τὰ ὁποῖα παρέστη αὐτόπτης μάρτυς. Κατεῖχεν εἰς ἀφάνταστον βαθμὸν τὴν εὐχέρειαν ν' αὐτοσχεδιάζῃ καὶ ν' ἀποδίδῃ κατὰ τὸν ἐναργέστερον τρόπον τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ περιβάλλοντος καὶ αὐτὴν ταύτην τὴν μορφὴν τῶν ἀπεικονιζομένων προσώπων, ἅτινα ἀνεγνώριζον εὐχερέστατα ἑαυτὰ εἰς τοὺς πίνακάς του, ὁσονδήποτε πολυπρόσωποι καὶ ἂν ἦσαν. Ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ' εἶχε καταρτίσει συλλογὰς τῶν πινάκων τοῦ Βὰν-ντὲρ-Μαῖλεν, τὰς ὁποίας ἐφύλαττεν εἰς τὰ ἐν Βερσαλλίαις, Σουαζὺ καὶ Μαρλὺ ἀνάκτορά του. Μετὰ τὰς θυέλλας ὅμως, αἱ ὁποῖαι ἐνέσκηψαν κατὰ τῆς ἐν Γαλλίᾳ βασιλείας, αἱ συλλογαὶ αὗται διεσκορπίσθησαν τῇδε κἀκεῖσε. Ὁ Βὰν-ντὲρ-Μαῖλεν εὐνοηθεὶς ὑπὸ τῆς τύχης διήγαγε τὸν βίον ἐν μέσῳ χλιδῆς καὶ πλούτου. Ἀλλ' ἠτύχησεν εἰς τὸν γάμον του, νυμφευθεὶς τὴν ἀνεψιὰν τοῦ ζωγράφου Λεμπρέν, ἥτις συχνάκις τὸν ἔθλιψε διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐρωτικῶν της σκανδάλων. Κατά τινα δὲ φήμην, τὰ σκάνδαλα ταῦτα ἐπετάχυναν τὸν θάνατόν του ἐπελθόντα ἐξ ἀμέτρου λύπης. Δεκαεπτὰ ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου του ὁ Βὰν-ντὲρ-Μαῖλεν εἶχεν ἐκλεγῆ μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς ζωγραφικῆς (13 Μαΐου 1673). Εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου ἀπόκεινται 23 πίνακες τοῦ Βὰν-ντὲρ-Μαῖλεν, ὧν μνημονευτέοι οἱ ἀκόλουθοι: «Ὁ βασιλικὸς στρατὸς κατεσκηνωμένος πρὸ τοῦ Τουρναί», «Ἄφιξις τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' πρὸ τοῦ Ντουαί», «Εἴσοδος τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' καὶ τῆς Μαρίας-Θηρεσίας εἰς τὸ Ντουαί», «Ἄποψις τῆς πορείας τοῦ βασιλικοῦ στρατοῦ κατὰ τοῦ Κουρτραί», «Ἄποψις τῆς πόλεως καὶ τῆς πολιορκίας τοῦ Οὐντενάρντ», «Μάχη παρὰ τὴν διώρυγα τῆς Μπρίζ», «Διάβασις τοῦ Ρήνου», «Ἡ Βαλανσιὲν καταλαμβανομένη ἐξ ἐφόδου» κλπ.

Εἰς τὰ ἐπαρχιακὰ μουσεῖα τῆς Γαλλίας εὑρίσκεται διεσκορπισμένος ἱκανὸς ἀριθμὸς πινάκων τοῦ Βὰν-ντὲρ-Μαῖλεν, ὧν μνημονευτέοι: «Ἀναγνώρισις ἱππικοῦ πέριξ τοῦ Λουξεμβούργου» (μουσεῖον τοῦ Ἀνζέρ), «Διάβασις τοῦ Ρήνου» (μουσεῖον τῆς Καέν), «Ἀναγνώρισις ἱππικοῦ» (μουσεῖον τῆς Λυόν), «Ἱππομαχία εἰς τὴν εἴσοδον γεφύρας» (μουσεῖον Μασσαλίας), «Πολιορκία τοῦ Ντινὰν» (μουσεῖον Ὀρλεάνης), «Ἅλωσις τοῦ Ὀρσαὶ ὑπὸ τοῦ Τυρὲν» (μουσεῖον τῶν Τούρ). Ἐν Πετρουπόλει εὑρίσκονται, μεταξὺ ἄλλων, δύο ἰδιαιτέρως ἀξιομνημόνευτα ἔργα τοῦ Βὰν-ντὲρ-Μαῖλεν: «Ἐπεισόδιον τοῦ Σκωτικοῦ πολέμου τοῦ 1650» καὶ «Ἐπεισόδιον τῶν πολέμων τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' ἐν Φλάνδρᾳ».

Βὰν-ντὲρ-Μαῖλεν.

Ὁ Βὰν-ντὲρ-Μαῖλεν ἐξετέλεσε καὶ σειρὰν προσωπογραφιῶν, ὧν ἀναφέρομεν τὴν ἔφιππον προ-

Β. Βὰν-ντὲρ-Ἕλστ: *Πορτραῖτο.*

[Πινακοθήκη Βιέννης.]

Β. Βὰν-ντὲρ-Ἕλστ: *Τὸ γεῦμα τῆς πολιτοφυλακῆς.* [Μουσεῖον Ἄμστερνταμ]

Digitized by Google

σωπογραφίαν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' εἰς τὸ τρίτον τοῦ φυσικοῦ μεγέθους (μουσεῖον τῆς Ντιζόν), τὴν προσωπογραφίαν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' εἰς ὑπερφυσικὸν μέγεθος (μουσεῖον τοῦ Ντουαί) καὶ τὴν προσωπογραφίαν τοῦ πρίγκιπος Εὐγενίου (μουσεῖον τοῦ Χάμπτον Κῶρτ, ἐν Λονδίνῳ).

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Βὰν-ντὲρ-Μέερ ντὲ-Φέρμεερ (Van-der-Meer de Verweer), *Ἰωάννης* Ὁλλανδὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Ντέλφτ (1622—1675). Ὑποτίθεται, ὅτι ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Φαμπρίτσιους. Πάντως ἐπηρεάσθη παρ' αὐτοῦ. Ὁ Βὰν-ντὲρ-Μέερ ἀπέθανε κατάχρεως, ἀφήσας πολυμελῆ οἰκογένειαν εἰς τὴν ἐσχάτην πενίαν, ἐλησμονήθη δὲ καθ' ὁλοκληρίαν καὶ οἱ πίνακες αὐτοῦ ἀπεδίδοντο εἰς ἄλλους ζωγράφους, εἰς τὸν Πέτρον-ντὲ-Χόογκ, τὸν Μετσοὺ κλπ., μέχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ὁ Μπυρζὲ-Τορὲ ἀποκατέστησε τὴν φήμην του. Ὁ Βὰν-ντὲρ-Μέερ ἀπεικονίζει σκηνὰς τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου ἢ τῶν ὁδῶν πόλεων ἐν γένει μετὰ μικροῦ ἀριθμοῦ προσώπων. Ἡ «Ὁδὸς» τῆς συλλογῆς Σὶξ ἐν Ἀμστελοδάμῳ καὶ ἡ «Ἄπο-

Ἰω. Βὰν-ντὲρ-Μέερ ντὲ-Φέρμεερ: *Δαντελοπλέκτρα.*

ψις τοῦ Ντέλφτ ἀπὸ τῆς διώρυγος τοῦ Ρόττερνταμ» ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Χάγης δεικνύουν αὐτὸν τοπιογράφον πρώτης γραμμῆς. Οἱ πίνακές του διακρίνονται διὰ τὴν ἁρμονίαν τῶν χρωμάτων, τὴν θαυμασίαν προοπτικὴν καὶ τὴν μεγίστην ἀκρίβειαν ἐν τῇ ἀπεικονίσει τῆς δράσεως καὶ τῆς κινήσεως τῶν προσώπων. Κατ' ἀρχὰς μετεχειρίσθη ζωηρὰ χρώματα, ἐπιδιώκων ἐντυπωτικὰ ἀποτελέσματα δι' αὐτῶν, κατόπιν ὅμως ἐπεκράτησεν εἰς τὰς εἰκόνας του ἐλαφρὰ κυανόλευκος ἀπόχρωσις γλυκυτάτη. «Ἡ ὑπηρέτρια προσφέρουσα γάλα» τῆς συλλογῆς τοῦ Σὶξ καὶ «Ἡ ὑπηρέτρια ἀναγινώσκουσα ἐπιστολὴν» ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Δρέσδης, δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τὰ ὑπεροχώτερα τῶν ἔργων του. Ἀριστουργηματικοὶ εἶναι ἐπίσης οἱ ἑξῆς πίνακες: «Ἡ κυρία μὲ περιδέραιον ἐκ μαργαριτῶν» ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Βερολίνου, τὸ «Ἀτελιὲ» ἐν τῇ πινακοθήκῃ Κζερνὶν τῆς Βιέννης, «Ὁ περίπατος» ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς αὐτῆς πόλεως, ὁ «Γεωγράφος» καὶ ἡ «Δαντελοπλέκτρα».

Α. Δ.

—**Βὰν-ντὲρ-Μέερ ντὲ-Χάρλεμ** (Van-der-Meer de Harlem), *Ἰωάννης, ὁ πρεσβύτερος*. Ὁλλανδὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Χάρλεμ (1627—1691). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Μπέργκεμ καὶ μετέβη εἰς Ἰταλίαν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του συνεζεύχθη πλουσιωτάτην χήραν, ἰδιοκτήτριαν σημαντικοῦ ἐργοστασίου καταστραφέντος ἐκ πυρκαϊᾶς διαρκοῦντος τοῦ πολέμου τοῦ 1692. Ὁ Βὰν-ντὲρ-Μέερ ἠναγκάσθη τότε χάριν βιοπορισμοῦ νὰ φιλοτεχνῇ τοπία, ἐν μέρει ἀντάξια τοῦ διδασκάλου του, θαλασσογραφίας καὶ εἰκόνας ζῴων. Οἱ πίνακες αὐτοῦ διακρίνονται διὰ τὴν λεπτότητα τῶν χρωμάτων. Ἔργα αὐτοῦ εὑρίσκονται εἰς τὰ μουσεῖα τοῦ Χάρλεμ, τῆς Δρέσδης, τοῦ Μονάχου, τοῦ Βερολίνου, τῆς Βασιλείας καὶ τῶν Παρισίων. Τινὰ ὅμως ἐξ αὐτῶν ἀποδίδονται εἰς τὸν Βὰν-ντὲ-Μέερ-ντὲ-Ντέλφτ.

Α. Δ

—**Βὰν-ντὲρ-Μέερ ντὲ-Χάρλεμ** (Van-der-Meer de Harlem), *Ἰωάννης, ὁ νεώτερος*. Ὁλλανδὸς ζωγράφος, υἱὸς καὶ μαθητὴς τοῦ ἀνωτέρω, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Χάρλεμ (1656—1705). Ἐμαθήτευσεν ἐπί τινα χρόνον παρὰ τῷ Μπέργκεμ. Διεκρίθη ὡς τοπιογράφος καὶ θαλασσογράφος. Οἱ πίνακες αὐτοῦ δεικνύουν κατανόησιν τῶν καλλονῶν τῆς φύσεως καὶ μεγάλην δύναμιν συνθέσεως. Ἐπίσης διεκρίθη καὶ ὡς ἰχνογράφος. Ἐνυμφεύθη τὴν ἀδελφὴν τοῦ φίλου του Κορνηλίου ντὲ Σάρτ, ἡ κακὴ τῆς ὁποίας διαγωγὴ ἐπέδρασεν ὀλεθρίως ἐπ' αὐτοῦ. Διὰ νὰ λησμονήσῃ ὁ Βὰν-ντὲρ-Μέερ ἐτράπη εἰς παντὸς εἴδους καταχρήσεις, ἀπέθανε δὲ ἐν ἀθλιότητι.

Α. Δ.

Βὰν-ντὲρ-Μέερς (Van-der-Meersch), *Ἰωάννης-Ἀνδρέας*. Βέλγος στρατηγὸς γεννηθεὶς ἐν Μενὲν καὶ ἀποθανὼν ἐν Ντανττζέελ (1734—1792). Κατατάχθεὶς εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν μετέσχε τοῦ Ἑπταετοῦς πολέμου, διακριθεὶς εἰς πλείστας μάχας καὶ τραυματισθεὶς δεκατετράκις. Ἐπὶ κεφαλῆς σώματος στρατοῦ ἐκυρίευσε τὸ Ἄρανσμπεργ καὶ τὸ Κάσσελ καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν νικηφόρον ἔκβασιν τῶν ἐν Βὰρλ καὶ Ἔξτερ μαχῶν. Τῷ 1778 ἐγκαταλείψας τὸν γαλλικὸν στρατὸν ἐδέχθη νὰ ὑπηρετήσῃ εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν στρατόν, μετασχὼν ἐνεργῶς εἰς τὴν κατὰ τῆς Σιλεσίας ἐκστρατείαν. Μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Τέπεν ἐπέστρεψεν εἰς τὰς Κάτω Χώρας, κατὰ δὲ τὴν ἐν Βράμπαντ ἐπανάστασιν ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐπαναστατικοῦ στρατοῦ καὶ νικήσας τοὺς Αὐστριακοὺς ἐν Ὀγκστράϊτεν καὶ Τυρνοῦ κατέλαβε τὸ Ναμοὺρ καὶ ἀπώθησε τοὺς ἐχθροὺς μέχρι τοῦ Λουξεμβούργου. Τάχιστα ὅμως οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐπαναστάσεως διεφώνησαν, ὁ δὲ Βὰν-ντὲρ-Μέερς ἐτάχθη ὑπὲρ τῆς φιλελευθέρας μερίδος. Τοῦτο ἐξήγειρε τὸ ἀντίπαλον κόμμα καὶ ὁ ἡρωϊκὸς στρατηγός, κατηγορηθεὶς ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ, ἐνεκλείσθη εἰς τὰς φυλακὰς ἄνευ οὐδεμιᾶς διαδικασίας, ἀφέθη δὲ ἐλεύθερος τῷ 1790 κατὰ τὴν ἐπάνοδον τῶν αὐστριακῶν στρατευμάτων. Ἔκτοτε ὁ Βὰν-ντὲρ-Μέερς ἀπεσύρθη τοῦ ἐνεργοῦ βίου, ζήσας ἐν ἀπομονώσει

Κ. Ι. Ν

Βὰν-ντὲρ-Μπὸς (Van-der-Bosch ἢ Bos), *Ἱερώνυμος*. Ὁλλανδὸς ζωγράφος γεννηθεὶς μεταξὺ τοῦ 1460 καὶ τοῦ 1464 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1530. Θέματα τῶν πινάκων αὐτοῦ παρέλαβεν ἐκ τῆς ἱερᾶς καὶ τῆς θύραθεν ἱστορίας. Τὰ ἔργα αὐτοῦ διακρίνονται διὰ τὸν ἀπαράμιλλον συνδυασμὸν τῶν χρωμάτων καὶ διὰ τὸ χιοῦμορ, τὸ ὁποῖον τὰ διαπνέει. Ὁ βίος τοῦ καλλιτέχνου τούτου εἶναι ὀλίγον γνωστός. Φαίνεται, ὅτι ἔζησεν ἐπί τινα χρόνον ἐν Ἱσπανίᾳ, ὅπου ἐτιμήθη μεγάλως ὡς ζωγράφος. Θαυμάσιος πίναξ, ἀπεικονίζων τὸ «Προσκύνημα τῶν Μάγων» κοσμεῖ τὸ μουσεῖον τῆς Μαδρίτης. Ἐν τῷ μουσείῳ τούτῳ εὑρίσκονται ἐπίσης καὶ οἱ κάτωθι πίνακες: «Ὁ πειρασμὸς τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου», «Ἡ πτῶσις τῶν Ἀγγέλων» καὶ «Ὁ θρίαμβος τοῦ θανάτου».

Α. Δ.

Βὰν-ντὲρ-Νέερ (Van-der-Neer), *Ἔγκλον-Ἐνδερῖκος*. Ζωγράφος Ὁλλανδός, γεννηθεὶς ἐν Ἀμστελοδάμῳ περὶ τὸ 1636 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ντύσσελντορφ τῷ 1703. Μαθητὴς τοῦ Βὰν-Λόο ἔζησεν ἀπὸ τοῦ 1663 μέχρι τοῦ 1669 ἐν Ρόττερνταμ. Τῷ 1670 διῆλθεν ἐκ Χάγης, ἐκεῖθεν δὲ μετέβη εἰς τὰς Βρυξέλλας καὶ τέλος ἐγκατέστη ἐν Ντύσσελντορφ, ὅπου προσελήφθη ὡς ζωγράφος εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ πρίγκιπος Ἰωάννου Γουλιέλμου. Ἐπίσης ὑπῆρξε ζωγράφος τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας Καρόλου τοῦ Β'. Ὁ Βὰν-ντὲρ-Νέερ διεκρίθη συγχρόνως ὡς προσωπογράφος καὶ τοπιογράφος. Ἐκ τῶν πινάκων αὐτοῦ ὑπεροχώτεροι εἶναι: «Κυρία ἀναγινώσκουσα», «Μεγιστὰν συντρώγων μετὰ κυρίας», «Οἱ Λουόμενοι», «Ἡ πωλήτρια ἰχθύων», «Κυρία συμβουλευομένη τὸν ἰατρὸν διὰ τὸ ἀσθενὲς τέκνον της», «Κυρία χορδίζουσα τὴν κιθάραν της» καὶ «Ἡ λιποθυμος κυρία».

Α. Δ.

Βὰν-ντὲρ-Ντόες (Van-der-Doës), *Πέτρος*. Ὁλλανδὸς ναύαρχος ἀποθανὼν τῷ 1599. Διεκρίθη κατὰ τὸν ὀλλανδοϊσπανικὸν πόλεμον διὰ τὴν ἀνδρείαν του. Ἐπὶ κεφαλῆς στολίσκου προωρισμένου νὰ προστατεύσῃ τὸ ὀλλανδικὸν ἐμπόριον (1597), ἐπετέθη κατὰ μοίρας ἱσπανικοῦ στόλου πολὺ ἀνωτέρας ἀριθμητικῶς, καὶ θὰ ᾐχμαλώτιζε τὰ ἱσπανικὰ πλοῖα ἂν μὴ παρεκωλύετο ὑπὸ τῆς τρικυμίας. Ἀργότερον (1599) ἐπὶ κεφαλῆς ἑβδομήκοντα τριῶν πλοίων προσέβαλεν αἰφνιδιαστικῶς τὸν ἱσπανικὸν στόλον εἰς τὸν λιμένα τῆς Κορὼν καὶ κατέστρεψε τὰς ἐν ταῖς Καναρίοις νήσοις ἱσπανικὰς ἐγκαταστάσεις, ἀφοῦ προηγουμένως κατέκαυσε πλεῖστα ἱσπανικὰ πολεμικὰ πλοῖα. Τὴν αὐτὴν καταστροφὴν ἐπροξένησεν εἰς τοὺς Ἱσπανοὺς κατὰ τὸν εἰς Βραζιλίαν καὶ Γουϊνέαν πλοῦν του.

Κ. Ι. Ν.

Βὰν-ντὲρ-Στάππεν (Van-der-Stappen), *Πέτρος-Κάρολος*. Περιώνυμος Βέλγος γλύπτης (1843—1910). Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Πορταὲλ καὶ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Βρυξελλῶν καὶ συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του εἰς τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Ὁλλανδίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν. Ἔλαβε μέγα βραβεῖον εἰς τὴν διεθνῆ ἔκθεσιν τῶν Παρισίων τῷ 1889 καὶ ἐχρημάτισε διευθυντὴς τῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῶν Βρυξελλῶν. Μεταξὺ τῶν κυριωτέρων του ἔργων εἶναι: «Ἡ θάλασσα», «Ἡ Σφίγξ», «Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ ξίφος», εὑρισκόμενα εἰς τὸ μουσεῖον τῶν Βρυξελλῶν, «Ὁ Δαυΐδ» εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ἀμβέρσης, «Ἡ νεαρὰ Ἑβραία καὶ ὁ Ἅγιος Μιχαήλ». Ἐπίσης ἐποίησε διάφορα ἀγάλματα διὰ δημοσίους κήπους καὶ πλατείας. Ἀπέθανεν ἀφήσας ἡμιτελῆ μίαν γιγαντιαίαν σύνθεσιν, «Τὸ μνημεῖον τῆς ἐργασίας», εἰς τὸ ὁποῖον εἰργάζετο ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, κατὰ παραγγελίαν τῆς ἐπαρχίας τῆς Βραβάντης.

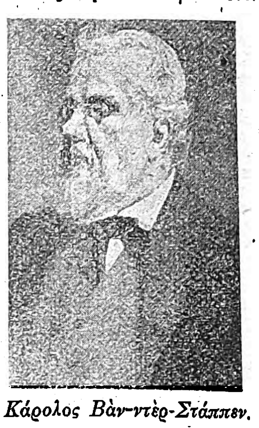

Κάρολος Βὰν-ντὲρ-Στάππεν.

—Ο.

Βὰν-ντὲρ-Στραῖτεν (Van-der-Straeten), *Ἐδμόνδος*. Βέλγος συγγραφεὺς (1826—1895). Διεκρίθη κυρίως διὰ τὰς ἀρχαιολογικὰς καὶ μουσικὰς ἐρεύνας του. Μεταξὺ ἄλλων ἐδημοσίευσε: «Ἡ μουσικὴ εἰς τὰς Κάτω-Χώρας πρὸ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος» (1867), «Τὸ ἀγροτικὸν θέατρον ἐν Φλάνδρᾳ. Ἱστορία, φιλολογία, μουσική, θρησκεία, πολιτική, ἤθη», κλ.

—**Βὰν-ντὲρ-Στραῖτεν** (Van-der-Straeten), *Φερδινάνδος*. Ὁλλανδὸς οἰκονομολόγος (1771—1823). Ἐπεσκέφθη τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Γερμανίαν, ἀποκομίσας εὐρείας γνώσεις ἐπὶ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, καὶ ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του ἠσχολήθη εἰς τὴν μελέτην τῆς φλαμανδικῆς γεωργίας. Τὸ βιβλίον του «Περὶ τῆς σημερινῆς καταστάσεως τῶν Κάτω Χωρῶν» προεκάλεσε τὴν καταδίκην του εἰς πρόστιμον 3.000 φιορινίων, ὡς προκαλέσαν τὸν πανικὸν μεταξὺ τῶν πολιτῶν, συνεπείᾳ τῶν προφητειῶν του περὶ τῆς καταστροφῆς τῆς χώρας, ἀπὸ ἀπόψεως ἐμπορικῆς καὶ βιομηχανικῆς.

Βὰν-ντὲρ-Χάγκεν (Van der-Hagen). Γερμανὸς φιλόλογος (1780—1856), ἀναγαγών, πρῶτος αὐτός, εἰς περιωπὴν ἐν Γερμανίᾳ τὸ μάθημα τῆς γερμανικῆς ἀρχαιολογίας καὶ τῆς πρωτογόνου γερμανικῆς ποιήσεως ὡς καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου. Συνέγραψε πολλὰ ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Ἡ γερμανικὴ ποίησις κατὰ τὸν μεσαίωνα» (1808), «Τὸ γερμανικὸν ἔπος κατὰ τὴν πρώτην του ἐμφάνισιν» (1820), «Ἱστορία τῆς γερμανικῆς ποιήσεως» καὶ ἄλλα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων μεταφράσεις καὶ συλλογαὶ γλωσσικαὶ καὶ ἀρχαιολογικαί.

Κ. Ι. Ν.

Βὰν-ντὲρ-Χαῖγκεν (Van-der-Haegen), *Φερδινάνδος*. Βέλγος ἱστορικὸς καὶ βιογράφος γεννηθεὶς ἐν Γάνδῃ τῷ 1823. Ἔργα του εἶναι διάφοροι βιβλιογραφίαι καὶ «Αἱ ταραχαὶ τῶν Κάτω Χωρῶν», εἰς ὃ περιγράφει τὰς διαμάχας εἰκονοκλαστῶν καὶ τοῦ τυράννου Ἄλμπ, «Ἡ Βελγικὴ βιβλιοθήκη» (1881), βραβευθεῖσα ὑπὸ τῆς βελγικῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας καὶ ἑκατὸν ἐννέα διάφοροι πραγματεῖαί του, αἵτινες ἐδημοσιεύθησαν ἀπὸ τοῦ 1881—1893.

Κ. Ι. Ν.

Βὰν-ντὲρ-Χαῖφεν (Van-der-Hoeven), *Ἰωάννης*. Ὁλλανδὸς φυσικὸς γεννηθεὶς ἐν Ρόττερνταμ καὶ ἀποθανὼν ἐν Λάϊντε (1801—1868). Ὠνομάσθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας (1822) καὶ τῆς ἰατρικῆς (1824). Ἐξήσκησε κατ' ἀρχὰς τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα, μετὰ διετίαν ὅμως διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Λάϊντεν. Τὰ κυριώτερα συγγράμματά του ὑπῆρξαν: τὸ δίτομον «Ἐγχειρίδιον Ζῳολογίας» (Λάϊντεν 1827—1833), ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκτίθεται ἀπὸ φυσιολογικῆς ἀπόψεως ἅπασα ἡ ζῳολογία, τὰ «Συμπεράσματα τῶν φυσικῶν μελετῶν ἐπὶ τῆς ζωῆς» (1848), ἡ «Philosophia zoologica» (Λάϊντεν 1864) κ. ἄ. Ἐδημοσίευσεν ἐκτὸς τούτων ἀπειρίαν ἄλλων λίαν ἐνδιαφερουσῶν μονογραφιῶν καὶ ἐπιστημονικῶν πραγματειῶν, ἐξ ὧν πλεῖσται μετεφράσθησαν καὶ εἰς ξένας γλώσσας.

—Ο.

Βὰν-ντὲρ-Χάϋντεν (Van-der-Heyden), *Ἰωάννης*. Ὁλλανδὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Γκόρκουμ καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀμστελοδάμῳ (1637—1712). Διεκρίθη διὰ τοὺς πίνακας αὐτοῦ, τοὺς ἀπεικονίζοντας πόλεις, χωρία, ἀνάκτορα, ἐπαύλεις, μέγαρα καὶ ἁπλᾶς οἰκίας. Ἐκ τῶν συνθέσεών του θεωροῦνται ὡς ἀριστουργήματα: «Τὸ δημαρχεῖον», «Τὸ χρηματιστήριον τοῦ Ἀμστελοδάμου», «Εἷς ναὸς» καὶ «Τὸ χρηματιστήριον τοῦ Λονδίνου». Ὁ Βὰν-ντὲρ-Χάϋντεν ὑπῆρξεν ἐπίσης δεινὸς ἰχνογράφος. Εἰς τὸ μετα-

Digitized by Google

γενέστερα τοπία του. δεικνύεται καταφανῶς ἡ ἐπίδρασις τοῦ Βὰν-ντὲρ-Βέλντε. Ὡς ἀστὸς παρέσχε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸ Ἀμστελόδαμον, ἔνθα διέμενεν. Ἐβελτίωσε τὸν διὰ φανῶν φωτισμὸν τῆς πόλεως καὶ ἐτελειοποίησε τὰς πυροσβεστικὰς ἀντλίας, διὸ καὶ διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ πυροσβεστικοῦ σώματος. Περὶ τῶν πυρκαϊῶν, αἵτινες ἐσβέσθησαν διὰ τῶν ἀντλιῶν του, ἔγραψεν ἰδιαιτέραν πραγματείαν. Α. Δ.

Βὰν-Ντιέμεν (Van-Diemen) *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τῆς νήσου Τασμανίας (βλ. λ.).

Βὰν-Ντιέμεν (Van-Diemen), *Ἀντώνιος*. Ὁλλανδὸς ναυτικὸς (1593—1645). Διεδέχθη τὸν στρατηγὸν Βρουγερ εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ὁλλανδικῶν Ἰνδιῶν (1636). Ἐξεδίωξε τοὺς Πορτογάλους ἐκ τῆς Μαλάκκας καὶ Κεϋλάνης, ἐπεξέτεινε τὸ ὁλλανδικὸν ἐμπόριον εἰς Ἰαπωνίαν καὶ Τογκῖνον, ἵδρυσε σχολάς, ναοὺς καὶ χρηματιστήριον ἐν Βαταβίᾳ. Λαμπρότερον ἐν τούτοις εἶναι τὸ ἔργον του ὡς θαλασσοπόρου, διότι εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ ἐξερεύνησις τῆς *Νέας Ὁλλανδίας (Αὐστραλίας)* καὶ ἡ ἀνακάλυψις τῆς *Γῆς τοῦ Βὰν Ντιέμεν* (1642). Κατὰ τὴν ἐξερεύνησιν τῆς νοτίου Αὐστραλίας ἀνεκάλυψε καὶ τὴν *νότιον Τασμανίαν*, ἀποκληθεῖσαν ὡσαύτως *Γῆν τοῦ Βὰν Ντιέμεν*. Ἀνεκάλυψεν ἐπίσης τὸν κόλπον τῆς *Καρπεντερὶ* καὶ τὴν *Γῆν τοῦ Ἄρνεϊμ* (1644). Κ. Ι. Ν.

Βὰν-Ντούϋζε (Van-Duyse), *Προυδέντιος*. Φλαμανδὸς ποιητὴς καὶ ἀρχαιολόγος (1805-1859). Διεκρίθη διὰ τὴν γονιμότητα καὶ τὴν εὐκολίαν τῆς λογοτεχνικῆς του παραγωγῆς, ἡ ὁποία κατέστη παροιμιώδης. Ἐκαλλιέργησεν ὅλα τὰ εἴδη τῆς ποιήσεως, ἐπικήν, λυρικήν, δραματικὴν καὶ διὰ τῶν ἔργων του συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀναζωογόνησιν καὶ ἐκλέπτυνσιν τῆς φλαμανδικῆς γλώσσης, ἡ ὁποία πρὸ αὐτοῦ εἶχε καταντήσει ἁπλῆ διάλεκτος ἀκατάλληλος διὰ τὴν λογοτεχνίαν. Τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων του ἐβραβεύθησαν ὑπὸ διαφόρων λογοτεχνικῶν συλλόγων. Μεταξὺ τῶν ἔργων του τὰ σημαντικώτερα εἶναι: «Ἐθνικὰ ποιήματα», «Het Klaverbland», «Ἱστορία τῆς ποιήσεως τῶν Κάτω Χωρῶν ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος» κλπ. Ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του ἡ κυβέρνησις τὸν ἐτίμησε, βραβεύσασα τὴν Φλαμανδικὴν του λογοτεχνίαν. Κ. Ι. Ν.

Βὰν-Ὄμπσταλ (Van-Obstal), *Γεράρδος*. Φλαμανδὸς γλύπτης γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀμβέρσῃ (1594—1668). Εἰργάσθη ἐπὶ μαρμάρου καὶ ἐλεφαντοστοῦ. Προέστη τῆς παρισινῆς Ἀκαδημίας τῆς γλυπτικῆς καὶ ζωγραφικῆς καὶ ἐξεπόνησε τὸν εἰς τὴν Πύλην τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου ἀποτεθέντα ἀνδριάντα Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ' καὶ πληθὺν ἄλλων ἔργων, ἀπεικονιζόντων Τρίτωνας, Νηρηΐδας, Νύμφας κλπ. καὶ ἀποκειμένων σήμερον εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου. Ι. Μ. Π.

Βὰν-Ὄοστ (Van-Oost), *Ἰάκωβος*. Ὁλλανδὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Μπρύγκε (1600—1671). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Ἀννίβᾳ Καράτσι ἐν Ῥώμῃ. Κατὰ τὴν νεανικήν του ἡλικίαν ἀντέγραψεν εἰκόνας τοῦ Ρούμπενς μετὰ τοιαύτης δεξιότητος, ὥστε οἱ πίνακες αὐτοῦ παραπλανῶσι καὶ εἰδικοὺς τεχνοκρίτας. Κατόπιν ἐπεδόθη εἰς τὴν ἀπεικόνισιν κοσμοϊστορικῶν σκηνῶν. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων αὐτοῦ εἶναι «Ἡ Ἀποκαθήλωσις» καὶ «Ἡ Γέννησις τοῦ Σωτῆρος». Α. Δ.

— **Βὰν-Ὄοστ** (Van-Oost), *Ἰωάννης-Ἰάκωβος*. Ζωγράφος Ὁλλανδὸς (1639—1713), υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ἐσπούδασεν ἐν Παρισίοις καὶ Ῥώμῃ, ἔζησε δὲ τεσσαράκοντα περίπου ἔτη ἐν Λίλλῃ, ἐγκαταλιπὼν τὴν πόλιν ταύτην ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς συζύγου του. Ὁ *Βὰν-Ὄοστ* ὑπῆρξεν εἷς τῶν διασήμων προσωπογράφων καὶ θρησκευτικῶν ζωγράφων τοῦ αἰῶνός του. Οἱ καλύτεροι πίνακες αὐτοῦ εὑρίσκονται ἐν Λίλλῃ: «Ἡ ἀνάστασις τοῦ Λαζάρου», «Ἡ Μεταμόρφωσις», «Μία ἁγία οἰκογένεια», «Τὸ μαρτύριον τῆς ἁγίας Βαρβάρας». Ἡ τελευταία αὕτη σύνθεσις θεωρεῖται ὡς τὸ ἀριστούργημα τοῦ ζωγράφου τούτου. Α. Δ.

Βὰν-Ὀοστερβάϊκ (Van-Oosterwyck), *Μαρία*. Ζωγράφος Ὁλλανδὶς (1630—1693). Μαθητεύσασα ἐν Οὐτρέχτῃ παρὰ τῷ διασήμῳ ζωγράφῳ ἀνθέων Βὰν-Χέεμ, ἔκαμεν ἐν μικρῷ χρονικῷ διαστήματι τόσας προόδους, ὥστε μετ' ὀλίγον ἐδείχθη ἀνωτέρα τοῦ διδασκάλου της. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν αὐτῆς ἐγκατεστάθη ἐν Ντέλφτ παρὰ τῷ πάππῳ της καὶ ἀφωσιώθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν τέχνην, ἐργαζομένη νυχθημερὸν καὶ ἀποφεύγουσα τὰς διασκεδάσεις, τὰς συναναστροφὰς καὶ πᾶσαν ματαιόδοξον ἐπίδειξιν. Ἡ *Μαρία Ὀοστερβάϊκ* δὲν ἐφιλοτέχνησε πολλοὺς πίνακας, ἀλλὰ τὰ ὀλίγα ἔργα, τὰ ὁποῖα κατέλιπεν, εἶναι πραγματικὰ ἀριστουργήματα. Αἱ εἰκόνες της, αἵτινες ἠγοράσθησαν ὑπὸ Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ', τοῦ αὐτοκράτορος Λεοπόλδου, τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας καὶ Γουλιέλμου τοῦ Γ', βασιλέως τῆς Ἀγγλίας, εἶναι πλήρεις ἁρμονίας, λάμψεως καὶ δροσερότητος. Εἶχε την ἱκανότητα νὰ συνδυάζῃ τὰ ἄνθη, τὰ ὁποῖα ἐζωγράφιζε κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ διακρίνωνται καὶ αἱ λεπτότεραι τῶν ἀποχρώσεων των. Α. Δ.

Βὰν-Ὄπσταλ (Van-Opstal), *Γάσπαρ-Ἰάκωβος*. Φλαμανδὸς ζωγράφος γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀμβέρσῃ (1660—1724). Τὸ μόνον γνωστὸν ἐκ τοῦ βίου του εἶναι ὅτι διέμεινεν ἐπί τινα χρόνον ἐν Γαλλίᾳ. Ἐκ τῶν ἔργων του διεσώθησαν ἀρκετὰ εἰς τοὺς ναοὺς τῆς Φλάνδρας, ἀποδεικνύοντα ὅτι ὁ καλλιτέχνης οὗτος εἶχεν ἀξιοσημειώτον εὐχέρειαν, καλαισθησίαν, ἀκρίβειαν εἰς τὸ σχέδιον καὶ εὐγένειαν εἰς τὴν καθόλου ἐκτέλεσιν τῶν πινάκων του, ἀπεικονιζόντων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον θρησκευτικὰς καὶ μυθολογικὰς σκηνὰς καὶ ἀλληγορίας. Ἐξετέλεσε καί τινας προσωπογραφίας. Εἰς τὴν μητρόπολιν τοῦ Σαὶντ-Ὀμὲρ ὑπάρχει μέγας πίναξ του ἀπεικονίζων τέσσαρας «Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας». Ι. Μ. Π.

Βὰν-Ὄς (Van-Os). Ὁλλανδὸς ζωγράφος γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Middelharnas τῆς Ζηλανδίας (1744—1818). Ἀπορφανισθεὶς εἰς μικρὰν ἡλικίαν ἐτοποθετήθη παρά τινι ὑαλουργῷ, ἔνθα παρέμεινε μέχρι σχεδὸν τῆς ἐνηλικιώσεώς του, ὁπότε ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ζωγραφικῆς. Κατ' ἀρχὰς ἠσχολήθη εἰς τὴν θαλασσογραφίαν μετὰ ταῦτα ὅμως ἀφιερώθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τῶν ἀνθέων, ἔνθα διέπρεψεν. Οἱ ἀπειροπληθεῖς πίνακές του εὑρίσκονται διεσπαρμένοι ἀνὰ τὰς πινακοθήκας πολλῶν φιλοτέχνων τῆς Ὁλλανδίας. Ι. Μ. Π.

Βάνος *[Μυθολ.]*. Καλεῖται οὕτω παρ' Ἀπολλοδώρῳ εἷς τῶν κυνῶν τοῦ Ἀκταίωνος, πιθανῶς ὁ παρ' ἄλλων ὀνομαζόμενος Βαλίος (βλ. λ.). Γ. Ι. Κ.

βάνος (Banus). Τίτλος διδόμενος ἄλλοτε εἰς τοὺς διοικητὰς πολλῶν παραμεθορίων ἐπαρχιῶν τοῦ βασιλείου τῆς Οὐγγαρίας, μετέπειτα δὲ εἰς τοὺς γενικοὺς διοικητὰς τῆς Κροατίας μέχρι τῆς ἀποσπάσεώς της ἀπὸ τῆς Αὐστροουγγαρίας. Ὁ τίτλος ἐχρησιμοποιεῖτο ἐνίοτε καὶ ἐν Μολδαυΐᾳ, ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν φαναριωτικὴν περίοδον. Ἡ οὐγγρικὴ λέξις ban, ἐξ ἧς ὁ διοικητὴς banas *(βάνος)*, κατάγεται ἐκ τῆς περσικῆς, ἐν ᾗ σημαίνει «κύριος». Ἐκ τοῦ βάνου τούτου παράγεται καὶ τὸ Βανάτον (βλ. λ.). Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Βὰν-Ὀστάντε (Van-Ostade), *Ἀδριανός*. Ὁλλανδὸς ζωγράφο., γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Χάρλεμ (1610—1685). Αἱ σκηναί, τὰς ὁποίας ἀπεικόνισε, συνδέονται πρὸς τὴν ἀγροτικὴν ζωὴν τῆς πατρίδος του. Καίτοι ὁ Ὀστάντε δὲν δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς τὸν Τενιὲ ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρωτοτυπίαν καὶ τὴν παραστατικότητα, περιπίπτει δὲ πολλάκις εἰς χυδαιότητας καὶ ἐπαναλήψεις, ἐν τούτοις ἡ ἐκτέλεσίς του εἶναι παρ' αὐτῷ ἐπιμελεστέρα, ὁ συνδυασμὸς τῶν χρωμάτων συχνάκις πλήρης θαυμασίας λεπτότητος καὶ ὑπερόχου ἁρμονίας, ἡ δ' ἐφευρετικότης αὐτοῦ εἰς κωμικὰς σκηνὰς ἀπαράμιλλος. Εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου ὑπάρχει εἰκών του παριστῶσα τὸν καλλιτέχνην περιστοιχούμενον ὑπὸ τῆς συζύγου του καὶ τῶν ὀκτὼ τέκνων του. Οἱ πολυάριθμοι πίνακες αὐτοῦ εὑρίσκονται εἰς πλεῖστα μουσεῖα τῆς Ὁλλανδίας, Γερμανίας, Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας. Α. Δ.

Βανότζα (Vanozza), *Ῥόζα*. Ἐρωμένη τοῦ καρδιναλίου *Ροδριγκὲς Βοργία*, ὁ ὁποῖος ἐγένετο πάπας ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀλέξανδρος ὁ Δ'*, καὶ ὁ ὁποῖος ἀπέκτησεν ἐκ ταύτης πέντε νόθα τέκνα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καταλέγονται ὁ διαβόητος *Καῖσαρ Βοργίας* καὶ ἡ *Λουκρητία Βοργία*. Μ. Δ. Β.

Βὰν-Οὐέρτ (Van-Wert) *[Γεωγρ.]*. Κομητεία τῶν Ἡνωμένων πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐν Ὀχίο, ἔχουσα περὶ τὰς 35000 κατοίκων καὶ ὁμώνυμον πρωτεύουσαν (κ. 7500). Ἔχει βιομηχανίαν καπνοῦ, ὑφαντουργεῖα, ἐργαστήρια ἀγγειοπλαστικῆς καὶ ἐργοστάσια σιδηροδρομικῶν μηχανῶν. Χ. Δ.

βανούκα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *νάρθηξ ὁ κοινὸς* (Ferula communis).

βανουξεμία (ἡ) (Vanuxemia Billings) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀμπουνχιίδων ἀνισομυαρίων ἐλασματοβραγχίων* μαλακίων. Λείψανά των συχνὰ εὑρίσκονται ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς σιλουρίου περιόδου τοῦ παλαιοζῳϊκοῦ αἰῶνος ἐν Βορ. Ἀμερικῇ καὶ Αὐστραλίᾳ. Γ. Κ. Γ.

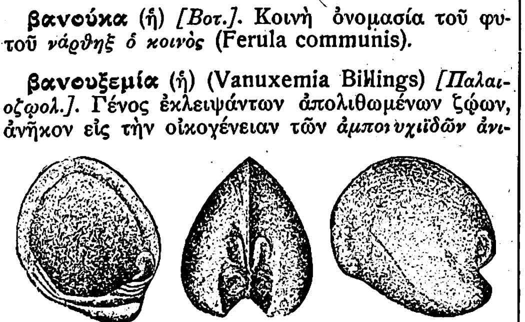

Ἡ βανουξεμία dixonensis.
[Ἐκ στρωμάτων τῆς κατωτέρας σιλουρίου ὑποπεριόδου τῆς Minnesota. 1-2=Λιθοπυρῆνες. 3=Ἐσωτερικὴ ἄποψις τῆς δεξιᾶς θυρίδος.]

βανουξεμίτης (ὁ) (Vanuxemit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ὡς μῖγμα ἀργίλου καὶ *ἡμιμορφίτου*. Γ. Κ. Γ.

Βανούς. Ἰουδαῖος νομοδιδάσκαλος τῶν χρόνων τοῦ ἱστορικοῦ Φλαβίου Ἰωσήπου *(Φλ. Ἰωσ. Βίος 2)*. Ἔζη μόνος μακρὰν τῶν πόλεων καὶ ἐτρέφετο κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ Ἰωσήπου μὲ ἄγρια μόνον χόρτα διαπνεόμενος ὑπὸ ἀσκητικῶν ἀντιλήψεων. Παρ αὐτῷ ἐφοίτησεν ἐπὶ τριετίαν καὶ ὁ Ἰώσηπος εἰς ἡλικίαν δεκαεπτὰ ἐτῶν μετὰ τὴν ἐκμάθησιν τῶν διδασκαλιῶν τῶν τριῶν ἰουδαϊκῶν αἱρέσεων: τῶν Φαρισσαίων, τῶν Σαδδουκαίων καὶ τῶν Ἐσσαίων. Γ. Λ. Α.

Βανούτσι (Vanucci), *Ἀνδρέας*, γνωστὸς κυρίως μὲ τὸ ὄνομα *ντὲλ-Σάρτο*. Τὸ πλῆρες ὄνομά του ἦτο Andrea Angeli ἢ d'Angeli ἢ d'Agnolo di Francesco. Ἐπιφανὴς φλωρεντῖνος ζωγράφος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Φλωρεντίᾳ (1486—1531). Ὁ πατήρ του ἦτο ῥάπτης, ἐκ τοῦ πατρικοῦ δ' ἐπαγγέλματος ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα *ντὲλ Σάρτο*. Εἰς ἡλικίαν ἑπτὰ ἐτῶν ἐγκατέλειψε τὸ σχολεῖον καὶ εἰσῆλθεν εἰς χρυσοχοεῖον, ἀλλὰ κατεγίνετο περισσότερον εἰς τὸ νὰ σχεδιάζῃ παρὰ νὰ χειρίζεται σιδηρᾶ ἐργαλεῖα διὰ νὰ κατεργάζεται τὸν χρυσὸν ἢ τὸν ἄργυρον. Ὅθεν τὸν παρέλαβεν ὁ ζωγράφος Gian Barile καὶ μετὰ τριετῆ διδασκαλίαν τὸν παρέδωσεν εἰς τὸν Πιέρο ντὶ Κόζιμο, ὅστις ἐτιμᾶτο μεταξὺ τῶν καλυτέρων ζωγράφων τῆς Φλωρεντίας. Βραδύτερον ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Φρὰ Μπαρτολομέο, τοῦ Νταβίντσι καὶ τοῦ Μιχαηλαγγέλου. Ἦτο, κατὰ τὸν Βαζάρι, μᾶλλον δειλοῦ καὶ ἁπλοῦ χαρακτῆρος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ ἀναδειχθῇ καὶ νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς φιλοδοξίας τὰς ὁποίας ἐκ τῶν προσόντων του ἔπρεπε νὰ ἔχῃ. Ἐάν, λέγει, εἶχε μᾶλλον ὑπερήφανον καὶ τολμηρὸν πνεῦμα, ὅπως εἶχε μάλιστα τάλαντον καὶ βαθυτάτην κρίσιν εἰς τὴν

Ἀνδρέα ντὲλ-Σάρτο: *Λουκρατία ντὶ Φέντες.*
[Μουσεῖον τοῦ Πράντο ἐν Μαδρίτῃ].

Ἀνδρέα ντὲλ-Σάρτο: *Μυστικὴ ἀνάληψις.*
[Μουσεῖον τοῦ Πράντο ἐν Μαδρίτῃ.]

Digitized by Google

τέχνην ταύτην, θὰ ἦτο χωρὶς ἀμφιβολίαν ἀνυπέρβλητος.

Ὅτε τῷ 1515 ὁ πάπας Λέων ὁ Ι' τῶν Μεδίκων ἐπεσκέφθη τὴν πατρίδα του, ἥτις τὸν ὑπεδέχθη πανηγυρικῶς, ἐτίμησε δι' ἐπισκέψεως καὶ τὸ ἐργοστάσιον τοῦ Βανούτσι, τοῦ ὁποίου ἡ φήμη ἐγίνετο ὁσημέραι μεγαλυτέρα. Τῷ 1518, προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φραγκίσκου τοῦ Α', μετέβη εἰς Παρισίους, ὅπου ἔγινε δεκτὸς μετὰ μεγάλων τιμῶν καὶ ἠμείφθη γενναιότατα. Ἀλλ' ἐπιστολαὶ ἐκ μέρους τῆς συζύγου του, Λουκρητίας ντὶ Φέντε, τὸν ἠνάγκασαν νὰ ἐπιστρέψῃ ταχέως εἰς Φλωρεντίαν. Ὁ Φραγκῖσκος ἠγόρασε τότε παρ' αὐτοῦ δύο πίνακας, «τὴν Παναγίαν μὲ τὸν Ἰησοῦν, τὴν ἁγίαν Ἐλισάβετ καὶ τὸν ἅγιον Ἰωάννην» καὶ τὴν «Ἐλεημοσύνην», οἱ ὁποῖοι εὑρίσκονται εἰς τὸ Λοῦβρον. Φεύγων ἐκ Παρισίων ἔλαβε παρὰ τοῦ Φραγκίσκου καὶ ἱκανὸν χρηματικὸν ποσόν, ὅπως ἀγοράσῃ διὰ λογαριασμὸν τοῦ βασιλέως εἰκόνας, ἀλλὰ φθάσας εἰς Φλωρεντίαν ἐλησμόνησε τὴν ὑπόσχεσίν του καὶ ἐδαπάνησε τὸ χρῆμα διὰ νὰ κτίσῃ μίαν οἰκίαν. Τῷ 1531 προσβληθεὶς ὑπὸ πανώλους ἀπέθανε χωρὶς κανεὶς σχεδὸν νὰ ἀντιληφθῇ τὸ πρᾶγμα, οὐδὲ τῆς συζύγου του ἐξαιρουμένης, ἡ ὁποία δὲν τὸν ἐπλησίαζεν ἐκ τοῦ φόβου τῆς ἀσθενείας.

Ὁ Ντὲλ-Σάρτο ἦτο ἔξοχος τοιχογράφος καὶ ἀπέλαυε μεγίστης τιμῆς παρὰ τοῖς συγχρόνοις του, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἀπεκαλεῖτο «Andrea senza errori», δηλαδὴ χωρὶς λάθη· ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν φορητῶν εἰκόνων ἐπίσης ἀνεδείχθη, διακριθεὶς μάλιστα διὰ τὸ χρῶμα καὶ καταστὰς ὁ μέγιστος κολορίστας τῆς Φλωρεντίας. Χωρὶς μεγάλην πνευματικὴν ἔξαρσιν κατώρθωσε νὰ καταστήσῃ τὸ χρῶμα ἰσχυρὸν ἐκφραστικὸν μέσον, μεταχειριζόμενος λεπτὰς ἀποχρώσεις καὶ μᾶλλον ἀνοικτοὺς τόνους. Τὰ πρῶτά του ἔργα εἶναι αἱ τοιχογραφίαι τοῦ μοναστηρίου τῆς Santa Annungiata, ὅπου ἐζωγράφισε τὸν βίον τοῦ ἁγίου Φιλίππου Μπενίτσι (τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ τάγματος τῶν Σερβιτῶν, εἰς οὓς ἀνῆκεν ἡ μονὴ) εἰς πέντε εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι εἶναι: «Ὁ ἅγιος ἐλεῶν τὸν λεπρόν», «Ἡ τιμωρία τῶν βλασφήμων διὰ τοῦ κεραυνοῦ», «Ἡ ἴασις τῆς μανιακῆς γυναικός», «Ἡ ἀνάστασις τῶν δύο παιδίων παρὰ τὸν τάφον τοῦ ἁγίου» καὶ «Ἡ λατρεία τῶν λειψάνων τοῦ ἁγίου». Εἰς ταύτας προσέθεσε βραδύτερον «Τὴν προσκύνησιν τῶν μάγων» καὶ «Τὴν Γέννησιν τῆς Παναγίας». Εἰς τὰ πρῶτα ἔργα δὲν εἶναι ἀκόμη τελείως ἐλεύθερος, εἰς τὸ τελευταῖον ὅμως ἐξ αὐτῶν δεικνύει εὐρύτητα εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν μορφῶν, τὰς ὁποίας ἀποδίδει πλήρεις καὶ μεγάλας, παρουσιάζων φυσικὴν καὶ ἀβίαστον τὴν ἐξέλιξιν τῆς παραστάσεως, τῆς ὁποίας ἡ κίνησις βαίνει καὶ μεταδίδεται ἀδιάπτωτος μὲ μίαν ἑνότητα χώρου θαυμαστήν. Τῷ 1514 ἀναλαμβάνει νὰ ζωγραφίσῃ εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Scalzo (τῶν ἀνυποδήτων καρμελιτῶν μοναχῶν) τὸν βίον τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ μὲ φαιὸν χρῶμα, ὅπου τὸ φῶς καὶ ἡ σκιὰ παίζουν τὸν σπουδαιότερον ρόλον. Τὴν σειρὰν τῶν τοιχογραφιῶν τούτων κατεσκεύασε μέχρι τοῦ 1526, παρέχων οὕτω φανερὰν τὴν ἐξέλιξιν τῆς καλλιτεχνικῆς του ἀντιλήψεως. Αἱ δύο εἰκόνες «Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης κηρύττων» καὶ «Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης βαπτίζων τὸν λαὸν» εἶναι πλήρεις ζωῆς καὶ παρατηρήσεως μὲ εὐρύτητα ἀποδόσεως καὶ διατάξεως. Ὡραία εἶναι ἡ μορφὴ τοῦ Ἰωάννου ἱσταμένου ἐπὶ ὑψηλῆς προεξοχῆς καὶ ποικίλη ἡ στάσις καὶ ἡ προσοχὴ τῶν ἀκροατῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλοι μὲν ἵστανται θαυμάζοντες, ἄλλοι δ' ἐκπλήττονται ἀκούοντες τοὺς νέους λόγους καὶ τὴν νέαν αὐτὴν διδασκαλίαν. Ἐπίσης θαυμαστὴ εἶναι ἡ ἀπόδοσις τῶν βαπτιζομένων. Τινὲς ἀποβάλλουν τὰ ἐνδύματά των, τινὲς λαμβάνουν ἤδη τὸ βάπτισμα καὶ μερικοὶ γυμνοὶ ἤδη ἀναμένουν τὴν σειράν των. Ἀπέδωκε δὲ τελείως τὴν ζωηρὰν ἐπιθυμίαν ὅλων νὰ βαπτισθοῦν διὰ νὰ ἐξαγνισθοῦν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν.

Ἀνδρέα ντὲλ-Σάρτο: *Ἡ ἐλεημοσύνη.*
[Μουσεῖον Λούβρου].

Περισσοτέραν γραφικότητα δεικνύουν «Ὁ χορὸς τῆς Σαλώμης», «Ἡ ἀποκεφάλισις τοῦ Ἰωάννου» ὡς καὶ αἱ μορφαὶ τῶν ἀρετῶν, «ἡ Πίστις», «ἡ Ἐλπὶς» καὶ «τὸ Ἔλεος», ἐνῷ «ἡ Δικαιοσύνη» ἔχει μᾶλλον πλαστικὸν χαρακτῆρα καὶ στάσιν. Ἀλλὰ μνημειώδη ἐμφάνισιν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Μιχαηλαγγέλου μᾶς παρέχουν αἱ τελευταῖαι τοιχογραφίαι τῆς σειρᾶς αὐτῆς, «ἡ Ἐπίσκεψις» καὶ μάλιστα «ἡ Γέννησις τοῦ Ἰωάννου». Εἰς τὰς μὲ φῶς καὶ σκιὰν μόνον ἄνευ ἰσχυροῦ χρώματος τοιχογραφίας ταύτας δὲν ἠδύνατο ὁ Ντὲλ-Σάρτο νὰ δείξῃ τὴν γραφικότητα καὶ τὴν χρωματικήν του δύναμιν. Τὰ ἐξαιρετικὰ αὐτὰ προσόντα του φαίνονται εἰς τοὺς αὐτοτελεῖς πίνακας. Ὁ μικρός του πίναξ τῆς Δρέσδης μὲ «Τὸν γάμον τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης» πλέει εἰς μίαν ἀτμοσφαῖραν φωτὸς καὶ σκιᾶς. Τῷ 1517 ἐζωγράφισε «Τὴν Παναγίαν μὲ τὰς Ἁρπυίας» (ὀνομαζομένην οὕτω ἕνεκα τῶν εἰς τὸ βάθρον εἰκονιζομένων ἀρχαίων ζῴων). Εἰς αὐτὴν αἱ μαλακαὶ στάσεις καὶ ἐλαφραὶ κινήσεις, νωχελεῖς στροφαὶ καὶ κυματισμοί, ζωντανεύουν μὲν τὴν παράστασιν σχηματικῶς, ἀλλὰ δὲν προσθέτουν ψυχὴν εἰς τὴν ἔκφρασιν. Πλουσίαν χρωματικὴν συμφωνίαν βλέπομεν εἰς τὴν «Pietá» τῆς Βιέννης καὶ τὴν προσωπογραφίαν ἑνὸς γλύπτου τοῦ Λονδίνου, ὡς καὶ εἰς τὸν «Ἐπιτάφιον θρῆνον» τῆς πινακοθήκης Πίττι τῆς Φλωρεντίας (εἰκόνα τοῦ ἔργου τούτου βλ. ἐν λ. **Ἀναγέννησις** τ. Δ' σ. 454), τὸν ὁ π ο ῖ ο ν ἐξετέλεσεν ὅτε, φεύγων τὴν πανώλην, ἥτις εἶχε προσβάλει τὴν Φλω-

Ἀνδρέα ντὲλ-Σάρτο:
Αὐτοπροσωπογραφία.
[Μουσεῖον Πίττι ἐν Φλωρεντίᾳ.]

ρεντίαν τῷ 1523, μετέβη εἰς τὸ μοναστήριον τῶν καλογραιῶν τοῦ ἁγίου Πέτρου τῶν Καμαλδοληνῶν ἐν Mugello.

Αἱ περιποιήσεις τῶν μοναχῶν τὸν ἐφιλοτίμησαν νὰ τελειώσῃ τὴν εἰκόνα, ὅπου παριστάνεται ὁ Χριστὸς θρηνούμενος ὑπὸ τῆς Παναγίας, τοῦ Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ καὶ τῆς Μαγδαληνῆς. Εἰς τὸν πίνακα τοῦτον ἡ καθαρῶς τεχνικὴ ἐκτέλεσις καὶ ὁ ἔκτακτος χρωματικὸς πλοῦτος ἀντισταθμίζουν ὁπωσδήποτε τὴν κενὴν παθητικότητα τῆς ἐκφράσεως. Ὅλως μνημειώδη χαρακτῆρα λαμβάνει ἡ περίφημος «Παναγία μὲ τὸν σάκκον» τῆς αὐλῆς τοῦ μοναστηρίου τῆς Annungiata τῆς Φλωρεντίας. Ὁ Τισιανὸς λέγεται ὅτι ὠνόμασεν αὐτὴν τὸ μέγιστον ἀριστούργημα τῆς ζωγραφικῆς. Καὶ δικαίως παρετηρήθη ὅτι θαυμασίως ἡνώθησαν εἰς αὐτὴν ὡραιότης μορφῶν, ὕψος ἐμφανίσεως, μεγαλοπρέπεια στάσεως, θαυμα-

Ἀνδρέα ντὲλ-Σάρτο: *Ἡ ἁγία Αἰκατερίνη.*
[Μητροπολιτικὸς ναὸς τῆς Πίζης]

στὴ ἰσορροπία τῆς συνθέσεως, λαμπρὸν χρῶμα, μεγαλόσχημον ἔνδυμα καὶ λεπτὸς φωτισμὸς καὶ τέλος ζωηρὰ γραφικὴ παράστασις τῆς ἐκ τῶν κάτω ὄψεως. Τῷ 1857 προσετέθη ὑάλινον περίφραγμα ἵνα προφυλάξῃ τὴν εἰκόνα ἀπὸ τῶν καιρικῶν ἐπηρειῶν. Τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς χρωματικῆς του δυνάμεως ἔχομεν εἰς τὸν «Μυστικὸν δεῖπνον» τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Σάλβι. Χωρὶς νὰ φθάνῃ τὴν ψυχολογικὴν δύναμιν καὶ τὴν ὑπέροχον σύνθεσιν τοῦ Λεονάρδου, ἔδωκε μεγαλεῖον καὶ χάριν εἰς ὅλα τὰ πρόσωπα καὶ τὴν σκηνήν, ἐναρμονίσας μὲ ἐξαιρετικὴν τέχνην τὰ χρώματα τῶν ποικίλων ἐνδυμάτων. Εἰς τὰ τελευταῖά του ἔργα τείνει εἰς τὸν ἐπιμελῆ συγκερασμὸν τὸν τόνων διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἀπεστρογγυλωμένας χρωματικὰς μορφάς, τὰς ὁποίας λεπτότατα πλάττει τὸ φῶς. Χρῶμα καὶ μορφή, φῶς καὶ σκιὰ ἀναμειγνύονται θαυμασίως εἰς λαμπρὸν σμάλτον καὶ ἕνα τρέμον φῶς περιβάλλει τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα βαθμηδὸν προβάλλουν ἀπὸ τὸν θεμελιώδη τόνον.

Ἀριστουργήματα τῆς τεχνικῆς του δυνάμεως εἶναι: «Ἡ ἁγία οἰκογένεια» μὲ τὴν Ἐλισάβετ τοῦ Pitti τῆς Φλωρεντίας καὶ «Ἡ ἁγία Ἁγνὴ» τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Πίζης τοῦ ἔτους 1529. Ἐκτὸς τῶν καθαρῶς ζωγραφικῶν ἔργων, ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας καὶ ἐκτιμήσεως εἶναι τὰ σχέδια τοῦ ντὲλ-Σάρτο. Ἡ μᾶλλον ἐξωτερικὴ τέχνη αὐτοῦ, ἡ ἀποβλέπουσα κυρίως εἰς τὸ χρῶμα καὶ τὸ φῶς, εἶχε πολλοὺς μαθητὰς καὶ ἐδημιούργησε σχολήν. Ἐκτὸς τοῦ *Φραντσιαμπίτζιο*, ὅστις πολλάκις συνειργάσθη μὲ αὐτόν, μαθητής του ἦτο ὁ *Ἰάκωβος Καρούτσι*, λεγόμενος *ντὲ Ποντόρμο*, ὁ ὁποῖος ὅμως ὑπέστη καὶ τοῦ Μιχαηλαγγέλου τὴν ἐπίδρασιν. Μᾶλλον πλησιέστερος πρὸς τὸν μαλακὸν τρόπον καὶ τὸ θερμὸν χρῶμα τοῦ ντὲλ-Σάρτο εὑρίσκεται ὁ *Ρόσσο ντὲ Ρόσσι.*

[*Fritz Knapp*, Andrea del-Sarto, Bielefeld, 1907.

Δ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

— **Βανοῦτσι, *Πέτρος*·** βλ. Περουτζῖνο.

Βὰν-Ράϋν (Van-Rayn)· βλ. Ρέμπραντ.

Βὰνς (Vence), ***Ἐρρῖκος-Φραγκῖσκος.*** Γάλλος ἑβραϊστὴς (1676—1749). Ὑπῆρξεν εἷς τῶν καλ-

Digitized by Google

τέρων σχολιαστῶν τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ ἐπέβλεψεν εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τοῦ *Καρριὲρ* (Νανσὺ 1738—1743), προσθέσας ἓξ βιβλία «Ἀναλύσεων» καὶ «Πραγματειῶν» καὶ δύο βιβλία «Ἀναλύσεων ἢ διηγήσεων τῶν ψαλμῶν». Ἡ ἔκδοσις αὕτη ἦτο γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Παλαιὰ Διαθήκη τοῦ Βάνς».

Βὰν-Σβάνεβελντ (Van-Swaneveld), ***Ἑρμᾶνος***. Ὁλλανδὸς ζωγράφος καὶ χαράκτης, γεννηθεὶς ἐν Βέρντεν τῷ 1626 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ρώμῃ τῷ 1690. Μετέβη εἰς Παρισίους, κατόπιν δ' εἰς Ρώμην, ὅπου ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Κλαυδίῳ Λορραίν. Λόγῳ τοῦ μονήρους βίου του ἐκλήθη «*Ἐρημίτης*» καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστός. Διεκρίθη πρὸ παντὸς ὡς τοπιογράφος. Πίνακες αὐτοῦ εὑρίσκονται εἰς τὸ ἀνάκτορον Χάμπτον-κουρτ παρὰ τὸ Λονδῖνον, εἰς τὴν πινακοθήκην τῆς Βιέννης καὶ εἰς τα μουσεῖα τοῦ Λούβρου, τῶν Παρισίων, τῆς Πετρουπόλεως, τοῦ Μονάχου, τῆς Δρέσδης καὶ τῆς Φραγκφούρτης. Α. Δ.

Βὰν-Σβίετεν (Van-Swieten), ***Γεράρδος***. Ἰατρὸς Ὁλλανδὸς (1700—1772). Τὸ πλεῖστον τῆς ζωῆς του διέμεινεν ἐν Βιέννῃ, ἔνθα ὑπῆρξε καὶ καθηγητής. Εἶναι εἷς τῶν ἱδρυτῶν τῆς ἀρχαίας Βιενναίας σχολῆς ὡς καὶ ὁ ἀναμορφωτὴς τῶν ἐπιστημονικῶν παραδόσεων ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ. Εἰς τὸ κύριον αὐτοῦ σύγγραμμα «Commentaria in Hermanni Boerhaave aphorismos de cognoscendis et curandis morbis» εὑρίσκει τις πλουσίαν ὕλην ἰατρικῶν γνώσεων καὶ ἠθικῶν συγχρόνως ἀποφθεγμάτων. Ἰδίως διεπραγματεύθη τὸ ζήτημα τῆς συφίλιδος, πλουτίσας καὶ τὴν θεραπείαν αὐτῆς δι' ὑδραργυρικῆς διαλύσεως, γνωστῆς ἔκτοτε ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὑγρὸν Van-Swieten. Ο. Ρ.

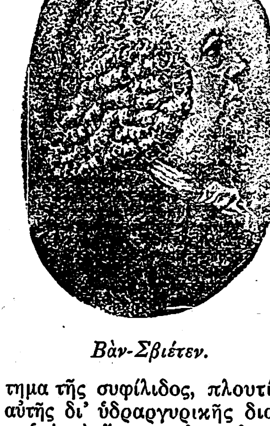

Βὰν-Σβιέτεν.

Βὰν-Σέντελ (Van-Schendel), ***Πέτρος***. Βέλγος ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Μπρέντᾳ τῷ 1806. Μαθητεύσας παρὰ τῷ Van-Brée, διεκρίθη λίαν ἐνωρὶς ἐν Βρυξέλλαις καὶ Παρισίοις ὡς προσωπογράφος. Βραδύτερον καταλιπὼν τὴν προσωπογραφίαν ἀφιερώθη εἰς τὴν ἀπεικόνισιν σκηνῶν ἐκ τῆς καθημερινῆς ζωῆς του, εἰς ἣν καταφανὴς εἶναι ἡ προσπάθειά του, ὅπως ἀποδώσῃ τὴν ἐσωτερικὴν ἔκφρασιν τοῦ περιβάλλοντος τῆς πατρίδος του καὶ ὅπως ἐπιτύχῃ ἀποτελέσματα ἀνάλογα πρὸς τὰ κατορθώματα τοῦ Ρέμπραντ ἐν τῇ ἀποτυπώσει τοῦ σκιόφωτος. Μετασχὼν ἐπανειλημμένως τῶν παρισινῶν ἐκθέσεων ζωγραφικῆς, ἐτιμήθη διὰ βραβείων. Μεταξὺ τῶν μᾶλλον ἀξιοσημειώτων ἔργων του τάσσονται τὰ ἀκόλουθα: «Ἀγορὰ ὑπὸ τὸ σεληνόφως», «Ὁ βαρελοποιός», «Ἐσωτερικὸν καλύβης», «Ἄποψις τοῦ Ρόττερνταμ», «Σεληνόφως καὶ πυρκαϊά», «Ὁ Στέφανος Βὰν ντὲρ Μπὲργ καὶ ἡ κόρη του ἀναγινώσκοντες ἐπιστολήν», «Νεαρὰ κόρη ἔμπροσθεν ἑνὸς παραπήγματος» κλπ. Ι. Μ. Π.

Βάνσιτταρτ (Vansittart), ***Νικόλαος, λόρδος Βέρλεϋ***. Ἄγγλος πολιτικὸς (1766—1851). Ἠσχολήθη μὲ πολιτικὰ καὶ οἰκονομικὰ ζητήματα, δημοσιεύσας καὶ πολλὰς σχετικὰς μελέτας. Ἀναδειχθεὶς ἐπιφανὲς μέλος τοῦ κόμματος τῶν Τόρρεων, ἀπεστάλη παρὰ τῆς κυβερνήσεως τῷ 1801 εἰς Κοπεγχάγην, ὅπως πείσῃ τὴν Βουλὴν τῆς Δανίας ν' ἀπόσχῃ τῆς μετὰ τῶν νοτίων κρατῶν συμμαχίας, χωρὶς ὅμως ἡ τοιαύτη ἀποστολή του νὰ στεφθῇ ὑπὸ ἐπιτυχίας. Τῷ 1804 διωρίσθη λόρδος τοῦ θησαυροφυλακίου, τῷ δὲ 1805 ἀνώτερος γραμματεὺς ἐπὶ τῶν ἰρλανδικῶν ζητημάτων. Τῷ 1812, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πέρσεβαλς, διωρίσθη ἀρχιγραμματεὺς τοῦ θησαυροφυλακίου, εἰς ἣν θέσιν καὶ παρέμεινε πλέον τῶν δέκα ἐτῶν, ἐπιδείξας τοιαύτην ἐξαιρετικὴν ἱκανότητα, ὥστε ὁ διάδοχος αὐτοῦ εὗρε πλεόνασμα 7 ἑκατομμυρίων λιρῶν Ἀγγλίας. Τῷ 1823 ἀπενεμήθη αὐτῷ ὁ τίτλος τοῦ *λόρδου Βέρλεϋ*. Τῷ 1828 ἀπεχώρησε τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, λαβὼν σύνταξιν 300.000 λιρῶν. Ἔκτοτε ἐπεδόθη εἰς τὴν ὀργάνωσιν καὶ διοίκησιν κοινωφελῶν καὶ θρησκευτικῶν ἱδρυμάτων. Η. Γ. Κ.

— **Βάνσιτταρτ** (Vansittart), ***Ροβέρτος-Γιλβέρτος***. Ἄγγλος διπλωμάτης καὶ συγγραφεὺς γεννηθεὶς τῷ 1881. Ἐχρημάτισε γραμματεὺς τοῦ λόρδου Κῶρζον, ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας, ἀπὸ τοῦ 1920 μέχρι τοῦ 1924, καὶ ἀνεμίχθη εἰς τὰς διαπραγματεύσεις τῆς ἑλληνοτουρκικῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης. Ἐδημοσίευσε πλεῖστα ἔργα διπλωματικοῦ περιεχομένου. Μ. Δ. Β.

Βάνσκι (Wanski), ***Ἰωάννης-Νεπομούκ***. Ἐγεννήθη τῷ 1800 εἰς Πόζεν. Ἦτο υἱὸς τοῦ *Ἰωάννου Βάνσκι*, διακεκριμένου συνθέτου εἰς τὸ ἐλαφρὸν εἶδος. Ὁ υἱὸς *Βάνσκι* διεκρίθη ἰδίως ὡς βιολιστὴς μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἥν, λόγῳ ἀσθενείας, ἠναγκάσθη νὰ διακόψῃ τὸ στάδιον τοῦ δεξιοτέχνου καὶ νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς Προβηγκίαν, ὅπου ἐπεδόθη εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν σύνθεσιν ἔργων διὰ βιολίον. Ἐκ τῶν διδακτικῶν του ἔργων τὰ κυριώτερα εἶναι: «Μέθοδος βιόλας», «Ἐγχειρίδιον Ἁρμονίας», «Γυμναστικὴ τῶν δακτύλων καὶ τοῦ τόξου» ὡς καὶ σειρὰ σπουδῶν, παραλλαγῶν, φυγῶν, φαντασιῶν, κ. τ. λ. Γ. Σ.

Βανσλέμπεν (Wansleben), ***Ἰωάννης-Μιχαήλ***. Γερμανὸς περιηγητὴς καὶ γλωσσολόγος (1635—1679). Ἐξέμαθε παρὰ τοῦ Λοῦντολφ τὴν αἰθιοπικὴν γλῶσσαν καὶ ἀπεστάλη παρ' αὐτοῦ εἰς Λονδῖνον, ὅπως ἐπιστατήσῃ εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ «Aethiopicum Lexicon» (1660). Κατὰ τὴν παραμονήν του ἐν Λονδίνῳ ἐβοήθησε τὸν Κάστελ εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ «Lexicon heptaglotton» καὶ κατόπιν ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ δουκὸς Ἐρνέστου τοῦ Σὰξ-Γκόττα, ὅπως μελετήσῃ τὴν κατάστασιν τῶν Χριστιανῶν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Ἀβησσυνίαν. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Ἔκθεσις τῆς παρούσης καταστάσεως τῆς Αἰγύπτου» (1671), «Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας, ἱδρυθείσης ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Μάρκου». κ. τ. λ. Μ. Δ. Β.

Βὰν-Σουΰντερχαιφ (Van-Suyderhoef), ***Ἰωνᾶς***. Ὁλλανδὸς σχεδιαστὴς καὶ χαράκτης, γεννηθεὶς τῷ 1600. Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Πέτρῳ Σοῦτμαν καὶ ἀντέγραψε διὰ τῆς χαρακτικῆς πλείστας προσωπογραφίας τῶν διασήμων ζωγράφων τῶν Κάτω Χωρῶν. Μεταξὺ τῶν ἔργων τούτων τάσσονται εἰς τὴν πρώτην θέσιν: αἱ προσωπογραφίαι *Καρόλου τοῦ Α'* καὶ τῆς *Ἑρρικέτης-Μαρίας* τῆς Γαλλίας, κατὰ τὸν *Βὰν-Ντάϊκ*, ἡ προσωπογραφία τοῦ *Καρτεσίου*, κατὰ τὸν *Χάλς*, «Ἡ θήρα τῶν λεόντων», κατὰ τὸν *Ροῦμπενς*, «Τὸ συνέδριον τοῦ Μοῦνστερ», κατὰ τὸν *Τέρμπουργ*, «Τρεῖς καθήμενοι χωρικοί», κατὰ τὸν *Βὰν-Ὄσταδ* κ. λ. π. Ι. Μ. Γ.

Βὰν-Σπαῖντογκ (Van-Spaendonck), ***Γεράρδος***. Εἷς τῶν ἐπιφανεστέρων Ὁλλανδῶν ζωγράφων ἀνθέων, γεννηθεὶς ἐν Τιλβούργῃ τῷ 1742 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1822. Πολιτογραφηθεὶς Γάλλος, διωρίσθη καθηγητὴς τῆς εἰκονογραφήσεως τῶν φυτῶν εἰς τὴν ἐν τῷ Βοτανικῷ κήπῳ τῶν Παρισίων σχολὴν τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας. Ὁ *Βὰν-Σπαῖντογκ* κατέλιπε συλλογὴν εἰκονογραφημένων ἀνθέων, φέρουσαν τὸν τίτλον: «Souvenirs de Spaendonck». Α. Δ.

Βανσταμπὲλ (Vanstabel), ***Πέτρος-Ἰωάννης***. Γάλλος ναύαρχος (1742—1797). Ἀποσταλεὶς τῷ 1792 εἰς τὴν Ἀμερικὴν ὅπως περισυλλέξῃ καὶ μεταφέρῃ εἰς τὴν Γαλλίαν πλήρη σίτου πάντα τὰ ἐκεῖ ἐγκατεσπαρμένα γαλλικὰ πλοῖα, κατώρθωσε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὸν λιμένα τῆς Βρέστης 170 πλοῖα, χωρὶς νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸς ἀπὸ τὰ ἐχθρικὰ ἀγγλικὰ πολεμικά. Τὰ σιτηρὰ τὰ ὁποῖα μετέφερεν ἀνεκούφισαν μεγάλως τὴν Γαλλίαν, ἡ ὁποία κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπέφερεν ἀπὸ λιμόν. Τῷ 1796 εἰσήγαγε μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιτυχίας τὸν γαλλικὸν στόλον εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἀμβέρσης, τὸν ὁποῖον τὸ Διευθυντήριον ἐπεθύμει νὰ ἀνοίξῃ εἰς τὰ οὐδέτερα καὶ φιλικὰ ἔθνη. Μ. Δ. Β.

Βὰν-Στίμμερ (Van-Stimmer), ***Ἰωάννης-Χριστόφορος***, ἐπικαλούμενος *Ἑλβετός*. Γερμανὸς χαράκτης γεννηθεὶς τῷ 1552 καὶ ἀποθανὼν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ ἀδελφῷ του *Τωβίᾳ Στίμμερ*, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τούτου μετέβη εἰς Παρισίους, ἔνθα ἐγκατεστάθη ὁριστικῶς, διακριθεὶς ὡς δοκιμώτατος ξυλογράφος. Μεταξὺ τῶν ἔργων του ἰδιαιτέρως ἀξιομνημόνευτα εἶναι: «Συλλογὴ πολλῶν Γερμανῶν σοφῶν καὶ θεολόγων» (Στρασβοῦργον, 1587) καὶ «Ἱστορημένη προσωπογραφία τοῦ Λαζάρου Σεβέντε». Ι. Μ. Π.

— **Βὰν-Στίμμερ** (Van-Stimmer), ***Τωβίας***. Γερμανὸς ζωγράφος καὶ χαράκτης, γεννηθεὶς τῷ 1550 καὶ ἀποθανὼν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Διακριθεὶς εἰς τὴν διὰ τοιχογραφιῶν διακόσμησιν τῆς προσόψεως οἰκιῶν ἐν Στρασβούργῳ καὶ Φραγκφούρτῃ, εἵλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ μαργράβου τῆς Βάδης, ὅστις τῷ ἀνέθηκε τὴν ἐκτέλεσιν σειρᾶς ὁλοκλήρου προσωπογραφιῶν τῶν προγόνων του. Καταλιπὼν βραδύτερον τὴν ζωγραφικὴν ἐπεδόθη εἰς τὴν ξυλογραφίαν. Μεταξὺ ἄλλων ἐξέδωκε τῷ 1586 ἐν Βάλῃ τὴν Βίβλον διακεκοσμημένην διὰ ξυλογραφιῶν, αἵτινες προὐκάλεσαν ἐξαιρέτως εὐνοϊκὴν ἐντύπωσιν. Ι. Μ. Π.

Βὰν-Στόοπ (Van-Stoop), ***Ροδρῖγος***. Ζωγράφος καὶ χαράκτης Ὁλλανδὸς (1612—1686), ἀδελφὸς τοῦ ζωγράφου *Ντὶρκ Στόοπ*. Ἠσχολήθη εἰς τὴν θαλασσογραφίαν, τὴν τοπιογραφίαν καὶ τὴν ἀπεικόνισιν πολεμικῶν σκηνῶν. Ἐγκατασταθεὶς λίαν ἐνωρὶς ἐν Πορτογαλίᾳ, μετέβη μετὰ ταῦτα εἰς Λονδῖνον, ἀκολουθῶν τὴν σύζυγον Καρόλου τοῦ Β' ἰνφάντην Αἰκατερίνην, καὶ διέμεινεν ἐκεῖσε μέχρι τέλους τοῦ βίου του. Μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων ἔργων του τάσσονται: «Αἱ ἀπόψεις τῆς Λισσαβῶνος» καὶ «Ἡ πομπικὴ μετάβασις τῆς βασιλίσσης Αἰκατερίνης ἐκ Πόρτσμουθ εἰς Χάμπτον-Κὼρτ» (1662). Ι. Μ. Π.

Βὰντ (Vente), ***Ἀμβρόσιος***. Γάλλος πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1823. Τῷ 1873 διωρίσθη ὑφυπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης, διακριθεὶς διὰ τὰ ἀντιδραστικά του μέτρα, τὰ ὁποῖα προεκάλεσαν πολλὰς ταραχὰς ἐν Γαλλίᾳ. Μ. Δ. Β.

Βάντα (Vada) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Μεγάλη καὶ ἐπικίνδυνος ὕφαλος παρὰ τὴν μεταξὺ Λιβόρνου καὶ Πιομπίνο ἀκτὴν τῆς Τοσκάνας (Vada: πλάτ. 43°19', μῆκ. 10°22' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 157: San Remo to cape Cavallo), φωτιζομένη διὰ φάρου Ἄγκα λευκῶν ἐκλάμψεων 12 μιλ. Κατέναντί της χωρίον φερώνυμον μετ' ἀγκυροβολίου φωτιζομένου ὡσαύτως διὰ φάρου Ἄγκα ἐρυθρῶν ἐκλάμψεων 7 μιλλίων. Εἶναι ἡ *Βάδα* (Vada) τῶν ἀρχαίων γεωγράφων καὶ τοῦ Πεουτιγγεριανοῦ χάρτου· ἔκειτο ἐπὶ τῆς via Aurelia καὶ ἦτο ἐπίνειον τῆς Volaterrae. Σ. Ε. Λ.

Βαντὰλ (Vandal), ***Ἀλβέρτος***. Γάλλος ἱστορικὸς (1853—1910). Τῷ 1897 ἐξελέγη ἀκαδημαϊκός, τῷ δὲ 1906 ἀντικατέστησε τὸν Ἀλβέρτον Σορὲλ ὡς καθηγητὴς τῆς διπλωματικῆς ἱστορίας εἰς τὴν σχολὴν τῶν Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων. Ὁ *Βαντὰλ* τοποθετεῖται εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν συγχρόνων Γάλλων ἱστορικῶν, διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῶν ἐρευνῶν του καὶ τὴν βαθύτητα τῶν κρίσεών του. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Λουδοβῖκος ὁ ΙΕ' καὶ ἡ Ἐλισάβετ τῆς Ρωσίας» (1882), «Γαλλικὴ ἀποστολὴ εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐπὶ Λουδοβίκου τοῦ ΙΕ'» (1887), «Ναπολέων καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Α'», ἔργον τὸ ὁποῖον ἐβραβεύθη διὰ τοῦ βραβείου Γκομπὲρ καὶ τὸ ὁποῖον πραγματεύεται τὴν σύναψιν καὶ τὴν διάλυσιν τῆς γαλλορρωσικῆς συμμαχίας. Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ ἤνοιξε τὸν δρόμον πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν. Ἓν ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα ἔργα του εἶναι ἡ «Ἀνάρρησις τοῦ Βοναπάρτου εἰς τὸν θρόνον» (1902). Μ. Δ. Β.

Βάνταλα (Wandala). Φυλὴ τοῦ Κεντρικοῦ Σουδὰν κατοικοῦσα βορειοδυτικῶς τῆς λίμνης Τσάδης. Οἱ *Βάνταλα* ὑπάγονται εἰς τὰς σουδανικὰς φυλὰς τῶν Τέντα. Θ. Χ. Σ.

Βαντὰμ (Vandame), ***Δομένικος-Ἰωσήφ, κόμις τοῦ Χεΐνεμπουργ***. Εἷς τῶν διασημοτέρων στρατηγῶν τῆς πρώτης γαλλικῆς αὐτοκρατορίας (1771—1830). Ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς εἰς ἓν τῶν ἀποικιακῶν συνταγμάτων καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Γαλλίαν κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως. Τῷ 1793 ἦτο ἤδη ὑποστράτηγος εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Βορρᾶ, ἄγων ἡλικίαν εἴκοσι δύο ἐτῶν. Τῷ 1799 προήχθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ ἐπὶ ἀνδραγαθίᾳ, κατὰ δὲ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1805 διεκρίθη κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ἀούστερλιτς. Κατὰ τὰ ἔτη 1806 καὶ 1807 ἐπεφορτίσθη τὴν κατάληψιν τῆς Σιλεσίας, ὑπέγραψε δ' οὗτος τὴν συνθήκην τοῦ Βρεσλάου.

Ἐπικειμένης τῆς ἐκστρατείας ἐναντίον τῆς Ρωσίας διεφώνησεν ἐπί τινων μέτρων μετὰ τοῦ βασιλέως Ἱερωνύμου, οὕτω δὲ δὲν μετέσχε ταύτης. Τοῦ ἀνετέθη ἡ διοίκησις σώματος στρατοῦ ἐν Βετσφαλίᾳ καὶ βραδύτερον ἐν Σαξωνίᾳ, τὰς ὁποίας ἐκυβέρνησε στρατιωτικῶς. Οἱ Γερμανοὶ ἱστορικοὶ κατακρίνουσιν αὐτὸν ὡς ἐπιδείξαντα σκληρότητα καὶ ἀπανθρωπίαν καὶ τυφεκίσαντα τοὺς Γερμανοὺς πατριώτας Μπέργκερ καὶ Φίγκ. Ὅτε ὁ Ναπολέων παρεσκεύαζε τὴν μάχην τῆς Δρέσδης, ὁ Βαντὰμ ἡγούμενος σώματος ἐκ 30,000 ἀνδρῶν ἐβάδισε κατὰ τῆς Βοημίας, ἔχων τὴν διαταγὴν νὰ προσβάλῃ τὸν ἐχθρὸν ἐκ τοῦ πλαγίου, εὑρισκόμενον ἤδη ἐν ὑποχωρήσει. Ἀλλ' ἕνεκεν ἀνεξηγήτου ἀδρανείας, ὁ Βαντὰμ ἐκυκλώθη εἰς Κοὺλμ καὶ κατέθεσε τὰ ὅπλα μετὰ 10.000 ἀνδρῶν καὶ τεσσαράκοντα πυροβόλων. Ὡδηγήθη εἰς τὸ στρατηγεῖον τῶν συμμάχων, ὅπου τοῦ ἀφῃρέθη τὸ ξίφος ὑπὸ τοῦ μεγάλου δουκὸς Κωνσταντίνου, ὅστις λέγεται ὅτι ἀπέτεινε προσβλητικάς τινας φράσεις πρὸς αὐτόν. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος Α' τοῦ ἐπέστρεψε μὲν τὸ ξίφος, ἀλλὰ διέταξε νὰ μεταφερθῇ εἰς τὸ κυβερνεῖον τῆς Βιέτκας ἐπὶ τῶν συνόρων τῆς Σιβηρίας. Τὰ γεγονότα τοῦ 1814 ἠνέωξαν τὰς θύρας τῆς Γαλλίας εἰς τὸν Βαντάμ, τεθέντα εἰς ἀποστρατείαν. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Ναπολέοντος ἐξ Ἔλβας, οὗτος τὸν ὠνόμασε γερουσιαστὴν καὶ τοῦ ἐνεπιστεύθη τὴν διοίκησιν τοῦ τρίτου σώματος τοῦ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ στρατηγοῦ Γερουσὺ στρατοῦ. Οἱ δύο οὗτοι στρατηγοὶ συνεκρούσθησαν μὲν μετὰ τῶν Πρώσσων τοῦ Τίλμαν, ἀλλὰ καταδιώκοντες τὸν ἐχθρόν, παρημέλησαν νὰ ἐνισχύσουν τὸν αὐτοκράτορα Ναπολέοντα εἰς Βατερλώ, τὸ σφάλμα δὲ τοῦτο ἐπέφερε τὰς μεγάλας καταστροφάς, αἵτινες εὐθύνουσιν αὐτούς. Ὡς ἐπληροφορήθησαν οὗτοι τὴν ἧτταν τοῦ Ναπολέοντος, ὡδήγησαν ἐν τάξει τὰ σώματά των ὑποχωροῦντες μέχρι τῶν τειχῶν τῶν Παρισίων. Ἡ δευτέρα παλινόρθωσις τῶν Βουρβώνων ἐστέρησε τὸν Βαντὰμ τῶν βαθμῶν καὶ τῶν τίτλων του, κατὰ διαταγὴν δὲ τῆς Κυβερνήσεως ἐγκατέλειψε τὸ γαλλικὸν ἔδαφος μεταβὰς

Digitized by Google

εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν, ὁπόθεν ἐπέστρεψεν εἰς Εὐρώπην καὶ ἀπέθανεν ἐν ἀποστρατείᾳ.
Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

βαντάμειος (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Ποικιλία ὀρνίθων ἰθαγενῶν τῆς Ἰάβας. Διακρίνονται διὰ τὸ μικρὸν ἀνάστημα, τὸ ἐπίχαρι βάδισμα καὶ τὸν ποικίλον χρωματισμόν των, λευκόν, κίτρινον, φαιόν, ἀργυρώδη ἢ μελανόν. Χαρακτηρίζονται ἐκ τῆς μεγάλης φοτοκίας των καὶ τοῦ τρυφεροῦ καὶ εὐγεύστου κρέατός των.
Δ. Ν. Π.

Βαντάντιαν (Wandandian). Φυλὴ ἰθαγενὴς τῆς Αὐστραλίας, ἐξηπλωμένη ἐν Νέᾳ Νοτίῳ Οὐαλλίᾳ.
Θ. Χ. Σ.

Βανταντοὺρ (Ventadour) *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα δύο ἠρειπωμένων πύργων τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἐν τῇ κεντρικῇ Γαλλίᾳ, οἵτινες, ἀλληλοδιαδόχως, ὑπῆρξαν ἡ ἕδρα τοῦ δουκάτου τοῦ Βανταντούρ. Ὁ πρῶτος εὑρίσκεται ἐν τῷ διαμερίσματι τοῦ Κορρέζ, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Τούλλ, ἐπὶ δεσπόζοντος τῶν πέριξ δασώδους λόφου. Ὁ δεύτερος εὑρίσκεται ἐν τῷ διαμερίσματι τοῦ Ἀρντές, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Λαρζαντιέρ, ἐπὶ ἀποκρήμνων βράχων, ὕπερθεν τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Φοντωλιὲρ καὶ Ἀρντές.
Μ. Δ. Β.

Βανταντοὺρ (Ventadour). Γαλλικὴ οἰκογένεια δουκῶν τοῦ ὁμωνύμου δουκάτου, κλάδος τῆς οἰκογενείας τῶν Lévis. Ἔζη καὶ ἦρχεν ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Βανταντούρ, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν Τούλλ. Ἡ κομιτεία αὕτη ἐγένετο δουκᾶτον τῷ 1578. Ὁ τελευταῖος γόνος τῆς οἰκογενείας ταύτης ἀπέθανε τῷ 1717 χωρὶς ἄρρενα διάδοχον.
Μ. Δ. Β.

Βαντὰρ ἢ ***Ὀντὰρ*** ἢ ***Ὀντὲ*** (Vaddar ἢ Oddar, ἢ Oddéı. Ἰνδικὴ φυλὴ τῶν μεσημβρινῶν βρεττακῶν Ἰνδιῶν. Περιλαμβάνει περὶ τὰς 600.000 ἀτόμων κατοικούντων εἰς τὰ κυβερνεῖα τῶν Μαντράς, Μυζόρ, Κούκαν, Νιζὰμ καὶ Μπεράρ. Ζοῦν νομαδικὴν ζωήν, εἶναι πολύγαμοι καὶ ἀνήκουν εἰς τὴν θρησκευτικὴν αἵρεσιν τοῦ Βισνοῦ.
—Ω.

Βαντὲ (Vendée)· ὅλ. **Βανδέα.**

Βαντὲ (Vadé), ***Ἰωάννης-Ἰωσήφ.*** Γάλλος ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν Ἂμ τῆς Πικαρδίας καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1719—1757). Μεταξὺ τῶν ἀναριθμήτων ποιητῶν τοῦ ἔρωτος, τοῦ οἴνου καὶ τῶν ἀπολαύσεων, ὁ Βαντὲ κατέστη διάσημος καὶ δημοφιλέστατος ἕνεκα τῆς δυνάμεως τοῦ ἐλευθέρου λόγου, τῆς βαχχικῆς διαθέσεως καὶ τῶν ἐρωτικῶν προπετειῶν του. Σπουδάσας εἰς Ἂμ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, μετέβη εἰς Παρισίους καὶ διετέλεσεν ἐπί τινα χρόνον γραμματεὺς τοῦ δουκὸς Ἀζεναί, εἶτα δὲ κατέλαβε θέσιν τινὰ εἰς τὴν οἰκονομικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ κράτους. Ἀλλ' ὁ ὑπαλληλικὸς βίος δὲν ἦτο διὰ τὸν χαρακτῆρα τοῦ Βαντέ, ἐγκαταλείψας δὲ αὐτὸν μετεβλήθη εἰς ᾀσματοποιόν, ποιητὴν πολλάκις, καὶ ἔζη ἐλευθέρως διερχόμενος τὰς ὥρας του εἰς τὰ καπηλεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων δὲν ἀπεσπᾶτο, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἰούλιος Ζανέν, εἰμὴ ὅταν ἡ κάπηλος ἠρνεῖτο εἰς αὐτὸν πίστωσιν. Ἀνῆκει εἰς τοὺς καλλιτέχνας ἐκείνους, ποιητάς, ζωγράφους, μουσικούς, κωμῳδούς, οἵτινες πωλοῦσι διὰ τὸ τίποτε τὸ πνεῦμά των καὶ τὰ ἀριστουργήματά των καθ' ἑκάστην.

Ὁ Βαντὲ ἦτο στενὸς φίλος τοῦ Πιρόν, καὶ πρὸ πάντων τοῦ διασήμου ἐδωδιμοπώλου Γκαλλέ, ἀφιέρωσε δὲ ὅλα τὰ ᾄσματά του εἰς τὸν ἔρωτα εἰς τὸ κρασί, εἰς τὰ σιγάρα καὶ εἰς τὴν λαμπρὰν μαγειρικήν. Εἶναι ὁ πρῶτος ποιητὴς τῆς Γαλλίας ὅστις ὑπετάγη εἰς τὸν ζυγὸν του δημοτικοῦ ῥυθμοῦ, τοῦ πλήρους ζωῆς, κινήσεως καὶ ἔρωτος, ὅπως τὸν ἐννοοῦν καὶ τὸν αἰσθάνονται καὶ τὸν ἐκφράζουν εἰς τὴν ἀγοράν. Εἰσήγαγεν εἰς τὴν ποίησιν τὴν γλῶσσαν αὐτῆς καὶ τῆς ἔδωκε τοιαύτην χάριν, ὥστε εἵλκυσε τὴν προσοχὴν τῆς ὑψηλῆς ἀριστοκρατίας, ἥτις ἐτέρπετο εἰς τὴν εὐφυΐαν, τὴν σατιρικὴν καυστικότητα καὶ τὴν κομψότητα τῶν ἐπιγραμμάτων του, τῶν προχεόντων τὴν φαιδρότητα καὶ τὸν γέλωτα. Καὶ ἐνῷ, ὡς λέγει ὁ βιογράφος του, πολλάκις ἠκούοντο ἀπαγγελλόμενοι οἱ στίχοι εἰς τὰς αἰθούσας τῶν δουκισσῶν, ὁ πτωχὸς ποιητὴς συνέβαινεν, ἐξερχόμενος αὐτῶν, νὰ κοιμᾶται ἐπὶ τῶν ἀχύρων τῶν ἱπποστασίων των. Ἡ φυσιογνωμία του ἦτο ὡραία, τὸ μειδίαμα του εὔθυμον, ὁ στόμαχός του θαυμάσιος, οἱ στίχοι του ὡραῖοι, τὰ ᾄσματά του φαιδρά, πράγματα τὰ ὁποῖα τὸν κατέστησαν ἐν εἴδει γελωτοποιοῦ τῆς μεγάλης κοινωνίας, ὅστις τὴν διεσκέδαζε καὶ τὸν ὁποῖον ἐπλήρωνον ἀντὶ πλουσίου γεύματος. Ὁ Βαντὲ περιωρίζετο εἰς τὰ τραγούδια του, εἰς τὰς ᾠδὰς του, εἰς τὰ κωμειδύλλια του καὶ εἰς μελοδράματα. Ὁ τρόπος δ' αὐτὸς τῆς ζωῆς του ἐπετάχυνε τὸν θάνατόν του. Ἀφῆκε πολυάριθμα ᾄσματα, ὧν τὰ ἄριστα εἶναι ἡ συλλογὴ του ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ σπασμένη πίπα» ποιήματα, ὡς τὰ ἐπιγράφει, «ἐπικο-τραγικο-αγορανο-κωμικο-ηρωϊκά», αἱ «Ἐπιστολαὶ τῆς Βατραχολίμνης», αἱ «Ἀνθοδέσμαι τῆς ἀγορᾶς» τὰ «Ἐρωτικὰ στοιχουργήματα» καὶ τὰ «Ἐπιγράμματα». Εἰς τὴν «Βατραχολίμνην» του, λέγει ὁ Ἰούλιος Ζανέν, ὑπάρχουν στίχοι, οἵτινες δύνανται νὰ τὸν τάξουν μεταξὺ τῶν πρώτων ποιητῶν οἱασδήποτε χώρας καὶ οἱασδήποτε ἐποχῆς. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ Βαντὲ εἶναι ὁ μέγιστος ποιητὴς τῆς ἀγορᾶς. Τὰ ποιήματά του τὸ ἑπόμενον ἔτος τοῦ θανάτου του ἐδημοσιεύθησαν εἰς τέσσαρας τόμους ἐν Παρισίοις. Ὁ Βολταῖρος ἐδημοσίευσε τὰ «Παραμύθια» καὶ τοὺς «Λιβέλλους» του ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Βαντέ*.
Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Βαντὲλ-Ἑὺλ (Vandel-Heyl) καὶ ***Βαντὲλ*** (Vandèe), ***Λουδοβῖκος-Ἀντώνιος.*** Γάλλος ἑλληνιστής, γεννηθεὶς τῷ 1791 καὶ ἀποθανὼν περὶ τὸ 1856. Ἐπεδόθη νεώτατος εἰς τὴν μελέτην τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἐγένετο καθηγητὴς εἰς τὸ κολλέγιον τῆς Ὀρλεάνης καὶ κατόπιν τοῦ Σαὶν-Λουΐ. Ἐπειδὴ ὅμως ἀπὸ τοῦ 1830 ἤρχισε νὰ ἀναμειγνύῃ εἰς τὴν διδασκαλίαν του τὰ δόγματα τοῦ σιμωνισμοῦ, τοῦ ὁποίου ἦτο εἷς τῶν ,ἐνθουσιωδεστέρων ὀπαδῶν, ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Βαλπαραΐζον, ὅπου ἐχρημάτισε καθηγητὴς μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἐδημοσίευσε μεταξὺ ἄλλων: «Μαθήματα ἑλληνικῶν θεμάτων», μεταφράσεις Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων καὶ μετάφρασεν ἅπαντα τὰ ἔργα τοῦ Αἰσχύλου.
Μ.Δ.Β.

Βαντέλλι (Vandelli), ***Δομένικος.*** Ἰταλὸς ἰατρὸς γεννηθεὶς ἐν Παδούῃ τῷ 1732 καὶ ἀποθανὼν περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Ἱσπανίαν καὶ Πορτογαλλίαν· ἠσχολήθη μὲ τὴν Φυσιολογίαν καὶ ὑπῆρξε δεινὸς πολέμιος τῆς θεωρίας τῆς ἐρεθιστικότητος καὶ τοῦ Haller. Ἀφῆκεν ἀπειροπληθῆ ἔργα.
Ο. Ρ.

Βαντεμιαὶρ (Vendémiaire, ἐκ τοῦ λατινικοῦ *vindemia* = τρυγητός). Οὕτως ὠνομάσθη ὁ πρῶτος μὴν τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου ἐν Γαλλίᾳ, κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν. Ὁ μὴν οὗτος ἤρχιζε κατὰ τὴν φθινοπωρινὴν ἰσημερίαν, δηλαδὴ τὴν 22 ἢ τὴν 23 Σεπτεμβρίου.

Βὰν-Τέμπελ (Van-Tempel), ***Ἀβραάμ.*** Ὁλλανδὸς ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Λεύντε καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἄμστερνταμ (1618—1672). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Βὰν-Σόοτεν καὶ διεκρίθη εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ἱστορικῶν σκηνῶν καὶ εἰς τὴν προσωπογραφίαν. Διάσημος μαθητὴς του ὑπῆρξεν ὁ Φραγκῖσκος Μίερις. Τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων του εὑρίσκονται ἐν Λεύντε.
Ι. Μ. Π.

Βαντεμπὲργκ-Σερρὰ (Vandebergue-Seurrat) ***Κλαύδιος.*** Γάλλος οἰκονομολόγος, γεννηθεὶς ἐν Βερσαλλίαις περὶ τὸ 1725 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1783. Τὸ μόνον γνωστὸν ἔργον του εἶναι «Ταξίδιον εἰς Γενεύην καὶ Τουραίνην», μετὰ προσθήκης πονηματίων τινῶν (1779). Εἰς τὰ πονημάτια ταῦτα πραγματεύεται διάφορα ἐμπορικὰ ζητήματα καὶ προτείνει τὴν ἵδρυσιν μιᾶς ἕδρας τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου, νεωτερισμόν, ὁ ὁποῖος ἐπραγματοποιήθη πολὺ βραδύτερον.

Ἕτερος ***Βαντεμπὲργκ (Γεώργιος)***, ἀποθανὼν τῷ 1748, ὑπῆρξεν ἀντιστράτηγος τῆς χωροφυλακῆς καὶ ἐδημοσίευσε μίαν συλλογὴν «Ποιήσεων».
Μ.Δ.Β.

Βάντεν-Μπογκαῖρντε (Vaden-Bogaerde), ***Ἀνδρέας Βὰν Τερμπροῦγκε.*** Ὁλλανδὸς πολιτικὸς (1787—1855). Ἐσπούδασε πολιτικὴν οἰκονομίαν καὶ κατέλαβεν ἀνωτέρας διοικητικὰς θέσεις, ἔγραψε δὲ μεταξὺ ἄλλων: «Ταχὺ βλέμμα ἐπὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Βελγίου καὶ τῆς Πολωνίας, ἐν σχέσει πρὸς τὰ γεγονότα τοῦ 1830», Δοκίμιον ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἐμπορίου, τῆς ναυτιλίας καὶ τῆς βιομηχανίας τῶν Κάτω Χωρῶν, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ 1830».

Βαντενὰ (Ventenat), ***Στέφανος-Πέτρος.*** Γάλλος βοτανολόγος (1757—1808). Ὑπῆρξε μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Ἀρχαὶ βοτανικῆς», «Πίναξ τοῦ φυτικοῦ βασιλείου» κτλ.

Βαντενὲς (Vandenesse), ***Ἰωάννης.*** Γάλλος χρονικογράφος, ζήσας κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Ἀφῆκεν ἐν χειρογράφῳ «Ἡμερολόγιον τῶν ταξιδίων τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου τοῦ Ε' καὶ τοῦ υἱοῦ του βασιλέως Φιλίππου τοῦ Β' ἀπὸ τοῦ 1514 μέχρι τοῦ 1560», περιέχον περιέργους λεπτομερείας ἀγνώστους εἰς τοὺς ἄλλους ἱστορικούς.
Μ. Δ. Β.

Βαντενμπὲργκ (Vandenberghe), ***Αὔγουστος*** Γάλλος ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Beauvais τῷ 1798 καὶ θανὼν τῷ 1856. Ἐμαθήτευσε πλησίον τοῦ Girodet, τοῦ Gros καὶ τοῦ Guerin. Ἀπὸ τοῦ 1827 μέχρι τοῦ 18:0 διέμεινεν εἰς τὴν Ῥώμην, ἐπιδοθεὶς εἰς ἐνδελεχεῖς σπουδὰς ἐπὶ τῶν ἔργων τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν τῆς Ἀναγεννήσεως. Διεκρίθη διὰ τὴν καθαρότητα τοῦ σχεδίου του καὶ τὴν λαμπρότητα τοῦ χρωματισμοῦ του. Ἐκ τῶν ἔργων του μνημονευτέα: «Ἀποκαθήλωσις» εἰς τὸν ναὸν τῆς Παναγίας ἐν Mauriac, «Ἐνταφιασμὸς τῆς Παρθένου» εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς Νάντης, «Ὁ Ἰησοῦς θεραπεύων τὸν παραλυτικὸν» ἐν Mauriac, «Ὁ Χριστὸς εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν» ἐν Château-Thierry, «Ἡ ἁγία οἰκογένεια» καὶ «Τὸ κήρυγμα τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἐν τῇ ἐρήμῳ» ἐν Beauvais καὶ δύο εἰκονογραφίαι εἰλημμέναι ἐκ τῶν μυθιστορημάτων τοῦ Βάλτερ Σκότ: «Ἀλίκη καὶ Κόρα» καὶ «Τὸ γεῦμα τοῦ Quentin Durwald καὶ τοῦ Λουδοβίκου τοῦ ΧΙ».
Ι. Μ. Π.

Βαντενπέρεμπομ (Vandenpeereboom), ***Ἰούλιος.*** Βέλγος νομομαθὴς καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1843. Ἀπὸ τοῦ 1878 διετέλεσε μέλος της Βουλῆς τῶν λαϊκῶν ἀντιπροσώπων. Διετέλεσεν ἐπίσης ὑπουργὸς τῆς Συγκοινωνίας, ταχυδρομείων καὶ τηλεγράφων. Συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν τακτοποίησιν καὶ βελτίωσιν τῶν βελγικῶν σιδηροδρόμων.
Π. Λ.

Βαντενμπρὲκ (Vandenbroeck), ***Ὄθων-Ἰωσήφ.*** Γάλλος μουσικοσυνθέτης, φλαμανδικῆς καταγωγῆς, γεννηθεὶς εἰς τὸ Ὑπρ τῷ 1759 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1832. Ἔγραψε «Συμφωνίας», «Δυῳδίας» καὶ μελοδράματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν: «Οἱ Ἴνκας ἢ οἱ Ἱσπανοὶ εἰς τὴν Φλωρίδα», «Ὁ Διάβολος ἢ ἡ Βοημὴ» κλπ.

Βάντερ (Wander), ***Κάρολος-Φρειδερῖκος-Γουλιέλμος.*** Γερμανὸς παιδαγωγὸς (1803—1879). Εἷς τῶν ἡγετῶν τῶν φιλελευθέρων Γερμανῶν δημοδιδασκάλων τῆς ἐποχῆς τοῦ 1840. Ἀπολυθεὶς τῆς ὑπηρεσίας ἔζησεν ἐπί τινα καιρὸν ἐν Ἀμερικῇ. Ἐπιστρέψας συνέταξε «Λεξικὸν τῶν γερμανικῶν παροιμιῶν» (Λειψία 1850—1880) εἰς 5 τόμους.
Π. Λ.

Βαντὲρ (Vaddère), ***Ἰωάννης Βαπτιστής.*** Βέλγος ἱστορικὸς (1640—1691). Ἠκολούθησε τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἐπάγγελμα καὶ ἀφῆκε πολλὰ ἱστορικὰ ἔργα ἐν χειρογράφῳ, δημοσιεύσας τῷ 1672 μίαν «Πραγματεῖαν ἐπὶ τῆς καταγωγῆς τῶν δουκῶν καὶ τοῦ δουκάτου τῆς Βραβάντης».

Βαντεράγκεν (Vanderhagen), ***Ἀρμάνδος.*** Γάλλος μουσικοσυνθέτης, βελγικῆς καταγωγῆς, γεννηθεὶς ἐν Ἀμβέρσῃ τῷ 1753 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1822. Ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς στρατιωτικὸς μουσικὸς καὶ κατόπιν εἰργάσθη εἰς τὴν ὀρχήστραν τοῦ «Théâtre Français» ὡς κλαρινεττίστας. Συνέθεσε μεταξὺ ἄλλων: «Στρατιωτικὰς συμφωνίας», «Κονσέρτα» καὶ «Δυῳδίας» διὰ πλαγίαυλον καί, κλαρινέττον, καὶ ἔγραψε διδακτικά τινα βιβλία περὶ ἐκμαθήσεως μουσικῶν ὀργάνων.
Μ. Δ. Β.

Βαντερβέλντε (Vandervelde), ***Αἰμίλιος.*** Βέλγος σοσιαλιστής, ἀρχηγὸς τοῦ βελγικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος. Ἐγεννήθη ἐν Βρυξέλλαις τὴν 25 Ἰανουαρίου 1866. Βουλευτὴς ἀπὸ τοῦ 1900, ὑπουργὸς τοῦ Ἐπισιτισμοῦ κατὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου τοῦ 1914 μέχρι τοῦ 1918, διετέλεσεν ἀλληλοδιαδόχως καὶ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν Ἐξωτερικῶν. Ὁ Βαντερβέλντε εἶναι ὁ ἐκπροσωπευτικώτερος τύπος τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ ἡγέτου, καὶ περιφανὴς ἀρχηγὸς τῆς ΙΙ Διεθνοῦς καὶ ἀπολαμβάνει μεγίστου κύρους μεταξὺ τῶν κύκλων τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν.

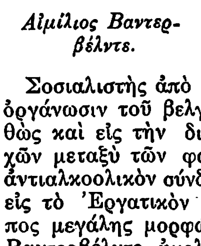

Αἰμίλιος Βαντερβέλντε.

Σοσιαλιστὴς ἀπὸ τοῦ 1885, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ὀργάνωσιν τοῦ βελγικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος καθὼς καὶ εἰς τὴν διάδοσιν τῶν σοσιαλιστικῶν ἀρχῶν μεταξὺ τῶν φοιτητῶν. Νέος ἀκόμη ἵδρυσεν ἀντιαλκοολικὸν σύνδεσμον καὶ καλλιτεχνικὸν τμῆμα εἰς τὸ Ἐργατικὸν Κέντρον Βρυξελλῶν. Ἄνθρωπος μεγάλης μορφώσεως καὶ πολιτικῆς πείρας ὁ Βαντερβέλντε ἠκολούθησε τὰς πλέον μετριοπαθεῖς τάσεις τοῦ σοσιαλιστικοῦ κινήματος, ἀντιτάσσων τὴν δημοκρατίαν εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν δικτατορίαν καὶ τὴν εἰρήνην εἰς τὴν ἐπανάστασιν. Ὁ σοσιαλισμὸς θὰ εἶναι κατὰ τὸν Βαντερβέλντε ἀποτέλεσμα οὐχὶ ἐμφυλίου πολέμου, ἀλλ' ἀμοιβαίας συνεργασίας τῶν τάξεων, κατὰ τὴν πορείαν τῆς ὁποίας θὰ ἐπέλθῃ κατὰ ἕνα φυσιολογικὸν τρόπον ἡ κοινωνικὴ μεταβολή, ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ὁλονὲν αὐξανομένης ἐργατικῆς δυνάμεως. Ἡ διατήρησις τῶν κεκτημένων καὶ ἡ ἀπόσπασις νέων παραχωρήσεων ἀπὸ τὸ ἀστικὸν καθεστώς, ἡ ὑπεράσπισις τῆς δημοκρατίας καὶ ἡ εὔρυνσις τῶν πλαισίων της κατὰ τρόπον ἐξυπηρετοῦντα τὰ συμφέροντα τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ συνόλου, αὐτὰ εἶναι, κατὰ τὸν Βαντερβέλντε, τὰ καθήκοντα τοῦ σοσιαλιστικοῦ κινήματος. Ἐχθρὸς τοῦ κομμουνισμοῦ καὶ τῆς κομμουνιστικῆς τακτικῆς ὁ Βαντερβέλντε ἀποκρούει τὴν συνεργασίαν μὲ τὰ ἐπαναστατικὰ στοιχεῖα τοῦ βελγικοῦ ἐργατικοῦ κινήματος καὶ διεθνῶς. Τὴν συνεργασίαν μὲ τὰ ἀστικὰ κόμματα τὴν θεωρεῖ ἀναγκαίαν καὶ ἐπιβεβλημένην. Αἱ θεωρίαι τοῦ Βαντερβέλντε εἶναι κρᾶμα σοσιαλισμοῦ καὶ φιλελευθερισμοῦ μὲ ἔμβλημα τὴν δημοκρατίαν. Ὁ Βαντερβέλντε συνέγραψε πολλὰ σοσιαλιστικὰ ἔργα. Σπουδαιότερα εἶναι: «Ἡ ἔγγειος ἰδιοκτησία εἰς τὸ Βέλγιον» (1902), «Τὸ ἀγροτικὸν ζήτημα ἐν Βελγίῳ» (1902), «Ἀγροτικὸς σοσιαλισμὸς» (1908), «Ἡ γενικὴ ἀπεργία εἰς τὸ Βέλγιον» (1914), «Ὁ σοσιαλισμὸς κατὰ τοῦ κράτους» κ.ἄ. Ὁ Βαντερβέλντε μετέβη καὶ εἰς τὴν Μόσχαν κατὰ τὴν δίκην τῶν σοσιαλεπανα-

Digitized by Google

στατῶν κατηγορουμένων ἐπὶ ἀντικομμουνιστικῇ τρομοκρατίᾳ καὶ ἀντεπαναστάσει καὶ ἀνέλαβε τὴν ὑπεράσπισιν τῶν κατηγορουμένων ἐξ ὀνόματος τῆς Σοσιαλιστικῆς Διεθνοῦς. Ἐπεσκέφθη ἐπίσης καὶ τὰς Ἀθήνας τῷ 1924, ὅπου καὶ ἔδωσεν ἐπίσημον διάλεξιν ὑπὲρ τῆς δημοκρατίας. ΣΕΡ. ΜΑΞΙΜΟΣ

Βαντερέμ (Vandérem), ***Φερδινάνδος***. Γάλλος λόγιος, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1864. Συνειργάσθη καὶ εἰς πολλὰ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας καὶ ἐδημοσίευσε διάφορα μυθιστορήματα, θεατρικὰ ἔργα καὶ κριτικάς. Μεταξὺ τῶν μυθιστορημάτων του, «Αἱ δύο ὄχθαι» (1897) ἔσχον τὴν μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν. Μ. Δ. Β.

Βάντερλιντ (Vanderlint), ***Ἰακώβ***. Ἄγγλος οἰκονομολόγος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐδημοσίευσε τῷ 1736 ἐν Λονδίνῳ βιβλίον ἀναφερόμενον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον, ἐν τῷ ὁποίῳ διαφαίνονται αἱ πρῶται ἀρχαὶ τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου. Μ. Δ. Β.

Βάντερ-Λοντβάϊκ (Vadder Lodewyck). Φλαμανδὸς ζωγράφος (1605—1655), μιμητὴς τοῦ Ροῦμπενς. Ἐγεννήθη καὶ ἀπέθανεν εἰς Βρυξέλλας. Σώζονται πλεῖστα ἔργα του. Κ. Ι. Ν.

Βάντερλυν (Vanderlyn), ***Ἰωάννης***. Ἀμερικανὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1776 ἐν Κίνγκστον τῆς πολιτείας τῆς Νέας Ὑόρκης καὶ ἀποθανὼν τῷ 1852. Ἐσπούδασεν ἐν Ρώμῃ καὶ ἐν Παρισίοις, τὰ κυριώτερα δὲ τῶν ἔργων του εἶναι «Ἡ Ἀριάδνη», «Ὁ Μάριος», βραβευθεὶς διὰ χρυσοῦ μεταλλίου εἰς μίαν ἀπὸ τὰς ἐκθέσεις ζωγραφικῆς τῶν Παρισίων, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ναπολέοντος τοῦ Α', ἡ προσωπογραφία τοῦ Βάσιγκτων, διὰ τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἀπὸ τὸ ἀμερικανικὸν Κονγκρέσσον τὸ ποσὸν τῶν 1500 δολλαρίων καὶ ἡ «Ἀποβίβασις τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου». Μ. Δ. Β.

Βαντερμὸντ (Vandermonde), ***Ἀλέξιος-Θεόφιλος***. Γάλλος μαθηματικὸς καὶ μουσικογράφος (1735—1796). Κατ' ἀρχὰς ἐσπούδασε φωνητικὴν μουσικήν. Περὶ τὸ τριακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του ἐγνώρισε τὸν γεωμέτρην Φονταὶν καὶ ἐπεδόθη μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν μελέτην τῶν μαθηματικῶν, κατορθώσας, διὰ τῆς ὑποβολῆς τοῦ ὑπομνήματός του «Ἐπὶ τῆς λύσεως τῶν ἀλγεβρικῶν ἐξισώσεων», νὰ γίνῃ μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, τῷ 1771. Ἐκτὸς τῶν μαθηματικῶν του ἔργων, ἔγραψε καὶ ἀναλύσεις τῶν ἔργων τῶν καλυτέρων μουσικῶν τῆς ἐποχῆς του καὶ ὑπέβαλεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν δύο ὑπομνήματα, ἐπὶ μιᾶς νέας μεθόδου πρὸς σύνθεσιν ἔργων μουσικῆς, βασιζομένων ἐπὶ τῶν μαθηματικῶν. Τὰ ὑπομνήματα ταῦτα ἔτυχον τῆς ἐπιδοκιμασίας τῶν ὀνομαστῶν μουσικῶν τῆς ἐποχῆς Γκλούκ, Φιλιδὸρ καὶ Πιτσίνι. Ἠσπάσθη ἐκ τῶν πρώτων τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν καὶ ὑπῆρξεν εἷς τῶν σοφῶν, των ὁποίων τὰ φῶτα ἐζήτησεν ἡ ἐπιτροπὴ τῆς «*Ἐθνικῆς Ἀμύνης*» πρὸς τελειοποίησιν τῶν ὅπλων καὶ τῶν πολεμεφοδίων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀνεκάλυψε, μετὰ τοῦ Μὸνζ καὶ Μπερτολλέ, τὴν διαφορὰν μεταξὺ χυτοσιδήρου καὶ χάλυβος. Ὁ Βαντερμὸντ ἵδρυσεν ἐπίσης τὸ «Conservatoire des arts et métiers» καὶ ἐδημιούργησε τὴν ἕδραν τῆς Πολιτικῆς οἰκονομίας εἰς τὴν «Eco'e Normale» τῶν Παρισίων. Μ. Δ. Β.

— **Βαντερμὸντ** (Vandermonde), ***Κάρολος-Αὐγουστῖνος***. Γάλλος ἰατρὸς γεννηθεὶς ἐν Μακάφ τῆς Κίνας (1727—1762). Ἐσπούδασεν ἐν Παρισίοις ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῷ 1750. Ἐδίδαξε χειρουργικὴν εἰς τὴν Ἰατρικὴν Σχολὴν τῶν Παρισίων, λαβὼν τὸν τίτλον τοῦ βασιλικοῦ Κήνσορος (1755). Συνέγραψε πλεῖστα ἔργα. Ο. Ρ.

Βάντερμπιλτ (Vanderbilt). Οἰκογένεια Ἀμερικανῶν πολυεκατομμυριούχων, οἵτινες κατὰ σειρὰν εἶναι οἱ ἑξῆς:

—***Κορνήλιος***. Ἐγεννήθη ἐν Στάπλετον τῆς Πολιτείας τῆς Νέας Ὑόρκης τῷ 1794 καὶ ἀπέθανεν ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ τῷ 1877. Καίτοι ἦτο υἱὸς πτωχοῦ ἀγρότου, ὀλλανδικῆς καταγωγῆς, κατώρθωσεν εἰς ἡλικίαν δέκα ἓξ ἐτῶν νὰ ἀγοράσῃ μικρὸν ἱστιοφόρον, μὲ τὸ ὁποῖον ἐξετέλει τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ Νέας Ὑόρκης καὶ Στάτεν Ἄϊλαντ. Εἰς ἡλικίαν εἴκοσι ἐτῶν ἦτο ἰδιοκτήτης δύο ἱστιοφόρων, διὰ τῶν ὁποίων ἐξετέλει τὴν ἀκτοπλοΐαν καὶ μετέφερεν ὑλικὸν διὰ τὰ ὀχυρωματικὰ ἔργα τοῦ λιμένος τῆς Νέας Ὑόρκης. Ἀπὸ τοῦ 1817 μέχρι τοῦ 1829 ἐχρημάτισε πλοίαρχος ἑνὸς ἀτμοπλοίου, τὸ ὁποῖον ἐξετέλει τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ Νέας Ὑόρκης καὶ Νέας Βρουνσβίκης. Ἀντιληφθεὶς δὲ τὴν μεγίστην χρησιμότητα τῶν ἀτμοπλοίων εἰς τὸ μέλλον, ἐπεδόθη εἰς τὴν κατασκευὴν πολλῶν τοιούτων καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μεταναστεύσεως εἰς τὰ μεταλλεῖα τῆς Καλιφορνίας ἵδρυσεν ἀτμοπλοϊκὴν ἑταιρίαν, ἡ ὁποία ἐξετέλει τὴν γραμμὴν Νέας Ὑόρκης-Ἁγίου Φραγκίσκου ἐντὸς δεκαπενθημέρου, διὰ χρησιμοποιήσεως τῶν ἐν τῇ Κεντρικῇ Ἀμερικῇ λιμνῶν τῆς Νικαραγουάης. Ἡ ἐκμετάλλευσις αὕτη τοῦ ἀπέφερε τεράστια κέρδη, διὰ τῶν ὁποίων κατόπιν ἐδημιούργησε καὶ ἄλλας γραμμάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὴν γραμμὴν Νέας Ὑόρκης-Χάβρης. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἶχεν ἀποκτήσει τόσα πολλὰ ἀτμόπλοια, ὥστε ὁ ἀμερικανικὸς λαὸς τὸν ἀπεκάλει κοινῶς «Commodore» *(ὁ στόλαρχος)*. Ἀπὸ τοῦ 1857 ὅμως μέχρι τοῦ 1862 ἤρχισε πωλῶν τὸν στόλον του, ὁ ὁποῖος ἀνήρχετο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς 21 ἀτμόπλοια καὶ 66 ἱστιοφόρα, καὶ ἔστρεψε τὴν προσοχήν του εἰς τοὺς σιδηροδρόμους. Ἐντὸς μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος ἐγένετο διευθυντὴς διαφόρων σιδηροδρομικῶν ἑταιριῶν καὶ κατώρθωσε νὰ ἔχῃ ὑπὸ τὸν ἔλεγχόν του τὰς σιδηροδρομικὰς συγκοινωνίας Νέας Ὑόρκης - Σικάγου καὶ Καναδᾶ, ἐπονομασθεὶς «βασιλεὺς τῶν σιδηροδρόμων». Εἶχεν ἀποκτήσει κολοσσιαίαν περιουσίαν, ὑπολογιζομένην ἀπὸ 90.000.000 μέχρις 100.000.000 δολλαρ., ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 80.000.000 ἀφῆκε μετὰ τὸν θάνατόν του εἰς τὸν υἱόν του *Γουλιέλμον*. Ἐδημιούργησε πολλὰ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα καὶ ἵδρυσε τὸ Πανεπιστήμιον Βάντερμπιλτ τῆς Νάσβιλλ.

— ***Γουλιέλμος***. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου (1821—1885). Ἐκληρονόμησε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς περιουσίας τοῦ πατρός του, τὴν ὁποίαν ηὔξησεν εἰς 200.000.000 δολλάρια. Διεδέχθη τὸν πατέρα του εἰς τὰς σιδηροδρομικὰς ἐπιχειρήσεις, ἐπεκτείνας ταύτας εἰς τοὺς τηλεγράφους καὶ τὰ τηλέφωνα. Διέθεσεν ὑπὲρ τὰ 1.200.000 δολλάρια εἰς καλλιτεχνικὰ καὶ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα καὶ μετέφερε δι' ἐξόδων του τὸν ὀβελίσκον τῆς Κλεοπάτρας ἐξ Αἰγύπτου, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται εἰς τὸ Central Park τῆς Νέας Ὑόρκης.

— ***Κορνήλιος***. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου (1843—1899). Διεδέχθη τὸν πατέρα του εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν σιδηροδρομικῶν ἑταιριῶν καὶ ἐπιχειρήσεων καὶ διέθεσε μεγάλα ποσὰ ὑπὲρ φιλανθρωπικῶν ἔργων.

— ***Φρειδερῖκος***. Υἱὸς τοῦ Γουλιέλμου, γεννηθεὶς τῷ 1856 ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ. Εἶναι διευθυντὴς πολλῶν ἑταιριῶν.

— ***Κορνήλιος***. Υἱὸς τοῦ Κορνηλίου Βάντερμπιλτ, γεννηθεὶς τῷ 1873 ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ. Εἶναι καὶ οὗτος διευθυντὴς πολλῶν ἑταιριῶν καὶ συνεχίζει τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς οἰκογενείας. Μ. Δ. Β.

Βαντερμποὺργ (Vanderbourg), ***Μαρτῖνος***. Γάλλος λόγιος (1765—1827) Ἐδημοσίευσε τὰ «Ποιήματα τῆς Κλοτίλδης Σουρβίλλ», τὰ ὁποῖα ἐπεχείρησε νὰ ἐμφανίσῃ ὡς γραφέντα ἀπὸ τὴν Κλοτίλδην Σουρβίλλ, λογίαν τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Πολλοὶ ἐπίστευσαν τὴν φιλολογικὴν αὐτὴν ἀπάτην, ἀλλὰ κατόπιν οἱ κριτικοὶ ἀνεκάλυψαν αὐτήν. Ὁ Βαντερμποὺργ μετέφρασε τὰς «Ὠδὰς» τοῦ Ὁρατίου καὶ πολλὰ γερμανικὰ ἔργα.

Βαντερμποὺρχ (Vanderburch), ***Ἰάκωβος-Ἱππόλυτος***. Γάλλος τοπιογράφος καὶ λόγιος (1796—1854). Μεταξὺ τῶν ἔργων του ἀναφέρομεν: «Τὰ στενὰ τῆς Μεσσήνης», ἀγορασθὲν ὑπὸ τῆς βασιλίσσης Μαρίας-Ἀμαλίας, «Ὁ κόλπος τοῦ Μπάϊα», «Ἡ κοιλὰς τοῦ Γκρίντελβαλντ», «Ἡ νῆσος Μπάρμπ», κτλ. Ἔγραψεν ἐπίσης καὶ βιβλίον «Περὶ τῆς ζωγραφικῆς τῆς ὑδατογραφίας».

— **Βαντερμποὺρχ** (Vanderburch), ***Λουδοβῖκος***. Γάλλος λογογράφος (1791—1862). Ἔγραψε μόνος ἢ ἐν συνεργασίᾳ μετ' ἄλλων, μεταξὺ τῶν ὁποίων μετὰ τοῦ *Πὼλ ντὲ Κόκ*, τοῦ *Β. Σαρδοῦ*, τοῦ *Σκρὶμπ* κ.τ.λ., ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν θεατρικὰ ἔργα, καὶ ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν μᾶλλον δημοφιλῶν συγγραφέων τῆς ἐποχῆς του. Ἐξ αὐτῶν ἀναφέρομεν: «Ἐρρῖκος ὁ Δ'», «Ὁ ἀγυιόπαις τῶν Παρισίων», «Οἱ συνάδελφοι τοῦ ὑπουργοῦ», «Ἡ ζωὴ τοῦ καφενείου». Ἔγραψεν ἐπίσης καὶ μυθιστορήματα, ὅπως «Τὸ σιδερένιο συρτάρι», ποιήματα καὶ ἱστορικὰ ἔργα. Μ. Δ. Β.

Βαντζίντζι (Vandjindji)· βλ. Βαγίγι.

Βάντι (Vandi), ***Ἀνδρέας-Ἰωάννης-Δομίνικος***. Ἰταλὸς χημικὸς γεννηθεὶς ἐν Βολωνίᾳ τῷ 1670 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1763. Ἦτο διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς καὶ ἐνδιατρίψας εἰς χημικὰς μελέτας προσεπάθησε νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Χημείαν τῶν δεισιδαιμονιῶν τῆς Ἀλχημείας. Ἔγραψε πλεῖστα ἔργα. ΑΝ. Δ.

—**Βάντι** (Vandi), ***Σάντο***. Ἰταλὸς ζωγράφος ἐπικαλούμενος συνήθως *Santino da' Ritratti*. Ἐγεννήθη ἐν Βολωνίᾳ τῷ 1653 καὶ ἀπέθανε τῷ 1716. Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Cignani καὶ προσείλκυσε τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Φερδινάνδου, μεγάλου δουκὸς τῆς Τοσκάνης, καὶ τοῦ Φερδινάνδου, δουκὸς τῆς Μαντούης, οἵτινες ἐπ δαψιλεύσαν εἰς αὐτὸν ἀφειδῶς τὴν προστασίαν των. Μετὰ τὸν θάνατον τούτων διήγαγε πλανώμενος ἀνὰ τὰς πόλεις τῆς Ἰταλίας, καλλιεργῶν τὴν προσωπογραφίαν, εἰς ἣν ἀφιέρωσε πάσας τὰς προσπαθείας του καὶ εἰς ἥν, κατὰ τὴν ὁμόφωνον γνώμην τῶν συγχρόνων του καὶ τῶν μεταγενεστέρων, ἔσχε σημαντικωτάτας ἐπιτυχίας. Ι. Μ. Π.

Βαντία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. 1) Πόλις τῶν Καλοικιῶν ἐν τῇ Δασσαρήτιδι χώρᾳ, ἡ ὁποία ἔκειτο κατὰ τὰ μεθόρια τῆς Μακεδονίας καὶ Ἰλλυρίας. Ταύτης τῆς πολεως οἱ κάτοικοι ἦσαν πιθανῶς οἱ *Βάντιοι*, οἱ ἀναφερόμενοι ὡς λαὸς θρᾳκικός. 2) *Βαντία* ἢ *Βαντεία*, πόλις κατὰ τὰ μεθόρια Ἀπουλίας καὶ Λευκανίας ἐν τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ παρὰ τὸ καλούμενον Ὄρος τοῦ Γυπὸς (Monte Vulture). Ἡ παλαιὰ ὀνομασία τῆς πόλεως ταύτης εἶναι ἀρχαιοτάτη καὶ πιθανῶς ἰλλυρική, ὡς καὶ ἡ τῆς ἰλλυρομακεδονικῆς Βαντίας, διασῴζεται δὲ ὑπὸ τὸν τύπον *Βάντζι* (Banzi) εἰς τὴν πολίχνην *Ἀββαζίαν τοῦ Βάντζι* (Abbazia di Banzi), κειμένην 20 περίπου χιλιόμετρα νοτιοανατολικῶς τῆς Βενουσίας. Ὀλίγον νοτιώτερον ταύτης ἀνευρέθη καὶ χαλκοῦς ἐνεπίγραφος πίναξ δίγλωσσος (ἐν λατινικῇ καὶ ὀσκικῇ γλώσσῃ) ἀναφέρων τὸ ὄνομα τῆς πόλεως Βαντίας. Οἱ κάτοικοι ἐκαλοῦντο *Βαντιανοὶ* ἢ *Βαντῖνοι* ἢ *Βαντιᾶται*. Γ. Ι. Κ.

Βὰν-Τιγκὲμ (Van-Tieghem), ***Φίλιππος-Ἐδουάρδος***. Περιώνυμος Γάλλος βοτανολόγος (1839—1914). Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Παστέρ, ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς Βοτανικῆς εἰς τὴν σχολὴν τῶν Φυσικῶν ἐπιστημῶν, μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἰσόβιος αὐτῆς γραμματεύς. Ὁ Βὰν-Τιγκὲμ διεκρίθη κατ' ἀρχὰς ἀπὸ τὰς θαυμασίας ἐρεύνας του ἐπὶ τῶν μικροσκοπικῶν μυκήτων, αἵτινες κατέστησαν τὸ ὄνομά του γνωστὸν τόσον ἐν Γαλλίᾳ, ὅσον καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ κατέταξαν αὐτὸν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν ἐρευνητῶν τῶν κρυπτογάμων. Εἶναι εἷς ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐξῆρον τὴν συγγένειαν τῶν βακτηριδίων μὲ τὰ κυανᾶ φύκη καὶ εἷς τῶν πρώτων οἵτινες ἐσημείωσαν τὴν ὕπαρξιν ὀρυκτοβίων βακτηριδίων συμβαλλόντων εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν γαιανθράκων. Ἡ ἀνατομία τῶν φυτῶν ἀπερρόφησε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἐρευνῶν του. Προέτεινε νέαν κατάταξιν τῶν φυτῶν βασιζομένην ἐπὶ τοῦ φαρίου καὶ τῆς γύρεως καὶ ἔγραψε πλούσια ἔργα ὧν τὸ σημαντικώτερον εἶναι ἡ «Βοτανική» (1884 καὶ 1890). Μ. Δ. Β.

Βὰν-Τιγκέμ.

Βαντίγκο (Wadigo). Φυλὴ μαύρων τῆς σουαχελικῆς ὁμάδος τῶν Μπαντού, ἐξηπλωμένη ἐν Β. Σουαχελίᾳ. Θ. Χ. Σ.

Βαντιὲ (Vadier), ***Μᾶρκος-Γουλιέλμος-Ἀλέξιος***. Γάλλος πολιτικὸς (1736—1828), διαδραματίσας σημαντικὸν ρόλον κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν. Ἐκλεγεὶς βουλευτὴς εἰς τὸ Ρουά, ὑπεστήριξε τὴν συνταγματικὴν παράταξιν. Μετὰ τὴν σύλληψιν τοῦ βασιλέως, ὁ Βαντιὲ ᾐτήσατο τὴν παραπομπὴν τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ΙΣΤ' ἐνώπιον τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου. Ἐκλεγεὶς δὲ πληρεξούσιος τῆς Συμβατικῆς ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Ἀριέζ, ὑπεστήριξε τὴν εἰς θάνατον καταδίκην τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ'. Ἀργότερον μετέσχε τῆς ἐπιτροπῆς τῆς κοινῆς σωτηρίας, τὴν 14 Σεπτεμβρίου 1793. Κατηγορηθεὶς ὡς ὑπαίτιος τῆς θανατώσεως δεκατεσσάρων ἀθῴων κατοίκων τῆς περιφερείας Ἀριέζ, ἐν τῇ ὁποίᾳ εἶχεν ἐκλεγῆ, κατώρθωσε νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι οὗτοι εἶχον διεγείρει τὴν περιφέρειάν του εἰς στάσιν, ἥτις ἠπείλει νὰ λάβῃ τὰς διαστάσεις τῆς στάσεως τῆς Βανδέας. Τὴν 9 Θερμιντὸρ ὁ Βαντιὲ μετέσχε τῆς κατὰ τοῦ Ροβεσπιέρου κατηγορίας, τοῦτο δ' ἐστοίχισεν εἰς αὐτὸν ἀργότερον, ὅτε ἠλλάξε τὸ καθεστὼς (2 Μαρτίου 1795), καταδίκην εἰς ἐξορίαν. Δραπετεύσας ἐκρύβη ἐπί τινα χρόνον εἰς Παρισίους, ἀργότερον ὅμως, μετασχὼν τῆς συνωμοσίας τοῦ Μπαμπέφ, συνελήφθη, ἀλλὰ κατώρθωσε πάλιν, καίτοι δὲν ἦτο ξένος πρὸς τὴν συνωμοσίαν, ν' ἀπαλλαγῇ τῆς κατηγορίας ταύτης καὶ νὰ ἐκτίσῃ μόνον τὴν ποινὴν τῆς ἐξορίας μεταφερθεὶς εἰς Καϊέννην, ὅπόθεν ἐπανῆλθε πολὺ ταχέως, ἀμνηστευθείς. Ἡ οἰκογένειά του τοῦ ἀνήγειρεν ἀνδριάντα εἰς τὸ κοιμητήριον τῶν Βρυξελλῶν παρὰ τὸ μνημεῖον τοῦ Νταβίντ, παλαιοῦ συναδέλφου του ἐν τῇ ἐθνοσυνελεύσει καὶ φίλου του. Κ. Ι. Ν.

Βάντκερτ (Vadkert) *[Γεωγρ.]* Πόλις τῆς Οὐγγαρίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Νόγκραντ καὶ Χόντ, βορείως τῆς Βουδαπέστης παρὰ τὰ Τσεχοσλοβακικὰ σύνορα, ἔχουσα ἀκμαίαν κτηνοτροφίαν. Κάτ. 6.750.

Βάντο (Vado) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν ἐν τῷ κόλπῳ Κουαρνέρο ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Ἰστρίας (πλάτ. 44° 54', μήκ. 14° 00', χάρτ. ἀγγλ. 2711: Adriatic, Gulf of Quarnero: Cape Promontore to Grossa island) μεταξὺ τοῦ λιμένος Κούγιε (Cuje) καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Τζοῦφφο (Zuffo). Σ. Ε. Λ.

—**Βάντο** (Vado) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Γενούης (πλάτ. 44° 15' Β, μήκ. 8° 27' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 157: San Remo to cape Cavallo), λευκωπὸν ἀπὸ τῶν λατομείων μαρμάρου ἐξ οὗ κατεσκευάσθησαν τὰ λιμενικὰ ἔργα τοῦ λιμένος Σαβόννας (porto Savonna). Ἐπὶ τῆς κορυφῆς του μεσαιωνικὸν φρούριον καὶ φάρος ὕψους 35 μέτρων, ἐκπέμπων τετράδα ἐκλάμψεων λευκῶν

Digitized by Google

20 μιλλίων. Βορείως τοῦ ἀκρωτηρίου καὶ εἰς 3 μίλλια ΝΔ τῆς Σαβόννας, ὁ λιμὴν Βάντο μὲ τὴν μικρὰν (15000 κατ.) ἀλλ' ὡραίαν καὶ ἀνθοῦσαν εἰς βιομηχανίαν (μηχανουργικὰ εἴδη, χρώματα, φελλοὶ κ. ἄ. δ.) πόλιν, σταθμὸν τῆς παραθεούσης τὴν Κυανῆν Ἀκτὴν σιδηροδρομικῆς ἀκτῆς (γέφυρα 57 τόξων), συνδεομένην δὲ δι' ἠλεκτρικοῦ τροχιοδρόμου πρὸς τὴν Σαβόνναν. Εἶναι ἡ Vada Sabbatorum τῶν Λατίνων γεωγράφων, καθ' οὗ; ἀποτελεῖ σημεῖον ἑνώσεως τῶν Ἄλπεων πρὸς τὰ Ἀπέννινα. Ἐπεστάθμευσεν ὁ Ἀντώνιος (43) μετὰ τὴν ἧττάν του εἰς Mutina. Σ. Ε. Λ.

Βαντὸζ (Ventôse, ἐκ τοῦ λατινικοῦ *ventus*=ἄνεμος). Ὁ ἕκτος μὴν τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν, τοῦ ὁποίου ἡ ἔναρξις συνέπιπτε μεταξὺ τῆς 19 καὶ 21 Φεβρουαρίου.

Βὰν-Τὸλ (Van-Tol), *Δομένικος*. Ὁλλανδὸς ζωγράφος, ἀκμάσας τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Οὐδὲν εἶναι γνωστὸν περὶ τοῦ βίου του. Ἐκ τῶν διασωθέντων ἔργων του μνημονευτέα τὰ ἀκόλουθα: «Γέρων ἀνάπτων τὴν πίπαν του» καὶ «Γυνὴ ἀγοράζουσα ψάρια» (ἐν Ρόττερνταμ), «Γέρων καθήμενος πλησίον τοῦ παραθύρου» καὶ «Γραῖα τυλίσσουσα νῆμα» (ἐν Δρέσδῃ) καὶ τέσσαρες ἄλλοι πίνακές του ἀποκείμενοι εἰς τὴν πινακοθήκην Bridgewater, ἐν Λονδίνῳ. Ἐκ τῶν ἔργων του τούτων ὁ Βὰν-Τὸλ ἀποδεικνύεται δεξιοτέχνης εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς καθημερινῆς ὀλλανδικῆς ζωῆς, τῆς ὁποίας ἀποκαλύπτει μετ' ἐξαιρέτου ἐπιτυχίας τὴν ἐσωτερικὴν ἔκφρασιν. Ι. Μ. Π.

Βαντόντε (Wadonde). Φυλὴ μαύρων τῆς σουαχελικῆς ὁμάδος τῶν *Μπαντοὺ* ἐν Ἀνατολικῇ Ἀφρικῇ. Θ. Χ. Σ.

Βαντορόμπο (Wandorobbo). Φυλὴ χαμιτικὴ ἐν Ἀνατολικῇ Τροπικῇ Ἀφρικῇ. Οἱ Βαντορόμπο καταλέγονται μεταξὺ τῶν πρωτογόνων λαῶν. Ζῶσιν ἐκ τοῦ κυνηγίου. Θ. Χ. Σ.

Βαντοὺζ (Vaduz) *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τοῦ μικροῦ πριγκιπάτου τοῦ Λιχτενστάϊν, πλησίον τοῦ Ρήνου, ἔχουσα περίφημον ὁμώνυμον ἀνάκτορον καὶ περὶ τοὺς 1400 κατοίκους.

βαντοφφίτης (ὁ) (Vanthoffit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι παράμειγμα θειικοῦ νατρίου καὶ θειικοῦ μαγνησίου ($3Na_2SO_4MgSO_4$). Εὑρίσκεται εἰς χειροπληθῆ κονδυλώδη ἐκκρίματα ἐπὶ κοιτασμάτων ὀρυκτοῦ ἅλατος εἰς τὸ Wilhelmshall καὶ εἰς τὴν Χάλλην (Τυρόλον). Γ. Κ.

Βὰντρ (Wandre) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Βελγίου ἐν τῷ νομῷ καὶ τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Λιέγης, παρὰ τὸν ποταμὸν Μόζαν. Κάτ. 5.300. Ἔχει ἀνθρακωρυχεῖα, ἐργοστάσια ὅπλων, πλαστιγγοποιεῖα καὶ ὑφαντουργεῖα.

— **Βὰντρ** (Vendres) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Γαλλικὸς λιμὴν (Port Vendres, πλάτ. 42°31' Β, μῆκ. 3°0' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1804: Cape San Sebastian to Cette καὶ 1506:* Port Vendres), μικρὸς μὲν ἀλλὰ μεγάλης σχετικῶς κινήσεως, λόγῳ τῆς σιδηροδρομικῆς του συγκοινωνίας καὶ τῆς ἀνυπαρξίας ἄλλου λιμένος ἕως τῆς Σέττας, παρέχων δὲ ἀσφαλὲς ἀγκυροβόλιον, πλησίον τῶν γαλλοϊσπανικῶν συνόρων (νομὸς Herault). Τὸ *Ἀφροδίσιον* τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων γεωγράφων, τὸ *Portus Veneris* τῶν Λατίνων. Ἔχει φάρον, ναυτικὸν φανόν, ναυαγοσωστικὸν σταθμόν, πλοηγικὴν ὑπηρεσίαν καὶ παρακαταθήκην μικράν, 350 τόννων, γαιανθράκων. Σ. Ε. Λ.

Βὰντς (Vantch) *[Γεωγρ.]*. Ὁ δεξιὸς παραπόταμος τοῦ *Ἀμὼν-Δαρία*, μεθ' οὗ ἑνοῦται κατὰ τὸ 50ὸν περίπου χιλιόμετρον κάτωθι τῆς ἑνώσεως τῶν ποταμῶν Ἀκ-σοῦ—Μουργάμπα καὶ Πιάνδζ. Πηγάζει ἀπὸ τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τῆς ὀροσειρᾶς Δαρβὰζ (42° ἀνατ. μ. ἀπὸ Πούλκωφ καὶ 39° βόρ. πλ.) καὶ περιλούει τὴν νοτιοανατολικὴν πλαγιὰν τῶν ὀρέων. Μῆκος 100 χιλιομέτρων περίπου. Εἰς τὰς ὄχθας ὑπῆρχον σιδηρωρυχεῖα, τὸ δὲ ἀνευρισκόμενον μέταλλον ἦτο ἀρίστης ποιότητος. Π. ΛΕΦΑΣ

Βάντσαι (Vadsö) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Νορβηγίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τρόμσαι ἐπὶ τοῦ Βορείου Παγωμένου ὠκεανοῦ (ἀριστερὰ ἀκτὴ τοῦ κόλπου Βαράγκενφιορντ), μία ἐκ τῶν βορειοτέρων πόλεων τοῦ κόσμου (βόρ. πλάτ. 70°4'3"). Λόγῳ τῆς προσεγγίσεώς της πρὸς τὸν Β. Πόλον ἐχρησίμευσε πολλάκις ὡς βάσις καὶ τόπος ἐκκινήσεως τῶν πρὸς αὐτὸν κατευθυνομένων ἀποστολῶν. Κάτ. 4000.

Βάντσας (Vanzasch), *Ἀντώνιος*. Κροάτης μουσικοσυνθέτης γεννηθεὶς τῷ 1867 ἐν Ζαγρέμπ. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ ᾠδείῳ τῆς Βιέννης καὶ τῶν Παρισίων. Διεκρίθη διὰ τὸ μουσικόν του τάλαντον καὶ τὴν περὶ τὴν σύνθεσιν ἰδιοφυΐαν, καίτοι ἀπέθανε νεώτατος (1888). Ἐκ τῶν ἔργων του γνωστὰ εἶναι: «Οἱ Σλαβικοὶ χοροὶ» καὶ «Τὰ Δορβατικὰ καὶ Γερμανικὰ ᾄσματα». Π. ΛΕΦΑΣ

Βαντσέττι (Vanzetti), *Λουδοβῖκος* Ἰταλὸς ἀναρχικός, (βλ. Σάκκο καὶ *Βαντσέττι ὑπόθεσις*).

Βαντσιάγκα ἢ *Βατσάγκα* (Wadschaga, Watsagga). Φυλὴ μαύρων τῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς ἐξηπλωμένη ἐπὶ τοῦ ὄρους Κιλιμάνδζαρο. Οἱ Βαντσιάγκα ὑπάγονται εἰς τὰς φυλὰς τῶν *Μπαντού*, μορφολογικῶς ὅμως καὶ ὑπὸ ἔποψιν πολιτισμοῦ φαίνονται συγγενεῖς πρὸς τοὺς *Μασσάϊ*, ὑποστάντες τὴν ἐπίδρασίν των. Θ. Χ. Σ.

Βαντσικὸν *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Κυδωνιές.

Βάντσμπεκ (Wandsbek) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας, ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Σλέσβιγ (κάτ. 40,000). Ἔχει ἐργοστάσια σιγαρέττων καὶ πολυαρίθμους ἐπαύλεις. Μ. Δ. Β.

Βαντύρ, *ντὲ Παραντὶ* (Venture de Paradis). Γάλλος ἀνατολιστὴς καὶ διπλωμάτης. Ἐχρημάτισεν ἐπιτετραμμένος ἐν Κωνσταντινουπόλει. Βαθὺς γνώστης τῆς τουρκικῆς καὶ ἀραβικῆς γλώσσης καὶ τῶν ἀνατολικῶν ἠθῶν, προσελήφθη ὡς σύμβουλος τοῦ Βοναπάρτου κατὰ τὴν ἐκστρατείαν αὐτοῦ εἰς Αἴγυπτον, τῷ προσέφερε δὲ μεγίστας ὑπηρεσίας. Ἀφῆκε πολλὰ ἔργα ἐν χειρογράφῳ, εὑρισκόμενα εἰς τὴν Ἐθνικὴν βιβλιοθήκην τῶν Παρισίων. Μ. Δ.

Βὰν'τ Χὸφφ (Van't Hoff), *Ἰάκωβος Ἑνδρῖκος*. Ὁλλανδὸς χημικὸς γεννηθεὶς εἰς Ρόττερνταμ τῷ 1852 καὶ ἀποθανὼν εἰς Βερολῖνον τῷ 1911. Τῷ 1878 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Χημείας καὶ τῆς Γεωλογίας εἰς Ἄμστερνταμ, τῷ δὲ 1888 ἵδρυσε τὸ ἐργαστήριον Φυσικῆς Χημείας. Ἀπὸ τοῦ 1896 ἐχρημάτισε καθηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου καὶ μέλος τῆς Πρωσσικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν. Τῷ 1901 ἔλαβε τὸ βραβεῖον Νόμπελ τῆς Χημείας.

Ὁ *Βὰν'τ Χὸφφ* ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων θεωρητικῶν μελετητῶν τῆς χημικῆς ἐπιστήμης, διανοίξας διὰ τῶν πολυαρίθμων ἐργασιῶν του νέας ὁδοὺς ἐν αὐτῇ. Ἐθέσπισε τὴν νέαν *θεωρίαν τῶν διαλυμάτων*, διὰ τῆς ὁποίας κατεδείχθη ὅτι ὑφίσταται πλήρης ἀναλογία μεταξὺ ἀερίων μειγμάτων καὶ ὑγρῶν διαλυμάτων καὶ ὅτι ἡ ὠσμωτικὴ πίεσις τῶν διαλυμάτων, οὖσα ἀνεξάρτητος τοῦ διαλυτικοῦ μέσου, ὑπακούει πλήρως εἰς τοὺς νόμους τῶν ἀερίων. Τὴν θεωρίαν ταύτην ἐπεξέτεινε βραδύτερον καὶ ἐπὶ τῶν στερεῶν διαλυμάτων. Ἐξήγαγε καὶ ἐδικαιολόγησε θεωρητικῶς τὰς ὑπὸ τοῦ Raoult πειραματικῶς ἀνακαλυφθείσας σχέσεις μεταξὺ μοριακοῦ βάρους καὶ ταπεινώσεως τῆς τάσεως τῶν ἀτμῶν, ταπεινώσεως τοῦ σημείου πήξεως καὶ ἀνυψώσεως τοῦ σημείου ζέσεως τῶν διαλυμάτων. Ἔθεσε τὰς θεωρητικὰς βάσεις τοῦ *νόμου τῆς ἐπιδράσεως τῆς μάζης*, τοῦ ἀνακαλυφθέντος πειραματικῶς ὑπὸ τῶν Guldberg καὶ Waage. Ὑπῆρξεν ἀκόμη ὁ ἱδρυτὴς τῆς *Στερεοχημείας*, ἐκφράσας συγχρόνως μὲ τὸν Le Bel τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι αἱ ὀπτικῶς ἐνεργοὶ ὀργανικαὶ οὐσίαι ὀφείλουν τὴν ἰδιότητα ταύτην εἰς ἀσυμμετρίαν συνδέσεως ἑνὸς τοὐλάχιστον ἀτόμου ἄνθρακος.

Ἑ. Βὰν'τ Χὸφφ.

Ὁ Βὰν'τ Χὸφφ ὑπῆρξεν ἀπὸ τοῦ 1887 εἷς ἐκ τῶν διευθυντῶν τῆς ἐν Λειψίᾳ ἐκδιδομένης «Zeitschrift für physikalische Chemie», ἐν ᾗ ἐδημοσίευσε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν πρωτοτύπων του ἐργασιῶν. Μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων συγγραμμάτων του συγκαταλέγονται: «Ἡ Χημεία ἐν τῷ χώρῳ» (1874), ἐπανεκδοθὲν ὑπὸ τὸν τίτλον «Δέκα ἔτη ἱστορίας μιᾶς θεωρίας» (Ρόττερνταμ 1887), «Ἀπόψεις ἐπὶ τῆς Ὀργανικῆς Χημείας» (Μπράουνσβαϊκ 1881), «Μελέται ἐπὶ τῆς Χημικῆς Δυναμικῆς» (1884), «Νόμοι τῆς Χημικῆς ἰσορροπίας τῆς ἀραιᾶς ἀερίου καὶ ὑγρᾶς καταστάσεως» (Στοκχόλμη 1886), «Ἡ τοποθέτησις τῶν ἀτόμων ἐν τῷ χώρῳ» (Μπράουνσβαϊκ 1894), «Σχηματισμὸς καὶ διάσπασις διπλῶν ἁλάτων» (Λειψία 1897), «Μαθήματα ἐπὶ τῆς γενικῆς καὶ φυσικῆς Χημείας». (3 τόμοι, 1901-1903), «Ὀκτὼ διαλέξεις ἐπὶ τῆς φυσικῆς Χημείας» (1902). Τὰ ἔργα τοῦ Βὰν'τ Χὸφφ ἔσχον ἐπανειλημμένας ἐκδόσεις καὶ μεταφράσεις.

[*E. Cohen.* Jacobus Van't Hoff, 1899.]

ΑΝ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ

Βαντὼμ (Vendôme) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα ἐπαρχίας ἐν τῷ νομῷ Λουὰρ-ἐ-Σέρ, παρὰ τὸν ποταμὸν Λείγηρα καὶ εἰς τοὺς πρόποδας λόφου, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου σώζονται ἐρείπια μεσαιωνικοῦ πύργου. Κάτ. 98 0. Ἡ πόλις, συνδεομένη σιδηροδρομικῶς μετὰ τῶν Παρισίων, ἀποτελεῖ σπουδαῖον κέντρον γεωργικὸν καὶ κτηνοτροφικόν. Ἔχει ἐργοστάσια χειροκτίων, πιάνων καὶ χαρτοποιεῖα. Ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ σωζομένων πολλῶν μεσαιωνικῶν μνημείων σπουδαιότερον εἶναι ὁ ναὸς τῆς *Ἁγίας Τριάδος*, ἀναγόμενος εἰς τὸν ΙΒ'—ΙΕ' αἰῶνα· ἐπίσης σώζονται ἐρείπια τοῦ ἀββαείου καὶ κωδωνοστάσιον ὕψους 80 μέτρων μετὰ λιθίνου βέλους, ὅπερ θεωρεῖται τὸ ὡραιότερον μνημεῖον ὅπερ, μετὰ τὸ κωδωνοστάσιον τῆς Σαρτρ, ἐκληροδότησεν ὁ ΙΒ' αἰών. Τὸ φεουδαλικὸν φρούριον, οὗτινος οἱ ἠρειπωμένοι πύργοι ἀνάγονται εἰς τοὺς ΙΒ', ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνας, κατηδαφίσθη ὑπὸ τοῦ Ἐρρίκου Β' τῷ 1589. Ἡ πόλις ἐγείρεται ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ Γαλατικοῦ *Vindocium*. Κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἡ Βαντὼμ κατέστη σημαντικώτατον φέουδον καὶ μοναστικὸν κέντρον, ἰδίως κατὰ τὴν περίοδον (ΙΒ' αἰών), καθ' ἣν τοῦ ἀββαείου τῆς Ἁγίας Τριάδος προΐστατο ὁ περίφημος καρδινάλιος Γοφρεῖδος (Geoffroy).

Θυρεὸς τῆς Βαντώμ.

Ἡ πόλις διετέλεσεν ἐπὶ μακρὸν ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν κατοχὴν καὶ ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Ἀκτήμονος καὶ Ριχάρδου τοῦ Λεοντοθύμου ὑπέστη ἀλλεπαλλήλους πολιορκίας, ἀργότερον δὲ κατὰ τοὺς μακροὺς μεταξὺ Ἄγγλων καὶ Γάλλων πολέμους ὑπῆρξεν ἓν τῶν κέντρων τοῦ πολεμικοῦ πεδίου. Περιελθοῦσα ἀργότερον κληρονομικῷ δικαιώματι εἰς τοὺς Βουρβώνους, παρεχωρήθη ὡς δουκᾶτον ὑπὸ τοῦ Ἐρρίκου Δ' εἰς τὸν ἐκ τῆς Γαβριέλλας ντ'Εστρὲ φυσικὸν υἱόν του Καίσαρα, προσηρτήθη δὲ εἰς τὸ γαλλικὸν στέμμα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λουδοβίκου-Φιλίππου (1752). Γ. Λ. Κ.

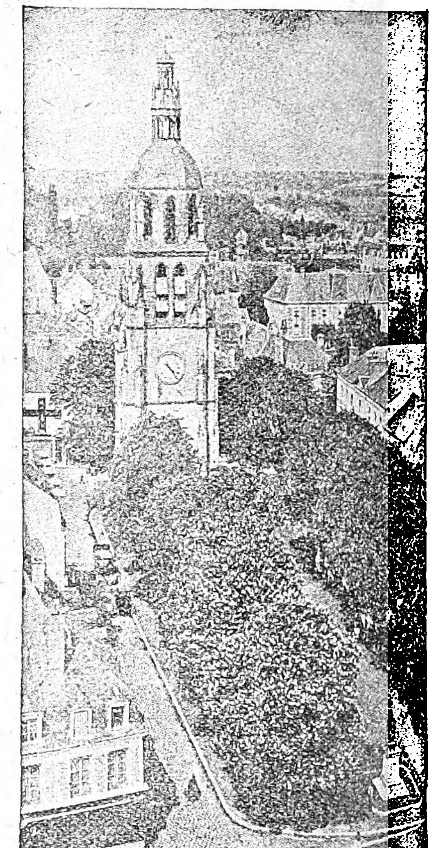

Ἄποψις τῆς Βαντὼμ μετὰ τοῦ περιφήμου κωδωνοστασίου της.

— **Βαντὼμ** (Vendôme), *πλατεῖα*. Περίφημος καὶ ἱστορικὴ πλατεῖα τῶν Παρισίων, κειμένη ἐν τῷ Α διαμερίσματι (τοῦ Λούβρου). Ἱδρύθη ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ', προτάσει τοῦ Λουβουά, ἐκλήθη δὲ οὕτω ἐκ τοῦ ὅτι τὴν θέσιν αὐτῆς κατεῖχε τότε τὸ μέγαρον τῆς οἰκογενείας *Βαντὼμ* (ὁδὸς Σαὶντ-Ὀνορέ). Ἡ κατασκευὴ τῆς πλατείας ἐπερατώθη τῷ 1699—1701 ἐπὶ σχεδίων τοῦ Μανσάρ. Τῷ 1699 (16 Αὐγούστου) ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πλατείας ἀνηγέρθη ἀνδριὰς τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', ἔργον τοῦ Ζιραντόν. Ὁ βασιλεὺς-Ἥλιος παρίστατο ἔφιππος μὲ τὴν μίαν χεῖρα ἐπὶ τῶν ἰσχύων καὶ τὴν ἄλλην ἐκτεινομένην καὶ φέρων στολὴν Ρωμαίου αὐτοκράτορος. Ὁ ἀνδριὰς οὗτος, ὅστις ἦτο ὕψους 21 ποδῶν, κατερρίφθη τῷ 1792 (10 Αὐγούστου), διαρκούσης τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ὑπὸ τοῦ μανιώδους πλήθους. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην μετωνομάσθη καὶ ἡ πλατεῖα Βαντὼμ εἰς *πλατεῖαν τῶν Λογχοφόρων*, ἀνέκτησε δὲ τὸ παλαιόν της ὄνομα μὲ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ναπολέοντος Α', ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἱδρύθη ἡ περίφημος *στήλη Βαντώμ*.

Ἡ στήλη αὕτη, ἥτις ἀρχικῶς ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος *στήλη τοῦ Ἀούστερλιτς* ἢ τῆς *Μεγάλης Στρατιᾶς*, ἤρχισεν ἐγειρομένη τῷ 1806 (25 Αὐγούστου), ἀπῃτήθη δὲ χρόνος τεσσάρων ἐτῶν

Digitized by Google

διὰ τὴν κατασκευήν της. Τὸ ὕψος της εἶναι 43.50 μ., περιλαμβανομένου καὶ τοῦ ἐπ' αὐτῆς ἀνδριάντος, ἡ δὲ διάμετρός της 3,9 μ. Ἀποτελεῖται ἐξ 98 σπονδύλων λιθίνων ὑπενδεδυμένων ἐξωτερικῶς ἐκ 378 ἄριστα συγκεκολλημένων πλακῶν ὀρειχαλκίνων, διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ὁποίων ἐχρησιμοποιήθησαν 1200 τηλεβόλα, κυριευθέντα ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ κατὰ τὰς μάχας τοῦ 1805. Εἰς σπειροειδὲς ἀνάγλυφον ἑλισσόμενον εἰς μῆκος 260 μέτρων ἀπεικονίζονται πᾶσαι αἱ στρατιωτικαὶ στολαὶ τῆς αὐτοκρατορίας κατὰ ὅπλα καὶ τὰ γεγονότα τῆς ἐκστρατείας τοῦ 1805. Ἐπὶ τῆς Ν. πλευρᾶς τοῦ βάθρου διανοίγεται χαλκίνη θύρα, ἀπὸ τῆς ὁποίας κλῖμαξ 180 βαθμίδων ὁδηγεῖ εἰς τὴν κορυφὴν τῆς στήλης, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑψοῦται ὁ ἀνδριὰς τοῦ Μ. Ναπολέοντος. Ὑπεράνω τῆς θύρας ταύτης, ἐπὶ πίνακος κρατουμένου ὑπὸ δύο Νικῶν, εἶναι χαραγμένη λατινιστὶ ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή: «Ναπολέων, Αὐτοκράτωρ Αὔγουστος, ἀφιέρωσεν εἰς δόξαν τῆς Μεγάλης Στρατιᾶς τὸ μνημεῖον τοῦτο, κατασκευασθὲν ἐξ ὀρειχάλκου κυριευθέντος ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν, ἐν ἔτει 1805, κατὰ τὸν κατὰ τῆς Γερμανίας πόλεμον, ὅστις ἐπερατώθη ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν του εἰς τρεῖς μῆνας». Ὁ ἀρχικὸς ἀνδριὰς τοῦ Ναπολέοντος, ὅστις ἐστήθη ἐπὶ τῆς στήλης μόλις τῷ 1812, ἔργον ἓν τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ Σωντέ, παρίστα δὲ τὸν μέγαν κατακτητὴν ἐν στολῇ Ρωμαίου αὐτοκράτορος, μὲ στέφανον ἐκ δάφνης εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν μίαν χεῖρα στηριζομένην ἐπὶ τοῦ ξίφους, ἐνῷ μὲ τὴν ἑτέραν ἐκράτει σφαῖραν, ἐφ' ἧς ἐπέβαινε Νίκη. Ὁ ἀνδριὰς οὗτος, ὑποστὰς πολλὰς περιπετείας κατὰ τὴν πτῶσιν τῆς αὐτοκρατορίας καὶ καταρριφθεὶς ὑπὸ τῶν Βουρβώνων κατὰ τὴν παλινόρθωσιν ἀντικατεστάθη τελικῶς τῷ 1864 ὑπὸ ἄλλου ἀνδριάντος τοῦ Ναπολέοντος, ἔργου τοῦ Ντυμόν. Μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ 1871, ἡ στήλη Βαντὼμ κατερρίφθη ὑπὸ μελῶν τῆς Κομμούνας, ἀνηγέρθη δὲ πάλιν τῷ 1875. Γ. Α. Κ.

Βαντὼμ (Vendôme), *Καῖσαρ ντὲ Μπουρμπόν, δούξ*—. Γάλλος στρατηγὸς (1594—1665), νόθος υἱὸς *Ἑρρίκου τοῦ Δ'* καὶ τῆς *Γαβριέλλας ντ' Ἐστρέ*. Τῷ 1621 διεκρίθη κατὰ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Οὐγενότων. Ἀναμιχθεὶς εἰς τὴν συνωμοσίαν τοῦ Σαλαί, ἐφυλακίσθη ἐπὶ τετραετίαν εἰς τὰς Βενσέν. Εἶτα ἐξωρίσθη εἰς τὴν Ὀλλανδίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν, ὁπόθεν ἐπανῆλθεν εἰς Παρισίους μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ρισελιέ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην συνεδέθη μὲ τὸν καρδινάλιον Μαζαρῖνον καὶ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς Βουργουνδίας, τεθεὶς δὲ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ βασιλικοῦ στρατοῦ ἀνακατέλαβε τὸ Λιβοῦρνον καὶ τὸ Βορδώ. Τῷ 1665 ἐνίκησε τὸν ἱσπανικὸν στόλον παρὰ τὴν Βαρκελώνην, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπέσπευσε τὴν εἰρήνην τῶν Πυρηναίων. Μ. Δ. Β.

Καῖσαρ Βαντώμ.

—**Βαντὼμ** (Vendôme), *Λουδοβῖκος*, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *δοὺξ τοῦ Μερκέρ*. Γάλλος στρατηγὸς καὶ καρδινάλιος (1612—1669). Ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν Λουδοβῖκον ΙΓ' εἰς τὸ Πεδεμόντιον καὶ κατόπιν εἰς τὴν Ὀλλανδίαν. Ἐχρημάτισεν ἀντιβασιλεὺς τῆς Καταλανίας καὶ κατόπιν διοικητὴς τῆς Προβηγγίας, ὅτε ἐκυρίευσε καὶ τὴν Τουλῶνα. Διωρίσθη κατόπιν ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ τῆς Λομβαρδίας καὶ ἐκυρίευσε τὴν Βαλεντίαν τῆς Ἰταλίας. Μετὰ τὸν θάνατον τῆς συζύγου του ἐγένετο καρδινάλιος καὶ διωρίσθη ἀντιπρόσωπος τοῦ πάπα Κλήμεντος τοῦ Θ' ἐν Γαλλίᾳ. Μ. Δ. Β.

—**Βαντὼμ** (Vendôme), *Λουδοβῖκος-Ἰωσήφ*. Γάλλος στρατηγός, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *δοὺξ τοῦ Παντιέβρ* (1654—1712). Ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἐκστρατείας τῆς Ὀλλανδίας, τῆς Ἀλσατίας καὶ τῆς Γερμανίας ὑπὸ τὸν Τουρέν, διωρίσθη διοικητὴς τῆς Προβηγγίας, ἐπολέμησεν εἰς τὸ Πεδεμόντιον καὶ ἐχρημάτισε διοικητὴς τῶν στρατευμάτων τῆς Καταλανίας. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας τῆς Φλάνδρας, περιελθὼν εἰς δυσμένειαν ἀπεστάλη εἰς τὴν Ἱσπανίαν καὶ κατώρθωσε νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν Μαδρίτην τὸν βασιλέα Φίλιππον τὸν Ε', τὸν ὁποῖον ἀπήλλαξεν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς του διὰ τῶν νικῶν τοῦ Μπριχουένγκα καὶ τῆς Βιλλαβιτσιόζα. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐτάφη εἰς τὸ Ἐσκοριὰλ τῆς Μαδρίτης. Μ. Δ. Β.

—**Βαντὼμ** (Vendôme) *Φίλιππος*, ὁ ἐπιλεγόμενος *Πριέρ*. Γάλλος στρατηγὸς (1655—1727). Ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς ὅλας τὰς ἐκστρατείας τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Καταλανίας, μέχρι τοῦ 1705, ὁπότε περιελθὼν εἰς δυσμένειαν λόγῳ τῆς ἀδρανείας του κατὰ τὴν μάχην τοῦ Κασσάνο ἀπεσύρθη εἰς τὴν Ρώμην. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Γαλλίαν τῷ 1711 διῆγεν ἐν τῷ μεγάρῳ αὐτοῦ τοῦ Τὸμπλ ζωὴν πολυτελῆ καὶ σκανδαλώδη. Ἦτο φίλος τῶν γραμμάτων, ἀλλ' ἄνθρωπος λίαν διεφθαρμένος καὶ μέθυσος. Μ. Δ. Β.

Βάνυα (Wanya). Φυλὴ τενταϊκὴ τοῦ Σουδὰν ἐξηπλωμένη νοτιοανατολικῶς τῆς Τιβέστης. Θ. Χ. Σ.

Βανυαμβέζοι (Wanyamwesi, Wanjamvesi). Φυλὴ μαύρων τῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς, κατοικοῦσα ἐν Οὐνυαμβέζι. Οἱ Βανυαμβεζοι ἀποτελοῦν μίαν ἀπὸ τὰς σημαντικωτέρας φυλὰς τῶν Μπαντού. Καταγίνονται μὲ τὴν γεωργίαν. Ἔχουν πνεῦμα ἐπιχειρηματικόν, ἀποδημοῦντες δὲ εἰς ξένας χώρας ἐργάζονται ὡς γεωργοὶ καὶ ἔμποροι κατὰ τὸ ἀραβικὸν ὑπόδειγμα. Ὁ Oskar Baumann (Durch Masailand zur Nilquelle, Berlin, 1894) ἀποκαλεῖ αὐτοὺς πρώτης τάξεως φορεῖς τοῦ πολιτισμοῦ.

[*Velten*, Grammatik des Kinyamwesi, Gött. 1900.] Θ. Χ. Σ.

Βανυάμπο (Wanyambo). Φυλὴ μαύρων τῶν Μπαντοὺ ἐν Κόγγῳ, ἐξηπλωμένων ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τῆς λίμνης Βικτωρίας Νιάνσας. Θ. Χ. Σ.

Βανυάσσα ἢ *Μαγγκάντσα* (Wanyassa, Mangandsa). Φυλὴ μαύρων τῆς ὁμάδος *Ζαμπεζὶ* τῶν Μπαντοὺ ἐν Ροδεσίᾳ, κατοικοῦσα εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν παραλίαν τῆς λίμνης Νυαούα. Θ. Χ. Σ.

Βανυατουροὺ (Wanyaturu). Φυλὴ μαύρων τῆς τροπικῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς, ἀνήκουσα εἰς τὰς φυλὰς τῶν Μπαντού. Θ. Χ. Σ.

Βανυόρο (Wanyoro). Φυλὴ μαύρων τοῦ Βελγικοῦ Κόγγου καὶ οἰκοῦσα ἐν Οὐνυόρο. Οἱ Βανυόρο ὑπάγονται εἰς τὰς φυλὰς τῶν Μπαντού, εἶναι ὅμως ἰσχυρῶς μεμειγμένοι μὲ χαμιτικὰς φυλάς, ἰδίως τὴν Βαχούμα, οἵτινες ὡς ποιμένες κατακτηταὶ ἐπέβαλον πρὸ ἑκατονταετηρίδων εἰς αὐτοὺς τὴν κυριαρχίαν των. Οἱ Βαχούμα, καίτοι γλωσσικῶς ἀφωμοιώθησαν πρὸς τοὺς Βανυόρο, ἐν τούτοις διετήρησαν τὴν κυριαρχικήν των θέσιν, ἀποτελοῦντες καὶ τὴν οἰκογένειαν τοῦ ἀρχηγοῦ (*Βαβιτού*). Θ. Χ. Σ.

βανφία (ἡ) (Banffia Walc.) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος —ἀμφίβολον ὅμως—ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν συνομοταξίαν τῶν *σκωλήκων*. Λείψανά του εὑρέθησαν ὑπὸ τοῦ Kh. Walcott εἰς τὰ στρώματα τῆς μέσης καμβρίου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸν Καναδᾶν. Γ. Κ. Γ.

Βάνχαλ (Wanhal ἢ van Hal ἢ Vanhall), *Ἰωάννης-Βαπτιστής*. Βοηθὸς μουσικὸς γεννηθεὶς τῷ 1813. Κατόπιν πολλῶν περιπλανήσεων εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐγκατεστάθη εἰς Βιέννην. Ἂν καὶ αὐτοδίδακτος, ἐν τούτοις, χάρις εἰς τὸ ἐξαιρετικὸν μουσικόν του τάλαντον, κατέλαβεν εἰς τὴν τέχνην θέσιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν μόνον ἰσχυραὶ μεγαλοφυΐαι, ὡς ὁ Χάϊδν ἢ ὁ Μόζαρτ, κατώρθωσαν νὰ τὸν ἐκθρονίσουν. Ἡ γονιμότης του ἦτο μεγάλη· ἔγραψε 12 συμφωνίας, 12 κουαρτέττα ἐγχόρδων, 12 τρίο καὶ σειρὰν ὁλόκληρον ἔργων μουσικῆς δωματίου διὰ πιάνο: παραλλαγάς, φαντασίας, χορούς· δι' ὄργανον: πρελούντια καὶ φυγάς. Ἐκτὸς τούτων μένουν ἐν χειρογράφῳ πλεῖσται ἄλλαι συνθέσεις του, ὡς 88 συμφωνίαι, 94 κουαρτέττα, 23 λειτουργίαι κλπ. Γ. Σ.

Βὰν-Χέελ (Van-Heel), *Δανιήλ*. Βέλγος ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Βρυξέλλαις τῷ 1607. Οὐδὲν ἄλλο εἶναι περὶ αὐτοῦ γνωστὸν πλὴν τοῦ ὅτι, ἀσχοληθεὶς κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν τοπιογραφίαν, ἀφωσιώθη μετὰ ταῦτα ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἀναπαράστασιν πυρκαϊῶν μετ' ἐξαιρέτου ἐπιτυχίας. Μεταξὺ τῶν ἔργων του τάσσονται: «Ὁ ἐμπρησμὸς τῶν Σοδόμων» καὶ «Ἡ πυρπόλησις τῆς Τροίας». Ι. Μ. Π.

Βὰν-Χέεμ (Van-Heem), *Ἰωάννης-Δαυΐδ*. Ὀλλανδὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Οὐτρέχτῃ (1600—1674). Οἱ πίνακες αὐτοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπεικονίζουσι θαυμασίας ὀπωροδόχους πλήρεις καρπῶν, διακοσμουμένας ὑπὸ ἀνθέων. Ἐπίσης ἐζωγράφιζε στεφάνους (γιρλάντας) ἐξ ἀνθέων καὶ καρπῶν, ἰδίᾳ ὡς διακοσμητικὸν μέσον εἰκόνων, κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Δανιὴλ Σέγκερ. Ὁ Βὰν-Χέεμ διεκρίθη ἰδίως διὰ τὸν συνδυασμὸν τῶν χρωμάτων καὶ τὴν ἀκριβῆ ἀπόδοσιν πάντων τῶν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων τῶν ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα ἐζωγράφιζεν. Ὡς πρὸς τὴν ἀπεικόνισιν ἀνθέων καὶ καρπῶν ὑπῆρξεν εἷς τῶν μεγαλυτέρων ζωγράφων τῆς Ὀλλανδίας. Α. Δ.

Βὰν-Χέλμοντ (Van-Helmont), *Ἰωάννης-Βαπτιστής*. Βέλγος ἰατρός, χημικός, φυσιολόγος καὶ φιλόσοφος, γεννηθεὶς ἐν Βρυξέλλαις τῷ 1577 καὶ ἀποθανὼν ἐν Βιλβόρντ τῷ 1644. Ἦτο μέλος μιᾶς τῶν μεγαλυτέρων οἰκογενειῶν τῆς Φλάνδρας, ἐπιτιμοῦσα δὲ αὐτὸς ἑαυτὸν *δυνάστην τοῦ Ρόυκενμπορχ*, τοῦ *Μερόντ*, τοῦ *Ὀρισσὸτ κ.τ.λ.* Ἀπολέσας εἰς ἡλικίαν τριῶν ἐτῶν τοὺς γονεῖς του, ἀνετράφη παρά τινος θείου του, ὅστις ἐφρόντισε πατρικῶς ὅπως ὁ ὀρφανὸς ἀνεψιός του τύχῃ ἀρίστης ἀγωγῆς καὶ μορφώσεως. Ὁ *Βὰν-Χέλμοντ* ἐτέλεσε τὰς ἐγκυκλίους σπουδάς του ἐν τῷ γυμνασίῳ τοῦ Λουβαίν, καίτοι δὲ ὑπῆρξεν ἄριστος μαθητής, δὲν ἠθέλησε νὰ λάβῃ τὸ πτυχίον του, διότι, ἔλεγε, τὰ πτυχία καὶ τὰ διπλώματα εἰς οὐδὲν ὠφελοῦν, τοὐναντίον καθιστῶσι τοὺς φέροντας αὐτὰ ὑπεροπτικοὺς καὶ ματαιοδόξους. Οἱ Ἰησουῖται, πανίσχυροι ἐν Βελγίῳ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχήν, ἠθέλησαν νὰ ἑλκύσωσι τὸν νεαρὸν Ἰωάννην πρὸς ἑαυτούς, ὁ δὲ πατὴρ Μαρτῖνος ντὲλ Ρίο ἐπεχείρησε νὰ μυήσῃ αὐτὸν εἰς τὰ τοῦ τάγματός των. Ἀλλ' ἡ προσπάθειά του ἐπέφερεν ἀποτελέσματα ἀντίθετα τῶν προσδοκωμένων. Ἡ διδασκαλία τοῦ θεολόγου τούτου ἐνεποίησεν εἰς αὐτὸν τοιαύτην ἀποκρουστικὴν ἐντύπωσιν, ὥστε ἐγκαταλιπὼν τοὺς Ἰησουΐτας ἀποτόμως, ἐπεδόθη ψυχῇ τε καὶ σώματι εἰς τὴν μελέτην τῆς φιλοσοφίας τῶν Στωϊκῶν, ἥτις ὅμως δὲν ὑπῆρξεν ὀλιγώτερον ἀποκρουστικὴ δι' αὐτόν. Ἡ πυρίπνους φαντασία του ἔρριψεν αὐτὸν τότε εἰς τὴν ἄβυσσον τοῦ μυστικισμοῦ. Διὰ νὰ πραγματώσῃ τὰς νέας θρησκευτικὰς ἰδέας του, ἠθέλησε ν' ἀκολουθήσῃ κατὰ γράμμα τὰς ἐντολὰς τοῦ Εὐαγγελίου. Ὅθεν ἐξεχώρησεν εἰς τὴν ἀδελφήν αὐτοῦ ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν του καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἰατρικῆς, ἐπὶ τῷ τέλει, ὅπως ἔλθῃ κατὰ δύναμιν ἀρωγὸς εἰς τοὺς ἀπόρους ἀρρώστους τῆς πατρίδος του. Οἱ ἁπλοϊκοὶ βιογράφοι του ἀναφέρουσιν, ὅτι αἱ ἀρεταί του ἀντημείφθησαν ἀμέσως: δαίμων ἀγαθὸς παρακολουθῶν αὐτὸν νυχθημερὸν τὸν κατέστησεν ἱκανὸν ν' ἀτενίσῃ τὴν ψυχήν του ὑπὸ μορφὴν ἐξαστράπτοντος κρυστάλλου.

Ι. Βὰν Χέλμοντ.

Κενωθείσης τῆς ἕδρας τῆς Χειρουργικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Λουβαίν, ἐκλήθη, ὅπως τὴν καταλάβῃ. «Ὡς καθηγητής, λέγει ὁ Χέλμοντ, ἐδίδαξα μετὰ μεγάλης σοφίας πράγματα, τὰ ὁποῖα οὐδέποτε κατώρθωσα νὰ ἐννοήσω». Πράγματι μακρὰν τοῦ νὰ θαυμάζῃ τυφλῶς τὰ περὶ ἰατρικῆς ἔργα τῶν ἀρχαίων, ἐσκέπτετο νὰ προβῇ εἰς ριζικὴν τῆς ἐπιστήμης ταύτης μεταρρύθμισιν, ὁπότε ἀπροσδόκητον γεγονὸς ἐματαίωσε τὰ σχέδιά του. Προσβληθεὶς ἐκ ψωριάσεως κατέφυγε πρὸς ἰατρούς τινας, ὀπαδοὺς τοῦ Γαληνοῦ, καὶ ἔμαθε παρ' αὐτῶν, ὅτι ἡ ψωρίασις προέρχεται ἐκ φλεγμονῆς τῆς χολῆς καὶ συσσωρεύσεως ἁλάτων ἐν τῷ φλέγματι. Ἐντεῦθεν συνήγαγε τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ μόνη ἐν προκειμένῳ ἐφαρμοστέα θεραπευτικὴ μέθοδος θὰ ἦτο ἡ χρῆσις καθαρτικῶν φαρμάκων. Ὁ Βὰν Χέλμοντ ἔλαβεν ὄντως καθαρκτικὸν φάρμακον, ἀλλὰ δὲν ἐθεραπεύθη. Ἀπογοητευθεὶς ἐκ τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης, ἔπαυσεν ἀσχολούμενος μὲ αὐτὴν καὶ ἐταξίδευσεν ἐπὶ δεκαετίαν ὁλόκληρον εἰς ἄλλας χώρας, ὅπως μυηθῇ εἰς τὰ μυστήρια τῆς θεραπευτικῆς, τὰ ὁποῖά τινες ἰσχυρίζοντο, ὅτι κατεῖχον. Θεραπευθεὶς ὑπό τινος Ἰταλοῦ ἐμπειρικοῦ ἐκ τῆς ψωριάσεως διὰ θείου καὶ ὑδραργύρου, κατελήφθη ὑπὸ σφοδροῦ πάθους πρὸς τὴν Χημείαν, γενόμενος ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης εἷς τῶν φανατικωτέρων τῆς ἰατροχημείας ὀπαδῶν, μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι ταχέως θ' ἀνεκάλυπτε τὸ φάρμακον πάσης νόσου. Κατὰ τὴν περίοδον ἀκριβῶς ταύτην τῆς ἐπιστημονικῆς σταδιοδρομίας του ἐτιτλοφόρησεν ἑαυτὸν «medicum per ignem» (ἰατρὸν τοῦ πυρός), ὑπαινισσόμενος τὸν τρόπον, καθ' ὃν παρεσκεύαζε τὰ φάρμακά του. Τότε συνεζεύχθη τὴν Ἀμβέρσῃ πλουσίαν κόρην, τὴν *Μαργαρίταν Βὰν -Ράστ*, ὀλίγας δὲ ἡμέρας μετὰ τὸν γάμον του ἐγκατέστη ὁριστικῶς ἐν Βιλβόρντ, ἔνθα ἐπεδόθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας του.

Ὁ Βὰν-Χέλμοντ, καίτοι ἰσχυρίζετο, ὅτι κατεῖχεν ἀλάθητα φάρμακα, τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του ὑπῆρξαν λίαν ὀδυνηρά, λόγῳ τοῦ θανάτου ὅλων σχεδὸν τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του, τὰ ὁποῖα δὲν ἠδυνήθη νὰ σώσῃ οὐδ' ἐξ αὐτῆς ἀκόμη τῆς ψωριάσεως. Καὶ ὅμως ὁ Μορερὶ ἀναφέρει, ὅτι ὁ Βὰν-Χέλμοντ ἔσχεν, ὡς ἰατρός, τόσον καταπληκτικὰς ἐπιτυχίας, ὥστε ἠγέρθη ἡ ὑπόνοια, ὅτι συνειργάζετο μετὰ τοῦ διαβόλου. Ἡ Ἱερὰ Ἐξέτασις εἶχε μάλιστα καταγγείλει αὐτὸν ὡς συνεργάτην τοῦ Σατανᾶ. Ὁπωσδήποτε ἡ σημασία τοῦ Βὰν-Χέλμοντ ὡς ἰατροῦ, ὑπῆρξε προφανῶς μηδαμινή, τὰ πάντα δὲ παρέχουσι τὸ ἐνδόσιμον νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ὁ ἐνθουσιασμός, ὃν προυκάλεσαν αἱ θεραπευτικαὶ μέθοδοί του, ὀφείλεται μᾶλλον εἰς τὴν ἔνθερμον πίστιν, μεθ' ἧς ὑπεστήριξε τὰς καινοτόμους θεωρίας του ἢ εἰς τὴν ἀποτελεσματικότητά των ὑπὸ πρακτικὴν ἔποψιν.

Ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα ἐν σχέσει πρὸς τὸν Βὰν-Χέλμοντ ὡς χημικόν. Ἀναμφιβόλως καὶ ἐν τῷ πεδίῳ τῆς Χημείας ἡ πρόληψις καὶ δεισιδαιμονία διεδραμάτισαν ρόλον σημαντικόν. Ὅπως οἱ ἀλχημισταὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οὕτω καὶ αὐτὸς συνέδεσε πρὸς τὰς ἐρεύνας καὶ τὰς ἀνακαλύψεις του νεφελώδεις καὶ ἀλλοκότους θεωρίας. Ἀλλ' ὑπάρχει ἀναμφισβήτητόν τι γεγονός, ὅπερ αὐτὸ καὶ μόνον ἀρκεῖ νὰ καταστήσῃ τὴν δόξαν αὐτοῦ

Digitized by Google

ἀμάραντον. Ὁ Βὰν Χέλμοντ ἀνεκάλυψε τὰ *ἀέρια*. Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη εἶναι μία τῶν σπουδαιοτέρων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἀξιοσημείωτον δ' εἶναι ἐν προκειμένῳ τὸ ὅτι ὁ Βέλγος ἐπιστήμων διέγνωσε τὴν ὕπαρξιν *ἀνθρακικοῦ ὀξέος* —τοῦ πρώτου ὀξέος, ὅπερ ἀνεκάλυψεν—οὐχὶ ἐκ τῶν ὑλικῶν ἐνεργειῶν του, ἀλλὰ δι' ἁπλῶν λογικῶν συνδυασμῶν. Παρετήρησε, δηλαδή, ὅτι ἄνθρακες πυρακτούμενοι καταλείπουσιν ἐλαχίστην τέφραν, ἐντεῦθεν δὲ συνήγαγε τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸ ὑπόλοιπον μεταβάλλεται εἰς πτητικὴν οὐσίαν, ἣν καλεῖ gaz sylvestre. «Τὸ ἄγνωστον τοῦτο πνεῦμα, λέγει, ὅπερ δὲν δύναται νὰ συγκρατηθῇ ἐντὸς δοχείων, οὐδὲ νὰ μεταβληθῇ εἰς σῶμα ὁρατόν, καλῶ διὰ νέου ὀνόματος ἀέριον». Τὸ ὄνομα ἀέριον διετηρήθη, ὡς γνωστόν, εἰς τὴν ἐπιστήμην, ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸ ἐπίθετον sylvestre, τοῦτο δὲν ἐχαρακτήριζεν εἰμὴ ἰδιότητά τινα, ἥτις δὲν εἶναι ἀποκλειστικὸν γνώρισμα τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, καὶ μάλιστα δὲν ἀνήκει εἰς αὐτό. Gas sylvestre σημαίνει ἄγριον, ἐπαναστατικὸν ἀέριον, ἀδέσμευτον.

Ὁ Βὰν-Χέλμοντ δὲν ἠρκέσθη εἰς τὴν ἀνακάλυψιν ταύτην, ἀλλ' ἐξηκολούθησε τὰς ἐρεύνας του, παρετήρησε δ' ἐν συνεχείᾳ ὅτι τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ δὲν εὑρίσκεται μόνον εἰς τοὺς ἄνθρακας, ἀλλὰ καὶ εἰς διαφόρους ζυμώσεις, εἰς τοὺς ἀφρώδεις οἴνους, τὰ μεταλλικὰ ὕδατα κτλ., καταπληκτικὸν δ' εἶναι ἐν προκειμένῳ τὸ ὅτι κατώρθωσε νὰ διαγνώσῃ τὴν ταυτότητα πάντων τῶν ἀερίων, τὰ ὁποῖα ἐμελέτησεν ὑπὸ συνθήκας τόσον διαφόρους. Δέον ὅμως νὰ ὁμολογηθῇ ἐνταῦθα, ὅτι ἐπλανήθη μεγάλως ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἐν λόγῳ ἀέριον. Ὑπέθεσε, δηλαδή, ὅτι τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ ἦτο ἁπλοῦν ὕδωρ. Ὁ Βὰν-Χέλμοντ ἀνεκάλυψε καὶ ἄλλο ἀέριον, τὸ *ὑδρόθειον*, ἐντὸς τοῦ παχέος ἐντέρου. Παρεσκεύασεν ὑδροχλωρικὸν ὀξύ, ὅπερ ἐκάλεσε *πνεῦμα τοῦ ἅλατος*, ἐθεώρει δὲ τ' ἀποτελέσματα τῆς πυρίτιδος ὡς προερχόμενα ἐξ ἀποτονώσεως τῶν ἀερίων. Ἐξ ἄλλου ἐπέστησε τὴν προσοχήν του εἰς τ' ἀντιμονιακὰ καὶ ὑδραργυρικὰ παρασκευάσματα καὶ εἶναι ὁ πρῶτος διαδόσας τὸν θειικὸν χαλκὸν ὡς ἐμετικὸν φάρμακον. Ἀνεκάλυψε, πρῶτος αὐτός, ἐν τῷ στομάχῳ *γαστρικὸν ὀξύ*. «Τὸ ὀξὺ τοῦτο τοῦ στομάχου, λέγει, εἶναι τόσον ἀναγκαῖον διὰ τὴν πέψιν, ὅσον καὶ ἡ θερμότης, ἑνοῦται δὲ μετὰ τῆς θερμότητος, ὅπως τὸ ὄξος μετὰ τοῦ μινίου, τῆς χημικῆς ταύτης ἑνώσεως συνεπαγομένης τὴν ἀπώλειαν τῶν φυσικῶν ἰδιοτήτων αὐτῶν. Τὸ γαστρικὸν ὀξύ, ἀπεκκρινόμενον εἰς μεγάλην ποσότητα, γίνεται αἰτία πλείστων παθήσεων, ρευματισμῶν, γαγγραίνης, ψωριάσεως κτλ.».

Ὁ Βὰν-Χέλμοντ ὑπῆρξε καὶ ἐν τῇ Φυσιολογίᾳ ρηξικέλευθος. Παραδέχεται τὴν ὕπαρξιν αὔλου ἀρχῆς, ρυθμιζούσης πᾶσαν ὀργανικὴν λειτουργίαν. Πλὴν τῆς ἐμφύτου πρωταρχικῆς δυνάμεως, διεπούσης τὸν ὀργανισμὸν ἐν τῷ συνόλῳ του, ὑπάρχουσι δευτερεύουσαι ἔμφυτοι δυνάμεις, ἀποσκοποῦσαι τὴν ἐν ἑκάστῳ ὀργάνῳ τέλεσιν ἐπὶ μέρους λειτουργιῶν. Αἱ δευτερεύουσαι δυνάμεις αὗται καθοδηγοῦνται ὑπὸ τῆς γενικῆς πρωταρχικῆς αὔλου δυνάμεως. Ἡ ὑγεία ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ συναρμονισμοῦ τῶν ἐν λόγῳ δυνάμεων, αἱ δὲ νόσοι ἐκ τῆς διαταραχῆς τοῦ συναρμονισμοῦ τούτου. Ὅπως πάντες σχεδὸν οἱ φιλόσοφοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οὕτω καὶ αὐτὸς ἠθέλησε ν' ἀνακαλύψῃ τὴν ἕδραν τῆς ψυχῆς. Κατ' αὐτὸν ἡ ψυχὴ ἐντοπίζεται μεταξὺ προσθίας ἢ στερνοπλευρικῆς καὶ τῆς κάτω ἢ φρενικῆς ἐπιφανείας τῆς καρδίας. Ἀλλ' ἐκεῖνο, ὅπερ σημειοῖ ἐποχὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Βιολογίας, εἶναι τὸ ὅτι ὁ Βὰν-Χέλμοντ ὑπῆρξεν εἷς τῶν πρώτων, οἵτινες συνέλαβον τὴν ἰδέαν τῆς αὐτομάτου γενέσεως. Ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ οὐδεμία ὑπάρχει ἀντίφασις πρὸς τὰς θεϊστικὰς ἀντιλήψεις αὐτοῦ, δεδομένου ὅτι κατὰ τὸν Βέλγον σοφὸν ὁ Θεὸς ἐν τῇ παντοδυναμίᾳ του ἠδυνήθη νὰ καταστήσῃ δυνατόν, ὅπως ἡ ἀνόργανος ὕλη παραγάγῃ ὀργανισμούς.

Αἱ φιλοσοφικαὶ θεωρίαι τοῦ Βὰν-Χέλμοντ, περίεργον σύμφυρμα μυστικισμοῦ καὶ ἐμπειρισμοῦ, διακρίνονται διὰ τὰς ρηξικελεύθους ἰδέας των, διαπνέονται δὲ ὑπὸ ζωηροῦ πνεύματος ἀντιδράσεως πρὸς τὴν φιλοσοφίαν τῶν σχολαστικῶν. Κατ' αὐτὸν αἱ αἰώνιαι συζητήσεις καὶ λογομαχίαι τῶν σχολαστικῶν οὐδεμίαν δύνανται νὰ προσφέρωσι συμβολὴν εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς γνώσεως. Μόνον δι' ἐκστάσεως (διαισθήσεως, ἐνατενίσεως) δύναταί τις νὰ ὁραματισθῇ τὴν πραγματικὴν οὐσίαν τῶν ὄντων. Ἡ ἐμπειρία δεικνύει ἀποκλειστικῶς τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν τῶν πραγμάτων.

Ὁ Βὰν-Χέλμοντ παραδέχεται, ὅτι δημιουργὸς τοῦ κόσμου εἶναι ὁ Θεός, ὃν ἔπλασεν ἐκ τοῦ μηδενὸς ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίου, ὅπερ ἀδεσμεύτως συνέλαβεν. Ἀλλὰ δὲν ἔπλασεν εἰμὴ μόνον τὰς ἀρχάς, ὁ συνδυασμὸς τῶν ὁποίων ἐδημιούργησε κατὰ τὴν πορείαν τῶν αἰώνων τὰ διάφορα ὄντα, τὰ ἄψυχα καὶ τὰ ἔμψυχα. Αἱ ἀρχαὶ αὗται εἶναι: τὰ *στοιχεῖα*, αἱ διάφοροι *συνθέσεις* αὐτῶν καὶ αἱ *ψυχαί*. Κατ' αὐτὸν ὑπάρχουσι μόνον δύο στοιχεῖα: τὸ *ὕδωρ* καὶ ὁ *ἀήρ*. Τὸ πῦρ δὲν εἶναι οὔτε σῶμα οὔτε στοιχεῖον, ἀλλ' ἡ ἐξοντωτικὴ δύναμις τῶν σωμάτων, τὸ ἀποτέλεσμα καὶ οὐχὶ ἡ αἰτία τῆς ζωῆς. Ἡ αἰτία, ἥτις ἐπιφέρει τὰς μεταβολὰς ἐν τῷ ὕδατι, εἶναι πρωταρχικὴ δύναμις, ψυχικὴ κατὰ τὸ ἓν καὶ ὑλικὴ κατὰ τὸ ἕτερον ἥμισύ της. Ἡ ὕπαρξις τῆς κινήσεως προϋποθέτει τὴν ὕπαρξιν ἄλλης ἀρχῆς: τὴν τῶν ὁρμεμφύτων δυνάμεων. Αἱ ἀνώτεραι ὁρμεμφυτικαὶ δυνάμεις εἶναι αἱ τῶν ἀστέρων καὶ τῶν ἀνθρώπων, διαιροῦνται δὲ εἰς *φυσικὰς* ἢ *ἀκουσίας* καὶ εἰς *ψυχικὰς* ἢ *βουλητικάς*. Αἱ τελευταῖαι ἑρμηνεύουσι τὴν ὑπόστασιν τοῦ αὐτεξουσίου. Αἱ ἀνθρώπινοι ὁρμεμφυτικαὶ δυνάμεις συνδέονται πρὸς τοὺς ἀστέρας, τοῦθ' ὅπερ δικαιολογεῖ τὴν ὕπαρξιν τῆς ἀστρολογίας. Ὑπεράνω τῶν ἐν λόγῳ δυνάμεων εὑρίσκονται αἱ ψυχαί, αἵτινες διαιροῦνται εἰς *πνευματικὰς* καὶ *αἰσθησιακάς*. Πνευματικὴν ψυχὴν ἔχει μόνον ὁ ἄνθρωπος. Ἡ ψυχὴ τῶν ζῴων εἶναι ἀποκλειστικῶς αἰσθησιακή. Αἰσθησιακὴ ψυχὴ ἐνεφυσήθη καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐκ τῶν ὑστέρων, λόγῳ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος. Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀθάνατος, ἡ βούλησίς του ἐλευθέρα, δι' ὃ καὶ ἀμείβεται ἢ τιμωρεῖται ἀναλόγως τῶν πράξεών του.

Ὁ Βὰν-Χέλμοντ ἔγραψε πολλὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐδημοσίευσεν ἐν Ἄμστερνταμ τῷ 1648 ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον: «Ortus medicinae, id est initia physicae inaudita, progressus medicinae novus, in morborum ultionem ad vitam longam».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Foster*, Lecture of the History of Physiology 1901.— *Melsens*, Leçon sur van Helmont 1848.— *Poultier d' Elmoth*, Mémoire sur J. B. van Helmont 1817.— *Rixner* und *Sieber*, Leben und Lehrmeinungen berühmter Physiker im 16 und 17 Jahrhundert 1819—1826.— *Rommelaere*, Études sur Helmont, 1868.— *Spiess*, Helmonts System der Medicin, 1840.— *Stunz*, Johann Baptist van Helmont, 1907.

Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

— **Βὰν-Χέλμοντ** (Van-Helmont), ***Σὲγκρ-Ἰάκωκος***. Ὁλλανδὸς ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Ἀμβέρσῃ καὶ ἀποθανὼν ἐν Βρυξέλλαις (1683—1726). Ἐκ τῶν ἔργων του διακρίνονται «Τὸ βάπτισμα τοῦ Χλωδοβίκου», μέγας ὑπέροχος πίναξ, κοσμῶν τὸν ναὸν χωρίου παρὰ τὴν Ἀλόστ, «Τὸ μαρτύριον τῆς ἁγίας Βαρβάρας», ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Νικολάου τῶν Βρυξελλῶν, καὶ «Ὁ Χριστὸς ἐκπνέων ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ» ἐν τῇ μονῇ τῶν Καρμηλιτῶν τῆς Γάνδης. Οἱ πίνακες αὐτοῦ μαρτυροῦν μελέτην σύντονον τοῦ Ροῦμπενς καὶ τῶν μεγάλων Ἰταλῶν ζωγράφων τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἡ σύμμειξις αὕτη τῶν δύο σχολῶν ἀποτελεῖ ἀκριβῶς τὴν πρωτοτυπίαν τοῦ καλλιτέχνου. Πλὴν τῶν μνημονευθέντων ἔργων ἐφιλοτέχνησε θαυμασίας τοιχογραφίας, κοσμούσας διάφορα δημόσια καταστήματα τῶν Βρυξελλῶν. Ἐξ αὐτῶν ὡραιότεραι εἶναι δύο πίνακές του ἐν τῷ νομαρχείῳ τῆς βελγικῆς πρωτευούσης, «ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραὴλ κομίζων τὰ κοσμήματα αὐτοῦ εἰς τὸν πρωθιερέα πρὸς κατασκευὴν τοῦ χρυσοῦ μόσχου» καὶ «Ὁ θρίαμβος τοῦ Δαυΐδ». Α. Δ.

— **Βὰν-Χέλμοντ** (Van-Helmont), ***Φραγκῖσκος-Μερκούριος*** Βέλγος ἀλχημιστής, υἱὸς τοῦ *Ἰωάννου-Βαπτιστοῦ*, γεννηθεὶς πιθανῶς ἐν Βιλβὸρντ κατὰ τὸ 1618 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1699. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ἐξέδωκε τὰ ἔργα του. Διῆλθε βίον πλήρη περιπετειῶν ἐν Γερμανίᾳ, Ἀγγλίᾳ καὶ Ὁλλανδίᾳ. Ἐν ἔτει 1662 δημοσιεύσας παράτολμον φιλοσοφικὴν πραγματείαν κατηγορήθη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως ὡς αἱρετικός. Κηρυχθεὶς ἀθῷος ὑπὸ τοῦ Ἱεροῦ Δικαστηρίου, μετέβη εἰς Μαγχάϊμ, εἶτα δὲ εἰς Σούλτσμπαχ, ὅπου συνεδέθη μετὰ τῶν ἐκεῖ ἀλχημιστῶν. Ὁ *Βὰν-Χέλμοντ* ἐπολέμησε τόσῳ τοὺς Στωϊκούς, ὅσῳ καὶ τοὺς συγχρόνους φιλοσόφους, τὸν Χόππς, τὸν Καρτέσιον καὶ τὸν Σπινόζαν. Αἱ φιλοσοφικαὶ δοξασίαι του εἶναι περίεργος σύμμειξις μυστικισμοῦ, ἀποκρυφισμοῦ, πλατωνισμοῦ καὶ χριστιανισμοῦ. Συνταυτίζει τὸ σῶμα πρὸς τὴν ψυχήν, ἰσχυριζόμενος, ὅτι μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχει μόνον διαφορὰ κατὰ βαθμὸν καὶ οὐχὶ κατ' οὐσίαν. Εἶναι ὀπαδὸς τῆς θεωρίας τῆς μετεμψυχώσεως. Κατ' αὐτὸν αἱ ψυχαὶ τῶν γονέων μετενσαρκοῦνται εἰς τὰ τέκνα των. Ὑπάρχει μία καὶ μόνη οὐσία. Τὰ ὄντα, τά τε ἔμψυχα καὶ τὰ ἄψυχα, εἶναι ἁπλαῖ μεταμορφώσεις αὐτῆς, ἀλλὰ μεταμορφώσεις σχετικαί, οὐχὶ ἀπόλυτοι ὡς τὸ φῶς καὶ ἡ σκιά.

Ὁ Βὰν-Χέλμοντ διεκρίθη καὶ ὡς ἀτσιγγανολόγος. Θελήσας νὰ μελετήσῃ τὴν γλῶσσαν, τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα τῶν Ἀσιγγάνων παρηκολούθησεν ὁμάδα Βοημῶν, μεθ' ὧν περιῆλθεν ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Εὐρώπην. Ἐξ ἄλλου εἶναι γνωστὸς ὡς ἑβραιολόγος, δημοσιεύσας σχετικὴν μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον «Alphabeti vere naturalis hebraici brevissima delineatio». Διὰ τῆς πραγματείας ταύτης προσπαθεῖ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ ἑβραϊκὴ εἶναι ἡ φυσικὴ γλῶσσα τοῦ ἀνθρώπου, ἡ γλῶσσα, ἣν παράγουσιν αὐτομάτως τὰ φωνητικὰ ὄργανα, ἐὰν δέ, λέγει, ἀπεικονίσωμεν τοὺς φθόγγους δι' εἰκόνων, θὰ κατορθώσωμεν, ὥστε οἱ κωφάλαλοι νὰ προφέρωσι τὴν γλῶσσαν ταύτην τελείως. Αὐτὸς δ' ἀκριβῶς ὑπῆρξεν ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τοῦ ἀλφαβήτου του. Ὁ Λεϊβνίτιος ἐθεώρει τὸν Βὰν Χέλμοντ ὡς ἀνώτερον πνεῦμα, ὡς ἀντάξιον τοῦ πατρός του, συνέταξε δ' ἐπὶ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ θαυμάσιον ἐπιτάφιον. Μεταξὺ τῶν ἔργων τοῦ Βὰν-Χέλμοντ καταλέγονται: «Opuscula philosophica», «Seder Olam, Historica enarratio doctrinae», «Quaedam cogitationes super quatuor priora capita libri primi Moïsis». Α. Δ.

Βὰν-Χέρμπερτ (Van-Herbert). Ἄγγλος καθολικός, γενόμενος ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Westminster τῷ 1892 καὶ προχειρισθεὶς εἰς καρδινάλιον ὑπὸ τοῦ Πάπα τῷ 1893. Ἐγεννήθη τῷ 1832, ἀπὸ παιδικῆς δὲ ἡλικίας ἐπέδειξε μέγα ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τοῦ ἱεραποστολικοῦ ἔργου, ἐκδηλώσας ἐμπράκτως τὸν ζῆλόν του διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἱδρύσεως κατὰ τὸ 1869 τοῦ ἱεραποστολικοῦ Κολλεγίου τοῦ ἁγίου Ἰωσήφ, ἐν Λονδίνῳ, πρὸς μόρφωσιν Καθολικῶν ἱεραποστόλων. Ἰδιαιτέρως ἐνδιεφέρετο διὰ τοὺς μαύρους τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ αὐτοπροσώπως συνώδευσεν ἐκεῖσε τὴν πρώτην ἐκ τελειοφοίτων τοῦ Κολλεγίου του ἀποστολήν. Φανατικῶς ἀδιάλλακτος ἀπέναντι τῶν λοιπῶν χριστιανικῶν ἐκκλησιαστικῶν σωμάτων τῆς Ἀγγλίας, ἐπέδειξεν ὑπέρμετρον ἐνθουσιασμὸν παρασυρθεὶς εἰς ἀκρότητας ἐν τῇ ἀπ' ἄμβωνος καὶ διὰ τῶν στηλῶν τοῦ ἰδιοκτήτου ὀργάνου του «Tablet» ὑποστηρίξει τῶν καθολικῶν ἀπόψεων. Λέγεται δ' ὅτι εἰς τὰς προσπαθείας του ὀφείλεται ἡ παπικὴ ἀπόφασις κατὰ τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ κύρους τῶν ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν. Ἡ ὑψίστη φιλοδοξία του ἦτο νὰ ἴδῃ καὶ καθολικὸν μεγαλοπρεπῆ καθεδρικὸν ναὸν ἐν Westminster. Καὶ ταύτην τὴν ἐπιθυμίαν του ἐπραγματοποίησε, διενεργήσας εὐρεῖς ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ του ἐράνους. Ὁ θεμέλιος λίθος του ἐτέθη τῷ 1895 καὶ αἱ ἐργασίαι εἶχον τόσον προχωρήσει, ὥστε νὰ καταστῇ δυνατὸν νὰ ψαλῇ ἐντὸς αὐτοῦ ἡ νεκρώσιμος τοῦ Βὰν-Χέρμπερτ ἀκολουθία κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1903.

Γ. Π. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Βανχόβε (Vanhove), ***Βίκτωρ***. Βέλγος ζωγράφος καὶ γλύπτης γεννηθεὶς ἐν Renaix τῷ 1823. Σπουδάσας ἐν Γάνδῃ, Βρυξέλλαις καὶ Παρισίοις, διεκρίθη διὰ πρώτην φορὰν τῷ 1853 ὡς γλύπτης, χάρις εἰς τὸ ἔργον του: «Παιδίον παῖζον μὲ γαλῆν». Μετὰ τοῦτο προὐκάλεσεν αἴσθησιν διὰ τὴν δραματικότητά του ἕτερον ἔργον του, «Ἡ μαύρη δούλη μετὰ τὸ ξυλοκόπημα». Τῷ 1857 ἐξέθηκε τὴν ἐπίσης διακριθεῖσαν προτομὴν τῆς Ἀμαλίας Γκαλλαί. Ἀπὸ τοῦ 1863 ἐπεδόθη εἰς τὴν ζωγραφικήν. Ἐκ τῶν πινάκων του ἀξιομνημόνευτοι εἶναι οἱ ἀκόλουθοι: «Ὀρφαναὶ μεταβαίνουσαι εἰς τὴν λειτουργίαν», «Ἡ Κυριακὴ μιᾶς νεαρᾶς Διαμαρτυρομένης κόρης», «Ὁ δρόμος τοῦ σχολείου», «Τὸ νέον παράπονον», «Ἡ ἀσθενὴς μήτηρ», «Μία εὐτυχὴς μήτηρ» καὶ «Ἡ σύζυγος τοῦ λαθρεμπόρου». Ὁ Βίκτωρ Βανχόβε ὑπῆρξε καλλιτέχνης λεπτοτάτου ταλάντου, ἱκανὸς ν' ἀποδώσῃ τὴν πεζότητα τῆς ζωῆς εἰς ὅλον τὸ τραγικόν της βάθος καὶ νὰ δημιουργῇ ἐξ ἑνὸς ἁπλοῦ περιστατικοῦ ἓν ἀληθινὸν ἔργον τέχνης.

Ι. Μ. Π.

Βὰν Χουγκστραῖτεν (Van Hoogstraeten), ***Δαυΐδ***. Φιλόλογος Ὁλλανδός, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Λάϋντεν (1712—1791). Εἰς ἡλικίαν εἴκοσιν ἐτῶν διωρίσθη ἀνώτερος ἐπόπτης τοῦ γυμνασίου τοῦ Γκόριντσεμ, κατόπιν δὲ γυμνασιάρχης. Κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς ἀναδιοργάνωσιν τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ἐν Ὁλλανδίᾳ καὶ συνέταξε σειρὰν ἔργων, εἰς ἃ ὀφείλει τὴν φήμην αὐτοῦ ὡς γραμματικοῦ, «De praecipuis Graecae dictionis idiotismis libellus, perpetuis animadversionibus illustratus», «Doctrina particularum linguae graecae» κ. τ. λ. Α. Δ.

— **Βὰν-Χουγκστραῖτεν** (Van-Hoogstraeten), ***Σαμουήλ***. Ὁλλανδὸς ζωγράφος, ἐπονομαζόμενος *Βατανός*, γεννηθεὶς ἐν Χάγῃ τῷ 1627 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ντόρτρεχτ τῷ 1678. Διδάσκαλος αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ Ρέμπραντ. Ὁ Βὰν-Χουγκστραῖτεν διεκρίθη ὡς προσωπογράφος, ἱστορικὸς ζωγράφος καὶ ζωγράφος ἀνθέων καὶ καρπῶν. Ἡ περὶ τῆς ζωγραφικῆς πραγματεία του, εἰκονογραφηθεῖσα παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, θεωρεῖται ὡς ἓν τῶν ἐμβριθεστέρων καὶ σοφωτέρων ἔργων τοῦ αἰῶνός του. Α. Δ.

Βὰν-Χούκτεμπουργκ (Van-Huchtenburg) ἢ καὶ ***Χούγκτεμπουργκ*** (Hugtenburg). Περιώνυμος ζωγράφος Ὁλλανδός, γεννηθεὶς τῷ 1646 ἐν Ἅαρλεμ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1733 ἐν Ἀμστελοδάμῳ. Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ *Ἰακώβῳ* ἐν Ρώμῃ καὶ παρὰ τῷ Βὰν-ντὲρ-Μαῖλεν ἐν Παρισίοις. Τῷ 1670 ἐγκατέστη εἰς τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα του, ὅπου ἔλαβε τὴν ἐντολὴν παρὰ τοῦ πρίγκιπος Εὐγενίου τῆς Σαβοΐας νὰ ζωγραφίσῃ τὰς μεταξὺ αὐτοῦ ἐν ἔτει 1708 καὶ 1709 καὶ τοῦ δουκὸς Μάλμπορω συναφθείσας μάχας. Ὁ Βὰν-Χούκτεμπουργκ διεκρίθη ἰδίᾳ ὡς ζωγράφος πολεμικῶν σκηνῶν. Α. Δ.

Βὰν-Χούϋζουμ (Van-Huysum), ***Ἰωάννης***. Ὁλλανδὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀμστελοδάμῳ (1682—1749). Ἦτο υἱὸς καὶ μαθητὴς τοῦ Ἰούστου Βὰν Χούϋζουμ, ζωγράφου ἀνθέων. Κατ' ἀρχὰς τοπιογράφος, ἐπεδόθη βραδύτερον εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ἀνθέων καὶ καρπῶν, οὐδεὶς δὲ κατώρθωσε ν' ἀποδώσῃ μετὰ τοιαύτης τελειότητος τὰς λεπτεπιλέπτους ἀποχρώσεις καὶ ὑπερόχους μορφὰς τῶν ἀνθέων, ὅσον ὁ Ἰωάννης Βὰν Χούϋζουμ. Οἱ πίνακες τοῦ μεγάλου τούτου καλλιτέχνου κοσμοῦσι τὰ μεγαλύτερα μουσεῖα τῆς Εὐρώπης. Ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου εὑρίσκον-

Digitized by Google

ται τέσσαρες πίνακες τοπίων καὶ ἓξ τοιοῦτοι ἀνθέων καὶ καρπῶν. Α. Δ.

βάνω βλ. βάζω καὶ βάλλω.

Βανὼ (Vanauld), *Ἀλφρέδος*. Γάλλος λογοτέχνης (1813 1846), γράψας μυθιστορήματα, διηγήματα καὶ θεατρικὰ ἔργα. Μεταξὺ αὐτῶν ἀναφέρομεν: «Μαρία-Ἄγγελος» μυθιστόρημα, «Τὸ δρᾶμα τοῦ Τάσσου» θεατρικὴ σκηνὴ ἔμμετρος, παιχθεῖσα εἰς τὸ θέατρον Porte-Saint-Martin, καὶ τὸ λιμπρέττον τοῦ μελοδράματος τοῦ Μονποῦ «Madonna col Bambino».

Βάξια *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Κράψης* τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 30.

Βαξιὰ *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Κεφαλληνίας εἰς τὰ ΒΔ αὐτῆς, ὕψους 972 μ. Δ. Ε. Μ.

βαξτεροτυπία (ἡ) (Baxterotypie) *[Γραφ. Τεχν.]*. Συνδεδυασμένη μέθοδος *χαράξεως* καὶ *ξυλογραφίας*. Ἡ χαραχθεῖσα πλὰξ τυποῦται ὡς σχεδίασμα καὶ εἶτα ἐπὶ τοῦ τυπωθέντος σχεδιάσματος τυποῦνται αἱ ξυλογραφικαὶ πλάκες ὡς πλάκες τονισμοῦ. Ἡ μέθοδος ἐχρησιμοποιήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Μπάξτερ (βλ. λ.). Κ. Γ. Μ.

βαοβὰβ (τό). Οὕτως ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Αὐστραλίας τὸ δένδρον *ἀδανσωνία* (βλ. λ.).

Βαὸ-ντάϊ. Βασιλεὺς τοῦ Ἀννὰμ τῆς ἕκτης δυναστείας τῶν *Νκοῦγεν* (βλ. λ. *Ἀννάμ*).

Βάος, *Ἱερώνυμος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Μυκόνου. Κατὰ τὸ 1821 εὑρεθεὶς ἐν Μολδοβλαχίᾳ ἐνεγράφη εἰς τὸν ἱερὸν λόχον καὶ ἐπολέμησεν εἰς τὸ Δραγατσάνι πληγωθείς. Κατόπιν ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπολέμησε μέχρι τέλους τοῦ Ἀγῶνος ὡς ἀξιωματικός, ἐπὶ κεφαλῆς στρατιωτῶν.

— **Βάος**, ἢ *Μπάος*, *Γεώργιος*. Σίφνιος διδάσκαλος, μυηθεὶς ὑπὸ τοῦ Θέμελη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας ἐν Γαλαζίῳ τῆς Μολδαυΐας. Κατὰ τὸ 1821 ἦτο διδάσκαλος ἐν Ρεθύμνῳ Κρήτης, ἐκεῖ δὲ ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ παραδόξως ἐλυτρώθη καταβαλόντων τῶν Ρεθυμνίων μεγάλα ποσὰ (*Φιλήμ.* Δ' σελ. 400). Τ. Χ. Κ.

Βάουγκαν (Vaughan), *Ἑρβέρτος*. Ἄγγλος κληρικὸς (1832-1903). Ἐσπούδασεν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ κατόπιν ἐν Ρώμῃ. Μετέβη εἰς τὴν Ἀμερικὴν πρὸς συλλογὴν ἐράνων καὶ ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἵδρυσε παρὰ τὸ Λονδῖνον τὸ κολλέγιον τοῦ *Χίλλ-Χίλλ*. Τῷ 1892 ἐγένετο ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Οὐεστμίνστερ καὶ τῷ 1893 ὠνομάσθη καρδινάλιος. Μ.Δ.Β.

— **Βάουγκαν** (Vaughan), *Ἐρρῖκος*, ὁ ἐπονομαζόμενος Silurist. Ἄγγλος ποιητὴς καὶ μυστικιστὴς φιλόσοφος (1622—1695). Ἐσπούδασεν ἰατρικὴν καὶ φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ ἐξέδωκε διάφορα ποιητικὰ ἔργα, τυπωθέντα ἰδιαιτέρως καὶ περιληφθέντα βραδύτερον εἰς τὰ ἅπαντα αὐτοῦ, ἅτινα ἐξεδόθησαν τῷ 1871 ὑπὸ τοῦ A. B. Grosart. Τὰ «Poems of Henry Vaughan, Silurist» ἐξεδόθησαν τῷ 1896 ὑπὸ τοῦ E. K. Chambers. Μ. Δ. Β.

— **Βάουγκαν** (Vaughan), *Θωμᾶς*. Ἄγγλος ἀλχημιστὴς (1622—1666). Ἐσπούδασεν εἰς τὸ κολλέγιον τῆς Ὀξφόρδης καὶ ταχέως ἀπέκτησε φήμην μυστηριώδους ἀνθρώπου, κατέχοντος διαφόρους μαγικὰς ἰδιότητας, διὰ τὰς ὁποίας καὶ κατεδιώχθη ὑπὸ τῶν ἀρχῶν. Μετέβη εἰς τὴν Ἀμερικὴν ὅπου διετείνετο ὅτι ἀνεκάλυψε τὸν *φιλοσοφικὸν λίθον* καὶ ἐν ὑγρὸν διὰ τοῦ ὁποίου ἠδύνατο νὰ μεταβάλλῃ τὸν ὑδράργυρον εἰς χρυσόν. Κατὰ μίμησιν τῶν Γάλλων ἀλχημιστῶν τῆς ἐποχῆς του, ὁ Βάουγκαν ἐξήσκει ἐπίσης καὶ τὴν ἰατρικήν, τὰ φάρμακα ὅμως τὰ ὁποῖα ἔδιδε καὶ αἱ ἰάσεις τὰς ὁποίας ἐπετύγχανεν ἀπεδίδοντο εἰς μαγείαν καὶ προεκάλεσαν νέας καταδιώξεις του. Κατείχετο ἀπὸ μυστικισμὸν καὶ ἐθεωρεῖτο εἷς ἀπὸ τοὺς *ροδοσταυρίτας*, παραβαλλόμενος πρὸς τὸν περίφημον Παρακέλσον. Ἔζη μυστηριωδῶς καὶ διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὰς καταδιώξεις ἐνεφανίζετο καὶ ἔγραφεν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Εἰρηναῖος Φιλαλήθης*. Τινὲς ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ Βάουγκαν ἔγραφεν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Εὐγένιος Φιλαλήθης* καὶ ὅτι ὁ Εἰρηναῖος Φιλαλήθης εἶναι ἄλλος τις ἀλχημιστής. Τὸ κυριώτερον ἔργον του εἶναι τὸ «Introitus apertus in occlusum regis Palatium» (1667), ἐν τῷ ὁποίῳ πραγματεύεται τὰ τῆς κατασκευῆς τοῦ φιλοσοφικοῦ λίθου. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἔσχε μεγίστην δημοτικότητα καὶ πολλὰς ἐκδόσεις, μεταφρασθὲν καὶ εἰς ξένας γλώσσας, εἶναι δὲ κοινῶς γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Φιλαλήθης».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. The Magical Writings of Thomas Vaughan, by *A. E. Waite* (1888).—La vérité sur Diana Vaughan, par *Gaston Méry* (1896). Μ. Δ. Β.

Βαούδιος, ἢ *Μπωντιὲ* (Baudius, Baudier), *Μιχαήλ*. Γάλλος ἱστορικὸς (1589—1645). Τῷ 1626 μετέφρασεν ἐκ τῆς ἀραβικῆς ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Γενικὴ ἱστορία τῶν Τούρκων καὶ βιογραφία τοῦ προφήτου των.» Βραδύτερον ἔγραψεν «Ἱστορίαν τῆς αὐλῆς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Κίνας», «Ἱστορίαν τῆς διοικήσεως τοῦ καρδιναλίου Ἀμπουάζ» κ.τ.λ. Τὸ κυριώτερον τῶν ἔργων του εἶναι ἡ «Ἱστορία τῆς διοικήσεως τοῦ ἀββᾶ Συζέ.» Ἄξιον λόγου εἶναι ἐπίσης τὸ βιβλίον του, τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸν βίον καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ καρδιναλίου Χιμενές. Α. Δ.

Βάουρα Ἰνδιανικὴ φυλὴ ἀνήκουσα εἰς τὴν ὁμάδα τῶν Ἀρουὰκ (βλ. λ.).

βαουρία (ἡ) (Bauria Broom) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν βαουριδῶν (βλ. λ.) *κυνοδοντίων θηρομόρφων* ἑρπετῶν. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν νότιον Ἀφρικήν. Γ. Κ. Γ.

βαουρίδαι (οἱ) (Bauridae) *[Παλαιοζωολ.]* Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *κυνοδοντίων θηρομόρφων* ἑρπετῶν. Γ. Κ. Γ.

Βαουρίμ, ἢ *Βαρακὲμ* *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Τόπος κείμενος πρὸς ἀνατολὰς τῆς Ἱερουσαλὴμ (ἑβραϊστὶ *Μπαχουρεὶμ*), μνημονευόμενος ἐπανειλημμένως ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Δαυΐδ (Β' Βασιλ. γ' 16, ιστ' 5 κτλ.). Ἡ θέσις αὐτοῦ παραμένει ἀνεξακρίβωτος. Π. Ι. Μ.

Βαπάρε (Wapare). Φυλὴ μαύρων τῶν Μπαντοῦ ἐν ἀνατολικῇ Ἀφρικῇ, ἐξηπλωμένη παρὰ τὸν ποταμὸν Ρουβοῦ. Θ. Χ. Σ.

Βαπερὼ (Vapereau), *Λουδοβῖκος-Γουσταῦος*. Γάλλος φιλόλογος (1819—1906). Εἶναι κυρίως γνωστὸς ὡς συγγραφεὺς τοῦ «Dictionnaire universel des contemporains» καὶ τοῦ «Dictionnaire des littératures». Μ. Δ. Β.

Βαπικόμο (Wapikomo). Φυλὴ μαύρων τῆς τροπικῆς ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς ἐξηπλωμένη περὶ τὸν ποταμὸν Τάναν. Οἱ *Βαπικόμο* ὑπάγονται μὲν εἰς τοὺς Μπαντοῦ, οὐχ ἧττον μορφολογικῶς ἀνεμείχθησαν ἰδίως μὲ τὴν χαμιτικὴν φυλὴν τῶν Γκάλλα. Θ. Χ. Σ.

Βαπικόπα (Wapikopa). Φυλὴ ἰνδιανικὴ τοῦ Καναδᾶ, κατοικοῦσα νοτίως τοῦ Χούντσονμπαϊ παρὰ τὸν ποταμὸν Ἀλβανόν. Θ. Χ. Σ.

Βαπισιάνα (Wapischana). Φυλὴ ἰνδιανικὴ τῶν Ἀρουὰκ (βλ. λ.).

βαπίτη (ἡ) (Wapite) *[Ζωολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μηρυκαστικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλαφιδῶν*. Εἶναι τὸ μεγαλύτερον ζῷον τῆς οἰκογενείας ταύτης, ἔχον μῆκος 2,50 περίπου μέτρων καὶ ἀνάστημα ἀπὸ τοῦ ἀκρωμίου μέχρι τοῦ ἄκρου τῶν ποδῶν 1,65 μέτρα. Τὰ κέρατα εἶναι στρογγύλα καὶ διακλαδίζονται τετραπλῶς διευθυνόμενα πρὸς τὰ πρόσω. Ὁ χρωματισμὸς της εἶναι καστανοϋπόπυρρος κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ ὀρφνόξανθος κατὰ τὸ θέρος. Εἶναι ζῷον ἰθαγενὲς τῆς βορείου Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

Βαπίτη.

βαπορέτο (τό)· κοινὴ ὀνομασία τοῦ ἀποσταχτῆρος (βλ. λ.)

βαπόρι (τό)· κοινὴ ὀνομασία τοῦ ἀτμοπλοίου (βλ. λ.), ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ vapore· ὑποκορ. *βαποράκι* ‖ μεταφ. λέγεται ἐπὶ ἀνθρώπου ὠργισμένου, ἢ ἁπλῶς ἐξαφθέντος συνεπείᾳ συζητήσεως: «ἔγινε βαπόρι ἀπὸ τὸ θυμό του», «τὸν ἔκαμε βαπόρι».

— *[Ναυτ.]*. Ἐν τῇ κοινῇ τῶν ναυτικῶν μας διαλέκτῳ, ὁ ὅρος λαμβάνει κατὰ τὰς διαφόρους περιπτώσεις ἀντιστοίχους ἐπιθετικοὺς προσδιορισμούς. Π. χ. «βαπόρι μὲ ρόδαις=τὸ τροχήλατον,—μὲ φτερὸ ἢ μὲ γουργοῦλα=τὸ ἑλικοκίνητον,—μὲ ἀρματωσιὰ=τὸ ἀμφίπλουν,—βασιλικὸ=ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ πολεμικοῦ,—ποσταλὲ=ἐμπορικὸν ταχυδρομικόν,—λόρδικο=θαλαμηγόν,—κάργκο ἢ καὶ φορτηγὸ=τὸ φορτηγόν, ρεμουλκιαδόρος=τὸ ρυμουλκόν, ὑδροφόρα (παλαιότερον τσιτέρνα)=τὸ ὑδροφόρον, φαγάνα=ὁ «κάνθαρος». Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βαπόρια *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Α. ἀκτῆς τῆς Σύρου, μὲ ἀπορρῶγας ἀκτάς, ἐπιστεφόμενον ὑπὸ παλαιῶν ἀνεμομύλων καθιστῶντων αὐτὸ γραφικώτατον (πλάτ. 37°27'45", μήκ. 24°57'20", χάρτ. ἑλλην. *Κοτσοβίλη* «Νῆσος Σῦρος», ἀγγλ. 1542: Syra island). Ἀπέχον ½ μιλ. Β.ΒΑ τοῦ Νησακίου· προέχει πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ναοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἔχον τὴν συνοικίαν Κουρκουτάκη καὶ Βαπόρια ΒΔ αὐτοῦ. Κατὰ παράδοσιν, ἡ ὀνομασία του ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἐκεῖθεν, παλαιότερον, ἐσημαίνοντο τὰ πρὸς τὴν πόλιν ἀπὸ βορρᾶ πλέοντα ἀτμόπλοια. Σ. Ε. Λ.

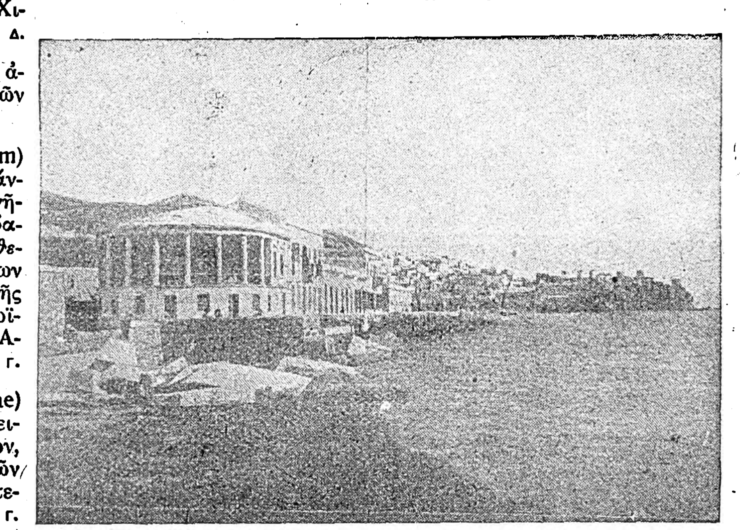

Τὸ ἀκρωτήριον Βαπόρια τῆς Σύρου (δεξιᾷ τῆς εἰκόνος).
[Ἐπ' αὐτοῦ οἱ παλαιοὶ μύλοι, οἵτινες ἐτροφοδότουν ποτὲ τὴν ὑπὸ τῶν Χίων ἀρτισύστατον Ἑρμούπολιν. Ἡ ἄποψις ἀπὸ τοῦ περιπάτου Νησάκι (ἀριστερᾷ τῆς εἰκόνος). Ἐνδιαμέσως, αἱ συνοικίαι Κουρκουτάκη καὶ Βαπόρια καὶ ὑπ' αὐτὰς ὁ ὕφορμος Βαρδιόλα.]

βαπορίνη (ἡ) (Vaporin) *[Φαρμακ.]*. Οὕτως ἐκλήθη σκεύασμά τι ἀποτελούμενον ἐκ ναφθίνο-ευκαλυπτο-καφουρᾶς καὶ τοῦ ὁποίου τοὺς ἀτμοὺς εἰσπνέουσι τὰ πάσχοντα ἐκ κοκκύτου παιδία. Ἡ βαπορίνη σύγκειται ἐκ ναφθαλίνης κονιοποιημένης, εὐκαλυπτελαίου, καφουρᾶς καὶ ἐλαίου τοῦ φυτοῦ Pini piceae. Κ. Γ. Μ.

βαποριτζῆς (ὁ) *[Ναυτ. Ἰστ.]*. Τίτλος ὑφ' ὃν προσηγόρευον τοὺς πλοιάρχους τῶν ἀτμοπλοίων τῆς ἀκτοπλοΐας οἱ κάτοικοι μὴ ναυτικῶν παραλίων χωρίων (εἰς Ἀντίκυρραν, Ἀμβρακικὸν κ. ἄ., κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς ἐμφανίσεως εἰς αὐτὰ ἀτμοπλοίων. Σ. Ε. Λ.

Βαπόφσκυ (Vapovsky), *Βερνάρδος*. Πολωνὸς ἱστορικὸς γεννηθεὶς τῷ 1450. Ἐχρημάτισε γραμματεὺς τοῦ βασιλέως Σιγισμόνδου τοῦ Α' καὶ συνέταξε χρονικὰ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Λέχου. Ἐπίσης συνέγραψε τὰ ἔργα «Carmina» (Ρώμη 1515), «Oratio» (Κρακόβη 1523) καὶ μετέφρασε τὸ Ψαλτήριον εἰς τὴν πολωνικήν. Ὁ Βαπόφσκυ ἐσχεδίασε τὸν πρῶτον γεωγραφικὸν χάρτην τῆς Πολωνίας καὶ τύποις ἐξέδωκεν αὐτὸν ἐν Κρακόβῃ (1826 1828). Π. ΛΕΦΑΣ

Βαππαίους (Wappäus), *Ἰωάννης-Ἐδουάρδος*. Γερμανὸς γεωγράφος τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος (1812—1879). Τὰς ἀνωτέρας του σπουδὰς ἔκαμεν ἐν τῇ γεωπονικῇ σχολῇ τοῦ Μέγκλιν (Möglin), τὰς ὁποίας συνέχισεν ἐν Γοττίγγῃ καὶ βραδύτερον ἐν Βερολίνῳ, ὅπου ἠσχολήθη μὲ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν γεωγραφίαν, διατελέσας μαθητὴς τοῦ διασήμου Carl Ritter. Τῷ 1838 ἐγένετο ὑφηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Γοττίγγης διὰ τὸ μάθημα τῆς γεωγραφίας καὶ στατιστικῆς, τῷ 1845 τῷ ἀνετέθη ἡ ἔκτακτος ἕδρα τῶν αὐτῶν μαθημάτων καὶ τῷ 1854 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητής. Ἐν τῇ στατιστικῇ θεωρίᾳ ὑπῆρξε θιασώτης καὶ ὀπαδὸς τῆς σχολῆς τοῦ Achenwall. Ἐπανειλημμένως ἀντεπροσώπευσε τὴν κυβέρνησιν τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος Ἀννοβέρου εἰς ἐπιστημονικὰ συνέδρια, ἔλαβε δὲ μέρος εἰς τὰ διεθνῆ συνέδρια στατιστικῆς ἐν Παρισίοις (1853), Βιέννῃ (1857), Λονδίνῳ (1860) καὶ Βερολίνῳ (1863). Σπουδαιότερα αὐτοῦ συγγράμματα μνημονεύονται: «Darstellung der geographischen und statistischen Verhältnisse Südamerikas, I Abt.: Venezuela» (Göttingen 1843), «Handbuch der Geographie und Statistik Neubearbeitet» (Leipzig 1849—1871), «Allgemeine Bevölkerungsstatistik» (Leipzig 1861) «Begriff und statistische Bedeutung der mittleren Lebensdauer» (Göttingen 1859). Κατὰ τὰς περιόδους 1848—1863 καὶ 1874—1879 διηύθυνε τὸ ἐπιστημονικὸν περιοδικόν: «Göttingische gelehrte Anzeigen». Ν. Γ. Φ.

Βάππερς (Wappers), *Γουσταῦος*. Εἷς τῶν ἱδρυτῶν τῆς βελγικῆς σχολῆς τῆς ζωγραφικῆς (1803—1874). Σπουδάσας τὴν τέχνην ἐν Ἀμβέρσῃ ἐξέθηκε τὰ ἔργα του κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀναγεννήσεως τῆς βελγικῆς ἀνεξαρτησίας. Μαθητὴς καὶ ὀπαδὸς τῆς γαλλικῆς σχολῆς τοῦ ψευδοκλασσικισμοῦ, ἦν ἀντεπροσώπευεν ὁ Δαυῒδ ὁ Βάππερς

Digitized by Google

σὺν τῷ χρόνῳ ἀποτόμως ἐγκαταλείπει τοὺς παραμεμορφωμένους τρόπους ἐκφράσεως τῆς τέχνης καὶ διὰ τῶν νέων του ἔργων ἀνέρχεται εἰς περιωπὴν καλλιτέχνου θαυμασίως προσπλησιάσαντος τὴν ὡραίαν φλαμανδικὴν σχολὴν τῆς ἐποχῆς τοῦ Ρούμπενς καὶ Βὰν-Ντάϊκ. Ἡ πρώτη κατὰ τοῦ ψευδοκλασσικισμοῦ διαμαρτυρία ἐξεδηλώθη ὑπὸ τοῦ Βάππερς διὰ τῆς ἐκθέσεως εἰς κοινὴν θέαν τοῦ ἔργου «Πολιορκία τῆς πόλεως Λέϊντεν ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν» (1830). Ἡ εἰκὼν αὕτη, εὑρισκομένη νῦν ἐν τῷ ἐθνικῷ μουσείῳ τῆς Χάγης, ἐνεποίησεν ἰσχυρὰν ἐντύπωσιν ἰδίᾳ εἰς τοὺς νέους ζωγράφους, καὶ ἡ τέχνη τοῦ Βάππερς εὗρεν εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς φανατικοὺς ὀπαδούς. Τὸ δεύτερον ἔξοχον ἔργον αὐτοῦ «Ἐπεισόδιον ἐκ τῆς βελγικῆς ἐπαναστάσεως» (Μουσεῖον Βρυξελλῶν), ἐνεποίησεν ἔτι βαθυτέραν ἐντύπωσιν ἀκριβῶς διὰ τὴν ἀνατροπὴν ὑπὸ τοῦ καλλιτέχνου· τῶν τέως κρατούντων συστημάτων καὶ τὴν διαχάραξιν νέας ὁδοῦ ἐν τῇ τέχνῃ. Τὰ ἔργα τοῦ Βάππερς διακρίνονται διὰ τὴν ζωηρότητα τῶν χρωμάτων, τὸν τρόπον τῆς διαπραγματεύσεως τοῦ θέματος καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἀναπαραστάσεως τῆς ζωῆς ἐπὶ τῆς ὀθόνης. Τὸ περιεχόμενον τῶν ἔργων εἶναι ἢ θρησκευτικὸν ἢ ἱστορικόν, ἡ ἰδέα πάντοτε βαθεῖα καὶ καθωρισμένη, ἐντὸς πλαισίου. Αἱ προσωπογραφίαι τοῦ Βάππερς εἶναι ἐξόχως ἐπιτυχεῖς, ἐνθυμίζουν δὲ τὸν Βὰν-Ντάϊκ. Ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ ἔργα του ἐκ τοῦ καθημερινοῦ βίου. Εἰς ἔνδειξιν ἐκτιμήσεως ὅλως ἐξαιρετικῆς ὁ βασιλεὺς τῶν Βέλγων ἐβράβευσε τὸν Βάππερς ἀπονείμας εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς ἀπ' αὐτοῦ κατιόντας τὸν τίτλον τοῦ βαρώνου. Διετέλεσε διευθυντὴς τῆς ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν ἐν Ἀμβέρσῃ καὶ τοῦ βελγικοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου. Ἔργα ἐκτὸς τῶν ἄνω: «Λουδοβῖκος ὁ ΙΑ'», «Κάρολος ὁ Θ' κατὰ τὴν νύκτα τοῦ Ἁγ. Βαρθολομαίου» καὶ ἄλλα. Π. ΛΕΦΑΣ

βαππλερίτης (ὁ) (Wapplerit) *['Ορυκτολ.]* Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς κρυστάλλους τοῦ τρικλινοῦς κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ κρύσταλλοι ἀποτελοῦν συχνὰ μικρὰς δέσμας. Εὑρίσκεται ἐπίσης ἀποτελῶν ὑαλώδη βοτρυοειδῆ συσσωματώματα καὶ ἐπιφλοιώματα. Ἔχει σκληρότητα 2—$2^1/_2$ βαθμῶν, εἰδικὸν βάρος 2,48, λάμψιν ὑαλώδη. Εἶναι λευκὸς ἢ καὶ ἄχρους. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι *ἀρσενικικὸν ἀσβέστιον* καὶ *μαγνήσιον* μεθ' ὕδατος. Ὁ χημικὸς μοριακός του τύπος εἶναι $(Ca\ Mg)_2\ As_2\ O_7.\ 8\ H_2O$. Εὑρέθη εἰς τὸ Joachimsthal, Schneeberg, Wittichen, Riechelsdorf, Bieber καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

βάππο (Vappo). Ὁ τύπος τοῦ φαμφαρόνου ἐν τῇ ἰταλικῇ κωμῳδίᾳ. Εἶναι ἡ προσωποποίησις τοῦ Ναπολιτάνου μαχαιροβγάλτη καὶ τοῦ καυχησιολόγου καὶ θρασυδείλου.

Βάπται *['Αρχ.]*. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔφερον ἐν Ἀθήναις τὰ μέλη τοῦ συλλόγου πρὸς λατρείαν τῆς *Κότυος* ἢ *Κοτυττοῦς*, θεότητος θρακικῆς, παρεμφεροῦς πρὸς τὴν φρυγικὴν μητέρα τῶν θεῶν *Κυβέλην*. Ἡ ὀνομασία ἐδίδετο εἰς τὰ μέλη τοῦ συλλόγου, διότι οἱ νεωστὶ προσλαμβανόμενοι εἰς αὐτὸν ὑπεχρεοῦντο νὰ καθαρισθοῦν δι' ἐμβαπτίσεως ἐν ὕδατι. Αἱ τελεταὶ τῶν Βαπτῶν ἦσαν ξενότροποι διὰ τοὺς Ἀθηναίους καὶ ταχέως κατέστησαν διαβόητοι διὰ τὴν ἀνηθικότητα αὐτῶν. Νυκτερινὰ ὄργια, χοροὶ ἀνδρῶν μιμουμένων γυναῖκας ὑπὸ τὸν ἦχον τυμπάνων καὶ πᾶν εἶδος ἀκολασίας ἀπετέλουν τὰς πρὸς τιμὴν τῆς Κοτυττοῦς τελετάς, αἱ ὁποῖαι διὰ τοῦτο ἐξήγειρον τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ λαοῦ κατὰ τῶν μετεχόντων αὐτῶν. Καὶ οἱ κωμικοὶ δὲ ποιηταὶ πολλάκις εὗρον εὐκαιρίαν νὰ διασύρωσιν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοὺς Βάπτας. Πολὺν θόρυβον περὶ αὐτῶν ἐξήγειρε κατ' ἐξοχὴν ἡ κωμῳδία τοῦ Εὐπόλιδος, ἡ ἐπιγραφομένη «Βάπται», διὰ τῆς ὁποίας οὗτος ἐκαυτηρίαζε τὴν ἀνηθικότητα τῶν μελῶν τοῦ ὁμωνύμου συλλόγου καὶ πρὸ πάντων τοῦ *Ἀλκιβιάδου* καὶ ἕνεκα τῆς ὁποίας, κατά τινα παράδοσιν, ὁ Ἀλκιβιάδης ἔρριψε τὸν ποιητὴν εἰς τὴν θάλασσαν κατὰ τὸν εἰς Σικελίαν πλοῦν. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι κωμικοί, καὶ αὐτὸς ὁ Ἀριστοφάνης, δὲν παρέλειπον, ὁσάκις εὕρισκον εὐκαιρίαν, τὴν διακωμῴδησιν τῶν Βαπτῶν. Μετὰ τὴν καταδίκην ὅμως τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐπὶ ἀσεβείᾳ, παύει καὶ ἡ διακωμῴδησις αὐτῶν, διότι, ὡς φαίνεται, ἡ λατρεία τῆς Κοτυττοῦς ἐν Ἀθήναις ἐγκατελείφθη διαλυθέντος καὶ τοῦ συλλόγου τῶν Βαπτῶν. Καὶ οἱ μετέπειτα δὲ συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ δὲν κάμνουν πλέον μνείαν τῶν Βαπτῶν καὶ τῆς Κοτυττοῦς. Μόλις μετὰ παρέλευσιν πολλῶν αἰώνων ὁ Ρωμαῖος ποιητὴς Ἰουβενάλις σατυρίζων τὴν ἀνηθικότητα τῶν συγχρόνων του Ρωμαίων παραβάλλει τὰ ὄργια τούτων πρὸς τὰ τῶν Βαπτῶν. Γ. Ι. Κ.

βαπτανόδους (ὁ) (Baptanodon Marsh.) *[Παλαιοζωολ.]*· συνώνυμον τοῦ γένους ὀφθαλμόσαυρος (βλ. λ.)

βαπτεμὺς (ὁ) (baptemys) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *δερματεμυδιδῶν*. *χελωνοειδῶν* ἑρπετῶν. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βάπτη (ἡ) (Bapta) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νυκτίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *γεωμετριδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα διακρίνονται ἐκ τοῦ λεπτοῦ καὶ ἐπιμήκους σώματος, καὶ τῶν μεγάλων καὶ λεπτοτάτων πτερύγων των. Εἶναι ψυχαὶ καὶ ἐπιφέρουσι καταστροφὰς εἰς τὰ ὀπωροφόρα ἰδίως δένδρα. Γνωστότερον εἶδος εἶναι: *βάπτη ἡ μηλοφάγος* (Bapta Pomonana), κατατρώγουσα τὰ φύλλα καὶ τοὺς καρποὺς τῶν μηλεῶν. Δ. Ν. Π.

βάπτης (ὁ), θηλ. *βάπτρια*· ὁ βαφεὺς (ἀρχ.)· ‖ ὁ ἱερεὺς τῆς Κότυος (βλ. Βάπται).

βαπτία (ἡ) (Waptia Walc.) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *φυλλοπόδων ἐντομοστράκων* ἀρθρωτῶν. Ἡ κεφαλὴ καὶ ὁ κορμός των καλύπτονται ὑπὸ λεπτῆς ἀσπίδος. Τὸ ὀπίσθιον μέρος τοῦ σώματος, μακρὸν καὶ συγκείμενον ἐξ 6 ἄρθρων, διαπλατύνεται κατὰ τὸ ἄκρον πτερυγοειδῶς. Κατὰ τὸν Walcott τὸ γένος τοῦτο ἀποτελεῖ μεταβατικὴν μορφὴν ἀπὸ τὰ φυλλόποδα εἰς τὰ εὐμαλακόστρακα. Λείψανά των εὑρέθησαν πολὺ καλῶς διατηρημένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς μέσης καμβρίου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸν Καναδᾶν καὶ τὴν Βρεττανικὴν Κολομβίαν. Γ. Κ. Γ.

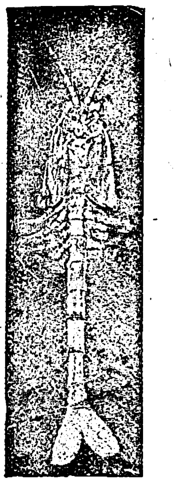

Ἡ βαπτία fieldensis Walcott.
[Ἐκ στρωμάτων τῆς μέσης καμβρίου περιόδου τοῦ Burgess Pass τῆς Βρεττανικῆς Κολομβίας].

βαπτιγενετίνη (ἡ) (Baptigénétine) *[Φαρμ. Χημ.]*. Σῶμα τοῦ τύπου $C_{12}H_{18}O_4$, ἀποτελοῦν λευκὴν κρυσταλλικὴν κόνιν, τηκομένην εἰς 146°, ἀδιάλυτον ἐν ὕδατι, λίαν διαλυτὸν εἰς ἀλκοόλην, ἀκετόνην, καυστικὸν νάτρον καὶ ἀμμωνίαν. Ἡ βαπτιγενετίνη προέρχεται ἐκ τῆς *βαπτισίνης*. Κ.Γ.Μ.

βαπτιγενίνη (ἡ) (Baptigénine) *[Φαρμ. Χημ.]*. Λαμβάνεται δι' ὑδρολύσεως τῆς *βαπτισίνης*. Βελόναι ἄχροοι, ἄοσμοι, ἀδιάλυτοι ἐν ὕδατι, ὀλίγον διαλυταὶ εἰς ἀλκοόλην καὶ λίαν διαλυταὶ εἰς αἰθέρα, χλωροφόρμιον καὶ ἀκετόνην. Ἡ βαπτιγενίνη ἀνταποκρίνεται εἰς τὸν τύπον $C_{14}H_{12}O_6$, τήκεται δὲ εἰς 215°. Κ. Γ. Μ.

βαπτίζω· ἐμβαπτίζω, βυθίζω, καταδύω εἰς τὸ ὕδωρ ἢ εἰς ἄλλο ὑγρόν· ‖ θρησκ. τελῶ τὸ μυστήριον τοῦ **βαπτίσματος** (βλ. λ.), κοιν. *βαφτίζω*· λέγεται ἐπὶ τοῦ ἀναδόχου, τοῦ ἱερέως, τῶν γονέων καὶ τῶν ἄλλων οἰκείων: «σήμερο θὰ βαφτίσωμε τὸ δράκο μας»· ‖ παροιμ. «βαφτίζω καὶ μυρώνω ἄρα ζήσῃ καὶ μὴ ζήσῃ», ἐκτελῶ ὑποχρεώσεις τινα ἢ ἔργον τι, ἀδιαφορῶ δὲ περὶ τῶν ἐπακολούθων· ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τῶν ἀναδόχων, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν φέρουσι μὲν εὐθύνας διὰ τὴν θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν μόρφωσιν τοῦ βαπτιζομένου, ὡς πνευματικοῦ τέκνου των, κατ' ἀλήθειαν ὅμως ἀδιαφοροῦσι τελείως περὶ τῆς τύχης αὐτοῦ· ‖ «βαφτίζονται τὰ νερά», λέγεται κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς ἑορτῆς τῶν Θεοφανείων: «θὰ ταξιδεύσω ὅταν βαπτισθοῦν τὰ νερά», ἤτοι μετὰ τὰ Θεοφάνεια· ‖ μεταφρ., ἀποδίδω εἴς τινα παρ' ἀξίαν τίτλους ἢ ἰδιότητας: «τὸν ἐβάπτισαν ἥρωα,—σωτῆρα κλπ.»· ‖ «βαπτίζομαι εἰς τὸ πῦρ», λέγεται ἐπὶ τῶν διὰ πρώτην φορὰν συμμετεχόντων εἰς μάχην· ‖ «βαφτίζω τὸ κρασί,—τὸ γάλα κλπ.», τὸ νοθεύω δι' ὕδατος.

βαπτικός,—ή,—όν, ὁ βαφικὸς (βλ. λ.)· ‖ εἰς τὸν πληθ. *βαφτικὰ* (τά)· ἡ ἀμοιβή, τὸ ἀντίτιμον τῆς βαφῆς: «πολλὰ βαφτικὰ γυρεύει».

βαπτίσια (τά), δημοτ. *βαφτίσια*· ἡ τελετὴ τοῦ βαπτίσματος: «'στὰ βαφτίσια τοῦ παιδιοῦ μου»· ‖ παροιμ. «'στὸ γάμο σου βαφτίσια» ἀστεία εὐχὴ τῶν χυδαιοτέρων· νὰ τελεσθῇ δηλαδὴ ταυτοχρόνως κατὰ τοὺς γάμους σου καὶ ἡ βάπτισις τέκνου σου γεννηθέντος πρὸ τοῦ γάμου.

βαπτισία (ἡ) (Baptisia) ἢ *βάπτουσα* *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*. Εἶναι πόαι πολυετεῖς μὲ φύλλα φέροντα διαφόρου μεγέθους μίσχους. Τὰ ἄνθη εἶναι κίτρινα, κυανᾶ ἢ λευκά, διατεταγμένα κατὰ βότρυς εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος τῶν κλάδων. Ὁ καρπὸς εἶναι φυσοειδὴς καὶ περιέχει πλείονα σπέρματα. Αἱ βάπτουσαι εἶναι ἰθαγενεῖς τῆς βορείου Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν 14 εἰδῶν γνωστότερα εἶναι:

Βαπτισία ἡ αὐστραλιανὴ (Baptisia australis). Εἶναι κοσμητικὸν φυτὸν ὅπερ ἔχει ὕψος 65—90 ἑκ. τοῦ μέτρου. Ὁ βλαστός του εἶναι πολύφυλλος καὶ τὰ φύλλα ἔχουσιν φυσοειδὲς σχῆμα. Ἀνθεῖ κατὰ Ἰούνιον ἢ Ἰούλιον καὶ εἶναι ἰθαγενὲς τῆς Καρολίνας. Καλλιεργεῖται ἐντατικῶς ἐν Εὐρώπῃ ὡς κοσμητικὸν φυτόν.

Βαπτισία ἡ βαφικὴ (Baptisia tinctoria). Εἶναι ἰθαγενὲς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ τοῦ Καναδᾶ φυτόν. Πάντα τὰ μέρη τοῦ φυτοῦ τούτου καὶ ἰδίως τὰ φύλλα περιέχουσι χρωστικήν τινα οὐσίαν παρομοίαν πρὸς τὸ *ἰνδικὸν* (λουλάκι), οἱ δὲ ἰθαγενεῖς τῶν μερῶν ἐκείνων μεταχειρίζονται ταύτην ἀντὶ ἰνδικοῦ. Ἡ ῥίζα τοῦ εἴδους τούτου, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *ῥίζα τοῦ ἀγρίου ἰνδικοῦ*, εἶναι σκοτεινῶς φαιὰ ἐξωτερικῶς καὶ κιτρίνη ἐσωτερικῶς, ἔχει ἐλαφρὰν ὀσμὴν καὶ εἶναι δριμεῖα τὴν γεῦσιν. Δ. Ν. Π.

— **βαπτισίας πόα** (Herba Baptisiae) *[Φαρμακογν.]*. Εἶναι ἡ πόα τοῦ φυτοῦ *βαπτισία ἡ βαφική*. Ὡς δρόγη φέρονται αἱ ῥίζαι τοῦ φυτοῦ, αἵτινες δὲν εἶναι φαρμακευτικαί, ἀναγράφονται ὅμως ἐνίοτε ὡς ἐμετοκαθαρτικὸν καὶ ἀντιδυσεντερικὸν φάρμακον, διότι ἐνέχουν ἐκτὸς τῶν ῥητινωδῶν καὶ πεκτινικῶν οὐσιῶν, κυτισίνην, βαπτισίνην, καὶ ταννίνην. Τὰ ἐναέρια μέρη τοῦ φυτοῦ χρησιμεύουν ὡς βαφικὴ ὕλη. Ἡ δρόγη ἀναγράφεται εἰς τὴν λαϊκὴν θεραπευτικὴν ὡς στυπτικὸν τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος καὶ ὡς ἀντιπυρετική, παραγγελλομένη ὅμως εἰς μεγάλας δόσεις προκαλεῖ ἐμέτους καὶ γαστρικὰς διαταραχὰς μετὰ διαρροίας. Κ. Γ. Μ.

βαπτισιμιός, —ά, —ό· ὁ βαπτιστικὸς (βλ. λ.)· ἐσχηματίσθη κατὰ τὸ *ἀναδεξιμιὸς* (*ἀναδεξιμαῖος*).

βαπτισίνη (ἡ) (Babtisinum) *[Χημ.]*. Φυσικὸς *γλυκοζίτης* τοῦ τύπου $C_{26}H_{32}O_{14}$. Ἀνευρέθη εἰς τὰς ῥίζας *βαπτισίας τῆς βαφικῆς* καὶ συνίσταται ἐκ δύο μορίων ῥαμνόζης καὶ ἑνὸς βαπτιγενίνης. Κρυσταλλοῦται εἰς λεπτὰς βελόνας, χρησιμοποιεῖται δὲ ἐν τῇ θεραπευτικῇ. Σ. Γ.

— *[Φαρμ.]* Ἡ *βαπτισίνη* ἀνεγράφη ὡς καθαρτικὸν εἰς δόσιν 0,03—0,3 ὑπὸ τὴν μορφὴν κόνεως ἢ καταποτίων. Κ.Γ.Μ.

βάπτισις (ἡ)· ἡ πρᾶξις τοῦ *βαπτίζειν*· ‖ ἡ τελετὴ τοῦ βαπτίσματος, κοιν. *βάφτιση* (ἡ) καὶ *βαφτίσια* (τά). [βλ. **βάπτισμα**].

— **Βάπτισις τοῦ *Σωτῆρος***. Τὴν ἀρχὴν τοῦ δημοσίου βίου τοῦ Σωτῆρος ἐσημείωσε τὸ βάπτισμα αὐτοῦ, ἐν ἡλικίᾳ 30 ἐτῶν. Κατὰ τὰς εὐαγγελικὰς μαρτυρίας (Ματθ. 3, 13—17. Μάρκ. 1, 9—11. Λουκ. 3, 21—23. Ἰωάν. 1, 29—34) ὁ Ἰησοῦς ἦλθεν ἀπὸ Ναζαρὲτ τῆς Γαλιλαίας πρὸς τὸν βαπτιστὴν Ἰωάννην, ὅστις ἐβάπτιζε τοὺς μετανοοῦντας εἰς τὸν Ἰορδάνην ποταμόν, διὰ νὰ βαπτισθῇ ὑπ' αὐτοῦ. Ὁ Ἰωάννης ὅμως ἐζήτει νὰ τὸν ἐμποδίσῃ λέγων «ἐγὼ χρείαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι καὶ σὺ ἔρχῃ πρός με;», ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς ἐπέμενεν εἰπὼν «ἄφες ἄρτι· οὕτω γὰρ πρέπον ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην». Ὁ Ἰωάννης τότε τὸν ἐβάπτισεν· ἐνῷ δὲ ἐξήρχετο ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τὰ ὕδατα, ἠνοίχθησαν οἱ οὐρανοὶ καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ κατῆλθεν ἐπ' αὐτὸν ὡς περιστερὰ καὶ ἠκούσθη φωνὴ ἐξ οὐρανῶν λέγουσα: «οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα».

Εἰς τιμὴν τῆς βαπτίσεως τοῦ Σωτῆρος ἤρχισεν ἑορταζομένη ἀπὸ τοῦ β' αἰῶνος ἡ ἑορτὴ τῶν Θεοφανίων ἢ Ἐπιφανίων ἢ Φώτων, περὶ ἧς βλ. λ. Θεοφάνια. —Ω.

— [ΤΕΧΝΗ] Τὸ σπουδαιότατον τοῦτο ἱστορικὸν γεγονὸς ἐκ τοῦ βίου τοῦ Ἰησοῦ, τὸ ὁποῖον ὑπῆρξεν ἡ ἀπαρχὴ τῆς εἰσόδου αὐτοῦ εἰς τὸν δημόσιον βίον, εὐλόγως ἡ χριστιανικὴ τέχνη καὶ ἡ ἱερὰ εἰκονογραφία ἐτίμησαν ἰδιαζόντως καὶ κατέστησαν θέμα προσφιλέστατον. Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν πρώτων βιβλικῶν θεμάτων, ἅτινα εἰσήχθησαν εἰς τὴν κατακομβιακὴν τέχνην, τοῦτο ὑπῆρξε τὸ παλαιότερον σχεδόν. Ἐπομένως εὐλόγως δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι ἡ *Βάπτισις τοῦ Χριστοῦ* ὑπῆρξε τὸ *παλαιότερον* βιβλικὸν εἰκονογραφικὸν θέμα, τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποίησεν ἡ τέχνη τῶν Χριστιανῶν.

Εἶναι δὲ ἀληθές, ὅτι ἡ τοιαύτη παράστασις τῆς βαπτίσεως κατὰ τὴν παναρχαίαν χριστιανικὴν ἐποχήν, τῶν ἀρχῶν ἢ μέσων τοῦ β' αἰῶνος, μετέχει καὶ τοῦ μυστηριακοῦ τύπου, ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον ὄχι μόνον δὲν αἴρει, ἀλλὰ καὶ αὐξάνει τὴν ἀξίαν τῆς εἰκονογραφίας τῆς βαπτίσεως τοῦ Χριστοῦ. Ἔκτοτε ἐπὶ δεκάδας αἰώνων χρησιμοποιουμένη ἡ παράστασις αὕτη τῆς βαπτίσεως κατέχει ἀναλλοιώτως τιμητικὴν θέσιν καὶ διαμορφοῦται καλλιτεχνικῶς. Καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ὑστάτην καλλίστην ἄνθησιν τῆς τέχνης, ἡ Βάπτισις παρουσιάζει δεῖγμα ὑπεροχοῦ κάλλους μὴ μακρυνθεῖσα ἐν τούτοις τοῦ ἀρχαίου τυπικοῦ μορφολογικοῦ τῆς εἰκονογραφίας. Οὕτως ἐν τῷ περιφήμῳ ναῷ τοῦ Πρωτάτου τῶν Καρυῶν τοῦ Ἄθω, οὗ αἱ εἰκονογραφίαι λογίζονται ὡς τὸ κορύφωμα τῆς χριστιανικῆς τέχνης ἀποδιδόμεναι ἀκόμη εἰς θρυλικόν τινα τεχνίτην, τὸν Ἐμμανουὴλ Πανσέληνον, τὸν ὀνομασθέντα Ἕλληνα *Γιῶττον* (Giotto), καὶ αἱ ὁποῖαι πράγματι εἶναι περίφημα ἔργα τοῦ τέλους τοῦ ιγ' αἰῶνος τῆς ἐποχῆς τῶν Παλαιολόγων (1280), ἡ Βάπτισις τοῦ Χριστοῦ παρουσιαζομένη ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ τεχνικῇ γοητείᾳ *διπλοσκηνική*, καταλαμβάνει ὁμοίως

Digitized by Google

ἐξέχουσαν καὶ πρωτεύουσαν θέσιν, ζωγραφηθεῖσα εἰς τὸ τοίχωμα τοῦ μέσου κλίτους ἀντικρὺ τῆς εἰσόδου, ὁρωμένη εὐθὺς ἀμέσως ὑπὸ τοῦ εἰσερχομένου. Ἡ τοιαύτη δὲ τιμητικὴ θέσις δὲν εἶναι οὔτε λογίζεται τυχαία, ἀλλ᾽ ἐν ἐπιγνώσει βαθεῖα ἐπινόησις τοῦ μεγάλου ἐκείνου τεχνίτου ἐπιθυμοῦντος νὰ δώσῃ εἰς τὴν σκηνὴν ταύτην τοῦ βαπτίσματος τὴν πρέπουσαν θέσιν, καὶ τὴν ἀνάλογον αὐτῇ ἀξίαν. Ἀλλὰ γενικώτερον ἡ Βάπτισις τοῦ Ἰησοῦ διὰ μέσου τῶν αἰώνων, ἂν καὶ τὸ θέμα εἶναι καθ᾽ αὑτὸ πενιχρόν, ἐν τούτοις διαπλάσσεται πάντοτε καλλιτεχνικῶς, κυρίως δὲ ἀπὸ τοῦ χρόνου τῶν βαπτιστηρίων καὶ τῶν μωσαϊκῶν.

Ἱστορικὴ ἐξέλιξις. Ἡ ἀρχαιοτέρα τῶν παραστάσεων τῆς Βαπτίσεως τοῦ Χριστοῦ χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν ἀρχῶν σχεδὸν τοῦ β΄ αἰῶνος. Εἶναι, ὡς εἴπομεν, ἡ ἀρχαιοτέρα τῶν βιβλικῶν παραστάσεων ἐπισπάσασα τὴν προσοχὴν τῶν πρώτων Χριστιανῶν εὐθὺς ἀπὸ τῆς καθιερώσεως τῆς κοιμητηριακῆς εἰκονογραφίας. Ἐν τῇ κρύπτῃ τῆς *Λουσίνης (Lucina*=Φωτεινή*)* τοῦ περιφήμου κοιμητηρίου τοῦ Καλλίστου καὶ ἐν τῷ καλουμένῳ «*cubiculum duplex*» διακρίνει τις μετρίου μεγέθους εἰκονογραφίαν 0,61×0,43 ἑκ., ἡ ὁποία παριστάνει ταύτην τὴν παράστασιν τοῦ Χριστοῦ. Παρά τινας ἀμφιβολίας ὅτι ἡ παράστασις αὕτη εἶναι δυνατὸν νὰ παριστᾷ γενικῶς τὸ βάπτισμα, ἡ ἄνωθεν παρουσιαζομένη περιστερὰ οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν καταλείπει περὶ τῆς ἀναπαραστάσεως τοῦ βαπτίσματος τοῦ Χριστοῦ. Ἔχει δὲ τοῦτο τὸ ἰδιόρρυθμον ἡ εἰκὼν αὕτη, ὅτι παρουσιάζει τὸν Ἰησοῦν ἐξερχόμενον τῶν ὑδάτων. Ἀλλὰ συμβολικώτερον ἴσως ἡ παράστασις αὕτη συνδυάζει καὶ τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐπερχομένην σωτηρίαν, τὴν *σωτηριολογικὴν* δηλαδὴ *ἄποψιν*, καθὼς ἄλλως τε γνωρίζομεν καὶ ἐξ ἄλλων συναφῶν βιβλικῶν εἰκόνων τοῦ αἰῶνος τούτου.

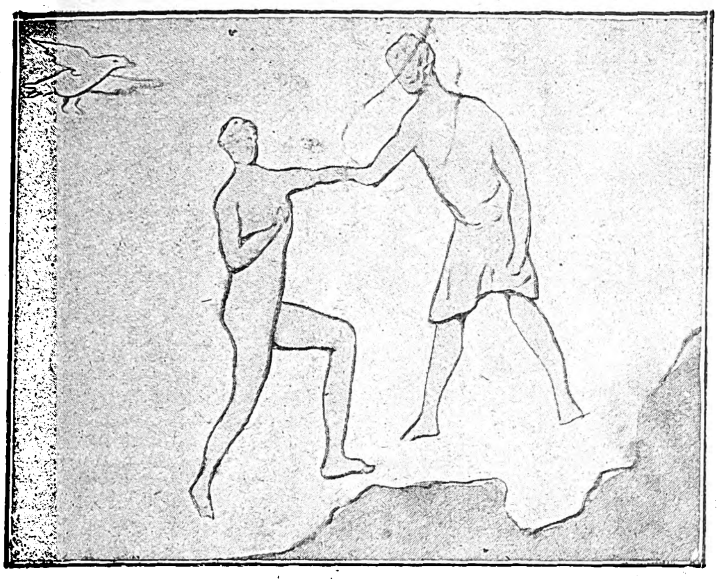

Ἡ κυριωτέρα εἰκὼν τῆς παραστάσεως τῆς βαπτίσεως τοῦ Χριστοῦ (ἀρχὴ Β΄ αἰῶνος) *ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τοῦ Καλλίστου καὶ ἐν τῇ κρύπτῃ τῆς Λουσίνης.*

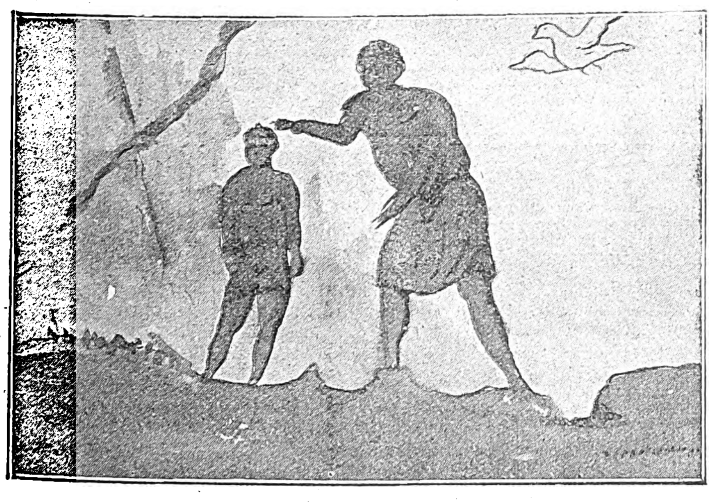

Ἡ δευτέρα χρονολογικῶς (Β΄ αἰὼν) *τυπικωτέρα παράστασις τοῦ βαπτισμοῦ ἐν τῷ αὐτῷ κοιμητηρίῳ τοῦ Καλλίστου καὶ ἐν τοῖς παρεκκλησίοις τῶν μυστηρίων* (Sakramenskapellen).

Ἀλλ᾽ ἡ μᾶλλον προσαρμοζομένη εἰκὼν πρὸς τὴν καθιερωμένην παράστασιν τοῦ βαπτίσματος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ ἐντὸς τοῦ ὕδατος παρουσία αὐτοῦ. Ἡ εἰκὼν αὕτη παρουσιάζεται ἔκτοτε φέρουσα τὸν τύπον τοῦτον, χρησιμεύσασα καὶ ὡς ἡ *πρώτη τύπωσις* τῆς εἰκονογραφίας τοῦ Βαπτισμοῦ. Ἐν τῇ αὐτῇ κατακόμβῃ τοῦ Καλλίστου καὶ ἐν τῇ περιοχῇ ἐν ᾗ εὑρίσκονται τὰ οὕτω καλούμενα «*παρεκκλήσια τῶν μυστηρίων*» (Sackramenskapellen). Ἐξ αἰτίας εἰκονογραφιῶν τινων παριστανουσῶν τὴν ὑποτύπωσιν τῶν τελετουργιῶν τῶν μυστηρίων, ἀπαντῶμεν τὴν εἰκονογραφίαν τῆς βαπτίσεως τοῦ Χριστοῦ χρονολογουμένην πιθανώτατα ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ β΄ αἰῶνος. Εἰς τὴν παράστασιν ταύτην διακρίνει τις τὸν Ἰησοῦν γυμνὸν παιδίον κατὰ πρόσωπον ἐντὸς τοῦ ὕδατος μέχρι τῶν ἀστραγάλων και δεξιᾷ τῆς εἰκόνος τὸν *Ἰωαννην*, φέροντα βραχὺν ἀχειρίδωτον χιτῶνα, κύπτοντα ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἰησοῦ. Ἡ αὐτὴ δὲ παράστασις ἐπαναλαμβάνεται πλειότερον εἰς τὰ αὐτὰ παρεκκλήσια μὲ μικρὰς διαφοράς, καθὼς καὶ εἰς τὸ κοιμητήριον τοῦ Πέτρου καὶ Μαρκελλίνου (γ΄ καὶ δ΄ αἰών). Ἡ τοῦ τελευταίου τούτου κοιμητηρίου παράστασις φαίνεται τεχνικωτέρα, διότι καὶ ἡ περιστερὰ εἶναι ἤδη ὑπὲρ τὴν κεφαλήν, ἐνῷ εἰς τὰς προηγηθείσας ἡ περιστερὰ φαίνεται ἱπταμένη ἐκ τοῦ ἐγγύς.

Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν γενικῶς τῶν εἰκονογραφιῶν τῶν κατακομβῶν εἶναι ὅτι παρουσιάζουν τὸν Ἰησοῦν νεαρὸν καὶ ἀγένειον κατὰ τὸ πλεῖστον, καθὼς καὶ τὸν Ἰωάννην. Ἡ τοιαύτη δὲ ἀντίληψις ἐπαναλαμβάνεται κατὰ τὸ πλεῖστον ὁμοίως καὶ εἰς τὰς γλυφὰς τῶν σαρκοφάγων, εἰς ἃς τὸ θέμα τοῦτο εἰσῆλθε, γενόμενον λίαν προσφιλές. Τὸ ζήτημα τῆς ἀντιλήψεως ταύτης τοῦ ἀγενείου τοῦ Ἰησοῦ εἶναι πολὺ εὐρὺ καὶ ἡ ἐξέτασις αὐτοῦ ἐκφεύγει τὰ ὅρια τοῦ θέματος. Πάντως αἱ *ἀνατολικαὶ* ἀντιλήψεις τῶν ἑλληνιστικῶν τάσεων τῆς τέχνης διαδραματίζουν σπουδαῖον καὶ μοναδικὸν πρόσωπον ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἄλλας τινὰς συζητήσεις περὶ τῆς νεαρᾶς ἡλικίας τοῦ Ἰησοῦ κατὰ τὸν χρόνον τοῦ βαπτισμοῦ (δῆθεν 17 ἐτῶν). Ἀλλὰ τὸ περίεργον εἶναι τοῦτο, ὅτι εἰς τὰς πλείστας τῶν σαρκοφάγων ὁ Ἰωάννης παρίσταται οὐχὶ ἀγένειος ἀλλὰ ἡλικιωμένος μετὰ γενείου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Ἰησοῦν παραμείναντα νεαρόν. Καὶ ἡ τυπολογία τῶν παραστάσεων τοῦ βαπτισμοῦ εἰς τὰς σαρκοφάγους παρέμεινεν ἡ αὐτή, τοῦ Ἰησοῦ γυμνοῦ παριστανομένου καταπροσώπου τὸ πλεῖστον καὶ μέχρι τῶν κνημῶν ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Ἄξιον δὲ ἰδίας σημειώσεως εἶναι ἡ ποικίλη στάσις τοῦ Ἰωάννου, παριστανομένου ἐνδεδυμένου πάντοτε. Ἀλλ᾽ ἀσχέτως πρὸς τὰς μικρὰς ταύτας διαφοράς, ἓν εἶναι τὸ σημαντικόν, ὅτι ἡ παράστασις αὕτη εἶναι ἐκ τῶν *συχνότερον* πάσης ἄλλης ἀπαντωσῶν εἰς τὰ γλυπτὰ μνημεῖα τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων μέχρι τοῦ δ΄ καὶ ε΄ αἰῶνος, καταλαμβάνουσα ἐξέχουσαν σειρὰν ἐν ἀρχῇ τῶν σαρκοφάγων, οἱονεὶ χρονολογικῶς, ἀδιαφόρως κάποτε καὶ πρὸς τὸ λοιπὸν θεματολόγιον τῶν παραστάσεων τῶν σαρκοφάγων.

Ἀλλ᾽ ἀπὸ τοῦ ε΄ καὶ ἐφεξῆς αἰῶνος ἡ παράστασις τοῦ βαπτισμοῦ ἀποβάλλουσα τὸν ἀρχαϊκὸν καὶ δὸς εἰπεῖν τὸν ἁπλοῦν ἑλληνιστικὸν τύπον, καὶ τὰς μικροποικιλίας τῶν ἐλευθέρων τεχνιτῶν, καθιεροῦται εἰς μονιμώτερον τύπον δι᾽ ἀποκρυσταλλώσεως τρόπον τινὰ τῶν στοιχείων τῶν ἀπαρτιζόντων τὴν εἰκονογραφίαν τοῦ βαπτισμοῦ. Ἀλλ᾽ εἰς τὸν καθορισμὸν τούτου συνετέλεσαν καὶ ἄλλα τινὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα εἰσῆλθον καταστήσαντα τὴν εἰκονογραφίαν ταύτην ἁρμονικωτέραν καὶ λίαν συμμετρικήν. Ἴσως τοῦτο ἐπεβλήθη εἰς τοὺς τεχνίτας, διότι ἔπρεπεν οὗτοι νὰ ἐπιδιώξουν τὴν προσαρμογὴν τῆς παραστάσεως πρὸς τὸν νέον χῶρον, ὁ ὁποῖος ἐχορηγήθη εἰς αὐτοὺς ἐν τοῖς βαπτιστηρίοις.

Βαπτιστήρια καὶ μωσαϊκά. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ στ΄ αἰῶνος νέα μεγάλη ἄνθησις καὶ ἀκμὴ παρουσιάζεται εἰς τὴν τέχνην. Ἡ ἐποχὴ αὕτη, «*χρυσῆ*» ἐπονομαζομένη, διὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ δημιουργεῖ τὰ λαμπρότατα καλλιτεχνικὰ μνημεῖα. Ἀλλὰ καὶ παλαιότερον πάντως (ε΄ αἰὼν) ἡ τέχνη ἐξειλίσσετο κανονικῶς. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Θεοδωρίχου, τῆς Γάλλας Πλακιδίας, ἐν Ραβέννῃ δημιουργοῦνται ἱκανὰ κτίσματα, τὰ ὁποῖα ὁ Ἰουστινιανὸς προσηύξησεν, ἀφ᾽ ἧς τὴν Ραβένναν κατέστησε πρωτεύουσαν τοῦ Ἐξαρχάτου. Μεταξὺ λοιπὸν τῶν πολλῶν κτισμάτων ἦσαν καὶ βαπτιστήριά τινα, οἷον τῶν Ἀρειανῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν Ὀρθοδόξων. Ταῦτα ἦσαν λαμπρὰ πολυγωνικὰ κτίσματα στεγαζόμενα ὑπὸ

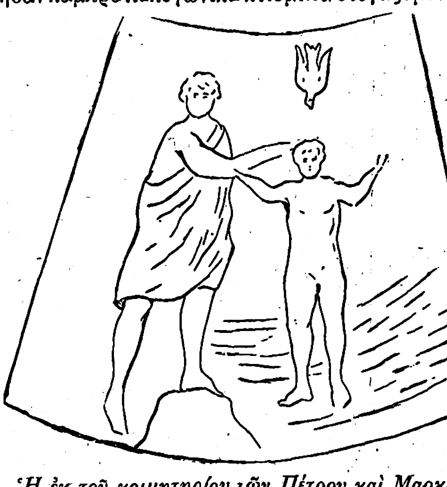

Ἡ ἐκ τοῦ κοιμητηρίου τῶν Πέτρου καὶ Μαρκελλίνου τῶν κατακομβῶν ὡραία εἰκὼν τῆς Βαπτίσεως (γ΄ καὶ δ΄ αἰών).

ὀβαθοῦς θόλου. Τὸν θόλον τοῦτον τεχνῖται ἐπιδέξιοι κατεκόσμησαν διὰ μωσαϊκῶν λαμπρῶν, συμφώνως ἄλλως τε καὶ πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, καθ᾽ ἣν ἦσαν ἐν ἀποκλειστικῇ σχεδὸν χρήσει τὰ μωσαϊκὰ διὰ τὴν κόσμησιν τῶν ναῶν, ὡς π.χ. τοῦ Βιταλίου, τῶν Ἀπολλιναρίων κλπ. Τὸ κέντρον τοῦ θόλου τῶν βαπτιστηρίων, συμφώνως ἄλλως τε καὶ πρὸς τὴν χρῆσιν, κατέλαβεν ἡ παράστασις τῆς βαπτίσεως ἐγκλειομένης ἐντὸς κύκλου. Ὥστε διὰ τῆς ἀνοικοδομήσεως τῶν βαπτιστηρίων καὶ τῆς χρήσεως τῶν μωσαϊκῶν ἐδόθη νέα ὤθησις πρὸς δημιουργίαν μεγάλων καὶ λαμπρῶν παραστάσεων τῆς Βαπτίσεως. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ Ἁγίῳ Ἰωάννῃ, τῷ ἐπικαλουμένῳ in Fonte, συναντῶμεν ἐπίσης ὡραίαν παράστασιν τοῦ Βαπτισμοῦ. Εἰς πάσας ὅμως τὰς παραστάσεις ταύτας ἐδόθη νέα τυπολογια διὰ τῆς εἰσαγωγῆς νέων στοιχείων, κυρίως δὲ διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς *προσωποποιίας τοῦ Ἰορδάνου.*

Εἰς τὴν παλαιοτέραν τῶν κατακομβῶν καὶ τῶν σαρκοφάγων ἐποχὴν μικρὰ προσοχὴ ἀπεδόθη ὑπὸ τῶν τεχνιτῶν εἰς τὴν παράστασιν τοῦ Ἰορδάνου ποταμοῦ. Τὰ ὕδατα τούτου παριστάνοντο ἀτελῶς καὶ ἄνευ σαφοῦς κατευθύνσεως. Ἀπὸ τοῦ ε΄ ὅμως αἰῶνος εἰσήχθη ἡ μυθολογικὴ προσωποποιία τοῦ ποταμοῦ κατὰ τὰς ἑλληνιστικὰς ἐπιδράσεις. Ἡ εἰσαγωγὴ νέου προσώπου εἰς τὴν μέχρι τοῦδε δυάδα (Ἰωάννου-Ἰησοῦ) τῶν προσώπων, μεταβάλλει τὴν κατάστασιν καὶ ἐπιφέρει ὡραίαν ἰσομετρίαν εἰς τὴν παράστασιν τοῦ βαπτισμοῦ. Καὶ κατ᾽ ἀρχὰς ὁ Ἰορδάνης προσωποποιούμενος παριστάνεται ὡς γέρων εὑρισκόμενος μέχρι τοῦ στήθους ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Τοιαύτην ὄψιν παρουσιάζει εἰς τὸν ναὸν τοῦ *ἁγίου Ἰωάννου in Fonte*, τῆς Ραβέννης. Εἰς τὸ βαπτιστήριον ὅμως τοῦ Ἀρειανοῦ ἡ παράστασις καθίσταται τελειοτέρα, διότι ὁ Ἰορδάνης εὑρισκόμενος ἐκτὸς τοῦ

Ἡ βάπτισις ἐν γλυπτοῖς.

(Ἐκ τῆς ὑπ᾽ ἀρ. 152α σαρκοφάγου τοῦ *Πατερανοῦ* ἐν Ρώμῃ.)

ὕδατος ἡμιενδεδυμένος κάθηται ἐπὶ βράχου ἀντικρὺ τοῦ Ἰωάννου εἰς ἴσον ὕψος, κρατῶν κλῶνον ῥόδου καὶ ὑψῶν τὴν ἀριστερὰν ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος. Ὁ δὲ Ἰωάννης ἀντικρὺ ἱστάμενος δεξιᾷ τῷ ὁρῶντι τείνει τὴν χεῖρα, ἐνῷ διὰ τῆς ἄλλης κρατεῖ ῥάβδον κατὰ ἁρμονικὴν ἀντίθετον κατεύθυνσιν πρὸς

Digitized by Google

τὸν κλῶνον τοῦ Ἰορδάνου. Ὁ δὲ Ἰησοῦς καταπρόσωπος, ἐν ἁπλῇ καὶ σεμνῇ στάσει, φαίνεται μέχρι τοῦ μέσου ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Συναφὴς δὲ

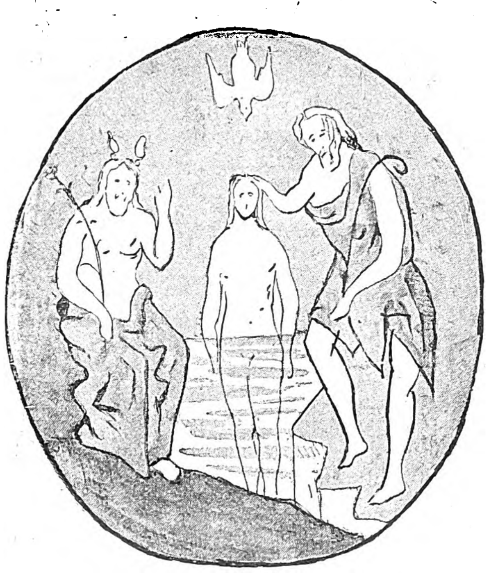

Ἡ μετὰ τῆς προσωποποιίας τοῦ Ἰορδάνου ἁρμονικὴ εἰκὼν τῆς Βαπτίσεως τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ Βαπτιστηρίῳ τῶν Ἀρειανῶν ἐν Ραβέννῃ.

πρὸς τὴν παράστασιν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου in Fonte εἶναι καὶ ἡ Βάπτισις τοῦ Βαπτιστηρίου τῶν Ὀρθοδόξων ἐν τῇ αὐτῇ πόλει. Ἡ παράστασις τοῦ βαπτισμοῦ εἰς τὰ βαπτιστήρια ταῦτα, καθαρῶς ἑλληνιστικοῦ τύπου, εἶναι πλήρης χάριτος καὶ ἁρμονίας. Τοὐναντίον ὅμως εἰς τὴν περίφημον καταστᾶσαν καθέδραν τοῦ ἀρχιθύτου Μαξιμιανοῦ (†556) ἐν Ραβέννῃ, ἡ παράστασις αὕτη εἶναι μὲν συνθετωτέρα, ἀλλὰ δὲν ἔχει τὴν χάριν τοῦ μωσαϊκοῦ τῶν βαπτιστηρίων.

Ἡ παράστασις τῆς καθέδρας τοῦ Μαξιμιανοῦ. Μεταξὺ τῶν πολυτιμοτέρων γλυπτικῶν ἔργων ἐλεφαντίνου ὀστοῦ τάσσεται καὶ ἡ περίφημος γενομένη εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς βυζαντινῆς τέχνης καθέδρα τοῦ ἐν Ραβέννῃ ἀρχιθύτου (1556), ἀποκειμένη εἰς τὴν καθεδρικὴν ἐκκλησίαν τῆς περιλαλήτου πόλεως. Ἔχει σχῆμα συνήθους θρόνου μετὰ ἡμικυκλικοῦ ὑψηλοῦ στηρίγματος ὄπισθεν (ἐρεισίνωτον), κατακοσμεῖται δὲ ὑπὸ πλατειῶν ζωνῶν γλυπτῶν, ἐν μέσῳ ιῶν ὁποίων, διασταυρουμένων εἰς τετραγώνους χώρους, σῴζονται πολλαὶ γλυπταὶ παραστάσεις ἱστορικαί. Εἰς τὸ ὀπίσθιον δὲ μέρος τοῦ θρόνου φέρει παραστάσεις ἐξ ἐλεφαντίνου ὀστοῦ ἐκ τοῦ βίου τοῦ Ἰωσὴφ καὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, οἷον τὴν φυγὴν εἰς Αἴγυπτον, τὴν εἴσοδον εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τὸ βάπτισμα. Κατὰ τοὺς καλλίστους τῶν ἱστορικῶν, τὸ πολύτιμον τοῦτο ἔργον κατάγεται ἐξ Ἀνατολῆς καὶ φέρει ἐπιδράσεις καταφανεῖς ἐκ τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου. Ἡ τέχνη αὐτοῦ κρίνεται ὡς ἀξία λόγου, καὶ σχεδὸν σπανία ἐξ ἀπόψεως πραγματισμοῦ καὶ ὡραιότητος.

Ἐν τῇ παραστάσει ταύτῃ εἰσάγονται νέα στοιχεῖα *συριακά*, καὶ ταῦτα εἶναι κυρίως ἡ *παρουσία ἀγγέλων* κατὰ τὸ δεξιὸν τῷ ὁρῶντι μέρος τῆς εἰκόνος. Τὸ ὅλον τῆς παραστάσεως ἐν τῇ εἰκόνι γέμει πραγματισμοῦ ἀνταποκρινομένου καὶ πρὸς τὴν ἀνατολικὴν φαντασίαν καὶ πρὸς τὴν ὑμνογραφίαν. Εἰς τὴν εἰκόνα ταύτην, ὁ μὲν Ἰωάννης κατέχει τὸ ἀριστερὸν ὑψῶν τὸν ἕνα τῶν ποδῶν ἐπὶ βράχου (πρβλ. καὶ εἰκόνα Μαρκελλίνου) ἐκτείνων συγχρόνως καὶ τὰς δύο χεῖρας. Ὑποκάτω δεξιᾷ ἐντὸς τοῦ ὕδατος παρίσταται ὁ Ἰορδάνης προσωποποιούμενος, παρουσιάζων τὰ νῶτα, ἀλλὰ στρέφων τὴν κεφαλὴν καὶ ἀτενίζων τὸν βαπτιζόμενον

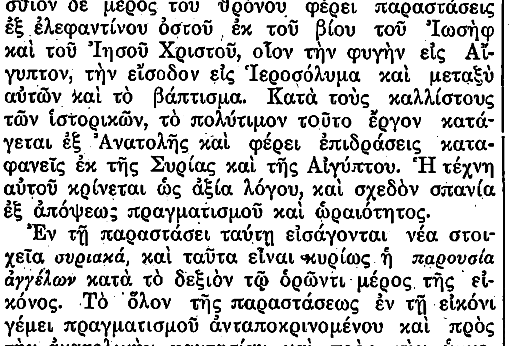

Ἡ ἀποκρυστάλλωσις τῆς Βαπτίσεως τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν Κρητικὴν Τέχνην κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους.

Ἰησοῦν. Ἡ στάσις αὕτη τοῦ Ἰορδάνου στρεφομένου πρὸς τὰ ὀπίσω, παρὰ τὴν τολμηρότητα τῆς κινήσεως, εἶναι ρεαλιστικὴ καὶ ἐπιτυχής. Οἱ δ' ἄγγελοι τὸ πρῶτον εἰσαγόμενοι δίδουν νέαν ὄψιν εἰς τὴν παράστασιν καὶ βαρύνουν πλειότερον ἐξαίροντες τὴν θειότητα τοῦ Ἰησοῦ.

Οὕτω λοιπὸν μικρὸν κατὰ μικρὸν αὐξανομένων τῶν ἐν τῇ παραστάσει προσώπων (Ἰορδάνου-ἀγγέλων), ἡ εἰκονογραφία καθίσταται περισσότερον σύνθετος, βαίνουσα πρὸς τὴν τελείαν αὐτῆς διαμόρφωσιν κατὰ τὸν Ι' καὶ ΙΑ' αἰῶνα, ὅτε καὶ αἱ μικρογραφίαι ἀναπαριστοῦν τὴν παράστασιν ταύτην, τὴν ὁποίαν βλέπομεν μεταγενέστερον (ΙΕ', ΙΣΤ' αἰῶνα) ἐπαναλαμβανομένην ὑπὸ τῆς κρητικῆς σχολῆς, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ἐνταῦθα συναντῶμεν καὶ νέα τινὰ στοιχεῖα ἐκ τῶν μεγάλων συνθέσεων, περὶ ὧν ἀμέσως κατωτέρω ὁ λόγος. Τὰ νέα αὐτὰ στοιχεῖα εἶναι αἱ διπλοσκηνικαὶ παραστάσεις, ἢ ὁλόκληρος ὁ κύκλος τοῦ βαπτίσματος, ὃν καθιέρωσεν ἡ μεγάλη τῶν Παλαιολόγων τέχνη. Ἀλλ' ἐκ τούτων μερικὰ μόνον στοιχεῖα παραλαμβάνουν οἱ Κρῆτες καὶ ὄχι ὁλόκληρον τὸν κύκλον. Ἡ οὕτω λοιπὸν διαμορφωθεῖσα παράστασις τοῦ βαπτισμοῦ ἀποτυποῦται οὐ μόνον εἰς τὰ κάλλιστα χειρόγραφα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ κάλλιστα μωσαϊκὰ τοῦ Δαφνίου, τοῦ ἁγ. Μάρκου, τοῦ ὁσίου Λουκᾶ. Αἱ παραστάσεις αὗται εἶναι αἱ ἠρεμώτεραι, αἱ ἀνταποκρινόμεναι πλειότερον καὶ εἰς τὸ *λαϊκὸν* θρησκευτικὸν αἴσθημα, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ τὸ θεμέλιον τῆς κατανοήσεως τῆς ἱερᾶς εἰκονογραφίας.

Νέαι προσθῆκαι. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ΙΒ' καὶ ἐφ' ἑξῆς αἰῶνος ἐπισυμβαίνουν νεωτερισμοὶ καὶ προσθῆκαί τινες εἰς τὴν εἰκονογραφίαν τῆς Βαπτίσεως. Καὶ πρῶτον ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν τῇ παραστάσει ἀγγέλων, ἐνῷ συνήθως εἶναι τρεῖς, αὐξάνει φθάνων ἐνίοτε τοὺς ἕξ. Ἀλλὰ καὶ ἡ στάσις τοῦ

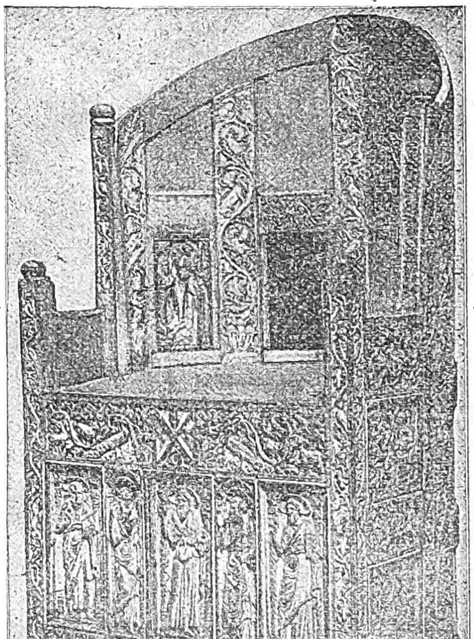

Ἡ περίφημος καθέδρα τοῦ Μαξιμιανοῦ εἰς τὸ ὄπισθεν τῆς ὁποίας ἡ παράστασις τοῦ Βαπτισμοῦ μετ' Ἀγγέλων.

Ἰησοῦ καταπροσώπου καὶ ἀκινήτου μέχρι τοῦδε μεταβάλλεται, καθ' ὅσον καὶ οἱ πόδες διασταυροῦνται καὶ ἡ θέσις αὐτοῦ καθίσταται πλαγιωτέρα, τρόπον τινὰ φαινομένου τοῦ Ἰησοῦ ὅτι βαδίζει πρὸς τὸν Πρόδρομον. Γενικώτερον δ' ἡ παράστασις αὕτη καθίσταται ἐλευθεριωτέρα κατὰ πάντα, καὶ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν διάταξιν καὶ τὴν ἀμφίεσιν τοῦ Προδρόμου. Πάντα δὲ ταῦτα εἶναι αἱ ἀπαρχαὶ τῶν μεγάλων ἐλευθερίων συνθέσεων, αἱ ὁποῖαι ἐπακολουθοῦν κατὰ τὴν μεγάλην ἀναγέννησιν τῶν χρόνων τῶν Παλαιολόγων.

Ἀλλὰ πρὸς δημιουργίαν τῶν μεγάλων τούτων συνθέσεων συντείνουν καὶ νέαι τάσεις εἰς τὴν τέχνην, αἱ ὁποῖαι εἶναι κύρια γνωρίσματα τῆς τέχνης τῶν Παλαιολόγων.

Αἱ νέαι αὗται τάσεις, συνιστάμεναι κυρίως εἰς τὴν *φυσικὴν ἀντιγραφήν*, τὴν *διπλοσκηνικὴν* σύνθεσιν καὶ τὴν δημιουργίαν πολὺ μεγάλων πινάκων, παρέχουν ἄφθονον ὑλικὸν πρὸς δημιουργίαν τῶν μεγάλων συνθέσεων. Ἀλλὰ προτοῦ νὰ ἐνδιατρίψωμεν εἰς τὰς μεγαλοπρεπεῖς αὐτὰς συνθέσεις, ὧν τὴν εἰκονογραφίαν διέσωσεν ὁ Ἄθως, ὁ Μυστρᾶς καί τινα μνημεῖα τῆς Σερβίας ποιηθέντα ὑπὸ Ἑλλήνων τεχνιτῶν, καλὸν εἶναι νὰ ρίψωμεν ἓν βλέμμα εἰς τὴν μέχρι τοῦδε εἰκονογραφικὴν διαμόρφωσιν, παρουσιάζοντες τοὺς τύπους καὶ τὰς ἐπιδράσεις, αἱ ὁποῖαι μέχρι τοῦδε ἠδυνήθησαν νὰ κατευθύνουν τὴν εἰκονογραφίαν τοῦ Βαπτισμοῦ. Καὶ τοῦτο, διότι αἱ ἐπιδράσεις αὗται ἐθεμελίωσαν

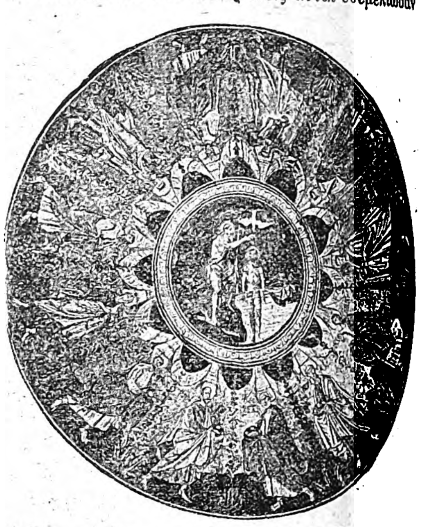

Ἡ ἐν τῷ Βαπτιστηρίῳ τῶν Ὀρθοδόξων τῆς Ραβέννης εἰκὼν τῆς Βαπτίσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

κατὰ μικρὸν καὶ ἀπεκρυστάλλωσαν τὴν βασικὴν τῆς εἰκονογραφίας παράστασιν, ἣν αἱ μεγάλαι συνθέσεις ἐσεβάσθησαν, προσθεῖσαι μόνον τὰ ἐκ τοῦ Προδρομικοῦ κύκλου θέματα καὶ τελειοποιήσασαι μόνον τὴν τεχνικήν.

Οἱ συστατικοὶ τύποι τοῦ Βαπτίσματος καὶ αἱ ἐπιδράσεις. Εἰς τὴν διαμόρφωσιν γενικῶς τῆς εἰκονογραφίας τοῦ Βαπτισμοῦ, κατὰ τοὺς βυζαντινολόγους, ἐπέδρασαν τρεῖς κυρίως παλαιότεροι τύποι: ὁ *ἑλληνιστικός*, ὁ *συριακὸς* καὶ ὁ τῆς *Καππαδοκίας*.

Καὶ ὁ μὲν *ἑλληνιστικός*, ὡς εἴδομεν, ὁ καὶ παλαιότερος πάντων, διακρίνεται διὰ τὴν ἁπλότητα καὶ τὸ ἀγένειον τοῦ Ἰησοῦ. Αἱ κατακόμβαι, αἱ σαρκοφάγοι, τὰ δοχεῖα, καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ Βαπτιστήρια μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν ἀλληγορικὴν παράστασιν τῆς προσωποποιίας τοῦ Ἰορδάνου εἶναι τὰ κυριώτερα ἀντιπροσωπευτικὰ μνημεῖα τῆς ἑλληνιστικῆς τέχνης. Ὁ *συριακὸς* τύπος, μὴ διακρινόμενος τόσον διὰ τὴν χάριν, εἰσάγει μᾶλλον ρεαλιστικὰ σημεῖα, ὡς ἐκεῖνο π. χ., ἀπρεπὲς ἄλλως τε, καθ' ὃ ὁ Ἰησοῦς διὰ χειρονομίας τινὸς κρύπτει τὸ κέντρον τοῦ σώματος αὐτοῦ. Παρουσιάζεται δὲ πάντοτε μετὰ γενείου, κύπτων ὑπὸ τὴν χεῖρα τοῦ Ἰωάννου, ὑψηλότερον ἱσταμένου. Τὸ μόνον ἄξιον λόγου σημεῖον εἶναι ἡ ἐμφάνισις τῶν ἀγγέλων κατὰ τὸ ἕτερον τῆς εἰκόνος ἄκρον, οἵτινες κύπτοντες σεβίζουν πρὸ τοῦ βαπτιζομένου Ἰησοῦ.

Ὁ δὲ *καππαδοκικός*, ἀποβάλλων κάθε ἑλληνικὴν παράδοσιν, εἶναι αὐστηρότερος καὶ μᾶλλον συγκεντρωτικός, θεολογικὸς δύναταί τις εἰπεῖν. Ὁ Ἰησοῦς δὲν κατέρχεται εἰς τὸ ὕδωρ, ἀλλὰ τοῦτο ἀνυψούμενον περιβάλλει αὐτόν. Ὁ δὲ Ἰωάννης σεμνότερον ἱστάμενος ἐκτείνει ὑπὲρ αὐτὸν τὴν χεῖρα. Μεταξὺ τούτων τῶν τύπων ποικίλλει ἡ βάπτισις τοῦ Χριστοῦ. Εἰς τὴν Δύσιν λ. χ. ἐπικρατεῖ ὁ καππαδοκικὸς τύπος (*Millet* σ. 173), ἐνῷ εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἀπὸ τοῦ Θ' ἢ Ι' αἰῶνος ἐπανέρχονται αἱ ἐπιδράσεις τοῦ ἑλληνιστικοῦ τύπου. Ἀναρίθμητοι παραλλαγαὶ δημιουργοῦνται, αἱ ὁποῖαι μικρὸν κατὰ μικρὸν ρυθμοποιούμεναι ἀποκαθιστοῦν κοινὰ σημεῖα μεταξὺ τῶν παραλλαγῶν τῆς εἰκονογραφίας ταύτης. Εἰς τοῦτο συνέβαλε καὶ ἡ *μικρογραφικὴ* τέχνη, δηλαδὴ τὰ ἱστορημένα χειρόγραφα, τὰ ὁποῖα καθιέρωσαν ἤρεμον εἰκονογραφίαν, ἰδίᾳ κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα, δυναμένη νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ ἀρχικὴ πηγὴ τῆς κρητικῆς Σχολῆς.

Οὕτω τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον βλέπομεν εἰς τὸν καππαδοκικὸν τύπον ὑψούμενον, ἤδη σχηματίζει τὴν

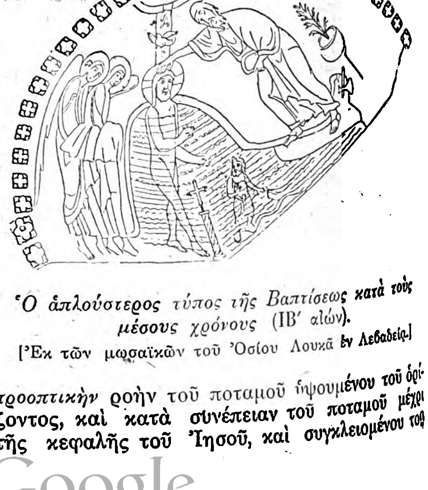

Ὁ ἁπλούστερος τύπος τῆς Βαπτίσεως κατὰ τοὺς μέσους χρόνους (ΙΒ' αἰών).

[Ἐκ τῶν μωσαϊκῶν τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ ἐν Λεβαδείᾳ.]

προοπτικὴν ροὴν τοῦ ποταμοῦ ὑψουμένου τοῦ ὁρίζοντος, καὶ κατὰ συνέπειαν τοῦ ποταμοῦ μέχρι τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἰησοῦ, καὶ συγκλειομένου τοῦ

Digitized by Google

ροῦ μεταξὺ βραχωδῶν ἀκτῶν μετ' ἀνωμάλων ὀχθῶν. Ἀλλὰ καὶ τῶν ἀγγέλων ἡ θέσις καὶ στάσις καθίσταται μονιμωτέρα καὶ μᾶλλον ὁριστική. Οὗ-

Ὁ ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος τῆς Βαπτίσεως κατὰ τοὺς μέσους χρόνους (Ι'—ΙΒ' αἰὼν) ἐκ τῶν Μωσαϊκῶν τοῦ Ἁγ. Μάρκου.

τοι καταλαμβάνοντες τὸ δεξιὸν φαίνονται προβάλλοντες τὸν ἀριστερὸν τὸ πλεῖστον πόδα, κλίνοντες τὴν κεφαλήν. Αἱ πτέρυγες αὐτῶν εἶναι τὸ πλεῖστον συνεπτυγμέναι καὶ ἡ θέσις τούτων μᾶλλον προοπτική, ἀκολουθοῦσα τὸν ροῦν ἐν πυκνῇ τάξει. Τὰ κοινὰ δὲ ταῦτα στοιχεῖα διετήρησαν καὶ αἱ μεγάλαι συνθέσεις.

Αἱ μεγάλαι συνθέσεις. Εἴπομεν ἀνωτέρω, ὅτι

Ἡ ἐκ Συριακῶν ἐπιδράσεων δημιουργία τῆς βαπτίσεως διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν σεβιζόντων ἀγγέλων.

εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν μεγάλων συνθέσεων, ἐκτὸς τῶν κοινῶν στοιχείων, συνέτειναν τρία κυρίως νέα πράγματα: α') ἡ φυσικὴ ἀντιγραφὴ συνδυαζομένη μὲ τὸ προοπτικὸν βάθος καὶ τὴν κοσμητικὴν πολυμορφίαν. Ἀπὸ τοῦ Καχριὲ Τζαμὶ (Μονὴ τῆς χώρας) ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐντεῦθεν καὶ ἐν Μυστρᾷ καὶ Ἄθῳ καὶ ἀλλαχοῦ με-

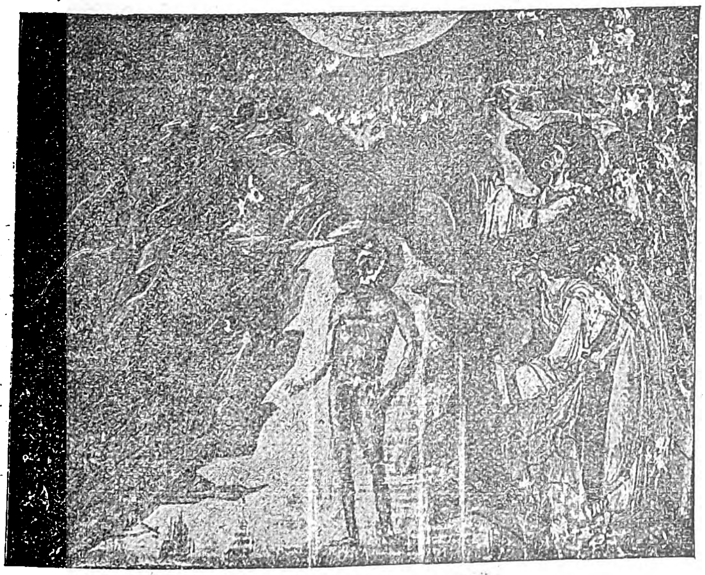

Ἡ ἐκ τῶν συριακῶν καὶ καππαδοκικῶν ἐπιδράσεων τελεία πλέον διαμόρφωσις τῆς Βαπτίσεως.

γάλη ἐπιτελεῖται ἀναγέννησις εἰς τὴν τέχνην. Αἱ κινήσεις εἶναι ἐλεύθεριοι, αἱ συνθέσεις πολὺ καλαί, καὶ ἐν γένει οἱ καλλιτέχναι ἀποβαλόντες τὸ ὑπεραυστηρὸν μιμοῦνται τὴν φύσιν, ἀντιγραφόντες ἀπὸ αὐτήν. Αἱ δὲ φυσιογνωμίαι τῶν προσώπων ἀποβάλλουν τὸ τυπικὸν καὶ τὸ ρυθμοποιημένον καὶ εἶναι ἐκφράσεις παθῶν ἀνθρωπίνων. Εἰς τὸ Βατοπέδιον κυρίως ὁ μέγας ἐκεῖνος καλλιτέχνης εἶναι ἀμίμητος εἰς τὴν ἔκφρασιν τῶν προσώπων. β') Εἰς τοῦτο συνέβαλε καὶ ὁ μέγας χῶρος ὃν καταλαμβάνουν αἱ συνθέσεις. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς μοναχικά τινα πρότυπα, καππαδοκικὰ καὶ ἄλλα, αἱ συνθέσεις τῶν χρόνων τῶν Παλαιολόγων καταλαμβάνουν μεγάλην ἔκτασιν. Εἶναι ἀληθεῖς πίνακες ἐλευθερίου εἰκονογραφίας, ὅπως αἱ μεταγενέστεραι συνθέσεις τῆς Ἀναγεννήσεως ἐν τῇ Δύσει. Δὲν ὁμοιάζουν τὴν μικρὰν μεταγενεστέραν κρητικήν, ἡ ὁποία εἰς πλῆθος μικρῶν τετραγώνων συγκεντρώνει ἅπασαν τὴν ἱερὰν εἰκονογραφίαν, ὅπως τὴν ἀπετύπωσεν ὕστερον γραπτῶς ὁ Διονύσιος ὁ ἐκ Φουρνᾶ. Εἰς τοὺς μεγάλους λοιπὸν αὐτοὺς χώρους ὁ ἀληθὴς εἰκονογράφος χαράσσει μὲ ἐλευθερίαν τὰς συνθέσεις αὐτοῦ μὲ πρόσωπα, ὧν τὸ μέγεθος εἶναι οὐχὶ σπανίως φυσικόν. γ) Ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀναδεικνύει τὴν ἐποχὴν ταύτην εἶναι ἡ εἰσαγωγὴ διπλῶν ἢ πλειοτέρων σκηνῶν ἐν τῷ αὐτῷ πίνακι. Δηλαδὴ πλησίον τῆς μεγάλης καὶ κυρίας παραστάσεως, π.χ. τῆς Γεννήσεως ἢ τοῦ Βαπτισμοῦ κ.τ.τ., ὁ εἰκονογράφος διὰ φυσικοῦ τινος χωρίσματος, οἷον βράχου, ποταμοῦ κλπ., ἐπισυνάπτει καὶ ἄλλην παράστασιν συναφεστάτην λαμβανομένην ἐκ τοῦ κύκλου τῆς κυρίας εἰκόνος καὶ ἣν ποικίλλει τὸ κύριον θέμα μὲ πολλαπλῆν σειρὰν σκηνῶν, αἵτινες φαίνονται ὡς μία καὶ αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν ὁλόκληρον τὸν κύκλον τῆς κυρίας παραστάσεως. Ἡ θεαματικότης καὶ τὸ μεγαλεῖον τῶν συνολικῶν αὐτῶν σκηνῶν, συνηνωμένων εἰς μίαν, εἶναι ἀληθῶς ὑπέροχος, ἱκανοποιοῦσα καὶ τὸν θεατὴν καὶ ἀποθεοῦσα τὴν ἱερὰν ὑπόθεσιν. Οὕτω ἐπὶ παραδείγματι προκειμένου περὶ τῆς Βαπτίσεως, εἰς τὴν εἰκονογραφίαν τοῦ κυρίου βαπτισμοῦ ἐπισυνάπτονται καὶ αἱ λοιπαὶ δευτερεύουσαι ἐκ τοῦ προδρομικοῦ κύκλου ἢ κάλλιον εἰπεῖν ἐκ τοῦ κύκλου τοῦ βαπτίσματος συμφώνως πρὸς τὰς διηγήσεις τῶν Εὐαγγελιστῶν. Ἄριστον τοιοῦτο παράδειγμα, εἶναι ἡ εἰκονογραφία τοῦ *Πρωτάτου*, περὶ ἧς καὶ πάλιν κατωτέρω. Ἀλλὰ πρὸς καλυτέραν κατανόησιν τῆς συνολικῆς μεγάλης ταύτης συνθέσεως, ἀνάγκη εἶναι νὰ σημειώσωμεν ποῖαι εἶναι αἱ δευτερεύουσαι εἰκόνες τῆς Βαπτίσεως αἱ ἀποτελοῦσαι τὸν *κύκλον* αὐτῆς. Κατὰ τὰς διηγήσεις τῶν εὐαγγελιστῶν, αἱ σκηναὶ αὗται εἶναι: α') ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου καὶ τοῦ Ἰησοῦ· β') τὸ κήρυγμα αὐτοῦ· καὶ γ') τὸ βάπτισμα τοῦ ὄχλου. Αὗται εἶναι αἱ κυριώτεραι σκηναί. Ἀλλ' ἐκτὸς αὐτῶν ἔχομεν καὶ ἄλλας πλείονας, μᾶλλον προδρομικάς, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὸν κύκλον τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Κάλλιστον παράδειγμα τῶν προδρομικῶν σκηνῶν ἀπαντῶμεν εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τῶν Καρυῶν, ἀκριβῶς ἐκεῖνο εἰς τὸ μέρος τοῦ ὁποίου κατέμεινεν ὁ Διονύσιος ὁ ἐκ Φουρνᾶ καὶ συνέρραψε τὴν Ἑρμηνείαν τῶν ζωγράφων. Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὸν κύκλον τοῦ βαπτίσματος καὶ μὲ τὰ μεγάλα δεδομένα τῆς φυσικῆς ἀντιγραφῆς ἐξωγραφήθησαν αἱ μεγάλαι συνθέσεις. Ἀλλὰ καὶ αἱ λεπτομέρειαι καὶ αἱ λεπτολογίαι εἶναι τόσον εὔστοχοι καὶ ἐκ φύσεως ἀντιγεγραμμέναι, ὥστε εἶναι ἄξιαι μεγάλου θαυμασμοῦ. Παράδειγμα προσάγει τις τὸ κάτω μέρος τῆς εἰκονογραφίας τοῦ Βατοπεδίου, ἔνθα παρίστανται ἐνάλιοι θεότητες μὲ ὡραιοτάτην κίνησιν καὶ διάφορα θαλάσσια ὄντα τῇδε κἀκεῖσε διαπορευόμενα. Ἡ κίνησις αὐτῶν, ἡ μορφολογία, τὸ ὅλον πλέγμα εἶναι ἀληθῶς ἀπαράμιλλα. Ὁ δὲ Ἰορδάνης κατὰ τὴν γεροντικὴν μορφὴν εἶναι μὲ χάριν ἐξηπλωμένος εἰς τὴν προσφιλῆ αὐτοῦ ὑδρίαν, ἐγχάρακτον οὖσαν, ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς ὁποίας μὲ πραγματισμὸν ἀληθῶς ζωηρὸν ἐκφεύγει ἰχθύδιον. Ἀλλ' ἀσχέτως πρὸς τὰς λεπτομερείας αὐτάς, αἱ ὁποῖαι ἀπαντοῦν συχνόταται, τὸ ὅλον τῶν μεγάλων αὐτῶν συνθέσεων τῆς Βαπτίσεως παρουσιάζει τὴν τελειοτέραν καὶ σπουδαιοτέραν μορφὴν

Τμῆμα τοῦ κάτω μέρους τῆς μεγάλης συνθέσεως τῆς Βαπτίσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ Βατοπεδίῳ τοῦ Ἄθω (ΙΔ' αἰὼν) ἐν ᾧ διακρίνεται ἡ λεπτολόγος φυσικὴ ἀντιγραφὴ θαλασσίων ὄντων.

Τοιχογραφία ἐν Gracanica τῆς Σερβίας κατὰ μίμησιν τῶν μεγάλων ἑλληνικῶν συνθέσεων ποιηθεῖσα ὑπὸ Ἑλλήνων τεχνιτῶν.

τῆς εἰκονογραφίας καὶ τῆς τέχνης. Εἰς τὸν Μυστρᾶν, ἐπὶ παραδείγματι, ἐκτὸς τῆς τελείας συνθετικῆς εἰκόνος τῆς Παντανάσσης, καὶ εἰς τὴν Περίβλεπτον, ὀνομαστὴν διὰ τὴν ὑψηλὴν τεχνικήν, ἀπαντῶμεν γοητευτικὴν καὶ πολυσύνθετον τὴν Βάπτισιν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κύκλου ὁλοκλήρου τοῦ βαπτισμοῦ συντεθειμένην. Οὕτως ἐκτὸς τῆς κυρίας τοῦ βαπτίσματος σκηνοθεσίας, ἀπαντοῦν πλήθη ἐντὸς τῆς εἰκόνος, χωριζόμενα διὰ φυσικῆς διαθέσεως τῶν βράχων εἴτε ὁριζοντίως (δεξιᾷ) εἴτε καθέτως (δεξιᾷ). Οὕτω εἰς τὸ δεξιὸν τῆς εἰκόνος καὶ κάτω τῶν ἀγγέλων διαχωριζομένου τοῦ βράχου δι' ὁριζοντίου κλίσεως (φυσικοῦ χωρισμοῦ ἀπὸ τοῦ κυρίου θέματος) παρουσιάζονται πλήθη ἀπαρτίζοντα εἰκονογραφίαν δευτερεύουσαν, τοῦ κηρύγματος ἴσως. Ἀριστερᾷ δὲ ὄπισθεν τοῦ Προδρόμου διὰ καθέτου προβολῆς τῶν ὑψηλῶν βράχων παρουσιάζεται ἄλλη σκηνὴ χαρίεσσα, τῆς μαρτυρίας τοῦ Ἰωάννου πιθανῶς ἢ τῶν Φαρισαίων. Ὑποκάτω δὲ πλῆθος ἰχθύων καὶ θαλασσίων ὄντων κοσμοῦν τὸν ποτάμιον χρωματισμόν. Εἰς δὲ τὸν οὐρανὸν ἀντὶ ἁπλῆς περιστερᾶς παρουσιάζεται πλῆθος ἀγγέλων τεταγμένων ἐν μέσῳ οὐρανίου τόξου, ἀποθεοῦν, οὕτως εἰπεῖν, τὴν παράστασιν τοῦ βαπτισμοῦ. Ἡ δὲ διαγραφὴ τῶν βράχων ἐν μέσῳ τόσου πλέγματος, ἂν καὶ διαχωρίζει τὰς σκηνὰς ἀπ' ἀλλήλων, εἶναι τόσον φυσική, ὥστε οὐδεὶς ποτε εἶναι δυνατὸν νὰ νοήσῃ, ὅτι

Digitized by Google

σκοπίμως ὁ καλλιτέχνης διέγραψεν οὕτως ἐπιτηδείως τοὺς βράχους. Παραπλήσιον τέχνην ἀνευρίσκομεν καὶ εἰς τὴν Σερβίαν, ποιηθεῖσαν τὴν τέχνην ταύτην ὑπὸ Ἑλλήνων τεχνιτῶν.

Ἀλλὰ πάσας τὰς εἰκονογραφίας τῆς Βαπτίσεως διὰ τὴν τελειότητα τῆς τέχνης, κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν, ὑπερβάλλει ἡ τοῦ Πρωτάτου, ἡ ὁποία καὶ παλαιοτέρα οὖσα τῶν λοιπῶν τοῦ χρόνου τῶν Παλαιολόγων (1280), δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ *ὑπόδειγμα* τῶν μεγάλων συνθέσεων τῆς συγχρόνου ἀκμῆς. Εἰς ταύτην αἱ τυχὸν ἁπλούστεραι σκηνοθεσίαι ἐπισυμβαίνουν ἐξ αἰτίας τοῦ χώρου, μὴ ἔχοντος τὸ ἀνάλογον ὕψος. Ἡ βάπτισις αὕτη δὲν εἶναι ἔργον τοῦ μεταβυζαντινοῦ χρόνου (1530—1560), ὡς κοινῶς ἐπιστεύετο ὑπὸ πάντων, οὔτε τοῦ Πανσελήνου, ἀλλ' εἶναι μεγαλοπνευστοῦ τεχνίτου ἔργον ἀγνώστου τῆς πρώτης σειρᾶς τῆς παλαιολογείου τέχνης. Ἐν αὐτῇ τὸ ὅλον τοῦ πίνακος διαχωρίζεται εἰς δύο σχεδόν, διὰ τοῦ Ἰορδάνου, ἐνῷ εἰς τὸ ἀριστερὸν τοῦ βράχου χωρίζεται τὸ κήρυγμα τοῦ Προδρόμου. Εἰς τὸν πίνακα τοῦτον ἄξιον ἰδίας σημειώσεως εἶναι ἡ βαθυτάτη ἁρμονία τῶν χρωμάτων, καὶ ἰδίᾳ ἡ ἐλαφρότης τῶν τόνων τοῦ φαιοῦ καὶ τοῦ βυσσινόχρου. Δὲν παρουσιάζει τὸ ἔντονον τῶν ἰριδιζόντων τόνων τῆς Παντανάσσης, ἀλλὰ γλυκεῖαν ἁπλότητα, συναφῆ καὶ πρὸς τὴν ἠρεμίαν τοῦ ὅλου πίνακος. Ἀλλὰ ἐπὶ πλέον, ὡς εἴπομεν ἐν ἀρχῇ, ἡ τιμητικὴ θέσις τοῦ Βαπτίσματος ἔναντι τῆς εἰσόδου προσδίδει εἰς τὴν παράστασιν ἐξαιρετικὴν σημασίαν, ἀνταξίαν ἄλλως τε τοῦ βιβλικοῦ τούτου γεγονότος.

Εἰς δὲ τὴν μεταβυζαντινὴν τέχνην, ἡ εἰκογραφία αὕτη ὑπῆρξεν ὁμοίως προσφιλής, γενομένη ἠρεμωτέρα ἐν τοῖς ναοῖς, ἰδίᾳ διὰ τῆς κρητικῆς

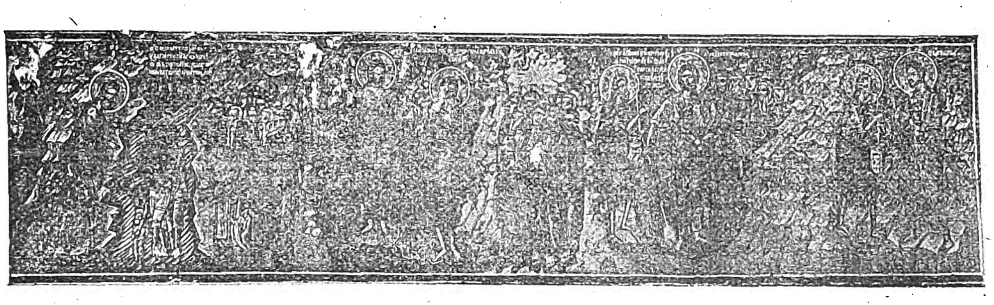

Τοιχογραφία ἐκ τῆς Τραπέζης τῆς Μονῆς Διονυσίου ἐν Ἄθῳ, ἐν ᾗ παρίσταται ὁλόκληρος ὁ Προδρομικὸς κύκλος.

Σχολῆς, ἡ ὁποία ἐκυριάρχησε παντοῦ. Ἀπὸ τὴν παράστασιν ταύτην ἐξεβλήθησαν αἱ περίπλοκοι δευτερεύουσαι σκηναὶ μετατεθεῖσαι ἀλλοῦ, εἴτε εἰς τὸν κύκλον τῆς εἰκονογραφίας τοῦ Προδρόμου, εἴτε εἰς τὰς Τραπέζας τῶν μονῶν. Εἰς δὲ τὸν κύκλον τῶν φορητῶν, ὁ κύκλος τοῦ Βαπτίσματος καὶ γενικώτερον ὁ προδρομικὸς περιωρίσθη εἰς τὰ γύρῳ τετραγωνίδια τῶν εἰκόνων, τὰ ὁποῖα πολλαπλάσια γενόμενα περιέλαβον πᾶσαν τὴν βιογραφίαν τοῦ Βαπτιστοῦ, δέκα περίπου γενόμενα. Ἐξ ὅλων ὅμως τῶν εἰκονιδίων τούτων, τῶν ἐν τετραγώνοις, ἰδιαζόντως ἐτιμήθη τὸ κήρυγμα τοῦ Ἰωάννου καὶ ἡ μαρτυρία αὐτοῦ («ἴδε ὁ ἀμνός»), ἡ ὁποία ἀπέβη προσφιλές. Τοῦτο κατέλαβεν ἰδίαν θέσιν εἰς τὸ εἰκονοστάσιον, ὑποκάτω τῆς εἰκονογραφίας τοῦ Προδρόμου, εἰς τὸ λεγόμενον θωράκιον (κοινῶς παπαδιὰ ἢ ποδιά). Ἰδίᾳ διὰ τῶν Μόσχων καὶ πρὸ πάντων τοῦ Ἡλιοῦ, τοῦ Βίκτωρος, τοῦ Σπυρίδωνος ἱερέως καὶ ἄλλων εἰκονογράφων τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἐν Ζακύνθῳ, Κερκύρᾳ, καὶ ἀλλαχοῦ, ἡ σκηνὴ τῆς μαρτυρίας ἐγένετο οὐ μόνον κοινὴ ἀλλὰ καὶ ἐτελειοποιήθη πλεῖστον. Καὶ μάλιστα ἀφ' ἧς τὰ θωράκια ταῦτα διὰ ξυλογλυφίας ἐγίνοντο διάτρητα, ἡ ἐν τῷ μέσῳ εἰκὼν τοῦ κηρύγματος προσέλαβε μείζονα χάριν, πλαισιωθεῖσα ἐν μέσῳ τοῦ χρυσοῦ πολυκλάδου ξυλογλύπτου θωρακίου, τὸ ὁποῖον ἐνίοτε αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ εἰκονογράφοι ἐσχεδίαζον, ὡς πχ. ὁ Ἡλιοῦ Μόσχος.

Τέλος ἡ σκηνὴ τοῦ βαπτισμοῦ ὑψωθεῖσα καὶ εἰς τὸ δωδεκαέορτον κατέλαβε τρίτην ἢ τετάρτην θέσιν, μετὰ τὴν Γέννησιν τοῦ Ἰησοῦ. Ἐπειδὴ δὲ τὰ δωδεκάορτα εἶναι σχήματος ἐπιμήκους, διὰ τοῦτο εἰς τὴν συνθετικὴν αὐτῶν προετιμήθη ὁ τόνος ὁ ἁπλοῦς τῶν κρητικῶν τοιχογραφιῶν, ὁ ὁποῖος καὶ ἐξακολουθεῖ μέχρι τοῦδε.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *J. Strzygowski* Ikonographie der Taufe Christi (München 1905, Θεμελιώδης πηγή).— *G. Millet*, Recherches sur l' ikonographie de l' evangile (Paris 1916). Τὸ θέμα τοῦτο ἐξετάζεται εὐρέως ἀλλ' ὑπὸ ἄλλην μορφήν. Ἀνάγκη προσοχῆς μεγάλης εἰς τὰ συμπεράσματα τῆς σελ. 214. — *Cabrol*, Λεξικὸν Χριστιανικῆς Τέχνης ὑπὸ λέξιν Tόu. B')· ἐξετάζεται μόνον ἡ πρώϊμος χριστιανικὴ ἐποχή. Αὐτόθι καὶ βιβλιογραφία ἐκτενής.— *G. Millet*, Le monastère de Daphni (Paris 1899). *Τοῦ αὐτοῦ*, Monuments Byz de Mistra Πίν 118 *Τοῦ αὐτοῦ*. Λεύκωμα τοῦ Ἄθω (Εἰκονογραφία). — *Detzel*, Christliche Ikonographie (Friburg 1894). — *Diehl*, Manuel d' art Byzantin (Paris 1910) Ravenna. — *Kaufmann*, Handbuch der christl. Archäologie — *J. Wilpert*, Die Malereien in der Sackraments Kapelle (Freiburg 1897) *Τοῦ αὐτοῦ*, Die Malereien der Katakomben Freib. 1903). *N. Καλογεροπούλου* Ἡ γλυπτικὴ παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς, «Γρηγόριος Παλαμᾶς» ἔτος ΣΤ' τεῦχ. ΟΓ' καὶ ἑξ. *Τοῦ αὐτοῦ*, Τὰ παρεκκλήσια τῶν Μυστηρίων, ἐν τῷ αὐτῷ περιοδικῷ.

Δ. Ν. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

βάπτισμα (τό)· ἡ εἰς ὕδωρ ἢ εἰς ὑγρὸν ἐν γένει κατάδυσις· | ἓν ἐκ τῶν ἑπτὰ μυστηρίων τῆς χριστιανικῆς θρησκείας (βλ. κατωτ. *[Δογματ. καὶ Τελετ.]*)· || μετφ., ἀπονομὴ ὀνόματος ἢ τίτλου τινός: «βάπτισμα πλοίου» || «βάπτισμα πυρός», ἡ πρώτη συμμετοχὴ εἰς μάχην.

—[ΘΡΗΣΚΕΙΟΛ.] Παρὰ τοῖς πλείστοις τῶν λαῶν τῆς γῆς, τοῦ τε παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου κόσμου, τοῦ τε πεπολιτισμένου καὶ τοῦ ἀπολιτίστου, εὑρίσκομεν *θρησκευτικὰ λουτρά*, καθὼς εὑρίσκομεν παρ' αὐτοῖς οἰκείας καὶ τὰς συναφεῖς πρὸς τοὺς ἁγνισμοὺς τούτους ἐννοίας τοῦ θρησκευτικῶς καθαροῦ ἢ ἀκαθάρτου. Κατάγεται δ' ἡ χρῆσις τῶν ἐν λόγῳ λουτρῶν ἀπὸ τῆς ἁπλῆς χρήσεως τοῦ ὕδατος ὡς φυσικοῦ καθαρτικοῦ μέσου, μεθ' ἧς δὲν ἐβράδυνε νὰ συνδυασθῇ ὑπὸ τῆς πρωτογόνου σκέψεως καὶ ἡ χρῆσις αὐτοῦ εἴτε ὡς μέσου καθαρτικοῦ ἀπὸ τοῦ πονηροῦ καὶ ἀπὸ τοῦ θρησκευτικοῦ ῥύπου (θεωρουμένου ὡς ὑλικοῦ μολυσμοῦ, ἅρα δὲ χρῄζοντος ἀπολούσεως) εἴτε ὡς μαγικῆς δυνάμεως ἀποτρεπτικῆς κακοῦ, βραδύτερον δὲ καὶ ὡς μέσου ἀποκαθαίροντος ἀπὸ τοῦ ἠθικοῦ τῆς ἁμαρτίας ῥύπου. Οἱ δι' ὕδατος δὲ τοιοῦτοι ἁγνισμοὶ ἀπαντῶσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς θρησκείας, χρησιμοποιούμενοι εἴτε α') ἐπὶ νηπίων, θεωρουμένων ὑπὸ πολλῶν λαῶν ὡς ἀκαθάρτων θρησκευτικῶς, εἴτε β') ἐπὶ ἐνηλίκων μυουμένων εἰς μυστήρια ἢ εἰς θρησκευτικὰς τελετάς. Τοὺς ἁγνισμοὺς πάλιν τῶν νηπίων δυνάμεθα νὰ ὑποδιαιρέσωμεν· 1) εἰς ἁγνισμοὺς ἀσχέτους πρὸς τὴν ὀνοματοδοσίαν τοῦ ἁγνιζομένου καὶ 2) εἰς ἁγνισμοὺς συνδυαζομένους πρὸς αὐτήν.

α') ***Ἁγνισμὸς ἐπὶ νηπίων.*** Τοιούτους ἁγνισμοὺς καὶ δὴ 1) ἄνευ ὀνοματοδοσίας εἴτε πρὸς ἀποτροπὴν κακοῦ εἴτε πρὸς ἀπόκτησιν τελετουργικῆς καθαριότητος εὑρίσκομεν καὶ σήμερον ἔτι ἐν τε τῇ Ἄνω Αἰγύπτῳ καὶ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἀφρικῇ, ἔνθα νήπια 3 ἢ 4 ἡμερῶν συνηθίζεται νὰ λούωνται δι' ηὐλογημένου ὕδατος· 2) τοιούτους ἁγνισμοὺς ἐν *συνδυασμῷ πρὸς ὀνοματοδοσίαν*, ἥτις πολλαχοῦ ἐθεωρεῖτο καὶ θεωρεῖται ὡς μεγάλης σημασίας κοινωνικὴ τελετή, εὑρίσκομεν παρὰ πλείστοις λαοῖς καὶ φυλαῖς τοῦ τε παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου κόσμου. Ὁ ἐν λόγῳ δὲ συνδυασμὸς ἁγνισμοῦ δι' ὕδατος μετὰ ὀνοματοδοσίας ὀφείλει τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ πιθανώτατα εἰς ἁπλῆν σύμπτωσιν τοῦ ἤδη μνημονευθέντος ἁγνιστικοῦ λουτροῦ τοῦ νεογνοῦ μετὰ τῆς ὀνοματοδοσίας, τοῦ λουτροῦ τούτου προσλαβόντος ἔπειτα βαθυτέραν συμβολικὴν σημασίαν. Σημειωτέον δ' ὅτι ποικίλλει πολλάκις τὸ ἐπιτελοῦν τὴν ὀνοματοδοσίαν καὶ τὸν ἁγνισμὸν πρόσωπον, ἄλλοτε μὲν πρωτοστατοῦντος ἐν τούτῳ ἢ ἐν ἐκείνῃ τοῦ ἱερέως, ἄλλοτε δ' ἑνὸς τῶν γονέων. Τοιοῦτο ἔθιμον εὑρίσκομεν παρὰ πολλαῖς φυλαῖς τῆς Ἀφρικῆς, μάλιστα μὲν τῆς δυτικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς νοτίου καὶ τῆς κεντρῴας καὶ ἐν Σουμάτρᾳ καὶ ἐν Φιλιππίναις (ἐν αἷς, παραπλησίως πρὸς ἔθιμον τῆς λατινικῆς ἐκκλησίας, γίνεται χρῆσις καὶ ἅλατος τιθεμένου εἰς τὸ στόμα τοῦ νεογνοῦ) καὶ ἐν Πολυνησίᾳ καὶ παρὰ τοῖς Ἀμερικανοῖς Ἰνδοῖς, ἔν τε τῷ Μεξικῷ καὶ τῷ Περοῦ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἀλλὰ καὶ παρὰ ἀσιατικαῖς φυλαῖς καὶ θρησκεύμασιν εὑρίσκομεν καὶ σήμερον ἔτι τοιοῦτο ἔθιμον, οἷον παρὰ τοῖς Μογγόλοις καὶ Θιβετανοῖς βουδδισταῖς, παρ' οἷς μεταξὺ τῆς 3ης καὶ τῆς 10ης ἀπὸ τῆς γεννήσεως ἡμέρας γίνεται βάπτισις τοῦ νεογνοῦ ἐντὸς τοῦ ὕδατος, διδομένου συγχρόνως καὶ τοῦ ὀνόματος, δὲ τελετῆς ἐπισφραγιζομένης διὰ συμποσίου καὶ διὰ δώρου πρὸς τὸν λάμαν· ἐπίσης δὲ καὶ ἐν Ἰαπωνίᾳ καὶ Κίνᾳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς.

Παρεμφερῆ δ' ἔθιμα μνημονεύονται καὶ παρὰ τοῖς παλαιοῖς Ἰνδοῖς, (βάπτισμα ἐντὸς τοῦ Γάγγου ἢ ἄλλων ποταμῶν) καὶ Ἰρανίοις καὶ παρὰ τοῖς εἰδωλολάτραις τῆς παλαιᾶς Εὐρώπης. Οὕτω παρ' Ἕλλησι, παρ' οἷς ὁ ἁγνισμὸς ἐν γένει κατελάμβανεν εὐρεῖαν θέσιν, τὸ νήπιον ἐβαπτίζετο ἐντὸς ὕδατος μεμειγμένου μετ' οἴνου καὶ ἐλαίου. Τὴν 5ην ἢ 7ην ἡμέραν ἐγίνετο οἱονεὶ ἐπισημοτέρος ἁγνισμός (ἀμφιδρόμια). Τὴν ἡμέραν δὲ ταύτην ἢ τὴν 10ην ἐν οἰκογενειακῇ ἑορτῇ τελετουργικοῦ χαρακτῆρος ὁ πατὴρ ἀνεγνώριζεν ἐπισήμως τὸ τέκνον του, οὗ ἀπηγορεύετο τοῦ λοιποῦ ἡ ἔκθεσις καὶ ἐδίδετο τὸ ὄνομα συνήθως τῶν ἀμέσων προγόνων. Παρὰ δὲ τοῖς Ρωμαίοις κατὰ τὴν λεγομένην *dies lustricus* (9ην ἡμέραν μετὰ τὴν γέννησιν ἀρρένων καὶ 8ην θηλέων) ἐδίδετο τὸ ὄνομα εἰς τὸ νεογνόν, θιγομένων ἅμα τῶν χειλέων καὶ τοῦ μετώπου αὐτοῦ διὰ σιέλου πρὸς ἀποτροπὴν δαιμονικῶν καὶ μαγικῶν ἐπηρειῶν. Καὶ παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς Τεύτοσι ἐσυνηθίζετο ῥαντισμὸς τῶν νηπίων δι' ὕδατος ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐν συνδυασμῷ μετ' ὀνοματοδοσίας· ὅθεν ὁ πάπας Γρηγόριος ὁ Γ' ἠναγκάσθη νὰ δώσῃ ὁδηγίας εἰς τὸν ἱεραπόστολον Βονιφάτιον, πῶς νὰ μεταχειρίζεται τοὺς ἐξ αὐτῶν προσερχομένους εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Καὶ οἱ ἐθνικοὶ Κέλται δ' εἶχον παρεμφερῆ ἔθιμα, ὡς δρῶντος προσώπου ἐμφανιζομένου ἐν τῇ βαπτιστικῇ τελετῇ ἐνταῦθα τοῦ ἱερέως. Ἀξία δὲ παρατηρήσεως ἡ καὶ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ χριστιανικοῦ βαπτίσματος παραμονὴ παρὰ πολλοῖς λαοῖς λειψάνων ἐκ τῶν παλαιῶν ἐθνικῶν ἐθίμων καὶ δεισιδαιμονιῶν αὐτῶν, οἷον παρὰ τοῖς Κέλταις, Λάππωσι, Λιθουανοῖς κ. ἄ.

β') ***Ἁγνισμοὶ ἐπὶ ἐνηλίκων.*** Τοιούτους ἁγνισμοὺς ἐπὶ ἐνηλίκων εἴτε ὡς μέσον *μυήσεως (initiatio)* εἰς θρησκευτικὰ μυστήρια ἢ τελετὰς εἴτε ὡς μέσον *συμμετοχῆς εἰς προνομίας* φυλετικάς, ἀπαντῶμεν ἐπίσης παρὰ πλείστοις λαοῖς πάλαι καὶ νῦν ἔτι. Οὕτω πρὸς τοῖς ἄλλοις δι' ὕδατος ἱεροῦ ῥαντίζονται οἱ μέλλοντες νὰ ὀνομασθῶσι βραχμᾶνες, δικαιούμενοι τοῦ λοιποῦ ν' ἀναγινώσκωσι τὰς ἱερὰς βίβλους καὶ νὰ μετέχωσι τῶν θρησκευτικῶν τελετῶν τοῦ Βραχμανισμοῦ. Παρόμοιον δ' ἔθιμον εὑρίσκομεν σήμερον καὶ ἐν Αὐστραλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Καὶ αἱ ἱεραὶ δὲ τῶν παλαιῶν Περσῶν βίβλοι εἰς παρεμφερῆ τελετὴν ὑποβάλλουσι τοὺς μέλλοντας ν' ἀναγεννηθῶσι πνευματικῶς καὶ νὰ μετάσχωσι τῆς θρησκευτικῆς κοινότητος. Εἶδος δὲ βαπτίσματος ἐσυνηθίζετο καὶ εἰς τοὺς μυουμένους εἰς τὰς ἰδιαιτέρας θρησκευτικὰς κοινότητας ἢ τὰ μυστήρια (βλ. λ.), οἷα τὰ τῆς *Ἴσιδος* ὧν οἱ μύσται ἐβαπτίζοντο ὑπὸ τοῦ ἱερέως πρὸς ἁγνισμὸν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν (πρβ. καὶ *Ἀπουληΐου Μεταμορφ.* XI), τὰ *ὀρφικὰ* καὶ τὰ *ἐλευσίνια*, ἔνθα οὐ μόνον ἀπαραίτητος ἦτο ἡ προηγουμένη κάθαρσις (δι' ἧς ὁ διερχόμενος ἐθεωρεῖτο ὡς ἀπηλλαγμένος ἁμαρτημάτων καὶ νέος ἄνθρωπος), ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν μυστηρίων ἀποκάλυψις ἐθεωρεῖτο ὡς ἔγκλημα. Ὅθεν οὐχὶ ἀστόχως παραλληλίζει αὐτὰ πρὸς τὸ χριστιανικὸν βάπτισμα Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς (Στρωματέων Ε' 71. 72). Παρομοίους δὲ ἁγνισμοὺς μυητικοὺς ἀπαντῶμεν καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἰδιαιτέραις θρησκευτικαῖς κοινότησιν, αἵτινες ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀνατολικῶν θρησκευμάτων ἐσχηματίσθησαν ἀνὰ τὸν ἑλληνορρωμαϊκὸν κόσμον (πρβ. καὶ λόγον *Δημοσθένους* «Περὶ στεφάνου» 313).

Ἄξιον μνείας, ὅτι καὶ τὸ *βάπτισμα δι' αἵματος*, οὗ ἐγίνετο χρῆσις ἐν τῇ λατρείᾳ τῆς μεγάλης μητρὸς (*ταυροβόλιον*), δὲν εἶναι ἄγνωστον οὐδὲ παρά τισι φυλαῖς καὶ τῶν σημερινῶν ἔτι χρόνων, οἷον ἐν Αὐστραλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, ἔνθα τὸ παιδίον ἢ ὁ ἔφηβος ῥαντίζεται δι' αἵματος τοῦ πατρὸς ἢ συγγενοῦς αὐτοῦ ἢ δι' ἱεροῦ αἵματος, ὅπως μετοχετευθῇ εἰς αὐτὸ γενναιότης καὶ εἰσαχθῇ εἰς τὴν σχετικὴν φυλήν.

Τέλος ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας ἐνταῦθα τὰ ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ ἀπαντῶντα βαπτιστικὰ φαινόμενα, ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: α') *αἱ νομικαὶ λούσεις* τῆς Π. Διαθήκης, αἱ ὑπὸ τοῦ μωσαϊκοῦ δηλαδὴ νόμου ἐπιβαλλόμεναι ὡς προπαρασκευὴ εἰς μελλούσας ἱερὰς πράξεις (θυσίας κλπ.) καὶ πρὸς ἀπόκτησιν τῆς λευϊτικῆς καθαρότητος (Ἐξόδου κθ' 1, Λευιτ. η' 6, ια'—ιε', ιστ' 4· πρβ. καὶ Ἰουδεὶθ ιβ' 7 κλπ.)· β') τὸ λεγόμενον *βάπτισμα τῶν προσηλύτων*, ὅπερ ὤφειλε νὰ δεχθῇ ἐθνικός τις, ἵνα γίνῃ δεκτὸς εἰς τὸν Ἰουδαϊσμὸν (βλ. καὶ λ. προσηλύτων *βάπτισμα*)· καὶ γ') τὸ λεγόμενον *βάπτισμα τῶν Ἐσσαίων*, δι' οὗ ἐγίνετό τις δεκτὸς εἰς τὰς τάξεις τῆς αἱρέσεως ταύτης μετὰ προηγουμένην ἐτησίαν δοκιμασίαν (βλ. λ. Ἐσσαῖοι). Γνώρισμα δὲ κοινὸν καὶ τῶν τριῶν τούτων βαπτιστικῶν φαινομένων τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ εἶναι ἡ αὐτοκάθαρσις, ἡ ἀπουσία δηλαδὴ τοῦ βαπτίζοντος.

Ἐκ τῆς βραχείας ταύτης ἀνασκοπήσεως τῶν βαπτιστικῶν φαινομένων τῶν διαφόρων λαῶν καὶ θρησκευμάτων, τῆς τε ἀρχαιότητος καὶ τῆς συγχρόνου ἐποχῆς, συνάγεται, τοῦτο μὲν ἡ *ἀρχαιότης*, τοῦτο δὲ ἡ *καθολικότης* τῆς χρήσεως τοῦ ὕδατος ὡς θρησκευτικοῦ ἢ ἠθικοῦ καθαρσίου μέσου. Ἀκριβῶς δὲ ἡ παλαιότης καὶ ἡ καθολικότης τοῦ θρησκευτικοῦ τούτου θεσμοῦ καθιστᾷ οὐχὶ πολὺ σκοπίμους τὰς προσπαθείας ἐνίων λογίων πρὸς ἐξήγησιν τοιούτων ἐθίμων ἀπαντώντων παρὰ παλαιοτέραις καὶ νεωτέραις ἐθνικαῖς φυλαῖς ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ χριστιανικοῦ βαπτίσματος (πρβ. προσπάθειαν τοῦ Nassau προκειμένου περὶ τῶν κατοίκων τῆς Δυτικῆς Ἀφρικῆς), ὅπερ δικαιοῦται τις νὰ ἰσχυρισθῇ ἀσφαλῶς μόνον περὶ τοῦ *Μιθραϊσμοῦ* καὶ τοῦ *Μωαμεθανισμοῦ*. Ἄρα οὔτε τὸ τοῦ Προδρόμου οὔτε τὸ χριστιανικὸν βάπτισμα ἦτό τι ὅλως καὶ ἀπολύτως νέον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς θρησκείας, νέον δὲ ἦτο μόνον τὸ περιεχόμενον αὐτῶν (περὶ οὗ βλ. κατωτέρω).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Βλέπε σειρὰν περισπουδάστων ἄρθρων ἐν λέξει *Baptem* τῆς *Encyclopedia of Religion and Ethics*

Digitized by Google

τοῦ *Hastings*, μάλιστα τὸ πρῶτον ἐκ τούτων τοῦ Maccuioch (τόμ. Β΄ σελ. 367 ἑξ.). Ἐπίσης 6λ. *Chant. de la Saussaye* Lehrbuch der Religiongeschichte (δ΄ ἔκδ.), *Tiele-Söderblom* Kompendium der Relgionsgeschichte (ε΄ ἔκδ.), *S: Reinach* Orpeus κλπ.

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

—[ΔΟΓΜΑΤ.] Χριστιανικὸν *βάπτισμα* δογματικῶς εἶναι τὸ *μυστήριον*, ἐν ᾧ ὁ καταδυόμενος τρὶς εἰς τὸ ὕδωρ «εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος» καθαρίζεται ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας καὶ ἀναγεννᾶται πνευματικῶς. Παρὰ τοῖς ἀνατολικοῖς τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος καλεῖται ἔτι *λουτρὸν μυστικόν, λουτρὸν σωτηρίας, λουτρὸν μετανοίας καὶ γνώσεως, λουτρὸν τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι, λουτρὸν παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαινίσεως πνεύματος, λουτρὸν ζωῆς, ὕδωρ οὐρανίου πηγῆς, θεία πηγή, μυστήριον τοῦ ὕδατος, φῶς, φωτισμός, φώτισμα, χάρισμα, ἀναγέννησις, ἁγιασμός, σφραγὶς ἐν Χριστῷ, σφραγὶς τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ σφραγὶς πίστεως* (πρβλ. ἰδίᾳ *Κλημ. Ἀλ.* παιδ. 1,6 καὶ *Γρηγ. Ναζιανζ.* λογ. 40,3).

Τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος συνέστησεν ὁ Κύριος μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν αὐτοῦ πρὸ τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναλήψεως εἰπὼν τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς «πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος» (*Ματθ.* 28, 19 ἑ.). Ἔκτοτε οἱ ἀπόστολοι μετὰ τὴν ἔκχυσιν μάλιστα τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς *Πεντηκοστῆς* ἤρχισαν καὶ οἱ ἴδιοι βαπτίζοντες (Πράξ. 2, 38. 8, 38. 10, 1, ἑ. 16, 15 καὶ 33, 18, 8. 19, 1 ἑ.) καὶ διαδόχους ἐκλέγοντες πρὸς πραγμάτωσιν τῆς ἐντολῆς ταύτης τοῦ Κυρίου μέχρι τῆς συντελείας τῶν αἰώνων. Τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου συσταθὲν μυστήριον τοῦ βαπτίσματος προανηγγέλθη διὰ διαφόρων προφητειῶν (Ἡσ. 12, 3. 44, 3. 55, 1. Ἐζεκ. 47, 1. 36, 25. Ζαχ. 13, 1) καὶ προεικονισμάτων, ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι: 1) ἡ περιτομή, 2) αἱ παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις πλύσεις καὶ καθαρμοί, 3) ἡ κατὰ τὸν Κατακλυσμὸν σωτηρία τοῦ Νῶε, 4) ἡ διὰ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης διάβασις καὶ σωτηρία τοῦ Ἰσραήλ, 5) τὸ βάπτισμα τῶν προσηλύτων, 6) τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννου τοῦ προδρόμου καὶ 7) τὸ ὑπὸ τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου πρὸ τῆς Πεντηκοστῆς γινόμενον βάπτισμα.

Ἐκ τῆς γραφικῆς ἐντολῆς τῆς συστάσεως τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς σχετικῆς διδασκαλίας τῶν πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας γίνεται δῆλον ὅτι:

1) Τὸ βάπτισμα ἐτελεῖτο καὶ πρέπει *νὰ τελῆται* ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἢ τοῦ πρεσβυτέρου (Ἀπ. καν. 49, 50. Ἀπ. Διατ. 3, 11. *Ἰγν. πρὸς Σμυρν.* Τερτυλ. de bapt. *Ἀμβρ.* de sacram. *Αὐγουστ.* de civ. dei καὶ παρ' ἄλλοις). Σπανίως ἐπετρέπετο καὶ εἰς τοὺς διακόνους τὸ τελεῖν τὸ βάπτισμα κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς βαπτίσεως ὑπὸ τοῦ διακόνου Φιλίππου (Πράξ. 6,5 ἑ.), ἐν ἀνάγκῃ ὅμως μὴ ὑπάρχοντος ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου (*Τερτυλ.* de bapt. 18, *Κυριλ.* Ἱερ. κατηχ. 17), ἐν ἀπολύτῳ δὲ ἀνάγκῃ καὶ εἰς βεβαπτισμένους λαϊκοὺς καὶ εἰς αὐτὰς τὰς γυναῖκας (*Τερτυλ.* de bapt. 17, *Ἱερ.* adv. Lucif. 4. *Αὐγ.* cont. ep. Parm. 2, 12. Συνοδ. Ἐλβ. καν. 38). Τὸ βάπτισμα ὅμως τοῦτο πρέπει νὰ ἐπικυρωθῇ μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, βεβαιουμένου ὅτι ἐγένετο τῇ ἐπικλήσει τῶν τριῶν τῆς ἁγ. Τριάδος προσώπων καὶ τελουμένης τῆς ἀκολουθίας τοῦ βαπτίσματος «ἐκτὸς τῶν τριῶν καταδύσεων καὶ τῆς ἐπικλήσεως τῆς ἁγίας Τριάδος» (*Νικηφ. ὁμ.* καν. 51.

2) Τὸ βάπτισμα πρέπει *νὰ μεταδίδεται* εἰς πάντας ἀνεξαρτήτως γένους καὶ ἡλικίας, ἀφοῦ ἡ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου φέρει γενικὸν χαρακτῆρα, ἐπιτάσσουσα τὸ βάπτισμα πάντων τῶν ἐθνῶν. Τοῦτο δ' ἐγίνετο ἐξ ἀρχῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Βεβαίως ἐν ἀρχῇ οἱ ἀπόστολοι ἐστράφησαν καὶ ἔπρεπε νὰ στραφῶσι πρὸς τοὺς ἐνηλίκους καὶ οὐχὶ πρὸς τὰ παιδία, ἅτινα ἐθνικῶν ἢ Ἰουδαίων ὄντων τῶν γονέων αὐτῶν δὲν ἦτο εὔκολον οὐδὲ δυνατὸν νὰ βαπτισθῶσιν, ἐλλείποντος τοῦ ἐχεγγύου τῆς μετὰ τὸ βάπτισμα χριστιανικῆς αὐτῶν ὑπὸ τῶν γονέων ἀνατροφῆς. Μετὰ ὅμως τὴν προσδοχὴν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τὴν βάπτισιν τῶν γονέων ἐβαπτίζοντο καὶ τὰ ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τέκνα. Οὕτω βαπτίζεται ὑπὸ τῶν ἀποστόλων ἡ οἰκογένεια τῆς Λυδίας (Πράξ. 16,14) τοῦ Στεφανᾶ (Α' Κορ. 1, 16) καὶ πάντες οἱ μετὰ τοῦ δεσμοφύλακος (Πράξ. 16,30), ἐν ταῖς βαπτισθείσαις δὲ ταύταις οἰκογενείαις θὰ ὑπῆρχον καὶ ἀνήλικα τέκνα, ἅτινα βαπτισθέντων τῶν γονέων αὐτῶν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μείνωσιν ἀβάπτιστα. Ἡ καθολικότης ἄλλως τε τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας καὶ ἡ ἀναγκαιότης τῆς ἐξ αὐτῆς σωτηρίας διὰ τοῦ βαπτίσματος, ἄνευ τοῦ ὁποίου δὲν δύναταί τις νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καθίστα καὶ καθιστᾷ ἀναγκαῖον τὸν νηπιοβαπτισμόν, τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον ἡ παιδικὴ ἡλικία εἶναι κατάλληλος πρὸς προσδοχὴν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν (*Ματθ.* 19,14. 18,3. *Λουκ.* 18,5. *Μαρ.* 10,14 ἑ.) ἕνεκα μάλιστα τῆς ἐλλείψεως παρ' αὐτῇ ἐνσυνειδήτων ἁμαρτιῶν καὶ τῆς ἀντιδράσεως πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος παρεχομένην χάριν καὶ τὴν χριστιανικὴν ὑπὸ τῶν γονέων ἀνατροφήν. Οὕτως, οὐδενὸς κωλύματος ὑπάρχοντος, ἀπ' ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πρὸς τῷ βαπτίσματι τῶν ἐνηλίκων τὸ βάπτισμα τῶν νηπίων, ὅπερ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἕνεκα τῆς ἀπολύτου ἀναγκαιότητος τοῦ βαπτίσματος πρὸς σωτηρίαν ἐπεκράτησεν. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων ἡ προσδοχὴ τοῦ νηπιοβαπτίσματος ὑπὸ πασῶν τῶν χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν καὶ αὐτῶν τῶν διαμαρτυρομένων καὶ ἡ ἐπικράτησις αὐτοῦ δὲν πρέπει νὰ φανῇ παράδοξος. Ἐλάχισται μόνον διαμαρτυρόμεναι ἐκκλησίαι ἀπορρίπτουσι τὸ νηπιοβάπτισμα, δεχόμεναι μόνον τὸ βάπτισμα τῶν ἐνηλίκων καὶ ἀναβαπτίζουσαι τοὺς εἰς αὐτὰς προσερχομένους, τοὺς ἔχοντας τὸ νηπιοβάπτισμα.

3) Τὸ βάπτισμα πρέπει νὰ μεταδίδεται *μόνον εἰς τοὺς ζῶντας*. Ἡ συνήθεια ἣν ἀπαντῶμεν παρὰ τοῖς Μαρκιωνίταις, Μοντανισταῖς καὶ Κηρινθιανοῖς ἐν τῇ ἀρχαιοτέρᾳ ἐποχῇ καὶ παρὰ τοῖς Μορμόνοις ἐν τῇ νεωτέρᾳ τοῦ βαπτίζειν νεκροὺς εἶναι ἀτοπωτάτη, μὴ δυναμένη νὰ στηριχθῇ οὔτε ἐπὶ τῆς ἁγίας Γραφῆς οὐδὲ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως.

Συμφώνως τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐκκλησίας τὸ βάπτισμα ἐτελεῖτο ἀνέκαθεν ἐν τῇ Ἐκκλησιᾳ καὶ πρέπει νὰ τελῆται: 1) ἐν ὕδατι, 2) διὰ τριττῆς καταδύσεως καὶ ἀναδύσεως καὶ 3) διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

1) Ἐκ τῶν λόγων τοῦ Κυρίου «ἐὰν μή τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος» (*Ἰωαν.* 3, 5), γίνεται δῆλον ὅτι τὸ βάπτισμα πρέπει νὰ τελῆται *ἐν ὕδατι*. Οὕτως ἐβάπτιζον οἱ ἀπόστολοι καὶ ἡ ἀρχαία ἐκκλησία (Πράξ. 8,36.10,47, Διδ. ἀποστ. 9, *Ἰουστ. Ἀπολ.* 1,61. *Τερτυλ.* de bapt. 1,4, καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ). Τὸ ὕδωρ, ὂν τὸ φυσικὸν μέσον τοῦ καθαρισμοῦ, εἶναι τὸ καταλληλότατον σύμβολον τῆς πνευματικῆς καθάρσεως ἐκ τοῦ ῥύπου τῆς ἁμαρτίας, τούτου δ' ἐγίνετο χρῆσις καὶ ἐν τοῖς καθαρμοῖς τῆς παλαιᾶς Διαθήκης καὶ ἐν τῷ βαπτίσματι τοῦ Ἰωάννου. Κατὰ ταῦτα ἡ γνώμη τῶν δεχομένων πνευματικὸν βάπτισμα (*Παυλιανοί, Κουάκεροι*), ὡς καὶ τῶν δεχομένων ὅτι τὸ βάπτισμα δύναται νὰ γίνῃ καὶ ἐν ἄλλῃ οὐσίᾳ, ὑγρᾷ ἢ στερεᾷ, εἶναι σφαλερὰ (βάπτισμα ἐν ἐλαίῳ, διὰ πυρός, ἐν τῇ ἄμμῳ).

2) Τὸ βάπτισμα ἐτελεῖτο, ἀπ' ἀρχῆς, *διὰ καταδύσεως*. Οὕτως ἐβαπτίσθη ὁ Χριστὸς ὑπὸ τοῦ Προδρόμου (*Ματθ.* 3,16. *Μάρκ.* 1,5), οὕτως ἐβάπτιζον οἱ ἀπόστολοι (Πράξ. 8,37) καὶ ἡ ἀρχαία ἐκκλησία (*Βασιλ.* ὁμιλ. περὶ ἁγ. Πνεύμ. Εἰσ. ἐκκλ. ἱστορ. 6,43 *Κυπρ.* ἐπιστ. 76 καὶ πολλαχοῦ ἀλλαχοῦ). Καὶ ἡ κατασκευὴ δὲ τῶν ἀρχαίων βαπτιστηρίων, ὧν τινα σῴζονται ἔτι, καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ βαπτίσματος ὑπό τε τοῦ ἀποστόλου Παύλου καὶ τῶν Πατέρων τῆς ἐκκλησίας διὰ τῆς λέξεως λουτρόν, ἀποδεικνύει τοῦτο. Ἡ κατάδυσις δ' αὕτη ἐγίνετο ἀρχαιόθεν τριττή, οὐ μόνον διότι τὸ βάπτισμα παριστᾷ τὴν τριήμερον ταφὴν καὶ ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ τριαδικὸν τοῦ Θεοῦ (Ἀπ. καν. 50. *Τερτυλλ.* adv. Prax. 26 de cor. mil. 3. *Χρυσ.* εἰς Ἰωάν. ὁμιλ. 25. *Βασιλ.* περὶ ἁγ. Πνεύμ. 15 καὶ πολλαχοῦ ἀλλαχοῦ). Μόνον δὲ ἕνεκα ἀσθενείας ἐπετρέπετο τὸ *διὰ ῥαντισμοῦ* ἢ *ἐπιχύσεως* βάπτισμα, τὸ βάπτισμα τῶν κλινικῶν (*Τερτ.* de poen. 6. Αὐγ. εἰς Johan. 80), ὅπερ ἐν μεταγενεστέρᾳ ἐποχῇ καθιέρωσεν ἡ δυτικὴ ἐκκλησία ἀτόπως ὡς βάπτισμα καὶ τῶν ὑγιῶν.

3) Τὸ βάπτισμα κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Κυρίου ὁρισθέντα (*Ματθ.* 28,19) ἐγίνετο ἀνέκαθεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος (Ἀποστ. διατ. 49, Ἀποστ. ἀπολ. 7, *Ὠριγ.* ἐπιστ. 73, *Ἀθαν.* ἐπιστ. Σαραπ. καὶ ἀλλαχοῦ). Βεβαίως ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ ὑπάρχουσι πολλὰ χωρία, ἐν οἷς γίνεται λόγος περὶ βαπτίσματος ἐν τῷ ὀνόματι ἢ ἐπὶ τῷ ὀνόματι ἢ ἐν τῷ θανάτῳ τοῦ Χριστοῦ (Πράξ. 2, 38. 8,16 καὶ ἀλλαχοῦ), ἀλλὰ τὰ χωρία ταῦτα δηλοῦσι τὸ βαπτίζεσθαι ἐν πίστει πρὸς τὸν Χριστὸν ἢ εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ συσταθὲν βάπτισμα, ὅπερ κατὰ τὰ διατεταγμένα ἐγίνετο εἰς τὸ ὄνομα τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ. Ἡ ἐκκλησία κατέκρινε τοὺς μὴ βαπτίζοντας εἰς τὸ ὄνομα τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ (Καν. ἀποστολ. 49. *Σωκρ.* ἐκκλ. ἱστ. 5,25. Εἰσ. ἐκκλ. ἱστ. 4,2, *Ἐπιφ.* αἱρ. 34 καὶ 76).

Κατὰ τὴν Καινὴν Διαθήκην διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐπέρχεται ἡ *ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν*, τοῦ τε προπατορικοῦ καὶ τῶν πρὸ τοῦ βαπτίσματος προαιρετικῶν, ἡ ἀναγέννησις, δικαίωσις, υἱοθεσία καὶ σωτηρία. Τὰ αὐτὰ δ' ὡς ἀποτελέσματα τοῦ βαπτίσματος τονίζουσι καὶ οἱ Πατέρες τῆς ἐκκλησίας. Ἐπέρχεται δὲ διὰ τοῦ βαπτίσματος ἡ πλήρης καὶ τελεία ἐκρίζωσις καὶ ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν (*Χρυσ.* ὁμιλ. 8 εἰς Α΄ Κορ.). Κατὰ τὸν Αὐγουστῖνον τὸ βάπτισμα ἐξαλείφει τὴν ἐνοχὴν τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος καὶ τὸν καταλογισμὸν τῆς κακῆς ἐπιθυμίας, ἥτις ἔμφυτος οὖσα μένει, οὐχὶ πράγματι, ἀλλ' ἐνεργείᾳ, ὥς τις ἀσθένεια, ἥτις καθ' ἑκάστην ἐξασθενοῦσα οὐδέποτε ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἐξαφανίζεται. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν ταύτην τοῦ Αὐγουστίνου διδάσκουσι καὶ οἱ σχολαστικοὶ θεολόγοι, ὅτι διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐξαλείφεται ἡ κληρονομικὴ ἐνοχή, μένει ὅμως ἡ ἐπιθυμία καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα, οὐχὶ βεβαίως ὡς πραγματικὴ ἁμαρτία ἔχουσα κυριαρχοῦσαν δύναμιν, ἀλλ' ὡς σπινθήρ τις πρὸς ἁμαρτίαν δι' οὗ δύναται νὰ ἐκκολαφθῇ ἡ ἁμαρτία. Τὸ βάπτισμα παρέχει τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τὴν ἀναγέννησιν ἀνεξαρτήτως τῆς πίστεως καὶ ἠθικῆς ποιότητος τοῦ δεχομένου. Τὰ ὑπὸ τοῦ βαπτίσματος ὅμως μεταδιδόμενα ἔχουσιν ἀνάγκην προσοικειώσεως καὶ ἀναπτύξεως, αἵτινες ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἠθικῆς ποιότητος τοῦ βαπτισθέντος. Κατὰ ταῦτα τὸ βάπτισμα δύναται νὰ μεταδίδεται εἰς πάντας τοὺς μὴ ἀνθισταμένους πρὸς τὴν προσφερομένην αὐτοῖς χάριν καὶ εἰς τὰ νήπια, ὑπάρχουσι δὲ πολλοὶ βεβαπτισμένοι, οἵτινες δὲν ἔχουσι προσωπικῶς καὶ τελείως ἀναγεννηθῆ.

Ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ βαπτίσματος γίνεται δήλη: 1ον ἡ *ἀναγκαιότης* αὐτοῦ καὶ 2ον ἡ *μὴ ἐπανάληψις* αὐτοῦ.

1) Ὁ Σωτὴρ καὶ οἱ ἀπόστολοι τονίζουσι τὴν *ἀναγκαιότητα* τοῦ βαπτίσματος, ἄνευ τοῦ ὁποίου δὲν δύναταί τις νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν (*Ἰωάν.* 3, 5) καὶ νὰ σωθῇ (*Μάρκ.* 16, 16. Τίτ. 3,5) Τὴν ἀναγκαιότητα ταύτην διδάσκουσι καὶ οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας τονίζοντες, ὅτι ὁ μὴ βαπτισθεὶς δὲν δύναται νὰ σωθῇ οὐδὲ νὰ λάβῃ τὰ λοιπὰ μυστήρια (*Κυριλ. Ἀλ.* εἰς Ἰωάν. 20, 17. *Αὐγ.* de pec. mer. et rem. 1, 20 26, *Τερτ.* de bapt. 13. *Ἀμβ.* de Abr. 2, 11 καὶ ἀλλαχοῦ). Ἐν τούτοις περὶ τῆς τύχης μετὰ θάνατον καὶ μὴ βεβαπτισμένων νηπίων δὲν ἔχει ἐπισήμως ἀποφανθῇ ἡ ἡμετέρα ἐκκλησία. Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν γνώμην, ταῦτα οὔτε κολάζονται οὔτε ἀξιοῦνται καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν (*Γρηγ. Ναζ.* λόγ. 40, 23, Σύν. τοῦ 1815 ἐπὶ *Κυρίλλου*). Ἐν ἀντιθέσει πρὸς ταύτην φρονεῖ ἡ διαμαρτυρομένη ἐκκλησία ὅτι τὰ μὴ βεβαπτισμένα νήπια δύνανται ἐξ εὐσπλαγχνίας τοῦ Θεοῦ νὰ σωθῶσιν, ἡ δὲ δυτικὴ ὅτι μεταβαίνουσιν εἰς τὸν limbus puerorum, ἂν καί τινες τῶν νεωτέρων δυτικῶν δέχονται τὸ δυνατὸν τῆς σωτηρίας καὶ τούτων εἴτε διὰ τῶν εὐχῶν τῶν ἑαυτῶν γονέων εἴτε διὰ τῆς κατὰ τὸν θάνατον ἀποκτήσεως συνειδήσεως καὶ πόθου πρὸς τὸ βάπτισμα. Κατὰ τὴν ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν δύναται τὸ μαρτύριον νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ βάπτισμα, θεωρούμενον ὡς ἔκτακτον βάπτισμα, ὡς βάπτισμα αἵματος, κατὰ δὲ τὴν δυτικὴν καὶ τὸ βάπτισμα τῆς ἐπιθυμίας (baptismus flaminis).

2) Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας τὸ βάπτισμα κανονικῶς τελεσθὲν *δὲν πρέπει νὰ ἐπαναλαμβάνεται* (*Τερτυλ.* de poen 1, *Χρυσ.* ὁμιλ. 9,3 εἰς τὴν πρὸς Ἑβρ. *Θεοδ.* εἰς Ἑβρ. 6,6, *Δομ.* ἐκδ. ὀρ. πιστ. 4,9 καὶ παρ' ἄλλοις). Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ ἀποστροφὴ τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τοὺς ἐν ἀγνοίᾳ δὶς βαπτισθέντας, ὥστε αὕτη ἀπηγόρευεν αὐτοῖς τὴν προσδοχὴν τῆς ἱερωσύνης θεωροῦσα τούτους μεμολυσμένους. Αἱ κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα ἔριδες περὶ τοῦ κύρους τοῦ βαπτίσματος τῶν αἱρετικῶν προήρχοντο καὶ περιεστρέφοντο κυρίως περὶ τὸ ζήτημα τοῦ ἐγκύρου ἢ μὴ τοῦ βαπτίσματος, τοῦ τελουμένου ὑπὸ αἱρετικῶν ἢ καὶ ἀνηθίκων ἱερέων, οὐχὶ δὲ τοῦ ἐπιτετραμμένου ἢ μὴ τοῦ ἀναβαπτισμοῦ, περὶ οὗ ἡ Ἐκκλησία ὡρισμένην εἶχεν ἀνέκαθεν γνώμην (πρβλ. κατωτ. *βάπτισμα αἱρετικῶν*).

Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

—[ΤΕΛΕΤΟΥΡΓ.] Ἡ ἰσχύουσα σήμερον ἱερουργία τοῦ *μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος* φέρει τὴν σφραγῖδα τῆς ἀρχαιότητος. Τὴν ἀρχαιοτέραν περιγραφὴν τῆς ἱερουργίας τοῦ βαπτίσματος παρέχει εἰς ἡμᾶς ἡ διδαχὴ τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων (Ζ΄ 1—4) καὶ κατ' αὐτὴν αἱ Ἀποστολικαὶ Διαταγαὶ (Ζ΄ 39—45), ὁ Ἰουστῖνος (Ἀπολογία Α΄ 61), ὁ Τερτυλλιανὸς «De baptismo» καὶ Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων εἰς τὰς Κατηχήσεις αὐτοῦ. Ἡ προπαρασκευὴ τῶν μελλόντων νὰ δεχθῶσι τὸ βάπτισμα ἐγίνετο εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν ὡς ἑξῆς: Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς ἐνεγράφοντο οἱ κατηχούμενοι εἰς τὰ μητρῷα (ἢ δίπτυχα) τῆς Ἐκκλησίας, μεθ' ὃ προπαρεσκευάζοντο κατὰ τὰς τεσσαράκοντα ἡμέρας τῶν νηστειῶν διὰ νὰ δεχθῶσιν ἐπαξίως τὸ βάπτισμα. Ἡ προπαρασκευὴ αὕτη συνίστατο εἰς ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν καὶ εἰς ἀφορκισμοὺς ἀναγινωσκομένους παρ' αὐτῶν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἢ τοῦ ἱερέως καθ' ἑκάστην πρωΐαν προτοῦ ἀρχίσῃ ἡ κατηχητικὴ διδασκαλία, ἡ ὁποία ἦτο ὡσαύτως καθημερινὴ καὶ συνίστατο εἰς ἑρμηνείαν τοῦ περιεχομένου τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως. Ἐκ τῶν 18 κατηχήσεων Κυρίλλου τοῦ Ἱεροσολύμων, αἱ 13 τελευταῖαι ἀφιεροῦνται εἰς τὴν *«παράδοσιν»*, ἤτοι εἰς τὸ ἱερὸν σύμβολον καὶ τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ. Εἴς τινας τόπους κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐξορκισμῶν ἐσκέπαζον τὸ πρόσωπον τῶν κατηχουμένων, ἵνα κατὰ Κύριλλον, μὴ περισπᾶται ἡ διάνοια αὐτῶν, ἀλλαχοῦ δὲ μετὰ τοὺς ἐξορκισμοὺς ἐλάμβανεν ὁ ἐπίσκοπος ἐκ τοῦ ὠτὸς τὸν φωτιζόμενον καὶ ἔλεγεν εἰς αὐτὸν «Ἐφφαθᾶ, διανοίχθητι» (κατὰ τὸ *Μάρκ.* ζ΄ 34) «ἵνα χαρίσηταί σοι ὁ Θεὸς ἀνοικτὸν νοῦν εἰς τὸ μανθάνειν καὶ ἀποκρίνεσθαι ἐπιτηδείως». Εἰς δὲ τὴν Ἀφρικὴν μετέδιδον εἰς τοὺς ἁπλοῦς κατηχουμένους καὶ ὀλίγον ἅλας ἁγιασθὲν ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου (*Αὐγουστ.* De catechizandis rudibus 26). Μετὰ τὴν προπαρασκευὴν ταύτην, κατὰ τὴν Μεγάλην Πέμπτην ὤφειλον οἱ φωτιζόμενοι ν' ἀπαγγέλλωσιν ἐπισήμως τὸ *σύμβολον τῆς πίστεως* ἐνώπιον τοῦ ἐπισκόπου ἢ τῶν ἱερέων (κανὼν 46 τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου 363), οὕτω δὲ ἦσαν ἕτοιμοι διὰ τὸ βάπτισμα τὸ ὁποῖον ἐτελεῖτο συνήθως κατὰ τὸ

Digitized by Google

Πάσχα ἢ καὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν *Θεοφανίων*. Ὅτε δὲ ἔμελλον οἱ φωτιζόμενοι νὰ βαπτισθῶσι, τότε στρεφόμενοι πρὸς δυσμὰς ἀνύψωνον τὰς χεῖρας, ἵνα ἀποταχθῶσι τῷ Σατανᾷ καὶ πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ καὶ τῇ λατρείᾳ αὐτοῦ καὶ τῇ πομπῇ αὐτοῦ (*Κυρίλλου* Μυσταγωγία α'), εἶτα δὲ διδόντες τὴν δεξιὰν εἰς τὸν ἐπίσκοπον καὶ στρεφόμενοι πρὸς ἀνατολὰς συνετάσσοντο τῷ Χριστῷ καὶ ὡμολόγουν τὴν Τριάδα ἢ ἐπανελάμβανον τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως. Ἡ *ἀπόταξις τῷ Σατανᾷ* καὶ ἡ *σύνταξις τῷ Χριστῷ* ἐθεωρεῖτο ὡς στρατιωτικὸς *ὅρκος πίστεως*, διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ πιστοὶ ἐθεωροῦντο ἀνέκαθεν ὡς μέλη τῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς στρατιῶται κατὰ τοῦ πονηροῦ μαχόμενοι.

Ἡ ἱερουργία τοῦ μυστηρίου, ἡ σήμερον τελουμένη, διατηρεῖ εἰς τὰς κυρίως γραμμὰς τοὺς οὐσιώδεις χαρακτῆρας τῆς ἀρχαίας. Τῆς ἱερᾶς τοῦ βαπτίσματος καὶ χρίσματος ἀκολουθίας προηγεῖται προπαρασκευαστική τις τελετὴ παρουσιάζουσα μεγάλας ἀναλογίας καὶ ὁμοιότητας πρὸς τὴν ἀρχαίαν. Τὸ βαπτισθησόμενον νήπιον φέρεται εἰς τὸν νάρθηκα τοῦ ναοῦ, ὅπου ὁ ἱερεὺς θέτει αὐτὸ ἐπὶ τῶν βραχιόνων τοῦ ἀναδόχου. Τὸ νήπιον φέρει ἕνα χιτῶνα μόνον, εἰς σημεῖον ὅτι ἔχει ἀπεκδυθῇ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον (τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐὰν ὁ βαπτιζόμενος εἶναι *ἐνῆλιξ*). Ὁ ἀνάδοχος μετὰ τοῦ νηπίου στρέφονται πρὸς ἀνατολάς, ὅπου εἶναι ὁ παράδεισος καὶ τὸ τῆς ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης φῶς ἀνέτειλε καὶ ὁ ἱερεὺς φυσᾷ τρὶς εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ βαπτιζομένου πρὸς ἀποδίωξιν τοῦ πονηροῦ καὶ πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ζωοποιοῦ πνοῆς, τὴν ὁποίαν ἐνεφύσησεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν πρωτόπλαστον («καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν» Γενέσ. β' 7) καὶ εἰς ἔνδειξιν τῆς ἐν τῷ βαπτίσματι ἐμπνεομένης καινῆς ζωῆς κατὰ Χριστόν. Ἀκολουθεῖ ἡ τριττὴ σφράγισις μὲ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ εἰς τὸ μέτωπον καὶ τὸ στῆθος τοῦ νηπίου πρὸς ἁγιασμὸν τῆς διανοίας καὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ. Τὸ τριττὸν ἐμφύσημα καὶ ἡ τριττὴ εὐλογία γίνονται πρὸς συμβολισμὸν τῆς Ἁγίας Τριάδος, τὸ δὲ σταυροειδῶς συμβολίζει τὴν νίκην κατὰ τοῦ διαβόλου διὰ τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ σταυρωθέντος Χριστοῦ. Κατόπιν ὁ ἱερεὺς θέτει τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ νηπίου, ἵνα δηλωθῇ ὅτι τοῦτο τίθεται ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς Ἐκκλησίας καὶ λαμβάνει τὴν εὐλογίαν, τὸν ἁγιασμὸν καὶ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. Εἶτα ἐκφωνεῖ ὁ ἱερεὺς τὸ ὄνομα τοῦ βαπτιζομένου νηπίου καὶ ἕπονται οἱ τέσσαρες ἐξορκισμοὶ (ἢ ἀφορκισμοὶ) κατὰ τῶν γοητειῶν τοῦ πειρασμοῦ, ὅπως ἐξέλθῃ ἐξ αὐτοῦ τὸ πονηρὸν πνεῦμα. Ἐν τῷ τελευταίῳ ἐξορκισμῷ ὁ ἱερεὺς δεηθείς, ἵνα ὁ τῶν ἀνθρώπων δημιουργὸς καθοδηγήσῃ εἰς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας τὸν νεογέννητον, ἐμφυσᾷ εἰς τὰ μέλη αὐτοῦ λέγων τρεῖς φορὰς τοὺς λόγους τούτους: «Ἐξέλασον ἀπ' αὐτοῦ πᾶν πονηρὸν καὶ ἀκάθαρτον πνεῦμα κεκρυμμένον κλπ.». Κατόπιν στρέφει τὸν βαπτιζόμενον πρὸς τὴν Δύσιν, ἡ ὁποία, ὡς ἡ χώρα τοῦ ζόφου, εἶναι τὸ σύμβολον τῆς βασιλείας τοῦ πονηροῦ καὶ ἐρωτᾷ αὐτὸν τρεῖς φορὰς (διότι πᾶς λόγος τρὶς λεγόμενος νομίζεται βέβαιος): «Ἀποτάσσῃ τῷ Σατανᾷ; καὶ πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ; καὶ πᾶσι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ; καὶ πάσῃ τῇ λατρείᾳ αὐτοῦ; καὶ πάσῃ τῇ πομπῇ αὐτοῦ;». Μετὰ τὴν καταφατικὴν ἀπάντησιν τοῦ βαπτιζομένου (ἢ τοῦ ἀναδόχου ἐκ μέρους τοῦ νηπίου) «Ἀποτάσσομαι», ἐπαναλαμβάνει ὁ ἱερεὺς τρεῖς φορὰς πρὸς μείζονα διαβεβαίωσιν καὶ ἵνα ὁ βαπτιζόμενος διαρρήξῃ τελείως πάντα δεσμὸν μετὰ τοῦ πνεύματος τῆς πονηρίας: «Ἀπετάξω τῷ Σατανᾷ;», καὶ πάλιν τρὶς ἀποκρίνεται ὁ ἀνάδοχος «Ἀπεταξάμην». Εἰς μαρτύριον δὲ τῆς φανερᾶς ἔχθρας καὶ καταφρονήσεως, ἐπιτάσσει ὁ ἱερεύς: «καὶ ἐμφύσησον καὶ ἔμπτυσον αὐτῷ». Μετὰ τὴν ἀπόταξιν τοῦ Σατανᾶ στρέφει ὁ ἱερεὺς τὸν κατηχούμενον πρὸς ἀνατολάς, πρὸς τὸ βασίλειον τοῦ φωτός, καὶ ἐρωτᾷ αὐτὸν τρὶς «Συντάσσῃ τῷ Χριστῷ;». Ἀκούσας δὲ τρὶς τὴν ἀπάντησιν «Συντάσσομαι», ἐρωτᾷ πάλιν τρίς, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἀπόταξιν: «Συνετάξω τῷ Χριστῷ;», πρὸς ὃ ἀπαντᾷ ὁ βαπτιζόμενος ἢ ὁ ἀνάδοχος αὐτοῦ «Συνεταξάμην». Εἶτα ἐρωτᾷ ἐὰν πιστεύῃ εἰς τὸν Χριστόν, λέγων: «Καὶ πιστεύεις αὐτῷ;». Ἀφοῦ οὕτω ὁ φωτιζόμενος βεβαιώσῃ διὰ τοῦ «Πιστεύω αὐτῷ ὡς βασιλεῖ καὶ Θεῷ», ἀπαγγέλλει εὐθὺς ἀμέσως τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, ἐπαναλαμβάνον αὐτὸ τρίς, ὡς καὶ τὰς λοιπὰς ἀποκρίσεις, εἰς δόξαν τῆς ἁγίας Τριάδος, ἥτις ἀναφέρεται εἰς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως. Οὕτω πληροφορηθεὶς ὁ ἱερεὺς περὶ τοῦ βαπτισθησομένου ὅτι ἀπαρνεῖται τὴν ἁμαρτίαν, ἵνα τῷ Χριστῷ ζῇ, καὶ ἀκούσας ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ἀναδόχου τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως αὐτοῦ, ἡ ὁποία, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴπομεν, εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν μετάδοσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος, κατὰ τὴν ῥῆσιν τοῦ Σωτῆρος «ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται» (*Μάρκ.* ιστ' 16), καλεῖ κατόπιν τὸν βαπτισθησόμενον νὰ προσκυνήσῃ τὸν Χριστόν, ὅπερ ποιεῖ ὁ ἀνάδοχος λέγων: «Προσκυνῶ Πατέρα, Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον». Τὴν προπαρασκευαστικὴν ταύτην τελετήν, ἡ ὁποία, ὡς εἴδομεν, ἐτελεῖτο ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ ἐπὶ τῶν κατηχουμένων ὀλίγον πρὸ τοῦ βαπτίσματος αὐτῶν καὶ ἐκαλεῖτο «*Κατήχησις*», ἐπισφραγίζει ὁ ἱερεὺς διὰ καταλλήλου εὐχῆς πρὸς τὸν Κύριον, ἵνα προσκαλέσῃ τὸν δοῦλόν του (νῦν συνήθως δίδεται σήμερον τὸ ὄνομα) πρὸς τὸ βάπτισμα. Οὕτω δὲ λήγει ἡ προκαταρκτικὴ τελετὴ τοῦ μυστηρίου.

Μετὰ ταῦτα εἰσέρχεται ὁ ἱερεὺς εἰς τὸν ναὸν καὶ ἀκολουθεῖ ὁ ἀνάδοχος, λαμβάνων τὸν μέλλοντα νὰ βαπτισθῇ καὶ φέρων αὐτὸν ἕως εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ, ὅπου εἶναι ἡτοιμασμένη ἡ κολυμβήθρα, ἥτις συμβολίζει τὸν Ἰορδάνην καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ῥίπτεται ἀρκετὸν ὕδωρ. Ὁ ἱερεὺς ἐνδύεται λαμπρὰν ἱερατικὴν στολήν, εἰς ἔνδειξιν τῆς χαρᾶς, ἣν ἡ Ἐκκλησία χαίρει, δεχομένη νέον μέλος εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς. Οἱ φωτιζόμενοι τὸ πάλαι ὡδηγοῦντο εἰς τὸ βαπτιστήριον, ὅπου ἐξεδύοντο ἐντελῶς καὶ ἠλείφοντο ὅλοι δι' ἐλαίου, εἰς σημεῖον ὅτι ἐγίνοντο ἕτοιμοι διὰ τοὺς ἀγῶνας τῆς ἀρετῆς καὶ τὴν κατὰ τοῦ διαβόλου πάλην (διότι καὶ κατὰ τοὺς σωματικοὺς ἀγῶνας ἀλείφονται μὲ ἔλαιον οἱ ἀθληταί). Ἔπειτα ἐβαπτίζοντο διὰ τριῶν καταδύσεων καὶ ἀναδύσεων. Σήμερον ἡ ἀκολουθία τοῦ βαπτίσματος ἄρχεται διὰ τοῦ «Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος», ἵνα δηλῶται ὁ σύνδεσμος τοῦ βαπτίσματος μετὰ τῆς λειτουργίας καὶ διότι τοῦ Χριστοῦ βαπτιζομένου ἐν Ἰορδάνῃ ἔγινεν ἡ φανέρωσις τῆς ἁγίας Τριάδος. Εἶτα ἀναγινώσκονται αἱ δεήσεις, διὰ τῶν ὁποίων ὁ λειτουργὸς παρακαλεῖ τὸν Θεὸν ἵνα τὸ ὕδωρ γένηται λουτρὸν παλιγγενεσίας, καὶ αἱ δύο ἁγιαστικαὶ τοῦ ὕδατος εὐχαί. Τούτων ἡ μὲν πρώτη ἄρχεται διὰ τοῦ «Μέγας εἶ Κύριε, καὶ θαυμαστὰ τὰ ἔργα σου καὶ οὐδεὶς λόγος ἐξαρκέσει πρὸς ὕμνον τῶν θαυμασίων σου», λεγομένου δὲ τοῦ «Αὐτὸς καὶ νῦν, Δέσποτα», ἐκ τρίτου, σφραγίζει τρὶς ὁ ἱερεὺς τὸ ὕδωρ μὲ τὴν χεῖρά του σταυροειδῶς καὶ τῆς εὐχῆς τελειωθείσης, ἐμφυσᾷ εἰς τὸ ὕδωρ τρὶς καὶ πάλιν σφραγίζει αὐτὸ τρεῖς φορὰς διὰ τῆς χειρός του σταυροειδῶς, λέγων τὴν δευτέραν ἁγιαστικὴν εὐχήν, ἡ ὁποία ἄρχεται διὰ τοῦ «Συντριβήτωσαν ὑπὸ τὴν σημείωσιν...» κλπ. Ἡ σφράγισις τοῦ σταυροῦ καὶ ἡ ἐμφύσησις τοῦ ὕδατος τελοῦνται πρὸς ἁγιασμὸν αὐτοῦ καὶ μετάδοσιν εἰς αὐτὸ τῆς θείας χάριτος, καθότι καὶ ὁ Κύριος ἐνεφύσησεν εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, εἰπών: «Λάβετε πνεῦμα ἅγιον». Τὸ δὲ τριττὸν τοῦ ἐμφυσήματος καὶ τῆς σφραγίσεως τοῦ ὕδατος συμβολίζει τὴν Ἁγίαν Τριάδα, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν, ἐν ὀνόματι τῆς ὁποίας ὁ ἱερεὺς δέεται, ὅπως μὴ ὑποκρυβῇ εἰς τὸ ὕδωρ δαιμόνιον σκοτεινὸν κτλ., ἀλλ' ἐξελαθῶσι πᾶσαι αἱ ἐναντίαι δυνάμεις τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Σταυροῦ. Ἐν τέλει δὲ δεηθείς, ὅπως τὸ ὕδωρ τοῦτο ἀναδειχθῇ ὕδωρ ἀπολυτρώσεως κ.τ.λ., ἔτι δέ, ὅπως ὁ βαπτιζόμενος, ἀποθέμενος τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, ἐνδυθῇ τὸν ἀνακαινούμενον, συνταφεὶς δὲ τῷ Χριστῷ ἐν τοῖς ὕδασι, συναναστῇ μετ' αὐτοῦ καὶ συγκαταριθμηθῇ τοῖς πρωτοτόκοις τοῖς ἀπογεγραμμένοις ἐν οὐρανῷ, προετοιμάζεται διὰ τὴν κατάδυσιν τοῦ νηπίου ἐν τῷ ὕδατι. Παρασκευάζεται δὲ εἰς τὴν κατάδυσιν ταύτην, εὐλογῶν προηγουμένως τὸ προσφερόμενον ἔλαιον, ἐμφυσῶν καὶ σφραγίζων αὐτὸ τρὶς καὶ χύνων ἐξ αὐτοῦ σταυροειδῶς τρεῖς φορὰς εἰς τὸ ὕδωρ τῆς κολυμβήθρας. Εἶτα χρίει ὁ λειτουργὸς τὸν βαπτιζόμενον διὰ τοῦ ἡγιασμένου τούτου ἐλαίου εἰς τὸ μέτωπον, πρὸς ἁγιασμὸν τοῦ νοός, εἰς τὸ στῆθος καὶ τὰ μετάφρενα, πρὸς ἴασιν ψυχῆς καὶ σώματος (ἐπειδὴ ἡ καρδία καὶ τὰ μετάφρενα, ἤτοι τὸ ὄπισθεν μέρος τοῦ σώματος, ἄντικρυ τοῦ στήθους, ἐθεωροῦντο πάλαι ὡς ἕδρα τῆς ψυχῆς), εἰς τὰ ὦτα, ὅπως ἐνδυναμωθῇ εἰς τὴν ἀκρόασιν τῶν θείων λόγων, εἰς τὸ στόμα, διὰ νὰ ὁμολογῇ τὴν ἀλήθειαν, εἰς τὰς χεῖρας, πρὸς ἐπιτέλεσιν ἔργων ἀγαθῶν, καὶ τέλος εἰς τοὺς πόδας, ὅπως πορεύηται τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν καὶ κατὰ τὰ διαβήματα τοῦ Κυρίου. Τὸ ἔλαιον εἶναι σύμβολον τῆς θείας χάριτος καὶ τῆς εἰρήνης· ἀλλ' ἐν ταὐτῷ συμβολίζει καὶ τοὺς ἀγῶνας τῆς ἀρετῆς, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν, καὶ τὴν καλλιελαίαν, ἤτοι τὸν Χριστόν, ἐν ᾧ ἐγκεντρίζεται ὁ βαπτιζόμενος.

Τὸ τελευταῖον μέρος τῶν λειτουργικῶν τούτων πράξεων ἀποτελεῖ ἡ εἰς τὸ ἁγιασθὲν ὕδωρ τριττὴ κατάδυσις. Ὁ ἱερεὺς λαμβάνει τὸ νήπιον ἐκ τῶν μασχαλῶν (ἤ, ἐὰν εἶναι ἐνῆλιξ ὁ βαπτιζόμενος, ἐκ τῆς κεφαλῆς), στρέφων δὲ πρὸς ἀνατολάς, καταδύει αὐτὸν τρὶς εἰς τὸ ὕδωρ λέγων: «Βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ (*δεῖνα*) εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρός. Ἀμὴν (*πρώτη κατάδυσις*) καὶ τοῦ Υἱοῦ. Ἀμὴν (*δευτέρα κατάδυσις*) καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀμὴν (*τρίτη κατάδυσις*). Ἡ τρίτη αὕτη κατάδυσις εἶναι ἡ σπουδαιοτάτη πρᾶξις τοῦ βαπτίσματος καὶ σημαίνει τὴν ταφὴν τοῦ Κυρίου. Κατὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην στιγμὴν κατέρχεται ἡ ἀόρατος θεία χάρις ἐπὶ τὸν βαπτιζόμενον, ἡ ὁποία ἀπολούει αὐτὸν ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας καὶ ἐμπνέει νέαν ζωὴν εἰς αὐτόν. Ἡ ἐπίκλησις τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ ἡ τριττὴ ἐν τῷ ὕδατι κατάδυσις ἀποτελοῦσι τὰ ἀναγκαῖα συστατικὰ τῆς ἐξωτερικῆς πράξεως καὶ τοὺς ἀπαραιτήτους ὅρους πρὸς τελείωσιν τοῦ μυστηρίου. Ἐκ τούτων, ἡ ἐπίκλησις τῆς ἁγίας Τριάδος ἐπιτάσσεται ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ἐὰν δὲ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ γίνεται λόγος περὶ βαπτίσματος εἰς τὸ ὄνομα ἢ ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ (Πράξ. β' 38, η' 12, 16, ι' 48, ιθ' 5), διὰ τούτου δὲν ἐννοεῖται βάπτισμα εἰς τὸ ὄνομα μόνον τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλὰ σημαίνεται τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου συσταθὲν (Δογματικὴ Ἀνδρούτσου σελ. 329). Τὸ δὲ ἕτερον τῆς ἐξωτερικῆς πράξεως συστατικὸν ὁμολογεῖται παρὰ πᾶσιν ὡς ἡ ἑτέρα τοῦ βαπτίσματος συνθήκη. Διὰ καταδύσεως ἐβάπτιζον οἱ Ἰουδαῖοι τοὺς προσηλύτους καὶ Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος. Ἡ ἀρχαία ἐκκλησία οὐδένα ἕτερον γινώσκει κανονικὸν τύπον. Μετὰ τὴν βάπτισιν ἐνδύεται ὁ φωτισθεὶς λευκὸν ἔνδυμα, εἰς δὲ τὸν ἀνάδοχον δίδονται λαμπάδες, δηλοῦσαι τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ, ὅπερ ἐφώτισε τὸν βαπτισθέντα καὶ κατέστησεν αὐτὸν ἱκανὸν τοῦ μυστηρίου. Ἐὰν ὁ βαπτιζόμενος εἶναι ἐνῆλιξ, βαστάζει ὁ ἴδιος τὴν λαμπάδα.

Τὴν τελετὴν τοῦ βαπτίσματος ἐπισφραγίζει ἡ *μύρωσις*. Τὸ διὰ τοῦ ἁγίου μύρου χρῖσμα γίνεται ὡς ὁρίζει ἡ ἐν Λαοδικείᾳ Σύνοδος ἐν τῷ μη' κανόνι αὐτῆς, εὐθὺς μετὰ τὸ βάπτισμα, διότι πρὸς μίμησιν τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ βίῳ ἡμῶν καὶ διατήρησιν τῆς ἐν τῷ βαπτίσματι τελεσιουργηθείσης πνευματικῆς ἡμῶν καθαρότητος, ἀπαιτεῖται τρόπον τινὰ ἰδιαιτέρα τις σφραγὶς ἢ βεβαίωσις (confirmatio), ἡ ὁποία καὶ μεταδίδεται διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ χρίσματος. Ἐξωτερικὴ πρᾶξις εἶναι ἡ δι' ἐκκλησιαστικῶς ἡγιασμένου ἐλαίου χρῖσις τοῦ νεοφύτου ἐπὶ τοῦ μετώπου (πρὸς ἁγιασμὸν τῆς διανοίας), τῶν ὀφθαλμῶν, τῶν μυκτήρων, τῶν ὤτων καὶ τοῦ στόματος (πρὸς ἁγιασμὸν τῶν αἰσθήσεων, τῶν λόγων καὶ τῶν ἐντυπώσεων), τοῦ στήθους (πρὸς ἁγιασμὸν τῆς καρδίας), τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν (πρὸς ἁγιασμὸν τῶν ἔργων καὶ τῶν διαβημάτων), ἐκφωνουμένων τῶν λέξεων «Σφραγὶς δωρεᾶς Πνεύματος ἁγίου. Ἀμήν». Μετὰ ταῦτα ὁ βαπτισθεὶς καὶ μυρωθεὶς κείρεται τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς, τὰς ὁποίας ὁ ἱερεὺς ῥίπτει ἢ εἰς τὸ ὕδωρ τῆς κολυμβήθρας ἢ ἀλλαχοῦ (πάντως εἰς ἱερὸν τόπον, διότι αἱ τρίχες αὗται προσφέρονται εἰς τὸν Χριστόν). Τέλος γίνεται ἡ περιφορὰ πέριξ τῆς κολυμβήθρας τρίς, καθ' ἣν ψάλλεται τὸ «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε. Ἀλληλούϊα», ὅπερ εἶναι εἰλημμένον ἐκ τοῦ ἀναγινωσκομένου εὐθὺς Ἀποστόλου Ρωμ. στ' 3—11) καὶ τὸ ὁποῖον ψάλλεται μέχρι τῆς σήμερον ἀντὶ τοῦ Τρισαγίου κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Πάσχα, τῆς Πεντηκοστῆς καὶ τῶν Θεοφανίων, προφανῶς διότι κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας ἐτελεῖτο συνήθως τὸ βάπτισμα εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐκκλησίαν. Ἡ περὶ τὴν ἁγίαν κολυμβήθραν περιφορὰ αὕτη ἀναμιμνήσκει τὴν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ πομπὴν καὶ ὑποδοχὴν τῶν ἐκ τοῦ βαπτιστηρίου εἰς τὸν ναὸν παραπεμπομένων νεοφύτων, ἔνθα, ἀφοῦ ἠσπάζοντο αὐτοὺς οἱ πιστοί, ἐτελεῖτο ἡ ἱερὰ λειτουργία, καθ' ἣν μετελάμβανον τὰ ἄχραντα μυστήρια. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται διατὶ καὶ σήμερον ἀναγινώσκεται ὁ Ἀπόστολος καὶ τὸ Εὐαγγέλιον (*Ματθ.* κη' 16—20) μετὰ τὸ βάπτισμα. Ἡ ἀποστολικὴ περικοπὴ (Ρωμ. στ' 3—11) ἐξηγεῖ εἰς ἡμᾶς τὴν πνευματικὴν τοῦ βαπτίσματος ἰσχύν, τὸ δὲ ἀναγινωσκόμενον εὐαγγέλιον μαρτυρεῖ τὴν ὑπὸ τοῦ Κυρίου σύστασιν τοῦ μυστηρίου. Μετὰ ταῦτα, λεγομένου τοῦ «Μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι», μεταδίδει ὁ ἱερεὺς εἰς τὸν βαπτιζόμενον τὴν θείαν κοινωνίαν πρὸ τῶν ἁγίων θυρῶν, ἵνα οὗτος ἑνωθῇ μετὰ τοῦ Χριστοῦ. Νῦν ὅμως, διὰ τὸν κίνδυνον τοῦ ἐμετοῦ, ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ μεταδίδηται ἡ θεία κοινωνία εἰς τὰ νεοφώτιστα νήπια βραδύτερον. Τέλος γίνεται ἡ ἀπόλυσις.

Καὶ ἐν τῇ *Δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ* πρὸ τοῦ βαπτίσματος ἀποτείνονται ἐρωτήσεις πρὸς τὸν μέλλοντα νὰ βαπτισθῇ («Quid petis ab ecclesia Dei») καὶ τελοῦνται αἱ ἐμφυσήσεις (exsufflationes), αἱ διὰ τοῦ σταυροῦ σφραγίσεις κλπ. Τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἱερουργίας τελεῖται ὡσαύτως εἰς τὸν πρόναον. Ἕπονται δύο ἐξορκισμοί, σφράγισις διὰ τοῦ σταυροῦ καὶ ἐπίθεσις τῶν χειρῶν ἐπὶ τὸν μέλλοντα νὰ βαπτισθῇ, μεθ' ὃ γίνεται εἴσοδος εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἀφοῦ ἀπαγγελθῇ τὸ *σύμβολον τῆς πίστεως* καὶ τὸ *Πάτερ ἡμῶν*, χρισθῇ δὲ ὁ μέλλων νὰ βαπτισθῇ δι' ἡγιασμένου ἐλαίου εἰς τὰ ὦτα, τὴν ῥῖνα καὶ λοιπὰ μέλη τοῦ σώματος, ῥαντίζεται οὗτος ὑπὸ τοῦ ἱερέως, ἐπιλέγοντος τὸ «Βαπτίζω σε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς» κλπ., ἀντὶ τοῦ «Βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ» κλπ., ὅπερ ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία παραδέχεται. Ὥστε αἱ οὐσιώδεις διαφοραὶ μεταξὺ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας καὶ τῆς Δυτικῆς ἔγκεινται, ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὸν τρόπον τῆς βαπτίσεως (ῥαντισμὸς ἀντὶ τῶν καταδύσεων, αἵτινες ἔκπαλαι ἐπεκράτουν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ), ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν ἐκφώνησιν («βαπτίζω σε» ἀντὶ τοῦ «βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ» κλπ.). Οἱ *Διαμαρτυρόμενοι* παρέλαβον ἐκ τῶν Παπικῶν τὸν διὰ τῶν τριῶν ῥαντισμῶν τρόπον τοῦ βαπτίσματος.

Δ. Ν. ΜΩΡΑΪΤΗΣ

— [ΚΑΝΟΝ. ΔΙΚ.]· βλ. *ἀνάδοχος*.

— [ΑΣΤΙΚ. ΔΙΚ.]· βλ. *γάμος*.

— [ΛΑΟΓΡ.] Τὸ βασικὸν χαρακτηριστικὸν τοῦ βαπτίσματος, ἡ δι' ὕδατος δηλονότι ἡγιασμένου καὶ συναφῶν θρησκευτικῶν τελετῶν συμβολικὴ

Digitized by Google

κάθαρσις τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ παντὸς ὑλικοῦ καὶ ἠθικοῦ ῥύπου, ἀπαντᾷ παρ' ἅπασι τοῖς λαοῖς (βλ. ἀνωτ. /*Θρησκειολ.*/). Ἀλλὰ καὶ ἡ κοινωνικὴ μᾶλλον τελετὴ τῆς ὀνοματοδοσίας, ἥτις παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς συμπίπτει πρὸς τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος κάθαρσιν, ἔχει τὴν ἀρχήν της εἰς προχριστιανικοὺς χρόνους. Παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν, ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν γέννησιν—πέντε ἢ ἑπτὰ—ἡ οἰκογένεια τοῦ γεννηθέντος ἦγε τὰ λεγόμενα «*ἀμφιδρόμια*». Ἡ εἴσοδος τῆς ἑορταζούσης οἰκίας ἐκοσμεῖτο διὰ θαλλῶν ἐλαίας, ἂν τὸ νεογνὸν ἦτο ἄρρεν, καὶ διὰ στεφάνων ἐξ ἐρίου, ἂν ἦτο θῆλυ. Αἱ γυναῖκες αἱ ὁπωσδήποτε περιποιηθεῖσαι τὴν λεχὼ κατὰ τὴν γέννησιν ἔνιπτον ἐν μέσῳ τελετουργικῆς σοβαρότητος τὰς χεῖράς των πρὸς καθαρμόν. Εἶτα περιήγετο τὸ νεογνὸν περὶ τὴν ἑστίαν, ἐδίδετο τὸ ὄνομα καὶ ἐχαρίζοντο δῶρα εἰς αὐτό.

Παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ τὸ βάπτισμα γίνεται ἐνιαχοῦ κατὰ τὴν ὀγδόην ἡμέραν, ὅπερ ἴσως εἶναι ἀπομίμησις τῆς ἑβραϊκῆς περιτομῆς, τὴν ὀγδόην μετὰ τὴν γέννησιν ἡμέραν γινομένης, ἀλλαχοῦ τὴν τεσσαρακοστὴν ἡμέραν καὶ ἀλλαχοῦ τὸ νεογνὸν ἀφίνεται ἀβάπτιστον καὶ πέραν τοῦ ἔτους. Μέχρι τοῦ βαπτίσματος συνηθίζουν νὰ καλοῦν συνήθως, τὸ μὲν ἄρρεν Δράκον ἢ Χριστόδουλον ἢ Νότσην, τὸ δὲ θῆλυ Δρακοῦ ἢ Δρακοῦλα ἢ Μπόλω. Ἐπὶ τῶν ἀβαπτίστων εἰσέτι παιδίων κρεμῶσι σκόρδον ἢ ἀπήγανον, ἅτινα ὡς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, καὶ παρ' ἡμῖν νομίζονται ὡς φυλακτικὰ κατὰ τῆς βασκανίας. Τὸ ἔθιμον τοῦ ἀναδόχου ὡς πνευματικοῦ πατρός, ἀναλαμβάνοντος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τὴν εὐθύνην τῆς ἠθικῆς διαπαιδαγωγήσεως τοῦ παιδίου καὶ δίδοντος τὸ ὄνομα εἰς αὐτό, φαίνεται ὅτι εἶναι παλαιότατον. Εἰς παλαιοτέρους μάλιστα χρόνους ἐγίνοντο καὶ πλείονες τοῦ ἑνὸς ἀνάδοχοι διὰ τὸ αὐτὸ παιδίον. Ὁ ἀνάδοχος διὰ μὲν τοὺς γονεῖς τοῦ παιδίου εἶναι *κουμπάρος* ἢ *σύντεκνος*, διὰ δὲ τὸ παιδίον: *νουνὸς* ἢ *σύντεκνος* ἢ *κυρτατᾶς* (Λέρος) ἢ *καλαφέντης* ἢ *παγερῖνος* (Χίος). Τὰ προτερήματα ἢ ἐλαττώματα, τόσον αὐτοῦ, ὅσον καὶ τοῦ ἱερέως, ὅστις ἐβάπτισε τὸ παιδίον, μεταδίδονται καὶ εἰς τὸ βαπτισθέν, ἐξ οὗ καὶ ἡ παροιμία «τρελλὸς παπᾶς σ' ἐβάφτισε» ἐπὶ ἀλλοπροσάλλων καὶ ἐξάλλων ἀνθρώπων. Ὁ ἀνάδοχος ὑποχρεοῦται νὰ προσφέρῃ τ' ἀναγκαιοῦντα διὰ τὴν ἱεροτελεστίαν: ἔλαιον, σάπωνα, λαμπάδας, ἐνδύματα κλπ.

Κατὰ τὴν ἱεροτελεστίαν τὸ νεογνὸν κρατεῖται ὑπὸ τῆς μαίας. Οἱ γονεῖς δὲν πρέπει νὰ παρίστανται κατὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ ὀνόματος (βλ. λ. ὄνομα), τὸ ὁποῖον ὁρίζεται ἢ ὑπ' αὐτῶν ἢ ὑπὸ τοῦ ἀναδόχου μετὰ τῶν γονέων, ἢ ὑπὸ μόνου τοῦ ἀναδόχου. Παρὰ τῆς μαίας λαμβάνει τὸ νεογνὸν ὁ ἀνάδοχος, ὁ ὁποῖος καὶ τὸ παραδίδει εἰς τὸν ἱερέα ὅπως χρίσῃ καὶ βαπτίσῃ τοῦτο. Μόλις ἐκφωνηθῇ τὸ ὄνομα, τὰ παριστάμενα παιδία σπεύδουν νὰ τὸ ἀναγγείλουν εἰς τοὺς γονεῖς καὶ «τοὺς παίρνουν τὰ συγχαρίκια». Μετὰ τὴν βάπτισιν παραλαμβάνει τὸ νεοφώτιστον ἡ μαῖα καὶ τὸ παραδίδει εἰς τὴν μητέρα του ἐπιλέγουσα: «Μοῦ ἔδωκες Ὀβριὸ καὶ σοῦ δίνω Ρωμιὸ» (Μάνη). Ἀλλαχοῦ (Αἰτωλία) ὁ ἱερεὺς παραδίδει τὸ νεοφώτιστον εἰς τὸν ἀνάδοχον λέγων: «Παράδωσε τὸ παιδὶ στὴ μητέρα του», οὗτος δὲ εἰς τὴν μητέρα λέγων: «Λάβε, κουμπάρα, τὸ παιδί σου σταυρωμένο, μυρωμένο καὶ τοῦ Θεοῦ παραδομένο. Νὰ τὸ φυλᾷς μέχρι δώδεκα χρονῶν ἀπὸ μόρες, ἀπὸ στρίγλες, ἀπὸ φωτιά, ἀπὸ γκρεμὸ κι' ἀπ' τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους». Ἡ μήτηρ δεχομένη τὸ τέκνον της φιλεῖ τὸν ἀνάδοχον εἰς τὴν παρειὰν καὶ τοῦ χαρίζει μετάξινον μανδήλιον εἰς ἀνάμνησιν τῆς κουμπαριᾶς.

Μετὰ τὴν βάπτισιν ἀκολουθεῖ συμπόσιον εἰς ἐκδήλωσιν χαρᾶς καὶ διανομὴ δώρων. Ὁ ἀνάδοχος «ἀσπρίζει» τὸ νεοφώτιστον, χαρίζει δηλαδὴ εἰς αὐτὸ ἀργυρᾶ νομίσματα, καὶ ἄλλα δῶρα, *φωτίκια* ἢ *βαπτιστίκια* καλούμενα. Εἰς τοὺς παρισταμένους διανέμονται μικροὶ μετάλλινοι σταυροὶ ἢ εἰκόνες παριστῶσαι τὴν βάπτισιν τοῦ Ἰησοῦ καὶ καλούμεναι *μαρτυρίες* ἢ μαρτυρίκια (βλ. λ.). Εἰς τὸ μέσον τοῦ γεύματος (Κύπρος) ὁ παριστάμενος ἱερεὺς ψάλλει τροπάριον, μετὰ τὸ τέλος τοῦ ὁποίου οἱ συνδαιτυμόνες κροτοῦν τὰ πιάτα μὲ τὰ περούνια. Εὐθὺς μετὰ τοῦτο ὁ ἱερεὺς ἐγείρει πρόποσιν λέγων: «εἰς ὑγείαν τοῦ νεοφωτίστου», πάντες δὲ ὑψώνουν τὰ ποτήρια καὶ ἀναφωνοῦσιν «εἰς ὑγείαν του». Ἀμέσως μετὰ τὸν ἱερέα εἷς ἕκαστος τῶν συνδαιτυμόνων ἐκ περιτροπῆς πίνων ἓν ποτήριον, ἐπαναλαμβάνει τὴν πρόποσιν τοῦ ἱερέως μὲ τὴν στερεότυπον φράσιν: «κατὰ ποὺ διώρισεν ὁ αἰδεσιμώτατος πίνω ἕνα ποτήρι κρασὶ εἰς ὑγείαν τοῦ νεοφωτίστου». Ἀκολουθοῦν καὶ ἄλλαι εὐχαί, εἰς τὸν ἀνάδοχον, τοὺς γονεῖς, τὸ νεοφώτιστον. Εἰς τὸν ἀνάδοχον: «ἄξιος κουμπάρος», «νὰ χαίρεσαι τ' ἀξίωμά σου καὶ σ' ἀνώτερα», «νὰ τὰ χιλιάσῃς καὶ μὲ στέφανα», «ὅπου ἔβαλε τὸ λάδι νὰ βάλῃ καὶ στέφανα» κτλ. Εἰς τοὺς γονεῖς: «νὰ σᾶς ζήσῃ καὶ καλὰ στέφανα», «νὰ τὸ κάνετε καὶ γαμπρό, (καὶ νύφη)» κτλ.

Πολλάκις ὅμως ἡ βάπτισις συνοδεύεται καὶ ὑπὸ πολλῶν προλήψεων καὶ μαγγανειῶν. ὅταν συντρέχουσιν εἰδικοὶ λόγοι. Τὸ δεύτερον ἢ τὸ τρίτον π. χ. κοράσιον, τὸ βαπτίζουν κατὰ τὴν ἑσπέραν, σημαίνοντες διὰ τούτου συμβολικῶς καὶ μαγικῶς τὴν ἐπιθυμίαν ὅπως παύσῃ ἡ περαιτέρω γέννησις θηλέων. Ἐπίσης κλείουν τὰς θύρας καὶ τὰ παράθυρα καὶ ἀπαγορεύουν τὴν εἴσοδον εἰς πάντα. Διὰ τὴν ἱεροτελεστίαν καλεῖται ἄλλης ἐνορίας ἢ χωρίου ἱερεὺς ὅπως ἀλλάξῃ τὸ γένος τῶν παιδίων. Ὁ ἀνάδοχος λαμβάνεται ἐκ τῶν συγγενῶν τῆς μητρὸς καὶ ὑποχρεοῦται φέρων ἐν τοῖς ἀγκάλαις τὴν βαπτισθεῖσαν καὶ περιφέρων αὐτὴν περὶ τὴν κολυμβήθραν νὰ μεταλλάξῃ τρὶς τὰ ὑποδήματά του, δηλαδὴ τὸ τοῦ δεξιοῦ εἰς τὸν ἀριστερὸν πόδα καὶ τ' ἀνάπαλιν. Ὡς καταλληλοτέρα ἡμέρα βαπτίσεως θεωρεῖται τὸ Σάββατον, ἵνα παύσῃ ὁ τοκετὸς θηλέων, ὅπως τελειώνει ἡ ἑβδομάς, ἢ ἡ 24 Ἰουνίου, ὁπότε ἑορτάζονται τὰ γενέθλια τοῦ Προδρόμου, διότι κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην πιστεύεται ὅτι «γυρίζει ὁ ἥλιος», ἤτοι τρέπεται διευθυνόμενος ἀπὸ τοῦ βορείου εἰς τὸ νότιον ἡλιοστάσιον καὶ ὅτι ἑπομένως εἶναι δυνατόν, ἂν κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην γίνῃ τὸ βάπτισμα, νὰ μεταβληθῇ καὶ ὁ τοκετὸς τῶν θηλέων εἰς ἄρρενα. Συνήθως δὲ καὶ τὸ διδόμενον ὄνομα ὑποδηλοῖ τὴν ἐπιθυμίαν ὅπως μὴ ἐπαναληφθῇ τὸ ἀνεπιθύμητον δῶρον, ἡ γέννησις θήλεος. Τὰ ὀνομάζουν Σταθοῦ, ἢ Σταμάτα, ἢ Στεκούλα κτλ. ἢ μὲ ῥίζαν ἀρσενικοῦ Γεωργία, Κωνσταντῖνα κτλ.

Κανονικῶς ἡ βάπτισις γίνεται ὑπὸ τοῦ ἱερέως καὶ ἐντὸς κολυμβήθρας περιεχούσης χλιαρὸν ὕδωρ, ἔλαιον καὶ ἅλας. Ὅταν ὅμως εἶναι, λόγῳ ἐπικειμένου θανάτου τοῦ ἀβαπτίστου, ἀδύνατος ἡ παρουσία ἱερέως, τὸ βάπτισμα, συμβολικῶς πλέον, δύναται νὰ τελεσθῇ ὑπὸ παντὸς ἄρρενος ἢ θήλεος μέλους τῆς οἰκογενείας ἢ καὶ ξένου. Τὸ βάπτισμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον καὶ «νεκροβάπτισμα» καλεῖται, συνίσταται εἰς τὴν τριττὴν ἐν τῷ ἀέρι ἀνύψωσιν καὶ καταβίβασιν τοῦ νεογνοῦ μετὰ ἢ καὶ ἄνευ ἀπαγγελίας τοῦ: «Εἰς τὸ ὄνομα κ.τ.λ.».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἀδ. Ἀδαμαντίου* Ἁγνείας πεῖρα ἐν «Λαογραφίᾳ» τόμ. Α΄ σ. 461 καὶ ἑξ. 1910. *Σ. Π. Κυριακίδου* Ἑλληνικὴ λαογραφία 1923. *Π. Παπαζαφειροπούλου* Περισυναγωγὴ γλωσσικῆς ὕλης καὶ ἐθίμων κλπ. 1887. *Γ. Μανωλάκου* Τὰ ἔθιμα κατὰ τὴν γέννησιν καὶ τὴν βάπτισιν ἐν Μάνῃ ἐν «Λαογραφίᾳ» τόμ. Ε΄ σ. 401 κ. ἑξ. *Δ. Λουκοπούλου* Σύμμεικτα Αἰτωλικὰ λαογραφικὰ ἐν «Λαογραφίᾳ» τόμ. Η΄ σ. 30 κ. ἑξ. *Σακελλαρίου* Κυπριακὰ τόμ. Α΄ σ. 714 - 5. *Κ. Μαντζουράνη* Εὐχαί, κατάραι καὶ ὅρκοι Βουρβούρων Κυνουρίας ἐν «Λαογραφίᾳ» τόμ. Ε΄ σ. 387 κ. ἑξ. *Μ. Λέφνερ* Χαιρετισμοί, εὐχαί, κατάραι, ὅρκοι, ᾄσματα Τσακώνων ἐν «Λαογραφίᾳ» τ. Ζ΄ σ. 28.

Θ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

— **βάπτισμα *αἵματος*** βλ. βάπτισμα *πυρός*.

— **βάπτισμα *αἱρετικῶν*.** Διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰσερχόμεθα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ ἅπαξ ὅμως εἰσελθὼν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ οὕτω γενόμενος μέλος τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ εἰσέλθῃ πάλιν εἰς αὐτήν, τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον, ὡς ἐν τῇ φυσικῇ ζωῇ ἅπαξ δύναταί τις νὰ γεννηθῇ, οὕτω καὶ ἐν τῇ πνευματικῇ, ὡς δὲ ἐν ἐκείνῃ μένει καθ' ὅλην τὴν ζωὴν ἡ ἀρχικὴ μορφὴ τῆς ζωῆς, οὕτω καὶ ἐν ταύτῃ. Ἐντεῦθεν ἡ σταθερὰ διδασκαλία ὅτι ὑπάρχει ἓν βάπτισμα (Ἐφ. 4, 6· πρβλ. Α΄ Κορ. 6, 11. Γαλ. 3, 37. Ἑβρ. 6, 4 καὶ τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως: ὁμολογῶ ἓν βάπτισμα) καὶ ἑπομένως τὸ βάπτισμα κανονικῶς τελεσθὲν δὲν πρέπει νὰ ἐπαναλαμβάνηται. Οὕτως ὁ Τερτυλλιανὸς παρατηρεῖ «Denuo ablui non licet» (de poen. 1), ὁ Χρυσόστομος «ὥσπερ οὖν οὐκ ἔνι δεύτερον σταυρωθῆναι τὸν Χριστόν, οὕτως οὐδὲ δεύτερον βαπτισθῆναι» (Ὁμιλ. 9. 3 εἰς τὴν πρὸς Ἑβρ.) καὶ ὁ Θεοδώρητος «Οὐκ ὀφείλομεν δὲ δέχεσθαι τὸ βάπτισμα τὸ δεύτερον» (Ἑβρ. 6, 6· πρβλ. *Ἐφραὶμ Συρ.* ἐκθ. πιστ. 419. *Δαμασκ.* ἔκδ. ὀρθ. πίστεως 4, 9. *Κυρ. Ἱερ.* προκ. εἰς κατηχ. 16 *Τερτ.* de bapt. 15, καὶ παρὰ πλείστοις ἄλλοις). Κατὰ ταῦτα οἱ ἐκ τῆς Ἐκκλησίας ἐκπίπτοντες καὶ εἰς αἵρεσιν προσερχόμενοι, ἐπανερχόμενοι πάλιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν δὲν ἐβαπτίζοντο. Ζήτημα μόνον ὑπῆρχεν ὡς πρὸς τοὺς ἐν τῇ αἱρέσει καὶ δι' αἱρετικῶν κληρικῶν βαπτισθέντας. Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ὑπῆρχον δύο διάφοροι γνῶμαι ἀντίθετοι καὶ ἀλληλοσυγκρουόμεναι πρὸς ἀλλήλας. ἡ τῆς Ρώμης καὶ τῆς Δύσεως καθόλου, καθ' ἣν οἱ ἐκ τῶν αἱρέσεων προσερχόμενοι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν δὲν ἔπρεπε νὰ βαπτίζωνται, καὶ ἡ τῆς Ἀφρικῆς, Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Ἀνατολῆς καθόλου, καθ' ἣν οἱ ἐκ τῶν αἱρέσεων προσερχόμενοι ἔπρεπε νὰ βαπτίζωνται, καθόσον τὸ αἱρετικὸν αὐτῶν βάπτισμα ἐθεωρεῖτο *ἄκυρον*. Ἐκ τῆς διαφόρου ταύτης ἀντιλήψεως ὡς πρὸς τὸ βάπτισμα τῶν αἱρετικῶν ἐπῆλθον αἱ σφοδραὶ ἔριδες μεταξὺ τοῦ πάπα Στεφάνου, ἐκπροσωποῦντος τὴν γνώμην τῆς Δύσεως, καὶ τοῦ Φιρμιλιανοῦ καὶ Κυπριανοῦ, ἐκπροσωπούντων τὴν γνώμην τῆς Ἀνατολῆς, τοῦ μὲν πρώτου δεχομένου τὸ ἔγκυρον τοῦ βαπτίσματος τῶν αἱρετικῶν, τῶν δὲ τελευταίων τὸ ἄκυρον.

Διὰ τοῦ συγχρόνου σχεδὸν μαρτυρικοῦ θανάτου τοῦ Στεφάνου καὶ Κυπριανοῦ, ἡ ἔρις αὕτη, ἥτις μικροῦ δεῖν θὰ κατέληγεν εἰς σχίσμα, κατέπαυσεν, ἀλλ' ἡ διαφορὰ ἐξηκολούθει ὑφισταμένη. Ἐνῷ ἐν τῇ Δύσει ἐπεκράτει καὶ ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη τοῦ Στεφάνου, καθ' ἣν τὸ βάπτισμα τῶν αἱρετικῶν εἶναι ἔγκυρον καὶ ἑπομένως οἱ ἐκ τῶν αἱρέσεων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν προσερχόμενοι δὲν πρέπει νὰ βαπτίζωνται, ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐπεκράτει καὶ ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη τοῦ Φιρμιλιανοῦ καὶ Κυπριανοῦ καὶ τῶν σχετικῶς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο συνόδων τῆς Ἀφρικῆς καὶ Μικρᾶς Ἀσίας, καθ' ἣν τὸ βάπτισμα τῶν σχισματικῶν καὶ αἱρετικῶν δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἀποδεκτόν, ὑποχρεουμένων τῶν ἐκ σχισμάτων καὶ αἱρέσεων ἐπανερχομένων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰς βάπτισμα. Ἡ γνώμη αὕτη τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας στηρίζεται ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς ἰδέας τῆς ἀποκλειστικότητος τῆς χάριτος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐκτὸς τῆς ὁποίας, μὴ ὑπαρχούσης τῆς χάριτος, δὲν ἐνεργοῦσι τὰ μυστήρια καθόλου καὶ ἑπομένως καὶ τὸ βάπτισμα, ἐνῷ ἡ γνώμη τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας στηρίζεται ἐπὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Αὐγουστίνου, τῆς ὑπὸ τῶν σχολαστικῶν θεολόγων ἀναπτυχθείσης ἔπειτα. Κατὰ τὴν γνώμην ταύτην ἐν τοῖς μυστηρίοις, καὶ ἑπομένως καὶ ἐν τῷ βαπτίσματι, πρέπει νὰ διακρίνωμεν τὸν *τύπον* ἢ *χαρακτῆρα* καὶ τὴν *χάριν*. Καὶ ὁ μὲν τύπος μεταδίδεται διὰ τῆς κανονικῆς τελέσεως τοῦ μυστηρίου, ἡ δὲ χάρις ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἀφοῦ τελεσθῇ κανονικῶς τὸ μυστήριον. Κατὰ ταῦτα τὰ μυστήρια τὰ κανονικῶς ὑπὸ τῶν σχισματικῶν καὶ αἱρετικῶν τελούμενα μεταδίδουσι μὲν τὸν τύπον οὐχὶ ὅμως καὶ τὴν χάριν, ἥτις δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ αἱρετικῇ ἐκκλησίᾳ. Τὰ ἐκτὸς λοιπὸν τῆς Ἐκκλησίας τελούμενα μυστήρια εἶναι ἔγκυρα, στεροῦνται ὅμως τῆς θείας χάριτος, ἣν δύναταί τις νὰ λάβῃ μόνον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ. Ἐπὶ τῆς διδασκαλίας ταύτης στηριζομένη ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει καὶ νῦν τὸ ἔγκυρον τῶν μυστηρίων τῶν αἱρετικῶν, ὀρθῶς τελουμένων, καὶ τονίζει τὸ ἀναγκαῖον τῆς ἐπανόδου αὐτῶν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας πρὸς ἀπόκτησιν τῆς χάριτος καὶ τῆς δι' αὐτῆς σωτηρίας, ἧς στερεῖται ὁ ἐν τῇ αἱρέσει μένων.

Ἐνῷ ὅμως ἡ περὶ τοῦ ἐγκύρου τῶν μυστηρίων τῶν αἱρετικῶν καὶ ἑπομένως καὶ τοῦ βαπτίσματος ἀρχαιοτάτη αὕτη γνώμη τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας ἐπεκράτησε καὶ μετὰ ταῦτα καὶ ἐπικρατεῖ ἔτι καὶ νῦν σταθερῶς ἐν τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἡ περὶ τοῦ ἀκύρου αὐτῶν ἀρχαιοτάτη γνώμη τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας δὲν ἐπεκράτησε καὶ μετὰ ταῦτα καὶ δὲν ἐπικρατεῖ ἔτι καὶ νῦν σταθερῶς ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἡ ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ παρατηρουμένη αὕτη ἀστάθεια ὡς πρὸς τὸ ἄκυρον τῶν μυστηρίων τῶν αἱρετικῶν καὶ ἑπομένως καὶ τοῦ βαπτίσματος, δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἐκ τῆς συνειδήσεως τῆς Ἐκκλησίας, καθ' ἣν αὕτη ὡς ταμιοῦχος τῆς θείας χάριτος ἠδύνατο κατ' οἰκονομίαν νὰ ἀναγνωρίσῃ τὰ μυστήρια καὶ ἑπομένως καὶ τὸ βάπτισμα τῶν αἱρετικῶν. Ἐν τῇ ἐξασκήσει τῆς οἰκονομίας ταύτης ἐλάμβανεν ἡ Ἐκκλησία ὑπ' ὄψει οὐ μόνον τὴν καθόλου πίστιν τῶν προσερχομένων αἱρετικῶν καὶ ἰδίᾳ περὶ τῶν μυστηρίων καὶ δὴ τῆς ἱερωσύνης καὶ τοῦ βαπτίσματος ὡς καὶ τὴν κανονικότητα τῆς τελέσεως τούτων, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀδιάλειπτον τῆς ἐπισκοπικῆς ἐξουσίας ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς. Ἐντεῦθεν δ' ἐξηγεῖται ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἐθεώρει συνηθέστατα ἄκυρα τὰ μυστήρια τῶν αἱρετικῶν ἐκείνων, παρ' οἷς ἐξέλιπεν ἢ διεκόπη ἡ ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς ἐπισκοπικὴ διαδοχὴ ἢ διεστράφη ἡ πίστις καθόλου καὶ μάλιστα ἡ περὶ τῶν μυστηρίων, ὡς καὶ ἡ κανονικότης τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι ἡ Ἐκκλησία, ὡς ταμιοῦχος τῆς θείας χάριτος, δύναται νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ βάπτισμα καὶ τὰ μυστήρια τῶν αἱρετικῶν παρ' οἷς ταῦτα δὲν τελοῦνται κανονικῶς ἢ διεκόπη ἡ ἀποστολικὴ διαδοχὴ καὶ νὰ ἀπορρίψῃ διὰ λόγους, οὓς αὕτη θεωρεῖ εὐλόγους καὶ ἀναγκαίους, τὸ βάπτισμα καὶ τὰ μυστήρια αἱρετικῶν, παρ' οἷς ταῦτα τελοῦνται κανονικῶς καὶ δὲν διεκόπη ἡ ἀποστολικὴ διαδοχή. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ἡ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἐκκλησίας παρατηρουμένη ἀστάθεια ὡς πρὸς τὴν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀναγνώρισιν ἢ ἀπόρριψιν τοῦ βαπτίσματος καὶ τῶν μυστηρίων καθόλου τῶν αἱρετικῶν, ὧν τὸ βάπτισμα καὶ τὰ μυστήρια καθόλου, καίπερ κανονικῶς γενόμενα, θεωροῦνται ἐνίοτε ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἄκυρα, ἢ τοὐναντίον ἔγκυρα, καίπερ μὴ κανονικῶς γενόμενα. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ἐπίσης καὶ ἡ περὶ τοῦ βαπτίσματος καὶ τῶν μυστηρίων τῶν αὐτῶν σχισματικῶν καὶ αἱρετικῶν διάφορος γνώμη τῆς Ἐκκλησίας, δεχομένης ἄλλοτε μὲν τὰ μυστήρια τούτων ὡς ἔγκυρα καὶ ἄλλοτε ὡς ἄκυρα. Οὕτως, ἵνα μὴ ἀναφέρω ἄλλα παραδείγματα, ἡ ἀνατολικὴ ἑλληνικὴ ἐκκλησία, δεχομένη τὸ βάπτισμα καὶ τὴν ἱερωσύνην τῶν δυτικῶν ὡς ἔγκυρα ἀπὸ ἀρχῆς, κατ' ἀπόφασιν συνοδικῶν πατριαρχεύοντος Κυρίλλου τοῦ Ε΄ (1756), θεωρεῖ ταῦτα νῦν ὡς ἄκυρα (*Θεοτοκᾶ* Νομ. τοῦ οἰκ. Πατρ. σ. 367 ἑ.), ἐνῷ ἡ ρωσικὴ ἐκκλησία δεχομένη τὸ βάπτισμα καὶ τὴν ἱερωσύνην τῶν δυτικῶν ὡς ἄκυρα κατ' ἀπόφασιν τῆς ἐν Μόσχᾳ συνελθούσης συνόδου (1667) δέχεται αὐτὰ νῦν ὡς ἔγκυρα.

Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

— **βάπτισμα *ὑπὲρ τῶν νεκρῶν*** (Κ. Διαθήκη). Περὶ τοῦ βαπτίσματος τούτου, οὗ μνημονεύει ὁ ἀπόστολος Παῦλος (ἐν τῇ Α΄ πρὸς Κορινθίους ιε΄ 29: «ἐπεὶ τί ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, εἰ ὅλως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται; τί καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ τῶν νεκρῶν;»), ὁμιλῶν περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, διάφοροι διετυπώθησαν κατά τε τοὺς παλαιοτέρους καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους εἰκασίαι. Τὰς εἰκασίας ταύτας (30 περίπου τὸν ἀριθμὸν) δυνάμεθα νὰ ἀναγάγωμεν κυρίως εἰς δύο γενικῶς κατηγορίας, καθ' ὅσον ἄλλοι μὲν τῶν

Digitized by Google

ἐξηγητῶν ἐκλαμβάνουσι τὸ βάπτισμα ἐν *κυριολογικῇ* ἐννοίᾳ, νομίζοντες ὅτι πρόκειται περὶ πραγματικοῦ βαπτίσματος, ἄλλοι δ' ἐν *εἰκονικῇ* ἐννοίᾳ, νομίζοντες ὅτι πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τοῦ μαρτυρίου, ὅπερ ἐχαρακτηρίσθη ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ὡς βάπτισμα (*Μάρκ.* ι' 38, *Λουκ.* ιβ' 50). Ἡ πιθανωτέρα καὶ ἡ τοὺς πλείστους ἀριθμοῦσα ὀπαδοὺς εἶναι ἡ πρώτη ἐκδοχή. Δὲν πρόκειται ὅμως περὶ τοῦ κανονικοῦ βαστίσματος, ὡς πολλαχῶς ἐκβιάζοντες τὴν ἔννοιαν τοῦ *ὑπὲρ τῶν νεκρῶν* νομίζουσι πολλοὶ παλαιοὶ καὶ νεώτεροι ἐξηγηταὶ (οἱ βαπτιζόμενοι πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν ἀποθανόντων Χριστιανῶν κατὰ τὸν *Olshausen*, οἱ βαπτιζόμενοι ἐπὶ τῶν τάφων τῶν μαρτύρων κατὰ τὸν *Λούθηρον*, οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ ἑαυτῶν θεωρουμένων ὡς νεκρῶν καὶ ἐν ἀποβλέψει πρὸς τὴν ἀνάστασιν κατὰ τὸν Χρυσόστομον κτλ.) Ἀλλ' ὁ ἀπόστολος ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν ἔθιμον ὑπάρχον πιθανῶς παρὰ τοῖς Κορινθίοις (πρὸς οὓς ἀπευθύνεται ἐνταῦθα), καθ' ὃ ζῶντες Χριστιανοί, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, ἀντὶ ἀνθρώπων μὴ προλαβόντων νὰ βαπτισθῶσιν, ἐδέχοντο ἀντ' αὐτῶν τὸ βάπτισμα, μεταχειρίζεται argumentum ad hominem, χωρὶς νὰ ἐπιδοκιμάζῃ τὸ ἐν λόγῳ ἔθιμον. Ὑπὲρ δὲ τῆς γνώμης ταύτης, ἣν ἀσπάζονται οἱ πλεῖστοι τῶν ἐξηγητῶν, συνηγορεῖ οὐ μόνον τὸ κείμενον (ὁ Παῦλος ὁμιλεῖ περὶ τῶν οὕτω βαπτιζομένων κατὰ γ' πληθ. πρόσωπον, οἱονεὶ δ' ἀντιδιαστέλλων ἑαυτὸν ἐν τῷ ἀμέσως ἑπομένῳ παραδείγματι «τί καὶ ἡμεῖς κινδυνεύομεν;» ὁμιλεῖ κατὰ α' πληθυντικόν), ἀλλὰ καὶ παλαιαὶ μαρτυρίαι, καθ' ἃς τοιοῦτο ἔθιμον ὑπῆρχε παρὰ τοῖς αἱρετικοῖς Μαρκιωνίταις (κατὰ *Τερτυλλιανὸν* καὶ *Χρυσόστομον*) καὶ παρὰ τοῖς Κηρινθιανοῖς (κατὰ τὸν *Ἐπιφάνιον*). Καὶ παρὰ τοῖς παλαιοῖς δ' Ἕλλησι δὲν ἦτο ἄγνωστον παρεμφερὲς ἔθιμον (πρβ. Ὀρφικὰ ἀποσπάσματα 208 *Abel* 232 *Kern*: «Ὄργια τ' ἐκτελέσονος, λύσιν προγόνων ἀθεμίστων μανόμενος» καὶ *Πλάτωνος* Πολιτ. Β' 364).

[Βλ. Ἑρμηνείας Α' Κορινθ. ιε' 29 καὶ *Preisker* ἐν τῇ Zeitschrift für Neutest. Wissenschaft ἔτος 1924, σελ. 298 ἑξ.].

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

— **βάπτισμα ἐπιθυμίας** (Baptismus flaminis). Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἀποδέχεται τὸ λεγόμενον βάπτισμα τῆς ἐπιθυμίας, καθ' ὃ ὁ πράγματι ἐπιθυμῶν νὰ βαπτισθῇ, κωλυόμενος ὅμως πρὸς τοῦτο διὰ λόγους ἀνεξαρτήτους τῆς θελήσεώς του, δύναται νὰ δικαιωθῇ διὰ τῆς ἀγάπης του πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, τῆς προϋποθέτει καὶ εἰλικρινῆ μετάνοιαν. Στηρίζονται δ' οἱ Δυτικοὶ διὰ τὴν δόξαν ταύτην ἐπὶ ἀμφιβόλου τινὸς χωρίου τοῦ Αὐγουστίνου (Retractationes 2,18).

Δ. Σ. Μ.

— **βάπτισμα πυρός**. Ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίῳ (3, 11), ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς παρίσταται λέγων περὶ τοῦ Χριστοῦ «αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί»· ἡ γενικῶς κρατοῦσα ἑρμηνεία τοῦ χωρίου τούτου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἶναι ἐκείνη, καθ' ἣν οἱ μὲν δίκαιοι θὰ λάβουν ἅγιον πνεῦμα, οἱ δὲ ἄδικοι ὡς τιμωρίαν τὸ αἰώνιον πῦρ. Ὁ Σωτὴρ ἀφ' ἑτέρου ὁμιλεῖ περὶ βαπτίσματος, ὃ θὰ βαπτισθῇ (*Ματθ.* 20, 22. *Λουκ.* 12, 50· πρβλ. καὶ Ρωμ. 6, 3 «ἢ ἀγνοεῖτε ὅτι ὅσοι ἐβαπτίσθημεν εἰς Χ. Ἰ., εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν;»)· ἐν τοῖς χωρίοις τούτοις τὸ βάπτισμα ὃ θὰ βαπτισθῇ ὁ Σωτὴρ εἶναι ὁ *σταυρικός του θάνατος*, ἐξ οὗ ἐπεκράτησεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν διωγμῶν τὸ μαρτύριον νὰ λέγεται καὶ βάπτισμα τοῦ πυρὸς ἢ βάπτισμα αἵματος, ὅπερ ἐθεωρεῖτο πλήρως ἀναπληροῦν τὸ ἐν ὕδατι βάπτισμα. Οἱ ὀπαδοὶ Σίμωνος τοῦ μάγου, ὁρμώμενοι ἐκ τῶν ὡς ἄνω χωρίων, ἐφρόνουν ὅτι ἐνῷ ἐβαπτίζετο ὁ Σωτήρ, ἐπεφάνη ἄνωθεν πῦρ καὶ κατὰ πᾶσαν κατάδυσιν βαπτιζομένου εἰς τὸ ὕδωρ ἄφινον νὰ ἐπιφαίνεται ἄνωθεν πῦρ (De rebaptismate 16, 17)· ἄλλοι δὲ πάλιν αἱρετικοί, ὡς οἱ *Καρποκρατιανοί*, ἐπέθετον εἰς τὰ ὦτα τοῦ βαπτιζομένου πεπυρακτωμένον σίδηρον, διὰ νὰ λάβῃ πλῆρες τὸ βάπτισμα ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί! (*Ἱππολύτου* Φιλοσοφ. 7,32 ἐν *Migne* Ἑ.Π. 16,3339).

Δ. Σ. Μ.

— **βάπτισμα τῶν τροπικῶν** (γαλ. baptême de la ligne, ἀγγλ. big beard *[Ναυτ.]*. Τὸ ὑπὸ τὸν Τροπικὸν ἢ τὸν Ἰσημερινὸν βάπτισμα· «γελοιώδης τελετὴ ἐπινήϊος, ἑορταζομένη κατὰ τὴν πρώτην διὰ τῶν εἰρημένων κύκλων διάβασιν» *(Παλάσκα* Γαλλοελλην. Λεξ. Ναυτ. Ὅρων: λ. *Baptême)*. Ἡ τελετὴ αὕτη ἦτο ἀφορμὴ μεγάλης χαρᾶς, ἀλλὰ καὶ μεγάλης ἀταξίας, εἰς τὸ πλήρωμα, κατὰ δὲ τὴν διάρκειάν της πᾶν ἴχνος πειθαρχίας ἐξηφανίζετο. Οἱ ναῦται, κατόπιν κωμικῶς θορυβώδους ἑτοιμασίας, προσῆγον εἰς τοὺς πόδας τοῦ κωμικωτέρου ἐν τῷ πληρώματι τύπου, μεταμορφωμένου εἰς Ποσειδῶνα καθήμενον ἐπὶ μεγάλου βυτίου, ὅλους ὅσοι τὸ πρῶτον διήρχοντο τὸν Ἰσημερινόν. Ἐκεῖνος ἤλειφε διὰ μεγάλου χρωστῆρος τὰς παρειάς των, διὰ καταμίου, προσποιούμενος ὅτι τὰς ξυρίζει διὰ πελωρίου ὁμοιώματος ξυραφίου, μεθ' ὃ ἅπαν τὸ πλοῖον τοὺς περιέλουε διὰ κάδων ὕδατος ἀνοικτιρμόνως, ὑπὸ τὸν γενικὸν θορυβώδη γέλωτα, ὅστις συνῴδευε τὴν εἰς φυγὴν τροπήν των. Οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ διαφύγῃ τὸ ἔθιμον τοῦτο, πρὸ πάντων δὲ οἱ ἀξιωματικοί, τοὺς ὁποίους ἐβασάνιζε τὸ πλήρωμα περισσότερον τῶν ναυτῶν, εὑρίσκον μοναδικὴν εὐκαιρίαν ἐκδικήσεως διὰ τὰς ὑπηρεσιακὰς πιέσεις των. Ὅταν δὲ τὸ μεταφέρον εἰς Ἁγίαν Ἑλένην τὸν *Ναπολέοντα Μέγαν*, ἀγγλικὸν δίκροτον «Νορθούμπερλαντ», κατὰ τυχαίαν σύμπτωσιν, ἥτις τίς οἶδεν ἂν θὰ συμπέσῃ ποτὲ νὰ ἐπαναληφθῇ ἐκ τύχης, διέτεμνε τὴν 23 Σεπτεμβρίου 1815 τὸν Ἰσημερινὸν εὑρεθέν, συγχρόνως, εἰς πλάτος 0° μῆκος 0° καὶ ὑπὸ κλίσιν ἡλίου 0°, ὁ ἐπιβαίνων τοῦ δικρότου ναύαρχος Κόκμπουρν πολὺ εἶχε φοβηθῇ, ὅτι οὔτε ὁ Ναπολέων οὔτε ἡ συνοδοί του θὰ διέφευγον τοῦ ἐθίμου τὰς συνεπείας. Πρὸς χάριν ὅμως τοῦ ναυάρχου, ἔστερξεν ὁ χονδροειδὴς τῆς ἑορτῆς Ποσειδῶν νὰ ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς τῶν ὀχληρῶν ἀστειοτήτων καὶ νὰ ἀρκεσθῇ εἰς μόνην τὴν ἐνώπιόν του προσαγωγήν των, καθ' ἣν οὗτος ἀπέτεινεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ ἕκαστον τῶν συνοδῶν του εὐπροσηγόρους καὶ εὐλαβεῖς, κατὰ τὸν τρόπον του, ἐκφράσεις· γενικῶς, ὁ αὐτοκράτωρ ὑπῆρξεν ἀντικείμενον ἐκδηλώσεων σεβασμοῦ, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν χρονίων τούτων, τὰ ὁποῖα οὐδέποτε οὐδὲν σέβονται. Τοῦτο συνεκίνησε πολὺ τὸν Ναπολέοντα καὶ ἠθέλησε νὰ διανείμῃ ἑκατὸν ναπολεόνια εἰς τὸν Ποσειδῶνα τῆς τελετῆς καὶ τὴν ἀκολουθίαν του, τοῦθ' ὅπερ ὅμως ὁ ναύαρχος Κόκμπουρν δὲν ἐδέχθη, ἴσως ἐκ συνέσεως, ἴσως ἐξ εὐγενείας *(Memorial de Sante Hélène:* Sept. 1815, Sammedi 23 Sept. au lundi 25).

Τὸ ἔθιμον τοῦτο ἐξακολουθεῖ ὑφιστάμενον· ἐπὶ τῶν πολυτελῶν ὅμως ὑπερωκεανείων ἐφαρμόζεται κατὰ τρόπον συγχρονισμένον.

Ὅμοιον ἔθιμον τηρεῖται καὶ κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Τροπικοῦ, ἀλλ' ἐφαρμόζεται μεθ' ἥσσονος κωμικῆς ἐπισημότητος καὶ θορύβου. Τοιαῦται δὲ κωμικαὶ τελεταὶ ἐγένοντο καὶ ἐπὶ τοῦ ποτὲ εὐδρόμου μας «Ν. Μιαούλης», κατὰ τοὺς δύο ἐκπαιδευτικούς πρὸς Ἀμερικὴν πλοῦς του, καθ' οὓς οὐδενὸς τῶν ἐπιβαινόντων ἐφείσθη ἐξ Κρανιδιώτης «Ποσειδῶν» τῆς τελετῆς, καθ' ὅσον πάντες οὗτοι διὰ πρώτην φορὰν διήρχοντο τὸν Τροπικόν.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

βαπτισματοχάρτι (τό)· ἡ ληξιαρχικὴ πρᾶξις τοῦ βαπτίσματος.

βαπτισμὸς (ὁ)· ἡ βάπτισις, τὸ βάπτισμα || τὸ πρὸς ἐξαγνισμὸν καὶ κάθαρσιν λουτρὸν εἰς τοὺς προχριστιανικοὺς χρόνους. (Βλ. **βάπτισμα** καὶ **βάπτισις**.]

Φ. Μπιάρ: *Τὸ βάπτισμα τῶν τροπικῶν.*

Βαπτισταὶ (οἱ). Τὸ ὄνομα τοῦτο, τὸ ὁποῖον φέρουν ὡρισμέναι ἐκκλησιαστικαὶ ὀργανώσεις τῆς σήμερον, ἔχει τὴν ἀρχήν του εἰς τὸν δέκατον ἕβδομον αἰῶνα καὶ εἶναι ἀγγλικῆς προελεύσεως. Τὸν ἀντίστοιχον γερμανικὸν ὅρον Täufer μετεχειρίσθη ἐνίοτε ὁ *Ζβίγγλιος* κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα καὶ ἄλλοι θεολόγοι κατὰ τὸν παρελθόντα, προκειμένου νὰ κάμουν μνείαν τῶν *Ἀναβαπτιστῶν*. Οἱ Ἄγγλοι *Βαπτισταὶ* ἀπεκάλουν ἑαυτοὺς κατὰ τὸ 1646 «*Βεβαπτισμένους Πιστούς*», καὶ δύο ἔτη βραδύτερον «*Βεβαπτισμένους Χριστιανούς*». Σὺν τῷ χρόνῳ καὶ χάριν διακρίσεως ἀπὸ τοὺς Ἀναβαπτιστὰς καθιερώθη ἡ χρῆσις τοῦ ὅρου *Βαπτισταί*.

Οἱ διάφοροι ὅμιλοι τῶν Βαπτιστῶν ἐπρέσβευον ὅτι μόνον ἐνσυνειδήτως δύναταί τις νὰ γίνῃ μέλος τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας. Πρὸς τοῦτο, φυσικῷ τῷ λόγῳ, δέον νὰ εἶναι ἐνήλικος, καὶ εἰς πιστοποίησιν τῆς προσελεύσεώς του δέχεται τὸ βάπτισμα. Πρὸ τῶν Βαπτιστῶν τοιαῦται ἀπόψεις ὑποστηρίχθησαν εἰς διαφόρους ἐποχὰς ἔν τε τῇ ἀρχαίᾳ καὶ μεσαιωνικῇ, ὡς καὶ ὑφ' ὡρισμένων κύκλων τῆς ἐποχῆς τῆς Μεταρρυθμίσεως. Ὅμιλοι ἀποχωριζόμενοι ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐπιζητοῦντες πρωτόγονον ἁπλότητα χριστιανικοῦ βίου καὶ λατρείας, ἦσαν διατεθειμένοι ἐνίοτε νὰ ἀπορρίπτουν τὸ νηπιακὸν βάπτισμα καὶ νὰ θεωροῦν ὡς ἔγκυρον μόνον ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον συνωδεύετο ὑπὸ ὁμολογίας χριστιανικῆς πίστεως, δηλαδὴ μόνον τὸ *βάπτισμα τῶν πιστῶν*. Ἀπὸ τὰς ἀρχαιοτέρας ὁμάδας τὰς ἀποκρουούσας τὸν νηπιοβαπτισμόν, ἀξία μνείας εἶναι ἡ τῶν *Παυλικιανῶν* τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς. Κατὰ τὸν δωδέκατον αἰῶνα οἱ *Πετροβρουσιανοὶ* ἐπρέσβευον παρομοίας δοξασίας. Οἱ *Βάλδιοι* συμπεριελάμβανον εἰς τὰς τάξεις των ἀριθμόν τινα ὀπαδῶν ἀποκρούοντων τὸν νηπιοβαπτισμόν. Οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ὅμως ἐθεώρει τὸ ζήτημα τοῦ βαπτίσματος ὡς λίαν οὐσιῶδες καὶ πάντες οἱ λεγόμενοι Βάλδιοι ἐξηκολούθουν νὰ συζοῦν ἐν ἀγάπῃ, ἀνεξαρτήτως τοῦ τρόπου τοῦ βαπτίσματός των. Μᾶλλον συγγενεύοντες πρὸς τοὺς Βαπτιστὰς τῆς σήμερον εἶναι οἱ *Ἀναβαπτισταὶ* τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος, οἵτινες συνδέονται μὲ τοὺς Βαπτιστὰς ἱστορικῶς, ἰδιαιτέρως δὲ μέσου τῶν *Μεννονιτῶν*. Διαφέρουν ὅμως οἱ Ἀναβαπτισταὶ τῶν Βαπτιστῶν καὶ δέον νὰ μὴ συγχέωνται αἱ δύο αὐταὶ ὁμάδες. Ὡς ἐκ τῆς ἐπιδράσεως ὅμως τῶν πρώτων ἐπὶ τῶν τελευταίων καὶ ὡς ἐκ τῆς καταπληκτικῆς ὁμοιότητος μὲ τοὺς σημερινοὺς Βαπτιστάς, ὡς ἐπίσης καὶ ἐκ τῆς γενικῆς ἱστορικῆς των σημασίας, περιλαμβάνονται κατ' ἀνάγκην εἰς αὐτούς.

ΟΙ ΑΝΑΒΑΠΤΙΣΤΑΙ. Εἰς ὀπαδοὺς θρησκευτικοῦ τινος κινήματος συγχρόνου μὲ τὴν Μεταρρύθμισιν καὶ ἐν μέρει προερχομένου ἐξ αὐτῆς ἐδόθη τὸ ὄνομα *Ἀναβαπτισταὶ* (γερμαν. Wiedertäufer) παρὰ τῶν ἀντιπάλων των, οἱ ὁποῖοι ἤθελον διὰ τῆς ἐπωνυμίας αὐτῆς νὰ εἴπουν ὅτι οἱ οὕτω καλούμενοι ἐβάπτιζον ἐκ νέου τοὺς ἐκ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας προσερχομένους εἰς τὴν ὁμάδα των. Οἱ Ἀναβαπτισταὶ ἀπέρριπτον τὸ ὄνομα τοῦτο, ὑποστηρίζοντες ὅτι τὸ νηπιακὸν βάπτισμα ἦτο ἄκυρον καὶ συνεπῶς ἔγκυρον βάπτισμα κατ' αὐτοὺς ἦτο μόνον ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐλάμβανον ἐνήλικοι, ὁμολογοῦντες πρότερον τὴν πίστιν αὐτῶν εἰς τὸν Χριστόν. Ἐνίοτε οἱ ἀντίπαλοί των τοὺς ὠνόμαζον *Καταβαπτιστάς*, ὑπονοοῦντες δι' αὐτοῦ ὅτι οἱ Ἀναβαπτισταὶ ἦσαν *Ψευδοβαπτισταὶ* καὶ ὡς τοιοῦτοι ἄξιοι οἴκτου καὶ περιφρονήσεως. Οἱ Ἀναβαπτισταὶ ἐκάλουν ἑαυτοὺς *Μαθητὰς* ἢ *Ἀδελφούς*.

Πρὸ τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος ὑπῆρχον οἱ διαμφισβητοῦντες τὴν ἀξίαν τοῦ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας κοινῶς παραδεδεγμένου δόγματος τῆς διὰ βαπτίσεως ἀναγεννήσεως, ὡς καὶ οἱ ἐναντιούμενοι εἰς τὴν συνήθειαν τοῦ νηπιακοῦ βαπτίσματος. Αἱ προσπάθειαι τῶν ἱστορικῶν, ὅπως ἀνακαλύψουν σχέσεις μεταξὺ τῶν ἀνωτέρω καὶ τῶν Ἀναβαπτιστῶν, ἔχουν ἀποβῆ ἄκαρποι. Σύμπτωσις δοξασιῶν δὲν συνεπάγεται ἀναγκαίως καὶ ἐξάρτησιν. Οἱ Ἀναβαπτισταὶ οὐδεμίαν μὲ τρίτους σχέσιν ἀναφέρουν· ἀντὶ τοιούτων σχέσεων ἔχομεν τὸ γεγονὸς ὅτι οὗτοι ἦσαν φιλόπονοι μελετηταὶ τῶν Γραφῶν, ἐπικαλούμενοι αὐτὰς πρὸς στήριξιν τῶν δοξασιῶν των. Προσέτι, ἐξ ὅσων εἶναι γνωστά, ὅλοι οἱ προϊστάμενοί των προήρχοντο ἀπὸ τοὺς κόλπους τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἀφ' ἑτέρου οἱ Ἀναβαπτισταὶ δὲν ἦσαν εὐπρόσδεκτοι εἰς τοὺς κύκλους τῶν ἀρχηγῶν τῆς Μεταρρυθμίσεως, ἂν καὶ ὑπῆρχον πολλὰ σημεῖα ἐπὶ τῶν ὁποίων συνεφώνουν, ὡς π. χ. τὰ ζητήματα τῆς ἀπορρίψεως τῆς παραδόσεως, τῆς παραδοχῆς τῆς ἁγίας Γραφῆς ὡς μόνης θρησκευτικῆς ἀρχῆς κ. ἄ. Ἀντιμετώπους αὐτῶν εὗρον τὸν Λούθηρον, τὸν Ζβίγγλιον, τὸν Καλβῖνον, τὸν Λὼξ καὶ ἄλλους, ὡς καὶ τὰς Ὁμολογίας πίστεως ὅλων τῶν Διαμαρτυρομένων Ἐκκλησιῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, αἵτινες κατεδίκαζον τὰς ἀναβαπτιστικὰς ἰδέας ἐμμέσως ἢ ἀμέσως.

Οἱ Ἀναβαπτισταὶ ἐχρημάτισαν πρόδρομοι τῶν *Μεννονιτῶν*, οἱ ὁποῖοι ἐξακολουθοῦν ὑφιστάμενοι μὲ πολλὰς ὑποδιαιρέσεις ἐν Γερμανίᾳ καὶ Βορείῳ Ἀμερικῇ. Σχετίζονται ἐπίσης καὶ μὲ τοὺς *Βαπτιστάς*, συγκροτοῦντας σήμερον ἓν τῶν ἰσχυροτέρων καὶ πολυαριθμοτέρων θρησκευτικῶν σωμάτων τοῦ κόσμου. Μεταξὺ τῶν Ἀναβαπτιστῶν διεκρίνοντο δύο τμήματα: τῶν *Συνήθων* ἢ *Ἡσύχων*, οἱ ὁποῖοι ἀπήρτιζον τὴν πλειονοψηφίαν, καὶ τῶν *Φανατικῶν*.

Οἱ Συνήθεις Ἀναβαπτισταί. Οὗτοι ἀνῆκον κυρίως εἰς τὸ ἐν Ἑλβετίᾳ τμῆμα. Ἀπέκτησαν φήμην ἰδίᾳ ὡς ἐκ τῶν ἱκανῶν ἀρχηγῶν των, τῶν ὁποίων ἐπιφανέστερος ἦτο ὁ Balthasar Hübmaier. Μετ' αὐτὸν ἤρχοντο οἱ Conrad Grebel, Johannes Denck, καὶ Felix Manz. Ὁ Hübmaier (1480-1527) ἦτο διδάκτωρ τῆς θεολογίας. Ἐχρημάτισε

Digitized by Google

καθηγητὴς καὶ ἱερεὺς εἰς τὸ Ingolstadt τῆς Γερμανίας κατὰ τὸ 1515, καὶ ἱερεὺς εἰς τὸ Waldshutt τῆς Αὐστρίας κατὰ τὸ 1521. Ἀφωσιωμένος καθολικὸς κατ' ἀρχάς, μελετήσας σοβαρῶς τὰς Γραφὰς καὶ τὰ ἔργα τοῦ *Λουθήρου*, ἀπεδέχθη πρὸ τοῦ 1524 δοξασίας τῆς Μεταρρυθμίσεως. Κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος ἐκηρύχθη ἐναντίον τοῦ νηπιακοῦ βαπτίσματος, ὑπερασπίσας τὴν γνώμην του τῷ 1525 ἐν Ζυρίχῃ εἰς δημοσίαν συζήτησιν μετὰ τοῦ ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Μεταρρυθμίσεως Ζβιγγλίου. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Λούθηρον, ὅστις ἤθελε νὰ διατηρήσῃ ἐκ τῆς παλαιᾶς θρησκείας πᾶν τὸ μὴ ἀπαγορευόμενον ὑπὸ τῶν Γραφῶν, ὁ δραστικώτερος Ζβίγγλιος ἐπρέσβευεν ὅτι πᾶν τὸ μὴ διατασσόμενον ὑπὸ τῶν Γραφῶν δὲν εἶχεν ἰσχὺν νόμου διὰ τοὺς Χριστιανούς. Ἐπὶ τῆς ἀπόψεως ταύτης ὁ Ζβίγγλιος δὲν ἐφάνη καθ' ὁλοκληρίαν συνεπής, καθότι προκληθεὶς ὑπὸ ἀντινηπιοβαπτιστῶν κατὰ τὸ 1522 νὰ ὑποδείξῃ εἰς ποῖον μέρος τῶν Γραφῶν ἐδιδάσκετο ἢ διετάσσετο νηπιακὸν βάπτισμα, δὲν ἠδυνήθη ν' ἀπαντήσῃ· προυτίμησε δὲ νὰ ἐξακολουθῇ πρεσβεύων τὴν περὶ βαπτίσματος διδασκαλίαν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐπικαλούμενος τὰ γνωστὰ κατὰ παράδοσιν ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τοῦ νηπιακοῦ βαπτίσματος. Ἕτερος λόγος διὰ τὴν κατὰ τῶν Ἀναβαπτιστῶν ἀντίδρασίν του ἦτο ἡ ἀπαίτησις τῶν τελευταίων, ὅπως ἡ Ἐκκλησία ἀποτελῆται ἀπὸ *ἁγίους*, ἀληθεῖς δηλαδὴ πιστούς, καὶ ἀποχωρισθῇ αὕτη πλήρως ἀπὸ τοῦ κράτους, ἵνα ἀποδοθῇ θρησκευτικὴ ἐλευθερία. Ἀντὶ τούτων σκοπὸς τοῦ Ζβιγγλίου ἦτο ἡ ἵδρυσις Διαμαρτυρομένης κρατικῆς Ἐκκλησίας μὲ μεταρρυθμιστικὰ δόγματα καὶ συνηθείας, ἡ ὁποία θὰ συμπεριελάμβανεν εἰς τοὺς κόλπους της πάντα τὰ τέως μέλη τῆς παλαιᾶς Ἐκκλησίας.

Ἐν Ἑλβετίᾳ ὁ Ἀναβαπτισμὸς ἀνεπτύχθη κανονικῶς ἀπὸ τοῦ 1524 μέχρι τοῦ 1527 καὶ συμπεριελάμβανε πρόσωπα μεγάλης ἱκανότητος, ἀρτίας μορφώσεως καὶ ὑψηλῆς κοινωνικῆς θέσεως. Κατὰ Ἰανουάριον ὅμως τοῦ 1525, μετὰ τὴν προμνησθεῖσαν δημοσίαν συζήτησιν τοῦ Hübmaier μετὰ τοῦ Ζβιγγλίου, ἡ κυβέρνησις τῆς Ζυρίχης διέταξεν, ὅπως ὅλοι οἱ Ἀναβαπτισταὶ βαπτίσουν τὰ νήπια τέκνα των ἐπὶ ποινῇ ἐξορίας διὰ τοὺς ἀρνουμένους, ταὐτοχρόνως δ' ἀπηγόρευσε καὶ τὰς συναθροίσεις των· συλλήψεις ὅμως καὶ ἀπειλαὶ ἐλάχιστα ἐπηρέασαν αὐτοὺς καὶ τοὺς φιλικῶς πρὸς αὐτοὺς διακειμένους. Ἐν τῇ παραφορᾷ των τὰ καντόνια Ζυρίχης, Βέρνης καὶ St. Gall ἔλαβον ἀπὸ κοινοῦ αὐστηρότερα μέτρα ἐναντίον των κατὰ τὸ 1527, ἐν τῶν ὁποίων ἦτο ἡ ἔκδοσις διατάγματος ἐγκαθιδρύοντος διωγμὸν ἐν γένει, ἰδιαιτέρως πνιγμὸν τῶν Ἀναβαπτιστῶν ἱεροκηρύκων, διδασκάλων καὶ ἀρχηγῶν, καὶ ἐπιβολὴν προστίμου εἰς τοὺς ὀπαδούς των (Τὸ διάταγμα εὑρίσκεται εἰς τὸ βιβλίον τοῦ *J. J. Simler* «Sammlung alter und neuer Urkunden zur Beleuchtung der Kirchengeschichte vormemlich Schweizerlandes» I, 2, 449—458, Ζυρίχη 1759—1763). Ὁ ἐκ τῶν ἀρχηγῶν των Felix Manz συλληφθεὶς κατεδικάσθη εἰς πνιγμὸν ἐν τῷ ποταμῷ καὶ εἰς κατάσχεσιν τῆς περιουσίας του, ἐπειδὴ εἶχε βαπτίσει ἐνηλίκους καὶ εἶχεν ἐργασθῇ πρὸς διάδοσιν τῶν νέων δοξασιῶν. Παρόμοιαι ποιναὶ ἐπεβλήθησαν καὶ εἰς ἄλλους. Ἡ αὐτοκρατορία ὁμοίως ἐν συνόλῳ ἔλαβε μέτρα πρὸς ἐξόντωσίν των, ὁπουδήποτε καὶ ἂν εὑρίσκοντο, μετὰ χειρισθεῖσα εἰς πολλὰς περιστάσεις σατανικῆς σκληρότητο: τοιαῦτα. Κατὰ τὸ 1526 ὁ Hübmaier ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Nikolsburg τῆς Μοραβίας, ἥτις βαθμηδὸν κατέστη ἰσχυρὸν κέντρον τοῦ Ἀναβαπτισμοῦ, ὁπότε τὰ δόγματά του διεδόθησαν εἰς Αὐστρίαν, Τυρόλον καὶ Salzburg. Καὶ ἐκεῖ ὅμως ἐξερράγη συστηματικὸς διωγμός, ὁ δὲ Hübmaier συλληφθεὶς μετεφέρθη εἰς Βιένννην. Πιεζόμενος ἐδέχθη νὰ συμβιβασθῇ μετὰ τῶν ἀντιφρονούντων ἐπὶ ἐπουσιωδῶν σημείων· ἀρνηθεὶς ὅμως νὰ συμφωνήσῃ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τοῦ Βαπτίσματος καὶ τῆς Εὐχαριστίας ἐκάη ζῶν κατὰ τὸ 1527.

Οἱ φανατικοὶ Ἀναβαπτισταί. Οἱ καλούμενοι *προφῆται τοῦ Zwickau* (1521—1525) ἠξίουν ὅτι εἶχον ἰδιαίτερον ἐξ ὕψους φωτισμὸν καὶ προφητικὰ χαρίσματα. Ἐκήρυττον τὴν ἐπικειμένην ἔλευσιν τῆς χιλιετοῦς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ, εἰς ἣν θὰ ἐκυβέρνων οἱ πιστοὶ καὶ θὰ ἐπεκράτει κοινωνικὴ ἰσότης. Κύριος ἀρχηγὸς τῆς ὁμάδος ταύτης ἦτο ὁ Thomas Munzer (1490—1525), μαθητὴς τῶν *Μυστικιστῶν*, λίαν πεπαιδευμένος, ἀλλὰ μὲ ῥιζοσπαστικὰς τάσεις. Κατὰ τὸ 1520 μετέβη εἰς τὸ Zwickau πλησίον τῆς Βυττεμβέργης ὡς ἱερεύς· συμπαθὴς ὅμως διακείμενος πρὸς τὰς ἀπόψεις τοῦ Λουθήρου ἐπετέθη κατὰ τῆς φιλαργυρίας καὶ ὑποκρισίας, τὰς ὁποίας ἀντελαμβάνετο ἐντὸς τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἓν ἔτος βραδύτερον ἐνεκολπώθη ἀναβαπτιστικὰς δοξασίας. Ὡς συνεργάτην του εἶχε τὸν Nicolas Storch, λαϊκὸν καλῶς κατέχοντα τὰς Γραφάς, ὅστις προέβη εἰς ὀργάνωσιν νέας Ἐκκλησίας. Δὲν γνωρίζομεν ὅμως κατὰ πόσον ἠναντιοῦτο κατὰ τῆς συνηθείας τοῦ νηπιακοῦ βαπτίσματος.

Κατὰ τὸ 1521 ὁ Munzer, ἐξελιχθεὶς εἰς τέλειον *χιλιαστήν*, καὶ ἀξιῶν ὅτι ἦτο ὄργανον θείων ἀποκαλύψεων, ἀνεχώρησεν ἐκ Zwickau δι' ἄλλα πεδία δράσεως. Μὲ μομφὰς καὶ κατηγορίας ἀκροτάτης φύσεως ἐπετέθη κατὰ τοῦ πατροπαραδότου Χριστιανισμοῦ καὶ δὴ κατὰ τοῦ καθολικοῦ κλήρου. Ἐπετέθη ἐπίσης καὶ κατὰ τῶν πριγκίπων. Ὡς σκοπὸν του εἶχε τὴν ἵδρυσιν τρόπον τινὰ σοσιαλιστικῆς πολιτείας, ἐν τῇ ὁποίᾳ δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἀτομικὴ ἰδιοκτησία. Εἰς τὸ Alstadt καὶ βραδύτερον εἰς τὴν Mühlhausen συνέστησε τὴν ἐφαρμογὴν βίας. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐκραγῇ ἐν Γερμανίᾳ ἡ *Ἐπανάστασις τῶν χωρικῶν* (1524—1525). Οἱ χωρικοί, στερούμενοι τῶν πρὸς τὸ ζῆν, ἐξηντλημένοι καὶ στένοντες ὑπὸ τὸ βάρος ὑπερβολικῆς χάριν τῶν κυρίων των ἐργασίας, ἐπανεστάτησαν κατ' αὐτῶν. Τὸ σπουδαῖον σύγγραμμα τοῦ Λουθήρου, «ἡ Ἐλευθερία τοῦ Χριστιανοῦ» παρεξηγηθὲν ὑπὸ τοῦ πλήθους ἐπηύξησε τὰς ταραχάς. Ὁ Munzer συνεταύτισε τὴν τύχην του μὲ τὴν κοινωνικὴν αὐτὴν ἐπανάστασιν, ἡ δὲ διαγωγή του συνέτεινεν εἰς τὴν διάπραξιν πολλῶν κακουργημάτων ὑπὸ τῶν χωρικῶν. Παρεκίνει τὸν λαὸν πρὸς γενικὴν ἐξόντωσιν ὅλων ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ὁ ἴδιος ἐθεώρει ὡς φαύλους· ὑπέγραφε τὸ ὄνομά του ὡς «*Thomas Munzer μὲ τὴν σφῦραν*» ἢ «*μὲ τὸ ξίφος τοῦ Γεδεών*». Ἐδίδασκεν ὅτι οἱ ἀσεβεῖς ἦσαν ἀνάξιοι οἴκτου, ἐκ δὲ τῶν ἀρχόντων οἱ ἀντιτασσόμενοι ἐναντίον τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ ἦσαν ἄξιοι θανάτου ἄνευ οἴκτου. Ὁ φανατισμὸς οὗτος ἀνεχαιτίσθη ἐν μέρει δι' ἀντεπαναστάσεως καὶ ἐκδιώξεως τῶν ταραχοποιῶν ἀρχηγῶν. Ὁ Munzer ἀπεκεφαλίσθη τὴν 15 Μαΐου 1525, αἱ διδασκαλίαι του ὅμως ἐπέζησαν, διαδοθεῖσαι δὲ πέραν τῶν χωρῶν τῆς ἐπαναστάσεως τῶν χωρικῶν προητοίμασαν τὴν ὁδὸν διὰ τὸ δρᾶμα τοῦ Münster.

Τὸ βασίλειον τοῦ Münster. Περὶ τὸ 1523 ἀναβαπτιστικαὶ ἰδέαι εἰσεχώρησαν εἰς Ὁλλανδίαν, γενόμεναι δεκταὶ ὑπὸ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων της. Οἱ ἀποδεχθέντες τὰς ἐν λόγῳ δοξασίας ἦσαν μισητοὶ παρὰ τῷ λαῷ, καθότι συνεχέοντο μὲ τοὺς ἐν Γερμανίᾳ ταραξίας ἀδελφούς των. Ἐν τῇ πραγματικότητι ὅμως οἱ Ὁλλανδοὶ Ἀναβαπτισταὶ ἦσαν φιλήσυχοι καὶ θεοφοβούμενοι πολῖται καὶ ὅμως ἐκ τῶν τάξεων τῆς εἰρηνικῆς ταύτης ὁμάδος προῆλθόν τινες ἐκ τῶν κυρίως ὑπευθύνων διὰ τὰ ἐπεισόδια τοῦ Münster. Ὁ ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τοῦ ὁλλανδικοῦ Ἀναβαπτισμοῦ Melchior Hoffman (1500—1543) ἐγνώριζε τὰς Γραφὰς κατὰ βάθος, ἡρμήνευεν ὅμως αὐτὰς κατὰ φαντασιώδη καὶ ἀλληγορικὸν τρόπον. Κατ' ἐξοχὴν θέλγητρα δι' αὐτὸν εἶχον τὰ βιβλία τοῦ Δανιὴλ καὶ τῆς «Ἀποκαλύψεως», ἐκ τῆς ἑρμηνείας τῶν ὁποίων ὁρμώμενος ἐκήρυξεν ὡς ἐπικειμένην τὴν Δευτέραν Παρουσίαν καὶ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς Νέας Ἱερουσαλὴμ ἐν Στρασβούργῳ τῆς Γερμανίας, ὅπου καὶ μετῴκησε τῷ 1532. Ἐν ἔτος βραδύτερον ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακὰς καὶ ἐν αὐταῖς ἀπέθανε μετὰ δεκαετίαν. Παρ' ὅλας τὰς ὑπερβολικὰς ἀποκαλυπτικὰς ἰδέας του ὁ Hoffman οὐδέποτε ἐλησμόνησε τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ οὐδέποτε συνέστησε τὴν χρῆσιν βίας. Δυστυχῶς τὸ αὐτὸ δὲν δύναται νὰ λεχθῇ καὶ διὰ τοὺς διαδόχους του, Jan Matthysz καὶ Jan Beucke sen, γνωστὸν ἐπίσης καὶ ὡς Jan van-Leyden (Ὁλλανδιστὶ Jan Benckelszoon van-Leyden). Ὁ Matthysz, ὅστις μετὰ τὴν φυλάκισιν τοῦ Hoffman ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν, ἐθεώρει ἑαυτὸν ὡς ἀνήκοντα εἰς τὰς τάξεις τῶν προφητῶν. Ἐξηκολούθησεν ἐπομένως τὰς *ἀποκαλυπτικὰς* διδασκαλίας τοῦ προκατόχου του μὲ μόνην διαφορὰν ὅτι ἀντὶ τοῦ Στρασβούργου θὰ ἐγίνετο τὸ Münster τῆς Γερμανίας ἡ Νέα Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐκεῖσε προσεκάλεσε τοὺς πιστούς.

Αἱ λαϊκαὶ καὶ ἐκκλησιαστικαὶ ὑποθέσεις τοῦ Münster εὑρίσκοντο τότε εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἐπισκόπου, αἱ περισσότεραι δὲ πολιτικαὶ θέσεις κατείχοντο ὑπὸ κληρικῶν. Οἱ κατ' αὐτῶν δυσηρεστημένοι ἦσαν πολλοί, πολλαὶ δὲ στάσεις εἶχον ἤδη λάβει χώραν. Κατὰ τὸ 1529 ὁ ἱερεὺς Bernard Rothmann, ἀνὴρ ἱκανὸς καὶ πεπαιδευμένος, ἤρχισε νὰ κηρύττῃ μεταρρυθμιστικὰς ἀρχάς, κατὰ δὲ τὸ 1533 τὸ Münster ἐκηρύχθη εὐαγγελικὴ πόλις. Ὁ Rothmann διέφερε τοῦ Λουθήρου εἰς τὸ ζήτημα τῆς Εὐχαριστίας, ἣν ἐθεώρει μόνον ὡς ἀναμνηστικὴν τελετὴν τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ, νῦν δὲ ἠρνήθη καὶ βαπτίζῃ καὶ νήπια. Προσέτι ἀνέλαβε νὰ ὑπερασπίσῃ τὰ δίκαια τοῦ πάσχοντος λαοῦ καὶ νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τοὺς πλουσίους τὴν ἰδέαν τοῦ καθήκοντος ἀπέναντι τῶν πτωχῶν. Ὁ ἴδιος, ὢν ἀσκητικῶν ἀρχῶν, διακρινόμενος δὲ καὶ ἐπὶ γενναιοδωρίᾳ πρὸς τοὺς πάσχοντας, κατώρθωσε νὰ ἐγκαθιδρύσῃ μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν του προαιρετικὸν κομμουνισμόν, ὅστις, ἄλλως τε, ὡς τρόπος τοῦ ζῆν, δὲν ἦτο ἄγνωστος παρὰ τοῖς Ἀναβαπτισταῖς, οἵτινες ἐστήριζον αὐτὸν ἐπὶ τοῦ πρώτου παραδείγματος, ὡς τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὰς «Πράξεις τῶν Ἀποστόλων» (2, 44—45. 4, 34 - 35. 5, 1 10). Ὅταν ἔγινε γνωστόν, ὅτι τὸ Münster ἠσπάσθη ἀναβαπτιστικὰς ἰδέας οἱ ἁπανταχοῦ καταδιωκόμενοι Ἀναβαπτισταὶ κατέφυγον ἐκεῖσε. Μεταξὺ αὐτῶν συμπεριελαμβάνετο ὁ Matthysz καὶ ὁ Jan van-Leyden, τῶν ὁποίων τὰς ἰδέας ταχέως παρεδέχθη πλῆρως ὁ Rothmann. Ἡνωμέναι δυνάμεις Καθολικῶν καὶ Εὐαγγελικῶν ἀπεπειράθησαν νὰ σώσουν τὴν πόλιν ἀπὸ τῆς ὀλεθρίας ταύτης ἐπιρροῆς, κατετροπώθησαν ὅμως ὑπὸ δυνάμεων τῶν Ἀναβαπτιστῶν, οἱ ὁποῖοι τοιουτοτρόπως ἀπέκτησαν ἀπόλυτον ἐπὶ τῆς πόλεως ἐξουσίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ στρατεύματα τοῦ ἐπισκόπου Münster ἤρχισαν πολιορκοῦντα τὴν πόλιν κατὰ τὴν 28 Φεβρουαρίου 1533. Ὁ ἐνήλικος πληθυσμὸς τῆς πόλεως ἀπετελεῖτο ἐκ 1700 ἀνδρῶν καὶ 6000 γυναικῶν. Μέχρι τῆς 2 Μαρτίου ὅλοι «οἱ μὴ πιστεύοντες» ἐξεδιώχθησαν ἐκ τοῦ Münster. Πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἐκ τῆς πολιορκίας δεινῶν καὶ πρὸς μετριασμὸν τῶν ἀναγκῶν τῶν πασχόντων εἰσήχθη καὶ ἐπεβλήθη ἐπὶ ποινῇ θανάτου κομμουνιστικὸς τρόπος τοῦ ζῆν. Ἐν μέσῳ ἐπίσης τῶν δεινῶν τῆς πολιορκίας ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν τὸ πείραμα ἐκεῖνο τῆς πολυγαμίας, τὸ ὁποῖον, μολονότι δὲν συνεδέετο μὲ τὸ πρόγραμμα τῶν Ἀναβαπτιστῶν, ἐπέφερε τὴν καταισχύνην αὐτῶν. Τὸν Jan Matthysz, φονευθέντα ἐν μάχῃ κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1534, διεδέχθη τὸν Ἰούλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ Jan van-Leyden, ὅστις ἤρχισεν ἀμέσως συνιστῶν τὴν πολυγαμίαν, ἐπιτυχὼν ἐν τέλει νὰ ἴδῃ καὶ τὸν Rothmann ἀσπαζόμενον τὰς αὐτὰς ἰδέας. Τὰ ἐπιχειρήματά του ἐβάσιζεν ἐπὶ παραδειγμάτων ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐδικαιολόγει δὲ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς πολυγαμίας ἐν Münster ὡς ἐκ τῆς ἐν τῇ πόλει παρουσίας ὑπερβολικῶς πλειοψηφοῦντος γυναικείου φύλου, ὡς καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι πολλοὶ τῶν πολιορκουμένων ἦσαν εἴτε ἄγαμοι εἴτε ἔγγαμοι ὑποχρεωτικῶς, ὡς ἐκ τῆς πολιορκίας διαμένοντες μακρὰν τῶν συζύγων των. Ἴσως εἰς περιπλέον λόγος νὰ ἦτο καὶ ἡ ἐπιθυμία του νὰ συζευχθῇ τὴν χήραν τοῦ Matthysz, Divara, τὴν ὁποίαν καὶ ἐνυμφεύθη, εὐθὺς ὡς ἠδυνήθη νὰ πράξῃ τοῦτο νομίμως. Ἀμέσως ἐψηφίσθη νόμος ὑποχρεώνων ὅλους τοὺς εἰς γάμον ἡλικίαν ἄνδρας νὰ νυμφευθοῦν, ὅλας δὲ τὰς γυναῖκας νὰ εὑρίσκωνται ὑπὸ συζυγικὴν σκέπην. Ὁ ἴδιος νόμος ἀπηγόρευσε πᾶσαν ἀθέμιτον σχέσιν ἢ παρεκτροπὴν μεταξὺ τῶν δύο φύλων. Ἀποτέλεσμα τῶν μέτρων τούτων ὑπῆρξεν ἡ ἐγκαθίδρυσις περιόδου ἀκολασίας ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ νόμου. Ὁ Jan Leyden ἔλαβε δέκα ἐξ ἐν ὅλῳ γυναῖκας, οἱ δὲ συνάδελφοί του, ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμά του, συνῆψαν πολυαρίθμους γάμους. Τὴν 31ην Αὐγούστου 1534 ὁ Jan Leyden ἐπέφερε τὴν πτῶσιν τῶν δώδεκα *πρεσβυτέρων*, οἵτινες εἶχον συνεργασθῇ μετ' αὐτοῦ πρὸς διακυβέρνησιν τῆς πόλεως, καὶ ἐγένετο οὕτως ἀπόλυτος ἄρχων τοῦ βασιλείου, ὁ *βασιλεὺς Δαβὶδ τῆς Νέας Ἱερουσαλήμ*. Ἡ ἐγκαθίδρυσις τῆς *νέας βασιλείας* ἔλαβε χώραν ἐν μέσῳ μεγάλης πομπῆς. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ πολιορκία ἐξηκολούθει, τὴν δὲ 25ην Ἰουνίου ἡ πόλις κατελήφθη κατόπιν προδοσίας. Τελευταίαν ἀντίστασιν ἀντέταξεν ἡ δρὰξ τῶν εναπομεινάντων τριακοσίων ἀνδρῶν, οἵτινες τέλος παρεδόθησαν, ἀφοῦ τοῖς ἐδόθη ἐγγύησις ἀσφαλείας τῆς ζωῆς των, ἐγγύησις δυστυχῶς μὴ τηρηθεῖσα. Τὸ Münster ἐκυριεύθη, ἐπηκολούθησαν σφαγαί, καὶ οἱ ἀρχηγοὶ ἐθανατώθησαν κατόπιν τρομερῶν βασανιστηρίων. Κατόπιν τῆς καταστροφῆς ταύτης, οἱ ἀλλαχοῦ διαμένοντες πολυάριθμοι Ἀναβαπτισταὶ ἐδέχθησαν ἐπισκέψεις τοῦ Menno Simons, ἀνδρὸς συνετοῦ, φιλησύχου καὶ εὐσεβοῦς, ὅστις κατώρθωσε νὰ συμπεριλάβῃ ὅλους αὐτοὺς εἰς μίαν ἀδελφικὴν ἕνωσιν. Ἐπέτυχεν ἐπίσης νὰ τοὺς ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὰς χιλιετηριστικὰς ὑπερβολάς, ἀντικαταστήσας αὐτὰς μὲ τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τοῦ Ἀναβαπτισμοῦ, τουτέστι τῆς ἀρνήσεως ἀντιστάσεως βίας, τοῦ χωρισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς Πολιτείας, τῆς ἀτομικῆς θρησκευτικῆς πείρας, καὶ τῆς ἐμμονῆς εἰς τὸ ἐνήλικον βάπτισμα. Αἱ σημεριναὶ ἐκκλησίαι τῶν Μεννονιτῶν καὶ τῶν Βαπτιστῶν ὀφείλονται κυρίως εἰς τὴν ἐργασίαν του.

Διδασκαλία. Οἱ Ἀναβαπτισταὶ παρεδέχοντο τὰ σύμβολα τῶν Ἀποστόλων καὶ τῆς Νικαίας, μολονότι τινὲς ἐξ αὐτῶν ἠσπάσθησαν παραδόξους *Χριστολογικὰς* ἰδέας. Διαφοραὶ σημαντικαὶ ὑφίσταντο ἐπὶ ἀρκετῶν σημείων, σχεδὸν ὅλοι ὅμως οἱ Ἀναβαπτισταὶ ἐνέμενον εἰς ὡρισμένας δοξασίας, χαρακτηριστικὰς τῶν κινήματός των:

1) Ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εἶναι μία ὁρατὴ κοινωνία ἀποτελουμένη ἀπὸ ὅσους πιστεύουν εἰς αὐτόν. Ἡ κοινωνία αὕτη εἶναι ὄντως κοινωνία ἁγίων, μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς ὁποίας οὐδὲν παρεισέφρυσεν κοσμικὸν στοιχεῖον. Αὐστηρὰ ἐκκλησιαστικὴ πειθαρχία ἐπιβάλλεται πρὸς διατήρησιν τῆς ἁγνότητός της. Μόνον ὀλίγα τινὰ ἀναφέρονται περὶ ὀργανισμοῦ, καθότι τοιαύτη ἀνάγκη δὲν ἦτο κατ' ἀρχὰς αἰσθητή. Μεταγενέστεραι καταχρήσεις ἔδωκαν ἀφορμὴν πρὸς εἰσαγωγὴν τοῦ ἐθίμου τῆς χειροτονίας ἱεροκηρύκων ὑπὸ ἐπιτόπιων ἐκκλησιῶν καὶ τὴν ἐγκαινίασιν τοῦ συστήματος ἐπόπτων κοινοτήτων εὑρισκομένων ἐντὸς ὡρισμένων ἐπαρχιῶν.

2) Αἱ Γραφαὶ εἶναι ὁ μόνος κανὼν πίστεως καὶ πράξεως. Πᾶς πιστὸς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἑρμηνεύῃ τὰς Γραφὰς κατὰ βούλησιν, ὡς μόνον ὁδηγὸν ἔχων τὸν ἰδιαίτερον φωτισμὸν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸν ὁποῖον ἕκαστος ἀπολαμβάνει.

Digitized by Google

3) Ἡ Ἐκκλησία δέον νὰ εἶναι τελείως ἐλευθέρα παντὸς ἐλέγχου καὶ ἐπεμβάσεως ἀπὸ μέρους τῆς Πολιτείας.

4) Εἴτε ἐξ αἰτίας τῆς ἀντιζηλίας ἦν ἠσθάνοντο πολλοὶ τῶν Ἀναβαπτιστῶν ἐναντίον τῆς Πολιτείας, εἴτε ἐξ αἰτίας τῆς γενικῆς ἀναβαπτιστικῆς ἀρχῆς, ἥτις κατεδίκαζε τὴν χρῆσιν βίας ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τοῦ νόμου, οἱ Ἀναβαπτισταὶ ἀντετίθοντο εἰς τὴν ὑπὸ Χριστιανῶν κατάληψιν δικαστικῶν θέσεων. Προσέθετον ὅμως, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ ὀφείλουν νὰ ὑπακούουν εἰς τὰς δικαστικὰς ἀποφάνσεις, μολονότι διὰ τοὺς ἀληθεῖς Χριστιανοὺς δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη δικαστικῶν ὑπαλλήλων πρὸς καθοδήγησιν αὐτῶν.

5) Μέλος τῆς Ἐκκλησίας ἐγίνετο πᾶς τις μέσῳ τοῦ ἐνηλίκου βαπτίσματος, καθ' ὃ ὡμολόγει τὴν πίστιν του. Τὸ νηπιακὸν βάπτισμα ἀπερρίφθη, ὡς ἀντικείμενον πρὸς τὰς διδασκαλίας τῆς Καινῆς Διαθήκης. Διὰ τὸν τρόπον τοῦ βαπτίζειν ὀλίγη φροντὶς ἐλαμβάνετο, χρησιμοποιουμένου τοῦ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καθιερωμένου ἐν τῇ Δύσει τρόπου τῆς ἐπιχύσεως. Τὸ βάπτισμα μολονότι ἀπαραίτητον διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀτόμου, δὲν εἶχε τὴν πατροπαράδοτον μυσταγωγικὴν σημασίαν, ἀλλ' ἐθεωρεῖτο ἁπλῶς ὡς τεκμήριον ἀναγεννήσεως καὶ ὡς δημοσία ὁμολογία πίστεως.

6) Ἡ ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλία τοῦ Σωτῆρος ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ νομοθετικὸς κῶδιξ τῆς χριστιανικῆς κοινότητος. Ἑρμηνεύοντες τὴν ἐν λόγῳ διδασκαλίαν κατὰ γράμμα οἱ Ἀναβαπτισταὶ ἐκηρύχθησαν ἐναντίον τοῦ πολέμου, τῆς ὁρκωμοσίας καὶ παντὸς ἀντιποίνου (Τὸ ἐπεισόδιον Münster ἀπετέλει ἐξαίρεσιν). Ἡ περιουσία διὰ τὸν Χριστιανὸν ἦτο παρακαταθήκη, ἥτις δέον νὰ χρησιμοποιῆται πρὸς τὸ καλὸν τῶν ἄλλων. Πολλοί, ἰδίως ἐκ τῶν πρώτων ὁπαδῶν, ἐφήρμοσαν κομμουνιστικὰς ἀρχάς.

7) Μεγάλη σημασία ἀπεδόθη εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως καὶ τῆς ἀνθρωπίνης εὐθύνης. Τὸ δόγμα τοῦ «Προορισμοῦ» ἀπερρίφθη, ὡς καὶ τὸ περὶ «Δικαιοσύνης διὰ μόνης τῆς Πίστεως», μολονότι διετηρήθη ἡ ἀντίληψις ὅτι ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου ἐπιτυγχάνεται «χάριτι διὰ πίστεως». Ἡ ἐπικρατήσασα δοξασία ἐδίδασκεν ὅτι ἡ πίστις δέον νὰ συνοδεύηται μὲ τὴν τήρησιν τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἁγνότητα τοῦ βίου.

ΟΙ ΒΑΠΤΙΣΤΑΙ. Ἡ ἐμφάνισις καὶ ἐξάπλωσις τῶν *Βαπτιστῶν* ἐσημειώθη κυρίως ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ.

Ἱστορικὴ ἐπισκόπησις. Κατὰ τὸ ἔτος 1606 ὁ *Ἰωάννης Σμὶθ* (John Smyth ἢ Smith), κληρικὸς τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ἀπεχωρίσθη αὐτῆς καὶ ἔθεσε τὰς πρώτας βάσεις πρὸς ἵδρυσιν νέας θρησκευτικῆς ὀργανώσεως. Καταδιωχθεὶς κατέφυγεν εἰς Ἀμστελλόδαμον, ὅπου ἤδη, διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους, παρέμενον *Ἄγγλοι Πουριτανοί*, μεθ' ὧν συνῆψε φιλικὰς σχέσεις. Πεισθεὶς ὀλίγον βραδύτερον ὅτι ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία, καθ' ὃ ἐπιτρέπουσα βάπτισμα νηπίων, εὑρίσκετο ἐν ἀποστασίᾳ, ἀπεφάσισε νὰ ἀρχίσῃ ἐκ θεμελίων τὴν ἵδρυσιν Ἐκκλησίας, ἥτις διὰ τῆς ἐπαναφορᾶς ἐνηλίκου βαπτίσματος θὰ συνεφώνει, κατὰ τὴν γνώμην του, πληρέστερον μὲ τὰ ἀποστολικὰ παραδείγματα καὶ διδασκαλίας. Ἐνεκαινίασε τὸ κίνημά του βαπτίσας ἑαυτόν, δι' ὃ καὶ ἀπεκλήθη *αὐτοβαπτιστὴς* (Se-baptist), εἶτα δὲ ἐβάπτισεν ἄλλους. Ὁ Σμὶθ πρὸ τῆς παρελεύσεως πολλοῦ χρόνου ἐξεδιώχθη ὑπὸ τῆς ὁμάδος, τὴν ὁποίαν εἶχε συγκροτήσει, ἀπέθανε δ' ἐν Ὁλλανδίᾳ τῷ 1612. Ὁ νέος ἀρχηγὸς τῆς ὁμάδος *Θωμᾶς Χέλουϋς* (Thomas Helwys) ἐγκατέστη τῷ 1611 εἰς Λονδῖνον καὶ διωργάνωσε κοινότητα Βαπτιστῶν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁπαδῶν του ηὔξανε βαθμηδόν. Ἀνενόχλητοι μένοντες κατ' ἀρχάς, ἅμα τῇ ἀναρρήσει Καρόλου τοῦ Β' (1660) ὑπεβλήθησαν ὁμοῦ μετὰ τῶν ἄλλων Πουριτανῶν εἰς διωγμοὺς καὶ κακώσεις, αἵτινες δὲν κατέπαυσαν πρὸ τοῦ 1689, ὁπότε ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον Γουλιέλμος ὁ Γ'. Μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, συμφώνως ταῖς συνηθείαις τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου τῆς Δύσεως, τὸ βάπτισμα τῶν Βαπτιστῶν ἐτελεῖτο δι' ἐπιχύσεως. Ἔκτοτε ὅμως οἱ Βαπτισταί, στηριζόμενοι ἰδίως εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους 6, 3—4 καὶ εἰς περιγραφὰς βαπτισμάτων ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, ἔφθασαν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ μόνος τρόπος βαπτίσματος ἦτο ὁ διὰ καταδύσεως. Τὸν τρόπον αὐτὸν διετήρησαν καθ' ὅλην τὴν ἱστορίαν των. Ταυτοχρόνως ἀνεφύησαν καὶ δογματικαὶ διαφοραὶ διαιρέσασαι τοὺς Βαπτιστὰς εἰς *γενικοὺς* ἢ *ἀρμινιάζοντας* καὶ *μερικοὺς* ἢ *καλβινίζοντας.* Οἱ πρῶτοι ἠκολούθουν τὰς διδασκαλίας τοῦ *Ἀρμινίου* καὶ ἐδόξαζον ὅτι ὁ σκοπὸς τοῦ Εὐαγγελίου ἦτο παγκόσμιος καὶ τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ δι' ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα. Οἱ δέ, συμφωνοῦντες μετὰ τοῦ *Καλβίνου* ἐπρέσβευον ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ ἦτο μόνον δι' ὡρισμένον ἀριθμὸν «ἐκλεκτῶν» γνωστῶν μόνον εἰς τὸν Θεόν. Τὰ δύο τμήματα ἔσχον παράλληλον ἀνάπτυξιν, οἱ *μερικοὶ* ὅμως, οἵτινες ἀπετέλουν τὸ μεῖζον τμῆμα, ἀντελήφθησαν βαθμηδόν, ὅτι ἡ ἐμμονή των εἰς καλβινικὰς ἰδέας παρέβλαπτε τὴν ἀνάπτυξιν τῆς μερίδος καὶ δὴ προσέκρουεν ἐπὶ τῆς κυριωτέρας διδασκαλίας των, τοῦ βαπτίσματος. Ἔτι περισσότερον ἀντελήφθησαν τὸ τοιοῦτο μετὰ τὴν ἐν Ἀγγλίᾳ, κατὰ τὸν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα, ἐμφάνισιν τῶν *Μεθοδιστῶν*, οἵτινες ἐκήρυττον «*εὐαγγέλιον δι' ὅλους*». Συνεπῶς αἱ καλβινιστικαὶ δοξασίαι τῶν Βαπτιστῶν μετεβλήθησαν καὶ ἀργότερον ἐγκατελείφθησαν ἀπὸ πολλούς, ἂν καὶ ἡ πλειονοψηφία ἐπέμενε νὰ τὰς φυλάττῃ. Πάντες ὅμως ὡμολόγουν, ὅτι αἱ διαφοραὶ αὗται τῶν ἀντιλήψεων δὲν ἐδικαιολόγουν τὴν ὕπαρξιν διαιρέσεων ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας τῶν Βαπτιστῶν. Ἡ τοιαύτη ἀμοιβαία ἀνεκτικότης ἐπέφερε τὴν ἕνωσιν τῶν δύο τμημάτων κατὰ τὸ 1891. Αἱ θεολογικαὶ ἀπόψεις τῶν Βαπτιστῶν ηὐρύνθησαν καὶ προήχθησαν διὰ τῆς κατὰ τὸ 1792 ἱδρύσεως ὑπὸ τῶν Μερικῶν Βαπτιστῶν τῆς καὶ σήμερον ὑφισταμένης «*Ἱεραποστολικῆς Ἑταιρείας Βαπτιστῶν*» (Baptist Foreign Missionary Society). Ὁ πρῶτος ἱεραπόστολός της, *Γουλιέλμος Καίρη* (William Carey) γενικῶς ἀναγνωρίζεται ὡς ὁ πρωτεργάτης τῆς νεωτέρας ἱεραποστολικῆς κινήσεως τῶν Διαμαρτυρομένων καὶ δικαίως τιμᾶται ὡς εἷς τῶν μεγαλυτέρων ἱεραποστόλων. Ἕτερος, ἐκ τοῦ κύκλου τῶν Ἄγγλων Βαπτιστῶν, ἀπολαμβάνων παγκοσμίου φήμης, εἶναι ὁ *Ἰωάννης Μπάνιαν* (John Bunyan, 1628—1688), τοῦ ὁποίου τὰ συγγράμματα ἀντανακλοῦν τὴν ἐξαιρετικὴν ἰδιοφυΐαν του. Τὸ ἔργον του «Ἡ πρόοδος τοῦ Ὁδοιπόρου ἀπὸ τὸν παρόντα εἰς τὸν μέλλοντα κόσμον», γραφὲν διαρκούσης τῆς διὰ θρησκευτικὰς δοξασίας φυλακίσεώς του, περιλαμβάνει ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἀλληγορίας τῆς χριστιανικῆς ζωῆς, ἔχει δὲ μεταφρασθῆ εἰς ὑπὲρ ἑκατὸν γλώσσας. Μετὰ τὰς Ἁγίας Γραφὰς εἶναι πιθανῶς τὸ μᾶλλον διαδεδομένον καὶ περισσότερον ἀναγινωσκόμενον βιβλίον τοῦ κόσμου.

Ἡ ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις ἐξάπλωσις τῶν Βαπτιστῶν ἐσημείωσεν ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν. Κατ' ἀρχὰς τὸ κίνημά των δὲν παρουσιάσθη ὡς συνέχεια τοῦ ἀγγλικοῦ, ἀλλ' ἐνεφανίσθη ἀνεξαρτήτως ἐκείνου. Ὁ Ἀγγλικανὸς ἱερεὺς *Ῥότζερ Οὐΐλλιαμς* (Roger Williams) ἔχων χωριστικὰς ἰδέας, φρονῶν δηλαδὴ ὅτι ἡ Ἐκκλησία δέον νὰ εἶναι ἐλευθέρα κρατικῶν δεσμῶν καὶ ἐλέγχου, ἔφυγεν ἐξ Ἀγγλίας καὶ κατέφυγεν εἰς Βοστώνην τῆς Ἀμερικῆς κατὰ τὸ 1631. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐγένετο προϊστάμενος ἱερεὺς πουριτανικῆς ἐκκλησίας ἐν Σαλὴμ τῆς Μασσαχουσέττης. Διαφωνήσας πρὸς τὰς ἐκεῖ Ἀρχὰς ἐξωρίσθη ἀπὸ τὴν ἀποικίαν τῆς Μασσαχουσέττης κατὰ τὸ 1631, ἐπανελθὼν δὲ ἀργότερον ἐπανεξωρίσθη κατὰ τὸ 1636. Ἠναγκάσθη τότε νὰ ζητήσῃ καὶ κατώρθωσε νὰ λάβῃ ἀπὸ τοὺς ἰθαγενεῖς μέρος γῆς πρὸς νότον τῆς Μασσαχουσέττης, τὸ ὁποῖον μετέπειτα ἀνεπτύχθη εἰς ἀποικίαν καὶ κατόπιν εἰς τὴν πολιτείαν τῆς Ῥὸντ Ἄϊλαντ (Rhode Island). Ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς ἀποικίας ταύτης ἐφηρμόσθησαν ἀρχαὶ θρησκευτικῆς ἀνεκτικότητος. Κατὰ τὸ 1639 ὁ Οὐΐλλιαμς ἐκηρύχθη κατὰ τοῦ νηπιοβαπτισμοῦ καὶ ἐβαπτίσθη ἐκ νέου ὑφ' ἑνὸς τῶν μελῶν τῆς τέως ἐν Σαλὴμ ἐκκλησίας του, ὅστις εὐθὺς ἀμέσως μετὰ δέκα ἄλλων ἐβαπτίσθη ὑπὸ τοῦ Οὐΐλλιαμς. Οὕτως ἱδρύθη ἡ ἐκκλησία τῶν Βαπτιστῶν ἐν Πρόβιντενς (Providence) τῆς Ῥὸντ Ἄϊλαντ. Εἰς αὐτὴν ἀμέσως προσῆλθον Βαπτισταὶ ἐξ Ἀγγλίας, καὶ διὰ τῆς παρουσίας των ἐχρησίμευσαν ὡς κρίκος συνδέων τὴν νέαν ἐν Ἀμερικῇ ἐκκλησίαν τῶν Βαπτιστῶν μετὰ τῆς ἀγγλικῆς τοιαύτης. Αἱ ἐκκλησίαι τῶν Βαπτιστῶν ἐπολλαπλασιάσθησαν ἀκόμη καὶ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Μασσαχουσέττης, παρ' ὅλους τοὺς νόμους, οἱ ὁποῖοι ἐθεσπίσθησαν καὶ ἐτέθησαν εἰς ἐφαρμογήν, ὅπως ἐμποδισθῇ ἡ ἐξάπλωσίς των. Ἡ πρόοδός των ὅμως ἦτο σημαντικὴ ἰδίᾳ ἐν Ῥὸντ Ἄϊλαντ, ὅπου ἀκόμη καὶ σήμερον διατηροῦνται ἰσχυροί. Ἐντὸς ὀλίγου προσῆλθον εἰς τὰς νέας ἐκκλησίας μεγάλοι ἀριθμοὶ ἀρμινιαζόντων Βαπτιστῶν ἐξ Ἀγγλίας καὶ μετέφερον εἰς Ἀμερικὴν τὰς ἐν Ἀγγλίᾳ δογματικὰς διαιρέσεις καὶ διενέξεις τῶν Βαπτιστῶν. Εὐτυχῶς αἱ διαφοραὶ αὗται δὲν ἔλαβον μεγάλας διαστάσεις καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἀποκατέστη ἐλευθερία σκέψεων καὶ θεολογικῶν ἰδεῶν. Ἔκτοτε ἡ ἱστορία τῶν Ἀμερικανῶν Βαπτιστῶν σημειοῖ συνεχῆ αὔξησιν μελῶν καὶ ἐν ταῖς βορείαις πολιτείαις, ἰδιαίτατα ὅμως μεταξὺ καὶ τῶν λευκῶν καὶ τῶν μαύρων τοῦ νοτίου τμήματος τῶν πολιτειῶν. Πρὸ τῆς παρελεύσεως πολλοῦ χρόνου σπουδαία διαφορὰ ἀνεφύη μεταξὺ τῶν βορείων καὶ νοτίων (λευκῶν) Βαπτιστῶν. Οἱ πλεῖστοι τῶν νοτίων Βαπτιστῶν—καὶ μεταξὺ αὐτῶν πλεῖστοι ἱερωμένοι—εἶχον ὑπὸ τὴν κατοχήν των μαύρους δούλους. Εἰς τὰς βορείας πολιτείας τὸ αἴσθημα ἦτο ἰσχυρότατον ἐναντίον τῆς δουλείας καὶ ἀνεπίδεκτον τροποποιήσεως, πρᾶγμα, ὅπερ κατέστησε τὴν πνευματικὴν ἐπικοινωνίαν καὶ συνεργασίαν, ἀκόμη καὶ μεταξὺ ἐκκλησιῶν, ἀδύνατον. Σχετικὴ ἐξεφεύδισεν κίνησις ἤρχισε κατὰ τὸ 1840 καὶ ἐντὸς πενταετίας ὑπῆρχον δύο σώματα Βαπτιστῶν, τῶν *βορείων* καὶ τῶν *νοτίων*. Πρὸς τὸ παρὸν ὑφίστανται τρεῖς μεγάλαι ὑποδιαιρέσεις Βαπτιστῶν, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ μεταξύ των ἐχθρότης τις ἢ ἀνταγωνισμός. Διατηροῦνται ἁπλῶς διὰ λόγους ἱστορικούς, φυλετικοὺς καὶ διοικητικούς. Αἱ τρεῖς αὗται διαιρέσεις εἶναι γνωσταὶ ὡς: α') ἡ *Βόρειος Συνέλευσις*, β') ἡ *Νότιος Συνέλευσις*, γ') ἡ *Ἐθνικὴ Συνέλευσις*. Ἡ τελευταία ἀποτελεῖται ἀποκλειστικῶς ἀπὸ μαύρους Βαπτιστάς.

Ἡ «Ἱεραποστολικὴ Ἑταιρία τῶν Βαπτιστῶν» τῆς Ἀμερικῆς ἱδρύθη τῷ 1814 πρὸ τῆς διαιρέσεως εἰς βορείους καὶ νοτίους. Πρῶτος ἱεραπόστολός της ἐχρημάτισεν ὁ *Ἀδοναϊρὰμ Τζάδσον* (Adoniram Gudson). Οἱ ἐν Ἀμερικῇ Βαπτισταὶ ἔχουν τάσεις διασπάσεως εἰς μικροτέρας ὑποδιαιρέσεις. Αἱ τελευταῖαι ἐκκλησιαστικαὶ στατιστικαὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἀναφέρουν πλέον τῶν δέκα πέντε μερίδων Βαπτιστῶν. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν κυρίως Βαπτιστῶν ὑπάρχουσι καὶ τινες παραφυάδες αὐτῶν:

1) Οἱ *Πρωτόγονοι Βαπτισταὶ* (Primitive Baptists) ἐμφανισθέντες κατὰ πρῶτον τῷ 1835 καὶ νῦν ἀριθμοῦντες 125.000 μέλη. Διακρίνονται διὰ τὴν ἀντίδρασίν των ἐναντίον παντὸς ἐκκλησιαστικοῦ ὀργανισμοῦ, μὴ ἐξαιρουμένων τῶν Κυριακῶν σχολείων καὶ τῶν ἱεραποστολικῶν ἑταιρειῶν, ἁπάντων τούτων θεωρουμένων ὡς ἀνθρωπίνων ἐφευρέσεων, ἐφόσον δὲν ἔχουν βιβλικὰ πρωτότυπα.

2) Οἱ *Βαπτισταὶ τῆς Ἑβδόμης Ἡμέρας* (Seventh Day Baptists) ἐμφανισθέντες κατὰ πρῶτον ἐν Ἀγγλίᾳ περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος καὶ ἐν Ἀμερικῇ εὐθὺς ἀμέσως. Ἀποτελοῦν μικρὰν ὁμάδα καὶ σέβονται καὶ τηροῦν τὴν ἑβδόμην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος, δηλ. τὸ ἰουδαϊκὸν Σάββατον, ἀντὶ τῆς Κυριακῆς.

3) Ἡ *Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ* (Church of Cod) ἱδρυθεῖσα ἐν Πενσυλβανίᾳ τῆς Ἀμερικῆς τῷ 1829 καὶ ἤδη (1927) ἀριθμοῦσα 41.475 μέλη. Οἱ ὀπαδοί της ὑποστηρίζουν τὴν ὕπαρξιν τριῶν μυστηρίων, τοῦ *Βαπτίσματος*, τῆς *Εὐχαριστίας* καὶ τῆς *Ποδολουσίας*, τὸ τελευταῖον συμφώνως τῷ Ἰωάννῃ (13,1—17).

4) Οἱ *Dunkards* ἢ *Tunkers* (ἐκ τοῦ γερμανικοῦ tunken=καταδύω), γερμανικῆς προελεύσεως, ἔκαμον κατὰ πρῶτον τὴν ἐμφάνισίν των ὡς ἐκκλησιαστικὸν σῶμα κατὰ τὸ 1708. Μετενάστευσαν κατόπιν εἰς Πενσυλβανίαν καὶ ἐκεῖ κυρίως εὑρίσκονται σήμερον. Κατὰ τὸ 1926 εἶχον 121.194 μέλη. Διακρίνονται διὰ τὴν ἁπλότητα τῆς ἐνδυμασίας καὶ τῶν τρόπων, διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ ἐθίμου τῆς *φιλικῆς τραπέζης (='Ἀγάπης)* πρὸ τῆς Εὐχαριστίας, ἥτις πάντοτε τελεῖται κατὰ τὰς ἑσπερινὰς ὥρας, καὶ διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τριπλῆς καταδύσεως ἐν τῷ βαπτίσματι.

5) Πολὺ σπουδαιότεροι τῶν ἀνωτέρω εἶναι οἱ γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Καμπελλῖται* (Campbellites), *Μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ* (Disciples of Christ), ἢ καὶ ἁπλῶς *Χριστιανοὶ* (Christians). Πιστεύουν οὗτοι εἰς τὸ «βάπτισμα πιστῶν» καὶ εἰς βάπτισμα διὰ καταδύσεως. Ἀνεφάνησαν ἀνεξαρτήτως τῶν Βαπτιστῶν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος καὶ εὑρίσκονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν Ἀμερικῇ, καὶ εἰς ὅσας ξένας χώρας ἔστειλαν τοὺς ἱεραποστόλους των. Ἀριθμοῦν περὶ τὰ δύο ἑκατομμύρια μελῶν.

Πλὴν τῆς Ἀγγλίας καὶ Ἀμερικῆς, Βαπτισταὶ ἐνεφανίσθησαν καὶ ἀλλαχοῦ. Οὕτω κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος ἐκκλησίαι Βαπτιστῶν ἱδρύθησαν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης. Πολλάκις αὗται προήρχοντο ἐξ ἀνεξαρτήτου μελέτης καὶ ἑρμηνείας τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἐξηπλώθησαν οὕτως οἱ Βαπτισταὶ εἰς πολλὰς χώρας, κυρίως ὅμως εἰς Γερμανίαν καὶ τὰς σκανδιναϊκὰς χώρας. Εἰς τὴν Ῥωσίαν ἐπίσης διεδόθησαν αἱ ἀρχαί των καὶ ὑπάρχουν ἤδη περὶ τὸ ἓν ἑκατομμύριον Βαπτισταί, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ πλεῖστοι συνδέονται μετὰ τοῦ κλάδου Stundist, γερμανικοῦ μὲν κατ' ὄνομα, ῥωσικοῦ δὲ τὴν καταγωγήν. Ὡς ἐκ τῶν ἱεραποστολικῶν δράσεων εὑρίσκονται ἤδη Βαπτισταὶ εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Ἐπικοινωνίαι Βαπτιστῶν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ὀφείλονται κυρίως εἰς Ἀμερικανούς. Κατὰ τὸ 1836 ἀφορμὴν λαβόντες ἐκ τοῦ γενικοῦ θρησκευτικοῦ καὶ ἱεραποστολικοῦ ἐνθουσιασμοῦ ὡς καὶ τοῦ φιλελληνισμοῦ τῆς περιόδου ἐκείνης οἱ Ἀμερικανοὶ Βαπτισταὶ ἀπεφάσισαν νὰ στείλουν ἱεραποστόλους εἰς Ἑλλάδα. Δέκα ἱεραπόστολοι—τέσσαρες ἄνδρες μετὰ τῶν συζύγων των καὶ δύο γυναῖκες—κατέφθασαν μεταξὺ τοῦ 1836 καὶ 1815 καὶ εἰργάσθησαν ἐν Πάτραις, Ζακύνθῳ, Κερκύρᾳ καὶ βραδύτερον ἐν Πειραιεῖ καὶ Ἀθήναις. Δυστυχῶς, οἱ Βαπτισταὶ οὗτοι εἶχον ἐλαχίστας γνώσεις καὶ ἀντίληψιν περὶ τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς θρησκευτικῆς ἱστορίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ἑπομένως οὐδὲ κἂν ἔλαβον ὑπ' ὄψιν πιθανότητα συνεργασίας πρὸς ἀναστήλωσιν τῆς προτέρας θέσεώς της. Ἀπεναντίας προσεπάθησαν νὰ προσηλυτίσουν, ἀλλ' ἐν τῇ ἀποπείρᾳ των ἀπέτυχον, μὴ προσελκύσαντες πλείους τῶν δώδεκα. Εἷς ἐξ αὐτῶν, ὁ *Πελεκάσσης*, μετέφρασεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν τὸ σύγγραμμα τοῦ John Bunyan «Πρόοδος τοῦ Ὁδοιπόρου» (1854). Ἡ ἱεραποστολὴ αὕτη κατηργήθη κατὰ τὸ 1856, συνεκροτήθη ἐκ νέου εἰς τὰ 1871 καὶ ὁριστικῶς διελύθη τῷ 1888. Εἷς ἐκ τῶν πρώτων ἐν Ἑλλάδι ἱεραποστόλων, ὁ Albert Nicholas Arnold (1814—1888), ἔμεινεν ἐν αὐτῇ ἀπὸ τοῦ 1844 μέχρι τοῦ 1855. Ἐπιστρέψας μετὰ ταῦτα εἰς Ἀμερικὴν κατέλαβε σπουδαίας θέσεις, διακριθεὶς ὡς

Digitized by Google

θεολόγος, ὡς καθηγητὴς εἰς θεολογικὰς σχολὰς καὶ ὡς ἔφορος τοῦ πανεπιστημίου Μπράουν Brown University). Ἡ πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀγάπη του ἐξηκολούθησε μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του, ὡς πιστοποιοῦν τὰ διάφορα συγγράμματά του, ὡς καὶ τὰ ἄρθρά του εἰς τὸν περιοδικὸν τύπον. Ἓν ἐκ τῶν βιβλίων του περιέχει κηρύγματά του ἐν τῇ νεοελληνικῇ (Λόγοι Εὐαγγελικοὶ ἐκφωνηθέντες κατὰ διαφόρους καιροὺς ἐν Κερκύρᾳ, Πειραιεῖ καὶ Ἀθήναις, ὑπὸ *Α. Ν. Ἀρνόλδ*, Δ. Φ., Ἀθῆναι 1883).

Στατιστικαί. Οἱ κατωτέρω στατιστικοὶ πίνακες δὲν ἀντιπροσωπεύουν τὸν ὁλικὸν ἀριθμὸν ὅλων τῶν συνδεομένων μὲ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Βαπτιστῶν, ἀλλὰ μόνον τὸν ἀριθμὸν ὅσων ἔχουν φθάσει τοιαύτην ἡλικίαν, καθ' ἣν δύνανται νὰ προσβοῦν εἰς ὁμολογίαν πίστεως. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος συμπεριλαμβάνει ἀρκετοὺς μεγάλους παῖδας καὶ ἐφήβους. Διὰ νὰ δοθῇ ἀκριβεστέρα ἰδέα τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Βαπτιστῶν, δέον νὰ πολλαπλασιασθοῦν τρὶς οἱ κατωτέρω ἀριθμοί. Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν δὲν συμπεριλαμβάνονται ὅσοι δὲν εἶναι μὲν τακτικὰ μέλη, συνδέονται ὅμως στενῶς μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τῶν Βαπτιστῶν. Οἱ κατωτέρω πίνακες ἐλήφθησαν ἀπὸ τὸ American Baptist Year Book τοῦ 1926—1927. Τὰ μέλη τῶν μικροτέρων ὀργανώσεων βαπτιστικῆς ἀποχρώσεως δὲν συμπεριλαμβάνονται.

1) *Εὐρώπη.*	Μεγάλη Βρεττανία	416.665	
	Γερμανία	62.400	
	Ρωσία	1.000.000	
	Ἀλλαχοῦ	157.895	
			1.636.960
2) *Ἀσία*			331.250
3) *Ἀφρικὴ*			67.727
4) *Αὐστραλία*			32.811
5) *Κεντρώα καὶ Νότιος Ἀμερικὴ*			38.275
6) *Βόρειος Ἀμερικὴ - Καναδᾶς*		140.474	
Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι:			
	Βόρειοι Βαπτισταὶ	1.399.931	
	Νότιοι »	3.708.253	
	Μαῦροι »	3.310.969	8.549.621
Τὸ ὅλον			10.659.650

Ἐκ τῶν ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις Βαπτιστῶν 83.023 εἶναι ξενόφωνοι (Γερμανοί, Σουηδοί, Δανοί, Νορβηγοί, Φινλανδοί, Ἰταλοί, Οὔγγροι, Τσεχοσλοβάκοι, Πολωνοί, Ρουμάνοι, Ρῶσοι, Οὐκρανοί, Κινέζοι, Ἰάπωνες κ. ἄ.).

Ἡ δρᾶσις τῶν μελῶν εἶναι ἰδιαιτέρως ζωηρὰ ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις. Ἡ Βόρειος Συνέλευσις διατηρεῖ 32 ὀρφανοτροφεῖα, 31 ἄσυλα γερόντων καὶ ἀνηλίκων, 37 νοσοκομεῖα, 14 θεολογικὰς σχολάς, 31 γυμνάσια, ἀκαδημίας, ἡμιπανεπιστήμια, 24 πανεπιστήμια, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ σπουδαιότερα εἶναι τὸ πανεπιστήμιον Μπράουν ἐν Πρόβιντενς τῆς Ρὸντ Ἄϊλαντ, καὶ τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Σικάγου, ἀνακαινισθὲν καὶ πλουτισθὲν μεγάλως διὰ δωρεῶν τοῦ Ροκφέλλερ. Ἡ Νότιος Συνέλευσις διατηρεῖ ἑπτὰ πανεπιστήμια, 24 κολλέγια καὶ πλεῖστα γυμνάσια. Ἡ ἐκπαιδευτική της δρᾶσις ἔχει ἀναπτύξει περισσότερον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν μέσην ἐκπαίδευσιν. Διατηρεῖ ἐπίσης διάφορα ἄλλα καθιδρύματα, ὅμοια μὲ τὰ τῆς Βορείου Συνελεύσεως. Ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις (Μαύρων) ὁμοιοτρόπως φροντίζει διὰ τὰ μέλη της. Ἐν Καναδᾷ διατηροῦνται ὑπὸ Βαπτιστῶν τὰ πανεπιστήμια Ἀκαδίας (Acadia), Νέας Σκωττίας καὶ Μακμάστερ (Macmaster) τοῦ Ὀντάριο. Περιοδικὰ καὶ ἐπιθεωρήσεις ἐκδίδονται εἰς διαφόρους χώρας καὶ γλώσσας. Τὰ μᾶλλον γνωστὰ εἶναι: «Ὁ Χρόνος τῶν Βαπτιστῶν» (The Baptist Times), ἑβδομαδιαῖον περιοδικὸν τοῦ Λονδίνου, καὶ «Ὁ παρατηρητής—ἐξεταστής» (Watchman—Examiner), ὁμοίως ἑβδομαδιαῖον περιοδικὸν τῆς Νέας Ὑόρκης.

Διδασκαλία. Τῶν Βαπτιστῶν ἡ διδασκαλία συνίσταται ἐκ τῶν ἑξῆς:

Βάπτισμα: Ἀπορρίπτοντες τὴν διδασκαλίαν τῆς διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀναγεννήσεως ὡς ὄζουσαν μαγικῆς, οἱ Βαπτισταὶ παραδέχονται, ὅτι τὸ *βάπτισμα* εἶναι ἐξωτερικὴ ἔκφρασις χριστιανικῆς πίστεως. Ὡς τοιοῦτον ἑπομένως δύναται νὰ ληφθῇ μόνον ὑπὸ προσώπων ἀρκούντως ἡλικιωμένων, ὥστε νὰ ἀναλάβουν ἐν πλήρει συνειδήσει τῆς πράξεώς των τὰς ὑποχρεώσεις, ἃς συνεπάγεται ἡ χριστιανικὴ μαθητεία. Ἀλλ' ἡ ἀπόρριψις τοῦ παιδοβαπτίσματος δὲν ἀποκλείει ἀφιέρωσίν τινα τῶν νηπίων εἰς τὸν Θεόν. Τὸ βάπτισμα, ὡς ἑρμηνεύεται καὶ ἐφαρμόζεται ὑπὸ τῶν Βαπτιστῶν, στερεῖται μὲν πάσης μυστικῆς ἐνεργείας, ἀποκτᾷ ὅμως μεγίστην σπουδαιότητα ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του ὡς δημοσίας πράξεως τοῦ πιστεύοντος, δι' ἧς οἰκειοθελῶς παραδίδει ἑαυτὸν εἰς τὸν Χριστόν. Ταυτοχρόνως ἡ ἐπιδεικτικὴ αὕτη τελετὴ βαθέως ἐντυποῦται εἰς τὴν μνήμην καὶ τοῦ βαπτιζομένου καὶ τῶν παρισταμένων. Πρὸς τούτοις διὰ τοῦ βαπτίσματος λαμβάνει ὁ βαπτιζόμενος δικαιώματα συμμετοχῆς εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὰ προνόμια τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας. Θεωρητικῶς οὐδεὶς δύναται νὰ συμμετέχῃ τῶν ἐκκλησιαστικῶν προνομίων καὶ δὴ τῆς Εὐχαριστίας, ἄνευ τοῦ *βαπτίσματος πιστῶν*, ἀλλ' ἐν τῇ πραγματικότητι εἰς πολλὰς ἐκκλησίας Βαπτιστῶν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ ὁ κανὼν οὗτος ἔχει χαλαρωθῆ ἢ τεθῆ κατὰ μέρος, τὴν δὲ θέσιν του ἀνεπλήρωσεν ἡ ἄποψις τῆς *ἐλευθέρας κοινωνίας*, ἥτις ἐπιτρέπει συμμετοχὴν εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ προνόμια εἰς ὅλους, Βαπτιστὰς καὶ μή, τοὺς ὁμολογοῦντας ἑαυτοὺς ἀνενδοιάστως ὡς ὀπαδοὺς τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐκφράζοντας ἐπιθυμίαν συμμετοχῆς.

Εὐχαριστία: Ἡ τελετὴ τῆς *Εὐχαριστίας* λαμβάνει χώραν ἀνὰ τακτικὰς χρονικάς, ἂν καὶ μὴ ὡρισμένας, περιόδους. Ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος δίδονται χωριστά. Τὸν προεδρεύοντα τῆς τελετῆς ἱερωμένον βοηθοῦν διάκονοι. Ἡ τελετὴ εἶναι συνήθως ἁπλουστάτη, ἀποτελουμένη ἐξ ἀναμέλψεως ὕμνων, ἐπαναλήψεως τῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ (Κορινθ. Α 11, 23-25), προσευχῆς καὶ διανομῆς τῶν στοιχείων. Τὸ δόγμα τῆς *μετουσιώσεως* ἔχει τελείως ἀπορριφθῆ ὡς καὶ πᾶσα ἄλλη δοξασία περὶ ὑπερφυσικῶν ἐνεργειῶν. Αἱ μεταξὺ τῶν Βαπτιστῶν ἐπικρατοῦσαι ἀπόψεις εἶναι ὅμοιαι, ἀφ' ἑνὸς μὲ τὰς ζβιγγλιανάς, ὅτι δηλαδὴ ἡ Εὐχαριστία εἶναι ἀναμνηστικὴ πρᾶξις, ἀφ' ἑτέρου δὲ μὲ τὰς καλβινιστικάς, ὅτι δηλαδὴ ὁ Χριστὸς εἶναι παρὼν ἐν πνεύματι, καὶ ἐν πνεύματι λαμβάνεται ὑπὸ τοῦ κοινωνοῦντος συμφώνως μὲ τὴν πίστιν αὐτοῦ τοῦ ἰδίου.

Σύμβολα Πίστεως: Ἡ παρὰ προσώπου τινὸς ἀποδοχὴ καὶ ἐφαρμογὴ τῆς περὶ βαπτίσματος δοξασίας καθιστᾷ αὐτὸν *Βαπτιστήν*. Ἄλλο σύμβολον οὔτε ὑπάρχει οὔτε ἐπιβάλλεται ἐπὶ τῶν μελῶν. Κατὰ καιροὺς ἔχουν γίνει ἀποδεκταὶ «Ὁμολογίαι πίστεως» ὑπὸ μερικῶν ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ἡ ἀποδοχή των ἦτο προαιρετικὴ καὶ εἶχε τοπικὴν μόνον σημασίαν. Σπουδαιοτέρα τούτων εἶναι ἡ «Ὁμολογία Βαπτιστῶν», τὸ πρῶτον δημοσιευθεῖσα ἐν Λονδίνῳ κατὰ τὸ 1677 καὶ γενομένη ἀποδεκτὴ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἑπομένου αἰῶνος ὑπὸ τῶν ἐν Φιλαδελφείᾳ τῆς Ἀμερικῆς Βαπτιστῶν, ἐξ οὗ καὶ εἶναι ἐπίσης γνωστὴ ὡς «Ὁμολογία Φιλαδελφείας». Σχετικῆς σημασίας εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ «Ὁμολογία New Hampshire» τοῦ 1883 (βλ. δι' ὅλας αὐτὰς τὰς ὁμολογίας Philip Schaff, Creeds of Christendom, Τόμ. Γ' σελ. 738—756). Γενικῶς οἱ Βαπτισταὶ δὲν ἔχουν κεντρικὴν ἀρχὴν ἐξουσιοδοτημένην τὴν λῆψιν καὶ ἐφαρμογὴν ἀποφάσεων δογματικῆς φύσεως. Ἑκάστη τοπικὴ ἐκκλησία ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ὁρίσῃ τὸ σύμβολον τῆς πίστεώς της καὶ τὴν θρησκευτικήν της κατεύθυνσιν. Τὸ μόνον ὅπερ παρουσιάζει συγγένειάν τινα μὲ σύμβολα πίστεως εἶναι ἡ «Ἀνακήρυξις Ἀρχῶν», ἥτις ἀποτελεῖ τμῆμα τοῦ συνταγματικοῦ χάρτου τῆς Ἑνώσεως τῶν Βαπτιστῶν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ Ἰρλανδίας. Κατὰ τὴν ἀνακήρυξιν ταύτην βάσις τῆς Ἑνώσεως Βαπτιστῶν εἶναι τὰ ἑξῆς:

1) Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Θεὸς καὶ Σωτήρ μας, εἶναι ἡ μόνη καὶ ἀπόλυτος ἀρχὴ εἰς πᾶν σχετικὸν μὲ τὴν πίστιν καὶ πρᾶξιν, ὡς ἀποκαλύπτεται ἐν ταῖς Ἁγίαις Γραφαῖς. Ἑκάστη ἐκκλησία (τοπικὴ) εἶναι ἐλευθέρα νὰ ἑρμηνεύῃ καὶ ἐφαρμόζῃ τοὺς νόμους Του.

2) Χριστιανικὸν βάπτισμα εἶναι τὸ διὰ καταδύσεως ἐν ὕδατι, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρός, τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐκείνων οἵτινες ὡμολόγησαν μετάνοιαν ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ καὶ πίστιν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὅστις ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν κατὰ τὰς Γραφάς, ἐτάφη καὶ ἀνέστη τὴν τρίτην ἡμέραν.

3) Καθῆκον παντὸς μαθητοῦ εἶναι νὰ μαρτυρῇ προσωπικῶς περὶ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ λαμβάνῃ μέρος εἰς τὸν εὐαγγελισμὸν τοῦ κόσμου.

Κλῆρος. Συμφώνως μὲ τὰς ἀντιλήψεις τῶν Διαμαρτυρομένων καὶ δὴ τῶν Πουριτανῶν, δὲν ὑπάρχει ἱερατεῖον ἐκτὸς τοῦ ἱερατείου τῶν πιστῶν. Ὑπάρχει ὅμως χριστιανικὸς Κλῆρος. Ὁ κατέχων κληρικὴν θέσιν εἶναι ὁ *ποιμὴν καὶ ἱεροκήρυξ*, ὅστις δὲν ἔχει μὲν ἱερατικὰ καθήκοντα, ἐκ συνηθείας ὅμω. προΐσταται κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν ὑπὸ τῶν Βαπτιστῶν ἀποδεκτῶν μυστηρίων, τοῦ Βαπτίσματος καὶ τῆς Εὐχαριστίας. Οὐδὲν φέρει διακριτικὸν ἔνδυμα, ἂν καὶ εἰς διαφόρους περιοχὰς φέρει μικρόν τι διακριτικὸν γνώρισμα. Τάξις ἱερωσύνης ὑπάρχει μία, ἡ τοῦ ποιμένος-ἱεροκήρυκος. Ἡ συνήθεια τοῦ κηρύγματος ὑπὸ λαϊκῶν εἶναι λίαν διαδεδομένη μεταξύ των. Ἑκάστη ἐκκλησία ἔχει *διακόνους*, οἱ ὁποῖοι ὅμως εἶναι ἁπλοῖ λαϊκοὶ ἐκλεγόμενοι ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς ἐκκλησίας διὰ νὰ φροντίζουν περὶ τῶν κοσμικῶν ὑποθέσεων αὐτῆς καὶ διὰ νὰ βοηθοῦν τὸν ποιμένα της. Ἑκάστη τοπικὴ ἐκκλησία χαίρει τὸ δικαίωμα νὰ «καλέσῃ» ὡς ποιμένα της οἱονδήποτε κρίνει κατάλληλον. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμως ἡ ἐκλογὴ αὕτη γίνεται μεταξὺ ἀτόμων ἐγκρινομένων ὑπὸ τοῦ «Ἐπαρχιακοῦ Συνδέσμου» (Βαπτιστῶν) καὶ κατεχόντων ἱκανὴν θεολογικὴν μόρφωσιν. Ὁ σύνδεσμος διὰ ἱερωμένων ἀντιπροσώπων του λαμβάνει μέρος εἰς τὴν ὑπὸ τῆς τοπικῆς ἐκκλησίας χειροτονίαν τοῦ νέου ποιμένος, ἐκτὸς ἂν οὗτος εἶναι ἤδη χειροτονημένος. Ἡ χειροτονία γίνεται δι' «ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν» καὶ τῆς «εὐχῆς τῆς χειροτονίας».

Διοίκησις. Τὸ σύστημα διοικήσεως εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸ τῶν ***Κογκρεγκατιοναλιστῶν.*** Διοικητικὴ μονὰς θεωρεῖται ἡ τοπικὴ ἐκκλησία. Ὅρος περιγράφων καταλλήλως τοὺς Βαπτιστὰς εἶναι *αἱ ἐκκλησίαι τῶν Βαπτιστῶν* καὶ οὐχὶ ἡ *ἐκκλησία τῶν βαπτιστῶν.* Ἐν τούτοις ὑπάρχει συνήθεια, ὅπως διάφοροι ἐκκλησίαι περιορίζουν ἐν μέρει τὴν ἀνεξαρτησίαν των, ἰδίᾳ θελήσει καὶ δι' ὅσον χρονικὸν διάστημα ἤθελον, καὶ σχηματίζουν συνδέσμους μὲ αὔξουσαν δικαιοδοσίαν καὶ γεωγραφικὴν ἔκτασιν, οὕτως ὥστε νὰ σχηματίζωνται βαθμηδὸν ἐπαρχιακοὶ σύνδεσμοι, ἐθνικαὶ συνελεύσεις ἢ ἑνώσεις, καὶ τέλος ἡ «Παγκόσμιος ἕνωσις τῶν Βαπτιστῶν» (Baptist World Alliance). Ἡ τελευταία, ἱδρυθεῖσα τῷ 1905, συνέρχεται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν κατὰ ὀλιγοετῆ διαστήματα. Φανερὸν ἑπομένως τυγχάνει, ὅτι ποιά τις ἐξέλιξις ἔλαβε χώραν εἰς τὸ σύστημα τῆς διοικήσεως τῶν Βαπτιστῶν. Διὰ τοῦ τοιούτου εὐρέος συνασπισμοῦ οἱ Βαπτισταὶ εἶναι εἰς θέσιν νὰ σχηματίσουν τὰς ἀναγκαίας ἑταιρείας καὶ τοὺς ἀπαιτουμένους ὀργανισμοὺς πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ διατήρησιν τῶν ἱεραποστολικῶν ἐκπαιδευτικῶν καὶ φιλανθρωπικῶν των καθιδρυμάτων. Ὅπως οὐδὲν ἐμποδίζει οἱονδήποτε ἀριθμὸν τοπικῶν ἐκκλησιῶν ἀπὸ τοῦ νὰ περιστείλουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των καὶ νὰ ἀναθέσουν εἰς ἀντιπροσωπευτικὰ σώματα ἐξουσίαν διοικητικήν, πολλάκις ἀρκετὰ ἐκτεταμένην, οὕτω δύνανται νὰ ἀποσύρωνται ἀπὸ τοὺς συνδέσμους καὶ τὰς συνελεύσεις, ὁσάκις ὑπάρχουν ἀποχρῶντες λόγοι. Σημειωτέον ὅτι ὑφίστανται πολλαὶ ἐκκλησίαι, αἱ ὁποῖαι διαρκῶς διετήρησαν ἀμείωτον τὴν ἀνεξαρτησίαν των καὶ οὐδέποτε ἀπετέλεσαν μέλη συνδέσμων ἢ ἑνώσεων.

Λατρεία. Κατὰ κανόνα οὔτε λειτουργικῆς φύσεως εἶναι ὁ τρόπος τῆς λατρείας οὔτε ἐπιμεμελημένος. Ἀποτελεῖται συνήθως ἀπὸ ὕμνους, ὑμνῳδίας, προσευχάς, ἀνάγνωσιν ἐκ τῶν Ἁγίων Γραφῶν, καὶ κήρυγμα. Τὸ πνευστὸν ὄργανον κατ' ἀρχὰς δὲν ἀπέλαυε τῆς εὐνοίας των, ἀλλὰ βαθμηδὸν εἰσήχθη ἡ χρῆσίς του εἰς ἁπάσας σχεδὸν τὰς ἐκκλησίας. Οἱ τόποι λατρείας εἶναι ἁπλοῖ ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν καί, ἀπὸ ἀρχιτεκτονικῆς ἀπόψεως, πολλάκις ἄνευ χάριτος. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν δὲν ἔχουν τὸν χῶρον, ὁ ὁποῖος εἰς λειτουργικὰς ἐκκλησίας χρησιμεύει ὡς Ἱερόν. Ἀντ' αὐτοῦ ὑπάρχει ἐξέδρα ἐπὶ τῆς ὁποίας ἢ πλησίον τῆς ὁποίας εὑρίσκονται ὁ ἄμβων καὶ ἡ τράπεζα τῆς Εὐχαριστίας. Συνεχόμενον μετὰ τῆς ἐξέδρας καὶ πολλάκις μέρος αὐτῆς εἶναι τὸ *βαπτιστήριον*, ὅπου τελοῦνται αἱ βαπτίσεις παρουσίᾳ τῶν ἐκκλησιαζομένων. Τελευταίως ἤρχισαν ἐπικρατοῦσαι ἐν Ἀγγλίᾳ, ἰδίᾳ δὲ ἐν Ἀμερικῇ, ἰδέαι περὶ ποικιλίας καὶ πλουτισμοῦ τῶν τύπων τῆς λατρείας καὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Α) Διὰ τοὺς Ἀναβαπτιστάς: *Ludwig Keller,* Geschichte der Wiedertaüfer und ihres Reiches zu Münster, Münster 1880.—*C. Sachsse*, Balthasar Hübmaier als Theologe, Berlin, 1914.—*Heinrich Dorpius* (αὐτόπτης μάρτυς τῶν συμβάντων τοῦ 1534-1535). Βιβλίον ἀνατυπωθὲν τῷ 1847 ὑπὸ Friedrich Merschmann.—*R. Wolkan*, Die Lieder der Wiedertaüfer, Berlin, 1903.—*John Calvin*, Brève Instruction pour armer tout bon fidèle contre les erreurs de la secte commune des Anabaptistes. Par M. *Jehan Calvin.* A Genève 1544.—*Henry C. Vedder*, Balthasar Hübmaier, New-York, 1905. —*A. H. Newman,* History of Anti-Pedobaptism from the rise of Anti-Pedobaptism to A. D. 1609. Philadelphia, 1897.—*Henry E. Dosker*, The Dutch Anabaptists, Philadelphia, 1921.—*W. J. Mc Glothlin*, ἄρθρον «Anabaptists» ἐν τῇ Encyclopaedia of Religion and Ethics, εἰς τὸ τέλος τοῦ ὁποίου ὑπάρχει πλήρης βιβλιογραφία περὶ Ἀναβαπτιστῶν.

Β) Διὰ τοὺς Βαπτιστάς: Ἐκτενὴς βιβλιογραφία εὑρίσκεται εἰς τὸ τέλος τοῦ ἄρθρου «Βαπτισταί» ὑπὸ *A. H. Newman* εἰς τὴν «New Schaff-Herzog Encyclopaedia of Religions Knowledge. Διὰ πλήρη κατάλογον βιβλίων καὶ χειρογράφων περὶ τῶν Βαπτιστῶν ἐν Μεγάλῃ Βρεττανίᾳ, Ἰρλανδίᾳ, καὶ βρεττανικαῖς ἀποικίαις βλ. *William T. Whitley*, A Baptist Bibliography, τόμ. δύο, Λονδῖνον, 1916-1922. Ἄλλα ἔργα: *H. Wheeler Robinson*, The Life and Faith of the Baptists, Λονδῖνον 1927.—*William T. Whitley*, A History of British Baptists, Λονδῖνον 1923.—*J. H. Rushbrooke*, The Baptist Movement on the Continent of Europe, Λονδῖνον 1923. —*A. H. Newman*, History of Anti-Paedobaptism to 1600. Φιλαδέλφεια.—*A. H. Newman*, A History of the Baptist Churches in the United States. Ἕκτη ἔκδοσις. Φιλαδέλφεια, 1915. —*H.C. Vedder*, The Baptists, Νέα Ὑόρκη, 1902.—*H.C. Vedder*, A Short History of the Baptists, Φιλαδέλφεια, 1892. —*Lehmann*, Geschichte der Deutsch. Baptisten, Ἀμβοῦργον 1896.—The American Year Book, Φιλαδέλφεια (ἔκδοσις κατ' ἔτος). The Baptist Handbook. Λονδῖνον (ἔκδοσις κατ' ἔτος).

ΠΛΑΤΩΝ Σ. ΣΩ

βαπτιστήρι (τό)· ἰδιωματ. *βαφτιστήρι*· ὁ βαπτιστικός, ὁ ἀναδεξιμαῖος.

βαπτιστήριον (τό). Ἀπεκλήθη *βαπτιστήριον* παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς, κατὰ τὴν παρὰ Ρωμαίοις χρῆσιν (*Plin.* Epist. I. E., Epist. 6), τὸ διὰ τὴν τέλεσιν τοῦ βαπτίσματος καθιερωμένον ἴδιον οἰκοδόμημα, ὅπερ καὶ *λουτρὸν* καὶ *κολυμβήθρα* καὶ *φωτιστήριον* (ἐκ τοῦ ἐν τῷ βαπτίσματι παρεχομένου πνευματικοῦ φωτισμοῦ) ἐπωνομάσθη, λατινιστὶ δὲ *baptisterium, tinctorium, lavacrum, natatorium, piscina* etc.

Ἡ ἀνάγκη τῆς καθιερώσεως τοιούτων οἰκοδομημάτων ἐγένετο αἰσθητή, μάλιστα ἀφ' ὅτου ἐκράτησε τὸ ἔθος τῆς ὁμαδικῆς εἰς τὸ βάπτισμα προσελεύσεως καθ' ἡμέρας τοῦ ἔτους τακτὰς (Θεοφάνεια, Μ. Σάββατον, Πεντηκοστή), καθ' ἃς ἐδημιουργεῖτο συνωστισμὸς καταπληκτικὸς ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν βαπτιζομένων. Δεδομένου δ' ὅτι ἀρχαιόθεν τὸ βάπτισμα συνεδέθη μετὰ σειρᾶς προπαρασκευαστικῶν τελετῶν (ἐπορκισμῶν, ἀποτάξεως καὶ συντάξεως, ἐπαλείψεως δι' ἐλαίου), κατανοεῖ πᾶς τις, πῶς ἐγένετο ἔκδηλος ἡ ἀνάγκη καθιερώσεως ἰδίων οἰκοδομημάτων, ἐν τοῖς ὁποίοις οὐ μόνον αἱ προβαπτισματικαὶ τελεταὶ θὰ διεξή-

Digitized by Google

γοντο ἐν πάσῃ ἡσυχίᾳ, ἀλλὰ καὶ δι' εἰδικῆς ἐγκαταστάσεως θὰ καθίστατο εὐχερὴς ἡ ἐν βραχεῖ χρόνῳ εἰς τὸ βάπτισμα ὑποδοχὴ τοῦ προσερχομένου πλήθους. Καὶ ἡ μὲν ἀποταγὴ καὶ σύνταξις ἐλάμβανε χώραν, κατὰ τὸν Κύριλλον, εἰς τὸν «προαύλιον οἶκον» ἢ τὸν ἄλλως «ἐξώτερον οἶκον» καλούμενον, εἰς τὸν «ἐσώτερον δ' οἶκον» εἰσερχόμενοι οἱ φωτιζόμενοι ἀπεδύοντο εὐθὺς τὸν χιτῶνα καὶ ἀφοῦ ἠλείφοντο ἐλαίῳ ἐπορκιστῷ ἐχειραγωγοῦντο ἐπὶ τὴν ἁγίαν Κολυμβήθραν (*Κυρίλλου* Μυσταγ. Κατηχ. Α, 2 καὶ Β 1—4).

Ἡ ἐγκατάστασις δὲ τοῦ βαπτιστηρίου εἰς ἴδιον τόπον, κεχωρισμένον τοῦ ναοῦ, ὑπηγορεύθη, τοῦτο μὲν ἐξ ἀρχαίας πράξεως τῆς Ἐκκλησίας, καθ' ἣν οἱ βαπτιζόμενοι ἤγοντο ἔξω τοῦ ναοῦ «ἐν ὕδατι ζῶντι» (Διδαχ. Ἀποστ. 7), ἐν ποταμῷ τουτέστι κατὰ τὸ ἐν Ἰορδάνῃ βάπτισμα τοῦ Κυρίου, ἢ ἐν τόπῳ «ἔνθα ὕδωρ ἐστὶ» (*Ἰουστίνου* Α' Ἀπολογ. 61)· τοῦτο δ' ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐξεβάλλοντο καὶ οἱ βεβαπτισμένοι ἐν περιπτώσει παρεκτροπῆς, καὶ εἰς τὸν ὁποῖον μόνον καθ' ὡρισμένας ὥρας ἐγίνοντο δεκτοὶ οἱ κατηχούμενοι. Παρὰ ταῦτα τὰ βαπτιστήρια δὲν ἐθεωροῦντο τόποι κοινοί, ὡς ἐμφαίνεται οὐ μόνον ἐκ τοῦ ὅτι καὶ ἱεραὶ σύνοδοι ἐν αὐτοῖς συνεκροτοῦντο (ἐν Χαλκηδόνι καὶ Καρθαγένῃ), εἰς τὸ ὁποῖον πάντως θὰ συνετέλεσε καὶ ἡ εὐρυχωρία αὐτῶν, ἀλλὰ κυρίως ἐκ τοῦ ὅτι ταῦτα, μάλιστα ἐν τῇ Δύσει, καθιεροῦντο δι' ἐγκαινίων εἰδικῶν, καθοσιούμενα συνήθως εἰς τιμὴν *Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ*. Ἐντεῦθεν καὶ ἀπηγορεύθη ἡ ταφὴ νεκρῶν ἐν τοῖς βαπτιστηρίοις (14 καν. τῆς ἐν *Auxerre* τῷ 578 συνόδου). Ἐπὶ πλέον ἐν τῇ Δύσει ἐκαθιδρύοντο ἐν τοῖς βαπτιστηρίοις καὶ θυσιαστήρια, παρ' οἷς προσήρχοντο οἱ φωτιζόμενοι καὶ ἐλάμβανον τὴν πρώτην κοινωνίαν αὐτῶν. Ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἡ ὕπαρξις θυσιαστηρίου ἐν τῷ βαπτιστηρίῳ ἐκρίθη μᾶλλον περιττή, διότι εὐθὺς μετὰ τὸ βάπτισμα ἐπηκολούθει ἡ ἐν πομπῇ καθοδήγησις τῶν νεοφωτίστων εἰς τὸν ἐγγύτατα τοῦ βαπτιστηρίου ναόν (*Γρηγορ. Θεολόγου* Λόγος XL 46, *Migne* 36, 425), ὅπου παρείχετο αὐτοῖς ἡ θεία κοινωνία.

Τέλος ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν βαπτιστηρίων θὰ ἔπρεπε νὰ σημειωθῇ, ὅτι μόνον τῆς ἐν Ρώμῃ Ἐκκλησίας φαίνεται μεταγενεστέρα συνήθεια, ὅπως ἕκαστος ναὸς ἔχῃ καὶ τὸ βαπτιστήριόν του. Ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὅμως μόνον ἓν ἀνὰ πᾶσαν ἐπισκοπὴν ὑπῆρχε βαπτιστήριον, ἐγκατεστημένον ἐν τῇ ἕδρᾳ αὐτῆς, ἐνιαχοῦ δὲ ὑπῆρχον καὶ εἰς ἀγροτικάς τινας πόλεις τοιαῦτα, μολονότι ἐν αὐταῖς δὲν ἥδρευεν ἐπίσκοπος (*Ἰωάν. Μόσχου* Λειμὼν κεφ. 214 *Migne* 87, 3.105).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Cabrol*, Dictionnaire d'archéologie et de liturgie (ἐν λέξει). *Smith and Cheethan*, A diction. of Christ Antiquities (τόμ. Α' σελ. 173—178).

Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

—[ΤΕΧΝΗ] Τὰ *βαπτιστήρια* τῶν Χριστιανῶν, ἦσαν, μετὰ τοὺς ναούς, τὰ σπουδαιότερα τῶν χριστιανικῶν κτισμάτων, κατέχοντα ἐξέχουσαν θέσιν εἴτε εἰς τὸν ναὸν εἴτε κατ' ἰδίαν, ὑπερτεροῦντα καὶ αὐτῶν τῶν μαρτυρίων, μετὰ τῶν ὁποίων ἐνίοτε καὶ συνεταυτίζοντο.

Τὰ βαπτιστήρια τῶν ἀρχαίων κατακομβῶν τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἀχὲμ καὶ ἰδίᾳ τοῦ κοιμητηρίου τῆς Πρισκίλλας ἐν Ρώμῃ, μαρτυροῦν περὶ τῆς φροντίδος ἣν εἶχον οἱ Χριστιανοὶ νὰ ἱδρύουν, ἀπὸ παλαιοτάτης ἐποχῆς, τοιαῦτα βαπτιστήρια. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς εἰρήνης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ συστηματοποιηθέντων πάντων τῶν πραγμάτων ἐν αὐτῇ, καὶ ἀπὸ ἀπόψεως τελετουργίας καὶ ἐξ ἀπόψεως ρυθμοῦ ἐν τῇ τέχνῃ καὶ τῇ οἰκοδομίᾳ, καὶ λόγῳ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν προσερχομένων εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν, τὰ βαπτιστήρια κατέστησαν μᾶλλον σπουδαῖα, προσελκύσαντα τὴν προσοχὴν πλειότερον τῶν ἰθυνόντων τὸ κράτος καὶ τὴν Ἐκκλησίαν. Διὰ τοῦτο βλέπομεν ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου ἱδρυόμενα ἴδια βαπτιστήρια, ἢ καὶ τὰ ἐν ταῖς βασιλικαῖς ὑπάρχοντα καταλαμβάνοντα μείζονα χῶρον καὶ ἀποτελοῦντα σημαῖνον τοῦ ναοῦ μέρος ἐγγὺς τοῦ αἰθρίου ἢ τῶν κατηχουμενίων. Καὶ τοῦτο ἦτο πλήρως ἀναγκαῖον διὰ τὴν ὅσον ἔνεστι ἁρμονικωτέραν καὶ καλυτέραν ἐπιτέλεσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος.

Διὰ τοῦτο, ὡς καὶ ἐκ τῶν σήμερον ἀνευρισκομένων ἐρειπίων πιστοῦται, καθὼς καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι (Αἴγινα, Ν. Ἀγχίαλος, Ἐλευσὶς κλπ.) ἐκ τῶν ἐσχάτως εὑρεθέντων ἀκόμη λειψάνων, τὰ βαπτιστήρια κατεῖχον ἴδιον χῶρον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀποτελοῦντα σημαῖνον τοῦ ναοῦ παράρτημα.

Τὰ πρῶτα βαπτιστήρια. Τὸ βάπτισμα τῶν πρώτων Χριστιανῶν, συμφώνως πρὸς τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰησοῦ βαπτισθέντος εἰς τὸν Ἰορδάνην ποταμόν, δὲν εἶχε καθωρισμένον τόπον πρὸς τέλεσιν αὐτοῦ. Πιθανώτατα οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν γινόμενοι Χριστιανοὶ ἐβαπτίζοντο εἰς τὰς δεξαμενάς, αἵτινες ἦσαν εἰς τὰς ἀρχαίας θέρμας, ἢ ἴσως κατὰ μίμησιν τούτων διεμόρφωσαν ἰδίας τοιαύτας σχήματος ἴσως στρογγύλου. Ἐκ τούτων δὲ προῆλθον καὶ τὰ μικρὰ βαπτιστήρια, ἴδια δηλαδὴ οἰκοδομήματα, ἅτινα καὶ ἀπεκλήθησαν διὰ τοῦ ὀνόματος *βαπτιστήρια*. Αἱ ζωγραφίαι τῶν κατακομβῶν αἱ παριστῶσαι τὸν βαπτισμὸν παρουσιάζουν εἰς ἡμᾶς παραδείγματά τινα καλυμμάτων βαπτισμοῦ (δοχῶν ὕδατος). Εἰς σαρκοφάγους δέ τινας παριστανούσας τὸ αὐτὸ θέμα εἶναι δυνατὸν νὰ διακρίνωμεν τοιαῦτα ὑποτυπώματα βαπτιστηρίων σχήματος στρογγύλου. Οὕτω εἰς σαρκοφάγον τινὰ τῆς ἐκκλησίας τῆς ἁγ. Ἀγνῆς ἐν Ρώμῃ διακρίνομεν τὸ τοιοῦτο σχῆμα τοῦ στρογγύλου βαπτιστηρίου μετὰ παραθύρων καὶ ἀβαθοῦς θόλου. Ἀλλ' αἱ εἰκόνες αὗται δὲν εἶναι τόσον πειστικὰ δείγματα ἐν παραβολῇ πρὸς αὐτὰ ταῦτα τὰ βαπτιστήρια, τὰ ὁποῖα σῴζονται αὐτούσια εἰς μνημεῖα εἰς τὰς κατακόμβας.

Φυσικῶς ἑπόμενον ἦτο οἱ ἀρχαῖοι Χριστιανοὶ εἰς τὰς κατακόμβας νὰ ἔχουν δημιουργήσει καὶ βαπτιστήρια. Ὁ περίφημος ἀρχαιολόγος Μπολντέττι κατὰ τὸ 1820 ἐσημείωσεν ἀριθμόν τινα βαπτιστηρίων εἰς τὰς κατακόμβας τῆς Ρώμης. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτων καὶ ἐκτὸς τῆς Ρώμης, εἰς τὰς κατακόμβας τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἀχὲμ καὶ ἀλλαχοῦ ἐσημείωσαν βαπτιστήριά τινα (βλ. *Gabrol* ἐν λέξει).

Ἀλλ' ἐξ ὅλων τούτων, καθ' ἃ γράφεται, τὸ σπουδαιότερον ἦτο τὸ ἐν τῇ κατακόμβῃ τοῦ Ὀστριανοῦ ἐν Ρώμῃ καὶ ἐν τῇ ὁδῷ Nomentana, εἰς μικροτάτην ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τῆς ἁγ. Ἀγνῆς. Ἡ ἁγία αὕτη ὑπῆρξε λίαν προσφιλὴς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Χριστιανοῖς, τὸ δὲ κοιμητήριον ταύτης ἐν μεγίστῃ τιμῇ. Τὰ δὲ μαρτυρολόγια καὶ τὰ καλανδάρια βρίθουσι πληροφοριῶν περὶ ταύτης. Πλησίον λοιπὸν τοῦ κοιμητηρίου αὐτῆς ἀνευρέθησαν λείψανα κυκλικοῦ οἰκοδομήματος, θεωρούμενα ὡς βαπτιστήριον, καθὼς καὶ παραστάσεις ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ παριστῶσαι τὸν βαπτισμόν. Τὰ λείψανα δὲ τοῦ ἐν τῷ μνημείῳ τῷ ὑπὸ Κωνσταντίνου ἴσως ἀνεγερθέντι μαρτυροῦν περὶ *κυκλικοῦ* βαπτιστηρίου. Τὸ βαπτιστήριον τοῦτο τοῦ Ὀστριανοῦ τινὲς τῶν ἀρχαιολόγων θεωροῦσιν ὡς τιμιώτατον, ταυτίζοντες αὐτὸ πρὸς τὸν τόπον, ἔνθα ὁ Πέτρος ἐβάπτιζεν ἐν Ρώμῃ ὢν (ad Nymphas ubi Petrus baptizabat). Ἀλλ' ἀσχέτως πρὸς ταῦτα, ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τῆς Πρισκίλλης κατὰ τὸ 1900, ὑπὸ ἀρχαιολογικῆς τινος ἀποστολῆς ἀνεκαλύφθη ἀληθὲς βαπτιστήριον ἄξιον πολλῆς προσοχῆς.

Ἐν τῇ περιφήμῳ ταύτῃ κατακόμβῃ τῆς ὁδοῦ Salaria Nova—γνωστῆς ἐκ τοῦ «παρεκκλησίου τῶν Ἑλλήνων» (Cappella Greca) καὶ ἐκ τῆς μοναδικῆς εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς εἰκονογραφίας ἀρχαιοτάτης παραστάσεως τῆς Θεοτόκου μετὰ τοῦ παιδίου—ἀνευρέθη ὑπὸ τῆς ἀποστολῆς ταύτης τὸ ἀρχαῖον Βαπτιστήριον. Τοῦτο περιβάλλεται ὑπὸ πλήθους ἀρχαιοτάτων στοῶν, ὧν ἡ ἀρχαιότης μαρτυρεῖται ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν αὐτόθι ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν. Ἀλλὰ γενικώτερον ὁ Marucchi καὶ ἄλλοι ἀποδίδουν καὶ εἰς τὸ κοιμητήριον τοῦτο ἐξαιρετικὴν σημασίαν ἐξάγοντες ὁμοίως τολμηρὰ συμπεράσματα. Κατὰ τοῦτον μάλιστα, τὸν Marucchi, ὁλόκληρον τοῦτο τὸ παλαιότατον συγκρότημα τῆς Salaria Nova καὶ ἐν τῷ πρώτῳ ὀρόφῳ τοῦ κοιμητηρίου τῆς Πρισκίλλης, τὸ ἀποτελούμενον ἐκ τῶν κρυπτῶν, στοῶν, τοῦ ἑλληνικοῦ παρεκκλησίου, τῆς παλαιᾶς βασιλικῆς τοῦ Σιλβέστρου, τῆς δεξαμενῆς τοῦ ὕδατος, τῆς κλίμακος κλπ., ἀποτελεῖ ἀξιοσημείωτον ἐνθύμιον τῆς πρώτης τοῦ Πέτρου διδαχῆς ἐν Ρώμῃ. Ἀλλ' ἀσχέτως πρὸς ταῦτα τῶν καθολικῶν τὰ συμπεράσματα, τοῦτο εἶναι τὸ ἀληθές, ὅτι τὸ βαπτιστήριον τοῦτο ἦτο τὸ *ἀρχαιότατον* τῶν κατακομβῶν, ποιηθὲν ὑπὸ τῶν αὐτόθι Ἑλλήνων, οἵτινες ἐβαπτίζοντο διὰ τοῦ ἐν τῷ ὕδατι βυθισμοῦ.

Ἐκκαλυφθὲν τοῦτο κατὰ τὸ 1889 τὸ πρῶτον ἐγκατελείφθη μέχρι τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1900. Διὰ διαρρυθμίσεως τῆς εἰσόδου καὶ συγκοινωνίας μετὰ τῶν στοῶν, αἵτινες τὸ περιβάλλουν, κατὰ τὸ 1900 παρέσχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐρευνηθῇ πλήρως, ἀφοῦ κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1901 ἐξεκενώθη τῶν ὑδάτων τὰ ὁποῖα ὑπῆρχον ἐντὸς αὐτοῦ. Κλῖμαξ τις (Α) (βλ. παρακείμενον σχῆμα) ἐξ 25 βαθμίδων, ὧν τὸ πλάτος εἶναι δύο περίπου μέτρων, ὁδηγεῖ πρὸς τὰ κάτω εἰς ἁψῖδα (Β) ἐκ λίθων ἀκατεργάστων μετ' ἐπιχρίσεως. Εἰς τὸ ἄκρον τῆς ἁψῖδος εὑρίσκεται κοίλωμά τι μικρόν, τὸ ὁποῖον συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς δεξαμενῆς τοῦ ὕδατος (D) πλήρους ἀκόμη κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκκαλύψεως. Διὰ δὲ τοῦ διανοίγματος τῆς ἁψῖδος βλέπει τις δύο καμάρας, αἱ ὁποῖαι σκεπάζουν τὴν

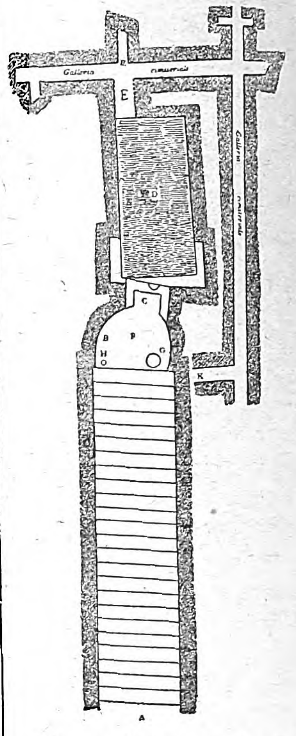

Τὸ παλαιότερον τῶν βαπτιστηρίων ἐν τῇ κατακόμβῃ τῆς ὁδοῦ Σαλάρια (Salaria) ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τῆς Πρισκίλλης.

δεξαμενήν. Μετὰ δὲ τὴν ἐκκένωσιν τῆς δεξαμενῆς ἀπὸ τοῦ ὕδατος, εἰς τὸ ἀριστερὸν αὐτῆς τοίχωμα διηύρυναν ὀπὴν τριγωνικήν, δι' ἧς τὸ ὕδωρ εἰσήρχετο εἰς τὴν δεξαμενήν. Ὁλόκληρος δὲ ἡ περιοχὴ τοῦ βαπτιστηρίου τούτου ἦτο πλήρης ἐπιγραφῶν, αἵτινες ἐμαρτύρουν περὶ τῆς μεγάλης τιμῆς ἧς τοῦτο ἀπέλαυε κατὰ τὸν προκωνσταντίνειον χρόνον.

Τοιοῦτο ἦτο ἐν βραχεῖ τὸ βαπτιστήριον τοῦτο, τοῦ ὁποίου τὴν ἀξίαν ἰδιαζόντως ἐξαίρουν οἱ καθολικοὶ ἀρχαιολόγοι, ταυτίζοντες αὐτὸ πρὸς τὴν ἐν Ρώμῃ α' ἐπίσκεψιν τοῦ Πέτρου.

Ἀλλὰ γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: Ὅπως παρουσιάζεται σήμερον, εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀρχαιότατον κτίσμα, ὅπως ἐξῆλθεν ἐκ τῶν χειρῶν τῶν πρώτων Χριστιανῶν, ἢ ὑπέστη μετέπειτα διαρρυθμίσεις τινάς; Περὶ αὐτοῦ δὲν ἔχομεν ἀκριβεστάτην γνῶσιν. Αἱ συχναὶ ἐπισκέψεις, ἡ μεγάλη χρῆσις, κα-

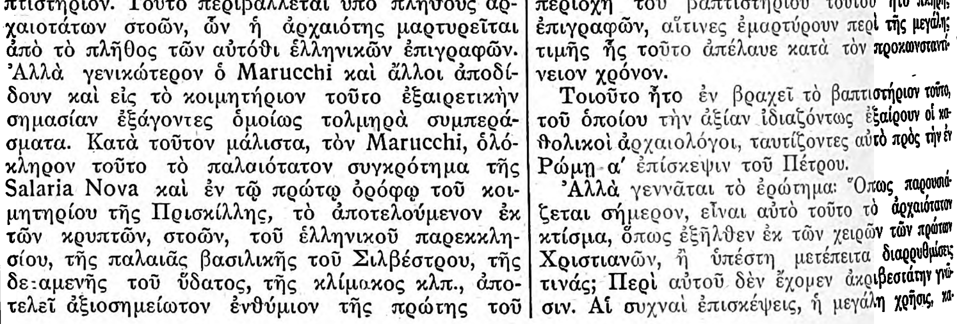

Τὸ βαπτιστήριον τοῦ Λατερανοῦ καὶ τὰ παραρτήματα αὐτοῦ.

Digitized by Google

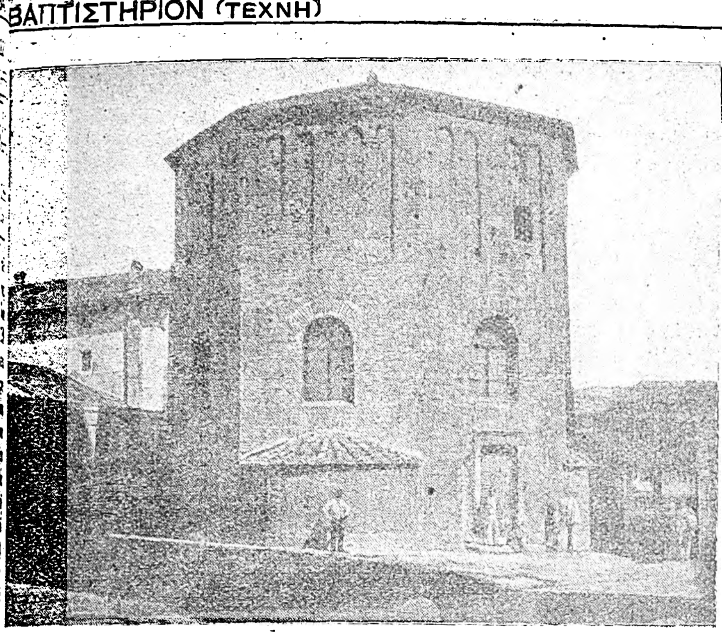

Τὸ ὀκταγωνικὸν βαπτιστήριον τῶν ὀρθοδόξων (Ε′ αἰὼν) *ἐν Ραβέννῃ μετὰ τῶν τυφλῶν διλόβων τόξων ἐξωτερικῶς.*

θῶς καὶ αἱ μεταγενέστεραι ἐπιγραφαὶ πιστοῦν, δύνανται νὰ γεννήσουν ἀμφιβολίαν τινὰ περὶ τοῦ ἀρχικοῦ βαπτιστηρίου. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Δ′ αἰῶνος ἔχομεν μᾶλλον συγκεκριμένα δείγματα τῶν βαπτιστηρίων, ὧν τὸ σπουδαιότερον φαίνεται ὅτι εἶναι τὸ τοῦ Λατερανοῦ, ποιηθέν, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου. Πάντως τοῦτο σωζόμενον ἀκέραιον μὲ τὰς γενομένας προσθήκας παρέχει εἰς ἡμᾶς ἀκριβεστάτην εἰκόνα τοῦ τελείου τύπου τοῦ βαπτιστηρίου μετὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ἀνεξαρτήτως ἐὰν τοῦτο εἶναι κτίσμα ἢ ὄχι τοῦ αὐτοκράτορος αὐτοῦ.

Βαπτιστήριον τοῦ Λατερανοῦ *(Δ′ αἰών).* Ἓν τῶν λαμπροτέρων βαπτιστηρίων, διὰ τὸ σχῆμά του καὶ τὴν δημώδη αὐτοῦ ἱστορίαν συνυφασμένην μὲ τὸν βίον τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ὑπῆρξε τὸ βαπτιστήριον τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Λατερανοῦ ἐν Ρώμῃ. Ὡς εἶναι γνωστόν, ὁ μέγας οὗτος αὐτοκράτωρ μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του, περὶ τὸ 337, ἐβαπτίσθη παρὰ τὴν Νικομήδειαν, καθ' ἃ ὁ Εὐσέβιος διηγεῖται. Κατὰ τὸν Ε′ ὅμως αἰῶνα θρῦλός τις, ἐκ Ρώμης ἐκτοξευθείς, ἐβεβαίου, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ἐβαπτίσθη ὑπὸ τοῦ πάπα Ρώμης Σιλβέστρου ἐν Ρώμῃ, ἐν τῷ βαπτιστηρίῳ τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Λατερανοῦ τῷ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κωνσταντίνου οἰκοδομηθέντι. Κατὰ τὴν πιθανωτέραν γνώμην, φαίνεται ὅτι μᾶλλον μέλος τι τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας φέρον τὸ αὐτὸ μὲ τὸν Κωνσταντῖνον ὄνομα ἐβαπτίσθη ἐν τῷ βαπτιστηρίῳ τούτῳ. Ἐκ τούτων ὅλων ἓν φαίνεται μᾶλλον πιστευτόν, ὡς καὶ τὸ «Βιβλίον τῶν Παπῶν» («Liber pontificalis») διαπιστοῖ, ὅτι τὸ περίφημον τοῦτο βαπτιστήριον ἀνῳκοδομήθη ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου. Ἀλλ' ἐξετάσωμεν καλύτερον τὸ λαμπρὸν τοῦτο βαπτιστήριον.

Μεταξὺ τῶν ἱερῶν καθιδρυμάτων, καὶ τῶν καθ' ὅλου συγκροτημάτων ἐν Ρώμῃ, ἐξέχουσαν κατέχει θέσιν καὶ τὸ σύνολον τῶν κτιρίων τοῦ Λατερανοῦ, ἀπαρτιζόμενον ἀπὸ τὴν περίφημον βασιλικήν, ἀπὸ τὸ μουσεῖον, τὴν μονήν, τὸ ἀνάκτορον, τὴν βιβλιοθήκην, τὸ ἀρχεῖον καὶ τὸ βαπτιστήριον. Τὸ βαπτιστήριον τοῦτο κατέχον τὴν ΝΑ πλευρὰν τοῦ ὅλου χώρου εἶναι μεγαλοπρεπέστατον. Ὡδήγει δὲ εἰς αὐτὸ μακρὰ στοὰ ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ ναοῦ. Ἦτο ὀκταγωνικόν, καὶ ἔφερε περὶ τὸ κέντρον ἰσαρίθμους ἐλαφροὺς ἰωνίζοντας κίονας, οἵτινε διὰ τόξων ὑπεβάσταζον τὸ κεντρικὸν τούτου τμῆμα, ὑπεράνω τοῦ ὁποίου ὑψοῦτο τὸ κυλινδρικὸν τύμπανον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστηρίζετο ὁ θόλος τοῦ βαπτιστηρίου. Ἡ ἀρχικὴ μορφή του δὲν διετηρήθη, διότι ὁ Πάπας Σῖξτος ὁ Γ′ (452) κατεκόσμησε τοῦτο διὰ πολλῶν κοσμημάτων. Ἐπίσης ἀφῆκε νὰ χαράξωσι μακροτάτην ἔμμετρον λατινικὴν ἐπιγραφὴν σωζομένην μέχρι τοῦ νῦν. Τὸ «αἴθριον» δὲ τοῦ βαπτιστηρίου τούτου κατὰ τὸν Ε′ αἰῶνα ἐκοσμήθη ὁμοίως διὰ 2 μωσαϊκῶν, ὧν τὸ ἓν σώζεται ἀκόμη. Ὁμοίως ὁ πάπας Ἱλάριος (Ε′ αἰὼν) προσέθηκε κατὰ τὸν δεξιὸν καὶ ἀριστερὸν χῶρον δύο παρεκκλήσια ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ καὶ τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Κατὰ δὲ τὸν μέσον αἰῶνα Ἀναστάσιος ὁ Δ′ μετέτρεψε τὸ βαπτιστήριον τοῦτο εἰς προσευχητάριον (oratoire-oratorium), κατατεθέντων αὐτόθι τῶν λειψάνων τῶν ἁγίων Ρουφίνου καὶ Σεκούνδου, ὧν φαίνονται αἱ ἐπιγραφαί.

Γενικῶς κρινόμενον τὸ βαπτιστήριον τοῦ Λατερανοῦ, εἶναι τὸ λαμπρότατον δεῖγμα τοῦ Δ′ αἰῶνος, μὴ παραβαλλόμενον πρὸς οὐδὲν ἕτερον. Τὰ δὲ τοῦ ἀμέσως Ε′ αἰῶνος στηρίζονται ἐπὶ τῶν αὐτῶν βάσεων μὲ μόνην τὴν διαφορὰν τῆς ἐγγλυφῆς τῶν κιόνων, ἀλλὰ ἀφ' ἑτέρου τὴν πλουσιωτάτην ἐσωτερικὴν διακόσμησιν διὰ μωσαϊκῶν. Ταῦτα εἶναι τὰ τῆς Ραβέννης.

Βαπτιστήρια τῆς Ραβέννης *(Ε′ αἰών).* Ὀνομαστὰ καθ' ὅλου διὰ τὴν τέχνην ὑπῆρξαν τὰ βαπτιστήρια τῆς Ραβέννης, ἤτοι τὸ τῶν Ὀρθοδόξων καὶ τὸ τῶν Ἀρειανῶν. Ὀνομαστὰ καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως ταύτης, ἀλλὰ κυριώτερον διὰ τὴν διακόσμησιν αὐτῶν διὰ παραστάσεων ἐκ μωσαϊκῶν λαμπροτάτης μορφῆς.

Καὶ πρῶτον τὸ *βαπτιστήριον τῶν Ὀρθοδόξων*, ὅπως καὶ τὸ μνημεῖον τῆς Γάλλας Πλακιδίας ὑπῆρξε κτίσμα τῶν μέσων τοῦ Ε′ αἰῶνος. Τὸ σχῆμα αὐτοῦ ἦτο ὀκταγωνικὸν ἔξωθεν, διὰ πλίνθων τὸ πλεῖστον. Ἐν ἑκάστῃ πλευρᾷ ἄνωθεν ἐνεγράφετο δίλοβον ἄνοιγμα τυφλῶν τόξων, ἅτινα κατὰ τὸ μέσον ἐστηρίζοντο ἐπὶ μικροῦ κιλλίβαντος φέροντος τριπλῆν ὀδοντωτὴν σειράν. Ὁ ἀριθμὸς δὲ τῶν διλόβων τούτων τυφλῶν τόξων ἦτο διπλοῦς ἐν ἑκάστῃ σειρᾷ, οὕτως ὥστε ὁ ὅλος ἀριθμὸς τῶν λοβῶν ἀνήρχετο εἰς τριάκοντα δύο γύρω τοῦ ὀκταγώνου. Τὸ κτίριον τοῦτο ἐστεγάζετο ὑπὸ θόλου μᾶλλον ἀβαθοῦς, ὅπως καὶ τὸ μαυσωλεῖον τῆς Γάλλας Πλακιδίας. Ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις τοῦ βαπτιστηρίου δὲν εἶχέ τι τὸ ἰδιάζον καὶ τὸ μεγαλοπρεπές. Ἐν παραβολῇ μάλιστα πρός τινα μαρτύρια τῆς Ἀνατολῆς καὶ δὴ τῆς Συρίας, ἅτινα ἐχρησίμευον καὶ ὡς βαπτιστήρια δὲν ἠδύνατο νὰ λογισθῇ λαμπρόν. Ἀλλ' ὅ,τι καθίστα τὸ βαπτιστήριον τοῦτο λαμπρότατον ἦτο ὁ ἐσωτερικὸς αὐτοῦ διάκοσμος καὶ ἰδίᾳ ὁ τοῦ ὀρόφου. Ἀλλὰ περὶ αὐτοῦ κατωτέρω.

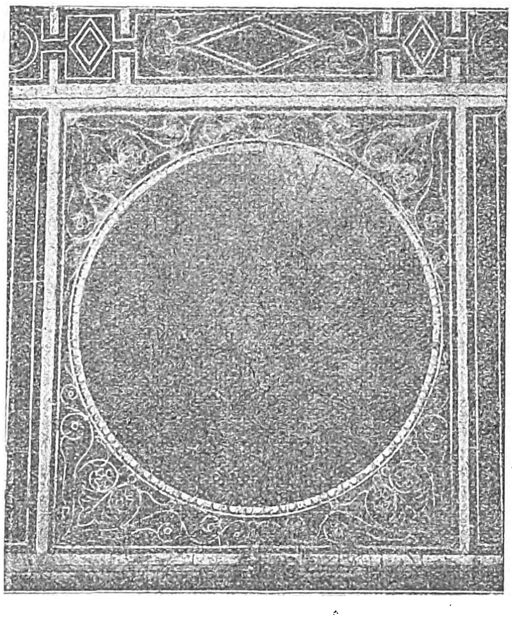

Ὀρθομαρμάρωσις, ἤτοι διακοσμήσεις διὰ πλακῶν μαρμάρων πολυχρώμων ἁρμονικῶς τεθειμένων.

Τὸ δὲ βαπτιστήριον τὸ λεγόμενον *τῶν Ἀρειανῶν* ἐποιήθη μικρὸν βραδύτερον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Θεοδωρίχου ἢ Θωδερίχου συγχρόνως μὲ τὸ τοῦ ἁγ. Ἀπολλιναρίου τοῦ νέου. Παραπλεύρως τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Πνεύματος ὁ Ὀστρογότθος οὗτος ἡγεμών, ὁ ἐπονομασθεὶς καὶ οὗτος μέγας διὰ τὸν ζῆλον πρὸς μεγαλουργίαν, ᾠκοδόμησε τὸ βαπτιστήριον τῶν Ἀρειανῶν ἐπὶ σχεδίου παραπλησίου τοῦ τῶν Ὀρθοδόξων. Παρ' ὅλον τὸν ἐνθουσιασμὸν πρὸς δημιουργίαν νέων κτισμάτων δὲν ἠδυνήθη νὰ καινοτομήσῃ. Οἱ τεχνῖται αὐτοῦ ἁπλῶς ἐκινήθησαν ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς τέχνης τῆς ἐποχῆς. Καλύτερον ἐκ τῶν μνημείων του διὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἐπιμέλειαν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ μᾶλλον τὸ μνημεῖον τοῦ ἰδίου Θεοδωρίχου.

Ἀλλ' εἰς τὸν διάκοσμον ὅμως τοῦ ὀρόφου τοῦ βαπτιστηρίου, καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ βαπτίσματος, ὑπῆρξε μᾶλλον ἁρμονικώτερος.

Τὰ δύο ταῦτα βαπτιστήρια, τὸ τῶν Ὀρθοδόξων, καὶ κατὰ μίμησιν τὸ τῶν Ἀρειανῶν, διὰ τὸν ἐσωτερικὸν αὐτῶν διάκοσμον ὑπῆρξαν ἀληθῶς ὀνομαστὰ μεταξὺ τοῦ εἴδους τῶν βαπτιστηρίων καθ' ὅλου. Καθ' ὅσον γνωρίζομεν τὰ πλεῖστα τῶν σωζομένων βαπτιστηρίων ἢ μᾶλλον τὸ ὅλον δὲν ἐκοσμήθησαν ἐντὸς τόσον δαψιλῶς. Ἐξαιρουμένου τοῦ βαπτιστηρίου τοῦ Λατερανοῦ, οὗ ἡ κόσμησις ἦτο μεταγενεστέρα τῆς κτίσεως, μόνον τὰ δύο ταῦτα βαπτιστήρια, ὧν πρῶτον τὸ τῶν Ὀρθοδόξων, ἐκοσμήθησαν πλουσίως διὰ μωσαϊκῶν. Τὸ κέντρον τοῦ ὀρόφου κατέχει ἡ βάπτισις (βλ. λ. βάπτισις [*Τέχνη*]).

Πέριξ δὲ τῆς κεντρικῆς ταύτης παραστάσεως τοῦ βαπτισμοῦ ἐζωγραφήθησαν οἱ ἀπόστολοι ἐν γραφικωτάτῃ στάσει. Τὸ δὲ λοιπὸν τοῦ ἐσωτερικοῦ μεταξὺ τῶν τόξων τῶν ἐνεχόντων τὴν ὑποτύπωσιν τοῦ τυμπάνου, καὶ τῶν τριγώνων ἐγράφησαν ποικίλαι κοσμητικαὶ διὰ μωσαϊκῶν παραστάσεις κατ' ἀνατολικὸν ἢ ἀλεξανδρινὸν τρόπον. Ὡς νὰ μὴ ἤρκουν δὲ ταῦτα, πλουσία ὀρθομαρμάρωσις ἐκ πολυχρώμων τεμαχίων ἐκάλυπτε τοὺς τοίχους τῶν βαπτιστηρίων, ἰδίᾳ δὲ τῶν ὀρθοδόξων. Ἑπομένως κατὰ τὸ πνεῦμα μᾶλλον τῆς ἐποχῆς, τὸ ἐσωτερικὸν τούτων ἦτο πολλῆς ἐκτιμήσεως ἄξιον, κατακοσμηθὲν διὰ τῶν ῥηθέντων μωσαϊκῶν. Ἄλλως τε καὶ εἰς τὰ σπουδαιότατα τῶν συγχρόνων θρησκευτικῶν κτισμάτων, ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις σχεδὸν παρωράθη, μεγάλης φροντίδος δοθείσης διὰ τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῶν. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ τὰ εἰρημένα βαπτιστήρια δὲν διεκρίθησαν ἰδιαζόντως διὰ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῶν ἀρχιτεκτονικήν. Ἄλλως τε παρομοίου ρυθμοῦ ἔργον εἰς τελειοτάτην μορφὴν τῶν ἰουστινιανείων χρόνων ἔχομεν τὸν περίφημον ναὸν τοῦ ἁγίου Βιταλίου ἐν Ραβέννῃ, θαῦμα ἀληθῶς ὀκταγωνικοῦ οἰκοδομήματος. Τοιοῦτο ἴσως θὰ ἠδύνατο νὰ εἶναι καὶ τὸ ὀκταγωνικὸν βαπτιστήριον τῶν αὐτῶν χρόνων, ἐπιμελεστάτης τέχνης.

Βαπτιστήριον Ἁγίας Σοφίας *(ΣΤ′ αἰών).* Ἐξέχουσαν ὁμοίως θέσιν μεταξὺ τῶν βαπτιστηρίων κατέχει καὶ τὸ τοῦ περικαλλοῦς ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, τοῦ μεγαλοφυοῦς αὐτοῦ κτίσματος τοῦ Ἀνθεμίου καὶ Ἰσιδώρου. Τοῦτο, κείμενον εἰς τὸ ΝΔ. μέρος τοῦ ναοῦ, ἦτο κεκαλυμμένον δι' ἀβαθοῦς θόλου, ὁμοίου σχεδὸν πρὸς τὸν μέγαν θόλον τοῦ ναοῦ. Ὀρθογώνιον τετράγωνον κατὰ τὸν κυρίως χῶρον ἐξετείνετο μικρὸν κατὰ τὴν μίαν πλευρὰν ἀπαρτίζον οὕτω σχῆμα μικροῦ ναοῦ. Ἐάν τις νοήσῃ τὴν μεγάλην Ἁγίαν Σοφίαν ἄνευ κιόνων, καὶ κλιτῶν, τότε θέλει εὕρει μεγίστας ἀναλογίας μεταξὺ τοῦ ναοῦ τούτου καὶ τοῦ βαπτιστηρίου τοῦ ναοῦ. Ὁ δὲ μικρὸς νάρθηξ ὁ εὑρισκόμενος κατὰ τὴν δυσμικὴν πλευράν, στεγαζόμενος διὰ τριῶν σταυροθολίων, προσέδιδε μείζονα χάριν εἰς τὸ κύριον καὶ κεντρικὸν οἰκοδόμημα. Τοῦτο μὲν ἐξωτερικῶς ἐφαίνετο, ὡς εἴπομεν, τετραγωνικόν, ἀλλ' ἐσωτερικῶς διὰ τῶν κατὰ τὰς γωνίας κογχῶν ἐσχημάτιζεν ὀκταγωνικὸν κτίσμα, ὑπεράνω τοῦ ὁποίου διεγράφετο ἀβαθέστατος θόλος στηριζόμενος ἐπὶ τυμπάνου ὑποτυπώδους, ἐξωτερικῶς μᾶλλον αἰσθητοῦ, ἄνευ ἀναφωτίδων. Πρὸς φωτισμὸν δὲ τούτου, ἐλλείψει τῶν ἀναφωτίδων τοῦ τυμπάνου, ὑπῆρχον μεγάλα τοξοειδῆ ἄνωθεν παραθύρια, ἅτινα διὰ μέσου διατρήτων φατνωμάτων ἔχεον τὸ φῶς αὐτῶν εἰς τὸ βαπτιστήριον.

Αἱ μωσαϊκαὶ κοσμήσεις τοῦ βαπτιστηρίου τῶν Ἀρειανῶν.

Digitized by Google

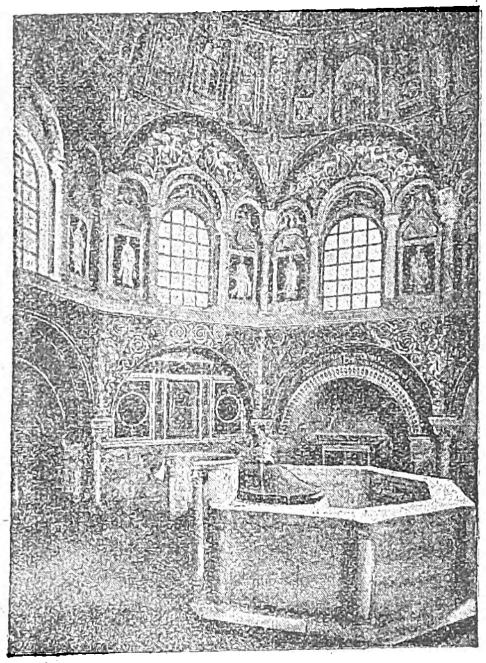

'Εσωτερικὸν βαπτιστηρίου μετὰ τῆς δεξαμενῆς. [Ραβέννα].

Τὸ κομψότατον τοῦτο κτίσμα, σύγχρονον ὂν τοῦ κυρίως ναοῦ, ἐκαλεῖτο «ὁ μέγας βαπτιστὴρ» ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν. Ἤδη ἐν ἀρίστῃ διατηρούμενον καταστάσει ἔχει μεταβληθῆ εἰς μαυσωλεῖον τοῦ Μουσταφᾶ τοῦ πρώτου (1623) καὶ τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Ἰμβραὴμ (1643). Συγκρίνοντες τὸ κτίσμα τοῦτο πρὸς τὰ ἐν Ραβέννῃ, ἀμέσως διακρίνομεν τὴν προσπάθειαν τῶν μεγαλοφυῶν ἐκείνων ἀρχιτεκτόνων, οἱ ὁποῖοι, χωρὶς νὰ ἐκφύγουν ἀπὸ τὴν παράδοσιν τοῦ ὀκταγωνικοῦ, τοῦ ἐνθυμίζοντος τὸ παλαιὸν κυκλικόν, κατώρθωσαν νὰ μετατρέψουν τὸ ὀκταγωνικὸν ἐσωτερικῶς εἰς τετράγωνον ἐξωτερικῶς, ἀκριβῶς ὅπως κατώρθωσαν διὰ τῶν τριγωνικῶν ἡμισφαιρίων νὰ μεταβάλουν τὸ τετραγωνικὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας εἰς κυκλικὸν διὰ τὴν ἐπιστέγασιν τοῦ ναοῦ διὰ θόλου. Τὸ βαπτιστήριον τοῦτο τῆς Ἁγίας Σοφίας εἶναι τὸ τελειότερον καὶ λαμπρότερον ἀρχιτεκτονικὸν οἰκοδόμημα τῶν βαπτιστηρίων πέραν τοῦ ὁποίου δὲν θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ προχωρήσῃ ἕτερος ἀρχιτέκτων, ἔχων πάντοτε ὡς βάσιν τὸ ἐσωτερικὸν ὀκταγωνικὸν τῶν κατὰ παράδοσιν ἀρχαίων βαπτιστηρίων. Κατ' ἐξαίρεσιν ἴσως δυνάμεθα νὰ μνημονεύσωμεν τὰ ἐν Ἀνατολῇ πολυγωνικὰ κτίσματα τῶν μαρτυρίων ἢ καὶ βαπτιστηρίων ὁμοῦ, ὧν ἡ τέχνη ἦτο ἀληθῶς λαμπρά, ὅπως καὶ ἡ καθ' ὅλου οἰκοδομικὴ ἐν Συρίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ.

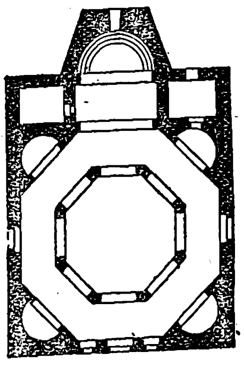

Βαπτιστήριον κατ' απομίμησιν τῆς 'Αγ. Σοφίας. ['Εζρα Συρίας].

Ἀρχιτεκτονικὴ τῶν βαπτιστηρίων. Ὡς ἀλλαχοῦ εἴπομεν, ἡ θέσις καὶ τὸ σχῆμα αὐτῶν κατὰ μικρὸν ἐσχηματίσθη καὶ διεμορφώθη ἐν συναφείᾳ πρὸς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ τύπου τῆς ἱεροτελεστίας τοῦ βαπτίσματος. Διὰ τοῦτον ἀκριβῶς τὸν λόγον καὶ βραδύτερον, ὅτε εἰσήχθη ὁ νηπιοβαπτισμός, τὰ βαπτιστήρια γινόμενα δύσχρηστα κατελείφθησαν εἰσαχθείσης τῆς κολυμβήθρας ἄχρι τοῦ νῦν. Ἐν τῇ Δύσει δὲ ὁ εἰσαχθεὶς διὰ καινοτομίας ραντισμὸς κατέστησεν ἄχρηστον τὴν παρουσίαν αὐτῶν, ἅτινα ἀντικατέστησαν μικρὰ ραντιστήρια καὶ φιάλαι. Ἐξ ὅσων ἤδη γνωρίζομεν ὁ ἀρχαιότερος καὶ ἁπλούστερος τύπος τῶν βαπτιστηρίων ἦτο ὁ τῆς ἁπλῆς δεξαμενῆς ἐχούσης σχῆμα ἢ τετράγωνον ἢ ὀρθογώνιον ἐπιμηκες (πρβλ. *βαπτιστήριον Πρισκίλλης*) ἢ κυκλικὸν ἢ καὶ σταυροειδές. Εἰς αὐτὰ ὡδήγει μικρὰ ἢ μικροτέρα κλῖμαξ, δι' ἧς κατεχόμενοι ἐβαπτίζοντο οἱ μέλλοντες Χριστιανοί.

Ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος ἄρχεται ἡ δημιουργία αὐτοτελῶν βαπτιστηρίων ἐν τῇ Δύσει, ὡς καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Οὐχὶ δὲ σπανίως ἐν τῇ Ἀνατολῇ σταυροειδῆ κομψὰ οἰκοδομήματα χρησιμεύοντα ὡς μαρτύρια, ἢ καὶ ὡς σκευοφυλάκια, ἐχρησίμευον καὶ ὡς βαπτιστήρια.

Λαμπρότερον σχετικῶς δεῖγμα βαπτιστηρίου εἶναι τὸ τοῦ Λατερανοῦ ὀκταγωνικὸν μὲν ἔχον τὸ σχῆμα ἐξωτερικῶς, ἀλλ' ἐσωτερικῶς διαχωριζόμενον ὑπὸ ἰσαρίθμων κιόνων, οἵτινες ἐβάσταζον τὰ τόξα τοῦ τυμπάνου. Διάφορον πως ὑπῆρξε τὸ βαπτιστήριον τῆς Ἁγ. Σοφίας, τὸ ὁποῖον ἦτο μὲν ἐξωτερικῶς τετράγωνον ἀλλ' ἐσωτερικῶς διὰ τῶν κογχῶν ἐσχηματίζετο εἰς ὀκταγώνιον. Τοῦτο ἦτο καὶ τὸ ἰδιορρυθμότερον τῶν βαπτιστηρίων. Γενικῶς ὅμως δύναται νὰ ἐξαχθῇ τὸ συμπέρασμα τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ τὸ πλεῖστον τῶν βαπτιστηρίων ἦτο ὀκταγωνικόν, ἢ ὅτι εἰς τὸ σχῆμα τοῦτο κατέληγον ἐσωτερικῶς διὰ κογχῶν ἢ ἄλλων μετασχηματισμῶν. Ὁ φωτισμὸς παρείχετο διὰ παραθυρίων κατὰ τὰς πλευρὰς τεθειμένων, ἡ δὲ στέγασις ἦτο διὰ θόλου. Ὡραῖα καὶ ἐπιμελῆ φαίνονται τὰ ἐν τῇ Ἀνατολῇ βαπτιστήρια ἢ καὶ μαρτύρια συγχρόνως, ἔχοντα καὶ σχῆμα σταυροειδές, ἢ πολυγωνικὸν καὶ τοιχοδομίαν ἰσοδομικὴν καὶ λαμπράν.

Θέσις τῶν βαπτιστηρίων ὡς πρὸς τὸν ναόν. Τὰ βαπτιστήρια, ὄντα παραρτήματα τῶν κυρίως ναῶν, ἔκειντο κατ' ἀρχὴν πλησίον αὐτῶν. Παλαιότερον ἀπήρτιζον τμῆμα ἀρχιτεκτονικὸν τοῦ ἰδίου ναοῦ, κείμενα κατὰ τὸ δυσμικὸν τοῦ ναοῦ μέρος, εἴτε κατὰ τὴν βορείαν ἢ τὴν νοτίαν συνήθως πλευράν. Τοῦτο ἄλλως τε ἦτο φυσικόν. Οἱ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ δεχόμενοι ἐθνικοὶ ἢ Ἰουδαῖοι πρὶν ἢ βαπτισθῶσιν ἐδιδάσκοντο κατηχούμενοι τὰς τῆς θρησκείας ἀληθείας ἐκτὸς τοῦ κυρίως ναοῦ εἰς τὸ αἴθριον ἢ τὸν νάρθηκα τοῦ ναοῦ. Μετὰ δὲ τὴν συντέλεσιν τῆς κατηχητικῆς ταύτης διδασκαλίας, οἱ μέλλοντες νὰ φωτισθῶσιν ὡδηγοῦντο ἐκεῖθεν εἰς τὸ ἀποδυτήριον καὶ μετ' αὐτὸ εἰς τὸ βαπτιστήριον πρὸς βαπτισμόν. Ἐπομένως ἐκ λόγων καθαρῶς τελετουργικῶν καὶ σκοπίμων ἔπρεπε τὸ βαπτιστήριον νὰ εἶναι ἐγγὺς τοῦ ναοῦ. Τοῦτο ἄλλως τε παρατηροῦμεν καὶ εἰς τὸ ἀρχαιότατον βαπτιστήριον τῆς Πρισκίλλης, τὸ ὁποῖον ἦτο ἐγγὺς τοῦ ναοῦ τοῦ Σιλβέστρου, ἀποτελοῦν μετ' αὐτοῦ οἱονεὶ ἑνιαίαν περιοχήν. Ἐν δὲ τῇ κυρίως Ἑλλάδι ἐκ τῶν ὑστάτων ἀκόμη ἀνασκαφῶν πιστοῦται, ὅτι τὰ βαπτιστήρια ἔκειντο ἐγγὺς τοῦ ναοῦ. Οὕτως ἐν Αἰγίνῃ δι' ἀνασκαφῶν τοῦ Γερμανοῦ Βέλτερ, ἀποκαλυφθείσης παλαιᾶς βασιλικῆς, ἀνευρέθη καὶ παλαιὸν μικρὸν βαπτιστήριον κατὰ τὸ ΝΔ τοῦ ναοῦ. Ἐν δὲ τῇ Ν. Ἀγχιάλῳ, κειμένῃ ἐπὶ τῶν μεγαλοπρεπῶν ἐρειπίων τῶν θεσσαλικῶν Θηβῶν, διὰ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Γ. Σωτηρίου ἀνευρεθείσης τῆς μεγάλης μητροπολιτικῆς βασιλικῆς, μεγίστης οὔσης, ἀνεκαλύφθη καὶ τὸ βαπτιστήριον, ἀποτελοῦν τμῆμα τοῦ ναοῦ κείμενον κατὰ τὸ ΒΔ τοῦ ναοῦ μέρος.

Ἡ κτίσις ἰδιαιτέρων κτισμάτων εἶναι μᾶλλον ἀνατολικὴ συνήθεια εἰσαχθεῖσα καὶ εἰς τὴν Δύσιν

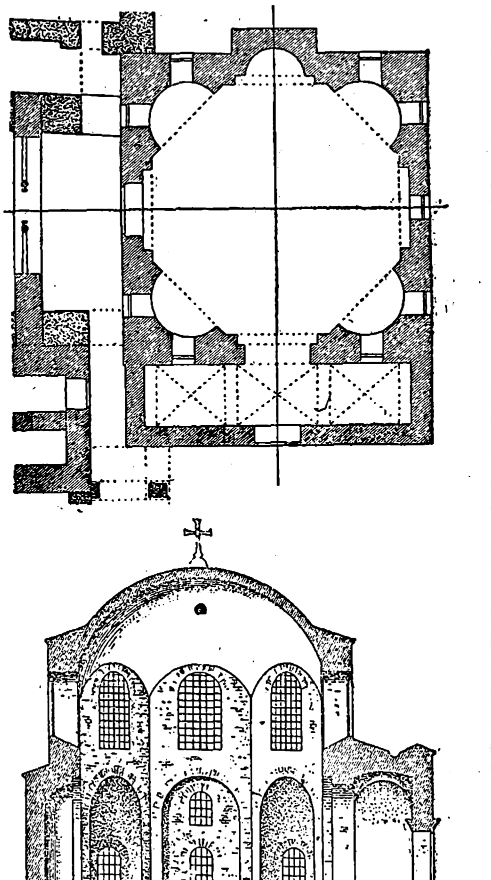

Κάτοψις καὶ τομὴ τοῦ βαπτιστηρίου τῆς 'Αγ. Σοφίας, ὀκταγωνικοῦ ἔσω καὶ τετραγωνικοῦ ἔξω.

ἀπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου. Καὶ τοῦτο διότι ἐν Ἀνατολῇ ἐχρησιμοποίουν καὶ τὰ μαρτύρια ὡς βαπτιστήρια αὐτοτελῆ ὄντα.

Τμήματα τοῦ βαπτιστηρίου. Τὸ βαπτιστήριον τοῦ Λατερανοῦ ἢ τὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας παρέχουν εἰς ἡμᾶς πλήρη εἰκόνα τῶν μερῶν ἢ τμημάτων τοῦ βαπτιστηρίου. Ἐφ' ὅσον τοῦτο ἦτο ἐντὸς τοῦ ναοῦ, τμήματά τινα τοῦ ναοῦ ἦσαν, ὡς ἐπόμενον, καὶ τμήματα κοινὰ τοῦ ἐν αὐτῷ εὑρισκομένου βαπτιστηρίου. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ χωρισμοῦ

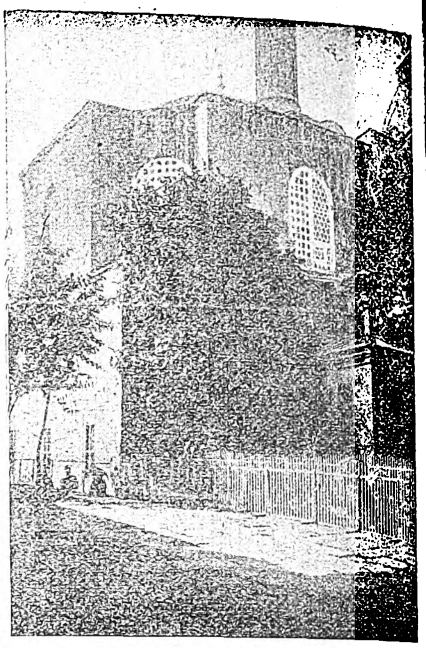

'Εξωτερικὴ ὄψις τοῦ βαπτιστηρίου τῆς 'Αγ. Σοφίας ὡς ἔχει σήμερον.

τὰ μεγάλα βαπτιστήρια ἀπέκτησαν οὐ μόνον ἰδίαν ἀρχιτεκτονικὴν ἀλλὰ καὶ ἴδια τμήματα. Γενικῶς δυνάμεθα εἰπεῖν, ὅτι τὰ βαπτιστήρια ἀπήρτιζον ἐν μικρογραφίᾳ ναούς, ἔχοντα τὴν αὐτὴν διάταξιν μὲ τὴν τῶν ναῶν. Κατ' ἀνατολὰς τούτων διεγράφετο μικρὰ κόγχη, ὡς ἐν τῷ ναῷ, ἐνῷ κατὰ τὸ δυσμικὸν τούτων ὑπῆρχε τὸ αἴθριον, ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸν νάρθηκα τῶν ναῶν. Ἀποδυτήρια δὲ καὶ ἄλλα παραρτήματα κατὰ τὰ πλάγια τοῦ βαπτιστηρίου ἀπήρτιζον μετὰ τοῦ κεντρικοῦ κτιρίου σύνολον σύνθετον, εἰς ὃ προσετέθησαν βραδύτερον καὶ στοαί. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τοῦ βαπτιστηρίου ἔκειτο ὁ κυρίως βαπτιστήρ, ἡ κολυμβήθρα, πολύμορφος καὶ αὕτη οὖσα. Ἐν τῷ λεξικῷ τοῦ Gabrol, ὑπὸ λέξιν, ἀναφέρονται πλεῖστα παραδείγματα δι' εἰκόνων πολυμόρφων τοιούτων βαπτιστήρων.

Ἡ διοχέτευσις τοῦ ὕδατος. Τὸ βαπτιστήριον τοῦ κοιμητηρίου τῆς Πρισκίλλης καὶ τὸ τοῦ ναοῦ τῆς Ν. Ἀγχιάλου (θεσσαλικῶν Θηβῶν) δίδουν εἰς ἡμᾶς τὸ δεῖγμα τῆς διοχετεύσεως τοῦ ὕδατος προκειμένου περὶ μονίμων δεξαμενῶν ἐκτισμένων ἐντὸς κοιλώματος γῆς.

Αὕτη ἐτελεῖτο καὶ διὰ σωληνώσεων ἢ δι' αὐλακίων κατὰ τὰ πλευρὰ τῶν δεξαμενῶν αἱ ὁποῖαι ἦσαν κεχρισμέναι διὰ μίγματος ἀδιαποτίστου, συγκειμένου ἀπὸ μῖγμα ἀσβέστου λελυμένης ἐντὸς κολλοειδοῦς ὑγροῦ καὶ τριμμάτων κεράμου (κερασάνι). Τοιαῦται ἦσαν καὶ αἱ δεξαμεναὶ τῶν μοναχῶν καὶ τῶν ὠχυρωμένων πόλεων (Μιστρᾶς), καθὼς καὶ τῶν σημερινῶν νησιωτικῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος.

Ὡς εἶναι φυσικὸν καὶ εὐνόητον, αὕτη, ὅπως καὶ εἰς τὰς ἀρχαίας θέρμας, ἐγίνετο διὰ βαθμίδων κατὰ τὸ πλεῖστον ἐλαχίστων, αἵτινες ὡδήγουν πρὸς τὰ κάτω. Τὸ κάλλιστον παράδειγμα παρέχει τὸ βαπτιστήριον τῆς Πρισκίλλης, τοῦ ὁποίου αἱ βαθμίδες ἦσαν εἴκοσι καὶ πέντε, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Καὶ αἱ εἰκόνες τοῦ βαπτισμοῦ τῶν κατακομβῶν ἐν ὑποτυπώσει παρουσιάζουν τὰ κοιλώματα καὶ τὰς ὑποφαινομένας ἀνωμάλους βαθμίδας.

Αἱ «φιάλαι». Ὑποτύπωσις καὶ οἱονεὶ ἀνάμνησις διασώζουσα τὴν ὕπαρξιν τῶν ἀρχαίων βαπτιστηρίων δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν αἱ «φιάλαι» ἢ τὰ «ἁγιαστήρια» τῶν ἱερῶν Μονῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ Ἄθω. Περὶ τοῦ ταυτισμοῦ τούτου καὶ τῆς ὑποτυπώσεως πιθανὸν νὰ γεννηθοῦν ἀντιρρήσεις. Οὐδεμία ὅμως ἀμφιβολία δύναται νὰ ὑπάρξῃ ὅτι αἱ φιάλαι αὗται ἐνθυμίζουν εἰς ἡμᾶς τὰ βαπτιστήρια καὶ γενικώτερον τὴν διὰ τοῦ ὕδατος κάθαρσιν, καὶ τὴν τοῦ ὕδατος βοήθειαν. Δι' ὃ καὶ οὐ μόνον τὸ σχῆμα τῶν φιαλῶν τούτων, ἀλλὰ καὶ ἡ εἰκονογράφησις ἐνθυμίζουν τὸ σωτήριον τοῦ ὕδατος.

Καὶ τὸ μὲν σχῆμα τῶν φιαλῶν ὁμοιάζει καταπληκτικῶς τὸ ὀκταγωνικὸν τῶν βαπτιστηρίων σχῆμα. Ἀντὶ ὅμως τοιχωμάτων, αἱ φιάλαι αὗται φέρουσιν ὀκτὼ κίονας, ἕνα εἰς ἑκάστην τῶν ὀκτὼ γωνιῶν, αἵτινες βαστάζουσι τὰ τόξα ἐπάνω τῶν ὁποίων διαγράφεται ὁ κύκλος, ἐφ' οὗ στηρίζεται ὁ θόλος ὁ στεγάζων τὰς φιάλας. Ἐάν τις θελήσῃ νὰ παραβάλῃ τὸ σχέδιον τῶν φιαλῶν τούτων πρὸς τὸ μέσον τὸ μετὰ κιόνων, ἰδίᾳ τοῦ Λατερανοῦ, θέλει εὐθὺς διακρίνει τὴν μεγάλην ὁμοιότητα μεταξὺ αὐτῶν. Ἄλλως τε ὁ σκοπὸς τῶν φιαλῶν αὐτῶν, ἐν αἷς τελεῖται ἡ ἑορτὴ τῶν Φώτων κυρίως, ἤτοι τοῦ βαπτισμοῦ τοῦ Κυρίου, καθ' ἣν ὁ Σταυρὸς ὁ συμβολίζων τὸν Ἰησοῦν ρίπτεται

Digitized by Google

ς τὴν ἐν τῇ φιάλῃ λεκάνην, δύναται κάλλιστα ὶ μαρτυρήσῃ περὶ τῆς σχέσεως τῶν φιαλῶν πρὸς ὶ βαπτιστήρια.

'Αλλ' ὅ,τι καθισιᾷ τὰς φιάλας ταύτας ἀξίας πουδῆς εἶναι οὐ μόνον τὰ ὡραῖα θωράκια τὰ λείοντα τὰς πλευρὰς τοῦ ὀκταγώνου εἰς μέτρου ψος ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ αἱ ὡραῖαι καὶ χαίεσσαι ζωγραφικαὶ παραστάσεις αἱ ζωγραφούεναι εἰς τὸν οὐρανὸν ἢ τὸν θόλον τῶν φιαλῶν. αὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι εἰς πλείστας τῶν φιαῶν αὐτῶν αἱ ζωγραφίαι ἀνανεωθεῖσαι εἶναι δηιουργήματα τοῦ ΙΗ' τὸ πλεῖστον αἰῶνος ἢ καὶ ικρὸν μεταγενέστεραι, ἀλλ' ἀναμφιβόλως αἱ παραστάσεις αὐτῶν εἶναι εἰλημμέναι ἀπὸ παλαιότερα είγματα σωζόμενα ἄλλοτε εἰς τὰς μονὰς τοῦ Ἄθω. αὶ εἰς τὸ Βατοπέδι, καὶ εἰς τὴν τῶν Ἰβήρων αὶ εἰς τὴν Λαύραν, καὶ εἰς τοῦ Δοχειαρίου συναντῶμεν τὸν τρόπον τῆς κοσμήσεως τῶν φιαλῶν, ν αἷς εἶναι ἀναμεμιγμένα καὶ δημώδη τινὰ στοιεῖα, ὡς π.χ. ἐν τῇ χαριεστάτῃ φιάλῃ, ἢ τῷ φρέατι οῦ Δοχειαρίου, ἐν οἷς φαίνονται καὶ ζωγραφίαι ινὲς εἰλημμέναι ἀπὸ τὴν δημώδη ἱστορίαν τῆς ιονῆς.

Γενικῶς ὅμως τοιαύτη εἶναι περίπου ἡ ζωγραφία ῶν φιαλῶν. Τὸ κέντρον τοῦ θολοειδοῦς ὀρόφου ὐτῶν κατέχει ἡ Βάπτισις τοῦ Ἰησοῦ, ὡς ἡ σπουδαιοτέρα εἰκονογραφικὴ παράστασις τοῦ βαπτιστηρίου. Παρ' αὐτήν, ἢ μικρὸν κατωτέρω, διαγράφουσαι κύκλον, ζωγραφίζονται αἱ τοῦ ὕδατος παραστάσεις, ἤτοι: ἡ βάπτισις τοῦ Ἰωάννου, ὁ Μωϋσῆς ἐντὸς τοῦ ὕδατος, ἡ ἀνάβλυσις τοῦ ὕδατος ἐκ τῆς πέτρας, αἱ δώδεκα πηγαὶ τῶν ὑδάτων, αἱ διαβάσεις τοῦ Ἰορδάνου, ἡ σκηνοπηγία παρὰ τὸν Ἰορδάνην, ὁ καταποντισμὸς τῶν Αἰγυπτίων, ὁ γλυκασμὸς τῶν ὑδάτων. Πρὸς τούτοις, καθ' ἃ εἴπομεν, καὶ δημώδεις παραστάσεις ἐνίοτε κατέχουν χῶρόν τινα τῶν φιαλῶν, ὡς π.χ. τοῦ Δοχειαρίου, ἔνθα ζωγραφίζονται ἐπεισόδιά τινα δοχειαριακοῦ περιεχομένου, τουτέστιν ἐπεισόδια ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς ἀνευρέσεως τῶν ὑδάτων ἐν τῇ μονῇ, ἤτοι τὸ ὄνειρον τοῦ ἡγουμένου, ἡ ἐκσκαφὴ κ.τ.τ. Ὁ τύπος τῶν ζωγραφιῶν τούτων εἶναι λίαν χαρακτηριστικός, ἀπὸ δὲ τῆς δημώδους ἀπόψεως ἄξιος πολλῆς προσοχῆς. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν τέχνην των δὲν παρουσιάζουν ἰδιάζοντα ῥυθμὸν ἀλλὰ μόνον τέχνην χαμηλήν. Πάντως αἱ φιάλαι καὶ διὰ τὸ σχῆμά των καὶ τὴν εἰκονογραφίαν των πρὸ πάντων, ἐνθυμίζουσαι τὰ παλαιὰ βαπτιστήρια, εἶναι ἀξιοσημείωτος ὑποτύπωσις ἐκείνων.

Αἱ κολυβῆθραι. Εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν βαπτιστηρίων οἱ ἐφεξῆς αἰῶνες οὐ μόνον δὲν σημειοῦν οὐδεμίαν προσπάθειαν, ἀλλὰ τοὐναντίον ὑποστροφήν. Ἐγκαταλειφθέντος τοῦ βαπτισμοῦ τῶν μεγάλων διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ νηπιοβαπτισμοῦ, τὰ βαπτιστήρια, οὐδένα ἔχοντα προορισμόν, διετηρήθησαν μόνον ὡς ἀνάμνησις τοῦ παρελθόντος ἢ καὶ δι' ἄλλας ἐκκλησιαστικὰς χρήσεις. Τὰ βαπτιστήρια ἀντικατέστησαν αἱ κυρίως φορηταὶ κολυμβῆθραι,

Ἐρείπια πολυγωνικοῦ κτίσματος ἐν Bin-Bir-Kilissé ἐκ τῶν χρησιμευόντων ὡς μαρτυρίων καὶ βαπτιστηρίων.

ὧν ἔχομεν διαφόρους παραλλαγάς. Τὴν καλλίστην ἀπεικόνισιν τῶν κολυμβηθρῶν ἀνευρίσκομεν εἰς τὴν παράστασιν τῆς *Ζωοδόχου Πηγῆς*, τῆς ὡραιοτάτης αὐτῆς παραστάσεως, τῆς λίαν συμβολικῆς καὶ θεολογικῆς. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ἡ παράστασις περικλείει γενικωτέραν εἰκονογραφικὴν σημασίαν, ἀνταποκρινομένην πρὸς τὴν ὑπέρλαμπρον ἁγνείαν τῆς Θεοτόκου, τῆς τεκούσης τὴν τῶν ὅλων Ζωήν, ἀλλ' ἡ διαμόρφωσις τοῦ εἰκονογραφικοῦ αὐτοῦ θέματος, συνδυαζομένη καὶ πρὸς τὴν διὰ τοῦ ὕδατος ἁγνείαν, παρέδωκεν ἡμῖν τὴν ἀρίστην παράστασιν τῆς ἀπὸ τῆς κολυμβήθρας καὶ δι' αὐτῆς σωτηρίας τῶν πιστῶν. Οὕτω ζωγραφουμένης τῆς Θεοτόκου διεσώθη μέχρις ἡμῶν κατὰ φυσικὴν συνέπειαν καὶ ὁ τύπος τῆς κολυμ-

Εἰκὼν τῆς κολυμβήθρας ἐκ τῆς ὡραίας παραστάσεως τῆς Ζωοδόχου πηγῆς εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγ. Θεοδώρων τοῦ Μιστρᾶ (ΙΔ' αἰών).

βήθρας. Τοιοῦτο ἄριστον παράδειγμα ἔχομεν τὴν ὡραιοτάτην παράστασιν τὴν ἐν Ἁγ. Θεοδώροις τοῦ Μιστρᾶ (ΙΔ' αἰών), καθ' ἣν παρουσιάζεται ἡ Θεοτόκος ὑπὸ τὸν τύπον τῆς χώρας τῆς ἀχωρήτου ἐντὸς κολυμβήθρας μεταξὺ ἀγγέλων σεβιζόντων. Ὁ ἐν τῇ παραστάσει ταύτῃ παρουσιαζόμενος τύπος κολυμβήθρας, εἰλημμένος ἀπὸ φυσικῶν προτύπων, εἶναι ὁ μέχρις ἡμῶν παραδεδομένος τύπος τῆς κολυμβήθρας, ὁ ἀντικαταστήσας τὰ βαπτιστήρια.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Marurchi*, Elements d'archäologie chretienne (τόμ. Γ'). *Τοῦ αὐτοῦ*, Guide de Catacombes Romaines.—*Diehl*, Ravenne 1907. *Τοῦ αὐτοῦ*, Manuel d'art Byz.—*Ἀντωνιάδου*, «Ἁγ. Σοφία».—*Σωτηρίου*, «Ἁγ. Σοφία». *Τοῦ αὐτοῦ* «Ἅγιον Ὄρος».—*Brockhaus*, Die Kunst in der Athosklösters.—*Α. Ἀδαμαντίου*, Ἁγνείας Πεῖρα 1910.—*J. Strzygowski*, Kleinasien ein Neuland der Kunst 1903.—*H. Rott*, Kleinasiatische Denkmäler (Leipzig 1908).—Λεξικὸν *Gabrol*, ἐν λέξει, ἐκτενὴς πραγματεία τοῦ Lecklerq μετὰ πλουσίας βιβλιογραφίας.

Ν. Δ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

βαπτιστὴς (ὁ)· ὁ βαπτίζων, ὁ ἀναδεχόμενος τὴν βάπτισιν· || ἐπωνύμιον τοῦ *Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου*, ὡς βαπτίσαντος τὸν Ἰησοῦν· || ὁ ἀνήκων εἰς ἐκκλησιαστικὴν ὀργάνωσιν πρεσβεύουσαν ἰδίας περὶ βαπτίσματος δοξασίας (βλ. λ. **Βαπτισταί**).

Βαπτιστὴς */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς ἐν Ἠπείρῳ κοινότητος Χουλιαράδων τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 174. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γκούρα*. Δ. Ε. Μ.

βαπτιστικός, *—ή, —όν*· ὁ τοῦ βαπτίσματος, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ βάπτισμα· || ὡς οὐσιαστ. ὁ ***βαπτιστικός***, καὶ ***βαφτιστικός***, θηλ. *—ή* καὶ *—ιά*, ὁ βαπτισθεὶς ὑπό τινος, ὁ *ἀναδεκτός*, ἄλλως *ἀναδεξιμιός*, *βαφτισιμιὸς* καὶ *βαφτιστῆρι*· || τὸ οὐδέτ. ***βαπτιστικὸν*** (ἐνν. *ἔγγραφον*), πιστοποιητικὸν ἐκδιδόμενον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ληξιαρχικῆς πράξεως τῆς βαπτίσεως· πληθ. τὰ *βαπτιστικά*, τὰ διὰ τὴν βάπτισιν δωρούμενα εἰς τὸν νεοφώτιστον ὑπὸ τοῦ ἀναδόχου ἐνδύματα κ. τ. λ.

Βαπτιστίνη (Baptistine) *['Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 248. Ἀνεκαλύφθη τῇ 9ῃ Σεπτεμβρίου 1890, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: α=2,264, T=1244 ἡμ. e=0,095, i=6° 18', L=248° 43', Ω=8° 7' καὶ π=140° 30'. Σ. Π.

Βαπτιστῖνοι (οἱ) (Battistini· Congregatio Sacerdotum saecularium Missionariorum de s. Joanne Baptistae). Ὁ *Δομίνικος Φραγκῖσκος Ὀλιβιέρι*, γεννηθεὶς ἐν Γενούῃ τῷ 1691, ζηλωτὴς καθολικὸς ἱερεύς, ἀπεφάσισε τὴν σύστασιν ἀδελφότητος δι' ἱεραποστολὰς εἰς χώρας ἀπίστων καὶ ἑτεροδόξων. Ὁ πάπας Βενέδικτος ΙΔ, εἰς ὅν, ἐλθὼν ὁ Ὀλιβιέρι εἰς Ῥώμην, ἀνεκοίνωσε τὰ σχέδιά του, ἐνέκρινε ταῦτα τῷ 1755 καὶ οὕτως ἱδρύθη ἡ *ἀδελφότης τῶν Βαπτιστίνων*, ἥτις ἔγινε φυτώριον ἱεραποστόλων. Ἐκτὸς τῶν κληρικῶν, μέλη τῆς ἀδελφότητος ἦσαν καὶ λαϊκοὶ (fratelli coadjutori) καὶ ἔζων πάντες ἐν κοινοβίῳ. Ὁ Ὀλιβιέρι, θανὼν τῷ 1766 ἐν Γενούῃ, ἐτιμήθη ὡς ἅγιος, καὶ μετ' ὀλίγον ἐξέλιπε καὶ ἡ ἀδελφότης. Δ. Σ. Μ.

βαπτιτοξίνη (ἡ) (Baptitoxin) *[Φαρμακογν.]*. Ἐνέχεται εἰς τὰς ῥίζας τῆς baptisia tinctoria, εἶναι δὲ προσομοία πρὸς τὴν *κυστίνην*. Κ. Γ. Μ.

βαπτολῖνος (ὁ) (Baptolinus) */Ζῳολ./*. Γένος ἐντόμων *κολεοπτέρων* τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχελύτρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σταφυλινιδῶν*. Ἔχουσι σῶμα μᾶλλον ἐπίμηκες καὶ ἀνάστημα μέτριον, ἐνδιαιτῶνται δὲ ἰδίως ὑπὸ τοὺς λίθους καὶ ἐντὸς ἀποσυντεθειμένων οὐσιῶν. Γνωστὰ ὀλίγα εἴδη, ὧν δύο, *βαπτολῖνος ὁ ἄλπειος* (Baptolinus alpinus) καὶ *βαπτολῖνος ὁ μελανόκερως* (Baptolinus picicornis) ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ. Δ.Ν.Π.

Βαπτολῖνος ὁ μελανόκερως.

βαπτόρνις (ἡ) (Baptornis Marsch.) */Παλαιοζ./*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἑσπερορνίθων*, τῆς ὑποτάξεως τῶν *σαυροούρων* πτηνῶν. Λείψανά των (μεμονωμένα τινὰ ὀστᾶ) εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Kansas. Γ. Κ. Γ.

βαπτός, *—ή, —όν*· ὁ βεβαμμένος, ὁ χρωματισμένος· || ἰδιωματ. *βαφτός*· ὁ βεβαμμένος εἰς τὸ μέλαν, ὁ μαύρου χρώματος: «ντύθηκε 'ς τὰ βαφτὰ» ἢ «φόρεσε βαφτά», ἄλλως «ντύθηκε 'στὰ μαῦρα ἢ «φόρεσε μαῦρα», «βαφτὸ μαντήλι,—ποκάμισο κττ.» || τὸ οὐδ. ***βαφτὰ*** τὰ) ὡς οὐσιαστικόν· τὰ ὁπωσδήποτε χρωματιστὰ ὑφάσματα τῆς οἰκίας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ λευκά, ἄλλως *σκοῦρα*: «τὰ βαφτὰ τὰ πλένουν χώρια ἀπὸ τὰ ἄσπρα». Β. Φ.

βαπτόσαυρος (ὁ) (Baptosaurus Marsh.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *μοσασαυριδῶν λεπιδοσαύρων ἑρπετῶν*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικήν. Γ. Κ. Γ

βάπτουσα (ἡ) */Βοτ./*· βλ. **βαπτισία.**

βάπτρια (ἡ)· θηλ. τοῦ *βάπτης*· ἡ βάφουσα, ἡ βαφεύς.

βάπτω, κοιν. *βάφω*· ἐμβαπτίζω ἐν ὑγρῷ πεπυρακτωμένον σίδηρον ἢ σιδηροῦν ὄργανον ἵνα σκληρυνθῇ: «βάφω τὸ μαχαίρι,—τὸ τσεκούρι, κττ.», «βαμμένο 'στὸ ξίδι»· || χρωματίζω, δίδω χρῶμα διὰ βαφῆς: «ἔβαψα τὸ φόρεμά μου, — τὸ καπέλλο μου κττ.», «ξεθώριασε καὶ θὰ τὸ βάψω»· || ἀμεταβ. λαμβάνω χρῶμα, χρωματίζομαι: «τὸ τραπεζομάντηλο ἔβαψε ἀπὸ τ' ἀχλάδια»· || ἡ μετοχ. ***βαμμένος***, *—η, —ο*· κακός, κακεντρεχής, χαιρέκακος· ὁ φανατικὸς ὀπαδὸς πολιτικοῦ τινος κόμματος. Β. Φ.

βὰρ *[Κ. Διαθήκη]*. Ἀραμαϊκὴ λέξις δηλοῦσα τὸν *υἱόν*. Δι' αὐτῆς σχηματίζονται τὰ πατρωνυμικὰ ὀνόματα τῶν συγχρόνων τῷ Ἰησοῦ Χριστῷ Ἰουδαίων *(Βὰρ-Ἰησοῦς, Βὰρ-Ἰωνᾶς* κλπ.=Υἱὸς Ἰησοῦ, Υἱὸς Ἰωνᾶ κλπ.). Π. Ι. Μ.

— **βὰρ** (var). Λέξις οὐγγρική, σημαίνουσα φρούριον καὶ ἀπαντῶσα εἰς πολλὰ τοπωνύμια ὡς ἁπλῆ κατάληξις. Α. Δ.

Βὰρ (Var) *[Γεωγρ.]* Ποταμὸς τῆς Γαλλίας, διαρρέων τοὺς νομοὺς τῶν Κάτω Ἄλπεων καὶ τῶν Παραθαλασσίων Ἄλπεων. Πηγάζει ἀπὸ τὴν ὀροσειρὰν τῶν γαλλικῶν Ἄλπεων, εἰς ὕψος 3.000 μέτρων, καὶ χύνεται εἰς τὴν Μεσόγειον, εἰς ἀπόστασιν 7 χιλιομέτρων πρὸς δυσμὰς τῆς Νικαίας. Μ. Δ. Β.

—**Βὰρ** (Var) *[Γεωγρ.]* Παράλιος νομὸς τῆς Γαλλίας ἐπὶ τῆς Μεσογείου. Ἀποτελεῖ μέρος τῆς παλαιᾶς ἐπαρχίας τῆς Προβηγκίας, τὸ δὲ ὄνομά του ἔλαβεν ἐκ τοῦ ποταμοῦ Βάρ, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν εἰσέρχεται καθόλου. εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ νομοῦ. Ἔχει ἔκτασιν 6.023 τετρ. χιλμτρ. καὶ διαιρεῖται εἰς τρεῖς ἐπαρχίας καὶ 149 δήμους, ὁ δὲ πληθυσμός του ἀνέρχεται εἰς 322.950 κατοίκους. Σπουδαιότεραι πόλεις εἶναι ἡ *Ντραγκινιάν*, ἕδρα τοῦ νομοῦ, *Τουλόν*, ὁ μεγαλύτερος ἐπὶ τῆς Μεσογείου γαλλικὸς ναύσταθμος, καὶ *Μπρινιόλ*. Ἡ χώρα εἶναι ὀρεινή, καλυπτομένη ὑπὸ τῶν Προβηγκιανῶν ὀρέων, παραφυάδων τῶν Ἄλπεων, τὰ ὁποῖα σχηματίζουσι τὰς κορυφὰς *Ἐστερὲλ* (616μ.) καὶ *Ὄρος τῶν Μαυριτανῶν* (779 μ.). Τὸ κλῖμα εἶναι θερμὸν καὶ καταλληλότατον διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου, τῶν ἑσπεριδοειδῶν καὶ τῶν ἀνθέων. Ἐπίσης εὐδοκιμεῖ ἡ ἐλαία, ἡ ὁποία εἶναι ἡ κυρία πλουτοφόρος πηγὴ τῆς χώρας. Τὰ προϊόντα τοῦ ὑπεδάφους εἶναι ὀλίγα σχετικῶς. Κυρία συγκοινωνιακὴ ἀρτηρία τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ ἀπὸ Μασσαλίας εἰς Νίκαιαν, μέσῳ Τουλῶνος, παραλιακῶς βαίνουσα σιδηροδρομικὴ γραμμή. Χ. Δ.

βάρα (ἡ) (Vara). Μονὰς μέτρου ἱσπανικῆς προελεύσεως, ἰσοδυναμοῦσα ἐν Ἱσπανίᾳ πρὸς 0,μ 848, ἐν Πορτογαλίᾳ καὶ Βραζιλίᾳ πρὸς 1,μ 0926, εἰς τὰς Καναρίους νήσους πρὸς 0,μ 8509 καὶ ἐν Οὐρουγουάῃ πρὸς 0,μ 86. Α. Δ.

Digitized by Google

Βαραββᾶς [*Κ. Διαθήκη*]. Ἰουδαῖος λῃστής, ὅστις διὰ φόνον διαπραχθέντα κατά τινα στάσιν ἐναντίον τῶν ρωμαϊκῶν ἀρχῶν εὑρίσκετο δέσμιος κατὰ τὸν χρόνον τῆς εἰς θάνατον καταδίκης τοῦ Ἰησοῦ. Τότε ὁ Πιλᾶτος, χρησιμοποιῶν δικαίωμα ὅπερ εἶχεν, ἵνα κατὰ τὴν μεγάλην ἰουδαϊκὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα δίδῃ χάριν εἴς τινα τῶν εἰς θάνατον καταδίκων, ἐζήτησε παρὰ τῶν Ἰουδαίων ν' ἀποφανθῶσιν ἂν προτιμῶσι νὰ δοθῇ ἡ χάρις εἰς τὸν Ἰησοῦν ἢ εἰς τὸν *Βαραββᾶν*. Ἀλλ' οὗτοι παρασυρθέντες ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων ἠξίωσαν τὴν σωτηρίαν τοῦ Βαραββᾶ (*Ματθ.* κζ' 21, *Μάρκ.* ιε' 11 ἑξ., *Λουκ.* κγ' 18, *Ἰωάν.* ιη 40, Πράξεων γ' 14). Καὶ περὶ μὲν τοῦ προσώπου τούτου οὐδεμία ἄλλη ὑπάρχει ἀξιόπιστος πληροφορία, τὸ δὲ μνημονευθὲν δικαίωμα τοῦ Πιλάτου ἀνταπεκρίνετο, ὡς φαίνεται, εἰς προνόμιον ὅπερ εἶχεν ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων εἰς τοὺς Ἰουδαίους (πρβ. *Λουκ.* κγ' 17). Π. Ι. Μ.

βαράγγι ἢ **ἀβαράγγι** (τὸ) [*Βοτ.*]. Ὀνομασία θάμνου ἐν Κεφαλληνίᾳ, τοῦ ὁποίου αἱ ῥίζαι, γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀβαραγγόριζες*, βράζονται καὶ τὸ ἀφέψημα τούτων λαμβάνεται ὡς ἀποτελεσματικὸν κατὰ τῆς δυσκρασίας. Δ. Ν. Π.

Βάραγγοι ἢ *Βαριάγοι*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι παρ' ἡμῖν γνωστοὶ οἱ ἐν Βυζαντίῳ εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουρὰν ὑπηρετοῦντες ξένοι, κυρίως ἐκ Ρωσίας, Σκανδιναυΐας, βραδύτερον καὶ Ἀγγλίας προερχόμενοι. Ὡς πρὸς τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ ὀνόματος αἱ γνῶμαι δίστανται. Ὁ ὑπομνηματιστὴς τοῦ *Πορφυρογεννήτου* J. Jac. Reiske διδάσκει ὅτι *Φράγκοι*, Feranci καὶ *Βάραγγοι* εἶναι διάφοροι παραλλαγαὶ τῆς λέξεως *Φράγκοι* (οἱ ὁποῖοι ἄλλως, ὡς καὶ οἱ Σκανδιναυοί, εἶναι γερμανικῆς καταγωγῆς), ἀνάγει δὲ τὴν λέξιν εἰς τὸ ἀγγλικὸν *war* καὶ τὸ γαλλικὸν (κυρίως φραγκικὸν) *guerre*, ἐπειδὴ ὁ πόλεμος ἦτο ἡ κυρίας ἀσχολία τῶν βαρβάρων τούτων λαῶν, ὅσοι ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος ἐπέδραμον τὰς χώρας τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Ἀλλὰ καὶ οἱ Βυζαντινοί, ὡς δεικνύει χωρίον παρὰ Συμεὼν τῷ Μαγίστρῳ, ἐκάλουν τοὺς λαοὺς τοῦ Βορρᾶ καὶ δὴ τοὺς *Ρῶς*, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶναι ἄλλο ἢ μία διάκρισις τῶν Βαράγγων, *Φράγκους*: Ρῶς δὲ οἱ καὶ Δρομῖται, φερώνυμοι ἀπὸ Ρῶς τινος... Δρομῖται δὲ ἀπὸ τοῦ ὀξέως τρέχειν αὐτοῖς προσεγένετο· ἐκ γένους δὲ τῶν Φράγκων καθίσταντο. Ὁ ἐν τῷ μετὰ τοῦ «Στρατηγικοῦ» τοῦ Κεκαυμένου συνεκδεδομένῳ «Νουθετητικῷ» ἀπαντῶν τύπος *Βράγγος* δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ πλεονάζων καὶ συνδέων τοὺς δύο ἄλλους: Φράγκος καὶ Βάραγγος (καὶ ἡ γραφὴ *Βάραγκος* ἀπαντᾷ ἐπίσης). Ὁ Schlumberger διαβλέπει εἰς τοὺς Βαράγγους τοὺς Varings τῶν σκανδιναυϊκῶν ἐποποιιῶν· ἄλλοι ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ λέξις σημαίνει τὸν ἐξόριστον, τὸν φυγάδα, ἄλλοι, ὡς ὁ Geyer, τοὺς κατόπιν συμφωνίας (vara, voere=pactum, συμφωνία) καὶ ἐθελουσίως ὑπηρετοῦντας πολεμιστάς, ἄλλοι τέλος παραδέχονται ὅτι τὸ ὄνομα σημαίνει ἁπλῶς σύντροφοι. Ἡ λέξις δύναται νὰ σχετισθῇ πρὸς τὴν παρὰ Ρωμαίοις καὶ Βυζαντινοῖς ἀπαντῶσαν καὶ τῶν μισθοφόρων, ἰδίως Γότθων, χαρακτηριστικὴν προσωνυμίαν τῶν *φαιδεράτων*. Τοιοῦτό τι ὑποστηρίζει καὶ ὁ Bury, παρ' ἄλλων δὲ θεωρεῖται ὡς οὐχὶ ἀπίθανος ἡ ὑπόθεσις, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ κάτοικοι τῆς Σκανδιναυΐας μετεῖχον ἐξ ἀρχῆς εἰς τοὺς λεγεῶνας τῶν Φαιδεράτων τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσον δὲν ἐλλείπουν αἱ ἐνδείξεις ὅτι ἤδη κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα διετηροῦντο σχέσεις ἐκ μέρους τῶν Γότθων τῆς Σκανδιναυΐας πρὸς τοὺς Γότθους τῆς νοτίου Εὐρώπης. Κατὰ τὸν Προκόπιον αἱ διάφοροι γοτθικαὶ φυλαί, αἱ εἰς διαφόρους χώρας τῆς νοτίου Εὐρώπης ἐγκατασταθεῖσαι, οὐδέποτε ἐλησμόνησαν τοὺς συγγενικοὺς δεσμοὺς πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Σκανδιναυΐας, ἡ ὁποία διὰ τοὺς πρώτους ἐπεῖχε τὴν θέσιν μητρὸς πατρίδος.

Ἐξάπλωσις τῶν Βαράγγων. Ὁ λαὸς τῶν Βαράγγων ἀναφέρεται τὸ πρῶτον εἰς τὰς βαλτικὰς χώρας. Ὑπάρχουσιν οἱ διαβλέποντες εἰς τοὺς Βαράγγους Σλάβους κατελθόντας ἀπὸ τὰ ΝΑ. παράλια τῆς Βαλτικῆς, κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν ἐξορίστους ἢ φυγάδας Νοβγοροδίους, ἐν γένει συμμορίας τυχοδιωκτῶν περιλαμβανούσας ἐκ τὸ σύνολον αὐτῶν σπουδαίαν ἀναλογίαν Σλάβων. Σήμερον εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον γενικῶς παραδεδεγμένον ὅτι οἱ Βάραγγοι προήρχοντο ἀπὸ τὰ πέριξ τῆς μεγάλης λίμνης Μαϊλαρ, εἰς τὴν ἀνατολικὴν Σουηδίαν. Ἐκεῖ ἐντοπιζόμενοι οἱ Βάραγγοι ἦσαν οἱ πλησιέστεροι γείτονες τῶν περιφήμων *Βίκιγγς*, οἵτινες ἴσως νὰ ἦσαν ὁ ἴδιος λαός, ὁ ὁποῖος «ἀληθὴς βασιλεὺς τῆς θαλάσσης» ἐλυμαίνετο κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν τὰ παράλια τῆς Β. καὶ Δ. Εὐρώπης. Οὕτω, πρὸς τοὺς φοβεροὺς πειρατὰς τοῦ Βορρᾶ, γνωστοὺς ὑπὸ τὸ συνολικὸν ὄνομα τῶν *Νορμανδῶν* (=ἀνθρώπων τοῦ Βορρᾶ), οἱ Βάραγγοι δὲν ἦσαν βέβαια ξένοι. Μεταξὺ τῶν πρώτων καὶ τῶν δευτέρων πολλὰ τὰ κοινὰ σημεῖα ἀνευρίσκει ὁ ἱστορικός. Ἀμφότεροι ἐμισθοφόρουν εὐχαρίστως καὶ οἱονεὶ κατ' ἐπάγγελμα. Ὡς οἱ Βάραγγοι προσήρχοντο εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Νόβγοροδ καὶ τοῦ Βυζαντίου, οὕτω καὶ οἱ Νορμανδοὶ ἐμισθοφόρουν εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην· πολλοὺς τούτων ἐχρησιμοποίησαν καὶ οἱ Ἕλληνες αὐτοκράτορες εἰς τοὺς πολέμους αὐτῶν πρὸς τοὺς Σαρακηνοὺς τῆς Κάτω Ἰταλίας καὶ Σικελίας, ὡς καὶ πρὸς τοὺς βραδύτερον ἐγκαταστάντας ἐκεῖ Νορμανδοὺς δυνάστας, ἀντιτάσσοντες οὕτω Νορμανδοὺς κατὰ Νορμανδῶν, ἵνα δυνηθῶσι νὰ συγκρατήσωσι τὴν διαφεύγουσαν ἀπὸ τῶν χειρῶν των Ἰταλίαν. Ἄλλο κοινὸν χαρακτηριστικὸν τῶν λαῶν τούτων εἶναι, ὅτι οὗτοι μὲν πρὸς τὰ ΝΑ, ἐκεῖνοι δὲ πρὸς δυσμὰς τραπέντες, ἐθεμελίωσαν ἰσχυρὰς ἐπικρατείας, οὗτοι μὲν τὴν ρωσικήν, ἐκεῖνοι δέ, μετὰ τὸ δουκᾶτον τῆς ἐν Γαλλίᾳ Νορμανδίας, τὴν ἀγγλικήν.

Ὅτι οἱ Ρῶς, ἤτοι οἱ Βάραγγοι τῆς Ρωσίας, ἀνῆκον εἰς ἣν ἐθνότητα καὶ οἱ Νορμανδοί, δεικνύει τὸ παρὰ τοῦ Λιουτπράνδου κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα λεγόμενον: Graeci vocant Russos, nos vero Normannos. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ ἀρχικὴ κοιτὶς τῶν Βαράγγων ἔκειτο ἐν τῇ σημερινῇ Νορβηγίᾳ, ὅθεν οὗτοι ἐχώρησαν πρὸς Ν εἰς τὸν πορθμὸν τῆς Σούνδης καὶ τὴν ἀπηλλαγμένην πάγων Βαλτικήν. Κατὰ τὴν πορείαν των ταύτην ἦτο φυσικὸν νὰ συνενωθῶσι μαζί των καὶ ἄνδρες ἐκ τῶν ἄλλων νορμανδικῶν φυλῶν τῶν ἐγγὺς κειμένων χωρῶν. Ὅτε βραδύτερον κατεκτήθησαν παρὰ τῶν Νορμανδῶν ἡ Ἰσλανδία καὶ ἡ Ἀγγλία, ἀπὸ τὰς χώρας ταύτας πτωχοὶ καὶ φιλόδοξοι πολεμισταὶ ἔφευγον διὰ νὰ ζητήσωσι τύχην καὶ δόξαν εἰς τὰς εὐτυχεῖς χώρας τοῦ Νότου. Οἱ Βάραγγοι τῆς Σκανδιναυΐας ἀπέζων κυρίως ἀπὸ τὴν ἁλιείαν, τὴν ναυτιλίαν καὶ πρὸ πάντων τὴν συναφῆ πρὸς αὐτὴν πειρατείαν, ὅτε διὰ τὴν ἐγνωσμένην ρώμην καὶ ἀνδρείαν αὐτῶν προσεκλήθησαν παρὰ τῶν Σλαύων τοῦ Νόβγοροδ ἵνα ἐπὶ μισθῷ ὑπερασπίσουν τὰ σύνορα τῆς χώρας ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Φίννων. Ὀλίγον χρόνον βραδύτερον ὁ γενικὸς ἀρχηγὸς τῶν μισθοφόρων τούτων, *Ρούρικ*, εὗρε συνετώτερον νὰ ἀγωνίζεται δι' ἑαυτὸν μᾶλλον ἢ διὰ τὸ Νόβγοροδ· κατέλαβεν οὕτω τὴν πόλιν, ἡ ὁποία ἕως τότε τὸν ἐμισθοδότει, καὶ ἀνεκηρύχθη μέγας δοὺξ (862)· δύο ἔτη βραδύτερον (864) ἄλλοι Βάραγγοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν μεγάλην πόλιν τῆς δυτικῆς Ρωσίας, τὸ Κίεβον. Τὰ γεγονότα ταῦτα εἶναι μόνον δύο τελικὰ σημεῖα τῆς κατακτήσεως τῆς Ρωσίας παρὰ τῶν Βαράγγων Ρῶς (ἐκ τῶν ὁποίων ἡ χώρα ἔλαβε τὸ σημερινόν της ὄνομα)· πότε ὅμως ἀκριβῶς κατῆλθον οἱ Βάραγγοι εἰς αὐτὴν διὰ πρώτην φοράν, εἶναι δύσκολον νὰ καθορισθῇ. Ἀπὸ τὰ σλαβικὰ χρονικὰ δύναται ὡς βέβαιον νὰ ἐξαχθῇ ὅτι οἱ μετὰ τῆς Βαλτικῆς γειτονεύοντες Σλάβοι ἐξ αἰτίας κυρίως τῆς ἐλλείψεως ἰσχυρᾶς πολιτειακῆς συνοχῆς ἤριζον πρὸς ἀλλήλους καὶ καθ' ἑαυτοὺς διέσταντο· κατὰ τοὺς ἐμφυλίους δὲ τούτους ἀγῶνας, προσεκάλουν ὡς συμμάχους τοὺς ἀπέναντι Σκανδιναυούς, τοὺς ὁποίους μὲ τὸν καιρὸν ἀνεγνώρισαν τρόπον τινὰ ὡς ἐπικυριάρχους, ἀναλαβόντες τὴν ὑποχρέωσιν τῆς εἰς αὐτοὺς καταβολῆς φόρου Ἀλλ' ἡ ἐπικυριαρχία αὕτη τῶν «πέραν τῆς θαλάσσης λαῶν» ἐσαλεύετο συχνά, ἕως οὗ περὶ τὰ μέσα τοῦ Θ' αἰῶνος ἐκράτησαν ἐν τῇ νῦν Ρωσίᾳ οἱ Βάραγγοι, οἱ ἰδιαιτέρως καλούμενοι Ρῶς.

Θεμελιώσαντες οὗτοι τὸ ἐν Σλαβίᾳ βαραγγικὸν κράτος, κατόπιν ἀγώνων, βραδέως καὶ μικρὸν κατὰ μικρόν, ἀναφαίνονται ἔπειτα εἰς τὰς σχέσεις των πρὸς τοὺς Ἕλληνας τοῦ Βυζαντίου, κατ' ἀρχὰς μὲν ὡς φοβεροὶ ἐπιδρομεῖς κατὰ τῆς πρωτευούσης τοῦ κράτους καὶ τῶν περιχώρων αὐτῆς, ἔπειτα ὡς ἔμποροι καὶ ὡς μισθοφόροι εἰς τὸν βυζαντινὸν στρατὸν καὶ στόλον. Πέντε φορὰς ἀπὸ τοῦ Θ' ἕως τὸν ΙΑ' αἰῶνα ἀπεπειράθησαν οἱ *ἄθεοι* Ρῶς νὰ κυριεύσουν τὴν ἄριστα ὠχυρωμένην *θεόσωστον* πόλιν· ἐὰν ἀπέτυχον, ἡ ἀποτυχία των δὲν ὀφείλεται εἰς ἔλλειψιν ἀνδρείας, οὔτε εἰς φειδὼ αἵματος καὶ ὁρμῆς ἐκ μέρους των. Μὴ δυνηθέντες νὰ καθυποτάξωσι διὰ τῶν ὅπλων τὸ Βυζάντιον, δὲν ἀποστέργουν ἐν τέλει νὰ προσέλθουν καὶ νὰ ὑπηρετήσουν ὑπὸ τοὺς ἄρχοντας αὐτοῦ. Ὡς μισθοφόροι παρὰ τοῖς Ἕλλησι τοῦ Βυζαντίου ἀναφέρονται οἱ Ρῶς ὡς ὑπηρετοῦντες ἰδίᾳ εἰς τὰς τάξεις τοῦ *βασιλικοῦ πλοΐμου*, ἤτοι τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, ἔνδειξις καὶ τοῦτο ὅτι πρόκειται περὶ Σκανδιναυῶν, ἀπὸ τὸν λαὸν τῶν Βίκιγγς, οἱ ὁποῖοι ἄτρομοι διέπλεον τὰς βορείους θαλάσσας, καταφρονοῦντες τὰς θυέλλας καὶ τοὺς κινδύνους τοῦ πελάγους. Εἰς τὰ πληρώματα τοῦ στόλου, ὁ ὁποῖος ἐστάλη κατὰ τῆς *θεολέστου* Κρήτης ἐπὶ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, περιελαμβάνοντο καὶ 700 Ρῶς. Ἄλλοι Ρῶς ἀναφέρονται ὡς ἀποσταλέντες μετὰ πλοίων εἰς Λαγγιβαρδίαν. Ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ Ρωμανοῦ, τῶν πορφυρογεννήτων, ἀναφέρονται ἑπτὰ ρωσικαὶ *οὖσίαι* (εἶδος πλοίων) περιπολοῦσαι εἰς τὸ Ἀδριατικὸν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐναντίον τῆς Κρήτης ἐκστρατείας ταυτοχρόνως 629 Ρῶς ἐλάμβανον μέρος εἰς τοὺς ἐν Κρήτῃ ἀγῶνας. Ἐν γένει πλῆθος Ρῶς ὑπηρέτουν εἰς τὸν βυζαντινὸν στρατὸν τῆς ξηρᾶς.

Οἱ Βάραγγοι Ρῶς ἦσαν ἄνδρες ὑψηλοὶ καὶ εὔσωμοι, μὲ χροιὰν καθαράν, μὲ κόμην ξανθήν, τῆς ὁποίας ἐπεμελοῦντο μὲ ἰδιαιτέραν προσοχήν, μὲ ὀφθαλμοὺς γαλανοὺς καὶ βλέμμα ζωηρόν. Ὀνομαστὴ ἦτο ἡ ἀγάπη των πρὸς τὴν καθαριότητα, τὴν ὁποίαν ἐτήρουν ἀείποτε ἄμεμπτον. Προεφύλασσον τὰ στήθη των μὲ θώρακας ἁλυσιδωτούς, ὡς ὅπλα δ' ἔφερον τὸ ξίφος καὶ τὸν ἀμφίστομον πέλεκυν καὶ τὴν κορύνην, ἐπὶ πλέον δὲ λόγχην, τόξον καὶ βέλη. Ἐπετίθεντο κραδαίνοντες τοὺς φοβεροὺς πελέκεις καὶ παρετάσσοντο κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἡ παράταξίς των νὰ σχηματίζῃ ἀληθινὸν ἀνθρώπινον πύργον, ἐναντίον τοῦ ὁποίου πᾶσα ἐπίθεσις ἐθραύετο. Μὲ τὴν αὐτὴν δὲ τάξιν ὑποχωροῦντες καὶ ἔχοντες τὰς ἀσπίδας ἐξηρτημένας ἀπὸ τῶν ὤμων, ὥστε νὰ καλύπτωνται τὰ νῶτα ἀσφαλῶς, ἐλάχιστα ἐκινδύνευον. Διὰ τοὺς τραχεῖς τούτους ἄνδρας ὁ πόλεμος ἐθεωρεῖτο καὶ ἦτο ὁ κύριος σκοπὸς τῆς ζωῆς. Μὲ τὸν πόλεμον καὶ τὴν ἀνδρείαν, τὴν ὁποίαν ἐπεδείκνυον κατ' αὐτόν, ἀπέκτων τὴν δόξαν, καὶ μὲ τὸ ἴδιον μέσον ἐπορίζοντο τὸν πλοῦτον. Οἱ Βυζαντινοὶ πολεμισταί, οἱ ὁποῖοι ἐστέλλοντο ἐναντίον τῶν Ρῶς, ᾐσθάνοντο ὅτι ἀπέναντί των δὲν θὰ εἶχον συνήθεις τινὰς βαρβάρους, ἀλλ' ἄνδρας γενναίους, «μανικῶς ὁρμῶντας», ἀκαταγωνίστους εἰς ὁρμὴν καὶ τόλμην. Ἀγὼν πρὸς τούτους ἐσήμαινε κατὰ συνέπειαν μεγάλους κινδύνους· αὐτὴ ἡ ἐμφάνισις τῶν βαρβάρων Ρῶς εἰς τὰς ἐπιδρομάς των ἐθεωρεῖτο παρὰ τῶν Ἑλλήνων τοῦ Βυζαντίου ὡς ἐκδήλωσις τῆς θείας ὀργῆς. Φοβερωτάτη ἰδίως ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τὸ 941 ἐπιχειρηθεῖσα ἐπιδρομὴ ὑπὸ τὸν *Ἴγωρ*, τοῦ ὁποίου τὰ κλέη ὑμνεῖ τὸ φερώνυμον σλαβικὸν ἔπος· καὶ τοῦ ὁποίου ἡ χήρα *Ὄλγα* ἢ *Ἔλγα* (ὄνομα σκανδιναυϊκὸν) μὲ πολυτληθῆ ἀκολουθίαν ἐπισκεφθεῖσα βραδύτερον τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔλαβεν ἐν αὐτῇ τὸ βάπτισμα. Τῷ 1043 ἐγένετο ἡ τελευταία ἐπιδρομὴ τῶν Ρῶς κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως· συμπληρωθείσης τῆς προσελεύσεως τοῦ μεγάλου τούτου λαοῦ εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν ἐξηπλώθη βαθμηδὸν ἡ πνευματικὴ ἐπιρροὴ τοῦ Βυζαντίου καθ' ὅλην τὴν ἀπέραντον χώραν.

Οἱ Βάραγγοι ἐν Βυζαντίῳ. Μεγαλυτέραν σημασίαν κέκτηνται οἱ Βάραγγοι διὰ τὴν ἐθνικὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν ὡς στοιχεῖα τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐν Βυζαντίῳ φρουρᾶς. Εἰδωλολάτραι, ἐβαπτίζοντο συνήθως κατὰ τὴν ἀπὸ Βορρᾶ ἄφιξίν των. Μὲ ἀνάστημα κολοσσιαῖον, μὲ τὸ ὁποῖον ἐνέπνεον τρόμον εἰς τοὺς Ἄραβας καὶ τοὺς ἄλλους κατὰ κανόνα μικροσώμους μεσημβρινοὺς λαούς, ὡπλισμένοι μὲ τὸ βαρὺ ξίφος, τὴν μακρὰν λόγχην καὶ μὲ τὸν φοβερὸν πέλεκυν, ἔστω καὶ μερικαὶ ἑκατοντάδες τῶν βαρβάρων τούτων ἤξιζον ὁλόκληρον στρατιάν. Ἀρχικῶς ἐγκατεστάθησαν οἱ Βάραγγοι ὡς στρατιωτικοὶ ἄποικοι ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ὄχθης τοῦ Βοσπόρου, βραδύτερον δὲ τὸ πλεῖστον αὐτῶν περιελήφθη εἰς τὴν ἐν τῷ ἱερῷ παλατίῳ αὐτοκρατορικὴν φρουράν. Εἰς αὐτήν, συγκειμένην κυρίως ἐκ ξένων μισθοφόρων, ὑπηρέτουν πλὴν τῶν Βαράγγων οἱ *Χάζαροι* καὶ ἐπὶ πλέον οἱ *Φάργανοι*, τῶν ὁποίων ἡ προέλευσις δύναται νὰ σχετισθῇ πρὸς τὴν σημερινὴν ἐν Τουρκεστὰν ρωσικὴν ἐπαρχίαν *Φαργάναν* καὶ τὸν ἐκεῖ οἰκοῦντα λαὸν τῶν Τουρκομάνων *Φαργάν*. Εἰς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει Βαράγγους διακρίνονται δύο στοιχεῖα, τὸ *βαραγγορρωσικὸν* καὶ τὸ *ἀγγλοσαξωνικόν*, ἤτοι ἰθαγενεῖς Ἄγγλοι καὶ Δανοὶ φεύγοντες ἀπὸ τὴν Μ. Βρεττανίαν μετὰ τὴν κατάκτησιν αὐτῆς παρὰ τῶν ἐκ Γαλλίας ὁρμηθέντων Νορμανδῶν (1066). Ἡ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μακραίων δεσποτεία τῶν Δανῶν ἐν Ἀγγλίᾳ ἔσχεν ὡς συνέπειαν, πλὴν ἄλλων, καὶ τὴν διάδοσιν τῆς δανικῆς γλώσσης, κρατησάσης ἐκεῖ μέχρι τῆς κατακτήσεως τῆς χώρας παρὰ Γουλιέλμου τοῦ Κατακτητοῦ. Ἐν σχέσει πρὸς τὴν γλῶσσαν ταύτην δέον νὰ προστεθῇ ὅτι ὡς τοιαύτην νοητέον τὴν *Ἰγγλινικήν*, τὴν ὁποίαν ἀναφέρουν ὡς γλῶσσαν τῶν Βαράγγων Βυζαντινοί τινες χρονογράφοι καὶ περὶ τῆς ὁποίας Σάξων ὁ γραμματικὸς ἀποφαίνεται ὅτι δὲν ἦτο ἢ τὸ δανικὸν ἰδίωμα. Τὸ πρῶτον ἐν τῇ Πατμίᾳ Διατάξει (1088) ἀναφέρονται οἱ *Ἰγγλῖνοι* μεταξὺ τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων. Τοὺς σύγκλυδας τούτους μισθοφόρους οἱ Ἕλληνες τοῦ Βυζαντίου ἠνείχοντο ἁπλῶς κατ' ἀνάγκην μᾶλλον ἢ ηὐνόουν καὶ συνεπάθουν. Ἰδίως ἡ πολιτικὴ μερὶς τῶν λογίων οὐδαμῶς ἔβλεπε μὲ εὐμενὲς ὄμμα τοὺς βαρβάρους τούτους, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι διεπνέετο καθόλου ὑπὸ δυσμενῶν πρὸς τοὺς στρατιωτικοὺς διαθέσεων, ἀφ' ἑτέρου διότι οἱ ξένοι οὗτοι ἠμείβοντο πολυτελέστατα, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ διότι, παραμένοντες πιστοὶ μέχρι θανάτου εἰς ἀνικάνους καὶ ἀναξίους πολλάκις αὐτοκράτορας, καθίσταντο ἀμείλικτοι διῶκται πάσης πρὸς τὴν αὐλὴν ἀντιδρώσης μερίδος. Εἶναι περίεργον ὅτι αὐτοὶ οὗτοι οἱ διανοούμενοι τοῦ Βυζαντίου παρεσκεύασαν καὶ συνήργησαν εἰς τὴν ἐγκλιμάτισιν τῶν ξένων τούτων εἰς τὸν βυζαντινὸν στρατόν· κινούμενοι ἀπὸ δυσμένειαν καὶ δυσπιστίαν πρὸς κάθε τι τὸ στρατιωτικόν, ἐπέτυχον ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου τὸν περιορισμὸν καὶ βραδύτερον τὴν κατὰ μέγα μέρος διάλυσιν τοῦ ἰθαγενοῦς στρατοῦ καὶ τὴν ἀντικατάστασιν αὐτοῦ μὲ μισθοφόρους, ὁποῖοι ἦσαν οἱ Νορμανδοὶ καὶ ἐν γένει Σκανδιναυοί, Ρῶσοι, Ἄγγλοι καὶ ἄλλοι. Ἐπὶ τῶν ξένων τούτων ἐφρόνουν ὅτι ἠδύνατο νὰ στηρίζωνται μὲ μεγαλυτέραν ἐμπιστοσύνην ἢ ἐπὶ

Digitized by Google

ὧν ἐν τῇ χώρᾳ στρατολογουμένων δυνάμεων. Ἀλλὰ πλὴν τῶν λογίων καὶ ὁ λαὸς τοῦ Βυζαντίου οὐδαμῶς διέκειτο συμπαθῶς πρὸς τοὺς βαρβάρους τούτους. Δυσπιστῶν πρὸς αὐτοὺς ὡς πρὸς ξένους, περιφρονῶν αὐτοὺς ὡς ἀξέστους, τοὺς ἠνείχετο μόνον ὡς ἀναγκαῖον κακόν. Ἔπρεπε νὰ ἦσαν ἀπὸ βασιλικὸν γένος διὰ ν' ἀξιωθῶσι προσοχῆς τινος, τόσῳ μᾶλλον ὅσον ἄφθονοι ἦσαν, κατὰ τὸν συγγραφέα τῶν «Νουθετητικῶν», οἱ προσερχόμενοι ἀπὸ τὸν Βορρᾶν νὰ καταταχθοῦν εἰς τὸν βυζαντινὸν στρατὸν μόνον «γιὰ ψωμί», «πρὸς ἱμάτιον καὶ πρὸς ψωμίον». Πλὴν τοῦ φιλαποδήμου καὶ τυχοδιωκτικοῦ πνεύματος τῶν λαῶν τούτων τοῦ Βορρᾶ, συνετέλεσεν εἰς τὴν νορμανδικὴν διασπορὰν καὶ ἡ κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα συντελεσθεῖσα συνένωσις τῶν πολυαρίθμων κρατιδίων τῆς Σκανδιναυΐας εἰς μεγάλα, ἐπὶ πλέον δ' ἡ διάδοσις τοῦ χριστιανισμοῦ, νικητοῦ τῆς ἀρχαίας θρησκείας, ἡ ὁποία ἐξύμνει τὸν πόλεμον καὶ ἡγίαζε τοὺς πολεμιστάς. Οὕτως, ἀφ' ἑνὸς μὲν λόγῳ τῆς νέας πολιτειακῆς τάξεως πολλοὶ τῶν ἀρχηγῶν ἀπώλεσαν τὰς κτήσεις των καὶ ἐξέπεσαν τῆς θέσεώς των, ἀφ' ἑτέρου δὲ πλεῖστοι ἦσαν οἱ δυσηρεστημένοι, διότι, μένοντες ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν πάτριον θρησκείαν, δὲν ἠδύναντο νὰ προσαρμοσθῶσι πρὸς τὴν νέαν κατάστασιν πραγμάτων οὔτε ἀπὸ τῆς θρησκευτικῆς, οὔτε ἀπὸ τῆς πολιτειακῆς ἀπόψεως. Ἐγεννήθη οὕτως ἡ ἀνάγκη τοῦ ἐκπατρισμοῦ των. Ἕτερον ρεῦμα, ὁμοίως μέγα, προήρχετο ἐξ Ἀγγλίας μετὰ τὴν νορμανδικὴν τῆς χώρας ταύτης κατάκτησιν. Οἱ τοιοῦτοι χαρακτηρίζονται πολλάκις καὶ δὴ κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα ὡς Ἰγγλῖνοι, μέχρι τέλους δὲ φαίνεται ὅτι οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει Βάραγγοι ἐκεῖθεν κυρίως, ἤτοι ἐξ Ἀγγλίας, προήρχοντο. Ὁ Ψευδοκωδινὸς ἢ Κουροπαλάτης κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ὡς γλῶσσαν αὐτῶν ἀναφέρει τὴν ἰγγλινικήν, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἀγγλικὴ πρὸ τῆς ἐπ' αὐτῆς βαθυτάτης ἐπιδράσεως τῆς ἐν Γαλλίᾳ διαμορφωθεσης γλώσσης τῶν κατακτητῶν Νορμανδῶν. Ἐν γένει δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τοῦ Βυζαντίου οἱ Βάραγγοι τῆς φρουρᾶς ἦσαν κυρίως Ἄγγλοι πολεμισταί. Ἄλλως τε κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τῆς γενικῆς παρακμῆς καὶ δὴ ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Β' εἶχον ἀπολέσει τὴν προτέραν αὐτῶν σπουδαιότητα, εἶχον δὲ ἐλαττωθῆ μεγάλως καὶ κατ' ἀριθμόν, ἐπὶ πλέον δ' εἰς τὰς τάξεις αὐτῶν προσελαμβάνοντο καὶ ἄλλοι βάρβαροι, ἔτι δὲ καὶ ἐγχώριοι.

Παροιμιώδης κατέστη ἡ ἀφοσίωσις τῶν Βαράγγων πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος, ἀπολύτως βέβαιος περὶ τῆς πίστεως τῶν σωματοφυλάκων του, ἐκοιμᾶτο ἥσυχος ἢ παρεδίδετο εἰς τὰς ἀπολαύσεις, ἐνῷ εἰς τοὺς μισθοφόρους εἶχεν ἀνατεθῆ ἡ φρούρησις καὶ ἡ ἀσφάλεια τοῦ παλατίου, τῶν θησαυρῶν καὶ τῆς πρωτευούσης. Ἡ τοιαύτη ἀφοσίωσις τῶν Βαράγγων ἀπετέλει διὰ τὸ στρατιωτικὸν τοῦτο σῶμα τὴν πάτριον παράδοσιν καὶ οἱονεὶ παρακαταθήκην τινὰ καὶ κλῆρον. Κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπολεως παρὰ τῶν Λατίνων, ὑπῆρξαν σχεδὸν οἱ μόνοι, πάντως οἱ σπουδαιότεροι, τῆς πρωτευούσης ὑπερασπισταί. Μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς πόλεως, κατὰ τὸ 1261, ἐπανέρχονται εἰς αὐτὴν καὶ οἱ Βάραγγοι μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλλὰ τώρα, ὡς ἐκ τῆς παρακμῆς τοῦ κράτους, δὲν εἶναι τόσον πολυάριθμοι ὅσον ἄλλοτε. Λόγῳ ἀκριβῶς τῆς ἐμπιστευτικῆς των θέσεως διέμενον οἱ Βάραγγοι ἐν τοῖς ἀνακτόροις, στρατωνιζόμενοι εἰς τὰ διαμερίσματα τῶν *ἐξκουβίτων*, τὰ τάγματα τῶν ὁποίων φαίνεται ὅτι ἀντικατέστησαν. Ἐκ τῶν ὑπερβορείων τούτων ἐλαμβάνοντο κατὰ χρόνους μεταγενεστέρους διαγγελεῖς καὶ θαλαμηπόλοι τοῦ αὐτοκράτορος. Πάντες οἱ σωματοφύλακες ἔφερον, ἀνέχοντες αὐτοὺς ὑπὲρ τοὺς ὤμους, ἑτεροστόμους πελέκεις, τοὺς ὁποίους ἔκρουον ἐπ' ἀλλήλων ἐν εἴδει πολεμικοῦ χαιρετισμοῦ. Μὲ τὸν καιρὸν προσωνομάζοντο Βάραγγοι ὅλοι οἱ τοὺς πελέκεις φέροντες πολεμισταί.

Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Βαράγγων λέγεται *ἀκόλουθος* ἢ *πρόξιμος*, δηλαδὴ ἐγγύτατα εὑρισκόμενος πρὸς τὸν βασιλέα. Ὁ Reiske ἑρμηνεύει ἐν τούτοις τὴν λέξιν ὡς σημαίνουσαν τὸν σύντροφον, θεωρῶν ταύτην ὡς μετάφρασιν τῆς λέξεως folgher, ὡς ἐκαλοῦντο γενικῶς οἱ Βάραγγοι καὶ ὡς αὐτοὶ οὗτοι ἀπεκάλουν ἀλλήλους. Τὸ τιμηθὲν μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀκολούθου πρόσωπον ἦτο τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης τοῦ αὐτοκράτορος, ἔφερε πολλάκις τὸν τίτλον τοῦ *ἄρχοντος Βαραγγίας*, παρηκολούθει πάντοτε τὸν βασιλέα ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ σώματος, ἐστέλλετο δ' ἐνίοτε καὶ εἰς ἐμπιστευτικὰς ἀποστολὰς ἔξω τοῦ κράτους. Δὲν ἦτο ὅμως ὁ ἀκόλουθος ἀναγκαίως Βάραγγος, τοὐναντίον φαίνεται ὅτι εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἐνηλλάσσοντο οἱ ἔμπιστοι τοῦ αὐτοκράτορος, κυρίως Ἕλληνες. Ἕτερος μέγας ἀξιωματικὸς τοῦ σώματος ἦτο *ὁ μέγας διερμηνευτὴς* τῶν Βαράγγων, διατελῶν ὁ ἐπίσημος ἀντιπρόσωπος τοῦ κράτους παρὰ τοῖς ἀγερώχοις τούτοις ξένοις. Ὁ αὐτὸς ἀπεφαίνετο καὶ περὶ τῶν διαφορῶν, αἱ ὁποῖαι ἠδύναντο νὰ ἀναφυῶσι μεταξὺ τῶν ἰθαγενῶν καὶ τῶν ξένων μισθοφόρων. Ἡ φρουρὰ τῶν Βαράγγων ἐλάμβανε μεγάλους μισθούς, ἐξ οὗ καὶ ἡ κατ' αὐτῶν κατακραυγὴ τῶν τε ἐγχωρίων στρατιωτικῶν καὶ τοῦ βαρέως φορολογουμένου λαοῦ. Δέκα, δώδεκα ἢ καὶ δεκαπέντε χρυσᾶ ἦσαν αἱ μηνιαῖαι ἀποδοχαὶ ἑκάστου Βαράγγου, χωρὶς νὰ ὑπολογίσωμεν εἰς αὐτὰς ἄλλα τινὰ ποσά, ὡς τὰς *ρόγας*, προκαταβολὰς παρεχομένας κατὰ τὸν χρόνον τῆς κατατάξεως αὐτῶν, δῶρα διδόμενα κατὰ τὰς μεγάλας ἑορτὰς κ.λ.π. Ἐπειδὴ δ' αἱ θέσεις αὗται εἰς τὴν φρουρὰν ἀπέβαινον τόσον προσοδοφόροι, καθίσταντο διὰ τοῦτο καὶ περιζήτητοι καὶ ἠγοράζοντο πολὺ ἀκριβά.

Οἱ Βάραγγοι ἀναφέρονται πολλάκις εἰς τὸ τυπικὸν τῆς βυζαντινῆς Αὐλῆς Συνοδεύουσι τὸν αὐτοκράτορα εἰς τὰς ἐπισήμους τελετὰς πάντοτε πεζῇ, διότι δὲν συνηθίζουσι ποτὲ νὰ ἱππεύωσι. Παρίστανται κατὰ τὴν στέψιν τῶν βασιλέων καὶ μάλιστα εἰς ἐξόχως τιμητικὴν θέσιν, συναθροίζονται κατὰ τὰς ἐκστρατείας καὶ τὰς μάχας ὁλόγυρα ἀπὸ τὸ σῆμα τοῦ αὐτοκράτορος, τὸ *διβέλλιον*, τὸ ὁποῖον βαστάζει ὁ *σκαντώριος*, φερόμενον ἀείποτε πρὸ τοῦ αὐτοκράτορος, ὅπου καὶ ἂν μεταβαίνῃ οὗτος. Μετὰ τοῦ βασιλέως στρατεύοντες ἐπιδεικνύουσι περὶ τὸ διβέλλιον οἱ Βάραγγοι μυθικὴν ἀνδρείαν καὶ τόλμην. Τίποτε δὲν δύναται νὰ ἀντιστῇ εἰς τὴν ἀκατάσχετον ὁρμήν των· καὶ ὅπου δ' οἱ ἄλλοι στρατιῶται δυσθυμοῦσι καὶ ἀποθαρρύνονται, οἱ Βάραγγοι διατασσόμενοι «αὐτίκα ἄρχονται τοῦ ἔργου». Ὁ ὁπλισμός των καὶ ἡ πολεμική των τακτικὴ τοὺς κάμνουν νὰ διακρίνωνται ἀπὸ τὰ ἄλλα σκυθικὰ καὶ βάρβαρα ἔθνη, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ Βυζάντιον προσελάμβανε τοὺς μισθοφόρους του. Οἱ Βάραγγοι ἦσαν οἱ πρῶτοι τακτικοὶ πεζοὶ τῆς βαρβάρου Εὐρώπης. Κατὰ τὴν μάχην ἐσχημάτιζον τὴν ἀδιείσδυτον ἐκείνην σφῆνα τῶν βορείων πολεμιστῶν, περὶ τῆς ὁποίας λέγει ὁ Τάκιτος, ὅτι οἱ ἄνδρες αὐτῆς συνεσφιγμένοι ὁ εἷς παρὰ τὸν ἄλλον παρουσίαζον τὴν ὄψιν ἑνὸς χαλυβδίνου τείχους διαστιζομένου πυκνῶς ὑπὸ λογχῶν καὶ ἀπαστράπτοντος ἀπὸ τὴν λάμψιν τῶν μεταλλικῶν ἀσπίδων. Ἀπὸ τὸ τεῖχος αὐτὸ διέφευγε μία διαρκὴς βοή, εἷς μυκηθμὸς ὅμοιος μὲ τὸν ρόχθον τοῦ Ὠκεανοῦ, ὁ περίφημος barritus τῶν Γερμανῶν τοῦ Α' αἰῶνος, εἶδος πολεμικοῦ ἀλαλαγμοῦ. Κατὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους τῶν ἐν Βυζαντίῳ, ἡ ἀνδρεία μὲ τὴν ὁποίαν μάχονται οἱ Βάραγγοι, «παράβολόν τι καὶ βακχικὸν ἔχοντες ἐπ' ἀλλήλοις», ἔδιδε τὴν νίκην εἰς τὴν μερίδα, μεθ ἧς συνετάσσοντο. Μόνον εἰς σπανίας περιστάσεις, ὁποίας μὲ ἰδιαιτέραν χαρὰν ἀναφέρει ὁ Ψελλός, ἠδυνάτει ὁ βασιλεὺς νὰ ἐπιβάλῃ διὰ τῶν ξένων μισθοφόρων τὰς θελήσεις του. Καίτοι δ' ὁ λόγιος οὗτος θεωρεῖ τοὺς Βαράγγους κηφῆνας καὶ παρασίτους («οἵους εἰώθασι παρατρέφειν οἱ βασιλεῖς»), ἐν τούτοις ἀπὸ τοὺς ἰδίους αὐτοῦ λόγους καταφαίνεται ὅτι παρὰ ξένων, ὡς οὗτοι, ἐφυλάσσοντο τὰ σύνορα τοῦ κράτους εἰς τὸν Γαῦρον καὶ ἀλλαχοῦ. Κατὰ τὴν τρικυμιώδη ἐκείνην διὰ τὸ Βυζάντιον ἐποχήν, ἡ βαραγγικὴ φρουρὰ ἐξαπελύετο εἰς τὰ ἄκρα τῆς χώρας ἀπωθοῦσα τοὺς ἐπιδρομεῖς καὶ πολεμοῦσα διὰ τὸν αὐτοκράτορα, ἐμμέσως καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς λογίους, τῶν ὁποίων τὰ μάταια ρητορεύματα ἠδυνάτουν νὰ σταματήσωσι τὸν ἐχθρόν. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔμενε μόνον μικρὸν τμῆμα τῆς φρουρᾶς, ὅσον ἐχρειάζετο διὰ τὰς βασιλικὰς πομπάς. Αἱ πρὸς τοὺς Βαράγγους περιποιήσεις κατέστησαν αὐτοὺς θρασεῖς καὶ διέφθειραν τὸν χαρακτῆρά των, ἰδίως ἀπὸ τῶν χρόνων Μιχαὴλ τοῦ Ζ', ὁ ὁποῖος ἔδωκεν εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν φρουροὺς τὸν τίτλον τῶν *ἀθανάτων* (ὡς ἄλλοτε οἱ βασιλεῖς τῶν Περσῶν) καὶ ηὐνόησε τοὺς ξένους μισθοφόρους ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἡγεμόνα. Αἱ ἐπαρχίαι, τῶν ὁποίων ἡ φρούρησις ἀνετέθη τότε εἰς αὐτούς, ἔπαθον πολλά· ἀποθρασυνθέντες οἱ Βάραγγοι, μὴ φοβούμενοι ἡγεμόνα, ἔφθανον μέχρι τοῦ σημείου νὰ αἰχμαλωτίζωσι τοὺς στρατηγοὺς καὶ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς συγγενεῖς τοῦ αὐτοκράτορος.

Οἱ Βάραγγοι ἐπολέμουν καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας, εἰς τὰ ἄκρα τοῦ κράτους καὶ δὴ οὐ μόνον εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ν. Ἰταλίαν, καὶ τὴν Σικελίαν, ἰδίως ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ περιφήμου *Χαράλδου* τοῦ *Χαρδράδα*. Κατὰ τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ ἀγῶνας κατὰ τῶν Νορμανδῶν, πλέον ἢ ἅπαξ διεκρίθησαν οἱ Βάραγγοι. Ἐπανερχόμενοι δ' οὗτοι ἀπὸ τὰς μακρὰς ἐκστρατείας, ὅσοι ἐπανήρχοντο, δὲν παρέμενον εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἀλλὰ διεσκορπίζοντο εἰς τὰς πλησίον κειμένας ἐπαρχίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας πάλιν, ὁσάκις ἡ χρεία τὸ ἐκάλει, συνηθροίζοντο. Ἐπὶ Μονομάχου ἠγωνίσθησαν οἱ Βάραγγοι καὶ εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἐν γένει δ' ὅτι ἀνέκαθεν μετεῖχον οὗτοι εἰς τὰς ἐκστρατείας τῶν Βυζαντινῶν δείκνυται καὶ ἀπὸ ξένας πηγάς. Εἰς τὸ Ἀδριατικὸν καὶ τὴν Ν. Ἰταλίαν πλὴν τῶν *κονταράτων* Βαράγγων καὶ οἱ *πλόϊμοι*, ἤτοι οἱ τῶν πλοίων ἐπιβαίνοντες, διεξήγαγον ἀνέκαθεν σκληροὺς ἀγῶνας. Βάραγγοι ἐν τέλει προσελαμβάνοντο καὶ ὡς σωματοφύλακες τῶν Βυζαντινῶν ἀρχόντων καὶ μεγιστάνων. Ἐξόχως χαρακτηριστικὸς τύπος τοῦ Βαράγγου μισθοφόρου εἶναι ὁ *Χαράλδος* ὁ *Μακρὸς* ἢ *Αὐστηρός*, βασιλεὺς τῆς Νορβηγίας, ποιητὴς καὶ ἥρως τῶν παραδόσεων τῶν ὑπερβορείων φυλῶν, αἱ ὁποῖαι οὐδέποτε ὑπετάγησαν εἰς ξένον ἔθνος, ἀλλ' ἐξαπέστειλαν ἐξ ἐναντίας τοὺς πολεμιστάς των νικηφόρους εἰς τὰς πλέον μεμακρυσμένας χώρας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γεδεώνωφ*, Βάραγγοι καὶ Ρῶσοι, Πετρούπολις 1875, τ. I–II.—*Ἰλοβάϊσκι*, Ἔρευναι περὶ τῶν πρώτων ἀρχῶν τῆς Ρωσίας, Μόσχα 1876 (ἀμφότερα ρωσιστί).—*Μιχαὴλ Α. Δένδια*, Οἱ Βάραγγοι καὶ τὸ Βυζάντιον (ἐν ΔΙΕΕ, τ. Θ' 1926 σ. 145 κ.ἑ. καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει μετὰ προλόγου *Π. Καρολίδου*, Ἀθῆναι 1925). Μ. ΔΕΝΔΙΑΣ

Βαράδα *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Δαμασκοῦ (βλ. λ. Ἀβανά).

Βαραδαῖος, *Ἰάκωβος*· βλ. Ἰακωβῖται.

Βαραδέρο-ντὲ-Μέκα (Varadero-de-Meca) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς ἱσπανικῆς ἀκτῆς, τῆς πρὸς τὸν Ἀτλαντικὸν ἐξόδου τοῦ πορθμοῦ τοῦ Γιβραλτὰρ (Varadero de Meca πλάτ. 36°11' Β, μῆκ. 5°58' Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 2717: Gibraltar to Alicante καὶ 142 Strait of Gibraltar) εἰς 3 μίλ. δυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Τραφαλγκάρ. Ἀγκυροβόλιον πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἀπὸ Β καὶ Σ ἀποθαλασσιῶν τοῦ ὠκεανοῦ, ἰδίως τῶν ἱστιοφόρων, δι' ὃ πρὸς ἀναγνώρισιν τοῦ ὅρμου εἶχον ἀνεγείρει πύργον ὑψηλόν, διατηρούμενον εἰσέτι. Σ. Ε. Λ.

Βάραζα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις εἰς τὸ βορειότατον μέρος τῆς Μεγάλης Ἀρμενίας μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Κύρου καὶ τοῦ ἄνω Εὐφράτου (μεταξὺ τῶν σημερινῶν πόλεων Ἐρζεροὺμ καὶ Κὰρς) ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου. Γ. Ι. Κ.

Βαράζντιν (Varazdin). Κομιτεία τῆς Νοτιοσλαβίας, ἐν Χορβατίᾳ (Κροατίᾳ), πρὸς βορρᾶν τῆς Ζαγαβρίας. Ἡ κομιτεία ἔχει ἔκτασιν 25.219 τετρ. χιλ. καὶ 258.000 κατοίκους. Ἡ πόλις εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ Δραύου ποταμοῦ καὶ ἔχει 13.000 κατοίκους, καταγινομένους εἰς τὴν ἀμπελουργίαν, τὴν σηροτροφίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Μ. Δ. Β.

βαραθραία (ἡ) (Barathrea) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφαγιδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *κλυτριδιδῶν*. Διακρίνονται ἐκ τοῦ βραχέος, εὐρώστου καὶ κυλινδρικοῦ σώματος καὶ τοῦ τετραγωνικοῦ σχεδὸν πρὸς τὸ ἄνω αὐτοῦ μέρος προθώρακος. Τὰ ἄρρενα ἔντομα ἔχουσι μεγάλην κεφαλήν, σχετικῶς πρὸς τὸ σῶμά των, μὲ στόμα τοποθετημένον ἐντὸς βαθυτάτης ἐντομῆς, ἥτις σχηματίζεται κατὰ τὸ πρόσθιον ἄκρον τῆς κεφαλῆς καὶ ἀκριβῶς εἰς τὴν θέσιν τοῦ ρύγχους, ὅπερ εἰς ἀμφότερα τὰ ἄκρα του φέρει κερατοειδεῖς αἰχμηρὰς ἀποφύσεις παρομοιαζούσας πρὸς ὀδόντας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βαραθραία ἡ τῶν δημητριακῶν καρπῶν* (Barathrea cerealis) ἀπαντῶσα καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῶν παραλίων τῆς Ἀλγερίας καὶ φθάνουσα μέχρι καὶ τῆς Συρίας, ὅπου ἀφθονεῖ κυρίως εἰς τὰ πέριξ τῆς Βυρηττοῦ καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ. Τὸ ἔντομον τοῦτο ἔχει μῆκος 8—12 χιλιοστομέτρων, χρῶμα σκοτεινῶς κυανοῦν μέ τινας μελανὰς ἀκανονίστους κηλῖδας ἐπὶ τῆς ράχεως. Ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ τῶν δημητριακῶν καρπῶν καὶ ἐπιφέρει μεγάλας καταστροφάς. Δ. Ν. Π.

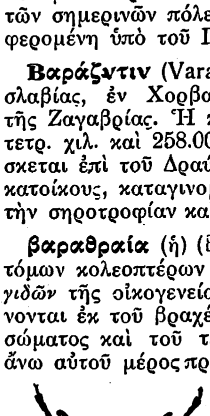

Βαραθραία ἡ τῶν δημητριακῶν καρπῶν.
[Ἄνω: ἄρρεν ἔντομον. Κάτω: κεφαλὴ τοῦ αὐτοῦ ἐντόμου κατ' ὄψιν θεωρουμένη καὶ ὑπὸ μεγάλην μεγέθυνσιν.

βάραθρον (τό)· χάσμα γῆς κρημνῶδες· || μεταφ. ἐξώλεια, καταστροφή, ἠθικὴ ἔκλυσις.

—**Βάραθρον** *[Ἀρχ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο λάκκος τις βαθὺς καὶ σκοτεινὸς ἐν Ἀθήναις, ἐκτὸς τῶν τειχῶν κείμενος. Ἐκ τῶν παρὰ Πλουτάρχῳ (Θεμιστ. 22. 2) καὶ ἀλλαχοῦ λεγομένων (*Πλ.* Πολ. IV. 14, ἔνθα πρόσωπόν τι ἀνερχόμενον ἐκ Πειραιῶς καὶ ἀκολουθοῦν τὸ ἐξωτερικὸν τεῖχος σταματᾷ εἰς τὸν βόρειον πυλῶνα διὰ νὰ ἴδῃ τὰ εἰς τὸν τόπον τῆς τιμωρίας ἐκτεταμένα πτώματα), φαίνεται ὅτι τὸ βάραθρον. καὶ *ὄρυγμα* ἄλλως καλούμενον, ἔκειτο εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου τῶν Νυμφῶν καὶ ἐπὶ τῆς ἀπὸ Πειραιῶς εἰς Ἀθήνας ὁδοῦ, οὐχὶ δὲ μακρὰν τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀριστοβούλης Ἀρτέμιδος, τοῦ ἱδρυθέντος ὑπὸ τοῦ Θεμιστοκλέους ἐν τῷ δήμῳ Μελίτης τῶν Ἀθηνῶν, ἐν τῷ ὁποίῳ καὶ κατῴκει οὗτος. Τὸ Βάραθρον περιελαμβάνετο ἐν τῷ χώρῳ τοῦ δήμου Κειριαδῶν ὅστις ὑπήγετο εἰς τὴν Ἱπποθοωντίδα ἢ Οἰνηΐδα φυλήν. Εἰς τὸ Βάραθρον τοῦτο, τοῦ ὁποίου οἱ τοῖχοι εἶχον ἐφοδιασθῆ μὲ σιδηρᾶ ἄγκιστρα, ἐρρίπτοντο οἱ καταδικαζόμενοι εἰς θάνατον. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς θανατώσεως ἐπεκράτει, φαίνεται, καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ (βάραθρον ἦτο καὶ διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐχρησίμευε καὶ ὁ ἐν Σπάρτῃ *Καιάδας*) πρὸ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς διὰ κωνείου θανατώσεως, διότι μνημονεύεται ἐκτὸς τοῦ εἰρημένου Βαράθρου καὶ ἄλλο ἐν Ἀθήναις, ὅπερ, συγχωσθὲν βραδύτερον, ἔκειτο ὅπου εἶχεν ἱδρυθῆ τὸ Μητρῷον καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς ὁ ἀρχαιότερος τόπος ἐκτελέσεως τῶν θανατικῶν ποινῶν. Εἰς τὸ Βάραθρον ἐρρί-

Digitized by Google

φθησαν καὶ οἱ πρέσβεις τοῦ Δαρείου, οἱ τολμήσαντες νὰ ζητήσωσι παρὰ τῶν Ἀθηναίων γῆν καὶ ὕδωρ, τὰ σημεῖα τῆς ὑποταγῆς. Εἰς τοῦτο διέτρεξεν ὁμοίως κίνδυνον νὰ ριφθῇ καὶ ὁ νικητὴς τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης διὰ τὴν ἀτυχήσασαν κατὰ τῆς Πάρου ἐκστρατείαν του. Ὁ χρησιμοποιούμενος διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ εἴδους τούτου τῆς θανατώσεως δήμιος, ὅστις καὶ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἄλλων θανατικῶν ἀποφάσεων ἐχρησίμευεν, ἐκαλεῖτο «ὁ ἐπὶ τῷ—ἤ πρὸς τῷ—ὀρύγματι» ἢ «ἐπὶ τοῦ ὀρύγματος». Εἰς τὸ Βάραθρον ἔρριπτον πολλάκις καὶ τοὺς διὰ κωνείου ἀποθανόντας. ΚΑΨ.

—Βαράθρου συνοικία. Συνοικία τῶν Ἀθηνῶν, Δ καὶ ΒΔ τοῦ λόφου τοῦ Ἀστεροσκοπείου, ἐκτεινομένη ἀπὸ τοῦ ἐκεῖ Σταθμοῦ Ἀσυρμάτου Τηλεγράφου μέχρι τῆς γραμμῆς τοῦ σιδηροδρόμου Ἀθηνῶν—Πειραιῶς.

βάραθρον (τὸ) (Barathron) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τελεοστέων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ζωαρκιδῶν*. Κυριώτερα γνωρίσματα τοῦ γένους τούτου εἶναι: Σῶμα ἐπίμηκες, πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων, ἄνευ λεπίων καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ διαφανοῦς δέρματος, κεφαλὴ βραχεῖα καὶ χονδρὴ μὲ προέχουσαν τὴν ἄνω σιαγόνα καὶ ὠοειδὲς στοματικὸν ἄνοιγμα, ὀφθαλμοὶ κατὰ τὸ ἀνώτερον κεφαλικὸν τμῆμα τοποθετημένοι καὶ σχεδὸν ἀφανεῖς, λόγῳ τῆς σμικρότητός των, ρωθωνικαὶ ὀπαὶ πρὸς τὸ πρόσθιον μέρος τῆς κεφαλῆς, καὶ παρὰ τὸ ρύγχος, *βραγχιακὰ ἐπιπτύγματα* καλυπτόμενα ὑπὸ εὐρείας μεμβρανώδους πτυχώσεως, περικλείοντα τέσσαρα βράγχια, κοιλιακὰ πτερύγια νηματοειδῆ, στηθιαῖα πτερύγια κατὰ τὸ μέσον περίπου τοῦ σώματος τοποθετημένα καὶ ραχιαῖον μέγα ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ μέσου περίπου τῆς ράχεως καὶ συνενούμενον μετὰ τοῦ οὐραίου, ὅπερ πάλιν συνενοῦται μετὰ τοῦ ἑδραίου, οὕτως ὥστε τὰ τρία ταῦτα πτερύγια ἀποτελοῦσιν ἓν τριγωνικὸν μέγα καὶ πολυακανθωτὸν πτερύγιον. Τὸ γένος περιλαμβάνει τρία εἴδη: *βάραθρον τὸ δίχρουν* (Barathron bicolor), *βάραθρον τὸ διαφανὲς* (Barathron diaphanum) καὶ *βάραθρον τὸ παράδοξον* (Barathron paradoxum). Τὸ πρῶτον εἶδος ηλιεύθη παρὰ τὴν Γουαδαλούπην καὶ εἰς βάθος 1406 μέτρ., τὸ δεύτερον εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανὸν καὶ εἰς βάθος 1289 μέτρων καὶ τὸ τρίτον εἰς τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς καὶ εἰς βάθος 2919 μέτρων. Δ. Ν. Π.

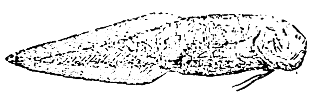

Βάραθρον τὸ παράδοξον.

βαραθρῶ (—όω)· ρίπτω, κρημνίζω τινά, εἰς τὸ βάραθρον, καταστρέφω, ἀφανίζω· || *μέσ. βαραθροῦμαι*· καταστρέφομαι, ἀφανίζομαι.

βαραθρώδης (ὁ, ἡ), —ες (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ βάραθρον, κρημνώδης.

βαραίνω· κακὴ γραφὴ ἀντὶ *βαρένω*. Τὰ εἰς —ενω ρήματα, τῶν ὁποίων ὁ ἀόριστος λήγει εἰς —*ινα* γράφονται μὲ ε (—*ενω*)· π. χ. *ἐβάρυνα —βαρένω, ἐμίκρυνα—μικρένω, ἐκόντυνα—κοντένω, ἐχόντρυνα—χοντρένω, ἐβάθυνα—βαθένω, ἀλάφρυνα —ἀλαφρένω, ἐφτώχυνα—φτωχένω* κτλ.· || ἐκεῖνα δέ, τῶν ὁποίων ὁ ἀόριστος λήγει εἰς—*ανα* γράφονται μὲ αι (—*αινω*)· π.χ. *ἐπίκρανα—πικραίνω, ἐκούφανα—κουφαίνω, ἐβούβανα—βουβαίνω, ἐζέστανα—ζεσταίνω, ἐγλύκανα—γλυκαίνω, ἐπέθανα—πεθαίνω* κ.τ.τ. || ἐπίσης μὲ αι γράφονται καὶ ὅσων ὁ ἀόριστος εἶναι διάφορος τῶν εἰς —*ινα*· π.χ. *σωπαίνω, τυχαίνω, λαχαίνω, παγαίνω, βγαίνω, παθαίνω* κτλ. Β. Φ.

Βαραῖς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Γαϊτανίου* τοῦ νομοῦ Ζακύνθου. Κάτ. (1928) 119. Γράφεται καὶ *Βαρρές*. Δ. Ε. Μ.

βαραισθησία (ἡ) (baresthésie) *[Ἰατρ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου καθορίζεται ἡ πρὸς τὴν πίεσιν τῶν κατὰ βάθος ἱστῶν εὐαισθησία, ἤτοι τῶν ὀστῶν, τῶν τενόντων, τῶν ἀπονευρώσεων, τῶν μυῶν, κλπ. Ἐδημιουργήθη δ' ὁ ὅρος οὗτος ὑπὸ τοῦ Marinesco τῷ 1905. Μ. Ν. Κ.

βαραισθησιόμετρον (τό)· ἐργαλεῖον εἰδικὸν δι' οὗ καταμετρεῖται ἡ βαραισθησία (βλ. λ.). Μ. Ν. Κ.

Βαρὰκ *[Βιβλ. Ἱστ.]*. Ἰσραηλίτης στρατηγός, ζῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῶν κριτῶν, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου ἡ περίφημος *Δεββῶρα* ἐνίκησε κατὰ κράτος τοὺς ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ φοβεροῦ Σισάρα Χαναναίους παρὰ τὸ ὄρος Θαβώρ. Ὁ Βαρὰκ ἐδείχθη διστακτικὸς κατ' ἀρχὰς καὶ δὲν ἀνέλαβε τὴν ἐν λόγῳ ἐκστρατείαν εἰμὴ ἀφοῦ ἐξησφάλισε τὴν μετ' αὐτοῦ συνεκστρατείαν τῆς προφήτιδος Δεββώρας. Τὴν ἐκστρατείαν καὶ τὴν νίκην ταύτην τῶν ἰσραηλιτικῶν φυλῶν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῆς Δεββώρας καὶ τοῦ Βαρὰκ ἀπηθανάτισεν οὗ μόνον τὸ δ' κεφ. τῆς βίβλου τῶν Κριτῶν, ἀλλὰ καὶ ὁ ὡραῖος καὶ ἀρχαιοπρεπέστατος ὕμνος τῆς Δεββώρας (Κριτῶν ε'). Π. Ι. Μ.

Βαράκαις ἢ *Βάρακας* *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Καινούργιου Χωριοῦ* τῆς ἐπαρχίας Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας Κάτ. (1928) 158.

Βαρακὲμ *[Βιβλ. Γεωγρ.]*· βλ. Βαουρίμ.

βαράκι (τὸ) (ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ *βαράκ*=φύλλον)· λεπτὸν φύλλον χρυσοῦ χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν βιβλιοδετῶν πρὸς χρύσωσιν τῶν βιβλίων καὶ διὰ τὰς χρυσᾶς ἐπιγραφάς, ὡσαύτως δὲ καὶ ὑπὸ ἐπιπλοποιῶν καὶ ἄλλων δι' ἐπιχρυσώσεις. Ν. Μ.

βαράκωμα (τό)· ἐπιχρύσωμα (βλ. λ. βαράκι).

βαραλδεία (ἡ) (Baraldeia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ριζοσποριδῶν*. Εἶναι δένδρα ἢ δενδρύλλια μὲ φύλλα ἀντίθετα καὶ ἔμμισχα. Τὰ ἄνθη των εἶναι μικρά, λευκοῦ ἢ ὑποπρασίνου χρώματος, ἑρμαφρόδιτα, μὲ κάλυκα διῃρημένον εἰς 4 ἢ 8 μέρη. Ἡ φωθήκη εἶναι ἐπιφυὴς ἢ ὁλόκληρος ἢ ἐν μέρει καὶ κατὰ τὴν ὡρίμανσιν γίνεται κοκκώδης καρπός. Γνωστὰ 8 περίπου εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ὠκεανίας. Εἰς τὰς Ἰνδίας τὸ ἀφέψημα τῶν φύλλων τῆς *βαραλδείας τῆς κορυμβώδους* (Baraldeia corymbosa) τὸ μεταχειρίζονται κατὰ τῆς ἄφθης τῶν ζῴων. Τὸ εἶδος τοῦτο καλλιεργεῖται καὶ ἐν Εὐρώπῃ ἐντὸς θερμοκηπίων. Δ. Ν. Π.

Βαραλὶ (Warali). Φυλὴ ἰνδική, ἀνήκουσα εἰς τοὺς βορείους Δραβίδα. Θ. Χ. Σ.

Βαρὰμ ἢ *Βαραράμ* ἢ *Μπαράμ*. Ὄνομα πολλῶν Σασανιδῶν βασιλέων προερχόμενον ἐκ τῆς ζενδικῆς λέξεως verethraghna, ἥτις εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ τῆς νίκης.

Βαρὰμ Α', υἱὸς τοῦ Ἀρομάσδου. Ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ 272 μέχρι τοῦ 276. Ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐνεφανίσθη καὶ ἐθανατώθη ὁ θρησκευτικὸς μεταρρυθμιστὴς Μάνι.

Βαρὰμ Β', υἱὸς Βαρὸμ τοῦ πρώτου. Ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ 276 μέχρι τοῦ 293. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων Πρόβος ἐπεχείρησεν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Περσίας, συνεχισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ διαδόχου του Κάρου. Ἡ ἀπόπειρα ἀμφοτέρων ἀπέτυχε λόγῳ τοῦ ἀλληλοδιαδόχου θανάτου των.

Βαρὰμ Γ'. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου βασιλεύσας ἐπὶ τετράμηνον μόνον (293).

Βαρὰμ Δ'. Ἀδελφὸς Σαπώρη τοῦ Γ' ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε κυβερνήτης τῆς ἐπαρχίας τοῦ Kirman. Ἐφονεύθη τῷ 397 κατά τινα ἐξέγερσιν τοῦ στρατοῦ.

Βαρὰμ Ε'. Σύγχρονος τοῦ Θεοδοσίου αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπολέμησε κατὰ τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι ἐπέδραμον κατὰ τοῦ βασιλείου του καθὼς καὶ κατὰ τοῦ Θεοδοσίου καταδιώξας τοὺς Χριστιανοὺς τοῦ βασιλείου του. Εἶναι ἥρως πολλῶν θρύλων καὶ ἐρωτικῶν ποιημάτων τῆς Περσίας. —Ω.

— Βαράμ. Πέρσης στρατηγός, ἀρχηγὸς τῶν ἐν Λαζικῇ (τοῦ Καυκάσου) περσικῶν στρατευμάτων κατὰ τὸν πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς πόλεμον. Ἡττηθεὶς τῷ 589 ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, διοικουμένων ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ρωμανοῦ καὶ καταδιωχθεὶς μέχρις Ἀλβανίας (τοῦ Καυκάσου) κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν *Ὁρμίσδα* (579—590) νὰ φέρῃ γυναικεῖαν ἐσθῆτα. Στασιάσας τότε καθῄρεσε τὸν Ὁρμίσδαν καὶ κατέλαβε τὸν θρόνον. Ὁ υἱὸς τοῦ Ὁρμίσδα *Χοσρόης*, νόμιμος τοῦ θρόνου διάδοχος, κατέφυγεν εἰς τὸ βυζαντινὸν ἔδαφος καὶ λαβὼν τὴν συνδρομὴν τοῦ αὐτοκράτορος Μαυρικίου (584—604) ἐπῆλθε κατὰ τοῦ Βαρὰμ καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἐφόνευσεν αὐτὸν καὶ κατέλαβε τὸν θρόνον τοῦ πατρός του. Ν. Κ.

Βαρὰν (Warens), *Λουΐζα-Ἐλεονώρα ντὲ Λὰ Τοὺρ ντὺ Πίλ*. Φίλη τοῦ Ρουσσὼ (1700—1762), καταστᾶσα ὀνομαστὴ διὰ τῶν «Ἐξομολογήσεων» αὐτοῦ. Ὁ Ρουσσὼ ἐγνώρισεν αὐτὴν εἰς ἡλικίαν 16 ἐτῶν, παρὰ τὴν διαφορὰν δὲ τῆς ἡλικίας, ἥτις τοὺς ἐχώριζε, συνεδέθη στενῶς μαζί της καὶ διετήρησε τὴν ἀνάμνησιν τῆς μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν, περιγράψας κατόπιν τὰς σχέσεις του μετ' αὐτῆς εἰς συγκινητικὰς σελίδας. Μ. Δ. Β.

βαραναισθησία (ἡ) (baranesthésie) *[Ἰατρ.]*. Οὕτω καθορίζεται ἡ κατάργησις τῆς εὐαισθησίας τῶν κατὰ βάθος ἱστῶν ἐπὶ τῇ πιέσει. Ἐδημιουργήθη δ' ὁ ὅρος οὗτος ὑπὸ τοῦ Marinesco τῷ 1905. Μ. Ν. Κ.

Βαράνγκερ φιόρδ (Varanger fiord) *[Γεωγρ.]*. Κόλπος τῆς Νορβηγίας, ἐπὶ τοῦ Βορείου Παγωμένου ὠκεανοῦ, εἰσχωρῶν εἰς βάθος 115 χιλιομέτρων, ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, καὶ μεταβαλλόμενος εἰς μέγα *φιόρδ*, μεταξὺ Φινλανδίας καὶ Νορβηγίας. Μ. Δ. Β.

Βαρανγκί· βλ. Βαλανγκί.

βαρανίδαι (οἱ) (Varanidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαυρωδῶν*. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει τὸ γένος *βάρανος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζωολ.]* Τῆς οἰκογενείας ταύτης οἱ ἀντιπρόσωποι ὁ *παλαιοβάρανος*—εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν κοιτασμάτων τῶν φωσφορικῶν τῆς ἀνωτέρας ἠωκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Quercy τῆς Γαλλίας. Ἐκ στρωμάτων τῶν μετέπειτα περιόδων ἄξιος μνείας εἶναι εἷς *γιγάντειος βάρανος*, ὅστις εἶχε μῆκος 10 μ. καὶ εὑρέθη εἰς τὰ πλειστοκαινικὰ στρώματα τῆς Queensland. Γ.Κ.Γ.

Βαράνο (Varano). Οἰκογένεια Ἰταλῶν, ἡ ὁποία ἦρξεν ἐπὶ δύο αἰῶνας εἰς τὸ Καμερῖνο. Τὰ κυριώτερα μέλη τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι τὰ ἑξῆς:—1) *Τζεντίλε*, πολεμιστὴς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἀποθανὼν τῷ 1284. Ὑπερήσπισε τὴν πατρίδα του Καμερῖνο κατὰ τῶν Γιβελίνων. —2) *Ροδόλφος Α'*. Εἷς τῶν ἀρχηγῶν τοῦ κόμματος τῶν Γουέλφων. Ἐπωφεληθεὶς τῆς ἀναρχίας, ἡ ὁποία ἐκράτει εἰς τὴν Ἰταλίαν, κατέλαβε τὸ Καμερῖνο, ὅπου ἀνεγνωρίσθη ἄρχων τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του. Ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ του τῷ 1350. —3) *Ροδόλφος Β'*. Ἄρχων τοῦ Καμερῖνο, ἀνεψιὸς τοῦ προηγουμένου, ἀποθανὼν τῷ 1390. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ θείου του κατέλαβε τὴν ἀρχὴν καὶ κατώρθωσε νὰ γίνῃ σύμμαχος τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ ΣΓ', ὁ ὁποῖος διώρισεν αὐτὸν διοικητὴν τῶν στρατευμάτων του. Διώχησεν ἐπίσης τὸν φλωρεντινὸν στρατὸν κατὰ τὸν πόλεμον τῆς Πίζης. —4) *Τζεντίλε*. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου καὶ ἄρχων τοῦ Καμερῖνο, ἀποθανὼν κατὰ τὸ 1412. Ὑπερήσπισε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πόλεως κατὰ τοῦ Ἀνδρέα Τοματσέλλι, μαρκησίου τῆς Ἀγκῶνος, τὸν ὁποῖον ἐπολιόρκησε καὶ ἠχμαλώτισεν ἐντὸς τῆς πόλεως Ματσεράτα. —5) *Ροδόλφος Γ'*. Ηὔξησε σημαντικῶς τὰς κτήσεις τοῦ Καμερῖνο καὶ ἀφῆκε τὴν ἀρχὴν εἰς τοὺς τρεῖς υἱούς του, *Βεράρδον*, *Ἰωάννην* καὶ *Πέτρον Τζεντίλε*, οἵτινες κατ' ἀρχὰς ἐκυβέρνησαν ὁμοῦ. Τῷ 1434 ὅμως ὁ Βεράρδος ἐδολοφόνησε τοὺς δύο ἀδελφούς του καὶ ἐφονεύθη κατόπιν μεθ' ὁλοκλήρου τῆς οἰκογενείας του ὑπὸ τῶν κατοίκων, οἵτινες ἐξηγέρθησαν ὅπως ἐκδικηθοῦν τὸν θάνατον τῶν δύο ἡγεμόνων καὶ ἀνεκήρυξαν τὸ Καμερῖνο δημοκρατίαν ἀνεξάρτητον.—6) *Ἰούλιος Βαράνο*. Ἄρχων τοῦ Καμερῖνο κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Ἐπολιορκήθη ὑπὸ τοῦ Καίσαρος Βοργία ἐν Καμερίνῳ καὶ ἐστραγγαλίσθη μετὰ τῶν δύο ἐκ τῶν υἱῶν του. —7) *Ἰωάννης Β'*. Τρίτος υἱὸς τοῦ προηγουμένου, διαφυγὼν τὸν θάνατον κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Καμερῖνο ὑπὸ τοῦ Καίσαρος Βοργία καὶ ἐγκατασταθεὶς μετά τινα ἔτη ἄρχων τῆς πατρίδος του ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων τοῦ Βοργία— 8) *Ἰωάννης-Μαρία*, ἀνεψιὸς τοῦ προηγουμένου, τελευταῖος δοὺξ τοῦ Καμερῖνο. Παρεχώρησε τῷ 1538 τὸ δουκᾶτον εἰς τὸν πάπαν Παῦλον τὸν Γ', ὁ ὁποῖος ἐδώρησεν αὐτὸ εἰς τὸν ἀνεψιόν του Ὀκτάβιον Φαρνέζε.— 9) *Κωνσταντία*. Ἰταλὶς λογία (1428—1460), ὀνομαστὴ διὰ τὴν ἑλληνομάθειαν καὶ τὴν λατινομάθειάν της. Εἰς ἡλικίαν 14 ἐτῶν ἀπηύθυνεν ἔμμετρον ἔκκλησιν πρὸς τὸν Φραγκίσκον Σφόρτσα, ὅπως ἀποδώσῃ εἰς τὴν οἰκογένειάν της τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Καμερῖνο. Ἐνυμφεύθη τὸν Ἀλέξανδρον Σφόρτσα, ἄρχοντα τοῦ Πέζαρο.—10) *Ἀλφόνσος*. Ἰταλὸς ποιητής, καταγόμενος ἐκ τῆς αὐτῆς μὲ τοὺς ἀνωτέρω οἰκογενείας, γεννηθεὶς ἐν Φερράρᾳ (1705—1788). Κλειδοῦχος τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας. Ἔγραψε ποιήματα τὰ ὁποῖα ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Opere poetiche» ἐν Πάρμᾳ (1789) καὶ ἐν Βενετίᾳ (1805). Μ. Δ. Β.

Βαρᾶνο (Varano) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Μεγάλη λιμνοθάλασσα τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Μέσης Ἰταλίας (νομ. Ἀβρουζίων) εἰς τὸν «ὦμον» τῆς χερσονησιζούσης προβολῆς τοῦ ὄρους Γαργάνου, τῆς σχηματιζούσης ἐν τῷ Ἀδρίᾳ πρὸς νότον μὲν τὸν κόλπον τῆς Μαμφρεδονίας, πρὸς βορρᾶν δὲ τὴν κόλπωσιν τὴν «ἀποβλέπουσαν» τὰς νήσους Τρεμίτι. Ἀναφέρει δὲ ταύτην καὶ ὁ Στράβων, χωρὶς ὅμως νὰ τὴν ὀνομάζῃ «μεταξὺ δ' εὐθὺς ἀπὸ τοῦ Γαργάνου κόλπος ὑποδέχεται βαθύς, οἱ δὲ περιοικοῦντες ἰδίως Ἄπουλοι προσαγορεύονται.... Πρότερον μὲν οὖν εὐτύχει αὕτη πᾶσα ἡ γῆ· Ἀννίβας δὲ καὶ οἱ ὕστερον πόλεμοι ἐρήμωσαν αὐτήν. ἐν δὲ τῷ κόλπῳ λίμνη ἐστίν, ὑπὲρ δὲ τῆς λίμνης ἐν μεσογαίᾳ τὸ Ἄπουλον Τέανον» (*Στράβ.* 237,16). Παρατηρητέον ὅμως ὅτι ὁ Στράβων ὁμιλεῖ περὶ μιᾶς μόνον λίμνης, ἐνῷ πράγματι ὑπάρχουσι δύο λιμνοθάλασσαι, αἱ Varano καὶ Lessina, γειτονεύουσαι καὶ χωριζόμεναι ἀπὸ τῆς θαλάσσης διὰ χθαμαλῶν προσχωματικῶν βελῶν δενδροφύτων, διακοπτομένων ὑπὸ στομάτων ἐπιτρεπόντων τὸν εἴσπλουν εἰς ἁλιευτικὰ πλοιάρια. Ὁ Γάλλος σχολιαστὴς (Géogr. de Strabon τόμ. II σελ. 467 ὑποσ. 2) ἐξηγεῖ τὴν μεταξὺ τῆς περιγραφῆς καὶ τῶν πραγμάτων ἀντίφασιν, διατυπῶν ὑπόθεσιν, καθ' ἣν τὴν ἐποχὴν τοῦ Στράβωνος αἱ δύο αὗται λίμναι ἀπετέλουν μίαν μόνον (βλ. ἀγγλ. χάρτ. 199: Brindisi to Ortona). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

βάρανος (ὁ) (Varanus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βαρανιδῶν*. Τὰ ζῷα τοῦ γένους τούτου εἶναι ἐκ τῶν μεγαλυτέρων τῆς οἰκογενείας καὶ διακρίνονται διὰ τὸ παχὺ καὶ ἐπίμηκες σῶμά των, τὴν μακράν, πλατεῖαν κατὰ τὸ ἄνω μέρος καὶ λεπτοτάτην κατὰ τὸ ἄκρον οὐράν των καὶ τὴν μακρὰν διχαλωτὴν γλῶσσάν των. Εἶναι σαρκοφάγα ἑρπετὰ καὶ ζῶσιν ἢ ἐπὶ ἀγόνων ἐδαφῶν ἢ παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ὑδάτων. Ἀναρριχῶνται εὐκόλως ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ νήχονται

Digitized by Google

ἐπιτηδείως. Τὸ κρέας των εἶναι λευκὸν καὶ ἐδώδιμον εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἀφρικῆς. Οἱ βάρανοι ἀπαντῶσιν εἰς πάσας τὰς θερμὰς χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *Βάρανος τοῦ Νείλου* (Varanus Nilolicus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὰ πέριξ τοῦ Νείλου ποταμοῦ καὶ τὸ μῆκός του φθάνει τὰ δύο μέτρα. *Βάρανος ὁ σωτὴρ* (Varanus salvator), ἀπαντῶν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ ἰδίως εἰς τὰς Ἰνδίας. *Βάρανος ὁ γιγάντειος* (Varanus giganteus), ὅστις εἶναι ἰθαγενὴς τῆς Αὐστραλίας. Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 3 περίπου μέτρα, εἶναι δὲ τὸ μεγαλύτερον εἶδος τοῦ γένους τούτου. *Βάρανος ὁ φαιὸς* (Varanus griseus), ἀπαντῶν εἰς τὰ ἀμμώδη μέρη τῆς Αἰγύπτου, τῆς Ἀραβίας καὶ τοῦ Σιάμ. Δ.Ν.Π.

Βάρανος τοῦ Νείλου.

— *[Παλαιοζ.]* Λείψανα ἑνὸς *βαράνου*, τοῦ εἴδους *βάρανος ὁ μαραθώνειος* (Varanus marathonensis), εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν πηλῶν τοῦ Πικερμίου τῆς κατωτέρας πλειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βαρανόσαυρος (ὁ) (Varanosaurus Broili) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *πολιοσαυριδῶν*, *πελυκοσαυρίων θερομόρφων ἑρπετῶν*. Τὸ κρανίον τῶν ζῴων αὐτῶν ἦτο ἐπίμηκες, μακρόν, ἐλαφρῶς γεγλυμμένον, μὲ αἰχμηρὸν ῥύγχος, μήκους 15 περίπου ἑκατοστομέτρων. Ὁ σκελετός των εἶχε μῆκος 60 ἑκατοστομέτρων μέχρις ἑνὸς μέτρου, κατέληγε δ' εἰς οὐρὰν πολὺ μακράν. Αἱ ἄκραι φάλαγγες τῶν δακτύλων ἔφερον ὄνυχας. Τὸ δέρμα των ἐπὶ τῆς κοιλιακῆς πλευρᾶς καὶ τὰ ἄκρα ἐπὶ τῆς κατωτέρας πλευρᾶς των ἔφερον ὀστεώματα. Λείψανά των εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς περμίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Τεξάς. Γ. Κ. Γ.

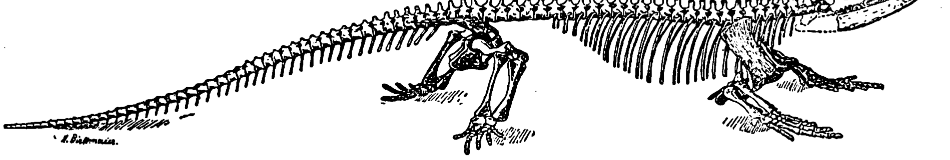

Ὁ βαρανόσαυρος acutirostris Broili.

['Ἐκ στρωμάτων τῆς κατωτέρας περμίου περιόδου τοῦ Τεξάς.]

Βαράντα ἢ ***Μαρκὸντ*** *[Γεωγρ.]*. Ὀροσειρὰ ἐν τῇ περιφερείᾳ Κουμπὰν τοῦ Καυκάσου παρὰ τὴν Μαύρην θάλασσαν, ἐκτεινομένη ἀπὸ τοῦ λιμένος Τσεμές, κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τῶν λιμένων Τσεμὲς καὶ Γελενδζίκ, μέχρι τοῦ ποταμοῦ Μεζίμπα. Ἀπὸ τοῦ βορειοδυτικοῦ ἄκρου τῆς ὀροσειρᾶς ταύτης ἐκτείνεται μικρὰ σειρὰ πρὸς νότον, ὅπου τὸ ἀκρωτήριον Μίσχακο. Τὸ ὕψος τῆς ὑψηλοτέρας κορυφῆς 694 μ. Αἱ κορυφαὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λεῖαι, ὅπως καὶ ἡ βορειοανατολικὴ πλευρά, ἕνεκα τῶν πνεόντων ἰσχυρῶν ἀνέμων, λίαν ἐπικίνδυνον εἰς τὰ περιπλέοντα ἱστιοφόρα. Ἡ νοτιοδυτικὴ πλευρὰ ἀπότομος καὶ ἐπ' αὐτῆς ὑπάρχει φυτεία. Π. ΛΕΦΑΣ

Βαραντὰ (Varanda), *Ἰωάννης*. Γάλλος ἰατρὸς γεννηθεὶς ἐν Νιμὲν (1563—1617). Τῷ 1590 ἐγένετο καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου ἐν Μονμελλιέ. Ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ ἔργων ἀναφέρομεν: «Tractatus de affectibus renum et vesicae, Ἀννόβερον 1617», «De morbis et affectibus mulierum, Λυὼν 1615», «Tractatus therapeuticus primus de morbis ventriculi, 1620», «Tractatus de elephantiasi seu lepra, Γενεύη 1620» κτλ. Ο. Ρ.

Βαρανὺ· βλ. Μπαρανύ.

βαράναψ (ὁ) (Varanaps Williston) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *πολιοσαυριδῶν*, *πελυκοσαυρίων*, *θερομόρφων ἑρπετῶν*. Τὸ γένος τοῦτο ὡμοίαζε πρὸς τὸν *βαρανόσαυρον*. Τὸ κρανίον των ἦτο πεπιεσμένον καὶ ἔφερε μόνον 30 ὀδόντας. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς περμίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Τεξάς. Γ. Κ. Γ.

Βαραρούτσι (Vararuci). Ἰνδὸς γραμματικός, ἀκμάσας κατὰ τὸν Ζ' πιθανῶς αἰῶνα μ.Χ. ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἰνδοῦ βασιλέως Βικραμαντίτια ἐν Οὐτζαΐνῃ καὶ θεωρούμενος εἷς τῶν «ἐννέα πολυτίμων λίθων» μετὰ τῶν δύο ποιητῶν Καλιντὰς καὶ Γχατακαρπάρ, τοῦ λεξικογράφου Ἀμαρισίγκ, τοῦ ἀστρονόμου Βαραγαμιγὶρ καὶ ἄλλων. Εἰς τὸν Βαραρούτσι ὀφείλεται ἡ γραμματικὴ ἐπεξεργασία τοῦ «Prakrita-Prakâça (ἔκδ. *E. B. Cowell* Herford-1854 καὶ β' ἔκδοσις ἐν Λονδίνῳ 1868). Συνήθως τὸν Βαραρούτσι συγχέουν εἰς τὰς μελέτας τῆς Ἰνδικῆς γραμματικῆς μετὰ τοῦ Kâtyâyana, ἐπίσης Ἰνδοῦ σοφοῦ. Π. ΛΕΦΑΣ

Βαρᾶς *ἅγιος*· βλ. Πέτρας *μονὴ* (ἐν Κων)πόλει).

Βαρασβατζέ. Πρωτοσπαθάριος καὶ στρατηγὸς τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ ἐξ Ἰβηρίας τοῦ Καυκάσου καταγόμενος. Στρατηγοῦντος αὐτοῦ τῷ 1038 ἐν Ἐδέσσῃ (τῇ νῦν Οὔρφᾳ) τῆς Μεσοποταμίας ἀφίκοντο ἐκεῖ 12 Ἄραβες ἄρχοντες μετὰ 500 ἱππέων συνοδευόντων 500 καμήλους φερούσας χίλια κιβώτια, ἅτινα κατὰ τὸ λέγειν τῶν Ἀράβων περιεῖχον δῶρα προοριζόμενα διὰ τὸν βασιλέα Μιχαὴλ Δ' (1034—1041). Ὁ Βαρασβατζὲ ἐδέχθη φιλοφρόνως τοὺς Ἄραβας ἄρχοντας καὶ εἱστία αὐτούς, τοὺς δὲ ἱππεῖς μετὰ τῆς ἀποσκευῆς διέταξε νὰ παραμείνωσιν ἔξωθεν τῆς πόλεως. Ἀλλ' ἐνῷ ἐφιλοξένει τοὺς ξένους του ὁ στρατηγός, ἐπαίτης τις Ἀρμένιος προσελθὼν ἐσπευσμένως ἀνήγγειλεν αὐτῷ, ὅτι μεταβὰς πρὸς ἐπαιτείαν εἰς τὸν τόπον τοῦ καταυλισμοῦ τῶν Ἀράβων ἱππέων κλ. ἤκουσε φωνὴν ἀνδρὸς ἐγκεκλεισμένου ἐντὸς ἑνὸς τῶν κιβωτίων καὶ διερωτῶντος τοὺς ἐκτὸς «ποῦ εὑρίσκοντο». Ὁ στρατηγὸς ἐννοήσας πάραυτα ὅτι ἡ πόλις διέτρεχε σοβαρώτατον κίνδυνον νὰ ἁλωθῇ αἰφνιδιαστικῶς ὑπὸ τῶν Ἀράβων, διέταξε πάραυτα νὰ κρατηθῶσιν οἱ ὑπ' αὐτοῦ ξενιζόμενοι 12 ἄρχοντες τῶν Ἀράβων, συγχρόνως δὲ παραλαβὼν στρατιωτικὴν δύναμιν ἀνάλογον ἔσπευσεν εἰς τὸν ἐκτὸς τῆς πόλεως καταυλισμὸν τῶν ἱππέων καὶ κατέσφαξεν αὐτοὺς ὡς καὶ τοὺς ἐν τοῖς κιβωτίοις ἐγκεκλεισμένους ἑτέρους χιλίους ὁπλίτας καὶ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς καμηλοδηγούς. Ἐπιστρέψας εἶτα εἰς τὴν πόλιν ἀπέκτεινε τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν πλὴν ἑνός, τὸν ὁποῖον ἀπέστειλεν εἰς τὴν πατρίδα του ἵνα ἀναγγείλῃ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπιβουλῆς των, ἀφοῦ ὅμως ἀπέκοψε τὴν ῥῖνα, τὰ ὦτα καὶ ἀμφοτέρας τὰς χεῖράς του. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βαράσοβα *[Γεωγρ.]*. Ὑπὸ τὸ σλαβικὸν τοῦτο ὄνομα εἶναι γνωστὸν τὸ ἐπάνωθεν ἀκριβῶς τοῦ ὅρμου τοῦ Κρυονερίου ὄρος τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας (*Χαλκὶς* ἐν τῇ ἀρχαιότητι καλούμενον). Γήϊνος ὄγκος τελείως ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὰ ἄλλα τῆς Ρούμελης βουνά· ἀφ' ἑνὸς μὲν χωριζόμενος τοῦ Ἀρακύνθου (Ζυγοῦ) διὰ τοῦ Εὐήνου, ἀπ' ἀνατολῶν διακοπτόμενος ὑπὸ τῆς πεδιάδος τῆς Γαυρολίμνης καὶ ἀπὸ Νότου περιβρεχόμενος ἀπὸ τὰ ὕδατα τοῦ Ἰονίου, μακρόθεν δίδει τὴν ὄψιν κολοσσιαίας καμήλου μὲ δύο ὕβους. Εἶναι τελείως πετρῶδες καὶ σχεδὸν μέχρι τῶν ὑπωρειῶν του, λόγῳ τῆς τραχύτητος, ἀπρόσιτον βουνόν, ἀπειρία δὲ ὀρνέων εὑρίσκουσιν ἀσφαλῆ ἐνδιαιτήματα ἐπάνω εἰς τοὺς προξενοῦντας τὸν ἴλιγγον κρημνούς του. Τὸ ὕψος του ὑπερβαίνει τὰ 1000 μέτρα ἄνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης.

Ὁ Στράβων (ἐν Β. Χ. Κεφ. Β' 451), ἀναφέρων τὸ ὄρος μὲ τὸ ὄνομα *Χαλκίς*, γράφει: «Ὑπὲρ δὲ τῆς Μολυκρείας Ταφιασσὸν καὶ Χαλκίδα, ὄρη ἱκανῶς ὑψηλά, ἐφ' οἷς πολίχνια ἵδρυται, Μακυνία τε καὶ Χαλκίς, ὁμώνυμος τῷ ὄρει, ἣν Ὑποχαλκίδα καλοῦσι». Δ. Ν. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

— *[Παραλ. Γεωγρ.]* Ἡ Βαράσοβα εἶναι ὄρος παράκτιον τῆς Αἰτωλίας (ὑψόμ. κορυφῆς 3160 πόδες: πλάτ. 38° 21' 50" Β, μῆκ. 21° 35' 32" Ἀν., χάρτ. Ἀγγλ. 1676: Gulf of Patras and approaches), οὗ τὰ μὲν ΝΔ κράσπεδα σχηματίζουν τὴν ΒΔ ἀκτὴν τοῦ ὅρμου τῆς *Καλυδῶνος* (ἢ *Κρυονέρι*) τὰ δὲ Δ, Β, καὶ ΒΑ παραθέει ἡ ἀπὸ Μεσολογγίου εἰς Ναύπακτον ἁμαξιτὴ ὁδός. Ἡ ὡραία κατατομὴ τῆς πρὸς τὴν θάλασσαν προπετείας του, ὡς αὕτη ἐμφανίζεται ἀπὸ τῶν Πατρῶν πρὸς τὰ ΒΔ, παρουσιάζεται κατὰ τὰς πρωϊνὰς εὐδίας γραφικωτάτη, δι' ὃ καὶ παρέσχεν εἰς τὸν Γιαλλινᾶν ὑπόδειγμα δι' ὡραίαν του ὑδατογραφίαν. Λόγῳ ὅμως τῆς τοιαύτης πρὸς τὴν θάλασσαν ἀποκρήμνου κλίσεώς του, σφοδραὶ ῥιπαὶ καταχέονται, τὰς ὁποίας, κατὰ τοὺς ναυτικούς μας τῆς ἱστιοφόρου μικροακτοπλοΐας τοῦ κόλπου τῶν Πατρῶν, «κατεβάζει ἡ Καβουρολίμνη». Σ. Ε. Λ.

Βαραστάδης· βλ. λ. Ἀρτάβασδος.

Βαρατάσης, *Ἀλέξανδρος*. Διπλωματικὸς ὑπάλληλος γεννηθεὶς τῷ 1865 ἐν Χαλκίδι. Ἤρχισε τὸ στάδιόν του ὡς πάρεδρος δικαστὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει (1898), διετέλεσε δὲ κατόπιν Γεν. πρόξενος ἐν Φιλιππουπόλει, Τύνιδι, Γενούῃ, Ἱεροσολύμοις, Τεργέστῃ καὶ πρόσεδρος ὑπουργὸς ἐν Βουένος-Ἄϋρες.

— **Βαρατάσης *Ἀπόστολος***. Ἔμπορος ἐκ Μετσόβου, ἐγκατεστημένος πρὸ τοῦ Ἀγῶνος ἐν Ὀδησσῷ. Ἐμυήθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ ἔδρασε μετὰ τῆς ἐκεῖ ἐφορείας διὰ τὴν εὐόδωσιν τοῦ Ἀγῶνος καὶ τὴν περίθαλψιν τῶν προσφύγων. Τ. Χ. Κ.

— **Βαρατάσης, *Κωνσταντῖνος***. Διπλωματικὸς ὑπάλληλος γεννηθεὶς τῷ 1865 ἐν Χαλκίδι καὶ ἀποθανὼν τῷ 1924 ἐν Ὕδρᾳ. Διετέλεσε πρεσβευτὴς ἐν Δυρραχίῳ (1914) καὶ κατόπιν ἐν Καΐρῳ.

— **Βαρατάσης, *Περικλῆς*** (1862—1897). Ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ Σχολείου τοῦ Βελγίου. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897 ἐτύγχανε διοικητὴς τῆς λεγεῶνος τῶν Φιλελλήνων καὶ ἐφονεύθη τὴν 5 Μαΐου 1897 περὶ τὸ τέλος τῆς μάχης τοῦ Δομοκοῦ, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Βαράτζε (Varazze) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν καὶ πόλις τῆς Κυανῆς ἀκτῆς (Varazze, πλάτ. 44°21' Β, μῆκ. 8°25' Αν., χάρτ. ἀγγλ. 157: San Remo to cape Cavallo), μεταξὺ Σαβόννας καὶ Γενούης καὶ εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμίου Τέϊρο, εἰς τὸ μέσον τοῦ ψαμμαθῶνος *Ἀρεννέτα* (βλ. λ.). Πληθ. 20000 κατ., νοσοκομεῖον δεχόμενον ξένους ναύτας. Σ.Ε.Λ.

Βαρατίνωφ, *Νικόλαος Βασίλιεβιτς*. Ρῶσος συγγραφεὺς (1817 — 1886). Ἐχρημάτισε καθηγητὴς τοῦ Δικαίου ἐν Δορπάτῃ (1847) καὶ μετέπειτα διωρίσθη διευθυντὴς τῶν γραφείων τῆς Γενικῆς Διοικήσεως ἐν Ρίγᾳ. Συνέγραψε: «Μελέτην περὶ δικαιωμάτων ἰδιοκτησίας κατὰ τοὺς ῥωσικοὺς κειμένους νόμους» (Πετρούπολις 1855), «Συλλογὴν νομοθετημάτων καὶ διαταγμάτων τῆς Ρωσικῆς Κυβερνήσεως περὶ τύπου» (Πετρούπολις 1878). Π. ΛΕΦΑΣ

Βαράχα-Ἀβατάρα (Varâha-Avatâra) *[Ἰνδ. Μυθολ.]*. Ἡ τρίτη μεταμόρφωσις τοῦ Βισνοῦ. Ὁ χρυσόφθαλμος δαίμων Χερανυάκσα, διαλαθὼν τὴν προσοχὴν τῶν θεῶν, ἁρπάζει τὴν γῆν καὶ κρύπτει αὐτὴν ἐντὸς τῆς θαλάσσης. Ὁ Βισνοῦ, μεταμορφωθεὶς εἰς ἀγριόχοιρον (varâha), κατέρχεται εἰς τὸν πυθμένα, ἀνασκάπτει αὐτὸν καὶ μεταφέρει τὴν γῆν εἰς τὴν φυσικὴν βάσιν της. Ἐπ' ἐσχάτων ἀνεκαλύφθη ἐν Μαχαμπαλιποὺρ ἀνάγλυφον τοῦ Ζ' μ. Χ. αἰῶνος, ἀπεικονίζον τὸν Βισνοῦ ὑπὸ μορφὴν ἀγριοχοίρου, κρατοῦντα τὴν γῆν εἰς τὴν ἀγκάλην του. Ἐπίσης ἐν Μαντρὰς ὑπάρχει ὑπέροχος τοιχογραφία τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, παριστῶσα τὴν αὐτὴν σκηνήν. Α. Δ.

Βαραχαμιγίρα. Ὁ περισσότερον τῶν ἄλλων Ἰνδῶν ἀστρολόγων καὶ ἀστρονόμων γνωστός. Πληροφορίαι περὶ τοῦ βίου του δὲν ὑπάρχουσι. Διεσώθησαν ὅμως διάφορα ἔργα του, εἰς τὰ ὁποῖα ὡς βάσιν ἔχει τὰς προγενεστέρας μελέτας τῶν Ἰνδῶν ἀστρονόμων. Ταῦτα ἐξεδόθησαν μετὰ σημειώσεων ὑπὸ H. Kern («Bibliotheca Indica» 1865). Π. ΛΕΦΑΣ

Βαραχίας *[Βιβλ. Ἱστ.]*. Ὄνομα διαφόρων Ἰσραηλιτῶν μνημονευομένων ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ. Ἐπίσης μνημονεύεται καὶ ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ *Βαραχίας* τις πατὴρ τοῦ Ζαχαρίου, οὗ μνημονεύει ὁ Ἰησοῦς ὡς φονευθέντος μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου (*Ματθ.* κγ' 35). Πρόκειται δ' ἐνταῦθα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα οὐχὶ περὶ τοῦ πατρὸς τοῦ ἱερέως Ζαχαρίου, πατρὸς τοῦ Προδρόμου, ὡς ἐν σφοδρᾷ συζητήσει πρὸς τὸν Θεόκλητον Φαρμακίδην ὑπεστήριζεν ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος, οὔτε περὶ τοῦ προφήτου Βαράχ, οὔτε περὶ τοῦ *Βαραχίου* προφητεύσαντος 18 μῆνας μετὰ τὴν βαβυλώνιον αἰχμαλωσίαν, ὅτε δὲν ὑφίστατο πλέον οὔτε θυσιαστήριον (*Ζαχαρίου* α' 1), ἀλλ' ὡς ὀρθῶς ὑπεστήριζε καὶ ὁ Φαρμακίδης περὶ προσώπου τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν ἀρχιερέα *Ἰωδαὲ* (Β' Παραλειπ. κδ' 21). Σημειωτέον δ' ἄλλως, ὅτι καὶ ἐν τῷ λεγομένῳ εὐαγγελίῳ τῶν Ναζωραίων ἀνεγινώσκετο: Ζαχαρίου υἱοῦ Ἰωδαέ. (Βλ. *Θ. Φαρμακίδου*, Περὶ Ζαχαρίου υἱοῦ Βαραχίου, 1838, καὶ *Κ. Οἰκονόμου* Πραγματείαν περὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου ἐν «Εὐαγγελικῇ Σάλπιγγι» Α' σελ. 152 καὶ 326). Π. Ι. Μ.

Βάρβα *[Γεωγρ.]* (Varva). Κωμόπολις τοῦ κυβερνείου Πολτάβας ἐν Ρωσίᾳ. Ἐκτίσθη περὶ τὸ τέλος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἐπὶ τῆς θέσεως ἔνθα τῷ 1079 Βλαδίμηρος ὁ Μονομάχος ἐνίκησε τὴν γείτονα φυλὴν τῶν Πολόβτσων. Π. Λ.

βαρβαδίνη (ἡ) (Barbadine) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *παθαθῶν*, ἰθαγενὲς τοῦ Περοῦ. Διακρίνονται ἐκ τῶν ῥιζῶν των, αἵτινες ἐνέχουσι δηλητήριον, ἐνῷ ἀντιθέτως οἱ σαρκώδεις καρποί των εἶναι νόστιμοι, δροσιστικοὶ καὶ ἐδώδιμοι. Δ. Ν. Π.

Βαρβάκειον *λύκειον*. Ἐκπαιδευτικὸν ἵδρυμα ἐγερθὲν δαπάναις τοῦ *Ἰωάννου Βαρβάκη*, συμφώνως πρὸς τὴν διαθήκην αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου πλατείας τῶν Ἀθηνῶν. Διὰ τῆς διαθήκης του ταύτης, ὁ Βαρβάκης διέθετεν 1.000.000 περίπου ῥου-

Digitized by Google

βλίων πρὸς οἰκοδόμησιν ἐν Ἑλλάδι, ὅπου ἤθελεν ἐγκριθῆ προσφυέστερον, λύκειον, ἵνα διδάσκηται ἡ ἑλληνικὴ νεολαία. Τὰ τῆς ἐκτελέσεως τῆς διαθήκης τοῦ Βαρβάκη ἐκανονίσθησαν διὰ Β. Δ. τῆς 26 Φεβρουαρίου 1843, ἀπεφασίσθη δὲ ἡ σύστασις λυκείου φέροντος τὸ ὄνομα τοῦ δωρητοῦ. Διὰ νεωτέρου Β. Δ. τῆς 9 Ἰουνίου 1856 καὶ 31 Ἰανουαρίου 1870 ἐκανονίσθησαν εἰδικώτερον τὰ τοῦ λυκείου τούτου, ὅπερ δὲν διέφερε τῶν λειτουργούντων δημοσίων γυμνασίων· συνέστη δὲ τῷ 1870 ἐπιτροπὴ προεδρευομένη ὑπὸ τοῦ ὑποναυάρχου Κωνσταντίνου Νικοδήμου, ὅπως ἐπιμεληθῇ τὰ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ λυκείου, ὅπερ καὶ ἐκτίσθη, στοιχίσαν δρ. 440.500, ἐγκατεστάθη δ' ἐν αὐτῷ δημόσιον γυμνάσιον, τὸ ὁποῖον ἕνεκα τῆς αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν διῃρέθη εἰς δύο τοιαῦτα. Τῷ 1886, ἐπὶ κυβερνήσεως Τρικούπη, ἀπεφασίσθη ἡ ἵδρυσις πρακτικοῦ λυκείου φέροντος τὸ ὄνομα Βαρβάκειον κατὰ τὸν τύπον τῶν γερμανικῶν Realgymnasien, πρῶτος δὲ διευθυντὴς αὐτοῦ διωρίσθη ὁ *Θεόδωρος Νέγρης*, καθηγητὴς τῶν Φυσικῶν ἐπιστημῶν. Διὰ τῆς ἱδρύσεως τοῦ πρακτικοῦ τούτου λυκείου ἤρξατο ἡ εἰσαγωγὴ ἐκπαιδεύσεως παρασκευαζούσης τοὺς φοιτῶντας εἰς τὰς θετικὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς στρατιωτικὰς σχολάς. Τὸ λύκειον τοῦτο συντηρεῖται ἐκ τῶν τόκων τοῦ κατατεθειμένου παρὰ τῇ Ἐθνικῇ τραπέζῃ κληροδοτήματος ἀνερχομένου εἰς 1.671.940. 70 % συμφώνως τῷ διατάγματι τῆς 26 Φεβρουαρίου 1843, κανονίζοντι, ὅπως τὸ εἰρημένον ποσὸν παραμείνῃ ἄθικτον διὰ παντός. Θ. Β.

βαρβακενία (ἡ) (Barbacenia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμαρυλλιδῶν*. Εἶναι πόαι πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς, ἔχουσαι βλαστὸν ἁπλοῦν ἢ διακεκλαδισμένον, φύλλα σκληρά, στενά, τροπιδοειδῆ, ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρου τμήματος τῶν κλαδίσκων τοποθετημένα κατὰ τὴν κάτω αὐτῶν ἐπιφάνειαν, ἄνθη μεγάλα ζωηροῦ πρασίνου, κιτρίνου ἢ ἐρυθροῦ χρώματος, κάλυκα σωληνοειδῆ καὶ ᾠοθήκην ὑποφυῆ, εὐρεῖαν κατὰ τὴν βάσιν της καὶ εἰς ἓξ ἰσομεγέθεις θαλάμους διῃρημένην. Οἱ στήμονες εἶναι ἕξ. Ὁ στυλίσκος εἶναι τριγωνικὸς καὶ κατὰ τὴν κορυφήν του φέρει στίγμα. Ὁ καρπὸς εἶναι κάψα τριγωνικὴ καὶ μέχρις ὡριμάνσεως καλύπτεται κατὰ τὸ μεγαλύτερον αὐτοῦ τμῆμα ὑπὸ φύλλων, ἅτινα πίπτουσι μετὰ τὴν τελείαν ὡρίμανσιν. Ἕκαστος καρπὸς περικλείει μέγαν ἀριθμὸν σκληρῶν σπερμάτων. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 18 εἴδη, ὧν γνωστότερα αἱ: *βαρβακενία ἡ φολιδωτὴ* (Barbacenia squamata) καὶ *βαρβακενία ἡ πορφυρᾶ* (Barbacenia purpurea). Ἀμφότερα τὰ φυτὰ καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

Βαρβάκης *Α. Γ.* Ψαριανός, συγγενὴς τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτου *Ἰωάννου Βαρβάκη* (βλ. κατωτ.), πεσών, κατὰ Νικόδημον, ἡρωϊκῶς εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν τῷ 1824. Τ. Χ. Κ.

—**Βαρβάκης, *Ἰωάννης Ἀνδρέου***. Ἕλλην φιλάνθρωπος γεννηθεὶς εἰς Ψαρὰ περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν ἐν Ζακύνθῳ τῇ 12 Ἰανουαρίου 1825. Ναυτικὸς τὸ ἐπάγγελμα, ἐκυβέρνα ἐμπορικὸν σκάφος κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου καὶ τὴν ἄφιξιν τοῦ ὑπὸ τὸν κόμιτα Ἀλέξιον Ὀρλὼφ ρωσικοῦ στόλου εἰς τὸ Αἰγαῖον (1770). Μετέσχε τῆς ὑποκινηθείσης ὑπὸ τῶν Ρώσων ἐπαναστάσεως τῶν Ψαριανῶν, μετεχειρίσθη δὲ τὸ πλοῖον αὐτοῦ ὡς καταδρομικόν, καὶ μετὰ τοῦ στόλου τῶν Ψαρῶν παρέπλεε τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, διώκων τὰ ὀθωμανικὰ σκάφη. Μετὰ τὴν ἐν Τσεσμὲ ναυμαχίαν, καθ' ἣν κατεστράφη ὁλόκληρος ὁ τουρκικὸς στόλος, καὶ ὑπὲρ τῆς εὐτυχοῦς ἐκβάσεως τῆς ὁποίας μεγάλως συνετέλεσαν οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ διὰ τῶν πυρπολικῶν των, οἱ Ρῶσοι ἐγένοντο κύριοι τῆς θαλάσσης, ὁ δὲ Βαρβάκης ἐναυπήγησεν εἰς Ψαρὰ μεγαλύτερον τριίστιον πλοῖον, ὁπλίσας αὐτὸ διὰ δέκα ὀκτὼ τηλεβόλων, ὅπως προσφέρῃ σημαντικωτέρας ὑπηρεσίας εἰς τὸν πόλεμον ἐκεῖνον. Ἀλλὰ τῷ 1774 συνήφθη μεταξὺ τῆς αὐτοκρατείρας Αἰκατερίνης Β' καὶ τοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ-Χαμὶτ Α' ἡ ἐν Κιουτσοὺκ-Καϊναρτζῆ συνθήκη, καθ' ἣν οὐδεμία ἐλαμβάνετο πρόνοια περὶ τῶν ἐπαναστατησάντων Ἑλλήνων, οὕτω δ' ἔμεινεν ἀχρησιμοποίητον τὸ νέον τοῦτο σκάφος τοῦ Βαρβάκη. Ἐπανελθὼν εἰς τὰ εἰρηνικὰ ἔργα του ὡς πλοίαρχος ἐμπορικοῦ σκάφους ὁ Βαρβάκης κατέπλευσε τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐκ Λιβόρνου εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ καταγγελθεὶς ὡς μετασχὼν τῆς ἐπαναστάσεως, κατεδιώχθη. Κατορθώσας νὰ κρυβῇ εἰς τὴν ρωσικὴν πρεσβείαν, ἐφυγαδεύθη ὑπὸ τοῦ Ρώσου πρέσβεως εἰς Ὀδησσόν, ἀλλὰ τὸ πλοῖόν του κατεσχέθη καὶ ὁ Βαρβάκης περιῆλθεν εἰς πλήρη ἔνδειαν. Ἡ Ὀδησσὸς ἦτο τότε ἀρτισύστατος πόλις, ἔχουσα ἑλληνικὸν ὅλως χαρακτῆρα, ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἀναπτυχθῆ ἔτι εἰς αὐτὴν τὸ ἐμπόριον καὶ δὲν παρεῖχεν εἰς τὸν Βαρβάκην εὔκολον στάδιον ἐργασίας. Ἐζήτησε τότε παρὰ τοῦ διοικητοῦ τῆς πόλεως οἰκονομικὴν ἀρωγήν, οὗτος δέ, πληροφορηθεὶς τὰς ὑπηρεσίας ἃς προσέφερε κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον εἰς τὸν ρωσικὸν στόλον, τὸν συνεβούλευσε νὰ μεταβῇ εἰς Πετρούπολιν καὶ ζητήσῃ προστασίαν καὶ ἀμοιβὴν διὰ τὰς ὑπηρεσίας του ἀπὸ τὴν ρωσικὴν κυβέρνησιν. Ἀπελθὼν ἐξ Ὀδησσοῦ ὁ Βαρβάκης καὶ διασχίσας πεζῇ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν Ρωσίαν ἀφίκετο, τῷ 1778, εἰς Πετρούπολιν καὶ ἐζήτησε νὰ παρουσιασθῇ αὐτοπροσώπως εἰς τὴν αὐτοκράτειραν. Ἡ Αἰκατερίνη Β' ἐπροστάτευε τότε τοὺς Ἕλληνας, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν καθίδρυσιν τῆς ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ εἵλκυε τούτους πρὸς τὴν Νέαν Ρωσίαν, ὅπως πυκνώσῃ τὴν ἀραιῶς κατῳκημένην χώραν. Ἀλλ' ἡ αὐλὴ ἀποσιάζεν εἰς τὸ πλησίον τῆς πρωτευούσης κείμενον Τσάρσκογιε Σέλο, ἠναγκάσθη δὲ νὰ μεταβῇ ἐκεῖ πεζοπορῶν καὶ ἀνυπόδητος ὁ Βαρβάκης. Κατορθώσας νὰ τύχῃ ἀκροάσεως παρὰ τῇ αὐτοκρατείρᾳ, ἔλαβε παρ' αὐτῆς βοήθειαν 8.000 χρυσῶν ρουβλίων (25.000 φρ.) καὶ προνόμιον ἀτελοῦς ἁλιείας ἐν τῇ Κασπίᾳ θαλάσσῃ. Μετέβη ἐκεῖθεν εἰς Ἀστραχάν, ὅπου ἀνέπτυξε μεγάλως τὴν ἁλιείαν καὶ τὴν παρασκευὴν χαβιαρίου, ὅπερ ἦτο μὲν γνωστὸν καὶ ἀπὸ τῶν βυζαντινῶν χρόνων, ἀλλ' ἡ ἐξαγωγὴ αὐτοῦ ἦτο ἐλαχίστη. Ὁ Βαρβάκης ἀνέπτυξεν εἰς εὐρυτάτην κλίμακα τὴν παρα-

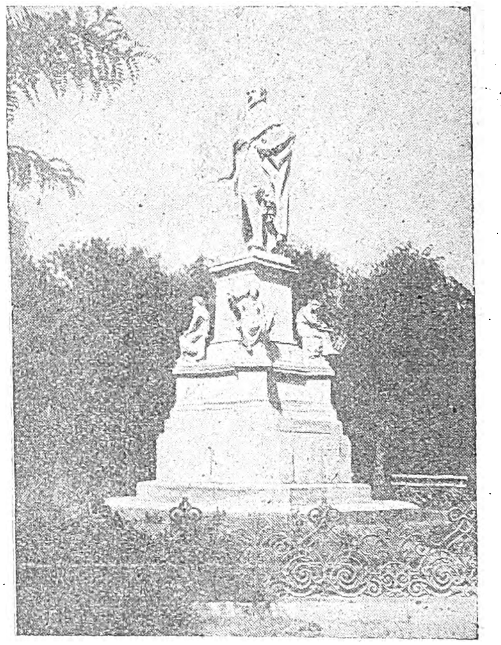

Ὁ ἐν Ζαππείῳ ἀνδριὰς τοῦ Βαρβάκη.
[Φωτογρ. Ι. Μ. Κωστοπούλου.]

γωγὴν καὶ ἐξαγωγὴν τοῦ εἴδους τούτου κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς Τουρκίαν καὶ Περσίαν ἔπειτα δὲ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἐμπορικοὺς λιμένας τῆς Μεσογείου, ἀνακαλύψας καὶ μέθοδον δι' ἧς συνετηρεῖτο τὸ χαβιάριον ἐπὶ μακρόν. Ἡ βιομηχανία αὕτη καὶ ἡ ἐμπορικὴ ἐκμετάλλευσις αὐτῆς συνεκόμισαν εἰς τὸν Βαρβάκην μεγάλα πλούτη.

Φιλάνθρωπος οὗτος ἐκ φύσεως καὶ θέλων νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του πρὸς τὴν θετήν του πατρίδα καὶ ἰδίως εἰς τὴν πόλιν, ἔνθα ἐπλούτησε, διέθετε τὸν πλοῦτον αὐτοῦ ὑπὲρ κοινωφελῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα ἀπεκλήθησαν *Βαρβάκεια*. Μεταξὺ τούτων διήνοιξε διώρυγας ἐν Ἀστραχάν, συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν ἐξυγίανσιν τῆς πόλεως καὶ τὴν διευκόλυνσιν τῆς συγκοινωνίας αὐτῆς. Τὰ δαπανηθέντα ποσὰ διὰ τὰ τοιαῦτα ἔργα ἀνῆλθον εἰς 1.500.000 ρουβλίων. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος Α' ἐτίμησεν αὐτὸν διὰ τῆς ἀπονομῆς παρασήμου, ὅπερ ἔταξεν αὐτὸν εἰς τὴν κλάσιν τῶν εὐπατριδῶν, διώρισε δὲ αὐτὸν βραδύτερον προϊστάμενον τῶν ἐν Ἀστραχὰν ἐπιτρόπων, παρασχὼν ταυτοχρόνως αὐτῷ καὶ τὸν τίτλον τοῦ αὐλικοῦ συμβούλου. Ὁ απονεμηθεὶς τίτλος τῆς εὐγενείας ἀνεγνωρίζετο καὶ διὰ τὰ τέκνα αὐτοῦ, τὸ δὲ οἰκόσημον τῆς οἰκογενείας περιλαμβάνεται ἐν τῇ «*Ἐνάτῃ βίβλῳ τῶν ρωσικῶν οἰκοσήμων*» (ἀρ. 157). Ἀπὸ τοῦ 1815 ἐγκατεστάθη ὁ Βαρβάκης εἰς τὴν πόλιν τῆς Μεσημβρινῆς Ρωσίας Ταϊγάνιον, ὅπου ἤνθει μεγάλη ἑλληνικὴ κοινότης ἀπὸ τῆς καταλήψεως τῆς πόλεως ταύτης ὑπὸ τῶν Ρώσων, εἶχε δὲ ἱδρυθῆ ἐν αὐτῇ τὸ ἑλληνικὸν μοναστήριον τῆς Ἱερουσαλὴμ, ὅπερ ποικιλοτρόπως συνέδραμεν ὁ Βαρβάκης. δαπανήσας ἱκανὰ ποσὰ διὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ ναοῦ του, ὡς καὶ διὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ ἐκεῖ ἑλληνικοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην δήμαρχος τῆς πόλεως εἶχε διορισθῆ ὁ ἐκ Κεφαλληνίας *Τυπάλδος*, μετ' αὐτοῦ δὲ εἰργάσθη πρὸς σύμπηξιν τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος πολλὰ δαπανήσας δι' αὐτήν, ὡς καὶ διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ὅρμου τοῦ Ταϊγανίου.

Ὅταν ἐξερράγη ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1821, ἐνεκολπώθη τὰς ἰδέας αὐτῆς καὶ ἐδαπάνα ἀφειδῶς, ἀποστέλλων ἄλλοτε τρόφιμα καὶ ἄλλοτε πολεμεφόδια. ἔπεμψε δὲ καὶ πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην 400.000 φράγκων πρὸς ἐξαγορὰν Ἑλλήνων αἰχμαλώτων. Θέλων ὅμως νὰ παρακολουθῇ ἐκ τοῦ πλησίον τὰς περιπετείας τοῦ ἐθνικοῦ Ἀγῶνος κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καίτοι γέρων ἤδη. Ἀπερχόμενος ἐκ Ταϊγανίου συνέταξε τὴν διαθήκην του τὴν 22αν Μαΐου 1824 καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἀπεβιβάσθη εἰς Μονεμβασίαν. Ἡ παραμονή του ἐν αὐτῇ ὑπῆρξε βραχεῖα καὶ περὶ τὸν Δεκέμβριον 1824 ἠναγκάσθη νὰ ἀπέλθῃ εἰς Ρωσίαν διὰ Τεργέστης. Γέρων ὅμως ἤδη καὶ καταβεβλημένος ἐκ τῶν κόπων ἐνόσησεν εἰς τὸ λοιμοκαθαρτήριον Ζακύνθου. Ἀντιληφθεὶς τὸν ἐγγίζοντα θάνατον συνέταξεν ἐκεῖ δευτέραν διαθήκην τὴν 10 Ἰανουαρίου 1825, δι' ἧς ἐκληροδότει εἰς τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος μέγα μέρος τῆς περιουσίας καὶ τὸ ὑπόλοιπον πρὸς ἐξαγορὰν τῶν ἐν αἰχμαλωσίᾳ ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν. Εἰς τὴν διαθήκην ταύτην περιελαμβάνετο διάταξις τῆς ἱδρύσεως λυκείου, ὅπως διδάσκηται καὶ ἐκπαιδεύηται ἡ ἑλληνικὴ νεολαία πρὸς μίμησιν τῶν πρώτων αἰώνων. Δύο ἡμέρας μετὰ τοῦτο ὁ Βαρβάκης ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ἐν τῇ νήσῳ τῆς Ζακύνθου.

Ὁ θάνατός του ἐπροξένησε γενικὴν θλῖψιν ἐν Ἑλλάδι, θρηνησάσῃ τὴν ἀπώλειαν γενναίου καὶ εἰλικρινοῦς πατριώτου. Τὸ βουλευτικὸν κατὰ τὴν συνεδρίασιν αὐτοῦ τῆς 26ης Φεβρουαρίου 1825 διεβίβασε προβούλευμα εἰς τὸ ἐκτελεστικόν, διατάσσον, ὅπως διὰ τὰς μεγάλας τοῦ ἀνδρὸς εὐεργεσίας πρὸς τὸ Ἔθνος ὁ ὑπουργὸς τῆς Θρησκείας διατάξῃ, ἵνα εἰς πάσας τὰς κατὰ τὴν ἐπικράτειαν ἐκκλησίας ψαλῶσι μνημόσυνα ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους οἱ συνοικισθέντες εἰς Ἐρέτριαν Ψαριανοὶ τελοῦσιν ἐτήσιον μνημόσυνον, καθ' ὅσον εἶχε διαθέσει ὁ Βαρβάκης δεκαχίλια τάλληρα διὰ τὴν μέλλουσαν ἵδρυσιν τοῦ συνοικισμοῦ αὐτῶν, συνεπείᾳ τῆς καταστραφείσης πατρίδος των. Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἤγειρε τὸν ἀνδριάντα τοῦ φιλοπάτριδος ἀνδρὸς ἐν τῷ κήπῳ τοῦ Ζαππείου, γλυφέντα ὑπὸ τοῦ καλλιτέχνου *Λεωνίδα Δρόση*, ἀπεφάσισε δὲ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις καὶ τὴν ἵδρυσιν μνημείου εἰς τὸ ἀθηναϊκὸν νεκροταφεῖον πρὸς τοποθέτησιν τῶν ὀστῶν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ ἵδρυσις τοῦ μνημείου τούτου δὲν ἐξετελέσθη καὶ τὰ ὀστᾶ τοῦ ἀειμνήστου ἀνδρὸς ἀναπαύονται εἰσέτι ἐν Ζακύνθῳ. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

—**Βαρβάκη** *πλατεῖα*· βλ. λ. Ἀθῆναι (τ. Β' σ. 227 α').

βαρβάκι (τὸ) *[Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία εἰς τινας τόπους τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίᾳ ἐν Χίῳ τοῦ πτηνοῦ: *ἱέραξ ὁ ὀξύπτερος* (Falco oxypterus).

βαρβακὸν (τὸ) (Barbacon) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κοκκυγιδῶν*, ἰθαγενὲς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἐξηπλωμένον ἀπὸ τῆς Γουατεμάλας μέχρι τῆς Βραζιλίας καὶ τῆς Βολιβίας. Γενικῶς τὰ πτηνὰ ταῦτα ἔχουσι μικρὸν μέγεθος καὶ σκοτεινὸν χρωματισμόν, ἄλλοτε τελείως μελανόν, ὁπότε κατὰ τὴν βάσιν τοῦ ράμφους φέρουσιν εὐρεῖαν κηλῖδα ἐκ λευκῶν λεπτῶν πτερῶν, καὶ ἄλλοτε σκοτεινῶς φαιόν, ὁπότε ἡ λευκὴ κηλὶς τῆς βάσεως τοῦ ράμφους ἐλλείπει. Τὸ ράμφος των εἶναι ἰσχυρόν, ἐλαφρῶς κυρτὸν κατὰ τὸ ἄνω αὐτοῦ μέρος καὶ τόσον ἐπίμηκες, ὅσον περίπου καὶ ἡ κεφαλή. Αἱ πτέρυγες εἶναι αἰσθητῶς ἀπεστρογγυλωμέναι καὶ φθάνουσιν ὀλίγον περαιτέρω τῆς ἀρχῆς τῆς οὐρᾶς, ἥτις εἶναι εὐρεῖα καὶ σχεδὸν τετράγωνος. Οἱ πόδες εἶναι βραχεῖς, οἱ δάκτυλοι μεγάλοι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ οἱ ὄνυχες ἰσχυροί. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη ἐνδιαιτώμενα εἰς μεγάλα σκιερὰ

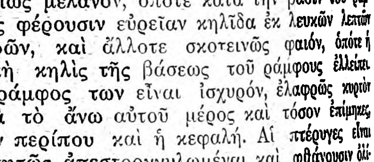

Βαρβακὸν τὸ μελανόν.

δάση καὶ συνήθως ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων κλάδων τῶν δένδρων, ὅπου καὶ διαμένουσιν ἐπὶ ὁλοκλήρους ὥρας μὲ τὸ ράμφος ἀνοικτόν, ὅπως ἀκριβῶς αἱ χελιδόνες, διὰ νὰ συλλάβωσι τὰ τυχὸν πρὸ αὐτῶν διερχόμενα ἔντομα. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βαρβακὸν τὸ μελανὸν* (Barbacon nigrum), ὅπερ διακρίνεται ἐκ τοῦ μελανοῦ χρωματισμοῦ τοῦ σώματος, τοῦ ἐρυθροῦ ράμφους του καὶ τῆς χαρακτηριστικῆς λευκῆς κηλῖδος, ἥτις εὑρίσκεται κατὰ τὴν βάσιν τοῦ ράμφους. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ μεγάλα δάση τῆς Βραζιλίας. Δ. Ν. Π.

Βαρβαλισσὸς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. Βαρβαρισσός.

βαρβαλοΐνη (ἡ) *[Χημ.]*. Φυσικὸς γλυκοζίτης ἁπαντῶν ἐν τῇ ἀλόῃ. Συνίσταται ἐξ ἀραβινόζης καὶ ἀλοεμοδίνης. Εἶναι κίτρινον κρυσταλλικὸν σῶμα, γεύσεως κατ' ἀρχὰς ὑπογλυκιζούσης καὶ εἶτα ἐντόνως πικρᾶς. Σ. Γ.

Βαρβάννα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τοῦ σημερινοῦ ποταμοῦ τῆς Ἰλλυρίας Βογιάνα (βλ. λ.).

Digitized by Google

Βαρβάρα (Barbara) [*Ἀστρονομ.*]. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 234. Ἀνεκαλύφθη τῇ 12ῃ Αὐγούστου 1883, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: $a = 2386$, $T = 1346$, ἡμ., $e = 0{,}244$, $i = 15^\circ\,21'$, $L = 21^\circ\,47'$, $\Omega = 144^\circ\,25'$ καὶ $\pi = 334^\circ\,32'$. Σ. Π.

Βαρβάρα [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἁγίου τῆς ἐπαρχίας Ἱστιαίας (τέως Ξηροχωρίου) τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 126.

—Βαρβάρα [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Τριταίας τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 149. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κρασέτζα*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Γάλαρος* (κάτ. 100). Δ.Ε.Μ.

— Βαρβάρα [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἀρναίας (τέως Λαριγγόβης) τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς. Ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 763. Ἀπὸ τῆς πόλεως Ἀρναίας, ἧς ΒΔ κεῖται, ἀπέχει 3 ὥρας. Δ. Ε. Μ.

Βαρβάρα (*ἁγία*). Μάρτυς τοῦ Χριστιανισμοῦ. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἐμαρτύρησεν ἐπὶ Μαξιμίνου (235—238) ἐν Νικομηδείᾳ τῆς Βιθυνίας, κατὰ δὲ Συμεῶνα τὸν μεταφραστὴν ἐμαρτύρησεν ἐπὶ Μαξιμιανοῦ, τελευτῶντος τοῦ Γ' αἰῶνος, ἐν Ἡλιουπόλει τῆς Αἰγύπτου. Προδοθεῖσα εἰς τοὺς ἐχθροὺς τῆς πίστεως ὑπὸ τοῦ ἰδίου πατρός της, «πατρικαῖς χερσί, τῷ πατρικῷ ξίφει, τὴν τελείωσιν δέχεται». Κατὰ θείαν δίκην ὁ πατὴρ μικρὸν μετὰ τὸν θάνατον τῆς θυγατρός του ἀπέθανεν ἐκ κεραυνοῦ. Ἐκ τῆς παραδόσεως ταύτης, φαίνεται, προῆλθε νὰ θεωρῆται ἡ ἁγία Βαρβάρα ὡς ἔχουσα ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν στοιχείων τῆς φύσεως καὶ τὴν δύναμιν νὰ προφυλάττῃ ἀπὸ καταιγίδα, πυρκαϊὰν καὶ αἰφνίδιον θάνατον καὶ τέλος ὡς ἡ προστάτις τοῦ πυροβολικοῦ (βλ. κατωτ.), ὅπως τὴν ἀπεικό-

Ι. Μπολτράφφιο: Ἡ ἁγία Βαρβάρα.
[Μουσεῖον αὐτοκρ. Φρειδερίκου-Βερολῖνον.]

ισεν ὁ Palmavecchio ἐν τῷ πίνακί του ἐν τῷ ναῷ Sancta Maria Formosa τῆς Βενετίας. Ἡ μνήμη της ἐπιτελεῖται τὴν 4ην Δεκεμβρίου καὶ πανταχοῦ τὴν ἡμέραν ταύτην ἑορτάζει τὸ πυροβολικόν, ὅπερ τὴν θεωρεῖ, ὡς εἴπομεν, προστάτιδά του. Ἐγκώμια εἰς τὴν ἁγίαν Βαρβάραν ἔγραψαν πολλοί, ἐν οἷς ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνὸς (ἐν Migne Ἑ. Π. 96,781—813), ὁ Ἀρσένιος ὁ Κερκύρας καὶ Ἰωάννης ὁ Σάρδεων, κατὰ τὸν ἔνατον αἰῶνα. Ὁ Συμεὼν ὁ μεταφραστὴς ἔγραψε τὸν βίον της (ἐν Migne Ἑ.Π. 116,301 κ.ἑξ.). Δ. Ε. Μ.

— [*Στρατ.*] Ἐν Ἑλλάδι ἡ ἐπέτειος τῆς ἁγίας Βαρβάρας ἔχει ὁρισθῆ ὡς ἐπίσημος ἑορτὴ τοῦ Σώματος τοῦ πυροβολικοῦ. Τὸ ἔθιμον εἰσήχθη ἐκ τῆς Δύσεως, διὰ πρώτην δὲ φορὰν τὸ ἑλληνικὸν Τάγμα πυροβολιστῶν (ὀνομασία τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς) ἑώρτασε τὴν ἁγίαν Βαρβάραν, κατὰ τὴν 4ην Δεκεμβρίου 1829, διὰ τελέσεως δοξολογίας καὶ διὰ παραθέσεως ἐπισήμου στρατιωτικοῦ δείπνου εἰς τοὺς ἄνδρας καὶ τοὺς ἀξιωματικοὺς αὐτῶν. Ν.Θ.Κ.

— **Βαρβάρα, ἁγία** — [*Ναυτ.*]. Ὀνομασία παλαιά, τῆς *πυριτοθήκης*, στεγανοῦ διαμερίσματος τῶν πλοίων τοῦ ἄλλοτε Ναυτικοῦ πρὸς ἐναποθήκευσιν τῆς πυρίτιδος. Ὁ ὅρος οὗτος, ἀποτελῶν μετάφρασιν τοῦ ταυτοσήμου γαλλικοῦ «Sainte Barbe» ὀφειλομένου εἰς τὴν προστάτιδα τῶν πυροβολητῶν ἁγίαν, δὲν ἐπεκράτησε παρ' ἡμῖν, μὴ δυνηθεὶς νὰ ἐκτοπίσῃ οὔτε τὸν ἡμιεπίσημον «*πυριτιδαποθήκη*», μετατραπέντα εἰς τὸν ἐπίσημον «*πυριτοθήκη*», οὔτε τὸν ταυτόσημον τουρκικὸν *τζέπ χανές*, ὅστις, ἐν χρήσει εἰς τὰ πληρώματα τοῦ Ἀγῶνος, διετηρήθη ἐπὶ μακρὸν ἔκτοτε ὡς ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτῶν μας διαλέκτου. Σ. Ε. Λ.

Βαρβάρα Ἀλεξέεφνα. Ἡ κατὰ τὴν παράδοσιν πρώτη σύζυγος τοῦ μεγάλου δουκὸς Κιέβου Σβιατοπόλκ (1050—1113), θυγάτηρ δὲ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ. Ὁ Ρῶσος μητροπολίτης Εὐγένιος, μὴ εὑρίσκων τὸ ὄνομα τῆς Βαρβάρας ἐν τῇ γενεαλογίᾳ τῶν Κομνηνῶν, φρονεῖ ὅτι ἡ πριγκίπισσα αὕτη ἦτο ἐκ τῶν συγγενῶν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου, οἱ Ρῶσσοι δὲ ἱστορικοὶ Καραμζῖνος καὶ Σολοβιέφ οὐδὲν ἀναφέρουν περὶ αὐτῆς. Ἐκφράζεται ὅμως παρά τινων ἡ ὑπόθεσις, ὅτι τὰ περὶ τῆς Βαρβάρας Ἀλεξίου Κομνηνοῦ χρονογραφήματα ἐγένοντο παρανάλωμα τοῦ πυρός, διαρκούσης τῆς ἐπιδρομῆς κατὰ τῆς Ρωσίας τῶν ὑπὸ τὸν Μπατὶϊ Τατάρων (ΙΒ' αἰών). Π. ΛΕΦΑΣ

Βαρβάρας, Γεώργιος. Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἄργους ὑπηρετήσας ὑπὸ τὸν Τσώκρην καθ' ὅλον τὸν Ἀγῶνα καὶ ἀναδειχθεὶς ἀξιωματικὸς ἕκτης τάξεως. Ἀπέθανε τῷ 1846. Τ. Χ. Κ.

βαρβαρεία (ἡ) (Barbaria) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σταυρανθῶν*. Εἶναι πόαι ἐτήσιαι ἢ διετεῖς μὲ φύλλα λυροειδῆ τελευτῶντα εἰς εὐρὺν λοβόν. Τὰ ἄνθη, κιτρίνου χρώματος, εὑρίσκονται εἰς τὴν κορυφὴν τῶν κλάδων καὶ εἶναι κατὰ βότρυς διατεταγμένα. Ὁ καρπὸς ἐπιμήκης, ὑποκυλινδρικός. Τὰ φυτὰ ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς τὰς εὐκράτους χώρας. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 20 εἴδη, ὧν γνωστότερα: *Βαρβαρεία ἡ κοινή* (Barbaria vulgaris), ἀπαντῶσα εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην καὶ εὐδοκιμοῦσα εἰς γονίμους καὶ ὑγροὺς τόπους καὶ ἰδίως παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ λιμνῶν. Τὸ φυτὸν τοῦτο ἔχει φαρμακευτικὰς ἰδιότητας, τὰ δὲ τρυφερὰ φύλλα της εἶναι ἐδώδιμα. Εἶναι κοινότατον φυτὸν καὶ παρ' ἡμῖν. *Βαρβαρεία ἡ πρώϊμος* (Barbaria praecox). Καλλιεργεῖται ὡς κοσμητικὸν καὶ λαχανεύεται. Δ.Ν.Π.

βαρβαρέλλα (ἡ). Εἶδος μπομπότας, εὐχύμου ἐν προσφάτῳ καταστάσει, κατασκευαζομένης ἐξ ἄρτου καὶ πόλτου ἀραβοσίτου, ἐξ ἧς τρέφεται ὁ ἐργατικὸς πληθυσμὸς τῶν χωρίων τῆς βορείου Κερκύρας, ἰδίως τῶν τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Παντοκράτορος. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βαρβαρέσος. Οἰκογένεια Ψαριανῶν ναυτικῶν ἀντιπροσωπευθεῖσα εἰς τὸν Ἀγῶνα διὰ τοῦ πλοιάρχου *Ἰωάννου* καὶ τοῦ ἀξιωματικοῦ *Γεωργίου Βαρβαρέσου*, οἵτινες ἔλαβον μέρος εἰς διαφόρους ναυμαχίας. Ὁ πρῶτος τούτων, ἔχων ἰδιόκτητον μίστικον καταδρομικόν, ἐξεστράτευσε τῷ 1821, κατὰ τὸν Κ. Κανάρην, εἰς τὸ Καραμπουρνοῦ καὶ ἐπετέθη καθ' ἑνὸς τῶν ἐλλιμενισμένων τουρκικῶν πολεμικῶν, ἐπιβὰς δὲ ἐπ' αὐτοῦ ἵνα τὸ δέσῃ προὐκάλεσε μάχην, καθ' ἣν ἐφονεύθησαν πολλοὶ ναῦται του καὶ πλεῖστοι Τοῦρκοι. Πολλάκις κατόπιν ἐπιτιθέμενος κατὰ τῶν συνοικισμῶν τῆς Ἀνατολίας συνέλαβε Τούρκους αἰχμαλώτους, οὓς ἔφερεν εἰς Ψαρά, κατὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ὁποίων ἔπεσεν εἰς θέσιν Φτελιό, δείξας ἀνδρείαν ἀπαραδειγμάτιστον. Ἐκεῖ, κατὰ Νικόδημον, ἔπεσαν καὶ ὁ *Δημήτριος Βαρβαρέσος* καὶ *Γεώργιος Ἰωάν. Βαρβαρέσος.* Τ. Χ. Κ.

— **Βαρβαρέσος, Κυριάκος.** Τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, οἰκονομικὸς σύμβουλος τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος. Γεννηθεὶς τὴν 4ην Μαρτίου 1884 ἐν Ἀθήναις, μετὰ τὴν στοιχειώδη καὶ μέσην ἐκπαίδευσιν (1890—1902), ἐνεγράφη εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου, ἀναγορευθεὶς τῷ 1906 διδάκτωρ αὐτῆς. Τῷ 1907 ἐπιτυχὼν εἰς τὸν παρὰ τοῦ πανεπιστημίου προκηρυχθέντα διαγωνισμὸν ἀποστολῆς ὑποτρόφου πρὸς σπουδὴν τῆς Στατιστικῆς ἀπῆλθεν εἰς Γερμανίαν ἀρχομένου τοῦ 1908, ἔνθα ἐφοίτησε κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Μονάχου, παρακολουθήσας οἰκονομικὰ καὶ στατιστικὰ μαθήματα, μεθ' ὃ μετέβη τὸ 1909 εἰς Βερολῖνον, ἔνθα ἐφοίτησεν εἰς τὸ ἐκεῖ πανεπιστήμιον παρακολουθῶν ἀνάλογα μαθήματα μέχρι τοῦ 1911, ἐργασθεὶς κατὰ τὸ 1910, κατόπιν εἰδικῆς ἀδείας, ἐν τῷ πρωσσικῷ καὶ γερμανικῷ Κεντρικῷ Γραφείῳ ἐπὶ 9 μῆνας. Ἐπιστρέψας εἰς Ἑλλάδα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1911 διωρίσθη κατὰ Ἰούλιον τμηματάρχης τῆς Στατιστικῆς ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, προαχθεὶς εἰς διευθυντὴν κατὰ Μάϊον τοῦ 1913. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1918 διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς ἕδρας τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν τῇ Νομικῇ Σχολῇ τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἀπαλλαγεὶς τῆς θέσεως ταύτης τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1920, ἐπαναδιορίσθη εἰς αὐτὴν τῷ 1923 προαχθεὶς εἰς τακτικὸν καθηγητὴν τοῦ αὐτοῦ μαθήματος. Ἔργα του εἶναι τὰ ἑξῆς: «Ἡ θεωρία τοῦ πληθυσμοῦ ἐν Ἀθήναις» 1912. (Μελέτη Στατιστικὴ καὶ Οἰκονομική) καὶ «Αἱ οἰκονομικαὶ διατάξεις τῆς Συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν» (Ἐναρκτήριος Λόγος) 1921. Η. Γ. Κ.

Βαρβαρῆγος. Οἰκογένεια ἐκ τῆς νήσου Θήρας ἰταλικῆς καταγωγῆς (Barbarigo), διαπρέψασα κατὰ τὸν ἑλληνικὸν Ἀγῶνα, εἰς ὃν μετέσχε μετ' ἐνθουσιασμοῦ. Ὁ *Ἀναγνώστης Κ. Βαρβαρῆγος* ἦτο ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων Θηραίων, διατελέσας γενικὸς διοικητὴς τῶν νήσων καὶ εἰς διαφόρους ὑπηρεσίας καὶ ἀποστολὰς τῆς κυβερνήσεως, καταταχθεὶς εἰς τοὺς πολιτικοὺς τρίτης τάξεως. Ὁ *Γουλιέλμος Μ. Βαρβαρῆγος* ὑπῆρξεν ὡσαύτως πολιτικός, ὁ δὲ *Μαρῖνος Κ. Βαρβαρῆγος* εἰσέφερεν εἰς τὸν Ἀγῶνα καὶ χρήματα καταταχθεὶς εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς τῆς ξηρᾶς. Εἰς τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν τοῦ 1823 ἀντεπροσώπευσε τὴν Θήραν ὡς πληρεξούσιος ὁ *Ἀντώνιος Βαρβαρῆγος*, ἕτερος δέ, *Ματθαῖος*, ἦτο ναυτικὸς εἰς ἐκστρατείας. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

— **Βαρβαρῆγος, Ἱερεμίας.** Ἕλλην καθολικὸς κληρικὸς γεννηθεὶς ἐν Θήρᾳ περὶ τῷ 1580 καὶ φονευθεὶς ἐν Γενεύῃ τῷ 1637. Ἐξεπαιδεύθη εἰς τὴν ἐν Ρώμῃ ἑλληνικὴν σχολὴν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου καὶ διεκρίνετο διὰ τὴν ἐπίδοσιν εἰς τὰς ἑλληνικὰς καὶ λατινικὰς σπουδάς. Γενόμενος κληρικός, προεχειρίσθη ὑπὸ τῆς ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας ταχέως εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Παροναξίας καὶ ἐξελέγη ὡς ὄργανον τῆς παπικῆς αὐλῆς πρὸς καταπολέμησιν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου *Κυρίλλου Λουκάρεως*, πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἀπεστάλη εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἡ καθολικὴ ἐκκλησία εἶχε κηρύξει θανάσιμον πόλεμον κατὰ τοῦ Ἕλληνος ἱεράρχου. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος *Ἱερεμίας* μετέσχε τῶν ῥαδιουργιῶν τῶν Ἰησουϊτῶν κατὰ τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου καὶ ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν παράνομον ἐκλογὴν τοῦ πατριάρχου *Γρηγορίου* τοῦ Ἀμασείας, τοῦ γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Στραβοαμασεία*, διὰ τὸ μονόφθαλμον αὐτοῦ, ὅστις εἶχεν ὁμολογήσει πίστιν πρὸς τὸν πάπαν.

Ὅταν ὁ Κύριλλος τῷ 1623 ἐγένετο τὸ δεύτερον πατριάρχης, ὁ Βαρβαρῆγος ἐξεδήλωσε τοιοῦτον φανατισμὸν κατ' αὐτοῦ, ὥστε μετεβλήθη εἰς δεινὸν συκοφάντην τοῦ πατριάρχου καὶ διεκήρυττε πανταχοῦ, ὅτι οὗτος μετεστράφη εἰς τὸν προτεσταντισμὸν καὶ παρεσκεύαζε τὴν ὑπαγωγὴν τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας εἰς τὰ δόγματα τοῦ Λουθήρου, συνεννοούμενος μετὰ τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ φίλων του. Πρὸς τοῦτο ἀπῆλθεν εἰς Εὐρώπην καὶ περιήρχετο τὰς αὐλὰς τῶν καθολικῶν ἡγεμόνων, ὅπως συντελέσουν καὶ οὗτοι διὰ προσφορᾶς χρημάτων πρὸς ἐξαγορὰν τῶν ἐν τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ ἀρχόντων, ἠδυνήθη δὲ νὰ συλλέξῃ ἱκανὸν ποσὸν ἀποσταλὲν πρὸς τοὺς Ἰησουΐτας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Μεταβὰς εἰς Πολωνίαν, ὅπου ἡ ἀνάμνησις τοῦ Κυρίλλου ἀπὸ τῆς ἐν Λιθουανίᾳ συνελθούσης συνόδου (1595) πρὸς ἕνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν διετηρεῖτο ζωηρά, ὡς ἐκ τῆς ἀντιδράσεως αὐτοῦ, ἐξήγειρε τὸν καθολικὸν κόσμον κατὰ τοῦ ὀρθοδόξου πατριάρχου. Ἀπελθὼν ἐκεῖθεν, μετέβη πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν εἰς Ἑλβετίαν, προσεπάθει δὲ νὰ ὑποκαύσῃ τὸ κατ' αὐτοῦ μῖσος τῶν Ἑλβετῶν. Ἀλλ' ἐκεῖ ἀνέμενεν αὐτὸν τὸ τέλος του. Ὁ λαὸς ἀκούων ἀρχιεπίσκοπον μετὰ τοιαύτης ἀχρειότητος ὁμιλοῦντα περὶ τοῦ Ἕλληνος πατριάρχου ἐξηγέρθη κατ' αὐτοῦ καὶ ἡμέραν τινά, ἐνῷ ὡμίλει ἐν Γενεύῃ δημοσίᾳ, προεκλήθη μέγας θόρυβος καὶ κατεσφάγη ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Θ. Β.

Βαρβαρία [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ὀνομασία ἀρχαία τῆς ἀνατολικῆς ἀποφύσεως τῆς Ἀφρικανικῆς ἠπείρου, τῆς περιλαμβανούσης τανῦν τὰς Σομαλίας καὶ τμῆμα τῆς ἀνατολικῆς Βρεττανικῆς Ἀφρικῆς, κατὰ δὲ τὴν ἀρχαιότητα τὰ Ἀρώματα, τὴν Ἀζανίαν καὶ τὰ Ραπτά: «Καὶ μὴν τῶν ἀπὸ τῆς Ἀραβίας τῆς εὐδαίμονος διαπεραιουμένων ἐμπόρων ἐπὶ τὰ Ἀρώματα, τὴν Ἀζανίαν καὶ τὰ Ραπτά, ταῦτα δὲ πάντα Βαρβαρίαν ἰδίως καλούντων....» (*Πτολεμ.* Α, ιζ, 6). Μαρκιανὸς ὁ Ἡρακλεώτης ἐκ Πόντου («Περίπλους τῆς Ἔξω θαλάσσης» 523,28) ὀνομάζει *Βαρβαρικὸν ἔθνος*, τὴν Βαρβαρίαν, ἣν βρέχει τὸ *Βαρβαρικὸν πέλαγος*. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

βαρβαρίζω· ὁμιλῶ γλῶσσαν βάρβαρον, ἀκατανόητον, ξένην· || φρονῶ τὰ τῶν βαρβάρων, μιμοῦμαι τὰς συνηθείας τῶν βαρβάρων· || σφάλλομαι περὶ τοὺς τύπους τῆς γλώσσης· πβλ. *σολοικίζω*.

βαρβαρικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς βαρβάρους, ὁ τῶν βαρβάρων, μὴ ἑλληνικός, ξένος: «βαρβαρικὸς στρατός».—Ἐπίρρ. **βαρβαρικῶς** καὶ **βαρβαριστί**.

—**βαρβαρικὸν** *ὄργανον*· βλ. λ. ἀερόφωνον.

Βαρβαρικὸν *ἔθνος* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἡ κατὰ Μαρκιανὸν ὀνομασία τῆς ἐπὶ τοῦ Ἰνδικοῦ πελάγους ἀνατολικωτάτης Ἀφρικανικῆς ἀκτῆς, ἡ σύγχρονος Σομαλία καὶ Ἀνατολικὴ Βρεττανικὴ Ἀφρική. Σ. Ε. Λ.

—**Βαρβαρικὸν** *πέλαγος* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ὀνομασία ὑπὸ Πτολεμαίου (Δ, στ, 4 καὶ Η, ιστ, 1) τῆς μεγάλης Ἀφρικανικῆς κολπώσεως τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ, τῆς ἁπλουμένης νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου

Digitized by Google

Γουαρδαφούι καὶ βρεχούσης τὰς ἀκτὰς τῆς Σομαλίας, ὡς τοῦτο συνάγεται, τοῦ Πτολεμαίου μὴ παρέχοντος σαφεῖς εἰδήσεις, ἐκ περικοπῆς τοῦ Μαρκιανοῦ τοῦ Ἡρακλεώτου (Περίπλους Ἔξω θαλάσσης Α, 13), καθ' ἣν «Μετὰ τὴν Ἐρυθρὰν τοίνυν θάλασσαν κάμψαντι πρὸς τὴν μεσημβρίαν καὶ ὁμοίως ἐν δεξιᾷ τὴν γῆν ἔχοντι, τότε ὄρος ὁ Ἐλέφας τυγχάνει κείμενον καὶ ἡ Ἀρωματοφόρος χώρα· μεθ' ἣν ἐκδέχεται τὸ ἔθνος τὸ λεγόμενον Βαρβαρικὸν καὶ τὸ Βαρβαρικὸν καλούμενον πέλαγος, ἐν ᾧ κόλποι πλείους εἰσὶ καὶ οἱ δρόμοι τῆς καλουμένης Ἀζανίας». Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βαρβάριον *ἄκρον* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον Ἰσπανίας τῆς Λουσιτανίας (*Πτολεμ.* Β, ε, 3), «Βαρβάριον ἄκρον καὶ αἱ Τάγου ἐκβολαὶ πλησίον» (*Στράβ.* 125, 43, πρβ. *Μαρκιαν. Ἡρακλεώτου* Περίπλους Ἔξω θαλάσσης ΙΙ, 13). Εἶναι τὸ σύγχρονον πορτογαλικὸν ἀκρωτήριον *Ἐσπιχὲλ* (Cape Espichel, πλάτ. 38°25' Β, μῆκ. 9°13' Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 87: Cape Finistere to cape Saint Vincent καὶ 1515: Burling island to cape Espichel). Σ. Ε. Λ.

βαρβαρισμὸς (ὁ)· ἀπὸ τοῦ ῥήματος *βαρβαρίζω*, σημαίνοντος ὁμιλῶ ἢ γράφω γλῶσσάν τινα ὡς ξένος καὶ ἐκ τούτου ἐσφαλμένως καὶ κακῶς, ἐσχηματίσθη ἡ λέξις *βαρβαρισμός*, δι' ἧς δηλοῦνται κατὰ Σέξτον τὸν Ἐμπειρικὸν καὶ τοὺς ἄλλους γραμματικοὺς τὰ πλημμελήματα περὶ τοὺς τύπους τῶν λέξεων καὶ κατὰ παράβασιν τῶν γραμματικῶν κανόνων, οἷον ἄν τις εἴπῃ *ἀπελήλυθαν* ἀντὶ ἀπεληλύθασι καὶ *χαίρομαι* ἀντὶ χαίρω.

Παρ' Ἀριστοτέλει (Ποιητ. 22) ὅμως ἡ λέξις ἔχει διάφορον ἔννοιαν, σημαίνουσα *χρῆσιν* γλωσσῶν, τουτέστι λέξεων ἀποξενωμένων, ἀσυνήθων καὶ πεπαλαιωμένων. Κ. Α.

Βαρβαρισσὸς ἢ *Βαρβαλισσὸς* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πολις ἐν τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ τοῦ Εὐφράτου, ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Συρίας Χαλυβωνίτιδι παρὰ τὴν ὁδὸν ἐκ Βερροίας (σημ. Χαλέπιον) εἰς Σούραν, ὀλίγον ἀνωτέρω τῆς Θαψάκου. Ἡ πόλις αὕτη κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἀπετέλει στρατιωτικὸν σταθμὸν καὶ εἶχεν ἄξιον λόγου φρούριον, τὸ ὁποῖον βραδύτερον ἐνισχύθη δι' ἀνακαινίσεως καὶ ἐπεκτάσεως τῶν ὀχυρωμάτων του ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Παραφθορὰ τῆς παλαιᾶς ὀνομασίας Βαρβαλισσὸς εἶναι τὸ ὄνομα Bâlis, τὸ ὁποῖον φέρει πολίχνη τις κειμένη νοτιοανατολικῶς τοῦ Χαλεπίου ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς Βαρβαρισσοῦ, ἐκεῖ, δηλαδή, ὅπου ὁ ροῦς τοῦ Εὐφράτου, ἀφίνων τὴν πρὸς νότον διεύθυνσιν, τρέπεται πρὸς ἀνατολάς. Γ. Ι. Κ

βαρβαριστί· ἐπίρρ., κατὰ τὴν γλῶσσαν ἢ τὰ ἤθη τῶν βαρβάρων, βαρβαρικῶς.

βάρβαρο (τὸ) *[Βοτ.]*· κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *δίκταμος ὁ λευκὸς* (Dictamus albus).

Βάρβαρο *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Χερσονησίζουσα προβολὴ τῆς Κερκυραϊκῆς ἀκτῆς τῆς Κασώπης, χωροῦσα πρὸς τὴν κατέναντι της νησῖδα Καπαρέλλι, μεθ' ἧς ἀφορίζει τὸ εὖρος τοῦ δυτικοῦ διάπλου τοῦ βορείου στομίου τῆς Κερκυραϊκῆς θαλάσσης, ὃν ¾ μιλλίου. Ἐπὶ τῆς ἄκρας *Ψαρομύτα* τῆς χερσονησίδος *Βάρβαρο* (πλάτ. 39°46'50", μῆκ. 19°57'40" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 206: Channels of Corfou from Cape Kiephali to Kastrosykia) φάρος αὐτόματος Ἄγκα (1926) ἐκπέμπων πρασίνας ἐκλάμψεις 8 μιλλίων. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—**Βάρβαρο** ἢ *Μπάμπαρο* *[Γεωγρ.]*. Οὕτω καλεῖται κοινῶς ὑπὸ τῶν ναυτικῶν τὸ τελευταῖον ἄκρον τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Σαλαμῖνος Κυνοσούρας, τὸ ἀντικρὺ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Ψυτταλείας. Τὴν ὀνομασίαν ταύτην φέρει ἴσως ἀπὸ τῆς πρὸς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο τροπῆς τῶν βαρβαρικῶν πλοίων πρὸς τὰς δύο ἐξόδους τοῦ Στενοῦ κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος. ΙΑΚ. Χ. Δ.

βάρβαρο—. Πολλαὶ λέξεις ἔχουσι πλασθῆ ἐκ τοῦ πρώτου τούτου συνθετικοῦ, ἔχουσαι τὴν ἔννοιαν ὅτι τὸ διὰ τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ δηλούμενον ἐνεργεῖ ἢ γίνεται κατὰ τρόπον σκαιόν, βάναυσον (βάρβαρον) ἢ κατὰ τὰ ἤθη τῶν βαρβάρων: *βαρβαρόγλωσσος, βαρβαρότροπος, βαρβαρόφρων* κ.λ.π.

Βαρβάροι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Πεδιάδος τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 534. Ε. Γ.

Βάρβαροι. Ὅτε οἱ Ἕλληνες ἤρχισαν ἀναπτύσσοντες τὸν ὑπέροχον αὐτῶν πολιτισμόν, ὅτε ἔλαβον συνείδησιν τῆς ὑπεροχῆς αὐτῶν ἀπὸ ὅλους τοὺς ξένους λαούς, καὶ ἰδίως μετὰ τὴν ἐθνικὴν ἔξαρσιν καὶ ὑπερηφάνειαν, ἡ ὁποία ἐπηκολούθησε τὰ *Μηδικὰ* καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ κινδύνου τῆς ὑποδουλώσεως ἀπὸ τότε, ἀπὸ τὸν Ε' αἰῶνα π. Χ., ἡ λέξις *βάρβαρος* ἔλαβεν ἠθικὴν ἔννοιαν καὶ ἐδήλωνεν ὅλους τοὺς ξένους λαούς, οἱ ὁποῖοι ἐθεωροῦντο καὶ ἦσαν ἀληθῶς κατώτεροι τῶν Ἑλλήνων ὡς πρὸς τὸν βίον καὶ τὸν πολιτισμόν. Κατὰ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἡ *οἰκουμένη* πᾶσα διεκρίνετο εἰς δύο μεγάλας ὁμάδας,—εἰς τὸν *ἑλληνικὸν* καὶ εἰς τὸν *βαρβαρικὸν* κόσμον.

ΟΙ ΒΑΡΒΑΡΟΙ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΚΟΣΜΟΥ. Τὸ ἀρχαῖον λόγιον «πᾶς μὴ Ἕλλην βάρβαρος» δὲν εἶχε μόνον ἠθικήν, ἀλλὰ καὶ πραγματικὴν σημασίαν. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι οἱ κατοικοῦντες εἰς τὴν γνωστὴν τότε οἰκουμένην, οἱ ὁποῖοι δὲν ἦσαν ἐκ γενετῆς Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀνῆκον εἰς τὴν ἑλληνικὴν φυλήν, ἦσαν ὅλοι βάρβαροι. Κατὰ τὴν ἀντίληψιν ταύτην δὲν ἦσαν μόνον βάρβαροι, οἱ ἀληθεῖς βάρβαροι τῆς ἀρχαιότητος, ὡς οἱ Σκύθαι, οἱ Μασσαγέται κλ., ἀλλὰ βάρβαροι ἦσαν καὶ λαοὶ πολιτισμένοι τῆς ἀρχαιότητος, ὁποῖοι ἦσαν οἱ Πέρσαι, καὶ αὐτοὶ οἱ Αἰγύπτιοι ἦσαν βάρβαροι, καὶ αὐτοὺς τοὺς Ρωμαίους ἀκόμη οἱ Ἕλληνες ὠνόμαζον βαρβάρους.

Ὁ ἑλληνικὸς κόσμος. Δὲν ἦσαν μόνον οἱ Ἕλληνες τῆς μητρὸς πατρίδος, ἤτοι οἱ κατοικοῦντες εἰς τὴν χώραν τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν χώραν περίπου τῆς ηὐξημένης μετὰ τοὺς πολέμους 1912—1922 Ἑλλάδος, καὶ εἰς τὴν παράλιον ζώνην τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἡ ὁποία καὶ αὐτὴ πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς χώρα ἑλληνική, οἱ ἀποτελοῦντες τὸν ἑλληνικὸν κόσμον. Τοιοῦτος ἦτο καὶ ὁ εὐρὺς κόσμος τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν ἔπαυσαν ποτὲ νὰ διατηροῦν τοὺς ἱεροὺς φυλετικοὺς δεσμοὺς μετὰ τῶν μητροπόλεων. Ἑλληνικὸς κόσμος ἦτο ὅλη ἡ περιφερικὴ παράλιος ἠπειρωτικὴ ζώνη, ἡ ὁποία βρέχει τὸν Εὔξεινον Πόντον, αἱ ἀποικίαι τῆς σημερινῆς Ν. Ρωσίας καὶ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, ἡ Ἰλλυρικὴ παραλία, ὁλόκληρος ἡ Κάτω Ἰταλία καὶ Σικελία, ὁλόκληρος μὲ μίαν λέξιν ἡ παράλιος ζώνη, τὴν ὁποίαν βρέχει περιφερικῶς ἡ Μεσόγειος καὶ εἰς τὰ βόρεια, τὰ εὐρωπαϊκὰ παράλια, καὶ εἰς τὰ νότια, τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς. Ἦτο λοιπὸν ἀρκετὰ εὐρύχωρος καὶ ἐκτεταμένος ὁ ἑλληνικὸς κόσμος.

Ἡ μελέτη τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἱστορίας ἐκπλήττει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸν συνήθη ἀναγνώστην, βλέποντα ὅτι ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς κόσμος διαιρεῖται εἰς πλῆθος κρατιδίων, ὅτι ἑκάστη πόλις μὲ τὴν περιοχὴν αὐτῆς εἶναι καὶ ἓν ἀληθινὸν κράτος, ἔχει ἰδικούς του νόμους καὶ ἰδικόν του στρατόν, καὶ ἰδικήν του διοίκησιν, τελείως ἀνε-

ραν τοῦ ποταμοῦ Δουνάβεως πρὸς Β., πέραν τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ τῶν ποταμῶν Ὤξου καὶ Ἰαξάρτου πρὸς τὰ ΒΑ, ἐκινοῦντο λαοὶ πολυάνθρωποι, πολυάριθμοι καὶ πολυποίκιλοι, οἱ ὁποῖοι ἔζων κυρίως βίον ποιμενικὸν καὶ νομαδικόν. Οἱ ἀρχαῖοι ἐγνώριζον ἀρκετοὺς ἐκ τῶν λαῶν τούτων, εἶχον πλάσει καὶ μυθικὰς παραδόσεις περὶ αὐτῶν, διηγοῦντο δὲ πολλὰ περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἐθίμων αὐτῶν, τὰ ὁποῖα καταγράφει ὁ Ἡρόδοτος. Ἐντύπωσιν ἰδίως τοὺς εἶχον κάμει αἱ μεγάλαι πετράτροχοι ἅμαξαί των, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔζη ὁλόκληρος ἡ οἰκογένεια καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων ὀχούμενοι ἔκαμνον συνεχεῖς περιπλανήσεις ἀνὰ τὰς ἀχανεῖς ἐκτάσεις. Σαφεῖς ὅμως καὶ λεπτομερεῖς εἰδήσεις περὶ τῶν οἰκήσεων καὶ τοῦ βίου αὐτῶν δὲν εἶχον. Ὁλόκληρος ἡ βορειοανατολικὴ Εὐρώπη καὶ Ἀσία, τὴν ὁποίαν κατέχει ἡ σημερινὴ Ρωσία, ἐλέγετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μὲ τὸ γενικὸν ὄνομα *Σκυθία* καὶ ὅλοι οἱ πολυποίκιλοι λαοί, οἱ ὁποῖοι κατῴκουν αὐτήν, ἐλέγοντο γενικῶς *Σκύθαι*. Ὁ μέγιστος λαὸς τῆς βορείας Εὐρώπης καὶ Ἀσίας ἦσαν οἱ *Σαρμάται*, ἄλλος σπουδαῖος λαὸς οἱ *Ρωξολανοί* καὶ ἄπειροι ἄλλοι πολυώνυμοι βάρβαροι. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἤρχοντο ἐνίοτε Σκύθαι καὶ δὴ ὁ περιώνυμος ***Ἀνάχαρσις***. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι εἶχον δεχθῆ καὶ εἰς τὴν πολιτείαν αὐτῶν ὡς κατώτατα ἀστυνομικὰ ὄργανα βαρβάρους τῶν βορείων χωρῶν, καὶ ἦσαν οὗτοι οἱ γνωστοὶ *Σκύθαι* τοξόται, οἱ ὁποῖοι ἀπεικονίζονται συχνὰ καὶ εἰς τὴν τέχνην.

Ἀλλὰ δὲν ἦσαν μόνον οὗτοι οἱ *βάρβαροι*. Οἱ ἀρχαῖοι εἶχον εἰδήσεις, ὀλίγον συγκεχυμένας, περὶ τῶν πολυαρίθμων λαῶν, οἱ ὁποῖοι κατῴκουν πέραν τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ, τὴν *Ἰνδικήν*, καὶ ἀκόμη μακρύτερα εἰς τὰς ἀγνώστους χώρας τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς, ὁμοίως καὶ περὶ τῶν λαῶν τῆς Ἀραβικῆς χερσονήσου, καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἀπείρων βαρβάρων λαῶν, τῶν δυτικῶν βαρβάρων, οἱ ὁποῖοι κατῴκουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας περιβρέχει ἡ Μεσόγειος θάλασσα, εἰς τὴν βόρειον Ἀφρικὴν καὶ εἰς τὴν νότιον Εὐρώπην. Οἱ λαοὶ οὗτοι κατεῖχον τὴν ἐνδόχωραν, τῆς παραλίας ζώνης, τὴν ὁποίαν εἶχον ἀρχίσει νὰ καταλαμβάνουν ἀπὸ τὸν Η' αἰῶνα π. Χ. αἱ ἑλληνικαὶ

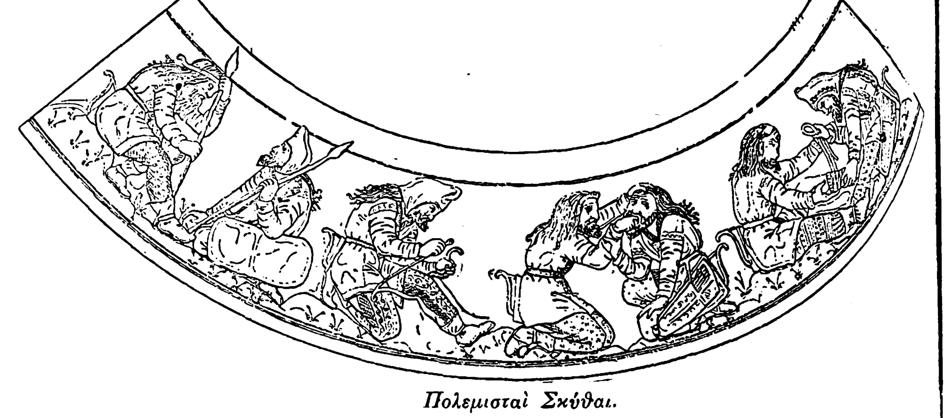

Πολεμισταὶ Σκύθαι.

[Ἀγγειογραφία εὑρεθεῖσα παρὰ τὸ Κέρτς.]

ξάρτητον, καὶ εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν ταύτην ἔγκειται ἡ ἔννοια τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ὑπὲρ τῆς ὁποίας μὲ πεῖσμα ἀγωνίζεται ἕκαστον ἀρχαῖον ἑλληνικὸν κράτος, ἤτοι ἑκάστη ἑλληνικὴ *πόλις*.

Τὸ παραδοξότερον δ' εἶναι ὅτι τὰ κρατίδια αὐτὰ ὑπερασπίζονται ἐναντίον ἀλλήλων μὲ πάθος τὴν ἐλευθερίαν των, καὶ ἐντεῦθεν προέρχονται οἱ πόλεμοι οἱ μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων καὶ δὴ ὁ καταστρεπτικώτατος *Πελοποννησιακὸς πόλεμος*, ὁ ὁποῖος ἐξηνέμισε τὴν Ἑλλάδα εἰς βαθμόν, ὥστε νὰ παρασκευάσῃ τὸν ὄλεθρον αὐτῆς. Τὰ ἐκ πρώτης ὄψεως παράδοξα ταῦτα γεγονότα ἑρμηνεύονται εὐκολώτερον ἐὰν θεωρήσωμεν τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν κόσμον ὡς κάτι τι ἀνάλογον μὲ τὸν σημερινὸν εὐρωπαϊκὸν κόσμον. Ὅ,τι ἔκαμε διὰ τὸν πολιτισμὸν τῆς ἀρχαιότητος ἡ ἀρχαία Ἑλλάς, τὸ ἴδιον κατορθώνει, συνεχίζουσα τὰς παραδόσεις ἐκείνης, καὶ ἡ σημερινὴ Εὐρώπη. Οἱ λαοὶ αὐτῆς συνδέονται μὲ τοὺς δεσμοὺς τοῦ ἰδίου πολιτισμοῦ, ἔχουν κοινὰ τὰ ἐκπολιτιστικὰ ἰδεώδη, καὶ ὅμως αἱ ἀντιζηλίαι καὶ αἱ πόλεμοι γεμίζουν τὴν ἱστορίαν τῆς Εὐρώπης. Ἡ μεγάλη πανευρωπαϊκὴ σύρραξις (1914—1918) ἦτο ἀναμφισβητήτως εἰς νεώτερος ἐν εὐρυτέρῳ πεδίῳ Πελοποννησιακὸς πόλεμος, ἦτο ἡ *πανελλήνιος* ἀρχαία σύρραξις. Ὁ ἀρχαῖος εὐρωπαϊκὸς κόσμος ἦτο ὁ ἑλληνικός, ἡ Ἑλλὰς ἦτο ἡ Εὐρώπη, καὶ ἀπέναντι αὐτῆς ἵστατο, ξένος πρὸς τὸν σύνδεσμον αὐτὸν τῶν πολιτισμένων ἑλληνικῶν λαῶν, ξένος πρὸς τοὺς Πανέλληνας, ὁ βαρβαρικὸς κόσμος μὲ ὅλως διαφορετικὰ κοινωνικὰ καὶ κρατικὰ ἰδεώδη.

Ὁ βαρβαρικὸς κόσμος. Πολὺ μεγαλύτερος ἦτο ὁ κόσμος τῶν βαρβάρων, ἔστω καὶ μόνον ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος περιελαμβάνετο εἰς τὴν οἰκουμένην, τὸν γνωστὸν τότε κόσμον. Ἐχωρίζοντο δὲ πάλιν οἱ βάρβαροι οὗτοι εἰς τοὺς πραγματικῶς βαρβάρους λαοὺς καὶ εἰς τοὺς ἡμιπολιτίστους βαρβάρους. Πέ-

καὶ ἀποικίαι. Κατερχόμενοι πρὸς τὴν θάλασσαν οἱ πλησιέστερον οἰκοῦντες, ἤρχοντο εἰς ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς ἀποίκους Ἕλληνας καὶ ἐλάμβανον παρ' αὐτῶν σπέρματά τινα ἡμέρου βίου. Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται ἡ ταχεῖα διάδοσις τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον χώρας, ἡ ὁποία ἤρχισε μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον εἰς τὴν Ἀνατολήν, καὶ εἰς τὴν Δύσιν ἠκολούθησε τοὺς νικηφόρους ρωμαϊκοὺς λεγεῶνας.

Ἡ ἀντίθεσις τῶν βαρβάρων πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Καὶ οὗτοι μέν, ἐν συνολικῇ εἰκόνι, ἦσαν οἱ πραγματικοὶ βάρβαροι λαοί, καὶ κατὰ τὴν σημερινὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως, οἱ ὁποῖοι περιεζώννυον τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν κόσμον. Βαρβάρους ὅμως ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, οἱ ὁποῖοι εἶχον κατορθώσει νὰ ἱδρύσουν κράτη, νὰ δημιουργήσουν πρῶτοι τὸν πολιτισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ νὰ προαγάγουν αὐτὸν εἰς βαθμὸν ἀξιολογώτατον. Οἱ λαοὶ οὗτοι, παραλειπομένων τῶν προϊστορικῶν καὶ τῶν ἐνωρὶς ἐξαφανισθέντων ἐκ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς, ὁποῖοι ἦσαν οἱ Χετταῖοι ἢ Χιττῖται, εἶναι οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ *Ἀσσύριοι καὶ Βαβυλώνιοι*, οἱ Μῆδοι, οἱ λαοὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, *Φρύγες, Λυδοί*, οἱ Φοίνικες, οἱ ἄποικοί των *Καρχηδόνιοι*, τέλος οἱ Πέρσαι, οἱ ὁποῖοι συνεχώνευσαν εἰς ἓν ἀπέραντον ὠργανωμένον κράτος πάντας τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, καὶ τοὺς ὅλως ἀπολιτίστους καὶ τοὺς ἡμιπολιτίστους λαούς. Ἐξαιρέτως πολιτισμένοι καὶ [illegible] οι λαοὶ ἦσαν μεταξὺ αὐτῶν οἱ Αἰγύπτιοι καὶ Πέρσαι, ἐγνώριζον δὲ τὰς προόδους αὐτῶν καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Ξενοφῶν εἰς τὴν «Κύρου παιδείαν» συνοψίζουν τὰς ἐπικρατούσας γνώμας. Οἱ πρῶτοι Ἕλληνες σοφοὶ [illegible] νομοθέται, οἱ πολυθρύλητοι Λυκοῦργος, [illegible] εἰς τὴν Ἀνατολήν, καὶ δὴ πλησίον τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων, εἶχον διδαχθῆ, κατὰ τὴν κοινὴν

Digitized by Google

ράδοσιν, τὰς ἀρχὰς τῆς σοφίας. Καὶ ὅμως καὶ οἱ λαοὶ οὗτοι ἦσαν βάρβαροι διὰ τοὺς Ἕλληνας. Δὲν φαίνεται δὲ ὅτι τὸ ὄνομα εἶχε παρ᾿ αὐτοῖς ἔννοιαν μόνον φυλετικήν· ἀλλ᾿ ᾐσθάνοντο ἑαυτούς, καὶ δικαίως, οἱ Ἕλληνες ἀνωτέρους, διότι εἰς οὐδένα λαὸν τῆς Ἀνατολῆς, οὔτε εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, οὔτε εἰς τοὺς Πέρσας, τὸ ἄτομον δὲν εἶχεν ὑψωθῇ εἰς τὴν ἔξαρσιν ἐκείνην τὴν ἠθικήν, εἰς τὴν ἀτομικὴν ἐκείνην ἀξιοπρέπειαν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐξαρθῇ ὁ Ἕλλην, ἰδίως μετὰ τὰ Μηδικά. Ὡς κράτη δ᾿ ὠργανωμένα ἐκράτουν τοὺς ὑπηκόους εἰς δουλείαν, τὴν ὁποίαν δὲν ἦτο δυνατὸν παρὰ νὰ περιφρονῇ ὁ Ἕλλην πολίτης. Καὶ οὕτως ὁ Ἕλλην πραγματικῶς ἦτο διάφορος ἀπὸ τοὺς ξένους λαούς, οἱ ὁποῖοι τὸν περιεστοίχιζον, καὶ ἀπὸ τοὺς ὅλως ἀπολιτίστους τοῦ βορρᾶ καὶ τοῦ νότου καὶ ἀπὸ τοὺς ἡμιπολιτίστους λαοὺς τῆς μεσογειακῆς Ἀνατολῆς. Εἰς τοὺς θεοὺς αὐτῶν οἱ Ἕλληνες δὲν προσέφερον ἀνθρώπινα θύματα, ἀλλ᾿ αἱ τελεταί των εἶχον φαιδρὸν χαρακτῆρα, καὶ οἱ ἥμεροι θεοί των ηὐχαριστοῦντο εἰς τὰς προσφορὰς καρπῶν καὶ ἀνθέων. Ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς ξένους, πρὸς τοὺς γέροντας, τὰ νόμιμα τοῦ πολέμου καὶ τῶν συνθηκῶν, ἡ αἴσθησις τῆς τάξεως, τῆς ὑπακοῆς, ὄχι μόνον εἰς τοὺς νόμους τῆς πολιτείας, ἀλλὰ καὶ εἰς ὑπέρτατον ἠθικὸν νόμον ἦσαν αἰσθήματα φυσικῶς ἀνεπτυγμένα παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, ἄγνωστα εἰς τοὺς βαρβάρους, καὶ πολὺ ὀλίγον αἰσθητὰ ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς λαοὺς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι εἶχον δημιουργήσει τοὺς πολιτισμοὺς τῆς Ἀνατολῆς.

Ὁ μετ᾿ Ἀλέξανδρον ἑλληνοβαρβαρικὸς κόσμος. Ἡ ἱστορικὴ σκηνὴ ἀλλάσσει αἰφνιδίως μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος, ὁ ὁποῖος ἔφερε νικηφόρα τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα ἕως τοὺς Σκύθας τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ ἕως τὴν ἔρημον τῆς Σαχάρας. Τὸ ἀπέραντον ἑλληνομακεδονικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον ἐξετείνετο ἀπὸ τὸν Ἀδρίαν ἕως τὰ Ἱμαλάϊα, περιελάμβανε μυρίας φυλὰς ὅλων τῶν βαθμίδων τοῦ πολιτισμοῦ, ἀπὸ τὴν ἄρχουσαν ἑλληνομακεδονικὴν φυλὴν ἕως τοὺς ἀγρίους νομάδας τῶν πέραν τῆς Κασπίας σκυθικῶν φυλῶν. Ὁ Ἀλέξανδρος, ἐν τῇ μέθῃ τῶν τροπαίων αὐτοῦ, συνέλαβε καὶ τὸ ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τὰς νίκας του παράβολον σχέδιον νὰ ἑνώσῃ εἰς ἓν τοὺς λαούς, τοὺς ὁποίους καθυπέταξε, καὶ νὰ συγκεράσῃ τὴν ἑλληνικὴν εὐψυχίαν πρὸς τὴν βαρβαρικὴν ὁρμητικότητα. Ἡ διὰ τοῦ κράτους τοῦ Ἀλεξάνδρου «εἰς ἀνέκφραστον βαθμὸν δραστηριότητος ὑψωθεῖσα ἀνθρωπότης» (*Jaeger*) ἔπρεπε νὰ περιλαμβάνῃ καὶ τοὺς βαρβάρους. Βεβαίως εἶχε κατὰ νοῦν ὁ Ἀλέξανδρος τοὺς πολιτισμένους βαρβάρους, καὶ εἶναι γνωστὸν ὅτι ἤρχισε τὸ σχέδιόν του ἀπὸ τοὺς Πέρσας. Ἦσαν ὅμως ταῦτα ἀπραγματοποίητα, καὶ παρ᾿ ὅλην τὴν τεραστίαν διάδοσιν, τὴν ὁποίαν ἔλαβε διὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου ὁ Ἑλληνισμός, ἡ παλαιὰ διάκρισις τῶν ἀνθρώπων εἰς Ἕλληνας καὶ βαρβάρους ἐξηκολούθησε νὰ ὑπάρχῃ ἐπὶ μακρὰν σειρὰν αἰώνων ἀκόμη.

Κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους εὗρε διάδοσιν ἡ ἰδέα τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐκφράσει ἤδη ὁ Ἰσοκράτης, ἐνθουσιαζόμενος ἀπὸ πανελλήνιον καὶ κοσμοπολιτικὸν ἰδεῶδες, ὅτι Ἕλλην εἶναι πᾶς ὁ τυχὼν ἑλληνικῆς παιδεύσεως, ἰδεῶδες, τὸ ὁποῖον ἐφαίνοντο εὐνοοῦσαι καὶ αἱ κοσμοπολιτικαὶ φιλοσοφικαὶ καὶ κοινωνικαὶ τάσεις τῆς μεγάλης ἐκείνης ἱστορικῆς περιόδου. Οἱ διάδοχοι τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἰδίως οἱ Πτολεμαῖοι καὶ οἱ Σελευκίδαι, ἐφάνησαν πολιτικώτεροι τοῦ κατακτητοῦ, καὶ ἐπεδίωξαν συστηματικώτερον τὴν ἀφομοίωσιν νικητῶν καὶ ἡττημένων. Ἀλλὰ καὶ πάλιν, ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἐξημέρωσε μὲν τοὺς ἰθαγενεῖς, δὲν κατώρθωσεν ὅμως νὰ ἀφομοιώσῃ αὐτοὺς εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε νὰ καταργηθῇ ἡ οὐσιώδης διάκρισις Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων. Πάντως ἠλαττώθη κατὰ τὴν κοσμοπολιτικὴν ἐκείνην περίοδον ἡ πρὸς τοὺς βαρβάρους περιφρόνησις· ἀπόδειξιν δὲ παρέχει καὶ αὐτὴ ἡ ἑλληνιστικὴ τέχνη, ἡ ὁποία, κατ᾿ ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀρχαιοτέραν, δὲν ἀπαξιοῖ ν᾿ ἀπεικονίζῃ συχνὰ βαρβάρους. Αἱ δὲ μεγάλαι χῶραι τῆς προσθίας Ἀνατολῆς, ἡ Αἴγυπτος, ἡ Μικρὰ Ἀσία, ἡ Συρία, εἰς τὰς ὁποίας εἶχε συμπτυχθῇ ὁ Ἑλληνισμὸς μετὰ Ἀλέξανδρον, ἠδύναντο νὰ θεωροῦνται χῶραι ἑλληνικαί· τόσην εὐρεῖαν διάδοσιν εἶχεν ὁ Ἑλληνισμὸς εἰς αὐτάς. Πέραν τοῦ Ἰνδικοῦ Καυκάσου καὶ τῆς Κασπίας θαλάσσης ἤρχιζεν ἡ ἀληθὴς βαρβαρότης, τὴν ὁποίαν ἀπετέλουν οἱ λαοὶ οἱ λεγόμενοι *σκυθικοὶ* ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, οἱ λαοὶ οἱ *τουρανικοὶ* καλούμενοι ἐν τῇ ἐθνογραφίᾳ. Ἡ πάλη μεταξὺ τοῦ *Τουρὰν* καὶ τοῦ *Ἰράν*, ἡ εἰς τὰς περσικὰς τῆς «Ζενδαβέστας» παραδόσεις συμβολίζουσα τὴν πάλην μεταξὺ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ δαίμονος, εἶναι εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἡ πάλη τῶν ἡμέρων λαῶν κατὰ τῶν πραγματικῶν βαρβάρων, οἱ ὁποῖοι ἔμελλον μετὰ αἰῶνας νὰ γίνουν οἱ ὁριστικοὶ καταστροφεῖς τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Μεσαίωνος, ὅπως οἱ βάρβαροι τῆς Γερμανίας εἶχον γίνει οἱ καταστροφεῖς τῆς δυτικῆς ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας.

ΟΙ ΒΑΡΒΑΡΟΙ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΕΙΣ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΚΟΣΜΟΥ. Οἱ περιφρονούμενοι, ἀλλὰ καὶ ἐμπνέοντες τὸν φόβον βάρβαροι, εἰσδύσαντες εἰς τὸν πολιτισμένον ἑλληνορρωμαϊκὸν μεσογειακὸν κόσμον, ἐπέφερον τὴν καταστροφὴν ἑνὸς μέρους αὐτοῦ, τοῦ δυτικοῦ, καὶ ἔθεσαν τέρμα εἰς τὸν ἀρχαῖον βίον τοῦ τμήματος τούτου τῆς ἀνθρωπότητος. Ἤδη καὶ ἀπὸ τοὺς πρὸ Χριστοῦ χρόνους εἶχεν ἀρχίσει ἡ πάλη μεταξὺ τοῦ πολιτισμένου καὶ τοῦ βαρβαρικοῦ κόσμου, μετὰ μεγάλου δὲ κόπου συνεκράτουν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ Ρωμαῖοι τὰς ἐπιδρομὰς αὐτῶν καὶ τὰς ἀποπείρας πρὸς ἐγκατάστασιν εἰς τὰς πρὸς τὴν Μεσόγειον χώρας, εἰς τὰς ὁποίας εἶχεν ἐπεκταθῇ ἡ ἐκπολιτιστικὴ αὐτῶν δρᾶσις. Ἔχομεν δὲ καὶ σποραδικὰς ἐγκαταστάσεις αὐτῶν, αἱ ὁποῖαι ὅμως ὑπῆρξαν ἀνώδυνοι. Ἡ σπουδαιοτέρα ἦτο ἡ εἰσβολὴ καὶ ἡ ἐγκαθίδρυσις τῶν Γαλατῶν εἰς τὴν ὑπ᾿ αὐτῶν κληθεῖσαν Γαλατίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (περὶ τὴν σημερινὴν Ἄγκυραν) καὶ ἡ ἵδρυσις τοῦ Γαλατικοῦ βασιλείου (263 μ.Χ.). Ἡ μεγάλη ὅμως ὁρμὴ τοῦ ἑλληνικοῦ βίου κα πολιτισμοῦ κατὰ τοὺς μετ᾿ Ἀλέξανδρον χρόνους κατώρθωσε νὰ ἐξημερώσῃ τοὺς Γαλάτας, νὰ μετατρέψῃ τὸ βαρβαρικὸν τοῦτο βασίλειον εἰς ἑλληνογαλατικὸν βασίλειον καὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν ν᾿ ἀπορροφήσῃ τοὺς βαρβάρους τούτους τῆς ΒΔ. Εὐρώπης. Ἀλλ᾿ ἀπὸ τοὺς πρώτους αἰῶνας μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, ὅτε ὁ πολιτισμένος ἑλληνορρωμαϊκὸς κόσμος ἀρχίζει ν᾿ ἀλλοιοῦται ἐκ τῆς διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ νὰ ὑπονομεύεται ἐκ διαφόρων αἰτίων κοινωνικῶν καὶ ἄλλων, οἱ βάρβαροι, πληθυνθέντες καὶ αὐτοί, χύνονται ὡς πλήμμυρα πρὸς τὰ σύνορα τοῦ πολιτισμένου κόσμου, τέλος διασπῶσιν αὐτὰ καὶ ἐγκαθίστανται εἰς τὰς χώρας αὐτοῦ. Οὕτως ἐπέρχεται ἡ διάλυσις τοῦ ἀρχαίου κόσμου εἰς τὴν Δύσιν καὶ ἡ ἔναρξις τῆς ἱστορικῆς περιόδου, ἡ ὁποία, κατὰ παράδοσιν, εὔλογον ἄλλως, ὀνομάζεται εἰς τὴν ἱστορίαν *Μεσαίων*. Ἔκτοτε κατὰ ποικίλα χρονικὰ διαστήματα οἱ βάρβαροι εἰσχωροῦν εἰς τὰς χώρας τῆς Μεσογείου καὶ φέρουν ἀλλοιώσεις ἐθνογραφικὰς καὶ κοινωνικὰς τόσον βαθείας, ὥστε ἀλλάσσει εἰς τὸ τέλος ἡ ὄψις τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς τοῦ Μεσαίωνος, ὅπως ἤλλαξε καὶ τῆς ἀρχαιότητος, καὶ οὕτω συγκροτεῖται μικρὸν κατὰ μικρὸν ἡ διαμόρφωσις τῆς σημερινῆς Εὐρώπης καὶ καθόλου τοῦ σημερινοῦ ἱστορικοῦ κόσμου.

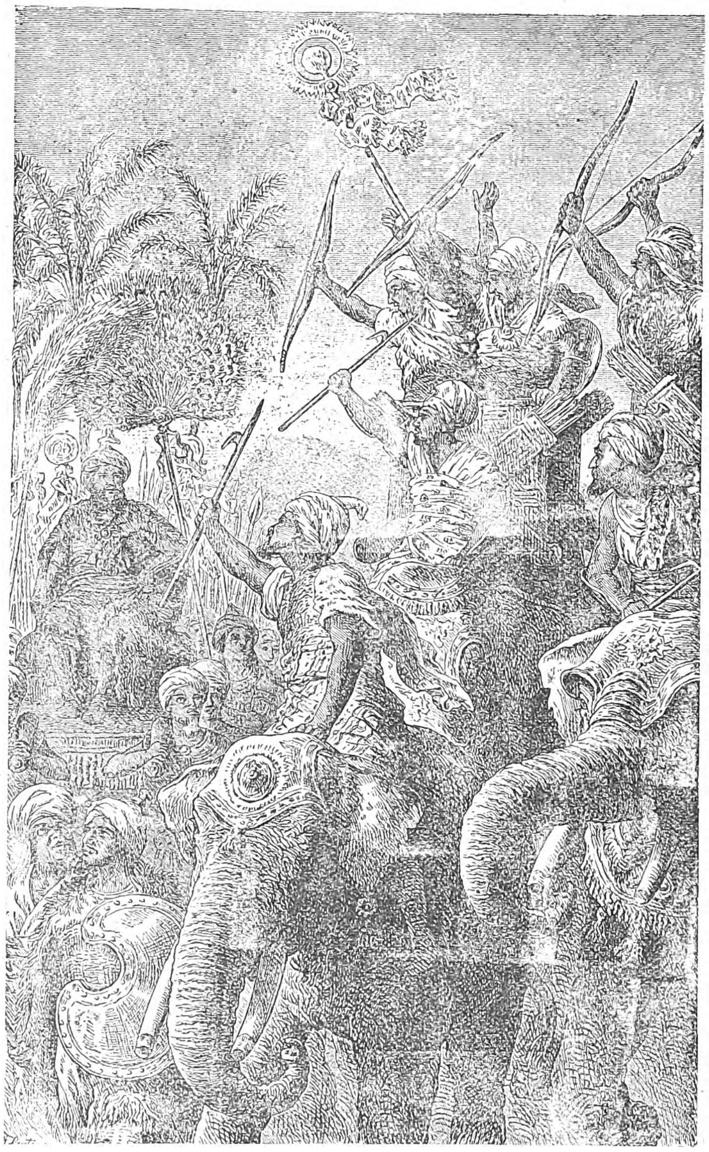

Ὁ βασιλεὺς Πῶρος ἐπιθεωρῶν τοὺς μαχίμους ἐλέφαντάς του.
[Ἰχνογράφημα τοῦ Λόϊτεμαν.]

Αἱ κοσμοϊστορικαὶ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων. Αἱ μεγάλαι αὗται ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων, αἱ ὁποῖαι ἐπέφεραν εἰς τὸ τέλος τὴν ἀλλοίωσιν τοῦ κόσμου, εἶναι αἱ ἑξῆς: 1η) Ἡ ἐπιδρομὴ τοῦ βαρβαρικοῦ *γερμανικοῦ κόσμου*, ἡ ὁποία ἐπέφερε τὴν κατάλυσιν τοῦ Δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. 2α) Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν *σλαβικῶν λαῶν*, εἰς τὴν Ἑλληνοϊλλυρικὴν χερσόνησον καὶ πρὸς τὴν Δύσιν, αἱ ὁποῖαι ἠλλοίωσαν τὴν ἐθνογραφικὴν χροιὰν τῆς δυτικωτέρας· καὶ τῆς ΒΑ. Εὐρώπης. 3η) Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν *Νορμανδῶν*, τῶν «ἀνθρώπων τοῦ Βορρᾶ», αἱ ὁποῖαι μετέδωκαν νέον βόρειον αἷμα εἰς τοὺς εὐρωπαϊκοὺς λαούς. 4η) Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν *Ἀράβων*, ἡ ὁποία ἤλλαξε τὴν ὄψιν τοῦ ἀνατολικοῦ μεσογειακοῦ κόσμου καὶ τῆς βορείας Ἀφρικῆς, ἐπὶ μακρὸν δὲ καὶ τῆς Ἱσπανίας. 5η) Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν *τουρανικῶν λαῶν*, αἱ ὁποῖαι εἰσήγαγον νέα ἐθνογραφικὰ στοιχεῖα εἰς τὴν Εὐρώπην, κατέστρεψαν τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ἔθεσαν τέρμα καὶ εἰς τὰ τελευταῖα λείψανα τοῦ ἀρχαίου βίου.

Ἡ λεπτομερὴς ἱστορία τῶν μεγάλων τούτων ἐπιδρομῶν, ὡς καὶ ἡ ἱστορία τῶν κατὰ μέρος ἐπιδρομῶν δὲν ἀνήκει ἐνταῦθα. Πρὸς ἐξήγησιν ὅμως τῶν μεγάλων καὶ κοσμοϊστορικῶν μεταβολῶν, ἐθνογραφικῶν καὶ γεωγραφικῶν, τοῦ χάρτου τῆς οἰκουμένης καὶ τῆς σημερινῆς συγκροτήσεως τῶν λαῶν τοῦ κόσμου, εἶναι ἀνάγκη νὰ παρατεθῇ γενικὸν διάγραμμα αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ τὰς μεγάλας ταύτας ἐπιδρομὰς ἀνοίγουν οἱ βάρβαροι κατὰ τοὺς τελευταίους ἑλληνορρωμαϊκοὺς χρόνους, ἀνάγκη νὰ καθορισθῇ ἡ ὄψις τοῦ κόσμου κατὰ τοὺς χρόνους τούτους.

Ο ΕΛΛΗΝΟΡΡΩΜΑΪΚΟΣ ΚΑΙ Ο ΒΑΡΒΑΡΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων μ Χ. συνεκροτήθη, διὰ τραχέων πρὸς τοὺς βαρβάρους πολέμων καὶ διὰ τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, ἡ συνήθως ἐν τῇ ἱστορίᾳ λεγομένη *Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία*. Τὸ ἀπέραντον τοῦτο κράτος, τὸ μέγιστον καὶ τὸ μόνον στερεῶς συγκεκροτημένον ἐξ ὅσων εἶχεν ἴδει ἡ ἀρχαιότης, συμπεριελάμβανεν ὅλους τοὺς ἱστορικοὺς λαοὺς τῆς ἀρχαιότητος, τοὺς δύο κατ᾿ ἐξοχὴν πολιτισμένους, τὸν ἑλληνικὸν καὶ τὸν ρωμαϊκόν, τοὺς ἡμιπολιτίστους λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, καί τινας συγχωνευθέντας εἰς αὐτὸ βαρβάρους, ὡς τοὺς Γαλάτας, ἱσπανικοὺς λαοὺς κλπ. Κατ᾿ οὐσίαν ἦτο ἓν ἀπέραντον ἑλληνορρωμαϊκὸν μεσογειακὸν κράτος, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ Ρωμαῖοι εἶχον δώσει τὴν πολιτικήν, ὁ ἑλληνικὸς δὲ πολιτισμὸς τὴν ὑψηλὴν ἠθικὴν συνοχήν. Οὕτω, καὶ οἱ Ρωμαῖοι, τοὺς ὁποίους οἱ Ἕλληνες ἔλεγον κατ᾿ ἀρχὰς βαρβάρους, ἐχωρίσθησαν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὸν ἄλλον βαρβαρικὸν κόσμον, προσέτι ἐχωρίσθησαν καὶ οἱ ἐκρωμαϊσθέντες, ὡς καὶ οἱ ἐξηλληνισμένοι ξένοι λαοί, οἱ διαβιοῦντες εἰς τὴν περιοχὴν τῆς αὐτοκρατορίας. Ὅλοι οἱ ἄλλοι λαοὶ ἐλέγοντο καὶ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων βάρβαροι. Ἡ οἰκουμένη λοιπόν, δηλαδὴ τὸ κατοικούμενον, τὸ γνωστὸν μέρος τῆς γῆς, ἐχωρίζετο εἰς δύο ἐντελῶς διαφορετικοὺς κόσμους, εἰς τὸν *ἑλληνορρωμαϊκόν*, καὶ εἰς τὸν ἔξω τῶν συνόρων καὶ τῆς κοινωνίας αὐτοῦ διάγοντα *βαρβαρικὸν κόσμον*. Εὐρύτατος ἦτο ὁ ἑλληνορρωμαϊκὸς κόσμος. Κατὰ τὸν Δ΄ αἰῶνα μ.Χ. ἀπετέλουν αὐτὸν ὅλοι οἱ λαοὶ οἱ κατοικοῦντες γύρω ἀπὸ τὰς βρεχομένας ὑπὸ τῆς Μεσογείου χώρας. Ἦσαν δ᾿ αὗται αἱ χῶραι τῆς Εὐρώπης ἕως τὸν Ρῆνον καὶ τὸν Δούναβιν ποταμόν, ἡ βόρειος Ἀφρικὴ ἕως τὴν μεγάλην ἔρημον, ἡ δυτικὴ Ἀσία ἕως τὸν Εὐφράτην. Ὅλαι αἱ χῶραι αὗται, αἱ ὁποῖαι περιελαμβάνοντο μεταξὺ μεγάλων ποταμῶν ἢ ἐρήμων καὶ τῆς *ἐσωτερικῆς θαλάσσης*, ὅπως ἐλέγετο ἡ Μεσόγειος, ὑπήκουον εἰς τὸν Ρωμαῖον αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος ἤδρευεν εἰς τὴν Ρώμην, ὁ ὁποῖος κατόπιν διεμοιράσθη τὴν ἀρχὴν μὲ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑδρεύοντα. Ὁ αὐτοκράτωρ (imperator), καὶ τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἦτο ὁ μόνος, ὁ ἀπόλυτος κύριος.

Οἱ βάρβαροι τῶν μετὰ Χριστὸν χρόνων. Ἀπέραντος ὅμως ἦτο ὁ περικυκλώνων τὴν ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν βαρβαρικὸς κόσμος. Οἱ αὐτοκράτορες διετείνοντο ὅτι ἦσαν οἱ κύριοι τοῦ κόσμου,

Digitized by Google

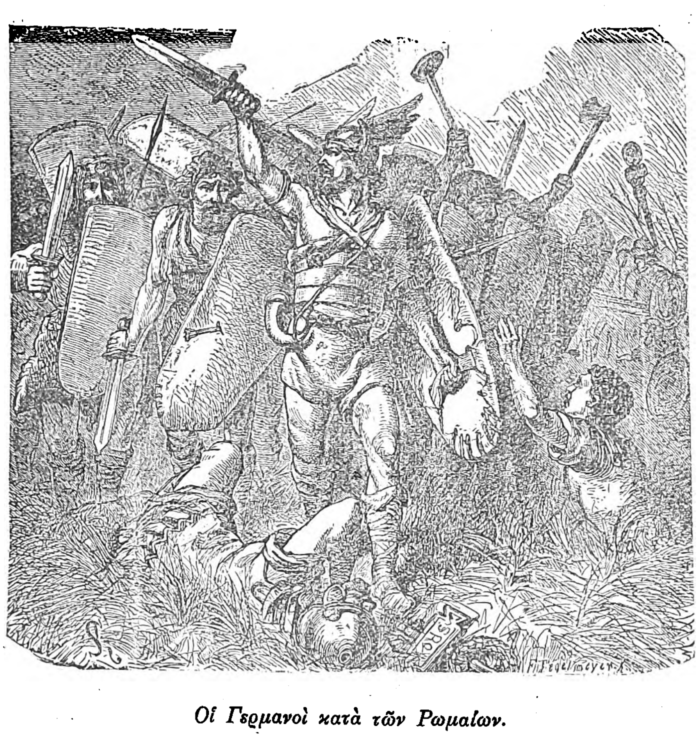

Οἱ Γερμανοὶ κατὰ τῶν Ρωμαίων.
[Ἰχνογράφημα τοῦ Σαῖμπερκ.]

κοσμοκράτορες, ὅτι τὸ κράτος αὐτῶν (ἀνατολικὸν καὶ δυτικὸν ἐθεωρεῖτο ὡς ἓν κράτος) περιελάμβανεν ὁλόκληρον τὴν κατῳκημένην γῆν, τὴν οἰκουμένην. Ἦσαν ὅμως ὑποχρεωμένοι νὰ δεχθοῦν ὅτι ὑπῆρχον λαοὶ πολυάριθμοι καὶ χῶραι μεγάλαι, αἱ ὁποῖοι δὲν ὑπήκουον εἰς τοὺς νόμους αὐτοῦ. Οἱ λαοὶ οὗτοι κατῴκουν πέραν τῶν μεγάλων ποταμῶν πρὸς Δ τοῦ Ρήνου, πρὸς Β τοῦ Δουνάβεως, πρὸς Α τοῦ Εὐφράτου, εἰς τὰς ἐρήμους τῆς Ἀραβίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Ὅπως καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, οἱ πρὸ Χριστοῦ, ἔδιδον καὶ οἱ Ρωμαῖοι εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τούτους, οἱ ὁποῖοι δὲν ὡμίλουν οὔτε τὴν ἑλληνικήν, οὔτε τὴν ρωμαϊκὴν γλῶσσαν, τὸ ὄνομα *βάρβαροι* (barbari).

Οἱ βάρβαροι οὗτοι λαοὶ—τοὐλάχιστον οἱ σπουδαιότεροι—ἦσαν : οἱ *Κελτοὶ* τῆς Καληδονίας καὶ τῆς Ἰβερνίας (Ἰρλανδίας)· εἰς τὴν Ἀφρικὴν αἱ *μαυριτανικαί*, αἱ *νουμιδικαὶ* καὶ αἱ *λιβυκαὶ* φυλαί, πρὸς ἀνατολὰς οἱ *αἰθιοπικοὶ* λαοί, οἱ *Σαρακηνοὶ* τῆς Ἀραβίας, πέραν τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ οἱ πυρολάτραι *Πέρσαι*. Καὶ ἀκόμη περαιτέρω, πρὸς Α, καὶ εἰς τὴν ΒΑ. Εὐρώπην ἦσαν αἱ μυρμηκυιαὶ τῶν ἰνδικῶν, τουρανικῶν, τῶν σκυθικῶν λεγομένων λαῶν, περὶ τῶν ὁποίων οἱ Ρωμαῖοι εἶχον συγκεχυμένην ἰδέαν. Ἄλλοι βάρβαροι τῆς Β. καὶ τῆς ΒΑ. Εὐρώπης, οἱ Σλάβοι, οἱ Νορμανδοί, ἐμφανίζονται ἀργότερα εἰς τὴν ἱστορικὴν σκηνήν. Ἀπὸ ὅλους τοὺς βαρβάρους τούτους δὲν ὑπάρχει ἀκόμη κίνδυνος διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν. Διότι ἡ ὥρα τῆς ἀραβικῆς φυλῆς, ἡ ὥρα τοῦ Ἰσλὰμ δὲν εἶχεν ἔλθει ἀκόμη. Ὁ μέγας κίνδυνος ἤρχετο ἀπὸ τὸν βαρβαρικὸν κόσμον, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἤδη διαβῆ καὶ ἐξηκολούθει ὡς ἀστείρευτος χείμαρρος νὰ διαβαίνῃ τὰ ρωμαϊκὰ σύνορα πρὸς Β, τοὺς ποταμοὺς Ρῆνον καὶ Δούναβιν, καὶ τὸν ὁποῖον ἀπετέλουν οἱ *Γερμανοί*. Αἱ μεγάλαι γερμανικαὶ φυλαί, αἱ ὁποῖαι ἦλθον εἰς στενὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν ἑλληνορρωμαϊκὸν κόσμον, εἶναι ἡ *τευτονικὴ* καὶ ἰδίως ἡ *γοτθικὴ* φυλή. Ἡ *βενδικὴ* φυλή, ἡ ὁποία ἔλαβε κατόπιν τὸ ὄνομα τῶν Σλάβων, δὲν ἀνεφάνη εἰς τὴν ἱστορίαν παρὰ μόνον ἀπὸ τὸν Ζ΄ αἰῶνα. Οἱ Λιθουανοὶ καὶ οἱ Φίννοι, οἱ Τοῦρκοι τῆς βορείας Εὐρώπης, δὲν ἔλαβον μέρος εἰς τὰς ἐπιδρομάς.

Οἱ κατ' ἐξοχὴν βάρβαροι. Ἡ γερμανικὴ φυλὴ κατώρθωσε νὰ ἀσκήσῃ ἀπὸ τὸν Δ΄ αἰῶνα ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ κόσμου καθολικὴν καὶ μόνιμον. Πρῶτοι οἱ Γερμανοὶ ἔθραυσαν τὰ φράγματα τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, εἰσήλασαν εἰς αὐτό, ὡς ἐχθροὶ κυρίως, ἀλλὰ καὶ ὡς φίλοι, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ καὶ συνεχωνεύθησαν μὲ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους, δημιουργήσαντες οὕτω τὴν νεωτέραν Εὐρώπην. Διὰ τοῦτο οἱ Γερμανοὶ εἶναι εἰς τὴν ἱστορίαν οἱ *Βάρβαροι*, οἱ κατ' ἐξοχὴν βάρβαροι, κατ' ἐξοχὴν ὄχι ὡς λαὸς ἀπολίτιστος, ἀλλὰ διὰ τὴν κοσμοϊστορικὴν αὐτοῦ δρᾶσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἡ ἐντύπωσις, τὴν ὁποίαν ἐπροξένησαν οἱ Γερμανοὶ εἰς τὸν ἑλληνορρωμαϊκὸν κόσμον, ἦτο ἐντύπωσις θαυμασμοῦ. Οἱ γενναῖοι ἐκεῖνοι πολεμισταὶ τοῦ Βορρᾶ ἐξήσκησαν γοητείαν εἰς τοὺς τρυφηλοὺς Ρωμαίους, κατέθελξαν τὰς Ρωμαίας δεσποίνας μὲ τὴν ξανθὴν κόμην, τοὺς γαλανοὺς ὀφθαλμούς, τὸ μεγαλόσωμον παράστημα, τὸ ἀγέρωχον ὕφος καὶ τὴν ἀκαταδάμαστον ἀνδρείαν.

Οἱ Γερμανοὶ εἶχον ἀρχὴν κοινωνικῆς ὀργανώσεως. Ἦσαν γεωργοὶ ἢ ποιμένες καὶ ἔσυρον μαζὶ τὰ ζῷα των· εἶχον μονόγαμον ἕνωσιν, ἔκτιζον οἰκίας, ἐμοίραζον ἀναμεταξύ των τὴν γῆν. Δὲν εἶχον ὅμως πόλεις καὶ ἔζων εἴτε εἰς ἀγροικίας μεμονωμένας, εἴτε εἰς χωρία. Ὑπήκουον εἰς νόμους, ἀλλ' εἰς νόμους ἀγράφους, εἶχον ἀρχηγόν, ὁ ὁποῖος ἐξελέγετο ἀπὸ τὴν ἀριστοκρατίαν τῆς φυλῆς. Ὅταν ἐπεκρέματο ὁ κίνδυνος, τότε ἐξέλεγον βασιλέα. Ὅταν ὁ πληθυσμὸς ηὔξανεν, ὅταν ἐπήρχετο ἡ πεῖνα, τότε ἄλλη διέξοδος δὲν εὑρίσκετο παρὰ μόνον ὁ πόλεμος μὲ τοὺς γειτονικοὺς λαοὺς ἢ ἡ μετανάστευσις. Αὕτη εἶναι ἡ κυρία αἰτία τῆς καθόδου τῶν Γερμανῶν πρὸς νότον, εἰς τὰς ἡλιολούστους χώρας, τὰς ὁποίας βρέχει ἡ Μεσόγειος θάλασσα, εἰς τὰς πλουσίας καὶ εὐδαίμονας καὶ πολιτισμένας χώρας τοῦ Νότου. Καὶ οὕτω προῆλθεν ἡ μεγάλη *ἐπιδρομὴ τῶν βαρβάρων*, ἡ ὁποία κατέλυσε τὴν ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν. Ἦτο τόσον μεγάλη ἡ πρὸς Νότον κίνησις αὕτη τῶν Γερμανῶν, ὥστε ὠνομάσθη καὶ *μετανάστευσις τῶν ἐθνῶν*.

Αἱ μετακινήσεις τῶν βαρβάρων. Τὴν ἀλλαγὴν ταύτην οἰκήσεων, τὴν ὁποίαν οἱ βάρβαροι ἐπεχείρουν εἰσερχόμενοι εἰς ξένας χώρας καὶ δὴ εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν, ἀποκαλεῖ ἡ ἱστορία *μετανάστευσιν τῶν λαῶν* ἢ *ἐπιδρομὴν* (Voelkerwanderung,

Γαλάται ἱππεῖς.
[Ἰχνογράφημα τοῦ Μπέκ.]

οἱ Γερμανοὶ—invasion, οἱ Γάλλοι). Ἦσαν ἀπὸ τὰ περιεργότερα θεάματα τοῦ ἀρχαίου βίου αἱ μετακινήσεις αὗται λαῶν ὁλοκλήρων. Δὲν ἐπεχείρουν τὴν ἐπιδρομὴν μόνοι οἱ πολεμισταί, ἀλλ' ὁλόκληρος ὁ λαός των. Ἔσυρον μεθ' ἑαυτῶν τὰς γυναῖκας, τὰ παιδία, τὰ κατοικίδια ζῷά των καὶ τὰ πρόχειρα οἰκιακὰ σκεύη αὐτῶν. Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκίαν των ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν, ἦτο δὲ ἡ οἰκία των μεγάλη τετράτροχος ἅμαξα, σκεπασμένη δι' ἐφαπλώματος καὶ συρομένη ὑπὸ βοῶν (βοϊδάμαξα). Ἐπορεύοντο, φυσικά, βραδέως, ἐσταμάτων συχνά, τὴν νύκτα ἐτοποθέτουν τὰς ἁμάξας εἰς κύκλον καὶ κατεσκεύαζον οὕτω τὸ στρατόπεδόν των, καὶ τὴν ἐπομένην τὸ πρωῒ ἐξεκίνουν πάλιν πρὸς τὰς ἀγνώστους διευθύνσεις, πρὸς τὸ πεπρωμένον, εἰς τὸ ὁποῖον τοὺς ἔσυρε τὸ τυχοδιωκτικὸν πάθος των. Ἐπάνω εἰς τὴν μεγάλην ἅμαξαν ἡ βαρβαρικὴ οἰκογένεια διῆγεν ὅπως καὶ εἰς τὴν καλύβην τοῦ χωρίου της, ἔτρωγεν, ἐκοιμᾶτο, αἱ γυναῖκες ἔγνεθον, ἐμαγείρευον, ἐπὶ τῆς ἁμάξης αὐτῆς ἀκόμη καὶ γεννήσεις ἐγίνοντο. Καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διήρχετο ὁ μεταναστεύων λαὸς ἀπεράντους πεδιάδας, ὄρη, ποταμοὺς μεγάλους, σπεύδων νὰ φθάσῃ εἰς χώρας πλουσιωτέρας, εἰς τὰς χώρας τοῦ ἡλίου, ὅπου θὰ εὕρισκεν ἄρτον καὶ βίον ἄνετον. Τοιαύτας πρέπει νὰ φαντασθῶμεν τὰς μεταναστεύσεις, ἤτοι ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων ἀπὸ παναρχαίους χρόνους. Αἱ χῶραι πρὸς τὰς ὁποίας ὅλοι οἱ λαοὶ συνέρρεον, ἀπὸ Βορρᾶ, ἀπ' Ἀνατολῶν, ἀπὸ Νότου, ἦσαν αἱ ηὐλογημέναι ἡλιόλουστοι χῶραι τῆς Μεσογείου.

Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Γαλατῶν. Δὲν ἦσαν διάφοροι αἱ ἀδιάκοποι ἐπιδρομαὶ τῶν προϊστορικῶν χρόνων, κατόπιν τῶν ὁποίων εὗρον τὰς μονίμους οἰκήσεις αὐτῶν οἱ ἱστορικοὶ λαοὶ τῆς ἀρχαιότητος. Αἱ πρῶται δὲ κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους μεγάλαι, καὶ συστηματικαὶ οὕτως εἰπεῖν ἐπιδρομαί, ἦσαν τῶν *Γαλατῶν*, οἱ ὁποῖοι πρῶτοι ὑπερέβησαν τὰς Ἄλπεις καὶ κατῆλθον πρὸς Νότον. Ὁ πολεμικὸς οὗτος λαὸς τῶν Κελτῶν, ἑλκυόμενος ὑπὸ τῆς πλουσίας πρὸς μεσημβρίαν χώρας, «τῆς ὁποίας τοὺς ὡραίους καρποὺς καὶ τὸν πύρινον οἶνον προσεκόμιζον πρὸς αὐτοὺς Ἐτροῦσκοι καὶ Ἕλληνες ἔμποροι», ἀρχίζουν ἀπὸ τὸ 400 π. Χ. νὰ κινοῦνται, εἰσέρχονται εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ καταλαμβάνουν τὴν ἀπαράμιλλον διὰ τὴν εὐφορίαν πεδιάδα τοῦ Πάδου. Μετ' ὀλίγα ἔτη κατέρχονται νοτιώτερον καὶ καταστρέφουν τὴν Ρώμην (390 π. Χ.), τότε δὲ ὁ *βρέννος* αὐτῶν, ὡς ἐλέγοντο οἱ ἀρχηγοί των, ἀνεφώνησε διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν ἱστορίαν τὴν φοβερὰν ἀπειλὴν «οὐαὶ εἰς τοὺς ἡττημένους» («vae victis»), τὴν ὁποίαν τοσάκις ἔμελλον περίφοβοι ἀργότερα ν' ἀκούσουν ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἐπιδρομεῖς τοῦ Βορρᾶ ἢ τῆς Ἀνατολῆς οἱ πολιτισμένοι μεσογειακοὶ λαοί. Τὸ γεγονὸς τοῦτο τῆς συμφορᾶς τῆς ἰταλικῆς πόλεως ἐπροξένησε καταπληκτικὴν ἐντύπωσιν εἰς τὸν κόσμον, διότι ὑπῆρξε τὸ πρῶτον συμβὰν τῆς ρωμαϊκῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀπὸ τῶν βαρβάρων κινδύνου, τοῦ ὁποίου ἔλαβον γνῶσιν καὶ σύγχρονοι ἢ ὀλίγον μεταγενέστεροι Ἕλληνες, ὅτι μία «ἑλληνικὴ πόλις, Ρώμη ὀνομαζομένη, ἐκυριεύθη ὑπὸ ἑνὸς βαρβαρικοῦ στρατοῦ, ὁρμηθέντος ἐκ τῶν ὑπερβορείων χωρῶν».

Ἐκ τῶν εἰς τὴν Ἄνω Ἰταλίαν ἐγκατασταθέντων τούτων Γαλατῶν πολλοὶ εἰσέβαλον εἰς τὴν περὶ τὸν Ἴστρον χώραν καὶ εἰς τὴν Ἰλλυρίαν κατὰ τὸν Δ΄ αἰῶνα. Ἐπὶ πολὺν χρόνον διέμενον ἐνταῦθα ἥσυχοι, κατὰ δὲ τὸ 280 π. Χ. ἐπεχείρησαν μεγάλην ἐπιδρομὴν εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἡ ὁποία συνετάραξεν ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Οἱ ἐπιδρομεῖς ἔπαθον πανωλεθρίαν εἰς τοὺς Δελφοὺς (279 π.Χ.), ὅσοι δὲ ἐξ αὐτῶν ἐσώθησαν, ἑνωθέντες πρὸς βορρᾶν καὶ μὲ ἄλλα γαλατικὰ σμήνη, διέβησαν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἵδρυσαν τὴν ὑπ' αὐτῶν κληθεῖσαν *Γαλατίαν* ἢ *Γαλλογραικίαν*. Οὕτως ἡ Ἑλλὰς ἐσώθη μετὰ δόξης ἀπὸ μίαν τρομακτικὴν ἐπιδρομήν, καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῇ ὅτι ἔκτοτε ὑπέστη μὲν καὶ ἄλλας φοβερὰς ἐπιδρομάς, ὅπως τῶν *Κοστοβώκων*, λαοῦ σαρματικοῦ, τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Β΄ αἰῶνος π. Χ., τῶν Γότθων τὰ τέλη τοῦ Δ΄ αἰῶνος μ. Χ., καὶ ἄλλας μικροτέρας, ἀλλ' εἰς τὰς χώρας αὐτῆς τὰς κλασσικὰς δὲν ἐγκατεστάθη μονίμως, ὅπως εἰς τὰς χώρας τῆς Δύσεως, βάρβαρος λαὸς ἕως τὴν τελικὴν καταστροφὴν τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος.

Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Κίμβρων καὶ Τευτόνων. Τοὺ-

Ἐπιδρομὴ τῶν Κίμβρων εἰς τὸ ρωμαϊκὸν ἔδαφος.
[Κατὰ τὸν Μπέντεμαν.]

Digitized by Google

ναντίον, εἰς τὴν Δύσιν αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων ἔλαβον καταστρεπτικὴν μορφήν. Πρόδρομος δὲ τῶν μεγάλων γερμανικῶν ἐπιδρομῶν τοῦ Δ′ μ. Χ. αἰῶνος εἶναι ἡ ἐπιδρομὴ τῶν *Κίμβρων* καὶ *Τευτόνων*. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Β′ π. Χ. αἰῶνος ἐνεφανίσθησαν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ροδανοῦ ἰσχυροὶ γερμανικοὶ λαοί, οἱ ὁποῖοι κατήρχοντο ἀπὸ τὰς χώρας τοῦ μέσου Δουνάβεως καὶ προήρχοντο ἀπὸ τὰς ἀπωτάτας βορείους χώρας τῆς Εὐρώπης. Οἱ λαοὶ οὗτοι ἦσαν οἱ Κίμβροι καὶ οἱ Τεύτονες, ρωμαλέοι ὑπερβόρειοι βάρβαροι. Ἐξολοθρεύσαντες τοὺς ἀποσταλέντας ἐναντίον των ρωμαϊκοὺς στρατούς, ἐνέσπειραν εἰς τὴν Ἰταλίαν τὸν *κιμβρικὸν τρόμον*, μόλις δὲ κατώρθωσε τότε ὁ γενναῖος ὕπατος Μάριος νὰ σώσῃ τὴν Ρώμην, νικήσας τοὺς βαρβάρους εἰς τὰ Σέξτια ὕδατα (Aquae Sextiae) καὶ παρὰ τοὺς Βερκέλλας (Vercelli, τὰ ἔτη 102 καὶ 101 π. Χ.).

Οἱ Κίμβροι καὶ οἱ Τεύτονες ἦσαν ἡ πρωτοπορεία τῆς μακρᾶς παρατάξεως τῶν συστηματικῶν γερμανικῶν ἐπιδρομῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνεστάτωσαν τὰς δυτικὰς χώρας τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τοὺς μετὰ Χριστὸν χρόνους, καὶ ἐπέφεραν εἰς τὸ τέλος τὴν ὁριστικὴν αὐτῆς καταστροφήν. Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Κίμβρων καὶ τῶν Τευτόνων δὲν ἦτο παροδική τις ἐπιδρομὴ βαρβάρου λαοῦ, πρὸς λαφυραγωγίαν, ὅπως ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Γαλατῶν, ἀλλ' ἐπιδρομὴ ὁλοκλήρων ἐθνῶν μετὰ γυναικῶν καὶ παίδων, τὰ ὁποῖα, μὴ δυνάμενα νὰ ζήσουν εἰς τὰς βορείους χώρας των, ἐζήτουν ἐξ ἀνάγκης νέας οἰκήσεις. Οὗτος εἶναι ὁ οὐσιώδης χαρακτὴρ τῶν μεγάλων ἐπιδρομῶν. Οἱ Ρωμαῖοι, προβλέποντες τὸν μέγαν κίνδυνον, εἶχον ἤδη πρὸ καιροῦ κηρύξει εἰς τοὺς βαρβάρους, ὅτι δὲν ἠδύναντο ν' ἀνεχθῶσιν ἐποικήσεις ὑπερβορείων λαῶν ἐπὶ ρωμαϊκοῦ ἐδάφους. Πρὸ τοῦ Καίσαρος τὰ πρὸς βορρᾶν τῶν Πυρηναίων, τῶν Ἄλπεων, τοῦ Αἵμου ἐδάφη, δηλαδὴ τὰ πρὸς βορρᾶν τῶν μεγάλων ὀρέων, τὰ ὁποῖα ἀρχίζουν ἀπὸ τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν καὶ καταλήγουν εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον, πάντα ταῦτα ἦσαν «γῆ βαρβάρων» ὑπὸ εὐρεῖαν ἔννοιαν. Καθ' ὅλην τὴν ἀπέραντον ταύτην συνοριακὴν γραμμὴν δὲν ἔπαυσαν βεβαίως ἐπὶ αἰῶνας ληστρικαὶ ἐπιδρομαὶ καὶ παραμεθόριοι συμπλοκαί, αἱ ὁποῖαι ὅμως δὲν εἶχον γενικωτέραν σημασίαν. Τὸ μέγα ἔργον τῆς ρωμαϊκῆς πολιτικῆς ἦτο νὰ συγκρατῇ διὰ τοῦ ξίφους τὸν βαρβαρικὸν τοῦτον κόσμον, εἴτε νὰ προσπαθῇ νὰ καθυποτάξῃ τοὺς πλησιεστέρους λαοὺς καὶ νὰ τοὺς συμπεριλάβῃ εἰς τὸ ὠργανωμένον πολιτικὸν ρωμαϊκὸν σύστημα.

Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Γερμανῶν μ. Χ. Ἡ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία περιέλαβεν ἐν ἑαυτῇ πολλοὺς βαρβάρους λαούς, ὁποῖοι ἦσαν εἰς τὴν Εὐρώπην αἱ ἱσπανικαὶ καὶ ἰβηρικαὶ φυλαί, αἱ γαλατικαί, αἱ δαλματικαί, ἰλλυρικαὶ καὶ οἱ εἰς τὰ βόρεια τῆς ἑλληνοϊλλυρικῆς χερσονήσου λαοί, εἰς τὴν Ἀνατολὴν οἱ ἀσιατικοὶ λαοί, εἰς τὴν βορείαν Ἀφρικὴν αἱ νουμιδικαὶ φυλαί. Ἀλλ' ὅλοι οἱ πολυποίκιλοι καὶ πολυώνυμοι οὗτοι λαοὶ ἐθεωροῦντο ἤδη ἀνήκοντες εἰς τὸ μέγα πολιτισμένον ρωμαϊκὸν συγκρότημα, λέγοντες δὲ οἱ Ρωμαῖοι τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐποχῆς *βαρβάρους*, ἐνόουν τοὺς ἔξω τῶν ὁρίων τοῦ εὐρέος τούτου μεσογειακοῦ κόσμου οἰκοῦντας λαούς. Εἶναι δὲ ἄξιον θαυμασμοῦ ὅτι πολὺ ὀλίγαι τοπικαὶ ἐξεγέρσεις συνέβησαν καθ' ὅλον τὸν ἀχανῆ χῶρον τοῦ ἐπὶ τόσων ἐθνικοτήτων ἱδρυθέντος ἀχανοῦς ρωμαϊκοῦ κράτους. Τὸ σπουδαιότατον, τὸ δυσκολώτατον πρόβλημα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Ρώμης ἀπέβλεπεν εἰς τὰ βόρεια σύνορα τοῦ κράτους, τὰ πέραν τοῦ Ρήνου καὶ τοῦ μέσου Δουνάβεως, πρὸς τὸ μέρος τῶν ἀπειραρίθμων γερμανικῶν λαῶν, οἱ ὁποῖοι ἦσαν διὰ τοὺς Ρωμαίους οἱ κατ' ἐξοχὴν *Βάρβαροι*.

Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ὀλίγαι ἐπιδρομαί, καὶ αὗται ἄτακτοι ληστρικαὶ ἐπιδρομαὶ γερμανικῶν λαῶν, ἔγιναν. Τοιαῦται ἦσαν, τῷ 16 π. Χ., ἡ ἐπιδρομὴ τῶν *Σιγάμβρων* εἰς τὴν βελγικὴν χώραν, ἔπειτα τῶν *Βονδελικίων* καὶ *Ραιτίων*, κελτικῶν λαῶν τῶν Ἄλπεων, εἰς τὴν Ἄνω Ἰταλίαν. Αἱ ληστρικαὶ αὗται εἰσβολαὶ εὐκόλως ἀπεκρούσθησαν, ἠνάγκασαν ὅμως τοὺς Ρωμαίους, προβλέποντας τὸν κίνδυνον, νὰ φροντίσουν, ὅπως ἀποκτήσουν μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν πρὸς τὸ τόσον ἐπικίνδυνον τοῦτο μέρος τῆς αὐτοκρατορίας. Αὕτη ἦτο ἡ αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Αὔγουστος, ἂν καὶ δὲν εἶχε κατακτητικὰς βλέψεις, ἠναγκάσθη νὰ ροβῇ εἰς στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις εἰς τὴν Γερμανίαν. Εἰς σειρὰν ἐκστρατειῶν ἀπὸ τὸ ἔτος 12 π. Χ. οἱ Ρωμαῖοι ἐξέτειναν τὴν ἀρχὴν αὐτῶν εἰς τοὺς δυτικοὺς γερμανικοὺς λαούς, τοὺς οἰκοῦντας παρὰ τὸν Κάτω Ρῆνον· καὶ τότε ἤκμασαν τὰ δύο σπουδαιότατα κάστρα παρὰ τὸν μέγαν ποταμόν, τὸ *Μογουντιακὸν* (Mainz) καὶ ἡ *Κολωνία* (Köln). Ἰσχυρὸς ὅμως ἡγεμὼν ἐκ τῆς φυλῆς τῶν Μαρκομάνων, ὁ *Μοροβόδιος*, ἵδρυσε βασίλειον εἰς τὴν μεταξὺ τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Οὐϊστούλα χώραν, ἡ δ' αὔξησις τῆς δυνάμεως αὐτοῦ ἠνάγκασε τὸν Αὔγουστον ν' ἀναθέσῃ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν γερμανικῶν πραγμάτων εἰς τὰς ἰσχυρὰς χεῖρας τοῦ θετοῦ υἱοῦ αὐτσῦ Τιβερίου. Ἀλλ' οἱ Ρωμαῖοι ἠναγκάσθησαν ν' ἀπασχοληθῶσι μὲ μεγάλην ἐπανάστασιν τῶν παννονικῶν καὶ ἰλλυρικῶν λαῶν. Οἱ κυρίως δὲ Γερμανοὶ κατώρθωσαν ἐν τῷ μεταξὺ ν' ἀπαλλαγῶσι τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας καὶ νὰ διδάξουν μάλιστα κατὰ τρόπον φοβερὸν τὸν ρωμαϊκὸν κόσμον τί ἐπεφύλασσον εἰς αὐτὸν κατὰ τὸ μέλλον οἱ γερμανικοὶ λαοί. Ὁ κατὰ τὸ ἔτος 7 μ. Χ. ἀποσταλεὶς εἰς τὴν Γερμανίαν στρατηγὸς Κοϊντίλιος Οὐάρος, εὑρὼν τὸν τόπον ἐν εἰρήνῃ καὶ τοὺς ἰθαγενεῖς ἀρχηγοὺς ὑποτεταγμένους, εἰσήγαγεν ἀμέσως τοὺς συνήθεις τύπους τῆς ρωμαϊκῆς διοικήσεως, ἤτοι τὸν ρωμαϊκὸν δικαστικὸν ὀργανισμὸν καὶ τὴν ρωμαϊκὴν φορολογίαν. Ἀλλ' ἡ καταθλιπτικὴ διοίκησις αὐτοῦ ἐπροξένησεν ἀγανάκτησιν, ἐπέφερε τὴν ἕνωσιν μεταξὺ πολλῶν λαῶν τῆς Κάτω Γερμανίας ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν Ἀρμίνιον καὶ τὴν τρομακτικὴν καταστροφὴν τῶν ρωμαϊκῶν λεγεώνων εἰς τὸν Τευτοβούργειον δρυμὸν (9 μ. Χ.). Ἔκτοτε ἡ κυρίως Γερμανία, ἡ μεταξὺ τῶν πο αμῶν Ρήνου, Ἄλβιος καὶ Δουνάβεως, ἔμεινεν ἐλευθέρα. Ἡ δὲ εἴδησις τῆς πανωλεθρίας τοῦ Οὐάρου ἐνέσπειρε τὴν ταραχὴν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ πάντες ἐφοβήθησαν τὴν ἐπανάληψιν τοῦ κιμβρικοῦ τρόμου. Οἱ νικηφόροι ὅμως γερμανικοὶ λαοὶ ἠρκέσθησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰς τὴν δόξαν τῆς ἐκδικήσεως καὶ τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς πατρίδος. Ἐδόθη ὅμως πληροφορία ἀπαισία εἰς τοὺς Ρωμαίους, ὅτι ὁ μέγας ὄγκος τῶν Γερμανῶν προετίθετο νὰ λάβῃ ἀπὸ ἀμυντικῆς ἐπιθετικὴν στάσιν, καὶ κατὰ τὸ 11 μ. Χ. ἤρχισεν ὁ Τιβέριος ἐργασίας πρὸς ἐκτέλεσιν μεγάλου συμπλέγματος συνοριακῶν ὀχυρωμάτων, διὰ νὰ χρησιμεύσουν πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ κράτους κατὰ τὰ μέρη ταῦτα.

Ἔκτοτε, ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, ἀλλὰ κατὰ μακρὰ διαλείμματα, γερμανικοὶ λαοὶ ἐπιχειροῦν ἐπιδρομάς. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Βεσπασιανοῦ, κατὰ τὸ 70 μ. Χ., διέτρεξεν εἰς τὰς δυτικὰς χώρας περίεργος καὶ ἐπίφοβος διὰ τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος χρησμός, ὅτι ἡ κοσμοκρατορία θὰ περιήρχετο εἰς τοὺς πέραν τῶν Ἄλπεων λαούς. Εἶναι εὐνόητον ὅτι ὁ χρησμὸς οὗτος ἐξήγειρε τὰ πνεύματα τῶν λαῶν τῆς Γαλατίας καὶ τῆς Γερμανίας. Πρῶτοι ἐξηγέρθησαν κατὰ τῶν Ρωμαίων οἱ *Βαταυοί*, ἔπειτα αἱ βορειοδυτικαὶ φυλαὶ τῆς ἐλευθέρας Γερμανίας, καὶ κατόπιν διάφοροι γαλατικαὶ φυλαί. Ἡ σημαντικὴ παραρρήνειος πόλις Κολωνία προσεχώρησεν εἰς τοὺς ἐπαναστάτας. Διὰ συστηματικῆς πολεμικῆς ἐνεργείας κατώρθωσεν ἡ αὐτοκρατορία νὰ κατασταστείλῃ τὴν ἐπανάστασιν καὶ νὰ ἐξασφαλισθῇ πάλιν ἀπὸ τὸν κίνδυνον.

Παρῆλθον πολλαὶ γενεαὶ ἀνθρώπων, οἱ Ρωμαῖοι ἐξηκολούθησαν τὴν φρόνιμον πολιτικὴν αὐτῶν τῆς ἀμύνης καὶ οἱ βάρβαροι ἀπεῖχον πάσης ἐπιδρομῆς. Ἀλλ' αἰφνιδίως, τῷ 167 μ. Χ., ἐπὶ τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, οἱ *Μαρκομάννοι* καὶ οἱ *Κουάδοι* διέβησαν μετὰ πολλῶν δυνάμεων τὸν μεσημβρινὸν Δούναβιν καὶ εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἄνω Ἰταλίαν. Ὁ Μᾶρκος Αὐρήλιος ἠναγκάσθη νὰ ἐξοπλίσῃ ἀκόμη καὶ τοὺς δούλους καὶ τοὺς μονομάχους, νὰ ἐκποιήσῃ τὰ κειμήλια τῶν παλατίων διὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ συναθροίσῃ ἀρκετὸν στρατόν, ὅπως διεξαγάγῃ τὸν μέγαν τοῦτον *μαρκομαννικὸν* πόλεμον. Καὶ οὕτως ὁ κατ' ἐξοχὴν φιλειρηνικὸς οὗτος αὐτοκράτωρ διέμεινε χρόνον πολὺν εἰς τὰ στρατόπεδα διεξάγων πόλεμον τραχὺν πρὸς σωτηρίαν τοῦ κράτους. Διότι ἤδη κατενόουν καλῶς οἱ ἐκ τῆς Ρώμης κυβερνῶντες τὸν πολιτισμένον κόσμον, τὸν μέγαν ἐπικρεμάμενον κίνδυνον τῆς καταποντίσεως αὐτοῦ ἐκ τῶν ὑπερβορείων βαρβάρων. Ἡ ραγδαία αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ παρὰ τοῖς Γερμανοῖς ἦτο καταφανής, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν στασιμότητα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἰταλίας. Ἄλλην δὲ διέξοδον ὁ γερμανικὸς κόσμος δὲν εἶχε παρὰ μόνον τὸν Νότον, διότι ἡ πρὸς τὴν Ἀνατολὴν ὁδὸς ἀπεκλείετο ἐκ τῶν κατεχόντων τὰς χώρας αὐτῆς σλαβικῶν καὶ τουρανικῶν ἢ μογγολικῶν λαῶν. Ἐξ ἄλλου αἱ γερμανικαὶ φυλαὶ ἀρχίζουν νὰ σχηματίζουν μεγαλυτέρας ὁμοσπονδίας, εἴτε φυλετικὰς ἑνότητας, ἐνῷ τοὐναντίον οἱ Ρωμαῖοι, βαίνοντες ὁσημέραι εἰς κατάπτωσιν, ἐδυσκολεύοντο νὰ διατηροῦν τοὺς λεγεῶνάς των ἐν τῇ πλήρει αὐτῶν ἀριθμητικῇ δυνάμει.

Οἱ Γότθοι καὶ οἱ Ἀλαμαννοί. Ἐμφανίζονται ἤδη εἰς τὴν ἱστορικὴν σκηνήν, τὰ μέσα τοῦ Γ′ αἰῶνος μ. Χ., γερμανικοὶ λαοί, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα, μετ' ἄλλων νέων γερμανικῶν λαῶν, θὰ συνταράξουν τὸν κόσμον μετ' ὀλίγον. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος Σεβῆρος ἠναγκάσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ πρὸς τὰ ΒΔ. σύνορα διὰ ν' ἀποκρούσῃ ἐπιδρομὴν τῶν Ἀλαμαννῶν εἰς τὴν Γαλατίαν (234 μ. Χ.). Ὁ διάδοχός του Μαξιμῖνος διεξήγαγε μετὰ σθένους τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Ἀλαμαννῶν καὶ εἰσεχώρησεν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς ἐλευθέρας Γερμανίας. Καὶ ἐν γένει ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν διαδόχων τοῦ Σεβήρου ἕως τὴν ἐποχὴν τοῦ Αὐρηλιανοῦ (235—270 μ. Χ.) ἡ προϊοῦσα παρακμὴ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους προέρχεται μὲν καὶ ἀπὸ τὰς ἀλλεπαλλήλους στρατιωτικὰς ἐπαναστάσεις, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς συνεχεῖς πλέον ἐπιδρομὰς τῶν Ἀλαμαννῶν καὶ τῶν Γερμανῶν ἐν γένει.

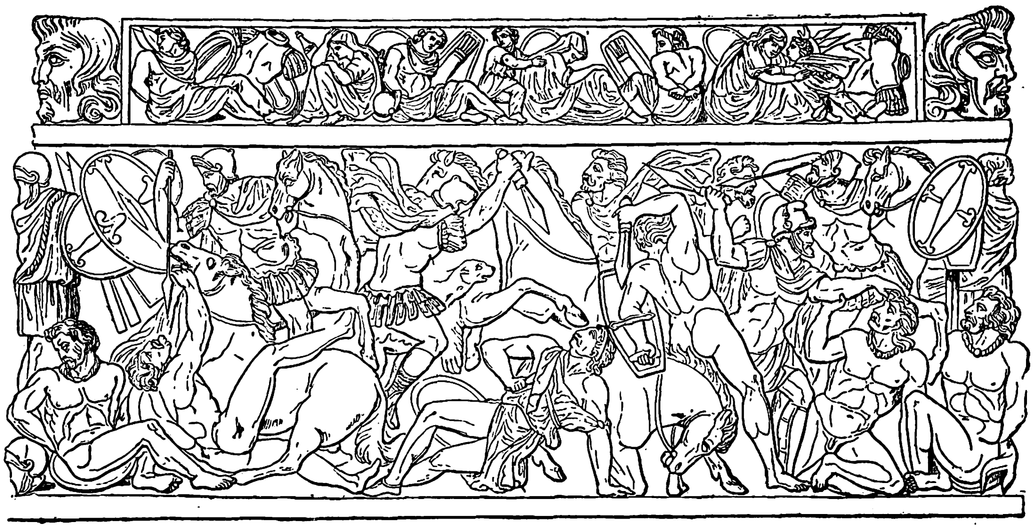

Μάχη μεταξὺ Ρωμαίων καὶ Μαρκομάννων.

[Ἀνάγλυφον σαρκοφάγου ἐν τῇ ἐπαύλει Ἀμέντολα παρὰ τὴν Ρώμην.]

Κατὰ τὴν βασιλείαν δὲ τοῦ Δεκίου, τὰ μέσα τοῦ Γ′ αἰῶνος μ. Χ., ἐμφανίζονται οἱ ὠργανωμένοι πλέον ἐπιδρομεῖς, οἱ *Γότθοι*, μέγας γερμανικὸς λαός, σύρων μεθ' ἑαυτοῦ πλῆθος μικρῶν γερμανικῶν φυλῶν καὶ διαφόρους ἄλλους πολεμιστὰς καὶ τυχοδιώκτας, λαὸς ἰσχυρός, ὁ ὁποῖος μέλλει νὰ καταστῇ ὁ ἐπικινδυνωδέστατος ἀντίπαλος τοῦ ἑλληνορρωμαϊκοῦ κόσμου. Οἱ Γότθοι, μετὰ μακροχρόνιον μεταναστευτικὴν κίνησιν, ἔγιναν κύριοι τῆς Δακίας, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν χώραν ταύτην καὶ ἐξηπλώθησαν πέραν αὐτῆς πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις, καὶ ἤρχισαν συστηματικὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὰς πρὸς Ν τοῦ Δουνάβεως κειμένας χώρας τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας.

Συνεχῶς σχεδὸν εἰσβάλλουν οἱ βάρβαροι εἰς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος κατὰ τὴν φρικαλέαν χρονικὴν περίοδον τῶν πολέμων καὶ ἐπαναστάσεων τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων τοῦ Γ′ αἰῶνος μ. Χ. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Βαλεριανοῦ (253—260) γίνονται ἐπιδρομαὶ *Ἀλαμαννῶν, Γότθων, Φράγκων*. Ὁ αὐτοκράτωρ Γαλλιηνὸς νικᾷ (τῷ 260) πολυάριθμον στῖφος Ἀλαμαννῶν, ἀλλ' ἐπὶ ἐδάφους ἰταλικοῦ, παρὰ τὸ Μεδιόλανον. Οἱ Γότθοι ἐξηκολουθοῦν ἀπαύστως τὰς ἐπιδρομὰς καὶ τὰς καταστροφὰς τῶν παριστρίων χωρῶν. Τέλος ὁ γενναῖος αὐτοκράτωρ Κλαύδιος ὁ Β′ ἐνίκησε τοὺς εἰς Ἰταλίαν εἰσβαλόντας Ἀλαμαννούς, ἐπίσης ἐνίκησεν εἰς πολλὰς μάχας τοὺς Γότθους καὶ ἄλλα μετὰ τούτων ἡνωμένα ἔθνη, κατήγαγε δὲ μεγάλην νίκην κατ' αὐτῶν (269 μ. Χ.) παρὰ τὴν Ναϊσὸν (τὴν Νύσσαν τῆς Σερβίας) εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἄνω Μοράβα, νίκην διὰ τῆς ὁποίας ἐξησφαλίσθη ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἡ ἀσφάλεια τοῦ κράτους πρὸς τὰ μέρη ταῦτα.

Οἱ διάδοχοι τοῦ Κλαυδίου, Αὐρηλιανὸς καὶ ἔπειτα ὁ Πρόβος, ἐπιφανεῖς πολεμισταί, ἐξηκολούθησαν ἐπ τυχῶς τὸ ἔργον τῆς ἀμύνης ἐναντίον τῶν βαρβάρων. Ὁ Αὐρηλιανὸς ἀντέκρουσε πολλὰς ἐπιδρομὰς σμήνους γερμανικῶν λαῶν, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν οἱ *Βάνδαλοι* καὶ οἱ *Ἰουθοῦγκοι*, οἱ *Ἀλανοί*, ἠναγκάσθη ὅμως νὰ ἐγκαταλείψῃ εἰς τοὺς Γότθους τὴν εἰς τὴν βορείαν ὄχθην τοῦ Ἴστρου Δακίαν (βλ. λ. Αὐρηλιανός). Ὁ Πρόβος ἠναγκάσθη ν' ἀντισταθῇ εἰς σφοδρὸν ρεῦμα ἐπερχομένων γερμανικῶν ἐθνῶν, τὰ ὁποῖα μάλιστα ἀπετέλουν ἤδη μεγάλους συνασπισμοὺς τῶν Ἀλαμαννῶν καὶ τῶν Φράγκων (277), τῶν δύο

Digitized by Google

μεγάλων λαῶν, οἱ ὁποῖοι ἔδωσαν τὰ ὀνόματά των εἰς ἑκατέραν τῶν μεγάλων χωρῶν ἑκατέρωθεν τοῦ Ρήνου. Μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν καὶ λαοί, οἱ ὁποῖοι θὰ παίξουν σημαντικὸν ρόλον μετ' ὀλίγον χρόνον, οἱ *Βουργούνδιοι*, οἱ *Βάνδαλοι*. Ὁ Πρόβος κατώρθωσε νὰ προελάσῃ εἰς τὴν Γερμανίαν ἕως τὸν ποταμὸν Ἄλβιν καὶ νὰ καταστήσῃ πολλοὺς Γερμανοὺς ἡγεμόνας ὑποφόρους, κατεσκεύασε δὲ μακρὸν τεῖχος ἀπὸ τὸν Ρῆνον ἕως τὸν Δούναβιν. Εἶχεν ἀποβῆ τόσον τὸ πλῆθος τῶν συνεχῶς σχεδὸν εἰσβαλλόντων βαρβάρων, ἀνανεούμενον καὶ πληθυνόμενον ὡς ἄλλη τις Λερναία ὕδρα, ὥστε ὁ Πρόβος ἐκήρυξεν ὅτι διὰ πᾶσαν προσαγομένην κεφαλὴν Γερμανοῦ θὰ ἐδίδετο χρυσοῦν νόμισμα εἰς τὸν προσκομίζοντα.

Τὸ Κράτος καὶ οἱ βάρβαροι κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα. Ἤδη ἀνέρχεται εἰς τὸν θρόνον ἀνὴρ ἰσχυρός, ὁ Διοκλητιανὸς (285—305), ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀρχίζει νὰ συγκροτῆται ἡ νέα διοργάνωσις τοῦ ἀπεράντου κράτους, ἡ ὁποία ἀπέληξεν εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν θεμελίωσιν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου (325). Αἱ ὁσημέραι αὐξανόμεναι καὶ πολλαπλασιαζόμεναι ἐπιθέσεις τῶν γερμανικῶν λαῶν εἰς τὸν Ρῆνον καὶ τὸν Δούναβιν ἠνάγκασαν τὸν Διοκλητιανὸν νὰ ἐγκαταστήσῃ τὴν *τετραρχίαν*, ἤτοι τὴν ὑπὸ τεσσάρων ἀνδρῶν διαχείρισιν τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς. Ἡ πραγματικὴ πρωτεύουσα τῆς Δύσεως δὲν εἶναι πλέον ἡ Ρώμη, ἀλλὰ τὸ πλησιέστερον εἰς τὰ βόρεια σύνορα κείμενον *Μεδιόλανον*, ὅθεν εὐκολώτερον ἠδύνατο νὰ γίνεται ἡ ἐπίβλεψις τῶν βαρβάρων τοῦ Βορρᾶ. Ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν εὐκολώτερον συνεκρατοῦντο οἱ Γότθοι καὶ οἱ ἄλλοι πρὸς Β τοῦ Ἴστρου, προσέτι καὶ οἱ πρὸς Α βάρβαροι, οἱ μεγάλοι ἐχθροί, οἱ Πέρσαι, οἱ ὁποῖοι ὑπὸ τὴν δυναστείαν τῶν Σασσανιδῶν εἶχον ἀνανεώσει τὰ παλαιὰ ὄνειρα τῶν ἀρχαίων μεγάλων βασιλέων πρὸς ἐπέκτασιν εἰς τὰς δυτικὰς χώρας. Πρὸς τοὺς Πέρσας ἀπὸ αἰώνων ἐξακολουθεῖ λυσσώδης ὁ πόλεμος, πρὸς τοὺς Γερμανοὺς συνεχίζεται σχεδὸν ἀδιακόπως. Αὐτὸς ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος εἰς εὐτυχεῖς πολέμους ἐναντίον τῶν Γερμανῶν ἐδημιούργησε τὸν στρατόν του, διὰ τοῦ ὁποίου ἐνίκησε τὸν πρῶτον ἀντίπαλόν του τὸν Μαξέντιον (312 μ. Χ.) καὶ ἤρχισε τὴν μεγάλην σταδιοδρομίαν αὐτοῦ. Ὁ ἀνεψιός του Φλάβιος Ἰουλιανός, ὁ μέγας ὀνειροπόλος ἀναμορφωτής, σώζει τὸ κράτος ἀποκρούσας εἰσβολὴν τῶν Φράγκων καὶ τῶν Ἀλαμαννῶν εἰς τὴν Γαλατίαν. Νικήσας τοὺς Ἀλαμαννοὺς εἰς τὸ Ἀργεντοράτον (Στρασβοῦργον), ἀπώθησε καὶ αὐτοὺς καὶ τοὺς Φράγκους πέραν τοῦ Ρήνου.

Μεγάλους ἀγῶνας κατέβαλον οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες διὰ νὰ σώσουν τὴν πολιτισμένην ἀνθρωπότητα. Ἀλλ' ὁ χείμαρρος ὠγκοῦτο κάθε ἡμέραν. Μεγάλοι συνασπισμοὶ τῶν βαρβάρων εἶχον συγκροτηθῆ, οὓς ἀπετέλουν οἱ Ἀλαμαννοί, οἱ Φράγκοι, οἱ Γότθοι. Τῶν μεγάλων τούτων γερμανικῶν ἐθνῶν ὁ πυρὴν ἦτο ἐθνικός, ἀλλὰ πέριξ αὐτοῦ συνηθροίζετο πλῆθος μικροτέρων γερμανικῶν λαῶν καὶ σμήνη ποικίλα πολεμιστῶν καὶ τυχοδιωκτῶν. Οἱ βάρβαροι εἶχον ἤδη ἐπανειλημμένως διασπάσει τοὺς φραγμούς, οἱ Ἀλαμαννοὶ καὶ οἱ Φράγκοι εἶχον πολλάκις ὑπερβῆ τὰ σύνορα, τὰ πρὸς τὸν Ρῆνον ἢ τὰ πρὸς τὸν Δούναβιν. Οἱ Γότθοι εἶχον ἤδη μεταναστεύσει καὶ εἶχον εὕρει εὐρυτάτας προσωρινὰς οἰκήσεις πολὺ πλησίον τῶν συνόρων. Συνενωθέντες εἰς ἕνα πολυμέγιστον λαόν, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχον προστεθῆ πλήθη ἄλλων γερμανικῶν ἐθναρίων, εἶχον κατακτήσει καὶ ἄλλους βαρβαρικοὺς λαοὺς καὶ εἶχον συμπήξει μέγα κράτος βαρβαρικόν, πρὸς Β τοῦ Ἴστρου, ἤτοι τοῦ κάτω Δουνάβεως, εἰς τὴν Δακίαν, τὴν σημερινὴν Ρουμανίαν, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐξαπλωθῆ εἰς τὴν ΒΑ. Εὐρώπην ἀπὸ τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν ἕως τὸν Βόλγαν. Ἦσαν δὲ οἱ Γότθοι διῃρημένοι εἰς δύο μεγάλας ὁμάδας, εἰς τοὺς Δυτικοὺς Γότθους, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο *Βησιγότθοι* καὶ εἰς τοὺς Ἀνατολικούς, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο *Ὀστρογότθοι*. Οἱ Γότθοι εἶχον ἀποκτήσει καὶ πολιτισμόν τινα ἕνεκα τῆς συχνῆς ἐπικοινωνίας μὲ τοὺς Ρωμαίους, προσέτι εἶχον ἀποκτήσει, πρῶτοι αὐτοὶ ἀπὸ τοὺς βαρβάρους, καὶ συνοχήν τινα κρατικήν. Τεραστία ὑπῆρξεν ἡ ἐπίδρασις τοῦ μεγάλου τούτου λαοῦ τῶν Γότθων, ὅπως καὶ τῶν Φράγκων, ἐπὶ τῶν τυχῶν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ εἰς τὴν ὅλην ἱστορίαν τῶν ἀρχῶν τῆς μεσαιωνικῆς Εὐρώπης.

Ὁ ἀτελείωτος κόσμος τῶν βαρβάρων εἶχεν ἤδη πλησιάσει εἰς τὰ σύνορα τοῦ πολιτισμένου μεσογειακοῦ κόσμου. Πρὸς Α δὲν ἠδύνατο νὰ κινηθῇ ἄλλοι λαοὶ βαρβαρώτεροι, οἱ λαοὶ τῆς Ἀσίας, ἔκλειον εἰς αὐτὸν τὸν δρόμον. Ἄλλως τε αἱ πρὸς Νότον αὐτοῦ χῶραι, αἱ χῶραι τῆς Μεσογείου, εἵλκυον αὐτούς, διότι εἰς αὐτὰς θὰ εὕρισκον εὐκολώτερον τὸν σῖτον, τὴν ἄνεσιν καὶ πόλεις πλουσίας πρὸς λαφυραγωγίαν. Ἐπέκειτο λοιπὸν ἡ στιγμὴ τῆς ἀθρόας ἐχθρικῆς καθόδου αὐτῶν εἰς τὸ κράτος καὶ ἡ ἀνατροπὴ τῆς προαιωνίου περὶ τὴν Μεσόγειον τάξεως τῶν πραγμάτων, ἤρκει ἡ ἀνάγκη νὰ καθίστατο βιαστική, ἐξ αἰτίας οἱουδήποτε ἐξωτερικοῦ γεγονότος.

Ἡ ἐγκατάστασις τῶν βαρβάρων εἰς τὸ Κράτος. Δὲν ἦτο ὅμως ἡ μόνη ὁδὸς ἡ ἐχθρική, ἡ ὁποία ἔφερε τοὺς βαρβάρους εἰς τὸ κράτος. Πρὸ πολλοῦ καιροῦ εἶχεν ἀνοιχθῆ καὶ ἡ εἰρηνικὴ ὁδός, μεγάλαι δὲ ὁμάδες βαρβάρων ἦσαν ἐγκατεστημέναι ἐντὸς τῶν συνόρων τῆς αὐτοκρατορίας, καὶ πλῆθος ἰδίως Γότθων ἦσαν ἐγκατεσπαρμένοι εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τὴν ὕπαιθρον χώραν, προσέτι καὶ εἰς τὸν στρατὸν καὶ εἰς τὴν πολιτείαν. Πολλάκις ἡ ἀνάγκη τῆς συμπυκνώσεως τοῦ πληθυσμοῦ, τοῦ ἐρημουμένου εἰς τινας χώρας, ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν ἢ καὶ ἄλλων αἰτίων, εἶχεν ἐξαναγκάσει τοὺς αὐτοκράτορας νὰ μετοικίσωσιν εἰς αὐτοὺς πολυαρίθμους μάζας βαρβάρων. Ὁ Πρόβος, πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ ἀραιωθέντος πληθυσμοῦ τῆς Θράκης καὶ τῆς Μοισίας, ἐγκατέστησεν εἰς τὰς χώρας ταύτας 100.000 *Βαστάρνας* (279). Ἐπίσης, μετὰ ἕνα περίπου αἰῶνα, ὁ Ἰουλιανός, ὁ ὁποῖος ἐνίκησε τοὺς Σαλίους Φράγκους, παρεχώρησεν εἰς αὐτοὺς κατοικίας εἰς τὴν Βελγικὴν καὶ οὕτω τοὺς ἔκαμε Ρωμαίους ὑπηκόους. Κατέφυγον δὲ οἱ αὐτοκράτορες καὶ εἰς ἄλλο σκόπιμον μέτρον· παρεδέχθησαν εἰς τὸν στρατόν, ἰδίως ὁ Πρόβος, βαρβάρους πολεμιστάς, καὶ συνήθης ἔγινεν ἡ πολιτικὴ τοῦ νὰ πολεμοῦν τοὺς βαρβάρους διὰ τῶν βαρβάρων. Ἀπὸ δὲ τοῦ Κωνσταντίνου ἐγίνοντο ὁσημέραι συχνότερον Γερμανοὶ δεκτοὶ ἐντὸς τῶν συνόρων, πλεῖστοι δὲ ὑπηρέτουν ὄχι μόνον ὡς ἁπλοῖ στρατιῶται, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀξιωματικοὶ καὶ ὡς ἀρχηγοὶ μάλιστα σωμάτων.

Κατὰ τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνας τοῦ δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, τὸν Δ' καὶ Ε', κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Βυζαντινοῦ, ὁ παρακολουθῶν τὴν ἐκ τῶν βαρβάρων ἀναστάτωσιν τοῦ κόσμου ἐκπλήττεται μὲ τὸ γεγονὸς τῆς δυνάμεως, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησαν καὶ εἰς τὰ δύο κράτη βάρβαροι ἀρχηγοὶ ρωμαϊκῶν εἴτε βυζαντινῶν στρατῶν. Τὰ ὠργανωμένα στρατιωτικὰ σώματα τῶν βαρβάρων ἦσαν οἱ *ὁμόσπονδοι* (οἱ foederati)· ἀλλ' ἐκτὸς τῶν στρατιωτικῶν τούτων σωμάτων εἶχον ἀναλάβει τὴν διοίκησιν βαρβαρικῶν ρωμαϊκῶν στρατιῶν Γερμανοὶ ἀρχηγοί, οἱ ὁποῖοι μάλιστα εἶχον γίνει καὶ ἀληθεῖς κυβερνῆται ὅπως ὁ Στηλίχων εἰς τὴν Δύσιν, ὁ Ρουφῖνος εἰς τὴν Ἀνατολήν. Εἰς τὴν ρωμαλέαν ὁρμὴν τῶν βαρβάρων τούτων στρατηγῶν ὀφείλεται πολλάκις ἡ διάσωσις τοῦ κράτους ἀπὸ τρομακτικὰς βαρβαρικὰς ἐπιδρομάς, ὅπως εἰς τὸν Στηλίχωνα ἀπὸ τοὺς Βησιγότθους, εἰς τὸν Ἀέτιον ἀπὸ τοὺς Οὕννους.

ΑΙ ΜΕΓΑΛΑΙ ΕΠΙΔΡΟΜΑΙ. Τὸ κοσμοϊστορικὸν τοῦτο γεγονὸς τῆς ἐπιδρομῆς τῶν βαρβάρων δὲν συνέβη εἰς ὡρισμένην ἐποχήν, ἀλλ' εἰς μακρὰν περίοδον ἐτῶν, διαρκέσαν ἐπὶ δύο αἰῶνας. Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων ἀρχίζουν μὲ τὴν θύελλαν, τὴν ὁποίαν ἐξαπέλυσαν οἱ Οὖννοι τῷ 375 μ. Χ., καὶ τελειώνουν μὲ τὸ τελευταῖον κῦμα τῶν Γερμανῶν βαρβάρων, τὸ ὁποῖον ἐπλημμύρισε τὴν Ἰταλίαν διὰ Γερμανῶν πολεμιστῶν, μὲ τοὺς Λογγοβάρδους τῷ 568 μ. Χ. Κατὰ τοὺς δύο τούτους αἰῶνας χείμαρρος ἀστείρευτος βαρβάρων γερμανικῶν λαῶν δὲν ἔπαυσε νὰ κατέρχηται ἀπὸ τὸν Βορρᾶν, νὰ ὑπερβαίνῃ τὰς Ἄλπεις καὶ νὰ κατακλύζῃ τὴν ἰταλικὴν χερσόνησον καὶ τὰς ἄλλας χώρας τοῦ δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους.

Ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ δὲν θὰ σημειωθοῦν χρονολογικῶς ὅλαι αἱ ἐπιδρομαὶ αὐταί, μόνον αἱ μεγάλαι στιγμαὶ θὰ μνημονευθοῦν, διὰ νὰ δοθῇ συνολικὴ εἰκὼν τῶν ἀνατροπῶν, τὰς ὁποίας ἐπέφεραν εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν αἱ ἐπιδρομαὶ ὄχι μόνον τῶν Γερμανῶν, τῶν Βαρβάρων, ἀλλ' ὅλαι αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων λαῶν καὶ ἡ ἀνάμιξις, εἴτε καὶ συγχώνευσις αὐτῶν, μὲ τὸν πολιτισμένον κόσμον.

Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Βησιγότθων. Τὴν μακρὰν περίοδον τῶν ἐπιδρομῶν ἀνοίγει λαὸς πραγματικῆς βαρβαρότητος, ἐρχόμενος ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀσίας, ὁ ὁποῖος ἐπιπίπτει ὡς τυφὼν ἐναντίον τοῦ μεγάλου βαρβαρικοῦ κράτους τῶν Γότθων πρὸς Β τοῦ Δουνάβεως. Ἡ θυελλώδης ὁρμὴ τῶν Οὔννων, τοῦ ἱππευτικοῦ τούτου λαοῦ τῶν στεππῶν, συμπαρασύρει πρῶτον τοὺς *Ἀλανούς*, λαὸν γερμανοσαρματικόν, ὁ ὁποῖος ἦτο κατεσκηνωμένος περὶ τὸν Βόλγαν ποταμόν, ἔπειτα πίπτει κατὰ τῶν Ὀστρογότθων, συμπαρασύρει καὶ τούτους κατὰ τῶν *Βησιγότθων*, οἱ ὁποῖοι ἦσαν γείτονες τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Οἱ Βησιγότθοι διωκόμενοι προσέρχονται ἱκέται εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ἀνατολῆς, ζητοῦντες νὰ γίνουν δεκτοὶ εἰς τὸ κράτος. Διακόσιαι χιλιάδες ψυχῶν μὲ τὰς γυναῖκας, τὰ παιδία, τοὺς δούλους καὶ τὰς περιουσίας των διαβαίνουσιν εἰρηνικῶς τὸν Δούναβιν καὶ ἐγκαθίστανται πρὸς νότον αὐτοῦ. Εἰς τὴν βορείαν ὄχθην ἐστρατοπέδευον τὰ οὑννικὰ σμήνη. Οἱ Γότθοι πολεμισταί, ὡς φίλοι καὶ σύμμαχοι, ὡς *ὁμόσπονδοι* (foederati) ἀποτελοῦν σώματα βυζαντινοῦ στρατοῦ. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἐπαναστατοῦν καὶ ἐκρήγνυνται δεινὸς γοτθικὸς πόλεμος, ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἐδάφους τῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ Βησιγότθοι προσκαλοῦν Οὔννους, Ἀλανούς, Ὀστρογότθους, καὶ ἡνωμένοι ὅλοι οἱ βάρβαροι εἰσελαύνουν εἰς τὴν Θράκην καὶ φθάνουν ἕως τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ αὐτοκράτωρ **Οὐάλης** φονεύεται εἰς μεγάλην μάχην ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ ἐξολοθρεύεται ὁ ρωμαϊκὸς στρατὸς (378). Ὁ διάδοχος τοῦ Οὐάλεντος, ὁ γενναῖος Θεοδόσιος, ὁ τελευταῖος μέγας Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ, κατεπολέμησε τοὺς Γότθους καὶ ἐπέφερε τὴν εἰρήνην (382) εἰς τὸ ἀνατολικὸν κράτος. Ὁ Θεοδόσιος παρεχώρησεν εἰς ὁλόκληρον γοτθικὸν γένος τὰς ἠρημωμένας χώρας τῆς Μοισίας καὶ τῆς Θράκης. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατόν του δὲν ὑπῆρχε ἡ στιβαρὰ χεὶρ νὰ συγκρατήσῃ τοὺς βαρβάρους, καὶ ἐπὶ τῆς ἀσθενοῦς κυβερνήσεως τοῦ Ἀρκαδίου συνέβη ἴσως ἡ δεινοτάτη τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Οἱ Βησιγότθοι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀλαρίχου ἐξώρμησαν εἰς μεγάλην λαφυραγωγικὴν ἐκστρατείαν πρὸς νότον καὶ κατεμάστισαν ὁλόκληρον τὴν Ἑλλάδα ἕως τὸ Ταίναρον. Τόση ὑπῆρξεν ἡ καταστροφή, ὥστε τὸ ἔτος 395 θεωρεῖται ὡς ἔτος καταστροφῆς τοῦ ἀρχαίου βίου.

Αἱ ἐπιδρομαὶ εἰς τὴν Δύσιν. Οἱ φραγμοὶ οἱ ὁποῖοι ἐχώριζον τὸν βαρβαρικὸν ἀπὸ τὸν πολιτισμένον κόσμον εἶχον ὁριστικῶς πέσει καὶ ἡ δίοδος ἦτο ἀνοικτή, οἱ δὲ γερμανικοὶ λαοί, διωκόμενοι εἴτε μὴ ὑπὸ τῶν Οὔννων, εἰσβάλλουν ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον καὶ εἰς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος τῆς Δύσεως. Ἄλλοι εἶχον ἤδη πρὸ καιροῦ κατέλθει ἀπὸ τὰς βορειοτάτας οἰκήσεις των καὶ εἶχον καταλάβει ἄλλας πλησιέστερον πρὸς τὰ σύνορα τοῦ κράτους· οὗτοι εἶναι ἡ πρωτοπορεία καὶ εἰσορμοῦν ἀμέσως. Ἄλλοι τίθενται τώρα εἰς κίνησιν ἀπὸ τὰς μακρινὰς χώρας τοῦ Βορρᾶ ἀκολουθοῦντες τοὺς πρώτους. Ἐπὶ δύο αἰῶνας (375—578) ἐξακολουθεῖ ἡ ἀπὸ τὸν βορρᾶν κάθοδος τῶν βαρβάρων καὶ ἡ θυελλώδης παρέλασις αὐτῶν εἰς τὸν ἔντρομον πολιτισμένον κόσμον. Πρῶτοι οἱ Βησιγότθοι ἐξακολουθοῦν πρὸς τὴν Δύσιν τὴν ἐπιδρομήν των. Ἀφοῦ ὁ Ἀλάριχος διέμεινεν ἔτη τινὰ εἰς τὴν Ἰλλυρίαν ὡς διοικητὴς αὐτῆς, ἀναγορευθεὶς ὑπὸ τῶν πολεμιστῶν του βασιλεύς, ἐπιχειρεῖ ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Ἰταλίας (401). Ὁ Βάνδαλος στρατηγὸς τῶν ρωμαϊκῶν δυνάμεων Στηλίχων, ὁ ὁποῖος ἐκυβέρνα τὴν Δύσιν ὡς ἐπίτροπος τοῦ Ὀνωρίου, ἔσωσε τότε τὴν Ρώμην καὶ τὴν Ἰταλίαν, νικήσας εἰς δύο μάχας τὸν Ἀλάριχον, ὁ ὁποῖος ἐξηναγκάσθη ν' ἀναχωρήσῃ πάλιν εἰς τὰς Ἰλλυρικὰς χώρας, ὅπου παρέμενε συσιήσας οὕτω μεταξὺ τῶν δύο αὐτοκρατοριῶν ἴδιον βησιγοτθικὸν κράτος.

Ἡ μεγάλη ἐπιδρομή: Μετ' ὀλίγα ἔτη (404) ἄλλο πολυάριθμον σμῆνος παντοδαπῶν βαρβάρων φυλῶν διαβαίνει τὰς Ἄλπεις καὶ ἐξορμᾷ εἰς τὴν Ἰταλίαν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ὀστρογότθου ἀρχηγοῦ Ραδαγέζου. Οἱ νέοι ἐχθροὶ διὰ τῶν ταλαιπωριῶν καὶ τοῦ λιμοῦ καταστρέφονται, σωτὴρ δὲ πάλιν τῆς Ἰταλίας εἶναι ὁ Στηλίχων. Ὄπισθεν τοῦ Ραδαγέζου διέρχονται τὸν Ρῆνον (406) οἱ Ἀλανοὶ καὶ οἱ Βάνδαλοι, οἱ Σουηβοί, οἱ ὁποῖοι παρὰ τὴν ἀντίστασιν τῶν Φράγκων, θεωρούντων ἑαυτοὺς κυρίους τῆς Γαλατίας, κατακλύζουν τὴν χώραν ταύτην καὶ ἐξ αὐτῆς διαβαίνουν εἰς τὴν Ἱσπανίαν. Οἱ Βουργούνδιοι ἔμειναν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Γαλατίαν, οἱ Σάλιοι Φράγκοι ἐπεκτείνονται περαιτέρω εἰς τὴν βορείαν. Ὁ Ἀλάριχος δυσαρεστηθεὶς κατὰ τῆς ἐν Ραβέννῃ αὐλῆς, ὅπου ἤδρευε τότε ὁ αὐτοκράτωρ Ὀνώριος, κατέρχεται εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ πολιορκεῖ τὴν Ρώμην τρίς, τὴν τελευταίαν φορὰν τὴν καταλαμβάνει καὶ ἐπιτρέπει εἰς τοὺς πολεμιστάς του ἀγρίαν λεηλασίαν αὐτῆς (410). Φαίνεται ὅτι ὁ Ἀλάριχος εἶχε σκοπὸν νὰ ἱδρύσῃ κράτος βησιγοτθικὸν εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν, Σικελίαν καὶ τὴν Β. Ἀφρικήν, ἀλλ' ὁ θάνατος προκατέλαβεν αὐτόν. Ὁ διάδοχός του Ἀταοῦλφος (βλ.) ἵδρυσεν εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλατίαν γοτθικὸν τιμαριωτικὸν κράτος. Μετ' ὀλίγον οἱ Βησιγότθοι διεπεραιώθησαν εἰς τὴν Ἱσπανίαν (414) καὶ τότε τὸ βησιγοτθικὸν κράτος ἐπεξετάθη ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν τῶν Πυρηναίων μὲ πρωτεύουσαν τὴν Τολῶσαν (Τουλούζην).

Ἡ Δύσις δὲν ὑπῆρχε πλέον διὰ τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος· ἐν Γαλατίᾳ καὶ ἐν Ἱσπανίᾳ ἐκυριάρχουν οἱ Βησιγότθοι καὶ ἄλλοι γερμανικοὶ λαοί. Μακρότερον χρόνον εἶχον μείνει ἀπρόσβλητοι ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἡ Βρεττανία καὶ ἡ βορεία Ἀφρική. Ἐγκαταλειφθεῖσα ἀπὸ τοὺς ρωμαϊκοὺς λεγεῶνας ἡ Βρεττανία ἔμενεν ἐκτεθειμένη εἰς τὰς λῃστρικὰς ἐπιδρομὰς τῶν *Πίκτων* καὶ τῶν *Σκώτων* καὶ τέλος κατελήφθη ἀπὸ τοὺς εἰς τὴν γερμανικὴν παραλίαν τῆς βορείας θαλάσσης οἰκοῦντας *Ἀγγλους* καὶ *Σάξονας* (449). Οἱ *Βρεττανοὶ* ἠναγκάσθησαν νὰ περιορισθοῦν εἰς τὴν σημερινὴν Οὐαλλίαν καὶ Κορνουαλίαν, ἄλλοι νὰ μεταναστεύσουν εἰς τὴν Γαλατίαν (τὴν Ἀρμορικήν, Βρεττάνην), οἱ δὲ Γερμανοὶ ἐπιδρομεῖς κατέλαβον ὁριστικῶς τὴν βρεττανικὴν χώραν καὶ ἵδρυσαν ἑπτὰ κράτη περιλαμβανόμενα ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα τῆς ἀγγλοσαξονικῆς *Ἑπαρχίας*. Εἶχον δὲ ἐνωρίτερον οἱ Βάνδαλοι, ὁρμηθέντες ἐκ τῆς Ἱσπανίας, καταλάβει τὴν βορείαν Ἀφρικὴν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ βασιλέως αὐτῶν Γιζερίχου (429).

Ἡ τυπικὴ κατάλυσις τοῦ Δυτικοῦ κράτους. Κατ' οὐσίαν τὸ δυτικὸν ρωμαϊκὸν κράτος εἶχε καταλυθῆ πρὸ πολλοῦ ὑπὸ τῶν βαρβάρων, ἀπὸ τοὺς

Digitized by Google

χρόνους τῆς μεγάλης ἐπιδρομῆς (404), ἡ δὲ Ρώμη, πολὺ ἐνωρίτερα εἶχεν ἐκπέσει ἀπὸ τὴν ἕδραν αὐτῆς ὡς πόλεως κοσμοκρατείρας. Ἡ ἕδρα τῶν τελευταίων αὐτοκρατόρων ἦτο τὸ *Μεδιόλανον* (τὸ Μιλᾶνον) καὶ ἔπειτα ἡ *Ραβέννα*, παρὰ τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν εἰς τὴν βόρειον Ἰταλίαν. Τοιουτοτρόπως τὸ γεγονὸς τοῦ 476, ἔτους κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ Ὀδόακρος, βάρβαρος ἀρχηγὸς μισθοφόρων γερμανικῶν στρατῶν, συγκειμένων ἀπὸ διαφόρους λαοὺς (Ἐρούλους, Ρουγίους καὶ ἄλλους, κατεβίβασεν ἀπὸ τὸν θρόνον τὸν τελευταῖον αὐτοκράτορα Ρωμύλον Αὐγουσιύλον, εἶναι καθ' ἑαυτὸ ἀσήμαντον, οὐδεμίαν δὲ προσοχὴν θὰ ἔδωκε τότε ὁ κόσμος εἰς αὐτό· συνηθίζεται ὅμως νὰ λαμβάνηται τὸ ἔτος 476 ὡς τὸ ὅριον τὸ ὁποῖον χωρίζει τὴν ἀρχαίαν ἀπὸ τὴν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν Ἰταλίᾳ ἀρχὴ τοῦ Ὀδοάκρου καταλύεται ὑπὸ τοῦ Θεοδωρίχου, βασιλέως τῶν ἐν Παννονίᾳ οἰκούντων Ὀστρογότθων. Μὲ τὴν ἄδειαν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐτοκράτορος Ζήνωνος 200.000 πολεμισταὶ Ὀστρογότθοι ἐπαναλαμβάνουν τὰς παλαιὰς μετακινήσεις καὶ σύροντες μεθ' ἑαυτῶν γυναῖκας καὶ παιδία ἐπὶ τῶν μεγάλων τετρατρόχων ἁμαξῶν κινοῦνται πρὸς τὴν Δύσιν. Ὁ Θεοδώριχος νικᾷ τὸν Ὀδόακρον εἰς τρεῖς μάχας καὶ ἱδρύει εἰς τὴν Ἰταλίαν τὸ λαμπρότερον ἐκ τῶν γερμανικῶν κρατῶν, τὸ *Ὀστρογοτθικὸν βασίλειον τῆς Ἰταλίας* (493). Τὸ βαρβαρικὸν τοῦτο κράτος κατελύθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ διὰ τοῦ γενναίου στρατηγοῦ Βελισαρίου (555), μετ' ὀλίγα ὅμως ἔτη καὶ ἡ βυζαντινὴ κυριαρχία ἐπὶ τῆς Ἰταλίας κατελύετο ὑπὸ τοῦ τελευταίου κύματος τῶν βαρβάρων, ἤτοι τῶν Γερμανῶν ἐπιδρομέων. Ἦσαν δ' οὗτοι οἱ *Λογγιβάρδοι* (longa barba=μακροπώγωνες), οἱ ὁποῖοι, ἀκολουθούμενοι ἀπὸ Σάξονας καὶ σλαβικά τινα φῦλα, ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Παννονίαν, ὅπου εἶχον κατασκηνώσει καταστρέψαντες τὸ βασίλειον τῶν Γεπιδῶν. Οὕτως ἱδρύθη εἰς τὴν Ἰταλίαν τὸ τελευταῖον βαρβαρικὸν βασίλειον, τὸ βασίλειον τῶν *Λογγιάρδων,* ἤτοι *Λομβαρδῶν* (568).

Εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Δύσεως, εἰς τὰς ὁποίας ἐξετείνετο ἡ ρωμαϊκὴ ἀρχή, ἔχουσιν ἤδη ἱδρυθῆ γερμανικὰ βαρβαρικὰ βασίλεια. Αὐτοκράτωρ δὲν ὑπάρχει ἀπὸ πολλοῦ εἰς τὴν Δύσιν, ἀλλὰ Γερμανοὶ στρατιωτικοὶ βασιλεῖς, ἐρειδόμενοι ἐπὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ξίφους τῶν πολεμιστῶν αὐτῶν, περιστοιχιζόμενοι ἀπὸ τοὺς ἐν τοῖς ὅπλοις ἑταίρους, ἄρχουσιν ἐπὶ τῶν παλαιῶν ἰθαγενῶν καὶ τῶν ἐκρωμαϊσθέντων κατοίκων, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐκπέσει καὶ εἶχον ἀραιωθῆ, εἶχον ἀπομάθει τὸν χειρισμὸν τῶν ὅπλων καὶ εἶχον ἕνεκα τῶν πιέσεων καὶ ἄλλων παθημάτων ταπεινωθῆ κατὰ τὸ φρόνημα.

Τὰ βαρβαρικὰ χριστιανικὰ βασίλεια. Διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Λογγιβάρδων ἢ Λομβαρδῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν (568) λαμβάνει πέρας ἡ *ἐπιδρομὴ τῶν βαρβάρων*, ἤτοι ἡ μεγάλη πολεμικὴ μετανάστευσις τῶν γερμανικῶν λαῶν εἰς τὰς δυτικὰς χώρας τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Τὰ σπουδαιότατα βαρβαρικὰ βασίλεια τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ε' αἰῶνος μ. Χ. ἀπετέλουν οἱ ἑξῆς λαοί, μονίμως οἱ πλεῖστοι ἐγκατασταθέντες εἰς τὰς κατακτηθείσας διὰ τῶν ἐπιδρομῶν χώρας:

1) Εἰς τὴν Βρεττανίαν οἱ *Ἄγγλοι* καὶ οἱ *Σάξονες*, Εἰς μέρος αὐτῆς ἔμειναν οἱ *Βρεττανοί*, εἰς δὲ τὴν Σκωτίαν οἱ *Πίκτοι* καὶ *Σκῶτοι*.

2) Εἰς τὴν βόρειον Γερμανίαν, οἱ *Φρείσιοι* καὶ οἱ *Σάξονες*. Εἰς τὴν μέσην Γερμανίαν ἕως τὸν Δούναβιν οἱ *Θουρίγγιοι*, οἱ ὁποῖοι ἦσαν σουηβικὸς λαός.

3) Εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην, δηλαδὴ πρὸς Β τοῦ μέσου Δουνάβεως, οἱ *Λογγιβάρδοι*. Πρὸς Β τοῦ κάτω Δουνάβεως, δηλαδὴ τοῦ Ἴστρου, ἦσαν οἱ *Γεπίδαι* (εἰς τὴν σημερινὴν Οὐγγαρίαν, Τρανσυλβανίαν καὶ τὴν δυτικὴν Ρουμανίαν).

4) Εἰς τὴν Γαλατίαν ὡς καὶ εἰς τὴν δυτικὴν Γερμανίαν, διάφοροι *φραγκικοὶ* λαοί.

5) Εἰς τὴν ΝΑ. Γαλατίαν καὶ τὴν Ἑλβετίαν, οἱ *Βουργούνδιοι*.

6) Εἰς τὴν νότιον Γαλατίαν καὶ τὴν βόρειον Ἱσπανίαν, ἑκατέρωθεν τῶν Πυρηναίων, οἱ *Βησιγότθοι*.

7) Εἰς τὴν δυτικὴν Ἱσπανίαν, οἱ *Σουηβοί*.

8) Εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ εἰς τὴν Ἰλλυρίαν οἱ *Ὀστρογότθοι*.

9) Εἰς τὸν πίνακα τοῦτον δύνανται νὰ προστεθοῦν καὶ οἱ *Βάνδαλοι* εἰς τὴν βορείαν Ἀφρικήν, οἱ ὁποῖοι κατέλαβον καὶ τὰς εὐρωπαϊκὰς ΝΔ. νήσους, καὶ δὴ τὴν Κορσικήν, τὴν Σαρδόνα, τὰς Βαλεαρίδας καὶ τὰς Πιτυούσας.

Οἱ Οὖννοι, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀττίλα (453), εἶχον ἐξαφανισθῆ ἀπὸ τὴν Εὐρώπην. Κατεῖχον δὲ ταύτης τὰ μὲν βορειότατα ἀνατολικὰ μέρη οἱ *Φίννοι*, τουρκικὸς λαός, τὰ δὲ νοτιώτερα οἱ *Σλάβοι*, ἐκτεινόμενοι ἀπὸ τὸν Ἄλβιν ἕως τὸν Τάναϊν. Ἡ ἄλλη νοτιοανατολικὴ Εὐρώπη, ἡ πρὸς Ν τοῦ Δουνάβεως, ἡ ἀποτελοῦσα τὴν ἑλληνοϊλλυρικὴν χερσόνησον, ὡς καὶ αἱ πρὸς τὴν Μεσόγειον χῶραι τῆς Ἀνατολῆς, ἀνῆκον εἰς τὸ ἀνατολικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ *Βυζαντινή*, ἤτοι ἑλληνικὴ χριστιανικὴ αὐτοκρατορία τοῦ Μεσαίωνος.

ΟΙ ΒΑΡΒΑΡΟΙ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ. Οἱ κατ' ἐξοχὴν *Βάρβαροι*, οἱ Γερμανοὶ—κατ' ἐξοχὴν Βάρβαροι, ὄχι ὡς βάρβαρος λαός, ἀλλ' ὡς πολυσήμαντος παράγων ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ ἱστορίᾳ—ἀνέτρεψαν τὸν ἀρχαῖον κόσμον τῆς Δύσεως καὶ ἤνοιξαν τὴν νέαν ἱστορικὴν περίοδον αὐτῆς. Καθ' ὅλον ὅμως τὸν Μεσαίωνα δὲν ἔπαυσαν ἄλλοι βάρβαροι λαοὶ νὰ κινοῦνται, νὰ ἐμφανίζωνται εἰς τὴν ἱστορικὴν σκηνὴν καὶ νὰ συντελῶσιν εἰς τὴν μεταβολὴν τὴν ἐθνογραφικὴν καὶ τὴν γεωγραφικὴν τῆς Εὐρώπης. Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν βαρβάρων λαῶν δὲν ἐτελείωσε καθ' ὅλον τὸν Μεσαίωνα, τὸ δὲ ὁριστικὸν τέρμα αὐτῆς ἔθηκεν ὁ τουρανικὸς λαός, ὁ ὁποῖος κατέστρεψε τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν, καὶ τὸ ὁριστικὸν τοῦτο τέρμα δεικνύει τὸ τέλος τῆς μεσαιωνικῆς καὶ τὴν ἀπαρχὴν νέας μεγάλης ἱστορικῆς περιόδου, τῆς περιόδου τῶν νεωτέρων χρόνων (ἀπὸ τὸν ΙΕ' αἰῶνα). Ὁ συγχρωτισμὸς καὶ ἡ ἀνάμειξις τῶν βαρβάρων λαῶν μὲ τοὺς παλαιοτέρους εὐρωπαϊκούς, εἴτε αἱ διὰ τῆς πολεμικῆς βίας ἐγκαταστάσεις αὐτῶν εἰς τὴν Εὐρώπην, εἶναι καὶ κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἀπόρροια βιαίων ἐπιδρομῶν αὐτῶν. Αἱ σπουδαῖαι βαρβαρικαὶ ἐπιδρομαὶ τοῦ Μεσαίωνος δύνανται νὰ συνοψισθοῦν κατὰ μεγάλας ὁμοσπονδίας, εἴτε φυλετικὰς ἑνότητας λαῶν.

Ἡ σλαβικὴ ἐπιδρομή. Ἡ μεταξὺ τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης, τῶν Καρπαθίων, τοῦ Εὐξείνου πόντου καὶ τῆς Κασπίας θαλάσσης εὐρυτάτη χώρα, εἶναι ἡ κυρία κοιτὶς τοῦ πολυαρίθμου λαοῦ τῶν Σλάβων, ὁ ὁποῖος διῃρεῖτο εἰς ἄπειρα φῦλα. Παλαιὰ βόρεια φῦλα εἶναι οἱ Πολωνοί, Ραδίμιτσοι, Βιάτιστοι, Δρεβλιανοί, Κροβάται, Σεβεριανοὶ κλπ., μὲ τοὺς ὁποίους συνανεμίγησαν πολλοὶ ἀσιατικοὶ λαοί, Φίννοι, Τοῦρκοι, Χάζαροι καὶ ἄλλοι. Ἕνωσις γενικὴ τῶν λαῶν τούτων οὐδέποτε ἐπῆλθεν, ἀλλὰ κατὰ μικράς, εἴτε μεγάλας ὁμάδας, κινοῦνται οὗτοι κατὰ διαφόρους διευθύνσεις εἰς τὰς ἀχανεῖς χώρας τῆς ΒΑ. Εὐρώπης, τὰς ὁποίας οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον γενικῶς καὶ ἀορίστως *Σκυθίαν*. Κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα ἐμφανίζονται εἰς τὴν βόρειον ὄχθην τοῦ Ἴστρου πολυώνυμα ἄγρια σλαβικὰ φῦλα καὶ ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, ἑνωθέντα μὲ λαοὺς ἀσιατικούς, ἀρχίζουν τὰς συνεχεῖς, ἀδιακόπους καὶ ἀγρίας ἐπιδρομάς των εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. Αἱ ἐπιδρομαὶ αὗται ἀποτέλεσμα ἔχουν τὴν σποραδικὴν ἐγκατάστασιν Σλάβων εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Αἵμου καὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, καὶ δὴ τὴν ὠργανωμένην μόνην ἐγκατάστασιν τῶν Σέρβων, τῶν ἐκσλαβισθέντων Βουλγάρων, καὶ εἰς τὰ ΒΔ τῆς χερσονήσου τῶν *Βοσνίων*, τῶν *Κροατῶν*, ὅλων δηλαδὴ τῶν σήμερον λεγομένων Νοτιοσλάβων (Ἰουγκοσλάβων), οἱ ὁποῖοι ἀπετέλεσαν τὴν σημερινὴν μεγάλην Σερβίαν. Ἡ μεγάλη μᾶζα τῶν Σλάβων, ἡ ὁποία ἔμεινεν εἰς τὰς παλαιὰς οἰκήσεις, ἀναμειχθεῖσα καὶ μὲ λαοὺς ἀσιατικούς, ἀπετέλεσε τὸν λαὸν τῶν *Ρώς*, ἤτοι *Ρώσων*. Οἱ ἄλλοι σλαβικοὶ λαοί, οἱ ὁποῖοι ἐτράπησαν πρὸς Δ, συνανεμείχθησαν μετὰ Γερμανῶν. Ἄλλοι πάλιν, πολυαριθμότεροι, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν οἱ *Λέχοι*, εἶναι οἱ συνήθως ὁριζόμενοι ὡς δυτικοὶ Σλάβοι, οἱ *Μοραβοί*, οἱ *Πολωνοὶ* (πεδινοὶ Σλάβοι), οἱ *Τσέχοι*, οἱ *Βοημοί*, οἱ *Σλοβάκοι* (Τσεχοσλοβάκοι), ο ὁποῖοι πάντες ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς μονίμους εὐρωπαϊκὰς οἰκήσεις αὐτῶν. Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Σλάβων ἐπενήργησαν σπουδαίως εἰς τὴν ἱστορίαν, καὶ τὴν εὐρωπαϊκήν, καὶ τὴν ἑλληνικήν. Οἱ ἀνατολικοὶ Σλάβοι ἀπετέλεσαν νέον λαὸν εἰς τὴν ΒΑ. Εὐρώπην καὶ ἠλλοίωσαν τὴν ἱστορικὴν μορφὴν τῆς ἑλληνοϊλλυρικῆς χερσονήσου. Εἶναι δὲ ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι τὰ δύο μεγάλα ρεύματα ἐπιδρομῶν, ἀφ' ἑνὸς τὸ πρὸς τὴν χερσόνησον τοῦ Αἵμου, ἀφ' ἑτέρου τὸ πρὸς τὴν Εὐρώπην, ἐχωρίσθησαν τελείως ἀπ' ἀλλήλων καὶ οἱ λαοὶ ἐδημιούργησαν ἐντελῶς διάφορον ἱστορικὸν βίον καὶ πολιτισμόν. Οἱ μὲν ἀνατολικοὶ Σλάβοι προσῆλθον διὰ τοῦ Βυζαντίου εἰς τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν Ὀρθοδοξίαν, οἱ δὲ δυτικοὶ Σλάβοι εἰσῆλθον εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ Καθολικισμοῦ καὶ τοῦ δυτικοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ σκυθική, ἤτοι τουρανικὴ ἐπιδρομή. Θὰ ἠδύνατο μὲ τὸ γενικὸν ἀρχαῖον ὄνομα *Σκυθικὴ* νὰ ὀνομασθῇ ἡ ἀδιάλειπτος λαῖλαψ τῶν ἀσιατικῶν λαῶν, ἡ ὁποία δὲν ἔπαυσε καθ' ὅλον τὸν Μεσαίωνα νὰ ἐνσκήπτῃ εἰς εὐρωπαϊκὰς χώρας. Οἱ ἀρχαῖοι ἐκάλουν Σκύθας τοὺς πέραν τοῦ Ὤξου καὶ Ἰαξάρτου λαοὺς καὶ εἰς τὸ ὄνομα αὐτὸ ἀπέδιδον τὴν ἔννοιαν τῆς πραγματικῆς βαρβαρότητος, τῆς ὁποίας τὴν φρίκην ὑπέστη ὁ μεσαιωνικὸς κόσμος τῆς Εὐρώπης. Ἡ θύελλα εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ χρόνους πολὺ παλαιούς, ἐπροσπάθησαν νὰ τὴν σταματήσουν οἱ μεγάλοι βασιλεῖς τῆς Περσίας, ὁ Κῦρος καὶ ὁ Δαρεῖος, ἔπειτα ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδών, ὁ ὁποῖος πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπεξέτεινε τὰς κατακτήσεις του εἰς τὰ ἄγρια μέρη τῆς Σογδιανῆς, κατόπιν οἱ μεγάλοι διάδοχοι, ἔπειτα οἱ Πάρθοι, οἱ Πέρσαι, οἱ Ρωμαῖοι, τέλος οἱ Βυζαντινοὶ καὶ οἱ Ἄραβες. Ὅλος ὁ πολιτισμένος κόσμος ἀπὸ τοὺς λαοὺς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι κατῴκουν εἰς τὸ *Τουράν*, ἐφοβεῖτο τὸν καταποντισμὸν αὐτοῦ, καὶ οἱ ἰράνιοι λαοὶ δὲν ἔπαυσαν τὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς βαρβαρότητος ἐκείνης. Ὁ σκληρὸς καὶ ἀδιάκοπος ἀγὼν τοῦ *Ἰρὰν* πρὸς τὸ *Τουρὰν* ὑπῆρξεν εἰς τοὺς ἰρανίους λαοὺς τὸ σύμβολον τῆς πάλης μεταξὺ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ δαίμονος, τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ σκότους.

Οἱ μακρινοὶ οὗτοι ἀσιατικοὶ λαοὶ θὰ ἠδύναντο νὰ ὀνομασθοῦν *τουρανικοί*, *μογγολικοὶ* ἢ προσφυέστερον *οὐραλο-αλταϊκοὶ* λαοί. Περὶ τοὺς χρόνους τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ συνέβη, ὡς φαίνεται, κολοσσιαία κατάρρευσις ἑνὸς ἀπεράντου κράτους τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς, μία ἀπὸ τὰς μεγάλας ἱστορικὰς καταστροφάς, καὶ οἱ πολυποίκιλοι μογγολικοὶ λαοί, κατακερματισθέντες, ἤρχισαν νὰ κινοῦνται ὡς νομάδες πρὸς Δυσμάς. Ἐκινοῦντο κατὰ μεγάλα εἴτε μικρότερα στίφη, εἰς τὸν δρόμον των πρὸς δυσμάς, αὐξανόμενοι καὶ ἀπὸ ἄλλα στίφη συνεκροτοῦντο εἰς λαούς, ἐστάθμευον ἔτη μακρά, αἰῶνας ἴσως, εἰς διαφόρους χώρας· ὁ τελευταῖος σταθμὸς αὐτῶν πρὸς τὴν Εὐρώπην ἦσαν αἱ ὄχθαι τοῦ μεγάλου ποταμοῦ Βόλγα. Τὴν τρομακτικὴν τουρανικὴν ἐπιδρομὴν ἀνοίγουν οἱ *Οὖννοι*, οἱ ἄμεσοι αἴτιοι τῶν γερμανικῶν ἐπιδρομῶν, τὸν Δ' αἰῶνα, καὶ δὴ τῷ 375, καὶ κλείουν οἱ *Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι* τὸν ΙΕ' αἰῶνα, ὁ βάρβαρος τουρανικὸς λαός, ὁ ὁποῖος κατέλυσεν ὁριστικῶς τῷ 1453 τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν. Εἰς τὸ μεταξὺ ὡς χείμαρρος ἀστείρευτος, ὁ ὁποῖος σαρώνει τὰ πάντα, ἔρχονται μὲ τὴν σειράν των: οἱ *Βούλγαροι*, οἱ ὁποῖοι ἔλαβον τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ Βόλγα ὅπου ἐστάθμευσαν ἐπὶ μακρόν, οἱ *Ἄβαροι*, οἱ *Χάζαροι*, οἱ *Πετσενέγοι*, οἱ *Οὖζοι*, οἱ *Κουμάνοι*, οἱ *Οὖγγροι*, εἴτε *Μαγύαροι*, ὡς ἀποκαλοῦν ἑαυτοὺς οἱ *Τοῦρκοι*. Καὶ τούτων καὶ πολλῶν ἄλλων λαῶν μνημονεύει ἀκόμη ἡ ἱστορία τὸ ὄνομα καὶ τὰς καταστροφάς. Δύο μόνον ἐξ αὐτῶν κατώρθωσαν καὶ ἔλαβον μονίμους οἰκήσεις εἰς τὴν Εὐρώπην, οἱ ἐκχριστιανισθέντες Τοῦρκοι, οἱ Οὖγγροι καὶ οἱ καταστροφεῖς τῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς, οἱ ἐξισλαμισθέντες Τοῦρκοι. Τὴν πρόσθιον Ἀσίαν, καὶ δὴ τὰς ἑλληνικὰς χώρας αὐτῆς, ἠρήμωσαν οἱ Τοῦρκοι Σελτζουκίδαι, διάφοροι ἄλλοι τουρκομανικοὶ λαοί, οἱ Μογγόλοι. Φοβερὰ δὲ ὑπῆρξεν ἡ ἐπιδρομὴ τῶν τελευταίων τούτων εἰς τὴν Ρωσίαν, τὴν ὁποίαν ἐκράτησαν ὑπὸ τὸν ζυγὸν δύο καὶ ἥμισυν αἰῶνας (1040—1280) καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ὁποίας ἡ κατάκτησις αὐτῶν δεινὰς ἀφῆκεν ἀναμνήσεις.

Ἡ ἀραβικὴ κατάκτησις. Ἰδιαιτέρα πρέπει νὰ δοθῇ θέσις ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ εἰς τὸν μέγαν λαὸν τῶν Ἀράβων καὶ εἰς τὴν ἀραβικὴν ἐπιδρομήν, ἡ ὁποία ἤρχισεν ἀπὸ Νότου πρὸς Βορρᾶν καὶ Δυσμὰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Ζ' αἰῶνος, καὶ διήρκεσεν ἕως τὰ τέλη τοῦ ΙΑ' αἰῶνος. Μὲ τὸ ὄνομα *Ἄραβες* καὶ κατόπιν *Σαρακηνοί*, οἱ νέοι ἐπιδρομεῖς πληροῦσι τὴν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν τῶν δύο ἄκρων τῆς Εὐρώπης, τοῦ ἀνατολικοῦ, ἤτοι τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, καὶ τοῦ δυτικοῦ, ἤτοι τῆς Ἱσπανίας, προσέτι τῆς βορείας Ἀφρικῆς καὶ ἀργότερον τῶν μεσημβρινῶν παραλίων τῆς Εὐρώπης. Δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν ἄλλη ραγδαιοτέρα προέλασις καὶ ταχυτέρα σύμπηξις ἀπεράντου κράτους, ὅσον ἡ τοῦ νέου τούτου λαοῦ, ὁ ὁποῖος εἶχε κρατήσει ἕως τότε ἀνεκμεταλλεύτους ἀκόμη τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, διότι οὐδὲν τῶν μεγάλων παγκοσμίων κρατῶν εἶχε καταλάβει τὴν χώραν του, οὔτε οἱ Ἀσσύριοι, οὔτε οἱ Πέρσαι, οὔτε ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδών, οὔτε οἱ Ρωμαῖοι. Ἡ θυελλώδης ὁρμὴ τῶν Ἀράβων θραύεται πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (678, ἔπειτα 717) καὶ μετά τινα ἔτη εἰς τὴν Γαλλίαν (τῷ 732 εἰς τὸ Πικτάβιον, τὸ Poitiers). Οἱ Ἕλληνες αὐτοκράτορες πρῶτοι, ἔπειτα ὁ Κάρολος ὁ Μάρτελλος, ἔσωσαν τὴν Εὐρώπην καὶ τὸν χριστιανικὸν πολιτισμὸν αὐτῆς, διότι ἂν δὲν ἀνεκόπτετο ὁ χείμαρρος τοῦ Ἰσλάμ, ἴσως θὰ ἐδιδάσκετο σήμερον, ὡς λέγει ὁ Γίββων, τὸ Κοράνιον εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ὀξφόρδης. Ἡ ἰσλαμικὴ ἐπιδρομὴ ἐπήνεγκεν ἐν τούτοις μεγάλας ἐπιδράσεις εἰς τὸν κόσμον. Ὁ φοβερὸς κίνδυνος τοῦ Ἰσλὰμ συνετέλεσεν, ὥστε καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, καὶ οἱ Γερμανοὶ κατακτηταὶ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ν' ἀναζωογονήσουν τὰς φυσικὰς καὶ ἠθικὰς δυνάμεις ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς κυριαρχίας των. Ἐξ ἄλλου, ὁ ἐξαιρέτως ἐκπολιτισθεὶς λαὸς οὗτος συνετέλεσεν εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὴν παλαιοτέραν ἀναγέννησιν τῆς Εὐρώπης (ἐπὶ τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου). Εἰς δὲ τὴν Ἀσίαν οἱ Ἄραβες συνεκράτησαν τὰς τουρανικὰς φυλάς, ἀκόμη καὶ οἱ ἐξισλαμισθέντες Τοῦρκοι διεχωρίσθησαν διὰ φράγματος πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ ἀπὸ τοὺς ἐν ταῖς ἐρήμοις ἀδελφούς των καὶ ἐξηκολούθησεν οὕτως ἡ παναρχαία διάστασις μεταξὺ τοῦ Ἰρὰν καὶ τοῦ Τουράν, διάστασις, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν εὐεργετικὴ διὰ τὸν πολιτισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος. Καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ οἱ ἐκχριστιανισθέντες Γερμανοί, οἱ Βάρβαροι οἱ ὁποῖοι κατέλαβον τὰς χώρας τῆς Δύσεως, εἶχον περιστῆ εἰς ἐχθρικὴν σχέσιν πρὸς τοὺς ἐν τῇ παλαιᾷ πατρίδι ἀπομείναντας εἰδωλολάτρας ἀδελφούς.

Ἡ νορμανδικὴ ἐπιδρομή. Οἱ τελευταῖοι βάρβαροι, οἱ ὁποῖοι ἐνεφανίσθησαν εἰς τὴν ἱστορικὴν

Digitized by Google

σκηνὴν τῆς Εὐρώπης, καὶ οἱ ὁποῖοι ἐξήσκησαν γενικωτέραν ἐπίδρασιν εἶναι οἱ *Νορμανδοί*, εἴτε *Νορμαννοί*. Τὸ μέγα κράτος τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου, τὸ ὁποῖον περιελάμβανε τὸ πλεῖστον μέρος τῆς κεντρικῆς καὶ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, καὶ τὸ ὁποῖον ἐπανέφερε τὰς παλαιὰς ρωμαϊκὰς ἀναμνήσεις, διεμελίσθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου ἀνδρός, καὶ ἡ κυριωτάτη ἀφορμὴ τοῦ διαμελισμοῦ αὐτοῦ ἦσαν αἱ ληστρικαὶ ἐπιδρομαὶ πειρατῶν τοῦ Βορρᾶ καὶ τοῦ Νότου, τῶν *Νορμανδῶν* καὶ τῶν *Σαρακηνῶν*. Οἱ πρῶτοι ἦσαν λαὸς γερμανικῆς καταγωγῆς, ὁ ὁποῖος κατῴκει τὴν Δανίαν, τὴν Σουηδίαν καὶ τὴν Νορβηγίαν, καὶ εἶχον λάβει τὸ γενικὸν ὄνομα τῶν Νορμανδῶν, τὸ ὁποῖον σημαίνει τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Βορρᾶ. Οἱ ὑπερβόρειοι οὗτοι πολεμισταί, μὴ δυνάμενοι νὰ ζήσουν εἰς τὰς ψυχρὰς καὶ ἀγόνους χώρας τοῦ Βορρᾶ, εὗρον βιοποριστικὴν διέξοδον, ὅπως καὶ οἱ παλαιοὶ Βάρβαροι, οἱ Γερμανοί, εἰς τὴν ἔνοπλον πρὸς Νότον μετανάστευσιν. Οἱ Νορμανδοὶ ἀπὸ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Θ' αἰῶνος γίνονται, μὲ τὴν ἀκάθεκτον ὁρμὴν καὶ ρώμην αὐτῶν, ἡ μάστιξ τῶν παραλίων χωρῶν τῆς δυτικῆς καὶ τῆς μεσημβρινῆς ἔπειτα Εὐρώπης. Οὐδὲν ἐμπόδιον εὕρισκεν ὁ εἰδωλολατρικὸς αὐτῶν φανατισμὸς καὶ ἡ ἀγέρωχος φιλοδοξία των. Λαοὶ γίνονται ἀνάστατοι, χῶραι κατακτῶνται, βασίλεια νορμανδικὰ ἱδρύονται.

Ὀλίγον πρότερον, ἐκ τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, ὁρμοῦν εἰς τὰ νότια παράλια τῆς Εὐρώπης οἱ Ἄραβες πειραταί, οἱ εἰδικώτερον γνωστοὶ εἰς τὴν ἱστορίαν ὡς Σαρακηνοί. Οὗτοι ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 827 θέτουν πόδα εἰς τὴν βυζαντινὴν Σικελίαν, εἰς τὴν Σαρδηνίαν καὶ τὴν Κορσικήν, ὡς πρόδρομοι τῆς μονιμωτέρας κυριαρχίας τῶν Νορμανδῶν ἐπὶ τῆς Σικελίας καὶ τῆς Κάτω Ἰταλίας, οἱ ὁποῖοι ἵδρυσαν τὸν ΙΒ' αἰῶνα τὸ ἀξιόλογον κράτος τῆς Νεαπόλεως καὶ τῆς Σικελίας, τοῦ ὁποίου ἡ ὀργάνωσις γίνεται κατὰ τὸ πρότυπον τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς. Οἱ Νορμανδοὶ κατώρθωσαν νὰ συντρίψουν τὰ λείψανα τῆς παλαιᾶς βυζαντινῆς κυριαρχίας ἐπὶ ἰταλικοῦ ἐδάφους, καὶ ὁρμώμενοι ἐκεῖθεν κατέστησαν δεινότατοι πολέμιοι τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, διανοηθέντες μάλιστα νὰ κατακτήσουν αὐτήν. Καὶ τοῦτο μὲν δὲν κατώρθωσαν, ἤνοιξαν ὅμως τόσον μεγάλα ρήγματα εἰς τὰ θεμέλια τοῦ κράτους, ὥστε ἐκλόνισαν αὐτὸ καθ' ὃν χρόνον ἐξ Ἀνατολῶν τὸ ἐκλόνιζεν ἡ τουρκικὴ ἐπιδρομή. Μὲ τὴν νορμανδικὴν ἐπιδρομὴν εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, μὲ τὴν μογγολικὴν καὶ τὴν τουρκικὴν ἐπιδρομὴν εἰς τὴν ἀνατολικὴν κλείει ὁριστικῶς ἡ μακραίων καὶ ὀδυνηρὰ περίοδος τῆς εἰσβολῆς εἰς τὸν μεσογειακὸν πολιτισμένον κόσμον ξένων πρὸς αὐτὸν βαρβάρων λαῶν. Ἐξακολουθοῦν ἀκόμη μεμονωμέναι μετακινήσεις μικροτέρων λαῶν εἴτε μικρῶν φυλῶν εἰς διάφορα σημεῖα πρὸς τελικὴν κατάκτησιν τοῦ ἐδάφους τῆς οἰκήσεώς των, ἐξακολουθοῦν ἐπὶ μακρὸν ἐπιδρομαὶ ἀνηλεῶν πολεμιστῶν, ὅπως τῶν Σαρακηνῶν, τῶν *Βερβερίνων* πειρατῶν τῆς βορείας Ἀφρικῆς, εἰς δὲ τὴν Ἀσίαν συχνὰ οἱ λαοὶ γίνονται ἀνάστατοι ὑπὸ ἄλλων, ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἢ εἶναι μεμονωμένα ἱστορικὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα δὲν ἄφηκαν εἰς τὴν ἱστορίαν παρὰ τὴν ἀνάμνησιν τῆς δυστυχίας τῶν ἀνθρώπων, ἢ εἶναι ξένα πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ μεσογειακοῦ καὶ εὐρωπαϊκοῦ κόσμου, δηλαδὴ πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἰδικοῦ μας μέρους τῆς ἀνθρωπότητος. Μετὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα ἡ Εὐρώπη ἡσυχάζει ἀπὸ τοὺς βαρβάρους καὶ οἱ λαοὶ αὐτῆς, ὁποῖοι οὗτοι διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐπιδρομῶν καὶ συγχωνεύσεων μὲ βαρβαρικὸν αἷμα διεπλάσθησαν, δύνανται ἤδη νὰ μεριμνήσουν μόνον περὶ ἑαυτῶν.

ΟΙ ΒΑΡΒΑΡΟΙ ΚΑΙ ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ. Ὁ ἱστορικὸς βίος, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν πολυαρίθμων βαρβάρων λαῶν, οἱ ὁποῖοι ἦλθον εἰς σχέσεις ἢ ἐπαφὴν μὲ τὸν μεσογειακὸν κόσμον, δὲν θὰ ἐκτεθῶσιν ἐνταῦθα (βλ. τὰ περὶ ἑκάστου λαοῦ ἄρθρα). Ἀρκεῖ νὰ σημειωθῇ μόνον ὅτι τὰς σπουδαιοτάτας περὶ αὐτῶν εἰδήσεις μᾶς δίδουν οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς, ἀρχαῖοι καὶ Βυζαντινοί. Πρῶτος ὁ Ἡρόδοτος, ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας, μετὰ περιεργείας καὶ παρατηρητικότητος ἀξιοθαυμάστου διηγεῖται πλεῖστα ὅσα ἐνδιαφέροντα πράγματα περὶ τοῦ βίου τῶν ἀρχαιοτέρων βαρβάρων. Μετὰ τὸν Ἡρόδοτον ἔρχονται οἱ ἄλλοι Ἕλληνες γεωγράφοι, οἱ παραδοξογράφοι, οἱ συλλογεῖς παντοίων εἰδήσεων, οἱ Λατῖνοι συγγραφεῖς καὶ δὴ ὁ Καῖσαρ, ὁ Τάκιτος, οἱ Χριστιανοὶ γεωγράφοι, πρῶτος πάντων ὁ Κοσμᾶς Ἰνδικοπλεύστης. Τὰς πλουσιωτέρας, τὰς πολιτικωτέρας εἰδήσεις περὶ τῶν βαρβάρων παρέχουν οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς, ἀπὸ τὸν Προκόπιον ἕως τὸν Φραντζῆν. Τινὲς ἐξ αὐτῶν, ὡς ὁ Πρίσκος, ὁ Προκόπιος, ὁ Λέων ὁ Διάκονος, ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος καὶ ἄλλοι, παρέχουν ὄχι μόνον εἰδήσεις πλουσιωτάτας, ἀλλὰ καὶ θαυμασίας διὰ τὴν περιγραφικὴν δύναμιν, διὰ τὰς ἑλκυστικωτάτας σκηνὰς ἐκ τοῦ βαρβαρικοῦ βίου, διὰ τὴν ρεαλιστικὴν ἀκρίβειαν. Εἰς τὴν «Συλλογὴν τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν» (Corpus historiae byzantinae τῆς Βόννης) εὑρίσκονται θησαυροὶ εἰδήσεων περὶ τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ βίου τῶν βαρβάρων (αἱ εἰδήσεις αὗται, ὅσαι ἀφορῶσιν εἰς τοὺς λαοὺς τοῦ Δουνάβεως, συνελέγησαν καὶ ἐξεδόθησαν λατινιστὶ ἐν Πετρουπόλει εἰς πεντάτομον ἔργον ὑπὸ τοῦ *Stritter*, «Memoriae populorum»). Οἱ σημερινοὶ λαοὶ τῆς Εὐρώπης εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς ἱστορικοὺς ὀφείλουν τὴν γνῶσιν τοῦ παρελθόντος αὐτῶν. Ἐπίσης καὶ οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς καὶ οἱ λαοὶ τοῦ Δουνάβεως. Σημειωτέα ἐνταῦθα ἡ ἐπιτήδευσις τῶν μεταγενεστέρων Βυζαντινῶν ἱστορικῶν ν' ἀποκαλοῦν τοὺς συγχρόνους βαρβάρους μὲ ἀρχαϊκὰ ὀνόματα (τοὺς Τούρκους λέγουν Πέρσας, τοὺς Σέρβους Τριβαλλούς, τοὺς Βλάχους Ἀλανοὺς κ. τ. τ.).

Οἱ βάρβαροι πολεμισταὶ καὶ οἱ ἀρχηγοί των. Τὸ νεαρὸν σφρῖγος καὶ ἡ ἀκράτητος ὁρμὴ λαῶν κατὰ φύσιν ζώντων εἰς τὰ δάση καὶ τὰς ἐρημίας αὐτῶν, προσέτι ἡ ἀνηλεὴς φύσις αὐτῶν ἐνέσπειραν τὴν φρίκην εἰς τὸν πολιτισμένον μεσογειακὸν κόσμον. Εἴτε ἦσαν μεγαλόσωμοι καὶ ρωμαλέοι πολεμισταί, ὁποῖοι οἱ βόρειοι, οἱ Γερμανοὶ καὶ Νορμανδοί, εἴτε μικρόσωμοι καὶ ὀστεώδεις, ὁποῖοι οἱ ἀνατολικοὶ ἐπιδρομεῖς, οἱ Οὖννοι καὶ οἱ ἄλλοι ἀσιατικοὶ λαοί, εἴτε ἰσχνοὶ καὶ νευρώδεις, ὁποῖοι οἱ Ἄραβες—εἶχον πάντες τὴν φυσικὴν ἀδιάφθορον ρώμην τῆς ἐρήμου καὶ πρὸ παντὸς τὴν μέχρις ἀναισθησίας φθάνουσαν περιφρόνησιν τοῦ κινδύνου. Ἡ δίψα τῆς λαφυραγωγίας καὶ τοῦ αἵματος, ἡ ἀγάπη τῆς καταστροφῆς, ὁ εἰδωλολατρικὸς φανατισμὸς συνεπλήρωναν τὴν ὁρμητικότητά των. Ἡ ἀγριότης των δὲν παρέλυε μόνον τοὺς εἰρηνικοὺς πληθυσμούς, ἀλλ' ἀκόμη καὶ τὰς ὠργανωμένας πολεμικὰς δυνάμεις τῶν ἐπιχειρούντων ν' ἀναχαιτίσουν αὐτοὺς χριστιανικῶν λαῶν.

Ὁ ὁπλισμὸς τῶν βαρβάρων ἦτο, φυσικά, πρωτογενής· τρομερὸν ὅπλον εἶχον τινὲς ἐξ αὐτῶν, οἱ Οὖννοι, οἱ Μαγυάροι, οἱ Ἄραβες, τὸ ἱππικὸν αὐτῶν. Ὁ ποδοβολητὸς τῶν ἵππων ἑκατοντάδων χιλιάδων Οὔννων καὶ Μαγυάρων προανήγγελλε τρομερὸν ἐπερχόμενον τυφῶνα. Δὲν εἶχον τὴν τάξιν καὶ τὴν πειθαρχίαν τῶν ἀπέναντι αὐτῶν τακτικῶν στρατῶν, εἶχον ὅμως τυφλὴν ἀφοσίωσιν εἰς τοὺς ἀρχηγούς των, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἀρχηγοὶ πατριῶν καὶ πατέρες λαῶν. Ποικίλα δ' ἦσαν τὰ ὀνόματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐδηλώνοντο οἱ ἀρχηγοὶ τῶν βαρβάρων λαῶν. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Γαλατῶν ἐλέγετο *βρέννος* (τὸ ὄνομα δὲν εἶναι κύριον), τῶν ἀσιατικῶν λαῶν, τῶν Ἀβάρων, Μογγόλων κλ. *χαγᾶνος, χάνης* (ὁ *Τζιγκισχὰν* εἶναι ὁ μέγας χάνης), τῶν σλαβικῶν φύλων *βογιάροι, βοϊβόδαι* (*βόϊ*=μάχη), *πάνοι, ζουπάνοι, βάνοι*, τῶν Βλάχων *γοσποδάροι, βοϊβόδαι*, τῶν Ἀράβων *ἐμίραι* (οἱ *ἀμιρᾶδες* τῶν Βυζαντινῶν), *ἀταβὲκ* κτλ. Ὅταν οἱ βάρβαροι συνεπήχθησαν εἰς κράτη, ἔλαβον ὀνόματα δηλωτικὰ τῆς ὑπερτάτης, τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς, οἱ ἀραβικοὶ λαοὶ τὸ ὄνομα *καλίφαι*, ἔπειτα καὶ οὗτοι καὶ οἱ τουρκικοὶ τὸ ὄνομα *σουλτάνοι*, οἱ Σλάβοι τὰ ὀνόματα *κνιάζος, κράλης* (ἀπὸ τὸν Κάρολον τὸν Μέγαν) καὶ *τσάρος* ἀπὸ τὸ ὄνομα καῖσαρ (ὡς οἱ Γερμανοὶ *κάϊζερ*, οἱ Ἄραβες *κάϊζαρ*).

Οἱ βάρβαροι εἰς τὴν ἱστορίαν. Ἀπειράριθμοι ἦσαν οἱ βάρβαροι λαοὶ καὶ τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῶν μέσων αἰώνων, ἄπειροι αἱ ἐπιδρομαὶ αὐτῶν εἰς ξένας χώρας, ἀλλὰ δὲν ἐνδιαφέρουν πᾶσαι ἐξ ἴσου τὴν ἱστορίαν, διότι δὲν μετέβαλον τὸν δρόμον αὐτῆς. Ἐν τῷ συνόλῳ οἱ μεγάλοι βάρβαροι λαοί, οἱ ὁποῖοι διὰ τῶν ἐπιδρομῶν των συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀλλοίωσιν τοῦ μεσογειακοῦ καθεστῶτος εἶναι οἱ Γερμανοί, καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ συγγενεῖς Νορμανδοί, οἱ Σλάβοι, οἱ Ἄραβες καὶ οἱ τουρκικοὶ λαοί, οἱ Χριστιανοὶ Τοῦρκοι ἤτοι οἱ Μαγυάροι, καὶ οἱ Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι. Μεγαλυτέρα ὑπῆρξεν ἡ ἐπίδρασις τῆς γερμανικῆς καὶ ἔπειτα τῆς νορμανδικῆς ἐπιδρομῆς, διότι ἡ συγχώνευσις τῶν λαῶν τούτων μὲ τοὺς κατοίκους τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ἐπέφερε τὴν διαμόρφωσιν τῶν σημερινῶν μεγάλων λαῶν καὶ κρατῶν αὐτῆς, ἡ δὲ ἀνάμειξις γερμανικῶν ἠθῶν μὲ τὸν ἑλληνορρωμαϊκὸν κόσμον τὴν σημερινὴν μορφὴν τοῦ δυτικοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἰσλαμικὴν ἐπιδρομήν, ὑπεστηρίχθη εἰς τὸ 5ον διεθνὲς συνέδριον τῶν ἱστορικῶν μελετῶν, τὸ ὁποῖον συνῆλθε τὸν Αὔγουστον 1928 εἰς τὸ Ὄσλο τῆς Νορβηγίας, ἡ τολμηρὰ εἰκασία ὅτι ἡ ὄψις τοῦ κόσμου δὲν ἤλλαξεν ἐξ αἰτίας τῶν γερμανικῶν ἐπιδρομῶν, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς ἰσλαμικῆς κατακτήσεως. Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Ἀράβων ἦτο, κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην, ἡ διασπάσασα τὴν μεσογειακὴν ἑνότητα, ἡ διαχωρίσασα τὴν Δύσιν ἀπὸ τὸ Βυζάντιον καὶ ἡ ὠθήσασα τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος τοῦ κόσμου πρὸς Βορρᾶν. Ἀλλὰ πρέπει νὰ παρατηρηθῇ ὅτι αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Γερμανῶν εἶχον ἤδη προηγηθῆ τῶν ἀραβικῶν, καὶ προσέτι ὅτι ἡ νοτιοανατολικὴ Εὐρώπη διετήρησεν, ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Βυζαντίου, ἡγεμονίαν καὶ πραγματικήν, ἰδίως διαρκῆ πνευματικήν, τὸ πνεῦμα καὶ τὸν πολιτισμὸν τοῦ ἀρχαίου μεσογειακοῦ κόσμου.

Κίνδυνος ἐκγερμανισμοῦ καὶ τῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς. Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία διητήρησεν ἕως τὸ τέλος τοῦ Μεσαίωνος τὸν ἀρχαῖον πολιτισμόν. Διέτρεξε καὶ ἡ ἑλληνικὴ Ἀνατολή, ὅπως ἡ ρωμαϊκὴ Δύσις, σπουδαῖον κίνδυνον ἐκγερμανισμοῦ, ἀλλ' ὄχι ἀπὸ τὰς ἐπιδρομάς, ἀλλ' ἀπὸ τὴν βαθεῖαν διείσδυσιν Γότθων εἰς τὸ κράτος. Ἦτο δὲ τοσούτῳ μᾶλλον ἀπειλητικώτερος ὁ κίνδυνος, καθ' ὅσον οἱ Γότθοι εἶχον προσέλθει εἰς τὸν ἀρειανισμὸν καὶ εἶχον ἐντὸς τοῦ κράτους πολυαρίθμους ὑποστηρικτάς. Ἡ Κωνσταντινούπολις, ὡς καὶ ἄλλαι ἑλληνικαὶ πόλεις, εἶχε πλημμυρίσει ἀπὸ Γότθους, ἄλλοι εἶχον καταλάβει μεγάλα ἀξιώματα καὶ ἰσχὺν εἰς τὴν πολιτείαν, ἄλλοι εἶχον εἰσέλθει εἰς ὅλα τὰ στρώματα τῆς κοινωνίας καὶ ἰδίως τὰ λαϊκά. Τὸ γοτθικὸν ρεῦμα ἀπέβαινε τόσον ζωηρὸν ὁσημέραι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς τὰς ἄλλας μεγάλας ἑλληνικὰς πόλεις, οἱ μεγάλοι Γότθοι ἀπέκτων τόσον μεγάλην δύναμιν εἰς τὰ τῆς πολιτείας, ὥστε παρ' ὀλίγον τότε, εὐθὺς ἅμα τῇ συγκροτήσει αὐτῆς, νὰ ἐκγερμανισθῇ ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία. Ἦτο κίνδυνος μέγας νὰ συμβῇ εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν ὁ ἴδιος ἐκγερμανισμός, ὁ ὁποῖος ἀνέτρεψε τὴν καθεστηκυῖαν τάξιν εἰς τὴν ρωμαϊκὴν Δύσιν, ὄχι ὅμως διὰ τῆς πολεμικῆς, ἀλλὰ διὰ τῆς εἰρηνικῆς ὁδοῦ. Τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν ἔσωσε τότε ἡ δύναμις τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἤρχισεν ἀγὼν τραχύς, ἀλλὰ συστηματικὸς πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν δύο τούτων ἠθικῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν τὴν ἰσχυρὰν ἠθικὴν συνοχὴν τῶν κατοίκων καὶ τὴν ἐθνικήν, οὕτως εἰπεῖν, ἕνωσιν, ἀγών, ὁ ὁποῖος ἐκπροσωπεῖται λαμπρῶς ἀπὸ τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, καὶ δὴ ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπον τῆς Κυρηναϊκῆς Συνέσιον καὶ ἀπὸ τὸν πατριάρχην τῆς Βασιλευούσης ἅγιον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον. Κατήντησε νὰ ἔχουν τόσην δύναμιν οἱ βάρβαροι ἀρχηγοί, ὥστε αὐτοὶ ν' ἀναβιβάζουν καὶ καταβιβάζουν αὐτοκράτορας, κυβερνῶντες αὐτοὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ τραχὺς ἀγὼν τῆς ἐθνικῆς μερίδος ἐναντίον ξένων, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει ἀκόμη μελετηθῆ εἰδικῶς, ἀποτελεῖ δὲ ὡραιοτάτην σελίδα τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας, ἔλαβε πολλὰς φάσεις, ἕως ὅτου ἐπὶ τέλους ἀπηλλάγη ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἀπὸ τοῦ κινδύνου τοῦ ἐκγερμανισμοῦ διὰ τοῦ φόνου τοῦ Γότθου ἀρχηγοῦ τοῦ στρατοῦ Ἄσπαρος ἐπὶ Λέοντος Α' (471), ὁ ὁποῖος εἶχε γίνει πανίσχυρος, ἦτο ὁ ἀληθὴς αὐτοκράτωρ.

Οἱ βάρβαροι βασιλεῖς καὶ ὁ Ἕλλην αὐτοκράτωρ. Τὸ Βυζάντιον διετήρησε τὴν ἡγεμονίαν ἐπὶ τοῦ μεσογειακοῦ κόσμου καὶ ἕνεκα πραγματικῶν λόγων, ἕνεκα τοῦ ὑπερόχου βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, ἕνεκα τῆς ἐπιβολῆς αὐτοῦ εἰς τοὺς βαρβάρους ὡς κράτους, ἀλλὰ καὶ ἕνεκα τῆς ἰσχυρᾶς ἱστορικῆς παραδόσεως. Διότι κατελύθη μὲν ὑπὸ τῶν βαρβάρων, ἤτοι τῶν Γερμανῶν πολεμιστῶν, κατ' οὐσίαν ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ Δ' αἰῶνος μ. Χ. ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως, ἀλλὰ δὲν κατελύθη τὸ κράτος. Παρὰ τὴν ὁριστικὴν διαίρεσιν τοῦ 395 εἰς *δυτικὸν* καὶ *ἀνατολικὸν ρωμαϊκόν*, ἐξηκολούθει κατὰ θεωρίαν νὰ εἶναι ἓν καὶ ἀδιαίρετον τὸ κράτος. Καὶ μετὰ τὸ τυπικὸν γεγονὸς τοῦ 476, μετὰ τὴν ἔκλειψιν καὶ τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος εἰς τὴν Δύσιν, ὁ *αὐτοκράτωρ* δὲν ἐξέλιπεν. Ὑπῆρχε πάντοτε, καὶ οὗτος ἦτο ὁ ἐν Κων/πόλει ἑδρεύων, ὁ μόνος, ὁ νόμιμος ἀντιπρόσωπος τοῦ πολιτισμένου κόσμου ἀπέναντι τῶν βαρβάρων, καὶ τῶν ἡμιπολιτισμένων ἐκχριστιανισθέντων βαρβάρων, τῶν Γερμανῶν, καὶ τῶν ὅλως ἀπολιτίστων εἰδωλολατρῶν βαρβάρων τῆς ἐρήμου. Ὁ Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ ἦτο κληρονόμος τοῦ κοσμοκρατορικοῦ ρωμαϊκοῦ μεγαλείου, ὅλαι δ' αἱ δυτικαὶ εὐρωπαϊκαὶ χῶραι, ἂν καὶ ἦσαν διὰ τοῦ ξίφους κατειλημμέναι ὑπὸ τῶν βαρβάρων, ἀνῆκον πάντοτε εἰς αὐτὸν κατὰ θεωρίαν. Ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς χρόνους τῆς παρακμῆς, διετήρουν οἱ Ἕλληνες αὐτοκράτορες τὴν ἀντίληψιν ταύτην, τὴν ὁποίαν ἀπεδέχοντο καὶ οἱ ξένοι, καλοῦντες αὐτοὺς *κοσμοκράτορας*. Ἄλλος αὐτοκράτωρ δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὸν κόσμον, ὅλοι οἱ ἄλλοι ξένοι ἡγεμόνες ἦσαν *ρῆγες*, δὲν ἦσαν *βασιλεῖς*.

Ἡ ἔμμονος αὕτη ἀντίληψις δὲν ἦτο ἁπλῶς θεωρητική, ἀλλ' εἶχε καὶ πραγματικὴν δύναμιν κατὰ τὸν Μεσαίωνα· τόσον ἰσχυρὰ ὑπῆρξεν ἡ ἠθικὴ ἐπιβολή, τὴν ὁποίαν ἐξήσκει ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει μοναρχία ἐπὶ τοῦ βαρβαρικοῦ κόσμου. Εἰς τὴν τρομακτικὴν σύγχυσιν, τὴν ὁποίαν ἐπέφεραν αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Γερμανῶν, δύο ἠθικαὶ δυνάμεις ἤμβλυναν τότε τὴν ὁρμὴν τῶν ἐπιδρομέων, ἡ ἰδέα τῆς αἰωνίου ὑπάρξεως τοῦ *κράτους*, τοῦ πολιτισμένου κράτους, καὶ ὁ χριστιανισμός. Οἱ βάρβαροι ἀρχηγοί, εἰσελθόντες εἰς τὰς ρωμαϊκὰς χώρας, ἐξεχριστιανίσθησαν, μικρὸν δὲ κατὰ μικρὸν καὶ οἱ λαοὶ αὐτῶν, καὶ οὕτως ἡ Ἐκκλησία ὠρθώθη ὡς φραγμὸς ἐναντίον αὐτῶν καὶ εἰς αὐτὴν εὗρον καταφύγιον οἱ καταδυναστευόμενοι ἐγχώριοι πληθυσμοί. Σχετικῶς δὲ μὲ τὸ κράτος ἐκπλήττεται ὁ ἐρευνητὴς τῶν παλαιῶν χρονικῶν, βλέπων τοὺς βαρβάρους ἀρχηγοὺς καὶ βασιλεῖς προσπαθοῦντας νὰ νομιμοποιήσουν τὴν κατάκτησίν των διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως αὐτῆς ἐκ μέρους τοῦ αὐτοκράτορος. Οἱ κατακτηταὶ διατηροῦν εὐλαβῶς τὴν ρωμαϊκὴν τάξιν τῶν πραγμάτων, φιλοτιμοῦνται νὰ φαίνωνται ὡς πολιτισμένοι βασιλεῖς, τὸν λαμπρότατον δὲ τύπον βαρβα-

Digitized by Google

ρικοῦ χριστιανικοῦ κράτους παρέχει τὸ ὀστρογοτθικὸν βασίλειον τοῦ Θεοδωρίχου. Ὅλοι οἱ βάρβαροι ἀρχηγοὶ καὶ βασιλεῖς ἐπιζητοῦν ἀπλήστως τιμὰς καὶ ἀρχὰς ἐκ τῆς αὐλῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἶναι ὑπερήφανοι ἐπιτυγχάνοντες αὐτάς, καὶ ὁ Ὀδόακρος καὶ ὁ Θεοδώριχος καὶ οἱ Φράγκοι ἀρχηγοί. Ἡ ἐξουσία αὐτῶν, ἂν καὶ ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ξίφους, δὲν ἦτο, κατὰ τὴν κοινὴν ἀντίληψιν, πραγματική, ἂν δὲν εἶχε τὴν ἀναγνώρισιν ἐκ μέρους τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος.

Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν. Ἡ δεισιδαίμων αὕτη εὐλάβεια ἐκ μέρους τῶν βαρβάρων ἀρχηγῶν πρὸς τὸν βυζαντινὸν αὐτοκράτορα, εὐλάβεια, τὴν ὁποίαν καὶ αὐτὸς ὁ Ἀττίλας ᾐσθάνθη, καὶ οἱ Βούλγαροι ἡγεμόνες καὶ οἱ Σταυροφόροι, συνετέλεσε καὶ αὕτη εἰς τὸ νὰ διέλθῃ ἡ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία βίον χιλίων ἀκόμη ἐτῶν μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Καὶ ὅμως ἡ βαρβαρικὴ ἐπιδρομή, καὶ χωρὶς νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν οἱ ὡργανωμένοι πόλεμοι, δὲν ἐσταμάτησε καθ' ὅλον τὸν Μεσαίωνα, καὶ ἀστείρευτος ἐχύνετο ὁ χείμαρρος τῶν βαρβάρων εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Ἀρκεῖ νὰ παρατεθῇ ἐνταῦθα ἁπλῆ ἀναγραφὴ τῶν σπουδαιοτέρων λαῶν, οἱ ὁποῖοι διῆλθον τὰ βυζαντινὰ σύνορα:

1) Τὸν Δ' αἰῶνα καταστρέφουν τὰς ἑλληνικὰς χώρας οἱ *Γότθοι*.

2) Τὸν Ε' αἰῶνα οἱ *Οὖννοι* ἀπὸ τὸν Βορρᾶν, οἱ *Βανδάλοι* ἀπὸ τὸν Νότον.

3) Τὸν ΣΤ' αἰῶνα οἱ *Κουτουργοῦροι* καὶ οἱ *Βούλγαροι* (οὐννικὰ ἔθνη), *Ἄνται* (ἴσως *Βένδοι*, λαὸς σλαβικός, ἴσως σλαβογερμανικός), οἱ *Σκλαβηνοί*, ποικίλα δηλαδὴ σλαβικὰ φῦλα. Μετ' αὐτῶν μυρία ἄλλα καὶ παντοειδῆ βαρβαρικὰ φῦλα. Οἱ *Ἄβαροι* (ἀσιατικὸς λαός), οἱ Σκλαβηνοὶ καὶ οἱ Βούλγαροι συνεχῶς ἐπανέρχονται.

4) Τὸν Ζ' αἰῶνα πάλιν οἱ Ἄβαροι, Βούλγαροι, Σλάβοι. Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος τούτου ἔχομεν τὰς πρώτας βεβαίας ἐποικήσεις σλαβικῶν φυλῶν εἰς τὰς βορείας, ἔπειτα εἰς τὰς νοτίας ἑλληνικὰς χώρας. Οἱ Σέρβοι, οἱ Βούλγαροι, οἱ ὁποῖοι κατὰ μικρὸν ἐκσλαβίζονται, ἐγκαθίστανται εἰς τὰς σημερινὰς οἰκήσεις των. Σλαβικὰ φῦλα καταλαμβάνουν ἀραιῶς κατῳκημένας ἑλληνικὰς χώρας καὶ φθάνουν ἕως τὴν Πελοπόννησον, ὅπου διαμένουσιν ἐπὶ μακρόν, ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ ἀπορροφῶνται. Ἀπὸ τὸν Νότον ἔρχονται οἱ *Ἄραβες*.

5) Τὸν Η' αἰῶνα οἱ Ἄραβες, οἱ Βούλγαροι.

6) Τὸν Θ' αἰῶνα οἱ *Σαρακηνοὶ* (Ἄραβες πειραταί), οἱ *Πετσενέγοι* ἀπὸ τὴν Ἀσίαν, οἱ *Ρῶς* (οἱ σημερινοὶ Ρῶσοι) ἀπὸ τὸν μακρινὸν Βορρᾶν.

7) Τὸν Ι' αἰῶνα καὶ ἔπειτα, οἱ Πετσενέγοι καὶ οἱ *Οὖζοι*.

8) Τὸν ΙΑ' αἰῶνα καὶ ἔπειτα οἱ *Κουμᾶνοι* (ἀσιατικὸς λαός). Εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐμφανίζονται οἱ *Τοῦρκοι Σελτζουκίδαι*. Εἰς τὸν Βορρᾶν οἱ *Οὖγγροι*, *Μαγυάροι*, ὡς λέγουν ἑαυτούς, λαὸς τουρκικὸς καὶ αὐτὸς ἐρχόμενος ἀπὸ τὴν Ἀσίαν. Ἀπὸ τὴν Δύσιν ἀρχίζουν νὰ ἔρχωνται ἀλλεπάλληλα κύματα τῶν λαῶν αὐτῆς: ἡ πρωτοπορεία εἶναι οἱ *Νορμανδοί*.

9) Ὁ ΙΒ' αἰὼν διέρχεται ἐν μέσῳ τῆς λαίλαπος τῶν *σταυροφορικῶν* ἐκστρατειῶν, ἡ ὁποία καταλήγει εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ 1204. Εἰς τὸ μεταξὺ ἐπιδρομαὶ τῶν Νορμανδῶν, τῶν Οὔγγρων, εἰς τὴν Ἀνατολὴν τῶν Τούρκων Σελτζούκων.

10) Τὴν ἐπανιδρυθεῖσαν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν τῶν Παλαιολόγων, ὡς καὶ τὰς ἀπολεσθείσας ἑλληνικὰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀνατολῆς, διατρέχουν τὸν ΙΓ', ΙΔ' καὶ ΙΕ' αἰῶνα: *Φράγκοι*, ὡς λέγονται γενικῶς οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως, Σλάβοι, Βούλγαροι, ποικίλα τουρκομανικὰ ἢ τουρκικὰ στίφη, *Κουμᾶνοι* καὶ ἄλλοι λαοὶ τοῦ Δουνάβεως, *Μογγόλοι* (τὴν μικρὰν Ἀσίαν), *Βλάχοι* ἡνωμένοι μετὰ Βουλγάρων, οἱ λεγόμενοι *Βλαχοβούλγαροι*, *Σέρβοι Ἀλβανοί*, Ἱσπανοάραβες *Καταλανοὶ* μισθοφόροι, λεγόμενοι καὶ *Ἀμογάβαροι*, τέλος οἱ ὁριστικοὶ καταστροφεῖς τοῦ 1453, οἱ *Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι*.

Ἡ δρᾶσις τῶν βαρβάρων εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μνημονευθοῦν τὰ ὀνόματα τῶν πολυωνύμων καὶ παμποικίλων ληστρικῶν φύλων, τὰ ὁποῖα εἰσέβαλλον εἰς τὸ κράτος. Ὅλαι αἱ μεγάλαι φυλαὶ τῆς ἀνθρωπότητος ἔλαβον μέρος εἰς τὴν χιλιετῆ ταύτην ἐπιδρομήν: οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ Φράγκοι, οἱ Σλάβοι, οἱ τουρανικοὶ λαοί, οἱ Σημῖται (οἱ Ἄραβες). Οἱ πλεῖστοι καὶ οἱ ἀγριώτεροι, οἱ ὁποῖοι κατήρχοντο ἀπὸ τὸν Βορρᾶν, ἦσαν οἱ σλαβικοὶ καὶ οἱ τουρανικοὶ λαοί, οἱ λαοὶ τοῦ Δουνάβεως, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔπαυσαν καθ' ὅλον τὸν Μεσαίωνα καὶ εἶναι εἰς διαρκῆ ληστρικὴν κίνησιν ἑκατέρωθεν τῶν ὄχθων τοῦ μεγάλου ποταμοῦ. Ἀλλ' ἐξ ὅλων τῶν σημείων ἐπήρχοντο οἱ βάρβαροι, καὶ θὰ ἐνόμιζέ τις ὅτι ἐπέκειτο κάθε στιγμὴν ἡ διάλυσις τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἡ καταστροφὴ τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Καὶ ὅμως ἐπέρασεν ἡ συνεχὴς αὕτη φρίκη τῶν ἐπιδρομῶν χωρὶς νὰ θίξῃ οὐσιωδῶς τὴν ἑλληνικὴν μεσαιωνικὴν αὐτοκρατορίαν καὶ χωρὶς ν' ἀλλοιώσῃ τὴν καθαρότητα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἂν ἐξαιρεθοῦν αἱ καταστροφαί, αἱ σφαγαὶ καὶ ἡ δυστυχία τῶν κατοίκων, σπουδαίας μεταβολὰς δὲν ἀφῆκαν αἱ ἐπιδρομαὶ παρὰ μόνον εἰς τὰς βορειοτάτας καὶ εἰς τὰς νοτιωτάτας χώρας. Ἡ αὐτοκρατορία, σχεδὸν συγχρόνως, τὸν Ζ' αἰῶνα, ἀπώλεσε μεγάλας ἐπαρχίας, ἀπὸ τοὺς Σλάβους τὰς ἐντεῦθεν τοῦ Δουνάβεως χώρας, ἀπὸ τοὺς Ἄραβας τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον. Αἱ μεγάλαι αὗται ἀπώλειαι ἔσχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν στένωσιν τῆς αὐτοκρατορίας εἰς ὅρια περισσότερον σύμφωνα μὲ τὴν φύσιν αὐτῆς, ὡς ἑλληνικῆς. Ἔκτοτε ἐπεκράτησεν ἡ νέα διοικητικὴ διαίρεσις εἰς μικροτέρας περιφερείας, τὰ *θέματα* (τοῦτο παρετήρησεν ἤδη ὁ *Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος* «Περὶ θεμάτων» ἐν ἀρχῇ, ἐκδ. Βόννης), καὶ στερεωτέρα καθόλου διοργάνωσις τοῦ κράτους.

Ἐκτὸς τῆς βιαίας καὶ εἰρηνικὴ ἐγκατάστασις ξένων λαῶν ἔγινεν. Καὶ πρῶτον βάρβαροι διέμενον μονίμως ἐπὶ βυζαντινοῦ ἐδάφους, οἱ βάρβαροι μισθοφόροι, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας μέγα μέρος τοῦ στρατοῦ, οἱ περίφημοι Βάραγγοι (βλ. λ.), οἱ ρωμαλέοι πολεμισταὶ τοῦ Βορρᾶ, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουράν, καὶ πολλοὶ ἄλλοι, χωρὶς νὰ συμπεριληφθοῦν οἱ ξένοι, οἱ ὁποῖοι κατελάμβανον μεγάλας θέσεις καὶ ὅσοι ἐγίνοντο πλέον Βυζαντινοί. Ἐνίοτε ἡ ἐπίδρασις τῶν βαρβάρων ἦτο μεγάλη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὄχι μόνον εἰς τὴν πολιτικήν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν. Τὰ κείμενα ὁμιλοῦν περὶ ἐθίμων καὶ δὴ ἐνδυμάτων βαρβαρικῶν, τῶν ὁποίων ὁ συρμὸς παρέστη ἀνάγκη καὶ διὰ νόμων νὰ ἀπαγορευθῇ. Δὲν γίνεται δ' ἐνταῦθα λόγος περὶ τῶν ἐπιδράσεων εἰς ἄλλας ἐκδηλώσεις τοῦ βίου καὶ δὴ εἰς τὴν τέχνην. Μεγάλαι, εἰρηνικαί, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ἐγκαταστάσεις ἔγιναν εἰς τὴν Ἑλλάδα τῶν Σλάβων, ἀργότερον τῶν Ἀλβανῶν. Ἡ «τυχοδιωκτικὴ θεωρία τοῦ *Φαλμεράγερ* περὶ ἐκσλαβισμοῦ τῶν Ἑλλήνων ἔχει ἤδη ἐξορισθῆ εἰς τὸ βασίλειον τῶν μύθων», ὡς λέγει ὁ Γερμανὸς ἱστορικὸς Gelzer. Οἱ δὲ Ἀλβανοί, ὡς συγγενὴς φυλὴ μὲ τὴν ἑλληνικήν, ταχέως ἀπερροφήθησαν. Καὶ ἄν ποτε ἔγινεν ἀνάμειξίς τις μὲ αἷμα σλαβικόν, εἴτε φραγκικόν, εἴτε ἀλβανικόν, ἡ ἀνάμειξις αὕτη ἐκ τῆς φυλετικῆς διασταυρώσεως ἐνίσχυσε τὴν ἑλληνικὴν φυλήν. Καὶ μὲ μίαν λέξιν, δὲν ἔχει τις ἢ νὰ ἐπαναλάβῃ μετὰ τοῦ Γάλλου ἀκαδημαϊκοῦ καὶ ἱστορικοῦ Alfred Rambaud, ὅτι οὐδεὶς λαὸς τῆς Εὐρώπης ἔμεινεν ἕνεκα τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν τόσον καθαρὸς ὅσον ὁ ἑλληνικός. Βεβαίως κατὰ τοὺς δυστυχεῖς χρόνους τῶν Παλαιολόγων, κατὰ τοὺς ὁποίους τὸ εὐρὺ ἄλλοτε ἔδαφος τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἔχει γίνει ἡ κονίστρα, εἰς τὴν ὁποίαν ἀγωνίζονται ὅλοι σχεδὸν οἱ λαοί, δὲν ἀντιπροσωπεύει πλέον τὸ παλαιὸν ἓν καὶ ἀδιαίρετον κράτος, τὸ μόνον πολιτισμένον κράτος τοῦ κόσμου. Εἶναι ἐν τούτοις ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία, ἡ ὁποία πάντοτε εἶναι ἡ κληρονόμος τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ ἡ ὁποία πάντοτε αἰσθάνεται ἑαυτὴν ὑπερτέραν τῶν ξένων λαῶν, ἀφοῦ ἐξακολουθοῦν οἱ Ἕλληνες τῆς ἐποχῆς ταύτης νὰ θεωροῦν καὶ νὰ λέγουν βαρβάρους ὅλους τοὺς ἄλλους λαούς, χωρὶς νὰ ἐξαιροῦν οὐδ' αὐτοὺς τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς Δύσεως.

Ἡ ἐκπολιτιστικὴ ἐπίδρασις τοῦ Βυζαντίου. Ἡ τεραστία αὕτη ἠθικὴ δύναμις τοῦ ἑλληνικοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, ἡ ὁποία διετηρήθη ἕως τὴν μεγάλην καταστροφήν, κατώρθωσεν ὥστε βαρβάρους, ἀγρίους σχεδὸν λαούς, νὰ καταστήσῃ λαοὺς ἱστορικοὺς καὶ ν' ἀνυψώσῃ εἰς κράτη ἰσχυρά. Ἡ μελέτη τῆς βυζαντινῆς πολιτικῆς πρὸς τοὺς βαρβάρους λαοὺς παρέχει μεγαλοπρεπῆ καὶ ἀξίαν θαυμασμοῦ εἰκόνα τοῦ ἔργου τοῦ Βυζαντίου ἐν τῷ κόσμῳ. Διότι τὰ πάντα ἐπεχείρησε διὰ νὰ περιλάβῃ αὐτοὺς εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἐκπολιτιστικῆς αὐτοῦ ἐπιδράσεως. Ἡ βυζαντινὴ διπλωματία εἶχεν ἴδια ὑπουργεῖα, ὡς λέγομεν σήμερον, διὰ τὰς σχέσεις μὲ τοὺς βαρβάρους λαούς, τὸ *σκρίνιον* (γραφεῖον) *τῶν βαρβάρων*, ἐγνώριζε δὲ καλῶς αὐτοὺς καὶ εἶχε λεπτομερῶς μελετημένον πρόγραμμα τῶν πρὸς αὐτοὺς σχέσεων, καὶ ἔδιδε λεπτομερεῖς ὁδηγίας εἰς τοὺς ἀποστελλομένους εἰς αὐτοὺς πρέσβεις καὶ ἱεραποστόλους. Τὸ περίεργον βιβλίον τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, τὸ ὁποῖον ἐπιγράφεται Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμανὸν (de administrando imperio) καὶ τὸ ὁποῖον ἀναμφιβόλως, ὡς ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Πορφυρογεννήτου, εἶναι συνονθύλευμα ἐκ παλαιοτέρων ἐπισήμων κειμένων, δύναται νὰ πείσῃ πάντα περὶ τῶν λεγομένων. Τὸ ὅτι δὲ εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν πλουσιωτάτην σειρὰν τῶν βυζαντινῶν ἱστορικῶν ἀπεταμιεύθησαν πολυτιμόταται εἰδήσεις περὶ πάντων τῶν βαρβάρων λαῶν, δεικνύει καὶ τοῦτο ὁπόσην προσοχὴν ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς οὐ μόνον τὸ κράτος, ἀλλὰ καὶ ἡ μεσαιωνικὴ ἑλληνικὴ κοινωνία.

Ὅλη λοιπὸν ἡ ἐξωτερικὴ ἐνέργεια τοῦ Βυζαντίου συνεκεφαλαιοῦτο εἰς τὸν ἐκπολιτισμὸν καὶ τὸν ἐκχριστιανισμὸν τῶν βαρβάρων. Οὐδεμία θυσία ἐφαίνετο μεγάλη πρὸς κατόρθωσιν τοῦ μεγάλου ἔργου, καὶ εἶναι ἄξιοι τιμῆς καὶ θαυμασμοῦ οἱ Ἕλληνες ἱεραπόστολοι, οἱ ὁποῖοι ἀνελάμβανον μὲ ἀφάνταστον ἡρωϊσμὸν τὰς κινδυνωδεστάτας πορείας εἰς μακρινοὺς καὶ σκληροτραχήλους βαρβάρους. Ἦτο τοῦτο τὸ κύριον καθῆκον τοῦ Ἕλληνος Χριστιανοῦ αὐτοκράτορος, διότι δὲν ὑπῆρχε σωτηρία, ὡς ἔλεγον, διὰ τοὺς βαρβάρους, παρὰ μόνον ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς χριστιανικῆς αὐτοκρατορίας. Πόσον δὲ μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ ἀλήθεια αὕτη δεικνύει τὸ καταπληκτικὸν ἱστορικὸν γεγονός, ὅτι ὅσοι βάρβαροι εἰσῆλθον εἰς τὴν τροχιὰν τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, ἤτοι τοῦ ἑλληνικοῦ χριστιανισμοῦ, συνέπηξαν κράτη, ὅσοι δὲν ὑπῆρξαν ἱκανοὶ νὰ δεχθοῦν τὰ διδάγματα αὐτοῦ ἐξηνεμίσθησαν—παράδειγμα οἱ Οὖννοι, οἱ Ἄβαροι, οἱ Οὖζοι, οἱ Πετσενέγοι καὶ τόσοι ἄλλοι—καὶ δὲν ἀφῆκαν τὴν μνήμην αὐτῶν παρὰ μόνον εἰς τὴν κατάραν τῶν λαῶν διὰ τὰς φρικαλεότητάς των καὶ εἰς τὰ ἄψυχα φύλλα τῶν ἱστορικῶν καὶ τῶν χρονογράφων τοῦ Βυζαντίου. ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

βαρβαροκατάληκτα (τά). Οὕτως ἐκλήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀδ. Κοραῆ ρήματά τινα τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς τῶν ὁποίων ἡ κατάληξις ἦτο νεωτέρας προελεύσεως· π. χ. τὸ *συνάζω*, *φυλάγω*.

βαρβαροκρατία (ἡ)· ἐπικράτησις, κυριαρχία τῶν βαρβάρων.

βαρβαροκτόνος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ φονεύων τοὺς βαρβάρους.

βάρβαρος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· παρ' ἀρχαίοις ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων βάρβαροι πάντες οἱ μὴ Ἕλληνες, ὅθεν τὸ παροιμιῶδες: «πᾶς μὴ Ἕλλην βάρβαρος» ‖ συνεκδ. ὁ σκαιός, ὁ ἀγροῖκος, ὁ ἀπαίδευτος, ὁ ἀμαθής ‖ ἐν τῇ νεωτέρᾳ γλώσσῃ, ὁ τραχὺς καὶ ἄγριος τοὺς τρόπους, ὁ βάναυσος, ὁ σκληρός, ὁ ἀπάνθρωπος: «βάρβαρος πατέρας,—δάσκαλος, —ἄνθρωπος».—Ἐπίρρ. *βαρβάρως*.

—*[Ἀρχ.]* Ἡ λέξις κατ' ἄλλους μὲν ἐπλάσθη εἰς ἐκδήλωσιν καὶ ἀπόδοσιν τῆς ἐντυπώσεως ἣν προεκάλει ὁ ἦχος ξένης γλώσσης (βάρ—βάρ), κατ' ἄλλους δὲ σχετίζεται πρὸς τὴν σανσκριτικὴν barbarah, σημαίνουσαν τὸν τραυλόν. Παρ' Ὁμήρῳ ἔτι καλοῦνται βαρβαρόφωνοι οἱ Κᾶρες (Ἰλ. Β. 867), ἅτε μὴ ὁμιλοῦντες τὴν ἑλληνικήν. Παρ' Ἀριστοτέλει ἀπαντᾶται συχνὰ ἡ λέξις βάρβαρος: «οἱ διαιροῦντες τὸ τῶν ἀνθρώπων πλῆθος εἴς τε Ἕλληνας καὶ βαρβάρους», «οἱ βάρβαροι δουλικώτεροι τὰ ἤθη φύσει», «βάρβαρον καὶ δοῦλον ταὐτὸ φύσει», ὁ δὲ Πλάτων πᾶν τὸ ἀνθρώπινον γένος χωρίζει εἰς Ἕλληνας καὶ βαρβάρους (Πολιτ. 262 Δ. πρβλ. καὶ *Θουκ.* 1,3). Ὁ Στράβων (661 κ. ἑ.) γράφει διὰ μακροτάτων περὶ διακρίσεως βαρβαροφώνων καὶ βαρβάρων. Καὶ παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις ὑπῆρχεν ὁ αὐτὸς ὅρος διὰ πάντας τοὺς ξένους (Ἡρ. 2,158). Φαίνεται ὅμως, ὅτι ἡ λέξις ἀνεφέρετο παρὰ τοῖς Ἕλλησι μᾶλλον εἰς τὴν γλῶσσαν, «φωνὴ βάρβαρος» (*Αἰσχ.* Ἀγαμ. 1051), «γλῶσσα βάρβαρος» (*Σοφ.* Αἴας 1263)· καὶ ἐν τῇ φράσει «βαρβάρως ὠνόμασται» (*Στράβ.* 471), ὑποδηλοῦται ἡ χρῆσις ξένων ὀνομάτων.

Μετὰ τὰ Περσικὰ ἡ λέξις ἔλαβε τὴν περιφρονητικὴν σημασίαν τοῦ ἀμαθής, κτηνώδης, ἀγροῖκος: «ἀμαθὴς καὶ βάρβαρος» (*Ἀριστ.* Νεφ. 492), «τὸ τῆς φύσεως βάρβαρον» (*Δημ.* 563, 13). Οἱ Ρωμαῖοι ἐκάλουν καὶ ἑαυτοὺς βαρβάρους μέχρι τῶν χρόνων, καθ' οὓς ἡ γλῶσσα ἡ ἑλληνικὴ καὶ ἡ φιλολογία μετεφυτεύθησαν εἰς Ρώμην («Marcus vortit barbare» ἤτοι «Latine» λέγει ὁ *Μ. Πλαῦτος* περὶ ἑαυτοῦ ἐν τῷ προλόγῳ τῆς Asinariae). Ἀπὸ Αὐγούστου ὅμως καὶ ἑξῆς τὸ ὄνομα ἀποδίδεται εἰς πάντα τὰ ἔθνη τὰ μὴ μετέχοντα ἑλληνικῆς ἢ ρωμαϊκῆς παιδείας. —Ω.

Βάρβαρος, *ἅγιος*. Μάρτυς τοῦ χριστιανισμοῦ ξίφει τελειωθείς, οὗ ἡ μνήμη ἐπιτελεῖται τῇ 6 Μαΐου. Ἑτέρου *Βαρβάρου* συνεορτάζεται ἡ μνήμη μετὰ τῶν συναθλησάντων αὐτῷ ἁγίων μαρτύρων *Ἀλεξάνδρου* καὶ *Ἀκολούθου* τῇ 14ῃ Μαΐου. Τῇ δὲ 15ῃ Μαΐου ἑορτάζεται ἡ μνήμη *Βαρβάρου* τοῦ *μυροβλήτου*, εἰς ὃν ἔγραψεν ἐγκώμιον ὁ *Κωνστ.* Ἀκροπολίτης (βλ. λ.).

— **Βάρβαρος**, *Νικόλαος*· βλ. Μπάρμπαρο.

Βαρβαρόσσας. Ἐπώνυμον τῆς ξυνωρίδος τῶν διαβοήτων Τούρκων πειρατῶν, τῶν ἀδελφῶν *Ἀρούδζ* (ἢ *Βαρβερόςς Χορούκ* τῶν χρονικογράφων) καὶ *Χίζρ* (ἢ *Βαρβερόςς Ντοσεραντίν*), γνωστοτέρων δὲ ὡς *Χαϊρέδ-Δίν* υἱῶν Ρουμελιώτου τινὸς στρατιώτου Γιακούμπ, ἐξωμότου ἐκ Γιαννιτσῶν ὡς πιστεύεται, ἐγκαταστάντος δὲ εἰς Μυτιλήνην, ἅμα τῇ ἁλώσει τῆς Λέσβου ἀπὸ τῶν Γενουησίων καὶ τῶν ἱπποτῶν τῆς Ρόδου (1457) ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β'. Συνέπεσε δὲ ἡ ἐμφάνισις τῶν δύο τούτων προσωπικοτήτων, αἵτινες ὑπῆρξαν κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα τὸ φόβητρον τῶν παρακτίων πληθυσμῶν τῆς Μεσογείου, πρὸς τὴν ἐκκένωσιν τῆς Ἰταλίας ὑπὸ τῶν στρατευμάτων Λουδοβίκου ΙΒ' καὶ πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἱστορίας ἐμφάνισιν τοῦ Γενουησίου *Ἀνδρέα Δόρια*, ὃν ἡ πρόνοια παρουσίασεν οἱονεὶ ὡς ἀντίβαρον ἐκείνων· διότι ἡ νεωτέρα ἱστορία τοῦ πρώτου ἡμίσεος τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος κατὰ

Digitized by Google

βάθος ἐξεταζομένη, δὲν εἶναι πράγματι παρὰ ἡ ἱστορία δύο οὕτως εἰπεῖν μεγάλων ἐφοπλιστῶν, τῶν ἀδελφῶν Βαρβαρόσσα ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ Δόρια ἀφ' ἑτέρου.

῞Οταν οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Γιακοὺμπ (ὑπῆρχε καὶ τρίτος, ἄσημος αὐτός, ὁ *Ἰσχάκ*, δολοφονηθεὶς τῷ 1518 εἰς Τενίς), ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀνταλλάξει τὸ στρατιωτικὸν τέως ἐπάγγελμά του πρὸς τὸ τοῦ ἀγγειοπλάστου, ἔφθασαν εἰς ἡλικίαν ἐπιβάλλουσαν εἰς αὐτοὺς τὴν αὐτοεπάρκειαν, ἐξέλεξαν ἐπάγγελμα ἐκ τοῦ σταδίου τῶν περιπετειῶν: Ὁ *Ἀρούδζ* ὡς πρωτότοκος ἐξέλεξεν ἓν πλοῖον, καὶ ἀψηφῶν τοὺς κινδύνους τῶν, ἀπὸ τῶν περιπολουσῶν μοιρῶν τῶν Ροδίων ἱπποτῶν, ἀνεπιθυμήτων συναντήσεων, ἐτράπη πρὸς τὰς ἀκτὰς τῆς Συρίας, πρὸς διενέργειαν πειρατείας κατὰ τῶν Χριστιανῶν. Δὲν ἐβράδυνεν ὅμως νὰ συλληφθῇ καὶ νὰ προσδεθῇ δι' ἁλυσοδέσμου εἰς τὸ σέλμα γαλέρας τινὸς τοῦ τάγματος· εὐτυχῶς ὅμως δι' αὐτόν, ἡ γαλέρα αὐτὴ καταληφθεῖσα, κατά τινα περιπολίαν της ἀνὰ τὸν κόλπον τῆς Ἀτταλείας, ἀπὸ σφοδρὰν κακοκαιρίαν, κατέφυγεν ὑπὸ τὸ Καστελλόριζον, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ δυνηθῇ νὰ κρατηθῇ εἰς τὰς ἀγκύρας της, αἱ ὁποῖαι ἐσύροντο· ὁ Ἀρούδζ ἐπωφελήθη τῆς συγχύσεως καὶ διαλαθών, ἔθραυσε τὸ ἁλυσοδεσμόν του, σωθεὶς εἰς τὴν ξηρὰν κολυμβῶν. Μετέβη τότε εἰς Ἀττάλειαν, ἐκεῖθεν δὲ διεπορθμεύθη εἰς Αἴγυπτον, ὁπόθεν πάλιν ἐπανέπλευσεν εἰς Καραμανίαν, ἐπιβὰς πλοίου σταλέντος πρὸς φόρτωσιν ναυπηγησίμου ξυλείας· ἀλλὰ καὶ πάλιν συνελήφθη ὑπὸ πλοίου τῶν Ροδίων ἱπποτῶν, καὶ πάλιν δὲ ἐδραπέτευσε κολυμβῶν. Διοικητὴς τότε τῆς Καραμανίας ἦτο ὁ Κορχούδ, ἀδελφὸς τοῦ σουλτάνου Σελὴμ τοῦ Τρομεροῦ, ὅστις διϊδὼν ἐν τῷ Ἀρούδζ γενναῖον ναύτην, διέταξε τὸν καδῆν τῆς Σμύρνης νὰ τῷ παραδώσῃ ἓν πλοῖον κατάλληλον καὶ καθ' ὅλα ἑτοιμασμένον πρὸς πειρατείαν.

Προληπτικὸς ὅμως ὁ Ἀρούδζ καὶ ἀπαισιοδόξως προδιατεθειμένος λόγῳ τῶν προγενεστέρων, ἀτυχοῦς δι' αὐτὸν ἐκβάσεως, συναντήσεών του πρὸς πλοῖα τοῦ τάγματος, ἀπεφάσισε νὰ παρεμβάλῃ μεταξὺ ἑαυτοῦ καὶ τῆς Ρόδου, ὅλον τὸ πλάτος τοῦ τε Αἰγαίου καὶ τοῦ Ἰονίου πελάγους, στρεφόμενος οὐχὶ πλέον κατὰ τῶν ἀκτῶν τῆς Κιλικίας ἀλλὰ κατὰ τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας: ἔπλευσε πρὸς τὴν Ἀπουλίαν (Puglia) καὶ ἀφοῦ συνέλαβε δύο πλοῖα πλουσίως κατάφορτα, ἀνέστρεψε πρὸς τὴν Εὔβοιαν, αὐξάνων τὰς λείας του κατὰ τὸν διάπλουν. Μὴ ἐπιθυμῶν ἐν τούτοις νὰ τροφοδοτῇ μὲ τὰ δυσκόλως κτηθέντα λάφυρά του τοὺς ἁπανταχοῦ ἀδηφάγους ἀντιπροσώπους τοῦ σουλτάνου, ἐπροτίμησε τοῦ ἐπανάπλουν του εἰς Μυτιλήνην, τὸν κατάπλουν του εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου παραχειμάσας ἐμελέτα τὰ τῶν προσεχῶν ἐπιχειρήσεών του, δι' ἃς δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ στηρίζεται εἰς τὸ εὐμενὲς ἐνδιαφέρον τοῦ Κορχούδ, τὸν ὁποῖον ὁ ἀδελφός του σουλτᾶνος εἶχε κηρύξει ἔκπτωτον παντὸς δικαιώματος. Ἡ ἐποχὴ ἐν τούτοις ἦτο λίαν εὐεπίφορος εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν ὀνείρων του, διότι πάντες οἱ Χριστιανοί, Γενουήσιοι, Νεαπολιτᾶνοι, Ἑνετοί, Ἱσπανοί, ὧν τὰ πλοῖα ἀπὸ ἀνοίξεως ἕως χειμῶνος διέσχιζον τὴν Μεσόγειον πρὸς πᾶσαν διεύθυνσιν, ἐθεωροῦντο ὡς παρέχοντες νόμιμον λείαν, τὴν ὁποίαν ὁ οὐρανὸς ἔστελλε δῶρον εἰς τοὺς εὐνοουμένους του τοὺς πραγματικοὺς πιστούς. Μεγάλως ὅμως ἀπησχόλει τὸν Ἀρούδζ ἡ ἐξεύρεσις τόπου καταλλήλου διὰ τὴν ἐναπόθεσιν τῶν καρπῶν τῆς πειρατείας. Ἀνεκτίμητος ἀπὸ τοιαύτης ἀπόψεως τῷ ἐφάνη ἡ βερβερικὴ ἀκτή.

Μετὰ τὴν βραδεῖαν τῶν Σαρακηνῶν κατάπτωσιν ἡ ποτὲ ἀνθίσασα ρωμαϊκὴ Ἀφρικὴ εἶχεν ἀναλάβει τὴν προτέραν της ἀγρίαν κατάστασιν, καὶ αἱ ἀκταὶ τῆς ἔβριθον ὀχυρῶν πλὴν ἐγκαταλελειμμένων ὁρμητηρίων, τὰ ὁποῖα κατελάμβανον οἱ ἀπὸ τῆς Γρενάδας ἐξωσθέντες Μαῦροι, οἱ ὁποῖοι μετεφύτευον ἐκεῖ τὸν πολιτισμόν των, τὴν βιομηχανίαν των, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄσβεστον κατὰ τῶν Χριστιανῶν πόθον ἐκδικήσεως. Τοιαύτη δὲ περίπου ἦτο ἡ κατάστασις τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὰς βορειοαφρικανικὰς ἀκτάς: δύο ἡγεμόνες, ὁ σουλτᾶνος τῆς Τύνιδος πρὸς ἀνατολὰς καὶ ὁ βέης τῆς Τλεμτσὲν πρὸς δυσμάς, ἀρκετὰ ἰσχυροὶ ἀκόμη, ἐξεπροσώπουν εἰς τὰς ἀφρικανικὰς ἀκτὰς τὰς ἀρχαίας μουσουλμανικὰς δυναστείας· ἀφ' ἑτέρου κατεῖχον ἐκεῖ οἱ μὲν Πορτογάλοι τὴν Χέουτα, οἱ δὲ Ἱσπανοὶ τὴν Μελλίλα, τὴν Μερς-ἔλ-Κεμπίρ, τὴν Ὀράν, τὰς πρὸ τοῦ Ἀλγερίου χοιράδας, ἐφ' ὧν ἔκτισαν τὸ Πενιὸν ντ' Ἀλλζὲρ καὶ τὴν Μπουζζί, νωπὴν κατάκτησιν τοῦ Πέτρου τῆς Νοβάρρας· αἱ ἄλλαι ἀκταὶ ἦσαν εἰς τὴν διάθεσιν παντὸς ἀναλαμβάνοντος τὴν τόλμην τῆς κατακτήσεώς των. Ὁ Ἀρούδζ ἔστρεψεν ἀμέσως τὰς βλέψεις του πρὸς τὴν νῆσον *Τζέρμπι* εἰς τὸν μυχὸν τῆς Μικρᾶς Σύρτεως, τὴν ὁποίαν εἶχον καταλάβει οἱ Ἱσπανοὶ τῷ 1432 βασιλεύοντος τοῦ Δὸν Ἀλφόνσου, χωρὶς νὰ προνοήσωσι διὰ τὴν διατήρησιν τῆς κατοχῆς των· ταύτην τὴν νῆσον προέκρινεν ὁ Ἀρούδζ ὡς κέντρον καὶ ὁρμητήριον τῶν πειρατικῶν του ἐπιχειρήσεων.

Περίεργος σύμπτωσις εἶχε φέρει εἰς τὴν Τζέρμπι, τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς ἐποχήν, τὸν νεώτερον (γεννηθέντα τῷ 1464) ἀδελφόν του *Χίζρ*, ὁ ὁποῖος εἶχε καταστῆ ἐξ ἴσου μὲ τὸν Ἀρούδζ περιώνυμος διὰ τοὺς πειρατικοὺς ἄθλους του ἀνὰ τὴν Μεσόγειον. Ἀπεφάσισαν τότε οἱ δύο ἀδελφοὶ νὰ θέσωσι κοινῇ τὰς προσπαθείας των καὶ τὰ ἃ διέθετον μέσα, ὅπως καταστῶσι πραγματικὴ ναυτικὴ δύναμις· ἀναγνωρίσαντες ὅμως καὶ τὴν ἀνάγκην προστασίας ἰσχυροῦ τινος ἡγεμόνος ὅπως ἡ ἰσχὺς των διακρίνεται ἀπὸ τῆς τῶν συνήθων συνδυασμῶν τῶν συνεταιριζομένων κοινῶν πειρατῶν, ἀπεφάσισαν νὰ μεταβῶσι πρὸς τὸν σουλτᾶνον τῆς Τύνιδος, κύριον τῶν ἀκτῶν τοῦ κόλπου τῆς Καρχηδόνος, καὶ ἐπικαλούμενοι τὸν ζῆλον των ὑπὲρ τῶν ἐντολῶν τοῦ Προφήτου, νὰ ζητήσωσι τὴν ὑποστήριξίν του. Ὁ σουλτᾶνος τῆς Τύνιδος ἐπεδαψίλευσεν εἰς τοὺς δύο πειρατάς, ὧν ἡ φήμη εἶχε φθάσει ἕως αὐτοῦ, μεγίστας τιμάς, τοῖς παρεχώρησε τὴν νῆσον, καὶ τοῖς ὑπεσχέθη πᾶσαν ὑποστήριξιν ζητήσας ὡς μόνον ἀντάλλαγμα τὸ πεμπτημόριον τῶν λειῶν, ἃς θὰ ἐκυρίευον κατὰ τὰς ἐναντίον τῶν ἀπίστων καταδρομάς των. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἡ τύχη προσεμειδία πρὸς τοὺς δύο *Βαρβαρόσσα* (ὑπὸ τὸ τοιοῦτον ὄνομα ἐγνώρισεν ἐφεξῆς ἡ Εὐρώπη τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ Γιακούμπ, κατὰ τοὺς μὲν ὀφειλόμενον εἰς τήν, ἥν κατ' ἀρχὰς ἔτρεφε, κείρας κατόπιν, πυρρὰν γενειάδα τοῦ Χίζρ, κατὰ τοὺς δὲ εἰς παραφθορὰν τοῦ ὀνόματος *Μπαμπ' Ἀρούδζ*, τοῦ πρεσβυτέρου) καταστάντας ἐντὸς βραχέος τὸ φόβητρον τῶν Χριστιανῶν· ὅταν δὲ κατόπιν τὰ ἆθλα τοῦ Χίζρ κατέστησαν αὐτὸν περιδοξότερον τοῦ ἀδελφοῦ του, ἔλαβεν οὗτος ἀπὸ τὸν Μουσουλμανισμὸν τὸν ἐπίφθονον τίτλον «*Χαῖρ ἐδ-Δὶν*» (=«προκοπὴ τῆς πίστεως») εἰς ἀνταμοιβὴν τοῦ ζήλου του. Ἤρχισεν ὅμως νὰ προκύπτῃ ἔκδηλος ἡ μεταξὺ τῶν δύο ἀδελφῶν διαφορά, τοῦ μὲν Ἀρούδζ ὄντος μὲν ἀναμφισβητήτως τοῦ θεμελιωτοῦ τῆς δόξης τῆς οἰκογενείας του πλὴν μὴ συνδυάζοντος τὴν κρίσιν πρὸς τὴν τόλμην, τοῦ δὲ Χαϊρεδὶν ὄντος ἐξ ἴσου ἀνδρείου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἔπακρον συνετοῦ.

Ὁ Χαῖρ-ἐδ-Δὶν Βαρβαρόσσας.

[Χαλκογραφία χαραχθεῖσα, κατὰ πληροφορίαν τοῦ Σκαρλάτου Βυζαντίου, τῷ 1862 ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος καλλιτέχνου *Ι. Βρίντηση* ἐπὶ τῇ βάσει ἀντιγράφου μιᾶς ζωγραφίας τοῦ Βαρβαρόσσα ἥτις ὑπῆρχεν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν τῆς Τουρκίας.]

Τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἀνοίξεως τοῦ 1511 οἱ δύο Βαρβαρόσσαι προσλαβόντες καὶ τρίτον συντροφικὸν πλοῖον συνέλαβον κατόπιν τριημέρου πείσμονος ναυμαχίας μέγα «γαλλιὸν» οὗ ἐπέβαινον τριακόσιοι Χριστιανοὶ ἐπιβάται, οἵτινες ὡδηγήθησαν ἁλυσσόδετοι εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Τύνιδος πρὸς πώλησιν. Ὁ Diego de Haëdo, ἀββᾶς τῆς Fromesta, γράψας, τῷ 1581, ἱστορίαν τῶν τραγικοτήτων ἐκείνων, διέσωσε καὶ τὴν διατίμησιν τῆς ἀνθρωπίνης σαρκὸς εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Τύνιδος: «Ἡ τιμὴ τῶν αἰχμαλώτων ἐποίκιλλεν ἀναλόγως τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως. Δύναται ἐν τούτοις νὰ λεχθῇ ὅτι ἄλκιμος νεανίας ἐτιμᾶτο ἀντὶ 30 λιρῶν κατὰ μέσον ὅρον· γυνὴ νεαρὰ καὶ ὡραία ἔχουσα ὅλους της τοὺς ὀδόντας, ἀντὶ 20 λιρῶν· μείρακες, ἀντὶ 12 λιρῶν· ἡλικιωμένοι ἄνδρες δυνάμενοι νὰ τακτοποιοῦν τὰς ἀποθήκας καὶ νὰ καταδιώκωσι τοὺς ἐν αὐταῖς ποντικούς, παρεχωροῦντο ἀντὶ ὅσου-ὅσου· αἱ γραῖαι ὅμως αἱ ὁποῖαι οὐδενὸς ἐπέσυρον τὴν προσοχήν, ἐρράπτοντο εἰς σάκκους καὶ ἐποντίζοντο εἰς ἓν μίλλιον ἀνοικτὰ τῆς νήσου Aljfina»· ἐξαιρετικῶς, ἐπωλήθησαν δύο εὐγενεῖς Ἱσπαναὶ δέσποιναι, ἀντὶ 16 ρεὰλ (8 φραγκ. 65) ἑκάστη». Κατὰ τὴν ναυμαχίαν ὅμως ταύτην ἐναντίον τοῦ «γαλλιόν», ἐτραυματίσθη σοβαρῶς ὁ Ἀρούδζ καὶ παρέμεινεν ὅλον τὸν χειμῶνα τοῦ 1511 πρὸς θεραπείαν. Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1512 οἱ δύο ἀδελφοὶ ἐξέπλευσαν κατὰ τῆς Μπουζζὶ (ἀρχ. *Σάλδαι*), πλὴν οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ της Ἱσπανοὶ ἀπέκρουσαν τὰς ἐφόδους των, καθ' ἃς ἐτραυματίσθη ὁ Ἀρούδζ, ἀγοράσας τὴν σωτηρίαν του μὲ ἀκρωτηριασμὸν τῆς χειρός του. Ἐστράφησαν τότε κατὰ τοῦ Δζιζελῆ (ἀρχ. *Ἰγίλγιλι*), τὸ ὁποῖον κατεῖχεν εὐάριθμος φρουρὰ Γενουησίων, ἣν ἐκδιώξαντες τὸ κατέλαβον· μεθ' ὅ, ἀναθαρρήσαντες ἐκ τῆς εὐκόλου ταύτης νίκης των ἐστράφησαν ἐκ νέου κατὰ τῆς Μπουζζὶ τραγικῶς καὶ πάλιν ἀποκρουσθέντες. Ἡ ἧττα των αὕτη ἀπεκάλυψε τὴν διπλωματικὴν των ἰδιοφυΐαν· διότι ἀρνηθέντος τοῦ σουλτάνου τῆς Τύνιδος καὶ τοῖς παράσχῃ νέαν συνδρομήν, ἀπέστειλαν πρὸς τὸν σουλτᾶνον Σελὴμ τὸν Τρομερὸν ἓν τῶν πλοίων των μετὰ πλουσίων δώρων, ὁ ὁποῖος συγκινηθεὶς διὰ τοιαύτην τινὰ ἐκδήλωσιν ὑποταγῆς, ἀπὸ τοσοῦτον μακρὰν ἐρχομένης, τοῖς ἀπέστειλε δεκατέσσαρα μεγάλα πλοῖά του, ἅτινα συνενωθέντα πρὸς τὰ τῶν Βαρβαρόσσα, ἐλῄζον τὰς ἱσπανικὰς παραπομπὰς καὶ διέσπειρον τὸν τρόμον ἀνὰ τὴν Μεσόγειον. Τῷ 1516 ὅμως, ὁ σουλτᾶνος, ἔχων ἐν νῷ τὴν καθυπόταξιν τῆς Αἰγύπτου, ὄχι μόνον νέαν ἐνίσχυσιν δὲν ἀπέστειλεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ ἃ εἶχεν ἀποστείλει πλοῖα ἀνεκάλεσε· οἱ Βαρβαρόσσαι ἀπομείναντες οὕτω ἄνευ βοηθείας ἐθεώρησαν ἑαυτοὺς εὐτυχεῖς, διότι ἐγένοντο καὶ πάλιν εὐπρόσδεκτοι ἀπὸ τὸν σουλτᾶνον τῆς Τύνιδος, καὶ δὴ εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἐνῷ τὸ Δζιζελῆ πολὺ ὀλίγην βοήθειαν τοῖς παρεῖχεν, ἡ Ἱσπανία θέλουσα νὰ θέσῃ τέλος εἰς τὴν ἰσχὺν τῶν Βαρβαρόσσα ἀπέστειλε κατ' αὐτῶν ἰσχυρὸν στόλον ἀγκυροβολήσαντα εἰς Μπιζέρταν, ὁ ὁποῖος θὰ διέλυε τὴν θαλασσοκρατίαν των ἀσφαλῶς, ἐὰν νέα γεγονότα δὲν παρενεβάλλοντο.

῞Οταν τῷ 1510 ὁ καρδινάλιος Χιμένες κατέκτα τὴν Ὀράν, τὸ Ἀλγέριον δὲν ἦτο παρὰ συνοικισμὸς προσφύγων τῆς Γρενάδας, οἱ ὁποῖοι ἐν τούτοις δὲν ἄφινον νὰ τοῖς διαφεύγῃ εὐκαιρία πρὸς ἐκτέλεσιν πειρατικῶν ἐκδρομῶν ἀνὰ τὰ ἱσπανικὰ παράλια καὶ διὰ τοῦτο ὁ Πέτρος τῆς Ναβόρας πλέων διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Μπουζὶ ἔκρινε πρέπον νὰ ἐμφανισθῇ πρὸ τῶν αὐθαδῶν ἐκείνων μικροπειρατῶν. Πράγματι ἡ παρουσία του ἔφερεν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς συνέσεως ἐκείνους, πλὴν οὐδεμίαν τρέφων πεποίθησιν εἰς τὰς ἐνόρκους ὑποσχέσεις των, ἔκρινε σκοπιμώτερον νὰ ἀνεγείρῃ ἰσχυρὸν φρούριον ἐπὶ χοιράδων μεμονωμένων εἰς 300 μέτρα ἀπὸ τῆς ἀκτῆς, ὅπερ, δεσπόζον τοῦ κατέναντι συνοικισμοῦ τῶν Ἀλγερίνων, θὰ ἠδύνατο ἀμέσως νὰ ἐπιβάλῃ τὴν τάξιν διὰ τῶν πυροβόλων του. Οὕτω δὲ ἀνηγέρθη τὸ *Πενιὸν-ἐλ-Τζιζαΐρ*, εἰς ὃ τὸ Ἀλγέριον ὀφείλει τὸ ὄνομά του. Οὕτω τὰ πάντα ἔβαινον κατ' εὐχὴν ἐπί τινα ετη, ἀλλ' ὅταν ὁ Σελὴμ ἐστράτευε κατὰ της Αἰγύπτου ἐπῆλθεν ὁ θάνατος τοῦ Φερδινάνδου τοῦ Ε' καὶ σοβαραὶ ταραχαὶ ἐξεδηλώθησαν ἐν Ἱσπανίᾳ. Οἱ Ἀλγερῖνοι ἔκριναν εὔθετον τὴν περίστασιν πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ ζυγοῦ, ὅστις τοὺς ἠμπόδιζε τὴν ἐξάσκησιν τῆς πειρατείας, καὶ ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν φυλάρχου τῆς πεδιάδος, τοῦ Σελὴμ Ἐουτεμῆ, ὅστις ἔσπευσε νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν πόλιν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Ἀράβων του. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ πυροβόλα τοῦ Πενιὸν ἐματαίουν τὰς προσπαθείας του, ἔκρινεν οὕτως σκόπιμον τὴν αἴτησιν βοηθείας παρὰ τῶν Βαρβαρόσσα: ὁ Χαΐρ-ἐδ-Δὶν ἦτο ἐν πλῷ τότε, ὁ δὲ Ἀρούδζ, μὴ θέλων νὰ ἀναμείνῃ τὸν ἐπανάπλουν τοῦ ἀδελφοῦ του, κατηυθύνθη πρὸς τὸ Ἀλγέριον. Πρὶν ὅμως παράσχῃ τὴν βοήθειάν του εἰς τὸν Σελήμ, ἠθέλησε νὰ τακτοποιήσῃ προσωπικούς τινας λογαριασμούς του πρός τινα πρῴην σύμμαχόν του, τὸν Καρὰ Χασσάν, ὅστις ἐπιλαθόμενος τῶν πρὸς τοὺς Βαρβαρόσσα ὑποχρεώσεών του, ἐπροτίμησε νὰ συνάψῃ ὁρμητήριον ἴδιον εἰς Σερσέλλ· πράγματι δὲ ἅμα τῇ ἐμφανίσει τοῦ στόλου τοῦ Ἀρούδζ ἐδήλωσεν οὗτος ὑποταγήν, χωρὶς ὅμως δι' αὐτῆς νὰ δυνηθῇ νὰ σώσῃ τὴν κεφαλήν του. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς αὐτῆς ὁ Μυτιληναῖος πειρατὴς κατέστη ἀπόλυτος κύριος τῶν ἀκτῶν ἐκείνων καὶ ἠδύνατο ἀφόβως νὰ μεταβῇ πρὸς βοήθειαν τοῦ Σελὴμ Ἐουτεμῆ. Ἀρκετὰ ὅμως σώφρων δὲν ἠθέλησε νὰ διακινδυνεύσῃ εἰς ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Πενιόν, ἀρκεσθεὶς νὰ καταλάβῃ δι' ἴδιον λογαριασμὸν τὸ Ἀλγέριον (ἔκτοτε δὲ χρονολογεῖται καὶ τὸ προσωνύμιόν του ὡς Δζεζαΐρλῆ=πορθητοῦ τοῦ Ἀλγερίου) καὶ νὰ στραγγαλίσῃ ἐν τῷ λουτρῷ του τὸν Σελήμ.

Ὁ Χαϊρεδὶν ἔμαθεν ἐν Δζιζελῆ τὴν νίκην τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ ἡτοιμάζετο νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν αὐτοῦ, πλὴν ὁ Ἀρούδζ φιλοδοξῶν ἐπέκτασιν τῶν κτήσεών του πρὸς δυσμὰς ἐστράφη κατὰ τοῦ σουλτανάτου τοῦ Τλεμτσέν, ἀφοῦ μάλιστα εἶχεν ἀνατρέψει ἐν τῷ μεταξὺ πολυάριθμον ἱσπανικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Ἀλγερίου, ἧς ἡγεῖτο ὁ ὑπὸ τοῦ Κάρλου Κουΐντου ἀποσταλεὶς Φραγκίσκο ντὲ Βέρο. Καὶ ὁ μὲν Χαϊερεδὶν ἐπετέθη κατὰ τοῦ Τενέζ, τὸ ὁποῖον αὐθημερὸν ἐκυρίευσεν, εὑρὼν ἐν αὐτῷ πλουσιώτατα λάφυρα, ὁ δὲ Ἀρούδζ ἀκάθεκτος εἰσήλασεν εἰς Τλεμτσέν· ἐκεῖ ὅμως ὁ σουλτᾶνος του, γόνος τῆς δυναστείας τῶν Μπενὶ-Ζιάν, ὢν ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν Ἱσπανῶν, εἶχε περιπλέξει τὸν Ἀρούδζ εἰς παγίδα, πολιορκηθέντα ἐν τῇ ἀκροπόλει Μεσουὰρ ὑπὸ τοῦ Ἱσπανοῦ στρατηγοῦ Γκομαρέζ, ὅστις ἐπέτυχε τέλος τὸν φόνον του.

Ὁ Χαϊρεδὶν μαθὼν ἐν Τενὲζ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του, χωρὶς νὰ χάσῃ εἰς ἐκδηλώσεις πένθους καιρόν, ὃν αἱ περιστάσεις καθίστων πολύτιμον, καὶ κατιδὼν ὅτι διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἀδελφοῦ του δὲν ὑπῆρχε πλέον λόγος διαιρέσεως εἰς ἡγεμονίας τῶν κατακτήσεων, ἀνεγνώρισεν ἑαυτὸν κύριον αὐτῶν, αὐτοανακηρυχθεὶς βασιλεὺς τῆς Ἀλγερίας καὶ τῶν βορειοαφρικανικῶν ἀκτῶν (G. *Contesse*, La Marine d'Autrefois κεφ. XIII)· συνεχίζων δὲ τὴν πολιτικήν του, ἀπέστειλε πρὸς τὸν ἐν Αἰγύπτῳ σουλτᾶνον Σελὴμ τὸν ἔμπιστον πλοίαρχόν του Χατζῆ Χουσσεΐν, ἵνα διερμηνεύσῃ εἰς τὸν κατατροπωτὴν τῶν Μαμελούκων καὶ τὸν πορθητὴν τῆς Περσίας, ὅτι ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἀλγερίου δὲν ἤθελε δι' ἑαυτὸν ἄλλον τίτλον πλὴν τοῦ ἁπλοῦ *μπεηλερμπέη* τοῦ ὑποτεταγμένου εἰς τὸν ἀρχηγέτην τῶν πιστῶν. Οὕτως ὁ Χαϊρεδὶν ἐξησφάλιζεν ὡς ἄριστα τὸ κράτος αὐτοῦ, διότι τοῦ σουλτάνου Σελὴμ ἀποθανόντος, ὁ διαδεχθεὶς αὐ-

Digitized by Google

τὸν Σουλεϊμὰν ὁ Μεγαλοπρεπὴς (30 Σεπτεμβρίου 1520) δικαίως τὸν ἐθεώρησεν ὡς τὴν σπουδαιοτέραν ναυτικὴν προσωπικότητα τοῦ αἰῶνος του καὶ τὸν πολυτιμότερον στυλοβάτην τῆς ἰσχύος τῆς αὐτοκρατορίας.

Ἀπέμενεν ὅμως ἀκόμη ἓν σημεῖον, τὸ ὁποῖον διέκοπτε τὴν συνέχειαν τῆς ἰσχύος τοῦ Χαϊρεδὶν ἐπὶ τῆς ἀφρικανικῆς ἀκτῆς, ὁ πύργος τοῦ Πενιὸν τὸν ὁποῖον ὑπερήσπιζεν ὁ Μαρτὲν ντὲ Βάργκας. Τὴν 6 Μαΐου 1529 ἤρξατο σφοδροῦ πυρὸς ἐναντίον του ὁ Χαϊρεδὶν καὶ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης, καὶ μετὰ πολλὰς ἀποκρουσθείσας ἐφόδους, ὑπέκυψε τέλος τὴν 21 Μαΐου εἰς τοὺς γενιτσάρους καὶ τὰς γαλέρας, δι' ὧν ὁ Σουλεϊμὰν εἶχεν ἐνισχύσει τὸν Χαϊρεδίν· ὁ ἀνδρεῖος Βάργκας ἐφονεύθη διὰ ραβδισμοῦ ὑπὸ τὰ ὄμματα τῆς θυγατρός του, τῆς ὡραίας Ἰνές, ἣν ἀπήγαγον εἰς τὸ χαρέμι τοῦ νικητοῦ, ἡ δὲ φρουρά του ἠγγαρεύθη εἰς τὸν κατεδαφισμὸν τοῦ φρουρίου, τοῦτο μὲν ὅπως μὴ οἱ Ἱσπανοὶ δυνηθῶσί ποτε νὰ τὸ ἀνακτήσωσι, τοῦτο δὲ ὅπως διὰ τῶν ὑλικῶν του κατασκευασθῇ κυματοθραύστης συνδέων τὰς χοιράδας πρὸς τὴν προκυμαίαν τοῦ Ἀλγερίου· οὕτω δέ, ἐντὸς τριῶν ἐτῶν, συνετελέσθη ἐκεῖ τὸ περιώνυμον ἐκεῖνο διὰ τὴν ἐποχήν του λιμενικὸν ἔργον, ὁ *κυματοθραύστης τοῦ Χαϊρεδὶν* ἕως σήμερον ὀνομαζόμενος (βλ. λ. Ἀλγέριον). Ὀλίγον μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Πενιόν, δώδεκα γαλέραι ἐξελθοῦσαι τῆς Καρθαγένης ὑπὸ τὸν Ροδερῖκο Πορτοῦνδο ὅπως καταδιώξωσι μοῖραν τοῦ Χαϊρεδίν, φθάσασαι ἕως τοῦ στομίου τοῦ λιμένος ἐκείνου, προσειλκύσθησαν ὑπ' ἐκείνης μέχρι τοῦ μεταξὺ τῆς Φρομαντέρας καὶ τῆς Ἰβίζας, τῶν Βαλλεαρίδων, στενοῦ, διὰ νὰ αἰχμαλωτισθῶσιν αἱ 11 μετὰ δύο χιλιάδων πεντακοσίων Ἱσπανῶν, ἀπαχθέντων εἰς τὰ δεσμωτήρια τοῦ Ἀλγερίου.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἀναφαίνεται σοβαρὸς τοῦ Χαϊρεδὶν ἀντίπαλος, ὁ ἐνοικιάσας τὸ ξίφος του εἰς τὸν Κάρολον Κουΐντον Γενουήσιος *Ἀνδρέα Δόρια* (1531). Ἡ πρώτη του ἐν τούτοις συνάντησις δὲν ἀπέβη ἐναντίον τοῦ Χαϊρεδίν, διότι θελήσας ὁ Δόρια νὰ καταστρέψῃ τὸ Σερσέλ, ὅπου ἦσαν τὰ ἐργοστάσια κατασκευῆς διπυρίτου διὰ τοὺς στόλους τοῦ Χαϊρεδίν, μόλις ἔλαβε καιρὸν νὰ ἐπιβιβάσῃ μέρος τῶν τραπέντων εἰς ἀκολασίας στρατιωτῶν του καὶ νὰ ἀναχθῇ εἰς τὸ πέλαγος πρὸς τὰς Βαλλεαρίδας, φεύγων τὸν στόλον τοῦ ἀντιπάλου του· μὴ θέλων ὅμως νὰ ἐπιστρέψῃ ἡττημένος εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ἀνέστρεψε τὴν ἐπαύριον πρὸς τὴν Τύνιδα, ὅπου συναντήσας εἰς τὸ ὕψος τοῦ Πόρτο Φαρίνα (παρὰ τὴν ἀρχαίαν Ἰτύκην) τέσσαρα Ἀλγερινὰ πλοῖα, καταλαμβάνει τὸ ἕν, τῶν λοιπῶν τριῶν προσαραξάντων· τὸ ἐκ Τούρκων πλήρωμά των ἐτράπη εἰς τὰ ὄρη μὴ λαβὸν χρόνον νὰ συναπαγάγῃ καὶ τὸ δέσμιον ἐκ Χριστιανῶν ἐρετικόν, ὅπερ ὁ Δόρια, ἐλευθερώσας, προσήγαγεν εἰς τὸν Κάρολον ὡς τεκμήριον τῆς νίκης του. Τοῦ Δόρια ὅμως ὄντος εὐτυχεστέρου εἰς τὰς ἐναντίον ἄλλων ναυάρχων τοῦ Σουλεϊμὰν συγκρούσεις του, καὶ δὴ κατὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Πατρῶν καὶ τῆς Κορώνης (1532), ὁ σουλτᾶνος ἐσκέφθη ὅτι μόνος ὁ Χαϊρεδὶν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ γόητρον εἰς τὸν στόλον τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἐν χαττισερὶφ τὸν προσκαλεῖ ἐπειγόντως εἰς Κωνσταντινούπολιν. Πράγματι οὗτος ἀφίσας τοποτηρητὴν του τὸν εὐνουχισμένον ναυαρχόν του Χαντὴμ Χασσὰν ἀγᾶ ἀπῆρεν ἐξ Ἀλγερίου μετὰ 7 γαλερῶν καὶ 11 φουστῶν ἢ γαλιοτῶν, προσεγγίσας δὲ εἰς Λαμπεδοῦσαν, Ζάκυνθον, Ναυαρῖνον καὶ Μεθώνην καὶ αὐξήσας τὸν ἀριθμὸν τῶν πλοίων του εἰς 40 κατέπλευσεν εἰς Θεσσαλονίκην, ὅπόθεν ἀπέστειλε γαλέραν πρὸς τὸν σουλτᾶνον, ἀναφέρων τὸν κατάπλουν του εἰς τὰ ὕδατα τῆς Ἀνατολίας καὶ ἐξαιτούμενος τὴν ἄδειαν ὅπως ἀναπλεύσῃ τὸν Ἑλλήσποντον ἵνα «ἀσπασθῇ τὸν κονιορτὸν τῶν ὑποδημάτων τοῦ Παττισάχ». Τῆς ἀδείας παρασχεθείσης, ὁ Χαϊρεδὶν ἡγούμενος τεσσαράκοντα σκαφῶν, ἀφοῦ ἠκυροβόλησε πρῶτον εἰς Καλλίπολιν πρὸς εὐτρεπισμὸν αὐτῶν, εἰσέπλευσε τὸν Κεράτιον σημαιοστόλιστος ὑπὸ τὸν ἦχον τῶν σαλπίγγων καὶ τοὺς κρότους τῶν πυροβόλων.

Τὴν ἐπαύριον, συνοδευόμενος ὑπὸ δεκαοκτὼ ρεΐς, παρουσιάζετο εἰς τὸ διβάνιον. Οὐδεὶς ἤθελε πιστεύσει ὅτι ὁ Βαρβαρόσσας ἦτο τότε ἑξήκοντα ὀκτὼ ἐτῶν. Ἔφερε μετὰ χάριτος βαρύτιμον μουσουλμανικὴν περιβολήν, τὸ δὲ προτεχόμενον τῆς κόμης του, αἱ πυκναί του ὀφρύες, τὸ ἀέτιον βλέμμα του, καὶ τὸ εὐρύστερνον αὐτοῦ, κατεδείκνυον τὸν γενναῖον καὶ ἀποφασιστικὸν χαρακτῆρά του, ὅπως ἐξ ἄλλου τὸ λεπτὸν καὶ πονηρὸν του μειδίαμα καὶ ἡ γοητευτικὴ του εὐφράδεια ἐξωτερίκευον τὴν διπλωματικὴν δεινότητα τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς βορειοαφρικανικῆς ἀντιβασιλείας. Μετ' οὐ πολὺ δέ, παρ' ὅλας τὰς ἀντιδράσεις τῶν μεγιστάνων τῆς αὐτοκρατορίας βαρέως φερόντων τὴν ταπείνωσιν της, ὡς προσφυγούσης εἰς ἕνα βάρβαρον πειρατήν, ἐλάμβανεν, ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Σουλεϊμὰν τοῦ Μεγαλοπρεποῦς, τὸ γιαταγάνι, τὴν αὐτοκρατορικὴν σημαίαν καὶ τὴν δικαστικὴν ῥάβδον, σύμβολα ἀπολύτου ἀρχῆς ἐπὶ πάντων τῶν λιμένων καὶ πασῶν τῶν νήσων τῶν ὑποκειμένων εἰς τὴν ὀθωμανικὴν δεσποτείαν. Παρακληθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ Σουλεϊμάν, ἔκαμε τὴν ἐμφάνισίν του ἀνὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Συρίας (Δεκ. 1533), ἐπανελθὼν δὲ ἔλαβε παρὰ τοῦ σουλτάνου, τῇ συστάσει τοῦ μεγάλου βεζύρου Ἰβραήμ, τὸν τίτλον τοῦ *Καπετὰν Πασᾶ* (ἀρχιναυάρχου) καὶ τὸν χαρακτηρισμὸν *Χακκᾶ-οὐλ-Μπάχρ* (=«Κυρίαρχος τῶν θαλασσῶν»). Ἅμα τῇ ἀναρρήσει του εἰς τὸ νέον τοῦτο ἀξίωμα, ὁ ἐν ληθάργῳ εὑρισκόμενος ναύσταθμος τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατελήφθη ἀπὸ πυρετὸν ἐνεργείας, ὁμοίαν τῆς ὁποίας οὐδέποτε εἶδον οἱ κάτοικοι τοῦ Βοσπόρου καὶ ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν ἑπτὰ δωδεκάδες γαλερῶν ἦσαν ἕτοιμοι πρὸς μάχην (*Edm. Jurien de la Gravière:* Doria et Barberousse, κεφ. 27 καὶ 28). Ἡγούμενος τοῦ στόλου τούτου ὁ Βαρβαρόσσας ἐπέδραμε κατὰ τῶν παραλίων τῆς Μεσογείου, καθ' ὃν χρόνον (1534) ὁ Σουλεϊμὰν ἐστράτευε κατὰ τῆς Περσίας, ἀνασκάψας ἐκ θεμελίων τὰ πλεῖστα τῶν χωρίων τῆς Καλαβριωτικῆς ἀκτῆς τοῦ πορθμοῦ τῆς Μεσσήνης. Κατόπιν ἐμφανίζεται εἰς τὸν κόλπον τῆς Νεαπόλεως καὶ ἐπιτίθεται νύκτωρ κατὰ τῆ μεσογείου πόλεως Φοῦντι, ὅπως ἀπαγάγῃ τὴν περιωνύμου καλλονῆς χήραν τοῦ Βεσπάζιο Κολόννα, τὴν νεαρὰν καὶ ὡραιοτάτην *Τζιούλια Γκοντζάγα* (Giulia Gonzaga), δούκισσαν τοῦ Trajetto, ἣν προώριζε διὰ τὸ χαρέμιον τοῦ σουλ-

Βελάσκουεθ: *Χαΐρ-ἐδ-Δὶν Βαρβαρόσσας.*

τάνου. Καὶ ἡ μὲν ὡραία Τζιούλια διέφυγε τὸν Βαρβαρόσσαν, ἱππεύσασα, γυμνὴ ὡς ἦτο, «ἀλλὰ διὰ νὰ πέσῃ ἀπὸ τῆς Σκύλλας εἰς τὴν Χάρυβδιν, ὡς γράφει ὁ ἱστορικὸς Brantome, ἀπὸ τοῦ Χαϊρεδὶν εἰς τοὺς λῃστὰς τοῦ βασιλείου», οἱ γενίτσαροι ὅμως τοῦ Χαϊρεδὶν μένεα πνέοντες διὰ τὴν ἀποτυχίαν των, παρέδωσαν εἰς τὰς φλόγας ὁλόκληρον τὴν πόλιν. Ἐκεῖθεν ὁ Χαϊρεδὶν ἐπέδραμε κατὰ τῆς Τύνιδος, ὅπου κατέλυσεν αὐθημερὸν τὴν ἀραβικὴν δυναστείαν, ἀποδιώξας τὸν τελευταῖον αὐτῆς ἀντιπρόσωπον Μουλὲη Χασσάν.

Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐγχείρημα ἠνάγκασε τὸν Κάρολον Κουΐντον νὰ λάβῃ σύντονα μέτρα πρὸς ἀναχαίτισιν τῆς θαλασσοκρατίας τῶν Τούρκων, στρατεύων αὐτοπροσώπως ἐπὶ κεφαλῆς εἰκοσιπεντάκις χιλίων στρατιωτῶν, ἐπιβιβασθέντων ἐν Βαρκελώνῃ ἐπὶ 65 γαλερῶν καὶ 150 ὁπλιταγωγῶν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ἀνδρέα Δόρια (29 Μαΐου 1535). Μετά τινας ἡμέρας ἀπεβιβάζετο εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀφρικῆς, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Βαγράδα (βλ. λ.) καὶ μετὰ μηνὸς πολιορκίαν τὸ φρούριον τῆς Τύνιδος Γκουλὲτ ἔπιπτεν εἰς χεῖρας του. Ὁ στόλος τοῦ Βαρβαρόσσα, ἀνίσχυρος πρὸς ἀντίστασιν κατὰ τῆς ἀποβάσεως, εἶχεν ἀποσυρθῆ εἰς τὸν λιμένα. Ἑκατὸν σκάφη παντὸς μεγέθους καὶ 300 πυροβόλα πάσης ὁλκῆς περιῆλθον εἰς τὸν Δόρια. Τὴν 21 Ἰουλίου ἐγένετο ἡ εἴσοδος τοῦ στρατοῦ, μὲ τὸν αὐτοκράτορα ἐπὶ κεφαλῆς, εἰς τὴν Τύνιδα, ὁ Μουλὲη Χασσὰν ἀνέκτα τὸν θρόνον του, 35 δὲ χιλιάδες Χριστιανῶν τοῦ τσιούρμου τοῦ Βαρβαρόσσα τὴν ἐλευθερίαν των. Ὁ Χαϊρεδὶν διέφυγεν ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν Ἀλγερίαν, ὁπόθεν μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ στόλου του ἀνάγεται πρὸς τὰς Βαλλεαρίδας ἐλλοχεύων ἐκ τῆς Μαγιόρκας τῶν ἐκ Τύνιδος πρὸς Ἱσπανίαν ἐπαναπαμπτουσῶν συνοδειῶν· δὲν ἐβράδυνε δὲ νὰ συλλάβῃ ὁλόκληρον τοιαύτην μοῖραν μεταφέρουσαν αἰχμαλώτους, πληθὺν μαυριτανῶν ἐρετῶν, ὧν τόσην εἶχεν ἀνάγκην· ἀναθαρρήσας δὲ ἐπέδραμε κατὰ τῆς Μινόρκας, ὁπόθεν ἀπήγαγεν ἑξακισχιλίους Χριστιανοὺς ῥίψας αὐτοὺς εἰς τὰ δεσμωτήρια τοῦ Ἀλγερίου. Τὸ ἔτος 1536 ἐσημειώθη μὲ τὸν στραγγαλισμὸν τοῦ μεγάλου βεζύρου Ἰβραήμ, ἀπότοκον τῶν ῥαδιουργιῶν τῆς εὐνοουμένης σουλτάνας ῥωσίδος Ροξελάν, καὶ μὲ τὴν πρόβλεψιν ὑπὸ τοῦ Χαϊρεδὶν τῆς ῥήξεως μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἐνετίας, ἣν ῥῆξιν ἡ Ἐνετία ἐπιμελῶς εἶχεν ἕως τότε ἀποφύγει. Πράγματι δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐκδηλωθῇ αὕτη ἐν Κρήτῃ, ὅπου ὁ προβλεπτὴς Τζιρόλαμο Κανάλε, ἐπιτεθεὶς κατὰ μοίρας τοῦ Χαϊρεδὶν πρὸ τῶν Χανίων ἐκυρίευσε τὴν Καπιτάναν, καὶ τέσσαρας γαλέρας καὶ ἐβύθισεν ἄλλας δύο, κατασφάξας τετρακοσίους γενιτσάρους καὶ αἰχμαλωτίσας χιλίους ἄλλους. Συνέπεια δὲ τῶν προστριβῶν τούτων καὶ τῆς ἀποτυχίας συμπράξεως ἐν ταῖς Ἰνδικαῖς θαλάσσαις τῆς Ἐνετίας καὶ τῆς Τουρκίας, ὑπῆρξεν ἡ σύμπηξις συμμαχίας κατὰ τῆς Τουρκίας, μεταξὺ τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τοῦ πάπα ὑπὸ τὸν ναύαρχον Μάριον Γριμάνην, τῶν Ἐνετῶν ὑπὸ τὸν Βιτσέντζο Καπέλλο καὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Ἀνδρέαν Δόρια, ὅστις ἐγένετο συγχρόνως καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ συμμαχικοῦ στόλου. Πρώτη νίκη τῆς συμμαχίας ταύτης ἦτο ἡ παρὰ τοὺς Παξοὺς ἧττα (17 Ἰουλ. 1537) τοῦ μοιράρχου τοῦ Χαϊρεδὶν Ἀλῆ Τσελεπῆ (βλ. λ.)· ἀλλὰ κατὰ τὰς αὐτὰς περίπου ἡμέρας, τὸ κύριον σῶμα τὰς ναυτικῆς δυνάμεως τοῦ Χαϊρεδὶν ἐξετέλει ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Αὐλῶνος τὴν ἕνωσιν του πρὸς τὸν στόλον τοῦ Λουφτῆ πασᾶ, ὅστις δῃῶν ἀπὸ μηνῶν τὴν Ἀπουλίαν, ἔφερε δεκακισχιλίους εὐρώστους αἰχμαλώτους, καὶ οὕτω μέγιστος ὀθωμανικὸς στόλος, μὲ τὸν Βαρβαρόσσαν ἐπὶ κεφαλῆς, ἀπέπλεε, τὴν 18 Αὐγούστου 1537, κατὰ τῆς Κερκύρας, ἧς ἡ ἀκρόπολις ἀπέκρουσε μὲν γενναίως πάσας τὰς ἐφόδους, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ δυνηθῇ νὰ ἀποτρέψῃ τὴν ἀπαγωγὴν εἰκοσακισχιλίων Κερκυραίων τῆς ὑπαίθρου χώρας. Ὁμοίαν τύχην ἔσχον καὶ ἡ Πάργα καὶ τὰ Κύθηρα. Πρὶν δὲ ἡ ἐπάνοδος τῆς ἀνοίξεως ἐπιτρέψῃ εἰς τοὺς Χριστιανοὺς συμμάχους τὴν ἀνασυγκέντρωσιν τῶν στόλων των, ὁ Βαρβαρόσσας προέβη εἰς τὴν ἅλωσιν διαφόρων ἐπικαίρων σημείων, τῶν ὁποίων προέβλεπε τὸ ἐνδεχόμενον τῆς χρησιμοποιήσεως ὡς βάσεων τῶν ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον προσεχῶν πολεμικῶν του ἐπιχειρήσεων· ἐνῷ δὲ τὰ δύο τρίτα τοῦ στόλου του ἔπλευσαν, ὑπὸ τὸν ἀντιναύαρχόν του Λουφτῆ πασᾶν, εἰς τὸν Βόσπορον πρὸς παραχειμασίν, αὐτὸς μὲ 72 γαλέρας καὶ 30 γαλιότας ἐπέδραμε κατὰ τοῦ Αἰγαίου καὶ ὑπέταοσε διαδοχικῶς τὴν Σῦρον, τὰ Γιοῦρα, τὴν Πάτμον, τὴν Ἴον, τὴν Ἀστυπάλαιαν, ἀποκομίζων κατὰ τὴν διέλευσίν του πληθώραν αἰχμαλώτων διὰ τὸ ἐρετικὸν τοῦ στόλου του, μόνης τῆς Αἰγίνης παρασχούσης αὐτῷ 6000 (*Jur. de la Gravière,* αὐτ. σελ. 268). Ἡ Πάρος, ἡ Ἀντίπαρος καὶ ἡ Τῆνος δὲν ὑπέκυψαν παρὰ κατόπιν γενναίας ἀντιστάσεως, ἐνῷ διὰ τὴν Νάξον ἠνέχθη τὴν διατήρησιν τοῦ δουκάτου της, ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς καταβολῆς ὑπὸ τοῦ δουκὸς της βαρυτάτου φόρου εἰς τὸν σουλτᾶνον. Μὴ ὑπάρχοντος πλέον ζητήματος ἀνεπαρκείας ἐρετικοῦ, ἀφοῦ ὁ Βαρβαρόσσας προσεκόμισεν εἰς τὸν ναύσταθμον τῆς Σταμπούλ ἄνω τῶν δεκαοκτακισχιλίων στιβαρῶν αἰχμαλώτων, ὁ Σουλεϊμὰν ἠδύνατο νὰ θέσῃ ἐπὶ τῶν ἐσχαρίων εἰς τὰ ναυπηγεῖα τοῦ Κερατίου καὶ τῆς Νικομηδείας ὅσας γαλέρας ἤθελεν.

Ἡ ἐκστρατεία τοῦ 1538 ἔδει, κατὰ τὴν ρητὴν τοῦ Σουλεϊμὰν διαταγήν, νὰ περιλάβῃ ἑκατὸν πεντήκοντα καινουργεῖς γαλέρας, «οὔτε μίαν ὀλιγώτερον». Παρὰ ταῦτα ὅμως μόλις τὴν 7 Ἰουνίου ὁ Βαρβαρόσσας, ὑπερνικῶν τὰς διαφόρους ἀντενεργείας ὑπούλων ἀντιδραστικῶν, ἠδυνήθη νὰ ἀποπλεύσῃ ἡγούμενος μόνον ἑπτὰ δωδεκάδων γαλερῶν. Αἱ θεσσαλικαὶ Σποράδες ὑπέστησαν πρῶται τὰς συνεπείας τῆς ἐξόδου, ἰδίᾳ ἡ Σκίαθος, ἥς, μετὰ ἑβδομάδος πολιορκίας, ἐξεπόρθησε τὸ κάστρον, φεισθεὶς μὲν τῆς ζωῆς τῶν κατοίκων, ἀλλ' ἀπαγαγών, εἰς ἀντάλλαγμα τῆς ἐπιεικείας του, τρεῖς καὶ ἥμισειαν χιλιάδας νεαρῶν ναυτικῶν τοῦ τόπου, οἵτινες ἐχρησιμοποιήθησαν ἀλυσοδέσμιοι εἰς τὰ σέλματα. Ἡ ἔκπληξις ἣν ἐξεδήλωσεν ὁ σουλτᾶνος εἰς τὸν βεζύρην του, ὅταν μετρήσας ἀπὸ τὸ ἐξώστην τοῦ ἀνακτόρου τὰ ἀποπλεύσαντα πλοῖα τοῦ Βαρβαρόσσα δὲν εὗρε αὐτὰ τόσα ὅσα εἶχε διατάξει, ἔκπληξις ἧς ἡ βαθυτέρα σημασία δὲν διέλαθε ποσῶς τοὺς μεγιστᾶνας τοῦ διβανίου, ἐγένετο αἰτία ὅπως ὁ μήπω ἀποπλεύσας στόλος ἑτοιμασθῇ τὸ ταχύτερον· πράγματι, ἐντὸς τριῶν ἑβδομάδων μόλις κατέπλεον εἰς τὸν ὡραῖον λιμένα τῆς Σκιάθου καὶ ἐτίθεντο ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Χαϊρεδὶν ὀκτὼ δωδεκάδες γαλερῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ δύο δωδεκάδες ἐξ Αἰγύπτου, καταπλεύσασαι ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ αἱμοβόρου Σαλὴχ Ρεΐς· μετὰ τὴν ἕνωσιν ταύτην, ὁ τρομερὸς αὐτοῦ στόλος, ἀφοῦ περιῆλθε τὴν Σκῦρον, τὴν Τῆνον, τὴν Σέριφον καὶ τὴν Ἄνδρον, ἀπαγαγὼν

Digitized by Google

ὀκτὼ καὶ ἡμίσειαν χιλιάδας εὐσταλῶν αἰχμαλώτων, ὡς ἐφεδρικὴν παρακαταθήκην διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ τσιούρμου, ἐπῆλθε κατὰ τῆς βενετοκρατουμένης Κρήτης. Ἀποβὰς εἰς Καστέλλι Μυλοποτάμου, ἐπεχείρησε πολιορκίας κατὰ τῆς Ρεθύμνης, τῶν Χανίων καὶ τοῦ Χάνδακος (Ἡρακλείου), πλὴν τὰ ἐπιθετικὰ μέσα ἅτινα διέθετεν ἀπεδείχθησαν ἀπολύτως ἀβλαβῆ κατὰ πόλεων οὕτω ὠχυρωμένων· διὰ τὴν ἀποτυχίαν του ταύτην ἐξεθύμανε κατὰ τῆς Σητείας καὶ εἰκοσιπέντε χωρίων τῆς περιοχῆς τοῦ Λασσηθίου, τὰ ὁποῖα ἐπυρπόλησε. Καταπλέων δὲ πρὸς Κωνσταντινούπολιν, ἐλεηλάτησε τὴν Κάρπαθον, τὴν Ἐπισκοπήν, τὴν Ἀστυπάλαιαν καὶ τὴν Κῶ ἐπιβαλὼν καθ' ἅπαν τὸ Αἰγαῖον βαρυτάτας φορολογίας· ἔκτοτε δέ, μέχρι τῆς ἐκρήξεως τοῦ Ἀγῶνος, αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου ἐδέχοντο τὴν πρὸς εἴσπραξιν τῶν τοιούτων φόρων ἐπίσκεψιν τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου, κατ' ἔθιμον τοῦ ὁποίου ἡ πατρότης ἀνῆκεν ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν καθιερώσαντα τὴν τοιαύτην φορολογίαν Χαϊρεδίν. Μαθὼν ὅμως τὴν ἕνωσιν τῶν χριστιανικῶν στόλων καὶ τὴν προετοιμασίαν των πρὸς προσβολὴν τῆς Πρεβέζης, ἔσπευσεν αὐτόθι, καὶ οὕτω συνεκροτήθη ἡ περίεργος ὅσον καὶ ἀνεξήγητος ναυμαχία τῆς 27 Σεπτεμβρίου 1538 (βλ. Ἀμβρακικός). Τῆς ἀνεξηγήτου διαγωγῆς τοῦ Δόρια παρασχούσης ἀφορμὴν δικαιοτάτων ὑπονοιῶν εἰς τὴν Βενετίαν, καθ' ἃς ὁ διαπρεπὴς Γενουήσιος ναύαρχος δὲν ἐνήργησε παρὰ μόνον ἐπὶ τῇ βάσει μυστικῶν πρὸς αὐτὸν διαταγῶν τοῦ Καρόλου Κουΐντου, ἔσπευσεν ἡ Δημοκρατία αὕτη νὰ ἀπαλλαγῇ τοῦ ἀπὸ τοῦ Χαϊρεδὶν ἐφιάλτου, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ ἐδῄου τὰς περὶ τὸ Μπόκκε ντὶ Κάτταρο ἀκτὰς (1539), κλείουσα συνθήκην μετὰ τοῦ Σουλεϊμὰν πρὸς ὃν παρεχώρει, ἐκτὸς τριακοσίων χιλιάδων δουκάτων λόγῳ πολεμικῆς ἀποζημιώσεως, τὴν Μονεμβασίαν, τὸ Ναύπλιον, τὴν Ἀστυπάλαιαν, τὴν Ἴον, τὴν Πάρον, τὴν Χίον καὶ τὴν Πάτμον. Ἀλλὰ οὔτε κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς Κωνσταντινούπολιν ἠδυνήθη νὰ μείνῃ ἥσυχος ὁ Χαϊρεδίν, σπεύσας μετὰ 150 γαλερῶν νὰ ταχθῇ σύμμαχος τοῦ Φραγκίσκου Α' (1543), περιπλακέντος εἰς νέον πόλεμον πρὸς τὸν Κάρολον Κουΐντον, χωρὶς νὰ ἐμποδισθῇ κατὰ τὸν διάπλουν του ἀπὸ τοῦ νὰ προβῇ εἰς λεηλασίαν τῶν ἀκτῶν τῆς Καλαβρίας, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν προβηγκιανῶν παραλίων τοῦ συμμάχου, εἰς βοήθειαν τοῦ ὁποίου τόσον ἀφιλοκερδῶς εἶχε σπεύσει καὶ πρὸς τὸν ὁποῖον ἐξηκολούθει νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν παρουσίαν του, παραμείνας εἰς Τουλῶν μέχρι τῆς ὑπογραφῆς τῆς μεταξὺ Καρόλου Κουΐντου καὶ Φραγκίσκου τοῦ Α' συνθήκης τοῦ Κρεσπύ· τὸν ἐπάνπλουν του ἐπλήρωσαν διὰ δῃώσεως ἡ Ἔλβα, αἱ ἀκταὶ τῆς Σιέννης, ἡ Ἴσχια, ἡ Πρότσιντα, ἡ Νίσιντα καὶ αἱ Λιπάραι.

Ἡ ἐκστρατεία αὕτη, δι' ἧς ἔκλεισε τὸ στάδιόν του ὡς ναυτικὸς καὶ ὡς διπλωμάτης, ὑπῆρξεν ἡ ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην κεραυνοβόλος, ἀλλὰ καὶ καρποφόρος εἰς λείαν, ἀφοῦ ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν δεκαοκτὼ πλουσίως φορτωμένα πλοῖα καὶ ἑπτακισχιλίους ρωμαλέους αἰχμαλώτους διὰ τὰς γαλέρας τοῦ σουλτάνου. Αἰσθανθεὶς ὅμως ὅτι εἰς ἐξήκοντα δύο ἐτῶν συνεχεῖς καὶ ἄγριαι καταδρομαὶ τὸν εἶχον καταπονήσει, ἀπεφάσισε νὰ ἀποχωρήσῃ ὁριστικῶς τῆς πολιτικῆς σκηνῆς, ἀλλὰ καὶ ὑπερηφάνως. Καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν ἀπέκλινεν ὑπὲρ τῆς ἐγκαταστάσεώς του εἰς τὴν Κασμπὰ τοῦ Ἀλγερίου, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ λαοῦ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθείσης ἀντιβασιλείας· ἀναλογισθεὶς ὅμως ὅτι οἱ ντεΐ δὲν ἀπέθνησκον συχνὰ ἐξ ἀσθενειῶν, κατὰ μείζονα δὲ λόγον ἕνεκα γήρατος, ἀπεφάσισε νὰ ἰδιωτεύσῃ παρὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς μίαν μικρὰν ἔπαυλιν, ἐν Μπασικτά;, παρὰ τὸ βόρειον στόμιον τοῦ Βοσπόρου, περιβαλλομένην ἀπὸ εὐρὺν λαχανόκηπον. Καὶ ἦτο περίεργον τὸ θέαμα τοῦ μεγάλου καὶ τρομεροῦ ἐκείνου ἀνδρός, τοῦ ὁποίου αἱ χεῖρες εἶχον χύσει ποταμοὺς δακρύων καὶ αἱμάτων, ποτίζοντος καὶ συλλέγοντος τὰ λαχανικά του. Ἐκεῖ δέ, εἰς ἡλικίαν 83 περίπου ἐτῶν, ἀπέθανε τὴν 4 Ἰουλίου 1546 (952 ἀπὸ Ἐγίρας), ἀπολαμβάνων τὸν λαχανόκηπόν του καὶ τὸ ἐρρίνον ναινούρισμα παχυσάρκου ἀλμές, ὁ ἐνδοξότερος οὗτος τῶν ναυτικῶν τῆς ἐποχῆς του, ὁ ἱδρυτὴς τῶν βερβερικῶν κρατῶν, ὁ εἰσαγαγὼν τὴν Τουρκίαν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν οἰκογένειαν, ὁ μέγας ναύαρχος τοῦ σουλτάνου, τὸν ὁποῖον ἐσέβοντο περισσότερον ἀπὸ πολλοὺς βασιλεῖς, ὁ ἀδάμαστος καταδρομεύς, πρὸ τῆς σημαίας τοῦ ὁποίου ἐταπεινοῦντο δι' ὑποστολῆς των αἱ πλέον ὑπερήφανοι τοῦ καιροῦ ἐκείνου σημαῖαι.

Ἡ περιουσία ἣν κατέλιπεν ἀνήρχετο εἰς 60000 δουκάτα καὶ 2000 δούλους, μὴ συμπεριλαμβανομένων 30000 δουκάτων, ὀφειλῆς πρὸς αὐτὸν τοῦ μεγάλου βεζύρου Ρουστέμ, ἣν τῷ ἐχάρισε. Ἐξ αὐτῶν 800 δούλους ἐκληροδότησεν εἰς τὸν σουλτᾶνον, 1000 εἰς τὸν υἱόν του καὶ 200 εἰς τὸν μέγαν βεζύρην Ρουστέμ. Ὁ τάφος του διατηρεῖται εἰσέτι εἰς Μπεσικτάς, τῶν Νεοτούρκων κρημνισάντων (1909) τὰς μεταξὺ τοῦ τάφου καὶ τῆς παραλίας οἰκίας, ὡς ἀποκρυπτούσας τὴν θέαν τῆς θαλάσσης, ἥν, κατὰ τὴν τελευταίαν του θέλησιν, θὰ ἤθελε νὰ ἔβλεπεν ὁ Χαϊρεδὶν καὶ ἀπὸ τοῦ τάφου.

Τὸ μεγίστων διαστάσεων διακριτικὸν σῆμά του, διὰ τοῦ ὁποίου, ὁ ὁμολογουμένως περίδοξος ὅσον καὶ ἀποτρόπαιος καταδρομεὺς οὗτος ἐκόσμει τὸ ἀκροκέραιον τῆς πέννας τῆς καπιτάνας του, φυλάσσεται ἐν τῷ ναυτικῷ μουσείῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Κατὰ δὲ τὴν ναυμαχίαν τῆς Λήμνου (5 Ἰανουαρίου 1913) τὸ σῆμα τοῦτο, ἀποσταλὲν ἐπίτηδες εἰς Δαρδανέλλια, ἦτο ἐπηρμένον κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ναυμαχίας εἰς τὸν πρωραῖον ἱστὸν τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος «Βαρβαρόσσας», καταπεσὸν ὀλίγον μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ναυμαχίας, ἀποκοπέντος τοῦ σηματοσχοίνου του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Jurien de la Gravière*, Doria et Barberousse. *Τοῦ ἰδίου*, Les corsaires Barbaresques et la Marine de Soliman le Magnifique. – *G. Contesse*, La marine d' Autrefois. – *Du Sein*, Histoire de la Marine.—*Don Fray Prudencio de Sandoval*, Historia de la vida y echos del emperador Carlos V (1634, Pamplona).—*Haedo*, κατὰ μετάφρασιν H. D. de Grammont (Ἀλγέριον 1881): Histoire des rois d'Alger.— *Sander Rang* καὶ *Ferd. Dénis*, Fordation de la régence d' Alger. Histoire des Barberousses (Παρίσιοι 1837).—*Κ. Ν. Ράδου*, Ἐπίτομος Ναυτικὴ Ἱστορία πρὸς χρῆσιν τῆς Ναυτ. Σχολ. τῶν δοκίμων (Πειραιεύς, φρεγάτα «Ἑλλάς», 1895 λιθόγραφον).—Ναυάρ. *Ι. Θεοφανίδου*, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ναυτικοῦ 1909—1913 (Ἀθῆναι 1925). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— «**Βαρβαρόσσας Χαῒρ-ἐδ-Δὶν**» *[Ναυτ. Ἱστορ.]*· Ἡ τουρκικὴ ναυαρχὶς κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους. Πρώην γερμανικὸν θωρηκτόν, ὑπῆρξε κατὰ τὴν νεότητά του, μετὰ τριῶν ἄλλων «ἀδελφῶν» του πλοίων, ἐκ τῶν ἀρίστων μονάδων τοῦ γερμανικοῦ ναυτικοῦ, ἰδίᾳ λόγῳ τῆς διατάξεως τοῦ βαρέος πυροβολικοῦ του, ἡ ὁποία εἶχε πολὺ προτρέξει τῆς ἐποχῆς της, τοῦ τύπου τῶν πλοίων ἐκείνων ὄντος, ἀναμφισβητήτως, τοῦ προπάτορος τοῦ μετὰ δεκαεπταετίαν ἐπιφανέντος τύπου τῶν δρέδνωτ.

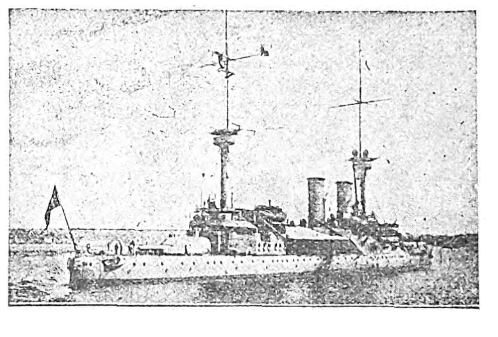

Τὸ τουρκικὸν θωρηκτὸν «Χαῒρ-ἐδ-Δὶν Βαρβαρόσσας».

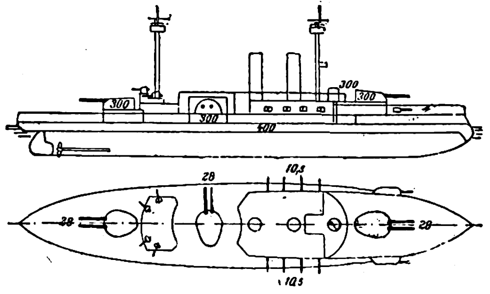

Διάγραμμα τοῦ σκάφους.
[Πλαγία ὄψις καὶ κάτοψις.]

Καθελκυσθὲν τῷ 1891 ὑπὸ τὸ ὄνομα «Kürfürst Friedrich Wilhelm», ἀνεκαινίσθη τῷ 1903 καὶ ἀνελεβητώθη τῷ 1907 συγχρόνως μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του «Weissenburg» (τοῦ κατόπιν τουρκικοῦ ἐπίσης «Τουργοὺτ Ρεΐς»), μετὰ τοῦ ὁποίου θὰ διεγράφετο, τῷ 1911, τῆς δυνάμεως τοῦ γερμανικοῦ ναυτικοῦ, ὡς συμπληρώσαντα εἰκοσαετῆ ἀπὸ τῆς καθελκύσεώς των ἡλικίαν. Εἶχεν: Ἐκτόπισμα 10060 τόν. Πλήρωμα 579. Διαστάσεις εἰς πόδας: $379\,^2/_3 \times 64 \times 24\,^2/_3$. Πυροβόλα: 6 τῶν 28 ἑκατ. εἰς 3 πύργους, ὧν τὰ δύο ἔβαλλον ἐπὶ διώξιν, τὰ δύο κατὰ πρύμναν ἐπὶ φυγήν, καὶ τὰ ἐξ ὁμοῦ κατὰ πλευράν· 8 τῶν 10,5 ἐν τῷ πυροβολείῳ, 4 κατὰ πλευράν· 8 τῶν 7,5. Θωρηκτὴν ζώνην 40 ἐκ (μικτ.). Πύργους 30 ἑκατοστῶν. Θωρηκτὸν κατάστρωμα $7\,^1/_2$ ἐκ. Ἐκσφενδ. σωλῆνας τορπιλλῶν (45 ἑκατ.) 2, ὑφάλους. Μηχανὴν διπλῆν κάθετον τριπλῆς ἐκτονώσεως. Λέβητας κυλινδρικοὺς 12, ἐπιστρεφομένης φλογός, 90..0 ἀτμοΐππων. Ταχύτητα κατὰ τὰς δοκιμὰς (1910) 17 μιλ., χωρητικότητα ἀνθρακαποθηκῶν κανονικὴν 600 τόννων, καθ' ὑπερφόρτωσιν 812 τόν. Ἀκτῖνα ἐνεργείας 5 00 μιλ. πρὸς 10 μίλ. καθ' ὥραν, καὶ 2600 πρὸς $15\,^1/_4$ μιλ.

Ἡ ἀπὸ τοῦ Μαΐου τοῦ 1909 ἐπικίνδυνος ἔντασις τῶν ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων, ἡ κατόπιν ραγδαίας ἐνεργείας τοῦ Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου ἐσπευσμένη ἀγορὰ τοῦ θωρηκτοῦ εὐδρόμου μας «Γ. Ἀβέρωφ», ἐπιτευχθεῖσα ἐν ἀξιοθαυμάστῳ μυστικότητι, καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς παραχθεῖσα εἰς τοὺς Τούρκους κατάπληξις—χλιαρῶς διαπραγματευθέντας τὴν ἀγορὰν τοῦ ἰδίου πλοίου, δι' ὅπερ οὐδέποτε ἐπίστευον ὅτι θὰ ἠγόραζεν ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος—ἤγαγε τὸ τουρκικὸν κομιτάτον εἰς τὴν ἀνάγκην, ὅπως ἐκκλῖνον προσωρινῶς τοῦ προγράμματός του περὶ ναυπηγήσεως δρέδνωτ, ἀγοράσῃ τὰ δύο ἐκ τῶν τεσσάρων ὑπὸ ἐκποίησιν γερμανικῶν θωρηκτῶν πρὸς ἄμεσον ἀντιστάθμισιν τῆς ἐκ τῆς ἀγορᾶς τοῦ «Ἀβέρωφ» ἀποκτηθείσης ὑπεροπλίας ἡμῶν· κατέπλευσαν δὲ ταῦτα εἰς τὸν Κεράτιον περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου 1911, ὡς γερμανικὰ πολεμικὰ συντεταγμένα εἰς μοῖραν ὑπὸ ὑποναύαρχον, καὶ παρεδόθησαν δι' ἐπισήμου τελετῆς εἰς τοὺς Τούρκους. Κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ἕλλης (3 Δεκ. 1912) ὁ «Χαῒρ-ἐδ-Δὶν Βαρβαρόσσας» ἔφερε τὸ ἀρχηγικὸν σῆμα τοῦ πλοιάρχου Ραμήζ, ἀρχηγοῦ τοῦ τουρκικοῦ στόλου· ἐξέπλευσε τῶν Στενῶν πρωτόπλους ἐν τῇ παρατάξει τῆς τουρκικῆς ναυτικῆς δυνάμεως, διὰ νὰ ἐπανεισπλεύσῃ αὐτὰ οὐραγὸς αὐτῆς, διωκομένης ὑπὸ τοῦ νικηφόρου ἑλληνικοῦ στόλου· αἱ βλάβαι του κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ἕλλης δὲν ὑπῆρξαν σημαντικαί, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς τοῦ ἀδελφοῦ του «Τουργοὺτ Ρεΐς». Τοῦ Ραμὴζ ἀποστρατευθέντος τῇ αἰτήσει του μετὰ τὴν δίκην του διὰ τὴν ἀπὸ τουρκικῆς ἀπόψεως ἀτυχῆ ἔκβασιν τῆς ναυμαχίας, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀθώωσίν του κατόπιν τῆς ἀποκαλύψεως, εἰς τοὺς ὑπὸ τὸν Ἐμβὲρ πασᾶν στρατοδίκας του, ἐμπιστευτικῆς πρὸς αὐτὸν διαταγῆς τοῦ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ Ναυτικῶν ὑπουργοῦ Ναζήμ, ὑψώθη ἐπὶ τοῦ «Βαρβαρόσσα Χαῒρ-ἐδ-Δὶν» τὸ σῆμα τοῦ ναυάρχου Ταχήρ. Κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Λήμνου (5 Ἰανουαρίου 1913) καὶ πάλιν πρωτόπλους ἐν τῇ τουρκικῇ τάξει μάχης, ἔφερεν ἐπηρμένον ἐπὶ τοῦ πρωραίου ἱστοῦ του τὸ σῆμα τοῦ *Βαρβαρόσσα*, τοῦ περιωνύμου Τούρκου καταδρομέως, οὗτινος τὸ θωρηκτὸν ἦτο φερώνυμον· αἱ κατὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην βλάβαι του ὑπῆρξαν σοβαρώταται καὶ εἰς ὑλικὸν καὶ εἰς προσωπικόν, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐφονεύθησαν 75, ὧν οἱ 5 ἀξιωματικοί, καὶ ἐτραυματίσθησαν 135, ὧν 1 ἀξιωματικός. Γερμανοὶ ἐργοδηγοὶ καὶ τεχνῖται κληθέντες ἐπελήφθησαν ἐσπευσμένως τῶν ἐπισκευῶν τῶν τουρκικῶν πλοίων, πλὴν ἡ ὑπογραφὴ τῆς εἰρήνης ἐπρόλαβε τὸ πέρας αὐτῶν. Κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον, τῶν Γερμανῶν ἀναλαβόντων τὴν διεύθυνσιν τῶν τουρκικῶν ναυτικῶν ἐπιχειρήσεων, ὁ «Βαρβαρόσσας» ὡς καὶ τὸ «Τουργοὺτ» εἶχον ἀγκυροβοληθῇ εἰς τὸ στενώτερον μέρος τοῦ Ναγαρᾶ, εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν κατὰ τῆς χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως συμμαχικῶν ἐπιχειρήσεων πρὸς βομβαρδισμόν· οἱ Σύμμαχοι κατ' ἐπανάληψιν ἀπεπειράθησαν τὴν καταστροφήν των πλὴν ἀνεπιτυχῶς. Τὴν αὐγὴν ὅμως τῆς 8 Αὐγούστου 1915 ὁ «Βαρβαρόσσας» πλέων πρὸς τὰ Δαρδανέλλια ὑπὸ τὴν συνοδείαν τοῦ τορπιλλοβόλου «Σιβρὶ Χισάρ» ἐτορπιλλίσθη ὑπὸ τοῦ ἀξιοθαυμάστως δράσαντος ἀγγλικοῦ ὑποβρυχίου «U—14», καταβυθισθεὶς ἐντὸς 7 λεπτῶν, τοῦ πλείστου τοῦ πληρώματός του διασωθέντος ὑπὸ τῶν «Σιβρὶ Χισσὰρ» καὶ «Μπάσρα». —Ο

Βαρβαρόσσας, *Φρειδερῖκος*· βλ. Φρειδερῖκος Α'.

Βαρβαρόσσας *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Φρούριον τῆς νήσου Κάπρι, τοῦ κόλπου τῆς Νεαπόλεως, οὗ τὰ ἐρείπια φαίνονται ἀπὸ θαλάσσης εἰς τὸ ὑψηλότερον σημεῖον τῆς μεταξὺ τῶν γραφικωτάτων χωρίων Κάπρι καὶ Ἀνάκαπρι κορυφογραμμῆς. Ὀνομάζεται δὲ οὕτω (Castel Barbarossa) διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ *Χαῒρ-ἐδ-Δὶν Βαρβαρόσσα* καταστροφήν του. Σ. Ε. Λ.

βαρβαρότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις βάρβαρος, σκαιότης, τραχύτης, βαναυσότης, σκληρότης.

Βαρβαροῦσα *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Νησίον τῆς ΒΔ ἀκτῆς τῆς νήσου Σύρου, μεταξὺ τῶν ὅρμων *Ἀγίου καὶ Δελφίνι*, ΝΔ τοῦ Σύριγγα (πλάτ. 37° 28' Β, μῆκ. 24° 53' $^1/_2$ Αν., χάρτ. ἑλλην. «Νῆσος Σῦρος» ὑπὸ *Ν. Κοτσοβίλλη* καὶ ἀγγλ. 1542: Syra island). Πρὸς ἀνατολὰς τοῦ νησίου ὕφορμος φερώνυμος ἔχων ὑδρεῖον. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

βαρβαρόφωνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου ἡ γλῶσσα δὲν κατανοεῖται, ξενόφωνος.

Βαρβαρρῆγος· βλ. Βαρβαρῆγος.

Βαρβάρω *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Πεδιάδος τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 215. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Σκλαβοχώρι* (κάτ. 69) καὶ *Γαλενιανὸ* (κάτ. 36). Κατὰ τὸν Ξανθουδίδην τὸ ὄνομα τοῦ χωρίου ὀφείλεται εἰς τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, ὅτε τοὺς μισθοφόρους Σκανδιναυούς, Βαράγγους καὶ Ρώσους, ἐξ ὧν ὠνομάσθησαν τὰ δύο χωρία Πεδιάδες *Βαρβάρω* καὶ *Βαρβάρα*, ἀπεκάλουν βαρβάρους (*Ξανθουδ. Χάνδ.* σ. 31). Ε. Γ.

βαρβαρῶ *(—όω)*· καθιστῶ τινα βάρβαρον, κάμνω τινὰ νὰ χάσῃ τὸν πολιτισμόν του, ἐκβαρβαρώ.

Βαρβάσαινα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Λετρίνων τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται εἰς τὰς κλιτῦς λοφίσκου περικλειομένου ὑπὸ ὑψηλοτέρων τοιούτων, ἔχει κλίμα ἀνθυγιεινὸν μαστιζόμενον ὑπὸ ἑλονοσίας καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων καὶ φρεατίων ὑδάτων. Κάτ. (1928)

Digitized by Google

231, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν ἀμπελοφυτείαν καὶ ταφιδοφυτείαν. Μετὰ τῆς πλησιεστέρας πόλεως Ιύργου συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ, ὡς καὶ σιδηοδρομικῶς διὰ τοῦ ἡμίσειαν ὥραν ἀπὸ τοῦ χωίου ἀπέχοντος σταθμοῦ *Ἀλφειοῦ*. Εἰς τοὺς παραειμένους λόφους εὑρέθησαν ἀρχαῖοι τάφοι, πρὸ ριακονταετίας δὲ εἰς τὴν θέσιν *Ἅγιος Ἠλίας* εὑέθη καὶ γλυπτὸς λέων μεταφερθεὶς εἰς τὸ μουεῖον τῆς Ὀλυμπίας. Δ. Ε. Μ.

Βαρβασαινιώτικος *[Γεωγρ.]*. Ποταμίσκος τῆς Ἠλείας, δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Ἀλφειοῦ, εἰς ὃν κχύνεται ὀλίγα χμτρ. πρὸ τῶν ἐκβολῶν του. Δ.Ε.Μ.

Βαρβάσιον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ δήμου Χίου οῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 142.

βαρβαστέλλη (ἡ) (Barbastelle) *[Ζωολ.]*. Γένος ηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *χειροπτέρων* τῆς ἰκογενείας τῶν *γυμνορρινιδῶν*. Αἱ νυκτερίδες τοῦ ένους τούτου ἀποτελοῦσι τὸν ἐνδιάμεσον τύπον εταξὺ τῶν *πτεροκυνιδῶν* καὶ *φυλλορρυνιδῶν*. Τὰ χαακτηριστικὰ γνωρίσματά των εἶναι: σῶμα μᾶλον μικρόν, κυμαινόμενον μεταξὺ 8—12 ἑκατοστοέτρων· ὦτα μᾶλλον μεγάλα, συνενούμενα ἄνωεν τοῦ κρανίου καὶ δίδοντα εἰς τὸ ζῷον τοῦτο διόρρυθμον καὶ ἀπεχθῆ ὄψιν. Τὸ ἐξωτερικὸν χρον τῶν ὤτων φέρει δύο βαθείας ἐγκολπώσεις αἱ εἶναι τοποθετημένον μεταξὺ ὀφθαλμῶν καὶ τόματος. Τὸ ρύγχος εἶναι αἰσθητῶς διωγκωμένον κατέρωθεν τῆς ρινός. Αἱ ρωθωνικαὶ ὀπαί, εὐρεῖαι, ιανοίγονται εἰς τὸ βάθος αὐλακώσεως, ἥτις διήει ἐκ τοῦ μετώπου πρὸς τὸ ρύγχος. Ἔχει 34 δόντας. Κατὰ τὸ ἄκρον τῶν ὀπισθίων ποδῶν φέει στρογγύλην καὶ ἐκτατγὴν δερματίνην ἀπόφυσιν. Ἡ οὐρὰ εἶναι κατὰ τὸ ἥμισυ σχεδὸν μικροτέρα τοῦ μήκους τοῦ σώματος.

Βαρβαστέλλη ἡ συνωτίς.

Αἱ νυκτερίδες τοῦ γένους τούτου συνήθως ζῶσι καθ' ὁμάδας πολυπληθεῖς καὶ σπανίως ἀπαντῶσι μεμονωμέναι. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ θινοπώρου ἀποσύρονται εἰς ὀπὰς τοίχων ἢ σχιμὰς μεγάλων δένδρων καὶ ἐκεῖ περιπίπτουν εἰς χειερίαν νάρκην. Κατὰ τὴν ἡμέραν εἶναι κεκρυμμέαι καὶ μόνον κατὰ τὴν νύκτα ἐξέρχονται τῆς κρύτης των διὰ νὰ ἀναζητήσωσι τὴν τροφήν των. Ἡ πτῆσίς των εἶναι ταχεῖα καὶ λίαν ἐπιτηδεία. Ἀναρριχῶνται εὐκόλως, ἀλλὰ βαδίζουσι μετὰ κόου. Τρέφονται ἀποκλειστικῶς ἐξ ἐντόμων. Ἡ ωνή των εἶναι ὀξεῖα καὶ δυσάρεστος. Ἀπαντῶσι ανταχοῦ τῆς γῆς ἐκτὸς τῶν βορείων χωρῶν.

Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν τοῦ γένους ἀναφέρομεν ὰ γνωστότερα, ἅτινα εἶναι τὰ ἑξῆς: *βαρβαστέλλη συνωτίς* (Barbastelle synotis). Τὸ μῆκος τοῦ ώματός της εἶναι 9 περίπου ἑκατοστομέτρων, ἡ ὑρά της 5 ἑκ. καὶ τὸ ἄνοιγμα τῶν πτερύγων της 5 ἑκ. Ὁ χρωματισμός της κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ ώματος εἶναι μελανόφαιος ἢ τελείως μελανός, ατὰ τὰ κάτω ὑπόφαιος καὶ αἱ μεμβράναι τῶν τερύγων καὶ τὰ ὦτα σκοτεινῶς φαιά. Ἡ νυκτεὶς αὕτη ἐξέρχεται τῆς κρύπτης της ἅμα τῇ δύσει οῦ ἡλίου καὶ ἀποσύρεται κατὰ τὸ λυκαυγές. Ἡ τῆσίς της εἶναι ἐπιδεξιοτάτη καὶ ταχυτάτη, θάνει δὲ εἰς μέγα ὕψος. Κατὰ τὴν ἡμέραν μένει ν τῷ καταφυγίῳ της, κρεμαμένη μὲ τὴν κεφαὴν πρὸς τὰ κάτω καὶ ἀπαντᾷ πάντοτε μεμονωένως. Εἶναι γνωστὴ εἰς τὴν Εὐρώπην, τὴν βόειον Ἀμερικήν, τὴν δυτικὴν Ἀσίαν καὶ ἀπαντᾷ έχρι καὶ τῆς Πετραίας Ἀραβίας· *βαρβαστέλλη ἡ ιπιστρέλλη* (Barbastelle pipistrella). Εἶναι κατά τι ικροτέρα τῆς προηγουμένη.. Τὸ μῆκός της εἶ αι 7 ἑκατοστομέτρων καὶ τὸ ἄνοιγμα τῶν πτερύ ων της φθάνει τὰ 18 ἑκατ. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν βόειον Ἀφρικὴν καὶ τὰς Ἰνδίας. Δ. Ν. Π.

βαρβατεύω· δημοτ. γίνομαι βαρβᾶτος, ἀποκτῶ ἐμφανίζω ὀργασμὸν πρὸς συνουσίαν.

Βαρβάτης. Ἱππότης ἐκ Κερκύρας, ἀρχηγὸς μετὰ οῦ ἱππότου Μιδάνου τῶν Κερκυραίων ἐθελοντῶν ἱ ὁποῖοι κατὰ τὸ 1684, εὐθὺς ἅμα τῇ ἐνάρξει τῶν χθροπραξιῶν τῶν Βενετῶν, Γερμανῶν, Πολωνῶν αἱ Ρώσων ἐναντίον τῶν Τούρκων, ἔσπευσαν νὰ αχθοῦν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἐν Πελοποννήσῳ αἱ Ἀττικῇ ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν Τούρκων μαχομέου Μοροζίνη.

—**Βαρβάτης**, *Ἀναγνώστης*. Γορτύνιος ἁρματοὸς ἀναδειχθεὶς εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς παναστάσεως τοῦ Ὀρλὼφ τοῦ 1770 καὶ διαπρέας εἰς τὴν καταδίωξιν τῶν Ἀλβανῶν, οἵτινες ἐπὶ εκαετίαν κατέστρεφον τὴν Πελοπόννησον (*Φραντζῆ*, τόμ. Α' σ. 24). Τ. Χ. Κ.

— **Βαρβάτης**, *Θεόδωρος*. Ἔμπορος Πελοποννήσιος ἐν Βεσσαραβίᾳ, κατηχηθεὶς κατὰ τὸ 1821 ὑπὸ τοῦ Ἐμμ. Ξάνθου. Προηγουμένως εἶχε κατηχηθῆ ἐν Ἰσμαηλίῳ ὁ *Πέτρος Βαρβάτης*, Πελοποννήσιος ὡσαύτως, ὑπὸ τοῦ Μ. Φωκιανοῦ. Τ. Χ. Κ.

— **Βαρβάτης**, *Ἰωάννης* Καταγόμενος ἐκ Βυτίνης τῆς Γορτυνίας εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς Ὀδησσόν, ἔνθα ἐμυήθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Εὐπαίδευτος καὶ λόγιος ὢν κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔνθα διέπρεψεν ἐκλεγεὶς πληρεξούσιος εἰς τὴν Β' ἐθνικὴν Συνέλευσιν καὶ προηγουμένως βουλευτὴς Γορτυνίας. Ὡς τοιοῦτος εἰσῆλθε μετὰ τοῦ Βρεσθένης εἰς Ναύπλιον τῷ 1822 πρὸς καταρτισμὸν τῆς συνθήκης τῆς παραδόσεως αὐτοῦ. Ἐμφανισθέντος ὅμως τοῦ Δράμαλη ἔμεινεν ἐν τῷ φρουρίῳ ὅμηρος μέχρι τῆς ὁριστικῆς ἁλώσεως τὸν 9βριον τοῦ 1822. Κατὰ τὸν Φωτάκον ἀπέθανε τῷ 1823 ἐκ τοῦ λοιμοῦ. Τ. Χ. Κ.

— **Βαρβάτης**, *Κωνσταντῖνος*. Ἕλλην λεξικογράφος γεννηθεὶς ἐν Βυτίνῃ τῆς Γορτυνίας κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐχρημάτισεν ἐπὶ μακρὸν καθηγητὴς τῆς γαλλικῆς γλώσσης ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐδημοσίευσε πρὸς σχολικὴν κυρίως χρῆσιν ἑλληνογαλλικὸν καὶ γαλλοελληνικὸν λεξικόν, ὧν ἐγένοντο ἐπανειλημμέναι ἐκδόσεις· ὡσαύτως ἐδημοσίευσε καὶ διδακτικά τινα ἐγχειρίδια πρὸς ἐκμάθησιν τῆς γαλλικῆς γλώσσης. Ἀπέθανεν εἰς βαθὺ γῆρας τῷ 1901 ἐν Σμύρνῃ. —Ω.

βαρβατία (ἡ) (Barbatia) *[Ζωολ.]*. Γένος *μαλακίων* τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐλασματοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κτενιδῶν*. Τὸ ὄστρακόν των εἶναι ἀπεστρογγυλωμένον, ἐπίμηκες ἢ ἐλλειψοειδές. Ἡ ἐπιφάνεια τῶν θυρίδων καλύπτεται ὑπὸ λεπτῆς καὶ εὐπτώτου ἐπιδερμίδος, ἐνίοτε τριχωτῆς. Ὁ γίγγλυμος φέρει πολυπληθεῖς ὀδόντας, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ κεντρικοὶ εἶναι αἰσθητῶς μικρότεροι τῶν πλαγίων. Τὰ μαλάκια ταῦτα εἶναι διεσπαρμένα εἰς πάσας τὰς θαλάσσας ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων. Ἀφθονοῦσιν ἰδίως εἰς τὴν Μεσόγειον, τὸν Ἀτλαντικὸν καὶ τὰς Ἰαπωνικὰς θαλάσσας.

Βαρβατία ἡ γενειοφόρος.

Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βαρβατία ἡ γενειοφόρος* (Barbatia barbata) κοινοτάτη εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου, καὶ διακρινομένη ἐκ τῆς ᾠοειδοῦς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κόγχης της, ἥτις εἶναι πεπιεσμένη ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ ἀπεστρογγυλωμένη κατὰ τὰ ἄκρα της. Ἡ κόγχη καθ' ὅλην τὴν ἔκτασίν της καλύπτεται ὑπὸ ἐπιμήκων καὶ ἀκτινωτῶν ραβδώσεων. Ἡ ἐπιδερμὶς τῆς κόγχης εἶναι λεπτοτάτη καὶ φέρει σκληρὰς ἀνωρθωμένας τρίχας. Δ. Ν. Π.

βαρβατιάζω· γίνομαι ἢ εἶμαι βαρβᾶτος, ἔχω ὀργασμὸν πρὸς συνουσίαν· λέγεται μόνον περὶ τῶν ζῴων κατὰ τὸν χρόνον τῆς ὀχείας.

βαρβάτιασμα (τό)· τὸ νὰ εἶναί τις βαρβᾶτος, ὀργασμὸς πρὸς συνουσίαν.

βαρβατίζω· δεικνύω, ἐμφανίζω σημεῖα ὀργασμοῦ πρὸς συνουσίαν, ἀρχίζω νὰ γίνωμαι βαρβᾶτος: «τὸ κριάρι βαρβατίζει».

βαρβατίλα (ἡ)· ἡ ὀσμή, ἡ ἀποφορὰ ἡ προερχομένη ἀπὸ τοῦ ἐπιβήτορος τράγου· || μετφ. ἐπὶ ἀνθρώπου «μυρίζει βαρβατίλα», φαίνεται ἔχων ἔντονον πρὸς συνουσίαν ὀργασμόν.

βαρβατίνη (ἡ) (Barbatin) *[Φαρμ. Χημ.]*. Οὐσία ἐνεχομένη εἰς τοὺς λειχῆνας Usnea barbata. Βελόναι κρυσταλλικαὶ τηκόμεναι εἰς 209°, ἀνταποκρινόμεναι δὲ εἰς τὸν τύπον $C_9H_{14}O$. Κ. Γ. Μ.

Βαρβατίων. Θρᾷξ δορυφόρος τοῦ στρατηγοῦ Βελισαρίου διακριθεὶς ὡς διοικητὴς ἰσχυρῶν σωμάτων ἱππικοῦ κατὰ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Γότθων (536—551) καὶ ἰδίως κατὰ τὴν δευτέραν πολιορκίαν τῆς Ρώμης ὑπὸ τῶν Γότθων (545—546), ὅτε ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ Βελισαρίου μετὰ σώματος ἱππικοῦ ἵνα ἐνισχύσῃ τὴν φρουρὰν αὐτῆς, κατώρθωσε νὰ διασπάσῃ τὰς γραμμὰς τῶν πολιορκητῶν καὶ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν. Ἐκτελέσας τολμηρὰν κατὰ τῶν πολιορκητῶν ἔξοδον ἀπώλεσε τὸ πλεῖστον τῶν ἀνδρῶν του καὶ ἔκτοτε περιώρισε τὰ παράβολα καὶ ἐπικίνδυνα ἐπιχειρήματά του. Παρέμεινεν εἰς Ἰταλίαν μέχρι τέλους τοῦ μακροῦ ἐκείνου πολέμου (546). Ν. Κ.

Βαρβατόπουλος, *Χρυσανθάκης*. Ὁπλαρχηγὸς ἀπὸ τὸ χωρίον Καρνέσι τῆς Γορτυνίας, μεμυημένος εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, τεθεὶς ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ Ἀγῶνος ἐπὶ κεφαλῆς συγχωρίων του καὶ ἄλλων Γορτυνίων καὶ μετασχὼν εἰς τὰς μάχας Βυλτετσίου Γράνας, Τρικόρφων, εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπόλεως, εἰς τὴν πολιορκίαν Π. Πατρῶν, καὶ ἐπὶ Δράμαλη καὶ Ἰμβραὴμ ἐξοδεύων καὶ ἐξ ἰδίων. Ἡ ἐπιτροπὴ τὸν κατέταξεν εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ Ἀγῶνος. Τ. Χ. Κ.

βαρβᾶτος, —*η*, —*ο*· ἡ λέξις ἀπὸ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων εἰσηγμένη, λατ. *barbatus*=πωγωνοφόρος, γενειάτης· ὁ ἔνορχις, ὁ κήλων, ὁ ὀργῶν πρὸς συνουσίαν (ἡ σημασία αὕτη προέκυψεν ἐκ τῆς ἀντιθέσεως πρὸς τοὺς εὐνούχους, τῶν ὁποίων δὲν ἐφύετο γένειον)· νῦν ἐπὶ τῶν ζῴων μόνον: «βαρβᾶτο ἄλογο, — τραγί, — κριάρι», «βαρβᾶτος χοῖρος κττ.»· παροιμ. «ἔχομε βαρβᾶτο ἄλογο 'ς τοὺς κάμπους ἀπολυμένο, ὅσοι ἔχουν φοράδες ἂς τὶς δέσουν» ἐπὶ τῶν ἀναιδεστέρων νέων ἑτοίμων νὰ ἐνοχλῶσι τὰς γυναῖκας· || μετφ., ὁ ὀργῶν πρὸς δρᾶσιν, ὁ ἔχων ἱκανότητας καὶ ἀξίαν: «βαρβᾶτος ἐπιστήμων».

Βαρβᾶτος. Θρᾷξ στρατηγὸς τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ Α' (527—565). Συμμετέσχεν ὡς ἀρχηγὸς ἰσχυροῦ σώματος ἱππικοῦ εἰς τὴν κατὰ τῶν Βανδάλων τῆς Καρχηδόνος ἐκστρατείαν τοῦ στρατηγοῦ Βελισαρίου (533). Κατὰ τὴν ἀποφασιστικὴν μάχην τοῦ Τρικαμάρου, καθ' ἣν συνετρίβησαν ὁλοσχερῶς αἱ δυνάμεις τῶν Βανδάλων, ὁ Βαρβᾶτος διῴκει τὸ δεξιὸν τῆς παρατάξεως. Μετὰ τὴν πλήρη ὑποταγὴν τῶν Βανδάλων καὶ τὴν παράδοσιν τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν Γιλημέρου, ὃν ἔφερεν ὁ Βελισάριος μετὰ τῶν λοιπῶν αἰχμαλώτων εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁ Βαρβᾶτος παρέμεινεν εἰς Καρχηδόνα καὶ ὅταν μετά τινα χρόνον ἐξερράγη ἡ στρατιωτικὴ στάσις, ὑπὸ τὸν Στότζαν, ἐστράτευσε μετὰ τοῦ Μαρκέλλου καὶ λοιπῶν στρατηγῶν κατὰ τῶν στασιαστῶν, οὓς συνήντησαν παρὰ τὰ Γαζόφυλλα τῆς Νουμιδίας. Καθ' ἣν στιγμὴν ἔχοντες τὸν στρατόν των παρατεταγμένον ἡτοιμάζοντο νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῶν στασιαστῶν, προβὰς μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων στρατῶν ὁ ἀρχηγὸς τῶν στασιαστῶν Στότζας ὡμίλησε πρὸς τοὺς ἀντιπαρατεταγμένους στρατιώτας, οἵτινες ἐνθουσιασθέντες ἐκ τῶν λόγων του ηὐτομόλησαν πρὸς τοὺς στασιαστάς. Ὁ Βαρβᾶτος καὶ λοιποὶ στρατηγοὶ κατέφυγον εἴς τινα ἐν Γαζοφύλλοις ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἐπελθὼν ὁ Στότζας συνέλαβε καὶ ἐφόνευσεν ἅπαντας. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

— **Βαρβᾶτος** (Barbatus), *Ὁράτιος*. Ρωμαῖος ὕπατος, διαδραματίσας σπουδαῖον πρόσωπον κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, ἡ ὁποία ἐξερράγη λόγῳ τοῦ θανάτου τῆς Βιργινίας καὶ ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν κατάργησιν τῆς δεκαρχίας. Ἐκλεγεὶς ὕπατος μετὰ τοῦ Πουπλικόλα (449 π. Χ.), ἐστερέωσε μὲ τὴν βοήθειαν καὶ τοῦ συνάρχοντός του τὴν νίκην τοῦ λαοῦ καὶ τῶν νέων ἐλευθεριῶν του, τῶν κτηθεισῶν διὰ τῶν Βαλερίων Ὁρατίων νόμων. Σὺν τοῖς ἄλλοις ὁ Βαρβᾶτος ἐνίκησε καὶ τοὺς Σαβίνους. — Ω.

βαρβατοῦλα (ἡ) (Barbatula) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κοκκυγιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει πτηνὰ παραπλήσια πρὸς τὸν *βάρβον*, ἀλλὰ μικροτέρου μεγέθους. Εἶναι πάντα ἰθαγενῆ τῆς Ἀφρικῆς. Γνωστὰ περὶ τὰ 15 εἴδη, ὧν κυριώτερον εἶναι *βαρβατοῦλα ἡ λευκόλαιμος* (Barbatula leucolaima), ἀπαντῶσα εἰς τὰς ἐρήμους ἐκτάσεις τῆς δυτικῆς καὶ μέσης Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

Βαρβάτσι *[Ναυτ. Γεωγρ.]*· ὅρμος τῆς Β. ἀκτῆς τοῦ κόλπου τοῦ Ταγανρὼγ (βλ. λ. Ἀζοφική).

Βαρβέρης, *Γεώργιος Ἀντ.* Ὑδραῖος, ἐγγράμματος, γαμβρὸς τοῦ Ἀναστασίου Τσαμαδοῦ. Ἐχρησιμοποιήθη ὡς ἀξιωματικὸς καὶ γραμματεὺς εἰς διάφορα πολεμικὰ πλοῖα καὶ δὴ εἰς τὰ πυρπολικὰ τοῦ Ἀναστασίου Σπαχῆ καὶ Δημ. Τσαπέλη κατὰ τὸ 1824 εἰς θριαμβευτικὰς πυρπολήσεις. Κατὰ τὸ 1825—7 ὑπηρέτησεν εἰς τὸ πολεμικὸν «Θεμιστοκλῆς» ὡς ἐθελοντής. Τ. Χ. Κ.

— **Βαρβέρης**, *Ἰωάννης*. Ἐκδότης τῆς ἐφημερίδος «Παληάνθρωπος» (βλ. λ.).

— **Βαρβέρης**, *Νικόλαος*. Πυρπολητὴς ἐκ Ψαρρῶν μετασχὼν καὶ εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς Τενέδου ὑπὸ Γ. Βρατσάνον καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας ναυμαχίας. Τ. Χ. Κ.

Βαρβερόσς· βλ. Βαρβαρόσσας.

Βάρβεσι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Ἠπείρῳ κοινότητος Περιβλέπτου τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 95.

βαρβέτουμ (Barbet ἢ καὶ barbetum). Ὅρος τεχνικός, δι' οὗ ἐν τῇ βιβλιοθηκονομίᾳ καλεῖται τὸ δι' ἁλύσεων δεδεμένον βιβλίον, τὸ ἄλλως καὶ *liber incatenatus* ὀνομαζόμενον. Δ. Π. Κ.

Βαρβηλιῶται ἢ *Βαρβηλῖται* ἢ καὶ *Βορβοριανοί*. Οὕτως ἐλέγοντο Γνωστικοὶ αἱρετικοί, κατὰ τὸν Β' αἰῶνα, οἵτινες ἐθεώρουν τὸ *Βαρβηλὼ* ἢ *Βαρβηλὼθ* ὡς τὸ παρθενικὸν πνεῦμα, ἐν τῷ ὁποίῳ διῆγεν ὁ ἀνώτατος «ἀνώλεθρος αἰών». Κατὰ Θεοδώρητον οὗτοι ἐλέγοντο ἄλλως καὶ *Ναασινοὶ* ἢ *Στρατιωτικοὶ* ἢ *Φημιονιταὶ* (ἢ καὶ *Φιβιωνῖται*)· εἶναι ζήτημα ὅμως ἂν δι' ὅλων τούτων τῶν ὀνομάτων δηλοῦται ἓν εἶδος γνωστικῶν ἢ παρεμφερῆ συστήματα. Κατ' Ἐπιφάνιον οἱ αἱρετικοὶ οὗτοι ἔζων βίον ἀκολαστότατον. Κατὰ τὰς συνάξεις των προβαίνοντες εἰς ἀθεμιτουργίας, προσέφερον εἰς τὸν Θεὸν ὡς «σῶμα τοῦ Χριστοῦ» τὸ σπέρμα τοῦ ἄρρενος, οὗτινος ὕστερον καὶ μετελάμβανον, ὡς καὶ τῶν γυναικείων καταμηνίων. Ἡ τεκνοποιία ἀπηγορεύετο· ἐὰν δέ ποτε συνελάμβανε γυνή, κατέκοπτον τὸ ἐκτρωθὲν βρέφος καὶ μειγνύοντες αὐτὸ μὲ μέλι καὶ πέπερι ἔτρωγον, λέγοντες πρὸς τὸν Θεόν: «οὐκ ἐνεπαίχθημεν ἀπὸ τοῦ ἄρχον-

Digitized by Google

τος τῆς ἐπιθυμίας, ἀλλὰ συνελέξαμεν τὸ παράπτωμα τοῦ ἀδελφοῦ». Διὰ νὰ γνωρίζωνται τὰ μέλη τῆς αἱρέσεως εἶχον ὡς σύνθημα, κατὰ τὸν χαιρετισμόν, «ἐν τῷ ἐκτείνειν τὴν χεῖρα δῆθεν εἰς ἀσπασμόν, ὑποκάτωθεν τῆς παλάμης, ψηλάφισίν τινα γαργαλισμοῦ ἐμποιεῖν, διὰ τούτου ὑποφαίνοντες ὡς τῆς αὐτῶν θρησκείας ἐστὶν ὁ παραγενόμενος».

[Ἴδε κυρίως Ἐπιφανίου αἱρέσεις 26 ἐν Migne Ἑ. Π. 41, 329 κ.ἑ. Πρβλ. καὶ Εἰρηναίου ἔλεγχος, κεφ. 29, αὐτ. 7,691.— Θεοδωρήτου αἱρ. κακομ., κεφ. 13 αὐτ. 83,361 κ.ἑ.] Δ. Σ. Μ

Βαρβηλὼ ἢ *Βαρβηρὼ* (ἢ ***Βαρβηλώθ***). Θεότης τῶν Γνωστικῶν, ἧς ἡ λατρεία ἐξηπλώθη ἀπὸ τῆς Ἀσίας μέχρι τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἱσπανίας. Κατά τινας σχετίζεται καὶ ἡ θεότης αὕτη πρὸς τὸν Βάαλ, ἄλλοι ὀνομάζουσιν αὐτὴν «Μητέρα τοῦ Ἰαλδαβαὼθ ἢ Σαβαώθ». ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βαρβήσολα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βαιτικῆς Ἱσπανίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Μαρκιανοῦ τοῦ Ἡρακλεώτου («Περίπλους Ἔξω θαλάσσης» § 9): «Ἀπὸ Κάλπης τοῦ ὄρους καὶ στήλης.... δεξιὰν τὴν ἤπειρος Ἰβηρίας ἔχοντι, εἰς Καρτηΐαν στάδιοι ν', ἀπὸ δὲ τῆς Καρτηΐας εἰς Βαρβήσολα στάδιοι ρ'». Ἀναφέρεται ὡσαύτως ὑπὸ Κλαυδ. Πτολεμαίου (Ἱσπανίας Βαιτικῆς θέσις· Β, δ, 6 καὶ 7) ὡς ποταμὸς καὶ ὅρμος, *Ἀρβήσολα* ἢ *Ἀρβίσολα*, ὑπὸ δὲ τῶν Λατίνων (*Plin.* I, 1. *Pompon. Mel.* II, 6, 7. Geogr. Raven IV 42) ὡς *Arbesula*. Ἡ ταυτότης συμπίπτει, καθ' ἡμᾶς, ἀναμφισβητήτως πρὸς ὅρμον καὶ ποτάμιον ἀμέσως ὑπὸ τὸ ἀκρωτήριον *Ταρίφα*, τὴν νοτιωτάτην τῆς Ἱσπανικῆς χερσονήσου ἐσχατιὰν (Tarifa: πλάτ. 36° 00' μῆκ. 5° 30' Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 142 Strait of Gibraltar καὶ 2717: Trafalgar to Alicante and Cape Spartel to cape Ferrat). Διότι ἀπέχουσι ταῦτα τοῦ ὀρθοπάγου τοῦ *Γιβραλτὰρ* (ἀρχ. *Κάλπη*) 15 μίλλια, δηλαδὴ ἀκριβῶς τὰ 150 στάδια τὰ ὁποῖα ὁ Μαρκιανὸς καθορίζει. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βαρβίας. Λόγιος Ζακύνθιος μυηθεὶς τῷ 1819 εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον τῶν Λατίνων, μετὰ τοῦ Διον. Ρώμα καὶ Σολωμοῦ. Τ. Χ. Κ.

βαρβίκερως (ὁ) (Barbicornus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ροπαλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρικυνιδιδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα εἶναι ἡμέρειοι ψυχαί, ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς, διακρινόμεναι διὰ τὸ κομψὸν σῶμά των καὶ τὴν οὐράν των, ἥτις κατὰ τὸ ἄκρον τῆς ἔχει σχῆμα σπαθίδος. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βαρβίκερως ὁ βραζιλιανὸς* (Barbicornus brasiliensis) ἀπαντῶν ἐν Βραζιλίᾳ. Δ. Ν. Π.

Βαρβίκεαως ὁ βραζηλιανός.

βαρβικίτης (ὁ) (Varvicit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ὡς ἐνδιάμεσον προϊὸν μεταβολῆς τοῦ ὀρυκτοῦ *μαγγανίτου* εἰς *πυρολουσίτην*. Εὑρίσκεται εἰς φυλλοειδῆ-ἰνώδη συσσωματώματα εἰς τὸ Warwickshire. Γ. Κ. Γ.

— **βαρβικίτης** (ὁ) (Warwickit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ εἰς κρυστάλλους τοῦ μονοκλινοῦς κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ κρύσταλλοί του εἶναι συνήθως μικροὶ πρισματικοὶ μὲ ἀπεστρογγυλωμένας ἀποπερατωτικὰς ἕδρας. Εὑρίσκονται ὅμως καὶ μεγαλύτεροι μὲ ἀνωμάλους καὶ τραχείας ἕδρας. Ἔχει θραῦσιν ἀνώμαλον, σκληρότητα 3ου—4ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 3,19—3,43, λάμψιν ὑελώδη μέχρι μαργαριτοειδοῦς (ἐνίοτε μέχρι μεταλλικῆς) καὶ χρῶμα κασтανὸν μέχρι σκοτεινοῦ μέλανος. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι βοριοτιτανικὸν ἅλας μαγνησίου καὶ σιδήρου. Εὑρέθη ἐντὸς κοκκώδους ἀσβεστολίθου τοῦ Edenville, Νέα Ὑόρκη Ὠνομάσθη καὶ *ἐγκελαδίτης*. Γ.Κ.Γ.

Βαρβίλλεια (τά)· ὅλ. Βάρβιλλος.

Βάρβιλλος. Ἀστρολόγος τῆς Ἐφέσου, ἀκμάσας κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Βεσπασιανοῦ. Ἔζησεν ἐν Ρώμῃ, ὅπου συνεδέθη στενῶς μετὰ τοῦ μονάρχου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐξήσκησε μεγίστην ἐπίδρασιν. Χάριν αὐτοῦ ὁ αὐτοκράτωρ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Ἐφεσίους νὰ τελῶσιν ἱερὸν ἀγῶνα, ὅστις ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς καλεῖται «*Βαρβίλλεια*» ἢ *Βαρβύλλεια* (ὅλ. Franz. el. ep. gr. σελ. 247). Α. Δ.

Βαρβιροῦσα *[Γεωγρ.]*. Νῆσος παρὰ τὴν Σῦρον (ὅλ. λ. Αἰγαῖον τ. Β' σ. 400 γ').

βαρβιτίζω· παίζω βάρβιτον.

βαρβιτιστὴς (ὁ)· ὁ παίζων βάρβιτον μουσικός.

βαρβιτιστὴς (ὁ)· (Barbitistes) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐφιππιδιδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα διακρίνονται ἐκ τῆς χαρακτηριστικῆς πλακὸς ἣν φέρουσιν ἐπὶ τῆς ῥάχεώς των καὶ ἥτις ἀνορθοῦται πρὸς τὰ ὀπίσθεν ἐν εἴδει ἐφιππίου ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ ὁλόκληρος ἡ οἰκογένεια τὴν ὀνομασίαν. Ἡ τοιαύτη διάπλασις τοῦ ὀπισθίου μέρους τοῦ σώματος ὀφείλεται μᾶλλον εἰς τὴν τελείαν ἔλλειψιν τῶν πτερύγων. Τὰ ἔντομα ταῦτα ἀναφαίνονται συνήθως κατὰ τὰ τέλη Ἰουνίου. Τὸ μῆκος των κυμαίνεται μεταξὺ 3-4 ἑκατοστομέτρων καὶ ὁ χρωματισμός των εἶναι πρασινοϋποκίτρινος κατὰ τὴν ῥάχιν καὶ μελανὸς κατὰ τὴν κοιλίαν. Αἱ θήλειαι φέρουσι κατὰ τὸ ἄκρον τῆς κοιλίας τρύπανον ἐπίμηκες, δι' οὗ διατρυπῶσι τὴν γῆν εἰς βάθος 3—4 ἑκατοστομέτρων πρὸς ἐναπόθεσιν τῶν ᾠῶν των. Τὰ τέλεια ἔντομα ἐπιφέρουσι μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰς ἀμπέλους, διότι κατατρώγουσι τὰς σταφυλάς, τὰ φύλλα καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν φλοιὸν τοῦ φυτοῦ. Συνήθως ἐπιπίπτουσι κατὰ πλήθη καὶ ἐπιφέρουσι πολλάκις τελείαν καταστροφὴν εἰς τὰς ἀμπελοφυτείας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *βαρβιτιστὴς τῆς ἀμπέλου* (Barbitistes vitis), ὅστις ἔχει μῆκος 3 περίπου ἑκατοστῶν καὶ κατατρώγει ἰδίως τὰς σταφυλάς. Δ. Ν. Π.

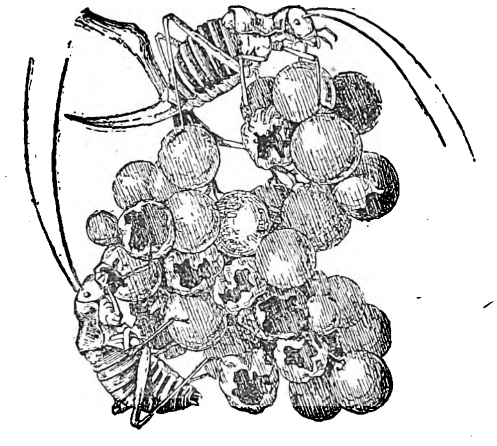

Βαρβιτισταὶ τῆς ἀμπέλου ἐπὶ σταφυλῶν.

βάρβιτος (ὁ καὶ ἡ) ἢ ***βάρβιτον*** (τό) *[Ἀρχ.]*. Ἔγχορδον μουσικὸν ὄργανον παρεμφερὲς πρὸς τὴν λύραν, ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Κατὰ τὸν Πίνδαρον, τὸ μουσικὸν τοῦτο ὄργανον ἐφεῦρεν ὁ Λέσβιος *Τέρπανδρος* χρησιμοποιήσας αὐτὸ εἰς τὰ συμπόσια. Ἀλλὰ πλὴν τῶν Λεσβίων ψαλτῶν, οἱ ὁποῖοι μετεχειρίζοντο τὴν βάρβιτον, καὶ οἱ εὔθυμοι Ἴωνες ἠρέσκοντο εἰς αὐτήν. Τὸ γεγονὸς δὲ τοῦτο συνδυαζόμενον μὲ τὴν χρῆσιν τῆς βαρβίτου κυρίως ἐν τοῖς συμποσίοις καθιστᾷ πιθανόν, ὅτι ἡ βάρβιτος παρῆγεν ἦχον βαθύτερον τοῦ ἤχου τῆς *πηκτίδος*. Τινὲς φρονοῦσιν, ὅτι ἡ βάρβιτος ἦτο μεγάλη τις λύρα, ἄλλοι δέ, ὅτι ἡ ἐπιμήκης κομψὴ λύρα ἡ ἐμφανιζομένη ἔν τισιν ἀγγειογραφίαις ἦτο ἡ βάρβιτος. Γ. Ι. Κ.

Ὁ Ἀλκαῖος καὶ ἡ Σαπφὼ μετὰ βαρβίτων.

[Παράστασις ἐπὶ ἀρχαίου κρατῆρος, εὑρισκομένου ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Μονάχου. Κατὰ τὸν Winckelmann τὰ ἐν τῇ παραστάσει ταύτῃ εἰκονιζόμενα μουσικὰ ὄργανα εἶναι πιθανώτατα βάρβιτοι.]

— *[Μουσ.]* Ὁ πατὴρ Μερσὲν ὀνομάζει Barbitus major εἶδος μικροῦ ἐγχόρδου βαθυφώνου βιόλας μὲ ἓξ χορδὰς (ὅλ. ἄλτο καὶ βιόλα). Δ. Λ.

βαρβιτουρικὸν ***ὀξὺ*** ἢ ***μηλονυλουρία*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_4H_4N_2O_3$. Παρασκευάζεται διὰ μακρᾶς ζέσεως οὐρίας μετὰ τῆς μετὰ νατρίου ἑνώσεως τοῦ μηλονικοῦ ἐστέρος. Κρυσταλλοῦται εἰς στίλβοντα πρίσματα καὶ εἶναι δυσδιάλυτος ἐν ψυχρῷ ὕδατι. Εἶναι δισθενὲς ὀξὺ πολὺ ἰσχυρότερον τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος. Σ. Γ.

Βαρβίτσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Βαμβακοὺς (ὅλ. λ.) τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος, ἐπὶ γραφικωτάτης ἐπὶ τοῦ Πάρνωνος τοποθεσίας. Εἶναι ἡ θερινὴ διαμονὴ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου Σκοῦρα (ὅλ. λ.) καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τὸν χειμῶνα κατοικεῖται ὑπὸ 100 περίπου κατοίκων μόνον, ἐνῷ κατὰ τὸ θέρος ἀνέρχονται οὗτοι εἰς ὑπερτριακοσίους (κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928 ἦσαν 349). Ἡ Βαρβίτσα εἶναι πατρὶς τοῦ περιωνύμου κλέφτου *Ζαχαριᾶ* καὶ τοῦ ἀγωνιστοῦ *Πέτρου Βαρβιτσιώτη*. ΚΑΝ.

Βαρβιτσιώτης, ***Πέτρος***. Ἀγωνιστής, γεννηθεὶς εἰς Βαρβίτσαν τῆς Λακεδαίμονος ἐκ πατρὸς Δ. ***Ἀναγνωστοπούλου***. Ἦτο ἔγγονος τοῦ *Ἀναστασίου Σουλιμιώτη*, ὅστις, μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ ἐπὶ 40 ἔτη προεστοῦ τῆς Βαρβίτσης Ν. Πατσαλοῦ, ἐλθὼν εἰς Βαρβίτσαν ἐπεκράτησεν ὡς προεστὼς καὶ καπετάνιος τοῦ χωρίου. Δημοτικὸν ᾆσμα ὑμνεῖ τὸν Πέτρον Μπαρμπιτσιώτην ὡς συνδιασκεδάζοντα μετὰ τοῦ Ζαχαριᾶ ἀναφανδόν, ἐξ οὗ καὶ ὁ Γιουσοὺφ Ἀγᾶς δυσαρεστηθεὶς ἠξίωσε νὰ παύσουν αἱ προκλήσεις καὶ νὰ σπεύσουν νὰ προσκυνήσουν τὸν Μωρᾶ Βαλεσῆν:

Τί λέτε βρὲ μουρτάτηδες καὶ βρὲ παληαρβανῖτες
Πότε εἴδατε τὴν κλεφτουριὰ νὰ πρoσκυνάῃ πασάδες
Σύρτε στοὺς κοτσαμπάσηδες, σύρτε στοὺς τουρκολάτρες·
Κ' ἐδῶ νὰ μὴν πατήσετε, ποτὲ νὰ μὴν ἐρθῆτε
Δῶ ν' ἡ Μπαρμπίτσα ἡ ξακουστή, ποὖνε γεμάτη κλέφτες
Ποῦ κουβεντιάζουν μ' ἅρματα, μὲ βόλια καὶ μπαρούτη.

Φονευθέντος τοῦ Ζαχαριᾶ τῷ 1805 καὶ καταλυθέντος τοῦ ἁρματολισμοῦ ὁ Βαρβιτσιώτης ἐκρύβη μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως, πρὸ τῆς ὁποίας ἐμυήθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ ἦτο ἕτοιμος μὲ τοὺς συνεπαρχιώτας του πρὸς ἔγερσιν. Πράγματι δὲ ἀφοῦ ἐξεδίωξε τοὺς Τούρκους ἐκ Σπάρτης εἰς Τρίπολιν, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων ἱδρυτῶν τοῦ στρατοπέδου τῶν Βερβαίνων, ἀναδειχθείς, κατὰ Φωτάκον, ἐκ τῶν ἐπισήμων στρατιωτικῶν τῆς Λακεδαίμονος (Βίοι σελ. 83) καὶ συμβαλὼν εἰς τὴν στενωτέραν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως. Ὅταν τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα ἐπέδραμον οἱ Τοῦρκοι κατὰ τῆς Βλαχοκερασιᾶς, ἔσπευσεν ὁ Βαρβιτσιώτης πρὸς βοήθειαν τοῦ Κυρ. Μαυρομιχάλη, ἀλλ' εὗρε τὸ ἐκεῖ στρατόπεδον διεσκορπισμένον. Κατὰ τὴν μάχην τοῦ Βαλτετσίου ἔσπευσε τὴν νύκτα ἐκ Βερβαίνων καὶ ξιφήρης μὲ 17 ἄνδρας εἰσῆλθε διὰ μέσου τῶν πτωμάτων τῶν ἐχθρῶν εἰς τὰ ὀχυρώματα, ἐμψυχώσας τοὺς ἡρωϊκῶς ἀμυνομένους (*Τρικούπη* Α' σελ. 173—4) καὶ παραμείνας μέχρι τῆς πρωΐας συνέβαλεν εἰς τὴν φυγὴν καὶ καταδίωξιν τῶν συντριβέντων ἐχθρῶν μέχρι τῆς πεδιάδος. Ἔλαβε, κατὰ τὸ ἀρχεῖον τῶν Ἀγωνιστῶν, μέρος καὶ εἰς τὴν μάχην τῶν Δολιανῶν ἔχων ἴδιον σῶμα μὲ σημαίαν, διοικῶν τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς ἐπαρχίας του ἐπὶ κεφαλῆς, κατὰ Γενναῖον Κολοκοτρώνην, 500—800 καὶ μέχρι χιλίων ἐνίοτε ἀνδρῶν, δι' οὓς ἐδαπάνα καὶ ἐξ ἰδίων. Τῷ 1822 ἐπιδραμόντος τοῦ Δράμαλη κατέλαβε τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους διαταγῇ τῶν Δ. Ὑψηλάντη, Κολοκοτρώνη καὶ Πετρόμπεη, πληγωθεὶς ἐκεῖ δὶς σοβαρῶς. Κατόπιν προήλασε πέραν τῶν Δερβενίων τῆς Μεγαρικῆς. Τῷ 1823 ἀνεδείχθη πληρεξούσιος στρατιωτικὸς εἰς τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν, τῷ δὲ 1825 προαχθεὶς εἰς στρατηγὸν ἔδειξε μεγάλην ἀντοχὴν κατὰ τὰς καταδρομὰς τοῦ Ἰμβραήμ, ἀποσυρθεὶς μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Νεοκάστρου εἰς τὴν ὀχυρὰν Μάνην (*Σπηλιάδου* Β' σελ. 310). Ἐπὶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Καραϊσκάκη κατὰ τοῦ Κιουταχῆ εἰς Ἀττικὴν ἔλαβεν ἐνεργότατον μέρος (*Φραντζῆ* Δ' σελ. 17) καὶ αὐτὸς καὶ ὁ *Νικολὸς Βαρβιτσιώτης* (*Τρικούπη* Δ' σελ. 69) ὅστις κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ ὠχυρώθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Δομποῦ. Ἐν γένει κατὰ τὴν ὁμόθυμον γνώμην τῶν ἱστορικῶν καὶ τῶν πολεμάρχων, ὁ Πέτρος Βαρβιτσιώτης ἐτίμησε τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα καὶ τὴν πατρίδα τοῦ Ζαχαριᾶ ἥτις τὸν ἐγέννησε, δεύτερος μετ' ἐκεῖνον ἀναδειχθεὶς ἐν τοῖς ὅπλοις τῆς Λακεδαίμονος. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

Βάρβογλης ἢ ***Μπάρμπογλους***. Ὄνομα οἰκογενείας διαπρεψάσης κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα τῆς τουρκοκρατίας ἐν Πελοποννήσῳ. Κατὰ φυλλάδιον οἰκογενειακῆς προελεύσεως, ἐκδοθὲν τῷ 1870 ἐν Τριπόλει, ἡ οἰκογένεια δὲν ἦτο βενετικῆς καταγωγῆς ἀλλὰ μακεδονικῆς, ὡς δεικνύει καὶ ἡ τουρκικῆς πηγῆς κατάληξις αὐτῆς (*-ογλους*), συνήθης ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ὁ γενάρχης τῆς οἰκογενείας, κατὰ τὸν Δ. Βαρδουνιώτην (Καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη, σελ. 238) κατήγετο ἐκ Σερρῶν· πρὸ τριακοσίων δὲ ἐτῶν οἱ ἀπόγονοί του διεσπάρησαν εἰς Ρωσίαν, Ἀρκαδίαν, Κωνσταντινούπολιν καὶ Βενετίαν. Ὁ ***Κωνσταντῖνος Βάρβογλης*** καταταχθεὶς μετὰ τοῦ υἱοῦ του Ἀλεξάνδρου εἰς τὸν βενετικὸν στρατὸν ἠκολούθησε τὸν Μοροζίνην ὅστις ἐξέβαλε τῷ 1684 τοὺς Τούρκους ἐκ Πελοποννήσου. Υἱὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ ***Νικόλαος***, γενόμενος μετὰ τὸ 1715 προεστὼς τῆς κεντρικῆς Ἀρκαδίας, ἐστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς βεκίλης, ἤτοι ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν προεστώτων ὅλης τῆς Πελοποννήσου, εἶναι δέ, ἴσως, ὁ πρῶτος λαβὼν τὸ ἀξίωμα τοῦτο κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας, λόγῳ προνομίου διὰ τὴν αὐθόρμητον ὑποταγὴν τῶν Ἑλλήνων εἰς τοὺς Τούρκους. Διαβληθεὶς ὅμως ὑπὸ τῶν Μωραϊτῶν Τούρκων διὰ τὴν τοπικὴν ἰσχύν του ἐρρίφθη εἰς τὸ *μπάνιο* τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀπέθανεν ἐκεῖ. Ἀνεψιὸς τούτου ὁ ***Παναγιώτης Βάρβογλης***, προεστὼς τῆς ἐπαρχίας Ἀμυκλῶν διεβλήθη πρὸς τὸν Μωρᾶ Βαλεσῆν διαμένοντα τότε ἐν Ναυπλίῳ, καὶ ἀπηγχονίσθη τῷ 1767 μαρτυρικῶς, συγχρόνως δηλ. μετὰ

Digitized by Google

τοῦ σφαγέντος μητροπολίτου Λακεδαιμονίας *Ἀνανίου*. Υἱὸς τούτου ὁ ***Γεώργιος Π. Βάρβογλης*** πρὸ πολλοῦ ἐγκατεστημένος ἐν Ρωσίᾳ, ἐπανῆλθεν ἐκεῖθεν μετὰ τῶν ἀδελφῶν του ***Ἀλεξάνδρου, Στεφάνου*** καὶ ***Νικολάου*** καὶ γενόμενος προεστώς, κατήχησε τὸν θεῖόν του ἀρχιερέα Ἀμυκλῶν καὶ Τριπόλεως καὶ ἄλλους συγγενεῖς του εἰς τὰ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ὀρλώφ, συνεννοούμενος μετὰ τοῦ Μπενάκη καὶ τῶν ἄλλων πρωτεργατῶν. Ἡ τραγικὴ λῆξις τῆς ἄφρονος ἐκείνης ἐξεγέρσεως ὑπὲρ πάντας ἐβάρυνε τὴν οἰκογένειαν Βάρβογλη, ἥτις ἦτο ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Συλήμναν, χωρίον ἀπέχον τῆς Τριπόλεως μίαν ὥραν. Διασκορπισθέντων τὸν Μάρτιον 1770 τῶν Ἑλλήνων καὶ ὀλίγων Ρώσων συνελήφθη ὁ Ἀλέξανδρος Βάρβογλης αἰχμάλωτος, ἐκ τοῦ γεγονότος δὲ τούτου ἐρεθισθέντες οἱ Τοῦρκοι ἔσφαξαν ὑπερτρισχιλίους Τριπολίτας ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καὶ ἔκαυσαν τὰ πτώματά των ἐν μεγίστῃ πυρᾷ. Ὁ Γεώργιος Βάρβογλης ἀνεσκολοπίσθη πρὸ τῆς πύλης τοῦ σεραγίου καὶ οἱ ἀδελφοί του ἀπηγχονίσθησαν πάντες δημευθείσης τῆς περιουσίας των.

Ἡ σύζυγος τοῦ Γ. Βάρβογλη ***Χριστίνα,*** θυγάτηρ τοῦ ἐκ Βυτίνης Μερκούρη, ἐκυοφόρει τότε παιδίον, ὅπερ γεννηθὲν ἔλαβε κατὰ τὸ πελοποννησιακὸν ἔθιμον τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς ***Γεώργιος.*** Παρ᾽ ὅλας τὰς συμφορὰς τῆς οἰκογενείας, ἀνδρωθεὶς οὗτος ἀνεστήλωσε τὸ γόητρον τῶν προγόνων ἀναδειχθεὶς προεστώς. Κατὰ τὸν Φρατζῆν (τ. Δ', σ. 110) ὑπῆρχε καὶ ὁ ***Εὐγένιος Βάρβογλης*** ἐν Τριπόλει, συγγενὴς καὶ συμπροεστὼς καὶ αὐτός, ἀμφότεροι δὲ ὄντες «λαμπροὶ» ἔμποροι ἐπλούτησαν, ὁ δὲ Γεώργιος, αὐξηθείσης βαθμηδὸν τῆς οἰκογενειακῆς ἰσχύος, ἐστάλη καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς βεκίλης. Τῷ 1794, κατὰ οἰκογενειακὸν τοῦ ἰδίου σημείωμα, ἐνυμφεύθη τὴν *Ἄνναν Γεωργάκη Ἀντωνοπούλου* ἐκ Μιστρᾶ, κουμπάρος δὲ αὐτοῦ ἔγινε ὁ «ἄρχοντας Ἰωάννης Παλαμήδης ἀπὸ Στεμνίτσαν, δραγουμάνος τοῦ Μωρέως», ἡ θυγάτηρ δὲ τοῦ Παλαμήδη Μαρίτσα, σύζυγος τοῦ Σ. Κουγιᾶ, πανισχύρου καὶ φιλοτούρκου προεστοῦ τῆς Τριπόλεως, ἐβάπτισε τὸν υἱὸν τοῦ Βάρβογλη ***Παναγιώτην*** γεννηθέντα τῷ 1799. Τῷ 1803 ἐγεννήθη ὁ δεύτερος υἱός, ***Σωτῆρος.*** Συνδεθεὶς ὁ Γ. Βάρβογλης μετὰ ἰσχυροτάτων οἰκογενειῶν τῆς Πελοποννήσου διὰ κηδεστιῶν ἀπέστειλε τὰ τέκνα του εἰς Ἑσπερίαν ὅπως σπουδάσουν. Ἐκ τούτων ὁ Παναγιώτης ἔμεινεν ἐπὶ ἑπταετίαν ἐν Πίζῃ τῆς Ἰταλίας σπουδάζων κατ᾽ ἀρχὰς ἰατρικήν, ἔπειτα δὲ νομικὴν καὶ μαθηματικά, ἐκεῖθεν δὲ ἠμύνθη ὑπὲρ τοῦ Κοραῆ τῷ 1818 κατὰ τῶν ἐπιθέσεων τοῦ Κοδρικᾶ. Τῷ 1819 κατερχόμενος ὁ Καποδίστριας δι᾽ Ἰταλίας πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν γονέων του ἐν Κερκύρᾳ, συνήντησε τὸν ἔγγονον τοῦ μαρτυρήσαντος μετὰ τῶν Ρώσων καὶ ἔκπληκτος ἤκουσε παρ᾽ αὐτοῦ ἐπικλήσεις περὶ ἀναστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐλθὼν ὁ Ἀθ. Τσακάλωφ ἐν Πίζῃ τὸν ἐμύησε εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, ἐκεῖθεν δὲ ἔγραφεν οὗτος διατριβὰς πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ ἐκδιδόμενον «Λόγιον Ἑρμῆν» μὲ τὸ ψευδώνυμον *Μάριος.* Ὁ ἕτερος υἱὸς *Σωτῆρος* ἐσπούδασεν ἐν τῇ σχολῇ τῆς Δημητσάνης καὶ κατόπιν μετέβη εἰς Παρισίους, ἔνθα καὶ ἐξέμαθε τὴν γαλλικήν, ἰταλικὴν καὶ γερμανικήν, διδάξας τὸν Μπελισσιὲ τὴν ἑλληνικὴν καὶ γενόμενος αὐτοῦ φίλος ἔμπιστος.

Σύμφωνος πρὸς τὸ ἐφαρμοσθὲν ὑπὸ τοῦ Π. Πατρῶν Γερμανοῦ μέτρον ἐμυήθησαν οἱ ἐν Πελοποννήσῳ ἀρχιερεῖς καὶ προὔχοντες εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἐκ τῶν πρώτων δὲ κατηχήθη τῷ 1819 καὶ ὁ πατὴρ Γ. Βάρβογλης. Ἐν τῷ φακέλλῳ τῆς οἰκογενείας εἰς τὸ Ἀρχεῖον τῶν Ἀγωνιστῶν εὑρίσκεται σειρὰ οὐσιωδεστάτων ἐγγράφων τοῦ 1820 ἀφορώντων συνεννοήσεις συμβολικὰς τοῦ Γ. Βάρβογλη πρὸς τὸν ἐκ Μυστρᾶ Παναγιώτην Κρεββατᾶν, πρὸς τὸν ἐν Κορίνθῳ Σωτήρ. Νοταρᾶν καὶ πρὸς τὸν ἐν Καλαβρύτοις Σωτήρ. Χαραλάμπην, πρὸς τὰ τρία δηλαδὴ σημεῖα τῆς Πελοποννήσου, ἐκ τῶν ἐγγράφων δὲ τούτων καταδηλοῦται ὁλόκληρον δίκτυον προετοιμασιῶν διὰ τὴν ἐν εὐθέτῳ στιγμῇ ἔκρηξιν τοῦ Ἀγῶνος. Τὴν 6 Ἰανουαρίου 1821 ὁ ἐν Πίζῃ περίφημος μητροπολίτης *Ἰγνάτιος* γράφει πρὸς τὸν «νεαρὸν δόκτορα τοῦ δικαίου» Παναγιώτην συνιστῶν αὐτῷ νὰ μεταβῇ ἐκ Φλωρεντίας εἰς Λιβόρνον ἵνα κατ᾽ ἐντολὴν τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας παραλάβῃ καὶ φορτώσῃ εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Κούτση πολεμεφόδια. Τὴν 21 Φεβρουαρίου 1821 ὁ Παπαφλέσσας διώρισε τὸν πατέρα Γ. Βάρβογλην χιλίαρχον, ὡς ἐντολοδόχος τοῦ Ἀλ. Ὑψηλάντου, καὶ ἀρχηγὸν τῆς ἐπαρχίας Τριπολιτσᾶς, ἵνα συναθροίσῃ σῶμα στρατοῦ καὶ τὸ ἐφοδιάσῃ μὲ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν στιγμὴν τῆς δράσεως.

Ἐκραγέντος τοῦ Ἀγῶνος, ὁ Γ. Βάρβογλης θεωρηθεὶς ὕποπτος ἐρρίφθη μετὰ τῶν ἐν Τριπόλει συγκεντρωθέντων ὁμήρων εἰς τὰς φυλακάς, μετὰ πολλοῦ δὲ κόπου κατώρθωσε νὰ τὸν σώσῃ καὶ τὸν φυγαδεύσῃ πρὸ τῆς ἁλώσεως ὁ ἐπὶ θυγατρὶ *Αἰκατερίνῃ* γαμβρός του *Ἀντώνιος Μεντῶρος,* ἀπόφοιτος τῆς ἰατρικῆς σχολῆς τῆς Παβίας, ὅστις ἀπέκτησε πολλὴν ἐπιρροὴν διορισθεὶς ἰατρὸς τῶν χαρεμίων τοῦ Χουρσὶτ καὶ ἄλλων ἐπιφανῶν Τούρκων. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1821 ἐπανῆλθεν ἐξ Ἰταλίας ὁ Παναγιώτης ὅστις μετὰ τοῦ πατρός του ἐξελθόντος τὸν Ἰούνιον παρηκολούθησε τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως πολεμήσας ἰδίᾳ εἰς Τρίκορφα ἐπὶ κεφαλῆς Τριπολιτῶν. Ἐν τῷ μεταξύ, ὁ μὲν πατὴρ ἐγένετο μέλος τῆς πελοποννησιακῆς Γερουσίας τῆς ἱδρυθείσης ἐν Καλτεζαῖς, ὁ δὲ υἱὸς πρῶτος αὐτῆς γραμματεύς. Κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἁλώσεως ὁ Γ. Βάρβογλης ἦτο ἀσθενὴς εἰς Ἅγιον Ἰωάννην τῆς Κυνουρίας, ἐκ τούτου δὲ διηρπάγησαν ὑπὸ τῶν πολιορκητῶν ὅλα τὰ κινητὰ πράγματά του ἐν Τριπόλει, μεγίστης ὄντα ἀξίας, ὡς καὶ τὰ κατάστιχα τῶν τραπεζιτικῶν δοσοληψιῶν του. Τελευτῶντος τοῦ Δεκεμβρίου ἐκλήθη εἰς Τρίπολιν, ἵνα ὡς γερουσιαστὴς συμπράξῃ μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Πελοποννήσου καὶ διὰ τὴν συγκροτουμένην Α' Ἐθνικὴν Συνέλευσιν καὶ διὰ νὰ ἑτοιμάσουν 800 στρατιώτας διὰ τὴν Ρούμελην, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων εἶχεν ἀποφασισθῇ νὰ τεθῇ ὁ Τριπολίτης Γ. Σέκερης, ὅστις ἐλθὼν ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου μετὰ τοῦ Δ. Ὑψηλάντου ἐκ Τεργέστης, διεξεδίκει τὴν στρατιωτικὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐπαρχίας. Ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὸν Παν. Βάρβογλην ἀνετέθη ἡ εἴσπραξις καὶ κατανομὴ τῶν δημοσίων προσόδων εἰς Λακεδαίμονα καὶ Μεσσηνίαν. Τὸν Φεβρουάριον 1822 ἀνετέθη εἰς τὸν Γ. Βάρβογλην ἡ στρατολογία χιλίων Τριπολιτῶν διὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν, ἔχοντα ὑπὸ τὰς διαταγάς του τὸν Σέκερην καὶ τὸν Ἀλέξ. Νικολάου· ἐκεῖ ὅμως μετέβησαν οἱ υἱοί του Παναγιώτης καὶ Σωτῆρος, διότι ὁ πατὴρ ἐστάλη εἰς Κόρινθον διὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν χαρεμίων τοῦ Χουρσὶτ καὶ τὴν ἄμυναν τοῦ Ἰσθμοῦ. Ἐπελθόντος τοῦ Δράμαλη ὁ Γ. Βάρβογλης ἐπέστρεφε μετὰ τοῦ Π. Νατρῶν καὶ συνελήφθη ὑπὸ τοῦ Πλαπούτα, ἀλλ᾽ ὁ Θ. Κολοκοτρώνης τὸν ἠλευθέρωσε καὶ στρατολογήσαντα Τριπολίτας τὸν παρεκάλεσε νὰ ἀναλάβῃ τὴν προμήθειαν τῶν ζωοτροφιῶν τοῦ στρατοπέδου, ὅπερ κατέστρεψε τὸν Δράμαλην. Μετὰ τοῦτο ὁ Ἀλέξανδρος Νικολάου διέστη πρὸς τὴν οἰκογένειαν Βάρβογλη, ἐπιπλήττονται δὲ ἀμφότεροι ὑπὸ τῆς πελοποννησιακῆς Γερουσίας. Τὴν 1ην Δεκεμβρίου 1822 ἐστάλη ὁ γερουσιαστὴς Γεώρ. Βάρβογλης μετὰ δύο ἄλλων ὅπως παραλάβουν διὰ συνθηκῶν τὸ Ναύπλιον, παραδοθὲν τὴν προηγουμένην (ἀριθ. 15935), ἐνεκρίθησαν δὲ αἱ ἐνέργειαί των πλήρως. Τῷ 1823 ὁ πατὴρ ἐγένετο μέλος τῆς Β' Ἐθν. Συνελεύσεως καὶ τὸν Ἰούνιον ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης, ὁ δὲ υἱός του Παναγιώτης γραμματεὺς αὐτοῦ. Ὁ ἕτερος υἱός του Σωτῆρος διεδέχθη τὸν Σέκερην, θανόντα, εἰς τὴν ἀρχηγίαν τῶν στρατιωτῶν τῆς Τριπόλεως.

Κατὰ τὰς ἐμφυλίους ταραχὰς τοῦ 1824 ἡ οἰκογένεια Βάρβογλη ἐτάχθη μετὰ τοῦ Κουντουριώτου καὶ κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη. Τῷ 1825 ὁ Σωτηράκης Βάρβογλης ἠχμαλωτίσθη δείξας ἀπαραδειγμάτιστον κατὰ Φρατζῆν καρτερίαν ἐν Ναυαρίνῳ, μετὰ πολλῆς δὲ δυσκολίας τὸν ἀπηλευθέρωσε κατ᾽ ἐντολὴν τοῦ Ἐκτελεστικοῦ διὰ λύτρων ὁ ἀδελφός του ὅστις ἐρριψοκινδύνευσεν εἰς τὰ Τρίκορφα. Ὁ Γ. Βάρβογλης ἐκλεγεὶς τῷ 1826 πληρεξούσιος εἰς τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν ἀπέθανε πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν της. Λήξαντος τοῦ Ἀγῶνος αἱ ἀξιώσεις τῆς οἰκογενείας διὰ ζημίας καὶ δαπάνας ὑπερέβαινον τὰς 600 χιλ. γρόσια. Ὁ Παναγιώτης γενόμενος τετράκις ὑπουργὸς ἀπέθανε τῷ 1870.

Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

— **Βάρβογλης, *Μάριος*.** Μουσικοσυνθέτης γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1885, υἱὸς τοῦ ἀξιωματικοῦ *Νικ. Βάρβογλη* (βλ. λ.). Μετέβη εἰς Παρισίους τῷ 1902, ὅπου ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς μουσικῆς ἐν τῷ Κονσερβατορίῳ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν καθηγητῶν Xavier Leroux καὶ George Caussade. Διαμείνας ἐκεῖ ἐπὶ δεκαοκταετίαν ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας τῷ 1920, προσληφθεὶς ὡς καθηγητὴς τῶν ἀνωτέρων θεωρητικῶν εἰς τὸ «Ὠδεῖον Ἀθηνῶν», κατόπιν δὲ εἰς τὸ «Ἑλληνικὸν Ὠδεῖον».

Εἰς τὴν μουσικὴν παραγωγὴν τὸν Βάρβογλη κυριαρχεῖ ἔμπνευσις πρωτότυπος καὶ λεπτὴ τεχνικὴ ἐπεξεργασία. Ἐκ τῶν ἔργων σημειοῦμεν τὴν «Ἁγίαν Βαρβάραν», λυρικὸν μελόδραμα εἰς 3 πράξεις ἐπὶ κειμένου *Σ. Σκίπη* (1912), τῆς ὁποίας τὸ πρελούδιο ἐξετελέσθη κατὰ πρῶτον ἐν Ντύσσελντὸρφ εἰς τὰς συμφωνικὰς συναυλίας· «Ἀπόγευμα τῆς ἀγάπης», μονόπρακτον μελόδραμα ἐπὶ κειμένου *Θ. Συναδινοῦ*· «Τὸ Πανηγύρι», συμφωνικὸν ποίημα δι᾽ ὀρχήστραν (1909)· τὸ «Ἑλληνικὸ Καπρίτσιο» διὰ βιολοντσέλλο (συμφ. συναυλίαι Ἀθηνῶν 1918)· τὸ «Κουαρτέττο» δι᾽ ἔγχορδα (Paris salle du Conservatoire 1912)· τὴν «Ποιμενικὴ σουίτα» δι᾽ ἔγχορδα· τὴν «Sonatine» διὰ κλειδοκύμβαλον (Ἀθῆναι 1927) καὶ διάφορα ᾄσματα διὰ μίαν φωνήν, κομμάτια διὰ κλειδοκύμβαλον κλπ.

Δ. ΛΑΥΡ.

— **Βάρβογλης, *Νικόλαος*.** Ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ, γεννηθεὶς τῷ 1854. Προερχόμενος ἐκ τοῦ Στρατιωτικοῦ Σχολείου τῶν Εὐελπίδων, εἰδικῶς ἠσχολήθη περὶ τὰ πυροτεχνουργικά, διατελέσας διευθυντὴς τοῦ ἑλληνικοῦ πυριτιδοποιείου, καθηγητὴς τῆς στρατιωτικῆς τεχνολογίας καὶ πυροτεχνουργίας ἐν τῷ Σχολείῳ Εὐελπίδων, συγγραφεὺς τῆς γνωστῆς «Πυροτεχνουργίας», τμηματάρχης τοῦ τμήματος πυροβολικοῦ ἐν τῷ ὑπουργείῳ Στρατιωτικῶν. Προήχθη ἐν ἐνεργείᾳ μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ συνταγματάρχου.

Ν. ΚΛΑΔΑΣ

—**Βάρβογλης, *Φίλιππος*.** Υἱὸς τοῦ *Παναγιώτη Βάρβογλη* (βλ. ἀνωτ. *Βάρβογλη οἰκογένεια*), γεννηθεὶς ἐν Τριπόλει τῷ 1835. Σπουδάσας νομικὰ ἐπεδόθη εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἐξελέγη τὸ πρῶτον βουλευτὴς ἐν ἔτει 1870. Ἀπὸ τοῦ 1895 μέχρι τοῦ 1897 ἐχρημάτισεν ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ἐπὶ κυβερνήσεως Θεοδ. Δηλιγιάννη. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1907.

—Ω.

Βάρβος, *Ἀντώνιος* καὶ *Γεώργιος*. Ἀδελφοὶ ἀνήκοντες εἰς ἐπιφανῆ οἰκογένειαν τῶν ἐν Κρήτῃ ἐξελληνισθέντων Ἑνετῶν ἀποίκων, συμμετέσχον ἀμφότεροι εἰς τὴν ἐγερθεῖσαν τῷ 1363 ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης, καθ᾽ ἣν οἱ Ἕλληνες ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν Ἑνετῶν ἀποίκων ἀπεκήρυξαν τὴν κυριαρχίαν τῆς Ἑνετίας καὶ καθαιρέσαντες τὸν δοῦκα τῆς Κρήτης Δάνδολον, ἐκήρυξαν τὴν νῆσον ἐλευθέραν δημοκρατίαν τοῦ Ἁγίου Τίτου καὶ ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τοῦ βασιλέως τοῦ Βυζαντίου Ἰωάννου Ε' Παλαιολόγου, τῶν Γενουαίων τῆς Χίου, τῶν ἱπποτῶν τῆς Ρόδου καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας. Οἱ ἐπαναστάται καταλαβόντες ἅπαντα τῆς νήσου τὰ φρούρια, καὶ αὐτοῦ τοῦ Χάνδακος (Ἡρακλείου), ἐγένοντο τάχιστα κύριοι ἁπάσης τῆς νήσου, μὴ τυχόντες ὅμως οὐδεμιᾶς ἔξωθεν συνδρομῆς ὑπέκυψαν εἰς τὰς κατὰ Μάϊον τοῦ ἐπιόντος ἔτους (1364) καταπλευσάσας ἐκ Βενετίας δυνάμεις ὑπὸ τὸν ναύαρχον Μικέλην καὶ τὸν στρατηγὸν Λουκῖνον De Verme, μεθ᾽ ὃ οἱ δύο ἀδελφοὶ Βάρβοι συλληφθέντες, ὡς πρωτουργοὶ τῆς ἐπαναστάσεως, μετ᾽ ἄλλων προκρίτων Ἑλλήνων καὶ Ἑνετῶν, ἐκαρατομήθησαν πρὸ τοῦ καταπλήκτου πλήθους ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Χάνδακος.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

βάρβος (ὁ) (Barbus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κοκκυγιδῶν*. Τὰ πτηνὰ τοῦ γένους τούτου χαρακτηρίζονται ἐκ τοῦ χονδροῦ κωνικοῦ ράμφους ὅπερ κατὰ τὴν βάσιν του περιβάλλεται ὑπὸ ἀραιῶν καὶ μακρῶν σκληρῶν τριχῶν· τὸ ράμφος εἶναι ἐσχισμένον μέχρι κάτωθεν τῶν ὀφθαλμῶν. Οἱ πόδες των εἶναι μετρίου μεγέθους καὶ καλύπτονται ὑπὸ ἀκανονίστων φολίδων. Αἱ πτέρυγες εἶναι μᾶλλον βραχεῖαι καὶ φθάνουσι μέχρι τῆς ἀρχῆς τῆς οὐρᾶς. Ὁ γενικὸς χρωματισμὸς τοῦ πτερώματος εἶναι ὑπομέλας· ἡ κεφαλὴ καὶ ἡ οὐρὰ ἔχουσιν ἀνοικτότερον καὶ ἡ ράχις βαθύτερον μελανὸν χρῶμα. Κατὰ τὴν βάσιν τῆς κεφαλῆς φέρει εὐρεῖαν λευκὴν λωρίδα, ἥτις χωρίζει τελείως αὐτὴν ἀπὸ τοῦ λοιποῦ σώματος καὶ καλύπτει καὶ τὰς πλευρὰς τοῦ πτηνοῦ μέχρι τῆς βάσεως τῆς οὐρᾶς. Ἡ κοιλία εἶναι μελανόλευκος. Οἱ πόδες κιτρινομέλανες ὡς ἐπίσης καὶ οἱ δάκτυλοι, ἀλλ᾽ ἀνοικτοτέρου χρώματος.

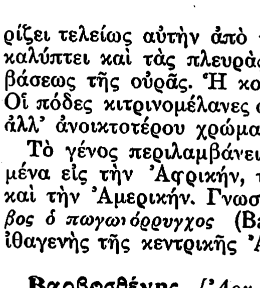

Βάρβος ὁ πηγωνόρυγχος.

Τὸ γένος περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη διεσπαρμένα εἰς τὴν Ἀφρικήν, τὴν μεσημβρινὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀμερικήν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βάρβος ὁ πωγωνόρρυγχος* (Barbus pogonorhynchus), ἰθαγενὴς τῆς κεντρικῆς Ἀφρικῆς.

Δ. Ν. Π.

Βαρβοσθένης *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Χαμηλὸν ὄρος τῆς Λακωνικῆς (παραφυὰς τοῦ Πάρνωνος), βορείως τῆς Σπάρτης καὶ πρὸς Α τῆς Σελλασίας. Ἐνταῦθα ὁ Φιλοποίμην ἐνίκησε τὸν τύραννον τῆς Σπάρτης Νάβιν τῷ 192 π.Χ. Ἐκ τοῦ ὀνόματος τούτου ἐτυμολογεῖται τὸ ὄνομα τοῦ κατὰ τὸ ὄρος τοῦτο σημερινοῦ χωρίου **Βρέσθενα** (βλ. λ.). Κατὰ τὸν Κούρτιον τὸ ὄρος ἐκαλεῖτο *Βαρνοσθένης*.

Ι. Σ. Σ.

Βαρβούκαλλος, *Ἰωάννης*. Ποιητὴς 11 ἐπιγραμμάτων τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνθολογίας, ζήσας περὶ τὰ μέσα τοῦ ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνος, ὡς συνάγεται ἐκ δύο ἐπιγραμμάτων του ἀναφερομένων εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Βηρυττοῦ (540 μ. Χ.).

—Ω.

βαρβούλη (ἡ) (Barbula) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν βρυοειδῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βρυϊδῶν*. Εἶναι φυτὰ διαδεδομένα ἁπανταχοῦ τῆς γῆς. Φύονται ἐπὶ τῶν πετρῶν, τῶν τοίχων καὶ σπανιώτερον ἐπὶ τῶν κορμῶν τῶν δένδρων καὶ ἀποτελοῦσιν εἶδος πυκνοῦ καὶ λεπτοῦ τάπητος. Τὰ ἄνθη εἶναι μόνοικα ἢ δίοικα. Τὰ ἄρρενα κατὰ τὸ ἀνώτερον ἄκρον των φέρουσιν εἶδος περικαλύμματος, ὅπερ ἄλλοτε διευθύνεται πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἄλλοτε κάμπτεται κατὰ τὸ αἰχμηρὸν ἄκρον του. Τὰ φύλλα εἶναι διατεταγμένα κατὰ πολλὰς σχεδὸν παραλλήλους σειράς, αἱ δὲ νευρώσεις των εἶνα-

Digitized by Google

κυλινδρικαί, ἡμικυλινδρικαὶ ἢ πεπλατυσμέναι. Ἡ θήκη εἶναι ἀπιοειδὴς καὶ κρεμαμένη συνήθως, τὸ

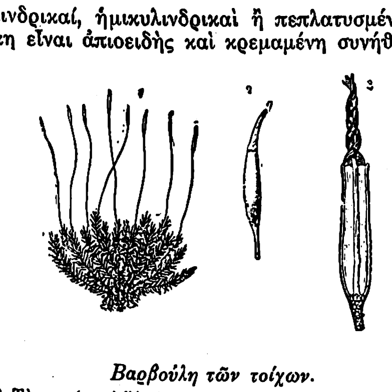

Βαρβούλη τῶν τοίχων.
(1) Τὸ φυτόν. 2) Ἄνθος μετὰ τοῦ περικαλύμματός του. 3) Περιστόμιον (λίαν μεγεθυσμένον).

δὲ περιστόμιον διπλοῦν. Τὸ γένος περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη, ὧν γνωστότερον *βαρβούλη ἡ τῶν τοίχων* (Barbula muralis). Δ. Ν. Π.

βάρβυλος (ὁ) *[Βοτ.]*· βλ. βράβυλα.

Βαργαῖος (Bargaeus). Παρωνύμιον ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἦτο ἰδίως γνωστὸς ὁ Ἰταλὸς ζωγράφος Ἀγγελίνι (βλ. λ.) ἐκ τῆς γενετείρας αὐτοῦ Περουγίας (Barga).

Βάργασα *[Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.]*. Πολίχνιον τῆς Καρίας, οὗ ἁπλῆν μνείαν ποιεῖται ὁ Στράβων (560,19). Ἡ σύγχρονος ταυτότης τῆς πόλεως δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη· τόσον ὅμως ὁ C. Müller ὅσον καὶ οἱ Ἄγγλοι ἀρχαιολόγοι. ἐκ τῶν γνωμῶν τῶν ὁποίων ἀρύονται αἱ ναυτιλιακαὶ ὁδηγίαι (Mediter. Pilot IV ἔκδ. 1918 σελ. 342) τὰς ἀρχαιολογικάς των σημειώσεις, συμπίπτουν εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι τὰ *Βάργασα* (ἢ *ἡ Βάργασα*, διότι τὸ γένος δὲν προκύπτει σαφῶς ἐκ τῆς μνείας τοῦ Στράβωνος) ταυτίζονται πρὸς τὸ σύγχρονον χωρίον *Γκιόβατα* (βλ. λ. Αἰγαῖον τ. Β′ σ. 392 α) εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Κεραμεικοῦ κόλπου. Πλεῖστα ἐκεῖ λείψανα ἀρχαίων κτιρίων, μακροτάτη λιθόστρωτος ὁδὸς ἄγουσα μέχρι Μαρμαρισίου, δι᾽ ἀρχαίας γεφύρας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Γκιόβα κ.τ.λ., ἄγουσι τοὺς ἀρχαιολόγους εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ἐπρόκειτο περὶ πόλεως ἥτις ἔσχε ποιάν τινα σημασίαν. Σ. Ε. Λ.

Βάργασος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Βάργης, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὠνομάσθη ἡ πόλις *Βάργασα* ἐν Καρίᾳ καὶ ὁ ὁποῖος κατεβλήθη ὑπὸ *Λάμου* τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Ὀμφάλης. ΙΑΚ. Χ. Δ.

βαργεστῶ καὶ *βαργεστάω, βαργεστίζω* καὶ *βαζγκεστίζω*· ἀόρ. (ἐ)*βαργέστησα*, παθ. μετχ. *βαργεστημένος* (ἐκ τοῦ περσικοῦ *βάζ*=ὀπίσω καὶ τοῦ τουρκικοῦ *γκετσμὲκ*=περνᾶν), ἀποκάμνω, ἀπαυδῶ, ἀποδυσπετῶ: «εἶμαι βαργεστημένος ἀπ᾽αὐτὲς τὶς δουλειές», «βαργέστησα πιὰ νὰ τὸν προσέχω, ἂς κάμῃ ὅ,τι θέλει».

Βάργη *[Μυθολ.]*. Ἐρωμένη τοῦ Ἡρακλέους, ἐξ ἧς ἐγέννησε τὸν *Βάργασον*. ΙΑΚ. Χ. Δ.

βαργιὰ ἢ *βαριὰ* *[Ἀμπελουργ.]*. Ποικιλία τῆς οἰνοφόρου ἀμπέλου μὲ μεγάλας λευκὰς καὶ λίαν ἐπιμήκεις σταφυλάς. Αἱ ῥᾶγες εἶναι χονδραὶ καὶ ἀραιαί. Καλλιεργεῖται εἰς πολλὰς περιφερείας τῆς Πελοποννήσου, ἐκλήθη δ᾽ οὕτω λόγῳ τοῦ βάρους τῶν σταφυλῶν της. Εἴς τινα μέρη καλεῖται *ἀσπροβαργιά*. Π. Γ. Κ.

Βαργιάδες· βλ. Βαρυάδες.

Βάργκα (Varga), ***Εὐγένιος***. Οὔγγρος οἰκονομολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1873. Ἐχρημάτισεν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν καθηγητὴς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βουδαπέστης, θεωρεῖται δὲ εἷς ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων ἡγετῶν τοῦ παλαιοῦ οὐγγρικοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος. Ἡγήθη τῆς κομμουνιστικῆς ἐπαναστάσεως ἐν Οὐγγαρίᾳ, ἥτις κατέληξε τὴν 21 Μαρτίου 1919 εἰς τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῶν οὐγγρικῶν Σοβιέτ. Ἔκτοτε καὶ μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς ἐπαναστάσεως ἐχρημάτισεν ἐπίτροπος τοῦ λαοῦ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν. Τὴν πεῖραν, ἣν ἀπεκόμισε κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστατικῆς περιόδου, συνεκέντρωσε βραδύτερον ἐν τῷ ἔργῳ του «Τὰ προβλήματα τῆς δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου», ὅπερ συνέγραψεν ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Καρλεστάϊν τῆς Αὐστρίας, ὅπου ἐνεκλείσθη ὑπὸ τῆς ἐπικρατησάσης ἀντεπαναστάσεως. Ἐκ τῶν φυλακῶν ἐδραπέτευσε, χωρὶς ἡ κυβέρνησις νὰ προφθάσῃ νὰ τὸν εἰσαγάγῃ εἰς δίκην καὶ ἐγκατεστάθη ἐν Ρωσίᾳ, ἔνθα καὶ παραμένει μέχρι σήμερον.

Συνέγραψε διάφορα οἰκονομολογικὰ ἔργα, ἐξ ὧν, ἐκτὸς τοῦ προαναφερθέντος, σπουδαιότερα εἶναι: «Die Crise der Capitalistischen Weltwirtschaft», «Aufstieg oder Niedergang der Capitalismus» κλπ. Ἐσχάτως ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν του ἐξεδόθη ἱστορικὴ μελέτη τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κινήματος ὅλων τῶν χωρῶν, ὑπὸ τὸν τίτλον: «Les partis Sosialdémocrats», 1927. Θεωρεῖται ὡς εἷς ἐκ τῶν βαθυτέρων γνωστῶν τῆς μαρξιστικῆς φιλολογίας ἣν καὶ ἐκαλλιέργησεν. Ὡς συγγραφεὺς διακρίνεται διὰ τὸ ἀπέριττον τοῦ ὕφους του. —Ω.

Βάργκας (Vargas), ***Ἀλφόνσος***. Ἱσπανὸς θεολόγος γεννηθεὶς ἐν Τολέδῳ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ′ αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν τῷ 1359 ἢ τῷ 1366. Ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς Θεολογίας καὶ τῆς φιλοσοφίας ἐν Παρισίοις καὶ κατόπιν ἀρχιεπίσκοπος τῆς Σεβίλλης. Ἔγραψε «Σχόλια» εἰς τὴν ἱσπανικὴν νομοθεσίαν (1490, Βενετία). —Ω.

— **Βάργκας** ἢ ***Περὲθ ντὲ Βάργκας*** (Vargas ἢ Perez de Vargas), ***Βερνάρδος***. Ἱσπανὸς χημικός, ὁ ὁποῖος ἔζη κατὰ τὸν ΙΣΤ′ αἰῶνα ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Φιλίππου τοῦ Β′. Ἔγραψε τὸ ὀνομαστὸν ἔργον «De re metallica» (Μαδρίτη 1569), ὅπερ περιέχει πολυτίμους πληροφορίας περὶ τῆς καταστάσεως τῆς μεταλλουργικῆς ἐπιστήμης κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. —Ω.

— **Βάργκας** (Vargas), ***Λουδοβῖκος ντὲ—***. Ἱσπανὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Σεβίλλῃ (1502—1560). Μεταβὰς χάριν σπουδῶν εἰς τὴν Ρώμην, ἐμαθήτευσεν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ διασήμου κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους Πιερίνο ντὲλ Βάγκα, μυηθεὶς ὑπ᾽ αὐτοῦ εἰς τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Ραφαὴλ καὶ ἐπέστρεψε μετὰ ἑπταετῆ ἀπουσίαν εἰς Ἱσπανίαν, προτιθέμενος νὰ μεταδώσῃ εἰς τὴν πατρίδα του τὸ καλλιτεχνικὸν πνεῦμα τῆς ἰταλικῆς ἀναγεννήσεως. Βραδύτερον ἐπεχείρησε καὶ δεύτερον ταξίδιον εἰς τὴν Ἰταλίαν. Διὰ τοῦ πίνακός του «Ἡ γέννησις» προὐκάλεσε τὴν γενικὴν προσοχὴν καὶ πολὺ συντόμως κατέστη διάσημος. Θεωρηθεὶς ὡς εἷς ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους ζωγράφους τῆς ἐποχῆς του, ἔλαβε πλῆθος παραγγελιῶν, αἱ πλεῖσται τῶν ὁποίων προήρχοντο ἐκ Σεβίλλης. Μεταξὺ τῶν περιφημοτέρων του ἔργων τάσσονται εἰς «Γολγοθᾶς», εὑρισκόμενος εἰς τὸ νοσοκομεῖον de las Bubas καὶ ὁ γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς «Κνήμης» (ἐξ ἀφορμῆς μιᾶς ἀπεικονιζομένης κνήμης τοῦ Ἀδὰμ) πίναξ του, ὅστις μέχρι σήμερον κοσμεῖ τὸν καθεδρικὸν ναὸν τῆς Σεβίλλης. Τὸ Λοῦβρον κατέχει δύο ἔργα του: «Ἡ Παρθένος καὶ ὁ Ἰησοῦς» καὶ «Ἡ ἁγία οἰκογένεια». Ι. Μ. Π.

— **Βάργκας** (Vargas), ***Μαρτῖνος ντὲ—***. Ἀνδρεῖος ὑπερασπιστὴς τοῦ ἐπὶ τῶν πρὸ τοῦ Ἀλγερίου σκοπέλων μεμονωμένου ἱσπανικοῦ πύργου *Πενιόν*. Ἀφοῦ ἐπὶ ἔτη ἀπέκρουε τὰς ἐπιθέσεις τοῦ *Χαϊρ-ἐδ-Δὶν Βαρβαρόσσα*, κατέχοντος τὴν ἔναντι ἀκτὴν τοῦ Ἀλγερίου, ἠναγκάσθη, τὴν 21 Μαΐου 1529, ἕνεκα ἐλλείψεως τροφίμων καὶ πυρομαχικῶν, νὰ ὑποστείλῃ τὴν σημαίαν τῆς Καστίλλης καὶ νὰ παραδοθῇ. Λέγεται ὅτι ὁ Βαρβαρόσσας, μόλις εἰσῆλθεν εἰς τὸν πύργον τοῦ Πενιόν, διέταξε τὸν θάνατον τοῦ Βάργκας διὰ ραβδισμῶν, ὅπερ καὶ ἐγένετο, ἐνῷ ὑπὸ τὰ σβεννύμενα ὄμματά του ἀπῆγον τὴν ὡραίαν του θυγατέρα Ἰννές, εἰς τὸ χαρέμιον τοῦ νικητοῦ του. Σ.Ε.Λ.

— **Βάργκας** ἢ ***Μπάργκας*** (Vargas ἢ Bargas), ***Μαρτῖνος***. Ἱσπανὸς ἐκκλησιαστικός, γεννηθεὶς περὶ τὸ τέλος τῆς ΙΔ′ ἑκατονταετηρίδος καὶ ἀποθανὼν τῷ 1446. Εἰς νεαρὰν ἡλικίαν εἰσῆλθεν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Θίτω, ἀλλὰ ταχέως ἐπανεστάτησε κατὰ τῶν ἀταξιῶν καὶ τῶν ὑπερβολῶν τῶν καλογήρων καὶ ἀπεφάσισε νὰ προβῇ εἰς μεταρρυθμίσεις. Τῷ 1425 ἐπέτυχεν ἀπὸ τὸν πάπαν Μαρτῖνον τὸν Ε′ τὴν ἄδειαν νὰ ἱδρύσῃ δύο νέα μοναστήρια, εἰς τὰ βασίλεια τῆς Καστίλλης καὶ τοῦ Λέοντος. Ἔκτισε παρὰ τὸ Τολέδον, εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Τάγου, τὸ μοναστήριον «*Τὸ ὄρος τῆς Σιών*», ἀλλὰ κατεδιώχθη κατόπιν ὡς μεταρρυθμιστὴς καὶ ἀπέθανεν ἐν τῇ φυλακῇ. —Ω.

— **Βάργκας** (Vargas), ***Φραγκῖσκος***. Ἱσπανὸς νομομαθής, ἀποθανὼν κατὰ τὸ 1560. Ἐχρημάτισε πρεσβευτὴς Φιλίππου τοῦ Β′ ἐν Ρώμῃ καὶ ἐπανελθὼν εἰς Ἱσπανίαν διωρίσθη μέλος τοῦ συμβουλίου τοῦ κράτους. Ἔγραψε «Περὶ τῆς δικαιοδοσίας τοῦ πάπα καὶ τῶν ἐπισκόπων», «Ἐπιστολὰς καὶ ὑπομνήματα» κτλ. —Ω.

Βάργκας-Ματσιούκκα (Vargas-Maciucca), ***Μιχαήλ***. Ἰταλὸς ἀρχαιολόγος (1742—1794). Ἐσπούδασε τὴν ἑβραϊκήν, τὴν ἐτρουσκικὴν καὶ τὴν φοινικικὴν γλῶσσαν καὶ ἔγραψε: «Delle antiche colonie venute a Napoli» καὶ «Spiegazione di un raro marmo greco nel quale ri vede l' antico modo di celebrare i guicchi lampadici» (1791). —Ω.

— **Βάργκας-Ματσιούκκα** (Vargas-Maciucca), ***Φραγκῖσκος***, *μαρκήσιος* ***Βατόλλα***. Ἰταλὸς λόγιος (1699-1785). Ἠσχολήθη μὲ τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν φυσικήν, κατεσκεύασε τηλεσκόπια καὶ μικροσκόπια, ἐπεδόθη εἰς τὴν μουσικήν, ἐσπούδασε νομικὰ καὶ κατέλαβεν ὑψηλὰ δικαστικὰ ἀξιώματα. —Ω.

Βάργκας-ύ-Πόνθε (Vargas-y-Ponce), ***Ἰωσήφ***. Ἱσπανὸς γεωγράφος καὶ ναυτικὸς (1755—1821). Διηύθυνε τὴν ἔκδοσιν τοῦ «Ἄτλαντος τῶν παραλίων τῆς Ἱσπανίας» καὶ κατέστρωσε τὸ σχέδιον τῶν Βαλεαρίδων νήσων. Ἐδημοσίευσε μεταξὺ ἄλλων: «Περιγραφὴ τῶν νήσων Πιτυουσῶν καὶ Βαλεαρίδων», «Ἔκθεσις τοῦ τελευταίου ταξιδίου εἰς τὸ στενὸν τοῦ Μαγελάνου ὑπὸ τῆς φρεγάτας Σάντα Μαρία Καμπέθα» κ. τ. λ. —Ω.

Βάργκεντιν (Wargentin), ***Πέτρος***. Σουηδὸς ἀστρονόμος γεννηθεὶς τῷ 1717. Ἐνωρὶς ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς ἀστρονομίας. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Κελσίου καὶ ἐγένετο διάσημος διὰ τὰς παρατηρήσεις του καὶ ἐργασίας ἐπὶ τῶν δορυφόρων τοῦ Διός. Ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῷ 1741, διωρίσθη μετ᾽ ὀλίγον καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Οὐψάλης καὶ τῷ 1744 διεδέχθη τὸν Κέλσιον ὡς ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Παρισίων καὶ ὡς μόνιμος πρῶτος γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῆς Στοκχόλμης. Τῷ 1749, κατόπιν αἰτήσεως τῆς σουηδικῆς βουλῆς ὅπως καταρτισθῇ στατιστικὴ τῆς κινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας, ἀνέλαβε τὴν ἐπιστημονικὴν διεύθυνσιν τῆς συντάξεως αὐτῆς καί, τῇ βοηθείᾳ τοῦ Ζύσμιλχ, ἐπετέλεσε σοβαρωτάτην ἐργασίαν ἐπὶ τοῦ δημογραφικοῦ ζητήματος τῆς Σουηδίας. Τῷ 1759 διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ ἀστεροσκοπείου τῆς Στοκχόλμης.

Ὁ Βάργκεντιν κατέλιπε διαφόρους μελέτας, ὧν αἱ σπουδαιότεραι εὑρίσκονται ἐν Kugl. Svenska Vetenskaps Akademies handlingar, τῶν ἐτῶν 1754—55, 1768—69 (Στοκχόλμη). Γενικῶς ἡ ἐπιστημονική του ἀξία ὑπῆρξε μεγάλη. Ἡ Ἀκαδημία τῆς Στοκχόλμης ἔκοψεν εἰδικὸν μετάλλιον πρὸς τιμήν του, φέρον ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως τὴν ἐπιγραφὴν «Petrus Wargentin eques auratus», ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας τὴν οὐράνιον σφαῖραν. Ἀπέθανεν ἐν Στοκχόλμῃ τῷ 1783. Σ. Π.—Ν. Γ. Φ.

Βάργκεντιν (Wargentin) *[Ἀστρον.]*. Κρατὴρ τῆς Σελήνης κείμενος ἐν τῷ νοτιοανατολικῷ τεταρτημορίῳ τοῦ δίσκου αὐτῆς, εἰς σεληνογραφικὸν μῆκος 60° Λ. καὶ πλάτος—50°. Ὁ κρατὴρ οὗτος ἔχει διάμετρον σχεδὸν 85 χιλιομέτρων, ἐν ἀντιθέσει δὲ πρὸς τὴν πλειονότητα τῶν σεληνιακῶν κρατήρων τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ εὑρίσκεται ὑψηλότερον τοῦ ἐπιπέδου τῆς πέριξ ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας. Σ. Π.

Βάργος *[Γεωγρ.]*. Παραπόταμος τοῦ Ἕβρου ἐν Θρᾴκῃ, κατὰ τὸν Κίππερτ ὁ καλούμενος νῦν *Τοπολνίτσα* ἢ *Λουδαγιάνα*. Γ. Ι. Κ.

βάργος (ὁ) (Bargus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *καλοβατικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκολοπακιδῶν*. Τὰ πτηνὰ τοῦ γένους τούτου φέρουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Σῶμα μετρίου μεγέθους, κομψὸν καὶ εὐκίνητον, λαιμὸν μᾶλλον λεπτὸν καὶ ἐπιμήκη, κεφαλὴν μικράν, πεπλατυσμένην, ράμφος πλατὺ κατὰ τὴν βάσιν του, ἐπίμηκες καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ νευροβριθοῦς τινος μεμβράνης, ἥτις χρησιμεύει ὡς ὄργανον ἁφῆς καὶ ἥτις διευκολύνει τὰ πτηνὰ ταῦτα εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τῶν ἐντὸς τῆς ἄμμου σκωλήκων. Πόδες λίαν ὑψηλοὶ καὶ γυμνοὶ πτερῶν, δάκτυλοι χονδροὶ καὶ μᾶλλον βραχεῖς καὶ ὄνυχες ἀνθεκτικοί. Αἱ πτέρυγες εἶναι μακραὶ καὶ φθάνουσι μέχρι τοῦ ἄκρου τῆς οὐρᾶς, ἥτις εἶναι τετράγωνος. Ὁ χρωματισμός του εἶναι σκοτεινῶς φαιὸς κατὰ τὸν λαιμόν, τὰς πλευρὰς καὶ τὴν κοιλίαν καὶ ὑπομέλας κατὰ τὴν ράχιν μὲ λευκὰς ἐπιμήκεις ραβδώσεις κατὰ τὰ ἄκρα τῶν πτερύγων. Οἱ πόδες εἶναι ἐρυθρόφαιοι καὶ οἱ ὄνυχες μελανοκίτρινοι. Τὰ πτηνὰ ταῦτα εἶναι ἀποδημητικὰ καὶ ἔρχονται εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ παράλια τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ κατὰ τὸ ἔαρ καὶ τὸ φθινόπωρον. Ζῶσι παρὰ τὰς ἀκτὰς καθ᾽ ὁμάδας καὶ τρώγουσι διάφορα μικρὰ θαλάσσια ζῷα καὶ σκώληκας. Συχνάκις βυθίζονται εἰς τὸ ὕδωρ διὰ τὴν ἐξεύρεσιν τῆς τροφῆς των. Ἡ πτῆσίς των εἶναι ἐλαφρὰ καὶ ταχεῖα. Τὴν φωλεάν των κατασκευάζουσι κατὰ τὸ θέρος εἰς ὑγρὰς πεδιάδας καὶ μεταξὺ τῶν βάτων. Ἡ θήλεια γεννᾷ 4--6 ᾠὰ ὑποπράσινα καὶ φέροντα πυρρὰς καὶ φαιὰς κηλῖδας. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστὰ ἐν Εὐρώπῃ εἶναι: *βάργος ὁ πυρρὸς* (Bargus tufus) καὶ *βάργος ὁ αἰγοκέφαλος* (Bargus aegocephalus). Δ. Ν. Π.

Βάργος ὁ πυρρός.

Βαργόσα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Κόλπος, λιμὴν καὶ ἀκρωτήριον τῆς ἐντὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδικῆς (βλ. Βαρύγαζα). Σ. Ε. Λ.

Βαργούσιοι. Λαὸς ἐν τῷ ἀνατολικῷ μέρει τῆς Ταρρακωνίτιδος Ἱσπανίας μεταξὺ τῶν Πυρηναίων καὶ τοῦ ποταμοῦ Ἴβηρος. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δευτέρου Καρχηδονικοῦ πολέμου μόνοι οἱ *Βαργούσιοι* ἐξ ὅλων τῶν λαῶν τῆς Ἱσπανίας, παρὰ τὸ

Digitized by Google

πάθημα τῆς *Ζακάνθης*, ἐτάχθησαν μὲ τὸ μέρος τῶν Ρωμαίων καὶ ἐφρόντισαν νὰ προσελκύσωσιν εἰς τὴν ρωμαϊκὴν συμμαχίαν καὶ ἄλλους λαοὺς οἰκοῦντας πέραν τοῦ Ἴβηρος. Ταχέως ὅμως ὁ Ἀννίβας διαβὰς τὸν Ἴβηρα εἰσέβαλεν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν καὶ καθυποτάξας τούτους καὶ τοὺς γείτονας αὐτῶν Ἰλεργέτας καὶ ἄλλους λαοὺς μέχρι τῶν Πυρηναίων, ἐγκατέστησεν ἐκεῖ φρουρὰν ἰσχυρὰν καὶ κατόπιν προεχώρησεν εἰς τὴν Γαλατίαν, ἵνα ἐκεῖθεν ἐπέλθη κατὰ τῆς Ἰταλίας. Ἐκ τότε οἱ Βαργούσιοι ὡς λαὸς δὲν ἀναφέρονται πλέον· ἀναφέρεται ὅμως πόλις *Βαργουσία* ὡς ἀνήκουσα εἰς τοὺς Ἰλεργέτας. Φαίνεται ὅθεν, ὅτι τμῆμα τῶν Ἰλεργετῶν ἀπετέλουν οἱ Βαργούσιοι καὶ ὅτι τὸ ὄνομα αὐτῶν διετηρήθη ἐν τῇ ὀνομασίᾳ τῆς πόλεως Βαργουσίας, τῆς ὁποίας ἐν τούτοις καὶ αὐτὴ ἡ τοποθεσία εἶναι ἄγνωστος. Γ. Ι. Κ.

Βαργύλια *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις παράλιος τῆς Καρίας ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου (*Πτολεμ.* Ε, β, 9. *Στράβ.* 522, 41) δοῦσα τὸ ὄνομά της εἰς τὸν μέγαν μικρασιατικὸν κόλπον, τὸν *Βαργυλιακόν*, ἢ κατὰ Πολύβιον, *Βαργυλιητικὸν* (ΙΣΤ, ιϛ), ἀπέχουσα δὲ ἀπὸ μὲν τῆς Μύνδου 250 στάδια, ἀπὸ δὲ τῆς Ἰάσου 40 (*Ἀνωνύμ.* Μεγάλης Θαλάσσης Σταδιασμὸς 286, 288). Συχνὴ αὐτῆς γίνεται μνεία ἐν τῇ ἐξιστορήσει τῶν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Β' π.Χ. αἰῶνος πολέμων (Liv. 33, 33. Plin. 5, 107). Τὸ ἐθνικόν, Βαργυλιήτης (*Πολ.* αὐτόθι). Ἐκεῖ εὑρεθεὶς Φίλιππος ὁ Γ' ἀρχομένου τοῦ χειμῶνος «καθ' ὃν Πόπλιος Σουλπίκιος ὕπατος κατεστάθη ἐν Ῥώμῃ», καὶ βλέπων ὅτι οἱ Ρόδιοι καὶ ὁ Ἄτταλος οὐ μόνον δὲν ἀπέσυρον τὸν στόλον των πρὸς παραχείμασιν, ἀλλ' ἀντιθέτως ἐνίσχυον αὐτὸν καὶ τὰς περιπολίας των πυκνοτέρας καθίστων, διῆλθε στενοχώρους ὥρας· ἀφ' ἑνὸς ἐπὶ τῇ προόψει ἔκπλου τοῦ ἐκ Βαργυλίας οὗ σαφῶς προέβλεπε τοὺς κινδύνους, ἀφ' ἑτέρου δέ, ἐπειδή, δυσπιστῶν διὰ τὴν ἐν Μακεδονίᾳ κατάστασιν, οὐδόλως ἤθελε νὰ παραχειμάσῃ εἰς Ἀσίαν· «ἐξ ὧν ἐδυσχρηστεῖτο μὲν ὑπερβαλλόντως, ἠναγκάζετο δὲ κατὰ τὸ παρὸν ἐπιμένειν αὐτοῦ, τὸ δὴ λεγόμενον λύκου βίον ζῆν» (*Πολυβ.* Ἱστορ. Σωζομ. ΙΣΤ, κδ). «Πλησίον δ' ἐστὶ τῶν Βαργυλίων, τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερὸν τῆς Κινδυάδος, ὃ πεπιστεύκασι περιύεσθαι· ἦν δέ ποτε καὶ χωρίον Κινδύη· ἐκ δὲ τῶν Βαργυλίων ἀνὴρ ἐλλόγιμος ἦν ὁ Ἐπικούρειος Πρώταρχος, ὁ Δημητρίου καθηγησάμενος, τοῦ Λάκωνος προσαγορευθέντος» (*Στράβ.* ΙΔ. 6 20, πρβλ. *Πολυβ.* Ἱστορ. Σωζομ. ΙΣΤ, ιϛ).

Ἡ ταυτότης τῆς θέσεως ἣν κατεῖχεν ἡ Βαργύλια ἀμφισβητεῖται ὁπωσδήποτε. Διότι οἱ μὲν δέχονται τὴν γνώμην τοῦ C. Müller (*Στράβ. Did.* σελ. 754), καθ' ἣν αὕτη ἔκειτο εἰς τὴν θέσιν ἣν τανῦν ἐπέχει τὸ χωρίον *Κιουβερτζενῆ* (βλ. Αἰγαῖον τ. Β' σ. 392 α'), αἱ δὲ ἀγγλικαὶ ναυτολογικαὶ ὁδηγίαι (Mediterr. Pilot τόμ. IV σελ. 368 ἔκδ. 1918) εἰς μὲν τὸ Κιουβερτζενῆ τοποθετοῦν τὰ ἀρχαῖα Καρύανδα, τὴν δὲ Βαργύλιαν εἰς ὅρμον, ὃν καὶ ὀνομάζουσιν οὕτω (Bargylia Creek, στόμιόν του εἰς πλάτ. 37°12'50", μήκ. 27°36'20", χάρτ. ἀγγλ. 1546 : Samos island to Mandelyah gulf), διανοιγόμενον μεταξὺ τῶν ἄκρων Ἀσσὰρ Μπουρνοῦ καὶ Μάραθα Μπουρνοῦ, ἀπέχοντα δὲ τοῦ λιμένος Ἰσίησης, τῆς ποτὲ Ἰασσοῦ, 4 μιλλ. Ν.ΝΑ, δηλαδὴ ἀκριβῶς τὰ 40 στάδια τὰ ὁποῖα ὁ «Σταδιασμὸς» τοῦ Ἀνωνύμου καθορίζει. Ἐρείπια τῶν ἀρχαίων τῆς πόλεως τειχῶν, τὰ λείψανα τοῦ ὑδραγωγείου της, τοῦ θεάτρου της, τῶν ναῶν της, πλεῖστοι τάφοι κ.τ.λ. ὑφίστανται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς (ΝΔ) τῷ εἰσπλέοντι τὸν ὅρμον, μᾶλλον μέγαν αὐλῶνα, ἀκτῆς καὶ εἰς 1 ½ μίλ. ἔσω τοῦ στομίου του. Ἀλλὰ καὶ τὸ μέγεθος τοῦ αὐλῶνος, καὶ τὸ σχῆμά του, καὶ τὸ βάθος τὸ ὁποῖον εἰς τὴν ἀρχαιότητα δὲν θὰ εἶχεν ἐπιχωθῆ ὅσον σήμερον ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ *Ἀλυκή*, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς ὡς ἄνω εἰδήσεις τοῦ Πολυβίου, πείθουν, ὅτι ὀρθῶς τοποθετοῦν ἐκεῖ οἱ Ἄγγλοι τὴν ἀρχαίαν *Βαργύλιαν*. Σ. Ε. Δ.

Βαργυλιακὸς ἢ **Βαργυλιητικὸς** *κόλπος [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὁ ἐν τῇ μικρασιατικῇ ἀκτῇ (Καρίας) διανοιγόμενος κόλπος νοτίως τῆς χερσονήσου τῆς Μιλήτου καὶ βορείως τῆς Ἁλικαρνασσοῦ. Καλούμενος καὶ *Ἰασικός*, κατὰ τὸν Πολύβιον δὲ (Ἱστορ. Σωζομ. ΙΣΤ, ιϛ) καὶ *Βαργυλιητικός*, εἶναι ὁ σύγχρονος *Ἀσὶν Καλλὲ* τῶν Τούρκων, ὁ Mandelyah gulf τῶν ξένων (βλ. Αἰγαῖον τ. Β. 390 α). Τὸ εὖρος τοῦ καθ' αὐτὸ στομίου του εἶναι 14 μίλλια, ἡ δὲ εἴσδυσίς του, ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ στομίου του ἕως τοῦ αὐλῶνος τῆς Βαργυλίας, 17 μίλλια. Ἐν τῷ κόλπῳ τούτῳ, ἐκτὸς τῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (*Θουκ.* Η, 86) καὶ τῶν μεταξὺ Φιλίππου τοῦ Γ' καὶ Ἀττάλου (βλ. λ. Βαργύλια) δευτερευούσης σημασίας ναυτικῶν ἐπιχειρήσεων, συνεκροτήθη ἡ κατὰ τὸ 1824 νικηφόρος τοῦ Μιαούλη ναυμαχία, ἡ γνωστὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *τοῦ Γέροντα*. Σ. Ε. Λ.

Βαργυλιήτης. Ὁ κάτοικος τῆς Βαργυλίας (βλ. λ.) κατὰ Πολύβιον (Ἱστορ. Σωζομ. ΙΣΤ', ιϛ').

Βάργυλος *[Μυθολ.]*. Σύντροφος τοῦ Βελλεροφόντου, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Πηγάσου. Πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Βελλεροφόντου ἡ πόλις *Βαργύλια* ἐν Καρίᾳ (*Στράβ.* 13, 611. 14, 658.). ΙΑΚ.Χ.Δ.

βαργωμίζω· ἰδιωματ. ἀντὶ *βαρυγνωμίζω* ἢ *βαρυγγωμάω* (βλ. βαρυγνωμάω).

βάρδα· δημοτ., προστακτ., φυλάξου, πρόσεχε· πληθ. *βαρδᾶτε*· φυλαχτῆτε, προσέχετε· || παραμέρισε, φεύγα ἀπὸ μπρός· «βάρδα νὰ περάσω», «βαρδᾶτε καὶ σᾶς πήραμε»· ἀπὸ τοῦ βενετ. varda-vardate, ἰταλ. guarda.

Βάρδα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Βουπρασίων* τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοηλιδος. Κάτ. (1928) 481.

βαρδαβέλλα (ἡ) *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν γλώσσης, ἀπὸ τοῦ ἰταλικοῦ τοιούτου varda-vella, ἀνταποκρινόμενος πρὸς τὸν *ἱστιοῦχον* τοῦ ἐπισήμου ὀνοματολογίου. Σ. Ε. Λ.

βαρδαβίτσα (ἡ), ἡ *γαρδαβίτσα*· βλ. λ. ἀκροχορδόνες.

βαρδαζένταις (αἱ) *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν γλώσσης, κατὰ παραφθορὰν τοῦ ἰταλικοῦ τοιούτου varda gente, ἀποτελῶν μερικὴν περίπτωσιν τοῦ ὅρου *βαρδαμάναις* καὶ σημαίνων τοὺς χειραγωγοὺς τῶν κλιμάκων, ὡς καὶ τὰ μεταξὺ τῶν δύο κεροιάκων καὶ παραλλήλως τῇ κεραίᾳ των προσδενόμενα σχοινία (γαλλ. les filières de salut ἢ tireveilles, ἀγγλ. life-lines), πρὸς πρόληψιν πτώσεως τῶν ἐπὶ τῶν κεραιῶν «ἠραιωμένων» ἀνδρῶν, κατὰ τὰς ἀποδόσεις τιμῶν, τὴν διεθνῆ ἐθιμοτυπίαν τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ. Σ. Ε. Λ.

Βαρδάκης, *Στυλιανός*. Κρὴς ἐπαναστάτης ἐκ Ροδακίνου τῆς ἐπαρχίας Ἁγίου Βασιλείου τῆς Ρεθύμνης (Κρήτης). Ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὴν κήρυξιν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1866 λαβὼν μέρος εἰς πλείστας μάχας κατὰ τῶν Τούρκων καὶ μὴ καταθέσας τὰ ὅπλα εἰμὴ μετὰ τὴν ἐντελῆ κατάπαυσιν τῆς ἐπαναστάσεως (Ἰανουάριος 1869). Συμμετέσχεν ὡσαύτως ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας του εἰς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις τῶν ἐπαναστάσεων 1878 καὶ 1896—1897. Ἀπέθανεν ἐν Ρεθύμνῃ εἰς βαθὺ γῆρας μετὰ τὴν ἕνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ν. ΚΛΣ.

βαρδαλαμπούμπας (ὁ)· ἡ λέξις χρησιμοποιεῖται παιγνιωδῶς πρὸς χαρακτηρισμὸν τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων οἵτινες, ἐξ ἀσυμμέτρου σωματικῆς διαπλάσεως ἔχουσι βραχὺ καθ' ὕψος ἀνάστημα καὶ δυσαναλόγως πρὸς αὐτὸ μεγάλας τὰς ὁριζοντίας τοῦ σώματος διαστάσεις.

— *[Ναυτ. Πυροβ.]* Ὅρος τοῦ κοινοῦ ἰδιώματος τῶν «πυροβολιστῶν» τοῦ παλαιοῦ πυροβολικοῦ (ἐπίσημος ὅρος *δακτυλήθρα*, γαλλ. doigtier, ἀγγλ. thumb stall) προελθὼν ἐκ παραφθορᾶς τοῦ ἰταλικοῦ «varda la bomba» καὶ σημαίνων καλύπτραν ἐκ μαλακῆς βύρσης, ἣν κατὰ τὴν βολὴν τῶν ἐμπροσθογεμῶν πυροβόλων, περιέθετον οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν περὶ τὸν δεξιὸν ἀντίχειρα, ὡς δακτυλήθραν. Πιεζομένης τῆς τοιαύτης καλύπτρας ἐπὶ τοῦ ὀπαίου τοῦ πυροβόλου, διὰ τοῦ ἀντίχειρος, κατὰ τὴν μάξιν, ἥτις ἀμέσως ἐπηκολούθει πᾶσαν πυροβόλησιν, ἐβύετο ἀεροστεγῶς ἡ ὀπὴ τοῦ ὀπαίου κατὰ τὰς ἐξολκὰς τοῦ μάκτρου, παραγομένου οὕτω κενοῦ, ἐν τῷ κοίλῳ τοῦ πυροβόλου, ἀποσβεννύοντος πᾶν ἐν αὐτῷ πεφλεγμένον ὑπόλειμμα τῆς φυσίγγης τοῦ γεμίσματος, ὅπερ θὰ ἀπετέλει κίνδυνον ἀναφλέξεως τῆς κατόπιν εἰσαχθησομένης γομώσεως, καὶ δὴ καθ' ὃν χρόνον θὰ ὤθουν αὐτήν, μὲ τὸ στῆθος ἐπὶ τοῦ ἐμβολέως, οἱ γεμισταί. Σ. Ε. Λ.

βαρδαλάντζα *[Ναυτ.]*. Καλεῖται οὕτω ἡ πρὸς πρόσδεσιν τῶν λέμβων, καθέτως τῇ πλευρᾷ τοῦ πλοίου χωροῦσα, κεραία τοῦ *λεμβούχου* κατὰ τὴν κοινὴν τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν γλῶσσαν (ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ varda-lancia). Σ. Ε. Λ.

Βαρδαλάχος, *Κωνσταντῖνος*. Χῖος λόγιος καὶ γραμματικὸς ἐκ τῶν ἀρίστων, γεννηθεὶς τῷ 1775 ἐν Καΐρῳ ἔνθα ἐμπορεύοντο οἱ γονεῖς του. Διακούσας ἐν Σύμῃ παρὰ τῷ σοφῷ Κερκυραίῳ διδασκάλῳ Γρηγορίῳ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, μετέβη κατόπιν εἰς Πατάβιον τῆς Ἰταλίας ἔνθα ἐσπούδασε ἰατρικήν. Ἐκεῖ συνεδέθη διὰ φιλίας μετὰ τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου, σπουδάζοντος ἐπίσης ἰατρικήν. Μεταβὰς κατόπιν εἰς Βιέννην ἤρχισεν ἐκτυπῶν διαφόρους μελέτας ἐπὶ ἐπιστημονικῶν θεμάτων καὶ διάφορα βιβλία φυσικῶν ἐπιστημῶν πρὸς χρῆσιν τῆς σπουδαζούσης νεολαίας. Κληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ σχολάρχου Λάμπρου Φωτιάδου, ἀνέλαβε τὴν διδασκαλίαν τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐν τῷ σχολαρχείῳ. Μετ' ὀλίγον δέ, θανόντος τοῦ Φωτιάδου, ἀνέλαβεν αὐτὸς τὴν σχολαρχείαν. Ἀλλὰ δὲν παρέμεινεν ἐπὶ πολύ, διότι προετίμησε νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα του Χίον (1815) καὶ κατόπιν τὴν Ὀδησσόν, ὅπου ἐπὶ μακρὸν ὑπηρέτησεν. Ἐκραγείσης δὲ τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὰς δύο ἡγεμονίας ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, ὁ Βαρδαλάχος κατέφυγεν εἰς Τρανσυλβανίαν, καὶ μάτα τινα καιρὸν μετέβη πάλιν εἰς Ὀδησσὸν ὡς σχολάρχης. Ἐκεῖθεν τῷ 1829 τὸν μετεκάλεσεν ὁ κυβερνήτης Ἰωάννης Καποδίστριας, ὅστις ἐζήτει νὰ συγκεντρώσῃ εἰς τὴν ἐλευθερωθεῖσαν Ἑλλάδα ὅλους τοὺς ὁπωσδήποτε διαπρέποντας εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας, ἀλλ' ἐνῷ κατήρχετο τῷ 1830 καὶ ἐτερμάτιζεν ἐπίπονον ταξίδιον μεταξὺ Σύρου καὶ Αἰγίνης ὁ σοφὸς διδάσκαλος ἐπνίγη, ναυαγήσαντος τοῦ πλοίου. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων του κυριώτερα εἶναι: «Φυσικὴ πειραματικὴ» (Βιέννη 1812), «Ρητορικὴ τέχνη» (Βιέννη 1815), «Γραμματικὴ τῆς ὁμιλουμένης γλώσσης» (Ὀδησσὸς 1829), «Μαθήματα διὰ παῖδας» (Ὀδησσὸς 1830, εἰς τρεῖς τόμους) καὶ ἄλλα τινὰ διδακτικά. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐξεδόθη εἰς δύο τόμους μετάφρασις τῆς Ξενοφῶντος «Κύρου παιδείας» καὶ τῆς «Κύρου ἀναβάσεως». Γ. Δ. Κ.

Βαρδαλῆ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Θαυμακῶν* τῆς ἐπαρχίας Δομοκοῦ τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 437. Ἀπὸ τοῦ Δομοκοῦ ἀπέχει δίωρον. Δ. Ε. Μ.

Βαρδαλῆς. Ἄρχων ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ (1081—1118). Τῷ 1100 πληροφορηθεὶς ὁ Ἀλέξιος ὅτι ὁ σουλτᾶνος τῶν Ἀράβων τῆς Βαβυλῶνος, εἰσβαλὼν μετὰ ἰσχυρῶν δυνάμεων εἰς Παλαιστίνην, ἐξεπόρθησε τὸ Ράμελ καὶ ᾐχμαλώτισε πολλοὺς ἐν αὐτῷ Σταυροφόρους οὓς ἔπεμψε δεσμίους εἰς Βαβυλῶνα, ἀπέστειλε πρὸς τὸν σουλτᾶνον πρέσβυν τὸν *Βαρδαλῆν* μετὰ γραμμάτων καὶ πολλῶν χρημάτων διὰ τὴν ἐξαγορὰν τῶν αἰχμαλώτων. Ὁ σουλτᾶνος παρέδωσεν εἰς τὸν Βαρδαλῆν πάντας τοὺς αἰχμαλώτους χωρὶς νὰ δεχθῇ τὰ ἀποσταλέντα χρήματα. Ν. ΚΛΣ.

— **Βαρδαλῆς**, *Λέων*. Πρωτασηκρήτης καὶ διευθυντὴς ὀρφανοτροφείου ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀνεψιὸς Θεοδώρου τοῦ Μετοχίτου, ζήσας περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΓ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Σῴζονται αὐτοῦ: βραχεῖα ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Θεόδωρον τὸν Μετοχίτην ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Boissonade (ἐν Anecd. gr. 1,402), ἰαμβικοὶ τρίμετροι περὶ εἰκόνος τῆς δευτέρας παρουσίας, περὶ ἀργυροῦ κυπέλλου κ.ἄ. (ἔκδοθ. αὐτ. σ. 399) καὶ γνωμικὰ (αὐτόθ. 1,161 σ. 399). Ἐπίσης ὑπάρχει ἀνέκδοτος λόγος του πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικον τὸν νεώτερον, εὑρισκόμενος ἐν κώδικι βιενναίῳ (Θεολ. ἑλλ. 174 Nessel φύλ. 298—300). Πρὸς αὐτὸν ἀπευθύνονται καὶ ἐπιστολαί τινες τοῦ Ν. Χούμνου. Ὁ Βαρδαλῆς τῷ 1296 ἀπεστάλη ὑπὸ Ἀνδρονίκου τοῦ Β' ὡς πρεσβευτὴς εἰς Βενετίαν μετὰ τοῦ Μαξίμου Πλανούδη. Θ. Π.

βαρδαμάνα *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν γλώσσης (ἐκ τοῦ ἰταλικ. varda mano), δι' οὗ δηλοῦνται: 1) Οἱ χειραγωγοὶ οἱ προσδενόμενοι ἐν καιρῷ τρικυμίας ὑπὲρ τὸ κατάστρωμα καὶ παραλλήλως αὐτῷ, πρὸς συγκράτησιν τῶν βαδιζόντων κατὰ τοὺς προνευστασμοὺς καὶ τὰς διατοιχήσεις τοῦ κλυδωνιζομένου πλοίου. 2) Πάρολκος κατὰ μῆκος τῆς πλευρᾶς τοῦ πλοίου καὶ ἀπὸ ἀνεκτῶν συγκρατούμενος, πρὸς διευκόλυνσιν τῆς παραβολῆς τῶν λέμβων καὶ τῆς ἀπομακρύνσεώς των παρισταμένης ἀνάγκης πρώραθεν τῆς ἀνόδου. 3) Τὰ ἀρτήματα τοῦ *σωσιβίου*. 4) Ἡμιχειρόκτιον ἐξ ὀθόνης φερόμενον περὶ τὴν δεξιὰν παλάμην τῶν ἱστιορραπτῶν, καὶ ἔχον εἰς τὴν ἔσω αὐτοῦ ἐπιφάνειαν ῥικνωτὸν μεταλλικὸν δίσκον· χρησιμεύει διὰ τὴν διευκόλυνσιν τῆς ἐμπήξεως τῆς ἱστιορραφίδος ἐν τῇ ὀθόνῃ. 5) Χειραγωγοί, οἵτινες δεσμεύουσι εἰς τὰς κυρίας ὁδοὺς τῶν μεγάλων πόλεων τοῦ βορείου Ἀδριατικοῦ (λ.χ.: via Acquedotio, Τεργέστης), ὅπως συγκρατῶνται οἱ διαβάται κατὰ τὰς σφοδρὰς ἀπὸ τῆς Μπόρα καταιγίδας. Σ. Ε. Λ.

βαρδαμᾶς *[Ναυτ.]*· ὅρος τῆς κοινῆς τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν γλώσσης, συνώνυμος πρὸς τὰς *βαρδαμάνα* καὶ *παλαμήθρα*. Σ. Ε. Λ.

βαρδάνη (ἡ) (Bardana) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *συνανθήρων*. Καυλὸς πολυκλαδωτός, καλυπτόμενος ὑπὸ σκληρῶν τριχῶν. Τὰ φύλλα πλατέα καὶ ἄνθη ἐρυθρά. Εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος τῶν κλάδων φέρουσιν φοειδεῖς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀποφύσεις, αἵτινες ἀποτελοῦνται ἐκ βελονοειδῶν, σκληρῶν τριχῶν, ἐν εἴδει λεπτοτάτων ἀκανθῶν, αἵτινες προσκολλῶνται ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων καὶ τῶν τριχῶν τῶν ζῴων καὶ ἰδίως τῶν προβάτων. Εἶναι γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα *κολλητσίδες*. Ἡ ῥίζα εἶναι μακρὰ καὶ ἀλυσοειδὴς καὶ εἶναι πλουσία εἰς ἀνθρακικὴν καὶ νιτρικὴν ποτάσαν, δι' ὃ καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν φαρμακευτικὴν (βλ. καὶ ἀρκείον). Δ. Ν. Π.

Βαρδάνης. Βασιλεὺς τῶν Πάρθων ἀποθανὼν τῷ 47 μ.Χ. Τῷ 43 διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον τὸν πατέρα του Ἀρταβάνην τὸν Γ' καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας του ἠγωνίσθη κατὰ τοῦ ἀνεψιοῦ του Γκοταρζές, συναπαιτητοῦ τοῦ θρόνου, ὁ ὁποῖος καὶ κατώρθωσεν, ἐκμεταλλευόμενος τὴν δυσαρέσκειαν τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ Βαρδάνη λόγῳ τῆς ὑπ' αὐτοῦ κηρύξεως πολέμου κατὰ τῶν Ρωμαίων, νὰ ἀνακηρυχθῇ αὐτὸς βασιλεύς. Οἱ Πάρθοι ὅμως δυσαρεστηθέντες ἐκ τῆς σκληρᾶς διοικήσεως

Digitized by Google

τοῦ Γκοταρζές, ἐπανέφεραν τὸν Βαρδάνην, ὁ ὁποῖος μετὰ βραχὺν πόλεμον πρὸς τὸν ἀντίπαλόν του ἐστερεώθη ὁριστικῶς ἐπὶ τοῦ θρόνου. Κατόπιν ἐπολιόρκησε τὴν Σελεύκειαν, ἣν κατέλαβε μετὰ ἑπταετῆ πολιορκίαν, κατέστησε δὲ πρωτεύουσάν του τὴν Κτησιφῶντα. Ἐπολέμησε διὰ δευτέραν φορὰν πρὸς τὸν ἀνεψιόν του, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ ἐπιτύχει τὴν συμμαχίαν τοῦ βασιλέως τῶν Μήδων, κατετρόπωσεν ἀμφοτέρους, προσήρτησεν εἰς τὸ κράτος του ἀρκετὰ μηδικὰ ἐδάφη, ἀλλὰ φυσιωθεὶς ἐκ τῶν θριάμβων του τούτων κατέστη σκληρὸς καὶ ἄδικος πρὸς τοὺς ὑπηκόους του, ἐμισήθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ του καὶ ἐδολοφονήθη. — Ω.

Βαρδάνης, *Γεώργιος*· βλ. Γεώργιος *Κερκύρας*.

Βαρδάνιος (ὁ ἐπιλεγόμενος *Τοῦρκος*). Στρατηγὸς συμμετασχὼν καὶ διαπρέψας εἰς τοὺς μακροὺς κατὰ τῶν Ἀράβων πολέμους, ὡς διοικητὴς τοῦ θέματος Θρακησίων καὶ εἶτα τοῦ Ἀνατολικοῦ, ἐπὶ τῆς βασιλείας Λέοντος Δ' (775—780), Κωνσταντίνου ΣΤ' (780—797) καὶ Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας (797—802). Μετὰ τὴν καθαίρεσιν τῆς τελευταίας ταύτης, τῷ 802, ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Α', οἱ φίλοι ἐκείνης ἀνησυχοῦντες ἐκ τῶν λαμβανομένων ἐναντίον αὐτῶν μέτρων ὑπὸ τοῦ νέου βασιλέως, ἔπεισαν τὰ στρατεύματα τοῦ θέματος Ἀνατολικοῦ νὰ στασιάσωσιν. Ταῦτα παρασύραντα καὶ ἄλλα ἐκ τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ σωμάτων ἀπεκήρυξαν τὴν 19 Ἰουλίου 803 τὸν Νικηφόρον καὶ ἀνηγόρευσαν βασιλέα τὸν δημοφιλῆ ἐν τῷ στρατῷ στρατηγὸν Βαρδάνιον. Ἐν ἀρχῇ ὁ παλαίμαχος στρατηγὸς ἠρνήθη ἐπιμόνως νὰ δεχθῇ τὴν προσφερομένην αὐτῷ τιμήν, ἀλλ' ἐν τέλει, βλέπων ἑαυτὸν ἐνισχυόμενον ὑπὸ τῶν πανταχόθεν συρρεόντων νέων ὀπαδῶν, ἐδέχθη καὶ μεθ' ὅλου τοῦ στρατοῦ του ἐβάδισε πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἵνα καταλάβῃ τὸν θρόνον, ἐλπίζων ὅτι θὰ ἠνοίγοντο πρὸ αὐτοῦ αἱ πύλαι τῆς πρωτευούσης. Ὅταν ὅμως ἀφίκετο εἰς τὴν ἔναντι Χρυσούπολιν καὶ ἀντελήφθη, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι ὁ Νικηφόρος δὲν συνήνει νὰ ἐκχωρήσῃ αὐτῷ ἀμαχητὶ τὸν θρόνον του, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι ὁ ἀκολουθῶν αὐτὸν στρατὸς οὐδόλως ἦτο διατεθειμένος νὰ θυσιασθῇ χάριν τῶν ἰδιοτελῶν σκοπῶν τῶν ἐπιτηδείων, παρῃτήθη πάσης κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπιθέσεως καὶ μετὰ 8 ἡμερῶν διατριβὴν ἔναντι αὐτῆς ἐτράπη πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἐστρατοπέδευσεν εἰς Μαλάγινα (πόλιν κειμένην ἐπὶ τοῦ Σαγγαρίου καὶ 15 περίπου χιλιόμετρα πρὸς Β τῆς σημερινῆς κώμης Μπιλετζίκ). Μετ' ὀλίγον οἱ στασιασταί, ἐπὶ τῇ εἰδήσει τῆς ἐναντίον αὐτῶν προελάσεως τοῦ βασιλέως Νικηφόρου ἐπὶ κεφαλῆς ἰσχυρῶν δυνάμεων, ἐγκατέλιπον τὸν ἀτυχῆ Βαρδάνιον· καὶ ἄλλοι μὲν ἐξ αὐτῶν διεσκορπίσθησαν, ἄλλοι δὲ προσεχώρησαν εἰς τὰς βασιλικὰς τάξεις. Τότε μόνον ὁ δαφνοστεφὴς ἀλλ' ἄμοιρος τῶν κομματικῶν μηχανορραφιῶν στρατηγὸς ἠννόησε τὴν πλεκτάνην, εἰς τὴν ὁποίαν τὸν ἐνέπλεξαν, καὶ ἀπελπις ᾐτήσατο τὴν συγγνώμην τοῦ βασιλέως, λαβὼν δὲ ἔγγραφον ἐκ μέρους τοῦ Νικηφόρου ὑπόσχεσιν ὑπογεγραμμένην καὶ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ταρασίου καὶ ὑπὸ πάντων τῶν πατρικίων ὅτι αὐτός τε καὶ οἱ ὀπαδοί του ἅπαντες θὰ μείνωσιν ἀβλαβεῖς καὶ ἀζήμιοι, κατῆλθε τὴν 8 Σεπτεμβρίου εἰς Κίον, ἐκάρη μοναχὸς καὶ εἶτα διὰ τοῦ ἐπὶ τούτῳ ἀποσταλέντος βασιλικοῦ χελανδίου μετέβη εἰς τὴν νῆσον Πρώτην καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀπὸ ἐτῶν ἀνεγερθεῖσαν ἐκεῖ μονήν. Μετά τινα χρόνον στρατιωτικοί τινες Λυκάονες, μεταβάντες νύκτωρ εἰς τὴν Πρώτην, συνέλαβον καὶ ἐτύφλωσαν τὸν ἀτυχῆ Βαρδάνιον, κατ' ἄλλους μὲν ἐντολῇ τοῦ Νικηφόρου, κατ' ἄλλους δὲ ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

—**Βαρδάνιος** (ἢ *Φιλιππικός*). Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου (711—713). Εὐπατρίδης οὗτος τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ λόγιος ἐξωρίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Τιβερίου, διότι εἶχε διαδοθῆ περὶ αὐτοῦ ὅτι μοναχός τις προεφήτευσεν ὅτι θὰ βασιλεύσῃ, εἰς Κεφαλληνίαν καὶ εἶτα εἰς Χερσῶνα, ὅπου τῷ 711 κατέπλευσεν ὁ ὑπὸ τοῦ παράφρονος καὶ κακούργου βασιλέως Ἰουστινιανοῦ Β' (685—695 καὶ 705—711) ἀποσταλεὶς ἐκ δευτέρου στόλος ἵνα ἀνασκάψῃ τὴν πόλιν καὶ σφάξῃ ἅπαντας τοὺς κατοίκους αὐτῆς ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι καθ' ὃν χρόνον ἦτο ἐκεῖ ἐξόριστος εἶχον ἀρνηθῆ νὰ τὸν συνδράμωσι πρὸς ἀνάκτησιν τοῦ θρόνου του.

Οἱ Χερσωνῖται, σύμφωνον ἔχοντες καὶ τὸν διοικητὴν τῆς πόλεως Ἠλίαν, ἔκλεισαν τὰς πύλας αὐτῆς καὶ ἠρνήθησαν νὰ ἐπιτρέψωσι τὴν εἰς αὐτὴν εἴσοδον εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ βασιλέως, τυχόντες δὲ καὶ συνδρομῆς τοῦ χαγάνου τῶν Χαζάρων ἀπέκρουσαν καὶ ἐξεδίωξαν τὸν Ἰουστινιανὸν καὶ ἀνηγόρευσαν βασιλέα τὸν Βαρδάνιον, μετονομασθέντα *Φιλιππικόν*.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐκμανεὶς διὰ τὰ γενόμενα ἀπέστειλε καὶ τρίτον κατὰ τῆς Χερσῶνος στόλον· οὗτος ὅμως, μετ' ἀποτυχοῦσάν τινα ἀπόπειραν πρὸς κατάληψιν αὐτῆς, ἡνώθη μετὰ τῶν στασιαστῶν καὶ πάντες ὁμοῦ ἔπλευσαν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Ἰουστινιανὸς μὴ λαμβάνων εἰδήσεις ἐκ Χερσῶνος καὶ ἀνησυχῶν περὶ τῆς τρίτης ἐκείνης ἐκστρατείας ἐξῆλθεν εἰς τὸν Εὔξεινον ὅτε εἶδε τοὺς στασιαστὰς εἰσπλέοντας τὸν Βόσπορον. Τότε ἐβάδισε καὶ οὗτος πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀλλὰ κατόπιν ἑορτῆς, διότι ὁ Φιλιππικὸς εἶχεν ἤδη καταλάβει αὐτὴν ἄνευ ἀντιστάσεως. Ἐν ἀμηχανίᾳ περὶ τοῦ πρακτέου διατελῶν ἐστρατοπέδευσε παρὰ τὸν Βόσπορον, εἰς Δαματρόν, ὅπου μετ' ὀλίγον προσβληθεὶς ὑπὸ τοῦ σπαθαρίου Ἠλία καὶ ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν, συνελήφθη καὶ ἀπεκεφαλίσθη πάραυτα, ἡ δὲ κεφαλή του ἀπεστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ Βαρδάνιος-Φιλιππικὸς ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον δὲν ἐδείχθη ἀντάξιος οὔτε τῆς λαμπρᾶς αὐτοῦ τύχης, οὔτε τῆς παιδείας του, διότι ἀντὶ νὰ ἐπιληφθῇ τῶν μεγάλων καὶ ζωτικωτάτων ζητημάτων, ἅτινα ἐδημιούργησεν ἡ κακοῦργος διοίκησις τοῦ Ἰουστινιανοῦ Β', καὶ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς περικυκλοῦντας τὸ κράτος κινδύνους, ἐμερίμνησε περὶ τῆς ἀντικαταστάσεως τοῦ πατριάρχου καὶ περὶ συγκλήσεως τῶν ἀρχιερέων ἵνα ἀναθεματίσωσι τὰς περὶ μονοφυσιτῶν καὶ μονοθελητῶν ἀποφάσεις τῆς στ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ταῦτα δὲ καθ' ὃν χρόνον οἱ Ἄραβες ἐδήουν τὰς μικρασιατικὰς ἐπαρχίας, οἱ δὲ Βούλγαροι τὴν Θρᾴκην μέχρις αὐτῶν τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ κατάστασις αὕτη δὲν ἐβράδυνε νὰ προκαλέσῃ τὴν κοινὴν ἀνησυχίαν καὶ ἀγανάκτησιν, ἰδίως δὲ τοῦ στρατοῦ, καὶ τὸ Σάββατον τῆς Πεντηκοστῆς (3 Ἰουνίου) τῷ 713, συμφωνήσαντες οἱ στρατηγοὶ Θρᾴκης Μυάκιος καὶ Ὀψικίου Ροῦφος συνέλαβον τὸν Φιλιππικόν, ἐτύφλωσαν αὐτὸν καὶ ἀνηγόρευσαν βασιλέα τὸν πρωτασηκρῆτην (ἀρχιγραμματέα) αὐτοῦ *Ἀρτέμιον* μετονομασθέντα *Ἀναστάσιον Β'*. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βαρδάρης (ἢ *Βαρδὰρ*) *[Γεωγρ.]*. Ὁ ποταμὸς Ἀξιὸς (βλ. λ.).

— **Βαρδάρης** *[Κλιματολ.]*. Ὀνομασία λίαν γνωστοῦ ἐν Μακεδονίᾳ ἀνέμου πνέοντος κατὰ τὸν χειμῶνα ἐκ τῶν ὑψηλῶν ὀρεινῶν συγκροτημάτων πρὸς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀξιοῦ, ὡς θυελλώδους καὶ λίαν ψυχροῦ βορείου ἀνέμου. Ὁ Τσβίγιτς (Cvijic) καλεῖ τοῦτον διὰ τῆς τοπικῆς ὀνομασίας *Βαρδαράτς* (Vardarac), δηλαδὴ ἄνεμον τοῦ *Βαρδάρ*, ὅστις συχνὰ προκαλεῖ τὴν πῆξιν τῶν ἀκτῶν τοῦ κόλπου τῆς Θεσσαλονίκης. Ὁ ἄνεμος οὗτος ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸν φαινόμενον τοῦ κλίματος αὐτόθι, καὶ δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸν Mistral ὅστις πνέει ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ροδανοῦ ἐν Γαλλίᾳ, λόγῳ τῶν τοπικῶν θερμοβαθμίδων μεταξὺ τῆς ψυχρᾶς ἠπείρου καὶ τῆς θερμῆς Μεσογείου, ὡς ἐπίσης καὶ πρὸς τὸν ἐν Ἰταλίᾳ πνέοντα τοπικὸν ἄνεμον *Bora*. Αἱ συνθῆκαι ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Βαρδάρ παρουσιάζονται ὑπὸ μεγαλυτέραν εἰσέτι κλίμακα παρὰ ἐν ταῖς τῶν ἀνωτέρω ἀνέμων. Θ. ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ

βαρδάρι (τό)· ὄργανον τοῦ μύλου, εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ ὁποίου ὀφείλεται ἡ κανονικὴ πτῶσις τοῦ σίτου πρὸς ἄλεσιν· || μεταφ., χαρακτηρίζεται ὁ διὰ τῶν φωνῶν του ἐνοχλῶν τοὺς ἄλλους: «εἶσαι χαημένε ἕνα βαρδάρι ποῦ μᾶς ξεκούφανες», «σὰν βαρδάρι τοῦ μύλου χάνεις».

Βαρδάρι *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Παράμερον.

Βαρδαριῶται. Στρατιωτικὴ ἀποικία ἐκ Περσῶν, ἐγκατασταθεῖσα ὑπὸ τοῦ βασιλέως Θεοφίλου (829—842) ἐν Μακεδονίᾳ παρὰ τὸν ποταμὸν Ἀξιόν, ὅστις ἔκτοτε ἐκαλεῖτο *Βαρδάρης*. Ὅπως πᾶσαι αἱ στρατιωτικαὶ ἀποικίαι, οὕτω καὶ ἡ τῶν Βαρδαριωτῶν παρεῖχεν, ἐν καιρῷ πολέμου, καὶ ὁσάκις ἐκαλεῖτο ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ὡρισμένον ἀριθμὸν ἀνδρῶν, οἵτινες ὑπὸ τοὺς ἰδίους αὐτῶν ἀρχηγοὺς καὶ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον τοῦ μάχεσθαι συνεπολέμουν μετὰ τῶν τακτικῶν στρατευμάτων τῆς αὐτοκρατορίας, χωρὶς ὅμως τὸ παράπαν νὰ συναναμειγνύωνται ἢ συγχωνεύωνται μετ' αὐτῶν. Κατὰ τὰς ἐκστρατείας τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ (1081—1118) συμμετεῖχον καὶ σώματα Βαρδαριωτῶν.

Ἐξελληνισθέντες οὗτοι σὺν τῷ χρόνῳ, ἂν ὄχι κατὰ τὴν γλῶσσαν, τοὐλάχιστον κατὰ τὴν αἰσθήματα, καὶ ἀσπασθέντες τὸν Χριστιανισμὸν ἀπετέλεσαν ἰδίαν ἐπισκοπὴν «τὴν τῶν Βαρδαριωτῶν ἤτοι Τούρκων».

Πολὺ βραδύτερον, ἤτοι μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Λατίνους (1261), ἀναφέρονται μεταξὺ τῶν ἄλλων σωμάτων τῆς φρουρᾶς τοῦ παλατίου τῶν βασιλέων καὶ Βαρδαριῶται, οἵτινες εἶχον ἴδιον ἀρχηγόν, «πριμικήριον» τιτλοφορούμενον, καὶ οἵτινες ἐν μὲν τοῖς παλατίοις ἐφρούρουν «τὴν τῆς αὐλῆς θύραν», κατὰ δὲ τὰς ἐξόδους τοῦ βασιλέως προηγοῦντο τῆς βασιλικῆς πομπῆς «φέροντες ὄρθια τὰ δεκανίκια αὐτῶν ἵνα εὐτακτοῦσι τὸν λαόν».

Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι, ἐνῷ ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως α τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ὑπὸ τοῦ βασιλέως Θεοφίλου (Θ' αἰὼν) μέχρι τῶν χρόνων καθ' οὓς ἔγραψε τὴν συγγραφὴν αὐτοῦ «Περὶ ὀφφικιαλίων» ὁ πληροφορῶν ἡμᾶς περὶ Βαρδαριωτῶν Κωδινὸς ὁ Κουροπαλάτης (ΙΔ' αἰών), εἶχον παρέλθει πέντε αἰῶνες, οὗτοι διετήρουν ἀκόμη καὶ τὸ ἔνδυμα καὶ τὴν γλῶσσαν τὴν περσικήν, ἔφερον δηλαδὴ ἐνδύματα ἐρυθρὰ «ἐπὶ κεφαλῆς δὲ περσικὸν φόρεμα ἀγγουρωτὸν ὀνομαζόμενον, ἔχον ἀντὶ μαργελίων πάνιον κίτρινον. Κρέμανται δὲ ἀπὸ ζώνης ἑκάστου τούτων λῶροι, οὓς καλοῦσι μαγγλάβια, μαστίζειν τοὺς ἀξίους μαστίζεσθαι, φέροντες ἀεὶ δεκανίκια» κλ. Κατὰ τὰς διαφόρους αὐλικὰς ἑορτάς, ὡς ρητῶς λέγει ἡμῖν ὁ Κωδινός, ἐπολυχρόνιζον τὸν βασιλέα «κατὰ τὴν πάλαι πάτριον αὐτῶν φωνήν, ἤτοι περσιστί».

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς βαβυλωνίας ἐκείνης τῶν φυλῶν, ἥτις ἐδημιουργήθη ἐν Μακεδονίᾳ ἕνεκα τῆς εὐκολίας μεθ' ἧς, ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς αὐτοκρατορίας μας, ἤτοι ἀπὸ τοῦ Δ' μ. Χ. αἰῶνος, οἱ κατὰ καιροὺς βασιλεῖς ἡμῶν ἐπέτρεπον εἰς τοὺς διαφόρους βαρβάρους λαοὺς νὰ ἐγκαθιστῶνται μονίμως ἐν αὐτῇ, οὐδόλως ἀπίθανον νὰ διετήρησαν ἐπὶ τόσους αἰῶνας καὶ οἱ ἐκχριστιανισθέντες Πέρσαι ἐκεῖνοι τὴν πάτριον γλῶσσαν των.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βαρδαρόφτσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος, ἤδη μετονομασθὲν εἰς *Ἀξιοχώρι*. Κάτ. (1928) 565. Κεῖται ἐπὶ λοφίσκου παρὰ τὸν Ἀξιὸν ποταμὸν καὶ τὴν ἤδη ἀποξηραινομένην λίμνην τοῦ Ἀματόβου, ἔχει κλῖμα μᾶλλον ἀνθυγιεινὸν ἐνδημούσης τῆς ἑλονοσίας καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Ἀνθόφυτον* (τέως *Σαρῆ Παζάρ*, κάτ. 431), *Ἄσπρος* (τέως *Ἀμάτοβον*, κάτ. 877) καὶ *Ἀδᾶ-τεπὲ* (κάτ. 74). Μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης συγκοινωνεῖ σιδηροδρομικῶς διερχομένης τῆς πρὸς Γευγελῆν γραμμῆς διὰ τοῦ ἀπέχοντος 20' τοῦ Ἀξιοχωρίου σταθμοῦ Ἄσπρου (Ἀματόβου) κειμένου εἰς τὸ 44ον χμτρ. Δ. Ε. Μ.

Βάρδας. Ὄνομα κύριον συνηθέστατον παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς. Πολλοὶ διαπρεπεῖς ἄνδρες ἔφερον τὸ ὄνομα τοῦτο, διασημότεροι τῶν ὁποίων ὑπῆρχον οἱ ἑξῆς κατὰ χρονολογικὴν σειράν:

— **Βάρδας**. Πατρίκιος καὶ στρατηγὸς διοικητὴς τοῦ θέματος Ἀρμενιακῶν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἐπὶ Λέοντος Δ' (775—780) καὶ ὀπαδὸς τοῦ κόμματος τῶν μεταρρυθμίσεων. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λέοντος (780) ἡ σύζυγος αὐτοῦ Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία, ἐπιτρέπουσα τὸν μόλις δεκαετῆ υἱόν της βασιλέα Κωνσταντῖνον ΣΤ', κατεδίωξε, καθὰ εἰκονολάτρις καὶ ἐχθρὰ τῶν μεταρρυθμίσεων, ἅπαντας τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ ἐκλιπόντος συζύγου της ἐν οἷς καὶ τὸν Βάρδαν. Τότε ἅπαντες οὗτοι, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχοντες τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ Λέοντος, ἀπεφάσισαν νὰ ἀνακηρύξωσι βασιλέα τὸν Νικηφόρον, υἱὸν τοῦ Κωνσταντίνου Ε' (741—775) καὶ ἑτεροθαλῆ ἀδελφὸν τοῦ Λέοντος Δ', προδοθείσης ὅμως, ὡς φαίνεται, τῆς συνωμοσίας συνελήφθησαν οἱ πρωτουργοὶ αὐτῆς καὶ οἱ μὲν ἀδελφοὶ τοῦ τέως βασιλέως «καίσαρές τε νοβελίσιμοι» ἐκάρησαν βίᾳ, διαταγῇ τῆς Εἰρήνης, μοναχοὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων (781), ὁ δὲ Βάρδας καὶ οἱ λοιποὶ στρατηγοί, ναύαρχοι καὶ ἄλλοι ἄρχοντες ἐδάρησαν καὶ εἶτα ἐξωρίσθησαν εἰς διαφόρους τῆς αὐτοκρατορίας ἐπαρχίας.

Υἱὸς τοῦ Βάρδα τούτου ἦτο ὁ στρατηγὸς Λέων, ὁ βασιλεύσας ὡς Λέων Ε' (813—820).

— **Βάρδας**. Στρατηγὸς ἐπὶ Κωνσταντίνου ΣΤ' (790—797). Συμμετέσχεν εἰς τὴν κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐκστρατείαν τοῦ βασιλέως τούτου, καὶ ἐφονεύθη εἰς τὴν παρὰ τὰ Μάρκελλα (ἐν Β. Θρᾴκῃ εἰς τὰς Ν. ὑπωρείας τοῦ Αἵμου καὶ εἰς τὴν εἴσοδον τῶν τεμπῶν ἅτινα σχηματίζονται μεταξὺ Γολόνης καὶ Διαμπόλεως) μάχην καθ' ἣν οἱ Βυζαντινοὶ ἐπιτεθέντες ἐν ἀπεριγράπτῳ ἀταξίᾳ κατὰ τῶν Βουλγάρων ὁδηγουμένων ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν Καρδάμου, ὑπέστησαν πανωλεθρίαν ἀπολέσαντες πλείστους στρατηγοὺς (Λαχανοδράκωνα Μιχαήλ, πρωτοσπαθάριον Στέφανον, Βάρδαν κ. λ.), χιλιάδας στρατιωτῶν καὶ πάσας τὰς ἀποσκευὰς των μετ' αὐτῆς τῆς βασιλικῆς σκηνῆς.

— **Βάρδας**. Ἐκ Παφλαγονίας (Πόντου), υἱὸς τοῦ στρατηγοῦ Μαρίνου καὶ ἀδελφὸς τῆς ὡραίας Θεοδώρας τῆς γενομένης συζύγου τοῦ βασιλέως Θεοφίλου (829—842). Ἐπωφελούμενος τῆς λαμπρᾶς τύχης τῆς ἀδελφῆς του εἰσῆλθε νεώτατος εἰς τὰ βασιλικὰ παλάτια καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος (842) διωρίσθη συγκηδεμὼν (μετὰ τοῦ μαγίστρου Μανουήλ, τοῦ λογοθέτου Θεοκτίστου κλ.) τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν υἱοῦ του, μόλις τριετοῦς βασιλέως Μιχαὴλ Γ' τοῦ Μεθύσου. Ἀποβλέψας ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν ἁρπαγὴν τοῦ θρόνου ἠμέλησεν εἰς βαθμὸν ἀξιοθρήνητον τὴν ἀνατροφὴν τοῦ παιδὸς βασιλέως καὶ ὑπέθαλψε τὰς πρὸς παντοειδεῖς καταχρήσεις ροπάς του, ἐπιτρέπων οὕτω νὰ συναναστρέφεται μετὰ τῶν αἰσχίστων ἀνθρώπων, εἴτε ὡς παιδαγωγῶν εἴτε ὡς συντρόφων εἴτε ὡς θεραπόντων του, φρονῶν ὅτι οὕτω ὁ νεαρὸς βασιλεὺς θὰ καθίστατο ἀνάξιος τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς καὶ θὰ διηυκόλυνε οὕτω τὰ φιξόδοξα σχέδιά του.

Ἡ μήτηρ τοῦ Μιχαὴλ Γ', ἡ χρηστὴ Θεοδώρα, ἀντέδρα κατὰ τῶν τοιούτων ἐνεργειῶν τοῦ ἀδελφοῦ της, ἔχουσα βοηθοὺς τοὺς ἄλλους συγκηδεμόνας. Τότε ὁ Βάρδας ἀνέπτυξεν ὅλην τὴν δρυσιγῶν

Digitized by Google

τητά του ἵνα θέσῃ αὐτοὺς ἐκποδών. Ὁ ἠθικὸς μάγιστρος Μανουὴλ ἐξηναγκάσθη ὑπὸ τῶν παντοίων διαβολῶν τοῦ Βάρδα νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ παλάτια, ὁ λογοθέτης Θεόκτιστος, συκοφαντηθεὶς καὶ οὗτος ὑπὸ τοῦ Βάρδα παρὰ τῷ νεαρῷ βασιλεῖ ὅτι διετέλει εἰς ἀθεμίτους σχέσεις μετὰ τῆς μητρός του Θεοδώρας, ἐδολοφονήθη (854), ἐν τέλει δὲ καὶ αὐτὴ ἡ Θεοδώρα, διαβληθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἰδίου ὅτι προετίθετο νὰ νυμφευθῇ ἀδελφόν τινα τοῦ Θεοκτίστου, εἶτα δὲ τυφλώσῃ καὶ ἐκθρονίσῃ τὸν υἱόν της, ἠναγκάσθη νὰ ἀπομακρυνθῇ καὶ αὐτὴ τῶν παλατίων, μετ' ὀλίγον δὲ ἐκάρη διὰ τῆς βίας μοναχή, αὐτή τε καὶ πᾶσαι αἱ θυγατέρες της (τῷ 856). Τοιουτοτρόπως ἅπασα ἡ διοίκησις τῶν κοινῶν περιῆλθεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ πανούργου Βάρδα, ὅστις ἀφοῦ προηγουμένως εἶχε διορισθῇ «ἐπὶ τοῦ κανικλείου» ἀνηγορεύθη ἤδη (856) *κουροπαλάτης* καὶ βραδύτερον (τῷ 858) *καῖσαρ*.

Μετὰ τοὺς ἀνωτέρω θῦμα τῆς ἀσυνειδησίας τοῦ Βάρδα ἔπεσεν ὁ ἐνάρετος πατριάρχης Ἰγνάτιος (846—857). Ὁ Βάρδας ἀποπέμψας τὴν σύζυγόν του, συνέζη ἀθεμίτως μετὰ τῆς νύμφης του (χήρας τοῦ υἱοῦ του), καὶ προεκάλεσεν ὡς ἐκ τούτου ζωηρὰν τὴν ἐπέμβασιν τοῦ πατριάρχου, ὅστις ἐν τέλει ἀπηγόρευσεν αὐτῷ τὴν εἰς τοὺς ναοὺς εἴσοδον. Ὁ Βάρδας τότε, συμπράττοντος καὶ τοῦ ἐκφύλου βασιλέως Μιχαὴλ Γ', ἐξεθρόνισε τὸν πατριάρχην (ὅστις, σημειωθήτω, ἦτο υἱὸς τοῦ πρώην βασιλέως Μιχαὴλ Α' τοῦ Ραγκαβὲ καὶ ἔγγονος ἐκ θυγατρὸς τοῦ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων φονευθέντος βασιλέως Νικηφόρου Α'), ὑπέβαλεν αὐτὸν εἰς μυρίους ἐξευτελισμοὺς καὶ τέλος τὸν ἀπεμάκρυνε τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀναδείξας πατριάρχην ἀντ' αὐτοῦ τὸν Φώτιον.

Ἡ πολιτικὴ αὕτη τοῦ Βάρδα προεκάλεσε ζωηρὰς κατ' αὐτοῦ δυσαρεσκείας, αἵτινες ὅμως δὲν ἐξεδηλοῦντο ἐκ φόβου πρὸς τὸν πανίσχυρον καίσαρα, ἐν τέλει ὅμως ἀνετράπη ὑπὸ τοῦ παρακοιμωμένου Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος, τοῦ κατόπιν βασιλεύσαντος. Ἀγόμενος καὶ οὗτος ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος τῆς ἀρχομανίας ἔβλεπεν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Βάρδα τὸ μόνον ἐμπόδιον τῆς πραγματοποιήσεως τῶν σκοπῶν του, δι' ὃ καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐξοντώσῃ αὐτόν. Αἱ περιστάσεις ηὐνόησαν τὰ σχέδιά του: καθ' ἑκάστην ἐξ ὅλων τῶν μετώπων τῆς αὐτοκρατορίας ἠγγέλλοντο ἐπιδρομαὶ βαρβάρων καὶ δῃώσεις, ἐκστρατεῖαι δὲ διευθυνόμεναι προσωπικῶς ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Γ' καὶ τοῦ Βάρδα ἐναντίον τῶν Ἀράβων οἰκτρῶς ἀπέτυχον. Ταῦτα πάντα ηὔξησαν τὴν κατὰ τοῦ Βάρδα ἀντιπολίτευσιν, ἧς ἔγνω νὰ ἐπωφεληθῇ ὁ φοβερὸς Μακεδὼν ἀντίζηλος.

Τῷ 866 ὁ Μιχαὴλ Γ' ἀνέλαβε προσωπικῶς τὴν ἀρχηγίαν, μετὰ τοῦ Βάρδα, νέας ἐκστρατείας πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Κρήτης, κατεχομένης τότε ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Κατὰ τὸν εἰς Κρήτην πλοῦν ὁ στόλος προσωρμίσθη εἴς τινα ἀκτὴν τῆς Μ. Ἀσίας, ἔνθα διετάχθη νὰ στρατοπεδεύσωσι τὰ στρατεύματα πρὸς ἀναψυχήν. Κατὰ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ στρατοπέδου οἱ ἐχθροὶ τοῦ Βάρδα παρετήρησαν ὅτι ἡ σκηνὴ αὐτοῦ εἶχε στηθῆ ἐπὶ θέσεως ὑψηλοτέρας τῆς τοῦ βασιλέως καὶ δραξάμενοι τῆς εὐκαιρίας ἐξηρέθισαν ἐναντίον του τὸν βασιλέα, ὅστις ἐν τέλει ἐξεφράσθη ὑπὲρ τῆς δολοφονίας του, καὶ μετ' οὐ πολὺ (21 Ἀπριλίου 866) οἱ ἐπὶ τούτῳ ἐκλεγέντες ἄνδρες ἐπιπεσόντες κατὰ τῆς σκηνῆς τοῦ καίσαρος Βάρδα κατεκρεούργησαν αὐτὸν καὶ «εἶτα κοντῷ τὰ παιδογόνα αὐτοῦ ἐπαιωρήσαντες μόρια παραδειγματίζουσιν».

Τοιουτοτρόπως ἐτερματίσθη ὁ βίος τοῦ πονηροῦ καὶ ἀχαλίνου Βάρδα, περὶ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ἱκανότητος τοῦ ὁποίου τοσαῦτα ἔχουσι γραφῆ μέχρι σήμερον. Προφανῶς δὲν ὑπῆρξεν οὗτος τυχαῖος ἀνήρ, ἀλλ' ἀτυχῶς καὶ διὰ τὸ κράτος καὶ διὰ τὴν δυναστείαν καὶ δι' αὐτὸν τὸν ἴδιον, ἡ εὐφυΐα, ἡ ἱκανότης καὶ ἡ δραστηριότης αὐτοῦ ἀνῃροῦντο ἄρδην ὑπὸ τῆς ἀκατασχέτου ἀρχομανίας του καὶ ὑπὸ τῆς ἀπεράντου αὐτοῦ ἀσυνειδησίας. Ἐν τούτοις ὑπάρχουσι καὶ τὰ φωτεινὰ σημεῖα τῆς διοικήσεώς του. Ἐπεμελήθη τῆς παιδείας ἐνισχύσας καὶ τὴν ἐν τοῖς παλατίοις τῆς Μαγναύρας ἀνωτάτην σχολήν, ἐν ᾗ συνεκέντρωσε τοὺς διαπρεπεστέρους τῆς ἐποχῆς του διδασκάλους. Προϊστάμενος αὐτῆς καὶ καθηγητὴς τῶν φιλοσοφικῶν καὶ μαθηματικῶν ἐγένετο ὁ σοφὸς ἀρχιεπίσκοπος Λέων, τῆς γεωμετρίας ὁ Θεόδωρος, τῆς ἀστρονομίας ὁ Θεοδήγιος καὶ τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας ὁ Κομητᾶς. Ἐκ παραλλήλου ἐξύψωσε τὴν δικαιοσύνην διὰ τῆς ἀκριβοῦς ἐφαρμογῆς τῶν νόμων. Φοιτῶν συχνότατα εἴς τε τὰ διδακτήρια καὶ εἰς τὰ δικαστήρια ἐνίσχυε τοὺς διδασκάλους καὶ τοὺς δικαστὰς καὶ ἐνεθάρρυνε τοὺς μαθητὰς καὶ τοὺς δικαζομένους. Ὁ Βάρδας ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, τῶν ὁποίων τὴν ἀναμφισβήτητον ἱκανότητα ἀμαυρώνει μία νοσηρὰ καὶ ἀνυπόμονος ἀρχομανία καὶ στομώνει ἡ παντελὴς ἔλλειψις ἠθικῶν ἀρχῶν, ὧν ἄνευ εἶναι ἀδύνατον, ὅσον ἱκανὸς καὶ ἂν εἶναί τις, νὰ ἀρθῇ μονίμως καὶ σταθερῶς ὑπεράνω τῶν συγχρόνων του. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

— **Βάρδας** ***Πλατυπόδης***. Πρωτοσπαθάριος καὶ στρατηγὸς ἐπὶ τῆς βασιλείας Ρωμανοῦ Α' τοῦ Λεκαπηνοῦ (920—944). Ἅμα τῇ ὑποταγῇ τῶν στασιασάντων Σλαύων τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Κρηνίτου (922) μετετέθη οὗτος εἰς τὸ θέμα Ἑλλάδος, ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Βάρδα Πλατυπόδη, ὅστις ὀλίγον μετὰ τὴν εἰς Πελοπόννησον ἀφιξίν του ἐστασίασεν, ἔχων ὡς συνεργάτας πολλοὺς τῶν ἐκεῖ πρωτοσπαθαρίων καὶ ἄλλων ἀρχόντων. Ἡ στάσις αὐτοῦ, περὶ τῆς ὁποίας δὲν ἔχομεν ἢ ἀσαφεστάτας πληροφορίας, κατεστάλη, ὡς φαίνεται, ἀμέσως καὶ ἀφ' ἑαυτῆς ἕνεκα τῆς ἀπειληθείσης νέας εἰς Πελοπόννησον εἰσροῆς σλαυικῶν ὀρδῶν. Πάντως τῆς δημιουργηθείσης, ἔστω καὶ προσωρινῶς, ἐν Πελοποννήσῳ ἀναρχίας καὶ τῆς ἐκ ταύτης προκληθείσης συγκινήσεως ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὠφελήθησαν οἱ ἀπὸ μακροῦ ἤδη ἐγκατεστημένοι περὶ τὸν Ταΰγετον Μιληγγοὶ καὶ Ἐζερῖται Σλαῦοι, οἵτινες ἐζήτησαν καὶ ἐπέτυχον παρὰ τοῦ Ρωμανοῦ Α' (920—944) τὴν διὰ χρυσοβούλλου ἐλάττωσιν τῶν «*πάκτων*», δηλαδὴ τῶν φόρων οὓς εἶχε προσφάτως ἐπιβάλει αὐτοῖς ὁ στρατηγὸς Κρηνίτης κατόπιν τῆς τελευταίας ἐπαναστάσεώς των (922). Ν. ΚΛΣ

— **Βάρδας** ***Βοήλας***. Στρατηγὸς Χαλδίας (Ἀνατολ. Πόντου) ἐπὶ τῆς βασιλείας Ρωμανοῦ Α' Λεκαπηνοῦ (920—944) ἐστασίασε κατ' αὐτοῦ καὶ παρασύρας ἄρχοντάς τινας καὶ εὐαρίθμους στρατιώτας κατέλαβε τὸ φρούριον Παϊπέρτι, ἐπελθὼν ὅμως κατ' αὐτοῦ ὁ δομέστικος τῶν Σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς (δηλαδὴ ἀρχιστράτηγος) Ἰωάννης Κουρκούας ἐξεπόρθησε τὸ φρούριον, αἰχμαλωτίσας πάντας τοὺς στασιαστὰς μετὰ τῶν ἀρχηγῶν των. Ἐκ τούτων, ὁ μὲν Βάρδας Βοήλας, παλαιὸς φίλος τοῦ βασιλέως τυγχάνων, ἔτυχε τῆς συγγνώμης αὐτοῦ, ἀλλ' ὑπεχρεώθη νὰ καρῇ μοναχός, ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν οἱ ἐπιφανέστεροι ἐτυφλώθησαν, δημευθεισῶν καὶ τῶν περιουσιῶν των, καὶ οἱ λοιποὶ ἅπαντες ἠμνηστεύθησαν. Ν. ΚΛΣ

— **Βάρδας** ***Φωκᾶς***. Μάγιστρος καὶ στρατηγός, υἱὸς τοῦ διαπρεποῦς στρατηγοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ (ἀκμάσαντος ἐπὶ τῆς βασιλείας Βασιλείου Α' καὶ τῆς τοῦ Λέοντος ΣΤ') καὶ πατὴρ τοῦ στρατηγοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ τοῦ βασιλεύσαντος (963—969, καθὼς καὶ τοῦ ἑτέρου ἡρωϊκοῦ στρατηγοῦ Λέοντος Φωκᾶ.

Ὁ Βάρδας Φωκᾶς ἀναφέρεται τὸ πρῶτον κατὰ τὴν ἀτυχῆ ὑπὸ τὸν πάππον του στρατηγὸν Λέοντα Φωκᾶν ἐκστρατείαν (917) κατὰ τῶν Βουλγάρων, καθ' ἣν διῴκει, νεώτατος ἔτι ὤν, σῶμα Μικρασιατῶν. Μετὰ πολλὰς ἄλλας ἐκστρατείας εὑρίσκομεν πάλιν αὐτὸν κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν εἰς τὸν Βόσπορον τοῦ ρωσικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Ἰγόρ, μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ὁποίου ὑπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ ναυάρχου πατρικίου Θεοφάνους, ὁ Βάρδας ἐπελθὼν μετ' ἰσχυρῶν δυνάμεων ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Μ. Ἀσίας κατέσφαξε τοὺς εἰς τὰς Μικρασιατικὰς ἀκτὰς ἀποβιβασθέντας πρὸς συλλογὴν τροφῶν Ρώσους καὶ ἐξηνάγκασε τοὺς λοιποὺς νὰ ἀπέλθωσιν εἰς τὴν πατρίδα των (Σεπτέμβρ. 941). Μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ βασιλέως Ρωμανοῦ Α' τοῦ Λεκαπηνοῦ (19 Δεκ. 944) καὶ τῶν δύο συμβασιλέων υἱῶν του, Στεφάνου καὶ Κωνσταντίνου (Ἰανουάρ. 945), ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος Ζ' ὁ Πορφυρογέννητος, ἀπομείνας μονοκράτωρ, ὡς πρῶτον αὐτοῦ μέλημα ἔσχε τὸν διορισμὸν ἀνδρῶν ἱκανῶν καὶ ἐμπίστων εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα τοῦ παλατίου, τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου. Τότε διώρισε δομέστικον τῶν σχολῶν (ἤτοι ἀρχιστράτηγον) τῆς Ἀνατολῆς τὸν γηραιὸν καὶ ἔμπειρον στρατηγὸν Βάρδαν Φωκᾶν, ὃν ἐτίμησε καὶ διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ μαγίστρου «ὡς χρόνῳ πολλῷ τὴν τοῖς πολέμοις ἀνδραγαθίαν πολλάκις ἐπιδειξαμένου», καὶ παρέμεινεν ἐκεῖ ἐμπεδῶν τὴν πειθαρχίαν καὶ ἐμπνέων θάρρος μὲν εἰς τὰ στρατεύματα αὐτοῦ, δέος δὲ εἰς τοὺς πολεμίους μέχρι βαθέος γήρατος, ὅτε ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ ἀνταξίου υἱοῦ του *Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ* καὶ ἀπεσύρθη ἰδιωτεύων εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ εὑρέθη ὅταν, κατὰ μῆνα Ἰούλιον 963, ἔφθασεν εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἡ εἴδησις ὅτι ὁ στρατὸς ὁλόκληρος τῆς Μ. Ἀσίας ἀνηγόρευσε βασιλέα τὸν υἱόν του Νικηφόρον. Φοβηθεὶς τότε ὁ γηραιὸς στρατηγὸς μὴ συλληφθῇ ὑπὸ τῶν ἐν τῷ παλατίῳ, κατέφυγεν εἰς τὸν ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας καὶ παρέμεινεν ἐκεῖ μέχρις οὗ ὁ ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του Νικηφόρου ἐξεγερθεὶς λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἠλευθέρωσεν αὐτὸν ἐν εὐφημίαις. Μετ' ὀλίγον, ὅτε ὁ υἱός του Νικηφόρος εἰσῆλθεν εἰς τὸ Βυζάντιον (16 Αὐγ. 963), πρῶτον ἔργον αὐτοῦ ἦν νὰ τιμήσῃ τὸν πατέρα του Βάρδαν διὰ τοῦ τίτλου τοῦ καίσαρος καὶ νὰ προσλάβῃ αὐτὸν ὡς πολύτιμον σύμβουλον παρὰ τὸ πλευρόν του μέχρι τέλους σχεδὸν τῆς βασιλείας του, διότι ὁ Βάρδας ἀπέθανεν 1 ἢ 2 μῆνας πρὸ τῆς δολοφονίας τοῦ Νικηφόρου, τῆς λαβούσης χώραν τὴν νύκτα τῆς 10—11 Δεκεμβρίου 969. Ν. ΚΛΣ

—**Βάρδας** ***Φωκᾶς***. Πατρίκιος καὶ στρατηγός, υἱὸς τοῦ κουροπαλάτου καὶ στρατηγοῦ Λέοντος Φωκᾶ, ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου Φωκᾶ. Διετέλει στρατηγὸς Χαλδίας (Ἀνατολ. Πόντου) ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ θείου του, μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ ὁποίου καθῃρέθη τοῦ ἀξιώματός του ὑπὸ τοῦ καταλαβόντος τὸν θρόνον Ἰωάννου Α' Τζιμισκῆ καὶ ἐξωρίσθη εἰς Ἀμάσειαν, ἐνῷ συγχρόνως ὁ πατήρ του Λέων καὶ ὁ ἀδελφός του Νικηφόρος ἐξωρίζοντο εἰς Λέσβον, πάντες δὲ οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι αὐτῶν ἀπεμακρύνοντο πάσης ἐξουσίας καὶ ἐπετηροῦντο ὡς ὕποπτοι.

Ἀλλ' αἱ καταδιώξεις ἐκεῖναι ἐπηύξησαν ἀντὶ νὰ περιορίσωσι τὸ κακὸν τὸ ὁποῖον ἐφοβοῦντο οἱ κρατοῦντες, διότι, σὺν τῷ αἰσθήματι τῆς ἐκδικήσεως τῆς δολοφονίας τοῦ μεγάλου Νικηφόρου, ἐκόχλαζεν ἤδη εἰς τὰ στήθη τῶν Φωκάδων καὶ ἡ ἀγανάκτησις διὰ τοὺς οὓς ὑφίσταντο ἐξευτελισμούς, ἐπὶ πλέον δ' ἐγεννᾶτο ἐν αὐτοῖς καὶ ὁ φόβος περὶ τῆς ἰδίας αὐτῶν ὑπάρξεως. Ἄνδρες τοιαύτης καταγωγῆς καὶ τοιούτου ἀτομικοῦ παρελθόντος δὲν ἦτο εὔκολον νὰ ἀνεχθῶσι μίαν τοιαύτην κατάστασιν.

Κατὰ τὸ 970 ἡ αὐτοκρατορία ἦτο ἐμπεπλεγμένη εἰς πόλεμον κατὰ τῶν ἀπὸ ἐτῶν ἐγκατασταθέντων ἐν Βουλγαρίᾳ παμπληθῶν Ρώσων, καὶ πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτῆς εἶχον διατεθῆ πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν πολλαπλασίων ρωσικῶν φαλάγγων, αἵτινες εἶχον ἐκχυθῆ μέχρι Θρᾴκης, ἐδῄουν ἀνηλεῶς αὐτὴν καὶ ἠπείλουν νὰ κατέλθωσι μέχρι Κωνσταντινουπόλεως. Τούτων ἐπωφελούμενος ὁ ἐν Πόντῳ ἐξόριστος Βάρδας, ἀφοῦ συνεννοήθη μετὰ τῶν ἐν Καππαδοκίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ φίλων του, ἀπέδρασεν ἐξ Ἀμασείας καὶ διὰ τῶν «προετοιμασθέντων ἀμοιβαίων ἵππων» κατέφθασεν ὡς ἀστραπὴ εἰς Καισάρειαν, ὅπου ἐγένετο μετ' ἐνθουσιασμοῦ δεκτὸς ὑπὸ τῶν ἰσχυροτέρων τοῦ τόπου ἀρχόντων καὶ ἀπείρου λαοῦ «καὶ γὰρ ταῖς καινοτομίαις ἐκτόπως οἱ ἄνθρωποι χαίρειν εἰώθασι, δόξης ὀνειροπολουμένης ἐλπίσι καὶ τιμαῖς τε ἀξιωμάτων καὶ χρημάτων διανομαῖς», ὡς λέγει ὁ ταῦτα ἱστορῶν σύγχρονος ἱστορικὸς Λέων ὁ Διάκονος. Ἀφοῦ ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνεκρότησεν ἰσχυρὸν ὁπωσοῦν στρατὸν ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ καὶ ἐφόρεσε τὰ ἐρυθρὰ πέδιλα.

Ὁ Ἰωάννης Τζιμισκῆς, θέλων νὰ προλάβῃ τὴν χύσιν ἀδελφικοῦ αἵματος, καὶ δὴ κατὰ τὰς κρισιμωτάτας ἐκείνας περιστάσεις, ἔγραψε πρὸς τὸν Βάρδαν παρακινῶν αὐτὸν νὰ παραιτηθῇ τοῦ ὀλεθρίου κινήματος, ὑποσχόμενος ἐν ταὐτῷ πλήρη ἀμνηστείαν εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς ὀπαδούς του. Εἰς ἀπάντησιν ὁ Βάρδας ὕβρισε τὸν βασιλέα, ὅστις τότε ἀπεφάσισε νὰ πατάξῃ τὸ κίνημα ἐν τῇ γενέσει του, καὶ ἀμέσως ἐκάλεσεν ἐκ τοῦ θρᾳκικοῦ μετώπου τὸν στρατηγὸν Βάρδαν Σκληρόν, ἀρχιστράτηγον τοῦ ἐκεῖ στρατοῦ, καὶ ἔπεμψεν αὐτὸν κατὰ τοῦ στασιαστοῦ. Προελάσας οὗτος ὡς ἀστραπὴ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μ. Ἀσίας ἐκάλεσε πάλιν τὸν Φωκᾶν νὰ καταθέσῃ τὰ ὅπλα, ἐπαναλαμβάνων τὴν περὶ ἀμνηστείας ὑπόσχεσιν τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ὁ Β. Φωκᾶς ἀπήντα ὅτι ἦτο ἀποφασισμένος νὰ πολεμήσῃ μέχρι τῆς τελευταίας πνοῆς του τὸν Ἰωάννην, ὡς δολοφονήσαντα τὸν Νικηφόρον, ὡς τυφλώσαντα τὸν πατέρα καὶ ἀδελφόν του καὶ ὡς καταδιώκοντα τὸν οἶκόν του, ἐν τέλει δ' ἐδήλου ὅτι τὰ ὅπλα θὰ κρίνουν περὶ τῆς τύχης του. Ὁ Σκληρὸς προελάσας τότε κατώρθωσεν ἄνευ αἱματοχυσίας νὰ ἀφοπλίσῃ τὸν ἀντίπαλόν του, διότι, πείσας τοὺς ὀπαδούς του νὰ τὸν ἐγκαταλείψωσιν, ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ καταφύγῃ μετὰ 300 μόνον ἱππέων εἰς τὸ φρούριον Τυράννων ἢ Ἀντιγοῦς, ἔνθα πολιορκηθεὶς ὑπὸ τοῦ Σκληροῦ ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ, ἀφοῦ προηγουμένως ἔλαβεν ὑπόσχεσιν ἀπαθείας διὰ τε ἑαυτὸν καὶ τὴν οἰκογένειάν του (βλ. κατωτ. *Βάρδας Σκληρός*). Καρεὶς τότε μοναχός, διαταγῇ τοῦ βασιλέως, ἀπεστάλη μετὰ τῶν οἰκείων του εἰς Χίον, ἔνθα ἐβίωσεν ἐν πλήρει γαλήνῃ μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως Ἰωάννου (976).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως ἐκείνου τὰ ἡνία τοῦ κράτους ἀνελάμβανεν ὁ εἰκοσαετὴς ἤδη βασιλεὺς Βασίλειος Β'. Παλαίμαχοί τινες στρατηγοὶ ὑποτιμῶντες τὴν ἱκανότητα τοῦ νεαροῦ βασιλέως δὲν ἔδειξαν οἷον ὤφειλον σεβασμὸν πρὸς αὐτόν, ἢ τοὐλάχιστον δὲν ὑπελόγιζον αὐτὸν ὡς ἄνδρα μὲ πυγμὴν καὶ σθένος. Εἷς τούτων ἦτο ὁ στρατηγὸς Βάρδας Σκληρός, ὅστις στασιάσας ἐνίησε κατ' ἐπανάληψιν (976 καὶ 977) τὰ βασιλικὰ στρατεύματα καὶ ἀναγορευθεὶς βασιλεὺς ἐκυρίαρχησεν ἁπάσης σχεδὸν τῆς Μ. Ἀσίας. Τότε ὁ βασιλεὺς Βασίλειος ἀπετάθη πρὸς τὸν ἀπὸ ὀκταετίας ἤδη ἐν Χίῳ ἐφησυχάζοντα ὡς μοναχὸν Βάρδαν Φωκᾶν, ὃν διώρισεν ἀρχιστράτηγον ἐν Μ. Ἀσίᾳ μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ καταστείλῃ τὴν ἐκεῖ ἐπανάστασιν.

Ὁ Β. Φωκᾶς ἔσπευσε νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν παλαιόν του ἀντίπαλον καὶ ἐντὸς ὀλίγου εὑρέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν μικρασιατικῶν στρατευμάτων. Τὸ ἔργον του ὅμως ἦτο δυσχερέστατον. Ὁ Σκληρὸς ὅστις ἦτο στρατηγὸς γενναῖος καὶ ἔμπειρος εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ ὀργανώσει δυνάμεις ἰσχυροτάτας, καὶ ὁ Β. Φωκᾶς ἡττήθη δὶς ὑπ' αὐτοῦ, παρὰ τὸ Ἀμόριον καὶ εἶτα παρὰ τὰ Βασιλικὰ Θέρμα. Μετὰ τὰς ἥττας του ἐκείνας ὁ Βάρδας Φωκᾶς κατέφυγε παρὰ τῷ φίλῳ του ἡγεμόνι τῆς Ἰβηρίας Δαυὶδ (979), ἔλαβε παρ' αὐτοῦ ἱκανὰς ἐνισχύσεις καὶ μετὰ τῶν ἀνασυγκροτηθέντων στρατευμάτων του ἐπῆλθεν πάλιν κατὰ τοῦ Σκληροῦ.

Οἱ δύο Βάρδαι συνηντήθησαν εἰς τὴν ἀνατολι-

Digitized by Google

κῶς τοῦ 'Αμορίου ἐκτεινομένην πεδιάδα τῆς Παγκαλείας, ἔνθα συνεκρούσθησαν μετὰ λύσσης. Ἐν ἀρχῇ τὰ βασιλικὰ στρατεύματα ἤρχισαν πάλιν νὰ κάμπτωνται, ἀλλ' ἐν τέλει χάρις εἰς τὴν προσωπικὴν ἀνδρείαν τοῦ ἀρχηγοῦ των, ἔτρεψαν τοὺς στασιαστὰς εἰς φυγήν, ἐξαναγκάσαντα τὸν Σκληρὸν νὰ καταφύγῃ εἰς Μαρτυρούπολιν κἀκεῖθεν εἰς Βαγδάτην ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν ἐκεῖ 'Αράβων, ἐνῷ ὁ νικητὴς Βάρδας Φωκᾶς ἐπληροῦτο τιμῶν ὑπὸ τοῦ νεαροῦ βασιλέως Βασιλείου Β'.

Ἐν τούτοις ἀνὴρ τῆς ἰδιοσυγκρασίας τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, ἀρχομανὴς καὶ ῥιψοκίνδυνος, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἱκανοποιηθῇ μὲ τὰς τιμὰς ἃς ὁ βασιλεὺς τῷ παρεῖχεν, ἐθεώρει δὲ ἑαυτὸν διαρκῶς ἀδικούμενον καὶ πάντοτε εἶχε κατὰ νοῦν νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ παλαιόν του ἐγχείρημα. Εἰς τοῦτο ἐνεθαρρύνετο ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν δυσηρεστημένων. Ὁ βασιλεὺς Βασίλειος Β', ἀναλαβὼν τὴν διεύθυνσιν τῶν ὑποθέσεων τῆς Αὐτοκρατορίας κατόπιν τῆς μακρᾶς καὶ ἐνδόξου περιόδου τῶν προκατόχων του, εὗρε στρατὸν ἄριστον, ἐμπειροπόλεμον, τοσάκις ὑπὸ τῆς νίκης στεφθέντα, ἀλλὰ συγχρόνως εὗρε πλῆθος δαφνοστεφῶν στρατηγῶν πλήρων ἀπαιτήσεων, ἀνδρῶν παλαιμάχων, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἠξίου νὰ προτιμᾶται πάντων τῶν λοιπῶν. Ἡ σθεναρὰ καὶ ἄκρως αὐστηρὰ διοίκησις τοῦ Βασιλείου Β' καὶ ἡ ἐκλογὴ τῶν ἱκανωτέρων, κατὰ τὴν κρίσιν του, προσώπων προεκάλεσε πλείστας δυσαρεσκείας καὶ ἰδίᾳ μεταξὺ τῶν ἐξεχουσῶν οἰκογενειῶν τῆς ἐν Μικρᾷ 'Ασίᾳ πολυπληθοῦς ἀριστοκρατίας. Τὴν 15ην Αὐγούστου 987 συνελθόντες οἱ δυσηρεστημένοι ἐκεῖνοι ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἄρχοντος Εὐσταθίου Μαλεΐνου ἐν τῇ πόλει Χαρσιανοῦ τοῦ ὁμωνύμου θέματος, ἀνηγόρευσαν τὸν Βάρδαν Φωκᾶν βασιλέα. Ἡ ἐπιβολὴ τῶν Φωκάδων ἦτο μεγίστη ἐν Μικρᾷ 'Ασίᾳ, ὥστε οὗτος ἐκυριάρχησεν ἐντὸς ὀλίγου πασῶν τῶν μικρασιατικῶν ἐπαρχιῶν καὶ συνεκρότησεν ἀξιολόγους στρατιωτικὰς δυνάμεις. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐπιτυχιῶν του ἐκείνων ἐνέσκηψεν ὁ ἀντίζηλός του Βάρδας Σκληρὸς (μεσοῦντος τοῦ 988) ἐκ Βαγδάτης, ὅπου ἐκρατεῖτο ὑπὸ τῶν 'Αράβων, καὶ ἀνευφημεῖτο ὡς βασιλεὺς ὑπὸ τῶν ἀκολουθούντων αὐτὸν στρατευμάτων.

Ὁ Βάρδας Φωκᾶς δεχθεὶς τότε προτάσεις τοῦ Σκληροῦ περὶ διανομῆς τῆς αὐτοκρατορίας προσεποιήθη ὅτι κατ' ἀρχὴν παρεδέχετο αὐτὰς καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸν νὰ ἔλθῃ πλησίον του πρὸς συνεννόησιν, ὅταν δὲ προσῆλθε συνέλαβε καὶ ἐνέκλεισεν αὐτὸν ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ Τυροποιοῦ, μεθ' ὃ ἀπερίσπαστος ἐσυνέχισε τὸν κατὰ τοῦ Βασιλείου Β' ἀγῶνά του. Διὰ νὰ ἐκβιάσῃ καὶ τὸν βασιλέα καὶ τὸν λαὸν τῆς πρωτευούσης, ἀπεφάσισε νὰ ἀποκλείσῃ διὰ θαλάσσης τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐμποδίσῃ τὸν ἐκεῖ κατάπλουν τῶν σιτοφόρων πλοίων, πρὸς τοῦτο δὲ ἐναυπήγησε στόλον καὶ κατέλαβε τὰ στενὰ τοῦ τε Βοσπόρου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου. Συγχρόνως ὁ μὲν στρατηγός του Λέων Μελισσηνὸς ἐπολιόρκει τὴν Ἄβυδον, ὁ δὲ ἀδελφός του Νικηφόρος Φωκᾶς μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Καλοκύρη Δελφινᾶ τὴν Χρυσόπολιν.

Μέχρι τοῦδε ὁ βασιλεὺς δὲν εἶχε κτυπήσει μετὰ σθένους τοὺς ἀντάρτας. Ὅταν ὅμως εἶδε τὸν Βάρδαν Φωκᾶν ἀπειλοῦντα δι' ἀποκλεισμοῦ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐπιβιβάσας ἐπὶ τῶν πλοίων του ὅσας εἶχε προχείρους δυνάμεις, διεπεραίωσεν αὐτὰς εἰς Χρυσόπολιν καὶ ἐπιτεθεὶς κατὰ τῶν πολιορκούντων αὐτὴν στασιαστῶν διεσκόρπισεν αὐτούς, αἰχμαλωτίσας μέγαν ἀριθμὸν ἐξ αὐτῶν ἐν οἷς καὶ τοὺς δύο ἀρχηγούς των: τὸν Νικηφόρον Φωκᾶν καὶ τὸν Καλοκύρην Δελφινᾶν, ὧν τὸν μὲν πρῶτον ἔρριψε σιδηροδέσμιον εἰς τὰς φυλακάς, τὸν δὲ δεύτερον ἀνεσκολόπισεν ἐπ' αὐτῆς τῆς θέσεως ἔνθα ἦτο ἐστημένη ἡ σκηνή του.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν ταύτην ὁ Βάρδας Φωκᾶς ἔκρινεν, ὅτι ἐπεβάλλετο ἡ ταχίστη ἐκπόρθησις τῆς 'Αβύδου, ἵνα δυνηθῇ νὰ διαπεραιωθῇ ἐκεῖθεν εἰς Θρᾴκην καὶ ἀπειλήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν. 'Αφ' ἑτέρου ὅμως καὶ ὁ βασιλεύς, ὡσεὶ προβλέπων τοὺς σκοποὺς τοῦ στασιαστοῦ, ἔσπευδε μεθ' ὅλων αὐτοῦ τῶν δυνάμεων εἰς Ἄβυδον, πρὸ τῆς ὁποίας ἀποβιβασθεὶς ἐστρατοπέδευσεν. Οἱ δύο ἀντίπαλοι ἠπράκτουν ἐπί τινας ἡμέρας, ἐν τέλει ὅμως ὁ βασιλεύς, κινήσας διὰ νυκτὸς τὰ στρατεύματά του καὶ ἀκολουθῶν τὴν κατὰ μῆκος τῆς ἀκτῆς ἀτραπόν, ἔφθασεν ἀπαρατήρητος περὶ τὸ λυκαυγὲς εἰς μικρὰν ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου τῶν στασιαστῶν ἀπόστασιν, ἐνῷ συγχρόνως ὁ στόλος του ἐπετίθετο διὰ τοῦ ὑγροῦ πυρὸς καὶ ἐπυρπόλει τὰ πλοῖά των. Ὁ Βάρδας γαλήνιος παρέταξε τὰ στρατεύματά του πρὸ τοῦ στρατοπέδου του, μεγαλοπρεπὴς δὲ ὡς ἡμίθεος ὁ γιγαντόσωμος στρατηγὸς ἐπὶ τοῦ ὑπερυψήλου ἵππου του διέτρεχε τὸ μέτωπον τῆς παρατάξεώς του, δίδων ὁδηγίας καὶ θάρρος εἰς τὰ στρατεύματα.

Οἱ δύο στρατοὶ ὀλίγας δεκάδας μέτρων ἀπεῖχον ἀκόμη ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἐπέκειτο ἡ φοβερὰ σύρραξις, ὅτε αἴφνης ὁ γίγας, τίς οἶδε, ὑπὸ συμφορήσεως τοῦ ἐγκεφάλου ἢ ὑπὸ συγκοπῆς τῆς καρδίας πληγείς, ἐκυλίσθη ἀπὸ τοῦ ἵππου του ἄπνους ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Οἱ βασιλικοὶ ὁρμήσαντες ἀπέκοψαν τὴν κεφαλήν του πρὸ τῶν ἐνεῶν στρατευμάτων τοῦ Φωκᾶ, ἅτινα στερηθέντα τοῦ ἀρχηγοῦ των διεσκορπίσθησαν τῇδε κἀκεῖσε ἢ προσεχώρησαν εἰς τὰς βασιλικὰς τάξεις. «Καὶ τὸ μὲν γιγαντῶδες αὐτοῦ σῶμα, γράφει ὁ σύγχρονος ἱστορικὸς Λέων ὁ Διάκονος, κατὰ τὴν Ἄβυδον ἐν γῇ κατορύττεται, ἡ δὲ κεφαλὴ πρὸς τὸν βασιλέα ἐκπεμφθεῖσα καὶ δορατίῳ περιπαρεῖσα κατὰ τὰς ἀγυιὰς θριαμβεύεται καὶ τοῖς κατὰ τὴν 'Ασίαν καταπέμπεται στασιάζουσιν». Ν. ΚΛΣ

— *[Λαογρ.]* Ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Νικηφόρου καὶ ἡρωϊκὸς ἀντίπαλος τοῦ Βάρδα τοῦ Σκληροῦ καὶ τοῦ Βουλγαροκτόνου ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν ἡρώων ἐκείνων τοῦ Βυζαντίου, οἱ ὁποῖοι τόσον ἐφημίσθησαν διὰ τὴν ἀνδρείαν των καὶ κατέκτησαν τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ εἰς τόσον βαθμόν, ὥστε ἡρωοποιήθησαν ὑπ' αὐτοῦ καὶ εἰσῆλθον εἰς τὰ τραγούδια του. Αἱ πληροφορίαι τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων περὶ τῆς τόλμης καὶ τῆς ἀντοχῆς τοῦ ἀνδρὸς δικαιολογοῦν τὸν θαυμασμὸν τοῦτον καὶ τὴν ἡρωοποίησιν. Ὁσάκις οἱ πολεμισταί του ἐτρέποντο εἰς φυγήν, μόνος ἀνθίστατο κατὰ τῶν πολεμίων. Ὅταν ἔχασε τὴν ἐλπίδα νὰ νικήσῃ διὰ μάχης τὸν ἀντίπαλόν του Σκληρόν, ἀπεδύθη εἰς ὁμηρικὴν μονομαχίαν μετ' αὐτοῦ. Εἰς τὰ τραγούδια τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου, τῶν ὁποίων ὁ ἐπικὸς χαρακτὴρ ὀφείλεται οὐχὶ μόνον εἰς τὴν φαντασίαν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἡρωϊκὴν πραγματικότητα τῶν χρόνων τοὺς ὁποίους ἐξυμνοῦν, ὁ Βάρδας Φωκᾶς ἀναφέρεται συχνὰ μετὰ σεβασμοῦ ὡς ἄρχων ἀνδρεῖος καὶ βαρυσήμαντος. Ὁ Κωνσταντῆς τοῦ τραγουδιοῦ τῆς «Λιογέννητης» προκειμένου νὰ προτείνῃ γάμον εἰς τὴν Λιογέννητη:

στέλνει τὸν ἄρχοντα Φωκᾶ, στέλνει τὸ Νικηφόρο,
στέλνει τὸν Πετροτράχηλο, ποὺ τρέμει ἡ γῆς κι' ὁ κόσμος·

ὁ δὲ Πορφύρης, δεικνύει τὴν ἀπόφασίν του, ὅπως ἀποκτήσῃ τὴν κόρην τοῦ βασιλέως, δηλῶν:

Οὐδὲ τὸμ Βάρδαν φοβοῦμαι, οὐδὲ τὸν Νικηφόρον,
οὐδὲ τὸμ Βαρυτράχηλον...

—Ω.

— **Βάρδας** ***Παρσακουτηνός.*** Πατρίκιος καὶ στρατηγός, υἱὸς τοῦ πατρικίου Θεοδούλου καὶ ἐξάδελφος τοῦ ἀνωτέρω Βάρδα Φωκᾶ, ὃν καὶ ἠκολούθησε, μετὰ πάντων τῶν ἀδελφῶν του, κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ ἐπανάστασιν ἐναντίον τοῦ 'Ιωάννου Α' Τζιμισκῆ (τῷ 966 κλ.), ἐγκατέλιπεν ὅμως αὐτὸν βραδύτερον (ὅταν ἐπῆλθον κατὰ τῶν στασιαστῶν τὰ βασιλικὰ στρατεύματα ἀγόμενα ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Βάρδα Σκληροῦ) καὶ προσεχώρησεν εἰς τὰς βασιλικὰς τάξεις.

Δὲν γνωρίζομεν ἐὰν ἠμείφθη διὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ 'Ιωάννου, καθ' ὅσον οὐδαμοῦ ἀναφέρεται κατὰ τὸ διάστημα τῆς βασιλείας του (969—976), ἐπανευρίσκομεν ὅμως αὐτὸν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας Βασιλείου Β' (979 καὶ ἐπ) πυρπολοῦντα, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ βασιλικοῦ στόλου, τὰ πλοῖα τοῦ ἀποστάτου στρατηγοῦ Βάρδα Σκληροῦ ἐν 'Αβύδῳ, καταλαμβάνοντα τὸ φρούριον αὐτῆς καὶ εἶτα καταδιώκοντα αὐτόν, μετὰ τοῦ ἐξαδέλφου του Βάρδα Φωκᾶ, μέχρις οὗ τὸν ἐξηνάγκασαν νὰ καταφύγῃ παρὰ τῷ χαλίφῃ τῆς Βαγδάτης. Ν. ΚΛΣ

— **Βάρδας** ***Σκληρός.*** Μάγιστρος καὶ στρατηγός, γόνος μιᾶς τῶν μεγαλυτέρων οἰκογενειῶν τῆς στρατιωτικῆς ἀριστοκρατίας τῶν Βυζαντινῶν καὶ ἀδελφὸς τῆς Μαρίας, πρώτης συζύγου τοῦ βασιλέως 'Ιωάννου Α' Τζιμισκῆ, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ὁποίου (969—976) ἔδρασεν ὅσον οὐδεὶς ἄλλος, δι' ὃ καὶ δικαίως δύναται νὰ καταταχθῇ μεταξὺ τῶν διαπρεπεστέρων στρατηγῶν τοῦ μεσαίωνος. Ἅμ' ὡς ὁ 'Ιωάννης Α' κατέλαβε τὸν θρόνον, ἤρξατο παρασκευαζόμενος ἵνα ἐκδιώξῃ τοὺς ἐν Βουλγαρίᾳ ἐγκατασταθέντας ἀπὸ ἐτῶν Ρώσους. Ἵνα προλάβῃ νέας αὐτῶν ἐπιδρομὰς ἔπεμψεν ἐσπευσμένως πρὸς φύλαξιν τῶν συνόρων ὅσας δυνάμεις ἠδυνήθη νὰ συγκεντρώσῃ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Βάρδαν Σκληρὸν καὶ συγχρόνως ἀπέστειλεν εἰς Βουλγαρίαν κατασκόπους, ἵνα πληροφορῆται περὶ τῶν ῥωσικῶν ἑτοιμασιῶν καὶ μετακινήσεων.

'Αρχομένου τοῦ ἔαρος 970, ὁ ἡγεμὼν τῶν Ρώσων Σφενδόσθλαβος εἰσέβαλεν εἰς Θρᾴκην μετὰ 300 χιλ. ἀνδρῶν (Ρώσων, Βουλγάρων, Πατζινάκων καὶ Οὔγγρων), μία δὲ ἰσχυρὰ φάλαγξ αὐτῶν ἐστρατοπέδευσεν οὐ μακρὰν τῆς 'Αρκαδιουπόλεως (νῦν Λουλὲ-Μπουργκὰς) ἐντὸς τῆς ὁποίας εἶχε κλεισθῇ ὁ Βάρδας Σκληρὸς μετὰ 12 χιλ. ἀνδρῶν. Μὴ δυνάμενος νὰ ἀντιμετρηθῇ ἐν ἀνοικτῷ πεδίῳ πρὸς τὸν χείμαρρον ἐκεῖνον τῶν ἐχθρῶν, περίστασιν εὐνοϊκὴν ἐκαραδόκα καὶ στρατηγήματα ἐπενόει ἵνα συντρίψῃ αὐτούς. Οἱ Ρῶσοι ἀφ' ἑτέρου μὴ βλέποντες τὸν Σκληρὸν νὰ ἐξέρχηται τῶν τειχῶν ἐπίστευσαν, ὅτι εἶναι τελείως κύριοι τῆς καταστάσεως, ἐστρατοπεύδευον ἀτάκτως, ἠμέλουν τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἀσφαλείας των, «πότοις καὶ μέθαις καὶ αὐλοῖς καὶ κυμβάλοις καὶ ὀρχήσεσι βαρβαρικαῖς διανυκτερεύοντες καὶ μηδενὸς τῶν δεόντων ἐπιμελούμενοι».

Ὁ Βάρδας Σκληρός, ἀφ' οὗ παρηκολούθησεν ἐπὶ μακρὸν τὰς κινήσεις τῶν πολεμίων, ἀπεφάσισε νὰ κτυπήσῃ αὐτοὺς ἀποτελεσματικῶς δι' ἐπιτηδείας ἐνέδρας. 'Αφοῦ ἐτοποθέτησεν ἰσχυρὰ τμήματα εἰς διαφόρους θέσεις σχηματιζούσας ἓν εὐρὺ ἡμικύκλιον, ἐξέπεμψε πρὸς ἀναγνώρισιν ἀπόσπασμα ἱππικοῦ ὑπὸ τὸν *'Ιωάννην 'Αλακᾶν* (ἢ *'Αλακασέα*), δοὺς διαταγὴν αὐτῷ νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὰς ἐχθρικὰς θέσεις καὶ διὰ συνεχῶν ἀναφορῶν νὰ τηρῇ αὐτὸν ἐνήμερον περὶ τῶν θέσεων, τῶν κινήσεων καὶ τῶν δυνάμεων τοῦ ἐχθροῦ, ὅταν δ' ἔλθῃ εἰς ἄμεσον μετ' αὐτοῦ ἐπαφὴν νὰ δεχθῇ μὲν τὴν σύγκρουσιν, ἀλλ' ἅμα τῇ συμπλοκῇ νὰ στρέψῃ τὰ νῶτα καὶ ὑποχωρήσῃ «μὴ ἀκρατῶς μέντοι γε φεύγειν ὅλῳ ῥυτῆρι ἐνδόντες τοῖς ἵπποις τοὺς χαλινούς, ἀλλ' ἠρέμα καὶ μετὰ τάξεως», ἐνίοτε δὲ νὰ ἀντεπιτίθενται κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ εἶτα πάλιν νὰ ὑποχωρῶσι, μέχρις οὗ παρασύρωσιν αὐτοὺς ἐντὸς τοῦ ἡμικυκλίου τῶν ἐνεδρῶν, τότε δὲ μόνον «ἀκόσμως φεύγειν καὶ προτροπάδην». Ὁ γενναῖος 'Αλακᾶς προελάσας συνηντήθη μετὰ ἰσχυροῦ σώματος Πατζινάκων καὶ μόλις ἦλθεν εἰς χεῖρας μετὰ τῶν προπορευομένων ἐξ αὐτῶν διέταξε μεταβολὴν καὶ συμμορφούμενος ἐπακριβῶς πρὸς τὰς ὁδηγίας τοῦ στρατηγοῦ του, παρέσυρεν αὐτοὺς ἐντὸς τοῦ κλοιοῦ τῶν ἐνεδρῶν, ὅτε διέταξε τὴν ἀπὸ ῥυτῆρος φυγήν. Οἱ Πατζινάκοι τότε ἀτάκτως ἐδίωκον, ὅτε ἀναπηδήσαντα ἐκ τῶν θέσεών των τὰ ἐνεδρεύοντα τμήματα ἐπέπεσον ἐναντίον των καὶ κατέσφαξαν ἅπαντας πλὴν ὀλίγων αἰχμαλωτισθέντων.

'Αλλ' ὁ Βάρδας δὲν ἠρκέσθη εἰς τοῦτο. Πληροφορηθεὶς ὑπὸ τῶν αἰχμαλώτων, ὅτι τὰ λοιπὰ τῶν Ρώσων στρατεύματα, ἄθικτα καὶ ἀκμαῖα, ἀναμένουσι παρέκει συντεταγμένα πρὸς μάχην, ἐβάδισεν ἐναντίον των. Οἱ Ρῶσοι, οἵτινες ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον πληροφορηθῇ τὴν σφαγὴν τῶν Πατζινάκων, ὅταν εἶδον πλησιάζοντας τοὺς Βυζαντινοὺς ἐτράπησαν εἰς φυγήν, ἀλλ' εὐθὺς ἀμέσως ἀνασυνταχθέντες ἐπῆλθον κατὰ τοῦ Βάρδα, προπορευομένων τῶν ἱππέων των. 'Αποκρουσθέντες οὗτοι ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ὑπεχώρησαν πρὸς τὸ πεζικόν των καὶ ἐκεῖ ἀνέμενον ἵνα ἐπέλθωσι πάλιν κατὰ τῶν ἀντιπάλων. Ὁ Βάρδας Σκληρὸς διέτρεχεν ἔφιππος τὸ μέτωπον τῆς παρατάξεώς του ἐνθαρρύνων τὰ στρατεύματα καὶ ἐπιβάλλων πανταχοῦ τὴν σιγὴν καὶ τὴν τάξιν, ὅτε ἐξαίφνης εἷς Ρῶσος «μεγέθει σώματος καὶ ἀνδρείᾳ ψυχῆς ἐπαιρόμενος» ὁρμᾷ κατ' αὐτοῦ καὶ καταφέρει σφοδρότατον ἀλλ' ἀνεπιτυχῆ κατὰ τῆς κεφαλῆς του σπαθισμόν. Ὁ Βάρδας ταχὺς ἀντισπαθίζει αὐτόν, «βίρει δὲ χειρὸς καὶ βαφεῖ τοῦ σιδήρου οὕτω γέγονεν ἐνεργὸς ἡ πλῆξις, ὡς δίχα ὅλον διατμηθῆναι τὸν Σκύθην». Συγχρόνως ἕτερος Ρῶσος ἐπιπίπτει κατὰ τοῦ Βάρδα, προλαβὼν ὅμως ὁ νεαρὸς ἀδελφός του Κωνσταντῖνος Σκληρός, «ἄρτι τῷ ἰούλῳ τὴν γένυν ἐπιχνοάζων, πελώριός τε πεφυκὼς τῷ σώματι καὶ τὴν ἰσχὺν δυσεκβίαστος καὶ ἀκαταγώνιστος», φονεύει δι' ἑνὸς σπαθισμοῦ τὸν ἵππον τοῦ Ρώσου καὶ εὐθὺς ἀμέσως ἀφιππεύσας δράττεται τῆς γενειάδος αὐτοῦ καὶ τὸν ἀποσφάττει ὡς ἀρνίον ἐνώπιον τῶν ἐκπεπληγμένων τάξεων τῶν ἀντιπάλων. Τὰ δύο ταῦτα γεγονότα ἐνέπλησαν θάρρους τοὺς Βυζαντινούς, τοσούτου δὲ δέους τοὺς Ρώσους, ὥστε στρέψαντες οὗτοι τὰ νῶτα ἀκρατῶς ἔφευγον, διωκόμενοι μέχρι βαθείας νυκτὸς ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, οἵτινες, λέγει ὁ ἱστορικὸς Κεδρηνός, «ἅπαν τὸ πεδίον νεκρῶν ἐμπεπλήκασιν».

Ὁ σύγχρονος ἱστορικὸς Λέων ὁ Διάκονος βεβαιοῖ ὅτι κατὰ τὴν ἱστορικὴν ἐκείνην μάχην ἐκ μὲν τῶν Βυζαντινῶν ἐφονεύθησαν 55 ἄνδρες καὶ πολὺ πλείονες ἐτραυματίσθησαν, ἐκ δὲ τῶν πολεμίων περὶ τοὺς εἰκοσακισχιλίους.

Ἅμ' ὡς ἡ μάχη ἐκείνη ἐτελείωσεν, ὁ Βάρδας Σκληρὸς ἐκλήθη ἐσπευσμένως ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ διετάχθη νὰ σπεύσῃ εἰς Μ. 'Ασίαν μετὰ τῶν ἀναγκαίων στρατευμάτων ἵνα καταστείλῃ τὴν ἐν Καισαρείᾳ ἐκραγεῖσαν στάσιν τοῦ στρατηγοῦ Βάρδα Φωκᾶ. Ὁ Σκληρὸς ἦτο συγγενὴς τοῦ Φωκᾶ καὶ προσεπάθησε, πρὸς ἀποφυγὴν αἱματοχυσίας, νὰ πείσῃ αὐτὸν νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὸν βασιλέα, ὡς ἄλλως τε εἶχε καὶ ἐκ μέρους τοῦ 'Ιωάννου Α' διαταγάς. 'Αλλ' ὁ Φωκᾶς παρέμενεν ἀνένδοτος καὶ εἰς τὰς συμβουλὰς καὶ παραινέσεις τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ Σκληροῦ ἀπήντα δι' ἀπειλῶν. Ἐν τέλει ὁ Σκληρὸς κατώρθωσε νὰ ἀφοπλίσῃ ἄνευ χύσεως αἵματος τὸν ἀντίπαλόν του (βλ. ἀνωτ. *Βάρδας Φωκᾶς*). Μετημφίεσεν εἰς ἐπαίτας τοὺς καταλλήλους ἄνδρας καὶ ἔπεμψεν αὐτοὺς εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν στασιαστῶν. Οἱ δῆθεν ἐπαῖται οὗτοι ἐλθόντες εἰς λόγους μετὰ τῶν στασιαστῶν ἔπεισαν αὐτοὺς περὶ τοῦ ἀδίκου, τοῦ ἐπιζημίου καὶ τοῦ ματαίου τῆς στάσεως, καὶ οὕτως ἄλλοι μὲν ἐξ αὐτῶν ἐγκατέλιπον τὸν Φωκᾶν καὶ ἀπῆλθον οἴκαδε, ἄλλοι δὲ ηὐτομόλησαν εἰς τὰς βασιλικὰς τάξεις. Περατωθείσης οὕτω τῆς ἐν Μ. 'Ασίᾳ ἀποστολῆς του, ὁ Βάρδας Σκληρὸς ἐπανῆλθε πάλιν εἰς Θρᾴκην ἔνθα οἱ Ρῶσοι ἐπωφελούμενοι τῆς ἀνικανότητος τοῦ ἀντικαταστάτου του ἐδῄουν ἀνηλεῶς τὴν χώραν (969—970).

'Αρχομένου τοῦ ἔαρος 971 ὁ Σκληρὸς ἐκστρατεύει πάλιν κατὰ τῶν Ρώσων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ βασιλέως 'Ιωάννου, διέρχεται μετ' αὐτοῦ τὸν Αἶμον, λαμβάνει μέρος εἰς τὰς πολυνέκρους ἐπιθέσεις κατὰ τῆς Πραισθλάβας (νῦν Σούμλας) τῆς 3 καὶ 4 'Απριλίου 971 καὶ διὰ τῆς ἐπεμβάσεως αὐτοῦ ἐπὶ κεφαλῆς ταγμάτων τινῶν τοῦ σώματος τῶν 'Αθανάτων θραύει καὶ τὴν τελευταίαν τῶν

Digitized by Google

Ρώσων ἀντίστασιν καὶ ἐξαναγκάζει αὐτοὺς νὰ ἐγκαταλίπωσι τὸ φρούριον εἰς χεῖρας τῶν βυζαντινῶν στρατευμάτων. Ἀκολουθῶν τὸν Τζιμισκῆν συμμετέχει κατόπιν εἰς τὰς πολυημέρους πρὸ τοῦ Δορυστόλου (νῦν Σιλιστρίας) μάχας, καθ' ἃς καὶ πάλιν διαπρέπει καὶ ἰδίως κατὰ τὴν τελευταίαν ἡμέραν (24 Ἰουλίου 971) καθ' ἣν ἐκτελέσας ἐπιτυχῆ ἑλιγμὸν ἐπετέθη κατὰ τοῦ πλευροῦ τῶν Ρώσων καὶ ἐξηνάγκασεν αὐτοὺς νὰ τραπῶσιν εἰς φυγὴν ἄτακτον πρὸς τὰ τείχη, σφαζόμενοι ἀνηλεῶ ὑπὸ τῶν κατὰ πόδας διωκόντων αὐτοὺς Βυζαντινῶν. Ὁ σύγχρονος ἱστορικὸς Λέων ὁ Διάκονος βεβαιοῖ, ὅτι κατὰ τὰς πρὸ τοῦ Δορυστόλου μάχας ἐφονεύθησαν Ρῶσοι μὲν δεκαπεντακισχίλιοι, Βυζαντινοὶ δὲ τριακόσιοι πεντήκοντα πλὴν τῶν τραυματισθέντων.

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω ἀνδραγαθήματά του ὁ Βάρδας Σκληρὸς κατεῖχεν ἐξαιρετικὴν ὅλως θέσιν παρὰ τῷ βασιλεῖ Ἰωάννῃ, ὑπὸ τοῦ ὁποίου διωρίσθη μετὰ τὸν ρωσικὸν πόλεμον ἀρχιστράτηγος τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ στρατευμάτων. Εἰς τὴν θέσιν ταύτην διετέλει ὅταν (τῷ 976) ἀπέθανεν ὁ ἡρωϊκὸς Ἰωάννης Α' καὶ ἀ ἔλαβε τὰ ἡνία τοῦ κράτους ὁ 20ετὴς Βασίλειος Β'. Ὑπὸ τῶν συμβούλων τοῦ νέου βασιλέως, καὶ δὴ ὑπὸ τοῦ προέδρου Βασιλείου, ἐθεωρήθη τότε ὅτι ἐπεβάλλετο ἐκ προνοίας ὁ περιορισμὸς τῆς δυνάμεως τοῦ Βάρδα Σκληροῦ, δι' ὃ ἀπήλλαξαν αὐτὸν τῆς ἀρχιστρατηγίας καὶ τὸν διώρισαν εἰς τὴν κατωτέραν θέσιν τοῦ διοικητοῦ τοῦ θέματος Μεσοποταμίας.

Ὁ Σκληρὸς μετέβη εἰς τὴν νέαν θέσιν του, ὄχι ὅμως διότι ἐπειθάρχει, ἀλλ' ἵνα στασιάσῃ καὶ τιμωρήσῃ τοὺς διώκτας του, τοὺς ὁποίους καὶ ἐμίσει καὶ περιεφρόνει. Ὁ στρατὸς ἐλάτρευεν αὐτὸν τόσον, ὥστε εἰς τὸ πρῶτον νεῦμά του ἐστασίασε καὶ ἐπευφήμησεν αὐτὸν ὡς βασιλέα. Συγκροτήσας τότε ἱκανὰς δυνάμεις ἐβάδισε πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐνίκησεν εἰς Λάπαρα (τῷ 976) καὶ εἶτα παρὰ τὰς Ραγέας (977) τὰ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Πέτρον βασιλικὰ στρατεύματα, μεθ' ὃ ἀπέβη κύριος ἁπάσης σχεδὸν τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐγκατασταθεὶς ἐν Νικαίᾳ καὶ καταλαβὼν τὰ παράλια ἀπὸ τῆς Ἀβύδου μέχρι τῆς Ἀτταλείας, ὠργάνωσε στόλον, ἐκυριάρχησε τῆς θαλάσσης καὶ παρεκώλυε τὸν ἐπισιτισμὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπέβλεψαν τότε πρὸς τὸν Βάρδαν Φωκᾶν, ὃν ἀνεκάλεσαν ἐκ Χίου, διώρισαν ἀρχιστράτηγον τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῷ ἀνέθεσαν τὴν καταπολέμησιν τοῦ Σκληροῦ, τοῦ παλαιοῦ διώκτου του (βλ. ἀνωτ. *Βάρδας Φωκᾶς*). Συγχρόνως οἱ ναύαρχοι, Θεόδωρος Καραντηνὸς καὶ Βάρδας Παρσακουτηνός, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ βασιλικοῦ στόλου ἔπλευσαν εἰς καταδίωξιν τῶν ναυτικῶν τοῦ Σκληροῦ δυνάμεων καὶ πυρπολοῦσι πρὸ τῆς Φωκαίας.

Κατὰ ξηρὰν ὅμως τὸ ἔργον ἦτο δυσχερέστερον καὶ λόγῳ τῶν ἀποστάσεων καὶ λόγῳ τοῦ ποιοῦ καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν στασιαστῶν, καὶ κυρίως διότι διῳκοῦντο οὗτοι προσωπικῶς ὑπὸ τοῦ Σκληροῦ. Ὁ Βάρδας Φωκᾶς εἰς τὴν πρώτην πρὸς τὸν Σκληρὸν μάχην ἡττήθη καὶ ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ ἐνισχύσεις παρὰ τοῦ φίλου του Δαυίδ, ἡγεμόνος τῆς Ἰβηρίας, διὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ δὲ παρασχεθεισῶν δυνάμεων ἐνίκησε τὸν Σκληρὸν ἐν ταῖς πεδιάσι τῆς Παγκαλείας καὶ ἐξηνάγκασεν αὐτὸν νὰ ζητήσῃ καταφυγὴν παρὰ τῷ χαλίφῃ τῆς Βαγδάτης, ὅστις, τὸ μὲν πιεζόμενος ὑπὸ τῶν παραστάσεων τοῦ βασιλέως Βασιλείου Β', τὸ δὲ φοβούμενος τὴν ἐν τῷ τόπῳ του παραμονὴν τοιούτου ἐπισήμου ἀνδρὸς μετὰ τῶν ὀπαδῶν του, συνέλαβεν ἅπαντας καὶ τοὺς ἔρριψεν εἰς τὰς φυλακὰς ἑνὸς φρουρίου (979). Τοιουτοτρόπως ὁ πολὺς Σκληρὸς εὑρέθη ἐγκάθειρκτος τοῦ χαλίφου χωρὶς οὐδαμόθεν νὰ ἔχῃ σωτηρίας ἐλπίδα.

Ἀλλ' ὁ Σκληρὸς ἐγνώριζε νὰ ἐπωφελῆται τῶν παρουσιαζομένων εὐκαιριῶν. Πληροφορηθεὶς ὅτι τὰ στρατεύματα τῆς Βαγδάτης εἶχον ἡττηθῆ ὑπὸ τῶν Περσῶν ἐπαναστατῶν προέτεινεν εἰς τὸν χαλίφην νὰ ἀποφυλακίσῃ τοὺς Βυζαντινοὺς αἰχμαλώτους (ὄντας περὶ τοὺς τρισχιλίους) καὶ νὰ τῷ ἐπιτρέψῃ νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν.

Ὁ χαλίφης ἐδέχθη καὶ ὁ Σκληρὸς κατέβαλε τοὺς Πέρσας ἐπαναστάτας, εἶτα δὲ δι' ἄλλης ὁδοῦ εἰσῆλθε τῷ 988, εἰς τὸ βυζαντινὸν ἔδαφος (ἐν γνώσει ἢ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ χαλίφου), ὅπου εὗρε νέαν ἐντελῶς κατάστασιν μετὰ πάροδον 10 σχεδὸν ἐτῶν ἀπὸ τῆς φυγῆς του. Ὁ Βάρδας Φωκᾶς εἶχεν ἤδη στασιάσει κατὰ τοῦ Βασιλείου Β' καὶ γίνει κύριος ἁπάσης σχεδὸν τῆς Μ. Ἀσίας, ὅθεν ὁ Σκληρὸς ἔκρινε φρόνιμον νὰ προέλθῃ εἰς συνεννόησιν μετ' αὐτοῦ προτείνων τὴν διανομὴν τῆς αὐτοκρατορίας, συγχρόνως ὅμως ἔπεμπε τὸν υἱόν του Ρωμανὸν πρὸς τὸν βασιλέα, ὅστις τὸν ἐδέχθη ἀσμένως, ἐνῷ ὁ Φωκᾶς καλέσας τὸν Σκληρὸν πλησίον του, ἵνα προσωπικῶς κανονίσωσι τὰ τῆς διανομῆς τῆς αὐτοκρατορίας, συνέλαβε καὶ ἐφυλάκισεν αὐτὸν εἰς τὸ φρούριον τοῦ Τυροποιοῦ (979). ὅπου ἐκρατήθη μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Φωκᾶ πρὸ τῆς Ἀβύδου. Ἐλευθερωθεὶς τότε (Ἀπρίλ. 989), ἠθέλησε κατ' ἀρχὰς νὰ συνεχίσῃ τὴν ἀνταρσίαν του, ἀλλ' ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀντιληφθεὶς ὅτι ὁ βασιλεὺς Βασίλειος Β' δὲν ἦτο πλέον ἄπειρος νεανίας, ἀλλ' ἀνὴρ μὲ στιβαρὸν βραχίονα καὶ πυγμὴν βαρεῖαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ πεισθεὶς εἰς τὰς παρακλήσεις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει υἱοῦ του Ρωμανοῦ καὶ τὰς παραινέσεις τοῦ βασιλέως, κατέθεσε τὰ ὅπλα, λαβὼν ὑπόσχεσιν ἀπαθείας καὶ τιμηθεὶς διὰ τοῦ τίτλου τοῦ κουροπαλάτου. Δὲν ἐπρόλαβεν ὅμως νὰ ἴδῃ τὸν βασιλέα, διότι κατὰ τὴν πρὸς Κωνσταντινούπολιν πορείαν του προσεβλήθη ὑπὸ ὀφθαλμικῆς τινος νόσου καὶ ἀπώλεσε τὴν ὅρασιν, ὥστε προσήχθη τυφλὸς ἐνώπιον τοῦ βασιλέως. Ὁ ἱστορικὸς Γ. Κεδρηνὸς ἀφηγεῖται ὅτι, ὅταν ὁ Βασίλειος Β' εἶδεν εἰσαγόμενον αὐτὸν εἰς τὰ παλάτια, εἶπε πρὸς τοὺς περὶ αὐτόν: «ὃν ἐφοβούμην καὶ ἔτρεμον χειραγωγούμενος ἔρχεται».

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

— **Βάρδας *Ξιφιλῖνος*.** Ἀδελφὸς τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου Η' τοῦ Ξιφιλίνου (1064—1075). Ἦτο ἀνὴρ ἐντελῶς ἄσημος καί, ὡς λέγει ὁ σύγχρονος ἱστορικὸς Ἰωάννης Σκυλίτσης, «λαγνότατος καὶ πρὸς ἡδονὰς ἐπτοημένος καὶ μηδὲν ἄλλο διὰ βίου ἔχων προτέρημα», ἐν τούτοις συνετέλεσεν, ἄκων καὶ ἐν ἀγνοίᾳ του, ἵνα ὁ θρόνος τοῦ Βυζαντίου κοσμηθῇ διὰ τοῦ ἡρωϊκοῦ βασιλέως Ρωμανοῦ Δ' τοῦ Διογένους (1068—1071). Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος Ι' Δούκας ἀποθνήσκων τῷ 1067 ὑπεχρέωσε τοὺς περὶ αὐτὸν καὶ τὴν βασίλισσαν Εὐδοκίαν νὰ ὑπογράψωσι πρακτικόν, ὅτι αὕτη δὲν θὰ λάβῃ ἕτερον σύζυγον. Τὸ πρακτικὸν ἐδόθη πρὸς φύλαξιν εἰς τὸν πατριάρχην. Ἐν τούτοις αἱ κρισιμώταται διὰ τὸ κράτος ἐξωτερικαὶ περιστάσεις (πρόοδοι τῶν Τούρκων κλ.) ἐπέβαλον τὴν ἐπὶ τοῦ θρόνου παρουσίαν ἀνδρὸς ἰσχυροῦ, ὡς τοιοῦτος δ' ἐξελέγη ὑπό τε τῆς βασιλίσσης Εὐδοκίας καὶ τῶν αὐλικῶν ὁ διαπρεπὴς στρατηγὸς Ρωμανὸς Διογένης, προσέκοπτεν ὅμως ἡ πραγματοποίησις τοῦ γάμου εἰς τὴν ἐπίμονον τοῦ πατριάρχου ἄρνησιν καθὼς καὶ τῶν τῆς Συγκλήτου, οἵτινες εἶχον ὑπογράψει τὸ ἀνωτέρω πρακτικόν. Τότε ἐτέθησαν εἰς κίνησιν οἱ ἐπιτήδειοι τοῦ γυναικωνίτου, ἵνα ἀρθῶσι τὰ ἐμπόδια. Ἡ βασίλισσα δι' ἑνὸς εὐνούχου ἀνεκοίνωσε μυστικῶς τῷ πατριάρχῃ, ὅτι ἐπεθύμει νὰ συζευχθῇ τὸν ἀδελφόν του Βάρδαν. Δελεασθεὶς οὕτως ὁ πατριάρχης ἐκάλεσε τὴν Σύγκλητον καὶ παραστήσας αὐτῇ, ὅτι τὸ ὑπογραφὲν πρακτικὸν ἦτο «ἔκνομον καὶ ἄθεσμον διὰ ζηλοτυπίαν ἑνὸς ἀνδρὸς γεγονὸς καὶ μὴ πρὸς κοινὴν λυσιτέλειαν», ὅτι τὸ κράτος εἶχεν ἀνάγκην βασιλέως ἰσχυροῦ, καὶ συνεπῶς ἔδει νὰ ἐπιτραπῇ εἰς τὴν βασίλισσαν νὰ λάβῃ δεύτερον σύζυγον. Μετὰ πολλοὺς δισταγμοὺς ἡ Σύγκλητος ἐπέτρεψε τοῦτο καὶ ἡ Εὐδοκία καλέσασα τὴν ἰδίαν νύκτα τὸν Ρωμανὸν εἰς τὰ ἀνάκτορα ἐτέλεσε τὸν μετ' αὐτοῦ γάμον, τὴν δ' ἐπομένην (1 Ἰανουαρίου 1068) ἀνευφημεῖτο οὗτος ὡς βασιλεὺς τοῦ Βυζαντίου.

Ν. ΚΛΣ

—**Βάρδας.** Ἀνώτερος ἀξιωματικὸς τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα. Τοῦτον καθὼς καὶ τὸν ἀδελφόν του *Μιχαήλ*, τέκνα στρατιωτικοῦ τινος, ἀναλαβὼν ὑπὸ τὴν προστασίαν του ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος Α' Κομνηνὸς (1085—1118) ἐξεπαίδευσεν εἰς τὰ στρατιωτικὰ καὶ εἶτα κατέταξεν εἰς τὸ στράτευμα. Φυσιωθέντες οὗτοι ἐκ τῆς βασιλικῆς προστασίας κατέστησαν ὑπεροπτικοὶ καὶ ἀπείθαρχοι. Τοιαύτην ἐναντίον των ἀναφορὰν ὑπέβαλεν ὁ στρατηγὸς Βουτομίτης, ὅταν ἐξεστράτευε κατὰ τοῦ καταλαβόντος τὴν Ἀντιόχειαν Νορμανδοῦ τυχοδιώκτου Βοημούνδου. Ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος (οὗτος ἦτο πρὸ παντὸς στρατιώτης καὶ ἐγνώριζεν ὁποίαν σημασίαν ἔχει ἡ πειθαρχία ἐν τῷ στρατεύματι), ἅμ' ὡς ἔλαβε τὴν ἀναφορὰν τοῦ στρατηγοῦ, ἀπεμάκρυνε τοὺς προστατευομένους του ἐκ τῆς στρατιᾶς ἐκείνης καὶ διέταξε νὰ μεταβῶσιν εἰς Κύπρον καὶ τεθῶσιν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατηγοῦ Κ. Εὐφορβηνοῦ.

— **Βάρδας *Δαλασσηνὸς ἢ Θαλασσηνός*.** Στρατηγὸς καὶ πατρίκιος ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ρωμανοῦ Γ' τοῦ Ἀργυροῦ (1028—1034) εἰς Κρήτην ὡς τοποτηρητὴς αὐτοῦ, ἵνα ἐπαναφέρῃ τὴν διασαλευθεῖσαν ἐκεῖ τάξιν.

— **Βάρδας *Φωκᾶς*.** Ἐκ τῶν ἀποσταλέντων κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ εἰς Κρήτην *ἀρχοντοπούλων* τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐκ τοῦ Φωκᾶ τούτου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του προῆλθεν ἡ μεγάλη οἰκογένεια τῶν ἐν Κρήτῃ Καλλεργῶν, ἡ δράσασα κατόπιν ἐν Κρήτῃ καὶ λοιπῇ Ἑλλάδι ἐπὶ ἓξ ὁλοκλήρους αἰῶνας.

— **Βάρδας *Σκορδύλης*.** Ἐκ τῶν ἀποσταλέντων εἰς Κρήτην, κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα, ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ *ἀρχοντοπούλων* τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

— **Βάρδας *Καλλέργης*.** Γόνος τῆς μεγάλης ἐν Κρήτῃ ἀρχοντικῆς οἰκογενείας τῆς προκυψάσης ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀποσταλέντων εἰς Κρήτην ἀρχοντοπούλων Φωκάδων. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Κρητῶν τῷ 1333 ἐναντίον τῆς βενετικῆς κυριαρχίας, ὁ Βάρδας Καλλέργης, καὶ λόγῳ τῆς εὐγενοῦς αὐτοῦ καταγωγῆς καὶ τοῦ πλούτου του, καὶ λόγῳ τῆς ἀνδρείας του καὶ τῶν φιλελευθέρων αὐτοῦ φρονημάτων, ἐξελέγη, μολονότι τελείως ἄπειρος περὶ τὰ στρατιωτικά, ἀρχιστράτηγος τῶν ἐπαναστατῶν καὶ ἀμέσως συγκεντρώσας τὰς δυνάμεις του πρὸ τοῦ Χάνδακος (τοῦ νῦν Ἡρακλείου) ἠξίωσε τελεσιγραφικῶς ἀπὸ τοὺς Βενετοὺς νὰ τῷ παραδώσωσι τὴν πόλιν. Οἱ ἐπαναστάται, ὀλιγάριθμοι, ἀσύντακτοι καὶ κακῶς ὡπλισμένοι, προσβληθέντες ὑπὸ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ τοῦ Βενετοῦ δουκὸς Βλασίου, ὑπέστησαν πανωλεθρίαν, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Βάρδας Καλλέργης αἰχμαλωτισθεὶς ἐκαρατομήθη αὐθωρεὶ καὶ ἡ αἱμοσταγὴς ἔτι κεφαλή του ἀπεστάλη εἰς τοὺς συναντάρτας του.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βάρδας. Ὄνομα Ἀρμενίων, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἀναφέρονται κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους οἱ ἑξῆς:

—1) Πατρίκιος, ἡγεμὼν τῶν Ἀρμενίων ἐπὶ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Καβάδου (488—531). Διεδέχθη τὸν ἀδελφόν του Βαάννην τὸν Μαμιγονιανόν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν, ἔκτοτε δὲ οἱ Πέρσαι διῴκουν τὴν Ἀρμενίαν διὰ Πέρσου διοικητοῦ.

—2) Ἀρχηγὸς τῆς Περσαρμενίας ἐπὶ Χοσρόη Α' (531—578). Ἐπαναστατήσας κατὰ τῶν Περσῶν τῷ 571 ἐζήτησε νὰ ὑπαγάγῃ τὴν πατρίδα του εἰς τὸ Βυζάντιον. Ὁ τότε βασιλεὺς Ἰουστῖνος Β' ἀνενέωσε τὰς συνθήκας τῆς συμμαχίας μεταξὺ Ἀρμενίας καὶ Βυζαντίου, τὰς συναφθείσας κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ τοῦ Ἀρμενίου ἡγεμόνος Τρντάτ, καὶ συγχρόνως ἔπεμψεν ἰσχυρὰς δυνάμεις, ἵνα προστατεύσωσι τοὺς Ἀρμενίους κατὰ τῶν Περσῶν. Βυζαντινοὶ καὶ Ἀρμένιοι τρέψαντες εἰς φυγὴν τοὺς Πέρσας ἐξεπόρθησαν τὴν ὀχυρὰν πόλιν Δούβιον (ἢ Τίβιον) καὶ πολλὰς ἄλλας πόλεις καὶ ἐγένοντο κύριοι τῆς καταστάσεως. Τότε ἐστράτευσε κατὰ τοῦ Βάρδα αὐτὸς οὗτος ὁ βασιλεὺς Χοσρόης μετ' ἰσχυροῦ στρατοῦ· συγκρουσθεὶς δὲ μετ' αὐτοῦ παρὰ τὴν Μελιτηνὴν ἡττήθη οἰκτρῶς, ἀπολέσας ἁπάσας τὰς ἀποσκευάς του καὶ μόλις κατορθώσας νὰ σωθῇ διὰ τῆς φυγῆς, ἀκολουθούμενος ὑπὸ ὀλίγων ἱππέων.

Ν. ΚΛΣ

Βάρδας *(Καπετὰν —)*· βλ. **Τσόντος** *Γεώργιος*.

βαρδασιά, ἢ *βαρδατσιὰ* (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία δένδρου τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμυγδαλοειδῶν*, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ὡς ποικιλία *προύμνης τῆς ἡμέρου* (Prunus domestica), κοιν. *δαμασκηνιᾶς*. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται καὶ ἡ *προύμνη* τοῦ Θεοφράστου, ἴσως ἐκ τοῦ λατινικοῦ Prunus. Κατὰ τὸν Κοραῆν ἡ ὀνομασία *βαρδασιὰ* ἐλήφθη ἐκ τῶν Ἰταλῶν καὶ δὴ τῶν κατοίκων τῆς Γενούης, οἵτινες ὀνομάζουν τὸν καρπὸν τῆς ποικιλίας ταύτης τῆς δαμασκηνέας prugno verdaccio. Παρ' ἡμῖν ὁ καρπὸς τοῦ δένδρου τούτου, ὅστις ἔχει χρῶμα ἠλέκτρου, καλεῖται *βαρδάσα*, ἢ *βαρδάσι* καὶ *βαρδάτσα*.

Δ. Ν. Π.

Βαρδάτες *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἡρακλειωτῶν τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Διακρίνεται εἰς *Ἄνω* (κάτ. 183 τῷ 1928) καὶ *Κάτω Βαρδάτες* (κάτ. 263). Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Βλαχιὰ* (κάτ. 42).

Δ. Ε. Μ.

βαρδατέντα (ἡ) *[Ναυτ.]*· βλ. σκηνοῦχος.

βαρδατζέντες (αἱ) *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν μας γλώσσης (ἐκ τοῦ ἰταλ. vardagenta) σημαίνων σχοινία προσδεδεμένα ἀπὸ κεροίακος εἰς κεροίακα παραλλήλως τῇ κεραίᾳ πρὸς προφύλαξιν τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἐργάζονται ἐπὶ τῆς κεραίας, ἀπὸ πτώσεως. Τοιαῦτα εἶναι συνήθους χρήσεως εἰς τὰ ἐμπορικὰ ἱστιοφόρα· εἰς τὰ πολεμικὰ πλοῖα προσεδένοντο τοιούτου εἴδους προφυλακτικοὶ χειραγωγοί, κατὰ τὰς ἀραιώσεις τῶν ἀνδρῶν ἐπὶ τῶν κεραιῶν πρὸς ἀπονομὴν τιμῶν, ὅπως οὗτοι στηρίζωσιν ἐπ' αὐτῶν τὰς ράχεις των.

Σ. Ε. Λ.

βαρδαφόγος (ὁ) *[Ναυτ.]*· κοινὴ ὀνομασία τοῦ προώστου (βλ. λ.), εἰδικῶς διὰ τοὺς προώστας τοῦ προβόλου: «βαρδαφόγοι τῶν βέντων».

Σ. Ε. Λ.

Βάρδεια *[Γεωγρ.]*. Τὸ ὑψηλότερον σημεῖον τῆς πόλεως Αἰγίνης καὶ συνοικία αὐτῆς, ἐν ᾗ πιθανοφανέστατα ἔκειτο τὸ ἀρχαῖον **Αἰάκειον** (βλ. λ. καὶ λ. **Αἴγινα** *[Ἀρχ.]*).

Σ. Ε. Λ.

Βάρδενο *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Λιμνότοπος**.

Βαρδεσανῖται· βλ. Βαρδεσᾶνος.

Βαρδεσᾶνος, ἢ ***Βαρδησάνης,*** καὶ ***Βαρδεσίνης.*** Σύρος αἱρετικός, γεννηθείς, κατὰ τὰς συριακὰς πηγάς, ἐν Ἐδέσσῃ τῆς Μεσοποταμίας τῷ 154. Γόνος διακεκριμένης οἰκογενείας, ἀνετρέφετο ἐν τῇ αὐλῇ μετὰ τοῦ μετέπειτα τοπάρχου Ἐδέσσης Ἀβγάρου Θ' (179—216). Κατὰ τὸν Βαρ-Ἑβραῖον πρὸ τῆς προσελεύσεώς του εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ἦτο ἱερεὺς τῶν εἰδώλων ἐν Ἱεραπόλει. Περὶ τὸ 185 προσῆλθεν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ συνετέλεσε πολὺ εἰς τὸν ἐκχριστιανισμὸν τοῦ ἡγεμόνος καὶ τῆς χώρας. Ὅταν ὁ Καρακάλας κατέκτησε τὴν Ἔδεσσαν (216 ἢ 217), ἔφυγεν ὁ Βαρδεσᾶνος εἰς Ἀρμενίαν, ὅθεν

Digitized by Google

βροδύτερον ἐπανῆλθεν εἰς Ἔδεσσαν, ὅπου καὶ ἀπέθανε περὶ τὸ 222. Τὰ κατὰ τὴν διδασκαλίαν του εἶναι λίαν ἀκαθόριστα. Ζῶν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ κοινωνίᾳ, εἶχε καὶ διέδιδεν ἐν κρυπτῷ αἱρετικὰς δοξασίας. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς, ἐκ τῆς αἱρέσεως τοῦ *Οὐαλεντίνου* ὁρμηθείς, ἔταμεν ἰδίας ὁδοὺς καὶ ἐκήρυττεν ἀρχὰς παρεμφερεῖς πρὸς τὰς τῶν *Ὀφιτῶν*. Προφανῶς ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴν χαλδαϊκὴν μυθολογίαν καὶ ἀστρολογίαν ἀνέπτυσσεν ἰδίας κοσμογονικὰς θεωρίας. Ἠρνεῖτο ἀνάστασιν σαρκός, ἣν ἐθεώρει δημιούργημα τῆς ἀρχῆς τοῦ κακοῦ καὶ ἀπεδέχετο μυστηριώδη σχέσιν μεταξὺ ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ τῶν πνευμάτων τῶν ζώντων εἰς οὐράνια σώματα.

Ὁ Βαρδεσᾶνος «ἀνὴρ ἱκανώτατος, ἔν τε τῇ Σύρων φωνῇ διαλεκτικώτατος», κατ' Εὐσέβιον, συνέγραψε συριστὶ διάφορα ἔργα. Τὰς δοξασίας του διέδιδε δι' ὕμνων, οὓς συνέγραφε καὶ ἐμελοποίει καὶ οὓς συνέλεξε καὶ συνεπλήρωσεν ὁ υἱός του *Ἁρμόνιος*. Κατ' Ἐφραὶμ ὁ Βαρδεσᾶνος συνέθεσεν 150 ὕμνους εἰς συριακὴν γλῶσσαν, κατὰ τονικὸν μέτρον· ἀποσπάσματά τινα τῶν ὕμνων του διεσώθησαν ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Ἐφραὶμ τοῦ Σύρου καὶ πιθανῶς ἐν ταῖς ἀποκρύφοις Πράξεσι τοῦ Θωμᾶ, θεωρεῖται δὲ ὡς ὁ πατὴρ τῆς συριακῆς ὑμνῳδίας. Πρὸς ἀντίκρουσιν τῶν ἐν τοῖς ὕμνοις του περιεχομένων κακοδοξιῶν, ἠναγκάσθη ὁ Ἐφραὶμ νὰ γράψῃ ὀρθοδόξους ὕμνους. Κατ' Εὐσέβιον ὁ Βαρδεσᾶνος ἔγραψε διαλόγους ἐναντίον τῶν Μαρκιωνιτῶν καὶ ἄλλων αἱρετικῶν, ὡς καὶ ἀπολογίαν ἐξ ἀφορμῆς «τοῦ τότε διωγμοῦ» ἐπὶ Ἀντωνίνου ἢ Μάρκου Αὐρηλίου. Τὸ ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου καὶ ἄλλων εἰς τὸν Βαρδεσᾶνον ἀποδιδόμενον ἔργον «περὶ εἱμαρμένης», οὗτινος ὁ Εὐσέβιος διέσωσεν ἀποσπάσματά τινα (Εὐαγ. προπ. 6,10), εἶναι ἔργον μᾶλλον τοῦ μαθητοῦ του *Φιλίππου*· ἐν αὐτῷ πολεμοῦνται θεωρίαι ἀστρολογικαί, καθ' ἃς ἡ εἱμαρμένη διέπει τὰ ἀνθρώπινα καὶ διαφαίνονται ζωροαστρικαὶ ἐπιδράσεις. Οὐ πρὸ πολλοῦ εὑρέθη τὸ συριακὸν πρωτότυπον τοῦ ἔργου τούτου, ὑπὸ τὸν τίτλον «Βίβλος περὶ τῶν νόμων τῶν χωρῶν» (παρὰ *Cureton*, Spicil. Syriaca, London 1855). Κατὰ τὴν ἐξορίαν του ἐν Ἀρμενίᾳ συνέγραψε καὶ ἱστορίαν τοῦ βασιλείου τῆς Ἀρμενίας. Ἐκτὸς τοῦ Ἐφραὶμ τοῦ Σύρου, ἐναντίον τῆς διδασκαλίας τοῦ Βαρδεσάνου ἔγραψεν ὁ κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἀκμάσας συγγραφεὺς τοῦ διαλόγου Ἀδαμάντιος. Οἱ *Βαρδεσανῖται* ἐξηπλώθησαν μέχρι Σινικῆς· ἐν Ἐδέσσῃ, ἔνθα περιωρίσθησαν ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Ε' αἰῶνος, κυρίως διὰ τοῦ *Ραβουλᾶ*, λείψανά των ἐσώζοντο μέχρι τοῦ Ι' αἰῶνος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Περὶ *Βαρδεσάνου* ἐκτὸς τῶν συγγραμμάτων *Ἐφραὶμ τοῦ Σύρου* (Sancti *Ephraemi Syri* Opera, Paris, 1734—1743), βλ. ἰδίως *Ἱππόλυτον* κατὰ πασ. αἱρ. 7,31, *Εὐσέβιον* ἐκκλ. ἱστ. 4, 30 καὶ εὐαγ. προπ. 6, 10. *Ἱερώνυμον*, ἐπιστ. 70, 4. *Σωζόμενον*, ἐκ. ἱστ. 3, 16. *Θεοδώρητον* ἐκ. ἱστ. 4, 26 καὶ αἱρ. κακομ. 1, 22 κτλ. Ἐκ τῶν νεωτέρων πραγματειῶν ἀξιολογώτεραι: *A. Merx*, B. von Edessa, Halle 1863. *A. Hilgenfeld*, B. der letzte gnostiter, Leipzig 1864. *F. Nau*, Une biographie inédite de Bardesane, Paris 1897. *F. Haase*, Zur Bardesanischen gnosis (Leipzig 1910 ἐν Texte u. Untersuchungen 34, 4. *Τοῦ αὐτοῦ* καὶ ἐν Oriens Christianus Neue Folge 1922—1924 σ. 129 κ. ἑ. καὶ Altchr. Kirchengeschichte 1925 σ. 327 κ. ἑ.). *A. Baumstark*, Geschichte der Syrischen Literatur Bonn. 1922. Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

Βαρδηκάκης, *Χατζη-Γιάννης*. Γενναῖος Κρὴς ὁπλαρχηγὸς λαβὼν μέρος εἰς τὸν Ἀγῶνα καὶ διακριθεὶς τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1823 κατὰ τὴν κυρίευσιν τῆς Γραμβούσης. Ἀτυχῶς τὴν ἑπομένην πρωΐαν, λόγῳ συγχύσεως, οἱ Ἕλληνες ἀπεχώρησαν καὶ ὁ Βαρδηκάκης ἠναγκάσθη μετὰ τοῦ Ἀναγν. Παναγιώτου νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς ἁλωθείσας ἐπάλξεις τοῦ φρουρίου. Τ. Χ. Κ.

Βαρδῆς. Κύριον ὄνομα παλαιόθεν παρὰ Σφακιανοῖς ἐν Κρήτῃ καὶ σήμερον ἐν χρήσει. Βεβαίως δὲ θὰ προέρχηται ἐκ τοῦ βυζαντιακοῦ *Βάρδας*. Ε.Γ.

Βαρδησάνης· βλ. Βαρδεσᾶνος.

βάρδια (ἡ)· δημοτ. (ἀπὸ τοῦ Βενετ. vardia)· φρουρά, τὸ φρουρεῖν || φρουρός, σκοπός, φύλαξ || εἰς τὸν πληθ. *βάρδιες*, ὁμάδες ἐργατῶν ἐναλλασσόμεναι εἰς τὴν ἐκτέλεσιν συνεχοῦς ἐργασίας.

— *[Ναυτ.]* Ἐν τῇ κοινῇ τῶν ναυτικῶν μας διαλέκτῳ *βάρδια* σημαίνει τὴν *φυλακήν*, εἴτε εἶναι αὕτη «τετραωρία», εἴτε «ἐξαωρία», εἴτε «πανημερία», ἀλλὰ καὶ τὸ σύνολον τῶν ἐκτελούντων τὴν φυλακὴν ἀνδρῶν. Συναφεῖς ὅροι: «εἶμαι τῆς βάρδιας» «κάνω βάρδια» «λοστρόμος τῆς βάρδιας»=ναύκληρος, εἰς ὃν ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ κυβερνήτου ἡ ἱκανότης καὶ τὸ δικαίωμα ἀρχηγίας τῆς φυλακῆς ἐν πλῷ· «σκάντζα βάρδια»=ἡ ἀλλαγὴ φυλακῆς· «τόκα βάρδια»=ἐκτέλεσις τῆς ὅλης ὑπηρεσίας ἐν πλῷ, διὰ δύο μόνον φυλακῶν, τῆς μιᾶς ἐκτελούσης ὑπηρεσίαν, τῆς δὲ ἀναπαυομένης.—*Βάρδια* (ἡ) λέγεται ἐπίσης καὶ ὁ σκοπός, ἀντὶ βαρδιάνος (βλ. λ.). Σ.Ε.Λ.

Βαρδιανά *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος Βουτᾶ τῆς ἐπαρχίας Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων.

Βαρδιᾶνοι *[Γεωγρ.]*. Νησὶς παρὰ τὸ στόμιον τοῦ κόλπου Ἀργοστολίου, ὑπαγομένη εἰς τὴν κοινότητα Ματζαβινάτων τῆς ἐπαρχίας Πάλης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας (βλ. καὶ λ. Ἀργοστόλιον).

βαρδιᾶνος (ὁ). Ὁ ἀποτελῶν μέλος βάρδιας (βλ. λ.) φρουρὸς ἢ ἐργάτης. Ἐν τῷ ναυτικῷ ὁ σκοπὸς *(σκοπιωρός)* ἐν γένει καὶ δὴ ὁ ἐπὶ τῶν διζύγων ὀπτήρ.

Βαρδίγιας. Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ μεγάλου Κύρου, ὁ παρ' Ἡροδότῳ *Σμέρδης*, παρὰ Κτησίᾳ *Ταννοξάρκης*, σατράπης Βάκτρων, Χορασμίων, Πάρθων καὶ Καρμενίων, παρὰ δὲ Ξενοφῶντι *Ταναοξάρης*, σατράπης Μήδων, Ἀρμενίων καὶ Καδούχων. Μόλις ἀνελθὼν τὸν θρόνον ὁ πρωτότοκος *Καμβύσης* ἐδολοφόνησεν αὐτόν, διαδόσας ὅτι τὸν περιώρισεν εἰς μεμακρυσμένον φρούριον τῆς Μηδίας, καὶ ἡ διάδοσις ἐπιστεύθη γενικῶς. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ἡ δολοφονία ἐγένετο κατὰ τὴν εἰς Αἴγυπτον ἐκστρατείαν τοῦ Καμβύσου, κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν δὲ τοῦ Βεχιστοὺν διεπράχθη πρὸ ταύτης. Κατὰ τὴν εἰς Αἴγυπτον ἀπουσίαν του ὁ τύραννος ἀνέθηκε τὴν ἐποπτείαν τοῦ βασιλικοῦ οἴκου εἴς τινα μάγον *Πατιζείθην* καθ' Ἡρόδοτον, κατὰ δὲ Διονύσιον τὸν Μιλήσιον *Πανζύθην*, ὅστις εἶχεν ἀδελφὸν ὀνόματι *Γαυμάταν*, ὁμοιάζοντα καταπληκτικῶς πρὸς τὸν *Βαρδίγιαν*. Ὁ Κτησίας καὶ ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ Βεχιστοὺν συγχέουν τοὺς δύο ἀδελφοὺς εἰς ἓν πρόσωπον τὸ ὁποῖον, ὁ μὲν ὀνομάζει *Σφενδαδάτην*, ἡ δὲ *Γαυμάταν*. Οἱ δύο ἀδελφοὶ ἐγνώριζον, μόνοι αὐτοί, τὸ πραγματικὸν τῆς ἀδελφοκτονίας. Ἐξεμεταλλεύθησαν ὅμως τὴν γενικὴν γνώμην περὶ τῆς ἐν τῇ ζωῇ διατηρήσεως τοῦ Βαρδίγια καὶ ὁ Γαυμάτας, ὡς Βαρδίγιας, ἐπανεστάτησεν ἐν Πασαργάδαις ἀρχομένου τοῦ Μαρτίου 522. Μετὰ στιγμιαίους δισταγμοὺς ἠνώθησαν μετ' αὐτοῦ ἡ Περσία καὶ ἡ Μηδία καθὼς καὶ τὸ κέντρον τῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Καμβύσης εὑρίσκετο τότε εἰς Ἀγβάτανα τῆς Β. Συρίας, ὅπου μαθὼν τὸ κίνημα ἔκλαυσε διὰ τὸν μάταιον φόνον τοῦ ἀδελφοῦ, μετὰ 20 δὲ ἡμέρας ἀπέθανε.

Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων συγγραφέων θεωροῦν τὴν ἐπανάστασιν τοῦ *Γαυμάτα* ἢ *Ψευδοσμέρδου* ὡς ἐθνικὸν κίνημα τῶν Μήδων κατὰ τῆς περσικῆς ἐπικρατήσεως ἐπὶ τῆς Ἀσίας, ἀλλ' ὁ G. Rawlinson ἀπέδειξεν ὅτι τὸ κίνημα δὲν ἐξερράγη εἰς τὴν Μηδίαν, οὔτε ἔθιξε τὴν περσικὴν ἐπικράτειαν, καὶ ὅτι ἡ ὑπὸ τῶν Μήδων κατάληψις τῆς ἀρχῆς ἦτο μᾶλλον τὸ προοίμιον θρησκευτικῆς ἐπαναστάσεως. Πράγματι, ὁ Γαυμάτας δὲν ἦτο Μῆδος, γεννηθεὶς εἰς τὴν πολίχνην Πισαουβάδα (Πασαργάδας) τῆς Περσίας παρὰ τὸ ὄρος Ἀρακάδρις. Γενικῶς ἀναγνωρισθεὶς ὑπὸ τῶν σατραπῶν ἐβασίλευσε κατ' ἀρχὰς ἀσφαλής, τόσῳ μᾶλλον καθόσον ἐξηφάνισεν ἀμέσως ὅσους ὑπώπτευε καλῶς πληροφορημένους. Ἡ γενικὴ γνώμη καὶ ἡ τρομοκρατία ἐφάνησαν στερεώσασαι τὸν θρόνον του. Διὰ νὰ δημοκοπήσῃ ἐχάρισε τριῶν ἐτῶν φόρους καὶ ἀπήλλαξε τοὺς ὑπηκόους τῆς στρατιωτικῆς θητείας. Ἐν τούτοις διεδόθησαν αἱ ἀποκαλύψεις τοῦ Καμβύσου θνήσκοντος, ἀλλ' ἐθεωρήθησαν κατ' ἀρχὰς ὡς ὑπαγορευθεῖσαι ὑπὸ τοῦ μίσους τοῦ ἀδελφοῦ. Διεδόθη ἀκόμη ὅτι εἶχε κεκομμένον ἐκ τῶν ὤτων του καὶ τοῦτο ἔθετεν ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν ταυτότητά του. Τότε ὁ σατράπης τῆς Ὑρκανίας, μέλος τοῦ βασιλικοῦ οἴκου καὶ νόμιμος διάδοχος τοῦ ἄπαιδος Καμβύσου, ὀνομαζόμενος *Δαρυάβους*, υἱὸς τοῦ Βιστάσπα *(Δαρεῖος ὁ Ὑστάσπους)* βεβαιωθεὶς περὶ τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ ὠργάνωσε συνωμοσίαν μετ' ἄλλων εὐγενῶν Περσῶν καὶ ἐφόνευσε τοῦτον εἰς τὸν Σικυαουβάτις τῆς Μηδίας ἀνάκτορόν του τῷ 521. Ἀλλ' ἡ πεποίθησις ὅτι ὁ ἀληθὴς Βαρδίγιας ἔζη, παρέμεινεν εἰς τὸν λαόν, ὅστις δὲν ἠδύνατο νὰ χωνεύσῃ τὸν ἐξαφανισμὸν τοῦ οἴκου τοῦ Κύρου. Ἡ ἀποκάλυψις ἑνὸς ψευδο-Βαρδίγια δὲν ἀπεδείκνυεν ὅτι δὲν ἔζη ἀκόμη ὁ ἀληθινὸς υἱὸς τοῦ Κύρου. Καὶ δι' αὐτὸ ὅταν μετ' ὀλίγον ὁ Δαρεῖος περιεπλάκη εἰς δυσχερεῖς πολέμους καὶ ἐνεφανίσθη εἷς τυχοδιώκτης *Βαχυασδάτας* ὡς ἀληθινὸς Βαρδίγιας, πλεῖστοι ἡνώθησαν μετ' αὐτοῦ. Ἀλλ' αἱ ραγδαῖαι νῖκαι τοῦ Δαρείου τῷ 519 ἐν Παρθικῇ καὶ Βαβυλῶνι ἐματαίωσαν τὴν ἀπόπειραν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *J. Ménant*, «Les Achéménides».—*G. Rawlinson*, «On the Magian Revolution and the Reign of the pseudo-Smerdis» ἐν «Herodotus» τόμ. III. Γ. Λ. Α.

Βαρδίδης, *Ἐμμανουήλ*. Κρὴς ἀγωνιστὴς ἐκ τοῦ χωρίου Μουρὶ τῆς ἐπαρχίας Σφακίων. Ἔλαβε μέρος εἰς τὰς κρητικὰς ἐπαναστάσεις τοῦ 1858 καὶ τοῦ 1866—1869. Τραυματισθεὶς εἰς τὴν ἐν Βαφὲ μάχην (12 Ὀκτωβρίου 1866) ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακὰς μέχρι πέρατος τοῦ ἀγῶνος. Μετὰ τὴν ἐκ τῶν φυλακῶν ἔξοδόν του συμμετεῖχε πάντοτε εἰς πᾶσαν κρητικὴν κίνησιν. Ἐξέδωκεν ἐν Ἀθήναις τὴν ἐφημερίδα «Λευκὰ ὄρη» καὶ ἐδημοσιογράφησε μέχρι βαθέος γήρατος. Ἀπέθανεν ἐν Χανίοις μετὰ τὴν ἕνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ν. ΚΛΣ.

Βαρδικόλα (Vardicola) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ὕφαλος ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Κουαρνέρο τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους, εἰς 2 μιλ. ἀπὸ τοῦ φερωνύμου ἀκρωτηρίου τῆς νήσου Σανσέγκο (Sansego, πλάτ. 44°31', μῆκ. 14°18', χάρτ. ἀγγλ. 2711: Gulf of Quasnero, Cape Promontore to Grossa island).

βαρδίλιο (τὸ) (Bardiglio) *[Πετρογρ.]*. Παραλλαγὴ τοῦ μαρμάρου τῆς Καρράρας (Ἰταλίας) χρώματος φαιοῦ, σακχαροκοκκώδης, πισσασφαλτοῦχος, ἀναδίδουσα χαρακτηριστικὴν ὀσμὴν κατὰ τὰς κρούσεις. Γ. Κ. Γ.

Βαρδιόλα *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ὕφορμος τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Σύρου, εἰς τὴν βορείαν ἄκραν τῆς Ἑρμουπόλεως, σχηματιζόμενος ἐν τῇ μασχάλῃ τοῦ ἀκρωτηρίου Βαπόρια (βλ. λ.). Ἐκεῖθεν ἀναχωροῦν τὰ πρὸς Πειραιᾶ καὶ Μάλταν καλώδια τῆς Ἥστερν. Σ. Ε. Λ.

Βαρδιόλα (Vardiola) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς Κορσικῆς καὶ πρὸ αὐτοῦ νησὶς (πλάτ. 42°14' 1/4 Β., μῆκ. 8°35' 1/4 Α., χάρτ. ἀγγλ. 1131: Island of Corsica) ἐπὶ τῆς Ν. ἀκτῆς τοῦ κόλπου Πόρτο (Porto Gulf). Σ. Ε. Λ.

βαρδιόλα *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν μας διαλέκτου, σημαίνων τὴν ἐξ ἐρραμμένης ὀθόνης κατεσκευασμένην σκοπιάν, διὰ τὸ πρόστεγον ἢ τὰς ἀνόδους. Ἐπίσης καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ ὑψηλά, μόνιμον ἢ ἀφαιρετὴν σκοπιάν, τὴν λεγομένην «φωλεὰν τοῦ κόρακος», ἐντὸς τῆς ὁποίας, εἰσερχόμενος ἐκ τῶν ἄνω, ἵσταται ὁ *ὀπτήρ*, ἰδίως τῶν πλοίων τὰ ὁποῖα ἐπιζητοῦν νὰ διακρίνουν μακρόθεν πλωτοὺς δι' αὐτὰ κινδύνους. Σ. Ε. Λ.

βαρδίτης (ὁ) (Wardit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ ὑπὸ μορφὴν ἐπιφλοιωμάτων, ἐχόντων ὠχροπράσινον ἢ κυανοπράσινον χρῶμα, ἐπὶ κοιλωμάτων κονδύλων τοῦ ὀρυκτοῦ *βαρισκίτου*. Ἔχει σκληρότητα 5ου βαθμοῦ καὶ εἰδικὸν βάρος 2,77. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ἔνυδρον φωσφορικὸν ἀργίλλιον. Ὁ χημικὸς μοριακός του τύπος εἶναι $2Al_2O_3.P_2O_5.7H_2O$. Εὑρέθη εἰς Utah. Γ. Κ. Γ.

βαρδιχθὺς (ὁ)(Wardichthys Traquair)*[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *πλατυσωμιδῶν* γανοειδῶν ἰχθύων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας λιθανθρακοφόρου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βάρδος (ὁ)· ποιητὴς καὶ ἀοιδὸς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Κέλταις· || μεταγ. ὁ τραγουδιστής, ὁ ποιητάρης.

— *[Ἐγκυκλ.]* Οἱ *βάρδοι* (λατ. bardus) ἦσαν οἱ ἐθνικοὶ ποιηταὶ τῶν ἀρχαίων Γαλατῶν καὶ ἄλλων Κελτικῶν φύλων, Βρετόνων, Ἰρλανδῶν, Σκώτων κλπ. Ἔψαλλον συνοδεύοντες τὰ ᾄσματά των καὶ ὑπὸ εἰδικοῦ ὀργάνου, τῆς *ρότας*, τὰς πράξεις τῶν θεῶν καὶ τῶν ἡρώων, κατὰ τὰς ἑορτὰς καὶ τὰς θρησκευτικὰς συγκεντρώσεις, καὶ παρώρμων τοὺς πολεμιστὰς εἰς τὴν μάχην ψάλλοντες τὸ πολεμικὸν ᾆσμα, τὸ *barditum*. Οἱ βάρδοι ἀπετέλουν τὴν τρίτην τάξιν τῆς δρυϊδικῆς ἱεραρχίας, ἐθεωροῦντο δὲ ὑπὸ τῶν Γαλατῶν ὡς πρόσωπα ἱερά, τὰ ὁποῖα δὲν ἔπρεπεν εἰς οὐδένα νὰ ἐκτεθῶσι κίνδυνον, ἕνεκα δὲ τούτου κατὰ τὰς συρράξεις παρέμενον εἰς ἀπόστασιν· πρὸ ἢ μετὰ τὴν ἔκβασιν τῆς μάχης μετέβαινον εἰς τὰ ἐχθρικὰ στρατόπεδα ὡς πρεσβευταὶ καὶ διεπραγματεύοντο τὴν σύναψιν τῆς συνθήκης, ἔψαλλον δὲ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τοὺς φονευθέντας ἥρωας. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν βάρδων, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ τριάκοντα ἄλλων βάρδων κατωτέρας κατηγορίας, ἕκαστος τῶν ὁποίων συνωδεύετο ὑπὸ δεκαπέντε μαθητῶν του, ἐξύμνει τὰς ἀρετάς, τὸ θάρρος, τὸν ἡρωισμὸν καὶ τὸν ἔνδοξον θάνατον τοῦ ἥρωος. Ἐν καιρῷ εἰρήνης ἀπέδιδον τὰς αὐτὰς τιμὰς εἰς τοὺς διακρινομένους ἐν τῇ χώρᾳ των Γαλάτας καὶ παρίσταντο εἰς ὅλας τὰς κηδείας, ἡγούμενοι τῆς πομπῆς. Οἱ βάρδοι ἐγκαθίσταντο συνήθως ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ ἡγεμόνος καὶ τοῦ περισσότερον ἰσχύοντος ἀρχηγοῦ, ὅστις δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ἐγκαταλείψῃ αὐτούς, χάρις δὲ εἰς τοῦτο κατώρθωσαν σὺν τῷ χρόνῳ νὰ αὐξήσουν τὴν ἐπιρροήν των καὶ νὰ καταστῶσι τρόπον τινὰ οἱ ὑπουργοὶ αὐτῶν, νυμφευόμενοι πολλάκις τὰς θυγατέρας καὶ τὰς ἀδελφὰς τῶν ἰσχυόντων προσώπων. Οὐχὶ δὲ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ βασιλεὺς ἀκόμη βάρδος ἀναφέρεται, ὁ *Ρέγκνερ Λόντμπριγκ*, ὅστις μετὰ τῆς συζύγου του *Ἀσλαύγας* ἢ *Κράκας*, ἐχούσης ὁμοίως τὸ «θεῖον δῶρον τῆς ἐμπνεύσεως», ὡδήγει τὸν λαόν του διὰ τῶν ἐμπνευσμένων ᾀσμάτων του.

Μετὰ τὴν διείσδυσιν εἰς Γαλατίαν ξένων φύλων, Λατίνων καὶ Τευτόνων, ὁ θεσμὸς τῶν βάρδων διετηρήθη εἰς τὰ κατοικοῦντα τὰς Βρεττανικὰς νήσους κελτικὰ φῦλα, εἰς τὰς χώρας δὲ ταύτας ἔφθασεν εἰς μεγίστην κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἀκμήν. Ἐν Οὐαλλίᾳ τὰ προνόμια τῶν βάρδων καθωρίσθησαν διὰ νόμου ὑπὸ τοῦ νομοθέτου Χόβελ Ντχᾶ περὶ τὸ 940 μ.Χ. Ἀργότερον, τῷ 1078, ἡ τάξις τῶν βάρδων ἀναδιωργανώθη ὑπὸ τοῦ Γκρύφφιθ-ἀπ-Κόναν. Οἱ βάρδοι ἦσαν ὄχι μόνον ποιηταὶ καὶ ἀοιδοί, ἀλλὰ καὶ οἱ ἱστορικοί, οἱ διασώζοντες διὰ τῶν ᾀσμάτων των τὴν ἀνάμνησιν τῶν μεγάλων γεγονότων τῆς φυλῆς. Ἐξύμνουν τὰς ἡρωϊκὰς πράξεις τῶν ἐκλιπόντων βασιλέων καὶ πριγκίπων καί, ὅπως οἱ *σκάλδοι* τοῦ Βορρᾶ, διέσῳζον τὰς ἀρχαιοτάτας παραδόσεις τοῦ ἔθνους. Ἐκτὸς τούτου ἦσαν περιζήτητοι ὑπὸ τῶν εὐγενῶν, καθ' ὅσον ἦσαν οἱ μόνοι

Digitized by Google

γνωρίζοντες τὴν γενεαλογίαν τῆς οἰκογενείας αὐτῶν, οἱ δὲ κελτικοὶ ἀριστοκρατικοὶ οἶκοι ἦσαν, ὡς γνωστόν,ζηλότυποι περὶ παντὸς ὅ,τι ὑπενθύμιζε τὴν καταγωγὴν αὐτῶν καὶ τὰ πανάρχαια προνόμιά των. Χάρις εἰς πάντα ταῦτα οἱ βάρδοι ἤσκουν μεγίστην ἐπιρροὴν καὶ ἀπήλαυον σημαντικῆς ἰσχύος. Ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ ἡγεμόνος ὁ βάρδος εἶχε τὸν ὄγδοον κατὰ σειρὰν βαθμόν, συνώδευε δὲ πάντοτε τὸν ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ εἰς τὰς ἐκστρατείας του, δικαιούμενος νὰ λάβῃ σημαντικὸν μέρος τῆς λείας, ἐὰν τὰ ᾄσματά του ἐξῆπτον ἐπαρκῶς τὸ πολεμικὸν μένος καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν στρατιωτῶν. Οἱ ἐκτὸς τῆς αὐλῆς βάρδοι διεκρίνοντο εἰς ποιητὰς καὶ μουσικούς, καὶ οἱ μὲν πρῶτοι διεκρίνοντο εἰς τέσσαρας, οἱ δὲ δεύτεροι εἰς πέντε τάξεις. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Οὐαλίας ὑπὸ τοῦ Ἐδουάρδου Α΄ τῆς Ἀγγλίας (1284), οἱ βάρδοι ἀπώλεσαν πάντα τὰ προνόμιά των καὶ ὑπέστησαν παντοειδεῖς διώξεις, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ἐξέλιπον τελείως. Ἐν τούτοις ἐπὶ τῆς βασιλείας ἀκόμη τῆς Ἐλισάβετ ἐψάλλοντο ᾄσματα, ἅτινα ἦσαν ὠχρὰ ἀπήχησις τῶν παλαιῶν ᾀσμάτων τῶν βάρδων.

Ἐν Ἰρλανδίᾳ ἡ τάξις τῶν βάρδων ἦτο κληρονομική, διεκρίνοντο δὲ εἰς τρεῖς κατηγορίας. Ὅπως καὶ εἰς τὰς ἄλλας κελτικὰς χώρας, ἀπήλαυον τοῦ γενικοῦ σεβασμοῦ, ἀπέκτησαν δὲ τοιαύτην ἰσχύν, ὥστε ἐγένοντο κύριοι μεγάλων ἐκτάσεων. Τοῦτο ἠνάγκασεν, ἤδη ἀπὸ τοῦ 30 μ. Χ., τὸν βασιλέα τοῦ Ὤλστερ Κονκομπὰρ Μὰκ Νέσσα, ἀργότερον τὸν Κορνὰκ Οὐλφάντχα καί, τέλος, περὶ τὸν ΣΤ΄ αἰῶνα τὸν Ἄϊντους, νὰ λάβωσι σύντονα μέτρα πρὸς περιορισμὸν τῆς ἰσχύος τῶν βάρδων. Περὶ τὸ τέλος τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος ἠριθμοῦντο ἐν Ἰρλανδίᾳ χίλιοι περίπου βάρδοι, ἀσκοῦντες μεγίστην ἰσχύν. Μετὰ τὴν κατάληψιν ὅμως τῆς νήσου ὑπὸ τοῦ Ἐρρίκου Β΄, ἡ τάξις τῶν βάρδων κατεδιώχθη, ἐπὶ Ἐρρίκου δὲ Δ΄, Ἐρρίκου Ζ΄ καὶ τῆς Ἐλισάβετ ἐλήφθησαν αὐστηρότατα κατ' αὐτῶν μέτρα, θεσπισθείσης καὶ τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου ἀκόμη κατ' αὐτῶν, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι διὰ τῶν πατριωτικῶν ᾀσμάτων των ἐξῆπτον τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας πόθον τοῦ ἰρλανδικοῦ λαοῦ. Ὡς τελευταῖος βάρδος τῆς Ἰρλανδίας φέρεται ὁ Τοῦρλογκ Ο. Καρολάν, θανὼν τῷ 1737.

Οἱ βάρδοι τῆς Σκωτίας καὶ τῆς Καληδονίας ἐνεφανίσθησαν πολὺ ἀργότερον, ὁ θεσμὸς δ' αὐτῶν μετεφυτεύθη ἐξ Ἰρλανδίας περὶ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Γ΄ μ. Χ. αἰῶνος, ὅταν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Καληδονίᾳ εγκατέστη ἡ δυναστεία τῶν Δαλριαδῶν. Ἐν Σκωτίᾳ οἱ βάρδοι, ἀφοῦ διεδραμάτισαν σπουδαιότατον ρόλον κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἱστορικὴν περίοδον τῆς χώρας, προσεκολλήθησαν εἰς τὰς ἀριστοκρατικὰς οἰκογενείας καὶ μετεῖχον τῶν διδομένων ἑκάστοτε ἑορτῶν ᾄδοντες διάφορα ᾄσματα, τὰ ὁποῖα τάχιστα ἐγένοντο λαϊκώτατα.

Ἡ τάξις τῶν βάρδων, οὕτως ὠργανωμένη, δὲν φαίνεται ὅτι ὑφίστατο καὶ εἰς ἄλλους πλὴν τῶν κελτικῶν λαούς, οἱ δὲ ποιηταὶ τῶν γερμανικῶν καὶ τῶν σαξωνικῶν φύλων ἦσαν ἁπλοῖ ῥαψῳδοὶ ἄνευ ἰδιαιτέρας ὀργανώσεως καὶ ἄνευ προνομίων, Γ. Α. Κ.

Βαρδουβᾶ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Τρίστατον.

βαρδούκιον (τὸ) *[Βυζαντ.]*. Οὕτω (ὡς καὶ *βαρδίκιον)* ἐλέγετο ἡ **κορώνη (βλ. λ.).**

Βαρδουλάκης, ***Μανοῦσος.*** Σφακιανός, ἐκ τῶν ἀνδρειοτέρων ὁπλαρχηγῶν. Ἀναδειχθεὶς τῷ 1821 ἀρχηγὸς τῶν Σφακιανῶν, ὕψωσε τὸν Μάϊον τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν εἰς τὸ Λουτρό, ἐπολέμησε δὲ γενναίως κατὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ αὐτὸς καὶ ὁ υἱός του, ὅστις ἔπεσεν εἰς τὴν μάχην τοῦ Σταυροῦ, ἐνῷ ἡ θυγάτηρ του Μαρία ᾐχμαλωτίσθη ἐν Κάσσῳ τῷ 1824. Ἀναζωπυρωθείσης τῷ 1827 τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Κρήτῃ ὁ Βαρδουλάκης διωρίσθη ἀρχηγὸς τεσσάρων ἐπαρχιῶν καὶ εἷς τῶν πέντε στρατάρχων τῆς Κρήτης, δράσας μέχρι τοῦ 1830, ὅτε κατεπνίγη ἡ κρητικὴ ἐπανάστασις. Καταφυγὼν ἔκτοτε εἰς Ἑλλάδα ἀπέθανεν ἐν Μονεμβασίᾳ. Τ. Χ. Κ.

Βάρδουλοι (οἱ) (Barduli) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Ἀπουλίας ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀδριατικῆς. Εἶναι ἡ σημερινὴ *Μπαρλέττα.* Α. Δ.

Βάρδουλοι ἢ ***Βαρδυῆται.*** Λαὸς τῆς Κελτιβηρίας. Κατῴκουν παρὰ τὰ Πυρηναῖα, ὅπου ἡ σημερινὴ ἱσπανικὴ Ναβάρρα. Ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (3,155. 162).

Βαρδούνια *[Γεωγρ.]*· βλ. Μπαρδούνια.

Βαρδουνιῶται· βλ. Μπαρδουνιῶται.

Βαρδουνιώτης, ***Δημήτριος.*** Ἱστορικὸς συγγραφεὺς καὶ δικηγόρος γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἄργει (1847—1924). Συνέγραψε τὰ ἑξῆς ἔργα: «Ἔκδρομαὶ εἰς Μυκήνας», ἡ «Ἀφνειὸς Κόρινθος», ἡ «Φρύνη», ἱστορικὸν διήγημα, ἡ «Καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη», ἡ «Μπουμπουλίνα». Ἐξέδωκε συνάμα καὶ μίαν μονογραφίαν περὶ τοῦ ἱστορικοῦ εἰσαγγελέως τῆς δίκης τοῦ Κολοκοτρώνη, Ἐδουάρδου Μάσσωνος, συνέγραψε δὲ καὶ πολλὰς ἄλλας βιογραφίας, ἀνεκδότους ἀκόμη, περὶ τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821. Μελέτας του ἐδημοσίευσεν ὡσαύτως εἰς διαφόρους ἐφημερίδας, περιοδικὰ καὶ ἡμερολόγια. Γ. Ξ. Λ.

Βαρδουνοχώρια· βλ. Μπαρδουνοχώρια.

Βαρδούσια (τὰ) *[Γεωγρ.]*. Ὄρος ἐν τῇ κεντρικῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι, καλούμενον καὶ *Βαρδοῦσι* (λέξις σλαβικὴ σημαίνουσα ὄρος) καὶ *Ἀνεμιστός.* Εἶναι ὁ *Κόραξ* τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀποτελεῖ δὲ τμῆμα τῆς ὀροσειρᾶς τῶν ἑλληνικῶν Ἄλπεων. Τὰ Βαρδούσια εἰς τὴν πρὸς τὴν Αἰτωλίαν πλευρὰν των χωρίζονται εὐδιακρίτως εἰς τρεῖς ὄγκους, καλουμένους ὑπὸ τῶν ἐντοπίων *Νεραϊδάλωνο* πρὸς Ν καὶ *Ἀλογόρραχη* καὶ *Ψηλὸ* πρὸς Β. Κατὰ τὴν πλαγιὰν τοῦ τελευταίου τούτου, ἀπόκρημνον καὶ σχεδὸν κάθετον πρὸς τὸ κάτωθεν αὐτῆς ὀροπέδιον *Κυνφόλακκα*, τὰ δι' ἀπροσίτου χαράδρας φερόμενα ὕδατα τῶν ἐκεῖ πηγῶν καταπίπτουν ὡς ἀπὸ καταρράκτου εἰς τὰ κάτωθι χαίνοντα βάραθρα, ἕνεκα δὲ τοῦ τεραστίου ὕψους αὐτῶν τὸ πίπτον ὕδωρ διασκορπίζεται εἰς σταγόνας *(ἀνεμίζεται)* ἐν εἴδει βροχῆς, ὡς ἐκ τοῦ ὁποίου τὸ ὄρος ἐκλήθη καὶ *Ἀνεμιστός.* Ὁ κύριος ὄγκος τῶν Βαρδουσίων (ὕψ. 2352) χωρίζει τὴν ἐπαρχίαν Δωρίδος εἰς δύο τμήματα, ἀποτελούμενα ἐξ ἐκτεταμένων λειβαδίων, εἰς τὰ ὁποῖα κυρίως βόσκουσι τὰ ποίμνια τῶν χωρίων Ἀρτοτίνα, Μουσουνίτσα, Κωστάριτσα, καὶ Βυστινίτσα. Ἐπὶ τῶν ἀποκρήμνων καὶ ἀπροσίτων βράχων τοῦ ὄρους βόσκουσι πλεῖσται ἀγέλαι αἰγάγρων, ἃς θηρεύουσιν οἱ περίοικοι. Ἡ καλύπτουσα τὸ ὄρος κατὰ τὸν χειμῶνα χιών, εἴς τινας ἀνηλίους καὶ δυσπροσίτους χαράδρας διατηρεῖται καὶ κατὰ τὸ θέρος. Δ. Ν. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

— *[Στρατ. Γεωγρ.]* Τὰ Βαρδούσια διὰ τῶν ἐκ τῆς ὑψηλοτέρας αὐτῶν κορυφῆς (ὕψ. 2352 μ.) ἐκπεμπομένων ἀντιστηριγμάτων συνδέονται μετὰ τοῦ ὄρους *Οζιᾶς* (ὕψ. 1957 μ.), ἀποτελοῦντα μετ' αὐτοῦ τὴν γραμμὴν διαχωρίσεως τῶν χυνομένων ὑδάτων ἀφ' ἑνὸς εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὸ Ἰόνιον πέλαγος. Ἡ γραμμὴ διαχωρίσεως κατευθύνεται ἀπὸ τοῦ Κόρακος (Βαρδουσίων) πρὸς τὴν *Οἴτην* (ὕψ 2152) καὶ ἐκεῖθεν πρὸς *Γκιώναν* (ὕψ. 2510) καὶ *Παρνασσὸν* (ὕψ. 2457). Τὰ Βαρδούσια σχηματίζουσι τὴν ὀρεινὴν περιοχὴν τὴν μεταξὺ τοῦ Ἄνω Ὑλαίδου καὶ τοῦ ἐν τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ αὐτοῦ παραποτάμου Κοκκινοποτάμου.

Τὰ ὄρη ταῦτα διασχίζονται νῦν μόνον ὑπὸ ἡμιονικῶν ὁδῶν καὶ ἑπομένως, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν καὶ τῆς πρὸς δυσμὰς αὐτῶν ὀρεινῆς περιοχῆς τῆς κοιλάδος τοῦ Εὐήνου (Φίδαρη), ἀποτελοῦσι περιοχὴν δυσχεραίνουσαν μεγάλως πᾶσαν στρατιωτικὴν ἐπιχείρησιν ἀξίαν λόγου ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς πρὸς τὴν δυτικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ἢ καὶ τἀνάπαλιν. Μόνον ἀπὸ τῆς βορείως τούτων περιοχῆς τοῦ Καρπενησίου δύνανται ἐλαφρὰ σώματα ὁρμώμενα διὰ τοῦ διαμερίσματος τῆς Εὐρυτανίας νὰ ἐπιχειρήσωσι κατὰ τῶν πλευρῶν τοῦ ἐπιδρομέως τοῦ κατευθυνομένου πρὸς τὰς Ἀθήνας ἢ κατὰ τοῦ εἰς τὰς δυτικὰς κλιτῦς βαδίζοντος πρὸς κατάληψιν τοῦ πεδίου Τριχωνίας καὶ Μεσολογγίου. Ν. ΚΟΚΙΔΗΣ

Βάρδυλις Α΄. Βασιλεὺς τῶν Ἰλλυριῶν κατὰ τὰ μέσα τοῦ Δ΄ π. Χ. αἰῶνος. Οὗτος, ἀνθρακεὺς ἐν ἀρχῇ ὢν καὶ διὰ τῆς γενναιότητός του καὶ τῆς δραστηριότητος γενόμενος βασιλεὺς τῶν Ἰλλυριῶν, κατώρθωσεν ἐπὶ τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας Ἀμύντου Β΄ καὶ Περδίκκα Γ΄ διὰ ληστρικῶν ἐπιδρομῶν νὰ γίνῃ κύριος τῶν παρὰ τὰ ὅρια τῆς Ἰλλυρίας μακεδονικῶν χωρῶν, μέχρις οὗ ὁ Φίλιππος ἀπώθησεν αὐτὸν πέραν τῆς Λυχνίτιδος λίμνης (359 π. Χ.). Υἱὸς τούτου ἦτο ὁ *Κλεῖτος* κατὰ τοῦ ὁποίου ἐπολέμησεν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος.

—**Βάρδυλις Β΄.** Βασιλεὺς τῶν Ἰλλυριῶν, υἱὸς τοῦ *Κλείτου* καὶ ἔγγονος *Βαρδύλιος* τοῦ *Α΄*. Τὴν θυγατέρα τούτου *Βιρκένην* νυμφευθεὶς ὁ βασιλεὺς τῆς Ἠπείρου Πύρρος ἀπέκτησεν υἱὸν τὸν *Ἕλενον,* τὸν ἀρχηγὸν τῆς καταλειφθείσης ἐν Τάραντι ὑπὸ τοῦ Πύρρου φρουρᾶς κατὰ τὸ 274 π. Χ. Τὸν Βάρδυλιν τοῦτον ἀπεκάλει ληστὴν ἡ σύζυγος τοῦ Πύρρου καὶ κόρη τοῦ Ἀγαθοκλέους *Λάνασσα* εἴς τινα πρὸς τὸν Δημήτριον τὸν Πολιορκητὴν ἐπιστολήν της (289 π. Χ.) βαρέως φέρουσα ὅτι προετιμᾶτο αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Πύρρου ἡ κόρη του Βιρκένη. ΚΑΨ.

Βαρὲ (Varet), ***Ἀλέξανδρος-Λουδοβῖκος.*** Γάλλος θεολόγος (1632—1676), γράψας μεταξὺ ἄλλων: «Πνευματικὰς ἐπιστολὰς» (3 τόμοι), «Συνηγορίαν τῆς εἰρήνης Κλήμεντος τοῦ Θ΄» κτλ. —Ω.

Βαρέας ***Σορανὸς*** (Barea Soranus). Ρωμαῖος γερουσιαστὴς (βλ. Σορανός).

Βαρ-Ἑβραῖος. Οὕτως ἐπεκλήθη ὁ *Γρηγόριος* Ἀβουλφαρὰζ (βλ. λ.) ἤτοι «υἱὸς Ἑβραίου».

βαρεγίνη (ἡ) (Baregine). Οὕτως ἐκλήθη, ἐκ τῶν ἐν Πυρηναίοις λουτρῶν Barèges (βλ. λ. Μπαρέγη) ἡ ἐξ ἀλγῶν συνισταμένη ἰλὺς τῶν ὑδάτων. Ἡ ἰλὺς αὕτη ἀποκαλεῖται ἔτι καὶ *γλαιρίνη, γλαιριδίνη, ζωϊδίνη, ζωογόνον, πλομπιερίνη* καὶ *σουλφουραίνη.* Κ. Γ. Μ.

Βαρέγκα (Warega, Waregga). Φυλὴ μαύρων τῶν *Μπαντού,* ἐξηπλωμένη ἐν Οὐρέγκᾳ τοῦ ἀνατολικοῦ Κόγγου. Θ. Χ. Σ.

Βαρέζε (Varese) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Κόμο *(Λομβαρδία)*, πρὸς ἀνατολὰς τῆς ὁμωνύμου λίμνης, μεταξὺ τῆς λίμνης τοῦ Κόμο καὶ τῆς Λάγκο Ματζόρε. Εἶναι σιδηροδρομικὸν κέντρον τῶν ἐκ Μιλάνου καὶ Τουρίνου πρὸς τὰς λίμνας γραμμῶν. Ἔχει παλαιὸν ἀνάκτορον, ἀρχαίαν ἐκκλησίαν, πολυτεχνεῖον, θέατρον, ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον κλπ. Εἰς ἀπόστασιν 10 χιλ. ΒΔ τοῦ Βαρέζε, ἐπὶ ὑψώματος 800 μ. ὑπάρχει ἡ ἐκκλησία *Μαντόννα ντὲλ Μόντε,* τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος, ὅπου γίνεται ἐτήσιον προσκύνημα τῶν καθολικῶν. Ἔχει ὀνομαστὰ ἐργοστάσια βυρσοδεψίας, ζυμαρικῶν, ἐπίπλων, χαρτοποιεῖα καὶ μεταξουργεῖα. Κάτ. 22.000. Μ. Δ. Β.

—**Βαρέζε** (Varese), ***λίμνη*** *[Γεωγρ.]*. Λίμνη ἐν τῷ νομῷ Κόμο τῆς Ἰταλίας, παρὰ τὴν ὁμώνυμον πόλιν. Ἔχει ἔκτασιν 160 τετραγ. χιλιομ. καὶ βάθος 26 μέτρων.

βαρεῖα (ἡ)· τὸ σημεῖον τοῦ τόνου, τὸ ὁποῖον τίθεται ἐπὶ τῆς λήγούσης, ἵνα δηλωθῇ ὅτι ὁ τόνος αὐτῆς εἶναι χαμηλός.

— *[Γραμμ.]* Ὠνομάσθη *βαρεῖα* (ἐνν. τάσις) ἢ *βαρὺς τόνος* ἡ βαρυτέρα ἢ ἀσθενεστέρα προφορὰ τῶν ἄλλων συλλαβῶν τῶν λέξεων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ὑψηλοτέραν ἢ δυνατωτέραν μιᾶς ἐξ αὐτῶν, τὸν *ὀξὺν* δηλαδὴ τόνον ἢ *ὀξεῖαν* καὶ τὴν *περισπωμένην*. Βαρεῖα προσέτι ὠνομάσθη καὶ τὸ σημεῖον τῆς τοιαύτης προφορᾶς (\). Κατὰ ταῦτα αἱ λέξεις «γενναῖος ἄνθρωπος» ἔπρεπε νὰ γράφωνται «γὲννὰῖὸς ἄνθρὼπὸς», διότι πᾶσαι αἱ συλλαβαὶ τῶν λέξεων αἱ μὴ φέρουσαι τὸν κύριον τόνον, ὀξὺν ἢ περισπώμενον, ἐξεφωνοῦντο βαρύτερον καὶ ἐλάμβανον βαρεῖαν. Ἀλλ' ἐν τῇ συνήθει χρήσει αἱ τοιαῦται βαρεῖαι παραλείπονται ὡς ὑπονοούμεναι. Τίθεται δὲ ἡ βαρεῖα ἀντὶ τῆς ὀξείας ὀξυτόνου λέξεως, ὅταν ἡ λέξις δὲν χωρίζεται ἀπὸ τῆς ἑπομένης διά τινος στίξεως. Λ. χ. «πιστός», ἀλλὰ «πιστὸς φίλος». Ἀλλ' αἱ ἐρωτηματικαὶ ἀντωνυμίαι τίς—τί πάντοτε ὀξύνονται. Τὸ σημεῖον τῆς βαρείας ἐτηρήθη καὶ ἐν τῇ γραφῇ τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης, καίτοι οὐδεμίαν πλέον ἐμφαίνει διαφορὰν ἀπαγγελίας. Κ.Α.

βαρεῖα (ἡ), κοιν. *βαρειά·* ἐπίθ. οὐσιαστικοποιηθέν, ἀντὶ *βαρεῖα σφῦρα·* ἡ μεγάλη σφῦρα τῶν σιδηρουργῶν, δι' ἧς οὗτοι κατεργάζονται μεγάλα τεμάχια σιδήρου. Παρὰ Βυζαντινοῖς *βαρέα* (ἡ).

— *[Τεχν.]* Καλεῖται *βαρεῖα* εἶδος σφύρας ἀποτελουμένης ἐκ σιδηροῦ τεμαχίου Α, βάρους 5 ἕως 10 χιλιογράμμων, φέροντος εἰς τὸ μέσον ὀπὴν ἐντὸς τῆς ὁποίας στερεοῦται μοχλὸς Β. Ἡ σφῦρα αὕτη χειρίζεται ἐλευθέρως καὶ χρησιμοποιεῖται διὰ νὰ ἐπιφέρῃ ἰσχυρὰς κρούσεις, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπιτυγχάνεται λόγῳ τοῦ βάρους της καὶ τῆς μεγάλης ζώσης δυνάμεως ἣν ἀποκτᾷ ὅταν ἀνυψοῦται καὶ κατόπιν καταβιβάζεται εἰς τὸ ὑπὸ κροῦσιν σῶμα. Τοιαῦται σφῦραι χρησιμοποιοῦνται εἰς τὰ λατομεῖα καὶ τὰς χωματουργικὰς ἐν γένει ἐργασίας διὰ τὸν διαχωρισμὸν τῶν βράχων, καθὼς καὶ ὑπὸ τῶν ὑλοτόμων διὰ τὸν τεμαχισμὸν μεγάλων κορμῶν δένδρων. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ αἱ σφῦραι αὗται ἐνεργοῦσιν ἐπὶ σφηνῶν τιθεμένων ἐντὸς χαραγῶν καὶ βράχων ἢ τῶν κορμῶν τῶν δένδρων. Χρησιμοποιοῦσι ταύτας οἱ σιδηρουργοὶ διὰ τὴν ἐν θερμῷ κατεργασίαν τοῦ σιδήρου, ὅστις τίθεται ἐπὶ ἄκμονος καὶ δέχεται ἰσχυρὰς διὰ τῶν σφυρῶν τούτων κρούσεις. Δ. Κ. Α.

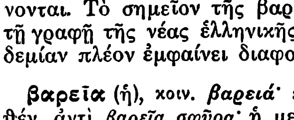

Συνήθεις τύποι βαρειῶν.

βαρειά· δημοτ., θηλυκὸν τοῦ *βαρὺς* (βλ. λ.)· ‖ ἐπίρρ. βαρέως.

Βαρειὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ δήμου Μυτιλήνης τοῦ νομοῦ Λέσβου. Κάτ. (1928) 693.

Βαρειαρνιὰ *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος ἐν τῇ νήσῳ Πόρος (βλ. λ. Αἰγαῖον τ. Β΄, σ. 396, γ΄).

βαρειαρρωστῶ ***(—έω)*** ἀρρωστῶ, ἀσθενῶ βαρέως.

βαρειόμοιρος, —η,—ο· ἰδιωματ. αὐτὸς ποὺ ἔχει βαρειά, κακὴ μοῖρα, δυστυχής.

βαρειός, —ά, —ό· ἰδιωμ. ἀντὶ βαρὺς (βλ. λ.).

βαρειοῦμαι καὶ *βαρειέμαι* ἢ *βαρειῶμαι*· ἕτερος τύπος τοῦ *βαρύνομαι* σχηματισθεὶς ἀπὸ τοῦ ἀορ. *ἐβαρέθηκα* κατὰ τὸ *ἐπονέθηκα-πονειοῦμαι*· ἡ χρῆσις τοῦ ρήματος εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν τοῦ βαρύνομαι (βλ.λ.): «βαρειέμαι νὰ σηκωθῶ», «τὸν βαρειέμαι», «τὰ βαρειέμαι αὐτὰ τὰ λόγια, δὲ θέλω νὰ τ' ἀκούω»· ‖ συνήθ. φρ. «δὲ βαρειέσαι;» μὴ φροντίζῃς, ἀμέλησε, μὴ τὸ κάμῃς.

Digitized by Google

βαρὲκ (τὰ) (Varec ἢ Varechs) *[Φαρμ.]* βλ. φύκη.

Βάρελα (Varela) *[Γεωγρ.]*. Τοποθεσία ἐν Φιλανδίᾳ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Κίμμενε, γνωστὴ ἐκ τῆς ἐν αὐτῇ ὑπογραφῆς, τὴν 14 Αὐγούστου 1790, τῆς ὁμωνύμου συνθήκης μεταξὺ Ρωσίας καὶ Σουηδίας. Ἡ συνθήκη αὕτη συνήφθη κατόπιν τῆς μεσολαβήσεως τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ἱσπανίας Γκαλβέθ, μετὰ τὴν νίκην τῶν Σουηδῶν κατὰ τῶν Ρώσων, παρὰ τὸ Φρεἰδρισχαμ, καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ ρωσικοῦ στόλου ἐν τῷ στενῷ τοῦ Συένκε. Μ.Δ.Β

βαρέλα (ἡ)· δοχεῖον οἴνου, ὡς μεγεθυντικὸν τοῦ *βαρέλι*· || μικρὸν ξύλινον δοχεῖον, διὰ τοῦ ὁποίου χωρικαὶ γυναῖκες μεταφέρουσιν ὕδωρ ἀπὸ τῆς πηγῆς εἰς τὸν οἶκον· || εἰδικὸν μέτρον χωρητικότητος τῶν δοχείων οἴνου, τὸ ὁποῖον λογίζεται κατὰ κανόνα ἀντιστοιχοῦν πρὸς 48 ὀκάδας, ποικίλλει ὅμως ἐνιαχοῦ κατὰ τόπους (ἐν Κύμῃ καὶ Ζακύνθῳ=54 ὀκ., εἰς τὰς λοιπὰς Ἰονίους νήσους=53 ὀκ. καὶ 70 δράμια).

Βαρέλα *[Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον ἐν Πυλίᾳ τῆς Μεσσηνίας, ἔνθα ἰχθυοτροφεῖον (βλ. καὶ λ. ἁλιεία Γ' 799).

—**Βαρέλα** *[Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον ἐν Φθιώτιδι, ἔνθα ἁλιευτικὸν πεδίον (βλ. καὶ λ. ἁλιεία Γ' 788).

Βαρέλα (Varela), *Ἕκτωρ*. Ἀργεντινὸς πολιτικὸς καὶ δημοσιογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1831. Ὁ πατήρ του ***Φλωρέντιος*** ἔπαιξε σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς Ἀργεντινῆς καὶ ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τοῦ δικτάτορος *Ρόσας*. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ πατρός του, ὁ Ἕκτωρ μετὰ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν του κατέφυγεν εἰς τὸ Ρίον-Ἰανέϊρον, ὁπόθεν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀργεντινὴν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ στρατηγοῦ Οὐρκουΐζα καὶ ἠγωνίσθη διὰ τὴν πτῶσιν τοῦ δικτάτορος. Ἵδρυσε κατόπιν εἰς Μπουένος-Ἄϋρες τὴν ἐφημερίδα «Tribuna», ἡ ὁποία ἀπέβη ταχέως ἡ μεγαλυτέρα καὶ δημοφιλεστέρα ἐφημερὶς τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς ἀγωνισθεῖσα ὑπὲρ τῶν λαϊκῶν ἐλευθεριῶν καὶ κατὰ τῆς στρατιωτικῆς δικτατορίας. Ἐχρημάτισε βουλευτὴς καὶ ὑπουργὸς ἐν Μοντεβίδεο τῆς Οὐρουγουάης, καὶ πρεσβευτὴς τῆς Γουατεμάλας ἐν Παρισίοις. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Ἡ δημοκρατία τῆς Βενεζουέλας καὶ ὁ πρόεδρος αὐτῆς Μπλάνκο», «Τὸ Περοὺ ἐνώπιον τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν» κ.τ.λ. Ὁ ἀδελφός του *Μαριάνο* ἐχρημάτισεν ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ἀργεντινῆς Δημοκρατίας, ὁ δὲ συγγενής του *Πέτρος Βαρέλα* ἐξελέγη δὶς πρόεδρος τῆς δημοκρατίας τῆς Οὐρουγουάης. Μ. Δ. Β.

Βαρέλα-ὔ-Οὐλλιόα (Varela-y-Ulloa), *Ἰωσήφ*. Ἱσπανὸς ναυτικὸς καὶ γεωγράφος (1748—1794). Κατεμέτρησε τὸ ὕψος τοῦ ὄρους τῆς Τενερίφφης, ἐχάραξε τὸ σχέδιον τῶν νήσων τοῦ Πρασίνου ἀκρωτηρίου καὶ τῆς ἀφρικανικῆς ἀκτῆς ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Σπάρτελ μέχρι τοῦ Πρασίνου ἀκρωτηρίου καὶ ἀνέλαβε τὴν διαχάραξιν τῶν συνόρων μεταξὺ τῶν ἱσπανικῶν καὶ πορτογαλικῶν ἀποικιῶν τῆς κεντρικῆς Ἀμερικῆς. Ἐχρημάτισε συνάμα καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν ἐν τῇ ἀκαδημίᾳ τοῦ Κάδιξ.

Εἷς τῶν συγγενῶν του *Πέτρος Βαρέλα ὐ Οὐλλόα*, ἀποθανὼν τῷ 1797, ἐχρημάτισεν ὑπουργὸς τῶν ναυτικῶν καὶ τῶν οἰκονομικῶν. Μ. Δ. Β

βαρελάδικο (τό)· ἐργαστήριον ἔνθα κατασκευάζονται βαρέλια.

Βαρελαῖοι *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Στουπαίων* τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 52.

βαρελάκι (τό)· μικρὸ βαρέλι.

βαρελᾶς (ὁ)· δημοτ., ὁ βαρελοποιός. Κατὰ τόπους λέγεται ἐπίσης *βαγενᾶς* (ἐκ τοῦ *βαγένι*) καὶ *βουτσᾶς* (ἐκ τοῦ *βουτσί*).

— *[Λαογρ.]* Ἐργαστήρια κατασκευῆς βαρελίων ὑπάρχουν ἀρκετὰ σήμερον καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ πλὴν τῶν ἐν αὐτοῖς ἐργαζομένων, ὑπάρχει καὶ μέγας ἀριθμὸς πλανοδίων βαρελάδων. Οὗτοι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἰδίως τοῦ τρυγητοῦ τῆς σταφίδος καὶ τῶν σταφυλῶν κατόπιν καὶ τέλος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συλλογῆς τῶν ἐλαιῶν περιέρχονται μόνοι ἢ καθ' ὁμάδας τὴν σταφυλοπαραγωγὸν καὶ ἐλαιοπαραγωγὸν Ἑλλάδα κατασκευάζοντες καὶ ἐπισκευάζοντες βαρέλια. Εἰς τὰς ἐμπορικὰς ὑπαιθρίους πανηγύρεις συναντῶνται ἐπίσης οἱ βαρελάδες πωλοῦντες βαρέλια τοῦ νερού, ποιμενικοὺς κάδους, μικρὰ φορητὰ βαρέλια,—*τσίτσες, τσότρες, παούρια, πλόσκες, ντρεβενίτσες, μπουκλιά*, διὰ νερὸ ἢ οἰνοπνεύματα. Οἱ ἴδιοι αὐτοὶ βαρελάδες φέρουν εἰς τὰς πανηγύρεις *σκάφες* καὶ *νάπους* ἀπὸ ἐσκαμμένους κορμοὺς δένδρων, *σαΐτες* καὶ *καρούλια* διὰ τοὺς ἀργαλειούς, *τρεκάνια, δικράνια, καρπολόγους, φτιάρια, συρτάρες* κτλ. διὰ τὰς ἐργασίας τοῦ ἀλωνίσματος.

Ὅπως ὅλα τὰ πλανόδια ἐπαγγέλματα, καὶ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ βαρελᾶ ἀσκοῦν κυρίως οἱ κάτοικοι ὡρισμένων μερῶν τῆς Ἑλλάδος. Ὑπάρχουν πολλαὶ κοινότητες τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι ἦσαν ἢ καὶ εἶναι ἀκόμη κατὰ μεγίστην ἀναλογίαν πλανόδιοι βαρελοποιοί. Τοιαῦται περιφέρειαι εἶναι ἡ ἑλληνικὴ Σωπικὴ τῆς Β. Ἠπείρου. Παλαιότερον οἱ Σωπικιῶται βαρελάδες περιήρχοντο ὁλόκληρον

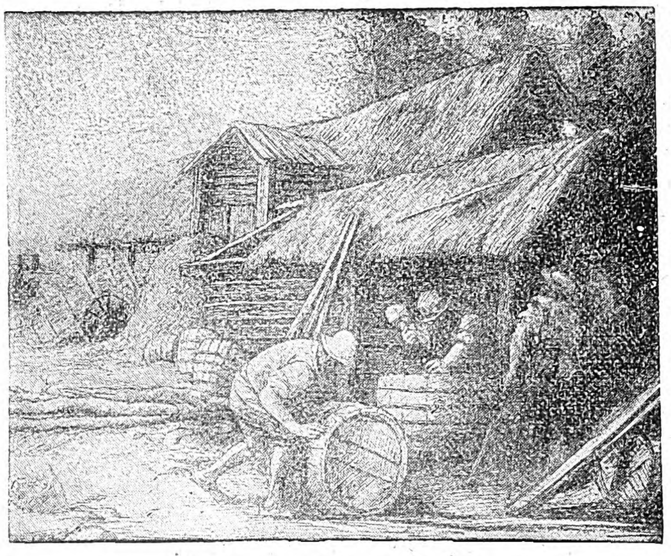

A. Legros: *Βαρελάδες*.

τὴν Βαλκανικὴν καὶ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας κατασκευάζοντες βαρέλια, σήμερον δὲ ἀκόμη εὑρίσκονται ἐξ αὐτῶν πολλοὶ εἰς τὴν Βουλγαρίαν, Ρουμανίαν καὶ Κωνσταντινούπολιν. Κυρίως ὅμως οὗτοι περιέρχονται τὴν Ἑλλάδα κατασκευάζοντες ἀπὸ τόπου εἰς τόπον *κρασοβάρελα, λαδοβάρελα, τρομπόλες* (κάδους βουτύρου), *δρεβενίτσες* (φορητὰ εἰς τὸν ὦμον βαρέλια νεροῦ), *βιτσέλες* (μεγαλύτερα νεροβάρελα), *μαστέλλα*, κάδους παντὸς εἴδους, *ἀμπάρια* ξύλινα διὰ τὰ δημητριακά, *καρροῦτες* διὰ τὸ πάτημα τῶν σταφυλῶν κλπ. Οἱ Σωπικιῶται καυχῶνται διὰ τὴν τέχνην των, εἰς ἣν καταγίνονται ἀπὸ μακρῶν δεκαετηρίδων. Οὕτως ἐν τεράστιον βαρέλι, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ εὑρίσκετο εἰς τὴν Σωπικήν, ἔσωσε τὸν τύραννον τῶν Ἰωαννίνων, καταδιωκόμενον ἀπὸ τὸν Κοὺρτ πασᾶ τοῦ Βερατίου. Τὸ βαρέλι τοῦτο ἀνῆκε τότε εἰς τὸν ἱερέα Παπᾶ-Γιάννην καὶ ἦτο χωρισμένον εἰς τρία μέρη ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν μέσον ἦτο κενόν, τὰ δὲ δύο ἄλλα πλήρη οἴνου. Ὁ εὐφυὴς ἱερεὺς ἔκρυψε τὸν Ἀλῆ εἰς τὸ κεντρικὸν κενὸν τμῆμα τοῦ βαρελίου καὶ οὕτω ἔσωσεν αὐτόν. Ἀργότερον, ὅταν ὁ Ἀλῆς ἀπέκτησε τεράστιαν δύναμιν, δὲν ἐλησμόνησε τὴν Σωπικήν, τὴν εὐηργέτησε δὲ παντοιοτρόπως καὶ ἔκτισεν εἰς τὸν ἱερέα πολυτελέστατον οἶκον σωζόμενον μέχρι σήμερον εἰς τὴν Σωπικὴν καὶ ὀνομαζόμενον *σαράϊ*. Αἱ *ντούγιες* τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ βαρελίου ὑπῆρχον μέχρις ἐσχάτων μεταφερθεῖσαι εἰς τὸν περίβολον τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῆς Σωπικῆς.

Πλὴν τῆς Σωπικῆς, βαρελάδες Ἠπειρῶται προέρχονται ἀπὸ τὰ χωριὰ *Σταυροσκιάδι, Δρυμάδες* καὶ *Τσάτιστα* τοῦ Πωγωνίου, καὶ *Καρόκι, Γράβα* καὶ *Λιᾶ* τῆς περιφερείας Φιλιατῶν. Καὶ οὗτοι εἶναι πλανόδιοι βαρελοποιοὶ περιερχόμενοι τὴν Ἑλλάδα καὶ παλαιότερον ὁλόκληρον τὴν Βαλκανικήν. Ὑπάρχουν ἐπίσης πολλοὶ βαρελοποιοὶ ἐκ *Μετσόβου* καὶ *Μηλιᾶς*, οἱ ὁποῖοι ὅμως περιορίζουν τὴν δρᾶσίν των μᾶλλον ἐντὸς τῆς Ἠπείρου. Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἰδίως εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, τὴν Εὔβοιαν καὶ τὴν Πελοπόννησον, οἱ πλανόδιοι αὐτοὶ βαρελοποιοί, ὅπως καὶ ὅλοι σχεδὸν οἱ πλανόδιοι Ἠπειρῶται τεχνῖται, λέγονται *Γκιούσηδες*.

Πλανόδιοι βαρελοποιοί, ἐκ τῶν ὁποίων ὅμως πολλοὶ ἐγκαθίστανται μονίμως εἰς τὰ διάφορα ἀμπελουργικὰ καὶ ἐλαιουργικὰ κέντρα, προέρχονται κατὰ ἑκατοντάδας καὶ ἀπὸ τὰς νήσους τῶν Κυκλάδων, *Πάρον, Θήραν* καὶ *Ἴον*. Ἄλλα κέντρα βαρελοποιῶν εἶναι τὸ χωρίον *Σοκράκι* τῆς Κερκύρας, οἱ κάτοικοι τοῦ ὁποίου περιέρχονται ὅλην τὴν Κέρκυραν κατασκευάζοντες βαρέλια, ἡ *Σουβάλα* καὶ τὸ *Κυριάκι* τῆς Βοιωτίας, ἡ *Καλλίπολις* τῶν Δαρδανελλίων μὲ τοὺς τεχνίτας της ἤδη διεσκορπισμένους εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Δ. Θράκην, ἡ νῆσος *Σκόπελος*, τῆς ὁποίας οἱ τεχνῖται ἐργάζονται εἰς τὸ Πήλιον καὶ τὸ Ἅγιον Ὄρος, καὶ ἄλλα ἀκόμη κέντρα. Τὸ ὑλικὸν ἀπὸ τὸ ὁποῖον κατασκευάζονται τὰ βαρέλια—αἱ *ντούγιες*—παλαιότερον προήρχετο κυρίως ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ δάση τῶν δρυῶν, ὀξυῶν, καστανεῶν, ὀρεινῶν πευκῶν. Ἀπὸ πολλῶν ὅμως δεκαετηρίδων τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ξυλίνου ὑλικοῦ προέρχεται ἐκ Ρωσίας, Πόντου, Ρουμανίας καὶ Τεργέστης. Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς μεταλλίνους γύρους τῶν βαρελίων—*στεφάνια*—κατασκευάζονται πλέον μόνον ἀπὸ σίδηρον, ἐνῷ παλαιότερον ἐγίνοντο κυρίως ἀπὸ ἐσχισμένους κλάδους καστανέας. Κ. ΦΑΛΤΑΪΤΣ

Βαρελᾶς, *Ἀθανάσιος*. Κατήγετο ἐξ Ἀμφίσσης καὶ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀνεδείχθη ὑπὸ τὸν Νάκον Πανουργιᾶν ὁπλαρχηγός, τῷ δὲ 1825 χιλίαρχος. Μετασχὼν τῷ 1828 τῆς μάχης τῶν Τριζονίων ἠρίστευσε, ἀλλ' ἀσθενήσας ἀπέθανε. Ἐτάχθη εἰς τὰ 143 ὀνόματα τῶν πεσόντων ἀγωνιστῶν. Τ.Χ.Κ.

βαρελήσιος, —α, —ο· ὁ προερχόμενος ἀπὸ βαρέλι, ἄλλως *καδήσιος*: «τυρὶ βαρελήσιο».

βαρέλι(ον) (τό), ἰδιωματ. *βαγένι* καὶ *βουτσί*. Δοχεῖον, σχήματος περίπου κυλινδρικοῦ, ἐλαφρῶς διωγκωμένου κατὰ τὸ μέσον του, κλειστὸν πανταχόθεν καὶ φέρον ὀπὰς μόνον διὰ τὴν πλήρωσιν καὶ τὴν ἐκκένωσιν αὐτοῦ. Τὰ βαρέλια εἶναι κατὰ κανόνα ξύλινα, ἀποτελούμενα ἀπὸ «βαρελοσανίδας» (δούγας), συσφιγγομένας καὶ συγκρατουμένας μὲ σιδηρᾶς ἢ ξυλίνας στεφάνας, καὶ φέροντα ἑκατέρωθεν δύο ἐπίπεδα, ξύλινα ἐπίσης, ἐπικαλύμματα (φούντια). Χρησιμεύουν δὲ κυρίως διὰ τὴν ἐναποθήκευσιν καὶ μεταφορὰν ὑγρῶν (ὕδατος, οἴνου, ζύθου, ἐλαίου, οἰνοπνευμάτων, ὄξους κλπ.), δι' ὃ καὶ πρέπει νὰ εἶναι στερεῶς κατεσκευασμένα, ἐξ ἐκλεκτῶν ὑλικῶν καὶ ἑρμητικῶς συνηρμολογημένα. Χρησιμοποιοῦνται ὅμως ἐπίσης καὶ ὡς ἐμβαλλάγια μεταφορᾶς ἄλλων εἰδῶν (σπόρων, τυροῦ, παστῶν, ὑαλικῶν, καρφίων κ. ἄ.), ὁπότε ἡ πλήρης στεγανότης δὲν εἶναι ἀπαραίτητος ἐν τῇ κατασκευῇ των.

Παρεκτὸς τῶν ξυλίνων κατασκευάζονται ἐπίσης βαρέλια καὶ ἐκ σιδηρελάσματος, ἔχοντα κανονικὸν κυλινδρικὸν σχῆμα ἄνευ διογκώσεως,—τοῦθ' ὅπερ, μετὰ τῆς μεγαλυτέρας ἀνθεκτικότητος, ἀποτελεῖ σημαντικὸν πλεονέκτημα κατὰ τὰς μεταφοράς. Ἐπ' ἐσχάτων δὲ ἤρχισαν κατασκευαζόμενα καὶ βαρέλια ἐκ πεπιεσμένου χάρτου, κυλινδρικοῦ καὶ

Βαρέλι συνήθους τύπου.

ταῦτα σχήματος, προωρισμένα ἰδίως δι' ἐμβαλλάγια σακχάρεως, καρπῶν, ἀλεύρων κ.τ.τ. Διὰ τὴν κατασκευὴν αὐτῶν χρησιμοποιοῦσι φύλλα ναστοχάρτου, τὰ ὁποῖα ἐπικολλώμενα ἐπαλλήλως καὶ ὑποβαλλόμενα ὑπὸ ἰσχυροτάτην πίεσιν προσλαμβάνουσι σημαντικὴν στερεότητα. Τὰ βαρελοειδῆ ταῦτα δοχεῖα παρουσιάζουσι κατὰ φυσικὸν λόγον μεγάλην ὑπεροχὴν ἔναντι τῶν κιβωτίων κατὰ τὰς φορτώσεις καὶ τοὺς ἐν γένει χειρισμοὺς τῶν μεταφορῶν.

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι τὰ βαρέλια καὶ ἡ συναφὴς πρὸς αὐτὰ τέχνη φαίνεται ὅτι ἦσαν ἐξ ὁλοκλήρου ἄγνωστα. Πρῶτος ὁ Πλίνιος (Α' μ. Χ. αἰών) ἀναφέρει περὶ ξυλίνων δοχείων φερόντων κυκλικὰς στεφάνας—ὁμοίων δηλαδὴ περίπου πρὸς τὰ σημερινὰ βαρέλια—ἅτινα, λέγει, ἐχρησιμοποίουν οἱ κατοικοῦντες τὰς Ἀλπείους περιοχὰς πρὸς ἐναπόθεσιν τοῦ οἴνου (*Πλιν.* XIV, 27). Φυσικὸν δὲ πράγματι ἦτο ἡ πρώτη ἐμφάνισις τοῦ βαρελίου νὰ προέλθῃ ἀπὸ χώρας ψυχρῶν κλιμάτων, ἐχούσας ἀφθονίαν δασῶν, ὅπου θὰ ἦτο πλεονεκτικὴ ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ξύλου πρὸς κατασκευὴν τοιούτων δοχείων, ὡς προφυλάσσοντος καλύτερον τὰ ὑγρὰ ἀπὸ τῆς πήξεως κατὰ τοὺς παγετῶνας· ἴσως δ' ἀκόμη καὶ διότι μεταξὺ τῶν ἀπολιτίστων λαῶν τῶν χωρῶν ἐκείνων ἡ κεραμευτικὴ τέχνη δὲν ἦτο τόσον προηγμένη ὅσον παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ τοῖς Ρωμαίοις, οἵτινες ἐγνώριζον νὰ κατασκευάζουν ὑπερμεγέθεις πηλίνους πίθους διὰ τὴν ἐναποθήκευσιν τῶν οἴνων των. Ἡ ὑπεροχὴ ἐν τοῖ-

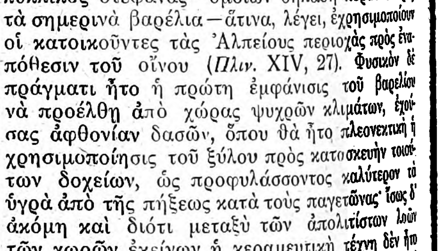

«Περίπτερα» ἐκ βαρελίων κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα.
[Ἀριστερᾷ ἰχθυοπώλις· δεξιᾷ δημόσιος γραφεύς.]

τοις τοῦ βαρελίου εἶναι ἀδιαφιλονίκητος, τόσον ὑπὸ ἔποψιν στερεότητος ὅσον καὶ διὰ τὴν εὐχέρειαν τῆς χρήσεως καὶ τῆς μεταφορᾶς· ἀντιθέτως πρὸς τοὺς πίθους τὰ ξύλινα βαρέλια μετακινοῦνται ἀκόπως σχεδὸν καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ διὰ κυλισμοῦ, φορτώνονται τὸ ἓν ἐπὶ τοῦ ἄλλου ἐπὶ τῶν μετα-

Digitized by Google

φορικῶν ἁμαξῶν ἢ εἰς τὰ πλοῖα, ἐναποθηκεύονται κατὰ στιβάδας, ἡ δὲ πλήρωσις καὶ ἐκκένωσίς των γίνεται μὲ ἐξαιρετικὴν εὐκολίαν καὶ ὑπὸ συνθήκας ἀσφαλιζούσας τὴν καλὴν διατήρησιν τοῦ περιεχομένου των.

Παρεκτὸς τοῦ κυρίου των προορισμοῦ, ὡς δοχείων μεταφορᾶς καὶ ἐναποθηκεύσεως, τὰ βαρέλια ἐχρησίμευσαν καὶ χρησιμεύουν συχνὰ εἰς ἐξυπηρέτησιν καὶ ἄλλων τοῦ ἀνθρώπου ἀναγκῶν. Εἰς περιπτώσεις ναυαγίου τὰ κενὰ βαρέλια δύνανται νὰ ἐκπληρώσουν μετὰ πολλῆς ἀποτελεσματικότητος χρέη σωσιβίων, συνήθης δὲ εἶναι ἡ χρησιμοποίησίς των, ἐν περιπτώσει ἀνάγκης, διὰ τὴν κατασκευὴν προχείρων πλωτῶν γεφυρῶν, καθὼς καὶ εἰς ἄλλους ποικίλους σκοπούς. Περιέργος ἦτο ἡ χρῆσις αὐτῶν πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ὡς «περιπτέρων» διὰ μικροπωλητὰς (βλ. εἰκ. σελ. 694). —Ω.

—*[Ναυτ.]* Ἐν τῇ κοινῇ τῶν ναυτικῶν μας διαλέκτῳ, βαρέλι σημαίνει:—1) τὸ *βυτίον* (βλ.λ.), ὁπότε ἔχει καὶ συνώνυμον ὅρον *βουτσί*.—2) Σημαντῆρα, σιδηροῦν ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, πάντως ὁριζόντιον, ἐπιπλέοντα δὲ εἴτε μὲ ὁριζόντιον εἴτε μὲ κατακόρυφον τὸν ἄξονα τῆς συμμετρίας του.—3) Τὸν πλωτῆρα, εἰς ὃν ἀπολήγει ἡ ἐκ λεπτοῦ συρματοσχοίνου συνήθης ὁρμιά, εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τῆς ὁποίας προσδένεται ἀκόντιον (*δελφινιέρα*), πρὸς ἄγραν μεγίστου μεγέθους ἰχθύων ἢ κητοειδῶν· τὸ *βαρέλιον*, ἐγκαταλειπόμενον μετὰ τῆς ὁρμιᾶς ἅμα τῷ ἀκοντισμῷ, συντελεῖ, διὰ τῆς ἀντώσεώς του κατὰ τὰς καταδύσεις τοῦ ἀκοντισμένου ἰχθύος, πρὸς καταπόνησιν αὐτοῦ, καὶ εἰς τὴν σύλληψίν του, ὑπὸ τῆς παρακολουθούσης τὴν ἀγωνίαν του φαλαινίδος.—4) Μικρὸν ὑδροφόριον διὰ τὰς προχείρους ὑδρεύσεις, ἐκ τῶν χρησιμοποιουμένων συνήθως ὡς ἕρμα τῶν ἱστιοπλοουσῶν λέμβων. Σ.Ε.Λ.

Βαρέλια *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τοῦ Ν. ΝΑ μυχοῦ τοῦ Παγασητικοῦ κόλπου (πλάτ. 39°09'15" Β. μῆκ. 23° 12'20" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1556: Gulf of Volo with Oreos and Talanta channel), ὁ δεύτερος τῶν ὅρμων τῶν πρὸς δυσμὰς τοῦ νησίου *Ἀλατᾶς* σχηματιζομένων. Σ. Ε. Λ.

Βαρελιὼ (Vareliaud), ***Ἀντώνιος***. Γάλλος χειρουργὸς (1776—1840). Ἀπὸ τοῦ 1802 ἐχρημάτισεν ἰατρὸς τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τοὺς μεγάλους πολέμους. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ καθεστῶτος, ἀφιερώθη εἰς ἐπιστημονικὰς συγγραφάς, κατ' ἀρχὰς μὲν γράφων εἰς διάφορα περιοδικὰ ἰατρικά, εἶτα δὲ ἀναλαβὼν τὴν σύνταξιν μεγάλου συγγράμματος «περὶ ἐγκεφαλικῶν νόσων». Ο. Ρ.

βαρέλλα, ***βαρέλλι*** *κ.λ.π.*· βλ. λ. *βαρέλα*, *βαρέλι* κ. λ. π.

βαρελοποιεῖον (τό)· ἐργαστήριον ἢ ἐργοστάσιον κατασκευῆς βαρελίων.

βαρελοποιητική (ἡ)· (κατὰ παράλειψιν τοῦ *τέχνη*)· ἡ τέχνη τοῦ νὰ κατασκευάζῃ τις βαρέλια, *βαρελοποιία*.

βαρελοποιία (ἡ)· ἡ κατασκευὴ βαρελίων, ἡ τέχνη τοῦ βαρελοποιοῦ.

—[ΕΓΚΥΚΛ.] Διὰ τὴν κατασκευὴν βαρελίων ἐχρησιμοποιοῦντο ἐν ἀρχῇ ξύλα ῥητινώδη, κατὰ δὲ τοὺς νεωτέρους ῥωμαϊκοὺς χρόνους φαίνεται ὅτι ἐπροτιμᾶτο εἰδικῶς τὸ ξύλον τῆς ἐλάτης. Ἡ προτίμησις αὕτη ὠφείλετο ἰδίως εἰς τὰς ἀντισηπτικὰς ἰδιότητας τῶν ῥητινωδῶν ὑλῶν, δυναμένας νὰ συμβάλουν εἰς καλυτέραν τῶν οἴνων συντήρησιν. Κατὰ τοὺς μετέπειτα ἐν τούτοις χρόνους ἡ ἐκλογὴ ἐστράφη πρὸς τὴν δρῦν, τὴν καστανέαν καὶ τὴν ὀξυάν. Παρ' ἡμῖν σήμερον τὰ βαρέλια κατασκευάζονται κυρίως ἀπὸ ξύλον δρυός, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ καταλληλότερον διὰ τὴν ἐναποθήκευσιν οἴνου, ζύθου, κονιὰκ καὶ ἐλαίων· διὰ τὰ τῶν λευκῶν οἰνοπνευματωδῶν καὶ τοῦ τυροῦ προτιμᾶται ἡ ὀξυά, δι' ἄλλα δὲ βαρέλια προσωρινωτέρας διαρκείας χρησιμοποιεῖται τὸ φλαμούρι ἢ καὶ κατωτέρας ἔτι ποιότητος ξύλα. Οἱ βαρελοποιοὶ τῆς Πελοποννήσου μεταχειρίζονται συνήθως ἐντόπιον ξυλείαν κυπαρίσσου καὶ ἐλάτης, τῶν ὁποίων ὅμως ἡ χρῆσις μόνον διὰ βαρέλια οἴνου καὶ ὄξους δύναται νὰ εἶναι πρόσφορος.

Ἡ βαρελοποιία ἐν Ἑλλάδι. Παρὰ τὰς τεραστίας τεχνικὰς προόδους τῶν τελευταίων χρόνων ἡ βαρελοποιία, καὶ εἰς πλείστας ἐκ τῶν ξένων χωρῶν, ἰδιαίτατα δὲ παρ' ἡμῖν, ἐξακολουθεῖ ν' ἀποτελῇ περιωρισμένης ἐκτάσεως βιοτεχνίαν. Ἡ βιομηχανοποίησις αὐτῆς ἐν Ἑλλάδι δὲν εἶναι εὐνοϊκή, τόσον διὰ τεχνικοὺς λόγους, ὅσον καὶ ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως ἐντοπίων πρώτων ὑλῶν καὶ τῆς βαρείας φορολογίας τῶν ἔξωθεν εἰσαγομένων, ἐπὶ πλέον δὲ λόγῳ τῆς παρεχομένης ἀτελείας εἰς τὴν εἰσαγωγὴν βαρελίων πάσης κατηγορίας ὑπὸ τύπον «τράνζιτο», ὡς καὶ τῆς ἀτελοῦς εἰσαγωγῆς κατειργασμένης ξυλείας, προωρισμένης δι' ἐπισκευὰς παλαιῶν βαρελίων. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1908 ἱδρύθη ἐργοστάσιον μηχανικῆς κατασκευῆς βαρελίων ἐν Ἐλευσῖνι, ὑπὸ τῆς «Ἑταιρείας Οἴνων καὶ Οἰνοπνευμάτων» διὰ τὰς ἰδίας κυρίως ἑαυτῆς ἀνάγκας, ἕτερον δὲ τοιοῦτον ἐν ἔτει 1926 ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τῆς ξυλουργικῆς βιομηχανίας Ἐλούλ. Παρὰ ταῦτα ὅμως τὸ πλεῖστον τῆς ἐν Ἑλλάδι βαρελοποιίας ἀπομένει εἰς χεῖρας τῶν βιοτεχνῶν, δεδομένου ἰδίως ὅτι μέγα μέρος τῶν συναφῶν ἐργασιῶν ἀφορᾷ εἰς ἐπισκευὰς καὶ ἀνακαινίσεις, αἵτινες ἐκτελοῦνται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τόπου ἀνὰ τὰ χωρία καὶ τὰς συνοικίας τῶν πόλεων ἀπὸ περιοδεύοντας βαρελοποιούς. Δέον δὲ νὰ σημειωθῇ ἐξ ἄλλου ὅτι τὰ κατασκευαζόμενα ἐν Ἑλλάδι καινουργῆ βαρέλια προορίζονται ἀποκλειστικῶς σχεδὸν διὰ τὴν οἰνοποιίαν, τὴν οἰνοπνευματοποιίαν καὶ τυροκομίαν, καθ' ὅσον αἱ λοιπαὶ ἐντόπιοι ἀνάγκαι ἐξοικονομοῦνται κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ μεταχειρισμένων βαρελίων, ἅτινα, εἰσαχθέντα πλήρη ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, διατίθενται μετὰ τὴν ἐκκένωσίν των εἰς ἄλλας χρήσεις.

Συμφώνως πρὸς τὴν ἐν ἔτει 1920 γενομένην ἀπογραφὴν τῶν βιοτεχνικῶν καὶ βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων, τὰ ἐν Ἑλλάδι βαρελοποιεῖα ἦσαν ἐν ὅλῳ 186 (ὧν τὰ 109 ἐργάζονται καθ' ὅλον τὸ ἔτος, ἐκ τῶν ὑπολοίπων δὲ τὰ 27 μέχρι 3 μηνῶν, τὰ 23 ἀπὸ 3 ἕως 6 μῆνας καὶ ἕτερα 27 πλέον τῶν 6 μηνῶν)· ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν ἐν αὐτοῖς ἐργαζομένων τεχνιτῶν ἀνήρχετο εἰς 471. Ἐκ τῶν βαρελοποιείων ἓν μόνον ἦτο μηχανοκίνητον, χρησιμοποιοῦν πετρελαιοκινητῆρα ἰσχύος 10 ἵππων. Ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς ἐργαζομένων 191 ἦσαν κύριοι τῆς ἐπιχειρήσεως, 12 μέλη τῆς οἰκογενείας των καὶ οἱ λοιποὶ 208 ἐργάται, ὧν οἱ 49 κάτω τῶν 18 ἐτῶν καὶ οἱ 159 ἄνω τῆς ἡλικίας ταύτης.

Κατὰ τὴν ἰδίαν ἀπογραφὴν τὰ προαναφερθέντα 186 βαρελοποιεῖα κατενέμοντο ὡς ἀκολούθως κατὰ νομοὺς (συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ἀνήκοντος τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα τμήματος τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης):

Αἰτωλοακαρνανίας	Ἐργαστήρια	10	Ἐργαζόμενοι	23
Ἀργολιδοκορινθίας	»	3	»	9
Ἀρκαδίας	»	6	»	12
Ἄρτης	»	2	»	4
Ἀττικοβοιωτίας	»	37	»	103
Ἀχαϊοήλιδος	»	12	»	27
Δράμας	»	1	»	6
Εὐβοίας	»	4	»	8
Ζακύνθου	»	2	»	4
Ἡρακλείου	»	4	»	8
Θεσσαλονίκης	»	10	»	31
Ἰωαννίνων	»	5	»	10
Κερκύρας	»	9	»	18
Κεφαλληνίας	»	3	»	6
Κοζάνης	»	1	»	2
Κυκλάδων	»	6	»	13
Λακωνίας	»	7	»	14
Λαρίσης	»	13	»	26
Λέσβου	»	7	»	19
Μεσσηνίας	»	8	»	20
Πρεβέζης	»	3	»	6
Ῥεθύμνης	»	1	»	2
Ῥοδόπης.	»	1	»	2
Σάμου	»	5	»	10
Σαράντα Ἐκκλησιῶν	»	5	»	10
Τρικκάλων	»	4	»	10
Φθιωτιδοφωκίδος	»	9	»	51
Φλωρίνης	»	4	»	8
Χανίων	»	4	»	9
		186		471

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ πρόσωπα τὰ ἀσχολούμενα μὲ τὴν τέχνην τῆς βαρελοποιίας ἐν Ἑλλάδι, οἱ ἐν τῷ ἀνωτέρω πίνακι ἀριθμοὶ ἀφίστανται τῆς πραγματικότητος, δεδομένου ὅτι τὸ ἐπάγγελμα δὲν ἀσκεῖται μόνον παρὰ τῶν ἐργαζομένων εἰς δεδηλωμένα ἐργαστήρια, ἀλλὰ καὶ παρ' ἄλλων περιοδευόντων ἀνὰ τὰ χωρία, ἰδίως κατὰ τοὺς μῆνας τοῦ θέρους, καὶ ἐκτελούντων ἐπὶ τόπου ἐπισκευὰς καὶ ἀνακαινίσεις. Διὰ τοῦτο δὲ ἡ κατὰ τὸ ἴδιον ὡς ἄνω ἔτος 1920 γενομένη ἀπογραφὴ τοῦ πληθυσμοῦ ἀναβιβάζει τοὺς ἐπαγγελλομένους τὸν βαρελοποιὸν εἰς 1800 (ἐξ ὧν 27 θήλεις), κατανεμομένους κατὰ περιφερείας ὡς ἑξῆς:

Στερεὰ Ἑλλὰς καὶ Εὔβοια	562
Θεσσαλία καὶ Ἄρτα	191
Ἰόνιοι νῆσοι	106
Κυκλάδες	103
Πελοπόννησος	304
Μακεδονία	165
Ἤπειρος	196
Νῆσοι Αἰγαίου	70
Κρήτη	86
Δ. Θρᾴκη	17
	1800

Κατὰ τὸ μητρῷον ἐπαγγελματικῶν σωματείων (ἔκδ. 1922) σύλλογοι βαρελοποιῶν ὑπῆρχον ἐν Ἑλλάδι οἱ ἑξῆς: «Σύλλογος Θηραίων βαρελοποιῶν» ἐν Ἀθήναις μετὰ ταμείου ἀλληλοβοηθείας, «Σύνδεσμος βαρελοποιῶν» ἐν Ἡρακλείῳ (ἱδρυθεὶς τῷ 1917), «Σύνδεσμος ἐργατῶν βαρελοποιῶν» ἐν Ἰτέᾳ (ἱδρυθεὶς τῷ 1915, μέλη 23), «Σύνδεσμος ἐργατῶν βυτιοποιῶν ὁ Εὐαγγελισμὸς» ἐν Πάτραις (1919), «Σύνδεσμος ἐργατῶν βαρελοποιῶν» ἐν Καλάμαις (1919), «Σύνδεσμος βαρελοποιῶν ἡ «Ὁμόνοια» ἐν Κερκύρᾳ (1917), «Σύνδεσμος βαρελοεργατῶν ἡ «Ὀργάνωσις» ἐν Ἀργοστολίῳ (1919) καὶ «Σύνδεσμος ἐργατῶν βαρελοποιῶν» ἐν Θεσσαλονίκῃ (1919).

Τὰ διὰ τὴν βαρελοποιίαν κατάλληλα ξύλα εἰσάγονται εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁλοκληρωτικῶς σχεδόν, ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, πρότερον ἐκ Ῥωσίας ἰδίως καὶ τῶν τουρκικῶν λιμένων τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἤδη δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ Γιουγκοσλαβίας. Ἡ εἰσαγωγὴ αὐτῶν ἐσημείωσε κατὰ τὰ τέσσαρα τελευταῖα ἔτη τοὺς ἑξῆς ἀριθμούς:

1924	Χιλιόγρ.	5.924.250	Τὰ ³/₄ τῶν ἔναντι ποσῶν ἐκ Γιουγκοσλαβίας, τὸ δὲ ὑπόλοιπον ἐκ Ῥουμανίας, Τουρκίας, Ἡν. Πολιτειῶν, Γαλλίας, Ἰταλίας κ.λ.π.
1925	»	6.484.404	
1926	»	7.192.214	
1927	»	8.056.822	

Κατὰ τὰ αὐτὰ ἔτη εἰσήχθησαν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ βαρέλια, μεταχειρισμένα ἢ μή:

1924	Χιλιόγρ.	1.306.141	Κυρίως ἐκ Γαλλίας, Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ Ἰταλίας.
1925	»	3.693.537	
1926	»	1.207.808	
1927	»	346.338	

ΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ. Τὸ διὰ τὴν βαρελοποιίαν ξύλον πρέπει νὰ εἶναι ὑγιὲς χωρὶς ῥόζους καὶ ἄλλας ἐλαττωματικότητας. Ἡ κοπή του δὲν γίνεται ὅπως ἡ τῆς ἄλλης συνήθους ξυλείας, δι' ἐπαλλήλων δηλαδὴ πριονισμῶν παραλλήλων πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ κορμοῦ, ἀλλ' ἀκτινοειδῶς ἀπὸ τοῦ κέντρου αὐτοῦ πρὸς τὴν περιφέρειαν καὶ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν «νερῶν» τοῦ ξύλου, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ὑγρασία νὰ μὴ δύναται νὰ ἐπηρεάζῃ τὰς ἶνας αὐτοῦ, ἐπαγομένη παραμορφώσεις. Ἡ ξυλεία αὕτη ἔρχεται εἰς τὸ ἐμπόριον εἰς «βαρελοσανίδας» («δούγας») μήκους συνήθως 0,80—1,75 μ. καὶ πλάτους 0,10—0,30, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ εἰς ἄλλα μεγαλύτερα μεγέθη.

Τὰ βαρέλια κατασκευάζονται κατὰ κανόνα εἰς σχῆμα κωνικο-κυλινδρικόν, τὸ ὁποῖον ἐν τῇ ἀκριβείᾳ εἶναι ἐπιφάνεια ἐκ περιστροφῆς παραβολικοῦ τόξου, τερματιζομένη ὑπὸ δύο παραλλήλων ἐπιπέδων, καθέτων ἐπὶ τὸν ἄξονα αὐτῆς. Οἱ πυθμένες τῶν βαρελίων τούτων εἶναι κανονικοὶ κύκλοι. Κατασκευάζονται ὅμως καὶ βαρέλια λεγόμενα ὠοειδῆ (ovales), τῶν ὁποίων οἱ πυθμένες ἔχουσι σχῆμα ἐλλείψεως, καὶ ἄλλα συνθετωτέρων σχημάτων.

Ἡ ἐργασία τῆς κατασκευῆς ἑνὸς βαρελίου διακρίνεται εἰς τρία στάδια:

1) Τὸ «*πελέκημα*»: Ὁ τεχνίτης κατεργάζεται χωριστὰ ἑκάστην δοῦγαν· στηρίζων αὐτὴν ἐπὶ κορμοῦ (ἐν Ἑλλάδι) ἢ ἐπὶ «καβαλέτου» (εἰς ἄλλας χώρας) προσδίδει διὰ πελέκεως («ταλιαδούρας») τὸ κατάλληλον σχῆμα εἰς τὰς ἐπιμήκεις τῆς σανίδος πλευρὰς (σχῆμα ἐλαφρῶς συγκλινόντων τόξων), καθὼς ἐπίσης καὶ ἐλαφρὰν πρὸς τὰ ἔσω κλίσιν εἰς τὰς ἰδίας ταύτας πλευράς, ἀναγκαίαν διὰ τὴν σύνδεσιν τῶν δουγῶν πρὸς ἀλλήλας.

2) Τὸ «*καβάρισμα*»: Δι' ἄλλου ἐργαλείου (τοῦ λεγομένου «τζινιαδούρου» ἢ «γκινόσου» κατασκευάζονται καθ' ἕκαστον ἄκρον τῆς δούγας αἱ αὔλακες, ἐντὸς τῶν ὁποίων θὰ ἐνσφηνωθῶσι βραδύτερον τὰ ἐπικαλύμματα («φούντια»).

Μέγα γεῦμα ἐντὸς αἰθούσης σχήματος βαρελίου.
[Κατὰ τὴν ἐν Παρισίοις παγκόσμιον ἔκθεσιν τοῦ 1900.]

3) Τὸ «*σκάρωμα*», τὴν συναρμολόγησιν δηλαδὴ τοῦ βαρελίου (ἄλλως «μοντάρισμα»): Αἱ δοῦγες στήνονται κυκλικῶς ἡ μία παρὰ τὴν ἄλλην, περιβάλλονται δὲ καὶ συγκρατοῦνται κατὰ τὰ ἄνω ἄκρα των διὰ σιδηρᾶς στεφάνης («φόρμας»)· ἄλλαι ὅμοιαι, ἀλλ' εὐρυτέρας κατά τι διαμέτρου, σιδηραῖ στεφάναι, διαδοχικῶς προστιθέμεναι, συσφίγγουσι τὰς δούγας μεταξύ των μέχρι περίπου τοῦ μέσου τοῦ ὕψους των· κατὰ τὸ ὑπόλοιπον τμῆμά των αἱ δοῦγαι ἀφίστανται τότε ἀλλήλων, εἰς σχῆμα ῥιπιδίου, ἡ δὲ περαιτέρω σύνδεσις αὐτῶν ἐπιτυγχάνεται ὡς ἑξῆς, προκειμένου περὶ τῶν μεγάλου μεγέθους βαρελίων (ἄνω τῶν 500 ὀκάδων): Ἐντὸς τοῦ κενοῦ χώρου τοῦ βαρελίου ἀνάπτεται πυρά, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ὁποίας τὰ ξύλα ἀποκτῶσι μεγαλυτέραν εὐκαμψίαν· εἶτα τὸ κάτω μέρος τοῦ βαρελίου περιβάλλεται δι' εἴδους βρόχου ἐκ συρματοσχοίνου, ὅστις, δι' εἰδικοῦ σφιγκτῆρος, συσφίγγεται βαθμηδόν, συμπαρασύρων τὰς δούγας, μέχρις οὗ αὗται ἔλθωσιν εἰς πλήρη μεταξύ των ἐπαφήν, ὁπότε συνδέονται καὶ συγκρατοῦνται εἰς τὴν θέσιν ταύτην διὰ διαδοχικῶς τοποθετουμένων σιδηροστεφανῶν. Οὕτω τὸ ὑπὸ κατασκευὴν βαρέλι προσλαμβάνει τὸ τελειωτικόν του σχῆμα. Προκειμένου περὶ βαρελίων μικροῦ μεγέθους ἡ θέρμανσις τοῦ ξύλου δὲν γίνεται διὰ πυρᾶς, ἀλλὰ δι' ἐμβαπτίσεως τοῦ ὑπὸ κατασκευὴν βαρελίου εἰς

Digitized by Google

ζέον ὕδωρ, μεθ' ἣν ἐπακολουθεῖ ὁμοίως ὡς ἄνω ἡ ἐργασία τῆς συσφίγξεως.

4) Τὸ *«φούντωμα»*, τὴν τοποθέτησιν τουτέστι τῶν ἐπικαλυμμάτων. Ἕκαστον «φοῦντι» συναποτελεῖται ἐκ βαρελοσανίδων παρατιθεμένων κατὰ πλάτος καὶ συνδεομένων μεταξύ των εἴτε διὰ ξυλοσφηνῶν εἴτε συνηθέστερον διὰ καρφοβελονῶν διπλῆς ἀκίδος (δίμυτα καρφιά). Τὸ ὅλον περικόπτεται κυκλικῶς· μὲ ἀκτῖνα σύμφωνον πρὸς τὴν «φόρμαν» τοῦ βαρελίου, λεπτύνεται δὲ κατὰ τὴν περιφερειάν του διὰ νὰ δύναται νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν αὔλακα τῶν δουγῶν. Ἀφαιρεῖται τότε ἡ ἀκραία σιδηροστεφάνη καὶ τὸ ἐπικάλυμμα πιεζόμενον καταλλήλως εἰσδύει καὶ ἐνσφηνοῦται εἰς τὴν αὔλακα. Εἰς τὰ μεγάλου μεγέθους βαρέλια τὰ ἐπικαλύμματα ἐνισχύονται συνήθως καὶ δι' ἰσχυρᾶς ξυλίνης τραβέρσας («μπάρας») ἐπιτιθεμένης κατὰ τὴν διάμετρον αὐτῶν.

5) Τὸ *«σιδέρωμα»*. Τὸ βαρέλι εἶναι ἤδη ἕτοιμον καὶ δὲν ἀπομένει παρὰ ν' ἀφαιρεθῶσιν αἱ χονδραὶ στεφάναι τῆς συναρμογῆς του καὶ νὰ τοποθετηθῶσιν ἀντ' αὐτῶν αἱ συνήθεις στεφάναι (τσέρκια), αἵτινες ἄλλοτε κατεσκευάζοντο ἀπὸ διχοτομημένους εὐκάμπτους κλάδους δένδρων, νῦν δὲ ἐκ σιδηρελάσματος. Τὰ τσέρκια τοποθετοῦνται τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο (ἀνὰ 4—5 ἐξ ἑκάστου ἄκρου), προωθούμενα βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον διὰ σφηνός, τὴν ὁποίαν ὁ ἐργάτης κτυπᾷ διὰ σφυρίου. Ἐνίοτε παρεκτὸς τῶν σιδηρῶν στεφανῶν προστίθενται καὶ δύο ξύλιναι τοιαῦται διὰ νὰ χρησιμεύουν ὡς προσκεφάλαια ὅταν τὸ βαρέλι κυλίεται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, προλαμβάνοντα τὴν φθορὰν αὐτοῦ. Ἐν τέλει ἀνοίγεται ἡ ὀπὴ πληρώσεως τοῦ βαρελίου («καλκουνάρα») ἐπὶ ὡρισμένου σημείου τῆς μέσης περιφερείας του (τῆς κοιλιᾶς).

Εἰς τὰς μηχανικὰς ἐγκαταστάσεις βαρελοποιίας πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω ἐργασίαι γίνονται διὰ μηχανικῶν μέσων.

Βαρέλια κατασκευάζονται εἰς οἱονδήποτε μέγεθος. Μερικὰ φθάνουσιν εἰς τεραστίας διαστάσεις, ὅπως τὰ περίφημα βαρέλια τῆς Ἀϊδελβέργης, ἐνῷ ἄλλων ἡ χωρητικότης εἶναι ὀλίγων μόνον λιτρῶν. Εἰς παρατιθεμένην εἰκόνα φαίνεται τὸ μεγαλύτερον—κατὰ τὸν κατασκευαστήν του τοὐλάχιστον—βαρέλι τοῦ κόσμου, ὅταν εὑρίσκετο ἀκόμη ἐπὶ τῆς ἐσχάρας τῆς κατασκευῆς του, ἐν Νανσὺ τῆς Γαλλίας, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ περιεκτικότης ἀνέρχεται εἰς 433500 λίτρας! Ὀνομαστὰ διὰ τὸ μέγεθός των εἶναι καὶ μερικὰ παλαιὰ βαρέλια ἑλληνικῶν μονῶν,—οἱ «Σταμάτηδες», ὡς ἐπεκράτησε νὰ προσονομάζωνται, — ἔχοντα χωρητικότητα ἀπὸ 2000 ὀκάδων καὶ ἄνω καὶ ἐφωδιασμένα διὰ θύρας ἐπιτρεπούσης τὴν ἐν αὐτοῖς εἴσοδον τοῦ ἐργάτου διὰ τὸν καθαρισμόν.

Ἐκ τῶν συνήθους χρήσεως βαρελίων μεγαλύτερα εἶναι τὰ πρὸς ἐναποθήκευσιν ζύθου, ἔχοντα περιεκτικότητα 5000 λιτρῶν (4000 περίπου ὀκάδων). Τὰ κοινὰ ἑλληνικὰ οἰνοβάρελα εἶναι 600 καὶ 800 ὀκάδων. Ἕτεροι δὲ συνήθεις τύποι βαρελίων εἶναι αἱ «μπόμπαι» τῆς μεταφορᾶς καὶ ἀποστολῆς οἴνων (500 λιτρῶν), τὰ μικρὰ βαρέλια διανομῆς ζύθου (25, 50 καὶ 100 λιτρῶν), τὰ κονιακοβάρελα (50 ὀκάδων) κλπ. Πάντως ἡ περιεκτικότης ἑνὸς ξυλίνου βαρελίου λογίζεται κατὰ

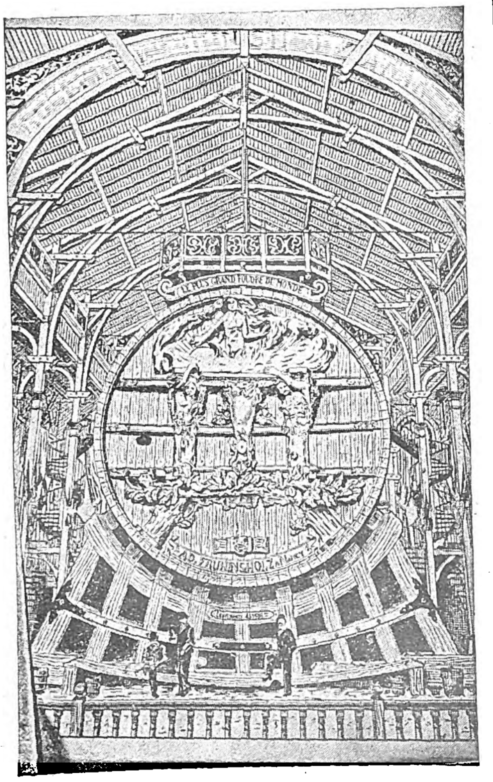

Τὸ μεγαλύτερον βαρέλι τοῦ κόσμου ἐπὶ τῆς ἐσχάρας τῆς κατασκευῆς του (χωρητικότητος 433,500 λιτρῶν.)

Ἄλλο ὑπερμέγεθες βαρέλι παρομοίου πρὸς τὸ προηγούμενον τύπου, μικροτέρας ὅμως χωρητικότητος.

προσέγγισιν, λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ κατεργασία τοῦ ξύλου, καὶ δὴ διὰ τῆς χειρὸς ἐκτελουμένη, δὲν δύναται νὰ δώσῃ μαθηματικὴν ἀκρίβειαν διαστάσεων. Τοὐναντίον τὰ σιδηρᾶ βαρέλια ἔχουσιν ἐπακριβῶς καθωρισμένην χωρητικότητα.

Εἰς τὴν βυρσοδεψίαν χρησιμοποιοῦνται ξύλινα βαρέλια εἰδικοῦ τύπου, ἔχοντα σχῆμα ἐπακριβῶς κυλινδρικόν, καὶ φέροντα κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν ἐπιφάνειαν προεξέχοντας μικροὺς πασσάλους, ἐξωτερικῶς δὲ ἄξονα περὶ τὸν ὁποῖον περιστρέφονται διὰ στροφάλου. Εἰς τὰ βαρέλια ταῦτα ἐμβάλλονται τὰ ἀκατέργαστα δέρματα ὁμοῦ μετὰ τῶν καταλλήλων χημικῶν ὑγρῶν· διὰ τῆς περιστροφῆς τοῦ ἄξονος τὰ δέρματα μετακινοῦνται καὶ προσκρούοντα ἐπὶ τῶν πασσάλων ἀλλάσσουσι διαρκῶς θέσιν, ἐνῷ τὰ ὑγρὰ καταρρέοντα ἐπ' αὐτῶν ἐπιτελοῦσι τὴν δέψιν. Τὰ βαρέλια ταῦτα κατασκευάζονται ἐκ ξυλείας ἐξαιρετικῆς στερεότητος (πίτς-πάϊν, δρυὸς κλπ.).

Ὄγκος τῶν βαρελίων. Εὐνόητον εἶναι ὅτι, λόγῳ τοῦ σχήματός των, ἡ μέτρησις τοῦ ὄγκου τῶν βαρελίων δὲν εἶναι εὔκολος. Πλεῖστοι ὅσοι μαθηματικοὶ τύποι ἔχουσι προταθῆ μέχρι τοῦδε, οὐδεὶς ὅμως ἐξ αὐτῶν δίδει ἐπακριβῶς τὸν ὄγκον εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις σχήματος καὶ διαστάσεων. Ἀναφέρομεν ἐνταῦθα τρεῖς ἐκ τῶν τύπων τούτων, τοὺς ἁπλουστέρους καὶ γενικωτέρας χρήσεως:

1) $O = 0{,}0873.\ M.\ (\delta + 2\Delta)^2$

ὅπου Ο εἶναι ὁ ὄγκος τοῦ βαρελίου, Μ τὸ ἐσωτερικὸν μῆκος αὐτοῦ, Δ ἡ διάμετρος τῆς κοιλίας καὶ δ ἡ διάμετρος ἑκάστου τῶν ἐπικαλυμμάτων.

2) $O = 0{,}012272.\ M.\ (5\Delta + 3\delta)^2$

3) $O = 0{,}625\ .\ d^3$

ὅπου d εἶναι ἡ διαγώνιος ἀπόστασις τῆς ὀπῆς τοῦ βαρελίου ἀπὸ τοῦ κατωτάτου σημείου ἑνὸς ἐκ τῶν δύο ἐπικαλυμμάτων αὐτοῦ· (περὶ τοῦ τρόπου τῆς μετρήσεως τῆς διαγωνίου ταύτης βλ. κατωτέρω).

Πάντες οἱ ὡς ἄνω τύποι δίδουσι τὸν ὄγκον εἰς λίτρας.

Καθ' ἡμᾶς αἱ πλέον ἀκριβεῖς καὶ ἁπλαῖ μέθοδοι μετρήσεως, διὰ τοὺς Ἕλληνας βαρελοποιούς, εἶναι αἱ ἀκόλουθοι δύο, ἔχουσαι ἐν τοῖς ἄλλοις τὸ πλεονέκτημα, ὅτι δίδουσι τὴν χωρητικότητα ἀπευθείας εἰς *βαρέλας*.

1) Λαμβάνομεν ἕνα πῆχυν ἐκ ξύλου ἢ σιδήρου, ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως τοῦ ὁποίου ἀποτυποῦμεν τὸ γαλλικὸν μέτρον, καὶ εἰσάγομεν αὐτὸν διὰ τῆς ὀπῆς τοῦ βαρελίου μὲ κατεύθυνσιν διαγώνιον πρὸς τὸ κατώτατον κεντρικὸν σημεῖον τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν ἐπικαλυμμάτων καὶ μέχρι τελείας ἐπαφῆς τοῦ πήχεως ἐπ' αὐτοῦ. Ἀφοῦ λάβωμεν οὕτω τὸ μῆκος τῆς διαγωνίου ταύτης, μετροῦμεν κατόπιν διὰ τοῦ ἰδίου πήχεως τὴν κατακόρυφον ἀπόστασιν τῆς ὀπῆς ἀπὸ τοῦ πυθμένος τοῦ βαρελίου, ἥτις ἀπόστασις εἶναι ἡ διάμετρος τῆς κοιλίας αὐτοῦ. Προσθέτομεν τὰς δύο ληφθείσας διαστάσεις καὶ διαιροῦμεν τὸ ἄθροισμα αὐτῶν διὰ 2, τὸ δὲ πηλίκον ὑψοῦμεν εἰς τὸν κῦβον. Ὁ προκύπτων ἀριθμὸς δίδει τὸν ὄγκον τοῦ βαρελίου εἰς *βαρέλας* (ἑκάστη τῶν ὁποίων ἰσοδυναμεῖ μὲ 48 ὀκάδας). Ἐὰν δηλαδὴ παραστήσωμεν τὴν διαγώνιον τοῦ βαρελίου διὰ d καὶ τὴν μεσαίαν διάμετρον (κοιλίας) διὰ Δ, ὁ ὄγκος τοῦ βαρελίου Ο προσδιορίζεται διὰ τοῦ τύπου:

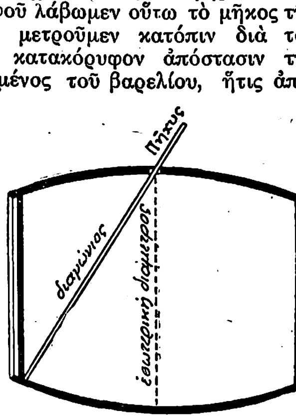

Τρόπος μετρήσεως τοῦ ὄγκου τῶν βαρελίων.

$$O = \left(\frac{d + \Delta}{2}\right)^3$$

2) Κατὰ τὴν δευτέραν μέθοδον εἰσάγομεν ἐπίσης τὸν πῆχυν ἀπὸ τῆς ὀπῆς τῆς πληρώσεως διαγωνίως καὶ λαμβάνομεν τὴν ἰδίαν ὡς ἄνω διαγώνιον ἀπόστασιν, τὴν ὁποίαν ὑψοῦμεν εἰς τὸν κῦβον, τὸν δὲ προκύψαντα ἀριθμὸν πολλαπλασιάζομεν ἐπὶ τὸν ἀντιστοιχοῦντα ἑκάστοτε εἰς τὴν διαγώνιον σταθερὸν ἀριθμὸν τοῦ παρατιθεμένου πίνακος. Τὸ γινόμενον δίδει τὸν ὄγκον ἐπίσης εἰς βαρέλας. Παριστάνοντες δηλαδὴ τὸν σταθερὸν ἀριθμὸν διὰ Σ, ἔχομεν, διὰ τὸν τρόπον τοῦτον τῆς μετρήσεως τοῦ ὄγκου τοῦ βαρελίου, τὸν ἀκόλουθον τύπον:

$$O = \Sigma . d^3$$

Διαγώνιος	Στ. ἀριθμός	Διαγώνιος	Στ. ἀριθμός	Διαγώνιος	Στ. ἀριθμός
0.465	1	1.236	983	1.848	940
0. 49	999	1.256	982	1.954	930
0. 67	998	1.275	981	2.056	920
0. 74	997	1. 29	980	2.148	910
0. 79	996	1.308	979	2.224	900
0. 84	995	1.325	978	2.426	875
0. 89	994	1.343	977	2. 61	850
0.935	993	1.362	976	2. 77	825
0. 97	992	1.381	975	2. 92	809
1.005	991	1. 40	974	3. 21	750
1.036	990	1.417	973	3. 49	700
1. 07	989	1.435	972	3. 77	950
1. 10	988	1.452	971	4. 05	600
1. 13	987	1.539	966	4. 34	550
1.154	986	1.609	961	4. 65	500
1.184	985	1.678	955		
1.216	984	1. 74	950		

Ὄγκος τοῦ ἐναπομένοντος ὑγροῦ. Διὰ νὰ εὕρωμεν τὸν ὄγκον τοῦ ἐναπομένοντος ὑγροῦ ἐν τῷ βαρελίῳ, εἰς οἱανδήποτε στάθμην, πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν: α΄ τὸν ὁλικὸν ὄγκον τοῦ βαρελίου, β΄) τὴν διάμετρον τῆς κοιλίας καὶ γ) τὸ ὕψος τοῦ ἐναπομένοντος ὑγροῦ. Πολλαπλασιάζομεν τὸν ὁλικὸν ὄγκον ἐπὶ τὸ ὕψος τοῦ ἐναπομένοντος ὑγροῦ, τὸ γινόμενον δὲ αὐτῶν διαιροῦμεν διὰ τοῦ μήκους τῆς μεσαίας διαμέτρου. Καὶ ἐὰν μὲν ἡ στάθμη τοῦ ἐναπομείναντος ὑγροῦ εἶναι *κάτω τοῦ μέσου* τοῦ βαρελίου, *ἀφαιροῦμεν* ἐκ τοῦ εὑρεθέντος πηλίκου τὰ τέσσαρα ἑκατοστὰ (4%) τοῦ ὁλικοῦ τοῦ βαρελίου ὄγκου, ἂν δὲ ἀντιθέτως ἡ στάθμη εὑρίσκεται *ἄνω τοῦ μέσου*, τότε προσθέτομεν εἰς τὸ πηλίκον τὸν ἴδιον τοῦτον ἀριθμόν. Ἐὰν δηλαδὴ παραστήσωμεν τὸν ὁλικὸν ὄγκον τοῦ βαρελίου διὰ τοῦ Ο, τὴν στάθμην τοῦ ἐναπομένοντος ὑγροῦ διὰ τοῦ Υ καὶ τὴν μεσαίαν διάμετρον διὰ τοῦ Δ, τὸ πρόβλημα λύεται διὰ τοῦ τύπου:

$$\frac{O \times Y}{\Delta} \pm 0{,}04.O = \text{ὄγκος ἐναπομένοντος ὑγροῦ.}$$

Ἐὰν ἐπὶ παραδείγματι ὑποθέσωμεν τὸν ὁλικὸν ὄγκον τοῦ βαρελίου 960 ὀκάδας, τὸ ὕψος τοῦ ὑγροῦ 0,76 μ. καὶ τὴν μεσαίαν διάμετρον 1,14 μ., ὁ ὄγκος τοῦ ἐναπομένοντος ὑγροῦ θὰ εὑρεθῇ οὕτω: $960 \times 0{,}76 = 729{,}6 : 1{,}14 = 640 + (4\%$ τῶν 960 ὀκ. $= 38{,}4) = 678\ ^1/_2$ ὀκάδες.

Α. Θ. ΠΑΠΙΤΣΗΣ

βαρελοποιὸς (ὁ)· ὁ τεχνίτης ἢ ἐργοστασιάρχης ὁ κατασκευάζων βαρέλια.

—*[Λαογρ.]*· βλ. βαρελᾶς.

— *[Ἰατρ.]* Αἱ εἰς τοὺς ἐξασκοῦντας τὸ ἐπάγγελμα τοῦ βαρελοποιοῦ, ὡς ἐκ τῆς χρήσεως τῆς σφύρας καὶ σμίλης πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς σιδηρᾶς στεφάνης τῶν βαρελίων, προκαλούμεναι παραμορφώσεις ἀφορῶσι τὰς χεῖρας καὶ δὴ τὴν παλαμιαίαν ἐπιφάνειαν αὐτῶν, συνιστάμεναι εἰς σκλήρυνσιν τοῦ δέρματος κατὰ τὸ ὑποθέναρ καὶ κατὰ μῆκος τοῦ ἔξω χείλους τοῦ δείκτου καὶ εἰς τὸν σχηματισμὸν τύλων, 3—4 κατὰ τὰς παλαμιαίας πτυχάς, καὶ ἑνὸς ἐπιμήκους ἐπὶ τοῦ ἔξω χείλους τοῦ ἀντίχειρος, προερχομένου ἐκ τῆς τριβῆς αὐτοῦ ἐπὶ τῶν κυλινδουμένων βαρελίων. Ἐπίσης οἱ ὄνυχες εἰσὶν ἐφθαρμένοι, καὶ ἱκαναὶ ἀμυχαὶ ἐκ τρώσεως τῶν ὀδοντωμάτων τῶν σιδηρῶν στεφανιαίων ἐλασμάτων παρατηροῦνται ἐπὶ τοῦ δέρματος.

Ο. Ρ.

βαρελοσανίς, *—ίδος* (ἡ)· σανὶς βαρελίου, κοιν. *δοῦγα*, ἡ κατάλληλος διὰ κατασκευὴν βαρελίων.

βαρελότο (τό)· μικρὸν δέμα πλῆρες ἐκρηκτικῆς ὕλης (ἀπὸ τοῦ ἰταλ. barletta ἢ barlotta ἐκ τῆς αὐτῆς σημασίας).

— *[Ἐγκυκλ.]* Τὰ βαρελότα ἐχρησιμοποιοῦντο ἐλευθέρως ἄλλοτε ἐν Ἑλλάδι εἰς θορυβώδεις ἑορτασμοὺς γάμων, ἐκλογικῶν νικῶν, κλπ. Ἰδίως δὲ κατὰ τὸ Πάσχα. Λόγῳ ὅμως τῶν συχνῶν ἐκ τοῦ ἐθίμου τούτου δυστυχημάτων καὶ τῆς ἐν γένει βαρβάρου αὐτοῦ μορφῆς, ἡ χρῆσις τῶν βαρελότων ἔχει ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ἀπαγορευθῆ, χωρὶς καὶ νὰ ἐκλείψῃ ὁλοτελῶς, παρὰ τὰ λαμβανόμενα ἑκάστοτε ὑπὸ τῶν ἀρχῶν μέτρα.

Digitized by Google

Ἡ κατασκευή των γίνεται διὰ διαφόρων συνθέσεων ἀποτελουμένων ἀπὸ ἐκρηκτικὰς ὕλας καὶ ἐχουσῶν τὴν ἰδιότητα ν' αὐταναφλέγονται δι' ἁπλῆς κρούσεως. Τοιαῦται κόνεις ἀναμιγνύωνται μὲ μικροὺς χάλικας, οἵτινες κατόπιν περιβάλλονται διὰ χονδροῦ χάρτου καὶ συσφίγγονται ἰσχυρῶς διὰ σπάγγου ἢ καὶ σύρματος. Ὁ τρόπος ἀκριβῶς οὗτος τῆς κατασκευῆς των φυσικὸν εἶναι νὰ ἐγκλείῃ σοβαρωτάτους κινδύνους διὰ τοὺς κατασκευαστάς, ὅταν μάλιστα αὐτοὶ εἶναι, ὅπως συχνὰ συμβαίνει, παῖδες μικρᾶς ἡλικίας. — Ω

Βαρελτσόγλους, ***Νικόλαος*** ἢ ***Καραζᾶς***. Ἀπόστολος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Σταλεὶς πρῶτος εἰς Κρήτην τῷ 1819 πρὸς μύησιν, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ ἄπρακτος, καθόσον, κατὰ Φιλήμονα, ἡ ἐπιτήρησις τῶν Τούρκων ἦτο ἀγρυπνοτάτη. Κατόπιν ὅμως εὑρέθησαν τρόποι διαδόσεως καὶ ἐπεκτάσεως τῆς μυήσεως (*Φιλήμονος* Δ' σ. 45). Τ. Χ. Κ.

Βαρὲμ (Waremme) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Βελγίου, ἐν τῷ νομῷ τῆς Λιέγης, εἰς ἀπόστασιν 26 χιλιομέτρων ΒΔ ταύτης, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ζέερ. Φημίζεται διὰ τὴν κατασκευὴν ἀρωματίτου ἄρτου. Κάτ. 4.140. Μ. Δ. Β.

βάρεμα καὶ ***βάρημα*** (τό)· τὸ κτύπημα, ἡ ἐκ κτυπήματος πληγή· || βάρος, ἐνόχλησις (βλ. βαρεμός.)

βαρεματιὰ (ἡ)· βάρεμα, πλῆγμα, τραῦμα.

βαρεμένος, *—η, —ο·* (παθ. μετχ. παρακ. τοῦ ρήμ. *βαρῶ*) ὁ κτυπημένος, ὁ πληγωμένος· || (παθ. μετχ. παρακ. τοῦ ρημ. *βαραίνω*), ὁ βεβαρημένος· τὸ θηλ. *βαρεμένη*, ἡ ἔγκυος γυνὴ (λατιν. gravida).

βαρεμὸς (ὁ) ἢ ***βαρεμωσύνη*** καὶ ***βάρεμα*** (τό)· τὸ νὰ βαρύνεταί τις νὰ πράξῃ τι, ὄκνος, ὀκνηρία· || βάρος, ἐνόχλησις: «βαρεμὸς εἶσαι μὲ τὶς γκρίνιες σου».

Βάρεν (Waren) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας, ἡ Virunum τῶν Ρωμαίων, ἐν Μεκλεμβούργῳ-Σβέριν, εἰς ἀπόστασιν 80 χιλιομέτρων πρὸς τὰ ΝΑ τοῦ Σβέριν. Κάτ. 8.500.

Βαρὲν (Varennes), ***Αὔγουστος-Ἀδριανὸς ντὲ Γκόντ, μαρκήσιος τοῦ—***. Γάλλος φιλόλογος καὶ ζωγράφος (1801—1864). Λαβὼν μαθήματα χαρακτικῆς καὶ ζωγραφικῆς παρὰ τοῦ βαρώνου Ντενόν, παρουσίασε λίαν ἐνωρὶς ἐξαίρετον τάλαντον. Ἐξέθηκε τῷ 1837 τὸν πίνακά του: «Ἡ συναγωγὴ τῶν Ἰσραηλιτῶν τῶν Παρισίων κατά τινα ἡμέραν ἑορτῆς», ἀποσπάσας τὴν προσοχὴν τῶν φιλοτέχνων. Βραδύτερον ὅμως κατέλιπε τὴν ζωγραφικὴν καὶ ἀφωσιώθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν φιλολογίαν. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων ἐκδηλώσεων τῆς νέας του ταύτης τάσεως τάσσονται τὰ ἔργα: «Ἁπλοῖ μῦθοι» (1846 καὶ 1853), «Ὅλα καλά, ὅταν τελειώνουν καλά», κωμῳδία (1851), «Φθινοπωριναὶ διηγήσεις» (1853) καὶ «Πιασμένος εἰς τὴν παγίδα» (1854). Ι. Μ. Π.

Βαρὲν (Varin), ***Ἰωάννης***. Χαράκτης μεταλλίων (1604—1672). Ἐτελειοποίησε τὴν τέχνην του ἐπινοήσας νέας μεθόδους ἐργασίας. Ἀναλαβὼν τὴν κατασκευὴν τῆς σφραγῖδος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας προσείλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ Ρισελιέ, ὅστις τὸν ἀνεβίβασεν εἰς ὑψηλὰ ἀξιώματα ἐν τῇ διευθύνσει τοῦ νομισματοκοπείου τοῦ γαλλικοῦ κράτους καὶ τῷ ἀνέθηκε τὴν χάραξιν καὶ τὴν κοπὴν χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν νομισμάτων, καθὼς καὶ τῶν ἀναμνηστικῶν τῶν γεγονότων τῆς βασιλείας Λουδοβίκου τοῦ ΙΓ' μεταλλίων. Τῷ 1664 ἐξελέγη, μεταξὺ τῶν πρώτων, μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς γλυπτικῆς καὶ τῆς ζωγραφικῆς. Κατεσκεύασε μαρμάρινον ἀνδριάντα τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' καὶ ἤρχισε τὴν νομισματικὴν ἱστορίαν τῆς βασιλείας του, ἣν θανὼν δὲν κατώρθωσε νὰ περατώσῃ. Ι. Μ. Π.

— **Βαρὲν** (Varin), ***Ἰωσήφ***. Χαράκτης ἀρχιτεκτονικῶν μνημείων (1740—1800). Μαθητεύσας κατ' ἀρχὰς πλησίον τοῦ πατρός του, ἐπιδεξίου χαράκτου μετάλλων, μετέβη μετὰ ταῦτα πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του εἰς Παρισίους, ἔνθα ἐπὶ μακρὰ ἔτη διεκρίθη εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ἀρχιτεκτονημάτων. Μεταξὺ ἄλλων ἐξετέλεσε τοὺς διακοσμητικοὺς πίνακας τῶν ἀκολούθων βιβλίων: «Γραφικὸν ταξίδιον» ὑπὸ Saint-Noi, «Ταξίδιον εἰς τὴν Ἑλλάδα» ὑπὸ Choiseul-Gouffier, «Πίναξ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας» ὑπὸ Ohsson Mouradja, «Γραφικὸν ταξίδιον εἰς Συρίαν» ὑπὸ Cassas, «Πραγματεία περὶ ἀρχιτεκτονικῆς» τοῦ Blondel, «Πραγματεία περὶ ὀχυρωμάτων» τοῦ Mantalembert. Ἐπὶ πλέον ἐξετέλεσε καὶ πολλὰς μεμονωμένας συνθέσεις, ἐν αἷς: «Γενικὴ ἄποψις τῆς πόλεως Caux», «Ἀπόψεις τοῦ Αἲξ, τοῦ Μπεζανσὸν καὶ τοῦ Νεσατέλ», «Ἄποψις καὶ προοπτικὴ τῆς μεγαλοπρεποῦς πλατείας τοῦ Βορδὼ», «Ἄποψις τοῦ θεάτρου τοῦ Βορδὼ ἐσωτερικῶς», «Ἀπόψεις τοῦ Παλαὶ-Ρογιὰλ καὶ τοῦ Δικαστικοῦ μεγάρου τῶν Παρισίων, τοῦ ἀνακτόρου, τῆς πλατείας καὶ τῶν φυλακῶν τῆς Καέν» κλπ. Ι. Μ. Π.

— **Βαρὲν** (Varin), ***Κάρολος***. Γάλλος θεατρικὸς συγγραφεὺς (1798—1869). Τὸ οἰκογενειακόν του ὄνομα εἶναι *Βουαρέν*. Εἶχεν ἀποσταλῆ εἰς Παρισίους ὑπὸ τῶν γονέων του διὰ νὰ σπουδάσῃ, ἀλλ' ἐκεῖ ἐπεδόθη εἰς τὴν συγγραφὴν θεατρικῶν ἔργων, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Βίκτωρ Βαρέν*, διαπρέψας εἰς τὰς κωμῳδίας, τὰ κωμειδύλλια καὶ τὰς φάρσας. Ἔγραψε μόνος ἢ ἐν συνεργασίᾳ μετ' ἄλλων καὶ ἰδίως μὲ τοὺς *Ἀραγκό, Ντεβερζέ, Ντυπονσέλ, Πὼλ ντὲ Κόκ, Λαμπὶς καὶ Ροσφόρ*, πλεῖστα ἔργα, κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Ἡ Μοδιστροῦλα», «Οἱ Σαλτιμπάγκοι», «Τὰ ἑπτὰ θαύματα τοῦ κόσμου», «Δωμάτιον μὲ δύο κρεββάτια», κ. τ. λ. Μ. Δ. Β.

— **Βαρὲν** (Varin), ***Κάρολος-Νικόλαος***. Γάλλος χαράκτης (1745—1805). Συνειργάσθη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του *Ἰακώβου Βαρέν*, βοτανικοῦ, εἰς τὴν ἐκπόνησιν διαφόρων ἔργων του καὶ ἐξετέλεσε δι' ἴδιον λογαριασμὸν ἀναπαραγωγὰς τῶν πινάκων τοῦ Μπουσέ, τοῦ Λεπρένς, τοῦ Λῶρεντς καὶ ἄλλων. Ἐπὶ πλέον ἐχάραξεν ἐπὶ ἰδίων σχεδιαγραφημάτων τὰς προσωπογραφίας τοῦ de Juigné καὶ τοῦ ἀββᾶ Parehappe. Ι. Μ. Π.

— **Βαρὲν** (Varin), ***Κουεντῖνος***. Ζωγράφος τῆς παλαιᾶς γαλλικῆς σχολῆς γεννηθεὶς ἐν Ἀμιένῃ ἄγνωστον πότε καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀντελὺ λήγοντος τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων διδασκάλων τοῦ Νικολάου Πουσέν, τοῦ ὁποίου τὸ ἐργαστήριον εὑρίσκετο ἐπὶ μακρὰ ἔτη εἰς τὸ τοῦ διδασκάλου του. Θ. Β.

Βαρὲν-ἀν-Ἀργκὸν (Varennes-en-Argonne) *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Γαλλίας, εἰς ἀπόστασιν 29 χιλιομέτρων ΒΔ τοῦ Βερντέν, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Αἴρ, παρὰ τὸ δάσος τῆς Ἀργκὸν (κάτ. 1097). Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ συνελήφθη Λουδοβῖκος ὁ ΙΣΤ' μετὰ τῆς οἰκογενείας του, κατὰ τὴν ἀπόπειραν τῆς διαφυγῆς του εἰς τὸ ἐξωτερικόν, τὴν 22 Ἰουνίου 1791. Ἡ φυγὴ αὕτη εἶναι γνωστὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὡς «φυγὴ τῆς Βαρέν». Ἡ κώμη αὕτη ἡ ὁποία κυριαρχεῖ τῆς πεδιάδος τοῦ Αἴρ, εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παγκοσμίου πολέμου καὶ μετεβλήθη εἰς φρούριον. Ἀνακατελήφθη τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1918 ὑπὸ τῆς πρώτης ἀμερικανικῆς στρατιᾶς τοῦ Πέρσιγκ. Μ. Δ. Β.

βαρένω· δημ. ἀντὶ *βαρύνω* (βλ. βαραίνω).

Βάρετα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τοποτηρησία *(βάνδον)*, δηλαδὴ μικρὰ διοικητικὴ περιφέρεια, τοῦ θέματος *Βουκελλαρίων* (Μ. Ἀσίας) τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἀποσπασθεῖσα ἐκ τοῦ θέματος ἐκείνου ὑπὸ τοῦ Λέοντος ΣΤ' (886—912) καὶ προσκολληθεῖσα εἰς τὸ θέμα Καππαδοκίας. Ν. ΚΛΣ.

Βαρετάδα ἢ ***Βαρετὰς*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Στράτου* τῆς ἐπαρχίας Βάλτου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 201. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Ἀμοργιανοὶ* (κάτ. 230) *Ποδογορὰ* (κάτ. 122) καὶ *Μακριὰς* ἢ *Μακριάδα* (κάτ. 87). Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος ἔχει δάση ἐκ πρίνων, ἀριῶν, φιλίκων κλπ., παράγει δὲ κυρίως καπνὸν εἰς μεγάλας ποσότητας ἐξαγόμενον. Μετὰ τῆς Ἀμφιλοχίας συγκοινωνεῖ διὰ βατῆς ὁδοῦ (ὥρ. 3 ½), ὁμοίως δὲ καὶ μετὰ τοῦ Ἀγρινίου (ὥρ. 7). Δ. Ε. Μ.

Βαρετὰς *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βαρετάδα.

βαρετός, *—ή, —ό·* ὁ προξενῶν βάρος, ἐνόχλησιν, ἐπαχθής, ἐνοχλητικός: «βαρετὸς ποὺ εἶσαι, καημένε, μὲ τὶς κουβέντες σου»· || ὁ βαρυνόμενος νὰ πράξῃ τι, ὁ νωθρός.

βαρέω· ἰδιωμ., ἔχω βάρος, εἶμαι βαρύς: «πόσο βαρέει», τί βάρος ἔχει, «δὲν βαρέει καθόλου» δὲν ἔχει βάρος εἶναι ἐλαφρόν, (τὸ ρῆμα τοῦτο εἶναι ἀξιοσημείωτον, διότι εἶναι ἐκ τῶν ὀλιγίστων ἰδιωματικῶν ρημάτων ληγόντων εἰς *—έω*).

Βαρζάνης. Εἷς τῶν ἐμπίστων τοῦ Βήσσου, Πέρσου σατράπου. Οὗτος ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ Βήσσου εἰς Παρθικὴν ὑπεκίνησε τοὺς κατοίκους ταύτης εἰς στάσιν κατὰ τῶν μακεδονικῶν φρουρῶν, συλληφθεὶς ὅμως ὑπὸ τοῦ σατράπου τῆς χώρας Φραταφέρνους ἤχθη δέσμιος εἰς Ζαρίασπα, ὅπου ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε συστήσει δικαστήριον κατὰ τοὺς παλαιοὺς περσικοὺς τύπους διὰ νὰ δικάσῃ τὸν βασιλοκτόνον Βῆσσον καὶ τοὺς ἄλλους συνενόχους του μεγιστᾶνας Πέρσας. ΚΑΨ.

Βαρζᾶς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Μεσοποταμίας εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς σημερινῆς Βαγδάτης. Ὁ αὐτοκράτωρ *Ἡράκλειος* (610—641) καταδιώκων τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν *Χοσρόην* ἔφθασεν εἰς *Βαρζᾶς* τὸν Μάρτιον τοῦ 627 καὶ ἐκεῖ ἐδέχθη ἐξ Πέρσας μεγιστᾶνας μετὰ τῶν ὁποίων συνεννοήθη διὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Χοσρόη καὶ τὴν συνομολόγησιν τῆς μεταξὺ Περσίας καὶ Βυζαντίου εἰρήνης. Ν. ΚΛΣ

Βαρζούγκα *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς ἐν τῷ κυβερνείῳ Ἀρχαγγέλου τῆς βορείου Ρωσίας ἐπὶ τῆς νοτίου παραλίας τῆς χερσονήσου Κόλσκ. Πηγάζων ἐκ τῆς ἑλώδους λίμνης Ἀνκόζερο (67° 17' βόρ. πλ. καὶ 33° 30' ἀν. μῆκ.), ἐκβάλλει μετὰ ροῦν 220 βερστίων εἰς τὴν Λευκὴν θάλασσαν. Π. Λ.

βάρη (τά)· βλ. βάρος.

βάρη (ἡ) (Bare) *[Ζῳολ.]*. Γένος πιθήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀνθρωποειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *λεμουριδῶν*. Οἱ πίθηκοι οὗτοι παρουσιάζουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: σῶμα ἀνεπτυγμένον, κεφαλὴν ἀποστρογγυλωμένην καὶ μᾶλλον μικράν, ρύγχος ἐπίμηκες, ὦτα ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένα καὶ τριχωτά, πόδας σχεδὸν ὁμοιομήκεις μεταξύ των, οὐρὰν μακρὰν καὶ τριχωτήν. Ὁ τύπος τῶν ὀδόντων των δι' ἕκαστον κοπτ. $\frac{4}{4}$, κυνοδ. $\frac{2}{2}$, προγόμφ. $\frac{6}{6}$, γόμφ. $\frac{6}{6}$ = 36 ὀδόντες κατανεμόμενοι ἐξ ἴσου καὶ εἰς τὰ δύο συμμετρικὰ ἡμίση ἑκάστης σιαγόνος. Οἱ κοπτῆρες τῆς ἄνω σιαγόνος εἶναι μικροὶ καὶ χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων, οἱ κυνόδοντες ἰσχυρότατοι καὶ οἱ κοπτῆρες τῆς κάτω σιαγόνος ἐπιμήκεις καὶ ἰσχυροί.

Βάρη ἡ λευκή.

Τὰ ζῷα ταῦτα ζῶσι κατὰ μικρὰς ὁμάδας εἰς τὰ δάση τῆς Μαδαγασκάρης. Εἶναι ἡμερόβια, ἀλλὰ δὲν ἀναζητοῦσι τὴν τροφήν των παρὰ μόνον μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ὁπότε καὶ διατρέχουσι τὰς ἐρήμους ἐκτάσεις ἐκβάλλοντα ὀξείας φωνάς. Τρέφονται ἐκ καρπῶν, ᾠῶν πτηνῶν, μικρῶν θηλαστικῶν καὶ ἐντόμων. Βαδίζουσιν εὐχερῶς καὶ ἀναρριχῶνται ἐπιτηδείως ἐπὶ τῶν δένδρων. Ἡ θήλεια γεννᾷ ἓν καὶ σπανιώτερον δύο μικρά. Γενικῶς οἱ πίθηκοι οὗτοι εἶναι ἤπιοι χαρακτῆρος καὶ ἐξημεροῦνται εὐκόλως διατηρούμενοι ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ.

Τὸ γένος περιλαμβάνει πολλὰ εἴδη, ὧν κυριώτερον εἶναι *βάρη ἡ λευκὴ* (Bare alba). Τὸ ζῷον τοῦτο διακρίνεται ἐκ τοῦ θαυμασίου χρωματισμοῦ τοῦ τριχώματός του, ὅπερ κατὰ τὴν ράχιν εἶναι στιλπνῶς λευκόν, τὰ πλάγια καὶ τὴν κοιλίαν ὑπόλευκα, τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τῶν ποδῶν λευκόν, τὰ ἄκρα τῶν ποδῶν ὡς καὶ τὸ ἄνω μέρος τῆς κεφαλῆς καὶ ἡ οὐρὰ μέλανα, τὰ ὦτα, ὁ λαιμὸς καὶ τὸ ρύγχος λευκά. Ἕτερα εἴδη εἶναι, *βάρη ἡ πορφυρόπους* (Bare rufipes), *βάρη ἡ μελανομέτωπος* (Bare nigrifrons) καὶ *βάρη ἡ γαλῆ* (Bare catta), ἥτις διακρίνεται ἐκ τῆς οὐρᾶς της, ἥτις εἶναι λευκὴ μὲ πυρροὺς δακτυλίους κατ' ἴσα διαστήματα διατεταγμένους. Δ. Ν. Π.

Βάρη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κορωπίου τῆς ἐπαρχίας Ἀττικῆς. Κάτ. (1928) 427. Κεῖται ἐπὶ τῶν νοτίων ὑπωρειῶν τοῦ Ὑμηττοῦ νεύον πρὸς τὸν Σαρωνικόν, περὶ τὰ 2 χλμ. ἀπέχον ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἔνθα ἀσφαλὴς ὁμώνυμος ὅρμος (βλ. κατωτ.). Ἐγγὺς τῆς Βάρης ἡ παραλία τῆς *Βάρκεζας*. Ἡ ὅλη περιφέρεια φημίζεται ὡς «πέραμα» θηραμάτων, διὸ καὶ συχνάζεται κατὰ τὸ θέρος ὑπὸ πλείστων κυνηγῶν. Ἐπίσης χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς θερινὴ διαμονὴ πλείστων Ἀθηναίων. Μετὰ τῶν Ἀθηνῶν συνδέεται διὰ παραλιακῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χμτρ. 19) μέσῳ Γλυφάδας.

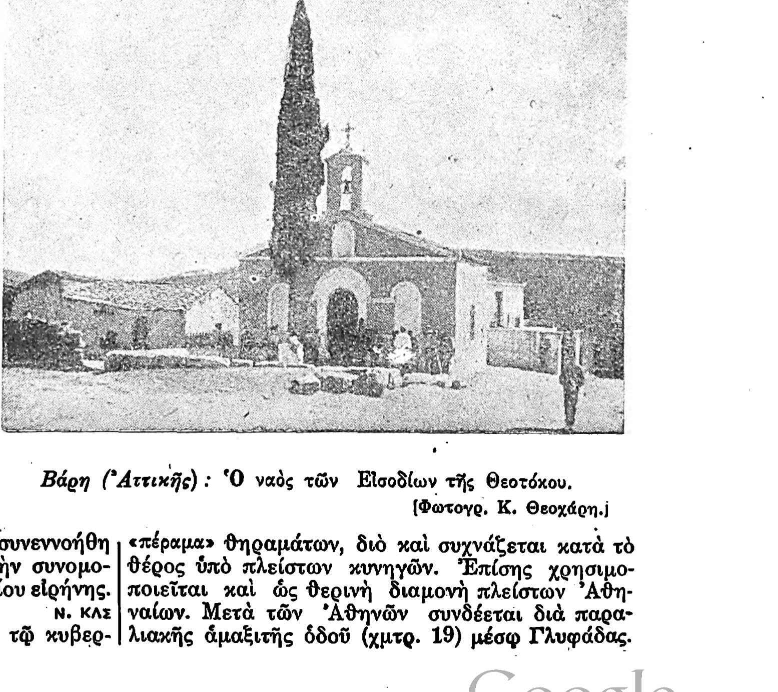

Βάρη (Ἀττικῆς): Ὁ ναὸς τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου.
[Φωτογρ. Κ. Θεοχάρη.]

Digitized by Google

— *[Ναυτ. Γεωγρ.]* Ὁ ὁμώνυμος ὅρμος, ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τοῦ Σαρωνικοῦ, ἀπέχων τοῦ λιμένος Πειραιῶς $15\frac{1}{2}$ μιλ. ΝΑ, σχηματίζεται ἀμέσως πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ἀκρωτηρίου *Ζωστήρ*, ὅπερ, ὡς ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν ὅρμον τοῦτον καλεῖται τανῦν *Ζερβί*. Ὁ ὅρμος (πλάτ 37° 49' Β, μηκ. 23°49' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens), τοῦ ὁποίου τὸ ἀνατολικὸν κέρας ἀποτελεῖ ἡ ἄκρα *Λομβάρδα*, εἶναι ἀνεμοσκεπὴς μὲν ἀπὸ Βορρᾶ κα Ζεφύρου, ἀλλ' ἀναπεπταμένος πρὸς Νότον καὶ Εὖρον· τρεῖς δὲ νησῖδες, *Λατόνα*, *Διάνα* καὶ *Ἀπόλλων* ὑπὸ τῶν ξένων ὀνομαζόμεναι, δυσχεραίνουσι τὸν εἴσπλουν ἐν νυκτί. Εἰς τὰς περὶ τὴν ἀκτὴν τοῦ ὅρμου γαίας ἦσαν οἱ ἀρχαῖοι δῆμοι *Θορεῖς*, *Λαμπτρεῖς* καὶ *Ἀναγυράσιοι* (*Στράβ.* 15, *Πανσαν.* Ἀττικὰ Α, λα, 1 καὶ ἑξεξ.). Σ. Ε. Λ.

— **Βάρη** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Σύρου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐπὶ λόφου παρὰ τὴν ΝΑ ἀκτὴν τῆς νήσου, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ φρεατίων ὑδάτων. Κάτ. (1928) 875. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Χρούσσα* (κάτ. 138) καὶ *Περδίκι* (κάτ. 68), ὧν ὁ πρῶτος ἀπέχων 20' ἀπὸ τῆς ἕδρας εἶναι ἓν τῶν ὡραιοτέρων προαστείων τῆς Ἑρμουπόλεως, χρησιμεύων ὡς τόπος θερινῆς διαμονῆς τῶν κατοίκων αὐτῆς. Ἡ Βάρη μετὰ τῆς Ἑρμουπόλεως συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χμτρ. 8).

— *[Παραλ. Γεωγρ.]* Ὁ ὁμώνυμος ὅρμος (Β. πλ. 37° 23' 1/4, Ἀν. μηκ. 24° 57', χάρτ. ἑλλην. «Νῆσος Σῦρος» ὑπὸ Ν. Κοτσοβίλλη, ἀγγλ. 1542: Syra island), διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν ἀκρονησίδων Ἐμπάτη· καὶ Χονδρὰ ἀπέχει τοῦ λιμένος Ἑρμουπόλεως $5\frac{1}{2}$ μιλ. Εἰς τὰς πρὸς Β αὐτῆς καλλιεργημένας ἐκτάσεις: «*Χριστοῦ τὸ Πάτημα*», «*Λαγκάδα*», «*'ς τοῦ Καπέλλα*», λείψανα ἀρχαίων τειχῶν, τάφοι καὶ συντρίμματα ἀγγείων. Κατὰ τὸν Ἔμμαν. Φραγκίδην, ἔκειτο ἐκεῖ ἡ ἀρχαία *Εσχατιά*. Τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τοῦ ὅρμου, ΝΑ τῆς ὅλης νήσου ἐσχατιάν, ἀποτελεῖ ἀπορρὼξ ἀκτὴ ἀκρωτηριάζουσα (πλάτ. 37° 22 2/3 Β., μηκ. 24° 57' 1/3 Ἀν., χάρτ. ἑλλην. «Νῆσος Σῦρος» ὑπὸ Ν. Κοτσοβίλλη, ἀγγλ. 1542: Syra island), καλουμένη *Βάρης Χονδρά*. Σ. Ε. Λ.

—**Βάρη** *[Γεωγρ.]*. Προάστειον τῆς Σμύρνης, γνωστότερον ὑπὸ τὸ τουρκικὸν ὄνομά του *Μπαϊρακλῆ*.

Βαρὴ *[Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον τῆς περιοχῆς *Κορθίου* τῆς νήσου Ἄνδρου, ὀλίγον κάτωθι τοῦ χωρίου *Πέρα Ἀηδόνια*, ἔνθα πηγὴ ἀφθόνου ὕδατος. Δ. Ε. Μ.

βάρημα (τὸ) καὶ *βάρεμα*· ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *βαρῶ*, κτύπημα, πλῆγμα, τραῦμα· ‖ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *βαραίνω*, βάρος, φόρτος.

βαρηκοΐα, *βαρήκοος*· βλ. βαρυηκοΐα, βαρυήκοος.

βαρήσκω καὶ *βαρήχνω* (ἰδιωμ. ἐν Κρήτῃ)· ἀμετβ. κτυποῦμαι, πληγώνομαι: «βαρήστηκεν ὁ Ξέπαπας—τὄμορφο παλληκάρι». Ε. Γ.

Βαρθελεμύ· βλ. Μπαρτελεμύ.

βαρθία (ἡ) (Warthia Waagen) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βελλεροφοντιδῶν ἀσπιδοβραγχίων προσωβραγχίων γαστροπόδων*, μαλακίων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιθανθρακοφόρου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βαρθίτης (ὁ) (Barthit) *['Ορυκτολ.]* Ὀρυκτὸν τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς μικροὺς (μέχρι 3 χιλιοστομέτρων μήκους) κρυστάλλους τοῦ μονοκλινοῦς πιθανῶς κρυσταλλικοῦ συστήματος. Ἔχει σκληρότητα 3ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 4.19, χρῶμα χλοοπράσινον, λάμψιν παχεῖαν ὑελώδη. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ἀρσενικικὸν ἅλας ψευδαργύρου καὶ χαλκοῦ. Ὁ χημικός του μοριακὸς τύπος εἶναι $3ZnO.\ CuO.\ 3As_2O_5.2H_2O$. Εὑρέθη εἰς τὰ μεταλλεῖα χαλκούχων μεταλλευμάτων τοῦ Guchab εἰς τὰ ὄρη Otavi. Γ. Κ. Γ.

βαρθολίνειοι *ἀδένες* *['Ανατομ.]*. Δύο στρογγύλοι ἢ ᾠοειδεῖς ὠχροερυθροὶ βοτρυοειδεῖς ἀδένες τῶν ἔξω γεννητικῶν ὀργάνων τοῦ θήλεος, ἀντιστοιχοῦντες πρὸς τοὺς *κωπηρείους* τοῦ ἄρρενος, μέγεθος ἔχοντες μικροῦ κυάμου, κείμενοι ἑκατέρωθεν τῆς ὀπισθίας μοίρας τῆς εἰσόδου τοῦ κολεοῦ, μεταξὺ ταύτης καὶ τοῦ βολβοσηραγγώδους μυός, οὓς ἶνες περιβάλλουσιν πολλάκις κύκλῳ αὐτούς· οἱ δ' ἐκφορητικοὶ πόροι αὐτῶν φερόμενοι πρὸς τὰ πρόσω ἐκβάλλουσιν εἰς τὴν ἔσω ἐπιφάνειαν τῶν μικρῶν χειλέων πρόσθεν τοῦ παρθενικοῦ ὑμένος ἢ τῶν λειψάνων αὐτοῦ. Ἐκκρίνουσι λευκωματῶδες ὑγρόν, ὅπερ καθιστᾷ τὴν εἴσοδον τοῦ κολεοῦ ὀλισθηράν. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

βαρθολινῖτις (ἡ) *['Ιατρ.]*. Ἡ φλεγμονὴ τῶν βαρθολινείων *ἀδένων*, ἐπερχομένη συχνάκις ὡς ἐπιπλοκὴ τῆς αἰδοιΐτιδος ἢ αἰδοιοκολπίτιδος. Παρατηρεῖται εἰς νέας γυναῖκας, κατ' ἐξαίρεσιν δὲ εἰς τὰς μὴ ἐφήβους. Ἡ ἔντονος λειτουργία τοῦ βαρθολινείου ἀδένος ὡς καὶ ἡ ἐκ πάσης αἰτίας ὑπεραιμία τῶν ἔξω γεννητικῶν ὀργάνων προετοιμάζουσι τὴν ἔκρηξιν τῆς φλεγμονῆς ταύτης, ἥτις, τῇ ἐπενεργείᾳ μικροβίου τινός, τοῦ σταφυλοκόκκου, τοῦ στρεπτοκόκκου, καὶ κατ' ἐξοχὴν τοῦ γονοκόκκου, ἐγκαθιδρύεται ὑπὸ *ὀξεῖαν* ἢ *χρονίαν* μορφὴν καὶ κατὰ προτίμησιν ἀριστερά. Καὶ ἡ μὲν ὀξεῖα μορφὴ τῆς βαρθολινίτιδος ἀναφαίνεται ἢ ἀποτόμως, ἐν διαστήματι ὡρῶν τινων συνοδευομένη ὑπὸ ὀξέων τοπικῶν πόνων καὶ ἐξοιδήσεως τοῦ μεγάλου χείλους, ἢ βραδέως μετὰ τῶν αὐτῶν φαινομένων, ἐξελισσομένων προοδευτικῶς ἐπὶ τὸ ἐντονώτερον· ἡ ἐξοίδησις τοῦ μεγάλου χείλους ἐμφαίνεται πλειότερον κατὰ τὴν ἔσω μοῖραν αὐτοῦ, παρουσιάζουσα τάσιν τοῦ δέρματος καὶ τοῦ ἔσωθεν βλεννογόνου, ὅστις εἶναι κατέρυθρος καὶ πυωδῶς ἐπίχριστος. Κατὰ τὴν ἐξέτασιν δὲ διὰ τῶν δακτύλων, εὑρηται διόγκωσις, μεγέθους καὶ σχήματος λεπτοκαρύου, καρύου ἢ ᾠοῦ, κλυδάζουσα καὶ ἀποφράσσουσα σχεδὸν τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου, κατὰ δὲ τὴν πίεσιν ἐπ' αὐτῆς ἐξέρχεται ἐνίοτε σταγὼν πύου ἐκ τοῦ ἐκφορητικοῦ πόρου τοῦ φλεγμαίνοντος ἀδένος.

Ἡ φλεγονὴ αὕτη, ἥτις, ὡς ἄνω ἐλέχθη, συνοδεύεται ὑπὸ τοπικῶν πόνων ἐκτεινομένων ἐνίοτε καὶ μέχρι τῆς βουβωνικῆς πτυχῆς τοῦ περινέου καὶ τῶν μηρῶν, ὡς καὶ ὑπὸ γενικῶν φαινομένων πυρετοῦ, ἀνορεξίας, κοπώσεως κτλ., ἀφιεμένη εἰς ἑαυτήν, σπανιώτατα μὲν ἐπιφέρει σφάκελον τῶν τοιχωμάτων μὲ δυσεπούλωτον ἐξέλκωσιν, συνηθέστατα δὲ ἔχει τάσιν νὰ ραγῇ πρὸς τὰ ἔξω, δίδουσα διέξοδον πρὸς τὸ συλλεγὲν πυκνόρρευστον σοκολατόχρουν καὶ δύσοσμον πύον· ἀλλ' ἡ αὐτόματος αὐτὴ ρῆξις, ἀτελῶς γινομένη, προκαλεῖ συχνάκις διαρκῆ πυορροοῦντα συριγγώδη πόρον, ἢ σπανιώτερον πρὸς τὴν οὐρήθραν καὶ τὸ ὀρθὸν τρεπομένη, ἐπιπλέκει τὴν πάθησιν μὲ αἰδοιουρηθρικὰ ἢ ὀρθοκολπικὰ συρίγγια.

Πρὸς ἀποφυγὴν ὅθεν πασῶν τῶν ἄνω ἐπιπλοκῶν, ἡ τηρητέα ἀγωγὴ ἐπὶ τῆς ὀξείας βαρθολινίτιδος, ἐφ' ὅσον μὲν δὲν ἐγένετο ἡ συλλογὴ τοῦ πύου, δέον νὰ ἀποβλέπῃ πρὸς τὴν ἀντιφλεγματικὴν θεραπείαν, ἤτοι ἡσυχίαν, ἐφαρμογὴν θερμῶν ἐπιθεμάτων κλ., εὐθὺς δ' ἅμα τῷ σχηματισμῷ τοῦ πύου, πρὸς τὴν εὐρεῖαν διάνοιξιν τοῦ ἀποστήματος διὰ τὴν ἐκροὴν τοῦ πύου καὶ τὴν καυτηρίασιν τῶν τοιχωμάτων αὐτοῦ· ἂν δὲ σὺν τῇ ἄνω ἀγωγῇ ἐνεργηθῇ καὶ ἡ ἐκτομὴ μεγάλου τμήματος τῶν τοιχωμάτων τοῦ ἀποστήματος, τότε ἡ ἐγχείρησις ἀποβαίνει τελειοτέρα. Ἡ δὲ χρονία μορφή, διαδέχεται τὴν ὀξεῖαν, ἢ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐγκαθίσταται λαθραίως ὡς τοιαύτη κατὰ τὴν διαδρομὴν ἐλαφρᾶς γονοκοκκικῆς αἰδοιοκολπίτιδος μὲ ἀόριστα αἰσθήματα τάσεως κατὰ τὸν κόλπον καὶ νυγμῶν τινων κατὰ τὴν ἔμμηνον ροήν. Κατὰ τὴν ἐξέτασιν ἀνευρίσκεται ὁ ἀδὴν ἐλαφρῶς ἐπώδυνος τῇ πιέσει παρουσιάζων ἔκτασιν φακῆς ἢ πενταλέπτου, ἐρυθρότητα, σκληρίαν, καὶ κατὰ τὸ κέντρον αὐτοῦ περὶ τὸ στόμιον τοῦ ἐκφορητικοῦ πόρου θηλώδη τινὰ κοκκία παθογνωμονικὰ τῆς βαρθολινίτιδος (κηλὶς τοῦ Sänger)· ἡ ἰσχυρὰ πίεσις ἐπὶ τοῦ ἀδένος προκαλεῖ τὴν ἔξοδον σταγόνος βλεννοπυώδους. Ἡ πορεία τῆς χρονίας βαρθολινίτιδος εἶναι ἀνώμαλος, ἐναλλασσομένη μὲ ὀξείας τῆς νόσου προσβολάς, καθ' ἃς σχηματίζονται ἀποσημάτια ρηγνύμενα πρὸς τὰ ἔξω, ὧν συνέπεια οἱ πυορροοῦντες συριγγώδεις πόροι. Πρὸς τελείαν θεραπείαν ἐνδείκνυται ἡ ὁλικὴ ἐξαίρεσις τοῦ ἀδένος, ἥτις ὅμως παρουσιάζει μεγάλην αἱμορραγίαν κατὰ τὴν ἐγχείρησιν. Ο. ΡΑΛΛΙΔΗΣ

Βαρθολομαία. Θυγάτηρ τοῦ *Νερίου Ἀτζαγιώλη*, σύζυγος τοῦ δεσπότου τοῦ Μυστρᾶ Θεοδώρου Α' Παλαιολόγου (βλ. Ἀθῆναι τ. Β' σ. 99 α).

Βαρθολομαῖος. Εἷς τῶν δώδεκα Ἀποστόλων. Ἐπειδὴ ὁ Βαρθολομαῖος (*Μπάρ-Ταλμάϊ*) ἐν τοῖς ἀποστολικοῖς καταλόγοις καὶ τῶν τριῶν πρώτων εὐαγγελιστῶν ἀποτελεῖ ζεῦγος μετὰ τοῦ Φιλίππου καὶ ἐπειδὴ ἐκ τοῦ τετάρτου εὐαγγελιστοῦ μανθάνομεν, ὅτι ὁ Φίλιππος ὡδήγησεν εἰς τὸν Χριστὸν τὸν φίλον αὐτοῦ *Ναθαναήλ*, οὗ τὸ ὄνομα δὲν ἀναφέρουσιν οἱ ἄλλοι εὐαγγελισταί, ὡς καὶ ὁ Ἰωάννης δὲν ἀναφέρει τὸ τοῦ Βαρθολομαίου, διὰ ταῦτα εἰκάζεται, εὐλόγως, ὅτι ὁ Βαρθολομαῖος εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν Ναθαναήλ, ὅπερ ἦτο τὸ κύριον ὄνομα αὐτοῦ. Ἡ Κ. Διαθήκη δὲν ἀναφέρει τι ἐκ τῆς ἀποστολικῆς δράσεως τοῦ Βαρθολομαίου, περὶ οὗ μόνον ἀπὸ παλαιᾶς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως ἀκούομεν, ὅτι ἐκήρυξεν ἐν Ἰνδίαις (*Εὐσεβίου*, Ἐκκλ. Ἱστ. ε' 10), κατ' ἄλλους δὲ καὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, Μεσοποταμίᾳ καὶ Παρθίᾳ καὶ Ἀρμενίᾳ καὶ ἐμαρτύρησεν ἐν Ἀλβανοπόλει τῆς Ἀρμενίας ἢ Οὐρβανοπόλει.

Παρὰ Θεοδώρου τοῦ Ἀναγνώστου (Ἱστ. Β' 57) πληροφορούμεθα, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Ἀναστάσιος ἀνήγειρεν ἐν Δάρᾳ τῆς Μεσοποταμίας μεγαλοπρεπῆ ναόν, ἐν ᾧ ἀπετέθησαν τὰ ἱερὰ λείψανα τοῦ ἁγίου τούτου (πρβλ. *Προκοπίου* περὶ κτισμάτων Β' κεφ. β'). Οἱ Λατῖνοι πιστεύουσιν, ὅτι τὰ λείψανα ταῦτα, μετενεχθέντα βραδύτερον εἰς τὴν Δύσιν, ὑπάρχουσι σήμερον ἐν Ρώμῃ ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγ. Βαρθολομαίου τῆς νήσου (παρὰ τὸν Τίβεριν). Ἡ δὲ μνήμη αὐτοῦ τιμᾶται ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐκκλησίᾳ τῇ 11 Ἰουνίου ὁμοῦ μετὰ τῆς τοῦ ἀποστόλου Βαρνάβα, τῇ δὲ 25 Αὐγούστου τελεῖται ἡ μνήμη τῆς ἀνακομιδῆς τοῦ λειψάνου αὐτοῦ.

Σώζεται δὲ «Μαρτύριον ἁγίου καὶ ἐνδόξου ἀποστόλου Βαρθολομαίου», ὅπερ ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Tischendorf, καὶ ὑπὸ τοῦ Bonnet, ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστί, διαλαμβάνει τὴν δρᾶσιν τοῦ Βαρθολομαίου ἐν Ἰνδίαις, τ.ἔ. τὰ ἐκεῖ θαύματα, τὸ κήρυγμα καὶ τὸ μαρτύριον αὐτοῦ διὰ τοῦ βασιλέως Ἀστρήγη, ὡς καὶ τὴν τιμωρίαν τῶν αἰτίων τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Ὑπὸ δὲ τοῦ Ἱερωνύμου καὶ ὑπὸ τοῦ λεγομένου καταλόγου τοῦ πάπα *Γελασίου* καθὼς καὶ παρ' ἄλλων μνημονεύεται καὶ κατὰ Βαρθολομαῖον εὐαγγέλιον ἀπόκρυφον, οὗ ἀνευρέθησαν μόνον ἀποσπάσματά τινα σλαβιστί, κοπτιστί, λατινιστὶ καὶ ἑλληνιστί.

Περὶ τούτων βλ. *Γ. Δέρβου* Χριστ. Γραμματολογία Γ' σ. 459 ἑξ. καὶ *Willmart et Tisserant* Fragments grecs et latins de l'Evangile de Barthélemy ἐν τῇ *Revue biblique* 1913.] Π. Ι. Μ.

— **Βαρθολομαίου** *Ἁγίου, νὺξ* —. Οὕτω εἶναι γνωστὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἡ νὺξ τῆς 23ης πρὸς τὴν 24ην Αὐγούστου (ἡμέραν Κυριακὴν καὶ ἐπέτειον τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου) 1572, καθ' ἣν ἤρξαντο ἐν Παρισίοις αἱ φοβεραὶ σφαγαὶ τῶν Οὐγενότων (βλ. λ.), ὡς ἐκαλοῦντο οἱ διαμαρτυρόμενοι ἐν Γαλλίᾳ. Αἱ σφαγαὶ αὗται, αἵτινες, γενικευθεῖσαι καθ' ὅλην τὴν Γαλλίαν καὶ συνεχισθεῖσαι ἐπὶ ὁλόκληρον σχεδὸν μῆνα, ἀποτελοῦν μίαν τῶν μελανωτερων σελίδων τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ Καθολικισμοῦ, ἐγένοντο ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν γάμων τοῦ Ἑρρίκου τῆς Ναβάρας καὶ τῆς Μαργαρίτας τοῦ Βαλουὰ (ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ «*φονικοὶ γάμοι*» ἐπεκλήθησαν οὗτοι), ὠφείλοντο δὲ εἰς πολιτικοὺς μᾶλλον ἢ θρησκευτικοὺς λόγους, ὀργανωθεῖσαι ὑπὸ τῆς τρομερᾶς Αἰκατερίνης τῶν Μεδίκων (βλ. λ.) ὑπὸ τὰς ἀκολούθους περιστάσεις:

Τὴν Γαλλίαν, κατὰ τὴν τραγικὴν καὶ αἱματηρὰν ταύτην περίοδον τῆς ἱστορίας της, ἐκυβέρνα πραγματικῶς ἡ Αἰκατερίνη τῶν Μεδίκων, χήρα τοῦ βασιλέως Ἑρρίκου Β' καὶ μήτηρ τοῦ τότε βασιλέως, ἀδυνάτου καὶ ἡμιπαράφρονος, Καρόλου Θ'. Ἀρχομανὴς αὕτη καὶ στερουμένη οἱουδήποτε θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, ἔκρινεν ὅτι πρὸς διατήρησιν τοῦ οἴκου τῶν Βαλουὰ ἐν τῷ γαλλικῷ θρόνῳ, ὃν ἐπωφθαλμίων τότε ἄλλοι ἰσχυροὶ ἀριστοκρατικοὶ οἶκοι, ἰδίως δὲ οἱ Γκίζ, εἶχε συμφέρον νὰ ὑποθάλπῃ διαρκῶς ἐναντίον ἀλλήλων τὰς θρησκευτικὰς φατρίας τῶν Καθολικῶν καὶ τῶν Διαμαρτυρομένων, ἐπιρρίπτουσα συγχρόνως ἐπ' αὐτῶν τὰς εὐθύνας διὰ τὰς ἑκάστοτε αἱματηρὰς ταραχάς. Κατὰ τὴν τελευταίαν πρὸ τῶν σφαγῶν περίοδον τῶν θρησκευτικῶν πολέμων, ἐκλειψάσης τῆς περιφήμου *τριανδρίας*, ἥτις ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Καθολικῶν διεξῆγε τὸν κατὰ τῶν Οὐγενότων πόλεμον (καὶ ἣν ἀπετέλουν ὁ δοὺξ Φραγκῖσκος Γκίζ, ὁ κοντόσταβλος Ἄννας Μονμορανσὺ καὶ ὁ στρατάρχης Σαὶντ-Ἀντρέ), λόγῳ τῆς δολοφονίας τοῦ Φραγκίσκου Γκὶζ (1563) διαρκούσης τῆς ὑπ' αὐτοῦ πολιορκίας τῆς Ὀρλεάνης ὑπὸ τοῦ Οὐγενότου Ζὰν Πολτρό, ἐνταλέντος πρὸς τοῦτο, ὡς ἐνομίζετο, ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν διαμαρτυρομένων ναυάρχου Κολινύ, καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἄννα Μονμορανσὺ (1567), ἀρχηγοὶ τῶν ἰσχυουσῶν ἐν Γαλλίᾳ φατριῶν ἦσαν τῶν μὲν Οὐγενότων ὁ ναύαρχος Κολινύ, τῶν ἀδιαλλάκτων Καθολικῶν ὁ δοὺξ Ἑρρῖκος Γκὶζ καὶ τῶν συντηρητικῶν Καθολικῶν ὁ δοὺξ Ἑρρῖκος Μονμορανσύ, ὅστις μετὰ τὰς ἀποτροπαίους σφαγὰς τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἱδρυτῶν τοῦ περιφήμου κόμματος τῶν «*Πολιτικῶν*». Μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ (8 Αὐγούστου 1570), ἥτις ἐτερμάτισε προσωρινῶς τοὺς μεταξὺ τῶν δύο φατριῶν πολέμους, οἱ Οὐγενότοι ἤρχισαν κερδίζοντες προφανῶς τὴν εὔνοιαν τοῦ βασιλέως Καρόλου Θ', ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ ναύαρχος Κολινὺ ἤσκει μεγίστην ἐπιρροήν. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Οὐγενότων ἐνέπνευσεν εἰς τὸν βασιλέα τὸ σχέδιον ὅπως, πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ θρόνου, κατευθύνῃ τὰς ἐθνικὰς δυνάμεις ἡνωμένας πρὸς τὴν Φλάνδραν καὶ συνεπῶς κατὰ τοῦ Φιλίππου Β' τῆς Ἱσπανίας· ἀπαρχὴ δὲ ἐφαρμογῆς τῆς πολιτικῆς ταύτης ὑπῆρξεν ὁ γάμος τοῦ βασιλέως τῆς Ναβάρας Ἑρρίκου (τοῦ κατόπιν βασιλέως τῆς Γαλλίας ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἑρρίκου Δ') καὶ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Καρόλου Μαργαρίτας τοῦ Βαλουὰ καὶ ἡ ἀποστολὴ τοῦ Λὰ Νοὺ καί, κατόπιν, τοῦ Ζανλὶς εἰς Φλάνδραν. Ἐν τούτοις ὁ Ἑρρῖκος Γκὶζ δὲν ἠδύνατο νὰ συγχωρήσῃ τὸν θεωρούμενον ὡς ὑποκινήσαντα τὸν φόνον τοῦ πατρός του, ἡ δὲ Αἰκατερίνη τῶν Μεδίκων, πρὸς τὴν ὁποίαν ἦτο ἐντελῶς ἀφωσιωμένος καὶ ὁ τριτότοκος υἱός της δοὺξ τοῦ Ἀνζοῦ (ὁ κατόπιν Ἑρρῖκος Γ' τῆς Γαλλίας), διέβλεπεν εἰς τὸν Κολινὺ ἀντίπαλον δυνάμενον ἐπιτυχῶς νὰ διαμφισβητήσῃ τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους. Καὶ δὲν ἀντέδρασε μὲν εἰς τὸ σχέδιον τοῦ γάμου τῆς θυγατρός της Μαργαρίτας μετὰ τοῦ Ἑρρίκου τῆς Ναβάρας, διαμαρτυρομένου τὸ θρήσκευμα, ἐπεφυλάκτει ὅμως, ὅπως εἰς πρώτην εὐκαιρίαν θέσῃ ἐκποδὼν τὸν Κολινύ. Ἡ καταστροφὴ τοῦ Ζανλὶς ἐν Φλάνδρᾳ (11 Ἰουλίου 1572) ἐνεθάρρυνεν αὐτὴν εἰς τὰ κατὰ τοῦ ναυάρχου σχέδιά της, εἰς τὰ ὁποῖα εὗρε προθύμους συμμάχους τοὺς περὶ τὸν

Digitized by Google

δοῦκα ντὲ Γκὶζ καὶ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὁποίων παρεῖχον μοναδικὴν εὐκαιρίαν αἱ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν γάμων τοῦ Ἐρρίκου τῆς Ναβάρρας ἑορταί, χάριν τῶν ὁποίων εἶχον συγκεντρωθῆ εἰς τὸ Λοῦβρον πάντες οἱ ἐπίλεκτοι τῆς μερίδος τῶν Οὑγενότων, ἐν οἷς ὁ Κολινὺ καὶ ὁ πρίγκιψ Κονδέ. Ὅπως δὲ διαλύσουν τὰς ἀμφιβολίας καὶ τοὺς φόβους τούτων, ἡ Αἰκατερίνη καὶ οἱ περὶ αὐτὴν δὲν ἐφείσθησαν θωπειῶν καὶ περιποιήσεων πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν θυμάτων των.

Δὲν εἶναι ἀποδεδειγμένον ἱστορικῶς ἂν ὁ Κάρολος Θ' εὑρίσκετο ἐξ ἀρχῆς ἐν γνώσει τῶν μελετωμένων, ἢ ἂν προσεχώρησε κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμήν. Ἡ μήτηρ του καὶ ὁ ἀδελφός του ἐμέμφοντο αὐτὸν ἐπὶ ἐλλείψει θάρρους, ὁ δὲ Κάρολος Θ', ὅπως διαψεύσῃ τὴν μομφὴν ταύτην, δὲν ἀντέστη πλέον ἀλλ' ἀπεδέχθη τὰ ἐγκληματικὰ σχέδια τῆς μητρός του μεθ' ὅλης τῆς φυσικῆς εἰς τὸν χαρακτῆρά του θερμότητος. Ἐπέδειξεν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῶν διαμαρτυρομένων ναύαρχον Κολινὺ τὴν μεγαλυτέραν εὐλάβειαν καὶ ἐμπιστοσύνην ἀπεκάλει αὐτὸν «πατέρα» καὶ ἠσμενίζετο νὰ συνδιαλέγηται μετ' αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ὑποθέσεων τοῦ κράτους. Ὁ Κολινὺ εἰς τὰς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ συνεντεύξεις ἐπέμεινεν εἰς κήρυξιν πολέμου κατὰ τῆς Ἱσπανίας, τῆς ὁποίας αἱ ῥαδιουργίαι προεκάλουν τὰς ἐν Γαλλίᾳ ταραχάς. Ὁ Κολινὺ καὶ ὁ Λοπιτὰλ ἐπίστευον ἐπίσης, παρ' ὅλας τὰς καταδιώξεις ἃς εἶχον ὑποστῆ κατὰ τὸ παρελθόν, ὅτι καὶ ἡ βασίλισσα μήτηρ εὑρίσκετο ἐν καλῇ πίστει ἀπέναντι αὐτῶν καὶ τῶν λοιπῶν διαμαρτυρομένων. Ὁ ναύαρχος ἐγνώριζεν ὅτι οὐδεμία τῶν ἐχθρικῶν διαθέσεων τοῦ φανατισθέντος παρισινοῦ ὄχλου κατὰ τῶν Οὑγενότων εἶχε μεταλλαγῆ, ἀλλ' ἐνόμιζεν ὅτι εἶχεν ὑποχρέωσιν, παρουσιαζόμενος εἰς τὴν αὐλήν, νὰ ὑποστηρίξῃ τὰ συμφέροντα τῶν ὁμοδόξων του καὶ νὰ ἀναπτύξῃ εἰς τὸν βασιλέα τοὺς λόγους τῶν δυσαρεσκειῶν τὰς ὁποίας ὑπέσχετο οὗτος νὰ ἄρῃ.

Οἱ γάμοι τοῦ βασιλέως τῆς Ναβάρρας καὶ τῆς πριγκιπίσσης Μαργαρίτας ἐτελέσθησαν τὴν 18 Αὐγούστου καὶ ἐξηκολούθησαν ἐπὶ πέντε ἡμέρας αἱ ἑορταί. οἱ χοροὶ καὶ αἱ εὐωχίαι. Οὐδέποτε ὁ Κάρολος Θ' ἐπέδειξε πρὸς τὸν Κολινὺ τοσοῦτον σέβας, ὅσον κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Αἰκατερίνη καὶ οἱ ὀπαδοί της ἐθεώρησαν λυσιτελὲς νὰ καλέσωσιν εἰς Παρισίους τὸ σύνταγμα τῶν Ἑλβετῶν φρουρῶν. Ἐζήτησαν δὲ νὰ ἀποπλανήσουν τοὺς Οὑγενότους περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς εἰσόδου εἰς Παρισίους τοσούτου στρατοῦ ὁ δὲ Κάρολος Θ' διεβεβαίωσε τὸν ναύαρχον Κολινύ, ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς νέας ταύτης στρατιωτικῆς ἐνισχύσεως τῆς πρωτευούσης προωρίζετο νὰ παράσχῃ εἰς αὐτὸν τὰ μέσα, ὅπως κρατῇ εἰς περιορισμὸν τοὺς Γκὶζ καὶ τὴν φατρίαν των, τῶν ὁποίων ἐγνώριζε τὰς κακὰς διαθέσεις ἐναντίον τῶν Οὑγενότων καὶ οἵτινες εἶχον περιστοιχισθῆ ὑπὸ πολυαρίθμων ὁπλοφόρων.

Τὴν 22 Αὐγούστου ἐπιστρέφων ὁ Κολινὺ ἐκ τῶν ἀνακτόρων τοῦ Λούβρου εἰς τὸν οἶκόν του, εὑρισκόμενον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μπετιζύ, καὶ διερχόμενος πρὸ τῆς μονῆς τοῦ Σαὶν Ζερμαὶν λ' Ὠξερρουᾶ, ἐδέχθη πυροβολισμὸν ῥιφθέντα ἀπό τινος παραθύρου, παρά τινος καλουμένου Μωρεβέλ, ὅστις κατ' ἐπανάληψιν εἶχε καταδικασθῆ εἰς θάνατον διὰ πράξεις δολοφονικάς, ἀλλ' ἕνεκεν ὑψηλῆς προστασίας ἀπέφευγε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐπιβληθείσης ποινῆς. Οἱ Γκίζ, πρὸς οὓς εἶχε πωληθῆ οὗτος ψυχῇ καὶ σώματι, εἶχον εὕρει εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἄνθρωπον πρόθυμον νὰ φονεύσῃ τὸν ναύαρχον Κολινύ, ὅστις παρημπόδιζε τὴν ἐκτέλεσιν τῶν σχεδίων των. Ὁ ναύαρχος ἐδέχθη δύο σφαίρας, μίαν εἰς τὸν ὦμόν του καὶ δευτέραν θραύσασαν ἕνα τῶν δακτύλων αὐτοῦ. Αἱ γενόμεναι ἔρευναι εἰς τὴν οἰκίαν ὁπόθεν ἐπυροβολήθη ἀπέβησαν ἄκαρποι. Ὁ Μωρεβὲλ εἶχε φυγαδευθῆ ἔκ τινος ὀπισθίας θύρας καὶ ἱππεύσας μετέβη εἰς τὸ προάστειον τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου, ὅπου εὗρεν ἄσυλον ὅπερ τοῦ εἶχε παρασκευάσει ὁ δοὺξ τοῦ Γκίζ. Ὁ Κάρολος Θ', ὅστις τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἔπαιζε τὸ παίγνιον τῶν σφαιρῶν, πληροφορηθεὶς τὴν ἀπόπειραν, ὡς καὶ μέγας ἀριθμὸς μεγιστάνων καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ναβάρρας μετέβησαν πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ θύματος, ἐκ τῆς πληγῆς τοῦ ὁποίου ὁ διάσημος ἰατρὸς Ἀμβρόσιος Παρὲ ἐξήγαγε σφαῖραν ἐκ χαλκοῦ. Ὁ βασιλεὺς Κάρολος Θ' ἐξέφρασεν εἰς τὸν τραυματίαν τὴν θλῖψίν του, τὸν καθησύχασε καὶ τὸν διεβεβαίωσεν ὅτι θὰ ἐζήτει σκληρὰν ἐκδίκησιν διὰ τὴν αὐθάδη αὐτὴν ἀπόπειραν κατὰ τοῦ πολυσεβάστου φίλου του. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ βασιλέως οἱ διαμαρτυρόμενοι μεγιστᾶνες ὑπέδειξαν τὴν ἄμεσον ἀναχώρησιν τοῦ ναυάρχου ἐκ Παρισίων, παρὰ τὴν κατάστασιν εἰς ἣν εὑρίσκετο οὗτος. Ὁ νεαρὸς Τελινύ, γαμβρὸς τοῦ ναυάρχου, διεβεβαίωσεν ὅλους ὅτι οὐδεὶς ὑπῆρχε φόβος. καθ' ὅσον ἐγνώριζε τὸν βασιλέα κατὰ βάθος καὶ ὅτι ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ Κολινὺ θὰ προσέβαλλε τὸν δοθέντα λόγον καὶ τὴν εἰλικρίνειάν του. Ὁ βασιλεὺς Ἐρρῖκος τῆς Ναβάρρας συνεφώνησε μὲ τὴν γνώμην ταύτην. Κατάσκοπός τις ὅμως τῆς Αἰκατερίνης καὶ τοῦ μυστικοῦ συμβουλίου της, εἰσχωρήσας εἰς τὸ συμβούλιον τοῦτο τῶν διαμαρτυρομένων, μετέδωκεν εἰς τὴν βασίλισσαν μητέρα πάντα τὰ λεχθέντα εἰς αὐτό.

Τὴν ἑπομένην τῆς ἀποπείρας, 23ην Αὐγούστου, συνήρχετο εἰς τὰ ἰδιαίτερα διαμερίσματα τῆς Αἰκατερίνης Μεδίκων τὸ μυστικὸν συμβούλιον, ὅπερ ἀπεφάσισεν ὁριστικῶς τὴν γενικὴν σφαγήν. Εἰς τὸ συμβούλιον τοῦτο μετέσχον, πλὴν τῆς Αἰκατερίνης, ὁ υἱός της δοὺξ τοῦ Ἀνζού, ὁ δοὺξ Νεβάρ, ὁ στρατάρχης Γασπὰρ ντὲ Ταβὰν καὶ οἱ ἰταλικῆς καταγωγῆς καγκελλάριος Μπιράγκ καὶ Ἀλβέρτος Γκοντέ, δοὺξ τοῦ Ρέτζ. Μετὰ τὴν λῆψιν τῆς ἀποφάσεως μετέβησαν καὶ οἱ ἓξ εἰς τὰ διαμερίσματα τοῦ Καρόλου Θ', ὅπως λάβουν τὴν συγκατάθεσίν του. Ἡ συνάντησις αὕτη ἔκρινε τὸ ὅλον δρᾶμα. Ὁ ἀναποφάσιστος βασιλεὺς ἔδωσε τὴν συγκατάθεσίν του καὶ οἱ ὀργανωταὶ τῆς σφαγῆς ἵππευσαν ὅπως καθορίσουν τὰς λεπτομερείας τῆς ἐκτελέσεώς της. Αὐτὸς οὗτος ὁ βασιλεύς, ἐπὶ τῇ προφάσει ἀσφαλείας τοῦ Κολινύ, ἐπεφόρτισε τὸν Κοσσὲν νὰ μεταβῇ καὶ φρουρήσῃ τὸ μέγαρον αὐτοῦ μετὰ πεντήκοντα ὁπλοφόρων. Εἶχον ἐν τῷ μεταξὺ πρὸς ἀποπλάνησιν διατάξει ἀνάκρισιν ἐναντίον τοῦ δολοφόνου τοῦ Κολινύ. Τὸ ὑπὸ τοῦ Κοσσὲν διοικούμενον ἀπόσπασμα εἶχεν ἐνισχυθῆ

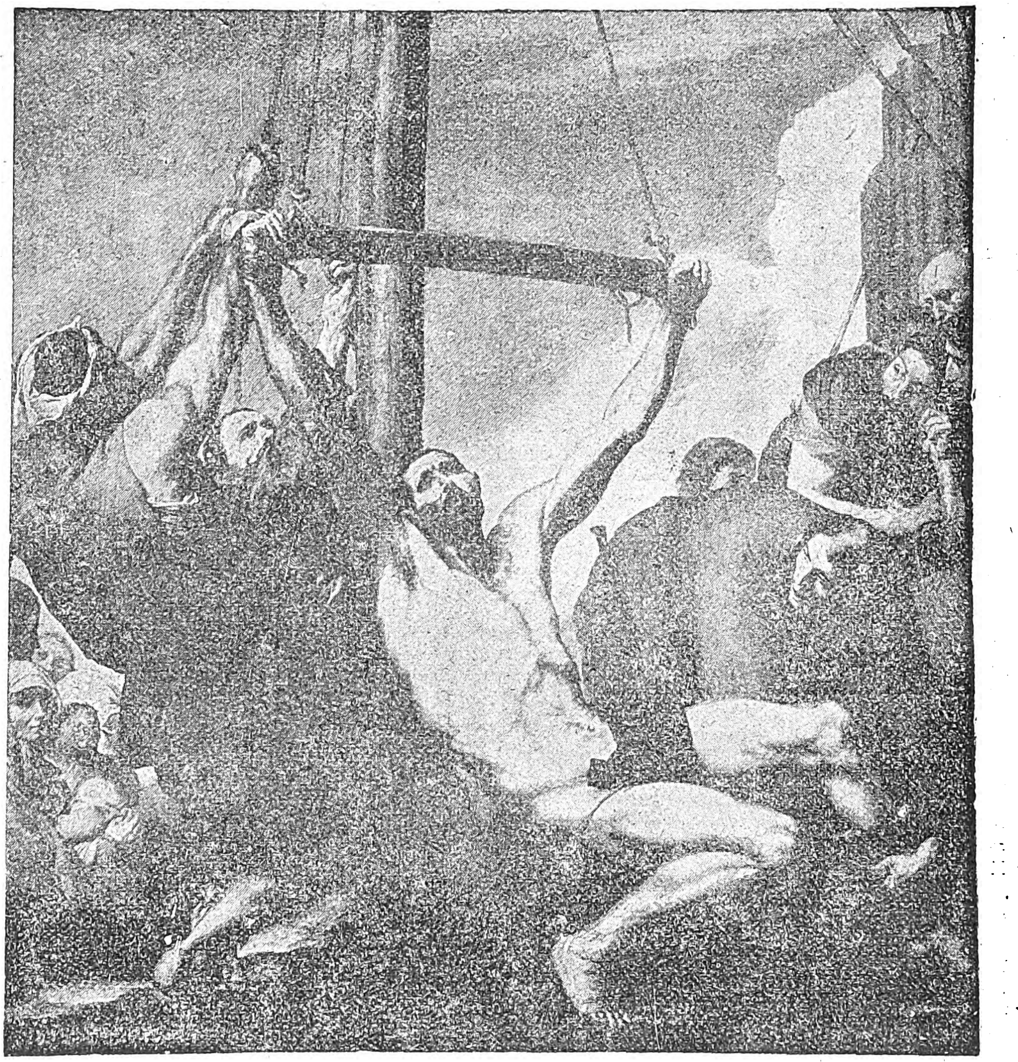

Ριμπέρα: *Τὸ μαρτύριον τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου.*

[Μουσεῖον Πράδο.]

καὶ ὑπὸ Ἑλβετῶν τοῦ βασιλέως τῆς Ναβάρρας. ἐπὶ τῷ λόγῳ δὲ ἀσφαλείας τῶν διαμαρτυρομένων οἱ κυριώτεροι τῶν μεγιστάνων τοῦ δόγματος τούτου κατῴκησαν πλησίον τῶν ἀνακτόρων τοῦ Λούβρου. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν αἱ πέριξ ὁδοὶ ἐπληρώθησαν αἴφνης ἐνόπλων· ὁ Κολινὺ ζητήσας νὰ πληροφορηθῇ τὴν αἰτίαν ἔλαβεν ἀπάντησιν παρὰ τοῦ βασιλέως, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀνησυχῇ οὐδόλως, καθ' ὅσον οὐδὲν ἠδύνατο νὰ διαπραχθῇ παρὰ τὰς διαταγάς του, καὶ ὅτι εἶχε λάβει πάντα τὰ μέτρα. ὅπως ματαιώσῃ ἐνδεχομένην ἀταξίαν τοῦ ὄχλου ὑποκινουμένου ὑπὸ τοῦ δουκὸς τοῦ Γκίζ.

Ὁ Κοσσὲν δὲν ἐπέτρεπεν ἐν τούτοις εἰς οὐδένα τὴν εἴσοδον εἰς τὸ μέγαρον τῶν Κολινύ, οὐδ' εἰς αὐτοὺς τοὺς ὑπηρέτας τοῦ Γκερσὺ καὶ τοῦ Τελινύ, οἵτινες ἐκόμιζον τοὺς θώρακας αὐτῶν, εἰπὼν ὅτι διὰ πᾶσαν ἐνέργειαν αὐτοῦ ἦτο ὑπεύθυνος ἐνώπιον τοῦ βασιλέως. Ὁ δοὺξ τοῦ Γκὶζ εἶχεν ἀναλάβει τὴν διεύθυνσιν τῶν σφαγῶν· συνεκάλεσεν εἰς τὸ μέγαρόν του τοὺς διοικητὰς τῶν Ἑλβετῶν καὶ τῆς γαλλικῆς φρουρᾶς, ἐτοποθέτησε δὲ ὁ ἴδιος τὰ τμήματα τῶν σωμάτων τούτων εἰς τὰ ἐπίκαιρα σημεῖα τοῦ διαμερίσματος τοῦ Λούβρου. Δυσπιστῶν πρὸς τὸν δήμαρχον Μαρσέλ, ἀντικατέστησεν αὐτὸν διὰ τοῦ Σαρόν, προέδρου τοῦ δικαστηρίου, καὶ ἔδωκε διαταγάς, ὅπως οἱ ἀστυφύλακες παραστῶσιν ἔνοπλοι τὸ μεσονύκτιον εἰς τὸ μέγαρον τοῦ Δημαρχείου, αὐτὸς δὲ ὁ ἴδιος μετὰ τοῦ Ἀντρεγγὺ καὶ τοῦ Πυϊ-Γκαγιὰρ ἐνεφανίσθη ἐκεῖ τὴν ὁρισθεῖσαν ὥραν. Αἱ δεκαρχίαι ἐσχηματίσθησαν ἀμέσως εἰς ἀποσπάσματα καὶ κατέλαβον πάσας τὰς τριόδους. Πάντες οἱ κάτοικοι διετάχθησαν νὰ θέσουν φανοὺς εἰς τὰ παράθυρά των. Ἡ ἔκτακτος αὐτὴ φωταγώγησις τῶν οἰκιῶν καὶ ἡ κίνησις τῶν στρατιωτικῶν ἀποσπασμάτων ἀνησύχησαν σφόδρα τοὺς διαμαρτυρομένους, οἵτινες μετέβησαν πρὸς τὸ διαμέρισμα τοῦ Λούβρου ὅπως πληροφορηθῶσι τὴν αἰτίαν. Ἀλλὰ πᾶσαι αἱ δίοδοι εἶχον φραχθῆ καὶ ἀπηγορεύετο εἰς αὐτοὺς ἡ διάβασις.

Ἡ βασίλισσα Αἰκατερίνη ἠγρύπνει μετὰ τοῦ συμβουλίου της. Ὁ Κάρολος Θ' διῆλθε τὴν ἑσπέραν περιερχόμενος τοὺς θαλάμους τῶν ἀνακτόρων καὶ ῥαβδίζων τοὺς ὑπνώττοντας ἄνδρας καὶ γυναῖκας. Ἡ βασίλισσα, ὅπως ἐξάψῃ αὐτούς, διέδιδεν ὅτι οἱ διαμαρτυρόμενοι εἶχον συναθροισθῆ ἔνοπλοι περὶ τὰ ἀνάκτορα, ὅτι ἑπομένως διέτρεχον κίνδυνον. Ὁ δὲ Κάρολος Θ' ὅπως μὴ ἐκληφθῇ ὡς δειλός, μετεβλήθη εἰς θηρίον κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην.

Τὸ σημεῖον τῆς ἐπιθέσεως θὰ ἐδίδετο ἀπὸ τοῦ ὡρολογίου τῶν ἀνακτόρων, ἀλλ' ἡ Αἰκατερίνη βιαζομένη διέταξεν ὅπως σημάνουν οἱ κώδωνες τοῦ γειτονικοῦ Σαὶν-Ζερμαὶν-λ' Ὠξερρουᾶ. Ὁ Κάρολος Θ', ἐν μέθῃ διατελῶν, ἐξῆλθεν εἰς τὸ ἄνδηρον καὶ ἐπυροβόλησε κατὰ τῶν Οὑγενότων, οἵτινες συνηθροισμένοι εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Σηκουάνα ἐζήτουν νὰ ἐπιβῶσι τῶν λέμβων. Ὁ Γκὶζ καὶ ὁ Ὠμάλ, οἵτινες εὑρίσκοντο πρὸ τοῦ μεγάρου τοῦ Κολινύ, διέταξαν τὴν εἰσβολὴν εἰς αὐτό. Ὁ ναύαρχος, κεκλιμένος καὶ ὑποφέρων, εἶχε παρ' αὐτῷ τὸν πάστορα Μέρλιν καί τινας ἀξωματικούς. Δὲν ἀμφέβαλλε πλέον περὶ τῆς τύχης του, παρεκάλεσε δὲ τοὺς παρισταμένους νὰ σωθῶσιν ἀφίνοντες αὐτὸν εἰς τὰς χεῖρας τῶν φονέων. Πάντες ἀπεσύρθησαν πλὴν τοῦ Νικολάου Μύς, διερμηνέως τοῦ Κολινύ. Αἱ θύραι τοῦ κοιτῶνος ἐβιάσθησαν καὶ εἰσῆλθον οἱ ὁπλοφόροι τοῦ Κοσσέν, ὁ δὲ Μπὲσμ ἐπικαλούμενος τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἐβύθισε τὸ ξίφος του εἰς τὸ στῆθος τοῦ Κολινύ, ἐξαγαγὼν δὲ αὐτὸ κατέφερε δεύτερον κτύπημα εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Εἰς ἐρώτησιν δὲ τοῦ Γκίζ, εὑρισκομένου εἰς τὴν πύλην, ἂν ἔφερεν εἰς πέρας τὴν ἀποστολήν του, ἀπήντησε ῥίπτων ἐκ τοῦ παραθύρου τὸ πτῶμα τοῦ θύματός του. Ὁ δοὺξ πλησιάσας τὸ αἱμόφυρτον πτῶμα τοῦ ναυάρχου, ἐλάκτισε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ παρέσυρε τοὺς ὀπαδούς του εἰς γενικὴν τῶν Οὑγενότων σφαγήν.

Digitized by Google

Ἐνῷ ὁ Ἑρρῖκος ντὲ Γκὶζ καὶ οἱ πρωτουργοὶ τῶν σφαγῶν διήρχοντο τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως μετὰ τῶν ὀρδῶν των, ἀποτελουμένων κυρίως ἀπὸ ξένους στρατιώτας, ὁ Κάρολος Θ' ἐκάλεσε παρ' αὐτῷ τὸν βασιλέα τῆς Ναβάρρας Ἑρρῖκον καὶ τὸν πρίγκιπα τοῦ Κοντὲ καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς: «Δὲν θέλω εἰς τὸ κράτος μου πλέον εἰμὴ μίαν θρησκείαν, τὴν θρησκείαν τῶν προκατόχων μου· ἐκλέξατε ἢ αὐτὴν ἢ τὸν θάνατον». Ὁ Ἑρρῖκος τῆς Ναβάρρας, ὅστις μόλις εἶχε διασωθῇ ἀπὸ τὰ ἐγχειρίδια τῶν δολοφόνων, διὰ τῆς γενναίας ἐπεμβάσεως τῆς νεαρᾶς του συζύγου, ἀφέθη νὰ ὁδηγηθῇ εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Λούβρου, ἀλλ' ὁ πρίγκιψ τοῦ Κοντὲ ἀπήντησεν εἰς τὸν βασιλέα, ὅτι ἡ ζωή του εὑρίσκετο εἰς τὴν διάθεσίν του, ἀλλὰ οὐδέποτε θὰ μετέβαλλε θρήσκευμα. Ὁ Κάρολος Θ' καθυβρίσας αὐτὸν τοῦ εἶπεν ὅτι θὰ ἀποκεφάλιζεν αὐτόν, ἐὰν ἐντὸς ὀκτὼ ἡμερῶν δὲν μετέβαλλε γνώμην.

Γενόμενοι κύριοι τοῦ μεγάρου τοῦ Κολινὺ οἱ δολοφόνοι διήρπασαν αὐτό, ἐνῷ ἄλλοι εἰσήρχοντο εἰς τὰς σημανθείσας οἰκίας τῶν προτεσταντῶν καὶ κατέσφαζον αὐτούς. Οἱ πρῶτοι ἐκ τῶν καθολικῶν μεγιστάνων, τὰ ἀποσπάσματα τῶν ξένων στρατιωτῶν τοῦ Γκὶζ καὶ τοῦ δουκὸς τοῦ Νεβὲρ καὶ οἱ ἄνδρες τῆς φρουρᾶς εἶχον ἀναλάβει τὴν σφαγὴν τῆς ἀριστοκρατίας τῶν Οὐγενότων. Οὐδὲν ὑποπτευόμενοι οὗτοι ἐκοιμῶντο ἥσυχοι, ὅτε ὁ θόρυβος τῶν ὁδῶν, ἡ εἰσβολὴ τῶν φονέων εἰς τὰς οἰκίας των τοὺς ἀφύπνισαν καὶ ἄοπλοι ἀνήρχοντο εἰς τὰς στέγας ἢ ἐξήρχοντο εἰς τὰς ὁδούς, παντοῦ δὲ συνήντων τὸν θάνατον. Καὶ αὐτὰ τὰ διαμερίσματα τοῦ Λούβρου εἶχον πλημμυρίσει αἵματος. Ὁ νεαρὸς δοὺξ λὰ Ροσεφουκώ, ὅστις πρὸ δύο ὡρῶν συνδιεσκέδαζε μετὰ τοῦ βασιλέως, εἶδεν αἴφνης εἰσερχόμενα εἰς τὸν κοιτῶνά του ἓξ ἄτομα. Ἐνόμισεν ὅτι τοῦτο ἦτο ἀπὸ τὰς συνήθεις ἀστειότητας τοῦ Καρόλου Θ'. Οἱ ἓξ ὅμως προσωπιδοφόροι κατέθραυσαν τὰ ἔπιπλα τῶν δωματίων του, εἷς δ' ἐξ αὐτῶν τὸν ἐφόνευσε κατὰ διαταγὴν τοῦ κυρίου του. Ὁ Γκερσύ, ὅστις ἀπὸ τῆς ἀποπείρας κατὰ τοῦ Κολινὺ εἶχεν ἐγκαταλείψει αὐτόν, ἠμύνθη ἀπεγνωσμένως καὶ ἔπεσεν, ἀφοῦ προηγουμένως ἐφόνευσε τέσσαρας καθολικούς. Ὁ Σαλσέντ, ὅστις ἦτο καθολικὸς καὶ ὅστις εἶχε προσφέρει μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν Γαλλίαν, διασώσας ὑπὲρ αὐτῆς μίαν τῶν ὡραιοτέρων της ἐπαρχιῶν, τὴν ὁποίαν ὁ καρδινάλιος τῆς Λωραίνης Γκὶζ ἤθελε νὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς ξένους, ἐφονεύθη διὰ τοῦτο τὴν νύκτα ἐκείνην, κατὰ διαταγὴν τοῦ καρδιναλίου.

Ἄπειρα δὲ ὑπῆρξαν τὰ θύματα τῆς νυκτὸς ἐκείνης, τὰ ὁποῖα οὐδεμίαν σχέσιν εἶχον πρὸς τὰς θρησκευτικὰς ἔριδας, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀναρχίαν ἐκείνην εὗρον εὐκαιρίαν οἱ ἐχθροί των ν' ἀπαλλαγῶσιν αὐτῶν. Εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Λούβρου ἐφονεύοντο καὶ ξενιζόμενοι εἰς αὐτὰ ἀκόλουθοι τοῦ βασιλέως τῆς Ναβάρρας, οἱ μεταβάντες διὰ τοὺς γάμους τοῦ βασιλέως των. Οἱ φονεῖς δὲν ἐφείδοντο οὐδὲ τῶν γυναικῶν, οὐδὲ τῶν ἐγγύων τοιούτων. Ἔσχιζον τὰς γαστέρας αὐτῶν, ἀπέσπων τὰ βρέφη καὶ τὰ ἐσφενδόνιζον κατὰ τῶν τοίχων. Πλεῖστοι ἐκ τῶν προτεσταντῶν ἐζήτησαν ἄσυλον εἰς τὸ Λοῦβρον ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ βασιλέως. Οὗτος διέταξε τὴν μεταφορὰν αὐτῶν εἰς τὴν αὐλὴν τῶν ἀνακτόρων καὶ τὴν ὁμαδικὴν σφαγήν των. Ὁ θάνατος τοῦ σοφοῦ Ραμὺς ἀφῆκεν αἰώνιον στίγμα εἰς τοὺς πρωτουργοὺς τῶν κρεουργιῶν τούτων. Εἶχε κρυβῆ οὗτος εἰς τὸ ὑπόγειον τοῦ κολλεγίου, ὅπως ὁ διάσημος καθηγητὴς ἀποφύγῃ τὴν σύλληψιν. Τὸν ἀνεκάλυψεν ἐκεῖ ὁ ἀντίζηλός του Σαρπαντιέ, τοῦ ὁποίου εἶχε πολεμήσει ὁ Ραμὺς τὰ δόγματα. Τὸν ἐμαχαίρωσε καὶ ἔρριψε τὸ πτῶμά του ἀπὸ τοῦ παραθύρου τοῦ κολλεγίου τοῦ ντὲ Πρέλ, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῦ Σαρπαντιὲ ἔσυρον τὸ πτῶμα αὐτοῦ εἰς τὰς ὁδούς. Ὁ ἱστορικὸς Μεζερὰι ἀναβιβάζει τοὺς κατὰ τὰς τρεῖς πρώτας ἡμέρας σφαγέντας εἰς πέντε χιλιάδας ἐν Παρισίοις, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἑξακόσιοι ὀγδοήκοντα ἦσαν ἐκ τῆς τάξεως τῶν εὐγενῶν, ἑπτακόσιαι δὲ οἰκίαι ἐλεηλατήθησαν. Εἰς τὰς ἐπαρχίας ὁ ἀριθμὸς τῶν θυμάτων ὑπερέβη τὰς 30.000. Ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν τὸ κακὸν ηὔξανε, τὰ δὲ ἄθῳα θύματα τοῦ ἐκμανέντος θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ ἐπλήρουν τοὺς δρόμους τῶν πόλεων.

Τὴν 28 Αὐγούστου ἐψάλη ἐπίσημος δοξολογία εἰς τὸν καθεδρικὸν ναὸν τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων, εἰς ἣν παρέστη μεθ' ὅλης τῆς ἀκολουθίας του ὁ βασιλεὺς Κάρολος καὶ ὑπὸ τοὺς θόλους αὐτοῦ ἀνεπέμφθη προσευχὴ πρὸς τὸν Ὕψιστον διὰ τὴν κατὰ τῶν αἱρετικῶν νίκην, ὑπὲρ τῆς ὁποίας δοῦκες καὶ πρίγκιπες μετεβλήθησαν εἰς δημίους.

Ἂν ὅμως αἱ διαταγαὶ τοῦ μυστικοῦ συμβουλίου τῆς αὐλῆς δὲν εὗρον οὐδεμίαν ἀντίδρασιν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, δὲν συνέβη τὸ ἴδιον καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας, ὅπου πλεῖσται πόλεις διεσώθησαν ἐκ τοῦ θάρρους καὶ τῆς φρονήσεως τῶν διοικητῶν των, μὴ δεχθέντων νὰ γίνωσι συνένοχοι τῆς ἱεροσυλίας. Ἄλλοι ὅμως ἀφῆκαν νὰ φονευθῶσιν οἱ ἄριστοι πολῖται τῆς Γαλλίας. Ὁ Σαλινιὰκ-Φενελών, πρεσβευτὴς τότε τῆς Γαλλίας ἐν Λονδίνῳ, διαταχθεὶς ὅπως δικαιολογήσῃ τὰς σφαγὰς ταύτας πρὸς τὴν βασίλισσαν Ἐλισάβετ, ἀπήντησε πρὸς τὸν Κάρολον Θ': «Μεγαλειότατε, θὰ καταστῶ συνένοχος τῆς τρομερᾶς ταύτης ἐκτελέσεως, ἐὰν ἐπιχειρήσω νὰ καλύψω αὐτήν. Ἡ Μεγαλειότης σας δύναται ν' ἀποταθῇ πρὸς ἐκείνους οἵτινες σᾶς συνεβούλευσαν ταύτην». Ὀκτὼ ἡμέρας, ἀναφέρει ὁ Λεοπόλδος Ράνκε, μετὰ τὰς κρεουργίας ταύτας, ὁ Κάρολος Θ' ἐκάλεσε τὴν νύκτα τὸν γαμβρόν του Ἑρρῖκον τῆς Ναβάρρας καὶ τοῦ εἶπεν ὅτι τρομερὸς θόρυβος συγκεχυμένων κραυγῶν δὲν τὸν ἄφινε νὰ κοιμηθῇ. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ναβάρρας ἐπίστευεν ὅτι ἤκουσε καὶ αὐτὸς παρομοίας κραυγάς, ἐρχομένας μακρόθεν. Ἀπεστάλησαν ἄνθρωποι, ὅπως ἐξετάσωσι μήπως ἐξερράγησαν νέαι ταραχαὶ ἐν τῇ πόλει· ἡ ἀπάντησις ἦτο ὅτι οἱ Παρίσιοι εὑρίσκοντο ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ὅτι ὁ θόρυβος ἐφέρετο εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν. Ὁ Ἑρρῖκος Δ' δὲν ἠδύνατο νὰ ἀναμνησθῇ τὰς σκηνὰς ταύτας, χωρὶς νὰ αἰσθανθῇ ἐγειρομένας τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς του ἐκ τῆς φρίκης.

Λέγεται ὅτι, ὅταν ἔμαθε τὸ φοβερὸν συμβὰν ὁ βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας Φίλιππος Β', διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸν βίον του ἐθεάθη γελῶν. Ὑπερβολικὴν χαρὰν ἔδειξε διὰ τὸ ἀπαίσιον τοῦτο ἔγκλημα, διὰ τὸ ὁποῖον ἐγεννήθη βαθυτάτη ἀγανάκτησις εἰς πάντα τοῦ ὁποίου ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς δὲν διεστρέβλωσε τὴν διάνοιαν, καὶ ὁ πάπας Γρηγόριος ιγ' διέταξεν ἐν Ρώμῃ φωταψίαν, γενικὴν κωδωνοκρουσίαν, λιτανείας καὶ δοξολογίας, κοπὴν ἀναμνηστικοῦ νομίσματος καὶ παρήγγειλεν εἰς τὸν Γάλλον πρεσβευτὴν νὰ γράψῃ εἰς τὸν βασιλέα, ὅτι τὸ γεγονὸς αὐτὸ τοῦ ἦτο ἑκατοντάκις εὐχαριστότερον ἢ πεντήκοντα νῖκαι κατὰ τῶν Τούρκων.

Αἱ σφαγαὶ τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου, λέγει ὁ Ντυφαί, εὗρον τοὺς ἀπολογητάς των, καὶ ἀπεδίδοντο εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ἐποχῆς, ἀλλ' ἡ ἱστορία ἐσημείωσε ταύτας ὡς μίαν ἀπὸ τὰς βδελυρωτάτας πράξεις τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ, ἡ ὁποία καταισχύνει τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Βαρθολομαῖος *Ἀθηνῶν* βλ. λ. Ἀθῆναι [*Ἐκκλησ.*], τ. Β' σ. 186.

—**Βαρθολομαῖος** *ἐκ Βρεσκίας*. Καθηγητὴς τοῦ κανονικοῦ δικαίου ἐν Βολωνίᾳ κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα, ἔγραψε διάφορα κανονικὰ ἔργα (Questiones dominicales et veneriales κλ.)

—**Βαρθολομαῖος** *Ἐδεσσηνός*. Σύριος μοναχὸς ἐξ Ἐδέσσης, πιθανώτατα σύγχρονος τοῦ Φωτίου, κατὰ τὸν ἔνατον αἰῶνα. Συνέγραψε κατὰ μωαμεθανισμοῦ, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἔλεγχος Ἀγαρηνοῦ» εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται πραγματεία «κατὰ Μωάμεθ» (ἐν *Migne* Ἑλ. Πατρ. 104, 1381 κ. ἑ.).

Δ. Σ. Μ.

—**Βαρθολομαῖος** *ὁ Ἴμβριος*. Ἐγεννήθη ἐν τῷ χωρίῳ Γλυκεῖ τῆς Ἴμβρου τῷ 1772. Ἐκεῖ μαθὼν τὰ πρῶτα γράμματα, μετέβη εἰς Ἅγιον Ὄρος καὶ παρὰ τῷ Νικοδήμῳ Ναξίῳ ὡς καὶ ἐν τῇ Ἀθωνιάδι ἀκαδημίᾳ ἐδιδάχθη τὰ ἐγκύκλια μαθήματα καὶ τῷ 1793 ἐκάρη μοναχὸς ἐν τῇ μονῇ τοῦ Κουτλουμουσίου. Μετὰ ταῦτα συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του ἐν τῇ σχολῇ τῶν Κυδωνιῶν καὶ ἐκεῖθεν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν μονήν του, ὅθεν ἐστάλη ἡγούμενος εἰς τὸ ἐν Ἴμβρῳ μετόχιον τῆς μονῆς Κουτλουμουσίου, τῶν Ταξιαρχῶν. Βραδύτερον ἀπὸ τοῦ 1827 μέχρι τοῦ 1834 ἕδρασεν ὡς διδάσκαλος ἐν τῷ φλαγγινιανῷ φροντιστηρίῳ τῆς Βενετίας καὶ ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Κέρκυραν, εἶτα εἰς Ἴμβρον καὶ τέλος (1839) εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου διηύθυνε τὴν ἐν Φαναρίῳ στοιχειώδη θεολογικὴν σχολὴν (1839—1840) καὶ εἶτα τὴν ἐν Χάλκῃ ἐμπορικὴν (1840—1846). Ἀπέθανε τῷ 1852 ἐν τῇ μονῇ Κουτλουμουσίου. Ἐξέδωκε «Μικρὸν προσευχητάριον εἰς χρῆσιν τῶν σπουδαζόντων νέων» (Βενετία 1828), τὸ «Μέγα Ὡρολόγιον» (Βενετία 1832), τὸ «Πεντηκοστάριον» (Κέρκυρα 1836), τὰ «Μηνιαῖα» (Κωνσταντινούπολις 1843). Συνέγραψεν ἐπίσης εἰσαγωγὴν εἰς τὴν γραμματικὴν τῆς ἑλλ. γλώσσης κατ' ἐρωταπόκρισιν, βοτανικήν, ὑπόμνημα ἱστορικὸν περὶ τῆς ἐμπορικῆς σχολῆς Χάλκης, ἱστορικὴν πραγματείαν περὶ Ἴμβρου καὶ ἄλλα. [Βλ. *Μαν. Ἰ. Γεδεὼν* Ὁ Ἄθως (Κωνσταντινούπολις 1885) σ. 231—234].

Δ. Σ. Μ.

— **Βαρθολομαῖος,** *Κουβέλης*. Σύμβουλος τῆς *Μονῆς Μυρτιᾶς* τοῦ δήμου Παμφίας τῆς Τριχωνίας καὶ ἡγούμενος τῆς διαλυθείσης μονῆς τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς. Μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας εἶχε καταστήσει τὴν μονήν του κέντρον συναθροίσεως τῶν ἐπαναστατῶν. Τῷ 1821 συνῆλθον ἐκεῖ ἑξακόσιοι ἄνδρες τοῦ Κώστα Σιαδῆμα καὶ ἀφοῦ διετράφησαν ἐπὶ 15 ἡμέρας καὶ ἐξωπλίσθησαν, ἐξεκίνησαν διὰ τὸ Ἀγρίνιον. Διαρκοῦντος τοῦ Ἀγῶνος πολλάκις ἔδωκε τροφὰς εἰς τὸν Καραϊσκάκην καὶ ἄλλους ὁπλαρχηγούς, ἐπολέμησε δὲ καὶ ὁ ἴδιος, ἀναδειχθεὶς ἀξιωματικός. Ἀνεγνωρίσθη καὶ ἀπαίτησίς του 10 χιλ. γροσίων δαπανηθέντων διὰ τὸν Ἀγῶνα.

Τ. Χ. Κ.

—**Βαρθολομαῖος,** *ὁ ἐκ μαρτύρων*. Ἐγεννήθη τῷ 1514 ἐν Λισσαβῶνι καὶ ἐβαπτίσθη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ de martyribus, ἐξ οὗ ἡ προσωνυμία του. Δομινικανὸς μοναχός, ἀνυψώθη τῷ 1558 εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον τῆς Braga ἐν Πορτογαλίᾳ μετασχὼν ἐνεργῶς τῶν ἐργασιῶν τῆς Τριδεντινῆς συνόδου, ἔδειξε φιλελευθέρας τάσεις, ὑποστηρίξας περιορισμοὺς τῆς παπικῆς παντοδυναμίας καὶ τὴν μετάληψιν ἐκ τοῦ ποτηρίου διὰ τοὺς λαϊκούς. Ἵδρυσε τὸ πρῶτον ἱεροδιδασκαλεῖον ἐν Πορτογαλίᾳ ὡς καὶ νοσοκομεῖα καὶ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα καὶ ἔδειξε σπανίαν ἐθελοθυσίαν κατὰ τὴν πανώλην τοῦ 1568. Τῷ 1582 ἀπεσύρθη εἰς τὴν μονὴν Viana, ἣν αὐτὸς εἶχεν ἱδρύσει, καταγινόμενος εἰς ἔργα εὐποιίας καὶ μορφώσεως τοῦ λαοῦ. Ἀπέθανε τῷ 1590. Συνέγραψε μεταξὺ ἄλλων ἑρμηνείας εἰς τὴν Γραφήν, κατήχησιν καὶ «Ἐγχειρίδιον τοῦ πνευματικοῦ βίου».

Δ. Σ. Μ.

— **Βαρθολομαῖος** *ὁ Μεσσήνιος*. Λόγιος Ἕλλην ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΓ' μ. Χ. αἰῶνα ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας Μαμφρέδου. Ὁ βασιλεὺς οὗτος εὗρε τὸν Βαρθολομαῖον ἱκανὸν νὰ μεταφράζῃ τὸν Ἀριστοτέλη ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ πρωτοτύπου, ἐνῷ οἱ πρὸ αὐτοῦ μεταφρασταί, μὴ γνωρίζοντες καλῶς τὴν ἑλληνικήν, μετέφραζον ἐκ τῶν εἰς τὴν ἀραβικὴν μεταφράσεων τοῦ Ἀριστοτέλους. Τῶν μεταφράσεων τούτων τοῦ Βαρθολομαίου σώζονται ἐκδεδομένα μὲν τὰ προβλήματα, χειρόγραφος δὲ ἡ ἠθική, ἀποκειμένη εἰς τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ βιβλιοθήκην τοῦ Santa Croce.

Δ. Π. Κ.

— **Βαρθολομαῖος** *ὁ μικρός*. Γεννηθεὶς ἐν Βολωνίᾳ, κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, κατετάχθη νεώτατος ὡς δομινικανὸς μοναχὸς ἐν τῇ πατρίδι του. Ἐξαιρέτου μορφώσεως καὶ ἤθους, ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ πάπα Ἰωάννου κβ' ἀρχιεπίσκοπος Μαράγκας ἐν Ἀρμενίᾳ (1323), ὅπου μεταβὰς καὶ τάχιστα ἐκμαθὼν τὴν ἀρμενικήν, ἐπέστρεψε πλείστους ἐθνικοὺς καὶ Μωαμεθανοὺς καὶ Ὀρθοδόξους εἰς τὸν ρωμαιοκαθολικὸν Χριστιανισμόν. Μετέφρασε καὶ ἱκανὰ θρησκευτικὰ βιβλία εἰς τὴν ἀρμενικὴν (ψαλτήριον, ἔργα Αὐγουστίνου καὶ Ἀκινάτου) καὶ ἔγραψεν ὁ ἴδιος Καζουιστικὴν καὶ ἐγχειρίδιον περὶ τῶν μυστηρίων. Βραδύτερον προεχειρίσθη εἰς ἀρχιεπίσκοπον τῆς ἐν Ἀρμενίᾳ Νάξιβαν καὶ ὡς τοιοῦτος μετὰ ζήλου συνέχισε τὸ προσηλυτιστικόν του ἔργον, ἵδρυσε ναοὺς καὶ μοναστήρια καὶ ἀδελφότητα Δομινικανῶν. Ἀπέθανε τῷ 1333.

Δ. Σ. Μ.

— **Βαρθολομαῖος** *μοναχός*. Βιβλιογράφος ἱδρύσας τὴν μονὴν Patir ἐν Καλαβρίᾳ καὶ θανὼν τῷ 1130. Τὸ συναξάριόν του εὕρηται εἰς τὰ Acta Sanctorum Sept. VIII (σ. 810—826). [Πλείονα βλ. *Κρουμβάχερ*, Βυζαντινὴ λογοτεχνία τ. Α' σ. 392 καὶ 399.]

Δ. Π. Κ.

— **Βαρθολομαῖος** *ἐκ Μπραγκάνζα*. Δομινικανός, ἀποθανὼν τῷ 1270 ὡς ἐπίσκοπος Βικεντίας ἐν Ἰταλίᾳ. Ἔγραψεν ὑπομνήματα εἰς τὴν ἁγίαν Γραφὴν καὶ εἰς τὰ συγγράμματο Ψευδοδιονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου.

Δ. Σ. Μ.

—**Βαρθολομαῖος** *ὁ νέος, τῆς Κρυπτοφέρρης*. Ἐκ Καλαβρίας καταγόμενος, ἐγένετο μαθητὴς τοῦ ἁγίου Νείλου τοῦ νέου († 1005), ἱδρυτοῦ τῆς βασιλειανῆς μονῆς τῆς Κρυπτοφέρρης (Grotta-Ferrata) ἐν Καμπανίᾳ καὶ τρίτος διάδοχός του καὶ πιθανῶς καὶ συγγραφεὺς τῆς σωζομένης βιογραφίας του. Εἶναι συγγραφεὺς ὕμνων. Ἀπέθανε τῷ 1065. Βίον του ἔγραψεν ὁ ἕβδομος ἀββᾶς τῆς μονῆς Λουκᾶς καὶ ἐγκώμιόν του εἷς τῶν μαθητῶν του (ἐν *Migne* Ἑ. Π. 127, 476—512). [Πρβλ. *Κρουμβάχερ-Σωτηριάδου*, Ἱστορία βυζαντινῆς λογοτεχνίας 1,392 καὶ 2,565.]

Δ. Σ. Μ.

Βαρθολομαῖος *Ἄγγλικους* (Bartholomaeus Anglicus). Συγγραφεὺς καὶ θεωρητικὸς τῆς μουσικῆς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Εἰς τὸ ἐν Νυρεμβέργῃ τῷ 1483 ἐκδοθὲν ἔργον του, «De proprietate rerum» ὑπάρχει καὶ ὁλόκληρον ἐγχειρίδιον μουσικῆς ὑπὸ τὸν τίτλον: «De musica seu modulatione cantus». Μετάφρασις τοῦ ἐγχειριδίου τούτου ἔχει γίνει εἰς τὴν ἀγγλικήν.

Γ. Σ.

— **Βαρθολομαῖος** *τῶν Σοννέττων* (Zamberto Bartholomeo, ἐπιλεγόμενος da li Sonnetti). Περιηγήθη τὸ Αἰγαῖον καὶ συνέγραψεν ἔμμετρον τῆς θαλάσσης ταύτης περίπλουν, εἴτε πρὸς εὐκολωτέραν ἀπομνημόνευσιν τῆς γεωγραφικῆς περιγραφῆς, εἴτε κατὰ μίμησιν τοῦ Διονυσίου εἰς τὴν «Οἰκουμένης περιήγησιν», Σκύμνου τοῦ Χίου εἰς τὴν «Περιήγησιν» καὶ τοῦ Διονυσίου τοῦ Καλλιφῶντος εἰς τὴν «Ἀναγραφὴν τῆς Ἑλλάδος». Τοῦ ἔργου τούτου, ἀποτελοῦντος ἕνα τῶν παλαιοτάτων ὡς πρὸς τὸ Αἰγαῖον περίπλων τῶν μεταγενεστέρων χρόνων, ἐγένοντο τοὐλάχιστον δύο ἐκδόσεις. Τὰ ἐξ ἀμφοτέρων ὅμως τούτων περισωθέντα ἀντίτυπα εἶναι σπανιώτατα. Εἰς τὴν πρώτην τούτων, τὸ ἔργον φέρεται ὑπὸ τίτλον «Isolario» καὶ ἀπετελεῖτο ἐκ 56 φύλλων, σχήματος 4ου. Οὐδεμία μνεία γίνεται ἐν αὐτῇ τόπου καὶ χρόνου ἐκδόσεως· κατὰ τὸν Panzini ἐξεδόθη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1478 καὶ 1485 (βλ. Biblioth. Grenvil. II, 861), οὔτε ὑπογραφή τις φέρεται ἐπ' αὐτοῦ, οὔτε σελίδων ἀριθμολόγησις. Αἱ πέντε πρῶται σελίδες του περιλαμβάνουν τὸν ἔμμετρον πρόλογον· ἀπὸ τῆς ἕκτης ἄρχεται τὸ πρῶτον σοννέττον πρὸς τὴν νῆσον Κύθηρα (Cerigo), συνοδευόμενον ὑπὸ χάρτου αὐ-

Digitized by Google

τῆς καὶ τῶν Ἀντικυθήρων (Cecerigo), κατέληγε δὲ τὸ ἔργον εἰς περιγραφὴν τῆς Κύπρου. Ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῇ 49 πίνακες ξυλογραφημένοι, περιέχοντες διαφόρων τοῦ Αἰγαίου μερῶν χάρτας καὶ καταλαμβάνοντες τὴν προσθίαν ὄψιν 49 φύλλων, ἐνῷ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως αὐτῶν εἶναι τυπωμένον τὸ ἔμμετρον κείμενον· προκύπτει δ' ἐκ τούτου ὅτι ἐνδεχόμενον νὰ ἦτο ὁ συγγραφεὺς ναυτικός. Ἡ δευτέρα ἔκδοσις, σχήματος μεγάλου αὔτη (in folio), ἐγένετο τῷ 1532· καίτοι δὲ τὸ ἔργον παρουσιάζεται ὑπὸ τὸν τίτλον «Carte del Mare Egeo in rime» (κατάλογος *La Vallière* ἀρ. 3696), εἶναι ἐν τούτοις τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸ προμνησθὲν περιεχομένου.

Ὁ αὐτὸς Βαρθολομαῖος τῶν Σοννέττων συνέγραψε καὶ κωμῳδίαν «Δολοτέχνη» («Dolotechne» comedia), ἐκδοθεῖσαν τῷ 1504 καὶ ἀνατυπωθεῖσαν τῷ 1511. Σ. Ε. Λ.

—**Βαρθολομαῖος, *Φρὰ***— (Fra Bartolomeo). Φλωρεντῖνος ζωγράφος γεννηθεὶς τῷ 1472 ἐν Φλωρεντίᾳ. Ὁ πατήρ του, ἐκ Γενούης καταγόμενος ἐγκατεστάθη τῷ 1468 εἰς τὴν Φλωρεντίαν, ὅπου ἀπέκτησε μίαν οἰκίαν πρὸ τῆς πύλης (Porta) τοῦ San Piero Gattolino, ὅθεν καὶ ὁ Βαρθολομαῖος λέγεται συνήθως *Μπάτσιο ντέλλα Πόρτα* (Baccio della Porta). Τὰ πρῶτα μαθήματα ἔλαβε δέκα τριῶν ἤδη ἐτῶν παρὰ τοῦ Κ. Ροσέλλι, εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ ὁποίου ἐγνώρισε τὸν συμμαθητήν του *Μαριόττο Ἀλμπερτινέλλι.* Στενὴ φιλία συνέδεσε τοὺς δύο καλλιτέχνας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐντελῶς διαφόρου χαρακτῆρος. Θετικὸς καὶ ξηρὸς ὁ Ἀλμπερτινέλλι, βαθέως θρησκευτικὴ ψυχὴ ὁ Βαρθολομαῖος, ἤρεμος καὶ μειλίχιος, ἐπιρρεπὴς εἰς τὸν μυστικισμόν.

Φρὰ Βαρθολομαῖος.

Ἐξηγεῖται οὕτως ὁ ἰσχυρὸς συγκλονισμός, τὸν ὁποῖον ὑπέστη ἐκ τῶν φανατικῶν κηρυγμάτων τοῦ περιφήμου Σαβοναρόλα, ὁ ὁποῖος τὸν παρέσυρε βαθμηδὸν τόσον, ὥστε τῷ 1496 καὶ 1497 ἔρριψεν εἰς τὸ πῦρ ὅλα τὰ ἔργα του, τὰ ὁποῖα δὲν συνέτεινον εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς πίστεως καὶ δὲν εἶχον ἑπομένως θρησκευτικὸν χαρακτῆρα. Ἡ λατρεία του πρὸς τὸν ἐνθουσιώδη προφήτην τοῦ ἔδωκε τὴν δύναμιν νὰ ἀποδώσῃ θαυμασίως τὸν χαρακτῆρα τοῦ μοναχοῦ εἰς τὴν προσωπογραφίαν του τοῦ ἁγίου Μάρκου, ἡ ὁποία εὑρίσκεται εἰς αὐτὸ τὸ κελλίον, ὅπου ἔζησεν ὁ συγκλονήσας τὴν Φλωρεντίαν κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Ἡ ἀσκητικὴ φυσιογνωμία μὲ τὴν μεγάλην ῥῖνα καὶ τοὺς ἀπαστράπτοντας ὀφθαλμοὺς εἶναι τελεία προσωποποίησις τοῦ αὐστηροῦ καὶ ἀμειλίκτου διώκτου τῆς συγχρόνου ἀκολασίας, εἰς τὸ βλέμμα τοῦ ὁποίου λάμπει ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς καὶ ἡ ἀκλόνητος πίστις. Ὀλίγον μετὰ τὸν ἐπὶ τῆς πυρᾶς μαρτυρικὸν θάνατόν του τῷ 1498, ὁ Βαρθολομαῖος, συνεπαρμένος ἀπὸ τὰ φλογερὰ κηρύγματα τοῦ νέου προφήτου του ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ ἐγκόσμια καὶ ἀπορρίπτων τὸν χρωστῆρα καὶ διακόπτων τὴν μόλις πρὸ ὀλίγου παραγγελθεῖσαν εἰς αὐτὸν τοιχογραφίαν τῆς «Μελλούσης Κρίσεως» τῆς Santa Nuova, εἰσέρχεται τῷ 1500 ὡς δόκιμος εἰς τὸ μοναστήριον τῶν Δομινικανῶν τοῦ Πράτο, ὅπου παρέμεινε περὶ τὸ ἔτος. Τῷ 1501 ἐπιστρέφει εἰς Φλωρεντίαν καὶ κατατάσσεται ὡς μοναχὸς εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Μάρκου, ὅπου μὲ μικρὰ διαλείμματα διῆλθε τὸν ἐπίλοιπον βίον του, λεγόμενος πλέον *Φρὰ* (frate, δηλαδὴ ἀδελφὸς) *Βαρθολομαῖος.*

Φρὰ Βαρθολομαίου: *Πορτραῖτο τοῦ Σαβοναρόλα.*

[Ἀκαδημία τῶν καλῶν τεχνῶν Φλωρεντίας.]

Εἶχεν ἤδη ὑπερνικήσει τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ διδασκάλου του Ροσέλλι καὶ εἶχε διαμορφωθῆ εἰς ἰδίαν ἀτομικότητα. Ἡ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα τοιχογραφία, ἡ ὁποία μετεφέρθη ἐκ τοῦ τοίχου ἐπὶ ὑφάσματος, ἔχει βαθὺν θρησκευτικὸν αἴσθημα καὶ μολονότι μόνον τὸ ἄνω μέρος μὲ τὸν Χριστὸν καὶ τοὺς μαθητὰς ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπρόφθασε νὰ ἐκτελέσῃ ὁ ἴδιος, τὸ δὲ κάτω εἶναι ἔργον τοῦ συνεργάτου του Ἀλμπερτινέλλι, ὅμως ἡ ὅλη σύνθεσίς της εἶναι ἰδικόν του δημιούργημα. Κάτι ὀφείλει καὶ ἡ Disputa τοῦ Ραφαὴλ εἰς τὴν νέαν αὐτὴν σύνθεσιν. Ὁ Φρὰ Βαρθολομαῖος ἔκαμε τοὐλάχιστον τὴν ἀρχήν, ὑπέδειξε τὰ στοιχεῖα τῆς μεγάλης μορφῆς τοῦ ἁρμονικοῦ ῥυθμοῦ, τὰ ὁποῖα ἐπεξέτεινε καὶ ἐπλούτισε βραδύτερον ὁ Ραφαήλ. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν τῷ χώρῳ παράστασις τῶν προσώπων παρέχει νέον στοιχεῖον μὲ τὴν ἀκριβεστέραν ἀπόδοσιν καὶ τὴν εἰς βάθος ἔκτασιν αὐτοῦ. Ὄχι ὀλίγον βεβαίως συνέτεινεν εἰς τοῦτο τὸ παράδειγμα τοῦ Λεονάρδου, τὰ νέα ὅμως ταῦτα παραστατικὰ μέσα δεικνύουν ὅτι ὁ Φρὰ Βαρθολομαῖος ὑπερεπήδησε τὸν μικροχαρῆ καὶ ἀναγλυφικὸν σχεδὸν ῥυθμὸν τοῦ ΙΕ' αἰῶνος καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν μεγάλην κλασσικὴν τέχνην τοῦ ΙΣΓ'.

Φρὰ Βαρθολομαίου: *Ἡ Παναγία τοῦ ἐλέους.*

[Πιναкοθήκη τῆς Λούκκας.]

Εἰς τὴν προμοναχικήν του ἐποχὴν ἀνῆκε καὶ ὁ «Εὐαγγελισμὸς» τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Βολτέρρα, τὸν ὁποῖον ἐπεράτωσε πάλιν ὁ Ἀλμπερτινέλλι καὶ μικραὶ εἰκόνες τῆς «Γεννήσεως» «τῆς εἰς τὸν ναὸν παρουσιάσεως τοῦ μικροῦ Ἰησοῦ» καὶ «τοῦ Εὐαγγελισμοῦ» αἱ κοσμοῦσαι τὰς πτέρυγας μιᾶς μαρμαρίνης Παναγίας τοῦ Ντονατέλλο. Μὲ τὴν περιβολὴν τοῦ μοναχικοῦ σχήματος ὁ θρησκευτικὸς βίος ἀπερρόφησεν ἐντελῶς σχεδὸν αὐτόν. Ὁ Φρὰ Βαρθολομαῖος παρεδόθη ὁλόκληρος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ θείου, ἐγκαταλείψας τὸν χρωστῆρα. Ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ κατασιγάσῃ ἐντελῶς τὴν φωνὴν τῆς καλλιτεχνικῆς ἐκφράσεως καὶ πολυάριθμα σχέδια μᾶς προδίδουν τὰς μοναχικὰς ὁμιλίας καὶ ἐνασχολήσεις εἰς τὴν πρώτην των ὑποτύπωσιν, εἰς τὰ πρῶτα καὶ αὐθόρμητα κινήματα τῆς φαντασίας του μὲ ὅλην τὴν ἀφέλειαν καὶ ἁγνότητα τῆς συλλήψεώς των. Τὴν σειρὰν αὐτῶν τῶν σχεδίων ἐσυνέχισε καὶ καθ' ὅλον τὸν καλλιτεχνικόν του βίον. Ἀλλ' ἡ νοσταλγία τῆς ζωγραφικῆς ἦτο πάντοτε ἰσχυρὰ ἐντός του καὶ τέλος τῷ 1504 ἐπανῆλθεν εἰς αὐτήν. Εἰς τὸ πρῶτον ἔργον, τὸ ὁποῖον τότε ἀνέλαβε, δεικνύει σαφῆ τὴν τάσιν πρὸς τὴν κλασσικὴν ἀντίληψιν τῆς τέχνης. Ἡ «ἐμφάνισις τῆς Παναγίας εἰς τὸν ἅγιον Βερνάρδον» ἔχει καὶ βαθύτερον θρησκευτικὸν χαρακτῆρα καὶ μεγαλυτέραν ἔξαρσιν, μὲ τὴν μορφὴν μάλιστα τῆς Παναγίας, ἡ ὁποία κατέρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ἐπὶ νεφελῶν ὡσεὶ ἐπὶ πτερύγων φερομένη. Τρία ἔτη εἰργάζετο εἰς τὸν πίνακα αὐτόν, τὸν ὁποῖον μόλις τῷ 1507 παρέδωκεν. Ἐν τῷ μεταξύ, τῷ 1505, εἶχε διορισθῆ διευθυντὴς τοῦ ζωγραφικοῦ ἐργαστηρίου τοῦ ἁγίου Μάρκου. Τότε ἐζωγράφησε τὸν «Χριστὸν εἰς Ἐμμαοὺς» μὲ μεγαλοπρεπῆ καὶ βαθεῖαν ἔκφρασιν καὶ μὲ ἀπεστρογγυλωμένας μορφὰς κατὰ τὸ κλασσικὸν σχῆμα, τὸν «Χριστὸν ὡς κηπουρὸν» τοῦ Λούβρου καὶ μίαν μικρὰν «Γέννησιν» ἐν Λονδίνῳ.

Ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν τεχνικήν του εἶχε τὸ ταξίδιον, τὸ ὁποῖον ἐπεχείρησε τῷ 1508 εἰς Βενετίαν, ὅπου παρέμεινε μῆνάς τινας ἐπιστρέψας πάλιν εἰς Φλωρεντίαν. Ἐκεῖ ἐγνώρισε τὸ θερμὸν καὶ λάμπον χρῶμα τῆς βενετικῆς σχολῆς καὶ μάλιστα τοῦ Τζιοβάννι Μπελλίνι, τοῦ ὁποίου τοὺς διαυγεῖς καὶ λαμπροὺς τόνους βλέπομεν εἰς τὴν «Παναγίαν» τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Λούκκας ἐν μέσῳ τῶν ἁγίων Στεφάνου καὶ Ἰωάννου. Τοῦ Μπελλίνι τὴν ἐπίδρασιν μαρτυρεῖ καὶ ὁ μικρὸς ἄγγελος ὁ παίζων μουσικὸν ὄργανον κάτω πρὸ τοῦ βάθρου τῆς Παναγίας. Λεπτὸν αἴσθημα καὶ ἰσχυρὰν πνευματικὴν ἔκφρασιν ἔχει ὁ πίναξ τοῦ μουσείου τῆς Λούκκας μὲ τὰς ἁγίας «Αἰκατερίνην καὶ Μαγδαληνήν», ὅπου θαυμασίως διέκρινε δύο ψυχικοὺς τύπους εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν δύο ἁγίων: αἰθερία, λεπτή, μὲ τὸ βλέμμα ἐστραμμένον εἰς τὸν οὐρανόν, ὑπεργήινον πλάσμα, ἁπλῆ τὸ σχῆμα καὶ λιτὴ τὸ χρῶμα (λευκὸν καὶ μέλαν μόνον εἰς τὸ ἔνδυμα) ἡ ἁγία Αἰκατερίνη — ὡραία τὴν μορφήν, μὲ φανταχτερὸν ἐρυθρὸν ἔνδυμα καὶ βαθυτέρου χρώματος ἐπενδύτην, βλέπουσα κάτω πρὸς τὴν γῆν, τῆς ὁποίας ἀπήλαυσε τὰ ἀγαθά, ἡ Μαγδαληνή, χωρὶς καμμίαν ἐσωτερικὴν ἔκφρασιν. Πλουσία καὶ ἐξαιρετικὴ εἶναι τώρα ἡ καλλιτεχνική του δρᾶσις. Μὴ δυνάμενος μάλιστα νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς ἀθρόας παραγγελίας προσλαμβάνει τὸν παλαιόν του συνεργάτην Ἀλμπερτινέλλι καὶ τῷ 1509 ἀνοίγει εἰς τὸν ἅγιον Μᾶρκον μέγα ἐργαστήριον. Ἀλλὰ μόλις τρία ἔτη διήρκεσεν ἡ νέα αὕτη συνεργασία, διότι τῷ 1512 ἀπεχώρησε πάλιν ὁ Ἀλμπερτινέλλι. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ἀφομοιώσας τὰ διδάγματα τῆς βενετικῆς τέχνης παράγει ἐκλεκτὰ ἔργα. Παραλαβὼν τὸν γνωστὸν Μπελλίνειον τύπον τῆς Παναγίας ἐπὶ βάθρου ἐντὸς κόγχης μεταξὺ ἁγίων, δίδει εἰς αὐτὸν ποικίλας παραλλαγάς, ἄλλοτε ἐναλλάσσων τὴν αὐστηρὰν ἀρχιτεκτονικὴν συμμετρίαν μὲ ἀντιθετικὰς κινήσεις καὶ στάσεις τῶν προσώπων, ἄλλοτε πλάττων τὰς μορφὰς εἰς τὸ σκιόφως καὶ ἄλλοτε διαθέτων αὐτὰς εἰς βάθος, ὥστε νὰ ἵστανται ἐλεύθεραι εἰς τὸν εὐρὺν μεταξύ των χῶρον. Οὕτως εἰς τὴν «Παναγίαν μὲ τοὺς ἓξ ἁγίους» τοῦ ἁγίου Μάρκου αἱ μορφαὶ κινοῦνται ἀνέτως μέσα εἰς τὸ διαυγὲς σκιόφως, τὸ ὁποῖον τὰς συνδέει εἰς μίαν συγκεντρωμένην ἑνότητα.

Δύο ἔτη βραδύτερον, τῷ 1511, ἐζωγράφησε τὴν «Μνηστείαν τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης» τοῦ Λούβρου, ὅπου περὶ κέντρον τὴν ὑψηλὰ τοποθετημένην Παναγίαν ἵστανται εἰς διαφόρους στάσεις αἱ ἄλλαι μορφαὶ εἰς τὸν ἀνοικτὸν χῶρον. Παραπλησία κατὰ τὸ θέμα, ἀλλὰ πλουσιωτέρα εἰς τὰ παραστατικὰ μέσα εἶναι ἡ «Ἁγία Αἰκατερίνη» τῆς Πινακοθήκης Πίττι τῆς Φλωρεντίας τοῦ 1512. Εἰς αὐτὴν ἡ κίνησις εἶναι μεγαλυτέρα, ἡ διάταξις τῶν μορφῶν ζωηροτέρα καὶ ἐντονώτερον τὸ παιγνίδι τοῦ φωτὸς καὶ τῆς σκιᾶς. Οὐχὶ ἐντελῶς ἰδιόχειρος εἶναι ἡ «Παναγία» τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Μπεσανζὸν ἐν Γαλλίᾳ, κατασκευασθεῖσα ἓν ἔτος πρότερον. Πρὸς τούτοις ἐζωγράφησεν ἕνα γυμνὸν τοῦ «Ἁγίου Σεβαστιανοῦ», τὸν ὁποῖον ἀπεμάκρυναν οἱ μοναχοὶ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν καὶ μετέφεραν εἰς τὴν αἴθουσαν, διότι ἐσκανδάλιζε τὰς γυναῖκας, αἱ ὁποῖαι, κατὰ τὸ λέγειν τοῦ Βαζάρι, ἡμάρτανον βλέπουσαι τὸ ὡραῖον σῶμα διὰ τὴν χαρίεσσαν καὶ ἡδυπαθῆ μίμησιν τῆς ζωντανῆς πραγματικότητος. Κατεσκεύασε προσέτι τὸν «Ἅγιον Βερνάρδον», τὴν «Ἁγίαν Ἄνναν μὲ ἁγίους» καὶ τὴν «Ἁγίαν Οἰκογένειαν».

Τῷ 1514 ὁ Φρὰ Βαρθολομαῖος ἐπισκέπτεται τὴν Ρώμην, ἡ ὁποία εἶχε γίνει τότε τὸ καλλιτεχνικὸν κέντρον τῆς Ἰταλίας μὲ τὴν παρουσίαν τοῦ Μιχαηλαγγέλου καὶ τοῦ Ραφαήλ. Τὸ ταξίδιον τοῦτο ἦτο μὲν ἐπιβλαβὲς εἰς τὴν ὑγείαν του, διότι ἐκεῖ προσεβλήθη ὑπὸ ἑλονοσίας, ἡ ὁποία πολλάκις τὸν ἐβασάνισε καὶ ἐπὶ τέλους τὸν ἔστειλεν εἰς τὸν τάφον, ἀπέβη ὅμως λίαν σημαντικὸν διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς

Digitized by Google

τέχνης του. Δὲν εἶναι πλέον τὸ χρῶμα τὸ κύριον μέσον τῆς ἐκφράσεως, ὅπως εἰς τὰ προηγούμενα ἔργα του τὰ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς βενετικῆς τέχνης. Ἡ παθητικὴ κίνησις καὶ ἡ σφοδρὰ ψυχικὴ ἐκτέλεσις τῶν μορφῶν τοῦ Μιχαηλαγγέλου καὶ ἡ εὐγένεια καὶ τὸ ἤρεμον μεγαλεῖον τῶν δημιουργημάτων τοῦ Ραφαήλ, τὰ ὁποῖα κατὰ τοὺς ὀλίγους μῆνας τῆς ἐν Ρώμῃ διαμονῆς του ἐμελέτησε, ἐνέπνευσαν καὶ κατηύθυναν τὴν τελευταίαν παραγωγὴν τοῦ καλλιτέχνου. Μεγάλαι μορφαί, μεγαλοπρεπεῖς στάσεις καὶ κινήσεις, γεμίζουν τὸν πίνακα, ὅπως «ὁ Ἅγιος Μᾶρκος» τῆς Πινακοθήκης Uffizi, οἱ ἅγιοι «Πέτρος καὶ Παῦλος» τοῦ Λατερανοῦ τῆς Ρώμης καὶ μάλιστα «ἡ Μήτηρ τοῦ Ἐλέους» (Mater misericordiae) τῆς Λούκκας, ὅπου αὐξάνονται εἰς μέγεθος αἱ ἀναλογίαι τῶν σωμάτων, αἱ μᾶζαι κινοῦνται συμπαγεῖς καὶ ἐπιβλητικαί, ζωηρὸν δὲ φῶς ζωντανεύει τὰς μορφάς. Τὸν μέγαν τοῦτον πίνακα ἐζωγράφησε τῷ 1515, ὅτε μετέβη εἰς Λούκκαν, ἵνα ἐπισκεφθῇ τὸν παλαιόν του φίλον Πανίνι. Τότε ἔλαβε καὶ πρόσκλησιν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φραγκίσκου Α´ νὰ μεταβῇ εἰς Παρισίους, ἀλλ' ἀπεποιήθη τὴν ὑψηλὴν ταύτην τιμὴν παραμείνας ἐν Φλωρεντίᾳ. Προσβληθεὶς ὅμως καὶ πάλιν ὑπὸ ἑλώδους πυρετοῦ τῷ 1517 κατέφυγεν εἰς τὸ χωρίον Pian' di Mugnone, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὴν 31 Ὀκτωβρίου.

Ἐκτὸς μικροτέρων πινάκων τῆς «Παναγίας» μὲ ἁγίους καὶ ἀγγέλους, τῶν «Προφητῶν», τοῦ «Χριστοῦ», τῆς «Ἀναλήψεως τῆς Παναγίας», δύο κυρίως εἶναι τὰ σπουδαῖα ἔργα τῆς τελευταίας του καλλιτεχνικῆς παραγωγῆς. Ἡ πινακοθήκη Πίττι κατέχει καὶ τὰ δύο, ποιηθέντα τῷ 1516, τὸν «Χριστὸν σωτῆρα τοῦ κόσμου» καὶ τὸν «Ἐπιτάφιον θρῆνον» (εἰκόνα τοῦ ἔργου τούτου βλ. ἐν λ. ἀναγέννησις τ. Δ´ σ. 453). Εἰς τὸ πρῶτον ὁ Χριστὸς ἵσταται ἐπὶ ὑψηλοῦ βάθρου πρὸ κόγχης, τῆς ὁποίας ἡ ὡραία καμπύλη πλαισιώνει ἁρμονικῶς τὴν ἠρέμως κινουμένην μορφήν του. Ἑκατέρωθεν οἱ τέσσαρες Εὐαγγελισταὶ περιβάλλουν τὸν Χριστὸν μὲ τὴν αὐστηρὰν συμμετρικὴν στάσιν των. Ἡ ἐπίδρασις τῆς γλυκείας τέχνης τοῦ Ραφαὴλ εἶναι φανερὰ εἰς τὸν πίνακα τοῦτον, ὅπως καὶ εἰς τὸν «Ἐπιτάφιον θρῆνον», ὁ ὁποῖος εἶναι ἐσωτερικώτερος καὶ εἰς θαυμασίαν ἐλευθέραν σύνθεσιν ἀποδεδομένος. Ὁ Ἰωάννης καὶ ἡ Παναγία κρατοῦν τὸ καθήμενον ἡμικεκλιμένον σῶμα τοῦ Ἰησοῦ μὲ ἤρεμον καὶ συγκρατημένην ἀλλὰ βαθεῖαν θλῖψιν, ἐνῷ συντετριμμένη καὶ μὲ βίαιον κίνημα ῥίπτεται καὶ ἐναγκαλίζεται τοὺς ἐκτεταμένους πόδας του ἡ Μαγδαληνή. Λεπτὴ εὐγένεια διαπνέει ὁλόκληρον τὸν πίνακα μὲ τὴν καλῶς ὑπολογισμένην διάταξιν τῶν μορφῶν, ὅπου ἀποφεύγεται ἡ ξηρὰ συμμετρία καὶ κυριαρχεῖ ἡ ἀναγκαία καὶ ἔσωθεν κινουμένη διάρθρωσις.

Ἐκτὸς τῶν πινάκων ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας καὶ πολύτιμα διὰ τὴν παρακολούθησιν τῆς ἐξελίξεως

Φρὰ Βαρθολομαίου: *Ἰωάννης ὁ βαπτιστής.*
[Καθεδρικὸς ναὸς τῆς Λούκκας.]

τῆς τέχνης τοῦ Φρὰ Βαρθολομαίου εἶναι τὰ πολυάριθμα σχέδιά του. Ταῦτα δεικνύοντα τὰ πρῶτα κινήματα τῆς φαντασίας τοῦ καλλιτέχνου χρησιμεύουν εἰς τὴν γενικὴν διατύπωσιν τῶν μορφῶν, τῆς κινήσεως καὶ τῆς διατάξεως αὐτῶν. Κατ' ἀρχὰς πιθανῶς εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Βερρόκκιο χρησιμοποιηθὲν τὸ σχέδιον εἰσήχθη διὰ τοῦ Λεονάρδου εἰς τὴν Φλωρεντίαν, ὅπου μάλιστα ἐκαλλιεργήθη ὑπὸ τοῦ Φρὰ Βαρθολομαίου, τοῦ Ντὲλ Σάρτο καὶ τοῦ *Ραφαήλ*. Μὲ τὴν πένναν ἢ μετάλλινον κονδύλιον, μὲ κάρβουνον ἢ ἐρυθρὸν χρῶμα καθορίζει ὁ Φρὰ Βαρθολομαῖος πότε τὸ γενικὸν σχῆμα ἑνὸς προσώπου, πότε τὴν κίνησιν καὶ τὴν μεγαλοπρεπῆ πτύχωσιν τοῦ ἐνδύματος, πότε τὴν ἔκφρασιν καὶ ἐνίοτε καὶ αὐτὴν τὴν γενικὴν σύνθεσιν. Τὰ σχέδιά του μᾶς δίδουν τελείαν εἰκόνα τῆς καλλιτεχνικῆς του ἐξελίξεως συμπληρώνοντα τὸ ζωγραφικόν του ἔργον.

Ὁ Φρὰ Βαρθολομαῖος, ἐκ τῶν τελευταίων σπουδαίων ζωγράφων τῆς φλωρεντινῆς τέχνης, ἐκράτησε μὲ τὸν Ἀνδρέαν ντὲλ Σάρτο ὑψηλὰ τὴν μεγάλην καλλιτεχνικὴν παράδοσιν τῆς πατρίδος του, ἀντιπροσωπεύσας ἐπαξίως αὐτὴν εἰς τοὺς νέους δρόμους τῆς τέχνης, εἰς τὴν διάνοιξιν τῶν ὁποίων συνέβαλε καὶ αὐτός. Χωρὶς νὰ παραμελήσῃ ἐντελῶς τὴν ἐκφραστικότητα, ἀλλὰ μακρὰν πάσης ἀτομικῆς λεπτομερείας γενικεύει τὰς μορφὰς εἰς ὡραῖα μεγαλοπρεπῆ σώματα, εἰς εὐγενεῖς καὶ ἠρέμους στάσεις, εἰς εὐρείας καὶ μετρημένας κινήσεις, διαθέτων εἰς μεγάλας γραμμὰς τὴν φορὰν τῆς πτυχώσεως, πλάττει νέα σχήματα ἁρμονικῶν συμπλεγμάτων καὶ ρυθμικῶν διατάξεων ἁπλώνων ὑπεράνω ἕνα ἐλαφρὸν θρησκευτικὸν τόνον, ἀπήχησιν τῆς εὐσεβοῦς του ψυχῆς. Ὑπερνικήσας τὴν μικροχαρῆ παράστασιν τοῦ ιε´ αἰῶνος δὲν βλέπει πλέον τὰ πρόσωπα καθ' ἑαυτὰ καὶ δὲν τὰ παρατάσσει ἀνεξάρτητα ἀλλήλων καὶ αὐτοτελῆ: ὅλα τώρα εἶναι μέλη μιᾶς μεγάλης ὡργανωμένης ἑνότητος καὶ τείνουν πρὸς ἕνα κέντρον, τὸ ὁποῖον ἐξαίρεται εἴτε διὰ τῆς θέσεως, εἴτε διὰ τοῦ μεγέθους, εἴτε διὰ τοῦ φωτισμοῦ, εἴτε διὰ τῆς πνευματικῆς συγκεντρώσεως. Τοῦτο εἶναι ἡ κλασσικὴ τέχνη, τῆς ὁποίας τὴν πνοὴν ᾐσθάνθη ὁ ἀδελφὸς μοναχός.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Vasari*: Le vite κτλ. *Fritz Knapp*, Fra Bartolomeo, Halle, 1913 (μὲ εἰκόνας ὅλων τῶν πινάκων καὶ πολλῶν σχεδίων).—Von der *Gabelentz*, Fra Bartolomeo, Leipzig, 1922 εἰς δύο τόμους. Δ. Ε.

Βαρθολομιὸ *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Μυρτουντίων* τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐντὸς γραφικῆς πεδιάδος καλυπτομένης γύρωθεν ὑπὸ πυκνῆς σειρᾶς φυτειῶν ἐκ σταφιδαμπέλων, ἐλαιῶν, κυπαρίσσων καὶ ἄλλων δένδρων, παρὰ τὴν μεγάλην πρὸ τῶν ἐκβολῶν καμπὴν τοῦ ποταμοῦ *Πηνειοῦ*, ὁροθετουμένη πρὸς Δ. μὲ τοὺς βουνοὺς τοῦ *Χλεμουτσίου*. Ἔχει κλῖμα ὑγιεινόν, καθόσον ἐξετελέσθησαν πλεῖστα ἐξυγιαντικὰ ἔργα ἀποτρέποντα τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἑλονοσίας, ἥτις ἄλλοτε ἐμάστιζε τὸ Βαρθολομιό. Μεταξὺ τούτων εἶναι καὶ ἡ ἀνόρυξις κατὰ τὸ 1925 βαθείας προφυλακτηρίου τάφρου εἰς μῆκος 4 χμτρ. πρὸς ἀποστράγγισιν τῶν λιμναζόντων ὑδάτων. Ὑδρεύεται δ' ἐκ δύο ἀρτεσιανῶν φρεάτων, ἑνὸς βάθους 192 μ. καὶ ἑτέρου, τοῦ καὶ νεωτέρου, βάθους 126 μέτρων.

Τὸ *Βαρθολομιὸ* εἶναι ἠλεκτροφώτιστον, ἔχει καλὴν ρυμοτομίαν καὶ κοσμεῖται ὑπὸ δύο ὡραίων ναῶν, τῆς *Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου* καὶ τοῦ *Ἁγίου Νικολάου*, καὶ τοῦ νοτίως τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ στηθέντος τῷ 1928 μεγαλοπρεποῦς ἡρῴου τῶν εἰς τοὺς πολέμους πεσόντων 47 Βαρθολομιωτῶν, ἔργου τοῦ γλύπτου *Εὐαγγέλου Ἀρμακόλλα*. Ἀριθμεῖ (1928) 2935 κατοίκους, ἡ κοινότης ὅμως ἔχει 3723, ὑπαγομένων εἰς ταύτην τῶν συνοικισμῶν *Καλύβια* (κάτ. 192), ἀπέχοντος μόλις 500 μ. ἀπὸ τῆς ἕδρας, *Βρανᾶ* (κάτ. 194) ἀπέχοντος περὶ τὸ χιλιόμετρον, *Λυγιὰ* (κάτ. 204) ἀπέχοντος $3^1/_2$ χμτρ. καὶ τοῦ προσφυγικοῦ *Γλύφα* (κάτ. 196), ἀπέχοντος $5^1/_2$ χμτρ.

Ἡ κτηματικὴ περιφέρεια τοῦ Βαρθολομιοῦ εἶναι εὐρυτάτη, καταλαμβάνουσα ὁλόκληρον τὴν ΝΔ ἐσχατιὰν τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ τῶν λουτρῶν Κυλλήνης μέχρι τοῦ ΒΑ ἄκρου εὐθείας μήκους 12 χμτρ. καὶ ἐκεῖθεν νοτίως μέχρι τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ, ὃν ἔχει μέχρι τῶν εἰς τὸ Ἰόνιον ἐκβολῶν του ὡς ΝΑ. ὅριον. Ἡ ἔκτασις αὕτη καλύπτεται ἐν μέρει ὑπὸ δασῶν ἐκ θαμνώδους βλαστήσεως, εἰς ἣν ἐνεργεῖται ξυλανθρακοποιία, ἡ λοιπὴ δὲ καλλιεργεῖται παραγομένων ἐτησίως 4 ἑκατομυρίων ἐνετικῶν λιτρῶν σταφίδος καὶ ποσοτήτων τινῶν δημητριακῶν καρπῶν. Ἐν αὐτῷ λειτουργοῦσι δύο ἀτμοκίνητα ἐλαιουργεῖα, ἠλεκτροκίνητος ἀνεμόμυλος καὶ ἐργοστάσιον οἰνοποιίας καὶ συσκευῆς τῆς σταφίδος τοῦ Αὐτονόμου σταφιδικοῦ ὀργανισμοῦ.

Ἡ ἀξία τῶν κατ' ἔτος ἐμπορευομένων ἐγχωρίων προϊόντων ἀνέρχεται εἰς 2.200.000, εἰς 19 δὲ ἑκατομμύρια δραχμῶν ἡ ἀξία τῶν ἐπιχωρίως καταναλισκομένων τοιούτων.

Οἱ κάτοικοι τοῦ Βαρθολομιοῦ διακρίνονται διὰ τὸ φιλοπρόοδον αὐτῶν καὶ τὰς προσπαθείας πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ βελτίωσιν τῆς παραγωγῆς. Ἡ κωμόπολις συνδέεται μετὰ τῶν Πατρῶν (χμτρ. 84), Πύργου (χμτρ. 37) καὶ Γαστούνης (χμτρ. 4) δι' ἁμαξιτῶν ὁδῶν ὡς καὶ σιδηροδρομικῶς, διερχομένης ἐκεῖθεν τῆς τοπικῆς ἐκ Καβάσιλα πρὸς Κυλλήνην γραμμῆς τῶν ΣΠΑΠ. Δ. Ε. Μ.

—[ΙΣΤΟΡ.] Ὅταν ὁ Ἰμβραὴμ πασᾶς ἐξεστράτευσε τὸν Νοέμβριον τοῦ 1825 πρὸς καθυπόταξιν τοῦ πολιορκουμένου ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ Μεσολογγίου, διερχόμενος εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς Πελοποννήσου εὗρεν ἀντίστασιν μόνον εἰς τὸ *Βαρθολομιό*, τοῦ ὁποίου οἱ κάτοικοι ἀντέστησαν κατὰ τῶν προφυλακῶν καὶ τὰς ὠπισθοδρόμισαν. Ἀφοῦ δὲ μετεκόμισαν τὰ γυναικόπαιδα εἰς τὸ Χλουμοῦτσι ἐπέστρεψαν καὶ ἐτάχθησαν πρὸς ἄμυναν τοῦ χωρίου, ἔνθα τὴν ἑπομένην τοὺς ἀπέκλεισαν οἱ Αἰγύπτιοι. Ἑκατὸν πεντήκοντα σταλέντες ἐκ Κυλλήνης πρὸς βοήθειαν τῶν κινδυνευόντων ἐκυκλώθησαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν εἰς τοὺς ἀμπελῶνας τοῦ κτιρίου καὶ πολεμοῦντες γενναίως ἐφονεύθησαν σχεδὸν ὅλοι, ἔπεσον δὲ πεντήκοντα ἓξ ἐκ τῶν κατοίκων τοῦ Βαρθολομιοῦ, ἀφοῦ ἐφόνευσαν πολλοὺς ἐχθρούς. Οὕτως ὁ Ἰμβραὴμ ἐπροχώρησεν ἀνενόχλητος πλέον εἰς τὸ Ρίον καὶ ἐπέρασεν εἰς τὴν Αἰτωλίαν λήγοντος τοῦ 1825 (*Τρικούπη* τόμ. Γ´ σελ. 239). Τ. Χ. Κ.

Βαρθολομῖται.—1) Μοναχικὸν τάγμα ἱδρυθὲν ἐν Γενούῃ τῷ 1307 ὑπὸ Ἀρμενίων προσφύγων, ἀναγνωρισθὲν τῷ 1356 ὑπὸ τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου Δ´ καὶ διαλυθὲν τῷ 1650 ὑπὸ τοῦ Ἰννοκεντίου Ι´. —2) Σύνδεσμος παπικῶν ἱερέων, πρὸς μόρφωσιν τοῦ κλήρου, ἱδρυθεὶς ὑπὸ τοῦ *Βαρθολομαίου Holzhauser* τῷ 1640· ἀναγνωρισθεὶς τῷ 1680 ὑπὸ τοῦ πάπα. τελευτῶντος τοῦ ΙΗ´ αἰῶνος διελύθη. Μετὰ τὸ 1860 προσεπάθησε νὰ ἀνασυστήσῃ τὸν σύνδεσμον ὁ βικάριος Gaduel καὶ σήμερον ὑφίσταται εἴς τινα μέρη τῆς Γερμανίας, τοῦ Βελγίου καὶ τῆς Γαλλίας, ὑπὸ τὸ ὄνομα Unio apostolica. Δ. Σ. Μ.

βαρθολομίτης (ὁ) (bartholomit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν F. Groth δὲν εἶναι ὁμογενὲς καὶ χημικῶς ὁμοιάζει πρὸς τὸν σιδηρονατρίτην (βλ. λ.), ἢ *γορδαΐτην* διαφέρον αὐτοῦ διότι ἔχει μικροτέραν περιεκτικότητα εἰς ὕδωρ. Γ. Κ. Γ.

Βαρθολὼμ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φλωρίνης, τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 371. Τῷ 1927 μετωνομάσθη εἰς *Ἅγιον Βαρθολομαῖον*. Κεῖται ΝΑ τῆς πόλεως Φλωρίνης, ἀφ' ἧς ἀπέχει 2 ὥρ. 45´. Δ. Ε. Μ.

Βαρθώνειος· βλ. Οὐαρτώνειος.

Βάρι (Bari). Πόλις τῶν «Ἀπουλῶν Πευκετίων ἐν τῷ Ἰονίῳ πελάγει» (*Κλ. Πτολεμ.* Γ, α, 15. Στρ. 235,27). Τὸ Barium τῶν Ρωμαίων, ἡ προσφιλὴς τοῦ Νέρωνος πόλις, ὅστις τὸ κατέστησεν «αὐτόνομον». Ἀπετέλει τὸ τέρμα τῆς ἐπὶ τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου Ἐγνατίας ὁδοῦ, ἥτις συνεχίζετο εἰς τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον ἀπὸ τῆς Ἀπολλωνίας (*Στρ.* 268,26) εἰς τὴν ἰλλυρικὴν τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους ἀκτήν, κατέναντι τοῦ *Βάρι* (*Liv.* 40 18.—*Tac.* ann. 16,9.—*Pomp. Mel.* 2,66.—*Plin.* 3,102). Ἀπέχον ἑπτακόσια ὡς ἔγγιστα στάδια τόσον ἀπὸ τοῦ Τάραντος ὅσον καὶ ἀπὸ Βρεντησίου (*Στράβ.* 235,27) ἦτο σημεῖον συναντήσεως ἐπισήμων ὁδῶν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους (Tabul. Peutinger., Itiner. Hierosol., Itiner. Antonin.). Οἱ Ρωμαῖοι τὸ ἐχαρακτήριζον ὡς ἰχθυόεν («piscosum» *Horat.* Saturn. 1,5,97) διὰ τό, ὡς καὶ σήμερον, ἰχθυοβριθὲς τῆς θαλάσσης του. Ἔχον μεγάλην ἐμπορικὴν κίνησιν, εἶχε κόψει πρὸς διευκόλυνσιν του καὶ ἴδιον νόμισμα (*Head* Hist. Num. 45). Καταληφθὲν κατόπιν ὑπὸ τῶν Γότθων, βραδύτερον ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων, διημφισβητεῖτο διαρκῶς ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Β´ μ.Χ. αἰῶνος, μεταξὺ τῶν τελευταίων, τῶν Λομβαρδῶν, τῶν Σαρακηνῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους τὸ ἔσωσεν ὁ ἐνετικὸς στόλος (1002)· διὰ τοῦτο δὲ καὶ εἶχε κατασταθῆ ὀχυρώτατον φρούριον, ὅπερ ὅμως περιῆλθεν εἰς τοὺς ἱδρυτὰς τοῦ βασιλείου τῆς Νεαπόλεως Νορμανδούς, διὰ τοῦ καταλαβόντος αὐτὸ Ροβέρτου Γκυϊσκάρδου (1071). Καταστραφὲν τῷ 1156 ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν δύο Σικελιῶν Γουλιέλμου τοῦ Α´ τοῦ Κακοῦ, ἀνῳκοδομήθη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ ἐκείνου, Γουλιέλμου τοῦ Β´ τοῦ Καλοῦ. Τὸν ΙΔ´ αἰῶνα, τῆς περιοχῆς του Τέρρε ντὶ Βάρι (Terre di Bari) γενομένης δουκάτου παραχωρηθέντος εἰς τοὺς κοντοτιέρι Σφόρτσα (Sforza) τοῦ Μιλάνου, ἡ πόλις Βάρι, ὡς πρωτεύουσά του, εἵλκυσε τὸ μέγα ἐνδιαφέρον τῶν πριγκίπων ἐκείνων. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐξ αὐτῶν Φραγκίσκου Μαρία, τελευταίου δουκὸς τοῦ Μιλάνου, τὸ δουκᾶτον τοῦ Βάρι περιῆλθεν εἰς τὴν σύζυγον τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας Σιγισμοΐνδου τοῦ Α´, τὴν *Μπόνα Σφόρτζα*· αὕτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ τελευταία τοῦ δουκάτου τοῦ Βάρι δούκισσα, διότι ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατόν της (1558) συνεχωνεύθη τοῦτο μετὰ τοῦ βασιλείου τῆς Νεαπόλεως καὶ διετέλεσεν οὕτω μέχρι τῆς ἑνώσεως τῶν ἰταλικῶν κρατῶν 1870, ὁπότε ἡ πόλις Βάρι κατέστη πρωτεύουσα φερωνύμου ἐπαρχίας Τερρε di Bari τοῦ νομοῦ *Πούλια*. Ἀπὸ ἀπόψεως ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, τὸ Βάρι εἶναι ἐπίσημον, διὰ τὴν ἐν αὐτῷ σύγκλησιν (Ὀκτωβρ. 1098) ἱερᾶς Συνόδου ὑπὸ τὸν πάπαν Οὐρβανὸν τὸν Β´.

Ἡ σύγχρονος πόλις *Βάρι* (ἡ ὀρθὴ προφορὰ εἶναι *Μπάρι*), τῆς ὁποίας ἡ ρυμοτομία, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ οἰκοδομ[illegible] ἡ ἐν γένει ὄψις ὁμοιάζει πρὸς

Digitized by Google

τὴν τῶν προπολεμικῶν Ἀθηνῶν, εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ χερσονησῖδος (πλάτ. 41°08', μῆκ. 16° 52', χάρτ. ἀγγλ. 190: Plan of Bari) σχηματιζούσης δύο ἀμφιδύμους λιμένας, ΝΑ αὐτῆς τὸν ἀρχαῖον, μὴ χρησιμοποιούμενον πλέον διὰ τὸ ἀβαθὲς αὐτοῦ παρὰ μόνον ὑπὸ πλοιαρίων τῆς μικροακτοπλοΐας, καὶ Β αὐτῆς τὸν μέγαν λιμένα, προστατευόμενον ὑπὸ δύο μεγάλων κυματοθραυστῶν. Ἐκ τῶν ἀρχαιολογικῶν μνημείων ἡ βασιλικὴ τοῦ *Ἁγίου Νικολάου*, ἧς ἡ ἀνέγερσις διήρκεσεν ἐπὶ 52 ἔτη (1087—1139) περατωθεῖσα ἐπὶ τοῦ Νορμανδοῦ βασιλέως Ρογήρου, πρὸς κατάθεσιν ἐν αὐτῇ τοῦ σεπτοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου σκήνους, κομισθέντος ἐκ Μύρων ὅπως ἀποτεθῇ ἐν εἰδικῇ ἐν τῷ ναῷ κρύπτῃ, ἣν ἐπίτηδες κατεσκεύασεν (1089), ἀφιερώσας εἰς τὸν Ἅγιον, ὁ πάπας Οὐρβανὸς ὁ Β'. Οἱ κίονες τῆς βασιλικῆς εἶναι ἀρχαιοπρεποῦς ῥυθμοῦ, ἡ δὲ πρόσοψις διακοσμεῖται ἀπὸ καλλιτεχνικώτατα ἀγάλματα, τῆς Παρθένου, τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου· ἔξωθεν δὲ τοῦ περιστυλίου ἐπιτύμβιοι πλάκες εὐγενῶν τοῦ Βάρι οἰκογενειῶν, καὶ προσκυνητῶν ἀπὸ τῆς Ἁγίας Γῆς, θανόντων κατὰ τὴν ἐκ τῆς πόλεως ταύτης διέλευσίν των, ἐντὸς δὲ τοῦ ναοῦ ὁ τάφος τῆς προμνησθείσης Μπόνα Σφόρτζα, κατασκευασθεὶς τῷ 1593.

Ἐν δὲ τῇ κρύπτῃ καὶ ὑπὲρ τὸ ὄρυγμα, ἐν ᾧ τὸ Σκῆνος καὶ ἀπὸ τῶν πλευρῶν τοῦ ὁποίου στάζει νᾶμα, ὀνομαζόμενον, κατὰ τὴν παράδοσιν, mana di San Nicola, ὑπέρκειται νάρθηξ ἀργυροῦς μὲ καλλιτεχνικωτάτας ἀναγλύφους παραστάσεις, ἀφιέρωμα τοῦ Σέρβου βασιλέως (1319) Urosius. Μεταξὺ τῶν κειμηλίων τοῦ ναοῦ καταλέγονται χειρόγραφος σύναξις τοῦ Καρόλου Β' τοῦ Ἀνζοῦ καὶ τὸ σκῆπτρόν του· ὡσαύτως σιδηροῦν στέμμα κατασκευασθὲν ἐν τῇ πόλει, δι' οὗ ἐστέφθησαν ὁ Ρογῆρος, ὁ Ἐρρῖκος ΣΤ', ὁ Μανφρέδος καὶ Φερδινάνδος ὁ Α' τῆς Ἀραγῶνος. Ἡ πανήγυρις τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου, γινομένη τὴν 8ην Μαΐου, προσελκύει πλείστους προσκυνητὰς ἀπὸ ὅλην τὴν ἐπαρχίαν. Τέλος, περίεργον μνημεῖον εἶναι καὶ ἄγαλμα λιθίνου λέοντος, εἰς τὴν πλατεῖαν Πιάτζα Μερκαντίλε, εἰς τὸ περιλαίμιον τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφὴ Custos justicia, πιστεύεται δ' ὅτι ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς στύλος προσδέσεως τῶν καταδίκων (pilori) πρὸς δημοσίαν ἐπίδειξιν.

Ἡ ἐνιαυσία ἐμπορικὴ καὶ ναυτιλιακὴ κίνησις τοῦ Βάρι, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ μέσου ὅρου τῆς πενταετίας 1920—1925, συνίσταται εἰς 1800 πλοῖα 1.078.000 τοννων, ἐξ ὧν τὰ 625 ἱστιοφόρα 31.000 τόννων· ἐξάγονται ἐτησίως ἐμπορεύματα (οἶνοι, ἔλαια, ἀμύγδαλα, σῦκα, χορταρικά, γεώμηλα, πότασσα) ἀξίας 2.400 000 ἰταλικῶν λιρεττῶν καὶ εἰσάγονται (μάλλινα εἴδη, καπνός, μέταλλα, γαιάνθρακες, σίδηρος) ἴσης περίπου ἀξίας. Οἱ ἐτησίως εἰσαγόμενοι γαιάνθρακες ἀνέρχονται εἰς 35.000 τόννους, ἡ δὲ παγία τοιούτων παρακαταθήκη 10—12 χιλιάδων τόννων. Ἡ συγκοινωνία εἶναι πυκνοτάτη, προσεγγιζόντων εἰς τὸν λιμένα πλείστων ἀτμοπλοίων τῶν μεγάλων ἀτμοπλοϊῶν. Εὑρίσκεται ἄλλως τε ἡ πόλις ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ὄτραντο-Μπρίντιζι, Φότζια Ἀγκῶνα-Βενετία καὶ ἀποτελεῖ τέρμα ἄλλης γραμμῆς ἐρχομένη ἀπὸ τοῦ Τάραντος (Taranto). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βάρια [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]· βλ. **Οὐάρια.**

βαριὰ (ἡ)· ἡ βαρεῖα σφῦρα (βλ. βαρειά).

βαριὰ (ἡ) [*Ἀμπελουργ.*]· βλ. βαργιά. Π. Γ. Κ.

βαριά· ἐπίρρ. ἀντὶ βαρειὰ (βλ. λ.).

Βαριάγοι (οἱ)· βλ. Βάραγγοι.

Βαριαδίτης, ***Νικόλαος***. Σουλιώτης ὁπλαρχηγὸς [...]εσῶν κατὰ τὸν Ἀγῶνα. Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἐκδουλεύσεων ἔταξεν εἰς τοὺς Ε' τάξεως ἀξιωματικοὺς [ἄ]νευ αἰτήσεως καὶ τοὺς *Βασίλειον καὶ Κωνσταντῖνον Βαριαδίτας* διὰ τὰς ἀνδραγαθίας των. Τ. Χ. Κ.

βαριακούω, καὶ ***βαρακούω***· ἔχω ἐλαττωματικὴν [τ]ὴν ἀκοήν, βαρυηκοῶ (βλ. λ.).

βαριαναστενάζω· βαριὰ ἀναστενάζω, στενάζω [ἐ]κ βαθέων.

Βαριάνη [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς περιφερείας [τ]οῦ τέως δήμου *Δωριέων* τῆς ἐπαρχίας Παρνασσίδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν [κ]οινότητα. Κάτ. (1928) 328 ἀσχολούμενοι εἰς τὴν [κ]τηνοτροφίαν. Ἀπὸ τῆς Γραβιᾶς ἀπέχει 1 ½ ὥρ. [κ]αὶ ἀπὸ τῆς Ἀμφίσσης 7 ὥρ. Δ. Ε. Μ.

βαριάντε (Variante) [*Μουσ.*]. Ὁ μουσικὸς οὗτος ὅρος ἀπαντᾶται διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὰ τελευταῖα ἔργα τοῦ μουσικολόγου *Οὔγου Ρῆμαν*. Δι' [α]ὐτοῦ καθορίζεται ὁ μείζων τύπος τῆς τονικῆς [ἐ]λάσσονος κλίμακος καί, ἀντιθέτως, ὁ ἐλάσσων [τύ]πος τῆς τονικῆς μείζονος κλίμακος. Ὁ Ρῆμαν [ἰ]σχυρίζεται ὅτι ἡ πρὸς στιγμὴν χρησιμοποίησις [το]ῦ τύπου τούτου δὲν προκαλεῖ μετατροπίαν, ἀλλ' [ὅ]τι εἶναι ἀπόχρωσις πλέον φωτεινὴ ἢ πλέον σκο[τε]ινὴ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς κλίμακος. Γ. Σ.

βαριαρρωστῶ· ἀσθενῶ βαρέως· παθ. μετ. *βαριαρρωστημένος*.

βαριατσιόνε (Variazione) [*Μουσ.*]· βλ. παραλλαγή.

βαριγκτονίτης (ὁ) (Waringtonit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτὸν χρώματος ὠχροκυανοῦ, ἀπαντῶν ὑπὸ μορφὴν πολὺ λεπτοκοκκωδῶν συσσωματωμάτων μετὰ λαγκίτου (βλ. λ.) ἐπὶ σχιστολίθων τῆς Κορνουαλλίας. Χημικῶς ὁμοιάζει μὲ τὸ ὀρυκτὸν βροχαντίτην (βλ. λ.), διαφέρον αὐτοῦ διότι περιέχει 1 μόριον κρυσταλλικοῦ ὕδατος. Γ. Κ. Γ.

Βαρίδης, ***Πέτρος***. Διδάσκαλος τοῦ γένους, καταγόμενος ἐξ Αἰτωλίας καὶ διδάξας ἐν Δωρίδι. Ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1809. Τ. Χ. Κ.

Βαρίδι [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος *Μακροτανιάλου* τῆς ἐπαρχίας Ἄνδρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 125. Παρ' αὐτὸ ἐν τῷ λόφῳ *Βριόκαστρο* σώζονται ἴχνη μεσαιωνικοῦ πύργου, εἰς ἄλλα δὲ σημεῖα τῆς ἰδίας περιφερείας εὑρέθησαν ἀρχαῖοι τάφοι καὶ συντρίμματα ἀρχαίων ἀγγείων, εἰς δὲ τὰς θέσεις *Πύργος* ἀρχαῖον ἑλληνικὸν τεῖχος, *Ἑλληνικό*, ἐρείπια παλαιοῦ ναοῦ καὶ ἴχνη ἀρχαίας οἰκήσεως, καὶ *Κούντουρα* ἀρχαῖον λατομεῖον. Δ. Ε. Μ.

βαρίδι(ον) (τό)· πᾶν μικρὸν βάρος ἐξηρτημένον κατακορύφως καὶ χρησιμεῦον διὰ τὴν πρὸς τὰ κάτω ῥοπήν, ὡς π. χ. τὸ ἀντίβαρον τοῦ κοινοῦ ζυγοῦ (μπαλάντζας), ἡ βολὶς τῆς στάθμης (ἀλφαδιοῦ) τῶν οἰκοδόμων, τὸ μετάλλινον βάρος ὅπερ βαθμηδὸν κατερχόμενον περιτρέφει τοὺς τροχοὺς τῶν δι' ἐκκρεμοῦς λειτουργούντων ὡρολογίων, τὰ μολύβδινα βάρη τὰ προσαρτώμενα εἰς τὰ ἁλιευτικὰ ὄργανα (ὁρμιάν, καθετὴν) κ.τ.ὅ. Παρ' ἀρχαίοις ἐλέγετο *βαρίδιον* καὶ *βαρύλλιον*, μικρὸν βάρος πρὸς τὰ κάτω τοῦ ὑδροστάτου, παρὰ Βυζαντινοῖς δὲ *βαρίδιον* ἡ βολὶς τῆς οἰκοδομικῆς στάθμης, ἀλλὰ καὶ ἡ στάθμη ἐν τῷ συνόλῳ της. —Ω.

βαρίδιον (τὸ) (Baridium) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 80 εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ καὶ διακρινόμενα διὰ τὸ μικρὸν μέγεθός των καὶ τὸν σκοτεινῶς μελανὸν ἢ φαιὸν χρωματισμόν των. Δ. Ν. Π.

βαριέμαι· βλ. βαρειοῦμαι.

βαριεστίζω· βλ. βαργεστῶ.

βαριετάδα [*Γεωγρ.*]· βλ. βαρετάδα.

βαριετὲ (Variété) ἢ ἄλλως ***θέατρον ποικιλιῶν***. Πᾶν θέατρον τοῦ ὁποίου αἱ παραστάσεις περιλαμβάνουν ᾄσματα, χορούς, γυμναστικὰς καὶ ἀκροβατικὰς ἐπιδείξεις, ταχυδακτυλουργικὰ παίγνια κ. τ. τ.

—**«Βαριετέ»**. Θέατρον χειμερινὸν καὶ θερινὸν ἐν Ἀθήναις ἄλλοτε, ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως τῶν ὁδῶν Σταδίου καὶ Παρθεναγωγείου (Πεσμαζόγλου)· βλ. λ. Ἀθῆναι σ. 261 γ'.

Βαριησοῦς [*Βιβλ. Ἱστ.*]. Ἰουδαῖος «μάγος ψευδοπροφήτης», ἐπονομαζόμενος *Ἐλύμας* (=μάγος), ὅστις εὑρίσκετο παρὰ Σεργίῳ Παύλῳ, τῷ ἀνθυπάτῳ τῆς Κύπρου, καθ' ὃν χρόνον ὁ ἀπόστολος Παῦλος μετὰ τοῦ Βαρνάβα ἐπεσκέφθησαν τὴν Πάφον. Ἐπειδὴ δ' ὁ ἀνθύπατος προσεκάλεσε τοὺς ἀποστόλους τούτους, ἵνα ἀκούσῃ παρ' αὐτῶν «τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ», ὁ *Βαριησοῦς* προσεπάθησε νὰ ἀντιδράσῃ κατ' αὐτῶν καὶ νὰ διαστρέψῃ παρὰ τῷ ἀνθυπάτῳ τὴν ἀλήθειαν, ἐφ' ᾧ καὶ ἐπιτιμηθεὶς ὑπὸ τοῦ Παύλου δριμύτατα ἀπώλεσε κατὰ θείαν τιμωρίαν τὴν ὅρασιν αὐτοῦ. Ἐπὶ δὲ τῷ γεγονότι τούτῳ ἐπίστευσεν εἰς τὸν Χριστὸν ὁ ἀνθύπατος, «ἐκπλησσόμενος ἐπὶ τῇ διδαχῇ τοῦ Κυρίου» (Πράξεων ἀποστόλων ιγ' 6 ἑξ.). Κατὰ τὸν Χρυσόστομον ἡ τιμωρία αὕτη, σωφρονιστικὸν ἐπιδιώκουσα σκοπόν, ἦτο παροδική. Κατὰ δὲ τὸν Ὠριγένην ὁ μάγος ἐπίστευσεν οὕτως εἰς τὸν Χριστόν. Π. Ι. Μ.

Βαρικὰ [*Γεωγρ.*]. Συνοικισμὸς τοῦ δήμου *Σπαρτιατῶν* τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 123. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Χαλούλου*. Δ. Ε. Μ.

Βαρίκας, ***Δημήτριος***. Ὁπλαρχηγὸς μετασχὼν εἰς τὸν Ἀγῶνα ἐξ ἀρχῆς. Τῷ 1821, κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου, ἐπληγώθη βαρέως καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἀπέθανε, τὸν διεδέχθη δὲ ὁ υἱός του *Ἰωάννης*, ὅστις μετέσχε τῶν μαχῶν Μύλων, Δερβενακίων Στεφάνι, Κουτσοποδίου ἐπὶ Δράμαλη, μεταβὰς καὶ εἰς τὴν Ρούμελην μετὰ τοῦ Νικηταρᾶ καὶ Ὑψηλάντου. Τ. Χ. Κ.

Βαρικλερὺ (Variclery), ***Λαυρέντιος***. Γάλλος στρατιωτικὸς καὶ ποιητὴς (1472—1554) ἰταλικῆς καταγωγῆς. Ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Κάρολον τὸν Η' καὶ Λουδοβῖκον τὸν ΙΒ' ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἔγραψε ποιήματα, κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς ἰταλικὴν γλῶσσαν —Ω.

Βαρικὸν [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 924. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μόκραινη*. Κεῖται ἀνατολικῶς τῆς Κλεισούρας, ἀφ' ἧς ἀπέχει ἐπὶ ὥραν. Δ. Ε. Μ.

— **Βαρικὸν** [*Γεωγρ.*]. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Λιβαδοχωρίου* (τέως *Σακάφτσια*) τῆς ἐπαρχίας Νιγρίτης τοῦ νομοῦ Σερρῶν. Κάτ. (1928) 90. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Καρατζᾶ-κιοϊ*. Δ. Ε. Μ.

βαρικός, *—ή, —ό*· δημοτ., ἐπὶ τόπων καὶ ἀγρῶν, ὁ ὑγρός, ὁ συγκρατῶν πολλὴν ὑγρασίαν ἕνεκα κατασταλάξεως τῶν ὑδάτων: «βαρικὸ χωράφι, ἀμπέλι κ.τ.τ.».

βαρικὸς νόμος [*Μετεωρολ.*]. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ ἀνεμοβαρικοῦ ἢ βαροβαθμικοῦ νόμου (βλ. τὰς λ.), τοῦ συνήθως ὀνομαζομένου *νόμου τοῦ Buys-Ballot*. Β. Φ.

βαρίλιθος (ὁ) (Barylith) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτὸν παρουσιαζόμενον εἰς κρυστάλλους τοῦ ῥομβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος ὡς καὶ εἰς κρυσταλλικὰ συσσωματώματα. Εἶναι ἄχρους, ἡμιδιαφανὴς καὶ ἔχει λάμψιν παχεῖαν ὑελώδη. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι πυριτικὸν ἅλας βαρίου καὶ ἀργιλλίου. Ὁ χημικὸς μοριακός του τύπος εἶναι $Ba_4Al_4Si_7O_{24}$. Παρουσιάζεται μετὰ τοῦ ὀρυκτοῦ *ἐδυφανοῦς* ἐντὸς τῶν κρυσταλλοπαγῶν ἀσβεστολίθων τοῦ Längban ἐν Wermland. Γ. Κ. Γ.

Βαρίλλα (Varille). Πολωνὸς δημοσιολόγος (1720—1780)· γνωστὸς ὑπὸ τὸ λατινικὸν ὄνομα Varillaeus Pyrys, γεννηθεὶς ἐν Γαλλίᾳ. Ἐνηλικιωθεὶς ἐγκατέστη εἰς τὴν Πολωνίαν, ἀπέκτησε τὴν πολωνικὴν ἰθαγένειαν καὶ ἀνέλαβε τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ υἱοῦ τοῦ πρίγκιπος Ἰωάννου Σαγκοῦσκο. Ἐδημοσίευσεν ἐπιστολάς του ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐπὶ τῆς μορφώσεως ἑνὸς Πολωνοῦ μεγιστᾶνος» (1757), ἐπίσης δὲ «Ἐγχειρίδιον περὶ τῆς πολωνικῆς πολιτικῆς» (1764), «Περὶ τοῦ πολωνικοῦ συντάγματος καὶ τῆς διατηρήσεως τῆς διαίτης» (1796), «Σκέψεις ἐπὶ τῆς πολωνικῆς πολιτικῆς» (1772). Κ. Ι. Ν.

Βαριλλᾶ (Varillas), ***Ἀντώνιος***. Γάλλος ἱστορικὸς (1624—1696). Ὁ ζῆλος αὐτοῦ πρὸς τὴν ἱστορίαν ἐξεδηλώθη ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτοῦ σπουδῶν, ὅτε συνέγραψε τὴν ἱστορίαν τοῦ Γάστωνος τῆς Ὀρλεάνης, τὴν ὁποίαν βραδύτερον συνεπλήρωσεν ὡς ὑπάλληλος τῆς βασιλικῆς βιβλιοθήκης. Ἐκ τῆς θέσεως ταύτης ἀπέλυσεν αὐτὸν ὁ Κολμπέρ, ἀποσυρθεὶς δ' οὗτος εἴς τινα θρησκευτικὴν κοινότητα ἀνέλαβε τὴν ταξινόμησιν πολυαρίθμων ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν τὴν κυρίαν πηγὴν τῆς συγγραφείσης παρ' αὐτοῦ «Ἱστορίας τῆς Γαλλίας», ἥτις ἔτυχε μεγάλης ἐκτιμήσεως. Προετάθη τότε εἰς τὸν Βαριλλᾶ, ὅπως συγγράψῃ τὴν ἱστορίαν τῆς Ὁλλανδίας, ἀλλ' ἀπέρριψεν οὗτος τὴν πρότασιν ἐκ πατριωτικῶν λόγων ἀγόμενος, ἀνέλαβε δὲ κατ' ἐντολὴν τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῶν Παρισίων τὴν συγγραφὴν τῆς «Ἱστορίας τῶν αἱρέσεων». Ἡ ἱστορία αὕτη κατέρριψε πᾶσαν τὴν προτέραν του φήμην.

Κατέκριναν αὐτὴν σφοδρῶς ὡς γέμουσαν ἀνακριβειῶν καὶ φαντασιοπληξιῶν. Παρ' ὅλην ὅμως τὴν σφοδρὰν ταύτην ἐπίθεσιν καὶ τὴν ἄρνησιν τῶν βιβλιοπωλῶν νὰ δεχθῶσι βιβλία του, ὁ Βαριλλᾶ ἐξηκολούθησε μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς του συγγράφων ἱστορικὰ ἔργα μετὰ τοῦ αὐτοῦ ὡς καὶ πρότερον ζήλου. Μεταξὺ πλείστων ἄλλων ἔργων του τὰ κάλλιστα εἶναι: «Ἡ πολιτικὴ Φερδινάνδου τοῦ Καθολικοῦ», ἡ «Ἱστορία τοῦ Γουλιέλμου ντὲ Κρουᾶ», τὰ «Ἀνέκδοτα τῆς Φλωρεντίας ἢ ὁ οἶκος τῶν Μεδίκων» καὶ «Ἡ πολιτικὴ τοῦ οἴκου τῆς Αὐστρίας». Τὸ κύριον ἐλάττωμα τῶν ἱστορικῶν τούτων ἔργων εἶναι τὸ ἀπρόσεκτον ὡς πρὸς τὰ ὀνόματα τῶν ἱστορικῶν προσώπων καὶ ἡ ἀνακρίβεια τῶν χρονολογιῶν. Ἐν τούτοις διακρίνει ταῦτα ἡ χάρις τοῦ ὕφους. Παθὼν τὴν ὅρασιν ἐκ τῆς διηνεκοῦς μελέτης, ὁ Βαριλλᾶ ὑπηγόρευσε τὰ ἀπομνημονεύματα αὐτοῦ εἴς τινα γραμματέα του, χωρὶς νὰ μνημονεύῃ καὶ τὰς πηγὰς ἐφ' ὧν ἐστήριζε τὰ ἀναφερόμενα γεγονότα. Θ. Β.

Βαριμπόμπη· βλ. λ. Βαρυμπόμπη

Βαρινιάνα (Varignana), ***Βαρθολομαῖος, ντὲ***— Ἰταλὸς ἰατρός, γεννηθεὶς ἐν Βολωνίᾳ περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν τῷ 1318. Διετέλεσεν ἀρχίατρος Ἐρρίκου τοῦ Ζ', εἰς οὗ τὴν μερίδα ἀνῆκε, ἀφήσας ὑπομνήματα περὶ πολλῶν βιβλίων τοῦ Ἱπποκράτους. Ο. Ρ.

—**Βαρινιάνα** (Varignana) ***Γουλιέλμος, ντὲ***—. Ἰταλὸς ἰατρός, υἱὸς τοῦ *Βαρινιάνα Βαρθολομαίου*, ἀποθανὼν κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Ἐξήσκησε μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας τὴν ἰατρικὴν ἐν Βολωνίᾳ καὶ ἐγένετο τῷ 1304 ὕπατος τῆς πόλεως ταύτης. Ἡ συλλογὴ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τῶν τίτλον «Secreta sublimia ad varios curandos morbos verissimis auctoritatibus illustrata» (Λυὼν 1526). Ο. Ρ.

Βαρινιᾶνο (Varignano) [*Ναυτ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Σπέτσια (Capo Varignano : πλάτ. 44°

Digitized by Google

04′ Β, μῆκ. 9° 51′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 155: Gulf of Spezzia) σχηματίζον τὸ σωτήριον ἀγκυροβόλιον *Σένο ντέλλε Γράτσιε*, εἰς ὃ καταφεύγουσιν ἐν χειμῶνι τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, εἰς ἃ ὁ κατάπλους εἰς τὸν πολεμικὸν λιμένα τοῦ Ναυστάθμου τῆς Σπέτσια εἶναι ἀπηγορευμένος. Ἡ βορεία ἀκτὴ τοῦ ἀκρωτηρίου ἀπολήγει εἰς προκυμαίας, ὧν αἱ πλεῖσται πρὸς ἐξυπηρέτησιν στρατιωτικῶν ἀναγκῶν (Mediterr. Pilot II ἔκδ. 1925 σελ. 213).

Σ. Ε. Λ.

Βαρινιὸν (Varignon), ***Πέτρος.*** Γάλλος μαθηματικὸς (1654—1722). Εἶχεν ἀποφασίσει νὰ σπουδάσῃ θεολογίαν, ὅταν ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Εὐκλείδου τῷ ἐγέννησε τὴν ἀγάπην πρὸς τὰς μαθηματικὰς ἐπιστήμας. Μετὰ τὸ πρῶτον ἔργον του «Σχέδιον νέας μηχανικῆς», δημοσιευθὲν τῷ 1687, ἐξελέγη ἀκαδημειακός. Ἔγραψεν ὡσαύτως τὰ «Νέα συμπεράσματα ἐπὶ τῆς βαρύτητος» (1690), τὴν «Νέαν Μηχανικὴν» (1725), «Ἐγχειρίδιον περὶ τῆς κινήσεως καὶ καταμετρήσεως τῶν ρεόντων καὶ ἀναβλυζόντων ὑδάτων» (1725) κ. λ. π.

Κ. Ι. Ν.

Βαρῖνος· βλ. Οὐαρῖνος.

Βαρινὺ (Crosnier de Varigny), ***Κάρολος.*** Γάλλος δημοσιολόγος (1829—1899). Ἀφοῦ ἀντεπροσώπευσεν ἐπὶ μακρὸν τὴν Γαλλίαν εἰς τὰς νήσους Ἁβαΐ, ἐπεδόθη εἰς ἐπιστημονικὰς καὶ γεωγραφικὰς μελέτας. Ὁ υἱός του ***Ἐρρῖκος***, γεννηθεὶς εἰς τὰς νήσους τοῦ Χαβάϊ (Haway) (1855), διεκρίθη διὰ τὰς ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης προσπαθείας του. Ἔργα τοῦ Καρόλου Βαρινὺ εἶναι «Τὰ ἐρείπια τοῦ Ἄξμας», «Γενικὴ Γεωγραφία», «Δεκατέσσαρα ἔτη εἰς τὰς νήσους Χαβάϊ», «Ταξίδι εἰς Αὐστραλίαν» κ. ἄ.

Κ. Ι. Ν.

Βαριὸ (τό)· βαρεῖα σφῦρα τῶν κτιστῶν, τῶν κατεργαζομένων ἐν γένει λίθους ἢ μάρμαρα.

βαριοκαρδίζω· θλίβομαι κατάκαρδα· ‖ δυσθυμῶ.

βαριοκοιμοῦμαι· κοιμοῦμαι βαρειά, βαθὺν ὕπνον· εὔχρηστον ἰδίως εἰς τὴν παθ. μετχ. ***βαριοκοιμισμένος.***

βαριολαρία (ἡ) (Variolaria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *λειχήνων*, φυόμενον ἐπὶ τῶν πετρῶν καὶ ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ τῶν μεγάλων δένδρων.

βαριολαρίνη (ἡ) (Variolarin) *[Φαρμακογ.]*. Πικρὰ οὐσία ἐνεχομένη εἰς τὸ φυτὸν Variolaria dealbata, παρασκευασθεῖσα δὲ ὑπὸ τοῦ Robiquet. Ἐν καθ ρᾷ καταστάσει ἀποτελεῖ βελόνας μακράς, λευκάς, διαλυτὰς εἰς ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα.

Κ. Γ. Μ.

βαριολίτης (ὁ) (Variolit) *[Πετρογρ.]*. Οὕτω καλοῦνται παραλλαγαί τινες ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων (ἀνδεσιτῶν, διαβασῶν, σπιλιτῶν), αἱ ὁποῖαι ἐντὸς τῆς ὑελώδους θεμελιώδους μάζης των περιέχουν σφαιρολίθους, ἀποτελουμένους ἐκ δελεσσίτου, ἀσβεστίτου, ἢ πυριτικῶν ὀρυκτῶν (καὶ ἐξαιρετικῶς ἐνίοτε ἐξ ἐπιδότου ἢ ἀκτινολίθου κλπ.). Τοιοῦτοι βαριολῖται παρουσιάζονται εἰς τὸ Drac, Durance (Γαλλίας) καὶ ἀλλαχοῦ.

Γ. Κ. Γ.

βαριόμετρον (Variomètre) (τὸ) *[Φυσ.]*. Οὕτω καλεῖται αὐτεπαγωγὴ μεταβλητὴ ἐντὸς ὡρισμένων ὁρίων, χρησιμοποιουμένη ἰδίᾳ τὰ μέγιστα εἰς ἐγκαταστάσεις Ἀσυρμάτου Τηλεγραφίας, τόσον ἐν τῇ ἐκπομπῇ ὅσον καὶ ἐν τῇ λήψει, διὰ τὴν ρύθμισιν τοῦ μήκους τοῦ κύματος αὐτῶν. Ὁμοίως τὰ βαριόμετρα καταλλήλως βεβαθμολογημένα χρησιμεύουσι εἰς τὰς ἠλεκτρικὰς μετρήσεις.

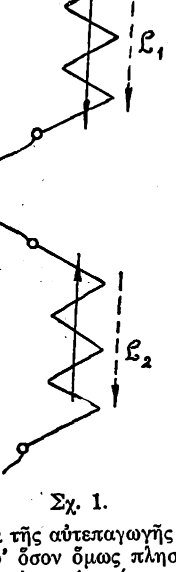

Σχ. 1.

Πρακτικῶς τὰ βαριόμετρα πραγματοποιοῦνται κατὰ ποικίλους τρόπους. Θεωρήσωμεν δύο πηνία αὐτεπαγωγῆς L_1 καὶ L_2 διατεταγμένα, ὡς δεικνύεται ἐν τῷ παρακειμένῳ σχήματι 1 καὶ ὑποθέσωμεν ὅτι ταῦτα εἶναι συνδεδεμένα ἐν σειρᾷ καὶ ὅτι ἡ φορὰ περιπλέξεως ἢ ἡ φορὰ τοῦ ρεύματος εἶναι ἀντίθετος εἰς τὰ δύο πηνία. Ἐφ᾽ ὅσον ταῦτα εἶναι μεμακρυσμένα ἀλλήλων, τότε τὰ ἀναπτυσσόμενα μαγνητικὰ πεδία δὲν ἐπιδρῶσιν ἐπ᾽ ἀλλήλων καὶ ἡ ὁλικὴ αὐτεπαγωγὴ τοῦ συστήματος ἰσοῦται πρὸς τὸ ἄθροισμα τῆς αὐτεπαγωγῆς τῶν πηνίων ἤτοι $L=L_1+L_2$. Ἐφ᾽ ὅσον ὅμως πλησιάζομεν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὰ πηνία, τότε παρατηρεῖται ἐπίδρασις ἐξουδετερωτικὴ τῶν πηνίων, ἤτοι ἡ ὁλικὴ αὐτεπαγωγὴ αὐτῶν ἐλαττοῦται καὶ ὅταν τὰ πηνία εἶναι λίαν ἐγγὺς ἀλλήλων, ἔχομεν $L=L_1-L_2$.

Ἐὰν ἡ περιέλιξις τῶν πηνίων καὶ ἡ φορὰ τοῦ ρεύματος ἐν αὐτοῖς ἔχουσι ρυθμισθῆ, ὥστε ἡ διεύθυνσις τῶν μαγν. πεδίων εἰς ἀμφότερα νὰ εἶναι ἡ τῶν ἐστιγμένων βελῶν, τότε ἐφ᾽ ὅσον τὰ πηνία εἶναι μεμακρυσμένα ἔχομεν $L=L_1+L_2$, ὅταν δὲ ταῦτα πλησιάζουσιν ἡ αὐτεπαγωγὴ αὐξάνει ἔτι μᾶλλον.

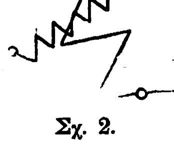

Σχ. 2.

Τὴν μεταβολὴν τῆς αὐτεπαγωγῆς βαριομέτρου δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν, ἀντὶ διὰ τῆς κατὰ μῆκος μετακινήσεως τοῦ ἑνὸς πηνίου, διὰ περιστροφικῆς κινήσεως τοῦ ἑνὸς τούτων περὶ ἄξονα ὡς δεικνύεται σχηματικῶς ἐν τῷ σχήμ. 2.

Αἱ παρατιθέμεναι εἰκόνες δεικνύουσι συνήθη τύπον βαριομέτρου ἐκπομπῆς καὶ βαριομέτρου

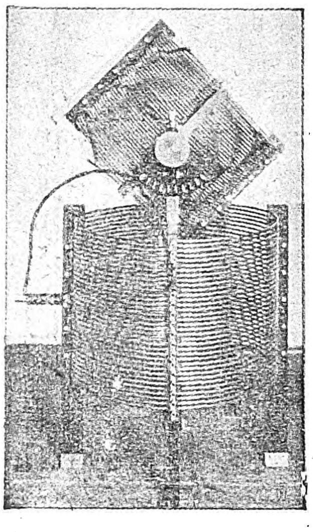

Συνήθης τύπος βαριομέτρου.

λήψεως, ἐν αἷς ἡ μεταβολὴ τῆς αὐτεπαγωγῆς ἐπιτυγχάνεται διὰ περιστροφῆς τοῦ ἑνὸς πηνίου περὶ

Βαριόμετρον λήψεως.

ἄξονα. Γενικώτερον ἡ ἐξίσωσις ἡ παρέχουσα τὴν τιμὴν τῆς αὐτεπαγωγῆς βαριομέτρου εἶναι

$$L=L_1+L_2\pm 2M$$

ἔνθα L_1 καὶ L_2 ἡ αὐτεπαγωγὴ τῶν δύο πηνίων καὶ M ὁ συντελεστὴς τῆς ἀμοιβαίας ἐπαγωγῆς αὐτῶν.

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

— *[Ἀεροδυναμική]*. Τὸ βαριόμετρον ἐν τῇ ἀεροδυναμικῇ εἶναι συσκευὴ χρησιμεύουσα πρὸς καθορισμὸν τῆς ταχύτητος ἀνόδου ἢ καθόδου ἀεροπλάνου. Δοχεῖον ὅπερ εἶναι θερμικῶς μεμονωμένον συγκοινωνεῖ πρὸς τὴν ἀτμόσφαιραν διὰ μέσου τριχοειδοῦς σωλῆνος ἡ δ᾽ ἐν τῷ δοχείῳ ὑφισταμένη πίεσις συγκρίνεται τῇ βοηθείᾳ μανομέτρου πρὸς τὴν ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν. Ἐπειδὴ ἡ ἰσορροπία πιέσεως ἐν τῷ δοχείῳ λόγῳ τοῦ τριχοειδοῦς σωλῆνος ἐπέρχεται λίαν βραδέως, παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ἐλάττωσις ἢ αὔξησις τῆς πιέσεως ἐν τῷ δοχείῳ γίνεται τόσον μεγαλυτέρα ὅσον ταχύτερον τὸ ἀεροπλάνον ἀνέρχεται ἢ κατέρχεται.

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

βαριομιγὴς *ἄστριος* (ὁ) (Baryum feldspat) *[Ὀρυκτολ.]*· βλ. ὑελοφανής.

Βάριον *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βαϊρὰμ-Σάχ.

— **Βάριον** *[Γεωγρ.]*· ἀρχαία ὀνομασία τῆς ἐν Ἰταλίᾳ πόλεως Βάρι (βλ. λ.).

βάριον (Baryum, *Ba*) *[Χημ.]*. Στοιχεῖον ἀτομικοῦ βάρους 137,37, ὑπαγόμενον εἰς τὴν τάξιν τῶν ***μετάλλων*** καὶ δὴ τὴν ὁμάδα τῶν στοιχείων τῶν ἀλκαλικῶν γαιῶν καὶ παρουσιάζον μεγίστην ὁμοιότητα εἰς τὰς ἰδιότητάς του καὶ τὰς τῶν ἑνώσεών του πρὸς τὰς ἰδιότητας τοῦ ἀσβεστίου καὶ τοῦ στροντίου. Ἐν τῇ φύσει ἀπαντᾶται πάντοτε ἡνωμένον κυρίως ὡς *βαρυτίνη (θειικὸν βάριον)* καὶ σπανιώτερον ὡς *βιθερίτης (ἀνθρακικὸν βάριον)*. Ἀπαντᾶται ἐπίσης εἰς μικρὰ ποσὰ μετὰ ἀσβεστίου καὶ στροντίου ὡς ἀνθρακικόν, θειικόν, φωσφορικὸν ἢ πυριτικόν· ἐπίσης εὑρέθη καὶ ἐν τῇ τέφρᾳ τῶν φυτῶν. Τὸ ὄνομά του ὀφείλεται εἰς τὸ μέγα εἰδικὸν βάρος τῶν ἑνώσεών του. Ἐκ τούτων ἡ ἀρχαιοτέρα γνωστὴ ἦτο τὸ *θειικὸν βάριον*. Κατὰ τὸ 1602 ὁ ὑποδηματοποιὸς Vincentius Casciovolus ἐν Βολωνίᾳ ἀνεκάλυψε τὴν ἰδιότητα ἣν ἔχει ἡ βαρυτίνη, πυρουμένη μετὰ κόνεως ἄνθρακος καὶ καυσίμων ἐν γένει ὀργανικῶν οὐσιῶν νὰ καθίσταται φωσφορίζουσα. Τὸ ὀξείδιον τοῦ βαρίου ἀνεκαλύφθη τῷ 1774 ὑπὸ τοῦ Scheele.

Παρασκευὴ τοῦ μετάλλου. Κατὰ πρῶτον παρεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ Davy δι᾽ ἠλεκτρολύσεως ὑγροῦ ἀνθρακικοῦ βαρίου, χρησιμοποιουμένου ὑδραργύρου ὡς καθόδου, ὅτε παρήγετο ἀμάλγαμα· τοῦτο διὰ θερμάνσεως κατέλιπε τὸ μεταλλικὸν βάριον ἐν καταστάσει ὅμως οὐχὶ καθαρᾷ. Καὶ ἄλλαι μέθοδοι ἐφηρμόσθησαν βραδύτερον, βασιζόμεναι ἐπὶ τῆς ἠλεκτρολύσεως τῶν ἑνώσεων τοῦ βαρίου, ἀλλὰ τὸ λαμβανόμενον προϊὸν δὲν ἦτο καθαρόν. Τελευταίως ἐπετεύχθη ἡ παρασκευὴ τοῦ βαρίου ἐν καθαρᾷ καταστάσει δι᾽ ἀναγωγῆς πυρουμένου ὀξειδίου τοῦ βαρίου μετὰ πυριτίου μέχρι θερμοκρασίας 1200°.

Ἰδιότητες. Τὸ βάριον εἶναι μέταλλον μαλακόν, ἀργυρόλευκον, στιλπνόν, εἰδικοῦ βάρους 3,75. Τήκεται εἰς θερμοκρασίαν 1150°, ἀποσυνθέτει τὸ ὕδωρ ζωηρῶς ἐν τῇ συνήθει ἤδη θερμοκρασίᾳ. Ὑπὸ τῆς ὑγρασίας τοῦ ἀέρος προσβάλλεται καθιστάμενον κατ᾽ ἀρχὰς τεφρόχρουν καὶ εἶτα μέλαν. Θερμαινόμενον εἰς τὸν ἀέρα καίεται μετὰ λαμπρᾶς φλογός.

Ἀντιδράσεις ἰόντων βαρίου. Τὸ βάριον σχηματίζει εἰς τὰ διαλύματα τῶν ἑνώσεών του μόνον ἓν εἶδος ἰόντων, διδύναμα κατιόντα. Ταῦτα παρέχουσι τὰς ἑξῆς ἀντιδράσεις: α) ἀνθρακικὸν ἀμμώνιον ἢ ἀνθρακικὰ ἀλκάλια σχηματίζουσι λευκὸν ἵζημα ἐξ ἀνθρακικοῦ βαρίου ($BaCO_3$), διαλυτὸν εἰς ὑδροχλωρικόν, εἰς νιτρικὸν καὶ εἰς ὀξικὸν ὀξύ· β) φωσφορικὸν νάτριον σχηματίζει λευκὸν ἵζημα ἐκ $BaHPO_4$, παρουσίᾳ δὲ καὶ ἀμμωνίας ἐπίσης λευκὸν οὐδέτερον $Ba_3(PO_4)_2$· γ) ὀξαλικὸν ἀμμώνιον σχηματίζει λευκὸν ἵζημα ἐξ ὀξαλικοῦ βαρίου (BaC_2O_4)· δ) θειικὸν ὀξὺ ἢ διαλυτὰ θειικὰ ἅλατα (ἀνιόντα SO_4'') παρέχουσι λευκὸν ἵζημα ἐκ $BaSO_4$ ἐξαιρετικῶς δυσδιάλυτον (1 μέρος αὐτοῦ διαλύεται εἰς 400.000 μ. ὕδατος) λεπτότατα διαμεμερισμένον· ε) διάλυμα γύψου σχηματίζει αὐτοστιγμεὶ ἵζημα ἐκ $BaSO_4$· στ) διχρωμικὸν κάλιον καταβυθίζει κίτρινον ἵζημα ἐκ χρωμικοῦ βαρίου ($BaCrO_4$) διαλυτὸν εἰς ὑδροχλωρικὸν καὶ εἰς νιτρικὸν ὀξύ, ἀδιάλυτον δὲ εἰς ὀξικὸν ὀξύ· ζ) ὑδροφθοριοπυριτικὸν ὀξὺ προστιθέμενον εἰς πυκνὰ διαλύματα $Ba^{\cdot\cdot}$ παρέχει λευκὸν κρυσταλλικὸν ἵζημα ἐκ $BaSiF_6$· η) πυροχημικὴ ἀντίδρασις. Τὰ ἅλατα τοῦ βαρίου χρωματίζουσι τὴν ἄχρουν φλόγα τοῦ λύχνου Bunsen πρασίνην.

Ποσοτικὸς προσδιορισμὸς βαρίου. Σταθμικῶς προσδιορίζεται τὸ Ba ὡς θειικόν, δι᾽ ὀξινίσεως τοῦ διαλύματος δι᾽ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος, θερμάνσεως μέχρι βρασμοῦ καὶ προσθήκης ἀραιοῦ θειικοῦ ὀξέος. Τὸ ἵζημα ἀφίεται ἐπὶ 24ωρον καὶ εἶτα διηθεῖται διὰ σκληροῦ ἠθμοῦ. Εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις προσδιορίζεται ὡς φθοριοπυριτικὸν ($BaSiF_6$) ὡς κατὰ τὸν χωρισμὸν ἀπὸ τοῦ στροντίου ἢ καὶ ὡς χρωμικὸν ($BaCrO_4$) ἐκ διαλύματος ὀξινισθέντος δι᾽ ὀξικοῦ ὀξέος καταβυθιζόμενον διὰ χρωμικοῦ ἀμμωνίου.

Αἱ ἀδιάλυτοι εἰς ὕδωρ καὶ εἰς ὀξέα ἑνώσεις τοῦ βαρίου διαλυτοποιοῦνται διὰ συντήξεως μετ᾽ ἀνθρακικοῦ καλιονατρίου ἐν χωνευτηρίῳ πλατίνης. Τὸ τῆγμα παραλαμβάνεται δι᾽ ὕδατος, διηθεῖται ἀπὸ τοῦ ἀδιαλύτου σχηματισθέντος ἀνθρακικοῦ βαρίου, τὸ ὁποῖον ἀφοῦ πλυθῇ διαλύεται εἰς ὀξὺ καὶ καταβυθίζεται ὡς θειικὸν βάριον.

Βαρίου ἑνώσεις. Εἰς ὅλας τὰς ἑνώσεις του τὸ βάριον εὑρίσκεται ὡς διδύναμον. Τὰ ἐκ τῶν ἁλάτων του διαλυτὰ ἐν ὕδατι ἀποτελοῦσιν ἰσχυρὰ δηλητήρια, καὶ χαρακτηρίζονται διὰ τῆς πρασίνης χροιᾶς ἣν προσδίδουσιν εἰς τὴν ἄχρουν φλόγα τοῦ φωταερίου. Αἱ σπουδαιότεραι τούτων εἶναι αἱ ἑξῆς:

Ἀνθρακικὸν βάριον ($BaCO_3$): Ἐν τῇ φύσει ἀπαντᾶται ὡς ὀρυκτὸν *βιθερίτης*, ἀποτελοῦν ἀχρόους στιλπνοὺς ρομβικοὺς κρυστάλλους. Τεχνικῶς παρασκευάζεται διὰ καταβυθίσεως διαλυτοῦ ἅλατος βαρίου τῇ ἐπιδράσει ἀνθρακικοῦ νατρίου ἢ ἀμμωνίου. Ἐκ τῆς βαρυτίνης δύναται νὰ ληφθῇ δι᾽ ἀναγωγῆς αὐτῆς πρὸς θειοῦχον βάριον καὶ διοχετεύσεως διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος ἐν τῷ διαλύματι τούτου, εἴτε κατὰ νεωτέραν μέθοδον διὰ θερμάνσεως τοῦ θειικοῦ βαρίου μετὰ πυκνοῦ διαλύματος ἀνθρακικοῦ καλίου ὑπὸ πίεσιν 5 ἀτμοσφαιρῶν, ὁπότε ἐπέρχεται διπλῆ ἀντικατάστασις, σχηματιζομένου ἀνθρακικοῦ βαρίου μὲ ἀπόδοσιν 97%. Τὸ

Digitized by Google

τεχνικῶς λαμβανόμενον προϊὸν εἶναι λευκὸν σῶμα δυσδιάλυτον ἐν ὕδατι (1 μέρος τούτου διαλύεται εἰς 12000 μ. ὕδατος). Κεκορεσμένον διάλυμα αὐτοῦ ἢ καὶ αἰώρημα αὐτοῦ ἐν ὕδατι, λόγῳ τῆς ἰσχυρᾶς ὑδρολύσεως ἣν ὑφίσταται, ἔχει ἀντίδρασιν ἀλκαλικὴν καὶ χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ ἀναλυτικῇ χημείᾳ πρὸς καταβύθισιν τῶν τριδυνάμων κατιόντων τῆς τρίτης ὁμάδος καὶ χωρισμὸν αὐτῶν ἀπὸ τῶν λοιπῶν. Χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ κεραμουργίᾳ καὶ σπανιώτερον ἐν τῇ ὑαλουργίᾳ. Ἐπροτάθη ἐπίσης καὶ διὰ τὸν καθαρισμὸν τοῦ ὕδατος.

Ἀνθρακοῦχον βάριον (BaC_2)· βλ. λ. ἀνθρακοῦχοι *ἑνώσεις*.

Βρωμιοῦχον βάριον ($BaBr_2, 2H_2O$): Σῶμα λευκὸν κρυσταλλούμενον εἰς ρομβικὰ πλακίδια, εὐσταθὲς εἰς τὸν ἀέρα. Παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως βρωμιούχου ὕδατος ἐπὶ ὑδροξειδίου τοῦ βαρίου ἢ ἐπὶ ἀνθρακικοῦ ἢ καὶ θειούχου βαρίου. Διὰ θερμάνσεως εἰς 75° χάνει τὸ ἕτερον τῶν μορίων τοῦ κρυσταλλικοῦ του ὕδατος, διὰ περαιτέρω δὲ θερμάνσεως ἄνω τῶν 100° καθίσταται ἄνυδρον. Εἶναι λίαν εὐδιάλυτον ἐν ὕδατι, διαλύεται δ' ἐπίσης εἰς αἰθυλικὸν καὶ εἰς μεθυλικὸν πνεῦμα.

Θειικὸν βάριον ($BaSO_4$): Εὑρίσκεται ἐν τῇ φύσει ὡς ὀρυκτὸν βαρυτίνη. Πρὸς παρασκευὴν ἐκ τοῦ ὀρυκτοῦ βιομηχανικοῦ προϊόντος, τεμαχίζεται τοῦτο, γίνεται διαλογὴ τῶν τελείως λευκῶν τεμαχίων ἀπὸ τῶν ὑποκιτρίνων καὶ τῶν ἐρυθρωπῶν, καὶ ὑποβάλλονται κεχωρισμένως εἰς κατεργασίαν. Κατ' ἀρχὰς διὰ πλύσεως ἀπομακρύνονται αἱ γεώδεις προσμείξεις καὶ εἶτα κονιοποιεῖται τὸ ὀρυκτόν. Τὰ ἀσθενῶς κεχρωσμένα εἴδη διὰ προσθήκης οὐλτραμαρίνου καθίστανται λευκότερα.

Τὸ θειικὸν βάριον παρασκευάζεται τεχνικῶς εἴτε ὡς παραπροϊὸν κατὰ τὴν βιομηχανικὴν παρασκευὴν τοῦ ὀξυγονούχου ὕδατος τῇ ἐπιδράσει θειικοῦ ὀξέος ἐπὶ ὑπεροξειδίου τοῦ βαρίου, εἴτε ὡς κύριον προϊὸν διὰ κατεργασίας τοῦ βιθερίτου ἢ τῆς βαρυτίνης. Ἐκ τοῦ βιθερίτου παρασκευάζεται ἁπλούστατα, διαλυομένου τοῦ ὀρυκτοῦ εἰς ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ καὶ προστιθεμένου ἐν τῷ διαλύματι ἀραιοῦ θειικοῦ ὀξέος ἢ διαλύματος θειικοῦ ἅλατος. Ἐκ τῆς βαρυτίνης παρασκευάζεται ὡς ἑξῆς: κονιοποιεῖται τὸ ὀρυκτὸν καὶ πυροῦται μετ' ἄνθρακος, ὅτε ἀνάγεται πρὸς θειοῦχον βάριον. Τοῦτο ἄλλοτε μετετρέπετο διὰ προσθήκης HCl εἰς χλωριοῦχον, ἐκ δὲ τοῦ διαλύματος τούτου κατεβυθίζετο τὸ $BaSO_4$ τῇ προσθήκῃ θειικοῦ ὀξέος ἢ διαλύματος θειικοῦ ἅλατος. Ἤδη προτιμᾶται ἡ ἀπ' εὐθείας καταβύθισις ἐκ τοῦ διαλύματος εἰς ὕδωρ τοῦ θειούχου βαρίου διὰ διαλύματος θειικοῦ νατρίου.

Τὸ θειοῦχον βάριον εὑρίσκει ἐκτεταμένην ἐφαρμογὴν ὡς χρῶμα, ὑπὸ τὸ ὄνομα *μόνιμον λευκόν*, μὴ προσβαλλόμενον ὑπὸ τοῦ φωτός, τῆς θερμότητος καὶ τῶν χημικῶν ἐπιδράσεων παντὸς εἴδους. Ἐφαρμόζεται εἰς τὴν κατασκευὴν ταπήτων, χάρτου καὶ καρτονίων. Ἐν τῇ ζωγραφικῇ δὲν ἐφαρμόζεται μόνον του ὡς χρῶμα, ὡς μὴ ἔχον ἐπαρκῆ χρωστικὴν ἱκανότητα, ἀλλὰ ὡς πρόσθετον χρῶμα μεμειγμένον μετ' ἄλλων, ὅτε προκύπτουσιν εἴτε λευκὰ χρώματα (βλ. λ. λιθοπόνον), εἴτε χρώματα ἀνοικτῶν τόνων. Χρησιμοποιεῖται ἐπίσης ἐν τῇ βιομηχανίᾳ τοῦ τεχνητοῦ ἐλεφαντοστοῦ, ἀντικειμένων ἐκ καουτσούκ, καὶ ἐν τῇ ἰατρικῇ διδόμενον ἐσωτερικῶς κατὰ τὰς ἀκτινοσκοπήσεις τοῦ πεπτικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον οὕτω καθίσταται ὁρατὸν κατὰ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν.

Θειοῦχον βάριον (BaS): Παρασκευάζεται ἐκ τῆς βαρυτίνης δι' ἀναγωγῆς αὐτῆς μετ' ἄνθρακος τῇ προσθήκῃ πίσσης ἢ ἐλαίων ἐντὸς καμίνων. Τὸ ἄνυδρον BaS φωσφορίζει εἰς τὸ σκότος. Διαλύεται ἐν ὕδατι σχηματίζον ὑδροθειοῦχον βάριον καὶ ὑδροξείδιον βαρίου:

$$2\,BaS + 2\,H_2O = Ba\,(SH)_2 + Ba\,(OH)_2$$

Εἰς τὸ προκῦπτον διάλυμα διοχετεύεται H_2S ἢ CO_2, ὁπότε λαμβάνονται προϊόντα περιέχοντα ἐν διαλύσει τὸ ὑδροθειοῦχον βάριον:

$$Ba\,(OH)_2 + Ba\,(HS)_2 + 2H_2S = 2Ba\,(HS)_2 + 2H_2O$$

$$Ba\,(OH)_2 + Ba\,(HS)_2 + CO_2 = BaCO_3 + Ba\,(HS)_2 + H_2O$$

Τὸ διάλυμα τοῦτο μετὰ συμπύκνωσιν ἐν τῷ κενῷ χρησιμεύει πρὸς παρασκευὴν τῶν ἄλλων ἑνώσεων τοῦ βαρίου ἢ πρὸς ἐκσακχάρωσιν τῆς μελάσσης. Τὸ θειοῦχον βάριον χρησιμεύει ἐπίσης πρὸς ἀποψίλωσιν δερμάτων καὶ ἐν τῇ τοξικολογίᾳ πρὸς παρασκευὴν χημικῶς καθαροῦ ὑδροθείου, ἀπηλλαγμένου ἀρσενικοῦ.

Ἰωδιοῦχον βάριον (BaJ_2): Παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως ὑδροϊωδίου ἐπὶ $Ba(OH_2)$ ἢ $BaCo_3$ ἢ BaS, ἢ καλύτερον δι' ἐπιδράσεως ἐπὶ τῶν ἑνώσεων τούτων ἰωδίου παρουσίᾳ ἀναγωγικῶν μέσων, οἷα ὁ φωσφόρος ἢ τὸ θειῶδες ὀξύ. Εἶναι ἅλας λευκόν, λίαν εὐδιάλυτον ἐν ὕδατι ὡς καὶ ἐν οἰνοπνεύματι.

Κυανιοῦχον βάριον ($Ba[CN]_2$): Παρασκευάζεται διὰ θερμάνσεως μέχρι 1500° μείγματος ὀξειδίου ἢ ἀνθρακικοῦ βαρίου μετ' ἄνθρακος ἐν ρεύματι ἀζώτου, ὅτε παράγεται συγχρόνως καὶ κυαναμίδη. Αὕτη δι' ἐπιδράσεως ὑδρογονανθράκων ἢ μονοξειδίου τοῦ ἄνθρακος εἰς θερμοκρασίαν 1100° μετατρέπεται ἐπίσης εἰς κυανιοῦχον βάριον. Εἶναι ἅλας ἐν καθαρῷ ὕδατι δυσδιάλυτον, τοὐναντίον δὲ εὐδιάλυτον παρουσίᾳ κυανιούχου καλίου, ἅτε σχηματιζομένων περιπλόκων ἰόντων. Διὰ θερμάνσεως $Ba(CN)_2$ ἐν ρεύματι ὑδρατμῶν ἀποσπᾶται ὅλον τὸ ἄζωτον τῆς ἑνώσεως ὑπὸ μορφὴν ἀμμωνίας.

Μαγγανικὸν βάριον ($BaMnO_4$): Ἕνωσις φερομένη ὑπὸ τὸ ὄνομα *πράσινον τοῦ μαγγανίου* ἢ *πράσινον τοῦ Kassel*. Παρασκευάζεται διὰ πυρώσεως μείγματος ὀξειδίου τοῦ μαγγανίου, νιτρικοῦ βαρίου καὶ βαρυτίνης, ἢ μείγματος ὑπεροξειδίου τοῦ μαγγανίου καὶ ὑπεροξειδίου τοῦ βαρίου. Εἶναι χρῶμα ἀβλαβὲς εἰς τὴν ὑγείαν μὴ προσβαλλόμενον ὑπὸ τῆς ἀσβέστου.

Νιτρικὸν βάριον $Ba\,[NO_3]_2$. Παρασκευάζεται ἐκ τοῦ βιθερίτου διὰ διαλύσεώς του εἰς ἀραιὸν νιτρικὸν ὀξύ, ἐξατμίσεως τοῦ διαλύματος καὶ ἀνακρυσταλλώσεως, εἴτε ἐκ διαλύματος χλωριούχου βαρίου τῇ ἐπιδράσει νιτρικοῦ νατρίου. Ἐπίσης παρασκευάζεται ἐκ τοῦ εὐώνου νιτρικοῦ ἀσβεστίου τῇ ἐπιδράσει αὐτοῦ ἐπὶ ἀνθρακικοῦ βαρίου. Σχηματίζει ἀνύδρους ἀχρόους κανονικοὺς κρυστάλλους, ὀλίγον ὑγροσκοπικούς. Εἰς τὸ ὕδωρ διαλύεται κατ' ἀναλογίαν 7 μερῶν εἰς 100 μέρη ὕδατος εἰς 10°, εἰς 100° δὲ διαλύονται 32 μέρη τούτου εἰς 100 μέρη ὕδατος. Εἰς ἀραιὸν HCl καὶ HNO_3 καθὼς καὶ εἰς οἰνόπνευμα εἶναι δυσδιαλυτώτερον. Διὰ πυρώσεως διασπᾶται ἀπομένοντος ὀξειδίου τοῦ βαρίου. Χρησιμοποιεῖται κυρίως πρὸς παρασκευὴν τοῦ ὑπεροξειδίου τοῦ βαρίου, ἐπίσης πρὸς κατασκευὴν πρασίνων βεγγαλικῶν φώτων.

Νιτρῶδες βάριον ($Ba\,[NO_2]_2 + H_2O$): Παρασκευάζεται λαμβανομένου μείγματος χλωριούχου βαρίου καὶ νιτρώδους νατρίου, ὅπερ διαλύεται ἐν θερμῷ διαλύματι νιτρώδους νατρίου. Ἡ ἀντικατάστασις ἐπέρχεται ἀμέσως, ἀποβάλλεται δὲ ἐν θερμῷ ἔτι τὸ ὡς παραπροϊὸν σχηματιζόμενον χλωριοῦχον νάτριον, τὸ ὁποῖον διηθεῖται, τὸ δὲ διήθημα ψυχόμενον ἀποβάλλει ὡραίους κρυστάλλους ἐκ $Ba\,(NO_2)_2 + H_2O$. Τὸ ἁλμόλοιπον χρησιμοποιεῖται περαιτέρω διὰ τὴν διάλυσιν νέου ποσοῦ μείγματος τῶν ἀντιδρώντων σωμάτων. Εἶναι ἅλας εὐδιάλυτον ἐν ὕδατι, κρυσταλλοῦται δὲ εἰς πρίσματα ἑξαγωνικά, μὴ ὑγροσκοπικά.

Ὀξεικὸν βάριον ($Ba[C_2H_3O_2]_2 + H_2O$): Παρασκευάζεται δι' ἐξουδετερώσεως θειούχου ἢ ἀνθρακικοῦ βαρίου διὰ ὀξεικοῦ ὀξέος. Σχηματίζει λίαν εὐδιαλύτους κρυστάλλους καὶ χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ βαφικῇ.

Ὀξείδιον βαρίου (BaO): Παρεσκευάζετο ἄλλοτε διὰ λίαν ἰσχυρᾶς πυρώσεως νιτρικοῦ βαρίου ἢ ὑδροξειδίου τοῦ βαρίου. Ἤδη χρησιμοποιοῦνται ἄλλαι εὐχρηστότεραι μέθοδοι. Οὕτω δι' ἰσχυρᾶς πυρώσεως τοῦ βιθερίτου διασπᾶται οὗτος πρὸς διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος καὶ ὀξείδιον βαρίου. Ἐπειδὴ ἡ ἀντίδρασις εἶναι παλίνστροφος, προστίθεται εἰς τὸ ὀρυκτὸν καὶ ποσότης ἄνθρακος, ἥτις μετὰ τοῦ ἐκλυομένου CO_2 σχηματίζει CO, ἀποφευγομένου οὕτω τοῦ ἐπανασχηματισμοῦ τοῦ $BaCO_3$. Ἐπίσης ἀποφεύγεται ἡ χρησιμοποίησις ὑδρογονούχων καυσίμων, ἵνα μὴ ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ προϊόντος τὸ κατὰ τὴν καῦσιν παραγόμενον ὕδωρ. Κατ' ἄλλην μέθοδον ἀντὶ τοῦ ἄνθρακος προστίθεται ἀνθρακοῦχον βάριον, πυρουμένου τοῦ μείγματος ἀπουσίᾳ ἀέρος.

Ἐκ τοῦ θειικοῦ βαρίου παράγεται διὰ πυρώσεως βαρυτίνης μετὰ ἐξανθρακώματος (*κὸκ*) ἐν ἠλεκτρικῇ καμίνῳ. Τὸ ὀξείδιον ἀποτελεῖ τεφρόλευκον εὔθρυπτον μᾶζαν τηκομένην εἰς θερμοκρασίαν 2000°. Προσλαμβάνει ὕδωρ ὑπὸ ἔκλυσιν θερμότητος μετατρεπόμενον εἰς ὑδροξείδιον. Χρησιμεύει πρὸς παρασκευὴν τοῦ ὑδροξειδίου καὶ τοῦ ὑπεροξειδίου.

Ὑδροξείδιον βαρίου ($Ba[OH]_2$): Παρασκευάζεται εἴτε δι' ἐπιδράσεως ὕδατος ἐπὶ τοῦ ὀξειδίου τοῦ βαρίου ὑπὸ ἰσχυρὰν ἔκλυσιν θερμότητος, εἴτε διὰ πυρώσεως βιθερίτου ἐν ρεύματι ὑδρατμοῦ. Ἐπίσης δύναται νὰ παρασκευασθῇ ἐκ τοῦ θειούχου βαρίου, τὸ ὁποῖον μεθ' ὕδατος διασπᾶται κατὰ τὸ ἥμισυ εἰς ὑδροξείδιον. Ἀποτελεῖ διαφανεῖς μονοκλινεῖς κρυστάλλους μετὰ ὀκτὼ μορίων ὕδατος, τηκομένους εἰς 78°. Διαλύεται εἰς τὸ ὕδωρ ἀφθόνως ἐν θερμῷ, ὀλιγώτερον ἐν ψυχρῷ καὶ παρέχει διάλυμα ἰσχυρῶς ἀλκαλικόν, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *βάρειον ὕδωρ*, τὸ ὁποῖον ἀπορροφᾷ ἐκ τοῦ ἀέρος CO_2, σχηματίζον ἀδιάλυτον ἀνθρακικὸν βάριον καὶ χρησιμοποιεῖται μεγάλως ἐν τῇ ἀναλυτικῇ χημείᾳ. Χρησιμοποιεῖται ἐπίσης τὸ ὑδροξείδιον διὰ τὴν ἐκσακχάρωσιν τῆς μελάσσης καὶ διὰ τὴν παρασκευὴν καυστικῶν ἀλκαλίων ἐκ τῶν θειικῶν ἁλάτων αὐτῶν.

Ὑπεροξείδιον βαρίου (BaO_2): Παρασκευάζεται διὰ θερμάνσεως πορώδους ὀξειδίου τοῦ βαρίου εἰς 500°—600° τῇ συγχρόνῳ διοχετεύσει πεπιεσμένου ἀέρος ἀπαλλαγέντος προηγουμένως τῆς ὑγρασίας καὶ τοῦ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος. Ἀποτελεῖ πρασινωπὴν μᾶζαν, ἥτις καθαριζομένη καθίσταται λευκὴ καὶ εἶναι ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ. Θερμαινόμενον διασπᾶται εἰς ὀξείδιον βαρίου ἐκλυομένου τοῦ ἑτέρου ἀτόμου ὀξυγόνου. Τῇ ἐπιδράσει ἀραιῶν ὀξέων σχηματίζει ὑπεροξείδιον ὑδρογόνου (ὀξυγονοῦχον ὕδωρ). Χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ ὑπεροξειδίου τοῦ ὑδρογόνου, τὴν παρασκευὴν ὀξυγόνου καὶ ὡς λευκαντικόν.

Ἔνυδρον ὑπεροξείδιον βαρίου μετὰ κρυσταλλικοῦ ὕδατος ($BaO_2 . 8H_2O$) παρασκευάζεται διὰ διαλύσεως τοῦ τεχνικοῦ προϊόντος BaO_2 εἰς ἀραιὸν ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ καὶ προσθήκῃ κεκορεσμένου διαλύματος $Ba(OH)_2$.

Ὑδρογονοῦχον βάριον (BaH_2): Παρασκευάζεται διὰ θερμάνσεως ἀμαλγάματος βαρίου ἐν ρεύματι ὑδρογόνου εἰς 1400°. Τῇ ἐπιδράσει ὕδατος ἢ ἀραιῶν ὀξέων ἐκλύει ζωηρῶς ὑδρογόνον. Θερμαινόμενον ἐν ρεύματι ἀζώτου μετατρέπεται εἰς ἀζωτοῦχον βάριον.

Ὑποθειῶδες βάριον ($BaS_2O_3 + H_2O$): Λαμβάνεται ὡς ἵζημα διὰ μείξεως διαλυμάτων ὀξεικοῦ βαρίου μετὰ ὑποθειώδους νατρίου.

Φθοριοῦχον βόριον (BaF_2): Παρασκευάζεται ἐκ τοῦ κρυολίθου διὰ βρασμοῦ αὐτοῦ μετὰ διαλύματος ὑδροξειδίου τοῦ βαρίου, εἴτε διὰ διαλύσεως ὑδροξειδίου ἢ ἀνθρακικοῦ βαρίου εἰς ὑδροφθορικὸν ὀξύ. Ἐπίσης παράγεται ὡς ἵζημα διὰ μείξεως διαλυμάτων νιτρικοῦ βαρίου καὶ φθοριούχου νατρίου. Ἀποτελεῖ λευκὴν κόνιν δυσδιάλυτον ἐν ὕδατι καὶ τήκεται εἰς θερμοκρασίαν 1280°.

Χλωρικὸν βάριον ($Ba\,[SlO_3]_2 + H_2O$): Παρασκευάζεται δι' ἠλεκτρολύσεως κεκορεσμένου διαλύματος χλωριούχου βαρίου εἰς θερμοκρασίαν 70°—80° χρησιμοποιουμένης ἀνόδου ἐκ πλέγματος πλατίνης καὶ καθόδου ἐκ γραφίτου. Ἀποτελεῖ μονοκλινῆ πρίσματα, τὰ ὁποῖα εἰς 120° ἀποβάλλουσι τὸ κρυσταλλικόν των ὕδωρ. Διαλύεται εἰς 3 μέρη ψυχροῦ ὕδατος. Ἐν θερμῷ δὲ ὕδατι διαλύεται εἰς 0,7 μέρη. Διὰ ταχείας θερμάνσεως ἐκρήγνυται, ἐπίσης δὲ διὰ κρούσεως παρουσίᾳ καυσίμων οὐσιῶν. Χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ πυροτεχνικῇ πρὸς παρασκευὴν πρασίνης φλογός.

Χλωριοῦχον βάριον ($BaCl_2 + 2\,H_2O$): Παρασκευάζεται διὰ τῆς βαρυτίνης διὰ πυρώσεως αὐτῆς ἐντὸς καμίνου μετ' ἄνθρακος, ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου καὶ χλωριούχου ἀσβεστίου, ὅτε χωροῦσιν αἱ ἑξῆς ἀντιδράσεις:

$$BaSO_4 + 4\,C = BaS + 4\,CO$$

$$BaS + CaCl_2 = BaCl_2 + CaS$$

Τὸ τῆγμα παραλαμβάνεται δι' ὕδατος τῇ διοχετεύσει ὑδρατμοῦ, εἰς δὲ τὸ προκῦπτον διάλυμα διοχετεύεται CO_2 ἕως οὗ παύσῃ παρεχομένη ἀντίδρασις θειοϊόντων. Τὸ ὑγρὸν ἀφίεται ἐπί τινας ὥρας πρὸς διαύγασιν, συμπυκνοῦται εἶτα διὰ θερμάνσεως μέχρι 30 Bé, καὶ μετὰ τὴν ψῦξιν ἀποβάλλεται τὸ $BaCl_2 + 2\,H_2O$ εἰς κρυστάλλους. Ἐκ τοῦ βιθερίτου παρασκευάζεται διὰ διαλύσεως αὐτοῦ εἰς θερμὸν ἀραιὸν ὑδροχλωρικὸν ὀξύ, ἀποφευγομένης τῆς περισσείας τούτου

Κρυσταλλοῦται εἰς ἄχροα πλακίδια σταθερὰ εἰς τὸν ἀέρα. Εἶναι εὐδιάλυτον ἐν ὕδατι καὶ λίαν δηλητηριῶδες. Θερμαινόμενον χάνει τὸ κρυσταλλικόν του ὕδωρ σχηματίζον λευκὴν μᾶζαν τηκομένην εἰς 965°. Χρησιμοποιεῖται πρὸς παρεμπόδισιν τοῦ σχηματισμοῦ λεβητολίθου ὅταν τὸ ὕδωρ περιέχῃ πολλὴν γύψον, διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ μονίμου λευκοῦ ($BaSO_4$) καὶ ἄλλων ἑνώσεων τοῦ βαρίου, ἐν τῇ ἀναλυτικῇ χημείᾳ ὡς ἀντιδραστήριον, καὶ ἐν τῇ ἀργιλλοπλαστικῇ πρὸς ἀδιαλυτοποίησιν διαλυτῶν θειικῶν ἁλάτων ἐνεχομένων ἐν τῷ ἀργίλλῳ.

Χρωμικὸν βάριον ($BaCrO_4$): Παρασκευάζεται διὰ καταβυθίσεως διαλύματος χλωριούχου βαρίου διὰ χρωμικοῦ καλίου καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς κίτρινον χρῶμα, λίαν εὐσταθὲς εἰς τὸν ἀέρα.

Πλατινοκυανιοῦχον βάριον ($BaPt[CN]_4$): Πρασινοκιτρίνη κρυσταλλικὴ οὐσία παρουσιάζουσα χαρακτηριστικὸν διχρωϊσμὸν σχηματίζει μονοκλινεῖς κρυστάλλους, οἵτινες κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κυρίου ἄξονος εἶναι πράσινοι, καθέτως δὲ πρὸς αὐτὸν κίτρινοι μὲ ἀνάκλασιν κυανῆν πρὸς τὸ ἰῶδες. Χρησιμοποιεῖται ἐπαλειφόμενον ἐπὶ χάρτου πρὸς κατασκευὴν πετασμάτων φθοριζόντων κατὰ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀκτίνων X.

Σ. ΧΟΡΣ

βαριόρουμ (Variorum). Καλεῖται οὕτω κείμενον φέρον σημειώσεις καὶ ὑπομνήματα διαφόρων σχολιαστῶν, ὧν τὰ ὀνόματα ἄλλοτε μὲν ἀναφέρονται, ἄλλοτε δὲ οὐχί. Εἶναι βραχυγραφία τῆς λατινικῆς φράσεως cum notis variorum scriptorum» (ἤτοι μεσὰ σημειώσεων διαφόρων σχολιαστῶν). Τὰ variorum τὸ πρῶτον ἀνεφάνησαν τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα εἰς τὰ τυπογραφεῖα τῶν Ἐλζεβίρων, ἐν Amsterdam καὶ Leiden, ἐν συλλογῇ ἀρχαίων καὶ νεωτέρων Λατίνων συγγραφέων ἀριθμούσῃ 397 τόμους. Τὰ καλύτερα τῶν variorum εἶναι τὰ περιλαμβάνοντα σχόλια τοῦ Gronovius, τοῦ Sohrevelius καὶ τοῦ Heinsius. Ἐξ Ὁλλανδίας τὰ variorum διεδόθησαν καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην.

Δ. Π. Κ.

βαριορρίζικος, —η, —ο· αὐτὸς ποὺ ἔχει βαρύ, κακὸ ριζικό, ἄλλως *κακορρίζικος, κακότυχος*.

Digitized by Google

Βάριος, *Ροῦφος Λούκιος* (Varius Rufus L.). Ρωμαῖος ποιητὴς περὶ τοῦ ὁποίου, ἐκτὸς τῶν κατὰ προσέγγισιν χρονολογιῶν τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου του (74—14 π. Χ.) γνωρίζομεν μόνον ὅτι ὑπῆρξε κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα τῆς ρωμαϊκῆς δημοκρατίας, εἷς τῶν προδρόμων τοῦ Βεργιλίου ἐν τῇ ἐποποιίᾳ, μετὰ τοῦ Ἑλβετίου Κίννα, τοῦ Τερεντίου Οὐάρρωνος κλπ. Ἂν πιστεύσωμεν τὸν Ὁράτιον, ὁ *Βάριος* διέπρεπε κυρίως εἰς τὴν περιγραφὴν πολεμικῶν σκηνῶν. Κατὰ πρῶτον ἔγραψε πανηγυρικὸν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Καίσαρος. Πιθανὸν εἶναι ὅτι ὁ Βάριος ἐξύμνησε τὰ κατορθώματα τοῦ Ἀγρίππα καὶ τοῦ Αὐγούστου, ἀλλ᾽ οἱ ὕμνοι του οὗτοι ἀναφερόμενοι εἰς στενῶς ἀτομικὰ κατορθώματα δὲν δύνανται νὰ ἔχουν χαρακτῆρα ἐποποιίας ὅπως τὰ ἔργα τοῦ Ἐννίου καὶ τοῦ Βιργιλίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *O. Ribbeck*, Scenicae Romanorum poesiae Fragmenta. 1852. Τοῦ αὐτοῦ: Ἱστορία τῆς ρωμαϊκῆς ποιήσεως ἑλλ. μετάφρ. ὑπὸ *Σπ. Σακελλαροπούλου*, Βιβλ. Μαρασλῆ.

—Ω.

βαριόστα (ἡ) (Bariosta) *[Ζῳολ.]* Γένος μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐλασματοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λουκινιδῶν*. Τὰ μαλάκια ταῦτα διακρίνονται ἐκ τῆς ἀνισοπλεύρου κόγχης των, τῆς ὁποίας αἱ θυρίδες εἶναι μᾶλλον παχεῖαι καὶ κατά τι κυρταί. Τὸ ἄνω ἄκρον τῆς κόγχης εἶναι τοξοειδές, τὰ πλάγια τμήματα ἀπεστρογγυλωμένα. Ὁλόκληρον τὸ ἐσωτερικὸν τῆς κόγχης ἔχει αὐλακωτὰς ραβδώσεις. Τοῦ γένους τούτου εἶναι γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος, *βαριόστα ἡ ὀδοντωτὴ* (Bariosta emarginata), ἀπαντῶσα εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῆς νοτίου Ἀμερικῆς καὶ διακρινομένη ἐκ τῆς τοξοειδοῦς, κατὰ τὸ ἀνώτερον ἄκρον, κόγχης της, ἥτις κατὰ τὸ ὀπίσθιον ἄκρον τελευτᾷ εἰς εἶδος προτεταμένου στόματος. Αἱ θυρίδες τῆς κόγχης εἶναι λεῖαι καὶ μελαναί. Δ. Ν. Π.

Βαριόστα ἡ ὀδοντωτή.

βαριοῦμαι· βλ. *βαρειοῦμαι*.

Βάρις, *μάρτυς*· βλ. λ. Ἀγνὰς (τ. Α΄ σ. 422 γ).

Βᾶρις (*—ιδος* καὶ *—ιος*) *[Μυθολ.]*. Θεότης ἀνατολικὴ ἔχουσα ναὸν ἐπὶ τοῦ ὄρους Ταύρου καὶ δὴ εἰς τὴν πρὸς Ἐκβάτανα ὁδὸν (*Στράβ.* 531). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βᾶρις *['Αρχ.]*. Κατὰ τὴν κατάκτησιν τῶν Ἱεροσολύμων ὑπὸ τῶν Βαβυλωνίων πάντα τὰ δημόσια ἱδρύματα ἐνεπρήσθησαν καὶ κατεσκάφησαν. Ὁ Ζοροβάβελ ἀνέκτισε τὸν *Ναὸν* ἀλλὰ πενιχρότερον. Βραδύτερον οἱ Μακκαβαῖοι, ἐπὶ τῶν Διαδόχων, ἔκτισαν ΒΔ τοῦ ναοῦ τούτου φρούριον ὀνομασθὲν *Μπιρὰχ* ὑπὸ τῶν Ἑβραίων καὶ ἐξελληνισθὲν ὑπὸ τοῦ Ἰωσήπου εἰς *Βᾶρις*. Ἡ λέξις σημαίνει πύργον καὶ εἶναι περσική, εἰσαχθεῖσα παρ᾽ Ἑβραίοις μετὰ τὴν εἰς Βαβυλῶνα αἰχμαλωσίαν των. Ἡρώδης ὁ Μέγας ἐμεγέθυνε καὶ ἐκάλλυνεν αὐτὸ ἀποκαλέσας *Ἀντωνίαν* πρὸς τιμὴν τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου, φίλου καὶ προστάτου του. Ὁ πύργος ἔγινε τετράγωνος ἡμίσεος σταδίου πλευρᾶς, περιέλαβε δὲ ἀνάκτορον περιβαλλόμενον ὑπὸ τετραγωνικοῦ τείχους, ἔχοντος εἰς τὰς γωνίας πύργους ὀχυρούς. Τρεῖς τούτων εἶχον ὕψος 50 πήχεων, ὁ δὲ τέταρτος 70. Ἦτο εἰς τὴν ΝΔ γωνίαν καὶ ἐπέβλεπε τὸν ὑποκείμενον ναόν. Ἐκεῖ ἡ ρωμαϊκὴ φρουρὰ ἠγρύπνει ἐπὶ τοῦ ἀνυποτάκτου ἱερατείου καὶ τῶν μισοξένων πιστῶν τοῦ Ἰεχωβᾶ. Εἰς τὴν πολυαίμακτον ἱστορίαν τῆς βασιλείας τοῦ Μ. Ἡρώδου, καθὼς καὶ κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τοῦ Τίτου (70 μ. Χ.), ἡ Βᾶρις διεδραμάτισε ρόλον ἀξιόλογον, ὅπως ἀφηγεῖται ὁ Ἰώσηπος εἰς τὸν «Ἰουδαϊκὸν πόλεμον» καὶ τὴν «Ἀρχαιολογίαν» του. Γ. Λ. Α.

Βᾶρις *['Αρχ. Γεωγρ.]*. —1) Ὄνομα ποταμοῦ κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς ἐντεῦθεν τοῦ Γάγγου Ἰνδικῆς (ἐκ τοῦ σανσκρ. vâri=ὕδωρ) καὶ κατὰ τὴν Μαλαβάρην. Κατὰ τὸν Lassen οὗτος εἶναι ὁ νῦν καλούμενος *Κανδραγὶρ* (12° 30΄ β. γ. π.), κατὰ δὲ τὸν Vule ὁ πλωτὸς *Καλλάδα*, νοτίως τοῦ Κρανγκανόρ. —2) Ὄνομα ὄρους τῆς Ἀρμενίας, ἔνθα κατά τινα παράδοσιν ἐν καιρῷ τοῦ κατακλυσμοῦ πολλοὶ εἶχον διασωθῆ, ἐκεῖ δὲ προσωρμίσθη καὶ ἡ κιβωτὸς τοῦ Νῶε (ἴσως τὸ νῦν καλούμενον *Βαράζ*). —3) Ἀρχαία πόλις τῆς Πισιδίας (τὸ ἐθνικὸν *Βαρίτης* ἢ *Βαρηνός*), πιθανῶς ἡ νῦν *Σπάρτη*, καίτοι οὐδὲν λείψανον σῴζεται τῆς ἀρχαίας οἰκήσεως. Αἱ ὀλίγαι εὑρεθεῖσαι ἐπιγραφαὶ εἶναι μεταγενέστεραι. —4) Πολίχνη τῆς Μικρᾶς Φρυγίας (καλουμένη συνάμα *Βάρη*, *Σασάβαρις Varea* καὶ *Barea*) πρὸ τοῦ Παρίου καὶ τῆς Λαμψάκου. Κατὰ τὸν Ἱεροκλέα ἔκειτο μεταξὺ τῆς Κυζίκου καὶ τοῦ Παρίου. Ὁ Ramsay τοποθετεῖ ταύτην μὲ πιθανότητα παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Γρανικοῦ (λεγομένου καὶ *Βαρηνοῦ*), παρὰ τὴν ἀρχαίαν *Πρίαπον*. —5) Μικρὰ πόλις ἐν τῇ Ἰαπυγίᾳ ἄκρᾳ ἢ λιμὴν μᾶλλον (τὸ Veretum. βλ. *Στράβ.* 6.281). —6) Πόλις τῆς Κάτω Αἰγύπτου (καλουμένη καὶ *Βάρη*) οὐ μακρὰν τῆς Δαμιέτης, διατελέσασα ἕδρα ἐπισκόπου. —Ω.

—Βᾶρις *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Ἐξάρχου* τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Κάτ. (1928) 87. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βάρτσα*.

βᾶρις (ἡ) *[Ναυτ.]*. Εἶδος πλοίου, κατὰ κανόνα εὐρέος καὶ ἀβαθοῦς. Κατὰ κυριολεξίαν, τὰ ἀβαθῆ πλοῖα ἅτινα οἱ Αἰγύπτιοι ἐχρησιμοποίουν ὡς φορτηγὰ (*Ἡροδότ.* II, 96) εἰς τὴν ποταμοπλοΐαν τοῦ Νείλου· «ἔστι δέ σφι τὰ πλοῖα ταῦτα πλήθεϊ πολλὰ καὶ ἄγει ἔνια πολλὰς χιλιάδας ταλάντων». Περιγράφει δὲ αὐτὰ ὁ Ἡρόδοτος (αὐτ.) ὡς ναυπηγούμενα ἀπὸ δένδρου ἀκάνθης «τῆς ἡ μορφὴ μέν ἐστι ὁμοιοτάτη τῷ Κηρυναίῳ λωτῷ, τὸ δὲ δάκρυον κόμμι», ἀπὸ τοῦ ὁποίου ξύλα διπήχεα ἐπιτίθενται πλινθηδόν, πρὸς ἀποτέλεσιν τῶν πλευρῶν τῆς βάριδος περιειρόμενα διὰ μακρῶν καὶ κατὰ βραχείας ἀποστάσεις γόμφων καὶ διανασσόμενα κατὰ τοὺς ἁρμοὺς διὰ βύβλου. Νομεῖς δὲν ὑπῆρχον εἰς αὐτά, παρὰ μόνον ἐλαφρὰ ζυγά· πηδάλιον μόνον ἓν εἶχον καὶ ἕνα ἐπίσης ἱστὸν ἐκ δένδρου ἀκάνθης καὶ αὐτόν, πρὸς ἄρτησιν κεραίας μετὰ βυβλίνου ἱστίου. Τοῦτο δὲ προώθει τὴν βάριδα μόνον ὅταν ὁ ἄνεμος ἦτο λαμπρός, παρελκομένην ἀπὸ τῆς ὄχθης (κοιν. *γεντιλίκι*) ἐν ἀδυναμίᾳ τοῦ ἀνέμου πρὸς ὑπερνίκησιν τοῦ ρεύματος. Ἄξιον ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἐν τῇ περιγραφῇ ταύτῃ εἶναι ὁ τρόπος καθ᾽ ὃν τὰ πλοῖα διετήρουν τὴν εὐθεῖάν των πλεῦσιν, χωρὶς νὰ πεgive ριδινοῦνται, ὅταν ἠκολούθουν πλεῦσιν συμπίπτουσαν πρὸς τὸ ρεῦμα τοῦ ροῦ· ἀποδεικνύει δέ, ὅτι ἡ σκέψις πρὸς χρῆσιν τῆς *πλωτῆς ἀγκύρας* εἶχε γεννηθῆ ἤδη κατὰ τὴν ἀπωτάτην ἐκείνην ἀρχαιότητα: κατεσκεύαζον ἐκ μυρίκης καὶ καλάμων τετράπλευρον κατασκευὴν ἢν κρατουμένην διὰ λίθου κρεμαμένου κατακορύφως ἐν τῷ ὕδατι, προσέδενον διὰ κάλωος ἀπὸ τῆς πρῴρας τῆς βάριδος, ἐνῷ ἄλλον βαρὺν λίθον ἄφινον ἐπίσης προσδεδεμένον ἀπὸ τῆς πρύμνης. Οὕτως ἡ τετράγωνος κατασκευὴ πληττομένη ὑπὸ τοῦ ρεύματος «χωρέει ταχέως καὶ ἕλκει τὴν βᾶριν, ὁ δὲ λίθος ὄπισθεν ἐπελκόμενος, κατιθύνει τὸν πλόον».

Βραδύτερον ὁ ὅρος *βᾶρις* ἐχρησιμοποιήθη πρὸς χαρακτηρισμὸν πλοίων ἐχόντων μέγα πλάτος καὶ ἐλάχιστον βύθισμα· εἶναι περίεργον πῶς συμπίπτει ἡ τοιαύτη ἀπὸ τοῦ Ἡροδότου ὀνομασία, ἡ ὁμοιάζη ἠχητικῶς πρὸς τὸν ρωσικὸν ὅρον *μπάριζες*, τὸν χαρακτηρίζοντα τὰ ἀβαθῆ ρωσικὰ ποταμόπλοια, δι᾽ ὧν ἐξυπηρετεῖται καὶ αὐτὴ ἡ Ἀζοφική.

Τέλος τὸ ἐπίσημον «Ναυτικὸν ὀνοματολόγιον» μετεχειρίσθη τὸν ὅρον *βᾶρις* (κοινῶς *βάρκα-κανονιέρα*, γαλλ. chaloupe canonnière, ἀγγλ. gunboat) πρὸς χαρακτηρισμὸν μικρῶν κανονιοφόρων, φερουσῶν ἓν πρὸς πρῷραν πυροβόλον. Βραδύτερον, ὅταν αἱ βάριδες κατέστησαν ἀτμοκίνητοι ἢ προησπίζοντο διὰ θώρακος, ἐδημιουργήθησαν οἱ ὅροι *ἀτμοβᾶρις* καὶ *θωρακοβᾶρις*, οἵτινες ἀφορῶσι, κυρίως εἰπεῖν, εἰς *ἀκτωρὰ πλοῖα*. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

βαρὶς (ἡ) (Bar) *[Φυσ.]*. Οὕτω καλεῖται *μονὰς δυνάμεως*, ἥτις ἰσοῦται πρὸς τὸ βάρος μάζης ἑνὸς γραμμαρίου εἰς γεωγραφικὸν πλάτος 45°. Ὁ ὅρος *βαρὶς* πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς ὡς ἀνωτέρω ὁρισθείσης δυνάμεως προετάθη ὑπὸ τῆς Γερμανικῆς Ἐπιτροπῆς «Auschuss für Einheiten und Formelgrössen» πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως μεταξὺ τῆς *δυνάμεως-γραμμαρίου* καὶ τῆς *μάζης-γραμμαρίου*, δι᾽ ἃ μεγέθη ἐχρησιμοποιεῖτο πολλάκις πρὸς συντομίαν ὁ ὅρος *γραμμάριον*. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι βάρος ἑνὸς χιλιογράμμου ἡ δύναμις ἑνὸς χιλιογράμμου ἰσοδυναμεῖ πρὸς χιλίας βαρίδας· καλεῖται δὲ εἰδικώτερον ἡ δύναμις ἑνὸς χιλιογράμμου *χιλιοβαρὶς* ἢ *κιλοβαρὶς* (kilobar). Ἐν τῇ Ὠκεανογραφίᾳ, Μετεωρολογίᾳ καὶ Ἀεροπλοΐᾳ ὁ ὅρος βαρὶς χρησιμοποιεῖται κατὰ πρότασιν τοῦ Bjerknes οὐχὶ πρὸς χαρακτηρισμὸν μονάδος δυνάμεως ἀλλὰ μονάδος πιέσεως. Εἶναι δὲ 1 βαρὶς ἴση πρὸς πίεσιν 10^6 δυνῶν κατὰ τετραγωνικὸν ἑκατοστόμετρον.

Κατ᾽ ἄλλην ὅμως ἐκδοχὴν ὁ ὅρος βαρὶς ἀποτελεῖ τὴν μονάδα πιέσεως τοῦ ἀπολύτου συστήματος τῶν μονάδων C. G. S. Εἶναι δὲ ἡ βαρὶς ἴση πρὸς πίεσιν 1 δύνης κατὰ τετραγωνικὸν ἑκατοστόμετρον. Πίεσις 10^6 δυνῶν κατὰ τετραγωνικὸν ἑκατοστόμετρον καλεῖται *μεγαβαρὶς* (megabar). Εἶναι δὲ 1 βαρὶς=0,9869. 10^{-6} ἀτμοσφαίρας καὶ 1 μεγαβαρὶς=750,06 m. m. στήλης ὑδραργύρου. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

βαρὶς (ἡ) (Baris) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κανθαριδιδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα εἶναι κάνθαροι μικροῦ ἀναστήματος, καὶ σπανίως μετρίου, μὲ ἐπίμηκες ἢ ᾠοειδοεπίμηκες σῶμα, πεπιεσμένον κατὰ τὴν ράχιν, πρασίνου ἢ κυανοῦ μεταλλικοῦ χρώματος καὶ ἐνίοτε μελανοῦ ἢ ὑποφαίου, ὅπερ σπανίως κοσμεῖται δι᾽ ἀνοικτοχρόων κηλίδων ἢ γραμμῶν. Οἱ ὀφθαλμοὶ μικρότατοι, εἶναι τοποθετημένοι παρὰ τὴν βάσιν τοῦ ρύγχους, ὅπερ εἶναι παχύ, κυλινδρικόν, αἰσθητῶς τοξοειδὲς καὶ διαχωρίζεται ἀπὸ τῆς κεφαλῆς διὰ πλαγίας καὶ ἀρκετὰ βαθείας αὐλακώσεως. Αἱ κεραῖαι εἶναι βραχεῖαι ἀλλ᾽ ἰσχυραί. Οἱ πόδες εἶναι ἁπλοῖ καὶ κατὰ τὸ ἄκρον των ἀπολήγουσιν εἰς ἄγκιστρον. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει περὶ τὰ 200 εἴδη, ἐξ ὧν 50 εἶναι ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἰθαγενῆ ἄλλων χωρῶν καὶ ἰδίως τῶν τροπικῶν. Πλεῖστα εἴδη τῶν ἐντόμων τούτων ζῶσι παραστικῶς ἐπὶ τῶν σταυρανθῶν φυτῶν καὶ ἐπιφέρουσι πολλάκις μεγάλας καταστροφάς. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν τὰ συνηθέστερον ἀπαντῶντα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Βαρὶς ἡ εὐρύλαιμος* (Baris laticollis)· *βαρὶς ἡ χαλκόρραμφος* (Baris cuprirostris), ἥτις ἐπιφέρει μεγίστας καταστροφὰς εἰς τοὺς βλαστοὺς τῆς *κράμβης τῆς λαχανώδους* (Brassica oleracea, κοινῶς *λάχανο*)· *βαρὶς ἡ χλωρὶς* (Baris chloris), τῆς ὁποίας αἱ κάμπαι ἀναπτύσσονται ἐπὶ τῶν βλαστῶν τοῦ φυτοῦ *κράμβη ἡ λαχανώδης* ἢ *ἀνθοκράμβη* (Brassica oleracea botrytis, κοινῶς *κουνουπίδι*) *βαρὶς ἡ μελανόκερως* (Baris picicornis), ἥτις ζῇ παρασιτικῶς ἐπὶ τοῦ φυτοῦ *σησαμοειδὲς τὸ κίτρινον* (Reseda lutea, κοινῶς *ὤχρα*)· *βαρὶς ἡ μωρὰ* (Baris morio), ἥτις εἶναι παράσιτον τοῦ φυτοῦ *σησαμοειδὲς τὸ ὠχρὸν* (Baseda luteola, κοινῶς *ὤχηστρα*)· *βαρὶς ἡ λιμνοβαρὶς* (Baris limnobaris), ἥτις ἀπαντᾷ παρὰ τὰς τελματώδεις ἐκτάσεις καὶ ζῇ παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν κυπαρίσσων. Δ. Ν. Π.

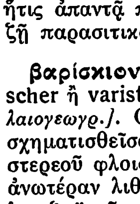

Βαρὶς ἡ χλωρίς.

βαρίσκιον ἢ *βαρίστιον τόξον ὀρέων* (Variszischer ἢ varistischer Gebirgsbogen) *[Γεωλογ.—Παλαιογεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάσθησαν ἁλύσεις ὀρέων, σχηματισθεῖσαι κατὰ τὰς *ἑρκυνίους* πτυχώσεις τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς τὰς γενομένας κατὰ τὴν ἀνωτέραν λιθανθρακοφόρον ὑποπερίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος τῆς γῆς. Αἱ *βαρίσκιοι* ἁλύσεις ὀρέων ἤρχιζον (βλ. σχεδιάγραμμα ἐν τ. Ε΄ σελ. 622) ἀπὸ τὸ κεντρικὸν γαλλικὸν ὀροπέδιον καὶ ἐξετείνοντο ὑπὸ μορφὴν τόξου διὰ τῆς νοτίου καὶ μέσης Γερμανίας πρὸς τὴν Βοημίαν καὶ Πολωνίαν. Τὰ τελευταῖα λείψανα τῶν ὀροσειρῶν τούτων διασώζονται σήμερον εἰς τὰς πολυαρίθμους πτυχοπροεξοχὰς (Falten-Horsten) τῆς Γερμανίας (Wasgau-Μέλας Δρυμός, Ρηνικὰ σχιστολιθικὰ ὄρη, Χάρεζ). Ἐπίσης τὰ πανάρχαια ἐρρηριμένα τμήματα τῆς θρακικῆς Ροδόπης ἀνήκουν εἰς τὸ βαρίσκιον τόξον. Γ. Κ. Γ.

βαρισκίτης (ὁ) (Variscit) *[Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται συνήθως μὲν ὑπὸ μορφὴν νεφροειδῶν ἢ κρουστοειδῶν ἐπιφλοιωμάτων πηκτωματοειδοῦς ὑφῆς, ἐνίοτε δὲ καὶ μὲ ἰνώδη ἱστὸν συνεπείᾳ ἐπιγενοῦς μετατοπίσεως. Ἔχει θραῦσιν ὀστρεοειδῆ, σκληρότητα 4—5ου βαθμοῦ, ἀφὴν παχεῖαν, ἀσθενῆ κηροειδῆ λάμψιν καὶ χρῶμα μηλοπράσινον εἰς διαφόρους τόνους μέχρις ἀχρόου. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ἔνυδρον φωσφορικὸν ἀργίλλιον ($Al_2 O_3$, P_2O_5. 4 H_2O). Εὑρέθη εἰς τὸ Messbach παρὰ τὸ Plauen ἐντὸς πυριτικοῦ σχιστολίθου, εἰς τὸ Loeben τῆς Στυρίας καὶ εἰς τὴν Montgomery Co. τοῦ Arkansas. Γ. Κ. Γ.

βαριταρμότμητος (ὁ) (Barytharmotom) *['Ορυκτολ.]*· συνώνυμον τοῦ ὀρυκτοῦ ἁρμότμητος (βλ. λ.).

βαριτασβεστίτης (ὁ) (Barytocalcit). *['Ορυκτολ.]* Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον εἰς κρυστάλλους τοῦ μονοκλινοῦς κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ κρύσταλλοί του μικροὶ πρισματικοί, συνηνωμένοι εἰς εἰς ἀδένας καὶ εἰς ραβδοειδῆ-κοκκώδη συσσωματώματα. Ἔχει σχισμὸν τέλειον, σκληρότητα 4ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 3,63-3,66 λάμψιν ὑελώδη καὶ χρῶμα κιτρινωπόλευκον. Διαφώτιστος. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ἰσόμορφος παράμιξις ἀνθρακικοῦ βαρίου καὶ ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου (Ba CO_3. $CaCO_3$). Διαφέρει τοῦ ἀλστονίτου (βλ. λ.) κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν μορίων τῶν δύο ἀνθρακικῶν ἁλάτων. Εὑρέθη εἰς τὸ Alston καὶ τὸ Långban. Γ. Κ. Γ.

βαρίτης (ὁ) (Baryt) *['Ορυκτολογ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς κρυστάλλους τοῦ ρομβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ κρύσταλλοί του συνήθως εἶναι πολὺ ὡραῖα διαμορφωμένοι καὶ ἑδρομορφεῖς. Εὑρέθησαν ἄχρι τοῦδε 120 περίπου διάφοροι κρυσταλλικαὶ μορφαί του. Εὑρίσκεται ἐπίσης εἰς ἀδένας καὶ συστάδας, ὡς καὶ εἰς φλοιοειδῆ, φυλλοειδῆ, ριπιδιοειδῆ, δεσμοειδῆ, σφαιροειδῆ καὶ νεφροειδῆ συσσωματώματα, ἔχοντα ἱστὸν ἀκτινωτόν, ἰνώδη, στιφρὸν καὶ γεηρόν, σπανιώτερον δὲ κοκκιώδη σχιστοφυᾶ ἢ λεπτοωολιθικόν. Παρουσιάζεται ἐπίσης καὶ ὑπὸ μορφὴν σταλακτιτῶν καὶ ἐνίοτε καὶ εἰς ψευδοκρυστάλλους.

Ἔχει σχισμὸν τέλειον, θραῦσιν ὀστρεοειδῆ, σκληρότητα 3—3½ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 4,3—4, 7 καὶ λάμψιν ὑελώδη καὶ μαργαριτώδη (ἐπὶ θραυσιγενῶν ἐπιφανειῶν στεατώδη). Εἶναι διαφώτιστος καὶ διαφανής, συχνὰ ὅμως ἀδιαφανὴς καὶ χρωματισμένος λευκός, κρεατέρυθρος, ὑποκύανος, κιτρινωπός, καστανόφαιος, φαιός. Εὑρίσκονται καὶ στεραὶ γεηραὶ μᾶζαι (π. χ. ἐκ τοῦ Meggen) ὑπομέλαιναι.

Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι θειικὸν βάριον ($BaSO_4$) μὲ 65, 68°/₀ ὀξείδιον βαρύου (BaO) καὶ

Digitized by Google

34,32% τριοξείδιον θείου (SO_3). Οὐχὶ σπανίως περιέχει καὶ στρόντιον εἰς μεγάλην ἀναλογίαν. Ἰσόμορφος παράμιξίς του μὲ θειικὸν ἀσβέστιον ($CaSO_4$) εἶναι ὁ *ἀσβεστοβαρίτης*.

Ὁ βαρίτης εἶναι δύστηκτος, θερμαινόμενος κροτεῖ, ἄχροα δὲ φλόγα χρωματίζει κιτρινοπρασίνην. Εἶναι πολὺ διαδεδομένον ὀρυκτόν, κυρίως ὡς ὀρυκτὸν φλεβῶν καὶ σύνδρομον διαφόρων μεταλλοφόρων διαπλάσεων, ἰδίᾳ δὲ θειούχων μεταλλευμά-

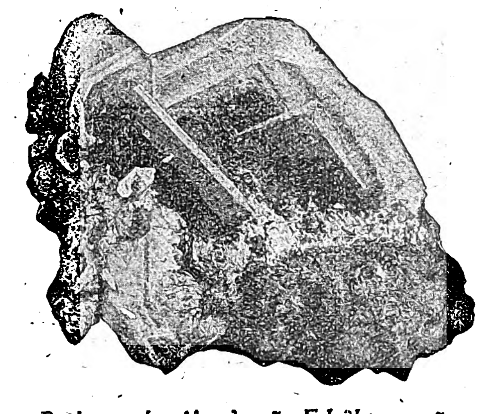

Βαρίτου κρύσταλλοι ἐκ τῆς Felsőbanya τῆς Οὐγγαρίας (ὑπὸ σμίκρυνσιν).

των. Εὑρέθη: 1) ἐπὶ φλεβῶν ἢ αὐτοτελὲς ἢ ὡς σύνδρομον ἄλλων ὀρυκτῶν (μετὰ γαληνίτου εἰς τὸ Oberharz καὶ ἀλλαχοῦ, μὲ ἀργυροῦχα μεταλλεύματα παρὰ τὴν Φραϊβέργην, εἰς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ οὕ. καθ.). 2) Σπανιώτερον καὶ μάλιστα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὡς προϊὸν μετασωματώσεως εἰς κοιτάσματα ἐν μέρει αὐτοτελῶς (ὅπως εἰς τοὺς κρυσταλλοπαγεῖς σχιστολίθους τῆς Villarica τῆς Βραζιλίας, ἢ εἰς τοὺς δεβονίους σχιστολίθους τοῦ Meggen παρὰ τὸν Lenne), καὶ ἐν μέρει ὡς συστατικὸν κοιτασμάτων μεταλλευμάτων (π.χ. εἰς τὸ Rammelsberg παρὰ τὸ Goslar) ἢ καὶ ὡς ἐμπότισμα ἢ καὶ συνδετικὸν ὑλικὸν ψαμμιτῶν. 3) Ὑπὸ μορφὴν συγκριμμάτων μὲ ἀκτινωτὸν ἱστὸν ἐντὸς πολλῶν μαργῶν καὶ ἀσβεστολίθων (ὅπως ὁ *κρύσταλλος τῆς Βολωνίας* ἐκ τοῦ Monte Paterno παρὰ τὴν Βολωνίαν) ἢ ὡς ἐμπότισμα ἐκ μετασωματώσεως παραχθὲν ἐν ἀσβεστολίθῳ καὶ δολομίτῃ (π. χ. εἰς τὸ Rösteberg παρὰ τὸ Grund εἰς τὸ Χάρτς).

Τὸ ὀρυκτὸν τοῦτο εὑρέθη καὶ ἐν Ἑλλάδι: 1) Εἰς ἰδιομόρφους πλακώδεις κρυστάλλους εἰς τὰ κοιτάσματα τοῦ Λαυρίου, ἰδίως ὅμως τῆς Σερίφου, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς φλεβίδια ἐντὸς τοῦ γνευσίου τῆς Νάξου. 2) Ὡς σύνδρομον χαρακτηριστικὸν ὡρισμένων μεταλλοφόρων διαπλάσεων. Συνοδεύει π. χ. τὰ μεταλλεύματα τοῦ μαγγανίου εἰς τὴν Ἀντίπαρον, τὰ τοῦ αἱματίτου καὶ λειμονίτου τῆς Σερίφου, τὰ τοῦ θειούχου καὶ ἀνθρακικοῦ μολύβδου τῆς Μυκόνου. 3) Εἰς τὴν Μῆλον καὶ τὴν Κίμωλον εὑρίσκεται ὡς ἀργυροῦχος βαρίτης (βαρυτίνη). Τὰ κοιτάσματα τῆς βαρυτίνης εἶναι φλεβοειδῆ, συνήθως ὅμως ἐντελῶς ἀκανόνιστα. Εὑρίσκονται ἐντὸς τῶν ἡφαιστειογενῶν πετρωμάτων ἀνδεσίτου καὶ δακίτου εἰς τμήματα αὐτῶν, τὰ ὁποῖα ὑπέστησαν χημικὴν ἀλλοίωσιν καὶ ἀποσάθρωσιν συνεπείᾳ ἐπιδράσεως θερμῶν ὑδάτων καὶ ἀερίων ἀτμίδων.

Ἡ σύνδρομος μᾶζα ἀποτελεῖται ἀπὸ ὀρυκτὰ τοῦ ἀρχικοῦ πετρώματος, ἀπὸ τὰ προϊόντα τῆς ἀποσαθρώσεως, ἰδίως κρυσταλλικὸν καὶ κολλοειδὲς διοξείδιον πυριτίου, ὑδροξείδια τοῦ ἀργιλλίου, καολινίτην, ἀπὸ τὸν ἐπιγενῆ βαρίτην. Παρουσιάζονται ὅλαι αἱ μεταβάσεις πρὸς τὸ ἀρχικὸν ἡφαιστειογενὲς πέτρωμα. Ἡ μᾶζα αὐτὴ διασχίζεται ἀκανονίστως ἀπὸ λεπτὰ φλεβίδια συνιστάμενα ἀπὸ γαληνίτην, σφαλερίτην, πιθανῶς καὶ ἀργυρίτην.

Ἡ περιεκτικότης τοῦ μεταλλεύματος εἰς ἄργυρον (ὁ ὁποῖος ἐμπεριέχεται ὑπὸ μορφὴν θειούχου ἀργύρου καὶ ἐλάχιστα χλωριούχου) ἀνέρχεται πολλάκις μέχρι 2000 γρ. καὶ πλέον κατὰ τόννον συνδρόμου μάζης. Ἡ μέση ὅμως περιεκτικότης κυμαίνεται περὶ τὰ 180—200 γραμ. (κατ' ἄλλους καὶ 300 γρ.). Κατὰ τὰ ἔτη 1881—1890 ἐξήχθησαν περὶ τοὺς 20.000 τόννους βαρυτίνης. Ἐσχάτως ἑταιρεία ἑλληνικὴ ἀνέλαβε καὶ ἐκτελεῖ ἐρεύνας, ἵνα καταδειχθῇ ἂν εἶναι ἐπικερδὴς ἡ ἐκμετάλλευσις ἀργύρου ἐκ τῆς βαρυτίνης διὰ τῶν νεωτέρων μεθόδων τῆς ἐκμεταλλεύσεως.

Ὁ βαρίτης χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν ἁλάτων καὶ συσκευασιῶν βαρίου, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ διὰ καθιζήσεως λαμβανόμενον θειικὸν βάριον παρέχει ἀφ' ἑνὸς τὸ *μόνιμον λευκὸν χρῶμα* (Blanc fixe ἢ Blancpermanent) (τὸ ἄλλως καὶ *λευκὸν τοῦ βαρίου* καλούμενον) καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ *λιθόπονον*, μῖγμα θειούχου ψευδαργύρου καὶ θειικοῦ βαρίου, ἀντικαθιστῶν τὸ δηλητηριῶδες *λευκὸν τοῦ μολύβδου*. Ἀλεσμένον βαρίτην χρησιμοποιοῦν εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ χάρτου, εἰς τὴν κατασκευὴν βερνικιοχρωμάτων, εἰς τὴν στερέωσιν ἄλλων χρωστικῶν ὑλῶν, ὡς φυσικὸν λευκὸν χρῶμα, εἰς τὴν βιομηχανίαν ταπήτων καὶ μετάξης, ὡς λειαντικὸν ὑλικόν, εἰς τὴν ἀγγειοπλαστικὴν καὶ κεραμευτικὴν καὶ ἄλλας τέχνας.

Μεγάλαι ἐκμεταλλεύσεις βαρίτου γίνονται ἐν Γερμανίᾳ (ἰδίᾳ ἐν Βαυαρίᾳ, Σαξωνίᾳ, Βάδῃ), ἐν Αὐστρίᾳ, Βελγίῳ, Καναδᾷ, Γαλλίᾳ, Μεγάλῃ Βρεττανίᾳ, Ἰταλίᾳ, Ἡνωμέναις πολιτείαις, Ἱσπανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

— **βαρίτου φύραμα** (Barytpasta) *[Φαρμ.]*. Σκεύασμα χρήσιμον πρὸς δηλητηρίασιν τῶν ποντικῶν. Σύγκειται ἐξ 100 μ. ἄνθρακ. βαρίου, 10 μ. οὐλτραμαρίνης, 30 μ. σιταλεύρου, 10 μ. κόνεως ἀνίσου τοῦ ἀστεροειδοῦς ἅτινα μίγνυνται μετ' 20 μ. συνήθους σιροπίου καὶ ἀπαραιτήτου ποσότητος γλυκερίνης καὶ ζυμοῦται πρὸς φύραμα. Ἐκ τοῦ φυράματος αὐτοῦ σχηματίζονται σφαιρίδια μεγέθους λεπτοκαρύων, ἅτινα ρίπτονται εἰς τὰς ὀπὰς τῶν ποντικῶν. Κ. Γ. Μ.

βαριτίνη (ἡ) *[Ὀρυκτολ.]*. Ἀργυροῦχος βαρίτης ἀπαντῶν ἐν Ἑλλάδι εἰς τὰς νήσους Μῆλον, Κίμωλον καὶ Πόλινον. Αἱ κυριώτεραι ἐμφανίσεις εἶναι αἱ τῆς νήσου Μήλου, ἀπαντώμεναι εἰς πολλὰς θέσεις αὐτῆς. Ἐκ τούτων σημαντικώτεραι εἶναι αἱ τῆς θέσεως Τριάδες ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ ἡμίσεος τῆς νήσου (τοῦ Χάλικα), αἱ τῶν Μιροβιλίων εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἥμισυ τῆς νήσου εἰς δίωρον ὁδοιπορικὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς πρωτευούσης τῆς Μήλου (Πλάκας) καὶ ΔΝΔ αὐτῆς καὶ αἱ τοῦ Πηλονησίου εἰς τὸ βορειανατολικὸν ἄκρον τοῦ ἀνατολικοῦ ἡμίσεος τῆς νήσου. (Βλ. πλείονα εἰς λέξ. *βαρίτης*.) Γ. Κ. Γ.

βαριτοβιοτίτης (ὁ) (Barytbiotit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ὁ πλέον πλούσιος εἰς βάριον μαρμαρυγίας. Εὑρέθη εἰς τὸ Schelingen καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ πυριτικὸν ὀξύ, ἀργίλλιον, μαγνήσιον, βάριον καὶ κάλιον κατὰ τὸν ἐμπειρικὸν μοριακὸν τύπον $[Si^8O^{18}Al^2(Mg,Ba,K^2)^4]$. Γ. Κ. Γ.

βαριτογλαύκινος (ὁ) (Barytcoelestin) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον εἰς κρυστάλλους τοῦ ρομβικοῦ συστήματος, ἰσομόρφους πρὸς τοὺς κρυστάλλους τοῦ βαρίτου καὶ τοῦ γλαυκίνου. Οἱ κρύσταλλοί του εἶναι σπάνιοι. Εὑρίσκεται συνηθέστερον ὑπὸ μορφὴν ἀκτινωτῶν ἐκκριμμάτων γεωδῶν ἐντὸς ἀσβεστολίθων καὶ μαργῶν. Ἔχει σκληρότητα 2 ½ου βαθμοῦ καὶ εἰδικὸν βάρος 4,1—4,2. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ἰσόμορφος παράμιξις θειικοῦ στροντίου καὶ θειικοῦ βαρίου $[(SrBa)So_4]$. Εὑρέθη εἰς τὸ Binnental, Τυρόλον, εἰς τὴν νῆσον Drummond τῆς Ἐρίης λίμνης, ἐντὸς ἀσβεστολίθου τῆς ἰουρασίου περιόδου εἰς τὸ Nörten εἰς τὸ Ἀννόβερον. Γ. Κ. Γ.

βαριτομαρμαρυγίας (ὁ) (Barytglimmer) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν εὑρεθὲν εἰς τὸ Sterzing τοῦ Τυρόλου καὶ περιέχον πυριτικὸν ὀξύ, ἀργίλλιον, βάριον, σίδηρον, μαγνήσιον, ἀσβέστιον, κάλιον, νάτριον καὶ ὑδρογόνον κατὰ τὸν χημικὸν μοριακὸν τύπον:

$[(SiO^4)^9 Al_8 (Ba,Mg,Fe,Ca)^2 (K,Na)^8 H^5]$. Γ. Κ. Γ.

βαριτόνιτρον (τὸ) (Barytsalpeter) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς κρυστάλλους τοῦ κυβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος (μικροὺς ὀκταεδρικούς). Χημικῶς ἐξεταζόμενον εἶναι *νιτρικὸν βάριον* ($Ba(NO_3)_2$). Εὑρέθη ἐν Χιλῇ. Γ.Κ.Γ.

βαριτοπλαγιόκλαστον (τὸ) (Barytplagioklas) *[Ὀρυκτολ.]* Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν σύνθεσιν τοῦ ὀρυκτοῦ πλαγιοκλάστου (βλ. λ.), τοῦ ὁποίου ὅμως μέρος τοῦ ἀσβεστίου ἔχει κατὰ μέγα μέρος ἀντικατασταθῆ ὑπὸ βαρίου. Γ. Κ. Γ.

βαριτουρανίτης (ὁ) (Baryumuranit) *[Ὀρυκτολ.]*: συνώνυμον τοῦ ὀρυκτοῦ οὐρανοχιρνίτης (βλ. λ.).

βαριτοφυλλίτης (ὁ) (Barytophyllit) *[Ὀρυκτολ.]*: συνώνυμον τοῦ ὀρυκτοῦ χλωριτοειδοῦς (βλ. λ.).

Βὰρ Ἰωνᾶ *[Βιβλ. Ἱστ.]*. Πατρωνυμικὸν ὄνομα τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, δι' οὗ ἀποκαλεῖ τοῦτον ὁ Ἰησοῦς (*Ματθ.* ιστ' 17) καὶ ὅπερ, σύνθετον ὂν ἐκ τοῦ ἀραμαϊκοῦ *βάρ*=υἱὸς καὶ τοῦ κυρίου ὀνόματος Ἰωνᾶ, σημαίνει υἱὸς τοῦ Ἰωνᾶ. Π. Ι. Μ.

βάρκα (ἡ)· λέμβος (ἐκ τοῦ ἰταλ. barca).

— *[Ναυτ.]* Πᾶν εἶδος ἐφολκίου, εἴτε ἀνῆκον εἰς πλοῖον καὶ ἀποτελοῦν παράρτημα αὐτοῦ, εἴτε εἰς πορθμέα, διαπορθμεύοντα ἀπὸ τῆς ξηρᾶς εἰς τὰ πλοῖα. *Μεγάλη βάρκα* εἰδικῶς ὀνομάζεται ἡ ἄκατος. Σ. Ε. Λ.

— βάρκα - *κανονιέρρα* *[Ναυτ.]*· ἰδιωμ., ἡ βάρις (βλ. λ.).

— βάρκα *τοῦ πανιοῦ* *[Ναυτ.]*. Οὕτως ὀνομάζεται εἰς τὴν κοινὴν τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν διάλεκτον πᾶσα λέμβος ἥτις ἱστουμένη δύναται καὶ νὰ ἱστιοφορῇ. Χαρακτηρίζονται δὲ αἱ τοιαῦται ἀναλόγως τῆς ἱστιοφορίας των: 1) *βάρκα μὲ λατίνι*= ἡ «λάτις ἀκάτιος» παλαιότερον λεγομένη· *μὲ 2 λατίνια*=«λάτις τριάρμενος»· *μὲ 3 λατίνια*=«λάτις τετράρμενος». 2) *Βάρκα μὲ ψάθα, μὲ 2 ψάθες*=ἡ «ψίαθος» καὶ «διψίαθος» ἢ «ψάθη» γενικῶς. 3) *Βάρκα κότερο*= ἡ «κερκὶς» ἢ «κερκουρίς». 4) *Βάρκα μὲ 2 μπούμπες*= ἡ «ἐπιδρομίς». 5) *Βάρκα μὲ πέννα* ἢ «*μὲ αὐτί*»=ἡ «ὠτοειδής»· *μὲ 2 πέννες* ἢ *2 αὐτιά*= «ὠτοειδὴς τετράρμενος». 6) *Βάρκα, ἀ λὰ Μαλτέζα*= ἡ «σακκολέφη ἡ Μελιταία». Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βάρκα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Τουρκικὸν βιλαέτιον ἀπὸ τοῦ 1879, ὁπότε ἀπεσπάσθη τῆς Τριπολίτιδος, τανῦν δὲ ἰταλικὴ κτῆσις εἰς τὴν βορείαν ἀκτὴν τῆς Ἀφρικῆς, ἐκτεινομένη βορείως τῆς λιβυκῆς Σαχάρας, ἀνατολικῶς τῆς Τριπολίτιδος καὶ δυτικῶς τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἀπολήγουσα εἰς τὰς ἀνατολικὰς τοῦ κόλπου τῆς Μεγάλης Σύρτεως ἀκτάς. Περιλαμβάνει δηλαδὴ τὸ μεταξὺ τῶν μεσημβρινῶν 20° καὶ 25° ἀνατολ. τμῆμα τῆς Λιβύης, καὶ δὴ τῆς ὑψιπεδινῆς (500 μέτρ.) χερσονήσου τῆς Κυρηναϊκῆς, τῆς σχηματιζούσης τὰς ἀνατολικὰς τοῦ προμνησθέντος κόλπου ἀκτὰς καὶ ἐμφανιζομένης ὡς ὀρεινῆς οἱονεὶ νήσου, ἀναδυούσης ἀπὸ τῆς Λιβυκῆς ἐρήμου, ἀφ' ἧς τὴν χωρίζει βαθεῖα ὕφεσις. Τὸ πρὸς τὸ βόρειον αὐτῆς τμῆμα πολύδενδρον ὑψίπεδον, τὸ Τζεμπὲλ-ελ-Ἀχτάρ, ὀνομάζεται διὰ τὸ ἐρυθρωπὸν τῆς συστάσεως τοῦ ὄρους τούτου (660 μ.) καὶ *Βάρκα ἐλ Χόμπρε*, δηλαδὴ *Βάρκα ἡ Ἐρυθρά*, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἄγονον τμῆμά της τὴν *Βάρκα-ἐλ-Βάϊδα*, δηλαδὴ τὴν *Βάρκαν τὴν Λευκήν*. Ἡ χώρα πρὸς τὴν ἀκτὴν ἀποβαίνει πεδινὴ καὶ μολονότι ἐκτεθειμένη εἰς τὴν ἐπιφορὰν τῶν ἀπὸ τῆς Ἰταλίας βορειοδυτικῶν ἀνέμων, εἶναι λίαν εὔφορος χάρις εἰς τὴν πληθώραν ποταμίων, καὶ κατάλληλος εἰς κτηνοτροφίαν, προβάτων ἰδίως, ὡς τὴν περιέγραφε καὶ ὁ Ποσείδιππος:

> τῆς δε πολυρρήνου Λιβύης ἀνεμώδεα χηλὴν
> τὴν ἀνατεινομένην εἰς Ἰταλὸν Ζέφυρον.

Ἡ αἰγιαλῖτις της, γνώριμος εἰς τοὺς Αἰγινήτας, τοὺς Ὑδραίους καὶ τοὺς Καλυμνίους δύτας ἄλλοτε, πρὶν ἢ ἐπιφυλάξῃ ἡ Ἰταλία τὴν ἁλιείαν τῶν σπόγγων εἰς τοὺς Ἰταλοὺς δύτας, βρίθει σπόγγων πολυτίμου τοῦ εἴδους *ψιλὰ Βεγγάζης* καὶ *Μανδρούχας*. Ἐν αὐτῇ πόλεις σημαντικαὶ ὁπωσδήποτε εἶναι ἡ *Βάρκα* (ἀρχ. *Πτολεμαΐς*), τῆς ἀρχαίας Βάρκης τὸ ἐπίνειον, *Γκρεννὰ* (ἀρχ. *Κυρήνη*), *Δερνὰ* (ἀρχ. *Δάρνις Μεγάλη*). Ὁ πληθυσμὸς της ἀνέρχεται εἰς 230 χιλ. περίπου. Σ. Ε. Λ.

—**Βάρκα** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς Ν. ἀκτῆς τῆς Σύρου, ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς χερσονησίδος Μαῦρα Βουνάκια τῆς ἀπολήγουσης εἰς τὸ ἀκρωτήριον Βιγλοστάσι ἢ Βιλοστάσι καὶ εἰς $^3/_8$ μίλ. βορείως αὐτοῦ (πλάτ. 37°22'10", μήκ. 24°53' 10" ἀν., χάρτ. «Νῆσος Σῦρος» *Ν. Κοτσοβίλλη*). Σ.Ε.Λ.

Βαρκαββᾶς καὶ *Βαρκώφ*. Προφῆται τῶν αἱρετικῶν Οὐαλεντίνου, Βασιλείδου καὶ Μαρκίωνος (*Εὐσεβίου* ἐκκλ. ἱστορ. 20, 317).

βαρκαδιά (ἡ)· τὸ περιεχόμενον εἰς μίαν βάρκαν ὡς σύνολον: «*μιὰ βαρκαδιὰ ἄνθρωποι*,—*ἐμπορεύματα* κτλ.».

βαρκάρης (ὁ)· ὁ ἰδιοκτήτης, ἢ ὁ ἐργαζόμενος μὲ τὴν βάρκαν, λεμβοῦχος· λέγεται καὶ *βαρκαδόρος*.

βαρκάρισμα (τὸ) ἢ *μπαρκάρισμα*· ἡ διὰ τῆς λέμβου ἐπιβίβασις εἰς πλοῖον.

βαρκαρόλλα (ἡ) (barcarolle) *[Μουσ.]*. Μικρὸν μουσούργημα *(λεμβῳδία)* δι' ᾆσμα ἢ ὄργανα εἰς χρόνον $^6/_8$, τοῦ ὁποίου ὁ λικνιστικὸς ρυθμὸς ὑπενθυμίζει ἀναλόγους κινήσεις λέμβου ἐπὶ τῶν ὑδάτων διολισθαινούσης. Ἡ βαρκαρόλλα ἕλκει τὴν καταγωγήν της ἀπὸ τὰ ᾄσματα τὰ ὁποῖα ψάλλουν κωπηλατοῦντες οἱ γονδολιέροι (barcaroli) τῆς Βενετίας καὶ ὧν πολλάκις αὐτοσχεδιάζουν τοὺς στίχους καὶ τὴν μουσικήν. Αἱ βαρκαρόλλαι ὁτὲ μὲν ἐλαφραὶ καὶ εὔθυμοι, ὁτὲ δὲ περιπαθεῖς καὶ μελαγχολικαί, συμφώνως πρὸς τοὺς στίχους, γράφονται διὰ μίαν ἢ πλειοτέρας φωνὰς καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τρόπον ἐλάσσονα. Πολλοὶ διάσημοι μουσουργοὶ (Ρωσσίνι, Δονιζέττι, Μένδελσον, Τσαϊκόφσκυ, Ρούμπινστάϊν, Σωπέν, Φωρὲ κλπ.) ἔγραψαν τοιαύτας δι' ᾆσμα ἢ κλειδοκύμβαλον μόνον. Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἔγραψαν βαρκαρόλλας οἱ Λαμπελὲτ («ὁ νυχτομπάτης»), ὁ Ρόδιος («ἔγια μόλα»), ὁ Σπινέλλης («οἱ ψαράδες»), ὁ Δ. Λαυράγκας («ὁ ναύτης τοῦ Ἰονίου»), ὁ Κόκκινος, Σακελλαρίδης καὶ ἄλλοι. Λ.

βαρκάρω ἢ *μπαρκάρω*· μεταβ. καὶ ἀμετάβ. ἐπιβιβάζω διὰ τῆς λέμβου ἢ ἐπιβιβάζομαι.

Βάρκας, *Ἀμίλκας*· βλ. Ἀμίλκας *Βάρκας*.

— **Βάρκας**, *Γεώργιος Δ.* Ἀνδρεῖος Ὑδραῖος ναυτικὸς μετασχὼν πολλῶν ναυμαχιῶν καὶ ἰδίᾳ ἀνδραγαθήσας μὲ τὰ πυρπολικὰ τοῦ Θεοχάρη εἰς τὴν ναυμαχίαν τοῦ Γέροντα τῆς 29 Αὐγούστου 1824 καὶ εἰς Ἀλεξάνδρειαν ὑπὸ τὸν Σπαχῆν τὴν 26 Ἰουνίου 1826. Τ. Χ. Κ.

— **Βάρκας**, *Δημήτριος*. Ὑδραῖος ὁπλαρχηγὸς διαπρέψας κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Τῷ

Digitized by Google

1821 ἐπολέμησε μὲ τὰ πολεμικὰ πλοῖα τοῦ Ι. Ζάχα καὶ Λαζάρου Λαλεχοῦ ὡς ὑποπλοίαρχος. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος καταταχθεὶς εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀγαλλοπούλου συντηρούμενον σῶμα μετέσχε τῆς πολιορκίας τῆς Τριπόλεως καὶ τοῦ Ναυπλίου ἐπὶ κεφαλῆς 100 ἀνδρῶν, ἀναδειχθεὶς τῷ 1824 ἑκατόνταρχος. Τῷ 1825—1827 ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὰ πλοῖα τῶν Σάββα Ἀνδρέου καὶ Γ. Νέγγα ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ναυμαχίας Μεσολογγίου, Καφηρέως, Κρήτης καὶ Λέσβου. Κατὰ τὸ 1828—1829 ἐπιβαίνων τοῦ στολίσκου τοῦ Ἀμβρακικοῦ μετέσχε τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἀκαρνανίας ἀπὸ τῶν Τούρκων. Τ. Χ. Κ.

βαρκεβικίτης (ὁ) (Barkevikit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον εἰς μεγάλους τραχεῖς κρυστάλλους μακροστηλοειδεῖς ἢ βραχυστηλοειδεῖς. Ἔχει σχισμὸν τέλειον, σκληρότητα 6ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 3,428 καὶ ἰσχυρὰν ὑελώδη λάμψιν (ἐπὶ τῶν σχισμογενῶν ἐπιφανειῶν). Εἶναι βαθὺς μέλας καὶ συρόμενος ἐπὶ ἀλαμποῦς πλακὸς πορσελλάνης δίδει γραμμὴν σκοτεινὴν ἐλαιοπρασίνην. Ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν μονοκλινῶν ἀλκαλιούχων ἀμφιβόλων (βλ. λ.) καὶ ἀποτελεῖ τὴν μετάβασιν ἀπὸ τὸν ἀρφεδσονίτην εἰς τὴν κοινὴν κεροστίλβην, διότι περιέχει σημαντικὴν ποσότητα ἀργίλου (Al_2O_3). Περιέχει ἐπίσης καὶ ὀξείδιον τιτανίου (TiO_2). Εὑρέθη εἰς τὸ Skudessundskjär παρὰ τὸ Barkevik εἰς τὸ Langesundfjord καὶ ἀποτελεῖ πρὸς τούτοις οὐσιῶδες συστατικὸν τῶν πετρωμάτων αὐγιτικῶν συηνιτῶν τῆς νοτίου Νορβηγίας. Γ. Κ. Γ.

Βάρκεζα *[Γεωγρ.]*. Παράλιος τοποθεσία κατὰ τὸν ὅρμον τῆς Βάρης καὶ ἀνατολικῶς τῆς Βουλιαγμένης, ἀνήκουσα εἰς τὴν κοινότητα Κορωπίου. Κατοικεῖται τὸ θέρος ὑπὸ παραθεριζόντων Ἀθηναίων. Ὅμοιον ὄνομα ἔχει καὶ τοποθεσία τῆς αὐτῆς κοινότητος πέραν τοῦ λιμένος τῆς Λομπάρδας. Ι. Σ. Σ.

Βαρκεκίδαι. Ἀραβικὴ οἰκογένεια (βλ. λ. Ἀββάσσα).

Βαρκελίδης, *Ἀνδρέας*. Ναυτικὸς ἐξ Ὕδρας ὑπηρετήσας ὑπὸ τὸν Ἀνδρέαν Πιπῖνον εἰς τὰ πυρπολικὰ καὶ μετασχὼν τὴν 29 Ἀπριλίου 1828 εἰς τὴν ἐν Μεθώνῃ πυρπόλησιν πολλῶν ἐχθρικῶν πλοίων. Τ. Χ. Κ.

Βαρκελωνέττα (Barcelonnette) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τῶν Κάτω Ἄλπεων, πρωτεύουσα ἐπαρχίας εἰς ἀπόστασιν 87 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Ντίν, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Οὐμπαϊύ. Ἀνῳκοδομήθη τῷ 1231 ὑπὸ τοῦ Ῥαϋμόνδου Μπερανζέ, κόμητος τῆς Προβηγγίας, ἐπὶ τῆς θέσεως ἀρχαίας ρωμαϊκῆς πόλεως. Περιῆλθεν ἀλληλοδιαδόχως ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Σαβοΐας καὶ τῆς Γαλλίας, ἡ ὁποία διετήρησεν αὐτὴν ὁριστικῶς διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Οὐτρεχτ. Κάτ. 2.500. Ἐξαγωγὴ πρασίνων μαρμάρων. Μ. Δ. Β.

— **Βαρκελωνέττα** (Barcelonetta) *[Γεωγρ.]*. Προάστειον τῆς ἐν Ἰσπανίᾳ μεγαλοπόλεως Βαρκελώνης (βλ. λ.).

Βαρκελώνη (Barcelona) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀνατολικῆς Ἰσπανίας, πρωτεύουσα ἄλλοτε τῆς Καταλανίας καὶ ἀπὸ τοῦ 1833 τῆς ἐπαρχίας Βαρκελώνης. Κεῖται εἰς 41° 22′ 27″ Β. πλάτ. καὶ 2° 10′ 37″ Ἀν. μήκ. ἐπὶ τῆς Μεσογείου θαλάσσης, εἶναι ἐκτισμένη δὲ ἐπὶ μικρᾶς κοιλάδος σχηματιζομένης μεταξὺ τῶν ποταμῶν Βεσὸς πρὸς Βορρᾶν καὶ Λιομπρέγκατ πρὸς Νότον. Ἀμέσως πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ ἐγείρονται οἱ ὠχυρωμένοι λόφοι τοῦ Μοντχουΐτς ὕψους 650 ποδῶν, ἐνῷ πρὸς δυσμὰς ὁ ὁρίζων κλείεται ἀπὸ ὑψώματα ἐπιστεφόμενα ἀπὸ τὸ ὕψωμα Τιμπιντάμπο (1703 πόδας) καὶ πρὸς τὰ ΒΑ ἀπὸ τὰ ὄρη Μάτας. Κάτοικοι (μετὰ τῶν περιχώρων) 620.000.

Ἡ πόλις ἄλλοτε περιεβάλλετο ἀπὸ ἰσχυρὰ τείχη ἐπιστεφόμενα ἀπὸ ἀκρόπολιν πρὸς τὰ ΒΑ. ἀνεγερθεῖσαν ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Ε′ τῷ 1715, ἀλλὰ αἱ ὀχυρώσεις αὗται, ὡς ἀποτελοῦσαι ἐμπόδια εἰς τὴν φυσικὴν ἐξέλιξιν τῆς πόλεως, κατηδαφίσθησαν τῷ 1815 ὑπὸ τῶν τοπικῶν ἀρχῶν. Ἡ Βαρκελώνη περιλαμβάνει σήμερον τὴν παλαιὰν πόλιν, ἧς αἱ ὁδοὶ εἶναι ἀκανόνιστοι καὶ στεναί, καὶ τὴν νέαν πόλιν κτισθεῖσαν κατ' ἀκρίβειαν μελετημένου σχεδίου. Τὰ κτίρια τῆς παλαιᾶς πόλεως, κατεσκευασμένα κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ πλίνθων, εἶναι ὕψους τεσσάρων ἢ πέντε ὀρόφων μὲ ἐπιπέδους ὀροφὰς καὶ ἄλλας ἀνατολικὰς τεχνοτροπίας. Εἰς τὴν νέαν πόλιν ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς οἰκοδομὰς ὁ λίθος, ἡ δὲ ἀρχιτεκτονικὴ ἔχει τὸν νεώτερον ἀγγλικὸν τύπον. Πρὸς ἀνατολάς, ἐπὶ τῆς γλώσσης ἥτις σχηματίζει τὸν λιμένα τῆς Βαρκελώνης, κεῖται τὸ προάστειον τῆς *Βαρκελωνέττας*. Ὀφείλει αὕτη τὴν ἵδρυσίν της εἰς τὸν μαρκήσιον ντὲ λὰ Μίνα, ὅστις περὶ τὸ 1754 ἐμερίμνησεν ἰδιαιτέρως περὶ αὐτῆς, εἶναι δὲ ἐκτισμένη κανονικώτατα, μὲ οἰκίας ὁμοιομόρφους. Κυρία ὁδὸς τῆς παλαιᾶς πόλεως εἶναι ἡ *Ῥάμπλα*, ἥτις πλουσίως δενδροφυτευμένη κατὰ τὸ κεντρικὸν τμῆμα αὐτῆς εἶναι ὁ προσφιλὴς τόπος περιπάτου τῶν κατοίκων. Τὰ σπουδαιότερα προάστεια εἶναι ἡ *Γράθεια, Λὰς Κόρτς ντὲ Σαρριά, Χόρτα, Σὰν Ἀνδρὲς ντὲ Παλομάρ, Σὰν Χερβάσιο ντὲ Κασσόλας, Σὰν Μαρτὶν ντὲ Προβενσὲλς* καὶ ἡ *Σάνς*.

Ἡ Βαρκελώνη εἶναι ἕδρα ἐπισκόπου καί, ὅπως αἱ πλεῖσται τῶν ἱσπανικῶν πόλεων, ἔχει μέγαν ἀριθμὸν ἐκκλησιαστικῶν κτιρίων, μολονότι σήμερον ὀλιγώτερα παρὰ ἄλλοτε. Ὁ καθεδρικὸς της ναός, ἐγερθεὶς μεταξὺ 1298 καὶ 1448 ἐπὶ τοῦ Μόντε Τάβερ, ᾠοειδοῦς λόφου ἀποτελοῦντος τὸ ὑψηλότερον σημεῖον τῆς Ῥάμπλας, εἶναι ἀρίστης ἱσπανο-γοτθικῆς τέχνης, μολονότι δὲν ἔχει σχεδιασθῆ ἐπὶ μεγάλης κλίμακος καὶ μερικὰ τμήματά του τροποποιηθέντα ὑπέστησαν νεωτέρας ἐπιδράσεις. Περικλείει τὸν τάφον τῆς ἁγίας Εὐλαλίας, τῆς πολιούχου ἁγίας, ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων μνημείων τέχνης καὶ ἱστορίας. Τὸ ὕελωμα τοῦ ναοῦ εἶναι ἀπὸ τὰ ἄριστα τῆς Ἰσπανίας, τὰ δὲ ἐν αὐτῇ φυλασσόμενα ἀρχεῖα μεγάλης ἀξίας. Οἱ ναοὶ τῶν Σάντα Μαρία ντὲλ Μάρ, Σάντα Ἄννα, Σάντος Χοῦστο ὑ Παστόρ, Σὰν Πέδρο ντὲ λὰς Πουέλλας καὶ Σὰν Πάβλο ντὲλ Κάμπο εἶναι ἐπίσης ἀξιοσημείωτοι.

Τὰ ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα τῆς Βαρκελώνης παλαιόθεν ἦσαν πολυπληθῆ καὶ ἀξιόλογα. Τὸ πανεπιστήμιον *(Γιουνιβερσιδὰδ Λιτεράρια)* τὸ ὁποῖον ἀρχικῶς ἱδρύθη τῷ 1430 ὑπὸ τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν τῆς πόλεως καὶ ἀνεγνωρίσθη μὲ βοῦλλαν τοῦ πάπα Νικολάου τοῦ Ε′ τῷ 1450, περιελάμβανε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τέσσαρας κλάδους ἐπιστήμης καὶ 31 ἕδρας, ἁπάσας προικισμένας ὑπὸ τοῦ ἱδρύματος. Κατηργήθη τῷ 1714 καὶ ἐπανιδρύθη τῷ 1841, σήμερον δὲ καταλαμβάνει ἐκτεταμένον κτίριον ἐν τῇ νέᾳ πόλει. Ἐκτὸς τοῦ πανεπιστημίου λειτουργεῖ Ἀκαδημία τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, Κολέγιον ἰατρικῆς καὶ χειρουργικῆς, ἀνεγνωρισμένον μὲ βοῦλλαν τοῦ πάπα Βενεδίκτου ΙΓ′ τῷ 1400, Ἀκαδημία τῶν καλῶν τεχνῶν, θεολογικὸν σεμινάριον, πολυτεχνεῖον, ἵδρυμα ἐκπαιδεύσεως κωφαλάλων, ναυτικὴ σχολὴ καὶ ἄλλα μικροτέρας σημασίας ἱδρύματα. Δωρεὰν ἀνωτάτη ἐκπαίδευσις ἐμπορικὴ παρέχεται ἀπὸ τὸ ἐμπορικὸν ἐπιμελητήριον εἰς ὑπερδισχιλίους μαθητάς. Τὰ κυριώτερα ἀγαθοεργὰ ἱδρύματα εἶναι: τὸ πτωχοκομεῖον, τὸ Γενικὸν νοσοκομεῖον, ἱδρυθὲν ἀπὸ τοῦ 1401, καὶ τὸ μαιευτήριον, πολιτικὰ δὲ καὶ ἐμπορικὰ κτίρια ἡ Κάσα Κοσιστοριάλ, θαυμάσιον γοτθικοῦ ρυθμοῦ ἵδρυμα τοῦ 1369—1378, ἡ Λόγχα (χρηματιστήριον) (1383) καὶ τὸ τελωνεῖον (1792). Εἰς τὸ πρὸς τὴν παραλίαν τέρμα τῆς Ῥάμπλας εὑρίσκονται οἱ Ἀταραχάντες, ναυπηγεῖα περαιωθέντα τῷ 1243. ἐν μέρει δὲ καταδαφισθέντα τὸν ΙΘ′ αἰῶνα, ἵνα διανοιγῇ ὁ ὁρίζων τοῦ περιπάτου. Ὑπολείμματα τοῦ παλαιοῦ βασιλικοῦ καθεστῶτος τῆς Βαρκελώνης εὑρίσκονται εἰς τὸ βασιλικὸν ἀνάκτορον τῶν βασιλέων τῆς Ἀραγῶνος καὶ εἰς τὰ ἀνάκτορα τῆς βασιλίσσης. Εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος τῆς πόλεως καὶ εἰς τὴν ὁδὸν Παραδείσου ὑπάρχουν θαυμάσιαι στῆλαι καὶ ἄλλα ἐρείπια ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, τὰ ὁποῖα κρύπτονται ἀπὸ τὰ πέριξ κτίρια. Κέντρα διασκεδάσεως ὑπάρχουν πλεῖστα. Πολλὰ θέατρα, συνοικίαν εἰς τὸ δεξιὸν τῆς Ῥάμπλας *Σάντα Μόνικα*, ἥτις συνοικία, ὑπενθυμίζουσα ὡς ἐκ τοῦ θορύβου τοὐλάχιστον καὶ τῆς πολυκοσμίας τὴν Παρισινὴν Μονμάρτρην, φέρει τὸ αὐτὸ ὄνομα. Τέλος ὑπάρχουσι πλεῖσται αἴθουσαι δημόσιαι τοῦ βασκικοῦ παιγνίου τῆς *πελότας*, ἐν αἷς ἐλευθέρως ἐπιτρέπεται τὸ στοίχημα.

Ἡ Βαρκελώνη ἀποτελεῖ τὸ κέντρον ἑνώσεως τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν Μαδρίτης, Σαραγώσης καὶ Περπινιὰν τῆς Γαλλίας, ἔχει ἀρίστην συγκοινωνίαν σιδηροδρομικὴν μὲ τὸ ἐσωτερικόν, ἐνῷ ἐσωτερικῶς οἱ δρόμοι της διασχίζονται ἀπὸ πυκνὴν γραμμὴν τράμ.

Ἐπὶ μακρὸν ἡ πόλις ὑπῆρξε τὸ ἐμπορικὸν καὶ βιομηχανικὸν κέντρον τῆς Ἀνατολικῆς Ἰσπανίας καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ ΙΒ′ καὶ ΙΓ′ αἰῶνος. Προσωρινὴν ἀνακοπὴν τῆς προόδου της ἐπέφερε ὁ Ἱσπανοαμερικανικὸς πόλεμος τῷ 1898, ἀλλὰ ἔπειτα ἀπὸ διάστημα ὀλιγώτερον τοῦ ἔτους ἡ πόλις αὕτη ἐπλήρωσεν εἰς ἐμπορικοὺς καὶ βιομηχανικοὺς δασμοὺς τοῦ ἱσπανικοῦ κράτους 550.000 λιρῶν στερλινῶν, ἤτοι 11 % τοῦ ὅλου ποσοῦ τοῦ συλλεγέντος ἐν τῷ κράτει, καὶ ἐντὸς πενταετίας κατέστη ὁ λιμὴν τακτικῆς προσεγγίσεως τῶν ἀτμοπλοίων τριάκοντα πέντε μεγάλων ἑταιρειῶν, ἐνῷ συγχρόνως ἦτο ἡ ἕδρα δεκατριῶν ἑτέρων ἀτμοπλοϊκῶν ἑταιρειῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ Ὑπερωκεάνιος Ταχυδρομικὴ Ἑταιρεία μόνη εἶχε στόλον 35 μεγάλων ἀτμοπλοίων. Ἡ κλῶσις καὶ ὕφανσις μαλλίου, βάμβακος καὶ μετάξης εἶναι ἡ κυριωτέρα βιομηχανία των, ἀλλὰ τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα τῶν Καταλανῶν τοὺς ὤθησε νὰ δοκιμάσωσι σχεδὸν πᾶσαν βιομηχανίαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ τὸ ἐγχώριον κεφάλαιον ἠδύνατο νὰ συναγωνισθῇ τὸ ξένον καὶ ἰδίως ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ προστατευτικοῦ δασμολογίου τοῦ 1892. Τὰ ἐγχώρια ἐργοστάσια εἶναι τελείως ἱκανὰ νὰ συναγωνισθοῦν εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς χερσονήσου τὰ ξένα προϊόντα.

Ἐδώδιμα, πρῶται ὗλαι καὶ καύσιμος ὕλη ἀποτελοῦν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς εἰσαγωγῆς, ἀλλ' ἐν τούτοις ἡ μεγάλη αὕτη βιομηχανικὴ πόλις εἰσάγει σημαντικὴν ποσότητα ξένων βιομηχανικῶν προϊόντων. Τὰ κυριώτερα εἴδη ἐξαγωγῆς εἶναι οἶνοι, δημητριακοὶ καρποί, ἐλαιόλαδα, βαμβακερὰ εἴδη, σάπωνες, σιγαρόχαρτον, ἔπιπλα καὶ βαρέλια, ὑποδήματα καὶ δερμάτινα εἴδη καὶ μηχανήματα. Ν. Ι. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ λιμὴν τῆς Βαρκελώνης. Ὁ λιμὴν τῆς πόλεως εἶναι ὁ σπουδαιότερος τῶν ἐμπορικῶν λιμένων τῆς Ἰσπανίας. Ἡ τοποθεσία του εἶναι μακρόθεν εὐαναγνώριστος ἀπὸ τὰ ὑδραυλικὰ τῆς πόλεως ἔργα, τῶν ὁποίων εἷς λευκὸς πύργος ὕψους 50 μέτρων καὶ ἐπιστέφων τὸ ὄρος Τιμπιδάμπο, δύναται νὰ φανῇ εἰς τοὺς προσπλέοντας ἀπὸ 30 ὅλων μιλλίων Πλησιάζοντος τοῦ πλοίου ἀναγνωρίζονται διαδοχικῶς αἱ ὀχυρώσεις τοῦ λόφου Μονχουΐτς (Monjuich 679 ποδ.), εὑρισκομένου εἰς τὸ ΝΔ. τέρμα τῆς πόλεως, τὸ μνημεῖον τοῦ Κολόμβου, τὰ κτίρια τοῦ τελωνείου καὶ ὁ πύργος

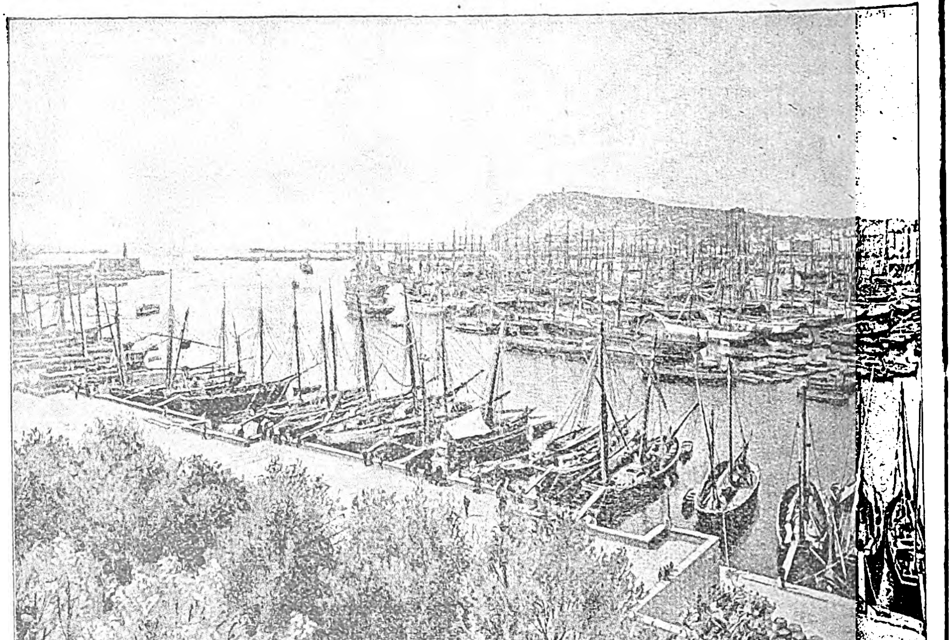

Βαρκελώνη: *Γενικὴ ἄποψις τοῦ λιμένος.*

ὧν τὰ σπουδαιότερα δύο εἶναι τὸ Πρινσιπὰλ καὶ τὸ Λισαΐο, θαυμάσιον κτίριον ἀνεγερθὲν τῷ 1845 παραπλεύρως τοῦ μοναστηρίου τῶν μοναχῶν τῆς ἁγίας Τριάδος. Μέγας ἐπίσης εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν διαφόρων νυκτερινῶν κέντρων, συγκεντρωμένων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ καταλαμβανόντων ὁλόκληρον τοῦ ἐργοστασίου παραγωγῆς φωταερίου, εὑρισκομένου βορείως τῆς Βαρκελωνέττας. Μακρινὸν δὲ γνώρισμα ἀποτελοῦσιν, ἀναφαινόμενα ἐν εὐδίᾳ ἀπὸ μεγίστων ἀποστάσεων, τὸ ὄρος Μοντσεράτ καὶ ἡ ὀροσειρὰ Σιέρρα ντὲλ Μουτσενή, καὶ διὰ τὸ ὕψος των καὶ διὰ τὸ ἰδιότυπον τῆς διαγραφῆς των.

Digitized by Google

Ὁ μέγιστος οὗτος τεχνικὸς λιμὴν ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς λιμένας δυναμένους νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς «ἐσωτερικοί»: τοὺς *Ντάρσενα ντὲλ Κομέρθιο*, *Ντάρσενα Ναθιονὰλ* καὶ *Ντάρσενα ντὲ λὰ Ἐνδούστρια*, καὶ δύο «ἐξωτερικοὺς» τοὺς *Ντάρσενα ντὲ Σὰν Μπελτρὰν* (ἢ *Ἄντε Πουέρτο*) καὶ *Ντάρσενα*

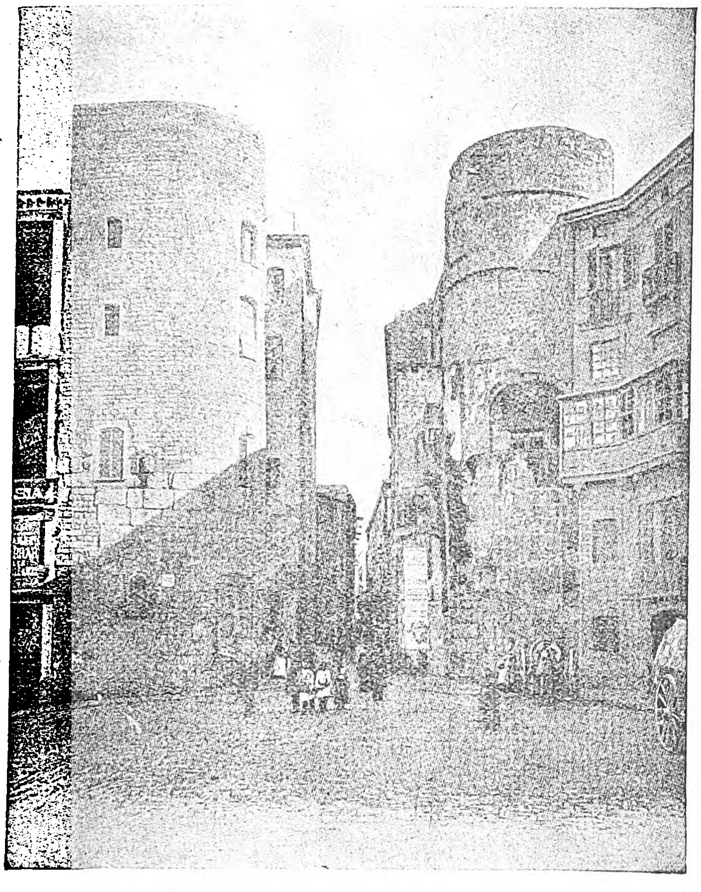

Βαρκελώνη: *Ἀρχαῖος πύργος ἐν τῇ νέᾳ πλατείᾳ.*

ντὲλ Μορρότ. Κατανέμεται δὲ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ὅλου λιμένος εἰς τοὺς προμνησθέντας μερικοὺς τοιούτους, διὰ διαφόρων μεγάλων λιμενοβραχιόνων (muelle), ὄντων καὶ προβλήτων ἅμα διὰ τὰς φορτοεκφορτώσεις, ὧν ποιούμεθα μνείαν, ἀπὸ τοῦ ΝΔ. ἄκρου τοῦ λιμένος πρὸς τὸ ΝΑ., ἐνῷ τὸ ὅλον πλαισιοῖ πρὸς ἀνατολὰς ὁ Dique del Este, ὁ ἐξωτερικὸς πελώριος κυματοθραύστης, ἔχων τὴν ρίζαν του εἰς τὴν Βαρκελωνέτταν καὶ χωρῶν πρὸς λιβόνοτον ἐπὶ τρισχίλια ὅλα μέτρα. Οὕτω, ἀπὸ μὲν τῆς ἀκτῆς τοῦ λιμένος καὶ ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι ἀποφύονται οἱ muelle (λιμενοβραχίονες): del Morrot, ὑπὸ τὰ κράσπεδα τοῦ φρουρίου Μονχουΐτς, ἀποτελῶν δὲ τό γε νῦν ἔχον (1928) τὸν ΝΔ κυματοθραύστην τοῦ λιμένος, del Poniente, de Barcelona, de Espana, de Pescadores de Baleares, de Cataluna, νοτίως τοῦ ὁποίου τὰ νεώρια (Ντάρσενα ὔ Καρενέρος). Ὀκτὼ φάροι καὶ κύριοι φανοὶ καθοδηγοῦν πρὸς εἴσπλουν ἐν νυκτὶ εἰς τὸν μέγαν τοῦτον λιμένα, ὅστις, ἐν τούτοις, χάρις εἰς τὸ ὡραῖον αὐτοῦ σχέδιον, δὲν εἶναι δυσχεροῦς εἴσπλου, ἂν καὶ οἱ κανονισμοί του ἐπιβάλλουν τὴν πρόσληψιν πλοηγοῦ· τὸ ποτὲ εὔδρομόν μας «Ναύαρχος Μιαούλης» ἐπαναπλέον ἐκ τοῦ ὑπερωκεανείου πλοῦ του (1902) καὶ εὑρεθὲν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀγκυροβολήσῃ ἐν νυκτὶ εἰς Βαρκελώνην, εἰσέπλευσε νύκτωρ καὶ προσωρμίσθη πρὸ τοῦ ἀγάλματος τοῦ Κολόμβου, χωρὶς οὐδεὶς τῶν ἐπιβαινόντων νὰ εἶχε ποτὲ ἔλθει εἰς τὸν λιμένα τοῦτον.

Ἐν τῷ λιμένι λειτουργοῦσι ναυαγοσωστικοὶ σταθμοὶ πλούσιοι εἰς μέσα διασώσεως, ραδιοτηλεγραφικὸς σταθμός, τέλεια συνεργεῖα ἐπισκευῶν μηχανῶν, λεβήτων καὶ σκαφῶν, ναυπηγήσαντα δὲ καὶ ἐλαφρὸν καταδρομικόν, μεγάλη πλωτὴ δεξαμενὴ δυναμένη νὰ ἀνυψώσῃ πλοῖα ἕως 6000 τόννων καὶ «Οἶκος Ναύτου» «(Sailor's Institute) διευθυνόμενος ὑπὸ κληρικῶν καὶ ἱεροκήρυκος παραμενόντων ἐν τῷ ἱδρύματι. Πάσης ἐθνικότητος ναῦται, 4500 ἐτησίως κατὰ μέσον ὅρον, εὑρίσκουν ψυχαγωγίαν ἐν αὐτῷ. Ἡ παγία παρακαταθήκη εἰς γαιάνθρακας ἀνέρχεται εἰς 10000 τόννους, ἡ δὲ μέση ταχύτης ἀνθρακεύσεως 400 τόννων κατ' ἐργάσιμον ὀκτάωρον, πλὴν περιπτώσεων κακοκαιριῶν ἐξ ἀνατολῶν, δυσχεραινουσῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ διακοπτουσῶν, τὴν ἀνθράκευσιν· τὸ ποσὸν τῶν εἰσαγομένων ἐτησίως γαιανθράκων, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ μέσου ὅρου κατὰ τὴν πενταετίαν 1915—20, εἶναι 842023 τόννοι. Ἐπὶ τῇ αὐτῇ δὲ βάσει ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐτησίως καταπλεόντων ἀτμοπλοίων εἶναι 1584 (συνολικῶς τόννων 2509279) καὶ ἱστιοφόρων 132 (44731 τόν.).

Εἰσαγόμενα εἴδη: βάμβαξ, ἄνθραξ, ὀπτάνθραξ, δημητριακά, σισάμιον, γκουανὸ πρὸς κατασκευὴν νίτρου, σανίδες, **μέταλλα καὶ μεταλλικὰ ὕδατα.** Ἐξαγόμενα δέ: **οἶνοι, ἔλαια, κάνναβις, εἴδη δερ**ματουργίας, φελλ**οί, ζωϊκαὶ πρῶται ὗλαι διὰ λι**πάσματα, βαμβακ**ερὰ εἴδη καὶ εἴδη ἀγγειοπλα**στικῆς καὶ πορσε**λλάνης.** Σ. Ε. Λ.

—[ΙΣΤΟΡ.] Ἡ *Βαρκίνη*, ὡς ἐκαλεῖτο τὸ πάλαι ἡ Βαρκελώνη, συνδέεται συνήθως μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Καρχηδονίου στρατηγοῦ καὶ πατρὸς τοῦ Ἀννίβα *Ἀμίλκα Βάρκα*, ὅστις φέρεται ὡς ἱδρυτὴς τῆς πόλεως κατὰ τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα. Ἐν τούτοις οἱ κάτοικοι τῆς Βαρκίνης ἐνησμενίζοντο νὰ θεωροῦν ὡς πρῶτον οἰκιστὴν τὸν Ἡρακλέα, ἐθεώρουν δὲ τὴν πόλιν των ὡς κτίσμα κατὰ τέσσαρας αἰῶνας ἀρχαιότερον τῆς Ρώμης. Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου ὑπὸ τῶν Ρωμαίων (206 π.Χ.), ἡ Βαρκίνη ἐγένετο «κολωνία» (=ἀποικία), ὀνομασθεῖσα βραδύτερον (23 π. Χ.) ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου Vaventia Julia Augusta Pia Barcina, κατὰ δὲ τόν Πτολεμαῖον (Β, στ, 18) «Βαρκινών, Λαιητανῶν πόλις παράλιος», πλὴν ἡ ρωμαϊκὴ πρωτεύουσα, ἡ Ταρραγῶνα, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς ἱσπανικῆς ἀκτῆς ἐμπορεῖα ἐκράτουν τὴν Βάρκιναν εἰς ἀσημότητα, ἀφ' ἧς ἤρχισε νὰ ἐξέρχηται κατὰ τὴν περίοδον τῆς διαδοχῆς τῶν Ἀντωνίνων (96—192 μ. Χ.), ἀλλὰ καὶ νὰ ἀποκτᾷ σπουδαιότητα μεγάλην ἀπὸ τῆς καταλήψεώς της ὑπὸ τῶν Γότθων (409), καθ' ἣν περίοδον εἶχε κόψει καὶ ἴδιον νόμισμα φέρον τὴν ἐπιγραφὴν Barcinona· δύο δὲ σύνοδοι (540 καὶ 599) συνεκλήθησαν ἐκεῖ (Orosius 7,143) κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον. Ὅταν οἱ Μαῦροι κατέστρεψαν τὴν Ταρραγῶνα, ἡ Βαρκελώνη, τρομοκρατηθεῖσα ἐκ τοῦ παραδείγματος, ἐσυνθηκολόγησεν, ἐπιτυχοῦσα εὐμενῆ τῶν Μαύρων πρὸς αὐτὴν συμπεριφοράν, ἀναγνωρισθεῖσα δὲ παρ' αὐτῶν ὡς ἕδρα μητροπολίτου καὶ καθέδρα βαλῆ (746). Λουδοβῖκος ὁ Ἀγαθὸς (Louis le Débonnaire), ὁ υἱὸς τοῦ Καρολομάγνου, καταλαβὼν αὐτὴν ἀπὸ τῶν Σαρακηνῶν (817), τὴν ἐχαρακτήρισε κομιτεῖαν, καὶ τὴν παρέδωσε, πρὸς διακυβέρνησιν, ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Γότθον κόμιτα *Bera*, κατόπιν πρὸς τὸν *Βερνάρδον τῆς Σεπτιμανίας*, ἀπὸ τὸν ὁποῖον περιῆλθεν ἡ διακυβέρνησις εἴς τινα εὐπατρίδην *Βερανζέρον*, μεθ' ὅν, τῷ 878, ἡ κομιτεία τῆς Βαρκελώνης διῳκεῖτο ἀπὸ Χριστιανόν, αἱρετὸν μεταξὺ τῶν ἐντοπίων· ὁ δωδέκατος δὲ αὐτῶν παρῃτήθη τοῦ τίτλου τούτου, τοῦ κόμιτος τῆς Βαρκελώνης, διὰ νὰ λάβῃ πλέον τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τῆς Ἀραγῶνος (1137), πρὸς ἣν ἡ κομιτεία αὕτη ἡνώθη. Καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα ἡ Βαρκελώνη, ὅπως ἄλλοτε ἡ Καρχηδών, ὑπῆρξεν ἡ κυρίαρχος ἀλλὰ καὶ ὁ τρόμος τῆς Μεσογείου.

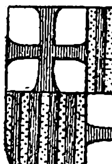

Θυρεὸς Βαρκελώνης.

Τὰ ἐμπορικά της πλοῖα συνηγωνίζοντο τὰ τῆς Γένοας, Βενετίας καὶ Ραγούσης, καὶ ἔφθανον πρὸς δυσμὰς μέχρι τῆς Βορείου καὶ Βαλτικῆς θαλάσσης καὶ ἀνατολικῶς μέχρις Ἀλεξανδρείας. Τῷ 1258 ὁ Ἰάκωβος Α' τῆς Ἀραγῶνος ἔδωκε τὴν ἄδειαν εἰς τὴν Βαρκελώνην νὰ ἐκδώσῃ τὸ περίφημον «*Κονσουλάδο ντὲλ Μάρ*», ἤτοι κώδικα τοῦ ναυτικοῦ δικαίου, ἀναγνωρισθέντα ὡς ἐπίσημον ὑπὸ πολλῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Ὕπατοι ἀντεπροσώπευον τὴν Βαρκελώνην εἰς τὰ κυριώτερα ἐμπορικὰ κέντρα τῆς Μεσογείου καὶ ἐκ τῶν πρώτων ἡ πόλις τῆς Βαρκελώνης ἤρχισεν ἀσφαλίζουσα τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα. Γενικῶς δέ, ἡ Βαρκελώνη τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦτο πόλις εἰς ἣν συνήντατις τὸν ἔμπορον, τὸν κατακτητήν, τὸν ναυλομεσίτην, τὸν τροβαδοῦρον, ἀλλὰ καὶ τὴν μεγάλην φιλομάθειαν, ὅπως καὶ τὴν ἄκραν χλιδήν. Ἐκεῖ κατεσκευάσθησαν ὑπὸ Ἑλβετῶν ὡρολογοποιῶν, ὑπὸ τὸν φόβον ὃν τοῖς ἐνέπνεεν ἡ ἄμεσος ὑπὸ τοῦ Φερδινάνδου τοῦ Ε' τοῦ Καθολικοῦ παρακολούθησις τῆς ἐργασίας, τὰ ὡρολόγια τῆς «Santa Maria», τῆς ναυαρχίδος τοῦ Κολόμβου —προπάτορες τῶν ναυτικῶν χρονομέτρων—ὅπως καὶ τὰ ἀστρολάβα καὶ οἱ ἀρβαλέται ἀκριβείας—οἱ πρόδρομοι τοῦ συγχρόνου ἐξᾶντος. Ἐκεῖ δὲ καὶ ὑπεδέχθησαν, κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1493, ὁ μονάρχης ἐκεῖνος καὶ ἡ σύζυγός του, βασίλισσα Ἰσαβέλλα, τὸν Κολόμβον ἐπαναπλεύσαντα ἐκ τῆς ἀνακαλύψεως καὶ τῆς κατακτήσεως τῆς νέας ἠπείρου. Ἡ ἕνωσις ὅμως τῆς Καστίλλης καὶ τῆς Ἀραγῶνος τῷ 1479 ηὐνόησεν ἄλλας πόλεις τῆς Ἱσπανίας πρὸς βλάβην τοῦ ἐμπορίου τῆς Βαρκελώνης, μετὰ δὲ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀμερικῆς τῷ 1492 οἱ λιμένες τῆς Δυτ. Ἱσπανίας κατέλαβον τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῷ ἐμπορίῳ.

Οἱ πολῖται ἀπέδωσαν τὸν ἐκπεσμὸν τῆς ἐμπορικῆς κινήσεως τῆς πόλεώς των εἰς τὴν Καστιλιανικὴν διοίκησιν καὶ ἰσχυρὰ μερὶς αὐτῶν ηὐνόει τὴν ὑπὸ τῆς Γαλλίας προσάρτησιν τῆς Καταλανίας. Τῷ 1640 ἡ Βαρκελώνη ἦτο τὸ κέντρον ἐπαναστάσεως τῶν Καταλανῶν ἐναντίον τοῦ Φιλίππου τοῦ Δ', ἥτις ἔθεσε τὴν χώραν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Γαλλίας. Τῷ 1652 ἐπανῆλθεν εἰς τοὺς πρώην κυρίους της, ἀλλὰ ἡλώθη ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῆς Βανδέας τῷ 1697. Μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Ρυσβίκ, τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἀπεδόθη εἰς τὴν ἱσπανικὴν μοναρχίαν. Κατὰ τὸν περὶ διαδοχῆς πόλεμον (1701-1714) ἡ Βαρκελώνη ὑπεστήριξε τὸν αὐστριακὸν οἶκον. Ἡ πολιορκία τοῦ Μόντχουΐτς τῷ 1705 καὶ ἡ συνεπείᾳ ταύτης ἅλωσις τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ κόμιτος τοῦ Πέτερσμπορόου, ἀπετέλεσαν ἓν τῶν σπουδαιοτέρων κατορθωμάτων τῶν Καταλανῶν. Τῷ 1714 ἡ Βαρκελώνη ἡλώθη ὑπὸ τοῦ δουκὸς τοῦ Βερβὶκ ἀγωνιζομένη διὰ τὰ συμφέροντα τοῦ Φιλίππου Ε' καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ πολέμου συνεφιλιώθη μετὰ τοῦ οἴκου τῶν Βουρβώνων. Τῷ 1809 οἱ Γάλλοι ἐπιδρομεῖς τῆς Ἱσπανίας κατέλαβον τὸ φρούριον καὶ ἐκράτησαν τὴν πόλιν ὑποτεταγμένην μέχρι τοῦ 1814.

Ὁ Ναπολέων κατέκτησε τὴν Βαρκελώνην «δι' ἑνὸς στρατηγήματος», ὡς χαρακτηρίζεται, ἐπιεικῶς ἴσως, ὁ τρόπος δι' οὗ κατέλαβεν ὁ στρατηγὸς Ντυὲμ (Duhèsme) τὴν πόλιν ταύτην ἣν ὁ Ναπολέων ἐχαρακτήριζεν ὡς «ἐπισημοτάτην», ὡς «κλεῖδα τῆς Ἱσπανίας» καὶ ὡς «μὴ δυναμένην νὰ ἁλωθῇ ἐν κανονικῷ πολέμῳ διὰ δυνάμεως ἥσσονος τῶν 80.000 ἀνδρῶν». Ἐμφανισθεὶς ὁ κατὰ τὰ ἄλλα γενναιότατος οὗτος στρατηγὸς πρὸ τῆς πόλεως, κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1808, ἐπὶ κεφαλῆς 11.000 ἀνδρῶν, εἰσῆλθεν εἰς αὐτὴν ὡς φίλος, ἐπιτυχὼν μάλιστα «ὡς ἀπόδειξιν ἐμπιστοσύνης καὶ ἁρμονικῶν σχέσεων» ὅπως οἱ Γάλλοι στρατιῶται ἐναλλάσσωσιν ὑπηρεσίας φρουρῶν μετὰ τῶν Ἱσπανῶν. Τὴν 28 ὅμως Φεβρουαρίου ἐξαγαγὼν τῆς πόλεως τοὺς στρατιώτας του, παρέταξεν αὐτοὺς ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἐπιθεωρήσεως ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν, ἣν καὶ κατέλαβε δι' αὐτῶν αἰφνιδιαστικῶς. Αἱ πρὸς ἀνάκτησιν αὐτῆς ἀπόπειραι οὐ μόνον ἀπέτυχον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ διοικῶν τὸ ἕτερον φρούριον Μόνχουΐτς ἠναγκάσθη νὰ τὸ παραδώσῃ καὶ αὐτό.

Μετὰ τὴν παλινόρθωσιν τῶν ἱσπανικῶν πραγμάτων (1814), ἡ πολυτάραχος καταστᾶσα αὕτη πόλις ἐπανεῦρε ὑπὸ τὸν Conde de Espana, κυβερνῶντα «μὲ σιδηρᾶν ράβδον εἰς τὴν χεῖρα», τὴν ἡσυχίαν τῶν παλαιῶν της καιρῶν· ἐν τούτοις, ἀφ' ἧς ἀπὸ τοῦ 1827 ἐτάχθη ἡ πόλις πρὸς τοὺς Καρλικούς, ἐπανέλαβε πάλιν τὰς στασιαστικάς της τάσεις, πρώτη πάντοτε εἰς πᾶσαν κατὰ τῶν καθεστωτικῶν ἐξουσιῶν ἐκδήλωσιν. Ἐκεῖθεν ὁ στρατηγὸς Λάουδερ (Lauder) ἐκηρύχθη κατὰ τῆς Χριστίνας τῷ 1834· ὀλίγον κατόπιν ἐκηρύχθη ἡ Βαρκελώνη ὑπὲρ τοῦ Ἐσπαρτέρο (1840)· ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτοῦ δὲν ἐβράδυνε ν' ἀντεπεξέλθῃ (1841—1843), ἀφ' ἧς οὗτος ἐπέτυχε, καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τῆς Βαρκελώνης ἄλλως τε, τὴν ἀντιβασιλείαν. Γενικῶς ὅμως ἡ ὅλη ἱστορία τῆς Βαρκελώνης καταδεικνύει ὅτι τὸ αἴσθημα τῆς ἀλληλεγγύης μεταξὺ τῶν κατοίκων εἶχεν ἀναχθῇ εἰς περιωπὴν θρησκείας, δι' ὃ καὶ οἱ Ἄγγλοι τὴν ἐχαρακτήριζον διὰ τῆς φράσεως «all for itself», «ὅλοι διὰ τὴν πόλιν των».

Ὁ ἱστορικὸς ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ τῶν Καταλανῶν καὶ τῶν λοιπῶν φυλῶν τῆς Ἱσπανίας ἐνεδυναμώθη λόγῳ τῆς ἐμπορικῆς ἀναπτύξεως τῆς Βαρκελώνης. Οἱ Καταλανοὶ δὲν συμπαθοῦν τοὺς Καστιλιάνους, οὓς θεωροῦν δυνάστας των, καὶ ἀποβλέπουν μετὰ συμπαθείας μόνον πρὸς τὰς γειτονικὰς φυλάς, μὲ τὰς ὁποίας ὁμοιάζουν περισσότερον εἰς τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν γλῶσσαν· καὶ οὕτω μεταξὺ αὐτῶν ταχέως διεδόθησαν αἱ φιλελεύθεραι καὶ δημοκρατικαὶ ἰδέαι τῶν Γάλλων, λαβοῦσαι τὴν μορφήν, ἄλλοτε μὲν ἰσχυρῶν ἐργατικῶν ὀργανισμῶν καὶ σοσιαλιστικῶν ὀργανώσεων, ἄλλοτε δὲ ὀλιγώτερον νομιμοφρόνων ὀργανισμῶν, ἀκόμη δὲ καὶ ἀναρχικῶν. Αἱ ἀπεργίαι εἶναι λίαν συνήθεις ἐν Βαρκελώνῃ. Ἑβδομήκοντα τρεῖς τοιαῦται ἔλαβον χώραν τῷ 1903. Τὰ αἴτια τούτων εἶναι τόσον πολιτικῆς ὅσον καὶ οἰκονομικῆς φύσεως καὶ τὰ χρονικὰ τῆς πόλεως γέμουν ἀπὸ ἐπαναστατικὰς ἀναστατώσεις καὶ ἀναρχικὰς ἀποπείρας μὲ χρήσεις βομβῶν. Ἡ συνύπαρξις τοιούτων ἀναρχικῶν στοιχείων μετὰ τῆς πλέον ἀρχαίας ἱσπανικῆς ἀριστοκρατίας ἐν Βαρκελώνῃ, ἀποτελεῖ μίαν ἰσχυρὰν ἀντίθεσιν. Ἐκκλησιαστικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἑορταὶ καὶ πομπαὶ εἶναι τόσον ζωηραὶ καὶ γραφικαὶ ὅσον καὶ ἐν Σεβίλλῃ. Μεσαιωνικὰ ἔθιμα ἐξακολουθοῦν νὰ ἀνθοῦν παραπλεύρως τῶν πλέον ἢ νεωτεριστικῶν ἠθῶν, δίδοντα εἰς τὴν Βαρκελώνην χαρακτῆρα μοναδικὸν μεταξὺ ὅλων τῶν ἱσπανικῶν πόλεων.

Ν. Ι. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ

Digitized by Google

— [ΤΕΧΝΗ] Ἀπὸ ἀπόψεως ἔργων τέχνης ἡ Βαρκελώνη ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς μᾶλλον σημαντικὰς καὶ μᾶλλον ἐνδιαφερούσας πόλεις τῆς Ἱσπανίας. Κατὰ φυσικὸν δὲ λόγον, προκειμένου περὶ χώρας τόσον βαθέως ἱεροκρατηθείσης κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ ἱεροκρατουμένης εἰσέτι, τὰ θρησκευτικὰ μνημεῖα κατέχουν τὴν πρώτην θέσιν. Εἶναι δὲ ταῦτα: α') ὁ καθεδρικὸς ναὸς τῆς *Ἁγίας Εὐλαλίας*, ἔξοχον ἀρχιτεκτόνημα, τοῦ ὁποίου ἡ κατασκευὴ ἤρχισε τῷ 1298 καὶ ἐπερατώθη μόλις κατὰ τὸ 1895. Εἰς τὸν ναὸν τοῦτον συνεκεντρώθησαν μερικαὶ ἀπὸ τὰς μεγαλοπρεπεστέρας καὶ ὡραιοτέρας ἐκδηλώσεις τῆς ἱσπανικῆς τέχνης, ἐνῷ συγχρόνως δὲν λείπουν ἔργα ἔχοντα μεγίστην ἱστορικὴν καὶ ἐλαχίστην καλλιτεχνικὴν ἀξίαν, ὅπως εἶναι «Ἡ θύρα τῆς ἁγίας Εὐλαλίας», ἡ εὑρισκομένη εἰς τὴν κρύπτην τοῦ ναοῦ τούτου καὶ ὀφειλομένη εἰς ἀνώνυμον Ἰταλὸν μαθητὴν τοῦ ὀνομαστοῦ καλλιτέχνου *Τζοβάννι Πιζάνο* (ΙΔ' αἰών). Μεταξὺ τῶν περιφημοτέρων καλλιτεχνικῶν κοσμημάτων τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Εὐλαλίας μνημονεύομεν ἐνταῦθα τὰ ἐκτελεσθέντα τῷ 1315 ὑπὸ τοῦ Francisco de Montflorit διὰ τὸ βασιλικὸν παρεκκλήσιον τούτου ἀγάλματα τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀραγωνίας δόνας Μπλάνκας καὶ τῆς Παρθένου, τὰς ἀναγλύφους ἀπεικονίσεις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου, τὰς ὀφειλομένας εἰς τὸν ἐκ Βαρκελώνης καταγόμενον *Ferrer Bassa* καὶ εὑρισκομένας εἰς τὸ αὐτὸ βασιλικὸν παρεκκλήσιον, τὰς φυτικὰς διακοσμήσεις τῶν στασιδίων τοῦ χοροῦ τὰς γενομένας ὑπὸ τοῦ Matias Bonafe καὶ τὰ ἐπὶ μαρμάρου ἀνάγλυφα τ' ἀναφερόμενα εἰς διάφορα ἐπεισόδια τοῦ βίου τῆς ἁγίας Εὐλαλίας καὶ ὀφειλόμενα εἰς τὸν ἐξ ἄλλων ἔργων του σχεδὸν ἄγνωστον Pedro Furment. β) *Ὁ ναὸς τῶν Αὐγουστίνων μοναχῶν* περιλαμβάνων τὸ θαυμάσιον ἀνάγλυφον τοῦ Agustin Pujol, τὸ παριστάνον τὸν «ἅγιον Θωμᾶν τῆς Βιλλανονέβας διανέμοντα ἐλεημοσύνας εἰς τοὺς πτωχούς». γ) Ὁ ναὸς τοῦ *Ἁγίου Μιχαὴλ* τῆς Βαρκελωνέττας, εἰς τὸν ὁποῖον εὑρίσκεται τὸ θαυμάσιον ἐπιτάφιον μνημεῖον τοῦ μαρκησίου ντὲ λὰ Μίνα, τὸ ὁποῖον ἐπεξειργάσθη ὁ διάσημος καλλιτέχνης τοῦ ΙΗ' αἰῶνος *Juan Henrich* καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ ἁγίου Μιχαὴλ τοῦ *Luis Bonifaz y Mazo*. δ) Ὁ ναὸς τῆς *ἁγίας Μαρίας τῆς Θαλάσσης*, τὸν ὁποῖον διεκόσμησαν δι' ἀναγλύφων κατὰ τὸ 1424 οἱ *Francisco Jasser* καὶ *Lorenzo Rexach*· εἰς τὸ αὐτὸ μνημεῖον εὑρίσκεται ὁ ἅγιος Ἀλέξιος τοῦ *A. Pujol*, ἔργον μελαγχολικῆς καὶ σοβαρᾶς εὐγενείας. ε) Ὁ ναὸς τῶν μοναχῶν τῆς *Ἁγίας Τριάδος*, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπόκειται τὸ ὑπέροχον ὑπερφυσικοῦ μεγέθους πλαστικὸν σύμπλεγμα τοῦ *Francisco de Santa Cruz*, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεικονίζεται ὁ «Αἰώνιος πατὴρ κρατῶν ἐπὶ τῶν γονάτων του τὸν νεκρὸν υἱόν του». στ) Ὁ ναὸς τῆς *Βηθλεὲμ* (παλαιότερον ἀνήκων εἰς τοὺς Ἰησουΐτας μοναχούς), διακοσμούμενος διὰ τοῦ ὡραιοτάτου ἀγάλματος τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου—Ξαβερίου, ἔργου τοῦ αὐτοῦ ὡς ἀνωτέρω *de Santa Cruz*. ζ) Ὁ ναὸς τῶν *Καρμηλιτῶν*, περιλαμβάνων τὸ ἐπιτάφιον μνημεῖον τοῦ μαρκησίου ντὲ Μέκα, ἔργα τοῦ προμνημονευθέντος *Juan Henrich*.

Πλὴν τούτων καὶ ἄλλοι τινὲς ναοί, ὡς ὁ *ναὸς τῆς Ράμπλας*, παρουσιάζουν ἱκανὸν καλλιτεχνικὸν ἐνδιαφέρον. Ἐπὶ πλέον δὲ δημόσια οἰκοδομήματα καὶ ἱδρύματα κοινῆς ὠφελείας, εἰς τὴν διακόσμησιν τῶν ὁποίων εἰργάσθησαν ἐφαμίλλως διάφοροι Ἱσπανοὶ καλλιτέχναι. Μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων μνημονεύομεν τὸ χρηματιστήριον, διακοσμηθὲν δι' ἀναγλύφων ὑπὸ τοῦ ἐκ Βαρκελώνης καλλιτέχνου *Carlos Salas*, τὸ βουλευτήριον, οἰκοδόμημα τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἀνακαινισθὲν κατὰ τὸν ρυθμὸν τῆς Ἀναγεννήσεως περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος καὶ διακοσμηθὲν διὰ τοῦ μεγαλοπρεποῦς ἀγάλματος τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ὀφειλομένου εἰς τὸν *Ἀνδρέαν Ἄλεου*, καὶ τὸ πανεπιστήμιον, εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται ὁ ἀνδριὰς τοῦ Luis Vives, ἔργον τοῦ *Agapito Vallmitjanu*.

Ἀξιομνημόνευτα τέλος εἶναι ἐν Βαρκελῶνι καὶ ἕτερα δύο καλλιτεχνικὰ ἔργα: τὸ κολοσσιαῖον μνημεῖον τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου, ὀφειλόμενον εἰς τὸν *Rafael Atche* καὶ τοὺς συνεργάτας του, καὶ τὸ ἐξαίρετον ἄγαλμα τοῦ Balmes, κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ *Juan Samso*, ἀντιπροσώπου τῆς συγχρόνου ἱσπανικῆς τέχνης. Ι. Μ. Π.

— **Βαρκελώνης, ἐπαρχία** *[Γεωγρ.]*. Ναυτικὴ ἐπαρχία τῆς βορειοανατολικῆς Ἱσπανίας, σχηματισθεῖσα τῷ 1833 ἐκ τῶν διαμερισμάτων τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸ παλαιὸν βασίλειον τῆς Καταλανίας, συνορεύουσα ΒΑ καὶ Α πρὸς τὴν Χερσῶνα, Ν μὲ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, ΝΔ πρὸς τὴν Ταραγκῶνα, Δ καὶ ΒΔ μὲ τὴν Λερίδα. Πληθυσμὸς 1.054.541 κατοίκων. Ἔκτασις 2968 τετρ. μίλλια. Ἐκτὸς ὀλίγων πεδιάδων παραλλήλως πρὸς τὴν παραλίαν καὶ πλησίον τῆς Ἰγοναλάδα, Μαυρέσα, Σαβαντὲλ καὶ Βὶκ εὑρισκομένων, σχεδὸν ἡ ὅλη ἔκτασίς της σύγκειται ἀπὸ ὀροσειράς, κατὰ τὸ πλεῖστον δασώδεις. εἶναι ὅμως πλουσία εἰς μεταλλεῖα. Αἱ ὀροσειραὶ αὗται εἶναι συνέχεια τῶν Πυρηναίων, ἅτινα ἐξαπλοῦνται κατὰ μῆκος τῶν Β. συνόρων ἀποτελοῦντα τὴν θαυμασίαν Σιέρρα ντὲλ Κάδι μὲ τὴν κορυφὴν τοῦ Τόσα (ὕψ. 8317 πόδες). Πρὸς τὴν θάλασσαν τὸ ὕψος ἐλαττοῦται βαθμηδόν, μολονότι οὐχὶ κατὰ τὴν αὐτὴν πάντοτε ἀναλογίαν, διότι πλεῖσται ἀπομεμονωμέναι κορυφαὶ ἐγείρονται ἀποτόμως εἰς τὰ χαμηλότερα μέρη τῶν ὀροσειρῶν, ὡς τοῦ Μουσερὰτ καὶ τοῦ Μουσενὺ εἰς ὕψος 4000—6000 ποδῶν. Τὸ κέντρον τῆς ἐπαρχίας ἀρδεύεται ἀπὸ τὸν ποταμὸν Λιοβρεγάτ, ὅστις πηγάζει ἀπὸ τὰς ὑπωρείας τῆς Σιέρρα ντὲλ Κάδι καὶ χύνεται εἰς τὴν θάλασσαν πλησίον τῆς πόλεως τῆς Βαρκελώνης, ἀφοῦ δεχθῇ πλείστους παραποτάμους. Ὁ ποταμὸς Τὲρ διασχίζει τὴν ἀνατολικὴν ἄκραν τῆς ἐπαρχίας. Ἡ ἐπαρχία τῆς Βαρκελώνης δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τρεῖς ζώνας κλιματικῶς. Τὴν θερμὴν ζώνην πλησίον τῆς θαλάσσης, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀκόμη καὶ φοίνικες καὶ πορτοκαλλέαι ἀναπτύσσονται. Τὴν ψυχροτέραν τῶν κοιλάδων καὶ πεδίων εὑρισκομένην εἰς τὰ ἐσώτερα. Καὶ τὴν ἔτι ψυχροτέραν τῶν ὀρέων, ὅπου οὐχὶ ὀλίγαι κορυφαὶ εἶναι χιονοσκεπεῖς μέγα μέρος τοῦ χειμῶνος.

Ἡ γεωργία καὶ ἡ κτηνοτροφία εἶναι σχετικῶς ἀσήμαντοι εἰς τὴν χώραν ταύτην, ἥτις ἀντιθέτως εἶναι τὸ κέντρον τῆς ἱσπανικῆς βιομηχανίας καὶ ἐμπορίου. Εἰς πᾶσαν διεύθυνσιν ἡ χώρα δίδει εἰκόνα ἀληθοῦς ὀργασμοῦ τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργητικότητος καὶ ἐπιχειρηματικότητος. Ἡ ἐπαρχία γέμει ἐργοστασίων, εἰς τὰ ὁποῖα γίνεται κατεργασία μολύβδου ἰδίως καὶ ψευδαργύρου. Πλὴν τῶν μεταλλείων ἡ περιφέρεια κέκτηται καὶ πολυαρίθμους πηγὰς μεταλλικῶν ὑδάτων. Ἀλλ' ὁ πλοῦτος τῆς ἐπαρχίας ἐξαρτᾶται κυρίως ἀπὸ τὸ διαμετακομιστικόν της ἐμπόριον καὶ τὰ ἐργοστάσια. Σπουδαιότεραι πόλεις τῆς ἐπαρχίας εἶναι αἱ Βαρκελώνη, Μπανταλένα, Καρδόνα, Ἰγοναλάδα, Μανρέσα, Ματαρό, Σαβαδέλλ, Ταράσα, Βὶχ καὶ Βιλλανουέβα ὐ Γέλτρον. Ν. Ι. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ

—**Βαρκελώνης Συνδιάσκεψις** *[Διεθν. Δίκ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ ἀπὸ 10 Μαρτίου ἕως 20 Ἀπριλίου 1921 συνελθοῦσα ἐν Βαρκελώνῃ γενικὴ συνδιάσκεψις τῶν συγκοινωνιῶν καὶ τῆς διαμετακομίσεως. Αὕτη συνεκλήθη παρὰ τῆς Κ.Τ.Ε. ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἄρθρου 338 τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν τοῦ 1919 διὰ τοῦ ὁποίου ὡρίσθη ὅτι τὸ ὑπὸ τῆς συνθήκης ταύτης ἱδρυόμενον καθεστὼς περὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς ποταμοπλοΐας τῶν διεθνῶν ποταμῶν θέλει ἀντικατασταθῇ δι' ἑτέρου προσεχῶς ὁρισθησομένου καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐδαφίου ε' τοῦ ἄρθρου 23 τοῦ συμφώνου τῆς Κ.Τ.Ε., ἐν ᾧ διετυποῦτο ρητῶς ὅτι τὰ μέλη αὐτῆς ὤφειλον «νὰ λάβωσι τὰ ἀναγκαῖα μέτρα, ὅπως ἐξασφαλίσωσι τὴν ἐγγύησιν καὶ διατήρησιν τῆς ἐλευθερίας τῶν συγκοινωνιῶν καὶ διαμετακομίσεως». Παρὰ τῆς ἐν λόγῳ συνδιασκέψεως κατηρτίσθησαν τρεῖς συμβάσεις: α') ἡ περὶ ἐλευθερίας τῶν διαμετακομίσεων, β') ἡ τιτλοφορουμένη «σύμβασις καὶ καταστατικὸν ἐπὶ τοῦ καθεστῶτος τῶν διεθνοῦς ἐνδιαφέροντος πλωΐμων ὁδῶν», ἡ κυρίως γνωστὴ ὡς σύμβασις τῆς Βαρκελώνης, καὶ γ') ἡ περὶ τοῦ δικαιώματος τῆς σημαίας καὶ εἰς τὰς στερουμένας θαλασσίων ἀκτῶν Πολιτείας.

Διὰ τῆς συμβάσεως τῆς Βαρκελώνης ρυθμίζεται τὸ καθεστὼς μόνον τῶν διεθνοῦς ἐνδιαφέροντος πλωΐμων ὁδῶν, χωρὶς δι' αὐτῆς νὰ καταργοῦνται αἱ ὑφιστάμεναι εἰδικαὶ συνθῆκαι, περὶ τῶν ὁποίων ὅμως τὰ συμβαλλόμενα κράτη ἀνέλαβον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ ἐφαρμόσωσι τὰς διατάξεις αὐτῶν ἐκείνας, αἵτινες ἀντίκεινται εἰς τοὺς διὰ τῆς συναφθείσης συμβάσεως τιθεμένους διεθνῶς κανόνας (ἄρθ. 13). Ἡ δὲ ἰσχὺς τῆς ἐν λόγῳ συμβάσεως ἐκτείνεται οὐχὶ μόνον ἐν καιρῷ εἰρήνης, ἀλλὰ καὶ ἐν καιρῷ πολέμου, ὑποχρεοῦσα πρὸς τοῦτο τούς τε ἐμπολέμους καὶ οὐδετέρους, ἐφ' ὅσον ὅμως εἶναι δυνατὸν νὰ προσαρμοσθῇ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς πρὸς τὰς δι' αὐτῆς ἀναληφθείσας ὑποχρεώσεις καὶ τὰ ἀναγνωρισθέντα δικαιώματα.

Ὡς πλωΐμους ὁδοὺς διεθνοῦς ἐνδιαφέροντος ἡ σύμβασις τῆς Βαρκελώνης θεωρεῖ: α') πᾶν τμῆμα ὑδατίνης ὁδοῦ καὶ φυσικῶς πλωΐμου πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἀπ' αὐτῆς, ἥτις ἐν τῷ φυσικῷ πλωΐμῳ σταδίῳ αὐτῆς πρὸς τὴν θάλασσαν εἴτε χωρίζει δύο κράτη, εἴτε διέρχεται δι' αὐτῶν· β') πᾶν τμῆμα ὑδατίνης φυσικῆς ὁδοῦ πλωΐμου πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἀπ' αὐτῆς, ὅπερ συνδέει μετὰ τῆς θαλάσσης ὑδατίνην ὁδὸν πλώϊμον φυσικῶς χωρίζουσαν δύο κράτη ἢ διερχομένην δι' αὐτῶν. Πρὸς τὰς τοιαύτας ὑδατίνας ὁδοὺς ἀφομοιοῦνται καὶ αἱ πλαγίως αὐτῶν γενόμεναι διώρυγες πρὸς κάλυψιν τῶν ἀτελειῶν φυσικῆς ὁδοῦ, ὡς αὕτη ἀνωτέρω καθωρίσθη. Ὡς πλώϊμοι ὁδοὶ διεθνοῦς ἐνδιαφέροντος θεωροῦνται ἐπίσης γ') πᾶν τμῆμα τῶν ὑδατίνων ὁδῶν, εἴτε φυσικῶν, εἴτε τεχνητῶν, τὸ ὁποῖον ρητῶς ἤθελεν ὑποδειχθῇ ὡς ὀφεῖλον νὰ ὑποβληθῇ ὑπὸ τὸ καθεστὼς τῆς συμβάσεως τῆς Βαρκελώνης τῆς ἀφορώσης τὰς πλωΐμους ὁδούς, εἴτε συμβατικῶς, εἴτε διὰ μονομερῶν πράξεων τῶν κρατῶν ὑφ' ὧν τὴν κυριαρχίαν αἱ ἐν λόγῳ ὁδοὶ ὑπάγονται (ἄρθ. 1). Δὲν θεωρεῖται πλώϊμος ὁδὸς διεθνοῦς ἐνδιαφέροντος ἡ πλώϊμος ὁδὸς ἥτις ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ παρ' αὐτῆς διασχιζόμενα ἐδάφη ὡρισμένου κράτους διέρχεται ἐπ' ἐλάχιστον καὶ διὰ τοῦ ἐδάφους ἑτέρου (ἄρθ. 23).

Ἐπὶ τῶν οὕτω πως καθοριζομένων πλωΐμων ὁδῶν, πᾶν παράκτιον κράτος ὀφείλει νὰ παρέχῃ εἰς πᾶν πλοῖον—ἐξαιρέσει τῶν πολεμικῶν, ἀστυνομικῶν καὶ τελωνειακῶν—τῶν λοιπῶν συμβαλλομένων κρατῶν τὴν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῆς ναυσιπλοΐας, ἄνευ οὐδεμιᾶς διακρίσεως τούτων πρὸς τὰ φέροντα τὴν ἰδίαν αὐτοῦ σημαίαν. Ἐν τούτοις δικαιοῦται τὸ παράκτιον κράτος νὰ διατηρήσῃ τὸ δικαίωμα τῆς μεταφορᾶς ταξιδιωτῶν καὶ ἐμπορευμάτων ἀπὸ λιμένων εἰς λιμένας ὑπαγομένων ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ διὰ τὰ πλοῖα μόνον τὰ φέροντα τὴν σημαίαν αὐτοῦ, ἐπὶ πλέον δὲ ν' ἀποκλείσῃ ἐξαιρετικῶς πᾶσαν συμπαράκτιον πολιτείαν, ἥτις χρῆσιν τοῦ ὡς ἄνω δικαιώματος ποιοῦσα ἤθελε διατηρήσει δι' ἑαυτὴν τὰς τοιαύτας μεταφοράς. Προκειμένου δὲ περὶ διεθνοῦς ἐνδιαφέροντος φυσικῆς πλωΐμου ὁδοῦ, ἥτις χωρίζει δύο μόνον πολιτείας, αὗται δικαιοῦνται νὰ διατηρήσωσιν ἐκ συμφώνου δι' αὐτὰς καὶ μόνον τὴν μεταφορὰν τῶν ταξιδιωτῶν καὶ ἐμπορευμάτων τῶν μεταφερομένων ἀπὸ ἑνὸς λιμένος εἰς ἕτερον, ἐκτὸς ἐάν, ὅπως πραγματοποιηθῇ ἡ ἐν λόγῳ μεταφορά, ἀπαιτῆται ἡ διέλευσις καὶ διὰ θαλάσσης ἢ ὁδοῦ πλωΐμου διεθνοῦς ἐνδιαφέροντος (ἄρθ. 5).

Ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω ὑδατίνων ὁδῶν καὶ δὴ τῶν τμημάτων τῶν ὑπαγομένων ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν, αἱ παράκτιοι πολιτεῖαι ἔχουσιν ἐπὶ πλέον τὸ δικαίωμα νὰ λαμβάνωσι πᾶν μέτρον ἀναγκαῖον διὰ τὴν γενικὴν ἀστυνομίαν τῆς χώρας καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν νόμων καὶ διαταγμάτων τῶν σχετικῶν μὲ τὴν τελωνειακὴν ὑπηρεσίαν καὶ τὴν δημοσίαν ὑγείαν, χωρὶς ὅμως δι' αὐτῶν — ἅτινα πρὸς τούτοις δέον νὰ εἶναι ὅμοια διὰ πάντα τὰ συμβαλλόμενα μέρη, μηδὲ τοῦ ἐνεργοῦντος αὐτὰ ἐξαιρουμένου — νὰ παρεμποδίζηται ἡ ἐλευθερία τῆς ναυσιπλοΐας (ἄρθρ. 6). Εἰς τὰς παρακτίους πολιτείας ἀπαγορεύεται νὰ ἐπιβαρύνωσι τὴν ναυσιπλοΐαν διὰ τῶν διεθνῶν πλωΐμων ὁδῶν δι' ἄλλων ἀπαιτήσεων πέραν ἐκείνων, αἵτινες ἀντιστοιχοῦσιν εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς διατηρήσεως καὶ τῆς βελτιώσεως τῆς πλωΐμου ὁδοῦ (ἄρθ. 7). Προκειμένου περὶ διαμετακομίσεως ἄνευ μεταφορτώσεως διὰ τῶν ὡς ἄνω ὁδῶν, δέον νὰ παρέχωνται σχετικῶς αἱ μέγισται τῶν διευκολύνσεων, τῶν παρακτίων κρατῶν μὴ δικαιουμένων ν' ἀπαιτήσωσιν οὐδὲ μέρος τοὐλάχιστον τῶν δαπανῶν τῶν ἀναγκαίων διὰ τὴν ἐπο ιτείαν τῆς διαμετακομίσεως, οὐδ' ἐκείνων εἰσέτι αἵτινες ἀνεγνωρίσθησαν διεθνῶς προκειμένου περὶ διαμετακομίσεως γενικῶς (ἄρθ. 8). Ὅσον ἀφορᾷ τὴν χρῆσιν τῶν λιμένων τῶν ἐντὸς τῶν τοιούτων πλωΐμων ὁδῶν, οὐδὲν εἰδικὸν δικαίωμα κέκτηνται αἱ παράκτιοι πολιτεῖαι, πάντων τῶν πλοίων ὡς καὶ τῶν ἐμπορευμάτων τῶν προερχομένων ἐκ τῶν συμβληθέντων διὰ τῆς παρούσης συμβάσεως κρατῶν ὑπαγομένων ὑπὸ τὸ αὐτὸ καθεστὼς ὡς καὶ τῆς παρακτίου πολιτείας. Καὶ ἐπὶ τελωνειακῶν δασμῶν οὐδεμία διάκρισις ἐπιτρέπεται λόγῳ τῆς σημαίας τῶν μεταφερόντων ἐμπορεύματα πλοίων. Ἐπὶ πλέον αἱ παρόχθιοι πολιτεῖαι ὑποχρεοῦνται οὐ μόνον νὰ μὴ παρεμποδίζωσιν ἢ ὁπωσδήποτε δυσχεραίνωσι τὴν ναυσιπλοΐαν, ἀλλὰ καὶ νὰ προβαίνωσιν ἐπικαίρως καὶ ταχέως εἰς τὴν ἐκτέλεσιν παντὸς ἔργου, τὸ ὁποῖον θὰ ἐθεωρεῖτο ἀναγκαῖον εἰς αὐτήν, καὶ ἐπὶ πλέον εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων βελτιώσεως τῆς πλωϊμότητος τῆς ἐν λόγῳ ὁδοῦ, ἐφόσον ἡ ἑτέρα τῶν παροχθίων πολιτειῶν ἤθελε ζητήσει τοῦτο, ἀναλαμβάνου α τὰ ἔξοδα τῆς βελτιώσεως ὡς καὶ τμῆμά τι τῶν ἐξόδων τῆς διατηρήσεως ταύτης. Εἰς ὅλως ἐξαιρετικὰς περιστάσεις, τῇ αἰτήσει τῆς ἐδαφικῶς ἐνδιαφερομένης πολιτείας, εἶναι δυνατὸν νὰ παύσῃ ὑφιστάμενον τὸ διεθνὲς πλώϊμον τῶν ἄνω ὑδατίνων ὁδῶν, εἴτε τῇ συγκαταθέσει τῶν λοιπῶν ἐνδιαφερομένων πολιτειῶν, εἴτε κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ Διεθνοῦς Δικαστηρίου τῆς Χάγης (ἄρθ. 10). Ἐπὶ τοῦ τμήματος τῆς πλωΐμου ὁδοῦ, ὅπερ ὑπάγεται ὑπὸ τὴν ἐδαφικὴν κυριαρχίαν παροχθίου τινὸς πολιτείας, κέκτηται αὕτη—ἐξαιρέσει ἀντιθέτων συμβατικῶν ὅρων—τὴν διοίκησιν τούτου, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὸν διακανονισμὸν τῆς ἐν αὐτῇ ναυσιπλοΐας, ὅστις δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀντιβαίνῃ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐλευθερίας ταύτης. Διατυποῦται ὅμως καὶ ἡ εὐχὴ ὑπάρξεως ὁμοειδοῦς κανονισμοῦ, ἐφόσον αἱ εἰδικαὶ καὶ τοπικαὶ συνθῆκαι ἤθελον ἐπιτρέψει τοῦτο καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς αὐτῆς πλωΐμου ὁδοῦ (ἄρθ. 12). Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν δι' εἰδικῶν συμφωνιῶν ἤθελεν ἀνατεθῇ εἰς διεθνῆ ἐπιτροπὴν συνισταμένην καὶ ἐξ ἀντιπροσώπων καὶ ἄλλων πλὴν τῶν παροχθίων πολιτειῶν, ἡ διεύθυνσις τῆς πλωΐμου ὁδοῦ, αὕτη μόνον δικαιοῦται νὰ ρυθμίζῃ τὰ τῆς ναυσιπλοΐας, νὰ ὑποδεικνύῃ εἰς ἑκάστην παράκτιον πολιτείαν τὰ ἀναγκαῖα πρὸς ἐκτέλεσιν παρ' αὐτῆς ἔργα καὶ νὰ καθορίζῃ τὰ ζητήματα τῆς πληρωμῆς, τῶν τὴν ναυσιπλοΐαν ἐπιβαρυνουσῶν ἀπαιτήσεων, ἐμπνεομένη εἰς τὸ τοιοῦτον ἔργον αὐτῆς ἐκ τῶν συμφερόντων τῆς ναυσιπλοΐας καὶ ἐνεργοῦσα ὡς ὄργανον τῆς Κ. Τ. Ε. (ἄρθ. 14).

Ἐπειδὴ διὰ τῆς συνθήκης τῆς Βαρκελώνης καθορίζεται τὸ ἐλάχιστον τῶν δικαιωμάτων τῶν

Digitized by Google

συμβληθέντων δι' αὐτῆς κρατῶν, διὰ τοῦτο οὐδόλως ἀπαγορεύεται ἡ κατόπιν συμβάσεως παραχώρησις παρὰ τινος πολιτείας εἰς ἄλλην καὶ ἑτέρων δικαιωμάτων, τηρουμένης πάντως τῆς ἀρχῆς τῆς ἰσότητος ἣν καθιεροῖ ἡ ἐν λόγῳ σύμβασις (ἄρθ. 20). Πᾶσα διαφορὰ προκύπτουσα εἴτε ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς εἴτε ἐκ τῆς ἑρμηνείας τῆς ἐν λόγῳ συμβάσεως, ὑπάγεται εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ Διεθνοῦς Δικαστηρίου τῆς Χάγης· πρὸ πάσης ὅμως δικαστικῆς ἐνεργείας αἱ ἐν διαφωνίᾳ διατελοῦσαι πολιτεῖαι δέον νὰ ὑποβάλωσι τὰς διαφορὰς αὐτῶν ὑπὸ τὴν κρίσιν τῆς γνωμοδοτικῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις συνεστήθη εἰδικῶς παρὰ τῇ Κ. Τ. Ε. διὰ ζητήματα συγκοινωνίας.

Ὑπὸ τῆς διασκέψεως τῆς Βαρκελώνης, τῇ αἰτήσει τῆς πρώτης συνελεύσεως τῆς Κ. Τ. Ε., ἱδρύθη ἡ «Ὀργάνωσις τῆς διαμετακομίσεως», ἥτις ἀποτελεῖ τεχνικὸν βοηθητικὸν ὄργανον τῆς Κ. Τ. Ε. διατελοῦν ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τοῦ συμβουλίου αὐτῆς, ἀποτελεῖται δέ: α') ἐκ τῆς γνωμοδοτικῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις ἀπαρτίζεται ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν πολιτειῶν, αἵτινες εἶναι διαρκῆ μέλη τοῦ συμβουλίου τῆς Κ. Τ. Ε, ὡς καὶ παρ' ἀντιπροσώπων τῶν λοιπῶν πολιτειῶν ἐκλεγομένων παρὰ τῆς συνδιασκέψεως, ἐπιβοηθεῖ δὲ τὸ συμβούλιον τῆς Κ. Τ. Ε. εἰς ἐκτέλεσιν τῶν ὑπὸ τῶν συνθηκῶν καθιερουμένων, σχετικῶς μὲ τὴν διεθνῆ συγκοινωνίαν, διατάξεων. β') Ἐκ τῆς γενικῆς συνδιασκέψεως, ἥτις ἀποτελεῖται ἐξ ἀντιπροσώπων πασῶν τῶν πολιτειῶν, αἵτινες τυγχάνουσι μέλη τῆς Κ. Τ. Ε., συνέρχεται δὲ τῇ προσκλήσει τῆς Κ. Τ. Ε. ἀποφασίζουσα διὰ πλειοψηφίας. Αἱ τοιαῦται ἀποφάσεις, ἐφ' ὧν ἀποφαίνεται καὶ τὸ συμβούλιον τῆς Κ. Γ. Ε., δυνατὸν νὰ ἔχωσιν εἴτε τὸν τύπον τῶν διεθνῶν συμβάσεων, εἴτε τὸν χαρακτῆρα συστάσεων. Ἡ πρώτη γενικὴ συνδιάσκεψις εἶναι ἡ ἐν τῷ παρόντι ἄρθρῳ ἐξεταζομένη συνδιάσκεψις τῆς Βαρκελώνης. Τέλος ἡ ὀργάνωσις τῆς διαμετακομίσεως ἀποτελεῖται γ') ἐκ τῆς γενικῆς γραμματείας, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ τμῆμα τῆς διαμετακομίσεως τῆς γραμματείας τῆς Κ. Τ. Ε.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Recueil des traités de la Société des Nations, τ. VII 1921—1922 σ. 9 καὶ ἑπ.—*Hatschck*, Völkerrecht im Grundriss 1926 σ. 86, 128.—*Σ. Σεφεριάδη*, «Μαθήματα Διεθνοῦς Δημοσίου Δικαίου» Βιβλ. Α' (1925) σ. 415—420.

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

—**Βαρκελώνη** (Barcelona) *[Γεωγρ.]*. Μικρὰ πόλις τῆς ΒΑ. Σικελίας (Barcelona: πλάτ. 38°08' Β., μῆκ. 15°16' Ἀν., χάρτ. ἀγγλικ. 188: Catania to Céphalu), ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Μιλάτσο εἰς 13 μιλ. ΝΔ τοῦ ἀκρωτηρίου Milazzo καὶ εἰς 4 χιλιόμετρα ἔσω τῆς ἀκτῆς. Λουτρὰ θειοῦχα φημισμένα, λειτουργοῦντα ἀπὸ Μαΐου ἕως τέλους Σεπτεμβρίου· συγκοινωνία μετὰ τῆς Μεσσήνης πυκνὴ δι' αὐτοκινήτων. Σ. Ε. Λ.

— **Βαρκελώνα** ἢ ***Νουέβα Βαρθελώνα*** (Barcelona ἢ Nueva Barcelona) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βενεζουέλας, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Νεβέρι. Ἦτο ἄλλοτε πρωτεύουσα τῆς πολιτείας Βαρθελόνα καὶ σήμερον τῆς πολιτείας Μπερμουντέθ. Κάτ. 12.800.

βαρκενίτης (ὁ) (Barcenit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι πιθανῶς μεῖγμα ὑδροξειδίου τοῦ ὑδραργύρου καὶ ἀσβεστίου μεθ' ὑδροξειδίου τοῦ ἀντιμονίου. Γ. Κ. Γ.

Βάρκετις. Θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τοῦ Βοσπόρου Λευκάνορος, κατὰ τὸν Λουκιανόν. Γ. Ι. Κ.

Βάρκη *['Αρχ. Παρ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς Λιβύης, ἧς τὴν θέσιν ἐπέχει τανῦν τὸ πόλισμα Medinet el Merdj τῆς συγχρόνου ἰταλικῆς Κυρηναϊκῆς, ἀπέχουσα 18 χιλιόμετρα τοῦ κατὰ τὸ ΒΑ. κέρας τοῦ κόλπου τῆς Μεγάλης Σύρτεως φερωνύμου ἐπινείου της, τοῦ μετέπειτα *Πτολεμαΐς* ὀνομασθέντος, τανῦν δὲ *Τολμέϊτα* καλουμένου (Tolmeita: πλάτ. 32°43' Β, μηκ. 21°05' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 241*: Benghazi to Derna. 241* Plan of Tolmeita). «Ἡ δὲ πόλις ἡ Βαρκαίων ἀπὸ θαλάσσης ἀπέχει στάδια ρ' ἐκ δὲ τοῦ λιμένος τοῦ κατὰ Βάρκην ἐφ' Ἑσπερίδας, στάδιοι χχ'» *(Σκυλ.* Περίπλ. 108). Τὸ δὲ τῆς ἀποστάσεως ταύτης βραχύτατον ἐγένετο πάντοτε αἰτία τῆς συγχύσεως τῆς πόλεως πρὸς τὸ ἐπίνειόν της καὶ ἀντιστρόφως: «εἶθ' ἡ Βάρκη πρότερον, νῦν Πτολεμαΐς» *(Στράβ.* 710,21). Ἡ πόλις δὲ αὕτη, ἥτις μετὰ τὴν διὰ διαθήκης ἐκχώρησιν τῆς Λιβύης (78 π.Χ.) ὑπὸ Πτολεμαίου τοῦ Ι' εἰς τοὺς Ρωμαίους (βλ. Geographie de Strabon τόμ. V, 436 ὑποσ. 2), ἐξέπεσεν εἰς ἀσήμαντον κώμην τῆς Λιβυκῆς Πενταπόλεως *(Στράβ.* 710,53), ὑπῆρξε πρότερον σοβαρὰ ἀντίπαλος τῆς Κυρήνης (πρβλ. *Sil.* II, 62. *Plin.* V, 32), μεθ' ἧς εἶχεν ὑπαχθῆ εἰς τὸν «Αἰγύπτιον νομόν», τὸν «πέμπτον νομόν» τοῦ περσικοῦ κράτους (*Ἡρόδ.* III, 91).

Ἡ θεμελίωσις τῆς Βάρκης ἐγένετο ὑπὸ τῶν υἱῶν τοῦ βασιλέως τῆς Κυρήνης *Βάττου* τοῦ *Εὐδαίμονος*, στασιασάντων κατὰ τοῦ βασιλεύσαντος ἀδελφοῦ των *Ἀρκεσιλάου τοῦ Β'* (περὶ τὸ 540 π. Χ.) καὶ ὑπὸ τῶν πρὸς αὐτοὺς συνταχθέντων Λιβύων (*Ἡροδ.* Δ' 160) καὶ δὴ τῶν Αὐσχίσων καὶ Βακάλων (*Ἡροδ.* Δ 171), οἰκούντων περὶ τὴν θέσιν εἰς ἣν ἐθεμελιώθη ἡ πόλις. Τοῦ Ἀρκεσιλάου δὲ τότε φονευθέντος ἐν Βάρκῃ, ἡ μήτηρ του *Φερετίμη* προσέφυγε παρὰ Καμβύσῃ τῷ Κύρου, εἰς ὃν εἰς πᾶσαν περίστασιν εἶχε φανῆ ὁ Ἀρκεσίλαος εὐχάριστος, καὶ παρέστησεν εἰς αὐτὸν τὴν δολοφονίαν τοῦ υἱοῦ της, ὡς δῆθεν ἀπότοκον τῶν ὑπὲρ τῶν Μήδων αἰσθημάτων του. Ὁ ἐν Αἰγύπτῳ ὑποκατάστατος τοῦ Καμβύσου Ἀρυάνδης, ἔστερξεν ἀμέσως νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν Φερετίμην, ἂν καὶ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἡροδότου (Δ, 167) ἡ στρατιὰ ἐπέμπετο «ἐπὶ Λιβύων καταστροφῇ». Καὶ προέβαινεν ὁ Ἀρυάνδης εἰς ἑτοιμασίας μεγάλης στρατείας κατὰ τῆς Βάρκης διὰ στρατοῦ πολυαρίθμου ὑπὸ Ἄμασιν τὸν Μαράφιον, καὶ μεγάλου στόλου ὑπὸ Βάρδην τὸν Παρσαγάδην, ἐνῷ συγχρόνως ἔπεμπε κήρυκα πρὸς τοὺς Βαρκαίους, ἵνα οὗτοι τῷ δηλώσωσι τίς ἦτο ὁ φονεύσας τὸν Ἀρκεσίλαον. Τῶν Βαρκαίων ὅμως δηλωσάντων, ὅτι πάντες συνειργάσθησαν διὰ τὴν ἀπαλλαγήν των ἀπὸ τοῦ καταθλιπτικοῦ ἐκείνου τυράννου, ὁ Ἀρυάνδης διέταξε τὴν προέλασιν τῆς στρατιᾶς, συνοδευούσης ταύτην τῆς Φερετίμης. Μετὰ ἐννεάμηνον ἄκαρπον πολιορκίαν ὁ Πέρσης στρατηγὸς κατώρθωσε νὰ κυριεύσῃ τὴν Βάρκην μεταχειρισθεὶς τέχνασμα (*Ἡροδ.* Δ, 201).

Ἡ ἐκδίκησις τότε τῆς Φερετίμης ὑπῆρξε φρικώδης. Τοὺς μὲν μᾶλλον ὑπαιτίους τοῦ φόνου τοῦ υἱοῦ της Βαρκαίους ἀνεσκολόπισε κύκλῳ τοῦ τείχους, τῶν δὲ γυναικῶν των τοὺς μαστοὺς ἀποτεμοῦσα, διεκόσμησε δι' αὐτῶν τὸ τεῖχος. Πάντας δὲ ὅσους δὲν ἦσαν *Βαττιάδαι*—εἰς οὓς μόνους ἐπέτρεψεν ἡ Φερετίμη τὴν παραμονήν των εἰς Βάρκην—παρέδωκεν εἰς τοὺς Πέρσας, ἀπαγαγόντας αὐτοὺς αἰχμαλώτους εἰς Αἴγυπτον· εἰς τούτους δὲ βραδύτερον ἔδωκεν ὁ Δαρεῖος κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου «τῆς Βακτρίης χώρας κώμην ἐγκατοικῆσαι. Οἱ δέ, τῇ κώμῃ ταύτῃ οὔνομα ἔθεντο Βάρκην, ἥπερ ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ ἦν οἰκουμένη, ἐν τῇ γῇ τῇ Βακτρίῃ» (Δ, 204). Εἰς οὐδὲν ὅμως ὠφέλησε τὴν Βάρκην ἡ παραμονὴ τῶν Βαττιαδῶν, καὶ ἡ κατάπτωσίς της ἐχώρει προϊοῦσα καὶ δὴ ἀφ' ἧς οἱ Πτολεμαῖοι ηὐνόησαν τὸ ἐπίνειόν της, τὴν Πτολεμαΐδα. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βάρκης, ***Τιμόθεος***. Μέγας πρωτοπαπᾶς τῆς Κερκύρας, ποιμάνας τὴν ἐκκλησίαν ἀπὸ τοῦ 1472—1479. Τὸ ἀκριβὲς ὄνομά του εἶναι *Βαρῆς* (Πρβ. *Σπ. Παπαγεωργίου*. Ἱστορ. Ἐκκλ. Κερκύρας). Π. Θ. Ζ.

Βάρκι (Varchi), ***Βενέδικτος***. Ἰταλὸς συγγραφεὺς (1502—1565). Κατ' ἀρχὰς ἐσπούδασε νομικά, εἶτα δὲ ἐπεδόθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν. Ἂν καὶ ἀνῆκεν εἰς τὴν ἀντίθετον μερίδα πρὸς τοὺς Μεδίκους, ἐν τούτοις κατὰ τὴν ἐπανίδρυσιν τῆς Ἀκαδημίας τῆς Φλωρεντίας, ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Κόζιμο τοῦ Α' ὡς μέλος αὐτῆς, καὶ τῷ ἀνετέθη ἡ συγγραφὴ τῆς συγχρόνου ἱστορίας τῆς Φλωρεντίας, ἥτις ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ 1527 καὶ φθάνει μέχρι τοῦ 1538. Συνέγραψε συνάμα καὶ διάφορα ἄλλα ἔργα φιλοσοφικὰ καὶ ἐπιστημονικά, καθὼς καὶ ποιήματα ποιμενικοῦ χαρακτῆρος. Ἔγραψεν ἐπίσης μίαν κωμῳδίαν, τὴν «Πενθεράν», κατὰ μίμησιν τοῦ Τερεντίου, καὶ τὸν «Ἐρκολάνον», διάλογον εἰς τὸν ὁποῖον συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς τοσκανικῆς διαλέκτου. Γ. ΣΠ.

βαρκίτσα (ἡ)· βλ. βαρκοῦλα.

Βαρκλαντῆς, ***Μιχαήλ***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Λακεδαίμονος ὑπηρετήσας καθ' ὅλον τὸν Ἀγῶνα καὶ ἀναδειχθεὶς τῷ 1825 χιλίαρχος. Τ. Χ. Κ.

βαρκλάϋα (Barclaya) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσωβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυρηκιδῶν*. Ἔχουσι κόγχην φοειδῆ, τῆς ὁποίας τὸ ἔξω χεῖλος φέρει ὀγκώδη ἀναδίπλωσιν, ἥτις μετὰ τὴν αὔξησιν τῆς κόγχης ἀπομένει ὡς πτυχωτὴ ἢ ὀδοντωτὴ ἐπιμήκης ὀφρύς. Τὰ ἐξωτερικὰ τοιχώματα τῆς κόγχης καλύπτονται ὑπὸ ἀκανθωτῶν φυματίων. Δ. Ν. Π.

Βάρκοσης ἢ ***Μπάρκοσης, Νικόλαος***. Ἕλλην διδάσκαλος καὶ συγγραφεὺς γεννηθεὶς ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ζήσας κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Ἐσπούδασε τὰ φιλοσοφικὰ καὶ θεολογικὰ μαθήματα παρὰ τῷ Μπαλάνῳ, εἶτα δὲ μετέβη εἰς Γερμανίαν, ὅπου ἐμελέτησε τὴν φιλοσοφίαν. Ἐπιστρέψας ἐκεῖθεν ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐν Σιατίστῃ ἑλληνικῆς σχολῆς, διδάξας ἐπὶ ἑξαετίαν, μεθ' ὃ, ἕνεκα τῶν ἐγερθεισῶν ἐναντίον του ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διαφωνιῶν μεταξὺ τῶν προυχόντων, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα μετερχόμενος τὸν διδάσκαλον.

Μετά τινα χρόνον μετέβη εἰς Κοζάνην, ὅπου εἶχε καταφύγει σοφὸς τις Ρῶσος, Κωνσταντῖνος Τσέπιν καλούμενος, ὅστις εὐνοήσας τὸν Βάρκοσην ἐδίδαξεν αὐτὸν τὴν λατινικὴν καὶ γαλλικὴν γλῶσσαν. Μεταβὰς τῷ 1777 εἰς Ἰάσιον, ἐπὶ ἡγεμονίας τοῦ Κωνσταντίνου Μουρούζη, προσελήφθη παρ' αὐτοῦ ὡς ἰδιαίτερος γραμματεὺς του καὶ ἐδίδασκε ταυτοχρόνως καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ. Μετὰ πενταετῆ ὑπηρεσίαν ἐζήτησεν ἄδειαν παρὰ τοῦ ἡγεμόνος, ὅπως μεταβῇ εἰς τὴν πατρίδα του, ἀλλὰ προσβληθεὶς ὑπὸ τῆς μαστιγώσης τότε τὴν Κωνσταντινούπολιν χολέρας ἀπέθανε καθ' ὁδόν. Ὁ Βάρκοσης μετέφρασεν ἐκ τοῦ λατινικοῦ τὴν Λογικὴν καὶ Μεταφυσικὴν τοῦ Φρειδερίκου Μπαουμάϊστερ, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ Λογικὴ ἐξεδόθη ἐν Βιέννῃ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ (1795). Ὁ Ζαβίρας ἀναφέρει ὅτι συνέθεσε καὶ ἡρωελεγεῖον πρὸς τὸν πατριάρχην Ἰωαννίκιον τὸν ἐκ Χαλκηδόνος. Ε. Β.

Βαρκούκ· βλ. λ. Αἴγυπτος τ. Β' σ. 592α κἑξ.

βαρκοῦλα (ἡ) καὶ *βαρκίτσα*· ὑποκορ. τοῦ βάρκα, μικρὴ βάρκα.

Βαρλαάμ *(ἅγιος)*.—1) Μάρτυς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐξ Ἀντιοχείας τῆς Συρίας, κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα. Τοῦτον ὕμνησαν ὁ Μέγας Βασίλειος (*Migne* Ἑ.Π. 31, 484—489) καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος (αὐτ. 50, 675—683). Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τῇ 19ῃ Νοεμβρίου.—2) Τῇ 30ῇ Μαΐου ἐπιτελεῖται ἡ μνήμη τοῦ ἐν εἰρήνῃ τελειωθέντος *ὁσίου Βαρλαάμ*, ὅστις πιθανώτατα εἶναι ὁ ἀναφερόμενος ἐν τῷ θρησκευτικῷ διηγήματι «Βαρλαὰμ καὶ Ἰωάσαφ» (βλ. κατ.) ὡς κατηχήσας τὸν ἄρχοντα τῶν Ἰνδιῶν Ἰωάσαφ («Τὸν Βαρλαὰμ ἔγνωκε καὶ τὰ γῆς ἄκρα, ἄκρως ἐνασκήσαντα μέχρι γῆς ἕδυ»).

—**Βαρλαάμ, *Καλαβρός***. Μοναχός, ἀκμάσας τὸν ΙΔ' αἰῶνα. Καταγόμενος ἐκ τῆς ἐν Καλαβρίᾳ Σεμιναρίας, «νοῆσαί τε ὀξὺς καὶ τὰ νοηθέντα ἐξηγήσασθαι ἱκανώτατος», κατὰ τὸν Καντακουζηνόν, ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Γ', ὅπου ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ὡς πολέμιος τῶν Λατίνων. Βαθμηδὸν ὅμως, μετριάσας τὰ ἀντιλατινικά του φρονήματα, ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου, τῷ 1339 εἰς Ἀβινιῶνα, ὅπου ἥδρευεν ὁ πάπας Βενέδικτος ΙΒ', διὰ νὰ διαπραγματευθῇ μετ' αὐτοῦ τὰ τῆς ἑνώσεως. Ἀλλ' αἱ διαπραγματεύσεις εἰς οὐδὲν κατέληξαν, καθόσον ὁ πάπας δὲν ἀπεδέχθη τὰς προτάσεις τοῦ Βαρλαάμ, ὅστις ἐζήτει νὰ δοθῇ βοήθεια τῶν Λατίνων κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἀφοῦ πρότερον ἤθελον ἐλευθερωθῆ πόλεις τινὲς ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, τότε νὰ συνεκαλεῖτο οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἥτις νὰ ἀπεφάσιζεν ὁριστικῶς καὶ ὑποχρεωτικῶς δι' ὅλους περὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τῶν λοιπῶν διαφορῶν.

Ἐπιστρέφων ὁ Βαρλαὰμ ἐκ τῆς Δύσεως, διῆλθεν ἐκ Θεσσαλονίκης· ἐκεῖ ἤκουσε τὰς περὶ θείου φωτὸς θεωρίας τῶν ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει μοναχῶν, οἵτινες ἐπωνομάζοντο *Ἡσυχασταὶ* καί, διὰ νὰ πληροφορηθῇ ἀκριβέστερον τὰ κατ' αὐτούς, προσελθὼν εἴς τινα ἐξ αὐτῶν ἀπλοϊκὸν ἐξέφρασεν αὐτῷ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸς ἡσυχαστής· ὁ ἀφελὴς μοναχὸς ἐξέθεσε τότε τὰ κατ' αὐτοὺς εἰς τὸν Βαρλαάμ, ὅστις τὰ ἐδημοσίευσε, σκώπτων αὐτοὺς καὶ τὴν περὶ θείου φωτὸς διδασκαλίαν των, ἥτις εὗρεν ὑποστηρικτὴν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ (βλ. λ. Ἡσυχασταί, Παλαμᾶς, Ἀκίνδυνος). Σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1341 ἔκλινεν ὑπὲρ τῶν ἀπόψεων τοῦ Παλαμᾶ, καὶ κατεδίκασε τὰς τοῦ Βαρλαάμ, ὅστις ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς Ἰταλίαν, ὅπου προσῆλθεν εἰς τὸ λατινικὸν δόγμα, καὶ ἔγινεν ἐπίσκοπος Ἱερακίου (Gieraci), πλησίον τῆς Νεαπόλεως, ὑπεραμυνόμενος διὰ τοῦ λόγου καὶ διὰ συγγραφῶν τῶν λατινικῶν δογμάτων τοῦ πρωτείου καὶ τοῦ filioque, ἅτινα ἄλλοτε κατεπολέμει. Ἀπέθανεν ὡς ἐπίσκοπος Ἱερακίου τῷ 1348. Ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν ἡγεσίαν τῆς μερίδος τοῦ Βαρλαὰμ ἀνέλαβεν ὁ ὁμόφρων αὐτοῦ *Γρηγόριος Ἀκίνδυνος*. Ἔγραψε περὶ τῆς τοῦ πάπα ἀρχῆς, ἐν ἀντιπαπικῷ πνεύματι (α' ἐκδ. ἐν Ὀξονίῳ 1592, ἐν *Migne* Ε. Π. 151, 1243 κ. ἑ) καὶ διαφόρους λόγους περὶ ἑνώσεως καὶ ἄλλα ἔργα ἐν φιλοπαπικῷ πνεύματι, ὧν τινα ἐδημοσιεύθησαν (λατινιστὶ παρὰ *Migne* Ε. Π. ἐν τόμ. 151) καὶ ἱκανὰ σῴζονται ἀνέκδοτα ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις Βατικανοῦ, Μόσχας, Βιέννης, Παρισίων κ. ἀ. Ζήτημα εἶναι ἂν ὁ Βαρλαὰμ εἶναι πράγματι συγγραφεὺς πραγματείας περὶ καθαρτηρίου πυρός, καθ' ἧς συνέγραψεν ὁ *Πέτρος* **Ἀρκούδιος** (βλ. λ.) «περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρὸς κατὰ Βαρλαάμ» (Ρώμη 1637). Πλήρη κατάλογον τῶν ἔργων τοῦ Βαρλαὰμ ἐδημοσίευσεν ὁ *Fabricius* τὸν ΙΖ' αἰῶνα, μεταξὺ δὲ τούτων ἀναφέρεται καὶ τὸ ἑλληνιστὶ γεγραμμένον σύγγραμμα «Βαρλαὰμ μοναχοῦ λογιστικὴ ἀστρονομικὴ» καὶ ἕτερον «Περὶ ὀρθογωνίων τριγώνων».

Πρβλ. *Α. Διομήδους Κυριακοῦ*, Ἐκκλ. ἱστορία Β', 44. 82 καὶ 114.—*Κρουμβάχερ-Σωτηριάδου*, Ἱστ. βυζ. λογοτεχνίας Α', 191.—*Ἀιδρ. Δημητρακοπούλου*, Ὀρθόδοξος Ἑλλάς, Λειψία 1872, σ. 71—75].

Δ. Σ. Μ.

—**«Βαρλαὰμ *καὶ Ἰωάσαφ*»**. Ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον διεσώθη μέχρις ἡμῶν ἐκκλησιαστικὸν μυθιστόρημα, τὸ ἄριστον τοῦ εἴδους τούτου προϊὸν τῆς μεσαιωνικῆς ἐποχῆς. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ μυθιστορήματος εἶναι ἐν ὀλίγοις ἡ ἑξῆς: Εἰς τὸν εἰδωλολάτρην βασιλέα τῶν Ἰνδιῶν καὶ ἀμείλικτον διώκτην τοῦ Χριστιανισμοῦ Ἀβεννὴρ προεφήτευσαν ἀστρολόγοι ὅτι ὁ υἱός του *Ἰωάσαφ* (ἢ καὶ *Ἰωσαφὰτ* εἰς ἄλλας γλώσσας) ἐνηλικιούμενος θὰ ἠσπάζετο τὸν Χριστιανισμὸν· διὰ νὰ μὴ πραγματοποιηθῇ ἡ προφητεία αὐτή, ὁ βασιλεὺς διέταξε νὰ ἐγκατασταθῇ ὁ υἱός του εἰς «παλάτιον περικαλ-

Digitized by Google

λὲς ἐν πόλει ἰδιαζούσῃ», περιστοιχούμενος ὑπὸ ὑγιῶν καὶ εὐτυχῶν οἰκετῶν, μακρὰν τῶν ἀθλιοτήτων τοῦ κόσμου, οὕτως ὥστε «μηδὲν τῶν τοῦ βίου ἀνιαρῶν κατάδηλον αὐτῷ ποιήσασθαι, ἀλλὰ πάντα τὰ τερπνὰ καὶ ἀπολαυστικὰ προτιθέναι, ἵνα τούτοις ὁ νοῦς αὐτοῦ τερπόμενος καὶ ἐν τρυφῶν, μηδὲν ὅλως περὶ τῶν μελλόντων διαλογίζεσθαι ἰσχύσειε, μήτε μέχρι ψιλοῦ ῥήματος τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ δογμάτων ἀκούσειεν». Μόλις ὅμως ὁ Ἰωάσαφ ἐνηλικιώθη καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὸν κόσμον, ταχέως κατενόησεν ὅτι «πικρὸς ὁ βίος οὗτος καὶ πάσης ὀδύνης καὶ ἀηδίας ἀνάπλεως». Τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς ἤρχισαν νὰ ἀπασχολοῦν τὸ πνεῦμά του, χωρὶς αἱ ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν σοφῶν διδόμεναι εἰς αὐτὸν ἐξηγήσεις νὰ εἶναι ἱκανοποιητικαί. Κατὰ τὴν ψυχολογικὴν ταύτην στιγμήν, φωτισθεὶς ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, ἐνεφανίσθη πρὸ αὐτοῦ ὁ ἐκ Σεναὰρ Χριστιανὸς ἀσκητὴς *Βαρλαάμ*, «σοφὸς τὰ θεῖα, βίῳ τε καὶ λόγῳ κοσμούμενος καὶ εἰς ἄκρον πᾶσαν μοναχικὴν μετελθὼν πολιτείαν», ὑποδυόμενος τὸν ἔμπορον, καὶ ἀνέπτυξεν εἰς αὐτὸν διὰ μακρῶν τὰ τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας. Ὁ Ἰωάσαφ εὗρεν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Βαρλαὰμ τὴν γαλήνην τοῦ πνεύματός του καὶ ἀπεδεχθεὶς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐβαπτίσθη, μεθ' ὃ ὁ Βαρλαὰμ ἀπεχώρησε πάλιν εἰς τὴν ἔρημον. Ὅταν ὁ βασιλεὺς ἔμαθε τὰ διατρέξαντα παρὰ τοῦ οἰκέτου Ζαρδὰν ἐλυπήθη καὶ ὠργίσθη σφόδρα· ἡ προσωπική του συνάντησις μετὰ τοῦ υἱοῦ του δὲν κατώρθωσε νὰ μεταπείσῃ τοῦτον· τοὐναντίον ὁ Ἰωάσαφ διεδήλωσε τὴν ἀμετάτρεπτόν του ἀπόφασιν νὰ ἐμμείνῃ πιστὸς εἰς τὴν νέαν θρησκείαν, περὶ τῆς ἀπολύτου ἀληθείας ἧς εἶχε πεισθῆ. Ὁ βασιλεὺς ὡς τελευταίαν ἐλπίδα σωτηρίας ἐθεώρησε τὴν σύγκλησιν συνεδρίου σοφῶν, ὅπερ, ὡς ἐνόμιζε, θὰ ἠδύνατο νὰ μεταπείσῃ τὸν Ἰωάσαφ. Οὗτος ὅμως μετ' ἀσυνήθους παρρησίας ἀπέκρουε πάντα τὰ προβαλλόμενα κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπιχειρήματα. Καὶ ὁ ἐθνικὸς Ναχώρ, ὅστις, κατὰ βασιλικὴν ἐντολήν, παρουσιάσθη εἰς τὸ συνέδριον μετημφιεσμένος εἰς Βαρλαάμ, διὰ νὰ ὁμιλήσῃ κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ νομίσῃ ὁ Ἰωάσαφ ὅτι καὶ ὁ Βαρλαὰμ ἀπηρνήθη τὸν Χριστιανισμόν, μόλις ἤνοιξε τὸ στόμα του προέβη, θείᾳ συνάρσει, εἰς λαμπρὰν ἀπολογίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Καὶ αὐτὸς ὁ μάγος Θεωδᾶς, συζητήσας μετὰ τοῦ Ἰωάσαφ, ἐπείσθη παρ' αὐτοῦ περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ Ἰωάσαφ ἐξῆλθε νικητὴς ἐκ τοῦ συνεδρίου καὶ συναισθανθεὶς τοῦτο ὁ βασιλεύς, «διαιρεῖ τὴν ὑποτελῆ αὐτῷ χώραν πᾶσαν εἰς δύο, χειροτονεῖ τὸν υἱὸν βασιλέα, κοσμεῖ τῷ διαδήματι καὶ πάσῃ τοῦτον βασιλικῇ καταλαμπρύνας δόξῃ εἰς τὴν ἀφορισθεῖσαν αὐτῷ ἐκπέμπει βασιλείαν, μετὰ λαμπρᾶς δορυφορίας». Ὅταν ὅμως μετὰ μικρὸν κατεῖδε πόσον τὸ κράτος τοῦ υἱοῦ του, ἐν ᾧ εἶχε διαδοθῆ ὁ Χριστιανισμός, προώδευεν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ εἰδωλολατρικὸν κράτος του, ὅπερ βαθμηδὸν παρήκμαζεν, ἀντελήφθη καὶ αὐτὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Χριστιανισμοῦ, κατηχήθη καὶ ἐβαπτίσθη, τοῦ υἱοῦ του ἀναδεχθέντος αὐτὸν ἐκ τῆς κολυμβήθρας, καὶ ἀπεχώρησεν εἰς τὴν ἔρημον καταλιπὼν τὴν διακυβέρνησιν τοῦ κράτους του εἰς τὸν υἱόν του, ὅστις καὶ αὐτός, κατόπιν τοῦ μετὰ τετραετίαν θανάτου τοῦ πατρός του, παραιτηθεὶς τῆς βασιλείας, ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἔρημον, ὅπου ἔζησε βίον εὐσεβεστάτου ἀσκητοῦ, 35 ὁλόκληρα ἔτη· ἐκεῖ εἰς τὴν ἔρημον ἐπανεῦρε τὸν Βαρλαάμ, διὰ τὴν ταφὴν τοῦ ὁποίου ἐφρόντισε, ὅταν ἐπέστη ἡ ὥρα τοῦ θανάτου. Ὅταν δὲ ἀπέθανε καὶ αὐτὸς ἐναπετέθη εἰς τὸν ἴδιον τάφον. Τὸ μυθιστόρημα τοῦτο, φέρον, εἰς τὰ πλεῖστα χειρόγραφα, τὴν ἐπιγραφὴν «Ἱστορία ψυχωφελὴς ἐκ τῆς ἐνδοτέρας τῶν Αἰθιόπων χώρας, τῆς Ἰνδῶν λεγομένης, πρὸς τὴν ἁγίαν πόλιν μετενεχθεῖσα δι' Ἰωάννου μοναχοῦ, ἀνδρὸς τιμίου καὶ ἐναρέτου μονῆς τοῦ ἁγίου Σάββα, ἐν ᾗ ὁ βίος Βαρλαὰμ καὶ Ἰωάσαφ τῶν ἀοιδίμων καὶ μακαρίων», ἐθεωρεῖτο πρότερον ὡς ἔργον τοῦ κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Η' αἰῶνος ἀκμάσαντος *Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ*· νεώτεραι ὅμως ἔρευναι κατέδειξαν ὅτι εἶναι ἔργον γραφὲν πρὸ τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ πιθανώτατα κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Ζ' αἰῶνος ὑπὸ *Ἰωάννου* τινὸς μοναχοῦ τῆς ἐν Παλαιστίνῃ μονῆς τοῦ ἁγίου Σάββα. Ἡ γνώμη τινῶν, καθ' ἣν συγγραφεὺς τοῦ ἔργου εἶναι ὁ ἅγιος *Εὐθύμιος ὁ Ἰβηρίτης*, εἶναι ἀστήρικτος.

Ἡ συγγραφὴ αὕτη ὅμως εἰς τὸ ἑλληνικὸν δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πρωτότυπον ἔργον, ἀλλ' ὡς κατὰ τὰς χριστιανικὰς ἀντιλήψεις διασκευασθέν, ἐράνισμα ἐκ διαφόρων ἰνδικῶν πηγῶν καὶ μάλιστα τοῦ ἰνδικοῦ μυθιστορήματος «Λαλιταβιστάρα», ἔργου γραφέντος κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ πρώτου μ. Χ. αἰῶνος, καὶ περιέχοντος μυθώδη ἱστορίαν τοῦ κατὰ τὸν ΣΤ' π. Χ. αἰῶνα ἀκμάσαντος ἱδρυτοῦ τοῦ Βουδδισμοῦ *Σιδάρτα Γοτάμα Βούδδα*, τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Καπιλαβαστοῦ, ἀραβικὴ μεταγραφὴ τοῦ ὀνόματος οὗ εἶναι ὁ τύπος *Ἰωάσαφ* (*Μπούντσατφ-Μπουντάσφ-Γιουντσάσπ-Γιουδάσφ-Γιουάσαφ*). Καὶ τὴν εἰς τὸ στόμα τοῦ Ναχὼρ ἐντεθεῖσαν ἀπολογίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ εὗρεν ἑτοίμην ὁ Ἕλλην συμπιλητὴς ἐν τῇ ἀπολογίᾳ τοῦ ἀπολογητοῦ τοῦ Β' αἰῶνος *Ἀριστείδου*, ἣν παρέλαβε σχεδὸν αὐτούσιον (περὶ τῆς σχέσεως τῆς ἀπολογίας τοῦ Ἀριστείδου πρὸς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος μυθιστόρημα, βλ. λ. Ἀριστείδης, *ἀπολογητής*).

Κατὰ τὸν **Kuhn** ἐκ τοῦ ἰνδικοῦ πρωτοτύπου προέκυψεν ἡ περσική, ἀραβικὴ καὶ συριακὴ ἐπεξεργασία, ἐκεῖθεν δ' ἡ ἑλληνικὴ καὶ γεωργική· ἐκ τῆς ἑλληνικῆς προῆλθον ἡ αἰθιοπική, ἑβραϊκή, ἀρμενική, σλαβικὴ καὶ λατινικὴ ἔκδοσις, ἥτις τελευταία πιθανῶς ἔγινεν ὑπὸ *Ἀναστασίου τοῦ βιβλιοθηκαρίου* καὶ ἐκ ταύτης ἐγένοντο αἱ μεταφράσεις εἰς τὴν γαλλικήν, γερμανικήν, σουηδικήν, ἰσλανδικήν, πολωνικήν, βοημικήν, ἰταλικήν, ἱσπανικήν, ὡς καὶ εἰς τὴν ταγαλικὴν γλῶσσαν τὴν ὁμιλουμένην εἰς τὰς Φιλιππίνας νήσους (τῷ 1712). Ἐκ τῶν μεταφράσεων τούτων ἄξιαι ἰδίας μνείας εἶναι αἱ εἰς τὴν γαλλικὴν ὑπὸ τοῦ *Gui de Cambray*, τοῦ *Chardry* καὶ ἄλλων, κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα, καὶ ἡ εἰς τὴν γερμανικὴν γενομένη κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ ποιητοῦ *Ροδόλφου φὸν Ἔμς*.

Ἡ ταχεῖα διάδοσις εἰς ὅλον τὸν κόσμον τοῦ θρησκευτικοῦ τούτου μυθιστορήματος, ὅπερ, ἰδίως μετὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα, κατέστη προσφιλὲς λαϊκὸν ἀνάγνωσμα, ὀφείλεται εἰς τὴν αἰσθητικήν του ἀξίαν, τὴν ἐξαίρετον οἰκονομίαν καὶ τὸ οἰκοδομητικόν του περιεχόμενον. Πόσοι ὅμως τῶν εὐσεβῶν ἀκροατῶν τῶν χρόνων ἐκείνων θὰ ἀπέρριπτον μετὰ φρίκης τὸ βιβλίον ἐὰν ἐγνώριζον ὅτι τὰ ἐν τῷ μυθιστορήματι ἐξαιρόμενα πρόσωπα τοῦ Βαρλαὰμ καὶ Ἰωάσαφ δὲν εἶναι χριστιανικά, ἀλλ' ὅτι ὑπὸ τὰ ὀνόματα ταῦτα κρύπτονται Ἰνδὸς ἀσκητὴς καὶ αὐτὸς ὁ ἱδρυτὴς τῆς εἰδωλολατρικῆς βουδδιστικῆς θρησκείας!

Τὸ περιεργότερον δ' εἶναι ὅτι τὰ πρόσωπα τοῦ Βαρλαὰμ καὶ Ἰωάσαφ, ὧν τὸ μὲν εἶναι ἀρχικῶς Ἰνδὸς ἀσκητής, τὸ δὲ δεύτερον ὁ ἱδρυτὴς τῆς βουδδιστικῆς θρησκείας Βούδδας, γνωσθέντα ἐν τῷ χριστιανικῷ κόσμῳ διὰ τῆς χριστιανικῆς ἐκδόσεως τοῦ ἰνδικοῦ ἀρχικῶς μυθιστορήματος, ἐτιμήθησαν ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ὡς ἅγιοι· καὶ τοῦ μὲν *Βαρλαάμ*, τὸν ὁποῖον «ἔγνωκε καὶ τὰ γῆς ἄκρα», ἡ μνήμη ἐπιτελεῖται τῇ 8ῃ Μαΐου, τοῦ δὲ *Ἰωάσαφ*, ὅστις «ζήλῳ τὰ βασίλεια παμβασιλέως ᾤκησεν, υἱὸς γηΐνου βασιλέως» τῇ 26ῃ Αὐγούστου. Εἰς μεταγενέστερα μαρτυρολόγια τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἡ μνήμη *Βαρλαὰμ καὶ Ἰωάσαφ* ὁμοῦ τιμᾶται τῇ 27ῃ Νοεμβρίου. Εἰς Βενετίαν μάλιστα πρότερον καὶ εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου ἐν Ἀμβέρσῃ σήμερον δεικνύεται καὶ τιμᾶται ἡ σπονδυλικὴ στήλη τοῦ ἀνυπάρκτου ἁγίου Ἰωάσαφ!

Τὸ μυθιστόρημα τοῦτο εἰς τὴν χριστιανικὴν μορφήν, ἣν προσέλαβε, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς διθύραμβος τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ ἀσκητικοῦ βίου.

Τὴν ἐξάρτησιν τοῦ μυθιστορήματος Βαρλαὰμ καὶ Ἰωάσαφ ἐκ βουδδιστικῶν πηγῶν ὑπέδειξε πρῶτος, ἀρχομένου τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ὁ Πορτογάλλος ἱστορικὸς *Diego do Conto* (Decada quinta da Asia 6,2, Lisboa 1612) καὶ βραδύτερον τῷ 1859 ὁ *M. Laboulaye* (Journal de débats 26 Ἰουλίου 1859), καὶ ἰδίως τῷ 1860 ὁ *F. Liebrecht* (Eberts Jahrbuch für romanische und englische Literatur. 1860 σ. 314 κ. ἑ. καὶ ἐν τῷ συγγράμματί του «Zur Volks-Kunde» (ἐν Heilbronn 1879, σ 441—460). Ἔκτοτε ἐδημοσιεύθησαν πολλαὶ σχετικαὶ μελέται καὶ τέλος ὁ *Em. Conquin* (revue des questions historiques, Octobre 1880, τομ. 28 σελ. 579—600) κατέδειξε δι' ἀδιασείστων ἐπιχειρημάτων τὴν ἰνδικὴν καταγωγὴν τοῦ μύθου.

Τὸ *ἑλληνικὸν κείμενον*, οὗ ὑπάρχουσι πλεῖστα χειρόγραφα ἐν διαφόροις βιβλιοθήκαις (ἐν τῇ τῶν Ἀθηνῶν τρία τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος), ἐξέδωκε πρῶτος ὁ *J. Fr. Boissonade* («Anecdota graeca IV», Paris 1832, σ. 1—365) καὶ κατ' αὐτὸν ἐν *Migne* (Ἑ. Π. 96, 860—1240). Ὁ ἁγιορείτης μοναχὸς *Σωφρόνιος Κεχάγιογλους*, ἀγνοῶν φαίνεται τὴν ἔκδοσιν τοῦ Boissonade, ἐξέδωκε καὶ αὐτὸς τὸ ἔργον, θεωρῶν τοῦτο ὡς ἀνέκδοτον, ἐν Ἀθήναις τῷ 1884. Ὑπάρχει προσέτι μετάφρασίς τις εἰς τὴν νεοελληνικὴν ὑπὸ *Πέτρου Κασιμάτη*, εὑρισκομένη ἀνέκδοτος ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις Ὀξφόρδης (κώδ. Canonicianus 2) καὶ Βενετίας (Nanianus 163).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *Fr. Hommel* Die aelteste arabische Barlaam-Version (εἰς τὰ Verhandlungen des VII intern orient. Kongresses. Wien 1888 σελ. 116—165).—*Ernst Kuhn*, Barlaam u. Joasaph ἐν Abhandl. d. philos. phil. Klasse der K. Bayer. Akad. d. Wissem. Muenchen 1894. — *Κρουμβάχερ-Σωτηριάδη*, Ἱστορία βυζαντινῆς λογοτεχνίας, τόμ. Γ' (Ἀθῆναι 1900) σ. 201 κ. ἑ. — *J. van den Gheyn* ἐν Dict. de théol. catholiqne, τόμ. 6', Paris 1910, σ. 410—416. — *G. R. Woodward* καὶ *H. Mattingley*, St John Damascene: Barlaam and Joasaph, London-New York 1914.—*H. Haas*, Buddha in der abendl. Legende, 1923.— *R. Harris*, Bulletin of the Rylands Library, 1925, 119 κ. ἑ.

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

— **Βαρλαάμ, *Μακάριος*.** Πρωτοσύγγελος τοῦ ἀρχιεπισκόπου Χαλκίδος Γρηγορίου, ἅμα τῇ ἐγέρσει τῆς Στερεᾶς τῷ 1821, ἐστάλη πρὸς συγκέντρωσιν τῶν ὁπλοφόρων τῆς κεντρικῆς Εὐβοίας. Πρὸς παραπλάνησιν ὅμως τῶν Τούρκων συνωδεύετο καὶ παρὰ τοῦ Ἀμοὺς Ἀγᾶ, Τούρκου ἀστυνομικοῦ, καὶ παρουσίᾳ μὲν αὐτοῦ συνίστα ἡσυχίαν, κατ' ἰδίαν δὲ ὡδήγει τοὺς μεμυημένους καὶ τοὺς ὁπλαρχηγοὺς ὅπως εἶναι ἕτοιμοι διὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐγέρσεως. Ἅμα ὡς ἡ Λίμνη καὶ τὸ Ξηροχώριον ἔλαβον τὰ ὅπλα, ὁ μὲν Ἀμοὺς Ἀγᾶς ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν, ὁ δὲ Βαρλαάμ, ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν, ἐβάδισεν εἰς Ἄϊον, ὁπόθεν ἐξεδόθησαν ὑπ' αὐτοῦ, τοῦ Τομαρᾶ καὶ Κλωτσοτύρη αἱ πρῶται πρὸς τοὺς Εὐβοεῖς πολεμικαὶ προκηρύξεις, μεθ' ἃς ἡ νῆσος σύσσωμος ἐπανεστάτησε. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1821 ὁ Βαρλαὰμ προέτεινε στρατηγικὸν σχέδιον περὶ ἀποκλεισμοῦ καὶ ἐκπορθήσεως τοῦ φρουρίου τῆς Χαλκίδος, ὅπερ ἀπέκρουσεν ὁ Βαρούσσης. Ἐν τούτοις ὁ Βαρλαὰμ ἀνώρυξεν εἰς τὴν Λιανὴν Ἄμμον τάφρον ἵνα ματαιώσῃ τὰς ἐπιδρομὰς τοῦ ἱππικοῦ τῶν Τούρκων. Ἀποτυχούσης τῆς ἐφόδου, ὁ Βαρλαὰμ μετέβη εἰς Σκόπελον πρὸς συγκέντρωσιν πλοίων καὶ πολεμεφοδίων (Φιλήμ. Γ' σ. 140 καὶ 375).

Τ. Χ. Κ.

— **Βαρλαὰμ *μονή*.** Οὕτω καλεῖται μία τῶν μονῶν τῶν Μετεώρων, κειμένη εἰς τὸ μέσον αὐτῶν ὀνομασθεῖσα οὕτω ἀπὸ ἀσκητοῦ τινος *Βαρλαάμ*, ἀκμάσαντος περὶ τὸ 1350 μ.Χ. «Ἰσόχρονοι» δὲ κατὰ τὸ «Χρονικὸν τῶν Μετεώρων», «ὅ τε κὺρ Βαρλαὰμ καὶ ὁ κὺρ Ἀθανάσιος, ὅστις κὺρ Βαρλαὰμ ἐφύλαττε διὰ σφενδόνης τὸ σπήλαιον ἀπὸ τῶν λῃστῶν». Πράγματι εἰς τὸ ΝΔ. μέρος τοῦ βράχου, ἐφ' οὗ ἡ μονή, καὶ εἰς μικρὰν ἐπικλινῆ θέσιν εὑρίσκεται σπήλαιόν τι φέρον ἀκόμη κατὰ τὰ ἄκρα τὰ ἴχνη ἐρείσματος λιθίνου. Ἐκεῖ οἱ μοναχοὶ δεικνύουν, κατὰ τὴν παράδοσιν, τὴν σπηλαιώδη διαμονὴν τοῦ ὁσίου Βαρλαάμ. Ἐγγὺς δὲ τοῦ σπηλαίου ἀπαντᾷ καὶ μικρὰ ὑδροδόχη λελαξευμένη ἐπὶ τοῦ βράχου. Εἰς τὸ σκευοφυλάκιον τῆς μονῆς, εὑρισκόμενον εἰς τὸ παλαιὸν μαγειρεῖον αὐτῆς (κομψὸν ἀρχιτεκτονικὸν κτίσμα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος) φυλάσσεται σκέπαρνον ἰδιόρρυθμον λεγόμενον ὡς τὸ τοῦ Βαρλαάμ. Πλησίον δὲ τῶν δευτέρων οἰκιστῶν σῴζεται ἡ ῥυθμοποιημένη ἀπεικόνισις τοῦ κτίτορος περιβεβλημένου λευκὸν μοναχικὸν μανδύαν μετὰ φαιόχρου ἐσθῆτος, ὡς καὶ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος.

Μετὰ τὸν Βαρλαάμ, φαίνεται ὅτι ὁ βράχος ἐγκατελείφθη. Οἱ βραδύτερον ἀναβάντες Ἀψαράδες εὗρον αὐτὸν ἔρημον.

***Ἵδρυσις τῆς μονῆς*.** Κυρίως ἱδρυταὶ καὶ κοσμήτορες τῆς μονῆς ἐγένοντο οἱ *Νεκτάριος* καὶ *Θεοφάνης*, οἵτινες κατήγοντο ἐκ τῆς ἠπειρωτικῆς οἰκογενείας τῶν Ἀψαράδων (βλ. λ.). Κυρία πηγὴ πρὸς γνῶσιν τοῦ βίου αὐτῶν εἶναι ἡ: «Ἀκολουθία τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων πατέρων ἡμῶν καὶ αὐταδέλφων Νεκταρίου καὶ Θεοφάνους τῶν κτιτόρων τῆς σεβασμίας καὶ βασιλικῆς μονῆς τοῦ Βαρλαὰμ τῆς ἐν τῷ Μετεώρῳ τῶν ἐξ Ἰωαννίνων τὸ γένος Ἀψαράδων. Νῦν τὸ πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα καὶ μετ' ἐπιμελείας διορθωθεῖσα φιλοτίμῳ δαπάνῃ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου ἁγίου Σταγῶν Κυρίου Γαβριὴλ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, εἰς χωρίον Λοζέτζι. Εἰς μνημόσυνον αὐτοῦ, καὶ ἵνα δωρεὰν τοῖς εὐσεβέσι διανέμηται ,αωγ' (1803). Ἐν Βενετίᾳ. Παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ ἐξ Ἰωαννίνων». Ταύτης τὸ πρωτότυπον εὕρηται ἐν τῇ ἱερᾷ μονῇ τοῦ Παντελεήμονος τοῦ Ἄθω (κωδ. 172). Οἱ οἰκήτορες παρέμειναν μέχρι τοῦ ἔτους 1507 ἐν τῷ Προδρόμῳ τῶν Ἰωαννίνων, τοῦ δὲ ἔργου των ἐν Μετεώροις ἤρξαντο τῷ 1542. Ἐκτὸς τῶν γραπτῶν πηγῶν καὶ ἐπιγραφαὶ ἐφ' ὑγρῷ ἢ ἐπὶ ὀπτῆς γῆς ἢ λίθου ἐκ πώρου κεχαραγμέναι καὶ ἐντετοιχισμέναι εἰς τὸ κτίσμα τοῦ ναοῦ, ἐπιβεβαιοῦν τὴν ἀκρίβειαν τῶν χρονολογιῶν αὐτῶν.

***Διάταξις*.** Κατὰ τὸ Α. μέρος τοῦ βράχου καὶ ἐν τῷ μέσῳ διαφόρων κτισμάτων κεῖται ὁ μέγας ναὸς τῶν *ἁγ. Πάντων* μετὰ τῶν δύο τρούλλων ὁ ὑπὸ τῶν Νεκταρίου καὶ Θεοφάνους κτισθείς. Εἰς τὸ ΝΔ. ὑπεράνω τῆς ἀναβάσεως ὑψοῦται τὸ Γηροκομεῖον, χαριέστατον καὶ χαρακτηριστικὸν οἰκοδόμημα. Παρὰ τὸν ναὸν καὶ πρὸς Δ αὐτοῦ κεῖται ὁ μέγας ξενὼν καὶ ἐγγὺς αὐτοῦ τὸ κομψότατον παλαιὸν μαγειρεῖον. Παρ' αὐτὸ (Β) κεῖται ἡ τράπεζα καὶ δυσμικῶς πάντα τὰ κτίσματα τῆς μονῆς. Μεταξὺ δὲ τῆς τραπέζης καὶ τῶν παλαιῶν κελλίων κεῖται ὁ ναὸς τῶν *Τριῶν Ἱεραρχῶν*, διὰ τὰς τοιχογραφίας τοῦ ὁποίου ποιούμεθα λόγον κατωτέρω.

Ἡ ἀνάβασις εἰς τὴν μονὴν πάλαι μὲν ἐτελεῖτο διὰ κρεμαστῆς κλίμακος κατὰ τὸ Β. μέρος τῆς μονῆς, ἢ διὰ δικτύου (βρυζονίου) ἀπὸ τοῦ πύργου ἀνελκυομένου, κειμένου δὲ καὶ τούτου πλησίον τῆς κλίμακος πρὸς τὸ Β. τοῦ βράχου μέρος. Ἤδη ἡ ἀνάβασις τελεῖται διὰ κλίμακος ἐπὶ τοῦ βράχου λαξευθείσης, κατὰ τὸ πλεῖστον πολυστρόφου, ἧς αἱ βαθμίδες, κτισταὶ καὶ φυσικαί, εἶναι περίπου 130. Τὴν ὅλην μονὴν ἀσφαλίζει σιδηρᾶ θύρα φράσσουσα τὴν εἴσοδον καὶ κειμένη κάτωθεν τοῦ Γηροκομείου. Ἅμα τῇ ἀναβάσει καὶ τῇ εἰσόδῳ συναντᾷ τις σχετικῶς εὐρὺν αὐλόγυρον μετὰ δύο κυπαρίσσων, ἔχων ἀντικρὺ τὸν ναὸν (καθολικὸν) καὶ τὸν μέγαν Ξενῶνα, σαθρὸν ἤδη.

***Τέχνη*.** Τὰ κτίσματα τῆς μονῆς εἶναι μεταγενέστερα τῆς ἁλώσεως. Ἀλλὰ παρὰ τοῦτο ὡς κτίσματα τῆς ἐποχῆς των εἶναι ἄξια λόγου. Τοιχοδομία ἐπιμελής, κεραμουργία ἀξιοπρόσεκτος, σχῆμα ἁρμονικόν. Ἐξ ὅλων τῶν κτισμάτων τὸ μᾶλλον ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ νοσοκομεῖον ἢ γηροκομεῖον Βαρλαάμ, σπάνιον εἰς τὸ εἶδός του. Σημειωτέον ὅτι καὶ τὰ μαγειρεῖα καὶ αἱ τράπεζαι καὶ αὐ-

Digitized by Google

τοὶ οἱ ναοὶ προδίδουν τὴν ἐπιμέλειαν μεθ' ἧς οἱ κτίτορες ἐφρόντιζον νὰ ἀνοικοδομῶσι τὰ μετεωρικὰ κτίσματα.

Ὁ ναὸς τιμώμενος ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων Πάντων εἶναι τὸ μεγαλύτερον κτίριον τῆς μονῆς. Ἡ κτίσις αὐτοῦ ἤρχισε τῷ 1518 καὶ ἐτελειώθη τῷ

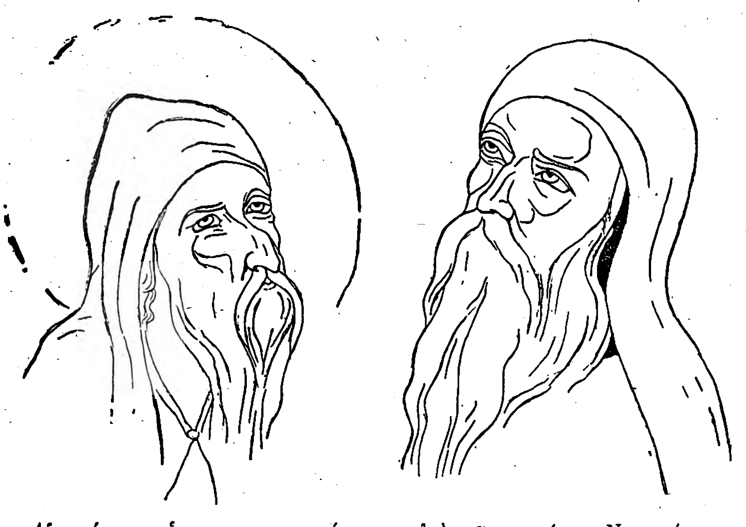

Αἱ περίφημοι ὡς προσωπογραφίαι κεφαλαὶ τῶν κτιτόρων Νεκταρίου καὶ Θεοφάνους, μοναδικαὶ εἰς τὸ εἶδός των.

1542. Ὁ τύπος αὐτοῦ εἶναι ὁ συνήθης τῶν ἀθωνικῶν μονῶν: Οἱ χοροὶ ἡμικυκλικοί, ὁ τροῦλλος ὑψηλὸς κτλ. Ὁ κεντρικὸς τροῦλλος τοῦ ναοῦ στηρίζεται ἐπὶ τεσσάρων πεσσῶν, ἢ καὶ κτιστῶν ἐρεισμάτων. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τῶν τόξων μέχρι τῆς στεφάνης, ἣν ὁ ἄριστος εἰκονογραφος ἐκόσμησε διὰ συμβολικῶν παραστάσεων. Ἐπὶ πλέον ὁ ναὸς ἔσω φέρει γλυπτικὰ γεισώματα διὰ ξύλου οὕτως ὥστε νὰ καθίσταται χαρίεις. Τὸν κυρίως ναὸν ἐπαυξάνει ἡ μεγάλη λιτή, ὁ θόλος τῆς ὁποίας εἶναι μεγαλύτερος. Κατὰ τὰ ἄλλα τὸ σχῆμα αὐτῆς εἶναι σχεδὸν τὸ αὐτό, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ἐλλείπουν οἱ χοροί.

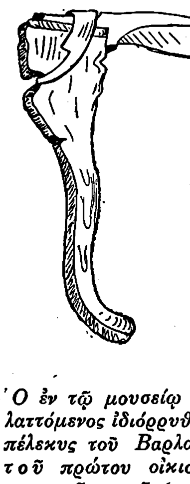

Ὁ ἐν τῷ μουσείῳ φυλαττόμενος ἰδιόρρυθμος πέλεκυς τοῦ Βαρλαμά, τοῦ πρώτου οἰκιστοῦ τῆς μονῆς.

Ἐξωτερικῶς ὁ ναὸς εἶναι κεκοσμημένος διὰ ὀδοντωτῶν γεισωμάτων, καὶ φέρει σχετικῶς περισσὴν κεραμουργικὴν διακόσμησιν τοξοειδῆ, μὴ παραβαλλομένην ὅμως πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Ἰωάσαφ οὔτε τὸν τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἐκτὸς τοῦ ναοῦ τούτου ὑπάρχει καὶ ὁ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, ἁπλῆ μονόκλιτος βασιλικὴ μετὰ ξυλίνου ὀρόφου, φέροντος ἁπλᾶ φατνώματα καὶ κατακόσμου ἀπὸ τοιχογραφίας τυπικωτάτου ρυθμοῦ.

Τὸ νοσοκομεῖον εἶναι ἓν ἐκ τῶν ἐλαχίστων ἅτινα διαφύλαξεν ἀκέραια ἡ τύχη. Ἔκειτο ὄπισθεν σχεδὸν τοῦ καθολικοῦ ναοῦ τῆς μονῆς, καθὼς καὶ τῶν Μετεώρων. Τὸ σχῆμά του ἦτο τετράγωνον, εἰς τὸ μέσον δὲ ἔφερε τὸ *τετρακιόνιον*, τὸ ὁποῖον διὰ τεσσάρων τόξων ὑπεβάσταζε τὸν τροῦλλον ἢ τὸ ὀπαῖον, δι' οὗ ἀπωχετεύετο ὁ καπνὸς τῆς ἐν τῷ μέσῳ ἑστίας, ἥτις ἐκαλεῖτο *ἄρπιλα*. Πέριξ δὲ τοῦ τετρακιονίου καλυπτόμενος διὰ σταυροθολίων καὶ ἔξω διὰ τετρακλινοῦς στέγης ὑπῆρχεν

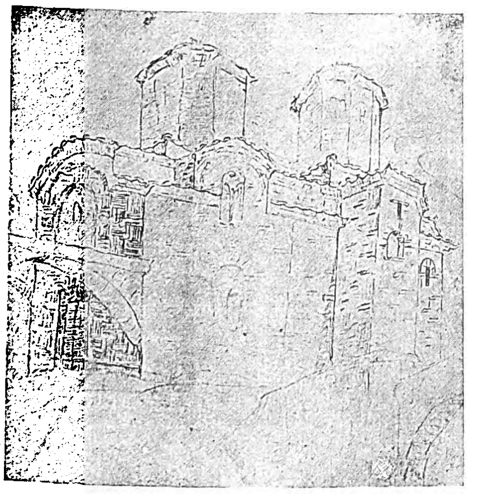

Ὁ κομψὸς ναὸς τῆς μονῆς Βαρλαὰμ μετὰ δύο τρούλλων καὶ κεραμουργικῶν κοσμήσεων.

ὁ χῶρος ἐν ᾧ οἱ κράββατοι τῶν ἀσθενῶν, τὰ *χαμόκουμβα*. Σώζονται ἀκόμη καὶ οἱ σιδηροῖ κρίκοι, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀνηρτῶντο καὶ αἱ *κανδῆλαι* αἱ ἀκοίμητοι πρὸς φωτισμὸν τῶν ἐν αὐτῷ μοναχῶν. Εἰς τὸ κτίριον καὶ πρὸ τῆς θύρας εἶναι ἡρμοσμένον πρόστοον καὶ παρ' αὐτὸ ναΐσκος ἐγκαταλελειμμένος ἤδη, ὁ ὁποῖος ἦτο χρήσιμος διὰ τοὺς ἀρρώστους, ἢ διὰ τὴν ἀπόθεσιν τῶν θνησκόντων μέχρι τῆς ἐκφορᾶς των. Τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ νοσοκομείου ἦτο ἁπλοῦν ἄνευ ἀξιώσεων καλλιτεχνικῶν. Ὁ δὲ φωτισμὸς ἐτελεῖτο διὰ παραθυρίων τοξωτῶν.

Ἡ *ἑστία* ἢ τὸ *μαγειρεῖον* ἦτο μετὰ πολλῆς φροντίδος ἐκτισμένον. Εἶχε συνήθως σχῆμα τετραγωνικόν. Ἐστεγάζετο δὲ δι' ἡμισφαιρικοῦ καὶ χαμηλοῦ θόλου ἢ πυραμίδος ἀποκοπτομένης εἰς τὴν κορυφὴν πρὸς τοποθέτησιν πυργίσκου θολοσκεπάστου μετὰ εὐρυτάτων παραθυρίων πρὸς ἀποχέτευσιν τοῦ καπνοῦ. Εἰς τὸ μέσον ἐτοποθετεῖτο τὸ μαγειρεῖον, ἡ καθ' αὐτὸ ἑστία τοῦ πυρός, ἐφ' ἧς ἔψηνον τὰ φαγητά· ὁ δὲ καπνὸς δι' ἰσχυροῦ ἑλκυσμοῦ ἀνερχόμενος ἐξέφευγε διὰ τῶν ὀπῶν τοῦ πύργου καὶ ἑπομένως ἡ παραμονὴ τῶν μοναχῶν ἦτο ἤρεμος καὶ ἀνενόχλητος. Εἰς τὸ μαγειρεῖον τῆς μονῆς ταύτης ὑπῆρχον καὶ κόγχαι πρὸς ἐναπόθεσιν πραγμάτων.

Τὰ λοιπὰ κτίσματα, ἤτοι ἡ *Τράπεζα*, ὁ *Πύργος*, καὶ τὰ κελλία οὐδὲν τὸ ἰδιάζον παρουσιάζουν.

Ἡ Ζωγραφική: Ἡ μονὴ δύναται νὰ θεωρῆται μοναδικὸν μνημεῖον διὰ τὴν τέχνην τῶν εἰκονογραφιῶν της. Ὁ ἀνώνυμος εἰκονογράφος ἐζωγράφισε μόνον τὸ κυρίως καθολικόν. Τὴν *λιτὴν* ἐζωγράφισεν

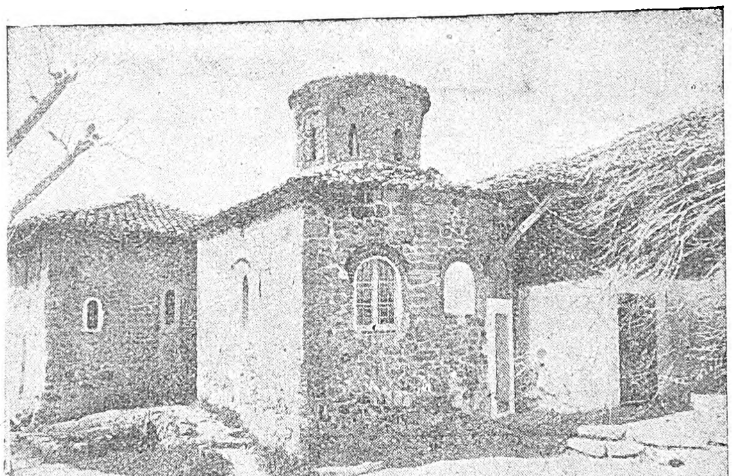

Τὸ χαριέστατον οἰκοδόμημα τοῦ μαγειρειου, χρησιμεῦον σήμερον ὡς μουσεῖον τῆς μονῆς. Εἰς τὸ βάθος φαίνεται ἡ Τράπεζα.

ὁ γνωστὸς Φράγκος Κατελλάνος. Ὁ ρυθμὸς τῶν εἰκονογραφιῶν δὲν ὁμοιάζει οὔτε τὸν *κρητικόν*, οὔτε τὸν *μακεδονικόν*. Τὰ εἰκονογραφικὰ ἔργα τοῦ Βαρλαὰμ εἶναι αὐτοτελῆ, ποιηθέντα ὑπὸ μεγάλου ἀλλ' ἀγνώστου ζωγράφου. Ὁ χρωματισμὸς εἶναι λίαν ζωηρός, τοῦ ζωγράφου μεταχειριζομένου τὰ πλέον ραδινὰ χρώματα πανταχοῦ. Εἰς αὐτὴν π. χ. τὴν πλάσιν καὶ τὴν σκίασιν τοῦ προσώπου (προπλασμὸν) μεταχειρίζεται τὸ φυσικὸν ἄλλως τε καστάνινον ἀνοικτόν, ἐλαφρῶς πρασινίζον μὲ γλυκύτητα ἀπαράμιλλον. Αἱ συνθέσεις εἶναι τολμηραί, μὴ ἀπομακρυνόμεναι ἀπὸ τὴν τυπικὴν διαμόρφωσιν, ἀλλὰ καὶ χωρὶς νὰ δουλώνεται ἀπὸ αὐτὴν ὁ εἰκονογράφος. Αἱ κινήσεις πάλιν εἶναι ὅλως ἀβίαστοι καὶ φυσικαί, ποικίλλουσαι ἐντὸς τοῦ χώρου μετὰ προσαρμογῆς στοχαστικῆς. Εἰς τὰς πτυχάς, τυπικὰς φαινομενικῶς, ὁ ζωγράφος προσπαθεῖ νὰ προσδώσῃ τὴν φυσικήν των διακύμανσιν κατὰ βάθος ποικίλλον. Εἰς δὲ τὴν εἰκονογραφικὴν κατάταξιν ἀκολουθεῖ τὸν *λειτουργικὸν* ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὸν ἱστορικὸν δογματικὸν τύπον. Ἡ ἄφθονος χρῆσις ἐκτύπων χρυσῶν φωτοστεφάνων, γεισωμάτων ὁμοίως χρυσῶν, θριγκῶν, πλαισιωμάτων καὶ γωνιῶν, ἁπάντων χρυσῶν, καθιστῶσι τὸ μικρὸν τοῦτο καθολικὸν ἐν τῷ συνόλῳ του ὡραῖον καλλιτεχνικῶς καὶ ἀπαράμιλλον εἰκονογραφικὸν μνημεῖον. Παραδόξως αἱ μορφαὶ τοῦ Ἰησοῦ ἡμιπλαγίως ἐνθυμίζουν ἐν τοῖς θαύμασι καὶ ἀλλαχοῦ τὸν τύπον τῶν εἰκόνων τοῦ Βατοπεδίου, καθὼς καὶ τὸν τύπον μικρογραφιῶν

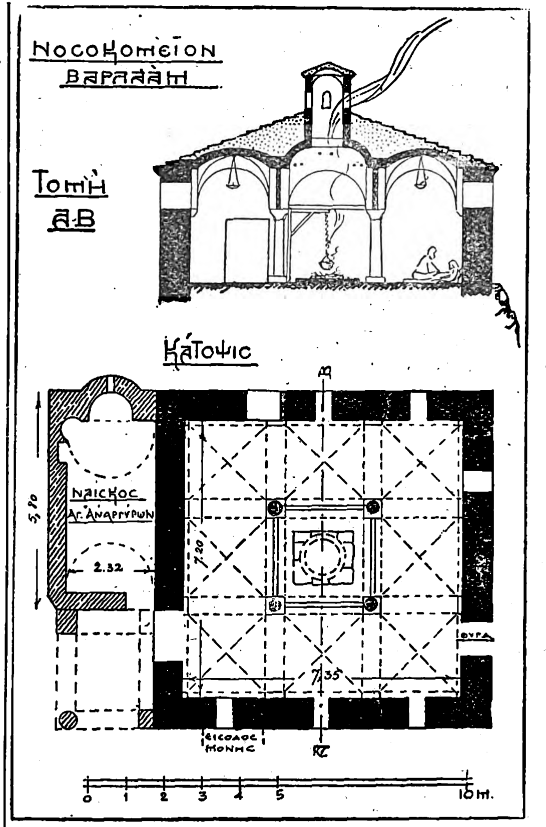

τινων ἀθωνικῶν χειρογράφων. Τὰ τετράγωνα τῶν παραστάσεων δὲν εἶναι καὶ τόσον μικρὰ ἐν σχέσει πρὸς τὸν χῶρον τοῦ ναοῦ, χωριζόμενα ἀπ' ἀλλήλων διὰ τοῦ συνήθους ἐρυθροῦ χωρισμοῦ Καὶ περὶ τὴν γραφὴν τῶν ζῴων φαίνεται ὁ ζωγράφος ἱκανός, διαγράφων μὲ ἀκριβολογίαν τὴν κίνησιν καὶ τὰ μέλη αὐτῶν («βαϊφόρος», «συνοδεία» κλπ.). Ἀλλὰ καὶ τὸν χῶρον ὄπισθεν πληροῖ μὲ ποικιλίαν οἰκοδομικοῦ, φυσικοῦ, ἢ ἄλλου ὑλικοῦ, καθιστῶν τὴν εἰκονογραφικὴν παράστασιν ἑκάστου πίνακος ἀληθῶς πολυσύνθετον, παρουσιάζων οὕτω τὸ ὅλον τῆς εἰκονογραφίας τοῦ ναοῦ ἀξιολόγως πολυσύνθετον.

Αἱ προσωπογραφίαι του, ἰδίᾳ τινὲς ἐξ αὐτῶν, εἶναι ἀριστουργήματα βυζαντινῆς τέχνης. Ἡ τυπολογία, ἡ ἐλευθερία, ἡ ζωηρότης, ἡ φυσικότης τῶν προσώπων, ἁρμονίζονται ἄριστα. Κατὰ τὴν σωζομένην ἐπιγραφὴν ἡ διακόσμησις τοῦ καθολικοῦ ἐγένετο τῷ 1548. Ἡ ἀνακαίνισις τοῦ 1780 ὑπῆρξε λίαν προσεκτική.

Ὡς πρὸς τὴν *Λιτήν*, ἐν ἐπιγραφῇ εὑρισκομένῃ ἀριστερᾷ τῷ εἰσερχομένῳ ἀπὸ τῆς ἔξω θύρας ἀναγινώσκεται: ΙΣΤΟΡΗΘΗ ΔΙΑ ΧΕΙΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΙΕΡΕΩΣ ΚΑΙ ΣΑΚΕΛΑΡΙΟΥ ΕΚ ΘΗΒΩΝ ΟΜΟΥ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΑΥΤΑΔΕΛΦΟΥ ΗΜΩΝ ΦΡΑΓΓΟΥ. Πρωτεύοντα λοιπὸν ρόλον εἶχε κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ὁ ἱερεὺς Γεώργιος, δευτερεύοντα δὲ ὁ ἀδελφός του Φράγγος Κατελλάνος. Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον δὲν φαίνεται ἀληθές. Ἐν τῷ νάρθηκι ζωγραφίζονται τὰ μαρτύρια διαφόρων ἁγίων, κατὰ τὴν γνωστὴν σκηνογραφικὴν

Τειχογραφία τῆς μονῆς τοῦ Βαρλαάμ.

δημιουργίαν τῶν τραπεζῶν καὶ ἰδίᾳ τῆς Λαύρας. Ἡ μόνη ἀληθῶς ἀξιόλογος εἰκὼν εἶναι ἡ τοῦ τυφλοῦ τόξου, ἐν τῇ ὁποίᾳ παρίσταται ἡ θεὰ καὶ ὁ Ἀδάμ. Χρονολογία τῶν ἔργων τούτων εἶναι ἡ τοῦ 1566. Ἡ εἰκονογραφία τοῦ ναοῦ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν γενομένη τῷ 1637 εἶναι τυπική. Εἰκο-

Digitized by Google

νογράφος ὑπῆρξεν *Ἰωάννης ὁ ἐκ Σταγῶν*, πιθανῶς μαθητὴς τοῦ Θεοφάνους.

Ἐκτὸς τῶν τοιχογραφιῶν ἡ μονὴ τοῦ Βαρλαὰμ κατέχει καὶ πλῆθος φορητῶν εἰκόνων, ἐν αἷς μίαν τοῦ Τζάνε (1668) παριστῶσαν τὴν Θεοτόκον ἐν μέσῳ πολλῶν ἁγίων, καὶ μικράν τινα στρατιωτικῶν ἁγίων κατὰ μίμησιν τῶν «σερβικῶν» τοιχογραφιῶν τῶν κυρίως Μετεώρων. Εἰς δὲ τὸ σκευοφυλάκιον τῆς μονῆς ὑπάρχει πλῆθος φορητῶν εἰκόνων, σκευῶν, σταυρῶν, λειψανοθηκῶν κλπ. Σημειωτέον δὲ ὅτι εἰς τὴν μονὴν ταύτην φαίνεται ὅτι παρέμεινε μόνιμον ἐργαστήριον ζωγράφων, ἄγνωστον τίνων (πιθανῶς καὶ τοῦ Θεοφάνους), διότι ἀνερευνῶντες ἐπετύχομεν ἀριθμὸν ἐργαλείων παλαιῶν ζωγραφικῶν.

Ἡ χαρακτηριστικὴ κεφαλὴ τοῦ ἐξ Ἠπείρου νεομάρτυρος Ἰωάννου οὗ ἡ βιογραφία γραφεῖσα ἐν Βαρλαὰμ εὑρίσκεται ἐν Ἁγίῳ Ὄρει (Μ. Παντελεήμονος).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Leon Heuzey*, Les Meteores. Rev. arch. 1884. Τομ. IX σελ. 153 κ. ἑξ —*L. Heuzey-Daumet*, Mission arch. de Macedoine, Paris 1876.—*Σ. Λάμπρου* «Ν. Ἑλληνομνήμων», τόμ. Β. 1905.—*Πορφυρίου Οὐσπένσκυ*, Ἀποδημία εἰς τὰς μονὰς τῶν Μετεώρων, Πετρούπολις 1894.—*Ν. Α. Βέη*, Συμβολαὶ κλπ. Βυζαντὶς Τομ. Α.—*Ἀδ. Ἀδαμαντίου*, Πρακτικὰ Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας 1909.—*Ν. Ι. Γιαννοπούλου*, Τὰ Μετέωρα, Βόλος 1926.—*Ι. Βογιατζίδου*, Ἐπετηρὶς Βυζ. σπουδῶν Τομ. Β—Γ 1925.—*Α. Ὀρλάνδου*, Μοναστηριακὴ Ἀρχιτεκτονική, Ἀθῆναι 1927.—*Α. Ξυγγοπούλου*, Περὶ τῆς συνθέσεως ἐν τῇ Μ. Βαρλαάμ. Ἡμερολόγιον Μ. Ἑλλάδος, τόμ. Β.

Ν. Δ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

Βαρλαὰμ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ τῆς Ἠπείρου, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα ἀριθμοῦσαν (1928) 304 κατοίκους, εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ ὁ παρακείμενος συνοικισμὸς τῆς *Ἁγίας Τριάδος*, ἀριθμῶν (1928) 235 κατοίκους. Τὴν ὀνομασίαν του πιθανώτατα ἔλαβεν ἐκ τῆς κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἀκμασάσης ἠπειρωτικῆς ὁμωνύμου οἰκογενείας, ἧς πιθανῶς ἐτύγχανε τιμάριον. Χ. Ι. Σ.

— **Βαρλαὰμ** *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον, τὸ μᾶλλον προκεχωρημένον σημεῖον τῆς ἀκτῆς τῆς νοτίας Ἠπείρου, προέχον ΒΔ τῆς Πάργας καὶ εἰς $5^{1}/_{2}$ μιλ. ἀπ' αὐτῆς, καὶ εἰς $7^{1}/_{2}$ μιλ. ΝΑ τοῦ φάρου τοῦ Μούρτου, ἀντικρύζον δὲ τὸ μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Λάκκα τῶν Παξῶν καὶ Κάσο Μπιάνκο τῆς Κερκύρας (πλάτ. 39°18'10", μήκ. 20°19'20", χάρτ. ἀγγλ. 206: channels of Corfou, from Cape Kiephali to Castro Sykia). Εἰδικὸς νόμος προβλέπει τὸν φωτισμὸν τοῦ ἐπικαίρου τούτου σημείου, μήπω πραγματοποιηθέντα παρὰ τοῦτο. Σ. Ε. Λ.

Βαρλααμῖται· βλ. λ. Ἀκινδυνισταὶ καὶ Βαρλαὰμ *Καλαβρός*. [Περὶ τῆς κατὰ Βαρλααμιτῶν φιλολογίας ἴδε *Κρουμβάχερ-Σωτηριάδη*, Ἱστ. βυζ. λογοτ. 1,200 κ. ἑ.]

Βαρλαμεῖκα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἀργαλαστῆς τῆς ἐπαρχίας Βόλου τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 135.

Βαρλάμης. Ἁρματολὸς τῆς Στερεᾶς ἀκμάσας κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Βλαχάβα, ὑμνούμενος ὑπὸ τῆς λαϊκῆς μούσης ὡς ὑπερήφανος κλέφτης «ξαπλωμένος κάτω ἀπὸ συσκίους πλατάνους, εἰς τὰ κλωνάρια τῶν ὁποίων εἶναι κρεμασμένα σπαθιὰ καὶ εἰς τὴν ρίζαν των ἀκουμπισμένα τὰ γεμᾶτα ντουφέκια» *(Πάσσοβ* συλλογὴ σελ. 89). Τ. Χ. Κ.

Βαρλάμωφ, *Ἀλέξανδρος Ἐγόροβιτς*. Ρῶσος μουσικοσυνθέτης καὶ ᾀσματογράφος (1801—1851). Μαθητὴς τοῦ διασήμου Μπορτνιάνσκυ, ἐχρημάτισεν ἀπὸ τοῦ 1832 μουσικοδιδάσκαλος τῶν θεάτρων Μόσχας, ἀπὸ δὲ τοῦ 1835 ἐγκατεστάθη εἰς Πετρούπολιν. Συνέθεσεν ᾄσματα καὶ ὕμνους ἐκκλησιαστικούς, ἐξέδωκε δὲ βιβλία διδακτικὰ καὶ μεθόδους ᾠδικῆς. Τὸ περὶ φωνῆς κεφάλαιον ἐν τῇ δευτέρᾳ μεθόδῳ αὐτοῦ θεωρεῖται ἔργον ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς μουσικῆς κλασσικόν. Π. Λ.

Βαρλανκοὺρ (Warlencourt) *[Γεωγρ.]*. Κοινότης τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Πὰ-ντὲ-Καλαί, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ἀρρὰς καὶ εἰς ἀπόστασιν 18 χιλιομέτρων ἀπὸ τούτου. Τῷ 1914 εἶχεν 150 κατοίκους. Ὁ *λόφος τοῦ Βαρλανκούρ*, ὕψους 122 μέτρων ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, ὠχυρώθη ἰσχυρῶς ὑπὸ τῶν Γερμανῶν κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον, κατὰ τὴν περίοδον τῶν μαχῶν τῶν χαρακωμάτων, καὶ ἀπέβη ἐκ τῶν μᾶλλον δυσπροσβήτων φρουρίων, πρὸ τοῦ ὁποίου τὰ ἀγγλικὰ στρατεύματα ὑπεχρεώθησαν νὰ σταματήσουν τῷ 1916, κατὰ τὴν πρώτην μάχην τοῦ Σόμ. Ἐχυρεύθη τὸ ἑπόμενον ἔτος καὶ ἀνακατελήφθη πάλιν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, οἱ ὁποῖοι τὸ ἀπώλεσαν διὰ δευτέραν φορὰν τὴν 25ην Φεβρουαρίου 1917. Κατελήφθη ἐκ νέου ὑπὸ τῶν Γερμανῶν κατὰ τὴν γερμανικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Ἀρτουᾶ καὶ τῆς Πικαρδίας καὶ τέλος ἀνεκτήθη ὑπὸ τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων τὸ θέρος τοῦ 1918. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου τὸ φρούριον καὶ ἡ κοινότης ἦσαν τελείως κατεστραμμένα. Μ. Δ. Β.

βαρλεεία (ἡ) (Barleeia) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βυκανιδῶν*. Τὰ μαλάκια ταῦτα ἔχουσι κωνικήν, λείαν, μὲ ἀπεστρογγυλωμένας συσπειρώσεις κόγχην. Τὸ ἄνοιγμα τῆς κόγχης εἶναι ᾠοειδὲς καὶ ἀρκετὰ εὐρύ. Τὸ ἐντὸς τῆς κόγχης ζῷον φέρει σαρκώδεις ἀποφύσεις ἀνεπτυγμένας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ ἀμβλείας κατὰ τὸ ἄκρον των. Ὁ πούς εἶναι κολοβὸς κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ μέρος καὶ λογχοειδὴς κατὰ τὴν βάσιν του. Αἱ βαρλεεῖαι ἀπαντῶσιν εἰς τὰ βόρεια τῆς Γαλλίας κατὰ τὰ ἀνατολικὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ ζῶσι προσκεκολλημέναι ἐπὶ διαφόρων ὑδροβίων φυτῶν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βαρλεεία ἡ ἐρυθρὰ* (Barleeia rubra). Δ. Ν. Π.

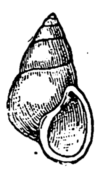

Βαρλεεία ἡ ἐρυθρά.

Βαρλὲν (Varlin), *Λουδοβῖκος-Εὐγένιος*. Γάλλος κομμουνιστής (1839—1871), τὸ ἐπάγγελμα ἐργάτης βιβλιοδέτης. Ἐκλεγεὶς ὑπὸ τῶν συντρόφων του ὡς ἀντιπρόσωπος εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ Λονδίνου τοῦ 1861 ἠγωνίσθη μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του ὑπὲρ τῶν ἐργατικῶν ὑποψηφίων κατὰ τὰς ἐκλογὰς καὶ ὑπὲρ τῆς ὀργανώσεως τῶν ἐργατῶν πρὸς βελτίωσιν τῆς οἰκονομικῆς των καταστάσεως. Τῷ 1865 συμμετέσχε τῆς συνδιασκέψεως τῆς Διεθνοῦς ἐν Λονδίνῳ, καὶ τῷ 1870 τοῦ συνεδρίου τῆς Διεθνοῦς ἐν Γενεύῃ, κατεδικάσθη δὲ ὡς ἐκ τούτου εἰς φυλάκισιν. Καταδιωκόμενος ἠναγκάσθη ν' αὐτοεξορισθῇ εἰς Βέλγιον. Εἰς Παρισίους ἐπέστρεψε τῷ 1871 καὶ ἐξελέγη μέλος τῆς Κομμούνας, ὀλίγον δὲ μετὰ τὴν ἄφιξίν του συνελήφθη, ἐδικάσθη καὶ ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν κυβερνητικῶν στρατευμάτων. Θ. Π.

Βαρλέντης, *Χρῆστος*. Σύγχρονος Ἕλλην λογοτέχνης, γεννηθεὶς ἐν Τριπόλει τῷ 1873. Τὸ πραγματικὸν ὄνομα ἦτο *Χ. Χριστοδούλου*. Ἔγραψε ποιητικὰς συλλογὰς ὑπὸ τοὺς τίτλους: «Θρῦλοι» (1910), «Μπουκετάκι» (1912), «Φλόγες», «Σκέρτσο» (1921). Ἐπίσης ἐξέδωκε συλλογὰς διηγημάτων ὑπὸ τοὺς τίτλους «Δόξα καὶ ζωή» (1907), «Ἀετοὶ καὶ Λελέκια», «Χαμοζωή» (1909), καθὼς καὶ τὸ «Ξύπνα Ρωμιέ» (1912), καὶ σειρὰν ἄρθρων ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς γλώσσης. Ἔγραψεν ὁμοίως τὸ δρᾶμα «Ἡ Βουβή». Μετέφρασεν ἐμμέτρως τὸν «Προμηθέα Δεσμώτην» τοῦ Αἰσχύλου, τὴν «Ἰφιγένειαν ἐν Ταύροις» τοῦ Εὐριπίδου καὶ τὴν «Ἠλέκτραν» τοῦ Σοφοκλέους. Διηύθυνε δὲ τὰ περιοδικὰ «Ἀττικὴ Ἶρις», «Ἐπιθεώρησις» καθὼς καὶ τὴν ἐφημερίδα «Ηὔρρα». Γ. Σ. Σ.

βαρλερία (ἡ) (Barleria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκανθιδῶν*. Εἶναι πόαι ἢ δενδρύλλια μὲ ἄνθη κατὰ στάχυς διετεταγμένα. Ὁ κάλυξ ἀποτελεῖται ἀπὸ πέντε σέπαλα. Οἱ στήμονες εἶναι τέσσαρες καὶ ἡ ᾠοθήκη διαιρεῖται εἰς δύο θαλάμους καὶ κατὰ τὴν ὡρίμανσίν της μεταβάλλεται εἰς καρπὸν κάψαν, περιέχοντα δύο ἕως τέσσαρα σκληρὰ καὶ σαρκώδη σπέρματα. Αἱ *βαρλερίαι* φύονται εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀσίας καὶ τῶν πέριξ νήσων. Γνωστὰ περὶ τὰ 60 εἴδη ἐν χρήσει κυριώτερα εἶναι: *Βαρλερία ἡ ἀρχέγονος* (Barleria primigenia), ἰθαγενὴς τῶν Φιλιππίνων νήσων, χαρακτηριζομένη ἐκ τῶν μεγάλων κιτρίνων ἀνθέων της καὶ τῶν πολυανθέστων κλάδων της. *Βαρλερία ἡ πυξοειδὴς* (Barleria buxoza), ἰθαγενὴς τῶν Ἰνδιῶν φυτόν, καλλιεργούμενον ἐνίοτε καὶ εἰς τὰ θερμοκήπια τῆς Εὐρώπης. Αἱ ῥίζαι της χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ ἰθαγενῶν ὡς ὀρεκτικόν. Δ. Ν. Π.

Βαρλέτας, *Μαρῖνος*. Γεννηθεὶς ἐν Σκόδρα τῆς Ἀλβανίας, ἐχρημάτισεν ἱερεὺς τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας. Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ὑποδούλωσιν τῆς πατρίδος του κατέφυγεν εἰς Νεάπολιν καὶ Ρώμην ὅπου ἔγραψε: «De obsidione scodrensi» (1504), «De vita et laudibus Scanderbergii sive Georgii Castriotae Epirotarum principis libri XIII» (Argentorati (1537). Ἡ βιογραφία αὐτὴ τοῦ *Καστριώτου*, ὃν ὁ Βαρλέτας προσωπικῶς ἐγνώριζε, μετεφράσθη γαλλιστὶ τῷ 1576 ὑπὸ τοῦ Jean de Lavardin καὶ γερμανιστὶ ὑπὸ τοῦ H. Steiner ἐν Φραγκφούρτῃ τῷ 1561. Ὁ Πορτογάλος Franc de Andade μεταφράσας τὴν βιογραφίαν τοῦ Καστριώτου, παρουσίασεν αὐτὴν εἰς τοὺς συμπατριώτας του ὡς ἴδιον ἔργον. Ἄλλα ἔργα τοῦ Βαρλέτα εἶναι: «De expugnatione Scodrensis turcis libri tres» (Venetii, 1504) «Chronicum Turcicum» εἰς τρεῖς τόμους. Εἰς τὸν Βαρλέταν ὡσαύτως ἀποδίδεται καὶ ἱστορία τῶν παπῶν μέχρι τοῦ Μαρκέλλου Β', τυπωθεῖσα ἐν Ρώμῃ τῷ 1555 (βλ. *Rodota*, Historia del rito greco in Italia τόμ. III σ. 115). Δ. Π. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

Βάρλεϋ (Varley), *Ἰωάννης*. Ἄγγλος ζωγράφος (1777—1842). Ἐμαθήτευσε κατ' ἀρχὰς παρά τινι κοσμηματοπώλῃ, μετὰ ταῦτα δ' ἠκολούθησε μαθήματα ζωγραφικῆς, καταστὰς εἷς ἀπὸ τοὺς πρώτους ὑδατογράφους τῆς ἐποχῆς του. Ὡς τοπιογράφος ἐξετέλεσεν ἀπειραρίθμους πίνακας εἰλημμένους ἐκ τῆς Ἀγγλίας, τὴν ὁποίαν κατὰ τὸ πλεῖστον περιηγήθη. Ἐπὶ πλέον κατηνάλωσε μέγιστον μέρος τῆς ζωῆς του εἰς τὴν ἀστρολογίαν καὶ τὴν μαντείαν, ἐξαντλήσας πολυτίμους καλλιτεχνικὰς δυνάμεις εἰς ματαίας ἀναζητήσεις. Ι. Μ. Π.

βαρλία (ἡ) (Barlia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βαρλία ἡ μακροβρακτεία* (Barlia longobracteata), ἀπαντῶσα ἐν Εὐρώπῃ καὶ παρ' ἡμῖν. Δ. Ν. Π.

Βαρλομὼν (Warlomont), *Ἐβάριστος*. Βέλγος ἰατρὸς-ὀφθαλμολόγος (1820—1899). Διετέλεσε στρατιωτικὸς ἰατρὸς (1845—52), ὀφθαλμίατρος τοῦ βασιλέως, διευθυντὴς τοῦ ὀφθαλμιατρείου τῶν Βρυξελλῶν καὶ τοῦ ἰατρικοῦ περιοδικοῦ «Ὀφθαλμολογικὰ Χρονικά». Ἵδρυσεν ἰνστιτοῦτον ἐμβολιοθεραπείας καὶ βραδύτερον ὀφθαλμιατρεῖον ἐν Σὰν-Ρέμο. Τῷ 1857 διωργάνωσε τὸ ὀφθαλμολογικὸν συνέδριον τῶν Βρυξελλῶν. Τῷ 1886 ἐξελέγη πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἰατρικῆς. Μετέφρασε μετὰ τοῦ Testelin τὴν τρίτομον ὀφθαλμολογίαν τοῦ Mackenzie, καὶ ἐδημοσίευσε πλείστας ἐπιστημονικὰς ἐργασίας. Ο. Ρ.

Βάρλοου *νόσος*· βλ. λ. σκορβοῦτον.

βαρμενίτης (ὁ) (Barmenit) *[Χημ.]*· βλ. λ. νάτριον *χλωροβοριῶδες*. Κ. Γ. Μ.

Βαρμεσίδαι. Εὐγενὴς καὶ πλουσία οἰκογένεια ἀκμάσασα ἐπὶ τῶν *Ἀββασιδῶν* καλιφῶν τῆς Βαγδάτης, *Ἀροὺν ἐλ Ρασὶδ* καὶ τῶν ἀμέσων του προκατόχων. Ἀρχηγέτης της ἀναφέρεται ὁ βεζύρης τοῦ *Ἀβοὺλ Ἀββᾶς ἐλ Σαφά*, ὅστις ὑπηρέτησε καὶ ὡς παιδαγωγὸς τοῦ Ἀροὺν ἐλ Ρασίδ, ὀνόματι *Χάλεδ*. Ὁ υἱὸς τούτου γενόμενος βεζύρης τοῦ Ἀροὺν ἐλ Ρασὶδ συνέτεινε μεγάλως εἰς τὴν γεωργικήν, βιομηχανικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ κράτους, βοηθούμενος ὑπὸ τῶν δύο του υἱῶν, τοὺς ὁποίους διὰ τοῦτο ἐκάλουν μικροὺς βεζύρας. Ὁ πρῶτος τούτων, Φάτχ ὀνόματι, ἐνίκησε τοὺς Ἀλίδας καὶ ἔγινεν ὑπουργὸς τῆς δικαιοσύνης, ἀξίωμα εἰς τὸ ὁποῖον οἱ καλίφαι ἀπέδιδον τὴν πρώτην θέσιν. Ὁ νεώτερος ὑπῆρξεν ἐπιστήθιος φίλος τοῦ Ἀροὺν ἐλ Ρασὶδ καὶ αὐλάρχης του. Ἀπομένει μυστήριον πῶς μετὰ δέκα καὶ ἑπτὰ ἐτῶν ἐξαιρέτους ὑπηρεσίας ὁλόκληρος ἡ οἰκογένεια ἐξηφανίσθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀροὺν ἐλ Ρασίδ, ὅστις πατέρα καὶ υἱοὺς ἔρριψεν εἰς τὰς φυλακάς, ὅπου καὶ ἀπέθανον. Τὴν τραγικὴν ταύτην πτῶσιν ἔλαβον ὡς ὑποθέσεις τραγῳδιῶν των ὁ La Harpe καὶ ὁ Hammer. Γ. Λ. Λ.

Βάρμπεργκ (Varberg) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Σουηδίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Χάλλαντ, ἐπὶ τοῦ Καττεγάτη. Κάτ. 5.200. Ἔχει θαλάσσια λουτρὰ συχναζόμενα ὑπὸ πολλῶν.

Βαρμπόβα ἢ *Βαρπόβα [Γεωγρ.]*· βλ. λ. Φτέροπ.

Βαρμπόπη *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βαρυμπόπη.

Βάρνα. Πόλις τῆς Βουλγαρίας, ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου, πρωτεύουσα ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα τῆς μητροπόλεως Βάρνης-Πρεσλάβας, καὶ στρατιωτικοῦ ἀρχηγοῦ, τοῦ τῆς μεραρχίας Πρεσλάβας.

— [ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Βάρνα κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τοῦ ὅρμου Βάρνης εἰς μῆκος 27° 58' Α. Γκρήνουϊτς, καὶ Β. πλάτ. 43°12'8". Τὸ κλῖμα εἶναι σχετικῶς καλόν, ἡ ἄνοιξις εἶναι συνήθως ψυχρὰ (περὶ τοὺς +10° Κελσίου κατὰ μέσον ὅρον), τὸ θέρος μέτριον (μεταξὺ +25° καὶ 30° Κελσ.), τὸ φθινόπωρον ἤπιον καὶ παρατεταμένον (περίπου +13° ἕως +15°), ὁ δὲ χειμὼν μετρίως βαρὺς κυμαινόμενος συνήθως μεταξὺ −5° καὶ 0° Κελσίου. Οἱ ἄνεμοι οἵτινες πνέουσι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν τῷ ὅρμῳ Βάρνης καὶ ἐπὶ τῆς βουλγαρικῆς ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου ἐν γένει εἰσὶν ἀνατολικοί, βόρειοι καὶ δυτικοί, σπανιώτερον δὲ νότιοι. Οἱ ἰσχυρότεροι πνέουσι πρὸς τὸ τέλος τοῦ φθινοπώρου καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα, τῶν βορειοανατολικῶν ἐχόντων καὶ μεγαλυτέραν διάρκειαν.

Ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τοῦ ὅρμου εἶναι τὸ μοναστήριον τοῦ *Ἁγίου Κωνσταντίνου*, ὅπερ ἀπέχει 10 χμ. τῆς Βάρνης, καὶ τὸ βασιλικὸν θέρετρον τοῦ *Εὐξεινογκρὰτ* (Εὐξεινούπολις), εἰς τὴν θέσιν εἰς ἣν ἄλλοτε ἠγείρετο τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Κάτωθι τοῦ θερέτρου ὑπάρχει μικρὸς ὅρμος μετὰ λιμενίσκου. Ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς εὑρίσκεται ἡ λεγομένη *Καραντίνα* (λοιμοκαθαρτήριον) καὶ τὸ χωρίον τοῦ *Γαλατᾶ*. Ἄλλαι ἀξιομνημόνευτοι τοποθεσίαι εἶναι: τὸ *Ἀλατζᾶ-μοναστὴρ*, ἀρχαία, ἠρειπωμένη πλέον μονή, ἥτις κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐχρησίμευεν ὡς καταφύγιον τῶν καταδιωκομένων· αἱ λεγόμεναι *Πέτριναι στῆλαι (Δικηλῆ Τάς)*, τὸ ἀεροδρόμιον εἰς θέσιν *Πεϊνιρτζὶκ* ἐπὶ τῆς ὄχθης τῆς λίμνης Δέβνας, τὸ *Γκιουντοὺζ-Τσεσμὲ* καὶ τὸ *Τζεναβὰρ-Τεπέ*.

Ἡ ῥυμοτομία τῆς πόλεως εἶναι καλή, πολλοὶ δὲ δρόμοι αὐτῆς εἶναι εὐπαρουσίαστοι καὶ δενδρόφυτοι. Ἡ παραλία της εἶναι ἀμμώδης καὶ

Digitized by Google

ἔχει κάλλιστα λουτρά, ἐσχάτως περατωθέντα. Κατ' ἔτος παραθερίζουσι περὶ τοὺς 30 χιλ. ξένους ἐκ τῆς λοιπῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης. Ἔχει ἐξαίσιον Δημόσιον Κῆπον παραθαλάσσιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔχουν στηθῆ αἱ προτομαὶ τῶν Βουλγάρων ποιητῶν *Ἰβὰν Βάζωφ, Χρήστου Μπότεφ*, τοῦ πατριώτου *Βασὶλ Λέφσκυ*, τοῦ ἱερομονάχου *Παϊσίου*, ὡς καὶ τὸ μνημεῖον τῶν κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον πεσόντων ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν τοῦ 15ου Συνοριακοῦ Τάγματος Βάρνης. Εἰς ἄλλον μικρὸν δημόσιον κῆπον τῆς Βάρνης ὑπάρχει ἡ προτομὴ τοῦ μεγάλου Ρώσου πανσλαβιστοῦ κόμιτος *Ἰγνάτιεφ*.

Ἀξιοσημείωτα κτίρια τῆς πόλεως εἶναι ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμός, τὸ τελωνεῖον, ἔνθα εἰσὶν ἐγκατεστημένα τὸ λιμεναρχεῖον καὶ ἡ ὑγειονομικὴ ὑπηρεσία τοῦ λιμένος, τὸ δημοτικὸν θέατρον, τὸ ὑποκατάστημα τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Βουλγαρίας, ἡ στρατιωτικὴ λέσχη, τὰ δύο γυμνάσια (ἀρρένων καὶ θηλέων) καὶ δὴ τὸ τῶν θηλέων, ὅπερ εἶναι ἀληθῶς μεγαλοπρεπές, τὸ μητροπολιτικὸν μέγαρον, ὁ νῦν μητροπολιτικὸς ναὸς τῆς Παναγίας, ἐπὶ τῆς πλατείας τοῦ ὁποίου ἐγείρεται καὶ τὸ μνημεῖον τῶν κατὰ τὸν Σερβο-βουλγαρικὸν πόλεμον τοῦ 1885 πεσόντων ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν τοῦ συντάγματος Βάρνης, ἡ νεόδμητος ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, τὸ ἰχθυοτροφεῖον, ὅπερ ὅμως δὲν λειτουργεῖ, καὶ ὁ μικρὸς πύργος αὐτῆς ὅστις ἐκτίσθη περὶ τὸ 1760 καὶ φέρει ἔκτοτε ὡρολόγιον. Ἔχει ἐπίσης μικρὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον, Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν, Βιβλιοθήκην (20.000 τόμοι) καὶ Ἀναγνωστήριον.

Ἐν Βάρνῃ ὑπάρχουσι πλεῖστα ἀθλητικὰ (ποδοσφαιρίας, γυμναστικῆς, ποδηλατῶν μετὰ ποδηλατοδρομίου, λεμβοδρομίας καὶ θαλασσίων γυμνασμάτων ἐν γένει, τέννις, κυνηγίου, κτλ.), φιλανθρωπικὰ καὶ μορφωτικὰ σωματεῖα. Μεταξὺ τῶν φιλανθρωπικῶν συγκαταλέγονται τὸ Τμῆμα Βάρνης τοῦ Βουλγαρικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, τὸ σωματεῖον «Μάϊκα» («Ἡ Μητέρα»), ὅπερ διατηρεῖ μικρὰν ἐπαγγελματικὴν σχολὴν θηλέων, τὸ συσσίτιον τῶν ἀπόρων παίδων, κτλ. Μεταξὺ τῶν μορφωτικῶν συγκαταλέγεται ἡ «Ἀλλιὰνς Φρανσαίζ», ἥτις διοργανώνει μαθήματα γαλλικῆς καὶ διαλέξεις εἰς τὴν γαλλικήν, ὡς καὶ παρόμοιόν τι σωματεῖον γερμανικόν. Ὑπάρχει ἐπίσης ἄσυλον ὀρφανῶν πολέμου, ὀρφανοτροφεῖον, μικρὸν γηροκομεῖον, σχολὴ κωφαλάλων, ὡς καὶ μέγα νοσοκομεῖον. Ἔξω τῆς Βάρνης, πλησίον τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, ὑπάρχει καὶ σανατόριον διὰ τοὺς φυματιῶντας παῖδας.

Ἐκτὸς τῶν βουλγαρικῶν σχολείων καὶ τῆς μικτῆς ἐμπορικῆς σχολῆς, ἐν Βάρνῃ ὑπάρχουσι δύο γαλλικὰ σχολεῖα (congréganistes) καὶ ἓν γερμανικόν, δύο καθολικαὶ ἐκκλησίαι, ὡς καὶ προτεσταντικὴ τῶν Μεθοδιστῶν. Αἱ ἐν Βάρνῃ διαβιοῦσαι μειονότητες (Τουρκική, Ἀρμενική, Ἰσραηλιτική) ἔχουσι τὰς σχολὰς καὶ τὰς ἐκκλησίας ἢ τεμένη αὐτῶν. Μόνον ἡ ἑλληνικὴ μειονότης στερεῖται τοιούτων. Ὡς πικρὰ δὲ εἰρωνεία τῆς τύχης τοῦ ἐν Βάρνῃ Ἑλληνισμοῦ, εἰς αὐτὴν μόνον τὸ ἑλληνικὸν νεκροταφεῖον, ἔνθα εὑρίσκουσιν ἀνάπαυσιν οἱ διὰ Βουλγάρων ἱερέων κηδευόμενοι Ἕλληνες καὶ ἄλλοι ὁμογενεῖς Βάρνης.

Νῦν ἡ Βάρνα, μετὰ τοῦ προαστείου αὐτῆς *Σὲς-Σεβμὲζ* (ἀπογραφὴ 31ης Δεκεμβρίου 1926) ἔχει 62.133 κατοίκους, οἵτινες κατανέμονται ὡς ἑξῆς: Βούλγαροι ὑπήκοοι 57318, Λευκορῶσοι Νάνσεν 1505, Ἕλληνες ὑπήκοοι 900, Τοῦρκοι 860, Ἀρμένιοι Νάνσεν 508, Ρωμοῦνοι ὑπήκοοι 345, Γιουγκοσλαῦοι 225, Ἰταλοὶ 107, ὑπήκοοι διαφόρων ἄλλων κρατῶν 365. Ἐκ τῶν 57318 πάλιν Βουλγάρων ὑπηκόων Βούλγαροι εἶναι 38,500, οἱ δὲ λοιποὶ εἶναι: Ἕλληνες (Βούλγαροι ὑπήκοοι) 6.000, Γκαγκαοῦζοι (Τουρκόφωνοι) 2000, Τοῦρκοι 5 582, Ἀρμένιοι 3.417, Ἑβραῖοι 1.436, καὶ ἄλλων ἐθνικοτήτων 383. Ἡ Βάρνα, ὡς πρὸς τὸν πληθυσμὸν αὐτῆς, εἶναι ἡ τρίτη πόλις τῆς Βουλγαρίας.

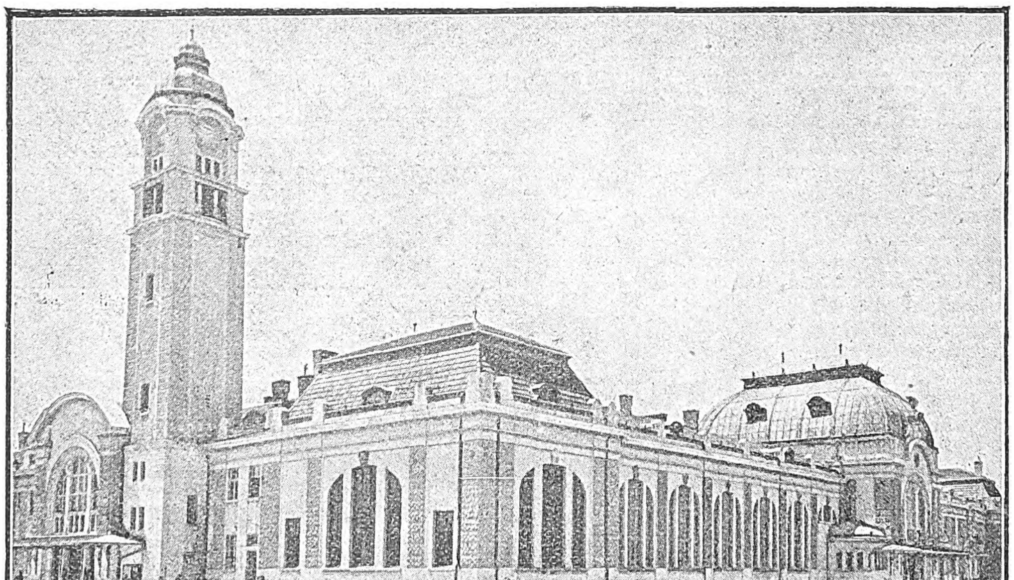

Βάρνα: Ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμός.

Ἡ Βάρνα ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως. Ἡ Βάρνα νῦν εἶναι ὁ μόνος λιμὴν τῆς Βορείου Βουλγαρίας. Πρὸ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων ἦτο ὁ κυριώτερος λιμὴν ἁπάσης τῆς Βουλγαρίας καὶ τοῦτο, ἕνεκα τῆς θέσεως αὐτῆς, συγκοινωνούσης διὰ θαλάσσης μὲ τὸ ἐξωτερικὸν καὶ σιδηροδρομικῶς μὲ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας, ὡς καὶ μετὰ τοῦ Δουνάβεως. Ἤδη, ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ἡ Βάρνα ἦτο ὁ κυριώτερος λιμὴν τῆς Βουλγαρίας διὰ τὴν ἐξαγωγὴν τῶν δημητριακῶν. Κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα διέβαινον διὰ τοῦ τελωνείου Βάρνης δημητριακά, χαλκός, ξυλεία οἰκοδομῆς, λίπη, καὶ ἄλλα (*Hammer: Osmanische Staatsverfassung*, I, 294). Κατὰ τὸν ΙΘ' ὅμως αἰῶνα ἡ Βάρνα ἤρχισε ν' ἀποκτᾷ μεγάλην ἐμπορικὴν σημασίαν ὡς λιμὴν φορτώσεως δημητριακῶν κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ἄλλων καρπῶν τῆς γῆς ὡς καὶ εἰδῶν καὶ προϊόντων τῆς κτηνοτροφίας διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ ἐκφορτώσεως βιομηχανοποιημένων εἰδῶν πρώτης ἀνάγκης ἐρχομένων ἐξ Ἑσπερίας. Ὡς ἐκ τούτου ἐν Βάρνῃ ἀπὸ τοῦ 1841 ἤρχισαν ἱδρυόμενα διάφορα προξενεῖα, ὑποπροξενεῖα καὶ προξενικὰ πρακτορεῖα πλείστων ξένων κρατῶν, ἅτινα σήμερον ἀνέρχονται εἰς 15. Τὸ ἑλληνικὸν ὑποπροξενεῖον (νῦν προξενεῖον) Βάρνης ἱδρύθη τῷ 1845, πρῶτος δὲ Ἕλλην ὑποπρόξενος ὑπηρέτησεν εἰς αὐτὸ ὁ *Δημήτριος Μαυροκορδάτος*.

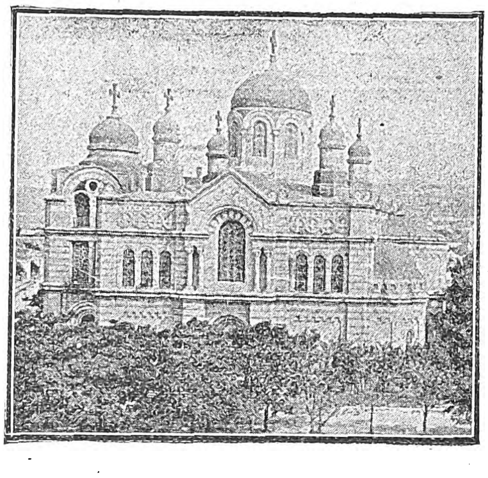

Βάρνα: Ὁ μητροπολιτικὸς ναός.

Ἡ σύνδεσις τῆς Βάρνης μετὰ τοῦ Δουνάβεως διὰ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀποπερατωθείσης τῷ 1867 συνετέλεσε κατὰ πολὺ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου αὐτῆς συνεπείᾳ τοῦ σπουδαίου διεθνοῦς χαρακτῆρος ὃν εἶχεν ἡ διαδρομὴ Βάρνης-Ρουχτσουκίου. Τῷ 1899 ἡ Βάρνα συνεδέθη σιδηροδρομικῶς καὶ μετὰ τῆς Σόφιας. Τῷ 1910 μετὰ τοῦ Δομπρίτς (*Δομπρουτζᾶ*). Τῷ 1906 ἐπερατώθη καὶ ἡ κατασκευὴ τοῦ *λιμένος Βάρνης* (βλ. κατ.). Ἔκτοτε καὶ μέχρι τῶν Βαλκανικῶν πολέμων ὁ λιμὴν Βάρνης καὶ ἐν γένει ἡ πόλις τῆς Βάρνης εἶχεν ἐνισχύσει ἔτι περισσότερον τὴν θέσιν αὐτῆς καὶ ἔφερε τὰ πρωτεῖα τῆς ναυτικῆς καὶ ἐμπορικῆς κινήσεως μεταξὺ τῶν ἄλλων λιμένων τῆς Βουλγαρίας, αἱ δὲ ἐν Βάρνῃ βιομηχανίαι ἦσαν ἐν ἀνθηρᾷ καταστάσει. Μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς ὅμως πολέμους καὶ δὴ συνεπείᾳ τῆς ἀπωλείας τῆς Δοβρουτζᾶς, ἥτις προσηρτήθη τότε εἰς τὴν Ρουμανίαν, ἡ ἀκμὴ τῆς Βάρνης ἤρχισε νὰ παρέρχηται, σήμερον (1928) δὲ ἡ Βάρνα φθίνει οἰκονομικῶς. Τὰ αἴτια τῆς παρακμῆς τῆς Βάρνης, ἐκτὸς τῶν συνεπειῶν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) Ἡ ἀπώλεια τῆς ἐνδοχώρας τῆς Βάρνης, ἤτοι τῆς Δοβρουτζᾶς, ἥτις εἶχε πληθυσμὸν 250,000 περίπου κατοίκων καὶ ἁπάσας τὰς ἀνάγκας αὐτῆς καταναλώσεως ἐθεράπευε μέσῳ τῆς Βάρνης. Ἐκτὸς τούτου, μέρος τῆς εἰς δημητριακὰ ἐξαγωγῆς αὐτῆς ἐξετέλει μέσῳ Βάρνης. 2) Ἡ κατάργησις τῆς εἰδικῆς σιδηροδρομικῆς διατιμήσεως ἧς ἀπήλαυε μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 1914 ἡ Βάρνα καὶ 3) Τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Σόφια, ἥτις πρὸ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων ἐστερεῖτο ἐμπορικῆς κινήσεως καὶ ἦτο μᾶλλον ἡ πόλις τῆς πολιτικῆς καὶ τῶν ὑπαλλήλων, κατέστη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὸ σπουδαιότερον ἐμπορικὸν κέντρον τῆς Βουλγαρίας.

Ἕνεκα τῶν ἀνωτέρω λόγων ἠλαττώθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη σημαντικῶς ἡ ἐμπορικὴ σπουδαιότης τοῦ λιμένος Βάρνης ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ λιμένος Πύργου, ὅστις, ἐξ ἀντιθέτου, ἀπὸ τῆς ἐξισώσεως τῶν σιδηροδρομικῶν διατιμήσεων, βοηθούντων καὶ ἄλλων παραγόντων—ὡς ἡ ἀνάπτυξις τῆς καλλιεργείας καὶ παραγωγῆς τοῦ καπνοῦ ἐν τῇ Νοτίῳ Βουλγαρίᾳ, ἡ ἐξαγορὰ τῶν σιδηροδρόμων τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας κατὰ τὸ 1911 ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους, ἡ προσάρτησις εἰς τὸ Βουλγαρικὸν βασίλειον ἐπαρχιῶν τινων τῆς Μακεδονίας καὶ Θρᾴκης—προάγεται καθημερινῶς εἰς βάρος τῆς Βάρνης, τείνων νὰ καταστῇ ὁ σπουδαιότερος λιμὴν τῆς Βουλγαρίας, ἐνῷ ἡ Βάρνα ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ βλέπει ἐλαττουμένην τὴν οἰκονομικὴν ἐν γένει σημασίαν αὐτῆς, τείνει δὲ νὰ καταστῇ ἁπλῶς μία τῶν σπουδαίων, πράγματι, λουτροπόλεων τοῦ Εὐξείνου, ἐπειδὴ εἰς τοῦτο βοηθοῦσιν ἡ γεωγραφικὴ θέσις καὶ ἡ κλιματολογικὴ κατάστασις αὐτῆς.

Κατὰ τὸ 1927 εἰς τὸν λιμένα Βάρνης κατέπλευσαν 457 ἀτμόπλοια ὑπὸ διαφόρους σημαίας, τόννων καθαρᾶς χωρητικότητος 639,859, ὧν τὰ 24 ἦσαν ἑλληνικὰ τόννων καθαρᾶς χωρητικότητος 13.593, ἀπέπλευσαν 464, τόννων καθαρᾶς χωρητικότητος 648,026, ὧν ἑλληνικὰ 24, τόννων καθαρᾶς χωρητικότητος 13.393. Ἡ Βάρνα συνδέεται διὰ θαλάσσης μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν λοιπῶν λιμένων τῆς Μεσογείου διὰ τακτικῶν γραμμῶν ἐξυπηρετουμένων ὑπὸ τῶν ἀτμοπλοίων τῆς Βουλγαρικῆς Ἐμπορικῆς Ἀτμοπλοΐας Ἑταιρείας καὶ ἄλλων ξένων ἑταιρειῶν. Διὰ τοῦ λιμένος διενεργεῖται γενικὸν ἐμπόριον εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Βορείου Βουλγαρίας, ὡς καὶ ἐμπόριον ἐπιτοπίου καταναλώσεως.

Οὕτως εἰς Ἑλλάδα ἐξάγονται τὰ ἑξῆς προϊόντα τῆς Βουλγαρίας: φασόλια, ἀραβόσιτος, σῖτος, κριθή, σίκαλις, ζῷα μικρὰ καὶ μεγάλα προωρισμένα διὰ σφαγήν, χοῖροι, αὐγά, τυρὸς λευκὸς καὶ κασέρι, ὄρνιθες, ξυλάνθρακες, καυσόξυλα, πίτυρα, κολοκυθόσπορος, κέγχρος, σανός, κρόμμυα, λάχανα, φακή, βῖκος, μελάνθιον, κονικλοδέρματα, σανίδες, πυρόλιθος, ἄλευρα, κτλ.· εἰσάγονται δὲ ἐξ Ἑλλάδος: ἐλαῖαι, ἔλαια, σάπωνες, χαρούπια, μανδαρίνια, σῦκα, σταφίς, κολοφώνιον, μαστίχη, κτλ. Ἡ ἀναλογία τῆς ἐξ Ἑλλάδος εἰς Βουλγαρίαν εἰσαγωγῆς κυμαίνεται μεταξὺ τοῦ $1/8$ μέχρι τοῦ $1/10$ τῆς ἐκ Βουλγαρίας εἰς Ἑλλάδα εἰσαγωγῆς. Ἡ Ἑλλὰς εἶναι σήμερον ἡ καλυτέρα πελάτις τῆς Βουλγαρίας.

Ἡ Βάρνα δὲν ἔχει εἰδικήν τινα βιομηχανίαν ὡρισμένου τινὸς εἴδους, συγκαταλέγεται ὅμως μεταξὺ τῶν βιομηχανικωτέρων πόλεων τῆς Βουλγαρίας, λειτουργούντων ἐν αὐτῇ πλείστων ἐργοστασίων βαμβακερῶν ὑφασμάτων καὶ νηματουργίας σαπωνοποιείων, ἐργοστασίων κατεργασίας γύψου, οἰκοδομικῶν ὑλῶν, ὑελίνων εἰδῶν κοινῆς χρήσεως, χαλκίνων εἰδῶν καὶ σκευῶν, σιγαρέττων, σιδηροδρομικῶν ἁμαξῶν, πλοιαρίων, κορδελλῶν καὶ δαντελλῶν, σιδηρουργείων, βυρσοδεψείων κλπ.

Ἐν Βάρνῃ ἑδρεύει ἐπίσης καὶ ἡ «Βουλγαρικὴ Ἐμπορικὴ Ἀτμοπλοΐκὴ Ἑταιρεία», ἥτις ἔχει 6 ἀτμόπλοια μετρίας χωρητικότητος, τελευταίως (1926) δὲ ἱδρύθη καὶ Συνεταιριστικὴ Ἀτμοπλοΐκὴ Ἑταιρεία, ἥτις κατὰ τὸ 1928 ἠγόρασε τὸ πρῶτον αὐτῆς ἀτμόπλοιον 362 τόννων. Εἰς Βάρναν προσεγγίζουσι τὰ ἀτμόπλοια πολλῶν μεγάλων ἀτμοπλοϊκῶν Ἑταιρειῶν, ἀποκομίζοντα κυρίως τὰ δημητριακὰ τῆς Βουλγαρίας (ἰδίως ἀραβόσιτον), κομίζουσι δὲ εἴδη ἅτινα ἡ βουλγαρικὴ βιομηχανία δὲν παράγει ἢ παράγει εἰς ἀνεπαρκεῖς ποσότητας.

Ἡ Βάρνα ἀποτελεῖ καὶ τὴν βάσιν τοῦ ἐλαχίστου νῦν πολεμικοῦ στόλου τῆς Βουλγαρίας. Ἐν τῷ λιμένι αὐτῆς εὑρίσκεται καὶ ὁ ναύσταθμος, ἔνθα λειτουργεῖ σχολὴ μηχανουργῶν. Ἔχει ὡσαύτως ἀεροδρόμιον καὶ σταθμὸν ἀσυρμάτου.

Οἱ Ἕλληνες ἐν Βάρνῃ. Ἡ ἑλληνικὴ μητρόπολις Βάρνης τυγχάνει μία τῶν ἀρχαιοτέρων μητροπόλεων τοῦ κλίματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πα-

Digitized by Google

τριαρχείου. Πρῶτος ἐπίσκοπος Βάρνης φέρεται ὁ Ἅγιος Ἀπόστολος Ἄμπλιος, ζήσας κατὰ τὸν Β' αἰῶνα. Τελευταῖος μητροπολίτης Βάρνης ἦτο ὁ Πολύκαρπος, ἀποβιώσας τῷ 1905. Ἡ τύχη τοῦ μετὰ τοῦτον διορισθέντος Νεοφύτου εἶναι γνωστή, μὴ ἐπιτραπείσης τῆς ἀποβιβάσεως αὐτοῦ εἰς Βάρναν. Μητροπολίτης Βάρνης ἐχρημάτισε καὶ ὁ ἀοίδιμος πατριάρχης Ἰωακεὶμ ὁ Γ'. Εἰς τὴν μητρόπολιν Βάρνης ὑπήγοντο, ἐκτὸς τῶν ἐκκλησιῶν Βάρνης, καὶ αἱ ἑξῆς ἐκκλησίαι τῆς βορείου Βουλγαρίας: ὁ ναὸς ἁγίου Γεωργίου ἐν Καβάρνῃ (νῦν Ρουμανίᾳ), οἱ ναοὶ Εὐαγγελισμοῦ καὶ Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης ἐν Βαλτσικίῳ (νῦν Ρουμανίᾳ), ὁ ναὸς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἐν Δομπρὶτς (νῦν Παζαρτζὶκ ἐν Ρουμανίᾳ), ὁ ναὸς Ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου ἐν χωρίῳ Γκιαοὺρ-Σουγιουτζούκ, ὁ ναὸς Ἁγίου Δημητρίου ἐν χωρίῳ Γιαλῆ-Οὐτσουρμὰν καὶ αἱ ἐκκλησίαι τῶν πέριξ τῆς Βάρνης χωρίων: *Ἄσπρος, Κεστρίτσι, Γενῆ-Κιοϊ, Καρὰ-Χουσεΐν, Ταπτίκι, Κότζακος* κλπ. Πρὸ τοῦ σχίσματος ὅλαι περίπου αἱ ἐκκλησίαι τοῦ νομοῦ Βάρνης ἦσαν ἑλληνικαὶ καὶ ἡ ἐν αὐταῖς λειτουργία ἐτελεῖτο ἑλληνιστί, ἐκκλησιαζομένων εἰς αὐτὰς καὶ τῶν Βουλγάρων. Ἅμα τῇ συστάσει τῆς Βουλγαρικῆς ἡγεμονίας (1878), αἱ πλεῖσται τῶν ἐν τοῖς χωρίοις ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν Βουλγάρων. Ἔμειναν δὲ ἑλληνικαὶ μόνον ἐκεῖ ἔνθα ὑπῆρχε συμπαγὴς ἑλληνικὸς ἢ ἑλληνόφρων πληθυσμός. Μετὰ τὴν σύστασιν τῆς Βουλγαρικῆς ἡγεμονίας ἐγκατεστάθη ἐν Βάρνῃ καὶ Βούλγαρος μητροπολίτης, ὁ Βάρνης καὶ Πρεσλάβας. Ἡ *ἑλληνικὴ κοινότης Βάρνης* ὑφίστατο πολὺ πρὸ τῆς συστάσεως τῆς Βουλγαρικῆς ἡγεμονίας, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν αὐτοχθόνων, ὡς ἐρρήθη, ἐκ διαφόρων ὁμογενῶν καταγομένων ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν τῆς Τουρκίας καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, ὡς καὶ ἐξ Ἑλλήνων ὑπηκόων. Μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα Βάρνης ἐπολλαπλασιάσθησαν βαθμηδόν, οὕτως ὥστε, τῷ 1878, ἔτος ἀπελευθερώσεως τῆς Βουλγαρίας ὑπὸ τῶν Ρώσων, ἐν Βάρνῃ ὑπῆρχον 7 ἑλληνικὰ σχολεῖα μὲ 1200 μαθητὰς καὶ μαθητρίας. Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην (1878) ἐν Βάρνῃ δὲν ὑπῆρχον ἢ 10υ περίπου Βούλγαροι, μὴ ἔχοντες σχολεῖον παρὰ μόνον μικρὰν ἐκκλησίαν, ἀπὸ οἰκήματος εἰς οἶκον τοῦ Θεοῦ μετατραπεῖσαν, καὶ τοῦτο τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ τότε ἐν Βάρνῃ Ρώσου προξένου (1863). Ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως Βάρνης κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην (1878) ἀνήρχετο εἰς 22.000, ὧν Τοῦρκοι 10.000, Ἕλληνες (γηγενεῖς, ὑπήκοοι Ἕλληνες μέτοικοι, κτλ.) 10.000, Ἀρμένιοι 1.000, ξένοι 900 καὶ Βούλγαροι 100, αἱ δὲ ἐπικρατοῦσαι γλῶσσαι ἦσαν δύο, ἡ ἑλληνικὴ καὶ ἡ τουρκική. Ἀπὸ τοῦ 1878 καὶ ἐντεῦθεν ἤρχισαν ἐρχόμεναι ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐγκαθιστάμεναι ἐν Βάρνῃ διάφοροι βουλγαρικαὶ οἰκογένειαι, τότε δὲ ἤρχισαν νὰ κτίζωνται καὶ βουλγαρικαὶ ἐκκλησίαι, νὰ ἱδρύωνται βουλγαρικὰ σχολεῖα καὶ διωρίσθη Βούλγαρος μητροπολίτης. Τοῦτο ὅμως δὲν ἀνέκοψε τὴν ἀκμὴν καὶ τῆς προόδου τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος, ἥτις ἐξηκολούθει δρῶσα καὶ ἀκμάζουσα.

Βάρνα: *Ἡ μονὴ Ἀλατζᾶ.*

Κατὰ τὸ 1906, ὁπότε ἐγένετο ὁ πρῶτος ἀνθελληνικὸς διωγμός, καὶ ἡρπάγη μέρος τῶν ἐν Βάρνῃ ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν, τὸ ἐν Βάρνῃ ἑλληνόφωνον ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἀνήρχετο εἰς 10.000 περίπου ψυχάς, ἡ δὲ ἑλληνικὴ κοινότης εἶχε πέντε ἐκκλησίας: τὸν Ἅγιον Ἀθανάσιον, τὸν καὶ μητροπολιτικὸν καλούμενον ναόν, τὸν Ἅγιον Νικόλαον, τὴν Παναγίαν, τὸν Ἅγιον Γεώργιον καὶ τὴν Ἁγίαν Παρασκευήν, ὡς καὶ πέντε σχολεῖα, ἤτοι: ἓν ἀρρεναγωγεῖον ἑξατάξιον, ἓν παρθεναγωγεῖον ὀκτατάξιον, ἓν ἀρρεναγωγεῖον τετρατάξιον, ἓν ἕτερον ἀρρεναγωγεῖον τριτάξιον καὶ μίαν μεικτὴν σχολήν, εἰς ἃ ἐφοίτων ὑπὲρ τοὺς 1200 μαθηταὶ καὶ μαθήτριαι. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην (1900—1906) ὁ πληθυσμὸς τῆς Βάρνης ἀνήρχετο εἰς 36.000 περίπου κατοίκων. Ἐπομένως οἱ Ἕλληνες ἀπετέλουν τὸ τρίτον τοῦ πληθυσμοῦ, τοῦ ἑτέρου τρίτου ὄντος τουρκικοῦ, μόλις δὲ ἑνὸς τρίτου βουλγαρικοῦ.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἐκκλησιῶν ἡ Ἑλληνικὴ Κοινότης Βάρνης εἶχε καὶ τὰ ἑξῆς ἱδρύματα: 1) Τὴν μονὴν τοῦ *Ἁγίου Δημητρίου*, ἀπέχουσαν 7 χμ. τῆς Βάρνης, ἥτις τῷ 1883 ἐξεχωρήθη τῷ ἡγεμόνι τῆς Βουλγαρίας Βάττεμβεργ, κτισθέντος ἐπὶ τῆς τοποθεσίας αὐτῆς τοῦ βασιλικοῦ θερέτρου «Εὐξεινογράτ». 2) Τὴν μονὴν τοῦ *Ἁγίου Κωνσταντίνου* ἀπέχουσαν 10 χμ. τῆς Βάρνης. 3) Τὸ Νοσοκομεῖον «*Παρασκευᾶ Νικολάου*» μετὰ παρεκκλησίου, δωρεὰν ὁμωνύμου Βαρναίου εὐεργέτου. 4) Τὰς ἐν Βάρνῃ ἑλληνικὰς σχολὰς καὶ τὴν ἄλλην κινητὴν καὶ ἀκίνητον περιουσίαν ἧς τὰ εἰσοδήματα ἐχρησίμευον εἰς τὴν συντήρησιν καὶ εὐόδωσιν τοῦ ἔργου αὐτῆς. Ἡ Ἑλληνικὴ Κοινότης Βάρνης ὑπέστη τὸ πρῶτον πλῆγμα τῷ 1906, ὅτε ἡρπάγη μέρος τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῆς περιουσίας αὐτῆς, ἀποσυνετέθη δὲ τελείως τῷ 1914 ὅτε κατελήφθησαν αἱ ἀπομείνασαι αὐτῇ ἐκκλησίαι ὡς καὶ τὰ ἀπομείναντα αὐτῇ σχολεῖα. Ἔκτοτε ἡ Ἑλληνικὴ Κοινότης Βάρνης ἔπαυσεν ὑφισταμένη de facto. Ἐν Βάρνῃ δὲν ὑφίσταται σήμερον οὔτε σχολεῖον ἑλληνικόν, οὔτε ἐκκλησία.

Ε. Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

—[ΠΑΡΑΛ. ΓΕΩΓΡ.] Ὁ κόλπος τῆς Βάρνης, ἐν ᾧ καὶ ὁ ὁμώνυμος τῆς πόλεως λιμήν, διανοίγεται εἰς 125 περίπου μίλ. Β. ΒΑ τοῦ Βοσπόρου, εἰς 12 μίλ. βορείως τῶν ἐκβολῶν τοῦ Καμτσῆ καὶ πλησίον τῆς ἐκβολῆς τοῦ *Προβαδὶν* τῶν Βουλγάρων, *Δεονὲ* τῶν Τούρκων καὶ *Panysum* τοῦ Πλινίου (IV,18,45).

Ὁ κόλπος, κολπίζων ὅρμος μᾶλλον, διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Γαλατᾶ καὶ Γκοργκὸφ ἢ Ἁγίου Γεωργίου, ἀπεχόντων ἀλλήλων 4 μίλ. κατὰ διεύθυνσιν ΒΑ—ΝΔ, εἶναι εὐρυχωρότατος μὲ βυθὸν ἀμμοπηλώδη καὶ λίαν ἐπίβολον ταῖς ἀγκύραις καὶ ἀποτελεῖ σωτήριον ἀγκυροβόλιον διὰ τὰς ἀπὸ νότου, δυσμῶν καὶ βορρᾶ φοβερὰς τοῦ Εὐξείνου καταιγίδας, ὧν ὅμως ἀνοικτὸς πρὸς ἀνατολάς, τῶν ἐπιφορῶν, ἐν τούτοις, τῶν ἀπὸ τῆς διευθύνσεως ταύτης κακοκαιριῶν σπανίως φθανουσῶν ἐντὸς τοῦ κολπίζοντος ὅρμου, καθ' ἃ οἱ ἐντόπιοι ναυτικοὶ λέγουσιν, συνηθέστατα δὲ ἀποσβεννυμένων πρὸ αὐτοῦ.

Ὁ λιμὴν ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο κυματοθραύστας, τὸν ἕνα, τὸν ἀνατολικόν, ἔχοντα τὴν ῥίζαν του εἰς τὸ ΝΑ. ἄκρον τῆς πόλεως καὶ χωροῦντα πρὸς νότον ἐπὶ 1250 μέτρα, τὸν δὲ ἕτερον, τὸν δυτικόν, ἀναχωροῦντα ἀπὸ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς καὶ χωροῦντα 700 μέτρα πρὸς ἀνατολάς· τὸ μεταξὺ τῶν ἀκροχηλίων τῶν κυματοθραυστῶν τούτων ἀφινόμενον στόμιον τοῦ λιμένος εἶναι 200 μέτρων. Ὑπάρχει πρὸς τούτοις καὶ μικρὸς λιμενοβραχίων. Ἐκτεταμέναι προκυμαῖαι πρὸς πρόσδεσιν καὶ πλευρισμὸν τῶν πλοίων κατεσκευάσθησαν καὶ εἶναι ὑπὸ κατασκευὴν κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν τοῦ λιμένος, οὗ τὸ βάθος διατηρεῖται τακτικῶς, δι' ἐκσκαφῶν, εἰς 24 πόδας· προβλὴς ἐκφορτώσεως μετὰ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ λιμένος. Μεγάλη λιμνοθάλασσα, $5^1/_2$ μίλ. μήκους, $^1/_2$—1 μίλ. πλάτους καὶ 7—10 ὀργ. βάθους, ὀνομαζομένη *Ντέβνο*, εὑρίσκεται δυτικῶς τοῦ λιμένος, ἀφ' οὗ χωρίζεται ὑπὸ σαπρῶς χθαμαλοῦ λαιμοῦ, πλάτους 1 μίλ. Εὐνόητος ἡ σημασία ἣν θὰ ἀποκτήσῃ ὁ λιμὴν τῆς Βάρνης, διορυσσομένου τοῦ ὡς ἄνω ἰσθμίσκου· τό γε νῦν ἔχον, κατασκευάζεται μικρὸς πλώϊμος αὔλαξ. Εἷς φάρος λευκοῦ σκαρδαμύσσοντος φωτὸς καὶ δύο φανοὶ ἐρυθροῦ σταθεροῦ, ἀποτελοῦν τὸν ναυτικὸν τοῦ λιμένος φωτισμόν.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—[ΣΤΡΑΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Βάρνα μέχρι τοῦ 1887 ἦτο φρούριον, ἀποτελοῦσα μετὰ τῶν ὠχυρωμένων ἐπίσης πόλεων Σούμλας, Ρουχτσοὺκ καὶ Σιλιστρίας τὸ γνωστὸν βουλγαρικὸν τετράπλευρον, τὸ προασπίζον κυρίως πᾶσαν ἀπὸ Δοβρουτσᾶς ἐχθρικὴν ἐπιχείρησιν κατὰ τῆς τότε εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας. Ἡ Βάρνα, κειμένη εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Προβάδια (Provadia), ἔδει συμφώνως ταῖς διατάξεσι τῆς Βερολινείου συνθήκης νὰ μετατραπῇ εἰς ἀνοχύρωτον πόλιν, ἐν τούτοις ὀχυρώσεις τινὲς ὑφίστανται εἰσέτι καὶ νέα ἐπάκτια πυροβολεῖα ἀσφαλίζουσι ταύτην ἀπὸ θαλάσσης. Ἡ πόλις συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς πρωτευούσης Σοφίας διὰ τῆς γραμμῆς Σούμλας, Τυρνόβου, Πλέβνας ὡς καὶ μετὰ τοῦ Ρουχτσούκ, ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως, διὰ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Βάρνης Ρουχτσούκ. Ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς προστατεύει τὰς διὰ τοῦ Ἐμινὲ Βαλκὰν πρὸς τὸν ἕτερον λιμένα τῆς Βουλγαρίας Πύργον (Burgas) ἀγούσας ὁδούς.

Ν. ΚΟΚΚΙΝΗΣ

—[ΙΣΤΟΡ.] Ἡ Βάρνα ἐκτίσθη ὑπὸ ἀποίκων τῆς Μιλήτου περὶ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος π. Χ. παρὰ τῇ θαλάσσῃ εἰς θέσιν τινὰ τοῦ ὅρμου, ἔνθα κατῴκει τότε ἡ Θρακικὴ φυλὴ τῶν Κροβύζων, ἀρχικῶς δὲ ὠνομάζετο *Ὀδησσός* (ἔτι δὲ *Ὀδυσσὸς* καὶ *Ὀδυσσούπολις*) καὶ ἦτο ἀφιερωμένη ὑπὸ τῶν ἱδρυτῶν αὐτῆς εἰς τὸν Ὀδυσσέα. Κατ' ἄλλην ὅμως γνώμην, πλησίον τῆς Ὀδησσοῦ, ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων, ὑπῆρχεν ἀνέκαθεν ἡ πόλις τῆς Βάρνης, καλυφθεῖσα ποτὲ ὑπὸ τῶν ὑδάτων τῆς λίμνης Δέβνας. Καὶ πράγματι ἐντὸς τῆς λίμνης εὑρίσκονται ἴχνη τινὰ ἀγνώστου πόλεως.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Ρωμαίων ἡ Ὀδησσὸς ἦτο ἡ μᾶλλον σημαίνουσα πόλις ναυτικῆς τινος καὶ ἐμπορικῆς ὁμοσπονδίας, γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα «*Πεντάπολις*», καὶ ἧς αἱ λοιπαὶ πόλεις ἦσαν: *Τόμοι (ν. Κωστάντζα), Κάλλατις (ν. Μηγγάλια), Μεσημβρία (ἢ Μεσημβριάς), Ἀπολλωνία (ν. Σωζούπολις)*. Περὶ τὰ τέλη τοῦ Ζ' μ. Χ. αἰῶνος (678 μ. Χ.) ἡ Ὀδησσὸς (Βάρνα) ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Χάνου Ἀσπαρούχ, τριτοτόκου υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων

Βάρνα: *Ἄποψις τῆς πλατείας τῆς μητροπόλεως καὶ τμήματος τῆς πόλεως. Ἐν τῷ μέσῳ τὸ κτίριον τῆς Στρατιωτικῆς Λέσχης.*

Digitized by Google

Κουμπράτ, οὕτινος τὸ βασίλειον ἐξετείνετο μεταξὺ Μαιώτιδος καὶ Βορυσθένους (Δνιέπερ). Πιθανῶς ἔκτοτε χρονολογεῖται καὶ ἡ ἀγνώστου ἐτυμολογίας ὀνομασία τῆς πόλεως Βάρνα, ἥτις σὺν τῷ χρόνῳ ἐπεκράτησε, λησμονηθείσης τῆς πρώτης.

Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἡ Βάρνα συχνάκις ἤλλαξε κυρίαρχον, ὁτὲ μὲν κατεχομένη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ὁτὲ δὲ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν. Περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ′ αἰῶνος τὴν Βάρναν καὶ τὰ πέριξ αὐτῆς κατεῖχεν εὐγενής τις ἰσχυρὰ ἰταλικῆς καταγωγῆς οἰκογένεια μὲ ἀρχηγὸν τὸν *Δομπρότιτς*, ἡ ὁποία ἐξέλιπε μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ 1388 κατάκτησιν τῆς Βουλγαρίας ὑπὸ τῶν Τούρκων. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐπεσκέπτοντο συχνὰ τὴν πόλιν γενουηνσιακά, ἑνετικὰ καὶ ραγουζαῖα πλοῖα, ἅτινα ἀπεκόμιζον τὰ δημητριακὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ. Τῷ 1352 οἱ Ἑνετοὶ ἤδη εἶχον ἐν Βάρνῃ πρόξενον, ὅστις ἔχαιρεν ἰδιαιτέρων δικαστικῶν καὶ ἐμπορικῶν προνομίων *(διομολογήσεις)*.

Τὴν 10ην Νοεμβρίου 1444 πλησίον τῆς Βάρνης ἔλαβε χώραν ἡ περίφημος μάχη (βλ. κατ. *Βάρνης μάχη*), καθ' ἣν ὁ σουλτᾶνος Μουρὰτ ὁ Β′ κατετρόπωσε τὰς στρατιὰς τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας καὶ Οὐγγαρίας Λαδισλάου τοῦ Γ′, ὅστις καὶ ἐθανατώθη κατὰ τὴν μάχην ταύτην, λαβὼν ἔπειτα τὸ ἐπώνυμον *Βαρναῖος (Βάρνεντσικ)*. Ἡ κατὰ τὴν μάχην ταύτην νίκη τοῦ σουλτάνου ἐστερέωσε τὰς ἐν Εὐρώπῃ κτήσεις τῶν Ὀθωμανῶν, ἀφαιρέσασα πᾶσαν ἐλπίδα καὶ δυνατότητα βοηθείας τῆς Δύσεως πρὸς τὸ Βυζάντιον. Ἔκτοτε ἡ Βάρνα ἔμεινε διαρκῶς ὑπὸ τοὺς Τούρκους, πολιορκηθεῖσα ἐπανειλημμένως ὑπὸ τῶν Ρώσων, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος. Μόλις κατὰ τὸ 1828, μετὰ τρίμηνον πολιορκίαν, ἡ Βάρνα ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Ρώσων καὶ κατηδαφίσθησαν τὰ τείχη της. Ὅταν τῷ 1836 οἱ Τοῦρκοι ἀνέκτησαν τὴν πόλιν, ἐφρόντισαν καὶ διὰ τὴν ἐκ νέου ὀχύρωσίν της, ἡ ὁποία ὅμως σήμερον εἶναι ἀναξία λόγου. Κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον ἡ Βάρνα ἐχρησίμευσεν ὡς σημεῖον συγκεντρώσεως τῶν γαλλικῶν, ἀγγλικῶν καὶ πεδεμοντιακῶν στρατευμάτων. Ἔκτοτε ὑφίσταται καὶ τὸ καθολικὸν νεκροταφεῖον, ἐν ᾧ ὑπάρχει μαυσωλεῖον Γάλλων στρατιωτῶν, ἀνεγερθὲν τῇ φροντίδι τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως.

Τῷ 1830 ἡ Βάρνα εἶχε τρεῖς ἑλληνικὰς ἐκκλησίας, καὶ τῷ 1840 ἱδρύθη τὸ πρῶτον τακτικὸν ἑλληνικὸν σχολεῖον. Μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, συνεπείᾳ τοῦ περιφήμου *Χάττι-Χουμαγιούν*, ἐπιτραπείσης ὑπὸ τῆς ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως τῆς ἱδρύσεως ἑλληνικῶν σχολείων, ἀρχίζει ἡ ἀκμὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ Βάρνης. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἤρχισεν ἐξαπλουμένη καὶ μεταξὺ τῶν αὐτοχθόνων, *Γκαγκαούζων* ἀποκαλουμένων, συμπαγῶν τουρκοφώνων χριστιανικῶν πληθυσμῶν, ἐνωρίτατα ἐγκατασταθέντων ἐπὶ τῶν βουλγαρικῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου. Οὗτοι οὐδέποτε ἀνεμίχθησαν μετὰ τῶν Βουλγάρων, ἀλλ' ἐκχριστιανισθέντες καὶ ὑποστάντες τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Βυζαντίου εἶχον σχεδὸν ἐξελληνισθῆ, συνταυτίσαντες ἀνέκαθεν τὴν τύχην των μετὰ τῶν Βυζαντινῶν.

Μετὰ τὴν κατάκτησιν ἁπάσης τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου ὑπὸ τῶν Τούρκων τοῖς ἐπεβλήθη ἡ τουρκικὴ γλῶσσα, ὡς ἄλλως τε τοῦτο συνέβη καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Τουρκίας, καὶ ἐκ τούτου ἐξηγεῖται πῶς οἱ πλεῖστοι τῶν Γκαγκαούζων ἔχουσιν ὡς μητρικὴν γλῶσσαν μέχρι σήμερον τὴν τουρκικήν. Ἐν τούτοις οἱ Γκαγκαοῦζοι ἀπετέλουν ἀναπόσπαστον μέρος τῆς μεγάλης ἑλληνικῆς οἰκογενείας, ὑπαγόμενοι καὶ μετὰ τὸ σχίσμα εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ἑλληνικῆς μητροπόλεως Βάρνης.

Ε. Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

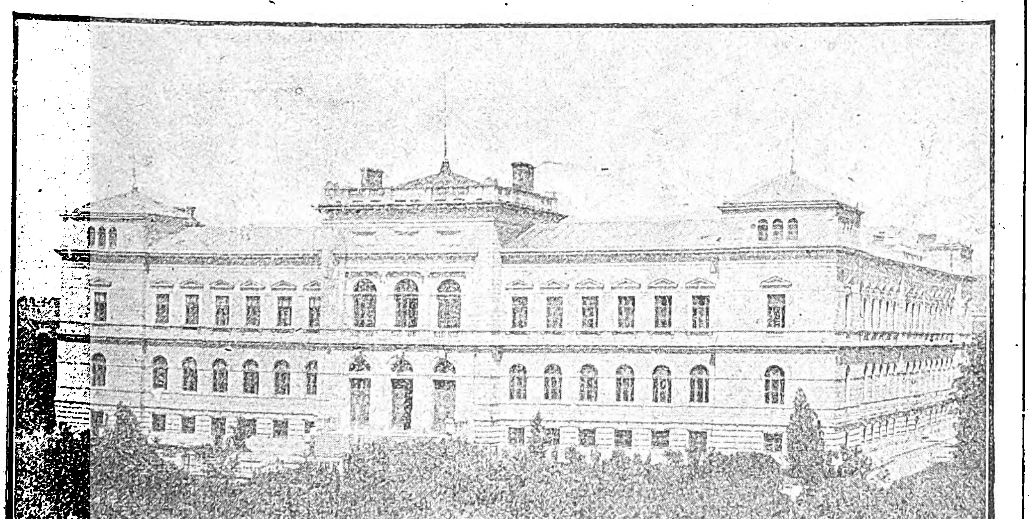

Βάρνα: *Τὸ γυμνάσιον θηλέων.*

Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου, οἱ Τοῦρκοι θέλοντες νὰ πτοήσωσι τοὺς Βουλγάρους καὶ νὰ τοὺς ἀναγκάσωσι νὰ ἀποσπάσωσι στρατὸν ἐκ τοῦ μετώπου τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν, πρὸς ἀπόκρουσιν ἀποβάσεως ἣν προσεποιοῦντο ὅτι θὰ ἐξετέλουν εἰς τὰ βουλγαρικὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου, ἀπέστειλαν κατὰ τῆς Βάρνης τὰ θωρηκτὰ «Τουργοὺτ-Ρεΐς», «Ἀσὰρ-ἰ-Τεφήκ», τὰ καταδρομικὰ «Χαμηδιὲ» καὶ «Μετζητιὲ» καί τινα ἀντιτορπιλλικά. Ὁ στόλος οὗτος, ὃν συνώδευον πολλὰ ἑλληνικὰ φορτηγά, ἐξ ἐκείνων ἅτινα, μὴ προλαβόντα νὰ ἐκπλεύσουν τῶν Στενῶν, κατεσχέθησαν ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ πολέμου, καὶ τὰ ὁποῖα ἤθελον νὰ παραστήσουν ὡς περιέχοντα δῆθεν τὸν στρατὸν τῆς φανταστικῆς ἀποβάσεως, κατέπλευσε πρὸ τῆς Βάρνης τὴν 6|19 Ὀκτωβρίου 1912 καὶ ἐβομβάρδισεν αὐτήν, τὴν δὲ ἑπομένην τὸ χωρίον Καβάρνα, προξενήσας βλάβας εἴς τινα τῶν ἐν τῷ λιμένι βουλγαρικῶν τορπιλλοβόλων. Ἡ κωμῳδία αὕτη τῶν ψευδαποπειρῶν ἀποβάσεως παρετείνετο ὑπὲρ τὸ δέον, ἕως ὅτου τὴν νύκτα τῆς 8 Νοεμβρίου βουλγαρικὰ τορπιλλοβόλα ἐξῆλθον τοῦ λιμένος τῆς Βάρνης, ὅπως ἐπιτεθῶσι τοῦ παραπλέοντος τουρκικοῦ στόλου. Ἐπὶ τῇ θέᾳ αὐτῶν τὸ εὔδρομον «Χαμηδιὲ» ἥναψε τὰ φῶτα τοῦ συνθήματος, ἐκεῖνα δὲ μὴ γνωρίζοντα τί νὰ ἀπαντήσουν, ἐπανέλαβον τὸ σῆμα τοῦτο διὰ νὰ κερδίσουν χρόνον. Πράγματι ἀπὸ τὸ «Χαμηδιὲ» ἐξελήφθησαν τότε ὡς τουρκικὰ τορπιλλικὰ συγχύσαντα τὰς δοθείσας εἰς αὐτὰ ὁδηγίας περὶ τῆς χρήσεως τῶν συνθηματικῶν φώτων, ἐνῷ ἐκεῖνα ἐπωφεληθέντα τῆς παρατάσεως τῶν ἀμφιβολιῶν τούτων, ἐπλησίασαν τὸ «Χαμηδιὲ» καὶ τὸ ἐτορπίλλισαν ἐξ ἐγγυτάτης ἀποστάσεως, προφθάναντα νὰ φύγουν ἀβλαβῆ παρὰ τὸ πυκνὸν πῦρ ὅπερ ἐβάλλετο κατ' αὐτῶν. Τὰ πράγματι δὲ τουρκικὰ τορπιλλοβόλα, σπεύσαντα πρὸς βοήθειαν τοῦ «Χαμηδιὲ» ἅμα τῷ ἀκούσματι τῶν ἐκρήξεων τῶν τορπιλλῶν καὶ τῇ ἐνάρξει τοῦ πυρός, ἐξελήφθησαν ὑπ' αὐτοῦ ὡς βουλγαρικὰ τορπιλλοβόλα ἐπιχειροῦντα νέαν κατ' αὐτοῦ ἐπίθεσιν, καὶ τὸ πῦρ τῶν ταχυβόλων, ἀφῆσαν τὰ βουλγαρικὰ νὰ διαφύγουν, ἐστράφη κατὰ τῶν τουρκικῶν ἀντιτορπιλλικῶν, τὰ ὁποῖα ὡς ἐκ θαύματος διεσώθησαν, ἀναγνωρισθέντα ἐπὶ τέλους ἀπὸ τοῦ «Χαμηδιέ». Παρὰ τὸ μέγεθος τῆς βλάβης του, τὸ «Χαμηδιὲ» χάρις εἰς τὴν καλὴν κατασκευὴν τῶν στεγανῶν διαφραγμάτων του, ἠδυνήθη νὰ διασωθῇ, καὶ μὲ τὸ ἄκρον τοῦ προστέγου εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ὑπὸ τὸ βάρος τοῦ ὕδατος τοῦ κατακλύσαντος τὸ πρωραῖον στεγανὸν διαμέρισμα, ἠδυνήθη νὰ φθάσῃ, ρυμολκούμενον ὑπὸ τοῦ Τουργοὺτ ἀπὸ τῆς πρύμνης, εἰς τὸν ναύσταθμον τοῦ Κερατίου, ἐνῷ τὰ βουλγαρικὰ τορπιλλικὰ εἶχον πρὸ πολλοῦ ἐπαναπλεύσει εἰς Βάρναν σῷα καὶ ἀβλαβῆ.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

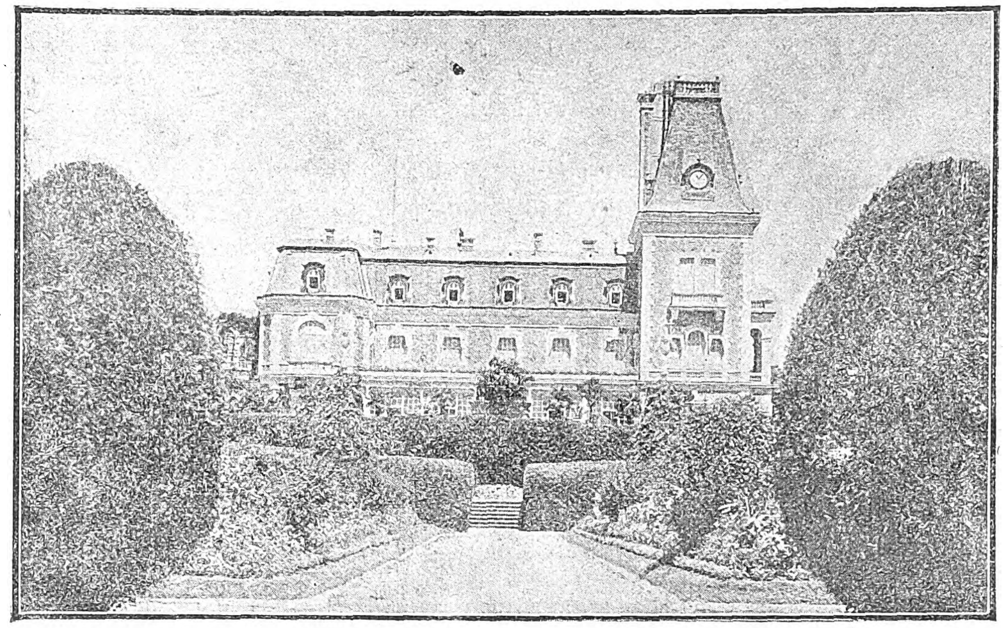

Βάρνα: *Τὸ παρὰ τὴν ἑλληνικὴν μονὴν Ἁγίου Δημητρίου βασιλικὸν θέρετρον «Εὐξεινογράτ».*

— **Βάρνης** *μάχη*. Οὕτως εἶναι γνωστὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἡ μεγάλη μάχη ἡ συναφθεῖσα τῇ 10 Νοεμβρίου 1444 μ.Χ. μεταξὺ Τούρκων ἀφ' ἑνός, Οὔγγρων καὶ τῶν μετ' αὐτῶν συμπολεμούντων Χριστιανῶν ἀφ' ἑτέρου, καθ' ἥν, πεσόντος τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας καὶ Πολωνίας Λαδισλάου (Βλαδισλὰβ) τοῦ Γ′ τοῦ Γιαγελλῶνος, νικηταὶ ἐξῆλθον οἱ Τοῦρκοι ὑπὸ τὸν σουλτᾶνον Μουρὰτ τὸν Β′.

Ὁ σουλτᾶνος Μουρὰτ Β′ ἀπαυδήσας ἐκ τῶν μακρῶν πολέμων, τοὺς ὁποίους εἶχε διεξαγάγει πρὸς τοὺς Οὔγγρους καὶ πρὸς τὸν ἐν Ἀνατολῇ μυστικῶς μετ' αὐτῶν συμπράττοντα ἡγεμόνα τῆς Καραμανίας, ἔκλεισεν εἰρήνην μετὰ τοῦ τελευταίου τούτου καὶ ἀπέστειλεν εἰς Οὐγγαρίαν ὡς ἔκτακτον πρεσβευτὴν ἕνα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ εὑρισκόμενον Ἕλληνα ἀρνησίθρησκον. Οὗτος κατ' ἀρχὰς μὲν συνηντήθη μετὰ τοῦ ἐπανειλημμένως νικήσαντος τοὺς Τούρκους ἡγεμόνος τῆς Τρανσυλβανίας καὶ ἀρχηγοῦ τοῦ οὐγγρικοῦ στρατοῦ, τοῦ διασήμου Γιάγκου Οὐνυάδου, τὸν ὁποῖον οἱ Τοῦρκοι ἐθεώρουν ὡς τὸν δεύτερον βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας, ὑπὸ τούτου δὲ ἀπεστάλη πρὸς τὸν βασιλέα Λαδίσλαον εἰς Σεγκιντίν, ὅπου συνεδρίαζεν ἡ Βουλή. Ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας παρεκινεῖτο εἰς ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου τόσον ὑπὸ τοῦ πάπα ὅσον καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου, ἀλλ' ὁ Οὐνυάδης καὶ ὁ σύμμαχος τῶν Οὔγγρων βασιλεὺς τῆς Σερβίας Γεώργιος Βράγκοβιτς, συνεβούλευον τὴν εἰρήνην. Ἀκολουθήσας τὰς συμβουλὰς τούτων ὁ Λαδίσλαος ὑπέγραψε τὴν 12ην Ἰουλίου 1444 δεκαετῆ συνθήκην εἰρήνης μετὰ τῶν Τούρκων, καθ' ἣν ἡ Σερβία καὶ ἡ Ἑρζεγοβίνη ἀπεδίδοντο εἰς τὸν βασιλέα τῆς Σερβίας, ἡ δὲ Βλαχία ἔμενεν ὑπὸ τὴν οὐγγρικὴν ἐπικυριαρχίαν. Μετὰ τὴν συνθήκην ταύτην ὁ σουλτᾶνος Μουράτ, τοῦ ὁποίου τὸν χαρακτῆρα ἐπαινοῦσι καὶ οἱ ἡμέτεροι ἱστορικοὶ Δούκας καὶ Χαλκοκονδύλης, αἰσθανόμενος ὅτι ἦτο κατάκοπος πλέον ἐκ βασιλείας εἴκοσι τριῶν ἐτῶν, τεσσαρακοντούτης μόλις, παρῃτήθη καὶ ἀπεσύρθη εἰς Μαγνησίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Τὸν θρόνον παρέδωκεν εἰς τὸν 14ετῆ υἱόν του Μωάμεθ τὸν Β′, τὸν κατόπιν πορθητὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Μόλις ὅμως ἀπεσύρθη ὁ σουλτᾶνος, ὁ καρδινάλιος Ἰούλιος Καισαρίνης, ληγᾶτος τοῦ πάπα, ἔπεισε τὸν βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας νὰ κινήσῃ ἐκ νέου τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Τούρκων. Συγχρόνως ἔφθασαν ἐπιστολαὶ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου ὡς καὶ τοῦ καρδιναλίου Φραντσέσκου Κοντολμιέρη, ἀρχηγοῦ τοῦ πρὸ τοῦ Ἑλλησπόντου παπικοῦ στόλου, γραφόντων, ὅτι ἡ στιγμὴ τῆς εἰς Ἀσίαν ἀποχωρήσεως τοῦ Μουρὰτ ἦτο μοναδικὴ εὐκαιρία πρὸς κατασύντριψιν τῆς ἐν Εὐρώπῃ δυνάμεως τῶν Τούρκων, διότι ἐν Ἀνατολῇ μὲν ὁ ἡγεμὼν τῆς Καραμανίας καὶ ἄλλοι ἡγεμονίσκοι διετέλουν ἐν διηνεκεῖ ἀνταρσίᾳ, ὁ δὲ παπικὸς στόλος θὰ παρε-

Digitized by Google

κώλυε τὴν εἰς Εὐρώπην διάβασιν τοῦ σουλτάνου. Ἔχων οὕτω καὶ τὴν ἄδειαν τοῦ Πάπα, ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας ἐπείσθη νὰ παραβῆ τὸν πρὸς τοὺς Τούρκους δοθέντα ὅρκον, κατώρθωσε δὲ νὰ λάβη καὶ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Οὐνυάδου, ὑποσχεθεὶς ὅτι θὰ διώριζεν αὐτὸν βασιλέα τῆς ἀπὸ τῶν Τούρκων κατακτηθησομένης Βουλγαρίας. Ὁ οὐγγρικὸς στρατὸς ἐξεκίνησε τὸν Σεπτέμβριον. Πρὸ τῆς ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως Νικοπόλεως ἡνώθησαν μετ᾿ αὐτοῦ ὁ βλαχικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα Βλὰδ Δράκουλ καὶ ὁ Οὐνυάδης ἐλθὼν ἐκ Τρανσυλβανίας διὰ Βλαχίας μὲ 5000 ἄνδρας. Κατὰ τὸ συγκροτηθὲν πολεμικὸν συμβούλιον ὁ Δράκουλ, ἔχων, ὡς λέγεται, ὑπ᾿ ὄψει παλαιὰν πρόρρησιν μιᾶς Βουλγαρίδος μάντιδος, παρέστησε τοὺς κινδύνους τοῦ ἐγχειρήματος, ὑποστηρίξας, ὅτι μόνη ἡ ἰδιαιτέρα συνοδεία τοῦ σουλτάνου ἦτο ἀριθμητικῶς ἀνωτέρα τοῦ ὅλου οὐγγρικοῦ στρατοῦ. Ὁ Οὐνυάδης ἀντέκρουσε καὶ κατηγόρησεν αὐτὸν ὡς προδότην. Ἐξαφθείσης τῆς συζητήσεως ὁ Δράκουλ ἐξιφουλκησε, συνεπείᾳ δὲ τούτου συλληφθεὶς ἐφυλακίσθη, μόνον δὲ χάρις εἰς πλούσια χρηματικὰ δῶρα καὶ εἰς τὴν ἄμεσον ἀποστολὴν τοῦ υἱοῦ του εἰς τὸ στρατόπεδον μὲ 4000 ἄνδρας κατώρθωσε νὰ ἐλευθερωθῆ. Ὁ ἡνωμένος στρατός, ἂν καὶ ἔφερεν ἐπὶ τῆς στολῆς τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, διήλασε διὰ Βουλγαρίας, καταστρέφων τοὺς ἑλληνικοὺς καὶ βουλγαρικοὺς ναοὺς καὶ κατέλαβεν ἐπὶ τέλους τὴν Καβάρναν καὶ τὴν Βάρναν. Ὁ οὐγγρικὸς στρατὸς ἐστρατοπέδευσεν εἰς ἑλῶδες πεδίον μεταξὺ τῆς συνοικίας Γαλατᾶ καὶ τῆς κυρίως Βάρνης, ὅτε ἔφθασεν ἡ εἴδησις ὅτι ὁ παρητημένος σουλτᾶνος Μουρὰτ ὥρμησεν ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ 40.000.

Ἡ ἀπόφασις τοῦ Μουρὰτ νὰ ἐπανέλθη εἰς τὸν θρόνον καὶ ν᾿ ἀναλάβη τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ ἐλήφθη κατόπιν ἐπανειλημμένων παρακλήσεων βεζυρῶν Χαλὶλ πασᾶ, Σαρουντζᾶ πασᾶ καὶ ἄλλων βλεπόντων τὸν σταυροφορικὸν στρατὸν ἕτοιμον ἴσως νὰ διαβῆ καὶ τὸν Αἷμον. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ δεκατετραετὴς σουλτᾶνος ἔγραψεν ἐξ Ἀδριανουπόλεως, ὅπου ἦτο τότε ἡ πρωτεύουσα, εἰς τὸν πατέρα του, ὅστις κατ᾿ ἀρχὰς δὲν ἠθέλησε νὰ ἀφήση τὸν ἥσυχον βίον τῆς Μαγνησίας. Ὁ νεαρὸς σουλτᾶνος ἔγραψε τότε καὶ δευτέραν ἐπιστολήν, ἡ ὁποία ἔλεγε, κατὰ τοὺς Τούρκους ἱστορικούς, μεταξὺ ἄλλων τὰ ἑξῆς : «Ἂν βασιλεὺς εἶσθε σεῖς, εἶναι ἀντίθετον πρὸς τὰ βασιλικὰ καθήκοντα νὰ ἀρνεῖσθε τὰς ὑπηρεσίας σας, ὅταν τὸ κράτος ἔχῃ ἀνάγκην αὐτῶν. Ἂν βασιλεὺς εἶμαι ἐγώ, τότε σᾶς διατάσσω : εἰς τὰ ὅπλα ! Καὶ σᾶς προειδοποιῶ, ὅτι ὀφείλετε νὰ ὑπακούσετε !»

Ὑπείκων εἰς τὰς ἐκκλήσεις ταύτας ὁ Μουρὰτ ἔσπευσε νὰ τεθῆ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀνατολῆς. Ἀντὶ ὅμως νὰ διαπεραιωθῆ εἰς Εὐρώπην διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου, ὅπου ἐφρούρει ὁ παπικὸς στόλος, διέβη τὸν Βόσπορον διὰ γενουατικῶν πλοίων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπλήρωσεν ἓν δουκᾶτον κατ᾿ ἄνδρα. Ὁ τουρκικὸς στρατός, ἀνασυνταχθεὶς ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ ὁδοιπορήσας ταχέως, δὲν ἐβράδυνε νὰ φθάσῃ πρὸ τῆς Βάρνης ὅπου ἐστρατοπέδευσεν εἰς ἀπόστασιν μόλις τεσσάρων χιλιάδων βημάτων ἀπὸ τοῦ οὐγγρικοῦ. Κατὰ τὸ εἰς τὸ χριστιανικὸν ἀρχηγεῖον συγκροτηθὲν συμβούλιον ὁ καρδινάλιος Καισαρίνης (Cesarini) καὶ δύο ἐπίσκοποι συνεβούλευσαν ὀχύρωσιν τοῦ στρατοπέδου διὰ μεγάλου ὀρύγματος. Ὁ Οὐνυάδης ὅμως ὑπεστήριξεν ἐπίθεσιν εἰς τὸ ἀνοικτὸν πεδίον. Τὴν γνώμην ταύτην ἠσπάσθη καὶ ὁ βασιλεύς, οὕτω δὲ ἀπεφασίσθη ἡ ἐφόρμησις.

Τὸ ἀριστερὸν τοῦ οὐγγρικοῦ στρατοῦ, ἀποτελούμενον ἐκ τῶν Βλάχων καὶ 5000 Οὔγγρων, ἐπροστατεύετο ὑπὸ τοῦ παρὰ τὴν Βάρναν ἕλους. Εἰς τὸ δεξιόν, τὸ ἐστραμμένον πρὸς τὴν πόλιν καὶ ἑπομένως περισσότερον ἐκτεθειμένον, εὑρίσκετο ἡ κυρία δύναμις τοῦ οὐγγρικοῦ στρατοῦ μὲ τὴν μεγάλην μαύρην οὐγγρικὴν σημαίαν ὑπὸ τὸν βάνον Φραγκὸ καὶ τὸν ἐπίσκοπον τοῦ Ἐρλάου ὡς καὶ οἱ σταυροφόροι τοῦ καρδιναλίου. Ὄπισθεν, ὅπου ἦτο παρατεταγμένον καὶ τὸ πυροβολικόν, εὑρίσκετο ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Βαραδίσου, ἔχων καὶ ὀλίγους Πολωνούς. Ὁ βασιλεὺς Λαδίσλαος εὑρίσκετο εἰς τὸ μέσον περιστοιχιζόμενος ὑπὸ 500 ἱππέων τῆς ἰδιαιτέρας του φρουρᾶς μὲ τὴν σημαίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, φερομένην ὑπὸ τοῦ Στεφάνου Βάθορυ. Ὁ δὲ Γιάγκος Οὐνυάδης ἦτο πανταχοῦ παρών, ἐμψυχώνων ὅλους. Τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ τὸ δεξιὸν ἦτο, ὡς πάντοτε ἐν ὥρᾳ μάχης, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Βεηλὲρ βέη τῆς Ρούμελης, Τουραχὰν (Τουραχάνης τῶν Βυζαντινῶν), ἐνῷ τοῦ ἀριστεροῦ ἡγεῖτο ὁ Βεηλὲρ βέης τῆς Ἀνατολῆς, ὅστις ἐτίθετο συνήθως ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ δεξιοῦ, ὅταν ὁ πόλεμος διεξήγετο ἐν Ἀσίᾳ. Τοιοῦτος ἦτο κατὰ τὴν μάχην ταύτην ὁ Καρατζᾶ βέης, ἐνῷ ὁ Τουραχάνης, διατελῶν ἔγκλειστος ἐν Τοκάτῃ τῆς Ἀνατολῆς ὡς ἀντάρτης, ἀπεφυλακίσθη ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ. Εἰς τὸ μέσον τῆς τουρκικῆς παρατάξεως εὑρίσκετο ὁ Μουρὰτ μὲ τοὺς γενιτσάρους. Ἐνώπιον αὐτοῦ ὑπῆρχεν ὄρυγμα προστατευόμενον ὑπὸ προφράγματος ἐκ πασσάλων. Παρὰ τὴν τουρκικὴν σημαίαν ἐκυμάτιζεν ἐπὶ μιᾶς λόγχης τὸ ἔγγραφον τῆς συνθήκης τοῦ Σεγκεδίν, τὴν ὁποίαν ὁ Λαδίσλαος εἶχεν ὑπογράψει, ὁρκισθεὶς ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου. Τὴν στιγμὴν καθ᾿ ἣν ἐπρόκειτο νὰ ἀρχίσῃ ἡ μάχη, ἔπνευσε σφοδρὸς ἄνεμος κατασχίσας τὰς οὐγγρικὰς σημαίας πλὴν τῆς τοῦ βασιλέως. Τοῦτο ἐφόβισε τοὺς Οὔγγρους. Πρῶτος ἐπήλασεν ὁ Οὐνυάδης κατὰ τοῦ Βεηλὲρ βέη τῆς Ἀνατολῆς, ἐνῷ συγχρόνως σχεδὸν οἱ Βλάχοι ἐπιτεθέντες κατὰ τοῦ στρατοῦ τῆς Ρούμελης ἀνέτρεψαν αὐτὸν καὶ εἰσήλασαν εἰς τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον μέχρι τῆς σκηνῆς τοῦ σουλτάνου. Οὗτος ἡτοιμάζετο νὰ τραπῆ εἰς φυγήν, ὅτε ἐπελθὼν ὁ Καρατζᾶς καὶ κρατήσας τὰ ἡνία τοῦ ἵππου του ἐξώρκισεν αὐτὸν νὰ μείνῃ. Ὁ Γενιτσὰρ-ἀγᾶς ἐπεχείρησε νὰ ἀντενεργήσῃ κατὰ τοῦ Βεηλὲρ βέη, ὅστις τὴν στιγμὴν ἀκριβῶς ἐκείνην ἔπεσε σπαθισθεὶς ὑπὸ Οὔγγρου πολεμιστοῦ. Ἐν τούτοις ὁ Μουρὰτ καὶ οἱ γενίτσαροι ἔμειναν ἀμυνόμενοι κατὰ τῶν ἐπιθέσεών των περὶ τὸν Πολωνὸν βασιλέα, ὅστις, παρὰ τὰς παρακλήσεις τοῦ Οὐνυάδου, παρεσύρθη εἰς τὴν κατὰ τῶν γενιτσάρων ἐπέλασιν. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ ἵππος τοῦ βασιλέως, βληθεὶς εἰς μίαν τῶν κνημῶν ὑπὸ ἐχθρικοῦ βέλους, ἔπεσε μετὰ τοῦ ἀναβάτου, ἀμέσως δὲ εἷς γέρων γενίτσαρος, ὁ Κοτζᾶ Χιντίρ, ἀπέκοψε τὴν κεφαλὴν τοῦ Λαδισλάου καὶ ἐμπήξας αὐτὴν ἐπὶ λόγχης ἐπεδείκνυεν εἰς τοὺς Οὔγγρους, οἵτινες ἤρχισαν φεύγοντες κατεπτοημένοι. Εἶχε πλέον ἐπέλθει τὸ ἑσπερινὸν σκότος, ὅτε ὁ Οὐνυάδης βλέπων τὴν μάχην ἀπολεσθεῖσαν ἐτράπη εἰς φυγὴν μετὰ τῶν Βλάχων. Τὴν πρωΐαν ὁ Μουρὰτ ἐπετέθη κατὰ τῶν ὑπολειφθέντων εἰς τὸ οὐγγρικὸν στρατόπεδον. Ὅλοι οἱ Οὔγγροι πολεμισταὶ ἐσφάγησαν ἐκτὸς ὀλίγων. Μεταξὺ τῶν πεσόντων ἦσαν οἱ δύο ἐπίσκοποι καὶ ὁ καρδινάλιος. Μετὰ τὴν μάχην ὁ Μουρὰτ ἐπιθεωρήσας τὸ πεδίον παρετήρησεν ὅτι ὅλοι οἱ νεκροὶ ἦσαν νέοι, κανεὶς δὲ «ἀσπρογένης». «Ἂν ὑπῆρχε κανεὶς ἀσπρογένης, ἀπήντησεν ὁ συνοδεύων αὐτὸν ἔμπιστός του Ἀζὰπ-βέης, δὲν θὰ ἐπεχείρουν αὐτὸ τὸ τόλμημα».

Εἰς χεῖρας τῶν νικητῶν ἔπεσον 250 ἅμαξαι πλήρεις πολυτίμων ἀντικειμένων. Τὴν κεφαλὴν τοῦ Λαδισλάου ἀπέστειλεν ὁ Μουρὰτ ἐντὸς μέλιτος εἰς τὸν Γενικὸν Διοικητὴν Προύσης Δζουμπιμπὲ-Ἀλῆ ὡς πειστήριον συνοδεῦον τὴν ἀγγελτήριον τῆς νίκης ἐπιστολήν. Εἰς δὲ τὸν σουλτᾶνον τῆς Αἰγύπτου ὁ Μουρὰτ ἀπέστειλε μετὰ τῶν ἐπινικίων γραμμάτων καὶ 25 θωρακοφόρους, θέλων οὕτω νὰ δείξῃ, ὅτι ἐπολέμησε πρὸς σιδηροφράκτους μαχητάς. Ὅταν ἡ κεφαλὴ τοῦ Λαδισλάου ἔφθασεν εἰς Προῦσαν, οἱ κάτοικοι ὑπεδέχθησαν αὐτὴν ἔξω τῆς πόλεως καὶ ἀφοῦ τὴν ἔπλυναν ἐντὸς τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ Νιλουφὲρ (Ὀδρύσην) τὴν περιήγαγον ἐν θριάμβῳ ἐπὶ λόγχης καθ᾿ ὅλην τὴν πόλιν.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

— **Βάρνα** *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάσθη ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Ἀν. Θρᾴκης τὸ χωρίον *Βαρνίτσα* τῆς Ὑποδιοικήσεως Κισσάνης. Οἱ πρῶτοι κάτοικοί της ἦσαν Σέρβοι πρόσφυγες, ἀναγκασθέντες, φαίνεται, νὰ μεταναστεύσωσιν εἰς Ἀν. Θρᾴκην μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Βελιγραδίου τῷ 1521 ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμὰν τοῦ Β΄, ὅπου ἄλλοι μὲν ἵδρυσαν τὴν Βαρνίτσαν, ἄλλοι δὲ τὸ ὁμώνυμον τῆς σερβικῆς πρωτευούσης χωρίον παρὰ τὸν Βόσπορον. Ἀπὸ πολλοῦ οἱ κάτοικοι τῆς Βαρνίτσας εἶχον ἐξελληνισθῆ, πρὸ δὲ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν ἠρίθμει αὕτη 165 κατοίκους.

Α. Θ. ΣΑΜ.

Βαρνάβα *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Μαραθῶνος* τῆς ἐπαρχίας Ἀττικῆς τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα (βλ. εἰκ. ἐν λ. Ἀττική, τ. ΣΤ΄, σ. 155, ἀρ. 6) Κάτ. (1928) 526, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Ἡ πρὸς Β τῆς κοινότητος περιφέρεια εἶναι δασώδης ἐκ πεύκων, ἐξ ὧν ἐξάγεται ῥητίνη (30,000 ὀκ.). ΒΑ. τοῦ χωρίου εἰς ἀπόστασιν $1^1/_2$ χμτρ. σῴζεται παλαιὸς ἑλληνικὸς πύργος τετράγωνος ὅπου ἐξωκκλήσιον τῆς *Ἁγ. Παρασκευῆς* μετὰ πηγῆς.

Δ. Ε. Μ.

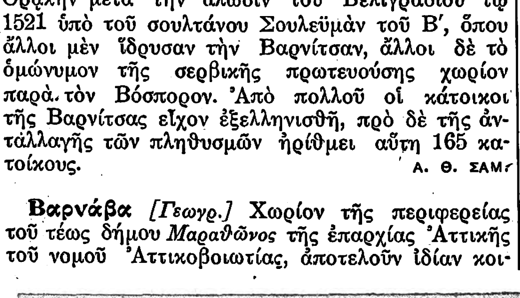

Ἐρείπια τοῦ πύργου τῆς Βαρνάβας.

[Φωτογρ. Σ. Ναουμίδου.]

Βαρνάβας *[Βιβλ. Ἱστορ.]*. Τὸ ἀραμαϊκὸν τοῦτο ὄνομα (*Βὰρ-Νεμπουᾶ*=υἱὸς παρακλήσεως) ἐδόθη ὑπὸ τῶν ἀποστόλων εἰς τὸν Λευείτην τὸ γένος *Ἰωσὴφ* (Ἰωσήφ), ὅστις ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Πράξεων τῶν ἀποστόλων ἐμφανίζεται ὡς ἓν τῶν ἐπιφανεστάτων καὶ πρωταγωνιστούντων ἐν τῇ ἀποστολικῇ δράσει προσώπων τῆς πρώτης ἐκκλησίας, προσονομαζόμενος διὰ τοῦ τιμητικωτάτου ὀνόματος ἀπόστολος. Καὶ *υἱὸς* μὲν *παρακλήσεως* ἀπεκλήθη οὗτος διὰ τὴν πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς εἴτε λόγῳ (κηρύγματι), εἴτε ἔργῳ, εἴτε ἀμφοτέροις γενναίως ὑπ᾿ αὐτοῦ παρεχομένην παραμυθίαν. Κατήγετο δ᾿ ἐκ τῆς ἰουδαϊκῆς διασπορᾶς καὶ δὴ ἐκ τῆς Κύπρου. Διαμένων δὲ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἱδρύσεως τῆς πρώτης ἐκκλησίας ἐν Ἱερουσαλὴμ καὶ καταληφθεὶς καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ ἐνθέου ἐκείνου ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ πλησίον ζήλου τῶν πρώτων Χριστιανῶν, πωλήσας δὲ τὸν ἀνήκοντα εἰς αὐτὸν ἀγρὸν «ἤνεγκε τὸ χρῆμα καὶ ἔθηκε παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων» (Πράξ. δ΄ 37). Αἱ ἐξενεχθεῖσαι ἤδη ὑπὸ παλαιῶν ἐξηγητῶν εἰκασίαι, ὅτι ὁ *Βαρνάβας* ἦτο εἷς τῶν 70 ἀποστόλων καὶ ὅτι εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς *Βαρσαβᾶν* τὸν ἐπικαλούμενον *Ἰοῦστον* κ.τ.τ., δὲν στηρίζονται ἐπὶ σαφῶν ἐνδείξεων τῆς Κ. Διαθήκης.

Ὁπόσης ὑπολήψεως καὶ ὁπόσου κύρους ἀπέλαυεν ὁ Βαρνάβας ἐν τῇ πρώτῃ ἐκκλησίᾳ, γίνεται δῆλον ὄχι μόνον ἐκ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς βίβλου τῶν Πράξεων ὅτι «ἦν ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ πλήρης πνεύματος ἁγίου καὶ πίστεως» (ια΄ 24), ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ὅτι, ὅτε ἔφθασεν εἰς Ἱεροσόλυμα ἡ εἴδησις περὶ διαδόσεως τοῦ Εὐαγγελίου ἐν Ἀντιοχείᾳ, αὐτὸς ἀπεστάλη ἐκεῖ ὑπὸ τῆς ἱεροσολυμίτιδος Ἐκκλησίας, ἵνα ἐκτιμήσῃ τὴν δημιουργηθεῖσαν κατάστασιν, ἔτι δὲ καὶ ἐκ τοῦ ὅτι αὐτὸς ἀνέλαβε νὰ συστήσῃ εἰς τοὺς ἐν Ἱεροσολύμοις ἀποστόλους τὸν ἄρτι ἀπὸ διώκτου τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς ἀπόστολον αὐτοῦ μεταστραφέντα καὶ εἰς πάντας εἰσέτι ὕποπτον *Παῦλον* (Πράξ. θ΄ 27, ια΄ 22). Διεπνέετο δὲ ὑπὸ τοσαύτης ταπεινοφροσύνης ἅμα δὲ καὶ ζήλου ἀποστολικοῦ, ὥστε πεμφθεὶς διὰ τὸν ἀνωτέρω δηλωθέντα σκοπὸν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν καὶ γινώσκων τὴν μεγάλην ἱκανότητα καὶ τὸν ζῆλον τοῦ Παύλου, δὲν ἐδίστασε νὰ σπεύσῃ πρὸς ἀναζήτησιν αὐτοῦ ἐν Ταρσῷ, ὃν καὶ παραλαβὼν καὶ ἀγαγὼν εἰς Ἀντιόχειαν εἰργάσθη ἐνταῦθα μετ᾿ αὐτοῦ «ἐνιαυτὸν ὅλον» πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ διοργάνωσιν τῆς ἐκκλησίας ταύτης (Πραξ. ια΄ 25 καὶ ἑξ.), γενόμενος οὕτω πράγματι γέφυρα μεταξὺ τῆς ἱεροσολυμίτιδος μητρὸς τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῆς πρὸς τὰ ἔθνη ἱεραποστολῆς, ἧς ἀφετηρία ὑπῆρξεν ἡ Ἀντιόχεια. Μετά τινα χρόνον ὁ Βαρνάβας ὁμοῦ μετὰ τοῦ Παύλου ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐκκλησίας, ὅπως κομίσῃ βοηθήματα εἰς τὴν ὑπὸ λιμοῦ ἐπαπειλουμένην ἐκκλησίαν τῶν Ἱεροσολύμων. Ἐπιστρέψας δὲ μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς διακονίας ταύτης εἰς Ἀντιόχειαν ἐπεχείρησεν ὁμοῦ μετὰ τοῦ Παύλου τὴν πρώτην πρὸς τὰ ἔθνη μεγάλην καὶ περιπετειώδη ἀποστολικὴν πορείαν, καθ᾿ ἣν ἐπεσκέφθησαν ὅλην τὴν Κύπρον, τὴν Παμφυλίαν, τὴν Πισιδίαν καὶ τὴν Λυκαονίαν, ἔχοντες μεθ᾿ ἑαυτῶν καὶ *Μᾶρκον* τὸν συγγενῆ τοῦ Βαρνάβα (Πράξεων ιγ΄ 4-ιδ΄ 28). Μετὰ δὲ τὴν ἐκ τῆς πορείας ταύτης ἐπιστροφήν, καθ᾿ ὃν χρόνον ἀμφότεροι οἱ ἀπόστολοι ἐσυνέχιζον τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ δρᾶσίν των, προκληθέντος ἐνταῦθα ὑπὸ Χριστιανῶν ἐξ Ἰουδαίων τοῦ ζητήματος περὶ τῆς ἀναγκαιότητος τῆς περιτομῆς τῶν ἐξ ἐθνῶν Χριστιανῶν, ἀπεστάλη ὁ Βαρνάβας μετὰ τοῦ Παύλου, ὅπως διασκεφθῶσιν ἐπ᾿ αὐτοῦ μετὰ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ἀποστόλων (Πράξ. ιε΄ 2 ἑξ). Ἐν δὲ τῇ ἀποστολικῇ ταύτῃ συνόδῳ, ἐν ᾗ ἐνεργὸν μέρος διεδραμάτισεν ὁ Βαρνάβας ὁμοῦ μετὰ τοῦ Παύλου, ἀπεφασίσθη ὅπως ἀμφότεροι ἀναλάβωσι τὸ πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς εὐαγγελικὸν κήρυγμα (Γαλάτ. β΄ 9). Προκειμένου δὲ μετὰ τὴν εἰς Ἀντιόχειαν ἐπάνοδον νὰ ἀναλάβῃ μετὰ τοῦ Παύλου νέαν ἀποστολικὴν πορείαν, διαφωνήσας πρὸς τὸν Παῦλον, ὅστις δὲν ἤθελε νὰ παραλάβωσι μεθ᾿ ἑαυτῶν τὸν ἀπὸ τῆς πρώτης πορείας προώρως ἀποχωρήσαντα Μᾶρκον, καὶ παραλαβὼν τοῦτον ἐπορεύθη εἰς τὴν Κύπρον (Πράξ. ιε΄ 38 ἑξ.) Ἡ διάστασις αὕτη δὲν φαίνεται διαρκέσασα ἐπὶ πολύ. Τοὐλάχιστον μετά τινα χρόνον εὑρίσκομεν τὸν Μᾶρκον πιστὸν ἀκόλουθον καὶ συνεργάτην τοῦ Παύλου (Κολοσ. δ΄ 10, Φιλήμ. 24). Περὶ δὲ τῆς περαιτέρω ἀποστολικῆς δράσεως τοῦ Βαρνάβα οὐδεμίαν παρέχει εἰς ἡμᾶς ἡ Κ. Διαθήκη πληροφορίαν, ἐκτὸς ἀορίστων τινῶν ὑπαινιγμῶν (Α΄ Κορινθ. ιθ΄ 5, πρβ. Γαλ. β΄ 13). Τὸ δὲ κενὸν τοῦτο ἀνέλαβε νὰ πληρώσῃ ὁ συγγραφεὺς τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Πράξεις καὶ μαρτύριον τοῦ Βαρνάβα ἐν Κύπρῳ» ἀποκρύφου βιβλίου, συνταχθέντος πιθανώτατα ἐν Κύπρῳ κατὰ τὸν Ε΄ αἰῶνα, ἔνθα περιγράφεται ἡ β΄ πορεία τοῦ Βαρνάβα καὶ τὸ ἐν Κύπρῳ μαρτύριον αὐτοῦ, ὅπερ δὲν φαίνεται κατ᾿ ἀρχὴν ἀπίθανον (*Tischendorf* Acta apostolorum καὶ *Bonnet* Acta Apostol. III σ. 292 ἑξ.). Ἐπὶ δὲ

Digitized by Google

ήνωνος τοῦ αὐτοκράτορος (περὶ τὸ 588) ἀνευρέθη πό τινος ἐπισκόπου Κύπρου λείψανον ἀνδρὸς φέροντος ἐπὶ τοῦ στήθους τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Ματθαίου, ποδοθὲν κοινῶς εἰς τὸν Βαρνάβαν, ἐφ' οὗ γεγονότος στηρίχθησαν καὶ τὰ προνόμια τῆς ἐκκλησίας Κύπρου. Τέλος, κατ' ἄλλας πληροφορίας, ὁ Βαρνάβας κήρυξε καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐν ῆ ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατίᾳ καὶ δὴ ἐν Μεδιολάνοις, ὧν ἐγένετο δῆθεν ἐπίσκοπος, ὅπερ ἀπίθανον, διότι θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι γνωστὸν εἰς τὸν μετὰ ταῦτα ἐπίσκοπον Μεδιολάνων Ἀμβρόσιον.

Μεταξὺ δὲ τῶν ἀποκρύφων εὐαγγελίων φέρεται καὶ «Εὐαγγέλιον κατὰ Βαρνάβαν» μνημονευόμενον ν τε τῷ καταλόγῳ τοῦ πάπα Γελασίου καὶ ἐν τῷ πὸ Ἀντιόχου μοναχοῦ τῆς μονῆς ἁγίου Σάββα ἐν Παλαιστίνῃ (ζ' αἰῶνος) ἀναφερομένῳ «καταλόγῳ τῶν 60 αὐθεντικῶν βιβλίων τῆς Π. καὶ Κ. Διαθήκης», οὗ δὲν σώζονται οὐδὲ ἴχνη βέβαια. Τὸ δὲ ἰταλιστὶ ἐκδοθὲν «Εὐαγγέλιον Βαρνάβα», ὅπερ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὸ παλαιὸν ἐκεῖνο ἀπόκρυφον ἶναι ἔργον Ἰταλοῦ ἐξισλαμισθέντος τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, σκοποῦντος νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὁ Μωάμεθ εἶναι Μεσσίας, ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶναι ὁ πρόδρομος αὐτοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Braunsberger,* Der Apostol Barnabas 1874).–*Duchesne,* Saint Barnabé (Mélanges. *G. B. Rossi* 892).–*Γ. Δέρβου,* Χριστ. Γραμματολογίας Γ' 459 ἑξῆς.

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

— Βαρνάβα *ἐπιστολή*. Μεταξὺ τῶν συγγραμμάτων τῶν λεγομένων *ἀποστολικῶν πατέρων* καταλέγεται καὶ ἐπιστολὴ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «ἐπιστολὴ τοῦ Βαρνάβα». Ἡ ἀρχαία παράδοσις, ἀπὸ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως, ἀπέδιδε τὴν συγγραφὴν τῆς ἐπιστολῆς εἰς τὸν ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἀναφερόμενον συνοδὸν τοῦ Παύλου, τὸν ἀπόστολον Βαρνάβαν (βλ. λ.)· ἡ νεωτέρα ὅμως κριτικὴ κατέδειξε δι' ἀκαταμαχήτων ἐπιχειρημάτων ὅτι ὁ ἀπόστολος Βαρνάβας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ὁ συγγραφεὺς τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, ὧν κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: α') ἐὰν ὁ ἀπόστολος Βαρνάβας ἦτο ὁ συγγραφεύς, ἡ ἐπιστολὴ αὕτη θὰ κατελέγετο ἐν τῷ κανόνι τῆς ἁγίας Γραφῆς, ὅπερ δὲν συμβαίνει· β') ὁ ἀπόστολος Βαρνάβας ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ φαίνεται ἀνὴρ ἐνδοτικὸς καὶ συμβιβαστικὸς πρὸς τοὺς Ἰουδαίους (Γαλ. 2, 13), ἐνῷ ἐν τῇ ἐπιστολῇ του μετ' ἀσυνήθους δριμύτητος ἐκφράζεται κατὰ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν θρησκευτικῶν των ἀντιλήψεων· γ') ὁ συγγραφεὺς τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἔχει περὶ τελετουργικοῦ νόμου ἀντίληψιν ἀλλοίαν τῆς τοῦ Παύλου, οὗ ὁ Βαρνάβας ἦτο ὁμοϊδεάτης· ἐνῷ δηλαδὴ κατὰ τὸν Παῦλον ὁ νόμος ἦτο παιδαγωγὸς εἰς Χριστόν, κατὰ τὸν συγγραφέα τῆς ἐπιστολῆς μας ἡ κατὰ γράμμα ἐκδοχή του ὑπὸ τῶν Ἑβραίων ἦτο ἔργον διαβολικόν. Κακῶς λοιπὸν ἀπεδόθη ἡ συγγραφὴ τῆς ἐπιστολῆς εἰς τὸν ἀπόστολον Βαρνάβαν· τίς ὅμως εἶναι ὁ συγγραφεὺς τῆς ἐπιστολῆς ἀγνοοῦμεν. Ἀπευθύνεται δὲ ἡ ἐπιστολὴ πρὸς ἄγνωστον χριστιανικὴν κοινότητα, τὰ μέλη τῆς ὁποίας ὁ γράφων καλεῖ «υἱοὺς καὶ θυγατέρας» ἢ «ἀδελφοὺς» ἢ «τέκνα».

Σκοπεῖ δ' ὁ συγγραφεὺς διὰ τῆς ἐπιστολῆς του νὰ πείσῃ τοὺς ἰουδαΐζοντας Χριστιανοὺς νὰ παύσουν τὴν προσήλωσιν εἰς τὸ γράμμα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἡ ἐπιστολὴ διαιρεῖται εἰς δύο ἄνισα μέρη· ἐκτὸς δηλαδὴ τοῦ προλόγου (κεφ. 1) καὶ ἐπιλόγου (κεφ. 21), εἰς τὸ πρῶτον μέρος, πραγματευόμενον περὶ Παλαιᾶς Διαθήκης (κ. 2—17) καὶ εἰς τὸ δεύτερον, πραγματευόμενον περὶ τῶν δύο ὁδῶν (κ. 18—20). Εἰς τὸ πρῶτον μέρος ζητεῖ νὰ καταδείξῃ ὁ συγγραφεὺς ὅτι ἡ Παλαιὰ Διαθήκη εἶχε μόνον ἀλληγορικήν τινα σημασίαν, ἡ δὲ κατὰ γράμμα ἑρμηνεία της ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἦτο συνέπεια διαβολικῆς ἐπιδράσεως («ἄγγελος πονηρὸς ἐσόφιζεν αὐτοὺς» κεφ. 9,4). Ὁ Θεὸς δὲν θέλει ἐξωτερικὰς θυσίας ἀλλὰ καρδίαν συντετριμμένην, δὲν θέλει σαρκικὰς νηστείας ἀλλ' ἔργα ἀγαθά, δὲν θέλει σαρκικὴν περιτομὴν ἀλλὰ τῶν ὤτων καὶ τῆς καρδίας. Οὐδὲν ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ δέον νὰ νοηθῇ κατὰ λέξιν· λ. χ. ἀπαγορεύεται ἐν αὐτῇ ἡ βρῶσις χοιρείου κρέατος· δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθῇ τοῦτο κατὰ γράμμα ἀλλ' ἀλληγορικῶς: «οὐ κολληθήσῃ, φησίν, ἀνθρώποις τοιούτοις, οἵτινές εἰσιν ὅμοιοι χοίρων· τουτέστιν ὅταν σπαταλῶσιν, ἐπιλανθάνονται τοῦ Κυρίου, ὅταν δὲ ὑστερῶνται, ἐπιγινώσκουσι τὸν Κύριον, ὡς καὶ ὁ χοῖρος ὅταν τρώγῃ τὸν κύριον οὐκ οἶδεν, ὅταν δὲ πεινᾷ κραυγάζει καὶ λαβὼν πάλιν σιωπᾷ» (κεφ. 10). Εἰς τοιοῦτο δὲ σημεῖον ὑπερμέτρου ἀλληγορικῆς ἑρμηνείας καταντᾷ ὁ συγγραφεύς, ὥστε τὰ χωρία «Γενέσεως» (17, 27 καὶ 14,14) ἐν οἷς γίνεται λόγος περὶ περιτομῆς τῶν 318 δούλων τοῦ Ἀβραάμ, θεωρεῖ ἁπλούστατα ὡς μυστικὴν προδήλωσιν τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου, ἐπειδὴ ὁ μὲν ἀριθμὸς 18 γράφεται ἑλληνιστὶ διὰ τοῦ ΙΗ (=Ἰησοῦς), ὁ δ' ἀριθμὸς 300 γράφεται ἑλληνιστὶ διὰ τοῦ Τ, ὅπερ ὑπενθυμίζει τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἐφ' οὗ ἐσταυρώθη ὁ Κύριος (κεφ. 9).

Εἰς τὸ δεύτερον μέρος (κεφ. 18—20) πραγματεύεται ὁ συγγραφεὺς περὶ τῶν δύο ὁδῶν, τῆς ὁδοῦ τοῦ φωτός, ἤτοι τῆς ἀρετῆς, καὶ τοῦ σκότους, ἤτοι τῆς κακίας. Περὶ τῶν δύο ὁδῶν πραγματεύεται καὶ ἡ Διδαχὴ τῶν δώδεκα ἀποστόλων (κεφ. 1—6) καὶ ζήτημα ἐγεννήθη τίς εἶναι ὁ ἀρχικὸς τύπος ἢ ἂν ἀμφότερα εἶχον ὑπ' ὄψει ἄλλην τινὰ πηγήν. Ἐν κεφ. 19 τῆς ἐπιστολῆς συνιστᾶται ἡ κοινοκτημοσύνη («κοινωνήσεις ἐν πᾶσι τῷ πλησίον σου καὶ οὐκ ἐρεῖς ἴδια εἶναι· εἰ γὰρ ἐν τῷ ἀφθάρτῳ κοινωνοί ἐστε, πόσῳ μᾶλλον ἐν τοῖς φθαρτοῖς»). Λογοτεχνικῶς ἡ ἐπιστολὴ ὑστερεῖ πολὺ καὶ παρατηρεῖται ἐν πολλοῖς ἀσάφεια καὶ ἔλλειψις συνοχῆς καὶ λογικῆς ἀλληλουχίας. Αἱ ὑποθέσεις ὅμως περὶ μὴ ἑνιαίου τοῦ ἔργου εἶναι ἀναπόδεικτοι, ἂν μὴ ἀστήρικτοι. Ὁ χρόνος καθ' ὃν ἐγράφη ἡ ἐπιστολὴ εἶναι ἀκαθόριστος· ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς γνωρίζει ἤδη τὴν ἐπιστολήν, ἥτις φαίνεται γραφεῖσα πρὸ τῆς συστηματοποιήσεως τῶν γνωστικῶν αἱρέσεων· ἑπομένως αὕτη ἐγράφη πρὸ τῶν μέσων τοῦ δευτέρου αἰῶνος καὶ πιθανώτατα μεταξὺ τῶν ἐτῶν 100 καὶ 130. Ἐζήτησάν τινες νὰ ἐξαγάγωσιν ἀκριβέστερον χρονικὸν καθορισμὸν τῆς συγγραφῆς τῆς ἐπιστολῆς ἔκ τινων χωρίων ἐν αὐτῇ (16,3—4 καὶ 4,3) ἀλλ' ἐκ σκοτεινῶν καὶ αἰνιγματωδῶν ἀποκαλυπτικῶν ἐκφράσεων θὰ ἦτο λίαν τολμηρὸν νὰ ζητήσωμεν νὰ ἐξαγάγωμεν συμπεράσματα περὶ τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἐγράφη ἡ ἐπιστολή. Ὡς δ' ἐκ τῆς καταχρήσεως ἐν τῇ ἐπιστολῇ τῆς ἀλληγορικῆς ἑρμηνείας, ἥτις ἤκμαζε κυρίως ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, καὶ ἐκ τοῦ ὅτι αὕτη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐτιμᾶτο πολύ, εἴκασαν πολλοὶ ὅτι αὕτη ἐγράφη αὐτόθι, ὅπερ δὲν εἶναι ἀπίθανον.

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐξεδόθη τύποις τὸ πρῶτον ἐν Ὀξφόρδῃ τῷ 1642· μέχρι τοῦ 1862 ἦτο γνωστὴ ἐκ 10 χειρογράφων, ἀντιγράφων ἑνὸς ἀρχετύπου κώδικος, ὅστις ἤρχιζεν ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ 5ου κεφαλαίου· τὰ δὲ $4^1/_2$ πρῶτα κεφάλαια ἦσαν γνωστὰ μόνον ἐν τῇ λατινικῇ μεταφράσει ἐκ χειρογράφου τοῦ Θ' ἢ Ι' αἰῶνος. Ὁ Γερμανὸς Tischendorf ἀνευρὼν ἐν τῷ ἑλληνικῷ μοναστηρίῳ τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης τοῦ Σινᾶ τὸν περίφημον *σιναϊτικὸν κώδικα*, ἐν ᾧ περιείχοντο πολλὰ μέρη τῆς Π. Διαθήκης, ὁλόκληρος ἡ Καινὴ Διαθήκη, ὁλόκληρος ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Βαρνάβα ἑλληνιστὶ καὶ μέρος τοῦ Ποιμένος τοῦ Ἑρμᾶ, ἐξέδωκε τὸν κώδικα τοῦτον ἐν Πετρουπόλει τῷ 1862 καὶ οὕτω τότε εἶδε τὸ πρῶτον τὸ φῶς ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ὁλόκληρος ἑλληνιστί. Βραδύτερον καὶ ὁ Φιλόθεος Βρυέννιος ἐξέδωκεν αὐτὴν ἑλληνιστὶ ἐκ τοῦ χειρογράφου τῆς ἐν Φαναρίῳ βιβλιοθήκης τοῦ Παναγίου τάφου, τοῦ ἔτους 1056, μὲ διαφορὰς γραφῶν ἐν πολλοῖς. Ἡ ἐπιστολὴ εὑρίσκεται ἐκδεδομένη εἰς τὰς διαφόρους ἐκδόσεις τῶν ἀποστολικῶν πατέρων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Βλέπε τὰς διαφόρους Πατρολογίας καὶ ἰδίως τὰς ἑξῆς μονογραφίας: *Fr. X. Funk,* Der Barnabasbrief ἐν Theol. Quartalschrift 1884, 3—33 καὶ 1897, 618—636.— *J. Weiss,* Der Barnabasbrief kritisch untersucht (Berlin 1888).— *Ph. Häuser,* Der Barnabasbrief (Paderborn 1912).

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

— Βαρνάβα *μονή*. Ἠρειπωμένη μονὴ ἐν Κύπρῳ ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ἀμμοχώστου, ἧς ἡ ἀνέγερσις ὀφείλεται εἰς τὴν ἐν παρακειμένῳ σπηλαίῳ ἐπὶ αὐτοκράτορος Ζήνωνος ἀνεύρεσιν τοῦ σώματος μετά τινος χειρογράφου εὐαγγελίου τοῦ ὑπὸ τῶν Ἑβραίων λιθοβοληθέντος μάρτυρος ἀποστόλου *Βαρνάβα*. Δ. Ε. Μ.

Βαρνάβας. Διδάσκαλος ἐκ Κέας, οἰκογενείας Παγκάλου, μέλος καὶ ἀπόστολος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας σταλεὶς τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1819 εἰς τὰ Χανιὰ τῆς Κρήτης πρὸς κατήχησιν τῶν ἀνηλεῶς καταδυναστευομένων Κρητῶν. Ἐκεῖ τὴν ἑσπέραν τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγ. Ἀναργύρων ἐμύησε τὸν Ρενιέρην καὶ τέσσαρας ἄλλους, μεθ' ὃ μετέβησαν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Κουβαρίτη συζητοῦντες περὶ τῆς μελετωμένης ἐγέρσεως. Αἴφνης ἡ θύρα ἐκτύπησε καὶ ἐνεφανίσθη ἀπεσταλμένος τοῦ ἀγριωτέρου τῶν ἐν Κρήτῃ γενιτσάρων, τοῦ *Χουσεΐν Κουρμούλη*, ζητῶν τὸν Βαρνάβαν. Μὲ τόλμην ὁ ἀπόστολος προσέφυγεν εἰς αὐτόν, ἔκπληκτος δὲ ἔμαθεν ὅτι ὁ Κουρμούλης ἦτο κρυπτοχριστιανὸς ὀνομαζόμενος *Μιχαὴλ* καὶ τὸν ἐμύησεν εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας. Ἔκτοτε ὁ Κουρμούλης ἦτο ἐν κρυπτῷ ἔνθερμος τοῦ κινήματος ὀπαδὸς καὶ διέπρεψε κατόπιν κατὰ τὸν Ἀγῶνα. Ὁ Βαρνάβας ἔδρασε κατόπιν ὡς ὁπλαρχηγὸς τοῦ Ἀγῶνος. Τ. Χ. Κ.

— Βαρνάβας *μοναχός*. Ἀθηναῖος μοναχός, ὅστις μετὰ τοῦ συναδέλφου του Σωφρονίου κομίζων τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς λεγομένης Ἀθηνιωτίσσης καὶ περιπλανηθεὶς εἰς πολλὰ μέρη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἔφθασε τέλος εἰς τὸν Πόντον, ὅπου κατὰ θείαν ὀπτασίαν ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὄρος Μελᾶ καὶ ἵδρυσε τὴν μονὴν τῆς *Παναγίας Σουμελᾶ*. Ἡ μοναχικὴ παράδοσις τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀνάγει εἰς τὸ τέλος τοῦ Δ' αἰῶνος. Α. Α. Π.

Βαρναβῖται. Μοναχικὴ ὀργάνωσις ἱδρυθεῖσα τῷ 1530 ἐν Μεδιολάνοις καὶ ἀναγνωρισθεῖσα ὑπὸ τοῦ πάπα τῷ 1533· πρόγραμμά της ἦτο «ἡ ἐμπέδωσις τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν χριστιανικὴν λατρείαν καὶ ἡ διάδοσις τῶν χριστιανικῶν ἀρχῶν διὰ τοῦ κηρύγματος καὶ τῶν μυστηρίων.» Σήμερον εἶναι διαδεδομένη ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Αὐστρίᾳ καὶ ἀριθμεῖ 35 μοναστήρια μὲ 400 περίπου μοναχούς. Ἐκ Γαλλίας ἐξεδιώχθησαν τῷ 1880. Σημειωτέον ὅτι τὰ μέλη τῆς μοναχικῆς ταύτης ὀργανώσεως ἐλέγοντο πρότερον κληρικοὶ τοῦ ἁγίου Παύλου καὶ ἀφ' ἧς ἐγκατέστησαν εἰς τὸ παρὰ τὰ Μεδιόλανα ἀρχαῖον μοναστήριον τοῦ ἁγίου Βαρνάβα ἐκλήθησαν *Βαρναβῖται*. Δ. Σ. Μ.

Βαρνάγκεν *φὸν Ἔνσε* (Varnhagen von Ense), ***Κάρολος-Αὔγουστος***. Γερμανὸς πολιτευτὴς καὶ φιλόλογος (1785—1858). Ὑπεστήριξε τὴν καθιέρωσιν τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ εἰς τὸ μέγα δουκᾶτον τῆς Βάδης (1818). Συνέγραψεν «Ἱστορίαν τῶν γεγονότων τοῦ Ἀμβούργου» (1813) «Ἱστορίαν τῆς ἐκστρατείας τοῦ Τέττεμβορν» (1814) καὶ ἄλλα ἔργα τινὰ τῶν ὁποίων ἀφιεροῦνται εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ βίου τῆς συζύγου του *Ραχὴλ Ἀντωνίας*. Κ. Ι. Ν.

—Βαρνάγκεν *φὸν Ἔνσε* (Varnhagen von Ense), ***Ραχὴλ-Ἀντωνία-Φρειδερίκη***. Γερμανὶς (1771—1833) σύζυγος τοῦ *Καρόλου Βαρνάγκεν φὸν Ἔνσε*, Ἰσραηλῖτις τὴν καταγωγήν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ δουκὸς Λουδοβίκου, μὲ τὸν ὁποῖον τὴν συνέδεεν ἔρως, ἐνυμφεύθη ἀφοῦ προηγουμένως ἠσπάσθη τὸν Χριστιανισμόν. Κ. Ι. Ν.

Βάρνακας *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας *Βονίτσης* τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 206. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται τὰ χωρία *Βάτον* (κάτ. 235) *Γεωργουλέϊκα* (κάτ. 120) καὶ ἡ μονὴ τῶν *Γενεθλίων τῆς Θεοτόκου*. Δ. Ε. Μ.

Βαρνακιώτης, ***Γεώργιος***. Ὁπλαρχηγὸς διάσημος διὰ τὸ πολύτροπον τῆς σταδιοδρομίας του, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1780 εἰς τὸ χωρίον *Βάρνακας* τῆς Ἀκαρνανίας. Ὁ πάππος του *Ἰωάννης* (*Γιάννος*) μετασχὼν τῆς ἐπαναστάσεως ἐπὶ Ὀρλώφ, ἐπέστρεψε μετὰ τὴν καταστολὴν αὐτῆς μετὰ τοῦ ρωσικοῦ στόλου εἰς Ρωσίαν, ἀκολουθούμενος ὑπὸ πολλῶν λογάδων Ἀκαρνάνων, ἐκεῖ δὲ ἐγκατασταθεὶς ἐν Κριμαίᾳ ἠνδραγάθησε κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἐπαρασημοφορήθη. Ἐξακολουθῶν δὲ τὴν ἐκεῖ δρᾶσιν ἀνεδείχθη συνταγματάρχης καὶ ἔπεσε μαχόμενος ἐν Κριμαίᾳ. Τοῦ Γιάννου υἱός, ὁ *Νικολὸς Βαρνακιώτης*, ὑπῆρξεν ἁρματολὸς τοῦ Ξηρομέρου, εἰς τὴν θέσιν δὲ ταύτην τὸν διεδέχθη μὲ φιρμάνι ὁ υἱὸς *Γεώργιος*, ἐπιλεγόμενος, πρὸς διάκρισιν ἄλλων Βαρνακιωτῶν συγγενῶν, *Γιωργάκης τοῦ Νικολοῦ*, ὡς τοιοῦτος δὲ ὑπῆρξεν ὑποτεταγμένος εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν. Ὁ Ἀγαπητὸς εἰς τοὺς παραλλήλους βίους του ἐκθέτει πολλὰς λεπτομερείας περὶ τοῦ πρὸ τοῦ Ἀγῶνος βίου, προσθέτων καὶ ὅτι ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Μοτσενίγου τὸν Ἰούλιον τοῦ 1804 ἐν Κερκύρᾳ, συστάσει τοῦ Νεράτζη, ἵνα μετάσχῃ τῆς ἐπαναστατικῆς ἐνεργείας τῶν Ρώσων κατὰ τοῦ σουλτάνου συμπράττοντος μετὰ τοῦ Ναπολέοντος. Μετὰ τὴν κατάληψιν ὅμως τῆς Ἑπτανήσου ὑπὸ τῶν Ἄγγλων αἱ ἐκεῖθεν ἀντιδράσεις ἐξέλιπον καὶ τὸ κράτος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἐπεκάθησε βαρύτατον ἐπὶ τῆς δυτικῆς Στερεᾶς, τότε δὲ καὶ ὁ Βαρνακιώτης ἀφωσιώθη εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ τυράννου.

Ὅταν ὅμως ἐκεῖνος ἐπολιορκήθη ὑπὸ τῶν σουλτανικῶν στρατευμάτων τῷ 1820, εὗρε τρόπον καὶ ἐξῆλθε τῶν Ἰωαννίνων, πιστὸς ὢν ἔκτοτε φίλος τοῦ Ὀμὲρ Βρυόνη, ὅστις ἐγκατέλειψε τὸν Ἀλῆ. Καίτοι ὑπεσχέθη εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν ἀντιπερισπασμὸν ἐν δυτικῇ Ἑλλάδι, οὐδὲν τοιοῦτο ἐπεχείρησε. Ἐκ τῶν ἀπομνημονευμάτων τοῦ Μακρυγιάννη φαίνεται ὅτι πρὸ τῆς 25 Μαρτίου 1821 οἱ ἄνθρωποί του περιεφέροντο ἐλεύθεροι καὶ ἀνύποπτοι εἰς τὰς Πάτρας, ἐνῷ ὁ Μακρυγιάννης κατεδιώκετο ὡς κατάσκοπος (τόμ. Β' σελ. 20). Ἐκ τῶν ἀπομνημονευμάτων τοῦ Γερμανοῦ καὶ τοῦ Ἀρχείου Ὕδρας (τόμ. Β' σελ. 181) ἐξάγεται, ὅτι οὗτος ἦτο ἡ κυρία αἰτία τῆς μὴ ἐγέρσεως τῶν Ἑλλήνων τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, παρὰ τὰς προσπαθείας τοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου. Ὅταν ὅμως ὁ φίλος του Ὀμὲρ Βρυόνης ἡττήθη ἐν τῇ ἀνατολικῇ Στερεᾷ, τότε ὁ Βαρνακιώτης βλέπων τὸν Δ. Μακρῆν ἐξεγειρόμενον καὶ ἄλλους ὁπλαρχηγοὺς δυσφοροῦντας ἐπὶ τῇ ἀπραξίᾳ, ἐνέκρινε νὰ ἐκραγῇ τὸ κίνημα τῆς δυτικῆς Στερεᾶς τὴν 26 Μαΐου 1821, ἐκδοὺς καὶ μεγάλην προκήρυξιν. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης εἰργάσθη εἰλικρινῶς καὶ ἐπρωταγωνίστησεν εἰς τὴν ἅλωσιν τοῦ Βραχωρίου καὶ τῶν πέριξ καὶ εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἀετοῦ τὸν Αὔγουστον. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1821 ἦτο παρὰ τὴν Ἄρταν μετὰ τοῦ *Ἴσκου* περικυκλωμένος ἀπὸ τοὺς Τούρκους (*Φιλ.* Δ' σ. 421). Ἀναδειχθεὶς στρατηγὸς τῆς Στερεᾶς μετέβη τὸν Ἰούνιον τοῦ 1822 εἰς τὰ πέριξ τῆς πολιορκουμένης Κιάφας πρὸς ὑποστήριξιν τῶν Σουλιωτῶν, ἐπηκολούθησεν ὅμως ἡ μάχη τῆς Πλάκας, καθ' ἣν ἡττήθησαν τελικῶς οἱ Ἕλληνες. Ὀλίγας ἡμέρας κατόπιν ἐπῆλθεν ἡ καταστροφὴ τοῦ Πέτα, ἥτις ἀπεδόθη εἰς προδοσίαν ἢ ὀλιγωρίαν τοῦ *Γ. Μπακόλα*. Ἔκτοτε ἡ τύχη τοῦ Σουλίου ἐκρίθη. Μετὰ τὸν διασκορπισμὸν τοῦ στρατοπέδου τοῦ Μαχαλᾶ ὁ Μαυροκορδᾶτος συνεννοήθη μετὰ τοῦ Βαρνακιώτη νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ μετὰ τοῦ Ὀμὲρ Βρυόνη προσποιητὴ περὶ ὑποταγῆς ἀνταπόκρισις, ἵνα κερδηθῇ καιρὸς πρὸς τελειοτέραν ἄμυναν. Ἀλλ' ἔκτοτε, κατὰ Τρικούπην, καὶ ὁ Βαρνακιώτης καὶ ὁ Ἴσκος καὶ ὁ Ράγγος ὑπέκυψαν κατ' οὐσίαν εἰς τοὺς Τούρκους. Ἄλλοι τὴν ἀπροθυμίαν τοῦ Βαρνακιώτου τὴν ἀποδίδουν εἰς τὴν προτίμησιν ἣν ἔδειξεν ὁ Μαυροκορδᾶτος εἰς τὸν Μᾶρκον Μπότσαρην καὶ τοὺς

Digitized by Google

Σουλιώτας ἐπιστρέψαντας ἐξ Ἑπτανήσου εἰς τὸ Μεσολόγγι. Ὁπωσδήποτε καὶ ὁ Σπηλιάδης παρουσιάζει τὸν Βαρνακιώτην εἰσβάλλοντα μετὰ τοῦ Ὀμὲρ Βρυόνη, ὑποστηρίζει ὅμως ὅτι ἔπεισεν αὐτὸν νὰ μὴ ἐνεργήσῃ ἔφοδον κατὰ τοῦ Μεσολογγίου ἀλλὰ νὰ ἀναμείνῃ τὴν πτῶσίν του, ἥτις ὅμως δὲν ἐπετεύχθη, διότι τὸν Δεκέμβριον ὁ Ὀμὲρ Βρυόνης ἐκένωσε τὴν δυτικὴν Στερεάν. Τὸ ἑπόμενον ἔτος, 1823, ὁ Βαρνακιώτης κατέφυγεν εἰς Κάλαμον (*Τρικ.* Β′ σ. 296, 275). Ἐκεῖθεν ἀπετάθη ἀπὸ τοῦ 1822 πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, δικαιολογούμενος διὰ τὸ πρὸς τοὺς Τούρκους κίνημά του καὶ ζητῶν νὰ δικασθῇ, ἀλλὰ δὲν ἔγινεν ἡ αἴτησίς του δεκτή, τοὐναντίον ἡ ἰδία καταδρομὴ ἤρξαιο καὶ κατὰ τοῦ Καραϊσκάκη, κηρυχθέντος κατὰ πρότασιν τοῦ Μαυροκορδάτου προδότου. Κατὰ τὸν Τρικούπην ὁ Βαρνακιώτης καὶ τῷ 1827 ὡδήγει τοὺς Τούρκους πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ Μακρῆ καὶ Ράγγου καταλαβόντων τὴν Παληοκατούναν (Δ′ σελ. 168). Ὅταν ὅμως ἔφθασεν ὁ Καποδίστριας καὶ κατήρτισε τὰ σχέδια πρὸς ἀνάκτησιν τῆς δυτικῆς Στερεᾶς, ὁ Βαρνακιώτης, βέβαιος ὅτι ἐπὶ Κυβερνήτου δὲν θὰ κατεδιώκετο ὑπὸ τῶν ἀμειλίκτων ἀντιπάλων του, ἐτέθη ὑπὸ τὰς διαταγάς του καὶ ἐβοήθησε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν Τούρκων μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ. Διὰ τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην ἡ πατρὶς ἠμνήστευσε τὰ παρελθόντα καὶ τὸν ἀνεγνώρισε τῷ 1830 χιλίαρχον ταξιαρχικόν. Ἀπολογητὴς τοῦ Βαρνακιώτου, θανόντος τῷ 1842, ὑπῆρξεν ὁ Κάρπος Παπαδόπουλος, προσπαθῶν νὰ ἀναιρέσῃ τὰς περὶ αὐτοῦ φήμας, ὡς ἔπραξε καὶ διὰ τὸν Ὀδυσσέα Ἀνδρούτσον καὶ τὸ τακτικὸν σῶμα τοῦ Φαβιέρου. Ἡ σύζυγός του Αἰκατερίνη κατῴκει μέχρι τοῦ 1869 ἐν Μεσολογγίῳ, θυγάτηρ δὲ αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ Ἑλένη Σπύρου Οἰκονομίδου. Ἀδελφὸν εἶχε τὸν *Γιώτην Βαρνακιώτην*, ὅστις ἐξ ἀρχῆς συνεπολέμησε μετ᾽ αὐτοῦ. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

—Βαρνακιώτης, *Γιαννάκης–Νικολοῦ*. Ὁπλαρχηγὸς ἐξ Ἀκαρνανίας καθ᾽ ὅλον τὸν Ἀγῶνα. Τῇ 24 Μαρτίου 1822 ἡ ἐν Βραχωρίῳ γερουσία τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος τὸν ἐξέλεξε χιλίαρχον «διὰ τὰς ὑπὲρ τῆς κοινῆς σωτηρίας προσπαθείας του», διότι μετέσχε τῆς ἁλώσεως τοῦ Ἀγρινίου τῷ 1821 καὶ τριῶν μαχῶν παρὰ τὴν Βόνιτσαν. Τῷ 1825 ἀπεβίωσεν ἐκ φυσικοῦ θανάτου, καταλιπὼν εἰς πενίαν τὴν οἰκογένειάν του. Τ. Χ. Κ.

— Βαρνακιώτης, *Διονύσιος–Γεωργίου*. Ὁπλαρχηγὸς ἐκ Ξηρομέρου, ὅστις ἐπὶ κεφαλῆς πολλῶν ἀνδρῶν ὑπηρέτησε καθ᾽ ὅλον τὸν Ἀγῶνα. Τῷ 1830 ὁ Καποδίστριας τὸν προήγαγεν εἰς πενταχοσίαρχον. Τ. Χ. Κ.

Βαρνακόβης *μονὴ* (καὶ *Βαρνάκοβας* ἢ *Βαρνακόβου*). Βυζαντινὴ μονὴ κειμένη ἐν ὀρεινῇ θέσει τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος κατὰ τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Μόρνου καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς κοινότητος Λυκοχωρίου, οὐ μακρὰν τῶν ἐρειπίων τῆς πόλεως τῶν Ἀποδωτῶν Τειχίου. Ἔχει 23 μοναχοὺς (1920). Τιμᾶται ἐπ᾽ ὀνόματι τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἐξ ἐγγράφου δὲ φυλαττομένου ἐν τῇ μονῇ ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ πρῶτος ναὸς ἐκτίσθη τῷ 1077 ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ Ἀρσενίου ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Κοσμᾶ καὶ ἐπεσκευάσθη τῷ 1148 ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ Ἰωάννου ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου Μανουὴλ Κομνηνοῦ. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπεκοσμήθη τῷ 1151, τῷ δὲ 1229 ἢ τῷ 1230 ἀνηγέρθη ἐκ θεμελίων ὁ νάρθηξ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα, ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Θεοδώρου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἶχεν 96 μοναχοὺς καὶ μεγάλην περιουσίαν, μετόχια δ᾽ αὐτῆς ἦσαν καὶ ἐπὶ τῆς ἀντικρυνῆς πελοποννησιακῆς ἀκτῆς. Χειρόγραφα τῶν ἐτῶν 1690 καὶ 1692, ἰταλιστὶ γεγραμμένα, ἀναφέρουν τὴν περιουσίαν τῆς μονῆς. Κατὰ τὸ 1826 ὁ Κιουταχῆς ἀνετίναξε διὰ πυρίτιδος τὸν ναόν, ἀνηγέρθη δὲ νέος, ἐκ θεμελίων, τῷ 1831 τῇ συνδρομῇ τοῦ κυβερνήτου Καποδιστρίου. Ἔχει σχῆμα μεταγενεστέρας τρικλίτου βασιλικῆς μετὰ εὐρυχώρου νάρθηκος, ὡς ἦτο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ ὁ ἀρχικὸς ναός, ἐκ τοῦ ὁποίου διεσώθη τὸ ψηφιδωτὸν δάπεδον. Οἱ κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ ναοῦ δεικνύμενοι τάφοι ὡς δῆθεν τῶν αὐτοκρατόρων Ἀλεξίου καὶ Μανουὴλ τῶν Κομνηνῶν (ἀναφερόμενοι καὶ ὑπὸ τοῦ *Ν. Σολωμοῦ* ἐν τῷ «Παρνασσῷ» Α′, 1877 σ. 685 κ. ἑ.) εἶναι πλάσματα τῆς φαντασίας τῶν μοναχῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Σ. Λάμπρος* ἐν Νέῳ Ἑλληνομνήμονι (τόμ. ΣΤ′, σελ. 322 κ. ἑ) – *Α. Ὀρλάνδου*, Ἡ μονὴ τῆς Βαρνάκοβας (Ἀθῆναι 1922). Ι. Σ. Σ.

Βάρναλης, *Κώστας*. Σύγχρονος Ἕλλην λογοτέχνης. Ἐγεννήθη ἐν Πύργῳ τῆς Βουλγαρίας τῷ 1884. Μετὰ τὰς σπουδὰς του εἰς τὴν γενέτειραν ἐφοίτησεν εἰς τὰ Ζαρίφεια Διδασκαλεῖα τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ εἶτα εἰς τὸ πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας. Διωρίσθη κατ᾽ ἀρχὰς διδάσκαλος ἐν τῇ ἑλλ. σχολῇ Πύργου, κατόπιν δὲ ἐν Ἑλλάδι ἑλληνοδιδάσκαλος καὶ καθηγητὴς μεταξὺ ἄλλων καὶ τῆς Ἀνωτάτης Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἀκολούθως μετέβη εἰς Παρισίους, ὅπου παρηκολούθησε μαθήματα φιλολογίας, φιλοσοφίας καὶ κοινωνιολογίας. Ἐδημοσίευσε κατὰ καιροὺς ποιήματα, κριτικὰς καὶ αἰσθητικὰς εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας. Ἐξέδωσε τὰ ἑξῆς ἔργα: «Κηρήθρες» (1905), «Τὸ φῶς ποὺ καίει» (1922), «Ὁ λαὸς τῶν μουνούχων» (1923), «Ὁ Σολωμὸς χωρὶς μεταφυσική» (1925), καὶ «Σκλάβοι πολιορκημένοι» (1927). Συνεργάτης τῆς «Μ. Ἑλλ. Ἐγκυκλοπαιδείας». —Ω.

βαρναρδία (ἡ) (Barnardia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λειριοειδῶν*. Εἶναι πόαι βολβώδεις διακρινόμεναι ἐκ τῶν πλατέων στημόνων των, οἵτινες κατὰ τὴν βάσιν των διανοίγονται σχηματίζοντες εἶδος πτερυγίου, καὶ ἐκ τῆς τριθαλάμου ᾠοθήκης των. Γνωστὸν εἶδος εἶναι *βαρναρδία ἡ ἰαπωνικὴ* (Barnardia japonica) καλλιεργουμένη ἐνίοτε καὶ ἐν Εὐρώπῃ ὡς κοσμητικὸν φυτόν. Δ. Ν. Π.

βαρνάρδιος (ὁ) (Barnardius) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ψιττακιδῶν*. Τὰ πτηνὰ ταῦτα διακρίνονται ἐκ τοῦ ἰσχυροῦ, κεκαμμένου ἡμισεληνοειδῶς καὶ κεκαλυμμένου ὑπὸ κηρώματος, κατὰ τὴν βάσιν του, ῥάμφους. Ἡ γλῶσσά των εἶναι παχεῖα καὶ σαρκώδης. Τὸ σῶμά των των ἐπίμηκες, ἡ οὐρὰ μακροτάτη καὶ λεπτὴ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, οἱ πόδες βραχεῖς καὶ κεκαλυμμένοι ὑπὸ ἀπεστρογγυλωμένων λεπίων. Ὁ χρωματισμὸς τῶν πτηνῶν τούτων γενικῶς εἶναι πράσινος, αἱ μεγάλαι πτέρυγες πρασινόφαιοι μὲ κυανᾶς ῥαβδώσεις κατὰ τὴν περιφέρειάν των, τὸ μέτωπον ὑποπράσινον μὲ εὐρεῖαν ἐρυθρὰν λωρίδα καὶ ἐπὶ τοῦ κατωτάτου μέρους τῆς κεφαλῆς φέρει βαθέως κυανῆν κηλῖδα. Ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Αὐστραλίαν καὶ εἶναι γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ὧν κυριώτερον *βαρνάρδιος ὁ ζωηφόρος* (Barnardius zonarius). Δ. Ν. Π.

Βαρνὲ (Varney), *Ἰωάννης-Βαπτιστής*. Γάλλος λόγιος ἀποθανὼν τῷ 1819. Εἶναι γνωστὸς διὰ τὰς μεταφράσεις του λογοτεχνικῶν ἔργων ἐκ τῆς ἀγγλικῆς, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ «Ὀκνηροὶ» τοῦ Τζόνσον. —Ω.

—Βαρνὲ (Varney), *Λουδοβῖκος*. Γάλλος συνθέτης (1844—1908), υἱὸς τοῦ μουσουργοῦ *Βαρνὲ Πέτρου*. Ὑπῆρξε κυρίως συνθέτης ἐλαφρᾶς μουσικῆς μελοδραματίων (ὀπερεττῶν) τῆς παλαιᾶς γαλλικῆς σχολῆς. Ἔγραψε 38 ὀπερέττας, τῶν ὁποίων κυριώτεραι εἶναι: «Οἱ σωματοφύλακες εἰς τὸ μοναστήριον» (1880), «Ὁ ἔρως βρεγμένος» (1887), «ὁ Ρικὲ μὲ τὴν φούντα» (1889), «Ὁ πατέρας τῆς Φρανσὶν» (1896), «Ἡ μικρὰ Μπάρνετ» (1898) κτλ. Τὰ ἔργα ταῦτα γενικῶς δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς κωμικαὶ ὄπεραι ἢ ὡς ὀπερέτται εἴδους Ὄφεμπαχ. Λ.

— Βαρνὲ (Varney), *Πέτρος-Ἰωσὴφ-Ἀλφόνσος*. Γάλλος μουσικοσυνθέτης (1811—1879). Ἐπιδοθεὶς εἰς τὸ ἐλαφρὸν εἶδος τῆς μουσικῆς παρουσίασεν, ἐντὸς ὀλίγου χρονικοῦ διαστήματος, 7 ὀπερέττας καὶ ἓν μονόπρακτον κωμικὸν ἔργον. Ἐγένετο ἰδιαζόντως δημοφιλὴς μὲ τὸ ἐπαναστατικὸν τραγοῦδι τοῦ 1848: «Θάνατος ὑπὲρ πατρίδος». Γ. Σ.

βαρνέα (ἡ) (Barnea) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *λεπιδοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *φολαδιδῶν*. Ἡ κόγχη τῶν μαλακίων τούτων εἶναι ᾠοειδο-ἐπιμήκης, λεπτή, εὔθραστος καὶ λευκοῦ χρώματος. Ἡ ἐπιφάνεια τῶν βαλβίδων καλύπτεται ὑπὸ ἐκκεντρικῶν καὶ βαθέων αὐλακώσεων, δίδουσα εἰς τὸ ζῷον ἀσυνήθη καὶ λαμπρὰν ὄψιν. Τὸ ἐντὸς τῆς κόγχης ζῷον εἶναι συμμετρικόν, παχὺ κατὰ τὸ ἀνώτερον ἄκρον καὶ λεπτὸν κατὰ τὸ κατώτερον, ὅπερ ἀπολήγει εἰς διπλοῦν σωληνοειδῆ ὀχετόν. Τὰ βράγχια εἶναι ἀνανάπτυκτα καὶ διήκουσι καθ᾽ ὅλον τὸ μῆκος τοῦ σώματος τοῦ ζῴου. Ὁ ποὺς εἶναι βραχὺς καὶ κεκολοβωμένος. Αἱ *βαρνέαι* ζῶσιν ἐντὸς τῆς ἄμμου καὶ ἀπαντῶσιν εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι *βαρνέα ἡ ἐπίχαρις* (Barnea candida). Τὸ μαλάκιον τοῦτο διακρίνεται ἐκ τῆς λίαν εὐθραύστου κόγχης του, ἥτις ἔχει ἡμιελλειψοειδὲς σχῆμα καὶ κοσμεῖται ὑπὸ ἐπιμήκων πυκνῶν αὐλακώσεων. Αἱ θυρίδες ἀπολήγουσιν εἰς στενωτάτας κορυφὰς καὶ κλείουσιν ἐρμητικῶς. Ἀπαντᾷ εἰς πάντα τὰ παράλια τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

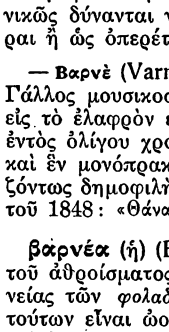

Βαρνέα ἡ ἐπίχαρις.

Βάρνεκ (Barneck), *Γουσταῦος*. Γερμανὸς πάστωρ (1834—1910). Συνέγραψε διάφορα συγγράμματα ἐν οἷς: «Pontius Pilatus» (1867), «Briefe ueber innere Mission» (1872), «Belebung des Missionsinnes» (1878), «Mission und Kultur» (1879), Abriss einer Geschichte der protest. Mission (1883) κτλ. Λόγῳ τῶν πολυτίμων του ἐργασιῶν, τῶν ἀναφερομένων εἰς ζητήματα τῆς ἱεραποστολῆς ἰδίως, ὠνομάσθη τακτικὸς ἐπίτιμος καθηγητὴς (ordentlicher Honorar Professor) τοῦ ἐν Χάλλῃ πανεπιστημίου τῷ 1896, ὅπου ἐδίδασκε κύκλον μαθημάτων περιστρεφόμενον περὶ τὸ προσφιλὲς του θέμα. Ἐξέδιδε καὶ σχετικὰ περιοδικά, ὧν σπουδαιότερον τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον Allgemeine Missionszeitschrift ἀπὸ τοῦ 1874. Δ. Σ. Μ.

Βαρνετὸν (Warneton, φλαμανδιστὶ Waasten) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Βελγίου, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ὕπρ τοῦ νομοῦ τῆς δυτικῆς Φλάνδρας, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Λύς, παρὰ τὰ βελγογαλλικὰ σύνορα καὶ πρὸς τὰ ΝΑ τοῦ Ὕπρ. Κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον κατελήφθη καὶ ἀνακατελήφθη ἀλληλοδιαδόχως ὑπὸ τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν συμμάχων. Κάτ. 4.080. Μ. Δ. Β.

Βαρνεφρῖδος (Warnefrido ἢ Warnefried). Οὕτως ὠνομάζετο ὁ ἱστοριογράφος Παῦλος Διάκονος (βλ. λ.) ἐκ τοῦ ἐπωνύμου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Δ.Π.Κ.

Βάρνη *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βαρνίτσα.

Βαρνίτσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ ἐν ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ καζᾶ Κεσσάνης τοῦ νομοῦ Καλλιπόλεως, ὅπερ ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς εἶχε μετονομασθῆ εἰς *Βάρνην* καὶ ἠρίθμει τῷ 1920 κατοίκους 165.

Βαρνκαῖνιγ (Warnkönig), *Λεοπόλδος-Αὔγουστος*. Ἐπιφανὴς Γερμανὸς νομομαθὴς (1794—1866). Ἐσπούδασεν εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Αἰδελβέργης καὶ τῆς Γοττίγγης φιλοσοφίαν, φιλολογίαν καὶ νομικά. Τῷ 1816 διωρίσθη ὑφηγητὴς τοῦ δικαίου εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Γοττίγγης, τὸ δὲ ἑπόμενον ἔτος ἐκλήθη ὡς καθηγητὴς τοῦ δικαίου εἰς τὸ πανεπισιήμιον τῆς Λύττιχ, ἔνθα ἵδρυσε, τῇ συνεργασίᾳ καὶ ἄλλων, τὸ περιοδικόν: «Thémis, au bibliothèque du jurisconsulte», τῷ δὲ 1827 ἐκλήθη ὡς καθηγητὴς τοῦ μαθήματος τῶν Πανδεκτῶν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Λέβεν καὶ τῷ 1831 εἰς τὸ τῆς Γκέντ. Ἐπιδοθεὶς κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα εἰδικῶς εἰς τὴν πολιτειακὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ δικαίου τῆς Φλάνδρας, ἐπεσκέφθη διαφόρους βιβλιοθήκας καὶ τὰ πολλὰ ἀρχεῖα τῆς βελγικῆς ταύτης ἐπαρχίας ὡς καὶ τῆς βορείου Γαλλίας καὶ τῆς βορείου Γερμανίας· διωρίσθη πρὸς τοῦτο παρὰ τῆς κυβερνήσεως μέλος τῆς συσταθείσης ἐπιτροπῆς πρὸς ἔκδοσιν ἀνεκδότων πηγῶν τῆς ἱστορίας τοῦ Βελγίου καὶ τόνωσιν τῆς λαϊκῆς ἐκπαιδεύσεως. Μετὰ ταῦτα κληθεὶς μετέβη ὡς καθηγητὴς τοῦ δικαίου εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Φραϊβούργου (1836), ὁπόθεν προσεκλήθη ὡς καθηγητὴς τοῦ καθολικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Γοττίγγης, ἀπονεμηθέντος συγχρόνως αὐτῷ τοῦ τίτλου τοῦ μυστικοσυμβούλου τῆς αὐλῆς, ἔνθα καὶ παρέμεινε διδάσκων μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ βίου του. Ἐκ τῶν ἔργων του τὰ μᾶλλον σπουδαιότερα εἶναι τὸ εἰς λατινικὴν γλῶσσαν ἐκδοθὲν ὑπὸ τὸν τίτλον «Εἰσηγήσεις τοῦ ρωμαϊκοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου» (1819 καὶ τὸ τρίτομον ἐπίσης εἰς λατινικὴν γλῶσσαν «Ἑρμηνεία τοῦ ρωμαϊκοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου» (1825—1832). Ἐπίσης ἐδημοσίευσε τρίτομον «Πολιτειακὴν καὶ τοῦ δικαίου ἱστορίαν τῆς Φλάνδρας» γερμανιστὶ (1835—1842), καὶ γαλλιστί: «Histoire externe du droit romain» (1836), «Histoire du droit belgique» (1837), «Histoire des Carolingiens» (εἰς δύο τόμους, 1862). Εἰς τὴν γερμανικὴν δὲ γλῶσσαν ἐκτὸς ἄλλων ἐξέδωκε τὰ ἑξῆς: «Rechtsphilosophie als Naturlehre des Rechts» (1839) «Ἱστορίαν τοῦ πολιτεύματος καὶ τοῦ δικαίου τῆς Γαλλίας» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *L. Stein* εἰς 3 τ. 1846–1848) «Νομικὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν» (1853) καὶ «Die staatsrechtliche Stellung der Katholischen Kirche besonders in 18 Jahrhundert» (1885). Η. Γ. Κ.

Βάρνοβ (Warnow) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Γερμανίας, ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Μεκλεμβούργου. Πηγάζει ἀπὸ τὰ ΝΑ τοῦ Σβέριν, παρὰ τὸ χωρίον Γκρεμπίν, διαρρέει τὰς πόλεις Μποῦτζοβ, Σβάαν καὶ Ροστὸκ καὶ χύνεται εἰς τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν, παρὰ τὸ Βάρκμουντ. Ἔχει ῥοῦν 150 χιλιομέτρων, εἶναι δὲ πλωτὸς ἀπὸ Ροστὸκ μέχρι τῆς θαλάσσης. Μ. Δ. Β.

Βαρνοῦς *[Γεωγρ.]*. Ὀροσειρὰ τῆς δυτικῆς Μακεδονίας μεταξὺ τῶν λιμνῶν Πρεσπῶν καὶ τῆς πεδιάδος Μοναστηρίου—Φλωρίνης. Πολλαὶ κορυφαὶ ταύτης ὑπερβαίνουσι τὰ 2 χιλ. μέτρα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, τὸ δ᾽ ὕψιστον ὄρος τὸ *Περιστέρι*, φθάνει 2532 μ. Τοῦτο, ὡς καὶ ἅπαν τὸ βόρειον τμῆμα, ἀνήκει εἰς τὴν Νοτιοσλαβίαν, ἐνῷ τὸ νότιον, ὅπερ εἶναι ὀλιγώτερον δύσβατον, εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἰς ταύτην ἀνήκει καὶ ἡ διερχομένη τὸ ὄρος ἁμαξιτὴ ὁδὸς Φλωρίνης-Κορυτσᾶς ἡ ὁποία κατὰ τὸ χωρίον Πισοδέριον διέρχεται δι᾽ αὐχένος ὕψους 1527 μ. Ἡ πάλαι Ἐγνατία ὁδὸς διήρχετο βορείως τοῦ ὄρους, κατὰ τὸ χωρίον Ἰσβατόν, ὅπου καὶ σήμερον διέρχεται ἡ ἁμαξιτὴ ὁδὸς Μοναστηρίου—Κορυτσᾶς. Τὸ ὄρος Βαρνοῦς κατὰ τὸ διάστημα τοῦ παγκοσμίου πολέμου ὑπῆρξεν ἔρεισμα τῶν Γερμανοβουλγάρων, συνήφθησαν δὲ περὶ αὐτὸ πεισματώδεις μάχαι. Ι. Σ. Σ.

Βάρνσντορφ (Warnsdorf) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας βορείως τῆς Πράγας παρὰ τὰ γερμανικὰ (Σαξωνικὰ) σύνορα. Κάτ. 20.328. Ἐργοστάσια νηματουργεῖα καὶ μεταλλουργεῖα.

Digitized by Google

Βὰρντ (Vardes), *Ρενέ*. Γάλλος εὐπατρίδης τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ὑπῆρξε διοικητὴς τῆς Λὰ Καπὲλ (1636), ὅτε ἐπολιορκήθη ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν. Φοβούμενος τὸν Ρεσελιὲ διὰ τὴν παράδοσιν τῆς φρουρᾶς του καὶ τῆς πόλεως, καίτοι εἶχεν ἀμυνθῆ γενναίως, κατέφυγεν εἰς Σεδάν. Ἡ σύζυγός του *Ζακελίνα ντὲ Μπεϊγ*, κόμισσα τοῦ Μορέ, ὑπῆρξεν ἐρωμένη τοῦ Ἐρρίκου Δ'.

— **Βὰρντ** (Vardes), *Φραγκῖσκος-Ρενέ*. Γάλλος ἀρχιστράτηγος ἀναδειχθεὶς ὡς τοιοῦτος μετὰ τὸν πόλεμον τῆς Φλάνδρας. Ἔχαιρε τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ Λουδοβίκου, μέχρις οὗ ἡ βασίλισσα τῆς Γαλλίας ἐπληροφορεῖτο παρ' αὐτοῦ δι' ἀνωνύμου ἐπιστολῆς του τοὺς ἔρωτας τοῦ βασιλέως μετὰ τῆς *Ντὲ λὰ Βαλλιέρ*. Ἀνακαλυφθεὶς ἐφυλακίσθη διὰ τὴν προδοσίαν του ταύτην εἰς Μομπελλιέ, ὅπου ἐξέτισε ποινὴν φυλακίσεως ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους, μετὰ τὴν ὁποίαν ἐξωρίσθη (1683). Μετὰ δεκαετίαν ὁ βασιλεὺς τὸν ἀνεκάλεσεν εἰς τὴν αὐλήν του καὶ τὸν συνεχώρησε. Κ. Ι. Ν.

Βαρντὰκ (Wardaks). Φυλὴ παθανικὴ τοῦ Ἀφγανιστάν, ἐξηπλωμένη νοτίως τῆς Καβούλης παρὰ τὰ ὄρη Σουλιμανί. Θ. Χ. Σ.

Βαρντάλα *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς ἐν Κουρλανδίᾳ, ἀριστερὸς παραπόταμος τοῦ ποταμοῦ *Βινδάβα*. Ἐπὶ τῶν παρ' αὐτὸν πεδιάδων ὑπάρχει φυτεία καὶ δάση πυκνά. Π. ΛΕΦΑΣ

Βαρντικόλα (Vardicola) *[Γεωγρ.]*, Ἀκρωτήριον τοῦ κόλπου τοῦ Κονορνέρο (βλ. καὶ λ. Ἀδριατικόν).

Βαρνχάγκεν (Varnhagen), *Φραγκῖσκος-Ἀδόλφος*. Βραζιλιανὸς φιλόλογος καὶ διπλωμάτης γεννηθεὶς ἐν Σὰν Ζοὰν ντὸ Ὑπανέμα τῷ 1816 καὶ ἀποθανὼν ἐν Βιέννῃ τῷ 1875. Εἰς τὴν πατρίδα του ἠγωνίσθη ἐρρωμένως ὑπὲρ τῶν φιλελευθέρων ἀρχῶν μέχρι τῆς ἀναρρήσεως εἰς τὸν θρόνον τῆς βασιλίσσης Μαρίας ντὰ Γκλόρια. Ἐν ἔτει 1833 ὑπέβαλεν ὑπὸ τὴν κρίσιν τῆς βραζιλιανῆς Ἀκαδημίας ἐπιστημονικὴν πραγματείαν, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν ἐξελέγη ἀκαδημαϊκός. Τὴν πραγματείαν ταύτην ἐπηκολούθησεν ἕτερον περισπούδαστον ἔργον. Βραδύτερον διωρίσθη πρεσβευτὴς ἐν Βιέννῃ. Ἡ σημασία τοῦ Βαρνχάγκεν, ὡς φιλολόγου, συνίσταται ἰδίᾳ εἰς τὴν ἔκδοσιν παλαιοτάτου πορτογαλικοῦ ποιητικοῦ μνημείου, γνωστοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Cancioneiro do Ajuda». Σημαντικὴ εἶναι ἐπίσης ἡ παρ' αὐτοῦ διὰ πρώτην φορὰν συλλογὴ παλαιῶν πορτογαλικῶν ᾀσμάτων κατὰ τοὺς κώδικας τοῦ Βατικανοῦ. Ὁ Βαρνχάγκεν διεκρίθη καὶ ὡς ἱστοριογράφος, συντάξας τὴν ἱστορίαν τῆς Βραζιλίας. Α. Δ.

βαρνχαρντίτης (ὁ) (Barnhardtit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται μόνον χειροπληθὲς μὲ κογχοειδῆ θραῦσιν. Οἱ κρύσταλλοί του πιθανῶς ἀνήκουν εἰς τὸ κυβικὸν κρυσταλλικὸν σύστημα. Ἔχει σκληρότητα $3^1/_2$ βαθμῶν, εἰδικὸν βάρος 4,52, καὶ χρῶμα ἀνοικτὸν βρουντζοκίτρινον, καστανοφαιέρυθρον ἢ φέρει καὶ ποικίλα χρώματα κατ' ἐπιπολήν. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι θειοῦχος χαλκὸς καὶ σίδηρος. Ὁ χημικὸς μοριακός του τύπος εἶναι $Cu_4Fe_2S_5$ ($=2Cu_2S$, Fe_2S_3). Εὑρέθη μὲ χαλκοπυρίτην εἰς τὴν βόρειον Καρολίναν καὶ τὴν Καλιφορνίαν. Γ. Κ. Γ.

Βάρο (Varo) *[Γεωγρ.]*. Ἡ ΝΔ. ἄκρα τῆς ἐν τῷ Τυρρηνικῷ πελάγει νήσου *Τζαννόνε* (Varo πλάτ. 40°58' Β., μῆκ. 13°03' Α., χάρτ. ἀγγλ. 1733: Ponza islands) τῆς ἐλάσσονος τῶν Ποντίων νήσων τῶν ἀρχαίων. Πρὸ τοῦ ἀκρωτηρίου ὕφαλος φερώνυμος. Σ. Ε. Λ.

βαροβαθμικὸς *νόμος [Μετεωρολ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ ὅρου *ἀνεμοβαρικὸς* ἢ *βαρικὸς νόμος τοῦ Buys-Ballot* (βλ. **ἀνεμοβαρικός**). Θ. Φ

βαροβαθμὶς (ἡ) *[Μετεωρολ.]*. Ὅρος χρησιμοποιούμενος ἐν τῇ μελέτῃ τῆς προγνώσεως τοῦ καιροῦ καὶ ἀποδιδόμενος εἰς τὴν διαφορὰν τῶν πιέσεων ἐν τῇ μονάδι τοῦ μήκους, μετρουμένου κατὰ τὴν κάθετον ἐπὶ τῶν ἰσοβαρῶν καμπυλῶν. Ὡς μονὰς τοῦ μήκους λαμβάνεται γενικῶς τὸ μῆκος 1 μοίρας τόξου μεσημβρινοῦ ἢ περίπου 111 χιλιόμετρα (κατὰ τὸ ἐλλειψοειδὲς τοῦ Clarke τὸ μῆκος 1 μοίρας μεσημβρινοῦ εἰς γεωγραφικὸν πλάτος 45° ἰσοῦται πρὸς 111,131 χιλιόμετρα). Οὕτως ἡ κανονικὴ βαροβαθμὶς μεταξὺ δύο σημείων λαμβάνεται ἂν διαιρέσωμεν τὴν διαφορὰν τῶν πιέσεων τῶν παρατηρουμένων εἰς τὰ δύο ταῦτα σημεῖα, καὶ ἥτις δίδεται εἰς χιλιοστόμετρα ὑδραργυρικῆς στήλης διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μοιρῶν μεσημβρινοῦ, ἢ τόσακις ἐπὶ 111,131 χιλιομ., τῆς ἀποστάσεως τῶν δύο τούτων σημείων. Π. χ. ἔστωσαν δύο τόποι Α καὶ Β εὑρισκόμενοι ἐπὶ μιᾶς καθέτου τῶν ἰσοβαρῶν καὶ ἔχοντες ὁ πρῶτος πίεσιν 760 mm καὶ ὁ δεύτερος 775 mm, δηλαδὴ ἡ πίεσις ἐλαττοῦται ἐφ' ὅσον πλησιάζομεν πρὸς τὸν τόπον Α, ἐὰν ἡ ἀπόστασις τῶν δύο τούτων τόπων εἶναι 270 χιλιόμετρα, τότε αὐτὴ ἰσοῦται πρὸς 2.4×111,131 χιλιομ. καὶ ἐπομένως ἡ βαροβαθμὶς ἔχει τὴν ἑξῆς τιμήν:

$$\frac{775-760}{2.4} \text{ ἢ } 6.3 \left(\frac{\text{χιλιοστόμετρα}}{111 \text{ χιλιόμετρ.}}\right)$$

Ὡς μονὰς λοιπὸν βαροβαθμίδος λαμβάνεται ἡ διαφορὰ βαρομετρικῆς πιέσεως ἑνὸς χιλιοστομέτρου, ὅταν ἡ ἀπόστασις τῶν τόπων Α καὶ Β ἰσοῦται τῇ μονάδι. Ὅσον ἡ βαροβαθμὶς εἶναι μείζων ἐπὶ τοσοῦτον εἶναι πιθανὸν νὰ πνεύσῃ ἰσχυρὸς ἄνεμος εἰς τὸν τόπον τῆς μικροτέρας βαρομετρικῆς πιέσεως (βλ. λ. ἄνεμος *βαθμίδος*). Βαροβαθμὶς λ. χ. 2 ἔχει πιθανότητα ἰσχυροῦ ἀνέμου, βαροβαθμὶς δὲ 3—4, θυέλλης. Ἐὰν λοιπὸν ἐκ τοῦ κέντρου ὑφέσεως ἀναχωροῦντες βαδίζωμεν κατὰ ἀκτῖνά τινα, ὅσον αἱ βαροβαθμίδες ἃς συναντῶμεν εἶναι μείζονες, ἐπὶ τοσοῦτον ὁ ἄνεμος θὰ εἶναι σφοδρότερος. Δυνάμεθα ἄρα νὰ συναντήσωμεν σφοδρότατον ἄνεμον συνοδευόμενον ὑπὸ μικρᾶς ὑφέσεως ἢ καὶ κανονικῆς πιέσεως, ἀρκεῖ ἡ βαροβαθμὶς νὰ εἶναι μεγάλη. Τοὐναντίον δυνατὸν τὸ βαρόμετρον νὰ δεικνύῃ πολὺ μεγάλην ὕφεσιν, καὶ ἐν τούτοις οἱ ἄνεμοι νὰ εἶναι ἀσθενεῖς, διότι αἱ παρακείμεναι ἰσοβαρεῖς ἀπέχουσι πολὺ ἀλλήλων, οὕτως ὥστε ἡ ἐλάττωσις τῆς πιέσεως εἶναι βαθμιαία. Ἐπὶ τῶν χαρτῶν τῶν παριστώντων τὴν διανομὴν τῆς μέσης βαρομετρικῆς πιέσεως ἡ βαροβαθμὶς εἶναι ἧττον ἰσχυρὰ ἐκείνης, ἥτις παρουσιάζεται εἰς τοὺς χάρτας, οἵτινες ἀναφέρονται εἰς ὡρισμένην χρονικὴν στιγμήν. Ὡρισμέναι περιοχαὶ τῆς ὑδρογείου παριστῶσιν ἐν τούτοις μεγάλην μέσην βαροβαθμίδα· οὕτω π. χ. μεταξὺ Eastbourne (νοτία ἀκτὴ τῆς Ἀγγλίας) καὶ τοῦ βορείου ἄκρου τῆς νήσου Lewis (Hébrides) παρατηρεῖται κατὰ τὸν Ἰανουάριον μέση βαροβαθμὶς 1,15 χ.μ., ἥτις ἂν καὶ εἶναι ἀσθενὴς διὰ στιγμιαίαν βαροβαθμίδα, ἐν τούτοις ἀντιπροσωπεύει μίαν τῶν μεγαλυτέρων τιμῶν μέσης βαροβαθμίδος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Ἐξαιρετικαὶ βαροβαθμίδες παρετηρήθησαν εἰς τοὺς καταστρεπτικοὺς κυκλῶνας τῶν τροπικῶν, τῆς Κούβας, τῶν Φιλιππίνων κτλ. Θ. Θ. ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ

Βὰ-Ρόγκο. Συλλογὴ ἰαπωνικῶν ἀναλέκτων ἀνήκουσα εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ διασήμου Ἰάπωνος αὐτοκράτορος καὶ ποιητοῦ *Γκὸ Τόμπα* (1184—1198). Εἰς τὴν συλλογὴν αὐτὴν συνεκεντρώθησαν αἱ σύγχρονοι τότε ἰαπωνικαὶ παροιμίαι, ἀπόσταγμα τῆς σοφίας καὶ τῆς πείρας τοῦ ἰαπωνικοῦ λαοῦ, καὶ τὰ παλαιότατα γνωμικά, ἅτινα μετηνέχθησαν ἐκ τῆς Κίνας εἰς τὴν Ἰαπωνίαν, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἰσχυρᾶς ἐκπολιτιστικῆς ἐπιδράσεως τῆς πρώτης ἐπὶ τὴν δευτέραν. Ι. Μ. Π.

βαρογράφημα (τὸ) *[Φυσ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ καμπύλη τῆς μεταβολῆς τῆς βαρομετρικῆς πιέσεως, ἥτις παρέχεται αὐτομάτως ὑπὸ τῶν αὐτογραφικῶν βαρομέτρων (βλ. βαρογράφος). Κ. Π.

βαρογράφος (ὁ) *[Φυσ.]*. Καλοῦμεν γενικῶς *βαρογράφους* τὰ αὐτογραφικὰ βαρόμετρα, διὰ τῶν ὁποίων ἡ βαρομετρικὴ πίεσις καταγράφεται αὐτομάτως ἐπὶ χαρτίνης ταινίας συνεχῶς μετακινουμένης τῇ βοηθείᾳ ὡρολογιακοῦ μηχανισμοῦ. Γενικῶς ὁ συνήθης βαρογράφος ἀποτελεῖται ἐκ μεταλλικοῦ βαρομέτρου παρουσιάζοντος σειρὰν ἐπαλ-

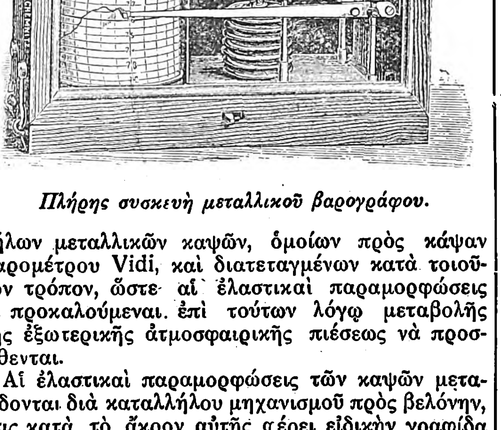

Πλήρης συσκευὴ μεταλλικοῦ βαρογράφου.

λήλων μεταλλικῶν καψῶν, ὁμοίων πρὸς κάψαν βαρομέτρου Vidi, καὶ διατεταγμένων κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε αἱ ἐλαστικαὶ παραμορφώσεις αἱ προκαλούμεναι ἐπὶ τούτων λόγῳ μεταβολῆς τῆς ἐξωτερικῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως νὰ προστίθενται.

Αἱ ἐλαστικαὶ παραμορφώσεις τῶν καψῶν μεταδίδονται διὰ καταλλήλου μηχανισμοῦ πρὸς βελόνην, ἥτις κατὰ τὸ ἄκρον αὐτῆς φέρει εἰδικὴν γραφίδα διαβρεχομένην ὑπὸ καταλλήλου σκευασίας μελάνης. Ὅταν αἱ κάψαι παραμορφοῦνται, τὸ ἄκρον τῆς γραφίδος μετακινεῖται κατὰ μῆκος τῶν γεννητριῶν κυλίνδρου ἐφ' οὗ εἶναι περιτυλιγμένη ἡ βαρομετρικὴ χαρτίνη ταινία. Ὁ κύλινδρος τῇ βοηθείᾳ ὡρολογιακοῦ μηχανισμοῦ στρέφεται ὁμαλῶς, ἐκτελεῖ δὲ συνήθως μίαν πλήρη περιστροφὴν κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς πλήρους ἑβδομάδος. Ἡ βαρομετρικὴ χαρτίνη ταινία εἶναι καταλλήλως ὑποδιῃρημένη καὶ ἐπὶ τοῦ ἄξονος ὡς τετμημέναι ἀναγράφονται αἱ ἡμέραι καὶ ὧραι τῆς ἑβδομάδος, ὡς τεταγμέναι δὲ αἱ τιμαὶ τῆς βαρομετρικῆς πιέσεως. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἶναι φανερὸν ὅτι προϊόντος τοῦ χρόνου ἡ γραφὶς τοῦ βαρογράφου καταγράφει ἐπὶ τῆς χαρτίνης ταινίας ἰδιάζουσαν καμπύλην, ἧς ἡ ἐξέτασις παρέχει οὐ μόνον τὴν τιμὴν τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς παρατηρήσεως, ἀλλὰ καὶ διὰ προγενεστέρας στιγμάς. Αἱ συνεχεῖς αὗται ἐνδείξεις τοῦ βαρογράφου, αἵτινες δεικνύουσι τὴν γενικὴν πορείαν τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως, εἶναι πολυτιμόταται ἐν τῇ μετεωρολογίᾳ, ἰδίᾳ διὰ τὴν πρόγνωσιν τοῦ καιροῦ, ὡς ἐκ τούτου δ' ὁ βαρογράφος θεωρεῖται πολυτιμότατον ὄργανον ἐν τῇ μετεωρολογίᾳ.

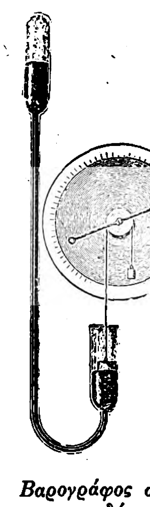

Βαρογράφος σιφωνοειδής.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὁ βαρογράφος τὰ μέγιστα χρησιμοποιεῖται ἐπὶ τῶν ἀεροπλάνων καὶ ἀεροπλοίων, καθ' ὅσον διὰ παρατηρήσεως τῶν μεταβολῶν τῶν ἐνδείξεων τοῦ βαρογράφου δυνάμεθα ἐκ τῶν καταγραφομένων ὑπ' αὐτοῦ μεταβολῶν τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν ταχύτητα πτώσεως ἢ ἀνυψώσεως αὐτοῦ. Οἱ βαρογράφοι τοῦ τύπου τούτου βαθμολογοῦνται οὐχὶ εἰς χιλιοστόμετρα στήλης ὑδραργύρου, ἀλλ' εἰς ὕψος ἄνωθεν τῆς ἐπιφανείας θαλάσσης ὑπὸ τὴν παραδοχὴν κανονικῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως καὶ θερμοκρασίας 10° C. Οὕτως ὁ ἀκόλουθος πίναξ παρέχει τ' ἀντιστοιχοῦντα ὕψη εἰς μέτρα πρὸς βαρομετρικὴν πίεσιν ἐκπεφρασμένην εἰς χιλιοστόμετρα στήλης ὑδραργύρου.

Ὕψος εἰς μέτρα	Βαρομ. στ. εἰς χστ.	Ὕψος εἰς μέτρα	Βαρομ. στ. εἰς χστ.	Ὕψος εἰς μέτρα	Βαρομ. στ. εἰς χστ.
0	760	700	699	4000	470
100	751	1000	674	5000	418
200	742	1500	635	7500	307
300	733	2000	598	15000	124
500	716	3000	529	55000	1

Διὰ τὴν πραγματοποίησιν βαρογράφων ἐκτὸς τῶν μεταλλικῶν βαρομέτρων δύνανται νὰ χρησιμ ύσωσι καὶ τὰ ὑδραργυρικὰ βαρόμετρα, ἰδίᾳ τὰ σιφωνοειδῆ. Πρὸς τοῦτο εἰς σιφωνοειδὲς βαρόμετρον καὶ εἰς τὸ κατώτερον ἀνοικτὸν αὐτοῦ σκέλος προσαρμόζεται καταλλήλως εἰδικὸς πλωτήρ, ὅστις ἀναλόγως τῆς βαρομετρικῆς πιέσεως ἀνυψοῦται ἢ κατέρχεται. Ἡ κίνησις αὕτη τοῦ πλωτῆρος μεταδίδεται τῇ βοηθείᾳ λεπτοῦ νήματος εἰς ἐλατηριοειδοῦς γραφίδος, ἥτις καταγράφει ἐπὶ χάρτου τὴν καμπύλην τῆς βαρομετρικῆς πιέσεως. Ἡ παρατιθεμένη εἰκὼν δεικνύει τὴν ἀρχὴν τῶν σιφωνοειδῶν βαρογράφων. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

βαρογυροσκόπιον (τὸ) *[Φυσ.]*. Γυροσκοπικὴ συσκευὴ ἐπινοηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Gilbert διὰ τὴν ἀπόδειξιν τῆς περιστροφικῆς κινήσεως τῆς Γῆς (βλ. γυροσκόπιον). Κ. Π.

βαροθερμογράφος (ὁ) *[Μετεωρ.]*. Αὐτογραφικὸν ὄργανον ἐφ' οὗ καταγράφονται παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς θερμοκρασίας καὶ ἀτμοσφαιρικῆς κινήσεως, χρησιμεῦον ἰδίως εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ἀνωτέρας ἀτμοσφαίρας (βλ. λ. ἀερολογία). Θ. Φ.

βαροθερμόμετρον (τὸ)· βλ. θερμόμετρον *ὑψομετρικόν*. Κ. Π.

βαροθερμοϋγροανεμογράφος (ὁ) *[Μετεωρ.]*. Αὐτογραφικὸν ὄργανον (μετεωρογράφος) ἐφ' οὗ καταγράφονται παρατηρήσεις συγχρόνως ἐπὶ τῆς βαρομετρικῆς πιέσεως, θερμοκρασίας, ὑγρασίας καὶ ταχύτητος τοῦ ἀνέμου, χρησιμεῦον ἰδίᾳ εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ἀνωτέρας ἀτμοσφαίρας (βλ. εἰκ. ἐν λ. ἀερολογία, ἀριθ. 33). Θ. Φ.

βαροθερμοϋγρογράφος (ὁ) *[Μετεωρ.]*. Ὄργανον αὐτογραφικὸν ἐφ' οὗ καταγράφονται συγχρόνως παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς βαρομετρικῆς πιέσεως, θερμοκρασίας, ὑγρασίας, χρησιμεῦον ἰδίᾳ εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀνωτέρας ἀτμοσφαίρας (βλ. εἰκ. ἐν λ. ἀερολογία, ἀριθ. 34) Θ. Φ.

βαροκεντρικός· βλ. βαρυκεντρικός.

βαροκλινὲς *σύστημα*· βλ. λ. βαρότροπον *σύστημα*.

βαροκυκλωνόμετρον (τὸ) *[Μετεωρ.]*. Ὄργανον προταθὲν ὑπὸ τοῦ μετεωροσκοπείου Manila καὶ χρησιμεῦον διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς θέσεως τοῦ κέντρου τοῦ κυκλῶνος, τῆς ἀποστάσεως, ὡς καὶ τῆς διευθύνσεως μετακινήσεως αὐτοῦ. Τὸ ὄργανον τοῦτο, ἱστορικῆς ἤδη σημασίας, ἐχρησιμοποιεῖτο ὑπὸ τῶν πλοίων τῶν διαπλεόντων ἰδίᾳ τὰ ὕδατα τῆς ἀνατολικῆς Ἀσίας. Θ. Φ.

Digitized by Google

Βαρόλι (Varoli), *Κωνσταντῖνος*. Ἰταλὸς ἰατρὸς καὶ ἀνατόμος ἐκ Βολωνίας (1543—1575). Ἐσπούδασε καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ ἐν Βολωνίᾳ, ἀργότερον δὲ ἐγένετο καθηγητὴς τῆς ἀνατομίας καὶ χειρουργικῆς, ὡς καὶ ἀρχίατρος τοῦ πάπα Γρηγορίου 13ου. Ἐδημοσίευσεν ἐπιστημονικὴν διατριβὴν ἐπὶ τῶν ὀπτικῶν νεύρων ὑπὸ τὸν τίτλον «De nervis opticis nonnulisque aliis praeter communem opinionem in capite humano observatis epistola» (Πάδουα 1572), ἔνθα ὑποδεικνύει ἰδιαιτέραν μέθοδον ἀνατομῆς τοῦ ἐγκεφάλου ἀπὸ τῆς βάσεως τούτου ἀρχομένης, παρέχει δὲ συνάμα λεπτομερείας τινὰς ἐπὶ τῆς ὑφῆς τοῦ ὀργάνου τούτου, ὧν ἡ σημαντικωτέρα, ἀφορῶσα τὸ κεντρικὸν μέρος τοῦ ἐγκεφάλου, ἐκλήθη ἔκτοτε μὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ *γέφυρα τοῦ Βαρόλι*, ἢ *Οὐαρόλειος γέφυρα*. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐδημοσιεύθη σύγγραμμά του ὑπὸ τὸν τίτλον «De resolutione corporis humani libri quatuor, Φραγκφούρτη 1591». Ο. Ρ.

βαρομακρόμετρον (τὸ) *[Ἰατρ.]*. Συνδυασμὸς ζυγοῦ καὶ ἀναστηματομέτρου. Τὸ μηχάνημα τοῦτο δίδει τὸ βάρος ἑνὸς ἀτόμου καὶ τὴν καταμέτρησιν τοῦ μήκους τοῦ σώματός του. Τοιοῦτο μηχάνημα διὰ τὰ παιδία ἐφεῦρεν ὁ ἐν Παρισίοις παιδίατρος Variot, τῷ 1904. Τὸ ὠνόμασε δὲ *παιδιόμετρον* (pédiomètre). Σ. Β.

βαρομετρικός, *—ή, —όν*. Ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ βαρόμετρον, ὁ διὰ τοῦ βαρομέτρου προσδιοριζόμενος. —Ἐπίρρ. *βαρομετρικῶς*.

— **βαρομετρικὴ** *ἔξαρσις [Μετεωρολ.]*. Ἀσυνήθης ὀνομασία τοῦ ὅρου *βαρομετρικὸν μέγιστον* ἢ ἀντικυκλών (βλ. λ.). Θ. Φ.

— **βαρομετρικὴ** *κλῖμαξ [Φυσ.-Μετεωρολ.]*. Ἡ ἐπὶ τῶν βαρομέτρων γενικῶς κεχαραγμένη βαθμολογία. Τὰ εἰς τὸ ἐμπόριον φερόμενα βαρόμετρα φέρουσι συνήθως τὴν εἰς χιλιοστὰ καὶ δέκατα τοῦ χιλιοστομέτρου, ἐπίσης δὲ καὶ τὴν εἰς ἀγγλικοὺς δακτύλους, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ ἀγγλικῆς κατασκευῆς. Ἐπειδὴ σήμερον ἐν τῇ μετεωρολογίᾳ παρατηρεῖται τάσις παραδοχῆς τῆς *χιλιοβαρίδος*

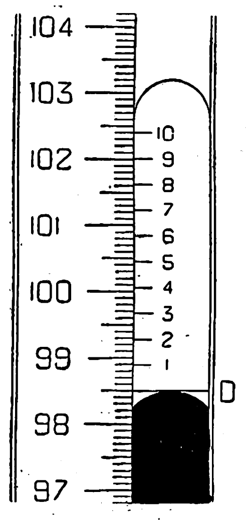

Σχ. 1.

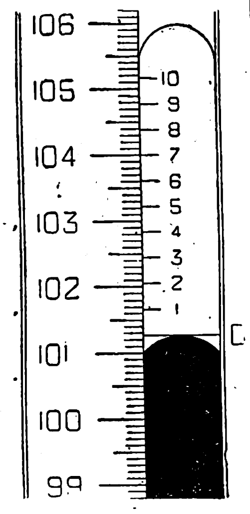

Σχ. 2.

ὡς μονάδος τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως εἰς τὴν καθημερινὴν χρῆσιν τῶν μετεωρολογικῶν σταθμῶν, εἰς τὰ νῦν κατασκευαζόμενα βαρόμετρα ἢ παραθέτουσι καὶ ἑτέραν κλίμακα ἀμέσου μετατροπῆς εἰς τὴν νέαν ταύτην μονάδα, παραλλήλως πρὸς τὴν ὑπάρχουσαν, εἴτε κατασκευάζουσι ταῦτα μὲ κλίμακα εἰς χιλιοβαρίδας (millibars). Ὁ τρόπος τῆς λήψεως τοῦ ἀναγνώσματος τῆς βαρομετρικῆς κλίμακος διαιρεῖται εἰς δύο μέρη. Ἐν πρώτοις σημειοῦμεν τὴν πλησιεστέραν διαίρεσιν τῆς κλίμακος καὶ κάτωθεν τοῦ μηδενὸς τοῦ Βερνιέρου εὑρισκομένην. Εἰς τὰ παρατιθέμενα σχήματα ἡ διαίρεσις τοῦ μηδενὸς σημειοῦται διὰ D. Ὅταν ἡ κλῖμαξ παριστᾷ χιλιοβαρίδας τὸ τελικὸν μηδὲν ἑκάστης ἠριθμημένης ἐνδείξεως παραλείπεται, οὕτως ὥστε ἡ ἔνδειξις π.χ. 98 σημαίνει 980 χιλιοβαρίδας. Ἐν τῷ σχ. 1 ἡ γραμμὴ τοῦ μηδενὸς εὑρίσκεται εἰς προέκτασιν τῆς πέμπτης διαιρέσεως ἄνωθεν τῆς ἐνδείξεως 98 τῆς κλίμακος, δηλαδὴ ἡ ἔνδειξις τῆς κλίμακος ἰσοῦται πρὸς 985 χιλιοβαρίδας, ἐν δὲ τῷ σχ. 2 ἡ πλησιεστέρα καὶ κάτωθεν τοῦ μηδενὸς τοῦ Βερνιέρου ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν δευτέραν διαίρεσιν ἄνωθεν τῆς ἐνδείξεως 101 ἤτοι πρὸς τὴν τῶν 1012 χιλιοβαρίδων. Τὸ δεύτερον μέρος τοῦ ἀναγνώσματος ἐκτελεῖται ἐπὶ τοῦ Βερνιέρου διὰ τῆς ἀναζητήσεως τῆς διαιρέσεως αὐτοῦ, ἥτις εὑρίσκεται εἰς τελείαν προέκτασιν μετὰ διαιρέσεώς τῆς κλίμακος, ὅτε ἡ τιμὴ τῆς διαιρέσεως ταύτης τοῦ Βερνιέρου δίδει τὸ δεκαδικὸν ψηφίον ὁλοκλήρου τῆς ἀναγνώσεως. Ἐν τῷ σχ. 1 ἡ διαίρεσις τοῦ Βερνιέρου 0 (ἢ 10) συμπίπτει ἐπακριβῶς μετὰ διαιρέσεως τῆς κλίμακος, καὶ ἑπομένως ἡ τιμὴ τῆς βαρομετρικῆς πιέσεως ἰσοῦται πρὸς 985,0 χιλιοβαρίδας. Ἐν δὲ τῷ σχ. 2 ἡ διαίρεσις 7 τοῦ Βερνιέρου εὑρίσκεται ἀκριβῶς ἔναντι διαιρέσεώς τινος τῆς κλίμακος καὶ κατὰ συνέπειαν τὸ ἀνάγνωσμα ἰσοῦται πρὸς 1012,7 mb. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς λήψεως τοῦ ἀναγνώσματος τῆς κλίμακος ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὰ βαρόμετρα μετὰ κλιμάκων εἰς χιλιοστόμετρα ἢ ἀγγλικοὺς δακτύλους. Θ. Φ.

—**βαρομετρικὴ** *πίεσις [Μετεωρολ.]*· βλ. λ. ἀτμοσφαιρικὴ *πίεσις*.

—**βαρομετρικὴ** *τάσις [Μετεωρολ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ μεταβολὴ τῆς βαρομετρικῆς πιέσεως ἀπὸ τριῶν ὡρῶν πρὸ τῆς παρατηρήσεως. Δηλαδὴ πρὸς εὕρεσιν τῆς τιμῆς τῆς βαρομετρικῆς τάσεως εἰς ἕνα τόπον ἀρκεῖ νὰ εὕρωμεν τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῶν πιέσεων τῶν παρατηρηθεισῶν κατὰ μίαν χρονικὴν στιγμὴν ὡς καὶ τρεῖς ὥρας πρότερον. Ἡ βαρομετρικὴ τάσις ἀποτελεῖ ἓν ἐκ τῶν μᾶλλον χρησίμων στοιχείων διὰ τὴν πρόγνωσιν τοῦ καιροῦ, καὶ πάντες οἱ μετεωρολογικοὶ σταθμοὶ πρώτης τάξεως, εἰς οὓς λειτουργεῖ βαρογράφος, παρέχουσι πάντοτε τὸ στοιχεῖον τοῦτο μετὰ τοῦ *χαρακτηρισμοῦ* αὐτοῦ. Ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ στοιχείου τούτου γίνεται ἐπὶ τῶν πιέσεων τῶν ἀνηγμένων εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, καὶ ἐκ τῆς καμπύλης τοῦ βαρογράφου. Ὁ *χαρακτηρισμὸς* τῆς βαρομετρικῆς τάσεως ὅστις πάντοτε ἀναποσπάστως συνοδεύει τὴν τιμὴν αὐτῆς, εἶναι ἡ μορφὴ τῆς βαρομετρικῆς καμπύλης κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν τριῶν τούτων ὡρῶν. Εἰς τὸν διεθνῆ κώδικα τῶν ραδιοτηλεγραφημάτων ὁ χαρακτηρισμὸς καὶ ἡ τιμὴ τῆς βαρομετρικῆς τάσεως ἀπασχολοῦσι ἀνὰ ἓν ψηφίον καὶ δὴ τὰ δύο πρῶτα ψηφία τῆς τρίτης ὁμάδος τοῦ ραδιοτηλεγραφήματος. Εἰς τοὺς κώδικας τῶν τηλεγραφημάτων σημειοῦται ὁ χαρακτηρισμὸς διὰ τοῦ στοιχείου c, καὶ ἡ τιμὴ τῆς βαρομετρικῆς τάσεως διὰ τοῦ b, εἰς δὲ τὰ ραδιοτηλεγραφήματα δίδεται ἡ τιμὴ εἰς ἡμίσεα χιλιοστομέτρων ἢ ἡμίσεα χιλιοβαρίδων (mb) ἀναλόγως τῶν μονάδων τῆς βαρομετρικῆς πιέσεως, αἵτινες χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τοῦ σταθμοῦ. Ἡ συγκέντρωσις εἰς τὸν κεντρικὸν μετεωρολογικὸν σταθμὸν τῶν πιέσεων καὶ τῶν τάσεων ἐπιτρέπει τὴν χάραξιν παραλλήλως πρὸς τὸν χάρτην τῶν ἰσοβαρῶν καὶ χάρτου τῶν βαρομετρικῶν τάσεων, οὗτινος αἱ καμπύλαι ἑνοῦσι τοὺς σταθμοὺς τοὺς ἔχοντας τὴν αὐτὴν τιμὴν τάσεων καὶ ὅστις δὲν εἶναί τι ἄλλο παρὰ χάρτης *ἰσαλλοβαρῶν* βραχέος διαστήματος (3 ὡρῶν), χρησιμοποιοῦνται δὲ ἰδίᾳ εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Γάλλων ἐπινοηθεῖσαν μέθοδον τῆς προγνώσεως τοῦ καιροῦ διὰ τῶν *πυρήνων* τῶν μεταβολῶν (βλ.λ. πρόγνωσις), διότι παρέχουσι πλήρεις ἐνδείξεις ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν ἀτμοσφαιρικῶν διαταράξεων. Ἡ ἐπίσημος παραδοχὴ τῆς σημασίας τῶν τάσεων καὶ χρησιμοποίησις αὐτῶν ἐν τῇ μετεωρολογίᾳ ἐγένοντο δεκταὶ ὑπὸ τῆς διεθνοῦς συνθήκης τοῦ 1913, τῆς τροποποιηθείσης τῷ 1921.

Αἱ βαρομετρικαὶ τάσεις δύνανται νὰ ἀναφέρωνται οὐχὶ μόνον εἰς τρεῖς ὥρας πρὸ τῆς παρατηρήσεως ἀλλὰ καὶ εἰς 6, 12, 24 κτλ.

Ἡ τιμὴ τῆς βαρομετρικῆς τάσεως σημειοῦται ἐν τῷ τηλεγραφήματι, τιθεμένου εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν μόνον τοῦ ψηφίου τῶν μονάδων, τοῦ ψηφίου τῶν δεκάδων δηλουμένου διὰ προσθήκης ὡρισμένου ἀριθμοῦ εἰς τὸν ἀριθμὸν τὸν δίδοντα τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀνέμου. Οὕτω διὰ τιμὰς τῆς τάσεως 0—9 οὐδὲν προστίθεται εἰς τὸν ἀριθμὸν τὸν δηλοῦντα τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀνέμου, διὰ τιμὰς τῆς τάσεως 10—19 προστίθεται εἰς τὸν ἀριθμὸν τὸν δηλοῦντα τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀνέμου ὁ ἀριθμὸς 33, διὰ τιμὰς τῆς τάσεως 20—29 προστίθεται εἰς τὸν ἀριθμὸν τὸν δηλοῦντα τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀνέμου ὁ ἀριθμὸς 67. Διὰ τιμὰς τάσεως ὑπερβαινούσας τὰς 29 χιλιοβαρίδας ἢ χιλιοστόμετρα σημειοῦται ὁ ἀριθμὸς 29. Ὁ δὲ χαρακτηρισμὸς παρίσταται ἐν τῷ τηλεγραφήματι διὰ κλίμακος ἀπὸ 0—9 καὶ δὴ ἀπὸ 0—4 ὅταν ἡ τιμὴ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως εἶναι κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς παρατηρήσεως *ἴση ἢ μεγαλυτέρα* τῆς πρὸ τριῶν ὡρῶν σημειωθείσης *(τάσις θετική)* καὶ ἀπὸ 5—9, ὅταν ἡ τιμὴ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως εἶναι κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς παρατηρήσεως *ἴση ἢ μικροτέρα* ἐκείνης τῆς πρὸ τριῶν ὡρῶν. Οὕτως ὁ κῶδιξ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς βαρομετρικῆς τάσεως ἔχει ὡς ἑξῆς:

0=Σταθερὰ ἢ ἄνοδος (0 ἢ +)	5=Πτῶσις (—)
1=Ἄνοδος ἐν ἀρχῇ εἶτα σταθερὰ (+0)	6=Πτῶσις ἐν ἀρχῇ εἶτα σταθερὰ (—0)
2=Ἄνοδος ἐν ἀρχῇ εἶτα πτῶσις (+—)	7=Πτῶσις ἐν ἀρχῇ εἶτα ἄνοδος (—+)
3=Πτῶσις ἐν ἀρχῇ ἢ σταθερὰ εἶτα ἄνοδος (+ ἢ 0+)	8=Σταθερὰ ἢ ἐν ἀνόδῳ ἐν ἀρχῇ εἶτα πτῶσις (0 – ἢ —+)
4=Ἀσταθὴς ἀλλ' ἀνερχομένη (ἀσταθὴς +)	9=Ἀσταθὴς ἀλλ' ἐν πτώσει (ἀσταθὴς —)

Πολλάκις, ὡς συμβαίνει παρ' ἡμῖν ὅταν σημειοῦνται ἐν τῷ τηλεγραφήματι παρατηρήσεις ξένων σταθμῶν, δίδονται χάριν συντομίας ἡ τάσις καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς δι' ἑνὸς ψηφίου, χρησιμοποιουμένου κώδικος ἐπίσης δεκτοῦ ὑπὸ τοῦ συνεδρίου καὶ ἔχοντος τὰς ἑξῆς βαθμίδας.

	Τάσις εἰς χιλιοστόμετρα	Τάσις εἰς ἡμιχιλιοβαρίδας
0=Σταθερὰ	ἀπὸ + 0.0 ἕως + 0.5	ἀπὸ + 0 ἕως + 1
1=Βραδεῖα ἄνοδ.	» + 0.5 » + 1.5	» + 2 » + 3
2=Ἄνοδος	» + 1.5 » + 3.5	» + 4 » + 7
3=Ταχεῖα ἄνοδ.	» + 3.5 » + 6.0	» + 8 » + 12
4=λίαν ταχ. ἄνοδ.	μείζων τῶν + 6.0	μεγαλυτ. ἢ ἴση πρὸς 12
5=Βραδ. πτῶσις	ἀπὸ 0.0 ἕως — 1.5	ἀπὸ — 2 ἕως — 3
6=Πτῶσις	» — 1.5 » — 3.5	» — 4 » — 7
7=Ταχεῖα πτῶσις	» — 3.5 » — 6.0	» — 8 » — 11
8=λίαν ταχ. πτῶσις	μείζ. τῶν — 6.0	μείζων τῶν 11

Θ. Θ. ΦΙΝΤΙΚΑΚΗΣ

—**βαρομετρικὴ** *ὕφεσις [Μετεωρ.]*· βλ. λ. κυκλών.

—**βαρομετρικὴ** *ὑψιμέτρησις*. Καλεῖται οὕτως ὁ καθορισμὸς τοῦ ὕψους ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης τῇ βοηθείᾳ τοῦ βαρομέτρου. Ἡ μέθοδος αὕτη τοῦ καθορισμοῦ τοῦ ὕψους ἐφαρμόζεται τὰ μέγιστα εἰς περιπτώσεις καθ' ἃς ἀποκλείεται ὁ δι' ἄλλων μεθόδων (π. χ. τριγωνομετρικῶν) καθορισμὸς τοῦ ὕψους καὶ τυγχάνει ἰδίᾳ εὐρυτάτης ἐφαρμογῆς ἐν τῇ ἀεροπλοΐᾳ. Κατὰ πάσας τὰς βαρομετρικὰς ὑψιμετρήσεις προϋποτίθεται, ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀναβάσεως ἢ ἀνυψώσεως, δὲν λαμβάνουσι χώραν σοβαραὶ διακυμάνσεις βαρομετρικαὶ τῆς ἀτμοσφαίρας, αἵτινες ἐπιδρῶσιν οὐσιωδῶς ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς μετρήσεως.

Τὴν σχέσιν, ἥτις ὑφίσταται μεταξὺ τῶν ἐνδείξεων βαρομέτρου καὶ τοῦ ὕψους ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης δυνάμεθα εὐκόλως νὰ εὕρωμεν τῇ βοηθείᾳ τοῦ γνωστοῦ νόμου τῶν ἀερίων Boyle-Mariotte (βλ. ἀέρια).

Ὁ κατωτέρω παρατιθέμενος τύπος ἐπιτρέπει τὸν ἀκριβῆ ὑπολογισμὸν τοῦ ὕψους ἐκ τῆς βαρομετρικῆς πιέσεως.

$$h = 18400 \cdot (1{,}00157 + 0{,}00367\,\theta\left(\frac{1}{1-0{,}373\frac{\varphi}{\eta}}\right)$$

$$(1 + 0{,}00259 \text{ συν } 2\lambda\left(1 + \frac{Z+2z}{R}\right)\log\frac{H_0}{H}$$

Ἐν τῷ τύπῳ τούτῳ εἶναι: z=ἡ διαφορὰ ὕψους μεταξὺ τοῦ ἄνω καὶ τοῦ κάτω σταθμοῦ παρατηρήσεως· θ=ἡ μέση θερμοκρασία τῆς ἀερίου στήλης· φ=ἡ μέση τάσις ὑδρατμοῦ ἐν τῇ ἀερίῳ στήλῃ· η=ἡ μέση πίεσις τοῦ ἀέρος· λ=τὸ γεωγραφικὸν πλάτος· z=τὸ ὕψος ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν θαλάσσης τοῦ ἄνω σταθμοῦ· R=ἡ ἀκτὶς τῆς Γῆς· H_0=ἡ πίεσις τοῦ ἀέρος ἐν τῷ κατωτέρω σταθμῷ· H=ἡ πίεσις τοῦ ἀέρος ἐν τῷ ἄνω σταθμῷ. Ἐν τῇ βαρομετρικῇ ὑψιμερήσει καλοῦμεν *βαρομετρικὴν βαθμίδα ὕψους* (barometrische höhenstufe) δι' ἕκαστον στρῶμα ὕψους τὴν διαφορὰν ὕψους πρὸς ἣν ἀντιστοιχεῖ διαφορὰ πιέσεως κατὰ 1mm. Ἡ βαρομετρικὴ βαθμὶς ὕψους ἐλαττοῦται μετὰ τοῦ ὕψους κατὰ τὸν κατωτέρω πίνακα, ὅστις ἰσχύει διὰ θερμοκρασίαν 0°C.

Πίεσις	760	700	650	600	550	500	450	400	350 mm.
Βαρ. βαθμὶς	10,5	11,4	12,3	13,3	14,6	15,9	17,8	20,0	22,8 m.

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω πίνακος παρατηροῦμεν ὅτι ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης δέον ν' ἀνυψωθῶμεν κατὰ 10,5 μέτρα, ὅπως ἡ πίεσις ἐλαττωθῇ κατὰ 1 mm.

Δι' ἁπλοῦ μνημονικοῦ κανόνος δυνάμεθα προσεγγιζόντως νὰ εὕρωμεν τὴν μέσην τιμὴν τῆς βαθμίδος ὕψους. Διαιροῦμεν τὸν ἀριθμὸν 16000 διὰ τοῦ ἀθροίσματος τῆς πιέσεως τοῦ κάτω καὶ ἄνω σταθμοῦ, καὶ τὴν οὕτω εὑρισκομένην βαθμίδα ὕψους αὐξάνομεν κατὰ 0,4 % δι' ἕκαστον βαθμὸν θερμοκρασίας. Ὅπως δ' εὕρωμεν τὴν διαφορὰν ὕψους ἀρκεῖ νὰ πολλαπλασιάσωμεν τὴν διαφορὰν πιέσεως μὲ τὴν ὡς ἀνωτέρω διορθωθεῖσαν τιμὴν τῆς βαρομετρικῆς βαθμίδος ὕψους. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

—**βαρομετρικὸν** *ἐλάχιστον [Μετεωρ.]*. Ἄλλη ὀνομασία τοῦ ὅρου *βαρομετρικὴ ὕφεσις* βλ. λ. κυκλών.

– **βαρομετρικὸν** *μέγιστον [Μετεωρ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ ὅρου *βαρομετρικὴ ἔξαρσις* ἢ ἀντικυκλών (βλ. λ.). Θ. Φ.

βαρομετροάνθη (τὰ) (Barometerblumen). Καλοῦνται οὕτω ἄνθη τεχνητὰ κατασκευασθέντα ἐκ λευκοῦ ὑφάσματος ἢ χάρτου, ἅτινα διαβρέχονται διὰ τοῦ ἀκολούθου διαλύματος: 10 μ. χλωριούχου κοβαλτίου ($CoCl_2$), 5 μ. χλωριούχου νατρίου καὶ 0,5 μ. ἀραβικοῦ κόμμεος καὶ γλυκερίνης. Τῶν ἀνθέων τούτων τὸ χρῶμα μεταβάλλεται ἀναλόγως τῆς ὑγρασίας τοῦ ἀέρος. Οὕτω γίνονται ροδέρυθρα ἐν καιρῷ βροχῆς, κυανέρυθρα ὅταν πρόκηται ὁ καιρὸς νὰ εἶναι λίαν ὑγρός, λεβαντοκυανᾶ ὅταν ὁ καιρὸς εἶναι σχεδὸν ξηρὸς καὶ κυανᾶ ἐπὶ λίαν ξηροῦ καιροῦ. Τὰ ἄνθη ταῦτα, ὡς ἐπηρεαζόμενα οὐχὶ ἐκ τῆς βαρομετρικῆς πιέσεως ἀλλὰ ἐκ τῆς ὑγρασίας, ὀρθότερον θὰ ἔπρεπε νὰ καλοῦνται *ὑγρομετροάνθη*. Κ. Γ. Ψ.

βαρόμετρον (τό)· ὄργανον δι' οὗ μετρεῖται ἡ *ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις*, ἢ ἄλλως καὶ *βαρομετρικὴ* λεγομένη.

—*[Φυσ.]* Τὰ βαρόμετρα διακρίνονται εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας: τὰ *βαρόμετρα δι' ὑγροῦ* καὶ τὰ *μεταλλικὰ βαρόμετρα*, ὀνομαζόμενα ἐπίσης καὶ *ἀνεροΐντ* (ἀνεροειδῆ, aneroid).

ΒΑΡΟΜΕΤΡΑ ΔΙ' ΥΓΡΟΥ. Ἐφ' ὅσον τὸ χρησιμοποιούμενον ὑγρὸν ἐν βαρομέτρῳ δι' ὑγροῦ εἶναι ὑδράργυρος, τὸ βαρόμετρον καλεῖται ὑδραργυρικόν. Τὰ συνηθέστερα τῶν ἐν χρήσει βαρομέτρων δι'

Digitized by Google

ὑγροῦ εἶναι ὑδραργυρικά, καθ' ὅσον εἶναι βαρόμετρα ἀκριβείας.

Ὑδραργυρικὰ βαρόμετρα. Βάσις τῆς κατασκευῆς αὐτῶν εἶναι τὸ περίφημον πείραμα τοῦ Toricelli. Οὕτως ἐὰν λάβωμεν σωλῆνα ὑάλινον κλειστὸν κατὰ τὸ ἓν ἄκρον, μήκους 1 μέτρ., πληρώσωμεν δ' αὐτὸν δι' ὑδραργύρου καὶ εἶτα ἀναστρέψωμεν τὸν σωλῆνα καταλλήλως ἐντὸς λεκάνης πλήρους ὑδραργύρου, παρατηροῦμεν ὅτι ὁ ὑδράργυρος κατέρχεται ἐν τῷ σωλῆνι καὶ ἰσορροπεῖ εἰς τοιαύτην θέσιν, ὥστε τὸ βάρος τῆς ὑδραργυρικῆς στήλης, ἧς τὸ ὕψος εἶναι ἡ ἀπόστασις τῆς ἐλευθέρας ἐπιφανείας τοῦ ὑδραργύρου ἐν τῇ λεκάνῃ καὶ τῆς ἐν τῷ σωλῆνι, νὰ ἰσορροπῇ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν. Τὸ ὕψος τῆς ὑδραργυρικῆς στήλης, ἥτις καλεῖται καὶ *βαρομετρικὴ στήλη*, μετρεῖται τῇ βοηθείᾳ μετρικῆς κλίμακος τοποθετουμένης καταλλήλως παρὰ τὸν σωλῆνα. Ἡ παρατιθεμένη εἰκὼν δεικνύει ἁπλοῦν τύπον βαρομέτρου δι' ὑδραργύρου. Ὁ ἄνωθεν τοῦ ὑδραργύρου κενὸς ἀέρος χῶρος χαρακτηρίζεται συνήθως διὰ τῶν ὅρων, *βαρομετρικὸς θάλαμος* ἢ *βαρομετρικὸν κενόν*.

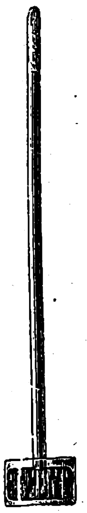

Πείραμα Τοριxέλλι.

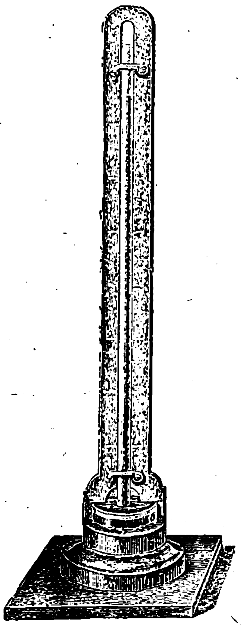

Βαρόμετρον μετὰ λεκάνης.

Ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω περιγραφέντος τύπου βαρομέτρου, ὅπερ χρησιμοποιεῖ εἰδικὴν λεκάνην καὶ ὡς ἐκ τούτου καλεῖται *ὑδραργυρικὸν βαρόμετρον μετὰ λεκάνης*, λίαν ἐν χρήσει εἶναι πρὸς τούτοις καὶ τὸ *σιφωνοειδὲς βαρόμετρον*. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἐξ ὑαλίνου σωλῆνος κεκαμμένου, ὡς δεικνύει ἡ παρατιθεμένη εἰκών, εἰς τρόπον ὥστε νὰ παρουσιάζῃ ἄνισα σκέλη. Τὸ μικρότερον τῶν σκελῶν συγκοινωνεῖ ἐλευθέρως πρὸς τὸν ἀέρα, ἐνῷ τὸ μεγαλύτερον ἀπολήγει εἰς κλειστὸν ἄκρον. Ἡ ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις μετρεῖται ὑπὸ ὑδραργυρικῆς στήλης ἧς τὸ ὕψος εἶναι ἡ κατακόρυφος ἀπόστασις τῶν ἐλευθέρων ἐπιφανειῶν τοῦ ὑδραργύρου εἰς τὰ δύο σκέλη. Αἱ παρατιθέμεναι εἰκόνες δεικνύουσι λίαν συνήθεις τύπους σιφωνοειδῶν βαρομέτρων. Οἱ ἀνωτέρω περιγραφέντες τύποι βαρομέτρων εἶναι γενικῶς *μόνιμα* βαρόμετρα, χρησιμοποιοῦνται δὲ τὰ μέγιστα εἰς τοὺς μετεωρολογικοὺς σταθμούς. *Φορητὰ ὑδραργυρικὰ βαρόμετ*ρα. Μεταξὺ τῶν βαρομέτρων τούτων λίαν διαδεδομένον εἶναι τὸ βαρόμετρον *Fortin*. Τοῦτο, καθ' ὅλα σχεδὸν ὅμοιον πρὸς βαρόμετρον μετὰ λεκάνης, διαφέρει τούτου καθ' ὅτι ὁ πυθμὴν τῆς λεκάνης εἶναι μεταθετός. Πρὸς τοῦτο ὁ πυθμὴν τῆς λεκάνης ἀποτελεῖται ἐξ εἰδικοῦ δέρματος, οὕτω δὲ δύναται τῇ βοηθείᾳ κοχλίου c ὁ πυθμὴν ν' ἀνυψοῦται ἢ νὰ καταβιβάζεται. Ἄνωθεν ἡ λεκάνη καλύπτεται ἐπίσης δι' εἰδικοῦ δέρματος, ὅπερ εἶναι ἀδιαπέρατον μὲν ὑπὸ τοῦ ὑδραργύρου, διαπερατὸν ὅμως ἀπὸ τὸν ἀέρα, οὕτω δ' ἡ ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις ἀσκεῖται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὑδραργύρου ἐν τῇ λεκάνῃ διὰ μέσου τοῦ δερματίνου καλύμματος αὐτῆς. Ὁσάκις τὸ ὄργανον πρόκειται νὰ μεταφερθῇ κοχλιοῦμεν τὸν κοχλίαν, οὕτω δ' ὁ πυθμὴν τῆς λεκάνης ὑψοῦται καὶ ὁ ὑδράργυρος ἀναγκάζεται οὕτω νὰ εἰσχωρήσῃ ἐντὸς τοῦ βαρομετρικοῦ σωλῆνος ὃν πληροῖ τελείως. Διὰ τῆς τοιαύτης διατάξεως ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀκίνδυνος μεταφορὰ τοῦ ὀργάνου. Ὅταν ἀκολούθως πρόκειται νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὸ ὄργανον, ἀποκοχλιοῦμεν τὸν κοχλίαν c, οὕτω δ' ὁ πυθμὴν τῆς λεκάνης κατέρχεται, ρυθμίζομεν δὲ τὴν χωρητικότητα τῆς λεκάνης οὕτως ὥστε ἡ ἐλευθέρα ἐπιφάνεια τοῦ ὑδραργύρου μόλις νὰ ἐφάπτηται ἀκίδος σταθερᾶς a. Ἡ μέτρησις τοῦ ὕψους τῆς ὑδραργυρικῆς στήλης γίνεται τῇ βοηθείᾳ κλίμακος κεχαραγμένης ἐπὶ τοῦ μεταλλίνου περιβλήματος τοῦ βαρομέτρου καὶ ἧς τὸ μηδὲν ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ ἄκρον τῆς σταθερᾶς ἀκίδος.

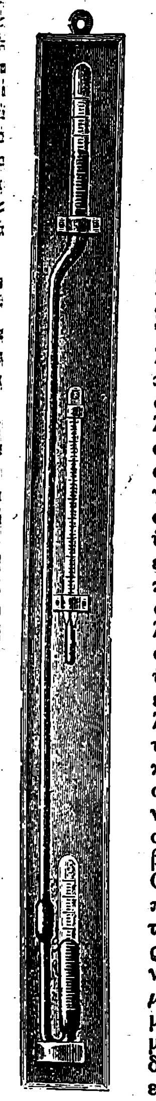

Σιφωνοειδὲς βαρόμετρον.

Σωλὴν σιφωνοειδ. βαρομετρ. Gay-Lussae.

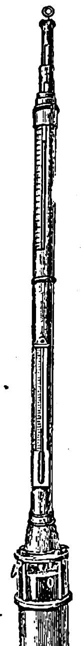

Βαρόμετρον Fortin.

Βαρόμετρον Regnault: Ἐν τῷ βαρομέτρῳ τοῦ τύπου τούτου ὁ σωλὴν παρουσιάζει διάμετρον ἐσωτερικὴν 3cm. καὶ βυθίζεται ἐν εὐρείᾳ λεκάνῃ πλήρει ὑδραργύρου. Ἡ μέτρησις τοῦ ὕψους τῆς ὑδραργυρικῆς στήλης γίνεται ὡς ἑξῆς: Ἐπὶ τῆς λεκάνης ὑφίσταται καταλλήλως στερεωμένον μεταλλικὸν στέλεχος γνωστοῦ μήκους, ὅπερ ρυθμίζεται οὕτως ὥστε ἡ κάτω ἀκὶς αὐτοῦ νὰ εὑρίσκεται διαρκῶς ἐν ἐπαφῇ πρὸς τὸν ὑδράργυρον τῆς λεκάνης. Ἀκολούθως τῇ βοηθείᾳ καθετομέτρου μετροῦμεν τὴν ἀπόστασιν τῆς ἄνω αἰχμῆς τοῦ στελέχους ἀπὸ τῆς ἐλευθέρας ἐπιφανείας τοῦ ὑδραργύρου ἐν τῷ σωλῆνι καὶ εἰς τὸ οὕτω μετρηθὲν ὕψος προσθέτομεν καὶ τὸ μῆκος τοῦ στελέχους. Οὕτως ἐὰν εἶναι H_1 τὸ μετρηθὲν ὕψος τῆς ὑδραργυρικῆς στήλης καὶ η τὸ μῆκος τοῦ στελέχους, τὸ ὕψος τῆς ὑδραργυρικῆς στήλης τῆς μετρούσης τὴν ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν εἶναι $H=H_1+\eta$.

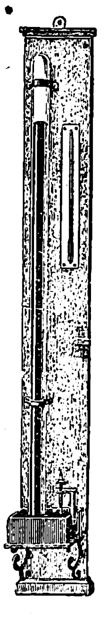

Βαρόμετρον Regnault.

Κατασκευὴ βαρομέτρου. Ἡ κατασκευὴ βαρομέτρου ἀποτελεῖ λίαν λεπτεπίλεπτον καὶ κοπιώδη ἐργασίαν, δέον δὲ κατὰ ταύτην νὰ τηρῶνται οἱ ἀκόλουθοι ὅροι: 1) Ὁ ὑδράργυρος, δι' οὗ θὰ πληρωθῇ ὁ βαρομετρικὸς σωλὴν νὰ εἶναι χημικῶς καθαρὸς καὶ ξηρός. 2) Ὁ βαρομετρικὸς σωλὴν πρὸ τῆς πληρώσεως νὰ καθαρίζηται ἐπιμελῶς διὰ διαδοχικῶν πλύσεων διὰ καυστικοῦ κάλεος, νιτρικοῦ ὀξέος, οἰνοπνεύματος καὶ αἰθέρος καὶ ἀκολούθως νὰ ξηραίνηται ἐπιμελῶς. 3) Ὁ σωλήν, ἀφοῦ πληρωθῇ ὑδραργύρου, τοποθετεῖται κεκλιμένος ἐπὶ καταλλήλου ἐσχάρας καὶ θερμαίνεται μέχρι βρασμοῦ τοῦ ὑδραργύρου, τῆς θερμάνσεως χωρούσης ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω. Συνήθως ὑποβοηθοῦμεν τὴν ἀνωτέρω ἐργασίαν, ἐὰν δι' ἀεραντλίας ἀφαιροῦμεν ταυτοχρόνως τὸν ἀέρα.

Ὅταν ὁ σωλὴν πληρωθῇ τελείως ὑδραργύρου, κλείομεν προσεκτικῶς τὸ ἀνοικτὸν ἄκρον αὐτοῦ διὰ τοῦ δακτύλου, ἀναστρέφομεν τὸν σωλῆνα ἐντὸς τῆς λεκάνης ὑδραργύρου, ἀποσύρομεν τὸν δάκτυλον καὶ τέλος καθιστῶμεν τὸν σωλῆνα κατακόρυφον.

Ἀναγνωρίζομεν ὅτι ἡ κατασκευὴ τοῦ βαρομέτρου εἶναι τελεία, ἤτοι ὅτι ὁ ἄνωθεν τῆς ἐλευθέρας ἐπιφανείας τοῦ ὑδραργύρου ἐν τῷ σωλῆνι χῶρος εἶναι τελείως κενὸς ἀέρος, ἐκ τοῦ χαρακτηριστικοῦ ξηροῦ κρότου ὃν ἀκούομεν ὅταν διὰ καταλλήλου κλίσεως τοῦ σωλῆνος ὁ ὑδράργυρος προσκρούῃ ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τοῦ βαρομετρικοῦ σωλῆνος, πρὸς τούτοις δὲ ὅτι τὸ ὕψος τῆς ὑδραργυρικῆς στήλης διατηρεῖται ἀμετάβλητον ὅταν δι' ἀνυψώσεως ἢ καταβιβάσεως τοῦ σωλῆνος μεταβάλωμεν τὴν χωρητικότητα τοῦ βαρομετρικοῦ θαλάμου.

Μέγεθος πιέσεως. Ὡς γνωστὸν ἡ πυκνότης τοῦ ὑδραργύρου εἰς 0^0C εἶναι 13.596. Ἐπομένως στήλη ὑδραργύρου ὕψους 76 cm. καὶ τομῆς 1 cm^2 ἔχει βάρος $76\times13.596=1033$, 3 grm. κατὰ cm^2. Πίεσις τοῦ ἀνωτέρω μεγέθους καλεῖται ὡς γνωστὸν *ἀτμόσφαιρα*.

Διορθώσεις βαρομετρικαί. Κατὰ τὸν διὰ τοῦ βαρομέτρου καθορισμὸν τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως ὑπεισέρχονται πολλὰ σφάλματα· ἐπομένως ἐὰν θέλωμεν νὰ ἔχωμεν τὴν ἀκριβῆ τιμὴν τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως δέον νὰ ἐπιφέρωμεν διαφόρους διορθώσεις, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι αἱ ἀκόλουθοι.

1) Διόρθωσις θερμοκρασίας: Ἡ διόρθωσις αὕτη χαρακτηρίζεται συνήθως διὰ τοῦ ὅρου «ἀναγωγὴ εἰς τὴν θερμοκρασίαν τοῦ 0^0». Ὄντως ὁ συντελεστὴς τῆς κυβικῆς διαστολῆς τοῦ ὑδραργύρου εἶναι $\beta=0{,}000181$ καὶ ἐπομένως εἶναι φανερὸν ὅτι 1 cm Hg εἰς θερμοκρασίαν t^0 C ζυγίζει ὀλιγώτερον ἢ εἰς θερμοκρασίαν $0\,C^0$, ἐνῷ τὸ ὑδραργυρικὸν ὕψος εἶναι μεγαλύτερον. Ἐξ ἄλλου ἡ μετρικὴ κλῖμαξ εἶναι ἐπιμηκεστέρα εἰς t^0 ἢ εἰς 0^0, δι' ἣν θερμοκρασίαν συνήθως χαράσσεται, καὶ ὡς ἐκ τούτου τὸ βαρομετρικὸν ὕψος παρέχεται μικρότερον. Ἐὰν καλέσωμεν διὰ H_0 τὸ ἀληθὲς βαρομετρικὸν ὕψος καὶ H τὸ παρατηρηθὲν εἶναι κατὰ προσέγγισιν

$$H_0=H\,[1-(\beta-\gamma)t]$$

ἔνθα β ὁ συντελεστὴς τῆς κυβικῆς διαστολῆς τοῦ ὑδραργύρου καὶ γ ὁ συντελεστὴς τῆς γραμμικῆς διαστολῆς τῆς κλίμακος.

Ἐὰν ἡ μετρικὴ κλῖμαξ εἶναι ἐξ ὀρειχάλκου, ἔχομεν $\gamma=0{,}000019$. Ἡ ἀνωτέρω διόρθωσις προκειμένου περὶ βαρομετρικοῦ ὕψους τάξεως μεγέθους 76 cm ἀνέρχεται εἰς 20^0 C εἰς 2,45 mm.

Ἐφ' ὅσον δὲν ἐπιδιώκεται προσέγγισις ἀνωτέρα τοῦ 0,1 χιλιοστομέτρου, ἀρκεῖ διὰ τὴν ἀνωτέρω διόρθωσιν ὁ τύπος:

$$H_0=H-0{,}12\ t.$$

2) Διόρθωσις τριχοειδοῦς ταπεινώσεως: Ἕνεκα τοῦ μηνίσκου, ὃν σχηματίζει ὁ ὑδράργυρος ἐν τῷ βαρομετρικῷ σωλῆνι, τὸ βαρομετρικὸν ὕψος ὅπερ λαμβάνομεν δι' ἀναγνώσεως τοῦ βαρομέτρου εἶναι λίαν μικρόν. Πρὸς ἄρσιν τοῦ σφάλματος τούτου δέον νὰ προσθέσωμεν εἰς τὸ παρατηρηθὲν ὕψος ποσότητα ε παρεχομένην ἐκ πινάκων ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐσωτερικῆς διαμέτρου τοῦ σωλῆνος καὶ τοῦ ὕψους τοῦ μηνίσκου. Οὕτω διὰ γωνίαν ἐπιψαύσεως τοῦ ὑδραργύρου ὡς πρὸς ὕαλον 36^0 εἰς σωλῆνα διαμέτρου ἐσωτερικῆς 10 cm, ἡ διόρθωσις ἀνέρχεται εἰς 0,32 m m. διὰ διάμετρον δὲ 20 m m. εἶναι 0,03. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ γωνία ἐπιψαύσεως μεταβάλλεται οὐσιωδῶς ἐκ τυχὸν ἐλαχίστων ἀκαθαρσιῶν τοῦ σωλῆνος, ἐπιδιώκεται ἡ ἀποφυγὴ τῆς ἀνωτέρω διορθώσεως διὰ χρησιμοποιήσεως πρὸς κατασκευὴν τῶν βαρομέτρων βαρομετρικῶν σωλήνων μεγάλης διαμέτρου. Οὕτω κατεδείχθη ὅτι διὰ βαρομετρικῶν σωλήνων ἐσωτερικῆς διαμέτρου 16 m m. ἡ ἀνωτέρω διόρθωσις καθίσταται πρακτικῶς ἀμελητέα.

3) *Διόρθωσις γεωγραφικοῦ πλάτους:* Ἡ ἔντασις τῆς βαρύτητος ὡς γνωστὸν μεταβάλλεται μετὰ τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους, ὁ δ' ἀντίστοιχος τύπος διορθώσεως διὰ τὴν προκειμένην περίστασιν εἶναι:

$$H_0=H\,(1-0{,}00259\ \text{συν.}\ \varphi.-314.\ 10^{-9}\ h)$$

ἔνθα φ παριστᾷ τὸ γεωγραφικὸν πλάτος καὶ h τὸ ὕψος ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Συνήθως πρὸς σύγκρισιν τῶν παρατηρήσεων ἀνάγομεν αὐτὰς εἰς πλάτος 45^0 καὶ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

4) Διόρθωσις τάσεως ἀτμῶν ὑδραργύρου: Ἐν τῷ βαρομετρικῷ θαλάμῳ ὑφίστανται ἀτμοὶ ὑδραργύρου, οἵτινες παρουσιάζουσιν ὡρισμένην τάσιν ἢ ἐλαστικὴν δύναμιν, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας μειοῦται τὸ πραγματικὸν βαρομετρικὸν ὕψος. Ἡ διόρθωσις διὰ τὴν τάσιν τῶν ἀτμῶν τοῦ ὑδραργύρου εἶναι λίαν μικρά· οὕτως εἰς 20^0C μόλις ἀνέρχεται εἰς 0,02 mm καὶ εἰς 40^0 C εἰς 0,03 mm. Μεγάλα ὅμως σφάλματα δύνανται νὰ προέλθωσιν ἐὰν ἐν τῷ βαρομετρικῷ θαλάμῳ ὑφίστανται, λόγῳ κακῆς πληρώσεως τοῦ βαρομετρικοῦ σωλῆνος, ἀὴρ καὶ ὑδρατμοί.

ΒΑΡΟΜΕΤΡΑ ΜΕΤΑΛΛΙΚΑ. Εἰς τὰ βαρόμετρα τοῦ τύπου τούτου ἡ μέτρησις τῆς βαρομετρικῆς πιέσεως γίνεται τῇ βοηθείᾳ ἐλαστικῶν παραμορφώσεων, ἃς προκαλοῦν αἱ μεταβολαὶ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως ἐπὶ μεταλλικῶν σωλήνων ἢ τυμπάνων ἀεροκένων. Διακρίνομεν δὲ κυρίως δύο τύπους βαρομέτρων μεταλλικῶν. Ἤτοι τὸ *βαρόμετρον Bourdon* καὶ τὸ *βαρόμετρον Vidi*.

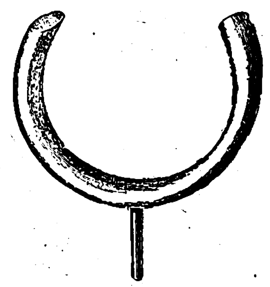

Σωλὴν βαρομέτρου Bourdon.

Βαρόμετρον Bourdon: Τὸ βαρόμετρον τοῦτο, ὅπερ εἶναι ὀλίγον διαδεδομένον, ἀποτελεῖται ἐκ κοίλου σωλῆνος κενοῦ ἀέρος, τομῆς ἐλλειψοειδοῦς καὶ κεκαμμένου κυκλικῶς. Ἐφ' ὅσον ἡ ἐξωτερικὴ πίεσις αὐξάνει, τὰ ἐλεύθερα ἄκρα τοῦ σωλῆνος. λόγῳ παραμορφώσεως αὐτοῦ, τείνουσι νὰ πλησιάσωσι, τὸ ἀντίθετον δὲ συμβαίνει ὅταν ἡ πίεσις ἐλαττοῦται. Ἡ κίνησις αὕτη τῶν ἄκρων τοῦ κεκαμμένου σωλῆνος μεταδίδεται διὰ καταλλήλου μηχανισμοῦ ἐπὶ δείκτου κινουμένου πρὸ τῶν διαιρέσεων κλίμακος καταλλήλως βεβαθμολογημένης.

Βαρόμετρον Bourdon.

Digitized by Google

Βαρόμετρον Vidi: Τὸ βαρόμετρον Vidi εἶναι λίαν διαδεδομένον καὶ ἀποτελεῖται ἐκ κενῆς ἀέρος μεταλλικῆς κάψης, ἧς τὸ ἄνω μέρος παρουσιάζει κυματοειδῆ διαμόρφωσιν. Ἡ ἀνωτέρω κυματοειδὴς ἐπιφάνεια τῆς ἀεροκένου κάψης κάμπτεται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀναλόγως τῆς ἐξωτερικῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως, ἡ δὲ κίνησις αὕτη τῆς ἄνω ἐπιφανείας τῆς κάψης μεταδίδεται διὰ καταλλήλου μηχανισμοῦ ἐπὶ δείκτου κινουμένου πρὸ τῶν διαιρέσεων καταλλήλως βεβαθμολογημένης κλίμακος.

Τὰ μεταλλικὰ βαρόμετρα ἅτινα καλοῦνται πολ-

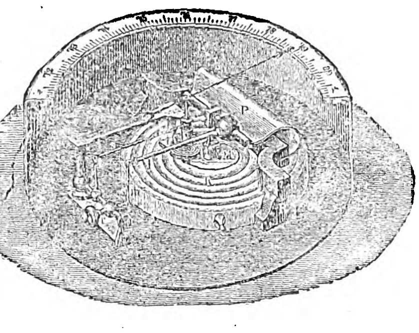

Βαρόμετρον Vidi.

λάκις καὶ *ἀνεροειδῆ* (aneroid), παρουσιάζουσι πάντα τὸ μειονέκτημα, ὅτι ἕνεκα τῆς τριβῆς ἣν παρουσιάζει ὁ μηχανισμὸς μεταβιβάσεως τῆς κινήσεως εἰς τὸν δείκτην, αἱ ἐνδείξεις αὐτῶν δὲν εἶναι ἀκριβεῖς. Ἕνεκα τῶν ἀνωτέρω λόγων καὶ λόγῳ σφαλμάτων ἅτινα ὑπεισέρχονται ἕνεκα τοῦ φαινομένου τῆς ἐλαστικῆς ὑστερήσεως, τὰ μεταλλικὰ βαρόμετρα δὲν θεωροῦνται κατάλληλα διὰ μετρήσεις ἀκριβείας καὶ χρησιμοποιοῦνται ἁπλῶς μόνον ὡς συνήθη βαρόμετρα δωματίου ἢ καὶ διὰ τὴν μέτρησιν τοῦ ὕψους βαθμολογούμενα καταλλήλως. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

Βαρὸν (Varon), ***Καζιμίρ.*** Γάλλος φιλόλογος (1761—1796). Ἔγραψε: «Τὰ δῶρα τοῦ Παρνασσοῦ» (1788—1789), «Τὰ ἱστορικὰ τοπία τῶν ἑκατρατειῶν τῆς Ρώμης» κ. τ. λ. Κ. Ι. Ν.

Βαρόνιος (Baronius), ***Καῖσαρ.*** Ἰταλὸς καρδινάλιος καὶ ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς (1538—1607). Τὸ σπουδαιότερον ἔργον του εἶναι «Annales ecclesiastici», ἤτοι χρονικὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ μέχρι τοῦ 1198 (α' ἔκδ. Ρώμῃ 1588—1607 εἰς 12 τόμους). Τὸ ἔργον τοῦτο, ὅπερ ἐγράφη κυρίως εἰς ἀναίρεσιν τῶν μαγδεμβουργικῶν ἑκατονταετηρίδων τοῦ διαμαρτυρομένου *Φλακίου*, καίτοι στερούμενον κριτικοῦ πνεύματος καὶ τυφλῶς ἐξυπηρετοῦν τὰς ρωμαιοκαθολικὰς ἀπόψεις, εἶναι πολύτιμον ὡς γνωστοποιοῦν ἄγνωστα μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κείμενα καὶ ἔγγραφα, ἰδίως ἐκ τῆς βατικανῆς βιβλιοθήκης. Εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν, ἃς διὰ τοῦ συγγράμματος τούτου παρέσχεν εἰς τὴν παπωσύνην ἔλαβεν ὁ Βαρόνιος τὸ ἀξίωμα τοῦ καρδιναλίου (1596) καὶ βιβλιοθηκαρίου τοῦ Βατικανοῦ (1597). Ἄλλα ἔργα τοῦ Βαρονίου εἶναι ἔκδοσις κριτικὴ τοῦ «Martyrologium romanum» (Ρώμῃ 1568), «Paraenesis ad rempublicam Venetam» (Ρώμῃ 1606) κτλ. Δ. Σ. Μ.

βαροπούλι (τό)· ἰδιωμ., τὸ στρουθίον, ὁ σπουργίτης (ἐν Τριφυλίᾳ). Τὸ ἴδιον πτηνὸν εἰς τινα μέρη τῆς Στερεᾶς λέγεται *γουμαρότσονο* καὶ ἐν Μεσολογγίῳ *σφέντζος*. Δ. Ν. Α.

Βαρόρι· βλ. Βασούγκο.

βαρόρνις (ἡ) (Barornis Marsh) *[Παλαιοζωολ.]*· συνώνυμον τοῦ ἀπολιθωμένου γένους πτηνῶν διάτρυμα (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

βάρος, —ους (τό). «Τὸ ἔχον ῥοπὴν» *(Ἀριστοτ.)*, τὸ ποιοῦν κάτω φέρεσθαι, ἡ πρὸς τὰ κάτω αὐτόματος τάσις: «τὸ βάρος τῆς ἀψῖδος, τῆς στέγης κτλ.» ‖ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ζυγίσεως: «ἔχει βάρος 5 ὀκάδων, —10 τόννων κλπ.» ‖ *βάρη* λέγονται ἐπίσης καὶ τὰ μέτρα δι' ὧν γίνεται ἡ ζύγισις (βλ. λ. σταθμά) ‖ βαρὺ σῶμα χρησιμεῦον ὅπως φέρῃ ἄλλο πρὸς τὰ κάτω ἢ ὅπως τηρῇ αὐτὸ ἐν ἰσορροπίᾳ ἢ εὐσταθείᾳ, ἄλλως *ἕρμα*· ‖ μετφρ. πᾶν τὸ προκαλοῦν αἴσθησιν βάρους ἐν γένει ἡ πίεσεως, στενοχωρία, ἐνόχλησις: «ἔχω βάρος στὸ κεφάλι, — σ' τὸ στομάχι, —εἰς τὴν συνείδησίν μου», «μοῦ ἔγινες βάρος», «σοῦ ἔδωκα βάρος»· ‖ ὑποχρέωσις, εὐθύνη, καταλογισμός: «φορολογικὰ βάρη», «τὰ ἔξοδα εἰς βάρος μου», «λέγονται πολλὰ εἰς βάρος του»· «οἰκογενειακὰ βάρη» ἢ καὶ ἁπλῶς «βάρη», αἱ πρὸς τὴν οἰκογένειαν ὑποχρεώσεις, οἷον χρέη, ἀποκατάστασις ἀδελφῶν, διατροφὴ γονέων κτλ.: «κερδίζει πολλὰ χρήματα, ἀλλὰ ἔχει καὶ βάρη πολλά»· ‖ ἰδιωματ., τὰ ἀπὸ τῶν οἰκοδομικῶν λίθων καὶ ἰδίᾳ τῶν γωνιολίθων ἀποκοπτόμενα μέρη διὰ τὴν προσαρμογήν: «βγάλε τὸ βάρος ἀπὸ τὸ ἀγκωνάρι». Εἰς τὸν πληθ. *βάρη* (τά), μεγάλοι **ἀλτῆρες** (βλ. λ.).

— [ΦΥΣ.] Ἡ βαρύτης θεωροῦμεν ὅτι ἐνεργεῖ ἐφ' ἑκάστου τῶν διαφόρων σημείων ὑλικοῦ σώματος ἕλκουσα ταῦτα πρὸς τὸ κέντρον τῆς γῆς. Πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὗται λόγῳ τῆς σμικρότητος τοῦ σώματος ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀκτῖνα τῆς γῆς δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς παράλληλοι. Ἡ συνισταμένη τούτων καλεῖται *βάρος* τοῦ σώματος, τὸ δὲ σημεῖον ἐφαρμογῆς αὐτῆς καλεῖται *κέντρον βάρους* τοῦ σώματος. Τὸ κέντρον τοῦ βάρους ἀποτελεῖ σημεῖον τοῦ σώματος, ὅπου τοῦτο δέον νὰ ὑποστηριχθῇ ὅπως ἰσορροπῇ ὑπὸ τὴν ἐπενέργειαν τῆς βαρύτητος.

Ἀναλυτικῶς εὑρίσκονται αἱ συντεταγμέναι X,Y,Z τοῦ κέντρου βάρους ἐν σχέσει πρὸς σύστημα ἀξόνων συντεταγμένων στερρῶς συνδεδεμένων πρὸς τὸ σῶμα διὰ τῶν ἐξισώσεων:

$$CX=\Sigma Px$$
$$CY=\Sigma Py$$
$$CZ=\Sigma Pz$$

ἔνθα C τὸ βάρος τοῦ σώματος x, y, r αἱ συντεταγμέναι στοιχείου τοῦ σώματος βάρους P.

Τὸ κέντρον τοῦ βάρους σώματος δύναται νὰ προσδιορισθῇ πειραματικῶς διὰ τῆς μεθόδου τῆς διπλῆς ἐξαρτήσεως ἢ τῆς μεθόδου τῆς διπλῆς στηρίξεως. Προκειμένου περὶ σωμάτων ὁμογενῶν ἐχόντων γεωμετρικὸν σχῆμα, ὡς π. χ. σφαίρας, τὸ κέντρον βάρους εἶναι τὸ γεωμετρικὸν κέντρον αὐτῆς. Προκειμένου περὶ κύκλου τὸ γεωμετρικὸν κέντρον αὐτοῦ· τριγώνου, τὸ σημεῖον τομῆς τῶν τριῶν διαμέσων· παραλληλογράμμου, τὸ σημεῖον τομῆς τῶν διαγωνίων αὐτοῦ.

Ἡ θέσις τοῦ κέντρου βάρους σώματος ἔχοντος σταθερὰν μᾶζαν καὶ σταθερὸν σχῆμα εἶναι ἀνεξάρτητος τῆς θέσεως τοῦ σώματος καὶ ἄμετάθετος, ὁπωσδήποτε καὶ ἐὰν μετακινήσωμεν τὸ σῶμα. Προκειμένου περὶ ὁμογενῶν σωμάτων τὸ κέντρον βάρους ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ γεωμετρικοῦ σχήματος τοῦ σώματος, ἐνῷ εἰς τὰ ἀνομοιογενῆ ἐξαρτᾶται καὶ ἐκ τῆς διαθέσεως τῆς ὕλης. Κ. Π.

—[ΜΑΘΗΜ.] *Βάρος* ἑνὸς ὅρου τῆς μορφῆς $a^{k_1} a_2^{k_2} \ldots a_n^{k_n}$ εἶναι ὁ ἀριθμὸς $k_1+2k_2+\ldots+nk_n$. Ἐὰν ὅλοι οἱ ὅροι ἀκεραίας συναρτήσεως τῶν γραμμάτων $a_1 \ldots a_n$ ἔχουν τὸ αὐτὸ βάρος, τότε ἡ συνάρτησις καλεῖται *ἰσοβαρής*. Περὶ τοῦ βάρους ἀκεραίων συναρτήσεων ἰσχύει ἡ ἑξῆς πρότασις: ἐὰν εἰς μίαν ἀκεραίαν συνάρτησιν τῶν γραμμάτων $a_1, a_2, \ldots a_n$ ἀντικαταστήσωμεν ταῦτα διὰ τῶν στοιχειωδῶν συμμετρικῶν των συναρτήσεων, τότε εἰς ἕκαστον ὅρον τῆς λαμβανομένης συναρτήσεως ὁ μέγιστος ἐκθέτης εἶναι τὸ πολὺ ἴσος πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς συναρτήσεως, ὡς πρὸς τὰ γράμματα a, ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν ριζῶν, αἱ ὁποῖαι εὑρίσκονται εἰς τινα ὅρον τὸ πολὺ ἴσος πρὸς τὸ βάρος τῆς συναρτήσεως. Φ. Β.

—*βάρος ἀποδείξεως [Πολ. Δικ.].* Περὶ *βάρους ἀποδείξεως* ἐν τῇ πολιτικῇ δικονομίᾳ ὁμιλεῖ τὸ ἄρθρον 248 αὐτῆς. Κατὰ τοῦτο πᾶς διάδικος ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ ἐκεῖνα τὰ πραγματικὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦνται ἀναγκαίως πρὸς ὑποστήριξιν τῆς αὐτοτελοῦς *αἰτήσεως* ἢ *ἀνταιτήσεως*, καθ' ὅσον ταῦτα ἀμφιβάλλονται εἰσέτι, ὅταν ἐκδίδεται ἡ περὶ ἀποδείξεως ἀπόφασις. Διὰ νὰ κρίνῃ ὁ δικαστὴς τίνι τῶν διαδίκων ἐπίκειται τὸ τῆς ἀποδείξεως βάρος λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὴν αἴτησιν ἢ ἀνταίτησιν καὶ τὸν διάδικον παρ' οὗ αὕτη ὑποβάλλεται καὶ τοῦτον ὑποχρεοῖ εἰς ἀπόδειξιν τῶν πρὸς ὑποστήριξιν τῆς αἰτήσεως ἢ ἀνταιτήσεως ἀπαιτουμένων κατὰ νόμον ἀναγκαίων αὐτῆς συστατικῶν στοιχείων. Ὁ ἐπιδιώκων νομὴν ἢ κυριότητα ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ τὰ ἀναγκαῖα κατὰ νόμον στοιχεῖα ἐξ ὧν συγκροτοῦνται τὰ ἐμπράγματα ταῦτα δίκαια, ὁ προβάλλων παραγραφὴν τὰ στοιχεῖα ταύτης καὶ οὕτω καθεξῆς κατὰ τὰς ἑκάστοτε συγκεκριμένας περιπτώσεις, αἵτινες βεβαίως εἶναι ἄπειροι ἀναλόγως τῶν δικαζομένων δικαίων. Οὕτω: α') τῶν προσωπικῶν δικαίων προερχομένων ἐκ νομικῶν πράξεων, οἷον πωλήσεως, μισθώσεως καὶ λοιπῶν, ὁ δυνάμει τούτων ἐνάγων ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ τὴν κατὰ τὰ οὐσιώδη στοιχεῖα γένεσιν αὐτῶν, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ κῦρος καὶ τὴν ἰσχὺν ἢ ἐνέργειαν αὐτῶν, ἅτινα ἀμφισβητῶν ἀποδεικνύει ὁ ἐναγόμενος· β') ἐπὶ ἐμπραγμάτων δικαίων ὁ ἐγείρων τὴν διεκδικητικὴν ἀγωγὴν ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ τὴν κυριότητα αὐτοῦ, ἔτι δὲ καὶ τὴν τοῦ προκτήτορος ἐὰν ἡ κυριότης αὐτοῦ εἶναι παράγωγος καὶ ἀμφισβητεῖ ταύτην ὁ ἐναγόμενος· ὁ τὴν ἀρνητικὴν ἐγείρων ἀγωγὴν ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ ἁπλῶς τὴν κυριότητα αὐτοῦ, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν μὴ ὕπαρξιν τῆς ἀποκρουομένης δουλείας, ἣν δουλείαν ἀξιῶν ἀποδεικνύει ὁ ἐναγόμενος, ἣν δὲ τὴν πραγματικῶν δουλειῶν ὁ διὰ τῆς σχετικῆς ἀγωγῆς ἐνάγων δεικνύει ἐκτὸς τῆς ἀποκτήσεως τῆς δουλείας καὶ ὅτι εἶναι κύριος τοῦ δεσπόζοντος κτήματος· καὶ γ') ἐπὶ κληρονομικοῦ δικαίου ὁ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμος ἐνάγων ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ μόνον ὅτι εἶναι συγγενὴς τοῦ ἀποβιώσαντος εἰς βαθμὸν προσοριζοντα αὐτῷ κληρονομικὰ δικαιώματα, οὐχὶ ἐπομένως ὅτι δὲν ὑπάρχει διαθήκη τοῦ ἀποβιώσαντος ἢ ἄλλος συγγενὴς ἐγγύτερος αὐτοῦ· προκειμένου περὶ προσωπικοῦ δικαίου περὶ οὗ ἀνωτέρω εἴρηται ἐγένετο δεκτὸν ὅτι ὁ προβάλλων ἐπὶ ἀμφοτεροβαρῶν συναλλαγμάτων τὴν ἔνστασιν τῆς ὑπὸ τοῦ ἀντιδίκου του μὴ ἐκπληρώσεως τοῦ συναλλάγματος μεθ' ἣν μόνον δύναται νὰ ἐναγάγῃ (exceptio non adimpleti contractus) ὀφείλει ὁ ἐνάγων καὶ οὐχὶ ὁ ἐνιστάμενος ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἐξεπλήρωσε τὸ καθ' ἑαυτόν, διότι ἡ ἐκπλήρωσις ἀποτελεῖ στοιχεῖον τῆς ἀγωγῆς αὐτοῦ, ἀφοῦ δὲν δύναται νὰ ἐναγάγῃ πρὶν ἢ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐκ τοῦ ἀμφοτεροβαροῦς συναλλάγματος ὑποχρέωσιν αὐτοῦ, τὸ αὐτὸ δὲ ἰσχύει καὶ ἐγένετο ἐπίσης δεκτὸν ὡς πρὸς τὴν ἔνστασιν non rite adimpleti contractus. Τέλος κατὰ ῥητὴν διάταξιν τοῦ μνησθέντος ἄρθρου 248 (ἐδ. 2) ὁ ἔχων ὑπὲρ ἑαυτοῦ νόμιμον τεκμήριον ἀπαλλάσσεται τοῦ βάρους τῆς ἀποδείξεως, ὡς καὶ ὅταν παρὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα ὁρίζῃ ἄλλως ὁ νόμος τὸ βάρος τῆς ἀποδείξεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Οἰκονομίδου - Λιβαδᾶ*, § 169, 170. *Εὐκλείδου* Πολ.Δικον. § 174—178. *Ἰω. Σημαντήρα* περὶ βάρους ἀποδείξεως. *Dernburg*, Γεν. Ἀρχαὶ § 159. *Windscheid* Α' § 133.

Κ. Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

— βάρος *ἀπόλυτον* *[Φυσ.].* Καλοῦμεν *βάρος ἀπόλυτον* σώματός τινος τὸ μέγεθος τῆς πιέσεως ἣν ἐξασκεῖ τὸ σῶμα κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς βαρύτητος (βλ. λ.) ἐπὶ ὁριζοντίου ὑποστηρίγματος ἢ τὸ μέγεθος τῆς ἕλξεως ἣν τοῦτο ἐξασκεῖ ἐπὶ τοῦ σημείου ἐξ οὗ τυχὸν ἐξαρτᾶται.

Τὸ βάρος ὅπερ λαμβάνομεν ζυγίζοντες σῶμα ἐν τῷ ἀέρι δὲν εἶναι τὸ πραγματικὸν *(ἀπόλυτον)* βάρος τοῦ σώματος, καθ' ὅσον ὑπεισέρχεται ἡ ἄνωσις τοῦ ἀέρος, ἥτις μειώνει τὸ βάρος τοῦ σώματος κατὰ ποσότητα ἴσην πρὸς τὸ βάρος τοῦ ἐκτοπιζομένου ἀέρος. Ἐκ τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ βάρους σώματος ἐν τῷ ἀέρι, ἐκ τῆς πυκνότητος τοῦ ἀέρος καὶ ἐκ τῆς πυκνότητος τῶν χρησιμοποιουμένων σταθμῶν, δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν εὐκόλως τὸ ἀπόλυτον βάρος τοῦ σώματος, ἤτοι τὸ βάρος τοῦ σώματος ἐν τῷ κενῷ (βλ. ἄνωσις). Κ. Π.

— βάρος *ἀτομικόν*· βλ. ἀτομικὸν *βάρος*.

— βάρος *εἰδικὸν* *[Φυσ.].* Καλεῖται *βάρος εἰδικὸν* ἢ ἀκριβέστερον *σχετικὸν εἰδικὸν βάρος* ὁ λόγος τοῦ βάρους τοῦ σώματος πρὸς τὸ βάρος ἴσου ὄγκου ὕδατος ἀπεσταγμένου, θερμοκρασίας 4° C. Ἤτοι ἐὰν σ τὸ εἰδικὸν βάρος, Β τὸ βάρος τοῦ σώματος καὶ β τὸ βάρος ἴσου ὄγκου ὕδατος ἀπεσταγμένου, θερμοκρασίας 4° C, θὰ ἔχωμεν:

$$\sigma=\frac{B}{\beta}$$

Ἐὰν δὲ διὰ Μ καλέσωμεν τὴν μᾶζαν τοῦ σώματος καὶ διὰ μ τὴν μᾶζαν τοῦ ὕδατος, θὰ εἶναι Β=Mg καὶ β=μg, ἔνθα g ἡ ἔντασις τῆς βαρύτητος, καὶ ἑπομένως:

$$\sigma=\frac{B}{\beta}=\frac{Mg}{\mu g}=\frac{M}{\mu}=\delta$$

ἤτοι, ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ τόπῳ τὸ *εἰδικὸν βάρος* σ ἰσοῦται μὲ τὴν *πυκνότητα* δ, μὲ τὸν λόγον δηλαδὴ τῆς μάζης τοῦ σώματος πρὸς τὴν μᾶζαν ἴσου ὄγκου ὕδατος 4° C.

Ἀλλ' ἐν τῷ συστήματι τῶν μονάδων C. G. S. ὡς μονὰς μάζης λαμβάνεται ἡ μᾶζα τῆς μονάδος τοῦ ὄγκου, ἤτοι 1 cm^3 ὕδατος εἰς 4° C· ἕπεται ἄρα ὅτι ὁ ἀριθμὸς ὅστις παριστᾷ τὴν μᾶζαν τοῦ ὕδατος εἰς γραμμάρια παριστᾷ ταυτοχρόνως καὶ τὸν ὄγκον αὐτοῦ εἰς cm^3, ἤτοι v=μ, ἐὰν v ὁ ὄγκος τοῦ ὕδατος. Προκύπτει ἑπομένως ὅτι:

$$\Delta=\frac{M}{v}=\frac{M}{\mu}=\delta=\sigma$$

Ἐκ τούτου βλέπομεν ὅτι δυνάμεθα ἀδιαφόρως νὰ μεταχειριζώμεθα τοὺς ὅρους *εἰδικὸν βάρος* ἢ *πυκνότης*. Κ. Π.

— βάρος *εἰδικὸν ἀπόλυτον* *[Φυσ.].* Καλεῖται *βάρος εἰδικὸν ἀπόλυτον* τὸ βάρος τῆς μονάδος τοῦ ὄγκου. Οὕτως ἐὰν καλέσωμεν P τὸ ἀπόλυτον βάρος σώματος καὶ διὰ v τὸν ὄγκον αὐτοῦ, τὸ ἀπόλυτον εἰδικὸν βάρος παρέχεται ἐκ τοῦ τύπου Π=P/v. Ἐὰν δὲ διὰ Μ καλέσωμεν τὴν μᾶζαν τοῦ σώματος καὶ διὰ g τὴν ἔντασιν τῆς βαρύτητος, ἔχομεν P=Mg καὶ Π=Mg/v. Ἐπειδὴ Δ=M/v παριστᾷ τὴν *ἀπόλυτον πυκνότητα*, ἔχομεν: Π=Δ.g, ἤτοι: τὸ ἀπόλυτον εἰδικὸν βάρος ἰσοῦται πρὸς τὴν ἀπόλυτον πυκνότητα ἐπὶ τὴν ἔντασιν τῆς βαρύτητος g. (Περὶ τῶν μεθόδων προσδιορισμοῦ τοῦ εἰδικοῦ βάρους βλ. λ. πυκνότης). Κ. Π.

—βάρος *καθαρὸν* *['Εμπορ.]*· τὸ πραγματικὸν βάρος ἑνὸς ἐμπορεύματος κοιν. *νέττο* (net), τὸ ἀπομένον μετὰ τὴν πραγματικὴν ἢ καθ' ὑπολογισμὸν ἀποστάθμισιν, τὴν ἀφαίρεσιν δηλαδὴ τοῦ ἀποβάρου (βλ. λ.)· ἀντίθ. *μεικτὸν βάρος.*

— βάρος *κινητήριον* *[Ναυτ. Φάρ.].* Καλεῖται οὕτω (γαλλ. poids moteur) βαρὺς κύλινδρος ἀποτελούμενος ἐξ ὁριζοντίων κυλινδρικῶν τεμαχίων, δι' ὧν, προστιθεμένων ἢ ἀφαιρουμένων, κανονίζει ὁ ἐπιστάτης τοῦ φάρου τὸ βάρος τοῦ κυλίνδρου, διὰ τῆς βραδείας πτώσεως τοῦ ὁποίου περιστρέφεται τὸ *ὀπτικὸν* τῶν φάρων μετ' ἀναλαμπῶν, εἴτε τὰ ἀδιαφανῆ πτερύγια τῶν φάρων σκαρδαμύσσοντος φωτός. Εἰς μικροὺς φάρους σκαρδαμύσσοντος φωτός, τὸ κινητήριον βάρος ὑποκαθιστῶσιν ἐλατήρια. Σ. Ε. Λ.

—βάρος *μεικτὸν* *['Εμπορ.]*· τὸ σύνολον τοῦ βάρους ἑνὸς **συσκευασμένου** ἐμπορεύματος ὁμοῦ μετὰ

Digitized by Google

τοῦ περιβλήματος, περιτυλίγματος ἢ δοχείου· κοιν. *μπροῦτο* (b·ut), ἀντίθ. *καθαρὸν βάρος*.

—**βάρος** *μοριακόν*· βλ. μοριακὸν βάρος.

—**βάρους** *κέντρον* 6λ. 6άρος *[Φυσ.]*.

— **βάρη** *δημόσια [Συντ. Δίκ.]*. Τὸ ἄρθρον 6 τοῦ νῦν ἰσχύοντος Συντάγματος τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας ὁρίζει ὅτι: «οἱ Ἕλληνες... συνεισφέρουν ἀδιακρίτως εἰς τὰ δημόσια βάρη, ἀναλόγως τῶν δυνάμεών των». Διὰ τοῦ ἄρθρου τούτου τοῦ Συντάγματος καθιεροῦται ἡ φορολογικὴ ἰσότης τῶν Ἑλλήνων. Ταύτην, ἥτις εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐνώπιον τῶν νόμων γενικῆς ἰσότητος τῶν πολιτῶν, καθιέρωσεν ἐν πρώτοις τὸ προσωρινὸν πολίτευμα τῆς Ἐπιδαύρου τοῦ 1822 (ἄρθρ. 8) ὡς ἑξῆς: «Ὅλαι αἱ εἰσπράξεις (ἤτοι οἱ φόροι) πρέπει νὰ διανέμωνται δικαίως εἰς ὅλας τὰς τάξεις καὶ κλάσεις τῶν κατοίκων· καμμία δὲ εἴσπραξις δὲν γίνεται ἄνευ προεκδοθέντος νόμου». Ὁ ἐπακολουθήσας νόμος τῆς Ἐπιδαύρου τοῦ 1823 καθιέρου ἐπίσης τὴν φορολογικὴν ἰσότητα ἐπὶ τῇ βάσει τῆς περιουσίας (ἄρθρ. 7). Ἀνάλογος ἦτο καὶ ἡ ἐν ἄρθρῳ 10 τοῦ Συντάγματος τῆς Τροιζῆνος τοῦ 1827 περιεχομένη διάταξις: «Αἱ εἰσπράξεις διανέμονται εἰς ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς Ἐπικρατείας δικαίως καὶ ἀναλόγως τῆς περιουσίας ἑκάστου». Τὸ Σύνταγμα τοῦ 1844 (ἄρθρ. 3) καθώρισεν ἐπίσης τὴν φορολογικὴν ἰσότητα τῶν πολιτῶν «ἀναλόγως τῆς περιουσίας των», τὴν διάταξιν δὲ ταύτην ἐπανέλαβεν αὐτολεξεὶ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864 (ἄρθρ. 3).

Ἡ τοιαύτη διατύπωσις τοῦ Συντάγματος τοῦ (1844) 1864 ἐθεωρήθη ὑπό τινων ὡς ἀπαγόρευσις τῆς προοδευτικῆς φορολογίας καὶ ὡς καθιέρωσις τῆς ἀναλογικῆς τοιαύτης. Ἡ ἄποψις ὅμως αὕτη κατεκρίθη, καθόσον καθιεροῦτο ἁπλῶς ἡ ἀρχὴ τῆς ἰσότητος ἐν τῇ χρηματικῇ θυσίᾳ, ἥτις δύναται ν' ἀποκτηθῇ εἴτε ἐν τῇ ἀναλόγῳ εἴτε ἐν τῇ προοδευτικῇ φορολογίᾳ, οὐδόλως τοῦ ζητήματος τούτου λυομένου ὑπὸ τοῦ Συντάγματος. Ἐπειδὴ ὅμως ἐν τῇ πρακτικῇ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἐν λόγῳ διατάξεως ἦτο δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ δυσχερείας, διὰ τοῦτο κατὰ τὴν Β΄ ἀναθεωρητικὴν Βουλὴν τοῦ 1911 ἡ ἐπὶ τοῦ Συντάγματος ἐπιτροπή, ἀναφερομένη εἰς τὸ ὅτι ἡ φρασεολογία «ἀναλόγως τῆς περιουσίας των» ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς ὑποδεικνύουσα ὡρισμένον φορολογικὸν σύστημα, ἤτοι ἀναλογικόν, ἀποκλείουσα «τὴν ὑπὸ προϊοῦσαν κλίμακα ἀνωτέραν σχετικῶς ἐπιβάρυνσιν τῶν μεγάλων περιουσιῶν καὶ εἰσοδημάτων (προοδευτικὴν φορολογίαν)», προέτεινε τὴν ἀντικατάστασιν τῆς λέξεως «ἀναλόγως» διὰ τῆς φράσεως «κατὰ λόγον», «ὑπὸ τὴν ρητῶς δηλουμένην ἔννοιαν, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ὡρισμένου τρόπου φορολογίας, ἀλλ' ἁπλῶς περὶ ἀναγνωρίσεως τῆς ἀρχῆς, ὅπως οἱ μείζονα κεκτημένοι περιουσίαν καὶ πλειότερα συνεισφέρωσιν εἰς τὰ δημόσια βάρη». Κατὰ τὴν συζήτησιν ἐπὶ τοῦ ἄρθρου τούτου ἐν τῇ Β΄ ἀναθεωρητικῇ Βουλῇ κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 5 Φεβρουαρίου 1911, ἐπειδὴ ἡ πρότασις τῆς ἐπὶ τοῦ Συντάγματος ἐπιτροπῆς («κατὰ λόγον») ἐθεωρήθη ὅτι δὲν μεταβάλλει τὴν ἔννοιαν τοῦ «ἀναλόγως», προυτάθη ὅπως ἀντὶ «ἀναλόγως τῆς περιουσίας των» τεθῇ «ἀναλόγως τῶν δυνάμεών των», ἣν πρότασιν ἀπεδέχθη ἡ Βουλή, θερμῶς ὑποστηριχθεῖσαν παρὰ τοῦ τότε πρωθυπουργοῦ Ε. Βενιζέλου, οὕτω δὲ διετυπώθη τὸ σχετικὸν ἄρθρον ὡς ἑξῆς: «Οἱ Ἕλληνες... συνεισφέρουσιν ἀδιακρίτως εἰς τὰ δημόσια βάρη ἀναλόγως τῶν δυνάμεών των». Ἐπὶ τῆς διατυπώσεως τοῦ ἄρθρου τούτου μακραὶ διεξήχθησαν συζητήσεις καὶ ἐν τῇ Γ΄ ὅσον καὶ ἐν τῇ Δ΄ Ἐθνικῇ Συνελεύσει, τελικῶς ὅμως, παρὰ τὰς πολλὰς τροποποιήσεις, αἵτινες προετάθησαν, τὸ ἄρθρον παρέμεινε καὶ εἰς τὸ νῦν ἰσχῦον Σύνταγμα (1928) ἐν ἄρθρῳ 6 ὡς ἐτροποποιήθη παρὰ τῆς Β΄ ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς τοῦ 1911. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἄρθρον τοῦτο καθιεροῖ ἁπλῶς καὶ μόνον τὴν ἀρχὴν τῆς φορολογικῆς ἰσότητος, ἀσχέτως τοῦ φορολογικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ εἶναι προοδευτικὸν ἢ ἀναλογικόν· ἀπομένει συνεπῶς εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην ν' ἀνεύρῃ καὶ καθορίσῃ ἂν τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ σύστημα ἐξασφαλίζῃ τὴν ἰσότητα ἐν τῇ φορολογίᾳ.

Ἡ καθιερουμένη ἀρχὴ τῆς ἰσότητος ἐν τῇ φορολογίᾳ ἀφορᾷ μόνον τοὺς Ἕλληνας καὶ οὐχὶ τοὺς ἀλλοδαπούς, χωρὶς διὰ τούτου νὰ ὑποτίθεται ὅτι ἡ φορολογία δύναται νὰ βαρύνῃ μόνον τοὺς Ἕλληνας καὶ οὐχὶ τοὺς ἀλλοδαπούς, ἀλλ' ὅτι οἱ τελευταῖοι οὗτοι εἶναι δυνατὸν νὰ φορολογοῦνται βαρύτερον τῶν Ἑλλήνων, ἢ τινὲς τῶν ἀλλοδαπῶν νὰ φορολογοῦνται βαρύτερον τῶν ἄλλων. Τοῦτο εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἑτέρας ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου 6 τοῦ Συντάγματος καθιερουμένης ἀρχῆς τῆς ἀπέναντι τῶν νόμων ἰσότητος τῶν Ἑλλήνων μόνον καὶ οὐχὶ τῶν ἀλλοδαπῶν. Η. Γ. Κ.

— **βαρῶν** *ἄρσις [Γυμν.]*. Ἁλτῆρες μεγάλου βάρους χρησιμοποιοῦνται εἰς τὰς ἀσκήσεις *ἄρσεως βαρῶν*. Οἱ βαρεῖς ἁλτῆρες ἀποτελοῦνται ἐκ μεγάλων σιδηρῶν σφαιρῶν, συναπτομένων διὰ μακρᾶς σιδηρᾶς ῥάβδου, καὶ καλοῦνται *ἀμφίσφαιρα*. Ἀλλ' ὑπάρχουν καὶ ἁλτῆρες μετ' ἐλατηρίων δυνάμενοι ν' ἀντικαταστήσουν διάφορα βάρη, ἀναλόγως τῆς ἐντάσεως τῶν ἐλατηρίων των.

Τρόποι ἄρσεως τῶν ἁλτήρων ὡς βαρῶν ὑπάρχουν τρεῖς ἀνεγνωρισμένοι. *1)* Ὁ *ἄνευ παλμοῦ* ἢ *δι' ἕλξεως*, καθ' ὃν τὸ βάρος φέρεται πρῶτον ἄνευ παλμοῦ μέχρι τῶν ὤμων καὶ εἶτα ὑψοῦται ἀποτόμως πρὸς τὰ ἄνω. *2)* Ὁ *δι' ἀνασπάσεως*, καθ' ὃν τὸ βάρος φέρεται ἀπ' εὐθείας ἄνω ὁριζοντίως, χωρὶς νὰ σταματήσῃ πρὸ τῶν ὤμων. *3)* Ὁ *δι' αἰωρήσεως*, καθ' ὃν κάμπτοντες τὸν κορμὸν πρόσω, φέρομεν τὸ βάρος πρὸς τὰ ἔσω τῶν διεστώτων ποδῶν ἡμῶν, εἶτα δ' ἐκτείνομεν ἀποτόμως τὸν κορμὸν καὶ μὲ χεῖρας τελείως τεταμένας φέρομεν τὸ βάρος ἄνω ὁριζοντίως, αἰωροῦντες αὐτὸ πρὸ τοῦ κορμοῦ, χωρὶς οὐδαμοῦ νὰ σταματήσῃ.

Ὁ εἰς τὴν ἄρσιν ἁλτήρων ἀσκούμενος δέον νὰ ἔχῃ συμπληρώσει τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, νὰ μὴ ἀσκῆται δ' εἰς μικροτέραν ἡλικίαν. Ὀφείλει δὲ πρὸ παντὸς ν' ἀναπτύσσῃ ὁλόκληρον τὸ μυϊκὸν αὐτοῦ σύστημα καὶ οὐχὶ μόνον τοὺς μῦς τῶν ἄνω ἄκρων. Ἐπὶ πλέον ὀφείλει νὰ τηρῇ ἄκραν καθαριότητα, προβαίνων εἰς καθημερινὰς ψυχρολουσίας καὶ ἐντρίψεις. Ἅπαξ ἢ δὶς τῆς ἑβδομάδος ὁ προπονούμενος δοκιμάζει ἀνύψωσιν μεγάλων βαρῶν, ἥτις καὶ πάλιν δέον νὰ μὴ ἐκτελῆται μέχρι τοῦ μεγίστου βαθμοῦ ἀνυψώσεως, καθ' ὅσον ἐπιφέρει οὕτως ἐξάντλησιν τῶν μυῶν. Ἐν τῷ ἀγωνίσματι ἄρσεως βαρῶν ὁρίζονται δύο ἀγωνίσματα: ἡ ἄρσις ἁλτῆρος δι ἑκατέρας τῶν χειρῶν καὶ ἡ ἄρσις ἀμφισφαίρου δι' ἀμφοτέρων ἰδίως τῶν χειρῶν· ἐν τῷ πρώτῳ οἱ ἀγωνιζόμενοι ἄρχονται δι' ἁλτῆρος 50 χιλιογράμμων, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ δι' ἀμφισφαίρου 80 χιλιογράμμων. Κατὰ τὴν διὰ τῆς ἑτέρας χειρὸς ἄρσιν ἀπαγορεύεται ἡ στήριξις τοῦ βάρους ὁπουδήποτε τοῦ σώματος μέχρι τῆς μέχρις ὤμου ἄρσεως· ἂν δ' αἱ σφαῖραι τοῦ ἁλτῆρος ἐγγίσουν τὸ σῶμα τοῦ ἀθλητοῦ, ἡ ἄρσις λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν. Κατὰ δὲ τὴν δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν ἄρσιν ἀπαγορεύεται ἡ στήριξις τοῦ βάρους ἐπὶ τῶν γονάτων ἢ τῆς κοιλίας μέχρι τῆς πρὸ τοῦ ὤμου ἄρσεως· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐκεῖθεν ἄρσιν τούτου ὑπὲρ τὴν κεφαλήν, ἂν ἡ ῥάβδος αὐτοῦ ἐγγίσῃ τὸ στέρνον τοῦ ἀθλητοῦ, ἡ ἄρσις καταλογίζεται. Ἀπαγορεύεται ἡ κατὰ τὴν ἄρσιν στήριξις τοῦ ἀθλητοῦ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους διὰ τῶν γονάτων ἢ τῆς ἑτέρας χειρός. Τὸ βάρος αὐξάνεται κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἀθλητοῦ, ἀλλ' οὐχὶ ἔλαττον τοῦ ἑνὸς χιλιογράμμου. Διὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ νικητοῦ ἐν περιπτώσει ἰσοδυναμίας ἀποφασίζει ἀνεκκλήτως ἡ ἑλλανόδικος· ἐπιτροπεία θεωρεῖται δὲ μειονέκτημα τὸ νὰ προβάλῃ ὁ ἀθλητὴς τὸν πόδα πρόσω ἢ ὀπίσω, ἔτι δὲ μᾶλλον τὸ νὰ κάμῃ βηματισμούς τινας. Ἐν πάσῃ περιπτώσει προκρίνεται ἡ κατὰ χώραν ἄρσις μεθ' ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγωτέρων βοηθητικῶν κινήσεων.

Κατὰ τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας τοῦ 1906 ἐσημειώθη ἐν τῷ Παναθηναϊκῷ Σταδίῳ κατὰ τὸ ἀγώνισμα ἄρσεως βαρῶν δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν λυπηρὸν ἐπεισόδιον. Τὸ κοινὸν λησμονῆσαν πρὸς στιγμὴν τὰ πατροπαράδοτα καθήκοντα ξενίας, προέβη τότε εἰς σκληρὰς ἀποδοκιμασίας κατὰ τοῦ Αὐστριακοῦ ἀθλητοῦ Στάϊμπαχ, ἐννοοῦντος ν' ἀνυψώσῃ ἀντικανονικῶς τὸ ἀμφίσφαιρον τῶν 142 χιλιογρ. καὶ 400 γραμμαρίων, ὅπερ ὅμως κανονικώτατα εἶχεν ὑψώσει ὁ Ἕλλην Δ. Τόφαλος, ἀνακηρυχθεὶς διὰ τοῦτο καὶ ὀλυμπιονίκης ἐν τῷ εἰρημένῳ ἀγωνίσματι. Ἡ καλῶς ἐννοουμένη νεωτέρα παιδαγωγικὴ γυμναστικὴ δὲν συνιστᾷ τὰς καθ' ὁμάδας ἀσκήσεις μετ' ἐλαφρῶν ἁλτήρων, καθ' ὅσον πάντες ἀνεξαιρέτως οἱ γυμναζόμενοι ἀσκοῦνται δι' ὀργάνων ἰσοβαρῶν, δυσαναλόγων πολλάκις πρὸς τὰς δυνάμεις των, ἐντεῦθεν δὲ καταπονοῦνται μέχρις ἐξαντλήσεως οἱ οἰκεῖοι μύες καὶ καταστρέφεται τὸ ἐπιζητούμενον ὑγιεινὸν ἀποτέλεσμα. Ἀλλὰ καὶ ἡ λελογισμένη νεωτέρα ἀγωνιστικὴ καταδικάζει ὁμοίως τὴν ἀποκλειστικὴν ἐνασχόλησιν εἰς ἀσκήσεις ἄρσεως βαρέων ἁλτήρων, παραμορφοῦσας τὸ σῶμα καὶ ἀγούσας ἐν τέλει τοὺς ἀθλητὰς εἰς τὴν ἐπαγγελματικὴν ἐπὶ χρήμασιν ἐπίδειξιν. Ἐν τούτοις πάντα ταῦτα δὲν ἐμποδίζουν νὰ ὑφίσταται ἀκόμη καὶ σήμερον καὶ νὰ δρᾷ ἰδίᾳ διεθνὴς ὀργάνωσις, ἡ λεγομένη «*Ἁλτηρόφιλος Διεθνὴς Συνομοσπονδία*» (Fédération Internationale Haltérophile), περιλαμβάνουσα περὶ τὰς 25 «*Ἐθνικὰς Ὁμοσπονδίας Βαρῶν καὶ Ἁλτήρων*» (Fédérations Nationales de Poids et Haltères) καὶ καλλιεργοῦσα μανιωδῶς τὴν ἁλτηροφιλίαν καὶ τὴν ἀγάπην καὶ τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς τὴν ἄρσιν τῶν βαρῶν. Σ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

Βάρος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Λήμνου, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἐν πεδιάδι, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Παράγει δημητριακά. Κάτ. (1928) 767. Δ. Ε. Μ.

βαρός· οὑγγρικὴ λέξις ἀπαντῶσα ὡς δεύτερον συνθετικὸν διαφόρων τοπωνυμίων, ἰδίᾳ δὲ διαφόρων τμημάτων τῆς πόλεως Βουδαπέστης. Ἡ λέξις σημαίνει τὸ κατῳκημένον μέρος μιᾶς πόλεως, τὸ κείμενον ἔξω ἢ πέριξ τοῦ φρουρίου (ἀκροπόλεως) αὐτῆς. Ἐκ τῆς οὑγγρικῆς ἡ λέξις μετέπεσε καὶ εἰς τὴν τουρκικήν, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας ἐν Οὑγγαρίᾳ, μὲ τὴν αὐτὴν σημασίαν, διετηρήθη δὲ εἴς τινα τοπωνύμια τῶν πάλαι ποτὲ τουρκικῶν, ἤδη δὲ γιουγκοσλαβικῶν χωρῶν, ὡς ὁ καζᾶς τοῦ *Νόβο-Βαρὸς* (τουρκ. *Ἰενῆ Βαρός*), καὶ ἡ ὁμώνυμος αὐτῷ ἕδρα ἐν τῷ Νοβιπαζάρ. Παρ' ἡμῖν ἴσως νὰ διατηρῆται ἡ λέξις εἰς τὸ τοπωνύμιον *Βαροῦσι*. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

βαροσάνεμον (τὸ) (Barosanème) *[Φυσ.]*. Ὄργανον δι' οὗ γίνεται γνωστὴ ἡ δύναμις τῆς πιέσεως τοῦ ἀνέμου, ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος τὸ ὁποῖον παράγει ἐπὶ τροχοῦ περιστρεφομένου διὰ πτερυγίων καὶ ἐνεργοῦντος ἐπὶ ἐλατηρίου.

βαρόσαυρος (Barosaurus Marsh.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀτλαντοσαυριδῶν σαυροπόδων δεινοσαυρίων ἑρπετῶν*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῶν *ἀτλαντοσαύρων*, τὰ ὁποῖα ἐσχηματίσθησαν κατὰ τὰ ὅρια τῆς ἰουρασίου πρὸς τὴν κρητιδικὴν περίοδον τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν δυτικὴν βόρειον Ἀμερικήν. Γ.Κ.Γ.

βαροσκόπιον (τὸ) *[Φυσ.]*. Συσκευὴ πρὸς κατάδειξιν τῆς ἀνώσεως τῶν ἀερίων. Ἀποτελεῖται ἐκ σφαίρας μεταλλικῆς ἢ ὑαλίνης ἐξαρτωμένης εἰς τὸ ἓν ἄκρον φάλαγγος μικροῦ ζυγοῦ καὶ ἰσορροπουμένης ἐν τῷ ἀέρι ὑπὸ βάρους μικροῦ ὄγκου, ὡς δεικνύεται ἐν τῇ εἰκόνι. Ἐὰν ἡ συσκευὴ τεθῇ ὑπὸ τὸν κώδωνα τῆς ἀεραντλίας καὶ ἀφαιρεθῇ ὁ ἀήρ, παρατηροῦμεν ὅτι ἡ φάλαγξ τοῦ ζυγοῦ ῥέπει πρὸς τὸ μέρος τῆς σφαίρας, λόγῳ τοῦ ὅτι ἐξέλιπεν ἡ ἄνωσις τοῦ ἀέρος. Ἐὰν ἀφήσωμεν νὰ εἰσέλθῃ ἀὴρ εἰς τὸν κώδωνα ἀποκαθίσταται ἐκ νέου ἡ ἰσορροπία. Κ. Π.

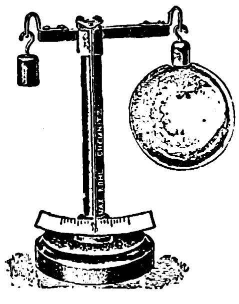

Βαροσκόπιον.

βάροσμα (τὰ) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ῥυτοειδῶν* (6λ. **βαρύοσμος**).

βαροστομαχιὰ (ἡ)· 6λ. **βαρυστομαχιά**.

βαροταξία (ἡ). Εἰς πολλοὺς κατωτέρους ὀργανισμούς, ὡς τὴν *χλαμυδομονάδα, τὸν αἱματόκοκκον* κ. ἄ., παρατηρεῖται ὅτι οὗτοι κινοῦνται πάντοτε πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὑγροῦ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου καλλιεργοῦνται, ἤτοι ἀντιθέτως πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς βαρύτητος, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἐρεθίζωνται πρὸς τοῦτο διὰ χημικῶν μέσων (ὀξυγόνου κττ.). Ἡ κίνησις αὕτη ἀπαιτεῖ τὴν καταβολὴν δυνάμεως δεδομένου ὅτι οἱ ὀργανισμοὶ οὗτοι εἶναι βαρύτεροι τοῦ ἀέρος, θεωρεῖται δὲ ἀρνητικὴ ὡς πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς βαρύτητος ἡ κίνησις αὕτη, ἤτοι *ἀρνητικὴ βαροταξία*. Κατὰ πόσον τὸ φαινόμενον τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς βαρύτητος δὲν γνωρίζομεν. ΘΡ. ΒΛΗΣΙΔΗΣ

Βαροτάρι (Varotari). Ἰταλικὴ οἰκογένεια διακεκριμένων καλλιτεχνῶν, καταγομένη ἐκ Στρασβούργου. Τὸ ἀρχικόν της ὄνομα ἦτο *Βάϋροττερ* (Weyrotter), ἰταλοποιηθὲν εἰς *Βαροτάρι*. Τὰ κυριώτερα μέλη αὐτῆς εἶναι: 1) *Δαρεῖος*, ὁ ἐπιλεγόμενος *Βαροτάρι ὁ πρεσβύτερος*, ζωγράφος, γλύπτης καὶ ἀρχιτέκτων (1539—1596), γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα **Παντοβάνο** (6λ. λ.).—2) *Ἀλέξανδρος*, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ἐπιλεγόμενος **Παντοβανίνο** (6λ. λ.).—3) *Κλάρα*, θυγάτηρ τοῦ Δαρείου, ἀποθανοῦσα μετὰ τὸ 1665. Ὑπῆρξε ποιήτρια καὶ ζωγράφος καὶ εἰργάσθη ἐν Βενετίᾳ καὶ Παδούῃ.—4) *Δαρεῖος Βαροτάρι ὁ νεώτερος*, υἱὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου, γεννηθεὶς μετὰ τὸ 1615. Ὑπῆρξε ζωγράφος καὶ χαράκτης. Μ. Δ. Β.

βαροτροπικὸν *φαινόμενον*. Κατὰ τὴν περίπτωσιν δυαδικῶν μειγμάτων οὐσιῶν, λίαν διαφόρου κρισίμου θερμοκρασίας, παρατηρεῖται πολλάκις, ὁσάκις ἡ ὑγρὰ καὶ ἡ ἀέριος φάσις συνυπάρχουσι, ὅτι ἡ πυκνότης τῆς ἀερίου φάσεως εἶναι μεγαλυτέρα τῆς τῆς ὑγρᾶς φάσεως καὶ ὡς ἐκ τούτου τὸ ἀέριον ὑπόκειται τοῦ ὑγροῦ. Τὸ ἀνωτέρω φαινόμενον, κληθὲν *βαροτροπικόν*, παρετηρήθη τὸ πρῶτον (1906) ὑπὸ τοῦ Kamerlingh Onnes ἐν μείγματι ἑνὸς μέρους ἡλίου καὶ ἓξ μερῶν ὑδρογόνου ὑπὸ πίεσιν 49 ἀτμοσφαιρῶν καὶ ἐν τῇ θερμοκρασίᾳ τοῦ ζέοντος ὑδρογόνου. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

βαροτροπισμὸς (ὁ) *[Βιολ.]*· 6λ. **τροπισμός**.

βαρότροπον *σύστημα [Δυν. Μετεωρ.]*. Ὑπὸ τοῦ Νορβηγοῦ μετεωρολόγου Bjerknes ἐκλήθη *βαρότροπον* μὲν *στροβιλικὸν* τὸ σύστημα καθ' ὃ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ αἱ ἰσόπυκνοι ἐπιφάνειαι καὶ αἱ ἰσοβαρεῖς τοιαῦται εἶναι παράλληλοι μεταξύ των, *βαροκλινὲς* δὲ ὅταν τέμνωνται. Εἰς τοὺς βαροτρόπους στροβίλους μὲ τοὺς ὁποίους ἀσχολεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ παλαιὰ ὑδροδυναμική, εὑρίσκονται βαρεῖαι καὶ ἐλαφραὶ μᾶζαι ἀέρος εἰς ἴσην ἀπόστασιν ἀπὸ τοὺς ἄξονας τῆς ἴσης περιστροφικῆς ταχύτητος, ἐνῷ εἰς τὸ βαροκλινὲς σύστημα διὰ τῆς διευθύνσεως καὶ τοῦ μεγέθους τῆς κλί-

Digitized by Google

σεως, ἀμφότεραι αἱ ἐπιφάνειαι παρουσιάζουσι τὰ πλέον διάφορα θερμοδυναμικὰ φαινόμενα. Τὰ ρεύματα εἰς τοὺς βαροτρόπους στροβίλους εἶναι ἐλεύθερα τριβῆς, ἐνῷ ἐκεῖνα εἰς τοὺς βαροκλινεῖς τεταραγμένα. θ. ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ

Βαρότσης, *Σπυρίδων*. Ὁ πρῶτος ὑποπρόξενος τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας ἐν Μεσολογγίῳ τῷ 1750. Κατήγετο ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας τῆς Νάξου. Συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν ἐμπορικὴν καὶ ναυτικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Μεσολογγίου, παραμείνας ἐπὶ δεκαετίαν ἐν τῇ θέσει ταύτῃ καὶ νυμφευθεὶς κόρην ἐπιφανοῦς τοῦ τόπου οἰκογενείας. Χ. Γ. Ε.

—**Βαρότσης,** *Σπυρίδων*. Νάξιος ὁπλαρχηγὸς τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς συμπολιτῶν του καὶ ὑπηρετήσας καθ' ὅλον τὸν Ἀγῶνα εἰς Πελοπόννησον, ἀναδειχθεὶς δὲ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ἀξιωματικός. Τ. Χ. Κ.

Βαρότσι, *Βερνάρδος*. Ἰταλὸς ἐκ Βενετίας φιλέλλην κατελθὼν ἀπὸ τοῦ 1821 εἰς τὸν ἑλληνικὸν Ἀγῶνα καὶ ἀναδειχθεὶς εἰς αὐτὸν ἀξιωματικός Τῷ 1865 ζῶν ἐν Βενετίᾳ ὑπέβαλε διὰ τοῦ ἐκεῖ ἑλληνικοῦ προξενείου τὰ ἔγγραφά του, θερμὸν διατηρῶν τὸν φιλελληνισμόν. Τ. Χ. Κ.

Βάρουα (Warua). Λαὸς μαύρων τοῦ Οὔρουα ἐν Κόγγῳ, ἀνήκων εἰς τοὺς *Μπαντού*. Σ.

Βαρουάντα (Waruanda). Φυλὴ μαύρων τοῦ Κόγγου κατοικοῦσα ἐν Ρουάντα. Οἱ Βαρουάντα ἀνήκουν εἰς τὴν ὁμάδα τῆς ὑψιχώρας τῶν λιμνῶν τῆς ὁμοεθνίας τῶν *Μπαντού*, εἶναι καλοὶ γεωργοὶ καὶ ἀποτελοῦν τὴν μᾶζαν τοῦ πληθυσμοῦ ἐν Ρουάντα, ἐνῷ τὴν κυριαρχοῦσαν τάξιν ἀποτελοῦν οἱ κατακτηταὶ *Βαχούμα*. Σ.

Βαρουβοὺ (Waruwu). Φυλὴ μαύρων τῆς σουαχελικῆς ὁμάδος τῶν Μπαντοὺ ἐν ἀνατολικῇ Ἀφρικῇ ἐξηπλωμένη παρὰ τὸν Ρουβού. Σ.

βαροῦλκον (τό)· ὄργανον ἢ μηχανὴ ἀνυψώσεως βαρῶν· κοιν. *βίντσι*.

—[ΜΗΧΑΝΟΛΟΓ.] Τὸ *βαροῦλκον* ἢ *βαρουλκὸς μηχανή*, εἶναι ἀνυψωτικὸν μηχάνημα (βλ. λ. **ἀνυψωτικαὶ** *μηχαναί*), διὰ τοῦ ὁποίου μεταθέτομεν βαρέα ἐν γένει ἀντικείμενα κατὰ μίαν μόνον διεύθυνσιν. Αἱ μορφαὶ τοῦ βαρούλκου εἶναι πολλαί, ἀναλόγως τῆς χρήσεως δι' ἣν τοῦτο προορίζεται, ἐξικνούμεναι ἀπὸ τῶν ἁπλουστέρων, ὡς εἶναι τὸ *ἁπλοῦν βαροῦλκον*, μέχρι τῶν πολυπλοκωτέρων, ὡς εἶναι τὸ *μηχανοκίνητον βαροῦλκον*. Τὰ βαροῦλκα ὑφ' ὅλας των τὰς μορφὰς χρησιμοποιοῦνται εὐρύτατα ἐν τῇ βιομηχανίᾳ, τῷ ἐμπορίῳ, τῇ ναυτιλίᾳ, κτλ. Πλὴν ὅμως τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ βαρούλκου αὐτοῦ καθ' ἑαυτὸ ὡς ἀνυψωτικοῦ μηχανήματος εὑρίσκει τοῦτο εὐρυτάτην ἐφαρμογὴν ἐπὶ πασῶν σχεδὸν τῶν ἀνυψωτικῶν μηχανῶν, ὧν ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον στοιχεῖον.

Ἁπλοῦν βαροῦλκον. Τοῦτο ἀποτελεῖται (βλ. σχ. 1) ἐξ ἑνὸς κυλινδρικοῦ σώματος ξυλίνου ἢ σιδηροῦ, κατὰ τὸν γεωμετρικὸν ἄξονα τοῦ ὁποίου εἶναι κατά τινα τρόπον στερεωμένη σιδηρᾶ ἄτρακτος φέρουσα δύο στροφεῖς, ἀνὰ ἕνα ἑκατέρωθεν τοῦ κυλινδρικοῦ τυμπάνου, πρὸς στήριξιν ἐπὶ ἑδράνων, καὶ *χειροστρόφαλον* πρὸς περιστροφὴν τοῦ συστήματος. Ἐπὶ τοῦ κυλινδρικοῦ σώματος τυλίσσεται σχοινίον ἢ συρμάτινον καλώδιον ἢ ἅλυσις, τὸ ἓν ἄκρον τῶν ὁποίων στερεοῦται μονίμως ἐπὶ τοῦ περιστρεφομένου τυμπάνου, ἐνῷ τὸ ἄλλο ἄκρον εἶναι ἐλεύθερον φέρον ἄγκιστρον ἀναρτήσεως βαρῶν. Τὸ βαροῦλκον τοποθετεῖται οὕτω πως ὥστε τὸ τύμπανον αὐτοῦ νὰ κεῖται ἄνωθεν τοῦ φρέατος ἢ γενικῶς τοῦ χώρου ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται τὸ πρὸς ἀνύψωσιν βάρος.

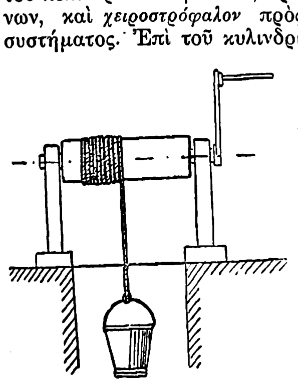

Σχ. 1.—*Ἁπλοῦν βαροῦλκον.*

Κατὰ μίαν περιστροφὴν τοῦ τυμπάνου, τυλισσομένου τοῦ σχοινίου ἐπ' αὐτοῦ, ἀνέρχεται τὸ βάρος κατὰ διάστημα ἴσον πρὸς τὸ ἀνάπτυγμα τῆς περιφερείας τοῦ κυλινδρικοῦ τυμπάνου. Ὅταν τὸ πρὸς ἀνύψωσιν βάρος εἶναι μέγα τὸ βαροῦλκον ἐφοδιάζεται μὲ δύο χειροστρόφαλα κείμενα συμμετρικῶς ἑκατέρωθεν τοῦ τυμπάνου. Ἂν R εἶναι ἡ ἀκτὶς τυλίξεως τοῦ βαρούλκου (δηλαδὴ ἡ ἀκτὶς τοῦ κυλινδρικοῦ τυμπάνου σὺν ἡμίσει τοῦ πάχους τοῦ σχοινίου), λ ἡ ἀπόστασις τοῦ ἄξονος τοῦ χειροστροφάλου ἀπὸ τοῦ ἄξονος περιστροφῆς (δηλαδὴ λ εἶναι ὁ *μοχλοβραχίων* τῆς δυνάμεως), Β τὸ ἀνυψούμενον βάρος καὶ Δ ἡ ὑπὸ τοῦ ἐργάτου ἀσκουμένη κινητήριος δύναμις, θὰ ἰσχύουν, παραλειπομένων τῶν ἀπωλειῶν, αἱ σχέσεις:

$$\Delta=\frac{BR}{\lambda} \text{ ἢ } \frac{\Delta}{B}=\frac{R}{\lambda} \text{ ἢ καὶ } B=\frac{\Delta\lambda}{R} [A]$$

αἵτινες ἐκφράζουν ὅτι αἱ δυνάμεις εὑρίσκονται εἰς λόγον ἀντίστροφον τῶν μοχλοβραχιόνων αὐτῶν. Αἱ ἐν τῷ ἁπλῷ τούτῳ βαρούλκῳ ἀναφαινόμεναι ἀπώλειαι ἐνεργείας εἶναι ἀπώλειαι τριβῆς ἑδράνων καὶ δυσκαμψίας τοῦ καλωδίου ἢ σχοινίου. Μελέτη τοῦ μηχανήματος λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν ἀπωλειῶν τούτων, δὲν εἶναι τοῦ παρόντος ἄρθρου. Ἐν τούτοις δυνάμεθα, εἰσάγοντες τὸν *βαθμὸν ἀποδόσεως* η τοῦ μηχανήματος, γνωστὸν περίπου ἀπὸ τετελεσμένας κατασκευάς, νὰ γράφωμεν

$$\Delta=\frac{BR}{\lambda.\eta}$$

Ὁ βαθμὸς οὗτος ἀποδόσεως η προκειμένου περὶ ἁπλοῦ βαρούλκου περιλαμβάνεται μεταξὺ 0,87 — 0,96 ἀναλόγως τοῦ ἂν ἡ ἀνύψωσις γίνεται μὲ σχοινίον, καλώδιον, ἢ ἅλυσιν, τῆς λιπάνσεως, τοῦ εἴδους τῶν στροφέων καὶ ἑδράνων κτλ. Ἐκ τῆς τρίτης τῶν σχέσεων Α βλέπομεν ὅτι πρὸς αὔξησιν τοῦ ἀνυψουμένου βάρους Β, ὑπὸ σταθερὰν δύναμιν Δ, δέον ἢ ν' αὐξηθῇ ἡ ἀκτὶς λ τοῦ χειροστροφάλου ἢ νὰ ἐλαττωθῇ ἡ ἀκτὶς R τοῦ τυμπάνου. Δεδομένου ἤδη, ὅτι ἡ κινητήριος δύναμις Δ διὰ συνεχῆ λειτουργίαν δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὰ 16 χλγ., ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χειρίζηται στρόφαλον ἀκτῖνος μεγαλυτέρας τῶν 15 ἑκ. καὶ ὅτι ἡ ἀκτὶς R τοῦ τυμπάνου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐλαττωθῇ κάτω δεδομένου ὁρίου (ἀφοῦ πρέπει νὰ εὑρίσκεται εἰς ὡρισμένην σχέσιν πρὸς τὴν διάμετρον τοῦ καλωδίου ἢ τοῦ σκέλους τῆς ἁλύσεως), ἕπεται ὅτι τὸ μέγεθος τοῦ ἀνυψουμένου βάρους Β ὑπὸ τοῦ ἁπλοῦ τούτου βαρούλκου εἶναι μικρόν. Μεγίστη δυνατὴ τιμὴ τοῦ Β δι' ἁπλοῦν βαροῦλκον κινούμενον ὑφ' ἑνὸς ἐργάτου εἶναι περίπου 150 — 200 χλγρ.

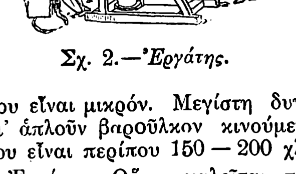

Σχ. 2.—*Ἐργάτης.*

Ἐργάτης: Οὕτω καλεῖται παραλλαγή τις τοῦ ἁπλοῦ βαρούλκου, κατὰ τὴν ὁποίαν (βλ. σχ. 2) ὁ ἄξων στροφῆς τοῦ βαρούλκου διατίθεται κατακορύφως, προεκτεινόμενος δὲ ἄνω τοῦ ἀνωτέρου ἑδράνου καταλήγει εἰς πρισματικὴν κεφαλὴν φέρουσαν ἀκτινοειδῶς ἀριθμόν τινα ῥάβδων μεγάλου σχετικῶς μήκους, εἰς τὸ ἄκρον τῶν ὁποίων δρᾷ ὁ ἄνθρωπος, ὅστις πλέον δὲν μένει ἀκίνητος ἀλλὰ διαγράφει κύκλον περὶ τὸ μηχάνημα. Ὡς ἐκ τῆς σημαντικῆς αὐξήσεως τοῦ μοχλοβραχίονος τῆς κινητηρίου δυνάμεως εἶναι δυνατὸν διὰ τοῦ ἐργάτου ν' ἀνυψωθοῦν μεγαλύτερα ἢ διὰ τοῦ κοινοῦ βαρούλκου βάρη μέχρι 500 χλγρ. Ὁ χειροκίνητος ἐργάτης ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ σχ. 2 ἐχρησιμοποιεῖτο ἄλλοτε εὐρύτατα ἐπὶ τῶν πλοίων, σήμερον ὅμως ἔχει ἀντικατασταθῆ ὑπὸ τοῦ μηχανοκινήτου τοιούτου.

Βαροῦλκον τῶν λατόμων. Εἶναι ἑτέρα παραλλαγὴ τοῦ κοινοῦ βαρούλκου (βλ. σχ. 3), ἥτις ἐχρησιμοποιεῖτο ἄλλοτε, πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν μηχανῶν, εἰς τὰ λατομεῖα, καὶ σήμερον ὅμως ἀκόμη εὑρίσκει μικρὰν ἐφαρμογὴν εἰς τὰ τοιαῦτα μικρᾶς κινήσεως, πρὸς ἀνύψωσιν μεγάλων βαρῶν. Τὸ βαροῦλκον τοῦτο διαφέρει τοῦ ἁπλοῦ ἐν τούτῳ, ὅτι ἀντὶ χειροστροφάλου φέρει ὁλόκληρον τροχὸν διαμέτρου 5-6 μ. μονίμως μετὰ τοῦ τυμπάνου συνδεδεμένον, μεθ' οὗ καὶ συμπεριστρέφεται. Ἐπὶ τῆς στεφάνης τοῦ τροχοῦ τούτου εὑρίσκονται ἐμφυτευμένα σιδηρᾶ στελέχη ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐν εἴδει κλίμακος ἀνέρχεται εἷς ἢ καὶ πλειότεροι ἐργάται. Διὰ τοῦ ἰδίου βάρους τῶν ἐργατῶν στρέφεται ὁ τροχός, ἀνασυρομένου τοῦ βάρους, καθ' ὃν χρόνον οὗτοι ἀνέρχονται διατηροῦντες σταθερὰς περίπου θέσεις ἐν τῷ διαστήματι.

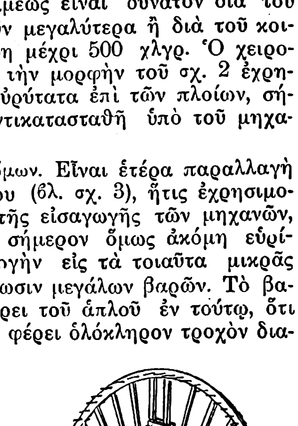

Σχ. 3.—*Βαροῦλκον λατόμων.*

Πρὸς ἀποφυγὴν ἀντιθέτου στροφῆς τοῦ τροχοῦ δέον ἀπαραιτήτως τὸ βαροῦλκον νὰ εἶναι ἐφωδιασμένον διὰ *τροχοῦ ἀναστολῆς*. Ὡς ἐκ τῶν ἁπλῶν σχέσεων Α φαίνεται, λόγῳ τῆς αὐξήσεως ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς δυνάμεως Δ, ἥτις πλέον δὲν εἶναι ἡ μυϊκὴ δύναμις, ἀλλὰ τὸ βάρος τοῦ ἐργάτου, ἀφ' ἑτέρου δὲ λόγῳ κυρίως τῆς αὐξήσεως τοῦ μοχλοβραχίονος τῆς κινητηρίου δυνάμεως, διὰ τοῦ βαρούλκου τούτου ἀνυψοῦνται μεγάλα βάρη μέχρι 1000 χλγ. ὑφ' ἑνὸς ἐργάτου.

Κωνικὸν βαροῦλκον: Προκειμένου ν' ἀναβιβασθῇ βάρος τι ἐκ μεγάλου βάθους, τὸ σχοινίον ἢ ἡ ἅλυσις τοῦ βαρούλκου ἔχουν σημαντικὸν βάρος λόγῳ τοῦ μεγάλου αὐτῶν μήκους. Ἑπομένως κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἀνυψώσεως, ἐκτὸς τοῦ κυρίου βάρους, ἡ κινητήριος δύναμις ὀφείλει νὰ ὑπερνικήσῃ καὶ τὸ βάρος τοῦ σχοινίου. Ἀνερχομένου ὅμως βαθμηδὸν τοῦ φορτίου τυλίσσεται τὸ καλώδιον ἐπὶ τοῦ τυμπάνου, οὕτω δὲ ἐλαττουμένου τοῦ μήκους τοῦ μήπω τυλιχθέντος καλωδίου ἐλαττοῦται καὶ τὸ βάρος αὐτοῦ, ἄρα καὶ ἡ ἀναγκαία κινητήριος δύναμις. Ἐκ τούτων λοιπὸν φαίνεται ὅτι ἡ δύναμις αὕτη θὰ εἶναι μεγαλυτέρα κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἀνυψώσεως παρ' ὅσον θὰ εἶναι κατὰ τὸ πέρας αὐτῆς. Ἡ ἰδέα τῆς κατασκευῆς βαρούλκου μὲ ἰσότητα τῶν δύο τούτων δυνάμεων ἤγαγεν εἰς κατασκευὰς βαρούλκων μὲ κολουροκωνικὴν τὴν παράπλευρον ἐπιφάνειαν τοῦ τυμπάνου (βλ. σχ. 4). Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς κινήσεως, ὅτε τὸ πρὸς ἀνύψωσιν βάρος ἔχει τὴν μεγίστην τιμήν, ἀντιστοιχεῖ ἡ ἐλαχίστη διάμετρος, κατὰ δὲ τὸ πέρας τῆς ἀνυψώσεως, ἡ μεγίστη. Ἐννοεῖται ὅτι διὰ τοῦ κωνικοῦ τούτου τυμπάνου ἡ κινητήριος δύναμις εἶναι σταθερὰ μόνον διὰ τὰς ἀκραίας θέσεις, μεταβαλλομένη κατὰ τὰς ἐνδιαμέσους τοιαύτας. Πλήρης σταθερότης κινητηρίου δυνάμεως καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἀνυψώσεως θὰ ἀπῄτει βαροῦλκον μὲ τύμπανον παρουσιάζον παράπλευρον ἐπιφάνειαν γεννηθεῖσαν ἐκ περιστροφῆς ἐπιπέδου καμπύλης.

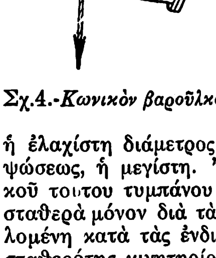

Σχ. 4.-*Κωνικὸν βαροῦλκον.*

Διαφορικὸν βαροῦλκον: Ἀποτελεῖται οὐχὶ ἐξ ἑνὸς πλέον ἀλλ' ἐκ δύο κυλινδρικῶν τυμπάνων διαφόρου διαμέτρου, φερομένων παραπλεύρως ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἄξονος, ὅστις προεκτεινόμενος στηρίζεται εἰς δύο ἕδρανα, ἑκατέρωθεν τῶν ὁποίων εὑρίσκονται δύο χειροστρόφαλα (βλ. σχ. 5). Τὸ ἓν ἐλεύθερον ἄκρον τοῦ χρησιμοποιουμένου σχοινίου τυλίσσεται ἐπὶ τοῦ τυμπάνου μεγάλης διαμέτρου κατά τινα φοράν, ἐνῷ τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ αὐτοῦ σχοινίου τυλίσσεται κατὰ φορὰν ἀντίθετον ἐπὶ τοῦ τυμπάνου μικρᾶς διαμέτρου. Ἐπὶ τῆς οὕτω πως σχηματιζομένης κοιλίας τοῦ σχοινίου διαθέτομεν κινητὴν τροχαλίαν, ἀφ' ἧς καταλλήλως ἀναρτᾶται τὸ βάρος. Ἔστωσαν r καὶ r′ αἱ ἀκτῖνες τυλίξεως μεγάλου καὶ μικροῦ τυμπάνου, λ ἡ ἀκτὶς τῶν χειροστροφάλων, Δ ἡ συνολικὴ κινητήριος δύναμις καὶ Β τὸ ἀνυψωτέον βάρος. Εἶναι προφανὲς ὅτι ὅταν τὸ τύμπανον στραφῇ κατὰ τὴν φορὰν τυλίξεως τοῦ μεγάλου τυμπάνου, τὸ βάρος θὰ ἀνέλθῃ, διότι τὸ μὲν μέγα τύμπανον ἀνασύρει σχοινίον μήκους 2πr, ἐνῷ τὸ μικρὸν ἀποδίδει 2πr′. Ἑπομένως τὸ μῆκος τῆς κοιλίας τοῦ σχοινίου, ἐφ' ἧς φέρεται ἡ τροχαλία, ἐλαττοῦται κατὰ 2π (r—r′)

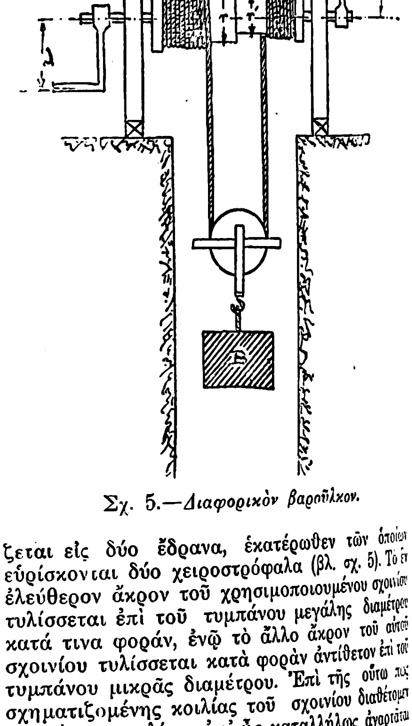

Σχ. 5.—*Διαφορικὸν βαροῦλκον.*

καὶ ἄρα τὸ φορτίον ἀνέρχεται κατὰ $\frac{2\pi(r-r')}{2}$

Ἀποδεικνύεται ὅτι διὰ τὸ διαφορικὸν βαροῦλκον ἰσχύει ἡ σχέσις

$$\Delta=B\frac{r-r'}{2\lambda}$$

ἐξ ἧς ἕπεται ὅτι πρὸς αὔξησιν τοῦ βάρους Β ὑπὸ σταθερὰν δύναμιν Δ, ἀνάγκη ἐλαττώσεως τῆς διαφορᾶς τῶν ἀκτίνων r—r′ τῶν δύο τυμπάνων, πρᾶγμα εἰς τὸ ὁποῖον θέτουν ὅρια πρακτικοί τινες λόγοι. Διὰ τοῦ βαρούλκου τούτου καθίσταται δυνατὴ ἡ ἀνέλκυσις μεγάλων σχετικῶς βαρῶν.

Σύνθετα βαροῦλκα. Τὰ διὰ τοῦ ἁπλοῦ βαρούλκου (ἐξαιρουμένων τῶν παραλλαγῶν αὐτοῦ αἵτινες εἰς εἰδικὰς μόνον περιπτώσεις χρησιμοποιοῦνται) ἀνυψούμενα βάρη εἶναι γενικῶς μικρά, κάτω τῶν 200 χλγ. Ἵνα καταστῇ δυνατὴ

Digitized by Google

ν' ἀνυψωθῶσι μεγαλύτερα βάρη, χρησιμοποιοῦμεν τὰ *σύνθετα* ἢ μὲ *ἔμμεσον μετάδοσιν* βαροῦλκα. Εἰς αὐτὰ ἡ κινητήριος δύναμις δὲν δρᾷ ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ ἄξονος τοῦ τυμπάνου ἀλλ' ἐπὶ ἑτέρου ἄξονος συνδεομένου μὲ τὸν πρῶτον μέσῳ ἑνός, δύο, ἢ καὶ τριῶν ζευγῶν ὀδοντωτῶν τροχῶν. Ἡ ἔμμεσος αὕτη μετάδοσις γίνεται πάντοτε ἐπὶ τῷ σκοπῷ αὐξήσεως τῆς ῥοπῆς στρέψεως τοῦ μεταδίδοντος τὴν κίνησιν ἄξονος, διὰ τοῦτο ἄλλωστε

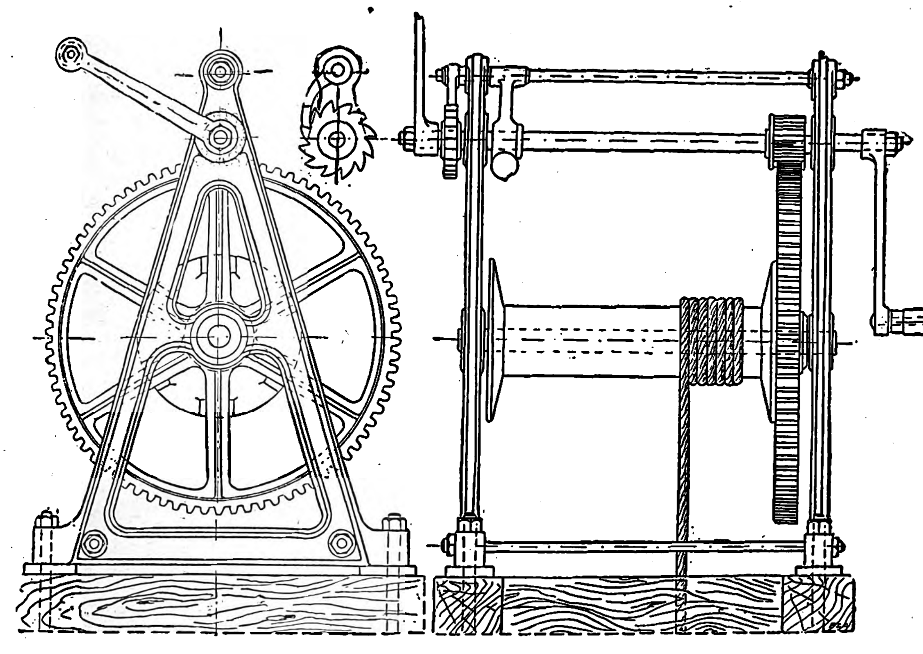

Σχ. 6.—*Σύνθετον βαροῦλκον.*

ἡ αὔξησις αὕτη τῆς ῥοπῆς στρέψεως συνοδεύεται ὑπὸ ἀντιστοίχου ἐλαττώσεως τῆς περιστροφικῆς ταχύτητος, δηλαδὴ ἡ μετάδοσις γίνεται πάντοτε ἀπὸ τροχοῦ μικρᾶς διαμέτρου εἰς ἕτερον μεγαλυτέρας τοιαύτης. Ἂν $\frac{1}{\mu}$ εἶναι ἡ συνολικὴ σχέσις μεταδόσεως τοῦ βαρούλκου (προκειμένου περὶ πολλαπλῆς μεταδόσεως μερικῶν σχέσεων $\frac{1}{\mu_1}, \frac{1}{\mu_2}, \frac{1}{\mu_3}$, ἡ συνολικὴ σχέσις $\frac{1}{\mu}$ ἔσται $\frac{1}{\mu} = \frac{1}{\mu_1} \cdot \frac{1}{\mu_2} \cdot \frac{1}{\mu_3} \cdots$) Δ ἡ συνολικὴ κινητήριος δύναμις, λ ἡ ἀκτὶς τῶν χειροστροφάλων, Β τὸ ἀνυψωτέον βάρος, R ἡ ἀκτὶς τυλίξεως τοῦ τυμπάνου καὶ η ὁ συνολικὸς βαθμὸς ἀποδόσεως τοῦ βαρούλκου, θὰ εἶναι:

$$\Delta = \frac{BR}{\mu . \eta . \lambda}$$

Ὁ βαθμὸς οὗτος ἀποδόσεως η εἶναι, προκειμένου περὶ ἁπλῆς 0,88, περὶ διπλῆς 0,80 καὶ περὶ τριπλῆς μεταδόσεως 0,73.

Ἐν τῷ σχ. 6 εἰκονίζεται ἓν τοιοῦτον βαροῦλκον ἁπλῆς μεταδόσεως. Ζητήσωμεν ποία θὰ εἶναι ἡ ἀναγκαία δύναμις Δ πρὸς ἀνύψωσιν βάρους 6υ0 χλγ ἂν $\frac{1}{\mu} = \frac{1}{10}$ $R = 20$ ἑκ., $\lambda = 40$ ἑκ., $\eta = 0{,}88$. Ἐκ τῆς ἄνω σχέσεως ἕπεται ἡ δύναμις:

$$\Delta = \frac{B . R}{\mu . \eta . \lambda} = \frac{6000.20}{10.0{,}88.40} = 44 \text{ χλγ.},$$ ἥτις θὰ ἀσκηθῇ ὑπὸ δύο ἐργατῶν.

Πρὸς ἀνύψωσιν φορτίων κατὰ πολὺ μεγαλυτέρων, μέχρι 10.000 χλγ., μεταχειριζόμεθα βαροῦλκα διπλῆς ἢ τριπλῆς μεταδόσεως. Ἐννοεῖται ὅτι ὅσον περισσότερον αὐξάνει τὸ ἀνυψούμενον βάρος, κατὰ τοσοῦτο ἐλαττοῦται ἡ ταχύτης ἀνυψώσεως αὐτοῦ, ὑπὸ τὴν αὐτὴν κινητήριον ἰσχύν.

Μηχανοκίνητα βαροῦλκα. Ἡ ἀνάγκη τῆς ἀνυψώσεως μεγάλων βαρῶν μὲ μεγάλας ταχύτητας ἐπέβαλε τὴν κινητοποίησιν τῶν βαρούλκων, εἰς μέρη μεγάλης ἀνυψωτικῆς κινήσεως, οὐχὶ πλέον διὰ ζωϊκῶν κινητήρων μικρᾶς ἰσχύος, ἀλλὰ διὰ μηχανικῶν τοιούτων ἀσυγκρίτως ἰσχυροτέρων. Εἰς τὰ μηχανοκίνητα βαροῦλκα ὁ κινητήριος ἄξων δέχεται τὴν κίνησιν ἀπό τινος θερμικοῦ, ὑδραυλικοῦ ἢ καὶ ἠλεκτρικοῦ κινητῆρος. Μεγάλης ἐφαρμογῆς ἔχουσι τύχει ἐπὶ τῶν πλοίων τὰ *ἀτμοβαροῦλκα* μὲ ἔμμεσον μετάδοσιν, πρὸς ἀνέλκυσιν ἀγκυρῶν, ἐμπορευμάτων κτλ. Ἐπίσης εὐρέως διαδεδομένα τυγχάνουσι τὰ *ἠλεκτροκίνητα βαροῦλκα.*

Ἐξαρτήματα βαρούλκων. Ἅπαντα τὰ βαροῦλκα ποιᾶς τινος σημασίας δέον νὰ εἶναι ἐφωδιασμένα μὲ τὰ ἀναγκαῖα ἐξαρτήματα πρὸς ἐπίσχεσιν καὶ ἀναστολὴν τῆς καθόδου τοῦ ἀνηρτημένου βάρους. Τὰ ἐξαρτήματα ταῦτα εἶναι αἱ *πέδαι* καὶ οἱ *τροχοὶ ἀναστολῆς*.

Λ. Ν. ΚΛΑΔΑΣ

—[ΝΑΥΤ.] Τὸ *βαροῦλκον* (κοινῶς *μανουβέλλο*, φερόμενον ἐν τῇ ναυτικῇ ὀνοματολογίᾳ καὶ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *ὄνευος*) εἶναι μηχάνημα μονίμως, δι' ἰσχυρῶν βλήτρων, στερεωμένον ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, καὶ χρησιμοποιούμενον εἰς τὰ ἐμπορικὰ ἰδίως πλοῖα, ἀντὶ *ἐργάτου* καὶ *κιόνων* συγχρόνως, καὶ πρὸς *ἄρσιν* τῆς ἁλύσεως καὶ πρὸς σύγχρονον *κιονοδέτησιν* αὐτῆς καὶ πρὸς *ἀνάσπασιν* τῆς ἀγκύρας. Ἐπίσης βαροῦλκα τοποθετημένα μονίμως πρώραθεν τῶν ἱστοπεδῶν καὶ ὑπὸ τὴν κοτύλην τῆς στροφῆς τοῦ πόλου τῶν φορτωτήρων γεράνων, χρηχρησιμεύουσι πρὸς ἄρσιν, κατὰ τὰς φορτώσεις, ἀντικειμένων βαρέων, ἐκ τῶν εἰς τὸ πλοῖον πλευρισμένων φορτηγίδων καὶ πρὸς ὕφεσιν κατόπιν αὐτῶν ἐν τῷ κύτει, ἢ ἀντιστρόφως, ἀπὸ τοῦ κύτους εἰς τὴν φορτηγίδα, κατὰ τὰς ἐκφορτώσεις. Καὶ εἰς μὲν τὰ ἱστιοφόρα, ἐφ' ὧν δὲν γίνεται χρῆσις ἀτμοῦ ἀπὸ βοηθητικοῦ λέβητος (κοινῶς *κομομπίλι*) πρὸς ὑποκατάστασιν τῆς μυϊκῆς ἀπὸ τοῦ πληρώματος δυνάμεως (διὰ τὴν ἄρσιν τῶν κεραιῶν, τὰς κερουλκήσεις, τὴν ἀνάσπασιν τῆς ἀγκύρας κ. τ. λ.), χρησιμοποιεῖται βαροῦλκον χειροκίνητον λειτουργοῦν διὰ δύο μοχλῶν εἰσαγομένων εἰς τὰς ἐπὶ τούτῳ ἐγκαθήσεις τοῦ *ζυγοῦ* (8), παρανεύοντος ὑπὸ πόλον εὑρισκόμενον ὑπὸ τὸ μέσον του καὶ μεταδίδοντος τὴν πίεσιν εἰς τοὺς *ὀδόντας* (12) τοῦ *ἐξελίκτρου* (6), τῇ βοηθείᾳ τῶν *διωστήρων* (9). Οὕτω ἡ ἅλυσις τῆς ἀγκύρας, περιελιχθεῖσα πρότερον περὶ τὸ ἐξέλικτρον, εἰσέλκεται ὅπως καὶ σχοινίον περιπλεχθὲν δύο ἢ τρεῖς στροφὰς περὶ τὰ *τύμπανα* (5), ἐνῷ *κατακλεὶς* (κοινῶς *καστάνια*), παρανεύουσα περὶ γιγλυμὸν στερεωμένον εἰς τὸν κορμὸν τοῦ βαρούλκου (1), πίπτει ἑκάστοτε αὐτομάτως, διὰ τοῦ βάρους της, μεταξὺ τῶν ὀδόντων τοῦ *ὀδοντώματος* (11) καὶ παρακωλύει οὕτω τὴν ὑπὸ τὴν ἀντενέργειαν τοῦ βάρους ἀναστροφὴν τοῦ ἐξελίκτρου. Πρὸς ἄρσιν τῆς ἀγκύρας, ἢ οἱουδήποτε βαρέος ἀντικειμένου, οἱ ἄνδρες τοῦ πληρώματος τεταγμένοι εἰς δύο σκυτάλας, διαπερώσας τὰ ἄκρα τῶν μοχλῶν, δίδουσιν εἰς αὐτὰς κίνησιν χειρισμοῦ ἀντλίας, ἐξ οὗ καὶ ἡ κοινὴ ὀνομασία τοῦ τοιούτου βαρούλκου *πόμπα*. Τὸν χειρισμὸν τοῦτον συνοδεύει συνήθως μονότονον ᾆσμα, δίδον ἐν τούτοις ῥυθμὸν πρὸς συγχρονισμὸν τῆς μυϊκῆς ἐνεργείας, ἀπολῆγον δὲ εἰς ἐπῳδὸν *«βίρα πόμπα!»*.

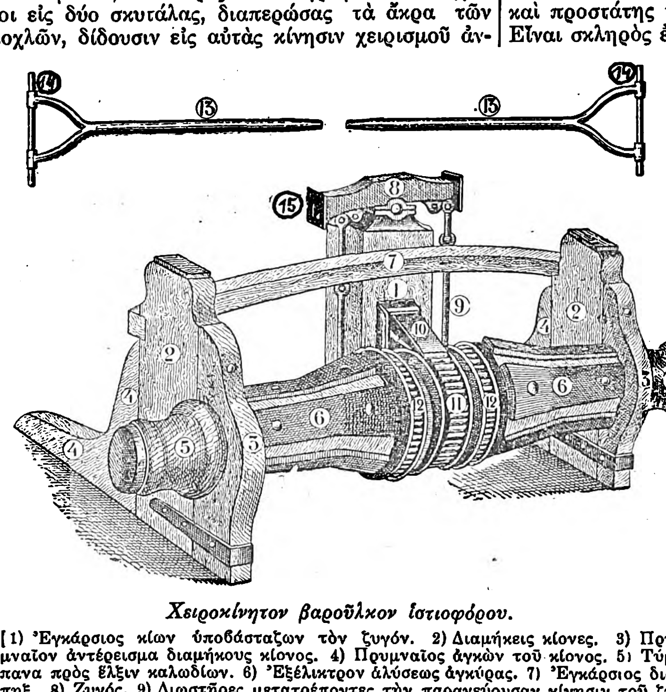

Χειροκίνητον βαροῦλκον ἱστιοφόρου.

[1) Ἐγκάρσιος κίων ὑποβάσταζων τὸν ζυγόν. 2) Διαμήκεις κίονες. 3) Πρυμναῖον ἀντέρεισμα διαμήκους κίονος. 4) Πρυμναῖος ἀγκὼν τοῦ κίονος. 5) Τύμπανα πρὸς ἕλξιν καλωδίων. 6) Ἐξέλικτρον ἁλύσεως ἀγκύρας. 7) Ἐγκάρσιος διάπηξ. 8) Ζυγός. 9) Διωστῆρες μετατρέποντες τὴν παρανεύουσαν κίνησιν τοῦ ζυγοῦ εἰς διακοπτομένην ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτὴν φορὰν περιστροφικὴν κίνησιν τοῦ ἐξελίκτρου καὶ τῶν τυμπάνων. 10) Κατακλεὶς ἐξασφαλίζουσα τὴν μὴ ἀναστροφὴν τοῦ βαρούλκου. 11) Ὀδόντωμα ἀναστάλματος. 12) Ὀδοντώματα διὰ τὴν μετάδοσιν τῶν κινήσεων τοῦ ζυγοῦ εἰς τὸ ἐξέλικτρον μέσῳ τῶν διωστήρων. 13) Μοχλοὶ χειρισμοῦ. 14) Σκυτάλαι ἐφ' ὧν ἐνεργεῖ τὸ πλήρωμα, πρὸς μετάδοσιν εἰς τὸν ζυγὸν παρανευούσης κινήσεως. 15) Ἀνατρήσεις ἐπὶ τοῦ ζυγοῦ διὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν μοχλῶν χειρισμοῦ.]

Τὰ βαροῦλκα τῶν ἀτμοπλοίων (κοινῶς *βίντσια*) ἢ τῶν ἱστιοφόρων τῶν διαθετόντων ἀτμὸν πρὸς βοηθητικὰς χρήσεις, εἶναι γενικῶς ἀτμοκίνητα. Εἰς τὰ μικρὰ ὅμως τοιαῦτα σκάφη, τὰ βαροῦλκα εἶναι *διπλῆς ἐνεργείας*, καὶ ἀτμοκίνητα καὶ χειροκίνητα, διὰ τὴν περίπτωσιν βλάβης τοῦ ἀτμοκινήτου μηχανήματος. Τὸ διπλῆς ἐνεργείας βαροῦλκον κινεῖται εἴτε δι' ἀτμοῦ, τῇ βοηθείᾳ συνήθων ἀτμοκυλίνδρων, εἴτε διὰ μυϊκῆς δυνάμεως ἐπὶ σκυταλῶν, διαπερωμένων εἰς τὰς ὑποδοχὰς τῶν μοχλῶν, οἵτινες εἰσάγονται εἰς τὰς πλαγίας ἐγκαθήσεις τοῦ ζυγοῦ, ἀπαραλλάκτως ὅπως καὶ εἰς τὸ χειροκίνητον βαροῦλκον. Ἡ ἅλυσις ὅμως, εἰς τὰ τοιαῦτα βαροῦλκα, δὲν περιελίσσεται περὶ τὴν ἄτρακτον, μὴ ὑπάρχοντος ἄλλως τε ἐξελίκτρου, ἀλλ' ἐμπλέκεται εἰς εἰδικὰς ἐγκαθήσεις ἐχούσας ὑποδοχὰς διὰ τοὺς διασταυρουμένους ἐναλλὰξ κρίκους τῆς ἁλύσεως· ἡ ἕλξις ὅμως τῶν σχοινίων γίνεται καὶ εἰς τὸ τοιοῦτον βαροῦλκον διὰ τῆς περιελίξεως αὐτῶν περὶ τὰ τύμπανα, ἀλλὰ μετὰ προηγουμένην ἀπόζευξιν αὐτῶν (τῇ βοηθείᾳ τοῦ *ἀποζευκτῆρος*), ἀπὸ τοῦ σώματος τῶν διὰ τὰς ἁλύσεις ἐγκαθήσεων.

Τὰ διὰ τὰς φορτοεκφορτώσεις πρὸ τῶν ἱστῶν τοποθετημένα ἀτμοβαροῦλκα εἶναι ἄνευ μοχλῶν διὰ τὴν μὴ ὑφισταμένην χειροκίνησίν των, καὶ ἄνευ χυτοσιδηρῶν ἐγκαθήσεων διὰ τὰς ἁλύσεις. Ἀντιθέτως, μεταξὺ τῶν ἑδράνων τοῦ βαρούλκου παρεντίθεται κυλινδρικὸν περὶ τὴν ἄτρακτον ἐξέλικτρον, ἐφ' οὗ περιελίσσεται ἡ ἅλυσις, βαίνουσα ὑπὸ τὸν φορτωτῆρα γέρανον καὶ ἀπολήγουσα εἰς τὰς *ἀρτάνας* τῆς ἄρσεως τῶν ἀντικειμένων. Διὰ τὴν ἔντασιν τῶν πρυμνησίων, ἢ τὴν ἕλξιν σχοινίου δι' οἱανδήποτε ἀνάγκην, χρησιμοποιοῦνται τὰ ἔξωθι τῶν ἑδράνων τύμπανα.

Καίτοι οἱ ἀτμοκίνητοι *ἐργάται* τῶν πολεμικῶν πλοίων ἐξυπηρετοῦν τὸν αὐτὸν σκοπόν, ὃν καὶ τὰ ἀτμοκίνητα βαροῦλκα τῶν ἁλύσεων τῶν ἀγκυρῶν, δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται οἱ μὲν πρὸς τὰ δέ, δεδομένου ὅτι ἐπεκράτησε νὰ διαστέλλωνται τὰ τοιαῦτα μηχανήματα, τὰ ἔχοντα τὴν ἄτρακτον κατακόρυφον (οἱ *ἐργάται*), πρὸς ἐκεῖνα εἰς ἃ ἡ ἄτρακτος εἶναι ὁριζοντία (τὰ *βαροῦλκα*).

Σήμερον ἡ ἠλεκτροκίνησις τῶν βαρούλκων κατακτᾷ ἔδαφος διὰ τὸ ἀθόρυβον, τὸ ὀλίγον τοῦ ὄγκου καὶ τὴν ἀποφυγὴν ῥυπάνσεων. Ἐν τούτοις, τὰ ἠλεκτρικὰ βαροῦλκα δὲν ἐμπνέουν τὴν πεποίθησιν, ἣν ἐξοφθάλμως παρέχουν τὰ ἀτμοκίνητα βαροῦλκα.

Σ. Ε. Λ.

βαρούμενη (ἡ) καὶ ***βαρεμένη***· ἡ ἔγκυος γυνή.

Βαρούνα *[Θρησκειολ.]*. Θεὸς τοῦ ἰνδικοῦ πανθέου, καὶ δὴ ἐκ τῶν *Ἀσούρας*, ὡς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς *Δέβας*, τοὺς λάμποντας ἢ οὐρανίους. Ὁ *Βαρούνα* εἶναι ὁ ὕπατος τῶν Ἀσούρας τούτων ἢ κυρίως, ἡ μᾶλλον ὑπέροχος θεία μορφή, ἐξ ὅσων εὑρίσκομεν ἐν ταῖς Βέδαις. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἄριστοι τῶν ἐν αὐταῖς ὕμνων ἀναφέρονται εἰς αὐτὸν «τὸν βασιλέα Βαρούνα». Διάφορος τοῦ *Ἴνδρα*, ὅστις φονεύει τοὺς ἐχθροὺς ἐν ταῖς μάχαις, μεθύσκεται, μεγαλαυχεῖ καὶ ἀρέσκεται εἰς τὰς τυχοδιωκτικὰς περιπετείας, θεωρεῖται ὁ Βαρούνα ὡς ὁ φύλαξ καὶ προστάτης τῶν νόμων καὶ τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν. Εἶναι σκληρὸς ἐναντίον τῆς ἁμαρτίας, τιμωρεῖ ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ὀργῆς, ἀλλὰ καὶ ἐλεεῖ τὸν μετανοοῦντα. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ εἰς αὐτὸν ἀναφερόμενοι ὕμνοι εἶναι πραγματικαὶ προσευχαί, περιγράφουσαι συνήθως τὴν δυστυχίαν, εἰς ἣν ὁ ἄνθρωπος ὑπέπεσεν ἕνεκεν τῆς ἁμαρτίας καὶ ἱκετεύουσαι αὐτόν, ὅπως παράσχῃ συγγνώμην. Ὡς ὕψιστος ὅμως θεὸς φέρει περισσότερον τῶν ἄλλων τὸ μυστηριῶδες καὶ τὸ σκοτεινὸν ἐν τῇ φύσει αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο λατρεύεται καὶ ὡς ὁ μέγας μάγος, ὁ κατέχων τὰ μυστικὰ τῆς μαγείας καὶ χορηγῶν τὴν ἐξ αὐτῆς δύναμιν. Συνήθως φαντάζονται αὐτὸν ὡς προσωπικότητα παρεμφερῆ πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην, κατοικοῦσαν ἐν πύργοις οὐρανίοις, διατρέχουσαν ἐπὶ ἅρματος τὸν οὐρανὸν καὶ βασιλεύουσαν ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου. Καθ' ὅλου εἰπεῖν ὁ θεὸς οὗτος κατέχει ὅλως ἐξαιρετικὴν θέσιν μεταξὺ τῶν βεδικῶν θεῶν, οἵτινες ἐν ἀντιθέσει πρὸς αὐτὸν εἶναι εὐπαθεῖς περὶ τὰ αἰσθητὰ καὶ ἀπολαύουσι χαίροντες τὰ ἀγαθὰ τῆς θείας ὑπάρξεως.

Ν. Ι. Λ.

Digitized by Google

Βαρουνάκος, *Θεόδωρος Ἰωάννου*. Ναυτικὸς ἐξ Ὕδρας, μετασχὼν τῆς πυρπολήσεως ἐχθρικῶν πλοίων, τῷ 1825 μὲν ὑπὸ τὸν Θ. Θ. Βῶκον ἀποτυχούσης, τῷ 1827 δὲ ὑπὸ τὸν Ἀναστ. Σπαχῆν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπιτυχούσης. Τ. Χ. Κ.

Βαρούνης, *Θεόδωρος*. Τακτικὸς καθηγητὴς τῆς γενικῆς πειραματικῆς χημείας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ. Ἐσπούδασεν ἐν Βερολίνῳ καὶ Παρισίοις, ἐκλεγεὶς ἀπὸ τοῦ 1904 ὑφηγητὴς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ. Διετέλεσε χημικὸς τοῦ δήμου Ἀθηναίων, καὶ ἀπὸ τοῦ 1913 μέχρι τοῦ 1923 διευθυντὴς τῆς χημικῆς ὑπηρεσίας καὶ τοῦ χημείου τοῦ ὑπουργείου Ναυτικῶν, διδάξας ἐκ παραλλήλου τὴν χημείαν καὶ τὰς ἐκρηκτικὰς ὕλας εἰς τὰς σχολὰς Ναυτικῶν Δοκίμων καὶ Πυροβολικοῦ τοῦ ναυτικοῦ. Ἀπὸ τοῦ 1919 διατελεῖ τακτικὸς καθηγητὴς ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1927 διωρίσθη καὶ ἐν τῇ στρατιωτικῇ σχολῇ ἐφαρμογῆς Πυροβολικοῦ, εἰς ἣν διδάσκει τὸ μάθημα τῆς χημείας τῶν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν.

Ἐδημοσίευσε πρωτοτύπους ἐπιστημονικὰς ἐργασίας ὧν αἱ σπουδαιότεραι εἶναι: «Ἐπὶ τῆς συμπυκνώσεως τῆς κουμιναλδεΰδης μετὰ τῆς μεθυλαιθυλοξόνης» (*Berlin* 1903), «Περὶ τῆς ω-κυανιο-διμεθυλανυλίνης» (Ber. d. Deutsch. chem. Gesells. τ. 37 σελ. 2636, ἔτος 1904), «Περὶ τῆς συμπυκνώσεως τῆς κουμινόλης μετὰ μεθυλοπροπυλοξόνης» (Ber. d. Deutsch. chem. Gesellsch. τ. 43, σελ. 654 ἔτος 1910), «Περὶ νιτριλίων, τῶν παραγώγων τῆς ἀνιλίνης καὶ μ-αζωτομεθινῶν καὶ περὶ συνθέσεως τῆς μεθυλοφαινυλογλυκίνης» (διατριβὴ ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ, Ἀθῆναι 1904), «Ἐπίδρασις φαινυλικοῦ σιναπελαίου ἐπὶ μονο- καὶ δι-ισοαμυλανιλίνης» (Ber. d. Deustsch. chem. Gesellsch. 42, 2972, ἔτος 1910), «Νέα μέθοδος προσδιορισμοῦ τοῦ θείου εἰς ὀργανικὰς ἑνώσεις» (Chemiker Zeitung 145, σελ. 1285, ἔτος 1910), «Μέθοδος προσδιορισμοῦ τοῦ ὁλικοῦ θείου εἰς λιθάνθρακας» (Zeitschrift für analyt. Chemie ἔτος 1911 σελ. 270), «Μέθοδος προσδιορισμοῦ ἁλατογόνων εἰς ὀργανικὰς οὐσίας» (Chemiker Zeitung 1911, σελ. 906), «Μέθοδος προσδιορισμοῦ ἀρσενικοῦ εἰς ὀργανικὰς οὐσίας» (Chem. Zeitung 1912 σελ. 1205), «Προσδιορισμὸς θείου εἰς ἀδιαλύτους θειούχους ἑνώσεις» (Berichte d. Deutschen chem. Gesellschaft 1912, σελ. 869), «Ἐπὶ τῆς διαλυτοποιήσεως τῶν χρωμιτῶν» (Zeitschrift für anal. Chemie 1912 σελ. 480). Προσέτι ἐδημοσίευσε διαφόρους πραγματείας καὶ τὰ διδακτικὰ συγγράμματα «Ἐγχειρίδιον ἀνοργάνου Χημείας», «Ἐγχειρίδιον ὀργανικῆς Χημείας» καὶ «Ἐκρηκτικαὶ ὕλαι». —Ω.

Βαρούντι (Warundi). Λαὸς μαύρων τῆς τροπικῆς ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς, κατοικῶν ἐν Οὐρούντι βορειοανατολικῶς τῆς λίμνης Ταγγανίκας. Οἱ *Βαρούντι* ὑπάγονται εἰς τὴν ὁμάδα τῆς ὑψιχώρας τῶν λιμνῶν τῶν κεντρικῶν Μπαντού. Θ. Χ. Σ.

βαρουξῆς (ὁ)· βλ.λ. μπαρουτζῆς.

Βαροῦσι *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Ναυπάκτου* τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτιας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας.

Βαρούσια *[Γεωγρ.]*. Ἕδρα τῆς ὁμωνύμου κοινότητος τῆς τέως ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας, κατοικουμένη ὑπὸ 175 κατοίκων. Εἰς τὴν αὐτὴν κοινότητα ὑπάγονται τὰ χωρία *Μάλτα* (κάτ. 228) καὶ *Μαλευριάνικα* (κάτ. 128). ΚΑΨ.

βαρουτίνη (ἡ) (Barutinum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Οὕτως ἐκλήθη μεῖγμα *θεοβρωμινοβαρίου* καὶ *σαλικυλικοῦ νατρίου*:

$$[(C_7 H_8 N_4 O_2)_2 Ba(OH)_2 + {}_4 C_6 H_4 (OH) COo\,Na]$$

(Theobrominobaryum-Natrium Salicylicum). Σκευάζεται δι' ἐπιδράσεως ἀμφοτέρων τῶν συνθετικῶν του, παρουσίᾳ καὶ χλωριούχου βαρίου. Κόνις κρυσταλλική, λευκή, εὐδιάλυτος ἐν ὕδατι, περιέχουσα 25,5% θεοβρωμίνης. Δέον νὰ φυλάσσηται ἀπὸ τοῦ ἀέρος καὶ τῆς ὑγρασίας. Ἡ βαρουτίνη ἀνεγράφη ὡς διουρητικὸν ἐπὶ παθήσεων τῆς καρδίας. Κ. Γ. Μ.

Βαροὺχ *[Π. Διαθήκη]*. Ὄνομα διαφόρων προσώπων τῆς Π. Διαθήκης, ὧν τὸ σπουδαιότατον ἦτο *Βαροὺχ* ὁ υἱὸς τοῦ Νηρίου, ὑψηλὸν πρόσωπον τῆς αὐλῆς τοῦ βασιλέως τῆς Ἰουδαίας Σεδεκίου, μαθητής, στενὸς φίλος καὶ γραμματεὺς τοῦ προφήτου *Ἱερεμίου*, οὗ καὶ κατέγραψε τὰς προφητείας εἰς βιβλίον (*Ἱερεμίου* κεφ. μγ'). Παραμείνας ἐπί τινα χρόνον μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορος καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐν Ἰουδαίᾳ, ἔνθα ἔτυχε μετὰ τοῦ Ἱερεμίου περιποιήσεων παρὰ Ναβουζαρδάν, τοῦ ἀρχιμαγείρου τοῦ βασιλέως ἐκείνου, ἀπήχθη ἔπειτα βίᾳ ὁμοῦ μετὰ τοῦ Ἱερεμίου ὑπὸ τῶν ὑπολειφθέντων ἐνταῦθα ὁμοφύλων εἰς Αἴγυπτον. Μετά τινα δὲ χρόνον ἀπεστάλη, ὡς φαίνεται, ἐκεῖθεν ὑπὸ τοῦ Ἱερεμίου εἰς Βαβυλῶνα πρὸς παραμύθησιν τῶν ἐκεῖ ὁμοφύλων αἰχμαλώτων (περὶ τὸ 583 π. Χ.). Ἐκεῖθεν δὲ πάλιν ἀπεστάλη εἰς Ἱερουσαλὴμ μετὰ τινος ἀποστολῆς κομίζων ἐξομολόγησιν τῶν ἁμαρτιῶν ὑπ' αὐτοῦ γραφεῖσαν καὶ ἐπιστολὴν μετὰ δώρων πρὸς τοὺς αὐτόθι ὑπολειφθέντας Ἰουδαίους, ὁπόθεν ἐπέστρεψε πρὸς τὸν διδάσκαλόν του. Κατά τινα χριστιανικὴν παράδοσιν ἀμφότεροι οὗτοι ἐθανατώθησαν ἐν Αἰγύπτῳ λιθοβοληθέντες ὑπὸ τῶν ὁμοφύλων των. Κατὰ δὲ διαφόρους ἰουδαϊκὰς παραδόσεις ἢ ἀπήχθησαν ἀμφότεροι ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορος τῷ 578 ἐξ Αἰγύπτου εἰς Βαβυλῶνα, ἔνθα καὶ ἀπέθανον, ἢ ὁ Βαροὺχ μετὰ τοῦ Ἱερεμίου τὸν θάνατον μετέβη καὶ ἀπέθανεν ἐν Βαβυλῶνι ἢ ὑπῆρξε διδάσκαλος τοῦ Ἔσδρα κλπ. Τίνα στοιχεῖα ἀληθείας ὑπάρχουσιν εἰς τὰς τελευταίας ταύτας παραδόσεις οὐδεὶς δύναται νὰ εἴπῃ μετὰ βεβαιότητος. Π. Ι. Μ.

— **Βαροὺχ** *Ἀποκάλυψις [Ἀποκρυφ.]* Τὸ ὄνομα τοῦ προφήτου *Βαροὺχ* φέρουσι δύο ψευδώνυμοι *Ἀποκαλύψεις* (βλ. λ. ἀποκαλυπτικὴ *φιλολογία* καὶ ἀπόκρυφα). Τούτων ἡ μία εὑρέθη ἐν γλώσσῃ συριακῇ τὸ πρῶτον ἔν τινι χειρογράφῳ τῆς συριακῆς μεταφράσεως τῆς Γραφῆς, τῆς λεγομένης *Πεσιττώ*, ὁπόθεν καὶ μετεφράσθη λατινιστὶ τῷ 1866, τῷ δὲ 1871 ἐξεδόθη καὶ τὸ συριακὸν κείμενον αὐτῆς ἐν τοῖς Monumenta sacra et profana (I 1 καὶ V 2). Τῷ 1896 ἐδημοσιεύθη καὶ ἀγγλικὴ μετάφρασις ὑπὸ τοῦ Charles, τῷ δὲ 1900 ἐδημοσιεύθη γερμανικὴ μετάφρασις περιληφθεῖσα ἐν τῇ συλλογῇ τῶν Apokryphen und Pseudepigraphen des A. Testamentes τοῦ Kautzsch. Τῷ δὲ 1903 ἐδημοσιεύθησαν καὶ ἑλληνικά τινα τεμάχια ὑπὸ τοῦ Grenfell καὶ Hunt ἐν τῷ Oxyrhynchus Papyri (London). Ἐν τῇ περὶ τὰ τέλη τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος γραφείσῃ Ἀποκαλύψει ταύτῃ ὁ *Ψευδοβαροὺχ* ἀναφέρει ὅσα δῆθεν εἶδεν ἀμέσως πρὸ καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τῶν Χαλδαίων. Ἐγράφη δὲ αὕτη ὑπὸ ὀρθοδόξου Ἰουδαίου, μὴ διαφυγόντος ὁπωσδήποτε χριστιανικήν τινα ἐπίδρασιν.

Πρὸς ταύτῃ τῇ Ἀποκαλύψει ὑπάρχει καὶ ἑτέρα φέρουσα τὸν τίτλον «Παραλειπόμενα τοῦ Ἱερεμίου» ἢ «Ὑπόλοιπα τῶν λόγων τοῦ Βαρούχ», ἔνθα πρόκειται περὶ τῶν τελευταίων ἔργων τοῦ προφήτου Ἱερεμίου, διασωθέντων δῆθεν ὑπὸ τοῦ Βαρούχ. Τὸ βιβλίον τοῦτο γραφὲν ὑπὸ Ἰουδαίου περὶ τὰ μέσα τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς προτέρας Ἀποκαλύψεως, σώζεται ἑλληνιστί, αἰθιοπιστί, ἀρμενιστὶ καὶ σλαβιστί, μετεφράσθη δὲ γαλλιστὶ ὑπὸ τοῦ Basset (1893) καὶ γερμανιστὶ ὑπὸ τῶν Praetorius καὶ König. Π. Ι. Μ.

— **Βαροὺχ** *βιβλίον*. Ἐν τῇ ἑλληνικῇ Π. Διαθήκῃ ὑπάρχει βιβλίον συγκαταριθμούμενον μεταξὺ τῶν λεγομένων *δευτεροκανονικῶν*, φέρον τὸ ὄνομα τοῦ *Βαρούχ*, ὅπερ κατὰ παλαιοτάτην παράδοσιν συνεγράφη ὑπ' αὐτοῦ τούτου. Περιλαμβάνει δὲ 5 κεφάλαια συγκροτοῦντα δύο μέρη. Ἐκ τούτων τὸ πρῶτον (α' 15 — γ' 8) περιέχει ἐξομολόγησιν τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ αἰχμαλώτου λαοῦ, τὸ δὲ δεύτερον παραίνεσιν τοῦ συγγραφέως πρὸς αὐτὸν μετ' ἐκφράσεως ἐλπίδος ἐπὶ τὸ μέλλον, ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς τηρήσεως τοῦ νόμου (γ' 9 — ε' 9). Ὑπὲρ τῆς βαρουχείου καταγωγῆς τοῦ βιβλίου τούτου συνηγορεῖ καὶ ἡ συγγένεια τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ πρὸς τὰς τοῦ Ἱερεμίου. Ὅτι δὲ τὸ βιβλίον τοῦτο ἐγράφη πρωτοτύπως ἑβραϊστὶ καὶ βραδύτερον μετεφράσθη ἑλληνιστὶ γίνεται δῆλον καὶ ἐκ τῶν ἑβραϊσμῶν αὐτοῦ, ἐνισχύεται δὲ καὶ ὑπὸ τῆς μαρτυρίας τοῦ Ὠριγένους, ὅστις ἐγνώρισε κα· τὸ ἑβραϊκὸν πρωτότυπον. Οὔτε ἐναντίον τῆς ἀξιοπιστίας, οὔτε ἐναντίον τῆς κανονικότητος τοῦ βιβλίου ἔχει προσαχθῇ μέχρι τοῦδε σπουδαία τις ἐσωτερικὴ ἢ ἐξωτερικὴ μαρτυρία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Θεοδώρητος*, ἐν Ἑλλ. Πατρολογίᾳ *Migne* ΠΑ' 760 – 780.—*Ὀλυμπιόδωρος* (αὐτόθι ϞΓ' 761—780).—Βλέπε καὶ νεώτερα ὑπομνήματα τῶν *Reusch* (1853), *Trochon* (1883), *Kneucker* (1879), *Knabenbauer* (1891), καὶ *Rothstein* (1900).—Ἐπίσης βλ. καὶ Εἰσαγωγὰς εἰς τὴν Π. Διαθήκην.

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

Βαροῦχαι. Ἀρχαία ἀρχοντικὴ οἰκογένεια τοῦ Βυζαντίου, ἐξ ἧς ὁ *Κωνσταντῖνος Βαρούχας* μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ *Πολυκάρπου*, *Ἰωάννου*, *Ἀλεξίου*, *Νικηφόρου* καὶ *Ἀντωνίου* ἀπεστάλησαν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου Β' Κομνηνοῦ τῷ 1182 εἰς Κρήτην (βλ. λ. Ἀρχοντόπουλοι *Κρήτης*) μετὰ 11 ἄλλων ἀρχοντικῶν οἰκογενειῶν, ἵνα ἐπαναφέρωσι τὴν διασαλευθεῖσαν ἐκεῖ τάξιν. Ἐγκατασταθέντες οἱ Βαροῦχαι εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀμαρίου (νομοῦ Ρεθύμνης) ἔλαβον διάφορα τιμάρια καὶ διακλαδωθέντες σὺν τῷ χρόνῳ εἰς *Πετροχείλους*, *Μακρυμάλληδες* καὶ *Ξερίτας* διεδραμάτισαν σημαντικὸν μέρος κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους.

Ἐπὶ Ἑνετοκρατίας, καθ' ἣν διετήρησαν τὰ τιμάρια καὶ τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν των ἰσχύν, ἀναφέρονται, ἄλλοτε μὲν ὡς στασιάζοντες κατὰ τῶν Ἑνετῶν, ἄλλοτε δὲ στρατολογοῦντες ἐν τοῖς τιμαρίοις των καὶ ἐκστρατεύοντες ὑπὸ τὴν ἑνετικὴν σημαίαν κατὰ διαφόρων ἐχθρῶν τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας. Ἐξ αὐτῶν ὁ *Βασίλειος Βαρούχας* συμμετασχὼν εἰς τὴν μεγάλην κατὰ τῶν Ἑνετῶν ἐπανάστασιν τοῦ Ἀλεξίου Καλλέργη (ΙΓ' αἰῶν) ἐξωρίσθη ἐκ τῆς νήσου. Οἱ *Γεώργιος* καὶ *Ἰωάννης Βαροῦχαι Μακρυμάλληδες* κατηγοροῦσιν Ἕλληνας τιμαριώτας των τῷ 1570, διαταγῇ τοῦ στρατιωτικοῦ ἀρχηγοῦ Ρεθύμνης, ἵνα συμμετάσχωσιν εἴς τινα τῶν Ἑνετῶν ἐκστρατείαν.

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Τούρκων (1669), ἄλλα μὲν μέλη τῆς οἰκογενείας παρέμειναν ἐν Κρήτῃ, ἄλλα δὲ κατέφυγον εἰς Κεφαλληνίαν.

Ἐκ τῶν πρώτων ἀναφαίνεται πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ὁ ἥρως *Δημήτριος Βαρούχας* ἢ *Λόγιος*. Γεννηθεὶς οὗτος τῷ 1766 ἐν Ἁγίῳ Θωμᾷ τῆς ἐπαρχίας Μανοφατσίου (Κρήτης) ἐκ πατρὸς ἱερέως, ἐξεπαιδεύθη ὅσον ὀλίγοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης νέοι, αὐτοδιδαχθεὶς δ' εἶτα τὴν ἰατρικὴν ἐξήσκει αὐτὴν ἐπιτυχῶς, δι' ὃ καὶ μεγάλως ἐξετιμᾶτο ὑπὸ τῶν συγχρόνων του Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἐπωνομάσθη *Λόγιος* διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν αὐτοῦ παιδείαν. Ἦτο ἀνὴρ ἐξόχου κάλλους, ρωμαλέος, ὠκυποδέστατος καὶ ἀτρόμητος. Ἀγανακτήσας διὰ τὸν φόνον ἑνὸς θείου του, τοῦ προκρίτου Δημ. Κοσμαδάκη, ὑφ' ἑνὸς δερβίσου, ἐφόνευσεν αὐτὸν καὶ εἶτα ἐτράπη πρὸς τὰ ὄρη ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ γυναικαδέλφου του Νικολάου καί τινος πιστοῦ του αἰθίοπος. Διατρέχων τὴν νῆσον ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον αὐτῆς, ἐτιμώρει ἀμειλίκτως φονεύων τοὺς ἀγριωτέρους τῶν τυράννων. Τὸν Μάϊον 1811 ἐπελθὼν κατὰ τοῦ χωρίου Ἅγιος Ἰωάννης τῆς ἐπαρχίας Γόρτυνος, ἵνα φονεύσῃ τὸν ἐκεῖ ὠμότατον Τοῦρκον *Ἀγριολίδην*, ἐνέπεσεν εἰς ἐνέδραν προδοθεὶς ὑπὸ τοῦ αἰθίοπος ὀπαδοῦ του καὶ ἐφονεύθη, πρὶν ἢ ὅμως ἐκπνεύσῃ προλαβὼν ἐφόνευσε διὰ μιᾶς βολῆς τὸν προδότην ἀκόλουθόν του. Κατὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἀναφέρεται ὁ *Σταῦρος Βαρούχας* ὡς μέλος τῆς κατὰ τὸ 1829 συσταθείσης διοικητικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης. Κατόπιν ἐξελέγη πληρεξούσιος τῆς ἐπαρχίας Ἀμαρίου διὰ τὴν ἐν Μαργαρίταις τοῦ Μυλοποτάμου συνελθοῦσαν (1830) γενικὴν συνέλευσιν τῶν Κρητῶν.

Ἐκ τῶν εἰς Κεφαλληνίαν καταφυγόντων ὁ *Γεώργιος Βαρούχας* κατέθεσε τῷ 1787 τοὺς τίτλους τῆς ἀρχοντικῆς οἰκογενείας εἰς τὸ «Ἀρχεῖον τοῦ Ἀργοστολίου». Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Τρεῖς ἀδελφοὶ *Βαρούχα*, *Ἰωάννης*, *Ἀντώνιος* καὶ *Φραγκῖσκος*, καὶ ὁ νεώτερος αὐτῶν ἀνεψιὸς *Γεώργιος*, μὲ ὀλίγους ὡπλισμένους ἐπολέμησαν γενναίως καὶ διεκρίθησαν κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κερκύρας ὑπὸ τῶν Τούρκων (1716), τυχόντες ἰδιαιτέρας μνείας ὑπὸ τοῦ Σχούλεμβουργ (βλ. *Βροκίνη*, Λιτανεῖαι τοῦ Ἁγ. Σπυρίδωνος 1909). Π. Θ. Σ.

— **Βαρούχας**, *Ἀθανάσιος*. Ἱερομόναχος καταγόμενος ἐκ Κρήτης. Ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν λογίων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ συνέταξε διαφόρους λόγους ἐπὶ τῶν παθῶν τοῦ Χριστοῦ, ἐκδοθέντας τὸ δεύτερον ἐν Ἑνετίᾳ τῷ 1745 ὑπὸ τὸν τίτλον: «Λόγοι ψυχωφελεῖς εἰς τὸ σωτήριον πάθος, τὴν ἔνδοξον ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κλπ.».

—**Βαρούχας**, *Γεώργιος*. Στρατηγός, ἐκ τοῦ κλάδου τῶν εἰς Κεφαλληνίαν καταφυγόντων Βαρουχαίων. Γεννηθεὶς τῷ 1861, ἐξῆλθε τοῦ σχολείου τῶν Εὐελπίδων τῷ 1882 ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ, συμμετέσχε δὲ καὶ διεκρίθη εἰς τὴν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Βάσσον ἐκστρατείαν εἰς Κρήτην (1897) καὶ εἰς τοὺς βαλκανικοὺς πολέμους (1912—1913). Ν. ΚΑΣ

— **Βαρούχας** ἢ *Δελφῖνος*, *Γεώργιος*. Κατήγετο ἐκ Θήρας καὶ διέμενε πρὸ τοῦ 1821 εἰς Ὀδησσόν, ἔνθα μυηθεὶς εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας κατετάχθη εἰς τὸν ἱερὸν λόχον τοῦ Ὑψηλάντου, ταχθεὶς σημαιοφόρος. Σωθεὶς ὡς ἐκ θαύματος κατὰ τὴν τρομερὰν μάχην τοῦ Δραγατσανίου, καθ' ἣν ἔσωσε καὶ τὴν σημαίαν τοῦ λόχου του, διέτρεξεν ἐν κινδύνοις τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην καὶ τῷ 1822 ἦλθεν εἰς τὸ Μεσολόγγι καὶ ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Γκουμπερνάτην καὶ εἰς ὅλας τὰς μάχας τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος μέχρι τοῦ 1824. Τῷ 1825—1827 μετέσχε τῶν κατὰ θάλασσαν ἐκστρατειῶν ναυαγήσας ἐν Κρήτῃ. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

— **Βαρούχας**, *Δημήτριος*. Φαρμακοποιὸς ἀποθανὼν τῷ 1911, ἐκδότης τοῦ «περιοδικοῦ τῆς ἐν Ἀθήναις φαρμακολογικῆς ἑταιρείας».

βαρούχειος *ὕπνος* (ὁ)· ὕπνος μακρᾶς διαρκείας, ὅμοιος μὲ τὸν ὕπνον τοῦ *Βαρούχ*, περὶ τοῦ ὁποίου παραδίδεται ὅτι ἐκοιμήθη ἐν σπηλαίῳ ἑβδομήκοντα ἔτη. Β. Φ.

Βαρπόβα *[Γεωγρ.]* βλ. λ. Φτέρη.

βαρραία (ἡ) (Warrea) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν ὀρχεοειδῶν. Περιλαμβάνει ἐξωτικά τινα εἴδη διακρινόμενα ἐκ τῶν ὡραίων, μεγάλων, εὐόσμων καὶ λευκῶν ἢ ὑπερύθρων ἀνθέων των, ἅτινα ἀναφαίνονται κατὰ τὸ ἄκρον τῶν κλάδων καὶ εἶναι κατὰ βότρυς διατεταγμένα. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βαρραία ἡ λ*

Βαρραία ἡ λεπτή.

Digitized by Google

πτὴ (Warrea gracilis), ἰθαγενὴς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

βαρρακανίτης (ὁ) (Barracanit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται μόνον χειροπληθές. Ἔχει εἰδικὸν βάρος 4,2, λάμψιν μεταλλικήν, εἰδικὸν βάρος 4. Εἶναι ὀρειχαλκόχρους, καὶ συρόμενος ἐπὶ ἀλαμποῦς πλακὸς ἐκ πορσελλάνης δίδει γραμμὴν μέλαιναν. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι θειοῦχος χαλκὸς καὶ σίδηρος, ἔχων χημικὸν μοριακὸν τύπον $CuFe_2S_4$ (=CuS, Fe_2S_3) Εὑρίσκεται μαζὶ μὲ τὸ ὁμοίας συνθέσεως καὶ ὄψεως ὀρυκτὸν κουβάνην (βλ. λ.), ὡς καὶ μετὰ χαλκοπυρίτου καὶ μαγνητοπυρίτου εἰς τὸ Barracanao τῆς Κούβας. Γ. Κ. Γ.

Βαρραμούνγκα (Warramunga). Φυλὴ ἰθαγενὴς τῆς βορείου Αὐστραλίας. Θ. Χ. Σ.

βαρρανδεόκερας (τὸ) (Barrandeoceras Hyatt) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ναυτιλιδῶν ναυτιλοειδῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας σιλουρίου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βαρρανδεόκρινος (ὁ) (Barrandeocrinus Ang.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑπο-οικογένειαν τῶν *βατοκρινιδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκτινοκρινιδῶν κρινοειδῶν* ἐχινοδέρμων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας σιλουρίου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Σκανδιναυΐαν καὶ βόρειον Ἀμερικήν. Γ. Κ. Γ.

βαρρανδία (ἡ)(Barrandia M'Coy)*[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀσαφιδῶν τριλοβιτῶν* ἀρθροπόδων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας σιλουρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βαρρανδίτης (ὁ) (Barrandit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀργιλοῦχος ποικιλία τοῦ ὀρυκτοῦ στρεγγίτου (βλ. λ.). Εὑρέθη εἰς τὸ Beraun, ἐπικαθήμενος μετὰ τοῦ ὀρυκτοῦ *βαβελλίτου* ἐπὶ ψαμμιτῶν τῆς σιλουρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βάρραου ἢ ***Γκουαράουνο*** (Warrau ἢ Guarauno). Μεμονωμένη γλωσσικὴ οἰκογένεια ἰνδιανικὴ τῆς Ν. Ἀμερικῆς, ἐξηπλωμένη εἰς τὰς ἑλώδεις ἐκτάσεις τοῦ δέλτα τοῦ Ὀρινόκο. Ἡ μορφὴ τοῦ βίου τῶν Βάρραου, μὴ ὑπερβαίνουσα τὸ ἐπίπεδον τοῦ νομαδισμοῦ τῶν ποταμῶν καὶ δασῶν, παρέμεινε στάσιμος, καίτοι οὗτοι περιβάλλονται ἀπὸ τοὺς Καραΐβους καὶ Ἀρουάκ, γειτονικὰς δηλονότι φυλὰς εἰς ὑψηλοτέραν βαθμίδα πολιτισμοῦ εὑρισκομένας. Θ. Χ. Σ.

βαρρέμιος ***βαθμὶς*** ἢ ***ἡλικία*** (Barrêmestufe—Barrêmien) *[Γεωλογ.]*. Μία ἐκ τῶν πέντε *βαθμίδων* (ἡλικιῶν), εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ παλαιοκρητιδικὴ ἢ κατωτέρα κρητιδικὴ ὑποπερίοδος τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος τῆς γῆς. Ἀποτελεῖ μίαν τῶν ἡλικιῶν τῆς *νεοκωμίου* (γουηλδίου) ἐποχῆς τῆς ἀνωτέρω ὑποπεριόδου, ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὸ κατώτερον τμῆμα αὐτῆς. Χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα τῆς βαθμίδος ἢ ἡλικίας ταύτης εἶναι τὰ γένη τῶν ἀμμωνιτῶν κριόκερας (κριόκερας Emerici), ἀγκυλόκερας, μακροσκαφίτης (μακροσκαφίτης Ivani), χαμίτης κλπ., ὡς καὶ αἱ ρεκβιένιαι (ρεκβιένια ammonia) καὶ τὸ γένος τῶν τρηματολόγχων πρωτοζῴων Orbitolina. Στρώματα τῆς βαθμίδος ταύτης εὑρέθησαν εἰς τὰς ἀνατολικὰς καὶ δυτικὰς Ἄλπεις, εἰς ὅλην τὴν νότιον Εὐρώπην, τὰ ἑλβετικὰ Ἰουράσια ὄρη, τὴν Γαλλίαν, ὡς καὶ ἐν Ἀφρικῇ, Μ. Ἀσίᾳ, Καυκασίᾳ κ.λ.π.

Στρώματα τῆς βαρρεμίου βαθμίδος ἀσφαλῶς θὰ εὑρίσκωνται καὶ ἐν Ἑλλάδι μεταξὺ τῶν παλαιοκρητιδικῶν στρωμάτων αὐτῆς. Μέχρι τοῦδε εἰδικῶς βαρρέμια στρώματα ἀνεῦρεν ὁ γεωλόγος Deprat ἐν Εὐβοίᾳ : α') ἐπὶ τοῦ ὄρους Κανδῆλι ἀσβεστολίθους ἀνοικτοφαίους δολομιτικούς, ἐπικαθημένους ἐπὶ τοῦ ὀφείτου τοῦ Δράζι. Οἱ ἀσβεστόλιθοι οὗτοι περιέχουν τὰ ἀπολιθώματα : ρεκβιένια ammonia Goldf., τουκασία carinata Math., καὶ ἀλεκτρυονία. β') Εἰς τὴν ὀροσειρὰν Γκαρακοβουνίου εἰς τὴν κοιλάδα τῆς Ἁγίας Σοφίας ὡς καὶ εἰς τὸ Μαυροβοῦνι ἀσβεστολίθους ἐπίσης ἀνοικτοχρώμους δολομιτικούς, περιέχοντας τὸ ἀπολίθωμα ρεκβιένια ammonia ὡς καὶ κοράλλια ἀπολιθωμένα.

Ἐπίσης οἱ ἀσβεστόλιθοι τῆς νησῖδος τοῦ Ἁγίου Γεωργίου (πρὸς Β Σαλαμῖνος) οἱ περιέχοντες τὰ ἀπολιθώματα τουκασία carinata καὶ ἁρπαγώδης (κατὰ τοὺς F. Frech καὶ C. Renz), οἱ ἀσβεστόλιθοι τῆς κοιλάδος τοῦ Μόρνου, τοῦ Πλέσσα καὶ Κίσσελι (εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα) οἱ περιέχοντες ὀρβιτολίνας (κατὰ τὸν Φ. Νέγρην), ὡς καὶ οἱ ἀσβεστόλιθοι τῆς Ναυπλίας οἱ περιέχοντες τὴν τουκασίαν καὶ οἱ τῆς Ἁγίας Ἐλεούσης (παρὰ τὸ Ναύπλιον) οἱ περιέχοντες ὀρβιτολίνας (κατὰ τοὺς Cayeux καὶ Νέγρην) ἀνήκουν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὴν βαρρέμιον βαθμίδα. Γ.Κ.Γ.

βαρρενίτης (ὁ) (Warrenit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ ὑπὸ μορφὴν λεπτῶν φαιομελανῶν βελονῶν καὶ ἰνῶν, συνηνωμένων συνήθως εἰς εὔθρυπτα μαλλώδη συσσωματώματα. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι θειο-αντιμονιοῦχος μόλυβδος ($Pb_8Sb_4S_{11}$). Εὑρέθη ἐντὸς κοιλωμάτων ἀποσαθρωμένου ἐκρηξιγενοῦς φλεβοπετρώματος εἰς τὸ μεταλλεῖον Domingo (ἐξ οὗ ἐκλήθη καὶ *δομιγκίτης*) τοῦ Κολοράδου. Γ. Κ. Γ.

Βάρρενтραππ (Varrentrapp) ***μέθοδος*** *[Χημ.]*· βλ. λ. ὀργανικὴ ἀνάλυσις *(προσδιορισμὸς ἀζώτου)*. Μ. Δ. Β.

Βαρρὲς *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βαραῖς.

βαρρετία (ἡ) (Barretia Woodw) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ρουδιστῶν ἑτεροδόντων ὁμομυαρίων ἐλασματοβραγχίων* μαλακίων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς κρητιδικῶν στρωμάτων τῆς Ἰαμαϊκῆς καὶ Γουατεμάλας. Γ. Κ. Γ.

βαρριγκτονία (ἡ) (Barringtonia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μυρτοειδῶν*. Εἶναι δένδρα ἢ δενδρύλλια μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ ἄμισχα. Τὰ ἄνθη των εἶναι λευκά, ὑπέρυθρα ἢ ἐρυθρὰ καὶ εἶναι διατεταγμένα κατὰ βότρυς. Προσέτι εἶναι κανονικὰ καὶ ἑρμαφρόδιτα. Ὁ κάλυξ των εἶναι τετραμερὴς καὶ ἐνίοτε πενταμερής. Ἡ ᾠοθήκη εἶναι ὑποφυής, σχεδὸν τετραγωνικὴ καὶ τοποθετημένη ἐπὶ ἐπιμήκους νηματοειδοῦς στυλίσκου. Κατὰ τὴν ὡρίμανσίν της μεταβάλλεται εἰς ἰνώδη μᾶλλον ἢ σαρκώδη ξηρὸν καρπόν, ὅστις περικλείει ἓν καὶ μόνον σπέρμα. Αἱ *βαρριγκτονίαι* εἶναι ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Αὐστραλίας. Γνωστότερα εἴδη τοῦ γένους τούτου εἶναι *βαρριγκτονία ἡ λευκὴ* (Barringtonia alba), ἰθαγενὲς τῆς Ἀσίας δενδρύλλιον, τοῦ ὁποίου τὰ φύλλα εἶναι ἐδώδιμα, *βαρριγκτονία ἡ ἐρυθρὰ* (Barringtonia rubra) καὶ *βαρριγκτονία ἡ βοτρυοειδης* (Barringtonia racemosa). Τὰ δύο τελευταῖα εἴδη καλλιεργοῦνται καὶ ἐν Εὐρώπῃ ἐντὸς θερμοκηπίων. Ἡ ρίζα τοῦ τελευταίου εἴδους θεωρεῖται εἰς τὰς Ἰνδίας ὡς ἀποτελεσματικὸν φάρμακον κατὰ τῶν ἑλωδῶν πυρετῶν. Δ. Ν. Π.

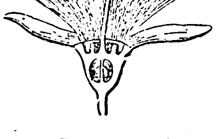

Βαρριγκτονία ἡ βοτρυοειδής.
[Κάθετος τομὴ ἄνθους.]

βαρρόδη (ἡ) (Barroda) *[Παλαιοζῳολ.]*. Ὑπογένος ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὸ καὶ σήμερον ζῶν γένος *τάπης* (Tapes). Γ. Κ. Γ.

βαρροϊσέλλα (ἡ) (Barroisella H. καὶ Cl.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *λιγκουλιδῶν ἀνάρθρων* βραγχιοπόδων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς σιλουρίου καὶ δεβονείου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βαρροϊσία (ἡ) (Barroisia) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *συκωδῶν ἀσβεστοσπόγγων*. Παρουσιάζεται εἰς ἁπλοῦς καὶ διακεκλαδισμένους κλάδους, ἐλευθέρους ἢ πλευρικῶς συμπεφυκότας καὶ συνηνωμένους εἰς θαμνοειδῆ κατασκευάσματα. Οἱ κλάδοι εἶναι κοῖλοι καὶ δι' ἐγκαρσίων πατωμάτων χωρίζονται εἰς ὑπερκειμένους θαλαμίσκους, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ τελευταῖοι πολλάκις χωρίζονται περαιτέρω διὰ διαχωριστικῶν τοίχων εἰς θαλαμίσκους. Λείψανά των εὑρέθησαν πολλαχοῦ ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας ἢ παλαιο-κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Ἡ βαρροϊσία anastomans Mant.
[Ἐκ στρωμάτων τῆς κατωτέρας κρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ Farringdon Berkshire. A=Θαμνώδης ἀποικία (ἐν μέρει ἐν διατομῇ). B=Μεμονωμένον ἄτομον λοξῶς κεκομμένον. C,D=Τριάκτινα μόρια τοῦ σκελετοῦ.]

βαρροϊσίκερας (τὸ) (Barroisiceras Grossouvre) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *πουλχελιϊδῶν ἐξωσιφωνωτῶν* ἀμμωνοειδῶν (βλ. λ.). Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς σενονίου ἐποχῆς τῆς νεο-κρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ

Βαρρουὰ (Varroy), ***Ἐρρῖκος-Αὔγουστος***. Γάλλος μηχανικὸς καὶ πολιτικὸς (1826—1883). Ἐχρημάτισε βουλευτὴς καὶ γερουσιαστής, διεκρίθη διὰ τὰς δημοκρατικάς του ἰδέας καὶ ἐγένετο δὶς ὑπουργὸς τῶν δημοσίων ἔργων. Μ. Δ. Β.

Βάρρων· βλ. Οὐάρρων.

Βαρσὰ (ἑβραϊστὶ *Μπιρσὰ*) *[Βιβλ. Ἱστ.]*. Βασιλεὺς τῆς Γομόρρας κατὰ τὸν χρόνον τῆς εἰσβολῆς τοῦ Χοδολογόμορ (Γενέσεως ιδ' 2). Π. Ι. Μ.

Βαρσαββᾶς *[Κ. Διαθήκη]*. Πατρωνυμικὸν δύο ἀνδρῶν μνημονευομένων ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων, ὧν εἷς ἦτο ὁ *Ἰωσήφ*, ὁ ἐπικληθεὶς *Ἰοῦστος*, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ ἕτερος τῶν ὑποψηφίων διὰ τὴν κατάληψιν τῆς θέσεως τοῦ Ἰούδα, ὡς δωδεκάτου ἀποστόλου (Πράξεων α' 23), ὁ δὲ δεύτερος ἦτο *Ἰούδας* ὁ ἐπικαλούμενος *Βαρσαββᾶς*, ὅστις συναπεστάλη μετὰ τοῦ *Βαρνάβα* καὶ τοῦ *Παύλου* ὑπὸ τῆς ἀποστολικῆς συνόδου τῶν Ἱεροσολύμων εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀντιοχείας ὡς κομιστὴς ἐπιστολῆς ἀνακοινούσης τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν λόγῳ συνόδου (Πράξεων ιε' 22). Δὲν δυνάμεθα νὰ εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι ἀμφότεροι οὗτοι ἦσαν ἀδελφοί, ὡς εἴκασάν τινες τῶν ἐξηγητῶν. Π. Ι. Μ.

Βαρσαέντης. Σατράπης τῆς Ἀραχωσίας καὶ τῆς Δραγγιανῆς ἐπὶ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Δαρείου τοῦ Κοδομανοῦ, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀκολουθήσει μετὰ τὴν ἐν Γαυγαμήλοις (331 π. Χ.) ἧττάν του εἰς τὴν Μηδίαν. Κατὰ τὴν κατὰ τοῦ Δαρείου δίωξιν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ὁ *Βαρσαέντης* μετὰ τοῦ *Βήσου* καὶ τοῦ *Ναβαρζάνη* συνέλαβον ἐν Θάρᾳ τὸν Δαρεῖον καὶ ἀφοῦ τὸν ἔδεσαν ἀπήγαγον εἰς Βακτριανήν, σκοποῦντες νὰ παραδώσωσιν αὐτὸν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ κατέχωσι τὰς ἀνατολικὰς χώρας τοῦ Περσικοῦ βασιλείου ὡς ἀνεξάρτητοι ἡγεμόνες. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἀλέξανδρος κατέφθασεν αὐτούς, ἀφοῦ κατετραυμάτισαν τὸν δέσμιον βασιλέα, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καταφυγόντες ἕκαστος εἰς τὴν χώραν τῆς σατραπείας του. Ἡ ταχεῖα κατάληψις τῶν περσικῶν χωρῶν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἠνάγκασε τὸν Βαρσαέντην νὰ φύγῃ πρὸς τὸν Ἰνδὸν ἡγεμόνα Γάμαξον, μετὰ τοῦ ὁποίου προσήχθη δέσμιος πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον βραδύτερον, ὅστις καὶ διέταξε τὸν θάνατόν του, διότι εἶχε μετάσχει τῆς δολοφονίας τοῦ Δαρείου. ΚΑΨ.

Βαρσάμης, ***Ἰωάννης***. Ναυτικὸς ἐξ Ὕδρας διαπρέψας ὡς ἀξιωματικός, κυρίως κατὰ θάλασσαν, εἰς πλείστας ναυμαχίας. Τῷ 1821 μετέσχε τῆς ἐν Ἐρισσῷ τῆς Λέσβου ἐπιχειρήσεως, ὅτε τὸ πολεμικὸν τοῦ Ἰωάννου Θεοδοσίου μετεσχηματίσθη ἐπιτοπίως εἰς τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν πυρπολικόν. Καὶ ριφθὲν κατὰ τοῦ τουρκικοῦ δικρότου ἀπέτυχεν, ἀλλ' ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ δεύτερον πυρπολικόν, ὅπερ διηύθυνεν ὁ Παπανικολῆς. Κατόπιν μετέσχε τῆς ἁλώσεως τῆς Τριπόλεως, κατὰ δὲ τοὺς κατὰ τοῦ Δράμαλη ἀγῶνας διετέλεσεν ὑπασπιστὴς τοῦ Γιατράκου. Τῷ 1822 ἐπιστρέψας εἰς Ὕδραν ἐπέβη τῆς ναυαρχίδος τοῦ Μιαούλη καὶ παρευρέθη εἰς τὴν ἐν Σπέτσαις νικηφόρον ναυμαχίαν. Τελευτῶντος τοῦ 1822, ὅτε ἐπολιορκεῖτο τὸ Μεσολόγγι, ἐπέβη τοῦ πυρπολικοῦ «Ποσειδῶνος» ὑπὸ τὸν Α. Ρομπότσην καὶ ἐβοήθησε τοὺς Μεσολογγίτας. Τότε ἔχων τὴν ἀρχηγίαν τῆς λέμβου συνέτεινεν εἰς τὴν καταβύθισιν τουρκικοῦ βρικίου καὶ δευτέρου τοιούτου ὅπερ ἐκόμιζε τοὺς μισθοὺς τῶν πολιορκητῶν. Τὴν νύκτα δὲ τῶν Χριστουγέννων ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἐφώρμησαν κατὰ τῶν τειχῶν, ὁ Βαρσάμης ἐπὶ κεφαλῆς τῶν πληρωμάτων ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν ξηρὰν μαχόμενος ὑπὲρ τῆς πόλεως. Τῷ 1824 ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν φρουρὰν τοῦ Ναυπλίου ἀναδειχθεὶς ἑκατόνταρχος. Κατόπιν προσελήφθη ὡς ὑποπλοίαρχος εἰς τὸ πυρπολικὸν «Πάραλος» τοῦ Γ. Α. Θεοχάρη μεθ' οὗ τὴν 29 Αὐγούστου 1824 ἐπετέθη εἰς Γέροντα κατὰ τῆς ἐκ Τύνιδος πελωρίας φρεγάτας, οὔσης ἐν καιρῷ ἡμέρας εἰς τὰ πανιά. Μόνος καὶ πρῶτος ὥρμησεν εἰς τὴν πρῷραν καὶ ἀπέκρουσε τὰς τρεῖς ἐχθρικὰς σκαμπαβίας, αἵτινες κανονοβολοῦσαι ἐπετέθησαν καὶ προσεπάθουν νὰ καταστρέψουν τὸ πυρπολικόν, οὗτινος τὸ πλήρωμα εὑρίσκετο εἰς τὴν λέμβον ἕτοιμον νὰ ἀπομακρυνθῇ, ἀφοῦ πρῶτον προσεκόλλησε τὸ πυρπολικόν. Ὁ δεξιός του χειρισμὸς καὶ ἡ ἀποδίωξις τῶν ἐχθρικῶν λέμβων ἐπέφερε τὴν ἀνατίναξιν τῆς φρεγάτας. Ὁ Βαρσάμης κατὰ τὴν ἐπιχείρησιν ἐκείνην ἐπληγώθη εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρα, ἐνοσηλεύετο δὲ ἐπὶ 16 μῆνας, ἀπολέσας τὴν εὐχρηστίαν αὐτῆς μέχρι γήρατος. Οἱ πρόκριτοι τῆς Ὕδρας τὴν 5 Σεπτεμβρίου 1824 προέτειναν νὰ παρασημοφορηθῇ διὰ τὸ τοιοῦτο ἀνδραγάθημα, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

Βαρσαμῆς, ***Κωνσταντῖνος***. Κατήγετο ἐν Κορακοβουνίου τῆς Κυνουρίας, μετασχὼν τοῦ Ἀγῶ-

Digitized by Google

νος ὡς ἀξιωματικός. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1821 ἐπληγώθη βαρέως εἰς Ἅγιον Σώστην τῆς Τριπόλεως πολεμῶν κατὰ τοῦ Κεχαγιάμπεη, τὸν ἰάτρευσε δὲ ὁ ἐν Ὕδρᾳ ἰατρὸς Ἀλεξανδρῆς. Ἀναδειχθεὶς τῷ 1825 ὑποχιλίαρχος ἐξηκολούθει μαχόμενος μέχρι τέλους, θανὼν τῷ 1844. Κατὰ Φραντζῆν εἰς τὴν μάχην τοῦ Βαλτετσίου μετέσχεν ὡς ὁπλαρχηγὸς καὶ ὁ Παναγιώτης Βαρσαμῆς ὡς ἀρχηγὸς των Κυνουριέων μετὰ τοῦ Κωνσταντίνου (τόμ. Β´ σελ. 23). Τ. Χ. Κ.

— **Βαρσαμῆς,** *Κωνσταντῖνος Ἀγγελῆ.* Ναυτικὸς ἐκ Σκοπέλου, ἐπιδοθεὶς εἰς τὰ πυρπολικὰ καὶ μετασχὼν τῆς ἐνδόξου ἐπιχειρήσεως τῆς 29 Ἀπριλίου 1824, ὅτε ὁ Μαρίνης Σπαχῆς ἐπυρπόλησεν ἐν Μεθώνῃ τὰ τουρκικὰ πλοῖα. Τ. Χ. Κ.

—**Βαρσαμῆς,** *Μανώλης.* Ὁπλαρχηγὸς ἐκ Ναυπλίας δαπανῶν ἐξ ἰδίων πρὸς συγκρότησιν σώματος, δι᾽ οὗ μετέσχεν ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως καὶ εἰς ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ἐν Στυλίδι καὶ Ἁγίᾳ Μαρίνῃ. Ἐπολέμησεν ὡσαύτως κατὰ τοῦ Δράμαλη καὶ ἀναδειχθεὶς τῇ 13 Φεβρουαρίου 1824 χιλίαρχος ἐξηκολούθησε μαχόμενος μέχρι τῆς ἐκδιώξεως τῶν Αἰγυπτίων. Τ. Χ. Κ.

Βαρσαμιά *[Γεωγρ.].* Τοποθεσία ἐν τῇ περιφερείᾳ Γαυρείου τῆς νήσου Ἄνδρου, ΝΔ τοῦ χωρίου *Φελλό,* ἔνθα ἀγροικίαι τινὲς καὶ μετόχια τῆς μονῆς *Ζωοδόχου Πηγῆς* ἢ *Ἁγίας.* Ἐνταῦθα σῴζονται λείψανα ἀρχαίας οἰκήσεως. Δ. Ε. Μ.

βάρσαμο (τό) καὶ *μπάρσαμο*· ἰδιωμ., ἀντὶ βάλσαμον (βλ. λ.).

Βαρσαμόνερον, *Ἄνω — [Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Ρεθύμνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 171. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Μοναπάρι* (κάτ. 50), *Ἐπάνω Μαλάκι* (κάτ. 121) καὶ *Κάτω Μαλάκι* (κάτ. 116).

Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1822 τὸ Βάρ αμον κατελήφθη ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν, οἵτινες ὡρμήθησαν ἐντεῦθεν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ φιλέλληνος *Βαλέστρα* πρὸς ἐκπόρθησιν τοῦ φρουρίου Ρεθύμνης· τούτου ὅμως φονευθέντος, ἡ ἐκστρατεία ἀπέτυχε. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ὁ πληθυσμὸς τοῦ Βαρσάμου ἦτο ἀμιγὴς τουρκικός. (Βλ. Ἀπομνημ. *Κριτοβουλίδου* σελ. 92, Ἱστ. Κρήτης *Ξανθουδίδου* σ. 131.) Ε Γ.

—**Βαρσαμόνερον,** *Κάτω — [Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος *Φραγκισκιανῶν* τῆς ἐπαρχίας Ρεθύμνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 462.

Βαρσάμος, *Βαρσάμος Α.* Ναυτικὸς ἐξ Ὕδρας μετασχὼν τῶν ναυτικῶν ἐκστρατειῶν καὶ διαπρέψας κατὰ τὴν ἐν Λέσβῳ ναυμαχίαν τῆς 24 Σεπτεμβρίου 1824, καθ᾽ ἣν ὁ πλοίαρχος Καλογιάννης ἐπυρπόλησεν ἐχθρικὸν πλοῖον. Τ. Χ. Κ.

βάρσανο (τό)· ἰδιωματ. ἀντὶ *βάσανο.*

Βαρσανούφιος *(ὅσιος).* Αἰγύπτιος τὸ γένος, ἀββᾶς Παλαισινὸς καὶ μέγας ἀσκητής, ὅστις κατ᾽ Εὐάγριον «ἐν σαρκὶ τὸν ἄσαρκον διήθλευσε βίον» (Ἐκκλ. ἱστ. 4, 33, ἐν *Migne* Ε. Π. 86, 2, 2764). Ἔζησε κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα. Αἱ διδασκαλίαι τοῦ *Βαρσανουφίου* καὶ τοῦ μαθητοῦ του *Ἰωάννου Σερίδου* κατεγράφησαν ὑπὸ Παλαιστινῶν μοναχῶν καὶ οὕτω προέκυψε τὸ μικρὸν συγγραμμάτιον «τοῦ ἁγίου Βαρσανουφίου διδασκαλία περὶ τῶν Ὠριγένους, Εὐαγρίου καὶ Διδύμου φρονημάτων, ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις» Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ἀποκρούονται αἱ ὠριγενιστικαὶ δοξασίαι περὶ προϋπάρξεως καὶ ἀποκαταστάσεως. Εἰς τὸν Βαρσανούφιον καὶ τὸν μαθητήν του Ἰωάννην ἀποδίδονται καὶ ἀσκητικὰ ἔργα (*Fabricius,* Bibl. graeca II, 585). Ἡ μνήμη τοῦ ὁσίου Βαρσανουφίου ἐπιτελεῖται τῇ 6ῃ Φεβρουαρίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἡ α´ ἔκδοσις τοῦ Βαρσανουφίου ἐγένετο ὑπὸ τοῦ *Montfaucon* Biblioth. Coisl. Paris 1715 σ. 394—399. Ἀνετυπώθη ἐν *Migne* Ε. Π. 86, 1, 892—901. Ἐξεδόθη καὶ ὑπὸ *Νικοδήμου* ἁγιορείτου ἐν Βενετίᾳ τῷ 1816 Βλ. περὶ αὐτοῦ *S. Valehe* St Barsanoup'ie ἐν Echos d' Orient 8, 1905, 14.—*Φιλαρέτου* (μετάφρ. *Παγίδα*) Ἱστορικὴ διδασκαλία περὶ τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, τόμ. Γ´ (Ἱεροσόλυμα 1887) σ. 246—251. Δ Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

— **Βαρσανούφιος** *αἱρετικός*· βλ. Βαρσανουφῖται.

Βαρσανουφῖται. Αἱρετικοὶ τοῦ Ε´ αἰῶνος, ὀνομασθέντες οὕτω ἀπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ των, ἐπισκόπου *Βαρσανουφίου,* ὅστις δὲν ἀπεδέχετο τὰς ἀποφάσεις τῆς δ´ ἐν Χαλκηδόνι (451) οἰκουμενικῆς συνόδου. Οὗτοι ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τῶν καλουμένων Ἀκεφάλων (βλ. λ.), οἵτινες δὲν τοὺς ἀνεγνώριζον «ὡς ἀκανονίστως τῆς Βαρσανουφίου χειροτονίας γενομένης» (*Τιμοθέου πρεσβυτ.* Περὶ τῶν προσερχομένων τῇ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ ἐν *Migne* Ἑ Π. (86, 1,45). Κατὰ Ἰωάννη Δαμασκηνὸν ἐλέγοντο καὶ *Σεμιδαλῖται,* καθότι κατὰ τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας προσεκόμιζον σεμίδαλιν «καὶ τῷ ἄκρῳ δακτύλῳ ἐφαπτόμενοι γεύονται τοῦ ἀλεύρου καὶ τοῦτ᾽ ἀντὶ μυστηρίου δέχονται, προσκομιδὴν καθόλου μὴ ποιούμενοι» (Περὶ αἱρέσεων πστ´, ἐν *Migne* Ἑ. Π. 94, 756). Δ. Σ. Μ.

Βαρσήμιος. Βασιλεὺς τῆς Ἄτρας (ἢ Χάτρας) ἐν Μεσοποταμίᾳ, ὁ μόνος ἐκ τῶν βασιλέων τῆς πόλεως ταύτης, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα εἶναι γνωστόν. Ὁ *Βαρσήμιος* ἦτο φίλος τοῦ Ρωμαίου διοικητοῦ τῆς Συρίας *Πεσκεννίου Νίγηρος,* τοῦ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περτίνακος ἀνακηρυχθέντος αὐτοκράτορος. Τὸν φίλον του τοῦτον ἐβοήθησε στρατιωτικῶς ὁ *Βαρσήμιος* κατὰ τὴν σύγκρουσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐπίσης ἀνακηρυχθέντα αὐτοκράτορα *Σεπτίμιον Σεβῆρον.* Διὰ τὴν παροχὴν λοιπὸν στρατιωτικῆς συνδρομῆς εἰς τὸν ἀντίπαλόν του ἐξωργίσθη σφόδρα ὁ Σεβῆρος κατὰ τοῦ Βαρσημίου καὶ μετὰ τὴν (ἐν ἔτει 194 / 5 μ. Χ.) ὁριστικὴν παρὰ τὴν Κύζικον ἧτταν τοῦ Πεσκεννίου Νίγηρος, ἀπεφάσισε νὰ τιμωρήσῃ μὲ πρώτην εὐκαιρίαν τὸν Βαρσήμιον. Καὶ τοιαύτην εὐκαιρίαν δὲν ἐβράδυνε νὰ εὕρῃ ὁ Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ. Ὅτε (τῷ 198μ. Χ.) ἐπεχείρησεν ὁ Σεπτίμιος Σεβῆρος τὴν νικηφόρον κατὰ τῶν Πάρθων ἐκστρατείαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκυρίευσε τὰς κυριωτάτας ἐκ τῶν παρθικῶν πόλεων (Σελεύκειαν, Βαβυλῶνα καὶ Κτησιφῶντα), εἰσέβαλε καὶ εἰς τὸ κράτος τοῦ Βαρσημίου καὶ ἐπολιόρκησε δὶς τὴν Ἄτραν. Ἀποκρουσθεὶς ὅμως καὶ ὑποστὰς μεγάλας ἀπωλείας ἠναγκάσθη νὰ ἀναχωρήσῃ ἄπρακτος. Γ. Ι. Κ.

Βαρσίνη. Θυγάτηρ τοῦ Ἀρταβάζου. Ὑπανδρεύθη κατὰ πρῶτον τὸν Ρόδιον Μέντορα, ὅστις εἶχε σπουδαίαν θέσιν καὶ μεγάλην ἰσχὺν παρὰ τῷ βασιλεῖ τῶν Περσῶν Ἀρταξέρξῃ τῷ Γ´, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μέντορος κατὰ τὸ 338 π. Χ. ὑπανδρεύθη τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Μέμνονα καὶ ὡς χήρα αὐτοῦ μετὰ ταῦτα τὸν Μ. Ἀλέξανδρον· οὐδέποτε ὅμως ἐθεωρήθη ὡς νόμιμος σύζυγος αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ γάμου της μετὰ τοῦ Μέντορος ἐγέννησε τρεῖς θυγατέρας, ἐκ τῶν ὁποίων μίαν ἐνυμφεύθη ἐν Σούσοις ὁ ναύαρχος Νέαρχος, ἐκ τοῦ γάμου της μετὰ τοῦ Μέμνονος ἕνα υἱόν καὶ ἐκ τοῦ γάμου της μετὰ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου τὸν *Ἡρακλέα,* ὅστις ἐθεωρεῖτο νόθος υἱὸς αὐτοῦ. Ἡ Βαρσίνη συνεδολοφονήθη, πιθανώτατα, μετὰ τοῦ υἱοῦ της Ἡρακλέους κατὰ τὸ 309 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Πολυσπέρχοντος μετὰ τὴν μυστικὴν συνθήκην αὐτοῦ πρὸς τὸν Κάσσανδρον περὶ διανομῆς μεταξύ των τῶν ἐν Εὐρώπῃ χωρῶν τοῦ βασιλείου τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. ΚΑΨ.

— **Βαρσίνη** Θυγάτηρ τοῦ Δαρείου καὶ σύζυγος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Στάτειρα* μᾶλλον. Ἐκαλεῖτο ἐπίσης καὶ *Ἀρσινόη.* ΚΑΨ.

Βαρσινῖκος *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς κοινότητος *Μυστρᾶ,* κατοικούμενον ὑπὸ 133 κατοίκων ἀσχολουμένων εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Κεῖται ἐπὶ γραφικωτάτης, ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ Ταϋγέτου, τοποθεσίας, ἐν μέσῳ δάσους ἐκ καστανεῶν καὶ ἄλλων ὀπωροφόρων δένδρων. Ὑπεράνω καὶ εἰς ἀπόστασιν ¼ τῆς ὥρας ἀπὸ τοῦ χωρίου κεῖται ἡ μονὴ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, μετόχιον τῆς μονῆς τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα, μετὰ ναϊδίων τῶν τελευταίων χρόνων τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ θέα τοῦ χωρίου εἶναι μαγευτικὴ ἰδίως ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ βουνοῦ τοῦ ἀρχαίου Μυστρᾶ. ΚΑΨ.

Βάρσοβα *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Σπαρτιατῶν* τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 336. Κεῖται παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ παραποτάμου τοῦ Εὐρώτα *Κνακίωνος.* Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ μικροσυνοικισμοὶ *Μετάτοβο,* κείμενος ΒΑ τῆς ἕδρας καὶ ἀπέχων μίαν ὥραν, καὶ *Καμάρια,* ἀριθμοῦντες ὁμοῦ 33 κατοίκους. Μετὰ τῆς πλησιεστέρας πόλεως Σπάρτης ἡ Βάρσοβα συνδέεται δι᾽ ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χμτρ. 8). Δ. Ε. Μ.

Βαρσοβία (πολων. **Warzawa**). Πρωτεύουσα πόλις τῆς Πολωνικῆς Δημοκρατίας καὶ τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ (*βοϊβοδάτου*), κειμένη ἐπὶ τοῦ Βιστούλα εἰς Β. πλάτος 51° 15´ καὶ μῆκος 21° 2´ Ἀν. τοῦ Γκρήνουϊτς. Κάτοικοι 980.000 κατὰ τὸ πλεῖστον Πολωνοί, καὶ μετ᾽ αὐτοὺς Ἑβραῖοι Γερμανοὶ καὶ Ρῶσοι.

— [ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Βαρσοβία εἶναι ἐκτισμένη ἀμφιθεατρικῶς ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Βιστούλα, ἐντὸς εὐφορωτάτης πεδιάδος, εἰς ὕψος 97 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης καὶ 36—40 ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ποταμοῦ, καταλαμβάνει δὲ ἔκτασιν 32 περίπου τετραγ. χλμ. Ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ εἶναι ἐκτισμένη ἡ *Πράγα,* προάστειον τῆς Βαρσοβίας, πρὸς τὴν ὁποίαν αὐτὴ συνδέεται διὰ δύο γεφυρῶν, τῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἑτέρας, δι᾽ ἧς διέρχεται σιδηροδρομικὴ γραμμή.

Ἡ Βαρσοβία λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς αὐτῆς θέσεως, τοῦ μεγάλου πληθυσμοῦ της, τῆς ἀρτιωτάτης συγκοινωνίας καὶ τοῦ ἀκμαιοτάτου ἐμπορίου της, εἶναι μία τῶν ὡραιοτέρων καὶ σημαντικωτέρων πόλεων τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης, ἀπὸ στρατηγικῆς δὲ ἀπόψεως οἱονεὶ τὸ προπύργιον ὁλοκλήρου τῆς Πολωνίας. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἡ πόλις ὑπῆρξεν ἐκ τῶν κυριωτέρων ἐμπορικῶν κέντρων. Λόγῳ τῆς θέσεως αὐτῆς ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Μαζοβίας, ἥτις δὲν ἦτο οὔτε πολωνικὴ οὔτε λιθουανική, ἀποτελοῦσα, τρόπον τινά, οὐδέτερον ἔδαφος μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀντιζήλων κρατῶν, τῆς Πολωνίας δηλαδὴ καὶ τῆς Λιθουανίας, αἵτινες ἀπετέλουν τὸ ἡνωμένον βασίλειον, ἐγένετο πρωτεύουσα ἀμφοτέρων καὶ ἠδυνήθη νὰ συναγωνισθῇ ἀποτελεσματικῶς πρὸς τὴν γνησίως πολωνικὴν Κρακοβίαν καὶ πρὸς τὴν λιθουανικὴν Βίλναν. Νῦν δέ, συνδεομένη μετὰ τῆς Βιέννης, τοῦ Κιέβου καὶ τῆς νοτιοδυτικῆς Ρωσίας, μετὰ τῆς Μόσχας, τῆς Πετρουπόλεως τοῦ Ντάνσιγκ καὶ τοῦ Βερολίνου δι᾽ ἓξ μεγάλων σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, εἶναι μία τῶν σπουδαιοτέρων ἀγορῶν τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης. Τὸ νοτιοδυτικὸν σιδηροδρομικὸν δίκτυον συνδέει τὴν Βαρσοβίαν μετὰ τῆς Λότζ, ἥτις ὀρθῶς ὀνομάζεται τὸ Μάντσεστερ τῆς Πολωνίας, καὶ μετὰ τῶν πλουσίων εἰς μεταλλεῖα καὶ ἀνθρακωρυχεῖα περιφερειῶν Πιοτρκὸβ καὶ Κιέλτσε, αἵτινες τροφοδοτοῦσι τὴν καθημερινῶς περισσότερον ἐξελισσομένην βιομηχανίαν της. Ἡ Βαρσοβία μετὰ τῶν περιχώρων της ἐγένετο βαθμηδὸν κέντρον ἀνθηροτάτης βιομηχανίας. Ἡ βιομηχανία σιδήρου καὶ χάλυβος ἀνεπτύχθη χαρακτηριστικῶς, ἰδίᾳ δὲ ἡ κατασκευὴ σιδηρογραμμῶν. Τὰς πολωνικὰς μηχανὰς εἶχε συναγωνισθῆ εἰς μεγάλην ἀκτῖνα ἡ Ρωσία, γενομένη οὕτως ἀφορμὴ ὅπως ἐλαττωθῇ ἡ παραγωγὴ τοῦ εἴδους τούτου ἐν Βαρσοβίᾳ· ἀλλ᾽ ἡ βιομηχανία ἀργυρῶν εἰδῶν, ἁμαξῶν, ὑποδημάτων (ἐτησία παραγωγὴ ἀντιπροσωπεύουσα ὀκτὼ ἑκατομμύρια ἀγγλικῶν λιρῶν), ἐνδυμάτων, πίλων, χειροκτίων, καπνοῦ καὶ ζακχάρεως εἶναι

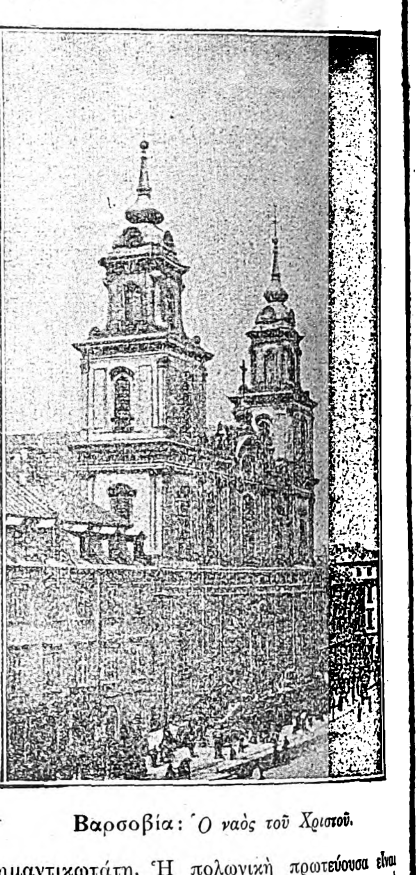

Βαρσοβία: *Ὁ ναὸς τοῦ Χριστοῦ.*

σημαντικωτάτη. Ἡ πολωνικὴ πρωτεύουσα εἶναι ἐπίσης σημαντικὴ ἀγορὰ σίτου, δερμάτων καὶ γαιανθράκων.

Αἱ ὁδοὶ τῆς πόλεως κοσμοῦνται ὑπὸ μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομημάτων, ἀνακτόρων, δημοσίων κτιρίων καὶ ἰδιωτικῶν μεγάρων, θαυμάσιοι δὲ κῆποι ἐξωραΐζουσι τὴν πολωνικὴν πρωτεύουσαν. Τὸ πανεπιστήμιον, εἰς ὃ φοιτῶσιν ὑπὲρ τοὺς δύο χιλιάδας φοιτηταί, ἱδρύθη τῷ 1816, εἶναι δὲ πρὸ παντὸς περιώνυμον διὰ τὴν ἰατρικήν σχολήν του καὶ τὴν βιβλιοθήκην του, ἀριθμοῦσαν πεντακοσίας χιλιάδας τόμους. Ἐπίσης ἄξιαι λόγου εἶναι αἱ συλλογαὶ αὐτοῦ τῆς φυσικῆς ἱστορίας. Ἡ Βαρσοβία ἔχει τελείως ὠργανωμένον ἀστεροσκοπεῖον καὶ βοτανικὸν κῆπον. Ἡ «Ἀκαδημία τῶν ὡραίων Τεχνῶν», ἡ «Γεωπονικὴ καὶ Δασονομικὴ Σχολὴ» καὶ τὸ Ὠδεῖόν της εὑρίσκονται ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ τῶν ἱδρυμάτων τοῦ εἴδους των. Ἐπίσης τὸ ἐθνικὸν θέατρον εἶναι ἓν τῶν ὡραιοτέρων οἰκοδομημάτων. Ἀλλὰ τὸ ἐγκαλλώπισμα τῆς Βαρσοβίας εἶναι τὸ θέατρον εἰς τοὺς κήπους τοῦ Λατσιένσκυ, οἰκοδομηθὲν τῷ 1788 ὑπὸ τοῦ βασιλέως Στανισλάου Πονιατόβσκυ. Ἐκ παραλλήλου ἡ Βαρσοβία διακρίνεται διὰ τοὺς ναούς της, ὧν 27 καθολικοί, δύο προτεσταντικοὶ καὶ εἷς ὀρθόδοξος ρωσικός, ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς τῆς ἁγίας Τριάδος. Ἡ Βαρσοβία φημίζεται ἐπίσης διὰ τὰς ὑπερόχους δενδροστοιχίας της, τὰς ὡραίας γεφύρας της καὶ δι᾽ ἓν μικρὸν ἀνάκτορον, αἱ τοιχογραφίαι τοῦ ὁποίου εἶναι ἔργον τοῦ Βατσαρέλλι. Ὡς ἀριστούργημα τέχνης θεωρεῖται καὶ τὸ μνημεῖον τοῦ Ἰωάννου Σομπιέσκυ, τοῦ Πολωνοῦ βα-

Digitized by Google

σιλέως τοῦ σώσαντος τὴν Βιέννην ἀπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1683.

— [ΙΣΤΟΡ.] Ἡ Βαρσοβία ἐκτίσθη περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ´ αἰῶνος ἐπὶ τῆς παρὰ τὸν Βιστούλαν περιοχῆς, εἰς ἣν τότε εὑρίσκοντο παρθένα δάση. Οἰκιστὴς τῆς πόλεως κατὰ τὴν παράδοσιν ἐγένετο μέλος τι τῆς μεγάλης τσεχικῆς οἰκογενείας *Βάρσα* ἢ *Βάρσοβτσι*, ἥτις ἐγκατεστάθη ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ φεύγουσα τοὺς κατ' αὐτῆς διωγμοὺς ἄλλων ἐχθρικῶν οἰκογενειῶν. Κατ' ἄλλην παράδοσιν πρῶτος ὁ πρίγκιψ *Κονράδος* ἔκτισε τὸν ΙΓ´ αἰῶνα παρὰ τὸν Βιστούλαν ἀνάκτορον μετὰ ναΐσκου, πέριξ τοῦ ὁποίου σὺν τῷ χρόνῳ ᾠκοδομήθη ἡ πόλις. Τῷ 1313 ἡ Βαρσοβία ἐκληροδοτήθη ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Βολεσλάου εἰς τὸν υἱόν του Τρόϋδεν. Τῷ 1339 ἡ πόλις ἀναφέρεται ὡς ἀποτελέσασα τὸ ἀντικείμενον διαμάχης μεταξὺ τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας Καζιμὶρ καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ παπικοῦ τάγματος. Ἀπὸ τοῦ ΙΕ´ αἰῶνος ἡ Βαρσοβία κατέστη ἕδρα τῶν Πολωνῶν μοναρχῶν, ἔκτοτε δὲ ἠκολούθησε τὰς τύχας τῆς Πολωνίας. Κατὰ τὸν ΙΗ´ αἰῶνα, διαρκούντων τῶν πολέμων καὶ τῆς ζυμώσεως, ἥτις κατέληξεν εἰς τὸν πλήρη διαμελισμὸν τῆς Πολωνίας, ἡ Βαρσοβία διεδραμάτισε σημαντικώτατον ρόλον, ἐν αὐτῇ δὲ ὑπεγράφησαν τρία σπουδαιότατα ἐν τῇ διπλωματικῇ ἱστορίᾳ σύμφωνα.

Πολωνικὸς θυρεός.

Κατὰ τὸ πρῶτον τούτων, συναφθὲν ἐν Βαρσοβίᾳ μεταξὺ Ρωσίας, αὐτοκράτορος Καρόλου τοῦ ΣΤ´ καὶ Σαξωνίας καὶ ὑπογραφὲν τῇ 14ῃ Αὐγούστου 1733 ἡ αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσίας Ἄννα Ἰωάννοβνα συνῆψε μετὰ τῆς Σαξωνίας ἀμυντικὴν συμμαχίαν διαρκείας 18 ἐτῶν, ἐξασφαλίζουσα ἐν περιπτώσει ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως τὴν χρησιμοποίησιν ἐκ μέρους τῆς Ρωσίας 2000 ἀνδρῶν ἱππικοῦ καὶ 4000 πεζικοῦ. Ἀφ' ἑτέρου ἡ Σαξωνία ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ κινητοποιήσῃ 1000 ἄνδρας πεζικοῦ καὶ 2000 ἱππικοῦ. Ἡ Ρωσία μετὰ τῆς Αὐστρίας ἀνέλαβον ἐπίσης τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ὑποστηρίξουν τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ βασιλέως τῆς Σαξωνίας εἰς τὸν πολωνικὸν θρόνον, ἐνῷ ἐκεῖνος ἀνεγνώριζε τὴν Ἄνναν Ἰωάννοβναν αὐτοκράτειραν τῆς Ρωσίας, παρῃτεῖτο τῶν ἀξιώσεων ἐπὶ πάσης ἄλλης κτήσεως καὶ ἀπεδέχετο νὰ ἐκπληρώσῃ πᾶσαν τῆς Ρωσίας δεδικαιολογημένην ἀπαίτησιν. Τοιουτοτρόπως ἡ Ρωσία καὶ ἡ Αὐστρία διέθεσαν τὸν θρόνον τῆς Πολωνίας κατ' ἰδίαν βούλησιν.

Τὸ δεύτερον ἐν Βαρσοβίᾳ σύμφωνον ὑπεγράφη τῷ 1768 μεταξὺ Ρωσίας καὶ Πολωνίας, διὰ τούτου δὲ ἡ πολωνικὴ Δίαιτα παρεδέχθη τὴν ἐξίσωσιν τῶν δικαιωμάτων μεταξὺ τῶν ἐν Πολωνίᾳ καθολικῶν καὶ ὀρθοδόξων. Κατὰ τοὺς μικτοὺς γάμους, αἱ μὲν θυγατέρες ἐδέχοντο τὴν θρησκείαν τῆς μητρός, οἱ δὲ υἱοὶ τὴν τοῦ πατρός. Ἡ Ρωσία εἰς ἀντάλλαγμα ἐξησφάλιζε τὴν Πολωνίαν ἀπὸ πάσης ξένης ἐπιθέσεως. Τὸ τρίτον σύμφωνον συνωμολογήθη μεταξὺ βασιλέως τῶν Πολωνῶν καὶ Διαίτης ἀφ' ἑνός, Πρωσίας, Ρωσίας καὶ Αὐστρίας ἀφ' ἑτέρου, ἐκανονίζοντο δὲ δι' αὐτοῦ τὰ τῆς πρώτης διαιρέσεως τῆς Πολωνίας (βλ. λ.). Τῇ 5 Νοεμβρίου 1794 καὶ 7 Σεπτεμβρίου 1831 ἡ Βαρσοβία κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ρώσων, ἀπὸ δὲ τοῦ 1807—12 ὑπῆρξε πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου δουκάτου. Τὰ πολυθρύλητα φρούρια τῆς Βαρσοβίας ᾠκοδομήθησαν ἐπὶ τῇ βάσει πρωσσικῶν σχεδίων, κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1882 ἐτελειοποιήθησαν συμφώνως πρὸς τὰς ὁδηγίας τοῦ Τοτλέμπεν. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ´ αἰῶνος συνεκροτήθη διὰ νεωτέρας κατασκευῆς τῆς ὀχυρᾶς θέσεως Τσέγκρτσε ἡ καλουμένη *«ὀχυρὰ ἀκτὶς τῆς Βαρσοβίας»*, φρουριακὸν συγκρότημα μεγάλης ἰσχύος, διὰ τὴν κατάληψιν τοῦ ὁποίου οἱ Πολωνοὶ ἀπέδιδον ὑψίστην σημασίαν, ἐνῷ ἡ ἀμυντική του ἀξία ἦτο μικρά, διότι τὰ ἔργα ἦσαν παλαιοτέρας κατασκευῆς. Μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον 1914—1918, καθ' ὃν ἡ πόλις αὕτη διεδραμάτισε σπουδαιότατον ρόλον (βλ. κατ. *Στρατ. Ἱστορ.*), ἐπανιδρυθέντος τοῦ Πολωνικοῦ κράτους ἐξελέγη ἡ Βαρσοβία πρωτεύουσα αὐτοῦ.

Π. ΛΕΦΑΣ

— [ΣΤΡΑΤ. ΙΣΤΟΡ.] Εὐθὺς μετὰ τὴν κατὰ Σεπτέμβριον 1914 ἀποτυχίαν τῶν Αὐστριακῶν εἰς Γαλικίαν, ἐπεζήτησαν οἱ Γερμανοὶ νὰ φέρωσιν ἀντιπερισπασμόν τινα ἐν τῷ ρωσικῷ θεάτρῳ (ἀνατολικῷ) τοῦ πολέμου, πρὸς τοῦτο δ' ἀνετέθη ἡ διοίκησις τῶν δύο στρατιῶν, 8ης καὶ 9ης, εἰς τὸν στρατάρχην Χίνδεμπουργ, ὅστις ἀμέσως τότε συνέλαβε τὸ σχέδιον δράσεως εἰς Πολωνίαν μὲ κύριον ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν Βαρσοβίαν, ἀποτελοῦσαν μετὰ τῆς Nowo Georgewesk καὶ τοῦ Ivangorod σειρὰν φρουρίων κατὰ μῆκος τῆς κοιλάδος τοῦ Βιστούλα, προασπιζόντων τὴν ρωσικὴν Πολωνίαν ἀπὸ τῆς γερμανικῆς εἰσβολῆς. Ἐναντίον τῆς Βαρσοβίας ἐξετελέσθησαν τέσσαρες ἐπιθέσεις, κατὰ διαφόρους χρονικὰς περιόδους μεταξὺ Ὀκτωβρίου 1914 καὶ Φεβρουαρίου 1915, χωρὶς ὅμως νὰ κατορθωθῇ ἡ κατάληψις αὐτῆς, ἥτις ἐπετεύχθη μόνον τὴν 5ην Αὐγούστου 1915 κατὰ τὴν γενικὴν ἐναντίον τῆς Πολωνίας ἐπίθεσιν.

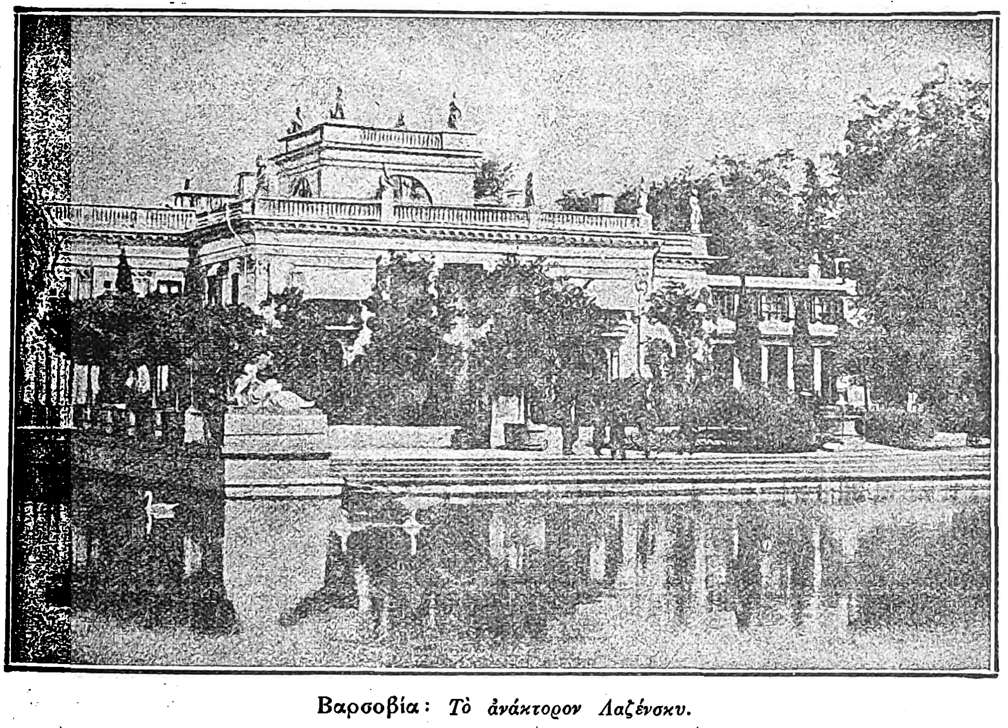

Βαρσοβία: *Τὸ ἀνάκτορον Λαζένσκυ.*

Α´) Ἡ μάχη τῶν ἡμερῶν 13—26 Ὀκτωβρίου 1914 φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα *πρώτη μάχη τῆς Βαρσοβίας*, ἢ *μάχη τοῦ Βιστούλα*, χωρίζεται δ' εἰς δύο χαρακτηριστικὰς φάσεις:

Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 13—20 Ὀκτωβρίου οἱ Ρῶσοι (2α στρατιὰ στρατηγοῦ Sansonoff) ὑπεχώρησαν βραδέως ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Βιστούλα καὶ τοῦ Σάν, καθ' ὅσον τὸ δεξιὸν πλευρόν των εὑρέθη ἐντελῶς ἐκτεθειμένον, συγχρόνως δ' ἤθελον ν' ἀναμείνωσι τὴν ἄφιξιν ἐνισχύσεων ἐκ Brest-Litowsk, ἵνα ἐν καιρῷ ἀντεπιτεθῶσιν· οἱ Γερμανοὶ ὅμως (8η καὶ 9η στρατιαὶ) δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διαβῶσι τὸν Βιστούλαν, εἰς τὸν μεταξὺ Βαρσοβίας-Ἰβαγγορὸδ χῶρον, ἀλλὰ νὰ φθάσωσι μέχρις ἀποστάσεως 20 περίπου χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Βαρσοβίας. Τοιουτοτρόπως οἱ ἑκατέρωθεν στρατοὶ εὑρέθησαν τὴν 20ὴν Ὀκτωβρίου ὡς ἐν τῷ σχήματι 1 ἐμφαίνεται.

Ἀλλ' ἀπὸ τῆς 20ῆς Ὀκτωβρίου, ὁπότε οἱ Ρῶσοι ἐνισχύθησαν σημαντικῶς, διὰ τῆς ἀφίξεως τῆς 3ης στρατιᾶς τοῦ στρατηγοῦ Roussky, τῆς 4ης τοῦ Everth, καὶ τῆς 5ης τοῦ Plehwe, ἡ κατάστασις ἤρχισε μεταβαλλομένη ριζικῶς, καθ' ὅσον, εὑρεθέντες οἱ Γερμανοὶ ἀπέναντι μεγάλης ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς τῶν Ρώσων (18 γερμανικαὶ μεραρχίαι ἀπέναντι 60 ρωσικῶν), καὶ συγχρόνως ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν ὑπερκεράσεως τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ των, ἐκ τῆς κατευθύνσεως τοῦ Novo-Georgewsk, ὑπὸ πολυαρίθμου ρωσικοῦ ἱππικοῦ (5 μεραρχιῶν), πρὸς δὲ ἀπωθηθέντες κατὰ μέτωπον ὑπὸ μεγάλων δυνάμεων ἐξορμησασῶν ἐκ Βαρσοβίας (14 μεραρχιῶν), ἠναγκάσθησαν κατὰ τὰς 21ην καὶ 22αν Ὀκτωβρίου νὰ ὑποχωρήσωσι μέχρι τοῦ ὕψους Lowicz—Rawa, τὰς δὲ 23ην—25ην ἔτι δυτικώτερον, ὡς ἐν τῷ σχήμ. 1 ἐμφαίνεται. Κατὰ τὴν 26ην ἡ γερμανικὴ ὑποχώρησις μετεβλήθη εἰς φυγήν, συντελεσάσης πρὸς τοῦτο καὶ τῆς ραγδαίας βροχῆς, ἧς ἕνεκα ὑπερεξεχείλισαν οἱ ποταμοὶ καὶ μετέβαλον τὸ πέριξ ἔδαφος εἰς τέλμα, μέχρις οὗ ἐγκατεστάθησαν οἱ Γερμανοὶ ὄπισθεν (ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης) τοῦ Βάρθα (Wartha).

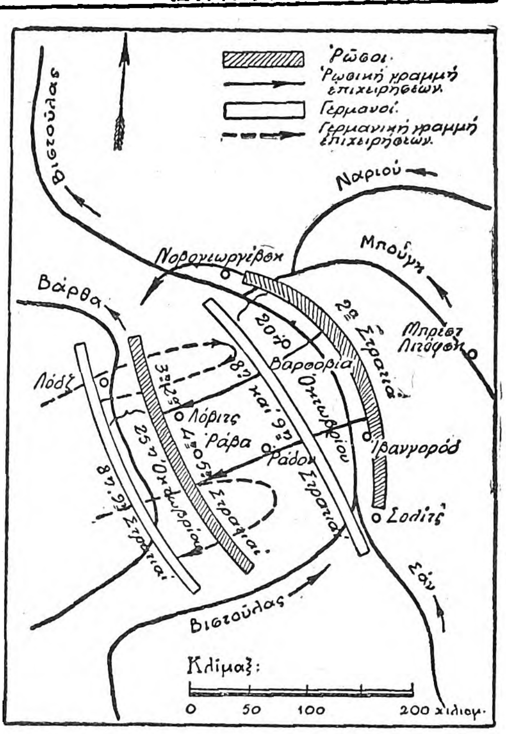

Σχ. 1.—*Σχεδιάγραμμα τῆς πρώτης μάχης τῆς Βαρσοβίας.*

Β´) Ἡ μάχη τοῦ χρονικοῦ διαστήματος 14 Νοεμβρίου—5 Δεκεμβρίου 1914 φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα *δευτέρα μάχη τῆς Βαρσοβίας*, ἢ *μάχη τῆς Λόντζ* (*Lodz*).

Ὁ στρατάρχης Χίνδενμπουργ, ὁ ἀπὸ 1ης Νοεμβρίου ὀνομασθεὶς γενικὸς ἀρχιστράτηγος τοῦ κατὰ τῶν Ρώσων γερμανικοῦ στρατοῦ, συνέλαβε, μετὰ τοῦ Λούδενδορφ, τὸ σχέδιον τῆς περὶ τὸν χῶρον Thorn—Wielun συγκεντρώσεως τῶν 8ης καὶ 9ης γερμανικῶν στρατιῶν καὶ τῆς 10ης αὐστριακῆς, ἐκεῖθεν δὲ τῆς ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ μεταξὺ τῶν ποταμῶν Βιστούλα καὶ Βάρθα ρωσικοῦ στρατοῦ, ἐπὶ τῷ σκοπῷ στρατηγικῆς διαρρήξεως τοῦ ρωσικοῦ μετώπου Λόντζ—Βαρσοβία, συγχρόνως δ' ὑπερκεράσεως τοῦ δεξιοῦ ρωσικοῦ πλευροῦ, τοῦ παραμένοντος ἀκαλύπτου· χωρίζεται δὲ καὶ ἡ μάχη αὕτη εἰς δύο χαρακτηριστικὰς φάσεις:

Κατὰ τὸν χρόνον 14—20 Νοεμβρίου ὁ γερμανικὸς στρατὸς προήλασεν ὡς ἐν τῷ σχήματι 2 ἐμφαίνεται, κατώρθωσε δὲ νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ Bzura. Τὴν 20ὴν ὅμως Νοεμβρίου ἡ 9η στρατιὰ τοῦ Μάκενσεν, ἡ ἔχουσα ἀποστολὴν νὰ φέρῃ τὴν διάρρηξιν, εὑρέθη εἰς πολὺ δύσκολον θέσιν, διότι ὁ ρωσικὸς στρατὸς κατώρθωσε ν' ἀπωθήσῃ τὸν

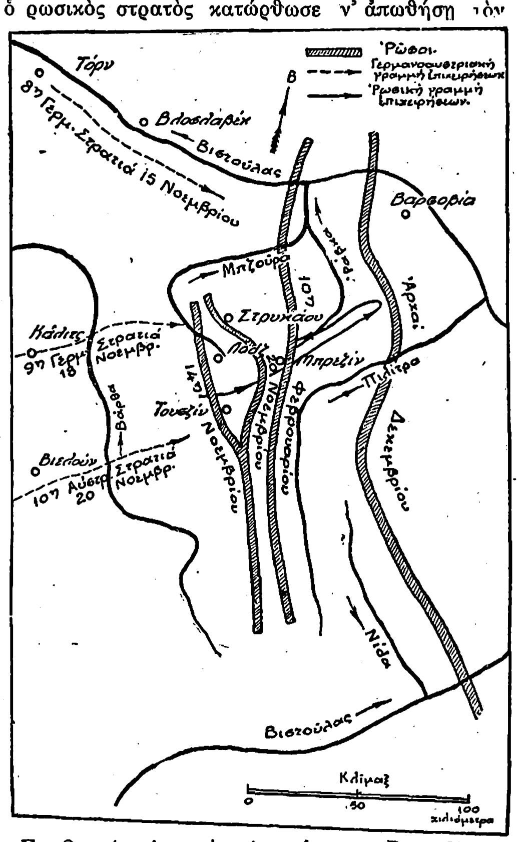

Σχ. 2.—*Δευτέρα καὶ τρίτη μάχη τῆς Βαρσοβίας.*

Digitized by Google

γερμανικὸν καὶ ν' ἀπειλήσῃ τὴν ἀποκοπὴν τῆς ὑποχωρήσεως τῆς ἐν λόγῳ γερμανικῆς στρατιᾶς, ἐξ ἧς δυσκόλου θέσεως κατώρθωσε τέλος νὰ διεκφύγῃ ἡ στρατιὰ αὕτη τὴν 26ην Νοεμβρίου διὰ τῆς ὑποχωρήσεως πρὸς τὴν στενωπὸν τοῦ Strykow. Τοιουτοτρόπως, ἡ μάχη αὕτη παρέμεινεν ἀμφίρροπος, παρ' ὅλας τὰς ἑκατέρωθεν διασαλπίσεις περὶ νίκης.

Γ') Ἡ μάχη τοῦ χρονικοῦ διαστήματος 18 Δεκεμβρίου 1914—10 Φεβρουαρίου 1915 φέρεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα *τρίτη μάχη τῆς Βαρσοβίας* ἢ *μάχη τῶν τεσσάρων ποταμῶν*.

Μετὰ τὴν δευτέραν μάχην τῆς Βαρσοβίας, ὁ ρωσικὸς στρατὸς ὑπεχώρησε κατά τι πρὸς ἀνατολάς, ἵνα, συμφώνως ταῖς ἐκφράσεσι τῆς πολεμικῆς ἐποχῆς 1914—1918, *εὐθυγραμμηθῇ*, δηλαδὴ ἐγκατασταθῇ ἐπὶ τοποθεσίας ἀσφαλεστέρας, δι' ὃ περὶ τὰς ἀρχὰς Δεκεμβρίου 1914 ἐτάχθη ὄπισθεν τῶν τεσσάρων ποταμῶν, Bzoura, Rawka, Pilitza, Nida, ὡς ἐν τῷ σχήματι 2 ἐμφαίνεται, χρησιμοποιήσας τούτους ὡς κώλυμα.

Ἀπὸ τῆς 18ης Δεκεμβρίου ἤρχισεν ὁ γερμανικὸς στρατὸς ἐπιτιθέμενος κατὰ τοῦ δεξιοῦ τῆς ἰσχυρᾶς ταύτης ρωσικῆς τοποθεσίας, δηλαδὴ κατὰ τῶν στρατευμάτων τῶν τεταγμένων ὄπισθεν τοῦ Μπζούρα καὶ τοῦ Ράβκα, ἀλλ' ἅπασαι αἱ προσπάθειαί του ἀπέβησαν ἄκαρποι, διότι οἱ Ρῶσοι κατώρθωνον πάντοτε νὰ τοὺς ἀποκρούωσιν. Τὴν 5ην Φεβρουαρίου ἀνέλαβεν ὁ ρωσικὸς στρατὸς στρατηγικὴν ἀντεπίθεσιν καὶ κατώρθωσε ν' ἀποδιώξῃ τοὺς Γερμανοὺς ἐκ τοῦ προγεφυρώματος, ὅπερ εἶχον ἐγκαταστήσει ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Μπζούρα, καὶ νὰ τοὺς ἀπωθήσῃ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ τούτου.

Ἅπασαι αἱ γερμανικαὶ προσπάθειαι πρὸς τὰς κατευθύνσεις τῶν ποταμῶν Πιλίτζα καὶ Νίδα, ὄχι μόνον ἀπέβησαν ἄκαρποι, ἀλλ' ἀπέληξαν εἰς τὴν ὑποχώρησιν τῶν Γερμανῶν πρὸς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Πιλίτζα καὶ τὴν δεξιὰν τοῦ Νίδα. Τοιουτοτρόπως περὶ τὴν 10ην Φεβρουαρίου ὁ ρωσικὸς στρατὸς εὑρίσκετο εἰς ἃς θέσεις ἐμφαίνεται ἐν τῷ σχήματι 2, εὐθὺς δ' ἀμέσως ἐπηκολούθησε τότε ἡ ἑκατέρωθεν ἀμυντικὴ ὀργάνωσις, ἐξ ἧς προέκυψεν ἡ στασιμότης καὶ ἐν τῷ ρωσικῷ θεάτρῳ (τῷ ἀνατολικῷ).

Αἱ ἀποτυχίαι τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ κατὰ τὰς 2αν καὶ 3ην μάχας τῆς Βαρσοβίας ἀποδοτέαι, κατὰ τὸν Χίνδεμπουργ (ἐν τῷ συγγράμματί του «Aus meinem Leben»), ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν μεγάλην ἀριθμητικὴν ὑπεροχὴν τῶν Ρώσων, ἀφ' ἑτέρου δ' εἰς τὸ ὅτι αἱ ἐνισχύσεις ἀπεστέλλοντο κατὰ σταγόνας καὶ συνεπῶς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ δράσῃ ὁ γερμανικὸς στρατὸς κατὰ μάζας, πρὸς δὲ διότι αἱ ἀποσταλεῖσαι ἦσαν ἐλάχιστα χρησιμοποιήσιμοι, ἅτε λαβοῦσαι ἤδη μέρος εἰς τοὺς σκληροὺς ἀγῶνας τοῦ γαλλικοῦ θεάτρου, ἰδίως εἰς τοὺς τοῦ Ypres.

Δ') Ἡ μάχη τῶν ἡμερῶν 20—28 Φεβρουαρίου 1915 φέρεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα «*τετάρτη μάχη τῆς Βαρσοβίας*». Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἐπεζήτησεν ὁ Χίνδεμπουργ νὰ καταλάβῃ τὴν Βαρσοβίαν, κατόπιν εὐρυτάτου στρατηγικοῦ ἐλιγμοῦ ἐκτελεσθέντος ἀπὸ βορειοδυτικῶν, δηλαδὴ ἐκ τῆς ἀνατολικῆς Πρωσσίας, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὑπερκεράσεως τοῦ δεξιοῦ ρωσικοῦ πλευροῦ διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ κάτω Niemen, μεθ' ὃ προελάσεως πρὸς Βαρσοβίαν διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ κάτω Narew. Ἡ γερμανικὴ αὕτη προέλασις ἐγένετο ὡς ἐν τῷ σχήματι 3 ἐμφαίνεται.

Οἱ Ρῶσοι, ἀφοῦ ἀπέκρουσαν τὴν προσπέρασιν τοῦ Νιέμεν, ἀπώθησαν τοὺς Γερμανοὺς ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ τούτου, καὶ, μετὰ ἀγῶνα παρὰ τὸ Γρόδνο τὴν 23ην Φεβρουαρίου, προσεπέρασαν τὸν ποταμόν. Οἱ Γερμανοὶ κατώρθωσαν νὰ καταλάβωσι τὴν Lyck κατὰ τὴν 25ην Φεβρουαρίου, ἀλλ' ἡ περαιτέρω προχώρησίς των κατέστη ἀδύνατος, διότι τὸ φρούριον Ossowietz προέβαλεν ἀντίστασιν μεγίστην, μὴ καταβληθεῖσαν οὐδ' ὑπὸ τοῦ βαρέος γερμανικοῦ πυροβολικοῦ. Μεθ' ὅλην ὅμως τὴν ἐρρωμένην ἀντίστασιν, εὑρέθη ὁ ρωσικὸς στρατὸς εἰς πολὺ δύσκολον θέσιν, καθόσον κατεστράφη παρὰ τὸ Ἀουγούστοβο ἡ 10η στρατιὰ τοῦ στρατηγοῦ Siewers (βλ. λ. Ἀουγούστοβο). Νοτιώτερον κατώρθωσαν οἱ Γερμανοὶ νὰ καταλάβωσι προσκαίρως τὴν Prasnysz τὴν 24ην Φεβρουαρίου, ἀλλά, μετὰ ρωσικὴν ἀντεπίθεσιν καὶ μετὰ σκληρὸν διήμερον ἀγῶνα, ἀπωθήθησαν, ἀφοῦ προηγουμένως ὑπέστησαν μεγάλην βλάβην, τῆς 8ης γερμανικῆς στρατιᾶς σχούσης περὶ τὰς 10.000 αἰχμαλώτους. Κατὰ τὴν ἐν λόγῳ ρωσικὴν ἀντεπίθεσιν ἔδρασαν ἐπιτυχέστατα τὰ ρωσικὰ ἅρματα ἐφόδου, ἅτινα ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ γερμανικοῦ πυροβολικοῦ καί, φθάσαντα εἰς ἀπόστασιν 25 περίπου μέτρων, ἐφόνευσαν ἕνα πρὸς ἕνα τοὺς πυροβολητάς του.

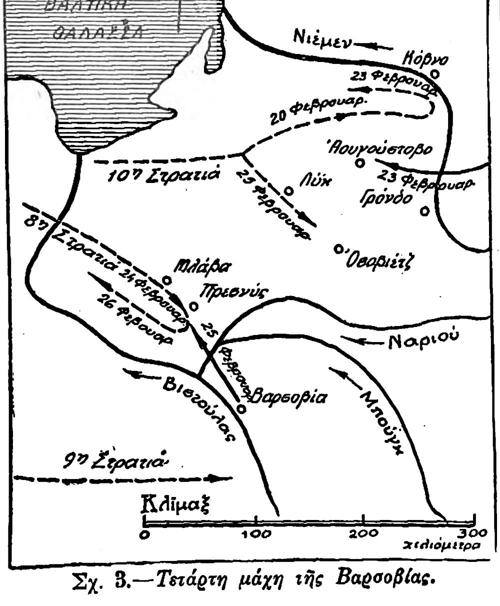

Σχ. 3.—*Τετάρτη μάχη τῆς Βαρσοβίας.*

Κατάληψις τῆς Βαρσοβίας. Ἡ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν κατάληψις τῆς Βαρσοβίας ἐπετεύχθη τὴν 5ην Αὐγούστου 1915, κατὰ τὴν γενικὴν ἐν Πολωνίᾳ ἐπίθεσιν Ἰουνίου μέχρι τέλους Αὐγούστου 1915. Ἐπειδή, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν Ἰουλίου ἤρχισεν ἀπειλουμένη ἡ Βαρσοβία ὑπὸ κυκλώσεως, ἀπὸ μὲν τῆς κατευθύνσεως τῶν δυσμῶν καὶ νότου ὑπὸ τῆς στρατιᾶς τοῦ πρίγκιπος Λεοπόλδου τῆς Βαυαρίας, ἀπὸ δὲ τῆς τοῦ βορρᾶ ὑπὸ τῆς 12ης στρατιᾶς τοῦ φὸν Κάλβιτζ, ὁ Ρῶσος ἀρχιστράτηγος μέγας δοὺξ Νικόλαος ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ τέλους Ἰουλίου ἐκκενώνων τὴν Βαρσοβίαν ἀπό τε τοῦ βαρέος πολεμικοῦ ὑλικοῦ, καθὼς καὶ ἀπὸ παντὸς εἴδους δυναμένου νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ κατασκευὴν πολεμικοῦ ὑλικοῦ, ἀφαιρέσας μάλιστα καὶ αὐτοὺς τοὺς κώδωνας τῶν ἐκκλησιῶν, εἰς τρόπον ὥστε τὴν νύκτα 4—5 Αὐγούστου 1915 τὰ περὶ τὴν Βαρσοβίαν ρωσικὰ στρατεύματα προσεπέρασαν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Βιστούλα, καί, ἀφοῦ κατέστρεψαν ἁπάσας τὰς γεφύρας, ὑπεχώρησαν πρὸς ἀνατολάς, καὶ κατώρθωσαν νὰ ἐγκατασταθῶσιν ἐπὶ τοῦ νέου μετώπου Γρόδνο-Μπρέστ Λιτόφσκ, μεθ' ὅλην τὴν καταδίωξιν ὑπὸ τῆς στρατιᾶς τοῦ Λεοπόλδου.

Περὶ τῆς καταλήψεως τῆς Βαρσοβίας, οὔσης ἀλληλενδέτου πρὸς τὴν κατάληψιν τῆς ὅλης Πολωνίας, βλ. πλεῖστα ἐν λ. Πολωνία. Ν. ΚΛΑΔΑΣ

βαρσοβιάνα ἢ **βαρσοβιὲν** (Varsoviana, Varsovienne). Πολωνικὸς χορὸς μὲ μουσικὸν ρυθμὸν τριῶν τετάρτων. Τὸ πρῶτον ἐχορεύθη ἐν Γαλλίᾳ εἰς ἐπισήμους συγκεντρώσεις κατὰ τὸ 1854. Οἱ ρυθμικοὶ βηματισμοὶ τοῦ χοροῦ τούτου ἐνθυμίζουν τοὺς παλαιοὺς πολωνικοὺς χοροὺς *μαζούρκαν* καὶ *πόλκαν*. Π. Λ.

βαρσοβίτης (ὁ) (Barsowit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν τὸ ὁποῖον εἶναι ποικιλία τοῦ ὀρυκτοῦ ἀνορθίτου (βλ. λ.). Ἀποτελεῖ μικροκοκκώδη ἢ σαθρὰ συσσωματώματα. Ἔχει σκληρότητα 5½—6ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 2,58 καὶ χρῶμα λευκόν. Εὑρίσκεται ὡς κροκάλαι μὲ ἐνσπαρμένα *κορούνδιον* καὶ *σπινέλαιον* ἐντὸς τῶν χρυσοφόρων προσχώσεων τοῦ Barsowsk εἰς τὰ Οὐράλια. Γ. Κ. Γ.

Βαρσουμᾶς (συριστὶ *Μπὰρ Σωμᾶ*). Γεννηθεὶς περὶ τὸ 435 ἐν Νισίβει, ἔδρασε τὸ πρῶτον ὡς διδάσκαλος ἐν Ἐδέσῃ, ὅθεν ἐκδιωχθεὶς διὰ τὰ νεστοριανικά του φρονήματα, ἐγκατεστάθη ἐν Νισίβει, ὅπου ἐδίδαξε καὶ ἔγινε μητροπολίτης (470—495). Ἔγραψε λόγους, ὕμνους, ἐπιστολὰς καὶ λειτουργικὰ *(Assemani* Bibl. Orient. 3,1,66). Ἐν τινι συνόδῳ τοῦ 484 κατήργησε τὴν ἀγαμίαν τοῦ ἀνωτέρου κλήρου καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐνυμφεύθη. Δ. Σ. Μ.

— **Βαρσουμᾶς**. Ἀρχιμανδρίτης, ὅστις ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν μονοφυσιτῶν μοναχῶν, οἵτινες, κατὰ τὴν ἐν Ἐφέσῳ *λῃστρικὴν σύνοδον* τοῦ 449, ἐπελθόντες ἐκάκωσαν τοὺς ὀρθοδόξους ἐπισκόπους καὶ μάλιστα τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως *Φλαβιανὸν* (446—449), ὅστις μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀπέθανεν ἐκ τῶν κακώσεων. Δ. Σ. Μ.

— **Βαρσουμᾶς**. Πέρσης αἱρετικὸς τοῦ ἕκτου αἰῶνος διδάσκων ὅτι εἰς πάντας καὶ αὐτοὺς τοὺς κληρικοὺς ἐπιτρέπεται ἡ ἄθεσμος κοίτη, ἡ πολυγαμία, αἱ μέθαι, καὶ οἱ κῶμοι, ἅτινα «δῶρα εἶναι ὑπεμφανε Θεοῦ» *(Λεόντιος Βυζάντιος*, Λόγος Γ' κατὰ ἀφθαρτοδοκητῶν, ἐν *Migne* Ε. Π. 86, 1369). Δ. Σ. Μ.

«Βαρσοῦ-ναμὲ» (=βίβλος τοῦ Βαρσοῦ). Περσικὸν ἔπος χρονολογούμενον ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξυμνοῦνται τὰ κατορθώματα τοῦ *Βαρσοῦ* ἐγγόνου τοῦ ἥρωος *Ρουστέμ*. Τὸ ἔπος τοῦτο ἐγράφη κατ' ἀπομίμησιν καὶ ὡς συνέχεια τρόπον τινα ἑτέρου περσικοῦ ἔπους, τοῦ *Σὰχ-ναμὲ* (= βίβλος τῶν βασιλέων).

Βαρσῶν *μονὴ* (ἢ *Ἁγίου Νικολάου*). Κεῖται ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Νεοχωρίου τοῦ τέως δήμου Κορυθίου τῆς Μαντινείας, ἐπὶ τῆς δασώδους ΒΔ. παραφυάδος τοῦ ὄρους Παρθενίου, τῆς διηκούσης μέχρι Παρορίου καὶ ἐπὶ τῆς ἀντιθέτου πρὸς τὸ πεδίον τῆς Τριπόλεως πλευρᾶς, τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἐν Μύροις Ἁγ. Νικολάου, ἐπιλέγεται δὲ Βαρσῶν ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ὄρους *Βάρσα* ἢ *Βάρσαι*. Θρυλεῖται ὅτι ἱδρύθη ὑπὸ δύο ἀδελφῶν Τεγεατῶν, ὧν ὁ εἷς ποιμὴν ἀνεκάλυψε τὸ ὕδωρ τῆς θαυμασίας πηγῆς της δι' ἐριφίων. Ἐκ τῶν αὐταδέλφων ὁ εἷς ἔκτισε τὸν ναὸν καὶ ὁ ἕτερος τὸν σωζόμενον πρὸ τῆς εἰσόδου του τριώροφον πύργον. Ἡ μονὴ εἶναι βυζαντινή, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ διαφόρων γλυπτῶν τεμαχίων μαρμάρου, λέγεται δὲ ὅτι ἐκτίσθη τῷ 1030, ἀλλὰ τοῦτο προῆλθεν ἐξ ἐσφαλμένης ἀναγνώσεως τουρκικῆς ἐπιγραφῆς. Ἑτέρα ἐπιγραφὴ μαρτυρεῖ ὅτι τῷ 1597 ἐκτίσθησαν τὰ κελλία, σιγιλλιῶδες δὲ γράμμα τοῦ 1599 τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ Β' σωζόμενον μνημονεύει τὴν μονὴν ὡς σταυροπήγιον, καὶ ἕτερον τοῦ 1798 ἐπὶ Γρηγορίου τοῦ Ε' κυροῖ τὸ πρῶτον. Ἡ μονὴ βλέπει πρὸς Β πρὸς τὸν χείμαρρον τοῦ χωρίου Λουκᾶ, κεῖται δ' ἐπὶ ἀποκρήμνου πρανοῦς. Εἶναι πεντάπλευρος καὶ ἔχει πρὸς Β πλάτος 70 βημάτων, πρὸς Α 60 καὶ κελλία 30. Ὁ ναὸς ἀνακτισθεὶς τῷ 1650 εἶναι σταυροειδὴς καὶ ἁγιογραφημένος, κέκτηται δὲ πολλὰ κειμήλια. Τῷ 1896 ἦσαν ἐγγεγραμμένοι εἰς τὴν μονὴν 35 μοναχοί, ἔζων ὅμως ἐν αὐτῇ ὀλιγώτεροι, ζηλευτὴν παρέχοντες εἰς πάντας φιλοξενίαν. Τῷ 1904 εἶχε προϋπολογισμὸν ἐσόδων 12.260 δρ. καὶ ἐξόδων 11.565 καὶ πολλὰ κτήματα εἰς τὰ χωρία Κτενόν, Ἁγιωργίτικα, Νεοχώριον, Λιθοβοῦνι, Μύλους, Ἀγλαδόκαμπον, Σοφικὸν (Ἀργολίδος) καὶ Θεολόγον (Σπάρτης) κάλλιστα διοικούμενα ἀπὸ τοῦ 1906· τῷ 1920 οἱ μοναχοὶ εἶχον περιορισθῇ εἰς δεκάδα μόλις. Τ. Χ. Κ.

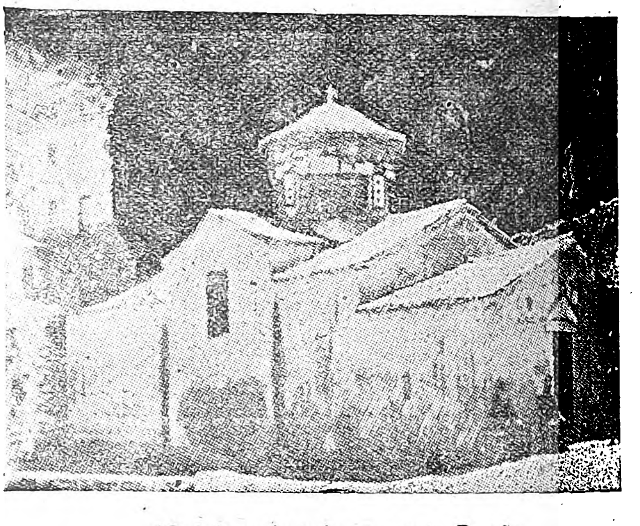

Ὁ βυζαντινὸς ναὸς τῆς μονῆς Βαρσῶν.

Βάρτα (Warta, γερμαν. Warthe) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Πολωνίας καὶ τῆς Γερμανίας. Πηγάζει ἐκ μικρῶν ὀρέων τῆς ΝΔ. Πολωνίας, διέρχεται τὴν Βάρτα καὶ τὴν Κόνιν, εἰσέρχεται εἰς τὴν Γερμανίαν, διαρρέει τὴν Σρίμ, τὴν Πόζεν, τὴν Βρόνκ, τὴν Σβέριν καὶ τὴν Λάντσμπεργκ καὶ χύνεται εἰς τὸν *Ὄντερ* ποταμόν, εἰς τὰ πέριξ τοῦ Κούστριν, μετὰ ροῦν 718 χιλιομέτρων. Τὸ λεκανοπέδιόν του καταλαμβάνει ἔκτασιν 48600 τετρ. χιλιομέτρων. Μ. Δ. Β.

Βαρτάγε *[Γεωγρ.]*. Παραπόταμος τοῦ ποταμοῦ *Μπαρτάσου* ἐν Κουρλανδίᾳ παρὰ τὴν Βαλτικήν, ἐκβάλλων εἰς τὴν λίμνην Λιμπάβαρο. Π. ΛΕΦΑΣ

Βάρταλης, *Λέων*, ὁ καὶ *Μαΐστωρ* ἐπονομαζόμενος. Ἀνθύπατος, πατρίκιος ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ πρεσβυτέρου, κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΓ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Ἐκ τῶν ἀρίστων ὑμνῳδῶν τῆς ἐκκλησίας, κατ' Ἀλλάτιον ἔγραψε ποίημα περὶ τροπαρίων καὶ διάφορα δοξαστικὰ (*Γ. Ι. Παπαδοπούλου*, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς παρ' ἡμῖν ἐκκλ. μουσικῆς. Ἀθῆναι 1890, τ. Ε' σ. 273).

Βαρτάν, *Μαμιγκονιάν*. Ἀρμένιος στρατηγὸς διακριθεὶς κατὰ τὸν ἐν Ἀρμενίᾳ ἀγῶνα μεταξὺ τοῦ Μαγδεϊσμοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου Β' κατενίκησε τοὺς Μαγδεϊστὰς καὶ κατέστρεψε τοὺς ἀνεγερθέντας ὑπ' αὐτῶν περσικοὺς ναούς. Ἡ-

Digitized by Google

τήθη ὅμως καὶ ἐφονεύθη κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ἀραβαΐρ (455 μ. Χ.).

Βάρτζε (Varge) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος καὶ ἀκρωτήριον (Puenta Varge: πλάτ. 39° 40′ Β, μῆκ. 2°29′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1317: Majorca and Minorca) ἐπιστεφόμενον ὑπὸ πύργου τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς ΒΔ ἀκτῆς τῆς Μαγιόρκας. Σ. Ε. Λ.

Βαρτζιλὰρ *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Κρήνης* τῆς ἐπαρχίας Χαλκιδικῆς τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἤδη (1928) ἀκατοίκητος.

Βαρτίμανος *[Εὐαγγελ. ἱστορ.]*. Τυφλὸς θεραπευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ παρὰ τὴν Ἱεριχώ. Ὁ εὐαγγελιστὴς Μᾶρκος, εἰς ὃν ὀφείλομεν τὴν χαριεστάτην περὶ τοῦ ἐπεισοδίου τούτου ἀφήγησιν, διέσωσε καὶ τὸ ὄνομα τοῦ τυφλοῦ, ὅστις χάρις εἰς τὴν ἐπιμονωτάτην καὶ τὰ ἐμπόδια ἀγνοοῦσαν πίστιν του ἀνέκτησε τὴν ὅρασίν του (Μάρκου ι′ 46—52). Π. Ι. Μ.

Βάρτμπουργ (Wartburg). Ἀνάκτορον οἰκοδομηθὲν ἐπὶ ἀποτόμου βράχου, ὕψους τετρακοσίων εἴκοσιν ἓξ μέτρων, βορειοδυτικῶς τοῦ δάσους τῆς Θουριγγίας παρὰ τὸ Ἄϊζεναχ. Ὑπῆρξεν ἡ κατοικία τῶν λαντγκράβων τῆς Θουριγγίας. Κτισθὲν ἐν ἔτει 1070, ἀνεκαινίσθη τῷ 1847 κατὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τοῦ ΙΒ′ αἰῶνος καὶ διεκοσμήθη δι᾽ ἱστορικῶν τοιχογραφιῶν. Πλησίον τοῦ ἀνακτόρου ὑπάρχει περίπτερον (Vorburg), οἰκοδομηθὲν κατὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῆς ΙΣΤ′ ἑκατονταετηρίδος. Ἐν τῷ περιπτέρῳ τούτῳ εὑρίσκονται τὰ δωμάτια τῶν ἱπποτῶν καὶ οἱ ξενῶνες, μεταξὺ δ᾽ αὐτῶν καὶ ὁ τοῦ *Λουθήρου*, ὅστις διέμεινεν ἐν Βάρτμπουργ ἀπὸ τῆς 4 Μαΐου 1521 μέχρι τῆς 6 Μαρτίου 1522. Παρὰ τὸ ἐν λόγῳ ἀνάκτορον ὑπάρχουσι δύο ἄλλα, συνδεόμενα μετὰ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ ἀνακτόρου διὰ περιφράγματος, ἀποτελοῦντος ἐστεγασμένην δίοδον. Ἐν τῷ ἀνακτόρῳ εὑρίσκονται τὰ ἰδιαίτερα διαμερίσματα τοῦ λαντγκράβου μὲ τὴν θαυμασίαν αἴθουσαν τῶν ἱπποτῶν τοῦ δευτέρου πατώματος. Εἰς τὸ τρίτον πάτωμα βλέπει τις τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῶν ἑορτῶν καὶ εἰς μικρὰν ἀπὸ ταύτης ἀπόστασιν τὰ *Κεμενάτ*, ἤτοι τὰ ἰδιαίτερα διαμερίσματα τῆς λαντγκράβης *Ἐλισάβετ* καὶ τὸν μεγαλειώδη κεντρικὸν πύργον.

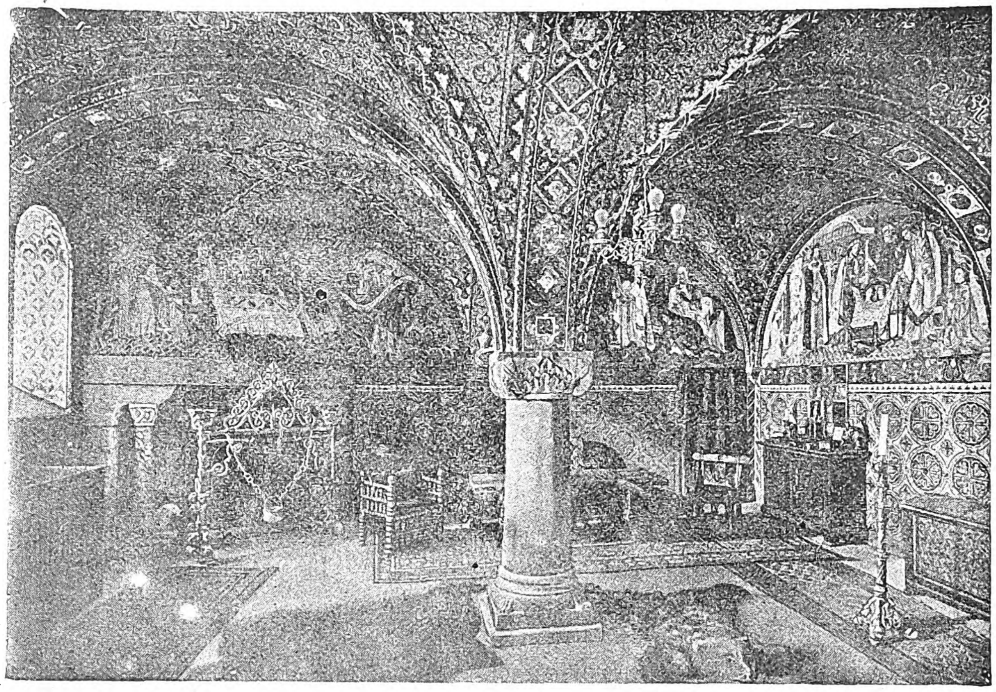

Βάρτμπουργ: *Τὰ ἰδιαίτερα διαμερίσματα τῆς Ἐλισάβετ.*

Βάρτμπουργ: *Τὸ δωμάτιον τοῦ Λουθήρου.*

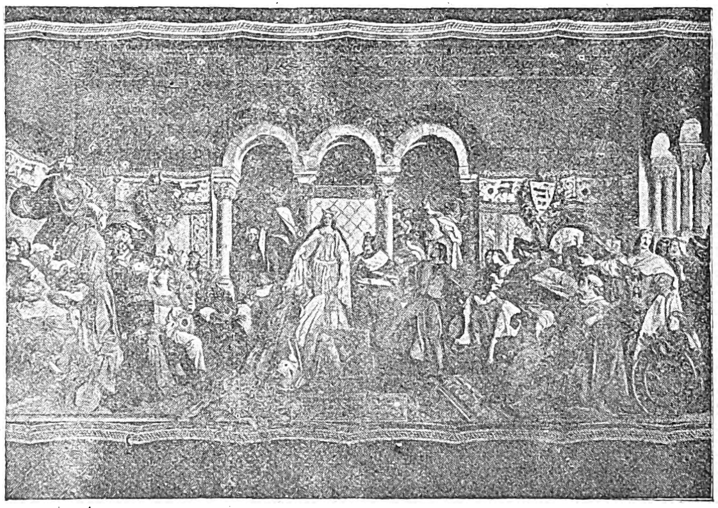

Βάρτμπουργ: *Εἰκὼν ἀναφερομένη εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν ραψῳδῶν.*

Ἡ *Βάρτμπουργ* ὑπῆρξεν ἐπὶ τέσσαρας ὁλοκλήρους αἰῶνας ἕδρα τῶν λαντγκράβων τῆς Θουριγγίας. Ἑρμάννος ὁ Α′, φίλος καὶ προστάτης τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν, ἐφιλοξένει εἰς τὴν αὐλήν του τοὺς διασημοτέρους τῶν ραψῳδῶν, δοὺς οὕτως ἀφορμὴν εἰς τὴν γένεσιν τοῦ θρύλου, τοῦ γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα «ἀγὼν τῶν ποιητῶν». Τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἀνάγουσιν εἰς τὸ ἔτος 1207. Τὸ ποίημα, ὅπερ ὁμιλεῖ περὶ αὐτοῦ διεξοδικῶς, συνδέει δύο μέρη διαφόρου προελεύσεως, ἤτοι εἶδός τι ᾠδῆς πρὸς τιμὴν τοῦ λαντγκράβου, γραφεῖσαν κατὰ τὸ 1250, καὶ αἴνιγμα συνταχθὲν ἐν Μαγεντίᾳ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος. Ὅτε ἡ Θουριγγία περιῆλθεν εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ οἴκου Βέττιν (1440), ἡ Βάρτμπουργ, ἐγκαταλειφθεῖσα, μετεβλήθη εἰς ἐρείπια, ἀνῳκοδομήθη δὲ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῆς Σὰξ-Μαϊμάρης, ὅτε ὁ ρωμαντισμὸς ἐπανέφερεν εἰς τὸν συρμὸν τοὺς παλαιοὺς καὶ ἐρημικοὺς πύργους.

Πρὸς ἀνάμνησιν τῆς φιλοξενίας τοῦ Λουθήρου ἐν τῇ Βάρτμπουργ ἑωρτάσθη ἐν αὐτῇ τῇ 18 Ὀκτωβρίου 1817 ἡ τρίτη ἑκατονταετηρὶς τῆς Μεταρρυθμίσεως. Εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην παρέστησαν πεντακόσιοι Γερμανοὶ φοιτηταί, οἵτινες ἔθεσαν τὰς βάσεις τοῦ πολυθρυλήτου παγγερμανικοῦ φοιτητικοῦ συλλόγου (Burschenschaft), ὅστις ὅμως κατεπολεμήθη ὑπὸ τῶν ἀντιδραστικῶν ἡγεμόνων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ διελύθη.

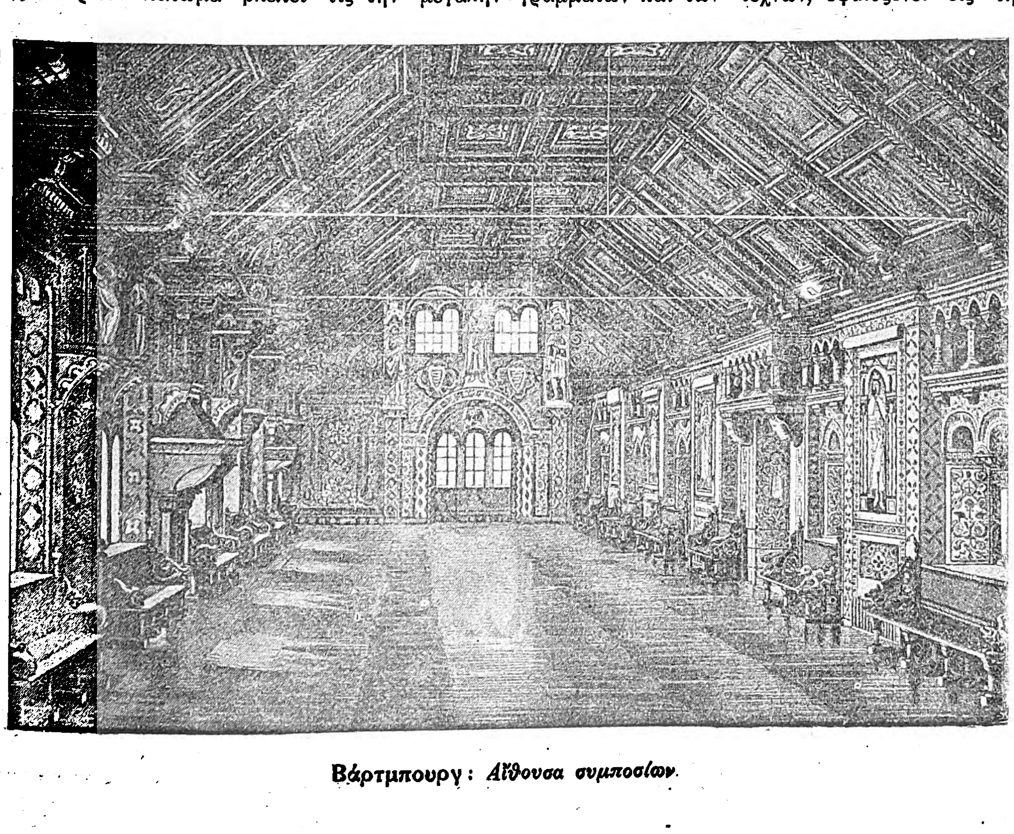

Βάρτμπουργ: *Αἴθουσα συμποσίων.*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Arnsward* und *Schmidt*, Zur Geschichte der Wartburg und Eisenach. *Schwerdt* und *Zäger*, Eisenach und die Wartburg. Von *Ritgen*, der Führer auf der Wartburg.

Α. Δ.

Βαρτὸ *[Γεωγρ.]*. Ὑποδιοίκησις τοῦ τουρκικοῦ νομοῦ Βιτλίς, ἐν τῷ ἀρμενικῷ Κουρδιστάν, ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς διοικήσεως Μούς. Ἔχει 93 χωρία καὶ 17000 κατοίκων, ἐξ ὧν 8000 ἦσαν ἄλλοτε Ἀρμένιοι. Ἕδρα τῆς ὑποδιοικήσεως εἶναι ἡ κώμη *Γικουμγκιούμ*. Τὸ ἔδαφος τῆς περιφερείας εἶναι γονιμώτατον. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Τὸ χωρίον *Βαρτό*, ἐξ οὗ ὠνομάσθη ἡ ὑποδιοίκησις, κεῖται εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Μπὶν-Γκιὸλ-Δάγ. Εἰς ἀπόστασιν δύο χιλιομέτρων ΒΔ. εὑρίσκονται τὰ ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως κτισθείσης ὑπὸ τοῦ Ἀρμενίου ἡγεμόνος Βαρτάν.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Digitized by Google

Βάρτολης· βλ. Μπάρτολι.

Βαρτομάνους (Vartomanus). Ἰταλὸς περιηγητὴς τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἐσπούδασε πυροτεχνουργίαν, ἠσχολήθη μὲ τὴν κατασκευὴν τηλεβόλων καὶ μετέβη εἰς τὴν Ἀνατολὴν μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν βιομηχανίαν ταύτην. Προσκολληθεὶς ἐν Δαμασκῷ εἰς μίαν ὁμάδα Μαμελούκων ἔφθασε μέχρι τῆς Μέκκας. Κατόπιν διέτρεξε τὴν Ἀραβίαν, τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας, τὴν Κεϋλάνην, τὴν Μαλάκκαν, τὴν Ἰάβαν, τὴν Σουμάτραν καὶ μετὰ ἀπουσίαν ἑπτὰ ἐτῶν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ἔγραψε τὴν περιγραφὴν τοῦ ταξιδίου του, τῆς ὁποίας τὸ πρωτότυπον ἀπωλέσθη, σωζομένης μόνον τῆς γαλλικῆς μεταφράσεως ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ταξίδιον τοῦ Λουδοβίκου Βαρτέμα τοῦ ἐκ Βολωνίας εἰς Αἴγυπτον, τὴν Συρίαν, τὴν Εὐτυχῆ καὶ Ἔρημον Ἀραβίαν, τὴν Περσίαν, τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Αἰθιοπίαν». Μ. Δ. Β.

βαρτονία (ἡ) (Bartonia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γεντιαδιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει δύο εἴδη ἰθαγενῆ τῆς βορείου Ἀμερικῆς, ἅτινα εἶναι πόαι, ἡ μὲν πολυετής, ἡ δὲ ἐνιαύσιος. Ἀμφότερα τὰ εἴδη φέρουσιν εὐθὺ στέλεχος κεκαλυμμένον ὑπὸ σκληρῶν τριχῶν. Ἐνιαύσιον εἶδος εἶναι: *βαρτονία ἡ χρυσῆ* (Bartonia aurata), ἰθαγενὲς φυτὸν τῆς Καλιφορνίας καλλιεργούμενον καὶ ἐν Εὐρώπῃ πρὸς κόσμον. Αὐτὴ διακρίνεται διὰ τὰ μεγάλα ἄνθη της, ἅτινα ἀποτελοῦνται ἐκ πέντε πετάλων ζωηροῦ χρυσοκιτρίνου χρώματος. Δ. Ν. Π.

βαρτόνιος ***βαθμὶς (ἢ ἡλικία)*** (Bartonien, Bartonian) *[Γεωλογ.]*. Μία ἐκ τῶν *βαθμίδων*, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ ἠώκαινος ὑποδιάπλασις (ὑποπερίοδος) τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως (περιόδου) τοῦ καινοζωϊκοῦ συστήματος (αἰῶνος) τῆς γῆς. Ἡ βαθμὶς αὐτὴ ἀνήκει εἰς τὴν ἀνωτέραν ἠώκαινον ἐποχὴν καὶ ὠνομάσθη οὕτως ἐκ τῆς ἀργίλου Barton τοῦ Hampshire, ἥτις ἔχει πάχος 100 μέτρων καὶ φέρει πληθὺν ἀπολιθωμάτων (νουμμουλιτῶν, κοραλλίων, ἐχινιδῶν, ἐλασματοβραγχίων, γαστεροπόδων, κ.τ.λ.). Στρώματα τῆς βαθμίδος τούτης εὑρέθησαν ἐν Γαλλίᾳ (παρισινῇ λεκάνῃ καὶ δυτικῇ Γαλλίᾳ, καὶ ἀλλαχοῦ), Ἀγγλίᾳ (Bartonclay), εἰς τὰ Πυρηναῖα, Ἱσπανίαν, Σαρδηνίαν, Κορσικήν, Οὐγγαρίαν, νότιον Ρωσίαν, Ἡνωμένας Πολιτείας καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐν Ἑλλάδι ἐπίσης ἀσβεστόλιθοί τινες ἀνήκουν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὴν βαθμίδα ταύτην. Τοιοῦτοι εἶναι—κατὰ τὸν Νέγκρη—τὰ κατώτερα τμήματα τῶν πλακωδῶν ἀσβεστολίθων μετὰ μελανῶν κερατολίθων τῆς Βιτρινίτσας εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Μόρνου καὶ τοῦ ὄρους Ρίγανη. Ἐπίσης τὰ παρόμοια πετρώματα, τὰ εὑρισκόμενα εἰς τὸν Περδικόλακκον (τοῦ Παναχαϊκοῦ), τὴν Πτέρην, τὰ Ἀροάνια, Σοποτόν, Ἐρύμανθον, καὶ τὰ ὁποῖα περιέχουν τὰ ἀπολιθώματα νουμμουλίας, ἀλβεολίνας, ὀρθοφραγμίνας, κ.τ.λ. Γ. Κ. Γ.

Βάρτος *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος *Λοῦμα* τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου τοῦ νομοῦ Λασιθίου. Κάτ. (1928) 102. Δ. Ε. Μ.

βαρτραμία (ἡ) (Bartramia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βρυοειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *βρυϊδῶν*. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει φυτὰ μὲ ἁπλοῦς κλάδους, φύλλα καλύπτοντα σχεδὸν τὸν κυριώδη ἄξονα τῶν κλάδων καὶ γλαυκοπρασίνου χρώματος. Τὰ ἄνθη εἶναι καταληκτικά, ἑρμαφρόδιτα. Τὰ ἄρρενα ἄνθη φέρουσι κατὰ τὸ ἄνω αὐτῶν ἄκρον εἶδος λεπτοῦ περικαλύμματος, ὅπερ πίπτει κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς γονιμοποιήσεως. Μεταξὺ *σπορογονίου* καὶ *καλύπτρας* ὑπάρχει ἱκανὸς μεσοκυτταρικὸς χῶρος, ὅστις περιβάλλεται ὑπὸ ἁπλῶν ἢ διακεκλαδισμένων νηματίων. Ἡ θήκη συνήθως εἶναι ἀνεωγμένη καὶ εἴς τινα εἴδη εἶναι κλειστή. Τὸ *περιστόμιον* σχηματίζεται ἐξ ὡρισμένων κυττάρων, ἅτινα εἶναι συναφῆ μετὰ τῶν τοιχωμάτων τῆς θήκης. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερον εἶναι *βαρτραμία ἡ κυματώδης* (Bartramia undulata) ἥτις διακρίνεται ἐκ τοῦ ἐρυθροφαίου χρώματος. Δ. Ν. Π.

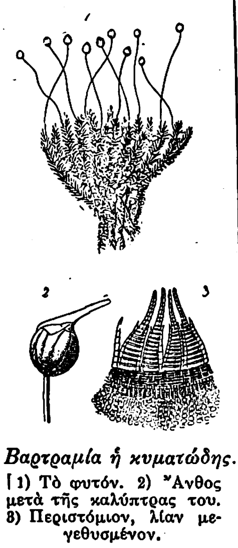

Βαρτραμία ἡ κυματώδης.
[1) Τὸ φυτόν. 2) Ἄνθος μετὰ τῆς καλύπτρας του. 3) Περιστόμιον, λίαν μεγεθυσμένον.]

βαρτραμιδούλη (ἡ) (Bartramidula) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βρυοειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ποττιαδῶν*. Εἶναι φυτὰ μικροτάτου μεγέθους, φύονται ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἔχουσι λεπτοτάτην ὑφήν. Οἱ κλαδίσκοι των, κεκλιμένοι κατὰ τὴν βάσιν, ὀρθοῦνται μετὰ μικρὰν ἀπόστασιν. Τὰ ἄνθη εἶναι μικρότατα καὶ καταληκτικά. Τὰ φύλλα, γενικῶς, εἶναι λογχοειδῆ, πολυοδοντωτὰ καὶ κεῖνται μόνον ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τοῦ κλάδου. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη, ὧν ἡ *βαρτραμιδούλη εὐρωπαϊκή* (Bartramidula europaea) ἀπαντᾷ εἰς τὰς Βρεττανικὰς νήσους. Δ. Ν. Π.

Βάρτσα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βᾶρις.

βαρτσία (ἡ) (Bartsia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γρομφαδιοειδῶν*. Εἶναι πόαι πολυετεῖς μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ ἄνθη κατὰ στάχυς διατεταγμένα. Γνωστὰ περὶ τὰ 25 εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ, Ἀσίᾳ καὶ Ἀμερικῇ. Εὐρωπαϊκὸν εἶδος εἶναι *βαρτσία ἡ ἄλπειος* (Bartsia alpina) ἀπαντῶσα εἰς τὸν Ἰόραν, τὰς Ἄλπεις καὶ τὰ Πυρηναῖα. Δ. Ν. Π.

Βαρτώνειος· βλ. Οὐαρτώνειος.

Βαρὺ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἄσσου τῆς ἐπαρχίας Σάμης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἐπὶ τῆς ἀπὸ Καρυᾶς εἰς Πλαγιὰν ἁμαξιτῆς ὁδοῦ. Κάτ. (1928) 219.

Βαρυάδες ἢ ***Βαργιάδες*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ κείμενον ἐπὶ αὐχένος τῶν νοτίων κλιτύων τοῦ ὄρους Ὀλύτσικα, ἐπὶ θέσεως στρατηγικωτάτης πρὸς τὴν περιφέρειαν τοῦ Σουλίου ἀφ' οὗ ἀπέχει ἓξ ὥρας. Τούτου ἕνεκα ὁ Ἀλῆ πασᾶς εἶχεν ἐκεῖ ἀνάκτορον, οὗτινος τὰ ἐρείπια σῴζονται, καὶ μόνιμον φρουρὰν εἰς θέσιν *Βίγλα*. Ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα ἀριθμοῦσαν (1928) 390 κατοίκους. Χ. Ι. Σ.

—*['Ιστορ.]* Κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ὑπὸ τῶν σουλτανικῶν στρατευμάτων (1820) οἱ Βαρυάδες κατελήφθησαν ὑπ' αὐτῶν καὶ ἐγκατεστάθη τουρκικὴ φρουρά. Οἱ Σουλιῶται, συμμαχήσαντες μετὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τὸν χειμῶνα τοῦ 1820, ἔσπευσαν πρὸς κατάληψιν τοῦ Σουλίου, ἔχοντες ὅμως τὴν ἰδέαν ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνωσι κύριοι τῶν 40 χωρίων τοῦ Σουλίου ἄνευ κατοχῆς τῶν Βαρυάδων, ἐπιπεσόντες ἀρχομένου τοῦ Δεκεμβρίου 1820 κατέλαβον τὸν ὀχυρὸν πύργον, ἱκανοὺς μὲν θανατώσαντες μετὰ τοῦ φρουράρχου, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀπολύσαντες ἀόπλους. Οὕτω προσηταιρίσθησαν καὶ 400 χωρικοὺς Βαρυαδίτες, Χριστιανούς, οἵτινες κατὰ Φιλήμονα ἦσαν ἐφάμιλλοι τῶν Σουλιωτῶν κατὰ τὴν ἀνδρείαν. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν Βαρυάδων, ἐπῆλθε μετὰ τὴν 14 Ἰανουαρίου 1821 καὶ ἡ παράδοσις εἰς τοὺς Σουλιώτας ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ τῆς Κιάφας. Πεσόντος τοῦ Σουλίου τῷ 1822, ὑπέκυψεν ὅλη ἡ περιφέρεια εἰς τοὺς σουλτανικοὺς ὡς καὶ τὸ ὀχυρὸν τῶν Βαρυάδων. Τ. Χ. Κ.

βαρυακούω· βλ. βαριακούω.

βαρυαλγὴς (ὁ, ἡ), **—ὲς** (τό)· ὁ βαρέως ἀλγῶν, ὁ σφόδρα πενθῶν: «βαρυαλγὴς μήτηρ, — καρδία». ‖ ὁ βαρὺ ἄλγος φέρων: «βαρυαλγὴς συμφορά»· —Ρῆμ. *βαρυαλγῶ*.

βαρυαναστενάζω· βλ. βαριαναστενάζω.

Βαρυάξης. Μῆδός τις, ὅστις, ἐπωφεληθεὶς τῆς δυσφορίας τῶν κατοίκων διὰ τὰς καταπιέσεις καὶ διαρπαγὰς τὰς ὁποίας ὑφίσταντο ὑπὸ τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ (Μηδίᾳ) μακεδονικῶν φρουρῶν, ἐτόλμησε ν' ἀναλάβῃ τὴν τιάραν καὶ νὰ ὀνομασθῇ βασιλεὺς τῶν Μήδων καὶ Περσῶν κατὰ τὸ 324 π. Χ. Τοῦτον συλλαβὼν ὁ σατράπης τῆς Μηδίας Ἀτροπάτης ἐκόμισε πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ἐπιστρέφοντα ἐκ τῆς Ἰνδικῆς, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος διέταξε τὸν θάνατον καὶ αὐτοῦ καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ συνομοσάντων. ΚΑΨ.

βαρύαυλος (ὁ) (ἰταλ. fagotto, γαλλ. basson) *[Μουσ.]*. Ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ξυλίνων πνευστῶν ὀργάνων τῆς ὀρχήστρας, εἰς τὰ ὁποῖα χρησιμεύει συνήθως ὡς βάσις. Συγγενεύει στενῶς μὲ τὸν *ὀξύαυλον*, τοῦ ὁποίου ἐθεωρεῖτο, οὕτως εἰπεῖν, ἡ φυσικὴ συνέχεια ἐπὶ τὸ βαθύτερον. Ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἀρχικὴν ταύτην μορφὴν ὁ βαρύαυλος ἔφθανε νὰ ἔχῃ μῆκος δύο μέτρων σχεδόν, ἐξ οὗ ἦτο πολὺ δύσχρηστος. Ἐσκέφθησαν ὡς ἐκ τούτου κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα νὰ διπλώσουν εἰς δύο τὸν ἠχητικὸν σωλῆνα τοῦ ὀργάνου καὶ νὰ δώσωσι τὸ σχῆμα δέματος (fagotto)· ἠλάττωσαν ἐπίσης τὴν διάμετρον τοῦ ὀργάνου, ἐπιτυγχάνοντες διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἦχον πολὺ γλυκύτερον τοῦ πρότερον ἀγρίου καὶ σκληροῦ. Πολλοὶ ἀποδίδουσι τὸν μετασχηματισμὸν τοῦτον τοῦ βαρυαύλου εἰς τὸν μοναχὸν *Ἀφράνιο ντέλλι Ἀλμπονέζι*, τῆς Φερράρας (1525), καὶ τὸ phagotus, τὸ ὁποῖον ὁ ἀνεψιός του Θησεὺς Ἀλμπονέζι περιγράφει εἰς τὸ σύγγραμμά του Introductio in chaldaicam linguam (1539), πολὺ ἀπέχει τοῦ νὰ ἔχῃ τὸ σχῆμα τοῦ σημερινοῦ ὀργάνου. Ἀλλ' ἡ μεταβολὴ αὕτη ἡ γενομένη εἰς τὸν βαρύαυλον, ἰδίως δὲ τὸ μῆκος τῶν σωλήνων καὶ ἡ κατὰ συνθήκην τοποθέτησις τῶν ὀπῶν δὲν ἔδωκεν εἰς τὸ ὄργανον τὴν ἀπαιτουμένην τελειότητα καὶ ἀκρίβειαν τοῦ ἤχου, ὅστις ἦτο μᾶλλον ἁπαλὸς καὶ γλυκύς, ἐξ οὗ ἐπὶ πολὺν χρόνον ὁ βαρύαυλος ὠνομάζετο dolcian.

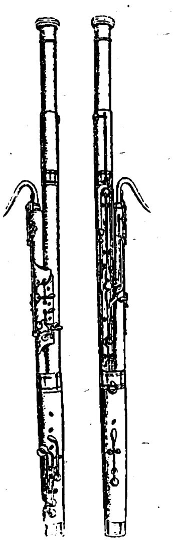

Βαρύαυλος.
[Ἀριστερᾷ προσθία ὄψις· δεξιᾷ ὀπισθία ὄψις].

Ἡ δόνησις τῆς ἠχητικῆς στήλης ἐπιτυγχάνεται εἰς τὸν βαρύαυλον διὰ τῆς διπλῆς γλωττίδος τὴν ὁποίαν χρησιμοποιοῦν ὁ ὀξύαυλος καὶ τὸ ἀγγλικὸν κέρας· ἡ γλωττὶς αὕτη προσαρμόζεται εἰς τὸ ὄργανον διὰ σωλῆνος σχήματος S. Ἡ ἀπ' εὐθείας προσαρμογὴ τῆς γλωττίδος ταύτης εἰς τὰ χείλη τοῦ ἐκτελεστοῦ ἔχει τὸ πλεονέκτημα ὅτι ἐπιτρέπει εἰς αὐτὸν νὰ παραγάγῃ τὸν ἦχον κατὰ βούλησιν καὶ νὰ τῷ δώσῃ τὴν ἀπαιτουμένην ἔκφρασιν. Τοῦτο δὲν συνέβαινε μὲ τὴν *βομβάρδαν*, τὸν πρόγονον τοῦ σημερινοῦ βαρυαύλου, τὴν γλωττίδα τῆς ὁποίας ὁ ὀργανοπαίκτης δὲν ἐλάμβανεν ἀπ' εὐθείας εἰς τὰ χείλη, ὢν ὑποχρεωμένος νὰ φυσᾷ εἰς ἓν εἶδος δεξαμενῆς, ἐξ ἧς ὁ ἀὴρ μετεδίδετο εἰς τὸ ὄργανον. Ὁ βαρύαυλος ἐνωρίτατα εἰσήχθη εἰς τὴν ὀρχήστραν, ἰδίως μετὰ τὴν κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα τελειοποίησίν του ὑπὸ τοῦ Ἀλμενραῖδερ καὶ Μπέμ. Ἐπέβαλλον ἄλλως τε τοῦτο τὰ πολύτιμα πλεονεκτήματά του, ὡς ἡ μεγάλη του ἔκτασις καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ φύσις τοῦ ἤχου τοῦ ὀργάνου, ἡ συνδυαζομένη θαυμασίως μὲ ὅλα τὰ *χρώματα* τῆς ὀρχήστρας. Ἡ οἰκογένεια τῶν βαρυαύλων περιλαμβάνει τὰς ἑξῆς ὑποδιαιρέσεις: 1) τὸν κυρίως *βαρύαυλον*, 2) τὸν *ἀντιβαρύαυλον* (contrafagotto), 3) τὸν *ὀξὺν βαρύαυλον*, τὸν ὀξύτερον τῶν τριῶν ὀργάνων. Τοῦ δευτέρου ἡ χρησιμοποίησις εἶναι μικρά, ἰδίως εἰς τοὺς κλασσικούς, τοῦ δὲ τρίτου ἐλαχίστη.

Ἡ κανονικὴ ἔκτασις τοῦ βαρυαύλου εἶναι τριῶν ὀγδόων, ἀντιστοιχοῦσα σχεδὸν μὲ τὴν τοῦ *βιολοντσέλλου*· νεώτεραι τελειοποιήσεις ἔδωκαν εἰς τὸ ὄργανον καὶ μερικοὺς ἄλλους φθόγγους ἐπὶ τὸ ὀξύτερον. Οἱ φθόγγοι σημειώνονται εἰς τὴν πραγματικήν των ὀξύτητα καὶ ἐπὶ τῶν γνωμόνων τοῦ φα—προκειμένου διὰ τοὺς βαθεῖς καὶ μέσους—, ἐπὶ τοῦ γνώμονος τοῦ τενόρου—προκειμένου διὰ τοὺς ὀξεῖς.

Ἔκτασις τοῦ βαρυαύλου:

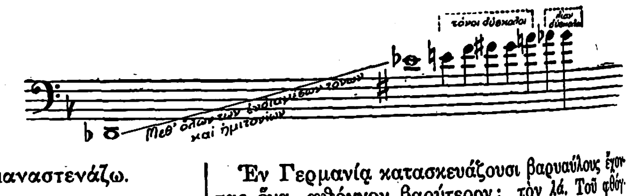

Ἐν Γερμανίᾳ κατασκευάζουσι βαρυαύλους ἔχοντας ἕνα φθόγγον βαρύτερον: τὸν *λά*. Τοῦ φθόγγου τούτου γίνεται συνήθης χρῆσις εἰς τὰ ἔργα τοῦ Βάγνερ.

Ἐὰν τὴν ἔκτασιν ταύτην ὑποδιαιρέσωμεν εἰς τμήματα, ἔχομεν:

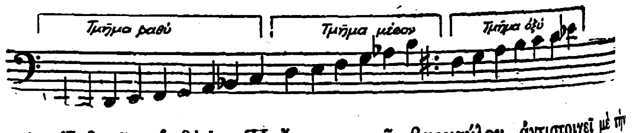

Ἡ ἔκτασις τοῦ βαρυαύλου ἀντιστοιχεῖ μὲ τὴν τῆς ἀνδρικῆς φωνῆς, ἀπὸ τοῦ βαθυφώνου μέχρι τοῦ ὀξυφώνου. Οἱ βαθεῖς φθόγγοι τοῦ ὀργάνου εἶναι θαυμάσιοι εἰς δύναμιν καὶ ἦχον· ἀντιθέτως οἱ ὀξεῖς εἶναι ἀδύνατοι καὶ ἰσχνοί. Ἡ ἐκτέλεσις *πιανίσσιμο*, τόσον τῶν βαθέων ὅσον καὶ τῶν ὀξέων φθόγγων ἐπιτυγχάνεται δυσκόλως· διὰ τὸν λόγον τοῦτον οἱ βαρυαυλισταὶ μεταχειρίζονται συνήθως ἀδύνατον γλωττίδα, προκειμένου διὰ τοὺς βαθεῖς τόνους καὶ ἰσχυράν, προκειμένου διὰ τοὺς ὀξεῖς.

Ὁ βαρύαυλος εἶναι κατ' ἐξοχὴν ὄργανον τῆς ὀρχήστρας, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ πρώτη του ἐμφάνισις χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος, εἰς τὸ μελόδραμα τοῦ Χαίνδελ «Ρινάλδο» (1711). Ἐννοεῖται ὅτι ὁ ρόλος του εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ εἶναι ἐντελῶς πρωτογενής, ὅπως ἐντελῶς ἀσήμαντος εἶναι ἐπίσης ὀλίγον βραδύτερον εἰς τὰ ἔργα τοῦ Γκλούκ. Οἱ πρῶτοι δώσαντες ἐξαιρετικὴν θέσιν εἰς τὸ ὄργανον αὐτὸ εἶναι ὁ Χάϋδν καὶ ὁ Μόζαρτ· ὁ Μπετόβεν ἐπέτυχε χρώματα ἀπαράμιλλα εἰς τὰς συμφωνίας του μὲ τὸν ἰδιόρρυθμον, πλούσιον καὶ ποικίλον ἦχον τοῦ βαρυαύλου. Ὡς ὄργανον *σόλο* ὁ βαρύαυλος συ-

Digitized by Google

νίως ἐχρησιμοποιήθη· ὡς τοιοῦτο τὸ συναντῶμεν μόνον εἰς μερικὰ ἔργα μουσικῆς δωματίου, ὅπως π.χ. εἰς τὸ «Σεπτέττο» τοῦ Μπετόβεν (ἔργον 20), εἰς τὸ «Κουϊντέττο» (ἔργον 16) τοῦ αὐτοῦ, κτλ. Εἰς τὴν ὀρχήστραν μεταχειριζόμεθα συνήθως δύο βαρυαύλους· μερικοὶ ἐν τούτοις συνθέται, ἰδίως ὁ Μπερλιόζ, ὁ Φρὰνκ καὶ πλεῖστοι ἐκ τῶν συγχρόνων, γράφουν πλειστάκις διὰ τέσσαρας βαρυαύλους. Ὡς ὄργανον τῆς στρατιωτικῆς μουσικῆς καὶ τῶν φιλαρμονικῶν ὁ βαρύαυλος ἔχει διατηρηθῆ μὲν εἰς Γερμανίαν, ἀντικατεστάθη δὲ ἐν Γαλλίᾳ ὑφ' ἑνὸς ἰσχυροτέρου: τοῦ *σαρυζοφὸν* (sarrusophone).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Μπερλιόζ*, Ἐγχειρίδιον ἐνορχηστρώσεως.— *Gevaert*, Ἐγχειρίδιον ἐνορχηστρώσεως.— *R. Hoffmann*, Μέθοδος βαρυαύλου. Γ. Σ.

βαρυβάρβιτος *[Μουσ.]*. Διὰ τῆς λέξεως ταύτης ὠνομάζετο ἄλλοτε παρ' ἡμῖν τὸ ὄργανον *κοντραμπάσο*, ὅπερ σήμερον καλεῖται *βαθύχορδον*. Γ. Σ.

βαρύβρομος (ὁ)· ἐκ τοῦ *βαρὺς—βρόμος*· ὁ παρέχων βαρύν, ἰσχυρὸν κρότον (Ἀπόσπ. *Ὁμ.* 71, *Εὐρ.* Φοίν. 183), αὐλός, τύμπανα (*Εὐρ.* Βάκ. 156— *Ἑλ.* 1306). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βαρύγαζα *[Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον, λιμὴν καὶ κόλπος τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς ἐντὸς Γάγγου Ἰνδικῆς (*Πτολ. Ζ.α* 62) Ὁ λιμὴν ἦτο «*ἐμπόριον*» μεγίστης κινήσεως, «πολυφόρος δὲ ἡ χώρα, σίτου καὶ ὀρύζης καὶ ἐλαίου σησαμίνου καὶ βουτύρου καὶ καρπάσου καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς ἰνδικῶν ὀθονίων τῶν χυδαίων· βουκόλια δὲ ἐν αὐτῇ πλεῖστα καὶ ἄνδρες ὑπερμεγέθεις τῷ σώματι καὶ μέλανες τῇ χροιᾷ. Σώζεται δὲ ἔτι καὶ νῦν τῆς Ἀλεξάνδρου στρατιᾶς σημεῖα περὶ τοὺς τόπους, ἱερά τε ἀρχαῖα, καὶ φρέατα μέγιστα» (*Ἀνων.* Ἐρυθρ. Θαλάσ. Περίπλους § 41). Ὁ Στράβων (612, 50) ὀνομάζων τὴν χώραν *Βαργόσα* ἀναφέρει ὅτι ἦτο πολὺ ἐν χρήσει ἐκεῖ τὸ ἔθιμον τοῦ ἑκουσίου ὁλοκαυτώματος, εἴτε πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ ἀτυχοῦς βίου, εἴτε ἀντιθέτως ἐκ φόβου διακοπῆς ὑφισταμένης εὐδαιμονίας καὶ ἐκ πόθου προλήψεως δυστυχιῶν, αἵτινες φυσικῶς ἐπικρέμανται εἰς βίον ἐπὶ μακρὸν παρατεινόμενον. Τοιοῦτον δὲ τέλος ἐπέβαλεν ἑαυτῷ κατὰ τὴν ἐξ Ἀθηνῶν διέλευσίν του εἷς ἐκ τῶν πρεσβευτῶν, οὓς ὁ Ἰνδὸς ἡγεμὼν Πῶρος «ἄρχων ἑξακοσίων βασιλέων» ἀπέστειλεν εἰς τὸν Καίσαρα Αὔγουστον (πρβλ. *Δίωνα Κάσ.* LIV, 9). Ὁ πρεσβευτὴς οὗτος φέρων μόνον ἔνδυμα καὶ περίζωμα περὶ τὴν ἥβην, ἐπήδησε γελῶν ἐπὶ τῆς πυρᾶς. «Ἐπιγεγράφθαι δὲ τῷ τάφῳ· Ζαρμανοχηγάς, Ἰνδὸς ἀπὸ Βαργόσης, κατὰ τὰ πάτρια τῶν Ἰνδῶν ἔθη αὑτὸν ἀπαθανατίσας, κεῖται» (*Στρ.* 612,49). Εἶναι δὲ ἡ *Βαρύγαζα* ἢ ἡ *Βαργόσα* ἡ σύγχρονος *Μπροὰτς* Broach: Ναυτιλ. ὁδηγίαι West Coast of India Pilot σελ. 206. Πλάτ. 21° 40′ Β., μῆκ. 72° 32′ Ἀν., ἀρτ. ἀγγλ. 51 Gulf of Combay). Σ. Ε. Λ.

βαρυγγωμῶ· βλ. βαρυγνωμῶ.

βαρύγδουπος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ποιῶν βαρὺν δοῦπον, ὁ βαρέως ἠχῶν, βαρύηχος.

βαρύγνωμος, *—η*, *—ο*· βαρύθυμος, ἀγανακτισμένος.

βαρυγνωμῶ (*—άω*) καὶ ***βαρυγκωμῶ***· δημοτ., ἀγανακτῶ, δυσανασχετῶ, βαρυθυμῶ: «μὴ μὲ κάμνῃς παιδί μου νὰ βαρυγνωμῶ», «εἶναι κακὸ νὰ βαρυγκωμάῃ ὁ γονιός».

βαρύδιον (τὸ) καὶ ***βαρύλλιον***· βλ. βαρίδι(ον).

βαρυηκοΐα (ἡ) καὶ ***βαρηκοΐα***· τὸ νὰ εἶναί τις βαρήκοος, ἐλαφρὰ κωφότης.

— *[Ἰατρ.]*· βλ. δυσηκοΐα.

βαρυήκοος (ὁ, ἡ) *—ον* (τὸ) καὶ ***βαρήκοος***· ὁ ἔχων ἀμβλεῖαν τὴν ἀκοήν, ἄλλως *δυσήκοος*.—Ῥῆμ. ***βαρυηκοῶ*** καὶ ***βαρηκοῶ***.

βαρύηχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀποδίδων βαρύν, ἰσχυρὸν ἦχον.

βαρυθηριΐδαι (οἱ) (Barytheriidae Andrews) *[Παλαιοζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *προβοσκιδωτῶν* θηλαστικῶν. Τὴν οἰκογένειαν ταύτην χαρακτηρίζει

ὀδοντικὸς τύπος $\frac{;\ ;\ 3.\ 3.}{1.\ 0.\ 3.\ 3.}$

Ἡ κάτω σιαγών των ἦτο ὀγκώδης καὶ ἔφερε εὐρεῖς ἀνερχομένους κλάδους, δι' ὧν ἠρθροῦτο πρὸς τὸ κρανίον. Γ. Κ. Γ.

βαρυθήριον (τὸ) (Barytherium Andrews) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βαρυθηριϊδῶν προβοσκιδωτῶν* θηλαστικῶν. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας ἠωκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Αἰγύπτῳ Ἡ ἐν τῷ συστηματικῷ ζῳολογικῷ δένδρῳ θέσις τοῦ γένους τούτου, τὸ ὁποῖον ἀτελῶς μόνον εἶναι γνωστόν, εἶναι ἀρκετὰ ἀκαθόριστος. Ἡ ὀγκώδης κατασκευὴ τῶν ὀδόντων του καὶ τῆς κεφαλῆς του, οἱ δύο εὐρεῖς ἀνερχόμενοι κλάδοι τῆς κάτω σιαγόνος, διὰ τῶν ὁποίων αὕτη προσηρθροῦτο πρὸς τὸ κρανίον, καὶ τὸ μέγα μέγεθος τοῦ σώματός των ὑπενθυμίζουν τὸ γένος δεινοθήριον (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

βαρυθυμία (ἡ)· δυσθυμία, δυσαρέσκεια, μελαγχολία, κοιν. *κακοκάρδισμα*.

βαρύθυμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· δύσθυμος, λυπημένος, κακοκαρδισμένος, ὠργισμένος.—Ῥῆμ. ***βαρυθυμῶ*** καὶ ἰδιωμ. ***βαριοθυμῶ***.

βαρυκαρδίζω· ἰδιωματ. βαρυθυμῶ, κακοκαρδίζω.

βαρυκάρδιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων βαρεῖαν, νωθρὰν τὴν καρδίαν, ἀναίσθητος· || ὁ ἔχων τὴν καρδίαν βεβαρημένην ὑπὸ λύπης, μελαγχολικός.

βαρυκέφαλος, *—η*, *—ο*· δημοτ., βαρύνους, ἀμβλύνους, ὁ δυσκόλως νοῶν, νωθρὸς τὴν διάνοιαν, ἄλλως *χοντροκέφαλος*.

βαρυκεντρικὸς ***λογισμὸς*** *[Μαθημ.]*. Ὠνομάσθη οὕτω ὁ λογισμὸς ὁ συντελούμενος τῇ βοηθείᾳ βαρυκέντρων καὶ βαρυκεντρικῶν συντεταγμένων, ἐπινοηθεὶς ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ μαθηματικοῦ καὶ ἀστρονόμου A. F. Möbius (1790—1868), ὅστις ἐδημοσίευσε τῷ 1827 σχετικὴν ἐργασίαν ὑπὸ τὸν τίτλον «der barycentrische Calcül».

Εἰσαγωγή: Τὸ *διάνυσμα* (γαλλ. vecteur, γερμ. vektor) εἶναι εὐθύγραμμον τμῆμα διαγραφὲν ὑπὸ κινητοῦ ἄνευ παλινδρομήσεως· οὕτως, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ σύνηθες εὐθύγραμμον τμῆμα, εἰς τὸ ὁποῖον οὐδεμία διάκρισις γίνεται μεταξὺ τῶν ἄκρων του, τὸ διάνυσμα, εὐθύγραμμον τμῆμα ὡρισμένης *φορᾶς*, ἔχει *ἀρχὴν* καὶ *πέρας*: AB παριστᾷ τὸ διάνυσμα μὲ ἀρχὴν τὸ A καὶ πέρας τὸ B (βλ. λ. διάνυσμα).

Τὴν μετάβασιν σημείου ἀπὸ τῆς θέσεως A εἰς τὴν θέσιν B ἐκφράζομεν διὰ τῆς ἰσότητος

$$B = A + AB:$$

ἔνθα ἡ νέα θέσις B εἶναι ἄθροισμα τῆς ἀρχικῆς θέσεως A καὶ τοῦ διανύσματος AB· ἐντεῦθεν

$$AB = B - A:$$

ἔνθα τὸ διάνυσμα AB ἐμφανίζεται ὡς *διαφορὰ δύο σημείων*, ἀπὸ τοῦ πέρατος ἀφαιρουμένης τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ.

Ἐφαρμογὴ εἰς τὴν μηχανικήν: Τὸ *κέντρον βάρους* συστήματος ὑλικῶν σημείων $A_1, A_2, \dots A_\nu$, τῶν ὁποίων αἱ μᾶζαι εἶναι ἀντιστοίχως $m_1, m_2, \dots m_\nu$, αἱ δὲ θέσεις ἐν σχέσει πρὸς σύστημα ἀναφορᾶς ἔχον ἀρχὴν τὸ σημεῖον O ὁρίζονται ὑπὸ τῶν *διανυσματικῶν ἀκτίνων* $OA_1, OA_2, \dots, OA_\nu$, εἶναι τὸ σημεῖον K ὁριζόμενον ὑπὸ τῆς διανυσματικῆς ἀκτῖνος.

$$\overline{OK} = \frac{m_1\overline{OA_1}+m_2\overline{OA_2}+\dots+m_\nu\overline{OA_\nu}.}{m_1+m_2+\dots+m_\nu}$$

Ἀλλ' ἡ ἄνω ἰσότης γράφεται

$$K-O=\frac{m_1(A_1-O)+m_2(A_2-O)+\dots+m_\nu(A_\nu-O)}{m_1+m_2+\dots+m_\nu}$$

$$=\frac{m_1A_1+m_2A_2+\dots+m_\nu A_\nu}{m_1+m_2+\dots+m_\nu}-O$$

ἤτοι

$$(1) \qquad K=\frac{m_1A_1+m_2A_2+\dots+m_\nu A_\nu.}{m_1+m_2+\dots+m_\nu}$$

Βαρύκεντρον: Τὸ δεξιὸν μέλος τῆς ἀνωτέρω ἰσότητος εἶναι εἰδικὴ περίπτωσις τῆς παραστάσεως

$$(2) \qquad \frac{x_1A_1+x_2A_2+\dots+x_\nu A_\nu}{x_1+x_2+\dots+x_\nu}$$

ἔνθα $x_1, x_2, \dots, x_\nu$ τυχόντες πραγματικοὶ ἀριθμοί. Ἡ παράστασις (2), ἐφ' ὅσον τὸ ἄθροισμα $x_1+x_2+\dots+x_\nu$ εἶναι διάφορον τοῦ 0, παριστᾷ σημεῖον, τὸ «*βαρύκεντρον*» τῆς παραστάσεως

$$x_1A_1+x_2A_2+\dots+x_\nu A_\nu,$$

ὁριζόμενον μονοσημάντως ὑπὸ τῆς ἰσότητος

$$(3) \qquad K=\frac{x_1A_1+x_2A_2+\dots+x_\nu A_\nu}{x_1+x_2+\dots+x_\nu},$$

ἔνθα $x_1+x_2+\dots+x_\nu \neq 0$.

Ὅτι ὄντως ἡ παράστασις 2) ὑπὸ τὸν τεθέντα περιορισμὸν $x_1+x_2+\dots+x_\nu \neq O$ παριστᾷ σημεῖον, προκύπτει εὐχερῶς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ τύπου

$$(H) \qquad P=\frac{\nu A_1+\mu A_2}{\mu+\nu}$$

ὁρίζοντος τὸ σημεῖον P τῆς εὐθείας $A_1 A_2$, ὅταν ὁ μερικὸς λόγος (A_1A_2P) εἶναι ἴσος πρὸς $\frac{\mu}{\nu}$.

Τῇ βοηθείᾳ τοῦ αὐτοῦ τύπου συνάγεται ἡ κατασκευὴ τοῦ βαρυκέντρου K.

Ἂν $x_1+x_2+\dots\times x_\nu = O$, ἡ παράστασις $x_1A_1+x_2A_2+\dots+x_\nu A_\nu$ παριστᾷ *διάνυσμα*: Πράγματι, ἂν O τυχὸν σημεῖον, τὸ πρὸς τὸ ἄθροισμα $x_1\overline{OA_1}+x_2\overline{OA_2}+\dots+x_\nu\overline{OA_\nu}$ ἴσον διάνυσμα γράφεται ἐπίσης:

$$x_1(A_1-O)+x_2(A_2-O)+\dots+x_\nu(A_\nu-O)=$$
$$=x_1A_1+x_2A_2+\dots+x_\nu A_\nu-(x_1+x_2+\dots+x_\nu)O,$$

ἤτοι $=x_1A_1+x_2A_2+\dots+x_\nu A_\nu$ (κατὰ τὴν γενομένην παραδοχὴν $x_1+x_2+\dots+x_\nu=O$).

Ἐφαρμογαί: 1) A, B δύο σημεῖα· $\frac{A+B}{2}$, τὸ βαρύκεντρον τῆς παραστάσεως A + B, εἶναι τὸ μέσον τοῦ τμήματος AB.

2) A, B, Γ τρία σημεῖα· $\frac{A+B+\Gamma}{3}$, τὸ βαρύκεντρον τῆς παραστάσεως A+B+Γ εἶναι, ἐφ' ὅσον τὰ ἐν λόγῳ σημεῖα δὲν κεῖνται ἐπ' εὐθείας, τὸ κοινὸν σημεῖον τῶν διαμέσων τοῦ τριγώνου ABΓ (κέντρον βάρους αὐτοῦ θεωρουμένου βαρείας ὁμογενοῦς ἐπιφανείας).

3) A, B, Γ, Δ τέσσαρα σημεῖα· $\frac{A+B+\Gamma+\Delta}{4}$, τὸ βαρύκεντρον τῆς παραστάσεως A+B+Γ+Δ εἶναι, ἐφ' ὅσον τὰ ἐν λόγῳ σημεῖα δὲν κεῖνται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου, τὸ κοινὸν σημεῖον τῶν διαμέσων τοῦ τετραέδρου ABΓΔ (κέντρον βάρους αὐτοῦ θεωρουμένου βαρείας ὁμογενοῦς ἐπιφανείας).

Βαρυκεντρικαὶ συντεταγμέναι: 1) Τυχὸν σημεῖον P τῆς διὰ τῶν σημείων A_1 καὶ A_2 διερχομένης εὐθείας ὁρίζεται ὑπὸ τῆς ἰσότητος

$$P=x_1A_1+x_2A_2,$$

ἔνθα $x_1+x_2=1$, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου x_1, x_2 μονοσημάντως ὁριζόμενοι ἀριθμοὶ δι' ἑκάστην θέσιν τοῦ P ἐπὶ τῆς ἐν λόγῳ εὐθείας: Πράγματι, ἂν $(A_1A_2P)=\frac{\mu}{\nu}$, κατὰ τὸν τύπον (4) θὰ εἶναι $x_1=\frac{\nu}{\mu+\nu}$, $x_2=\frac{\mu}{\mu+\nu}$. (Ἂν μ+ν=0, τὸ σημεῖον P γίνεται τὸ *κατ' ἐκδοχὴν* (τὸ ἐπ' ἄπειρον) σημεῖον τῆς εὐθείας A_1A_2). $x_1 x_2$ εἶναι αἱ *βαρυκεντρικαὶ συντεταγμέναι* τοῦ σημείου P.

2) Τυχὸν σημεῖον P τοῦ διὰ τῶν τριῶν μὴ ἐπ' εὐθείας σημείων A_1, A_2, A_3 διερχομένου ἐπιπέδου ὁρίζεται ὑπὸ τῆς ἰσότητος

$$P=x_1A_1+x_2A_2+x_3A_3,$$

ἔνθα $x_1+x_2+x_3=1$, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου x_1, x_2, x_3 μονοσημάντως ὁριζόμενοι ἀριθμοὶ δι' ἑκάστην θέσιν τοῦ P ἐπὶ τοῦ ἐν λόγῳ ἐπιπέδου: Πράγματι, τὸ διάνυσμα $\overline{A_1P}$ ἀναλύεται κατὰ ἕνα καὶ μόνον τρόπον εἰς δύο συνιστῶντα διανύσματα $\mu\,\overline{A_1A_2}$ καὶ $\nu\,\overline{A_1A_3}$, ἀντιστοίχως *συγγραμμικὰ* (δηλαδὴ ὁμόρροπα ἢ ἀντίρροπα) πρὸς τὰ διανύσματα $\overline{A_1A_2}$, $\overline{A_1A_3}$, τῶν ἀριθμητικῶν συντελεστῶν μ καὶ ν ὁριζομένων εὐχερῶς, καθ' ἃ διδάσκει ἡ διανυσματικὴ γεωμετρία· οὕτως εἶναι

$$\overline{AP_1}=\mu\,\overline{A_1A_2}+\nu\,\overline{A_1A_3}$$

ἢ

$$P=(1-\mu-\nu)A_1+\mu A_2+\nu A_3$$

ἢ ἐπίσης

$$P=x_1A_1+x_2A_2+x_3A_3,$$

ἂν τεθῇ $1-\mu-\nu=x_1$, $\mu=x_2$, $\nu=x_3$, ὁπότε $x_1+x_2+x_3=1$. x_1, x_2, x_3 εἶναι αἱ βαρυκεντρικαὶ συντεταγμέναι τοῦ σημείου P.

3) A_1, A_2, A_3, A_4 τέσσαρα, μὴ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου κείμενα, δεδομένα σημεῖα· τυχὸν σημεῖον P τοῦ χώρου ὁρίζεται ὑπὸ τῆς ἰσότητος

$$P=x_1A_1+x_2A_2+x_3A_3+x_4A_4,$$

ἔνθα $x_1+x_2+x_3+x_4=1$, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου x_1, x_2, x_3, x_4 μονοσημάντως ὁριζόμενοι ἀριθμοὶ δι' ἑκάστην θέσιν τοῦ P: Πράγματι, τὸ διάνυσμα $\overline{A_1P}$ ἀναλύεται κατὰ ἕνα καὶ μόνον τρόπον εἰς τρία συνιστῶντα διανύσματα $\lambda\,\overline{A_1A_2}$, $\mu\,\overline{A_1A_3}$ καὶ $\nu\,\overline{A_1A_4}$, ἀντιστοίχως συγγραμμικὰ πρὸς τὰ διανύσματα $\overline{A_1A_2}$, $\overline{A_1A_3}$, $\overline{A_1A_4}$, τῶν ἀριθμητικῶν συντελεστῶν λ, μ, ν ὁριζομένων εὐχερῶς, καθ' ἃ διδάσκει ἡ διανυσματικὴ Γεωμετρία· οὕτως εἶναι

$$\overline{A_1P}=\lambda\,\overline{A_1A_2}+\mu\,\overline{A_1A_3}+\nu\,\overline{A_1A_4}$$

ἢ

$$P=(1-\lambda-\mu-\nu)A_1+\lambda A_2+\mu A_3+\nu A_4$$

ἢ ἐπίσης

$$P=x_1A_1+x_2A_2+x_3A_3+x_4A_4$$

ἂν τεθῇ

$1-\lambda-\mu-\nu=x_1, \lambda=x_2, \mu=x_3, \nu=x_4$, ὁπότε $x_1+x_2+x_3+x_4=1$. x_1, x_2, x_3, x_4 αἱ βαρυκεντρικαὶ συντεταγμέναι τοῦ σημείου P.

[Βλ. *Ν. Γεννηματᾶ* Ἀναλυτικὴν καὶ Διανυσματικὴν Γεωμετρίαν 1924)25'. Ν. ΓΕΝΝΗΜΑΤΑΣ

— **βαρυκεντρικαὶ** ***συντεταγμέναι***· βλ. βαρυκεντρικὸς *λογισμός*.

βαρύκεντρον (τό)· βλ. βαρυκεντρικὸς *λογισμός*.

βαρύκερως (ὁ) (Barycerus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰχνευμονιδῶν*. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος *βαρύκερως ὁ διάστικτος* (Barycerus guttatus) ἀπαντῶν εἰς τὴν Βραζιλίαν. Δ. Ν. Π.

βαρυκοιμοῦμαι καὶ ***βαριοκοιμοῦμαι***· κοιμοῦμαι βαριά, κάμνω ὕπνον βαρύν.

Digitized by Google

βαρυκρίνος (ὁ) (Barycrinus Wachs.) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κυαθοκρινιδῶν φιστουλάτων κρινοειδῶν* ἐχινοδέρμων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιθανθρακοφόρου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν βόρ. Ἀμερικήν. Γ. Κ. Γ.

βαρυμετρία (ἡ) *[Ζῳοτεχν.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ καθορισμὸς τοῦ βάρους τῶν ζῴων διὰ τῆς καταμετρήσεως ὡρισμένων τινῶν τμημάτων τοῦ σώματος. Εἰς *βαρυμετρίαν* συνήθως ὑποβάλλονται τὰ πρὸς σφαγὴν ζῷα καὶ δι' αὐτῆς δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν τὸ γενικὸν βάρος τοῦ ζῴου ἢ τὸ βάρος τοῦ κρέατος, ὅπερ τὸ ζῷον θὰ δώσῃ εἰς τὸ σφαγεῖον ἢ καὶ ἀμφότερα τὰ βάρη ταῦτα συγχρόνως. Ἡ καταμέτρησις γίνεται ἢ διὰ συνήθους μετρικῆς ταινίας (μέτρου), ὁπότε τὸ βάρος εὑρίσκεται δι' ἁπλοῦ ὑπολογισμοῦ τῇ βοηθείᾳ δεδομένου τύπου ἐν ᾧ ἐξισοῦσι τὸ σῶμα εἰς στερεὸν γεωμετρικὸν τοιοῦτον (κύλινδρον) καὶ εἶτα πολλαπλασιάζουσι τὰς διαμέτρους διά τινος παράγοντος τῆς πυκνότητος, ἢ τὸ ζῷον καταμετρεῖται δι' εἰδικῶν μέτρων, ὡς εἶναι ἡ μετρικὴ ταινία τοῦ Quetelet, τοῦ Dombasle καὶ τοῦ Crevat.

Μέθοδος Quetelet. Κατὰ ταύτην εὑρίσκομεν τὸ βάρος τοῦ ζῴου διὰ τοῦ τύπου:

$$B = 88\pi^2 \times \mu$$

ἔνθα B=βάρος, π=περίμετρος στήθους, ἥτις λαμβάνεται ἀμέσως ὄπισθεν τῶν ὤμων καὶ παρὰ τοῦ πρώτου ζεύγους τῶν ποδῶν καὶ μ=τὸ μῆκος τοῦ σώματος, ὅπερ μετρεῖται κατ' εὐθεῖαν γραμμήν, ἀπὸ τοῦ ἄκρου τῶν ὤμων μέχρι τοῦ ἄκρου τῶν γλουτῶν. Παράδειγμα: Ἐὰν τὸ πρὸς βαρυμέτρησιν ζῷον ἔχει 2,05 περίμετρον στήθους καὶ 1,63 μῆκος σώματος, τότε τὸ καθαρὸν βάρος του θὰ εἶνα:

$$88 \times 2{,}05 \times 2{,}05 \times 1{,}63 = 603 \text{ κοιλά.}$$

Ὁ τύπος οὗτος παρ υσιάζει ἐνίοτε διαφοράν τινα ἐπὶ ἔλαττον τοῦ πραγματικοῦ βάρους τοῦ ζῴου.

Μέθοδος Mathieu de Dombasle. Ἡ μέθοδο. αὕτη χρησιμοποιεῖται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν βαρυμέτρησιν τοῦ *βοός*.

Μέθοδος Jules Crevat. Κατὰ ταύτην δύναται νὰ εὑρεθῇ τὸ βάρος τὸ συνολικὸν τοῦ ζῴου ἢ μόνον τὸ τοῦ κρέατος μόνον, ἀναλόγως τοῦ τρόπου τῆς μετρήσεως.

Ἁπλούστερος εἶναι ὁ τύπος ὁ δίδων τὸ συνολικὸν βάρος καὶ ὅστις ἔγκειται εἰς τὴν μέτρησιν τῆς περιφερείας τοῦ στήθους. Ὁ γενικὸς τύπος τῆς εὑρέσεως τοῦ βάρους κατὰ τὴν προκειμένην μέθοδον εἶναι:

$$B = 80\pi^3$$

Παράδειγμα: Ἐὰν ζῷόν τι ἔχῃ περίμετρον 1,85 μ., τότε θὰ ἔχωμεν:

$$1{,}85 \times 1{,}85 \times 1{,}85 \times 80 = 506 \text{ κοιλά.}$$

Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ὑπολογισμῶν ὁ Crevat κατεσκεύασε μέτρον, ὅπερ δίδει ἀμέσως τὸ βάρος δι' ἁπλῆς ἀναγνώσεως. Ἡ ἐν λόγῳ μέθοδος χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ τοὺς ἵππους καὶ συνίσταται εἰς τὴν ἁπλῆν καταμέτρησιν τῆς περιφερείας τοῦ στήθους. Γενικῶς αἱ βαρυμετρικαὶ μέθοδοι οὐδέποτε δίδουσιν ἐπακριβῶς τὸ πραγματικὸν βάρος, ἀλλὰ πάντοτε δεικνύουσι κατώτερον βάρος τοῦ πραγματικοῦ. Δ. Ν. Π.

Βαρυμπόπη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Πιαλίων*, οὗτινος ἦτο ἕδρα, τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 933. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Ἐλευθεροχώρι* (τέως *Βακοὺφ-Τουρχάν*, κάτ. 359). Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος ἀποδίδει δημητριακὰ (600.000 ὀκ.). Παρὰ τὸ χωρίον ἐπὶ τοῦ λόφου *Μακρὺ* εὕρηνται ἐρείπια ἀρχαίων τειχῶν, πιθανῶς τῆς ἀρχαίας *Φήκης*. Ἀπὸ τῶν Τρικκάλων ἀπέχει 2 ὥρας καὶ 30'. Δ. Ε. Μ.

— **Βαρυμπόπη** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Αὐλῶνος* τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 246, ὁμιλοῦντες καὶ τὴν ἀλβανικὴν γλῶσσαν, ἀσχολούμενοι δὲ μὲ τὴν ἀμπελοφυτείαν καὶ ἐλαιοκομίαν. Μετὰ τῆς πλησιεστέρας πολίχνης Αὐλωναρίου συγκοινωνεῖ δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ, ὁμοίως δὲ καὶ μετὰ τῆς Κύμης καὶ Ἀλιβερίου. Δ. Ε. Μ

— **Βαρυμπόπη** *[Γεωγρ.]*. Ἀγροτικὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Ἀχαρνῶν* τῆς ἐπαρχίας Ἀττικῆς τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας. Κάτ. (1928) 45.

— **Βαρυμπόπη** *[Γεωγρ.]*. Παλαιὰ ὀνομασία χωρίου τῆς ἐπαρχίας Τριφυλίας ὅπερ (τῷ 1927) μετωνομάσθη εἰς *Ἀριά*, βραδύτερον δὲ (19 Ἰουλίου 1928 εἰς Μοναστήριον (βλ. λ.).

— **Βαρυμπόπη** *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τῆς κωμοπόλεως Μακρακώμη (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος.

βαρυντικός, *—ή, —όν·* γραμμ. ὁ βαρύνων τὰς λέξεις, ὁ μὴ τονίζων αὐτὰς ἐπὶ τῆς ληγούσης, ἀλλὰ ἐπὶ τῆς παραληγούσης ἢ προπαραληγούσης· βαρυντικοὶ ἐκαλοῦντο οἱ Αἰολεῖς, οἱ ὁποῖοι τὰς παρὰ τοῖς ἄλλοις Ἕλλησι ὀξυτόνους λέξεις μετέβαλλον εἰς βαρυτόνους (βλ. λ.)· οὕτως ὁ Ἡρῳδιανὸς διδάσκει: «οἱ Αἰολεῖς βαρυντικοί εἰσι· τὸ γὰρ Ἀτρεὺς Ἄτρευς λέγουσι... ὅτι πᾶσαν λέξιν ὑπὲρ μίαν συλλαβὴν παρ' ἡμῖν ὀξύτονον βαρύνουσι...»· π. χ. *λεῦκος* ἀντὶ *λευκός*, *βῶμος* ἀντὶ *βωμός*, *ὄρθος* ἀντὶ *ὀρθός*, *Πήλευς* ἀντὶ *Πηλεὺς* κ.τ.τ. Ὁμοίως *πόταμος* ἀντὶ *ποταμός*, *μάλθακος* ἀντὶ *μαλθακὸς* κ.τ.λ. (Βλ. λ. βαρυτονία καὶ αἰολικὴ *διάλεκτος*.) Β. Φ.

βαρύνω καὶ δημοτ. *βαρένω*, ἀόρ. *ἐβάρυνα*, παθ. *βαρύνομαι* καὶ δημοτ. *βαρένομαι*, ἀόρ. *ἐβαρύνθην* καὶ δημοτ. *(ἐ)βαρέθηκα*, παθ. μετχ. *βεβαρημένος* (μὲ *η*) καὶ δημοτ. *βαρεμένος*· κάμνω τι βαρὺ (ἀρχ.)· || ἀμεταβ. γίνομαι βαρύτερος, ἀποκτῶ μεγαλύτερον βάρος: «τὸ παιδὶ ὅσο πάει καὶ βαρένει», «τὸν χειμῶνα ἐβάρυνε», ἀντίθ. *ἐλαφρένω*· || μεταφ. ἐπὶ νόσου, ἐπιδεινοῦμαι: «ἐβάρυνε ὁ ἄρρωστος»· || ἔχω βάρος, φέρω ῥοπήν, ἔχω σημασίαν: «εἰς τὴν ὑπόθεσίν σου πολὺ ἐβάρυνε ἡ κακοπιστία τοῦ ἀντιπάλου σου»· || παρέχω βάρος, εὐθύνην: «ἡ πρᾶξις αὐτὴ οὐδένα βαρύνει, ἦτο τυχαία» οὐδεὶς εἶναι ὑπεύθυνος· || «μὲ βαρένει τὸ καπέλλο,—τὸ παλτὸ» αἰσθάνομαι τὸ βάρος τοῦ καπέλλου, — τοῦ παλτοῦ, «μὲ βαρένει ἡ κοιλιὰ» ἐπὶ ἐγκύων, αἱ ὁποῖαι αἰσθάνονται τὸ βάρος τοῦ ἐμβρύου· || τὸ μέσ. *βαρύνομαι* (καὶ *βαρειέμαι*)· αἰσθάνομαι βάρος, ἐνόχλησιν, ἀποφεύγω νὰ πράξω τι: «βαρύνομαι νὰ τοῦ γράψω», «βαρέθηκα πιὰ νὰ τὸν συμβουλεύω»· || καὶ μεταβ. ἀποκρούω, ἀποφεύγω τινά: «τὸν βαρέθηκα, δὲν τὸν θέλω πιά». Β. Φ.

βαρύνωτος (ὁ) (Barynotus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα γενικῶς εἶναι ἄπτερα, τὸ σῶμά των εἶναι ᾠοειδὲς καὶ καλύπτεται ὑπὸ λεπτῶν λεπίων φαιοῦ καὶ σπανιώτερον ὑποπρασίνου χρώματος. Ὁ προθώραξ διακρίνεται τελείως τοῦ κυρίως θώρακος, ἐκ τοῦ ὁποίου χωρίζεται δι' ἀβαθοῦς αὐλακώσεως. Γνωστὰ περὶ τὰ 12 εἴδη ἀπαντῶντα ἰδίως εἰς τὰς ψυχρὰς καὶ ὀρεινὰς χώρας τῆς Εὐρώπης. Κοινότερα εἶναι *βαρύνωτος ὁ σκοτεινὸς* (Barynotus obscurus), ὅστις ἐπιφέρει μεγάλας βλάβας εἰς τὰ ὀπωροφόρα ἰδίως φυτά, τὰ βατραχοειδῆ καὶ ἄλλα, ἀπαντᾷ δ' ἐν Ἀγγλίᾳ. Δ. Ν. Π.

βαρύξυλον (τὸ) (Baryxylon) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χεδρωπῶν*. Εἶναι θάμνοι καὶ σπανιώτερον δενδρύλλια ἢ πόαι μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα, ἐνίοτε φέροντα πεπλατυσμένα παράφυλλα. Τὰ ἄνθη των εἶναι μεμονωμένα ἢ κατὰ βότρυς διατεταγμένα καὶ ἀναφαίνονται κατὰ τὰς μασχάλας τῶν κλάδων. Τὰ ἄνθη εἶναι ἑρμαφρόδιτα ἢ πολύγαμα καὶ τελείως ἀκανονίστου σχήματος. Ὁ κάλυξ ἀποτελεῖται ἀπὸ πέντε ἀνόμοια πέταλα. Τὸ ἀνδρεῖον ὄργανον φέρει δέκα στήμονας. Ἡ ᾠοθήκη εἶναι ἐλευθέρα καὶ κατὰ τὴν ὡρίμανσίν της γίνεται καρπὸς ξηρὸς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ὅστις περικλείει μέγαν ἀριθμὸν πεπιεσμένων σπερμάτων ἐχόντων ὁριζοντίαν ἢ πλαγίαν διεύθυνσιν. Τὰ φυτὰ ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς πάντα τὰ θερμὰ μέρη τῆς γῆς, ἀλλ' ἰδίως καὶ ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστὰ εἶναι ὑπὲρ τὰ 200 εἴδη ὧν γνωστότερα: *βαρύξυλον τὸ εὐῶδες* (Baryxylon odoratum) καὶ *βαρύξυλον τὸ κοινὸν* (Baryxylon vulgare). Δ. Ν. Π.

βαρυόμοιρος, *—η, —ο·* βλ. **βαριόμοιρος**.

βάρυον (τό)· βλ. **βάριον**.

βαρύοσμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων βαρεῖαν, ἤτοι πυκνήν, ὀσμήν.

βαρύοσμος (ὁ) (Baryosmus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ρυτοειδῶν*. Εἶναι δενδρύλλια εὐθυτενῆ καὶ πολυκλαδώδη μὲ φύλλα ἀντίθετα καὶ ἐνίοτε ἐναλλασσόμενα, ἅτινα κατὰ τὴν βάσιν των φέρουσι πλῆθος μικροτάτων πόρων ἐκ τῶν ὁποίων ἐκκρίνεται ἀρωματικόν τι ἔλαιον. Τὰ ἄνθη εἶναι λευκὰ ἢ ἐρυθρὰ καὶ εἶναι τοποθετημένα κατὰ τὰς μασχάλας τῶν φύλλων. Τὸ περιάνθιον εἶναι πενταμερές. Οἱ στήμονες εἶναι δέκα, ἐξ ὧν οἱ πέντε γόνιμοι καὶ οἱ ὑπόλοιποι πέντε ἄγονοι. Ὁ καρπὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ πέντε κελύφη, ἕκαστον τῶν ὁποίων περικλείει ἕνα ἢ δύο σπέρματα. Οἱ βαρύοσμοι εἶναι φυτὰ ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει 15 εἴδη, ὧν γνωστότερον εἶναι: *βαρύοσμος ἡ βετουλοειδὴς* (Baryosmus betulina). Τὰ φύλλα της εἶναι ἐλαιοβριθῆ, εὔοσμα καὶ χρησιμοποιοῦνται ποικιλοτρόπως εἰς τὴν φαρμακευτικήν. *Βαρύοσμος ἡ πριονόφυλλος* (Baryosmus serratifolia). Τὰ φύλλα της χρησιμοποιοῦνται, ἐν ἀφεψήματι, ὡς τονωτικά, στομαχικὰ καὶ διουρητικά. Δ. Ν. Π.

Βαρυπατάδες *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Μεσοχωριτῶν* τῆς ἐπαρχίας Κερκύρας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 670. Ἀπὸ τῶν Καστελλάνων ἀπέχει ἡμίωρον. Δ. Ε. Μ.

βαρυπενθὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ ἔχων βαρὺ πένθος, ὁ πενθῶν διὰ σπουδαῖον δυστύχημα.

βαρυπενθὴς (ὁ) (Barypenthus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων νευροπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *φρυγανιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου ἔχουσι μεγάλας καὶ πλατείας πτέρυγας τριαρθρωτὰς μόνον εἰς τοὺς ἄρρενας, σιαγονικὰς προσακτρίδας καὶ πόδας ἀμοιροῦντας μεσαίας ἀγκιστροειδοῦς ἀποφύσεως, ὅπως παρατηρεῖται εἰς τὰ λοιπὰ γένη τῆς αὐτῆς οἰκογενείας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βαρυπενθὴς ὁ πυρρόπους* (Barypenthus rufipes), ἰθαγενὴς τῆς Βραζιλίας. Δ. Ν. Π.

Βαρύπετρον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ ἐν Κρήτῃ δήμου *Χανίων* τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 358.

— *[Ἱστορ.]* Τὸ *Βαρύπετρον*, διὰ τὴν ἐγγύτητα αὐτοῦ πρὸς τὴν πόλιν τῶν Χανίων, ἦτο κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις θέατρον συχνῶν συγκρούσεων. Τῷ 1821 κατὰ Ἰούνιον καὶ Δεκέμβριον, ἀπώθησαν ἐνταῦθα οἱ ἐπαναστάται τοὺς Τούρκους. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1823 διὰ νυκτερινῆς ἐπιθέσεως ἐπροξένησαν οἱ Τοῦρκοι πολλὰς ζημίας εἰς τοὺς ἐπαναστάτας. Καὶ τῷ 1825 οἱ ἐπαναστάται ὑπὸ τοὺς Χάλιδες ἡττήθησαν ἐνταῦθα. Ἀρχομένης δὲ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1866 ἀπεκρούσθησαν ἐνταῦθα οἱ ἐκ Χανίων ἐπελθόντες Τοῦρκοι.

βαρύπιθος (ὁ) (Barypithus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη, ὧν ἓν εὐρωπαϊκόν: ὁ *βαρύπιθος αὐλακομέτωπος* (Barypithus sulcifrons), ὅστις εἶναι μικρὸν ἔντομον μελανοῦ χρώματος, διακρινόμενον ἐκ τοῦ ῥοπαλοειδοῦς ῥύγχους του καὶ τῆς χαρακτηριστικῆς αὐλακώσεως, ἣν φέρει ἐπὶ τοῦ μετώπου του. Ἀπαντᾷ κυρίως ἐν Ἱσπανίᾳ. Δ. Ν. Π.

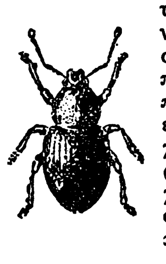

Βαρύπιθος ὁ αὐλακομέτωπος.

βαρυπνᾶς (ὁ)· δημοτ., ὁ ἐφιάλτης (βλ. λ.).

βάρυπνος, *—η, —ο·* δημοτ., αὐτὸς ποὺ κάμνει βαρὺν ὕπνον, ὁ βαθέως κοιμώμενος, *βαρύυπνος*.

βαρυποαισθησία (ἡ) (Barhypoesthésie) *[Ἰατρ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου κατανοεῖται ἡ ἐλάττωσις τῆς εὐαισθησίας τῶν κατὰ βάθος ἱστῶν ἐπὶ τῇ πιέσει. Ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Marinesco τῷ 19[illegible]. Μ. Ν. Κ.

Βαρυπόμπη *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βαρυμπόπη.

βαρύποινος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εἰς βαρεῖαν ποινὴν καταδικασθείς, ὁ βαρεῖαν ποινήν, μακρὰν φυλάκισιν, ἐκτίων, ἄλλως *βαρυποινίτης*.

βαρύπους (ὁ) (Barypus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τετραμεροῦς συμμετρίας, τοῦ ἀθροίσματας τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κανθαριδιδῶν*. Γνωστὰ ἓξ εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Χιλῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βαρύπους ὁ μελανὸς* (Barypus niger). Δ. Ν. Π.

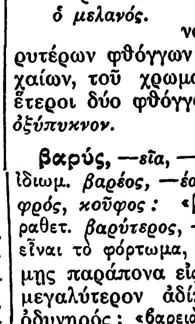

Βαρύπους ὁ μελανός.

βαρυπυγὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ ἔχων τὴν πυγήν, τοὺς γλουτούς παχεῖς, μυώδεις.

βαρύπυκνον (τὸ) *[Μουσ.]*. Ὀνομασία ἑνὸς ἐκ τῶν τριῶν βαρυτέρων φθόγγων τῶν δύο τετραχόρδων τῶν ἀρχαίων, τοῦ χρωματικοῦ καὶ τοῦ ἐναρμονίου· οἱ ἕτεροι δύο φθόγγοι ὠνομάζοντο *μεσόπυκνον* καὶ *ὀξύπυκνον*.

βαρύς, *—εῖα, —ύ*, κοιν. *βαριὸς* (ἢ *βαρειός*), —ά, —ό, ἰδιωμ. *βαρέος, —έα, —έο·* ὁ ἔχων βάρος, ἀντίθ. ἐλαφρός, *κοῦφος*: «βαρειὰ πέτρα», «βαρὺ δέμα». Παραθετ. *βαρύτερος, —ύτατος*· || παροιμ. «ἂν [illegible] εἶναι τὸ φόρτωμα, καρτέρει ἀπανωγόμι»· ὅτι, ἂν [illegible] μῃς παράπονα εἰς τὸν ἄδικον δεσπότην, περιμένε μεγαλύτερον ἀδίκημα· || ἐπαχθής, καταθλιπτικός, ὀδυνηρός: «βαρειὰ δουλειά», «βαρεῖς ὅροι», «βαρεῖα ποινή», «βαρεῖα νόσος», «βαρὺς χειμών», «βαρὺ κλίμα», τὸ ἀνθυγιεινόν· φρ. «βαρὺ τὸ παξιμάδι» ὅτι βαρεῖα καὶ ἐπικίνδυνος εἶναι ἡ τέχνη τοῦ ναύτου (διότι ὁ ἄρτος τῶν ναυτῶν εἶναι διπυρίτης), «βαρειὰ ἡ καλογερική» ὅτι ὁ βίος τῶν καλογήρων δὲν εἶναι εὐχάριστος· || ὁ ἐκ πολλοῦ ὄγκου δυσκίνητος ἢ ἄκομψος: «βαρὺ ἄλογο», «βαρὺ οἰκοδόμημα»· || σοβαρός, ὀλιγολόγος, ὁ μὴ διαχυτικός: «καλὸς [illegible] τρός, ἀλλὰ βαρύς», «μᾶς κάνει τώρα τὸν βαρὺ» || σπουδαῖος, σοβαρός, πολύτιμος: «βαρὺ βιβλίο», «βαρὺ κόσμημα», «βαρειὰ τουαλέττα»· || ὁ ἔχων ἄφθονα συστατικά: «βαρὺς καφφές», «βαρὺς καπνός», «βαρὺ ἄρωμα».—Ἐπίρρ. **βαρέως**, δημοτ. *βαριά*: σπουδαίως, σοβαρῶς: «βαρέως ἀσθενής», «ἄρρωστος βαριά», «φέρω βαρέως» καὶ δημοτ. «τὸ πέρνω βαριὰ» λυποῦμαι, στενοχωροῦμαι πολύ.

— *[Μουσ.]* 1) *Βαρεῖς φθόγγοι* (graves) καλοῦνται οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ κατώτερον τμῆμα τῆς κλίμακος, ἢ τῆς περιοχῆς φωνῆς ἢ ὀργάνου τινός. Διὰ τοῦ ὅρου «*βαρὺ*» (grave) χαρακτηρίζεται [illegible]

Digitized by Google

μικὴ ἀγωγὴ ἀργὴ καὶ βαρεῖα. Ἡ ἀγωγὴ αὕτη χρησίμευεν ἄλλοτε ὡς εἰσαγωγὴ τοῦ ἀλλέγρου, ἐναρτιζομένου συνήθως ἀπὸ 16 ἕως 20 μέτρα Ouvertures Lulli, Cluck κ. λ. π.). λ.

—**βαρὺ *πυροβολικόν*·** βλ. λ. πυροβολικόν, πυροβόλον.

—**βαρὺς *τόνος*** *[Γραμματ.]*· εἷς ἐκ τῶν τριῶν τόνων, ὁ λεγόμενος καὶ ἁπλῶς βαρεῖα (ἡ) (βλ. λ.).

βαρυσήμαντος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων βαρεῖαν, σπουδαίαν σημασίαν, σημαντικός, ἄξιος μεγάλης προσοχῆς.

βαρυσιλίτης (ὁ) (Barysilit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν παρουσιαζόμενον εἰς κρυστάλλους τοῦ ἑξαγωνικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Ἔχει σκληρότητα 3ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 6,55 καὶ λάμψιν μαργαριτώδη. Εἶναι ἀργυρόλευκος, φέρων καὶ χρώματα ἐπιπολῆς. Εἶναι εὔτηκτος, τηκόμενος καὶ διὰ τῆς φλογὸς κηρίου. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι πυριτικὸς μόλυβδος ($Pd_8Si_2O_7$). Εὑρέθη ὡς μεταμορφωσιγενὲς ὀρυκτὸν εἰς τὸ μεταλλεῖον Harstigs παρὰ τὸ Pajsberg ἐν Wermland. Γ. Κ. Γ.

βαρυσκελὴς (ὁ) (Baryscelus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων *κολεοπτέρων*, ἑτερομερῆ, τῆς οἰκογενείας τῶν *τερπαλιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει δύο εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας, ὧν γνωστότερον εἶναι *βαρυσκελὴς ὁ ραβδωτὸς* (Baryscelus striatus). Δ.Ν.Π.

Βαρυσκελὴς ὁ ραβδωτός.

βαρύσκιωτος, *—η*, *—ο* (ὀρθότερον *βαρήσκιωτος*)· δημοτ., ὁ ἔχων βαρὺν ἤσκιον, ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου ἡ σκιὰ εἶναι βαρεῖα, οἷον ἡ συκῆ, ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς ὁποίας, ἐάν τις κοιμηθῇ, ἐγείρεται μὲ τὴν κεφαλὴν βεβαρημένην.

βαρυσμιλία (ἡ) (Barysmilia E. H.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀμφιαστραιειδῶν ἑξακοραλλίων*. Ὁ κάλυξ των ἦτο ὀγκώδης καὶ ἔφερε στεφάνιον. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βαρυστενάζω· βαριαναστενάζω, στενάζω βαρέως.

βαρυστομαχιὰ (ἡ)· δημοτ., τὸ νὰ ἔχῃ τις βαρὺ στομάχι, τὸ αἴσθημα καὶ αἱ ἐνοχλήσεις τῆς δυσπεψίας, δυσπεψία.— Ρημ. ***βαρυστομαχῶ*** καὶ ***βαρυστομαχιάζω***.

βαρυστόμαχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φέρων βάρος εἰς τὸν στόμαχον, κακοστόμαχος, δύσπεπτος.

βαρύστομον (τὸ) (Barystomum) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων *κολεοπτέρων*, τετραμεροῦς συμμετρίας, τῆς οἰκογενείας τῶν *κανθαριδιδῶν*. Δ. Ν. Π.

βαρύσφαιρα (ἡ) (Barysphäre) *[Γεωλογ.]*. Οὕτω καλεῖται τὸ τμῆμα τῆς γῆς, τὸ ὁποῖον ἀρχόμενον ἀπὸ βάθους 1500 χιλιομέτρων περίπου καταλαμβάνει ὅλον τὸν πυρῆνα ἢ τὰ ἔγκατα τῆς γῆς. Ὀνομάζεται βαρύσφαιρα, διότι ἀποτελεῖται ἀπὸ οὐσίας, αἱ ὁποῖαι εἶναι βαρύτεραι σχετικῶς μὲ τὰ πετρώματα τῆς λιθοσφαίρας. Τὸ μέσον εἰδικὸν βάρος τῶν οὐσιῶν τῆς βαρυσφαίρας δέον νὰ εἶναι μεγαλύτερον τοῦ 5,5 (βλ. καὶ λ. γῆ). Γ. Κ. Γ.

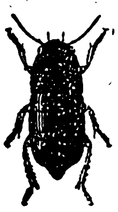

Βαρύσωμος ὁ στικτός.

βαρύσωμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων σῶμα βαρύ, σωματώδης.

βαρύσωμος (ὁ) (Barysomus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων *κολεοπτέρων* τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἁρπαλιδῶν*. Γνωστὰ περὶ τὰ 12 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῶν Ἰνδιῶν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βαρύσωμος ὁ στικτὸς* (Barysomus punctatus). Δ. Ν. Π.

βαρύτης, *ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι βαρύ· || ἐπὶ τῆς φωνῆς, τὸ χαμήλωμα, ἀντίθ. *ὀξύτης*· || σπουδαιότης, σοβαρότης: «τὸ πρόσωπον αὐτὸ ἔχει μεγάλην βαρύτητα», δύναται σπουδαίως νὰ ἐπιδράσῃ.

—[ΦΥΣ.] Ἐκ πείρας γνωρίζομεν ὅτι ὑλικὸν σῶμα ἀφιέμενον ἐξ ὕψους ἐλεύθερον φέρεται πρὸς τὴν Γῆν. Ὁμοίως σῶμα ὑποβασταζόμενον ἀπὸ νήματος προκαλεῖ τάσιν τοῦ νήματος, ἢ εὑρισκόμενον ἐπὶ ὑποστηρίγματος, π. χ. τραπέζης, πιέζει τὸ ὑποστήριγμα. Ἐξ ἄλλου, ὁσάκις θέλομεν ν' ἀνυψώσωμεν σῶμα ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς δέον νὰ καταβάλωμεν δύναμιν ὅπως συγκρατήσωμεν τοῦτο ἵνα μὴ καταπέσῃ ἐπὶ τῆς Γῆς. Ἕνεκα τῶν ἀνωτέρω λόγων χαρακτηρίζομεν τὰ ὑλικὰ σώματα ὡς *βαρέα* ἢ ἄλλως ὡς παρουσιάζοντα *βάρος*, τὴν δὲ δύναμιν, ἥτις προκαλεῖ τὴν πτῶσιν τῶν σωμάτων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς, ἢ τὴν τάσιν τοῦ νήματος ἀφ' οὗ ἐξαρτῶνται ἢ τὴν πίεσιν τοῦ ὑποστηρίγματος ἐφ' οὗ ἐπικάθηνται, καλοῦμεν γενικώτερον *βαρύτητα*. Ἡ βαρύτης ἀποτελεῖ μερικὴν περίπτωσιν ἑτέρου γενικωτέρου φαινομένου τῆς *νευτωνείου* ἢ *παγκοσμίας ἕλξεως* καθ' ἣν «δύο ὑλικαὶ μᾶζαι ἕλκονται ἀναλόγως τοῦ γινομένου τῶν μαζῶν αὐτῶν καὶ ἀντιστρόφως ἀναλόγως τοῦ τετραγώνου τῆς ἀποστάσεως αὐτῶν».

Ἡ νευτώνειος ἕλξις περιλαμβάνεται ἐν τῇ ἐξισώσει:

$$f = K.\frac{m.\,m'}{r^2}$$

ἔνθα m καὶ m′ παριστῶσιν ὑλικὰς μάζας, r τὴν ἀπόστασιν αὐτῶν καὶ K σταθεράν, ἥτις καλεῖται *σταθερὰ τῆς παγκοσμίας ἕλξεως*. Ἐκ μετρήσεων καθωρίσθη ὅτι $K=(6{,}685\pm0{,}011).\,10^{-8}$. Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω τύπου τῆς νευτωνείου ἕλξεως προκύπτει ὅτι δύο ἴσαι μᾶζαι τῇ μονάδι $m=m'=1$, εὑρισκόμεναι εἰς ἀπόστασιν ἴσην τῇ μονάδι $r=1$, ἕλκονται μετὰ δυνάμεως ἴσης πρὸς $6{,}685.10^{-8}$ δύνας ἢ ὅπερ τὸ αὐτὸ πρὸς 1/15000,000 δύνας. Δύναμις τοῦ ἀνωτέρω μεγέθους καλεῖται εἰδικώτερον ἐν τῇ φυσικῇ *ἀστρονομικὴ μονὰς δυνάμεως*. Ἡ βαρύτης εἶναι ἡ ἕλξις ἡ ἀσκουμένη ὑπὸ τῆς Γῆς ἐπὶ τῶν σωμάτων τῶν εὑρισκομένων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς. Λέγομεν δ' ὅτι ὁ περὶ τὴν Γῆν χῶρος ἀποτελεῖ *νευτώνειον πεδίον* ἢ *πεδίον βαρύτητος*, ὀφειλόμενον ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὴν Γῆν. Πράγματι δ' ἡ ἐπενέργεια ἡ ἀσκουμένη τόσον ὑπὸ τοῦ Ἡλίου ὅσον καὶ ὑπὸ τῆς Σελήνης ἐπὶ τῶν σωμάτων τῶν εὑρισκομένων πλησίον τῆς Γῆς εἶναι ἀμελητέα, ὡς τοῦτο δεικνύεται δι' ἁπλουστάτου ὑπολογισμοῦ καὶ ἑπομένως τὸ πεδίον βαρύτητος ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἐπενέργειαν τοῦ ἡμετέρου πλανήτου.

Διεύθυνσις βαρύτητος. Ἡ διεύθυνσις κατὰ τὴν ὁποίαν ἐνεργεῖ ἡ βαρύτης δύναται εὐκόλως νὰ εὑρεθῇ διὰ τοῦ ἀκολούθου πειράματος. Ἀπὸ νήματος ἐξαρτῶμεν βαρὺ σῶμα, π. χ. σφαῖραν μολύβδου, ἧς τὸ ἕτερον τῶν ἄκρων ἐξαρτῶμεν ἀπὸ ἀκλονήτου σημείου.

Ἡ διεύθυνσις καθ' ἣν ἰσορροπεῖ τὸ νῆμα, παρέχει τὴν διεύθυνσιν τῆς βαρύτητος, πειθόμεθα δὲ περὶ τούτου ἐὰν κόψωμεν καταλλήλως τὸ νῆμα, ὅτε παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ἐκ μολύβδου σφαῖρα φέρεται πρὸς τὴν γῆν κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ τεταμένου νήματος. Ἡ ἀνωτέρω διάταξις καλεῖται ἐν τῇ φυσικῇ *νῆμα τῆς στάθμης*. Ἡ διεύθυνσις τῆς βαρύτητος ἐν ἑκάστῳ τόπῳ καλεῖται *κατακόρυφος*. Ἐὰν φέρωμεν νῆμα τῆς στάθμης ἄνωθεν τῆς ἐπιφανείας ἠρεμοῦντος ὑγροῦ, παρατηροῦμεν εὐκόλως ὅτι τὸ νῆμα εἶναι κάθετον ἐπὶ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἠρεμοῦντος ὑγροῦ, καὶ ἑπομένως αὕτη ἀποτελεῖ *ὁριζόντιον ἐπίπεδον*.

Νόμοι τῆς πτώσεως τῶν σωμάτων ἐν τῷ κενῷ. Τὰ σώματα, ἅτινα κινοῦνται ὑπὸ τὴν ἐπενέργειαν τῆς βαρύτητος ἀκολουθοῦσιν ὡρισμένους νόμους. Ἐνταῦθα θέλομεν ἐξετάσει τοὺς νόμους τῆς κινήσεως σωμάτων πιπτόντων κατακορύφως ἢ ὡς ἄλλως λέγομεν τοὺς νόμους τῆς πτώσεως τῶν σωμάτων, ὑποθέτοντες ὅτι ἡ πτῶσις τῶν σωμάτων λαμβάνει χώραν ἐν χώρῳ κενῷ ἀέρος. Οἱ νόμοι οὓς ἀκολουθοῦσι τὰ σώματα πίπτοντα ἐν τῷ κενῷ ὑπὸ τὴν ἐπενέργειαν τῆς βαρύτητος εἶναι οἱ ἀκόλουθοι:

1ος) Πάντα τὰ σώματα πίπτουσιν ἐν τῷ κενῷ ταυτοχρόνως. Ὁ νόμος οὗτος ἀποδεικνύεται πειραματικῶς διὰ τοῦ σωλῆνος τοῦ Νεύτωνος. Οὗτος ἀποτελεῖται ἐξ ὑαλίνου σωλῆνος μήκους περίπου 2 μέτρων, ἐν ᾧ εἰσάγονται διαφόρου φύσεως σώματα, ὡς π.χ. πτίλον, σφαῖρα φελλοῦ, σφαῖρα μολύβδου κτλ. Ἐάν, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἀὴρ ἐν τῷ σωλῆνι, ἀναστρέψωμεν ταχέως αὐτόν, παρατηροῦμεν ὅτι λόγῳ τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος τὰ διάφορα σώματα δὲν πίπτουσι ταυτοχρόνως ἀλλὰ πρῶτον καταπίπτει ἡ σφαῖρα τοῦ μολύβδου καὶ τελευταῖον τὸ πτίλον. Ἐὰν ὅμως τὸ αὐτὸ πείραμα ἐκτελέσωμεν ἀφοῦ προηγουμένως δι' ἀεραντλίας ἀφαιρέσωμεν τὸν ἀέρα ἐκ τοῦ σωλῆνος, παρατηροῦμεν ὅτι πάντα τὰ ἐν τῷ σωλῆνι ἐγκεκλεισμένα σώματα καταπίπτουσι ταυτοχρόνως, ἐξ οὗ δεικνύεται ἡ ἀλήθεια τοῦ ἀνωτέρω νόμου.

2ος) Τὰ διανυόμενα διαστήματα ὑπὸ σώματος πίπτοντος ἐν τῷ κενῷ εἶναι ἀνάλογα τῶν τετραγώνων τῶν χρόνων καθ' οὓς διηνύθησαν.

3ος) Ἡ ταχύτης ἣν προσκτᾶται σῶμα πῖπτον ἐν τῷ κενῷ, εἶναι ἀνάλογος τοῦ χρόνου.

Οἱ νόμοι 2ος καὶ 3ος ἐπαληθεύονται πειραματικῶς διὰ διαφόρων συσκευῶν ὡς τοῦ κεκλιμένου ἐπιπέδου, τῶν μηχανῶν πτώσεως Atwood καὶ Morin, ὧν ἡ λεπτομερὴς περιγραφὴ παρέλκει ἐνταῦθα. Ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ἀρκούμεθα νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι εἰς τὰς πλείστας τῶν πειραματικῶν διατάξεων διὰ τὴν πειραματικὴν ἀπόδειξιν τοῦ 2ου καὶ 3ου νόμου πτώσεως τῶν σωμάτων, ἐφαρμόζεται ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπιβραδύνσεως τῆς κινήσεως τοῦ πίπτοντος σώματος, χωρὶς ὅμως νὰ προκαλῆται ὡς ἐκ τῆς ἐπιβραδύνσεως ἀλλοίωσις τῶν νόμων τῆς κινήσεως, εἰς τρόπον ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἄμεσος παρακολούθησις τοῦ πίπτοντος σώματος καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ σπουδὴ τῶν νόμων τῆς κινήσεως αὐτοῦ. Ὡς καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέρω εἴπομεν, οἱ ὡς ἄνω διατυπωθέντες νόμοι τῆς πτώσεως τῶν σωμάτων ἰσχύουσιν ἐφ ὅσον τὸ σῶμα πίπτει ἐν τῷ κενῷ. Ἐὰν ὅμως τὸ σῶμα κινῆται εἰς ρευστὸν ἀνθιστάμενον, π. χ. ἐν τῷ ἀέρι τότε τὸ ρευστὸν παρουσιάζει ἀντίστασιν, ἥτις παρίσταται ὑπὸ δυνάμεως ἐχούσης τὴν αὐτὴν μὲν διεύθυνσιν πρὸς τὴν ταχύτητα τοῦ κινητοῦ, ἀλλ' ἀντιθέτου φορᾶς. Οἱ νόμοι τῆς πτώσεως τῶν σωμάτων ἐν μέσῳ ἀνθισταμένῳ π. χ. ἐν τῷ ἀέρι δὲν εἶναι εἰσέτι ἐπακριβῶς γνωστοί, δεδομένου ὅτι δὲν εἶναι γνωστοὶ οἱ νόμοι τῆς ἀντιστάσεως τῶν ρευστῶν, πᾶσαι δ' αἱ γνώσεις ἡμῶν ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω ζητήματος ἀνάγονται ἀποκλειστικῶς εἰς ἐμπειρικὰ ἐξαγόμενα. Ἐκ τοῦ πειράματος καθωρίσθη ὅτι ἡ βαρύτης ἐνεργοῦσα ἐπὶ σώματος πίπτοντος ἐλευθέρως ἐν τῷ κενῷ μεταδίδει εἰς τοῦτο ἐπιτάχυνσιν ἴσην περίπου πρὸς 980 cm κατὰ δευτερόλεπτον καὶ ἥτις διεθνῶς παρίσταται διὰ τοῦ συμβόλου g. Κατὰ συνέπειαν ἐὰν διὰ m καλέσωμεν τὴν μᾶζαν τοῦ πίπτοντος σώματος τότε συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους τῆς δυναμικῆς ἡ δύναμις ἡ προκαλοῦσα τὴν πτῶσιν τοῦ σώματος εἶναι

$$P = mg.$$

ἡ ἔκφρασις δ' αὕτη παριστᾷ τὸ *βάρος* τοῦ σώματος. Ἡ ποσότης g παριστᾷ πρὸς τούτοις τὴν *ἔντασιν τῆς βαρύτητος*, ἤτοι τὴν δύναμιν ἣν ἀσκεῖ τὸ πεδίον βαρύτητος ἐπὶ τῆς μονάδος τῆς μάζης, εὑρισκομένης εἴς τι σημεῖον τοῦ χώρου.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐννοίας τῆς ἐντάσεως τῆς βαρύτητος οἱ νόμοι τῆς πτώσεως τῶν σωμάτων, οἵτινες διετυπώθησαν ἐν τοῖς ἀνωτέρω, δύνανται νὰ ἐκφρασθῶσι μαθηματικῶς διὰ τῶν ἀκολούθων τύπων, ἐν οἷς S παριστᾷ τὸ διανυόμενον διάστημα, t τὸν χρόνον, v τὴν ταχύτητα καὶ g τὴν ἐπιτάχυνσιν ἢ ἔντασιν τῆς βαρύτητος:

$$2\text{ος νόμος } S = \frac{1}{2}\, g\, t^2$$

$$3\text{ος νόμος } v = g^t$$

Οἱ τύποι οὗτοι ἀναφέρονται εἰς τὴν κίνησιν σώματος πίπτοντος κατακορύφως ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω ἄνευ ἀρχικῆς ταχύτητος καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν μόνον τῆς βαρύτητος. Οἱ ἀνωτέρω ὅμως τύποι καθίστανται πολυπλοκώτεροι εἰς τὴν περίπτωσιν σώματος βαλλομένου ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω ἢ ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω ὑπὸ ὡρισμένην ταχύτητα, ἢ εἰς τὴν περίπτωσιν σώματος βαλλομένου ὑπὸ γωνίαν ἐν σχέσει πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς βαρύτητος. Εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἀνωτέρω κινήσεων ἀσχολεῖται εἰδικὸς κλάδος χαρακτηριζόμενος διὰ τοῦ ὅρου *βαλιστικὴ* ἢ *βλητική*.

Προσδιορισμὸς τοῦ g. Ὁ πειραματικὸς προσδιορισμὸς τῆς ἐντάσεως τῆς βαρύτητος εἶναι μεγίστης σπουδαιότητος, δύναται δὲ νὰ γίνῃ διὰ διαφόρων μεθόδων, μεταξὺ ὅμως τῶν ὁποίων ἀκριβεστέρα πασῶν εἶναι ὁ προσδιορισμὸς τοῦ g δια τοῦ ἐκκρεμοῦς. Ὁ προσδιορισμὸς γίνεται δι' εἰδικῶν συνθέτων ἐκκρεμῶν, διὰ καθορισμοῦ τοῦ χρόνου τῆς διαρκείας αἰωρήσεως t καὶ τοῦ μήκους τοῦ ἰσοχρόνου ἁπλοῦ ἐκκρεμοῦς πρὸς τὸ σύνθετον. Οὕτως ἐὰν καλέσωμεν διὰ t τὴν διάρκειαν τῆς αἰωρήσεως καὶ διὰ b τὸ μῆκος τοῦ ἰσοχρόνου ἁπλοῦ ἐκκρεμοῦς, ἔχομεν:

$$t = \pi\sqrt{\frac{b}{g}} \quad \text{ἢ} \quad g = \frac{\pi^2 b}{t^2}.$$

Ἐν τῇ πράξει πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ g χρησιμοποιοῦνται διάφορα ἐκκρεμῆ ὡς τὸ τοῦ Borda, τὸ ἀναστρέψιμον ἐκκρεμὲς τοῦ Kater, τὸ ἐκκρεμὲς Bohnemberger καὶ διὰ μετρήσεις ἀκριβείας τὰ ἐκκρεμῆ Sterneck, Fechner, Stückrath, Mioni κ. ἄ. Διὰ τῶν μετρήσεων τῇ βοηθείᾳ ἐκκρεμοῦς καθορίζομεν εἴτε τὴν τιμὴν τοῦ g ἔν τινι τόπῳ, εἴτε τὸ μῆκος τοῦ ἐκκρεμοῦς, οὗτινος ἡ διάρκεια τῆς αἰωρήσεως ἰσοῦται πρὸς ἓν δευτερόλεπτον, ἢ ὡς λέγομεν συνήθως τὸ μῆκος τοῦ ἐκκρεμοῦς τοῦ παρέχοντος τὸ δευτερόλεπτον.

Προκειμένου περὶ τοῦ μήκους L τοῦ ἐκκρεμοῦς τοῦ παρέχοντος τὸ δευτερόλεπτον, τῇ βοηθείᾳ τῶν ἀνωτέρω τύπων εὑρίσκεται ὅτι

$$L = \frac{g}{\pi^2}\ (\pi = 3,14159\ldots)$$

Οὕτως ἐκ πειραματικῶν ἐρευνῶν ἔχει εὑρεθῆ διὰ τοὺς Παρισίους:

$$L = 99,^{cm}\,991$$

$$g = 980,\,991.$$

Ἐξ ἄλλου ἐκ μετρήσεων γενομένων εἰς διαφόρους τόπους τῆς Γῆς κατεδείχθη, ὅτι ἡ ἔντασις τῆς βαρύτητος ἐλαττοῦται ὅταν ἀνερχώμεθα εἰς ὕψος καὶ ὅταν πλησιάζωμεν πρὸς τὸν Ἰσημερινόν. Οὕτω εἰς πλάτος 80° εἶναι g= 983 καὶ εἰς τὸν Ἰσημερινὸν g=978. Γενικῶς ἡ ἔντασις τῆς βαρύτητος δύναται νὰ ὑπολογισθῇ ἔν τινι τόπῳ, ὅταν γνωρίζωμεν τὸ ὕψος αὐτοῦ Z καὶ τὸ γεωγραφικὸν πλάτος λ, διὰ τοῦ τύπου:

$$g = g_{0{,}45}\ (1-0{,}0259\ \text{συν}\ 2\lambda)\ (1-0{,}000000\ 196\ z),$$

ἔνθα $g_{0,45}$ παριστᾷ τὴν ἔντασιν τῆς βαρύτητος εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης καὶ εἰς πλάτος 45°

Digitized by Google

καὶ ἥτις ἀριθμητικῶς ἰσοῦται πρὸς 980,63. Ἐπίσης προετάθη ὁ ἀκόλουθος τύπος:

$$g=980,616-2,5928\,\sigma\upsilon\nu\,2\lambda+0,0069\,\sigma\upsilon\nu^2 2\lambda-\frac{3,086}{10^6}z$$

ΑΙΤΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ ΤΗΣ ΕΝΤΑΣΕΩΣ ΤΗΣ ΒΑΡΥΤΗΤΟΣ. Ἡ ἔντασις τῆς βαρύτητος, ὡς εἴδομεν, μεταβάλλεται μετὰ τοῦ ὕψους, τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους· πρὸς τούτοις μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς τιμῆς αὐτῆς ἔχει ἡ περιστροφὴ τῆς Γῆς περὶ τὸν ἄξονα αὐτῆς.

Μεταβολὴ μετὰ τοῦ ὕψους: Ἡ ἐλάττωσις τῆς ἐντάσεως τῆς βαρύτητος αὐξανομένου τοῦ ὕψους ἐξηγεῖται εὐκόλως, ἐὰν στηριχθῶμεν εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ὑπὸ τῆς Γῆς ἀσκουμένη ἕλξις ἐπὶ σώματος μεταβάλλεται ἀντιστρόφως ἀναλόγως τοῦ τετραγώνου τῆς ἀποστάσεως αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς Γῆς. Εἶναι ὅμως φανερὸν ὅτι τὰ ὕψη ἅτινα πραγματοποιοῦμεν ἐπὶ τῆς Γῆς εἶναι λίαν μικρὰ ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀκτῖνα τῆς Γῆς, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν πρακτικῶς νὰ ἐπαληθεύσωμεν ποσοτικῶς τὸν νόμον.

Ἐὰν διὰ g καὶ g′ καλέσωμεν τὰς ἐντάσεις τῆς βαρύτητος εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Γῆς καὶ εἰς ὕψος Z ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς καὶ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, συμφώνως πρὸς τὰ ἐκ τῆς μηχανικῆς γνωστά, ὅτι ἡ Γῆ ἕλκει τὰ σώματα ὡς ἐὰν ὅλη ἡ μᾶζα αὐτῆς ἦτο συγκεντρωμένη εἰς τὸ κέντρον αὐτῆς, θὰ ἔχωμεν:

$$\frac{g}{g'}=\frac{R^2}{(R+z)^2} \quad \text{καὶ} \quad g'=g\frac{1}{\left(1+\frac{z}{R}\right)^2}$$

ἢ προσεγγιζόντως:

$$g'=g\left(1-\frac{2z}{R}\right).$$

Ἐπίδρασις τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους: Ἡ μεταβολὴ τῆς ἐντάσεως τῆς βαρύτητος συναρτήσει τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους ἐξηγεῖται διὰ τῆς παραδοχῆς, ὅτι ἡ Γῆ ἔχει σχῆμα ἐλλειψοειδές, πεπλατυσμένον περὶ τοὺς πόλους. Ἐκ τούτου εἶναι φανερὸν ὅτι τὰ σημεῖα τὰ κείμενα ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Ἰσημερινοῦ ἀπέχουσι περισσότερον ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς Γῆς ἢ τὰ σημεῖα τὰ κείμενα περὶ τοὺς πόλους· καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ ἕλξις τῆς Γῆς ἐπὶ τῶν σωμάτων τῶν εὑρισκομένων εἰς τὸν Ἰσημερινὸν εἶναι ἀσθενεστέρα τῆς ἕλξεως ἐπὶ τῶν σωμάτων τῶν εὑρισκομένων εἰς τοὺς πόλους. Πρὸς τούτοις, ὁσάκις ἀπομακρυνόμεθα τῆς ἰσημερινῆς διογκώσεως τῆς Γῆς, ἥτις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἀσκεῖ ἕλξιν, παρατηρεῖται ἐλάττωσις τῆς ἐντάσεως τῆς βαρύτητος· ἐν τούτοις τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο εἶναι κατὰ πολὺ ἀσθενέστερον τοῦ προηγουμένου.

Ἐπίδρασις τῆς περιστροφῆς τῆς Γῆς: Ἐπὶ τῆς ἐντάσεως τῆς βαρύτητος μεγίστη ἐπίδρασιν ἔχει ἡ περιστροφὴ τῆς Γῆς περὶ τὸν ἄξονά της. Θεωρήσωμεν σημεῖόν τι Μ (σχ. 1) ἐπὶ τῆς

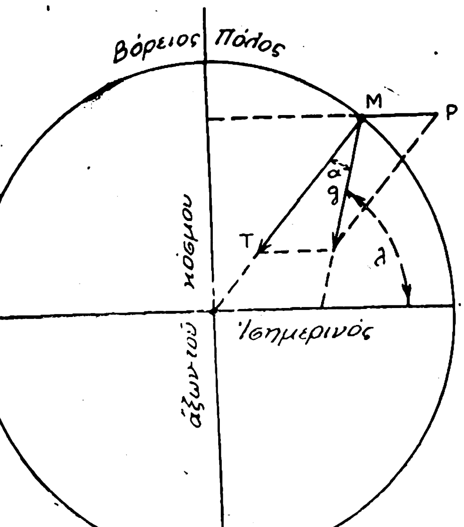

Σχ. 1.—*Ἐπίδρασις τῆς περιστροφῆς τῆς Γῆς ἐπὶ τῆς βαρύτητος.*

ἐπιφανείας τῆς Γῆς, ἐφ' οὗ ἔστω ὅτι ὑφίσταται ἡ μονὰς τῆς μάζης, ἥτις εἶναι φανερὸν ὅτι ὑπόκειται, ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ἐπενέργειαν τῆς ἕλξεως τῆς Γῆς Τ, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν φυγόκεντρον δύναμιν $F'=\omega\rho^2$, ἔνθα ρ ἡ ἀκτὶς τοῦ παραλλήλου διὰ τοῦ σημείου Μ καὶ ω ἡ γωνιώδης ταχύτης τῆς Γῆς. Ἡ συνισταμένη τῶν δυνάμεων F καὶ Τ παρέχει τὴν εἰς Μ παρατηρουμένην ἔντασιν τῆς βαρύτητος g. Ἡ γωνία, ἣν αὕτη σχηματίζει μετὰ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ Ἰσημερινοῦ παρέχει τὸ γεωγραφικὸν πλάτος λ τοῦ σημείου Μ, ἐνῷ ἡ γωνία TMg=α παρέχει τὴν *ἐκτροπὴν* (ἢ *ἀπόκλισιν*) τῆς *κατακορύφου*, τὴν προερχομένην λόγῳ τῆς περιστροφῆς τῆς Γῆς. Διὰ προβολῆς ἐπὶ τῆς διευθύνσεως τοῦ g καὶ τῆς καθέτου ἐπὶ ταύτην (κειμένην ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ σχήματος) θέλομεν ἔχει:

$$g=T\,\sigma\upsilon\nu\,\alpha-\omega\rho\,\sigma\upsilon\nu\,\lambda.$$
$$T\,\eta\mu\,\alpha=\omega\rho\,\eta\mu\,\lambda.$$

Ἐκ τοῦ πειράματος ὑπολογίζονται αἱ τιμαὶ τῶν ω, ρ, λ, g, ἐκ δὲ τῶν ἄνω ἐξισώσεων δύνανται ἀκολούθως νὰ ὑπολογισθῶσιν αἱ τιμαὶ τῶν Τ καὶ α. Οὕτως ἐν τῷ Ἰσημερινῷ εἶναι λ=ο, $g=g_{ισ.}$ καὶ

$$g_{ισ.}=T_{ισ.}-\omega^2 R$$

Εὑρίσκεται δ' ὅτι: $T_{ισ}=\omega^2R\times17^2$ καὶ ἑπομένως:

$$g_{ισ.}=T_{ισ.}\left(1-\frac{1}{17^2}\right)$$

Ἐκ τοῦ τύπου τούτου συνάγεται ὅτι ἐὰν ἡ Γῆ ἐστρέφετο περὶ τὸν ἄξονά της ὑπὸ ταχύτητα 17 φορὰς μεγαλυτέραν, τὸ βάρος σώματος ἐν τῷ Ἰσημερινῷ θὰ ἐξεμηδενίζετο.

Ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι ἡ Γῆ εἶναι σφαιρικὴ καὶ ὁμογενής, οἱ ἀνωτέρω τύποι ἁπλοποιοῦνται, εἶναι δὲ τότε ρ=R συν (λ—α). Ἐπειδὴ δ' ἐξ ἄλλου α εἶναι λίαν μικρόν, δυνάμεθα ἄνευ αἰσθητοῦ σφάλματος νὰ ὑποθέσωμεν α=ημ α ὅτε:

$$\alpha=\frac{\eta\mu\,2\lambda}{2\times17^2}$$

$$g=T\left(1-\frac{\sigma\upsilon\nu^2\lambda}{17^2}\right)$$

Ἡ τιμὴ τοῦ α εἶναι μεγίστη εἰς πλάτος 45°, ὅτε ἰσοῦται πρὸς 1/5 τῆς μοίρας περίπου.

Μεταβολὴ τοῦ g ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς γηΐνης σφαίρας: Ἐὰν ἡ Γῆ ἦτο ὁμοιογενής, ἡ τιμὴ τοῦ g θὰ μετεβάλλετο ἀναλόγως τῆς ἀποστάσεως ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς Γῆς, ὁσάκις κατηρχόμεθα εἰς βάθη ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους. Ὄντως συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους τῆς μηχανικῆς γνωρίζομεν ὅτι σημεῖα εὑρισκόμενα εἰς τὸ ἐσωτερικὸν σφαίρας οὐδεμίαν ἕλξιν ὑφίστανται ἐκ μέρους τῆς σφαίρας ταύτης. Κατὰ συνέπειαν ὑλικὴ μᾶζα ἴση τῇ μονάδι εὑρισκομένη ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους εἰς ἀπόστασιν r ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς Γῆς ὑφίσταται ἁπλῶς μόνον τὴν ἕλξιν ὑπὸ μάζης περικλειομένης ἐντὸς σφαίρας ἀκτῖνος r, ἧς ἡ μᾶζα εἶναι ἀνάλογος τοῦ r^3.

Δεδομένου ὅμως ἐξ ἄλλου, ὅτι ἡ ἕλξις μεταβάλλεται ἀναλόγως τῆς μάζης καὶ ἀντιστρόφως ἀναλόγως τοῦ τετραγώνου τῆς ἀποστάσεως ἀπὸ τοῦ κέντρου ἕλξεως, ἕπεται ὅτι ἡ ἕλξις σφαίρας ἀκτῖνος r ἐπὶ μάζης ἴσης τῇ μονάδι εὑρισκομένης ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς εἶναι ἀνάλογος τοῦ r. Ἐκ πειραματικῶν ὅμως ἐρευνῶν τοῦ Airy κατεδείχθη ὅτι, ὅταν κατερχώμεθα εἰς βάθη ὑπὸ τὸ ἔδαφος, ἡ ἔντασις τῆς βαρύτητος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τ' ἀνωτέρω αὐξάνει· τοῦτο δ' ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Γῆ δὲν ἀποτελεῖ σφαῖραν ὁμοιογενῆ ἀλλ' ὅτι τὰ βαθύτερα στρώματα αὐτῆς εἶναι πυκνότερα τῶν ἐπιπολαίων στρωμάτων.

Τιμὴ τοῦ g ἐν τῇ θαλάσσῃ: Μεγίστης σπουδαιότητος ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως ζήτημα εἶναι ἡ γνῶσις τῆς τιμῆς τοῦ g ἄνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ἀρχικῶς ὁ προσδιορισμὸς τοῦ g ἄνωθεν τῆς θαλάσσης ἐγένετο οὐχὶ διὰ τοῦ ἐκκρεμοῦς, ὅπερ ἐκρίθη ἀκατάλληλον διὰ μετρήσεις ἐντὸς ἀτμοπλοίων, ἀλλὰ δι' ἐμμέσου μεθόδου. Αἱ πρῶται μετρήσεις ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ Nansen καὶ ἀκολούθως ὑπὸ τοῦ Hecker, ὅστις προέβη εἰς τὸν προσδιορισμὸν τοῦ g ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀκολούθου μεθόδου, ὑποδειχθείσης ὑπὸ τοῦ Souhdoῦ Mohn.

Ἐν ἀρχῇ προσδιορίζομεν τὴν θερμοκρασίαν ζέσεως τοῦ ὕδατος, ἥτις ἐξαρτᾶται, ὡς γνωστόν, ἐκ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν εἰς δύνας κατὰ τετραγ. ἑκατοστόμετρον. Ἐξ ἄλλου προσδιορίζομεν ταυτοχρόνως ἐπακριβῶς τὸ βαρομετρικὸν ὕψος h διὰ βαρομέτρου. Ἐὰν διὰ d καλέσωμεν τὴν πυκνότητα τοῦ ὑδραργύρου, τότε ἡ ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις p κατὰ τετραγ. ἑκατοστόμετρον εἶναι p=hdg. Ἐκ τοῦ τύπου τούτου, γνωστοῦ ὄντος τοῦ p ἐκ τῆς πρώτης μετρήσεως, ὡς καὶ τῶν τοῦ h καὶ d προσδιορίζομεν τὴν τιμὴν τοῦ g.

Νεώτεραι ἐργασίαι τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ g ἐν τῇ θαλάσσῃ εἶναι αἱ γενόμεναι ὑπὸ τοῦ Ὀλλανδοῦ Vening Meinesz καὶ ὧν τὰ πορίσματα ἀνεκοινώθησαν εἰς τὸ τελευταῖον γεωδαιτικὸν συνέδριον ὅπερ ἔλαβε χώραν κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1927. Αἱ πειραματικαὶ ἔρευναι τοῦ Meinesz ἔχουσι κατὰ τοῦτο σημασίαν, καθ' ὅσον οὗτος ἐπέτυχε τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ἐκκρεμοῦς πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ g ἐν τῇ θαλάσσῃ. Ἡ μέθοδος αὐτοῦ συνίσταται εἰς τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ ἐκκρεμοῦς ἐν ὑποβρυχίῳ καὶ τὴν διεξαγωγὴν τῶν πειραμάτων διὰ καταδύσεως τοῦ ὑποβρυχίου εἰς βάθος 20—30 μέτρων ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ἔνθα αἱ διακυμάνσεις τοῦ ὑποβρυχίου καθίστανται ἀσθενέσταται. Ὁ Meinesz κατὰ τὸ 1926—1927 περιέπλευσε τὴν ὑδρόγειον διαπεράσας τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν, διελθὼν μέσῳ Παναμᾶ καὶ διαπλεύσας τὸν Μέγαν ὠκεανόν. Κατὰ τὸν μακρὸν τοῦτον πλοῦν (2.000 ναυτ. μίλλια), ὁ Meinesz ἐξετέλεσε πολυαρίθμους προσδιορισμοὺς τοῦ g, οὕτω δὲ καθωρίσθη ἡ μεταβολὴ τῆς βαρύτητος ἐπὶ τῆς ὑδρογείου, ἡ ἐπίδρασις τοῦ βάθους τῶν ὠκεανῶν, τῆς γειτνιάσεως ἠπείρων καὶ νήσων ἐπὶ τῆς τιμῆς τοῦ g. Πλὴν τούτου διὰ τῶν πειραμάτων τοῦ Meinesz ἐλύθη ἐπιτυχῶς τὸ πρόβλημα τοῦ ἀκριβοῦς προσδιορισμοῦ τοῦ g διὰ τοῦ ἐκκρεμοῦς, ὅστις πρότερον ἐγίνετο δι' ἐμμέσων μεθόδων.

Μεταβολὴ τῆς κατακορύφου ἔν τινι τόπῳ: Ἡ Γῆ καίτοι θεωρεῖται σῶμα παρουσιάζον στερεότητα συγκρινομένην πρὸς τὴν τοῦ χάλυβος, δὲν ἀποτελεῖ ἐν τούτοις στερεὸν ἀμετάβλητον στρεφόμενον περὶ τὸν ἄξονά του. Ὁ φλοιὸς τῆς Γῆς ὑπόκειται εἰς τὴν ἐπενέργειαν τῶν ἡλιακῶν καὶ σεληνιακῶν παλιρροιῶν. Οἱ πόλοι τῆς Γῆς μετατίθενται βραδέως ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς καὶ ἕκαστος τούτων διαγράφει ἐντὸς κύκλου διαμέτρου περίπου 15 μέτρων καμπύλην περίπλοκον, τοῦθ' ὅπερ συντελεῖ εἰς τὴν ἐλαφρὰν μεταβολὴν τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους παντὸς τόπου. Ὡς ἐκ τούτου ἡ κατακόρυφος τόπου ἐκτελεῖ ἀκαταπαύστους κινήσεις μικροῦ πλάτους. Οὕτως εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Ἥλιος προκαλεῖ ἐκτροπὴν τῆς κατακορύφου κατὰ 0″, 005 τὸ μέγιστον, ἐνῷ ἡ Σελήνη κατὰ 0″, 010. Ὁμοίως ἡ ἄνισος θέρμανσις τοῦ φλοιοῦ τῆς Γῆς ἐκτρέπει τὴν κατακόρυφον κατὰ πολλὰ δέκατα δευτερολέπτου, τέλος δὲ οἱ σεισμοὶ τῆς γῆς προκαλοῦσιν ἐνίοτε λίαν ἰσχυρὰς ταλαντώσεις τῆς κατακορύφου. Αἱ ταλαντώσεις αὗται καταγράφονται ὑπὸ εἰδικῶν *σεισμογράφων*, ὧν τινες εἶναι τόσον εὐαίσθητοι ὥστε δεικνύουσι καὶ τὰς ἐκτροπὰς τῆς κατακορύφου τὰς προκαλουμένας ἐκ τῆς ἐπενεργείας τῆς Σελήνης. Μεταξὺ τῶν διαφόρων συσκευῶν, αἵτινες χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἐκτροπῶν τῆς κατακορύφου, ἀναφέρομεν τὸ ὁριζόντιον ἐκκρεμές, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐξ εἴδους τριγώνου αἰωρουμένου περὶ δύο λεπτὰ σημεῖα α καὶ β. Ἡ εὐθεῖα αβ τοποθετεῖται οὕτως ὥστε νὰ συμπίπτῃ πρὸς τὴν κατακόρυφον, ἐν τῇ θέσει δὲ ταύτῃ τὸ τρίγωνον εὑρίσκεται ἐν ἀδιαφόρῳ ἰσορροπίᾳ. Ἐὰν ἡ διεύθυνσις τῆς κατακορύφου μεταβληθῇ, τὸ ἐκκρεμὲς στρέφεται εἰς τρόπον ὥστε τὸ κέντρον βάρους αὐτοῦ νὰ τεθῇ ἐν τῷ ἐπιπέδῳ τῆς αβ καὶ τῆς νέας κατακορύφου. Ἡ συσκευὴ εἶναι ἐφωδιασμένη συνήθως διὰ διατάξεως φωτογραφικῆς αὐτογραφικῆς. Μεταξὺ ἐπίσης τῶν σεισμογράφων διὰ τὴν σπουδὴν τῶν μεταβολῶν τῆς κατακορύφου ἀναφέρομεν τὸν τοῦ Wiechert.

Σπουδὴ τοῦ πεδίου βαρύτητος: Γενικῶς καλοῦμεν *πεδίον βαρύτητος* τὸ διάστημα ἐν ᾧ τιθέμενον ὑλικὸν σῶμα ὑπόκειται εἰς τὴν ἑλκτικὴν δύναμιν τῆς Γῆς. Θεωρητικῶς τὸ πεδίον τοῦτο εἶναι ἀπεριόριστον. Θεωρουμένης τῆς Γῆς σφαιρικῆς καὶ δεδομένου ὅτι αὕτη ἕλκει τὰ σώματα, ὡς ἐὰν ἡ μᾶζα αὐτῆς ἦτο συγκεντρωμένη εἰς τὸ κέντρον αὐτῆς, αἱ *δυναμικαὶ γραμμαὶ* τοῦ πεδίου βαρύτητος εἶναι γενικῶς εὐθεῖαι διευθυνόμεναι πρὸς τὸ κέντρον τῆς Γῆς, ἐνῷ αἱ *ἰσόσταθμοι* ἢ *ἰσοδυναμικαὶ ἐπιφάνειαι* τοῦ πεδίου εἶναι γενικῶς ἐπιφάνειαι σφαιρικαὶ ὁμόκεντροι. Ἐκ τούτου προκύπτει ὅτι τὸ πεδίον βαρύτητος δὲν εἶναι *ὁμοιόμορφον*, ἀλλ' ἐν περιωρισμένῳ χώρῳ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τοιοῦτο, δεδομένου ὅτι αἱ δυναμικαὶ γραμμαὶ ἐν μικρᾷ περιοχῇ, λόγῳ τοῦ μεγέθους τῆς ἀκτῖνος τῆς Γῆς, δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς παράλληλοι.

Πράγματι δὲ τ' ἀνωτέρω δεικνύονται διὰ τοῦ νήματος τῆς στάθμης, καθ' ὅσον δύο νήματα στάθμης ἐγγὺς ἀλλήλων κείμενα εἶναι αἰσθητῶς παράλληλα. Ἐξ ἄλλου καὶ ἡ ἔντασις τῆς βαρύτητος εἰς τόπους ἐγγὺς κειμένους, ὡς δεικνύεται διὰ τοῦ ἐκκρεμοῦς, ἔχει αἰσθητῶς τὴν αὐτὴν τιμήν. Τὸ δυναμικὸν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ὑπολογίζεται κατὰ τὴν μηχανικὴν ἐκ τοῦ τύπου:

$$V=K.\frac{M}{R}$$

ἔνθα $M=5,97.10^{27}$ grm ἡ μᾶζα τῆς γῆς, R=6,3[illegible] cm ἡ ἀκτὶς τῆς γῆς καὶ $K=6,686.10^{-8}$ ἡ σταθερὰ τῆς παγκοσμίας ἕλξεως. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω δεδομένων προκύπτει:

$$V=6,248.10^{11}\ \text{ἔργα}.$$

Συμφώνως πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ δυναμικοῦ ἡ ἀνωτέρω τιμὴ παριστᾷ τὸ ἔργον τὸ ἀντιστοιχοῦν κατὰ τὴν κατάπτωσιν σώματος μάζης ἴσης πρὸς ἓν γραμμάριον ἐκ τοῦ ἀπείρου πρὸς τὴν Γῆν ἢ ἀντιστρόφως κατὰ τὴν μεταφορὰν αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς μέχρι τοῦ ἀπείρου.

Μεταβολὴ τῆς ἐντάσεως τῆς βαρύτητος μεταξὺ δύο σημείων: Ὁ Mascart ὑπέδειξε πρὸς σπουδὴν τῆς μεταβολῆς τῆς βαρύτητος τὸ *βαρόμετρον βαρύτητος* (σχ. 2), ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ σιφωνοειδοῦς βαρομέτρου, οὗτινος ὁ ἄνω θάλαμος εἶναι κενός, ἐνῷ ὁ κάτω θάλαμος περιέχει ἄζωτον. Ἐὰν h εἶναι ἡ κατακόρυφος ἀπόστασις τοῦ ὑδραργύρου εἰς τὰ δύο σκέλη, δ ἡ πυκνότης τοῦ ὑδραργύρου καὶ p ἡ πίεσις τοῦ ἀζώτου θὰ εἶναι p=hδg. Ἐὰν διὰ υ καλέσωμεν τὸν ὄγκον τοῦ ἀζώτου ἐπειδὴ ἡ θερμοκρασία εἶναι 0° ἕως 0°,002 θὰ εἰ-

Digitized by Google

ρυ σταθερόν. Ἐὰν ἡ τιμὴ τοῦ g αὐξάνῃ, ὁ ιάργυρος καθίσταται βαρύτερος, πιέζει τὸ ἄζω- καὶ ἐπομένως τὸ ὕψος h ἐλαττοῦται.

Ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι ὁ ὄγκος τοῦ ἀζώτου μεταβάλλεται κατὰ sdh (ἔνθα s παριστᾷ σταθερὰν γνωστὴν ὀλίγον διαφέρουσαν τῆς τομῆς τοῦ σωλῆνος). Ἡ πίεσις ἐξ ἄλλου αὐξάνει κατὰ dp. Ὅθεν θὰ εἶναι

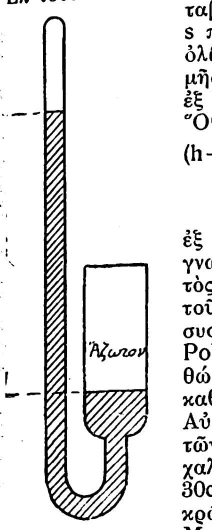

2.— Βαρόμετρον ύτητος *Mascart*.

$$(h+dh)\,(g+dg)\,\delta = p+dp = \left(\frac{C}{\upsilon+sdh}\right)$$

ἐξ οὗ προσδιορίζεται τὸ dg, γνωστοῦ ὄντος τοῦ dh. Ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω συσκευῆς τοῦ Mascart ἀναφέρομεν τὴν συσκευὴν τῶν Thrallfall καὶ Pollook, διὰ τῆς ὁποίας καθώρισαν τὴν τιμὴν τοῦ g καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς Αὐστραλίας. Ἡ συσκευὴ αὐτῶν ἀπετελεῖτο ἐκ νήματος χαλαζίου f (σχ. 3) μήκους 30cm καὶ διαμέτρου 38 μικρῶν τεταμένων ὁριζοντίως. Μικρὸς μοχλὸς ἐκ χαλκοῦ ἐπιχρύσου ab 53mm μήκους καὶ μάζης 18mgrm προσκολαι κατακορύφως ἐπὶ νήματος f. Τὸ μέσον G μικροῦ τούτου μοχλοῦ δὲν κεῖται ἐπὶ τοῦ νήος f.

Ἐν ἀρχῇ φέρομεν τὸν μοχλὸν ab εἰς θέσιν ὁριτίαν στρέφοντες τὸ νῆμα καὶ διὰ μικροσκο-

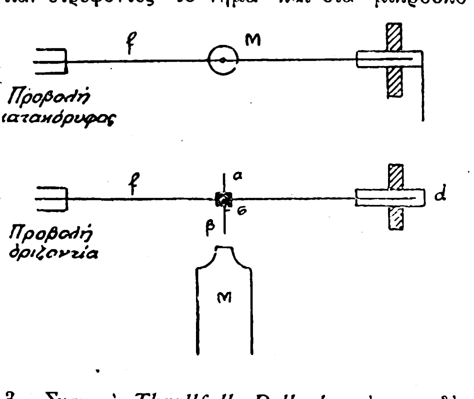

3.—*Συσκευὴ Thrallfall - Pollook πρὸς σπουδὴν τῶν μεταβολῶν τῆς βαρύτητος.*

) M παρατηροῦμεν τὸ ἄκρον b τοῦ μοχλοῦ. ν ἐκ τοῦ πρώτου σταθμοῦ μεταφερθῶμεν εἰς ερον, ἐνῷ ἡ τομὴ τοῦ g εἶναι μεγαλυτέρα, ὁ λὸς καθίσταται βαρύτερος καὶ κατέρχεται. ναντίον ἐὰν τὸ g γίνεται μικρότερον ἡ στρέ- τοῦ νήματος ὑπερτερεῖ καὶ τὸ b ἀνέρχεται. εἰς τὰς δύο ἀνωτέρω περιπτώσεις τὸ ἄκρον γεται εἰς τὴν ἀρχικήν του θέσιν διὰ στρέψεως νήματος, ἥτις γίνεται ἐκ τοῦ ἄκρου d καὶ)εῖται ἐπὶ κύκλου διῃρημένου εἰς 10''. Διὰ τῆς ἄνω συσκευῆς δυνάμεθα νὰ ἐξακριβώσωμεν ιβολὴν τοῦ g τάξεως μεγέθους ἴσης πρὸς ἓν οστόν. Ἡ συσκευὴ περικλείεται ἐντὸς καταλ- ου κιβωτίου πλήρους ξηροῦ ἀέρος ὑπὸ ἠλαττένην πίεσιν. Ἡ θερμοκρασία παρέχεται τῇ θείᾳ θερμομέτρου λευκοχρύσου ὑπὸ προσέγ- 0,001 τοῦ βαθμοῦ. Ἡ συσκευὴ παρέχει ἀκρίν κατὰ 0,0025 c,cs. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω διαων, αἵτινες σήμερον ἱστορικὴν μόνον σημαέχουσι, χρησιμοποιοῦνται πρὸς καθορισμὸν μεταβολῶν τῆς ἐντάσεως τῆς βαρύτητος ἕτεἀκριβέστεραι μέθοδοι. Λίαν ἀκριβὴς μέθοεἶναι διὰ χρησιμοποίησιν τοῦ ἐκκρεμοῦς, ὡς *ἀμεταβλήτου ἐκκρεμοῦς*, ὅπερ εἶναι ἐκκρεμὲς διάρκειαν αἰωρήσεως ἑνὸς δευτερολέπτου. οσδιορίζομεν ἐν ἀρχῇ τὴν διάρκειαν αἰωρή- τοῦ ἐκκρεμοῦς ἔν τινι σταθμῷ καὶ ἀκολούἐν ἑτέρῳ· ἐκ τῆς διαφορᾶς δὲ τῆς διαρς αἰωρήσεως εἰς τοὺς δύο σταθμοὺς δυνάι νὰ καθορίσωμεν τὴν διαφορὰν τῆς ἐντά- τῆς βαρύτητος μεταξὺ τῶν δύο σταθμῶν. ιαν ἀκριβὲς ὄργανον διὰ τὴν σπουδὴν τῆς βατος εἶναι ὁ *ζυγὸς στρέψεως* τοῦ Eotwoes ὅστις ῇ σπουδῇ τῆς βαρύτητος χρησιμοποιεῖται ὑπὸ μορφάς. Ὁ ζυγὸς τοῦ Eotwoes εἶναι ὄργαμεγίστης σπουδαιότητος τόσον διὰ τὴν θεωκήν, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἐφηρμοσμένην φυσικήν, ὅσον δι' αὐτοῦ ἀποδεικνύεται, ἀφ' ἑνὸς μὲν ιότης μεταξὺ βαρείας καὶ ἀδρανοῦς μάζης, εἶναι ζήτημα μεγίστης σπουδαιότητος διὰ θεωρητικὴν φυσικήν, ἐνῷ, ἐξ ἄλλου, ἐπειδὴ ι ὄργανον λίαν εὐαίσθητον εἰς τὰς μεταβολὰς διευθύνσεως τῆς βαρύτητος, ἐπιτρέπει τὴν εὐ- ἔρευναν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Γῆς, τοῦθ' ὅπερ μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν ἐφηρμοσμένην κήν.

Ἀνωμαλίαι βαρύτητος: Αἱ πραγματικαὶ τιμαὶ τῆς ἐντάσεως τῆς βαρύτητος ἀποκλίνουσι τῶν κανονικῶν, δηλαδὴ ἐκείνων τὰς ὁποίας ὑπολογίζομεν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω δοθέντων τύπων. Καλοῦνται δὲ αἱ παρατηρούμεναι διαφοραὶ *ἀνωμαλίαι τῆς βαρύτητος*. Ἐκ τῶν γενομένων ἐρευνῶν κατεδείχθη ὅτι αἱ παρατηρούμεναι ἀνωμαλίαι δὲν ἐξηγοῦνται ἐκ τῶν παρατηρουμένων ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς γῆς ὁρατῶν συγκεντρώσεων ἢ ἐλλείψεων μάζης, ἀλλὰ δέον νὰ ἀποδώσωμεν ταύτας καὶ εἰς ὑπόγειον πλησίον τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς ἀκανόνιστον διανομὴν μάζης. Εἰς μερικὰς περιστάσεις αἱ ὑπόγειαι συγκεντρώσεις μάζης δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς συνέχεια τῶν ὁρατῶν τοιούτων ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὅμως εἰς τὰς ὁρατὰς συγκεντρώσεις μάζης ἀντιστοιχοῦσιν ὑπογείως ἐλλείψεις μάζης, εἰς τρόπον ὥστε λέγομεν ὅτι παράγεται εἶδος ἀντισταθμίσεως μάζης. Τοῦτο παρατηρεῖται διὰ πλείστας ἠπείρους, ὀροσειράς. Ὁμοίως οἱ μεγάλοι ὠκεανοὶ οἵτινες παριστῶσιν ἓν ἄπειρον μεγέθους ἔλλειμμα μάζης δεδομένου ὅτι ἡ πυκνότης αὐτῶν εἶναι 1, ἐνῷ ἡ μέση πυκνότης τῆς ὑπολοίπου Γῆς εἶναι 2,7, ἀντισταθμίζονται δι' ὑπογείων συγκεντρώσεων μάζης.

Γενικῶς ὁ προσδιορισμὸς τῆς θέσεως ὡς καὶ τῆς μορφῆς τῶν ὑπογείων ἀνωμαλιῶν ἐν τῇ διανομῇ τῆς μάζης εἶναι ἀδύνατον νὰ καθορισθῇ ἕνεκα θεωρητικῶν λόγων, ὡς ἐκ τούτου μόνον εἰς ὑποθέσεις καταφεύγομεν. Γενικῶς ἀγόμεθα εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι αἱ παρατηρούμεναι συγκεντρώσεις μάζης εἴς τινας περιοχὰς ὀφείλονται εἰς τὴν συσσώρευσιν εἴς τιν ἐν λόγῳ περιοχὴν βαρέων πετρωμάτων, ἐνῷ αἱ ἐλλείψεις μάζης ὀφείλονται εἰς τὴν συσσώρευσιν κατὰ τὴν θεωρουμένην περιοχὴν ἐλαφρῶν πετρωμάτων· πρὸς τούτοις δυνατὸν νὰ προέρχωνται ἐκ χαλαρωτέρας διαστρώσεως ὡς καὶ εἰς μεγίστους ὑπογείους κενοὺς χώρους.

ΤΑΥΤΟΤΗΣ ΒΑΡΥΤΗΤΟΣ ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΕΛΞΕΩΣ. Πλεῖστα γεγονότα πιστοποιοῦσι τὴν ταυτότητα μεταξὺ τῆς παγκοσμίου ἢ νευτωνείου ἕλξεως καὶ τῆς βαρύτητος. Οὕτως ἐὰν ἡ βαρύτης ἀποτελῇ μερικὴν περίπτωσιν τῆς νευτωνείου ἕλξεως, δέον βλῆμα βαλλόμενον ἔκ τινος σημείου τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς νὰ διαγράφῃ ἔλλειψιν ἧς μία τῶν ἑστιῶν νὰ εἶναι τὸ κέντρον τῆς Γῆς. Ἐν τῇ πράξει ὅμως, ἐπειδὴ τὸ κέντρον τῆς Γῆς εἶναι λίαν μεμακρυσμένον, ἡ τροχιὰ φαίνεται ἡμῖν ὡς παραβολική. Ἐξ ἄλλου ἡ Γῆ, συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους τῆς νευτωνείου ἕλξεως, δέον νὰ ἕλκῃ τὰ σώματα ὡς ἐὰν ὅλη ἡ μᾶζα αὐτῆς ἦτο συγκεντρωμένη εἰς τὸ κέντρον αὐτῆς, καὶ ἐπομένως ἡ ἕλξις, ἣν ἀσκεῖ ἡ Γῆ ἐπὶ σώματος, δέον νὰ διευθύνεται πρὸς τὸ κέντρον τῆς Γῆς, τοῦθ' ὅπερ, ὡς εἴδομεν, ἀποτελεῖ ἰδιότητα τῆς βαρύτητος. Πρὸς τούτοις ἡ ἕλξις ἣν ἀσκεῖ ἡ Γῆ, συμφώνως πρὸς τὴν νευτώνειον ἕλξιν, δέον νὰ εἶναι ἀνεξάρτητος τῆς φύσεως τῶν σωμάτων καὶ ἀνάλογος τῆς μάζης αὐτῶν, τοῦθ' ὅπερ ἐπαληθεύεται διὰ τοῦ πειράματος. Τέλος λίαν ἀξιοσημείωτον γεγονός, πιστοποιοῦν τὴν ταυτότητα μεταξὺ τῆς βαρύτητος καὶ παγκοσμίου ἕλξεως, εἶναι ὅτι διὰ προσεγγίζοντος ὑπολογισμοῦ δυνάμεθα ἐκ τῆς κινήσεως τῆς Σελήνης νὰ προσδιορίσωμεν τὴν ἔντασιν τῆς βαρύτητος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς. Ὄντως γνωρίζομεν ὅτι ἡ Σελήνη διαγράφει περὶ τὴν Γῆν ἐλλειπτικὴν τροχιάν, ἣν λόγῳ τῆς μικρᾶς ἐκκεντρότητος δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς κυκλικὴν ἄνευ αἰσθητοῦ σφάλματος διὰ τὴν προκειμένην περίπτωσιν. Ἡ ἀκτὶς *R* τῆς σεληνιακῆς τροχιᾶς, ἥτις παριστᾷ τὴν ἀπόστασιν τῆς Γῆς ἀπὸ τῆς Σελήνης, εἶναι ἐξ ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων ἴση πρὸς 60 φορὰς τὴν ἀκτῖνα τῆς γῆς r ἤτοι: R=60r. Ἡ διάρκεια περιφορᾶς T τῆς Σελήνης εἶναι 27 ἡμέραι καὶ 1/3 τῆς ἡμέρας, ἢ T=2.361600 δευτ. Ἡ γωνιώδης ταχύτης ω τῆς Σελήνης τῆς κινήσεως αὐτῆς ὑποτιθεμένης ὁμαλῆς εἶναι ω=2π/T. Ἔστω m ἡ μᾶζα τῆς Σελήνης. Ἡ κεντρομόλος δύναμις ἡ ἐνεργοῦσα ἐπὶ τῆς Σελήνης εἶναι $m\omega^2R$ καὶ παριστᾷ τὴν ἕλξιν ἣν ἡ Γῆ ἀσκεῖ ἐπὶ τῆς Σελήνης, καὶ ἐπομένως ἡ ἔντασις τῆς βαρύτητος, ἤτοι ἡ δύναμις ἡ ἀσκουμένη ἐπὶ μάζης ἑνὸς γραμμαρίου εὑρισκομένου εἰς τὴν ἀπόστασιν τῆς Σελήνης, εἶναι ω^2R. Ἐξ ἄλλου ὅμως γνωρίζομεν ὅτι ἡ ἔντασις τῆς βαρύτητος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς εἶναι ἡ δύναμις ἣν ἀσκεῖ ἐπὶ τῆς μονάδος τῆς μάζης εὑρισκομένης ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς, ἤτοι εἰς ἀπόστασιν r ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς ἕλξεως, δεδομένου ὅτι ἡ Γῆ ἕλκει ὡς ἐὰν ἡ μᾶζα αὐτῆς ἦτο συγκεντρωμένη εἰς τὸ κέντρον της.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν παγκόσμιον ἕλξιν μεταξὺ τῆς ἐντάσεως τῆς βαρύτητος εἰς τὴν ἀπόστασιν τῆς Σελήνης ω^2R καὶ τῆς ἐντάσεως τῆς βαρύτητος ἐπὶ Γῆς g θὰ ὑφίσταται ἡ σχέσις:

$$\frac{g}{\omega^2R} = \frac{R^2}{r^2}$$

ἐξ ἧς προκύπτει, δεδομένου ὅτι $\omega = 2\pi/T$

$$g = \frac{\omega^2R^3}{r^2} = \frac{4\pi^2 60^3 r}{T^2}$$

Ἐὰν δὲ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι 2πr παριστᾷ τὴν περιφέρειαν μεγίστου κύκλου τῆς Γῆς ἴσην πρὸς 4.10^9cm θὰ εἶναι:

$$g = \frac{2\pi\, 60^3.4.10^9}{T^2}$$

Ἐὰν δ' ἀντὶ τῶν π καὶ τ θέσωμεν τὰς ἀριθμητικὰς τιμὰς αὐτῶν π=3,14159, T=2361000 δευτ. προκύπτει g=973. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἐλάχιστα διαφέρει τῶν τιμῶν τοῦ g ἃς προσδιορίζομεν πειραματικῶς δι' ἄλλων μεθόδων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Grimsehl*, Lehrbuch der Plusik 1920.— *Riecke*, Lehrbuch der Physik 1918. — *Berliner-Sheel*, Physikalisches Handwörterbuch 1924. — *Berliner*, Lehrbuch der Physik. 1924.

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

—[ΑΣΤΡΟΝΟΜ.] Ὡς εὑρέθη ἐκ παρατηρήσεων, ἡ ἔντασις τῆς βαρύτητος εἰς τοὺς πόλους ὑπερβαίνει τὴν ἔντασιν τῆς δυνάμεως ταύτης εἰς τὸν Ἰσημερινὸν περίπου κατὰ 1 : 189. Ἀφαιρουμένης τῆς ἐπιδράσεως τῆς φυγοκέντρου, ἥτις ἀνέρχεται εἰς 1 : 289, τὸ ὑπόλοιπον (1 : 55) ὀφείλεται εἰς τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῆς ἰσημερινῆς καὶ τῆς πολικῆς ἀκτῖνος τῆς Γῆς, ἀνερχομένην εἰς 21.479 χμ. Ἐὰν καλέσωμεν W τὴν ποσότητα, καθ' ἣν ἡ ἔντασις τῆς βαρύτητος εἰς τοὺς πόλους ὑπερβαίνει τὴν ἔντασιν αὐτῆς εἰς τὸν Ἰσημερινόν, θὰ ἔχωμεν ὡς ἀπέδειξεν ὁ Clairaut:

$$W = \frac{5}{2}r - \varepsilon,$$

ἔνθα r παριστᾷ τὸν λόγον τῆς φυγοκέντρου δυνάμεως πρὸς τὴν ἔντασιν τῆς βαρύτητος ἐν τῷ Ἰσημερινῷ καὶ ε τὴν πλάτυνσιν τῆς Γῆς. Τῆς ἐξισώσεως ταύτης γίνεται χρῆσις πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ σχήματος τῆς Γῆς διὰ μετρήσεως τῆς ἐντάσεως τῆς βαρύτητος εἰς διάφορα σημεῖα τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς. Ἐὰν ἡ Γῆ ἦτο σφαιρική, τὸ βάρος τῆς μονάδος τῆς μάζης, ἤτοι ἡ ἐπιτάχυνσις τῆς βαρύτητος θὰ παρείχετο ὑπὸ τοῦ τύπου:

$$g = K\frac{M}{\varrho^2}$$

ἔνθα K παριστᾷ τὴν σταθερὰν τῆς ἕλξεως, M τὴν μᾶζαν τῆς γῆς καὶ ϱ τὴν ἀκτῖνα αὐτῆς. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ τιμὴ τῆς γηΐνης ἀκτῖνος ϱ ὡς καὶ τῆς φυγοκέντρου δυνάμεως εἶναι διάφορος ἀπὸ σημείου εἰς σημεῖον τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, ἡ ποσότης g εἰς τοὺς διαφόρους σταθμοὺς εἶναι ὡσαύτως διάφορος καὶ παρέχεται κατὰ τὸν Helmert ὑπὸ τοῦ τύπου:

$$g = 978{,}030\,(1+0{,}005302\ \eta\mu^2\varphi - 0{,}000007\ \eta\mu^2 2\varphi) = 980{,}616 - 2{,}5928\ \sigma\upsilon\nu^2\varphi + 0{,}0968\ \sigma\upsilon\nu^2 2\varphi$$

ἢ κατὰ μεταγενεστέρας παρατηρήσεις τοῦ Bowie ὑπὸ τοῦ τύπου:

$$g = 978.039\ (1+0.005294\ \eta\mu^2\varphi - 0.000.007\ \eta\mu^2 2\varphi).$$

Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς ἐντάσεως τῆς βαρύτητος εὑρεθείσης δι' ὑπολογισμοῦ ἐξ ἑνὸς τῶν ἀνωτέρω τύπων καὶ τῆς ἐξαχθείσης ἐκ παρατηρήσεων μετὰ τὴν ἀναγωγὴν αὐτῆς εἰς τὸ γεωειδὲς καλεῖται *ἀνωμαλία τῆς βαρύτητος*.

Τοιαῦται ἀνωμαλίαι παρατηροῦνται εἰς διάφορα σημεῖα τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς καὶ ὀφείλονται εἰς τὴν σύστασιν καὶ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἐδάφους. Ἡ ἔντασις τῆς γηΐνης ἕλξεως μεταβάλλεται ὡς ἔγγιστα κατὰ λόγον ἀντίστροφον τῆς ἀποστάσεως ἀπὸ τοῦ κέντρου τοῦ ἡμετέρου πλανήτου καὶ συνεπῶς ἐλαττοῦται ὅσον τὸ ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς ὕψος τοῦ παρατηρητοῦ αὐξάνει. Ἐὰν ϱ εἶναι ἡ ἀκτὶς τῆς γῆς καὶ g, g' αἱ ἐντάσεις τῆς βαρύτητος εἰς δύο σταθμοὺς κειμένους ἐπὶ τῆς αὐτῆς κατακορύφου ἀλλ' εἰς ὕψη h καὶ h', θὰ ἔχωμεν μετ' ἀρκετῆς προσεγγίσεως:

$$g = g'\left(1 + \frac{2(h'-h)}{\varrho}\right)$$

Ἐντεῦθεν ἔχομεν τὴν πρώτην διόρθωσιν, ἥτις καλεῖται *διόρθωσις* τοῦ *Faye*, πρὸς ἀναγωγὴν παρατηρηθείσης τινὸς τιμῆς τοῦ g εἰς τὸ γεωειδές. Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἀναγωγῆς ταύτης ἀπαιτοῦνται ἕτεραι δύο διορθώσεις, ἤτοι: α') ἡ *τοπογραφική*, ἐν ᾗ λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν αἱ περὶ τὸν σταθμὸν ἐδαφικαὶ ἀνωμολίαι, κοιλότητες, λόφοι κλπ. καὶ β') ἡ τοῦ *Bouguer*, ἐν ᾗ εἰσέρχεται ἡ ἐπίδρασις τῆς ἕλξεως τοῦ στρώματος, ὅπερ περιλαμβάνεται μεταξὺ τοῦ ὕψους τοῦ σταθμοῦ καὶ τοῦ ἐπιπέδου, ὅπερ θεωρεῖται ὡς ἀρχὴ μετρήσεως τῶν ὑψῶν. Ἡ διόρθωσις αὕτη παρέχεται ὑπὸ τοῦ τύπου:

$$B = -\frac{3}{2}\,g\,\frac{\delta}{D}\,\frac{h}{R},$$

ἔνθα g παριστᾷ τὴν παρατηρηθεῖσαν ἔντασιν τῆς βαρύτητος, h τὸ ὕψος τοῦ σταθμοῦ, D τὴν μέσην πυκνότητα τῆς Γῆς καὶ δ τὴν πυκνότητα τῶν ἐπιφανειακῶν στρωμάτων, ἥτις οὐδέποτε ὑπερβαίνει τὸ ἥμισυ τοῦ D. Εἰς τὰς νεωτέρας ἐρεύνας ἡ διόρθωσις τοῦ Bouguer ἀντικαθίσταται ὑπὸ τῆς λεγομένης *ἰσοστατικῆς*. Ἡ ἕλξις ὁμογενοῦς σφαίρας ἢ σφαίρας συνισταμένης ἐξ ὁμογενῶν στρωμάτων ἐπὶ ἐσωτερικοῦ τινος σημείου αὐτῆς κειμένου εἰς ἀπόστασιν r ἀπὸ τοῦ κέντρου, ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν ἕλξιν τοῦ σφαιρικοῦ πυρῆνος ἀκτῖνος r· εἶναι ἐπομένως ἀνάλογος πρὸς r καὶ πρὸς τὴν μέσην πυκνότητα τοῦ πυρῆνος τούτου. Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ πυκνότης τῆς σφαίρας εἶναι σταθερά, τότε ἡ ἐν λόγῳ ἕλξις εἶναι ἀνάλογος τοῦ r καὶ ἐλατ-

Digitized by Google

τοῦται ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας πρὸς τὸ κέντρον τῆς σφαίρας. Ἐὰν ἡ Γῆ ἦτο ὁμογενής, ἡ ἔντασις τῆς βαρύτητος ἐντὸς τῶν βαθέων ὀρυχείων θὰ ἦτο κατὰ ταῦτα μικροτέρα ἢ εἰς τὴν γηΐνην ἐπιφάνειαν. Αἱ παρατηρήσεις ἐν τούτοις ἀπέδειξαν τὸ ἀντίθετον. Ὡς ἐξηκρίβωσεν ὁ Airy, τὸ ἐκκρεμὲς εἰς τὸ βάθος τῶν ὀρυχείων τοῦ Harton ἐξετέλει ἐντὸς 24 ὡρῶν δύο τουλάχιστον ἐπὶ πλέον αἰωρήσεις. Ἀνάλογοι παρατηρήσεις, γενόμεναι εἰς ἄλλα ὀρυχεῖα, ἀπέδωκαν ἀνάλογα ἀποτελέσματα, ἐξ ὧν συνάγεται ὅτι ἡ πυκνότης τῆς Γῆς βαίνει αὔξουσα ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας πρὸς τὸ κέντρον κατὰ νόμον ἐκφραζόμενον ὑπὸ τοῦ τύπου

$$D = 10{,}41 - 8{,}18\, r^2$$

ἔνθα D εἶναι ἡ πυκνότης τῆς Γῆς, καὶ r ἡ ἀπὸ τοῦ κέντρου ἀπόστασις, ἐκπεφρασμένη ὑπὸ μορφὴν κλάσματος τῆς γηΐνης ἀκτῖνος. Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον ἡ ἔντασις τῆς βαρύτητος g′ εἰς ἀπόστασιν r, ὡς πρὸς μονάδα τὴν ἔντασιν τῆς δυνάμεως ταύτης ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς, παρέχεται ὑπὸ τοῦ τύπου;

$$g' = 1{,}89\,(1 - 0{,}472\, r^2) r.$$

Συμφώνως πρὸς τὸν τύπον τοῦτον ἡ βαρύτης ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς γῆς διέρχεται διὰ μεγίστου ἴσου πρὸς 1,06 εἰς βάθος 0,16, ἡ δὲ ἐπιφανειακὴ ἔντασις ἐπανευρίσκεται εἰς βάθος r=0,67. Ἐὰν καλέσωμεν μ τὴν μᾶζαν πλανήτου, ὑποτιθεμένου σφαιρικοῦ, καὶ ρ τὴν ἀκτῖνα αὐτοῦ ὡς πρὸς μονάδα τὴν ἀκτῖνα τῆς Γῆς, ἡ ἔντασις τῆς βαρύτητος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ πλανήτου τούτου θὰ ἰσοῦται πρὸς μ/ρ^2 φορὰς τὴν ἔντασιν τῆς βαρύτητος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς. Ἐν γένει ὅμως ἡ ἔντασις τῆς βαρύτητος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν πλανητῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς πλατύνσεως καὶ τῆς ἐσωτερικῆς συστάσεως αὐτῶν.

Λαμβανομένης ὡς μονάδος τῆς ἐντάσεως τῆς βαρύτητος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς, ἡ ἔντασις τῆς δυνάμεως ταύτης ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν μελῶν τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος παρέχεται ὑπὸ τοῦ ἀκολούθου πίνακος:

Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας	*Ἔντασις τῆς βαρύτητος*
τοῦ Ἡλίου	27,89
τῆς Σελήνης	0,165
τοῦ Ἑρμοῦ	0,27
τῆς Ἀφροδίτης	0,85
τῆς Γῆς	1,00
τοῦ Ἄρεως	0,38
τῆς Δήμητρας	0,037 ?
τοῦ Ἔρωτος	0,001 ?
τοῦ Διός	2,64
τοῦ Κρόνου	1,17
τοῦ Οὐρανοῦ	0,92
τοῦ Ποσειδῶνος	1,12

Σημειωτέον ὅτι ἐπὶ τοῦ Διός, λόγῳ τῆς ταχείας περιστροφῆς καὶ τῆς μεγάλης πλατύνσεως αὐτοῦ, ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ τῆς ἐντάσεως τῆς βαρύτητος ἀπὸ τῶν πόλων πρὸς τὸν Ἰσημερινόν, ἀνερχομένη περίπου εἰς τὰ 15 % τῆς ἐντάσεως τῆς βαρύτητος ἐπὶ τοῦ ἰσημερινοῦ τοῦ πλανήτου. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ Κρόνου, ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἐντάσεως τῆς βαρύτητος εἰς τοὺς πόλους καὶ εἰς τὸν Ἰσημερινὸν ἀνέρχεται περίπου εἰς 30 %. Σ. Π.

— [ΡΗΤΟΡ.] Οἱ ἀρχαῖοι τεχνογράφοι διαιροῦσι κατὰ διαφόρους τρόπους τὸ *ὕφος*, εἷς δ' ἐκ τῶν μερικωτέρων *χαρακτήρων* αὐτοῦ εἶναι καὶ *ἡ βαρύτης* ἢ *σεμνότης* (λατ. Gravitas· πρβλ. *Πολύβ.* 4.32,7 καὶ *Πλουτ.* Περ. 37). Ἡ διαίρεσις, ἣν ἠκολούθησαν οἱ πλεῖστοι τῶν νεωτέρων τεχνογράφων, εἶναι ἡ τοῦ Κικέρωνος καὶ Κοϊντιλιανοῦ, οἵτινες τὸ ὕφος διαιροῦσιν εἰς τρεῖς χαρακτῆρας: τὸν *ἁπλοῦν* (simplex), τὸν *βαρὺν* ἢ *σεμνὸν* (gravis) καὶ τὸν *μέσον* (medius). Ἀλλ' ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Νεόφυτος Βάμβας (*Ρητορ.* ἔκδ. γ', Ἀθῆναι 1856, σ. 207) «αὗται αἱ διαιρέσεις καὶ αἱ περὶ τούτων ἑρμηνεῖαι εἶναι τοσοῦτον ἀπροσδιόριστοι καὶ γενικαί, ὥστε δὲν δύνανται νὰ δώσωσιν εὐκρινεῖς ἰδέας περὶ τοῦ ὕφους» (βλ. λ. σεμνότης, ὕφος, χαρακτὴρ *[Ρητορ.]*). —Ω

— βαρύτης *νόσου* *[Ἰατρ.]*. Νόσος τις χαρακτηρίζεται ὡς *βαρεῖα* ἐκ τῆς ἐντάσεως τῶν συμπτωμάτων, τῆς διαρκείας αὐτῆς, ἐκ τῶν ἐπιπλοκῶν ἃς παρουσιάζει καὶ γενικῶς ἐκ τῆς κακοηθείας αὐτῆς. Ἐξαρτᾶται δὲ ἡ βαρύτης μιᾶς νόσου ἐκ πολλῶν παραγόντων καὶ κυρίως ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς, ἐκ τῆς καταστάσεως εἰς ἣν εὑρίσκεται ὁ νοσῶν καὶ ἐκ τῶν συνθηκῶν ὑφ' ἃς διατελεῖ (ἐφαρμογὴ θεραπείας κ. λ. π.). Ι. Λ. Α.

βαρύτης (ὁ)· βλ. βαρίτης.

βαρύτιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων βαρεῖαν, μεγάλην τιμήν, πολύτιμος, ἀκριβός.

βαρυτίνη (ἡ)· βλ. βαριτίνη.

βαρυτονία (ἡ) *[Γραμμ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ *ἀτονία* τῆς λήγουσης, ὁ ἀναβιβασμὸς δηλαδὴ τοῦ τόνου κατὰ τὸ δυνατὸν ἀπωτέρω τῆς λήγουσης. Ἐλογίζοντο δὲ αἱ ἄτονοι συλλαβαὶ ἔχουσαι τὸν βαρὺν τόνον. Κατὰ τὴν ὁμόφωνον μαρτυρίαν τῶν παλαιῶν, οἱ Αἰολεῖς τῆς Μ. Ἀσίας ἦσαν *βαρυντικοί*, τουτέστιν οὐδεμίας λέξεως ἐτόνιζον τὴν λήγουσαν πλὴν τῶν ἀκλίτων μερῶν τοῦ λόγου, τῶν συνδέσμων καὶ προθέσεων, οἷον *Ἄτρεις, σόφος, δύνατος*. Τὸ φαινόμενον δὲ τοῦτο παρ' αὐτοῖς ἦτο ἀπόρροια καὶ ἐπέκτασις τῶν ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ καθόλου ἰσχυσάντων ἰδιαιτέρων νόμων μετακινήσεως τοῦ τόνου πλείστων λέξεων. Κατὰ τούτους δηλαδὴ ἀνεβιβάσθη ὑπὸ τῶν Αἰολέων πρῶτον ὁ τόνος ἀπὸ τῆς λήγουσης εἰς τὴν παραλήγουσαν λέξεων σπονδειακοῦ ῥυθμοῦ, ἀνεπτύχθη δὲ ὁ περισπώμενος τόνος ἐπὶ τῆς τονιζομένης παραληγούσης λέξεων τροχαϊκοῦ ῥυθμοῦ, τὸ ὁποῖον κυρίως ἦτο ἀναβιβασμὸς τοῦ τόνου, ἀνεβιβάσθη δὲ ὁ τόνος καὶ ἐκ τῆς παραληγούσης εἰς τὴν προπαραλήγουσαν λέξεων τριβράχεος καὶ δακτυλικοῦ ῥυθμοῦ. Λ.χ. *θυμῷ--θύμῳ*, *Ἀτρεὺς—Ἄτρευς*, *ναυϝὸς—ναῦος*, *παχέος — πάχεος — πάχους*. Κατόπιν ὅμως οἱ Αἰολεῖς προβάντες καὶ περαιτέρω ἀνεβίβασαν τὸν τόνον καὶ ἐκ τῆς ληγούσης εἰς τὴν προπαραλήγουσαν λέξεων τριβράχεος καὶ δακτυλικοῦ ῥυθμοῦ, οἷον *πόταμος*, *μάλθακος*, καὶ καθόλου ἐπὶ τῆς ληγούσης καὶ παραληγούσης λέξεων οἱουδήποτε ῥυθμοῦ, οἷον *κάλος*, *πόρος*, *πόδος* (=ποδός), *βασίλευς—βασιλῆος*(=βασιλέως)*—βασίληος*, *ζήτεισα* (ζητοῦσα), *δέδοισθα*, *ἐγρήγορθα*. Ἐν μιᾷ δηλαδὴ λέξει κατέστη κανὼν ὁ ἀναβιβασμὸς τοῦ τόνου ὅσον ἦτο δυνατὸν ἀπωτέρω τῆς ληγούσης τῶν λέξεων πλὴν τῶν συνδέσμων καὶ προθέσεων (οἷον *ἀνά, κατά, αὐτάρ*).

[*Χατζιδάκη*, Ἀκαδημ. ἀναγνώσματα Τόμ. Α' κεφ. ΣΤ']. Κ. ΑΡΑΠΗΣ

— *[Μουσ.]*· βλ. λ. βαρύτονος.

βαρύτονον (τὸ) *[Μουσ.]*.—1) Χάλκινον ὄργανον τῆς οἰκογενείας τῶν *σάξχορν*, γνωστὸν καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *εὐφώνιον*. Κατεσκευάσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ διασήμου ὀργανοποιοῦ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος Ἀδόλφου Σάξ, καὶ παρ' ὅλην τὴν ἐναντίον του πολεμικὴν εἰσήχθη καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν, ὅπου εἶναι γνωστὸν ὡς *Baryton-horn*, ἢ *Tenorhorn* εἰς δὲ ὕφεσις καὶ εἰς τὴν Αὐστρίαν ὡς *Bass-Flügelhorn*.

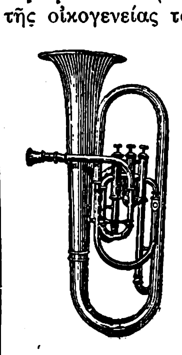

Βαρύτονον ἢ εὐφώνιον.

—2) Ἔγχορδον ὄργανον λίαν ἐν χρήσει κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Εἶχε τὸ μέγεθος τῆς *βιόλας ντὰ γκάμπα*, τοῦ προγόνου τοῦ σημερινοῦ βιολοντσέλλου καὶ ἀνῆκεν εἰς τὴν οἰκογένειαν τῆς *βιόλας ντ' ἀμόρε*, διὰ τὴν ὁποίαν ἐχρησίμευεν ὡς βαθὺ ὄργανον. Ὁ ἀριθμὸς τῶν χορδῶν τοῦ βαρυτόνου ἐποίκιλλεν ἀπὸ ἓξ ἕως ἑπτά· κάτωθεν ὅμως τῶν χορδῶν τούτου ὑπῆρχον ἕτεραι τοιαῦται ἐκ χάλυβος—9 ἕως 24—αἵτινες ἐδονοῦντο ἐκ συμπαθείας, ἀκριβῶς ὅπως εἰς τὴν *βιόλαν ντ' ἀμόρε*, ἡ ἐθίγοντο μὲ τὸν λιχανὸν τῆς ἀριστερᾶς χειρός, καθ' ὃν χρόνον αἱ ἄνωθεν κύριαι χορδαὶ ἐπαίζοντο μὲ τόξον. Αἱ χορδαὶ αὗται ἐχορδίζοντο κατὰ τὴν ἑξῆς σειράν:

σι, μι, λα, ρε, σολ, σι, μι.

Τὸ βαρύτονον, γνωστὸν παρὰ τοῖς Ἰταλοῖς καὶ ὡς Viola di Bordone, ἢ Bordone, δὲν εἶναι πλέον ἐν χρήσει. Ἐκ τῶν κλασσικῶν, ὁ ἀσχοληθεὶς περισσότερον διὰ τὸ ὄργανον τοῦτο ὑπῆρξεν ὁ *Χάϋδν*, συνθέσας περὶ τὰ 175 ἔργα, διὰ τὸν πρίγκιπα *Νικόλαον Ἐστερχάζυ*, μέγαν ἐρασιτέχνην καὶ δεινὸν παίκτην βαρυτόνου. Δυστυχῶς οὐδεμία ἐκ τῶν συνθέσεων τούτων ἔχει περισωθῆ. Ἐκτὸς τοῦ Χάϋδν ἔγραψαν διὰ τὸ ὄργανον αὐτὸ καὶ ἄλλοι συνθέται τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὡς οἱ *Πάερ*, *Βάϊγκλ*, *Ἄϋμπλερ*, κτλ. Γ. Σ.

βαρύτονος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ἢ ἐκπέμπων βαρὺν ἦχον.

— *[Γραμμ.]* Βαρύτονος λέξις λέγεται ἐκείνη τῆς ὁποίας ἡ λήγουσα εἶναι ἄτονος. Ἡ ὀξύτονος λέξις, ἐπὶ τῆς ὁποίας θέτομεν βαρεῖαν, π. χ. οὐρανός, δὲν λέγεται *βαρύτονος*, διότι κατ' ἀλήθειαν ἡ λήγουσα τῆς λέξεως ταύτης εἶναι τὸ στήριγμα αὐτῆς καὶ ἑπομένως τονίζεται· τίθεται δὲ βαρεῖα, διότι μετὰ τῶν συμφραζομένων ὁ ὀξὺς τόνος ἀμβλύνεται· ὅθεν *βαρύτονος* λέξις εἶναι ἡ τονιζομένη ἐπὶ τῆς παραληγούσης ἢ προπαραληγούσης (βλ. λ. **βαρυτονία**). Β. Φ.

— *[Μουσ.]* Ἐν τῇ ᾠδικῇ ὀνομάζεται *βαρύτονος* ὁ ᾠδὸς ὁ ἔχων φωνὴν ἐνδιάμεσον μεταξὺ *ὀξυφώνου* καὶ *βαθυφώνου*. Ἡ φωνὴ αὕτη ἦτο πολὺ ὀλίγον γνωστὴ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν ἐπὶ τῶν πρώτων κλασσικῶν χρόνων τῆς μουσικῆς (ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰών), κατὰ τοὺς ὁποίους μετεχειρίζοντο συνήθως ἀδιακρίτως τὴν ὀνομασίαν *βαθύφωνος*, τόσον διὰ τοὺς πραγματικῶς βαθεῖς ῥόλους, ὅσον καὶ διὰ τοὺς ὀξυτέρους. Κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἐγένετο ἐν τούτοις σαφὴς διάκρισις μεταξὺ τῆς φωνῆς τοῦ βαρυτόνου καὶ τῆς τοῦ βαθυφώνου, καθορισθείσης διὰ τοῦ πρώτου ἐκ τῶν ἐν τῷ κατωτέρω σχήματι ἐμφαινομένης ἐκτάσεως:

Ἡ ἔκτασις αὕτη εἶναι ἐννοεῖται κατὰ προσέγγισιν, καὶ ποικίλλει ἀναλόγως τῆς σχολῆς καὶ τῆς ἐκτιμήσεως ἑκάστου.

Ὅταν ἡ φωνὴ τοῦ βαρυτόνου ἔχῃ τάσιν ἐπὶ τὸ ὀξύτερον, οὗτος ὀνομάζεται καὶ τενοροβαρύτονος καὶ ὅταν κλίνῃ ἐπὶ τὸ βαθύτερον μπασοβαρύτονος. Ποιοτικῶς ἡ φωνὴ τοῦ βαρυτόνου ἔχει δύναμιν καὶ λάμψιν καὶ δι' αὐτὸ οἱ νεώτεροι συνθέται ἐμπιστεύονται εἰς αὐτὴν μεγάλους ῥόλους, ὡς ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὰ ἔργα τῶν *Ροσσίνι*: «Κουρεὺς τῆς Σεβίλλης» (ῥόλος Φίγκαρο). *Βέρδι*: «Ριγολέττος» (ὁμώνυμος ῥόλος), «Χορὸς μετημφιεσμένων» (ῥόλος *Ρενάτο*), «Ὀθέλλος» (ῥόλος *Ἰάγου*), «Φάλσταφ» (ῥόλος *Φάλσταφ*), *Μπιζέ*: «Κάρμεν» (ῥόλο. *ταυρομάχου*), *Βάγνερ*: «Τὸ δαχτυλίδι τῶν Νιμπελοῦγκεν» (ῥόλος *Βόταν*), «Οἱ Ἀρχιτραγουδισταὶ τῆς Νυρεμβέργης» (ῥόλος *Χὰνς Σάξ*), «Πάρσιφαλ» (ῥόλος *Ἀμφόρτα*), καὶ τῶν κλασσικῶν: *Γκλούκ*: «Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι» (ῥόλος *Ἀγαμέμνονος*), «Ἄλκηστις» (ῥόλος *ἀρχιερέως*), *Μόζαρτ*: «Οἱ Γάμοι τοῦ Φίγκαρο» (ῥόλος *Φίγκαρο*), «Δὸν Ζουὰν» (ῥόλος *Δὸν Ζουάν*), *Μπετόβεν*: «Φιδέλιο» (ῥόλος *Πιζάρο*) κτλ. Γ. Σ.

— **βαρυτόνου** *γνώμων* *[Μουσ.]*. Ὄνομα διδόμενον εἰς τὸν γνώμονα τοῦ *φα* ἐπὶ τῆς τρίτης γραμμῆς, προκειμένου ἰδίως νὰ καθορισθῇ μία μεταφορὰ (transposition). Ἡ ὀνομασία αὕτη εἶναι συνεπῶς ἐσφαλμένη, καθ' ὅτι οὐδὲν τὸ κοινὸν ἔχει μὲ τὴν φωνὴν τοῦ βαρυτόνου.

βαρυτονῶ (—*έω*) *[Γραμμ.]*· θέτω τόνον βαρύν, ἀφίνω τὴν λήγουσαν ἄτονον· *βαρυτονούμεναι* λέξεις εἶναι αἱ φέρουσαι τὸν τόνον ἐπὶ τῆς παραληγούσης ἢ προπαραληγούσης (βλ. βαρυτονία).

βαρύτοπος (ὁ) (Barytopus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥοπαλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *νυμφαλιδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα διακρίνονται ἀπὸ τὸ μικρὸν σῶμα καὶ τὰς λεπτὰς καὶ βραχείας κεραίας, αἵτινες τελευτῶσιν εἰς ῥοπαλοειδεῖς ἀποφύσεις. Αἱ πρόσθιαι πτέρυγες εἶναι μεγάλαι καὶ τὸ ἄνοιγμά των φθάνει τὰ 15—18 ἑκατοστόμετρα, καὶ ποικίλου σχήματος ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν. Αἱ ὀπίσθιαι διακρίνονται ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν ὀφθαλμοειδῶν κηλίδων, αἵτινες εὑρίσκονται κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν ἐπιφάνειαν. Οἱ πρόσθιοι πόδες τῶν ἀρρένων εἶναι μικρότατοι καὶ τριχωτοὶ καὶ παρομοιάζουσι πρὸς χρωστῆρα. Αἱ κάμπαι των εἶναι ἐπιμήκεις, κυλινδρικαὶ καὶ τὸ σῶμά των καλύπτεται ὑπὸ λεπτῶν καὶ σκληρῶν ἀκανθῶν. Αἱ χρυσαλλίδες ἔχουσι κυρτὸν καὶ ἐξωγκωμένον σῶμα. Οἱ *βαρύτοποι* εἶναι ὡραιόταται ψυχαὶ καὶ συνήθως ἔχουσι τὸ ἄνω μέρος τῶν πτερύγων στιλπνὸν κυανοῦν καὶ τὸ κάτω χρυσοκίτρινον. Αἱ θήλεαι ἔχουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπίξανθον χρῶμα. Τὰ ἔντομα ταῦτα εἶναι ἰθαγενῆ τοῦ Μεξικοῦ καὶ τῆς Βραζιλίας. Δ. Ν. Π.

βαρυφαίνομαι· δημοτ. φαίνομαι βαρύς, δυσάρεστος, ἄλλως *κακοφαίνομαι*: «τοῦ βαρυφάνηκε ποὺ τοῦ εἶπα νὰ μοῦ δώσῃ τὰ λεπτά μου», ἀντίθ. *καλοφαίνομαι*.

βαρύφημος (ὁ) (Baryphimus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῆς *ἐριγονιδῶν*. Ἔχουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Κεφαλοθώραξ κυρτὸς καὶ κεκλιμένος, ὀπίσθιοι ὀφθαλμοὶ ἐπὶ εὐθείας γραμμῆς τοποθετημένοι, μεσαῖοι ὀφθαλμοὶ πολυπίσθεστεροι τῶν πλαγίων. Ἡ κορυφὴ τοῦ στέρνου εἶναι λίαν στενή, ἡ κοιλία ἀνανάπτυκτος καὶ αἱ ἄκανθαι τῶν ποδῶν των μικρόταται. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος: *βαρύφημος ὁ σχλίκειος* (Baryphimus Schlikii), ὅστις εὑρέθη εἰς τὴν Δανίαν. Δ.Ν.Π.

βαρυφορτώνω· φορτώνω τινὰ βαρέως, ἐπιβάλλω εἰς τινὰ βαρὺ φορτίον: «μὴ βαρυφορτώνῃς τὸ ζῶ, γιατὶ θὰ σ' ἀπομείνῃ».

βαρυφυλλία (ἡ) (Baryphyllia From.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀστραιειδῶν ἑξακοραλλίων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἰουρασίου καὶ τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Ι.

βαρύφυλλον (τὸ) (Baryphyllum E. H.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ζαφρεντιδῶν τετρακοραλλίων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς δεβονίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Ι.

βαρύφωνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων βαρεῖαν φωνήν, ὁ χονδρόφωνος.

Βαρύφωνος. Ἐξελληνισθὲν ὄνομα τοῦ καντορος *Ἐρρίκου Πίπεγκροπ* (Heinrich Pipegrop) (1581—1655). Οὗτος μετὰ καλὰς σπουδὰς ὑπὸ τοὺς Κροῦγκερ καὶ Μπαΐκερ διωρίσθη τῷ 1606 ὡς πρύτανις καὶ κάντωρ τῆς πόλεως Καίδλιμπουργ. Ἡ μουσική του ἰδιοφυΐα εἶχε τοσοῦτον ἑδραιωθῆ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὥστε νὰ ἐκφράζωνται μετ' ἐνθουσιασμοῦ περὶ αὐτοῦ οἱ μεγαλύτεροι συνθέται: ὁ Γκρίμ, ὁ Schütz, ὁ Πραιτόριους. Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Πίπεγκροπ ἔχουσιν ἐκδοθῆ: «Isagoge Musica» (1609), «Plejades musicae» (1615),

Digitized by Google

anendi» (1630). Σειρὰ ἄλλη ἔργων του μένει ἐν
ειρογράφοις. Γ. Σ.

βαρυχειμωνιὰ (ἡ)· δημοτ., βαρύς, σκληρὸς
ειμών.

βαρυχελία (ἡ) (Baryhelia E. H.) *[Παλαιοζωολ.]*
ένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον
ἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ὀκουλινιδῶν ἑξακοραλλίων*.
είψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς
νυρασίου καὶ τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσο-
ωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βάρφανη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φι-
ιατῶν τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν
οινότητα. Κεῖται εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ βουνοῦ
Τσοῦλγκα. Κάτ. (1928) 672, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν
εωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Μετὰ τοῦ ἐπινείου
ης Ἡγουμενίτσης συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ
ιπόστασις $1^1/_2$ ὥρ.), ὁμοίως καὶ μετὰ τῆς Παρα-
υθίας (ὥρ. 6). Δ. Ε. Μ.

Βάρφης, *Ζάχος*. Τῷ 1821 στρατολογήσας ἰδίαις
απάναις εἰς τὴν πατρίδα του Χειμάρραν ἱκανοὺς
νδρας, κατῆλθεν εἰς τὸν ἑλληνικὸν Ἀγῶνα, εἰς ὃν
ετέσχεν ἀπὸ τοῦ 1821—1829 ἀνελλιπῶς, δημευ-
είσης ὅλης τῆς περιουσίας του ἐν Ἠπείρῳ. Με-
ίσχε τῶν μαχῶν κατὰ τοῦ Δράμαλη καὶ τῆς πο-
ορκίας τῆς Κορίνθου, ταχθεὶς δὲ κατόπιν ὑπὸ
οῦ Χατζηχρήστου εἰς τὸ Νεόκαστρον καὶ πολε-
ήσας ἐκεῖ, ἔσπευσεν εἰς τὸ Μεσολόγγι, ὅπου ὑπὸ
ον Κίτσον Τζαβέλλαν μετέσχε τῆς ἀμύνης, δια-
ρέψας εἰς τὴν μάχην τῆς Κλεισόβας, ἔνθα καὶ
τληγώθη. Τῷ 1826—1827 ἐπολέμησε μὲ τὸν Ι.
οταρᾶν ἐν Ἀθήναις, καὶ εἰς Χαϊδάρι, Ἀνάλατον
ιὶ Σέγγιον. Τ. Χ. Κ.

— **Βάρφης**, *Σπῦρος Χρήστου*. Κατήγετο ἐκ Χει-
ιρρας καὶ ἀπολέσας πᾶσαν τὴν δημευθεῖσαν πε-
ουσίαν του κατῆλθεν εἰς τὸν Ἀγῶνα. Μετασχὼν
ς τὰς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου καὶ εἰς Ἀτ-
κὴν ἐπὶ Καραϊσκάκη, ἀνεδείχθη τῷ 1826 ὑποχι-
αρχος καὶ ἐπὶ Κυβερνήτου ἀξιωματικὸς Ε' τά-
ως. Μετὰ τὸν Ἀγῶνα κατῴκησεν ἐν Θήβαις ἔνθα
ιὶ ἠυτοκτόνησε πρὸ τοῦ 1865 λόγῳ τῆς πενίας
ιὶ τῆς δυστυχίας, καταλιπὼν χήραν καὶ τρία τέ-
α ὀρφανά. Τ. Χ. Κ.

— **Βάρφης**, *Χρῆστος*. Ὁπλαρχηγὸς ἐκ Χειμάρρας
θὼν εἰς τὸν ἑλληνικὸν Ἀγῶνα τῷ 1823 καὶ
τασχὼν τῶν πολιορκιῶν τοῦ Μεσολογγίου καὶ
ς ἐκστρατείας Καραϊσκάκη τῷ 1827 καὶ τέλος πο-
μήσας μὲ τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην πρὸς ἀνά-
ησιν τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Ἔχων πάντοτε
ιον σῶμα ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ἀνώ-
ρος ἀξιωματικὸς Γ' τάξεως. Ζῶν τῷ 1865 ἀπε-
ωσεν ὡς ταγματάρχης ἀπόστρατος. Τ. Χ. Κ.

Βαρχωχέβας ἢ **Βαρχοχεβᾶς** *[Ἰουδ. Ἱστορ.]*.
ὕτως ὀνομάζεται (=Υἱὸς τοῦ ἀστέρος) ἐν ταῖς
ιστιανικαῖς πηγαῖς ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἰουδαϊκῆς
τὰ τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ Ἀδριανοῦ ἐπαναστάσεως
32—135 μ. Χ.), ὅστις ἐν ταῖς ῥαββινικαῖς πη-
ῖς λέγεται *Μπὰρ Κοσιμπᾶ* (=υἱὸς τοῦ Κο-
ιπᾶ ἢ καταγόμενος ἐκ Κοσιμπᾶ). Καὶ τὸ μὲν
ομα *Βαρχωχέβας* προσέλαβεν ὁ ἀρχιεπαναστά-
ς ἐκεῖνος, οὗ τὸ κύριον ὄνομα κατὰ τὰ ἀνευ-
θέντα νομίσματα αὐτοῦ ἦτο *Σίμων*, κατὰ τὴν
ρήχησιν πρὸς τὸ ἑβραϊκὸν *Κοχάμπ* (=ἄστρον) τῆς
σσιακῆς προφητείας τοῦ Βαλαὰμ (Ἀριθμῶν κδ'
'), ἣν ὁ μέγιστος τῶν ῥαββίνων τῆς ἐποχῆς
είνης *Ἀκιμπᾶ* (βλ. λ.) ἐφήρμοσεν ἐπ' αὐτοῦ. Ἡ
λόγῳ ἐπανάστασις, περὶ ἧς ἀνεπαρκεῖς ἔχομεν
ηροφορίας ἀπὸ τοῦ Κασσίου Δίωνος (ΞΘ' 12—
), τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἱστορικοῦ Εὐσεβίου (Ἐκκλ.
τορίας δ' 6) καὶ ἀπό τινων ῥαββινικῶν πηγῶν,
ἰ καθ' ἣν κατεδιώχθησαν ἀμειλίκτως ὑπὸ τοῦ
μωνος οἱ Χριστιανοί, ὡς μὴ θέλοντες νὰ ἀνα-
ρίσωσιν αὐτὸν ὡς Μεσσίαν, εὗρεν οἰκτρὸν τέ-
ς καταπνιγεῖσα ὑπὸ τοῦ ἱκανωτάτου στρατηγοῦ
ὑ Ἀδριανοῦ Ἰουλίου τοῦ Σεβήρου. Οἰκτρὸν δὲ
νατον εὗρε μετὰ τὴν πτῶσιν καὶ τοῦ τελευταίου
ταφυγίου, τῆς ὀχυρωτάτης *Βιθθήρ*, καὶ ὁ Σί-
ν, ὅστις μεταγενεστέρως, λόγῳ τῆς ἀποτυχίας
ς ἐπαναστάσεως αὐτοῦ, ἀπεκλήθη *Μπὰρ—Κο-
ζιπᾶ* (=υἱὸς τῆς ἀπάτης, τοῦ ψεύδους).
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Schürer*, Geschichte des Jüd. Volkes σελ.
ἑξ.—*Π. Μπρατσιώτου*, Συμβολαὶ εἰς τὴν Βιβλ. Ἱστορίαν
77. Π. Ι. Μ.

βαρῶ καὶ *βαράω*, ἀόρ. *ἐβάρησα* καὶ *ἐβάρεσα*, παθ.
:χ. *βαρημένος* καὶ *βαρεμένος* (ὁ συνηρημ. τύπος κλί-
αι καὶ κατὰ τὰ εἰς —*έω* καὶ κατὰ τὰ εἰς —*άω*: *βα-
ς* καὶ *βαρᾶς*, *βαροῦμε* καὶ *βαρᾶμε* κτλ., ὡς εἰς πάντα
ἐκ τῶν εἰς —*έω* προερχόμενα)· δημοτ., πλήττω,
τάσσω, κτυπῶ, τραυματίζω· «μὴ βαρᾷς τὸ παιδί»,
ἦν τὸ βαρῆς 'ς τὸ κεφάλι καὶ δὲν χάμνει», «μὲ βά-
ε μὲ τὸ τουφέκι, — μὲ τὸ μαχαῖρι, — μὲ τὸ τσεκοῦρι
τ. τ.» ‖ φονεύω διὰ πυροβόλου ὅπλου: «ἐβάρεσα
λαγό,—μιὰ πέρδικα κ.τ.τ.» ‖ ἡ λέξις συνήθης ἐν πα-
μίαις: «βαράει γροθιὰ 'ς τὸ μαχαίρι» ἐπὶ τῶν ἐπι-
τεμένων κατὰ τῶν ἰσχυροτέρων καὶ οὕτω ζη-
ούντων ἑαυτούς, «ἄσ' τον νὰ βαρᾷ μυῖγες», «βγάλ'
σοφία σου καὶ βάρει μου» ἐπὶ τῶν ὀνειδιζόντων
τοῖς ἄλλοις διὰ ἐλαττώματα, τὰ ὁποῖα αὐτοὶ κατ'
ἐξοχὴν ἔχουν, «πᾶρε τὸν ἕνα καὶ βάρει τὸν ἄλλονε»
ἐπὶ ἀνθρώπων ἢ καὶ πραγμάτων ἐχόντων τὰ αὐτὰ
ἐλαττώματα.

βαρώμι (τό)· ἰδιωματ. φορτίον τι φερόμενον ὑπὸ
τοῦ ἀνθρώπου, γόμος, κοιν. *δεμάτι*.

βαρωνέτος (Baronet). Τίτλος τιμητικός, ὃν φέ-
ρουσιν ἐν Ἀγγλίᾳ τὰ μέλη τάγματος ἱπποτῶν καὶ
ὅστις μεταβιβάζεται κληρονομικῶς. Ὁ τίτλος τοῦ
βαρωνέτου δὲν πρέπει νὰ συγχυσθῇ πρὸς τὸν τοῦ
βαρώνου (βλ. λ.). Οἱ βαρῶνοι ἀνήκουσιν εἰς τὴν
εὐγένειαν (nobility) καὶ φέρουσι τὸν τίτλον τοῦ
λόρδου, ἐνῷ οἱ βαρωνέτοι εἶναι μέλη τῆς τάξεως
τῶν ἱπποτῶν καὶ φέρουσι τὸν τίτλον τοῦ *σέρ*. Ὁ
τίτλος τοῦ βαρωνέτου ὀφείλει τὴν γένεσιν αὐτοῦ
εἰς τὴν ταμιευτικὴν ἰδιοφυΐαν τῶν ὑπουργῶν τοῦ
βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ἰακώβου τοῦ Α'. Ἡ ἰδέα
τῆς δημιουργίας τοῦ τίτλου ὀφείλεται εἰς τὸν *σὲρ
Θωμᾶν Σέρμπν Γουΐστον*, ἀντικειμενικὸς δὲ σκο-
πὸς αὐτοῦ ἦτο ἡ ἐξεύρεσις ὑλικῶν μέσων ἐπὶ τῷ
τέλει ἀποικισμοῦ τοῦ Ὤλστερ. Ἐγκρίσει τοῦ βα
σιλέως ἐξετέθησαν πρὸς πώλησιν διακόσιοι τίτλοι
βαρωνέτου μὲ τὴν ῥητὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι δὲν θὰ
ἐπωλοῦντο ἄλλοι πλὴν αὐτῶν. Ὁ πρῶτος τιτλο-
φορηθεὶς βαρωνέτος ὑπῆρξεν ὁ σὲρ *Νικόλαος Βά
κων*, δευτερότοκος υἱὸς τοῦ μεγάλου φιλοσόφου.
Τὰ πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ ἐν λόγῳ τίτλου ἀπαιτού-
μενα τέλη ἀνήρχοντο εἰς τὸ ποσὸν τῶν χιλίων ἐνε-
νήκοντα ἀγγλικῶν λιρῶν, μὴ συνυπολογιζομένων
τῶν μεγάλων τελῶν τῆς ἐγγραφῆς, πρωτοκολλή-
σεως καὶ διεκπεραιώσεως. Πρὸς τούτοις ὁ ἐπιθυ-
μῶν νὰ λάβῃ τὸν τίτλον τοῦ βαρωνέτου ὤφειλε
νὰ ἔχῃ ἐτήσιον εἰσόδημα ὑπερβαῖνον τὰς χιλίας
ἀγγλικὰς λίρας. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰ προνόμια,
ταῦτα συνίστανται εἰς τὰ ἑξῆς: Οἱ βαρωνέτοι
εἶναι ἀνώτεροι πάντων τῶν λοιπῶν ἱπποτῶν πλὴν
τῶν τῆς *Περικνημῖδος*, καλοῦνται *σὲρ* καὶ δικαιοῦν-
ται νὰ προσθέσωσιν εἰς τὸ οἰκόσημον αὐτῶν τὸν
θυρεὸν τοῦ Ὤλστερ, ἤτοι χεῖρα αἱμοσταγῆ. Ἡ
σύζυγος τοῦ βαρωνέτου ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κα-
λῆται lady, madame ἢ dame.

Πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ τίτλου τοῦ βαρωνέτου ὑπε-
βλήθη μέγιστος ἀριθμὸς αἰτήσεων παρὰ πλουσίων
Ἄγγλων, οἵτινες διεπνέοντο ὑπὸ σφοδροῦ πόθου
νὰ γίνουν μέλη τῆς ἀριστοκρατίας τῆς πατρίδος
των. Ἰάκωβος ὁ Α' ἐνθουσιασθεὶς ἐκ τῶν ἀρί-
στων ἀποτελεσμάτων τοῦ ἐμπορίου του, ἐδημιούρ-
γησε τῷ 1621 τοὺς βαρωνέτους τῆς Ἰρλανδίας,
εἰς οὓς ἐχορήγησε τὰ αὐτὰ ἀκριβῶς προνόμια, ὁ
πρῶτος δὲ βασιλεὺς Στουάρτ ἐσκόπει νὰ ἐκμεταλ-
λευθῇ τὴν παροχὴν τοιούτου τίτλου καὶ ἐν Σκωτ-
τίᾳ, ἀλλ' ἀπέθανε πρὶν ἢ πραγματοποιήσῃ τὸν
σκοπόν του. Τὸν τίτλον τοῦ βαρωνέτου τῆς Νέας
Σκωττίας παρέσχε Κάρολος ὁ Α' κατὰ τοὺς πρώ-
τους χρόνους τῆς βασιλείας του (1625). Οἱ νέοι
βαρωνέτοι ἐδικαιοῦντο νὰ φέρωσιν εἰς τὸ οἰκόση-
μον αὐτῶν τὸν θυρεὸν τῆς Νέας Σκωττίας, ἤτοι
τὸν ἀργυρόχρουν σταυρὸν τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου
ἐπὶ κυανῆς βάσεως. Βαρωνέτοι τοῦ Ἡνωμένου
βασιλείου καλοῦνται οἱ τυχόντες τοῦ μνησθέντος
τίτλου ἀπὸ τοῦ ἔτους 1801. Α. Δ.

βαρωνία (ἡ). Περιοχὴ ὡρισμένης ἐκτάσεως,
ἥτις ἔδιδεν εἰς τὸν ἰδιοκτήτην τὸ δικαίωμα ἐπὶ
τοῦ τίτλου τοῦ *βαρώνου*. Ἡ βαρωνία ἦτο κατ' ἀρ-
χὰς τὸ πρῶτον ἀξίωμα μετὰ τὴν βασιλείαν, ἀλλὰ
βραδύτερον ὁ τίτλος τοῦ μαρκησίου, τοῦ κόμητος
κτλ. ὑπεσκέλισαν τὸν τοῦ βαρώνου. Κατὰ νόμον
στὸν διάταγμα Ἑρρίκου τοῦ Γ' τῆς 17 Αὐγούστου
1576, ἡ ἀναγωγὴ τόπου τινὸς εἰς περιωπὴν βαρω-
νίας ἀπῄτει, ὅπως ὁ τόπος οὗτος συνίσταται ἐκ
τριῶν τοὐλάχιστον πυργοδεσποτειῶν. Ἡ βαρωνία
ἐχορηγεῖτο ὑπὸ τοῦ στέμματος καὶ δὲν ἠδύνατο
νὰ κατανεμηθῇ μεταξὺ τῶν κληρονόμων. Βασιλι-
κὸν διάταγμα ὑπὸ ἡμερομηνίαν 9 Δεκεμβρίου
1595 ἐχορήγει τὸ δικαίωμα τῆς εἰσόδου εἰς τὴν
τάξιν τῶν εὐγενῶν εἰς πάντα δυνάμενον ν' ἀγο-
ράσῃ βαρωνίαν. Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐστηρίχθη
ἐπὶ τοῦ ἐθίμου, καθ' ὃ αἱ γαῖαι, αἵτινες ἀνῆκον
ποτε εἰς εὐγενεῖς, καθίστων τοιούτους καὶ τοὺς
μὴ εὐγενεῖς ἀγοραστάς των, καθὼς καὶ τοὺς ἀπο-
γόνους των (βλ. καὶ λ. βαρῶνος.) Α. Δ.

βαρωνικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν
βαρῶνον ἢ τὴν βαρωνίαν: «βαρωνικὰ κτήματα».

βαρωνίσκος (ὁ)· ὑποκοριστικὸν ἢ εὐτελιστικὸν
τοῦ βαρώνος (βλ. λ.) ‖ ἡ λέξις ἐχρησιμοποιήθη
ἐπίσης εἰς ἀπόδοσιν τοῦ τίτλου τοῦ **βαρωνέ-
του** (βλ. λ.), ὅστις ὅμως δὲν εἶναι ὑποκοριστικὸν
τοῦ *βαρῶνος*.

βαρῶνος (ὁ) (baron), θηλ. *βαρώνη* (baronne).
Τίτλος εὐγενείας, ἐν χρήσει ἀπὸ τοῦ μεσαίωνος.
Ἡ λέξις *βαρῶνος* (λατ. barus καὶ baro) φαίνε-
ται ὅτι προῆλθεν ἐκ τῆς κελτικῆς bar, τῆς ἀγγλο-
σαξωνικῆς beorn ἢ τῆς γερμανικῆς bero, δηλοῦ-
σης ἐλεύθερον ἄνδρα, καὶ ἐσήμαινεν ἁπλῶς τὸν
ἄνδρα. Τὴν λέξιν barus εὑρίσκομεν συχνάκις εἰς
τὰς λατινικὰς μεταφράσεις τῆς νομοθεσίας βαρ-
βαρικῶν λαῶν τοῦ homo (ἀνήρ), κατ' ἀντίθεσιν
πρὸς τὸ femina (γυνή)· ἐπίσης σημαίνει καὶ τὸν
σύζυγον. Βραδύτερον, κατὰ τὸν ΣΤ' καὶ Ζ' αἰῶνα,
ἡ λέξις ἀπώλεσε τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς ἔκδοχὴν καὶ
ἐσήμαινε πάντα ὁπωσδήποτε διακρινόμενον ἀπὸ
τοῦ πλήθους. Τέλος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συγκρο-
τήσεως τοῦ φεουδαλισμοῦ διακρίνομεν δύο κατη-
γορίας βαρώνων, τὴν τῶν *ἀνωτέρων*, οἵτινες ἐλάμ-
βανον τὸν τίτλον τοῦτον ἀπ' εὐθείας παρὰ τοῦ
βασιλέως καὶ ἀπετέλουν μετὰ τῶν ἐξ αἵματος
πριγκίπων τὴν βασιλικὴν αὐλήν, καὶ τὴν τῶν *κα-
τωτέρων* βαρώνων, οἵτινες ἐτιτλοφοροῦντο τοιοῦ-
τοι ὑπὸ τῶν μεγάλων φεουδαρχῶν.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἡ λέξις βαρῶ-
νος σημαίνει τοὺς κυριωτέρους ἄρχοντας τῆς χώ-
ρας. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ τίτλος τοῦ βαρώνου ἐγένετο
σὺν τῷ χρόνῳ κατώτερος τοῦ ἀξιώματος τοῦ δου-
κὸς καὶ τοῦ κόμητος, ὀλίγιστοι ἀνώτεροι βαρῶ-
νοι ἀπέμειναν εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἡ ἱστορία ἀναφέ-

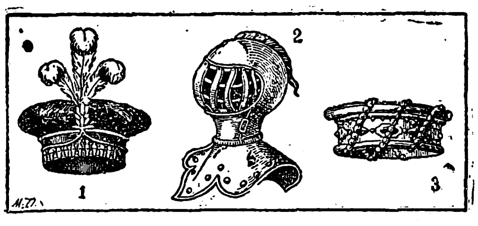

Διακριτικὰ σημεῖα τῶν βαρώνων.
(1) Κάλυμμα ἐπὶ τῆς α' αὐτοκρατορίας. 2) Περικεφαλαία ΙΓ' αἰῶνος καὶ 3) στέμμα.)

ρει μόνον τρεῖς, ἤτοι τοὺς βαρώνους *ντὲ Μπουρ-
μπόν*, *ντὲ Κουσὺ* καὶ *ντὲ Μπωζέ*. Βραδύτερον καὶ
αἱ τρεῖς βαρωνίαι αὗται προήχθησαν εἰς δουκᾶτα
ἢ μαρκιωνίας, αἱ δὲ γαῖαι αὐτῶν ἡνώθησαν μετὰ
τῶν γαιῶν τοῦ στέμματος.

Κατὰ τὸ τέρμα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἢ κατὰ τὰς ἀρ-
χὰς τοῦ ΙΕ' ὁ «*βαρῶνος*» δὲν ἦτο πλέον εἰμὴ
ἁπλοῦς τίτλος, ὃν ἐδαψίλευον οἱ βασιλεῖς ἄνευ
οὐδεμιᾶς ἐπιφυλάξεως καὶ οἱ κάτοχοι τοῦ ὁποίου
ἀνῆκον εἰς τὴν τετάρτην τάξιν ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ
τῶν εὐγενῶν.

Ἐν Γαλλίᾳ ἡ Ἐπανάστασις κατήργησεν ἅπαν-
τας τοὺς τίτλους τῆς εὐγενείας. Τοὺς τίτλους τού-
τους ἀποκατέστησε Ναπολέων ὁ Α' διὰ τοῦ αὐτο-
κρατορικοῦ διατάγματος τῆς 1 Μαρτίου 1808. Οἱ
ὑπουργοί, οἱ γερουσιασταί, οἱ ἰσόβιοι σύμβουλοι
τοῦ κράτους, οἱ πρόεδροι τοῦ νομοθετικοῦ σώ-
ματος, οἱ ἀνώτεροι διοικητικοὶ καὶ δικαστικοὶ
ὑπάλληλοι καὶ ἄλλα πρόσωπα ὁριζόμενα ἐν τῷ
διατάγματι τούτῳ, ἐδικαιοῦντο νὰ δίδωσι χάριν
τοῦ πρωτοτόκου καὶ δευτεροτόκου υἱοῦ των εἰς
τὰ ἀναπαλλοτρίωτα κτήματα των τὸν τίτλον τῆς βα-
ρωνίας. Οἱ κάτοχοι τοῦ τίτλου τοῦ βαρώνου ὤφει-
λον νὰ ἔχωσιν ἐτήσιον εἰσόδημα 15.000 φράγκων.
Μετὰ τὴν παλινόρθωσιν ἐπανενεφανίσθη ἡ παλαιὰ
εὐγένεια καὶ μετ' αὐτῆς μέγιστος ἀριθμὸς βαρώ-
νων, οἱ βασιλεῖς δὲ Λουδοβῖκος ὁ ΙΗ' καὶ Κάρο-
λος ὁ Γ' ἐδημιούργησαν καὶ ἄλλους πολλούς. Ἡ
ἐπανάστασις τοῦ 1848 κατήργησε τοὺς τίτλους
εὐγενείας, ἀλλὰ τῇ 25 Ἰανουαρίου 1852 ἀποκατε-
στάθησαν διὰ διατάγματος τοῦ προέδρου τῆς Δη-
μοκρατίας, κατηργήθησαν ὅμως ἐκ νέου κατὰ τὴν
τρίτην δημοκρατίαν.

Πρὸ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως οἱ βαρῶνοι
εἶχον τὰ ἑξῆς ἐραλδικὰ ἐμβλήματα: στέμμα μὲ στε-
φάνην χρυσῆν περιβαλλομένην ὑπὸ μαργαριτῶν.
Ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τὸ στέμμα τοῦτο ἀντικα-
τέστησε πηλήκιον ἐκ μαύρου βελούδου μὲ τρία
λευκὰ πτερά.

Εἴς τινας πόλεις τῆς Γαλλίας, ἐν Μπούρζ, Χερ-
βούργῳ, Ὀρλεάνῃ κ.τ.λ., πλεῖστοι ἀστοὶ ἐτιτλοφο-
ρήθησαν βαρῶνοι καθ' ὁμάδας, ἀλλ' ὁ τίτλος οὗ-
τος οὐδένα ἀπετέλει μετὰ τῆς πραγματικῆς εὐγε-
νείας δεσμόν, ἐσήμαινε δὲ μόνον, ὅτι οἱ ἐκβαρω-
νισθέντες ἀστοὶ ἐκέκτηντο ὡρισμένα δικαιώματα.
Α. Δ.

Βαρώσια (τὰ) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς νήσου Κύ-
πρου, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Ἀμμοχώστου.
Κάτ. (1921) 6980. Κεῖται κατὰ τὴν ΝΑ. παραλίαν
τῆς νήσου (πλ. 35°7', μηκ. 33°57' Ἀν. Γκρήνουϊτς)
καὶ ΝΔ τῆς Ἀμμοχώστου ἐν μέσῳ κήπων ἐξ
ἐσπεριδοειδῶν καὶ ὀπωροφόρων δένδρων. Κλῖμα
ὑγιεινόν, μετὰ τὴν ἀποξήρανσιν ἰδίως τῶν γειτο-
νικῶν εἰς τὴν πόλιν ἑλῶν. Εἶναι ἕδρα διοικητοῦ,
δημάρχου καὶ πρωτοδικείου. Ἐκ τῶν ἑλληνικῶν
σχολείων, πλὴν τῶν δημοτικῶν, ἀρρένων καὶ θη-
λέων, λειτουργεῖ ἀπὸ τριετίας καὶ γυμνάσιον. Τὰ
Βαρώσια ἔχουσι ζωηρὰν ἐμπορικὴν κίνησιν, συν-
δέονται δὲ μετὰ τῶν κυριωτέρων πόλεων τῆς Κύ-
πρου διὰ καλῶς διατηρουμένων ὁδῶν, μετὰ τῆς
Λευκωσίας δὲ καὶ διὰ σιδηροδρόμου. Δ. Ε. Μ.

Βαρωχᾶς· βλ. Πορφύριος *Γάζης*.

Βὰς (Vas) *[Γεωγρ.]*· βλ. Ἄϊζενμπουργκ.

Βὰς (Vasse), *Ἀβραάμ*. Γάλλος λογογράφος
(1800—1859), γράψας μεταξὺ ἄλλων τὰ ἑξῆς ἔργα:
«Ἡ διοίκησις τῶν τελωνείων», «Ἡ ἐπιδρομὴ εἰς Βέλ-
γιον, τὸ ταξίδι εἰς τὸ Ῥοσφὸρ καὶ τὸ σπήλαιον τοῦ
Χὰν» (1846), «Ἡ ἄμεσος καὶ ἐλευθέρα συναλλαγὴ ὡς
παράγων διεθνοῦς εἰρήνης» (1858) κ.ἄ. Κ. Ι. Ν.

Digitized by Google

— **Βὰς** (Vasse), *Κορνηλία-Βενεδίκτη*. Βελγὶς λογογράφος (1737—1802). Μεταξὺ ἄλλων ἔγραψε: «Ἡ τέχνη ποὺ διορθώνει τοὺς ἄνδρες καὶ τοὺς κάνει σταθερούς», «Ἡ ὡραία Ἰνδή», «Ἀφιέρωσις γυναικός», μετέφρασε δὲ πλεῖστα ἔργα ἀγγλικά. Κ. Ι. Ν.

Βᾶς. Υἱὸς τοῦ Δυδάλσου. Ἡγεμὼν τῶν μεσογείων Βιθυνῶν, ὅτε ὁ Μ. Ἀλέξανδρος ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Περσῶν. Κατὰ τούτου ἐπῆλθε μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Σάρδεων ὁ σατράπης Κάλλας, ἀλλ' ἀπεκρούσθη ὑπ' αὐτοῦ. ΚΑΨ.

Βασαβίλας, *Ροβέρτος*. Ἀνεψιὸς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Λογγοβαρδίας (Νότ. Ἰταλία) Ρογήρου. Δυσαρεστηθεὶς κατὰ τοῦ διαδεχθέντος τοῦτον Γουλιέλμου ἔπεμψε πρέσβεις πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Φρειδερῖκον Α' τὸν Βαρβαρόσσαν (1152—1190), προτείνων αὐτῷ νὰ τῷ παραδώσῃ τὴν Λογγοβαρδίαν. Ὁ Φρειδερῖκος ἀπέρριψε τὰς προτάσεις, τότε δὲ ὁ Βασσβίλας προῆλθεν εἰς συνεννόησιν μετὰ τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου καὶ τοῦ Ἰω. Δούκα, οἵτινες ἐπὶ διπλωματικῇ ἀποστολῇ μετέβησαν παρὰ τῷ Φρειδερίκῳ ἐκ μέρους τοῦ Μανουὴλ Α' Κομνηνοῦ (1143—1180). Ὁ Βασαβίλας προσέτει ε καὶ εἰς αὐτοὺς ὅ,τι προηγουμένως εἰς τὸν Φρειδερῖκον καὶ μετά τινα χρόνον ὁ βυζαντινὸς στρατός, συμμαχοῦντος καὶ τοῦ Βασαβίλα, κατέλαβε τὰς πόλεις Βεστίαν (Vieste), Προῦντζον, Βάρκυ, Τράννη καὶ Τζοβενάτσο, μετὰ δὲ τὴν παρὰ τὴν Μαλφέτταν πεισματώδη μάχην καθ' ἣν ἐνίκησαν ὁλοσχερῶς τὰ στρατεύματα τοῦ Γουλιέλμου, κατέλαβε καὶ τὰς πόλεις Μοντοπολοῦς (Montepeloso), Γραβίναν καὶ ἄλλας ὑπὲρ τὰς 50.

Τοιουτοτρόπως κατέρρεε τὸ κράτος τοῦ Γουλιέλμου, ἐνῷ «ἡ φήμη εἰς πᾶσαν ἐκδραμοῦσα τὴν Ἰταλίαν», λέγει ὁ σύγχρονος ἱστορικὸς Ἰωάν. Κίνναμος, «τὸ τῶν Βυζαντινῶν διεκήρυττεν ἄμαχον». Ἀλλ' ἀτυχῶς ἐν μέσῳ τῶν ἐπιτυχιῶν ἐκείνων ἀσθενήσας ὁ ἀρχιστράτηγος Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἀπέθανεν ἐν Βάρῃ. Ὁ ἀναλαβὼν τότε τὴν ἀρχηγίαν Ἰω. Δούκας εὑρέθη πρὸ καταστάσεως ἐκτάκτως δυσχεροῦς διότι ἐνῷ ὁ ἐχθρὸς συνεκέντρου ἰσχυρὰς δυνάμεις ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Φλαμίγγον, ὁ σύμμαχος τῶν Βυζαντινῶν Βασαβίλας, δυσαρεστηθεὶς διότι ὁ Παλαιολόγος δὲν τῷ ἔδιδε ὅσα ἐζήτει χρήματα, παρέλαβε τὰ ὑπ' αὐτὸν στρατεύματα καὶ ἀπεχώρησε τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοπέδου. Ὁ Δούκας ἠναγκάσθη τότε νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰς ἀξιώσεις του, οὕτω δὲ ἐπέτυχε νὰ ἐπαναφέρῃ αὐτὸν πλησίον του, μεθ' ὃ ἐκυρίευσε τὰς πόλεις Πολιμίλιον, Μόλισαν, Μασαύραν (Masafra) καὶ Μονόπολιν, ἔτρεψεν εἰς φυγὴν πλησίον τῆς πόλεως ταύτης τὸν Φλαμίγγον ἐξεπόρθησε τὰς πόλεις Ὀστούνιον, Βρίντιζι (πλὴν τῆς ἀκροπόλεως αὐτῆς), καὶ Ἀλύσιον, ἐνῷ συγχρόνως ὁ βυζαντινὸς στόλος συνέτριβε τὸν τῶν πολεμίων.

Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἡγεμὼν τῆς Λογγοβαρδίας Γουλιέλμος συγκεντρώσας ἰσχυρὰς δυνάμεις ἐβάδιζε κατὰ τῶν Βυζαντινῶν, ἐπιζητῶν νὰ συγκρουσθῇ μετ' αὐτῶν ἵνα κριθῇ τοῦ πολέμου ἡ τύχη. Κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμὴν ὁ Βασαβίλας ἐγκαταλείπει πάλιν τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ ἀπέρχεται μεθ' ὅλων τῶν δυνάμεών του. Τὸ παράδειγμα αὐτοῦ μιμεῖται μισθολογικόν τι σῶμα ἐξ Ἀγκώνος, ἕτερον δὲ σῶμα Κελτῶν μισθοφόρων μεθίσταται εἰς τὰς ἐχθρικὰς τάξεις. Τοιουτοτρόπως ὁ Βασαβίλας ἀφοῦ ἐπρόδωσε δὶς τὴν πατρίδα του, ἐπρόδωσε καὶ τοὺς συμμάχους του καὶ ἐγένετο αἴτιος τῆς καταστροφῆς των, διότι ὁ Γουλιέλμος πληροφορηθεὶς τὴν ἐπελθοῦσαν ἐξασθένησιν τῶν δυνάμεων τοῦ Δούκα ἐπετέθη κατὰ τῶν βυζαντινῶν στρατευμάτων πλησίον τοῦ Βρίντιζι καὶ συνέτριψεν αὐτά. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

βασάκα (ἡ) (Vasaca) *[Βοτ.]*. Ἰνδικὸν ὄνομα τοῦ φυτοῦ ζουστισαία *ἡ ἀχατώδης* (βλ. λ.).

— *[Φαρμ.]* Τὰ φύλλα τῆς *βασάκας* ἀναγράφονται ὡς ἀποχρεμπτικὰ καὶ κατὰ τῶν σπασμῶν. Ἐξ αὐτῶν λαμβάνεται ἐπίσης κιτρίνη τις χρωστική, ἥτις ἐν συνδυασμῷ μετὰ τοῦ ἰνδικοῦ δίδει χρήσιμον πράσινον χρῶμα. Ἕτερον συστατικὸν τῶν φύλλων εἶναι ἡ *βασικίνη*, ἀλκαλοειδὲς λαμβανόμενον εἰς κρυστάλλους ἀχρόους, ἀόσμους, πικρᾶς γεύσεως, διαλυτοὺς ἐν ὕδατι, ἀλκοόλῃ καὶ αἰθέρι. Ἡ ὀσμὴ τῶν φύλλων εἶναι ἰδιάζουσα, ἡ δὲ γεῦσις πικρὰ καὶ δυσάρεστος. Κ. Γ. Μ.

βασάκιος (ὁ) (Washakius Leidy) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀναπτομορφιδῶν λεμουριοειδῶν προπιθήκων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μέσης ἠωκαίνου ὑποπεριόδου εἰς τὸ Bridgerbed. Γ. Κ. Γ.

Βασάλος, *Γεώργιος*. Ναυτικὸς ἐκ Θήρας ὑπηρετήσας κατὰ τὸ μητρῷον τῶν ναυτικῶν εἰς πολλὰς ναυμαχίας ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ Ἀγῶνος. Τ. Χ. Κ.

βασάλτης (ὁ) (Basalt) *[Πετρογρ.]*. Μὲ τὸ ὄνομα *βασάλτης* ἐχαρακτηρίζοντο ἤδη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα μέλανές τινες λίθοι ἐκ τῆς Αἰθιοπίας. Ὁ Agricola κατόπιν ἐχρησιμοποίησε τὸ ὄνομα τοῦτο κατὰ πρῶτον δι' εἴδη τινὰ πετρωμάτων τῆς Σαξωνίας. Ταῦτα εἶναι κυρίως στιφρὰ πετρώματα μέλανος χρώματος, εἰς τὰ ὁποῖα μικροσκοπικῶς κατὰ κανόνα διακρίνονται μόνον μικροὶ κρύσταλλοι ἢ κοκκία τοῦ ὀρυκτοῦ ὀλιβίνου. Ἀργότερον ἡ μικροσκοπικὴ ἐξέτασις κατέδειξεν, ὅτι ἡ ὀρυκτολογικὴ σύνθεσις τῶν ὡς «βασαλτῶν» χαρακτηριζομένων πετρωμάτων εἶναι πολὺ διάφορος. Καὶ ὡς ἐκ τούτου διεκρίθησαν ταῦτα εἰς *πλαγιοσχιστικοὺς* ἢ *ἀστριούχους βασάλτας, νεφελιωτικοὺς βασάλτας, λευκιτικοὺς βασάλτας, μελιλιθικοὺς βασάλτας, ἀναλκιμούχους βασάλτας*, καὶ *βασανίτας*. Μὲ τὸ ὄνομα δὲ *«βασάλται»* χαρακτηρίζονται σήμερον—κακῶς ὅμως —μόνον οἱ *πλαγιοσχιστικοὶ βασάλται* (βλ. κατωτ.).

— **βασάλτης** *ἀναλκιμοῦχος* (ὁ) (Analcimbasalt). Πετρώματα βασαλτικὰ περιέχοντα ὡς συστατικὸν τὸ ὀρυκτὸν ἀνάλκιμον. Τὸ ὀρυκτὸν τοῦτο σπανίως παρουσιάζεται κρυσταλλωμένον, συνήθως δὲ κατὰ κανόνα πληροῖ τοὺς μεταξὺ ἄλλων συστατικῶν χώρους. Τὰ πετρώματα ταῦτα κατατάσσονται κατὰ τὸν Niggli εἰς τὴν αὐτὴν μὲ τοὺς βασάλτας τοὺς νεφελιωτικοὺς ὁμάδα μαγμάτων. Εὑρέθησαν ἐν Σαρδηνίᾳ (ὄρος Ferru), Ἰρλανδίᾳ, Μοντάνᾳ, εἰς τὰ βοημικὰ Μέσα ὄρη καὶ ἀλλαχοῦ.

— **βασάλτης** *εὐδιαλυτο-νεφελιωτικὸς* (Eudialyt-nephelinbasalt). Πετρώματα πυριγενῆ λεπτοκοκκώδη, ἢ στιφρά, χρώματος πρανινοϋποφαίου, συνιστάμενα ἐξ ὀλιβίνου, ὠχροκυανωποῦ μέχρις ἰώδους ἢ καὶ ἀχρόου τιτανιομιγοῦς πυροξένου, ὀλίγου ὠχροκιτρινωποῦ μαρμαρυγίου, νεφελιωτοῦ, εὐδιαλύτου, σοδαλίθου, περοβσκίτου, μαγνητίτου, ἀπατίτου καὶ ἑνὸς ἀπροσδιορίστου ὀλιβινοειδοῦς πυριτικοῦ ἅλατος ἀσβεστομιγοῦς.

Εὑρέθησαν ἐν Τασμανίᾳ (Shannon Tier παρὰ τὸ Hobart) καὶ κατὰ τὸν Niggli κατατάσσονται εἰς τὴν αὐτὴν μὲ τοὺς *βασάλτας τοὺς μελιλιθικοὺς* (βλ. κατωτ.) ὁμάδα μαγμάτων.

— **βασάλτης** *λευκιτικὸς* (Leucitbasalt). Πετρώματα ἔκχυτα πυριγενῆ, ἔχοντα πορφυρικὸν ἱστὸν (ἐνίοτε καὶ πορώδη ἢ σκωριώδη). Περιέχουν ὀλιβίνην εἰς πορφυρικοὺς κρυστάλλους. Ὁμοιάζουν πρὸς τοὺς λευκιτίτας (βλ. λ.), ἀπὸ τοὺς ὁποίους διαφέρουν, διότι περιέχουν ὀλιγωτέραν ποσότητα ἀστρίων καὶ πολλὴν ποσότητα ἐγχρώμων συστατικῶν ὡς καὶ ἄφθονον σιδηρομετάλλευμα.

Παρουσιάζονται πολλαχοῦ ἐν Γερμανίᾳ, Ἰάβᾳ, βορειοδυτικῇ Περσίᾳ, Μοντάνᾳ, ἀνατολικῇ Βορνέῳ, Νέᾳ νοτίῳ Οὐαλίᾳ τῆς Αὐστραλίας καὶ εἰς τὸ Gausberg (εἰς τὴν Ἀνταρκτικὴν θάλασσαν).

—**βασάλτης** *μελιλιθικὸς* (Melilithbasalt). Οἱ μελιλιθικοὶ βασάλται εἶναι πυριγενῆ ἔκχυτα πετρώματα χρώματος ἀνοικτοφαίου μέχρι σκοτεινοῦ τεφροφαίου, πορφυρικὰ (σπανίως κοκκώδη). Ἀποτελοῦνται ἀπὸ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λεπτοκοκκώδη, σπανιώτερον μικροκοκκώδη ἢ στιφρὰν θεμελιώδη μᾶζαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας ὑπάρχουν πορφυριτικοὶ κρύσταλλοι ὀλιβίνου καὶ αὐγίτου. Ἡ θεμελιώδης μᾶζα συνίσταται κυρίως ἐκ μελιλίθου, ὀλιβίνου, αὐγίτου, περοβοκίτου, χρωμίτου ἢ χρωμιοσπινελλίου, μαγνητίτου καὶ ἀπατίτου. Ὁ ἱστός των εἶναι κυρίως ὁλοκρυσταλλικὸς πορφυρικός, οὐχὶ δὲ σπανίως σχεδὸν κοκκώδης.

Οἱ μελιλιθικοὶ βασάλται περιέχουν διοξείδιον πυριτίου ἀπὸ 32—33 % μέχρι 45 % περίπου. Ἀποσαθροῦνται εὐκόλως καὶ ἐκ τῆς ἀποσαθρώσεώς των παράγονται ζεόλιθοι, ὀφείτης, καὶ ἀνθρακικὰ ἅλατα. Παρουσιάζονται μόνον εἰς τὰς περιοχὰς ἀτλαντικῶν ἐκχύτων πετρωμάτων, εὑρέθησαν δὲ ἐν Γερμανίᾳ (ἰδίως εἰς τὸ Schwäbische Alb), εἰς τὰς ἡφαιστείους περιοχὰς τῆς ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς (Μαδαγασκάρη, κλπ.).

Κατὰ τὸν Niggli κατάσσονται εἰς τὰ *θεραλιθογαββροειδῆ* μάγματα τῆς ὁμάδος τῶν *νατρογαββροειδῶν* μαγμάτων τῆς *νατροσειρᾶς*.

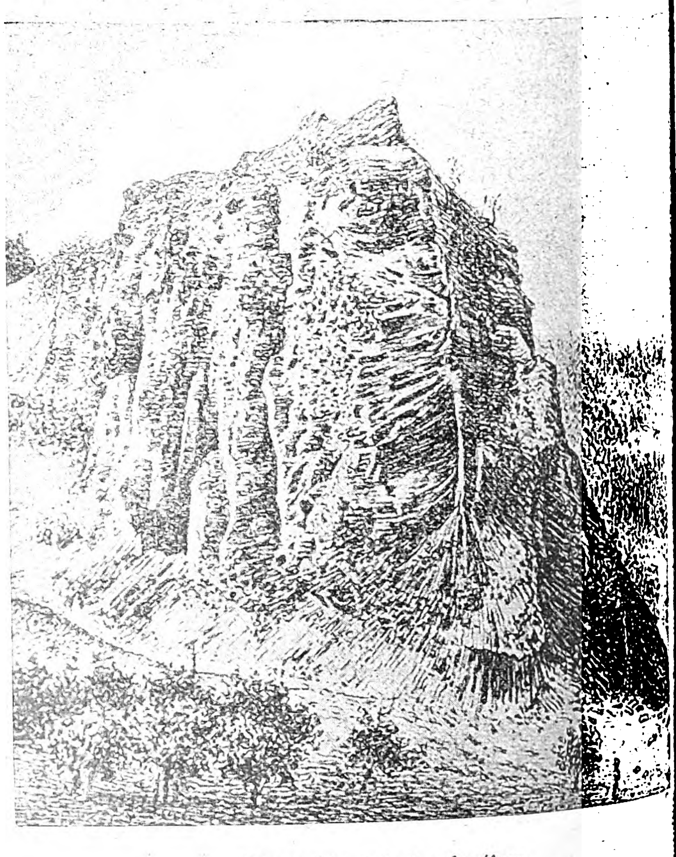

Πτεροειδὴς διάταξις βασάλτου.
[Εἰς τοὺς βράχους τοῦ Humbolt παρὰ τὸ Aussig τῆς Βοημίας.]

— **βασάλτης** *μελιλιθο-νεφελιωτικὸς* (Melilith-nephelinbasalt). Οἱ μελιλιθο-νεφελιωτικοὶ βασάλται εἶναι κυρίως *νεφελιωτικοὶ βασάλται* (βλ. κατωτ.) περιέχοντες καὶ μελίλιθον ἐντὸς τῆς θεμελιώδους μάζης των. Ἐκτὸς τούτου διακρίνονται τῶν κανονικῶν νεφελιωτικῶν βασαλτῶν καὶ ἐκ τοῦ ὅτι περιέχουν ἀφθονώτερον περοβοκίτην καὶ μικρὰ ποσὰ χρωμίτου, χημικῶς δὲ διότι περιέχουν πυριτικὸν ὀξὺ κάτω τοῦ 39 %, καὶ μεγαλυτέραν ποσότητα μαγνησίας (MgO).

Οἱ μελιλιθικοί-νεφελιωτικοὶ βασάλται εὑρίσκονται ἐξηπλωμένοι πολὺ ἐν Γερμανίᾳ. Εὑρέθησαν ἐπίσης εἰς τὰς νήσους Χαβάϊ, Oahu, Maui (ἀρχιπέλαγος τῶν Sandwich), εἰς τὸ Τεξάς, Τασμανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Κατὰ τὸν Niggli κατατάσσονται εἰς τὴν αὐτὴν μὲ τοὺς *μελιλιθικοὺς βασάλτας* ὁμάδα μαγμάτων.

—**βασάλτης** *νεφελιωτικὸς* (Nephelinbasalt). Οἱ νεφελιωτικοὶ βασάλται εἶναι πετρώματα πυριγενῆ, πολὺ ὁμοιόμορφα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πορφυρικά, συνιστάμενα ἐκ σκοτεινοφαίου ἢ μελαίνης στιφρᾶς ἢ πολὺ λεπτοκοκκώδους θεμελιώδους μάζης, ἐντὸς τῆς ὁποίας παρουσιάζονται πορφυριτικοὶ κρύσταλλοι ὀλιβίνου καὶ αὐγίτου. Τὸ συστατικὸν ὀρυκτὸν *νεφελιωτόν*, οὐδέποτε παρουσιάζεται ὑπὸ μορφὴν πορφυριτικῶν κρυστάλλων, ἀλλὰ πάντοτε μόνον ἐν τῇ θεμελιώδει μάζῃ. Κύρια συστατικὰ τῆς θεμελιώδους μάζης εἶναι τὰ ὀρυκτὰ ὀλιβίνης, αὐγίτης, νεφελιωτόν, τιτανιομαγνητίτης, ἀπατίτης, ὀλίγον σανίδινον. Ἐντὸς τῶν νεφελιωτικῶν βασαλτῶν παρουσιάζονται καὶ κόνδυλοι ὀλιβινίτου, ὅπως καὶ εἰς τοὺς πλαγιοσχιστικοὺς βασάλτας. Ἡ εἰς διοξείδιον πυριτίου περιεκτικότης των κυμαίνεται κυρίως μεταξὺ 38 καὶ 40%.

Οἱ νεφελιωτικοὶ βασάλται παρουσιάζονται πολὺ ἐξηπλωμένοι ἐν Γερμανίᾳ. Ἐπίσης εὑρίσκονται ἐν Στυρίᾳ, Σουηδίᾳ, Γαλικίᾳ, Ἱσπανίᾳ, Πορτογαλίᾳ, Τρωάδι, Τριπολίτιδι, Παραγουάῃ, Ἀργεντινῇ, Μοντάνᾳ, Τασμανίᾳ, Ἀνατολικῇ Ἀφρικῇ καὶ ἀλλαχοῦ. Κατὰ τὸν Niggli κατατάσσονται εἰς τὰ *θεραλιθικὰ* ἢ *θεραλιθογαββροειδῆ* μάγματα τῆς ὁμάδος τῶν *νατρογαββροειδῶν* μαγμάτων τῆς *νατροσειρᾶς*.

— **βασάλτης** *πλαγιοσχιστικὸς* (Plagioklasbasalt). Οἱ *πλαγιοσχιστικοὶ βασάλται* (ἤ, κακῶς, *βασάλται* ἁπλῶς ὀνομαζόμενοι) εἶναι πυριγενῆ πετρώματα ἔκχυτα, ἀνήκοντα εἰς γαββροειδῆ μάγματα, τὰ ὁποῖα ἀνεξεχύθησαν κατὰ τὴν τριτογενῆ, τὴν τεταρτογενῆ καὶ τὴν ὁλόκαινον περίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Τὰ πετρώματα ταῦτα ἐφ' ὅσον εἶναι ἀναλλοίωτα εἶναι πάντοτε σκοτεινόχρωμα, μέλανα ἢ μελανωπόφαια. Ἀποσαθρούμενα χρωματίζονται πράσινα (συνεπείᾳ γενέσεως χλωρίτου) ἢ καστανέρυθμα (συνεπείᾳ γενέσεως ὑδροξειδίων τοῦ σιδήρου).

Οἱ πλαγιοσχιστικοὶ βασάλται εἶναι ἐν μέρει σαφῶς καὶ ἐν μέρει ἀσαφῶς πορφυρικά, ἄλλοτε δὲ καὶ τελείως κοκκώδη πετρώματα, τὰ ὁποῖα ἔχ[ουν] ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀλαμπῆ λιθώδη ἐξωτ[ερικὴν] ὄψιν, καὶ χαρακτηρίζονται κυρίως διότι περιέχουν βασικὸν ἀσβεστο-νατρο-μιγῆ ἄστριον μαζὶ μὲ ... την. Ὑπάρχουν συχνότεροι τύποι φέροντες ... νην, σπανιώτερον τύποι ἄνευ ὀλιβίνου ἢ μὲ ...

Digitized by Google

τοιοῦτον. Πρόσθετα συστατικὰ εἶναι ἄφθονον σιδηρομετάλλευμα καὶ ἀπατίτης. Εἰς ὡρισμένας ὑπο-ὁμάδας ὑπάρχουν καὶ περιωρισμένως ῥομβικοὶ πυρόξενοι, κεροστίλβη, χαλαζίας, γραφίτης, αὐτοφυὴς σίδηρος. Εἰς μικρὰ ποσὰ παρουσιάζεται καὶ ὁ βιοτίτης. Τυχαῖα συστατικὰ εἶναι τὰ ὀρυκτὰ τῆς

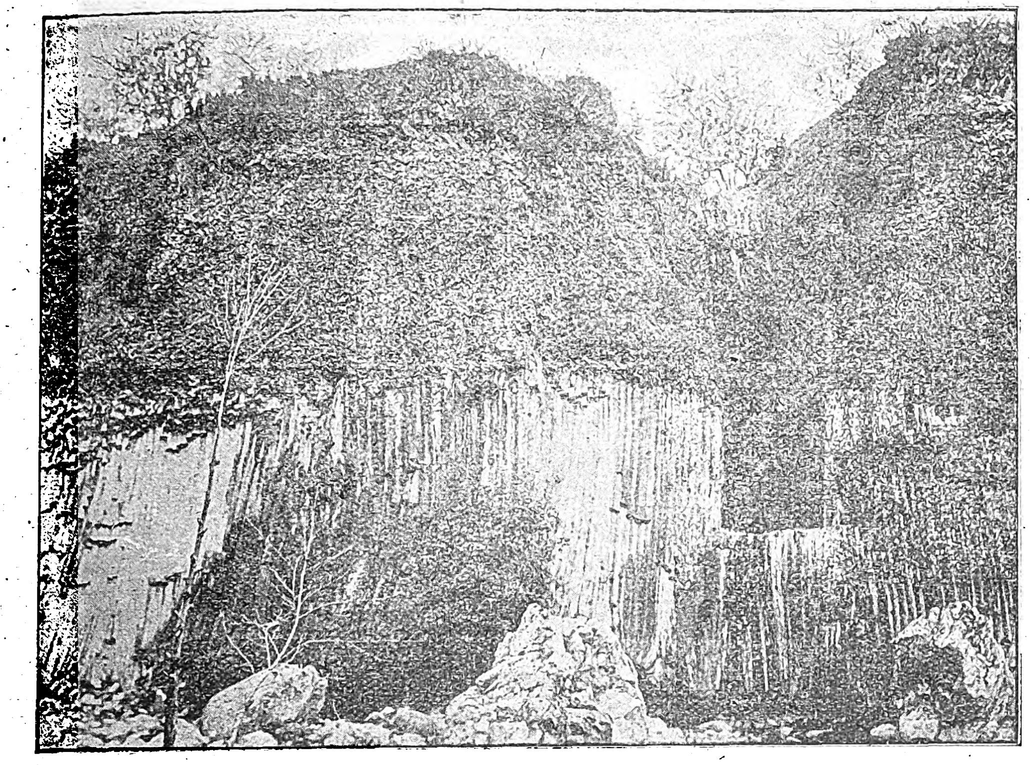

Τὸ ἀνάκλιντρον τοῦ διαβόλου.

[Ρεῦμα βασάλτου ἀποχωρισμένον εἰς στήλας, ἐν Volane παρὰ τὸ Antraigues (Ardèche).]

ὁμάδος τῶν σπινελλιδῶν. Ὅταν ὁ ἱστὸς εἶναι πορφυριτικός, τότε πορφυριτικῶς διαμορφωμένοι εἶναι κατὰ προτίμησιν οἱ κρύσταλλοι τοῦ ὀλιβίνου καὶ τοῦ αὐγίτου καὶ ὀλιγώτερον συχνὰ οἱ τοῦ ἀστρίου. Ἐπίσης ἐνίοτε παρουσιάζονται καὶ τὰ σιδηρομεταλλεύματα εἰς πορφυριτικοὺς κρυστάλλους.

Ἡ θεμελιώδης μᾶζα τῶν βασαλτῶν εἶναι ὁλοκρυσταλλικὸν μεῖγμα ἐκ πλαγιοσχίστου, αὐγίτου καὶ σιδηρομεταλλεύματος. Εἰς ἄλλας περιπτώσεις ὑπάρχει καὶ ὕελος χρώματος καστανερυθρωποῦ μὲ ποικίλα γλοβουλιτικὰ καὶ κρυσταλλικὰ κατασκευάσματα, εἴτε ὡς γενικῶς διανεμημένη συνδετικὴ ὕλη, εἴτε μόνον συνεσφιγμένη μεταξὺ τῶν μεγαλυτέρων συστατικῶν ὑπὸ μορφὴν γωνιωδῶν γλωσσιδίων. Τὸ τελευταῖον τοῦτο φαινόμενον ὀνομάζεται *μεσοστασία* (Mesostasis). Σπανιώτερον ἡ ὑελώδης οὐσία ἀποτελεῖ τὸ κύριον συστατικὸν τῆς θεμελιώδους μάζης. Εἰς πλείστους βασάλτας παρουσιάζονται ἐντὸς τῆς μάζης των καὶ ξένα προσμείγματα, ἀποτελούμενα ἀπὸ ἀνοικτοπράσινον ὀλιβίνην, κίτρινον μέχρις ὑποκαστανοφαίου βρουζίτην, σμαραγδοπράσινον διοψίδιον καὶ μελανωποκαστανόφαιον πικοτίτην, ἔχοντα δηλαδὴ τὴν σύστασιν λερζολίθων ἢ ὀλιβινιτῶν (Olivinfelse). Τὰ προσμείγματα ταῦτα ἔχουν μέγεθος λεπτοκαρύου μέχρι καὶ μεγαλυτέρου ἀνθρωπίνης κεφαλῆς καὶ εἶναι μεσο-ἢ χονδροκοκκώδη. Θεωροῦνται ὡς ξένα ἐγκλείσματα, τὰ ὁποῖα παρεσύρθησαν ἀπὸ τὰ βάθη ὑπὸ τῶν ἀνεχυθέντων βασαλτῶν. Εἶναι δηλαδὴ θραύσματα ἑνὸς κελύφους ὀλιβινίτου, εὑρισκομένου εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς καὶ διὰ τοῦτο καλοῦνται *ὀλιβινιτικὰ ἐγκλείσματα*.

Ὁ ἱστὸς τῶν βασαλτῶν εἶναι ποικιλώτατος, πορφυρικός, κοκκώδης, δολεριτικός, κτλ. Φέρουν πρὸς τούτοις καὶ βασαλτικὰ ἀμύγδαλα, τὰ ὁποῖα εἶναι πληρώματα (γεμίσματα) τῶν κοιλωμάτων τῶν βασαλτῶν ὑπὸ διαφόρων ὀρυκτῶν (ζεολίθων, χαλαζίου, χαλκηδονίου, ἀχάτου καὶ ἄλλων).

Οἱ βασάλται παρουσιάζονται κυρίως ὑπὸ μορφὴν καλυμμάτων καὶ ῥευμάτων, ἐπίσης καὶ εἰς φλέβας ἢ καὶ θόλους. Τὰ καλύμματα καὶ τὰ ῥεύματα συχνὰ ἔχουν γιγαντιαίας διαστάσεις, ὡς π. χ. εἰς τὸ Δεκὰν τῶν Ἰνδιῶν (12000 τετραγωνικὰ μίλλια), Ἀβησσυνίαν, Παταγονίαν, νήσους Φαιρόερ, Ἰσλανδίαν. Ἀποτελοῦν τὰ συνηθέστατα ἔκχυτα πετρώματα τῆς παρούσης ἐποχῆς. Ἡ μᾶζα τῶν βασαλτῶν συχνὰ ὑφίσταται τὸν ἀποχωρισμόν, ἄλλοτε εἰς πρίσματα, ἄλλοτε εἰς πλάκας καὶ κελύφη, καὶ οὐχὶ σπανίως εἰς σφαίρας ἢ ἀκανόνιστα πολύεδρα. Ὀνομασταὶ εἶναι διὰ τὴν ὡραιότητά των αἱ στῆλαι βασάλτου τοῦ σπηλαίου Φιγκὰλ εἰς Staffa, τοῦ Riesenpflaster τῆς κομιτείας Antrim ἐν Ἰρλανδίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ.

Πλαγιοσχιστικοὶ βασάλται παρουσιάζονται ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μνημονευθεισῶν περιοχῶν καὶ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Γερμανίας, εἰς Γροιλανδίαν, εἰς τὰ Καρπάθια (Schemnitz), Siebenbürgen (βόρειος Hargitta καὶ ἀλλαχοῦ). Αἱ ὀρειναὶ ἀλύσεις τῶν Ἄνδεων τῆς βορείου καὶ νοτίου Ἀμερικῆς, ἡ κεντρικὴ λεκάνη τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, τὸ Μεξικόν, τὸ ἀρχιπέλαγος τῶν Sunda, ἡ Ἰαπωνία εἶναι πλούσιαι εἰς βασάλτας.

Πτωχοὶ εἰς ὀλιβίνην βασάλται ἢ καὶ βασάλται ἄνευ ὀλιβίνου παρουσιάζονται ἐπίσης εἰς τὸν νότιον Rhön, Wetteran καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Γερμανίας, εἰς Ἰσλανδίαν, νήσους Φαιρόερ, βόρειον Ἀγγλίαν. Αἱ λάβαι τοῦ ἡφαιστείου Tarawera τῆς Νέας Ζηλανδίας τοῦ Ἰουνίου 1886 εἶναι βασάλται ἄνευ ὀλιβίνου.

Ἀναλόγως τῆς παρουσίας συστατικῶν τινων διακρίνονται αἱ ἀκόλουθοι παραλλαγαὶ βασαλτῶν:

α') Σιδηροβασάλτης (Eisenbasalt). Τοιοῦτος ἐμφανίζεται παρὰ τὸ Ovifak καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα τῆς γροιλανδικῆς νήσου Disko. Περιέχει αὐτοφυᾶ σίδηρον, ἔχοντα τὰς ἰδιότητας καὶ τὴν σύνθεσιν μετεωρικοῦ σιδήρου. Ὁ σίδηρος παρουσιάζεται εἰς λέπια, γωνιώδη κοκκία καὶ ὄγκους, τῶν ὁποίων αἱ διαστάσεις φθάνουν μέχρι πολλῶν κυβικῶν μέτρων. Εἶναι ἐν μέρει ἀνθρακοῦχος καὶ εὔθραυστος (χυτοσίδηρος), ἐν μέρει ἄνευ ἄνθρακος καὶ ἐλατὸς (μαλακὸς σίδηρος), συχνὰ δὲ περιβάλλεται ὑπὸ μαγνητικοῦ σιδήρου. Ὁ σιδηροβασάλτης τοῦ Ovifak περιέχει καὶ γραφίτην, ῥομβικὸν πυρόξενον.

Σιδηρομιγὴς βασάλτης εὑρέθη καὶ εἰς τὸ Bühl παρὰ τὴν Βεϊμάρην, περιέχων αὐτοφυᾶ σίδηρον.

β') Γραφιτοῦχος βασάλτης (Graphitbasalt). Ἡ παραλλαγὴ αὕτη τοῦ βασάλτου περικλείει γραφίτην, εἴτε ὁμοιομόρφως διανεμημένον ἐντὸς τῆς μάζης του, εἴτε ὑπὸ μορφὴν μικρῶν σφαιρῶν. Εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς νήσου Upernivik, εἰς τὸ Umanakasfjord, εἰς τὸ Weigat καὶ εἰς τὸ Nordfjord τῆς δυτικῆς Γροιλανδίας.

γ') Ὑπερσθενικὸς βασάλτης. Εἶναι ὁ ὑποκρυσταλλικο-πορφυρικὸς ἢ ὁλοκρυσταλλικο-πορφυρικὸς βασάλτης, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπάρχει ὡς σταθερὸν καὶ οὐσιῶδες συστατικὸν ὑπερσθενὴς ἢ ἄλλως ῥομβικὸς πυρόξενος μαζὶ μὲ τὸν αὐγίτην. Εὑρίσκεται πολλαχοῦ, π. χ. ἐν Νεβάδᾳ, Καλιφορνίᾳ, Μεξικῷ. Ἐπίσης εἰς τὴν Σαρδηνίαν καὶ τὰ Μέθανα.

δ') Χαλαζιακὸς βασάλτης. Οὗτος περιέχει ἐντὸς ὑελοβριθοῦς ἀνδεσιτικῆς θεμελιώδους μάζης πορφυριτικοὺς κρυστάλλους πλαγιοσχίστου, ὑπερσθενοῦς, αὐγίτου, ὀλιβίνου καὶ στρογγύλα, σπανιώτερον διεξαεδρικά, ἄτομα χαλαζίου. Ὁ τύπος οὗτος εὑρίσκεται πολλαχοῦ (Καλιφορνίᾳ, Νεβάδᾳ, Νέῳ Μεξικῷ, Ἀριζόνᾳ, Κολοράδῳ καὶ ἀλλαχοῦ).

ε') Πικριτικὸς βασάλτης. Εἶναι βασάλτης πλούσιος εἰς ὀλιβίνην καὶ πτωχὸς εἰς ἄστριον.

Ἑτέρα παραλλαγὴ βασαλτῶν εἶναι οἱ ἀραπαχῖται (βλ. λ.).

Οἱ βασάλται ἐμφανίζονται καὶ ὡς *βασαλτικαὶ ὕελοι* (ἢ *ὑελοβασάλται*) εἰς τὰ κράσπεδα τῶν φλεβῶν, ἢ ὡς σκωριώδη ἐπικαλύμματα τῶν ῥευμάτων τῶν βασαλτῶν, ἢ ὡς ἔκλυτα ἀναβλήματα ὑπὸ μορφὴν βομβῶν καὶ κισσήρεων, ἐγκεκλεισμένα ἐντὸς βασαλτικῶν τόφφων, σπανιώτερον δ' ὡς αὐτοτελῆ ῥεύματα. Ἐθεωροῦντο πρότερον ὡς ὀρυκτὰ καὶ περιεγράφοντο μὲ τὰ ὀνόματα *ταχυλύτης* καὶ *ὑελομέλας*. Εἶναι βασαλτικοὶ περλῖται, βασαλτικοὶ ὀψιανοὶ καὶ βασαλτικαὶ κισσήρεις. Εὑρέθησαν πολλαχοῦ τῆς Γερμανίας, εἰς τὸ Kilauca, Mauna loa τῶν νήσων Χαβάϊ. Αἱ Τιελεαναὶ τρίχες τοῦ ἡφαιστείου Κιλαούεα εἶναι βασαλτικὴ κίσσηρις ἐξόχως λεπτοϊνώδης.

Ἐκ βασάλτου πλαγιοσχιστικοῦ ἀποτελοῦνται καὶ πολλὰ ἡφαίστεια βασαλτικὰ ἀναβλήματα ἔκλυτα, τέφρα δηλαδή, ἄμμοι, λιθάρια, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται εἴτε εἰς ἐνεργὰ εἴτε εἰς ἐσβεσμένα ἡφαίστεια. Ταῦτα συνδεόμενα εἰς στερεὰ πετρώματα σχηματίζουν τοὺς βασαλτικοὺς τόφφους (σποδώδεις—, κρυσταλλικούς—, λιθαριο-τόφφους). Σποδώδης τόφφος βασαλτικὸς πολὺ καθαρὸς εἶναι ὁ παλαγονίτης (βλ. λ.).

Οἱ βασάλται ἀποσαθροῦνται γενικῶς δύσκολα καὶ βραδέως. Εἰς τὰ βόρεια κλίματα (Γερμανίαν π. χ.) παράγεται κατὰ τὴν παροῦσαν γεωλογικὴν ἐποχὴν ἐκ τῆς ἀποσαθρώσεως τῶν βασαλτῶν, γῆ πολὺ σκοτεινῶς χρωματισμένη, εὔθρυπτος, θερμὴ καὶ πολὺ εὔφορος. Ἄλλοτε ἡ ἀποσάθρωσις προχωρεῖ πολὺ καὶ ὡς ὑπολείμματα ἀπομένουν καστανόφαιον σιδηρομετάλλευμα καὶ χαλαζίας. Τὸ τελικὸν δὲ ὑπόλειμμα εἶναι ἀρχιλοῦχος σιδηρόλιθος χαλαζιοβριθής, χρώματος ἐρυθροῦ ἢ καστανοφαίου. Σπανιώτερον μετασωματοῦται ὁ βασάλτης εἰς ὑδραργιλίτην (βλ. λ.) καὶ καστανόφαιον σιδηρομετάλλευμα. Τὸ τελικὸν ὑπόλειμμα ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ εἶναι μεῖγμα, πτωχὸν εἰς πυριτικὸν ὀξὺ (ἐνίοτε δὲν ἀπομένει ὁλοτελῶς τοιοῦτο), ἐξ ὑδροξειδίων τοῦ ἀργιλίου καὶ τοῦ σιδήρου, χρώματος φαιολεύκου, κιτρίνου ἢ ἐρυθροῦ, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸ σπουδαῖον μετάλλευμα βωξίτην (βλ. λ.)

Ὁ βασάλτης, ὡς πέτρωμα σκληρὸν καὶ ἀντέχον πολὺ εἰς τὰς ἀτμοσφαιρικὰς ἐπιδράσεις, χρησιμοποιεῖται πολὺ εἰς τὴν ὑψιδομήν, κατασκευὴν γεφυρῶν, λιμένων (ὡς μὴ προσβαλλόμενος ὑπὸ τοῦ θαλασσίου ὕδατος), ὀχυρωμάτων κλπ. Λεπτότεραι στῆλαι βασάλτου χρησιμοποιοῦνται ἐπίσης εἰς κατασκευὰς ὑδραυλικῶν ἔργων, εἰς λιθόστρωτα, σκῦρα ὁδοστρώσεως κτλ. Σκωριώδης βασάλτης χρησιμοποιεῖται ὡς λίθος διὰ κατασκευὴν μυλολίθων, στρώσεις ὁδῶν κ. λ. π. Ἐπίσης ὁ βασάλτης χρησιμοποιεῖται ὡς ὑλικὸν συντήξεως εἰς τὴν ἐκκαμίνευσιν μεταλλευμάτων, εἰς τὴν βιομηχανίαν ὑέλου, τσιμέντων κ.τ.λ. Ἡ εἰς θλῖψιν ἀντοχή του κυμαίνεται μεταξὺ 1100 καὶ 5000 χιλιογρ. ἀνὰ τετραγωνικὸν ἑκατοστόμετρον.

Οἱ καλύτεροι βασάλται, οἱ ἀντέχοντες δηλαδὴ περισσότερον εἰς τὴν θλῖψιν καὶ εἰς τὰς ἀτμοσφαιρικὰς ἐπιδράσεις, χαρακτηρίζονται ἐκ τῶν βαθυσκοτείνων χρωμάτων, ἐκ τῶν κόκκων τοῦ πετρώματος, οἱ ὁποῖοι πρέπει νὰ εἶναι λεπτοὶ καὶ ὁμοιομεγέθεις, καὶ ἐκ τοῦ οὐχὶ πορφυριτικοῦ ἱστοῦ.

Ἐν Ἑλλάδι πλαγιοσχιστικοὶ βασάλται εὑρέθησαν ἐν Μυτιλήνῃ, Μεθάνοις, Περσουφλὶ Θηβῶν (Θεσσαλίας) καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

βασαλτικός, *—ή, —όν*· ὁ τοῦ βασάλτου, ὁ ἐκ βασάλτου σχηματισθείς.

—**βασαλτικὰ *ἀναβλήματα*** (Basaltische Auswürflinge) *[Πετρογρ.]*· βλ. βασάλτης *πλαγιοσχιστικός*.

—**βασαλτικὰ *κροκαλοπαγῆ*** *[Πετρογρ.]*. Πετρώματα συνιστάμενα ἐκ κροκαλῶν *βασάλτου*.

—**βασαλτικὴ *ἄργιλος*** (Basaltton) *[Πετρογρ]*· βλ. ἄργιλος.

—**βασαλτικὴ *κεροστίλβη*** (Basaltische Hornblende) *[Ὀρυκτολ.]*· βλ. κεροστίλβη.

—**βασαλτικὴ *ὕελος*** (Basaltglas) *[Πετρογρ.]*· βλ. βασάλτης *πλαγιοσχιστικός*.

—**βασαλτικὸς *τόφφος*** (Basalttuff) *[Πετρογρ.]*· βλ. βασάλτης *πλαγιοσχιστικός*.

—**βασαλτικὸς *σιδηρόλιθος*** (Basalteisenstein) *[Ὀρυκτολ.]*. Παραλλαγὴ τοῦ ὀρυκτοῦ βωξίτου (βλ.λ.), μεταπεσοῦσα, ἕνεκα μεγάλης περιεκτικότητος εἰς σίδηρον, εἰς μετάλλευμα ὀξειδίων σιδήρου. Γ.Κ.Γ.

Βασὰν *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Ἡ βορειοτάτη τῶν ἐπαρχιῶν τῆς πέραν τοῦ Ἰορδάνου Παλαιστίνης. Ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων ἐλέγετο *Βασανεῖτις* ἢ *Βασανῖτις* καὶ *Βαταναία* ἢ *Βατανέα*, ἧς ὅμως τὰ ὅρια ἦσαν στενώτερα τῶν τῆς παλαιᾶς Βασάν, ἥτις κατεῖχε τὴν πέραν τοῦ Ἰορδάνου χώραν ἀπὸ τῆς Γαλααδίτιδος μέχρι τοῦ Ἑρμών. Τὸ βορειότατον ὅριον αὐτῆς ἦτο ὁ Ἑρμών, τὸ δὲ νοτιώτατον ὁ Γιαρμούκ, κυρίως δ' ἐπεξετείνετο πρὸς ἀνατολάς. Ἐντὸς τῆς χώρας ταύτης περιελαμβάνοντο αἱ μεταγενέστεραι ἐπαρχίαι τῶν ἑλληνορρωμαϊκῶν χρόνων *Τραχωνῖτις*, *Αὐχανῖτις* καὶ *Γαυλωνῖτις*. Πρὸς αὐτὴν ἀνταποκρίνεται μὲν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἡ σημερινὴ εὐφορωτάτη πεδιὰς *Ἐν-Νουκρά*, περιλαμβάνει δ' ὅμως αὕτη καὶ ὄρη καὶ ὑψίπεδα καὶ βαθύπεδα. Παλαίφατος εἶναι ἡ εὐφορία τοῦ ἡφαιστειογενοῦς Βασάν, ὀφειλομένη εἰς τὴν ὑπάρχουσαν ἐν ταῖς πεδιάσιν αὐτῆς πολλὴν λάβαν, σκωρίαν, βασανίτην κλπ. Περιύμνητα εἶναι ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ πρὸς τῇ εὐφορίᾳ τῆς γῆς καὶ τὰ ἐκ δρυῶν δάση καὶ τὰ ποίμνια τῆς Βασὰν καὶ ἄλλα προϊόντα αὐτῆς, παρέχοντα ὡραίας καὶ μεγαλοπρεπεῖς εἰκόνας εἰς τοὺς προφήτας καὶ ἄλλους ἱεροὺς συγγραφεῖς (Ἀμὼς δ' 1, Ἰεζεκ. λθ' 18 ψαλμ. κα' 13 κλπ.). Ὑπῆρχον δ'

Digitized by Google

ἄλλοτε ἐνταῦθα καὶ λέοντες καὶ πάνθηρες (Δευτερον. λγ' 22 κλπ). Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Βασὰν ἄξιον σημειώσεως ἐνταῦθα, ὅτι, καθ' ἃ πληροφορούμεθα ἐκ τῆς Π. Διαθήκης, αὕτη κατῳκεῖτο ἀραιότατα ὑπὸ τῆς γιγαντοσώμου φυλῆς τῶν Ραφαεὶμ (Γενέσ. ιδ' 5), ἧς τελευταῖος ἀντιπρόσωπος ἦτο ὁ βασιλεὺς τῆς Βασὰν *Ὤγ*, ὃν νικήσαντες οἱ ἐξ Αἰγύπτου ἐπανελθόντες Ἰσραηλῖται, ἐγκατεστάθησαν ἐν τῇ χώρᾳ αὐτοῦ (τὸ ἥμισυ τῆς φυλῆς τοῦ Μανασσῆ). Βραδύτερον καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Συρίων (Γ' Βασιλ. κβ' 3, Δ' Βασ. η' 28, ι' 33), ἀνακατελήφθη ὑπὸ Ἱεροβοὰμ τοῦ Β' (Δ' Βασ. ιδ'25', ἵνα διὰ Τιγλαθπιλεσὰρ τοῦ Β' προσαρτηθῇ εἰς τὸ Ἀσσυριακὸν κράτος (Δ' Βασιλ. ιε' 29). Κατὰ τὸν Β' π. Χ. αἰῶνα ἀνῆκεν εἰς τὸ κράτος τῶν Ναβαταίων· βραδύτερον δ' εὑρίσκομεν αὐτὴν ἀλληλοδιαδόχως ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν Ἡρώδου τοῦ μεγάλου, Ἡρώδου τοῦ Φιλίππου, Ἀγρίππα τοῦ Β'.

Ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ μνημονεύονται αἱ ἑξῆς πόλεις τῆς Βασάν: *Ἀσταρώθ*, ἡ πρωτεύουσα τοῦ βασιλέως Ὤγ, ἡ *Ἀσταρὼθ Καρναΐμ*, ἡ *Βοσ(σό)ρα*, ἡ κατὰ τοὺς ἑλληνορρωμαϊκοὺς χρόνους διακριθεῖσα *Βόστρα*, ἡ *Ἐδραείς*, ἡ *Γαυλών*, ἡ *Σελὰ* κ. ἄ. Τέλος σημειωτέον, ὅτι ἡ ὑπὸ ἀναμείκτου (ἰουδαϊκοῦ καὶ ἐθνικοῦ ἐν μέρει δὲ καὶ ὑπὸ ἡμιβαρβάρων) πληθυσμοῦ κατοικουμένη ἐπαρχία αὕτη ἤρξατο ἐντονώτερον ἐξελληνιζομένη ἀπὸ τοῦ Ἡρώδου τοῦ μεγάλου, ὡς μαρτυρεῖται ὑπὸ τῶν σωζομένων ἐρειπίων, ἐπιγραφῶν κλπ.

[Βλ. *Schürer*, Geschichte des Jüd. Volkes II 17 ἑξ. καὶ *Legendre* ἐν τῷ βιβλικῷ λεξικῷ τῶν Vigouroux κ. ἄ.]. Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

βασανάκανθα (ἡ) (Basanacantha) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀπαρινιδῶν*. Εἶναι δενδρύλλια ἀκανθώδη. με φύλλα ἀναφαινόμενα κατὰ τὰ ἄκρα τῶν κλάδων καὶ λογχοειδοῦς ἢ ᾠοειδοῦς σχήματος, συνήθως μεμβρανώδη. Τὰ ἄνθη των εἶναι μεγάλα, λευκοῦ χρώματος καὶ μεμονωμένα ἢ κατὰ βότρυς διατεταγμένα. Τὸ γένος περιλαμβάνει 10 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς κεντρικῆς Ἀμερικῆς, ὧν γνωστότερον *βασανάκανθα ἡ ἀκανθώδης* (Basanacatha spinosa). Δ. Ν. Π.

— *[Φαρμ.]* Τὰ φύλλα τοῦ φυτοῦ τούτου ἐνέχουν *βασανακανθινικὸν ὀξύ*, πικρὰν οὐσίαν, ρητίνην, δεψικὴν οὐσίαν, κουμαρίνην καὶ μαννίτην. Ὁ καρπὸς τοῦ φυτοῦ εἶναι ἐδώδιμος ἐνέχων ταννίνην, σαπωνίνην, ρητινώδεις καὶ πεκτωνικὰς ὕλας, μαννίτην καὶ σάκχαρον. Τὰ φύλλα δρῶσιν ὡς τονωτικὰ καὶ ὁ φλοιὸς ὡς ἀντιπυρετικόν. Οἱ καρποὶ ἀποξηραινόμενοι ἀναγράφονται κατὰ τῶν διαλειπόντων πυρετῶν καὶ ὡς τονωτικὸν τοῦ στομάχου. Κ.Γ.Μ.

βασανίζω· δοκιμάζω διὰ τῆς *βασάνου*, ἤτοι τῆς λυδίας λίθου, τὴν γνησιότητα τοῦ χρυσοῦ· || μεταφ., ἐξετάζω, ἀνερευνῶ τὴν ἀλήθειαν, τὴν γνησιότητα, τὴν σημασίαν ζητήματος, ὑποθέσεώς τινος, ἐξακριβώνω· || δημοτ., στενοχωρῶ, ταλαιπωρῶ, κακοποιῶ τινα, κάμνω τινὰ νὰ ὑποφέρῃ, νὰ δεινοπαθήσῃ: «μὴν τὸ βασανίζῃς τὸ καημένο τὸ μικρό, μὴν τὸ δέρνῃς», «βασανίστηκα ὅσο νὰ μεγαλώσω τὰ παιδιά μου»· || παθ. μετχ. *βασανισμένος*· ταλαιπωρημένος, πολλὰ παθών: παροιμ. «'ς τὰ πολλὰ βασανισμένος καὶ 'ς τὰ λίγα ἀναπαυμένος» λέγεται ἐπὶ τῶν λαμβανόντων μικρὰν ἀμοιβὴν διὰ καταβληθέντας μεγάλους κόπους. Β. Φ.

βασάνισμα (τό)· δημοτ. ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *βασανίζω*, ταλαιπωρίαι, δοκιμασίαι, δεινοπαθήματα.

βασανισμὸς (ὁ)· ἐξέτασις, ἔρευνα, δοκιμή, ἄλλως βάσανος (βλ. λ.).

βασανιστήριον (τό)· τὸ δι' οὗ βασανίζομεν, ἐξετάζομέν τι· || τὸ δι' οὗ ταλαιπωροῦμεν, αἰκιζόμεν τινα· || δημοτ., ταλαιπωρία, στενοχωρία: «τί βασανιστήριο εἶναι αὐτὸ πού μοῦ κάμνεις!», «αὐτὴ δὲν εἶναι ζωή, εἶναι βασανιστήριο».

— *[Ἐγκυκλ.]* βλ. λ. βασανιστὴς καὶ βάσανος.

βασανιστὴς (ὁ), θηλ. *—ίστρια*· ὁ ἐξετάζων, ὁ δοκιμάζων· || διὰ βασάνων ἐξετάζων, ἀνακρίνων· || κατ' ἐπέκτ. ὁ ταλαιπωρῶν, ὁ τυραννῶν ἄλλον.

— *[Ἀρχ.]* Ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ἀθήναις *βασανισταὶ* ἐκαλοῦντο ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἀνελάμβανον κατὰ τὴν ἐξέτασιν δούλων ὡς μαρτύρων νὰ ἐξαναγκάσωσι διὰ *βασάνων* τὸν ἐξεταζόμενον δοῦλον νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἀλήθειαν. Ὡς βασανισταὶ ἐχρησιμοποιοῦντο εἴτε οἱ ἐπὶ τούτῳ ὡρισμένοι ὑπάλληλοι ὑπὸ τῆς πόλεως (οἱ λεγόμενοι *δημόκοινοι*), εἴτε πρόσωπα ὁριζόμενα ὑπὸ τῶν διαδίκων κατὰ κοινὴν μεταξύ των συμφωνίαν. Ἔργον τῶν τοιούτου εἴδους βασανιστῶν ἦτο ὄχι μόνον ἡ ἐξέτασις τοῦ δούλου μὲ χρῆσιν παντὸς εἴδους βασανιστηρίων (μαστιγώσεως, στρεβλώσεως, τροχοῦ καὶ τῶν ὁμοίων), ἀλλὰ καὶ ὁ προσδιορισμὸς τῆς ἀξίας τοῦ δούλου, ἵνα ἐπὶ τῇ βάσει ταύτης ἐκτιμηθῇ ἡ βλάβη, ἡ ὁποία ἤθελε τυχὸν ἐπέλθει εἰς αὐτὸν ἐκ πηρώσεως κατὰ τὸν βασανισμόν, ἵνα ἀποζημιωθῇ ὁ κύριος τοῦ δούλου παρὰ τοῦ ζητήσαντος τὸν βασανισμὸν ἀντιδίκου του (βλ. καὶ λ. **βάσανος** *[Ἀρχ.]*). Γ. Ι. Κ.

βασανιστικός, *—ή, —όν*· ὁ κατάλληλος πρὸς βάσανον, πρὸς ἐξέτασιν· || ὁ ταλαιπωρῶν, ὁ βασανίζων: «βασανιστικὴ νόσος».

βασανίτης (ὁ) (Basanit) *[Πετρογρ.]*. Οἱ *βασανῖται* εἶναι τὰ ἡφαιστειογενῆ πετρώματα θεραλιθικῶν μαγμάτων. Ἀποτελοῦνται ἀπὸ θεμελιώδη μᾶζαν, ὁτὲ τραχεῖαν καὶ πολὺ λεπτοκοκκώδη, ὁτὲ συμπαγῆ καὶ στιφράν, χρώματος τεφροφαίου μέχρι σκοτεινοφαίου (σπανίως μέλανος), ἐντὸς τῆς ὁποίας ὑπάρχουν πορφυριτικοὶ κρύσταλλοι ὀλιβίνου, πυροξένων, πλαγιοκλάστου, λευκίτου καὶ σπανίως νεφελιωτοῦ καὶ σανιδίνου. Ὡς πρόσθετα τυχαῖα συστατικὰ παρουσιάζονται ἡ κεροστίλβη, ὁ βιοτίτης, ὁ χαουΰνης καὶ ὁ τιτανίτης, καὶ εἰς μικροσκοπικὸ μεγέθη ὁ ἀπατίτης, σιδηρομεταλλεύματα καὶ σπανίως ζιρκόνιον. Ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῶν ἐμπεριεχομένων ὀρυκτῶν διακρίνουν *λευκιτικούς, σοδαλιθικούς, χαουϋνικούς,* καὶ *ἀναλκιμούχους βασανίτας*. Ὁ ἱστὸς τῶν βασανιτῶν εἶναι κατὰ κανόνα ὁλοκρυσταλλικοπορφυρικός, σπανιώτερον ὑποκρυσταλλικοπορφυρικὸς καὶ μόνον εἰς μικρά τινα ρεύματα εἰς τοὺς σκωριώδεις ἐπιπάγους παρουσιάζεται καὶ ὑελοφυρικὸς ἱστός. Ρευστικὰ φαινόμενα δὲν εἶναι σπάνια. Ἐπίσης εἰς τοὺς βασανίτας παρατηρεῖται πολὺ διαδεδομένος καὶ ὁ σχηματισμὸς *ὀρυκταμυγδάλων*, ἅτινα συνίστανται κυρίως ἐκ ζεολίθων. Οἱ βασανῖται παρουσιάζονται πολλαχοῦ τῆς γῆς ἀποτελοῦντες κυρίως ρεύματα. Γ. Κ. Γ.

— **βασανίτης** (ἢ *βασανῖτις*) *λίθος*. Ἐκαλεῖτο οὕτως ἐν τῇ ἀρχαιότητι εἶδος σκληροῦ λίθου, «ᾧ παρατρίβοντες τὸ χρυσίον ἐδοκίμαζον», ὁ ἄλλως «*λυδίτης*», «*λυδία λίθος*» καλούμενος.· Εἶχε χρῶμα καὶ σκληρότητα σιδήρου καὶ ἐξωρύσσετο κυρίως ἐν τῇ ἄνω Αἰγύπτῳ, ἐν Αἰθιοπίᾳ καὶ ἐν τῇ ἀφρικανικῇ παραλίᾳ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Ἐκεῖ μεταξὺ τοῦ Νείλου καὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης εὑρίσκετο καὶ ὄρος φέρον τὸ ὄνομα «*βασανίτου λίθου ὄρος*», ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξωρύσσετο ὁ σκληρότατος οὗτος λίθος, χρησιμοποιούμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων πρὸς κατασκευὴν ἀγαλμάτων, ὀβελίσκων καὶ τῶν ὁμοίων. Καὶ ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν ὅμως καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν Ρωμαίων ἐχρησιμοποιεῖτο ὁ βασανίτης λίθος· ἐξ αὐτοῦ κατεσκευάζοντο ἰδίως προτομαί, ἀλλὰ καὶ στερεὰ κομψοτεχνήματα, ἔτι δὲ ἰγδία ἰατρῶν καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

—*[Ὀρυκτολ.]*· βλ. λυδία *λίθος*.

βασανιτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἐκ βασανίτου (βλ.λ.) συνιστάμενος, ὁ περιέχων βασανίτην.

— **βασανιτικὰ κροκαλοπαγῆ** *[Πετρογρ.]*. Πετρώματα συνιστάμενα ἐκ κροκαλῶν **βασανίτου** (βλ.λ.).

— **βασανιτικὸς τόφφος** (Basanitischer Tuff) *[Πετρογρ.]*. Οὕτω καλεῖται τόφφος, προερχόμενος ἐκ βασανιτῶν (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

βασανιτοειδὴς (ὁ) (Basanitoid) *[Πετρογρ.]*. Οὕτως ὠνόμασεν ὁ Bückinh πετρώματά τινα ἐκ τοῦ Rhön, τὰ ὁποῖα εἶναι **βασανῖται** (βλ. λ.), ἐν οἷς τὰ ὀρυκτὰ *ἄστριοι* δὲν ἐκρυσταλλώθησαν, ἀλλ' ἀντ' αὐτῶν παρουσιάζεται ὡς τελικὸν προϊὸν τῆς στερεοποιήσεως ὑαλώδης οὐσία νατροβριθὴς καὶ εὐκόλως μεταπίπτουσα εἰς ζελατίναν. Γ. Κ. Γ.

βάσανο(ν) (τό)· δημοτ., ταλαιπωρία, δεινοπαθήματα, ὀδύναι: «τὰ βάσανά μου 'ναι πολλὰ καὶ μετρημὸ δὲν ἔχουν»· παροιμ. «τὰ βάσανα ἀλλάζουνε, μὰ δὲ σώνουνται», «τῆς πικρῆς ἐλιᾶς τὰ βάσανα» (ἐννοεῖται: *ἐτράβηξα* ἢ *τραβῶ*)· || ἰδιωμ., *βάσανο* καὶ *βασανάκι*, ἡ ἐρωμένη. [Βλ. καὶ **βάσανος.**]

βασανομέλαν (τὸ) (Basanomelan) *[Ὀρυκτολ.]*. Ποικιλία τοῦ ἰλμενίτου (βλ. λ.).

βάσανος (ἡ)· ἡ λυδία λίθος, διὰ τῆς ὁποίας ἐδοκιμάζετο ἡ γνησιότης τοῦ χρυσοῦ· || ἡ ἐξέτασις τῆς ἀληθείας, τῆς γνησιότητος, ἡ ἐξακρίβωσις παντὸς δεδομένου· || ἡ μετὰ κακώσεων τοῦ ἐξεταζομένου γινομένη ἀνάκρισις (βλ. λ. **βασανιστής**)· κατ' ἐπέκτασιν καὶ ἐν τῷ πληθ. *βάσανοι*, τιμωρία, κάκωσις, ταλαιπωρία, πόνος, ἄλλως *βάσανο* (τό): «ὑπέστη πολλὰς βασάνους».

— **[ΑΡΧ.]** Ἐν τῇ παλαιᾷ πολιτείᾳ τῶν Ἀθηναίων ἐγίνετο ἀνάκρισις ἐπὶ δικαστηρίου δι' ἐφαρμογῆς *βασάνου* πρὸς ἀπόσπασιν μαρτυρίας παρὰ τῶν δούλων («εἰς βάσανον παραδιδόναι» *Ἰσαῖος* 70, 34, «ἐκ βασάνων εἰπεῖν» αὐτ. 8). Ἡ λέξις εἶναι ἐν χρήσει καὶ εἰς πληθυντικὸν ἀριθμὸν καὶ σημαίνει ὁμολογίαν διὰ βασάνου (*Δημ.* 1254,9.). Ἐλεύθεροι πολῖται ἀπηγορεύετο νὰ ὑποβάλλωνται εἰς βάσανον (*Ἀνδ.* 6,44—*Λυσ.* 102,4). Ἡ βάσανος ἐλογίζετο ὡς τρόπος ἀποδείξεως πρὸ τῶν ἀττικῶν δικαστηρίων καὶ τελεσφορώτερος τῶν μαρτύρων. Ἡ ἀπαγόρευσις τῆς βασάνου ἐπὶ ἐλευθέρων πολιτῶν ἐγένετο κατὰ ψήφισμα τοῦ Σκαμανδρίου (*Ἀνδ* π. μ. 43), πλὴν ἐὰν ὑπῆρχεν ἰδιαίτερον πρὸς τοῦτο ψήφισμα (*Ἰσοκρ.* Τραπ. 15. *Δημ.* Παντ. 40). Οἱ δοῦλοι, κατὰ τὸν ἀττικὸν νόμον, δὲν ἦσαν δεκτοὶ ὡς μάρτυρες καὶ ἐδικαιοῦτο πᾶς ἐλεύθερος ἢ νὰ παραδώσῃ τὸν ἴδιον δοῦλον εἰς βάσανον πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἰδίας ἀθωότητος, ἢ νὰ ζητήσῃ δι' ἐπισήμου πράξεως, ἥτις ἐκαλεῖτο *πρόκλησις εἰς βάσανον* (*Δημ.* π. τ. Στεφ. 1106) τὸν τοῦ ἀντιδίκου του. Αἱ καταθέσεις δὲ τῶν βασανιζομένων οὐχὶ σπανίως ἐγίνοντο εἰς τὸ δικαστήριον (*Δημ.* κατὰ Νικοσ. 1254), ἀλλ' ἐνώπιον πρὸς τοῦτο ἐκλεγομένων *βασανιστῶν*. Ἐν σχέσει πρὸς τὰ κατὰ τὰς βασάνους ὑπάρχει ἡ ἑξῆς μαρτυρία τοῦ Ἰσαίου (π. Κίρ. κλήρ. 202): «Ὑμεῖς μὲν τοίνυν καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ βάσανον ἀκριβέστατον ἔλεγχον νομίζετε· καὶ ὁπόταν δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι παραγένωνται καὶ δέῃ εὑρεθῆναί τι τῶν ζητουμένων, οὐ χρῆσθε ταῖς τῶν ἐλευθέρων μαρτυρίαις, ἀλλὰ τοὺς δούλους βασανίζοντες, οὕτω ζητεῖτε εὑρεῖν τὴν ἀλήθειαν τῶν γεγενημένων».

Ἡ πρόκλησις εἰς βάσανον ἐγίνετο, ὡς φαίνεται, ἐγγράφως (*Δημ.* κ. Παν. 978) καὶ ἐπεδίδετο τῷ ἀνταγωνιστῇ ἐπὶ μαρτύριον ἐν τῷ δημοσιωτέρῳ τῆς ἀγορᾶς τόπῳ (*Δημ.* κ. Ἀφ. 948). Ἐπειδὴ δὲ ὑπῆρχον διάφοροι τρόποι βασάνων, ὡρίζετο ὁ ἐπὶ τοῦ ἑκάστοτε μάρτυρος ἐφαρμοστέος (*Δημ.* κ. Στ. 1120). Ὁ προσφέρων τὸν ἑαυτοῦ δοῦλον, ἵνα βασανισθῇ, ἔδιδεν ἐνίοτε τῷ ἀνταγωνιστῇ αὐτοῦ τὴν ἄδειαν νὰ μεταχειρισθῇ οἱονδήποτε τρόπον βασάνου ἤθελεν (*Ἀντιφ.* χορευτ. 777). Αἱ βάσανοι ἐξετελοῦντο ἐνίοτε ἐν τῷ δικαστηρίῳ καὶ ἐνώπιον τῶν δικαστῶν. Ἀλλὰ τὸ βασανίζειν ἐνώπιον τῶν δικαστῶν φαίνεται ὅτι ἦτο ἐκτὸς τῆς κοινῆς συνηθείας. Συνήθεια ἦτο μόνον γενικῶς νὰ ἀναγινώσκωνται ἐν τῇ δίκῃ αἱ τῶν ἀνδραπόδων καταθέσεις, αἵτινες καὶ αὗται ἐλέγοντο βάσανοι (*Ἁρπ.* ἐν λ. *Δημ.* κ. Νικ. 1254), καὶ νὰ ἐπιβεβαιῶνται αὗται διὰ τῆς μαρτυρίας τῶν παρόντων ἐν ταῖς βασάνοις δούλων. (Βλ. καὶ λ. **βασανιστὴς** *[Ἀρχ.]*.) ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

— **[ΠΟΙΝ. ΔΙΚ.]** Κυρίως ἡ *βάσανος* ἢ αἱ *βάσανοι* εἶναι σωματικαὶ κακώσεις ἐπαγόμεναι συνήθως κατὰ κατηγορουμένου πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀποσπάσεως ἀπ' αὐτοῦ τῆς περὶ ἐνοχῆς του ὁμολογίας, ἥτις ἐν ταῖς ἀρχαιοτέραις ποινικαῖς νομοθεσίαις ἐθεωρεῖτο κατὰ κανόνα ὡς τὸ μοναδικὸν σχεδὸν ἀποδεικτικὸν μέσον πρὸς καταδίκην τοῦ κατηγορουμένου. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ ὅμως τῶν βασάνων περιλαμβάνεται καὶ πᾶσα ψυχικὴ πίεσις ἢ ἀπειλὴ ἐπαγωγῆς κακοῦ, πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀσκουμένη καὶ εἰδικώτερον *ἠθικὴ* καλουμένη βάσανος. Τῶν βασάνων οὐχὶ σπανίως ἐγίνετο χρῆσις καὶ κατὰ προσώπων καλουμένων ἐνώπιον τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης ὡς μαρτύρων καὶ ἀρνουμένων νὰ καταθέσωσιν ὅσα ὑπῆρχεν ὑπόνοια ὅτι ἐγνώριζον. Εἴς τινας τέλος περιπτώσεις, αἱ σωματικαὶ βάσανοι ἐφηρμόζοντο καὶ ὡς πρόσθετος ποινὴ τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου.

Ἐν Ρώμῃ αἱ βάσανοι (quaestiones) ρητῶς ἐπετρέποντο ὑπὸ τοῦ νόμου (Νομ. 1 § 23 Πανδ. de quaestionibus), τὰς δι' αὐτῶν ὅμως ἐπιτυγχανομένας δηλώσεις καὶ ὁμολογίας ἐξετίμα ἐλευθέρως ὁ δικαστής. Καθ' ὅλην τὴν περίοδον τῆς δημοκρατίας αἱ βάσανοι ἐν Ρώμῃ ἐφηρμόζοντο κατὰ τῶν δούλων, ἐν ἀρχῇ μὲν τῶν κατηγορουμένων, ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ὅμως Σεπτιμίου Σεβήρου καὶ τῶν μαρτύρων, δὲν ἐπετρέπετο ὅμως νὰ βασανίζωνται οἱ δοῦλοι ὅπως μαρτυρήσωσιν ἐναντίον τῶν κυρίων αὐτῶν, ἐκτὸς ἂν ἐπρόκειτο περὶ πολιτικοῦ ἐγκλήματος ἐσχάτης προδοσίας, αἱμομιξίας καὶ παραχαράξεως (Πανδ. I 1 § 16 de quaest.). Ἀπὸ τοῦ Κωνσταντίνου ἐξετάθησαν αἱ βάσανοι καὶ εἰς τοὺς ἐλευθέρους πολίτας, ἐν ἀρχῇ μὲν τοὺς κατωτάτης κοινωνικῆς τάξεως (humiliores), εἶτα δὲ διὰ τοῦ νόμου Julia de majestatis εἰς πάντας, εἴτε ὡς κατηγορουμένους εἴτε ὡς μάρτυρας καλουμένους καὶ ἐπὶ παντὸς ἐγκλήματος, ἰδίαι δ' εθεσπίσθησαν διατάξεις ρυθμίζουσαι τὸν τρόπον καὶ τὰς περιπτώσεις τῆς χρήσεως τῶν βασάνων ἀναλόγως τῆς προσωπικῆς τοῦ ὑποβαλλομένου εἰς ταύτας καταστάσεως (Κώδ. θ', 41). Ἐξῃροῦντο τῶν βασάνων μόνον προνομιοῦχοί τινες τάξεις, ὡς αἱ οἰκογένειαι τῶν συγκλητικῶν, οἱ clarissimi, οἱ decuriones, οἱ milites, ἀλλὰ καὶ οὗτοι δὲν διέφευγον τὰς βασάνους προκειμένου ἐγκλήματος ἐσχάτης προδοσίας. Ἡ διεύθυνσις τῆς ἐφαρμογῆς τῶν βασάνων ἀνῆκεν εἰς τὸν quaestor, ἡ δ' ἐκτέλεσις εἰς τὸν tortor.

Παρὰ τοῖς γερμανικοῖς λαοῖς μόνον κατὰ τῶν δούλων κατηγορουμένων ἦσαν ἐν σπανιωτάτῃ χρήσει βάσανοι, ἐξέλιπον δ' αὗται ἐνωρίς. Ἐν Ἀγγλίᾳ, κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην, δὲν ἐφηρμόσθησαν ποτὲ βάσανοι, ἀναφέρεται ὅμως ὅτι ἐπὶ Ἐδουάρδου τοῦ Α' ἐγίνετο χρῆσις τῆς καλουμένης peine forte et dure, βασάνου ἐπικρατησάσης ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας· ὅταν δηλαδὴ ὁ κατηγορούμενος ἠρνεῖτο τὴν ἐνοχήν του, ἐτοποθέτουν αὐτὸν ἐντὸς τῆς φυλακῆς του ὕπτιον καὶ ἐπὶ τοῦ στήθους του ἐπέθετον βάρος μέγα, στεροῦντες αὐτὸν παντελῶς σχεδὸν τροφῆς καὶ ὕδατος· ἂν ἐπέμενεν ἀρνούμενος μέχρις οὗ ἐκ τῆς βασάνου ταύτης ἀπέθνησκεν, ἐθεωρεῖτο ἀθῷος, ἀλλ' ἐννοεῖται, πρὸς ἀποκατάστασιν μόνον τῆς μνήμης αὐτοῦ.

Ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ ἰδίας, ὡς προείρηται, περιέχοντος περὶ βασάνων διατάξεις ρωμαϊκοῦ δικαίου κατὰ τὸν ΙΒ' μ. Χ. αἰῶνα, ἀναφαίνονται αἱ βάσανοι ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ ὡς τακτικὸν ἀποδεικτικὸν μέσον. Ἐν Γαλλίᾳ αἱ ordon-

Digitized by Google

...ances τοῦ 1198, 1254, 1315, 1498 καὶ 1539 διέ...ραψαν τὰς περιπτώσεις καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐφαρ...ογῆς τῶν βασάνων, ἡ δ' ordonnance τοῦ 1670, ...φ' ἑνὸς μὲν περιώρισε τὴν χρῆσιν αὐτῶν, μὴ ἐπι...ρέπουσα νὰ ἐκτείνωνται μέχρι θανάτου τοῦ εἰς ...αὐτὰς ὑποβαλλομένου, δι' ὃ παρίστατο κατ' αὐτὰς ...αἱ χειρουργὸς ἢ κουρεύς, ἵνα ὑποδεικνύῃ τὸ μέτρον ...ῆς ἐφαρμογῆς των, ἀφ' ἑτέρου ὅμως καθώρισε τὰς ...ασάνους καὶ ὡς παρεπομένην ποινὴν τῇ ποινῇ τοῦ ...ανάτου ἀπαγγελλομένην καὶ ἐφαρμοζομένην κυρίως ...να ἐξαναγκασθῇ ὁ κατάδικος ν' ἀποκαλύψῃ τοὺς συ...ενόχους του. Ἐν Ἰταλίᾳ μέχρι καὶ τοῦ ΙΣΤ' μ.Χ. αἰῶ-

Ἡ δι' ὕδατος βάσανος.

...ς, ὁ κατηγορούμενος ὅταν ἠρνεῖτο ν' ἀπαντήσῃ εἰς ...ν ἀπαγγελλομένην αὐτῷ κατηγορίαν ἢ ἔδιδεν ...αφεῖς ἀπαντήσεις, ἐνίοτε δέ, καὶ πρὸ τῆς ἐνάρ...ως τῆς ἐξετάσεώς του, ὑπεβάλλετο εἰς βασάνους· ...οὕτως ἐπιτυγχανομένη ὁμολογία κατεχωρίζετο ...εἰδικῷ βιβλίῳ, τῷ liber confessionum, ὑπὸ ἐπὶ ...ύτῳ διωρισμένων ὑπαλλήλων, τῶν notarii ad ...nfessiones audiendas ἢ ad tormenta· προϋπό...σις ὅμως τῆς ἐφαρμογῆς βασάνων ἦτο ἡ ὕπαρ...ς ὡρισμένων ἐνδείξεων περὶ τῆς ἐνοχῆς τοῦ κα...γορουμένου, ὧν κυρία ἦτο ἡ *φήμη* (fama, ru...or), ἄλλαι δὲ τοιαῦται ἡ ἀμφιταλάντευσις, ὁ ...όμος, ὁ φόβος, ἡ ὠχρότης τοῦ κατηγορουμένου ...π. Ἐξ Ἰταλίας ἐπεξετάθη κατὰ τὸν ΙΒ' μ. Χ. ...ῶνα ἡ χρῆσις τῶν βασάνων καθ' ἅπασαν τὴν ...ρώπην, ἐκορυφώθη δ' ἐν Ἱσπανίᾳ κατὰ τοὺς ...όνους τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως.

Τὰ συνηθέστερα εἴδη τῶν βασάνων εἶναι: 1) ...έκτασις τοῦ σώματος (torture par extension). ...χεῖρες τοῦ βασανιζομένου ἐδένοντο ὄπισθεν τῆς ...χεώς του, προσεδέντο δ' εἰς τὸν δεξιὸν πόδα ...τοῦ βάρος 180 λιβρῶν, μεθ' ὃ ἀνυψοῦτο διὰ ...χαλίας ἀπὸ τῆς ὀροφῆς. Ἂν ἐπέμενεν ἀρνού...νος, ἐσύρετο ἀπὸ τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας διὰ ...οινίων προσηρμοσμένων, τῶν μὲν ἐπὶ κρίκου

Ἡ διὰ ποδοκάκης βάσανος.

...ηλωμένου ἐπὶ τοῦ δαπέδου, τῶν δ' ἐπὶ κρίκων ...πηγμένων ἐντὸς τοῦ τοίχου εἰς ὕψος τριῶν ...ῶν ἀπὸ τοῦ δαπέδου· μεθ' ὃ ὑπ' αὐτὸν ἔθετον ...ίβαντας ὑψουμένους βαθμηδόν, ἵνα ἐπιτείνηται ...ισσότερον ἡ ἔκτασις τοῦ σώματος, διήρκει δὲ ...το ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν, μεθ' ἥν, ἂν ἐπέμενεν ...ούμενος, ἐκηρύσσετο ἀθῷος. 2) Τὸ ὕδωρ. Ὁ ...πίου, ἔχων προσδεδεμένους τοὺς μὲν βραχίο...ἄνωθι τῆς κεφαλῆς ἀπὸ κρίκου τινὸς τοῦ ...ου, τοὺς δὲ πόδας ἀπὸ κρίκου τοῦ δαπέδου· ...ασανιστὴς τότε ἐλάμβανεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ῥι-νὸς καὶ εἰσῆγεν ἐντὸς τοῦ στόματός του κέρας, ἐν εἴδει χωνίου, πλῆρες ὕδατος, ὅπερ ἔρρεε στάγδην· ἅμα ἐκενοῦτο οὕτω τὸ κέρας, ὁ δικαστὴς ἠρώτα τὸν κατηγορούμενον ἂν ὡμολόγει, ἐξηκολούθει δ' ἐν ἀρνήσει ὁ βασανιστὴς μέχρις ἑπτὰ κεράτων, ἅτινα περιεῖχον 6 λίτρας ὕδατος. 3) Ἡ ποδοκάκη. Αἱ κνῆμαι τοῦ βασανιζομένου προσηλοῦντο ἐπὶ δύο μικρῶν σανίδων ἐκ δρυὸς καὶ περιβαλλόμεναι διὰ σχοινίου προσήγγιζον ἀλλήλας· ἐν τῷ κενῷ μεταξὺ τῶν σανίδων διαστήματι ὁ δήμιος, πλήττων ἰσχυρῶς διὰ σφύρας, ἐνεπήγνυεν ἄνωθι μὲν πρὸς τὸ γόνυ καὶ κάτωθι πρὸς τοὺς πόδας ξυλίνας σφῆνας. 4) Ἡ ἀσιτία. 5) Ἡ ἀϋπνία. 6) Ἡ δίψα. 7) Οἱ ῥαβδισμοί, καθ' ὡρισμένα χρονικὰ διαστήματα ἐπαναλαμβανόμενοι. 8) Ἡ δέσμευσις ἐπὶ σταυροῦ καὶ ἡ τοποθέτησις πυρᾶς εἰς ἐλαχίστην ἀπὸ τῶν ποδῶν καὶ τῶν μασχαλῶν ἀπόστασιν, καὶ ἄλλαι.

Τὸ πρῶτον κατηργήθησαν αἱ βάσανοι ἐν Γαλλίᾳ διὰ τοῦ διατάγματος τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ' τοῦ 1788, ἀπὸ δὲ τῆς γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, καθ' ἣν ἡ Συντακτικὴ Συνέλευσις κατήργησε τὰ βασανιστήρια, ἐξωβελίσθη ἡ χρῆσις τοιούτων ἀπανθρώπων ἀποδεικτικῶν μέσων ἐκ πασῶν τῶν νεωτέρων ποινικῶν νομοθεσιῶν. Παρ' ἡμῖν ἄξιον μνείας εἶναι ὅτι καὶ ἐν τῷ Προσωρινῷ Πολιτεύματι τῆς Ἐπιδαύρου τῆς 1ης Ἰανουαρίου 1822 (§ ϟθ') καὶ ἐν τῷ τοῦ Ἄστρους τῆς 23ης Ἀπριλίου 1823 (§ πε'), ἔτι δὲ καὶ ἐν τῷ πολιτικῷ Συντάγματι τῆς Τροιζῆνος τοῦ 1827 (ἄρθρ. 18), ῥητὴ ἐτέθη διάταξις περὶ ἀπαγορεύσεως τῶν βασανιστηρίων. Παρομοία εἰδικὴ διάταξις ὑπάρχει καὶ εἰς τὰ κατόπιν Συντάγματα (ἄρθρ. 13 τοῦ 1844, ἄρθρ. 18 τοῦ 1864 καὶ ἄρθρ. 17 τῆς 3 Ἰουνίου 1927), δι' ἑρμηνευτικῆς δὲ δηλώσεως ἐν τῇ Συνελεύσει ἐπὶ τοῦ ἄρθρου 17 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927 ἐθεωρήθη ὡς βάσανος «οἱαδήποτε κάκωσις πρὸς κολασμὸν ἢ ἀνακάλυψιν ἐγκλήματος». Ποινικὴν κύρωσιν τῶν συνταγματικῶν τούτων ἀπαγορεύσεων εὑρίσκομεν μόνον ἐν τῷ ἄρθρῳ 472 τῆς ποινικῆς νομοθεσίας, καθ' ὃ «αἰκίαι ἐπενεχθεῖσαι εἰς κατηγορουμένους ἢ μάρτυρας παρ' ἀναχριτικῶν ἢ ἀστυνομικῶν ὑπαλλήλων, ἐὰν δι' αὐτῶν ἐκβιασθῇ ἀθῶος εἰς τὸ νὰ ὁμολογήσῃ τι ἢ μάρτυς εἰς τὸ νὰ ψευδομαρτυρήσῃ, τιμωροῦνται κλπ». Ἡ κύρωσις ὅμως αὕτη εἶναι ἀτελής διότι δὲν προβλέπεται ὁ ἐξαναγκασμὸς τοῦ *ἐνόχου* ἵνα ὁμολογήσῃ ἑαυτὸν ἔνοχον, καὶ τοῦ μάρτυρος ἵνα ἁπλῶς μαρτυρήσῃ ὅσα ἀληθῆ γνωρίζει καὶ ἀποκρύπτει, προσέτι δὲ διότι ἡ διάταξις τοῦ ἀνωτέρω ἄρθρου ἔχει ἐφαρμογὴν μόνον ἐπὶ τῶν σωματικῶν βασάνων, οὐχὶ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἠθικῶν τοιούτων, ἐφ' ὧν αἱ γενικαὶ περὶ *ἐκβιάσεως* ἢ *παρανόμου βίας* καὶ ἀπειλῆς (βλ. λ.) διατάξεις τοῦ Ποινικοῦ Νόμου δύνανται νὰ ἐφαρμοσθῶσι, ἂν καὶ οἱ λοιποὶ ὅροι αὐτῶν συντρέχωσιν. Ἂν ἐκ τῶν ἐπαχθεισῶν σωματικῶν βασάνων ἐπῆλθεν οἱαδήποτε σωματικὴ βλάβη ἢ θάνατος τοῦ βασανισθέντος, ἐφαρμοστέαι τότε τυγχάνουσιν, ἐν συρροῇ μετὰ τῆς διατάξεως τοῦ ἐν λόγῳ ἄρθρου, καὶ αἱ περὶ ἀνθρωποκτονίας καὶ σωματικῶν βλαβῶν ποινικαὶ διατάξεις. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὰς ἀνωτέρω συνταγματικὰς καὶ ποινικὰς διατάξεις, τὰς ἀπαγορευούσας τὰς βασάνους, δὲν ἔπαυσε πράγματι ἡ χρῆσις τοῦ μεσαιωνικοῦ καὶ ἀπανθρώπου τούτου ἀνακριτικοῦ μέσου. Ἡ δικαστηριακὴ πεῖρα διδάσκει ἀτυχῶς ὅτι οὐχὶ σπανίως, κατώτερα ἰδίως ἀστυνομικὰ ὄργανα, διὰ τοιούτων μέσων ἀποσπῶσιν ἀμφιβόλου ἀληθείας ὁμολογίας καὶ καταθέσεις. Ἐσχάτως ἀκόμη, ἡ χρῆσις σωματικῶν καὶ ἠθικῶν βασάνων ἐξηγγέλθη διὰ τοῦ ἡμερησίου τύπου ὡς ἀστυνομικὴ ἐπιτυχία. Ἐν τῇ ἐφημερίδι «Πρωΐα» 14 Ἰουλίου 1928 πολύστηλος ἀνταπόκρισις ἐκ Λαρίσης περιγράφει πῶς ἀπὸ τῆς συζύγου ἑνὸς ἐπὶ λῃστείᾳ ὑπόπτου ἀπεσπάσθη κατάθεσις περὶ τῆς ἐνοχῆς τοῦ συζύγου, ἀφ' οὗ κατόπιν δι' ἀσκηθείσης *ἠθικῆς* κατ' αὐτοῦ *βασάνου* ἐλήφθη ἡ περὶ τῆς ἐνοχῆς του ὁμολογία. Οἱ ἀστυνομικοὶ ἀπέσπασαν ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῆς συζύγου τὸ θηλάζον βρέφος, αὕτη δὲ μετά τινας ὥρας, ὑπείκουσα εἰς τὰς ἐκ τῆς συσσωρεύσεως τοῦ γάλακτος ἀλγηδόνας καὶ τὸν φόβον τοῦ ἐξ ἀσιτίας θανάτου τοῦ κλαυθμηρίζοντος ἐκ τῆς πείνης βρέφους, ἠναγκάσθη ν' ἀποκαλύψῃ ὅσα περὶ τοῦ συζύγου της ἐγνώριζε, μεθ' ὃ ἤχθη οὗτος καὶ πρὸ τῶν ἱκεσιῶν τῆς ἀλγούσης συζύγου καὶ τοῦ κινδύνου τοῦ τέκνου ὡμολόγησε τὴν ἰδίαν ἐνοχήν. Καὶ ταῦτα ἠγγέλθησαν φυσικώτατα καὶ ἐτονίσθησαν ὡς θρίαμβος τῆς ἀνακριτικῆς ἀστυνομικῆς ἀρχῆς, ἐνῷ οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ παταγώδης μαρτυρία τῆς ἀνακριτικῆς ἀνικανότητος αὐτῆς, ἀμοιρούσης τῆς εἰδικῆς ἐκείνης ἐπιστημονικῆς μορφώσεως, δι' ἧς ὁ ἐπιτεταγμένος τὴν ἀνάκρισιν δύναται νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ἐγκλήματος καὶ τῶν ἐνόχων. Ἀναμφισβητήτως, μὲ τὴν ἀπόκτησιν ἀστυνομικῶν ὀργάνων μορφώσεως καὶ ἀγωγῆς, θέλει *πράγματι* ἀχρηστευθῆ τὸ ἀποδεικτικὸν τῶν βασάνων μέσον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κωστῆ*, Ἐγχειρίδιον τῆς Ποιν. Δικονομίας, ἐκδ. Γ'. §§ 4, 9 καὶ 13. — *Ν. Ι. Σαριπόλου*, Σύστημα Ποιν. Νομοθεσίας. §§ σιδ', σνθ', τκζ'. — *Faustin-Hélie*, Traité de l' instruction criminelle, ἐκδ. Β', τόμ. I, §§ 14, 49—51, 121, 294—299, 350—354. — *Garraud*, Traité d' instruction criminelle, τόμ. I, § 257.— *G. Tarde*, La philosophie pénale, ἐκδ. 4η σελ. 438—441.— *Esmein*, Histoire de la procedure criminelle.— *Manzini*, Trattato di diritto processuale pénale, ἐκδ. Β'. τόμ. I §§ 7, 1, 44, τόμ. III σελ. 220 σημ. 2, σελ. 339 σημ. 2, τόμ. IV σελ. 112 σημ. 2, 113—114.

Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΜΑΘΗΜ.] Εἰς τὴν ἀριθμητικὴν *βάσανος* λέγεται ἡ πρᾶξις, διὰ τῆς ὁποίας διακρίνομεν τὸ ὀρθὸν ἢ ἐσφαλμένον ἑτέρας πράξεως. Βάσανος τῆς προσθέσεως εἶναι ἡ ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω ἄθροισις τῶν ψηφίων (τῆς αὐτῆς τάξεως) τῶν προσθετέων, ὅταν οἱ προσθετέοι οὗτοι γραφοῦν ὁ εἷς κάτω τοῦ ἄλλου. Τῆς ἀφαιρέσεως ἡ βάσανος ἔγκειται εἰς τὴν πρόσθεσιν τοῦ ἀφαιρετέου καὶ τοῦ ὑπολοίπου, ὅτε, διὰ νὰ εἶναι ὀρθὴ ἡ ἀφαίρεσις, πρέπει τὸ ἄθροισμα τοῦτο νὰ ἰσοῦται μὲ τὸν μειωτέον. Ἐπίσης ἔχομεν βάσανον τοῦ πολλαπλασιασμοῦ, τῆς διαιρέσεως κτλ. (βλ. λ. πολλαπλασιασμός, διαίρεσις). Φ. Β.

— [ΜΕΤΑΛΛ.] Διὰ τοῦ ὅρου *βάσανος* ἐννοοῦνται ἐν τῇ μεταλλουργίᾳ αἱ γινόμεναι δοκιμασίαι διὰ τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς χημικῆς συνθέσεως καὶ τῶν φυσικῶν καὶ μηχανικῶν ἰδιοτήτων τῶν πρώτων ὑλῶν ὡς καὶ τῶν προϊόντων.

Βάσανος *[Ἀστρονομ.]*. Ὀνομασία τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ *Ἀετοῦ*, ὅστις καλεῖται παρά τινων καὶ *Βασανισμὸς* ἢ *Βασανιστήριον* ἐκ τοῦ μύθου τοῦ ἀετοῦ, ὅστις κατέτρωγε τὰ σπλάγχνα τοῦ Προμηθέως. Ἐντεῦθεν καὶ αἱ λατινικαὶ ὀνομασίαι τοῦ ἀστερισμοῦ Aquila Promethei καὶ Tortor Promethei. Κατὰ τὸν Ideler πρόκειται περὶ παρερμηνείας τοῦ ἀραβικοῦ *Ἰκάμπ* (=βάσανος), ληφθέντος ἀντὶ τοῦ *Ὀκάμπ* (=ἀετός). Σ. Π.

Βασαντασένα (Vasantasena). Ὄνομα τῆς ἡρωΐδος τοῦ ἰνδικοῦ δράματος «Μριτσακατικά», συνταχθέντος κατὰ τὸν ΣΤ' π. Χ. αἰῶνα ὑπὸ τοῦ βασιλέως Σουντράκα, κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν πρακριτικὴν διάλεκτον. Α. Δ.

Βασαρᾶς *[Γεωγρ.]* βλ. λ. Βασσαρᾶς.

Βασαρὰ-σοὺ *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἰσαυρίας, ῥέων πρὸς Δ τοῦ Ἰκονίου ἐν μέσῳ στενῆς κοιλάδος καὶ διευθυνόμενος πρὸς τὴν λίμνην Κιριλῆ. Κατὰ τὸν κατώτερον αὐτοῦ ῥοῦν καλεῖται *Μερὰμ-σού*, ἐκ τῆς πόλεως *Μερὰμ* ἣν παραρρέει. Ι. Σ. Σ.

βασατχία (ἡ)(Wasatchia Singlair) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *διχοβουνιδῶν βουνοσελδοντίων ὀνυχωτῶν* θηλαστικῶν. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας ἠωκαίνου περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Wasatch (Wyoming) καὶ τῆς μέσης ἠωκαίνου εἰς τὸ Wind Riwerbed. Γ. Κ. Γ.

Βάσβαρ (Vasvar) *[Γεωγρ.]*. Οὐγγρικὴ ὀνομασία τῆς πόλεως Ἄϊζενμπουργκ (βλ.λ.). Εἶναι ὀνομαστὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ, διότι ἐν αὐτῇ ὑπεγράφη τῷ 1664, μετὰ τὴν μάχην τοῦ Ἁγίου Γοτθάρδου, ἡ «συνθήκη τοῦ Βάσβαρ», ἡ συναφθεῖσα μεταξὺ τῶν Αὐστριακῶν καὶ τοῦ Τούρκου στρατηγοῦ Κιοπρουλοῦ Ἀχμέτ. Μ. Δ. Β.

Βάσε (Wace), *Ροβέρτος*. Ἄγγλος ποιητὴς (1112—1184), γαλλικῆς καταγωγῆς, γνωστὸς ὑπὸ τὰ ψευδώνυμα *Γκὰς* (Gasse, Gace), *Γκουὰζ* (Guaze), *Χουὰς* (Huace) καὶ *Χουϊζιὰς* (Huisiace), ἅτινα καὶ ἔφερον τὰ πρῶτα τοῦ χειρόγραφα. Τὸ πρῶτον του ποίημα ἀποτελούμενον ἐκ 16547 στίχων καὶ φέρον τὸν τίτλον «Le roman de Rou et les ducs de Normandie», ἔχει φιλολογικὴν καὶ ἱστορικὴν ἀξίαν, καίτοι ὁ ποιητὴς ἀπρόσεκτος εἰς τὰς χρονολογίας καὶ τὰς λεπτομερείας δὲν εἶναι ἀκριβέστερος εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῆς ἐποχῆς του. Ἕτερον ποιητικὸν ἔργον τοῦ Βάσε «Τὸ ποίημα τῆς Βρεττάνης» (1155) ἀποτελεῖται ἐκ 1800 στίχων καὶ εἶναι τὸ πρῶτον γραφὲν ἐπὶ βασιλέως Ἀρθούρου.

Κλάδος βασέλλης.

Ἕτερα ἔργα του εἶναι: «Τὰ χρονικὰ τῶν δουκῶν τῆς Νορμανδίας», «Ὁ Ἱππότης τοῦ λέοντος», «Τὸ ποίημα τῆς Ἀλεξανδρείας». Ἐκ τῶν θησαυρικῶν του πονημάτων διεσώθη ἡ «Ἱστορία τοῦ ἁγίου Νικολάου καὶ τῆς ἁγίας Μαργαρίτας». Κ. Ι. Ν.

Βασεδόου *νόσος [Ἰατρ.]* βλ. Μπασεντόου *νόσος*.

βασέλλη (ἡ) (Basella) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βασελλοειδῶν*. Εἶναι φυτὰ ποώδη ἐτήσια ἢ διετῆ, ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν, καλλιεργούμενα ὅμως εἰς πάντας σχεδὸν τοὺς λαχανοκήπους τῆς Εὐρώπης διὰ τὰ φύλλα αὐτῶν, ἅτινα εἶναι ἐδώδιμα.

Digitized by Google

Τὰ φυτὰ ταῦτα εἶναι γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα *σπανάκι τῆς Μαλαβάρης*, διότι καὶ τὸ σχῆμα τῶν καὶ ἡ γεῦσίς των ἐνθυμίζουν τὸ *σπανάκιον*.

Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *βασέλλη ἡ ἐρυθρὰ* (Basella rubra) ἰθαγενὴς τῆς νοτίου Ἀσίας καὶ τῆς Ἰαπωνίας, καὶ *βασέλλα ἡ λευκὴ* (Basella alba), ἰθαγενὴς τῆς Μαλαβάρης. Ἀμφότερα τὰ εἴδη πολλαπλασιάζονται εὐχερῶς διὰ σπορᾶς, ἥτις διενεργεῖται κατὰ Μάρτιον ἢ Ἀπρίλιον καὶ κατὰ Μάϊον ἢ Ἀπρίλιον μεταφυτεύουσι τὰ *φύτρα* κατ' ἀραιὰ διαστήματα καὶ εἰς ἀλλεπαλλήλους σειρὰς εἰς ἔδαφος συνεχῶς σχεδὸν ἀρδευόμενον. Δ. Ν. Π.

βασέλλο (τὸ) καὶ *βατσέλλο [Ναυτ.]*· (ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ vascello). Κοινὴ ὀνομασία εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ μας καὶ δὴ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀγῶνος, σημαίνουσα ἐν γένει τὸ *κατάφρακτον* πλοῖον, δηλαδὴ τὸν *διπόντεν* καὶ τὸν *τριπόντεν* (=τὸ *δίκροτον* καὶ τὸ *τρίκροτον*). Κατὰ κανόνα τὰ κατάφρακτα πλοῖα ἦσαν τὰ «πλοῖα τῆς γραμμῆς», διὰ τοῦτο δὲ εἰς ὅλα τὰ ναυτικὰ ἔγγραφα τοῦ Ἀγῶνος, συνηθέστατα ἀπαντᾷ ἡ φράσις «βασέλλα διλίνια» ἀποτελοῦσα μεταφορὰν εἰς τὴν ἑλληνικὴν τοῦ γαλλικοῦ ὅρου. Ἐπειδὴ δὲ δίκροτα ἢ τρίκροτα, ἔχοντα πυροβόλα μόνον ἐν τοῖς πυροβολείοις, οὐχὶ δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ἐκαλοῦντο vaisseaux rasés, τοιαῦτα δὲ ἦσαν καὶ οἱ τουρκικοὶ κολοσσοὶ οὓς κατέστρεφεν ὁ δαυλὸς τοῦ Κανάρη, διὰ τοῦτο συχνὰ ἐπίσης ἀπαντᾷ, εἰς τὰ ναυτικὰ ἔγγραφα τοῦ Ἀγῶνος, καὶ ὁ ὅρος *βασέλλο ραζάδο*. Ἤδη ἐκλιπόντων τῶν τοιούτων σκαφῶν καὶ ὁ ὅρος ἐλησμονήθη. Σ. Ε. Λ.

βασελλοειδῆ (τὰ) (Basellaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*. Εἶναι φυτὰ ποώδη, ἰθαγενῆ τῆς Ἀσίας, Ἀφρικῆς καὶ Ἀμερικῆς καὶ διακρίνονται ἐκ τῆς ἀναρριχητικῆς των ἱκανότητος καὶ τῶν κονδυλοειδῶν ριζωμάτων των. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει τέσσαρα γένη, ὧν κυριώτερα εἶναι: *βασέλλη* (Basella), *οὔλουκος* (Ulucus) καὶ *βουσιγγωλτία* (Bussingaultia). Δ. Ν. Π.

Βασεμὰθ *[Π. Διαθ.]*. Ἑβραϊκὸν ὄνομα (=εὐώδης) διαφόρων γυναικῶν μνημονευομένων ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ. Π. Ι. Μ.

βασεόφιλα (τά), **βασεοφιλία** (ἡ)· βλ. **βασιόφιλα, βασιοφιλία**.

Βασερὸ (Vacherot), **Στέφανος**. Γάλλος φιλόσοφος καὶ πολιτικὸς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος (1809—1897). Τῷ 1836 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας, τῷ δὲ 1839 διεδέχθη τὸν Κουζῖνον εἰς τὴν ἕδραν τῆς φιλοσοφίας τῆς Σορβόννης. Ἡ ἔκδοσις ὅμως τοῦ ἔργου του περὶ τῆς σχολῆς τῆς Ἀλεξανδρείας ἐξήγειρε μεγάλην πολεμικὴν ἀπὸ μέρους τοῦ κλήρου, πρωτοστατοῦντος τοῦ Ρ. Gratry, κατόπιν τῆς ὁποίας ὁ Βασερὸ ἐτέθη εἰς διαθεσιμότητα (1850). Τῷ 1852 ἠρνήθη νὰ ὁμόσῃ τὸν ὅρκον εἰς τὴν νέαν κυβέρνησιν τοῦ Ναπολέοντος Γ' καὶ ἀπεχώρησε τῆς διδασκαλίας. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἄρχεται κυρίως ἡ πολιτικὴ του δρᾶσις.

Εἰς σειρὰν πολυκρότων ἄρθρων του δημοσιευθέντων τῷ 1855 ἐν τῇ ἐφημερίδι «Τὸ Μέλλον» (L'Avenir), ἐξεδήλωσε τὰς δημοκρατικὰς του πεποιθήσεις. Ἡ δημοσίευσις τοῦ ἔργου του «Δημοκρατία» (Democratie), τῷ 1859, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁμιλεῖ ἤδη περὶ ἡνωμένων πολιτειῶν τῆς Εὐρώπης, προεκάλεσε τὴν δίωξίν του ὑπὸ τῆς α τοκρατορικῆς κυβερνήσεως καὶ τὴν φυλάκισίν του (1862). Παρὰ τὴν ἀντίδρασιν τὴν ὁποίαν συνήντησε, ἐξελέγη τῷ 1868 μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν. Δήμαρχος ὢν

Στέφ. Βασερό.

τοῦ ε' διαμερίσματος τῶν Παρισίων, τῷ 1870, μετέσχε τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως τοῦ 1871, ἀνήκων εἰς τὴν μερίδα τῶν δημοκρατικῶν. Ἐν αὐτῇ ὅμως τῇ Ἐθνοσυνελεύσει αἱ ἀντιλήψεις του μετεστράφησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἐτερμάτισε δὲ τὴν πολιτικήν του σταδιοδρομίαν μὲ βασιλόφρονας καὶ ἀντιδραστικὰς πεποιθήσεις. Τὸ θεμελιῶδες φιλοσοφικὸν του ἔργον «Ἡ Μεταφυσικὴ καὶ ἡ Ἐπιστήμη» (1859, εἰς 2 τόμους, 1863 εἰς 3) ἔχει μορφὴν διαλόγων μεταξὺ σοφοῦ καὶ φιλοσόφου. Καὶ εἰς μὲν τοὺς τρεῖς πρώτους διαλόγους ἀποκλείει τὰς τρεῖς καθιερωμένας μορφὰς τῆς γνώσεως, τὴν μεταφυσικήν, τὴν ἐπιστήμην καὶ τὸν μυστικισμόν. Κατόπιν εἰσέρχεται εἰς σαφεῖς καὶ βαθείας ἀναλύσεις τῶν κρατούντων φιλοσοφικῶν συστημάτων, τοῦ *ὑλισμοῦ*, τοῦ *πνευματισμοῦ* (Spiritualisme) τὸν ὁποῖον ἀνάγει εἰς τὸν *δυναμισμόν*, τοῦ *ἰδανισμοῦ*, τῆς *ἐκλεκτικῆς* φιλοσοφίας καὶ τῆς *κριτικῆς*, τὰ ὁποῖα ἀπορρίπτει ἀνὰ ἕν. Εἰς τρεῖς ἄλλους διαλόγους ἀναλύει τὴν κριτικὴν φιλοσοφίαν τοῦ Καντίου. Εἰς τοὺς τέσσαρας ἀκολούθους διαλόγους (11—14) ἐπανέρχεται εἰς γενικὴν κριτικὴν τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων, μετὰ τὴν ὁποίαν ὁ Βασερὸ ἀναπτύσσει εἰς τοὺς δύο τελευταίους διαλόγους (15-16) τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φιλοσοφίαν. Τὸ φιλοσοφικόν του σύστημα, ἂν καὶ ὁ ἴδιος ἀρνεῖται τοῦτο, ἐμφανίζεται ὡς πανθεΐα τὶς καθ' ἣν ὁ κόσμος εἶναι εἰκὼν τοῦ θεοῦ, ὁ δὲ θεὸς τὸ τέλειον ὂν (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν περὶ ἀπειρίας τοῦ θεοῦ ὁρισμόν). Ὁ τελευταῖος διάλογος (16) ἐπονομαζόμενος «Μεταφυσικὴ κοσμολογία», ὑποστηρίζει τὸ δυνατὸν συνεργασίας μεταξὺ ἐπιστήμης καὶ φιλοσοφίας. Δυνάμεθα δὲ νὰ εἴπωμεν, ὅτι τοῦτο εἶναι ὁ ἄξων τῆς γνωσιολογίας τοῦ Βασερό.

Ἐν τῇ «Θρησκείᾳ» του ὁ Βασερὸ πειρᾶται νὰ μελετήσῃ τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα ἐν τῇ οὐσίᾳ του, εἰσάγων νέαν ἄποψιν ἐν τῇ μελέτῃ τῆς θρησκείας, τὴν ψυχολογικήν. Καταλήγει δὲ ὑποστηρίζων ὅτι ἡ θρησκεία εἶναι σύνθεσις κοσμολογικὴ τοῦ πρωτογόνου νοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου ἀντικαθίσταται ὑπὸ τῆς φιλοσοφικῆς ἀναλύσεως, τῆς πρώτης καθισταμένης οὕτω περιττῆς καὶ ἐκλειπούσης σὺν τῷ χρόνῳ. Ἐν τούτοις, βραδύτερον, ἔν τινι πολιτικῷ αὐτοῦ λόγῳ, ὡμίλησεν ὑπὲρ τοῦ κλήρου, χαρακτηρίσας τὰς θρησκείας ὡς τὰ μεγάλα σχολεῖα τῆς λαϊκῆς ἠθικῆς. Τὰ ἔργα του «Ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ συνείδησις» (1870), καὶ «Ὁ Νέος πνευματισμὸς» (1884), ὅστις θεωρεῖται ἡ πνευματικὴ διαθήκη τοῦ φιλοσόφου, ἐπανέρχονται εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἐκδηλουμένης τότε ἀντινομίας φιλοσοφίας καὶ ἐπιστήμης τὴν ὁποίαν καὶ πάλιν ἀποδεικνύει δυναμένην νὰ ἀρθῇ. Τὸ τελευταῖόν του ὅμως τοῦτο ἔργον φέρει σαφεστέραν τὴν σφραγῖδα τῆς πανθεΐας. Τὸ ὕφος τοῦ Βασερὸ εἶναι σαφές, ἡ σκέψις του καθαρά, ἄνευ ὅμως ἐξαιρετικῆς δυνάμεως. Σήμερον τὸ μᾶλλον ἀναγινωσκόμενον ἔργον του εἶναι τὸ ἐπιγραφόμενον «Ἱστορία κριτικὴ τῆς Ἀλεξανδρινῆς σχολῆς» (Histoire critique de l'école d' Alexandrie) (1846—1851, εἰς 3 τόμους). Ἄλλα ἔργα του εἶναι: «La Religion» (1868), «De la politique exterieure de la Republique» (1881). Κ. Θ. Δ.

Βάσης, **Σπυρίδων**. Ἕλλην φιλόλογος (1852—1912) γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ ἐκ γονέων ἠπειρωτικῆς καταγωγῆς. Ἀποπερατώσας τῷ 1868 τὰς γυμνασιακάς του σπουδὰς ἔτυχε καὶ τοῦ χρηματικοῦ βραβείου ἐκ τοῦ κληροδοτήματος τοῦ Βρεττανοῦ ἁρμοστοῦ Ἐδουάρδου Δούγλας. Τῷ 1870 τῷ παρεσχέθη, ἀποφάσει τῆς ἐπιτροπείας τοῦ Πετριδείου κληροδοτήματος, ὑποτροφία ἐπὶ τεταετίαν, ἵνα σπουδάσῃ φιλολογίαν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ. Ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῷ 1876 διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ ἐν Αἰγίῳ γυμνασίου καὶ λαβὼν μέρος εἰς διαγωνισμὸν καὶ ἐπιτυχὼν ἀπέρχεται τῷ 1878 εἰς Γερμανίαν ὡς ὑπότροφος τοῦ Πανεπιστημίου ἵνα σπουδάσῃ εἰδικῶς περὶ τὰ λατινικὰ γράμματα. Ἐπὶ τετραετίαν ὅλην ἐν Λειψίᾳ, Βόννῃ καὶ Βερολίνῳ παρηκολούθησε τὴν διδασκαλίαν τῶν καθηγητῶν Th. Mommsen, Joh. Vahlen, Κουρτίου, Bücheler, Ribbeck καὶ ἄλλων. Ἤδη ἐν Γερμανίᾳ ὢν δημοσιεύει ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἀθηναίῳ» (τ. ΙΧ, 1880—1881) τὰς «Quaestiones Ciceronianas» (I, III, III μέρη), ἑρμηνείας καὶ διορθώσεις εἰς ἔργα τοῦ Κικέρωνος, περὶ ὧν εὐφήμως ἐγένετο λόγος ὑπὸ τῶν κριτικῶν Müller, Piderit-Harnecker. Ἐκ Γερμανίας ἐπανελθὼν διωρίσθη κατ' ἀρχὰς καθηγητὴς γυμνασίου (1883), εἶτα δὲ (1887) ἐξελέγη ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς λατινικῆς φιλολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, καὶ τῷ 1890 τακτικὸς τοιοῦτος μέχρι τελευτῆς τοῦ βίου (1912). Ἐχρημάτισε δὶς κοσμήτωρ τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς κατὰ τὰ πανεπιστημιακὰ ἔτη 1894—1895 καὶ 1910—1911.

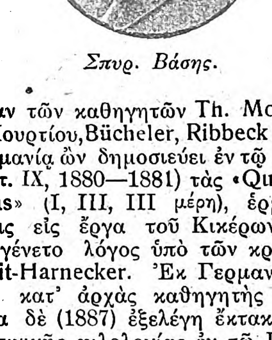

Σπυρ. Βάσης.

Ἔγραψε πραγματείας, τὰς μὲν εἰς τὴν ρωμαϊκὴν ἱστορίαν καὶ ἀρχαιολογίαν ἀναφερομένας, τὰς δὲ εἰς τὴν λατινικὴν γραμματικήν, ὡς καὶ κριτικὰς καὶ ἑρμηνευτικὰς παρατηρήσεις εἰς Κικέρωνα, Λίβιον, Βοήθιον, Προπέρτιον, Ὁράτιον, Βιργίλιον, Διονύσιον τὸν Ἁλικαρνασσέα, Πλούταρχον, Ξενοφῶντα, εἰς Ἰωάννην τὸν Λυδόν, εἰς Ψελλὸν κ. ἄ. Τὰ ἀνωτέρω ὡς καὶ ἄλλα τοῦ Βάση δημοσιεύματα κατεχωρίσθησαν ἐν τῇ «Ἐφημερίδι τῶν Φιλομαθῶν», ἐν «Ἀθηναίῳ», ἐν «Πλάτωνι», «Ἐφημερίδι Ἀρχαιολογικῇ», «Πεντηκονταετηρίδι τοῦ Πανεπιστημίου», ἐν τῇ «Εἰκοσιπενταετηρίδι Κ. Κόντου», ἐν τῇ «Revue de Philologie», πρὸ πάντων δὲ ἐν τῷ περιοδικῷ τῆς ἐπιστημονικῆς ἑταιρίας τῇ «Ἀθηνᾷ» καὶ ἀλλαχοῦ. Εἰς αὐτοτελεῖς τόμους ἐξεδόθησαν πραγματεία ἐπιγραφομένη «Codicis Ciceroniani bibliothecae Laurentianae nova collatio» τῷ (1883) καὶ «Ὑπατικὰ γράμματα πρὸς Ὠρωπίους» (1884), «Οἱ Πανδέκται καὶ τὰ Βασιλικὰ» (ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου, 1910), «Ρωμαίων Πολιτεία, ἡ βασιλευομένη καὶ ἡ ἐλευθέρα» (1903, σελ. ΣΤ' 801, βιβλιοθ. Μαρασλῆ). Ὁ Βάσης κατέλιπε συνάμα εἰς χειρόγραφον σημειώματα καὶ προσθήκας εἰς τὴν «Ρωμαίων Πολιτεία[illegible]», λατινικὴν γραμματολογίαν ἰδίᾳ περὶ Κικέρωνος καὶ λατινικὸν συντακτικόν, ἔργον ὀγκῶδες καὶ λίαν λεπτομερειακόν, δεῖγμα τῆς ἑρμηνευτικῆς ἱκανότητος καὶ τῆς κριτικῆς ὀξυδερκείας τοῦ ἀνδρός. (Βλ. καὶ «Ἀθηνᾶς» τόμ. 25 σ. 478—491). Ε. ΣΚΑΣΣΗ[illegible]

Βασὴφ *ἐφέντης*. Ἐπίσημος ἱστοριογράφος τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ σουλτάνου Μουσταφᾶ τοῦ Γ'. Παρηκολούθησε τὸν τουρκικὸν στρατὸν κατὰ τὸν ἐπὶ Αἰκατερίνης τῆς Μεγάλης ρωσοτουρκικὸν πόλεμον (1768—1774) τότε δὲ συνελήφθη εἰς τὸ βεσσαραβικὸν μέτωπον αἰχμάλωτος καὶ ἤχθη εἰς Ρωσίαν (1771)· ἀπελύθη ὅμως ταχέως καὶ ἀπεστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν κομίζων ἐπιστολὴν τῆς αὐτοκρατείρας Αἰκατερίνης τῆς Β', προτεινούσης εἰς τὴν Τουρκίαν εἰρήνην ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως ἄλλης δυνάμεως. Ὅταν ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Βασὴφ διωρίσθη *χότζας*, ἤτοι (ἐν τῇ εἰδικῇ ταύτῃ περιπτώσει) γραμματεὺς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ διβανίου καὶ ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τὰς περὶ ἀνακωχῆς καὶ εἰρήνης μετὰ τῆς Ρωσίας διαπραγματεύσεις, χρησιμεύσας ὡς γραμματεὺς τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ συνελθούσης ρωσοτουρκικῆς συ[illegible] διασκέψεως (1772), τῆς ὁποίας ἐκράτησε καὶ τὰ πρακτικά. Βραδύτερον διετέλεσε καὶ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν *(ρεΐζ ἐφέντης)*. Ἔγραψε τὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα «ταρίχι-Βασφῆ» (ἱστορία τοῦ Βασφῆ) γνωστὴ[illegible] χρονογραφίαν τῆς βασιλείας Μουσταφᾶ τοῦ Γ', ἐκτεινομένην ἀπὸ τοῦ 1752 μέχρι τοῦ 1783 καὶ ἐκτυπωθεῖσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ χρονολογίαν Ἐγείρας 1219 (1804). Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛ[illegible]

Βασία *ἄκρα [Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.]*· βλ. Βαγίσ ἄκρα.

Βασιάδης, *Ἡροκλῆς-Κωνσταντῖνος*. Ἕλλην φιλόλογος γεννηθεὶς ἐν Δελβινακίῳ τῆς Ἠπείρου τῷ 1821 καὶ ἀποθανὼν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1890. Περατώσας τὴν στοιχειώδη μόρφωσιν ἐν τῇ πατρίδι του μετέβη εἶτα μετὰ τοῦ πατρός του εἰς Ἀρτάκην, ἔνθα ἐξηκολούθησε τὰς σπουδάς του, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅπου ἐπεράτωσε τὰς σπουδάς του ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ. Ἀποφοιτήσας ταύτης ἔλαβε, κατὰ τὸ κρατοῦν τότε ἔθος, τὸ ὄνομα *Ἡρακλῆς* καὶ ἐγένετο σχολάρχης τῆς σχολῆς Μεγάλου Ρεύματος. Ἡ ἐφορεία τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς ἀπέστειλε τὸν Βασιάδην τῷ 1843 ἰδίοις ἀναλώμασιν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν, ἵνα σπουδάσῃ φιλολογίαν. Ἡ ἔκρυθμος ὅμως τότε ἐν Ἀθήναις κατάστασις τὸν ἠνάγκασε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἐπανελθὼν διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς καὶ παρέμεινεν ὡς τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1847. Δαπάνῃ εἶτα τοῦ Μ. Ποστελνίκου τῆς Μ. Ἐκκλησίας Σωτηρίου Καλλιάδου ἐστάλη τῷ 1848 εἰς Γαλλίαν, ὅπου ἐσπούδασε τὴν ἰατρικήν. Ἐν Γαλλίᾳ παρέμεινε μέχρι τοῦ 1857, ὁπότε μετέβη εἰς Βερολῖνον. Ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου ἐξηκολούθησε τὰ μαθήματα τῆς ἰατρικῆς, τὸν Ὀκτώβριον δὲ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξέστη τὰς νενομισμένας διὰ τὸ ἰατρικὸν πτυχίον ἐξετάσεις, καθ' ἃς ὑπεστήριξε τὴν ἐναίσιμον διατριβήν του «Περὶ τῆς γυμναστικῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων». Ἀλλὰ πρὸ τοῦ πτυχίου τῆς ἰατρικῆς εἶχε λάβει τὸ τῆς φιλολογίας, τιμῆς ἕνεκα ἐπὶ τῇ ἐκδόσει τῶν «Ὀλυνθιακῶν» τοῦ Δημοσθένους ὅτε ἀκόμη ἦτο καθηγητὴς ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ. Κατέλιπε τῷ 1859 τὸ Βερολῖνον καὶ περιηγήθη τὰ σπουδαιότερα μουσεῖα καὶ τὰς μεγαλυτέρας πινακοθήκας τῆς Εὐρώπης.

Διελθὼν τὸ αὐτὸ ἔτος ἐξ Ἀθηνῶν προσεκλήθη ἐκ μέρους τοῦ τότε ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας Θ. Ζαΐμη, κατόπιν συστάσεως τῶν καθηγητῶν Θ. Φαρμακίδου, Κ. Ἀσωπίου καὶ Φιλίππου Ἰωάννου, νὰ ἀναλάβῃ καθηγητικὴν ἕδραν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, [illegible] ὅμως δὲν ἐδέχθη, προτιμήσας νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐνόμιζεν ὅτι ἦτο ἀναγκαιοτέρα ἡ παρουσία του. Ἐπανελθὼν διωρίσθη [illegible] πάλιν καθηγητὴς ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ καὶ διετέλεσε τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1862, ὁπότε δι' ἐνθουσιώδη του πρόποσιν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἔν τινι συμποσίῳ, θεωρηθεῖσαν ὡς θίγουσαν τὸ τουρκικὸν κράτος, ἐπαύθη τῆς καθηγεσίας. Ἔκτοτε εἰργάσθη ἀνενδότως πρὸς διάδοσιν τῆς παιδείας ἐν τῷ ὑποδούλῳ ἑλληνισμῷ καὶ ἐπρωτοστάτησεν εἰς πᾶν κοινωφελὲς καὶ ἐθνωφελὲς ἔργον. Τῷ 1862 ἵδρυσε μετ' ἄλλων λογίων καὶ φιλογενῶν ἀνδρῶν τὸ [illegible] παιδευτικὸν φροντιστήριον, ὅπερ παρεμέρισε [illegible] ὀλίγον τὴν θέσιν του εἰς τὸν ἐνεργείαις τοῦ [illegible] Βασιάδου ἱδρυθέντα «Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον» τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ ὁποίου ἐγένετο [illegible] ξεν ἡ ψυχή. Ἐκτὸς τούτου ἵδρυσε τὸν «Π[illegible] τικὸν» καὶ «Θρᾳκικὸν» ὡς καὶ τὸν «Γυναικεῖον [illegible] λογον», ἐξ οὗ προῆλθεν ἔπειτα τὸ *Ζάππειον Παρθεναγωγεῖον*. Συνδεόμενος διὰ στενῆς φιλίας [illegible] τὸν φιλογενῆ *Χρηστάκη Ζωγράφον* καὶ ἀπολαύων τῆς ἐκτιμήσεως αὐτοῦ ἔπεισε τοῦτον νὰ ἱδρύσῃ τὴν «Ζωγράφειον Βιβλιοθήκην» πρὸς ἔκδοσιν [illegible] Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων καὶ τὸν [illegible]

Digitized by Google

γράφειον ἀγῶνα» πρὸς συλλογὴν ζώντων μνημείων ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐνεργείᾳ αὐτοῦ ἱδρύθησαν τότε τὸ «Ζωγράφειον Διδασκαλεῖον Κεστορατίου» καὶ τὰ «Ζαρίφεια Διδασκαλεῖα Φιλιππουπόλεως». Τούτων ἕνεκα μετὰ τὸν θάνατόν του ὁ Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος πρὸς τιμήν του ἔστησε μαρμαρίνην προτομήν του ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ μεγάρου του.

Τὰ κυριώτερα ἔργα τοῦ Βασιάδου εἶναι: «Δημοσθένους Φιλιππικός» (τόμ. Α΄), «De veterum Graecorum gymnastica» (ἐναίσιμος διατριβή), «Περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν γλωσσῶν» (τοῦ ἔργου τούτου μόνον μέρος ἐδημοσιεύθη), «Ἰνδοπελασγικὰ μελετήματα», «Λόγος εἰσιτήριος εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς φιλοσοφίας», «Περὶ τῆς ἐπιρροῆς τῆς γυναικὸς εἰς τὴν σύστασιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ» (ἔργον ἀνέκδοτον), «Περὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως τῶν Γερμανῶν», «Περὶ τῶν αἰτίων δι' ἃ τὰ ἐκπαιδευτικὰ τῶν Ἰησουϊτῶν ταχέως ηὐδοκίμησαν», «Περὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἀρχαίων», «Εἰσαγωγὴ εἰς τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν», «Περὶ τῆς προφορᾶς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης» καὶ πλεῖστα ἄλλα. Χ. Ι. ΖΟΥΛΗΣ

Βασιάρης, *Ἄγος*. Ἀλβανὸς ὁπλαρχηγὸς ἐκ τῶν ἐγκαταλειψάντων τὸν Ἀλῆ πασᾶν, ὅταν ἡ Πύλη ἀπεφάσισε, τῷ 1820, νὰ τὸν ἐξοντώσῃ. Ἀκολουθήσας τὸν Ὀμὲρ Βρυώνην, μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν Ἰωαννίνων, εἰς τὴν πρώτην πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου τῷ 1822 ἐχρησιμοποιήθη ὑπ' αὐτοῦ, παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Κιουταχῆ, εἰς διαπραγματεύσεις περὶ ὑποταγῆς. Ὁ Βασιάρης ἔχων γνώριμον τὸν Μάρκον Μπότσαρην, ἀφ' ὅτου συνυπηρέτουν παρὰ τῷ Ἀλῇ, ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς συνέντευξιν καὶ ὁ Μάρκος, λαβὼν τὴν ἄδειαν τῶν προκρίτων τοῦ Μεσολογγίου, ἐξῆλθεν εἰς ἀπόστασιν βολῆς πιστόλας. Τότε ὁ Βασιάρης τὸν συνεβούλευσεν, ὡς φίλος, νὰ ὑποταχθῇ ἡ φρουρὰ τοῦ Μεσολογγίου ἐπ' ἀνταλλάγματι γενικῆς ἀμνηστείας καὶ ἄδεια ἀναχωρήσεως τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τῶν φοβουμένων τὴν ὀργὴν τῶν Τούρκων προκρίτων καὶ ὁπλαρχηγῶν. Οἱ ἔγκλειστοι ὑπεκρίθησαν εὐχαρίστησιν καὶ παρέτεινον ἐπίτηδες τὰς διαπραγματεύσεις, καθόσον ἀνέμενον βοηθείας ἀπὸ θαλάσσης καὶ ἀπὸ ξηρᾶς. Ἐν τούτοις ὁ Ἰσοὺφ πασᾶς τῶν Πατρῶν ἠπείλει τοὺς πολιορκουμένους, ἀλλ' ὁ Βρυώνης παρήγγειλε διὰ τοῦ Βασιάρη νὰ ἔχωσι πεποίθησιν εἰς αὐτὸν καὶ μόνον, οὕτω δὲ ἀπεφασίσθη ὀκταήμερος ἀνακωχὴ καὶ ἀποχώρησις τῶν ἐπισήμων καὶ τριακοσίων οἰκογενειῶν Μεσολογγιτῶν εἰς Πελοπόννησον. Αἴφνης τὴν 8 Νοεμβρίου 1822 ἐφάνη ὁ ὑδραϊκὸς στόλος, ἔφθασαν δὲ καὶ πελοποννησιακὰ στρατεύματα, τότε δὲ ἡ φρουρὰ ἀπήντησεν ὁριστικῶς εἰς τὸν Βρυώνην διὰ τοῦ Βασιάρη «Ἂν θέλετε τὸν τόπον μας, ἐλᾶτε νὰ τὸν πάρετε».

Ἡ ἀποκάλυψις τῆς ἀπάτης τῶν Ἑλλήνων ἐμείωσε τὴν θέσιν τοῦ Βασιάρη εἰς τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον, τὸ ὁποῖον, παρ' ὅλην τὴν λυσσώδη ἐπίθεσιν, δὲν κατώρθωσε νὰ ἐκπορθήσῃ τὸ Μεσολόγγι. Ἡ ἐπίθεσις τῶν Χριστουγέννων ἐματαιώθη, ἡ πολιορκία διελύθη καὶ οἱ πασάδες μετὰ τῶν λοιπῶν ἀρχηγῶν, φοβούμενοι τὴν ἐπίθεσιν καὶ τοῦ Ὀδυσσέως ἐκ τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς, ἐστράφησαν πρὸς τὰ ὀπίσω. Ὁ Βασιάρης μετὰ τοῦ Πλιάσα καὶ τοῦ Μπένσου, ἀποκόψαντες τρισχιλίους Ἀλβανούς, ἐπεχείρησαν τὴν 15 Ἰανουαρίου 1823 νὰ διέλθωσι τὰ Ἄγραφα, ἀλλ' ὁ Γ. Καραϊσκάκης προλαβὼν τὴν δίοδον τοῦ ἁγίου Βλάσση τοὺς ἀπώθησεν εἰς τὸ Ἀγρίνιον, φονεύσας διακοσίους ἐν οἷς καὶ τὸν Χατζη-Μπένσον. Τότε ὅλοι οἱ Τοῦρκοι ἐρρίφθησαν εἰς τὸν Ἀχελῷον ἵνα διέλθωσιν εἰς Ἀκαρνανίαν, ἀλλὰ παρὰ τὴν Λεπενοῦν ἐδεκατίσθησαν ὑπὸ τοῦ ῥεύματος τοῦ ποταμοῦ καὶ τῶν πέριξ ἑλληνικῶν σωμάτων, διαβάντες εἰς Ἤπειρον ἐκ Καρβασαρᾶ. Ἔκτοτε ἡ φήμη τοῦ Βασιάρη ἠμαυρώθη, οὐδέποτε δ' ἔγινε λόγος πλέον περὶ τοῦ ἀτιθάσου τούτου Ἀλβανοῦ (*Τρικούπη* Β' σελ. 267—274). Τ. Χ. Κ.

βασιβουζουκισμὸς (ὁ)· πρᾶξις ὑπενθυμίζουσα τὰς αὐθαιρεσίας τῶν βασιβουζούκων (βλ. λ.).

βασιβουζοῦκος (ὁ)· ὀρθότερον *μπασιμποζοῦκος* (τὸ σ δασύ, ὡς *ch*). Λέξις τουρκική, σύνθετος ἐκ τοῦ *μπάς* (= κεφαλή) καὶ *μποζοὺκ* (= χαλασμένος). Οὕτως ἐκαλοῦντο κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα οἱ ἄτακτοι Τοῦρκοι στρατιῶται, οἱ μὴ ὑποκείμενοι εἰς τακτικὴν στρατιωτικὴν πειθαρχίαν, ἀντικαταστήσαντες τοὺς εἰς παλαιοτέρους χρόνους τῆς τουρκικῆς ἱστορίας ἀπαισίως δράσαντας ἀκιντζῆδες (βλ. λ.). Ἡ λέξις *βασιβουζοῦκος* εἶναι ἄγνωστος εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τῆς τουρκικῆς ἱστορίας, ἐπενοήθη δὲ βραδύτερον, ὅτε εἰσήχθη ἐν Τουρκίᾳ τὸ νεώτερον στρατιωτικὸν σύστημα. Συνήθως ἡ λέξις *μπασῆ-μποζοὺκ* ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς ὑποδήλωσιν παντὸς μὴ στρατιωτικοῦ, σημαίνουσα ὅ,τι καὶ παρ' ἡμῖν τὸ *πολίτης*, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ *στρατιώτης*.

Βασιβουζοῦκος.

Ὅτε, κατὰ τὰς ἐν Βουλγαρίᾳ ἐξεγέρσεις τοῦ 1877, ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις, ἀποφεύγουσα ἀκόμη νὰ κινητοποιήσῃ τακτικὸν στρατόν, μετεχειρίσθη πρὸς καταστολὴν τῶν κινημάτων ἢ μᾶλλον πρὸς τρομοκράτησιν τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν ἐθελοντικὰ σώματα ἀτάκτων, ἐφίππων ἢ πεζῶν, οὗτοι ἀπεκλήθησαν *βασιβουζοῦκοι*, πρὸς ὑποδήλωσιν ὅτι δὲν ἐπρόκειτο περὶ τακτικοῦ στρατοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἐξετράπησαν εἰς παντὸς εἴδους λεηλασίας, ἁρπαγὰς καὶ δηώσεις, ἡ λέξις βασιβουζοῦκος κατήντησε συνώνυμος πρὸς τὸ λῃστὴς καὶ κακοῦργος, ἐμπνέων τρόμον διὰ τῆς θηριωδίας του. Τὰ κακουργήματα τῶν βασιβουζούκων ἐν Παναγιουρίστε, Περουσίτσα καὶ ἰδίᾳ ἐν Μπατὰκ τῆς Βουλγαρίας (1877), γνωσθέντα ἐξ ἀνταποκρίσεως Ἄγγλου δημοσιογράφου καὶ ἑνὸς Ἀμερικανοῦ προξένου, κατήγγειλεν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν δημοσίαν γνώμην ὁ τότε ἡγέτης τοῦ ἀγγλικοῦ φιλελευθέρου κόμματος Οὐΐλλιαμ Γλάδστων διὰ τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ φυλλαδίου ὑπὸ τὸν τίτλον «Bulgarian atrocities» (βουλγαρικαὶ θηριωδίαι), τὸ ὁποῖον ἐξήγειρε τὴν ἀγανάκτησιν ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου.

Βασιβουζοῦκοι ἐκαλοῦντο καὶ οἱ ἔφιπποι χωροφύλακες εἰς πολλὰς ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

βασιγκτονίτης (ὁ) (Washingtonit) [*Ὀρυκτολ.*]. Παραλλαγὴ τοῦ ὀρυκτοῦ ἰλμενίτου (βλ. λ.), περιέχουσα ὀξείδιον μαγνησίου (MgO) μέχρι 16 %. Ὀνομάζεται καὶ *πικροϊλμενίτης*. Γ. Κ. Γ.

Βάσιγκτων (Washington), *Γεώργιος*. Ἐκ τῶν θεμελιωτῶν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς καὶ πρῶτος πρόεδρος αὐτῶν, γεννηθεὶς τὴν 27 Φεβρουαρίου 1732 ἐν Οὐέστμορελαντ τῆς Βιργινίας, ἀγγλικῆς τότε ἀποικίας, καὶ ἀποθανὼν τὴν 14 Δεκεμβρίου 1799 ἐν Mount-Vernon. Οἱ πρόγονοι αὐτοῦ προερχόμενοι ἐξ Ἀγγλίας μετῴκησαν εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν τῷ 1657, ὁ δὲ πατήρ του *Αὐγουστῖνος Βάσιγκτων* ἦτο ἐκ τῶν πλουσίων ἰδιοκτητῶν γαιῶν, εἶχε δὲ ἀναπτύξει με-

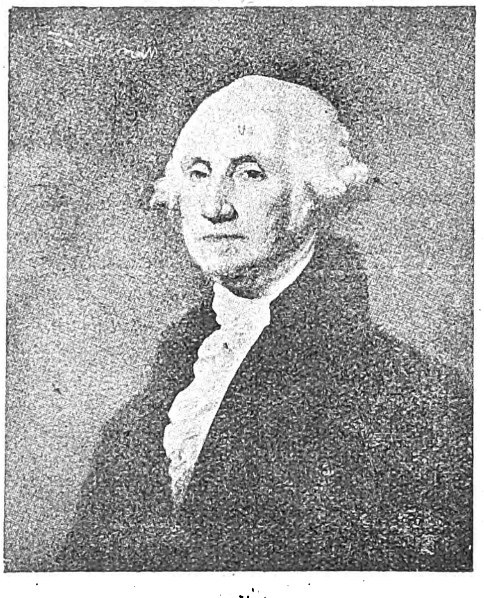

Γ. Βάσιγκτων.
[Προσωπογραφία ἐκτελεσθεῖσα ὑπὸ τοῦ *Στούαρτ* κατὰ τὸν χρόνον τῆς πρώτης προεδρίας του (1789–1792).]

γάλως τὴν καλλιέργειαν τούτων, ἀλλ' ἀπέθανε πρόωρος ἀφήσας πέντε ἀνήλικα τέκνα. Ὁ Γεώργιος Βάσιγκτων, τρίτος ἐκ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ἀνετράφη ὑπὸ τῆς μητρός του, γυναικὸς κοσμουμένης ὑπὸ πολλῶν ἀρετῶν, ἥτις ἀφωσιώθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων της. Ὁ Γεώργιος Βάσιγκτων εἰς ἡλικίαν δέκα πέντε ἐτῶν εἰσήχθη εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Οὐλλιαμσμπούργ, ἐπεδόθη δὲ μετὰ ἰδιαιτέρας ἀγάπης εἰς τὴν σπουδὴν τῶν μαθηματικῶν. Κληρονομήσας ἐλάχιστον μερίδιον ἐκ τῆς πατρικῆς περιουσίας, ἐξεδήλωσε τὴν ἐπιθυμίαν ὅπως εἰσέλθῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, ἀλλ' ἡ μήτηρ του, μὴ θελήσασα νὰ στερηθῇ τοῦ υἱοῦ της, ἀπέτρεψεν αὐτόν, οὕτω δὲ ὁ Βάσιγκτων κατέληξε νὰ σπουδάσῃ μαθηματικὰ καὶ νὰ ἐπαγγέλλεται τὸν γεωμέτρην. Διερχόμενος τὴν ἐπαρχίαν του ἐν τῇ ἐξασκήσει τοῦ ἐπαγγέλματος τούτου διεπλάσθη ἄριστα φυσικῶς, τοῦ ἐδόθησαν δὲ εὐκαιρίαι ὅπως ἀγοράσῃ πλείστας γαίας, ἃς ἐκαλλιέργησεν ἐντατικῶς καὶ ἤρξατο πλουτίζων. Τῷ 1751 κατετάχθη εἰς τὸν ἀποικιακὸν στρατόν, ὡς ἐκ τῶν μηχανικῶν δὲ γνώσεων ἃς ἐκέκτητο, μετά τινα χρόνον, ἐγένετο ταγματάρχης τοῦ σώματος τούτου. Ὅτε τῷ 1753 ἐξερράγη ὁ ἀγγλογαλλικὸς πόλεμος ἐν τῇ ἀποικίᾳ τοῦ Ὄχιο, ὁ Βάσιγκτων ἐπεφορτίσθη δι' ἀποστολῆς πρὸς τὸν διοικητὴν τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων τοῦ Καναδᾶ, ἥτις ὅμως ἀπέβη ἄκαρπος. Ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησε καὶ ὁ Βάσιγκτων, διοικητὴς συντάγματος, ἐπολέμησε κατὰ τῶν Γάλλων, ἐνίκησε δὲ παρὰ τὰς ὄχθας τῶν λιμνῶν τοῦ Ὄχιο τοὺς Ἰνδούς. Ἡ συμπεριφορὰ ὅμως τῶν Ἄγγλων στρατηγῶν πρὸς τοὺς ἀξιωματικοὺς τῶν ἀποικιακῶν συνταγμάτων, ἐξηνάγκασεν αὐτὸν εἰς παραίτησιν, οὕτω δὲ ἀπεσύρθη εἰς τὰ ἐν Mount-Vernon κτήματά του τὰ ὁποῖα εἶχε κληρονομήσει παρὰ τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ του. Ἀλλ' ὅταν τῷ 1756 ὁ Γουλιέλμος Πὶτ ἀνέλαβε τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν καὶ ἀπέστειλε νέον στρατὸν καὶ στόλον εἰς τὰς ἀποικίας, ὁ Βάσιγκτων ἐκ λόγων φιλοπατρίας ἀνακατετάχθη εἰς τὸν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μπρέντοκ στρατὸν γενόμενος ὑπασπιστὴς αὐτοῦ. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ στρατηγοῦ τούτου ὑπῆρξεν ἀτυχής, μετὰ τὴν ἧτταν δὲ αὐτοῦ ἡ ἐπαρχία τῆς Βιργινίας ἀφέθη εἰς τὰς ἰδίας αὐτῆς δυνάμεις, ὁ δὲ Βάσιγκτων, συνταγματάρχης ἤδη, ἐγένετο διοικητὴς τοῦ ἐθελοντικοῦ στρατοῦ τῆς ἐπαρχίας ταύτης. Ὁ στρατός του δὲν ὑπερέβαινε τοὺς χιλίους ἄνδρας, ὡς ἐκ τούτου δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀναχαιτίσῃ τὰς καθημερινὰς προόδους τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων. Δὲν ἀπηλπίσθη ὅμως καὶ δὲν ἐγκατέλειψεν εἰς τὴν τύχην της τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα, ἀλλ' ἐπεδόθη εἰς τὴν ὀργάνωσιν τακτικοῦ στρατοῦ, ἡ ἐμπιστοσύνη δὲ ἣν ἐνέπνεεν εἰς τοὺς συμπολίτας του εἵλκυε πολυαρίθμους ἄνδρας ὑπὸ τὰς σημαίας του.

Τῷ 1758 ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἀνήρχετο εἰς ἱκανὰς χιλιάδας ἀνδρῶν, τότε δὲ ἀνέλαβεν ἐκστρατείαν κατὰ τοῦ Duquesne, ἀλλ' ὅταν ἔφθασεν ἐκεῖ ὁ ἐχθρός, εἶχεν ἤδη ἐκκενώσει τὸ φρούριον καὶ ὑποχωρήσει. Ἡ ὑποχώρησις αὕτη ἀπέτρεπε πάντα κίνδυνον ἀπὸ τῆς Βιργινίας καὶ ὁ Βάσιγκτων, θεωρῶν περιττὴν πλέον τὴν παραμονήν του εἰς τὸν στρατόν, παρῃτήθη καὶ ἀπεσύρθη πάλιν εἰς τὰ κτήματά του, ἀφοσιωθεὶς εἰς τὴν προσφιλῆ του ἐνασχόλησιν τῆς καλλιεργείας αὐτῶν. Νυμφευθεὶς τὴν νεαρὰν χήραν *Μαρίαν Κοῦστις* διήρχετο ἰδιωτεύων εἰς τὸ Mount-Vernon. Διὰ τῆς ἐργασίας του καὶ διὰ τῆς ἀναπτύξεως βιομηχανίας, τὴν ὁποίαν ἐγκατέστησεν εἰς τὰ κτήματά του, ἐγένετο τάχιστα εἷς τῶν πλουσιωτέρων ἰδιοκτητῶν τῆς ἐπαρχίας του, ἀπελάμβανε δὲ ἀπείρου ὑπολήψεως παρὰ τοῦ ἐργατικοῦ κόσμου, εἰς τὸν ὁποῖον παρέσχε στάδιον ἐπικερδοῦς ἐργασίας.

Ὅταν τὰ τελωνειακὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἔλαβεν ἡ Ἀγγλία εἰς τὰς ἀποικίας τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, προεκάλεσαν τὰς διαμαρτυρίας τῶν δέκα τριῶν ἑνωθεισῶν ἀποικιῶν εἰς πολιτείας ἀνεξαρτήτους, ὁ Βάσιγκτων ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος τῆς Βιργινίας εἰς τὴν συνελθοῦσαν συνέλευσιν. Αὕτη περιέκλειεν εἰς τοὺς κόλπους της πάντας τοὺς διακρινομένους ἐπὶ μορφώσει καὶ φιλοπατρίᾳ ἄνδρας τῶν ἀποικιῶν, οἵτινες ἀπηύθυναν αἴτησιν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων, δι' ἧς ἀνελάμβανον αἱ ἀποικίαι νὰ εἰσφέρουν εἰς τὰ οἰκονομικὰ βάρη τῆς μητροπόλεως, ἐζήτουν δὲ ὡς ἀντάλλαγμα τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῶν. Εἰς ἀπάντησιν τῆς αἰτήσεως ταύτης διετάχθη ὁ διοικῶν τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν τῆς Βοστώνης στρατηγὸς Γκάζω νὰ προβῇ εἰς ὀχύρωσιν τῆς πόλεως ταύτης καὶ νὰ λάβῃ πάντα τὰ μέτρα, ἅτινα θὰ ἐξησφάλιζον τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀποφάσεων τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, σχετικῶς πρὸς τὴν ἐπιβληθεῖσαν φορολογίαν. Ἤρξατο δὲ οὗτος ἐφαρμόζων τὰς ἀποφάσεις ταύτας ἐν Μασσαχουσέτῃ, ἔνθα ὅμως ἐξερράγη ἀμέσως ἐπανάστασις κατὰ τῆς μητροπόλεως, ἥτις ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὰς ἄλλας πολιτείας, αἵτινες ἐσχημάτισαν στρατὸν ἀνερχόμενον εἰς 12.000 ἄνδρας. Τοῦτο ἐξήγειρεν ἀγανάκτησιν ἐν Λονδίνῳ, ἡ δὲ συνελθοῦσα Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων ἐξουσιοδότησε τὴν κυβέρνησιν ὅπως προβῇ ἀμέσως εἰς τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως τῶν ἀποικιῶν, μεταχειριζομένη πᾶσαν βίαν.

Τὴν 9 Φεβρουαρίου 1775 ἡ Μασσαχουσέτη κηρύξασα ἑαυτὴν ἀνεξάρτητον κράτος διέρρηξε πᾶσαν σχέσιν μετὰ τῆς Ἀγγλίας, τὴν δὲ 18 Ἀπριλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἤρξαντο αἱ ἐχθροπραξίαι. Πᾶσαι αἱ ἀποικίαι μετὰ προθυμίας ἐκήρυξαν ἀλληλεγγύην πρὸς τὴν Μασσαχουσέτην καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἀποβάλουν τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ εἰς αὐτὸ τὸ κέντρον αὐτοῦ, τὴν Βοστώνην. Τῷ ὄντι 20.000 ἀνδρῶν ἔσπευσαν νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὰ στρατιωτικὰ σώματα τῶν ἀμερικανικῶν πολιτειῶν, δι' αὐτῶν δὲ ἤρξατο ἡ πολιορκία τῆς Βοστώνης. Ταυτοχρόνως ἡ ἐπιτροπὴ τῆς γενικῆς ἀσφαλείας ἀνέθεσεν εἰς τὸν τολμηρὸν συνταγματάρχην Ἄρνολδ, ὅπως, τιθέμενος ἐπὶ κεφαλῆς στρατιωτικοῦ σώματος, βαδίσῃ πρὸς τὰ σύνορα τοῦ Καναδᾶ, ὅπου οὗτος κατὰ τὸν μῆνα Μάϊον κατέλαβε δύο φρούρια καὶ τὰ πολεμικὰ ἀγγλικὰ σκάφη τῆς λίμνης Τσάμπλαιν. Οὕτως αἱ κλεῖδες τοῦ Καναδᾶ περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν Ἀμερικανῶν. Ἡ συγκροτηθεῖσα συνέλευσις ἐψήφισεν ἀμέσως τὴν ὀργάνωσιν νέου ἐθνικοῦ στρατοῦ καὶ ὁμοψήφως τὴν 14 Ἰουνίου 1775 ἀνέθεσεν εἰς τὸν Βάσιγκτων τὴν γενικὴν τοῦ στρατοῦ τούτου διοίκησιν.

Digitized by Google

Ὁ Βάσιγκτων ἀπεδέχθη τὴν ἐκλογήν του ἐξ ἁπλοῦ καθήκοντος φιλοπατρίας, καίτοι δέ, ὡς ἐκ τῆς μετριοφροσύνης του, δὲν ἐβασίζετο εἰς τὴν δεξιότητά του, ἐν τούτοις ἀπέρριψε πᾶσαν πρότασιν διαπραγματεύσεων μετὰ τοῦ ἀπειλοῦντος τὴν χώραν ἀγγλικοῦ στρατοῦ. Αἱ ἀμερικανικαὶ ἀποικίαι δὲν ἦσαν παρεσκευασμέναι πρὸς πόλεμον. Ὁ στρατός, τοῦ ὁποίου ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν ὁ Βάσιγκτων, μόλις ἀνήρχετο εἰς 14.000 ἄνδρας, ἐστερεῖτο πυρίτιδος καὶ λογχῶν καὶ δὲν εἶχεν οὔτε μηχανικοὺς οὔτε πυροβολικόν· ὁ στρατιώτης ὑπεχρεοῦτο εἰς μονοετῆ θητείαν, οἱ δὲ στρατιωτικοὶ εἶχον ἀπόλυτον ἐλευθερίαν μὴ ὑπαγόμενοι εἰς τοὺς αὐστηροὺς νόμους τῆς στρατιωτικῆς πειθαρχίας.

Ὁ νέος διοικητὴς κατέβαλεν ὑπερανθρώπους προσπαθείας, ὅπως ἐπιβάλῃ τάξιν τινὰ εἰς τὸν ἀσύντακτον στρατόν του καὶ ἀποκαταστήσῃ πειθαρχίαν εἰς αὐτόν. Κατενόησεν ὅμως ἀμέσως ὅτι ὁ στρατὸς οὗτος δὲν ἦτο ἱκανὸς νὰ διεξαγάγῃ ἐπιθετικὸν πόλεμον καὶ ἠναγκάσθη νὰ περιορισθῇ εἰς αὐστηρὰν ἄμυναν καὶ εἰς ἐπίβλεψιν μόνον τῶν κινήσεων τοῦ ἀντιπάλου, παρέμεινε δὲ πιστὸς εἰς τὴν τακτικήν του ταύτην, παραβλέπων τὰς καθημερινὰς κριτικὰς τῶν ἀντιγνωμούντων καὶ ἀνέλαβε νὰ σώσῃ τὴν χώραν διοικῶν τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις της κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ βούλησιν. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ στρατὸς οὗτος δὲν παρεῖχεν ἀσφάλειαν περὶ τῆς νίκης, τὸ κογκρέσον τῆς Φιλαδελφείας ὅπως κερδίσῃ χρόνον ἀπηύθυνε τελευταίαν ἔκκλησιν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας Γεώργιον Γ', δι' ἧς αἱ ἀποικίαι ἐζήτησαν τὴν μεσολάβησιν αὐτοῦ, ὅπως ἀσφαλισθῶσι τὰ δικαιώματα αὐτῶν. Ἀλλ' ὁ Γεώργιος Γ' ἠρνήθη ν' ἀποδεχθῇ μεσολάβησιν, ἐκθέτουσαν αὐτὸν ἐνώπιον τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων. Ἡ συνέλευσις ὅμως ἥτις ἐγνώριζε τὴν κατάστασιν καὶ ἦτο βεβαία ὅτι ἡ Ἀγγλία θὰ ἐξηντλεῖτο ἀφεύκτως εἰς ἕνα τοιοῦτον πόλεμον, διεξαγόμενον εἰς χώραν τὴν ὁποίαν ἐχώριζεν ὁ Ἀτλαντικὸς ὠκεανός, ἐδείκνυεν ἄκραν σταθερότητα εἰς τὰς προτάσεις της.

Μετὰ τὰς πρώτας ἐχθροπραξίας τῆς 15 Ἰουνίου 1775, ὁ ἀποικιακὸς στρατὸς κατέλαβε τὰ ὑψώματα Bunkershill, τὰ δεσπόζοντα τῆς Βοστώνης. Ὁ Βάσιγκτων, ὀχυρώσας τὰς ἀκτὰς καὶ σχηματίσας πυροβολικὸν ἠδυνήθη τὸν Μάρτιον τοῦ 1776 νὰ ἐξαναγκάσῃ τοὺς Ἄγγλους νὰ ἐκκενώσουν τὴν Βοστώνην, καίτοι ἡ φρουρὰ αὐτῆς ἀνήρχετο εἰς 3.000 τακτικοῦ βασιλικοῦ στρατοῦ καὶ 1500 νομιμόφρονας, ὡς ἐκαλοῦντο οἱ μὴ ἀποδεχθέντες τὴν ἀπόσπασιν τῶν ἀποικιῶν ἀπὸ τῆς μητροπόλεως. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ Βάσιγκτων ἀπέστειλεν ἐνίσχυσιν εἰς Καναδᾶν, τοῦ ὁποίου ὁ λαὸς ἐπέδειξε ζωηρὸν ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τοῦ ἀμερικανικοῦ ζητήματος. Μετὰ τὰ γεγονότα ταῦτα ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις διέταξε τὴν δήμευσιν πάντων τῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα διεξῆγον τὸ μεταξὺ τῶν ἐπαναστατησασῶν ἀποικιῶν ἐμπόριον καὶ ἐψήφισε τὴν σύστασιν νέου στόλου καὶ τὸν σχηματισμὸν στρατοῦ ἐκ 55.000 ἀνδρῶν πρὸς καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀλλ' ἡ συγκέντρωσις τοσούτου στρατοῦ κατέστη ἀδύνατος ἐν Ἀγγλίᾳ, ἡ δὲ κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ ἐκμισθώσῃ 15.000 ἀνδρῶν ἐκ τῶν μικρῶν γερμανικῶν δουκάτων τῆς Ἔσσης-Κάσσελ, τῆς Βρουνσβίκης καὶ τοῦ Βαλδέκ, οἵτινες ἐδέχθησαν νὰ φέρωσι τὰ ὅπλα κατὰ τῶν Ἀμερικανῶν. Οὕτως ὁ ἐκλέκτωρ τῆς Ἔσσης-Κάσσελ ἠδυνήθη νὰ κερδίσῃ προσωπικῶς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου 86.000.000 φρ., ἐμπορευόμενος τὴν σάρκα τῶν ὑπηκόων του. Ὁ ναύαρχος Χόου, ἀδελφὸς τοῦ διοικοῦντος τὸν ἀγγλικὸν στρατόν, ἐπιβὰς τοῦ στόλου ἀφίκετο τῷ 1776 εἰς Χάλιφαξ, ὁ δὲ Ἄγγλος στρατηγὸς ἐνισχυθεὶς διὰ τῶν νέων ἀγγλο-γερμανικῶν στρατευμάτων, ἀπεφάσισε νὰ προσβάλῃ τοὺς Ἀμερικανοὺς ἀπὸ τριῶν σημείων. Ὁ στρατηγὸς Κλίντον διετάχθη νὰ προσβάλῃ τὰς δυτικὰς ἀποικίας, ὁ Μπούργκοϋνε τὸν Καναδᾶν, αὐτὸς δὲ ὁ Χόου ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ κυρίου στρατιωτικοῦ σώματος, ἀνερχομένου εἰς 30.000 ἀνδρῶν, ἐκ τῶν ὁποίων 13.000 ἦσαν Γερμανοί, ἀνέλαβε τὴν κατάληψιν τῆς Νέας Ὑόρκης, καὶ τὴν ἕνωσιν κατόπιν μετὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Μπούργκοϋνε. Ἐφαρμόζων τὸ σχέδιόν του διῆλθεν ἐκ Χάλιφαξ, ἀλλὰ προτοῦ ἄρξηται τοῦ ἀγῶνος, ἐζήτησε να ἔλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις μετά τινων ἀποικιῶν. Αἱ ἀποικίαι αὗται συνελθοῦσαι εἰς συνέλευσιν, εἰς ἣν μετέσχεν ὁ Βάσιγκτων, προεκήρυξαν τὴν 4 Ἰουνίου 1776 τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Ὀλίγας ἑβδομάδας μετὰ ταῦτα καὶ αἱ ὑπόλοιποι ἀποικίαι, αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν μειοψηφίαν, ἐκήρυξαν καὶ αὗται, ἐν ἀλληλεγγύῃ μετὰ τῶν λοιπῶν, τὴν ἀνεξαρτησίαν των καὶ τὴν 4 Ὀκτωβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐκηρύχθη ἡ ἀμερικανικὴ ὁμοσπονδία.

Ἀλλὰ καὶ τὸ κογκρέσον καὶ ὁ στρατὸς τοῦ Βάσιγκτων δὲν εὑρίσκοντο εἰς ζηλευτὴν κατάστασιν καθ' ἣν στιγμὴν προεκηρύσσοντο αἱ πράξεις αὗται. Καὶ ὁ στρατὸς καὶ τὸ κογκρέσον ἐστεροῦντο χρημάτων, τὸ δὲ ἀνταλλακτικὸν νόμισμα, λόγῳ τῆς παντελοῦς νεκρώσεως τοῦ ἐμπορίου, εἶχεν ὑποτιμηθῆ μεγάλως.

Αἱ ἀγγλικαὶ ἐπιχειρήσεις ἤρξαντο κατὰ μῆνα Ἰούνιον, διότι καίτοι οἱ στρατηγοὶ Κλίντον καὶ Κορνουάλλις προήλασαν μετὰ μεγάλων δυνάμεων κατὰ τῆς δυτικῆς Καρολίνας, ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν, καταλαβόντες τὴν πόλιν Κάρλεστον παντελῶς ἄοπλον. Ὁ Βάσιγκτων, τοῦ ὁποίου ὁ στρατὸς εἶχε σπουδαίως ἐξασθενήσει ἐκ τῆς πείνης καὶ τῶν ἀσθενειῶν, δὲν διέθετεν εἰμὴ 14.000 ἀνδρῶν, διὰ τῶν ὁποίων οὐδὲ ἁπλῆν ἄμυναν ἠδύνατο ν' ἀντιτάξῃ. Ὁ Ἄγγλος ἀρχιστράτηγος, ἀπωθήσας ὁμάδα ἐπαναστατῶν, προήλασεν εἰς Χούντσον καὶ κατέλαβε τὴν Νέαν Ὑόρκην, τὴν ὁποίαν οἱ Ἀμερικανοὶ ἐξεκένωσαν χωρὶς ν' ἀντιτάξουν οὐδεμίαν ἄμυναν. Ὁ Βάσιγκτων τότε ἐπεχείρησεν ὅπως καταλάβῃ τὸ Οὐΐτε-Πλαίνς, ἀλλ' ἕνεκα διαφόρων περιστατικῶν ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ μαχόμενος πρὸς τὴν Νέαν Ὑερσέην. Εἰς ἐπίμετρον, ἐπειδὴ ἡ θητεία τῶν στρατιωτῶν ἦτο μονοετής, ὁλόκληρα συντάγματα καταθέσαντα τὰ ὅπλα των εἰς τὴν κρισιμωτέραν στιγμὴν τοῦ ἀγῶνος διελύθησαν. Οὕτως ὁ στρατὸς τοῦ Βάσιγκτων περιωρίσθη εἰς 3000 μόνον. Ἡ ὑπόθεσις τῆς ἀνεξαρτησίας ἐφαίνετο περιελθοῦσα εἰς ἀπελπισίαν. Οἱ νομιμόφρονες ἐρραδιούργουν εἰς τὰ κογκρέσα καὶ κατεπρόδιδον τὴν ἐπανάστασιν. Τὸ κογκρέσον, ἐγκαταλεῖψαν τότε τὴν Φιλαδέλφειαν, κατέφυγεν εἰς Βαλτιμόρην, ὁ δὲ Βάσιγκτων μετὰ τῶν 2.000 ἀνδρῶν, οἵτινες παρέμειναν ὑπὸ τὰς σημαίας του, ὑπεχώρησεν ἐν μέσῳ χειμῶνος πέραν τοῦ Ντελβάρε. Τὸ κογκρέσον ἐπὶ τέλους ἐψήφισε τὴν τριετῆ θητείαν ἣν ἐζήτει ὁ Βάσιγκτων, καὶ περιέβαλεν αὐτὸν διὰ δικτατορικῆς σχεδὸν ἐξουσίας, ἥτις τοῦ παρέσχε τὴν δύναμιν νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὸν στρατὸν σοβαρωτέραν πειθαρχίαν καὶ νὰ πυκνώσῃ τὰς τάξεις αὐτοῦ. Τὴν 25 Δεκεμβρίου 1776 ἐπεχείρησε τολμηρὰν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν ἀγγλογερμανικῶν στρατευμάτων ἐστρατοπεδευμένων εἰς τὸ Τρέντον, ἥτις ὅμως δὲν ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας. Τὸν Βάσιγκτων ὅμως δὲν ἀπεθάρρυνον αἱ ἀποτυχίαι αὗται, αἵτινες ἐδίδασκον τὸν στρατόν του νὰ πολεμῇ, τὴν δὲ 3 Ἰανουαρίου 1777 ἐνίκησε τὸν Κορνουάλλις εἰς Πρινσετόουν. Ἡ νίκη αὕτη προσείλκυσε πολυπληθεῖς ξένους εἰς τὸν ἀμερικανικὸν στρατόν, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸν μαρκήσιον *Λαφαγιέτ* καὶ τοὺς Πολωνοὺς *Κοσιοῦσκο* καὶ *Πουλάβσκι*, ἐνέπνευσε δὲ εἰς τοὺς Ἀμερικανοὺς νέαν ἐμπιστοσύνην πρὸς τὸν στρατηγόν των. Ἡ παρουσία τῶν ξένων ἐγέννησεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ εὕρισκον ἐν Εὐρώπῃ συμμάχους. Τὰ ὄμματα πάντων ἐστρέφοντο ἰδίως πρὸς τὴν Γαλλίαν, ἥτις ἄλλοτε εἶχε προκαλέσει ἐπανάστασιν εἰς τὴν Ἀμερικὴν κατὰ τῶν Ἄγγλων, ὁ δὲ λαὸς τῆς ἐνεκολπώθη τὸ ζήτημα καὶ παρηκολούθει εὐμενῶς τὰ διαδραματιζόμενα εἰς τὴν μακρινὴν ταύτην χώραν. Καὶ αὐτὴ ἡ αὐλή, καίτοι ἀπεχθανομένη τὰς ἰδέας καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως, ἐνεθάρρυνε καὶ ἐνίσχυε τοὺς ἐπαναστάτας, ἐκ μίσους πρὸς τὴν αἰωνίαν ἐχθρὰν της Ἀγγλίαν.

Ὁ Ἄγγλος ἀρχιστράτηγος Χόου τὸν Ἰούνιον τοῦ 1777 ἐσχεδίασεν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Φιλαδελφείας καὶ προέβη μετὰ τοῦ στόλου καὶ τοῦ στρατοῦ πρὸς τὸν κόλπον τοῦ Chesapeak, ὅπου ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Μαρυλάνδην. Ὅπως καλύψῃ τὴν Φιλαδέλφειαν ὁ Βάσιγκτων, ἀντετάχθη κατὰ τῶν Ἄγγλων, ἀλλ' ἡττηθεὶς τὴν 11 Σεπτεμβρίου, ἕνεκα τῆς ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἐχθροῦ καὶ τῆς τακτικῆς τοῦ Χόου, ἐγκατέλειψε τὴν Πενσυλβανίαν. Οὕτω τὸ κογκρέσον κατέφυγεν εἰς Λανκάστερ. Ἐνῷ οἱ Ἄγγλοι προέβαινον εἰς παρασκευὴν τῶν χειμερινῶν αὐτῶν στρατοπέδων, ὁ Βάσιγκτων εὑρίσκετο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ὑποχωρῇ μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ στρατοῦ του εἰς μέρη ἄγρια καὶ ἔρημα, ὅπου διῆλθεν ὁλόκληρον τὸν χειμῶνα. Παρ' ὅλην τὴν δημιουργηθεῖσαν κατάστασιν ταύτην, οἱ Ἀμερικανοὶ ἐκράτουν ὑπέροπτε ὑψωμένην τὴν κεφαλήν. Ἡ ἧττα δὲ μικροῦ τινος ἀγγλικοῦ σώματος εἰς Σαρετόγαν ἔδωκε τὸ θάρρος εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκον ΙΣΤ', τῇ κοινῇ ἐπιθυμίᾳ τῶν Γάλλων, να τεθῇ ἀντιμέτωπος τῶν Ἄγγλων, τὴν δὲ 6 Φεβρουαρίου τοῦ 1778 ὑπεγράφη ἐν Βερσαλλίαις μετὰ τοῦ Βενιαμὶν Φραγκλίνου ἐμπορικὴ σύμβασις, καθ' ἣν τὸ ἀμερικανικὸν κογκρέσον ὑπεχρεοῦτο νὰ μὴ συνθηκολογήσῃ μετὰ τῶν Ἄγγλων, πρὸ τῆς ἀναγνωρίσεως παρ' αὐτῶν τῆς πλήρους ἀνεξαρτησίας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Γαλλία ἐκήρυξε κατὰ τῆς Ἀγγλίας πόλεμον καὶ ἐξαπέλυε δύο κατ' αὐτῆς στόλους.

Ὁ στρατὸς τοῦ Βάσιγκτων εὑρίσκετο τότε ἐν ἀπελπιστικῇ καταστάσει, ἄνευ τροφίμων, ἐνδυμάτων καὶ φαρμάκων, ῥαδιουργούμενος δὲ διαρκῶς ὑπὸ τῶν νομιμοφρόνων. Ὁ στρατηγὸς Λέε, ὕποπτος γενόμενος, παρεπέμφθη εἰς τὸ στρατοδικεῖον. Ὁ Ἄρνολδ, καταδικασθεὶς ἤδη ὡς καταχραστής, ἐλιποτάκτησε πρὸς τὸν ἐχθρὸν καὶ κατέστη διάσημος διὰ τὰς ὠμότητας αὐτοῦ ἐναντίον τῶν συμπατριωτῶν του, οὕτω πως δὲ ἠπειλεῖτο ἐμφύλιος πόλεμος, ὅστις θὰ ἐπέφερε θανάσιμον πλῆγμα κατὰ τοῦ ἀγῶνος τῆς ἀνεξαρτησίας.

Ἤδη ἡ ἐπαρχία Βέρμουτ ἐζήτει ν' ἀποτελέσῃ ἀνεξάρτητον κράτος. Ἡ πολιτεία τῆς Νέας Ὑόρκης ἠπείλει τὴν νεαρὰν δημοκρατίαν, μία δὲ μεραρχία στρατοῦ, κεκλεισμένη εἰς τὸ Τσάρλες-Τον, παρεδόθη εἰς τοὺς Ἄγγλους· τὰ στρατεύματα τῆς Πενσυλβανίας ἠπείλουν τὴν Φιλαδέλφειαν, καὶ τὰ τῆς Νέας Ὑερσέης ἐπανεστάτουν. Ὁ Βάσιγκτων, ὅπως σταματήσῃ τὸ κακόν, ἐτυφέκισε δύο ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἀποστατῶν. Ἡ Γαλλία ἐν τούτοις ἀπέστειλε μέγα ποσὸν χρήματος, στρατὸν διοικούμενον ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ροσεμπὼ καὶ σκάφη κυβερνώμενα ὑπὸ τοῦ Γκαρὸς καὶ τοῦ Μπαρά. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀνύψωσε τὸ θάρρος τῶν Ἀμερικανῶν. Ὁ Βάσιγκτων ἐν τούτοις στερούμενος τῶν πάντων δὲν ἠδύνατο νὰ ἀναδιοργανώσῃ τὸν στρατόν, μέχρις ὅτου ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις παρέσχε πρὸς τὸν στρατὸν τοῦτον 16.000.000 φράγκ.

Οὕτω διὰ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου τῆς Γαλλίας κατὰ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως τῶν ἀποικιῶν παρ' αὐτῆς ἠδυνήθη ἡ Ἀμερικανικὴ ὁμοσπονδία νὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμον ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1781. Ἐνῷ δὲ ὁ Λαφαγιέτ, διοικητὴς ἀνεξαρτήτου σώματος, εἰς μάτην προσεπάθει νὰ ἀναστείλῃ τὴν καταστρεπτικὴν προέλασιν τοῦ Ἄγγλου στρατηγοῦ Κορνουάλλις εἰς τὴν Καρολίναν καὶ Βιργινίαν, ἀφίκετο νικηφόρος ὁ γαλλικὸς στόλος, ὅστις, ἀποβιβάσας 3200 ἄνδρας, ἔπλευσεν ὅπως πολιορκήσῃ τὴν Νέαν Ὑόρκην. Ὁ Βάσιγκτων τότε ἐγκαταλείψας τὴν θέσιν τοῦ Νέου-Οὐΐνσωρ, καὶ βαδίσας αἰφνιδίως κατὰ τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ τῆς Βιργινίας περιέκλεισε τὸν στρατηγὸν Κορνουάλλις εἰς York-town, καὶ τὴν 17 Ὀκτωβρίου 1781 ἐξηνάγκασεν αὐτὸν εἰς παράδοσιν μετὰ τῶν 7.000 ἀνδρῶν, τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τῶν ἀποθηκῶν τῶν πολεμεφοδίων του. Τότε κατὰ πρῶτον οἱ Ἀμερικανοὶ ἀπέλαυσαν ἀληθῆ χαρὰν ἐκ τῆς νίκης ταύτης. Οἱ Ἄγγλοι, οἵτινες ἤδη εἶχον ἐξασθενήσει μεγάλως, ὑπέστησαν δεινὰς συμφορὰς ἐκ τῆς τακτικῆς, ἣν ἐφήρμοζεν ὁ Βάσιγκτων καὶ οὐδὲν ἠδύναντο πλέον νὰ πράξωσιν ἐναντίον αὐτοῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Ἀγγλία, περιπλακεῖσα εἰς πόλεμον μετὰ τῶν συμμάχων, ἐπολέμει εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς θαλάσσας, εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ εἰς τὰς Ἀντίλλας κατὰ τῶν Γάλλων, Ἱσπανῶν καὶ Ὀλλανδῶν, ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποστείλῃ ἐνισχύσεις εἰς τὴν Ἀμερικήν. Ἡ δημιουργηθεῖσα κατάστασις παρέσχεν ἐν Ἀγγλίᾳ τοιαύτην ἰσχὺν εἰς τὸ φιλειρηνικὸν κόμμα, ὥστε ὁ λόρδος Νὸρθ ὑπεχρεώθη νὰ παραιτηθῇ καὶ ἡ σχηματισθεῖσα νέα κυβέρνησις ὑπὸ τοὺς Ρόγκιγκαμ Σερμποὺρν καὶ Φόξ, ἐπεδίωξε τὴν σύναψιν ἰδιαιτέρας συνθήκης μετὰ τῶν ἀμερικανικῶν ἀποικιῶν. Οὕτως ὁ ἀρχίσας ἀπὸ τοῦ 1775 πόλεμος ἐφαίνετο τερματιζόμενος, καὶ τὴν 20 Ἰανουαρίου 1783 ἤρξαντο αἱ περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις ἔχουσαι ὡς βάσιν τὴν ἀναγνώρισιν ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας τῆς πλήρους ἀνεξαρτησίας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς· ὑπεγράφη δὲ ἡ συνθήκη αὕτη τὴν 30 Νοεμβρίου 1783 ἐν Βερσαλλίαις, παρισταμένων ὡς ἀντιπροσώπων τῆς Ἀμερικῆς τοῦ Φραγκλίνου καὶ τοῦ Ἄνταμς. Ἡ Ἀγγλία παρεχώρησεν εἰς τὰς νέας πολιτείας μεγίστην ἔκτασιν ἔχουσαν ὡς σύνορα τὸν Καναδᾶν.

Ὁ Βάσιγκτων μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου, παραιτηθεὶς τῆς ἀρχηγίας τοῦ στρατοῦ, ἐπανῆλθεν εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον. Ἀλλ' αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, ἀποκτήσασαι τὴν ἐλευθερίαν των, εἶχον περιέλθει εἰς δεινὴν οἰκονομικὴν ἐξάντλησιν. Ὁ πόλεμος εἶχε στοιχίσει εἰς αὐτὰς 135.000.000 δολλαρίων, μὴ ὑπολογιζομένων τῶν καταστροφῶν ἃς ὑπέστησαν αἱ μεγάλαι καὶ μικραὶ ἰδιοκτησίαι. Οἱ φονευθέντες ἀνήρχοντο εἰς 70.000 ἄνδρας, τὸ δὲ κογκρέσον ἀνεγνώρισε 43.000.000 δολλαρίων χρέη πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ Ὀλλανδίαν. Ἡ δημοκρατία εὑρίσκετο ἄνευ πίστεως καὶ ἄνευ ἄλλων οἰκονομικῶν μέσων, αἱ δὲ πολιτεῖαι εἶχον διαιρεθῆ εἰς δύο ἀντιμαχομένας μερίδας, τῶν καθαρῶς δημοκρατικῶν καὶ τῶν ὁμοσπόνδων. Ἀφ' ἑτέρου, ὁ στρατὸς προβὰς εἰς πραξικόπημα ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς μοναρχίας καὶ προσέφερε τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν εἰς τὸν Βάσιγκτων. Οὗτος ὅμως ἀπέρριψε ταύτην μετ' ἀγανακτήσεως, ἀπηύθυνε δὲ ὑπερόχου περιεχομένου ἐπιστολὴν πρὸς τὴν συνελθοῦσαν εἰς Φιλαδέλφειαν γενικὴν τῶν πολιτειῶν συνέλευσιν καὶ ἐσταμάτησε τὸν βαδίζοντα κατὰ τῆς συνελεύσεως στρατόν, πρὸς ὃν ἀπηύθυνεν ἀποχαιρετισμὸν γενόμενον δεκτὸν μετὰ δακρύων καὶ ἐπευφημιῶν. Διελθὼν τὴν Φιλαδέλφειαν κατέθεσεν εἰς τὴν κυβέρνησιν τὰ δικαιολογητικὰ τῶν δαπανῶν τοῦ πολέμου, τοῦ ὁποίου τὰ μυστικὰ κονδύλια καθ' ὅλην τὴν ὀκταετῆ διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος δὲν εἶχον ὑπερβῆ τὰς 1982 λίρας στερλίνας. Ἀφιχθεὶς εἰς τὴν Ἀνάπολιν ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του καὶ ἐπανῆλθεν ἐκ νέου εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον, ἐπαναρχίσας τὴν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων του εἰς Mount-Vernon, μόνην ἀμοιβὴν λαβὼν ἐκ μέρους τοῦ ἀρτισυστάτου κράτους, τιμῆς ἕνεκεν, τὴν μὴ καταβολὴν ταχυδρομικῶν τελῶν διὰ τὴν προσωπικὴν αὐτοῦ ἀλληλογραφίαν. Ὁ Βάσιγκτων, καλλιεργῶν τὰ κτήματά του, ἐπεμελήθη ταυτοχρόνως τὴν συγκοινωνίαν τῆς ἐπαρχίας του διὰ τῆς χαράξεως ὁδῶν καὶ διὰ τῆς ἀναπτύξεως ποταμίου ναυσιπλοΐας, ἵδρυσε δὲ πρὸς τούτοις ἰδίαις δαπάναις δύο κολλέγια. Οἱ ἀξιωματικοὶ ὅμως τοῦ στρατοῦ συνέστησαν τὸ τάγμα τοῦ «παρασήμου τοῦ Κιγκ-

Digitized by Google

του», ὅπερ θὰ περιήρχετο κληρονομικῶς εἰς τοὺς ἀπογόνους αὐτῶν καὶ ἀπετέλει, οὕτως εἰπεῖν, ἀριστοκρατίαν. Ἡ κοινὴ γνώμη ἐξηγέρθη κατὰ τῆς νέας ταύτης κοινωνικῆς διακρίσεως καὶ ὁ Βάσιγκτων κατεπολέμησεν αὐτήν.

Αἱ ἐγερθεῖσαι φιλοδοξίαι ἐν Ἀμερικῇ ἔτεινον πρὸς δημιουργίαν ἰδιαιτέρων κρατῶν ἐξ ἑκάστης πολιτείας. Ὁ Βάσιγκτων, ἀντιταχθεὶς εἰς τὰς τοιαύτας χωριστικὰς τάσεις, ὑπερεμάχησεν ὑπὲρ μιᾶς κεντρικῆς ἐξουσίας ἰσχυρᾶς. Συνῆλθε τότε συνέλευσις ἐν Φιλαδελφείᾳ, τῆς ὁποίας πρόεδρος ἐξελέγη ὁμοψήφως ὁ Βάσιγκτων, κατὰ πρότασιν τοῦ Φραγκλίνου, ἐψηφίσθη δὲ κατ' αὐτὴν τὸ σύνταγμα, ὅπερ ἐξησφάλισε δημοκρατικὸν πολίτευμα, γερουσίαν ἑπταετοῦς διαρκείας καὶ πρόεδρον ἐκλογόμενον κατὰ τετραετίαν, εἰς ὃν ἀνετέθη ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία, ἡ διεύθυνσις πασῶν τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων καὶ ἡ διοίκησις ὅλων τῶν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν δυνάμεων τῆς χώρας. Ὁ Βάσιγκτων ἐξελέγη διὰ παμψηφίας πρῶτος πρόεδρος τῆς δημοκρατίας τὴν 1 Φεβρουαρίου 1789, συνεκάλεσε δὲ ἀμέσως τὸ Κογκρέσον, καὶ ἤρξατο ὀργανώνων τὰ τῆς διοικήσεως τοῦ κράτους, τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ στρατοῦ. Ἔπειτα προέβη εἰς τὸν διακανονισμὸν τῶν δημοσίων χρεῶν καὶ τὴν βαθμιαίαν ἐξόφλησιν αὐτῶν διὰ τῆς ἐπιβολῆς ἐλαφρῶν τελωνειακῶν δασμῶν. Συνέστησεν ἀμέσως κανονικὴν πρόσοδον πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς γεωργίας καὶ ἵδρυσεν ἐν τέλει τὴν ἐθνικὴν τράπεζαν τῆς Ἀμερικῆς. Ἐν τῷ μεταξὺ συνῆψε πολυαρίθμους ἐμπορικὰς συμβάσεις μετὰ διαφόρων κρατῶν τῆς Εὐρώπης.

Ἐνῷ κατεγίνετο εἰς τὸ εἰρηνικὸν τοῦτο ἔργον, ἐξερράγη ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις. Ὁ ἀμερικανικὸς λαὸς ἐδείκνυε διαθέσεις, ὅπως ἀναμιχθῇ ἐνεργῶς εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν ταύτην κίνησιν τῆς Εὐρώπης. Ὁ Βάσιγκταν ὅμως ἐπέμενεν ὅπως αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, κράτος μικρὸν καὶ ἐξηντλημένον οἰκονομικῶς, τηρήσωσιν ἀπόλυτον οὐδετερότητα μὴ ἀναμιγνυόμεναι εἰς τὰ συμβαίνοντα ἐν Εὐρώπῃ. Τοὐναντίον ἐπωφεληθεὶς τῆς περιστάσεως ταύτης, συνωμολόγησε μετὰ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ἐμπορικὴν σύμβασιν ὑπὸ τοὺς καλλίστους ὅρους. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Βάσιγκτων ἐξελέγη ἐκ νέου πρόεδρος τῆς δημοκρατίας. Ἡ Ἀμερικανικὴ δημοκρατία ἥσυχος καὶ ἐλευθέρα ἐσωτερικῶς, ἐμπνέουσα δὲ σεβασμὸν ἐξωτερικῶς, εἶχεν ἐνώπιόν της εὐρὺ στάδιον ἀναπτύξεως. Ὁ Βάσιγκτων, ὅταν ἤθελον οἱ Ἀμερικανοὶ νὰ ἐκλέξωσι τοῦτον καὶ ἐκ τρίτου πρόεδρον, ἀπεποιήθη. Ὅταν κατέλιπε τὴν ἀρχήν, ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἀνήρχετο εἰς 3.000.925 κατοίκους, τὰ δὲ οἰκονομικά των εἶχον βελτιωθῆ σημαντικῶς διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς γεωργίας καὶ τῆς βιομηχανίας.

Ἀλλ' ἡ Γαλλία, ἥτις εἶχεν ἐπέμβει τόσον ἐνεργῶς ὑπὲρ τῆς ἀμερικανικῆς ἀνεξαρτησίας, ἠπείλει ἤδη τὴν νεαρὰν δημοκρατίαν διὰ τοῦ διευθυντηρίου της. Τὴν 31 Ὀκτωβρίου 1796 τοῦτο ἀπηγόρευσε τὴν εἰσαγωγὴν παντὸς ἀγγλικοῦ ἐμπορεύματος, διετάραξε δὲ σπουδαίως τὸ ἀμερικανικὸν ἐμπόριον. Ἐκτὸς τούτου ἡ Γαλλία διακόψασα αἴφνης τὰς μετὰ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν διενεργουμένας διαπραγματεύσεις περὶ νέας ἐμπορικῆς συμβάσεως, ἐψήφισε τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1798 νόμον ἐναντίον τοῦ ἐμπορίου πάντων τῶν οὐδετέρων κρατῶν, πρᾶγμα ὅπερ ἐσήμαινε διὰ τὴν Ἀμερικὴν κήρυξιν πολέμου. Κατὰ συνέπειαν αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι εὑρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ λάβωσιν ἀμυντικὰ μέτρα ἐκ τοῦ φόβου μήπως ἴδωσιν ἀποβιβαζομένους στρατοὺς τῆς θριαμβευούσης τότε Γαλλικῆς δημοκρατίας εἰς τὰς ἀκτάς των. Αἱ ἀμερικανικαὶ συμπολιτεῖαι ὑπεστήριζον τὸ δόγμα ὅτι ἡ σημαία καλύπτει τὸ ἐμπόρευμα. Ἀλλ' ὅπως ἀμυνθοῦν κατὰ τῆς γαλλικῆς ἀπειλῆς, ἐπεφόρτισαν τὸν Βάσιγκτων, ὅπως ἀναλάβῃ τὴν ὀργάνωσιν νέου στρατοῦ, πρὸς ἀσφάλειαν τῆς χώρας κατ' ἐνδεχομένης προσβολῆς τοῦ γαλλικοῦ διευθυντηρίου. Οὕτως ὁ Βάσιγκτων πρὸ τῆς νέας ταύτης ἀνάγκης, ἐγκατέλειψε τὸν εἰρηνικὸν ἀγροτικὸν βίον τοῦ Mount Vernon καὶ ἀνέλαβεν αὖθις καθήκοντα ἀρχιστρατήγου. Διωργάνωσε τὸν στρατὸν καὶ παρεσκεύασε στόλον, ἀνέλαβε δὲ ἀμφοτέρων τὴν διοίκησιν. Ἡ κατάστασις ὅμως εἰς ἣν εὑρίσκετο τὸ γαλλικὸν διευθυντήριον, ἀπέτρεψε τὴν ἔκρηξιν τοῦ πολέμου τούτου, καὶ βραδύτερον, γενόμενος ὁ Βοναπάρτης ὕπατος, ἀπέκρουσε πάσας τὰς περὶ πολέμου κατὰ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἰδέας, συνωμολόγησε δὲ μετ' αὐτῶν ἐμπορικὴν συνθήκην, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀνεγνώριζεν ἐκ νέου τὸ δόγμα, ὅτι ἡ σημαία καλύπτει τὸ ἐμπόριον.

Ὁ μέγας Ἀμερικανὸς πολίτης ἀπέθανε τῷ 1799 ἐν Mount-Vernon, μὴ ἀφήσας τέκνα. Διὰ τῆς διαθήκης του ἀπέδιδεν εἰς πάντας τοὺς μαύρους δούλους του τὴν ἐλευθερίαν, ἦτο δ' αὕτη ἡ πρώτη πρᾶξις, καθ' ἣν ἀπηλευθεροῦντο δοῦλοι ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις. Ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ ἁγνοῦ δημοκράτου, δὲν ἠδύνατο νὰ κατανοηθῇ ἡ ὕπαρξις τοῦ θεσμοῦ δουλείας ἐν χώρᾳ δημοκρατικῶς κυβερνωμένῃ, ἔδιδε δὲ οὕτω τὸ παράδειγμα τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν δουλοπαροίκων. Τὸ μέγιστον μέρος τῆς περιουσίας του ἐκληροδότησε πρὸς ἵδρυσιν διαφόρων σχολείων, τὸ δὲ ὑπόλοιπον ἀνερχόμενον εἰς 3.000.000, διέθεσεν ὑπὲρ τοῦ ἀνεψιοῦ του. Τὸ λείψανον τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς ἀνεπαύετο εἰς Mount-Vernon μέχρις ὅτου τὸ ἀμερικανικὸν Κογκρέσον διὰ ψηφίσματος διέταξε τὴν μεταφορὰν αὐτοῦ εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους ἄρτι ἱδρυθεῖσαν καὶ φερώνυμον αὐτοῦ, ὅπως τεθῇ εἰς μνημεῖον, ὅπερ ἀνήγειρεν εἰς αὐτὸν ἡ ἐθνικὴ εὐγνωμοσύνη.

Συνηθίζουσιν οἱ ἱστορικοὶ νὰ συγκρίνωσι τὸν Βάσιγκτων πρὸς τὸν Κορίνθιον Τιμολέοντα διὰ τὰ φιλελεύθερα δημοκρατικά του φρονήματα, τὴν πραότητα καὶ τὴν δικαιοσύνην μεθ' ὧν ἐκυβέρνησεν οὗτος τὰς Συρακούσας. Πράγματι ἡ ὁμοιότης τῶν δύο ἀνδρῶν εἶναι μεγίστη. Καὶ ὁ Βάσιγκτων μετέβαλεν ἐπίσης τὰς δυναστευούσας εἰς τὴν μητρόπολίν των ἀποικίας εἰς κράτος ἀνεξάρτητον· παρεσκεύασε τὸν λαόν των, ὅπως δημιουργήσῃ ἔθνος ἑνιαῖον, καὶ ἐθεμελίωσε τὴν ἐλευθερίαν, μεταβαλὼν ἐπαρχίας τινὰς εἰς ἰσχυρὰν δημοκρατίαν. Ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς οἰκονομικῆς εὐημερίας τῆς πατρίδος του καὶ τοῦ μέλλοντος αὐτῆς πλούτου, δι' ὧν μέτρων ἔλαβε πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας καὶ τῆς βιομηχανίας. Ὁ Βάσιγκτων ὑπῆρξε μέγας, ἴσως ὁ μέγιστος ἀνὴρ τῶν νεωτέρων χρόνων. Ἡ μεγίστη τῶν ἀρετῶν του ἦτο ἡ ἁπλουστέρα, ἀλλὰ καὶ ἡ δυσχερεστέρα κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους· ἡ ἐπιμονή του ὅπως ἱδρύσῃ κράτος ἑνιαῖον ἐν μέσῳ τοσούτων ἀντιδράσεων, καὶ διαπαιδαγωγήσῃ τοὺς πολίτας του ἀξίους τῆς δημοκρατίας. Ἑτέρα μεγάλη ἀρετὴ αὐτοῦ ἦτο ἡ μετριοφροσύνη καὶ ἡ ἀφιλαρχία του. Ἀμέσως ὡς ἐπραγματοποιεῖτο ὁ σκοπὸς δι' ὃν ἀνελάμβανεν ἀξίωμά τι, ἀπεσύρετο τῆς ἀρχῆς καὶ ἀνελάμβανε τὸ ἔργον τοῦ καλλιεργητοῦ τῆς γῆς, διδάσκων τοὺς συμπολίτας του τὰς νέας μεθόδους τῆς καλλιεργείας. Εἰς πᾶσαν δυσχερῆ περίστασιν οἱ συμπολῖταί του ἐζήτουν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀγρούς του, ὅπως τοῦ ἀναθέσουν τὴν ἀρχήν, ὡς ἔπραττον οἱ Κορίνθιοι διὰ τὸν Τιμολέοντα. Ὁ Βάσιγκτων ζῶν οὐδεμίαν ἀμοιβὴν ἐδέχθη παρὰ τοῦ κράτους διὰ τὰς ὑπηρεσίας του πρὸς αὐτό, ἀλλ' αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι οὐδεμίαν μετὰ τὸν θάνατόν του παρέλειψαν τιμὴν πρὸς τὸν ἱδρυτήν των. Ἐκτὸς τοῦ περιλάμπρου μνημείου, ὅπερ ἤγειραν πρὸς τιμήν του, καὶ ὅπερ ἀποτελεῖται ἐξ ὀβελίσκου ὕψους διακοσίων μέτρων, ἔδωκαν τὸ ὄνομα τοῦ *Βάσιγκτων* εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῶν δημοκρατικῶν συμπολιτειῶν, τῶν ὁποίων ἡ δύναμις, ὁ πολιτισμὸς καὶ ὁ πλοῦτος ἔφθασαν εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους εἰς τὸ κατακόρυφον. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— [ΤΕΚΤΟΝ.] Ὁ Γεώργιος Βάσιγκτων ἐμυήθη τὴν 4 Νοεμβρίου 1752 εἰς τὴν τεκτονικὴν στοὰν Fredenichsburg Virginia ὑπ' ἀρ. 4, τὴν 4 Αὐγούστου 1753 προήχθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Διδασκάλου, τῷ δὲ 1758 εἰς τὸν τοῦ Ἱππότου Ροδοσταύρου. Ἱδρύσας τῷ 1779 ἐν τῇ πλησίον τῆς Βασιγκτῶνος πόλει τῆς Ἀλεξανδρείας φερώνυμον τῆς πόλεως στοὰν ὑπ' ἀρ. 22, ἐχρημάτισε πρῶτος Σεβάσμιος αὐτῆς. Ἀπὸ τῆς ἕδρας δὲ τοῦ Σεβασμίου διεκήρυξεν ὅτι αἱ ἐξευγενίζουσαι τὸν ἄνθρωπον ἀρεταὶ διδάσκονται ἐν ταῖς στοαῖς, ἡ δὲ ὀρθὴ χρῆσις τῶν ἀρχῶν τῆς ἐλευθέρας τεκτονικῆς συμβάλλει εἰς τὴν ἀτομικὴν καὶ κοινωνικὴν εὐδαιμονίαν. Τὴν 13 Ἰανουαρίου 1780 ἐξελέγη Μέγας Διδάσκαλος τῆς Πενσυλβανίας, ὀλίγον δὲ βραδύτερον Μέγας Διδάσκαλος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Κατὰ τὴν κηδείαν του τοῦ ἀπενεμήθησαν τεκτονικαὶ τιμαί.

Ὁ Γεώργιος Βάσιγκτων ἐν στολῇ τέκτονος.

Πρὸς τιμήν του οἱ Ἀμερικανοὶ τέκτονες περισυλλέξαντες 4.000.000.000 δολλάρια ἀνήγειραν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῆς Βιργινίας παμμέγιστον μνημεῖον (George Washington Masonic Memorial) ἐκτάσεως 32 στρεμμάτων, βάθους 230 ποδῶν, πλάτους 160 καὶ ὕψους 200, ἀρχαίου δὲ ἑλληνικοῦ ρυθμοῦ. Τὸ μνημεῖον τοῦτο ἀπαρτίζεται ἐκ δύο ὀρόφων, ὧν ὁ πρῶτος περιλαμβάνει τὴν Washington Hall (αἴθουσαν τοῦ Βάσιγκτων), ἐν ᾗ εἶναι ἐστημένος ὁ ἀνδριὰς τοῦ μεγάλου ἀνδρός, ἐν τῷ δευτέρῳ ὀρόφῳ εὑρηνται τὰ ἀναμνηστικὰ τῆς προεδρείας του, εἰς ἰδιαιτέραν δὲ αἴθουσαν τὰ τεκτονικά του ἐμβλήματα. Ἄνωθεν τῶν δύο τούτων ὀρόφων ὁ ἀρχιτέκτων ἔθηκε πύργον, ἑλληνικοῦ ρυθμοῦ, ἀναπαριστῶντα τὴν εὐθύτητα τοῦ Βάσιγκτων ἐν τῇ τῶν κοινῶν διοικήσει καὶ ὑπομιμνήσκοντα εἰς τοὺς συγχρόνους πολιτικοὺς ὅπως προτιμῶσι τὴν εὐθεῖαν ὁδόν, ἥτις εἶναι συντομωτέρα πάσης τεθλασμένης. Τὰ ἐγκαίνια τοῦ μνημείου αὐτοῦ ἐγένοντο τὴν 1 Νοεμβρίου 1923, παρέστησαν δ' εἰς αὐτὰ 60000 ἀντιπρόσωποι 17000 στοῶν. Π. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

— **Βάσιγκτων** (Washington), *Γουλιέλμος*. Ἀμερικανὸς φιλέλλην, γεννηθεὶς τῷ 1796 ἐν Βασιγκτῶνι καὶ ἀποθανὼν ἐν Ναυπλίῳ τῷ 1827. Συγγενὴς τοῦ πρώτου προέδρου τῆς δημοκρατίας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, εἰσῆλθε δεκαετὴς εἰς τὴν ἐν West-Point στρατιωτικὴν σχολήν, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξῆλθε φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ, τοιαύτην δ' ἐπέδειξε πρόοδον εἰς τὰ μαθηματικά, ὥστε ἀμέσως διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὴν σχολὴν ταύτην. Παθὼν ἐξ ὑπερκοπώσεως ἀπεστάλη πρὸς θεραπείαν εἰς Παρισίους, κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του δὲ συνεταξίδευσε μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Λαφαγιέτ, ὅστις ἐζήτησε παρὰ τῆς ἀμερικανικῆς κυβερνήσεως νὰ τὸν συνοδεύσῃ ὁ νεαρὸς Βάσιγκτων εἰς τὴν ἀνὰ τὴν Ἀμερικὴν περιοδείαν του.

Βραδύτερον διωρίσθη ὡς στρατιωτικὸς ἀκόλουθος ἐν Μαδρίτῃ, ὅπόθεν, ἐπιστρέψας εἰς Ἀμερικήν, διωρίσθη καθηγητὴς τῶν ἀνωτέρων μαθηματικῶν εἰς τὴν τότε ἱδρυθεῖσαν σχολὴν τῶν ἀξιωματικῶν ἐν τῷ φρουρίῳ Μονρόε. Ἐξηκολούθει δ' ἐκτελῶν τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῷ ὑπηρεσίαν, ὅτε αἱ ἀφικνούμεναι εἰς Ἀμερικὴν εἰδήσεις περὶ τοῦ διεξαγομένου ἐν Ἑλλάδι ἀγῶνος ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας της, συνεκίνησαν τὸν ἀμερικανικὸν κόσμον. Ἐνθουσιασθεὶς ἐκ τῶν ἑλληνικῶν θριάμβων, ἔσπευσεν αὐθορμήτως εἰς τὸ ἐν Ἀμερικῇ φιλελληνικὸν κομιτᾶτον καὶ προσεφέρθη ὅπως ἀπέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ προσφέρῃ τὴν σπάθην του ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνός της. Ἡ ἐπιτροπὴ ἀπεδέχθη εὐγνωμόνως τὴν πρότασιν τοῦ Βάσιγκτων, ὅστις ἀπῆλθεν εἰς Ἑλλάδα ἀγωνισθεὶς ἐκεῖ ἐπὶ δύο ἔτη. Ὅτε ὅμως ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἐζήτησε νὰ ὑπαγάγῃ αὐτὴν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας (1824), ὁ νεαρὸς ἀξιωματικός, εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ὁποίου δὲν εἶχε κατευνασθῆ τὸ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν μῖσος, ἐκ συμφώνου μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Ρὸς διεμαρτυρήθη καὶ παραιτηθεὶς ἀπῆλθεν εἰς Σμύρνην.

Ἡ παραμονή του εἰς τὴν πόλιν ταύτην εἶχε καταστῆ σκάνδαλον· ἔφερεν ἐπιδεικτικῶς τὴν ἑλληνικὴν φουστανέλλαν καὶ ἠδιαφόρει διὰ τὴν ἐντύπωσιν ἣν προεκάλει ἡ παρουσία του εἰς πόλιν, ὅπου πρὸ τριῶν ἐτῶν ὁ τουρκικὸς ὄχλος εἶχε προβῆ εἰς τρομερὰς σφαγὰς κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἀπεφάσισαν τότε τὴν σύλληψιν αὐτοῦ, ἀλλ' οὗτος ἐπέβη γαλλικοῦ πλοίου, ὅπερ τὸν ἀπεβίβασεν εἰς Κέαν. Ἐκεῖθεν ναυλώσας μικρὸν σκάφος ἔπλεεν εἰς Ναύπλιον, ἀλλ' ἀντίθετοι ἄνεμοι ἔφεραν αὐτὸν εἰς Ὕδραν, ὅπου εἶχεν ἀποβιβασθῆ, ὅτε τὸ πρῶτον ἀφίκετο εἰς τὴν Ἑλλάδα, φιλοξενηθεὶς ὑπὸ τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτη. Τὴν φορὰν ταύτην κατέλυσεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ ναυάρχου Ἐμμανουὴλ Τομπάζη, εἰς ὃν ἀφηγήθη τὰ ἀναγκάσαντα αὐτὸν νὰ παραιτηθῇ ἐκ τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ αἴτια. Εἰς τὰς σημειώσεις τὰς ὁποίας ἀφῆκεν ὁ Βάσιγκτων ἀναφέρει, ὅτι ὁ ναύαρχος Τομπάζης ὡμίλει μετὰ πολλῆς εὐχερείας τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν καὶ ὅτι ἡ θυγάτηρ του ἦτο ἐρασμιωτάτη κόρη. Μετὰ παραμονὴν τριῶν ἑβδομάδων εἰς Ὕδραν μετέβη εἰς Ναύπλιον ἀναλαβὼν ὑπηρεσίαν εἰς τὸν τότε ὀργανούμενον τακτικὸν στρατὸν μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ Ἑλλὰς ἐσπαράσσετο ὑπὸ ἐσωτερικῶν διαιρέσεων καὶ ἐμαστίζετο ἐξ ἐπιδημιῶν. Ὁ Βάσιγκτων κατέκειτο ἀσθενής, ὅτε ἐν Ναυπλίῳ ἐξερράγη στάσις. Ἡ κυβέρνησις διέταξεν αὐτὸν ὅπως τὴν καταστείλῃ, ὁ δὲ Βάσιγκτων, τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τριακοσίων ἀνδρῶν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, συνεπλάκη μετὰ τῶν στασιαστῶν, ἀλλὰ τραυματισθεὶς θανασίμως ἐκ βολῆς κανονίου, ριφθείσης ἀπὸ τοῦ Παλαμηδίου, μετεφέρθη εἰς τὸ πτωχὸν οἴκημά του, ὅπου ἐξέπνευσε μετὰ δύο ὥρας.

Ὁ Κλέων Ραγκαβῆς, διατελῶν γραμματεὺς τῆς ἑλληνικῆς πρεσβείας ἐν Βασιγκτῶνι, ἐσχετίσθη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Γουλιέλμου, ὑποστρατήγου Βάσιγκτων, ὅστις παρέδωκεν εἰς αὐτὸν τὸ ἡμερολόγιον τοῦ φονευθέντος ἐν Ναυπλίῳ ἀδελφοῦ του,

Digitized by Google

ὅπερ οὗτος, ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἑλλάδα κατέθηκεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Βουλῆς. Εἰς τὰς ἀσυνδέτους σελίδας τοῦ ἡμερολογίου του ὁ Γουλιέλμος Βάσιγκτων παρέχει χαρακτηριστικὰς εἰκόνας τῆς ἐποχῆς. Κατὰ τὰς μακρὰς του, λέγει, περιηγήσεις, ἐκ τῶν τεσσάρων ἀντικειμένων τὰ ὁποῖα τοῦ ἀφῆκαν ζωηροτέρας ἐντυπώσεις εἰς αὐτόν, ἐν εἶναι καὶ ἡ νῆσος Ὕδρα. «Ἂν καὶ ζῶ μεταξὺ τῶν Ὑδραίων ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον, ἀτενίζω πάντοτε αὐτοὺς ἀπλήστως· αἱ πλούσιαι ἀμφιέσεις των, ἡ ἐπιμεμελημένη τοῦ ἀτόμου των περιποίησις, τὸ σοβαρὸν ἦθος των καὶ ἰδίως ἡ ἁγνότης τῶν ἠθῶν των, παρουσιάζουν καταπληκτικὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἀνήμερον τοῦ χαρακτῆρος καὶ τὴν τραχεῖαν αὐτῶν ὕπαρξιν». Χαριεστάτη εἶναι ἡ περιγραφὴ τῆς αἰθούσης ὑποδοχῆς τῆς οἰκίας τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτη, ὅπου ὁ περιώνυμος πατριώτης ἐδέχετο κατὰ πᾶσαν ἑσπέραν τοὺς προκρίτους τῆς νήσου, καθήμενος ἐπὶ μεγάλου χρυσοῦ ἀνακλίντρου. Ἐκεῖ ὁ Βάσιγκτων ἐγνώρισε τοὺς τρεῖς υἱοὺς αὐτοῦ, τὸν Κανάρην, τὸν Τσαμαδόν, τὴν Μπουμπουλίναν καὶ τοὺς Ἐμμανουὴλ καὶ Ἰάκωβον Τομπάζην, περὶ τῶν ὁποίων διηγεῖται χαρακτηριστικὸν ἀνέκδοτον. «Οὗτοι, λέγει, διεξῆγον εὐρύτατον ἐμπόριον μετὰ τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου. Κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν εὑρέθησαν κατέχοντες 600.000 γρόσια ἀνήκοντα εἰς τὸν Μωχαμὲτ-Ἀλῆν. Ἡ πρωτίστη αὐτῶν φροντὶς ἦτο νὰ ἐπιστρέψωσι τὴν ξένην περιουσίαν εἰς τὸν δικαιοῦχον, κατάπληκτος δ' ἔμεινεν ὁ ἀντιβασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου πρὸ τῆς ἄκρας τιμιότητος τῶν ὑπερηφάνων τούτων Ὑδραίων». Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1824 εὑρίσκετο πλησίον τοῦ Μεσολογγίου, ἐντὸς μικροῦ ἱστιοφόρου, κομίζοντος πολεμεφόδια εἰς τὸ φρούριον. Κατέκειτο ἀσθενὴς καὶ ριγῶν, ἄνευ θερμῆς τροφῆς καὶ ἄνευ φαρμάκων. Ὁ Μάσσων τοῦ εἶχεν ἀποστείλει στρῶμα, αὐτὸς δὲ μετεχειρίζετο τὴν φουστανέλλαν του ὡς προσκέφαλον. Ἐγκαταλελειμμένος εἰς τὸν θαλαμίσκον τοῦ μικροῦ σκάφους ὑπέφερεν ἐκ πυρετῶν. «Εἰς τὴν μοναξίαν μου ταύτην, γράφει εἰς τὸ ἡμερολόγιόν του, ἡ διαρκὴς μου σκέψις ἦτο πῶς ἀνακτῶν τὴν ὑγείαν μου νὰ εἰσέλθω εἰς τὴν πόλιν τοῦ Μεσολογγίου καὶ συμμερισθῶ τὸν ἡρωϊκὸν τῆς ἀγῶνα. Καὶ ἐὰν μὲν ἀπέθνησκον ἐκεῖ, ὑπομονή, ἀλλ' ἡ ἰδέα ὅτι ἦτο ἐνδεχόμενον ν' ἀποθάνω μέσα εἰς τὸν ἄθλιον θαλαμίσκον ἑνὸς πλοιαρίου τόσον ἀδόξως, ἐβασάνιζεν ἀδιακόπως τὴν ψυχήν μου. Ποῦ τὰ χρυσᾶ ὄνειρα τῆς πρώτης νεότητος! ἀπὸ αὐτῶν μὲ χωρίζει ὁ βαθύρρους ὠκεανὸς καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ πρόωρος τάφος». Οὕτω τελειώνει τὸ ἡμερολόγιον τοῦ Γουλιέλμου Βάσιγκτων. Αἱ προαισθήσεις του ἐπηλήθευσαν, καὶ μόλις τριακονταετὴς ἐκάλυψεν αὐτὸν ἡ ἑλληνικὴ γῆ, οὐδεὶς δὲ γνωρίζει ποῦ εὑρίσκεται ὁ τάφος τοῦ συγγενοῦς τούτου τοῦ μεγάλου τῆς Ἀμερικῆς πολίτου τοῦ σπεύσαντος νὰ προσφέρῃ τὴν ζωήν του ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

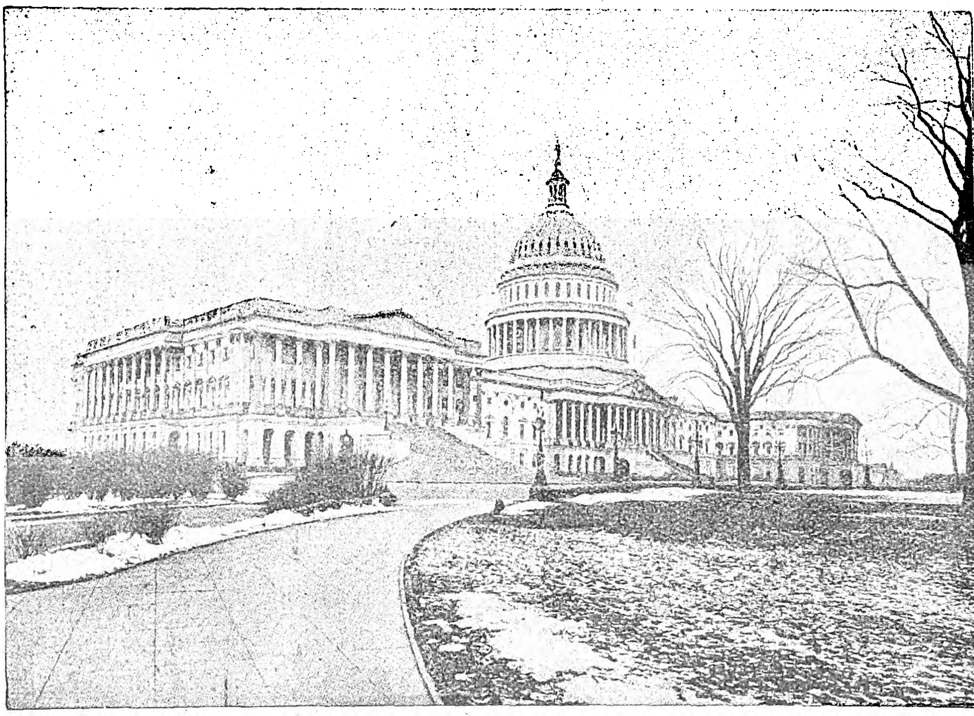

Τὸ Καπιτώλιον τῆς Βάσιγκτων.

Βάσιγκτων (Washington) *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ἐν τῷ ὁμοσπονδιακῷ διαμερίσματι τῆς Κολομβίας, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ὀτομάκ, εἰς τὸ σημεῖον τῆς εἰς αὐτὸν συμβολῆς τοῦ Ἀνακόστια (Β. πλάτ. 38° 53′ 25″, μῆκ. 76° 2′ 24″ Δ Γκρήν.), εἰς ἀπόστασιν 380 περίπου χιλμ. ἀπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ καὶ 188 ἀπὸ τῆς λεκάνης τοῦ Τζήζιπηκ. Κάτοικοι 450.000. Εἶναι ἕδρα τῆς ὁμοσπονδιακῆς κυβερνήσεως καὶ πόλις διαμονῆς τοῦ προέδρου καὶ ἀντιπροέδρου τῆς δημοκρατίας, τοῦ Κογκρέσου καὶ τῶν ὁμοσπόνδων κυβερνητικῶν ὑπηρεσιῶν.

Παρὰ τὸν τίτλον της, ὡς πρωτευούσης τῆς Ὁμοσπονδίας, ἡ Βάσιγκτων εἶναι ἁπλοῦν κέντρον διοικητικόν, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἑτέρας πολιτικῆς ἐπιρροῆς καὶ ἐμπορικῆς σημασίας, καίτοι ἡ γεωγραφική της θέσις παρέχει εὐνοϊκωτάτους ὅρους διὰ τὴν ἐμπορικὴν αὐτῆς ἀνάπτυξιν. Πράγματι, ὁ Ὀτομάκ, ἔχων εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο πλάτος ὑπερβαῖνον τὰ χίλια μέτρα, εἶναι πλωτὸς καὶ διὰ μεγάλης χωρητικότητος ἔτι πλοῖα, ἀποτελεῖ δὲ ἀρίστην ὁδὸν συγκοινωνίας μεταξὺ τῆς Βασιγκτῶνος καὶ τοῦ ὠκεανοῦ, διὰ τῆς εὐρείας λεκάνης τοῦ Τζήζιπηκ, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκβάλλει ἀφοῦ διέλθῃ διὰ δύο πλουσιωτάτων καὶ βιομηχανικῶν πολιτειῶν, τῆς Βιργινίας καὶ τοῦ Μαίρυλαντ. Ἐν τούτοις ἡ εὐνοϊκὴ αὕτη θέσις, ἥτις θὰ καθίστα οἱανδήποτε ἄλλην ἀμερικανικὴν πόλιν σπουδαιότατον κέντρον ἐμπορίου, ἐν Βασιγκτῶνι παραμένει ἀνεκμετάλλευτος εἴτε λόγῳ τοῦ ἐπισήμου ὡς διοικητικῆς πόλεως χαρακτῆρός της, εἴτε λόγῳ τῆς μικρᾶς ἐκτάσεως τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ διαμερίσματος τῆς Κολομβίας.

Ἡ πόλις ἤρξατο οἰκοδομουμένη τῷ 1791 ἐπὶ σχεδίου ἐκπονηθέντος ὑπὸ τοῦ ταγματάρχου Λ' Ἀνφάν, ἀνεγερθέντων πρώτων τῶν κυριωτέρων κτιρίων τῶν προοριζομένων νὰ στεγάζωσι τὸν Πρόεδρον, τὴν Κυβέρνησιν, τὰς Βουλὰς καὶ λοιπὸς ὑπηρεσίας. Μεταξὺ τῶν κτιρίων τούτων ἀφήνετο ἱκανὸς χῶρος χάριν τῶν ἰδιωτῶν Τὸ σχέδιον, ὅπως εἰς τὰς περισσοτέρας ἀμερικανικὰς πόλεις, βασίζεται ἐπὶ εὐρειῶν, παραλλήλων ὁδῶν, τεμνομένων κατ' ὀρθὴν γωνίαν. Αἱ ὁδοὶ τῆς πόλεως ἀπὸ Α πρὸς Δ καθορίζονται διὰ γραμμάτων τοῦ ἀγγλικοῦ ἀλφαβήτου, ἀπὸ Β δὲ πρὸς Ν δι' ἀριθμῶν. Αἱ λεωφόροι τῆς πόλεως, αἵτινες εἶναι εὐρύταται, τέμνουσι διαγωνίως τὴν πόλιν, φέρουν δὲ τὸ ὄνομα τῶν κυριωτέρων πολιτειῶν τῆς Ὁμοσπονδίας· κυριωτέρα τούτων εἶναι ἡ λεωφόρος Πενσυλβανίας. Εἰς τὰς διασταυρώσεις εἶναι κατεσκευασμέναι μεγάλαι πλατεῖαι ἢ πάρκα, ἅτινα μετριάζουν τὸ μονότονον τῆς πόλεως.

Εἰς τὸ κέντρον τῆς Βασιγκτῶνος ἐγείρεται τὸ *Καπιτώλιον*, κολοσσιαῖον κτίριον ἐπὶ λόφου δεσπόζοντος τῆς ὅλης περιοχῆς. Τὸ ὅλον ἵδρυμα ἔχει διαστάσεις 228 μ. ἐπὶ 98 καὶ καλύπτει ἔκτασιν 14.200 τ. μ. Τὸν θεμέλιον λίθον αὐτοῦ ἔθεσεν ὁ στρατηγὸς Γεώργιος Βάσιγκτων τῷ 1793 (18 Σεπτεμβρίου), τὸ σχέδιον δὲ ἐξεπονήθη ὑπὸ τοῦ Γουλ. Θόρντων. Τῷ 1812, ὁ καταλαβὼν τὴν ὁμοσπονδιακὴν πρωτεύουσαν ἀγγλικὸς ὑπὸ τὸν Ρὸςς στρατός, ἐπυρπόλησε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸ κτίριον τοῦτο, μετὰ τὴν ὑπογραφὴν ὅμως τῆς εἰρήνης τὸ Καπιτώλιον ἀνηγέρθη ἐκ νέου μεγαλοπρεπέστερον. Τὸ κύριον κεντρικὸν τμῆμα, μήκους 107 μ. καὶ πλάτους 37, ἐπερατώθη τὸ 1827, ἀργότερον δὲ (1851—76) προσετέθησαν ἑκατέρωθεν τούτου δύο πτέρυγες, ἑκάστη 72 μ. μήκους ἐπὶ 42 μ. πλάτους. Τὸ κεντρικὸν τμῆμα καλύπτει τεράστιος θόλος διαμέτρου 28,6 μ., ὕψους 90 μ., ἐπιστεφόμενος ὑπὸ τοῦ ἀγάλματος τῆς Ἐλευθερίας. Αἱ δαπάναι τοῦ ὅλου ἔργου ἀνῆλθον εἰς 25.400.000 δολλάρια. Τὸ Καπιτώλιον στεγάζει τὸ ἀνώτατον σῶμα, τὴν βιβλιοθήκην τοῦ δημοσίου δικαίου, τὸ μουσεῖον, ἔνθα οἱ ἀνδριάντες τῶν ἐνδόξων πολιτῶν τῆς Ἀμερικῆς. Αἱ ἑκατέρωθεν πτέρυγες ἀνήκουσιν, ἡ μὲν εἰς τὴν Γερουσίαν, ἡ δὲ εἰς τὴν Βουλήν. Τὸ ὅλον ἵδρυμα περιστοιχίζεται ὑπὸ θαυμασίου πάρκου, Α τοῦ ὁποίου κεῖται ἡ *Βιβλιοθήκη*, κτίριον ἐκ λευκοῦ γρανίτου, ρυθμοῦ Ἀναγεννήσεως, ἐν ᾧ φυλάσσονται περὶ τοὺς δύο ἑκατομμύρια τόμοι βιβλίων. Πρὸς Δ τοῦ πάρκου τοῦ Καπιτωλίου εὑρίσκονται ὁ *Βοτανικὸς κῆπος*, τὸ *Ἐθνικὸν Μουσεῖον*, τετράγωνον κτίριον μὲ πλευρὰν 100 μ. ἐντὸς ἐκτεταμένου ἐπίσης πάρκου, τὸ *Σμιθσώνειον Ἰνστιτοῦτον* καὶ ὁ *ὀβελίσκος τοῦ Βάσιγκτων*. Ἐκ τούτων τὸ Σμιθσώνειον Ἰνστιτοῦτον ἱδρύθη τῷ 1846 ὑπὸ τοῦ Τζαίϊμς Σμίθσον, Ἄγγλου χημικοῦ, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐκλαϊκεύσεως τῶν φυσικῶν ἐν γένει ἐπιστημῶν. Τέκνον, οὕτως εἰπεῖν, τούτου εἶναι τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον, ἐν τῷ ὁποίῳ φυλάσσονται πλουσιώταται συλλογαὶ φυσικῆς ἱστορίας. Ὁ ὀβελίσκος τοῦ Βάσιγκτων ὕψους 159 μέτρων, οὗτινος ὁ θεμέλιος λίθος ἐτέθη τῷ 1848, ἐπερατώθη μόλις τῷ 1880. ΒΔ τοῦ Καπιτωλίου ἡ λεωφόρος Πενσυλβανίας ὁδηγεῖ εἰς τὸν *«Λευκὸν Οἶκον»*, τὸ ἀνάκτορον τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας, κτίριον ἐκ λαξευτῆς πέτρας ἰωνικοῦ ρυθμοῦ. Ἑκατέρωθεν τούτου ἐγείρονται, Α μὲν τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν, Δ δὲ τὸ ὑπουργεῖον Στρατιωτικῶν καὶ Ναυτικῶν. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἱδρυμάτων σπουδαιότερα εἶναι: Β τῆς λεωφόρου Πενσυλβανίας, τὸ ταχυδρομεῖον καὶ τηλεγραφεῖον, τὸ Patents-office (ὑπουργεῖον Ἐσωτερικῶν, ἀπονομῆς διπλωμάτων εὑρεσιτεχνίας κλπ.), ἡ Μασονικὴ στοά, τὸ Μέγα θέατρον, ὁ καθολικὸς καὶ ὁ ἀγγλικανικὸς ναός. Ἐκ τῶν τελευταίως ἀνεγερθέντων μνημείων μεγαλοπρεπέστερον εἶναι τὸ τοῦ προέδρου Λίνκολν, οὗτινος τὰ ἀποκαλυπτήρια ἐγένοντο τῷ 1922. Καὶ τὸ μὲν μνημεῖον εἶναι ἔργον τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἐρρίκου Μπάϊκν, ὁ ἀνδριὰς τοῦ Λίνκολν τοῦ γλύ-

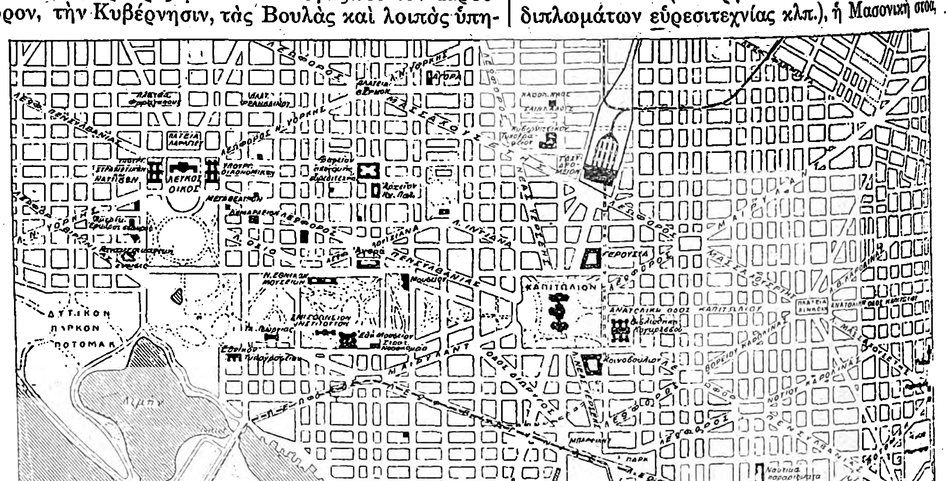

Digitized by Google

ου Δανιὴλ Τσέστερ Φρέντς, ἡ δὲ καθόλου δια- σμησις τῶν Ἰουλ. Γκερὲν καὶ Ἐρνέστου Μπαϊρ- όου. Τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα τοῦ μνημείου ὶ αἱ στῆλαι εἶναι κατεσκευασμέναι ἐξ ἀσβεστο- λου *Ἰντιάνα*, τὸ ἐσωτερικὸν δάπεδον ἐκ μαρμά- υ *Τεννὲς* καὶ μέρος τῆς ὀροφῆς ἐκ μαρμάρου *λαμπάμα*.

Ἐν Βασιγκτῶνι λειτουργοῦσι τρία πανεπιστήμια όβαρτ, Κολομβιανὸν καὶ Καθολικὸν) καὶ πλεῖσται ώτεραι σχολαὶ πρακτικαὶ καὶ ἐμπορικαί, γεωγρα- ιὴ ἑταιρία, ἐπιστημονικοὶ σύλλογοι κλπ. Γ. Α. Κ.

—Βασιγκτῶνος ***Διεθνὴς Συνδιάσκεψις Ἐργα- ις (1919).*** Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἄρθρ. 424 τῆς νθήκης τῶν Βερσαλλιῶν καὶ τοῦ προσηρτημέ- υ αὐτῷ πρωτοκόλλου ὡρίσθη ὡς τόπος τῆς α' :θνοῦς Συνδιασκέψεως τῆς Ἐργασίας ἡ Βάσιγ- ον, ἀνατεθέντος εἰς τὴν κυβέρνησιν τῶν Ἡνω- νων Πολιτειῶν ὅπως ὁρίσῃ τὸν χρόνον τῆς γκλήσεως αὐτῆς. Ἐπὶ πλέον ὅμως ἐν τῷ ἐν αὐτῷ ἄρθρ. 424 προσηρτημένῳ παραρτήματι ὡρίσθη- ν καὶ τὰ θέματα ἐφ' ὧν θὰ ἠσχολεῖτο ἡ τοι- τη Συνδιάσκεψις, ἦσαν δὲ ταῦτα: 1) Ἡ ἐφαρ- γὴ τῆς ἀρχῆς τῆς ὀκταώρου ἐργασίας, ἢ τῆς 48 ὡρῶν ἐργασίμου ἑβδομάδος. 2) Ζητήματα :τικὰ πρὸς τὰ μέσα τῆς καταπολεμήσεως τῆς :ργίας καὶ καταστολῆς τῶν ἀποτελεσμάτων ταύ- ;. 3) Ἐργασία γυναικῶν: α) πρὸ καὶ μετὰ τὸν ιετόν, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ ζήτημα τῆς προ- ισίας τῆς μητρότητος, β) νυκτερινὴ ἐργασία, ἐργασίαι ἐπιβλαβεῖς εἰς τὴν ὑγείαν. 4) Ἐργασία ν παιδίων: α) ἡλικία, καθ' ἣν δύνανται ταῦτα προσληφθῶσιν εἰς ἐργοστάσια κλπ., β) νυκτε- ὴ ἐργασία, γ) ἐργασίαι ἐπιβλαβεῖς εἰς τὴν ίαν. 5) Ἐπέκτασις καὶ ἐφαρμογὴ τῆς ἐν Βέρνῃ 1906 γενομένης δεκτῆς διεθνοῦς συμφωνίας ὶ ἀπαγορεύσεως τῆς εἰς ἐργοστάσια νυκτερινῆς ιασίας τῶν γυναικῶν καὶ περὶ ἀπαγορεύσεως ; χρησιμοποιήσεως λευκοῦ (κιτρίνου) φωσφόρου ὸς κατασκευὴν πυρείων.

Εἰς ἐκτέλεσιν, οὕτως εἰπεῖν, τῶν ὡς ἄνω σχετι- ν διατάξεων τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν, ῆλθεν ἐν Βασιγκτῶνι, κατόπιν προσκλήσεως ; κυβερνήσεως τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, τὴν Ὀκτωβρίου 1919 εἰς πρώτην συνεδρίαν ἡ Α' θνὴς Συνδιάσκεψις τῆς Ἐργασίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ επροσωπεύθησαν 40 πολιτεῖαι δι' 123 ἀντιπρο- των. Ἐν τῇ ἐν λόγῳ συνδιασκέψει δὲν ἀντε- οσωπεύθη ἡ Αὐστρία «ἐκ γνωστῶν λόγων», ὡς φέρετο εἰς τὴν σχετικὴν πρὸς τὴν πρόσκλησιν ίντησιν τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως· ἐπίσης ἀντεπροσωπεύθη καὶ ἡ Γερμανία πρὸς ἣν ἡ σχε- ὴ πρόσκλησις διετυπώθη πολὺ ἀργά, κατόπιν οφάσεως ληφθείσης κατὰ τὴν τρίτην συνεδρίαν 30 Ὀκτωβρίου 1919 διὰ 71 ψήφων κατὰ ;, καὶ μιᾶς λευκῆς. Ἐξ ἄλλου αἱ Ἡνωμέναι λιτεῖαι, λόγῳ διαφωνίας πρὸς τὰς λοιπὰς δυ- ιεις ἐξ ἀφορμῆς τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλ- ν, τῆς ὀργανώσεως τῆς Κ.Τ.Ε., δὲν ἀντεπρο- τεύθησαν ἐν τῇ αὐτῇ συνδιασκέψει ἐπισήμως· τούτοις ἡ προεδρεία αὐτῆς ἀνετέθη εἰς τὸν ερικανὸν ἐργατικὸν γραμματέα Οὐΐλσων.

'ὰ πορίσματα τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐν λόγῳ Συν- σκέψεως ἀπεκρυσταλλώθησαν εἰς ἓξ συμβάσεις σχεδίῳ) καὶ ἓξ σχέδια συμβάσεων ὑπὸ τύπον ῶν. Ἡ Α' τῶν συμβάσεων τούτων καθώριζε ὀκτάωρον τῆς ἡμερησίας ἐργασίας καὶ τὸ ρον τῆς ἑβδομαδιαίας τοιαύτης, ἡ δὲ ἐφαρ- ὴ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐπεβάλλετο τόσον εἰς τὰς τικὰ ὅσον καὶ τὰς δημοσίας βιομηχανικὰς ἐπι- ήσεις· ὡς τοιαῦται δὲ κατὰ τὴν ἐν λόγῳ σύμ- ιν θεωροῦνται: α') πᾶσαι αἱ ἐξορυκτικαὶ βιο- ανίαι, β') αἱ βιομηχανίαι τῶν πρώτων ὑλῶν, ασκευῆς πλοίων, διαβιβάσεως κινητηρίου δυ- εως καὶ ἠλεκτρισμοῦ, γ') πᾶσα ἐργασία οἰκο- ικῆς κλπ. ἢ εἰς σιδηροδρόμους καὶ οὕτω καθ' ;, λιμένας, δεξαμενὰς καὶ λοιπά, καὶ δὴ τηλε- φικὰς καὶ ἀναλόγους ἐγκαταστάσεις ἢ εἰς ἐρ- τάσια φωταερίου, διανομῆς ὕδατος κλπ. κα ἡ μεταφορὰ προσώπων καὶ ἐμπορευμάτων διὰ τὸς μέσου, συμπεριλαμβανομένης τῆς ἐναποθη- σεως τῶν ἐμπορευμάτων εἰς λιμεναποθήκας κλπ. Ἐξαιρέσεις ἐφαρμογῆς τῆς ὡς ἄνω ἀρχῆς ἐπι- τονται μόνον προκειμένου περὶ βιομηχανίας ι ἀπασχολοῦνται μόνον μέλη μιᾶς οἰκογενείας. προσώπων κατεχόντων θέσεις ἐποπτείας ἢ δι- ύνσεως ἢ ἄλλην τινὰ ἐμπιστευτικήν· ἐπίσης κειμένης περιπτώσεως καθ' ἣν ἡμέραν τινὰ ἡ ικεια τῆς ἐργασίας εἶναι κατωτέρα τῶν ὀκτὼ ιν, ὁπότε εἶναι δυνατὸν τὸ ὅριον τῶν ὀκτὼ ιν καθ' ἡμέραν ἐργασίας νὰ ὑπερβληθῇ κατὰ]ν ἡμέραν, ὡς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' τὸ προσωπικὸν ἐργάζεται κατ' ἐναλλαγήν, :ε καὶ πάλιν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ τηρηθῇ τὸ ν τῆς τῶν ὀκτὼ ὡρῶν καθ' ἡμέραν ἐργασίας, ὅσον ὅμως ὁ μέσος ὅρος τῶν ὡρῶν ἐργασίας, .ογιζομένης ἐπὶ περιόδου τριῶν τοὐλάχιστον μάδων, δὲν ὑπερβαίνει τὸ ἡμερήσιον ὀκτάω- ἢ τὸ τεσσαρακονταοκτάωρον καθ' ἑβδομάδα . 2). Ἐξαίρεσις ἐπιτρέπεται ἐπίσης εἰς περί- ιν ἐπελθόντος ἢ ἐπικειμένου δυστυχήματος ωτέρας βίας καὶ ἐπειγούσης ἐργασίας, ἀλλὰ «μόνον καθ' ὃ μέτρον εἶναι ἀναγκαῖον τοῦτο, ἵνα ἀποτραπῇ σοβαρὰ βλάβη καὶ ἀποκατασταθῇ ἡ τακτικὴ πορεία τῆς ἐργασίας».

Γενικώτεραι ἐξαιρέσεις καθορίζονται διὰ τοῦ ἄρθρου 9, ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἰαπωνίαν, ἐν ᾗ αἱ σχετικαὶ διατάξεις τῆς συμβάσεως θέλουσιν ἰσχύσει ὑπὸ ὡρισμένας «τροποποιήσεις καὶ ἐπιφυλάξεις». Ἐπίσης, προκειμένου διὰ τὰς Βρεττανικὰς Ἰνδίας διατυποῦνται ἐξαιρέσεις, καθιερουμένης τῆς ἀρχῆς τοῦ ἑξηκονταώρου τῆς ἐργασίας (ἄρθ. 10)· ὡσαύτως, οὐδόλως ἐφαρμόζονται αἱ σχετικαὶ διατάξεις προκειμένου περὶ Κίνας, Περσίας καὶ Σιὰμ (ἄρθρ. 11). Διὰ τὴν Ρουμανίαν, ἐξ ἄλλου, ὡρίσθη ὅτι εἶναι δυνατὸν ὡς χρόνος ἐνάρξεως ἰσχύος τῆς ἐν λόγῳ συμβάσεως νὰ ὁρισθῇ ἡ 1 Ἰουλίου 1924 ἐξαιρετικῶς (ἄρθρ. 13), ἂν καὶ διὰ τοῦ ἄρθρ. 19 ὡρίσθη ὅτι πᾶν μέλος τῆς Διεθνοῦς Ὀργανώσεως τῆς Ἐργασίας ὑποχρεοῦται, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἐπικυρώσῃ τὴν παροῦσαν σύμβασιν, «νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς διατάξεις αὐτῆς τὸ βραδύτερον τὴν 1 Ἰουλίου 1921». Διὰ δὲ τὴν Ἑλλάδα, ὅσον ἀφορᾷ εἰδικάς τινας βιομηχανίας, ὡρίσθη διὰ τοῦ ἄρθ. 12 ὅτι ἡ ἰσχὺς τῶν σχετικῶν διατάξεων τῆς ἐν λόγῳ συμφωνίας δύναται νὰ ἄρξηται τὴν 1 Ἰουλίου 1923, ἐνῷ δι' ἄλλας ὡρίσθη ἡ 1 Ἰουλίου 1924.

Ἡ ἰσχὺς τῆς τοιαύτης συμβάσεως ὡρίσθη ἐπὶ δεκαετίαν, τῆς καταγγελίας ἐπιτρεπομένης εἰς τὸ τέλος ταύτης καὶ ἰσχυούσης ἓν ἔτος βραδύτερον ἀπὸ τῆς καταχωρήσεως τῆς ἀποφάσεως εἰς τὴν Γεν. Γραμματείαν τῆς Κ. Τ. Ε. Ἡ σύμβασις αὕτη κυρωθεῖσα ἰσχύει ἐν Ἑλλάδι δυνάμει τοῦ νόμου 2269 τῆς 24 Ἰουνίου 1920.

Ἡ Β' σύμβασις τῆς Βασιγκτῶνος πραγματεύεται περὶ *ἀνεργίας*· διὰ τῆς συμβάσεως ταύτης προβλέπεται ἡ σύστασις δημοσίων γραφείων περὶ ἐξευρέσεως δωρεὰν ἐργασίας εἰς τοὺς αἰτουμένους τοιαύτην καὶ ἡ λῆψις μέτρων παρ' ἑκάστῳ τῶν Κρατῶν, τὰ ὁποῖα ἤθελον ἐπικυρώσει τὴν τοιαύτην σύμβασιν, καὶ εἰς ἃ ἰσχύει σύστημα ἀσφαλείας κατὰ τῆς ἀνεργίας, ὅπως «οἱ ἐργάται οἱ προερχόμενοι ἀπὸ τὸ ἓν τῶν Κρατῶν τούτων καὶ ἐργαζόμενοι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ ἑτέρου λαμβάνωσιν ἴσας ἀποζημιώσεις ἐκ τῆς ἀσφαλίσεως πρὸς ἐκείνας ἃς λαμβάνουσιν οἱ ἐργάται τοῦ δευτέρου τούτου κράτους», πάντως, ὡς ῥητῶς ἀναφέρεται ἐν τῷ ἄρθρῳ 3, «ὑπὸ ὅρους καθορισθησομένους διὰ συμφωνίας μεταξὺ τῶν ἐνδιαφερομένων κρατῶν». Αἱ διατάξεις τῆς τοιαύτης συμβάσεως ἔδει νὰ ἐφαρμοσθῶσι παρὰ τῶν κρατῶν τὰ ὁποῖα ἤθελον ἐπικυρώσει ταύτην, τὸ βραδύτερον τὴν 1 Ἰουλίου 1921. Ἡ ἰσχὺς τῆς συνθήκης ὡρίζετο διὰ δέκα ἔτη, τῆς καταγγελίας ἐπιτρεπομένης μετὰ τὴν πάροδον τῆς τοιαύτης προθεσμίας. Ἡ καταγγελία θέλει ἀρχίσει ἰσχύουσα ἓν ἔτος μετὰ τὴν καταχώρησιν τῆς σχετικῆς ἀποφάσεως περὶ καταγγελίας παρὰ τῇ γραμματείᾳ τῆς Κ. Τ. Ε. Ἡ ἐν λόγῳ σύμβασις κυρωθεῖσα ἀποτελεῖ τὸν ὑπ' ἀριθ. 2270 τῆς 24 Ἰουνίου 1920 ἑλληνικὸν νόμον.

Ἡ Γ' σύμβασις τῆς Βασιγκτῶνος ἀφορᾷ τὴν ἐργασίαν τῶν γυναικῶν πρὸ καὶ μετὰ τὸν τοκετόν. Διὰ τῆς συμβασεως ταύτης ὁρίζεται ὅτι εἰς τὰς βιομηχανικὰς ἐργασίας (ὡς αὗται καθορίζονται ὑπὸ της Α' συμβάσεως) πᾶσα γυνὴ κυοφοροῦσα *δύναται* νὰ διακόψῃ τὴν ἐργασίαν κατόπιν προσαγωγῆς πιστοποιητικοῦ ἐκ μέρους ἰατροῦ, ἐμφαίνοντος ὅτι ὁ τοκετὸς πιθανῶς θὰ λάβῃ χώραν μετὰ ἓξ ἑβδομάδας, καὶ ὅτι μετὰ τὸν τοκετὸν *δὲν ἐπιτρέπεται* ἡ ἐπὶ ἓξ ἑβδομάδας ἐργασία αὐτῆς, δικαιουμένης νὰ λαμβάνῃ καὶ κατὰ τὰ δύο ταῦτα χρονικὰ διαστήματα «ἀποζημίωσιν, ἐπαρκοῦσαν πρὸς διατροφὴν αὐτῆς καὶ τοῦ τέκνου της, πληροῦσαν τοὺς ὅρους τῆς ὑγιεινῆς», τῆς τοιαύτης ἀποζημιώσεως καταβαλλομένης εἴτε παρὰ τοῦ Δημοσίου ἢ τοῦ τυχὸν ὑπάρχοντος εἰδικοῦ ἀσφαλιστικοῦ γραφείου. Ἐπίσης ὁρίζεται ὅτι δικαιοῦται ἡ τοιαύτη γυνὴ καὶ δωρεὰν περίθαλψιν παρ' ἰατροῦ ἢ μαίας, καὶ ὅτι δέον «νὰ τῇ παρέχωνται δύο διακοπαὶ πρὸς ἀνάπαυσιν, ἡμισείας ὥρας ἑκάστη διὰ τὸν θηλασμόν» (ἄρθ. 3). Ὡς πρὸς τὴν ἰσχὺν κλπ. τῆς ἐν λόγῳ συμβάσεως ἐπαναλαμβάνονται αἱ διατάξεις τῶν προηγουμένων συμβάσεων. Ἡ σύμβασις αὕτη κυρωθεῖσα παρὰ τῆς Ἑλλάδος ἀποτελεῖ τὸν ὑπ' ἀριθ. 2274 νόμον τῆς 24 Ἰουνίου 1920.

Ἡ Δ' σύμβασις τῆς Βασιγκτῶνος ἀφορᾷ τὴν ἐν καιρῷ νυκτὸς ἐργασίαν τῶν γυναικῶν, εἶναι δὲ ταυτόσημος σχεδὸν πρὸς τὴν σύμβασιν τῆς Βέρνης (βλ. λ.) τῆς 16 Σεπτεμβρίου 1906. Ἡ ἐν λόγῳ σύμβασις τῆς Βασιγκτῶνος κυρωθεῖσα παρὰ τῆς Ἑλλάδος ἀποτελεῖ τὸν ὑπ' ἀριθ. 2274 νόμον τῆς 24 Ἰουνίου 1920. Ἐκ τῆς συμβάσεως ταύτης ἐνδιαφέρον τυγχάνει τὸ ἄρθρ. 2, καθ' ὃ ὁρίζεται ὅτι «*νὺξ*» δηλοῖ «περίοδον χρόνου τοὐλάχιστον ἕνδεκα συνεχῶν ὡρῶν, περιλαμβάνουσαν τὸ μεταξὺ δεκάτης ἑσπερινῆς καὶ πέμπτης πρωϊνῆς διάστημα»· κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀπασχολῶνται εἰς βιομηχανικὰς ἐργασίας γυναῖκες, ἀδιακρίτως ἡλικίας, ἐξαιρέσει: α') τῶν καταστημάτων εἰς τὰ ὁποῖα ἀπασχολοῦνται μόνον μέλη μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, β') ἐν περιπτώσει ἀνωτέρας βίας, γ') προκειμένης ἐργασίας ἐπὶ πρώτων ὑλῶν κλπ. ὑποκειμένων εἰς ταχεῖαν ἀλλοίωσιν κλπ. Ἐπίσης καθιεροῦνται καὶ ἕτεραι ἐξαιρέσεις ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς μετρήσεως τοῦ ἑνδεκαώρου χρονικοῦ διαστήματος τῆς νυκτὸς (ἄρθ. 2 § β', ἄρθρ. 7), ἐξ ἄλλου δὲ ὡς πρὸς τὸ δυνατὸν τοῦ περιορισμοῦ τούτου μόνον εἰς δέκα ὥρας (ἄρθρ. 6) κλπ. Τὰ τῆς ἰσχύος κλπ. τῆς ἐν λόγῳ συμβάσεως διέπουν αἱ αὐταὶ ὡς καὶ τὰς προηγουμένας ἀρχαί. Ὡς χρόνος ὅμως ἐνάρξεως ἐφαρμογῆς αὐτῆς ὡρίσθη ἡ 1 Ἰουλίου 1922.

Διὰ τῆς Ε' συμβάσεως «περὶ κατωτάτου ὁρίου ἡλικίας τῶν ἀνηλίκων εἰς τὰς βιομηχανικὰς ἐργασίας», ὁρίζεται ὅτι ἀνήλικα κάτω τῶν 14 ἐτῶν δὲν δύνανται «ν' ἀπασχολῶνται ἢ ἐργάζωνται» εἰς βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις (κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς Α' συμβάσεως), δημοσίας ἢ ἰδιωτικάς, ἐξαιρέσει τῶν ἐργασιῶν ἐκείνων εἰς ἃς ἀπασχολοῦνται μόνον μέλη μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, καὶ τῶν ἐργαζομένων εἰς ἐπαγγελματικὰς σχολάς. Εἰδικαὶ διατάξεις ἐφαρμόζονται ἐν Ἰαπωνίᾳ (ἄρθρ. 5) καὶ Ἰνδίαις (ἄρθρ. 6). Ὡς ἔναρξις τῆς ἰσχύος τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης ὡρίσθη ἡ 1 Ἰουλίου 1922, κατὰ τὰ λοιπὰ δὲ ἰσχύουσιν αἱ καὶ ἐν ταῖς προηγουμέναις συμβάσεσιν ὁριζόμεναι ἀρχαί. Ἡ σύμβασις αὕτη κυρωθεῖσα ἰσχύει ὡς νόμος ὑπ' ἀριθ. 2271 τῆς 24 Ιουνίου 1920.

Ἡ ΣΤ' τέλος σύμβασις τῆς Βασιγκτῶνος περὶ νυκτερινῆς ἐργασίας τῶν ἀνηλίκων ἀπαγορεύει τὴν χρησιμοποίησιν διὰ νυκτὸς ἀνηλίκων κάτω τοῦ 18ου ἔτους τῆς ἡλικίας των εἰς βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις (ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς Α' συμβάσεως). Ἡ σύμβασις αὕτη εἶναι ταυτόσημος περίπου πρὸς τὴν ἀπὸ 25 Σεπτεμβρίου 1923 σύμβασιν τῆς Βέρνης (βλ. λ.). Ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη δὲν ἐφαρμόζεται ἐπὶ τῶν ἀπασχολουμένων εἰς ἐργασίας δι' ἃς ἐργάζονται τὰ μέλη μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, ὡς καὶ ἐπὶ ἀνηλίκων ἄνω τοῦ 16ου ἔτους ἀσχολουμένων εἰς α) ἐργοστάσια σιδήρου καὶ χάλυβος κλπ., β) ὑελουργεῖα, γ) χαρτοποιεῖα, δ) καθαριστήρια σακχάρου καὶ ε) ἐργοστάσια ἀναγωγῆς μεταλλευμάτων χρυσοῦ. Ἐπίσης ἐξαίρεσις τῆς ὡς ἄνω ἀπαγορεύσεως ἐπιτρέπεται ἐν περιπτώσει ἀνωτέρας βίας, ὡσαύτως προκειμένου περὶ τῆς Ἰαπωνίας ἐν τῇ ὁποίᾳ αἱ σχετικαὶ ἀρχαὶ τῆς τοιαύτης συμβάσεως μέχρι τῆς 1 Ἰουλίου 1925 θέλουν ἐφαρμοσθῇ μόνον ἐπὶ ἀνηλίκων κάτω τῶν 15 ἐτῶν, μετὰ ταῦτα δὲ μόνον ἐπὶ ἀνηλίκων κάτω τῶν 16 ἐτῶν (ἄρθρ. 5). Χρόνος ἐφαρμογῆς τῆς ἐν λόγῳ συμβάσεως ὡρίσθη ἡ 1 Ἰουλίου 1922. Κατὰ τὰ λοιπά, προκειμένου περὶ τῆς ἰσχύος κλπ., ἐπαναλαμβάνονται αἱ αὐταὶ ἀρχαὶ τῶν προηγουμένων συμβάσεων. Ἡ ἐν λόγῳ σύμβασις κυρωθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ἀποτελεῖ τὸν ὑπ' ἀριθ. 2212 νόμον τῆς 24 Ἰουνίου 1920.

Αἱ ὑπὸ τῆς συνδιασκέψεως τῆς Βασιγκτῶνος διατυπωθεῖσαι ἓξ «*εὐχαὶ*» ἢ «*συστάσεις*» εἶναι αἱ ἑξῆς: 1) Περὶ ἱδρύσεως δημοσίας ὑπηρεσίας ὑγιεινῆς παρ' ἑκάστου μέλους τῆς διεθνοῦς ὀργανώσεως τῆς ἐργασίας, οὐχὶ μόνον πρὸς ἐπιτήρησιν τῶν ἐργοστασίων κλπ., ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐπίβλεψιν τῆς ὑγείας τῶν ἐργατῶν. 2) Περὶ προληπτικῶν μέτρων κατὰ τοῦ ἄνθρακος· ἡ τοιαύτη σύστασις προβλέπει τὴν «ἀπολύμανσιν μαλλίνων εἰδῶν δυναμένων νὰ περιέχωσι μικρόβια ἄνθρακος» εἴτε ἐν τῷ τόπῳ τῆς προελεύσεως, εἴτε ἐν τῷ λιμένι ἐκφορτώσεως. 3) Περὶ ἀνεργίας· δι' αὐτῆς συνιστᾶται ὅπως ληφθῇ μέριμνα πρὸς ἀπαγόρευσιν τῆς ἱδρύσεως γραφείων ἐξευρέσεως ἐργασίας χορηγούντων προκαταβολὰς ἢ παρεχόντων ὑπηρεσίαν ἐπ' ἀμοιβῇ, διὰ δὲ τὴν λειτουργίαν τῶν ἤδη ὑφισταμένων γραφείων συνιστᾶται ὅπως αὕτη ἐξαρτηθῇ ἐκ τῆς παραχωρήσεως σχετικῆς ἀδείας ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεως καὶ ὅπως ληφθοῦν τὰ κατάλληλα μέτρα καταργήσεως τούτων ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον. Ἐπίσης συνιστᾶται ὅπως ἡ ἀθρόα στρατολόγησις ἐργατῶν ἔν τινι χώρᾳ πρὸς χρησιμοποίησίν των εἰς ἄλλην, ἐπιτρέπεται μόνον κατόπιν συνεννοήσεως τῶν ἐνδιαφερομένων κρατῶν καὶ μετὰ γνωμοδότησιν τῶν ἐργοδοτῶν καὶ ἐργατῶν τῶν ἀνηκόντων εἰς τὰς ἑκασταχοῦ ἐνδιαφερομένας βιομηχανίας. Ἐπίσης συνιστᾶται ἡ ὀργάνωσις ἀποτελεσματικοῦ συστήματος ἀσφαλίσεως κατὰ τῆς ἀνεργίας, εἴτε δι' ἱδρύσεως κρατικῆς ὑπηρεσίας, εἴτε διὰ παροχῆς ἐπιχορηγήσεων τοῦ κράτους εἰς συλλόγους, ὧν τὰ καταστατικὰ προνοοῦν περὶ ἀποζημιώσεως τῶν μελῶν ἐν περιπτώσει ἀνεργίας. Ἐν τέλει συνιστᾶται ὅπως ἡ ἐκτέλεσις δημοσίων ἔργων λαμβάνῃ χώραν εἰς ἐποχὰς ἀνεργίας καὶ μάλιστα εἰς περιφερείας, αἵτινες ἰδιαιτέρως θίγονται ὑπ' αὐτῆς. 4) Περὶ προστασίας τῶν γυναικῶν καὶ ἀνηλίκων κατὰ τῆς μολυβδιάσεως· διὰ ταύτης διατυποῦται ἡ εὐχή, ὅπως ἀπαγορευθῇ ἡ χρησιμοποίησις γυναικῶν καὶ ἀνηλίκων κάτω τῶν 18 ἐτῶν, λόγῳ τοῦ κινδύνου ὃν διατρέχει ἡ μητρότης καὶ ἵνα μὴ παραγκωνίζηται ἡ φυσικὴ ἀνάπτυξις τῶν ἀνηλίκων, εἰς τὰς ἑξῆς ἐργασίας: α) τῶν καμίνων, β) τοῦ χωρισμοῦ κλπ. τῆς τέφρας τῆς περιεχούσης μόλυβδον καὶ τῆς ἐπαργυρώσεως τοῦ μολύβδου, γ) τῆς κατὰ μεγάλας ποσότητας τήξεως τοῦ μολύβδου ἢ τοῦ παλαιοῦ ψευδαργύρου, δ) τῆς κατασκευῆς τοῦ κολλητηρίου ἢ τῶν μειγμάτων τῶν περιεχόντων πλέον τῶν 10 % μολύβδου, ε) τῆς βιομηχανίας τοῦ λιθαργυρίου κλπ., στ) τῆς ἀναμείξεως καὶ τῆς κατασκευῆς τῶν πλακούντων εἰς τὴν βιομηχανίαν ἢ τῆς ἐπισκευῆς τῶν ἠλεκτρι-

Digitized by Google

κῶν συσσωρευτῶν, ζ) τοῦ καθαρισμοῦ τῶν ἐργαστηρίων, ἔνθα ἐκτελοῦνται αἱ ὡς ἄνω ἐργασίαι. Διὰ τῆς αὐτῆς «συστάσεως» διατυποῦται ἡ εὐχὴ ὅπως ἡ χρησιμοποίησις γυναικῶν καὶ ἀνηλίκων κάτω τῶν 18 ἐτῶν εἰς τὰς ἐργασίας εἰς ἃς χρησιμοποιοῦνται ἅλατα μολύβδου ἐπιτραπῇ ὑπὸ ὡρισμένους ὅρους ὑγιεινῆς. 5) Περὶ ἐφαρμογῆς τῆς Διεθνοῦς Συμβάσεως τῆς Βέρνης τοῦ 1906, διὰ τῆς ὁποίας συνιστᾶται ν' ἀπαγορευθῇ ἡ χρῆσις τοῦ λευκοῦ (κιτρίνου) φωσφόρου ἐν τῇ βιομηχανίᾳ τῶν πυρείων παρὰ τῶν κρατῶν τὰ ὁποῖα δὲν ἐκύρωσαν τὴν σύμβασιν ταύτην τῆς Βέρνης. Παρ' ἡμῖν ἐξεδόθη ὁ ὑπ' ἀρθ. 2273 νόμος τῆς 24 Ἰουνίου 1920, δι' οὗ ὡρίσθη ὅτι ἀπαγορεύεται ἡ χρῆσις τοῦ λευκοῦ (κιτρίνου) φωσφόρου ἐν τῇ βιομηχανίᾳ τῶν πυρείων κατὰ τοὺς ὅρους καὶ τὰς διατάξεις τῆς Διεθνοῦς Συμβάσεως τῆς Βέρνης, ὡς καὶ ἡ εἰσαγωγή, ἐμπορία καὶ χρῆσις πυρείων διὰ λευκοῦ (κιτρίνου) φωσφόρου κατεσκευασμένων. 6) Σύστασις ἀφορῶσα τὴν θέσιν τῶν ἀλλοδαπῶν ἐργατῶν· διὰ ταύτης διατυποῦται ἡ εὐχὴ ὅπως πᾶν κράτος τῆς Διεθνοῦς Ὀργανώσεως τῆς Ἐργασίας ἐξασφαλίσῃ, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀμοιβαιότητος καὶ ὑπὸ ὅρους καθορισθησομένους διὰ κοινῆς συνεννοήσεως μεταξὺ τῶν ἐνδιαφερομένων χωρῶν. εἰς τοὺς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους του ἀπασχολουμένους ἀλλοδαποὺς ἐργάτας, ὡς καὶ εἰς τὰς οἰκογενείας των, τὰ ἐκ τῶν προστατευτικῶν τῶν ἐργατῶν νόμων καὶ διαταγμάτων εὐεργετήματα καὶ τὴν φρούρησιν τοῦ εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς ὑπὸ τοὺς ὅρους τοῦ νόμου ἀναγνωριζομένου δικαιώματος τοῦ συνεταιρίζεσθαι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *E. Mahaim*, «L' organisation du travail et la Conférence de Washington», 1920. Τὰ κείμενα τῶν συμβάσεων καὶ συστάσεων τῆς Συνδιασκέψεως τῆς Βασιγκτῶνος βλ. ἐν *Συλλογῇ Ἐργατικῆς καὶ Κοινωνικῆς Νομοθεσίας*, ἐκδοθείσῃ παρὰ τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας (Διεύθυνσις Ἐργασίας καὶ Κοινωνικῆς Προνοίας) τῷ 1920 ἐπιμελείᾳ *Κ. Γ. Πασαγιάννη καὶ Μ. Ν. Κρητικοῦ* σ. 618 ἑπ. ἔνθα καὶ τὰ κείμενα τῶν σχετικῶν ἑλληνικῶν νόμων μετὰ τῶν σχετικῶν αἰτιολογικῶν ἐκθέσεων.

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

— **Βασιγκτῶνος *κανόνες*** βλ. λ. *Ἀλαβάμα περίπτωσις [Διεθν. Δίκ.].*

— **Βασιγκτῶνος *Συνδιάσκεψις (1921-22)*.** Οὕτω καλεῖται ἡ τῇ προσκλήσει τοῦ Προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Χάρντιγκ συγκληθεῖσα ἐν Βασιγκτῶνι συνδιάσκεψις, ἧς αἱ ἐργασίαι ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Ἀμερικανοῦ ὑπουργοῦ Hughes, ἀρξάμεναι τὴν 11 Νοεμβρίου 1921, παρετάθησαν μέχρι τῆς 6 Φεβρουαρίου 1922. Ἐν τῇ συνδιασκέψει ταύτῃ ἀντεπροσωπεύθησαν, ἐκτὸς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἡ Ἀγγλία, ἡ Ἰαπωνία ἡ Γαλλία, ἡ Ἰταλία, ἡ Ὀλλανδία, τὸ Βέλγιον, ἡ Πορτογαλία καὶ ἡ Κίνα. Σκοπὸς δὲ ταύτης ἦτο τὸ ζήτημα τῆς ἐλαττώσεως τῶν δαπανῶν ἐξοπλισμοῦ τῶν ναυτικῶν Δυνάμεων, ἡ ἐπίλυσις τοῦ ζητήματος τῆς μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ἰαπωνίας συμμαχίας, ἡ διευθέτησις τοῦ ζητήματος ἐνδεχομένου πολέμου μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὁ οριστικὸς διακανονισμὸς τοῦ ζητήματος τῆς κατοχῆς τῶν νήσων καὶ καλωδίων ἐν τῷ Εἰρηνικῷ ὠκεανῷ, ὁ περιορισμὸς τῆς ἐν τῇ Ἄπω Ἀνατολῇ δημιουργηθείσης συνεπείᾳ τῶν γεγονότων τοῦ παγκοσμίου πολέμου ὑπεροχῆς τῆς Ἰαπωνίας, ὡς καὶ ἡ ἐπίλυσις διαφόρων οἰκονομικῶν ζητημάτων σχετικῶν πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν διαφόρων Δυνάμεων γενομένην ἐν Κίνᾳ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἐκμετάλλευσιν.

Ὁ πρόεδρος τῆς συνδιασκέψεως Hughes, κηρύσσων τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν, ἐτόνισε τὸν εἰρηνικὸν χαρακτῆρα ταύτης, κατὰ τὰς διεξαχθείσας δὲ συζητήσεις ἐκ μέρους τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐτονίσθη κατ' ἐπανάληψιν, ὅτι ἡ ὅλη κατάστασις ἁπάντων τῶν Κρατῶν, ὡς αὕτη ἐμφανίζεται διαμορφωθεῖσα πρό, διαρκοῦντος ὡς καὶ κατόπιν τοῦ παγκοσμίου πολέμου, ἐπιβάλλει τὸν ἄμεσον ἀφοπλισμὸν τῶν Κρατῶν, ἰδίως λόγῳ τῶν λαβόντων χώραν γεγονότων, ἤτοι τῆς κατασκευῆς τῆς διώρυγος τοῦ Παναμᾶ, τῆς ἀπὸ τοῦ 1916 παρατηρουμένης σπουδῆς πρὸς ναυπήγησιν μεγάλων πολεμικῶν πλοίων, τοῦ κλονισθέντος συνεπείᾳ τοῦ μεγάλου πολέμου πλούτου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, τῆς ἐπιρροῆς ἣν αὗται ἤσκησαν κατὰ τὴν λῆξιν τοῦ παγκοσμίου ἀγῶνος, τῆς οἰκονομικῆς ἐξαντλήσεως εἰς ἣν διατελοῦσιν, ἕνεκα τῆς αὐτῆς αἰτίας, τόσον ἡ Ἀγγλία ὅσον καὶ πάντα τὰ λοιπὰ Κράτη, τῆς σταθερᾶς ἀποφάσεως τῶν δύο ἀγγλοσαξωνικῶν Κρατῶν, ὅπως συνεργασθῶσιν ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ πεδίου, τοῦ μίσους τὸ ὁποῖον παρατηρεῖται εἰς τοὺς πληθυσμοὺς τῶν ἀγγλικῶν κτήσεων ἐναντίον τῶν ἀλλοφύλων Ἰαπώνων, τῆς ἐπελθούσης συνεπείᾳ τοῦ παγκοσμίου πολέμου ἐξασθενήσεως τῆς Γερμανίας καὶ τῆς ὡς ἐκ τούτου διαγραφῆς ταύτης ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Δικαιολογοῦντες τὴν ἄποψιν αὐτῶν οἱ Ἀμερικανοὶ ἀντιπρόσωποι περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ ἀφοπλισμοῦ τῶν Κρατῶν καὶ δὴ τῆς μειώσεως τῶν ἐξοπλισμῶν καὶ τῆς ἐλαττώσεως τῶν διατιθεμένων πιστώσεων παρὰ τῶν προϋπολογισμῶν τῶν διαφόρων Κρατῶν πρὸς πολεμικοὺς ἐξοπλισμούς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων γεγονότων, ἐδήλουν ρητῶς, ὅτι ἐν περιπτώσει καθ' ἣν αἱ προτάσεις αὐτῶν δὲν ἤθελον γίνει ἀποδεκταί, αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι εἶναι ἀποφασισμέναι νὰ συνεχίσωσι δι' ὅλων αὐτῶν τῶν μέσων τὴν ναυπήγησιν πολεμικῶν πλοίων, μέχρις οὗ αὗται ἀποκτήσωσιν ἔκδηλον ὑπεροχὴν κατὰ θάλασσαν.

Πρὸς ἔτι μείζονα κατανόησιν τῶν ἀποτελεσμάτων εἰς τὰ ὁποῖα κατέληξεν ἡ Συνδιάσκεψις τῆς Βασιγκτῶνος, δέον νὰ σημειωθῇ πρὸς τούτοις ὅτι εἰς τὴν σύγκλησιν ταύτης συνέτειναν καὶ λόγοι καθαρῶς πολιτικοῦ ὑπολογισμοῦ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὑπαγορευθέντες ἐκ τῆς πραγματικῆς καταστάσεως εἰς ἣν εὑρέθησαν αὗται τὴν ἐπομένην τοῦ παγκοσμίου πολέμου. Εἶναι γεγονὸς ὅτι τὴν ἑπομένην τοῦ παγκοσμίου πολέμου εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας παρετηρήθη μείωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ναυπηγουμένων πλοίων, ἐκτὸς δὲ τούτου ὁ ἐξοπλισμὸς μεγάλου ἀριθμοῦ πολεμικῶν καὶ ἐμπορικῶν πλοίων καὶ ἰδίως ἡ ἐξεύρεσις ἀναγκαίων πληρωμάτων συνήντων οὐκ ὀλίγας δυσχερείας. Ἡ ἀπαραίτητος ἐξ ἄλλου ὀχύρωσις τῶν ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ ἀκτῶν πρὸς ἐπιτυχῆ διεξαγωγὴν ἐνδεχομένου κατὰ τῆς Ἰαπωνίας πολέμου ἐκ μέρους τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν θ' ἀπῄτει οὐχὶ μόνον χρόνον πολύν, ἀλλὰ καὶ τεράστια οἰκονομικὰ μέσα, ἐνῷ, ἐν περιπτώσει τοιούτου πολέμου, ἡ Ἰαπωνία θὰ εὑρίσκετο, ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, εἰς πολὺ καλυτέραν θέσιν. Ἐπὶ πλέον ἡ ἐπίλυσις τοῦ ζητήματος τῆς μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ἰαπωνίας ὑφισταμένης συμμαχίας, ἀπετέλει διὰ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ζήτημα τὰ μάλιστα ζωτικόν. Πάντα ταῦτα ἐθεωρήθησαν ὡς δυνάμενα εὐχερέστερον νὰ ἐπιλυθῶσι διὰ διαπραγματεύσεων ἢ διὰ τῶν ὅπλων, εἰς τοῦτο δὲ ὀφείλεται καὶ ἡ ἀναληφθεῖσα ἐκ μέρους τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν πρωτοβουλία πρὸς σύγκλησιν τῆς Συνδιασκέψεως, καὶ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τῆς ὁποίας ἐγένετο πᾶσα θυσία δυνατὴ ἐκ μέρους αὐτῶν. Ἀληθῶς, ἡ ἐποχὴ πρὸς εἰρηνικὴν διευθέτησιν πάντων τούτων τῶν ζητημάτων ἦτο ὑπέρ ποτε καὶ ἄλλοτε κατάλληλος, καὶ ταύτην ἐπιδεξίως ἐξεμεταλλεύθησαν αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι. Διὰ τοῦτο, οὐχὶ ἀδίκως, ἡ Συνδιάσκεψις τῆς Βασιγκτῶνος ἐθεωρήθη ὡς «πρόοδος τῆς ἀνθρωπότητος», ὡς ἐχαρακτήρισε ταύτην ὁ πρόεδρος αὐτῆς κηρύσσων τὴν λῆξιν τῶν ἐργασιῶν της, ἐπιπροσθέτων ὅτι «ὁ πόλεμος χάριν τοῦ πολιτισμοῦ κατεδικάσθη». Τὸ ἔργον τῆς ἐν λόγῳ Συνδιασκέψεως δὲν ἐστέφθη βεβαίως ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας, ἐὰν μάλιστα ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ζητήματα ὡς τὸ φυλετικὸν καὶ ἄλλα οὐδόλως συνεζητήθησαν ἢ ἁπλῶς καὶ συγκεκαλυμμένως ἐθίγησαν, πλὴν ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παραγνωρισθῇ ὅτι μεγάλην ἐπίδρασιν ἤσκησεν, ὡς ἀποτελέσαν ἀρίστην ἀπαρχὴν εἰς τὴν μεταγενεστέραν ἐξέλιξιν τῶν εἰρηνικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν διαφόρων Κρατῶν.

Τὰ συμπεράσματα εἰς τὰ ὁποῖα κατέληξεν ἡ Συνδιάσκεψις τῆς Βασιγκτῶνος εὕρηνται διατυπωμένα εἰς τέσσαρας διαφόρους συνθήκας :

1) Τὴν ἀπὸ 6 Φεβρουαρίου 1922 μεταξὺ οὐχὶ πάντων τῶν εἰς τὴν συνδιάσκεψιν ταύτην συμμετασχόντων Κρατῶν ἀλλὰ μόνον μεταξὺ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, τῆς Γαλλίας, Μεγάλης Βρεττανίας, Ἰταλίας καὶ Ἰαπωνίας «περὶ τῶν κατὰ θάλασσαν ἐξοπλισμῶν», δυνάμει τῆς ὁποίας τὰ πολεμικὰ πλοῖα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἔχωσι χωρητικότητα μεγαλυτέραν τῶν 525.000 τόννων, τὰ τῆς Ἰαπωνίας μεγαλυτέραν τῶν 315.000 τόννων, τὰ τῆς Γαλλίας δὲ καὶ τῆς Ἰταλίας πλέον τῶν 175.000 τόννων. Ἐπὶ πλέον ὡρίσθη ὅτι πολεμικὰ πλοῖα μεγαλυτέρας χωρητικότητος δέον νὰ καταστραφῶσιν, ἀπαγορεύεται δὲ πλέον ἡ κατασκευὴ πολεμικῶν πλοίων μεγαλυτέρας τῶν 35.000 τόννων χωρητικότητος καὶ ὁ ἐξοπλισμὸς αὐτῶν διὰ τηλεβόλων μεγαλυτέρας τῶν 406 ὁλκῆς. Ἡ ναυπήγησις συνήθων, ἐξ ἄλλου, πολεμικῶν πλοίων ἐχόντων χωρητικότητα μεγαλυτέραν τῶν 10.000 τόννων καὶ ἐξωπλισμένων διὰ τηλεβόλων μεγαλυτέρας τῶν 203 ὁλκῆς δὲν ἐπιτρέπεται. Διὰ τῆς αὐτῆς ἐπίσης συνθήκης ὡρίσθη, ὅτι ἐν περιπτώσει πολέμου δὲν ἐπιτρέπεται ἡ χρησιμοποίησις παρά τινος πολιτείας τῶν εἰς τὰ ναυπηγεῖα αὐτῆς ναυπηγουμένων πλοίων κατ' ἐντολὴν καὶ διὰ λογαριασμὸν ἑτέρου Κράτους. Ἡ ἰσχὺς τῆς συνθήκης ὡρίσθη μέχρι τῆς 31ης Δεκεμβρίου 1936, δυναμένης νὰ παραταθῇ τῆς ἰσχύος αὐτῆς ἐπὶ μίαν εἰσέτι διετίαν, ἐὰν προηγουμένως δὲν καταγγελθῇ παρά τινος τῶν συμβληθεισῶν Δυνάμεων.

2) Τὴν ἀπὸ 13 Δεκεμβρίου 1921 συνθήκην μεταξὺ τεσσάρων μόνον Κρατῶν ἐκ τῶν ἀντιπροσωπευθέντων κατὰ τὴν Συνδιάσκεψιν τῆς Βασιγκτῶνος, ἤτοι μεταξὺ Ἀγγλίας, Ἡνωμένων Πολιτειῶν, Γαλλίας καὶ Ἰαπωνίας. Δυνάμει τῆς συνθήκης ταύτης κατηργήθη καὶ τυπικῶς ἡ ἀνίσχυρος καταστᾶσα δυνάμει τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν (1919) συνθήκη συμμαχίας μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ἰαπωνίας καὶ ἀντικαθίστατο ὑπὸ τῆς νέας, διὰ τῆς ὁποίας αἱ τέσσαρες συμβαλλόμεναι Πολιτεῖαι ἀναγνωρίζουσιν ἀμοιβαίως διὰ τὸ χρονικὸν διάστημα μιᾶς δεκαετίας τὰς ἐν τῷ Εἰρηνικῷ ὠκεανῷ κτήσεις των, δηλοῦσαι ὅτι, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἤθελεν ἀνακύψει διαφωνία τις σχετικῶς μεταξὺ αὐτῶν, θέλουσι συγκροτήσει εἰδικὴν Συνδιάσκεψιν πρὸς ἐπίλυσιν τῆς τοιαύτης διαφορᾶς. Ἐπὶ πλέον, διὰ τῆς αὐτῆς συνθήκης, αἱ συμβληθεῖσαι Πολιτεῖαι ὑπεχρεοῦντο νὰ μὴ ὀχυρώσωσι τὰς ὑπ' αὐτῶν κατεχομένας ἐν τῷ Εἰρηνικῷ ὠκεανῷ κτήσεις, καὶ νὰ μὴ ἐπαυξήσωσι τὰ ὑπάρχοντα ἤδη εἰς αὐτὰς ὀχυρωματικὰ ἔργα, ἐξαιρέσει τῆς Ἀβάνας καὶ τῶν πρὸ τῶν ἀμερικανικῶν ἀκτῶν κειμένων νήσων (οὐχὶ ὅμως καὶ τῶν Ἀλεουτῶν νήσων), ἐπίσης δὲ ἐξαιρέσει τῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς Νέας Ζηλανδίας ὡς καὶ τῶν καναδικῶν ἀκτῶν καὶ τῶν δυτικῶς τῆς 110 μοίρας μήκους κειμένων νήσων. Ἐπὶ τούτοις αἱ συμβληθεῖσαι τέσσαρες Δυνάμεις ἀνεγνώριζον τὰς εἰς τὰς Ἰνδίας κτήσεις τῶν Κάτω Χωρῶν.

3) Τὴν ἀπὸ 6 Φεβρουαρίου 1922 συνθήκην μεταξὺ ἐννέα Κρατῶν (Ἰταλίας, Κίνας, Ὀλλανδίας, Βελγίου, Πορτογαλίας, Ἡνωμένων Πολιτειῶν, Ἀγγλίας, Γαλλίας, Ἰαπωνίας), δυνάμει τῆς ὁποίας ἐτίθετο ἡ ἀρχή, γενικῶς καὶ ὑπὸ τῶν ἐννέα τούτων Κρατῶν ἀναγνωριζομένη, τῆς «ἀνοικτῆς πολιτικῆς», ἤτοι τῆς φανερᾶς διπλωματίας, ὅσον ἀφορᾷ τὴν Κίναν, τῆς ὁποίας τὸ ἀπαραβίαστον ἀνωμολογεῖτο ἑκατέρωθεν.

4) Τὴν τῆς αὐτῆς ἡμερομηνίας συνθήκην, συνομολογηθεῖσαν μεταξὺ ἓξ μόνον Δυνάμεων, ἤτοι τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, Ἀγγλίας, Ἰαπωνίας, Γαλλίας, Ὀλλανδίας καὶ Πορτογαλίας, δυνάμει τῆς ὁποίας αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ἀνεγνώριζον τὸ δικαίωμα τῆς Ἰαπωνίας περὶ ἀσκήσεως ἐντολῆς ἐπὶ τῶν τέως γερμανικῶν νήσων τῶν κειμένων βορείως τοῦ Ἰσημερινοῦ, ἀπέναντι τῆς ἐκ μέρους τῆς Ἰαπωνίας γενομένης ὑποχωρήσεως περὶ ἐκμεταλλεύσεως τῶν τέως γερμανικῶν καλωδίων παρὰ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, καὶ ἀναγνωρίσεως εἰς πάντας τοὺς Ἀμερικανοὺς πλήρους ἐλευθερίας ὅπως κατοικῶσιν ἢ κτῶνται ἀκίνητα κλπ. ἐπὶ τῆς νήσου Yap.

Ἐκτὸς τῶν ὡς ἄνω μνημονευθεισῶν συνθηκῶν συνωμολογήθησαν καὶ ἕτεραι δύο, διὰ τῆς ἑτέρας τῶν ὁποίων προβλέπεται ἡ ἀναθεώρησις τοῦ πίνακος τῶν τελωνειακῶν δασμῶν ἐν Κίνᾳ, διὰ δὲ τῆς ἄλλης ὑπεχρεοῦτο ἡ Ἰαπωνία νὰ ἐκκενώσῃ τὴν νῆσον Schantung χάριν τῆς Κίνας, ἔναντι ἀποζημιώσεως, ἡ δὲ Ἀγγλία παρῃτεῖτο τῶν ἐπὶ τῆς Weihaiwei δικαιωμάτων της.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων τὰ ἀποτελέσματα τῆς Συνδιασκέψεως τῆς Βασιγκτῶνος ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐκ τοῦ παγκοσμίου πολέμου κληροδοτηθεῖσαν παγκόσμιον κατάστασιν δύνανται νὰ συνοψισθῶσιν εἰς τὰς ἑξῆς γενικὰς γραμμάς: Περιορισμὸς τῶν κατὰ θάλασσαν ἐξοπλισμῶν μεταξὺ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἀποσόβησις διὰ μακρὸν χρονικὸν διάστημα ἐνδεχομένου πολέμου μεταξὺ Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ Ἰαπωνίας διὰ τῆς διευθετήσεως τῶν ὑφισταμένων ἐκκρεμῶν διαφορῶν των ἐν τῷ Εἰρηνικῷ ὠκεανῷ, ἀπαλλαγὴ τῆς Ἀγγλίας ἐκ τῶν ἀπέναντι τῆς Ἰαπωνίας ὑποχρεώσεων αὐτῆς, στενωτέρα ἐπαφὴ μεταξὺ τῶν ἀγγλοσαξωνικῶν Κρατῶν, καὶ παραίτησις τῆς Ἰαπωνίας ἐκ τῶν κατακτητικῶν αὐτῆς σχεδίων ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας. Ἡ μὴ ἐπίλυσις τοῦ ζητήματος τῆς Κίνας, ἐπίσης δὲ τῆς μεταξὺ λευκῶν καὶ κιτρίνων ἀντιθέσεως καὶ ἡ ὁριστικὴ ἐκτόπισις τῆς Γερμανίας ἐκ τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ, εἶναι τὰ μόνα ζητήματα, τὰ ὁποῖα ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν δὲν ἔτυχον οὐδεμιᾶς λύσεως κατὰ τὴν Συνδιάσκεψιν ταύτην.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. «Washington Conference on the limitation of armement» (1922). Τὰ κείμενα τῶν διαφόρων συνθηκῶν γαλλιστὶ εὕρηνται ἐν τῷ «Wirtschaftsdienst» (1922) Ν. 12 καὶ 14.

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

—**Βασιγκτῶνος *Συνέδριον*** *[Ναυτ. Ὑδρογρ.]*. Τὸ πρῶτον σοβαρὸν διεθνὲς ναυτιλιακὸν συνέδριον συγκληθὲν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τῷ 1889, καὶ καθιερῶσαν μέθοδον δι' ἧς θὰ καθίστατο ἐφικτὴ ἡ ἡμερινὴ ἐπισήμανσις τῶν στενῶν, κατὰ τρόπον συνθηματικὸν καὶ διεθνῶς ἀνεγνωρισμένον. Πρῶτον τὸ συνέδριον τοῦτο καθώρισεν ὡς χρῆσιν ἰδιαιτέρας σημάνσεως, τὰς δεξιᾷ ἢ ἀριστερᾷ τῷ ἀναπλέοντι «πλευρὰς» (ὄχθας) στενοῦ τινος, τὰ σημεῖα «διχαλώσεως» καὶ «συνδρομῆς» τῆς πορείας τοῦ ἀναπλέοντος καὶ τοὺς «μεμονωμένους κινδύνους» οὓς πλοῖόν τι δύναται νὰ περιπλεύσῃ ἀδιαφόρως. Τὰ ὑπ' αὐτοῦ θεσπισθέντα, ἅτινα ἐξακολουθοῦσι τηροῦσαι ἡ Γαλλία καὶ αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, ἐτροποποιήθησαν ὑπὸ τοῦ ὑδρογραφικοῦ συνεδρίου τῆς Πετρουπόλεως (1911), οὗ τὰς ὑποδείξεις ἠκολούθησαν τὰ πλεῖστα τῶν ναυτικῶν Κρατῶν. Οὕτως, ὁ χαρακτὴρ τοῦ συνεδρίου τῆς Βασιγκτῶνος ἐπαύσατο, κατ' οὐσίαν, ὢν διεθνής.

—**Βάσιγκτων** *[Ναυτ.]*. Ὕφαλος 2½ ὀργ. ἀριστερᾷ τῷ ἀναπλεύσοντι τὸν δυτικὸν πόρον τῆς μεσαίας στενότητος τοῦ λιμένος *Μούδρου* τῆς Λήμνου, εἰς 3 δέκατα μιλλίου, ἀνατολικῶς τῆς ἄκρας Βρουλίδι, τῆς ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν ἐπώνυμον αὐτῇ ὅρμον.

—**Βάσιγκτων** (Washington), *πολιτεία*— Γεωγρ. Μία τῶν πολιτειῶν τῆς Βορειοαμερικανικῆς Ὁμοσπονδίας, ἡ βορειοδυτικωτάτη τῆς Δημοκρατίας

Digitized by Google

ριζομένη ὑπὸ τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ πρὸς Δ., οῦ στενοῦ Χουὰν ντὲ Φοῦκα καὶ τοῦ δυτικοῦ Καδᾶ πρὸς Β., τοῦ Ἰντάχο πρὸς Α., καὶ τοῦ Ὀρεγκόν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου χωρίζεται διὰ τοῦ ποταμοῦ Κολούμπια, πρὸς Ν. Περιλαμβάνεται μεταξὺ τῶν παραλλήλων 45° 40′ καὶ 49° Β. πλάτους καὶ 117° καὶ 124° Δ. μήκους. Ἔχει ἔκτασιν 179032 τετρ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν 1480.000 περίπου κατοίκων. Ἡ διαμόρφωσις τοῦ ἐδάφους, τὰ προϊόντα, τὸ κλῖμα κλπ. εἶναι τὰ αὐτὰ πρὸς τὴν πολιτείαν τοῦ Ὀρεγκὸν (βλ. λ.). Τὰ ὄρη Κασκάνι διαιροῦσι τὴν πολιτείαν τῆς Βασιγκτῶνος εἰς δύο τμήματα, τὸ ἀνατολικόν, ἀποτελοῦν τμῆμα τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ ποταμοῦ Κολούμπια, καὶ τὸ δυτικόν, τὸ παραθαλάσσιον. Εἰς τὸ ΒΔ. τμῆμα τῆς πολιτείας ὁ Ὠκεανὸς εἰσχωρῶν διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ Χουὰν ντὲ Φοῦκα βαθέως εἰς τὴν χώραν μέχρι τῶν ὀρέων μὲ κατεύθυνσιν ἀπὸ Β. πρὸς Ν. σχηματίζει κόλπον μετ' ἀρίστων λιμένων, ἔνθα ἱκανὸς ἀριθμὸς νησίων, ὧν κυριώτεραι αἱ νῆσοι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, Λοπὲθ καὶ Ὄρκας. Δυτικῶς τοῦ κόλπου ὑψοῦται τὸ ὄρος Ὄλυμπος (2480 μ.). Πρωτεύουσα τῆς πολιτείας, ἥτις εἶναι ἀκόμη ἐν ἐξελίξει, εἶναι ἡ Ὀλυμπία, κυριώτεραι δὲ πόλεις αὐτῆς ἡ Σήττλ καὶ ἡ Τεκόμα, εἰς τὸ τέρμα τοῦ σιδηροδρόμου τοῦ βορείου Εἰρηνικοῦ.

Ἡ πολιτεία τῆς Βασιγκτῶνος διῃρημένη εἰς 34 κομιτείας κυβερνᾶται ὑπὸ Διοικητοῦ, οἱ γερουσιασταὶ ἐκλέγονται ἀνὰ τετραετίαν, οἱ δὲ βουλευταὶ ἀνὰ διετίαν. Ἀποσπασθεῖσα τῷ 1853 ἀπὸ τῆς πολιτείας τοῦ Ὀρεγκόν, ἧς ἀπετέλει μέρος, καὶ αὐξηθεῖσα διὰ νέων ἐδαφῶν τῷ 1859 περιελήφθη μεταξὺ τῶν Ὁμοσπόνδων Πολιτειῶν τὴν 11 Νοεμβρίου 1889.

Γ. Α. Κ.

βασιγκτωνία (ἡ) (Washingtonia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φοινικοειδῶν*. Περιλαμβάνει μεγάλα δένδρα ἰθαγενῆ τῆς Καλιφορνίας, καλλιεργούμενα καὶ ἐν Εὐρώπῃ, ἰδίως παρὰ τὴν Κυανῆν Ἀκτήν, διὰ τὸ ἄφθονον καὶ ὡραῖον φύλλωμά των, τὰ μεγάλα λευκὰ ἄνθη καὶ τοὺς μελανοὺς μικροὺς καρπούς των.

Δ. Ν. Π.

βασιδεχενέλλα (ἡ) (Basidechenella) *[Παλαιοντολ.]*. Ὑπογένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων *τριλοβιτῶν*, ἀνῆκον εἰς τὸ γένος δεχενέλλα (βλ. λ.).

Γ. Κ. Γ.

βασίδια (τὰ) (Basidia) *[Βοτ.]*. Ἐκλήθησαν οὕτω τὰ κυριώτερα ὄργανα τοῦ πολλαπλασιασμοῦ μυκήτων τινῶν καὶ δὴ τῶν *βασιδιομυκήτων*, ἐξ οὗ ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα, ὡς καὶ τῶν ὑποδιαιρέσεων τούτων, *ὑμενομυκήτων* καὶ *γαστερομυκήτων*. Τὸ *βασίδιον* εἶναι ἰδιόρρυθμον κυλινδρικόν, βραχὺ καὶ τριχοειδὲς κύτταρον. Ἕκαστον βασίδιον φέρει ἀνὰ ἓν σπόριον. Ἐκ τῆς συγκολλήσεως πολλῶν βασιδίων σχηματίζεται μεμβρᾶνα, *ὑμένιον* καλουμένη, ἧς ἡ θέσις χρησιμεύει ὡς βάσις εἰς τὴν ὑποδιαίρεσιν τῶν βασιδιομυκήτων εἰς ὑμενομύκητας, ὅταν τὰ βασίδια κατέχουσι τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν τῆς σπερμοδόχης, καὶ εἰς γαστερομύκητας, ὅταν ἡ ὑπὸ τῶν βασιδίων σχηματιζομένη μεμβρᾶνα καλύπτῃ τὰ ἐξωτερικὰ τοιχώματα τῆς σπερμοδόχης. Τὸ βασίδιον δύναται νὰ εἶναι μονοκύτταρον ἢ πολυκύτταρον. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ἔχει σχῆμα ᾠοειδὲς καὶ ἐπίμηκες, ἀπεστρογγυλωμένον κατὰ τὴν κορυφὴν καὶ λεπτότερον κατὰ τὴν βάσιν. Ἐνίοτε τὰ βασίδια εἶναι κοκκώδη, ὡς εἰς τὸν *πολύπορον*, ἢ γραμμωτά, ὡς εἰς τὸ *στέρεον*. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν βασιδίων ὑπάρχει ἄφθονος πρωτοπλασματώδης οὐσία, ἥτις κατέχει ἰδίως τὸ ἄνω μέρος τοῦ βασιδίου, ὅπερ ἐν ἀρχῇ εἶναι ἀμβλὺ καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἀποστρογγυλοῦται. Παράγει ἕκαστον ἀπὸ ἓν μέχρι τεσσάρων σωληνοειδῶν κυττάρων, ἅτινα καλοῦνται *στηρίγματα* καὶ ἀποχωριζόμενα διὰ περισφίγξεως τοῦ ἄκρου των παράγουσιν ἀνὰ ἓν σπόριον, *βασιδιοσπόριον* καλούμενον. Τὸ μῆκος τῶν στηριγμάτων ποικίλλει. Εἰς

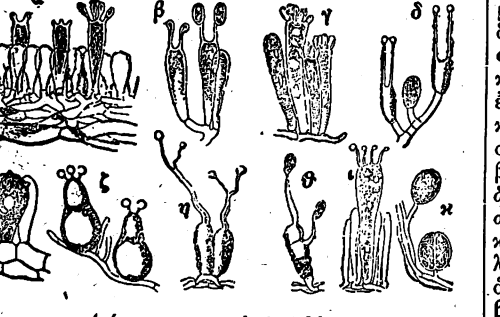

Διάφοροι μορφαὶ βασιδίων.

[α, β=ἀγαρικοῦ, γ=κλάθρου, δ=λυκοπέρδου, ε=βολίτου, ζ=γεάστρου, η=μελάμψορος, ϑ=κολεοσπόρου, ι=κλαδίας, κ=τριμέλης.]

τὰς περισσοτέρας περιπτώσεις τὰ στηρίγματα εἶναι τέσσαρα, ὀκτώ, δώδεκα κτλ., δηλαδὴ πάντοτε εἶναι πολλαπλάσια τοῦ τέσσαρα. Τὰ βασίδια τὰ ἔχοντα ἓν σπόριον ἀπαντῶσιν εἰς τὸ *γομφόμορφον* (Clavimyces), μὲ δύο σπόρια εἰς τὸ *κλαδοσπόριον* (Cladosporium), μὲ τρία σπόρια εἰς τὸ *ἀγαρικὸν* (Eucheuma) κτλ. Τὸ πολυκύτταρον βασίδιον παράγεται διὰ καταμερισμοῦ τοῦ ἀρχικοῦ κυττάρου.

Δ. Ν. Π.

βασιδιολειχῆνες (οἱ) (Basidiolichenes) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οἱ μετὰ λειχήνων συμβιοῦντες βασιδιομύκητες (βλ. λ.).

Δ. Ν. Π.

βασιδιομύκητες (οἱ) (Basidiomycetes) *[Βοτ.]*. Ἄθροισμα κρυψιγόνων φυτῶν τῆς τάξεως τῶν *μυκήτων*. Οἱ μύκητες οὗτοι παρουσιάζουσι τὰ κάτωθι χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: *Μυκήλιον*, ἤτοι τὸ κατώτερον τμῆμα τοῦ φυτοῦ, ἕρπον, βαθέως ἐντὸς τῆς γῆς ἢ τῆς κόπρου διεισδῦον καὶ ποικιλοτρόπως διακλαδιζόμενον. *Μυκόστυπος*, ἤτοι τὸ ὑπὲρ τὴν γῆν τμῆμα τοῦ φυτοῦ, παχύ, ὀγκῶδες καὶ ἐκ πολυαρίθμων ποικίλως διατεταγμένων πολυκυττάρων ὑφῶν ἀποτελούμενον· συνήθως πρὸς τὸ κατώτερον μέρος τοῦ μυκοστύπους ἀναφαίνονται πυκναὶ τριχοειδεῖς δέσμαι, αἵτινες ἐνίοτε εἰσχωροῦσι καὶ ἐντὸς τῆς γῆς, ὁπότε παίζουσι ρόλον ριζιδίων. Τὸ μυκόστυπος εἶναι μαλακῆς ἢ σαρκώδους συστάσεως, σπανίως σκληρᾶς καὶ κατὰ τὸ ἄνω αὐτοῦ μέρος φέρει τὸ καλούμενον *μυκοπίλιον*, δηλαδὴ πλάτυσμα ἐν εἴδει πίλου, ὅπερ ἔχει σχῆμα ἡμισφαιρικόν, θολοειδὲς κατὰ τὸ ἄνω αὐτοῦ μέρος καὶ ἐπίπεδον ἢ ἡμίκοιλον κατὰ τὸ κάτω αὐτοῦ τμῆμα. Τὸ μυκοπίλιον τοῦτο διαιρεῖται εἰς πλάκας ἐχούσας κάθετον ἢ ἀκτινοειδῆ διάταξιν ἢ φέρει σύστημα πόρων ἢ αὐλῶν. Τὰ κύτταρα ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τὸ μυκόστυπος βρίθουσι πρωτοπλασματούχων οὐσιῶν, ἀκριβῶς δὲ ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου οἱ βασιδιομύκητές οὗτοι εἶναι θρεπτικοὶ καὶ οἱ πλεῖστοι βρώσιμοι (γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *μανιτάρια* ἢ *μανίτες*). Τὸ μυκόστυπος καὶ τὸ μυκήλιον εἶναι διάφορα κατὰ τὴν μορφήν, ἀναλόγως τῶν διαφόρων οἰκογενειῶν, γενῶν καὶ εἰδῶν. Τινὲς τῶν βασιδιομυκήτων παρασιτοῦσιν ἐντὸς αὐτοῦ τούτου τοῦ φυτοῦ· ἐν τῇ

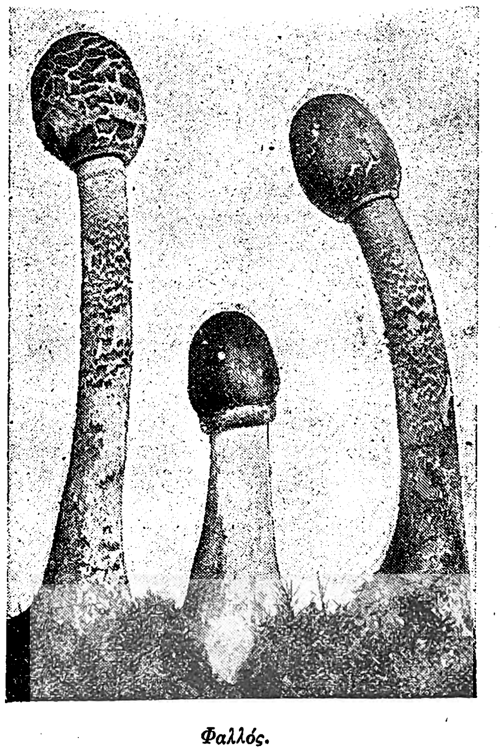

Φαλλός.

προκειμένῃ περιπτώσει παρουσιάζονται ὑπὸ μορφὴν νηματοειδῶν ὑφῶν, αἵτινες διήκουσι διὰ μέσου τοῦ κυριώδους σώματος τοῦ φυτοῦ ἐπὶ τοῦ ὁποίου παρασιτοῦσι καὶ καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸ μῆκος, ἕτεροι πάλιν ἀναφαίνονται ἐντὸς τοῦ φυτοῦ ἐφ' οὗ παρασιτοῦσιν ὑπὸ μορφὴν κηλίδων καὶ μόνον ἐπὶ τοῦ βλαστοῦ ἢ τῶν φύλλων. Οἱ βασιδιομύκητες παράγουσι τὰ σπόρια αὐτῶν ἐπὶ **βασιδίων** (βλ. λ.). Εἰς τοὺς τελειοτέρους βασιδιομύκητας τὰ βασίδια ταῦτα ἐξαπλοῦνται ἐφ' ἱκανῆς ἐπιφανείας, ὁπότε καὶ σχηματίζουσι στρῶμα, ὅπερ καλεῖται *ὑμένιον*. Οἱ ὑπὸ τὸ στρῶμα τοῦτο εὑρισκόμενοι ἱστοὶ καλοῦνται *ὑπόπλεγμα*. Εἰς τινὰς βασιδιομύκητας ἀντὶ βασιδίων παράγονται *χλαμυδοσπόρια*. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις πρὸ τῆς *σποριογονίας* συγχωνεύονται δύο πυρῆνες εἰς ἕνα καὶ εἶτα ἀκολουθεῖ ἡ μερικὴ *πυρηνοτομία*. Δι' ἀλλεπαλλήλου πυρηνοτομίας παράγονται τὰ σπόρια ἅτινα εἰς τὸ φυτικὸν τοῦτο ἄθροισμα καλοῦνται **βασιδιοσπόρια** (βλ. λ.). Οἱ βασιδιομύκητες διαιροῦνται εἰς τὰς ἑξῆς τέσσαρας κατηγορίας:

Α') Ἀτελεῖς βασιδιομύκητες: Τὰ σπόρια εἰς τούτους παράγονται ἐκ χλαμυδοσποριών, ἅτινα πολλαπλασιαζόμενα παράγουσι μέγαν ἀριθμὸν *γονιδίων*, ἐκ τῶν ὁποίων ἀναπτύσσονται ἐντὸς τοῦ φυτικοῦ σώματος, ἐν ᾧ παρασιτοῦσι, λεπτόταται τριχοειδεῖς ὑφαί, διαμεριζόμεναι εἰς πολυαριθμότατα βραχέα κύτταρα. Τὰ χλαμυδοσπόρια ταῦτα ἀναπτυσσόμενα περαιτέρω διογκοῦσι τὴν μεμβράνην αὐτῶν, ἥτις, μετὰ βραχὺ σχετικῶς χρονικὸν διάστημα, διαλύεται ὅπως σχηματισθῇ νέα τοιαύτη μεμβρᾶνα. Τὸ μυκήλιον εἶναι μαλακόν, ὠχροκίτρινον καὶ ἀποτελεῖται ἐκ κονιορτώδους μάζης βριθούσης χλαμυδοσποριών. Οἱ βασιδιομύκητες οὗτοι εἶναι οἱ ἀτελέστατοι πάντων καὶ ζῶσι παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων ἀνεπτυγμένων φυτῶν

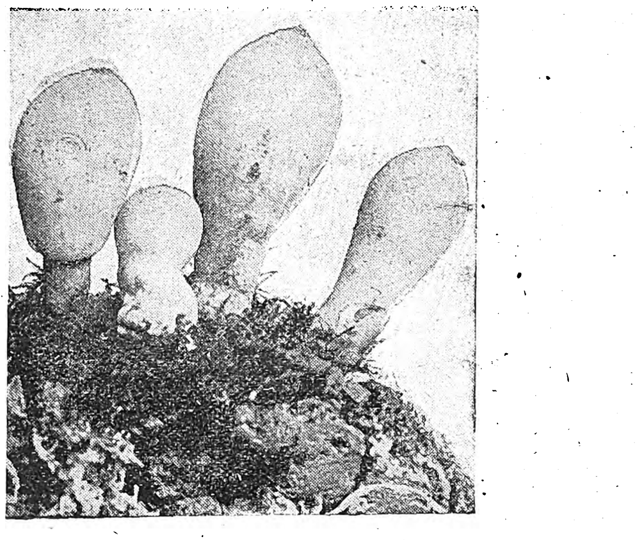

Λυκόπερδον.

αὐξάνοντες παραλλήλως πρὸς τὴν αὔξησιν τῶν ξενιζόντων τούτους φυτῶν. Μετὰ τὴν τελείαν αὔξησίν των παράγουσιν ἄφθονα χλαμυδοσπόρια, κυρίως εἰς τὴν ᾠοθήκην, τοὺς ἀνθῆρας καὶ τὸν βλαστὸν τῶν φυτῶν καὶ καλύπτουσι τὰ μέρη ταῦτα τοῦ φυτοῦ διὰ μελανῆς μάζης καταστρέφοντα παραλλήλως καὶ τὰ προσβληθέντα ὑπ' αὐτῶν φυτικὰ μέρη. Εἰς τοὺς ἀτελεῖς τούτους βασιδιομύκητας ὑπάγεται ἡ οἰκογένεια τῶν *οὐστιλαγινιδῶν* (ustilaginidae). Εἰς τὰ φυτὰ τῆς οἰκογενείας ταύτης τὰ χλαμυδοσπόρια βλαστάνουσι κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ μετὰ τὴν διάσπασίν των παράγουσι βραχύ, νηματοειδές, μονοκύτταρον ἢ πολυκύτταρον μυκήλιον, ὅπερ ζῇ παρασιτικῶς καὶ παράγει γονίδια ἤτοι ἀνάλογα σπόρια πρὸς τὰ βασιδιοσπόρια. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει τὸ γένος *οὐστιλάγινον* (ustilago). Εἰς τὸν μύκητα τοῦτον ὀφείλεται ἡ γνωστὴ νόσος ὑπὸ τὸ ὄνομα *μαυροκοῦκι* ἢ *δαυλίτης*, ἥτις συχνάκις προσβάλλει τὰ σιτηρά. Εἰς τὸ ἀνωτέρω γένος ὑπάγονται τὰ εἴδη: *οὐστιλάγινον τῶν σιτηρῶν* (ustilago segetum), ὅπερ ἐμφανίζεται ἐπὶ τοῦ σίτου καὶ τῆς κριθῆς συνήθως καὶ καταστρέφει τὰς ταξιανθίας τούτων, καὶ *οὐστιλάγινον τοῦ ἀραβοσίτου* (ustilago maydis), καταστρέφον τὸν ἀραβόσιτον.

Β') Κυρίως βασιδιομύκητες: Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην τῶν βασιδιομυκήτων τὰ βασίδια λαμβάνουσι τελείαν ἀνάπτυξιν, καθωρισμένην μορφὴν καὶ παράγουσιν ὡρισμένον ἀριθμὸν γονιδίων, ἤτοι 6—8 καὶ σπανιώτερον 2. Οἱ κυρίως βασιδιομύκητες ζῶσι παρασιτικῶς ἐπὶ τελειοτέρων φυτῶν, διακρίνονται κυρίως ἐκ τοῦ πολυκλαδώδους μυκηλίου των, ὅπερ ἐκβλαστάνει εἶδος ριζιδίων, *μυζητήρων* καλουμένων, δι' ὧν ἀπορροφᾷ τὰς πρὸς συντήρησίν του θρεπτικὰς οὐσίας ἐκ τοῦ ξενίζοντος τούτους φυτοῦ. Ὁ πολλαπλασιασμὸς γίνεται διὰ χλαμυδοσποριών καὶ γονιδίων. Τὰ χλαμυδοσπόρια παράγονται ἐντὸς κοιλοτήτων καὶ ἅμα αὐξηθῶσιν ἱκανῶς διαρρηγνύουσι τὸν φλοιὸν καὶ ἀναφαίνονται. Τὰ πολλαπλασιαστικὰ ταῦτα σπόρια καλοῦνται *αἰκιδοσπόρια* ὅταν εἶναι μονοκύτταρα, φέρουσι διπλοῦν πυρῆνα, ἔχουσι πορτοκαλλιώδες χρῶμα καὶ ἀναφαίνονται καθ' ὁμάδας. *Οὐρεδοσπόρια* καλοῦνται τὰ πολλὰ πλαστικὰ σπόρια, ὅταν εἶναι μονοκύτταρα, φέρουν δύο πυρῆνας, ἔχουν ὀρφνοκίτρινον χρωματισμὸν καὶ ἀναφαίνωνται μεμονωμένως καὶ ἀτάκτως διατεταγμένα. *Τελευτοσπόρια* καλοῦνται, ὅταν τὰ πολλαπλασιαστικὰ σπόρια εἶναι μονοκύτταρα ἢ πολυκύτταρα, ἀποτελοῦνται ἐκ δύο πυρήνων, εἶναι ὀρφνοκίτρινα, περιβάλλωνται ὑπὸ παχείας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μεμβράνας καὶ ἀναφαίνωνται ἐκ τῶν κοιλοτήτων, εἰς ἃς λαμβάνουσι τὴν ἀρχήν των ἢ μεμονωμένα ἢ καθ' ὁμάδας. Γενικῶς πάντα τὰ προαναφερθέντα εἴδη τῶν πολλαπλασιαστικῶν σπορίων ἐὰν τυχὸν πέσωσιν ἐπὶ φυτοῦ τινος ἀμέσως παράγουσι μύκητας. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω εἰδῶν πολλαπλασιαστικῶν σπορίων εἰς τοὺς κυρίως βασιδιομύκητας παρατηροῦνται καὶ ἰδιάζοντά τινα σπόρια, τὰ *πυκνογονίδια* καλούμενα, ἅτινα εἶναι μικρότατα, ἀποτελούμενα ἐξ ἑνὸς πυρῆνος καὶ ἐντὸς ἰδίων κοιλοτήτων τοῦ φυτοῦ παραγόμενα.

Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην τῶν βασιδιομυκήτων ὑπάγεται ἡ οἰκογένεια τῶν *οὐρεδινιδῶν* (Uredinidae). Τὰ φυτὰ τῆς οἰκογενείας ταύτης παράγουσι μόνον τελευτοσπόρια κατ' ἀρχὰς τοῦ ἔαρος, ἡ παραγωγὴ δὲ τούτων διαρκεῖ μέχρι τοῦ χειμῶνος. Ἡ οἰκογένεια τῶν οὐρεδινιδῶν περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς γένη:

Digitized by Google

1) *Πουκκινία* (Puccinia). Εἰς τὸ γένος τοῦτο παράγονται ἔμμισχα τελευτοσπόρια ἅτινα ἀναφαίνονται μεμονωμένα ἢ καθ' ὁμάδας. Κυριώτερα εἴδη εἶναι: *πουκκινία τῶν σιτηρῶν* (Puccinia graminis) ἥτις ἐξαπολύει τὰ πολλαπλασιαστικὰ αὐτῆς σπόρια ἐπὶ τῶν σιτηρῶν, *πουκκινία τῶν μαλαχιδῶν* (Puccinia malvacearum), ἥτις προσβάλλει τὰ μαλαχοειδῆ φυτά, καὶ *πουκκινία τοῦ σκορόδου* (Puccinia allii) προσβάλλουσα τὸ ὁμώνυμον φυτόν.

2) *Γυμνοσποράγγειον* (Gymnosporangium). Ἔχει τελευτοσπόριον ἐκ δύο κυττάρων ἀποτελούμενα Γνωστότερον εἶδος τοῦ γένους εἶναι *γυμνοσποράγγειον τὸ τρέμον* (Gymnosporanginm tremelloides), τοῦ ὁποίου τὰ τελευτοσπόρια προσβάλλουσι τὰς μηλέας.

3) *Φραγμίδιον* (Phragmidium). Τὸ γένος τοῦτο χαρακτηρίζεται ἐκ τῶν τελευτοσπορίων του, ἅτινα ἀποτελοῦνται ἐκ τριῶν κυττάρων καὶ ἀναφαίνονται καθ' ὁμάδας. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει τὰ εἴδη, *φραγμίδιον τῆς Ἰδαίας βάτου* (Phragmidium rubi idaei), ὅπερ προσβάλλει τὸ ὁμώνυμον φυτὸν καὶ *φραγμίδιον τὸ ὑπόφλοιον* (Phiagmidium subcorticum), προσβάλλον τὸ ροδῆν.

Γ') Ὑμενομύκητες (Hymenomycetes): Ἡ κατηγορία αὕτη τῶν βασιδιομυκήτων χαρακτηρίζεται ὑπὸ ὑπολεύκου μυκηλίου, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ πολυαρίθμων τριχοειδῶν ἀποφύσεων, ἀποτελουσῶν δέσμας παχείας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ ἀπαντᾷ ἢ ἐπὶ τῆς ὑγρᾶς γῆς ἢ ἐπὶ τῆς κόπρου, τῶν σεσηπότων ξύλων κ. τ. λ. Ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας τὸ μυκήλιον εἶναι πολυετές, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ μυκόστυπον, σπανίως πολυετές, συνήθως ἐνιαύσιον, ὅπερ εἶναι σαρκῶδες ἢ σπογγιῶδες. Τὸ μυκόστυπος φέρει κατὰ τὴν ἀνωτέραν αὐτοῦ θολοειδῆ ἐπιφάνειαν τὸ ὑμένιον. Ἕκαστον βασίδιον παράγει 4 σπόρια. Εἰδῶν τινων τῆς κατηγορίας ταύτης τῶν βασιδιομυκήτων τὸ μυκήλιον ὑφέρπει ὑπὸ τὸν φλοιὸν διαφόρων δένδρων καὶ σχηματίζει παχείας δέσμας, αἵτινες καλοῦνται *ριζόμορφοι* καὶ ἐνίοτε ἐξαπλοῦνται εἰς μεγάλην ἀκτῖνα. Ἡ κατηγορία αὕτη περιλαμβάνει πλείστας ὅσας οἰκογενείας, ὧν κυριώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς:

1) *Ἐξωβασιδιίδαι* (Exobasidiidae). Αὕτη χαρακτηρίζεται ἐκ τοῦ ὑμενίου της, ὅπερ δὲν παράγεται ἀπὸ τὸ μυκόστυπον, ἀλλ' ἐκ τοῦ μυκηλίου. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει τὰ εἴδη: *ἐξωβασίδιον τὸ τοῦ βακκινίου* (Exobasidium vaccinii) καὶ *ἐξωβασίδιον τὸ τοῦ ροδοδένδρου* (Exobasidium rhododendrii). Ἀμφότερα τὰ εἴδη προκαλοῦσι παραμορφώσεις τῶν ἐρ' ὧν ξενίζονται φυτῶν.

2) *Πολυπορίδαι* (Polyporidae). Χαρακτηρίζεται ἐκ τοῦ πολυμόρφου μυκοστύπους, ὅπερ ἔχει ἡμισφαιρικὸν σχῆμα καὶ φέρει κατὰ τὸ κατώτερον αὐτοῦ μέρος εἶδος σωλήνων πορωδῶν ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπαναπαύεται τὸ ὑμένιον. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει τὰ γένη: *βωλίτης* (Boletus), *μερούλιος* (Merulius), *τραμήτης* (Trametes), *δαιδαλία* (Daidalia) καὶ *πολύπορον* (Polyporus). Τὸ τελευταῖον γένος περιλαμβάνει ἱκανὰ εἴδη, ὧν κυριώτερα εἶναι οἱ: *πολύπορος ὁ πυροποιὸς* (Polyporus igniarii), καὶ *πολύπορος ὁ ἐνευσματικὸς* (Polyporus fomentarii), κοινῶς ἴσκα καλούμενοι, χρησιμεύοντες εἰς τὴν φαρμακευτικὴν μετὰ προηγουμένην κατερ-

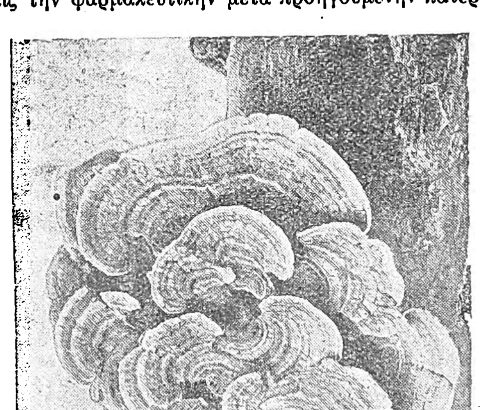

Πολύπορος.

γασίαν εἰς φυλλώδεις πλάκας, *πολύπορος ὁ σωληνοειδὴς* (Polyporus imbricatus), ὅστις προσβάλλει τὴν λεύκην, καὶ *πολύπορος ὁ δαρὸς* (Polyporus hispidus), ὅστις προσβάλλει τὴν μορέαν.

3) *Ἀγαρικίδαι* (Agaricidae). Ἡ οἰκογένεια αὕτη φέρει ἔμμισχον καὶ σαρκῶδες μυκήλιον καὶ περιλαμβάνει τὰ γένη: *ἀγαρικὸν* (Agaricus), *ἀμανίτην* (Amenites), *κανθαρέλλον* (Cantharellus), *κόπρινον* (Coprinum), *ρουσσούλην* (Russula), *λακταρίαν* (Lactaria), *μαράσμιον* (Marasmium) κ. τ. λ.

Δ') Γαστερομύκητες (Gasteromycetes). Ἡ τελευταία αὕτη κατηγορία τῶν βασιδιομυκήτων διακρίνεται ἐκ τοῦ μεγάλου, σαρκώδους καὶ σφαιρικοῦ ἢ κυλινδρικοῦ μυκοστύπους, ὅπερ φέρει κατὰ τὸ ἐσωτερικὸν τμῆμα τοῦ ἱστοῦ του ἰδιορρύθμους κοιλότητας βριθούσας πολλαπλασιαστικῶν σπορίων. Τὸ μυκόστυπος τῶν γαστερομυκήτων μένει κεκρυμμένον ὑπὸ τὴν γῆν κατ' ἀρχὰς καὶ βαθμηδὸν ἀναφαίνεται ὑπὲρ τὸ ἔδαφος. Καὶ οἱ μύκητες οὗτοι ζῶσι παρασιτικῶς. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι: *λυκοπερδίδαι* (Lycoperdidae) καὶ *φαλλοϊδίδαι* (Phalloididae). Ἡ πρώτη περιλαμβάνει τὰ γένη *λυκόπερδον* (Lycoperdon), κοινότατον καὶ παρ' ἡμῖν εἰς ὀρεινὰ μέρη, ὅπου εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀλεπουπορδές, γεάστηρ* (Geaster) καὶ *σκληρόδερμα* (Scleroderma). Ἡ δευτέρα περιλαμβάνει τὸ γένος *φαλλὸς* (Phallus), οὗ μοναδικὸν εἶδος εἶναι *φαλλὸς ὁ ἀναίσχυντος* (Phallus impudicus). Δ. Ν. Π.

βασιδιοσπόρια (τὰ) (Basidiosporia) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ σπόρια μυκήτων τινῶν, κυρίως τῶν *βασιδιομυκήτων* καὶ τῶν ὑποδιαιρέσεων τούτων, ἅτινα παράγονται εἰς τὸ ἄκρον τῶν στηριγμάτων τῶν **βασιδίων** (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

βασιδιοφόρα (τὰ) (Basidiophora) *[Φυτοπαθ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *περονοσποριδῶν* (Peronosporaceae) μὴ περιλαμβάνον παράσιτα τῶν καλλιεργουμένων φυτῶν. Π. Γ. Κ.

βασιεξάγωνον *σύστημα κρυσταλλικὸν [Ὀρυκτ.]*· συνώνυμον τοῦ *ἑξαγωνικοῦ* συστήματος (βλ. *κρυσταλλικὰ συστήματα*). Γ. Κ. Γ.

βασίζω· θέτω ἐπὶ βάσεως, στηρίζω· «τοῦ βασίζεις τὰς ἐλπίδας σου»· || μέσ. *βασίζομαι*· στηρίζομαι: «οἱ λόγοι σου δὲν βασίζονται πουθενά», «βασιζόμενος εἰς τὴν εὐθυκρισίαν σας ἐλπίζω νὰ δικαιωθῶ».

βασικίνη (ἡ) (Vasicin) *[Φαρμακογν.]*. Ἀλκαλοειδὲς ληφθὲν ὑπὸ τοῦ Hooper (1888) ἐκ τῶν φύλλων τοῦ φυτοῦ Justicia Adhatoda, L. εἰς ἃ εὑρίσκεται ἡνωμένον μετὰ τοῦ ἀνχατοδοξέος. Λευκοὶ κρύσταλλοι ἄοσμοι καὶ πικροί, εὐδιάλυτοι ἐν ὕδατι καὶ αἰθέρι, ὀλιγώτερον διαλυτὸ εἰς ἀλκοόλην. Ἡ βασικίνη σχηματίζει μετὰ τῶν πλείστων ὀξέων κρυσταλλικὰ ἅλατα. Κατὰ τὰς ἐρεύνας τοῦ Hooper ἡ βασικίνη καταστρέφει τὸ φυτικὸν πρωτόπλασμα, εἶναι δὲ διὰ τὰ κατώτερα ζῷα (βατράχους καὶ ἔντομα) καὶ εἰς μικρὰς δόσεις θανατηφόρον δηλητήριον. Κ. Γ. Μ.

βασικός,—*ή,*—*όν*· ὁ τῆς βάσεως, ὁ ἀποτελῶν βάσιν, ὁ θεμελιώδης· || ἐν τῇ Χημείᾳ, ὁ ἔχων τὰς ἰδιότητας τῶν *βάσεων* (βλ. λ. βάσεις *[Χημ.]*).

[Βοτ.]. Ὁ φυτολόγος Gaertner ἐχρησιμοποίησε πρῶτος τὸν ὅρον *βασικὸς* διὰ νὰ καταδείξῃ τὴν θέσιν τῶν διαφόρων μερῶν φυτοῦ τινος, ἀναφαινομένων ἢ διατεταγμένων κατὰ τὴν βάσιν ἑτέρου μέρους τοῦ φυτοῦ τούτου. Οὕτως ὁ *στῦλος* καλεῖται *βασικός*, ὅταν ἀναφαίνεται κατὰ τὴν βάσιν τῆς ᾠοθήκης, ὁπότε καλεῖται καὶ *γυνοβασικός*. Ἐπίσης οἱ *ἱστοὶ* τοῦ φυτοῦ καλοῦνται βασικοί, ὅταν τὸ σύστημα τούτων εὑρίσκεται κατὰ τὴν βάσιν τοῦ κορμοῦ, ἢ τῆς ῥίζης τοῦ φυτοῦ. Ὡσαύτως ἡ *γονιμοποίησις* ὀνομάζεται βασική, ὅταν λαμβάνῃ χώραν ἀκριβῶς εἰς τὴν βάσιν φυτικοῦ τινος ὀργάνου. Γενικῶς ὁ ὅρος *βασικὸς* ἐν τῇ Βοτανικῇ δίδεται εἰς πᾶν τμῆμα φυτοῦ, ὅπερ εὑρίσκεται κατὰ τὴν βάσιν ἑτέρου φυτικοῦ τμήματος ἢ ὀργάνου. Δ. Ν. Π.

— **βασικὰ** *ἅλατα [Χημ.]*. βλ. ἅλατα *βασικά*.

— **βασικὰ** *κύτταρα*· βλ. κύτταρα.

— **βασικὰ** *πετρώματα* (basische Gesteine) *[Πετρ.]*· Οὕτω καλοῦνται τὰ πυριγενῆ πετρώματα, τὰ ὁποῖα περιέχουν διοξ ἴδιον πυριτίου ($Si\,O_2$) κάτω τοῦ 52%. Γ. Κ. Γ.

— **βασικὰ** *σημεῖα [Μαθημ.]*. Οὕτω καλοῦνται τὰ τέσσαρα σημεῖα τομῆς (πραγματικὰ ἢ φανταστικὰ) δύο κωνικῶν τομῶν (καμπύλων δευτέρου βαθμοῦ), ὅταν αὗται ὁρίζουν μίαν *δέσμην* (ἐπίπεδον). Ἐὰν $H_1=0$ καὶ $H_2=0$ εἶναι αἱ ἐξισώσεις τῶν κωνικῶν τομῶν εἰς σημειακὰς ἢ γραμμικὰς συντεταγμένας, τότε ἡ ἐξίσωσις $H_1+\lambda H_2=0$, ὅπου λ παράμετρος ἀριθμητική, παριστάνει τὴν δέσμην, ἀποτελουμένην ἀπὸ κωνικὰς ἐπίσης τομὰς διερχομένας διὰ τῶν τεσσάρων βασικῶν σημείων. Ὅμοιον ὁρισμὸν ἔχομεν διὰ τὰ βασικὰ σημεῖα προκειμένου περὶ ἐπιφανειῶν δευτέρας τάξεως. Ὅλαι αἱ ἐπιφάνειαι ν τάξεως μιᾶς δέσμης ἔχουν ν^3 κοινὰ βασικὰ σημεῖα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Clebsch*, Vorlesungen über Geometrie Leipzig 1875.—*Gundelfinger*, Analytische Geometrie der Kegelschnitte, 1895.—*Schröter*, Theorie der Oberflächen 2ter Ordnung und der Raumenwen 3ter Ordnung, Leipzig, 1880. Φ. Β.

— **βασικὰ** *χρώματα [Βιομ. Χημ.]*. Εἶναι ἅλατα τεχνητῶν ὀργανικῶν χρωστικῶν ὑλῶν, κατὰ τὸ πλεῖστον ὑδροχλωρικὰ ἀλλὰ καὶ περαιτέρω τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος (π. χ. ἡ *ροζανιλίνη*), τοῦ ὀξαλικοῦ ὀξέος (π. χ. τὸ *μαλαχιτοπράσινον*), τοῦ θειικοῦ ὀξέος (π. χ. τὸ *μπριλλαντοπράσινον*), ὡς ἀκόμη καὶ διπλᾶ ἅλατα μετὰ χλωριοψευδαργύρου (ὡς π. χ. τὸ *μεθυλενοκυανοῦν*, τὸ *ναφθολοκυανοῦν*). Εἶναι εὐδιάλυτα ἐν ὕδατι καὶ ἀλκοόλῃ, τὰ δὲ ἀλκάλια ἀποβάλλουσιν ἐκ τῶν διαλυμάτων αὐτῶν τὰς ἐλευθέρας χρωστικὰς βάσεις. Αἱ ἐλεύθεραι βάσεις εἶναι ὀλίγον διαλυταὶ εἰς ἀλκοόλην καὶ εὐδιάλυτοι εἰς τὰ λιπαρὰ ὀξέα, δι' ὃ καὶ χρησιμοποιοῦνται πρὸς χρῶσιν λιπῶν, ἐλαίων, βερνικίων, λακκῶν κ. λ. π. Διαλύματα τῶν βάσεων τούτων ἐν ἀκετίνῃ χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ τυποβαφικῇ τῶν βαμβακερῶν. Τὰ βασικὰ χρώματα παρέχουσιν ἐντόνους καὶ καθαρὰς χροιὰς καὶ εἶναι σχετικῶς ἀνθεκτικὰ εἰς τὴν πλύσιν, ἀλλ' ἐξαιρέσει τῆς σαφρανίνης, τοῦ μεθυλενοκυανοῦ καὶ τοῦ γνησίου κυανοῦ τὰ λοιπὰ δὲν εἶναι ἀνθεκτικὰ εἰς τὸ φῶς ὡς ἀκόμη καὶ εἰς τὰ ὀξέα, τὰ ἀλκάλια, τὸ χλώριον καὶ τὴν τριβήν. Σ. Ι.

— **βασικὴ** *καμπύλη [Μαθημ.]* Εἶναι ἡ καμπύλη, ἡ ὁποία εἶναι κοινὴ εἰς ὅλας τὰς ἐπιφανείας δοθείσης *δέσμης*. Ἐὰν ἀντὶ δέσμης λάβωμεν δίκτυον *ἐπιφανειῶν*, τότε ἔχομεν ὅμοιον ὁρισμὸν διὰ τὰ **βασικὰ σημεῖα** (βλ. λ.). Φ. Β.

— **βασικὴ** *μεμβράνα*· βλ. μεμβράνα.

— **βασικὸν** *κύτταρον,—πέταλον,—πλέγμα*· βλ. **κύτταρον, πέταλον, πλέγμα.**

— **βασικὸς** *κύκλος [Ἀστρονομ.]* Μέγιστος κύκλος τῆς οὐρανίου σφαίρας, ἀποτελῶν τὴν βάσιν, οὕτως εἰπεῖν, τῶν διαφόρων συστημάτων συντεταγμένων, τὰ ὁποῖα διακρίνονται ἀλλήλων ἀναλόγως τῆς θέσεως τοῦ κύκλου τούτου. Οὕτω λ. χ. βασικὸς κύκλος εἰς τὸ σύστημα τῶν *ὁριζοντίων συντεταγμένων* εἶναι *ὁρίζων*, εἰς τὸ τῶν οὐρανογραφικῶν ὁ *ἰσημερινός*, εἰς τὸ τῶν ἐκλειπτικῶν ἡ *ἐκλειπτικὴ* κτλ. Σ. Π.

βασικότης (ἡ) *[Χημ.]*· ταυτόσημον πρὸς τὸ **ἀλκαλικότης** (βλ. λ.).

Βασιλάδα *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς κοινότητος *Ἀνδρούσης* τῆς ἐπαρχίας Μεσσήνης τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 226.

Βασιλάδι *[Γεωγρ. Ἱστορ.]*. Νησίδιον, περιφερείας 120 περίπου βημάτων, ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ χείλους τοῦ αὐλέμονος τῆς λιμνοθαλάσσης Μεσολογγίου. Ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του τὸ *Βασιλάδι* ἀπετέλει σπουδαῖον σημεῖον ἀμύνης διὰ τὴν προάσπισιν τοῦ Μεσολογγίου κατ' ἐπιδρομῶν ἐχθρικοῦ στόλου. Ἐπ' αὐτοῦ σώζονται ἤδη ἐρείπια ὀχυρώματος, ὅπερ ἀνήγειρε πρὸς τὸ μέρος τοῦ αὔλακος ὁ Ἀλῆ πασᾶς κατὰ τὸν Τουρκορωσικὸν πόλεμον τοῦ 1806. Ἀρξαμένου τῷ 1821 τοῦ ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος οἱ Ἕλληνες συνεπλήρωσαν τὰ ὀχυρωτικὰ ἔργα, τοποθετηθέντων τριῶν σιδηρῶν πυροβόλων πρὸς ἀπόκρουσιν προσεγγίσεως τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Πράγματι δὲ ὅταν τὸν Ἰούλιον 1822 οἱ συνηνωμένοι στόλοι τοῦ Βυζαντίου, τῆς Αἰγύπτου καὶ Ἀλγερίου ἐξ 90 πολεμικῶν ἐφάνησαν πρὸ τοῦ Βασιλαδίου εὑρίσκοντο ἐπ' αὐτοῦ μόνον πεντήκοντα ναῦται. Καίτοι δὲ ἤρξατο βαρὺς κανονιοβολισμὸς καὶ πολλαπλαῖ ἀπόπειραι ἐγένοντο πρὸς ἀπόβασιν ἐπὶ τῆς ὀχυρᾶς νησῖδος, ἡ τόλμη τῶν ὑπερασπιστῶν ἐδείχθη κατὰ τρόπην τοιαύτη, ὥστε μετὰ διήμερον παραμονὴν ὁ τουρκικὸς στόλος ἠναγκάσθη ν' ἀποσυρθῇ εἰς τὴν Ἀλυκὴν ἔνθα ὁ Μακρῆς διὰ τεχνασμάτων τοὺς ἠνάγκασε νὰ ἀποσυρθοῦν (τόμ. Β' σελ. 229 ἑξ.). Τὸν Μάρτιον τοῦ 1824, ὅταν οἱ ἄνθρωποι τοῦ Μαυροκορδάτου ἐρράπισαν τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Καραϊσκάκη, οὗτος συνέλαβε δύο προεστοὺς καὶ κατέλαβε τὴν νύκτα τὸ Βασιλάδι ἀπειλῶν τὸ Μεσολόγγι, ἀλλὰ τὰ πράγματα συνεβιβάσθησαν ταχέως. Κατὰ τὴν μεγάλην πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου τῷ 1825 ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ, μάτην οἱ Τοῦρκοι προσεπάθησαν δι' ἀλλεπαλλήλων ἐφόδων νὰ κυριεύσωσι τὸ Βασιλάδι, τῷ δὲ 1826 ἐπανέλαβον τὸν κανονιοβολισμὸν διὰ πλοιαρίων ἐξωπλισμένων. Ὁ Ἰμβραὴμ ἔφερεν ἐκ τῆς ἐπαρχίας Γαστούνης τὸν Χουσεῒν μπέην καὶ τὸν διέταξε τὸν Φεβρουάριον νὰ ἐκπορθήσῃ τὴν νησῖδα, ἣν ὑπερήσπιζον ὀγδοήκοντα μόνον ἄνδρες ὑπὸ τὴν γενικὴν ὁδηγίαν τοῦ γενναίου σωματάρχου Σπυρίδωνος Πεταλούδη, ἔχοντες δύο κανόνια τῶν 18 λιταρῶν καὶ δώδεκα τῶν 12. Ἀστυνόμος εἶχε τοποθετηθῆ ὁ Σπῦρος Ραζῆς ὑπὸ τῆς διευθυνούσης ἐπιτροπῆς τῆς ἀμύνης Μεσολογγίου, φρούραρχος ὁ Ἀναστάσιος Παπαλουκᾶς καὶ ἀρχηγὸς τῶν κανονιοβολιστῶν ὁ φιλέλλην Ἰταλὸς Γιακουμόζης. Τεσσαράκοντα πλοιάρια πλήρη αἰγυπτιακῶν στρατευμάτων μετὰ 2 σχεδιῶν καὶ κανονίων καὶ 18 λέμβων τοῦ στόλου μετὰ βομβοβόλων ἐνεφανίσθησαν τὴν 25 Φεβρουαρίου πρὸ τῆς νησῖδος, ἣν οἱ Ἕλληνες ὑπερήσπισαν καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν. Τὴν ἑσπέραν ὅμως ἐξ ἀναφλέξεως τοῦ πίθου ὅπου ἦσαν τοποθετημένα τὰ κανονοφυσέκια εὗρον εὐκαιρίαν οἱ ἐχθροί, ὑπὸ τὸν Χουσεῒν μπέην, νὰ

Digitized by Google

καταλάβωσι, ἀφοῦ ἡ φρουράτου ἠγωνίσθη τὸν ἔσχατον ἀγῶνα καὶ ἔπεσαν ἡρωϊκῶς μαχόμενοι ὁ ἀρχηγὸς Σπυρίδων Πεταλούδης, ὁ Ραζῆς, ὁ Παπαλουκᾶς, ὁ Γιακουμόζης, ὁ Ἀσημάκης Ζορμπᾶς καὶ 19 πυροβοληταί. Σημαντικὸν μέρος τῆς φρουρᾶς κατώρθωσε νὰ διασωθῇ διὰ τῶν ἀβαθῶν μερῶν τῆς λιμνοθαλάσσης εἰς τὴν πόλιν. Ἡ πτῶσις τοῦ Βασιλαδίου διηυκόλυνεν εἰς τοὺς Τουρκοαιγυπτίους τὴν ἅλωσιν τῆς νησῖδος Ντολμᾶ, καὶ κατόπιν τοῦ Αἰτωλικοῦ καὶ τῆς Κλείσοβας καὶ προεμήνυσε κατὰ τὸν Τρικούπην καὶ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου (αὐτ. Γ σελ. 250 ἑξ.). Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1827 ὁ Κόχραν μεταβὰς μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου προσέβαλε τὸ Βασιλάδι, ὅπερ κατεῖχε τουρκικὴ φρουρά, μάτην προσπαθήσας νὰ τὸ κυριεύσῃ, ἐκινδύνευσε δὲ πρὸ αὐτοῦ νὰ καῇ καὶ ἡ «Καρτερία». Τὴν κατάληψίν του ἐπέτυχε μὲ τὴν «Καρτερίαν» ὁ Ἄστιγξ, τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1827, καείσης τῆς πυριτιδαποθήκης, ἐκεῖθεν δὲ τὴν 10 Ἀπριλίου 1828 ἐξεκίνησε κατὰ τοῦ Αἰτωλικοῦ (*Τρικ.* Δ' σ. 142,169,206, *Σπηλιάδη* Β' σ. 440).

Ὑπὸ τὸ ὄνομα ***Βασιλάδι Κεντρικόν, Βασιλάδι Ἀνατολικὸν*** καὶ ***Πέρα-Βασιλάδι*** φέρονται καὶ τὰ ἐν τῇ περιφερείᾳ ταύτῃ ἰχθυοτροφεῖα τῆς λιμνοθαλάσσης. Χ.Γ.Ε.-Τ.Χ.Κ.

Βασίλαι *[Μυθολ.]*. Ἔν τινι ἐπιγράμματι τοῦ ἐν Ἄργει διαμένοντος Ἀθηναίου Ἀρχελάου κατὰ τὸν Β' ἢ Γ' μ. Χ. αἰῶνα ἀναφέρεται ζεῦγος θεοτήτων παρεμφερῶν πρὸς τὴν Δήμητρα καὶ Κόρην. Αἱ θεότητες αὗται φέρουσι τὸ ὄνομα *Βασίλαι* (βλ. καὶ λ. Βασίλη).

—**Βασίλαι** *[Ἀρχ.]*. Ἐπὶ τοῦ Κρονίου ὄρους παρὰ τὴν Ὀλυμπίαν ἀνὰ πᾶσαν ἐαρινὴν ἰσημερίαν, κατὰ τὸν μῆνα ὁ ὁποῖος ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἠλείων *Ἐλάφιος*, ἐτελεῖτο θυσία εἰς τὸν Κρόνον. Οἱ ἐπιτετραμμένοι τὴν ἐπιμέλειαν τῆς θυσίας ταύτης ἔφερον τὸ ὄνομα *Βασίλαι*. Γ. Ι. Κ.

Βασιλάκης, ***Ἀντώνιος***· βλ. Ἀλιένσε.

— **Βασιλάκης, *Γεώργιος***. Πληρεξούσιος τῆς Κρήτης εἰς τὴν τετάρτην Ἐθνικὴν Συνέλευσιν τοῦ 1829 κατὰ τοὺς πίνακας τοῦ Μάμουκα (τόμ. ΙΑ' σελ. 36). Τ. Χ. Κ.

— **Βασιλάκης, *Γεώργιος*** καὶ ***Παναγιώτης***. Τέκνα προεστῶν ἐκ τῶν πρωτίστων τῆς Ἀλαγωνείας, ἐκ Σίτσοβας. Μόλις ὁ Ἀγὼν ἠγέρθη, ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Σίτσοβας καὶ τῶν πέριξ χωρίων ὁπλίσαντες ἐξ ἰδίων περὶ τοὺς 400 ἄνδρας, διὰ δαπάνης δὲ πεντήκοντα χιλιάδων γροσίων ἔλαβον μέρος εἰς πλείστας ἐπιχειρήσεις ἤτοι εἰς τὴν πολιορκίαν καὶ ἅλωσιν τῆς Τριπόλεως ὑπὸ τοῦ Π. Γιατράκου καὶ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη εἰς τὴν πτῶσίν τοῦ Νεοκάστρου, εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλη καὶ τὴν ἅλωσιν τοῦ Ναυπλίου. Τὴν 8ην Ἰανουαρίου 1825 ὁ *Γεώργιος* προήχθη εἰς χιλίαρχον, μετὰ δύο δὲ ἡμέρας καὶ ὁ *Παναγιώτης* ὅστις ἀνεπλήρου τὸν πρῶτον εἰς τὰς ἐκστρατείας. Ἀρχομένου τοῦ 1828 ἐδολοφονήθη, τὸ αὐτὸ ἔτος δὲ ἀπέθανε καὶ ὁ Γεώργιος. (*Φρατζῇ* Δ' σελ. 166). Τ.Χ.Κ.

— **Βασιλάκης, *Εὐθύμιος***. Πολιτικὸς ἐξ Αἰτωλικοῦ, χρηματίσας ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ εἰς τὴν Συνέλευσιν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος τοῦ 1821 ὑπὸ τὸν Μαυροκορδᾶτον. Τῷ 1822 ἦτο ἐν τῇ πολιορκίᾳ τοῦ Μεσολογγίου, ἔδωκε δὲ καὶ αὐτὸς ἐντολὴν εἰς τὸν *Βαρνακιώτην* ν' ἀπαντήσῃ τὸν Ὀμὲρ Βρυώνην (*Τρικούπη* Β' σελ. 296). Ἀναγράφεται εἰς τὸ μητρῷον τῶν πολιτικῶν ὡς δωρήσας 4 χιλιάδας γρόσια διὰ τὸν Ἀγῶνα. Τ. Χ. Κ.

— **Βασιλάκης, *Ἰωάννης*,** ἢ ***Βασιλᾶκος***. Υἱὸς τοῦ ἀξιωματικοῦ *Βασιλείου Πολιτάκου*. Τῷ 1824 ἐγένετο ἑκατόνταρχος καὶ ὑπηρέτησε καθ' ὅλον τὸν Ἀγῶνα. Τ. Χ. Κ.

— **Βασιλάκης, *Κωνσταντῖνος***. Βυζαντινὸς στρατηγός, ἀδελφὸς τοῦ *Νικηφόρου Βασιλάκη*. Ἐκστρατεύσας ἐπὶ Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ (1081—1118) κατὰ τῶν ἐν Σικελίᾳ Ἀράβων ἐφονεύθη (1115). Ν. ΚΛΣ.

—**Βασιλάκης, *Νικηφόρος***. Ἑρμηνευτὴς τῶν ἀποστολικῶν συγγραμμάτων («διδάσκαλος ἀποστόλων» κατὰ Νικήταν Ἀκομινᾶτον), ἐν τῷ ναῷ τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας, κατὰ τὸν δωδέκατον αἰῶνα, λόγῳ κακοδοξίας καθῃρέθη τῷ 1156 Ἔγραψε καὶ ἔργα θύραθεν περιεχομένου, ἤτοι ἐπιστολάς, λόγους, μονῳδίαν εἰς τὸν ἐν τῷ σικελιακῷ πολέμῳ πεσόντα ἀδελφόν του *Κωνσταντῖνον*, εἶδος αὐτοβιογραφίας, καὶ ἄλλα. Τὰ σκωπτικά του πονήματα ἀπωλέσθησαν (πρβλ. *Κρουμβάχερ-Σωτηριάδη* Ἱστ. βυζ. λογοτ. 1, 244 καὶ 2, 131—133). Δ. Σ. Μ.

— **Βασιλάκης, *Νικόλαος***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Ξηρομέρου. Ὑπηρέτησε πιστῶς τὸν ἑλληνικὸν Ἀγῶνα ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1826, ἀναδειχθεὶς τῷ 1825 χιλίαρχος καὶ μετασχὼν διαφόρων μαχῶν ὑπὸ τὸν Ράγγον καὶ Χατζηπέτρον. Διετέλεσε κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου ἀναπληρωτὴς τοῦ στρατηγοῦ Ἀποστολάκα καὶ μετέβη ὡς μέλος τῆς ἐπιτροπῆς εἰς Ναύπλιον, ἵνα προκαλέσῃ βοηθείας τῆς κυβερνήσεως διὰ τὴν κινδυνεύουσαν πόλιν, ἐν ᾗ ἐφονεύθησαν καὶ δύο ἀδελφοί του. Πεσόντος τοῦ Μεσολογγίου προσεκύνησε τοὺς Τούρκους καὶ ὑπετάγη μέχρι τοῦ 1828, ὅτε ὁ Τσούρης ἐξεστράτευσε πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς. Ἔκτοτε μέχρι τέλους ἠγωνίσθη πατριωτικώτατα. Τ. Χ. Κ.

βασιλάκης (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ πτηνοῦ βασιλίσκος (βλ. λ.).

Βασιλάκι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Ὀλυμπίων* τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 389 Πρότερον ἐκαλεῖτο *Λυκούρεσι*. Κεῖται παρὰ τὸν *Λευκανείαν*, παραπόταμον τοῦ Ἀλφειοῦ. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Ὑψηλὸν* (τέως *Λαγάτουρα*)· κάτ. 156. Ἀπὸ τῶν Δούκα ἀπέχει τρίωρον καὶ ἀπὸ τοῦ Πελοπίου (τέως Κριεκουκίου) 4 ὥρ. 30'. Δ. Ε. Μ.

Βασιλάκιον *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος *Ἀμισιανῶν* (τέως *Πρετζόβης*) τῆς περιοχῆς Καβάλλας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀριθμοῦν περὶ τοὺς 70 κατοίκους. Τὸ χωρίον ἐκλήθη οὕτως ἀπὸ τοῦ μαγίστρου *Νικηφόρου* Βασιλακίου (βλ. λ.). Α. Θ. Σ.

Βασιλάκιος. Εἷς τῶν ὑπογραμματέων τοῦ παλατίου τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ Α' Κομνηνοῦ (1143—1180). Ἠκολούθησε τὴν κατὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας Γουλιέλμου ἐκστρατείαν (1155) ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς Μιχαὴλ Παλαιολόγον καὶ Ἰωάννην Δούκαν, παρ' ὧν ἀπεστάλη εἰς Ρώμην, κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Πάπα, ἵνα διαπραγματευθῶσι τὰ ζητήματα τῆς κάτω Ἰταλίας, καὶ εἶτα εἰς Ἀγκῶνα πρὸς στρατολογίαν ἱππέων. Ν. ΚΛΣ.

— **Βασιλάκιος, *Νικηφόρος***. Μάγιστρος καὶ στρατηγὸς Θεοδοσιουπόλεως (τῆς σημερινῆς *Ἐρζερούμ*) ἐπὶ τῆς βασιλείας Διογένους τοῦ Ρωμανοῦ (1068—1071), συντελέσας εἰς τὴν ἧτταν καὶ αἰχμαλωσίαν τοῦ αὐτοκράτορος τούτου, εἰς τὴν κατὰ τῶν Τούρκων ἐκστρατείαν τῷ 1071. Ὁ σύγχρονος περίπου στρατηγὸς καὶ συγγραφεὺς *Νικηφόρος Βρυέννιος* γράφων περὶ αὐτοῦ λέγει ὅτι ἦτο «ἀνὴρ ρωμαλέος καὶ τὴν χεῖρα γενναῖος, θρασὺς δ' ἄλλως καὶ δυσκάθεκτος ταῖς ὁρμαῖς καὶ τὸν βασιλέα κολακεύειν βουλόμενος οὐδὲν ὑγιὲς ἐρωτώμενος ἀπεφθέγξατο».

Ἐν *Μαντζικὲρτ* στρατοπεδεύων ὁ Ρωμανὸς ἔπεσε θῦμα τῶν πεπλανημένων πληροφοριῶν τοῦ Λέοντος Διαβητινοῦ καὶ τοῦ Βασιλακίου, διότι πεισθεὶς ὑπὸ τούτων ὅτι ὁ σουλτᾶνος τῶν Τούρκων Ἄλπ-Ἀσλὰν φοβούμενος ἐπίθεσιν ἀπεσύρθη εἰς Βαβυλῶνα, προέβη εἰς τὴν κατάτμησιν τῶν δυνάμεών του, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας εὑρέθη μετ' ὀλίγον μειονεκτῶν ἔναντι τοῦ ἐκεῖ πλησίον μετὰ ἰσχυρῶν δυνάμεων ἐστρατοπεδευμένου ἀντιπάλου του. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας βυζαντινὸν ἀπόσπασμα ἐξελθὸν τοῦ στρατοπέδου πρὸς συλλογὴν χόρτων προσεβλήθη ὑπὸ ἰσχυρῶν τουρκικῶν δυνάμεων καὶ διεσκορπίσθη, ἀφοῦ ἀπώλεσε πολλοὺς ἄνδρας φονευθέντας ἢ αἰχμαλωτισθέντας. Ὁ Ρωμανὸς ξενισθεὶς ἐκ τῆς ἐκεῖ παρουσίας τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων, διέταξε τὸν στρατηγὸν Βασιλάκιον νὰ ἐξέλθῃ μετὰ τοῦ σώματός του, ἵνα πληροφορηθῇ «τίνες τε εἶεν οἱ τὰς ἐπιθέσεις ποιούμενοι καὶ ὅθεν γῆς ἥκοντες».

Ὁ Βασιλάκιος ἐπέμενε παριστῶν εἰς τὸν βασιλέα ὅτι δὲν ἐπρόκειτο περὶ σοβαρᾶς ἐχθρικῆς δυνάμεως καὶ ὅτι οἱ ἐπιτεθέντες προήρχοντο ἐκ τῆς ἀσθενοῦς τουρκικῆς φρουρᾶς τοῦ πλησίον φρουρίου *Χλέατ* καὶ πρὸς ἀπόδειξιν ἐζήτησε καὶ ἔλαβε τὴν ἄδειαν νὰ τοὺς καταδιώξῃ, «καὶ τὸν ἀκινάκην σπασάμενος καὶ μυωπίσας τὸν ἵππον ἀσυντάκτως ἐχώρει κατὰ τῶν πολεμίων οὐ κατὰ τάξιν ἀλλ' ὥσπερ ἔτυχεν ἕκαστος». Οἱ Τοῦρκοι βλέποντες τὴν ἀταξίαν μεθ' ἧς προὐχώρουν οἱ ἀντίπαλοί των προσεποιήθησαν φυγήν, καὶ ἀφοῦ παρέσυραν αὐτοὺς μακρὰν τοῦ στρατοπέδου των ἀντεπετέθησαν καὶ ἄλλους μὲν ἐξ αὐτῶν ἐφόνευσαν, ἄλλους δὲ ᾐχμαλώτισαν ἐν οἷς καὶ αὐτὸν τὸν Βασιλάκιον, ὅστις προχωρήσας ἀκάθεκτος μέχρι τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ ἵππου του καὶ συνελήφθη. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ αὐτοκράτωρ πληροφορηθεὶς τὴν ὁρμητικὴν καὶ ἄτακτον προχώρησιν τοῦ Βασιλακίου διέταξε τὸν στρατηγὸν Νικηφόρον Βρυέννιον νὰ ἐξέλθῃ πρὸς περισυλλογὴν αὐτοῦ. Ἐξελθὼν οὗτος καὶ ἐπὶ μακρὸν προελάσας συνήντησε τραυματίαν τινὰ ὅστις, καίτοι ἐν τῇ ἀγωνίᾳ τοῦ θανάτου εὑρισκόμενος, ἀνέφερεν αὐτῷ τὰ διατρέξαντα. Ἐν τῷ μεταξὺ τουρκικὰ ἀποσπάσματα ἐξ ὅλων τῶν σημείων προχωρήσαντα προσεπάθησαν νὰ κυκλώσωσι τὴν μικρὰν φάλαγγα τοῦ Βρυεννίου, ὅστις ἐν τούτοις διὰ τῶν ἐπιτηδείων ἑλιγμῶν του, ὁτὲ μὲν ὑποχωρῶν, ὁτὲ δὲ ἐπιτεθέμενος, κατώρθωσε νὰ ἐπανέλθῃ μετὰ τοῦ στρατεύματός του εἰς τὸ στρατόπεδον φέρων ἓν τραῦμα ἐκ δόρατος εἰς τὸ στῆθος καὶ δύο ἐκ βελῶν εἰς τὰ μετάφρενα. Τὴν ἑπομένην ἐδόθη ἡ πρὸ τοῦ Μαντζικὲρτ μάχη καθ' ἣν ᾐχμαλωτίσθη ὁ Ρωμανός.

Τραγικωτάτη ὑπῆρξεν ἡ στιγμὴ καθ' ἣν ὁ Βασιλάκιος εἶδε προσαχθέντα πρὸ τοῦ σουλτάνου αἰχμάλωτον καὶ τὸν βασιλέα του. Ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας του καὶ ἐναγκαλισθεὶς αὐτὸν ἐθρήνει ἀπαρηγόρητος. Τότε μόνον ὁ σουλτᾶνος ἐπείσθη ὅτι ὄντως εἶχεν εἰς χεῖράς του αἰχμάλωτον καὶ τὸν τρομερὸν ἀντίπαλόν του. Ἀλλὰ ἀνὴρ ἱπποτικὸς ὢν καὶ μεγαλόψυχος, ἀπέλυσε μετ' ὀλίγον ἀμφοτέρους. Ὁ Βασιλάκιος μετά τινα ἔτη ἐμφανίζεται στρατηγὸς Δυρραχίου (1079), ὅτε ἐστασίασε κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου Βοτανειάτου καὶ στρατολογήσας ἱκανὰς δυνάμεις ἐξ Ἑλλήνων, Ἀλβανῶν, Βουλγάρων καὶ Φράγκων ἐβάδισε κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης καθ' ὃν χρόνον ἕτερος στρατηγός, ὁ Νικηφόρος Βρυέννιος, στασιάσας καὶ αὐτὸς κατὰ τοῦ Βοτανειάτου, εἶχε γίνει κύριος ἁπάσης τῆς Θρᾴκης καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας.

Κατὰ τῶν στασιαστῶν ἀπεστάλη ὁ νεαρώτατος στρατηγὸς Ἀλέξιος Κομνηνὸς (ὁ κατόπιν βασιλεύσας, 1081—1118), ὅστις ἀφοῦ ἐνίκησε καὶ ᾐχμαλώτισε τὸν Βρυέννιον ἐτράπη κατὰ τοῦ Βασιλακίου. Πρὶν ἢ συναντηθῶσιν οἱ δύο ἀντίπαλοι, ὁ Βοτανειάτης ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν πρέσβεις ὑποσχόμενος ἀμνηστείαν καὶ ἀπονομὴν αὐτῷ τοῦ τίτλου τοῦ *νοβελισίμου*. Ἀπορριφθεισῶν τῶν βασιλικῶν προτάσεων ὁ Ἀλέξιος ἐβάδισε κατὰ τοῦ στασιαστοῦ, ὃν συνήντησε περὶ τὸν ποταμὸν Ἀξιὸν καὶ συγκροτηθείσης ἐκεῖ μάχης ἐτράπησαν εἰς φυγὴν οἱ περὶ τὸν Βασιλάκιον, οὗτος δὲ μετ' ὀλίγων ὀπαδῶν του κατέφυγεν εἰς Θεσσαλονίκην, ἣν ὅμως ἡ φρουρὰ παρέδωσεν εἰς τὸν Ἀλέξιον ἅμα ὡς ἐμφανισθέντα πρὸ αὐτῆς μετὰ τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων. Ὁ Βασιλάκιος κατέφυγε τότε εἰς τὴν ἀκρόπολιν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἠναγκάσθη ὑπὸ τῆς φρουρᾶς νὰ παραδοθῇ ἀμαχητὶ εἰς τὸν Ἀλέξιον, ὅστις μετ' οὐ πολὺ διηυθύνθη μετὰ τῶν αἰχμαλώτων εἰς Κωνσταντινούπολιν. Κατὰ τὴν πορείαν των συνηντήθησαν πρὸ τῆς Χρυσοπόλεως (νῦν Καβάλλας) μετ' ἀπεσταλμένων τοῦ αὐτοκράτορος, οἵτινες παραλαβόντες τὸν Βασιλάκιον ἐτύφλωσαν αὐτὸν πλησίον πηγῆς τινός, ἥτις ἔκτοτε ὠνομάσθη «βρύσις τοῦ Βασιλακίου». Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βασιλᾶς· βλ. Βασίλειος *Ἀγκύρας*.

— **Βασιλᾶξ, *Ἀναστάσιος*** καὶ ***Σπύρος***. Ὁπλαρχηγοὶ ἀμφότεροι ἐκ Πάργας, γενναίως ἀγωνισθέντες καὶ πεσόντες κατὰ τὸν Ἀγῶνα. Τ. Χ. Κ.

—**Βασιλᾶς, *Ἀνδροῦτσος*** *ἱερεύς*. Διεκρίθη κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κερκύρας ὑπὸ τῶν Τούρκων (1716) πολεμῶν καὶ ἄλλας ὑπηρεσίας προσφέρων μετὰ τῶν υἱῶν του ἱερέως *Βεραμόντε* καὶ *Ἀρσενίου* εἰς τὰς ἐπικινδυνωδεστέρας θέσεις ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν τειχῶν τοῦ φρουρίου. Ἕνεκα τούτου ἡ Ἐνετικὴ Γερουσία ἐδώρησεν εἰς αὐτὸν γαίας εἰς τὸ χωρίον Πέλεκα, ὁ δὲ στρατάρχης Σχούλεμβουργ τιμητικὸν δίπλωμα (βλ. *Βροκίνη* Λιτανεῖαι τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος 1909). Π. Θ. Σ.

Βασιλάτικα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Λευκιμμαίων* τῆς ἐπαρχίας Κερκύρας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ἰδίας κοινότητος. Κάτ. (1928) 154. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Κορακάδες* (κάτ. 443), *Κουσπάδες* (κάτ. 290), *Νεοχωράκι* καὶ *Ρουμανάδες* (ἀμφότερα κατ. 175). Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος παράγει γεώμηλα, ἔλαιον, οἶνον καὶ ἐκλεκτὰ μῆλα. Δ. Ε. Μ.

— **Βασιλάτικα** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Λάκκας* τῆς ἐπαρχίας Παξῶν τοῦ νομοῦ Κερκύρας. Κάτ. (1928) 26.

Βασιλᾶτος, ***Χαρ. Γεωργίου***, ἢ ***Τασινός***. Ὑπάρχουσι τούτου τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀφιερωτικοῦ του ὡς ἱερέως τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἐν τῇ Ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ μὲ χρονολογίαν 28 Νοεμβρίου 1820 (ἀριθ. 6319). Τ. Χ. Κ.

βασιλέας (ὁ) καὶ ***βασιλιᾶς***· δημοτ., ὁ βασιλεύς· ἰδιωματ. *βασιλές*. [Βλ. λ. βασιλεὺς καὶ βασιλιᾶς.]

Βασιλέβσκυ (Wasielewski), ***Ἰωσήφ, φόν***—. Βιολιστὴς καὶ μουσικολόγος (1822—1896). Ἐσπούδασε βιολίον ὑπὸ τὸν Φερδινάνδον Δαυῒδ καὶ τὴν σύνθεσιν ὑπὸ τὸν Μένδελσων, εἰς τὸ ἀρτισύστατον τότε Ὠδεῖον τῆς Λειψίας, οὗτινος ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πλέον διακεκριμένων μαθητῶν. Ὡς βιολιστὴς ὑπῆρξεν ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον βιολίον *σόλο* εἰς τὰς συμφωνικὰς συναυλίας τοῦ Γκεβάνδχαους, ἀργότερον δὲ ἠσχολήθη μὲ τὴν σύμπηξιν καὶ διεύθυνσιν διαφόρων ὁμίλων χορῳδίας. Ὁ Βασιλέβσκυ ἐγκαταλείψας περὶ τὸ 1855 τὴν Μπόν, ἐγκατεστάθη εἰς Δρέσδην, ὅπου ἀρχίζει ἡ μεγάλη του δρᾶσις ὡς μουσικολόγου. Εἰς τὸν κλάδον τοῦτον εἶχεν ἤδη ἀσχοληθῇ καὶ προηγουμένως, ἰδίως δὲ ὡς κριτικὸς διαφόρων ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν. Ὡς σπουδαιότερον μουσικολογικὸν ἔργον του θεωρεῖται ἡ μνημειώδης βιογραφία τοῦ *Ροβέρτου Σοῦμαν*, ἣν ἐξέδωκε τῷ 1858 καὶ ἡ ὁποία κρίνεται ὡς τὸ ἀκριβέστερον καὶ πλέον ἐμπεριστατωμένον ἔργον ἐξ ὅσων ἐγράφησαν περὶ αὐτοῦ. Ὡς συνέχεια τῆς βιογραφίας αὐτῆς δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ «Schumanniana» (1883). Μεγάλης ἀξίας βιογραφικὸν ἔργον δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ἡ δίτομος βιογραφία τοῦ *Μπετόβεν* (1888). Ἐκ δὲ τῶν καθαρῶς ἱστορικῶν ἔργων τὰ ἑξῆς:

Digitized by Google

«Τὸ βιολίον καὶ οἱ διδάσκαλοί του», «Τὸ βιολίον κατὰ τὸν δέκατον ἕβδομον αἰῶνα καὶ αἱ ἀρχαὶ τῆς συνθέσεως δι' ὄργανα» (1874), «Ἱστορία τῆς ἐνοργάνου μουσικῆς κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα» (1878), «Οἱ μουσικοὶ ἡγεμόνες ἀπὸ τοῦ Μεσαίωνος μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς δεκάτης ἐνάτης ἑκατονταετηρίδος» (1879), «Ἡ ἱστορία τοῦ βιολοντσέλλου» (1889).

Αἱ συνθέσεις τοῦ Βασιλέβσκυ περιορίζονται εἰς ἕνα «νυκτερινὸν» διὰ βιολίον καὶ πιάνο καὶ εἰς διάφορα ἔργα διὰ χορῳδίαν. Τῷ 1869 ὁ Βασιλέβσκυ μετεκλήθη εἰς Βόννην, ὅπου ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ «βασιλικοῦ διευθυντοῦ τῆς μουσικῆς», τῷ δὲ 1884 ἐγκατέλειψε πᾶσαν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν καὶ ἀπεσύρθη εἰς Ζονδερχάουζεν, ὅπου καὶ ἀπέθανε. γ. σ.

Βασίλεια (ἡ) *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Τιταίας ἢ Γῆς, ἀδελφὴ τῆς Ρέας καὶ τῶν Τιτάνων, τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ἡ τροφός. Συνεζεύχθη, κατά τινα μῦθον, τὸν ἀδελφόν της Τιτᾶνα *Ὑπερίονα* καὶ ἐγέννησε τὸν *Ἥλιον* καὶ τὴν *Σελήνην*. Ἕνεκα ὅμως τοῦ γάμου της αὐτοῦ προεκάλεσε τόσον αὐτή, ὅσον καὶ ὁ σύζυγός της τὸν φθόνον τῶν ἄλλων Τιτάνων, οἵτινες τὸν μὲν Ὑπερίονα ἐφόνευσαν, τὸν δὲ υἱόν του Ἥλιον ἔρριψαν εἰς τὸν ποταμὸν Ἠριδανόν. Ἡ οἰκογενειακὴ αὕτη συμφορά, κατὰ τὸν αὐτὸν μῦθον, εἶχε καὶ την συνέχειάν της· ἐλέγετο δηλαδὴ ὅτι ἡ Σελήνη, μαθοῦσα τὸν φόνον τοῦ πατρός της καὶ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ, ηὐτοκτόνησε πεσοῦσα ἐκ τῆς στέγης τῆς οἰκίας των. Οἱ θεοὶ εὐσπλαγχνισθέντες τὰς προώρως ἐξαφανισθείσας δύο νεαρὰς ὑπάρξεις κατηστέρισαν αὐτὰς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν τιμὴν ταύτην ἀνεκοίνωσαν δι' ὀνείρου πρὸς τὴν τεθλιμμένην μητέρα, ἥτις ὅμως ἔντρομος ἀφυπνισθεῖσα ἔγινε παράφρων καὶ ἔκτοτε περιήρχετο τὸν Κόσμον κρούουσα τύμπανα καὶ κύμβαλα, ἕως ὅτου οἱ θεοὶ εὐσπλαγχνισθέντες καὶ αὐτὴν κατέστησαν ἄφαντον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἀνθρώπων κατά τινα αἰφνίδιον ἔκρηξιν τρομερᾶς θυέλλης. Οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τότε ἐλάτρευσαν αὐτὴν ὡς θεὰν ταυτίζοντες ὁτὲ μὲν πρὸς Κυβέλην, ὁτὲ δὲ πρὸς τὴν Ρέαν. Ἡ Βασίλεια ἦτο καὶ ἡ προσωποποίησις τοῦ θεσμοῦ τῆς βασιλείας. καψ.

βασίλεια (τά)· βλ. λ. βασίλειος.

βασιλεία (ἡ)· τὸ βασιλεύειν, ἡ βασιλικὴ ἐξουσία, ἡ ἀρχὴ τοῦ μόνου ἄρχοντος· κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην ἀντιδιαστέλλεται τῆς *δημοκρατίας* καὶ τῆς *ἀριστοκρατίας*, ἀντίκειται δὲ πρὸς τὴν *τυραννίδα*· || ἡ διάρκεια, ἡ περίοδος τῆς ἀρχῆς τοῦ βασιλέως: «ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος» || «ἡ βασιλεία σου», προσφώνησις πρὸς βασιλέα, πρβλ. «ἡ ἐξοχότης σου», «ἡ εὐγένειά σου» κ.τ.τ. || «ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν» ἡ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τρόπον τινὰ βασιλικὴ ἐπικράτεια.

— **[ΙΣΤΟΡ.]** Διὰ τῆς λέξεως ταύτης ἐνόουν οἱ παλαιοὶ τὴν νόμιμον ἰσοβίαν ἀρχὴν ἑνὸς ἀνδρὸς (ἢ καὶ περισσοτέρων ἐνίοτε), ὑφ' οἱανδήποτε μορφὴν καὶ ἂν ἐνεφανίζετο αὕτη. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη πέντε εἴδη *βασιλείας* ὑπῆρχον, ἤτοι ἡ λεγομένη *παμβασιλεία*, ἡ *αἰσυμνητεία*, ἡ *ἡρωϊκὴ* βασιλεία, ἡ *σπαρτιατικὴ* βασιλεία καὶ ἡ βασιλεία τῶν *βαρβαρικῶν λαῶν*. Καὶ περὶ μὲν παμβασιλείας οὐδὲν θετικὸν γνωρίζομεν, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς ὁ Ἀριστοτέλης λίαν ἀορίστως ὁμιλεῖ περὶ αὐτῆς (πιθανῶς παμβασιλείαν ἐκάλει οὗτος τὴν ἀπόλυτον μοναρχίαν), αἰσυμνητεία δ' ἐκάλουν οἱ Ἕλληνες τὴν αἱρετὴν ἀρχὴν καὶ γενικώτερον τὴν ἀρχὴν ἑνὸς ἀνδρὸς τῇ συγκαταθέσει τῶν πολιτῶν κυβερνῶντος ἰσοβίως (καί τινες ἐκ τῶν τυράννων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν χρηστοὶ καὶ δὲν ἐμισήθησαν ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὡς λ. χ. ὁ Μυτιληναῖος Πιττακός, ἐκλήθησαν *αἰσυμνῆται*). Ἐκ τῶν τριῶν τελευταίων εἰδῶν βασιλείας, τῶν ἀναφερομένων ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, μὲ μεγίστην αἴγλην περιβάλλεται ἰδίως ἡ ἡρωϊκὴ βασιλεία, καὶ διότι πράγματι αὕτη ὑπῆρξε λαμπρὰ καὶ διότι ἡ ποίησις καὶ ὁ χρόνος παρέστησαν ταύτην ὥς τι ὑπεράνθρωπον καὶ θαυμαστόν· ἡ σπαρτιατικὴ βασιλεία, ἡ ὁποία δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς συνέχεια τῆς ἡρωϊκῆς, ἔλαβε πολλὰς διαμορφώσεις, μεταπλασσομένη διαρκῶς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἑκάστοτε ἐπικρατουσῶν ἰδεῶν καὶ τῶν παρουσιαζομένων ἀναγκῶν, καὶ τέλος κατήντησε παρεμφερὴς πρὸς τὴν συνταγματικὴν βασιλείαν τῶν νεωτέρων χρόνων· ἡ βασιλεία τέλος τῶν βαρβαρικῶν λαῶν δὲν ἐμφανίζει πάντοτε καὶ πανταχοῦ ὁμοιόμορφον τύπον, ἀλλὰ κυμαίνεται μεταξὺ τῆς ἀπολυταρχίας καὶ τοῦ δεσποτισμοῦ ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς ψιλῆς ὑπεροχῆς ἀφ' ἑτέρου, ἐνίοτε δὲ καὶ τῆς στρατοκρατικῆς ἐπιβολῆς, ἀναλόγως τῶν χρόνων καὶ τῶν λαῶν.

Ἡ ἡρωϊκὴ βασιλεία καὶ ἡ ἐξέλιξις αὐτῆς. Ἡ βασιλεία ἦτο κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους κληρονομική· τὸ ἔθος ὅμως αὐτὸ δὲν ἦτο, φαίνεται, κανὼν ἀπαράβατος, ἀλλ' ἐξηρτᾶτο πολλάκις ἐκ τῆς ἱκανότητος καὶ ἀξίας τοῦ διαδεχομένου τὸν πατέρα εἰς τὸν θρόνον υἱοῦ. Μόνον ἡ προσωπικὴ ῥώμη καὶ εὐψυχία ἠσφάλιζον ἀδιαφιλονίκητον τὴν διαδοχήν. Πολλάκις μάλιστα γέροντες καὶ ἀνίσχυροι βασιλεῖς ἑκόντες παρητοῦντο ὑπὲρ τῶν ῥωμαλεωτέρων υἱῶν των, ὡς ὁ Λαέρτης ὑπὲρ τοῦ Ὀδυσσέως καὶ ὁ Πηλεὺς ὑπὲρ τοῦ Ἀχιλλέως. Ἡ βασιλικὴ ἐξουσία, ἥτις ἀπὸ τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων εἶχεν ἀρχίσει μειουμένη, ἐξηκολούθησε μειουμένη καὶ κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, ἕως ὅτου εἴς τινας μὲν πολιτείας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ ἀριστοκρατικοῦ ἢ ὀλιγαρχικοῦ πολιτεύματος, εἴς τινας δὲ διὰ τῆς δημοκρατίας. Ὑπόδειγμα τῆς ἐξελίξεως τῆς βασιλείας εἰς ἀριστοκρατικὴν ἐν ἀρχῇ πολιτείαν καὶ βραδύτερον εἰς δημοκρατίαν ἦτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ πολιτεία τῶν Ἀθηνῶν.

Ἡ βασιλεία ἐν Ἀθήναις: Κατὰ τὴν ἀρχαιοτάτην παράδοσιν ἡ πρώτη μείωσις τῆς ἐν Ἀθήναις βασιλικῆς ἐξουσίας ἔγινεν ἐπὶ τοῦ *Θησέως*, ὅτε κατέστη πολιτεία «μικρὸν παρεγκλίνουσα τῆς βασιλικῆς» (*Ἀριστ.* Ἀθην. Πολιτ. 41. 2), ἡ δευτέρα δὲ ἐπὶ Ἴωνος, ὅτε κατέστη ἡ *πολεμαρχία*, κατηργήθη δὲ κατὰ τὸν ΙΑ' π. Χ. αἰῶνα ἐπὶ τῆς εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐπιδρομῆς τῶν Δωριέων, ὅτε τὴν χώραν ἔσωσε, κατὰ τὴν παράδοσιν πάντοτε, ἡ αὐτοθυσία τοῦ βασιλέως Κόδρου, μετὰ τὸν φόνον τοῦ ὁποίου οἱ Ἀθηναῖοι ἔκριναν ὅτι οὐδεὶς θὰ εἶναι ἄξιος νὰ φέρῃ τὸ ἀξίωμα ἐκείνου. Καὶ ταῦτα μὲν λέγει ἡ παράδοσις, κατὰ δὲ τὸν Ἀριστοτέλη ἡ βαθμιαία μείωσις τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ κύρους τοῦ βασιλέως ἐπῆλθεν ὡς ἑξῆς: Ἡ βασιλεία παρέμεινεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ ὑφίστατο περιορισμὸν καὶ τῆς δυνάμεώς της καὶ τῆς διαρκείας της. Ὁ πρῶτος περιορισμὸς ἔγινε διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως ἐν τῇ ἀθηναϊκῇ πολιτείᾳ καὶ δευτέρας ἀρχῆς, τῆς πολεμαρχίας, ὅτε ὁ βασιλεὺς ἐστερήθη τῆς ἐν πολέμῳ στρατηγίας. Ἐπειδὴ δὲ πρῶτος πολέμαρχος ἐλέγετο ὁ *Ἴων*, θεωρεῖται πιθανὸν ὅτι ἡ πολεμικὴ ἐκείνη ἀρχὴ κατέστη κατὰ τὴν ἐν Ἀθήναις ἕνωσιν τῶν ἰωνικῶν καὶ τῶν αὐτοχθόνων γενῶν καὶ ὅτι ἐπί τινα ἔτη θὰ ἦτο καὶ ἡ πολεμαρχία ἀρχὴ διαδοχικὴ τῶν ἰωνικῶν φύλων, καὶ ἡ βασιλεία θὰ ἐξηκολούθησε νὰ εἶναι διαδοχικὴ ἀρχὴ τῶν αὐτοχθόνων φύλων. Ἐπὶ τοῦ βασιλέως *Μέδοντος* κατέστη καὶ τρίτη ἀρχή, ἡ τοῦ *ἄρχοντος*, ἥτις ἐξ ἀρχῆς ἦτο αἱρετὴ ἐκ τῶν εὐπατριδῶν.

Ἐπί τινα χρόνον καὶ οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἀνώτατοι ἄρχοντες, *βασιλεύς, πολέμαρχος* καὶ *ἄρχων*, ἦρχον διὰ βίου, μετὰ ταῦτα ὅμως ἐπὶ δεκαετίαν. Οὕτως ἔγινε καὶ ὁ πρῶτος περιορισμὸς τῆς διαρκείας τῆς βασιλείας. Πρὸς τὸν αὐτὸν δὲ σκοπὸν τοῦ περιορισμοῦ τῆς ἐξουσίας ὡρίσθη ὕστερον (683 π. Χ.) ἡ ἐκλογὴ τῶν ἀρχόντων τούτων ἐνιαυσία ἀντὶ δεκαετοῦς. Σύγχρονος, πιθανώτατα, πρὸς τὸν περιορισμὸν τοῦτον τῶν τριῶν ἀνωτάτων ἀρχῶν ἦτο καὶ ἡ ἐγκατάστασις νέας ἀρχῆς, τῶν 6 *θεσμοθετῶν*. Οὕτως ἡ ἐξουσία τοῦ ἑνὸς ἐν ἀρχῇ ὑπερτάτου ἄρχοντος, τοῦ βασιλέως, ἐμερίσθη μεταξὺ ἐννέα ἀρχόντων, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἷς ἐξηκολούθει νὰ καλῆται βασιλεύς, διατηρήσας μέρος μόνον τῆς διοικητικῆς καὶ δικαστικῆς ἐξουσίας, οὐχὶ ὅμως καὶ τῆς στρατιωτικῆς, ὡς καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἱερατικῶν ἔργων τοῦ ἀρχαιοτάτου κληρονομικοῦ μονάρχου. Ὁ ἄρχων βασιλεύς, ἔχων ἀρχεῖόν του τὸ *βουκόλιον* ἐν ἀρχῇ, βραδύτερον δὲ τὴν *βασίλειον στοάν*, ὤφειλε νὰ εἶναι ἀρτιμελὴς *(ἀφελής)*, νὰ ἔχῃ σύζυγον γυναῖκα, ἥτις δὲν εἶχε γνωρίσει πρὸ αὐτοῦ ἄλλον ἄνδρα, καὶ νὰ ἀνήκῃ εἰς τοὺς πεντακοσιομεδίμνους, δηλ. τοὺς πλουσιωτάτους τῶν Ἀθηναίων. Τοιοῦτος ἀποδεικνύμενος κατὰ τὴν δοκιμασίαν εἶχε κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀρχῆς του τὴν ἐποπτείαν τῶν ἱερῶν τόπων, τὴν ἐπιμέλειαν τῆς τηρήσεως τῶν θρησκευτικῶν διατάξεων καὶ τὴν διοίκησιν τῶν πατρίων θυσιῶν. Ἰδίως ἐπεμελεῖτο τῶν μυστηρίων καὶ τῶν Διονυσίων τῶν ἐπὶ Ληναίῳ καὶ διῴκει τὰς λαμπαδηδρομίας. Ὡς ἀνώτατος ἐπόπτης τῆς λατρείας καὶ τῆς θρησκείας εἰσῆγε τὰς φονικὰς δίκας, διότι ὁ καθαρμὸς τοῦ ἄγους τῶν αἱμάτων ἐθεωρεῖτο θρησκευτικὸν ἔργον. Ἡ σύζυγός του, ἡ *βασίλισσα* ἢ *βασίλιννα*, ἐν τῷ συμβολικῷ γάμῳ τοῦ Διονύσου κατὰ τὰ Ἀνθεστήρια εἶχε τὴν τιμὴν νὰ θεωρῆται σύζυγος τοῦ θεοῦ. Συνεδίκαζε μετὰ τῶν ἀρεοπαγιτῶν ἐν τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ ἀφαιρῶν ἐκ τῆς κεφαλῆς του τὸν στέφανον, σύμβολον τῆς ἀρχῆς του. Παρελάμβανε τὰς περὶ φόνου μηνύσεις, τὰς *ἐνδείξεις καὶ τὰς γραφὰς ἀσεβείας*, εἰσῆγε πολλὰς τῶν *φονικῶν δικῶν* καὶ προήδρευε *φονικῶν τινων δικαστηρίων*.

Ἡ βασιλεία ἐν ταῖς ἄλλαις πολιτείαις: Ἐνωρὶς κατηργήθη ἡ βασιλεία ἢ ἐμειώθη τὸ κῦρος της καὶ εἰς τὰς πλείστας ἄλλας ἑλληνικὰς πολιτείας, ὡς ἐν Κορίνθῳ, ἔνθα τὸν βασιλέα ἀντικατέστησεν ὁ *πρύτανις*, ἐκ τοῦ βασιλικοῦ γένους τῶν *Βακχιαδῶν* ἐκλεγόμενος, ἐν Ἄργει, ἔνθα περιῆλθε τὴν βασιλείαν εἰς ψιλὸν τίτλον ἡ ἀρχὴ τῶν ἐφόρων, ἐν Μεγάροις, ἔνθα βασιλεὺς ἐκαλεῖτο ὁ *ἐπώνυμος ἄρχων*, ἐν Θεσσαλίᾳ, ἔνθα κατελύθη ἀπὸ τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος ὑπὸ τῶν εὐγενῶν τῆς χώρας Ἀλευαδῶν καὶ Σκοπαδῶν, ἐν Κρήτῃ, ἔνθα ἀντικατεστάθη ὑπὸ ἀριστοκρατικοῦ πολιτεύματος, ἐν Μιλήτῳ, ἔνθα ἐνωρὶς κατέπεσεν ἡ δύναμις τῶν Νηλειδῶν κ. ο. κ. Διέμεινε δὲ ἐν ἰσχύϊ ὁ θεσμὸς τῆς βασιλείας ἐπὶ μακρόν, ὡς ἐν Σπάρτῃ, εἰς τὴν χώραν τῶν Μολοσσῶν τῆς Ἠπείρου, τῆς ὁποίας οἱ βασιλεῖς ἐκαυχῶντο ὅτι κατήγοντο ἐκ τοῦ βασιλικοῦ γένους τῶν Αἰακιδῶν (βλ. λ.) καὶ ἐν Μακεδονίᾳ, ἔνθα ἐτίμησαν τὸ ἀξίωμα τῆς βασιλείας ὁ Φίλιππος Β' καὶ ὁ Μ. Ἀλέξανδρος. Ἐν Μακεδονίᾳ ὁ βασιλεύς, συγκεντρῶν εἰς χεῖράς του πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν τῶν βασιλέων τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων, ἦτο κυρίως ὅ,τι καὶ οἱ βασιλεῖς ἐν Σπάρτῃ, ὁ στρατηγὸς δηλαδὴ τῶν μαχίμων φυλῶν τῶν ὑπηκόων του. Μνημονεύεται καὶ ἐν τῇ μακεδονικῇ ἱστορίᾳ *ἐκκλησία τοῦ δήμου*, ἥτις συνεκαλεῖτο διὰ νὰ δώσῃ τὴν συναίνεσίν της εἰς ἀπόφασίν τινα τοῦ βασιλέως ἢ διὰ νὰ δικάσῃ σπουδαῖόν τι πρόσωπον, ἀλλὰ τοῦτο ἐγίνετο σπανιώτατα. Συνήθως ὁ βασιλεὺς ἐνήργει αὐτογνωμόνως καὶ μόνον τὴν θέλησιν τοῦ στρατοῦ του ἐσέβετο· καὶ τοῦτο ἔπραττεν ὁ βασιλεὺς ὄχι διότι ἔλειπεν ἐκ τοῦ στρατοῦ του ἡ πειθαρχία, ἀλλὰ διότι ἔκρινε φρόνιμον νὰ ἀκούῃ τὰς εὐχὰς τοῦ κρατικοῦ τούτου ὀργάνου, ὅπερ καὶ εἰς ὑπερβολικοὺς ἀγῶνας καὶ κινδύνους ἐξετίθετο καὶ τὸ ὄργανον τῆς ἰσχύος καὶ δόξης του ἦτο. Ἐν Μακεδονίᾳ πολλαὶ ταραχαὶ συνέβαινον ἰδίως κατὰ τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου ἀφ' ἑνός, διότι τὰ κατ' αὐτὴν δὲν καθωρίζοντο ἀκριβῶς, καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι εἰς τὴν μάχιμον ἐκείνην φυλὴν βασιλεὺς ἠδύνατο νὰ εἶναι μόνον ὁ τολμηρότερος ἀπόγονος τῶν Τημενιδῶν. Διάδοχοι τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας ἐθεωροῦντο καὶ οἱ μετὰ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου, τῆς Συρίας, τῆς Θρᾴκης, τῆς Περγάμου, διότι τὰ βασίλεια ταῦτα προῆλθον ἐκ τῆς κατατμήσεως τοῦ βασιλείου τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἡ μορφὴ ὅμως τῆς βασιλείας εἰς πάντα τὰ κράτη ἐκεῖνα δὲν ἦτο ὁμοία· ἡ φυλετικὴ διαφορὰ τῶν κατοίκων προσέδιδε καὶ διάφορον μορφὴν εἰς τὴν βασιλείαν ἑκάστου ἐξ αὐτῶν. Οὕτω διετηρήθη μὲν ἡ μακεδονικὴ μορφὴ τῆς βασιλείας εἰς τὰ κράτη ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων ὁ πληθυσμὸς ἦτο κατὰ τὸ πλεῖστον ἑλληνικὸς (Θρᾴκην, Μακεδονίαν, Πέργαμον), εἰς τὰ ἄλλα ὅμως (Αἴγυπτον καὶ ἰδίως Συρίαν) ἡ βασιλεία προσέλαβε τὴν μορφὴν τῆς παλαιᾶς περσικῆς (βλ. κατωτέρω *Περσικὴ βασιλεία*.

Ἡ Σπαρτιατικὴ βασιλεία. Ἡ Λακωνικὴ ὑπῆρ μόνον ὑπῆρξεν ἡ ἑλληνικὴ χώρα, εἰς τὴν ὁποίαν διετηρήθη ἐπὶ μακρὸν χρόνον (μέχρι τοῦ τέλους τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος) ὁ θεσμὸς τῆς βασιλείας, ἀλλ' εἶχεν αὕτη καὶ θεσμὸν βασιλείας παραδόξου καὶ δυσερμηνεύτου μορφῆς. Ἀντὶ ἑνὸς εἶχε δύο βασιλεῖς, τοὺς κατὰ τὰ δημόσια γράμματα *ἀρχαγέτας* (*Πλουτ.* Λυκ. 6) ἢ *βαγοὺς* (Ϝαγὸς ἐκ τοῦ ἄγω). Τὴν ὕπαρξιν δύο βασιλέων ἐν Σπάρτῃ ἡρμήνευον οἱ ἀρχαῖοι κατὰ δύο τρόπους· ἢ ἔλεγον δηλαδὴ ὅτι προῆλθεν ἐκ τῆς συμβασιλείας τῶν διδύμων τέκνων τοῦ πρώτου Δωριέως τῆς χώρας βασιλέως *Ἀριστοδήμου*, τοῦ *Εὐρυσθένους* καὶ τοῦ *Προκλέους*, ἢ ἔλεγον ὅτι λόγοι σκοπιμότητος ἐπέβαλον τὴν τοιαύτην μορφὴν τοῦ πολιτεύματος, ἤτοι ἡ πρόνοια νὰ ὑπάρχωσι δύο ἀνώτατοι ἄρχοντες εἰς διηνεκῆ πρὸς ἀλλήλους ἀντιζηλίαν πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ κινδύνου τῆς μετατροπῆς τῆς βασιλείας εἰς μοναρχίαν δεσποτικήν. Ἀλλ' οὐδετέρα τῶν εἰρημένων ἑρμηνειῶν κρίνεται σήμερον ὡς ὀρθὴ ἢ πιθανή. Τὰ βασιλικὰ ἐν Σπάρτῃ γένη δὲν ἐλέγοντο *Εὐρυσθενίδαι* καὶ *Προκλεῖδαι*, ἀλλ' Ἀγιάδαι καὶ *Εὐρυπωντίδαι* καὶ ὁ μεταξύ των ἀνταγωνισμὸς καὶ ὁ ἀπ' ἀλλήλων χωρισμὸς (ἑκάτερον γένος εἶχεν ἰδίαν κατοικίαν, ἰδίους τάφους καὶ ἰδίαν ἱστορίαν) ἦτο τοιοῦτος, ὥστε ἐπιβάλλεται ἡ ἀναγνώρισις τῶν δύο γενῶν ὡς ὅλως διαφόρων μεταξύ των καὶ ὡς ἀποδεξαμέ ων διὰ συνθήκης κοινὴν ἐξάσκησιν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας. Φαίνεται μάλιστα ὅτι πρὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Δωριέων εἰς τὴν Λακωνικὴν ὑπῆρχον ἐν Σπάρτῃ τρία βασιλικὰ γένη, οἱ Ἀγιάδαι ἀχαϊκὸν γένος, οἱ Εὐρυπωντίδαι, ἀγνώστου καταγωγῆς (κατά τινας δωρικῆς), καὶ οἱ Αἰγεῖδαι Καδμεῖοι, οἵτινες καὶ ἐνωρὶς ἐξέλιπον. Τῶν δύο βασιλέων τῆς Σπάρτης (οἵτινες, ὡς πάντες οἱ βασιλεῖς τῶν ἡρωϊκῶν καὶ τῶν πρώτων ἱστορικῶν χρόνων, ἦσαν οἱ δικασταί, στρατηγοὶ καὶ ἱερεῖς τῶν ὑπηκόων των) ἡρωϊκὸν πρότυπον ἦσαν οἱ ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐν Λακωνικῇ λατρευόμενοι *Διόσκουροι*. Ἑκάτερος αὐτῶν ἡγούμενος στρατιᾶς ἦγε μεθ' ἑαυτοῦ τὸν ἕτερον τῶν *Τυνδαριδῶν* (Διοσκούρων) ἐν εἰκόνι. Ὡς δὲ οἱ βασιλεῖς τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων περιεβάλλοντο ὑπὸ τῶν ἀνάκτων, οὕτως καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης εἶχον περὶ ἑαυτοὺς τοὺς γέροντας, ἀριστίνδην ἐκ τῶν καλῶν κἀγαθῶν ἐκλεγομένους, οἵτινες συμμετεῖχον τῆς διοικήσεως τῆς πολιτείας καὶ τῆς ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης εἰς τοὺς πολίτας. Ἡ ἰσχὺς τῆς βασιλείας ἐν Σπάρτῃ ἐμειώθη τὸ πρῶτον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς λεγομένης λυκουργείου νομοθεσίας, ὅτε ἀνεστάλη ἡ βασιλικὴ ἐξουσία, ἔχασε δὲ τὴν δύναμίν της, ὅτε ηὐξήθησαν τὰ δικαιώματα τῶν *ἐφόρων*, ἐπωφεληθέντων ἐκ τῶν πρὸς ἀλλήλους ἐρίδων τῶν δύο βασιλέων. Γ. Δ. ΚΑΨ...

Ἡ βασιλεία εἰς τοὺς μὴ ἑλληνικοὺς λαούς. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἔδιδον τὴν ἑλληνικὴν ὀνομασίαν βασιλεὺς καὶ εἰς τοὺς ἡγεμόνας τῶν μὴ ἑλληνικῶν λαῶν, καὶ μάλιστα ὄχι μόνον εἰς τοὺς ἡγεμόνας τῶν πεπολιτισμένων λαῶν τῆς Ἀνατολῆς (Αἰγυπτίων, Ἀσσυρίων, Βαβυλωνίων, Λυδ...

Digitized by Google

Μήδων, Περσῶν καὶ ἄλλων), ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς φυλάρχους ἀπολιτίστων λαῶν, ὡς τῶν κατὰ τὰ βόρεια τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου κατοικούντων Θρᾳκῶν, Παιόνων, Ἰλλυριῶν καὶ ἄλλων βαρβάρων, πολλάκις δὲ καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἀρχηγοὺς ἡμιαγρίων φυλῶν, ἀδιαφοροῦντες πῶς ὠνομάζοντο οὗτοι ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν γλώσσῃ. Ἐκείνη ὅμως ἐκ τῶν μὴ ἑλληνικῶν βασιλειῶν, ἡ ὁποία ἦλθεν εἰς μεγίστην σχέσιν πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ τῆς ὁποίας τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν δύναμιν κατ' ἐξοχὴν ᾐσθάνθησαν οὗτοι, ὑπῆρξε πρὸ πάντων ἡ περσική. Διὰ τοῦτο, μέχρι τῆς καταλύσεως τοῦ Περσικοῦ κράτους ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, βασιλέα λέγοντες οἱ Ἕλληνες, ὄχι μόνον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας οἱ ὑποτελεῖς εἰς αὐτόν, ἀλλὰ καὶ οἱ τῆς κυρίως Ἑλλάδος καὶ τῶν ἀπωτάτων ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, ἐνόουν τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν, τὸν ὁποῖον (πρὸς διάκρισιν ἀπὸ ἄλλων βασιλέων) ἐκάλουν πολλάκις καὶ *μέγαν βασιλέα*, ὅπως βραδύτερον (ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου καὶ ἐφεξῆς), διὰ τὴν μεγάλην δύναμιν καὶ ἔκτασιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ διὰ τὴν ἐπίδρασιν τούτου ἰδίως ἐπὶ τῶν τυχῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, βασιλέα κατὰ κανόνα ὠνόμαζον οἱ Ἕλληνες μόνον τὸν *αὐτοκράτορα* τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ τοῦ διαδεχθέντος τοῦτο Βυζαντιακοῦ.

Ἡ βασιλεία τῶν Περσῶν καὶ τῶν ἑλληνιστικῶν κρατῶν: Ὁ καλούμενος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *μέγας βασιλεὺς* ἢ ἁπλῶς *βασιλεὺς* (ἄνευ ἄρθρου) ὠνομάζετο ὑπὸ τῶν Περσῶν ὑπηκόων του *βασιλεὺς βασιλέων* (καὶ ὄχι βασιλεὺς Περσῶν, ὡς λ.χ. βασιλεὺς Μακεδόνων). Τὸν τίτλον τοῦτον (βασιλεὺς βασιλέων) μετέφρασαν οἱ Ἕλληνες διὰ τοῦ «βασιλεύς», παρέλιπον δηλαδὴ τὴν λέξιν «βασιλέων», διότι δὲν ἠδύναντο νὰ φαντασθῶσι πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ εἶναί τις βασιλεὺς βασιλέων, ἀπαράλλακτα ὅπως διὰ τὸν αὐτὸν λόγον οἱ νεώτεροι Εὐρωπαῖοι ὀνομάζουσιν ἁπλῶς βασιλέα (σάχην) τὸν ἡγεμόνα τῶν νεωτέρων Περσῶν, ὁ ὁποῖος περσιστὶ καλεῖται «βασιλεὺς βασιλέων» *(σὰχ-ἰν-σάχ)*. Ὁ πλήρης τίτλος τοῦ βασιλέως τῶν παλαιῶν Περσῶν διεσώθη ἑλληνιστὶ (βασιλεὺς βασιλέων) μόνον ἔν τινι ἐπιστολῇ, τὴν ὁποίαν ἔπεμψεν ὁ βασιλεὺς Δαρεῖος ὁ Α' πρός τινα ἐκ τῶν ἀνωτάτων ὑπαλλήλων τοῦ κράτους του, ὀνομαζόμενον Γαδάταν· ἐν τῇ ἐπιστολῇ δηλαδὴ ἐκείνῃ ἀπαντᾶται ὡς προσφώνησις ἡ φράσις «βασιλεὺς βασιλέων Δαρεῖος δούλῳ Γαδάτᾳ». Ἡ ἐπιστολὴ ὅμως αὕτη εἶναι καὶ διὰ τοῦτο ἀξία λόγου, διότι διὰ τῆς λέξεως «δούλῳ» ἐπιβεβαιοῦται τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους λεγόμενον, ὅτι πάντες ἀνεξαιρέτως οἱ ὑπήκοοι τοῦ μεγάλου βασιλέως ἦσαν ἀπέναντι τούτου δοῦλοι. Ἦτο κατὰ ταῦτα ἡ περσικὴ βασιλεία ἀπόλυτος μοναρχία, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ βασιλεὺς ἠδύνατο μὲν νὰ εἶναι ἀγαθὸς καὶ νὰ ἐπιμελῆται ὡς πατὴρ τῶν συμφερόντων, ὄχι μόνον τοῦ κράτους, ἀλλὰ καὶ ἑνὸς ἑκάστου τῶν ὑπηκόων του, ἦτο ἐν τούτοις δεσπότης πάντων, ἔχων πλήρη κυριότητα ἐπὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς περιουσίας αὐτῶν. Αὐτοὶ οἱ ἀνώτατοι ὑπάλληλοι τοῦ Περσικοῦ κράτους, οἱ στρατηγοί, οἱ δικασταί, αὐτοὶ οἱ σατράπαι, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἀπέναντι τῶν κατοίκων τῆς σατραπείας του ἦτο ἀνεξέλεγκτος κύριος ζωῆς καὶ θανάτου, ἀπέναντι τοῦ βασιλέως εἶχον θέσιν δούλων. Διὰ μυστικῶν πρακτόρων οἱ ὁποῖοι ἐκαλοῦντο ὦτα καὶ ὀφθαλμοὶ τοῦ βασιλέως, συνέλεγεν οὗτος πληροφορίας περὶ τῶν σατραπῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀρχόντων, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τούτων καὶ κατ' ἀπόλυτον κρίσιν ἀπένεμεν ἀμοιβὰς καὶ ἐπέβαλλε ποινάς, ἔπαυεν ἢ καὶ κατεδίκαζεν εἰς θάνατον ἀναπολογήτους καὶ τοὺς σατράπας ἀκόμη, οἱ ὁποῖοι πάλιν ἐν τῇ σατραπείᾳ των διῆγον ὡς βασιλεῖς, δικαιούμενοι νὰ πράξωσι τὰ αὐτὰ εἰς πάντας τοὺς τεταγμένους ὑπ' αὐτούς.

Τὸ κυριώτατον ὅμως χαρακτηριστικὸν τῆς περσικῆς βασιλείας, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κατ' ἐξοχὴν ἔκαμνεν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ἀσυνηθίστους εἰς τὰ τοιαῦτα Ἕλληνας, ἦτο ἡ μεγίστη μεγαλοπρέπεια τοῦ μεγάλου βασιλέως ἡ παρατηρουμένη εἰς τὸ περιβάλλον, εἰς τὰς πράξεις, καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς λόγους αὐτοῦ. Ὄχι μόνον τὸ πλῆθος τῶν ἀκολούθων καὶ αὐλικῶν καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς παρατάσεως τούτων, ἕκαστος τῶν ὁποίων πάλιν περιεστοιχίζετο ὑπὸ πλήθους ἀκολούθων καὶ ὑπηρετῶν, τῶν ὁποίων ἡ λαμπρότης τῆς ἐμφανίσεως ἐπεσκίαζε καὶ τὴν τῶν πλουσιωτάτων Ἑλλήνων καὶ ὑπερέβαινε τὰ ὅρια τῆς πολυτελείας τὰ γνωστὰ εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὄχι μόνον ὁ ἐπιδεικνυόμενος πλοῦτος καὶ ἡ τρυφή, ἰδίως τῶν σατραπῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ καταπλήσσουσα γενναιοδωρία τούτων, ὅπως καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἐπιβαλλομένων ὑπ' αὐτῶν ποινῶν, ἐξεθάμβουν τοὺς Ἕλληνας. Ὁ μέγας βασιλεὺς φυσικὰ ἐφιλοτιμεῖτο νὰ ὑπερβάλλῃ ἀσυγκρίτως ὑπὸ πάσας ταύτας τὰς ἀπόψεις πάντας τοὺς ὑπηκόους του. Πάμπολλα τοιαῦτα παραδείγματα ἀναφέρονται ὑπὸ τῶν παλαιῶν. Τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος, ὅτι ὁ βασιλόπαις Κῦρος ἐφέρετο μετὰ μεγίστης ἐλευθεριότητος πρὸς τοὺς φίλους του καὶ ὅτι ἐπεζήτει πάντοτε νὰ εὑρίσκῃ ἀφορμὰς νὰ ἐπιδεικνύῃ τὴν γενναιοδωρίαν του πρὸς αὐτούς, τινὲς τῶν ὁποίων ἔλαβον ὡς ἀμοιβὴν ἢ ὡς δῶρον τεράστια χρηματικὰ ποσά, ἐτιμώρει ὅμως παραδειγματικῶς τοὺς κακοποιούς, ἀκρωτηριάζων τούτους, καθιστᾷ πιστευτὰ καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου λεγόμενα περὶ μεγάλων δωρεῶν, τὰς ὁποίας ἔλαβόν τινες παρὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως διὰ μικρὸν καλόν, τὸ ὁποῖον ἔκαμαν εἰς αὐτόν, καὶ περὶ μεγίστων ποινῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπεβλήθησαν πρὸς παραδειγματισμόν. Καὶ ἡ μὲν παραχώρησις τῆς τυραννίδος τῆς Μιλήτου εἰς τὸν Ἱστιαῖον, διότι οὗτος ἐγένετο αἴτιος νὰ μὴ λυθῇ ἡ ἐπὶ τοῦ Ἴστρου γέφυρα κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Δαρείου κατὰ τῶν Σκυθῶν καὶ νὰ σωθῇ οὕτως ὁ Δαρεῖος, εἶναι ἀπὸ πάσης ἀπόψεως φυσικὴ καὶ δικαιολογημένη. Ἡ αἰτία ὅμως, ἕνεκα τῆς ὁποίας ὁ αὐτὸς Δαρεῖος ἔδωκε τὴν τυραννίδα τῆς Σάμου εἰς τὸν Σάμιον Συλοσῶντα, ὡς περιγράφει αὐτὴν ὁ Ἡρόδοτος, φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως μηδαμινὴ καὶ σχεδὸν ἀπίστευτος. Ὁ Συλοσῶν δηλαδὴ εὑρίσκετο ἐν Αἰγύπτῳ καὶ φορῶν «χλανίδα πυρρὴν» μετέβη εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Μέμφιος. Ἡ χλανὶς αὕτη τοῦ Συλοσῶντος ἤρεσεν εἰς τὸν Δαρεῖον, ὁ ὁποῖος εὑρίσκετο ἐκεῖ ὡς σωματοφύλαξ τοῦ βασιλέως Καμβύσου καὶ ἦτο ὄχι μόνον ἄγνωστος εἰς τὸν Συλοσῶντα, ἀλλ' ἀκόμη ἐντελῶς ἀσήμαντος. Ἐζήτησε λοιπὸν ὁ Δαρεῖος νὰ ἀγοράσῃ ταύτην παρ' αὐτοῦ· οὗτος ὅμως, ἀφοῦ ἠρνήθη νὰ πωλήσῃ τὴν χλανίδα, τὴν ὁποίαν ἐφόρει, κρίνων τοῦτο ὡς ἐξευτελιστικόν, ἐν τέλει ἐν στιγμῇ παραφορᾶς ἐδώρησεν αὐτὴν εἰς τὸν ἄγνωστον Δαρεῖον διὰ μόνον τὸν λόγον, ὅτι οὗτος ἐπέμενε ζητῶν νὰ ἀγοράσῃ αὐτήν. Διὰ τὴν τόσον μικρὰν καὶ τόσον ἀλόγιστον ταύτην δωρεάν, τὴν ὁποίαν ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε λησμονήσει ὁ Δαρεῖος καὶ τὴν ὁποίαν ὑπέμνησε ὁ Συλοσῶν εἰς αὐτόν, γενόμενον βασιλέα, ἔλαβεν οὗτος παρ' αὐτοῦ τόσον μεγάλην ἀμοιβήν. Ἡ διήγησις αὕτη, ὅσον ἀπίστευτος καὶ ἂν φαίνεται, καθίσταται ἐν τούτοις πιστευτή, ἂν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὴν νοοτροπίαν τῶν Περσῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ βασιλεὺς ὀφείλει νὸ ὑπερβάλλῃ ἐν παντὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ νὰ ἀνταποδίδῃ εἰς αὐτοὺς τὰ πάντα πολλαπλάσια. Πιστευτὸν ἐπίσης διὰ τὸν αὐτὸν λόγον εἶναι καὶ τὸ ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου, ὅτι ὁ μέγας βασιλεύς, φονεύσας ἀνώτερόν τινα ὑπάλληλον ὡς κακῶς δικάσαντα, ἔδωκε τὸ ἀξίωμα τοῦ φονευθέντος εἰς τὸν υἱὸν τούτου, συγχρόνως ὅμως διέταξε νὰ ἐκπληροῖ οὗτος τὰ δικαστικά του καθήκοντα καθήμενος ἐπὶ θρόνου, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐπενδυθῇ διὰ τοῦ δέρματος τοῦ φονευθέντος πατρός του, ἵνα διαρκῶς ἐνθυμῆται τὸ πάθημα τοῦ πατρός του καὶ τὴν αἰτίαν τούτου, βλέπων τὸν θρόνον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου καθήμενος ἐδίκαζεν. Καὶ τὰ διαθρυλλούμενα δὲ χρυσᾶ ἔπιπλα καὶ κοσμήματα τῶν Περσῶν βασιλέων, ἡ χρυσῆ πλάτανος καὶ τὸ χρυσοῦν κλῆμα, τὰ ὁποῖα εὑρίσκοντο εἰς τὰ περσικὰ ἀνάκτορα, τὰ μεγαλοπρεπῆ δῶρα, τὰ ὁποῖα ἐδίδοντο εἰς τοὺς ξένους πρέσβεις, οἱ ὁποῖοι ἐλάμβανον τὴν τιμὴν νὰ ἐμφανισθῶσι πρὸ τοῦ μεγάλου βασιλέως, ἡ διαφημιζομένη μακροθυμία τούτου καὶ ἡ προστασία, τὴν ὁποίαν οὗτος παρεῖχεν εἰς πάντας τοὺς δυστυχοῦντας ἐπιφανεῖς ἄνδρας τοὺς καταφεύγοντας εἰς αὐτὸν (ὡς λ. χ. εἰς τοὺς ἐκπτώτους Πεισιστρατίδας καὶ τὸν Σπαρτιάτην Δημάρατον), καὶ ἂν ἀκόμη ἦσαν ἐχθροί του (ὡς ὁ Θεμιστοκλῆς), καὶ ἄλλαι παρόμοιαι πράξεις τοῦ μεγάλου βασιλέως, προσέδιδον εἰς τὴν περσικὴν βασιλείαν μεγίστην λαμπρότητα καὶ περιέβαλλον τὸν βασιλέα μὲ μεγαλεῖον σχεδὸν ὑπεράνθρωπον. Ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ ἰδανικὸν τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως, δόξης, πλούτου, τρυφῆς καὶ εὐδαιμονίας ὄχι μόνον ὑπὸ τῶν ὑπηκόων του, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πλείστων ἐκτὸς τοῦ περσικοῦ κράτους οἰκούντων λαῶν. Πρὸ τῶν περσικῶν πολέμων ἡ δύναμις τῆς περσικῆς βασιλείας ἦτο τοσαύτη, ὥστε ἡ φιλία τοῦ μεγάλου βασιλέως ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὡς τὸ μέγιστον ἀγαθὸν διά τε τὰ ἄτομα καὶ τὰς πόλεις, ἡ δ' ἔχθρα τούτου ὀλεθρία, διότι, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, πρὸ τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τῶν Μήδων ἦτο «φόβος ἀκοῦσαι».

Τὴν τελειοτάτην διαμόρφωσίν της, ὡς ἀνωτέρω περιεγράφη, ἔλαβεν ἡ περσικὴ βασιλεία ἐπὶ Δαρείου τοῦ Α', διετήρησε δὲ τὴν τοιαύτην μορφὴν καὶ ἐπιβολὴν μέχρι τῆς καταλύσεώς της (ὡς περσικῆς) ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἀλλὰ καὶ πρὸ τοῦ Δαρείου τοῦ Α' παρεμφερὴς ἦτο ἡ μορφὴ τῆς περσικῆς βασιλείας, διότι αὕτη οὐδὲν ἄλλο ἦτο, εἰμὴ συνέχεια τῆς ἀσσυριακῆς, οἱ δὲ Πέρσαι βασιλεῖς ἦσαν οἱ διάδοχοι τῶν μεγάλων Ἀσσυρίων καὶ Βαβυλωνίων βασιλέων, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας ὑπέκειτο ἡ Μηδία καὶ ἡ λοιπὴ Ἀσία, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐξετείνετο τὸ περσικὸν κράτος, ἕνεκα δὲ τούτου τοῦ λόγου διετήρησεν ἡ περσικὴ βασιλεία τὴν μορφὴν καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν παλαιῶν ἐκείνων βασιλειῶν.

Καὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν ὅμως τοῦ περσικοῦ κράτους τῶν Ἀχαιμενιδῶν δὲν ἐξέλιπεν ἡ περσικὴ μορφὴ τῆς βασιλείας ἀπὸ τῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς. Αὐτὸς ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἐφιλοτιμεῖτο νὰ καλῇ ἑαυτὸν διάδοχον καὶ τῶν Ἀχαιμενιδῶν, διὰ δὲ τῆς παραδοχῆς τῶν περσικῶν βασιλικῶν ἐθίμων καὶ τρόπων ἐξήγειρεν ἐπανειλημμένως τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ στρατοῦ του ἐναντίον του. Παρὰ τὴν ἀγανάκτησιν ὅμως ταύτην καὶ ὁ μακεδονικὸς στρατὸς ὑπέστη τὴν περσικὴν ἐπίδρασιν, ἰδίως δ' οἱ ἀρχηγοὶ τούτου, οὕτω δὲ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου οἱ διαμοιράσαντες πρὸς ἀλλήλους τὸ κράτος αὐτοῦ διάδοχοί του ἐδέχθησαν μετὰ τοῦ βασιλικοῦ τίτλου καὶ τὴν περσικὴν ἐθιμοτυπίαν, ἰδίως ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων τὰ κράτη περιελάμβανον πολὺν πληθυσμὸν μὴ ἑλληνικόν. Ἂν ἐξαιρέσῃ τις τὰ ἑλληνοβαρβαρικὰ κράτη τὰ σχηματισθέντα κατὰ τὰ ἀπώτατα μέρη τοῦ πάλαι περσικοῦ κράτους, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ ἑλληνομακεδονικὴ ἐπίδρασις ὑπῆρξε βραχείας διαρκείας, καὶ ἀπὸ τῶν ὁποίων βραδύτερον προέκυψε τὸ παρθικὸν κράτος, τὸ διατηρῆσαν καθαρὰν τὴν μορφὴν τῆς παλαιᾶς περσικῆς βασιλείας ὑπὸ τὴν δυναστείαν τῶν Ἀρσακιδῶν, ἡ Συρία δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ χώρα, ἐν τῇ ὁποίᾳ οἱ Ἕλληνες βασιλεῖς ἐδέχθησαν σχεδὸν ἀμεταβλήτους τὰς ἐθιμοτυπίας καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς περσικῆς βασιλείας καὶ προσεπάθησαν νὰ φανῶσι πραγματικοὶ διάδοχοι τῶν Ἀχαιμενιδῶν. Ἐνῷ δ' ἐν Περγάμῳ, καὶ ἰδίως ἐν Μακεδονίᾳ, ἡ μορφὴ τῆς παλαιᾶς μακεδονικῆς βασιλείας διετηρήθη καὶ μετὰ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον, οἱ Πτολεμαῖοι ἐν Αἰγύπτῳ κατώρθωσαν νὰ συγκεράσωσι τὴν μακεδονικὴν στρατοκρατίαν μὲ τὸν περσικὸν δεσποτισμὸν καὶ τὴν περσικὴν μεγαλοπρέπειαν ἀφ' ἑνός, καὶ μὲ τὴν ἑλληνικὴν ἐλευθερίαν ἀφ' ἑτέρου, ἐμφανιζόμενοι διὰ μὲν τῆς συμπεριφορᾶς των ἀπέναντι τῶν Ἑλλήνων κατοίκων, ἰδίως τῶν τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν, ὅπως ἄλλοτε ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ὡς φιλελεύθεροι ἡγεμόνες μεριμνῶντες περὶ τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ, ἀπέναντι δὲ τῶν ἐγχωρίων καὶ εἰς τὰς σχέσεις των πρὸς τὰ ἄλλα κράτη, διὰ τῆς αὐστηρᾶς τηρήσεως τῆς ἐθιμοτυπίας καὶ τοῦ πομπώδους μεγαλείου των, ὡς διάδοχοι ὄχι μόνον τῶν Περσῶν βασιλέων, ἀλλὰ καὶ τῶν παλαιῶν φαραώ.

Τὰς βασιλικὰς αὐλὰς τῆς Συρίας, καὶ ἰδίως τῆς Αἰγύπτου, αἱ ὁποῖαι εἶχον πρότυπον τὴν περσικήν, ἔλαβον ὡς πρότυπα μιμήσεως καὶ οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες καὶ ἡ ἐθιμοτυπία, τὸ διοικητικὸν σύστημα καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια τῶν Σελευκιδῶν καὶ Λαγιδῶν εἰσήχθησαν καὶ εἰς τὴν ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν (μὲ τὰς ἀναγκαίας μεταβολάς), ἀπὸ ταύτης δὲ καὶ εἰς τὸ βυζαντιακὸν κράτος. Ἡ παλαιὰ τέλος περσικὴ βασιλεία, διὰ τῆς παρθικῆς δυναστείας τῶν Ἀρσακιδῶν καὶ τῆς περσικῆς τῶν Σασσανιδῶν, διατηρήσασα τὴν καθαρὰν περσικὴν μορφήν της, ἐχρησίμευσεν ὡς τὸ πρότυπον τῶν μωαμεθανικῶν βασιλειῶν τῆς δυτικῆς Ἀσίας κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς καὶ ἐν μέρει κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους.

Ἡ ρωμαϊκὴ βασιλεία: Οἱ Ἕλληνες, ὡς εἴπομεν, ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου καὶ ἐφεξῆς λέγοντες βασιλέα ἐνόουν κατ' ἐξοχὴν τὸν αὐτοκράτορα τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, ὅπως πρὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου βασιλέα ἐκάλουν κατ' ἐξοχὴν τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν. Καὶ ὅμως οὔτε ὁ Αὔγουστος, οὔτε οἱ διάδοχοί του ἔλαβον τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως, οὔτε ὁ ρωμαϊκὸς λαὸς ἔδωκέ ποτε τοῦτον εἰς τοὺς αὐτοκράτορας. Οἱ Ρωμαῖοι διὰ τοῦ ὀνόματος βασιλεὺς (rex) ἐνόουν πάντα ἄλλον βασιλέα πλὴν τοῦ αὐτοκράτορος αὐτῶν. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐξηγεῖται μόνον, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ποία ἦτο ἡ ἀπέναντι τῆς βασιλείας θέσις τῶν Ἑλλήνων καὶ ποία ἡ τῶν Ρωμαίων. Οὗτοι εἶχον περὶ τῶν βασιλέων καὶ τῆς βασιλείας ὅλως διάφορον ἰδέαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Ἡ ἰδέα αὐτῶν αὕτη ὠφείλετο εἰς τὸν διάφορον τρόπον, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐξειλίχθη ἡ ἡρωϊκὴ βασιλεία παρ' ἑκατέρῳ τῶν δύο λαῶν.

Εἴδομεν πῶς ἡ ἡρωϊκὴ βασιλεία παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐξησθένησε βαθμιαίως καὶ κατελύθη οὐσιαστικῶς, ποῦ μὲν ἐκφυλισθεῖσα εἰς ἀριστοκρατίαν, ποῦ δὲ καὶ ἀντικατασταθεῖσα διὰ δημοκρατίας, χωρὶς ἐνιαχοῦ (ὡς ἐν Ἀθήναις) νὰ καταργηθῇ καὶ τυπικῶς. Ἐν Ρώμῃ ὅμως ἡ κατάργησις τῆς βασιλείας ὑπῆρξεν ὄχι βαθμιαία, ἀλλ' ἀπότομος, καὶ ἀπῄτησε τὴν χύσιν αἵματος, ἡ ὁποία ἐπίκρανε τὸν λαὸν καὶ κατεστησεν εἰς αὐτὸν καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τῆς βασιλείας καὶ τῶν βασιλέων μισητόν. Τίς ἦτο ὅμως ἡ παλαιὰ ἐκείνη βασιλεία ἡ βιαίως καταλυθεῖσα; Καὶ ἐβασιλεύθη ποτὲ ἡ Ρώμη πραγματικῶς; Ἢ μήπως εἶναι μῦθοι πάντα τὰ περὶ ρωμαϊκῆς βασιλείας λεγόμενα; Πάντες ἀνεξαιρέτως οἱ Λατῖνοι ἱστορικοὶ καὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων οἱ γράψαντες περὶ τῆς ἀρχαιοτάτης ρωμαϊκῆς ἱστορίας ἀναφέρουσιν ὡς ἀναμφισβήτητον τὸ γεγονός, ὅτι καὶ ἡ Ρώμη ἐν παλαιοτάτῃ ἐποχῇ ἐβασιλεύετο, προσθέτουσι δ' ὅτι τὰ ἔργα τῶν παλαιῶν βασιλέων τῆς Ρώμης καὶ τὰ διακριτικὰ τῆς ἀρχῆς αὐτῶν ἦσαν τὰ αὐτὰ μὲ τὰ τῶν μετέπειτα Ρωμαίων ἀρχόντων καὶ ἰδίως τῶν ὑπάτων, οἱ ὁποῖοι κατ' ἀρχὰς εἶχον βασιλικὴν ἐξουσίαν (regium imperium)· ἀναφέρονται δὲ καὶ τὰ ὀνόματα καὶ τὰ ἐκτελεσθέντα ἔργα ὑφ' ἑκάστου τῶν παλαιῶν βασιλέων, ἀνερχομένων εἰς ἑπτά. Σύγχρονα ὅμως γραπτὰ μνημεῖα πιστοῦντα τὴν ὕπαρξιν βασιλείας ἐν Ρώμῃ ἐλάχιστα διεσώθησαν. Ταῦτα δ' εἶναι πρῶτον μὲν μία ἐπιγραφή, εὑρεθεῖσα ἐν τῇ παλαιᾷ ἀγορᾷ τῆς Ρώμης, ἀναγομένη εἰς τοὺς χρόνους κατὰ τοὺς ὁποίους, κατὰ

Digitized by Google

τὴν παράδοσιν, ἐβασιλεύετο ἡ Ρώμη, καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐνόμισάν τινες, ὅτι ἀνέγνωσαν τὸ ὄνομα βασιλεὺς (rex ὑπὸ τὸν τύπον regei), δεύτερον δὲ καὶ σπουδαιότερον ἐτρουσκικὴ τις ἐπιγραφὴ ἐπί τινος ζωγραφίας παριστανούσης πολεμικὴν σκηνήν, εὑρεθείσης ἐντὸς τάφου παρὰ τὸ Βοῦλτσι (Vulci) τῆς Ἐτρουρίας ὄχι μακρὰν τῆς Ρώμης, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἓν τῶν προσώπων καλεῖται Ταρκύνιος Ρωμαῖος *(Ταρχοὺ Ρουμάχ)*, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὡς τὸ αὐτὸ πρόσωπον μὲ τὸν γνωστὸν παλαιὸν βασιλέα τῆς Ρώμης Ταρκύνιον (τοῦ ὁποίου διὰ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης πιστοποιεῖται ἡ πραγματικὴ ὕπαρξις). Πλὴν τῶν ἀνωτέρω οὐδεμία ἄλλη σύγχρονος γραπτὴ μαρτυρία ὑπάρχει, διὰ τῆς ὁποίας νὰ ἐπιβεβαιοῦται ἡ ὕπαρξις βασιλείας ἐν Ρώμῃ. Ἐν τούτοις ἡ ὕπαρξις βασιλείας καὶ ἐν Ρώμῃ κατὰ τοὺς παλαιοτάτους χρόνους εἶναι ἀναμφισβήτητος, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι ὁ ἀναγραφόμενος πρῶτος εἰς τοὺς ἱερατικοὺς καταλόγους, πρὸ αὐτῶν τῶν *φλαμίνων* (flamines) καὶ τοῦ *ἄκρου ἀρχιερέως* (pontifex maximus), διετήρησε καὶ μετέπειτα τὴν ἀνάμνησιν τῆς βασιλείας, καλούμενος *βασιλεὺς τῶν ἱερῶν* (rex sacrorum), διότι εἰς τοῦτον ἀνετέθη ἡ ἐκτέλεσις τῶν θρησκευτικῶν ἐκείνων ἔργων, τὰ ὁποῖα πρὸ τῆς καταλύσεως τῆς βασιλείας ἐξετέλει ὁ βασιλεύς· ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἀπὸ τοῦ Δ' ἢ καὶ τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος ἰσχύουσα ἐν Ρώμῃ νομοθεσία, κατὰ τὴν ὁποίαν πᾶς πολίτης εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ φονεύῃ ἀτιμωρητὶ τὸν ἐπιχειροῦντα νὰ βασιλεύσῃ ἐν Ρώμῃ, καὶ ἡ παράδοσις, ὅτι οἱ πολῖται εἶχον ὁρκισθῇ, ὅτι οὐδέποτε θὰ ἠνείχοντο νὰ βασιλευθῶσι (τὸν ὁποῖον ὅρκον ἐπεκαλέσθησαν βραδύτερον καὶ οἱ δολοφόνοι τοῦ Καίσαρος), μαρτυροῦσιν, ὅτι βιαίως κατελύθη (καὶ ἑπομένως πράγματι ὑπῆρξεν) ἡ ἐν Ρώμῃ βασιλεία, καὶ ὅτι δὲν ἔλειψαν καὶ ἀπόπειραι πρὸς παλινόρθωσιν αὐτῆς.

Δὲν γνωρίζομεν βεβαίως ποία ἀκριβῶς ἦτο ἡ ἔκτασις τῆς ἐξουσίας τῶν παλαιῶν ἐκείνων βασιλέων τῆς Ρώμης, οὔτε ποίου εἴδους ἦτο ἡ βασιλεία αὐτῶν. Δυνάμεθα ἐν τούτοις ἀπὸ τῶν βραδύτερον γινομένων ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πολιτείᾳ νὰ συναγάγωμεν μετὰ πιθανότητος, ὅτι ἡ βασιλεία τῆς Ρώμης οὐδόλως ἢ ὀλίγον διέφερε τῆς ἐν Ἑλλάδι παλαιᾶς ἡρωϊκῆς βασιλείας, ἤτοι ὅτι ὁ βασιλεὺς ἦτο ὁ ἀνώτατος θρησκευτικός, πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς ἄρχων, τὰ καθήκοντα τῆς δικαιοδοσίας τοῦ ὁποίου δὲν εἶναι μὲν γνωστά, ἦσαν ὅμως παρεμφερῆ πρὸς τὰ ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὴν προϊστορικὴν ἐποχήν. Ἀμφίβολον ἐπίσης εἶναι ἂν ἡ παλαιὰ ρωμαϊκὴ βασιλεία ἦτο κληρονομική. Τὸ ἀναφερόμενον, ὅτι ἐν Ρώμῃ ἐξελέγετο ὑπὸ τῆς Συγκλήτου *μεσοβασιλεύς*, ὁ ὁποῖος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως καθίστα τὸν ὁριστικὸν βασιλέα, ἐκτελῶν αὐτὸς ἐν τῷ μεταξὺ τὰ βασιλικὰ καθήκοντα, συνηγορεῖ ὑπὲρ τοῦ αἱρετοῦ τῶν βασιλέων, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν συμβιβάζεται μὲ τὸ ἱστορικῶς βεβαιωμένον, ὅτι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας ὑπῆρχον ἐν Ρώμῃ κληρονομικοὶ βασιλεῖς ἀποτελοῦντες τὴν δυναστείαν τῶν Ταρκυνίων, ἡ πτῶσις τῆς ὁποίας ἐπέφερε τὴν κατάλυσιν καὶ τῆς βασιλείας. Τινὲς ἐνόμισαν, ὅτι δὲν ἐξελέγετο πάντοτε μεσοβασιλεύς, ἀλλὰ μόνον ὁσάκις δὲν ὑπῆρχε νόμιμος διάδοχος τοῦ θρόνου· ἄλλοι πάλιν (μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Μόμμσεν) νομίζουσιν ἀπαραίτητον τὴν ἐκλογὴν μεσοβασιλέως, διότι, κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἀντίληψιν, οὐδεμία ἱερὰ πρᾶξις ἐπετρέπετο νὰ ματαιωθῇ ἢ νὰ ἀναβληθῇ δι' οἱονδήποτε λόγον, πᾶσαι δὲ σχεδὸν αἱ ἱεραὶ πράξεις ἐν τῇ παλαιοτάτῃ ἐποχῇ ἦσαν ἔργα τοῦ βασιλέως, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου ἔπρεπε διὰ τοῦτο νὰ εἶναι ὡρισμένος καὶ ἕτοιμος καὶ ὁ ἀντικαταστάτης του. Ἡ ὕπαρξις τῆς δυναστείας τῶν Ταρκυνίων, καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, δὲν ἀποκλείει, ὅτι ἡ βασιλεία ἐν Ρώμῃ κατ' ἀρχὰς ἦτο αἱρετή, καὶ εἶναι πολὺ πιθανόν, ὅτι τὴν αἱρετὴν ἐκείνην βασιλείαν κατέστησέ τις τῶν Ταρκυνίων κληρονομικὴν εἰς τὴν οἰκογένειάν του καὶ ὅτι ἕνεκα τούτου προῆλθε τὸ μῖσος τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ κατὰ τῶν Ταρκυνίων ὡς ἀσεβῶν καὶ ἡ συνέπεια τούτου κατάλυσις τῆς δυναστείας αὐτῶν καὶ τῆς βασιλείας.

Ἀφοῦ διὰ τῆς πτώσεως τῶν Ταρκυνίων κατελύθη καὶ ἡ βασιλεία ἐν Ρώμῃ, αἱ δ' ἀπόπειραι πρὸς παλινόρθωσιν αὐτῆς ἀπέτυχον, κατέστη μισητὸν εἰς τὸν ρωμαϊκὸν λαὸν καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα βασιλεύς. Καὶ διετηρήθη μὲν τοῦτο ὡς προσωνυμία τοῦ ἱερέως τοῦ ἔκτοτε τελοῦντος τὰς ἱεροπραξίας, τὰς ὁποίας ἄλλοτε ἐτέλει ὁ βασιλεὺς (ὁ ὁποῖος ἱερεὺς ἐκαλεῖτο βασιλεὺς τῶν ἱερῶν), διότι θρησκευτικὴ ἀνάγκη ἐπέβαλλε νὰ τελῶνται καὶ ἐφεξῆς αὗται ὑπὸ βασιλέως. Κατὰ τὰ ἄλλα ὅμως τὸ ὄνομα βασιλεὺς (rex) ἔλαβε τὴν κακὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν καὶ τὸ ἑλληνικὸν *τύραννος* (τὸ ὁποῖον ἐπίσης εἶχε κατ' ἀρχὰς καλὴν σημασίαν). Ὅπως οὐδεὶς Ἕλλην ἐτόλμα νὰ ὀνομάσῃ τὸν Δία τύραννον, ἐνῷ συνηθεστάτη ἐπίκλησις τοῦ Διὸς ἦτο τὸ βασιλεὺς *(Ζεὺς βασιλεύς)*, οὕτω καὶ οὐδεὶς Ρωμαῖος ἀπεφάσιζε νὰ ὀνομάσῃ βασιλέα τὸν Δία (νὰ εἴπῃ δηλαδὴ Jupiter rex), ἀλλὰ πάντες ἐν Ρώμῃ ἐκάλουν τὸν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὀνομαζόμενον Δία-βασιλέα, *Δία ἄριστον μέγιστον* (Jupiter optimus maximus). Καὶ ὅτε δὲ οἱ Ρωμαῖοι, ἐν ἐκτάκτοις περιστάσεσιν, ἀνέθετον ὁλόκληρον τὴν κυβέρνησιν τῆς πολιτείας εἰς ἕνα μόνον ἄρχοντα, τὸν δικτάτορα, οὐδὲ τότε μετεχειρίζοντο τὴν ὀνομασίαν βασιλεύς, τὴν ὁποίαν ἀπεστρέφοντο, ὡς ὑπενθυμίζουσαν τὴν βασιλείαν (τυραννίδα) τῶν Ταρκυνίων.

Τὸ μῖσος τῶν Ρωμαίων, ὄχι μόνον κατὰ τῆς βασιλείας ὡς θεσμοῦ, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος βασιλεύς, ὑπῆρξεν ἡ αἰτία, ἵνα, καὶ ὅτε ἡ Ρώμη ἔπαυσε νὰ εἶναι ἐλευθέρα πολιτεία καὶ ὑπέκυψεν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν ἑνὸς ἀνδρὸς (ὁ ὁποῖος πολλάκις συνέπεσε νὰ εἶναι καὶ αἱμοχαρὴς τύραννος), καὶ τότε μὴ δοθῇ εἰς αὐτὸν ἡ προσωνυμία βασιλεὺς (rex), ἀλλ' ἡ προσωνυμία αὐτοκράτωρ (imperator). Οἱ Ἕλληνες, τοὐναντίον, ἀποβλέποντες εἰς τὴν οὐσίαν καὶ ὄχι εἰς τὸ ὄνομα, δὲν ἐδίσταζον νὰ ὀνομάζωσι βασιλεῖς τοὺς Ρωμαίους αὐτοκράτορας, διότι ἡ λέξις βασιλεὺς οὐδέποτε ἀπέκτησε παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ τὴν κακὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν παρὰ τοῖς Ρωμαίοις ἡ λέξις rex, ἐνεθύμιζε δὲ μᾶλλον τὴν ἑλληνικὴν δόξαν καὶ τὸ ἑλληνικὸν μεγαλεῖον παρελθούσης ἐποχῆς ὑπὸ τὴν κυβέρνησιν τῶν μεγάλων βασιλέων τῆς Αἰγύπτου καὶ Συρίας, τοῦ Περγάμου, τῆς Βιθυνίας, τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς. Πάντων τούτων νόμιμος κληρονόμος καὶ διάδοχος ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, ὁ ὁποῖος διὰ τοῦτο ἐκαλεῖτο ὑπ' αὐτῶν βασιλεύς. Ὁ αὐτοκράτωρ (imperator) τῶν Ρωμαίων ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ αὐτοκράτωρ (ὅπως ἐκαλεῖτο καὶ βασιλεύς), πολλάκις ὅμως ἐκαλεῖτο βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ, ἡ διπλῆ δ' αὕτη ὀνομασία κατέστη βραδύτερον ὁ ἐπίσημος τίτλος τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων.

Ἡ βασιλεία κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ μετέπειτα. Οἱ Ρωμαῖοι, οἱ ὁποῖοι, ὡς εἴδομεν, ἐμίσουν τὴν βασιλείαν καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς, ὅτε προῆλθον ὡς κατακτηταὶ ἔξω τῆς Ἰταλίας, εὑρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἔλθωσιν εἰς ποικίλας σχέσεις, ὄχι μόνον πρὸς ἐλευθέρας πολιτείας, ἀλλὰ καὶ πρὸς βασιλεῖς. Εἴτε ὡς ἐμπόλεμοι, εἴτε ὡς σύμμαχοι εἴτε ὡς ὑποτελεῖς τῶν Ρωμαίων, ἦλθον εἰς διπλωματικὰς σχέσεις πρὸς αὐτοὺς πολυάριθμοι βασιλεῖς. Συνθῆκαι εἰρήνης συνήφθησαν καὶ συμμαχίαι συνωμολογήθησαν μεταξὺ Ρώμης καὶ βασιλευομένων κρατῶν, καὶ ὑποτέλειαν εἰς τοὺς Ρωμαίους ἀπεδέχθησαν πολυάριθμοι βασιλεῖς. Ἐνῷ ὅμως τὰς μετ' ἐλευθέρων (ἀβασιλεύτων) πολιτειῶν συναπτομένας συμφωνίας ἐτήρουν οἱ Ρωμαῖοι καὶ μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς (διὰ θανάτου ἢ παραιτήσεως ἢ λήξεως τοῦ χρόνου τῆς ἀρχῆς) τοῦ ὑπογράψαντος τὰς συμφωνίας ἐκείνας ἀντιπροσώπου τῆς ἐλευθέρας πολιτείας, μετὰ τῆς ὁποίας εἶχον συμβληθῆ, δὲν ἔπραττον τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὰς συμφωνίας τὰς συναπτομένας μετὰ βασιλέων. Ταύτας ἐθεώρουν ὡς προσωπικάς, καὶ ἑπομένως ὡς ληγούσας εὐθὺς ὡς ὁ συμβληθεὶς βασιλεὺς ἔπαυε νὰ βασιλεύῃ. Οὐδεμίαν ὑποχρέωσιν ἐνόμιζον ὅτι εἶχον οἱ Ρωμαῖοι ἀπέναντι τοῦ διαδόχου ἀποθανόντος τινὸς βασιλέως, δι' ὅσα εἶχον ἀναλάβει νὰ πράξωσι διὰ συμφωνίας μετὰ τοῦ προκατόχου του. Αὐτὸν τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως δὲν ἀπεδίδον εἰς τὸν νόμιμον διάδοχον τοῦ ἀποθανόντος ὑποτελοῦς εἰς τὴν Ρώμην βασιλέως, ἐφ' ὅσον οὗτος δὲν ἤρχετο εἰς νέαν συμφωνίαν ὑποτελείας καὶ δὲν ἀνελάμβανεν ἐνίοτε ἀπέναντι τῶν Ρωμαίων μεγαλυτέρας ὑποχρεώσεις τῶν ἀναληφθεισῶν ὑπὸ τοῦ προκατόχου του. Ἵνα ὑποτελής τις εἰς τοὺς Ρωμαίους ἡγεμὼν ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ ὀνομάζεται βασιλεύς, ἔπρεπε νὰ λάβῃ προσωπικῶς τὸν τίτλον τοῦτον παρὰ τῆς ρωμαϊκῆς συγκλήτου καὶ βραδύτερον παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος. Ἀνηγόρευον δὲ βασιλεῖς οἱ αὐτοκράτορες ὄχι μόνον τοὺς ἡγεμόνας ὑποτελῶν λαῶν κατοικούντων ἐν χώραις ὑποτεταγμέναις εἰς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος καθ' οἱονδήποτε τρόπον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς ὁμάδων ἐγκατεσπαρμένων ἐντὸς τοῦ κράτους, αἱ ὁποῖαι δι' οἱονδήποτε λόγον ἐθεωροῦντο ὡς διάφοροι τῶν κατοίκων τῆς χώρας, ἐν τῇ ὁποίᾳ διέμενον. Τοιοῦτοι βασιλεῖς (reges) ὑποτελεῖς εἰς τὸν αὐτοκράτορα (πολλάκις κατὰ τύπους) ἀνηγορεύθησαν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Γερμανῶν στρατιωτῶν Ὀδόακρος καὶ Θεοδώριχος, τοιοῦτοι ὑπῆρξαν οἱ ἀρχηγοὶ πάντων τῶν βαρβάρων λαῶν τῶν ἐγκατασταθέντων ἐπὶ ρωμαϊκῶν χωρῶν (Βουργουνδίων, Βησιγότθων, Βανδάλων). Κατὰ τύπους, τοὐλάχιστον, πάντων τῶν λαῶν ἐκείνων οἱ ἀρχηγοὶ ἦσαν ὑποτελεῖς εἰς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος καὶ ὡς τοιοῦτοι ἐλάμβανον τὸν τίτλον βασιλέως παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος (τὸν ὁποῖον πολλάκις διὰ τῶν ὅπλων ἐξηνάγκαζον νὰ δώσῃ τοῦτον εἰς αὐτούς). Ἂν βραδύτερον ἀπὸ ὑποτελῶν, ἔστω καὶ κατὰ τύπους, κατέστησαν ὅλως ἀνεξάρτητοι, δὲν ἔπαυσαν ἐν τούτοις πάντες οἱ βάρβαροι ἐκεῖνοι νὰ θεωροῦν ἀναγκαίαν τὴν ἀπονομὴν τοῦ βασιλικοῦ τίτλου εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς αὐτῶν ὑπὸ τινος δικαιουμένου νομίμως νὰ απονείμῃ αὐτόν. Ἀντὶ τοῦ μὴ ὑπάρχοντος αὐτοκράτορος ἀνηγόρευεν ἤδη τοὺς βασιλεῖς τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ὁ πάπας.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐτοκράτωρ οὐδέποτε ἔπαυσε νὰ θεωρῇ ἑαυτὸν νόμιμον κύριον πασῶν τῶν χωρῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπετελεῖτο τὸ παλαιὸν ρωμαϊκὸν κράτος, καὶ ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ οὐδέποτε ὀνομάζουσι βασιλεῖς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δύσεως, ἀλλὰ *ρῆγας* (ἐκ τοῦ λατινικοῦ rex, ἑλλην. *ρήξ*). Ἐφ' ὅσον ὅμως τὸ βυζαντινὸν κράτος δὲν εἶχε καὶ τὴν δύναμιν νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν θέλησίν του εἰς τοὺς λαοὺς τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, ὁ δὲ πάπας ἦτο πρόθυμος νὰ ἐκπληροῖ τὸν τύπον τῆς ἀναγορεύσεως βασιλέων, ἵνα ἔχῃ τὴν ὑποστήριξιν τούτων, καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς ὀφέλη, οἱ ἡγεμόνες τῆς Δύσεως ἠρκοῦντο εἰς τὴν ἀπονομὴν τοῦ βασιλικοῦ τίτλου εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ πάπα, ἀδιαφοροῦντες περὶ τῶν ἀξιώσεων τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐτοκράτορος. Ἦλθεν ὅμως τέλος καὶ ἡ σειρὰ τοῦ πάπα νὰ ἀπολέσῃ τὸ δικαίωμα νὰ ἀναγορεύῃ βασιλεῖς. Πρῶτος (ἐν ἔτει 1701) ὁ ἐκλέκτωρ τοῦ Βρανδεμβούργου καὶ δοὺξ τῆς Πρωσσίας Φρειδερῖκος ὁ Γ' ἀνεκήρυξεν αὐτὸς ἑαυτὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας. Τὸ παράδειγμα τούτου ἠκολούθησαν καὶ ἄλλοι καθ' ὁλόκληρον τὸν ΙΗ' αἰῶνα, ἕως οὗ τέλος ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων Ναπολέων ὁ Α', ὄχι μόνον ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν βασιλέα τῆς Ἰταλίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ φίλους του, εἰς τοὺς ὁποίους παρεχώρησεν ἡγεμονίας ἐν κάτω Ἰταλίᾳ, Ὁλλανδίᾳ καὶ Σουηδίᾳ, ἀπένειμε καὶ τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως. Ἔκτοτε ἡ ἀνάμειξις τοῦ πάπα εἰς τὴν ἀνακήρυξιν τῶν βασιλέων ἐθεωρήθη περιττὴ καὶ οὕτως ἐξέλιπεν.

Γ. Ι. ΚΑΡΒΕΛΑΣ

— [ΔΗΜ. ΔΙΚ.] Καλεῖται *βασιλεία* τὸ πολίτευμα καθ' ὃ ὁ ἀρχηγὸς τῆς πολιτείας εἶναι κληρονομικὸς (ἢ καὶ αἱρετὸς) ἰσόβιος ἄρχων, τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἐκπηγαζούσης ἐκ τοῦ λαοῦ· ἡ βασιλεία, κατὰ ταῦτα, συνταυτίζεται πρὸς τὸν ὅρον καὶ (ὅστις καὶ ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως τυγχάνει ὀρθότερος) *βασιλευομένη δημοκρατία*. Τοῦ ὅρου βασιλεία ἁπλῶς γίνεται χρῆσις πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ κρατοῦντος ἔν τινι πολιτείᾳ πολιτεύματος, πρὸς ἕτερον τύπον πολιτεύματος ἀρκούντως συνήθη μέχρι ἰδίως τοῦ πέρατος τοῦ παγκοσμίου πολέμου, δηλ. τὴν *μοναρχίαν*, μεθ' ἧς ὑπάρχει τοῦτο καὶ μόνον τὸ κοινόν: ὅτι τόσον ἐν τῇ βασιλείᾳ ὅσον καὶ ἐν τῇ μοναρχίᾳ, ὡς ἀρχηγὸς τῆς πολιτείας ὑφίσταται ἰσόβιον πρόσωπον κληρονομικὸν (ἢ καὶ αἱρετόν)· διαφέρει ὅμως ἡ βασιλεία τῆς μοναρχίας, διότι ἐν ταύτῃ πηγὴ πάσης ἐξουσίας εἶναι ὁ μονάρχης, ἐνῷ ἐν τῇ βασιλείᾳ πηγὴ πάσης ἐξουσίας δὲν εἶναι ὁ βασιλεύς, ἀλλ' ὁ λαός. Ἡ λαϊκὴ κυριαρχία ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον ἀρχὴν τῆς βασιλείας, τοῦ λαοῦ ἔχοντος πανταχοῦ καὶ πάντοτε τὴν τελευταίαν λέξιν, ἐνῷ ἐν τῇ μοναρχίᾳ, οὐχὶ ὁ λαός, ἀλλ' ὁ μονάρχης ἀποφαίνεται ἐν παντὶ καὶ πάντοτε, ἔχων «le dernier mot», ὡς λέγει ὁ Prevost-Paradol.

Ἡ βασιλεία, ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσαν ἔννοιαν, ἀποδίδουσα ὅ,τι ἡ σύγχρονος ἐπιστήμη τοῦ δημοσίου δικαίου ἐκφράζει περιφραστικῶς διὰ τοῦ ὅρου *βασιλευομένη δημοκρατία*, δὲν ἀποτελεῖ ἰδιαίτερον τύπον πολιτεύματος· διακρινομένης τῆς δημοκρατίας—τοῦ ἑτέρου τύπου κατὰ τὴν κρατοῦσαν θεωρίαν περὶ δύο τύπων *(μοναρχίας-πολιταρχίας)* πολιτεύματος—εἰς ἀμιγῆ δημοκρατίαν καὶ μὴ ἀμιγῆ (μικτήν), ἡ βασιλεία ἀποτελεῖ τὸ μὴ ἀμιγὲς *«εἶδος»* τῆς δημοκρατίας, καθόσον ἀντὶ τοῦ πάντοτε αἱρετοῦ καὶ βραχυβίου, ἤτοι μετακλητοῦ ἀρχηγοῦ τῆς πολιτείας, ὑφίσταται κληρονομικὸς καὶ ἰσόβιος ἄρχων. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν τριπλῆν διάκρισιν τῶν πολιτευμάτων, ὡς ταύτην διετύπωσεν ἰδίως ὁ Μακιαβέλης (*μοναρχίαν - δημοκρατίαν - ὀλιγαρχίαν*) ἡ βασιλεία δὲν ἀποτελεῖ καὶ πάλιν ἴδιον τύπον πολιτεύματος, ἀλλ' ἁπλῶς εἶδος τῆς δημοκρατίας. Οὐδ' ἐπίσης ὁ περιφραστικὸς ὅρος *συνταγματικὴ βασιλεία*, ὅσον καὶ ὁ οὐχ ἧττον συνήθης ἐπίσης περιφραστικὸς ὅρος *κοινοβουλευτικὴ βασιλεία*, δηλοῦσιν ἴδιον τύπον πολιτεύματος. Συνταγματικὴν βασιλείαν λέγοντές τινες ἐννοοῦσι τὴν σύμφωνον πρὸς τὸ Σύνταγμα πολιτείαν τοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου καθημένου καὶ οὐχὶ τὸ πολίτευμα· διότι συνταγματικῆς βασιλείας οὐχὶ μόνον τύπος δὲν ἀπαντᾶται, ἀλλ' οὐδὲ εἶδος τύπου τινὸς πολιτεύματος. Πᾶσα βασιλεία εἶναι συνταγματική, ἤτοι ἡ λειτουργία τῆς βασιλευομένης δημοκρατίας δὲν δύναται νὰ ἐννοηθῇ τὴν σήμερον ἄνευ Καταστατικοῦ Χάρτου, ἐν ἐλλείψει τοῦ ὁποίου δὲν πρόκειται πλέον περὶ βασιλείας, ἀλλὰ περὶ μοναρχίας καὶ δὴ *ἀπολύτου* μοναρχίας. Πιστὴ προσήλωσις πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος καὶ τῶν νόμων καὶ τήρησις αὐτῶν προσδίδει εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου τὴν προσωνυμίαν «συνταγματική». Ἐπίσης καὶ ἡ κακότεχνος φρασεολογία «κοινοβουλευτικὴ βασιλεία» οὐδέν τι ἄλλο σημαίνει—καὶ πρὸ παντὸς οὐχὶ ἰδιαίτερον τύπον ἢ εἶδος πολιτεύματος—εἰμὴ ὅτι ἐν ᾧ κράτει κρατεῖ ἡ βασιλεία, λειτουργοῦσιν οἱ κοινοβουλευτικοὶ θεσμοὶ ὡς ἄγραφον δίκαιον· ἐφόσον δὲ τηροῦνται οὗτοι παρὰ τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος, ἡ βασιλεία ἤτοι ἡ πολιτεία τούτου, συνηθίζεται ν' ἀποκαλῆται κοινοβουλευτική.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω ἐξάγεται ὅτι ἡ

Digitized by Google

σιλεία ἀποτελεῖ κρᾶμά τι, τρόπον τινά, μοναρχίας καὶ δημοκρατίας, ὡς συγκεντροῦσα δύο οὐσιώδη χαρακτηριστικὰ καὶ τῶν δύο τούτων πολιτευμάτων: τὸ ἰσόβιον κληρονομικὸν τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος καὶ τὴν λαϊκὴν κυριαρχίαν—ἐκείνου χαρακτηρίζοντος τὴν μοναρχίαν, τούτου δὲ τὴν δημοκρατίαν. Τούτου ἕνεκα, ἡ βασιλεία θεωρεῖται μεικτὴ δημοκρατία. Πρὸς τὰ συμπεράσματα τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης δὲν φαίνεται συμφωνοῦσα ἡ ἀρχαιότης ἢ τοὐλάχιστον ἀνταποκρινόμεναι πλήρως αἱ γνῶμαι τῶν περὶ πολιτείας καὶ πολιτευμάτων συγγραψάντων κατὰ τὴν ἀρχαιότητα.

Οὕτω, ὁ Ἀριστοτέλης (Πολιτικὰ III 5), βασιλείαν καλεῖ τὴν μοναρχίαν: «Καλεῖν δ' εἰώθαμεν τῶν μὲν μοναρχιῶν τὴν πρὸς τὸ κοινὸν ἀποβλέπουσαν συμφέρον, βασιλείαν... Παρεκβάσεις δὲ τῶν εἰρημένων, τυραννὶς μὲν βασιλείας...»· ἐν δὲ τοῖς «Ἠθικοῖς Νικομαχείοις» αὐτοῦ, ὁ Ἀριστοτέλης ἐπαναλαμβάνει (VIII, 10): «Μοναρχία δ' ἐστί, κατὰ τοὔνομα, ἐν ᾗ εἷς ἁπάντων κύριός ἐστι· τούτων δέ, ἡ μὲν κατὰ τάξιν τινὰ βασιλεία· ἡ δ' ἀόριστος τυραννίς». Ἀλλὰ καὶ ὁ Πολύβιος (VI, 3 ἑπ.) ἔτι σαφέστερον διακρίνων εἰς τρεῖς κατηγορίας τὰ πολιτεύματα, κατονομάζει ὡς πρῶτον τὴν βασιλείαν: «Συμβαίνει δὴ τοὺς πλείστους τῶν βουλομένων διδασκαλικῶς ἡμῖν ὑποδεικνύειν περὶ τῶν τοιούτων τρία γένη λέγειν πολιτειῶν, ὧν τὸ μὲν καλοῦσι βασιλείαν, τὸ δ' ἀριστοκρατίαν, τὸ δὲ τρίτον δημοκρατίαν...», θεωρῶν ὡς «συμφυῆ» πρὸς αὐτὰ τὴν μοναρχίαν, ὀλιγαρχίαν καὶ ὀχλοκρατίαν. Ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν ὁ Πολύβιος (VI, 4 ἑπ.) τὴν βασιλείαν θεωρεῖ ὡς ἐξέλιξιν, οὕτως εἰπεῖν, τῆς μοναρχίας: «πρώτη μὲν οὖν ἀκατασκεύως καὶ φυσικῶς συνίσταται μοναρχία· ταύτῃ δ' ἕπεται καὶ ἐκ ταύτης γεννᾶται μετὰ κατασκευῆς καὶ διορθώσεως βασιλεία, μεταβαλλούσης δὲ ταύτης εἰς τὰ συμφυῆ κακά, λέγω δ' εἰς τυραννίδα...». Ὁ Ἀριστοτέλης (Πολιτικά, III, 10), ἐξ ἄλλου, τὴν ἐξέλιξιν τῶν πολιτευμάτων φαντάζεται ὡς ἑξῆς: «Εἰ δὴ τὴν μὲν τῶν πλειόνων ἀρχήν, ἀγαθῶν δ' ἀνδρῶν πάντων ἀριστοκρατίαν θέτετε, τὴν δὲ τοῦ ἑνὸς βασιλείαν, αἱρετώτερον ἂν εἴη ταῖς πόλεσιν ἀριστοκρατία βασιλείας, καὶ μετὰ δυνάμεως καὶ χωρὶς δυνάμεως οὔσης τῆς ἀρχῆς, ἂν ᾖ λαβεῖν πλείους ὁμοίους. Καὶ διὰ τοῦτο ἴσως ἐβασιλεύοντο πρότερον, ὅτι σπάνιον ἦν εὑρεῖν ἄνδρας πολὺ διαφέροντας κατ' ἀρετήν, ἄλλως τε καὶ τότε μικρὰς οἰκοῦντας πόλεις· ἔτι δ' ἀπ' εὐεργεσίας καθίστασι τοὺς βασιλεῖς, ὅπερ ἐστὶν ἔργον τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν...».

Πρὸς τὴν τοιαύτην ἐξέλιξιν τῶν πολιτευμάτων, καὶ ἐν προκειμένῳ τῆς βασιλείας, ὡς τὴν ἐσχεδίασαν ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Πολύβιος, δὲν συμφωνεῖ ἡ σύγχρονος ἐπιστήμη, ἐρειδομένη, ἄλλως τε, καὶ ἐπὶ ἱστορικῶν γεγονότων τῶν τελευταίων δύο ἑκατονταετηρίδων. Ἀποκρούουσα καὶ μὴ παραδεχομένη τὴν βασιλείαν, ὡς ἰδιαίτερον τύπον πολιτεύματος, ἀλλὰ θεωροῦσα ταύτην ὡς εἶδος τῆς δημοκρατίας μετέχον καὶ τῆς μοναρχίας—καὶ διὰ τοῦτο θὰ ἠδύνατο ἀντιστρόφως νὰ διατυπωθῇ ὅτι ἡ βασιλεία εἶναι εἶδος τῆς (συνταγματικῆς) μοναρχίας, ἐν ᾧ ὁ μονάρχης ἐξακολουθεῖ νὰ θεωρῆται πηγὴ *(φορεὺς)* πάσης ἐξουσίας, μετέχουσα καὶ τῆς δημοκρατίας—δέχεται ὡς ἐξέλιξιν τῆς βασιλείας, εἴτε—πρὸς τὰ πρόσω—τὴν (ἀμιγῆ) δημοκρατίαν, εἴτε—ἀναδρομικῶς—τὴν (συνταγματικὴν ἢ ἀπόλυτον) μοναρχίαν.

Ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ δὴ παρὰ Λακεδαιμονίοις ἐπεκράτει σύγχυσις τῶν ὅρων βασιλεία καὶ μοναρχια, οὐχὶ μόνον ἐν σχέσει πρὸς τὴν σύγχρονον ἐπιστήμην, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ παρὰ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ αὐτοῦ τοῦ Πολυβίου διδασκόμενα. Οὕτως, ἀναφέρει ὁ Ἀριστοτέλης (Πολιτικά, II, 3) περὶ τῆς τῶν Λακεδαιμονίων πολιτείας: «Ἔνιοι μὲν οὖν λέγουσιν, ὡς δεῖ ἀρίστην πολιτείαν ἐξ ἁπασῶν εἶναι τῶν πολιτειῶν μεμειγμένην· διὸ καὶ τὴν τῶν Λακεδαιμονίων ἐπαινοῦσιν· ἔνιοι γὰρ αὐτῶν οἱ μὲν ἐξ ὀλιγαρχίας καὶ μοναρχίας καὶ δημοκρατίας φασί, λέγοντες τὴν μὲν βασιλείαν μοναρχίαν...».

Ὁπωσδήποτε, ἡ βασιλεία, δηλαδὴ ἡ δημοκρατία, μὲ ἀνεύθυνον κληρονομικὸν ἄρχοντα, τείνει ὁλονὲν νὰ ἐκλείψῃ, ἀποτελέσασα τὴν ἐσχάτην βαθμίδα τῆς πολιτειακῆς ἐξελίξεως τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης, ἧς ἐγκαταλειπομένης, τὸ πολιτειακὸν τοῦτο κρᾶμα διαδέχεται τὸ πολίτευμα τῆς ἀμιγοῦς δημοκρατίας. Καὶ ἐν Ἑλλάδι ἡ βασιλεία ὑπῆρξε τὸ πολιτειακὸν κατασκεύασμα, τὸ ὁποῖον ἐκράτησεν ἀπὸ τοῦ 1834 μέχρι τοῦ 1923, ὁδηγῆσαν εἰς τὴν δημοκρατίαν. «Ἡ ἡμετέρα πολιτεία», ἔλεγεν ὁ Ν. Σαρίπολος (Πραγματεία Συνταγματικοῦ Δικαίου τ. Ι' §§ 111, 173 ἑπ.), «οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν εἰμὴ ἴα τις πυραμίς, τὴν μὲν δημοκρατίαν κατὰ βάσιν ἔχουσα, ἐπὶ τὴν κορυφὴν δ' ἄρχοντα πολιτικὸν βασιλέα καλούμενον». Ὁμοίως ἐξεφράζετο ὁ Ε. Δεληγεώργης (Ἐφημ. τῶν Συζητήσεων τῆς Β' ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τ. Ι' σ. 260) λέγων ὅτι πρόκειται περὶ κράματος «δημοκρατίας καὶ μοναρχίας». Ἐπίσης ὅμοιον χαρακτηρισμὸν ἔδωκεν ὁ Ἀθ. Πετιμεζᾶς ἐν τῇ Βουλῇ (Ἐφημ. Συζητήσεων Περιόδου VII, ἔκτακτος σύνοδος 1877 σ. 16) εἰπών: «... εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ πολίτευμα εἶναι δημοκρατικόν, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι, ἀντὶ νὰ ἔχωμεν ἕνα πρόεδρον ἐκλεγόμενον κατὰ καιρόν, ἔχομεν βασιλέα διαδοχικόν...». Ἱστορικῶς δ' ἔχει ἀποδειχθῇ ὅτι πανταχοῦ ἡ βασιλεία, τὸ πολιτειακὸν τοῦτο κρᾶμα δημοκρατίας καὶ μοναρχίας, ὑπῆρξεν ἡ «διάμεσος κατάστασις», οὕτως εἰπεῖν, μεταξὺ τῶν δύο ἄκρως ἀντιθέτων τύπων πολιτεύματος: τῆς μοναρχίας καὶ τῆς δημοκρατίας· τοῦτο δ' ἀποδεικνύει πλειότερον παντὸς ἄλλου ἡ πολιτειακὴ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος.

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

— **βασιλεία *Θεοῦ*** ἢ ***βασιλεία οὐρανῶν*** *[Θεολογ.]*. Ἡ φράσις αὕτη, ἥτις ὑπῆρξε τὸ σύνθημα ἅμα καὶ τὸ κύριον θέμα τοῦ κηρύγματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀποτελεῖ μίαν τῶν θεμελιωδεστάτων τῆς χριστιανικῆς θεολογίας ἐννοιῶν. Ἡ δὲ διακρίβωσις τῆς ἐννοίας, ἐν ᾗ μετεχειρίσθη τὴν φράσιν ταύτην ὁ Ἰησοῦς, τυγχάνει ἓν τῶν δυσχερεστάτων τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης προβλημάτων, ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῶν λύσεων τοῦ ὁποίου ἀπεικονίζεται ἡ ποικιλία τῶν περὶ τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἐκδοχῶν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ὅρος *βασιλεία τοῦ Θεοῦ* ἢ ὁ συνώνυμος αὐτῷ *βασιλεία οὐρανῶν* δὲν ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλὰ προϋπῆρξεν ἐπὶ μακρὸν ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ, διὰ τοῦτο, ἵνα διακριβωθῇ τί ἐννοεῖ οὗτος μεταχειριζόμενος αὐτόν, δὲν ἀρκεῖ ἡ ἁπλῆ μελέτη τῶν εὐαγγελίων, ἀλλ' ἀπαραίτητος τυγχάνει ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τε Π. καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ τῆς ἀποκρύφου ἰουδαϊκῆς φιλολογίας μέχρι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ παρακολούθησις τῆς ἱστορίας τοῦ ἐν λόγῳ ὅρου καὶ τῆς ἀντιστοίχου αὐτῷ ἐννοίας, ἥτις εἶναι παλαιοτέρα τοῦ ὅρου.

α) *Ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ*: Ἐνταῦθα παρατηροῦμεν, ὅτι ἐκ τῶν δύο ἐννοιῶν τοῦ ὅρου «*βασιλεία τοῦ Θεοῦ*», τῆς *ἀφῃρημένης* (κυριαρχία τοῦ Θεοῦ) καὶ τῆς *συγκεκριμένης* (βασίλειον τοῦ Θεοῦ), ἡ πρώτη εἶναι ἡ παλαιοτέρα, ἀπαντῶσα ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ἰσραηλιτικῆς ἱστορίας καὶ ἀναδεικνυομένη μάλιστα ἀπὸ τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ νομοθεσίας. Ἔκπαλαι δηλαδὴ ὁ Γιαβὲ ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ βασιλεὺς τοῦ ἁγίου ἔθνους, τοῦ περιουσίου λαοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ Ἰσραήλ, ὅστις διὰ τοῦτο ἐν ἀρχῇ, ἐφ' ἱκανὸν χρόνον, δὲν εἶχε βασιλέα (Ἐξόδου ιε' 18, ιθ' 6, Δευτερονομ. λγ' 5 πρβ. μάλιστα Κριτῶν η' 23). Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν παρ' αὐτῷ ἐγκαθίδρυσιν τῆς βασιλείας, δὲν ἔπαυσεν οὗτος νὰ εἶναι θεοκρατικός, τοῦ βασιλέως θεωρουμένου ἔκτοτε ὡς ἀντιπροσώπου τοῦ Γιαβέ, ὅστις παρέμεινεν ὁ πραγματικὸς αὐτοῦ κύριος, διατηρῶν ἅμα καὶ τὴν τοῦ βασιλέως προσωνυμίαν (Γ' Βασιλ. κβ' 19, Ἡσ. στ' 5, Ψαλμ. β' 6, ιζ' 51, κγ' 8). Οὐ μόνον δὲ τοῦ Ἰσραήλ, ἀλλὰ καὶ τοῦ κόσμου σύμπαντος ὡς κύριος ἐθεωρήθη ὁ Γιαβὲ καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ ὑμνεῖται ὡς βασιλεία αἰώνιος (Ψαλμ. κα' 29, μστ' 3, μζ' 7 ἑξ., μθ' 37 πρβ. καὶ Ἡσ. λζ. 16 καὶ νβ' 7 καὶ Ὀβδιοῦ 21). Αἱ ἰδέαι δ' αὗται παρέμειναν ζῶσαι καὶ ἐνεργοὶ ἐν τῷ Ἰσραὴλ καὶ μετὰ τὴν κατάρρευσιν τῆς ἰουδαϊκῆς πολιτείας καὶ τῆς ἐπιγείου βασιλείας (Δανιὴλ γ' 36, δ' 31, Σοφ. Σολομ. στ' 5 Τωβὶτ ιγ' 1 κ. ἄ.). Ἡ βασιλεία ὅμως τοῦ Θεοῦ δὲν ὑπελαμβάνετο μόνον ὡς *παροῦσα* ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ, ἀλλὰ μάλιστα καὶ κατ' ἐξοχὴν ὡς *ἐρχομένη* προσεδοκᾶτο. Ἡ κυριαρχία τοῦ Θεοῦ τῇ θελήσει αὐτοῦ ὡς περιωρισμένη ἐν τῷ παρόντι θεωρουμένη, θὰ ἀπέβαινεν ἐν τῷ μέλλοντι ἀπεριόριστος, συντριβομένων τῶν ὑπεναντίων δυνάμεων. Τοῦ μελλοντικοῦ δὲ θριάμβου τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ θὰ προηγεῖτο κρίσις δικαία σύμπαντος τοῦ κόσμου, μὴ ἐξαιρουμένου μηδὲ τοῦ Ἰσραήλ, τῆς κρίσεως δὲ ταύτης ἡ ἰδέα ἀπετέλει εἰς τοὺς προφήτας ἀφετηρίαν συντόνων προτροπῶν πρὸς μετάνοιαν τοῦ Ἰσραήλ. Ὡς ὄργανον δὲ τῆς τε τηρήσεως καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως ἀπολύτου τοῦ κράτους τῆς θείας κυριαρχίας προσεδοκᾶτο ὁ *Μεσσίας*, ὅστις περιεγράφετο ὡς ἄρχων δίκαιος καὶ εἰρηνικός. Ὅθεν αἱ ἔννοιαι *βασιλεία*, *κρίσις*, *Μεσσίας* ἦσαν ἀλληλένδετοι ἐν τῷ προφητικῷ κηρύγματι, ἐκ τούτων δὲ πάλιν ἡ πρώτη ἐθεωρεῖτο ὡς συγκεφαλαιοῦσα ἐν ἑαυτῇ καὶ τὰς δύο ἄλλας. Ὅθεν ἡ ἐρχομένη βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἀπετέλει τὸ κεφάλαιον τῶν προσδοκιῶν τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τὸ κύριον θέμα πάσης προφητείας. Θρίαμβος δὲ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἰσοδυναμεῖ πρὸς κατατρόπωσιν τοῦ ἄρχοντος τοῦ κόσμου τούτου, τοῦ Σατανᾶ, θρίαμβον τοῦ ὀνόματος, τοῦ θελήματος καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ ἐπικράτησιν τῆς ἁγιότητος, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς εἰρήνης ἐν τῷ κόσμῳ σύμπαντι (Ἡσ. κε' 6, νβ' 7, Ἱερεμ. κγ' 5, Ἰεζεκ. λζ' 15, Ἀββακ. β' 4, Ψαλμ. πε' 11, ηθ' 4 κ.λ.π.). Παραλλήλως δ' ὅμως πρὸς τὸ πνευματικὸν τοῦτο τῆς ἐρχομένης βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἰδανικὸν τῶν προφητῶν ἔβαινεν ἡ λαϊκὴ προσδοκία ἡ ὑπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν ἐκπροσωπουμένη, ἧς τὸ ἰδανικὸν ἦτο ἐθνικὸν καὶ κοσμικόν. Ὁ θρίαμβος τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ εἶναι δι' αὐτοὺς θρίαμβος τοῦ Ἰσραὴλ κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ (Ἀμὼς ε' 17 κτλ). Ὁπωσδήποτε ἡ προσδοκία τῆς ἐρχομένης βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἀποβαίνουσα ἀεὶ σαφεστέρα, διετηρήθη ζωηροτάτη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς βαβυλωνίου αἰχμαλωσίας, ὡς βλέπομεν παρὰ τοῖς προφήταις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἂν καὶ αὕτη παρεῖχε τὰς ἐλαχίστας κατ' ἄνθρωπον ἐλπίδας πραγματοποιήσεως. Κατὰ τοὺς χρόνους δ' ἐκείνους ἐσημειώθη νέα τροπὴ ἐν τῇ ἀναπτύξει τῆς ἰδέας περὶ τῆς ἐρχομένης βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ὡς βλέπομεν ἐν τῇ προφητείᾳ τοῦ Δανιήλ, ὅστις, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἐφημέρους ἐπιγείους βασιλείας, προεξαγγέλλει βασιλείαν τοῦ Θεοῦ (ἐν *συγκεκριμένῃ* ἐννοίᾳ) ἱδρυθησομένην ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ, βασιλείαν αἰώνιον (β' 44 ἑξ., ζ' 13 ἑξ). Ὅθεν ἐνταῦθα δέον ν' ἀναζητήσωμεν τὰς ῥίζας τοῦ τεχνικοῦ ὅρου *βασιλεία τοῦ Θεοῦ* ἢ *βασιλεία τῶν οὐρανῶν* καὶ δὴ καὶ ὑπὸ τὴν συγκεκριμένην τῶν φράσεων ἔννοιαν.

β') *Ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ Ἰουδαϊσμῷ:* Οὕτω λοιπὸν διατηρηθεῖσα ἄσβεστος ἡ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἰδέα ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ λαοῦ καὶ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν, ἀνεπτερώθη σὺν τῇ ἀναζωπυρώσει τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ τοῦ πατριωτικοῦ ζήλου ἀπὸ τοῦ χρόνου τοῦ θριάμβου τῆς μακκαβαϊκῆς ἐξεγέρσεως, ἵνα κορυφωθῇ ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ ῥωμαϊκοῦ ζυγοῦ, ὑπὸ τὴν δεινὴν τοῦ ὁποίου πίεσιν κατέστη εἴπερ ποτὲ ἄλλοτε ζωηρὰ καὶ ὀδυνηρὰ ἡ συναίσθησις τῆς ἀδιαλλάκτου μεταξὺ ἰδανικῶν καὶ πραγματικότητος ἀντιθέσεως. Πόσον δὲ ἀκμαία ἦτο κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἰδέα, μανθάνομεν τοῦτο μὲν ἀπὸ τῶν ἐκ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καταγομένων προϊόντων τῆς ἀποκρύφου ἰουδαϊκῆς φιλολογίας, οἷα εἶναι μέρος τῶν σιβυλλείων χρησμῶν (Γ'), τὸ βιβλίον τοῦ Ἐνώχ, τὸ λεγόμενον Ψαλτήριον τοῦ Σολομῶντος καὶ τὰ σύγχρονα τῷ Ἰησοῦ Χριστῷ βιβλία τῶν Ἰωβηλαίων καὶ τῆς ἀναλήψεως τοῦ Μωϋσέως, τοῦτο δ' ἐξ αὐτῆς τῆς εὐαγγελικῆς διηγήσεως διὰ μέσου τῶν σελίδων τῆς ὁποίας ἀντηχεῖ ζωηροτάτη ἡ λαϊκὴ περὶ τῆς ἐρχομένης βασιλείας τοῦ Θεοῦ προσδοκία *(Μάρκου* ια' 10, *Λουκᾶ* ιζ' 20 πρβ. καὶ Πραξ. α' 6). Ἐν δὲ τῇ παλαιᾷ ῥαββινικῇ γραμματείᾳ ἀπαντῶμεν οὐ μόνον τὴν ἰδέαν περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν τεχνικὸν ὅρον *μαλχοὺθ σιαμάγιμ*= βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Ἐξαιρέσει ὅμως ὀλίγων εὐσεβῶν ψυχῶν ἐμφορουμένων πνευματικωτέρων ἐλπίδων καὶ ἀναμενουσῶν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ συνισταμένην εἰς λατρείαν τοῦ Θεοῦ ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ (Λουκ. α' 75), ἡ κοινῶς προσδοκωμένη τότε βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐθεωρεῖτο ὡς πολιτικὴ καὶ ἐθνικὴ τοῦ Ἰσραὴλ βασιλεία μετὰ βάσεως τῆς Παλαιστίνης καὶ κέντρου τῆς Ἱερουσαλήμ, ἡ δ' ἐγκαθίδρυσις αὐτῆς προϋπέθετε συντριβὴν τῆς ἀντιθέου τῶν Ῥωμαίων δυνάμεως καὶ ὁριστικὸν θρίαμβον τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ.

Ὅθεν ὁ πρόδρομος Ἰωάννης καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστός, μεταχειρισθέντες τὸν ὅρον *βασιλεία τοῦ θεοῦ* ἢ *τῶν οὐρανῶν* δὲν ἐδημιούργησαν αὐτόν, ἀλλ' ἐν κοινῇ χρήσει ὑπάρχοντα ψυχολογικώτατα παρέλαβον καὶ ἐπλήρωσαν διὰ νέου περιεχομένου, ὡς θὰ ἴδωμεν περαιτέρω. Ἄξιον δὲ σημειώσεως, ὅτι ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος ἐμφανίζει ἀμφοτέρους τούτους ἀρχομένους τῆς δημοσίου δράσεως αὐτῶν διὰ τῆς ῥήτρας «μετανοεῖτε, ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν» (γ' 2, δ' 17), τοῦ ὅρου *βασιλεία Θεοῦ* ἢ *βασιλεία οὐρανῶν*, λόγῳ τῆς περιληπτικότητος αὐτοῦ, παρεχομένου εἰς αὐτοὺς λίαν εὐθέτου πρὸς συγκεφαλαίωσιν τοῦ κηρύγματος αὐτῶν. Ἀλλὰ πρὸ τοῦ νὰ ἐξετασθῇ ἡ σημασία τοῦ ἐν λόγῳ ὅρου παρ' ἑκατέρῳ τῶν διδασκάλων τούτων, ἀνάγκη πρῶτον μὲν νὰ διακριβωθῇ ἡ πρὸς ἀλλήλους σχέσις τῶν ὅρων *βασιλεία Θεοῦ* καὶ *βασιλεία οὐρανῶν*, δεύτερον δὲ νὰ διερευνηθῇ ποίαν ἐκ τῶν δύο ἐκφράσεων μετεχειρίσθη ὁ Πρόδρομος καὶ ὁ Ἰησοῦς, ζητήματα ἅτινα πολλὰς ἔχουσι προκαλέσει ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἐπιστήμῃ συζητήσεις.

γ') *Βασιλεία Θεοῦ* ἢ *βασιλεία οὐρανῶν*; Κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην ἀμφότεραι αἱ ἐκφράσεις εἶναι συνώνυμοι. Διὰ τῆς γενικῆς ὅμως *τῶν οὐρανῶν* δὲν δηλοῦται, ὡς νομίζουσιν ἱκανοὶ τῶν εἰδικῶν (*Schürer, Dalman* κ. ἄ.), μετωνυμικῶς τὸ ὄνομα τοῦ «ἐν τοῖς οὐρανοῖς οἰκοῦντος Θεοῦ», ἐκ τῆς γνωστῆς εὐλαβείας τοῦ ῥαββινικοῦ Ἰουδαϊσμοῦ περὶ τὴν προφορὰν τοῦ θείου ὀνόματος, διότι τοιοῦτο σχολαστικὸν δέος θὰ ἦτο ἀνοίκειον εἰς τὸ στόμα τοῦ Ἰησοῦ, ὅστις δὲν ἐμαθήτευσε παρὰ τοῖς ῥαββίνοις, ἀπήγγελλεν ἀδιστάκτως τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ ἐδίδαξε τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ ν' ἀποκαλῶσι τὸν Θεὸν «πατέρα». Ἀλλ' ἡ εἰρημένη γενικὴ ἐν τῇ μεσσιακῇ ἐκφράσει *βασιλεία τῶν οὐρανῶν*, συμφώνως πρὸς τὴν μνημονευθεῖσαν δανιήλειον προφητείαν, δηλοῖ τὴν καταγωγὴν τῆς βασιλείας. Ἄρα *βασιλεία οὐρανῶν*=ἡ οὐράνιος βασιλεία, ἡ βασιλεία ἡ οὐκ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου (πρβ. *Ἰωάννου* ιη' 36), ἡ κατάστασις δηλαδὴ ἐκείνη τῶν πραγμάτων, τὸ κράτος ἐκεῖνο, ὅπερ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ κοσμικὰ κράτη, δὲν λαμβάνει ὑπόστασιν διὰ φυσικῆς τῶν ἐπιγείων σχέσεων ἐξελίξεως, ἀλλὰ δι' ὑπερβατικῆς τοῦ ἐν οὐρανοῖς Θεοῦ ἐπεμβάσεως. Ἄρα οὕτω *βασιλεία οὐρανῶν* καταντᾷ συνώνυμος πρὸς τὴν ἔκφρασιν *βασιλεία Θεοῦ*.

Ἐκ τῶν δύο δὲ τούτων ἐκφράσεων, ὧν τὴν μὲν πρώτην μεταχειρίζεται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος, τὴν δὲ δευτέραν οἱ ἄλλοι εὐαγγελισταὶ καὶ συγγραφεῖς τῆς Κ. Διαθήκης, ἡ πρώτη εἶναι ἡ ὑπό τε τοῦ Βαπτιστοῦ καὶ τοῦ Ἰησοῦ χρησιμοποιηθεῖσα Ἡ δὲ ὡς πρὸς τοῦτο διαφορὰ μεταξὺ τοῦ Ματθαίου καὶ τῶν ἄλλων εὐαγγελιστῶν ἐξηγεῖται ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν ἀναγνωστῶν ἑκατέρου τούτων, γνωστοῦ ὄντος, ὅτι ὁ μὲν Ματθαῖος ἀπευθύνεται πρὸς ἀναγνώστας ἰουδαϊ-

Digitized by Google

κῆς καταγωγῆς, εἰς οὓς ἦτο οἰκειοτέρα ἡ ἰουδαϊκὴ ἔκφρασις *βασιλεία οὐρανῶν*, οἱ δὲ ἄλλοι ἀπευθύνονται πρὸς Χριστιανοὺς ἐξ ἐθνῶν, πρὸς τὰ ὦτα τῶν ὁποίων εὐηρμόστει κάλλιον ἡ ἔκφρασις *βασιλεία Θεοῦ*.

Τὸ ὅτι ὅμως ὁ Ἰησοῦς καὶ ὁ Πρόδρομος αὐτοῦ, κήρυκες κατ' ἐξοχὴν λαϊκοί, μετεχειρίσθησαν ἔκφρασιν οἰκείαν εἰς τοὺς ἀκροατὰς αὐτῶν, δὲν σημαίνει, ὅτι οὗτοι προσηρμόσθησαν τελείως καὶ πρὸς τὰς σχετικὰς ἀντιλήψεις ἐκείνων, ἀλλ' ἐπλήρωσαν τὸν ἐν λόγῳ ὅρον διὰ νέου περιεχομένου.

δ') *Ὁ Βαπτιστὴς Ἰωάννης:* Ἤδη αὐτὸς ὁ *Βαπτιστής*, περιερχόμενος εἰς ῥῆξιν πρὸς τὰς κρατούσας παρὰ τοῖς συγχρόνοις αὐτῷ ἐλπίδας, προεξαγγέλλει συνεσκιασμένως μέν, ἀλλ' ἀρκούντως σαφῶς, τὴν ἐρχομένην βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ὡς πνευματικήν, ὡς κοινωνίαν, ἡ εἰς τὴν ὁποίαν συμμετοχὴ δὲν εἶναι μόνον δῶρον Θεοῦ καὶ πατρῷα κληρονομία, ἀλλ' ἅμα καὶ πρᾶγμα ἀποκτητέον («μὴ δόξητε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραὰμ κλπ.», «αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ κλπ.», «πᾶν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν κλπ.»). Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ προκατήγγειλε καὶ τὴν ἄμεσον ἔλευσιν τοῦ μέλλοντος νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν θείαν βασιλείαν, τοῦ Μεσσίου, τοῦ κυριάρχου τῆς νέας βασιλείας («ἤγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἤδη ἡ ἀξίνη κλπ.», «μέσος δὲ ὑμῶν ἕστηκε κλπ.»).

ε') *Ὁ Ἰησοῦς:* Ὑπολείπεται ἤδη τὸ κύριον ζήτημα, δηλ. *πῶς ἐνόησεν ὁ Ἰ. Χριστὸς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν*, περὶ οὗ τοσαύτη, ὡς εἴρηται, ὑπάρχει, μάλιστα παρὰ τοῖς νεωτέροις θεολόγοις, ἀντιγνωμία. Καὶ κατὰ μὲν τὸν Reimarus κ. ἄ. ὁ Ἰησοῦς, ἐπαναστάτης δῆθεν ὤν, εἶχεν ἐν νῷ τὴν ἵδρυσιν βασιλείας κοσμικῆς. Ὁ δὲ H. Holtzmann, ὁ Harnack καὶ οἱ πλεῖστοι ὀρθολογισταὶ ἐκδέχονται τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ἀφῃρημένῃ ἐννοίᾳ τῆς κυριαρχίας τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῶν καρδιῶν, εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς ὁποίας ἀποκλειστικῶς δῆθεν ἀπέβλεψεν ὁ Ἰησοῦς. Ἄλλοι δέ, οἷοι ὁ J. Weiss, ὁ Loisy κ. ἄ., νομίζουσιν, ὅτι καὶ τὸ περὶ βασιλείας τοῦ Θεοῦ κήρυγμα τοῦ Ἰησοῦ, ὥσπερ καὶ ἡ ὅλη δρᾶσις αὐτοῦ, φέρει ἐσχατολογικὸν χαρακτῆρα, ὅτι δηλαδὴ ὁ Ἰησοῦς ζῶν ὅλος ἐν τῇ προσδοκίᾳ τοῦ ἀμέσου τέλους τοῦ κόσμου, σὺν τῷ τέλει αὐτοῦ ἀπεξεδέχετο καὶ τὴν ἵδρυσιν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ἀλλ' αἱ γνῶμαι αὗται ἐξηλέγχθησαν πᾶσαι μονομερεῖς, κατόπιν ἐνδελεχοῦς καὶ ἀπροκαταλήπτου τῶν εὐαγγελίων μελέτης, ἐξ ἧς διαπιστοῦνται τὰ ἑξῆς: α') Ὅτι (ἐναντίον τῆς ὀρθολογιστικῆς ἐκδοχῆς τοῦ Harnack κλπ.) ὁ Ἰησοῦς ὁμιλῶν περὶ βασιλείας τοῦ Θεοῦ δὲν ἐξεδέχετο αὐτὴν πάντοτε ἐν ἀφῃρημένῃ (πρβ. *Λουκ.* ιζ' 21: «ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστι»), ἀλλὰ πολλάκις καὶ ἐν συγκεκριμένῃ ἐννοίᾳ, τ. ἔ. ὡς ὠργανωμένην κοινωνίαν (πρβ. τὴν πολλάκις ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ἀπαντῶσαν φράσιν «εἰσέρχεσθαι εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ»)· β') ὅτι ὁ Ἰησοῦς (ἐναντίον τῆς ἐκδοχῆς τοῦ J. Weiss κλπ.) δὲν ἐκδέχεται τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ μόνον ὡς μέλλουσαν («ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου κλπ.»), ἀλλὰ καὶ ὡς παροῦσαν (*Ματθαίου* κα' 43 «ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ», πρβ. καὶ παραβολὰς *Ματθ.* ιγ' καὶ τὸ «ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστι»). Δὲν πρόκειται δ' ὅμως οὔτε ἐν τῇ μιᾷ οὔτε ἐν τῇ ἑτέρᾳ τῶν περιπτώσεων περὶ ἀντιφάσεως. Ἡ μὲν κυριαρχία (ἀφῃρημένη ἔννοια τῆς βασιλείας) προϋποθέτει σύνολον ἀνθρώπων, ἐφ' ὧν ἐπεκτείνεται, ἡ δὲ βασιλεία προϋποθέτει τὸ βασίλειον, ὅπερ ὁ Ἰησοῦς ἀπεκδεχόμενος ὡς ὁρατὴν κοινωνίαν ἀποκαλεῖ αὐτὸ οὐ μόνον *βασιλείαν* Θεοῦ (πρβ. παραβολὰς ζιζανίων, σαγήνης κλπ.), ἀλλὰ καὶ *ἐκκλησίαν* (*Ματθ.* ιστ' 17, πρβ. καὶ ιη' 17). Ὡς πρὸς δὲ τὸν χρόνον τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ παρατηροῦμεν, ὅτι καθ' ὅσον αὕτη ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς κυριαρχίας ὑπάρχει ἤδη ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς ἰσραηλιτικῆς θεοκρατίας εἰσελθοῦσα εἰς τὸ στάδιον τοῦ θριάμβου ἀπὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἠδύνατο οὗτος νὰ ὁμιλῇ περὶ αὐτῆς ὡς παρούσης, ὡς εἴρηται. Ἡ ἤδη ὅμως παροῦσα κυριαρχία τοῦ Θεοῦ, μὴ ὑπάρχουσα ἀπόλυτος ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ, ἔνθα ἐξακολουθεῖ νὰ ἰσχύῃ τὸ κράτος τοῦ πονηροῦ, ἐπιδεκτικὴ δ' αὐξήσεως οὖσα, μέλλει νὰ ἴδῃ τὸν θρίαμβον αὐτῆς συντελούμενον ἐν τῷ τέλει τῶν αἰώνων, καταργουμένου ὁριστικῶς τοῦ κράτους τοῦ Σατανᾶ (*Ματθ.* γ' 3 ἑξ., *Μαρκ.* δ' 26 ἑξ., *Λουκ.* ι' 9,18 ἑξ. κλπ.). γ') Ὑπάρχουσι μὲν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις χωρία τινά, ἐν οἷς ὑλικώτερόν πως περιγράφεται ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, οἱονεὶ αἰσθητοποιοῦντος τὰ πνευματικὰ (*Ματθ.* η' 11: «πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἥξουσι καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραὰμ.... ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν», ια' 12 «ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται» κλπ.), ἀλλὰ (ἐναντίον τῆς ἐκδοχῆς τοῦ Reimarus κλπ.) τῶν χωρίων τούτων τὸ ὀλιγάριθμον σχεδὸν ἐξαφανίζεται πρὸ τοῦ πλήθους τῶν σαφῶν καὶ ἀπεριφράστων εὐαγγελικῶν χωρίων, ἔνθα ὁ Ἰησοῦς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἀποκαλυπτικοὺς συγγραφεῖς καὶ πρὸς τὰς προσδοκίας τῶν συγχρόνων αὐτῷ Ἰουδαίων ἐμφανίζεται ἀπεκδεχόμενος τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ὡς πνευματικὴν (*Ματθ.* ε' 20, ς' 10, ζ' 21, *Ἰωάν.* ιη' 36 κ. πλ. ἄ.) καὶ δὴ καὶ ὡς παγκόσμιον (*Ματθ.* η' 11, *Μαρκ.* ις' 15, *Ἰωάν.* ι' 16 κλπ.).

Τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, τουτέστι τὴν εἰς αὐτὴν συμμετοχήν, θεωρεῖ ὁ Ἰησοῦς ὡς τὸ ὕψιστον τῶν ἀγαθῶν, πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ ὁποίου οὐδεμία θυσία εἶναι μεγάλη (*Ματθ.* ιγ' 45. 46, ιθ' 12, 21 κλπ). Καὶ ὁ μὲν τρόπος τῆς ἐπικρατήσεως τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν θὰ εἶναι ὅλως εἰρηνικὸς (*Ματθ.* ια' 4 ἑξ., ιγ' 1 ἑξ. *Μαρκ.* ιγ' 9 ἑξ. Ἰω. ιη' 11, 36 κλπ.) Τὰ δὲ ἀγαθὰ αὐτῆς εἶναι πνευματικὰ (ἄφεσις ἁμαρτιῶν, δικαιοσύνη, εἰρήνη, αἰώνιος ζωή, ἀδιατάρακτος κοινωνία μετὰ τοῦ Θεοῦ). Ἡ πνευματικότης τοῦ χαρακτῆρος τῆς βασιλείας ταύτης τεκμηριοῦται ἐκ τῆς φύσεως τῶν προσόντων τῶν μετόχων αὐτῆς ἅτινα καθώρισεν ὁ Ἰησοῦς ἀρχόμενος τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλίας αὐτοῦ, ἥτις ἀποτελεῖ οἱονεὶ τὸν καταστατικὸν χάρτην τῆς νέας πολιτείας.

στ') *Οἱ ἀπόστολοι:* Τὰς περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ ἰδέας τοῦ Ἰησοῦ ἀνέπτυξαν περαιτέρω οἱ ἀπόστολοι, προσαρμόζοντες αὐτὰς πρὸς τὰς πνευματικὰς ἀνάγκας τῶν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξ ἐθνῶν Χριστιανῶν ἀκροατῶν καὶ ἀναγνωστῶν αὐτῶν, ὡς βλέπομεν ἐν τῇ λοιπῇ Καινῇ Διαθήκῃ. Οὕτως ὁ ἀπόστολος Παῦλος ταυτίζων τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ (Ἐφεσ. ε' 5, Κολοσ. α' 13 κλπ. πρβ. καὶ *Ἰωάννου* ιη' 36) καὶ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν (Κολ. α' 14 ἑξ.), θεωρεῖ αὐτὴν ὡς παροῦσαν ἤδη (Α' Κορ. δ' 20: «οὐ γὰρ ἐν λόγῳ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἀλλ' ἐν δυνάμει», Ρωμ. ιδ' 17: «ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐστι δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ ἐν πνεύματι ἁγίῳ κλπ.» πρβ.καὶ Κολ. δ' 11 καὶ Ἀποκαλυψ. α' 6). Πρὸ παντὸς ὅμως ἐν τῇ πρώτῃ ἐκκλησίᾳ, ἥτις ἔζη ἐν τῇ προσδοκίᾳ τῆς ταχείας ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ τέλους τοῦ κόσμου τούτου, ἐξήρθη μάλιστα ὁ μελλοντικὸς καὶ δὴ ἐσχατολογικὸς τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ χαρακτὴρ ἀπὸ τῆς ἐπόψεως τοῦ τελικοῦ θριάμβου αὐτῆς (Πράξ. ιδ. 22, Ρωμ. ε' 17, Α' Κορ. ιε' 24. Ἰακώβου β' 5, Ἑβρ. ιβ' 28, Β' Πέτρου α' 11, πρβ. καὶ Α' Κλήμεντος μβ' 3, Διδαχ. θ' 4, Βαρνάβα κα' 1, πρβ. δὲ καὶ Ἡγήσιππον παρ' Εὐσεβίῳ: Ἐκκλ. Ἱστορ. Γ' κ' 4 κλπ.). Ὁ δὲ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ὅστις ἐνίοτε ταυτίζει τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν αἰώνιον ζωὴν (γ' 3 ἑξ. κλπ., πρβ καὶ Μαρκ. δ' 26 κλπ.), ἐν τῇ Ἀποκαλύψει αὐτοῦ περιγράφει τὴν μετὰ τῆς ἐξουσίας τοῦ κακοῦ πάλην τῆς βασιλείας τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τὴν ὁριστικὴν νίκην αὐτῆς. Τέλος ἄξιον σημειώσεως ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐμφανίζεται πολλαχοῦ τῆς Κ. Διαθήκης σαφῶς ὡς συνώνυμος τῇ λέξει *παράδεισος* (Α' Κορ. στ' 9 ἑξ., πρβ καὶ *Λουκᾶ* 42 ἑξ. κλπ.), ὅπερ παρατηροῦμεν συνηθέστατα καὶ ἐν τῇ πατερικῇ καὶ καθόλου ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ φιλολογίᾳ. Περὶ δὲ τῶν διαφόρων διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἐκδοχῶν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ δύναται ὁ βουλόμενος νὰ συμβουλευθῇ τὴν ἑπομένην βιβλιογραφίαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *F. Krop*, La pensée de Jésus sur le royaume de Dieu (1897).—*Bruce*, The Kingdom of God (1890).—*J. Weiss*, Die Predigt Jesu vom Reiche Gottes (β' ἐκδ. 1900).—*B. Bartmann*, Das Himmelreich und sein König (1904).—*Batiffol*, L' enseignement de Jésus (1905).—*Lagrange*, Le messianisme chez les Juifs (1909).—*Π. Μπρατσιώτου*, Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς ὡς προφήτης (1921).—*Gottschick* ἐν τῇ προτεστ. Ἐγκυκλοπαιδείᾳ τῶν Herzog—Hauck (τόμ. 16 σ. 783), ἔνθα καὶ πλήρης βιβλιογραφία.

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

— **Βασιλειῶν** ***βίβλοι*** *[Π. Διαθ.]*. Τὸ ὄνομα τοῦτο φέρουσιν ἐν τῇ ἑλληνικῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ τῶν Ο' τὰ τέσσαρα μεγάλα ἱστορικὰ βιβλία, τὰ συνήθως ἐν αὐτῇ μετὰ τὴν βίβλον τῶν Κριτῶν (καὶ τῆς Ρούθ) ἐπακολουθοῦντα καὶ ταύτης τὴν ἱστορίαν συνεχίζοντα. Δὲν πρόκειται ὅμως οὔτε περὶ ἑνιαίου ἱστορικοῦ ἔργου, ἀλλὰ κυρίως περὶ δύο ἔργων, ὧν ἕκαστον ὑπὸ τῶν Ἑβδομήκοντα ὑποδιῃρέθη εἰς 2, ἀποτελεσθέντων οὕτω 4 βιβλίων ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα τῶν *Βασιλειῶν*, ὧν τὴν ἱστορίαν ἀφηγοῦνται, χωρὶς νὰ φέρωσιν οἴκοθεν τοῦτο τὸ ὄνομα. Ὁ δὲ Λατῖνος πατὴρ Ἱερώνυμος διετήρησε μὲν τὴν ἕνωσιν τῶν 4 ὑπὸ κοινὸν ὄνομα καὶ πάλιν τὴν εἰς 4 διαίρεσιν αὐτῶν, ὠνόμασε δὲ ταῦτα συμφώνως τῷ ἑβραϊκῷ τίτλῳ τοῦ ἔργου libri regum.

Ἐκ τούτων τὰ δύο πρῶτα (Α' καὶ Β' Βασιλειῶν κατὰ τοὺς Ο'), ἅτινα ὀνομάζονται ἐν τῷ ἑβραϊκῷ κειμένῳ *Σιμουὲλ*, τ. ἔ. *Σαμουήλ*, ἀπετέλουν οἴκοθεν ἑνιαῖον, ὡς εἴρηται, τετραμερὲς βιβλίον, περιλαμβάνον 1) τὴν ἱστορίαν τοῦ Σαμουὴλ (Α' α'-ζ'), 2) τὴν ἱστορίαν τοῦ Σαοὺλ (Α' η'-ιε'), 3) τὴν ἱστορίαν τοῦ διωγμοῦ τοῦ Δαυῒδ ὑπὸ τοῦ Σαοὺλ (Α' ιστ'-λα') καὶ 4) τὴν ἱστορίαν τῆς βασιλείας τοῦ Δαυῒδ (Β' α'-κ') μετὰ παραρτήματος συμπληρωματικοῦ (κα'-κδ'). Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ συγγραφεὺς δὲν παρέχει πλήρη ἱστορίαν ὡρισμένης περιόδου, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀφθόνου ὑλικοῦ αὐτῆς ἐκλέγει ὅ,τι χρειάζεται πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, ὅστις εἶναι νὰ δειχθῇ πῶς εἰσήχθη παρὰ τῷ Ἰσραὴλ ἡ βασιλεία καὶ πῶς ἀπὸ τοῦ Σαοὺλ μεταβιβασθεῖσα εἰς τὸν Δαυῒδ παρέμεινεν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ κληρονομική. Ἄρχεται δ' ἡ διήγησις ἀπὸ τοῦ τελευταίου κριτοῦ Σαμουήλ, δι' οὗ εἰσήχθη ἡ βασιλεία παρὰ τῷ Ἰσραήλ. Ὡς πηγὰς δ' ἔσχεν ὁ ἄγνωστος συγγραφεύς, ὅστις συνέταξε τὸ ἔργον τοῦτο, πιθανῶς σχεδιάσματα τῶν ἐν τῷ βιβλίῳ μνημονευομένων προφητῶν (Σαμουήλ, Νάθαν, Γάδ), τῆς ἱστοριογραφίας ταύτης ἐγκωμιαζομένης σφόδρα ὡς δυναμένης νὰ συγκριθῇ μόνον πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ Ed. Meyer (Die Israeliten und ihre Nachbarstämme σελ. 486).

Τὰ κυριώτατα ὑπομνήματα εἰς τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι τὰ τῶν Klostermann (1887), Keil (1875), Dhorme (1910), Schultz (1919) κ. ἄ.

Ἐπίσης ἑνιαῖον, ὡς εἴρηται, ἔργον ἀπετέλει οἴκοθεν ἡ, κατὰ τοὺς Ο', Γ' καὶ Δ' Βασιλειῶν. Τὸ ἔργον τοῦτο, ὅπερ ἐν τῇ ἑβραϊκῇ βίβλῳ ὀνομάζεται *Μελαχείμ* (=βασιλεῖς), συνεχίζει τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεως τοῦ Σολομῶντος μέχρι τῆς καταρρεύσεως τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰούδα, περιλαμβάνον 1) τὴν ἱστορίαν τῆς βασιλείας τοῦ Σολομῶντος (Γ' β'—ια'), 2) συγχρονιστικὴν ἱστορίαν τῶν βασιλειῶν Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδα μέχρι τῆς καταστροφῆς τῆς Σαμαρείας (Γ' ιβ'—Δ' ιζ') καὶ 3) τὴν ἑπομένην ἱστορίαν τῶν βασιλέων τοῦ Ἰούδα μέχρι τῆς καταστροφῆς τῶν Ἱεροσολύμων (Δ' ιη'—κε').

Καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἔργου τούτου, ὅστις ἐπίσης δὲν ἀφηγεῖται πλήρη ἱστορίαν ὡρισμένης ἐποχῆς, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ ὑλικοῦ αὐτῆς ἐκλέγει ὅσα χρησιμεύουσι πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν διαφόρους πηγὰς (καὶ τοῦτο ἐπανειλημμένως σημειοῦται ἐνταῦθα), πιθανῶς δὲ ἱστορικὰ συγγράμματα προφητῶν. Κατὰ τὸν προφητικὸν δὲ τρόπον ἐξετάζει καὶ κρίνει τὴν ἱστορίαν, δηλαδὴ ἀπὸ θρησκευτικῆς ἐπόψεως. Ὅθεν βραχυτέρα εἶναι ἐνταῦθα ἡ πολιτικὴ ἱστορία, διεξοδικωτέρα δὲ ἡ περιγραφὴ τῆς θρησκευτικῆς καταστάσεως καὶ ἰδιαιτέρα γίνεται μνεία τῆς δράσεως τῶν προφητῶν καὶ τῆς ἔναντι τοῦ νόμου συμπεριφορᾶς τῶν βασιλέων ἀμφοτέρων τῶν βασιλείων, ὧν τὴν ἱστορίαν συγχρονίζει ὁ συγγραφεύς, ἐχόμενος τῆς ἰδανικῆς ἑνότητος τοῦ περιουσίου λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Οὔτε περὶ τοῦ χρόνου οὔτε περὶ τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως ὑπάρχει βεβαιότης. Πολὺ πιθανὴ δὲ φαίνεται ἡ ὑπὸ πολλῶν παλαιοτέρων καὶ νεωτέρων ὑποστηριζομένη ἐκδοχὴ περὶ τῆς συγγραφῆς τοῦ ἔργου ὑπὸ τοῦ Ἱερεμίου, ὑπὲρ ἧς συνηγορεῖ ἡ ταυτότης τοῦ πνεύματος τούτου καὶ τῆς βίβλου τοῦ Ἱερεμίου, ἡ ὁμοιότης τοῦ ὕφους καὶ ἡ ἐν τῷ ἡμετέρῳ βιβλίῳ ἀποφυγὴ μνείας τῆς δράσεως προφήτου οὕτω σπουδαῖον διαδραματίσαντος ἐν τῇ ἱστορίᾳ μέρος, οἷον ὁ ἐν λόγῳ προφήτης. Τέλος ἄξιον σημειώσεως ἐνταῦθα, ὅτι ἡ ἱστορικότης τοῦ βιβλίου τούτου πιστοποιεῖται πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ διὰ τῶν πορισμάτων τῶν νεωτέρων αἰγυπτιολογικῶν τε καὶ ἀσσυροβαβυλωνιακῶν ἐρευνῶν.

Τὰ κυριώτερα ὑπομνήματα εἰς τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι τὰ τῶν Keil (1876), Kittel (1900), Schlögl (1911), Sanda (1919) κ. ἄ.

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

Βασιλεία *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον τῆς βορείας ἀκτῆς τοῦ Κεραμικοῦ κόλπου, εἰς τὸν ΒΔ μυχὸν τοῦ ὅρμου Βασιλικὰ (βλ. λ.).

Σ. Ε. Λ.

Βασιλεία (λατιν. Basilia, γερμαν. Basel, γαλλ. Bâle) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἑλβετίας, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου καντονίου, κειμένη εἰς τὰ ΒΔ τῆς Ἑλβετίας καὶ παρὰ τὰ σύνορα τῆς γαλλικῆς Ἀλσατίας καὶ τῆς γερμανικῆς χώρας Βάδεν, ὀλίγον δ' ὑπεράνω τῆς γωνίας, ἣν ὁ Ρῆνος σχηματίζει ἐξερχόμενος τῆς Ἑλβετίας. Οὖσα ἐκτισμένη ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν τοῦ Ρήνου διαιρεῖται ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν *Μεγάλην Βασιλείαν* πρὸς Δ καὶ εἰς τὴν *Μικρὰν Βασιλείαν* πρὸς Α, ἑνουμένας διὰ τεσσάρων γεφυρῶν, ὧν ἡ λεγομένη «*μέση*», κατασκευασθεῖσα ξυλίνη τῷ 1226, ἀντικατεστάθη τῷ 1905 διὰ λιθίνης. Πληθυσμὸν ἔχει 136160 (ἀπογρ. 1920) γερμανόφωνον, οὗτινος περὶ τὰ ³/₄ εἶναι διαμαρτυρόμενοι, οἱ δὲ λοιποὶ καθολικοὶ μετὰ 1500 περίπου Ἰουδαίων.

Ἡ Μεγάλη Βασιλεία εἶναι πολὺ εὐρυτέρα τῆς Μικρᾶς Βασιλείας καὶ διατηρεῖ ἔν τινι βαθμῷ τὴν μεσαιωνικήν της ὄψιν διὰ τῶν στενῶν καὶ ἀνωμάλων ὁδῶν της καὶ τῶν ἀρχαίων αὐτῆς οἰκιῶν καὶ πυλῶν. Ἔχει ἀξιολογώτατα παλαιὰ καὶ νέα δημόσια κτίρια. Μεταξὺ τούτων ἐξέχει ὁ ἀρχαῖος καθεδρικὸς ναός, ὅστις κτισθεὶς ἐν ρυθμῷ ρωμανικῷ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἑρρίκου τοῦ Β', διὰ βαθέων ἐρυθρῶν μεγάλων λίθων τῶν Βοσγίων ἐπὶ ὑψώματος κειμένου ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὄχθῃ τοῦ Ρήνου ἀνῳκοδομήθη τῷ 1365, ἤτοι μετὰ τὸν σεισμὸν τὸν καταστρέψαντα σχεδὸν σύμπασαν τὴν πόλιν (1356) κατὰ γοτθικὸν ρυθμόν. Ἐν τῷ ναῷ τούτῳ συνεκροτήθησαν αἱ συνεδρίαι τῆς μεγάλης οἰκουμενικῆς συνόδου (ἀπὸ τοῦ 1431 μέχρι τοῦ 1443), τῆς διακρινομένης διὰ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως ταύτης. Ἐνταῦθα ἐτάφη ὁ ἐπιφανὴς ἀνθρωπιστὴς *Ἔρασμος*, ζήσας ἐπί τινα ἔτη ἐν Βασιλείᾳ καὶ ἀποθανὼν ἐν αὐτῇ τῷ 1536. Ἐν ταῖς στοαῖς μιᾶς νῆς κειμένης πρὸς νότον καὶ συνεχομένης μετὰ τοῦ ναοῦ ἔχουσι ταφῇ ὡσαύτως ἄλλοι διάσημοι ἄνδρες, ὡς ὁ μεταρρυθμιστὴς Ἰωάννης *Οἰκολαμπάδιος* (θ. 1531), ὁ ἑλληνιστὴς *Γρυναῖος* (θ. 15..) κ. ἄ. Ἄξια μνείας ὡσαύτως εἶναι καὶ τὰ

Digitized by Google

τὸ δημαρχεῖον, κτισθὲν ἐν γοτθικῷ ρυθμῷ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος (1508—1521) ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὡς καὶ ὁ καθεδρικὸς ναὸς ὑλικοῦ. Τὸ μουσεῖον ἀνεγερθὲν περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος (1843 - 1849) περιλαμβάνει ἐξαίρετον ἐθνογραφικὴν καὶ προϊστορικὴν συλλογὴν καὶ μάλιστα

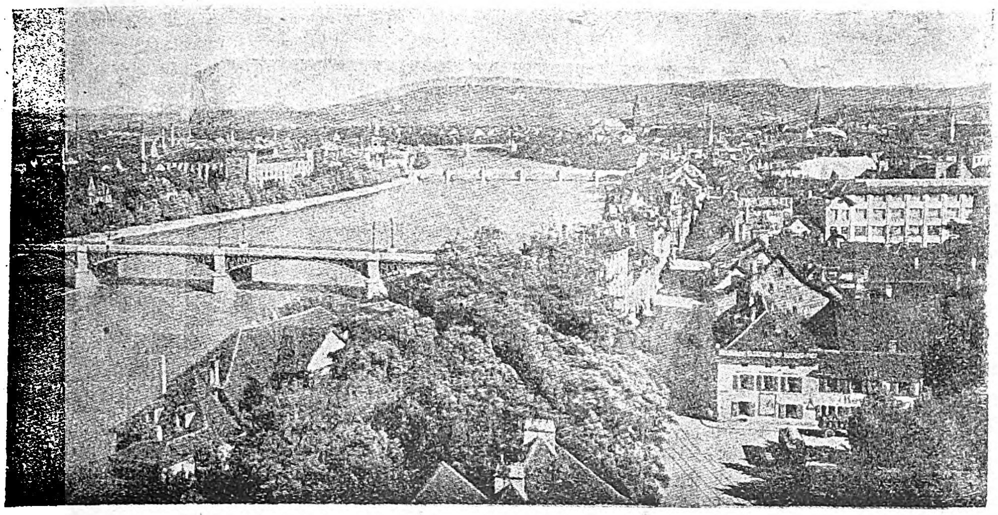

Βασιλεία: *Ἄποψις τῆς πόλεως.*

σπανίων ἀντικειμένων τῶν *λιμνοδιαίτων*, πλεῖστα ὡραῖα ἔργα γραφικῆς, ἰδίᾳ τοῦ Ἰωάννου Χολβάϊν, τοῦ Ἀλβέρτου Ντύρερ καὶ τοῦ Ἀρνόλδου Βεκλάϊν, ὡς καὶ γλυπτικῆς. Τὸ πανεπιστήμιον, ὅπερ, ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ πάπα Πίου τοῦ Β' τῷ 1460, εἶναι τὸ ἀρχαιότατον τῆς Ἑλβετίας καὶ εὐκλεὲς διὰ τοὺς παλαιοὺς καθηγητάς του Ἔρασμον, Εὔλερον, Οἰκολαμπάδιον, Παράκελσον, τοὺς ἀδελφοὺς Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην Βερνουγί, τὸν ἀνεψιὸν αὐτῶν Νικόλαον κ. ἄ. Τοῦ πανεπιστημίου τούτου ἐγένετο ἀναδιοργάνωσις τῷ 1819, οὐ πρὸ πολλοῦ δὲ καὶ ἐπέκτασις, κατασκευασθέντων ἰδιαιτέρων διαμερισμάτων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ πανεπιστημίου, οἰκοδομηθεῖσα κατὰ τὰ ἔτη 1894—1896, εἶναι πλουσιωτάτη, περιέχει δὲ καὶ πληθὺν χειρογράφων, ἐν οἷς εὑρίσκονται καὶ τὰ πρωτότυπα τῶν πρακτικῶν τῆς ἐν Βασιλείᾳ Συνόδου. Τὸ ἱστορικὸν μουσεῖον, ὅπερ εὑρισκόμενον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ τῶν Φραγκισκανῶν (ΙΔ' αἰῶνος) εἶναι τὸ σπουδαιότατον τῆς Ἑλβετίας μετὰ τὸ τῆς Ζυρίχης ἐθνικὸν μουσεῖον, περιλαμβάνει δὲ μεγάλην συλλογὴν πολεμικῶν ὅπλων, σημαιῶν, τροπαίων κ. ἄ. τ., ὡς καὶ πολλὰ ἄλλα πολυτιμότατα κειμήλια ἐκκλησιαστικῆς τέχνης, ἐν οἷς καὶ τεμάχια τῆς περιφήμου τοιχογραφίας τοῦ «χοροῦ τῶν νεκρῶν» (1440), τῆς κακῶς ἀποδιδομένης εἰς τὸν Ἰωάννην Χολβάϊν. Μεταξὺ

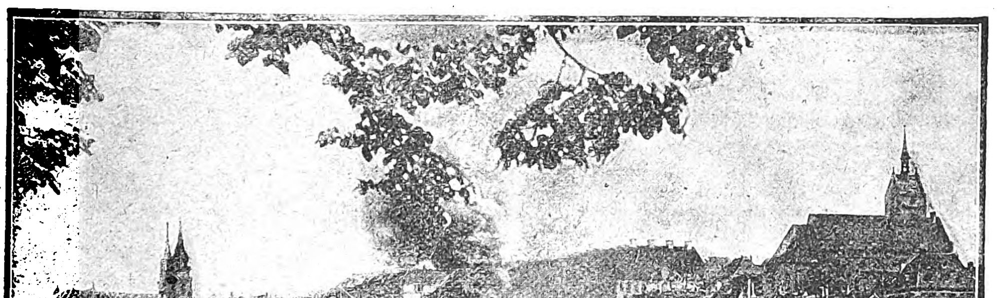

Βασιλεία: *Ἡ ἐπὶ τοῦ Ρήνου νέα λιθίνη γέφυρα.*

ῶν νεωτέρων ἀρχιτεκτονικῶν ἔργων τῆς πόλεως ιακρίνονται τὸ μνημεῖον τοῦ Ἁγ. Ἰακώβου, ἀνεερθὲν (1872) εἰς μνήμην τῶν ὀλιγαρίθμων Ἑλετῶν τῶν ἐνδόξως πεσόντων κατὰ τὸ 1444 ἐν ῇ πρὸς τοὺς Γάλλους μάχῃ τοῦ Ἁγ. Ἰακώβου, οῦ ἀποκληθέντος διὰ ταῦτα *Ἑλβετικαὶ Θερμοπύλαι,* καὶ τὸ τοῦ Στρασβούργου, ἱδρυθὲν τῷ 1895 εἰς μνήμην τῆς ἀρωγῆς, ἣν παρέσχεν ἡ Ἑλβετία εἰς τὴν πόλιν ταύτην, πολιορκουμένην κατὰ τὸ 1870.

Ἡ Βασιλεία εἶναι ἡ δευτέρα κατὰ τὸν πληθυσμὸν πόλις τῆς Ἑλβετίας, ἐρχομένη μετὰ τὴν Ζυρίχην, ἀλλ' ἡ πλουσιωτάτη διὰ τὴν ἐν τῷ διεθνεῖ διαμετακομιστικῷ ἐμπορίῳ ὅλως ἐξέχουσαν θέσιν της, ὀφειλομένην κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν γεωγραφικὴν θέσιν αὐτῆς, εἰς τὴν διάτρησιν τῆς σήραγγος τοῦ Ἁγίου Γοτθάρδου, δι' ἧς κατέστη κέντρον σπουδαιοτάτων σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, καὶ εἰς τὸν μέγαν ποτάμιον λιμένα της. Αἱ πολυάριθμοι σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ καταλήγουσιν εἰς δύο ἐν αὐτῇ σταθμούς, τὸν κύριον ἢ κεντρικὸν εὑρισκόμενον ἐν τῇ Μεγάλῃ Βασιλείᾳ καὶ τὸν τοῦ Βάδεν ἐν τῇ Μικρᾷ Βασιλείᾳ. Ἡ πόλις ἔχει ὡσαύτως ἀκμαίαν βιομηχανίαν μεταξωτῶν, κυρίως ἀπὸ τῆς ἐνταῦθα μεταναστεύσεως πολλῶν Γάλλων καλβινιστῶν (Οὐγενότων), χημικῶν προϊόντων, ἰδίᾳ χρωμάτων καὶ φαρμακευτικῶν εἰδικοτήτων, χάρτου, καπνοῦ, δερμάτων καὶ τυπογραφίας. Εἶναι πρὸς τούτοις σπουδαία ἕδρα μεταναστεύσεως.

—*[Ἱστορ.]* Ἡ Βασιλεία ἦτο μία τῶν πόλεων τῶν Ραυράκων (ἢ Ραυρικῶν), παρ' αὐτὴν δὲ κατὰ τὸ 374 μ. Χ. ὁ αὐτοκράτωρ Οὐαλεντινιανὸς Α' ἔκτισε φρούριον πρὸς ἄμυναν κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Ἀλαμανῶν. Κατὰ τὴν Ε ἑκατονταετηρίδα ὁ ἐπίσκοπος τῆς Αὐγούστης τῶν Ραυράκων (ἐρείπια αὐτῆς παρὰ τὴν Basel, Augst), ἥτις ἦτο ρωμαϊκὴ ἀποικία ἱδρυθεῖσα ὑπὸ Λευκίου Μουνατίου Πλάγκου τῷ 27 π.Χ. ἐπὶ Αὐγούστου, ὁλοσχερῶς δὲ κατεστράφη ὑπὸ τῶν Οὔννων τῷ 450, μετήνεγκεν εἰς τὴν πλησιόχωρον Βασιλείαν τὴν ἕδραν αὐτοῦ. Ἔκτοτε ἡ ἱστορία τῆς πόλεως Βασιλείας εἶναι ἡ τῆς αὐξανομένης πνευματικῆς καὶ πολιτικῆς ἱστορίας τῶν ἐπισκόπων αὐτῆς. Οὕτω γινώσκομεν, ὅτι ὁ ἐπίσκοπος τῆς Βασιλείας ἔλαβε παρὰ τοῦ Καρολομάγνου τὸν τίτλον τοῦ ἡγεμόνος καὶ ὅτι ὡς ἐκκλησιαστικὸς ἡγεμὼν τῆς ἐπισκοπῆς τῆς Βασιλείας ἀνεγνωρίσθη κατὰ τὸ 1356 διὰ χρυσοβούλλου καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας. Ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν τῶν ἐπισκόπων ὑποκατέστησαν βαθμηδὸν οἱ ἀντίζηλοι αὐτῶν ἀστοί, οἵτινες καὶ ἐπέτυχον ὅπως ἡ πόλις ἀναδειχθῇ ἐλευθέρα αὐτοκρατορικὴ πόλις. Περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΔ' ἑκατονταετηρίδος ἡ Βασιλεία κατεστράφη σχεδὸν ὑπὸ μεγάλου σεισμοῦ ἀλλὰ δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀναλάβῃ. Τῷ 1501 μετέσχε τοῦ ἑλβετικοῦ δεσμοῦ ἢ τῆς αἰωνίας συμμαχίας, τῷ δὲ 1529 ἐθριάμβευσεν ἐν αὐτῇ ὁριστικῶς ἡ διὰ τοῦ Οἰκολαμπαδίου εἰσαχθεῖσα θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις καὶ ὁ ἐπίσκοπος ἠναγκάσθη νὰ ἀποχωρήσῃ εἰς Πορρεντρουί, ἔνθα ἥδρευσαν οἱ ἐπίσκοποι τῆς Βασιλείας μέχρι τοῦ 1792, ἐν Σολοθούρνῳ *(Soleur)* δὲ μετὰ ταῦτα, τῆς ἐπισκοπῆς ἀναδιοργανωθείσης ἀπὸ τοῦ 1814. Κατὰ τὰ ἔτη 1806—1812 ἡ Βασιλεία διετέλεσεν ἕδρα τῆς συνελεύσεως τῆς ἑλβετικῆς ὁμοσπονδίας.

Ἡ Βασιλεία κατέστη περίφημος ἐν τῇ ἱστορίᾳ οὐ μόνον διὰ τὴν ἐν αὐτῇ συνελθοῦσαν μεγάλην ἐκκλησιαστικὴν *σύνοδον* (βλ. κατωτ. *Βασιλείας σύνοδος)*, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς ἑπομένας συνθήκας τὰς συναφθείσας ἐν ταύτῃ: 1) τὴν κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1444, γενομένην μεταξὺ τοῦ Δελφῖνος Λουδοβίκου (τοῦ μετὰ ταῦτα Λουδοβίκου XI τῆς Γαλλίας) καὶ τῶν Ἑλβετῶν, 2) τὴν κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1499 μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Μαξιμιλιανοῦ Α' καὶ τῶν Ἑλβετῶν, 3) τὴν κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1795 μεταξὺ Γαλλίας καὶ Πρωσσίας καὶ 4) τὴν κατ' Ἰούλιον τοῦ 1795 μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἱσπανίας. (Περὶ τῶν δύο τελευταίων βλ. κατωτ. *Βασιλείας συνθῆκαι.)*

Μ. Δ. ΒΟΛΟΝΑΚΗΣ

—**Βασιλείας** ***καντόνιον*** *[Γεωγρ. Ἱστορ.]* Ἓν ἐκ τῶν 22 καντονίων τῆς Ἑλβετίας καὶ τῶν βορειοτάτων αὐτῆς ἐπὶ τῶν συνόρων τοῦ Ρήνου. Ὁρίζεται πρὸς Δ ὑπὸ τῆς Ἀλσατίας, πρὸς Β καὶ ΒΑ ὑπὸ τοῦ Βάδεν, πρὸς Α ὑπὸ τοῦ καντονίου τῆς Ἀργοβίας, καὶ πρὸς Ν καὶ ΝΑ ὑπὸ τῶν καντονίων Βέρνης καὶ Σολοθούρνου. Διασχίζεται ὑπὸ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Ἰούρα, οἱ δὲ παραπόταμοι τοῦ Ρήνου Βὶρς καὶ Ἐργκὸλζ διαβρέχουσιν αὐτό, πολυπληθεῖς δὲ σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ ἀπὸ τῆς Βασιλείας καὶ τοῦ Λίϊσταλ διασχίζουσι τὴν περιοχήν. Πρωτεύουσαν ἔχει τὴν Βασιλείαν. Ἀπὸ τοῦ 1833 διῃρέθη εἰς δύο κυρίαρχα ἡμικαντόνια ἔχοντα ψῆφον ἐν τῇ συνελεύσει τῆς ὁμοσπονδίας καὶ ἴδιον σύνταγμα. Τὰ ἡμικαντόνια ταῦτα εἶναι τὸ τῆς *πόλεως Βασιλείας* καὶ τὸ τῆς *ὑπαίθρου* ἢ *ἀγροτικῆς Βασιλείας*. Τὸ τῆς πόλεως Βασιλείας (γερμαν. Basel-Stadt, γαλλ. Bâle-ville) περιλαμβάνει πλὴν τῆς πρωτευούσης του Βασιλείας καὶ τὰς δύο κοινότητας Βέτιγκεν καὶ Ρίϊχεν, καὶ ἔχει ἐμβαδὸν μὲν 37 τ. χλμ., πληθυσμὸν δὲ 140708 (ἀπ. 1920), οὗτινος 130304 εἶναι γερμανόφωνοι, 4292 γαλλόφωνοι καὶ 3103 ἰταλόφωνοι καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον διαμαρτυρόμενοι. Τὸ ἕτερον ἡμικαντόνιον, τὸ τῆς *ὑπαίθρου* ἢ *ἀγροτικῆς Βασιλείας* (γερμαν. Basel Landschaft, γαλλ. Bâle Campagne) ὑποδιαιρεῖται εἰς τέσσαρας ἐπαρχίας περιλαμβανούσας 74 κοινότητας, πρωτεύουσαν δ' ἔχει τὴν πόλιν *Λίϊσταλ*. Τὸ ἐμβαδὸν αὐτοῦ εἶναι 427 τ. χλμ., οἱ δὲ κάτοικοι, ἀνερχόμενοι εἰς 82320 (ἀπ. 1920), εἶναι κατὰ πλειοψηφίαν γερμανόφωνοι καὶ διαμαρτυρόμενοι.

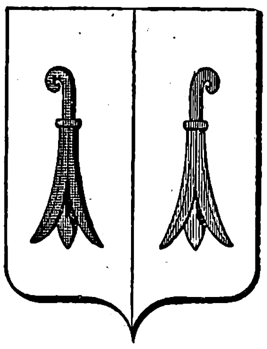

Θυρεὸς τοῦ καντονίου τῆς Βασιλείας.

Κυρία βιομηχανία τῶν ἡμικαντονίων εἶναι ἡ μεταξουργία καὶ ἡ ὑφαντουργία, εἰδικῶς δὲ τοῦ μὲν πρώτου ἡ μεταλλουργία καὶ ἡ κατασκευὴ χημικῶν προϊόντων, τοῦ δὲ δευτέρου ἡ κεραμουργία. Καὶ ἡ γεωργία πρὸς τούτοις εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένη ἐν ἀμφοτέροις τοῖς καντονίοις, αἱ δὲ κοιλάδες τοῦ Ἰούρα καλύπτονται ὑπὸ δασῶν, ἀφθονούντων ἰδίᾳ ἐν τῷ ἡμικαντονίῳ τῆς ὑπαίθρου Βασιλείας.

Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὸ καντόνιον τῆς Βασιλείας ἀνῆκεν εἰς τὴν Ραυρακίαν, ἥτις ὑπετάχθη εἰς τοὺς Ρωμαίους. Βραδύτερον περιελήφθη εἰς τὸ φραγκικὸν κράτος τοῦ Καρολομάγνου, διὰ δὲ τῆς συνθήκης τοῦ Βερδὲν (843) περιῆλθεν εἰς τὸν πρεσβύτατον υἱὸν τοῦ Λουδοβίκου τοῦ Εὐσεβοῦς Λόθαρον καὶ μετὰ ταῦτα ἀπετέλεσε τμῆμα τοῦ βασιλείου τῆς Βουργουνδίας, ὅπερ ὁ τελευταῖος αὐτοῦ βασιλεὺς Ροδόλφος Γ' (1032) ἐκληροδότησε μετὰ θάνατον εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Κονράδον Β'.

Τῆς περιοχῆς ταύτης, ἀπὸ τῆς εἰς τὸν ἐπίσκοπον τῆς Βασιλείας ἀπονομῆς τοῦ τίτλου τοῦ ἡγεμόνος ὑπὸ τοῦ Καρολομάγνου, ἡ πόλις Βασιλεία μετὰ τῶν περιχώρων ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου, τὸ δὲ λοιπὸν τμῆμα ἀπετέλει τιμάριον τοῦ αὐτοκράτορος σὺν τῷ χρόνῳ ὑπαχθὲν εἰς τὴν

Digitized by Google

πόλιν Βασιλείαν. Ταύτης, ὡς ἐρρήθη, οἱ κάτοικοι περιῆλθον εἰς ἀνταγωνισμὸν πρὸς τὸν ἐπίσκοπον περὶ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας καὶ κατὰ τὸ 1501 εἰσήγαγον τὴν πόλιν μετὰ τῆς περὶ αὐτὴν χώρας εἰς τὸν ἑλβετικὸν δεσμόν, καὶ κατόπιν ἐδέχθησαν ἐνθουσιωδῶς τὴν θρησκευτικὴν μεταρρύθμισιν. Ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου τὸ καντόνιον τῆς Βασιλείας ἐκυβερνᾶτο σχεδὸν πάντοτε δημοκρατικῶς. Κατὰ τὴν Γαλλικὴν ὅμως ἐπανάστασιν ἐταράχθη καὶ ἡ συνομοσπονδία τῶν κρατῶν τῆς Ἑλβετίας, ἡ ἀναγνωρισθεῖσα ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῆς Βεστφαλικῆς εἰρήνης (1648), κηρυχθείσης δὲ τῆς ἑλβετικῆς δημοκρατίας (1798—1803) καὶ καταλυθείσης τῆς συνομοσπονδίας, τὸ καντόνιον τῆς Βασιλείας, ὅπερ κατ' ἀρχὰς ἀπετέλεσε μέρος τοῦ νομοῦ Μὸντ-Τερίμπλ, ἀπὸ τοῦ 1801 διὰ τῆς συνθήκης τῆς Λουνεβίλλης (1801) περιελήφθη ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἄνω Ρήνου. Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ὅμως ὑπὸ κρείττονας ὅρους ἀνασύστασιν τῆς ἑλβετικῆς ὁμοσπονδίας (1803) ἀνασυνεστάθη καὶ τὸ καντόνιον τῆς Βασιλείας καὶ ἐκυβερνήθη διὰ νέου συνταγματικοῦ χάρτου, οὗτινος ἀναθεώρησις ἐγένετο κατὰ τὸ 1814. Ἐπέκτασις τοῦ καντονίου ἐγένετο ὑπὸ τοῦ συνεδρίου τῆς Βιέννης (1815). Ἀλλὰ τὰ ἐμπορικὰ σωματεῖα τῆς Βασιλείας, συγκεντρώσαντα ὡς καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα τὴν πολιτικὴν δύναμιν εἰς τὰς χεῖράς των, ηὐνόουν τοὺς ἀστοὺς πρὸς βλάβην τῶν ἀγροτῶν, ἐκ τούτου δ' ὅμως ὠξύνθη ὁ μεταξὺ τῶν τάξεων τούτων ἀνταγωνισμός, ὅστις μετὰ τὴν ἐν Γαλλίᾳ Ἰουλιανὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830 προεκάλεσεν ἐμφύλιον πόλεμον (1832), ἀποληξάντα εἰς τὴν ἧτταν τῶν ἀστῶν καὶ τὸν διχασμὸν (1833) τοῦ καντονίου εἰς τὰ προμνημονευθέντα ἡμικαντόνια. Μ. Δ. ΒΟΛΟΝΑΚΗΣ

— **Βασιλείας** *ὁμολογία*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωσταὶ δύο προτεσταντικαὶ ὁμολογίαι:

α') Ἡ ὁμολογία τῶν Ἑλβετῶν διαμαρτυρομένων, ἥτις καταρτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Οἰκολαμπαδίου συνεπληρώθη ὑπὸ τοῦ Μυκονίου καὶ ἄλλων κληρικῶν ἐν Βασιλείᾳ (*Confessio Basiliensis prior*) εἰς 12 ἄρθρα καὶ ἐδημοσιεύθη τῷ 1534 γενομένη δεκτὴ τῷ 1537 καὶ ἐν Μυλούζῃ, ὠνομάσθη ἔκτοτε καὶ *ὁμολογία τῆς Μυλούζης* (*Confessio Muelhusana*). Μέχρι τοῦ 1872 ἦτο ὑποχρεωτικὴ διὰ τοὺς κληρικοὺς ἡ καθομολόγησις αὐτῆς.

β') Ἡ ὁμολογία, τὴν σύνταξιν τῆς ὁποίας ἀνέθεσαν οἱ ἐν Βασιλείᾳ συνελθόντες τῷ 1536 Ἑλβετοὶ θεολόγοι εἰς τρεῖς ἐξ αὐτῶν (Bullinger, Myconius καὶ Grynaeus). Ἡ ὁμολογία αὕτη, διδάσκουσα μεμετριασμένην τὴν περὶ θείας εὐχαριστίας διδασκαλίαν τοῦ Ζβιγγλίου, λέγεται *Confessio Basiliensis posterior* ἢ συνηθέστερον *Confessio helvetica prior*. Δ. Σ. Μ.

— **Βασιλείας** *συνθῆκαι* [*Διπλωμ. Ἱστορ.*]. —1) Ἡ περὶ εἰρήνης συνθήκη, ἥτις συνωμολογήθη ἐν Βασιλείᾳ (Basle) τὴν 5 Ἀπριλίου 1795 μεταξὺ τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, ἐκπροσωπουμένης παρὰ τοῦ «πολίτου» *Μπαρθελεμύ*, πρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας παρὰ τῇ Ἑλβετικῇ Ὁμοσπονδίᾳ, καὶ τῆς Πρωσσίας, ἐκπροσωπουμένης παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ *v. Hardenberg*. Ἡ Πρωσσία, ἥτις κατὰ τὴν συνδιάσκεψιν τῆς Pillnitz (Αὔγουστος 1791) ἐπρωτοστάτησε διὰ τὴν λῆψιν καὶ ἐφαρμογὴν αὐστηρῶν μέτρων κατὰ τῆς ἐπαναστατικῆς Γαλλίας, ἐπειδὴ οὐδόλως ἐθεώρει ἱκανοποιητικὰ δι' αὐτὴν τὰ προκύψαντα συνεπείᾳ τοῦ πολέμου ἀποτελέσματα, προῆλθεν εἰς τὴν ἀπόφασιν ὅπως, πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ἰδίων αὐτῆς συμφερόντων, ἀποσχισθῇ τοῦ μεγάλου κατὰ τῆς Γαλλίας συγκροτηθέντος συνασπισμοῦ ὅλων περίπου τῶν Κρατῶν τῆς Εὐρώπης καὶ ἄρξηται ἀμέσων καὶ ἰδιαιτέρων συνεννοήσεων μετὰ τῆς ἀντιπάλου Γαλλίας, αἵτινες κατέληξαν εἰς τὴν ἐν Βασιλείᾳ συνομολογηθεῖσαν συνθήκην εἰρήνης, ἥτις ἐχαρακτηρίσθη ὡς «ἀσφαλής, ὠφέλιμος καὶ τιμητική». Διὰ τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης, ἡ Πρωσσία, ἐπιτυγχάνουσα ἄλλα ἀντάλλαγματα, παρεχώρησε τὰς ἀνατολικῶς τοῦ Ρήνου κτήσεις της εἰς τὴν Γαλλικὴν Δημοκρατίαν. Τὴν 17 Μαΐου μεταξὺ τῆς Βορειογερμανικῆς Ὁμοσπονδίας καὶ τῶν νοτίων Γερμανικῶν Κρατῶν καθωρίσθη ὁροθετικὴ γραμμὴ διὰ τῆς ὁποίας ἡ βεστφαλικὴ ἐπαρχία, ἡ Ἄνω καὶ Κάτω Σαξωνία, ἡ Φραγκονία, ἡ Ἄνω Πφάλτζη (Ἄνω παραρρήνιος Βαυαρία), ἡ Ἕσση-Κάσσελ καὶ ἡ Ἕσση-Δαρμστάτη ὡς καὶ αἱ ἐκατέρωθεν τοῦ ποταμοῦ Μάϊν κείμεναι παραρρήνιοι ἐπαρχίαι ἐκηρύχθησαν οὐδέτεραι. Ἡ συνθήκη αὕτη τῆς Βασιλείας οὐδόλως ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων ὡς ἐπιτυχὲς ἔργον τῆς Πρωσσίας, πλὴν ὅμως παραλείπεται νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα σκληρᾶς ἀνάγκης. Ἐν τούτοις ὅμως ἀπέβη λίαν ἐπιζήμιος διὰ τὴν Πρωσσίαν καὶ Γερμανίαν, καθόσον παρὰ τῆς Πρωσσίας οὐχὶ ὀρθῶς ὑπελογίσθη ὅτι διὰ τῆς τοιαύτης συνθήκης ἐξασφαλίζει τὴν ἡσυχίαν της, ἐνῷ ἀντιθέτως διὰ τῆς ἀνακηρυχθείσης οὕτω οὐδετερότητος, ἥτις διήρκεσεν ἐπὶ 11 ἔτη, ἐπῆλθε τελεία ἀπομόνωσις αὐτῆς.

2) Ἡ ἐν Βασιλείᾳ τῇ 22 Ἰουλίου 1795 συνομολογηθεῖσα συνθήκη μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἱσπανίας, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Γαλλία ἐπέστρεφεν εἰς τὴν Ἱσπανίαν τὰ ὑπ' αὐτῆς καταληφθέντα ἱσπανικὰ ἐδάφη, ἐπιτυχοῦσα, ἔναντι τῆς παραχωρήσεως ταύτης, νὰ προσαρτήσῃ τὸ ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν κατεχόμενον τμῆμα τοῦ Ἁγίου Δομίγκου. Ἐπὶ πλέον, διὰ τῆς αὐτῆς συνθήκης, συνωμολογήθη μεταξὺ τῶν δύο συμβαλλομένων Κρατῶν συμμαχία, εἰς δεῖγμα στενοτέρας συνεργασίας αὐτῶν. Η. Γ. Κ.

— **Βασιλείας** *σύνοδος* (27 Αὐγούστου 1431—7 Μαΐου 1449). Ἡ ἐν Βασιλείᾳ σύνοδος εἶναι ἡ τελευταία τῶν τριῶν μεγάλων μεταρρυθμιστικῶν συνόδων τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Κατὰ τὰς ἀποφάσεις τῆς συνόδου τοῦ Kostnitz, τῆς ἀναγνωρισάσης τὴν αὐθεντίαν καὶ τὸ κῦρος τῶν γενικῶν συνόδων πρὸς διόρθωσιν τῆς ἐκκλησίας καὶ ὡς πρὸς τὴν κεφαλήν, τὸν πάπαν, καὶ τὰ μέλη, ἔπρεπε νὰ συνεχισθῶσιν αἱ μεταρρυθμιστικαὶ σύνοδοι. Ἡ σύγκλησις νέας μεταρρυθμιστικῆς συνόδου ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην γενικὴ σχεδὸν ἐπιθυμία καὶ τῶν πολιτικῶν ἀρχόντων καὶ τοῦ λαοῦ καὶ ἐν μέρει καὶ τοῦ κλήρου. Τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην ἐπηύξανον διάφορα πολιτικὰ γεγονότα καὶ ἰδίᾳ ἡ ἀνταρσία τῶν Οὐσσιτῶν. Οὕτω πανταχόθεν πιεζόμενος ὁ πάπας Μαρτῖνος ὁ Ε' (1417—1431) ἠναγκάσθη νὰ συγκαλέσῃ σύνοδον κατ' ἀρχὰς ἐν Παβίᾳ, ἔπειτα ἐν Σιένᾳ καὶ τέλος ἐν Βασιλείᾳ, ἀναθέσας τὰ τῆς συγκλήσεως ταύτης εἰς τὸν καρδινάλιον Καισαρίνι. Πρωτοῦ ὅμως συνέλθῃ ἡ σύνοδος ἀπέθανεν ὁ πάπας Μαρτῖνος καὶ διεδέχθη αὐτὸν ὁ Εὐγένιος Δ' (1431—1447), ὅστις διὰ τῶν συμφωνιῶν τῆς ἐκλογῆς του εἶχεν ὑποχρεωθῆ μετὰ τὴν ἑαυτοῦ στέψιν (12 Μαρτίου 1431) νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν σύγκλησιν τῆς συνόδου τῆς Βασιλείας. Ἀφ' ἑτέρου ὁ Καισαρίνι ἐπεθύμει διακαῶς τὴν σύγκλησιν τῆς συνόδου οὐ μόνον πρὸς ἐπαναφορὰν τῶν Οὐσσιτῶν εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ πρὸς μεταρρύθμισιν αὐτῆς, τὴν ἀνάγκην τῆς ὁποίας βαθύτατα ᾐσθάνετο. Οὕτω τῇ 27 Αὐγούστου τοῦ 1431 ἤρξατο τῶν ἐργασιῶν της ἡ ἐν Βασιλείᾳ σύνοδος. Κατ' ἀρχὰς οἱ μετέχοντες τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς ἦσαν ὀλίγοι, ὅτε ὅμως ἐνεφανίσθη εἰς τὴν σύνοδον ὁ Καισαρίνι, ὁ Νικόλαος Cusanus καὶ ἡ ἀποστολὴ τοῦ βασιλέως Σιγισμούνδου, ἤρχισαν παμπληθῆ νὰ προσέρχωνται τὰ μέλη τῆς συνόδου ὅλων τῶν χωρῶν τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας. Ἐκ τῶν πρώτων συζητήσεων κατεδείχθη ὅτι καὶ ἡ σύνοδος αὕτη ἐνεφορεῖτο ὑπὸ μεταρρυθμιστικῶν ἰδεῶν, καὶ δὴ ὅτι τὴν ἐκκλησίαν ἐκπροσωπεῖ ἡ γενικὴ σύνοδος ὡς τὸ σύνολον τῆς ἐκκλησίας καὶ οὐχὶ ὁ πάπας, ὅστις ἀντλεῖ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ ἐκ τοῦ συνόλου τῆς ἐκκλησίας, ἥτις ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μεταρρυθμίζῃ τὴν ἐκκλησίαν καὶ ὡς πρὸς τὴν κεφαλὴν καὶ ὡς πρὸς τὰ μέλη καὶ νὰ παύῃ τὸν πάπαν.

Ὁ πάπας Εὐγένιος, μαθὼν τὰς ἰδέας ταύτας τῆς συνόδου καὶ φοβηθεὶς μήπως διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τούτων ἀνατραπῇ ἡ παπικὴ ἐξουσία, ἀπέλυσε βοῦλλαν ἀποσταλεῖσαν πρὸς τὸν Καισαρίνι, δι' ἧς ἕνεκα ἐξεζητημένου λόγου διέλυε τὴν σύνοδον καὶ προσεκάλει μετὰ 18 μῆνας νέαν τοιαύτην εἰς τὴν Βονωνίαν τῆς Ἰταλίας. Ἀλλ' ἡ σύνοδος τῆς Βασιλείας, ὑποστηριζομένη ὑπό τε τῶν πολιτικῶν ἀρχόντων καὶ τῆς κοινῆς γνώμης, ἐκήρυξεν ἑαυτὴν συνωδὰ ταῖς περὶ ἐκκλησίας ὡς συνόλου θεωρίαις αὐτῆς ἀδιάλυτον, ἐκάλεσε τὸν πάπαν εἰς ἀπολογίαν, ὡς ἄνευ προσκλήσεως ἀναμειχθέντα εἰς τὰ τῆς συνόδου καὶ ἠπείλησεν αὐτὸν διὰ καθαιρέσεως. Ὁ πάπας, πιεζόμενος ὑπὸ διαφόρων ἡγεμόνων, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ οὕτω τῇ μεσολαβήσει ἰδίᾳ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ στεφθέντος καὶ ἕνεκα τούτου εὐγνωμόνως διακειμένου πρὸς αὐτὸν Σιγισμούνδου ἐπῆλθε φαινομενικὴ τῆς συμφιλιώσις μεταξὺ τοῦ πάπα καὶ τῆς συνόδου. Ὁ πάπας ἀνεγνώρισε τὴν σύνοδον καὶ τὰς μεταξὺ ληφθείσας ὑπ' αὐτῆς ἀποφάσεις, δὲν ἔπαυσεν ὅμως ἐργαζόμενος πρὸς πτῶσιν αὐτῆς.

Ἀφοῦ προηγουμένως ἡ σύνοδος εἶχεν ὁρίσει τὸν τρόπον τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς ἀποφυγοῦσα τὴν κατ' ἔθνη ψηφοφορίαν, τὴν ἐγκριθεῖσαν ὑπὸ τῆς συνόδου τοῦ Kostnitz, καὶ ἐξασφαλίσασα οὕτω τὴν ἐλευθερίαν τῆς ψηφοφορίας, ἠσχολήθη περὶ τὸ ζήτημα τῶν Οὐσσιτῶν, τὴν ἕνωσιν τῶν ὁποίων μετὰ τῆς ἐκκλησίας μεγάλως ἐπεθύμει ἰδίᾳ ὁ Καισαρίνι. Τῇ 4 Ἰανουαρίου 1433, μετὰ πρόσκλησιν, προσῆλθον οἱ Οὐσσῖται οὐχὶ βεβαίως ὡς μετανοοῦντες αἱρετικοί, ἀλλὰ μετὰ ὑπερηφανείας ἐμμένοντες καὶ ὑποστηρίζοντες τὰς ἑαυτῶν ἰδέας. Τούτου ἕνεκεν κατὰ τὰς πρώτας συζητήσεις μικροῦ δεῖν θὰ ἐπήρχετο ῥῆξις, ἐὰν μὴ ἡ σύνοδος μετὰ συνέσεως διεξῆγε τὰς συζητήσεις. Ἀποτέλεσμα τῶν μακρῶν τούτων συζητήσεων ἦτο ἡ ἀναγνώρισις τῆς μερίδος τῶν συντηρητικῶν Οὐσσιτῶν καὶ ἡ ἀπόκρουσις τῆς μερίδος τῶν αὐστηροτέρων. Κατὰ τὴν γενομένην συμφωνίαν ἡ δυτικὴ ἐκκλησία θὰ ἐπέτρεπε καὶ εἰς τοὺς λαϊκοὺς Οὐσσίτας καὶ τὴν ἐκ τοῦ ποτηρίου μετάληψιν, ἐὰν οὗτοι κατὰ πάντα τὰ ἄλλα ἡνοῦντο μετὰ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας. Ἡ ἕνωσις αὕτη, εἰ καὶ φαινομενική, διότι οἱ Οὐσσῖται δὲν ἐδέχθησαν νὰ ἑνωθῶσι καὶ κατὰ πάντα μετὰ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, οἱ δὲ διάδοχοι τοῦ Εὐγενίου δὲν ἀνεγνώρισαν ταύτην, ἐξύψωσε τὴν σύνοδον τῆς Βασιλείας εἰς τὴν κοινὴν συνείδησιν.

Ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1435 ἤρχισαν αἱ συζητήσεις, μεθ' ἃς ἡ σύνοδος ἔλαβε σειρὰν ἀποφάσεων, αἵτινες ἀπέβλεπον εἰς τὸν κύριον σκοπὸν τῆς συνόδου, τὴν μεταρρύθμισιν τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας ὡς πρὸς τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ μέλη καὶ τὴν ἐπαναφορὰν τῆς ἀρχαίας ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως καὶ πειθαρχίας. Διὰ τῶν ἀποφάσεων τούτων κατηργοῦντο σχεδὸν τὰ παπικὰ δικαιώματα, ἰδίᾳ αἱ πρόσοδοι ἐκ τῶν ἐτησίων εἰσοδημάτων, αἱ εἰσερχόμεναι εἰς τὸ παπικὸν ταμεῖον, περιωρίζετο τὸ δικαίωμα τοῦ ἀφορισμοῦ καὶ τῆς κηρύξεως τῆς ἀπαγορεύσεως καὶ ὡρίζοντο τὰ τῆς ἐκλογῆς τοῦ πάπα, ἥτις δὲν θὰ ἐγίνετο ὡς μέχρι τοῦδε ἐλευθέρως ὑπὸ τῶν καρδιναλίων, ὑπαχθέντων μετὰ τοῦ πάπα καὶ τῆς περὶ αὐτὸν αὐλῆς ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς συνόδου. Παρεχωρεῖτο ἔτι αὐτοδιοίκησις εἰς τὰς διαφόρους ἐκκλησίας, ἱδρυομένων ἀνεξαρτήτων ἐπαρχιακῶν συνόδων καὶ προσδιωρίζοντο τὰ τῆς ἀγαμίας τοῦ κλήρου καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτοῦ μορφώσεως. Ὁ περιορισμὸς ὅμως οὗτος τῶν παπικῶν δικαιωμάτων καὶ εἰσοδημάτων ἔθιγε συγχρόνως καὶ τοὺς ἐκ τοῦ πάπα ἐξαρτωμένους κληρικοὺς τῆς παπικῆς αὐλῆς, οἵτινες, τῇ ἐνεργείᾳ καὶ προτροπῇ τοῦ πάπα, ἀπετέλεσαν μειονότητα ἐν τῇ συνόδῳ ὑπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπον τοῦ Τάραντος, μὴ ἐπιθυμοῦσαν τὴν τελείαν ῥῆξιν πρὸς τὸν πάπαν καὶ ἀντιπαλαίουσαν πρὸς τὴν πλειονότητα.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος, πιεζόμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ φρονῶν ὅτι διὰ τῆς ἑνώσεως τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας μετὰ τῆς δυτικῆς θὰ ἐπήρχετο διὰ τῆς στρατιωτικῆς βοηθείας τῆς Δύσεως ἡ σωτηρία τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, ἀπετάθη πρός τε τὸν πάπαν καὶ τὴν ἐν Βασιλείᾳ σύνοδον ζητῶν τὴν ἕνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν. Ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Βασιλείας ἐγένετο συζήτησις ἐὰν αἱ μετὰ τῶν ὀρθοδόξων πρὸς ἕνωσιν συζητήσεις ἔπρεπε νὰ γίνωσιν ἐν Βασιλείᾳ ἢ ἐν Ἀβινιὸν ἢ ἄλλῃ τινὶ πόλει τῆς Γαλλίας ἢ τῆς Ἰταλίας. Τὸ τελευταῖον ἦτο ἡ ἐπιθυμία τοῦ πάπα Εὐγενίου καὶ τῶν φιλικῶς διακειμένων πρὸς αὐτὸν ἐν τῇ συνόδῳ. Μετὰ μακρὰς καὶ θυελλώδεις συζητήσεις κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 6 καὶ 7 Μαρτίου τοῦ 1437 αἱ ἀντεγκλήσεις καὶ ὁ θόρυβος ἐκορυφώθησαν τοσοῦτον, ὥστε οἱ ῥήτορες δὲν ἠκούοντο, τέλος δ' ἐπῆλθε συμπλοκή, ἥτις θὰ κατέληγεν εἰς αἱματοχυσίαν, ἐὰν μὴ πολῖται τῆς Βασιλείας ἔνοπλοι εἰσελθόντες εἰς τὴν σύνοδον κατώρθουν νὰ διαχωρίσωσι τοὺς συμπλεκομένους. Τέλος ὁ Καισαρίνι καὶ οἱ εὐνοϊκῶς πρὸς τὸν πάπαν διακείμενοι ἐγκατέλιπον τὴν Βασιλείαν, οὕτω δὲ ἡ σύνοδος, ἀπαλλαγεῖσα τῆς μειονότητος καὶ ἔχουσα ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Λουδοβίκον d'Allemand, τὸν καρδινάλιον καὶ ἀρχιεπίσκοπον τοῦ Arles, ἓν τῶν θαρραλεωτέρων, σταθερωτέρων καὶ διαπρεπεστέρων μελῶν τῆς συνόδου, ἠδύνατο νὰ ἐξακολουθῇ ἄνευ μεγάλων ἀντιδράσεων τὰς συζητήσεις. Κατὰ τὴν 25 συνεδρίαν ἐκλήθη ὑπὸ τῆς συνόδου τῆς Βασιλείας ὁ πάπας εἰς ἀπολογίαν, ἀλλ' οὗτος εἶχε τὸ θάρρος νὰ ἀποκαλέσῃ τὴν σύνοδον συμμορίαν τοῦ Σατανᾶ καὶ νὰ καλέσῃ σύνοδον εἰς τὴν Φερράραν (1437), ἣν μετέθηκεν ἔπειτα εἰς τὴν Φλωρεντίαν. Εἰς τὴν σύνοδον τῆς Φερράρας καὶ ἔπειτα τῆς Φλωρεντίας προσῆλθεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Παλαιολόγος μετὰ τῶν ὀρθοδόξων, μετὰ μακρὰς δὲ συζητήσεις ἐγένετο ἐν Φλωρεντίᾳ ἡ ψευδὴς ἕνωσις μετὰ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας (βλ. λ. **Φλωρεντίας** *σύνοδος*). Ἡ ἕνωσις αὕτη, εἰ καὶ ψευδής, ὡς ἦτο ἑπόμενον, ἐξύψωσε τὸν πάπαν καὶ τοὺς περὶ αὐτόν, ἐνῷ δὲ οὕτω ἡ πρὸς τὸν πάπαν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἐκτίμησις ἤρχισε νὰ αὐξάνῃ, ἡ πρὸς τὴν σύνοδον τῆς Βασιλείας ὁλονὲν κατέπιπτεν.

Ἡ σύνοδος τῆς Βασιλείας τέλος, παρ' ὅλας τὰς πρὸς σύνεσιν προτροπάς, ἐξηκολούθησε τὴν ἤδη χαραχθεῖσαν ὁδὸν καὶ κατὰ τὴν 34ην συνεδρίαν αὐτῆς (τῇ 25 Μαΐου 1439) καθήρεσε τὸν πάπαν Εὐγένιον ὡς σιμωνιακόν, αἱρετικὸν καὶ διαταράσσοντα τὴν εἰρήνην τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐξέλεξεν ἀντ' αὐτοῦ τὸν ὡς ἐρημίτην παρὰ τὴν λίμνην τῆς Γενεύης ζῶντα δοῦκα τῆς Σαβοΐας Amadeus καὶ ἠπείλησε δι' ἀφορισμοῦ πάντας οἵτινες δὲν ἤθελον ἀναγνωρίσει τὸν νέον πάπαν τὸν κληθέντα *Φήλικα Ε'*. Ἐν τῇ 41ῃ συνεδριάσει τῆς 23 Ἰουλίου 1440 ἀπέρριψε τὴν κατὰ τοῦ Φήλικος βοῦλλαν τοῦ πάπα Εὐγενίου. Τὸν Φήλικα ὅμως, ὅστις μετὰ μεγάλων τιμῶν ἐγένετο δεκτὸς ἐν Βασιλείᾳ, οὐδεὶς τῶν ἡγεμόνων ἀνεγνώρισεν ἐκτὸς τοῦ υἱοῦ του καὶ ἑνὸς δουκὸς τῆς Βαυαρίας, οὗτινος ὁ ἀδελφὸς ἐξελέγη καρδινάλιος, καὶ οὐδεὶς τῶν λαῶν ἐκτὸς τῶν Ἑλβετῶν. Ἡ τελευταία ἐλπὶς ἦτο ἡ ὑπὸ τῆς Γερμανίας ἀναγνώρισις, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς Φρειδερῖκος ἀπεστρέφετο καὶ τὴν σύνοδον καὶ τὸν πάπαν αὐτῆς. Κα[illegible] ἦλθε μὲν κατὰ τὴν στέψιν αὐτοῦ εἰς Βασιλείαν ἔνθα ἐγένετο μετὰ μεγάλων τιμῶν δεκτός, ἀλλὰ δὲν ἐπεσκέφθη τὴν σύνοδον καὶ δὲν ἠσπάσθη τὸν πόδα τοῦ πάπα, ἀλλὰ τὴν χεῖρα. Ἐπὶ μακρὸν ἐγίνοντο διαπραγματεύσεις καὶ πρὸς τὴν σύνοδον τῆς Βασιλείας καὶ πρὸς τὸν πάπαν Εὐγένιον, πρὸς τὸν ὁποῖον εὐκολώτερον θὰ συνεβιβάζετο, ἐὰν [illegible] οὗτος, πεπεισμένος ἤδη εἰς τὴν τελικὴν νίκην, ἀπέκρουε τὰς ἀπαιτήσεις του. Ἤδη ἐπὶ τῆς [illegible]

Digitized by Google

κρικῆς κλίνης εἶχε λάβει ὁ Εὐγένιος τὴν 7ην Φεβρουαρίου 1447 ὑποσχέσεις περὶ ἀναγνωρίσεως ἐπὶ ὡρισμένοις ὅροις παρὰ πολλῶν ἡγεμόνων. Τῇ 25ῃ Ἰουνίου τοῦ 1448 ἀπεφάσισεν ἡ σύνοδος νὰ μεταθέσῃ τὴν ἕδραν αὐτῆς εἰς Λωζάννην, ὅπου πρὸ μακροῦ εἶχε τὴν ἕδραν αὐτοῦ ὁ Φῆλιξ. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἡ Γαλλία ἀπῄτησε παρὰ τοῦ Φήλικος ὅπως ἀποβάλῃ τὸ ἀξίωμά του, ἡ δὲ σύνοδος ἀποκαμοῦσα ἐκ τῶν διαρκῶν ἐρίδων ἐξέλεξεν ὡς διάδοχον αὐτοῦ *Νικόλαον τὸν Ε'*, ὃν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Εὐγενίου εἶχον ἐκλέξει οἱ καρδινάλιοι ὡς διάδοχον αὐτοῦ. Τέλος τῇ 25ῃ Ἀπριλίου 1449 ἀπεφάσισε τὴν ἑαυτῆς διάλυσιν. Ὁ Φῆλιξ ἀπαρνηθεὶς τὸν τίτλον τοῦ πάπα ἀνηγορεύθη ὑπὸ τοῦ Νικολάου πρὸς ἀμοιβὴν καρδινάλιος, τὰ δὲ τελευταῖα ὑπολείμματα τῆς συνόδου ἐξηφάνισεν ὁ Αἰνείας Σύλβιος, ὡς *Παῦλος Β'*. Οὕτω διεψεύσθησαν αἱ μεγάλαι ἐλπίδες τῆς διαρρυθμίσεως τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, τὰς ὁποίας πολλοὶ εἶχον στηρίξει ἐπὶ τῆς συνόδου ταύτης καὶ ἀπεδείχθη διὰ μίαν ἔτι φορὰν ὅτι ἡ δυτικὴ ἐκκλησία εἶναι δύσκολον εἰ μὴ ἀδύνατον νὰ διαρρυθμισθῇ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου τῆς Βασιλείας εὑρηνται παρὰ *Mansi* Conciliorum collectio τόμ. XXIX—XXXI· πρβλ. ἔτι *Aeneae Sylvii* Commentarii de gestis, conc. Basil. καὶ Commentarius de rebus Basiliae gestis· ἔτι τὰ Monumenta conciliorum generalium seculi XV καὶ τοῦ *Ἰωάννου Haller* Concilium Basil. ἐν Βασιλείᾳ 1896. Περὶ τῆς συνόδου τῆς Βασιλείας πρβλ. *Lenfant* Histoire de concile de Basle. *Wersenberg* Die grossen Kirchenversammlungen des 15 und 16 Jahrb. τόμ. 2 σ. 271 ἑ. *Hefele* Conzilien geschichte τόμ. 7 καὶ *Voigt* Enea Silvio Piccolomini als Papst Paul II. Βερολῖνον 1856.
Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

Βασιλειάδης, *Ἐμμανουήλ*. Κατήγετο ἐκ Σμύρνης καὶ ἦτο συγγενὴς τοῦ *Παντελῆ Βασιλειάδη* (βλ. κατ.) κατὰ Φωτάκον (Βίοι σ. 281), ὅστις διαπιστοῖ ὅτι ἡ οἰκογένεια αὕτη ἐθυσιάσθη χάριν τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ Ἐμμανουὴλ ἔχων μέγαν ἐνθουσιασμὸν μετέσχε τῆς πολιορκίας τῆς Τριπόλεως, διαρκούσης τῆς ὁποίας ὁ Ὑψηλάντης τὸ ἀνέθηκε νὰ ἐπιθεωρῇ καὶ ἐξετάζῃ τὴν δύναμιν ἑκάστου τῶν πέριξ τῆς Τριπόλεως στρατοπέδων πρὸς ἔλεγχον τῆς παρουσίας τῶν ἀρχηγῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπόλεως παρηκολούθει τὸν Δ. Ὑψηλάντην, ἐκλείσθη δὲ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1822 εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὰ Δερβενάκια καὶ τὸν Ἰσθμόν, ὅπου μετεχειρίσθη καὶ τοὺς φανούς, ἤτοι εἶδος ὀπτικοῦ τηλεγράφου, πρὸς συνεννόησιν μετὰ τοῦ στόλου. Τῷ 1822 ἐστάλη πρὸς στρατολογίαν εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου. Τῷ 1826 διωρίσθη γενικὸς ἀστυνόμος τῆς Ἀργολίδος. Κατὰ τὸν Φωτάκον ὑπηρέτησε καὶ μετὰ τὸν ἀγῶνα μέχρι τοῦ 1855 ὡς ταμίας. Τ. Χ. Κ.

—Βασιλειάδης, *Παντελῆς*. Συγγενὴς τοῦ προηγουμένου, καταγόμενος καὶ οὗτος ἐκ Σμύρνης. Κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Ἀγῶνος εὑρέθη εἰς Δακίαν, διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου ὑπολοχαγὸς α' τάξεως, ὡς τοιοῦτος δὲ ἠκολούθησε τὸν Γεώργιον Ὑψηλάντην, ἀδελφὸν τοῦ ἀρχιστρατήγου, μέχρι τοῦ Ἰουνίου 1821, ὅτε διελύθησαν τὰ ἐκεῖ ἑλληνικὰ στρατεύματα. Κατελθὼν μετὰ μυρίας περιπετείας εἰς τὴν Ἑλλάδα προσέφυγεν εὐθὺς ὑπὸ τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην καὶ ἐτάχθη εἰς τὸ τακτικὸν σῶμα, πολεμήσας ὑπὸ τὸν ταγματάρχην Π. Γ. Ρόδιον γενναίως εἰς τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Δεκεμβρίου κατὰ τοῦ Ναυπλίου, ἥτις ἐματαιώθη. Κατόπιν μετέβη εἰς Κόρινθον, μετασχὼν τῆς ἁλώσεώς της, εὐθὺς δὲ κατόπιν τῷ 1822 ἔσπευσε πρὸς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τὸν Μαυροκορδάτον καὶ ἔλαβε μέρος, ψηφισθεὶς λοχαγός, εἰς τὰς μάχας τοῦ Κομποτίου καὶ τοῦ Πέτα μετὰ τοῦ Ταρέλλα. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1822 εὑρίσκετο εἰς τὸ Χάνι τῆς Γραβιᾶς, ἐκεῖθεν δὲ κατῆλθεν εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου καὶ ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων ἐφορμησάντων κατὰ τὴν ἅλωσίν του, χωρὶς ν' ἀναμιχθῇ εἰς διαρπαγάς, διαπρέψας κατὰ τὸν Γκουμπερνάτι μὲ ὅλον τὸν λόχον του. Ἀπὸ τῶν μέσων Αὐγούστου 1823 ἐτάχθη ὡς λοχαγὸς ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Ρόδιον μέχρι τοῦ 1824, ὅτε διελύθη ὅλον τὸ τακτικὸν σῶμα ἕνεκα τῶν ἐμφυλίων ταραχῶν εἰς ἃς δὲν ἀνεμίχθη. Ἀρχομένου τοῦ 1825, προβιβασθεὶς εἰς χιλίαρχον, ἐτάχθη εἰς τὸ σῶμα τοῦ Χατζηχρήστου ἐν Πάτραις καὶ ἐκεῖθεν ἐτράπη πρὸς ἄμυναν κατὰ τοῦ προελαύνοντος Ἰμβραήμ, τὸν Μάϊον δὲ πρὸς προάσπισιν τῶν Σπετσῶν, κινδυνευουσῶν ἐκ τοῦ στόλου τῶν ἐχθρῶν, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ὑψηλάντου. Τὸν Ἰούλιον ἀπέκρουσε ὑπὸ τὸν Θ. Κολοκοτρώνην τὸν Ἰμβραὴμ εἰς Βέρβαινα, ἐκεῖθεν δ' ἐστάλη εἰς τὸ Κωρύκειον Ἄντρον, ὁπόθεν τὸν Σεπτέμβριον 1825 ἐζήτησε τὴν ἄδειαν τῆς κυβερνήσεως νὰ παραλάβῃ ἀπὸ τὴν σύζυγον τοῦ φυλακισθέντος Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου τὸ κλειδὶ τῆς φυλακῆς, διότι ἐθεώρει ἐπικίνδυνον νὰ κρατῶσι τοῦτο οἱ ὀπαδοὶ τοῦ συλληφθέντος (Ἀρχ. *Κουντουριώτου* τομ. Ε', σελ. 262). Κατὰ τὸν Νικηταρᾶν, διέπρεψε τῷ 1827 κατὰ τὰς ἐκστρατείας τοῦ Καραϊσκάκη εἰς Ἀττικὴν καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν μάχην τῆς Ἀραχώβης. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

— Βασιλειάδης, *Σπυρίδων*. Ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν Πάτραις τῷ 1845 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τὴν 30 Αὐγούστου 1874. Σπουδάσας τὰ ἐγκύκλια μαθήματα εἰς τὸ γυμνάσιον τῶν Πατρῶν, ἐνεγράφη εἰς τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν καὶ λαβὼν δίπλωμα νομικῆς τῷ 1868 ἐγκατεστάθη ἐν Ἀθήναις μετερχόμενος τὸν δικηγόρον. Ἀλλ' ἡ νομικὴ ἐπιστήμη δὲν ἦτο ἡ ἑλκύουσα αὐτόν. Ἡ κλίσις του ἦτο ἡ λογοτεχνία καὶ ἰδίως ἡ δραματικὴ ποίησις. Ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἀφωσιώθη εἰς αὐτὴν καὶ κατὰ τὸν Βουτσιναῖον ποιητικὸν διαγωνισμὸν τοῦ 1866 ὑπέβαλε συλλογὴν λυρικῶν ποιημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Εἰκόνες καὶ Κύματα», ἥτις ἐξεδόθη τὸ αὐτὸ ἔτος. Ἡ συλλογὴ αὕτη, ἀποτελουμένη ἐκ ποιημάτων συντεθέντων κατὰ τὴν ἐφηβικήν του ἡλικίαν, δὲν ἐνεθουσίασε τοὺς κριτικούς του. Εἰς τὸν αὐτὸν ποιητικὸν διαγωνισμὸν τοῦ 1872 ὑπέβαλε νέαν συλλογὴν ποιημάτων, τὰ «Ἔπεα πτερόεντα», τὰ ὁποῖα ἐκρίθησαν εὐμενέστερον. Τῷ ὄντι ὁ ποιητὴς εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ ἀνδρωθῆ καὶ ἡ ποίησις του παρουσίαζε μεγίστην διαφορὰν κατά τε τὴν ἔμπνευσιν καὶ τὴν εὐρυθμίαν. Ὁ εἰσηγητὴς τῆς ἐπιτροπῆς λέγει ὅτι ὁ ποιητὴς «ἔχει τὴν φαντασίαν θερμὴν καὶ ζωηράν, τὴν γλῶσσαν εὐγενῆ, τολμηρὰν καὶ παρακεκινδυνευμένην, εἰκόνας ἐνίοτε καινοφανεῖς, πολλαχοῦ ὅμως καταπίπτει. Δὲν εἶναι μεμψίμοιρος καὶ κλαυστικός, ἀλλ' ἐπιθυμεῖ νὰ ζήσῃ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Περὶ τὴν ἐξεύρεσιν λυρικῶν ὑποθέσεων δεικνύει ὄχι μικρὰν ἀγχίνοιαν, ἀλλ' ἐνῷ συχνάκις ἀνευρίσκει βαρύτιμα μεταλλεῖα, δὲν γινώσκει καλῶς τὴν τέχνην τῆς ἐκκαμινεύσεως. Διὰ τοῦτο μᾶλλον πρέπει νὰ ἐπαινέσῃ τις τὴν ἐπίνοιαν ἢ τὴν πραγμάτωσιν τῶν ἐπινοημάτων». Ὁ Βασιλειάδης, ὅταν ἔγραφε τὰ ποιήματα ταῦτα, εὑρίσκετο εἰς τὴν πρώτην αὐτοῦ νεότητα, συνέπεσε δὲ νὰ γεννηθῇ εἰς τὴν περίοδον, καθ' ἣν ἐκυριάρχει ἀκόμη ἡ ρωμαντικὴ σχολή, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐπέδρα ὁ Λαμαρτῖνος καὶ ὁ Βίκτωρ Οὐγκώ. Περίεργως αἱ παγκόσμιαι ἰδέαι, αἱ προκύψασαι ἐκ τῆς παρισινῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1848 καὶ αἱ ὁποῖαι εἶχον κατακυριεύσει τὰς λοιπὰς εὐρωπαϊκὰς λογοτεχνίας, δὲν εἶχον φθάσει μέχρι τῶν ἑλληνικῶν ἀκτῶν.

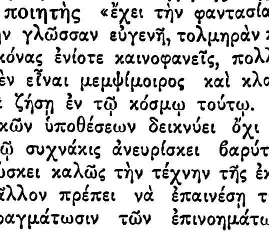

Σπυρίδων Βασιλειάδης.

Ὁ Βασιλειάδης ἠκολούθει τὰς τάσεις τῆς *Ἀττικῆς* λεγομένης ποιητικῆς σχολῆς, εὑρισκομένη εἰς πλήρη ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐπαναστατικὴν τοιαύτην, ἥτις, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ, ἠκολούθει τὰς παραδόσεις τοῦ ποιητοῦ τούτου. Ἡ σχολὴ αὕτη εἶχεν ἀποδεχθῆ ὡς ποιητικὴν γλῶσσαν τὴν δημοτικήν, ἐνῷ διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Σούτσου εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα εἶχε καθιερωθῆ εἰς τὴν ποίησιν ἡ καθαρεύουσα. Εἰς τοῦτο εἶχαν συντελέσει καὶ οἱ δύο ποιητικοὶ διαγωνισμοί, ὁ *Ράλλειος* καὶ ὁ *Βουτσιναῖος*, τῶν ὁποίων οἱ κριταὶ ἐδείκνυον προτίμησιν εἰς τὴν γλῶσσαν ταύτην, ἐξηναγκάζοντο δὲ οἱ διαγωνιζόμενοι νὰ ὑποκύπτουν εἰς τὰς ἀξιώσεις τῶν κριτῶν. Εἰς τοὺς ἀγῶνας τούτους, πλὴν τῶν Ἑπτανησίων, κατήρχοντο πάντες οἱ λοιποὶ γράφοντες στίχους, ἀποδίδοντες μεγάλην σημασίαν εἰς τὰ βραβεῖα αὐτῶν, προεκαλοῦντο δὲ σφοδραὶ διενέξεις μεταξὺ κριτικῶν καὶ ἀγωνιζομένων μετὰ πάντα διαγωνισμόν. Ἐξ αὐτῶν δὲ ἀκριβῶς τῶν διενέξεων κατεδεικνύετο ὅτι ἡ ποίησις εἶχεν ἀρχίσει ἤδη διανοίγουσα νέαν ὁδόν, ἡ μεταβολὴ δὲ αὕτη κατεδηλώθη ἀρχομένης τῆς τελευταίας εἰκοσαετίας τοῦ παρελθόντος αἰῶνος μετὰ ἐπαναστατικῆς τινος ὁρμῆς.

Ἀλλ' ὁ Βασιλειάδης ἀπέθανε νεώτατος, μόλις 28 ἐτῶν, ὥστε δὲν εὑρέθη ἐν τῷ κύκλῳ τῆς νέας καταστάσεως, οἱ νεωτερισμοὶ τῆς ὁποίας παρετηροῦντο οὐχὶ μόνον εἰς τὴν ποίησιν ἀλλ' εἰς τὸν ἐν γένει διανοητικόν, πολιτικὸν καὶ κοινωνικὸν βίον τῆς Ἑλλάδος. Ἐν τούτοις εἰς τὰ ποιήματα αὐτοῦ καὶ ἰδίως εἰς τὰ «Ἔπεα Πτερόεντα», διαφαίνεται ἡ τάσις αὐτοῦ, ὅπως ἀπομακρυνθῇ ἐκ τοῦ ἀκράτου ρωμαντισμοῦ καὶ στηριχθῇ ἐπὶ θετικωτέρου ἐδάφους. Ὁ χαρακτηρισμὸς δὲ τοῦ εἰσηγητοῦ τοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ 1872, ὅτι «ὁ ποιητὴς δὲν εἶναι κλαυστικὸς καὶ μεμψίμοιρος, ἀλλ' ἐπιθυμεῖ νὰ ζήσῃ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ», δεικνύει ὅτι ἔβλεπε τὴν ζωὴν διάφορον τῶν συγχρόνων του ποιητῶν, οἵτινες ἐπλήρουν τὴν ἀτμοσφαῖραν μὲ θρήνους καὶ κοπετούς. Ἀτύχημα ἦτο ὅτι ὁ Βασιλειάδης ἀπέθανε τόσον νέος καὶ προτοῦ τὸ τάλαντόν του λάβῃ τὴν τελικὴν αὐτοῦ μορφὴν καὶ συγχωνευθῇ πρὸς τὰς νέας ἰδέας, αἱ ὁποῖαι ἐφερον τὴν ποίησιν, ὅπως καὶ ὅλα τὰ εἴδη τῆς καλλιτεχνίας, εἰς τὸν κύκλον τῆς πραγματικότητος.

Ὅτι δ' ἐκεῖ ἔτεινεν ἡ ποίησις αὐτοῦ καταφαίνεται πλειότερον εἰς τὰ δραματικὰ αὐτοῦ ἔργα, εἰς τὰ ὁποῖα διὰ τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς ψυχολογίας προσεγγίζει τὸν πραγματισμόν. Ἡ κλίσις τοῦ Βασιλειάδου ἦτο μεγαλυτέρα πρὸς τὴν δραματικὴν ποίησιν, εἰς αὐτὴν δὲ ἀνεδείχθη πλειότερον. Εἰκοσιτρετὴς εἶχε δημοσιεύσει ἤδη δύο δράματά του τῷ 1868, τοὺς «Καλέργας» καὶ τὸν «Λουκᾶν Νοταρᾶν», λαβὼν τὰς ὑποθέσεις αὐτῶν ἐκ τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος. Τὰ δύο νεανικὰ ταῦτα ἔργα του ἠκολούθησεν ἡ ἔκδοσις τῷ 1873 πέντε νέων ἄλλων δραμάτων, περιληφθέντων εἰς τὸν πρῶτον τόμον τῶν «Ἀττικῶν Νυκτῶν» του, εἶναι δὲ ἡ «Γαλάτεια», ἡ «Σκύλλα», ἡ «Χίμαιρα», ὁ «Ὑψηλάντης», ἡ «Σεμέλη» καὶ ἡ «Ἀμάλθεια». Εἰς τοὺς προλόγους τῶν ἔργων του τούτων ὁ Βασιλειάδης διατυπώνει τὰς περὶ ἑλληνινοῦ θεάτρου ἰδέας του καὶ φαίνεται πιστεύων, ὅτι διὰ τῆς δραματικῆς ποιήσεως θὰ διεπαιδαγωγεῖτο ὁ ἑλληνικὸς λαός, ἰδέα, ἥτις ἄλλως τε εἶναι παραδεκτὴ ἀνέκαθεν πανταχοῦ.

Ἡ ἐργασία του αὕτη ὑπῆρξεν ὑπερτέρα πάσης ἄλλης. Ἡ ἐν τόσῳ μικρῷ χρονικῷ διαστήματι συγγραφὴ ἑπτὰ δραμάτων, δεικνύει ὄχι μόνον τὴν γονιμότητα τῆς φαντασίας τοῦ ποιητοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Βασιλειάδης εἶχε γεννηθῆ, ὅπως δώσῃ νέαν ὤθησιν εἰς τὴν θεατρικὴν παρ' ἡμῖν λογοτεχνίαν. Διότι, παρ' ὅλας τὰς ἀτελείας τὰς ὁποίας εὑρίσκουσίν τινες εἰς τὰ δράματά του, δὲν πρέπει νὰ παρίδῃ τις, ὅτι εἰς αὐτὰ ὑπάρχουσι τὰ στοιχεῖα τῆς ἀληθοῦς δραματικῆς τέχνης, ἥτις θὰ ἐτελειοποιεῖτο διὰ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ πλουτισμοῦ τῶν ποικίλων γνώσεων, τὰς ὁποίας ἀπαιτεῖ αὕτη.

Τὸ ἀτύχημα ἦτο ὅτι ὁ ποιητὴς ἀπέθανεν, ὅτε εἰσήρχετο εἰς τὸν κύκλον αὐτὸν τῶν μελετῶν, αἵτινες θὰ τοῦ ἐχρησίμευον πρὸς δημιουργίαν τοῦ δραματικοῦ κόσμου του, ἐμποτίζουσαι τὸ ἔμφυτον τάλαντον αὐτοῦ. Καὶ εἰς αὐτὰ ὅμως τὰ δημοσιευθέντα δράματά του καταδεικνύεται ἡ προσπάθεια αὐτοῦ πρὸς διάπλασιν γενικωτέρων χαρακτήρων καὶ τύπων, οἵτινες ἐνσαρκοῦσι μίαν ὡρισμένην ἱστορικὴν περίοδον, ἢ μίαν μορφὴν ἐνοπτρίζουσαν ἐν μέρει ἢ ἐν ὅλῳ τὰς ἀντιλήψεις καὶ τὰς ἰδέας τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἔζησεν.

Ἐκ τῶν δραμάτων του τὸ ἄριστον εἶναι καὶ τὸ τελευταῖον ποιηθὲν ὑπ' αὐτοῦ, ἡ «Γαλάτεια». Τὴν ἔμπνευσιν ἔλαβεν ἐκ τοῦ ἀρχαίου περὶ Πυγμαλίωνος μύθου καὶ ἐκ τοῦ δημοτικοῦ ᾄσματος τῆς «Ἄπιστης Γυναίκας». Ἀναμείξας τοὺς δύο τούτους μύθους, ἔπλασε τὸν τύπον τῆς Γαλατείας, κούφου καὶ ἀπίστου γυναικός, συρομένης μέχρι ἀπιστίας καὶ ἐγκληματικότητος καὶ πρὸς αὐτὸν ἀκόμη, πρὸς ὃν ὀφείλει τὴν ὕπαρξίν της. Ἡ πλοκὴ τοῦ δράματος εἶναι φυσικὴ καὶ τεχνικωτάτη, ἡ ψυχολογία του καθαρὰ καὶ οἱ χαρακτῆρες εὐκρινεῖς. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀνεβιβάσθη πλειστάκις ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἐκρίθη δὲ εὐμενέστατα καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ. Μεταφρασθεῖσα ὑπὸ τῆς *Ἰουλιέτας Ἀδάμ*, ἐκδιδούσης τότε τὸ παρισινὸν περιοδικὸν «La Nouvelle Revue», ἀνελύθη ἐν αὐτῷ καὶ ἐν ἄλλοις περιοδικοῖς, ἀνεβιβάσθη δὲ καὶ εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ παρισινοῦ θεάτρου τοῦ «Ὠδείου» μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ ὁ *Φιλοποίμην Παρασκευαΐδης* ἐξέδωκε δύο νέους τόμους τῶν «Ἀττικῶν Νυκτῶν», εἰς τοὺς ὁποίους περιελήφθησαν μελέται καὶ ποιήματα δημοσιευθέντα εἰς περιοδικὰ καὶ ἡμερολόγια, πρὸς δὲ σχεδιάσματα νέων ἔργων του. Ὁ θάνατος τοῦ Βασιλειάδου, ἐπισυμβὰς ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἑτέρου συνομηλίκου του ποιητοῦ *Δημητρίου Παπαρρηγοπούλου*, προεκάλεσε βαθυτάτην θλῖψιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν, ἥτις ἐκήδευσε τὸν μεταφερθέντα νεκρὸν του δημοτελῶς. Ὁ δῆμος Πατρῶν ἤγειρε πρὸς τιμὴν τοῦ ποιητοῦ τὴν προτομήν του εἰς τὴν κεντρικωτέραν τῆς πόλεως πλατεῖαν, καὶ ὁ σύλλογος τῶν ἐν Ἀθήναις δραματικῶν συγγραφέων ἐπανηγύρισε τὴν πεντηκοστὴν ἀπὸ τοῦ θανάτου του ἀμφιετηρίδα. Ἐκτὸς τοῦ ποιητικοῦ ἔργου του, ὁ Βασιλειάδης ἀφῆκε καὶ ἕτερον κοινωφελές τοιοῦτο, τὴν νυκτερινὴν σχολὴν τοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου «Παρνασσοῦ», καθ' ὅσον εἰς τὴν ἐμπνευσιν αὐτοῦ ὀφείλεται τὸ ἐπὶ πεντήκοντα ἑπτὰ ἔτη λειτουργοῦν ἵδρυμα τοῦτο. Ὁ τάφος του εὑρίσκεται ἐν τῷ νεκροταφείῳ Ἀθηνῶν, ὁ δὲ τύμβος του παριστᾷ μαρμάρινον βιβλίον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀντὶ πάσης ἄλλης ἐπιγραφῆς, ἔχει χαραχθῆ ὁ τίτλος τῶν βιβλίων του, «Ἀττικαὶ Νύκτες». Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

—Βασιλειάδου *ναυπηγεῖα* [*Ναυτ.*]. Νεωλκεῖα τῆς ἀνωνύμου εταιρίας τῶν ἐν τῷ προλιμένι Πειραιῶς συνεργείων «Βασιλειάδης», παρὰ τὸν κυματοθραύστην τοῦ βασιλέως Γεωργίου (Patent Slip Basiliades, ὡς ἀναφέρεται εἰς τὰς ναυτιλιακὰς ὁδηγίας τοῦ Mediterr. Pilot IV ἐκδ. 1918 σελ. 498). Αἱ κύριαι διαστάσεις τοῦ νεωλκείου εἶναι μῆκος 356 ποδῶν, πλάτους εἰς τὸ ἄνω χεῖλος 68 ποδ. καὶ εἰς τὸ κάτω 57 ποδ., μέσου βάθους δὲ 23 ποδῶν. Τὸ δὲ μέγιστον ἀνελκυόμενον βάρος 3500 τόννων. Προσέφερε καὶ προσφέρει μεγίστας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἐν γένει ναυτιλίαν. Σ. Ε. Λ.

Βασιλειανοὶ *μοναχοί*. Ὀνομάζονται οὕτω ἐν τῇ Δύσει οἱ μοναχοὶ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, καθόσον τὰ τοῦ μοναχικοῦ βίου ἐν τῇ Ἀνατολῇ διέπουσι μέχρι σήμερον οἱ κανόνες τοῦ *Μεγάλου Βασιλείου*.

Βασιλειανὸς (Basilianus). Ρωμαῖος διοικητὴς τῆς Αἰγύπτου κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα μ. Χ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καρακάλλα, δολοφονηθέντος ὑπὸ

Digitized by Google

τοῦ Μακρίνου, ἀρχηγοῦ τῶν Πραιτωριανῶν, κληθεὶς παρ' αὐτοῦ, γενομένου αὐτοκράτορος, ὅπως τὸν ἀντικαταστήσῃ εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο, ἦτο ἕτοιμος ν' ἀναχωρήσῃ, ὁπότε ἔμαθεν, ὅτι εἶχεν ἐκραγῆ ἐν Ρώμῃ ἐπανάστασις, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἡ εἰς τὸν θρόνον ἀνάρρησις τοῦ Ἡλιογαβάλου. Ὁ Βασιλειανὸς ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀλλὰ προδοθεὶς ὑπό τινος φίλου του συνελήφθη ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἡλιογαβάλου καὶ ἐθανατώθη ἐν ἔτει 218. Α. Δ.

Βασιλειανὸς κῶδιξ *[Κ. Διαθήκη]*. Ἑλληνικὸν χειρόγραφον τῆς Κ. Διαθήκης, ἀποκείμενον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ πανεπιστημίου τῆς ἑλβετικῆς πόλεως Βασιλείας. Εἶναι γεγραμμένον διὰ κεφαλαίων γραμμάτων καὶ περιλαμβάνει τὰ τέσσαρα εὐαγγέλια μετά τινων τυχαίων χασμάτων. Κατάγεται δ' ἐκ τοῦ Η' αἰῶνος, ὡς φαίνεται, καὶ θεωρεῖται ὡς ἓν τῶν ἀρίστων χειρογράφων τῆς λεγομένης συριακῆς οἰκογενείας καὶ ὡς εἷς τῶν ἀρίστων καὶ παλαιοτάτων ἀντιπροσώπων τοῦ κοινοῦ λεγομένου κειμένου. Εἰς Βασιλείαν μετηνέχθη τὸν ΙΕ' αἰῶνα πιθανῶς ὑπὸ τοῦ καρδιναλίου Ἰωάννου τῆς Ραγούσης. Ἤδη τῷ 1707 ἀντεβλήθη ὑπὸ τοῦ Mill, εἶτα δ' ὑπὸ τοῦ Wetstein, Tischendorf καὶ Tregelles. Συνήθως ἐν τῇ κριτικῇ τοῦ κειμένου δηλοῦται διὰ τοῦ E^e (07, ε 55).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Gregory*, Prolegomena ad novum testamentum graece τῆς κριτικῆς ἐκδόσεως τοῦ Tischendorf (1884 σ. 372—374) καὶ *Χ. Παπαϊωάννου*, τὸ κείμενον τῆς Κ. Διαθήκης (1918). Π. Ι. Μ.

Βασιλειὰς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1105. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ζαγορίτσάνη*. Κεῖται ΒΑ. τῆς Καστορίας, ἀφ' ἧς ἀπέχει 4 ὥρας. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Βέργα* (τέως *Μπέμπιστα* κάτ. 141). Δ.Ε.Μ.

Βασιλεῖδαι. Ἐπιφανὴς ἀριστοκρατικὸς οἶκος ἐν Ἐφέσῳ κατὰ τὸν ΣΤ' π. Χ. αἰῶνα. Βασιλείδης τὸ γένος ἦτο καὶ ὁ *Μέλας*, ὁ γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ βασιλέως τῆς Λυδίας Ἀλυάττου, ὅστις, ὅσον διὰ τῶν ὅπλων, τόσον καὶ διὰ τῶν ἐπιγαμιῶν πρὸς ἰσχυροὺς οἴκους τῶν κατὰ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας πόλεων, ἐπεδίωκε νὰ ἐμπεδώσῃ εἰς αὐτὰ τὴν λυδικὴν κυριαρχίαν. Βασιλεῖδαι ὁμοίως ἐμνημονεύοντο καὶ ἐν Ἐρυθραίᾳ. ΚΑΨ.

Βασιλείδης. Αἱρεσιάρχης ἀκμάσας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπὶ Ἀδριανοῦ, κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Β' αἰῶνος. Κατὰ Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα (Στρωμ. 7,106) ὁ Βασιλείδης ἐκαυχᾶτο ὅτι ἦτο μαθητὴς Γλαυκίου τινός, ἑρμηνέως τοῦ ἀποστόλου Πέτρου. Ὡς αἱρεσιάρχης ἐνεφανίσθη περὶ τὸ 133. Ὁ ἔλεγχος κατὰ Βασιλείδου, ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀγρίππα Κάστορος κατὰ τὸ α' ἥμισυ τοῦ Β' αἰῶνος γραφείς, δυστυχῶς ἀπωλέσθη καὶ οὕτω τὰς ἀρχαιοτέρας πληροφορίας περὶ Βασιλείδου ἔχομεν ἐκ τῶν Στρωματέων Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως.

Περὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Βασιλείδου ἔχομεν πηγὰς οὐσιωδῶς διαφερούσας ἀλλήλων, ἤτοι ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸν Εἰρηναῖον (κατὰ αἱρ. 1,24 καὶ 2,16) καὶ τὸν Ἐπιφάνιον (αἵρ. 24), ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸν Ἱππόλυτον (κατὰ πασῶν τῶν αἱρ. 7,2 καὶ 10,14). Κατὰ μὲν τοὺς πρώτους τὸ σύστημα τοῦ Βασιλείδου εἶναι *δυαρχικόν*, κατὰ δὲ τὸν Ἱππόλυτον, αὐστηρῶς *μονιστικόν*. Καὶ οἱ μὲν θεωροῦν ὡς ἀξιοπιστοτέραν τὴν ἔκθεσιν τοῦ Ἱππολύτου καὶ φρονοῦν ὅτι ὁ Εἰρηναῖος ἀναπτύσσει ἀπόψεις μεταγενεστέρων Βασιλειδιανῶν, ἄλλοι δέ, ὡς ὁ Salmon, ὁ Stachelin, ὁ Krueger καὶ ὁ Harnack φρονοῦν ὅτι ἡ ἔκθεσις τοῦ Εἰρηναίου εἶναι ἡ αὐθεντικωτέρα καὶ ὅτι ὁ Ἱππόλυτος ἐστηρίχθη ἐπὶ νόθων πηγῶν. Ἡ δευτέρα αὕτη γνώμη εἶναι καθ' ἡμᾶς ἡ ὀρθοτέρα. Τὸ κύριον ζήτημα, ὅπερ ἀπησχόλησε τὸν Βασιλείδην, ὡς καὶ πάντας τοὺς γνωστικοὺς αἱρετικούς, εἶναι «πόθεν τὸ κακόν;» (Ἐπιφ. 24,6). Ὁ Βασιλείδης, κατ' Εἰρηναῖον, ἐδίδασκεν ὅτι ἐκ τοῦ ἀγεννήτου, ἀκατονομάστου Θεοῦ ἀποκαλύπτεται ὁ νοῦς καὶ εἶτα ὁ λόγος, ἡ φρόνησις, ἡ σοφία, ἡ δύναμις, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ εἰρήνη· οὕτως ἀποτελεῖται ἡ *πρώτη ὀγδοάς*, ἐξ αὐτῆς τῆς ὀγδοάδος προκύπτει τὸ *δεύτερον πνευματικὸν βασίλειον*, ἐξ αὐτοῦ τὸ *τρίτον* καὶ οὕτω προέκυψαν ἀλληλοδιαδόχως 365 πνευματικὰ βασίλεια, ὧν ἕκαστον ἀποτελεῖται ἐξ ἑπτὰ αἰώνων. Τὸ σύνολον τῶν φωτεινῶν τούτων βασιλείων ἐδήλου ὁ Βασιλείδης διὰ τῆς συμβολικῆς λέξεως *ἀβρασαξ*, τῆς ὁποίας τὰ γράμματα ὡς ἀριθμοὶ λαμβανόμενοι καὶ προστιθέμενοι ἀποδίδουν τὸν ἀριθμὸν 365 (α=1, β=2, ρ=100, α=1, σ=200, α=1, ξ=60).

Πρὸς τὸ φωτεινὸν τοῦτο βασίλειον ὅμως ἀντιπαρετάχθη τὸ βασίλειον τοῦ ἐπίσης ἀϊδίου σκότους καὶ ἐπῆλθε τάραχος καὶ σύγχυσις. Κατὰ τὴν διαμάχην ταύτην μεταξὺ φωτὸς καὶ σκότους προέκυψεν ὁ κόσμος· ἐν ᾧ κατοικοῦμεν, μορφωθεὶς ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος τοῦ 365ου πνευματικοῦ βασιλείου, ἀναμείξαντος σπέρματα τοῦ πνευματικοῦ κόσμου μετὰ στοιχείων ὕλης ἐκ τοῦ βασιλείου τοῦ σκότους. Πρὸς ἀπολύτρωσιν τοῦ κόσμου τούτου ἀπὸ τῶν στοιχείων τῆς ὕλης ἀπεστάλη ὡς διάκονος σωτηρίας ἀνωτάτη θεία δύναμις, ὁ νοῦς, ὅστις ἡνώθη, ἐν μορφῇ περιστερᾶς ἐμφανισθείς, μετὰ τοῦ ἀνθρώπου Ἰησοῦ κατὰ τὸ βάπτισμα· διὰ συνεχῶν μετεμψυχώσεων κατορθοῦται ἡ ἀπολύτρωσις τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν. Δὲν ἠρνεῖτο τὸ πάθος τοῦ Σωτῆρος, ἀλλὰ δὲν ἀπεδίδεν εἰς αὐτὸ ἀπολυτρωτικὴν ἀξίαν· ὀπαδοί τινες τοῦ Βασιλείου ἐφρόνουν ὅτι Σίμων ὁ Κυρηναῖος ὑπέστη ἀντὶ τοῦ Σωτῆρος τὴν σταύρωσιν. Ἀξιομνημόνευτος εἶναι ἡ ἀντίληψις τοῦ Βασιλείδου, καθ' ἣν τὸ δεινοπαθήματα τῶν μαρτύρων καὶ τῶν ἀθῴων παιδίων δέον νὰ ἐξηγηθοῦν ὡς ἀπότισις ποινῆς διὰ μυστικὰς ἁμαρτίας ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ ἢ ἁμαρτίας γενομένας εἰς προηγουμένην τῆς παρούσης ὕπαρξιν τῆς ψυχῆς. Κατὰ Ὠριγένη ὁ Βασιλείδης ἔγραψεν εὐαγγέλιον, ὡς καὶ «Ἐξηγητικά», ἤτοι ἑρμηνείαν εἰς τὸ εὐαγγέλιόν του, ἐξ 24 βιβλίων, κατ' Ἀγρίππαν Κάστορα (παρ' Εὐσ. ἐκ. ἱστ. 4,7). Συγγραφεὺς τῶν αὐτῶν φρονημάτων ὑπῆρξε καὶ ὁ υἱὸς καὶ μαθητὴς τοῦ Βασιλείδου Ἰσίδωρος (βλ. λ.).

Ἡ αἵρεσις τῶν *Βασιλειδιανῶν* περιωρίσθη ἐν τῇ Κάτω Αἰγύπτῳ καὶ τὰ τέλη τοῦ Β' αἰῶνος φαίνεται ἐκλιποῦσα· ἡ εἴδησις τοῦ Ἱερωνύμου (ἐπιτ. 75,3) ὅτι ἡ αἵρεσις ἐπεξετάθη καὶ εἰς Ἱσπανίαν φαίνεται ἀπίθανος. Οἱ Βασιλειδιανοὶ κατὰ Κλήμεντα Ἀλεξανδρέα (Στρωμ. 1,21, ἐν *Migne* Ἑ. Π. 8,888) ἑώρτασαν πρῶτοι ἑορτὴν Θεοφανίων τὴν 15ην ἢ 11ην τοῦ μηνὸς *Τυβὶ* (10 ἢ 6 τοῦ καθ' ἡμᾶς μηνὸς Ἰανουαρίου) καὶ ἐξ αὐτῶν παρελήφθη ἡ ἑορτὴ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ (βλ. Θεοφάνια). Δ. Σ. Μ.

Βασιλειδιανοί· βλ. Βασιλείδης.

βασιλείδιον (τό)· μικρὸς βασιλεὺς τὴν ἐμφάνισιν, τὸ παράστημα.

Βασιλειές *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ δήμου Ἡρακλείου τῆς ἐπαρχίας Τεμένους τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Κάτ. (1928) 240. Ε. Γ.

Βασίλειο *[Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον ἐν Κύπρῳ παρὰ τὴν ἐπὶ τοῦ Κιλικίου αὐλῶνος παραλίαν, ἔνθα σώζονται σημεῖα ἀρχαίας οἰκήσεως. Τινὲς τοποθετοῦσιν ἐνταῦθα τὴν ἀρχαίαν πόλιν *Μακαρίαν*.

Βασίλειοι ἢ ***Βασιλικοὶ Σκύθαι.*** Ὄνομα, ὅπερ ἔδωσαν οἱ Ἕλληνες τοῦ Πόντου εἴς τινα φυλὴν *Σαρματῶν*, ἥτις διεκρίνετο διὰ τὸ πολεμικὸν αὐτῆς μένος. Α. Δ.

βασίλειον (τό)· χώρα, ἐπικράτεια ὑπὸ βασιλέως κυβερνωμένη: «βασίλειον τοῦ Βελγίου» || φρ. «ἀξίζει ἕνα βασίλειο», σχῆμα ὑπερβολῆς πρὸς δήλωσιν τῆς μεγάλης ἀξίας πράγματός τινος· || παροιμ. «σοῦ πάει τὸ βασίλειο», ὅπως δηλαδὴ ἐκ διαδοχῆς παραλαμβάνεται ἡ βασιλικὴ ἀρχή, οὕτω καὶ αἱ κακίαι τῶν γονέων κληροδοτοῦνται εἰς τοὺς παῖδας.

βασίλειος (ὁ, ἡ), **—ον** (τό)· ὁ τοῦ βασιλέως, ὁ ἀνήκων εἰς τὸν βασιλέα, βασιλικός: «βασίλειος θρόνος» || «*βασίλεια σῦκα*» καὶ «*βασίλειοι ἰσχάδες*» εἶδος σύκων, πιθανώτατα, τὰ σημερινὰ *βασιλικά*.

—Βασίλεια (τὰ) *[Ἀρχ.]*. Ἀγῶνες τελούμενοι ἐν Λεβαδείᾳ πρὸς τιμὴν τοῦ *Διὸς βασιλέως*. Ἡ ἀγωνιστικὴ θρησκευτικὴ αὕτη ἑορτή, οὖσα ἑορτὴ παμβοιωτική, ἱδρύθη μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις νίκην τῶν Θηβαίων ὑπὸ τὸν Ἐπαμεινώνδαν κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν (371 π.Χ.), διότι, κατὰ τὸν Διόδωρον, πρὸ τῆς μάχης ἦλθεν ἄγγελος (παρεσκευασμένος ὑπὸ τοῦ Ἐπαμεινώνδα) φέρων τὴν χαρμόσυνον εἴδησιν ὅτι ὁ Τροφώνιος προεῖπε νίκην τῶν Θηβαίων. Τῶν παμβοιωτικῶν ὅμως τούτων ἀγώνων, οἵτινες ἦσαν γυμνικοί, μουσικοὶ καὶ ἱππικοί, ἠδύναντο νὰ μετάσχωσι καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες. Κατ' ἀπομίμησιν τῶν Βασιλείων τῆς Λεβαδείας καὶ ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα καθιέρωσεν ἀγωνιστικὰς ὁμοίας ἑορτὰς βραδύτερον καὶ ὁ Μ. Ἀλέξανδρος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Τῶν ἐν Λεβαδείᾳ Βασιλείων ἀγωνοθέτης ἦτο πάντοτε εἷς Λεβαδεύς. ΚΑΨ.

— **βασίλεια** (τὰ) *[Ἀρχαιολ.]*· ἡ λέξις τίθεται κατὰ παράλειψιν τοῦ *δώματα*. Ἐκαλοῦντο οὕτω ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους τὰ *ἀνάκτορα*, κατ' ἐξοχὴν ὅμως ἡ ὀνομασία αὕτη ἀπεδίδετο ὑπ' αὐτῶν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κατ' ἐξοχὴν *βασιλέως*, δηλαδὴ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν (βλ. **ἀρχιτεκτονικὴ** τ. Ε' σ. 748 εἰκ. 17) Τῶν λοιπῶν βασιλέων τὰ ἀνάκτορα ἐκαλοῦντο ἄλλοτε μὲν βασίλεια, ἄλλοτε δέ, ὡς καὶ νῦν, ἀνάκτορα. Εἶναι φυσικόν, ὅτι ὄχι μόνον ὁ πλοῦτος, τὸν ὁποῖον εἶχον οἱ ἑκάστοτε οἰκοδομοῦντες ἀνάκτορα, ἀλλὰ καὶ τὰ τεχνικὰ μέσα, τὰ ὁποῖα διέθετον, καὶ ἰδίως ἡ βαθμὶς τοῦ πολιτισμοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκοντο οἱ λαοί, τῶν ὁποίων οὗτοι ἦρχον, ἔτι δὲ καὶ ἡ νοοτροπία αὐτῶν, ὑπῆρξαν τὰ αἴτια διὰ τὰ ὁποῖα δὲν εἶχον πάντοτε καὶ πανταχοῦ αἱ βασιλικαὶ κατοικίαι ὡρισμένα κοινὰ χαρακτηριστικά, διὰ τῶν ὁποίων νὰ δύναταί τις νὰ διακρίνῃ ταύτας ἀπὸ τὰς κατοικίας τῶν ἰδιωτῶν. Τούτου ἕνεκα αἱ οἰκίαι τῶν βασιλέων ἐν τῇ ἀρχαιότητι παρουσιάζουσι διαφορωτάτας μορφάς. Ἄλλοτε ὡμοίαζον αὗται μὲ τὰς οἰκίας τῶν εὐπορωτέρων ἐκ τῶν ὑπηκόων των, ἄλλοτε δὲ ὑπερεῖχον πάσης ἰδιωτικῆς κατοικίας καὶ προσελάμβανον μνημειώδη μορφήν. Ἐνῷ λοιπὸν τῶν ἡγεμόνων ἀπολιτίστων καὶ πτωχῶν λαῶν αἱ κατοικίαι ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον μικραὶ καὶ ἁπλαῖ, εἰς τοὺς πεπολιτισμένους λαοὺς τῆς ἀρχαιότητος τὸ μέγεθος καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια τοῦ βασιλικοῦ ἀνακτόρου ἦσαν ἓν τῶν μεγαλυτέρων δειγμάτων ὄχι μόνον τοῦ βασιλικοῦ μεγαλείου, ἀλλὰ καὶ τοῦ πλούτου, τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ ἀνωτέρου πολιτισμοῦ τοῦ κράτους τοῦ βασιλευομένου ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ὁ ὁποῖος κατῴκει ἐν τῷ ἀνακτόρῳ ἐκείνῳ. Οἱ βασιλεῖς ὅθεν τῶν ἰσχυρῶν καὶ πεπολιτισμένων κρατῶν τῆς ἀρχαιότητος ᾠκοδόμησαν μεγάλα καὶ μεγαλοπρεπῆ ἀνάκτορα, τὰ ἐρείπια τῶν ὁποίων καὶ σήμερον ἀκόμη κινοῦσι τὸν θαυμασμόν.

Τὰ βασίλεια τῆς ἡρωϊκῆς ἐποχῆς. Ὁ Ὅμηρος ἀγνοεῖ τὴν λέξιν βασίλεια μὲ τὴν σημασίαν ἀνάκτορα (ὅπως ἀγνοεῖ καὶ τὴν λέξιν ἀνάκτορα), καλεῖ δὲ τὴν οἰκίαν τοῦ βασιλέως διὰ τῶν αὐτῶν λέξεων, διὰ τῶν ὁποίων καὶ τὰς ἰδιωτικὰς οἰκίας, ἤτοι *δόμον* ἢ *δώματα* ἢ *μέγαρα*. Ἡ περιγραφὴ ὅμως βασιλικῶν μεγάρων ἐν τοῖς ὁμηρικοῖς ποιήμασιν εἶναι τοιαύτη, ὥστε εὐκόλως καταφαίνεται ὅτι ὁ ποιητὴς οὐδέποτε εἶχεν ἴδει ἀνάκτορα, ὁποῖα πράγματι ἦσαν τὰ ἀνάκτορα τῶν βασιλέων τῆς ἡρωϊκῆς ἐποχῆς, τῶν ὁποίων αἱ πράξεις ἐξυμνοῦνται ἐν τοῖς ὁμηρικοῖς ποιήμασιν. Καὶ αὐτὰ ἀλλως τε τὰ ἰδανικὰ ἀνάκτορα, δηλαδὴ αἱ κατοικίαι τῶν θεῶν, καὶ αὐτὴ ἡ τοῦ Διός, ὅπως περιγράφονται ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου, εἶναι πολὺ κατώτερα τῶν πραγματικῶν βασιλικῶν ἀνακτόρων, τῶν ὁποίων τὰ ἐρείπια ἀνευρέθησαν ἐν Κρήτῃ (Κνωσῷ, Φαιστῷ καὶ ἀλλαχοῦ), ἐν Ἀργολίδι (ἐν Μυκήναις καὶ πρὸ πάντων ἐν Τίρυνθι) καὶ ἐν πλείστοις ἄλλοις τόποις, εἰς τοὺς ὁποίους ἀναφέρονται τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα (βλ. **ἀρχιτεκτονικὴ** τ. Ε' σ. 750–751 εἰκ. 25, 26, 30, 33). Μόνον τὰ λαμπρὰ ἔπιπλα κασκευή, καὶ ἰδίως τὸ πλῆθος τῶν πολυτίμων μετάλλων, τὰ ὁποῖα εὑρίσκοντο εἴς τινα βασιλικὰ ἀνάκτορα, φαίνεται ὅτι γνωρίζει καὶ θαυμάζει ὁ Ὅμηρος. Οὕτω θαυμάζει τὰ ἀνάκτορα τοῦ Μενελάου διὰ τὸ ἐντὸς αὐτῶν πλῆθος χρυσοῦ, ἀργύρου, ἠλέκτρου καὶ χαλκοῦ, ἡ λάμψις τῶν ὁποίων ἦτο ὡς ἡ τοῦ Ἡλίου ἢ τῆς Σελήνης, καὶ παραβάλλει διὰ τοῦτο τὰ ἀνάκτορα ἐκεῖνα πρὸς τὴν αὐλὴν τοῦ Διός. Ποία ὅμως ἦτο ἡ πραγματικὴ μορφὴ τῶν ἀνακτόρων, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ κατασκευή, ἡ διακόσμησις καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια αὐτῶν, δὲν ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ ὁ ποιητής, ὁ ὁποῖος ἐν τῇ «Ἰλιάδι» καὶ τῇ «Ὀδυσσείᾳ» περιέγραψε τὴν ζωὴν καὶ ἐξύμνησε τὰς πράξεις τῶν ἡρώων τῶν κατοικησάντων ἐν τοῖς ἀνακτόροις ἐκείνοις, ὅπως δὲν ἠδύναντο νὰ φαντασθῶσι τοῦτο καὶ οἱ ἀκροαταὶ καὶ ἀναγνῶσται τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Μόλις κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ ἀνακάλυψις τῶν ἐρειπίων πολυαρίθμων ἀνακτόρων δι' ἀνασκαφῶν, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο εἰς πλεῖστα μέρη τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, κατέστησε δυνατὴν τὴν ἀναπαράστασιν τῶν ἀνακτόρων τῆς ἡρωϊκῆς περιόδου ὑπὸ τὴν πραγματικὴν αὐτῶν μορφήν.

Τὸ κοινὸν χαρακτηριστικὸν πάντων σχεδὸν τῶν ἀνακτόρων τῆς ἡρωϊκῆς περιόδου εἶναι, ὅτι ταῦτα εὑρίσκονται ἐπὶ τόπων ὑψηλῶν, συνήθως ἐπὶ τῶν ἀκροπόλεων (ἀκρόπολις τῶν Μυκηνῶν, Τίρυνθος, Ἀθηνῶν καὶ ἄλλαι), ἀποτελοῦνται δὲ ὄχι ἀπὸ ἓν μόνον οἰκοδόμημα ἀλλ' ἀπὸ ἀριθμόν τινα οἰκοδομημάτων προωρισμένων διὰ διαφόρους χρήσεις (ὡς λ. χ. δι' ἀποθήκας, φυλακεῖα, κατοικίας αὐλικῶν, σταύλους), τὰ ὁποῖα εἶναι ἐκτισμένα πέριξ τοῦ κυρίου οἰκοδομήματος τοῦ προωρισμένου νὰ χρησιμεύῃ ὡς ἐνδιαίτημα τοῦ βασιλέως καὶ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ. Ὡς πρότυπον τοιούτου ἀνακτόρου δύναται νὰ θεωρηθῇ τὸ ἐν Τίρυνθι, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐκτισμένον ἐπὶ τῆς θέσεως ἄλλου παλαιοτέρου οἰκοδομήματος, συγχρόνου πρὸς τὰ ἐν Κρήτῃ (Κνωσῷ καὶ Φαιστῷ) ἀνασκαφέντα ἀνάκτορα. Ὁ *βωμὸς* τοῦ *Ἑρκείου Διὸς* ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ ἀνακτόρου καὶ ἡ *ἑστία* ἐν τῷ μέσῳ τῆς αἰθούσης εἶναι τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῶν ἑλληνικῶν ἀνακτόρων τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων· κατὰ τὰ λοιπὰ τὰ ἀνάκτορα ἐκεῖνα δεικνύουσι καταφανῆ τὴν αἰγυπτιακὴν ἐπίδρασιν. Τὰ κρητικὰ μάλιστα ἀνάκτορα δεικνύουσι μεγίστην ὁμοιότητα πρὸς τὰ ἀνάκτορα καὶ ἄλλα οἰκοδομήματα τῆς Αἰγύπτου, ἰδίως ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς διακοσμήσεως.

Τὰ αἰγυπτιακὰ καὶ ἀσσυριακὰ ἀνάκτορα. Οἱ παλαιοὶ Αἰγύπτιοι δὲν ἐθεώρουν τὸ ἀνάκτορον ὡς τὴν μόνιμον κατοικίαν τοῦ βασιλέως. Ταύτην ἀπετέλει ἡ πυραμίς, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἔμελλε νὰ διαμένῃ διαρκῶς ὁ βασιλεὺς μετὰ τὸν θάνατόν του. Τὸ ἀνάκτορον, ὡς κτίριον προωρισμένον πρὸς ἐξάσκησιν τῶν βασιλικῶν ἔργων, δὲν ἐθεωρεῖτο ἁπλῶς κἂν ὡς κτῆμα τοῦ βασιλέως προσωπικόν, ἀλλ' ὡς κτῆμα τῆς βασιλείας, κατεχόμενον διὰ τοῦτο καὶ χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τοῦ ἑκάστοτε βασιλεύοντος. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον δὲν ἔδοσαν καὶ μεγάλην σημασίαν οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου εἰς τὴν οἰκοδομὴν μεγαλοπρεπῶν ἀνακτόρων, ἀλλ' εἰς τὴν οἰκοδομὴν ἄλλων μνημείων, καὶ ἰδίως πυ-

Digitized by Google

μίδων (δι' ἑαυτοὺς) καὶ ναῶν (διὰ τοὺς θεούς). Βεβαίως καὶ τὰ αἰγυπτιακὰ ἀνάκτορα εἶχόν τι τὸ ἐπιβάλλον καὶ μνημειῶδες, παραβαλλόμενα ὅμως πρὸς τὰ κολοσσιαῖα καὶ πολυτελέστατα ἀνάκτορα τῆς Ἀσσυρίας ὑπελείποντο πολὺ τούτων.

Ἐνῷ εἰς τὰ ἀσσυριακὰ ἀνάκτορα τὸ κύριον μέρος τοῦ οἰκοδομήματος κατελάμβανεν ἡ κατοικία τοῦ βασιλέως καὶ τὰ παραρτήματα αὐτῆς, ὡς πάρεργον δὲ τρόπον τινὰ εἴς τι ἄκρον τοῦ οἰκοδομήματος εὑρίσκετο καὶ ὁ ναὸς (βλ. Ἀσσυρία, τ. Ε' σ. 749 εἰκ. 19 καὶ σ. 875 — 876 εἰκ. 1, 2, 5, 6, 7, 9), ἐν Αἰγύπτῳ ὁ ναὸς ἦτο τὸ κύριον οἰκοδόμημα, τὸ δ' ἀνάκτορον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἦτο αὐτοτελὲς οἰκοδόμημα, ἀνεξάρτητον ἀπὸ τοῦ ναοῦ, καὶ κατὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν κατώτερον τούτου. Κατὰ τὴν πολυτέλειαν μόνην ἐν τῷ ἐσωτερικῷ δὲν ὑπελείποντο τὰ ἀνάκτορα τῶν βασιλέων τῆς Αἰγύπτου οὔτε τῶν ναῶν οὔτε τῶν ἀνακτόρων τῆς Βαβυλῶνος καὶ τῆς Νινευΐ· ὁ χρυσὸς καὶ τὸ ἐλεφάντινον ὀστοῦν προσέδιδον εἰς τὰ αἰγυπτιακὰ ἀνάκτορα ἐσωτερικῶς λαμπρότητα ὁμοίαν πρὸς τὴν τῶν ἀσσυριακῶν, τοιούτου δὲ ἀνακτόρου λαμπρότητα εἶχεν, ὡς φαίνεται, ὑπ' ὄψιν ὁ ποιητὴς ὁ θαμβούμενος ἐκ τῶν πολυτίμων μετάλλων ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Μενελάου, τοῖς περιγραφομένοις ἐν τῇ «Ὀδυσσείᾳ». Τὸ ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀμενώφιος τοῦ Δ' (κατὰ τὸν ΙΔ' π. Χ. αἰῶνα) κτισθὲν ἀνάκτορον ἐν Τὲλλ-ἐλ-Ἀμάρνα τῆς Αἰγύπτου ἦτο ἐφάμιλλον πρὸς τὰ ἀσσυριακὰ ἀνάκτορα, ὄχι μόνον κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ μέγεθος, ἦτο δηλαδὴ μνημειῶδες τῷ ὄντι οἰκοδόμημα, δυνάμενον νὰ παραβληθῇ πρὸς τὰ περιφημότατα τῶν ἄλλων ἐν Αἰγύπτῳ οἰκοδομημάτων. Αἱ θαυμάσιαι τοιχογραφίαι τοῦ ἀνακτόρου ἐκείνου, παριστῶσαι σκηνὰς ἐκ τοῦ φυσικοῦ (δένδρα, λίμνας, πτηνά), εἶναι παρεμφερεῖς πρὸς τὰς τοιχογραφίας τῶν κρητικῶν ἀνακτόρων τῆς Κνωσοῦ καὶ Φαιστοῦ.

Ἀνάκτορα κατ' ἀπομίμησιν. Ἡ αἰγυπτιακὴ καὶ ἡ ἀσσυριακὴ τεχνοτροπία, ὅπως καὶ ἐν ἄλλοις, οὕτω καὶ ἐν τῇ μορφῇ τῶν ἀνακτόρων, ἰσχυρῶς ἐπέδρασαν ἐπὶ πάντας τοὺς πέριξ οἰκοῦντας λαούς, καὶ ἰδίως ἐπὶ τοὺς κατοίκους τῆς Συρίας καὶ Μικρᾶς Ἀσίας ἀφ' ἑνός, καὶ τῆς Μηδίας καὶ Περσίας ἀφ' ἑτέρου, τῶν ὁποίων τὰ ἀνάκτορα ἐμφανίζουσι τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀσσυριακῆς τεχνοτροπίας ὑπὸ αἰγυπτιακὴν ἐπίδρασιν. Ὡς δεῖγμα συριακῆς τεχνοτροπίας δύναται νὰ ληφθῇ τὸ περίφημον ἀνάκτορον τοῦ Σολομῶντος ἐν Ἱερουσαλήμ, ὅπως περιγράφεται ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ἐνῷ ἐν Μηδίᾳ καὶ Περσίᾳ πολυάριθμα ἐρείπια ἀνακτόρων ἀνευρέθησαν.

Τὸ ἀνάκτορον τοῦ Σολομῶντος ἐν Ἱερουσαλήμ: Τῆς αἰγυπτιακῆς καὶ ἀσσυριακῆς τεχνοτροπίας μεῖγμα ἦτο, ὡς εἴπομεν, τὸ ἐν Ἱερουσαλὴμ ἀνάκτορον τοῦ Σολομῶντος, τοῦ ὁποίου λεπτομερῆ περιγραφὴν δίδει ἡ Παλαιὰ Διαθήκη. Ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τούτῳ κυριαρχεῖ ὁ ἀσσυριακὸς τύπος ἐν τῷ σχεδιογράμματι· τὸ ἀνάκτορον ἦτο στενῶς συνδεδεμένον μὲ τὸν ναὸν (τὸν περίφημον ναὸν τοῦ Σολομῶντος), μὲ τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ὁποίου καὶ συνεκοινώνει δι' ἰδιαιτέρας εἰσόδου, καὶ τὸ σύνολον εἶχε μεγάλην ὁμοιότητα μὲ τὸ ἀσσυριακὸν ἀνάκτορον τοῦ *Χορσαβάδ*. Ἐν τῷ ἀνακτόρῳ ὅμως τοῦ Σολομῶντος ὑπῆρχε καὶ μέγας ἀριθμὸς κιόνων, ἰδίως ἐν τῇ αἰθούσῃ, τοῦτο δὲ μαρτυρεῖ, ὅτι ἐν αὐτῷ ὁ ἀσσυριακὸς τύπος ὑπέστη καὶ ἐπίδρασιν αἰγυπτιακήν.

Τὰ μηδικὰ καὶ περσικὰ ἀνάκτορα: Τῶν ἀσσυριακῶν ἀνακτόρων ἐξέλιξις, ὑπὸ αἰγυπτιακὴν κατ' ἀρχάς, βραδύτερον δὲ καὶ ὑπὸ ἑλληνικὴν ἐπίδρασιν, δύνανται νὰ θεωρηθῶσι καὶ τὰ περσικὰ «*βασίλεια*», τὰ περίφημα δηλαδὴ ἀνάκτορα τοῦ Δαρείου καὶ Ξέρξου, τὰ εὑρισκόμενα ἐν Περσεπόλει (τὰ πυρποληθέντα ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου) καὶ ἐν Σούσοις, καὶ τὰ ἐν Ἐκβατάνοις μηδικὰ ἀνάκτορα, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ᾠκοδόμησεν ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῶν Μήδων Δηιόκης. Τὰ ἀνάκτορα ταῦτα δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τὸ πρότυπον τῶν περσικῶν ἀνακτόρων, καίτοι καὶ αὐτὰ οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἁπλῆ ἀπομίμησις τῶν ἀσσυριακῶν, ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς περιγραφῆς των ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ἐξάγεται. Οὕτω ὁ Δηιόκης, θέλων νὰ οἰκοδομήσῃ ἀνάκτορα ἀντάξια ἑαυτοῦ, ἐξέλεξεν ὡς τοποθεσίαν ἕνα λόφον κωνοειδῆ, τὸν ὁποῖον καὶ τεχνητῶς κατέστησε τοιοῦτον. Τὸν λόφον τοῦτον περιέβαλε δι' ἑπτὰ ὁμοκέντρων κυκλικῶν τειχῶν, ἐντὸς τοῦ ἐσωτάτου τῶν ὁποίων ἀνήγειρε τὸ οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κατοικία του. Ἐντὸς τῶν τειχῶν τούτων, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἦτο ὑψηλότερον τοῦ ἔξωθεν περιβάλλοντος αὐτὸ μόνον κατὰ τὸ ὕψος τῶν προμαχώνων, δὲν ἐπέτρεψεν ὁ βασιλεὺς νὰ κατοικῇ ἄλλος τις, εἰμὴ αὐτὸς καὶ οἱ περὶ αὐτόν· ὁ λαὸς κατῴκησεν ἔξω τῶν τειχῶν, οὕτω δὲ τὰ ἀνάκτορα εὑρέθησαν ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτάτου μέρους τῆς πόλεως ἡ ὁποία ἐσχηματίσθη πέριξ αὐτῶν. Τέλος πρὸς μεγαλυτέραν ἐπίδειξιν τοῦ βασιλικοῦ μεγαλείου οἱ προμαχῶνες ἑκάστου τῶν ἑπτὰ τειχῶν ἔλαβον καὶ διάφορον ἕκαστος χρωματισμόν· τοῦ προτελευταίου μάλιστα τείχους οἱ προμαχῶνες ἐπηργυρώθησαν, οἱ δὲ τοῦ τελευταίου καὶ ἐσωτερικωτάτου ἐπεχρυσώθησαν. Περὶ τοῦ ἀνακτόρου τούτου τῶν Ἐκβατάνων ὁμιλῶν καὶ ὁ Πολύβιος ἐπικυροῖ τὰ περὶ ἐπαργυρώσεως καὶ ἐπιχρυσώσεως ἀναφερόμενα ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου λέγων, ὅτι οἱ κίονες καὶ αἱ δοκοὶ τῆς στέγης ἐν τῷ ἀνακτόρῳ ἐκείνῳ ἦσαν ἐκ ξύλου κέδρου ἢ κυπαρίσσου καὶ ὅτι ἦσαν κεκαλυμμένοι δι' ἀργυρῶν καὶ χρυσῶν πλακῶν, ὅπως καὶ τὸ ἐξωτερικὸν τῆς στέγης τοῦ ἀνακτόρου.

Ἡ περιγραφὴ τοῦ ἐν Ἐκβατάνοις ἀνακτόρου ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου καὶ τὰ ἐρείπια τούτου καὶ τῶν ἄλλων μηδοπερσικῶν ἀνακτόρων, καὶ πρὸ πάντων τοῦ ἐν Περσεπόλει, ἐμφανίζουσι τὸν περσικὸν τύπον ὡς ἐξέλιξιν τοῦ ἀσσυριακοῦ ὑπὸ αἰγυπτιακὴν ἐπίδρασιν ἐν τῇ διακοσμήσει καὶ τῇ χρήσει κιόνων, τῶν πολυτίμων δὲ μετάλλων ἡ χρῆσις συμφωνεῖ μὲ τὸν χαρακτῆρα τῆς διακοσμητικῆς τέχνης τῶν ἀνατολικῶν λαῶν.

Τὰ ἀνάκτορα τῶν ἑλληνιστικῶν κρατῶν. Οἱ διαμοιράσαντες τὸ κράτος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ ἱδρύσαντες ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτοῦ τὰ καλούμενα ἑλληνιστικὰ βασίλεια τῆς Ἀνατολῆς, εἰς ἔνδειξιν τῆς αὐτοτελείας καὶ τῆς δυνάμεως αὐτῶν, ἔσπευσαν νὰ οἰκοδομήσωσι μεγαλοπρεπῆ ἀνάκτορα κατ' ἀπομίμησιν τῶν ἀνακτόρων τῶν παλαιῶν βασιλέων τῆς Περσίας καὶ τῶν πρὸ τούτων τῆς Βαβυλωνίας καὶ Ἀσσυρίας καὶ νὰ ἐγκατασταθῶσιν ἐν αὐτοῖς μετὰ λαμπρᾶς καὶ πολυαρίθμου αὐλῆς. Ὡς πρότυπα διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ἀνακτόρων ἐκείνων ἐχρησίμευσαν, ὡς εἴπομεν, τὰ πολυάριθμα ἀνάκτορα τῶν παλαιῶν βασιλέων τὰ εὑρισκόμενα ἐν τῇ χώρᾳ. Οἱ ἀναλαβόντες ὅμως τὴν κατασκευὴν τῶν νέων ἀνακτόρων ἀρχιτέκτονες ἦσαν Ἕλληνες, ὅπως Ἕλληνες ἦσαν καὶ οἱ πολυάριθμοι καλλιτέχναι (γλύπται, ζωγράφοι κλπ.) οἱ ἐργασθέντες πρὸς διακόσμησιν αὐτῶν. Κατεσκευάσθησαν λοιπὸν ἀνάκτορα μὲ περσικὴν μὲν πολυτέλειαν καὶ ἐπιβλητικότητα, ἀλλὰ μὲ ἑλληνικὸν ῥυθμὸν καὶ μὲ ἑλληνικὴν κομψότητα καὶ χάριν, εἰς τὰ ὁποῖα ἐγκατέστησαν οἱ βασιλεῖς οἱ διαδεχθέντες τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον. Τὰ περιφημότερα τῶν ἀνακτόρων ἐκείνων ἦσαν τὰ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Ἀντιοχείᾳ, τὰ ὁποῖα καταλαμβάνοντα ἀπέραντον ἔκτασιν ἀπετελοῦντο ἀπὸ πλῆθος οἰκοδομημάτων χρησιμευόντων πρὸς παντοίους σκοπούς, ἀπὸ βιβλιοθήκας, σχολάς, μουσεῖα, κήπους, περιπάτους καὶ ἄλση, καὶ τὰ ὁποῖα, ἰδίως τὸ τῶν Πτολεμαίων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐχρησίμευσαν ὡς πρότυπα διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ἀνακτόρων τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους.

Γ. Ι. ΚΑΡΒΕΛΑΣ

— **βασίλ.ιον** (τὸ) *['Αρχ.]*. Ἓν τῶν ἀρχαιοτάτων ἐν Ἀθήναις ἀρχείων. Ἔκειτο πλησίον τοῦ Βουκολείου καὶ τοῦ Πρυτανείου, συνήδρευον δὲ ἐν αὐτῷ οἱ ἐξ εὐπατριδῶν τέσσαρες φιλοβασιλεῖς. (βλ. λ.) καὶ ὅτε συνεσκέπτοντο μετὰ τοῦ βασιλέως ὡς ἐπιμεληταὶ τῶν ἱερῶν καὶ ὅτε συνεδίκαζον μετ' αὐτοῦ.

ΚΑΨ.

— **βασίλειος *θύρα*** *['Αρχ. Θέατρ.]*. Ἡ μέση θύρα τῆς *τραγικῆς σκηνῆς*, τῆς ὁποίας ὁ διάκοσμος παρίστανε συνήθως τὸ ἐξωτερικὸν ἀνακτόρου. Αἱ ἑκατέρωθεν τῆς βασιλείου θύρας δύο ἄλλαι τοιαῦται ἐκαλοῦντο, κατὰ τὸν Πολυδεύκην, *ξενῶνες*. Ὁ Πολυδεύκης ἐν τούτοις, εἰδικώτερον ἀναφέρων τὰ κατ' αὐτάς, τὴν μὲν μέσην θύραν ὀνομάζει *βασίλειον*, τὴν δὲ δεξιὰν *ξενῶνα* καὶ τὴν ἀριστερὰν *εἱρκτήν*. Ἐκ τῶν θυρῶν αὐτῶν, ἡ μὲν βασίλειος ἔφερεν εἰς τὰ διαμερίσματα τοῦ βασιλέως, ἡ πρὸς τὰ δεξιὰ εἰς τοὺς ξενῶνας καὶ ἡ πρὸς τ' ἀριστερὰ εἰς εἱρκτήν, ἱερόν, γυναικωνίτιδα ἢ ἄλλο τι τοιοῦτο διαμέρισμα. Οἱ νεώτεροι, βασιζόμενοι ἐπὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ Πολυδεύκους, ὅτι ὁ μὲν πρωταγωνιστὴς εἰσήρχετο εἰς τὴν σκηνὴν διὰ τῆς *βασιλείου* θύρας, ὁ δὲ δευτεραγωνιστὴς διὰ τῆς *δεξιᾶς* καὶ ὁ τριταγωνιστὴς διὰ τῆς *ἀριστερᾶς* (Πολυδ. IV 124), ἀποδίδουν εἰς τοῦτο συμβολικὴν σημασίαν λέγοντες, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἠδύναντο νὰ διακρίνωσιν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοὺς ὑποδυομένους τὰ πρόσωπα ταῦτα ὑποκριτάς, προσέχοντες εἰς τὴν θύραν δι' ἧς εἰσήρχοντο εἰς τὴν σκηνήν. Ἡ σκέψις ὅμως αὕτη εἶναι ἀτυχής, τὸ μὲν διότι εἴς τινα τῶν σωζομένων δραμάτων οἱ πρωταγωνισταὶ ἐξ οὐδεμιᾶς τῶν ἀνωτέρω τριῶν θυρῶν εἰσέρχονται τὸ πρῶτον εἰς τὴν σκηνήν, ὡς συμβαίνει ὅταν ἔρχωνται ἐκ τῶν πλαγίων εἰσόδων ὁ Ἀγαμέμνων ἢ ὁ Ὀρέστης τοῦ Αἰσχύλου, τὸ δὲ διότι ὁ κατὰ συνθήκην χαρακτηρισμὸς τῶν τριῶν θυρῶν τοῦ βάθους βασίζεται ἐπὶ τῆς *κοινωνικῆς* ἱεραρχίας τῶν προσώπων καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῆς δραματικῆς ἀξίας αὐτῶν, εἶναι δὲ γνωστόν, ὅτι εἰς τ' ἀρχαῖα δράματα συνηθέστατα οἱ ὑποκρινόμενοι βασιλεῖς ἢ θεοὺς εἶχον τριτεύοντας ῥόλους, οἱ δὲ ὑποκρινόμενοι ἄλλα ὑποδεέστερα κοινωνικῶς πρόσωπα πρωτεύοντας τοιούτους. Κατ' ἀκολουθίαν, ὅταν ὁ Κρέων ἐν τῇ Σοφοκλείῳ «Ἀντιγόνῃ» ἢ ὁ Κρεσφόντης ἐν τῇ ὁμωνύμῳ τραγῳδίᾳ τοῦ Εὐριπίδου εἰσήρχοντο εἰς τὴν σκηνὴν διὰ τῆς *βασιλείου θύρας* καὶ ἡ Ἀντιγόνη διὰ τῆς θύρας τοῦ γυναικωνίτου, θὰ ἐπέφερον σύγχυσιν μεταξὺ τῶν θεατῶν, οἵτινες θὰ ἐξελάμβανον τοὺς μὲν δύο πρώτους ὡς πρωταγωνιστάς, ἐνῷ δὲν ἦσαν παρὰ τριταγωνισταί, τὴν δὲ Ἀντιγόνην ὡς δευτεραγωνιστήν, ἐνῷ ἦτο τὸ κύριον τῆς τραγῳδίας πρόσωπον.

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

— **βασίλειος *στοά*** *['Αρχ.]*. Ἡ ἐν τῇ ἀγορᾷ τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν στοά, ἐν ᾗ ἐδίκαζεν ὁ «ἄρχων βασιλεύς»: «Πρώτη δέ ἐστιν (μετὰ τὸν Κεραμεικὸν) ἐν δεξιᾷ καλουμένη στοὰ βασίλειος, ἔνθα καθίζει βασιλεὺς ἐνιαυσίαν ἄρχων ἀρχήν, καλουμένην βασιλείαν» (*Παυσ.* 1.31—14,6).

ΙΑΚ. Χ. Δ

— **βασίλειος *τάξις***. Οὕτω καλεῖται παρὰ Βυζαντινοῖς ἡ αὐλικὴ ἐθιμοτυπία.

Ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ἐγράφη ἔργον φέρον ἐν τοῖς χειρογράφοις τὸν τίτλον: «Κωνσταντίνου τοῦ φιλοχρίστου καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ τῷ αἰωνίῳ βασιλεῖ βασιλέως, υἱοῦ Λέοντος τοῦ σοφωτάτου καὶ ἀειμνήστου βασιλέως, σύνταγμά τι καὶ βασιλείου σπουδῆς ὄντως ἄξιον ποίημα», ἐκδοθὲν δὲ ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἔκθεσις τῆς βασιλείου τάξεως*» (λατ. De ceremoniis aulae byzantinae).

Ὁπόσην σημασίαν ἀπέδιδον ἐν Βυζαντίῳ ἀνέκαθεν, καὶ τότε, καὶ μετὰ ταῦτα, μέχρι καὶ τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τὰ τῆς αὐλικῆς ἐθιμοταξίας ἀποδεικνύεται πρῶτον μὲν ἐκ τῶν ποικίλων καὶ πολυαρίθμων ἐν τῇ βυζαντινῇ αὐλῇ ἀξιωμάτων, ἐκ τῶν λεπτομερῶν καθηκόντων τῶν τιτλούχων, τῶν περιβεβλημένων ἓν ἕκαστον αὐτῶν, ἐκ τῆς ἄκρας φροντίδος καὶ περὶ τῆς στολῆς ἀκόμη ἑκάστου τῶν τιτλούχων αὐτῶν, ἔπειτα δὲ ἐκ τοῦ ὅτι οὐδὲ βασιλεῖς ἀπηξίωσαν ἵνα συγγράψωσι περὶ τῶν θεμάτων αὐτῶν. Ὁ ὑπὸ τοῦ ἐν λόγῳ μάλιστα βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου πρόλογος εἰς τὴν ἀνωτέρω συγγραφὴν ἄριστα δικαιολογεῖ τὴν ἀνάγκην τῆς αὐστηρᾶς αὐλικῆς ἐθιμοταξίας.

Μηδὲ πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ὁ Πορφυρογέννητος ἦτο κοινός τις συλλογεὺς αὐλικῶν ἐθιμοτυπιῶν μόνον. Διότι καὶ περὶ τῶν «θεμάτων» σοφωτάτην συγγραφὴν ἔγραψε: «τῶν ἀνηκόντων τῷ βασιλείῳ τῶν Ῥωμαίων, πόθεν ἔσχον τὰς ὀνομασίας, καὶ τί σημαίνουσιν αἱ τούτων ὀνομασίαι, καὶ ὅτι τὰ μὲν αὐτῶν ἀρχαΐζουσι, τὰ δὲ νέαν ἐκτήσαντο τὴν προσηγορίαν» (*Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου* τόμ. Γ'). Ἀλλὰ καὶ πολύτιμον συγγραφὴν κατέλιπε περί: «Διοικήσεως τοῦ Κράτους», «Κωνσταντίνου τοῦ ἐν Χριστῷ βασιλεῖ αἰωνίῳ βασιλέως Ῥωμαίων», ἀπευθυνομένην πρὸς τόν: «Ἴδιον υἱὸν Ῥωμανόν, τὸν θεοστεφῆ καὶ πορφυρογέννητον βασιλέα», καὶ ἄλλα δὲ πλεῖστα ἐφρόντισε νὰ γραφοῦν.

Ὅταν ἄρα συγγραφεὺς δοκιμώτατος, οἷος ὁ ἐν λόγῳ βασιλεύς, δὲν ἀπηξίωσεν, ἵνα ἐνασχοληθῇ καὶ εἰς συγγραφὴν περὶ τῆς αὐλικῆς ἐθιμοταξίας, οἴκοθεν δυνάμεθα νὰ κατανοήσωμεν ὁποία σημασία ἀπεδίδετο εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ προλόγου τοῦ Βασιλέως, μέρος τοῦ ὁποίου παρατίθεμεν ἐν μεταφράσει εἰς τὴν νεωτέραν:

«Εἰς ἄλλους μέν τινας ἴσως ἤθελε φανῇ τὸ παρὸν ἔργον περιττόν, τοιοῦτοι δὲ οἱ μὴ φροντίζοντες τοσοῦτον περὶ τῶν ἀναγκαίων πραγμάτων, εἰς ἡμᾶς ὅμως τὸ πρᾶγμα εἶναι καὶ λίαν ἀγαπητὸν καὶ περισπούδαστον καὶ τῶν ἄλλων ὅλων οἰκειότερον, διότι διὰ τῆς ἐπαινετῆς τάξεως ἡ βασιλικὴ ἀρχὴ δείκνυται κοσμιωτέρα καὶ πρὸς τὸ εὐσχημονέστερον ἀνατρέχει καὶ εἶναι θαυμαστὴ καὶ εἰς τὰ ἔθνη καὶ εἰς τοὺς ἡμετέρους πολίτας.... Ἵνα λοιπὸν μὴ φανῶμεν, ἀτάκτως φερόμενοι, ὅτι τὴν βασιλικὴν καθυβρίζομεν μεγαλειότητα, ἐνομίσαμεν, ὅτι ἔπρεπε καὶ ὅσα παρὰ τῶν παλαιοτέρων ἐφευρέθησαν καὶ παρὰ τῶν ἰδόντων διηγγέλθησαν καὶ παρ' ἡμῶν αὐτῶν παρετηρήθησαν καὶ ὑφ' ἡμῶν ἐνηργήθησαν, ταῦτα διὰ φιλοπόνου μελέτης ἐκ πολλῶν νὰ ἐρανισθῶμεν καὶ πρὸς εὐσύνοπτον κατανόησιν ἐν τῷ παρόντι φιλοτεχνήματι νὰ ἐκθέσωμεν, καὶ «πατρίων ἐθῶν παρεωραμένων παράδοσιν τοῖς μεθ' ἡμᾶς ἐνσημήνεσθαι» (ἔτι δὲ ἐνομίσαμεν, ὅτι ἔπρεπε), δρεψάμενοι, οὕτως εἰπεῖν, ἄνθη τινὰ ἐκ λειμώνων, νὰ παραθέσωμεν αὐτὰ τῇ βασιλικῇ λαμπρότητι εἰς ἀσύγκριτον εὐπρέπειαν, καὶ νὰ ἱδρύσωμεν εἶδός τι κατόπτρου διαυγοῦς καὶ πρὸ μικροῦ καθαρισθέντος, ἐν ᾧ καὶ τὰ τῇ βασιλείῳ ἀρχῇ πρέποντα καὶ τὰ τῷ συγκλητικῷ συστήματα ἄξια κατοπτευόμενα, ἐν τάξει καὶ κόσμῳ αἱ τοῦ κράτους ἡνίαι διεξάγονται». Κατὰ δὲ τὴν κρατοῦσαν γνώμην ἡ *βασίλειος τάξις* τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς ἐχρησίμευσεν εἰς πλείστους καὶ ὡς ὑπόδειγμα τῆς *ἐθιμοταξίας* τῶν εὐρωπαϊκῶν αὐλῶν εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους. (Βλ. ἀνεκδότων «ἱστορικῶν καὶ πολιτικῶν ἀπομνημονευμάτων» μου τόμ. ΙΓ', σελ. 4698—4709, καὶ σχετικὴν μελέτην μου ἐν «Ἑστίᾳ» τῆς 18 Ἰανουαρίου 1914 ἔτους).

Διαιρεῖ δὲ τὸ ἔργον αὐτοῦ ὁ ἐστεμμένος συγγραφεὺς εἰς βιβλία καὶ κεφάλαια, ἀποτελοῦντα σελίδας 807 τοῦ ῥηθέντος τόμου Α', ἐν οἷς ἐκτίθενται λεπτομερέστατα ὅσα δέον νὰ τηρῶνται κατὰ πᾶσαν περίστασιν. Κανονίζονται «ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, προκένσου γινομένου ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, ἤτοι τάξις καὶ ἀκολουθία τῶν εὐσήμων καὶ περιφανῶν προελεύσεων, ἐν αἷς οἱ βασιλεῖς ἀπίασιν ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ». Ὁρίζεται ὁ τρόπος καθ' ὃν προσκαλοῦνται αἱ ἀρχαὶ καὶ τὰ σεκρέτα, καθαρί-

Digitized by Google

ζονται αἱ ὁδοί, δι' ὧν θέλουσι διέλθει οἱ βασιλεῖς, καὶ τὰ πάντα εὐτρεπίζονται, ὁρίζονται αἱ θέσεις ἑκάστης τῶν ἀρχῶν, καὶ πολλαὶ ἄλλαι λεπτομέρειαι ἀναγράφονται, ἀπὸ τῶν βασιλέων καὶ τοῦ πατριάρχου μέχρι καὶ τῆς κατωτάτης ἱεραρχίας. Οὕτω τὸ ι' κεφ. πραγματεύεται περὶ τοῦ τὶ δεῖ πράττειν τὸν βασιλέα ἐν τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ τῆς Διακαινησίμου, ἤτοι πῶς ὁ βασιλεὺς μεταβαίνει εἰς τὸν ναόν, πῶς ἐκκλησιάζεται, πῶς ἀπέναντι τοῦ πατριάρχου ἐκτελεῖ τὰ καθήκοντα τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἐπίσης ὁρίζεται ἡ στάσις ἐν τῷ ναῷ τοῦ κλήρου, τῶν ἀρχῶν πασῶν καὶ τοῦ λαοῦ. Τὸ κεφ. ιγ' περιγράφει πῶς ὁ πατριάρχης καλεῖται εἰς ἄριστον παρὰ τῷ βασιλεῖ. Ὁλόκληρα κεφάλαια κανονίζουσι τὰ τῆς στέψεως τῶν βασιλέων. Κεφάλαια ἄλλα διαγράφουσι πῶς τελοῦνται αἱ προαγωγαὶ τῶν τιτλούχων εἰς ἀνώτερα ἀξιώματα (κεφ. με' μέχρι κεφ. ξ'). Τὸ κεφ. ξ' ἀφιεροῦται εἰς τὴν κηδείαν τοῦ βασιλέως καὶ εἰς τὰ κατ' αὐτήν. Τὸ κεφ. ξη' ἐπιγράφεται: «Περὶ τοῦ χρυσοῦ ἱπποδρομίου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ τελουμένων». Τὰ περὶ ἱπποδρομίων ἐν γένει εἰσὶν ἐκτενέστατα. Εἰς τὸ κεφ. πζ' ἐκτίθενται ὡς ἑξῆς τὰ τελούμενα κατὰ τὴν παρουσίασιν τῶν πρεσβευτῶν ἐν τοῖς ἀνακτόροις, (διὰ τοὺς τῆς Περσίας πρεσβευτὰς ἴδιον κεφάλαιον, τὸ πθ':) «ρίπτει ἑαυτὸν ὁ πρέσβυς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. ἔνθα τὸ πορφυροῦν μάρμαρον, καὶ προσκυνεῖ, καὶ ἀνίσταται. Καὶ μεθὸ εἰσέλθῃ τὸν πυλῶνα, πάλιν ρίπτει ἑαυτόν, καὶ προσκυνεῖ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, καὶ ἀνίσταται. Καὶ πάλιν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κονσιστωρίου ὁμοίως προσκυνεῖ καὶ τότε ἔρχεται καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας (τοῦ βασιλέως), καὶ ἵσταται ἐν τῷ μέσῳ, καὶ ἐπιδίδωσι τὰ γράμματα καὶ λέγει τὸν ἀσπασμὸν τοῦ βασιλέως αὐτοῦ. Χρὴ οὖν ἐρωτῆσαι τὸν βασιλέα· «πῶς ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν σὺν Θεῷ ὑγιαίνει; Χαίρομεν ἐπὶ τῇ ὑγείᾳ αὐτοῦ», καὶ ὅσα θέλει ἐνδιάθετα ρήματα λέγει πρὸς τὸν πρεσβευτήν. Μετὰ ταῦτα λέγει ὁ πρέσβυς, ὅτι« ὁ ἀδελφός σου ἔπεμψέ σοι δῶρα, καὶ παρακαλῶ δεχθῆναι αὐτά». Καὶ ἐπιτρέπει τοῦτο ὁ βασιλεύς. καὶ ἐξέρχεται ὁ πρεσβευτής, καὶ μετὰ τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ βαστάζει τὰ δῶρα, καὶ εἰσέρχεται βαστάζων, κλπ. κλπ.».

Παρατηρητέον. ὅτι οἱ βασιλεῖς ἐκάλουν ἀδελφοὺς τοὺς βασιλεῖς τῶν ἄλλων κρατῶν.

Ἡ τελετὴ τῆς παρουσιάσεως τοῦ πρεσβευτοῦ ἐξακολουθεῖ, καὶ μετὰ ταῦτα ἐξετάζονται ἁρμοδίως τὰ δῶρα, ἵνα ἴδῃ ὁ βασιλεὺς τὶ θέλει ἀντιπέμψει. Λέγει δὲ τῷ πρεσβευτῇ, ὅτι θέλει καλέσει αὐτόν: «καὶ εἴ τι ἔχομεν λαλῆσαι, λαλοῦμεν καὶ μετὰ καλοῦ ἀπολύομέν σε πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν».

Ἕπεται (ἐν σελ. 455 τοῦ ρηθέντος α' τόμου) ἔργον: «Κωνσταντίνου ἐν Χριστῷ βασιλεῖ αἰωνίῳ βασιλέως Ρωμαίων, υἱοῦ Λέοντος τοῦ ἀοιδίμου καὶ σοφωτάτου βασιλέως, ἀπογόνου δὲ Βασιλείου τοῦ ἀνδρικωτάτου καὶ γενναιοτάτου βασιλέως, πρὸς Ρωμανὸν τὸν θεοστεφῆ βασιλέα καὶ υἱὸν αὐτοῦ, ὅσα δεῖ γίνεσθαι, τοῦ μεγάλου καὶ ὑψηλοῦ βασιλέως τῶν Ρωμαίων μέλλοντος φοσσατεῦσαι».

Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ἐκτίθεται ἡ φυλαττομένη *τῶν βασιλικῶν ταξιδίων τάξις τε καὶ ἀκολουθία.*

Μετὰ ταῦτα (αὐτόθι, ἐν σελ. 495) ὁ ἐστεμμένος συγγραφεὺς ἐκτίθησιν: «ὅσα δεῖ γίνεσθαι, ὅταν ἀπὸ ἐξπεδίτου ἢ μακρᾶς ὁδοιπορίας ἐπανέρχεται ὁ βασιλεύς». Ἔπειτα (αὐτόθι. ἐν σελ. 518 καὶ ἑξ.): «ὅσα δεῖ παραφυλάττειν καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἀνοίγοντος τοῦ παλατίου καὶ τῆς καθημερινῆς ἱσταμένης προελεύσεως». Ἐξακολουθεῖ δ' ὁ Πορφυρογέννητος βασιλεὺς ἡμῶν ἐκθέτων: «ὅσα δεῖ παραφυλάττειν» κατὰ διαφόρους περιστάσεις ἐν πολλοῖς κεφαλαίοις οὕτως ὥστε οὐδὲν νὰ παραμένῃ ἀόριστον καὶ ἄνευ τῆς δεούσης προνοίας: «ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, ὡς ταvῦν ἐπιτελεῖται ἡ τοῦ ἁγίου καὶ μεγάλου Κωνσταντίνου ἐτήσιος μνήμη καὶ τὰ ἐγκαίνια τῶν ἱδρυθέντων τιμίων σταυρῶν ἐν τῷ νέῳ παλατίῳ τοῦ Βόνου» (αὐτόθι, σελ. 532). Ἐκεῖ ἐκτίθενται τὰ κατὰ τὸν βασιλέα καὶ τὸν πατριάρχην ἐν τῷ ναῷ, πῶς ὁ πατριάρχης ὑποδέχεται αὐτόν, αἱ στολαὶ τῶν τιτλούχων, τὰ ψαλλόμενα τροπάρια κλπ. Περαιτέρω (ἐν σελ. 564) κανονίζονται: «ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ χειροτονίᾳ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως». Ἔπειτα: «ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, ὅταν τεχθῇ ἄρρεν παιδίον τῷ βασιλεῖ», ὁπότε προσέρχεται εἰς τὰ ἀνάκτορα μεταξὺ τῶν πρώτων ὁ πατριάρχης, εἶτα οἱ συγκλητικοὶ καὶ οἱ ἐν τέλει (αὐτόθι, σελ. 615)· τῇ ἐπομένῃ ἐκφωνεῖται τὸ ὄνομα τοῦ *Πορφυρογεννήτου* (αὐτόθι, σελ. 616). Ὁ βασιλεὺς ὁρίζει τὸν ναόν. ἐν ᾧ θέλει τελεσθῇ τὸ κούρευμα τοῦ *Πορφυρογεννήτου*, καὶ ὁρίζονται «ὅσοι μέλλουσι γίνεσθαι ἀνάδοχοι τῶν τριχῶν τοῦ βασιλικοῦ παιδὸς» κτλ. (αὐτόθι, σελ. 621). Ἐν σελ. 637 καὶ ἑξ. ὁρίζονται αἱ στολαί. ἃς περιβάλλονται τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ Κυριακῇ τοῦ Πάσχα «ὅ τε βασιλεὺς καὶ οἱ μάγιστροι καὶ ἀνθύπατοι καὶ πατρίκιοι».

Ἐν σελ. 679 (αὐτόθι) παρατάσσονται τὰ ὀνόματα «οἷς ὀφείλει ὁ βασιλεὺς τιμᾶν τοῖς μεγιστᾶσι καὶ πρώτοις τῶν ἐθνῶν». Ἰδού τινα τούτων: ἐξουσιοκράτωρ, ἄρχων τῶν ἀρχόντων, ἡγήτωρ, πανυπέρτατος, κοίρανος. ρήξ, πρῖγκιψ. δούξ, ἐθνάρχης, σατράπης, πάτραρχος, μεγαλοπρεπέστατος, περιβλεπτότατος, ἐριτιμότατος. γερουσιώτατος, κλπ.

Περαιτέρω κανονίζονται (ἐν σελ. 680, αὐτόθι) «οἱ τῶν ἀπὸ διαφόρων ἐθνῶν ἐρχομένων πρέσβεων πρὸς τὸν βασιλέα χαιρετισμοί».

Τοιουτοτρόπως, μετά τινας ἄλλους κανονισμούς, λήγει ἡ τὰ μάλιστα περισπούδαστος αὕτη βασιλικὴ συγγραφή, οὐδὲν ἀφίνουσα τὸ μὴ προβλεπόμενον, μηδὲ ὁριζόμενον ἀκριβῶς. Τοιαύτη περίπου ἐστὶν ἡ περίφημος «Ἔκθεσις τῆς Βασιλείου τάξεως».

ΠΗΓΑΙ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἀρχικὴ ἔκδοσις ὑπὸ *Leichius H.* καὶ *Reiske J.* ἐν δυσὶ τόμοις. Λειψία 1751-54.—*Reiske Iac. Io.* ἐν Βόννῃς τ. Α'. 1829-40—Παρὰ Migne Patrol. Gr. τ. 512.—*Wäschke H.*, Studien zu den Ceremonien des Konst. Porphyr. Festschrift des herzogl. ἐν Zerbst 1884 σ. 6-14.—*Fischer W.*, Eine Kaiserkrönung in Byzantion ἐν τῇ Zeitschrift für allgemeine Ceschichte 4(1887)81-102. Ν. Δ. ΛΕΒΙΔΗΣ

Βασίλειος (ὁ). Ὄνομα κύριον, συνηθέστατον εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἰδίᾳ μετὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους. Παρὰ τῶν Ἑλλήνων τὸ παρέλαβον καὶ ἄλλοι χριστιανικοὶ λαοί. Κοιν. *Βασίλης*, θωπευτ. *Βάσσος* καὶ *Βασιλάκης*.

[Ἐν τῇ κατατάξει τῶν φερόντων τὸ ὄνομα τοῦτο ἱστορικῶν προσώπων ἠκολουθήθη ἡ ἑξῆς τάξις: Προὐτάχθησαν οἱ ἅγιοι καὶ ἐκκλησιαστικοὶ ἐν γένει, κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν τῶν ἐπωνυμιῶν των. Τούτους ἠκολούθησαν οἱ αὐτοκράτορες, ἡγεμόνες καὶ πρίγκιπες κατ' ἀλφαβητικὴν μὲν τάξιν τῶν κρατῶν εἰς ἃ ἀνήκουν, κατὰ χρονολογικὴν δὲ δι' ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν μεταξύ των σειράν. Ἕπονται αἱ ἄλλαι τὸ ὄνομα Βασίλειος φέρουσαι προσωπικότητες, τηρηθείσης τῆς ἀλφαβητικῆς σειρᾶς τοῦ ἐπωνύμου, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἔμειναν γνωσταί].

—**Βασίλειος** *[Ἅγιοι]*. Πολλοὺς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀριθμεῖ ἡ Ἐκκλησία ἁγίους. Οἱ σπουδαιότεροι αὐτῶν ἐλεξικογραφήθησαν ἰδιαιτέρως κατὰ τὴν προεκτεθεῖσαν τάξιν καὶ περὶ τούτων βλέπε κατωτέρω. Ἐκτὸς ὅμως αὐτῶν ἡ Ἐκκλησία τιμᾷ καὶ ἄλλων Βασιλείων τὴν μνήμην καὶ δή:

1) Τῇ 25ῃ Ὀκτωβρίου *Βασιλείου* ξίφει τελειωθέντος μετὰ τοῦ *Φαύστου* καὶ τοῦ *Λουκιανοῦ*.—2) Τῇ 28ῃ Νοεμβρίου τοῦ ἐν Τιβεριουπόλει (Στρωμνίτσῃ) μαρτυρήσαντος, ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ, ἱερέως *Βασιλείου* μετὰ τῶν ἐπισκόπων *Τιμοθέου* καὶ *Θεοδώρου* καὶ ἄλλων ἱερέων, διακόνων καὶ μοναχῶν.—3) Τῇ 6ῃ Φεβρουαρίου τῶν μαρτύρων *Βασιλείου, Φαύστου, Σελουανᾶ*.—4) Τῇ 28ῃ Φεβρουαρίου τοῦ ὁμολογητοῦ *Βασιλείου*, τοῦ συναθλητοῦ *Προκοπίου* τοῦ *Δεκαπολίτου*, τοῦ ἀκμάσαντος ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου, κατὰ τὸν Η' αἰῶνα.—5) Τῇ 22ᾳ Μαρτίου τοῦ ἐπὶ Ἰουλιανοῦ μαρτυρήσαντος ἐν Ἀγκύρᾳ ἱερομάρτυρος *Βασιλείου*, πρεσβυτέρου τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ Ἐκκλησίας.—6) Τῇ 17ῃ Ἰουνίου τοῦ κατὰ τὰ τέλη τοῦ Γ' αἰῶνος μαρτυρήσαντος ἐν Ἀπολλωνίᾳ, *Βασιλείου* ἐξ Ἀθηνῶν μετὰ τοῦ *Ἰσαύρου* καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.—7) Τῇ 1ῃ Ἰουλίου τοῦ συστήσαντος τὴν μονὴν Βαθέος Ρύακος παρὰ τὰ Μουντανιὰ *Βασιλείου*. Δ.Σ.Μ.

—**Βασίλειος** *Ἀγκύρας*. Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδος τοῦ 336, τελοῦσα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Εὐσεβίου Νικομηδείας, καθήρεσε τὸν Ἀγκύρας ἐπίσκοπον *Μάρκελλον*, διὰ τὰς κακοδοξίας αὐτοῦ, καὶ ὥρισε τούτου διάδοχον τὸν *Βασίλειον* ἢ *Βασιλᾶν*, ἰατρόν, ρήτορα καὶ λόγιον. Ἡ ἐν Σαρδικῇ ὅμως σύνοδος τοῦ 343, θεωρήσασα τοῦτον, κατ' Ἀθανάσιον, ὡς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ «δίκην λύκου» εἰσπηδήσαντα, τὸν καθήρεσε καὶ μόλις τῷ 350 ἀποκατέστη πάλιν οὗτος ἐπὶ τοῦ θρόνου του. Μετ' οὐ πολὺ κατέστη μετὰ τοῦ *Γεωργίου* τοῦ *Λαοδικείας* καὶ τοῦ *Εὐσταθίου* τῆς *Σεβαστείας* εἷς τῶν ἡγητόρων, ὁ καὶ σημαντικώτερος, τῆς ἡμιαρειανιζούσης μερίδος. ἥτις ἐχαρακτήριζε τὸν Υἱὸν ὡς «*ὁμοιούσιον*» τῷ Πατρί, τόσον ὥστε πολλάκις οἱ ἡμιαρειανοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐπονομάζονται «οἱ ἀμφὶ Βασίλειον». Ὑπὸ τὴν προεδρείαν του συνεκροτήθη τῷ 358 σύνοδος ἐν Ἀγκύρᾳ, ἥτις μεταξὺ ἄλλων καθήρεσε τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως *Εὐδόκιον* καὶ ὑπ' αὐτοῦ συνετάχθη ἐγκύκλιος, ἀπευθυνθεῖσα πρὸς πάντας τοὺς ἐπισκόπους, ἐν ᾗ ἐτονίζετο ἡ διαφορὰ μεταξὺ «γεννηθῆναι» καὶ «ποιηθῆναι» καὶ κατεδικάζετο μὲν ἡ διδασκαλία περὶ Υἱοῦ ὡς κτίσματος, ἀπερρίπτετο ὅμως συγχρόνως καὶ ὁ ὅρος «ὁμοούσιος» ὡς αἴρων τὴν αὐτοτελῆ προσωπικὴν ὕπαρξιν του Υἱοῦ. Ἀπὸ κοινοῦ ἐπίσης μετὰ του Γεωργίου Λαοδικείας συνέταξεν ὁ Βασίλειος ὑπόμνημα, ἐν ᾧ ἐτονίζετο ἡ «κατὰ πάντα» ὁμοιότης τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα. Χάρις εἰς τὰς ἐνεργείας του κυρίως ἡ ἐν Σερμίῳ σύνοδος τοῦ 358 ἐξέδωκε ἡμιαρειανικὸν σύμβολον. Τέλος ἡ ἡμιαρειανίζουσα ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδος τοῦ 360, ἐνεργείᾳ τοῦ παντοδυνάμου τότε ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Ἀκακίου, καθήρεσε μεταξὺ ἄλλων ἐπὶ ἐπισκοπικαῖς παρανομίαις καὶ τὸν Βασίλειον, ὅστις ἐξωρίσθη εἰς Ἰλλυρίαν ὅπου καὶ ἀπέθανε περὶ τὸ 365.

Καθ' Ἱερώνυμον ἔγραψεν ἐναντίον τοῦ προκατόχου του Μαρκέλλου, περὶ παρθενίας καὶ ἄλλα τινά. Τὸ κατὰ Μαρκέλλου ἔργον του ἀπωλέσθη· καὶ τὸ περὶ παρθενίας σύγγραμμά του ἐθεωρεῖτο ἀπολεσθέν, ἀλλ' ὁ Cavallera τῷ 1905 ὑπεστήριξε δι' ἰσχυρῶν ἐπιχειρημάτων τὴν γνώμην καθ' ἣν τοῦτο εἶναι τὸ κακῶς μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀποδιδόμενον εἰς τὸν *Μέγαν Βασίλειον* ἔργον «περὶ τῆς ἐν παρθενίᾳ ἀληθοῦς ἀφθορίας πρὸς Λητόϊον, ἐπίσκοπον Μελιτηνῆς» (ἐν *Migne* Ἑ. Π. 30, 669—810), ἐν ᾧ ἀναπτύσσεται τίς εἶναι ὁ ἀληθὴς παρθενικὸς βίος, ὁ ἐπιφέρων τὴν σωτηρίαν. Σημειωτέον ὅτι ὁ Λητόϊος πρὸς ὃν ἀπευθύνεται τὸ σύγγραμμα, δὲν εἶναι ὁ Μελιτηνῆς ἐπίσκοπος, ὡς προσετέθη ὑπό τινος μεταγενεστέρου, διότι ὁ Λητόϊος ἔγινεν ἐπίσκοπος Μελιτηνῆς μετὰ τὸν θάνατον τόσον τοῦ Μ. Βασιλείου ὅσον καὶ τοῦ Βασιλείου Ἀγκύρας, ἀλλ' ἄλλος τις Λητόϊος, ἄγνωστον ποῦ ἐπίσκοπος, παραστὰς εἰς τὴν ἐν Ἀγκύρᾳ σύνοδον τοῦ 358.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Μ. Ἀθανασίου*, Ἀπολογητ. κατὰ Ἀρειανῶν κεφ. 49 καὶ περὶ τῶν γενομ. ἐν Ἀριμίνῳ καὶ Σελευκείᾳ κεφ. 41.—*Ἱερωνύμου*, de vir. ill. 89.—*Ἐπιφανίου*, Πανάριον αἱρ. 73, ἔνθα καὶ τὸ συνοδικὸν ἔγγραφον.—*Σωκράτους*, Ἐκ. ἱστ. 2, 26.42.—*Σωζομένου*, Ἐκ. ἱστ. 2,33 καὶ 4,24. —*Θεοδωρήτου*, Ἐκ. ἱστ. 2,25.—Πρβλ. *A. Schladebach*, Basilius von Ancyre (1898).—*F. Cavallera*, Le «de virginale» de Basile d' Ancyre ἐν Revue d' hist. ecclés. 6 1905, 5-14. —*Le Bachelet* ἐν Dict. de théol. cath. τόμ. 6 (Paris 1905) σ. 461—463.—Βλ. καὶ τὰς διαφόρους Πατρολογίας· ἑλληνιστὶ *Κ. Κοντογόνου* φιλολ. καὶ κριτ. ἱστ. τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλ. πατέρων, τόμ. 6' (Ἀθῆναι 1853) σ. 209–211.

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

— **Βασίλειος** *Ἀναχωρητής*. Ἐκ Βυζαντίου καταγόμενος, ἀπέθανε περὶ τὸ 950. Τὸν βίον του ἔγραψεν ὁ μαθητής του Γρηγόριος (ἐν κώδ. Παρισίων 1547 τοῦ 1286 fol. 1—129. ἐν βραχυτέρᾳ παραλλαγῇ ἐν Acta Sanctorum Μαρτίου 3, app. 24–37. Βλ. *Κρουμβάχερ—Σωτηριάδη* 1,390.396).

— **Βασίλειος** *Ἀρμένιος*. Ἤκμασε κατὰ τὸ α' ἥμισυ τοῦ ἐνάτου αἰῶνος καὶ συνέγραψεν ἐκκλησιαστικὴν ἀναγραφὴν τῶν κατὰ τὴν ἐπισκοπὴν Κωνσταντινουπόλεως ἰδίως, ἥτις ἐξεδόθη συμπτυχθεῖσα μετὰ τῆς πολιτικῆς περιγραφῆς τοῦ ἀνατολικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους τοῦ *Γεωργίου Κυπρίου*.

— **Βασίλειος**, *Ἀχριδηνός*· βλ. Βασίλειος *Θεσσαλονίκης 2.*

— **Βασίλειος**, *Βογομίλων ἀρχηγός*· βλ. Βογόμιλοι.

— **Βασίλειος** *Ἐδέσσης*. Ἤκμασε κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα· ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ ἐπισκόπου τῆς ἐν Συρίᾳ Ἐδέσσης *Θεοδώρου*, οὗτινος ἔγραψε τὸν βίον (ἀρχικὴ ἐκδ. ὑπὸ *Ἰω. Πομιαλόβσκη*, Πετρούπολις 1892 ἐν βυζ. δελτίῳ 1,1892, σ. 623 κ. ἑ. Βλ. *Κρουμβάχερ-Σωτηριάδη*, Ἱστ. βυζ. λογ. 1,301).

— **Βασίλειος** *Εἰρηνουπόλεως*· βλ. Βασίλειος *Κίλιξ*.

— **Βασίλειος** *Ἱεροσολύμων*. Διαδεχθεὶς τῷ 820 τὸν διδάσκαλόν του Θωμᾶν (807—820) ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου Ἱεροσολύμων, συνεκάλεσε σύνοδον ἐν Ἱεροσολύμοις τῷ 836 ὑπὲρ προσκυνήσεως τῶν ἁγίων εἰκόνων, παρισταμένων καὶ τῶν πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας Χριστοφόρου καὶ Ἀντιοχείας Ἰώβ· ἡ σύνοδος διὰ τοῦ πατριάρχου *Βασιλείου* ἔγραψε καὶ πρὸς τὸν βασιλέα Θεόφιλον ὑπὲρ τῶν εἰκόνων (ἐν *Migne* Ἑ. Π. 95,343—385). Κατὰ τὴν πατριαρχείαν τοῦ Βασιλείου, ἡ ἐκκλησία Ἱεροσολύμων ἀπέλαυσεν ἡσυχίας τινός, χάρις εἰς τὴν προστασίαν τοῦ Κόπτου Μακαρίου, ὅστις πολὺ ἴσχυε παρὰ τῷ χαλίφῃ τῶν Ἀράβων (Χρ. *Παπαδοπούλου*, Ἱστ. Ἐκκλ. Ἱεροσολύμων, Ἱεροσόλυμα 1910, σ. 329—332).

—**Βασίλειος** *Καισαρείας, ὁ Μέγας*. Μία τῶν μεγαλυτέρων μορφῶν τῆς Ἐκκλησίας, τόσον ἀπὸ ἀπόψεως χαρακτῆρος, ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως μορφώσεως εἶναι ἡ τοῦ *μεγάλου Βασιλείου*. Ἤδη ὑπὸ τῶν συγχρόνων του ἀπεκλήθη μέγας, καὶ δικαίως· διότι ἦτο μέγας ὡς ἄνθρωπος, μέγας ὡς ἱεράρχης καὶ μέγας ὡς συγγραφεύς.

Ὁ μέγας Βασίλειος ἐγεννήθη περὶ τὸ 330 ἐν Καισαρείᾳ τῆς Καππαδοκίας· ὁ πατήρ του, *Βασίλειος* ἐπίσης ὀνομαζόμενος, ἦτο ρήτωρ, ἐγκατεστημένος ἐν Νεοκαισαρείᾳ τοῦ Πόντου καὶ ἦτο υἱὸς τῆς *Μακρίνης*, ἥτις μετὰ τοῦ συζύγου της ὑπέστη πολλὰ κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Μαξιμίνου διὰ τὴν πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν ἀφοσίωσίν της. Ἡ Μακρίνη αὕτη ἦτο μαθήτρια Γρηγορίου τοῦ θαυματουργοῦ καὶ διετέλεσεν ἡ πρώτη εἰς τὴν πίστιν διδάσκαλος τοῦ ἐγγόνου της Βασιλείου (*Μ. Βασιλείου* ἐπιστ. 204, 6 ἐν *Migne* Ἑ. Π. 32, 752). Ἡ μήτηρ τοῦ μεγάλου Βασιλείου ὠνομάζετο *Ἐμμέλεια*· κατήγετο ἐκ Καππαδοκίας, ἦτο κόρη μάρτυρος, εὐλαβεστάτη καὶ φιλανθρωποτάτη.

Ἐκ τοῦ γάμου τοῦ Βασιλείου (πατρὸς) μετὰ τῆς Ἐμμελείας προέκυψαν 9 τέκνα, ὧν 4 ἄρρενα. Τὸ πρωτότοκον πάντων τῶν τέκνων ἦτο ἡ *Μακρίνη*, ἥτις, θανόντος τοῦ μνηστῆρός της, διέμεινε παρθένος καὶ ὑπόδειγμα ἀσκητικοῦ βίου. Ἐκ τῶν 4 ἀρρένων, 3 ἔγιναν ἐπίσκοποι, ὁ *Βασίλειος* ἐν Καισαρείᾳ, ὁ *Γρηγόριος* ἐν Νύσσῃ καὶ ὁ *Πέτρος* ἐν Σεβαστείᾳ· ὁ δὲ *Ναυκράτιος* ἀπέθανε νέος εἰς ἡλικίαν 27 ἐτῶν.

Ἀφοῦ ὁ μέγας Βασίλειος ἔλαβε τὴν πρώτην χριστιανικὴν διαπαιδαγώγησιν παρὰ τῆς μάμμης καὶ τῆς μητρός του καὶ ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα γράμματα παρὰ τοῦ πατρός του ἐν τῇ πατρίδι του, ἔλαβεν ἀνωτέραν μόρφωσιν εἰς τὰς σχολὰς τῆς ἐν Καππαδοκίᾳ Καισαρείας καὶ τοῦ Βυζαντίου, ὅπερ εὐδοκίμει σοφιστῶν τε καὶ φιλοσόφων τοῖς τελεωτάτοις (Γρηγ. Ναζ. λόγος 43, 14) καὶ τέλος εἰς τὰς χρυσᾶς ὄντως» Ἀθήνας, ἔνθα πάντοτε ἦτο «τὸ τῶν λόγων ἔδαφος» (αὐτ.), ἤτοι κέντρον τῆς ρητορικῆς καὶ ὅπου τότε ἤκμαζον οἱ σοφισταὶ Ἱμέριος, Προαιρέσιος καὶ ἄλλοι καὶ ὅπου πανταχόθεν συνέρρεον φοιτηταί, ἐν οἷς καὶ ὁ μετέπειτα αὐτοκράτωρ Ἰουλιανός, τὸν ὁποῖον ὁ ὑπέρμετρος θαυμασμὸς πρὸς τὴν ἐθνικὴν σοφίαν παρέσυρεν εἰς τὸν κατ-

Digitized by Google

οῦ Χριστιανισμοῦ πόλεμον. Ἐκεῖ εὑρίσκετο ἤδη ;αὶ ὁ *Γρηγόριος* ὁ *Ναζιανζηνὸς* μεθ' οὗ συνεδέθη ι Βασίλειος διὰ στενωτάτης φιλίας. Ὁ Γρηγόριος ι Ναζιανζηνὸς εἰς τὸν λόγον του εἰς τὸν μέγαν ɜασίλειον διὰ ζωηροτάτων ἐκφράσεων εἰκονίζει ὸν ἱερὸν ὄντως σύνδεσμον, ὅστις ἀνεπτύχθη μεαξὺ τῶν δύο τούτων νέων, οἵτινες μετ' ὀλίγον πέβησαν ἀμφότεροι ἀληθῆ ἀγλαΐσματα τῆς Ἐκλησίας: «τὰ πάντα ἦμεν ἀλλήλοις, ὁμόστεγοι, ὁμοίαιτοι, συμφυεῖς . . . ἴσαι μὲν ἐλπίδες ἦγον ἡμᾶς, πράματος ἐπιφθονωτάτου, τοῦ λόγου· φθόνος δὲ ἀπῆν, ζῆλος ὲ ἐσπουδάζετο· ἀγὼν δ' ἀμφοτέροις οὐχ ὅστις αὐτὸς ὸ πρωτεῖον ἔχοι, ἀλλ' ὅπως τῷ ἑτέρῳ τούτου παχωρήσειεν. Μία μὲν ἀμφοτέρους ἐδόκει ψυχή, δύο ώματα φέρουσα· ἓν δ' ἀμφοτέροις ἔργον: ἡ ἀρετὴ αὶ τὸ ζῆν πρὸς τὰς μελλούσας ἐλπίδας, πρὸς ὃ βλέοντες καὶ βίον καὶ πρᾶξιν ἅπασαν ἀπηυθύνομεν» (Λόος 43, 19 καὶ 20). Ἡ ἐν Ἀθήναις διαφθορά, ἣν εριγράφει ὁ Γρηγόριος (Λόγος 43, 15—24) καὶ τις ἐστενοχώρει πολὺ τὸν Βασίλειον, οὐ μόνον ὐδόλως ἐπέδρασεν ἐπιβλαβῶς ἐπ' ἀμφοτέρους λλὰ τοὐναντίον ἐστερέωσεν αὐτοὺς εἰς τὴν πίτιν των (αὐτ. κεφ. 21).

Ὁ μέγας Βασίλειος παρέμεινεν ἐν Ἀθήναις ερὶ τὰ 4½ ἔτη, καθ' ἃ ἐδιδάχθη ρητορικήν, ραμματικήν, φιλοσοφίαν, ἀστρονομίαν, γεωμείαν καὶ ἰατρικὴν (αὐτ. κεφ. 23). Καταλιπὼν δ' εῖ τὸν Γρηγόριον. ἐπέστρεψεν εἰς Πόντον, περὶ ι 356, καὶ ἀφοῦ ἔδρασεν ἐπ' ὀλίγον ὡς ῥήτωρ Καισαρείᾳ, ἐβαπτίσθη ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου *Διαου* τῆς Καισαρείας—τὸ βάπτισμα ἀκόμη τότε ίδετο συνήθως εἰς μεγάλην ἡλικίαν—καὶ κατόν μετέβη εἰς Αἴγυπτον, Παλαιστίνην, Κοίλην υρίαν καὶ Μεσοποταμίαν, διὰ νὰ γνωρίσῃ τοὺς ριφημοτέρους τῶν συγχρόνων ἀσκητῶν· τότε, ροῦ διένειμε καὶ αὐτὸς τὰ ὑπάρχοντά του εἰς ὺς πτωχούς, ἐμόνασεν ἐν Πόντῳ, ἀσκούμενος ι μελετῶν, παρὰ τὸν Ἶριν ποταμόν, οὐ μακρὰν ῦ τόπου ἔνθα ἔζων μετ' ἄλλων παρθένων ἡ ήτηρ του καὶ ἡ ἀδελφή του. Μετ' ὀλίγον, ἐπαλθὼν καὶ ὁ Γρηγόριος ἐξ Ἀθηνῶν, ἦλθε πρὸς ν Βασίλειον εἰς τὸ ἐν Πόντῳ ἐρημητήριόν του, ι κατὰ τὰς ἡμέρας «τῆς ποντικῆς διατριβῆς» τῇ νεργασίᾳ του ἔγραψεν ὁ Βασίλειος κανονισμοὺς ὰ τὸν μοναχικὸν βίον· τότε συνετάχθη ὑπ' ἀμφορων καὶ ἡ «Φιλοκαλία» τοῦ Ὠριγένους, ἤτοι λλογὴ ἐκλεκτῶν περικοπῶν ἐκ τῶν συγγραμμάων του. Ἡ φήμη τοῦ Βασιλείου συνετέλεσεν ὥστε Νεοκαισαρεῖς νὰ ζητήσωσιν αὐτὸν ὡς διδάσκαν τῶν τέκνων των, ἀλλ' οὗτος ἠρνήθη (ἐπιστ. 210) ραδύτερον, τῷ 362, ὁ διαδεχθεὶς τὸν Διάκον τῇ ἐπισκοπῇ Καισαρείας, *Εὐσέβιος*, ἔπεισε τὸν ισίλειον νὰ δεχθῇ τὴν ἱερωσύνην· ἀλλὰ μετ' ὀλίν ὁ Εὐσέβιος, «παθών τι πρὸς ἐκεῖνον ἀνθρώπιν», ἤτοι φθονήσας τὸν Βασίλειον, συνετέλεσεν ; τὸ νὰ ἐπέλθῃ ψυχρότης μεταξὺ αὐτῶν, διὸ ὁ ισίλειος, δίδων τόπον τῇ ὀργῇ, ἔφυγεν εἰς Πόνν· ἀλλ' ὁ Γρηγόριος συνεβίβασε τὰ πράγματα ι ἔκτοτε ὁ Βασίλειος, ἐπανελθών, τῷ 365, διὰ βοηθήσῃ τὸν Εὐσέβιον κατὰ τῶν Ἀρειανῶν, έβη δι' αὐτὸν «σύμβουλος ἀγαθός, παραστάτης δε-ς, τῶν θείων ἐξηγητής, τῶν πρακτέων καθηγητής, ρως βακτηρία, πίστεως ἔρεισμα...ἑνὶ λόγῳ τοιοῦτος εὔνοιαν, ὅσος εἰς ἔχθραν τὸ πρὶν ἐνομίζετο» (Γρηγ. γος 43, 33). Τῷ 370, θανόντος τοῦ Εὐσεβίου, λέγη ἐπίσκοπος ὁ Βασίλειος, κατόπιν σφοδρᾶς ιδράσεως τῶν Ἀρειανῶν. Ὁ Βασίλειος ὡς ἐπίσκοϛ ἀνεδείχθη ἀληθῶς μέγας· φιλανθρωπότατος, ɔοτικὸς πρὸ τῶν ἀσθενῶν, ἀκλόνητος πρὸ τῶν υρῶν, ἐπέσπασεν ἐφ' ἑαυτὸν τὸν γενικὸν θαυσμὸν τῶν τε συγχρόνων καὶ τῶν μεταγενέρων.

Ἐν καιρῷ δεινοῦ λιμοῦ προσέφερεν εἰς τοὺς σχοντας ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας «συναγαγὼν ταὐτῷ τοὺς λιμοῦ τραυματίας, ἔστι δ' οὓς καὶ μιν ἀναπνέοντας, ἄνδρας καὶ γυναῖκας, νηπίους, οντας, πᾶσαν ἡλικίαν ἐλεεινήν, πᾶν εἶδος τρο-; ἐρανίζων» (αὐτ. κεφ. 35)· τέλος ᾠκοδόμησε ησίον τῆς Καισαρείας παμμέγιστον πτωχοτροῖον καὶ νοσοκομεῖον, τὴν κληθεῖσαν *Βασιλειάδα*, ινὴν πόλιν, τὸ τῆς εὐσεβείας ταμεῖον» (αὐτ. κεφ. ι. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀρχιερωσύνης του ὁ γας Βασίλειος εἶχε νὰ ἀντιπαλαίσῃ κατὰ πολν δυσχερειῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ Οὐάλης διὰ διαγματος διῄρεσε τὴν ἐπαρχίαν Καππαδοκίας εἰς ɔ ἐπαρχίας· καὶ τῆς μιᾶς μὲν ἔμεινε πρωτεύουσα Καισάρεια, τῆς δ' ἑτέρας ὡρίσθησαν τὰ Τύανα· ν πολιτικὴν ταύτην διαίρεσιν παρηκολούθησε, τὰ τὰ εἰωθότα, καὶ ἡ ἐκκλησιαστική, συνεπείᾳ ῦ ὁποίου ἦλθεν ὁ Βασίλειος εἰς προστριβὰς ὸς τὸν μητροπολίτην Τυάνων *Ἄνθιμον*, ἐπιχειῦντα νὰ ἐπεκτείνῃ ὅσον ἠδύνατο τὰ ὅρια τῆς κλησιαστικῆς δικαιοδοσίας του· ἐπειδὴ δ' ἀμτεροι διεξεδίκουν τὰ Σάσιμα, «ἄνυδρον, δεινῶς υκτὸν καὶ στενὸν κωμύδριον» ἐν μέσῳ τῆς μεγάς ὁδοῦ, μεταξὺ τῶν ὁρίων τῶν δύο ἐπαρχιῶν, Βασίλειος, διὰ νὰ διατηρήσῃ τὴν κώμην ὑπὸ ν δικαιοδοσίαν του, κατέστησεν ἐπίσκοπον αὐ; τὸν *Γρηγόριον Ναζιανζηνόν*· ἐπειδὴ ὅμως ὁ σίλειος παρεξήγει τὸν Γρηγόριον, ὡς χαριζόνον πρὸς τὸν Ἄνθιμον, πρὸς ἀποφυγὴν δυσαρεσκειῶν, παρῃτήθη ἀμέσως οὗτος τῆς ἐπισκοπῆς καὶ ἀπεχώρησεν εἰς τὸν Πόντον, ἐξ οὗ ἐπῆλθε ψυχρότης τις, πρόσκαιρος ὅμως, μεταξὺ τῶν δύο φίλων.

Βραδύτερον ὁ ἀρειανίζων αὐτοκράτωρ Οὐάλης ἀπεφάσισε νὰ εἰσαγάγῃ βίᾳ ἐν Καππαδοκίᾳ τὸν Ἀρειανισμόν· ἔστειλε πρὸς τοῦτο εἰς Καισάρειαν τὸν ὕπαρχον Μόδεστον, ἐν ἔτει 372, διὰ νὰ πείσῃ τὸν Βασίλειον νὰ προσέλθῃ εἰς τὸν Ἀρειανισμόν· ἀφοῦ οὗτος εἰς μάτην, διὰ παντὸς μέσου, ἐζήτησε νὰ πείσῃ τὸν Βασίλειον, μετεχειρίσθη ἐν τέλει καὶ ἀπειλάς, ἀπειλῶν αὐτὸν διὰ δημεύσεως τῆς περιουσίας του, ἐξορίας, βασάνων καὶ θανάτου. Ἀλλ' ὁ Βασίλειος εἰς ἀπάντησιν ἐδήλωσεν, ὅτι οὐδὲν τούτων τὸν φοβίζει· διότι δήμευσιν περιουσίας δὲν φοβεῖται ὁ οὐδεμίαν ἄλλην περιουσίαν ἔχων ἢ παλαιά τινα ῥάκη ὡς ἐνδύματα καὶ ὀλίγα βιβλία· ἐξορίαν δὲν φοβεῖται, διότι ἡ γῆ ἐφ' ἧς κατοικεῖ δὲν εἶναι ἰδιοκτησία του καὶ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἶναι πάροικος καὶ παρεπίδημος· αἱ βάσανοι δὲν τὸν πτοοῦν, διότι τὸ ἀσθενές του σῶμα δὲν δύναται νὰ ἀνθέξῃ εἰς αὐτάς, τὸν δὲ θάνατον θεωρεῖ ὡς εὐεργέτην, διότι οὗτος «θᾶττον πέμψει πρὸς θεόν, ᾧ ζῶ καὶ πολιτεύομαι καὶ τῷ πλείστῳ τέθνηκα καὶ πρὸς ὃν ἐπείγομαι πόρρωθεν». Ὁ Μόδεστος, ἐκπλαγεὶς ἐκ τῆς γενναιοψυχίας τοῦ Βασιλείου, παρετήρησε πρὸς αὐτὸν ὅτι οὐδεὶς ἐπίσκοπος ἕως τότε εἶχεν ὁμιλήσει πρὸς αὐτὸν μὲ τοιαύτην παρρησίαν. Ὁ δὲ Βασίλειος ἀπήντησεν ὅτι, φαίνεται, δὲν συνδιελέχθη ποτὲ μετ' ἐπισκόπου, διότι πᾶς ἀληθὴς ἐπίσκοπος, ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῆς πίστεώς του, θὰ ὡμίλει καθ' ὅμοιον τρόπον. «Ἡμεῖς, ὦ ὕπαρχε, ἐξηκολούθησεν, εἰς τὰ ἄλλα ζητήματα εἴμεθα ἐπιεικεῖς καὶ ταπεινότεροι παντὸς ἄλλου, διότι τοῦτο μᾶς ἐπιβάλλει ἡ θρησκεία μας, καὶ δὲν εἴμεθα ἀλαζόνες, ὄχι μόνον ἀπέναντι τῶν ἰσχυρῶν, ἀλλ' οὐδ' ἀπέναντι οἱουδήποτε ἀνθρώπου. Ὅταν ὅμως κινδυνεύῃ ἡ πίστις μας, περιφρονοῦμεν πάντα τὰ ἄλλα καὶ ἀποβλέπομεν μόνον πρὸς τὸν Θεόν. Πῦρ δὲ καὶ ξίφος καὶ θηρία καὶ οἱ ὄνυχες οἱ κατασπαράσσοντες τὰς σάρκας εἶναι δι' ἡμᾶς μᾶλλον ἀπόλαυσις ἢ φόβος («πῦρ δὲ καὶ ξίφος καὶ θῆρες καὶ οἱ τὰς σάρκας τέμνοντες ὄνυχες τρυφὴ μᾶλλον ἡμῖν εἰσιν ἢ κατάπληξις»). Ὕβριζε λοιπόν, ἀπείλει, πράττε ὅ,τι θέλεις, ἀπολάμβανε τὴν ἐξουσίαν σου. Ἂς μάθῃ ὅμως καὶ ὁ βασιλεὺς ὅτι δὲν θὰ μᾶς ἀναγκάσῃς, οὐδὲ θὰ μᾶς πείσῃς νὰ συνθηκολογήσωμεν μὲ τὴν ἀσέβειαν, ἔστω καὶ ἂν ἀπειλῇς μὲ τὰ φοβερώτερα».

Ὁ Οὐάλης, ὅστις ἦλθε καὶ ὁ ἴδιος εἰς Καισάρειαν, ἀντελήφθη τὸ μεγαλεῖον τοῦ Βασιλείου καὶ ἀφῆκεν αὐτὸν ἀνενόχλητον ἐπὶ τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου. Ταῦτα πάντα λεπτομερῶς διηγεῖται, ἀναμειγνύων ἱστορικὰ καὶ θρυλικὰ στοιχεῖα, ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς (43 λόγος). Ἐνοχλήσεις παρέσχεν εἰς τὸν Βασίλειον καὶ ἡ φιλία του μετὰ τοῦ ἀρειανίζοντος *Εὐσταθίου* Σεβαστείας ὅστις διὰ βιβλίου του κατηγόρει τοῦ Βασιλείου ὅτι τὸν ἐξηπάτησε πρὸς ὑπογραφὴν ὁμολογίας πίστεως ξένης πρὸς τὰς πεποιθήσεις του καὶ ὅτι ἔλαβε κοινωνίαν μετὰ τοῦ αἱρεσιάρχου *Ἀπολλιναρίου*, διότι πρὸ 17 ἐτῶν ἔγραψε πρὸς αὐτὸν ἐπιστολήν, καθ' ὃν χρόνον ἦσαν ἔτι ἀμφότεροι λαϊκοὶ καὶ ὁ Ἀπολλινάριος δὲν εἶχεν ἔτι ἐκδηλώσει τὰς αἱρετικάς του δοξασίας. Ὁ Βασίλειος εἰς διαφόρους ἐπιστολάς του (99, 125, 129, 130, 131, 224, 244) χαρακτηρίζει τὰ τοιαῦτα ὡς «συκοφαντίας». Πολὺ ἐπίσης ἐτάραττε τὴν ὄντως χριστιανικὴν καρδίαν τοῦ Βασιλείου ἡ ἀκαταστασία τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἐν Ἀνατολῇ καὶ αἱ ἐν αὐτῇ συνεχεῖς ἔριδες καὶ διχογνωμίαι· διὸ ἐνόμισε καλὸν νὰ ἐπικαλεσθῇ, πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς γαλήνης, τὴν συνδρομὴν τῶν ἐν συμπνοίᾳ ζώντων ἐν τῇ Δύσει ἐπισκόπων καὶ πρὸς τοῦτο ἀπετάθη πρὸς τὸν ἐν Ῥώμῃ τότε ζῶντα ἐν ἐξορίᾳ *μέγαν Ἀθανάσιον*.

Μικρὸν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Οὐάλεντος (9 Αὐγούστου 378) ἀπέθανεν ὁ μέγας Βασίλειος, εἰς ἡλικίαν μόλις 48 ἐτῶν· τὸ πρόωρον τέλος τοῦ Βασιλείου ὠφείλετο καὶ εἰς τὰ ἐκ τοῦ ὑπερασκητισμοῦ στερήσεις καὶ εἰς ἔμμονον πάθησιν τῶν νεφρῶν. Ὅτε ἔπνεε τὰ λοίσθια, προσῆλθε παρὰ τὴν κλίνην του πᾶσα σχεδὸν ἡ πόλις· ἀφοῦ ἐδίδαξε καὶ ἐνουθέτησε τοὺς παρισταμένους, εἰπὼν τὰς λέξεις «εἰς χεῖράς σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμά μου» ἀπέθανε. Τὴν κηδείαν του παρηκολούθησαν μυριάδες λαοῦ καὶ τόσος ἦτο ὁ συνωστισμός, ὥστε οὐκ ὀλίγοι ἀπέθανον κατ' αὐτὴν «ἐκ τῆς τοῦ ὠθισμοῦ βίας καὶ συγκλονήσεως (*Γρηγ.* λόγος 43 κεφ. 80).

Ἤδη ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μ. Βασιλείου *Γρηγόριος* ὁ *Νύσσης* παραβάλλει αὐτὸν πρὸς πρόσωπα τῆς ἁγίας Γραφῆς, τὸν Ἠλίαν καὶ τὸν Σαμουήλ, τὸν Παῦλον καὶ τὸν Ἰωάννην, καὶ τὸν ἀποκαλεῖ «ὑψηλὸν βίῳ τε καὶ λόγῳ, γνήσιον ὑποφήτην τοῦ πνεύματος, τὸν γενναῖον τοῦ Χριστοῦ στρατιώτην, τὸν μεγαλόφωνον κήρυκα τοῦ σωτηρίου κηρύγματος, τὸν ἀγωνιστήν τε καὶ πρόμαχον τῆς ὑπὲρ Χριστοῦ σωτηρίας, μέγαν Βασίλειον»· μεταξὺ ἄλλων λέγει περὶ αὐτοῦ: «γένος μὲν ἦν αὐτῷ ἡ πρὸς τὸ θεῖον οἰκείωσις, πατρὶς δὲ ἡ ἀρετή'.... σωφροσύνη ἦν αὐτῷ τὸ ἐφέστιον, σοφία τὸ κτῆμα» (ἐν *Migne* Ἑ. Π. 46, 816). Τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ ὑπόληψις, τὴν ὁποίαν πάντες ἔτρεφον πρὸς τὸν μέγαν Βασίλειον, ὥστε, ὡς λέγει Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, πάντες ἐζήτουν νὰ τὸν μιμηθοῦν, ὄχι μόνον εἰς τὰ ἀξιομίμητα ἀλλ' ἀκόμη καὶ εἰς ὅλως ἐπουσιώδη καὶ εἰς τὰ σωματικά του αὐτὰ ἐλαττώματα καὶ τοιουτοτρόπως πολλοὶ ἄφινον γενειάδα, ὡς ἐκεῖνος, προσεπάθουν νὰ φαίνωνται ὠχροὶ καὶ νὰ μιμῶνται τὸ βάδισμά του καὶ τὸ περὶ τὸν λόγον μὴ πρόχειρον καὶ τὸ σύννουν, «ὅ, τοῖς πολλοῖς μὴ καλῶς ζηλωθὲν μηδὲ νοηθέν, σκυθρωπότης ἐγένετο» (Λόγος 43, ἐν *Migne* Ἑ. Π. 36, 597-600).

Ἡ Ἐκκλησία ἐνωρὶς ἐτίμησε τὴν μνήμην τοῦ «οὐρανοφάντορος» μεγάλου πατρὸς τῇ 1ῃ Ἰανουαρίου, ἡμέρα τοῦ θανάτου του· ἡ δὲ δυτικὴ Ἐκκλησία τιμᾷ τὴν μνήμην του τῇ 14ῃ Ἰουνίου. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, διὰ νὰ καταπαύσῃ ἡ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους συζήτησις τίς τῶν ἀοιδίμων ἐκείνων ἱεραρχῶν ἦτο ἀνώτερος, ὡρίσθη τῇ 30 Ἰανουαρίου, κατὰ τὴν θεσπισθεῖσαν ἑορτὴν τῶν 3 ἱεραρχῶν, νὰ συνεορτάζηται ἡ μνήμη τοῦ Μ. Βασιλείου, τοῦ Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ καὶ Ἰωάννου Χρυσοστόμου.

Συγγράμματα. Ὁ μέγας Βασίλειος κατέλιπε πλῆθος σπουδαιοτάτων συγγραμμάτων, ὧν εὐτυχῶς τὰ πλεῖστα διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν. Ἐκτὸς ὀλίγων δογματικῶν ἔργων, ὁ Βασίλειος ἔγραψε συγγράμματα πρακτικοῦ περιεχομένου, ἤτοι ἀσκητικά, ἠθικά, παιδαγωγικά, ὁμιλίας, ἐπιστολὰς καὶ λειτουργίαν. (Τὰ ἔργα τοῦ *Μ. Βασιλείου* εὑρίσκονται ἐν τῇ ἑλλην. Πατρολογίᾳ τοῦ *Migne* τόμ. 29—32).

α) *Δογματικὰ συγγράμματα:* 1) Τὸ πρῶτον δογματικὸν ἔργον, ὅπερ ἔγραψεν ὁ μέγας Βασίλειος, ἦτο τὸ κατὰ Εὐνομίου ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀνατρεπτικὸς τοῦ ἀπολογητικοῦ τοῦ δυσσεβοῦς Εὐνομίου» (ἐν *Migne* Ἑ. Π. 29, 497 κ. ἑ.). Ὁ Καππαδόκης Εὐνόμιος, μαθητὴς καὶ φίλος τοῦ ἄκρου ἀρειανοῦ *Ἀετίου*, ὅστις ἐκήρυττε τὸν Υἱὸν ἀνόμοιον τῷ Πατρί, προεχειρίσθη ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἀντιοχείας Εὐδοξίου διάκονος καὶ ἐν ἔτει 360 ἐπίσκοπος Κυζίκου, ὑποσχεθεὶς νὰ κρύπτῃ τὰ αἱρετικὰ φρονήματά του. Μὴ τηρήσας ὅμως τὴν ὑπόσχεσίν του καθῃρέθη καὶ ἐξωρίσθη. Τότε ὁ Εὐνόμιος ἐξέδωκε τὴν Ἀπολογίαν του (ἐν *Migne* Ἑ. Π. 30, 8?5—868) ἐν ᾗ, ἀποφεύγων τὸν ὅρον «*ἀνόμοιος*», ἐκήρυττε τὸν Υἱὸν «γέννημα τοῦ ἀγεννήτου, οὐχ ὡς ἓν τῶν γεννημάτων· κτίσμα τοῦ ἀκτίστου, οὐχ ὡς ἓν τῶν κτισμάτων· ποίημα τοῦ ἀποιήτου, οὐχ ὡς ἓν τῶν ποιημάτων» (Ἀπολογία κεφ. 28). Ὁ μέγας Βασίλειος, ἀνασκευάζων ἐν τῷ ἀνατρεπτικῷ του τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Εὐνομίου, ζητεῖ νὰ καταδείξῃ ὅτι οὔτε ὁ Υἱὸς οὔτε τὸ Πνεῦμα εἶναι κτίσματα. Τὰ βιβλία 4 καὶ 5 τοῦ συγγράμματος (*Migne* 29, 671-774) δὲν προέρχονται ἐκ τῆς γραφίδος τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ἀλλ' εἶναι μεταγενέστεραι προσθῆκαι. Ὑπό τινων ἀποδίδονται εἰς *Δίδυμον* τὸν *τυφλόν*. Δεκατέσσαρα ὁλόκληρα ἔτη μετὰ τὴν συγγραφὴν ταύτην τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ὁ Εὐνόμιος ἔφερεν εἰς φῶς νέον σύγγραμμα κατὰ τοῦ ἀντιρρητικοῦ του, καὶ τούτου σώζονται τεμάχια παρ' Ἐπιφανίῳ καὶ Γρηγορίῳ Νύσσης, ὅστις καὶ τὸν ἀντέκρουσε ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος ἤδη Βασιλείου. 2) Κεφάλαια λ' περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, πρὸς τὸν ἐν ἁγίοις Ἀμφιλόχιον, ἐπίσκοπον Ἰκονίου (*Migne* Ἑ. Π. 32, 67-218). Ἐπειδὴ ὁ Βασίλειος ἐκτὸς τοῦ συνήθους τύπου τῆς δοξολογίας «Δόξα τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι» μετεχειρίζετο καὶ τὸν τύπον «Δόξα τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ μετὰ τοῦ Υἱοῦ σὺν τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ», ἐκίνησε τοῦτο τὴν ἀπορίαν ἀκροατῶν του τινῶν, οἵτινες ἐθεώρησαν αὐτὸν «ξενιζούσαις φωναῖς κεχρῆσθαι καὶ ἅμα πρὸς ἀλλήλας ὑπεναντίως ἐχούσαις». Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ Ἰκονίου Ἀμφιλόχιος ἠξίωσεν «εὐκρινῆ περὶ τῆς ἐν ταῖς συλλαβαῖς ταύταις δυνάμεως διδασκαλίαν ἐκφωνηθῆναι» (32,72), συνέταξεν ὁ Βασίλειος. ἐν ἔτει 375, τὸ σύγγραμμα τοῦτο διὰ νὰ καταδείξῃ ὅτι καὶ ὁ δεύτερος τύπος στηρίζεται ἐπὶ τῆς Γραφῆς καὶ τῆς παραδόσεως καὶ ὅτι εἶναι οὗτος χαρακτηριστικώτερος τοῦ πρώτου, διότι καθορίζει «τήν τε τῶν ὑποστάσεων ἰδιότητα καὶ τὸ ἀχώριστον τῆς κοινωνίας» καὶ ἀποκλείει τήν τε σαβελλιανικὴν καὶ ἀρειανικὴν ἐκδοχήν. Ὁ Ἔρασμος ἠμφισβήτησε τὴν γνησιότητα τοῦ ἔργου, ἥτις σήμερον πανθομολογεῖται.

β') *Ἀσκητικὰ συγγράμματα:* Ὡς ἀναφέρει ἤδη Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς (ἐπιστ. 6), ὁ Βασίλειος συνέθεσε κατὰ τὰ ἔτη τῆς ἐν Πόντῳ, παρὰ τὸν Ἶριν, διατριβῆς, ὅρους γραπτοὺς καὶ κανόνας διὰ τοὺς μοναχούς. Ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν ὁ Γρηγόριος (ὁμιλ. 43, 34, 62) ὁμιλεῖ διὰ τὰς ὑπὸ τοῦ Βασιλείου συνταχθείσας «νομοθεσίας μοναστῶν ἐγγράφους τε καὶ ἀγράφους» καὶ τὰ «ἔγγραφα διατάγματα». Τὰ εἰς τὸν Βασίλειον σήμερον ἀποδιδόμενα ἀσκητικὰ ἔργα ἀναντιρρήτως δὲν προέρχονται πάντα ἐκ τῆς γραφίδος τοῦ Μ. Βασιλείου, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι τινὰ ἐξ αὐτῶν ἀγνοεῖ ὁ Φώτιος. Τὰ ἀναφερόμενα ὅμως ὑπὸ τοῦ Φωτίου ἔργα πάντως εἶναι γνήσια, τοὐλάχιστον κατὰ τὸν πυρῆνα. Τὰ ἀσκητικὰ τοῦ μεγάλου Βασιλείου εὑρίσκονται ἐν τῇ «Ἑλληνικῇ Πατρολογίᾳ» τοῦ Migne (τ. 31 σ. 619—1428). Προτάσσονται «ἀσκητικὴ προδιατύπωσις», «λόγος ἀσκητικὸς» καὶ «λόγος περὶ ἀσκήσεως», ἅτινα πάντα ἠγνόει ὁ Φώτιος καὶ ἅτινα δυνατὸν νὰ θεωρηθοῦν ὡς λόγοι τοῦ μεγάλου Βασιλείου· ἕπεται «προοίμιον περὶ κρίματος Θεοῦ», ἤτοι προτροπὴ εἰς μετάνοιαν, καὶ «περὶ πίστεως», περιέχον διδασκα-

Digitized by Google

λίας περὶ Τριάδος. Ὕστερον ἀκολουθεῖ τὸ κύριον σύγγραμμα, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἠθικά» καὶ δὴ πρῶτον οἱ 80 «ὅροι», περιέχοντες τὴν ἐξέτασιν 80 ἠθικῶν ζητημάτων, ἀφορώντων πάντας τοὺς Χριστιανούς, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γραφικῆς διδασκαλίας (λ.χ «περὶ μετανοίας, ἀγάπης Θεοῦ, βαπτίσματος» κ.λ.π.). Ἀκολουθοῦν δύο ἀσκητικοὶ λόγοι, πάντως μεταγενέστεροι καὶ ἀγνοούμενοι ὑπὸ τοῦ Φωτίου, οἵτινες συνδέουν τὰ «Ἠθικὰ» πρὸς δύο συλλογὰς ἀφορώσας κυρίως τὸν μοναχικὸν βίον, ὧν ἡ μὲν πρώτη φέρει τὸν τίτλον «ὅροι κατὰ πλάτος», 55 τὸν ἀριθμόν, ἡ δὲ δευτέρα «ὅροι κατ' ἐπιτομήν», 313 τὸν ἀριθμόν· ἀμφότεραι αἱ συλλογαὶ πραγματεύονται τὰ ζητήματα κατ' ἐρωταποκρίσεις, ἡ μὲν πρώτη γενικώτερον, ἡ δὲ δευτέρα, ἥτις προϋποθέτει τὴν πρώτην, εἰδικώτερον.

Ἐπακολουθοῦν «ἐπιτίμια 60 εἰς μοναχοὺς μὴ φυλάττοντας τοὺς ὅρους τῆς ἀσκητικῆς πολιτείας», «ἐπιτίμια εἰς τὰς κανονικὰς 19» καὶ «ἀσκητικαὶ διατάξεις», ἔργα πάντως πολὺ μεταγενέστερα, μετὰ πολλῶν πλατειασμῶν καὶ ἐπαναλήψεων.

Ἡ Βασίλειος κηρύσσεται ὑπὲρ τοῦ κοινοβιακοῦ βίου, ὃν προκρίνει τοῦ ἐρημικοῦ (*Migne* Ἑ.Π. 31, 928—933). Τὰ ἀσκητικὰ ταῦτα ἔργα τοῦ μεγάλου Βασιλείου σημειοῦν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ μοναχικοῦ βίου τῆς Ἀνατολῆς ἐποχὴν καὶ ἀποτελοῦν οὕτως εἰπεῖν τὸν κώδικα τῆς μοναχικῆς πολιτείας.

Τὸ εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον ἀποδιδόμενον ἔργον «περὶ τῆς ἐν παρθενίᾳ ἀληθοῦς ἀφθορίας, πρὸς Λητοΐον ἐπίσκοπον Μελιτηνῆς» πάντως δὲν εἶναι ἔργον αὐτοῦ, ἀλλὰ πιθανώτερον τοῦ Βασιλείου ἐπισκόπου *Ἀγκύρας* (βλ. λ.).

γ') *Ἠθικά:* Εἰς ταῦτα ἀνήκει τὸ ἔργον: «Περὶ βαπτίσματος βιβλία δύο» (*Migne* Ἑ.Π.31, 1513—1628). Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ δὲν ἐξετάζεται δογματικῶς τὸ βάπτισμα, ἀλλ' ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως καὶ δὴ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ τῶν δύο τούτων βιβλίων γίνεται λόγος περὶ τῆς ἀναγκαίας προπαρασκευῆς διὰ τὸ βάπτισμα καὶ τὴν θείαν εὐχαριστίαν· ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ περὶ τοῦ βίου, ὃν δέον νὰ διάγῃ ὁ βαπτισθεὶς καὶ μεταλαβών. Ὁ Garnier ἐχαρακτήρισε τὸ ἔργον τοῦτο ὡς νόθον, οὐ μόνον διότι τὸ ἀγνοεῖ ἡ ἀρχαία παράδοσις, ἀλλὰ καὶ διότι διαφέρει κατὰ τὸ ὕφος καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν γνησίων ἔργων τοῦ μεγάλου Βασιλείου. Τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Garnier εἶναι σοβαρά, λαμβανομένου ὅμως ὑπ' ὄψιν τοῦ κοινοῦ τῶν ἰδεῶν τοῦ συγγράμματος τούτου πρὸς τὰ ἀσκητικὰ τοῦ μεγάλου Βασιλείου δὲν εἶναι ἀπίθανος ἡ γνώμη ὅτι ὁ πυρὴν τοῦ ἔργου προέρχεται ἐκ τοῦ Βασιλείου καὶ ὅτι ἕτερος ἐπεξειργάσθη καὶ ἐπεξέτεινε τὸ σύγγραμμα.

δ') *Παιδαγωγικά:* Ὁ μέγας Βασίλειος εἰς τὰ ἀσκητικὰ του συγγράμματα, τὰς ἐπιστολὰς καὶ ὁμιλίας του παρέχει διαφόρους παιδαγωγικὰς ὁδηγίας καὶ συμβουλὰς (Προβλ. *Κ. Δυοβουνιώτου*, Περὶ διδασκόντων καὶ διδασκομένων κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον, Ἀθῆναι 1923). Ἰδίως ὅμως παιδαγωγικὴν ἀξίαν ἔχει ἡ πραγματεία του «πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων» (*Migne* Ἑ. Π. 31, 563-590). Ἡ πραγματεία αὕτη, κακῶς περιληφθεῖσα ἐν ταῖς ὁμιλίαις, εἶναι ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς ἀνεψιούς του, οἱ ὁποῖοι ἠκολούθουν παραδόσεις ἐθνικῶν ῥητόρων καὶ γραμματικῶν. Μεταξὺ τῶν συγγραμμάτων τῶν ἐθνικῶν καὶ τῆς ἁγίας Γραφῆς εὑρίσκει ὁ μέγας Βασίλειος σχέσιν ἀνάλογον ὡς μεταξὺ τῶν ἐπιγείων καὶ ἐπουρανίων· τὰ ἐπίγεια εἶναι σκιὰ καὶ ὄνειρον, προπαρασκευὴ ἁπλῶς διὰ τὰ ἐπουράνια, ἅτινα εἶναι τὰ μόνα ἀληθῆ καὶ βέβαια. Ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἐθνικῶν ποιητῶν, ἱστορικῶν καὶ ῥητόρων ἔχει ἀξίαν ἁπλῶς ὡς προπαρασκευὴ πρὸς κατανόησιν τῆς ἁγίας Γραφῆς· καὶ ὁ Μωϋσῆς προεπαιδεύθη διὰ τῆς αἰγυπτιακῆς καὶ ὁ Δανιὴλ διὰ τῆς χαλδαϊκῆς σοφίας. Τὰ ἑλληνικὰ συγγράμματα ὅμως δέον νὰ ἀναγινώσκωνται κατ' ἐκλογὴν καὶ μετὰ προσοχῆς καὶ μόνον ὅσα συντελοῦν εἰς βελτίωσιν τοῦ βίου («καθάπερ τῆς ῥοδωνιᾶς τοῦ ἄνθους δρεψάμενοι, τὰς ἀκάνθας ἐκκλίνομεν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων λόγων, ὅσον χρήσιμον καρπωσάμενοι, τὸ βλαβερὸν φυλαξώμεθα» (κεφ. γ' ἐν *Migne* Ἑ. Π. 31,569). Ὑπομιμνήσκων τέλος τὴν προτροπὴν τοῦ σοφοῦ Βίαντος πρὸς τὸν υἱόν του νὰ συλλέγῃ ἐφόδια διὰ τὸ γῆράς του, ἤτοι ἀγαθὰς πράξεις, προτρέπει καὶ ὁ Βασίλειος τοὺς ἀνεψιούς του νὰ φροντίζουν διὰ τὴν ἀθάνατον ψυχήν των. Κατὰ ταῦτα ὁ μέγας Βασίλειος εἰς τὰ προϊόντα τῆς ἐθνικῆς φιλολογίας δὲν δίδει ἀπόλυτον ἀλλὰ σχετικὴν μόνον ἀξίαν, θεωρῶν ταῦτα ἁπλῶς ὡς μέσα πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν τῆς ἁγίας Γραφῆς· ἀπὸ αἰσθητικῆς, καλλιλογικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως ὅμως οὐδὲν ἐνδιαφέρον δεικνύει δι' αὐτήν.

ε') *Ὁμιλίαι καὶ κηρύγματα:* Ὁ μέγας Βασίλειος διεκρίθη ὡς ῥήτωρ· ὁμιλῶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐξ ὑπογύου, προυξένει βαθυτάτην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ἀκροατάς του, χάρις εἰς τὴν μεγάλην του μόρφωσιν καὶ τὴν βαθεῖαν του πεῖραν καὶ ἰδίως χάρις εἰς τὴν θερμουργὸν πνοήν, ἥτις ἐνεψύχου τοὺς λόγους του. Ἐκ τῶν ἠθικῶν του ὁμιλιῶν, αἵτινες εἶναι καὶ αἱ περισσότεραι καὶ ἀξιολογώτεραι («Sermo ejus magis moralis» ἔλεγεν ὁ *Ρουφῖνος*), ἄξιαι ὅλως ἰδίας μνείας εἶναι αἱ δύο περὶ νηστείας, πρὸς τοὺς πλουτοῦντας, κατὰ μεθυόντων, κατὰ τῶν τοκιζόντων· τὰ ἀθλητῶν ἐγκώμια ἀναφέρονται εἰς τοὺς ἁγίους Μάμαντα, Βαρλαάμ, Γόρδιον, 40 μάρτυρας. Περίφημοι εἶναι καὶ αἱ «ὁμιλίαι θ' εἰς τὴν Ἑξαήμερον» (*Migne* Ἑ. Π. 29, 3—208), ἃς ἐξεφώνησε πρὸ τοῦ 370, ὡς πρεσβύτερος, πιθανώτατα ἐντὸς ἑβδομάδος, ὁμιλῶν ἐνίοτε καὶ δὶς τῆς ἡμέρας· μετὰ θέρμης, μεταχειριζόμενος ὡραιοτάτας εἰκόνας, εἰκονίζει τὸ μεγαλεῖον τῆς φύσεως, ἐν ᾗ διαβλέπει τὸν πάνσοφον Δημιουργόν· εἶναι ἀξία θαυμασμοῦ ὄντως ἡ παρατηρητικότης του καὶ ἡ βαθεῖά του γνῶσις περὶ τῆς φύσεως, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν, ἐννοεῖται, τῆς τότε ἀναπτύξεως τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Εἰς 10ην ὁμιλίαν ἐπρόκειτο νὰ πραγματευθῇ εἰδικῶς περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ἡ ὁμιλία αὕτη ἢ δὲν ἐγένετο ἢ ἀπωλέσθη, καὶ πάντως εἶναι νόθοι οἱ 2 λόγοι «περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς» καὶ ἕτερος «περὶ παραδείσου».

Ὁ Γρηγόριος Νύσσης πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ κενοῦ ἔγραψεν ὁμιλίαν «περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου» (*Migne* Ἑ. Π. 44, 125—256).

Πρὸς οἰκοδομητικὸν σκοπὸν ἔγραψεν ὁ μέγας Βασίλειος, πάντως πρὸ τοῦ 370, τὰς ὁμιλίας εἰς τοὺς Ψαλμούς, ἐξ ὧν θεωροῦνται ὡς γνήσιαι 13 (ἐν *Migne* Ἑ. Π. 29, 209—493). Τὸ εἰς τὸν Βασίλειον ἀποδιδόμενον ὑπόμνημα εἰς Ἠσαΐαν (*Migne* Ἑ. Π. 30, 117—668), περιέχον ἐκτενῆ ἑρμηνείαν τῶν 16 πρώτων κεφαλαίων, εἶναι μὲν ἔργον πιθανώτατα τοῦ τέλους τοῦ Δ' αἰῶνος, οὐχὶ ὅμως ὑπὸ τοῦ Βασιλείου γραφέν.

στ') *Ἐπιστολαί:* Τὸ ἀξιολογώτερον τμῆμα τῆς συγγραφικῆς δράσεως τοῦ μεγάλου Βασιλείου εἶναι αἱ ἐπιστολαί του (Migne Ἑ. Π. 32,219-1110) ὧν ἤδη Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ἐφιλοτέχνησε συλλογήν, χάριν νεαροῦ φίλου (*Γρ. Ναζ.* ἐπιστ. 53). Σῴζονται σήμερον 367 ἐπιστολαὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἢ καὶ πρὸς αὐτὸν ἀπευθυνόμεναι, περὶ τῆς γνησιότητος τῶν ὁποίων ὑπάρχουν ἀντιγνωμίαι. Οἱ μοναχοὶ τοῦ ἁγίου Μαύρου, πρῶτοι, στηριζόμενοι εἰς προεργασίαν τοῦ Tillemont, κατέταξαν τὰς ἐπιστολὰς χρονολογικῶς καὶ ἐξέδωκαν αὐτὰς κριτικῶς καὶ αἱ νεώτεραι ἐργασίαι τοῦ Loofs (1898) ἐδικαίωσαν ἐπὶ τοῦ ὅλου τὴν κριτικὴν τῶν Μαυριανῶν, καίτοι ἔν τισιν ἡ νεωτέρα κριτικὴ συνεπλήρωσε τὸ ἔργον αὐτῶν. Οὕτως αἱ ἐπιστολαὶ 16 καὶ 189 θεωροῦνται σήμερον ὡς ἔργα τοῦ Γρηγορίου Νύσσης, αἱ ὑπ' ἀριθ. 50 καὶ 81 πιθανῶς τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοὐναντίον αἱ ὑπ' ἀριθ. 335-359 ἐπιστολαί, μεταξὺ τοῦ μεγάλου Βασιλείου καὶ τοῦ ῥήτορος Λιβανίου, αἱ χαρακτηρισθεῖσαι ὑπὸ τῶν Μαυριανῶν ὡς νόθοι, ἐχαρακτηρίσθησαν ὑπὸ τοῦ Seck (1906) ὡς γνήσιαι. Τὸ περιεχόμενον τῶν ἐπιστολῶν, ἃς χαρακτηρίζει λεπτότης, πνεῦμα, χάρις καὶ ἔκλεκτον ὕφος, εἶναι ποικίλον· ἄλλαι αὐτῶν εἶναι προσωπικαί, ἄλλαι συστατικαί, παραμυθητικαί, συμβουλευτικαί, ἠθικαί, οἰκοδομητικαί, δογματικαὶ καὶ κανονικαί, ὧν τρεῖς (188,199,217) πρὸς Ἀμφιλόχιον ἐχρησίμευσαν ὡς ἡ κυρία βάσις ἐξ ὧν συνηριθμολογήθησαν 92 κανόνες, οἵτινες ἀπέκτησαν κανονικὸν κῦρος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ (*Ῥάλλη* καὶ *Ποτλῆ* Σύνταγμα κανόνων Δ', 88-294).

Ὁ μέγας Βασίλειος εἶναι εἷς τῶν μεγάλων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἐξοχωτέρων τῆς συγγραφέων. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν θεωρητικὴν φύσιν τῶν δύο Γρηγορίων, εἶχεν ὅλως πρακτικὰς τάσεις, καίτοι βεβαίως καὶ ἡ ἀρειανικὴ αἵρεσις καὶ ἄλλαι ἑτεροδιδασκαλίαι τὸν ἐξηνάγκασαν νὰ μὴ παραμελήσῃ καὶ τὴν φιλοσοφικὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ δόγματος. Ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐτιμήθη ὡς «οἰκουμενικὸς μέγας διδάσκαλος» καὶ διὰ τὴν σαφήνειαν μεθ' ἧς ἐξέφερε τὴν διδασκαλίαν του περὶ τῶν θείων διδασκαλιῶν, ἀπεκλήθη *οὐρανοφάντωρ*. Τόσοι αἰῶνες παρῆλθον, ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἤκμασε καὶ ὅμως καὶ ὁ σύγχρονος κόσμος μετὰ τῆς βαθυτάτης τιμῆς ἀποβλέπει πάντοτε καὶ εἰς τὸ πρόσωπόν του καὶ εἰς τὴν δρᾶσίν του καὶ εἰς τὸ συγγραφικόν του ἔργον. Εὐγενὴς ἄνθρωπος, τέλειος ἀσκητής, ἰδεώδης ἐπίσκοπος, ἀπαράμιλλος ῥήτωρ, δοκιμώτατος συγγραφεύς, εἶναι ἀναντιρρήτως μεγάλη μορφὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἀνθρωπότητος καθόλου καὶ εἷς τῶν ἰδανικωτέρων ἀντιπροσώπων τῆς ἐποχῆς του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Α') Πηγαὶ καὶ βοηθήματα. Πηγὴ διὰ τὸν βίον καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ μεγάλου Βασιλείου εἶναι δι' ἡμᾶς κατὰ πρῶτον τὰ ἴδια συγγράμματα αὐτοῦ καὶ μάλιστα αἱ ἐπιστολαί του. Ἔχομεν καὶ 4 βιογραφίας περὶ αὐτοῦ, ἐν αἷς ἀναμειγνύεται ἤδη ἱστορία μετὰ θρύλλου καὶ δή: *Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ* ἐπιτάφιος εἰς μέγαν Βασίλειον (λόγ. 34, ἐν *Migne* Ἑ.Π. 36,493—606). *Γρηγορίου Νύσσης* ἐπιτάφιος λόγος εἰς τὸν ἴδιον ἀδελφόν, τὸν μέγαν Βασίλειον (*Migne* Ἑ.Π. 46,787—818). *Ψευδο-Εὐφραὶμ* τοῦ *Σύρου* ἐγκώμιον εἰς μέγαν Βασίλειον (ἔκδ. Ἀσσεμάνη ἑλλην. καὶ λατ. 2,289—296). Βιογραφία τοῦ μεγάλου Βασιλείου γραφεῖσα τὸν Η' αἰῶνα καὶ κακῶς ἀποδιδομένη εἰς *Ἀμφιλόχιον* τὸν Ἰκονίου (*Migne* Ἑ.Π. CCXCIV—CCCXVI λατινιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ παρὰ *Combefis* ss Patrum Amphilochii κλ. opera. Paris 1644 σ. 155—225. ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀξίας). Ἐπίσης καὶ οἱ ἐκκλ. ἱστορικοὶ *Σωκράτης* (ἐκ. ἱστ., 4,26 ἐν *Migne* Ἑ.Π. 67,528 κ.ἑ.) καὶ *Σωζόμενος* (6,15 αὐτ. 67,1329 κ.ἑ.) καὶ οἱ μετ' αὐτοὺς (*Θεοδώρητος, Φιλοστόργιος, Ἱερώνυμος, Ῥουφῖνος, Φώτιος*) παρέχουσιν ἡμῖν συμπληρωτικάς τινας πληροφορίας περὶ μεγάλου Βασιλείου.

Περὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου βλέπε καὶ εἰς τὰς πατρολογίας (ἑλληνιστὶ μάλιστα *Κ. Κοντογόνου* φιλολ. καὶ κριτ. ἱστ. τῶν πατέρων, τόμ. Β', Ἀθ. 1853, σ. 354—425), ἐγκυκλ. λεξικά, ἐκκλ. ἱστορίας (*Tillemont* κ.ἄ.) καὶ διαφόρους μονογραφίας (ὧν τίτλους βλ. καὶ ἐν *Bardenhewer* Gesch. d. altk. Literatur, τόμ. γ', 1923, σ. 130—162 καὶ ἐν *Chevalier* Répertoire des sources historiques). Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων μονογραφιῶν ἀξιολογώτεραι εἶναι: *Fr. Boehringer* Basilius von Caesarea (Stuttgart 1875). *Paul Allard* Saint Basile (collection les Saints, α' ἔκδ. Paris 1899). *Jean Rivière* Saint Basile (Paris 1925).

Β') Ἐκδόσεις ἔργων του: Ἡ α' ἔκδοσις τῶν ἔργων τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἐγένετο ἐν Βασιλείᾳ τῷ 1532. Ἡ ἀρίστη ἔκδοσις ἦτο ἡ ὑπὸ τῶν μοναχῶν τοῦ ἁγ. Μαύρου ἐν Γαλλίᾳ *Garnier* καὶ *Maran*, Παρίσιοι 1721—1730, εἰς 3 τόμους, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας ἐγένετο καὶ ἡ ἔκδοσις τοῦ *Migne* (Ἑλ. Πατρ. τ. 29—32). Τῶν καθ' ἕκαστον ἔργων του ὑπάρχουν διάφοροι ἐκδόσεις.

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

—***Βασιλείου λειτουργία.*** Ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ (ἐν τῇ ῥωσικῇ ἀπὸ τοῦ 987 διὰ τοῦ ἡγεμόνος Βλαδιμήρου) εἶναι σήμερον ἐν χρήσει δύο κυρίως *λειτουργίαι*; ἡ τοῦ *Βασιλείου* καὶ ἡ τοῦ *Χρυσοστόμου*. Ἡ πρώτη τελεῖται δεκάκις τοῦ ἔτους, ἤτοι κατὰ τὰς Κυριακὰς τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς (πλὴν τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων), κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Θεοφανείων, τὴν Μ. Πέμπτην, τὸ Μ. Σάββατον καὶ τὴν πρώτην Ἰανουαρίου, ὅτε ἑορτάζεται καὶ ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου Βασιλείου. Σημειωτέον ὅτι τὸ πάλαι ἐτελεῖτο μ. μ. κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Θεοφανείων, ὡς καὶ τὴν Μ. Πέμπτην καὶ τὸ Μ. Σάββατον, συνδεομένη μετὰ τῶν Ὡρῶν καὶ τοῦ Ἑσπερινοῦ καὶ θεωρουμένη ὡς ἑσπερινὴ ἀκολουθία, καθ' ἣν παρείχετο εἰς τοὺς πιστοὺς ἡ θεία Κοινωνία, ἐπειδὴ οὗτοι ἐνήστευον δι' ὅλης τῆς ἡμέρας. Ἡ λειτουργία αὕτη ἀνήκει εἰς τὸ γένος τῶν μικρασιατικῶν-βυζαντινῶν λειτουργιῶν, εἰς ὃ ἀνήκει καὶ ἡ λειτουργία τοῦ Χρυσοστόμου· ἀμφότεραι αὗται ἔχουσι τὸν αὐτὸν τύπον, μόνον ἡ τοῦ Βασιλείου λειτουργία εἶναι ἐκτενεστέρα καὶ μάλιστα εἰς τὰς εὐχὰς τῆς Εὐχαριστίας.

Ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Πρόκλος, ὁ μαθητὴς τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, ὁ ἐγγύτατα πρὸς τὴν ἀρχαιοτάτην παράδοσιν ἱστάμενος, λέγει ἐν τῷ «Λόγῳ περὶ παραδόσεως τῆς θείας λειτουργίας» τὰ ἑξῆς περὶ τῆς λειτουργίας τοῦ Μ. Βασιλείου: «Ὁ δὲ Μ. Βασίλειος ἐκκόπτων (τὴν λειτουργίαν τοῦ Ἰακώβου).... διὰ τὸ πολὺ τοῦ χρόνου παρανάλωμα.... ἐπιτομώτερον παρέδωκε» (*Migne* τομ. 65, σελ. 850). Πράγματι, παραβάλλοντες τὰς δύο ταύτας ἀρχαίας λειτουργίας, παρατηροῦμεν ὅτι αἱ ἐκτενεῖς δεήσεις ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ Ἰακώβου, αἱ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου, καθὼς καί τινες ἄλλαι εὐχαὶ καὶ μάλιστα ἡ τῆς Εὐχαριστίας εἶναι συντετμημέναι, ἡ δὲ πρόθεσις ἢ προσκομιδή, ἢ μᾶλλον ἡ προετοιμασία αὐτῆς, ἐνῷ εἰς τὰς ἀρχαίας λειτουργίας ἐτελεῖτο ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς λειτουργίας τῶν πιστῶν, ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ Βασιλείου μετετέθη εἰς τὸν πρὸ τῆς λειτουργίας τῶν κατηχουμένων χρόνον. Ἡ μετάθεσις αὕτη δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη πότε συνέβη, ἂν δηλαδὴ ὑπὸ τῶν δύο μεταρρυθμιστῶν τῆς λειτουργίας Βασιλείου καὶ Χρυσοστόμου ἢ ὀλίγον μετὰ ταῦτα. Τινὲς ἐν τούτοις ἐκ τῶν νεωτέρων κριτικῶν δὲν δέχονται ὡς γνησίαν τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πρόκλου, ἐντεῦθεν δὲ ἠγέρθησαν ἀμφιβολίαι ἐὰν ἡ εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον ἀποδιδομένη λειτουργία ἀνήκῃ πράγματι εἰς αὐτόν. Τὰς ἀμφιβολίας ἐν τούτοις ταύτας διαλύουσιν ἄλλαι ἀρχαιόταται μαρτυρίαι ὁμολογουμένως γνήσιαι. Οὕτω Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ἐν τῷ ἐπικηδείῳ αὐτοῦ λόγῳ εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον ἀναφέρει καὶ τὰ ἑξῆς μεταξὺ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ὀφείλονται εἰς τὸν ἱεράρχην, ὡς ἐπίσκοπον τῆς ἐν Καισαρείᾳ ἐκκλησίας: «... Νομοθεσίαι μοναστῶν ἔγγραφοί τε καὶ ἄγραφοι, εὐχῶν διατάξεις...». Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ἔχομεν ὡσαύτως δύο ἐξωτερικὰς μαρτυρίας λίαν βαρυσημάντους, τὴν τοῦ διακόνου Πέτρου (520) καὶ τὴν τοῦ Λεοντίου τοῦ Βυζαντίου (540). Ἐπίσης καὶ ἡ ἐν Τρούλλῳ σύνοδος (692) ἐν τῷ 32 αὐτῆς κανόνι ἀναφέρει τὸν Ἰάκωβον καὶ τὸν μέγαν Βασίλειον ὡς συγγραφεῖς λειτουργίας. Τὸ ἀρχαιότερον χειρόγραφον, τὸ περιέχον τὴν λειτουργίαν τοῦ Βασιλείου εἶναι εὐχολόγιόν τι τοῦ Η' αἰῶνος, τὸ οὕτω καλούμενον «βαρβερινὸν χειρογραφον», φυλασσόμενον νῦν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ καὶ σημειούμενον ὡς Barberini III 55. Καὶ ἐν τούτῳ ἐπιγράφεται ἡ λειτουργία αὕτη ὡς λειτουργία τοῦ μεγάλου Βασιλείου. Ὁμόφωνος ἄρα ἡ ἀρχαιοτάτη παράδοσις ἀναγνωρίζει τὸν μέγαν Βασίλειον ὡς συγγραφέα τῆς εἰς αὐτὸν ἀποδιδομένης λειτουργίας τοὐλάχιστον κατὰ τὴν βάσιν, καὶ δικαίως αὕτη φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἱεράρχου.

Κατὰ τὸν Baumstark «ἡ τὸ ὄνομα τοῦ Βασιλείου φέρουσα ἀρχαία λειτουργία εἶναι ἀναμφιβόλως τὸ ἀποτέλεσμα ἐπεξεργασίας διαπρεποῦς θεολόγου καὶ κατόχου τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης». Καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ ὑπερκριτικοὶ ἀναγνωρίζουσιν ὅτι ἡ φέρουσα τὸ ὄνομα τοῦ Βασιλείου λειτουργία διατηρεῖ ἀσφαλῶς τὴν ἀνάμνησιν τῆς λειτουργικῆς δράσεως τοῦ ἱεράρχου (λειτουργικαὶ προσευχαί, προαγωγὴ τῆς ψαλμῳδίας κλπ.). Ἐκ Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας ἡ λειτουργία αὕτη διεδόθη καὶ ἐξηπλώθη εἰς ἅπαν τὸ βυζαντιακὸν κράτος, ὑπερβᾶσα μάλιστα καὶ τὰ ὅρια αὐτοῦ, διότι ἀπαντῶμεν αὐτὴν

Digitized by Google

ἐν Σικελίᾳ καὶ τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ. Ὡσαύτως ἔσχεν ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τῆς ἀρμενικῆς λειτουργίας.

[Ἀρχαιότεραι ἐκδόσεις τῆς λειτουργίας τοῦ μεγάλου Βασιλείου εἶναι ἡ τῆς Ρώμης (1526), ἡ τῶν Παρισίων (1560) καὶ ἡ τοῦ Goar (Εὐχολόγιον, ἐκδ. Βενετίας 1730, σελ. 135 κ. ἑ.). Ὑπάρχουσι καὶ νεώτεραι ἐκδόσεις, ὡς ἡ τοῦ *Daniel* Codex liturgicus IV, σελ. 421—438), *R. Engdahl*, *Swainson* Greek Liturgies), *Brightman* (Liturgies Eastern and Western, τόμ. Ι) κτλ. Ὡσαύτως περιέχονται αἱ λειτουργίαι τοῦ Βασιλείου καὶ Χρυσοστόμου εἰς τὸ Εὐχολόγιον τὸ Μέγα (ἐκδ. Ἀθηνῶν 1899, σελ. 49—101)]. Δ. Ν. ΜΩΡΑΪΤΗΣ

Βασιλείου κοπτικὴ λειτουργία. Ὑπάρχει καὶ *κοπτικὴ λειτουργία* φέρουσα τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ἡ ἀναφορὰ τῆς ὁποίας διετηρήθη καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν (*Renaudot*, Coll. lit. orient. I 57-89). Αὐτη, κατὰ τὸν Baumstark, εἶναι ἐπεξεργασία ἐπὶ τὸ συντομώτερον τῆς ἑλληνικῆς λειτουργίας τοῦ Βασιλείου καὶ κατάλληλος διὰ τὴν λειτουργικὴν χρῆσιν τῆς Αἰγύπτου. Τὸ μόνον διασωθὲν χειρόγραφον ταύτης εἶναι ὁ Codex Parisinus (ἐκδοθεὶς ὑπὸ *Renaudot* καὶ *Assemani*). Ἀποσπάσματα αὐτῆς εὑρέθησαν καὶ ἐπί τινος ὀστράκου (*Crum*, Coptic ostraea 1902). Εἰς πολλὰ σημεῖα ἡ λειτουργία αὕτη παρουσιάζει σπουδαίας παραλλαγὰς ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου (*H. Lietzmann*, Messe und Herrenmahl 1926 σελ. 12· ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ ὑπάρχουσι καὶ σπουδαιόταται πληροφορίαι περὶ τῶν πηγῶν καὶ τῶν ἀρχαίων χειρογράφων, ἰδίᾳ ἐν σελ. 3-6 καὶ 12). Δ. Ν. Μ.

— [ΤΕΧΝΗ] Ἡ ἱερὰ μορφὴ τοῦ *μεγάλου Βασιλείου* ἀπησχόλησε τοὺς εἰκονογράφους καὶ τὴν τέχνην, κατέλαβε δὲ θέσιν διακεκριμένην ἐν τῷ ναῷ. Εἰς τὸν μύακα τοῦ ἱεροῦ ἐζωγραφήθησαν ὑπὸ τὴν *Πλατυτέραν*, τὴν κατέχουσαν τὴν ἐπισημοτέραν τῶν θέσεων, ἡ «Θεία Λειτουργία», ὑποκάτω δὲ ὁλόσωμοι καὶ ἐγγὺς ἀλλήλων πάντες οἱ Πατέρες οἱ συμβαλόντες εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς θείας λειτουργίας. Μεταξὺ τούτων καὶ Βασίλειος ὁ μέγας. Ὡσαύτως ὁ μέγας Βασίλειος κατέλαβε πρωτεύουσαν θέσιν παρὰ τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν, συμπληρῶν τὰς εἰκονογραφίας τῆς θείας λειτουργίας καὶ τῆς ἁγίας κοινωνίας. Καὶ ἐνταῦθα παρίσταται ὁλόσωμος, τὸ πλεῖστον καταπρόσωπος, φέρων ξανθὴν καὶ ὕλην σχεδὸν κόμην καὶ γένειον ὀξὺ καὶ ἀκρότατον μέχρι τοῦ στήθους. Κρατεῖ, συνήθως, τὸ Εὐαγγέλιον ἢ τὴν Λειτουργίαν διὰ τῆς ἀριστερᾶς, ἐνῷ διὰ τῆς δεξιᾶς εὐλογεῖ. Φέρει οὐχὶ ἀρχιερατικὸν σάκκον ἀλλὰ φελόνιον (φενόλην) μετὰ πολυσταυρίων, κυανοῦν τὸ πλεῖστον ἢ κεκοσμημένον ἄλλως καὶ διὰ μικρῶν πολυχρώμων τετραγώνων. Προσέτι φέρει ἐπιγονάτιον, περιτραχήλιον ἔσω καὶ ἔξω ὠμοφόριον, κατὰ τὴν ἀρχαιοτάτην συνήθειαν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Χρυσόστομον. Ἐνίοτε ὅμως ἀντὶ τοῦ καταπροσώπου ζωγραφίζεται ὀλίγον πλαγιόμορφος, τρόπον τινὰ βλέπων πρὸς τὸ ἀνατολικὸν τοῦ ναοῦ μέρος. Ἡ τοιαύτη εἰκονογραφικὴ παράστασις τοῦ Βασιλείου ἐπαναλαμβάνεται, καθιερωμένη πλέον, ἀναλλοιώτως διὰ μέσου τῶν αἰώνων μέχρις ἡμῶν. Οὕτως εἰς ἁπάσας τὰς τοιχογραφίας τῶν μονῶν ἀπὸ τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς, καθὼς καὶ εἰς τὰς Ἀθωνικὰς τοιαύτας τοῦ ΙΕ'—ΙΗ' αἰῶνος, τὰς Μετεωρικὰς καὶ τὰς ἄλλας, ἡ μορφὴ αὐτοῦ, τυπικὴ γενομένη, ζωγραφίζεται ὁμοιομόρφως. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοιχογραφιῶν καὶ εἰς τὰς μικρογραφίας τῶν χειρογράφων συναντῶμεν τὴν μορφὴν τοῦ Βασιλείου. Ἀλλὰ καὶ ἡ τοιαύτη παρουσία του εἰς τὰς μικρογραφίας προέρχεται ἀπὸ τὴν αὐτὴν λειτουργικὴν ἰδιότητα. Εἰς τὰς χειρογράφους αὐτὰς παλαιᾶς λειτουργίας ὁ Βασίλειος παρουσιάζεται, ὡς εἰς τὰς τοιχογραφίας, ἐνδεδυμένος, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι συνήθως κρατεῖ διὰ τῆς πολάμης ἀνεωγμένην τὴν λειτουργίαν, ἐπὶ τῆς ὁποίας κύπτων τὴν κεφαλὴν ἀναγινώσκει.

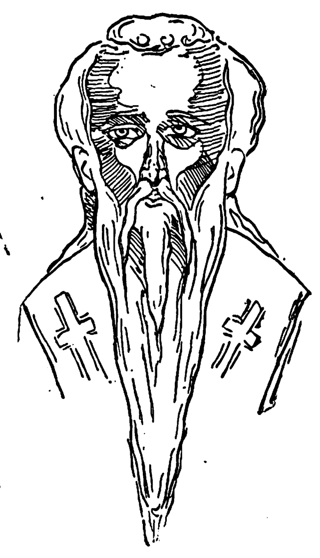

Κεφαλὴ τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἐκ παλαιᾶς τοιχογραφίας τοῦ ΙΕ' αἰῶνος.

Εἰκὼν τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἐκ παλαιᾶς τοιχογραφίας τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος.

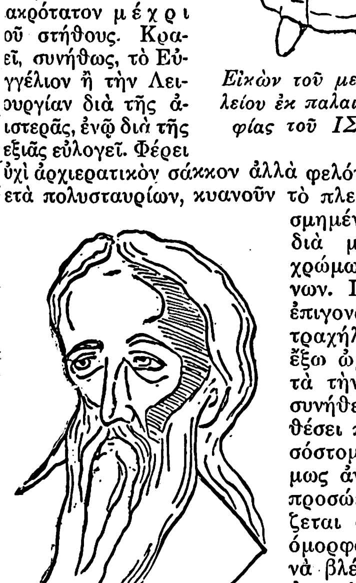

Εἰκὼν τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἐκ τῆς μονῆς Ἀσωμάτων Πετράκη, νεωτέρα, δι' ἐλαίου ποιησεῖσα, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἰχνῶν τῆς παλαιᾶς τοῦ Γ. Μάρκου. [Ἀρχαὶ ΙΗ' αἰῶνος.]

Τρίτη περίπτωσις καθ' ἣν κυρίως εἰς τὰς *φορητὰς* εἰκόνας παρουσιάζεται ὁ πατὴρ οὗτος, εἶναι ἡ τῆς εἰκονογραφικῆς παραστάσεως τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, καθ' ἣν οἱ τρεῖς οὗτοι πατέρες ἐν φορηταῖς εἰκόσι φέρονται ὁμοῦ. Ἐν τῷ μέσῳ κυρίως ζωγραφίζεται ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος φέρων ἀρχιερατικὸν σάκκον, δεξιᾷ δὲ αὐτοῦ ὁ Βασίλειος καὶ ἀριστερᾷ ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος φέροντες φελόνιον καὶ πολυσταυρικὸν καὶ ὠμοφόριον ὡς εἰς τὰς τοιχογραφίας τοῦ μύακος. Αὗται εἶναι αἱ κυριώτεραι τῶν περιπτώσεων τῆς εἰκονογραφίας τοῦ μεγάλου Βασιλείου. Ἀλλὰ παρεκτὸς τούτων, κατ' ἐλευθέραν ἄλλως τε προτίμησιν διαφόρων πιστῶν, ὁ Βασίλειος ζωγραφίζεται ἐνίοτε καὶ εἰς ἄλλας φορητὰς εἰκόνας μεταξὺ ἄλλων ἁγίων. Τέλος τὴν τοιαύτην τυπικὴν παράστασιν τοῦ Βασιλείου παραλαβὼν ἀπὸ παλαιοτέρων πηγῶν διέσωσεν ἐν γραπτῷ μνημείῳ καὶ ὁ Διονύσιος ἐν τῷ «Κουτλουμουσιανῷ κελλίῳ» τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τῶν Καρυῶν. Ν. Δ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

—**Βασίλειος** ***Καισαρείας, ὁ νέος.*** Ὁ *Βασίλειος* ἐπίσκοπος Καισαρείας (912—959), ὁ *νέος* ἐπικληθείς, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ *μεγάλου*, συνέταξεν ἐξηγήσεις καὶ ὑπομνηματισμοὺς εἰς 45 λόγους Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, ὧν ἐξεδόθησαν πλήρεις μόνον εἰς 4 λόγους (ἐν *Migne* Ἑ. Π. 36, 903-916 καὶ 1073—1205 6λ. καὶ τόμ. III, 417). Δ. Σ. Μ.

— **Βασίλειος** ***Κερκύρας, ὁ Πεδιαδίτης.*** Ὁ *Βασίλειος Πεδιαδίτης*, ἐπίσκοπος Κερκύρας κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ὑπῆρξεν εἷς τῶν διαπρεπεστέρων ἱεραρχῶν τῶν χρόνων τούτων, κάτοχος μεγάλης θεολογικῆς καὶ θύραθεν παιδείας. Πρόμαχος τῆς ὀρθοδοξίας, ἔγραψε πρὸς τὸν πάπαν Ἰννοκέντιον περὶ τῶν προνομίων τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ διαμαρτυρόμενος διὰ τὴν συγκρότησιν τῆς ἐν Λατερανῷ συνόδου ὡς οἰκουμενικῆς ἄνευ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Βασίλειος Πεδιαδίτης ἔγραψε καὶ ἐπιστολήν του πρὸς τὸν διδάσκαλον ἐν τῷ ὀρφανοτροφείῳ Κωνσταντινουπόλεως Στιλβῆν, ἐν ᾗ παραπονεῖται διὰ τὴν ἀμάθειαν καὶ τὴν ἀμβλύνοιαν τοῦ ποιμνίου του. Ἀνέκδοτοι σώζονται καὶ δύο λόγοι του πρὸς τὸν πατριάρχην.

Ὁ Βασίλειος ἀπέθανε περὶ τὸ 1220 καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Ναυπάκτου γράφων πρὸς τὸν Θεόδωρον Ἄγγελον θρηνεῖ διὰ τὸν θάνατόν του, διότι «ὁ τῆς σοφίας ἥλιος ὑπὸ τὴν γῆν, ἡ τοῦ λόγου λαμπὰς ἐσβέσθη» (Βυζ. Χρονικὰ 3.253).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Π. Βρεττοῦ*, Ἐθν. ἡμερολόγιον 1870, σελ. 187 (ἐπιστολὴ τοῦ Βασιλείου πρὸς τὸν πάπαν).—*Σπ. Λάμπρου*, Κερκυραϊκὰ ἀνέκδοτα, Ἀθῆναι 1822, σελ. 42—49 ἡ πρὸς Στιλβῆν ἐπιστολή.—Πβλ. *E. Miller*, Catalogue des manuscripts grecs de la bibl. de l'Escurial σ. 210 καὶ 213.—*Κρουμβάχερ-Σωτηριάδη*, Ἱστ. βυζ. λογοτ. 1,180 καὶ 2,120 724.—*Ἀντ. Μηλιαράκη*, Ἱστορία τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας, Ἀθ. 1898, σελ. 114. 183 καὶ 186 κ. ἑ. Δ. Σ. Μ.

— **Βασίλειος** ***Κίλιξ.*** Ὁ ἐκ Κιλικίας καταγόμενος *Βασίλειος*, ἀκμάσας κατὰ τὰ τέλη τοῦ πέμπτου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἕκτου αἰῶνος, ἦτο νεστοριανῶν φρονημάτων πρεσβύτερος ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ ὕστερον ἐπίσκοπος τῆς ἐν Κιλικίᾳ Εἰρηνουπόλεως. Συνέγραψεν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν, ἐκ 3 βιβλίων, ἀπὸ τοῦ 450 μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Ἰουστίνου (527) καὶ ἀπολογίαν κατὰ τοῦ μονοφυσίτου Ἰωάννου Σκυθοπολίτου, ὅστις εἶχε γράψει κατ' αὐτοῦ πραγματείαν ὑπὸ τὸν τίτλον «κατὰ τῶν ἀποσχιστῶν τῆς Ἐκκλησίας» ἔγραψε καὶ κατ' Ἀρχελάου ἱερέως ἐν Κολωνίᾳ τῆς Ἀρμενίας. Πάντα ταῦτα ἀπωλέσθησαν. (Βλ. *Φωτίου*, Μυριόβιβλον τίτλοι 42,95 καὶ 107. *Σουΐδα*, Λεξικὸν 1,960. *Κρουμβάχερ-Σωτηριάδη*, Ἱστ. βυζ. λογοτεχνίας 1,93.97 καὶ 104.) Δ.Σ.Μ.

— **Βασίλειος** ***Κουταλινός.*** Διδάσκαλος τῆς ἐν Πάτμῳ σχολῆς κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα· συνέγραψεν ἱκανὰ ἀνέκδοτα ἔργα, σωζόμενα ἐν Πάτμῳ, ἤτοι ἐπιστολὰς καὶ θεολογικὰ καὶ φιλολογικὰ συνταγμάτια. Ἀπέθανε τῷ 1740. Δ. Σ. Μ.

— **Βασίλειος** ***Κωνσταντινουπόλεως.*** Ὑπὸ τὸ ὄνομα *Βασίλειος* ἐπατριάρχευσαν 3 πατριάρχαι ἐν Κωνσταντινουπόλει:

1) ***Βασίλειος Α' ὁ Σκαμανδρηνὸς*** (970—974). Διεδέχθη τὸν Πολύευκτον, πατριαρχεύσας ἀπὸ τοῦ 970—974· «μαρτυρούμενος ἐπ' ἀρετῆς τελειότητι» καὶ ζῶν βίον ἀσκητικόν, μετὰ τετραετῆ πατριαρχείαν διαβληθεὶς εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην Τσιμισκῆν ὡς συνωμοτῶν ἐναντίον του ἐξωρίσθη εἰς τὸ κατὰ Σκάμανδρον μοναστήριον, τὸ ὁποῖον αὐτὸς εἶχεν ἱδρύσει· ἐπὶ τῆς πατριαρχείας του οὐδὲν συνέβη τὸ ἀξιοσημείωτον (*Μ. Γεδεών*, Πατρ. πίνακες σ. 309—310). Δ. Σ. Μ.

2) ***Βασίλειος Β' ὁ Καματηρὸς*** (ὁ καὶ *Φυλακόπουλος* ἐπικαλούμενος). Τυφλὸν ὄργανον τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Κομνηνοῦ (1183—1185), κατεβιβάσθη τοῦ θρόνου τῷ 1187, εἰς ὃν εἶχεν ἀνέλθει τῷ 1183, ὑπὸ τοῦ διαδεχθέντος τοῦτον αὐτοκράτορος Ἰσαακίου Ἀγγέλου, ἐπειδὴ ἐπέτρεψε νὰ ἐπανέλθουν ἐκ τοῦ μοναστηρίου αἱ εὐγενεῖς δέσποιναι τὰς ὁποίας ὁ Ἰσαάκιος εἶχε κείρει μοναχάς. Καὶ ἐπ' αὐτοῦ οὐδὲν τὸ ἀξιομνημόνευτον συνέβη (*Μ. Γεδεὼν* αὐτ. σ. 371—373). Δ.Σ.Μ.

3) ***Βασίλειος Γ' Γεωργιάδης.*** Ὁ νῦν ἀπὸ τῆς 13ης Ἰουλίου 1925 οἰκουμενικὸς πατριάρχης *Βασίλειος Γ'* ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1846, μετὰ δὲ τὴν στοιχειώδη παίδευσιν ἐν τῇ πατρίδι του συνεπλήρωσε τὰς ἐγκυκλίους καὶ τὰς περὶ τὴν θεολογίαν καὶ φιλολογίαν σπουδὰς αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις, τυχὼν τοῦ διπλώματος τῆς θεολογικῆς σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῷ 1871. Εὐθὺς δὲ κατὰ τὸ ἑπόμενον σχολικὸν ἔτος 1872—1873 διορισθεὶς καθηγητὴς τῆς ἐν Χάλκῃ θεολογικῆς σχολῆς, κατέλαβεν ἐξέχουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν ἑλλήνων θεολόγων, διά τε τῆς εὐδοκίμου διδασκαλίας καὶ τῶν δημοσιευμάτων του. Ἐρευνήσας τὰς βιβλιοθήκας τῆς θεολογικῆς καὶ ἐμπορικῆς σχολῆς τῆς Χάλκης, ὡσαύτως δὲ τὴν τοῦ ἐν Φαναρίῳ ἁγιοταφιτικοῦ μετοχίου καὶ τὰς τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ὅπερ ἐπανειλημμένως, χάριν τοῦ σκοποῦ τούτου, ἐπεσκέφθη, ἀνεῦρε πολύτιμα ἀνέκδοτα κείμενα τῆς ἀρχαίας χριστιανικῆς φιλολογίας, ὧν ἡ ἐπιστημονικὴ ἔκδοσις μεγάλως ἀνέδειξεν αὐτόν. Πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀνεῦρε τὸ ὑπόμνημα τοῦ *Ἱππολύτου* Ρώμης εἰς τὸν προφήτην Δανιήλ, ὅπερ εἶναι τὸ πρῶτον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀρχαίας χριστιανικῆς φιλολογίας ἑρμηνευτικὸν ἔργον, τὸν Δ' ἐκ τῶν σωζομένων τοῦ Ἱππολύτου λόγων, ἐπανεκδοθέντα ὑπὸ Bratke καὶ ἄλλων, κατὰ τὸ κείμενον τοῦ *Βασιλείου Γεωργιάδου*, δύο τέως ἄγνωστα κείμενα τοῦ *Θεοφυλάκτου* Βουλγαρίας, δημοσιευθέντα μετὰ καλλίστης περὶ αὐτοῦ πραγματείας, διάφορα ἀνέκδοτα συγγράμματα τοῦ *Μητροφάνους* Σμύρνης, ἀντιπάλου τοῦ Μ. Φωτίου, καὶ λόγους τῶν μητροπολιτῶν Ἀθηνῶν *Μιχαὴλ Ἀκομινάτου* τοῦ *Χωνιάτου* καὶ *Γεωργίου Βούρτζου*, οὓς ἐδημοσίευσεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1882, καθ' ὃν χρόνον εὑρίσκετο ἐν τῇ ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ. Διότι ἀποχωρήσας ἐκ τῆς ἐν Χάλκῃ θεολογικῆς σχολῆς, τῷ 1880, χάριν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν, ἐπεσκέφθη τὰς σπουδαιοτέρας πανεπιστημιακὰς πόλεις καὶ τὰς βιβλιοθήκας τῆς Γερμανίας, Αὐστρίας καὶ Ἀγγλίας, παρακολουθήσας τὴν διδασκαλίαν τῶν διαπρεπεστέρων καθηγητῶν καὶ ἀντλήσας πλείστους πνευματικοὺς θησαυρούς, οὓς ἐδημοσίευσεν ἰδίως διὰ τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας» τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀνεῦρεν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Μονάχου σπουδαιότατα ἀποσπάσματα τῆς Ἑρμηνείας τοῦ *Ὠριγένους* εἰς τὸν Λουκᾶν.

Οὕτω πλουσίως ἐφωδιασμένος ὁ Βασίλειος Γεωργιάδης ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τῷ 1884, διωρίσθη δὲ ὑπὸ Ἰωακεὶμ τοῦ Γ' διευθυντὴς τῆς ἐν Βαλατᾷ, παρὰ τὸ Φανάριον, ἱερατικῆς σχολῆς, μετενεχθείσης ἐκεῖ ἐκ τῆς νήσου Χάλκης. Ἀνέλαβε δὲ καὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας». Ὡς διευθυντὴς καὶ διδάσκαλος, ὡς κῆρυξ τοῦ θείου λόγου, ὡς συγγραφεύς, ὑπῆρξε διὰ τοὺς μαθητάς αὐτοῦ «παράδειγμα σοφοῦ» ὡς ἀπεκάλεσε Γρηγόριος ὁ Νεοκαισαρείας τὸν μέγαν αὐτοῦ διδάσκαλον Ὠριγένη. Ὁ Βασίλειος Γεωργιάδης, μετ' ἐκπλησσούσης δραστηριότητος ἐργαζόμενος ἐν τῇ σχολῇ, ἐδημοσίευε ταυτοχρόνως σπουδαιοτάτας πραγματείας, ἐν αἷς καὶ τὰς περὶ Ὠριγένους ὡς διδασκάλου κατὰ Γρηγόριον τὸν θαυματουργὸν καὶ ὡς ἑρμηνευτοῦ τῶν Γραφῶν κατὰ Βασίλειον τὸν μέγαν καὶ Γρηγόριον τὸν θεολόγον, καὶ ἄλλας ἐξ ἐκκλησιαστικῶν ζητήματα ἀναφερομένας. Ταὐτοχρόνως, παρακολουθῶν τὰ κοινωνικὰ καὶ τὰ παιδαγωγικὰ ζητήματα, ἐδημοσίευσε διαφόρους ἐμβριθεστάτας μελέτας ὑπὸ διάφορα ὀνόματα ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ

Digitized by Google

'Αληθεία» καὶ ἐν ταῖς ἐφημερίσι. Εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ δὲν ἦτο ἄγνωστον ὅτι ὁ «'Ερημίτης» καὶ ὁ «Περιεργίδης» ἦτο ὁ διδάσκαλός των.

Δυστυχῶς τὸ λαμπρὸν ἐκεῖνο στάδιον τοῦ Βασιλείου Γεωργιάδου δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολύ. Μετὰ τετραετίαν ἀποχωρήσας ἐκ τῆς ἱερατικῆς σχολῆς (1888) ἦλθεν εἰς 'Αθήνας, ἀλλ' αἴφνης τῇ 8 Αὐγούστου 1884 ἐξελέγη μητροπολίτης 'Αγχιάλου, ἄνθρωπος ὅστις ἔδει ν' ἀφιερώσῃ τὸν βίον του μόνον εἰς τὴν θεολογικὴν ἐπιστήμην. 'Αλλὰ καὶ ἐν τῇ νέᾳ θέσει, ἐν ᾗ ἀνέδειξε μεγάλας ποιμαντικὰς ἀρετάς, δὲν ἐλησμόνησε τὸν ἐπιστήμονα, ἔχομεν δ' ἐκ τῆς περιόδου ταύτης τοῦ βίου του δύο πραγματείας, τὴν περὶ τοῦ ἁγ. 'Ιωάννου Χρυσοστόμου καὶ ἁγ. Γρηγορίου Θεολόγου, προελθούσας ἐκ διαλέξεων πρὸς τὸ ποίμνιόν του. Κληθεὶς δὲ τῷ 1896 μέλος τῆς 'Ι. Συνόδου μετέσχεν ἀποστολῆς τοῦ Πατριαρχείου εἰς Ρωσίαν κατὰ τὴν στέψιν τοῦ τσάρου Νικολάου Β'. 'Εν τῇ μητροπόλει του δὲν εἶχε μόνον νὰ διευθετήσῃ διάφορα κοινοτικὰ ζητήματα τοῦ ποιμνίου του, ἀλλὰ καὶ ἕτερα, προκαλούμενα ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ἀγωνιζομένων τότε νὰ ἐκβουλγαρίσωσι τὴν 'Ανατολικὴν Ρωμυλίαν. 'Εν ἔτει 1907 προὐκλήθησαν αἱ ἐκ μέρους αὐτῶν μεγάλαι ἀνωμαλίαι, καθ' ἃς ἡ 'Αγχίαλος παρεδόθη εἰς τὰς φλόγας καὶ τὴν καταστροφήν, ὑπέστη δὲ ἀνεκδιηγήτους κακώσεις ὁ μητροπολίτης Βασίλειος, ὁ τελευταῖος "Ελλην μητροπολίτης 'Αγχιάλου. 'Η πολύτιμος βιβλιοθήκη αὐτοῦ κατεστράφη, συγκατεστράφησαν δὲ καὶ διάφοροι συγγραφαὶ αὐτοῦ, ἃς παρεσκεύαζε πρὸς ἔκδοσιν. Παρὰ τὴν μεγάλην ἐκείνην περιπέτειαν ἠδυνήθη νὰ δημοσιεύσῃ πραγματείας τινάς, ἰδίως ἐν τῇ «Νέᾳ Σιών» 'Ιεροσολύμων, καρποὺς τῆς εὐρυμαθείας αὐτοῦ, ἀπεστάλη δὲ ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰς Κύπρον (1908) πρὸς λύσιν τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ ζητήματος, ταχθεὶς ὑπὲρ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυρίλλου Β'. Τῷ 1909 μετετέθη εἰς τὴν ἔνδοξον μητρόπολιν Νικαίας, ἣν εὐδοκιμώτατα ἐποίμανε, ἐπιστημονικῶς ἐρευνήσας καὶ τὰ κατὰ τοὺς ναοὺς αὐτῆς. 'Αλλὰ τῷ 1922 ἔσχε τὸ ἀτύχημα νὰ ἴδῃ φεῦγον τὸ πνευματικὸν αὐτοῦ ποίμνιον καὶ καταστρεφόμενα τὰ χριστιανικὰ μνημεῖα τῆς Νικαίας. 'Ως Κωνσταντινουπολίτης ἐγένετο ἀνεκτὸς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἵνα παραμείνῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει. "Οτε δ' ἐξεδιώχθη ὑπ' αὐτῶν ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Κωνσταντῖνος ΣΤ', ἐξελέγη τοποτηρητὴς τοῦ θρόνου ὁ Νικαίας Βασίλειος, μετὰ δὲ τὴν παραίτησιν τοῦ Κωνσταντίνου τῇ 13 'Ιουλίου 1925 ὁ Βασίλειος ἐξελέγη Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, ἐν ἀκμῇ πνευματικῶν δυνάμεων καὶ μετὰ σπανίας συνέσεως κυβερνῶν ἔκτοτε τὴν πρωτόθρονον Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ 'Εκκλησίαν.

'Ο 'Αρχιεπίσκοπος 'Αθηνῶν ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

— **Βασίλειος** ***Μαρτυρουπόλεως*** (ἤτοι *'Αντιοχείας*) βλ. λ. '**Αντιόχεια** τόμ. Δ' σ. 900 β'.

— **Βασίλειος** ***Νέων Πατρῶν ('Υπάτης)***. "Ηκμασε κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα· συνεγραψεν ὑπόμνημα εἰς τοὺς 12 προφήτας, οὗ μόνον τὸν πρόλογον ἐξέδωκεν ὁ Mai (ἐν *Migne* 'Ε. Π. ΙΙΙ, 412-417· βλ. *Κρουμβάχερ-Σωτηριάδη* 'Ιστ. βυζ. λογοτεχνίας 1,224.259). Δ. Σ. Μ.

— **Βασίλειος** ***Νοβογορόδ***. Μητροπολίτης ἐν Νοβογορὸδ τῆς Ρωσίας ἀπὸ τοῦ 1330 μέχρι τοῦ 1352. Συνέγραψε τὸ προσφιλὲς καταστὰν ἀνάγνωσμα ἐν Ρωσίᾳ «'Ο παράδεισος ἐπὶ τῆς γῆς» ἐν ᾧ ὑπεστήριξε τὴν γνώμην ὅτι ὁ ἀποθνήσκων μεταβαίνει εἰς ἐπίγειόν τινα παράδεισον καὶ μόνον μετὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Σωτῆρος μεταβαίνει εἰς τὸν οὐράνιον παράδεισον. 'Εν Ρωσίᾳ τιμᾶται ὡς ἅγιος τῇ 4ῃ 'Οκτωβρίου. Δ. Σ. Μ.

— **Βασίλειος** ***Σελευκείας*** (ἐν *'Ισαυρίᾳ*). "Ηκμασε τὸν Ε' αἰῶνα. 'Εν τῇ συνόδῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῷ 448, ἦτο κατὰ τοῦ Εὐτυχοῦς, ἐν τῇ ἐφεσινῇ συνόδῳ τοῦ 449 ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τῷ 451 πάλιν κατ' αὐτοῦ. Σῴζονται αὐτοῦ 41 λόγοι ἀναφερόμενοι εἰς βιβλικὰ πρόσωπα, ῥητὰ καὶ ἑορτάς, καὶ βιβλία δύο εἰς τὰς πράξεις τῆς ἁγίας ἀποστόλου πρωτομάρτυρος *Θέκλης* (ἐν *Migne* 'Ε. Π. τόμ. 85 σ. 28 κ. ἑ.) Δ. Σ. Μ.

— **Βασίλειος** ***Στουδίτης***. — 1) 'Εκκλησιαστικὸς ὑμνογράφος, ἀκμάσας κατὰ τὸν Η' αἰῶνα (*'Α. Διομήδους Κυριακοῦ* ἐκκλ. ἱστ. 1,417). —2) 'Αντιρρητικὸς συγγραφεὺς κατὰ Λατίνων, ἀκμάσας πιθανώτατα τὸν ΙΔ' αἰῶνα (*Κρουμβάχερ-Σωτηριάδη* 'Ιστ. βυζ. λογοτ. 1,222). Δ. Σ. Μ.

— **Βασίλειος** ***συναξαριστής***. "Εγραψε, κατὰ τὰ τέλη τοῦ Θ' αἰῶνος, βίον τοῦ ἐκ τῶν πρώτων οἰκιστῶν τοῦ "Αθω ἁγίου *Εὐθυμίου*· ὁ βίος οὗτος ἐξεδόθη, ἐν τεμαχίοις μόνον, ὑπὸ Σωφρονίου Καλλιγᾶ (ἐν «'Αθωνιάδι» 1863 σ. 22 κ. ἑ.· βλ. καὶ *Κρουμβάχερ-Σωτηριάδη* Ἱστ. βυζ. λογ. 1, 391. 397). Δ.Σ.Μ.

— **Βασίλειος** ***Τυρνόβου***. 'Ο ἐν Τυρνόβῳ ἑδρεύων Βούλγαρος ἀρχιεπίσκοπος *Βασίλειος*, ἔστεψε, τῷ 1186, Πέτρον τὸν 'Ασὰν τσάρον τῶν Βουλγάρων καὶ 'Ελλήνων. Βραδύτερον δ' ἐπὶ ἄρχοντος τῆς Βουλγαρίας 'Ιωανίτση 'Ασάν, ὅστις διὰ πολιτικὰς ὠφελείας ἐζήτει προσέγγισιν μετὰ τοῦ πάπα Ρώμης, ζητῶν ὡς ἀντάλλαγμα νὰ στεφθῇ παρ' αὐτοῦ αὐτοκράτωρ Βουλγαρίας, ἔγραψε καὶ ὁ Τυρνόβου Βασίλειος πρὸς τὸν πάπαν 'Ιννοκέντιον Γ' ἐκφράζων τὰ φιλοπαπικά του αἰσθήματα. 'Ο πάπας τότε ἔστειλε πρὸς τὸν Βασίλειον, τῷ 1202, τὸ ὠμοφόριον· ὁ δ' ἡγεμὼν ἔστειλε τῷ 1203 τὸν Βασίλειον εἰς Ρώμην διὰ νὰ διαπραγματευθῇ τὰ τῆς ἑνώσεως, ἀλλ' ὁ Βασίλειος συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν 'Ελλήνων ἐν Δυρραχίῳ, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Βουλγαρίαν, ὅθεν ἔστειλε πρὸς τὸν πάπαν ὁμολογίαν πίστεως· τέλος τῷ 1204 δεχθεὶς τοὺς παπικοὺς ὅρους, ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ πάπα πρωθιεράρχης (*Primus* καὶ οὐχὶ *πατριάρχης*) τῆς βουλγαρικῆς ἐκκλησίας, ἥτις οὕτω πρὸς καιρὸν ὑπήχθη ὑπὸ τὸν πάπαν Ρώμης. Δ. Σ. Μ.

Βασίλειος ***Θεσσαλονίκης***.—1) ***Βασίλειος ὁ ὁμολογητής***. "Ηκμασε τὸ β' ἥμισυ τοῦ Θ' αἰῶνος. Οὗτος, ἐξ 'Αθηνῶν καταγόμενος, ἔγινεν ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης καὶ κατόπιν «διὰ τὴν τῶν 'Αγαρηνῶν ἔφοδον» εἰς Κρήτην, μετετέθη ὡς ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης, «ὀρθῶς τὸν λαὸν ποιμάνας». Φίλος ὢν τοῦ 'Ιγνατίου, τοῦ ἐπὶ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Γ' (842—867) ἐκβληθέντος τοῦ θρόνου τῷ 857, ὑπέστη καὶ αὐτὸς τὰ πάνδεινα, διὸ καὶ τιμᾶται ἡ μνήμη του ὡς ὁμολογητοῦ ἐν τῇ 'Εκκλησίᾳ τῇ 1 Φεβρουαρίου. 'Επὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος (867—886), ποθῶν νὰ ἡσυχάσῃ, ἦλθεν ὁ Βασίλειος εἰς "Αγιον "Ορος, ἔνθα ἔκτισε τὴν ἐπώνυμον αὐτοῦ μονὴν τοῦ 'Αγίου Βασιλείου [Βλ. *Le Quien* Oriens christianus *τόμ. β'* (Paris 1740) σ. 45—46.—*P. Cornelii* Creta sacra Βενετία 1755, I, 149 καὶ 204—205.—*Μ. Ι. Γεδεὼν* ὁ "Αθως, Κωνσταντινούπολις 1885, σ. 314].

—2) ***Βασίλειος 'Αχριδικός***. 'Ο ἐξ 'Αχρίδος καταγόμενος *Βασίλειος*, πατριαρχικὸς πρωτονοτάριος τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ Β' (1143—1145), ἔγινε μητροπολίτης Θεσσαλονίκης (1145—1169). Πρὸς αὐτὸν ἔγραψεν ὁ πάπας 'Αδριανὸς Δ' (1154—1159) διὰ τὴν ἕνωσιν (ἐν *Migne* P. L. 188, 1580 κ.ἑ.) καὶ ἀπήντησεν οὗτος (αὐτ. 119, 929—933) μετὰ πολλοῦ μὲν σεβασμοῦ πρὸς τὸν πάπαν, ὃν ἀποκαλεῖ ἁγιώτατον καὶ ἀρχιποιμένα, ἀλλὰ καὶ φειδόμενος «τοῦ μεγάλου καὶ ἀποστολικοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνου»· εὐχόμενος τὴν ἑνότητα τῶν 'Εκκλησιῶν, ἀπεκδέχεται ταύτην ἐκ τῆς παπικῆς πρωτοβουλίας. Σημειωτέον ὅτι ὁ πάπας εἶχε στείλει πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ Κομνηνὸν (1143—1180) τὸν ἀρχιεπίσκοπον Βενεβέντου, διὰ νὰ διαπραγματευθῇ τὰ τῆς ἑνώσεως καὶ οὗτος ἐκόμισε τὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Βασίλειον. 'Εν βιενναίῳ κώδικι διεσώθη καὶ ὁ διάλογος τοῦ Βασιλείου πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Βενεβέντου καὶ ἐν κώδικι τοῦ Μονάχου ἡ διάλεξίς του πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τοῦ *"Αβελμπεργκ* "Ανσελμον (βλ. λ.). "Εγραψε πρὸς τούτοις ὁ Βασίλειος καὶ «ἀπόκρισιν πρὸς τὰ ἐρωτηθέντα περὶ τινος γάμου» (*Migne* 'Ε. Π. 119,933—936), ὡς καὶ ἐπικήδειον εἰς τὴν αὐτοκράτειραν Εἰρήνην, πρώτην σύζυγον τοῦ Μανουὴλ («Βυζ. Χρονικὰ» 1894 σ. 55—135).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κρουμβάχερ—Σωτηριάδη* 1,169 καὶ 2, 119—120.—*J. Schmidt* Des Basilius aus Achrida, Erzbischofs von Thessalonich, bisher unedierte Dialoge ἐν Veroeffentlichungen aus dem Kirchenhist. Seminar Muenchen. nº 7. Muenchen 1901.—*Hergenroether* Photius 3,807 κ. ἑ. Δ. Σ. Μ.

— **Βασίλειος** ***Παρίου*** (ἐν 'Ελλησπόντῳ) ***ἐπίσκοπος***. 'Ομολογητὴς τοῦ ὀγδόου αἰῶνος, πολλὰ παθὼν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς εἰκονομαχίας. 'Η μνήμη του ἐπιτελεῖται τῇ 12ῃ 'Απριλίου (βλ *Le Quien* Oriens christianus 1 Παρίσιοι 1740 σ. 788.—'Η ἀκολουθία του ἐν «'Εκκλησ. 'Αλήθεια» Κωνσταντινουπόλεως 1900 φύλ. 30 κ. ἑ.). Δ. Σ. Μ.

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ, ΗΓΕΜΟΝΕΣ ΚΑΙ ΠΡΙΓΚΙΠΕΣ

— **Βασίλειος Α'** ***ὁ Μακεδών, αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου*** (867—886). 'Εγεννήθη περὶ τὸ 812 πλησίον τῆς 'Αδριανουπόλεως (Θράκης) ἐκ γονέων πενήτων καὶ ἀσήμων, ἐν ἔτος δὲ μετὰ τὴν γέννησίν του ἀπήχθη μετ' αὐτῶν καὶ δεκακισχιλίων ἄλλων εἰς Βουλγαρίαν ὑπὸ τοῦ ἐπιδραμόντος ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Κρούμου (813). 'Εκεῖ ἠνδρώθη ἐργαζόμενος ὡς δοῦλος τῶν βαρβάρων ἀπαγωγέων του μέχρι τοῦ 25ου ἔτους τῆς ἡλικίας του, καθόσον μόλις τῷ 837 ἐπανῆλθον οἱ κατὰ τὸ 813 αἰχμαλωτισθέντες.

Κατελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν τότε πρὸς εὕρεσιν ἐργασίας ἀνεπαύθη ἐν τῇ ἔξωθεν τῆς πόλεως μονῇ τοῦ ἁγ. Διομήδους, ὁ ἡγούμενος τῆς ὁποίας τὸν συνέστησεν εἰς τὸν αὐλικὸν Θεοφιλίτζην (συγγενῆ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ Γ' καὶ τοῦ πανισχύρου κουροπαλάτου Βάρδα), ὑπὸ τοῦ ὁποίου προσελήφθη ὡς ἱπποκόμος. 'Ως τοιοῦτος δὲ δὲν ἐβράδυνε νὰ γίνῃ ὀνομαστὸς διὰ τὴν ῥώμην, τὸ ἀρρενωπὸν κάλλος καὶ τὴν ἱππευτικὴν αὐτοῦ δεξιότητα, τέλος δὲ δαμάσας δυσήνιόν τινα ἵππον τοῦ βασιλέως, προσελήφθη ὑπ' αὐτοῦ ὡς *στράτωρ*, ἤτοι βασιλικὸς ἱπποκόμος, καὶ μετ' ὀλίγον ὡς πρωτοστράτωρ, ἤτοι κόμις τῶν βασιλικῶν στάβλων. Χάρις εἰς τὴν θέσιν του ταύτην κατέστη τάχιστα ὁ εὐνοούμενος τοῦ ἐκδότου καὶ πᾶν ἐλάττωμα ἔχοντος βασιλέως ἐκείνου, παρ' οὗ προήχθη τάχιστα εἰς ἓν τῶν ὑψηλοτέρων αὐλικῶν ἀξιωμάτων, τὸ τοῦ *παρακοιμωμένου*. Τῷ 865 διεζεύχθη, κατ' ἀπαίτησιν τοῦ βασιλέως, τὴν σύζυγον αὐτοῦ *Μαρίαν* καὶ ἀντ' αὐτῆς ἐνυμφεύθη τὴν ὡραίαν χήραν *Εὐδοκίαν 'Ιγγερίνην* ἐρωμένην τοῦ βασιλέως Μιχαήλ.

'Η ἐξαιρετικὴ θέσις ἣν κατέλαβε παρὰ τῷ βασιλεῖ ὁ Βασίλειος, δὲν ἐβράδυνε νὰ προκαλέσῃ τὴν ἀντιζηλίαν τοῦ πανισχύρου κουροπαλάτου Βάρδα, θείου τοῦ βασιλέως καὶ πραγματικοῦ διαχειριστοῦ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας. 'Αλλ' ὁ Βασίλειος δὲν ἦτο ἐκ τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες εὐκόλως ὑποσκελίζονται, εἰς τὰς διαβολὰς δὲ τοῦ Βάρδα ἀπήντησε διὰ τῶν ἰδίων διαβολῶν, καὶ τέλος ('Απρίλιος 866) κατώρθωσε νὰ τὸν ἐξοντώσῃ (βλ. λ. Βάρδας). 'Ελλιπόντος τοῦ Βάρδα ἠνοίγετο ἐλεύθερον τὸ στάδιον εἰς τὸν Βασίλειον. 'Ολίγον μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου ὁ Μιχαήλ, ὅστις τότε ἦτο μόλις 27 ἐτῶν, υἱοθέτησε τὸν 54ετῆ Βασίλειον καὶ προεχειρίζετο αὐτὸν μάγιστρον, μετ' ὀλίγον δέ, ἤτοι τὴν 27 Μαΐου 866, ἀνηγόρευεν αὐτὸν συμβασιλέα χοροστατοῦντος τοῦ πατριάρχου Φωτίου ἐν τῷ ναῷ τῆς 'Αγ. Σοφίας, τῶν ἀρχῶν καὶ τοῦ λαοῦ εὐφημούντων τὸ «Μιχαὴλ καὶ Βασιλείου πολλὰ τὰ ἔτη».

Τότε ἡ ἐφευρετικότης τῶν αὐλοκολάκων ἐπενόησε τὰ διάφορα περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ εὐτυχοῦς Βασιλείου μυθεύματα: ὅτι πρὸς πατρὸς μὲν κατήγετο ἐκ τοῦ βασιλικοῦ γένους τῶν 'Αρσακιδῶν, πρὸς μητρὸς δὲ ἐκ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ὅτι ὅταν ἦτο βρέφος «ταινία τις κοκκοβαφὴς παρὰ τὴν πρώτην ἔκφυσιν τῶν τριχῶν ἑωρᾶτο περὶ τὴν κεφαλήν, καὶ περὶ τὰ σπάργανα πορφύρια βάμματα», ὅτι ὅταν ἦτο νήπιον πολλάκις ἐθεάθη ἀετὸς σκιάζων αὐτὸν διὰ τῶν πτερύγων του, ὅτι ἡ μήτηρ του ἔβλεπεν ὄνειρα προλέγοντα τὸ βασιλικὸν αὐτοῦ στάδιον, κ.τ.λ. Συμβασιλεὺς γενόμενος ὁ Βασίλειος ἀνέλαβε τὴν ἐπιμελῆ τῶν δημοσίων ὑποθέσεων διεξαγωγὴν καὶ συνηντᾶτο συνεχῶς μετὰ τῶν σπουδαιοτέρων πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν τῆς πρωτευούσης, ἐνῷ ὁ Μιχαήλ, ἀνὴρ σπάταλος καὶ ἔκδοτος, ἠρέσκετο νὰ μεθύσκηται καὶ νὰ ἀσχημονῇ δημοσίᾳ μετὰ γυναίων καὶ ἀνθρώπων ἀνηθίκων καὶ χυδαίων, διακωμῳδῶν θεῖα καὶ ἀνθρώπινα.

'Ο Βασίλειος ἠναγκάζετο πολλάκις νὰ συμβουλεύῃ καὶ νὰ ἐπιτιμᾷ αὐτόν, ὡς ἐκ τούτου δὲ προήρχετο εἰς συχνὰς πρὸς αὐτὸν προστριβάς. 'Αφ' ἑτέρου ἡ Σύγκλητος, τὸ ἀνώτατον συμβουλευτικὸν Σῶμα, τὸ συγκροτούμενον ἐκ τῶν ἐγκριτωτέρων ἀρχόντων τοῦ Κράτους, βαρέως ἔφερε τὴν τοιαύτην τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ συμπεριφοράν, καὶ ἐν τέλει αὕτη τε καὶ ὁ Βασίλειος, βεβαιωθέντες ὅτι ἦτο ἀποφασισμένος νὰ προσλάβῃ καὶ ἕτερον συμβασιλέα, ἕνα χυδαῖον ἐρέτην τοῦ βασιλικοῦ δρόμωνος, *Βασιλικῖνον* καλούμενον, ἐσκέφθησαν νὰ θέσωσι τέρμα εἰς τὴν οἰκτρὰν ἐκείνην κατάστασιν καὶ ἀπεφάσισαν τὸν φόνον τοῦ Μιχαήλ, ἐκτελεσθέντα τὴν 23 Σεπτεμβρίου 867. Οὕτω μονάρχης τῆς αὐτοκρατορίας ἀπέμεινεν ὁ Βασίλειος.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ Βασίλειος ἐστερεῖτο πάσης παιδείας· ἐν τούτοις διὰ τῆς ἀγαθῆς καὶ ἰσχυρᾶς αὐτοῦ θελήσεως καὶ τῆς ἐμφύτου εὐφυΐας καὶ δραστηριότητός του ἀνεδείχθη εἷς τῶν ἀρίστων βασιλέων τοῦ βυζαντινοῦ 'Ελληνισμοῦ. Διὰ τοῦ νοῦ καὶ τῆς κρίσεώς του, διὰ τοῦ θάρρους του καὶ τῆς φιλεργίας του ἀντεμετώπιζεν ὅλας τὰς δυσχερείας, τὰς ὁποίας παρουσιάζει ἡ ἐνάσκησις τῶν βασιλικῶν καθηκόντων καὶ δὴ ὑπὸ μονάρχου οὐδόλως πρὸς τοῦτο παρεσκευασμένου. Πρὸ πάντων ὁ Βασίλειος ἦτο ἀνὴρ ἰσχυροῦ χαρακτῆρος καὶ μὲ βαθεῖαν συνείδησιν τῶν εὐθυνῶν τῆς βασιλείας. 'Ο θρόνος δὲν διέφθειρεν αὐτὸν οὐδὲ τὸν κατέστησεν ἀλαζόνα, σκληρὸν καὶ φίλον τῆς τρυφῆς καὶ τῆς ῥᾳστώνης, τοὐναντίον προήγαγε τὴν σύνεσιν, τὴν ἐργατικότητα καὶ τὴν μετριοπάθειάν του.

Ζητήματα πολλὰ καὶ σοβαρὰ προέκειντο πρὸς λύσιν: τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους εὑρίσκοντο εἰς οἰκτρὰν κατάστασιν, καθόσον ὁ προκάτοχός του εἶχε κατασπαταλήσει τὸν δημόσιον θησαυρόν, ὥστε, ὅταν ὁ Βασίλειος ἀνέλαβε τὴν ἀρχήν, δὲν ὑπελείποντο ἐν τῷ δημοσίῳ ταμείῳ εἰμὴ μόνον τρία κεντηνάρια χρυσοῦ, δηλαδὴ 324.000 σημερινῶν χρυσῶν δραχμῶν. Τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἦσαν ἐν ἀναστατώσει, ἡ διοίκησις καὶ ἡ δικαιοσύνη ἐν παραλυσίᾳ, ὁ δὲ στρατὸς καὶ τὸ ναυτικὸν εἰς πλήρη ἀποσύνθεσιν, ὥστε οἱ περιστοιχοῦντες τὴν αὐτοκρατορίαν βάρβαροι λαοὶ ἐδῄουν ἀτιμωρητὶ τὰς χώρας της. Καὶ ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος ὁ ἀμόρφωτος κατώρθωσε, διὰ τῆς εὐστόχου ἐκλογῆς τῶν συμβούλων του, νὰ ἀνορθώσῃ πάντα ταῦτα καὶ νὰ παρουσιάσῃ ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου τὸ κράτος του οἰκονομικῶς καὶ στρατιωτικῶς εὔρωστον καὶ εὐνομούμενον. 'Ερρύθμισε τὰ ἐκκλησιαστικά, ἐβελτίωσε πάντας τοὺς κλάδους τῆς διοικήσεως καὶ ἀνώρθωσε τὴν δικαιοσύνην διορίσας εἰς τὰς ὑπηρεσίας ταύτας ἄνδρας χρηστοὺς καὶ πεπαιδευμένους, ἐπιτηρῶν ἀδιακόπως αὐτοὺς καὶ ἀπαιτῶν ἰδίως νὰ προστατεύωνται οἱ πένητες κατὰ τῆς πιέσεως τῶν ἰσχυρῶν. 'Ανεθεώρησε καὶ ἐτακτοποίησε τὴν νομοθεσίαν, ἐπροστάτευσε τὴν παιδείαν καὶ τὴν τέχνην, ἀνήγειρε ναοὺς καὶ παλάτια, ἵδρυσε νοσοκομεῖα, ξενῶνας καὶ πτωχοκομεῖα, καὶ τέλος ἀνασυνεκρότησε τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον του.

"Αλλοτε μὲν ἐκστρατεύων προσωπικῶς, ἄλλοτε δὲ διὰ τῶν στρατηγῶν του, κατήγαγεν ἐπανειλημμένας νίκας καὶ ἐπέβαλεν εἰς πάντας τοὺς ἐχθρούς

Digitized by Google

τὸν σεβασμὸν τῆς αὐτοκρατορίας. Διὰ τῆς ταχείας ἀποστολῆς στόλου εἰς τὰ δαλματικὰ παράλια (868) ἐξηνάγκασε τοὺς ἐπιδραμόντας Ἄραβας νὰ ἀπέλθωσιν ἐκεῖθεν καὶ εἶτα ὑπεχρέωσε τοὺς ἰθαγενεῖς, καὶ δὴ τοῦ ἐσωτερικοῦ, νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὸν Χριστιανισμόν, νὰ ἀναγνωρίσωσι πάλιν τὴν κυριαρχίαν τοῦ Βυζαντίου καὶ νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὸν ἐκεῖθεν ἀποστελλόμενον διοικητήν. Διὰ νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Ἄραβας ἐκ τῆς Κάτω Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας συνεμάχησε μετὰ τοῦ «ῥηγὸς τῆς Φραγγίας» Λουδοβίκου Β′ καὶ συνέπραξε μετὰ τοῦ πάπα, τὸν ὁποῖον προηγουμένως εἶχεν ἐξευμενίσει διὰ τῆς καθαιρέσεως τοῦ πατριάρχου Φωτίου. Συνέτριψε τὸ ἐν Τεφρικῇ ληστρικὸν κρατίδιον τῶν Παυλιανιτῶν καὶ τοὺς συμμάχους αὐτῶν Ἄραβας. Ἐκστρατεύσας κατ' ἐπανάληψιν ὁ ἴδιος ἐναντίον τῶν ἐν Μεσοποταμίᾳ καὶ Συρίᾳ ἐμιρῶν, ἐξεπόρθησε πλεῖστα αὐτῶν φρούρια καὶ ἐξηνάγκασε πολλοὺς ἐξ αὐτῶν νὰ μετατραπῶσιν ἀπὸ ἀδιαλλάκτων ἐχθρῶν εἰς φίλους καὶ συμμάχους τῆς αὐτοκρατορίας, καὶ ἐν τέλει ἐξηνάγκασε, δι' ἐπανειλημμένων κατὰ θάλασσαν νικῶν, τοὺς στόλους τῶν Ἀράβων τῆς Β. Ἀφρικῆς καὶ τῆς Κρήτης νὰ περιστείλωσι τὰς ληστρικὰς ἐπιδρομάς των.

Θὰ ἦσαν ἐξόχως ἐνδιαφέρουσαι βεβαίως αἱ λεπτομέρειαι τῶν κεραυνοβόλων ἐκστρατειῶν του ἀνὰ τὰς ἀπεράντους ἐκτάσεις τῆς Συρίας καὶ τῆς Μεσοποταμίας. Δυστυχῶς ὁ Βασίλειος δὲν ἐσκέφθη τὴν ὑστεροφημίαν του καὶ τὰ ἆθλα αὐτοῦ ὄχι μόνον τὸν κατάλληλον ὑμνητὴν δὲν εὗρον, ἀλλ' οὐδὲ τὸν ἁπλοῦν χρονογράφον ἵνα μεταδώσῃ αὐτὰ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους. Ὁ ἀνώνυμος συγγραφεὺς ὁ ἱστορήσας τὸν βίον τοῦ Βασιλείου κατ' ἐντολὴν τοῦ ἐγγόνου αὐτοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου (912—959), ἀναφέρει ἁπλῶς τὰς ἐκστρατείας του μετά τινων ὀνομάτων ἁλωθέντων φρουρίων, καὶ οὐδὲν πλέον, δικαιολογούμενος ὅτι ὁ διαρρεύσας χρόνος «τὰ καθέκαστα τῶν ἔργων διὰ τῆς μεταξὺ σιγῆς οἷον ἠμαύρωσε καὶ οὔτε παρατάξεων τρόπους, οὔτε προσβολῶν ἐφόδους, οὔτε φαλάγγων ἐκτάσεις καὶ συστολάς, οὔτε στρατηγημάτων χρήσεις εἰδέναι καὶ ἀπαγγέλλειν ἔχομεν».

Ὁ Βασίλειος ἐκ τῆς δευτέρας αὐτοῦ συζύγου Εὐδοκίας ἀπέκτησε τέσσαρας υἱούς: *Κωνσταντῖνον, Λέοντα, Ἀλέξανδρον* καὶ *Στέφανον*, ὧν ὁ πρῶτος ἀπέθανε πρὸ τοῦ πατρός του, ὁ δεύτερος διεδέχθη τὸν πατέρα του βασιλεύσας ἀπὸ 886—912, ὁ τρίτος διεδέχθη τὸν Λέοντα, βασιλεύσας ἀπὸ 912-913 καὶ ὁ τέταρτος ἀνηγορεύθη πατριάρχης (886-893). Ὁ Βασίλειος ἀπέθανε τὴν 29 Αὐγούστου 886 καταλιπών, ὡς εἴπομεν, τὸν θρόνον εἰς τὸν υἱόν του Λέοντα τὸν ΣΤ′. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

—**Βασίλειος Β′** *ὁ* ***Βουλγαροκτόνος,*** *αὐτοκράτωρ τοῦ* ***Βυζαντίου*** (963—1025). Πρωτότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως Ρωμανοῦ Β′ καὶ τῆς Θεοφανοῦς, ἀνηγορεύθη τετραετὴς μόλις ὑπὸ τοῦ πατρός του συμβασιλεὺς μετὰ τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ Κωνσταντίνου. Ὅταν ἀπέθανεν ὁ Ρωμανὸς (15 Μαρτίου 963), ὁ μὲν Βασίλειος ἦτο ἑπτὰ ἐτῶν, ὁ δὲ ἀδελφός του τεσσάρων, ἐπετροπεύοντο δὲ ὑπὸ τῆς μητρός των, τοῦ πατριάρχου, τοῦ προέδρου Ἰωσὴφ καὶ ἄλλων· αἱ ἐσωτερικαὶ ὅμως ἀνωμαλίαι καὶ οἱ ἀπειλοῦντες τὸ κράτος ἐξωτερικοὶ κίνδυνοι ἀπῄτουν τὴν ἐπὶ τοῦ θρόνου παρουσίαν ἀνδρὸς ἰσχυρᾶς πυγμῆς, ἡ κοινὴ γνώμη ἀνησύχει καὶ τέλος στρατιωτικὴ στάσις ἐκραγεῖσα τὴν 2 Ἰουλίου 963 ἐν Καισαρείᾳ ἀνεκήρυξε βασιλέα τὸν ἐπιφανῆ στρατηγὸν *Νικηφόρον Φωκᾶν*, ὅστις εἰσῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὴν 16 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ὁρκισθεὶς σεβασμὸν εἰς τὰ δικαιώματα τῶν ἀνηλίκων βασιλέων. Νυμφευθεὶς μετ' ὀλίγον τὴν Θεοφανὼ ἐβασίλευσε μέχρι τοῦ θανάτου του (11 Δεκεμβρίου 969) ὅτε εἰς τὸν θρόνον ἀνῆλθεν ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς βασιλεύσας καὶ οὗτος μέχρι τοῦ θανάτου του, ἐπελθόντος τὴν 18 Ἰανουαρίου 976 (βλ. λ. Νικηφόρος Β′ ὁ *Φωκᾶς* καὶ Τσιμισκῆς *Ἰωάννης*).

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν δύο τελευταίων τούτων στρατιωτικῶν βασιλέων αἱ ὑποθέσεις τοῦ κράτους διεξήγοντο ἀποκλειστικῶς ὑπὸ τοῦ εὐνούχου *Βασιλείου*, προέδρου τῆς Συγκλήτου (βλ. λ. Βασίλειος *ὁ Εὐνοῦχος*). Τοῦτον διετήρησε καὶ ὁ Βασίλειος Β′ ὅταν, εἰκοσαετὴς ἤδη, ἔμεινε μόνος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, ἄνευ κηδεμόνων ἐπὶ τοῦ πατρικοῦ θρόνου.

Εἰς τὰ ὄμματα τῶν παλαιμάχων στρατιωτικῶν ὁ θρόνος μὲ τὰ δύο ἐκεῖνα μειράκια δὲν εἶχε πλέον τὸ ἐπιβάλλον, τὸ ὁποῖον προσέδιδον αὐτῷ οἱ ἀπελθόντες γίγαντες Νικηφόρος καὶ Τσιμισκῆς. Ὁ πρόεδρος Βασίλειος θέλων νὰ προλάβῃ νέα στρατιωτικὰ κινήματα μετέθεσε τὸν ἀρχιστράτηγον τῆς Ἀνατολῆς Βάρδαν Σκληρὸν καὶ ἐνήργησεν ἄλλας τινὰς στρατιωτικὰς μεταβολάς, ἀλλὰ ματαίως· τὰ ληφθέντα μέτρα προεκάλεσαν πολλῶν τὴν ἀγανάκτησιν, καὶ τέλος ὀλίγους μόλις μῆνας μετὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ Βασιλείου Β′ ἐξερράγη ἡ φοβερὰ στάσις τοῦ Βάρδα Σκληροῦ ἥτις συνεκλόνισε τὴν αὐτοκρατορίαν μέχρι τοῦ 980 (βλ. λ. Βάρδας *Σκληρός*).

Ἐπωφελούμενοι τῶν ἐσωτερικῶν περισπασμῶν τῆς αὐτοκρατορίας οἱ Βούλγαροι ἤρχισαν τὰς ἐπιδρομάς των ὑπὸ τὸν νέον αὐτῶν ἡγεμόνα Σαμουήλ. Καταλαμβάνουσι τὴν δυτικὴν Μακεδονίαν ὁλόκληρον, δῃοῦσι τὴν Ἤπειρον μέχρι Νικοπόλεως (παρὰ τὴν Πρέβεζαν), εἰσβάλλουσιν εἰς Θεσσαλίαν, ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ αὐτὴν τὴν Πελοπόννησον, ἐξ ἧς ἀπεχώρησαν τῷ 981 ὅταν ὁ Βασίλειος, ἀναλαβὼν προσωπικῶς τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ του, εἰσέβαλεν εἰς Βουλγαρίαν καὶ ἐπεχείρησε τὴν ἐκπόρθησιν τῆς *Τριαδίτσας* (νῦν *Σόφιας*). Ἡ πρώτη ἐκείνη ἐκστρατεία τοῦ Βασιλείου Β′ ἀπέτυχεν οἰκτρῶς ἕνεκα τῆς ἀτίμου συμπεριφορᾶς ἑνὸς τῶν στρατηγῶν του: τοῦ *Κοντοστεφάνου*. Ὅταν ὁ Βασίλειος διῆλθε τὸν Αἷμον ἐφρόντισε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰς συγκοινωνίας του ἐγκαταστήσας ἐπὶ τῶν ὀρεινῶν ἐκείνων διαβάσεων τὸν στρατηγὸν Λέοντα Μελισσηνόν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον, ἐνῷ ἡτοιμάζετο νὰ ἀρχίσῃ τὴν προσβολὴν κατὰ τῆς Τριαδίτσας, παρουσιασθεὶς ἐνώπιόν του ὁ Κοντοστέφανος διέβαλε τὸν Μελισσηνόν, ὅτι ἐγκατέλιπε τὰ στενὰ καὶ ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα ἁρπάσῃ τὸν θρόνον. Ταραχθεὶς ὁ Βασίλειος διέταξεν ἐσπευσμένην ὑποχώρησιν, καὶ τότε ὁ Σαμουὴλ (ὅστις πληροφορηθεὶς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Βασιλείου εἶχεν ἀποσυρθῆ ἐξ Ἑλλάδος καὶ ἐκαραδόκει ἐπὶ τοῦ Αἵμου χωρὶς νὰ τολμᾷ νὰ ἀντιπαραταχθῇ πρὸς τὸν βυζαντινὸν στρατὸν) ἀναθαρρήσας ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ ἐν ἀταξίᾳ ὑποχωροῦντος Βασιλείου, προξενεῖ φοβερὰς εἰς τὸν στρατὸν αὐτοῦ ἀπωλείας καὶ διαρπάζει ἅπαντα αὐτοῦ τὰ μεταγωγικὰ μηδ' αὐτῆς τῆς βασιλικῆς σκηνῆς ἐξαιρουμένης. Ὁ Βασίλειος μόλις ἠδυνήθη νὰ σωθῇ καταφυγὼν εἰς Φιλιππούπολιν (981). Ἀλλὰ κατὰ τὴν ὑποχώρησίν του εἶχεν εὕρει τὸν Μελισσηνὸν πιστῶς φυλάσσοντα τὰ ἐμπιστευθέντα αὐτῷ στενά, δι' ὃ καλέσας τὸν Κοντοστέφανον ἤλεγξεν αὐτὸν ὡς διαβολέα καὶ παραίτιον τοσαύτης συμφορᾶς. Οὗτος, ἐκλαμβάνων τὸν Βασίλειον ὥς τινα ἀσήμαντον νεανίαν, ἐξηκολούθει νὰ κατηγορῇ τὸν Μελισσηνὸν μέχρις οὗ «ἠνάγκασε τὸν βασιλέα διὰ τὴν ἀναίσχυντον ἰταμότητα ἀναπηδῆσαί τε τοῦ θρόνου καὶ τῶν τριχῶν αὐτοῦ καὶ τῆς γενειάδος λαβόμενον κατασπᾶσαι εἰς γῆν».

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Ὄθων Β′ (973—983), σύζυγος τῆς Ἑλληνίδος βασιλόπαιδος Θεοφανοῦς, εἶχεν εἰσβάλει εἰς Ν. Ἰταλίαν καὶ καταλάβει τὰς ἐκεῖ βυζαντινὰς κτήσεις. Ὁ Βασίλειος, πέμψας κατ' αὐτοῦ ἱκανὰς δυνάμεις ἐξηνάγκασεν αὐτόν, μετὰ τὴν πρὸ τοῦ Τάραντος νικηφόρον μάχην, νὰ ἀπέλθῃ, καὶ οὕτως ἀνέκτησε πάντα ὅσα ἡ αὐτοκρατορία εἶχεν ἀποβάλει ἐν Ἀπουλίᾳ καὶ Ν. Ἰταλίᾳ κατὰ τὰ τελευταῖα ἑκατὸν ἔτη.

Παρὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ἐπιτυχίαν, ἡ περὶ τοῦ νεαροῦ βασιλέως ἐντύπωσις πολλῶν παλαιμάχων στρατηγῶν δὲν μετεβλήθη, τοὐναντίον δὲ κατέστη χείρων ἀπὸ τῆς οἰκτρᾶς ἀποτυχίας τῆς ἐναντίον τῶν Βουλγάρων ἐκστρατείας του. Δι' αὐτοὺς ὁ Βασίλειος δὲν ἦτο ἢ ἓν ἑτεροκίνητον σκιατραφὲς ἀνδράριον, εὐχερῶς δυνάμενον νὰ τεθῇ ἐκποδών, δι' ὃ ἀφορμὴν λαβόντες τινὲς ἐξ αὐτῶν ὅτι δὲν συμπεριελήφθησαν εἰς τὴν ἐκστρατείαν ἐκείνην ἐστασίασαν ἐν Μ. Ἀσίᾳ καὶ ἀνηγόρευσαν βασιλέα τὸν Βάρδαν Φωκᾶν (βλ. λ.). Ἡ στάσις ἐκείνη ἐκραγεῖσα τὸν Αὔγουστον 987 ἐκλόνισεν ἐπὶ δύο ἔτη τὴν αὐτοκρατορίαν, καὶ τέλος κατεστάλη διὰ τοῦ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τῆς Ἀβύδου αἰφνιδίου τοῦ Βάρδα θανάτου, ὃν τινες ἀπέδωσαν εἰς δηλητήριον δοθὲν αὐτῷ τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ προέδρου καὶ παρακοιμωμένου Βασιλείου τοῦ εὐνούχου (Ἀπρίλ. 989).

Μετὰ τὴν καταστολὴν καὶ τῆς στάσεως ἐκείνης ὁ Βασίλειος Β′ ἔκρινεν ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀπαλλαγῇ τοῦ εὐνούχου συμβούλου του, ὄντως δὲ ἀπεμάκρυνεν αὐτὸν οὐ μόνον τῶν ἀνακτόρων, ἀλλὰ καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, συνάμα δὲ ἐδήμευσεν ἅπασαν τὴν περιουσίαν του. Ἡ καθαίρεσις τοῦ πολυμηχάνου εὐνούχου ἔσωσε τὸν Βασίλειον· «τότε πρῶτον, λέγει ἡμῖν ὁ Ζωναρᾶς, γέγονεν αὐτοκράτωρ ὡς ἀληθῶς, καὶ γνοὺς πηλίκων δεῖται φροντίδων ἡ τῆς βασιλείας διοίκησις, τῆς τε βασιλικῆς ἁβρότητος κατεφρόνησε καὶ τῶν λαμπρῶν ἐπιβλημάτων ἀπέσχετο καὶ γλυκυθυμίαν ἅπασαν ἀπεσείσατο, καίτοι πρῴην μὴ οὕτω βιούς, ἀλλὰ καὶ ἐρώτων ἡττώμενος καὶ κώμοις καὶ τρυφαῖς ἑαυτὸν ἐκδιδοὺς καὶ βασιλείοις περιττότησιν ἐνηδόμενος». Τότε ὄντως (990) ἤρχισεν ἡ δρᾶσις αὐτοῦ ὡς βασιλέως. Ἐξῆλθεν εἰς μακρὰν ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν περιοδείαν, διέταξε τὴν ὀχύρωσιν ὡρισμένων σημείων, ἐπεθεώρησε τὰς διαφόρους φρουρὰς καὶ ἔδωσε τὰς ἀπαιτουμένας διαταγὰς διὰ τὴν ἄμυναν τῆς χώρας. Τὸ ἐπιὸν ἔτος (991) μετέβη εἰς Ἰβηρίαν (τοῦ Καυκάσου) καὶ ἔλαβε κατοχὴν τῶν ὑπὸ τοῦ ἄρτι ἀποθανόντος ἡγεμόνος Δαυῒδ κληροδοτηθεισῶν αὐτῷ χωρῶν δι' ὧν ἐξησφάλιζε τὸ μέτωπον ἐκεῖνο τῆς αὐτοκρατορίας του. Ἐκεῖθεν, τὸ ἐπιὸν ἔτος (992) ἐστράτευσε κατὰ τῶν ἐν Ἀρμενίᾳ Ἀράβων καὶ τρομοκρατήσας αὐτοὺς ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Τὸ φθινόπωρον τοῦ 994 ἐπεχείρησε τὴν εἰς Συρίαν ἐκστρατείαν του, ἧς ὁμοίαν δὲν ἔχουσι νὰ ἐπιδείξωσι τὰ χρονικὰ πάντων τῶν στρατῶν ὅλων τῶν αἰώνων. Εἰδοποιηθεὶς ἐπειγόντως ὅτι πολυάριθμος στρατὸς τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Ἀράβων εἰσέβαλεν εἰς Συρίαν καὶ ἐπολιόρκει ἐν Χαλεπίῳ τὸν ἐμίρην Σαάντ, ὑποτελῆ καὶ σύμμαχον τῆς αὐτοκρατορίας, ἔσπευσε πρὸς σωτηρίαν τῆς πόλεως ἥτις ἀπετέλει τὸ προπύργιον τοῦ μεμακρυσμένου ἐκείνου βυζαντινοῦ μετώπου. Πρὶν ἢ ἐκκινήσῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀπέστειλε πρὸς τοὺς στρατηγοὺς διοικητὰς τῶν μικρασιατικῶν θεμάτων διαταγὴν περὶ ἐπιστρατεύσεως τῶν ὑπ' αὐτοὺς δυνάμεων καὶ συγκεντρώσεως αὐτῶν εἰς ὡρισμένα σημεῖα, μεθ' ὃ παραλαβὼν ὀλίγα ἐκ τῆς πρωτευούσης του στρατεύματα ἀνεχώρησεν ἐσπευσμένως διὰ τὸ ἀπειλούμενον Χαλέπιον. Πορευόμενος πρὸς αὐτὸ παρελάμβανε τὰ ὑπὸ τῶν στρατηγῶν ἡτοιμασμένα στρατεύματα καὶ ἐντὸς 16 ἡμερῶν ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς πολιορκουμένης πόλεως καὶ ἐξηνάγκασε τοὺς πολιορκητὰς νὰ λύσωσιν ἀμαχητὶ τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ ἀπέλθωσιν. Ἐντὸς 16 ἡμερῶν διήνυσε τὴν μεταξὺ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Χαλεπίου ἀπόστασιν τῶν 1500 χιλιομέτρων καὶ ἔσωσε τὴν πόλιν ταύτην. Θαῦμα κινητοποιήσεως στρατοῦ καὶ συντόνου πορείας, δεικνῦον τὴν τελείαν τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ ὀργάνωσιν. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Αἰγυπτίων Ἀράβων, ἐκδραμὼν εἰς τὴν λοιπὴν Συρίαν ἐξηνάγκασε τοὺς ἐμίρας τῆς Τριπόλεως, τῆς Τύρου, τῆς Δαμασκοῦ καὶ τῆς Βηρυττοῦ νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν κυριαρχίαν του καὶ εἶτα ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Βούλγαρος Σαμουήλ, ἐπωφελούμενος τῆς ἐξ Εὐρώπης ἀπομακρύνσεως τοῦ Βασιλείου εἰσέβαλεν εἰς Μακεδονίαν, ἐνίκησε τὸν βυζαντινὸν στρατὸν (995) ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Γρηγόριον Ταρωνίτην καὶ χωρὶς νὰ χρονοτριβήσῃ διὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης ἐπέδραμεν εἰς Θεσσαλίαν καὶ ἀνατολικὴν Ἑλλάδα μέχρις αὐτῆς τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Βασίλειος ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔπεμψε κατὰ τῶν ἐπιδρομέων τὸν στρατηγὸν Νικηφόρον Οὐρανόν, ὅπερ πληροφορηθεὶς ὁ Σαμουὴλ ἀνέζευξε πρὸς τὰ ὀπίσω. Οἱ δύο στρατοὶ συνηντήθησαν παρὰ τὸν Σπερχειόν, ἔνθα οἱ Βούλγαροι ὑπέστησαν ἀληθῆ πανωλεθρίαν. Ὁ Σαμουὴλ ὡς ἐκ θαύματος ἠδυνήθη νὰ διαφύγῃ τὴν σφαγὴν καὶ νὰ ἐπανέλθῃ μετ' εὐαρίθμων ὀπαδῶν του εἰς Βουλγαρίαν (βλ. λ. Νικηφόρος *Οὐρανὸς* καὶ Σαμουήλ). Τῷ 997 ὁ στρατηγὸς Εὐστάθιος Δαφνομήλης κατέλαβε διὰ δόλου τὸ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατεχόμενον Δυρράχιον.

Τῷ 999 ὁ Βασίλειος εἰσβαλὼν διὰ Φιλιππουπόλεως εἰς Βουλγαρίαν ἐξεπόρθησε καὶ κατηδάφισε τὰ περὶ τὴν Τριαδίτσαν φρούρια, μεθ' ὃ κατῆλθεν εἰς Μοσινούπολιν, τὸ δ' ἐπιὸν ἔτος (1000) κατέλαβε διὰ τῶν στρατηγῶν Θεοδωρακάνου καὶ Ξιφίου τὴν Μικρὰν καὶ τὴν Μεγάλην Πραισθλάβαν καὶ τὴν Πλίσκουβαν. Συνεχίζων τὰ ἑπόμενα ἔτη τὰς ἐκστρατείας του ἐξεκαθάρισεν ἀπὸ τῶν Βουλγάρων τὴν Θεσσαλίαν καὶ δυτικὴν Μακεδονίαν, μεθ' ὃ προελάσας μέχρι τοῦ Δουνάβεως ἐκυρίευσε μετὰ 8μηνον πολιορκίαν τὸ Βιδίνιον (1002), ἐνῷ συγχρόνως περίπου ὁ στρατηγὸς Νικηφόρος Οὐρανὸς κατετρόπωσεν ἐν Συρίᾳ τοὺς Ἄραβας. Ἀπὸ τοῦ Βιδινίου ὁ Βασίλειος ἐτράπη πρὸς τὴν ΒΔ. Μακεδονίαν εἰς ἀναζήτησιν τοῦ φυγομαχοῦντος Σαμουήλ, συναντήσας δὲ αὐτὸν ἐστρατοπεδευμένον παρὰ τὸν Ἀξιὸν πλησίον τῶν Σκοπίων διεσκόρπισε τὰ στρατεύματά του καὶ ἐκυρίευσε τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ, μεθ' ὃ κατέλαβε τὰ Σκόπια (1002). Τὰς ἐπιδρομὰς ταύτας ἐξηκολούθησεν ἐκτελῶν ὁ Βασίλειος κατ' ἔτος, ἐνῷ ἄλλοι στρατοὶ αὐτοῦ καὶ οἱ στόλοι του ἐμάχοντο ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ καὶ τῇ Σικελίᾳ κατὰ τῶν στασιαστῶν καὶ τῶν Ἀράβων.

Τῷ 1014 ἐπιχειρήσας νὰ διέλθῃ καὶ πάλιν διὰ τῆς στενωποῦ τοῦ Κλειδίου (Δεμὶρ-Ἰσὰρ) εὗρεν αὐτὴν πεφραγμένην δι' ὀχυροτάτων τειχῶν ὑπερασπιζομένων ὑπὸ τοῦ Σαμουὴλ μετὰ ἰσχυροτάτων δυνάμεων. Ὁ στρατηγὸς Ξιφίας ὑπερβὰς τὸ ὑπερκείμενον ὄρος ἠνάγκασε τὸν Σαμουὴλ νὰ φύγῃ ἐν ἀταξίᾳ, ἀφοῦ κατέλιπεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Βασιλείου περὶ τὰς 15 χιλ. ἐκ τῶν ἀνδρῶν του. Τούτους ἐκτυφλώσας ὁ Βασίλειος ἔπεμψε πρὸς τὸν εἰς Περλεπὲ καταφυγόντα Σαμουήλ, ὅστις ἐκ τοῦ τρόμου καὶ τῆς λύπης ἐπὶ τῷ θεάματι ἔπεσε λιπόθυμος καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἀπέθανε (15 Σεπτεμβρίου 1015). Ὁ Βασίλειος προήλασε τότε διὰ Στρωμνίτσης μέχρι Μελενίκου, κατῆλθεν εἶτα εἰς Μοσινούπολιν (Γκιουμουλτζίναν), ὁπόθεν κατηυθύνθη εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἐκεῖθεν εἰσέβαλεν εἰς Πελαγωνίαν, κατέλαβε τὸ Βουτέλιον (νῦν Μοναστῆρι), Περλεπέ, Ἰστὶπ καὶ εἶτα διὰ Μοριχόβου καὶ τῆς πεδιάδος τῆς Καρατζόβας κατῆλθεν εἰς Βοδενὰ καὶ Θεσσαλονίκην (9 Ἰανουαρίου 1015), ἔνθα ἔλαβε γράμματα τοῦ νέου ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Γαβριὴλ δηλοῦντος τὴν ὑποταγήν του.

Ὁ Βασίλειος δυσπιστῶν συνεχίζει τὰς ἐπιχειρήσεις καὶ διὰ τοῦ στρατηγοῦ Κωνστ. Διογένους ἐκπορθεῖ τὰ φρούρια Μογλενῶν καὶ Ἐνωτίας καὶ αἰχμαλωτίζει τὰς φρουρὰς αὐτῶν (θέρος 1015). Τότε ἐπληροφορήθη ὅτι οἱ Βούλγαροι, δολοφονήσαντες τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Γαβριὴλ ἀνηγόρευσαν τὸν Ἰωάννην ἢ Βλαδίσλαβον, ὅστις ἔσπευσε νὰ ζητήσῃ εἰρήνην προσφέρων τὴν ὑποταγὴν ἑαυτοῦ καὶ τῆς χώρας του, ἀλλ' ὁ Βασίλειος πι-

Digitized by Google

κρὰν ἔχων πεῖραν τῆς βουλγαρικῆς δολιότητος συνεχίζει τὰς ἐχθροπραξίας καὶ ἐξαναγκάζει πλείστους Βουλγάρους ἀρχηγοὺς νὰ παραδοθῶσι, ἐνῷ ὁ ἡγεμὼν αὐτῶν τρέπεται πρὸς τὸ Δυρράχιον. Ἀφοῦ διεσκόρπισε τοιουτοτρόπως τὰς βουλγαρικὰς δυνάμεις ἔταξε τὰ ἀπαιτούμενα στρατεύματα πρὸς ἐπιτήρησιν τῶν καταληφθεισῶν χωρῶν καὶ κατὰ Ἰανουάριον 1016 ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τὸ ἔαρ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐκκινεῖ πάλιν κατὰ τῶν βουλγαρικῶν χωρῶν, καταλαμβάνει πλεῖστα φρούρια καὶ συλλαμβάνει χιλιάδας αἰχμαλώτων. Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνει καὶ κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος 1017.

Ἀρχομένου τοῦ ἔαρος 1018 ἐπεχείρησε τὴν τελευταίαν αὐτοῦ κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐκστρατείαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ νέος ἡγεμὼν Ἰωάννης εἶχε φονευθῆ πρὸ τοῦ Δυρραχίου καὶ τὸ ἠθικὸν τῶν Βουλγάρων εἶχε σοβαρῶς ἐκ τούτου ἐπηρεασθῆ, ὥστε ἅμ' ὡς ὁ Βασίλειος ἔφθασεν εἰς Ἀδριανούπολιν ἐδέχθη τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ φοβεροῦ ἀρχηγοῦ Κρακρᾶ, προσφέροντος τὴν ὑποταγήν του μετὰ τῶν κλειδῶν τοῦ ἀπορθήτου Περνίκου καὶ ἑτέρων 15 φρουρίων. Προελάσας ἐκεῖθεν διὰ Μοσινουπόλεως, Σερρῶν, Στρωμνίτσης, Σκοπίων καὶ Ἰστὶπ ἐδέχθη τὴν ὑποταγὴν πλείστων ἰσχυρῶν ἀρχηγῶν, ἐν τέλει δὲ παρουσιασθεὶς πρὸ αὐτοῦ καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῶν Βουλγάρων ἐνεχείρισεν ἐπιστολὴν τῆς χήρας τοῦ ἡγεμόνος Ἰωάννου, δηλούσης τὴν ὑποταγὴν ἁπάσης τῆς Βουλγαρίας.

Ἐξ Ἰστὶπ κατῆλθεν εἰς Ἀχρίδα ἣν κατέλαβεν ἀμαχητὶ μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ θησαυρῶν, ἔνθα «εὗρε χρήματα πολλὰ καὶ στέμματα ἐκ μαργάρων καὶ χρυσοῦφεῖς ἐσθῆτας καὶ χρυσοῦ ἐπισήμου κεντηνάρια ἑκατὸν» (δηλ. 11 περίπου ἑκατομμύρια σημερινῶν χρυσῶν δραχμῶν), ἅτινα πάντα ἐμοίρασεν εἰς τὸν στρατόν του.

Εἰς τὸ παρὰ τὴν Ἀχρίδα στρατόπεδον ἐδέχθη τὴν χήραν τοῦ ἡγεμόνος Ἰωάννου μετὰ τῶν 3 υἱῶν καὶ 6 θυγατέρων της. Εἰς Πρέσπαν ἐδέχθη τὴν ὑποταγὴν καὶ τῶν 3 ἑτέρων υἱῶν τοῦ Ἰωάννου, καὶ ἐξηκολούθησε δεχόμενος τοὺς ὑπολειφθέντας ἀρχηγοὺς καθ' ὅλην τὴν ἀπὸ Πρέσπας εἰς Καστορίαν πορείαν του. Τότε ἐδείχθη ἡ μεγάλη τοῦ Βασιλείου πολιτικὴ περίνοια. Θέλων νὰ προσοικειωθῇ τοὺς Βουλγάρους προσηνέχθη πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους του μετὰ βασιλικῆς ὄντως μεγαλοψυχίας· οὐ μόνον δὲν ἐπίεσε καὶ δὲν ἐξηυτέλισεν αὐτούς, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἐπισημοτέρους ἐξ αὐτῶν ἀπένειμε διαφόρους βυζαντινοὺς τίτλους, τὴν δὲ χήραν τοῦ Ἰωάννου ἐτίμησε διὰ τοῦ ἀξιώματος τῆς *ζωστῆς*. Εἰς τὰς βουλγαρικὰς ἐπαρχίας ἐχορήγησε πλήρη πολιτικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν αὐτονομίαν, τὴν δ' ἐπ' αὐτῶν κατοχὴν ἐσημείωσε διὰ τῆς κατοχῆς ὡρισμένων τινῶν μόνον φρουρίων.

Ἐκ Καστορίας, ἀφοῦ ἀπέστειλε τοὺς αἰχμαλώτους εἰς Κωνσταντινούπολιν, κατῆλθε διὰ Καλαμπάκας, Λαμίας καὶ Θερμοπυλῶν εἰς Ἀθήνας, ἀνῆλθε πανηγυρικῶς ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ηὐχαρίστησε τὴν Θεομήτορα διὰ τὰς νίκας του, προσέφερεν εἰς τὸν ναὸν αὐτῆς (ἐν τῷ Παρθενῶνι) πλούσια δῶρα καὶ εἶτα κατελθὼν εἰς Πειραιᾶ ἐπέβη τοῦ ἐκεῖ συγκεντρωθέντος στόλου του καὶ ἔπλευσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἰς ἣν εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς διὰ τῆς Χρυσῆς Πύλης, ἐστεφανωμένος διὰ χρυσοῦ καὶ ἀδαμαντοκολλήτου στεφάνου καὶ ἐπιβαίνων μεγαλοπρεποῦς ἅρματος πρὸ τοῦ ὁποίου ἐβάδιζε πεζῇ ἡ αἰχμάλωτος ἡγεμονὶς Μαρία, αἱ θυγατέρες τοῦ Σαμουὴλ καὶ λοιποὶ ἐπιφανεῖς Βούλγαροι. Κατὰ τὴν ἀξιομνημόνευτον ἐκείνην ἡμέραν ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπευφημῶν τὸν Βασίλειον ἔδωσεν αὐτῷ τὴν προσωνυμίαν τοῦ *Βουλγαροκτόνου*.

Μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῶν Βουλγάρων ὁλόκληρος ἡ Χρουβατία (νῦν Κροατία) ἀνεγνώρισε τὴν κυριαρχίαν τοῦ Βυζαντίου, πλὴν τοῦ Σιρμίου, τὸ ὁποῖον ὅμως ὑπέταξε μετ' ὀλίγον ὁ στρατηγὸς Κ. Διογένης. Τῷ 1022, εἰς ἡλικίαν 66 ἐτῶν, ὁ Βασίλειος ἐστράτευσεν εἰς Καύκασον, καθυπέταξε τὸν στασιάσαντα ἡγεμόνα τῆς Ἀβασγίας, κατέστειλε τὰς στάσεις δύο στρατηγῶν του ἐν Μ. Ἀσίᾳ, καὶ ὑπεχρέωσε τὸν Βαγρατίδην Ἰωάννην, χωροδεσπότην ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἀρμενίᾳ, νὰ ὑποταχθῇ. Τῷ 1025, ἑβδομηκοντούτης ἤδη, παρεσκευάζετο νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς Κάτω Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν ἵνα ἐπαναφέρῃ τὴν διασαλευθεῖσαν ἐκεῖ τάξιν ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Γερμανῶν, τῶν Νορμανδῶν καὶ τῶν Ἀράβων, καθὼς καὶ ἐκ τῶν στάσεων ἰθαγενῶν τινων ἀρχηγῶν, ἀλλ' ἀσθενήσας ἀπέθανε τὴν 15 Δεκεμβρίου 1025, καταλιπὼν τὸν θρόνον, καθ' ὅ ἄγαμος καὶ ἄνευ τέκνων, εἰς τὸν ἀνίκανον ἀδελφόν του Κωνσταντῖνον Η'. Ὁ Βασίλειος κατ' ἐκφρασθεῖσαν ἐπιθυμίαν του ἐτάφη ἐν τῷ ναῷ τῆς μονῆς τοῦ Θεολόγου, κειμένης εἰς τὸ προάστειον *Ἕβδομον* (πρὸς Δ. τοῦ Βυζαντίου ἔνθα νῦν τὸ *Μακρυχῶρι*).

Μετὰ 236 ἔτη, ἤτοι τῷ 1261, ὁ βασιλεὺς τῆς Νικαίας Μιχ. Παλαιολόγος περιεφέρετο μετὰ τοῦ στρατοῦ του ἔξωθεν τοῦ λατινοκρατουμένου Βυζαντίου κατασκοπεύων τὰ τείχη αὐτοῦ καὶ τὰς ἐπ' αὐτῶν φρουράς, ὅτε ὁ λογοθέτης αὐτοῦ Δημήτριος Ἰατρόπουλος περιεργαζόμενος μετά τινων ἄλλων τὰ ἐρείπια τῆς ἐν λόγῳ μονῆς εὗρε πτῶμα ἀνθρώπου ἀπεξηραμένον καὶ ἀκέραιον, κείμενον ἐντὸς τοῦ ἐκεῖ εὑρισκομένου ἀνοικτοῦ τάφου, ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ὁποίου ἀνεγνώρισεν ὅτι τὸ πτῶμα ἦτο τοῦ μεγάλου βασιλέως Βασιλείου. Εἰδοποιηθεὶς ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ ἔπεμψε πολυτελῆ συνοδείαν ἐξ ἀρχόντων, ἱερέων καὶ ψαλτῶν, οἵτινες παραλαβόντες τὸ πτῶμα καὶ περιβαλόντες αὐτὸ διὰ πολυτίμων χρυσοκεντήτων μεταξωτῶν ὑφασμάτων μετέφεραν ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις εἰς τὴν σκηνήν του καὶ εἶτα ἐν μεγάλῃ πομπῇ εἰς Σηλυβρίαν καὶ ἐνεταφίασαν αὐτὸ ἐν τῇ ἐκεῖ μονῇ του Σωτῆρος. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

—Βασίλειος. Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως τοῦ *Βυζαντίου* Λέοντος Ε' (813—820), μετὰ τὸν φόνον τοῦ ὁποίου ἐν τῷ ναῷ τῶν Παλατίων (26 Δεκεμβρίου 820) καὶ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάρρησιν τοῦ Μιχαὴλ Β' (820—829), ἀπεστάλη μετὰ 3 ἀδελφῶν του εἰς τὴν Πρώτην τῶν Πριγκηποννήσων, ἔνθα «ἅπαντες τῆς ἀρρενωπίας ἐστερήθησαν», δηλαδὴ ἐγένοντο εὐνοῦχοι. Ν. ΚΛΣ

—Βασίλειος *Λούπου*, ἢ *Λούπουλ*, *ἡγεμὼν τῆς Μολδαυΐας* (1634—1653). Ἦτο υἱὸς Μακεδόνος, ὀνόματι Νικολάου, ἀπὸ τὸ Ἀρβανιτοχώριον, τοῦ ὁποίου ἡ οἰκογένεια κατήγετο ἐκ Θεσσαλίας, ὅπου μάλιστα εἶχεν ἀνεγείρει καὶ μονὴν εἰς τὰ Καλάβρυτα. Ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἦτο Ρουμανίς, ὀνόματι Εἰρήνη. Τὸ ρουμανικὸν ὄνομα Λούπουλ ὁ Βασίλειος τὸ ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Ρουμᾶνον ἀνάδοχόν του Λουκᾶν Στρόϊτσι, μέγαν λογοθέτην πρὸ τοῦ 1600, ὁ ὁποῖος ὅταν ὑπέγραφε ρουμανιστὶ ἐχρησιμοποίει πάντοτε τὸ ὄνομα Λούπουλ.

Βασίλειος Λούπου.

Ὁ πατήρ του εἶχε καταφύγει εἰς τὰς παραδουναβίους χώρας περὶ τὸ 1600, πρὸ τῆς βασιλείας τοῦ Ράντου Μίχνεα, ὁ ὁποῖος βραδύτερον τὸν ἐπροστάτευσε καὶ τὸν ἐκράτησε πλησίον του εἰς τὴν Βλαχίαν, ὅπου καὶ ἀπέθανε ταφεὶς εἰς τὴν πόλιν Τιργκοβίστε. Μετὰ τὸν θάνατόν του ὁ υἱός του Βασίλειος ἠκολούθησε τὸν Ράντου εἰς Μολδαυΐαν. Ἡ μόρφωσίς του ἦτο καθαρῶς ἑλληνική, ὑπέγραφε δὲ πάντοτε, ὡς βόρνικος τῆς Μολδαυΐας, ρουμανιστὶ μὲ ἑλληνικοὺς χαρακτῆρας, ὡς ἑξῆς: Ἰω Λούπουλ Μάρελε Βόρνικ (=Ἐγὼ ὁ Λούπου ὁ Μέγας Βόρνικος). Ὅταν ὅμως ἀνηγορεύθη ἡγεμὼν τῆς Μολδαυΐας, δὲν ἤθελε νὰ ἡγεμονεύσῃ ὑπὸ τὸ ὄνομα Λούπου καὶ καθ' ὑπόδειξιν τοῦ συγγάμβρου του Καντακουζηνοῦ προσέλαβεν ἐκ τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας τὸ ὄνομα τοῦ Βασιλείου τοῦ Α'.

Ὁ Λούπου ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον ὡς λογοθέτης μετὰ τῶν βογιάρων τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας, εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Χιρλίου, τὰς παραμονὰς τοῦ θανάτου τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδαυΐας Ράντου Μίχνεα, ὅστις ἀπεβίωσε τὴν 4ην Φεβρουαρίου 1626. Μεταξὺ τῶν βογιάρων εὑρίσκετο ὁ μετ' ὀλίγον ἡγεμονεύσας Μύρων Μπαρνόβσκι καὶ ὁ Θωμᾶς Καντακουζηνός, ὁ ὁποῖος εἶχεν ὡς σύζυγον, κόρην τοῦ πλουσιωτάτου βογιάρου Μπουτσιόκ, ἀδελφὴν τῆς συζύγου τοῦ Λούπου.

Τῷ 1633, μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἠλία, καλεῖται ὑπὸ τῶν Μολδαυῶν ὅπως ἀναλάβῃ ἐκ νέου τὴν ἡγεμονίαν ὁ εἰς Πολωνίαν καταφυγὼν ἄλλοτε ἡγεμὼν Μύρων Μπαρνόβσκι. Οὗτος ἀποδεχθεὶς τὴν πρόσκλησιν μεταβαίνει εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ ἐπιτύχῃ παρὰ τοῦ σουλτάνου τὴν ἔγκρισιν τῆς ἐκλογῆς του. Ἀλλὰ θεωρούμενος ὑπὸ τῆς Πύλης ὡς ἐνεχόμενος εἰς τὴν σφαγὴν τῶν Ἑλλήνων ἐν Ἰασίῳ, συνελήφθη καὶ ἐθανατώθη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Διὰ τὴν θανάτωσιν αὐτοῦ ἐνήργησε καταλλήλως καὶ ὁ Βασίλειος, ὡς ἐμφαίνεται ἀπὸ ἐπιστολήν του σταλεῖσαν, ἐννέα ἔτη μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν, εἰς φιλικά του ἀνώτερα πρόσωπα τῆς Τουρκίας. Λέγει δὲ τὰ ἑξῆς: «Παρέδωσα εἰς τὸν σουλτᾶνον τὸν Μπαρνόβσκι, ἄσπονδον ἐχθρὸν τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, τὸν ὁποῖον ἐκάλεσα ἐκ Πολωνίας. Κατὰ τὴν θανάτωσίν του, οἱ φίλοι του ἐζήτησαν διὰ δευτέραν φορὰν νὰ μὲ δολοφονήσουν καὶ μόλις κατώρθωσα νὰ διασωθῶ.» Οὕτω, τὴν 2αν Ἰουλίου τοῦ 1633, εἰς τὸν θρόνον τῆς Μολδαυΐας, ἀντὶ τοῦ Μπαρνόβσκι, ἀνέρχεται, διὰ δευτέραν φοράν, ὁ ὑπὸ τοῦ σουλτάνου ὑποδειχθεὶς Μωϋσῆς—Βόδα Μοβίλα. Ἡ ἡγεμονία του ὅμως διαρκεῖ ἐλαχίστους μῆνας, διότι ὁ Λούπου κατορθώνει τῇ βοηθείᾳ τοῦ παλαιοῦ του φίλου Ἀμπασᾶ-πασᾶ, τῇ ἐπεμβάσει τῶν Καντακουζηνῶν καὶ τῇ δωροδοκίᾳ ἑνὸς Ἕλληνος Κοὺρτ-Τζελέπη, νὰ ἀπομακρύνῃ τὸν Μοβίλα καὶ ἀνέλθῃ αὐτὸς εἰς τὸν θρόνον τῆς Μολδαυΐας τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1634, εἰς τὸν ὁποῖον παρέμεινε μέχρι τοῦ 1653. Διὰ ν' ἀποδείξῃ δὲ ὅτι δικαιωματικῶς ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, διέδωκε, καταλλήλως, ὅτι εἶναι νόθος υἱὸς τοῦ ἡγεμόνος Ἀαρὼν τοῦ Β', ἐξαφανίσας συγχρόνως τὴν ληξιαρχικὴν πρᾶξιν τοῦ θανάτου τοῦ πατρός του.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Μολδαυΐα συνεταράσσετο ἀπὸ συνεχεῖς ἐσωτερικὰς ἐπαναστάσεις τῶν διαφόρων μνηστήρων τοῦ ἡγεμονικοῦ θρόνου, τῶν βογιάρων, τῶν δεσποτῶν, τῶν Τούρκων καὶ τῶν Πολωνῶν. Ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τοῦ Βασιλείου ἡ χώρα ἀπέλαυσε σχετικῆς γαλήνης, ἐκτὸς τῶν πρώτων χρόνων, κατὰ τοὺς ὁποίους ὁ νέος ἡγεμὼν περιεπλάκη εἰς σκληροὺς ἀγῶνας πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας Ματθαῖον Μπασαράμπ, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι νὰ ὑπαγάγῃ ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του καὶ τὴν Βλαχίαν. Ἀποτέλεσμα τῶν ἀγώνων του ἦτο νὰ ἐπιβάλῃ βαρεῖς φόρους εἰς τοὺς ὑπηκόους του, διὰ νὰ καλύψῃ ἀφ' ἑνὸς τὰς δαπάνας τοῦ πολέμου, καὶ διὰ νὰ δύναται ἀφ' ἑτέρου νὰ χορηγῇ χρήματα εἰς τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι τὸν ὑπεστήριζον, καὶ ὑλικὴν προστασίαν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα. Ἡ πρώτη φροντὶς τοῦ Βασιλείου ἦτο νὰ συντάξῃ νόμους διὰ τὴν χώραν του κατὰ τὸν τύπον τῆς ἀρχαίας αὐτοκρατορικῆς νομοθεσίας. Δὲν ἐβράδυνε δὲ νὰ εὕρῃ καὶ τὸν κατάλληλον ἄνθρωπον, τὸν λογοθέτην Εὐστράτιον. Οὗτος ἦτο ὁ πρῶτος μεταφράσας εἰς τὴν ρουμανικήν, τῷ 1645, ὁλόκληρον τὸν Ἡρόδοτον, καὶ ἀντιγράψας τὸ «Ἀπάνθισμα Κωδίκων» κατὰ Ζωναρᾶν, Βλαστάρην καὶ Ἁρμενόπουλον. Ἐκ τοῦ τελευταίου τούτου ἐρανισθεὶς διατάξεις ἀφορώσας εἰς τὸ ποινικὸν καὶ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον καὶ συμπληρώσας αὐτὰς διὰ τῶν ἐν Μολδαυΐᾳ ἰσχυόντων ἐθίμων, συνέταξε τὸν νέον κώδικα, ἐκτυπωθέντα τῷ 1646 εἰς τὸ Ἰάσιον, διὰ τοῦ ὁποίου, μεταξὺ ἄλλων, ὑπήχθησαν οἱ ἄγραφοι νόμοι τοῦ πατριαρχισμοῦ εἰς τὸ ποινικὸν δίκαιον καὶ ἐπεζητήθη ἡ κατάργησις τῶν αὐθαιρεσιῶν καὶ τῶν μεροληψιῶν τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων. Ἐπίσης ἀξιοσημείωτοι εἶναι οἱ γεωργικοὶ νόμοι τοῦ Εὐστρατίου, ἐκ τοῦ ὅλου ἔργου τοῦ ὁποίου ὁ Ματθαῖος Μπασαρὰμπ συμπληρώνει βραδύτερον τὴν νομοθεσίαν τῆς Βλαχίας, συνταχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Τρανσυλβανοῦ Δανιήλ, μαθητοῦ Ἑλλήνων διδασκάλων τοῦ Βουκουρεστίου, κατὰ διασκευὴν τοῦ Νομοκάνονος τοῦ Ἀλεξίου τῆς Ρόδου, συγχρόνου τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ. Εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ μεγάλου νομοθετικοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον ἐλάμπρυνε τὴν περίοδον τῆς ἡγεμονίας τοῦ Βασιλείου, ἐβοήθησε σημαντικῶς ὁ Μελέτιος Συρῖγος, μέγας θεολόγος τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ πρωτοσύγκελος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Οὗτος, διὰ τῆς μεγάλης ἐπιρροῆς ἣν ἤσκει ἐπὶ τοῦ Βασιλείου συνέβαλεν εἰς τὸ νὰ ἐξυψωθῇ ἔτι περισσότερον ἡ μεγάλη φυσιογνωμία τοῦ ἡγεμόνος τούτου διὰ τῆς ἐπιτευχθείσης ἀποκαταστάσεως τῶν σχέσεων μεταξὺ Ἐκκλησίας τῆς Μολδαυΐας καὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Μέγας προστάτης τῶν χριστιανικῶν συμφερόντων ὁ Βασίλειος ἀνέλαβε νὰ πληρώσῃ ὅλα τὰ χρέη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τὰ ὁποῖα ἀπὸ τοῦ 1640 ἤρχισαν νὰ γίνωνται δυσβάστακτα, μὴ διστάσας νὰ προσφέρῃ τὸ περίσσευμα τοῦ θησαυροῦ τῆς Μολδαυΐας, καίτοι ἡ χώρα του ἦτο βεβαρημένη μὲ τεράστια χρέη. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἔργων του ἵδρυσε τυπογραφεῖον εἰς τὴν μονὴν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, ὅπου ἐτυπώθη τὸ Διδακτικόν, ὡς ἐκλήθη, Εὐαγγέλιον, μεταφρασθὲν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὴν ρουμανικήν, ἵδρυσε πολλὰς ἑλληνικὰς μονάς, ἀκόμη καὶ λατινικὴν σχολὴν μετὰ τὸ 1647 καὶ ὑπεστήριξε τὰ φθίνοντα σλαβικὰ γράμματα. Ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οἱ παῖδες τῶν εὐγενῶν τῆς Μολδαυΐας ἐκπαιδευόμενοι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων μοναχῶν, ἐμάνθανον κατὰ πρῶτον τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ψάλλοντες μάλιστα εἰς τὰς ἐκκλησίας ἑλληνιστὶ τὴν λειτουργίαν καὶ ἀνεπτύσσοντο οὕτω ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἓν ἀπὸ τὰ λαμπρότερα μνημεῖα τῆς Ρουμανίας, ὁ ναὸς τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἐν Ἰασίῳ, ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ Βασιλείου καὶ ἀνεκαινίσθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου τῷ 1648. Ἀλλὰ τῷ 1653, ὁ ἡγεμὼν τοῦ Ἀρδεάλ, ἐχθρὸς τοῦ Βασιλείου συμμαχήσας μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Ματθαίου Μπασαράμπ, διωργάνωσεν εἰσβολὴν εἰς Μολδαυΐαν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Κεμενῆ. Ὁ Βασίλειος καταληφθεὶς ἀπροόπτως ἐγκαταλείπει τὴν πρωτεύουσαν καὶ καταφεύγει εἰς τὸν ὠχυρωμένον πύργον Χοτὶν ἐπὶ τῶν συνόρων τῆς Πολωνίας. Ἐκεῖ περικυκλώνεται ὑπὸ τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων τοῦ Ματθαίου, ἤτοι τοῦ Ρακότσκυ καὶ τοῦ Σιάβου-πασᾶ τῆς Συλιστρίας, καὶ χάνει πᾶσαν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῆς Πύλης, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἤλπιζε νὰ ὑποστηριχθῇ καὶ ἐπανακτήσῃ τὸν θρόνον του. Ἀπὸ τὸ καταφύγιόν του ὁ Βασίλειος συνεννοεῖται μετὰ τοῦ γαμβροῦ του, ἀταμάνου τῶν Κοζάκων Τιμοθέου Σμιελνίτσκι, ὁ ὁποῖος πρόθυμος νὰ βοηθήσῃ τὸν πενθερὸν συγκεντρώνει ἰσχυρὰν δύναμιν στρατοῦ, ἀποτελουμένου ἀπὸ Κοζάκους, Τατάρους, Γερμανοὺς καὶ ἄλλους καὶ ἐπιτίθεται κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Λούπου. Σκληροὶ ἀγῶνες ἐπηκολούθησαν, καθ' οὓς ὁ Βασίλειος πολλάκις ἐνίκησεν, ἀλλ' ἐν τέλει ἡττήθη. Κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἀγώνων ὁ

Digitized by Google

σουλτᾶνος, διὰ τῶν ῥαδιουργιῶν τῶν ἐχθρῶν τοῦ Βασιλείου μετεστράφη ἐναντίον του πεισθεὶς ὅτι ὁ Λούπου, συνεννοούμενος μετὰ τῶν Πολωνῶν, τῶν Κοζάκων καὶ Τατάρων, θὰ συνεχίσῃ τοὺς ἀγῶνάς του κατὰ τῶν δύο γειτονικῶν χωρῶν καὶ θὰ στραφῇ ἴσως ἐν τέλει καὶ κατὰ τῶν Τούρκων.'Αφ' ἑτέρου ὁ ἀντικαθιστῶν τὸν Βασίλειον εἰς τὸν θρόνον τῆς Μολδαυΐας, κατ' ἐκλογὴν τῶν Μολδαυῶν, βογιάρος Στέφανος, αὐτοτιτλοφορηθεὶς κατ' ἀρχὰς «Princeps terrarum Moldaviae», καὶ ἀναγνωρισθεὶς μετὰ ταῦτα ἡγεμὼν τῆς Μολδαυΐας, δὲν ἔπαυσε νὰ καταδιώκῃ τὸν Βασίλειον, τὸν ὁποῖον καὶ συνέλαβεν εἰς τὴν Σουτσάβα, τὴν 24ην Ὀκτωβρίου 1653, ἐγκαταλειφθέντα ἐκεῖ μετὰ τῆς οἰκογενείας του ἀπὸ τοὺς Κοζάκους. Ὁ Βασίλειος κατέφυγε τέλος εἰς τὸν χάνην τῶν Κοζάκων, ἀπὸ τὸν ὁποῖον οἱ Τοῦρκοι διὰ δωροδοκιῶν τὸν παρέλαβον τὴν 20ην Ἰουνίου 1654, τὸν μετέφεραν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸν ἔκλεισαν εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Ἑπταπυργίου, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη, ἀποφυλακισθεὶς περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1661, καὶ ἐξαγοράσας τὴν εἱρκτήν του ἀντὶ 50.000 ταλήρων. Μετὰ τὴν ἀποφυλάκισίν του δὲν ἀπέλαυσε πλήρους ἐλευθερίας, ἀλλ' ἔμεινε περιωρισμένος εἰς τὴν οἰκίαν του, μέχρι τέλους τοῦ βίου του.

Τὰ τέκνα, τὰ ὁποῖα ἀπέκτησεν ὁ Βασίλειος ἐκ τῶν δύο συζύγων του, τῆς πρώτης Ρουμανίδος,ὀνόματι Τουντόσκα, καὶ τῆς δευτέρας Κιρκασίας, εἶναι ὁ Ἰωάννης, ὁ Στέφανος ἡγεμονεύσας εἰς τὴν Μολδαυΐαν ἀπὸ τοῦ 1659 μέχρι τοῦ 1661, ἡ Μαρία συζευχθεῖσα τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1645 τὸν στρατάρχην τῆς Λιθουανίας πρίγκιπα Ἰωάννην Ρατζιβίλ, καὶ ἡ Ρωξάνη νυμφευθεῖσα τῷ 1653 τὸν ἀταμάνον τῶν Κοζάκων Τιμόθεον Σμιελνίτσκι.

ΑΙΜΙΛΙΑ ΚΑΡΑΒΙΑ

— **Βασίλειος Α΄** *Ἰαροσλάβοβιτς, μέγας ἡγεμὼν τῆς Ρωσίας* (1272—1276). Υἱὸς τοῦ Ἰαροσλάβου Β΄ καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ἰαροσλάβου Γ΄, ἦτο ἡγεμὼν τοῦ Καστρομᾶ, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Βασίλειος Δ΄*, ὅτε διεδέχθη εἰς τὴν μεγάλην ἡγεμονίαν τὸν ἀδελφόν του. Ἅμα τῇ ἀνόδῳ του εἰς τὸν θρόνον ἀπέστειλεν εἰς Νοβογόροδ πρέσβεις, ζητῶν παρὰ τῶν κατοίκων ὅπως ἀναγνωρίσωσιν αὐτὸν ἡγεμόνα των. Ταυτοχρόνως ὅμως εἶχεν ἀποστείλει πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν πρέσβεις καὶ ὁ πρῖγκιψ *Δημήτριος*, υἱὸς τοῦ περιφανοῦς ἥρωος Ἀλεξάνδρου Νιέφσκη. Ὁ Δημήτριος ὅστις καὶ λόγῳ τῆς ἀνδρείας ἣν ἐπέδειξε κατὰ τὴν μάχην του Ρακοβόρου, ἔτι δὲ μᾶλλον ἕνεκα τοῦ λαμπροῦ ὀνόματος τοῦ πατρός του, ἀπέλαυε μεγάλων συμπαθειῶν μεταξὺ τῶν κατοίκων, ὑπερίσχυσε καὶ ἀνηγορεύθη ἡγεμὼν τοῦ Νοβογόροδ. Ὁ Βασίλειος πληροφορηθεὶς τοῦτο ἀπέστειλε στρατηγόν τινα, ὅπως συνδιαλλαγῇ μετὰ τοῦ νέου ἡγεμόνος, αὐτὸς δ' ἐκστρατεύσας πρὸς ἅλωσιν τοῦ Περασλάβ, ἐκυρίευσεν αὐτό. Ἐν τῷ μεταξὺ ἕτερος ἀπαιτητὴς τοῦ Νοβογόροδ ἐνεφανίσθη, ὁ *Σβιατοσλὰβ Ἰαροσλάβιτς*, ἡγεμὼν τῆς Τβάρας, ὅστις κατηρήμωσε τὰς ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Ρᾶ χώρας, ἐξεπόρθησε δὲ τὰς πόλεις Βεζίτσκ καὶ Βόλκ. Οἱ κάτοικοι τοῦ Νοβογόροδ ἠναγκάσθησαν τότε νὰ στραφοῦν πρὸς τὸν ἰσχυρὸν Βασίλειον καὶ νὰ δεχθοῦν τὰς ἀξιώσεις του ἀναγνωρίζοντες αὐτὸν ὡς ἡγεμόνα ἀντὶ τοῦ Δημητρίου, ὅστις ὑπετάγη ἄνευ ἀντιστάσεως εἰς τὴν θέλησιν τῶν κατοίκων. Οὕτως ὁ μέγας ἡγεμὼν κατέλαβε τὸ Νοβογόροδ. Ὁ Βασίλειος ἐπέδειξεν ἄκραν φρόνησιν, μὴ θελήσας νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς κατ' αὐτοῦ κηρυχθέντας καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸν χάνην τῶν Μογγόλων, ὅτε οὗτος προτρεπόμενος ὑπὸ τοῦ Λέοντος, ἡγεμόνος τῆς Γαλικίας, ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Λιθουανῶν, οἵτινες εἶχον καταλάβει τὰς πέραν τοῦ Βορυσθένους χώρας, ἀνηκούσας εἰς τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Τσερνιγόβ. Ὁ Βασίλειος συμμαχήσας μετὰ τοῦ χάνου καὶ συνεκστρατεύσας μετ' αὐτοῦ κατὰ τῆς Λιθουανίας, ἐγένετο ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν Ρωσίαν, καθ' ὅσον οἱ Μογγόλοι ἐπιστρέφοντες εἰς τὰ ἴδια κατέστρεψαν καὶ διήρπασαν πλείστας ρωσικὰς ἐκτάσεις, ἀφαιροῦντες ἀπὸ τοὺς γεωργοὺς τὰς περιουσίας, τὰ κτήνη καὶ αὐτὰ τὰ ἐνδύματά των. Ἡ ἡγεμονία τοῦ Βασιλείου Α΄ ὑπῆρξε βραχυτάτη. Ἐπιστρέφων ἐκ τῆς ἐκστρατείας ἀπέθανεν ἐν Καστρομᾶ τῷ 1276. Ἐκ τῶν ἀξιομνημονεύτων συμβάντων τῆς ἡγεμονίας τοῦ Βασιλείου ὑπῆρξεν ἡ ἐν Βλαδιμὶρ (βλ. λ.) συγκροτηθεῖσα σύνοδος τοῦ 1274, τῆς ὁποίας προήδρευσεν ὁ σοφὸς μητροπολίτης Κιέβου Κύριλλος.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Βασίλειος Β΄** *Δημήτριεβιτς, μέγας ἡγεμὼν τῆς Ρωσίας* (1389—1425). Υἱὸς τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος Δημητρίου Δουσκόη, γεννηθεὶς τῷ 1372. Νεανίσκος ὁ Βασίλειος Β΄ εἶχεν ἀποσταλῆ εἰς τὴν ἕδραν τοῦ χάνου τῶν Ταταρων, ἀλλὰ τῷ 1386 ἀποδράσας εἰς Μολδαυΐαν μετέβαινεν ἐκεῖθεν εἰς Ρωσίαν, ὅτε συνελήφθη καθ' ὁδὸν ὑπὸ τοῦ Βιτὸφτ εἴς τινα πόλιν τῆς Γερμανίας, ἀλλ' ἀπελύθη ὑποσχεθεὶς ὅτι θὰ ἐνυμφεύετο τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Σοφίαν, ὑπόσχεσιν τὴν ὁποίαν ἐτήρησε μετὰ πέντε ἔτη. Ἀνῆλθεν οὗτος εἰς τὸν θρόνον νεώτατος καὶ ὑπὸ δυσχερεστάτας περιστάσεις. Ὁ πατήρ του θνήσκων (1389) κατέλιπε τὴν Ρωσίαν ἑτοίμην πρὸς νέον πόλεμον κατὰ τῶν Ταταρων, ἀλλ' ὁ νέος μέγας ἡγεμών, ἀποβαλὼν προσωρινῶς τὰς περὶ πλήρους ἀνεξαρτησίας τῆς χώρας του ἰδέας τοῦ πατρός του συνεφιλιώθη μετὰ τοῦ χάνου, καὶ ἐκυβέρνα αὐτὴν μετὰ τῶν εὐπατριδῶν, οἵτινες περιώριζον τὴν ἡγεμονικὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν. Ὁ Βασίλειος ἀνδρούμενος ἀνέκτα τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ καὶ ἔστρεψε πάσας τὰς πολιτικάς του φροντίδας πρὸς τρία κυρίως σημεῖα: τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν τῆς Ρωσίας ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῶν Τατάρων, τὴν ἀναχαίτισιν τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Λιθουανῶν καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς μεγάλης ἡγεμονίας διὰ τῆς συγχωνεύσεως τῶν ἀνεξαρτήτων κληρουχιῶν. Διακανονίσας τὰ ἐσωτερικὰ ζητήματα μετέβη εἰς τὴν ἕδραν τῶν χανῶν. Ἐνῷ δὲ εὑρίσκετο ἐκεῖ, ὁ χάνης Τοχτομὲς ἐξέπεμψεν ἀπὸ τοῦ Καζὰν στρατὸν κατὰ τῆς Βιάτκας, ἧς οἱ κάτοικοι διῆγον βίον ἀνεξάρτητον, ἐμπορευόμενοι καὶ πολεμοῦντες πρὸς τοὺς ὁμόρους. Ἡ φήμη τοῦ πλούτου τῆς μικρᾶς ταύτης δημοκρατίας εἵλκυσε τοὺς Τατάρους, οἵτινες κατέστρεψαν τὰς πόλεις αὐτῆς ᾠκοδομημένης ἐν διαστήματι διακοσίων ἐτῶν, ἐν μέσῳ τῶν ἐρήμων στεππῶν καὶ τῶν ἑλῶν. Οἱ κάτοικοι φυγαδευθέντες καὶ ἑνωθέντες μετὰ τοῦ Νοβογόροδ, ἀνεγνώρισαν ἡγεμόνα αὐτῶν τὸν Βασίλειον Β΄, ὅστις ἐπωφελούμενος τοῦ φόβου τοῦ χάνου, μὴ τυχὸν συμμαχήσῃ οὗτος μετὰ τοῦ Ταμερλάνου, ἠδυνήθη νὰ καταλάβῃ πλείστας χώρας ἀνηκούσας εἰς ἑτέρους Ρώσους ἡγεμόνας, νὰ ἑνώσῃ δὲ τὸ Νοβογόροδ καὶ τὴν Σουσδαλίαν μετὰ τῆς Μόσχας. Ἀλλ' ἐνῷ οὕτως ἔβαινον τὰ τῆς Ρωσίας, ἐνεφανίσθησαν αἴφνης τὰ στίφη τοῦ Ταμερλάνου ἐπιδιώκοντος τὸν παντελῆ ὄλεθρον τῆς Ρωσίας. Ὁ Βασίλειος Β΄ περιστοιχούμενος ὑπὸ συνετῶν εὐπατριδῶν παρηκολούθει πᾶσαν κίνησιν τοῦ Ταμερλάνου, ἀνεδείχθη δὲ κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμὴν ἄξιος τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ ἔθνους του. Οὔτε τὴν δόξαν τοῦ Ταμερλάνου φοβηθείς, οὔτε τὰς τετρακοσίας χιλιάδας τῶν Μογγόλων του, διέταξεν ἀμέσως γενικὴν στρατολογίαν καὶ ἀνέλαβεν ὁ ἴδιος τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ. Ἀφήσας τὸν θεῖόν του Ἀνδρέαν Βλαδιμίρεβιτς ἐν Μόσχᾳ, μετέβη εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Ὄκα, ἀνεμένων ἐκεῖ τὸν ἐχθρόν.Οὕτως ὁ μὲν λαὸς ἀνεθάρρησεν, ὁ δὲ στρατὸς ἠκολούθησεν αὐτὸν μετ' ἐνθουσιασμοῦ.

Ὁ Ταμερλάνος ὥδευε πρὸς τὰς πηγὰς τοῦ Ταναΐδος, ἐκπορθῶν τὰς πόλεις καὶ τὰς κώμας καὶ καλύπτων τὰς πεδιάδας διὰ πτωμάτων. Ἐφαίνετο προελαύνων κατὰ τῆς Μόσχας, ἀλλ' αἴφνης ἐσταμάτησε καὶ παραμείνας ἄπρακτος ἐπὶ δύο ἑβδομάδας ἔστρεψε πρὸς μεσημβρίαν καὶ ἐξῆλθε τῆς Ρωσίας, καθ' ὅσον λόγῳ τοῦ ἐπελθόντος φθινοπώρου εὕρισκεν ἀσύμφορον νὰ ἐμπλακῇ πρὸς τοὺς Ρώσους. Τὸ γεγονὸς ἐνέπλησε χαρᾶς τὴν Ρωσίαν, ἐθεωρήθη δὲ θαῦμα τῆς περιφήμου εἰκόνος τῆς Θεομήτορος, ἣν ὁ βασιλεὺς μετέφερεν ἐκ τῆς Καλόμνας εἰς τὴν Μόσχαν. Ἔκτοτε ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας πανηγυρίζει τὴν ἑορτὴν τῆς Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου τὴν 26ην Αὐγούστου, εἰς μνήμην ὅτι μόνη ἡ προστασία τοῦ Ὑψίστου διέσωσε τὴν Ρωσίαν ἀπὸ τοῦ τρομερωτάτου τῶν κατακτητῶν.

Ἀπαλλαγεὶς τοῦ ἐκ τοῦ Ταμερλάνου κινδύνου ὁ Βασίλειος, ἔστρεψε τὴν προσοχήν του εἰς τὴν Λιθουανίαν, ἥτις εἶχεν ἀποσπάσει χώρας τινὰς τῆς ρωσικῆς ἐπικρατείας, ἀρχηγοῦντος τοῦ πενθεροῦ τοῦ Βασιλείου τῶν στρατῶν αὐτῆς. Ἠδυνήθη οὗτος ἄνευ πολέμου ν' ἀνακτήσῃ μέγα μέρος τῶν ἁρπαγεισῶν κτήσεων. Ἀλλ' ἡ κατάστασις τῆς Ρωσίας, διῃρημένης εἰς πλείστας ἡγεμονίας, προεκάλει ἐμφυλίους σπαραγμούς, οἵτινες παρέλυον τὰς δυνάμεις αὐτῆς. Ἐξ ἄλλου ἐπειδὴ πολλοὶ ἦσαν καὶ οἱ διεκδικοῦντες τὴν ταταρικὴν ἀρχὴν χάναι, ὁ Βασίλειος ὄχι μόνον εἶχε παύσει ἀποτίνων τοὺς φόρους ὑποτελείας πρὸς αὐτούς, προσποιούμενος ὅτι ἠγνόει τίς ἦτο ὁ νόμιμος χάνης, ἀλλ' ἐξαπέστειλε τὸν ἀδελφόν του Ἰούριον μετὰ στρατοῦ κατὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ κατέλαβε τὴν πρωτεύουσαν τῆς χώρας ταύτης, γνωστῆς σήμερον ὑπὸ τὸ ὄνομα Μπολγάρ, ὡς καὶ τὸ Καζάν, τὸ Ζακούτιν καὶ τὸ Κρεμεντσούγ. Οὐδέποτε οἱ Ρῶσοι προέβησαν τοσοῦτον μακρὰν εἰς τὰς χώρας τῶν χανῶν, διὸ ὁ Βασίλειος ἐκλήθη ἔκτοτε κατακτητὴς τῆς Βουλγαρίας. Ὁ χάνης Μπουλᾶ ἀπεφάσισε νὰ ἐπαναγάγῃ τοὺς Ρώσους ὑποτελεῖς του εἰς τὴν εὐπείθειαν, ἐξαπατήσας δὲ τοὺς Μοσχοβίτας, ὅτι προετίθετο νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Λιθουανίας, ἐξαπέστειλε τὸν στρατηγὸν Ἐδιγὲ ὅστις εἰσέβαλεν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν μετὰ πολλοῦ στρατοῦ.Ὁ Βασίλειος ἀπαράσκευος,πρὸς πόλεμον, ἀπεχώρησεν εἰς Καστρομᾶ μετὰ τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων του, ἀφήσας ὡς προασπιστὴν τῆς Μόσχας τὸν θεῖόν του *Βλαδίμηρον τὸν ἀνδρεῖον* καὶ τοὺς ἀδελφούς του *Πέτρον* καὶ *Ἀνδρέαν*. Ἡ Μόσχα περιεβάλλετο διὰ τείχους,τὸ δὲ Κρεμλῖνον ὑποστηριζόμενον διὰ πυροβολικοῦ, ἠδύνατο νὰ ἀντιταχθῇ κατὰ τῶν ἐπιθέσεων τῶν Τατάρων. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Βασίλειος Β΄ συνήθροιζε πολυάριθμον στρατόν, ὁ δὲ Βλαδίμηρος ὅπως μὴ προσεγγίσωσιν οὗτοι τὰ τείχη τῆς πόλεως, ἐνέπρησε πάντα τὰ περὶ τὴν Μόσχαν χωρία. Μυριάδες οἰκιῶν κατοικουμένων ὑπὸ γεωργικῶν πληθυσμῶν ἐπυρπολήθησαν ταυτοχρόνως, οἱ δὲ κάτοικοι συνεσωρεύοντο εἰς τὰς πύλας τῆς Μόσχας ζητοῦντες ἄσυλον. Ἀλλ' ἡ ἀνάγκη ὑπηγόρευεν ἀπάνθρωπον ἄρνησιν. «Τὸ θέαμα, λέγει ὁ Καραμζίνη, ἦτο φρικῶδες· πανταχοῦ ἐφαίνοντο πύρινοι ποταμοὶ καὶ ἠκούοντο κραυγαὶ ἀπελπισίας». Τὴν 1 Δεκεμβρίου 1407, ὁ Ἐδιγέ, στρατοπεδεύσας εἰς Καλόμναν, ἐξέπεμψε τετρακισχιλίους ἄνδρας κατὰ τοῦ Βασιλείου εἰς Καστρομᾶ· ἀλλ' οὗτοι ἐπέστρεψαν ἄπρακτοι μὴ συναντήσαντες τὸν μέγαν ἡγεμόνα. Κατόπιν τούτου ὁ Τάταρος στρατηγὸς ἠθέλησε νὰ προβῇ εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Μόσχας. Ἀλλ' αὕτη καθίστατο ἀδύνατος, κατόπιν τῶν ληφθέντων μέτρων, ἐκτὸς δὲ τούτου ὁ Ἐδιγὲ ἐπληροφορεῖτο ὅτι ὁ χάνης Μπουλᾶ ἠπειλεῖτο ὑπὸ ἐχθρῶν ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ κράτους του. Ὡς ἐκ τούτου ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ πάσης κατὰ τῆς Μόσχας ἐπιχειρήσεως, καὶ λαβὼν τοὺς καθυστερουμένους φόρους τῆς ὑποτελείας ἀπῆλθεν εἰς τὰ ἴδια κατὰ Ἰανουάριον 1408. Μᾶλλον ἐπικίνδυνος ὅμως ἐχθρὸς ἐνεφανίζετο ἤδη διὰ τὴν Ρωσίαν ὁ πενθερὸς τοῦ Βασιλείου, Βιτὸφτ τῆς Λιθουανίας. Ὁ Βασίλειος πρὸς ἀποφυγὴν πολέμου προετίμησε νὰ συνάψῃ συνθήκην συνδιαλλαγῆς μετ' αὐτοῦ. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐνέσκηψεν ἐν Ρωσίᾳ τρομερὸς λοιμὸς (1419), ὅστις ἐρημώσας τὴν Ἀσίαν, Ἀφρικὴν καὶ Εὐρώπην, οὐδαμοῦ ἔμεινεν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον, ὅσον ἐν Ρωσίᾳ. Ὁ Γερμανὸς ἱστορικὸς Κράντς ἀναφέρει ὅτι ἐν διαστήματι ἓξ μηνῶν μόνον εἰς τὴν πόλιν Νοβογόροδ ἀπέθανον 96000 ἐκ τῶν κατοίκων της. Ἐκτὸς δὲ τῶν συμφορῶν τούτων καὶ τὸ Νοβογόροδ καὶ ἡ Μόσχα κατηρημώθησαν ὑπὸ σφοδρῶν πυρκαϊῶν, τῷ δὲ 1421 ἀσυνήθης πλημμύρα κατεπόντισε τὸ πλεῖστον τοῦ Νοβογόροδ.

Ἐν μέσῳ τοῦ γενικοῦ κλαυθμοῦ καὶ τῆς κοινῆς ἀπελπισίας ἐτελεύτησεν ὁ μέγας ἡγεμὼν Βασίλειος Β΄ τὴν 27 Φεβρουαρίου 1425, ἡγεμονεύσας ἐπὶ 36 ἔτη. Ἐκρίθη ὡς συνετὸς ἡγεμών, καθ' ὅσον καίτοι ἐστερεῖτο τῶν μεγάλων ἀρετῶν τοῦ πατρός του, εἶχε προικισθῆ ὅμως διὰ πολλῶν ἄλλων πλεονεκτημάτων, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἐτίμων καὶ ἐσέβοντο αὐτὸν φίλοι καὶ ἐχθροί. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του προσηρτήθησαν εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Μόσχας τὸ Κάτω Νοβογόροδ, ἡ Σουδαλία, τὸ Μουρόμ, αἱ χῶραι τῶν Βιατίτσων, τὸ Βαζέτζκου, ἡ Πρασμαλία καὶ ἡ Βολόγδα, ὑπετάγη δὲ καὶ τὸ Ροστόβ, τοῦ ὁποίου οἱ κυρίαρχοι ἐγένοντο πιστοὶ θεράποντες τοῦ Βασιλείου Β΄. Ἐπίσης ἥνωσε μετὰ τῆς ἡγεμονίας τῆς Μόσχας τὴν Βιάτκαν, ἀφήσας ἐν τούτοις εἰς τὸ δημοκρατικὸν τοῦτο κράτος πάντας τοὺς ἀρχαίους θεσμοὺς τῆς ἀνεξαρτησίας του, καὶ μὴ θελήσας νὰ ὑποτάξῃ διὰ τῆς βίας τὴν Ρεζάνην καὶ τὴν Τβέρην, περιωρίσθη εἰς τὴν ὁριστικὴν ὑπεροχὴν πρὸς τοὺς ἡγεμόνας της, ἐτέλει δὲ φόρον εἰς τοὺς Τατάρους ὀλιγώτερον πάντων τῶν προκατόχων του. Ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων γεγονότων τῆς βασιλείας του ὑπῆρξεν ἡ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Μανουὴλ Παλαιολόγον ἀποσταλεῖσα μεγάλη χρηματικὴ βοήθεια, δι' ἧς ἠδυνήθη οὗτος νὰ μισθώσῃ στρατὸν πρὸς ἄμυναν. Ὁ αὐτοκράτωρ Μανουήλ, ὅπως παγιώσῃ πλειότερον τὴν μετὰ τῆς Μόσχας φιλίαν, ἐνύμφευσε τὸν υἱόν του Ἰωάννην μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Βασιλείου Ἄννης. Οὕτως οἱ σύνδεσμοι τῶν Ρώσων αὐτοκρατόρων, λέγει ὁ Καραμζίνη, ἤρξαντο καὶ ἔληξαν διὰ νυμφῶν ὁμωνύμων. Ἀλλ' ὁ μὲν γάμος τῆς πρώτης Ἄννης, συζύγου τοῦ ἁγίου Βλαδιμήρου, ἀπέβη εὐτυχὴς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ δὲ ἐγγόνη τοῦ ἥρωος Δημητρίου Δουσκόη, μόνον θλιβερὰς σκηνὰς ἰδοῦσα, μετὰ τριετίαν ἐγένετο θῦμα τοῦ λοιμοῦ, ὅστις ἐμάστισε τὸ Βυζάντιον.

ΘΕΟΔ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Βασίλειος Γ΄** *Βασίλειεβιτς, ὁ Τυφλός, μέγας ἡγεμὼν τῆς Ρωσίας* (1425—1462). Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, διεδέχθη τὸν πατέρα του μόλις ἄγων τὸ δέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Ἐν ἀρχῇ τῆς ἡγεμονίας του ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τῶν εὐπατριδῶν, ἀλλ' ἐνηλικιωθεὶς ἀπέκτησε πλήρη τὰ ἡγεμονικὰ αὐτοῦ δικαιώματα. Περιστοιχούμενος ὅμως ὑπὸ κακῶν συμβούλων περιέπλεξε τὴν μεγάλην ἡγεμονίαν τῆς Μόσχας εἰς ἐμφυλίους πολέμους, τοὺς ὁποίους οὐδέποτε εἶχε δοκιμάσει αὕτη πρότερον. Ὁ Βασίλειος Γ΄ ἀπὸ κοιτίδος ἀπεκλήθη μέγας ἡγεμὼν ἔκ τινος ὀνείρου, ὅπερ εἶδεν ἱερεύς τις. Ἦλθεν εἰς ἐπανειλημμένας πολεμικὰς ῥήξεις πρὸς τὸν θεῖόν του *Ἰούριον Δημητρίεβιτς*, διεκδικοῦντα τὸν θρόνον. Κατ' ἀρχὰς ἐπῆλθε μεταξύ των συμβιβασμὸς διὰ διαιτησίας τοῦ ἐπικυριάρχου χάνου τῶν Τατάρων, ἐπιδικάσαντος τὸν θρόνον εἰς τὸν Βασίλειον, ὃν καὶ ἐγκατέστησε πομπωδῶς ἐν αὐτῷ. Ἀλλ' ἡ ἀπόφασις αὕτη τοῦ χάνου δὲν κατεσίγασε τὴν μεταξὺ θείου καὶ ἀνεψιοῦ ἔχθραν, ἐξερράγη δὲ ἐμφύλιος πόλεμος, καθ' ὃν ὁ Ἰούριος εἰσελθὼν εἰς Μόσχαν πανδήμως ἀνηγόρευσεν ἑαυτὸν μέγαν ἡγεμόνα καὶ ᾐχμαλώτισε τὸν Βασίλειον, εἰς ὅν, χάρις εἰς τὴν μεσολάβησιν τοῦ Συμεὼν Μορόζωφ, παρεχώρησε τὴν ἡγεμονίαν τῆς Κολόμνας. Οὕτως οἱ διαμαχόμενοι ἐνηγκαλίσθησαν ἀλλήλους καὶ ὁ Ἰούριος ἐπανηγύρισε τὴν εἰρήνην ταύτην. Ἀλλ' ὁ Βασίλειος ἐγκατασταθεὶς εἰς Κα-

Digitized by Google

λόμναν, ἐμελέτα τὴν ἀνατροπὴν τοῦ θείου του, ἐκάλει παρ' αὐτῷ τὸν λαὸν καὶ τοὺς εὐπατρίδας, ἔτρεχον δὲ πρὸς αὐτὸν πάντες, ὁμολογοῦντες ὅτι αὐτὸν ἐθεώρουν ὡς νόμιμον ἡγεμόνα, τὸν δὲ Ἰούριον ἅρπαγα τοῦ θρόνου. Τοσοῦτο δὲ πλῆθος συνέρρεεν εἰς Καλόμναν, ὥστε ἡ Μόσχα ἠρημώθη καὶ ἐπεκράτει εἰς αὐτὴν κατήφεια καὶ σιγή. Οὕτως ὁ ἡγεμὼν Ἰούριος, μὴ δυνάμενος νὰ παραμείνῃ εἰς Μόσχαν, ἀνεχώρησεν εἰς Γαλικίαν καὶ ὁ Βασίλειος εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Τὸ θέαμα τῆς ἐπανόδου τοῦ Βασιλείου, ἀναφέρουν οἱ Ρῶσοι χρονογράφοι, ἦτο ἀπερίγραπτον, καθ' ὅσον ἡ ἀπὸ Καλόμνας εἰς Μόσχαν ἄγουσα ὡμοίαζεν ὁδὸν πολυανθρώπου πόλεως, καὶ οἱ παρακολουθοῦντες αὐτὸν «ἐφαίνοντο ὡς μέλισσαι τῇ βασιλίδι κυκλοῦσαι». Καὶ ὁ Ἰούριος ἐδήλωσε πίστιν εἰς τὸν μέγαν ἡγεμόνα.

Ἀλλ' ἡ ἡσυχία δὲν διήρκεσε πέραν τοῦ ἔτους, διότι ὁ Ἰούριος, παραβὰς τὸν ὅρκον του, συνεκέντρωσε νέον στρατόν, ἐνίκησε κατὰ κράτος περὶ τὴν Βιάτκαν τὸν Βασίλειον Γ' καὶ πολιορκήσας τὴν Μόσχαν κατέλαβε τὸ Κρεμλῖνον καὶ ᾐχμαλώτισε τὴν μητέρα καὶ τὴν σύζυγον τοῦ ἀντιπάλου του, τῷ 1431, καὶ ἀνηγόρευσεν ἑαυτὸν μέγαν ἡγεμόνα καὶ πάλιν. Ὁ Ἰούριος ἦγε τότε τὸ ἑξηκοστὸν ἔτος, μὴ ἔχων δὲ οὔτε διορατικὸν πνεῦμα, οὔτε εὐστάθειαν ψυχῆς, ἠγάπα μόνον τὴν ἀρχὴν ἐκ κενοδοξίας. Τὴν 6ην Ἰουνίου 1434 ἀπέθανεν αἰφνιδίως. Τὴν ἡγεμονίαν διεξεδίκει ὁ υἱὸς τοῦ Ἰουρίου *Βασίλειος*, ὁ λεγόμενος *Παραβλώψ*, ὅστις ἡττηθεὶς εἰς μάχην παρὰ τὴν Βιάτκαν συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ ἐτυφλώθη ὑπὸ τοῦ ἐξαδέλφου του Βασιλείου Γ' ἐν ὥρᾳ νευρικῆς ἐξάψεως.

Ἀνακτήσας αὖθις τὸν θρόνον του ὁ Βασίλειος, διετέλει ἐν εἰρήνῃ μετὰ τοῦ χάνου *Μεχμέτ*, ὅστις ἐκ φιλίας πρὸς τὸν μέγαν ἡγεμόνα ἀπήλλαξε τὴν Ρωσίαν πάσης φορολογίας. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ὁ χάνης καθῃρέθη ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Κατσὶμ καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Ρωσίαν. Ὁ Βασίλειος διέταξεν αὐτὸν ν' ἀπέλθῃ τοῦ ρωσικοῦ ἐδάφους, καὶ ἔπεμψε κατ' αὐτοῦ στρατὸν ὅπως τὸν ἐκδιώξῃ. Ἀλλ' ὁ Μεχμὲτ συγκεντρώσας καὶ αὐτὸς στρατὸν ἐβάδισε πρὸς τὸ Καζάν, κατέλαβεν αὐτὸ καὶ ἵδρυσεν εἰς τὰ ἐρείπια τῆς παλαιᾶς Βουλγαρίας νέον ταταρικὸν βασίλειον, καταστὰς ὁ τρόμος τῆς Ρωσίας. Ἐκστρατεύσας κατὰ τῆς Μόσχας ἐλεηλάτησε τὰ πέριξ αὐτῆς, κατέστρεψε τὴν Καλόμναν καὶ ἐπέστρεψεν οἴκαδε κομίζων ἄπειρα λάφυρα.

Κατὰ τὴν ἡγεμονίαν Βασιλείου τοῦ τυφλοῦ συνῆλθεν ἡ ἐν Φλωρεντίᾳ ὀγδόη οἰκουμενικὴ σύνοδος πρὸς ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐπὶ πάπα Εὐγενίου Δ'. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Παλαιολόγος, ὅπως σώσῃ τὸν ἀπειλούμενον θρόνον αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Τούρκων, πεισθεὶς εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ πάπα μετέβη, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Δημητρίου, τοῦ πατριάρχου Ἰωσὴφ καὶ ἑπτακοσίων κορυφαίων τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, εἰς Ἰταλίαν. Ἀλλ' ἐνῷ ἡ σύνοδος τῆς Ρωσίας εἶχεν ἐκλέξει μητροπολίτην τὸν Ἰωακείμ, τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶχεν ἀναδείξει τοιοῦτον τὸν διάσημον *Ἰσίδωρον* τὸν ἐκ Θεσσαλονίκης, ὅστις μεταβὰς εἰς Μόσχαν προσεπάθησε νὰ πείσῃ τὸν μέγαν ἡγεμόνα ὅπως συγκατατεθῇ εἰς τὴν καθιέρωσιν διὰ παντὸς τῶν ἀπαραβάτων θεσμῶν τῆς πίστεως, ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Φλωρεντίας. Ὁ Βασίλειος Γ' ἀπεκρίθη: «Οἱ πατέρες καὶ οἱ πρόγονοι ἡμῶν ἀπεποιοῦντο πᾶσαν ἕνωσιν τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς Ἐκκλησίας. Οὔτε ἐγὼ ἐπιθυμῶ τοῦτο. Ἀλλ' ἐὰν σὺ κρίνῃς εὔλογον τοῦτο, ἄπελθε διότι οὐδαμῶς ἀντιλέγω· ἔχε ὅμως ὑπ' ὄψει σου πάντοτε τὴν ἁγνότητα τῆς θρησκείας καὶ ἐπανάγαγε αὐτὴν ἄθικτον». Ὁ Ἰσίδωρος ὀμόσας πίστιν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, ἀνεχώρησεν ἐκ Μόσχας τὴν 8 Σεπτεμβρίου 1437 συνοδευόμενος ὑπὸ πολλῶν κληρικῶν καὶ λαϊκῶν. Ἀλλ' ὁ Ἰσίδωρος ἐξελθὼν τῆς Ρωσίας ἀπεδέχθη τὴν λατινικὴν πίστιν καὶ ἔφθασε τὴν 18 Αὐγούστου εἰς Φερράραν, ὅπου ἐπὶ μῆνας ἀνέμενον αὐτὸν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ πάπας, μετ' ὀλίγον δὲ συνῆλθεν ἡ *ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδος*. Ὁ Ἰσίδωρος ἐπιστρέψας εἰς Μόσχαν κατὰ τὸ ἔαρ 1440 ἐκόμιζεν ἐπιστολὴν τοῦ πάπα Εὐγενίου Δ' πρὸς τὸν Βασίλειον Γ', δι' ἧς ἀνήγγελλεν εἰς αὐτὸν τὴν αἰσίαν ἔκβασιν τῆς συνόδου ἐν Φλωρεντίᾳ, εἰς ἣν ὑπὲρ πάντα ἄλλον συνέπραξεν ὁ ποιμενάρχης τῆς Ρωσίας. Ὅταν ἀπηγγέλθη ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τὸ θέσπισμα τῆς ὀγδόης φλωρεντινῆς συνόδου, οἱ παριστάμενοι ἱεράρχαι καὶ μεγιστᾶνες παρέμειναν ἄφωνοι. Ἐν μέσῳ δὲ τῆς βαθείας σιγῆς, ἥτις ἐκράτει ἐν τῷ ναῷ τῆς Θεοτόκου, ἠκούσθη ἡ φωνὴ τοῦ Βασιλείου Γ', ὅστις εἶπεν ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀπεπλανήθησαν, ἐξήλεγξε τὴν ἀνομίαν καὶ ἀπεκάλεσε τὸν Ἰσίδωρον ψευδοποιμένα, αἱρετικὸν καὶ λυμεῶνα τῶν ψυχῶν. Συγκαλέσας ἀμέσως συμβούλιον τῶν ἐπισκόπων καὶ μεγιστάνων, ἀνέθεσε τὴν ἀκριβῆ ἐξέτασιν τοῦ ψηφίσματος τῆς συνόδου τῆς Φλωρεντίας, οἱ δὲ συνελθόντες διελάλουν ὅτι ὁ Ἰσίδωρος ἐπώλησε τὴν πίστιν ἀντὶ χρυσίου εἰς τὸν πάπαν. Ὁ Βασίλειος ἐνέκλεισε τὸν μητροπολίτην εἰς τὴν μονὴν τοῦ Τσούδοβ, ὁπόθεν δραπετεύσας ὁ Ἰσίδωρος, χωρὶς νὰ καταδιωχθῇ, μετέβη εἰς Ρώμην καὶ κατέλαβε μέγα ἀξίωμα ἐν τῷ συμβουλίῳ τῶν καρδιναλίων, ὀνομαζόμενος πάντοτε μητροπολίτης πάσης Ρωσίας.

Ἀλλὰ τὴν Ρωσίαν ἐμάστιζον οἱ ἐμφύλιοι σπαραγμοί, προσετέθησαν δὲ καὶ ἐξωτερικοὶ κίνδυνοι. Τῷ 1444 ἐξερράγη πόλεμος μεταξὺ Μόσχας καὶ Λιθουανίας, τοὺς στρατοὺς τῆς ὁποίας δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀποκρούσῃ ὁ Βασίλειος, καθόσον εὑρίσκετο ἀπησχολημένος εἰς πόλεμον πρὸς τὸν Τάταρον ἡγεμονόπαιδα Μουσταφᾶν, ὅστις, λόγῳ λαφυραγωγίας, εἶχεν εἰσβάλει λεηλατῶν τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ρεζάνης. Ἡττηθεὶς οὗτος δὲν παρεδίδετο, ἀλλὰ πολεμῶν μέχρις ἐσχάτων ἔπεσεν ἡρωικῶς μεθ' ὅλων αὐτοῦ τῶν στρατιωτῶν. Μόλις εἶχε λήξει ὁ πόλεμος οὗτος καὶ νέος ἐπικινδυνωδέστερος ἐχθρὸς ἀνεφάνη, ὁ Οὐλοὺ-Μεχμέτης, βασιλεὺς τοῦ Καζάν, ὅστις κατέλαβε τὸ Κάτω Νοβογόροδ. Τοῦτο μαθὼν ὁ μέγας ἡγεμὼν ἐστράτευσε κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἐξηνάγκασεν εἰς ὑποχώρησιν, μὴ θέλων δὲ νὰ τὸν καταδιώξῃ ἐν καιρῷ τῶν παγετώνων ἐπέστρεψεν εἰς Μόσχαν. Ἐπηκολούθησε τὸ αὐτὸ ἔτος νέος πόλεμος κατὰ τῶν Τατάρων, καθ' ὃν ὁ Βασίλειος πολεμῶν ἡρωικῶς ἔλαβε δεκατρία τραύματα εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ ἔπεσεν αἰχμάλωτος εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν. Ἡ εἴδησις αὕτη κατεφόβησε τὴν Μόσχαν, ἥτις πρὸς ταῖς ἄλλαις συμφοραῖς, ἐγένετο καὶ παρανάλωμα τοῦ πυρός. Οἱ ὑπήκοοί του ἐν τούτοις παρέμενον πιστοὶ εἰς τὸν Βασίλειον Γ' καὶ ἔφερον βαρέως τὴν αἰχμαλωσίαν αὐτοῦ. Οἱ Τάταροι ἠλευθέρωσαν αὐτὸν καὶ τὴν 1 Ὀκτωβρίου 1444 ἐπέστρεψεν εἰς Μόσχαν. Ἀλλὰ τὸ μέτρον τῶν συμφορῶν τοῦ Βασιλείου δὲν εἶχε πληρωθῆ. Ὁ *Δημήτριος Σεμιάκα* συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ *Ἰωάννου*, ἡγεμόνος τοῦ Μοζάϊσκ, καὶ τοῦ *βορίσα* τῆς Τβέρ, ἀπεφάσισε τὸν ὄλεθρον τοῦ Βασιλείου. Ἐνῷ δὲ οὗτος εἶχε μεταβῆ εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Τριάδος, ὅπως προσευχηθῇ, οἱ συνωμόται εἰσελθόντες εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Κρεμλίνου, ἀνήρπασαν τὴν μητέρα, τὴν σύζυγον καὶ τὸ θησαυροφυλάκιον τοῦ Βασιλείου καὶ ἐγένοντο κύριοι τῆς πρωτευούσης, ἔπεμψαν δὲ στρατὸν εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Τριάδος, ὅστις συνέλαβε τὸν μέγαν ἡγεμόνα καὶ μετέφερεν αὐτὸν εἰς Μόσχαν εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Σεμιάκα, ὅπου τὴν τετάρτην ἀπὸ τῆς συλλήψεώς του ἡμέραν, ἐξώρυξαν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, καὶ τὸν ἀπέστειλαν μετὰ τῆς συζύγου του εἰς Οὐγλίτς, τὴν δὲ μητέρα εἰς Τσούχλομ. Οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Βασιλείου Ἰωάννης καὶ Ἰούριος, διεσώθησαν ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Ἰωάννου Ριαπαλόβσκη εἰς Μούρομ.

Φρίκη κατέλαβε τὴν Ρωσίαν ὁλόκληρον, ἥτις ἐθρήνει τὴν τραγικὴν τύχην τοῦ Βασιλείου καὶ ἐβδελύσσετο τοὺς διαπράξαντας τὴν ἱεροσυλίαν. Ὁ ἀσυνείδητος Σεμιάκα κατὰ τὴν ὀλιγοχρόνιον ἡγεμονίαν αὐτοῦ οὐδὲν σπουδαῖον ἔπραξεν, οἱ δὲ Ρῶσοι ἀναμιμνῄσκοντο τῶν ἀρετῶν τοῦ τυφλοῦ, τοῦ ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας ζήλου καὶ τῆς ἀμεροληπτου δικαιοσύνης του. Οὕτως ὁ λαὸς ἐστράφη ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ οἱ φίλοι του στρατολογήσαντες ἐν Λιθουανίᾳ ἔσπευδον εἰς Μόσχαν, παραλαβόντες δὲ καθ' ὁδὸν τὸν Βασίλειον ἐκυρίευσαν αὐτὴν τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων 1447 καὶ ἐγκατέστησαν ἐκ νέου εἰς τὸν θρόνον τὸν Βασίλειον ὅστις μὴ ἐπιζητῶν ἐκδίκησιν κατὰ τῶν τυφλωσάντων αὐτόν, συνδιηλλάγη μετὰ τῶν ἐχθρῶν του. Τοῦ Βασιλείου ἡ κατόπιν ἡγεμονία ὑπῆρξε συνετὴ καὶ ἔτεινε πρὸς συγχώνευσιν πασῶν τῶν ρωσικῶν ἡγεμονιῶν εἰς ἓν ἑνιαῖον κράτος, ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος τῆς Μόσχας. Πρὸς τούτοις ὁ Βασίλειος ἔπαυσε τελῶν φόρου ὑποτελῆς εἰς τοὺς ἡγεμόνας τῶν Τατάρων καὶ καθιέρωσεν ὁριστικῶς τὴν τάξιν τῆς διαδοχῆς, ἀναγορεύσας τὸν δεκαετῆ υἱὸν αὐτοῦ *Ἰωάννην*, τὸν κατόπιν Ἰωάννην τὸν μέγαν, συγκυβερνήτην. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ ἕνεκα τῶν ἐν Φλωρεντίᾳ συμβάντων, ἡ ρωσικὴ Ἐκκλησία ἔπαυσεν ἐξαρτωμένη ἀπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀπετέλεσεν ἰδίαν ἀνεξάρτητον Ἐκκλησίαν. Ἡ πτῶσις τοῦ Βυζαντίου κατέθλιψε τὸν ἡγεμόνα τοῦτον, ἡ δὲ Μόσχα ἀπέβαινεν ἤδη μεγάλη τῆς ὀρθοδοξίας μητρόπολις. Ὁ Βασίλειος ἤνοιξε τὰς πύλας τῆς Ρωσίας εἰς τοὺς κληρικοὺς καὶ τοὺς λογίους τοῦ Βυζαντίου, δι' αὐτῶν δὲ ἤρξατο ἡ ἀναγέννησις τῆς Ρωσίας. Ὁ πολυτάραχος ἐν τούτοις Σεμιάκα δὲν ἔπαυε βυσσοδομῶν συνωμοσίας καὶ ταραχὰς εἰς τὴν χώραν, διὸ συνελθὸν συμβούλιον τῶν μεγιστάνων, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Βασιλείου Γ', ἐθεώρησεν ὡς ἀναγκαῖον τὸν θάνατον αὐτοῦ πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ κράτους καὶ ἐφαρμακεύθη οὗτος. Ἔκτοτε κατεσίγησαν οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι, οἱ διαταράξαντες ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη τὴν Ρωσίαν. Ὁ βίος τοῦ Βασιλείου Γ', ὁ γόνιμος εἰς τοσαῦτα μεγάλα ἱστορικὰ γεγονότα, δὲν ὑπῆρξε μακρός. Ἐτελεύτησεν οὗτος τὴν 17 Μαρτίου 1462, ἄγων τὸ τεσσαρακοστὸν ἕβδομον ἔτος. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἤρξατο ἡ κατάλυσις τῶν ποικίλων ἡγεμονιῶν, αἵτινες διέσπων τὴν ρωσικὴν ἑνότητα, διὸ καὶ ἐκλήθη ὁ πρῶτος μονάρχης πάσης Ρωσίας. Τὸ ἔργον ὅμως τοῦτο ἔφερεν εἰς πέρας ὁ μεγαλεπήβολος υἱὸς αὐτοῦ *Ἰωάννης Γ', ὁ μέγας*.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Βασίλειος Δ'** *Ἰβάνοβιτς, μέγας ἡγεμὼν τῆς Ρωσίας* (1503-1533). Υἱὸς τοῦ *Ἰωάννου Γ'* τοῦ *μεγάλου* καὶ τῆς Ἑλληνίδος ἡγεμονίδος *Σοφίας Παλαιολόγου*, θυγατρὸς τοῦ δεσπότου τῆς Πελοποννήσου Θωμᾶ Παλαιολόγου, γεννηθεὶς ἐν Μόσχᾳ τῷ 1476. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του (1505) ὁ Βασίλειος ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, πρώτη δὲ πρᾶξίς του ἦτο νὰ φυλακίσῃ τὸν ἀνακηρυχθέντα ὑπὸ τοῦ πατρός του διάδοχον μέγαν δοῦκα Δημήτριον, τὸν ὁποῖον καὶ ἐτύφλωσε.

Ὁ Βασίλειος, εὐσταθὴς καὶ ἄκαμπτος ὡς ὁ πατήρ του, ἠκολούθησεν ἀπαραβάτως τὰς ἀρχὰς ἐκείνου. Ἠγάπα τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης χωρὶς ν' ἀποφεύγῃ ἐν ἀνάγκῃ τὸν πόλεμον. Ἐμεγάλυνε τὴν Ρωσίαν καὶ ἐφάνη ἄξιος τοῦ ἡγεμονικοῦ ἀξιώματος. Ἐπιθυμῶν τὴν μετὰ τοῦ χάνου τῆς Ταυρίδος συμμαχίαν ἐπεκύρωσε προϋπάρχουσαν μετὰ τοῦ πατρός του συνθήκην, καὶ ἀπέστειλε στρατὸν κατὰ τοῦ Καζάν, ὅπερ εὐχερῶς θὰ κατελάμβανε. Ἀλλ' ὁ στρατός του εὑρὼν σιτία καὶ παντοειδῆ ποτά, διῆλθε τὴν νύκτα τῆς ἀφίξεώς του ἐν εὐωχίαις. Ἐπωφεληθεὶς τῆς τοιαύτης καταστάσεως ὁ ἡγεμὼν τοῦ Καζὰν Μεχμὲτ Ἀμίν, ἐξῆλθε τῆς πόλεως μετὰ 20000 ἱππέων καὶ 30000 πεζῶν, ἐπέπεσε κατὰ τῶν εὐωχουμένων Ρώσων, καὶ ἔτρεψεν αὐτοὺς εἰς φυγὴν ὡς ἀγέλην προβάτων. Οὕτως ἡ ἡγεμονία τοῦ Βασιλείου Δ' ἤρξατο δι' ἥττης, ἀλλ' ὁ μέγας ἡγεμὼν ἐξηνάγκασε τὸν Μεχμὲτ Ἀμὶν μετ' ὀλίγον εἰς αἴτησιν συγγνώμης καὶ εἰς ταπείνωσιν. Ἐν Ρωσίᾳ τρία μόνον κράτη ἀνεξάρτητα ὑπελείποντο, ἡ πολιτεία τοῦ Πσκόβ, τῆς Ρεζὰν καὶ τοῦ Νοβογόροδ. Ἐξ αὐτῶν ἡ πολιτεία τοῦ Πσκὸβ παρεδόθη εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ Βασιλείου, ὅστις μετῴκισεν εἰς Μόσχαν 300 ἐκ τῶν ἀριστοκρατικῶν οἰκογενειῶν καὶ ἐγκατέστησεν ἐν αὐτῇ φρουρὰν πεντακισχιλίων ἀνδρῶν. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Ρεζὰν κατηγορηθεὶς τῷ 1521 ὅτι συνῆψε συμμαχίαν μετὰ τῶν χάνου τῆς Κριμαίας, προσεκλήθη εἰς Μόσχαν καὶ ἐδηλητηριάσθη, ἡ δὲ χώρα αὐτοῦ προσηρτήθη εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Μόσχας. Εἰς τὸ Νοβογόροδ ἦρχεν ὁ Βασίλειος Σεμιάκιν, ἔγγονος τοῦ περιφήμου Σεμιάκα, τοῦ τυφλώσαντος τὸν πάππον τοῦ Βασιλείου. Κατηγορηθεὶς καὶ οὗτος, ὡς διατηρῶν σχέσεις μετὰ τῆς Πολωνίας, ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς, ὅπου καὶ ἀπέθανεν. Οὕτω πᾶσαι αἱ ἡγεμονίαι καὶ αἱ ἀνεξάρτητοι πολιτεῖαι συνεχωνεύθησαν μετὰ τῆς Μόσχας καὶ ἀπετελέσθη ἓν κράτος.

Ὁ Βασίλειος Δ' ἐδείκνυε μὲν εἰς τὰς μετὰ τῆς Λιθουανίας σχέσεις διαθέσεις εἰρηνικάς, κατ' οὐσίαν ὅμως ἐπεδίωκεν ἀφορμάς, ὅπως ἐξακολουθήσῃ τὸν κατ' αὐτῆς πόλεμον. Ἡ ἀγγελία τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεως τοῦ Βασιλείου Δ' ἐνέπλησε χαρᾶς τὸν βασιλέα της Λιθουανίας Ἀλέξανδρον, ὅστις εἶχε γνωρίσει τὸ ἄκαμπτον τοῦ Ἰωάννου Γ', ἡ δὲ ἀπειρία καὶ ἡ νεότης τοῦ νέου ἡγεμόνος ἐφαίνοντο λυσιτελεῖς εἰς τὰ σχέδιά του. Ἔσπευσε νὰ συνομολογήσῃ συνθήκην μετ' αὐτοῦ, καὶ ὅπως φανῇ αὐτῷ εὐάρεστος ἐπέτρεψε τὴν διὰ τοῦ κράτους του διάβασιν τοῦ Ἕλληνος Τραχανιώτου ἀπερχομένου ἐντολῇ τοῦ Βασιλείου εἰς Ἰταλίαν. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέθανε κατὰ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1506, καὶ ὁ μέγας ἡγεμὼν ἀπέστειλε τὸν ἔμπιστόν του Ναούμωφ πρὸς τὴν ἀδελφήν του, τὴν χήραν βασίλισσαν Ἑλένην, προτρέπων αὐτὴν ὅπως ἑνώσῃ τὴν Λιθουανίαν, Πολωνίαν καὶ Ρωσίαν, πείθουσα τοὺς μεγιστᾶνας τῆς ἐπικρατείας της νὰ ἐκλέξωσιν αὐτὸν βασιλέα, ὑπέσχετο δὲ πᾶσαν προστασίαν εἰς τὴν λατινικὴν πίστιν. Εἰς τὰς τολμηρὰς ταύτας προτάσεις του, ἡ Ἑλένη ἀπήντησεν, ὅτι ὁ ἀνδράδελφος αὐτῆς Σιγισμόνδος Α' εἶχεν ἀναγορευθῇ ἤδη βασιλεύς, τοῦτο δὲ ταυτοχρόνως ἀνεκοίνωσε καὶ ὁ ἴδιος εἰς τὸν Βασίλειον Δ', προτείνας εἰς αὐτὸν αἰωνίαν εἰρήνην, ἣν οὗτος μετὰ μικροὺς δισταγμοὺς ἐδέχθη τοῦ 1509, παραιτηθεὶς τῶν ἐπὶ τοῦ Κιέβου καὶ Σμόλενσκ ἀξιώσεών του. Ἡ αἰωνία ὅμως αὕτη συνθήκη δὲν διήρκεσεν εἰμὴ ἐπὶ τρία ἔτη, καθ' ὅσον τῷ 1512 ἐκηρύχθη πόλεμος κατὰ τοῦ Σιγισμόνδου Α', διότι οὗτος, ὡς ἔλεγεν ὁ ἡγεμὼν τῆς Ρωσίας, ἐλῄστευσε τοὺς Μοσχοβίτας ἐμπόρους, κατετυράννησε τὴν ἀδελφήν του Ἑλένην καὶ ὑπεκίνησε τοὺς Τατάρους τῆς Κριμαίας κατὰ τῆς Ρωσίας. Ὁ Σιγισμόνδος ἀφ' ἑτέρου ἐμέμφετο τοῦ Βασιλείου Δ', ὅτι διαπραγματευόμενος περὶ εἰρήνης ἤρξατο τοῦ πολέμου. Ὁ διασημότερος τῶν μεγιστάνων τῆς Λιθουανίας Γλίνσκη, καταγόμενος ἐξ ἡγεμόνος Τατάρου, ἀνατραφεὶς ὅμως ἐν Γερμανίᾳ καὶ παραδεχθεὶς τὰ γερμανικὰ ἤθη, ἐτάχθη πρὸς τὸν μέγαν ἡγεμόνα τῆς Μόσχας καὶ ἡνώθη μετὰ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ. Ἐπόρθησαν οὗτοι τὴν χώραν μέχρι τῆς Βίλνας, ἐνῷ ἕτερος ρωσικὸς στρατὸς εἰσέβαλεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Σμόλενσκ. Οἱ ἡγεμόνες των ἠναγκάσθησαν νὰ ὀμόσωσιν ὅρκους πίστεως εἰς τὴν Ρωσίαν. Οὐδέποτε ἡ Λιθουανία εὑρέθη εἰς δεινοτέραν θέσιν, διότι ἐκτὸς τῆς Ρωσίας καὶ οἱ Τάταροι συμμαχήσαντες μετὰ τῶν Βλάχων παρεσκεύαζον εἰσβολήν. Ἀλλ' ὁ Σιγισμόνδος Α', συναγείρας στρατὸν μετ' ἀπιστεύτου ταχύτητος, διέλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς Ὅρσας καὶ ἀπώθησε τοὺς Ρώσους πρὸς τὴν ἀνατολικὴν ὄχθην τοῦ Βορυσθένους, οἵτινες ὑπεχώρησαν ταχέως πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἰδίων συνόρων. Ὁ Σιγισμόνδος, μὴ τυφλούμενος ἐκ τῶν ἐπιτυχιῶν του τούτων, ἐπρο-

Digitized by Google

τεινεν ἐκ νέου εἰρήνην πρὸς τὸν Βασίλειον, τὴν ὁποίαν ἀπεδέχθη οὗτος, συνομολογήσας συνθήκην εἰρήνης καὶ μετὰ τῆς Λιθουανίας. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Τάταροι τῆς Κριμαίας εἰσέβαλον εἰς τὴν Ρωσίαν, καίτοι δὲ ὁ Βασίλειος δὲν ἀνέμενε τὴν εἰσβολὴν ταύτην, δὲν ἦτο ἐν τούτοις ἀπαράσκευος, διότι ἀπὸ τοῦ πατρός του οὐδέποτε διελύοντο αἱ ρωσικαὶ φάλαγγες ἅπασαι, ἀλλ' ὑπηρέτουν ἐναλλάξ, ὁ στρατὸς δὲ οὗτος ἠνάγκασε τοὺς Ταττάρους εἰς ὑποχώρησιν. Ὀλίγον ὕστερον ὁ Βασίλειος ἔμαθεν ὅτι ὁ βασιλεὺς Σιγισμόνδος ἦτο ὁ παρορμῶν τὸν χάνην τῆς Ταυρίδος καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἴδιος παρεσκεύασε στρατὸν κατ' αὐτοῦ. Συνεπείᾳ τούτου ἐκηρύχθη νέος πόλεμος κατὰ τῆς Λιθουανίας. Ἀλλ' ἡττηθεὶς παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Βορυσθένους ὁ Βασίλειος Δ΄, ἐπέστρεψεν εἰς Μόσχαν, ἐκράτει ὅμως τὸ Σμολένσκ. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Μαξιμιλιανὸς ἐμεσολάβησεν ὅπως διαλλάξῃ τοὺς διαμαχομένους καὶ ὁ πάπας Λέων ὁ Ι΄ ἐπενέβη συμβουλεύων τὸν Βασίλειον νὰ στρέψῃ τὰ ὄμματά του πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν κληρονομίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ Σοφίας Παλαιολογίνας.

Ὁ Βασίλειος Δ΄ συνῆψε συνθήκην εἰρήνης μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας Μαξιμιλιανοῦ, ἥτις ὑπεγράφη ὑπὸ τοῦ δευτέρου τὴν 4ην Αὐγούστου 1514 ἐν Βιέννῃ, παρόντος τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Ρώσου ἡγεμόνος Δημητρίου Λασκάρεως, ὅστις ἐκόμισε τὸ ἔγγραφον εἰς Μόσχαν. Ταυτοχρόνως ὁ Βασίλειος ἀπέστειλε πρὸς τὸν σουλτᾶνον Σελὴμ τὸν εὐπατρίδην Ἀλέξιεφ, ὅπως πληροφορηθῇ τὰς πρὸς τὴν Ρωσίαν διαθέσεις του. Τότε ἀπεστάλη καὶ εἰς Μόσχαν ὁ πρῶτος Τοῦρκος πρεσβευτής, οἱ δὲ Μοσχοβῖται μετ' εὐχαριστήσεως ἔβλεπον τοὺς κατακτητὰς τοῦ Βυζαντίου ἐπιζητοῦντας τὴν φιλίαν αὐτῶν. Ἐπίσης συνῆψεν ὁ Βασίλειος συνθήκην τῷ 1517 μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας Χριστιανοῦ Β΄. Ἡ Ρωσία ὁσημέραι προσεκτᾶτο ἐν Εὐρώπῃ μείζονα σημασίαν καὶ ἡ μονοκρατορία ἐπαγιοῦτο. Ὁ ἡγεμὼν ἐκυβέρνα ἄνευ τοῦ συμβουλίου τῶν βογιάρων.

Ἡ μακρὰ ἱστορία τοῦ Βασιλείου Δ΄ γέμει μεγάλων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν πράξεων. Αἱ ἀντιζηλίαι τῆς Μόσχας καὶ τῆς ταταρικῆς Ταυρίδος διὰ τὸ βασίλειον τοῦ Καζὰν προεκάλεσαν ἀλλεπαλλήλους εἰσβολὰς τῶν Τατάρων εἰς Ρωσίαν, ὑπῆρξε δὲ στιγμὴ καθ' ἣν οὗτοι ἐθεῶντο τὴν Μόσχαν ἀπὸ τοῦ λόφου τῶν Στρουθῶν. Πᾶσα ἡ ὕπαιθρος χώρα εἶχε παραδοθῆ εἰς τὰς φλόγας, πολλοὶ δὲ τῶν κατοίκων εἶχον ἀπαχθῆ ὑπὸ τῶν βαρβάρων. Ἄλλοι τούτων ἀπέθανον καθ' ὁδόν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐπωλήθησαν ἀθρόοι εἰς τὰς ἀγορὰς τοῦ Καφφᾶ καὶ τοῦ Ἀστραχάν. Τοὺς Τατάρους τῆς Κριμαίας ἐπροστάτευον αἱ ἀχανεῖς ἔρημοι στέππαι, ἡ δὲ κατάληψις τοῦ Καζάν, ἥτις ἦτο κατορθωτή, εἶχεν ἀποτύχει εἰς δύο ἀλλεπαλλήλους ἀποπείρας. Ὁ Βασίλειος εὗρεν ἀσφαλέστερον μέσον, ὅπως ἐξασθενίσῃ τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ καταπολεμῶν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ἐμπορικοῦ πεδίου. Ἵδρυσεν ἐπὶ τοῦ Βόλγα ἐμπορικὴν ἀγοράν, τὴν τοῦ Νίζνικ Νοβογόροδ, ἥτις προσελκύει μέχρι τῆς σήμερον ἑκατοντάδας χιλιάδων ἐμπορευομένων ἐκ τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης, οὕτω δὲ κατέστρεψε τὸ ἐμπόριον τοῦ Καζάν. Ἔκτοτε ἤρξατο ἡ παρακμὴ αὐτοῦ καταλήξασα εἰς τὴν προσάρτησιν καὶ τούτου εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Μόσχας.

Ἀπαλλαγεὶς τῶν πολεμικῶν φροντίδων ὁ Βασίλειος Δ΄ ἐνησχολήθη εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ οἴκου του πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ἐπικρατείας. Ἐπειδὴ ἦτο ἄπαις διεζεύχθη τὴν σύζυγόν του Σολομωνίαν, ἥτις μετεφέρθη εἰς γυναικεῖον μοναστήριον καὶ ἐξηναγκάσθη νὰ λάβῃ τὸ μοναχικὸν σχῆμα, αὐτὸς δὲ μετὰ δύο μῆνας ἐνυμφεύθη τὴν ἀδελφὴν τοῦ Μιχαὴλ Γλίνσακ, τὴν ὡραίαν "ένην. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ, ἀνενέωσεν ὁ Βασίλειος τὰς σχέσεις τῆς Ρωσίας πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κάρολον τὸν Ε΄. Τὴν 25 Αὐγούστου 1530 ἀπέκτησεν υἱόν, τὸν περιβόητον εἰς τὴν ἱστορίαν *Ἰωάννην* τὸν *τρομερόν*.

Χαίρων ὅτι ἐξήλασε τῆς ρωσικῆς χώρας τοὺς ἐχθρούς, ἐπανηγύρισε τὴν 25 Σεπτεμβρίου 1533 τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Σεργίου, ἀπελθὼν δὲ εἰς Βόλοκον-Λάμσκον χάριν θήρας, ἠσθένησε. Μετεκόμισαν τὸν ἀσθενῆ εἰς Μόσχαν, ὅπου συγκαλέσας τοὺς πρίγκιπας καὶ τοὺς μεγιστᾶνας εἰς τὸ Κρεμλῖνον ὑπηγόρευσεν ἐνώπιον αὐτῶν τὴν διαθήκην του, δι' ἧς ἔθετε τὸν υἱόν του Ἰωάννην ὑπὸ τὴν ἐπιτροπείαν τῆς μητρός του καὶ τῶν εὐπατριδῶν. Διατάξας τὰ τῆς διαδοχῆς του, ἐκάλεσε τὸν πρωθιερέα Ἀλέξιον, παρ' οὗ ἐζήτησεν ὅπως τοῦ κομίσῃ μοναχικὸν χιτῶνα καὶ ὅπως καρῇ. Ὁ μητροπολίτης Δανιὴλ ἔκειρε τὸν ἐκπνέοντα ἡγεμόνα, μετονομασθέντα *Βαρλαάμ*. Μετὰ μικρὸν δ' ἐξέπνευσεν ὁ μονάρχης ὡς μοναχός. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Βασίλειος Ε΄**, ***Ἰβάνοβιτς ὁ Σουΐσκυ.*** Τσάρος τῆς Ρωσίας γεννηθεὶς τῷ 1556 καὶ ἀποθανὼν πλησίον τῆς Βαρσοβίας τῷ 1612. Ὁ Βασίλειος Ε΄, καταγόμενος ἀπὸ τοῦ Ρούρικ, ἦτο δισέγγονος τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σουσδαλίας, τοῦ ἀμφισβητήσαντος τὸν θρόνον τῆς μεγάλης ἡγεμονίας τῆς Μόσχας πρὸς τὸν Δημήτριον Δουσκόη καὶ υἱὸς τοῦ πρίγκιπος Ἰωάννου Σουΐσκυ, στρατηγοῦ, ἡρωϊκῶς πεσόντος ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ Λόδε (1573). Ἀνὴρ ἐκπαιδευθεὶς ἀρτίως, προικισμένος δὲ διὰ σπανίας εὐγλωττίας, διεκρίνετο ἐν τῷ συμβουλίῳ τῶν εὐπατριδῶν καὶ ἀπελάμβανε μεγάλων συμπαθειῶν παρὰ τῷ λαῷ. Ἦτο πρὸς τούτοις ζάπλουτος καὶ οἱ δουλοπάροικοι αὐτοῦ ὑπερέβαινον τὰς δύο μυριάδας.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τσάρου Βόρις Γοδουνὸφ καὶ τὴν ἐμφάνισιν ἔξω τῶν τειχῶν τῆς Μόσχας τοῦ *Ψευδοδημητρίου*, ὅστις παραπείσας τὸν βασιλέα τῆς Πολωνίας καὶ τοὺς Ἰησουΐτας ὅτι ἦτο υἱὸς τοῦ τσάρου Ἰωάννου Δ΄, ὑπεστηρίχθη παρ' αὐτῶν καὶ συγκεντρώσας πολυάριθμον στρατόν, ἐνεφανίσθη πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Μόσχας, ὁ Βασίλειος Σουΐσκυ ἐν τῇ ταραχῇ τῆς φρίκης, ἀνεγνώρισεν ὡς υἱὸν τοῦ Ἰωάννου Δ΄ τὸν ἀπατεῶνα τοῦτον. Ἀλλὰ μετανοήσας ἀμέσως, καθ' ὅσον οὗτος ἐγνώριζε τὴν ἀλήθειαν ὡς παραστὰς εἰς τὸν θάνατον τοῦ Δημητρίου, ἔσπευσε διακηρύσσων ὅτι ὁ ἐπιβὰς τοῦ θρόνου ἦτο ἀγύρτης αἱρετικὸς καὶ σκεῦος τῶν Πολωνῶν καὶ τῶν Ἰησουϊτῶν, οἵτινες προσεδόκων παρ' αὐτοῦ τὴν μεταστροφὴν τῆς Ρωσίας εἰς τὰ δόγματα τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἤρξατο οὕτως ὁ Σουΐσκυ συνωμοτῶν κατ' αὐτοῦ.

Ἀποκαλυφθείσης τῆς συνωμοσίας συνελήφθη ὁ Βασίλειος μετὰ τῶν τριῶν ἀδελφῶν του καὶ ἐδικάσθη ὑπὸ δικαστηρίου ἀπαρτισθέντος ὑπὸ ἀνδρῶν πασῶν τῶν τάξεων. Οὗτος μὴ παλινῳδήσας καὶ ὑποστηρίξας γενναίως τὴν ἀλήθειαν, παρεδόθη εἰς βασάνους, ἀλλ' ἐσίγησε καὶ οὐδένα τῶν συνεταίρων του ἐφανέρωσε. Τὸ δικαστήριον κατεδίκασεν αὐτὸν μόνον εἰς θάνατον. Ἀλλ' ὁ τσάρος ἀπένειμε χάριν ἐπὶ τοῦ τόπου τῆς ἐκτελέσεως, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ κεφαλή του εὑρίσκετο εἰς τὸν πέλεκυν, καὶ οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ Σουΐσκυ ἐξωρίσθησαν εἰς χωρία τοῦ Γαλίτσου, δημευθείσης καὶ τῆς μεγάλης αὐτῶν περιουσίας.

Μετὰ ἑξάμηνον ἐξορίαν ὁ τσάρος παρέσχεν εἰς τοὺς ἐξορίστους συγγνώμην καὶ ἀπέδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν δημευθεῖσαν περιουσίαν των. Ὁ Βασίλειος τιμώμενος ὑπὸ πάντων ὡς ἀπόγονος τοῦ Ρούρικ, ἐγένετο τὸ εἴδωλον τοῦ λαοῦ, αἱ δὲ βάσανοι ἃς ὑπέστη καὶ τὸ ἰκρίωμα προσέδωκαν εἰς αὐτὸν τὸν φωτοστέφανον τοῦ ἥρωος καὶ τοῦ μάρτυρος. Ἐπιστρέψας εἰς Μόσχαν ἐφαίνετο μὲν ὡς ὁ προθυμότερος τῶν φίλων τοῦ ψευδοτσάρου, ἀλλὰ κρυφίως παρεσκεύαζε τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ. Ἡ κουφότης τοῦ Ψευδοδημητρίου διηυκόλυνε τὸ ἔργον αὐτοῦ, ἡ δὲ παρουσία τοῦ Βασιλείου εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐγένετο ἡ ἀρχὴ εὐρείας συνωμοσίας.

Ὁ Σουΐσκυ μετεκάλεσεν ἐκ τῶν κτημάτων του τρισχιλίους ἐκ τῶν δουλοπαροίκων του, ὅπως παραστῶσι δῆθεν εἰς τοὺς γάμους τοῦ τσάρου, ὁρισθείσης δὲ τῆς ἡμέρας τῆς ἐπαναστάσεως ἤρξαντο πάντες τῶν προπαρασκευῶν.

Τὴν 16 Μαΐου οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Βασιλείου κατέλαβον τὰς δώδεκα πύλας τῆς πόλεως, δεκασχισχίλιοι δὲ στρατιῶται, κατασκηνοῦντες περὶ τὴν Μόσχαν, προσεχώρησαν εἰς τὴν συνωμοσίαν. Ὁ Ψευδοδημήτριος οὐδὲν ὑποπτεύων διεσκέδαζεν εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἀκροώμενος μουσικὴν συναυλίαν. Τὴν 17 Μαΐου, κατὰ τὴν τετάρτην πρωϊνὴν ὥραν, ἡ πρωτεύουσα εὑρίσκετο εἰς ἐπανάστασιν. Τὸ πλῆθος ὥρμησε πρὸς αὐτά, ἐφόνευσε τὸν στρατηγὸν Βασμάνωφ καὶ πλείστους ἐκ τῆς φρουρᾶς καὶ συνέλαβε τὸν τσάρον ριφθέντα ἐκ τοῦ παραθύρου καὶ κατακείμενον πλήρη τραυμάτων, ἀλλ' ἐνῷ ἀνεκρίνετο δύο σφαῖραι ἔθεσαν τέρμα εἰς τὴν ζωὴν αὐτοῦ. Τὴν 21 Μαΐου ὁ ὄχλος ἐξώρυξε τὸν νεκρόν του καὶ ἔκαυσεν αὐτόν, εἶτα δὲ ἀναμείξας τὴν κόνιν του μετὰ πυρίτιδος καὶ πληρώσας τηλεβόλον ἐξεκένωσεν αὐτό, ὁ δὲ ἄνεμος διεσκόρπισεν ὅ,τι ἀπέμεινεν ἀπὸ τὸν διαταράξαντα τὴν Ρωσίαν ψευδοτσάρον. Κατὰ τὴν ταραχώδη ταύτην ἡμέραν ἐπηκολούθησαν ταραχαὶ καθ' ἃς ἐσφάγησαν ὑπὸ τοῦ λαοῦ πάντες οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ Πολωνοὶ στρατιῶται τοῦ τσάρου, διηρπάγη δὲ καὶ ὁ οἶκος τῶν Ἰησουϊτῶν.

Ὁ Βασίλειος συγκαλέσας συνέλευσιν εἶπεν εἰς τοὺς εὐπατρίδας: «Ἐὰν μὴ ἐκλεχθῶ τσάρος, ἀμέσως θ' ἀποκαρῶ μοναχός». Οὐδεὶς δ' ἐτόλμησε νὰ ἀντιταχθῇ εἰς τὴν θέλησιν αὐτοῦ, ὅστις ὡς ἀπόγονος τοῦ Ρούρικ, τοῦ ἁγίου Βλαδιμήρου καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Νιέφσκη, εἶχεν ὑπὲρ πάντα ἄλλον δικαίωμα νὰ ἀνέλθῃ τὸν χηρεύοντα θρόνον. Οἱ εὐπατρίδαι καὶ ὁ λαὸς ἤγαγον τότε τὸν Βασίλειον εἰς τὸ Κρεμλῖνον, ὅπου ὁ στρατὸς καὶ ὁ λαὸς ἀνηγόρευσαν αὐτὸν τσάρον εἰς τὴν ἰδίαν ἐκείνην θέσιν, ἔνθα πρὸ ὀλίγων μηνῶν εἶχε κύψει τὴν κεφαλήν του ὑπὸ τὸν πέλεκυν τοῦ δημίου.

Ἀλλ' ἡ Ρωσία δὲν καθησύχασε· νέοι Ψευδοδημήτριοι ἀνεφάνησαν. Ὁ Σιαχόβσκη ἐστασίασε κηρύττων ὅτι οἱ ἐπαναστάται τῆς Μόσχας δὲν ἐφόνευσαν τὸν τσάρον Δημήτριον, ἀλλὰ Γερμανόν τινα, καὶ ὅτι ὁ Δημήτριος, ἀληθὴς υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Δ΄, διεσώθη καὶ ἐκρύπτετο εἰς Σαβώρσκ. Τὰ ψεύδη ταῦτα ὑπεθάλποντο ἐν Πολωνίᾳ, εὕρισκον δὲ ἀπήχησιν καὶ ἐν Μόσχᾳ, ὅπου ὁ ὄχλος ἦτο ἕτοιμος νὰ καθαιρῇ καθ' ἑκάστην μονάρχας καὶ νὰ παραμένῃ ἐν ἀναρχίᾳ. Ἐπηκολούθησε πόλεμος, καθ' ὃν διεσκορπίσθησαν οἱ στασιασταί, ἀλλ' ὁ Σιαχόβσκη εὗρε νέον τυχοδιώκτην, τὸν ὁποῖον παρουσίασεν εἰς τὸν μεγάλον δοῦκα Πέτρον, υἱὸν δῆθεν τοῦ τσάρου Θεοδώρου καὶ ὑπέδειξεν αὐτὸν ὡς ἀνεψιὸν τοποτηρητὴν τοῦ Δημητρίου. Καταδιωκόμενοι οὗτοι ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ Βασιλείου ἀπῆλθον εἰς τὰς χώρας τῶν Κοζάκων καὶ ἐνίκησαν εἴς τινα διαμερίσματα τῆς Ρωσίας.

Τῷ 1607 ἕτερος Ψευδοδημήτριος ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Οὐκρανίαν, ὁ ἱερόπαις Ματθαῖος Βερέβκη. Οἱ Πολωνοὶ ἀπεδέχθησαν αὐτὸν ὡς ἀληθῆ Δημήτριον, ὅπως ἐκδικηθοῦν τὸν Βασίλειον καθήμενον ἐπὶ θρόνου βαμμένου εἰς τὸ αἷμα τῶν Πολωνῶν. Ὁ Βασίλειος μαθὼν τὰ περὶ τοῦ νέου τούτου ψευδοβασιλέως καὶ τῶν ἐπαναστατικῶν κινημάτων ἐν μεσημβρινῇ Ρωσίᾳ, ἀπέστειλε στρατοὺς καὶ κατώρθωσε νὰ κυριεύσῃ τὴν Τούλαν, ἣν κατεῖχον οἱ ἐπαναστάται, οὕτω δὲ ἀποκατεστάθη ἐπί τινα χρόνον γαλήνη εἰς τὴν χώραν καὶ ὁ Βασίλειος ἐτέλεσε τῷ 1608 τοὺς γάμους του μετὰ τῆς Μαρίας, θυγατρὸς τοῦ πρίγκιπος Γουϊνόσωφ, καὶ ἐθέσπισε νόμους δώσας ἐλευθερίας τινὰς εἰς τοὺς δουλοπαροίκους γεωργούς, καὶ θεσπίσας νόμον δι' οὗ μυριάδες δούλων ἀπέκτησαν τὴν ἐλευθερίαν των.

Τὸ ἑπόμενον ἔτος οἱ ψευδοβασιλεῖς διετάραξαν ἐκ νέου τὴν Ρωσίαν, ἡ δὲ ἀθλιότης τῆς Ρωσίας ἦτο τρομερά. Ὁ αὐτόπτης μάρτυς τῆς τότε καταστάσεως Ἀβράμιος Παλίτσιν, ἀναφέρει ὅτι οἱ Ρῶσοι τότε ἐφαίνοντο στερούμενοι καὶ πατρίδος καὶ ψυχῆς καὶ περιγράφει τὴν φρίκην τῶν συντελουμένων αἱματηρῶν ἐγκλημάτων.

Ὁ Βασίλειος πρὸ τῆς τοιαύτης καταστάσεως ἐζήτησε τὴν ἐπικουρίαν τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας Καρόλου Θ΄ καὶ παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὴν πόλιν Καρέλαν. Πεντακισχίλιοι Σουηδοὶ ὑπὸ τὸν Λαγκαρδίαν προσετέθησαν εἰς τὰ στρατεύματα τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Βασιλείου Μιχαὴλ Σκοῦπιν-Σουΐσκυ, συνετέλεσαν δὲ εἰς τὴν ἀπέλασιν ἐκ Τοῦσιν τῶν ὀπαδῶν τοῦ ψευδοτσάρου, μεθ' ὃ ὁ ἡρωϊκὸς ἀνεψιὸς τοῦ τσάρου προήλασεν εἰς Μόσχαν. Τότε ὁ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας Σιγισμόνδος, ὅστις ὥπλιζε τοὺς ἐμφανιζομένους ψευδοτσάρους, ἀποβαλὼν τὸ προσωπεῖον ἐκήρυξεν ἐπισήμως τὸν πόλεμον κατ' αὐτοῦ. Ἔκτοτε ἤρξατο ὁ ὀλεθριώτατος πόλεμος μεταξὺ τῶν δύο σλαβικῶν λαῶν. Ὁ Σιγισμόνδος ἐνόει νὰ ἐγκαταστήσῃ εἰς τὸν θρόνον τῆς Ρωσίας τὸν υἱόν του καὶ νὰ ἀνακτήσῃ τὰ φρούρια, ἅτινα εἶχεν ἀπολέσει ἡ Πολωνία κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα. Ὁ Σιγισμόνδος ἐπολιόρκησε τὸ Σμόλενσκ, οἱ δὲ Ρῶσοι τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων, ἐν ἀπογνώσει εὑρισκόμενοι, ἀνεγνώρισαν ὡς τσάρον τὸν υἱὸν τοῦ Σιγισμόνδου Βλαδίσλαον. Κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμὴν ἀνεφάνη ὁ πρῖγκιψ Δημήτριος Ποζάρσκη, ὅστις ὢν μέχρι τοῦδε ἁπλοῦς αὐλικός, κληθεὶς λόγῳ τῶν κινδύνων τῆς Ρωσίας εἰς τὸ στάδιον τοῦ πολέμου, ἀνεδείχθη ἥρως καὶ σωτὴρ τῆς πατρίδος του. Ὁ Ποζάρσκη ὑπερήσπισε τὴν Καλόμναν κατὰ τῶν Λιθουανῶν καὶ τῶν ἐπαναστατῶν, δι' αἰφνιδίας δὲ ἐφόδου κατενίκησε τούτους, συνέλαβε πλῆθος αἰχμαλώτων καὶ κατέλαβε τὰ ἐφόδια καὶ τὸ πλούσιον ταμεῖόν των. Ἀλλὰ καὶ εἰς Κάτω Νοβογόροδ οἱ κάτοικοι ἐνίκησαν τοὺς ἐχθροὺς καὶ αἰχμαλωτίσαντες πολλοὺς ἀναξίους εὐγενεῖς ἠφάνισαν τοὺς οἴκους αὐτῶν.

Ἀλλ' ἐνῷ τοιαῦτα συνέβαινον μακρὰν τῆς πρωτευούσης, αὕτη εἶχε μεταβληθῆ εἰς ἑστίαν συνωμοσιῶν κατὰ τοῦ Βασιλείου Ε΄, ὅστις εἶχε στερηθῆ τῶν συμπαθειῶν πλείστων σημαινόντων ἐν αὐτῇ, ἀποδιδόντων τὰ δεινὰ τῆς χώρας εἰς τὴν ἀβουλίαν καὶ τὴν ἀτυχίαν αὐτοῦ. Τὴν 17 Φεβρουαρίου 1608, οἱ ἀρχηγοὶ τῆς συνωμοσίας πρῖγκιψ Ρωμανὸς Γαγάριν, Σουμπούλωφ καὶ Γιασνὸκ ἐκάλεσαν τὸν λαὸν εἰς τὴν Ἐρυθρὰν πλατεῖαν καὶ ἐπρότειναν τὴν καθαίρεσιν τοῦ Βασιλείου Ε΄, λέγοντες ὅτι οὗτος δὲν ἦτο νόμιμος αὐτοκράτωρ, ὡς μὴ ἐκλεγεὶς ὑπὸ πάσης τῆς Ρωσίας, ἀλλὰ μόνον ὑπὸ τῶν εὐπατριδῶν τῆς Μόσχας, ὅτι δὲ ἡ παρανομία αὕτη ἦτο ἡ αἰτία ὅλων τῶν στάσεων, τῶν ἐμφυλίων πολέμων καὶ τῆς ἐμφανίσεως τῶν Ψευδοδημητρίων. Ὀλίγοι ὅμως πολῖται καὶ στρατιῶται ἡνώθησαν μετ' αὐτῶν. Οἱ Μοσχοβῖται μάρτυρες τῆς ἑκουσίου ἐκλογῆς τοῦ Βασιλείου Ε΄ παρέμειναν πιστοί, καὶ ὁ ἀχθεὶς ἐκεῖ μητροπολίτης Ἑρμογένης ἐξώρκιζε τὸν λαὸν ὅπως μὴ συμπράξῃ εἰς τὸ ἀνόμημα τοῦτο. Οἱ εὐπατρίδαι κυκλώσαντες τὸν τσάρον παρέμειναν πλησίον του, ὅτε οἱ στασιασταὶ εἰσέβαλον εἰς τὸ Κρεμλῖνον, ἀλλὰ κατόπιν τῆς εὐθαρσοῦς στάσεως τοῦ τσάρου, οἱ στασιασταὶ καταληφθέντες ὑπὸ τρόμου ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ οἱ Μοσχοβῖται ἐξέλεξαν, οὕτως εἰπεῖν, ἐκ νέου μονάρχην των τὸν Βασίλειον Ε΄. Ἀλλ' οἱ Ψευδοδημήτριοι ηὐξάνοντο, τῷ 1609 δὲ ἐνεφανίσθη καὶ τρίτος τοιοῦτος, ἦσαν δὲ πάντες οὗτοι, ὡς ἀναφέρει ὁ χρονογράφος, δουλικοῦ γένους καὶ βάναυσοι, θεωροῦντες τὴν Ρωσίαν ἕρμαιον τῶν ἀπατεώνων καὶ τῶν κακούργων. Ἀλλὰ τὴν Μόσχαν ἐμάστιζε πεῖνα· ὁ λαὸς στασιάζων ἐζήτει σῖτον, τὸ δὲ μέτρον τοῦ σίτου ἐστοίχιζεν ἤδη ἑπτὰ ρούβλια, καὶ ἐζήτει νὰ στέψῃ τσάρον τὸν νικητὴν

Digitized by Google

τῶν Πολωνῶν καὶ ἐπαναστατῶν πρίγκιπα Μιχαὴλ Σκόπιν-Σουΐσκυ. Οὗτος τὸ μὲν ἔγγραφον τοῦ συμβούλου Λιαπούνωφ ἔσχισε, τοὺς δὲ προτείναντας εἰς αὐτὸν τὸ στέμμα ἐθεώρησεν ἀποστάτας, καὶ ὁ πρίγκιψ Μιχαὴλ συνεχίσας τοὺς ἀγῶνάς του ἐνίκησε πανταχοῦ. Πρὸ πέντε μηνῶν εἶχεν ἀφήσει τὸν τσάρον σχεδὸν ἄνευ βασιλείου, τὸν στρατὸν εἰς πανικὸν καὶ πανταχοῦ ἀπόγνωσιν, διασκορπίσας ὅμως τὰ στίφη τῶν πολυαρίθμων ἐχθρῶν, ἀνήγειρε τὴν ἀκεραιότητα τῆς Ρωσίας καὶ εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς τὴν Μόσχαν ἀποκληθεὶς πατὴρ τῆς πατρίδος.

Ἐν μέσῳ τῶν θριαμβευτικῶν τούτων τελετῶν, τὴν 23ην Ἀπριλίου ὁ Δημήτριος Σουΐσκυ ἐκάλεσεν εἰς δεῖπνον τὸν πρίγκιπα Μιχαὴλ Σκόπιν-Σουΐσκυ ὅστις διὰ τῶν νικῶν του συνεκράτησεν ἐκ τῆς πτώσεως τὸν Βασίλειον Ε΄, ἐνῷ δὲ διελέγοντο φιλικῶς καὶ εὐθύμως, προσῆλθεν ἡ σύζυγος τοῦ Δημητρίου πριγκίπισσα Αἰκατερίνα, ἥτις προσέφερε ποτήριον οἴνου πρὸς τὸν ἥρωα. Ὁ Μιχαὴλ Σκόπιν-Σουΐσκυ ἔπιεν, ἀλλ' ἐκομίσθη εἰς τὸν οἶκόν του ἐκπνέων, προλαβὼν δὲ ὅπως κοινωνήσῃ τῶν ἀχράντων μυστηρίων, παρέδωκε τὴν ψυχὴν εἰς τὸν Θεὸν μετὰ τῆς τύχης τῆς Ρωσίας. Τὸν θάνατον τοῦ Μιχαὴλ ἀπέδωκεν ὁ λαὸς εἰς φαρμάκευσιν καὶ ὥρμησε μανιώδης κατὰ τοῦ οἴκου τοῦ Δημητρίου, τὸν ὁποῖον ὑπερησπίζοντο τὰ τάγματα τοῦ τσάρου. Ὁ Λιαπούνωφ ἀφ' ἑτέρου ἐκήρυξεν ἐπανάστασιν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἥρωος, ἐξαγγέλλων πανδήμως, ὅτι ὁ Δημήτριος Σουΐσκυ ἦτο ὁ φονεὺς τοῦ Μιχαὴλ καὶ συνένοχός του ὁ τσάρος Βασίλειος. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀναθαρρήσαντες καὶ οἱ Πολωνοὶ κατέλαβον τὸ Τσαρέβο-Ζαΐμισκ καὶ ἐδίωκον πανταχοῦ τὸν στρατὸν τοῦ τσάρου. Ὁ κίνδυνος ηὐξάνετο ἔτι μᾶλλον, καθ' ὅσον ἐφάνη ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐκ νέου ὁ Ψευδοδημήτριος μετὰ τοῦ Σαπιέγα οἵτινες ἐνόμιζον ἤδη εὔκολον λείαν τὴν ἐν ταραχῇ εὑρισκομένην Μόσχαν. Πλεῖστοι εὐπατρίδαι ἐτάχθησαν μετὰ τοῦ Ψευδοδημητρίου, ὅστις ἔσπευδεν εἰς Μόσχαν. Ἀλλ' οἱ κάτοικοι τῆς πρωτευούσης ἤθελον μὲν ν' ἀπαλλαγῶσι τοῦ Βασιλείου Ε΄, ἐβδελύσσοντο ὅμως τὸν Ψευδοδημήτριον. Τὴν 16ην Ἰουνίου 1610 προσελθὼν ὁ Λιαπούνωφ μετά τινων εὐπατριδῶν, μοναχῶν καὶ στίφους ἐνόπλων, προσέταξε τὸν Βασίλειον ὅπως παρασκευασθῇ εἰς τὴν κουράν. Τὴν αὐτὴν ὥραν ἀπέκειραν καὶ τὴν τσαρίναν Μαρίαν καὶ διεχώρισαν αὐτοὺς διὰ τῆς βίας. Τὸν Βασίλειον Ε΄ ἀπήγαγον εἰς τὴν μονὴν τοῦ Τσούδοβ, τὴν δὲ Μαρίαν εἰς τὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου.

Μετά τινα χρόνον ὁ Πολωνὸς στρατηγὸς Ζολκέφσκη, παραλαβὼν τὸν Βασίλειον ἐκ τῆς μονῆς, τὸν ἐνέδυσε λιθουανικὴν κοσμικὴν ἀμφίεσιν καὶ τὸν παρέδωσεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Πολωνίας Σιγισμόνδον. Ἀπέστειλεν οὗτος αὐτὸν εἰς τὸν πύργον Γοτσίνσκ, ὅπου καὶ ἀπεβίωσε τὴν 12ην Σεπτεμβρίου 1612, ὁ δὲ Σιγισμόνδος διέταξε τὴν μεταφορὰν τοῦ τσάρου εἰς τὸ προάστειον τῆς Βαρσοβίας Κράκοβ, ὅπου καὶ ἐτάφη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Σταυροῦ. Ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Ρωσίας ὁ Μιχαὴλ Ρωμανώφ, ἡ Πολωνία ἠναγκάσθη νὰ παραδώσῃ τὰ λείψανα τοῦ Βασιλείου Ε΄, ἐπὶ δὲ Πέτρου τοῦ Μεγάλου ἀπεδόθη καὶ ὁ περίφημος πίναξ τοῦ Δυλαβέλλα ὁ παριστάνων τὸν Βασίλειον Ε΄ ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Βασίλειος Α΄** *αὐτοκράτωρ Τραπεζοῦντος*· βλ. λ. **Κομνηνοί**.

ΑΛΛΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ

— **Βασίλειος.** Πατρίκιος Βυζαντινὸς σταλεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοφίλου (829—842) ἵνα διαπραγματευθῇ τὴν εἰρήνην μετὰ τοῦ Ἄραβος χαλίφου Μοτασέμ, κατόπιν τῆς ὑπὸ τούτου ἁλώσεως τοῦ Ἀμορίου καὶ τῆς αἰχμαλωσίας τῶν στρατηγῶν Ἀετίου καὶ Κρατεροῦ μετὰ τῆς μικρᾶς αὐτῶν φρουρᾶς καὶ 30 χιλ. κατοίκων (τῷ 838). Ἡ ἐντολὴ τοῦ βασιλέως ἦτο νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτὸν πλούσια δῶρα καὶ νὰ προτείνῃ εἰρήνην ἐπ' ἀνταλλαγῇ τῶν αἰχμαλώτων, καὶ ἰδίως τοῦ στρατηγοῦ Ἀετίου, ἐν περιπτώσει δὲ μὴ ἀποδοχῆς τῶν ὅρων τούτων νὰ δηλώσῃ αὐτῷ ὅτι ὁ βασιλεὺς ἦτο διατεθειμένος νὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμον ἀντὶ πάσης θυσίας. Ὁ Μοτασὲμ δὲν ἐδέχθη τοὺς ὅρους καὶ ἐπέστρεψε τὰ ἀποσταλέντα αὐτῷ δῶρα, καὶ οὕτως ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησε δύο ἀκόμη ἔτη, ἤτοι μέχρι τοῦ 840, ὅτε ἡττηθέντων τῶν Ἀράβων ἐν Συρίᾳ, ἐξηναγκάσθη ὁ Μοτασὲμ νὰ συνθηκολογήσῃ.

Ν. ΚΛΣ

— **Βασίλειος.** Αὐλικὸς Λέοντος τοῦ ΣΤ΄, ἀνεψιὸς τοῦ βασιλοπάτορος *Στυλιανοῦ Ζαούτζα*, πατρὸς τῆς *Ζωῆς*, παλλακῆς καὶ εἶτα συζύγου δευτέρας τοῦ βασιλέως Λέοντος ΣΤ΄ (886-912)· ὁ Ζαούτζας καὶ μετὰ τὸν θάνατον τῆς θυγατρός του ἐξηκολούθει νὰ παραμένῃ πανίσχυρος εἰς τὰ βασιλικὰ παλάτια. Ὁ Λέων πεισθεὶς ὅτι οὗτος ἐξεμεταλλεύετο τὴν θέσιν του, παρέχων βαθμοὺς καὶ θέσεις ἀντὶ χρημάτων, περιώρισε τὰς καταχρήσεις, τιμωρήσας αὐτοὺς τοὺς μεσίτας τοῦ Ζαούτζα. Ὀργισθεὶς οὗτος συνύφανεν εὐρεῖαν συνωμοσίαν κατὰ τοῦ βασιλέως, ἀναμείξας εἰς αὐτὴν τὸν ἑταιρειάρχην Νικόλαον, τὸν δρουγγάριον Πάρδον κλ., καὶ ἀνέθεσεν ἐν τέλει εἰς τὸν ἀνεψιόν του Βασίλειον, ὑπηρετοῦντα ἐν τοῖς παλατίοις, νὰ δολοφονήσῃ τὸν Λέοντα.

Ὁ Βασίλειος μυήσας εἰς τὴν συνωμοσίαν τὸν αὐλικὸν εὐνοῦχον Σαμωνᾶν ἐπροδόθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸν βασιλέα, ὅστις ἀφοῦ ἐπείσθη περὶ τῶν τεκταινομένων ἐφυλάκισε καὶ ἐξώρισε τοὺς συνωμότας. Ὁ Βασίλειος ἐξωρίσθη εἰς Μακεδονίαν καὶ κατόπιν εἰς Ἀθήνας, ὁ δὲ καταδοὺς τὴν συνωμοσίαν Σαμωνᾶς προήχθη εἰς πρωτοσπαθάριον.

Ν. ΚΛΣ

— **Βασίλειος.** Βυζαντινὸς στρατηγὸς καὶ πατρίκιος ἀκμάσας ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου (945—949), οὗτινος ἦτο ἐκ τῶν ἐμπίστων αὐλικῶν, κατέχων τὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου, ἐπί τινα δὲ χρόνον καὶ τὴν ἐμπιστευτικὴν θέσιν τοῦ παρακοιμωμένου. Ἀποσταλεὶς μετὰ ἰσχυροῦ στρατοῦ κατὰ τοῦ Χαμβαδᾶ, ἡγεμόνος τῶν Ἀράβων τῆς Μεσοποταμίας, ἐξεπόρθησε τὴν μεγάλην, πλουσίαν καὶ ὀχυρὰν πόλιν Σαμόσατα (νῦν Σαμσάτ, παρὰ τὸν Εὐφράτην, 50 χιλιόμετρα πρὸς Β τῆς Οὔρφας, ἤτοι τῆς πάλαι Ἐδέσσης) καὶ κατετρόπωσε τοὺς Ἄραβας, συλλαβὼν πλείστους αἰχμαλώτους καὶ ἄπειρα λάφυρα, μεθ' ὃ ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐτέλεσε θρίαμβον ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ.

Ν. ΚΛΣ

— **Βασίλειος** *Ἀποκάπης*. Στρατηγὸς Βυζαντινός, διοικητὴς τῆς φρουρᾶς τοῦ φρουρίου Μαντζικέρτ τῆς Ἀσπρακανίας (ἢ Βαασπρακάν, ἢ Ἄνω Μηδίας, κειμένης παρὰ τὰ σημερινὰ τουρκοπερσικὰ σύνορα) κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου Θ΄ τοῦ Μονομάχου (1042—1055), ἀπέκρουσε διὰ τῆς ἀνδρείας καὶ δεξιότητος αὐτοῦ τοὺς προσβαλόντας αὐτὸ πολυαρίθμους Τούρκους.

Τῷ 1065, ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου Ι΄ τοῦ Δούκα (1059—1067), στρατηγοῦντος τοῦ Βασιλείου Ἀποκάπη μετὰ τοῦ Νικηφόρου Βοτανειάτου ἐν Βουλγαρίᾳ (ἥτις ἀπὸ τοῦ 1018 εἶχε καταστῆ βυζαντινὴ ἐπαρχία), πολυάριθμοι Οὖζοι ἢ Οὐγοῦζοι διαβάντες τὸν Δούναβιν «ξύλοις μακροῖς καὶ λέμβοις αὐτοπρέμνοις καὶ βύρσαις» εἰσέβαλον εἰς τὸ βυζαντινὸν ἔδαφος. Ὁ βυζαντινὸς στρατὸς καίτοι ὀλιγάριθμος σχετικῶς πρὸς τοὺς πολεμίους, οὓς ὁ σύγχρονος ἱστορικὸς Ἰωάννης Σκυλίτζης ἀναβιβάζει εἰς ἑξακοσίας χιλιάδας μαχίμων ἀνδρῶν, ὁ δὲ μετὰ ἑκατὸν περίπου ἔτη γράφας Ἰωάννης Ζωναρᾶς εἰς ἑξήκοντα μόνον, ἀντιπαρετάχθη πρὸς αὐτοὺς καὶ ἐν τέλει συνετρίβη αἰχμαλωτισθέντων ἀμφοτέρων τῶν στρατηγῶν του.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

— **Βασίλειος.** Πατριώτης Ἕλλην ἐκ Θράκης ἐκ τοῦ χωρίου Σιλήμνα, εἰς ὃ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶχε παραμεληθῆ. Θανὼν τῷ 1811, καίτοι εἶχε μητέρα καὶ ἀδελφήν, ἄφησεν ὅλην τὴν περιουσίαν καὶ τὴν οἰκίαν του διὰ νὰ γίνῃ ἑλληνικὸν σχολεῖον. Ὁ «Λόγιος Ἑρμῆς» τοῦ 1811 (σελ. 399) ἐξαίρει τὸ γεγονός, καταδεικνύων τὴν φιλοπατρίαν τῶν τότε Ἑλλήνων, καίτοι διγλώσσων.

Τ. Χ. Κ.

— **Βασίλειος** Ἠπειρώτης ἐξ Ἰωαννίνων ἐγκατασταθεὶς ἐν Βουκουρεστίῳ, ὅπου ἐγένετο ἀρχιμανδρίτης Συναγοβίου, ὡς τοιοῦτος δὲ κατηχήθη ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Κ. Πεντεδέκα. Κατὰ τὸν κώδικα τῶν Φιλικῶν (ἀριθ. 28) κατέβαλε τῇ 28 Σεπτεμβρίου 1818 γρόσια 1500, μέγα ποσὸν διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δι' ἓν ἄτομον.

Τ. Χ. Κ.

— **Βασίλειος** *Ἀπόκαυκος*· βλ. Ἀπόκαυκος *Βασίλειος*.

— **Βασίλειος** *Ἀργυρός*· βλ. λ. Ἀργυρόπουλοι: *[1) Βασίλειος]*.

— **Βασίλειος** *Βαλεντῖνος*. Παραφθορὰ τοῦ παρωνυμίου basileus valens (=ἰσχυρὸς βασιλεὺς) ἐπιφανοῦς ἀποκρυφολόγου. Ὁ ἴδιος εἰς τὸ ἔργον του «Θριαμβευτικὸν ἅρμα τοῦ ἀντιμωνίου» ἀναγράφει, ὅτι ἐγεννήθη ἐν Ἀλσατίᾳ ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Ρήνου περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος καὶ ὅτι διῆλθε τὴν νεότητά του ταξιδεύων ἀνὰ τὴν Ἀγγλίαν, Ἱσπανίαν καὶ Ὁλλανδίαν. Ὁ M. Gudenus ἀναφέρει ὅτι ἔζησε τῷ 1413 ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Πέτρου τῆς Ἐρφούρτης. Ἀλλὰ τὸ ὄνομά του δὲν μνημονεύεται ἐν τοῖς καταλόγοις τοῦ μοναστηρίου, οὔτε ἐν τῷ γενικῷ πίνακι τῷ ἀποκειμένῳ ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Ρώμης, οὔτε σύγγραμμα αὐτοῦ ἐτυπώθη πρὸ τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος (αἱ ἀρχαιότεραι ἐκδόσεις του χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ 1604). Τέλος τῷ 1640 οὗτος παρήγαγε πρῶτος ὑδροχλώριον, ἀποστάζων μαγειρικὸν ἅλας μετὰ θειικοῦ σιδήρου.

Τὸ ὅτι ὁ Βασίλειος ἤκμασε τὸν ΙΕ΄ αἰῶνα καταφαίνεται α΄) ἐκ τοῦ ἀναφερομένου ἐν τοῖς ἔργοις του κράματος ἀντιμωνίου, δι' οὗ πρῶτος κατεσκεύασε τὸ νέον εἶδος τῶν τυπογραφικῶν χαρακτήρων, τὸ ἀντικαταστῆσαν τοὺς ξυλίνους χαρακτῆρας τοῦ Koster καὶ β΄) ἐκ τοῦ περὶ τῆς συφίλιδος συγγράμματος τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος ἔγραψε τιτλοφορήσας Neue Krankheit der Kriegsleute (Νέα ἀσθένεια τῶν πολεμιστῶν). Τὴν νόσον ταύτην οὕτω γνωστὴν ἐν Γερμανίᾳ ὁ Βασίλειος ἐθεράπευε διὰ βισμουθίου καὶ ὑπεροξειδίου τοῦ μαγγανίου. Κατὰ τὸν Βασίλειον, πᾶς ὅστις κατέχει τὸν λίθον τῶν σοφῶν δὲν προσβάλλεται ὑπὸ τῶν ἀσθενειῶν, οὐδὲ ὑπὸ τῶν ἀνθρωπίνων ἀδυναμιῶν, αἵτινες καθιστῶσι τὸν ἄνθρωπον περιδεῆ πρὸ τῆς ἐσχάτης ὥρας τῆς δι' ἕκαστον προσδιωρισμένης ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν οὐρανῶν.

Τὸν φιλοσοφικὸν λίθον, κατὰ τὸν Βασίλειον, εὑρίσκει τις εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς, εἰσδύων τουτέστιν εἰς τὸν ἑαυτόν του καὶ προσπαθῶν νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν ἐντὸς αὐτοῦ ἀληθῆ ἄνθρωπον. Τὰς δόξας ταύτας ὁ Βασίλειος συνώψιζεν εἰς τὴν ἑξῆς ῥῆσιν. Visita interiora terrae rectificando invenies occultum lapidem veram medicinam. Τὰ ἀρχικὰ γράμματα τῶν λέξεων τῆς ῥήσεως ταύτης μᾶς δίδουσι τὴν λέξιν Vitriolum, ἥτις τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Βασιλείου ἐξενεχθεῖσα σπουδαίαν κατέλαβε θέσιν ἐν τῇ καθόλου ἀποκρυφολογικῇ ἐπιστήμῃ. Τὸ μέγα ἔργον κατὰ τὸν Βασίλειον ἐπιτυγχάνεται διὰ τοῦ θριαμβευτικοῦ ἅρματος τοῦ νίτρου, ὅπερ καλεῖται καὶ *ἀζὼθ*. Δι' αὐτοῦ παράγεται ὁ κεκρυμμένος χρυσός, ὅστις, ὡς ἀληθὴς θησαυρὸς τῶν σοφῶν, δὲν ἔγκειται ἐν τῷ κοσμικῷ χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ, ἀλλ' εἶναι τὸ πνεῦμα τοῦ χρυσοῦ, ὁ καλούμενος ὑδράργυρος τῶν φιλοσόφων, ἡ πρώτη καὶ ἡ δευτέρα ὕλη, ἡ μόνη ἐκ τῆς φύσεώς της καὶ τῆς ἰδιότητός της κατάλληλος. Οἱ δὲ μύσται, ἐὰν εἶναι πραγματικῶς μυσταγωγημένοι, ὀφείλουσι, κατὰ τὸν Βασίλειον, νὰ ἔχωσιν ὑπ' ὄψει ὅτι διὰ τὴν χρυσοποιΐαν καὶ ἀργυροποιΐαν χρειάζεται τὸ ἀζὼθ ὡς μέσον, δι' οὗ ἐπικοινωνεῖ νοερῶς ὁ μικρόκοσμος μετὰ τοῦ μακροκόσμου.

Βασίλειος Βαλεντῖνος.

Τὰ χειρόγραφα τῶν ἔργων του, εἰς ἀρχαίαν σαξωνικήν, εὑρέθησαν εἴς τινα τεκτονικὴν στοὰν ἐν Ἐρφούρτῃ. Τὰ σπουδαιότερα δ' ἐξ αὐτῶν εἶναι: De microcosmo 1609, Azoth sive Aureliae occultae Philosophorum materiam primam et decantatum illum lapidem Philosophorum filiis Hermetis ἐν Φραγκφούρτῃ 1613. Tripus aureus 1618. Manifestatio artificiorum 1624. Basilii testamentum ultimum 1626. Haliographia 1644. «Αἱ δώδεκα κλεῖδες τῆς φιλοσοφίας» 1660. De magno lapide antiquorum sapientium 1660. Currus thiumphalis antimonii 1646. Tractatus de rebus naturalibus et super naturalibus metallorum et mineralium 1676. Pistis Sophia 1676. «Ἀποκάλυψις χημική» 1694 κ.λ.π.

Δ. Π. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

— **Βασίλειος** *Διγενὴς Ἀκρίτης*· βλ. Ἀκρῖται.

— **Βασίλειος** *Ἑξαμιλίτης*. Ναύαρχος Βυζαντινὸς καὶ πατρίκιος, διοικητὴς τοῦ θέματος Κιβυρραιωτῶν ἐπὶ τῆς μονοκρατορίας Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου (945—959). Ὁ ἀνώνυμος βιογράφος τοῦ βασιλέως τούτου λέγει περὶ τοῦ Βασιλείου ὅτι ἦτο «νέος τῷ σώματι, πολιὸς τῇ φρονήσει καὶ μείζω τῆς ἡλικίας τὴν πολυπειρίαν ἐνδεικνύμενος». Διαταχθεὶς νὰ περιστείλῃ τὰς ἐναντίον τῶν βυζαντινῶν παραλίων ἐπιδρομὰς τοῦ στόλου τῶν ἐν Κιλικίᾳ Ἀράβων, ἔπλευσεν ἐναντίον τῶν πολεμίων καίτοι ὁ στόλος αὐτοῦ ἦτο ἀσθενέστερος τοῦ ἐχθρικοῦ. Συναντήσας τὸν ἀραβικὸν στόλον ἐπετέθη κατ' αὐτοῦ καὶ μετὰ κραταιὰν μάχην, (καθ' ἣν ὁ Βασίλειος διέπραξε θαύματα ἀνδρείας, εἰσπηδήσας ἐπὶ ἐχθρικοῦ πλοίου καὶ ζωγρήσας τοὺς ἐν αὐτῷ), συνέτριψεν αὐτὸν καταβυθίσας πλεῖστα πλοῖα, ἄλλα ἐμπρήσας διὰ τοῦ ὑγροῦ πυρὸς καὶ ἄλλα αἰχμαλωτίσας μετὰ τῶν ἐπ' αὐτῶν ἐπιβαινόντων. Μετὰ τὴν νίκην κατέπλευσεν εἰς Βυζάντιον, ἔνθα ἐτέλεσε θρίαμβον ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ ἐνώπιον τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ λαοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ν. ΚΛΣ

— **Βασίλειος** *ὁ εὐνοῦχος*. Νόθος υἱὸς τοῦ βασιλέως Ρωμανοῦ Α΄ τοῦ Λεκαπηνοῦ (920—944) ἔκ τινος Βουλγαρίδος παλλακῆς του. Ἐνῷ οἱ ἄλλοι υἱοὶ καὶ συμβασιλεῖς τοῦ Ρωμανοῦ ἐξωστώθησαν ὑπὸ τοῦ ἐκθρονίσαντος αὐτὸν Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ὁ Βασίλειος οὐ μόνον παρέμεινεν ἀκαταδίωκτος ἀλλὰ διετέλεσε καὶ πρόεδρος τῆς γερουσίας μέχρι τοῦ 958. Ἐκτοτε ἔζη ἰδιωτεύων ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ὡς φαίνεται ἦτο πλουσιώτατος, διῆγε βίον μεγαλοπρεπῆ, διατηρῶν μέγαν ἀριθμὸν δούλων καὶ βουκελλαρίων, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ρωμανοῦ Β΄ (963) καὶ τὴν ἐξ Ἀσίας πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἄφιξιν τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ (τοῦ ἀναγορευθέντος αὐτοκράτορος ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τὴν 2 Ἰουλίου 963) ὁ εὐνοῦχος Βασίλειος βλέπων τὴν ἐξέγερσιν

Digitized by Google

λαοῦ κατὰ τοῦ πανισχύρου προέδρου τῆς γερουσίας Ἰωσήφ, ὥπλισεν ἐξ ἰδίων 3 χιλιάδας ἀνθρώπους του (συγγενεῖς, βουκελλαρίους καὶ δούλους) καὶ τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐκραγείσης στάσεως ἐλεηλάτησε τὰς οἰκίας τοῦ Ἰωσὴφ καὶ τῶν συνεργατῶν του καὶ εἶτα ἐγένετο κύριος τοῦ ναυστάθμου καὶ ἀπέστειλε πλοῖα πρὸς μεταφορὰν τοῦ Νικηφόρου ἐκ τῆς ἔναντι Χρυσοπόλεως εἰς Κωνσταντινούπολιν (16 Αὐγούστου 963).

Ὁ Νικηφόρος ἀμείβων τὰς ἐκδουλεύσεις ταύτας τοῦ Βασιλείου, ἀλλὰ καὶ ἐκτιμῶν τὴν ἱκανότητά του, διώρισεν αὐτὸν πρόεδρον τῆς γερουσίας, ἐμπιστευθεὶς αὐτῷ πᾶσαν τὴν τῶν κοινῶν διαχείρισιν, εἰς ἣν ὁμολογουμένως ἀνέπτυξε σπανίαν διοικητικὴν ἱκανότητα, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἴσου σπανίαν ἀπιστίαν, διότι, ἐνῷ ἔχαιρε πάσης ἐμπιστοσύνης ἐκ μέρους τοῦ μεγάλου ἐκείνου βασιλέως, δὲν ἐδίστασε νὰ συνεννοῆται μετὰ τοῦ ἐπιβουλευομένου αὐτὸν στρατηγοῦ Τζιμισκῆ. Ὁ σύγχρονος ἱστορικὸς Λέων ὁ Διάκονος λέγει ἡμῖν ὅτι ὁ Βασίλειος ἦτο «συνωμότης τῷ Ἰωάννῃ [Τζιμισκῇ] καὶ λίαν ἐκτόπως αὐτῷ φιλικῶς διακείμενος» καὶ ὅτι κατὰ τὴν νύκτα τῆς ἀγρίας δολοφονίας τοῦ ἡρωϊκοῦ Νικηφόρου (10—11 Δεκεμβρίου 969) προσποιηθεὶς τὸν ἀσθενῆ, ἔμενεν εἰς τὴν κλίνην του καὶ ἀμέσως μετὰ τὴν δολοφονίαν αὐτὸς ὁ ἔμπιστος τοῦ ἀτυχοῦς βασιλέως θεράπων ἐξῆλθε νύκτωρ εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ ἡνώθη μετὰ τῶν στασιαστῶν ἀνευφημῶν τὸν νέον βασιλέα Ἰωάννην παρ' οὗ καὶ διετηρήθη εἰς τὴν τοῦ προέδρου θέσιν ἀναπτύξας καὶ πάλιν ὅλην αὐτοῦ τὴν ἔμφυτον ἱκανότητα εἰς τὴν τῶν κοινῶν διαχείρισιν. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ἰωάννου Τζιμισκῆ ἐναντίον τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ ἐγκατασταθέντων Ρώσων (971) ὁ Βασίλειος ἠκολούθησεν αὐτὸν διοικῶν τὴν φάλαγγα τῶν φερουσῶν τὰς ἑλεπόλεις καὶ λοιπὰς πολιορκητικὰς μηχανὰς ἁμαξῶν.

Χαίρων τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης τοῦ στρατιωτικοῦ ἐκείνου βασιλέως διεχειρίζετο ἀνεξελέγκτως τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν κατὰ τὰς μακράς, λόγῳ ἐκστρατειῶν, ἀποδημίας ἐκείνας ἐκ τῆς πρωτευούσης. Ἐπιστρέφων ὁ Τζιμισκῆς ἐκ τῆς τελευταίας αὐτοῦ ἐκστρατείας κατὰ τῶν Ἀράβων τῆς Συρίας (975) διήρχετο διὰ τῶν εὐφόρων πεδιάδων τῆς Κιλικίας ἔνθα ἐθαύμασε τὸν πλοῦτον μεγάλων τινῶν κτημάτων ἅτινα, ὡς ἐπληροφορήθη τότε, ἀνῆκον εἰς τὸν πρόεδρον Βασίλειον. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἐκείνῃ ἐξεφράσθη ὅτι ἦτο ἄδικον νὰ ἐκστρατεύωσιν οἱ βασιλεῖς, νὰ κακουχῶνται καὶ θυσιάζωνται χιλιάδες στρατιωτῶν καὶ νὰ ὑφίσταται δαπάνας τὸ κράτος ἵνα πλουτίζηται εἷς εὐνοῦχος. Πληροφορηθεὶς ταῦτα ὁ ἄπιστος Βασίλειος ἀπεφάσισε νὰ θέσῃ ἐκποδὼν τὸν ἡρωϊκὸν βασιλέα, ὄντως δὲ κατώρθωσεν ἐντὸς ὀλίγου νὰ δώσῃ αὐτῷ δηλητήριον καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν θάνατον αὐτοῦ (18 Ἰανουαρίου 976).

Τότε ἀνέλαβε τὰ βασιλικὰ καθήκοντα ὁ νόμιμος βασιλεύς, υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Ρωμανοῦ Β', Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος. Ὁ εὐνοῦχος Βασίλειος διετηρήθη καὶ ὑπὸ τούτου εἰς τὴν τοῦ προέδρου θέσιν, εἰς αὐτὸν δὲ ἀποδίδει ὁ ἱστορικὸς Ζωναρᾶς τὸν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς Ἀβύδου (Ἀπρίλιος 989) θάνατον τοῦ στασιάσαντος στρατηγοῦ Βάρδα Φωκᾶ, διὰ δωροδοκίας τοῦ οἰνοχόου αὐτοῦ.

Ἐν τούτοις ὁ ἀνδρικὸς καὶ εὐθὺς χαρακτὴρ τοῦ βασιλέως Βασιλείου ἦτο ἀσυμβίβαστος πρὸς τὸν τοῦ δολίου εὐνούχου, μετὰ τοῦ ὁποίου δὲν ἐβράδυνε νὰ ἔλθῃ εἰς προστριβὰς καὶ ψυχρότητας. Ἀλλ' ἡ ἐν τοῖς ἀνακτόροις παραμονὴ τοῦ δυσηρεστημένου προέδρου ἦτο λίαν ἐπικίνδυνος διὰ τὴν ζωὴν τοῦ βασιλέως, τούτου δ' ἕνεκα μετ' οὐ πολὺ οὗτος λαβὼν ἀφορμὴν ἐκ τῆς αὐταρχικῆς διαγωγῆς τοῦ συμβούλου καθῄρεσεν αὐτὸν ἐκ τῆς θέσεως τοῦ προέδρου, τὸν ἐφυλάκισε καὶ ἐδήμευσε τὴν περιουσίαν του. Ἀπολέσας οὕτω καὶ τιμὰς καὶ περιουσίαν ὁ πολυμήχανος ἐκεῖνος εὐνοῦχος ἀπέθανε μετ' ὀλίγον ἐξ ἐγκεφαλικῆς συμφορήσεως.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

— **Βασίλειος *Θεοδωρακάνος*.** Ναύαρχος Βυζαντινὸς καὶ μάγιστρος. Ἤκμασεν ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου 10ου τοῦ Μονομάχου (1043—1055), ἅμα τῇ ἀναρρήσει τοῦ ὁποίου ὁ ἡγεμὼν τῶν Ρώσων Γιαροσλάβ, ἐκδικούμενος τὸν φόνον ἐπιφανοῦς τινος Ρώσου ἐμπόρου ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔπεμψε κατὰ τῆς πόλεως ταύτης πολυάριθμον στόλον, ἐφ' οὗ ἐπέβαινον 100 χιλ. ἀνδρῶν Ρώσων καὶ συμμάχων Βαράγγων.

Ἅμ' ὡς ὁ στόλος ἐκεῖνος κατέπλευσεν εἰς τὸν παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Βοσπόρου (ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου) λιμένα τοῦ Φάρου (τανῦν *Μαῦρον μόλον* καλούμενον, παρὰ τὸ σημερινὸν Ρούμελι Καβάκ), ὁ βασιλεὺς ἔπεμψε πρέσβεις προτείνων εἰρήνην, ἀποπεμφθέντων ὅμως τούτων ὑπὸ τῶν Ρώσων ὑβριστικῶς, ἔπλευσε κατ' αὐτῶν μετὰ τοῦ στόλου του καὶ συγχρόνως παρέταξεν ἰσχυρὰ τμήματα ἱππικοῦ ἀνὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ Βοσπόρου. Ἀφικόμενος πρὸ τοῦ λιμένος τοῦ Φάρου προέτεινεν ἐκ νέου εἰς τοὺς Ρώσους εἰρήνην, ματαιωθεῖσαν ὅμως καὶ πάλιν ἕνεκα τῶν ὑπερβολικῶν ἀπαιτήσεών των.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ρωσικὸς στόλος ἔμενεν ἀκινητῶν ἐν τῷ λιμένι καὶ ὁ βασιλεύς, ἵνα παρασύρῃ αὐτὸν ἐν τῷ ἀνοικτῷ καὶ ναυμαχήσῃ, ἔπεμψε 3 ταχυπλόους τριήρεις μὲ τὴν διαταγὴν νὰ πλησιάσωσι τὸν ἐχθρικὸν στόλον καὶ προσπαθήσωσι νὰ σύρωσιν αὐτὸν ἐκτὸς τοῦ λιμένος, χωρὶς ὅμως νὰ συμπλακῶσι μετ' αὐτοῦ. Τὴν λεπτὴν ταύτην ἐντολὴν ἀνέθεσεν εἰς τὸν ναύαρχον Βασίλειον Θεοδωρακάνον «ἄνδρα ἐπίδοξον τὰ πολεμικὰ καὶ τὰς πράξεις ἐπιφανῆ κατά γε τὴν ἤπειρον».

Πλησιάσας οὗτος τὸν ἐχθρικὸν στόλον δὲν περιωρίσθη εἰς ἀκροβολισμούς, ἀλλ' ἐμβαλὼν κατὰ τοῦ κέντρου τῆς παρατάξεώς των 7 μὲν πλοῖα αὐτῶν ἐνέπρησε διὰ τοῦ ὑγροῦ πυρὸς (βλ. λ.), 3 δ' ἄλλα κατεπόντισεν αὐτάνδρα, πρὸς δὲ παρασυρόμενος ὑπὸ τῆς ὁρμῆς του ἐπλησίασε ρωσικὸν πλοῖον καὶ «ἔνοπλος εἰς αὐτὸ ἐπήδησε καὶ μόνος πρὸς ἅπαντας τοὺς πλωτῆρας συστησάμενος πόλεμον, καταπληξάμενος τῇ δυνάμει δσους μαχαίρας ἔργον οὐκ ἐναπέδειξε τῇ θαλάσσῃ βαλεῖν ἑαυτοὺς ἐβιάσατο».

Οἱ Ρῶσοι βλέποντες τότε καὶ τὸν βασιλέα νὰ ἐπέρχεται ἐναντίον των «καὶ λογισάμενοι εἰ τοιαῦτα πεπόνθασι τρισὶ τριήρεσιν ἀντιστάντες πολεμούσαις, τί ἂν πάθοιεν βιαζόμενοι παντὶ τῷ στόλῳ συμπλέκεσθαι, ἀπέβλεψαν πρὸς φυγήν, καὶ εἰς τόπον ἀπορριφθέντες σκοπέλους ἔχοντα καὶ πέτρας ὑφάλους, τὰ πλείω τῶν σκαφῶν ἀπεβάλοντο, ἐπιτιθεμένων τούτοις καὶ τῶν παραπορευομένων στρατιωτῶν καὶ ἀπολλύντων αὐτούς, ὡς εὑρεθέντων μετὰ ταῦτα νεκροὺς ἐρριμμένους ἐν τοῖς αἰγιαλοῖς ἀμφὶ τὰς 15 χιλιάδας».

Ὁ βασιλεὺς ἔμεινεν ἐπὶ τόπου ἐπὶ δύο μετὰ τὴν νίκην ἡμέρας καὶ τὴν τρίτην ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀφήσας ἐκεῖ 2 τάγματα «καὶ τὰς λεγομένας ἑταιρείας», δηλαδὴ τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουράν, ὑπὸ τοὺς Βασίλειον Θεοδωρακάνον καὶ Νικόλαον τὸν παρακοιμώμενον, ἵνα ἐπιτηρῶσι τὰς ἀκτάς. Περιτρέχοντες οὗτοι ταύτας, ἔνθα εἶχον ἐκβρασθῆ χιλιάδες ρωσικῶν πτωμάτων, «πολλῆς λείας καὶ σκύλων ἐγένοντο κύριοι».

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

—**Βασίλειος *Κουρτίκης*.** Μακεδὼν ἀξιωματικὸς τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ. Ἐκστρατεύσας ὑπὸ τὸν μόλις εἰκοσαετῆ στρατηγὸν Ἀλέξιον Κομνηνὸν (τὸν κατόπιν βασιλεύσαντα, 1081—1118) κατὰ τῶν ἐπὶ Νικηφόρου Γ. Βοτανειάτου (1078—1081) στασιασάντων στρατηγῶν *Νικηφόρου Βρυεννίου* καὶ *Νικηφόρου Βασιλακίου*, ἔλαβε μέρος εἰς τὰς παρὰ τὸν Ἁλμυρὸν τῆς Δ. Θρᾴκης καὶ τὸν Ἀξιὸν συγκροτηθείσας μάχας (1078), καθ' ἃς συνετρίβησαν τὰ στρατεύματα τῶν στασιαστῶν. Κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην μάχην ἐναντίον τοῦ Νικηφόρου Βασιλακίου, ὁ ἀδελφὸς τούτου Μιχαὴλ Βασιλάκιος ἀνελθὼν ἐπί τινος λοφίσκου ἐκραύγαζεν, ἵνα ἐνθαρρύνῃ τοὺς στασιαστάς, ὅτι ὁ Βασιλάκιος νικᾷ κλπ. Τότε ὁ Βασίλειος Κουρτίκης ὁρμήσας κατ' αὐτοῦ κατήνεγκε κατὰ τῆς κεφαλῆς του ἰσχυρὸν κτύπημα διὰ τῆς κορύνης του καὶ κατέρριψεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἵππου, μεθ' ὃ συλλαβὼν αὐτὸν ὡδήγησε δέσμιον πρὸ τοῦ Ἀλεξίου. Ν. ΚΛΣ

— **Βασίλειος *Μάλεσης*.** Σρατηγὸς Βυζαντινὸς ἀκμάσας ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ἡρωϊκοῦ ὅσον καὶ ἀτυχοῦς Ρωμανοῦ Δ' τοῦ Διογένους (1068—1071). Συμμετασχὼν εἰς τὴν τελευταίαν κατὰ τῶν Σελτζουκιδῶν Τούρκων ἐκστρατείαν τοῦ βασιλέως τούτου (τῷ 1071) ᾐχμαλωτίσθη μετ' αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀτυχῆ μάχην τοῦ Μαντζικέρτ, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀπηλευθερώθησαν ἀμφότεροι ὑπὸ τοῦ ἱπποτικοῦ σουλτάνου Ἄλπ-Ἀσλάν. Ν. ΚΛΣ

— **Βασίλειος *(Μπουλούμπασης)*.** Ἀνδρεῖος Ρουμελιώτης ὁπλαρχηγὸς ὑπηρετῶν ἐν Γαλαξίῳ τῷ 1821, εἰς τὸ ἔφιππον σῶμα τοῦ Ἀθ. Καρπενησιώτου, ἐπέδειξε κατὰ τὴν μάχην τῆς 30 Ἀπριλίου 1821, τὴν ἐπικληθεῖσαν *μάχην τοῦ Σερέτη*, ἀπαράμιλλον ἀνδρείαν. Ἰδιαιτέρως ἐκαλεῖτο «*καπετὰν Βασίλης*» (*Φιλήμ.* Β' σελ. 382—6). Τ. Χ. Κ.

— **Βασίλειος *Ξηρός*.** Ἐκ τῶν ἀρχόντων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Μανουὴλ Κομνηνοῦ (1153—1180) εἰς Σικελίαν, ἵνα διαπραγματευθῇ μετὰ τοῦ ἐκεῖ ἡγεμόνος Ρογερίου Β' (1101—1154) ἐπὶ ζητημάτων προκυψάντων ἐκ τῆς ἐπιμόνου ἀξιώσεώς του ἵνα ἀναγνωρισθῇ αὐτῷ ὁ τίτλος τοῦ ἡγεμόνος, ὃν εἰς οὐδένα ἡγεμόνα ἀνεγνώριζον οἱ Βυζαντινοὶ βασιλεῖς. Ὁ Ρογέριος ἐκβιάσας τὸν πάπαν ἐπέτυχε τοῦτο παρ' αὐτοῦ, μεθ' ὃ ἀπῄτει τὰ αὐτὰ καὶ ἐκ μέρους τοῦ Μανουήλ, ὑποσχόμενος διάφορα ἀνταλλάγματα.

Ὁ Ξηρὸς δωροδοκηθείς, ὡς γράφει ὁ σύγχρονος ἱστορικὸς Ἰωάννης Κίνναμος, ἐνεθάρρυνεν αὐτὸν καὶ ἀπεφάνθη ὅτι ἦσαν δίκαιαι αἱ ἀξιώσεις του, ὁ βασιλεὺς ὅμως Μανουήλ, μηδεμίαν δοὺς προσοχήν, οὔτε εἰς τοῦ ἀπεσταλμένου του τὴν γνώμην, οὔτε εἰς τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Ρογερίου, ἀπέρριψε τὴν πρότασιν καὶ διέκοψε τὰς διαπραγματεύσεις, ἐξ οὗ ὀργισθεὶς ὁ Ρογέριος ἐξώπλισε τὸν στόλον του καὶ ἐπέδραμε κατὰ τῆς Κερκύρας καὶ ἄλλων παραλίων τῆς αὐτοκρατορίας, δοὺς οὕτω τὸ σύνθημα μακρῶν μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν πολέμων (βλ. λ. Μανουὴλ Α' Κομνηνὸς καὶ Ρογέριος Β'.) Ν. ΚΛΣ

— **Βασίλειος *Πετεινός*.** Στρατηγὸς ἐπὶ Ρωμανοῦ Α' τοῦ Λεκαπηνοῦ (920—944) καὶ τῶν τούτου υἱῶν καὶ συμβασιλέων, Χριστοφόρου (920—931) Στεφάνου (920—945), καὶ Κωνσταντίνου (920—945) συμβασιλευόντων πάντων μετὰ τοῦ νομίμου βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου. Ὁ Βασίλειος, ἀφωσιωμένος εἰς τὴν μακεδονικὴν δυναστείαν, ἔβλεπε δυσμενῶς τὴν ἐπὶ τοῦ θρόνου παραμονὴν τοῦ Ρωμανοῦ καὶ τῶν υἱῶν του, καθ' ὃν χρόνον (944) ὁ νόμιμος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος εἶχεν ἤδη ὑπερβῆ τὸ 30ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, διὸ καὶ διαρκῶς συνεννοεῖτο μετὰ τῶν στρατηγῶν Φωκᾶ, Τορνικίου, Ἀργυροῦ κλπ., ὅπως ἐξεύρωσι τρόπον καὶ ἐκδιώξωσι τοὺς παρεισάκτους βασιλεῖς ἐκ τῆς ἀρχῆς, ἵνα ἀπομείνῃ ὁ θρόνος εἰς μόνον τὸν Πορφυρογέννητον Κωνσταντῖνον.

Τὸ ἐγχείρημα δὲν ἦτο εὔκολον, διότι ὁ Ρωμανός, συνετὸς καὶ γενναῖος ἀνήρ, εἶχε πολυαρίθμους ἐν τῷ στρατῷ φίλους καὶ συνεπῶς ὑπῆρχε κίνδυνος μήπως ἓν κίνημα βίαιον ὑπὲρ τοῦ Πορφυρογεννήτου ἀπολήξῃ ἀντιστρόφως εἰς καταστροφὴν αὐτοῦ, δι' ὃ καὶ ἐκρίθη σκοπιμώτερον νὰ ἐπιδιωχθῇ πρῶτον ἡ καθαίρεσις τοῦ Ρωμανοῦ, καὶ δὴ ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτοῦ τέκνων, καὶ εἶτα ἡ τῶν λοιπῶν. Πρὸς τοῦτο ὁ Βασίλειος Πετεινὸς προσποιηθεὶς τὸν ἀφωσιωμένον θεράποντα τοῦ Στεφάνου (πρώτου τοῦ Ρωμανοῦ υἱοῦ καὶ συμβασιλέως) ἔπεισεν αὐτόν, ὅτι ἠδίκει καὶ ἑαυτὸν καὶ τὸ κράτος ἀνεχόμενος νὰ δεσμεύηται ἡ σφριγῶσα ἱκανότης του ὑπὸ τῆς κηδεμονίας τοῦ γέροντος πατρός του, καὶ ὅτι χάριν τοῦ γενικοῦ καλοῦ ὤφειλε νὰ ἀπομακρύνῃ αὐτὸν ἐκ τῆς βασιλείας. Πεισθεὶς ἐκ τῶν λόγων τούτων ὁ Στέφανος προῆλθεν εἰς συνεννόησιν μετὰ τῶν φίλων του, ἴσως δὲ καὶ μετὰ τῶν ἀδελφῶν του, καὶ τὴν 19 Δεκεμβρίου 944 συλλαβόντες τὸν γέροντα Ρωμανὸν ἀπέστειλαν εἰς Πρώτην τῶν Πριγκηποννήσων καὶ βίᾳ ἔκειραν αὐτὸν μοναχόν. Ὁ Βασίλειος Πετεινὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἐπιτυχόντες τὸ πρῶτον καὶ δυσχερέστερον μέρος τοῦ ἔργου των, ἐπεδίωξαν ἤδη καὶ τοῦ ὑπολοίπου τὴν πραγματοποίησιν. Ὄντως μετὰ 40 ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐκθρονίσεως τοῦ γέροντος Ρωμανοῦ (ἤτοι τὴν 27 Ἰανουαρίου 945), συλλαβόντες τοὺς υἱούς του, τόν τε Στέφανον καὶ τὸν ἀδελφόν του Κωνσταντῖνον, ἔκειραν αὐτοὺς κληρικοὺς καὶ ἀπεμάκρυναν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος ἀναλαβὼν ἤδη μόνος τὸν πατρικὸν θρόνον ἤμειψε τὸν Βασίλειον, προαγαγὼν αὐτὸν πατρίκιον καὶ διορίσας μέγαν ἑταιρειάρχην, ἤτοι ἀρχηγὸν τῆς ἐκ Βαράγγων μισθοφόρων συγκειμένης αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἄνοδον τοῦ υἱοῦ του Ρωμανοῦ Β' (959), ὁ Βασίλειος Πετεινὸς ἀνεμίχθη εἰς εὐρεῖάν τινα συνωμοσίαν πρὸς καθαίρεσιν αὐτοῦ καὶ ἀναγόρευσιν βασιλέως τοῦ υἱοῦ του Βασιλείου, παιδίου ἔτι ὄντος. Ἀνακαλυφθείσης τῆς συνωμοσίας ἀπεστάλη μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ μετά τινα χρόνον ἀπέθανεν ἐν ἐξορίᾳ.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

— **Βασίλειος *Σκληρός*.** Μάγιστρος Βυζαντινός. Νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ στρατηγοῦ *Βάρδα Σκληροῦ* καὶ τῆς Μαρίας, συζύγου τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Τζιμισκῆ (969—976), συνελήφθη καὶ ἐτυφλώθη ὅλως ἀναιτίως ὑπὸ τοῦ ἐκφύλου καὶ ἀνικάνου βασιλέως Κωνσταντίνου Η' (1025—1028). Ὁ Κεδρηνὸς γράφει περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἦτο ἀνὴρ «ἄστατον ἔχων γνώμην καὶ ἀλλοπρόσαλλον», διότι καίτοι τιμηθεὶς πολλαχῶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ρωμανοῦ Γ' τοῦ Ἀργυροῦ (1028—1034) συμμετέσχεν εἴς τινα κατ' αὐτοῦ συνωμοσίαν, δι' ὃ καὶ συλληφθεὶς ἐξωρίσθη μετὰ τῆς συζύγου του μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ν. ΚΛΣ

— **Βασίλειος *Συναδηνός*.** Στρατηγὸς Βυζαντινός. Διοικητὴς ὢν Δυρραχίου ἐπὶ Μιχαὴλ Δ' (1034—1041) διετάχθη νὰ βαδίσῃ κατὰ τοῦ Βουλγάρου ἀγύρτου Πέτρου Δελσάνου, ὅστις δοῦλος ὢν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ δραπετεύσας ἐκεῖθεν τῷ 1040 μετέβη εἰς Βουλγαρίαν (οὖσαν τότε ἐπαρχίαν τοῦ Βυζαντίου) ἔνθα ἐμφανιζόμενος ὡς υἱὸς καὶ ἔγγονος τῶν πάλαι ἡγεμόνων τῆς Βουλγαρίας Ρωμανοῦ καὶ Σαμουήλ, κατώρθωσε νὰ ἐξεγείρῃ εἰς ἐπανάστασιν τοὺς Βουλγάρους, ὄντας δυσηρεστημένους κατὰ τοῦ Βυζαντίου ἕνεκα τῆς βαρείας φορολογίας.

Ὁ Συναδηνὸς συγκεντρώσας τὰς δυνάμεις του ἐβάδισε κατὰ τῶν στασιαστῶν, ἀλλὰ πρὶν ἢ συναντηθῇ μετ' αὐτῶν διεβλήθη ὑπὸ τοῦ διεφθαρμένου ὑποστρατήγου του Μιχαὴλ Δερμοκαΐτη, ὡς δῆθεν μελετῶν ἀνταρσίαν κατὰ τοῦ βασιλέως, δι' ὃ καθῃρέθη τοῦ βαθμοῦ του καὶ ἐφυλακίσθη ἐν Θεσσαλονίκῃ. Ν. ΚΛΣ

— **Βασίλειος**, ὁ ἐπικληθεὶς ***Τιβέριος*.** Υἱὸς οὗτος τοῦ ἐκ τῶν ἀρχόντων τῆς Κωνσταντινουπόλεως *Γρηγορίου Ὀνομαγούλου*, ὑπηρέτει εἰς Συρακούσας παρὰ τῷ ἐπιτελείῳ τοῦ στρατηγοῦ διοικητοῦ Σικελίας πρωτοσπαθαρίου Σεργίου, καθ' ὃν χρόνον, (τῷ 717), οἱ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ἐπιδραμόντες ὑπὸ τὸν Μωσλεμᾶν Ἄραβες προσέβαλον τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ σθεναρὰ ἀντίστασις τοῦ ἄρτι ἀνελθόντος εἰς τὸν θρόνον Λέοντος Γ' ἐματαίου τὰς λυσσαλέας τῶν Ἀράβων ἐπιθέσεις, ἀλλὰ ἡ παράτασις τῆς πολιορκίας, ἡ ἔλλειψις, ὡς φαίνεται, ἐπισήμων εἰδήσεων καὶ αἱ συνήθεις εἰς πα-

Digitized by Google

ρομοίας κρισίμους περιστάσεις ἀδέσποτοι φῆμαι, προὐκάλεσαν σοβαρὰς ἀνὰ τὰς μεμακρυσμένας ἐπαρχίας ἀνησυχίας περὶ τῆς τύχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, συγκεκριμένως δ' ἐν Συρακούσαις διεδόθη ὅτι ἔπεσεν αὕτη εἰς χεῖρας τῶν Ἀράβων. Τότε ὁ στρατηγὸς Σέργιος, ἐκλαβὼν ὡς καταλυθεῖσαν τὴν αὐτοκρατορίαν, ἀνηγόρευσε βασιλέα τὸν *Βασίλειον*, μετονομάσας αὐτὸν *Τιβέριον*, διώρισεν ἰδίας ἀρχάς, συνεκρότησε βουλὴν κ. λ.

Ὁ βασιλεὺς Λέων πληροφορηθεὶς ταῦτα ἀπέστειλε πάραυτα εἰς Σικελίαν τὸν χαρτουλάριον αὐτοῦ Παῦλον δοὺς αὐτῷ «κελεύσεις πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῶν δυτικῶν μερῶν καὶ σάκρα πρὸς τὸν λαόν». Ἐπιβὰς οὗτος «ἐξελαστικοῦ δρόμωνος» ἐξῆλθε νύκτωρ τοῦ λιμένος καὶ διαλαθὼν τὴν προσοχὴν τοῦ ἀραβικοῦ στόλου ἔπλευσεν εἰς Σικελίαν, ἔνθα τάχιστα ἀφιχθεὶς ἀπεβιβάσθη ἐξαίφνης μετὰ τῶν ὀπαδῶν του εἰς Συρακούσας καὶ συγκαλέσας τὸν λαὸν ἀνεκοίνωσεν ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις ἀνθίστατο νικηφόρως κατὰ τῶν Ἀράβων κ. λ.

Ὁ λαός, καταληφθεὶς ὑπὸ ἀκρατήτου ἐνθουσιασμοῦ ἐκ τῶν εἰδήσεων τούτων, ἀνευφήμησε τὸν Λέοντα καὶ συλλαβὼν τόν τε Βασίλειον-Τιβέριον καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ διορισθέντας ἄρχοντας, παρέδωσεν αὐτοὺς δεσμίους εἰς τὸν Παῦλον, ὅστις τὸν μὲν Βασίλειον καὶ τὸν στρατηγὸν αὐτοῦ ἀπεκεφάλισε καὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν «τῷ βασιλεῖ διὰ τῶν σπαθαρίων αὐτοῦ ἀπέστειλε, τοὺς δὲ λοιποὺς τύψας καὶ κουρεύσας, τινὰς δὲ καὶ ρινοκοπήσας, ἐξώρισεν». Ὁ Σέργιος κατώρθωσε νὰ ἀποδράσῃ καταφυγὼν «εἰς τοὺς πλησιάζοντας τῇ Καλαβρίᾳ Λογγιβάρδους» καὶ μετά τινα χρόνον ἐπανῆλθε λαβὼν «λόγον ἀπαθείας» παρὰ τοῦ βασιλέως. Ν. ΚΛΣ

— **Βασίλειος** ***Τζικανδύλης***. Στρατηγὸς Βυζαντινός, διαπρέψας εἰς πλείστας ἐκστρατείας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰωάννου Κομνηνοῦ (1118—1143) καὶ Μανουὴλ Κομνηνοῦ (1143—1180). Ὁ σύγχρονος ἱστορικὸς Ἰωάννης Κίνναμος ἀναφέρει αὐτὸν ὡς ἄνδρα «πολλοῖς εἰς τὰ πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον ἀγῶσι καὶ μάχαις κατὰ βαρβάρων ἐνευδοκιμηκότα».

Ὅταν οἱ Ἀλαμανοὶ (Γερμανοὶ) Σταυροφόροι τῆς Β' Σταυροφορίας (1147—1149) ἔφθασαν, ὑπὸ τὸν αὐτοκράτορα αὐτῶν Κορράδον Γ', διὰ ξηρᾶς πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ βλέπων αὐτοὺς συνεχίζοντας τὰς διαρπαγὰς καὶ τοὺς ἀνεκδιηγήτους βαρβαρισμούς των, καὶ προβλέπων ἐπίθεσιν ἐκ μέρους αὐτῶν καὶ κατ' αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐλάμβανε τὰ ἀπαιτούμενα διὰ τὴν ἄμυναν αὐτῆς μέτρα, εἰς δύο διακεκριμένους αὐτοῦ στρατηγοὺς ἀποβλέψας, ἵνα τοῖς ἐμπιστευθῇ τὴν διοίκησιν τῶν ἐν Θρᾴκῃ στρατευμάτων, τὸν Βασίλειον Τζικανδύλην καὶ τὸν Προσούχ.

Στρατοπεδεύσαντες οὗτοι εἰς θέσιν Λόγγος (περὶ τὴν σημερινὴν γραμμὴν Τζατάλτζας) ἐξέπεμπον συχνὰς ἀναγνωρίσεις πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς δυνάμεως καὶ τῶν κινήσεων τῶν Γερμανῶν Σταυροφόρων. Καὶ οἱ πεπειραμένοι ἐκεῖνοι στρατηγοὶ δὲν ἐβράδυναν νὰ ἀναφέρωσιν εἰς τὸν βασιλέα των, ὅτι οἱ Γερμανοὶ ἦσαν μὲν πολυάριθμοι, εὔσωμοι καὶ ἄριστα ὡπλισμένοι, ἀλλὰ τὸ ἱππικὸν αὐτῶν ἦτο βραδυκίνητον καὶ κυρίως ὅτι ἐπεκράτει παρ' αὐτοῖς χαρακτηριστικὴ ἀταξία, ἐν συμπεράσματι δὲ ἔκρινον αὐτοὺς «εὐχειρώτους» τοῖς Βυζαντινοῖς τοῖς «σὺν ἐπιστήμῃ συμπλεκομένοις».

Ἡ σθεναρὰ στάσις τοῦ βασιλέως Μανουὴλ καὶ τὰ ἐπισυμβάντα τοῖς Γερμανοῖς ἀτυχήματα, ἕνεκα τῶν πλημμυρῶν τῆς λίμνης τῶν Μετρῶν (Τζεκμετζὲ) καὶ τῶν παρρεόντων ποταμίων, ἐξηνάγκασαν τὸν Κορράδον νὰ διαπεραιωθῇ εἰς Μ. Ἀσίαν καὶ οὕτως ὁ Βασίλειος Τζικανδύλης δὲν εὗρεν εὐκαιρίαν νέας στρατιωτικῆς δράσεως. Ἔκτοτε δὲν ἀναφέρεται πλέον. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

—**Βασίλειος** ***(Τουφεκτσήμπασης)***. Ἕλλην ὁπλοποιὸς καὶ ὁπλαρχηγὸς ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς μολδαυϊκῆς αὐλῆς πρὸ τοῦ Ἀγῶνος. Μυηθεὶς εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας προσελήφθη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντου τὸν Νοέμβριον τοῦ 1820 ὡς ἑκατόνταρχος εἰς τὸ καταρτιζόμενον ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ ἡγεμόνος Σούτσου σῶμα. Ἐκεῖθεν ἠκολούθησε τὸν Ὑψηλάντην εἰς Βλαχίαν μετασχὼν τῶν ἐκεῖ μαχῶν, τὴν 18 Μαΐου δὲ ἐπέστρεψε μετὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ μολδαυϊκοῦ μετώπου. Ἐκεῖ ὅμως δὲν ἐπρόφθασε νὰ μετάσχῃ τῆς μάχης τοῦ Σκουλενίου καὶ διῆλθε τὸν Προῦθον μετὰ τὴν συντέλεσιν τῆς καταστροφῆς (*Φιλήμονος* τόμ. Β' σελ. 198, 292, 357). Τ. Χ. Κ.

— **Βασίλειος** (ὁ ***Ψευδοκωνσταντῖνος***). Τυχοδιώκτης ἐκ Μακεδονίας, ὅστις ὀνομάσας ἑαυτὸν ***Κωνσταντῖνον Δούκα*** συνεκέντρωσεν ἀριθμόν τινα ὀπαδῶν καὶ ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν βασιλέα ἐπὶ Ρωμανοῦ Α' τοῦ Λεκαπηνοῦ (920—944). Συλληφθεὶς ὑπὸ τοῦ τουρμάρχου Ἐλεφαντίνου τοῦ θέματος Ὀψικίου, ὡδηγήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐτιμωρήθη δι' ἀποκοπῆς τῆς μιᾶς αὐτοῦ χειρός. Δραπετεύσας ὅμως καὶ ἐλθὼν καὶ πάλιν εἰς Ὀψίκιον (διοικητικὴ περιφέρεια Προύσης-Κοτυαίου) «καὶ χεῖρα χαλκῆν ἀντὶ τῆς κοπείσης προσαρμοσάμενος καὶ σπάθην ὑπερμεγέθη κατασκευάσας διήρχετο πλανῶν αὖθις τῶν ἀγυρτευόντων πολλούς». Ἐγείρας οὕτω σοβαρὰν ἀνταρσίαν κατέλαβε τὸ φρούριον *Πλατεῖα Πέτρα* καὶ διήρπαζε τὰ περίχωρα. Συλληφθεὶς ἐν τέλει μετὰ τῶν ὀπαδῶν του ὡδηγήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ κατεδικάσθη εἰς τὸν διὰ πυρὸς θάνατον. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βασίλειος-Μπλαζέννοϊ (ἤτοι *Βασίλειος ὁ Μακάριος*). Ἐκκλησία ἐγερθεῖσα ἐν Μόσχᾳ τῷ 1544 ἐπὶ βασιλείας τοῦ τσάρου Ἰωάννου τοῦ Τρομεροῦ ὑπὸ Ρώσου καλλιτέχνου, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα παραμένει ἄγνωστον. Εὑρίσκεται αὕτη ἐπὶ τῆς Ἐρυθρᾶς πλατείας τῆς πόλεως καὶ εἶναι ἡ μᾶλλον ἰδιόρρυθμος οἰκοδομή, ἣν δύναται νὰ παρουσιάσῃ ἡ χριστιανικὴ ἀρχιτεκτονικὴ εἰς τὸν κόσμον. Ὡς γνωστὸν ἡ ἀρχιτεκτονική, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ τέχναι, εἰσήχθησαν ἐν Ρωσίᾳ ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου, ἀλλ' ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰωάννου Βασίλειεβιτς Γ' μετεκλήθησαν ἀρχιτέκτονες ἐξ Ἰταλίας ὑπὸ τῆς συζύγου αὐτοῦ Σοφίας, θυγατρὸς τοῦ δεσπότου τῆς Πελοποννήσου Θωμᾶ Παλαιολόγου, οἵτινες ἵδρυσαν πλείστους ναούς, ἀνάκτορα καὶ ἄλλας δημοσίας οἰκοδομὰς ρυθμοῦ ἡμιβυζαντινοῦ καὶ ἡμιλομβαρδιανοῦ, ἔκτοτε δὲ ἐκτίσθησαν πολυάριθμα ἱδρύματα φέροντα τὸν ρυθμὸν τῆς Ἀναγεννήσεως.

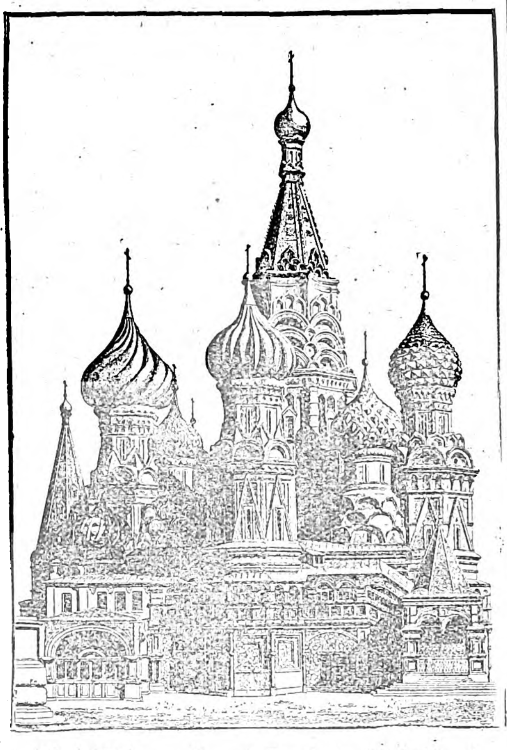

Ὁ ἐν Μόσχᾳ ναὸς τοῦ Βασιλείου Μπλαζέννοϊ.

Ἀλλ' ἐπὶ Ἰβὰν τοῦ Τρομεροῦ (1536—1582), παρετηρήθη ζωηρὰ ἀντίδρασις κατὰ τοῦ ρυθμοῦ τούτου καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ Βασιλείου Μπλαζέννοϊ ὡς ἡ εὐγλωττοτέρα ἐκδήλωσις αὐτῆς, ἀποτελεῖ ἀρχιτεκτονικὸν ἔργον, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχον οὔτε πρὸς τὴν κλασσικήν, οὔτε πρὸς τὴν βυζαντινήν, οὔτε πρὸς τὴν γοτθικὴν καὶ νεοκλασσικὴν τῆς Ἀναγεννήσεως ἀρχιτεκτονικήν. Ἡ ὅλως ἰδιόρρυθμος ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ φαίνεται προερχομένη ἐκ τῆς Ἀσίας, ἰδιαιτέρως ἐκ τῆς Κίνας, οὕτω πως δὲ διακρίνεται ὅτι ἡ ἀσιατικὴ τέχνη ἐπανέκτησε τὴν ὑπεροχήν της ἐν τῷ ναῷ τούτῳ, ἐκδηλουμένην διὰ τῆς ὑπερβολικῆς κατεργασίας τῶν προεξοχῶν καὶ τῶν βάσεων τῶν θόλων, τῶν πολυχρώμων κεράμων, τῶν ὀκταγώνων ὀρόφων ὑψουμένων ἐπὶ πυραμίδων, τῶν χαμηλῶν κωδωνοστασίων καὶ τῶν πυργίσκων τῶν καταληγόντων εἰς στεφάνους.

«Ὁ καλλιτέχνης ὅστις συνέλαβε τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ταύτην ἀσυμμετρίαν, λέγει ὁ Βίκτωρ Τισσό, ἐχάραξε τὸ σχέδιόν του ὡς νὰ εὑρίσκετο ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἰνδικῆς χασισοποσίας. Οὕτω δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἡ ὕπαρξις τῆς κολοσσιαίας ταύτης παγόδας εἰς τὴν κατ' ἐξοχὴν θρησκευτικὴν πρωτεύουσαν τῆς ἁγίας Ρωσίας, ἀντὶ νὰ κατοπτρίζεται ἐπὶ τῶν ὑδάτων τοῦ Γάγγου». Τῷ ὄντι ἂν ἔλειπον οἱ ἐπὶ τῶν ἑπτὰ θόλων του σταυροί, οὐδεὶς θὰ ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἡ οἰκοδομὴ αὕτη εἶναι ναὸς τῆς τρισυποστάτου θεότητος. Τὸ μεῖγμα τοῦτο τῶν βραχυστρογγύλων κωδωνοστασίων ἐξογκουμένων εἰς ἡμιθόλια, ἔχοντα πολυχρώμους στεφάνους ἀπαστράπτοντας ὡς νὰ ἐγένοντο ἐκ κογχυλῶν, παρέχουν εἰς τὸν μακρόθεν θεώμενον τὴν ἐντύπωσιν γιγαντιαίας τινὸς χιμαίρας μυθικῶν χωρῶν. Ἐξωτερικὴ κλῖμαξ σκεπομένη ὑπὸ στέγης ἐκ σφυρηλάτου σιδήρου πρασίνου χρώματος καταλήγει εἰς μικρὰν μαρμαρίνην στοὰν μὲ τόξα γεγλυμένα. Τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ ναοῦ εἶναι ἀληθῶς χαριέστατον καὶ κομψότατον.

Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Βασιλείου Μπλαζέννοϊ δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἰδιόρρυθμον. Ἀποτελεῖ μίαν περίεργον, πολύπλοκον συνέχειαν διακοπτομένων σκοτεινῶν διαδρόμων, στοῶν ὁμοιαζουσῶν πρὸς ἑλιγμοὺς λαβυρίνθου, παρεκκλησίων χανομένων εἰς τὸ σκιόφως καὶ μικρῶν μυστηριωδῶν εὐκτηρίων μὲ εἰκόνας τῆς Θεοτόκου καταφόρτους ἐκ πολυτίμων λίθων καὶ θαυμασίων κηροστασίων φωτιζόντων δι' ἀμυδροῦ φωτὸς τὰς εἰκόνας ἁγίων, οἵτινες παρίστανται ὡς φαντάσματα ἐν μέσῳ χρυσοῦ φατνώματος.

Ὁ Βασίλειος Μπλαζέννοϊ ἐσχημάτισε σχολήν, μετὰ τὸ β' ἥμισυ δὲ τοῦ δεκάτου ἕκτου καὶ ὁλόκληρον τὸν δέκατον ἕβδομον αἰῶνα φαίνεται ἡ ἐπίδρασις αὐτοῦ. Εἰς τὰς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας Θεοτόκου, τοῦ Πουτίνσκι, εἰς τὸ παρεκκλήσιον τῆς Παναγίας τῶν Ἰβήρων, εἰς τοὺς ναοὺς τοῦ Ὀστακίνο, τοῦ Κραμομπινάχ, τοῦ Μεντορόβι καταφαίνεται ὅτι οἱ Ρῶσοι ἀρχιτέκτονες ἔλαβον τὰ τυπικὰ στοιχεῖα τοῦ Βασιλείου Μπλαζέννοϊ διά τε τὴν οἰκοδομὴν καὶ τὴν διακόσμησιν αὐτῶν. Οὕτως ἐπὶ ἑκατὸν πεντήκοντα ἔτη ὁ ναὸς οὗτος ἐχρησίμευσεν ὡς πρότυπον τῆς ἐθνικῆς τῶν Ρώσων ἀρχιτεκτονικῆς. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Βασιλείου, *Ἀθανάσιος*. Ἕλλην διαμένων τῷ 1821 ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ διασωθεὶς ἐκ τῶν σφαγῶν εἰς Ὀδησσὸν ἐπὶ τοῦ ὑπὸ αὐστριακὴν σημαίαν πλοίου τοῦ Ἀντωνίου Νίκολιχ (*Φιλήμονος* Β' σελ. 304). Τ. Χ. Κ.

— **Βασιλείου, *Ἀλέξανδρος*** καὶ ***Μιχαήλ***. Ἀδελφοὶ ἐξ Ἀργυροκάστρου τῆς Ἠπείρου, πλούσιοι ἔμποροι, ἐγκατεστημένοι, ὁ μὲν ἐν Τεργέστῃ, ὁ δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ὁ *Ἀλέξανδρος* γεννηθεὶς τῷ 1740 ἦτο ἐνθουσιώδης φίλος τῆς προόδου τῶν γραμμάτων καὶ ἔνθερμος ὑποστηρικτὴς τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος τοῦ Κοραῆ. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη διετέλεσε γενικὸς πρόξενος τῆς Πύλης ἐν Τεργέστῃ, ὁ δὲ *Μιχαὴλ* ἀντιπρόσωπος τοῦ «Λογίου Ἑρμοῦ» ἐν Κωνσταντινουπόλει. Κατὰ τὸ 1811 διεξήχθη σφοδρὸς πόλεμος μεταξὺ τῶν λογίων τοῦ Γένους, τοῦ μὲν Νεοφύτου Δούκα ὑποστηρίζοντος τὴν χρῆσιν τῆς ἀρχαίας γλώσσης, τοῦ δὲ Κοραῆ τὴν μέσην ὁδόν, διὰ βαθμιαίου καθαρισμοῦ. Ὁ Ἀλέξανδρος ὑπερμαχῶν τοῦ Κοραῆ ἀποκαλεῖ τὸν Δούκαν μακαρονιστήν. Λόγιοι ἐν τῷ «Λογίῳ Ἑρμῇ» ἐπαινοῦσι «τὸν εὐγενῆ του ζῆλον ὑπὲρ τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἔθνους» (σελ. 321,336). Κατὰ τὸ 1816 ὁ Μιχαὴλ Βασιλείου καὶ τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει «σύστημα τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων» ἐξέδωκεν ἑπτάτομον «ἐμπορικὴν ἐγκυκλοπαιδείαν», συγγράψαντος αὐτὴν τοῦ Νικολάου Παπαδοπούλου. Τὰ μέλη τοῦ συλλόγου ἀπεφάσισαν νὰ διαθέσουν τὰ κέρδη τῆς ἐκδόσεως, εἰσπραττόμενα ἀπὸ τὴν ἐξ ἐμπόρων ἐφορείαν, πρὸς ἔκδοσιν κοινωφελῶν βιβλίων. Τοιαῦτα ἐξεδόθησαν ἱκανὰ πρὸς μεγάλην χαρὰν τοῦ Κοραῆ καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Βασιλείου, ὅστις συνεχάρη τοὺς ἐμπόρους καὶ ἐβοήθησεν ὑλικῶς τὴν μουσικὴν σχολὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως («Λόγιος Ἑρμῆς» 1816 σελ. 301, 307 καὶ 385). Διὰ τὸν χαρακτῆρά του καὶ τὴν πολυμάθειάν του εἵλκυσε τὴν ἀγάπην τοῦ πανελληνίου, ὅταν δὲ ἀρχομένου τοῦ 1818 ἀπέθανεν, αἱ ξέναι ἐφημερίδες ἔγραψαν ὁλοκλήρους στήλας διὰ τὴν δρᾶσίν του. Ἡ κηδεία του ἐγένετο μεγαλοπρεπὴς παραστάντων ὅλων τῶν ξένων προξένων τῆς Τεργέστης, ὁ δὲ Κ. Ἀσώσιος ἔγραψεν ἐπιτύμβιον καὶ ἐξεφώνησε λόγον ἐπικήδειον, ἐνισχυτικὸν τῶν διαθέσεων τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορικοῦ κόσμου πρὸς ἐθνεγερσίαν, κηρύττων τὰ ἀθάνατα: «Ἄνδρες, ὅσοι ἀσχολεῖσθε εἰς τὸ ἐπικερδὲς ἐμπόριον μὴ φειδωλευθῆτε οὐδὲ δαπάνην οὐδὲ κόπους ἵνα ἀποκτήσητε, ἐκπλατύνητε, διαδώσητε εἰς τοὺς ὁμογενεῖς τὴν παιδείαν ὡς ὁ τελειώσας Ἀλέξανδρος Βασιλείου» («Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Τηλέγραφος» σελ. 43). Μετὰ τῶν Ζωσιμαδῶν καὶ Καπλανῶν οἱ ἀδελφοὶ Βασιλείου ἀπετέλεσαν ἔξοχα πρότυπα ἐμπόρων, ἐχόντων ὡς ἴνδαλμα τὴν ἐθνικὴν ἀναγέννησιν διὰ τῆς πνευματικῆς ἀναπλάσεως. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

— **Βασιλείου, *Ἀντώνιος***. Ναυτικὸς ἐκ Κάσου ἔχων ἰδιόκτητον βρίκιον, ὅπερ ἰδίαις δαπάναις ἐξώπλισε, μετέσχε δὲ δι' αὐτοῦ τοῦ Ἀγῶνος ἐν Κρήτῃ σώσας ἐκ Κυδωνιῶν καὶ ἄλλων παραλίων πόλεων ἑκατοντάδας γυναικοπαίδων διωκομένων ὑπὸ τῶν ἐξαγριωθέντων Τούρκων. Ἐξακολουθῶν εἶτα νὰ μάχεται μέχρι τοῦ 1825 μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, εἰς διαφόρους ναυμαχίας καὶ ἀποκλεισμούς, κατέληξε πολιτικός, καταταχθεὶς ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς εἰς τοὺς γ' τάξεως τοιούτους. Τ. Χ. Κ.

— **Βασιλείου, *Ἀργύριος***. Ὁπλαρχηγὸς γνωστὸς εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τῶν ἐκδουλεύσεων καὶ καταταχθεὶς ὑπ' αὐτῆς ἄνευ αἰτήσεως εἰς τοὺς ἀξιωματικούς. Τ. Χ. Κ.

— **Βασιλείου, *Βασίλειος*** ἢ ***Χατζάρας***. Ἐκ τῶν προκρίτων τῆς ἐπαρχίας Σαλώνων μετέσχε τοῦ Ἀγῶνος στρατιωτικῶς καὶ πολιτικῶς, καταβαλὼν καὶ ἐξ ἰδίων εἰς χρῆμα καὶ εἰς εἴδη, ἤτοι σῖτον, αἰγοπρόβατα, γελάδια, ἐνισχύων οὕτω τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα εἰς τὰς μάχας Ἀμπλιανῆς, Γραβιᾶς κλ. καὶ τασσόμενος συνήθως ὑπὸ τὸν Πανουργιᾶν. Τὰς θυσίας του ἀναγνωρίζει καὶ ἡ ἐπιτροπὴ τῶν πολεμικῶν τοῦ 1825, ἃς τὰ τέκνα του ἀνεβίβαζον εἰς 40 χιλ. γρόσια. Τῷ 1830 ἦτο

Digitized by Google

δημογέρων Ἀμφίσσης, ἀπέμεινε δὲ μετὰ τὸν Ἀγῶνα πτωχός. τ. χ. κ.

— **Βασιλείου**, *Γεώργιος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Μεσολογγίου, λαβὼν μέρος εἰς τοὺς ἀγῶνας κατὰ τὰς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου καὶ τραυματισθεὶς ὡς πυροβολητὴς εἰς τὸ κανονοστάσιον τοῦ Ρήγα. χ. γ. ε.

— **Βασιλείου**, *Διονύσιος*. Πολιτικὸς ἐκ Μικρομάνης, ὑπηρετήσας κατὰ τὸν Ἀγῶνα καὶ ὕστερον γερουσιαστὴς καὶ βουλευτὴς (*Φωτάκου* βίοι, σελ. 111). τ. χ. κ.

— **Βασιλείου**, *Ἰωάννης*. Πολιτικὸς ἐκ Μήλου καταταχθεὶς ὡς τοιοῦτος ὑπὸ τοῦ Γ' τμήματος τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐκδουλεύσεων, μετασχὼν ὡς πληρεξούσιος εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν τοῦ 1826, κατὰ τοὺς πίνακας τοῦ Μάμουκα. τ. χ. κ.

— **Βασιλείου**, *Ἰωάννης Γ.* Ναυτικὸς ἐκ Ψαρῶν μετασχὼν εἰς πολλὰς ναυμαχίας καὶ διαπρέψας εἰς τὴν πυρπόλησιν τῆς Τενέδου, τὴν ἐνεργηθεῖσαν τῇ 28 Ὀκτωβρίου 1822 ὑπὸ τοῦ Κ. Κανάρη. τ. χ. κ.

— **Βασιλείου**, *Κωνσταντῖνος*. Καθηγητὴς τῆς πολιτικῆς δικονομίας τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ πανεπιστημίου. Ἐγεννήθη τῷ 1876 ἐν Καλάμαις. Τὴν ἐγκύκλιον σπουδήν του διήνυσε πρῶτον μὲν ἐν Ναυπλίῳ, εἶτα δὲ ἐν Λαρίσῃ. Ἐν νεαρωτάτῃ ἡλικίᾳ ἐνεγράφη ὡς φοιτητὴς τοῦ δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, οὗ καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1893. Ἓν ἔτος βραδύτερον ὁ Βασιλείου ἔλαβε τὴν ἄδειαν τοῦ δικηγορεῖν, ἐδικηγόρησε δὲ μέχρι τοῦ 1895, ὅτε πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του ἀπῆλθεν εἰς Γερμανίαν καὶ Γαλλίαν, ἐγκύψας εἰδικῶς εἰς τὸ δικονομικὸν δίκαιον. Τῷ 1903 ὑπέβαλεν εἰς τὴν κρίσιν τῆς Νομικῆς σχολῆς ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ τὴν «περὶ ἐνδίκου μέσου τῆς ἀναιρέσεως» πραγματείαν του, τῷ δὲ 1911 διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ δικονομικοῦ δικαίου τοῦ Πανεπιστημίου, διδάξας τήν τε πολιτικὴν καὶ ποινικὴν δικονομίαν. Ἀλλὰ καὶ τῇ πολιτείᾳ παρέσχε τὰς ὑπηρεσίας του ὁ Κωνσταντῖνος Βασιλείου ἐκλεγεὶς κατ' ἐπανάληψιν μέλος τῆς ἐπιτροπῆς πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Νοεμβρίου 1916 παθόντων, ὡς καὶ μέλος τῆς διεθνοῦς ἐπιτροπῆς ἀποζημιώσεως τῶν ἐκ βουλγαρικῶν ἐνεργειῶν ζημιωθέντων. Ἀπελθὼν ὅμως εἰς Καβάλλαν πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς κυβερνητικῆς ταύτης ἐντολῆς προσεβλήθη ὑπὸ τοῦ ἐπιπολάζοντος ἐκεῖ ἐξανθηματικοῦ τύφου καὶ ἀπεβίωσεν ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ βίου του τὴν 10 Φεβρουαρίου 1918.

Ὁ Βασιλείου συνέγραψε πλείστας διατριβάς, ἃς δημοσίευσεν εἰς ἑλληνικὰ καὶ ἀλλοδαπὰ περιοδικά, καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει «Περὶ ἀνατροπῆς τῶν δικῶν». ι. κ. π.

— **Βασιλείου**, *Μιχαήλ*· βλ. Βασιλείου *Ἀλέξανδρος*.

— **Βασιλείου**, *Μιχάλης*. Ὁπλαρχηγὸς ἐξ ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἀναγεγραμμένος εἰς τὸν πίνακα τῶν ἀξιωματικῶν τῶν δρασάντων ἐξ ἀρχῆς τοῦ Ἀγῶνος μέχρι τοῦ 1832. τ. χ. κ.

— **Βασιλείου**, *Σταῦρος*. Ὁπλαρχηγὸς τοῦ Ἀγῶνος προαχθεὶς ταχέως εἰς χιλίαρχον καὶ ὡς τοιοῦτος λαβὼν μέρος εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν τοῦ 1823 ὡς πληρεξούσιος τῶν στρατιωτικῶν τῆς Ἑλλάδος. τ. χ. κ.

— **Βασιλείου**, *Φίλιππος*. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1874 ἔνθα καὶ διήκουσε τὰ ἐγκύκλια καὶ πανεπιστημιακὰ μαθήματα, ἐγγραφεὶς εἶτα εἰς τὴν Νομικὴν σχολήν. Διορισθεὶς δικαστὴς ὑπηρέτησεν ἐπὶ εἰκοσαετίαν, ἀνελθὼν μέχρι τῆς θέσεως ἀρεοπαγίτου. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1922 ἐγένετο ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης, μεθ' ὃ διωρίσθη εἰσαγγελεὺς τοῦ Ἀρείου Πάγου, θέσις ἣν δὲν ἀπεδέχθη. μ. γ. δ.

— **Βασιλείου** (*Χασιῶται*). Τριὰς ἀδελφῶν ἐκ τοῦ χωρίου Χασιὰ τῆς Ἀττικῆς, πρωταγωνιστήσασα κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Ἡγέτης αὐτῶν ὁ *Μελέτης*, συναθροίσας ἀδείᾳ τοῦ Σεβόδα τοὺς συγχωριανούς του Χασιώτας καὶ ἄλλους ἐκ τῶν πέριξ, κατήρτισε σῶμα 1200 ὁπλοφόρων εἰς Μενίδι, ὁπόθεν ἐκλήθη εἰς Ἀθήνας. Κατὰ πρῶτον ἐπετέθη εἰς Κάλαμον κατὰ τῶν Εὐβοέων Τούρκων. Εἶτα ὁπλισθέντων καὶ τῶν Ἀθηναίων ὥρμησαν ὅλοι μαζῇ καὶ τὴν 25 Ἀπριλίου 1821 ἔκλεισαν τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, ἔνθα αὐτοὶ ἀπὸ τῆς 10 Ἀπριλίου εἶχον ἀναβιβάσει πολλοὺς τῶν προὐχόντων ὡς ὁμήρους. Ὁ Μελέτης ἔμεινεν εἰς τὴν πολιορκίαν μέχρις τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ Ὀμὲρ Βρυόνη, ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι διεσπορπίσθησαν. Ἐπιστρεψάντων τῶν Ἀθηναίων, συνέδραμε πάλιν προθύμως εἰς τὴν μάχην τοῦ Χαλανδρίου καὶ εἰς τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν ἐχθρῶν, παραμείνας μέχρι τῆς παραδόσεως τοῦ φρουρίου καὶ συναγωνισθεὶς εἰς ὅλας τὰς τειχομαχίας καὶ τὰς ἐφόδους. Κατὰ τοὺς φακέλλους τοῦ ἀρχείου τῶν Ἀγωνιστῶν ἐστάλη ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν γενικὴν ἐκστρατείαν τοῦ Πατρατσικιοῦ (Ὑπάτης) καὶ εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος τῷ 1822 ὑπὸ τὸν Ὀδυσσέα Ἀνδροῦτσον. Ὅταν ὁ Δράμαλης ἐπέρη τὸν Ἰσθμόν, αὐτὸς κατέλαβεν ὄπισθέν του τὰ Δερβένια μὲ πεντακοσίους, μετέβη δὲ καὶ εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Καρύστου καὶ Εὐρίπου μὲ 200 καὶ εἰς τὸ Δαδὶ μὲ 50 ἄνδρας, ἐνισχύων ὅλα τὰ στρατόπεδα καὶ δαπανῶν ἀφειδῶς ἐξ ἰδίων. Κατὰ τοὺς λογαριασμούς του θεωρηθέντας τῷ 1825 ὑπὸ τῆς δημογεροντίας Ἀθηνῶν καὶ τοῦ ἐπάρχου Μιχ. Σούτσου ἐδαπάνησεν ἄνω μὲν τῶν 14 χιλ. γροσίων εἰς Κάρυστον, Ζητοῦνι καὶ Δαδί, πέντε δὲ χιλ. εἰς τὴν α' καὶ β' πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν. Τῇ 10 Μαρτίου 1824, χιλίαρχος ὢν τῶν Ἀθηνῶν, συνηριθμήθη εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις «ἑταιρείαν τῶν φιλομούσων», εἰς τὴν τάξιν τῶν συνηγόρων, λαβὼν τὸ σχετικὸν δίπλωμα, ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τεσσάρων ἐφόρων καὶ τοῦ γραμματέως καὶ ἀποδεικνῦον ὅτι αἱ Ἀθῆναι δὲν ἔπαυσαν οὐδὲ διαρκοῦντος τοῦ ἀγῶνος τὴν πνευματικήν των δρᾶσιν. Εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ χιλιάρχου τὸν ἔταξεν ἡ κυβέρνησις τὴν 20 Αὐγούστου 1824. Ἡ οἰκία του ἐκάη ὑπὸ τοῦ Ὀμὲρ Βρυόνη. Ὅταν ἔπεσε τὸ Μεσολόγγι καὶ ὁ Κιουταχῆς ἐκήρυσσεν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ὑποταγήν, μεταξὺ τῶν ὑποταχθέντων ἦσαν καὶ οἱ Χασιῶται, ἐπειδὴ δὲ ὁ Μελέτης ἐπέκρινε τὸ μέτρον καὶ ἀνθίστατο ἀπειλῶν αὐτούς, τὸν ἐδολοφόνησαν τὸν Μάϊον τοῦ 1826 (*Τρικούπη* Δ' σελ. 44). Τὴν ἀρχηγίαν ἔκτοτε τοῦ σώματος ἀνέλαβεν ὁ ἀδελφός του *Ἀθανάσιος*, ὅστις ἐξ ἀρχῆς διηύθυνε καὶ ἴδιον σῶμα μέχρι τοῦ 1832 ἀναδειχθεὶς ὑπολοχαγός. Ὁ τρίτος δὲ ἀδελφὸς *Ἰωάννης*, μὲ ἴδιον σῶμα, ἐκινδύνευσεν εἰς Λαμίαν, Κάρυστον, Νευρόπολιν, κάτω Σάλεσι, ὅπου καὶ ἐπληγώθη. Ἀμφότεροι μετέσχον καὶ τῶν δύο πολιορκιῶν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν μαχῶν Κιρύρκων, Ἐλευσῖνος, Δαδίου, Καματεροῦ καὶ Μαραθῶνος, ἀπὸ τῆς ἀρχιστρατηγίας Καραϊσκάκη μέχρι τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ Κιουταχῆ. Ἕτερος ἀγωνιστὴς *Δῆμος Βασιλείου*, Ἀθηναῖος, πληγωθεὶς εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν τῇ 14 Ἰουλίου 1821, μετεφέρθη εἰς Αἴγιναν, ἔνθα καὶ ἀπέθανεν ἐκ τῆς πληγῆς (*Τρικούπη* Β' σ. 10). τ. χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

— **Βασιλείου**, *Χατζῆ Ἀντώνης*. Ἕλλην ἐγκατεστημένος κατὰ τὸ 1821 ἐν Βουκουρεστίῳ, διαθέσας διὰ τὸν Ἀγῶνα 700 ὀλλανδικὰ φλωρία, παραδοθέντα εἰς τὸν Νικόλαον Ὑψηλάντην. Ὑπὸ τοῦ Γ' τμήματος τῶν ἐκδουλεύσεων κατετάχθη εἰς τοὺς πολιτικοὺς ΣΤ' τάξεως. τ. χ. κ.

Βασιλειῶν *βίβλοι*· βλ. βασιλεία.

βασίλεμα (τό)· βλ. βασίλευμα.

βασιλεμὺς (Basilemus Hay) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *δερματεμυδιδῶν χελωνοειδῶν ἑρπετῶν*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. γ. κ. γ.

βασιλενίου *χρώματα [Βιομ. Χημ.]*. Εἶναι τεχνηταὶ βασικαὶ χρωστικαὶ ὕλαι. Αἱ πλεῖσται ἐξ αὐτῶν εἶναι παράγωγα τοῦ τριφαινυλομεθανίου, ὡς λ.χ. τὸ *βασιλενοκυανοῦν Β*, τινὲς δὲ ἀζωχρωστικαί, ὡς λ. χ. τὸ *βασιλενοφαιὸν Β*. Εἰς τὴν ὁμάδα αὐτὴν ἀνήκουσιν ἐπίσης τὸ βασιλενοκίτρινον,—πράσινον, —ἐρυθρόν, —μέλαν καὶ —ἰῶδες. Εἶναι εὐθηνὰ χρώματα χρησιμοποιούμενα διὰ τὸν διὰ ταννίνης κατεργασθέντα βάμβακα, τὸν χάρτην, τὴν ἰούτην καὶ τὰ δέρματα. σ. γ.

Βασιλένκο, *Σέργιος-Νικηφόροβιτς*. Ρῶσος μουσικοσυνθέτης γεννηθεὶς ἐν Μόσχᾳ τῷ 1872. Θεωρεῖται ὡς εἷς ἐκ τῶν ἀντιπροσωπευτικωτέρων ὀπαδῶν τῆς τέχνης τοῦ Τανέϊεφ, οὗτινος ἐχρημάτισε μαθητής. Ἐκ τῶν ἔργων του ἰδιαιτέραν θέσιν κατέχει ἡ καντάτα: «Ὁ θρῦλος τῆς κοιμισμένης πόλεως τοῦ Κίτεζ» (1903), ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν τὸ «Ἐπικὸν ποίημα», «Εἰς τὸν ἥλιον» σουΐτα δι' ὀρχήστραν, κοντσέρτο διὰ βιολίον καὶ ὀρχήστραν, μουσικὴ διὰ τὸ «Ὄνειρον θερινῆς νυκτὸς» τοῦ Σαίξπηρ, πολλαὶ μελῳδίαι, χορῳδίαι κ.λ.π. γ. σ.

βασιλεοπάτωρ (ὁ). Τίτλος βυζαντινὸς ἀπονεμηθεὶς τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ βασιλέως Λέοντος ΣΤ' τοῦ Σοφοῦ (886—912) εἰς τὸν πενθερὸν αὐτοῦ Στυλιανὸν Ζαούτζαν, πατέρα τῆς δευτέρας συζύγου του Ζωῆς. Δευτέραν καὶ τελευταίαν φορὰν ὁ τίτλος οὗτος ἀπενεμήθη τῷ 919 ὑπὸ τοῦ νεαροῦ βασιλέως Κωνσταντίνου Ζ' τοῦ Πορφυρογεννήτου (912—959) εἰς τὸν δαφνοστεφῆ ναύαρχον Ρωμανὸν τὸν Λεκαπηνόν, τὸν κατόπιν βασιλεύσαντα (920—944). Ἔκτοτε οὐδενὶ ἀπενεμήθη πλέον ὁ τίτλος οὗτος. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βασιλεόπολις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις βυζαντινὴ ἐν Σικελίᾳ. Ἐκτίσθη καὶ ὠνομάσθη οὕτω πρὸς τιμὴν τοῦ βασιλέως Βασιλείου Α' τοῦ Μακεδόνος (867—889) μετὰ τὴν ἐν Σικελίᾳ κατατρόπωσιν τῶν Ἀράβων (περὶ τὸ 883) ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Νάσαρ καὶ τῶν στρατηγῶν Προκοπίου, Λέοντος Ἀποστίπτη, Εὐπραξίου κ. λ. Ἔκειτο, κατά τινας, ἔνθα ἡ νῦν κώμη Πολίτσι. Ν. ΚΛΣ

βασιλὲς (ὁ)· ἰδιωματ., ἀντὶ βασιλεὺς (βλ. λ.).

βασίλευμα (τό)· κοιν. *βασίλεμα* καὶ πληθ. *βασιλέματα* (ἐπὶ τῶν ἄστρων καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἡλίου), ἡ δύσις: «βασιλέματα τοῦ ἥλιου θά'ρθω»· || καὶ μεταφ. «ἡ ζωή του εἶναι ς' τὸ βασίλεμα», εἰς τὸ τέλος της.

βασιλεύουσα (ἡ)· μετοχὴ ὡς οὐσιαστικὸν κατὰ παράλειψιν τοῦ *πόλις*: «βασιλεύουσα πόλις», προσηγορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα εἴτε ὡς ἕδρας τοῦ βασιλέως εἴτε ὡς καλλίστης καὶ ἐνδοξοτάτης· ἡ προσηγορία αὕτη ἐξακολουθεῖ ἀποδιδομένη μέχρι σήμερον. β. φ.

βασιλεὺς (ὁ), θηλ. *βασίλισσα*, δημοτ., *βασιλιᾶς*, ἰδιωμ., *βασιλές*· ὁ ἀνώτατος ἄρχων τῆς ἐπικρατείας· ἡ ἡγεμὼν τοῦ ἔθνους· παρ' Ἀριστοτέλει ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸ *τύραννος*: «βασιλεὺς τὸ τῶν ἀρχομένων συμφέρον σκοπεῖ.... τύραννος τὸ ἑαυτῷ συμφέρον...»· || μεταφ. καλοῦνται *βασιλεῖς* οἱ νόμοι παρὰ Πλάτωνι καὶ Ἀριστοτέλει: «οἱ τῶν πόλεων βασιλεῖς νόμοι»· || ὁ δεύτερος κατὰ σειρὰν ἄρχων τῶν ἐν Ἀθήναις ἐννέα ἀρχόντων («ἄρχων βασιλεύς»)· || ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, προσηγορία τοῦ θεοῦ ὡς κυβερνῶντος τὸ σύμπαν («βασιλεὺς τῶν αἰώνων» κλπ.) καὶ τοῦ Ἰησοῦ («βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων»)· || κατ' ἐπέκτασιν *βασιλεὺς* προσαγορεύεται πᾶν τὸ διαπρέπον εἰς τὸ εἶδός του: «ὁ βασιλεὺς τῶν μετάλλων εἶναι ὁ χρυσός», «ὁ βασιλιᾶς τῶν σταφυλιῶν εἶναι ὁ ροδίτης»· ἡ χρῆσις αὕτη ἤδη παρ' ἀρχαίοις: «οἰωνῶν βασιλέα», δηλ. πτηνῶν βασιλέα, καλεῖ ὁ Αἰσχύλος τὸν ἀετὸν (Ἀγαμ. 115)· || κατὰ μετάφρασιν ἐκ τῶν ἀλλοεθνῶν: «ὁ βασιλεὺς τῶν πετρελαίων, —τῶν σιδηροδρόμων, —τοῦ σίτου κ.τ.τ.», ἰσχυρὸς ἔν τινι κλάδῳ ἐμπορικῶν ἢ βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων· ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν ταύτην πβλ. τὸ παρὰ μεταγν. ὅτι ὁ Ἡρώδης ὁ Ἀττικὸς ἐλέγετο *βασιλεὺς τῶν λόγων*· || «βασιλεὺς βασιλέων», τίτλος τῶν Ἀσιανῶν βασιλέων· || «μέγας βασιλεὺς» ἢ «ὁ ἄνω βασιλεὺς» ἢ ἁπλῶς «βασιλεὺς» ἐλέγετο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν· || φρ. «σὰ βασιλιᾶς» πρὸς δήλωσιν τοῦ ἐξόχου, τοῦ τελείου, τοῦ πλουσίου, τῆς εὐδαιμονίας: «περνῶ, ζῶ, κάθομαι σὰ βασιλιᾶς»· || παροιμ. «ἦρθα βασιλιᾶς καὶ φεύγω γύφτος», περὶ ἀνθρώπου μεταπεσόντος ἀπὸ εὐτυχίας εἰς δυστυχίαν. —Τὸ θηλ. *βασίλισσα*, ἡ γυνὴ ἡ ἀσκοῦσα βασιλικὴν ἐξουσίαν ἢ ἡ σύζυγος τοῦ βασιλέως· μεταφ. ἡ γυνὴ ἡ ὑπερέχουσα κατὰ τὸ κάλλος ἢ ἄλλας χάριτας: «ἡ βασίλισσα τῆς εὐμορφιᾶς», «ἡ βασίλισσα τοῦ χοροῦ»· || ἡ μόνη γόνιμος μέλισσα ἑκάστης κυψέλης· || εἰς τὸ παίγνιον τοῦ ζατρικίου ὀνομάζονται *βασιλεὺς* καὶ *βασίλισσα* οἱ δύο κυριώτεροι πεσσοί. [Βλ. καὶ **βασιλίς**.] β. φ.

—[ΙΣΤΟΡ.] *Βασιλεὺς* ἐλέγετο ὁ ἀνώτατος εἰς πάσας, ἐν ἀρχῇ, τὰς πολιτείας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἄρχων, διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως του ὁποίου ὡς κοινοῦ ἡγεμόνος ὑπὸ τῶν στερουμένων καθ' ἑαυτὰς ἑνότητος κοινωνικῶν τάξεων συναπετελεῖτο κοινωνία. Ἡ ἰσχύς του θεόσδοτος, ὡς ἐπιστεύετο, οὖσα, συνεκρότει τὸν λαὸν εἰς πολιτείαν. Ἦτο ὁ στρατηλάτης (τοῦτο ἐσήμαινε κατὰ τὸν G. Curtius ἡ λέξις βασιλεύς) καὶ ὁ δικαστὴς (κατὰ τὸν Berg, βασιλεὺς ἦτο ὁ ἐπὶ ἕδρας (βάσεως) καθήμενος δικαστής) τοῦ λαοῦ του.

Ὁ βασιλεὺς κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους. Ἐκ τῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ποιηταῖς διασωθεισῶν μυθικῶν παραδόσεων περὶ τῶν ἀρχαιοτάτων εἰς τὰς διαφόρους ἑλληνικὰς χώρας βασιλέων καὶ τῆς ἀναγραφῆς τῶν ἔργων αὐτῶν, ἰδίως παρ' Ὁμήρῳ καὶ Ἡσιόδῳ, προκύπτει ὅτι οἱ παρὰ τοῦ Διὸς κληρονομικὸν τὸ σκῆπτρον καὶ τὴν βασιλείαν, ὡς ἐλέγετο, λαβόντες βασιλεῖς καὶ διὰ τοῦτο καὶ *διοτρεφεῖς* καὶ *διογενεῖς* καλούμενοι (τινὲς καὶ ἐλέγοντο υἱοὶ αὐτοῦ τοῦ Διός, ὡς ὁ τῆς Ἀρκαδίας βασιλεὺς Πελασγός, ὁ τῆς Αἰγίνης Αἰακός, οἱ τῆς Κρήτης Μίνως, Ραδάμανθυς) ἦσαν οἱ στρατηγοὶ ἐν πολέμῳ καὶ δικασταὶ ἐν εἰρήνῃ τῶν ὑπηκόων των, τοὺς ὁποίους προεφύλασσον ἀπὸ τῆς ἐσωτερικῆς διαλύσεως διὰ τῆς ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης καὶ ἀπὸ τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν διὰ τῆς ἰσχύος των. Ἦσαν πρὸς τούτοις οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ των ἀπέναντι τῶν θεῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους, φρουροῦντας τὴν πολιτείαν, ἐτέλουν θυσίας ὑπὲρ τῶν ὑπηκόων των. Οὕτως ἐν εἰρήνῃ τὰ μὲν ἱερατικὰ ἔργα του περιέβαλλον τὸν βασιλέα δι' ἱερότητος, ἦτο ὁ ἰσόθεος ἀνήρ, τὰ δὲ δικαστικὰ διὰ σεβασμοῦ καὶ κύρους (πολυθρύλητοι εἶχον ἀποβῆ διὰ τὰς δικαίας κρίσεις των ὁ Αἰακός, ὁ Μίνως καὶ ὁ Ραδάμανθυς, οἱ καὶ κριταὶ τοῦ Ἅδου γενόμενοι), ἰσχὺν ὅμως καὶ πλοῦτον ἔδιδεν εἰς τὸν βασιλέα ἡ ἐν πολέμῳ στρατηγία, ὅτε μάλιστα ἡ πολεμικὴ ἐπιχείρησίς του εὐωδοῦτο. Ὁ πλοῦτος τοῦ βασιλέως τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων προήρχετο ἐν καιρῷ μὲν πολέμου ἀπὸ τὰ ἄφθονα λάφυρα, διότι κατὰ τὸ ἰσχῦον τότε δίκαιον τοῦ πολέμου ἅπασα μὲν τοῦ ἐχθροῦ ἡ χώρα διηρπάζετο, ὁ δὲ βασιλεὺς εἶχε τὴν μερίδα τοῦ λέοντος, ἐν εἰρήνῃ δὲ ἀπὸ τὴν κτηματικὴν περιουσίαν του, ἥτις ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὰ ἰδιαίτερα κτήματά του καὶ ἀπὸ τὸ τέμενος, τὸ ὁποῖον ἦτο ὅ,τι τὸ λεγόμενον σήμερον κτῆμα τοῦ στέμματος, κτῆμα δηλαδὴ προσηρτημένον εἰς τὸ ἀξίωμα τῆς βασιλείας, ἀπὸ τὰ προαιρετικὰ τῶν ὑπηκόων του δῶρα (τὰς δωτίνας), καὶ ἀπὸ τοὺς

Digitized by Google

πληρωνομένους ὑπ' αὐτῶν πρὸς τὸν βασιλέα φόρους (τὰς θέμιστας). Οὕτως ἐν Ἰλιάδι (Ι΄ 155) ὁ Ἀγαμέμνων ὁμιλῶν περὶ τῶν πόλεων τὰς ὁποίας ὑπισχνεῖτο εἰς τὸν Ἀχιλλέα λέγει «οἵ κέ ἑ δωτίνῃσι θεὸν ὣς τιμήσουσι·καί οἱ ὑπὸ σκήπτρῳ λιπαρὰς τελέουσι θέμιστας». Τοσοῦτον συγκεντρῶν εἰς τὸν οἰκόν του πλοῦτον καὶ τηλικαύτην δύναμιν ἔχων ὁ βασιλεὺς τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων, ἦτο ὄχι μόνον τοῦ πολιτικοῦ βίου τῆς χώρας του ὁ ρυθμιστής, ἀλλὰ καὶ τῆς εὐημερίας καὶ κοινωνικῆς προόδου τῶν ὑπηκόων του ὁ συντελεστὴς (Ὀδυσ. τ΄ 111). Εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν βασιλέων ἐψάλησαν τὰ πρῶτα ἔπη· τοὺς βασιλεῖς ἐξυπηρέτησαν τὸ πρῶτον ἡ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ αἱ πλαστικαὶ τέχναι· εἰς τὰς αὐλὰς τῶν βασιλέων οἱ τεχνῖται κατεσκεύασαν τὰ πρῶτα ὅπλα καὶ χάριν αὐτῶν ἦλθον ἀπὸ μακρινὰς χώρας τειχοδόμοι καὶ διακοσμηταὶ μεγάρων. Ἂν καὶ συγκεντροῦσιν ὅμως εἰς χεῖράς των μεγάλην δύναμιν οἱ βασιλεῖς καὶ εἶναι κάτοχοι μεγάλου πλούτου, δὲν εἶναι καὶ αὐθαίρετοι δεσπόται, οὐδ' αὐτοὶ οἱ ἰσχυρότατοι παρ' Ὁμήρῳ στρατηλάται βασιλεῖς. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἀπεστρέφετο τὴν ἀπόλυτον μοναρχίαν καὶ εἶχεν ἀναγκάσει τοὺς βασιλεῖς νὰ κυβερνῶσι κατὰ θέσμια καὶ πατροπαράδοτα ἔθη. Οὕτως ὁ βασιλεὺς τῶν Φαιάκων Ἀλκίνοος εἶναι μόνον ὁ πρῶτος κατὰ τὴν τάξιν μεταξὺ τῶν ἴσων του εὐγενῶν τῆς νήσου καὶ ἐν Ἰθάκῃ ἐκτὸς τοῦ Ὀδυσσέως καλοῦνται βασιλεῖς καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν εὐγενῶν. Ὅταν ὁ βασιλεὺς ἀσκῇ τὸ ἔργον τοῦ δικαστοῦ δὲν τολμᾷ μόνος ν' ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνην τῆς ὑψηλῆς αὐτῆς λειτουργίας, ἀλλ' ἔχει συμπαρέδρους τοὺς καλουμένους *γέροντας*, οἵτινες εὐθύνουσι τὸ δίκαιον ἐνώπιον σύμπαντος τοῦ λαοῦ «ἥμενοι εἰν ἀγορῇ, κόσμος λαοῖσιν ἰδέσθαι».

Ὁ βασιλεὺς κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους. Οἱ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης: Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους οἱ βασιλεῖς δὲν εἶχον πάντοτε καὶ πανταχοῦ τὴν αὐτὴν δύναμιν, οὐδ' ἐξετέλουν τὰ αὐτὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα καὶ κατὰ τὴν προϊστορικὴν περίοδον. Ἀναλόγως τῶν ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων ἐβασίλευον, καὶ τῶν περιστάσεων, ὑπὸ τὰς ὁποίας εὑρίσκοντο ἑκάστοτε οἱ λαοί, ἀλλοῦ μὲν ἐξηκολούθησαν οἱ βασιλεῖς νὰ εἶναι, ὅπως καὶ κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, θρησκευτικοί, στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἄρχοντες, ἀλλοῦ δὲ κατέστησαν ὅλως διάφοροι τῶν παλαιῶν βασιλέων, τῶν περιγραφομένων ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου, ἀναγκασθέντες νὰ δεχθῶσιν ἐνεργὸν ἀνάμειξιν τῶν πολιτῶν εἰς ἔργα, τὰ ὁποῖα ἄλλοτε ἀνῆκον ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν βασιλέα. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰς πλείστας τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ἐπεκράτησεν ἤδη ἀντὶ τῆς βασιλείας τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα (παροδικῶς δ' εἴς τινα μέρη καὶ ἡ τυραννίς), βασιλεῖς ὑπῆρχον μόνον εἴς τινα ἀπομεμακρυσμένα καὶ ὑστεροῦντα ἐν τῷ πολιτισμῷ μέρη τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, ἐν τῇ κυρίως δ' Ἑλλάδι μόνον ἐν Σπάρτῃ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ βασιλεία διετηρήθη ἀπὸ παλαιοτάτης ἐποχῆς, ὑποστᾶσα μὲν πολλὰς καὶ μεγάλας μεταβολάς, ἀλλὰ βαθμιαίας, εἰς τρόπον, ὥστε ἡ μεταβολὴ τῆς ἀπολύτου μοναρχίας εἰς ἀριστοκρατικὴν βασιλευομένην πολιτείαν νὰ θεωρηθῇ φυσικὴ καὶ νὰ μὴ γίνῃ ἀντιληπτὴ οὔτε ὑπὸ τῶν βασιλέων, τῶν ὁποίων ἡ ἐξουσία ἐμειώθη, οὔτε ὑπὸ τῶν εὐγενῶν, οὔτε ὑπ' αὐτοῦ τοῦ λαοῦ.

Ὅτε ἡ σπαρτιατικὴ πολιτεία ἔλαβε τὴν πλήρη ὀργάνωσίν της (κατὰ τὸν Ε΄ π. Χ. αἰῶνα), οἱ βασιλεῖς ἐν Σπάρτῃ εἶχον πολλὰς μὲν τιμὰς καὶ πλοῦτον, ὀλίγην ὅμως δύναμιν. Οὕτως εἶχον δημοσίαν σίτισιν καὶ προσερχόμενοι εἰς τὸ συσσίτιον ἐλάμβανον διπλῆν μερίδα, εἶχον κτήματα εἰς πολλὰς πόλεις τῶν περιοίκων, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐλάμβανον ὡς μίσθωμα τὸν λεγόμενον βασιλικὸν φόρον. Ἐκ τῶν λαφύρων τοῦ πολέμου ἐλάμβανον τὸ τρίτον μέρος καὶ πάντων τῶν θυομένων ζῴων τὰ δέρματα. Ἐξ ἑκάστης γεννήσεως συὸς χοιρίδιον καὶ ἐξ ἑκάστης δημοτελοῦς θυσίας ἰδιώτου διπλῆν μερίδα. Ἐκ τῶν εἰσοδημάτων αὐτῶν ἐσώρευον πολλάκις μέγαν πλοῦτον. Οὕτως ἐλέγετο περὶ τοῦ Ἄγιδος τοῦ Εὐδαμίδου, βασιλεύσαντος κατὰ τὸν Γ΄ π. Χ. αἰῶνα, ὅτι εἶχε περιουσίαν 600 ταλάντων. Εἰς τοὺς ἀγῶνας, ὡς καὶ εἰς τὴν γερουσίαν, ἐλάμβανον τὴν προεδρίαν, καὶ εἰς πάσας τὰς δημοσίας συναθροίσεις ἐδέχοντο τὴν τιμὴν πάντες, πλὴν τῶν ἐφόρων, ν' ἀνίστανται, ὅτε οὗτοι ἐνεφανίζοντο. Ἐξαιρετικαὶ ἦσαν αἱ ἀπονεμόμεναι εἰς αὐτοὺς τιμαὶ κατὰ τὸν θάνατόν των. Οὕτως ὁσάκις ἀπέθνησκε βασιλεύς, ἱππεῖς μὲν περιήρχοντο τὴν Λακωνικὴν ἀναγγέλλοντες τὸ γεγονός, γυναῖκες δὲ περιήρχοντο τὴν πόλιν κροτοῦσαι χαλκοῦς λέβητας. Τὸ πένθος τοῦ βασιλικοῦ οἴκου συνεμερίζετο πᾶσα σπαρτιατικὴ οἰκογένεια, ἐκδηλοῦσα τοῦτο διὰ τῆς πενθηφορίας δύο τῶν μελῶν της, ἑνὸς ἀνδρὸς καὶ μιᾶς γυναικός. Περίοικοι καὶ εἵλωτες, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἔκ τε τῆς Λακωνικῆς καὶ τῆς Μεσσηνίας, πενθηφοροῦντες μετέβαινον εἰς τὴν Σπάρτην διὰ νὰ παρακολουθήσωσι τὴν κηδείαν καὶ νὰ θρηνήσωσι τὸν βασιλέα. Τὸ πένθος διήρκει δέκα ἡμέρας, κατὰ τὰς ὁποίας ἐγίνετο διακοπὴ πάσης δημοσίας ὑπηρεσίας. Ἐν γένει τὸν ἀποθανόντα βασιλέα ἐτίμων ὡς ἥρωα.

Ἐκ τῆς ἱερατικῆς ἐξουσίας τῶν βασιλέων τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων διετήρουν οἱ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους τὰ ἑξῆς: Ἐτέλουν τὰς τεταγμένας ὑπὲρ τῆς πόλεως θυσίας, ἰδίως τὰς πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα τῆς πρώτης καὶ ἑβδόμης ἑκάστου μηνός. Κατὰ τὸν πόλεμον ὁ ἐκστρατεύων βασιλεὺς ἐτέλει θυσίαν, ἐν Σπάρτῃ μὲν εἰς τὸν Δία τὸν Ἀγήτορα, κατὰ τὰ μεθόρια τῆς χώρας εἰς τὸν Δία καὶ τὴν Ἀθηνᾶν καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου, ὁσάκις ἔκρινε τοῦτο καλόν. Ἑκάτερος τῶν βασιλέων ἐξέλεγε δύο Πυθίους, οἵτινες ἐφύλαττον τοὺς ἐκ Δελφῶν χρησμούς, καὶ ἀμφότεροι ἦσαν ἱερεῖς τοῦ Διὸς Λακεδαιμονίου καὶ Διὸς Οὐρανίου. Ἡ δικαστικὴ ἐξουσία τῶν βασιλέων τῆς Σπάρτης ἦτο πολὺ περιωρισμένη, διότι εἰς τὴν δικαιοδοσίαν των ὑπήγοντο μόνον αἱ κληρονομικαὶ καὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ λεγομένου δικαίου ὑποθέσεις (ἐκύρουν τὰς υἱοθεσίας), ὡς καί τινες τῶν ἰδιωτῶν, ἰδίως αἱ ἐξ ἀμφισβητήσεων τῶν ὁρίων τῶν κτημάτων τῶν ἰδιωτῶν πρὸς τὰς δημοσίας ὁδούς. Εὐρυτάτη ὅμως ἦτο ἡ ἐξουσία των ἐν τῷ στρατῷ, οὗτινος ἡγοῦντο μέχρι τοῦ 510 π. Χ. ἀμφότεροι· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ὥριζε τὴν σπαρτιατικὴν βασιλείαν ὡς στρατηγίαν αὐτοκράτορα καὶ ἀΐδιον. Ἐν ἀρχῇ μάλιστα ἠδύναντο νὰ κηρύττωσι πόλεμον καθ' οἱασδήποτε χώρας αὐτογνωμόνως, ἐπειδὴ ὅμως μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου ἐδίδον εὐθύνας, ἠναγκάσθησαν σὺν τῷ χρόνῳ νὰ προκαλῶσι πρὸ τῆς ἐκστρατείας των τὴν συναίνεσιν τῶν ἐφόρων καὶ τῆς ἀπέλλας. Ἦσαν δὲ ἐν πολέμῳ οἱ βασιλεῖς ἀπόλυτοι κύριοι ζωῆς καὶ θανάτου καὶ ἀπεφάσιζον ὅ,τι ἤθελον. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἐμειώθη καὶ ἡ ἐξουσία των αὕτη διὰ τῆς ἀναθέσεως ὑπὸ τῆς πόλεως τῆς στρατηγίας τῆς στρατιᾶς εἰς κοινοὺς Σπαρτιάτας καὶ διὰ τῆς καθιδρύσεως τῆς ναυαρχίας. Ἐν γένει ἡ βασιλικὴ ἐξουσία ἐμειώθη ἐν Σπάρτῃ, ἀφ' ὅτου οἱ ἔφοροι ἀνέλαβον τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν. Διάδοχος τοῦ βασιλέως ἐν Σπάρτῃ ἦτο ὁ πρεσβύτερος αὐτοῦ υἱὸς ἤ, ἂν εἶχεν οὗτος υἱοὺς καὶ πρὸ τῆς ἀναλήψεως τῆς βασιλείας καὶ ἀπέκτα καὶ μετὰ ταῦτα, ὁ πρῶτος πορφυρογέννητος υἱός. Ὁ διάδοχος ἔπρεπε νὰ εἶχε γεννηθῆ ἐκ Σπαρτιάτιδος μητρὸς καὶ νὰ ἦτο ἀρτιμελής.

[Βλ. καὶ λ. *βασιλεία*.] Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— (ΠΟΛΙΤ.) *Βασιλεὺς* καλεῖται ὁ ἀνώτατος ἄρχων πάσης βασιλευομένης πολιτείας (βασιλεία, βλ. λ.). Ὁ βασιλεὺς διαφέρει τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας ἰδίως κατὰ τοῦτο, ὅτι εἶναι ἰσόβιος καὶ οὐχὶ αἱρετὸς δι' ὡρισμένον χρονικὸν διάστημα, ἐκλεγόμενος ἀμέσως ἢ ἐμμέσως (δηλαδὴ παρὰ τοῦ κοινοβουλίου), ὅπως ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας. Καὶ εἰς παλαιοτέρας ἐποχάς, ὅτε ὁ βασιλεὺς ἦτο αἱρετός, ἡ ἰσοβιότης τούτου διέκρινε τὸν ἀνώτατον ἄρχοντα πάσης ἀμιγοῦς δημοκρατίας τοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου, σήμερον ὅμως ὁπότε ὁ θεσμὸς τῆς αἱρετῆς βασιλείας ἐξηφανίσθη ἐντελῶς, δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὅτι καὶ ἡ κληρονομικὴ διαδοχὴ τοῦ βασιλικοῦ θεσμοῦ διακρίνει τὸν ἀνώτατον ἄρχοντα τῆς βασιλείας, τοῦ τῆς δημοκρατίας.

Ἡ διαδοχὴ ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἐφ' οὗ κατὰ τὴν ἔκπαλαι κρατήσασαν συνήθειαν κάθηνται οἱ βασιλεῖς, ὄντος ἁπλοῦ δίφρου περιβεβλημένου διὰ βελούδου (ἐξ οὗ καὶ τὸ τοῦ Ναπολέοντος: «τί εἶναι θρόνος; τέσσαρα τεμάχια ξύλου περιβεβλημένα διὰ βελούδου»), ἐρρυθμίσθη ἐν πάσῃ πολιτείᾳ οὕτω πως, ὥστε ἐπ' αὐτοῦ νὰ ἀνέρχεται εἷς καὶ μόνον, κατὰ τάξιν πρωτοτοκίας, ἐκ τῶν κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν γνησίων καὶ νομίμων αὐτοῦ ἀπογόνων, ἀλλαχοῦ μὲν προτιμωμένων τῶν ἀρρένων, ἀλλαχοῦ δὲ οὐδεμιᾶς διακρίσεως προτιμήσεως καθιερωθείσης μεταξὺ τούτων καὶ τῶν γυναικῶν, ἀλλαχοῦ δὲ ἀποκλειομένων ἐντελῶς τῶν τελευταίων. Ἐπὶ τῇ βάσει ὅθεν τῆς ἀρχῆς τῆς πρωτοτοκίας, διάδοχος εἶναι ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως, ἐλλείψει δὲ τούτου, οὐχὶ ὁ δευτερότοκος υἱὸς τούτου, ἀλλ' ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως· τὴν ἀρχὴν ταύτην καθιέρου καὶ τὸ ἡμέτερον σύνταγμα τοῦ 1864, κατὰ τὸ ἄρθρ. 45 τοῦ ὁποίου τὸ ἑλληνικὸν στέμμα καὶ τὰ συνταγματικὰ αὐτοῦ δικαιώματα «ἦσαν διαδοχικά, περιερχόμενα εἰς τοὺς κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν γνησίους καὶ νομίμους ἀπογόνους τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α΄ κατὰ τάξιν πρωτοτοκίας»· ἀνάλογον ἦτο καὶ τὸ ἄρθρ 37 τοῦ συντάγματος τοῦ 1844, τὸ ὁποῖον ὅμως ἐν ἄρθρ.38 περιεῖχε καὶ τὴν ἀκόλουθον διάταξιν, ἥτις δὲν ἀπαντᾶται ἐν τῷ συντάγματι τοῦ 1864: «Ἐν ἐλλείψει γνησίου καὶ νομίμου ἀπογόνου τοῦ βασιλέως Ὄθωνος, τὸ ἑλληνικὸν στέμμα καὶ τὰ συνταγματικὰ αὐτοῦ δικαιώματα περιέρχονται εἰς τὸν ἑπόμενον ἀδελφόν του καὶ εἰς τοὺς κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν γνησίους καὶ νομίμους ἀπογόνους αὐτοῦ κατὰ τάξιν πρωτοτοκίας. Ἐν περιπτώσει θανάτου καὶ τούτου ἄνευ γνησίων καὶ νομίμων ἀπογόνων κατ' εὐθεῖαν γραμμήν, τὸ ἑλληνικὸν στέμμα καὶ τὰ συνταγματικὰ αὐτοῦ δικαιώματα περιέρχονται εἰς τὸν ἑπόμενον ἀδελφόν του καὶ εἰς τοὺς κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν γνησίους καὶ νομίμους ἀπογόνους τούτου, κατὰ τάξιν πρωτοτοκίας». Οὕτω, κατὰ τὸ σύνταγμα τοῦ 1844, ἦτο δυνατὴ ἡ «ἐκ πλαγίου» ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου διαδοχή, ὅ,τι δὲν ἐπετρέπετο κατὰ τὸ σύνταγμα τοῦ 1864, τὸ ὁποῖον ἐν τέλει τοῦ ἄρθρου 45 περιεῖχε καὶ τὴν φράσιν «προτιμωμένων τῶν ἀρρένων», ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας ὀρθῶς ὑπεστηρίχθη ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ θρόνου ἄνοδος τῶν γυναικῶν δὲν ἀπηγορεύετο ἐλλείψει ἄρρενος διαδόχου. Κατὰ συνέπειαν, παρ' ἡμῖν, τόσον κατὰ τὸ σύνταγμα τοῦ 1844 (λόγῳ ἐλλείψεως σχετικῆς ἀπαγορευτικῆς διατάξεως), ὅσον καὶ κατὰ τὸ σύνταγμα τοῦ 1864 δὲν ἴσχυεν ὁ καλούμενος *Σάλιος νόμος*, ὡς λ. χ. ἐπὶ μοναρχίας ἐν Πρωσσίᾳ καὶ σήμερον ἔτι π. χ. ἐν Βελγίῳ, Ἰταλίᾳ κτλ., ὡς ἐπίσης ἄγνωστος ἐτύγχανεν ἢ καὶ τυγχάνει ἐν Ἀγγλίᾳ, Ρωσίᾳ, Ἰσπανίᾳ, ἔνθα καὶ αἱ γυναῖκες ἦσαν ἢ καὶ εἶναι δεκταὶ εἰς τὸν θρόνον κατὰ τάξιν πρωτοτοκίας. Παλαιότερον, μάλιστα, πλεῖστα ὑπῆρξαν τὰ παραδείγματα γυναικῶν, αἵτινες ἀνῆλθον ἐπὶ τοῦ θρόνου, ὡς ἡ Αἰκατερίνη τῆς Ρωσίας, ἡ Μαρία Θηρεσία ἐν Αὐστρίᾳ, ἡ Ἐλισάβετ τῆς Ἀγγλίας κτλ. Παρ' ἡμῖν ὅμως ἡ εἰς τὸν θρόνον ἄνοδος γυναικὸς ἦτο δυνατὸν μόνον ἐν περιπτώσει καθ' ἣν οὐδεὶς ὑπῆρχεν ἄρρην ἀπόγονος, ἢ ὁ ὑπάρχων δὲν ἠδύνατο ἢ δὲν ἤθελε νὰ διαδεχθῇ τὸν θρόνον. Ἱκανὸς δὲ ὅπως ἀνέλθῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου ἦτο πᾶς ἀπόγονος τοῦ βασιλέως «γνήσιος καὶ νόμιμος», οὐχὶ συνεπῶς καὶ οἱ ἐκ μὴ νομίμου γάμου γεννηθέντες, τὰ νομιμοποιηθέντα καὶ τὰ θετὰ τέκνα.

Ἀλλὰ διὰ τὴν ἀνακήρυξίν τινος ὡς βασιλέως, ἤτοι διὰ τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου, δέον ὁ διάδοχος νὰ ἔχῃ ἐν πρώτοις ὡρισμένην ἡλικίαν· ὡς χρόνος ἐνηλικιότητος τοῦ βασιλέως, ἐν μὲν τῇ Ρωσίᾳ ὡρίζετο τὸ δέκατον ἕκτον ἔτος, κατὰ τὸ ἄρθρ. 40 τῶν θεμελιωδῶν νόμων τῆς ρωσικῆς αὐτοκρατορίας, παρ' ἡμῖν δὲ κατὰ τὸ ἄρθρ. 49 ἐδ. 1 τὸ δέκατον ὄγδοον ἔτος. Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ὁ καλούμενος εἰς τὸν θρόνον εἶναι ἀνήλικος προβλέπεται ἀπὸ τὸν συνταγματικὸν χάρτην ἑκάστης πολιτείας ἡ σύστασις ἀντιβασιλείας (βλ. λ.). Ἐνίοτε ὅμως ἀπαιτεῖται, ὅπως ὁ καλούμενος εἰς τὸν θρόνον πρεσβεύῃ ὡρισμένον θρήσκευμα. Οὕτω, ἐν Αὐστρίᾳ, ἐπὶ μοναρχίας, ὁ διάδοχος ἔδει νὰ πρεσβεύῃ τὸ καθολικὸν δόγμα. Ἐν Νορβηγίᾳ κατὰ τὸ ἄρθρ. 4 τοῦ συντάγματος, ὁ διάδοχος τοῦ θρόνου δέον νὰ πρεσβεύῃ τὴν εὐαγγελικὴν λουθηριανὴν θρησκείαν. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἀποκλείεται τοῦ θρόνου διάδοχος τοῦ καθολικοῦ δόγματος. Ἀντιθέτως ἐν Ἰταλίᾳ, Βελγίῳ καὶ Κάτω Χώραις δὲν ἀπαιτεῖται ὅπως ὁ βασιλεὺς πρεσβεύῃ ὡρισμένον δόγμα. Παρ' ἡμῖν κατὰ τὸ ἄρθρ. 47 τοῦ συντάγματος τοῦ 1864, ἀντίστοιχον τοῦ ὁποίου τυγχάνει τὸ ἄρθ. 40 τοῦ συντάγματος τοῦ 1844, «πᾶς διάδοχος τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου ἀπαιτεῖται νὰ πρεσβεύῃ τὴν θρησκείαν τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας». Οὕτω παρ' ἡμῖν τοῦ θρόνου ἀπεκλείοντο οἱ ἑτερόδοξοι· πᾶς ἑτερόδοξος τουτέστι δὲν ἐστερεῖτο τοῦ δικαιώματος νὰ διαδεχθῇ τὸν θρόνον μὴ πρεσβεύων τὸ ἀνατολικὸν ὀρθόδοξον δόγμα, ἀλλ' ἔδει καθ' ἣν στιγμὴν ἐκαλεῖτο εἰς τὸν θρόνον νὰ πρεσβεύῃ τὸ δόγμα τοῦτο, ἀποκλειόμενος ἄλλως τούτου. Ἐνίοτε ὅμως ἀπαιτεῖται, ὅπως ὁ διάδοχος κέκτηται τὴν ἰθαγένειαν τοῦ κράτους εἰς ὃ καλεῖται· παρ' ἡμῖν ἀλλοδαπὸς καλούμενος εἰς τὸν θρόνον κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρ. 45 τοῦ συντάγματος τοῦ 1864 (37 τοῦ συντάγματος τοῦ 1844) καθίστατο ipso jure Ἕλλην βασιλεύς. Ἐν περιπτώσει ὅμως καθ' ἣν ὁ διάδοχος ἤθελεν ἀποβάλει τὴν ἑλληνικὴν ἰθαγένειαν (λ. χ. ἐπὶ γυναικὸς διὰ γάμου μετ' ἀλλοδαποῦ), δὲν ἀπεκλείετο τοῦ θρόνου.

Διὰ τὴν ἀνάληψιν παρὰ τοῦ διαδόχου τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας ἀπαιτεῖται συνήθως ἡ δόσις τοῦ καθωρισμένου ὅρκου. Τοῦτο ὅμως δὲν ἀποτελεῖ κανόνα, καθόσον εἴς τινας πολιτείας ἡ ὁρκωμοσία δὲν ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον ὅρον πρὸς νόμιμον ἐξάσκησιν τῶν βασιλικῶν καθηκόντων, ὡς λ. χ. εἰς τὰς πλείστας τέως γερμανικὰς πολιτείας, ἐν Αὐστρίᾳ ἐπὶ μοναρχίας, σήμερον ἐν Ἰταλίᾳ, Ἀγγλίᾳ κλπ. Ἀντιθέτως παρ' ἡμῖν κατὰ τὸ ἄρθρον 49 τοῦ συντάγματος τοῦ 1864 (ἄρθρ. 42 τοῦ συντάγματος τοῦ 1844) ὁ βασιλεὺς ἔδει «πρὶν ἢ ἀναβῇ τὸν θρόνον» νὰ δώσῃ τὸν ὑπὸ τοῦ ἄρθρ. 43 (ἄρθρ. 36 συντ. 1844) ὡρισμένον ὅρκον. Τοῦτ' αὐτὸ ἀπαιτεῖται σήμερον καὶ ἐν Δανίᾳ κατὰ τὸ ἄρθρον 7 τοῦ ἀπὸ 5 Ἰουνίου 1849 συντάγματος, ἐπίσης ἄλλοτε, ἐπὶ μοναρχίας, εἰς τὰ γερμανικὰ κράτη Ὀλδεμβούργου (ἄρθ. 197 § 3 τοῦ συντάγματος), Σαξωνίας-Coburg und Cotha (ἄρθ. 159 τοῦ συντάγματος). Παρ' ἡμῖν ἡ ὁρκωμοσία τοῦ βασιλέως ἔδει νὰ λάβῃ χώραν ἐνώπιον τῆς βουλῆς, παρισταμένων τῶν ὑπουργῶν, τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τῶν ἄλλων ἀνωτέρων ἀρχῶν, ἐν περιπτώσει δὲ ἀπουσίας τῆς βουλῆς, ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ὑπουργῶν, τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, τῶν ἐν τῇ πρωτευούσῃ βουλευτῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀνωτέρων ἀρχῶν, ὑποχρεουμένου, μετὰ ταῦτα, τοῦ βασιλέως νὰ συγκαλέσῃ «τὸ πολὺ ἐντὸς δύο μηνῶν τὴν βουλὴν» καὶ ἐπαναλάβῃ τὸν ὅρκον ἐνώπιον τῶν βουλευτῶν κατὰ τὸ ἄρθρ. 49 τοῦ συντάγματος τοῦ 1864 (ἄρθρ. 42 τοῦ συντάγματος τοῦ 1844).

Ἐκτὸς ὅμως τοῦ ὅρκου εἴς τινα κράτη ἀπαιτεῖται, ὡς λ.χ. ἄλλοτε ἐν Οὐγγαρίᾳ, νὰ προηγηθῇ ἡ στέψις, ὅπως ὁ βασιλεὺς ἀναλάβῃ τὴν ἐξάσκησιν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας· παρ' ἡμῖν ἀντιθέτως οὐδὲ στέψις, οὐδὲ χρῖσις ἀπῃτεῖτο πρὸς τοῦτο τοῦ νέου βασιλέως.

Digitized by Google

Αἱ περιπτώσεις διαδοχῆς, ἤτοι ἀνόδου ἐπὶ τοῦ θρόνου νέου βασιλέως, ἐμφανίζονται εἴτε ἐπὶ θανάτου τοῦ τέως βασιλέως, εἴτε ἐπὶ παραιτήσεως τούτου. Παραίτησις τοῦ βασιλέως εἶναι πάντοτε δυνατή, ἵνα δὲ εἶναι ἔγκυρος, ἀποτελῇ τουτέστι πρᾶξιν κυβερνητικὴν καὶ οὐχὶ ἰδιωτικήν, δέον νὰ φέρῃ τὰς ὑπογραφὰς τῶν μελῶν τῆς κυβερνήσεως, μεταβιβαζομένης εἰς ταῦτα τῆς εὐθύνης. Τινὰ συντάγματα ἀναγνωρίζουσιν ἐκτὸς τῆς περιπτώσεως ρητῆς ἀπὸ τοῦ θρόνου παραιτήσεως τοῦ βασιλέως καὶ περιπτώσεις καθ' ἃς τεκμαίρεται σιωπηρὰ παραίτησις τοῦ βασιλέως ἀπὸ τοῦ στέμματος πολιτείας τινός. Οὕτω λ. χ. ἐν τῷ γαλλικῷ συντάγματι τοῦ 1791 ἀπηντῶντο διατάξεις, καθ' ἃς ὁ βασιλεὺς ἐθεωρεῖτο «παραιτηθεὶς τῆς βασιλείας» εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν οὗτος μετὰ πρόσκλησιν τοῦ νομοθετικοῦ σώματος δὲν ἤθελε δώσει ἐντὸς μηνὸς τὸν ἐπὶ τοῦ συντάγματος ὅρκον (ἄρθρ. 5), ἐπίσης δὲ ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἐξελθὼν τοῦ βασιλείου δὲν ἤθελεν ἐπανέλθει ἐντὸς προθεσμίας ὁριζομένης ἐν τῇ παρὰ τοῦ νομοθετικοῦ σώματος γενομένῃ προσκλήσει (ἄρθρ. 7). Ἀνάλογος πρὸς τὸ ἄρθρ. τοῦτο εἶναι καὶ ἡ ἐν τῷ ἄρθρ. 11, ὡς ἀνεθεωρήθη διὰ τοῦ νόμου τῆς 19 Αὐγούστου 1908, τοῦ συντάγματος τῆς Νορβηγίας ἀπαντωμένη διάταξις. Παρ' ἡμῖν, οὐδεμιᾶς ρητῆς σχετικῆς διατάξεως περιεχομένης ἐν τῷ συντάγματι, κατὰ τὴν θεωρίαν ἦτο δυνατὸν εἰς δύο ἢ τρεῖς περιπτώσεις νὰ θεωρηθῇ ὡς ὑφισταμένη σιωπηρὰ παραίτησις τοῦ βασιλέως: α') ἐπὶ ἀποστασίας ἀπὸ τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, β') ἐπὶ ἀποδοχῆς τοῦ στέμματος ξένης πολιτείας (*Ν. Ν. Σαρίπολος*) καὶ γ') ἐπὶ μακρᾶς ἀπουσίας ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ (*Δ. Κυριακός*), ὅ,τι ἄλλοι θεωροῦσιν ὡς ἀντικείμενον εἰς τὸ σύνταγμα.

Εἰς τὰς περιπτώσεις παραιτήσεως ἢ θανάτου τοῦ βασιλέως—τῆς σωματικῆς ἢ πνευματικῆς παθήσεως μὴ θεωρουμένης, κατὰ τὰ πλεῖστα συντάγματα, ὡς καὶ κατὰ τὸ ἡμέτερον σύνταγμα (1844) 1864, ὡς αἰτίας ἀποκλεισμοῦ ἐκ τοῦ θρόνου, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ὅ,τι ἴσχυεν ἐπὶ μοναρχίας ἐν Βαυαρίᾳ, Βάδῃ καὶ Μπράουνσβαϊν,—καλεῖται εἰς τὸν θρόνον κατὰ τὸ σύνταγμα ἑκάστης πολιτείας διάδοχος. Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ὅμως δὲν ὑφίστατο πρὸ τοῦ θανάτου ἢ τῆς παραιτήσεως τοῦ βασιλέως παρ' ἡμῖν διάδοχος ἐκ τῶν κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν γνησίων καὶ νομίμων ἀπογόνων τοῦ βασιλέως, κατὰ τὸ ἄρθρ. 46 τοῦ συντάγματος τοῦ 1864, ὁ βασιλεὺς διώριζεν «αὐτὸν μὲ τὴν συγκατάθεσιν τῆς Βουλῆς, ἐπὶ τούτῳ συγκαλουμένης, διὰ τῆς ψήφου τῶν δύο τρίτων τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν καὶ διὰ φανερᾶς ψηφοφορίας» καὶ ὁ οὕτω πως διορισθεὶς διεδέχετο τὸν βασιλέα ἐν περιπτώσει καθ' ἥν, κατὰ τὸν θάνατον ἢ τὴν παραίτησιν αὐτοῦ, δὲν ὑπῆρχεν ὁ ἐκ τῶν κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν γνησίων καὶ νομίμων ἀπογόνων του διάδοχος κατὰ τὸ ἄρθ. 45 τοῦ συντάγματος.

Ἀλλ' ἂν συνέβαινεν ὁ θρόνος νὰ χηρεύσῃ ὡς μὴ ὑπάρχοντος οὐδενὸς διαδόχου—ἔστω καὶ μὴ μέλλοντος νὰ γεννηθῇ—θανόντος ἢ παραιτηθέντος τοῦ βασιλέως, ἔδει παρ' ἡμῖν νὰ ἐκλεγῇ κατὰ τὸ ἄρθρ. 52 ἐδ. 2 τοῦ συντάγματος νέος βασιλεύς· πρὸς ἐκλογὴν τοῦ νέου βασιλέως ἔδει ἐντὸς δύο μηνῶν τὸ βραδύτερον ἀπὸ τοῦ θανάτου ἢ τῆς παραιτήσεως τοῦ προηγουμένως ἐπὶ τοῦ θρόνου καθημένου, νὰ ἐκλεγῶσι παρὰ τῶν ἐνεργῶν πολιτῶν ἰσάριθμοι τῶν βουλευτῶν ἀντιπρόσωποι, οἵτινες εἰς ἓν μετὰ τῆς βουλῆς συνερχόμενοι θὰ ἐξέλεγον τὸν νέον βασιλέα διὰ τῆς πλειοψηφίας τῶν δύο τρίτων τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ καὶ διὰ φανερᾶς ψηφοφορίας. Ἀνάλογόν τι ὁρίζεται καὶ ἐν τῷ συντάγματι τοῦ Βελγίου. Μέχρι τῆς ἐκλογῆς ὅμως τοῦ νέου βασιλέως ἔδει νὰ ἐκλεγῇ προσωρινῶς «ἀντιβασιλεὺς» συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρ. 52 ἐδ. 1 τοῦ συντάγματος, ὑπὸ τῆς βουλῆς, ἥτις συνήρχετο πρὸς τούτοις καὶ ἂν εἶχε λήξει ἡ περίοδος αὐτῆς ἢ διαλυθῇ διὰ φανερᾶς ψηφοφορίας καὶ διὰ τῆς συνήθους ἀπαρτίας καὶ πλειοψηφίας ὡς ὡρίζετο ὑπὸ τοῦ ἄρθρ. 56 (ἀπαρτία $1/3$ τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν της καὶ ἐπὶ ἀποφάσεως πλειοψηφία ἀπόλυτος τῶν παρόντων μελῶν, ἥτις ποτὲ δὲν ἐπετρέπετο νὰ εἶναι μικροτέρα τῶν $4/5$ τοῦ κατωτάτου ὁρίου τῆς ἀπαρτίας). Ὁ οὕτως ἐκλεγόμενος *ἀντιβασιλεὺς* (μεσοβασιλεὺς) ἔδει νὰ εἶναι πολίτης Ἕλλην τοῦ ἀνατολικοῦ δόγματος, μέχρι δὲ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν ἐξήσκει τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον (βλ. λ. ἀντιβασιλεία).

Ἡ ἐπὶ τοῦ θρόνου διαδοχὴ δὲν ἀποτελεῖ κληρονομίαν δικαιωμάτων ἑνὸς προσώπου παρ' ἄλλου, οὐδὲ μεταβίβασιν τοιούτων, ἀλλ' ἁπλῶς ἐπὶ διαδοχῆς ἀλλάσσει ὁ «προσωπικὸς φορεὺς» τοῦ βασιλικοῦ ὀργάνου, τῆς τοιαύτης ἀλλαγῆς λαμβανούσης χώραν ἀμέσως καὶ ipso jure· οὕτω πως ἄνευ ποιᾶς τινος διακοπῆς ὁ νέος βασιλεὺς συνεχίζει τὸν θανόντα ἢ παραιτηθέντα, ἀναλαμβάνων ἀμέσως τὰς τοῦ βασιλικοῦ ὀργάνου πολιτικὰς ἁρμοδιότητας, ἀπολαμβάνων ταυτοχρόνως καὶ τὸ ἀνεύθυνον καὶ ἀπαραβίαστον (βλ. λ. βασιλικὰ *προνόμια καὶ δικαιώματα*). «Ὁ βασιλεὺς οὐδέποτε ἀποθνήσκει» (The King never dies) λέγουσιν ἐν Ἀγγλίᾳ, κατὰ τὴν παλαιὰν ρῆσιν τῶν Ρωμαίων Rex non moritur, ἐνῷ ἐν Γαλλίᾳ ἐπαναλαμβάνεται ἀντίστοιχος ἀρχή: «Ὁ βασιλεὺς ἀπέθανε, ζήτω ὁ βασιλεὺς» (Le Roi est mort, vive le Roi), πρὸς ἣν ἀναλογεῖ ἡ ἑτέρα γαλλικὴ ρῆσις: Le mort saisit le vif. Αἱ ἀρχαὶ αὗται εἶναι σήμερον κοινῶς παραδεδεγμέναι, ἰσχύουσαι λόγῳ τῆς ἐπικρατησάσης θεωρίας περὶ νομικῆς προσωπικότητος τῆς πολιτείας ἐν πάσῃ βασιλευομένῃ πολιτείᾳ, ἰσχύσασαι ἐπίσης καὶ παρ' ἡμῖν· μόνον ἐν Οὐγγαρίᾳ ἡ ἀρχὴ «ὁ βασιλεὺς οὐδέποτε ἀποθνήσκει» δὲν ἴσχυσεν ὅπως καὶ δὲν ἰσχύει ἐν Βελγίῳ.

Ὁ βασιλεὺς ἐν πάσῃ βασιλευομένῃ πολιτείᾳ ἀποτελεῖ ὄργανον τοῦ κράτους, ὅπως καὶ ἡ Βουλή, ἡ Γερουσία κλπ. καὶ οὐδὲν τούτου πλέον, κατὰ τὴν σύγχρονον ἐπιστήμην τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου. Ἄλλοτε ἐκράτουν ἀντιλήψεις ἐντελῶς διάφοροι, ἠχὼ τῶν ὁποίων ἀποτελοῦσι τὰ εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς συνταχθέντα συντάγματα. Οὕτω λ.χ. κατὰ τὸ γαλλικὸν σύνταγμα τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1791 ὁ βασιλεὺς ἐθεωρεῖτο «ἀντιπρόσωπος τοῦ κυριάρχου λαοῦ». Ἡ τοιαύτη θεωρία τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐπέδρασε καὶ ἐπὶ τοῦ μηδέποτε ἐφαρμοσθέντος «βασιλικοῦ συντάγματος», τὸ ὁποῖον ἐψήφισεν ἡ ἐν Ναυπλίῳ Ε' Ἐθνοσυνέλευσις τῇ 15 Μαρτίου 1832, τὸ ἄρθρ. 221 τοῦ ὁποίου ἔλεγεν: «Ὁ ἡγεμὼν εἶναι ὑπέρτατος ἄρχων τῆς πολιτείας καὶ πρῶτος πολίτης καὶ ἀντιπρόσωπος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους». Ἀνάλογον ἐπίδρασιν ἤσκησεν ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις καὶ ἐπὶ τὴν Β' ἐν Ἀθήναις ἐθνικὴν συνέλευσιν καὶ ἐν Βελγίῳ, ἔνθα ὁ βασιλεὺς θεωρεῖται «ἀντιπρόσωπος τοῦ ἔθνους» καὶ ἐπὶ τῶν παρ' ἡμῖν ἑρμηνευτῶν τοῦ συντάγματος, ἐξ ὧν ὁ Ν. Ι. Σαρίπολος (Πραγματεία συνταγματικοῦ δικαίου, ἐκδ. τ. Ι. σ. 232,262,309,372,393) λέγει ὅτι ὁ βασιλεὺς εἶναι «ὁ πάντων ὑπέροχος τῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐντολοδόχων», «ὁ πρῶτος ἅμα καὶ κυριώτατος τοῦ ἔθνους ἀντιπρόσωπος», ὁ δὲ Δ. Κυριακός, ἐξ ἄλλου, (Ἑρμηνεία ἑλληνικοῦ συντάγματος τ. Ι. σ. 404) λέγει ὅτι ὁ βασιλεὺς εἶναι «ἐντολοδόχος ἀνώτερος μὲν τῶν ἄλλων, ἀλλὰ πάντοτε ἐντολοδόχος τοῦ ἔθνους». Ἀλλ' αἱ τοιαῦται θεωρίαι ἀποκρούονται σήμερον ὡς ἐσφαλμέναι, τοῦ βασιλέως θεωρουμένου ὡς ὀργάνου τῆς πολιτείας, καὶ δὴ ὡς ἀμέσου ὀργάνου, ἅτε ἀντλοῦντος τὰ «δικαιώματά» του ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τοῦ συντάγματος.

Ὡς πρὸς τὴν θέσιν τοῦ βασιλέως ἐν τῇ πολιτείᾳ παρατηροῦμεν, εἰδικώτερον ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἑλλάδα, κατὰ τὸ σύνταγμα τοῦ 1864, ὅτι οὗτος δὲν ἐθεωρεῖτο, οὐδ' ἦτο πράγματι τὸ «κυρίαρχον» ὄργανον τοῦ Κράτους, ὁπότε θὰ ὑπῆρχε «τεκμήριον ἁρμοδιότητος» ἐν περιπτώσει σιωπῆς τοῦ συντάγματος, ἐνῷ, ἀντιθέτως κατὰ τὸ ἄρθρον 44 τοῦ συντάγματος, ὁ βασιλεὺς δὲν εἶχεν ἄλλας ἐξουσίας, εἰμὴ ὅσας τῷ ἀπονέμουσι ρητῶς τὸ σύνταγμα καὶ οἱ συνᾴδοντες πρὸς αὐτὸ ἰδιαίτεροι νόμοι. Ἀληθῶς, τὸ ἄρθρ. 32 τοῦ συντάγματος τοῦ 1864 ἔλεγεν ὅτι ὁ «βασιλεὺς εἶναι ἀνώτατος ἄρχων τοῦ Κράτους», ὡς καὶ τὸ ἄρθ. 25 τοῦ συντάγματος τοῦ 1844, ἀλλὰ δι' αὐτοῦ δὲν ἐδηλοῦτο ὅτι ὁ βασιλεὺς εἶναι τὸ «ἀνώτατον ὄργανον» τοῦ κράτους, ἀλλ' ἁπλῶς ὅτι εἶναι ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ὅ,τι καταδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς συνεχείας τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου: «ἄρχει τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμεων....». Κατ' ἀπομίμησιν δὲ τοῦ ὅ,τι συνέβη ἐν Γαλλίᾳ μετὰ τὸ 1789, ὁπότε ὁ βασιλεὺς προσωνομάσθη «*βασιλεὺς τῶν Γάλλων*» (Roi des Français) ἀντὶ «*βασιλεὺς τῆς Γαλλίας*» (Roi de France), καὶ ἐν Βελγίῳ ἔνθα ὁ βασιλεὺς ἀποκαλεῖται «*βασιλεὺς τῶν Βέλγων*» (Roi des Belges), ὠνομάσθη καὶ παρ' ἡμῖν ὁ βασιλεύς, ἀπὸ τὸ σύνταγμα τοῦ 1864, «*βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων*» ἀντὶ «*βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος*» ὡς ὁ πρῶτος τῆς Ἑλλάδος Ὄθων. Ὁ ἀποδιδόμενος, ἐξ ἄλλου, αὐτῷ τίτλος τῆς «*μεγαλειότητος*», οὐχὶ μόνον παρ' ἡμῖν ἀλλὰ καὶ εἰς πάντα τὰ λοιπὰ κράτη, δὲν ἔχει βεβαίως τὴν ἔννοιαν ὅτι οὗτος ἐκπροσωπεῖ τὴν «ἐθνικὴν μεγαλειότητα» ὅπως ἐλέχθη (*Ν. Ι. Σαρίπολος, Δ. Κυριακός, Στούπης*), συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχήν, ὅτι εἶναι «ἐντολοδόχος» τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ὀφείλει τὴν ὕπαρξίν του εἰς ἱστορικοὺς λόγους, οὐδεμίαν νομικὴν σημασίαν ἔχον (βλ. λ. μεγαλειότης). Σπάνια εἶναι τὰ παραδείγματα κατὰ τὰ ὁποῖα ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον διετέλεσε βασιλεὺς δύο ταυτοχρόνως πολιτειῶν· ἡ συνύπαρξις του στέμματος δύο κρατῶν ἐπὶ τῆς αὐτῆς κεφαλῆς ὁδηγεῖ εἰς τὴν μεταξὺ τούτων παραγομένην «*προσωπικὴν ἕνωσιν*» (βλ. λ. «ἑνώσεις πολιτειῶν»). Παρ' ἡμῖν κατὰ μὲν τὸ σύνταγμα τοῦ 1844 ἀπηγορεύετο ἡ ἕνωσις τῆς Ἑλλάδος προσωπικὴ μετὰ τῆς Βαυαρίας δυνάμει ρητῆς διατάξεως (ἄρθρ. 41), κατὰ τὴν θεωρίαν δὲ μετὰ παντὸς ἄλλου κράτους. Κατὰ τὸ σύνταγμα ὅμως τοῦ 1864 ἀπηγορεύετο γενικῶς ἡ προσωπικὴ ἕνωσις τῆς Ἑλλάδος μετὰ παντὸς ἄλλου κράτους: *ἄρθρ. 48* «Οὐδέποτε τὰ στέμματα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλης οἱασδήποτε ἐπικρατείας δύνανται νὰ συνενωθῶσιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς κεφαλῆς». Ἡ ἀποδοχὴ τοῦ στέμματος ξένης πολιτείας παρὰ τοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ἑλλάδος ἦτο δυνατὸν κατὰ συνέπειαν νὰ θεωρηθῇ, ὡς ἐλέχθη, ὡς ἔμμεσος τρόπος παραιτήσεως ἀπὸ τούτου.

Ἀνέκαθεν ἐθεωρήθη σκόπιμον, ἐν πάσῃ βασιλευομένῃ πολιτείᾳ, ὅπως τὸ πρόσωπον τοῦ βασιλέως θεωρῆται ἐντελῶς ἀνεύθυνον καὶ πρὸς τούτοις ὡς ἀπαραβίαστον, κυρίως ἐκ λόγων σκοπιμότητος, ἀλλὰ καὶ διότι ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ, κατὰ τὰς παλαιὰς θεωρίας, ἀνεγνωρίζετο, ὁ ἀνώτατος ἐκπρόσωπος τοῦ ἔθνους ὅστις «δὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ τὸ κακόν» κατὰ τὴν ἀγγλικὴν ρῆσιν. Οὕτω, τὸ γαλλικὸν σύνταγμα τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1791 ἔλεγεν ὅτι «τὸ πρόσωπον τοῦ βασιλέως εἶναι ἀπαραβίαστον καὶ ἱερόν»· ἀνάλογοι διατάξεις ἀπαντῶνται καὶ εἰς πλεῖστα γερμανικὰ συντάγματα ἐπὶ μοναρχίας, ὡς λ. χ. τὸ σύνταγμα τῆς Βυτεμβέργης § 4, τὸ ὁποῖον ἀποκαλεῖ τὸν βασιλέα «ἱερὸν (heilig) καὶ ἀπαραβίαστον»· σχετικὴ εἶναι καὶ ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 4 τοῦ ἰταλικοῦ συνταγματικοῦ χάρτου κατὰ τὸ ὁποῖον «τὸ πρόσωπον τοῦ βασιλέως εἶναι ἱερὸν (sacra) καὶ ἀπαραβίαστον». Ἀνάλογον ὑπῆρξε καὶ τὸ ἄρθρον 22 τοῦ συντάγματος τοῦ 1844 κατὰ τὸ ὁποῖον: «τὸ πρόσωπον τοῦ βασιλέως εἶναι ἱερὸν καὶ ἀπαραβίαστον». Διὰ τῆς λέξεως ὅμως «ἱερὸν» οὐδεμία νομικὴ ἔννοια ἀποδίδεται, τούτου δ' ἕνεκα καὶ ἡ Β' ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἀντικατέστησε τὴν λέξιν ταύτην διὰ τῆς λέξεως «ἀνεύθυνον», οὕτω δὲ κατὰ τὸ ἄρθρ. 29 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1844 ὡρίσθη ὅτι «τὸ πρόσωπον τοῦ βασιλέως εἶναι ἀνεύθυνον καὶ ἀπαραβίαστον».

Τὸ ἀνεύθυνον τοῦ βασιλέως ἐκτείνεται ἐπὶ πάσης περιπτώσεως· οὕτω χάρις τῷ ἀνευθύνῳ τούτῳ ὁ βασιλεὺς εἶναι πολιτικῶς τελείως ἀνεύθυνος, τῆς ἐκθρονίσεως αὐτοῦ μὴ ἐπιτρεπομένης κατὰ τὸ δημόσιον δίκαιον πάσης, κατὰ κανόνα, πολιτείας. Ἐλάχιστα ὑπῆρξαν τὰ συντάγματα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα καθιέρωσαν περιπτώσεις πολιτικῆς εὐθύνης τοῦ βασιλέως, καθ' ἃς οὗτος ἠδύνατο νὰ ἐκθρονισθῇ, ὡς λ.χ. τὸ γαλλικὸν σύνταγμα τοῦ 1791, περὶ οὗ ἐλέχθη ἀνωτέρω σχετικῶς. Παρ' ἡμῖν μόνον καθ' ἑρμηνείαν τοῦ συντάγματος καὶ οὐχὶ δυνάμει ρητῆς αὐτοῦ διατάξεως ἦτο δυνατὸν νὰ θεωρηθῶσι δύο ἢ τρεῖς περιπτώσεις, καθ' ἃς ἐτεκμαίρετο ὅτι ὁ βασιλεὺς παρῃτήθη ἐμμέσως του θρόνου, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω. Τὸ ἀπὸ πολιτικῆς ἀπόψεως ἀνεύθυνον τοῦ βασιλέως δὲν ἐδήλου, ταυτοχρόνως, ὅτι οὗτος δὲν ὑπεῖχε καὶ ἠθικὴν εὐθύνην, δυναμένην νὰ ἔχῃ ὡς ἐπακολούθημα τὴν ἀπώλειαν τοῦ θρόνου ἐξ αἰτίας πολιτικῶν γεγονότων, ἐπαναστάσεως λ.χ. τοῦ λαοῦ κ.τ.τ. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἠθικὴ εὐθύνη δὲν συνταυτίζεται πρὸς τὴν λεγομένην πολιτικὴν εὐθύνην, καθ' ἣν ὡρισμένη τοῦ βασιλέως πρᾶξις ἢ παράλειψις συνεπιφέρει τὴν κατὰ νομικὸν καθῆκον παραίτησιν τούτου ἐκ τοῦ θρόνου ἢ τὴν ἀκουσίαν ἀπώλειαν τούτου.

Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ποινικῆς ἀπόψεως, διὰ τοῦ εἰς τὸν βασιλέα ἀναγνωριζομένου ἀνευθύνου, οὗτος θεωρεῖται ἐντελῶς ἀνεύθυνος διὰ πάσας τὰς πράξεις αὐτοῦ, εἴτε ἂν αὗται ἔχωσι «κυβερνητικὸν» χαρακτῆρα ἢ καθαρῶς ἰδιωτικόν. Τὸ ἀπὸ ποινικῆς ἀπόψεως ἀνεύθυνον αὐτοῦ ἰσχύει μόνον καθ' ὃν χρόνον διατελεῖ ἐπὶ τοῦ θρόνου, οὐχὶ ὅμως καὶ μετὰ τὴν παραίτησιν τούτου, ὁπότε καθιστάμενος ὑπήκοος τοῦ νέου βασιλέως, διατηρεῖ μὲν τὰς βασιλικὰς τιμάς, πλὴν ὅμως εἶναι ὑπεύθυνος διὰ πᾶσαν πρᾶξιν αὐτοῦ γενομένην καθ' ὃν χρόνον ἔχει παραιτηθῆ τοῦ στέμματος, ἐπίσης καὶ δι' ἐκείνας ἃς διέπραξε πρὶν ἀνέλθῃ ἐπ' αὐτοῦ, οὐχὶ ὅμως καὶ δι' ἐκείνας ἃς διέπραξε καθ' ἣν ἐποχὴν ἔφερε τὸ στέμμα.

Ἀπὸ ἀστικῆς ἀπόψεως ὁ βασιλεὺς δὲν εἶναι, κατ' ἀρχήν, ἀνεύθυνος διὰ τὰς ἰδιωτικὰς τοὐλάχιστον πράξεις αὐτοῦ, οὐχὶ ὅμως καὶ διὰ τὰς κυβερνητικάς, δι' ἃς ποτέ, καὶ ἀπὸ οὐδεμίας ἀπόψεως εἶναι ὑπεύθυνος, πλὴν ὅμως δὲν ἐνάγεται οὗτος προσωπικῶς ἐνώπιον τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων, ἀλλὰ τὸ «ἀνακτορικὸν» αὐτοῦ ταμεῖον διὰ τῶν νομίμων ἀντιπροσώπων (βλ. λ. βασιλικὴ οἰκογένεια). Ὑπάρχουν ὅμως καὶ πολλοὶ συγγραφεῖς οἵτινες, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς «ὁ βασιλεὺς δὲν δύναται νὰ πράττῃ τὸ κακόν», ὑποστηρίζουσιν ὅτι οὗτος οὐδεμίαν φέρει καὶ ἀστικὴν εὐθύνην προκειμένου περὶ πράξεως χαρακτηριζομένης παρὰ τοῦ νόμου ὡς «ἀδικήματος». Πάντως, ἐκ τῆς ὡς ἄνω ἀγγλικῆς ἀρχῆς, δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀποδοθῇ ποτὲ εἰς τὸν βασιλέα δόλος καὶ ἡ ἐκ τούτου ἐνδεχομένη ἀστικὴ εὐθύνη, καθόσον διὰ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ δόλου θ' ἀνετρέπετο ἡ ἀρχὴ The King cancan no wrong.

Παρ' ἡμῖν, ὁ βασιλεὺς δὲν ἠδύνατο νὰ ἐνάγῃ καὶ ἐνάγεται προσωπικῶς ἔναντι τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων ἀλλὰ τὸ ἀνακτορικὸν ταμεῖον. Διὰ τοῦ ἄρθ. 8 τοῦ νόμου ΑΥΛΗ' τῆς 28 Μαΐου 1887 ὡρίσθη ὅτι «ἡ ἰδιαιτέρα οὐσία τοῦ βασιλέως παρίσταται ἐνώπιον τῆς δικαστικῆς καὶ πάσης ἄλλης ἀρχῆς διὰ τοῦ ἀνακτορικοῦ ταμείου καὶ τῶν νομίμων τούτου πληρεξουσίων»· τὸ ἄρθρον τοῦτο ἐτροποποιήθη ὅμως διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 191 νόμου τῆς 28 Μαρτίου 1914 ὡς ἑξῆς: «Ἡ ἰδιαιτέρα οὐσία τοῦ βασιλέως παρίσταται ἐνώπιον τῆς δικαστικῆς καὶ πάσης ἄλλης ἀρχῆς διὰ τοῦ αὐλάρχου αὐτοῦ, οἱ δὲ τυχὸν ἐν ταῖς περὶ ταύτης δίκαις ἐπιβαλλόμενοι ὅρκοι δίδονται ὑπὸ τοῦ αὐλάρχου καὶ τοῦ ἐπιμελητοῦ τῶν ἀνακτόρων, ὁριζομένου τούτου ἐν τῇ περὶ ἀποδοχῆς τοῦ ὅρκου δηλώσει».

Τὸ πρόσωπον ὅμως τοῦ βασιλέως δὲν θεωρεῖται πανταχοῦ μόνον ὡς ἀνεύθυνον, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀπαραβίαστον. Ἡ ἔννοια τοῦ ἀπαραβιάστου εἶναι πολὺ εὐρυτέρα τῆς τοῦ ἀνευθύνου. Διὰ τοῦ ἀπαραβιά-

Digitized by Google

στου ἐννοεῖται ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι ὁ βασιλεὺς πρὸς οὐδεμίαν ἀρχὴν ἢ ἄλλην ἐξουσίαν ἐν τῇ πολιτείᾳ δίδει λόγον τῶν πράξεών του, ὧν ποινικῶς τε καὶ ἀστικῶς τελείως ἀνεύθυνος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι ὁ βασιλεὺς περιβάλλεται διὰ μείζονος προστασίας ὑπὸ τοῦ ποινικοῦ δικαίου ἐναντίον πάσης γενομένης προσβολῆς κατὰ τοῦ προσώπου αὐτοῦ. Ὡς πρὸς τὴν πρώτην ἔννοιαν τοῦ ἀπαραβιάστου παρατηρητέον ὅτι ἐν αὐτῷ δὲν ἐγκλείεται ἡ ἔννοια ὅτι ὁ βασιλεύς, ὡς ὄργανον τῆς πολιτείας, οὐδένα περιορισμὸν κέκτηται, δυνάμενος νὰ ἐνεργῇ ὡς αὐτὸς θέλει, καθόσον, κατὰ κανόνα, τὰ ὅρια τῆς δράσεως αὐτοῦ ὁρίζονται παρὰ τοῦ Συντάγματος, ἀλλ' ὅτι ὡς ἄτομον εἶναι τὸ μόνον πρόσωπον, τὸ ὁποῖον δὲν ὑπόκειται εἰς τοὺς νόμους τῆς πολιτείας ἧς εἶναι βασιλεύς, στερεῖται, ὡς λέγεται, τῆς «ἰδιότητος τοῦ ὑπηκόου» ἀπὸ πάσης ἀπόψεως— ἐξαιρέσει τῆς περιουσίας αὐτοῦ, ἤτοι ἐξαιρέσει τῆς περιουσιακῆς εὐθύνης αὐτοῦ, ἀναγνωριζομένης, ὡς πρὸς ταύτην, τῆς ἰδιότητος τοῦ ὑπηκόου εἰς αὐτόν. Τὸ ἀνεύθυνον τοῦ βασιλέως δὲν σημαίνει βεβαίως ὅτι παράνομος πρᾶξις διαπραχθεῖσα παρ' αὐτοῦ δὲν εἶναι παράνομος (λ. χ. ἂν φονεύσῃ, ὁ φόνος εἶναι καὶ παραμένει πρᾶξις παράνομος κατὰ τὴν κειμένην νομοθεσίαν), πλὴν ὅμως ὁ νόμος δι' αὐτὸν ἀπόλλυσι τὴν ἰσχύν του, ἤτοι ἐπὶ τῆς παρανόμου πράξεως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῶσιν αἱ ὑπὸ τῶν σχετικῶν νόμων ὁριζόμεναι ποιναί. Ἀλλά, ἐπὶ πλέον, τοῦ ἀπαραβιάστου ἡ ἔννοια ὑπὸ τὴν ἔποψιν ὅτι ὁ βασιλεὺς πρὸς οὐδεμίαν ἀρχὴν ἢ ἄλλην ἐξουσίαν τοῦ κράτους δίδει λόγον τῶν πράξεών του, σημαίνει ὅτι οὗτος ἀπαλλάσσεται πασῶν τῶν ποικίλων ὑποχρεώσεων τῶν ἐπιβαλλομένων γενικῶς εἰς τοὺς πολίτας παντὸς κράτους, πρὸς τούτοις δὲ δὲν ἐφαρμόζονται ἐπ' αὐτοῦ οἱ περὶ προσκτήσεως καὶ ἀπωλείας τῆς ἰθαγενείας κανόνες, καὶ κατὰ συνέπειαν ὁ βασιλεὺς κέκτηται τὴν ἰθαγένειαν τοῦ κράτους οὗτινος βασιλεύει, ὧν ἁπλῶς βασιλεὺς αὐτοῦ, ἤτοι διὰ τῆς ἀνόδου του εἰς τὸν θρόνον κτᾶται τὴν ἑλληνικὴν λ. χ. ἰθαγένειαν.

Ὡς πρὸς τὴν δευτέραν ἔννοιαν τοῦ ἀπαραβιάστου, τῆς παρεχομένης τουτέστι μείζονος προστασίας παρὰ τοῦ ποινικοῦ νόμου κατὰ πάσης προσβολῆς τοῦ προσώπου τοῦ βασιλέως, ἴσχυσαν καὶ παρ' ἡμῖν ἀνάλογοι κανόνες, θεσπισθέντες παρὰ τῶν ἄρθ. 1—4 τοῦ περὶ ἐξυβρίσεως ἐν γένει καὶ περὶ τύπου νόμου τῆς 23 Νοεμβρίου 1837, ὡς μετερρυθμίσθη οὗτος παρὰ τοῦ νόμου τῆς 27 Ἰουνίου 1850 τὰ ἄρθρα ταῦτα ἀποτελοῦσι τὰ ἄρθρα 137—140 τοῦ ποινικοῦ νόμου, ἐπὶ τῇ βάσει δ' αὐτῶν ὡρίζοντο βαρύτεραι ποιναὶ τῶν συνήθων ἐπὶ ἐξυβρίσεως γενικῶς τοῦ προσώπου τοῦ βασιλέως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Bric*, ἄρθρον «Landesherr» ἐν τῷ Wörterbuch des Deutschen Staats—und Verwaltungsrecht τοῦ Stengel-Fleischmann τ. ΙΙ σ. 712 ἐπ.—*Jellinck*: «Allgemeine Saattslehre» 3 ἔκδ. 1921 σ. 673 ἐπ.—*Meyer-Anschütz*: «Lehrburh des Deutschen Staatsrecht» 1919 σ. 270 ἐπ.—*Ν. Ν. Σαριπόλου*: «Ἑλληνικὸν Συνταγματικὸν Δίκαιον» τ. Ι. (1915) σ. 141 ἐπ. 154 ἐπ.—*Ἀραβαντινοῦ*: «Πραγματεία περὶ εὐθύνης τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν ὑπουργῶν» 1880.—*Σ. Παπαφράγκου*: «Περὶ τοῦ μονάρχου ἐν τῇ συνταγματικῇ μοναρχίᾳ» 1398.

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΑΠΟΚΡΥΦ.] *Βασιλεὺς* ὀνομάζεται: α') τὸ θεῖον τῶν σοφῶν ἢ ὁ φιλοσοφικὸς χρυσὸς κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν κοινὸν χρυσόν, τὸν καὶ *βασιλέα τῶν μετάλλων* ἐπιλεγόμενον· β') ἡ χρυσοφόρος κόνις ἣν ἀποκαλοῦν καὶ *λέοντα τῶν σοφῶν*, ὅταν δὲ ὁμιλοῦν περὶ αὐτῆς, λέγουν: «ὁ βασιλεὺς οὗτος ἀγαπᾷ τόσον τοὺς ἀδελφούς του, ὥστε καὶ τὴν ἰδίαν του σάρκα τοῖς προσφέρει πρὸς βρῶσιν, ἵνα καταστοῦν καὶ οὗτοι βασιλεῖς, δηλαδὴ τέλειος χρυσός»· γ') ἡ ὕλη ἡ χρησιμοποιουμένη πρὸς κατασκευὴν ὑδραργύρου. Ὑπὸ τὰς σημασίας ταύτας ἀπαντᾷ καὶ ἐν ἀρχῇ τῶν 12 κλειδῶν Βασιλείου τοῦ Βαλεντίνου, οὕτως ὀνομάζοντος τὸ τέλειον θειάφιον. Δ. Π. Κ.

— **Βασιλεὺς** *Ἥλιος* (Roi soleil). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστὸς ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκος ὁ ΙΔ', λόγῳ τῆς λαμπρότητος τῆς βασιλείας του, τῶν στρατιωτικῶν του θριάμβων, ἰδίᾳ δὲ τῆς ἐκθύμου ὑποστηρίξεως, ἣν παρέσχεν εἰς τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα, ἅτινα ἐπὶ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ εἶχον ἀνέλθει εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς ἀκμῆς των. (Βλ. λ. Λουδοβῖκος ΙΔ'.) Ι. Δ.

— **βασιλεὺς** *τῶν βασιλευόντων [Τεκτ.]*. Τίτλος τοῦ προέδρου τοῦ ὑπάτου συμβουλίου τοῦ σκωτικοῦ συστήματος τῆς ἐλευθέρας τεκτονικῆς. Δ. Π. Κ.

Βασιλεύς, *Ἀμασείας ἐπίσκοπος*. Ὁ Βασιλεὺς Ἀμασείας ἐπίσκοπος, κατὰ τὰ συναξάρια, ἀχθεὶς εἰς Νικομήδειαν, ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος Λικινίου, ἀπεκεφαλίσθη, κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ. Ἡ μνήμη του ἐπιτελεῖται τῇ 26ῃ Ἀπριλίου, τῇ δὲ 20ῇ τοῦ ἰδίου μηνὸς ἡ εὕρεσις τῶν λειψάνων του ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Σινώπης.

Βασιλεὺς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Φρούριον βυζαντινὸν κείμενον πλησίον τῆς Νικαίας.

βασιλεύτερος (ὁ) (Basileuterus) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κορυδαλιδῶν*. Τὰ πτηνὰ τοῦ γένους τούτου ἔχουσι μικρὸν μέγεθος, ῥάμφος μετρίου μεγέθους καὶ πεπλατυσμένον κατά τι ἐκ τῶν πλαγίων. Ἡ ἄνω σιαγὼν κατά τι ἐπιμηκεστέρα τῆς κάτω, πόδες μᾶλλον ἐπιμήκεις καὶ ἰσχυροί, καὶ δάκτυλοι μεγάλοι μετ' ἀνθεκτικῶν ὀνύχων. Συνήθως ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φέρει ἀνανάπτυκτον λοφίον. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ εἶναι διαδεδομένα ἀπὸ τοῦ Μεξικοῦ μέχρι τῆς Παταγωνίας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *βασιλεύτερος ὁ ἐντομοφάγος* (Basileuterus vermivorus), ὅστις ἀπαντᾷ ἰδίᾳ ἐν Γουϊάνῃ, Βραζιλίᾳ καὶ Κολομβίᾳ. Τὸ εἶδος τοῦτο διακρίνεται ἐκ τοῦ μελανοφαίου χρώματος τῆς ῥάχεως, τῆς ὑπολεύκου κοιλίας καὶ τῆς λευκοφαίου οὐρᾶς του. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα εἶναι ἡ παρουσία εἰς ἀμφότερα τὰ πλάγια τῆς κεφαλῆς καὶ ἄνωθεν καὶ κατὰ μῆκος τῶν ὀφθαλμῶν ἀκανονίστου ἐπιμήκους λευκῆς λωρίδος. Τὸ πτηνὸν τοῦτο τρέφεται κυρίως ἐξ ἐντόμων, εἶναι λίαν εὐκίνητον καὶ ᾄδει μελῳδικῶς. Δ. Ν. Π.

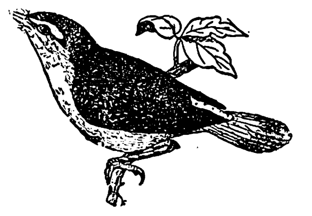

Βασιλεύτερος ὁ ἐντομοφάγος.

βασιλεύω· εἶμαι βασιλεύς, ἄρχω, κυβερνῶ ὡς βασιλεύς: «ὁ Γεώργιος ἐβασίλευσε πεντήκοντα ἔτη»· ‖ μεταφ. «ζῇ καὶ βασιλεύει» εὐδοκιμεῖ ἀκμάζει, διάγει βίον πλούσιον, ἀμέριμνον· ‖ δημοτ., ἐπὶ τοῦ ἡλίου: «βασιλεύει ὁ ἥλιος» βαίνει πρὸς τὴν δύσιν, ἐξαφανίζεται· ‖ ἰδιωματ., «βασιλεύω τὴν πέτρα» ῥίπτω τὸν λίθον πρὸς τὰ ἄνω τόσον ὑψηλὰ ὥστε νὰ ἀφανισθῇ· ‖ ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν, νυστάζω: «βασιλεύουν τὰ μάτια μου ἀπὸ τὴ νύστα»· ‖ «βασιλεύουσα πόλις» (βλ. λ. βασιλεύουσα). Β. Φ.

Βασιλέων *φρούριον [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Βυζαντινὸν φρούριον, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους Ἀϊσουμᾶ (νῦν *Καρατζᾶ Νταγ* ὑψ. 1850 μ.), ὑψουμένου πρὸς Δ τῶν πόλεων Δάρας καὶ Ἀμίδης (τῆς νῦν *Διαρβεκὴρ*) τῆς Μεσοποταμίας. Ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ Α' (527-565) ἵνα ἐν περιπτώσει ἐχθρικῶν ἐπιδρομῶν χρησιμεύσῃ ὡς καταφύγιον τῶν πέριξ πληθυσμῶν. Ν. ΚΛΣ.

Βασιλεώνοικον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἀποτελούσης ἴδιον νομὸν νήσου Χίου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐπὶ λοφίσκου ΒΔ τοῦ βουνοῦ *Κορακάρη*. Ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται πλημμελῶς ὑπὸ ὀμβρίων ὑδάτων καὶ ὑπὸ φρεατίων μεταφερομένων ἐκ τοῦ Α κειμένου καὶ 30' ἀπέχοντος *Κάμπου*. Κάτ. (1928) 665, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν γεωργίαν. Ἐκ τῶν προϊόντων τῆς περιφερείας ἀντικείμενα ἐμπορίου εἶναι τὰ ἀμύγδαλα(ἐξαγωγὴ κατὰ διετίαν 30.000 ὀκ.) καὶ οἱ κύαμοι (10.000 ὀκ. ἐτησίως). Μετὰ τῆς πόλεως Χίου, κειμένης πρὸς Ν, συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ. Παρὰ τὸ χωρίον, ὅπερ τῷ 1881 ὑπέστη μεγάλην καταστροφὴν ἐκ σεισμῶν, καὶ ἐν θέσει *Μπουλᾶ* εὑρέθησαν ἀρχαῖοι τάφοι μετὰ κτερισμάτων. Δ. Ε. Μ.

Βασίλη *[Μυθολ.]*. Θεὰ ἢ νύμφη ἐν Ἀθήναις λατρευομένη. Τὸ τέμενος ταύτης, κείμενον παρὰ τὸν Ἰλισσὸν οὐχὶ μακρὰν τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου, μνημονεύεται πολλάκις ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς, ὡς καὶ τὸ τοῦ Κόδρου καὶ τὸ τοῦ Νηλέως, ταῖς ἀναφερομέναις εἰς τὰ ἔργα τῶν ἐν Ἀθήναις πωλητῶν. Τὸ ὄνομα τῆς Βασίλης εἶναι κεχαραγμένον ἐπὶ ἀναγλύφου ἐξαισίου τέχνης εὑρεθέντος εἰς τὸ Ἀλίπεδον τοῦ Φαλήρου καὶ ἀποκειμένου σήμερον εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον. Ἡ ἀνάγλυπτος πλὰξ φέρει καὶ ἐπὶ τῶν δύο ὄψεών της παραστάσεις ἀπεικονιζούσας τὴν ἁρπαγὴν τῆς Βασίλης ὑπὸ τοῦ Ἐχέλου, ἐπωνύμου ἥρωος τοῦ δήμου Ἐχελιδῶν. ΚΑΨ.

Βασίλη. Ρῶσος διπλωμάτης, Ἕλλην τὸ γένος· βλ. Μπαζίλη.

Βασιλῆ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Βαμβακοῦς (τέως Μπαϊρακλῆ) τῆς ἐπαρχίας Φαρσάλων τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 411.

βασιλῆες (οἱ). Οἱ παλαιοὶ βασιλεῖς τῶν Ὁμηρικῶν χρόνων, ὡς γνωστόν, εἶχον περὶ ἑαυτοὺς ἀριθμόν τινα εὐγενῶν, οἱ ὁποῖοι ἐκαλοῦντο, ἄλλοτε μὲν *γέροντες*, ἄλλοτε δὲ *ἡγήτορες ἠδὲ μέδοντες*. Οἱ εὐγενεῖς οὗτοι, ὅτε σὺν τῷ χρόνῳ, ἐπωφελούμενοι τῆς ἀνικανότητος μερικῶν βασιλέων, συνεκέντρωσαν εἰς ἑαυτοὺς τὸ πλεῖστον τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, δὲν ἠρκοῦντο πλέον εἰς τοὺς παλαιοὺς ἐκείνους τίτλους, ἀλλὰ προσέλαβον καὶ τὴν ἐπωνυμίαν «*βασιλῆες*» ἢ καὶ «*βουληφόροι βασιλῆες*». (Βλ. καὶ βασιλεία καὶ βασιλεύς). Γ. Ι. Κ.

Βασιληΐδης, *Ἴων*. Χῖος, πιθανῶς, τὴν πατρίδα, πατὴρ τοῦ Ἡροδότου, ὄχι τοῦ γνωστοῦ ἱστορικοῦ, ἀλλ' ἄλλου ὁμωνύμου ζήσαντος κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Περσικῶν πολέμων (βλ.λ. Ἡρόδοτος). Γ. Ι. Κ.

Βασίλη-Μέρσα *[Παρ. Γεωγρ.]*. Τὸ μόνον ἀγκυροβόλιον τῆς ΝΔ. ἀκτῆς τῆς Κυρηναϊκῆς εἰς τὸν ΑΝΑ. μυχὸν τοῦ κόλπου *Γιοὺν ἀλ Καμπρὶτ* ἢ τῆς *Σίδρας*, τοῦ κόλπου τῆς Μεγάλης Σύρτεως τῶν ἀρχαίων (πλάτ 30° 57' 00'' Β., μῆκ. 20° 07' 05'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 241: Benghazi to Derna), ἀλλὰ καὶ τὸ μόνον μέρος τῆς ἐρήμου καὶ ἀγόνου ἐκείνης ἀκτῆς, εἰς ἣν ἀπαντᾷ ὀλίγη βλάστησις καὶ συνοικισμὸς εἰς 6 χιλιομ. ἀπὸ τοῦ ὄρους Τζεμπὲλ-Τσιάουα. Προασπίζεται δὲ ἡ πολίχνη ὑπὸ φρουρίου, ἐν ᾧ ξύλινος πύργος 30 μέτρων ὕψους χρησιμοποιούμενος ὡς παρατηρητήριον. Οἱ Ἰταλοὶ ἐφώτισαν τὸ ἀγκυροβόλιον (1923) διὰ φανοῦ λευκοῦ σπαρδαμύσσοντος φωτὸς μετὰ ζεύγους ἐκλείψεων, τοποθετηθέντος ἐπὶ τοῦ ξυλίνου πύργου. Πρὸ τοῦ ἀγκυροβολίου ἡ νησὶς *Χαμούδ*, «ὕφαλοι διάσπαρτοι» (Medit. Pilot V, ἔκδ. ιστ' 25 σελ. 34) καὶ νῆσος *Ζεζιρὰτ Λεγκαρά*: Εἶναι τὰ τῶν ἀρχαίων τὸ ἀγκυροβόλιον *Εὔσχοινος*, ἡ νησὶς *Σκοπελίτης*, οἱ ὕφαλοι *Ὕφαλοι* καὶ ἡ νῆσος *Μaia* ἢ *Γαία* (Ἀνωνύμ. «Μεγάλης θαλάσσης σταδιασμὸς» §§ 70—75). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βασίλης· βλ. Βασίλειος.

— **Βασίλης.** Ἁρματολὸς ἐξ Ὀλύμπου, δράσας κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Βλαχάβα ὡς καταδηλοῦται ἐκ δημοτικῶν ᾀσμάτων ἀποκειμένων εἰς τὰς συλλογὰς Πάσσοβ, Χασιώτου καὶ Λελέκου. Συμπράττων μετὰ τοῦ Μαντάλου καὶ τοῦ Μπασδέκη, πρὸς βοήθειαν τῶν ὁποίων ἔσπευσεν, ἔγινε «κλέφτης» διάσημος, ἔχων ὡς πρόγραμμα τὴν ἀλληλεγγύην κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Ζαχαριᾶ. Διὰ τοῦτο σπεύδει καὶ πρὸς ἀρωγὴν τοῦ Μπουκουβάλα, πάντων ἐχθρῶν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως. Εἰς πρόσκλησιν τῆς μάνας του νὰ μείνῃ ἀστός, ἀμνηστευόμενος, καὶ νὰ ὑπανδρευθῇ, ἀπαντᾷ ὑπερηφάνως, ὅτι δὲν καταδέχεται «νὰ γίνῃ ραγιᾶς καὶ νὰ πληρώνῃ χαράτσι». Μεταβὰς εἰς τὸν Ὄλυμπον μὲ ἓξ συντρόφους συνελήφθη καὶ ἐφονεύθη περὶ τὸ 1810. Τ. Χ. Κ.

— **Βασίλης.** Ἐκ τῶν προυχόντων τῆς Ἀμφίσσης πρὸ τοῦ Ἀγῶνος μὲ βαθμὸν βεκίλη, διορίσας τῷ 1820 ἐπισήμως, μετὰ τοῦ Οἰκονόμου, τὸν συνάδελφόν του Πανουργιᾶν ἁρματολὸν ἔμμισθον πρὸς ἐξοπλισμὸν τῶν κατοίκων χάριν τοῦ ἐπικειμένου ἀγῶνος (*Φιλήμονος* Τόμ. Γ' σελ. 421). Τ. Χ. Κ.

βασιλιάδια (τὰ)· ὀνομάζονται οὕτω πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος αἱ *μηλολόνθαι* (χρυσόμυιγες).

Βασιλιανὰ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος *Καρὲ* τῆς ἐπαρχίας Κισσάμου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 60.

βασιλιᾶς (ὁ) καὶ *βασιλέας*· δημοτ., ὁ βασιλεὺς (βλ. λ.)· ἰδιωματ., *βασιλές*.

— **βασιλιᾶς** (ὁ *[Λαογρ.]*. Ὀνομάζεται οὕτω κατὰ τὰ σημερινὰ δι' ἀστραγάλων παίγνια ἡ μία ἐκ τῶν τεσσάρων πλευρῶν τοῦ ἀστραγάλου (βασιλιᾶς, ψωμᾶς, βεζύρης, κλέφτης) [βλ. λ. κότσι].

— **βασιλιᾶς** *μαρμαρωμένος [Λαογρ.]*· βλ. μαρμαρωμένος *βασιλιᾶς*.

Βασίλιεφ, *Θεόδωρος-Ἀλεξάνδροβιτς*. Ρῶσος ζωγράφος (1850—1873). Ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τῶν φιλοτέχνων κατὰ τὸ 1870, ὅτε ἐξέθηκε τοὺς πίνακας: «Ὁ Βόλγας» καὶ «Χειμερινὰ τοπία». Θεωρεῖται ἐκ τῶν ἀρίστων τοπιογράφων διὰ τὴν ποιητικότητα τῶν ἔργων του καὶ τὴν περὶ τὰ χρώματα ἁρμονίαν. Π. Λ.

— **Βασίλιεφ,** *Ἰωσὴφ-Βασίλιεβιτς*. Ρῶσος κληρικὸς (1821—1881). Ἐχρημάτισε πρωθιερεὺς τοῦ ἐν Παρισίοις ρωσικοῦ ναοῦ, ὡς τοιοῦτος δὲ μετέφρασε τοὺς Ρώσους ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς εἰς τὴν γαλλικήν. Ἐπὶ 9 συνεχῆ ἔτη ἐξέδιδεν ἐν Παρισίοις τὴν «Χριστιανικὴν Ἕνωσιν» («L'Union Chretienne»), δι' ἧς διεξήγαγεν ἀγῶνα πρὸς κορυφαίους καθολικοὺς ἱεροκήρυκας καὶ σοφούς, ἐν οἷς καὶ πρὸς τὸν ἱστορικὸν Γκιζώ. Π. Λ.

— **Βασίλιεφ,** *Μιχαὴλ-Νικολάεβιτς*. Ρῶσος ναύαρχος. Τῷ 1799 διεκρίθη κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς νήσου Δεβίγο καὶ τὰ ἔτη 1812 καὶ 1813 κατὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Δάντσιγκ. Τῷ 1819, ὅταν ἐστάλη ἀποστολὴ πρὸς ἀνεύρεσιν διόδου διὰ τοῦ Βεριγγείου πορθμοῦ, ὁ Βασίλιεφ ἐκυβέρνα δύο πλοῖα τῆς εἰδικῆς ταύτης ἀποστολῆς. Φθάσας μέχρι τοῦ 71° Β. πλάτ. καὶ πεισθεὶς ὅτι ὁ περαιτέρω πλοῦς καθίσταται ἀδύνατος ἐπέστρεψεν, ὅπως ἀναλάβῃ (1821) νέαν ἐκδρομὴν εἰς τὰς πολικὰς χώρας. Κατὰ τὴν μετάβασιν ταύτην ἀνεκάλυψε τὴν νῆσον Νουνιβόκ. Ἀνῆλθε καὶ πάλιν μέχρι τοῦ σημείου 70°33', καὶ περιέγραψε τὰς τέως ἀνερευνήτους παραλίας τῆς Ἀμερικῆς ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Νέβενγαμ μέχρι τοῦ κόλπου Νόρτον. Ἀπέθανε τῷ 1847. Π. Λ.

— **Βασίλιεφ,** *Μιχαὴλ-Νικολάεβιτς*. Ρῶσος ἁγιογράφος γεννηθεὶς τῷ 1826. Διακρίνεται διὰ τὸ ὕψος τῆς ἐμπνεύσεως, τὴν ἱστορικὴν ἀκρίβειαν καὶ αὐστηρότητα, τὸ ζωηρὸν καὶ τερπνὸν τῶν χρωμάτων καὶ τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὰς παραδόσεις τῆς Ὀρθοδοξίας, ἃς τηρεῖ μέχρι κεραίας. Ἔργα του εἶναι: «Οἱ 14 προφῆται καὶ ἡ ἐν μέσῳ

Digitized by Google

αὐτῶν Θεομήτωρ» ἐν τῷ ρωσικῷ ναῷ τῆς ἐν Παρισίοις τσαρικῆς πρεσβείας, αἱ τοιχογραφίαι καὶ τὸ εἰκονοστάσιον ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐν τῷ κοιμητηρίῳ Σεβαστουπόλεως, 10 πίνακες θρησκευτικοῦ περιεχομένου ἐν τῷ ὀρθοδόξῳ καθεδρικῷ ναῷ τῆς Ρίγας, «Ἡ γέννησις τῆς Θεοτόκου» ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τῆς ρωσικῆς πόλεως Ζιτομίρ. Π. Λ.

— **Βασίλιεφ**, ***Παῦλος-Σεμιόνοβιτς.*** Ρῶσος ζωγράφος γεννηθεὶς τῷ 1834. Ἔργα του εἶναι: ψηφιδωτὴ εἰκὼν τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ κατὰ τὸ πρωτότυπον Μπέϊντεμαν ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τῆς Βίλνας, ψηφιδωτὸν ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ ἁγίου Ἰσαὰκ ἐν Πετρουπόλει. Διὰ τὸ ψηφιδωτὸν «Ἡ ἀποκαθήλωσις», τὸ τμῆμα μωσαϊκῶν ἔργων τῆς ρωσικῆς ἀκαδημίας τῆς Πετρουπόλεως ἐτιμήθη κατὰ τὴν παγκόσμιον ἔκθεσιν τῶν Παρισίων τοῦ 1878 διὰ χρυσοῦ μεταλλίου. Π. ΛΕΦΑΣ

— **Βασίλιεφ** (Wassilieff), ***Στέφανος-Μιχαήλωφ.*** Ρῶσος ἰατρὸς γεννηθεὶς τῷ 1854 εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Κοζάκων τοῦ Ντόν. Εἰσῆλθε τῷ 1872 εἰς τὴν σχολὴν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν τοῦ πανεπιστημίου τῆς Πετρουπόλεως, ἀφιερωθεὶς εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ κλάδου τούτου μέχρι τοῦ 1876, μεθ' ὃ ἔτυχε τοῦ βραβείου τῆς «Ρωσικῆς Φυσικῆς Ἑταιρίας» διὰ τὴν ἱστολογικήν του ἐργασίαν «Περὶ τῶν γαγγλιακῶν κυττάρων τῶν πνευμόνων τοῦ βατράχου». Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰσῆλθεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν ἰατρικὴν ἀκαδημίαν, μετὰ τὸ τέρμα τῶν σπουδῶν του τῷ 1879 ἐγένετο ἐπιμελητὴς ἐν τῇ κλινικῇ S. P. Botkin, διατελέσας ἅμα ἐπὶ διετίαν συνεργάτης τῆς ὑπὸ τοῦ Botkin ἱδρυθείσης ἐφημερίδος «*Κλινικῆς*». Τῷ 1884 εἰς ἐναίσιμον ἐπὶ διδακτορίᾳ διατριβήν του, ἐπιγραφομένην «Zur Frage von Fieber», ὑπεστήριξεν ὡς κυρίως αἰτίαν τοῦ πυρετοῦ τὴν μικροβιακὴν προέλευσιν, καταρρίψας τὰς ἀρχαίας, ἰδίως ἐν Ρωσίᾳ, σφαλερὰς περὶ βακτηριολογίας δοξασίας. Τῷ 1885—86 ἠσχολήθη εἰδικῶς, εἰς τὸ ἐργαστήριον τῆς ἀκαδημίας τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν παρὰ τῷ καθηγητῇ Orosjännikoff, εἰς τὸ ζήτημα τῆς «δι' ἰχθύων δηλητηριάσεως», ἀχθεὶς εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι αἱ συχναὶ ἐν Ρωσίᾳ παρατηρούμεναι δηλητηριάσεις δι' ἰχθύων ὀφείλονται εἰς τήν, ὡς ἐκ τοῦ τρόπου τῆς παρασκευῆς αὐτῶν, παραγωγὴν πτωμαϊνῶν τινων, κατὰ τὰ πρῶτα στάδια τῆς ἀποσυνθέσεώς των. Ἀπὸ τοῦ 1889 ὑπῆρξεν ἐκδότης τῆς ἰατρικῆς ἐφημερίδος «Medicina», τῷ δὲ 1892, τῇ συνεργείᾳ τοῦ καθηγητοῦ Unverricht, ἐγένετο διευθυντὴς τῆς κλινικῆς τοῦ πανεπιστημίου Γιουργέβου καὶ καθηγητὴς τῆς εἰδικῆς παθολογίας καὶ θεραπευτικῆς, καὶ τέλος τῷ 1893 κοσμήτωρ τῆς ἰατρικῆς σχολῆς. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς καθηγεσίας του, ἐκτὸς τῶν ἐκδοθέντων πέντε τόμων «Arbeiten aus der med. Klinik in Jurjeff» ἀφορώντων τὰς ἐν Γιουργέβῳ ἐπιστημονικὰς ἐργασίας αὐτοῦ καὶ τῶν μαθητῶν του, ἐδημοσίευσε περὶ τὰς ἑκατὸν ἄλλας πραγματείας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν τὴν μονογραφίαν αὐτοῦ «Περὶ διαιτητικῆς τοῦ γάλακτος» «Περὶ δηλητηριάσεως δι' ἰχθύων», «Περὶ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ ἄσματος ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ θώρακος», «Περὶ ἐναλλαγῆς τῆς ὕλης κατὰ τὸν κοιλιακὸν τύφον» «Περὶ σταφυλοθεραπείας», «Περὶ πυρετοῦ», «Περὶ καρκινωματώσεως» κλπ. Ο. Ρ.

Βασίλιεφσκυ ***Ὄστροφ*** (Vassilievsky Ostroff= νῆσος τοῦ Βασιλείου). Τμῆμα τῆς Πετρουπόλεως, σχηματιζόμενον εἰς τὸ δέλτα τοῦ Νέβα. Ἐπὶ τῆς νησῖδος ταύτης εὑρίσκονται ἡ ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν, ἡ ἀκαδημία τῶν καλῶν τεχνῶν, τὸ πανεπιστήμιον, ἡ ἱστορικοφιλολογικὴ ἀνωτάτη σχολὴ (Ἰνστιτοῦτον), τὸ μεταλλειολογικὸν ἰνστιτοῦτον, τὸ χρηματιστήριον, τὸ τελωνεῖον, τὸ μετεωρολογικὸν ἀστεροσκοπεῖον καὶ ἄλλα ἱδρύματα. Π. ΛΕΦΑΣ

βασιλιΐτης (ὁ) (Basiliit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν τὸ ὁποῖον εἶναι ὑπερβασικὸν ἀντιμονιακὸν ἅλας μαγγανίου τρισθενοῦς. Γ. Κ. Γ.

«Βασιλικὰ» (τὰ) *['Αστ. Δίκ.]*. Ἡ μεγαλυτέρα καὶ πληρεστερα συλλογὴ τῆς ἑλληνικῆς νομοθεσίας, ἧς ἡ ἐκπόνησις ἤρξατο ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος (867—886 μ.Χ.) καὶ ἀπεπερατώθη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου αὐτοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (886—911 μ.Χ.). Ὑπεστηρίχθη παλαιότερον ὅτι τῶν Βασιλικῶν ἐγένοντο τρεῖς διακεκριμέναι ἐκδόσεις, ὑπὸ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος, Λέοντος τοῦ Σοφοῦ καὶ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου (ἐν ἔτει 910), ἡ γνώμη ὅμως αὕτη, ἔχουσα ἔρεισμα τὸ προοίμιον τοῦ Βαλσαμῶνος ἐν τῷ Νομοκάνονι Φωτίου, δὲν ἐξακριβοῦται. Ἀληθὲς εἶναι ὅτι μέχρι τοῦ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος, ἐξαιρέσει τῆς «Ἐπιλογῆς Νόμων», ἥτις ἐδημοσιεύθη κατὰ τὸν Η' αἰῶνα ὑπὸ Λέοντος του Ἰσαύρου, οὐδεμία ἄλλη νομικὴ ἐργασία ἐμ·σολάβησε, παρημελήθη δὲ τελείως τὸ πολιτικὸ/ δίκαιον ὑπὸ τῶν πρὸ τοῦ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος αὐτοκρατόρων λόγῳ τῶν θεολογικῶν ἐρίδων αὐτῶν, ἐμειώθη δὲ τὸ κῦρος καὶ αὐτῆς τῆς «Ἐκλογῆς τῶν Νόμων» τοῦ Λέοντος, ἥτις ἐπὶ πλέον κατέστη μισητή, ὡς προερχομένη παρ' αὐτοκράτορος θεσπίσαντος τὴν κατάργησιν τῆς λατρείας τῶν εἰκόνων. Ἐντεῦθεν κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα διὰ τὴν ἀπονομὴν τοῦ δικαίου ἐγίνετο χρῆσις τῶν παρὰ διαφόρων νομοδιδασκάλων ἐκπονηθέντων *ὑπομνημάτων* ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Ἰουστινιανείου νομοθεσίας, ἥτις, κατὰ τὸ μέγιστον μέρος γεγραμμένη λατινιστί,εἶχεν ἀχρηστευθῆ ἀπὸ πολλοῦ καὶ δὴ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν αὐτοκρατόρων Μαυρικίου καὶ Ἡρακλείου, ἀφ' ὧν ἤρξατο ἀποκλειστικῶς ἐπικρατοῦσα ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα. Μεταξὺ τῶν ὑπομνημάτων τούτων καταλέγονται κυρίως αἱ «Εἰσηγήσεις» τοῦ *Θεοφίλου*, τὰ ἐκ τῶν Πανδεκτῶν «πραττόμενα βιβλία» τοῦ *Στεφάνου*, τὰ ἐπὶ τοῦ κώδικος στηριζόμενα ὑπομνήματα τοῦ *Θαλελαίου*, τοῦ *Δωροθέου*, τοῦ *Ἀνωνύμου* κλπ. Ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπομνήματα ταῦτα, καὶ αἱ μεταφράσεις τῆς Ἰουστινιανείου νομοθεσίας καὶ αἱ ἑρμηνεῖαι αὐτῆς παρεῖχον ζητήματα εἰς τοὺς διαδικαζομένους καὶ λόγῳ τῆς ἀμφισβητήσεως περὶ τῆς ἐπικρατήσεως καὶ τῆς προτεραιότητος ἑκάστου τούτων, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῶν ὑπαρχουσῶν ἐν αὐταῖς ἀντιφάσεων.

Ἡ ἀβεβαία ἑρμηνεία τῆς Ἰουστινιανείου νομοθεσίας, αἱ μεταξὺ τῶν διατάξεων αὐτῆς ὑπάρχουσαι ἀντιφάσεις, ἡ ἀσάφεια καὶ ἀνεπάρκεια τῆς «Ἐκλογῆς» τῶν Ἰσαύρων, ἤγαγε τὸν αὐτοκράτορα Βασίλειον τὸν Μακεδόνα ὅπως προβῇ εἰς τὴν σταθεροποίησιν τῆς νομοθεσίας, πρὸς τοῦτο δὲ προέβη εἰς τριπλῆν ἐνέργειαν: ἠκύρωσε πρῶτον τοὺς ἀχρηστευθέντας ἢ ὁπωσδήποτε καταργηθέντας νόμους· ἔκαμεν ἀνακάθαρσιν τῶν ἐν ἰσχύϊ παλαιῶν τοιούτων, διὰ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ «Προχείρου Νόμου» (870—878), τῆς «Ἐπαναγωγῆς», ἥτις ἀπετέλεσε δευτέραν ἔκδοσιν τοῦ «Προχείρου Νόμου» μετὰ προσθηκῶν, ἀλλ' ἥτις ὑπῆρξεν ἁπλοῦν σχέδιον νόμου μὴ κυρωθέν, καὶ τῆς ἐπεξεργασίας τῆς «Ἀνακαθάρσεως τῶν Νόμων», προσομοίας πρὸς τὰ «Βασιλικά», ἥτις μνημονεύεται ἐν τῷ προοιμίῳ τῆς «Ἐπαναγωγῆς» ὡς δημοσιευθεῖσα· τέλος ἐξέδωκε τὴν «Σύνοψιν ἐν κεφαλαίοις» σκοποῦσαν τὴν ἐν συστήματι διδασκαλίαν τοῦ δικαίου.

Ἡ «Ἀνακάθαρσις τῶν Νόμων», ἣν ἐπεχείρησε Βασίλειος ὁ Μακεδών, ἀπεπεράτωσε δὲ ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Λέων ὁ Σοφός, ἐκλήθη «Βασιλικὰ» καὶ «Ἀνακάθαρσις τῶν παλαιῶν νόμων» ἢ «Ἑξάβιβλος» ἢ «Ἑξηκοντάβιλος» ἢ «τὸ Ἑξηκοντάβιβλον» (παρὰ Ψελλῷ), ἢ «Ἑξήκοντα κεφάλαια Βασιλικῶν» (παρὰ τῷ πατριάρχῃ Ἀλεξανδρείας Μάρκῳ) ἢ «Βασιλικὸς» ἢ «Ἀνακεκαθαρμένα βιβλία». Τὰ «Βασιλικὰ» συνετάχθησαν ὑπὸ ἐπιτροπῆς νομομαθῶν, ἣν παρηκολούθει καὶ ἤλεγχε Λέων ὁ Σοφός, καὶ ἧς πρόεδρος ἦτο ὁ πρωτοσπαθάριος Συμβάτιος ἢ Σαββάτιος (κατὰ τὸν Ματθαῖον Βλαστάρην) ἢ Σαμωνᾶς, ἐδημοσιεύθησαν δὲ ὀλίγα ἔτη μετὰ τὸ 892, μετὰ τὴν δημοσίευσιν δηλαδὴ τῶν περιληφθεισῶν εἰς τὰ «Βασιλικὰ» ὑπ' ἀριθ. 46, 48, 59 καὶ 78 «Νεαρῶν» του Λέοντος, καὶ πρὸ τῆς 1ης «Νεαρᾶς» τοῦ Λέοντος, δημοσιευθείσης βραδύτερον.

Τὰ «Βασιλικὰ» του Λέοντος συνεγράφησαν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν καθαρῶν πηγῶν τῆς Ἰουστινιανείου νομοθεσίας, τῶν μεταφράσεων αὐτῆς, τῶν τότε ἐκδεδομένων ὑπομνημάτων, τοῦ «Προχείρου Νόμου» καὶ τῶν μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν «Νεαρῶν». Εἰδικῶς, τῶν μὲν Εἰσηγήσεων ἐγένετο μικρὰ χρῆσις, ἐνῷ τοὐναντίον περιελήφθησαν πλεῖσται διατάξεις τῶν Πανδεκτῶν, λόγῳ τῶν ὑπομνημάτων Δωροθέου, Στεφάνου, Κυρίλλου κλπ. καὶ τοῦ Κώδικος λόγῳ τοῦ ὑπομνήματος τοῦ Θαλελαίου, Θεοδώρου κλπ., ἐκ δὲ τῶν «Νεαρῶν» περιελήφθησαν πλεῖσται ἐκ τῶν ἑλληνιστὶ γεγραμμένων, ἀντὶ δὲ τῶν λατινιστὶ γραφεισῶν περιελήφθησαν συνόψεις ἐκ τῆς ἐπιτομῆς τοῦ Θεοδώρου· ἐπίσης ἐκ τοῦ Προχείρου Νόμου περιελήφθησαν ἱκανὰ ἐν τῇ 60ῇ βίβλῳ, ὡσαύτως δὲ αἱ «Νεαραὶ» 144 καὶ 149 Ἰουστίνου τοῦ Β', καὶ 161 καὶ 164 τοῦ αὐτοκράτορος Τιβερίου.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Λέοντος δημοσίευσις τῶν «Βασιλικῶν» σκοπὸν εἶχε τὴν συγκέντρωσιν ἐν τῷ αὐτῷ τίτλῳ τῶν εἰς τὰς διαφόρους πηγὰς διεσπαρμένων ὁμοιογενῶν διατάξεων («Τὰ κατὰ διασπορὰν περὶ τοῦ πράγματος εἰρημένα εἰς μίαν τίτλου περιοχὴν καταστήσαντες»), ἵνα οὕτω καθίσταται εὐχερὴς ἡ χρῆσις αὐτῶν καὶ λείψωσιν αἱ ὑπάρχουσαι μεταξὺ αὐτῶν ἐναντιότητες. Ἐν τοῖς «Βασιλικοῖς» ἀνεβίωσαν διατάξεις τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καταργηθεῖσαι παρ' αὐτοῦ ἢ τῶν μεταγενεστέρων αὐτοκρατόρων, παρελείφθησαν ἐξ ἄλλου διατάξεις ἰσχύουσαι μέχρι τῆς ἐκδόσεως αὐτῶν, καὶ παρηλλάγησαν τοιαῦται, ὡς αἱ ἀφορῶσαι τὸν χρόνον τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς προικὸς (Κωδ. II. 13), τὸ ποσοστὸν τῆς νομίμου μοίρας (Νεαρὰ 81. § 1) κλπ.

Χρῆσις καὶ ἰσχὺς τῶν «Βασιλικῶν». Εἰ καὶ ἡ 1η Νεαρὰ τοῦ Λέοντος σαφῶς καθορίζει, ὅτι διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν «Βασιλικῶν» ἀκυροῦται ἡ προηγουμένη νομοθεσία, ἐν τοσούτῳ οὐδέποτε ἔπαυσεν ἡ χρῆσις τῆς νομοθεσίας τοῦ Ἰουστινιανοῦ πρὸς πληρεστέραν ἑρμηνείαν, καὶ τοῦτο διότι τὰ «Βασιλικὰ» δὲν ἀπετέλεσαν νέαν νομοθεσίαν, ἀλλ' ἦσαν ἁπλῆ ἀνακάθαρσις τῶν παλαιῶν νόμων, ἐξ ὧν ἀφῃρέθησαν αἱ ἀχρηστεύσασαι καὶ αἱ καταργηθεῖσαι διατάξεις, ἐγένετο δὲ ἡ ἀνακάθαρσις αὕτη ἵνα μὴ ἀνατρέχωσιν οἱ νομικοὶ εἰς τὰς μεταφράσεις καὶ τὰ ὑπομνήματα. Ἐφ' ὅσον ἑπομένως ἡ παράλειψις ἐκ τῶν «Βασιλικῶν» μὴ καταργηθεισῶν διατάξεων τῶν Πανδεκτῶν, τοῦ Κώδικος καὶ τῶν Νεαρῶν δὲν ἐγίνετο ἐσκεμμένως, ἠδύναντο αὗται νὰ συμβάλωσιν εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν Βασιλικῶν», καὶ ἠδύνατο νὰ γίνῃ ἐπίκλησις αὐτῶν. Ἡ σχέσις αὕτη τῶν «Βασιλικῶν» πρὸς τὴν νομοθεσίαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ διήρκεσεν ἐπὶ δύο αἰῶνας, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ πλείστων περιπτώσεων, ἀλλ' ἰδίᾳ ἐκ τῶν μετὰ τὸν Λέοντα τὸν Σοφὸν δημοσιευθεισῶν Νεαρῶν τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων (βλ. Νεαρὰν *Ρωμανοῦ* περὶ προστίμων καὶ λοιπὰς) ἐν αἷς πλὴν τῶν «Βασιλικῶν» μνημονεύονται καὶ αἱ διατάξεις τοῦ Ἰουστινιανοῦ· ἀποδεικνύεται ἐπίσης καὶ ἐκ τῆς κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα δημοσιευθείσης παρ' ἀνωνύμου πραγματείας περὶ «ψιλῶν συμφώνων», ἐν ᾗ σαφῶς καθορίζεται ἡ σχέσις τῶν δύο τούτων πηγῶν τοῦ δικαίου. Κατὰ τὸν ἐν λόγῳ αἰῶνα ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη ὅτι μόνον τὰ «Βασιλικὰ» κέκτηνται ἰσχὺν νόμου, καὶ ὅτι ἐν τοῖς δικαστηρίοις δὲν πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν τὰ ὑπομνήματα τῶν νομοδιδασκάλων καὶ ἡ νομοθεσία τοῦ Ἰουστινιανοῦ (βλ. Πεῖραν κατὰ μικρόν, *Βαλσαμῶνα* εἰς «Νομοκάνονα» *Φωτίου*, κλπ.).

Κείμενον τῶν «Βασιλικῶν». Τὸ κείμενον τούτων δὲν διεσώθη ἀκέραιον, καὶ τοῦτο διότι λόγῳ τοῦ ὄγκου του δὲν εἶχεν ἀντιγραφῆ εἰς πολλὰ ἀντίτυπα, ἐπὶ τοσοῦτον μάλιστα ὥστε δὲν εἶχον φθάσει τοιαῦτα οὐδ' εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὡς προκύπτει ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ ἐκεῖ πατριάρχου Μάρκου πρὸς τὸν Βαλσαμῶνα. Ὁ ὄγκος οὗτος τοῦ συγγράμματος ὑπῆρξεν ἀφορμὴ τῆς μετὰ ἕνα αἰῶνα ἐκδόσεως τῆς «Συνόψεως τῶν Βασιλικῶν», ἥτις ἐν πολλοῖς ἀντικατέστησε τὴν χρῆσιν αὐτῶν. Τὰ ὑπάρχοντα ἐλάχιστα ἀντίτυπα αὐτῶν ἀπωλέσθησαν κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Λατίνων γενομένην ἐπιδρομὴν κατὰ τὸ 1204, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1453. Τοῦ ὀγκώδους τούτου βιβλίου διεσώθησαν ἐν χειρογράφοις τεμάχια εἰς διαφόρους βιβλιοθήκας τῆς Εὐρώπης, ἐξ ὧν ἀπετελέσθησαν αἱ μεταγενέστεραι ἐκδόσεις τῶν «Βασιλικῶν».

Ἡ γλῶσσα τῶν «Βασιλικῶν» δὲν συνετέθη ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτῶν, ἀλλ' ἐξεπονήθη κατὰ τὴν διάρκειαν πλειόνων αἰώνων ὑπὸ διαφόρων νομοδιδασκάλων.

Σχόλια τῶν «Βασιλικῶν». Ἀμφισβητεῖται τὸ ζήτημα ἐὰν ταῦτα ἀπετέλεσαν ἐξ ἀρχῆς μέρος τῶν «Βασιλικῶν», καὶ ἐὰν ἀπολαύωσι δημοσίας αὐθεντίας ὡς τὸ κείμενον, ὡς ἀποτελοῦντα ἑρμηνείαν αὐτοῦ. Ἡ ὀρθοτέρα γνώμη εἶναι ὅτι τὰ σχόλια ταῦτα δὲν ἀπετέλεσαν ἐξ ἀρχῆς μέρος τοῦ κειμένου, προσετέθησαν δὲ πιθανώτατα κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα, ὅτε τὰ «Βασιλικὰ» περιεβλήθησαν κῦρος ἐπίσημον, τοῦτο δὲ προκύπτει ἐκ τῆς «πείρας» τοῦ Ρωμανοῦ, ἐν ᾗ πολλάκις ἀναφέρονται χωρία τῶν «Βασιλικῶν» μετὰ τῶν σχολίων αὐτῶν. Τὰ βιβλία 49—52 στεροῦνται παντὸς σχολίου.

Τὰ σχόλια τῶν «Βασιλικῶν» διακρίνονται εἰς ἀρχαῖα καὶ νεώτερα· καὶ τὰ μὲν ἀρχαῖα ἐλήφθησαν ἐκ τῶν ὑπομνημάτων τῶν νομοδιδασκάλων τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, ἤτοι Κυρίλλου, Στεφάνου, Ἀνωνύμου-Ἐναντιοφανοῦς, Θαλελαίου, Θεοδώρου, Δωροθέου, Ἰσιδώρου, Ἀνατολίου κλπ., τὰ δὲ νεώτερα ἐλήφθησαν ἐξ ὑπομνημάτων τῶν νομοδιδασκάλων Εὐσταθίου Ρωμανοῦ, Ἰωάννου Νομοφύλακος, Γαρίδα, Καλοκύρου, Πάτσου, Κωνσταντίνου Νικαέως, Γρηγορίου Δοξαπατρῆ, Ἁγιοθεοδωρίτου, Μιχαὴλ Χούμνου κλπ., οἵτινες ἔγραψαν κατὰ τὸν ΙΑ' καὶ ΙΒ' αἰῶνα. Παρ' ἡμῖν ἀναμφισβητήτως ἔχουν πλήρες κῦρος τὰ σχόλια, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν περὶ σιωπηρᾶς ἀναμισθώσεως παραδεδεγμένων, καὶ στηριζομένων εἰς σχόλιον τῶν «Βασιλικῶν».

Τὰ «Βασιλικὰ» ἐν τῇ Δύσει. Ἡ ὕπαρξις τῶν «Βασιλικῶν» ἐγνώσθη ἐν τῇ Δύσει μόλις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Diploratacia «Περὶ ὑπεροχῆς τῶν διδακτόρων», ἐν ᾧ μνημονεύει ὅτι τοὺς ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ τόμους τῶν «Βασιλικῶν» ὑπεσχέθη ὁ Ματθαῖος Spandolenos νὰ φέρῃ ἐξ Ἑλλάδος εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀλλ' ὁ θάνατος ἐκώλυσεν αὐτόν. Πρῶτος δὲ χρῆσιν αὐτῶν ἔκαμε ὁ Βίγλιος Zuichenus εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς παραφράσεως τῶν «Εἰσηγήσεων Θεοφίλου», μετ' αὐτὸν δὲ περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ὁ Hervetus, κατὰ τὸ 1557 ὁ Κουϊάκιος καὶ κατὰ τὸ 1606 ὁ Γοδεφρεῖδος, παρ' ὧν ἐδημοσιεύθησαν ἐκ τῶν ἑξήκοντα βιβλίων μόνον τὰ ἐννέα. Κατὰ τὸ ἔτος 1617 ὁ Faber πρῶτος ἐδίδαξε περὶ τῶν κανόνων τοῦ δικαίου κατὰ τὰ «Βασιλικά», ὁ δὲ Peirescius τὴν 29 Ἀπριλίου 1617 ἀνεκοίνωσε τὴν σκέψιν αὐτοῦ περὶ δημοσιεύσεως τῶν χειρογράφων τῶν «Βασιλικῶν» ἐκ τοῦ κώδικος τοῦ Κουϊακίου· θανόντος ὅμως τούτου (1637), ὁ Fabrotus ἔλαβε τὴν ἐντολὴν παρὰ τοῦ ἐν Παρισίοις καγκελλαρίου Σιγουερίου, ἐπὶ ἀποζημιώσει χιλίων λιτρῶν ἐτησίως, ὅπως ἐκδώσῃ τὰ «Βασιλικὰ» ἐπὶ τῇ βάσει τῶν χειρογράφων τῆς Βασιλικῆς βιβλιοθήκης, καὶ δὴ τῶν ὑπὸ τοῦ Κουϊακίου συλλεγέντων, τοῦ κώδικος τῆς βασιλίσσης Αἰκατερίνης τῶν

Digitized by Google

Μεδίκων καὶ τῆς συλλογῆς Μιχαὴλ Ἀτταλιάτου.

Ἔκδοσις Φαβρότου: Οὗτος ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑπαρχόντων ἤδη κωδίκων καὶ τεμαχίων τῶν «Βασιλικῶν» προέβη κατὰ τὸ 1641 εἰς τὴν δημοσίευσιν τῶν «Βασιλικῶν», διαρκέσασαν ἐπὶ ἑξαετίαν, ἤτοι μέχρι τῆς 15 Δεκεμβρίου 1646 καὶ ἀποτελεσθεῖσαν ἐξ ἑπτὰ τόμων. Ὁ Φαβρότος ἀνεπλήρωσε τὰ κενὰ ὡς καὶ τὰ ἐλλείποντα βιβλία τῶν «Βασιλικῶν» ἐκ τῆς «Συνόψεως τῶν Βασιλικῶν», ἐκ τοῦ ὑπομνήματος τοῦ Θεοδώρου Ἑρμουπολίτου, τοῦ Ἁρμενοπούλου, τοῦ Κουϊακίου καὶ ἄλλων. Ἐξέδωκεν οὗτος 34 βιβλία τῶν «Βασιλικῶν» ἀκέραια, 5 κεκολοβωμένα, τὰ λοιπὰ δὲ 21 ἀποκατέστησεν ἐξ ἄλλων πηγῶν.

Μεταγενέστεραι ἐκδόσεις. Μετὰ ἕνα αἰῶνα περίπου ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Φαβρότου, ὁ Γουλιέλμος Reitzins ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῶν «Βασιλικῶν», δημοσιεύσας πραγματείαν περὶ σημασίας τῶν λέξεων καὶ κανόνων τοῦ δικαίου. Κατὰ τὸ 1765 ὁ Runkenius, τῇ συνδρομῇ καὶ ἄλλων λογίων, ἐξέδωκεν ὡς συμπλήρωμα τῆς ἐκδόσεως Φαβρότου δύο νέους τόμους, περιλαμβάνοντας διατάξεις τοῦ 8ου βιβλίου τῶν «Βασιλικῶν», ἀνακαλυφθείσας ἐν χειρογράφοις εἰς τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα Lugduno-Batava βιβλιοθήκην. Πλὴν τούτων ἔγραψαν εἰδικὰς διατριβὰς διάφοροι ἄλλοι, ἐν οἷς καὶ ὁ Pardessus ἐν ἔτει 1848 τὴν «collection des lois maritimes», ἐν ᾗ ἠρευνήθη τὸ ναυτικὸν δίκαιον τῆς Ἀνατολῆς *(Νόμος Ροδίων).*

Ἐγχειρίδιον τῶν «Βασιλικῶν» Haubold: Τοῦτο ἐξεδόθη κατὰ τὸ ἔτος 1819, ἀναφέρεται δὲ εἰς τὴν ἔκδοσιν Φαβρότου καὶ Reitzius, καὶ ἀποτελεῖ εὑρετήριον αὐτῶν, μετὰ συμπληρωματικῶν σημειώσεων.

Ἔκδοσις Heimbach: Ἀπὸ τοῦ 1825 οἱ ἀδελφοὶ Γουσταῦος καὶ Κάρολος Heimbach ἤρξαντο ἐργαζόμενοι διὰ τὴν δημοσίευσιν νεωτέρας καὶ πληρεστέρας ἐκδόσεως τῶν «Βασιλικῶν». Τούτων ὁ Γουσταῦος, χορηγούντων διαφόρων τὰ χρηματικὰ μέσα, ἀνέλαβε τὴν μελέτην τῶν ὑπαρχόντων χειρογράφων καὶ τὰς ὑφισταμένας ἐκδόσεις, μετέβη δέ, πρὸς τοῦτο, κατὰ τὸ ἔτος 1830—1 εἰς Παρισίους, ἐπὶ ἑξάμηνον διαμείνας ἐκεῖ, εἰς Φλωρεντίαν κατὰ τὸ 1831, διαμείνας ἐπὶ διετίαν καὶ εἰς Ρώμην, ἔνθα ἐξηρεύνησε τὰ ὑπάρχοντα ἐν ταῖς ἐκεῖ βιβλιοθήκαις χειρόγραφα. Τούτου μετ' οὐ πολὺ θανόντος, ὁ Κάρολος Heimbach προσέλαβε καὶ ἄλλους συνεργάτας, ἐν οἷς τὸν Hainelius, τὸν Βίσερον, τὸν Zachariae κλπ. Ἡ διάρκεια τῆς ἐργασίας ταύτης ὑπῆρξεν εἰκοσαετής, τοῦ ἔργου δημοσιευθέντος ἀπὸ τοῦ 1833—1850 ἐν Λειψίᾳ εἰς 5 τόμους, πλὴν τῶν προλεγομένων, ἅτινα ἐδημοσιεύθησαν κατὰ τὸ 1870. Ἐν τῇ ἐκδόσει του ὁ Heimbach ἔσχε βοηθήματα, πλὴν τῶν προγενεστέρων ἐκδόσεων τῶν «Βασιλικῶν», χειρόγραφα ὑστέρως ἀνακαλυφθέντα, τοὺς διαφόρους κώδικας Κουϊακίου καὶ λοιπῶν, τὴν «Σύνοψιν τῶν Βασιλικῶν», τὸν Ἁρμενόπουλον, τὰ «Παράτιτλα» τοῦ Τιπουκείτου (τί ποῦ κεῖται), τὸ βιβλίον τοῦ ψευδο-Εὐσταθίου, τὰ ὑπομνήματα Βαλσαμῶνος, τὸν «Νομοκάνονα» του Φωτίου, τὸν Μιχαὴλ Ἀτταλιάτην, τὴν «Πεῖραν», τὰς «Ροπάς», τὸν Pardessus ἐν τῷ 53 βιβλίῳ καὶ ἄλλους.

Ἔκδοσις Zachariae Lingenthal: Οὗτος ἀποκατέστησε τὸ βιβλίον 19 τῶν «Βασιλικῶν», καὶ ἐξέδωκεν ὡς συμπλήρωμα τῆς ἐκδόσεως Heimbach κατὰ τὸ 1846 τὰ βιβλία 15—18, ἅτινα συνεπλήρωσεν ἐκ τοῦ κώδικος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει μετοχίου τοῦ Ἁγίου Τάφου, καὶ ἔκ τινων βιβλιοθηκῶν τῶν μοναστηρίων τοῦ Ἄθω.

Ἔκδοσις Ferrini καὶ Mercati: Συμπλήρωμα νεώτερον τῶν «Βασιλικῶν» Heimbach, ἐκδοθὲν ἐν Λειψίᾳ κατὰ τὸ 1897, δι' οὗ ἐπιφέρονται ἱκαναὶ διορθώσεις καὶ συμπληρώσεις εἰς πλεῖστα βιβλία τῶν «Βασιλικῶν».

Τὸ ἰσχῦον ἐν Ἑλλάδι ἀστικὸν δίκαιον. Ὅταν ἡ Ἑλλὰς ἀποκατέστη εἰς βασίλειον, παρέστη ἀνάγκη ὅπως τὸ ἱδρυθὲν νέον κράτος ὁρίσῃ τὴν νομοθεσίαν, ἥτις ἐφεξῆς θὰ διείπε τὰς ἐν γένει ἀστικὰς σχέσεις τῶν ἀπελευθερωθέντων ὑπηκόων αὐτῆς. Πρὸς τοῦτο διὰ τῶν ψηφισμάτων τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ (1822), τῆς ἐν Ἄστρει (1823) καὶ τῆς ἐν Τροιζῆνι (1827) συνελεύσεων, ἐθεσπίσθη ἡ εἰσαγωγὴ παρ' ἡμῖν τῶν διατάξεων τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, ἤτοι τῶν «Βασιλικῶν», ὡς νομοθεσίας τοῦ κράτους. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ μελέτη αὐτῶν ἦτο δυσχερὴς λόγῳ τοῦ ὄγκου αὐτῶν, ἐξ ἄλλου δὲ διότι ὑπῆρχον τότε ἐν Ἑλλάδι δύο μόνον σώματα τῆς ἐκδόσεως Φαβρότου, ἓν παρὰ τῷ γραμματεῖ τῆς δικαιοσύνης Γεννατᾷ, καὶ ἕτερον παρὰ τῷ λογίῳ Αἰνιᾶνι, ἐθεωρήθη σκόπιον ἵνα διὰ τοῦ ἐν ἰσχύϊ ἤδη διατάγματος τῆς 23 Φεβρουαρίου 1835 εἰσαχθῇ ὡς ἀστικὸς νόμος «αἱ διατάξεις τῶν ἀειμνήστων ἡμῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, αἱ περιλαμβανόμεναι εἰς τὴν Ἑξάβιβλον τοῦ Ἁρμενοπούλου». Ἀλλ' ἡ Ἑξάβιβλος τοῦ Ἁρμενοπούλου ὑπῆρξεν ἀπολύτως ἀνεπαρκής, καὶ διότι παραλείπει τὴν μνείαν ἐν αὐτῇ οὐσιωδῶν ἐννόμων σχέσεων (λ. χ. περὶ ἐκχωρήσεως, περὶ αἱρέσεων καὶ ἄλλων), καὶ διότι περιέχει διατάξεις ἀντιφασκούσας ἀλλήλαις.

Αἱ ἀτέλειαι αὗται τῆς εἰσαχθείσης νομοθεσίας, ἠνάγκασαν τοὺς νομικοὺς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης νὰ προστρέξωσιν εἰς τὴν νομοθεσίαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καὶ εἰς τὰ σοφὰ συγγράμματα τῶν ἐν Γερμανίᾳ ἑρμηνευτῶν αὐτῆς, νὰ εἰσαγάγωσιν οὕτω παρ' ἡμῖν ὡς ἰσχῦον δίκαιον τὸ Corpus juris civilis, ὅπερ ὅμως πράγματι οὐδέποτε εἰσήχθη ἐν Ἑλλάδι ὡς ἀστικὸς νόμος. Ταχύτατα ὅμως ἐμορφώθη διὰ τῆς νομολογίας τῶν δικαστηρίων καὶ διὰ τῆς μελέτης τῶν Ἑλλήνων νομικῶν ἡ ἀρχή, ὅτι τὸν ἰσχύοντα ἐν Ἑλλάδι ἀστικὸν νόμον ἀποτελοῦσιν οὐ μόνον οἱ τῆς Ἑξαβίβλου ὁρισμοί, ἀλλὰ καὶ οἱ τῶν πηγῶν, ἀφ' ὧν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἠρύσθη ὁ Ἁρμενόπουλος τὸ ἐγχειρίδιον αὐτοῦ, ἰδίως δὲ αἱ διατάξεις τῶν «Βασιλικῶν».

Ἔκδοσις Ἰωάν. Δ. Ζέπου. Τὴν ἔλλειψιν τοῦ αὐθεντικοῦ κειμένου τῶν νόμων, ἤτοι τῶν «Βασιλικῶν», ἔσχεν ὑπ' ὄψει νὰ ἀναπληρώσῃ ὁ Ἰ. Δ. Ζέπος, ἀποφασίσας τὴν ἔκδοσιν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ 1895, ἀρξάμενος δὲ τῆς δημοσιεύσεως αὐτῶν τῷ 1896 καὶ περατώσας αὐτὴν τῷ 1900. Ἡ ἔκδοσις αὕτη τῶν «Βασιλικῶν», ἐν τῇ ὁποίᾳ παρελείφθη τὸ ἐν τῇ ἐκδόσει Heimbach δημοσιευόμενον λατινικὸν κείμενον ὡς μὴ ἀποτελοῦν τὸ αὐθεντικὸν κείμενον τῶν «Βασιλικῶν», ἐγένετο ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐκδόσεως Heimbach, τοῦ συμπληρώματος Zachariae, τοῦ διαρκούσης τῆς ἐκδόσεως δημοσιευθέντος παραρτήματος τῶν Ferrini καὶ Mercati, ἵνα δὲ καταστῇ λυσιτελεστέρα, περιέλαβεν ἐν ὑποσημειώσεσι οὐ μόνον τὰς μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν μέχρι καταλύσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἐκδοθείσας Νεαρὰς τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, τὰ ἐλλείποντα κείμενα τῆς Ἰουστινιανείου νομοθεσίας, τὰ κείμενα τοῦ Jus Graecoromanum, ἀλλὰ καὶ πλήρη ἑρμηνείαν τῶν χρηζόντων τοιαύτης χωρίων, ληφθεῖσαν ἐκ τῶν μελετῶν τῶν παρ' ἡμῖν νομικῶν, καὶ τῆς νομολογίας περιέλαβε προσέτι καὶ τὴν νομολογίαν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου τὴν σχετικὴν μὲ τὰς ἐκ τοῦ γάμου διαφοράς, ὡσαύτως δὲ καὶ τὰς ἐκ τῆς ἐκδόσεως Pitra ἀποκρίσεις τοῦ Δημ. Χωματιανοῦ. Τέλος ἐπλούτισε τὴν ἔκδοσιν διὰ πλήρους πολυσελίδου εὑρετηρίου, διὰ τῆς Συναγωγῆς, ἤτοι ἑρμηνείας τῶν ἐν τοῖς «Βασιλικοῖς» ἀπαντωμένων βυζαντιακῶν καὶ λατινικῶν ὅρων. Τῷ 1910—1912 ἐγένετο καὶ δευτέρα ἔκδοσις.

Ι. Δ. ΖΕΠΟΣ

Βασιλικὰ *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Ὑπάτης* τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 418. Κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Σπερχειοῦ βορείως τῆς Ὑπάτης, ἀφ' ἧς ἀπέχει 45' τῆς ὥρας. Δ. Ε. Μ.

— *[Ἱστορ.]* Παρὰ τὰ *Βασιλικὰ* συνεκροτήθη κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος σημαντικὴ καὶ ὀλεθρία διὰ τοὺς Τούρκους μάχη. Ὁ σουλτᾶνος μαθὼν τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως κατὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1821 κατεταράχθη, ἐνῷ δὲ ὁ Χουρσὶτ ἀρχιστράτηγος τῶν Ἰωαννίνων κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἔστελλε πρὸς βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων τὸν Κεχαγιάμπεην μετὰ 4 χιλ. Ἀλβανῶν, ἡ Πύλη ἀπεφάσισεν ἄλλην σοβαρὰν ἐκστρατείαν πρὸς λύτρωσιν τῆς πρωτευούσης τῆς Πελοποννήσου. Καὶ τὸν μὲν στόλον διέταξε νὰ ἑτοιμασθῇ καὶ νὰ διευθυνθῇ, ἑνούμενος μὲ τὸν αἰγυπτιακὸν καὶ ἀλγερινὸν εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, τέσσαρες δὲ πασάδες νὰ συγκεντρώσουν ἐν Φθιώτιδι στρατεύματα καὶ νὰ εἰσβάλωσιν εἰς Κορινθίαν ὑποστηριζόμενοι κατὰ τὴν ἀπόβασιν καὶ διὰ τοῦ στόλου, ἵνα καταστείλωσι συγχρόνως τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἐν τῇ ἀνατολικῇ Στερεᾷ καὶ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ. Ἡ ἀρχηγία των στρατευμάτων ἀνετέθη εἰς τὸν Μπεϋρὰμ πασᾶν, Ἀσιανόν, ὅστις ἔχαιρε μεγίστης φήμης ἐπὶ ἀξιότητι καὶ ἀνδρείᾳ. Τὸ στράτευμα ὑπερέβη τοὺς ὀκτακισχιλίους ἄνδρας, κατελθὸν δὲ προώρως, πρὶν ἀνέλθῃ εἰς 20 χιλιάδας, διὰ Θεσσαλίας εἰς Λαμίαν, ἐτάχθη τελευτῶντος τοῦ Αὐγούστου ὑπὸ τὸν ἀρχιστράτηγον καὶ τοὺς Χατζῆ Μπεκήρ, Μεμῆς καὶ Σιαχὶν Ἀλῆ, πασάδες, καὶ ἦτο ἕτοιμον πρὸς εἰσβολὴν διὰ τῶν Θερμοπυλῶν.

Οἱ Ἕλληνες μαθόντες τὴν συγκέντρωσιν τοσούτων στρατιῶν ἔστειλαν τὸν Ἀντώνιον Κολοκοτρώνην, Ἀνδρέαν Παπαδιαμαντόπουλον καὶ τὸν Κανταχουζηνὸν ἵνα ὑπερασπίσουν τὸν Ἰσθμόν, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ οἱ ὁπλαρχηγοὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἀπεφάσισαν νὰ μὴ ἀφήσουν τοὺς τρεῖς πασάδες, διότι ὁ Μπεκὴρ ἀπέθανεν ἐν Λαμίᾳ, νὰ διέλθουν ἀνενόχλητοι. Πρῶτος ὁ γηραιὸς Ἰωάννης Δυοβουνιώτης ἔγραψε πρὸς τὸν Πανουργιᾶν, ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς πρὸς τὸν Γκούραν καὶ Βοῦσγον ἵνα καταλάβωσι τὰς ἀναγκαίας θέσεις, μὴ προφθάσας καὶ ὁ ἴδιος νὰ ἔλθῃ διὰ τοῦ στόλου λόγῳ τῆς νηνεμίας. Συνεκεντρώθησαν λοιπὸν πλὴν τῶν ἄνω καὶ ὁ Παπανδρέας, οἱ ὁπλαρχηγοὶ τοῦ Σκαλτσόδημου, Κ. Μπίτης καὶ Κ. Καλύβας, ὁ Λάππας, ὁ Τριανταφυλλίνας, Ἀ. Κοντοσόπουλος, Τράκας, ἔχοντες ὑπὲρ τοὺς δισχιλίους ἄνδρας, οὓς ἑτοποθέτησαν εἰς διάφορα στρατηγικὰ σημεῖα, συμφώνως πρὸς τὴν ὑπόδειξιν τοῦ Δυοβουνιώτη ὅτι οἱ πασάδες θὰ διέλθωσιν ἀπὸ τὰ Βασιλικά, ὁδὸν εὐρύχωρον, καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν στενὴν Φοντάναν. Προχωρούντων τῶν Τούρκων, αἴφνης ἐπετέθησαν οἱ Ἕλληνες ἐξελθόντες ἐκ πολλῶν σημείων τοῦ δάσους καὶ ἐπέφεραν εἰς τὰς προφυλακὰς τῶν ἐχθρῶν δεινὴν καταστροφήν, ἐνῷ συγχρόνως ἔφθανεν ἄνω τῶν Βασιλικῶν καὶ ὁ Ρούκης. Ἐπηκολούθησαν τὸ τελευταῖον δεκαήμερον τοῦ Αὐγούστου δειναὶ μάχαι, τοῦ Μπεϋρὰμ ἐπιμένοντος νὰ διέλθῃ τὰ στενά, ἐπῆλθε δὲ ὁλοσχερὴς καταστροφὴ τῶν Τούρκων, ἀναγκασθέντων μετὰ κύκλωσιν νὰ ὀπισθοχωρήσωσι διὰ Πλατανιᾶς εἰς Λαμίαν, ἀφοῦ ἀπώλεσαν χιλίους ἄνδρας ἐν οἷς καὶ ὁ Μεμῆς πασᾶς, φονευθεὶς ἰδιοχείρως ὑπὸ τοῦ Ι. Γκούρα καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Μπεϋρὰμ καὶ πλῆθος ἀξιωματικῶν.

Οἱ Ἕλληνες ἐκυρίευσαν 14 σημαίας, πολλὰ τυμπανάκια, τὸ ταμεῖον τοῦ στρατοῦ, δύο πυροβόλα, πλῆθος σκηνῶν, 1500 ἵππους, 100 αἰχμαλώτους καὶ 400 ἁμάξας μὲ τροφὰς καὶ πολεμεφόδια. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἐθαυματούργησεν ἡ ἑλληνικὴ ἀνδρεία, διέπρεψαν δὲ ὅλοι οἱ ὁπλαρχηγοὶ καὶ ἰδίως ὁ Παπανδρέας καὶ ὁ Γκούρας, τοῦ ὁποίου ἡ δεξιὰ χεὶρ ἐξωγκώθη ἀπὸ τὴν πολλὴν χρῆσιν τοῦ ξίφους. Τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ ἔγινεν ἐρυθρόν, οἱ δὲ Τοῦρκοι δὲν ἐσκέφθησαν πλέον κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο περὶ ἄλλης ἐκστρατείας. Οὕτω μετ' ὀλίγον ἔπεσε ἡ Τρίπολις καὶ ἠσφαλίσθη ὁ ἑλληνικὸς ἀγὼν ἐν Πελοποννήσῳ.

Μετὰ τὰς μάχας τῆς Γραβιᾶς καὶ τοῦ Βαλτετσίου, τρίτη κατὰ σειρὰν ἡ μάχη τῶν Βασιλικῶν ἐπαγίωσε τὴν ἑλληνικὴν ἀνεξαρτησίαν κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ πολέμου. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

— **Βασιλικὰ** *[Γεωγρ.].* Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 2407. Διαρρέεται ὑπὸ τοῦ ἐκ τοῦ ὄρους Χορτιάτη πηγάζοντος ποταμοῦ *Ἀνθεμοῦντος* (κοιν. *Βασιλιώτικου*). Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ἁγία Παρασκευὴ* (κάτ. 608), *Συρωτὴ* (κάτ. 307), *Ταγαράδες* (τέως *Ταγαρτζῆδες*, κάτ. 478) καὶ *Λακκιὰ* (τέως *Τσαχανλῆ*, κάτ. 149) καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Πισόνα* (κάτ. 15), *Κάτω Περιστερὰ* (τέως *Γεδικλῆ*, κάτ. 31), *Χασαπλῆ* (κάτ. 49) καὶ *Λουτρὰ Θέρμης* (τέως *Λουτρὰ Σέδες*, κάτ. 19). Δ. Ε. Μ.

— *[Ἱστορ.]* Εἰς τὴν κωμόπολιν *Βασιλικὰ* εἶχε συγκεντρωθῆ τὸ ὑπὸ τὸν *Χάψαν* ἑλληνικὸν σῶμα ἀφοῦ δὲ ὁ Μεϋρὰν πασᾶς συνέτριψε τὰ ἑλληνικὰ σώματα τοῦ Ἐμμ. Παπᾶ, ἐξώρμησαν καὶ οἱ ἐν Θεσσαλονίκῃ Τοῦρκοι κατὰ τοῦ Χάψα, παρακολουθούντων καὶ πολλῶν Ἑβραίων. Τὸ σῶμα ἀντέστη γενναίως, καίτοι ἐκ 200 μόνον ἀποτελούμενον, προὐξένησε δὲ πολλὰς ζημίας εἰς τοὺς ἐχθρούς, πεσόντος ὅμως τοῦ ἀρχηγοῦ Χάψα διελύθη ἀπολέσαν ἑξήκοντα ἄνδρας. Τὰ Βασιλικὰ διηρπάγησαν καὶ ἐπυρπολήθησαν, ἐκ δὲ τῶν κατοίκων οἱ μὲν κατεσφάγησαν, οἱ δὲ ἐξηνδραποδίσθησαν (*Φιλήμ.* Δ' σελ. 119). Τ. Χ. Κ.

—**Βασιλικὰ** *[Γεωγρ.].* Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Πλωμαρίου τοῦ νομοῦ Λέσβου ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται εἰς τὰς κλιτῦς λόφου, ἔχει κλῖμα ἀνθυγιεινόν, μαστιζόμενον ὑπὸ ἑλονοσίας καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Κάτ. (1928) 1380. Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος εἶναι δασώδης ἐκ πεύκων, ἐξ ὧν ἐξάγονται μεγάλαι ποσότητες ῥητίνης καὶ πευκοφλοιοῦ, ἔχει ὅμως καὶ μεγάλας ἐκτάσεις ἐξ ἐλαιῶν. Τὸ ἔλαιον εἶναι τὸ κυριώτερον προϊὸν αὐτῆς (500.000 ὀκ.) καὶ εἶτα ἔρχεται ὁ καπνὸς (15.000 ὀκ.). Τὰ Βασιλικὰ συγκοινωνοῦσι δι' ἁμαξιτῶν ὁδῶν μετὰ τοῦ Πολιχνίτου (χμτρ. 6), τοῦ κόλπου τῆς Καλλονῆς (χμτρ. ...) καὶ τῆς πρωτευούσης Μυτιλήνης (χμτρ. 39). Ἡ ὀνομασία τῆς κωμοπόλεως ταύτης ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἐκτίσθη παρὰ τῆς αὐτοκρατείρας Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας ἐν τῇ ἀπεχούσῃ 500 μ. ἀπ' αὐτῆς σημερινῇ θέσει *Παναγιοῦδα* ἀνάκτορον, οὗτινος ἐρείπια σήμερον διασῴζονται. Δ. Ε. Μ.

—**Βασιλικὰ** *[Γεωγρ.].* Οὕτως ὠνομάσθη ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς ἀν. Θρᾴκης τὸ ἑλληνικὸν χωρίον *Σουλτὰν-Σιάχ*, τῆς ὑποδιοικήσεως Μακρᾶς Γεφύρας (Οὐζοὺν-Κιοπρού). Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν ἠρίθμει 358 κατοίκους. Α. Θ. Σ.

— **Βασιλικὰ** *[Ναυτ. Γεωγρ.].* Καλεῖται οὕτω ἡ κατέναντι τῆς Αὐλίδος κατάφυτος πεδιὰς τῆς Εὐβοϊκῆς παραλίας, ἡ νοτίως τοῦ συγχρόνου ἱδρυ[...] γωγείου τῆς Χαλκίδος ἁπλουμένη. Ἡ ἀκτή, εἰς ἣν ἡ πεδιὰς ἀπολήγει, ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ ὅρμου τοῦ Ἁγίου Στεφάνου τῶν προσγείων τοῦ Εὐρίπου μέχρι 2 μιλλίων ἀπὸ τοῦ ἠρειπωμένου φρουρίου Μποῦρτζι, πρὸς νότον δὲ αὐτοῦ ἐν ἀρχῇ καὶ πρὸς ἀνατολὰς καὶ βορρᾶν αὐτοῦ κατόπιν. Κατὰ τὸν C. Müller (χάρτης IX εἰς ἐκδ. Στράβωνος: «Megaris Antica Boeotia») ἡ σύγχρονος πεδιὰς Βασιλικὰ εἶναι τὸ *Λήλαντον πεδίον* τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Α.

— **Βασιλικὰ** *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ἀκρωτήριον καὶ ὅρμος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐπὶ τῆς βορείας ἀκτῆς τοῦ κόλπου τῆς Κῶ (ἀρχ. *Κεραμικός*). Καὶ τὸ μὲν ἀκρωτήριον (πλάτ. 36° 59' 40'' Β., μῆκ. 27° 50' ... Ἀν., χάρ. ἀγγλ. 1604: The gulfs of Kos, Doris aud Symi) ὀνομαζόμενον τουρκιστὶ *Ντομούς ...νοῦ* ἀπέχει τοῦ ἀκρωτηρίου Κέραμος, ἔσω ... ὁποίου τὰ ἐρείπια τῆς φερωνύμου ἀρχαίας πόλεως ... 7½ μίλ. δυτικῶς. Ὁ δὲ ὅρμος, ἄμεσος πρὸς ...

Digitized by Google

τοῦ ἀκρωτηρίου, παρέχει ἄριστον ἀγκυροβόλιον (13 ὀργ.) εἰς τὸν ΒΔ μυχόν του, ὅπου πενιχρότατος συνοικισμός. Κυκλώπεια τείχη καὶ λείψανα ἀρχαῖα προδίδουσι τὴν ποτὲ ἐκεῖ ὕπαρξιν ἀρχαίας πόλεως. Τὸ παρά τινων ὑποτιθέμενον, ὅτι ἐκεῖ ἦσαν τὰ Βάργασα (βλ. λ.) δὲν φαίνεται πιθανόν. Τὸ χωρίον λέγεται καὶ *Βασιλειά*. Σ. Ε. Λ.

—**Βασιλικὰ** (***Κορινθίας***). Θέσις στρατηγικὴ εἰς ἣν ἐστρατοπεύδευσε τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1821 ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, μεταβὰς διὰ Καλαβρύτων ἵνα προασπίσῃ τὸν Ἰσθμὸν κατὰ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων τῆς Στερεᾶς (*Τρικ.* Β′ σελ. 62 καὶ 174). Ἐκεῖθεν ἐνίσχυσε τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἀκροκορίνθου, καταστήσας ἀδύνατον τὴν συγκοινωνίαν τῶν πολιορκουμένων ἐν περιπτώσει ἀποβάσεως (*Φιλήμ.* Δ′ σελ. 231). Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλη τὰ ὑπολειφθέντα τουρκικὰ στρατεύματα συνεκεντρώθησαν εἰς Κόρινθον. Ἀποκλεισθείσης τῆς διόδου αὐτῶν πρὸς τὴν Στερεὰν διὰ τῶν Δερβενίων καὶ τῆς ἐπιστροφῆς πρὸς τὴν Ἀργολίδα, ὁ Κολοκοτρώνης διέταξε τὴν ἵδρυσιν ὀχυροῦ στρατοπέδου εἰς τὰ Βασιλικὰ τῆς Σικυῶνος, ἔνθα προσέφυγε καὶ ὁ Γάτσος. Θέλοντες οἱ Τοῦρκοι νὰ ἀνοίξωσιν ὁδὸν πρὸς τὰς Πάτρας ἐξώρμησαν κατὰ τῶν Βασιλικῶν τὴν 7ην Αὐγούστου 1822 καὶ ἐπέστρεψαν ἄκαρποι. Τὴν ἐπίθεσιν ἐπανέλαβον καὶ τὴν 12 Αὐγούστου· καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ προφυλακὴ ἐκ 1300 ἀνδρῶν ἀντέστη ἐρρωμένως, ὅταν ὅμως οἱ Ἕλληνες διεσπάρησαν πρὸς λαφυραγωγίαν, οἱ Τοῦρκοι ἐνεδρεύοντες ἐπετέθησαν κατ' αὐτῶν καὶ ἐνέσπειραν πανικόν. Ἐκεῖ ἔπεσεν ὁ Ἀναγνώστης Πετμεζᾶς καὶ ὁ υἱός του ἐπιλεγόμενος Ποτήρης, ὁ Γιαννειὸς Μιστριώτης, ὁ Οἰκονόμος Παπαλομοίρης. Ὁ Κολοκοτρώνης ὅμως ἀνασυγκροτήσας τοὺς φεύγοντας ἠμπόδισε τὴν προέλασιν τῶν ἐχθρῶν εἰς Πάτρας καὶ οὕτω βραδύτερον ἐπετεύχθη ἡ ὁλοσχερὴς καταστροφὴ τῆς στρατιᾶς τοῦ Δράμαλη, θανόντος ἐκ λύπης ἐν Κορίνθῳ. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

— **Βασιλικά, *Ἄνω*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Κάτω Βασιλικῶν* τῆς ἐπαρχίας Φαρσάλων τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 156. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἄνω Δουβλατάν*. Δ. Ε. Μ.

— **Βασιλικὰ *Ἀνώγεια*** *[Γεωγρ.]*· βλ. Ἀνώγεια.

— **Βασιλικά, *Κάτω*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Σκοτούσης* τῆς ἐπαρχίας Φαρσάλων τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 416. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κάτω Δουβλατάν*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Ἄνω Βασιλικὰ* (τέως *Ἄνω Δουβλατάν*, κάτ. 156) καὶ ἡ θέσις *Ζιάκου Καλύβια*, ἔνθα κατὰ τὸν χειμῶνα διαμένουσι σκηνῖται. Δ. Ε. Μ.

— **Βασιλικὰ *θέρμα*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Θέσις εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ ἀρχαίου Ἀμωρίου (ἀνατολικῶς τῆς σημερινῆς πόλεως Ἀφιὸν Καραχισάρ), παρ' ᾗ ὁ ἀποστατήσας κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Βασιλείου Β′ στρατηγὸς Βάρδας Σκληρὸς ἐνίκησε (τῷ 978) τὰ βασιλικὰ στρατεύματα ὁδηγούμενα ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Βάρδα Φωκᾶ (βλ. λ. Βάρδας *Φωκᾶς* καὶ Βάρδας *Σκληρός*). Ν. ΚΛΣ

βασιλικὰ *(σῦκα)* *[Βοτ.]*. Ἡ ὀνομασία αὕτη δίδεται παρ' ἡμῖν εἰς τοὺς καρποὺς τοῦ δένδρου *συκῆ ἡ βασιλική*, ἥτις εἶναι ποικιλία τῆς *συκῆς τῆς*

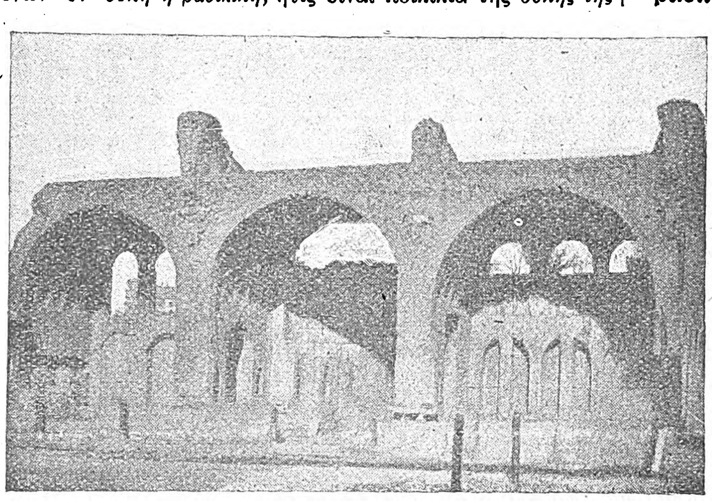

Ἡ ἐν Ῥώμῃ βασιλικὴ τοῦ Κωνσταντίνου (Constantiniana).

καρικῆς ἢ *κοινῆς* (Ficus carica). Τὰ βασιλικὰ σῦκα θεωροῦνται ἀνώτερα πάντων τῶν ἄλλων εἰδῶν συκῆς καὶ ἦσαν γνωστὰ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ὑπὸ τὸ ὄνομα «ἀττικὰ σῦκα» ἢ «βασίλειοι ἰσχάδες» καὶ περιζήτητα πανταχοῦ καὶ ἰδίως εἰς τοὺς Πέρσας, διὰ ταῦτα δὲ καὶ μόνον, ὡς ἀναφέρει ὁ Αἰλιανὸς εἰς τὰ «Ἀποσπάσματα», ἐπόθησεν ὁ Ξέρξης τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀττικῆς. Ἐνιαχοῦ τὰ βασιλικὰ σῦκα ὀνομάζονται καὶ *βασιλόσυκα*. Δ. Ν. Π.

Βασιλικάδες *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Δολιχίου* τῆς ἐπαρχίας Σάμης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 90. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Ἕνωσις* καὶ *Κουλοῦμι* (κάτ. 108), *Κονιδαρᾶτα* (κάτ. 106), *Λοβονικὲς* (κάτ. 31). Δ. Ε. Μ.

Βασιλικάτα *[Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας κειμένη μεταξὺ Ἀπουλίας. Καμπανίας καὶ Καλαβρίας, βρεχομένη δὲ πρὸς Α ὑπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους (κόλπος Τάραντος), πρὸς Δ δὲ ὑπὸ τῆς Τυρρηνικῆς θαλάσσης (κόλπος Παλαιοκάστρου ἢ Policastro). Ὠνομάσθη οὕτω πρὸς τιμὴν τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου Β′ τοῦ Βουλγαροκτόνου (976—1025) μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἔξωσιν τῶν Ἀράβων. Σήμερον ἀποτελεῖ διοικητικὴν περιφέρειαν (Regione ἢ Compartimento territoriale), ἧς πρωτεύουσα εἶναι ἡ *Ποτέντσα* (20 χιλ. κάτ.), ἄλλαι δὲ πόλεις αἱ *Λαούρικα*, *Ματέρα*, *Μέλφη*, *Ἀβιλιάνο* καὶ *Ριονέρο*, ἔχουσαι πληθ. 10—15 χιλ. κατ. ἑκάστη. Ν. ΚΛΣ

βασιλικὴ (ἡ) *['Αρχ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ὀνομάζονται σήμερον τὰ παλαιὰ κτίρια τῶν Χριστιανῶν, οἱ *δρομικοὶ* λεγόμενοι ναοί, οἵτινες ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὴν κυρίως λατρείαν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Δ′ αἰῶνος καὶ ἑξῆς μέχρι τοῦ ΣΤ′ κυρίως, ὅτε ἤρχισαν νὰ ἀντικαθίστανται ἀπὸ τὸν βυζαντινὸν λεγόμενον τύπον ἢ ῥυθμόν, ὁ ὁποῖος πάλιν ἦτο ἀπότοκος τῶν *βασιλικῶν*, εἰς ἃς προσετέθη ὁ τροῦλλος. Πάμπολλαι βασιλικαὶ τῶν αἰώνων τούτων, περισωθεῖσαι ἀκέραιαι ἐν Ῥώμῃ, Ῥαβέννῃ, Θεσσαλονίκῃ, Χαλκίδι καὶ ἀλλαχοῦ, καταπλήσσουν διὰ τὸ μεγαλεῖον αὐτῶν καὶ τὸν πλούσιον διάκοσμον. Μόνον εἰς τὴν Ῥώμην σῴζονται ὑπὲρ τὰ εἴκοσι ἐκ τῶν τοιούτων κτιρίων. Τὸ ὄνομα βασιλικὴ (Basilica) ἦτο ἐν χρήσει ἀπὸ τοῦ ἐθνικῶν χρόνων συνδεδεμένον μὲ τὴν ὕπαρξιν ὡρισμένου ἀρχιτεκτονικοῦ εἴδους. Ὁ Βιτρούβιος ὁμιλεῖ περὶ τοιούτων ῥωμαϊκῶν βασιλικῶν ἐθνικῶν, αἵτινες εἶχον γενικῶς τὸν τύπον τῶν στοῶν καὶ ἐχρησίμευον καὶ ὡς τόποι τῶν ἀγορῶν καὶ περιπάτων. Ἡ πρώτη τῶν ῥωμαϊκῶν βασιλικῶν ἦτο ἡ λεγομένη Basilica Poicia, μετ' αὐτὴν δὲ ἀναφέρεται ἡ Basilica Aemilia, ἡ Sempronia, ἡ Julia, ἡ Ulpia καὶ τέλος ἡ Constantiniana, ἥτις ἔκλειε τὴν σειρὰν τῶν λαμπροτέρων ῥωμαϊκῶν βασιλικῶν. Τινὲς ἐξ αὐτῶν (Aemilia Ulpia) εἶχον δύο ὀρόφους, ἡ δὲ Constantiniana εἶχε μεγάλα τόξα, ὅπως ὁ Ἅγιος Πέτρος τοῦ Βατικανοῦ. Αὕτη εἶχε κατ' ἀρχὰς μίαν μόνην ἀψῖδα καταντικρὺ τῆς κυρίας εἰσόδου, ἐντὸς δὲ τῆς ἀψῖδος ὑπῆρχε τὸ ἄγαλμα τοῦ αὐτοκράτορος. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν δημοσίων τούτων βασιλικῶν ὑπῆρχον καὶ ἰδιωτικαὶ τοιαῦται ἔχουσαι ποικίλον τύπον, ἤτοι ἄλλαι ἐξ αὐτῶν ἦσαν ἀσκεπεῖς, ἄλλαι κλεισταί, ἄλλαι μετ' ἀψῖδος καὶ ἄλλαι ἄνευ αὐτῆς. Αἱ δὲ καλύτεραι τῶν δημοσίων ἔφερον ἄνω στοάς. Αἱ στοαὶ λοιπὸν αὗται αἱ βασιλικαὶ ἐδάνεισαν τὸ

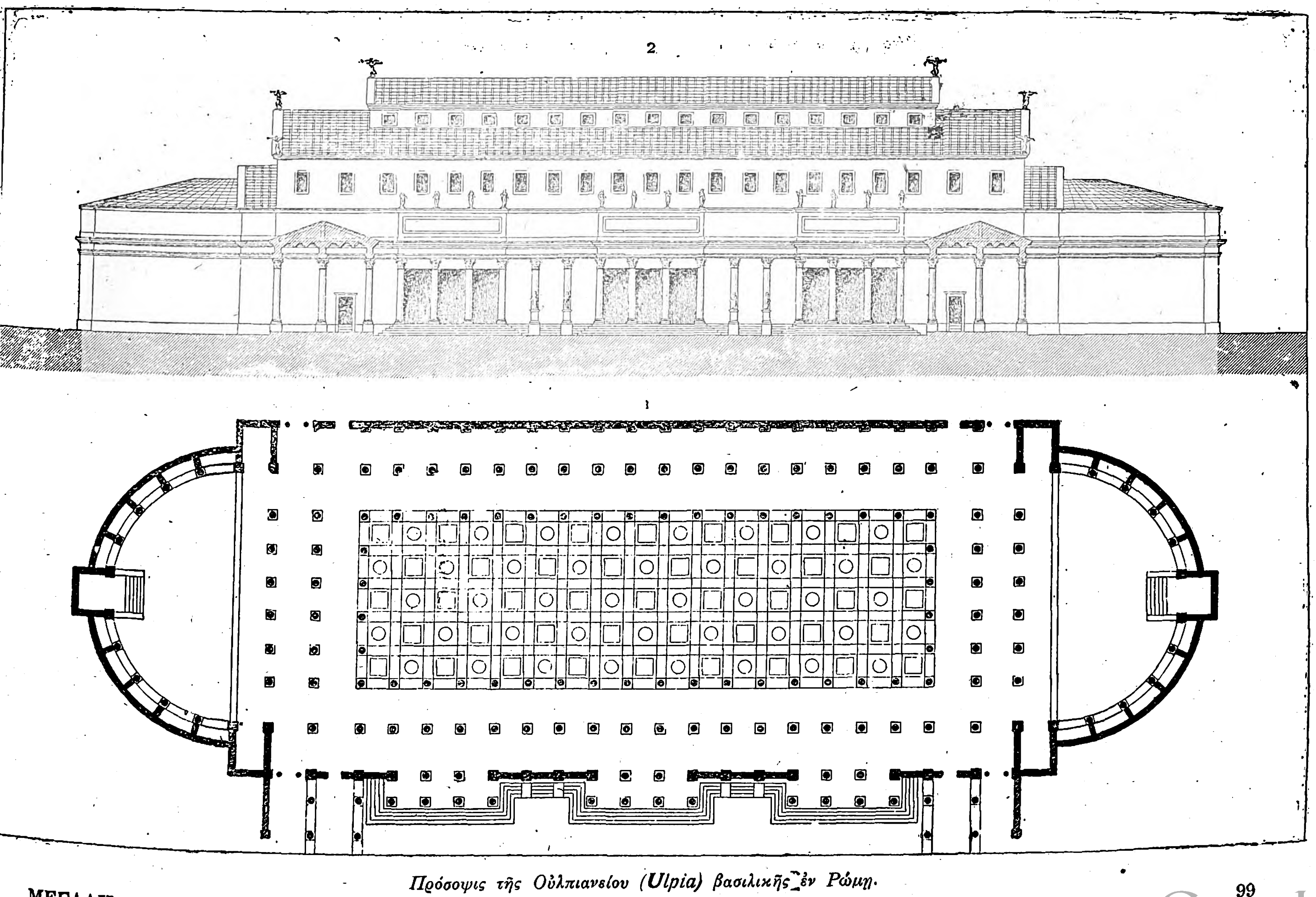

Πρόσοψις τῆς Οὐλπιανείου (Ulpia) βασιλικῆς ἐν Ῥώμῃ.

Digitized by Google

ὄνομα αὐτῶν καὶ εἰς χριστιανικὰ κτίρια χρησιμεύοντα ἀποκλειστικῶς πρὸς λατρείαν, ἅτινα ὀνομάσθησαν πλέον *βασιλικαί*. Χρῆσιν δὲ τοῦ ὀνόματος *βασιλικὴ* ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ χριστιανικοῦ ναοῦ τὸ πρῶτον συναντῶμεν ἐν βορείῳ Ἀφρικῇ τὸν Δ΄ αἰῶνα (333). Ἀπὸ δὲ τοῦ μέσου τοῦ Δ΄ αἰῶνος καθιεροῦται πλέον γενικῶς ὁ ὅρος οὗτος πρὸς ὀνομασίαν τοῦ δρομικοῦ γενικῶς ναοῦ.

Αἱ χριστιανικαὶ βασιλικαί. Τὸ ζήτημα τῆς καταγωγῆς τῆς βασιλικῆς παρὰ πάσας τὰς γενομένας ἐρεύνας ἀπομένει σκοτεινόν. Πᾶσαι αἱ ἐξενεχθεῖσαι γνῶμαι στηρίζονται ἁπλῶς ἐπὶ ὑποθέσεων. Οὕτως ὁ Messmer καὶ ὁ Weingartner, ἔχοντες ὡς ὁδηγὸν τὸν Βιτρούβιον, πειρῶνται ν' ἀποδείξουν ὅτι ἡ βασιλικὴ ἔχει τὴν καταγωγὴν ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ οἴκου, ἢ κάλλιον ἀπὸ τῶν βασιλικῶν αἰθουσῶν τῶν ἀνακτόρων. Ὁ Schultze θεωρεῖ τὴν βασιλικὴν ὡς ἐξέλιξιν τοῦ ἑλληνικοῦ πομπηϊανοῦ οἴκου καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκ τοῦ *ξενοδοχείου* καὶ τῆς διπλῆς αὐτοῦ αἰθούσης, ὡς π. χ. τὸ ἐν Porto τοῦ Παμμαχίου ξενοδοχεῖον δεικνύει. Οἱ δὲ Richter καὶ Kraus ἐν τῷ λεξικῷ αὐτοῦ (RE) καὶ παρὰ Martigny (Dict. des ant. chret.) πρῶτοι ἔθηκαν ὡς ὑπόθεσιν τῆς καταγωγῆς τῆς βασιλικῆς τὰς ἀρχαίας κρύπτας τῶν κοιμητηρίων ἢ κατακομβῶν. Γενικῶς δύο εἶναι αἱ κυριώτεραι τῶν ὑποθέσεων περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ δρομικοῦ ναοῦ τῶν Χριστιανῶν: ἢ αἱ ἀναλογίαι τῶν ἐθνικῶν οἰκημάτων, ἢ αἱ μικραὶ αἴθουσαι τῶν νεκρικῶν μαρτυρίων ἐν τοῖς κοιμητηρίοις.

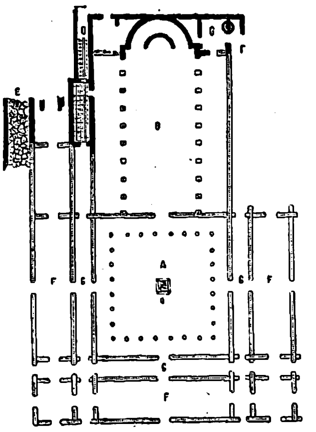

Τὸ ἐν Πόρτῳ τοῦ Παμμαχίου ξενοδοχεῖον.

Ὁ ἀρχιτεκτονικὸς τύπος: Τὸ σχῆμα ἢ ὁ τύπος τῶν βασιλικῶν διεμορφώθη ὡς ἑξῆς: Μέγα τετράγωνον οἰκοδόμημα ἐπίμηκες, ἐστραμμένον πρὸς ἀνατολάς, κατὰ μὲν τὴν δυσμικὴν αὐτοῦ πλευρὰν ἔφερε τὴν κυρίαν εἴσοδον, κατὰ δὲ τὴν ἀνατολικὴν ἀπέληγεν εἰς ἀψῖδα ἢ κόγχην. Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς βασιλικῆς κατὰ μῆκος διεχωρίζετο συνήθως ἀπὸ δύο σειρὰς κιόνων ἑκατέρωθεν καὶ εἰς ἴσην ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ διαμήκους ἄξονος, οὕτως ὥστε τὸ ὅλον ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ νὰ διαιρεῖται εἰς τρία κατὰ μῆκος μέρη. Τὸ μεταξὺ τῶν κιονοστοιχιῶν κατὰ τὸ μέσον διάστημα ἦτο προφανῶς εὐρύτερον καὶ ἐκαλεῖτο *μέσος χῶρος* ἢ κυριολεκτικῶς κατὰ ἐπικρατήσαντα ἀρχιτεκτονικὸν ὅρον *μέσον κλίτος* τοῦ δρομικοῦ ναοῦ. Τὰ ἑκατέρωθεν τῶν κιόνων κατὰ τὰ πλάγια μέρη ἦσαν στενότερα καὶ ἐκαλοῦντο *πλάγια κλίτη*. Ἡ διαίρεσις αὕτη τῶν βασιλικῶν εἰς τρία κλίτη ἦτο ὁ συνήθης τύπος τοῦ δρομικοῦ ναοῦ. Ἀλλ' εἰς τὰς μεγαλυτέρας καὶ πολυτελεστέρας βασιλικὰς αἱ δύο σειραὶ τῶν κιόνων μετεβάλλοντο εἰς τέσσαρας, καὶ οὕτω ἡ βασιλικὴ διῃρεῖτο εἰς πέντε κλίτη ἢ μέρη. Καὶ ἡ μὲν ἔχουσα τὰ τρία κλίτη ὀνομάζεται *τρίκλιτος*, ἡ δὲ πέντε *πεντάκλιτος*. Εἰς τὴν πρώτην σειρὰν τῶν κιόνων τὴν ἀπὸ τοῦ μέσου, χρησιμεύουσαν ὡς ἰσχυρὸν ἔρεισμα, ἐστηρίζετο ὁλόκληρον κάθετον τοίχωμα ὑψούμενον ὑπεράνω τῶν κιόνων συνδεομένων μεταξύ των εἴτε διὰ τόξων συνηθέστερον, εἴτε δι' ὀγκολίθων ἢ μαρμάρων.

Εἰς πλείστας βασιλικὰς ἀντὶ τοῦ ἑνὸς μόνου τοξοειδοῦς ἐρείσματος ὑπὲρ τοὺς μέσους κίονας, χάριν ἐλαφρύνσεως τοῦ βάρους ἀλλὰ καὶ χάριν κομψότητος καὶ δημιουργίας ὑπερῴων, ὑπῆρχεν ὑπεράνω τῆς πρώτης σειρᾶς τῶν κιόνων καὶ ἑτέρα σειρὰ μικροτέρων κιόνων μετὰ τόξων, ὑπεράνω τῶν ὁποίων ὑψοῦτο τὸ μέσον τείχωμα τῶν βασιλικῶν. Ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἦτο ἀναγκαῖον τὰ πλάγια τοιχώματα νὰ ὑψωθοῦν διὰ νὰ δύνανται νὰ ἐπιστεγάσουν καὶ τὸ ἄνω διαμέρισμα τῶν ὑπερῴων διὰ τῆς ἐπικλινούσης αὐτῶν ἡμιστέγης. Ἄριστον καὶ θαυμαστὸν παράδειγμα μεγάλης πεντακλίτου βασιλικῆς μετὰ διπλῆς σειρᾶς ἐπαλλήλων ἐν τῷ μέσῳ κιόνων καὶ πλουσιωτάτης ἐσωτερικῆς διακοσμήσεως εἶναι ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ ναὸς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ πρὸ παντὸς τὴν Συρίαν, ἀντὶ σειρᾶς κιόνων ἐδημιουργοῦντο μεγάλοι κάθετοι κτιστοὶ τοῖχοι ὀγκώδεις, *πεσσοὶ* ἀποκαλούμενοι, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίζοντο μεγάλα καὶ εὐρέος ἀνοίγματος τόξα, ὑπεράνω τῶν ὁποίων διὰ λαμπροτάτης τοιχοδομίας ἰσοδομικῆς ὑψοῦτο βαρὺ τοίχωμα πρὸς ὑποστήριξιν τῆς στέγης. Τὰ δὲ παράθυρα δὲν ἦσαν τοξοειδῆ, ἀλλὰ τετράγωνα, εὐρέα, φέροντα ὑπεράνω ἀντὶ τόξων μονολίθους ὀγκώδεις πρὸς βασταγμὸν τοῦ ὑπερθεν βάρους. Ἐνιαχοῦ πάλιν (Ἅγιος Δημήτριος), πρὸς μείζονα ποικιλίαν ἀλλὰ καὶ ἀσφάλειαν συγχρόνως, οἱ τεχνῖται ἐνήλλασσον κατὰ διαστήματα τὰς σειρὰς τῶν κιόνων δι' ἑνὸς πεσσοῦ ὀγκώδους ἢ καὶ δύο τιθεμένων μετ' ἀριθμόν τινα (4—5) κιόνων. Ἡ οὕτως ἐπιτυγχανομένη ποικιλία ἦτο ἁρμονική, συμβαλλοῦσα εἰς τοῦτο καὶ τῆς πλουσίας ἐσωτερικῆς διακοσμήσεως διὰ τῆς ὀρθομαρμαρώσεως καὶ τῶν μωσαϊκῶν.

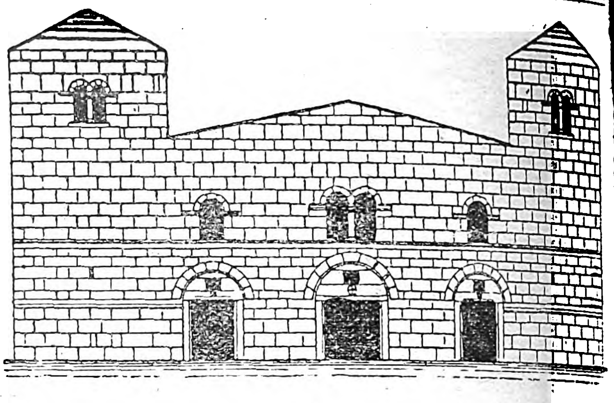

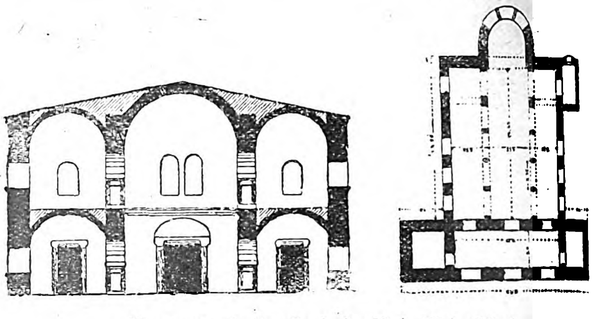

Χριστιανικὴ βασιλικὴ ἐν Μπὶν-Μπὶρ-Κιλισέ.

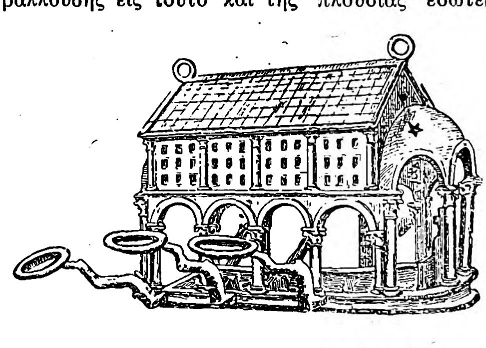

Παλαιοχριστιανικὴ λυχνία ἐξ ὀρειχάλκου εἰς σχῆμα βασιλικῆς.

Στέγασις: Αἱ βασιλικαὶ πᾶσαι τῶν κωνσταντινείων χρόνων καὶ αἱ πλείονες τῶν λοιπῶν ἔφερον κατὰ κανόνα στέγασιν διὰ ξύλων (ξυλοσκεπὴ ἢ ξυλοστεγῆ). Ἐπὶ ἐρεισμάτων ἐκ λίθων ὀδοντωτῶν προεξεχόντων κατὰ τὸ ἄνω καὶ ἔσω τοῦ μεσαίου ὑψηλοῦ τοίχου ἐστηρίζοντο ἐγκάρσιοι μεγάλαι δοκοὶ ἐκ ξύλου, παραλλήλως τεθειμέναι, διήκουσαι καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ κτιρίου, ἔχουσαι δὲ διεύθυνσιν παράλληλον πρὸς τὸν δυσμικὸν τύπον καὶ κάθετοι πρὸς τοὺς ἐπιμήκεις (Β. Ν.). Ἀπὸ τοῦ μέσου τῶν δοκῶν τούτων ὑψοῦτο κάθετος μικρὰ δοκός, ἐφ' ἧς ἐδράζοντο γωνιώδεις δοκοὶ ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ ὑψηλοῦ τοίχου πρὸς τὸ κορύφωμα τοῦ καθέτου μικροῦ. Οὕτως ἐσχηματίζετο ἡ ἀμφοτέρωθεν κλίσις τῆς στεγάσεως μὲ κορυφὴν εἰς τὸ μέσον κατὰ τὸν διαμήκη ἄξονα τοῦ κτιρίου. Ὁμοίως πάλιν ἐσχηματίζετο τοιαύτη ἀμφικλινὴς στέγασις καὶ κατὰ συνθετώτερον τρόπον, ἐγγραφομένου τετραγώνου ὑπὲρ τὴν μεγάλην δοκόν, ἄνωθεν τῆς ὁποίας ὑψουμένου μικροτάτου τεμαχίου δοκοῦ ἐσχηματίζετο τὸ τρίγωνον τῆς ἀμφικλινοῦς στέγης (ναὸς ἁγίου Ἀπολλιναρίου τῶν Κλάσσεων ἐν Ραβέννῃ). Ἡ στέγη αὕτη ἐκαλεῖτο *ἀμφικλινὴς* ἢ *ἀμφίρρυτος* ἢ *ὑετοστεγὴς* ἢ *δίρρυτος*. Ἡ δὲ κατὰ τὰ πλάγια στέγη ἀπετελεῖτο ἀπὸ κατακλινοῦσαν μικρὰν στέγην σχηματιζομένην ἀπὸ τὴν παράλληλον τοποθέτησιν ξυλίνων ἐκ δοκῶν τριγώνων ὀρθογωνίων, ὧν ἡ κάθετος πλευρὰ ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ τοίχου. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὅμως, καὶ ἰδίᾳ τὴν Συρίαν, λόγῳ ἐλλείψεως ὑλικοῦ ξυλίνου ἐδημιουργήθη ἰδιόρρυθμος τύπος βασιλικῶν θαυμασίας τοιχοδομίας, αἱ ὁποῖαι ἔφερον καμάρας ἀντὶ ξυλίνων στεγῶν. Αἱ οὕτω λεγόμεναι *καμαροειδεῖς*, ἢ *καμαροσκεπεῖς* ἢ *καμαροσκέπαστοι* βασιλικαὶ ἔσχον τοπικὴν ἱκανὴν διάδοσιν.

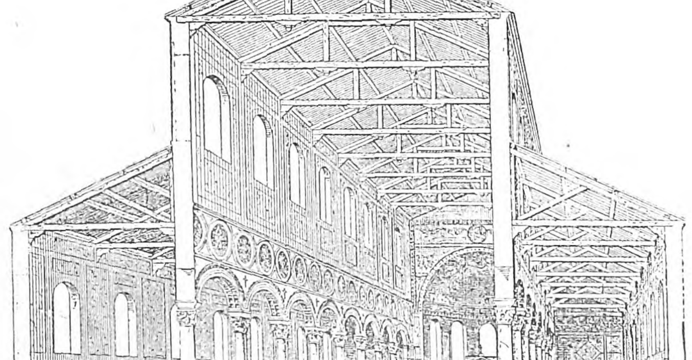

Ἅγιος Ἀπολλινάριος τῶν Κλάσσεων ἐν Ραβέννῃ.

Φωτισμός: Αἱ βασιλικαὶ γενικῶς ἐφωτίζοντο διὰ μεγάλων παραθύρων, τὰ ὁποῖα ἦσαν τοποθετημένα κατὰ κανόνα ἐπὶ σειρᾶς εἰς τὸ ὑψηλὸν μέσον τοίχωμα. Ἐνίοτε ὅμως ἡ σειρὰ τῶν παραθυρίων τούτων δὲν ἦτο ἁπλῆ, ἀλλὰ διπλῆ ἢ καὶ σπανιώτατα τριπλῆ.

Ὀρειχαλκίνη ἀποτύπωσις φωτιστικῆς λυχνίας ἐν σχήματι βασιλικῆς παρουσιάζει τοιαύτην τριπλῆν σπανιωτάτην σειρὰν παραθυρίων τοῦ μέσου ὑψηλοῦ τοιχώματος. Γενικῶς δὲ τὰ παράθυρα ταῦτα κύριον σκοπὸν εἶχον νὰ φωτίζουν τὸ κύριον οἰκοδόμημα ἢ τὸ μέσον κλίτος τοῦ ναοῦ, τὸ καὶ σπουδαιότερον. Διὰ τὸν φωτισμὸν τῶν πλαγίων κλιτῶν ὑπῆρχον ἄλλα παράθυρα κατὰ μῆκος τῶν ἔξω χαμηλῶν τοίχων τοῦ ναοῦ. Καὶ αἱ λοιπαὶ πλευραὶ τοῦ ναοῦ τούτου ἔφερον παράθυρα καὶ κατὰ τὴν ἀνατολικὴν τοῦ ἱεροῦ πλευρὰν τῆς ἀψῖδος καὶ κατὰ τὴν κυρίαν ὄψιν, τὴν δυτικήν. Τοῦ δυτικοῦ μάλιστα τοίχου τὰ παράθυρα, ὡς ἀποτελοῦντα μέρος τοῦ διακόσμου τοῦ κτιρίου, ἦσαν ἐπιμελέστερα, σχηματιζόμενα ἢ ἁπλᾶ ἢ δίλοβα ἀκόμη μετὰ κιονίσκου ἢ καὶ πλατέα τοξοειδῆ μετὰ γεισωμάτων· ἀλλὰ καὶ κυκλικὰ τοιαῦτα οὐχὶ σπανίως ἐδημιουργοῦντο, τοποθετούμενα εἰς τὰς γωνίας ἢ τὰ ἀετώματα τῶν τοίχων τοῦ Α καὶ Δ τμήματος, ἐγγραφομένου μάλιστα καὶ σταυροῦ πρὸς διάκοσμον.

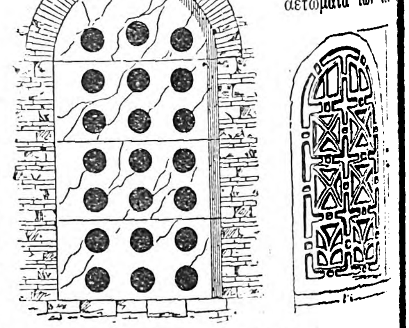

Παράθυρα βασιλικῆς.

Εἰς τὴν Ἀνατολήν, καὶ ἰδίᾳ τὴν Συρίαν, δημιουργοῦνται κατὰ κανόνα σχεδὸν τοξοειδῆ παράθυρα μετὰ γεισωμάτων, ἢ καὶ δίλοβα τοιαῦτα (Bin-Bir - Kilissé), τὰ ὁποῖα ἐπικρατοῦν βραδύτερον ἁπανταχοῦ. Πρὸς ἐλάττωσιν τοῦ ἐντόνου φωτισμοῦ, ἢ καὶ ἰρίδωσιν τούτου, ἐχρησιμοποίουν μεγάλα φατνώματα, ἤτοι μαρμαρίνας πλάκας μετ' ὀπῶν ἢ ἄλλων δαντελωτῶν διατάξεων, αἱ ὀπαὶ ἐκαλύπτοντο διὰ πολυχρώμων ὑέλων. Οὕτως ἐπετυγχάνετο πολύχρωμος ἰριδοειδὴς φωτισμός, ὁ ὁποῖος ἐπεκράτησεν ἁπανταχοῦ πλέον μέχρι τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας. Ἄριστα δὲ παραδείγματα τοιούτων πολυχρώμων φατνωμάτων ἔχομεν τὰ τῶν Μετεωρικῶν μονῶν.

Digitized by Google

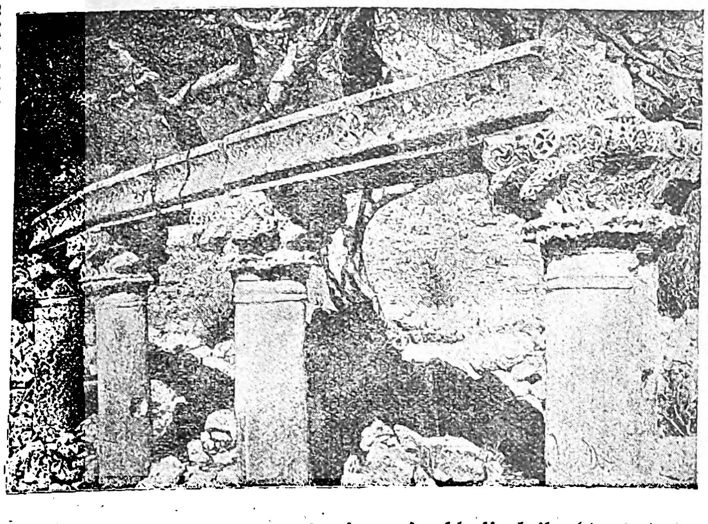

Κιονοστοιχία χριστιανικῆς βασιλικῆς ἐν Aladja-Jaila (Λυκίας).

Ὁ ἐσωτερικὸς διάκοσμος: Αἱ χριστιανικαὶ βασιλιαὶ διεκοσμοῦντο πλουσίως κατὰ τὸ ἐσωτερικὸν ὑτῶν. Κυρίως ὅμως δύο ἦσαν τὰ κυριώτερα μέσα ι' ὧν ἐκοσμοῦντο αἱ βασιλικαί, ἀφ' ἑνὸς αἱ ὀρομαρμαρώσεις καὶ ἀφ' ἑτέρου τὰ μωσαϊκά. Αἱ ασιλικαὶ τῆς Ραβέννης καὶ τῆς Θεσσαλονίκης εἶαι τὰ κάλλιστα δείγματα τοιούτου διακόσμου. Ἐπὶ πλέον ὁ γλυπτὸς κόσμος ἦτο ὁμοίως πλούιος ἐν ταῖς βασιλικαῖς.

Ἀπὸ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος ἄρχονται αἱ μεγάλαι κομήσεις διὰ μεγαλοπρεπῶν μωσαϊκῶν ἐν Ρώμῃ, αβέννῃ, Κωνσταντινουπόλει. Καὶ ἐν Ἑλλάδι τὰ ραῖα μωσαϊκὰ τῆς Νικοπόλεως (δάπεδον), τὰ ἀναλυφθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀ. Φιλαδελφέως, μαρτυροῦν ερὶ τῆς ἀφθόνου χρήσεως αὐτῶν. Εἰς δὲ τὴν Νέαν γχίαλον, τὴν κτισθεῖσαν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς μεάλης καὶ πολυανθρώπου πόλεως τῶν θεσσαλικῶν ηβῶν, ἀνευρέθησαν δάπεδα μωσαϊκά. Τὰ καλύρα ὅμως ἐκ τῶν μωσαϊκῶν δύνανται νὰ θεωηθοῦν τὰ κοσμοῦντα τὰς βασιλικὰς τῆς Ραβέννης, θα εὑρίσκει τις μεγαλοπρεπεῖς παραστάσεις σκηὼν εἰλημμένων ἐκ τοῦ βίου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ιὶ τὰ ὁποῖα ἔχουν μεγάλην σχέσιν μὲ τὰς ὀνομαάς μικρογραφίας τοῦ κώδικος τοῦ Ρουσκιανοῦ Καλαβρίᾳ (Roscano). Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν βιβλικῶν τορικῶν σκηνῶν καὶ ἄλλαι ὡραῖαι πολυσύνθετοι ιραστάσεις ἀπαντῶσιν εἰς τὰς βασιλικὰς τῆς Ρανης, αἱ ὁποῖαι θεωροῦνται ἀληθῆ μνημεῖα ἐσωρικῆς διακοσμήσεως τῶν βασιλικῶν. Καὶ ἐν Θεσλονίκῃ ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς καὶ ὁ περημος τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, κοσμοῦνται δι' ιαιοτάτων μωσαϊκῶν, ὧν δείγματα ἐσώθησαν καὶ τὰ τὴν πυρκαϊὰν τῆς πόλεως (1917). Βραδύτε- ν δὲ πάλιν αἱ τοιχογραφίαι ἀντικαθιστοῦν τὰ ωσαϊκά, καθ' ἃ δύο περίφημα μνημεῖα βασιλικῶν Ἑλλάδι μαρτυροῦν, ὁ ναὸς τοῦ Πρωτάτου (ΙΒ' ὼν) καὶ ὁ τῆς Καλαμπάκας (ΙΣΤ' αἰών). Τὰ κοοῦντα δὲ ταῦτα μωσαϊκά, κυρίως καταλαμβάνουν χῶρον τῶν μέσων τοίχων εἴτε εἰς τὸ κάτω ίζωμα εἴτε ἀνωτέρω μεταξὺ τῶν παραθύρων, ε εἰς τὸ μέσον ὑπεράνω τῶν τόξων.

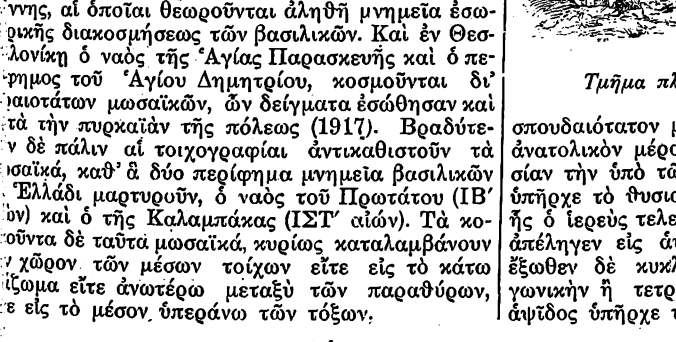

Τὸ αἴθριον τοῦ Ἁγίου Πέτρου.

ιἱ δὲ *ὀρθομαρμαρώσεις* μετὰ τὰ μωσαϊκὰ ἀπέιαν μέγα διακοσμητικὸν στοιχεῖον, καταλαβοῦ- μέγα τμῆμα τῶν βασιλικῶν καὶ τῶν κατόπιν στιανικῶν ναῶν (Ἁγία Σοφία), βαπτιστηρίων . Αἱ ὀρθομαρμαρώσεις συνίσταντο εἰς ἐπένδυ- τῶν τοίχων μέχρις ἑνὸς σημείου διὰ πλακῶν μαρμάρου πολυχρώμου. Παρὰ τὴν πολυχρω- ν ὅμως ταύτην, αἱ κύριαι χρωματιστικαὶ ἁρμο- τῶν μεγάλων πλακῶν ἐκυριάρχουν τῶν λοι- τόνων, οὕτως ὥστε ν' ἀποτελῆται φαινομενι- ἑνιαία ἀπόχρωσις. Ὑπεράνω δὲ τῶν μαρμά- τούτων ὑψούμενα τὰ μωσαϊκὰ μὲ τὸ χρυσοῦν ῶν ἔδαφος προσέδιδον ἁρμονίαν ἀφάνταστον τὸ ἐσωτερικὸν τῶν βασιλικῶν. Ἄριστον παρά- μα ἔχομεν τὴν βασιλικὴν τοῦ Ἁγίου Δημη- υ. Ἀλλὰ καὶ τὰ δάπεδα ἐφ' ὅσον δὲν ἐκοσμοῦντο διὰ ψηφιδωτῶν ἐστρωννύοντο διὰ τῶν πολυχρώμων μαρμάρων. Ἡ τοιαύτη δὲ τῶν δαπέδων στρῶσις ἐξακολουθεῖ καὶ καθ' ὅλην τὴν βυζαντινὴν ἐποχήν, καθὼς ἀποδεικνύουν μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ δάπεδα τῶν Ἀθωνικῶν καθολικῶν Λαύρας, Ἰβήρων, Βατοπεδίου κλ.

Τελευταῖον δὲ διακοσμητικὸν εἶδος τῶν βασιλικῶν ἦσαν τὰ γλυπτὰ τεμάχια ἅτινα ἐκόσμουν αὐτάς. Τὰ κιονόκρανα, τὰ ὑπέρθυρα, τὰ ἐπιθήματα τῶν κιόνων, τὰ θωράκια, τὰ διαζώματα, αἱ θύραι, οἱ ἄμβωνες, οἱ θρόνοι, ὅλα ὁμοῦ λαμβανόμενα καὶ ἀποτελούμενα ἀπὸ λευκὸν μάρμαρον, προσέδιδον ὡραιοτάτην καὶ χαριέσσαν ὄψιν εἰς τὰς βασιλικάς, καὶ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν διακόσμησιν.

Ἐσωτερικὴ διαίρεσις: Τὸν ὅλον ναὸν περιέβαλλεν εὐρὺ τοῖχωμα, ὁ *περίβολος*. Ἀπὸ τούτου διὰ τοῦ λεγομένου *προπύλου* εἰσήρχετό τις εἰς τὸ λεγόμενον *αἴθριον* (Atrium), εὐρὺ τρόπον τινὰ περιστύλιον τετράγωνον, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε τὸ μέσον αἴθριον, ἀνοικτὸν εἰς τὸ φῶς τοῦ οὐρανοῦ. Μετὰ τὸ αἴθριον τοῦτο κατὰ σειρὰν συνήντα τις τὸν *νάρθηκα*, τοῦ ὁποίου τὸ μῆκος ἦν ἐλάχιστον κατὰ τὸν ἄξονα τοῦ ναοῦ, ἔχον πλάτος ὅσον τὸ τοῦ ναοῦ. Μετὰ τὸν νάρθηκα τοῦτον εἰσήρχετό τις πλέον εἰς τὸν κυρίως ναὸν διὰ κεντρικῆς πύλης. Τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ ναοῦ ἦτο τὸ ἐπιμηκέστερον, καταλαμβάνον τὸ πλεῖστον τούτου μέρος, ἐκτεινόμενον πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τῆς *σολέας*. Ἦτο δὲ ἡ σολέα εὐρὺ τμῆμα τοῦ ναοῦ περιβαλλόμενον ὑπὸ διφράκτου καὶ ὃν ὑψηλότερον καὶ τοῦ δαπέδου τοῦ κυρίως ναοῦ. Μετὰ τὴν σολέαν καὶ τὰς βαθμίδας τοῦ *βήματος* ἠγείρετο τὸ κιγκλίδωμα τοῦ ἱεροῦ, τὸ ὁποῖον ἐχώριζε τὸν κυρίως ναὸν ἀπὸ τοῦ βήματος. Τοῦτο, ἀποτελοῦν

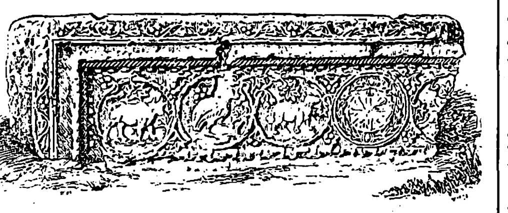

Τμῆμα πλαισίου θύρας ἐκ Σαμοσάτων.

σπουδαιότατον μέρος τοῦ ναοῦ, καταλαμβάνει τὸ ἀνατολικὸν μέρος αὐτοῦ, χρησιμεῦον διὰ τὴν θυσίαν τὴν ὑπὸ τῶν ἱερέων τελουμένην. Ἐν τῷ ἱερῷ ὑπῆρχε τὸ θυσιαστήριον ἢ ἡ Ἁγία Τράπεζα, ἐφ' ἧς ὁ ἱερεὺς τελεῖ τὴν ἀναίμακτον θυσίαν. Τὸ βῆμα ἀπέληγεν εἰς ἀψῖδα ἢ κόγχην κυκλικὴν ἔσωθεν, ἔξωθεν δὲ κυκλικὴν ἢ πολυγωνικὴν (κυρίως τριγωνικὴν ἢ τετραγωνικήν). Εἰς τὸ ἡμικύκλιον τῆς ἀψῖδος ὑπῆρχε τὸ λεγόμενον *σύνθρονον*, ἤτοι θρόνος μαρμάρινος, ἢ ἄλλως *πολυτελές*, ἐφ' ὧν ἐκάθητο τὸ ἱερατεῖον τοῦ ναοῦ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐν τῷ μέσῳ. Κατὰ τὰ πλάγια τοῦ βήματος καὶ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς ὑπῆρχον μικρότεραι κόγχαι, ἢ ἀψῖδες χρησιμεύουσαι διὰ λειτουργικὰς ἀνάγκας. Καὶ ἡ μὲν πρὸς τὸ βόρειον μέρος ἐκαλεῖτο *πρόθεσις* καὶ ἐχρησίμευε διὰ τὴν λεγομένην *προσκομιδήν*, ἤτοι τὴν προπαρασκευὴν τῶν τιμίων δώρων, ἡ δὲ κατὰ τὸ νότιον ἐκαλεῖτο *διακονικὸν* καὶ ἐχρησίμευε διὰ δευτερευούσας ἀνάγκας, τῆς ἐξυπηρετήσεως τῶν ἱερέων ὑπὸ τῶν διακόνων κατὰ τὴν θείαν εὐχαριστίαν κτλ. Εἰς τὸν κυρίως ναὸν καὶ κατὰ τὸ κέντρον αὐτοῦ εὑρίσκετο ὁ *ἄμβων*, παρὰ τὴν σολέαν δὲ ἔκειτο ὁ ἀρχιερατικὸς θρόνος κατέχων τὸ δεξιὸν μέρος καὶ καλυπτόμενος συνήθως ὑπὸ οὐρανοῦ.

Τὸ δὲ εἰκονοστάσιον ἢ κιγκλίδωμα (pergula) ἦτο κατ' ἀρχὰς ὑποτυπῶδες, ὕστερον δὲ διὰ κιόνων, γεισωμάτων καὶ θωρακίων πρὸς τὰ κάτω ἐχώριζε τὸ βῆμα ἀπὸ τῆς σολέας. Οὕτως ὁ κυρίως ναὸς παραμείνας χάριν τῶν πιστῶν ἐχωρίσθη τελείως διὰ τοῦ εἰκονοστασίου ἀπὸ τὸ βῆμα, τὸ ὁποῖον οὕτως ἀπέβη τὸ ἄδυτον ἢ τὸ ἄβατον, χρησιμεῦον ὡς τόπος ἱερὸς καὶ μυστικὸς τῆς θυσίας. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν χωρισμάτων τούτων καὶ ἐν αὐτῷ τῷ κυρίως ναῷ μικρότερα ἄλλα ἐχώριζον τὰ δύο φῦλα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἀπ' ἀλλήλων.

Αἱ σπουδαιότεραι βασιλικαὶ κατὰ χώρας. Ἐν Ρώμῃ ὑπῆρχεν ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς τῶν βασι-

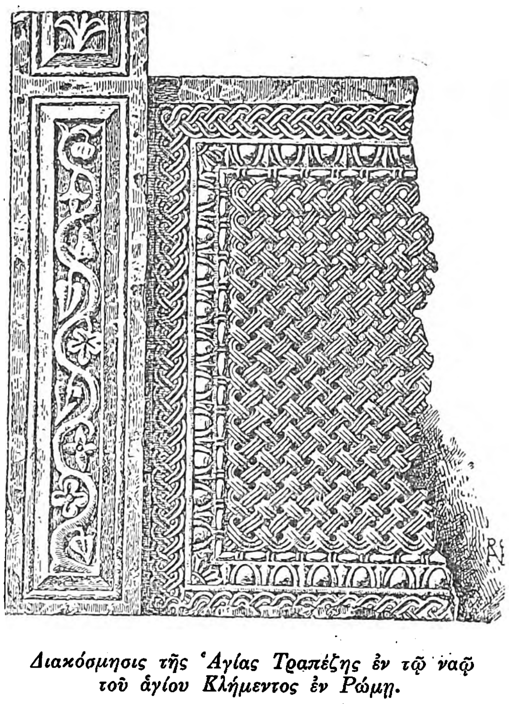

Διακόσμησις τῆς Ἁγίας Τραπέζης ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Κλήμεντος ἐν Ρώμῃ.

λικῶν, ὧν κυριώτεραι ἦσαν ἡ τοῦ Ἁγίου Πέτρου εἰς τὸ Βατικανὸν (88 μέτρα μῆκος). Μετ' αὐτὴν ἡ βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Παύλου ἔξω τῶν τειχῶν κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν Ὠστίαν, ὁ Ἅγιος Κλήμης παρὰ τὸ Κολοσσαῖον, ἡ Ἁγία Σαβίνα ὀνομαστὴ διὰ τὴν περίφημον ξυλόγλυπτον θύραν, μοναδικὸν κειμήλιον τῆς χριστιανικῆς τέχνης μετὰ ὡραίων κιόνων, ἡ Ἁγία Ἁγνὴ ἐν τῇ ὁδῷ Nomentana, ἡ βασιλικὴ τοῦ Λατερανοῦ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μεγάλου συγκροτήματος ἐξ ἱερῶν κτισμάτων, ἡ Ἁγία Μαρία ἡ Μείζων μετὰ ὡραίου φατνοειδοῦς ὀρόφου, καὶ μεγαλοπρεποῦς θριαμβικοῦ τόξου μετὰ κοσμήσεων τοῦ Ε' αἰῶνος, ἡ Ἁγία Μαρία ἐν Cosmedin μετὰ κιόνων καὶ πεσσῶν, ἡ Ἁγία Ἀγάθη καὶ πλῆθος ἄλλο. Ἐν Ραβέννῃ αἱ καλύτεραι τῶν βασιλικῶν ὑπῆρξαν αἱ δύο ὀνομασταὶ διὰ τὰ μωσαϊκὰ αὐτῶν, ὁ ἅγιος Ἀπολλινάριος ὁ νέος, καὶ ὁ ἅγιος Ἀπολλινάριος τῶν Κλάσσεων.

Ἐν δὲ τῇ Μ. Ἀσίᾳ καὶ τῇ Συρίᾳ ὑπῆρχε πλῆθος βασιλικῶν μὲ θαυμαστὴν τοιχοδομίαν, π. χ. ἐν Bin-Bir-Kilissé, ἐν Ἀτταλείᾳ, Ἱεραπόλει, Ροδοπόλει (Λυκίας), Τουρμανὶν Συρίας κλπ.

Ἐν δὲ τῇ Παλαιστίνῃ ἦτο ἡ περίφημος ἐν Βηθλεὲμ βασιλικὴ τῆς Γεννήσεως, ἡ ὑπὸ Κωνσταν-

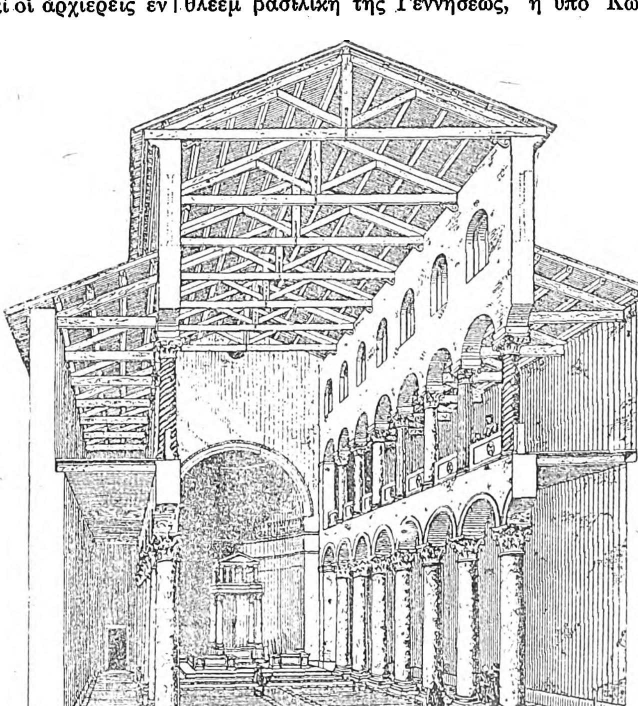

Ἡ βασιλικὴ τῆς Ἁγίας Ἁγνῆς ἐν Ρώμῃ.

Digitized by Google

τίνου οἰκοδομηθεῖσα. Καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπῆρχον πολλαὶ βασιλικαὶ δημιουργηθεῖσαι τὸ πρῶτον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κωνσταντίνου, ὡς ἦτο ἡ

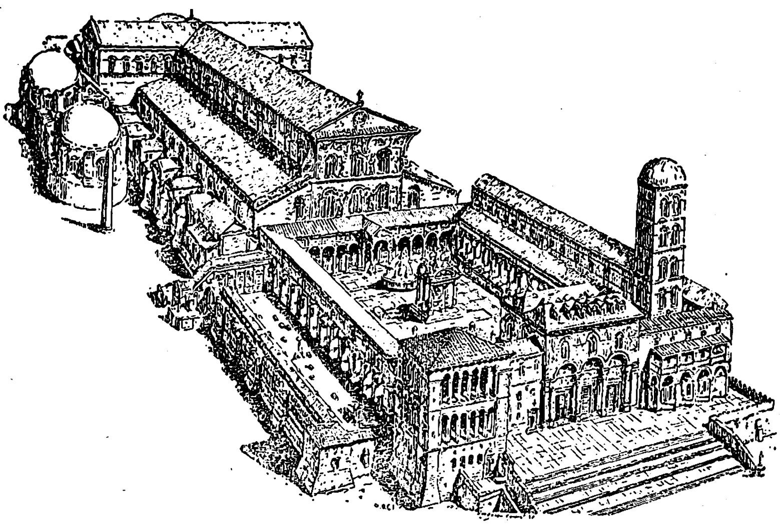

Βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Πέτρου μὲ μεσαιωνικὰ παραρτήματα.

πρώτη τῆς Ἁγίας Σοφίας βασιλική, ἣν καεῖσαν ἀνήγειρεν ἐκ νέου ὁ Ἰουστινιανός. Ἐν δὲ τῇ κυρίως Ἑλλάδι ὑπάρχουσιν ἱκαναὶ λαμπρόταται βασιλικαί. Ἐν Θεσσαλονίκῃ ἡ βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, ἐν Χαλκίδι ἡ παλαιοτάτη τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς (ΣΤ' αἰὼν) ἐν Καλαμπάκᾳ, ἡ γνωστὴ διὰ τὸν ἄμβονα μεγάλη βασιλική. Ἀλλ' ἐκτὸς αὐτῶν ὑπάρχουν ἐρείπια πολλῶν καὶ μεγάλων τοιούτων, ὡς π. χ. ἐν Ἀγχιάλῳ, Νικοπόλει, Ἀθήναις, Αἰγίνῃ καὶ ἀλλαχοῦ (βλ. λ. ἀρχιτεκτονικὴ τ. Ε' σελ. 758 εἰκ. 54 καὶ σελ. 761-762 εἰκ. 69, 70, 72, 74).

Διαρρυθμίσεις βασιλικῶν. Ἐκτὸς τῶν περιγραφεισῶν βασιλικῶν, ἐν Μ. Ἀσίᾳ καὶ Συρίᾳ ἐπικρατεῖ ἴδιος τύπος βασιλικῶν τῶν λεγομένων *ἀνατολικῶν*, ὧν τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν ἦτο ἡ διὰ *καμαρῶν* στέγασις. Αἱ καμάραι αὗται ἦσαν πολλαὶ ἐν ἑκάστῃ βασιλικῇ, καλύπτουσαι οὐ μόνον τὸ μέσον κλίτος, ἀλλὰ καὶ τὰ πλάγια, καὶ τοὺς κάτω ὀρόφους. Τὸ χαρακτηριστικὸν τῶν ἀνατολικῶν βασιλικῶν ἦτο τοῦτο κυρίως, ὅτι τὸ ὕψος τοῦ μέσου κλίτους δὲν ἦτο πολὺ ὑψηλότερον τῶν ἄλλων. Ἡ δὲ ἐξωτερικὴ στέγη συνέδεεν ὁλόκληρον τὸ πλάτος τοῦ ναοῦ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς παλαιοτέρας βασιλικάς, ὧν ἡ μέση στέγασις ἦτο πολὺ ὑψηλοτέρα. Οἱ κομψοὶ καὶ μεγαλοπρεπεῖς τὴν θέαν οὗτοι ναοὶ εἶχον καὶ τοῦτο τὸ ἰδιαίτερον, ὅτι ἐκοσμοῦντο ἔξωθεν διὰ νέου τύπου παραθύρων, τὰ ὁποῖα εἰσήχθησαν τότε εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἀντὶ δηλαδὴ τῶν ἁπλῶν παραθύρων, ὡς αὐτὰ συναντῶμεν εἰς τὰς κωνσταντινείους βασιλικάς, εἰσάγονται τὰ διὰ κιονίσκων εἰς τὸ μέσον χωριζόμενα τοιαῦτα, σχηματιζομένων οὕτω δύο χωριζομένων τμημάτων ἢ λοβῶν, ἐξ οὗ τὰ παράθυρα ταῦτα ἐκλήθησαν *δίλοβα*. Τὸ εἶδος τοῦτο τῶν παραθύρων εἰς τὴν ὑστέραν ἐποχὴν τοῦ Βυζαντίου ἔλαβε τόσην διάδοσιν, ὥστε ἀπέβη ὁ μοναδικὸς σχεδὸν τύπος τῶν παραθύρων τῶν βυζαντινῶν ναῶν, ἐπεκταθεὶς μάλιστα καὶ τελειοποιηθείς, γενόμενος καὶ *τρίλοβος*. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν διακοσμητικῶν τούτων *διλόβων* παραθύρων αἱ ἀνατολικαὶ αὗται βασιλικαὶ διεκρίνοντο τῶν λοιπῶν διὰ τὸ πεταλοειδὲς σχῆμα τῶν ἀψίδων, αἱ ὁποῖαι διέγραφον μεγαλύτερον κύκλον ἐκτεινόμεναι καὶ κατὰ τὰ σκέλη τοῦ ἡμικυκλίου. Πρὸς τούτοις τὰ πρὸς Δ. ἄκρα ἡ πτερύγια τοῦ νάρθηκος ὑψοῦντο ὑπεράνω τῆς στέγης, σχηματίζοντα δύο πύργους ἑκατέρωθεν τοῦ ναοῦ καὶ ἐπὶ τῆς κυρίας ὄψεως αὐτοῦ φέροντα καὶ ὑπερῷα φωτιζόμενα διὰ παραθύρων διλόβων, ὡς π.χ. ἐν Bin-Bir-Kilissé, Τουρμανὶν κλπ. Οἱ πύργοι οὗτοι, προσδίδοντες ὡραίαν ὄψιν εἰς τὰς βασιλικὰς αὐτάς, ὑπῆρξαν ἴσως ἡ πρώτη ἀρχιτεκτονικὴ ἀφετηρία ἡ δοῦσα ἀφορμὴν εἰς τοὺς ἀρχιτέκτονας νὰ διαμορφώσουν ἔπειτα τὰ τόσον κομψὰ καὶ κοσμητικὰ κωδωνοστάσια, τοποθετηθέντα εἰς τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς μέρος τῶν γωνιῶν ἢ πτερυγίων τοῦ νάρθηκος. Ἐννοεῖται, ὅτι οἱ τοιαῦται ἀνατολικαὶ βασιλικαί, αἱ φέρουσαι τὰς καμάρας πρὸς στέγασιν, ἐστήριζον αὐτὰς οὐχὶ ἐπὶ κιόνων, ἀλλὰ ἐπὶ πεσσῶν κυρίως, οἵτινες ἐβάσταζον τὸ μέγα καὶ ἰσχυρὸν τεῖχος τοῦ μέσου. Τέλος παραλλαγαὶ ἀξιόλογοι ὑπῆρξαν αἱ τῶν βασιλικῶν μετὰ *τρούλλου* ἐν τῇ βυζαντινῇ περιόδῳ, αἱ ὁποῖαι καὶ ἀπετέλεσαν μέγα εἶδος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Γενικὰ ἔργα εἶναι τοῦ *Schultze, Kaufmann, Marucchi*, τὰ λεξικὰ τοῦ *Gabrol, Mortigny. Kraus.* Εἰδικὰ ἔργα: *Zestermann.*, Die Antiken und die christl. Basiliken Leipzig 1847.—*Messmer*, Ueber den Ursprung, die Entwickelung und Bedeutung der Basilika in der christl. Baukunst Leipzig 1854.—*Weingartner*, Ursprung und Entwickelung der christl. Kirchengebaüdes Leipzig 1858.—*Richter*, Der Ursprung der abendlönd. Kirchengebaüde Wien 1878.—*Holtzinger*, Kunstist. Studien Tübingen 1886.—*Kirsch*, Das christl. Kultusgebaüde in altertume Köln 1895.—*Holtzinger*, Altchristliche und Byzant. Baukunst Leipzig 1909.—*Rott*, Kleinasiatische Denkmäler Leipzig 1908.—*J. Strzygowski*, Klein Asien ein Neuland der Kunstgeschichte Leipzig 1903.

Ν. Δ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟ[Σ]

Βασιλικὴ *[Γεωγρ.]*. Παράλιον χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Εὐγήρου τῆς ἐπαρχίας Λευκάδος ἐπὶ τοῦ φερωνύμου ὅρμου, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 508. Δ.Ε.Μ.

—*[Ναυτ. Γεωγρ.]* Ὁ κολπίζων ὅρμος τῆς Βασιλικῆς, ἐπὶ τῆς Ν. ΝΔ. ἀκτῆς τῆς Λευκάδος, διανοίγεται ἀμέσως πρὸς ἀνατολὰς τῆς χερσονησιζούσης προβολῆς τοῦ ὄρους Σταυρωτά, τῆς ἀποληγούσης εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Λευκάτας* (ἢ Σαπφοῦς

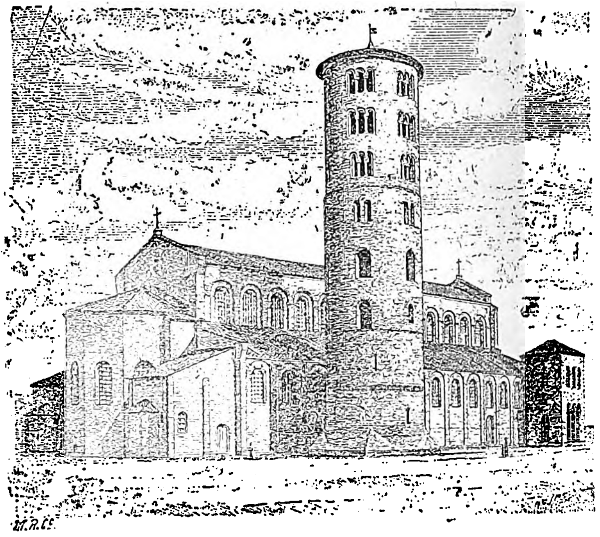

Ὁ Ἅγιος Ἀπολλινάριος τῶν Κλάσσεων ἐν Ραβέννῃ.

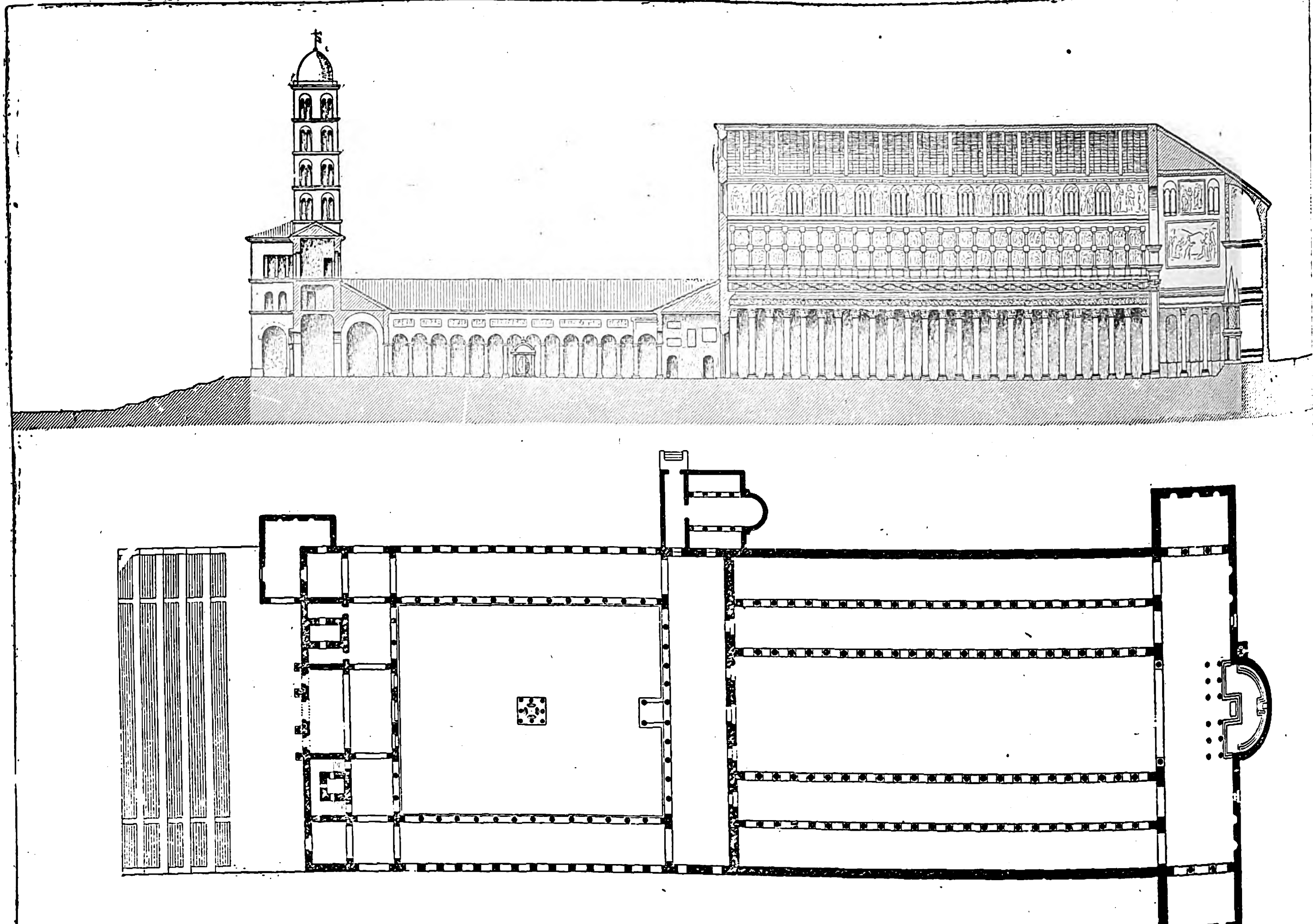

Τομὴ κατὰ μῆκος τῆς βασιλικῆς τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἐν Ρώμῃ.

Digitized by Google

Ἀλμα· κοινῶς *Κάβο Δουκάτο* ἢ *Κάβος τῆς Κυρᾶς*), ἰνοικτὸς πρὸς τὸ δεύτερον τεταρτοκύκλιον. Καὶ ὸ μὲν Ν.ΝΔ. κέρας τοῦ ὅρμου, τὸ ἀριστερᾷ ῷ εἰσπλέοντι αὐτόν, εἶναι τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο, φ' οὗ φερώνυμος φάρος μέγας ἐκπέμπων φῶς λευὸν σταθερόν, ποικιλλόμενον ὑπὸ λευκῆς ἀναλαμτῆς φωτοβολίας 30 μιλλίων, τὸ δὲ ἀνατολικὸν ὸ ἀκρωτήριον *Λιψό*, χερσονησίζον πως καὶ αὐτό, ιαχωρίζον δὲ τὸν ὅρμον *Βασιλικὴ* ἀπὸ τὸν ὅρμον *Ἀφτέλι*. Εἰς τὸν μυχὸν τοῦ ὅρμου (πλάτ. 38° 37′ 50″, μῆκ. 20° 37′ 30″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 203: anta Maura Ithaca Cephalonia islands), ἀπολήει ἡ μικρὰ πλὴν εὐφορωτάτη πεδιὰς *Σπαρτιά*. Τὰ βάθη τοῦ κόλπου, 160 ὀργυιῶν εἰς τὸ στόμιον, βαίνουσιν ἐλαττούμενα πρὸς τὸν μυχόν, ἐμανιζομένου βυθοῦ πρὸς ἀγκυροβολίαν (20—7 ργυιῶν) εἰς ἀπόστασιν $^1/_8$ μιλλίου ἀπὸ τοῦ υχοῦ.

Σ. Ε. Λ.

—**Βασιλικὴ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ οινότητος Παχείας Ἄμμου τῆς ἐπαρχίας Ἱεραέτρας τοῦ νομοῦ Λασηθίου. Κάτ. (1928) 321. Ὁ ληθυσμὸς τοῦ χωρίου ἐπὶ τουρκοκρατίας ἦτο ατὰ τὸ τρίτον τουρκικός. Κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 868 συνήφθη ἐν Βασιλικῇ συμπλοκὴ μεταξὺ ἐπαναστατῶν καὶ Τούρκων (Κρητικὰ *Καλομενοπούλου* σελ. 93).

Παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο ἡ Miss Boyd τῷ 1904 καὶ ὁ R. Seager τῷ 1906 ἀπεκάλυψαν πρωτομινωϊκὸν συνοικισμόν, οὗ ἐκαθάρισαν οἰκήματά τινα. Κύριον ἀποτέλεσμα τῶν ἀνασκαφῶν τούτων εἶναι εὕρεσις μεγάλου πλήθους ἰδιορρύθμων ἀγγείων, οῦ ἐπικληθέντος *«ρυθμοῦ τῆς Βασιλικῆς»*, ἰδιοχήμων δηλαδὴ ἀγγείων φερόντων ἔξωθεν στιλνὴν ὠπτημένην ἀλοιφὴν παρδαλωτήν. Τὸ συνηέστατον καὶ χαρακτηριστικώτατον σχῆμα εἶναι ρόχους μετὰ μακρᾶς ἐν σχήματι λαιμοῦ χηνὸς ροχοΐδος. Νεωτέρου ρυθμοῦ εἶναι ἄλλα ἀγγεῖα μοιόσχημα φέροντα λευκὴν γεωμετρικὴν διακόμησιν ἐπὶ ἀλοιφῆς μελαίνης ἢ ἐρυθρᾶς. Ὁ συνοικισμὸς τῆς Βασιλικῆς δὲν ἐξέλιπε κατὰ τοὺς εσομινωϊκοὺς χρόνους (Προϊστ. ἀρχαιολογ. *Καββαδίου* σ. 478, 513, 612, 692.—Παναθήναια 1906 σ. 72).

Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΗΣ

—**Βασιλικὴ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Καινουρίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 292. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Κανδήλα* (κ. 99).

Ε. Γ.

—**Βασιλικὴ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Αἰγινίου τῆς ἐπαρχίας Καλαμπάκας τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 990. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βοεβόδα* ἢ *Βοϊβόδα*. Κεῖται παρὰ τὰς ὑπωρείας τῶν). Χασίων ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Πηνειοῦ, τέχει δὲ δίωρον ἀπὸ τῆς Καλαμπάκας. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Ἅγιος Θεόδωρος* (κάτ. 76).

Δ. Ε. Μ.

—**Βασιλικὴ** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ψωφίδος (τέως Χόζοβας Τριποτάμων) τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων.

—**Βασιλικὴ** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ ΒΑ. ἄκρα τῆς ΝΑ. τῆς Καλύμνου, νήσου *Κάππαρη* ἢ *Ψέριμος* πλάτ. 36° 58′ Β, μῆκ. 27° 12′ $^2/_8$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 99: Kalymnos Kappari and Kos channels) τῆς *ψίρισμα* τῶν ἀρχαίων (*Ἀνων.* Σταδ. Μεγαλ. Θαλάσσης). Εἰς ἥμισυ μίλ. πρὸς νότον σκόπελος ἀνα- ων καὶ περὶ αὐτὸν ὕφαλοι ἐπικίνδυνοι.

Σ. Ε. Λ

—**Βασιλικὴ** *Ἄνω [Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 197. Κεῖται ἐν φάραγγι τοῦ ὄρους *Βαράσοβα* (ἀρχ. *Χαλκίδος*), παρ' αὐτὴν δὲ ἐγείρεται ἡ *Παλαιοκαζάρμα*, στρατιωτικὸν ἠρειπωμένον κτίριον ς τουρκοκρατίας. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται χωρίον *Κάτω Βασιλικὴ* (κάτ. 294) καὶ ὁ συνοικισμὸς *Κωτσεΐκα* (κάτ. 45).

—**Βασιλικὴ** *Κάτω [Γεωγρ.]*. Χωρίον ὑπαγόμενον εἰς τὴν ὡς ἄνω κοινότητα τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας, κείμενον εἰς τὰς ὑπωρείας τῆς Βαράσοβας καὶ ἀπέχον 20′ ἀπὸ τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου. Πρὸς Α τούτου, ἐπὶ λόφου, σῴζονται τὰ λείψανα μεσαιωνικοῦ πύργου, παρ' αὐτὸ δὲ καὶ ὑπερθεν ς θαλάσσης διακρίνονται τὰ ἐρείπια τῆς ὁμηρικῆς αἰτωλικῆς πόλεως *Χαλκίδος*, γνωστῆς σήμερον ὸ τὸ ὄνομα *«Κάστρον τῆς Παγκάλης»*. Κάτ. (1928) 294.

Δ. Λ.

Βασιλικὴ ἡ *Ἀθηναία*. Ἀθηναία κόρη γεννηθεῖσα ἐπὶ τῆς βασιλείας Μωάμεθ τοῦ Γ′ (θαν. 1604). Λόγῳ τῆς καλλονῆς της ἀνηρπάγη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ μετονομασθεῖσα εἰς *Ἰοχαή*, ἐνεκλείσθη εἰς τὸν γυναικωνίτην τοῦ Μωάμεθ, ὅπου ὀλίγον δεῖν ἀνεκηρύσσετο πρώτη σουλτάνα τῆς αὐτοκρατορίας. Μεσιτεύσασα παρὰ τῷ σουλτάνῳ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῶν φόρων τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴν ἀναγνώρισιν προνομίων, ἅτινα διετηρήθησαν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς τουρκικῆς ἐποχῆς τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ Βασιλικὴ ὡς ὀδαλίσκη ἐχρησίμευσε καὶ ὡς ὑπόθεσις διηγήματος ἐπιγραφομένου «Ἡ Βασιλικὴ σουλτάνα Ἀθηναία», συγγραφέντος ὑπὸ *Ν. Μακρῆ* καὶ ἐκδοθέντος ἐν Ἀθήναις τῷ 1878 [*Σ. Λάμπρου*: «Δύο λησμονηθέντες» ἐν περιοδ. «Ἑστία» τόμ. 23 (1887) σ. 133 κ. ἑξ.—*De la Guilletière:* Athènes ancienne et nouvelle].

Θ. Π.

—**Βασιλική, ἡ** *Κυρὰ* —. Περιώνυμος διὰ τὴν καλλονήν, τὴν τύχην καὶ τὰς περιπετείας της κόρη τῆς Ἠπείρου, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ ὑστάτη ἀλλὰ καὶ παντοδύναμος εὐνοουμένη τοῦ τυράννου τῶν Ἰωαννίνων *Ἀλῆ πασᾶ τοῦ Τεπελενλῆ*, ἴσως δὲ καὶ διὰ *καπινίου* Χριστιανὴ σύζυγος αὐτοῦ. Ἦτο θυγάτηρ τοῦ *Κίτσου Κονταξῆ*, προὔχοντος τῆς Πλεσιβίτσης τῶν Φιλιατῶν, ὅπου καὶ ἐγεννήθη, ἄγνωστον ὅμως πότε. Κατὰ τὸν Ἀραβαντινόν, ἀνηρπάγη ὀκταέτις μόλις τῷ 1812, ἐνῷ κατὰ τὸν σύγχρονον Γάλλον διπλωμάτην καὶ ἱστορικὸν Πουκεβίλ, δωδεκαέτις τῷ 1805. Κατὰ τὸν πρῶτον, μία θεία της, *Μαρῖνα Τσάτσαινα* ὀνόματι, ἐξύμνησε τὴν καλλονὴν τῆς παιδίσκης εἰς τὸν τρυφηλὸν γέροντα καὶ ἐπροκάλεσε διὰ τοῦ γεροντικοῦ πόθου μίαν ἀπὸ τὰς συνήθεις ἁρπαγὰς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης· κατὰ τὸν δεύτερον ἐμεσολάβησεν ὁ διωγμὸς καὶ ἡ σφαγὴ τῶν κατοίκων τῆς Πλεσιβίτσης, κατηγορουμένων ὅτι κατεγίνοντο εἰς τὴν κατασκευὴν κιβδήλων νομισμάτων διὰ παλαιῶν μηχανημάτων μεταφερθέντων ἐξ Ἐνετίας. Μεταξὺ τῶν σφαγέντων ἐνομίζετο ὅτι κατελέγετο καὶ ὁ πατὴρ Κίτσος Κονταξῆς, ἀλλὰ ἡ πληροφορία αὕτη ἀπεδείχθη βραδύτερον ἀβάσιμος. Φαίνεται ὅτι ὁ Κονταξῆς ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐκρύπτετο, ἴσως δὲ εἰς τοῦτο ὀφείλεται καὶ ὁ ἀναφερόμενος ἀπὸ τὸν Π. Ἀραβαντινὸν θρῦλος ὅτι,

Ἡ Κυρὰ-Βασιλικὴ κατὰ εἰκόνα τοῦ συγχρόνου τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ ζωγράφου Δαμίρη.

τόσον ἐλυπήθη διὰ τὴν ἁρπαγὴν τῆς Βασιλικῆς, ὥστε «ὀρύξας τάφον εἰς τὸ ὑπόγειον τῆς οἰκίας του» ἐδέετο νυχθημερὸν ὑπὲρ τῆς ἀποδόσεώς της. Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι αὐστηρότατα ἦσαν τὰ ἐν Ἠπείρῳ ἔθιμα· ἀλλὰ δὲν ἠμέλησαν καὶ πολλοὶ Ἠπειρῶται, κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς τιμαριωτικῆς εἰσέτι ἐκείνης ἐποχῆς, νὰ ἐπωφεληθοῦν τῆς ἀνυψώσεως συγγενοῦς των εἰς τὸ χαρέμιον τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ. Τοῦτο ἄλλωστε καὶ ἐπὶ τῆς ἰσχύος τῆς κυρὰ-Βασιλικῆς συνέβη καὶ εἰς τὴν οἰκογένειάν της. Ἡ πιθανωτέρα λοιπὸν ἐκδοχὴ εἶναι ὅτι δωδεκαέτις ἦτο τῷ 1805, ὅταν ἡρπάγη ἢ καὶ μόνη προσῆλθε νὰ ἱκετεύσῃ τὸν τύραννον διὰ νὰ παύσῃ τὴν σφαγὴν τῶν οἰκείων της. Καὶ ἐνεκλείσθη μὲν εἰς τὸν γυναικωνίτην, δὲν φαίνεται ὅμως ὅτι κατ' ἀρχὰς ἐκέρδισε πλέον τι ἀπὸ τὴν ἁπλῆν συμπάθειαν τοῦ γέροντος. Διότι τὰ πρῶτα βήματά της παραμένουν σκοτεινά, μικρὸν δὲ κατὰ μικρὸν ἐκ τῆς ἀφανείας ἐξέρχεται, ἄγνωστον καὶ τοῦτο πότε. Ὁ θρῦλος τὴν θέλει πολὺ ὡραίαν, ἀλλὰ οὐδεμίαν ἔχομεν πληροφορίαν περὶ τοῦ τύπου καὶ τοῦ εἴδους τῆς καλλονῆς της, κανεὶς δὲ στίχος δὲν ἀποδίδει πιστῶς τὴν εἰκόνα της. Ἐκ τούτου πείθεται κανεὶς ὅτι ζηλοτύπως ἐκρατεῖτο μακρὰν ἀπὸ τὰ ἀδιάκριτα μάτια, τὰ μόνα ἱκανὰ ν' ἀποτυπώσουν μίαν φυσιογνωμίαν ὡς τῆς θρυλικῆς ταύτης γυναικός, καὶ νὰ τὴν παραδώσουν εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ χρόνου μὲ ὡρισμένα καὶ σαφῆ χαρακτηριστικά. Τὸ μόνον ὅπερ δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν εἶναι ὅτι ἡ κυρὰ Βασιλικὴ ἦτο μέση τὸ ὕψος καὶ τὸ πάχος, ὡς ἐμφαίνεται ἀπὸ τὴν περισωθεῖσαν εἰς τὸ Ἐθνολογικὸν Μουσεῖον χρυσοπάρυφον καὶ πλουσίαν ἠπειρωτικὴν ἀμφιεσίν της. Ἐπίσης γνωρίζομεν ὅτι ἐφόρει σαλβάρια καὶ ἐσκεπάζετο μὲ φερεντζέν, διότι μὲ τοιαύτην στολὴν παρουσιάσθη εἰς τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν περὶ τὰς δυσμὰς τοῦ συντόμου ἄλλωστε βίου της, πολὺν χρόνον μετὰ τὴν θανάτωσιν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὁπότε πλέον ἔζη ἐλευθέρα καὶ μεταξὺ Χριστιανῶν. Ἀπὸ τὰς συγχρόνους εἰκόνας της, καὶ ἀπὸ τὴν συνήθη ἀντίληψιν τοῦ κάλλους παρ' Ὀθωμανοῖς, συμπεραίνομεν ἐπίσης ὅτι ἦτο λευκὴ τὴν χροιάν, «ἀφράτη» ὡς λέγουν οἱ θαυμασταὶ τοῦ γυναικείου κάλλους, εὔχαρις καὶ ζωηρά. Πέραν αὐτῶν τῶν συμπερασμάτων, τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαχθῇ διὰ τὴν μορφὴν καὶ τὸ σῶμα τῆς κόρης, ἥτις ἐτιθάσσευε τὸν τύραννον, κατὰ τὴν παράδοσιν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἀληθῆ ἱστορίαν.

Πράγματι, χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν πότε ἐπῆλθε τὸ γεγονὸς ὅπερ ἐχρησίμευσεν ὡς ἀφετηρία μιᾶς ἀναποτρέπτου συνηθείας τοῦ τυράννου, τῆς συνηθείας δηλονότι ν' ἀναπαύεται ὁ Ἀλῆ πασᾶς εἰς τὰ γόνατα τῆς κυρὰ-Βασιλικῆς, καὶ νὰ κοιμᾶται μόνον ὑπὸ τὰς θωπείας της, δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ συνήθεια αὕτη δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς γενικεύσεως τυχαίου τινὸς περιστατικοῦ ἢ τῆς ἀποκρυσταλλώσεως μιᾶς ἐννοίας ἀπὸ τὴν γνωστὴν εἰκόνα, ἥτις παριστᾷ τὴν κυρὰ-Βασιλικὴν «τιθασσεύουσαν τὴν τίγριν τῶν Ἰωαννίνων». Ὁ Ἀλῆ πασᾶς, μικρὸν κατὰ μικρόν, περὶ τὰς δυσμὰς τοῦ κουρασμένου βίου του, ᾐσθάνετο τὴν ἀνάγκην αὐτοῦ τοῦ τρόπου τῆς ἀναπαύσεως, τὸν ἐπλήρωνε δὲ πλουσιοπαρόχως μὲ πᾶσαν αἴτησιν τοῦ πλάσματος, ἀπὸ τὴν ἀναπαυτικὴν καὶ σαγηνευτικὴν ἐξουσίαν τοῦ ὁποίου ἐξήρτα τὴν ψυχικὴν γαλήνην καὶ τὴν σωματικὴν ἀπόλαυσιν. Ἡ κυρὰ Βασιλικὴ εἶχε καταστῆ ἀπαραίτητος εἰς τὴν ζωὴν τοῦ γέροντος. Τόσον δὲ ἦτο παντοδύναμος, ὥστε, διὰ νὰ κρατήσῃ τὴν σιδηρᾶν πρὸς αὐτὸν πειθαρχίαν τῶν ὑπηκόων του, πολλάκις ἐπεχείρησε νὰ τὴν ἐξαπατήσῃ, νὰ παραβῇ τὴν ἐντολήν της, παρουσιάζων τι ὡς τετελεσμένον καὶ ἀνεπανόρθωτον, ὅπως μὴ ἀναγκασθῇ νὰ ἐπιδείξῃ νέαν πρὸ αὐτῆς ἀδυναμίαν καὶ προβῇ εἰς νέαν παραχώρησιν. Τὴν παντοδυναμίαν αὐτὴν ἡ λαϊκὴ μοῦσα χαρακτηριστικώτατα ἐμφανίζει ὅτον, χωρὶς φυσικὰ ν' ἀληθεύῃ τὸ πρᾶγμα, στιχουργῇ:

«Βασιλικὴ προστάζει:
[Βεζύρη Ἀλήπασα
βάλε φωτιὰ στὰ τόπια,
[κάψε τὰ Γιάννενα».

Φαίνεται ἐπίσης ὅτι ἂν ἔφθασεν εἰς τὸ ὕπατον σημεῖον τῆς δυνάμεως ταύτης, ἥτις πολλάκις ἐχρησιμοποιήθη πρὸς ὄφελος πλείστων χριστιανῶν, καταδιωκομένων ἢ ἀπειλουμένων ἀπὸ τὸν τύραννον καὶ τοὺς υἱούς του, ἡ κυρὰ Βασιλικὴ τὸ χρεωστεῖ εἰς τὰς συμβουλάς, τὰς ὁποίας ἐλάμβανεν ἀπὸ συνετοὺς ἄνδρας, τελοῦντας καὶ τούτους εἰς τὴν ἄμεσον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ὑπηρεσίαν. Τοιοῦτοι δὲ ὀνομαστὶ ἀναφέρονται ὁ πιστὸς Μάνθος, ὁ Γεώργιος Τουρτούρης, ὁ Κολοβός, ἀλλὰ πρὸ πάντων ὁ Θανάσης Βάγιας.

Ἡ Βασιλικὴ ἦτο σχεδὸν ἐλευθέρα εἰς τὸν γυναικωνίτην. Εἶχε διατηρήσει τὴν θρησκείαν της, καὶ μάλιστα, ὅταν τὴν ἀρχομένην ἐπιρροήν της ἐζήτησαν ἄλλαι γυναῖκες τοῦ χαρεμίου νὰ καταστρέψουν, πείθουσαι τὸν Ἀλῆ πασᾶν νὰ ἀπαιτήσῃ παρ' αὐτῆς ν' ἀλλαξοπιστήσῃ, συνέβη τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα. Ἡ κόρη τοῦ Κίτσου Κονταξῆ, μελανείμων καὶ φέρουσα ἕνα μαῦρον σταυρόν, παρουσιάσθη εἰς τὸν γέροντα καὶ μὲ παρρησίαν τοῦ εἶπεν ὅτι, ἂν τὸ σῶμά της τοῦ ἀνήκει ἐξ ὁλοκλήρου, ἡ ψυχή της ἐν τούτοις ἀνήκει εἰς τὸν Σωτῆρα. Ἀνεξίθρησκος καθὼς ἦτο ὁ Ἀλῆς, δὲν δυσκολεύθη νὰ πεισθῇ ὅτι ἡ Βασιλικὴ εἶχε δίκαιον, καὶ ὄχι μόνον τῆς ἐπέτρεψε νὰ λατρεύῃ τὸν Ἰησοῦν, ἀλλὰ τῆς παρέσχε τὸ δικαίωμα νὰ ἱδρύσῃ εἰς τὰ δωμάτιά της εἰκονοστάσιον, ὅπερ ἄλλοι βεβαιοῦν ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ μετεβλήθη εἰς χριστιανικὸν παρεκκλήσιον, λειτουργούμενον κανονικῶς. Ἀλλὰ τοῦτο τὸ τελευταῖον, ἂν δὲν πρόκειται περὶ μεμονωμένου γεγονότος, φαίνεται μᾶλλον ὑπερβολή, μολονότι ὁ Ἀλῆ πασᾶς περισσότερον ἐσέβετο τὸν ἅγιον Κοσμᾶν τὸν Αἰτωλὸν παρὰ τὸν Μωάμεθ καὶ τὸ Κοράνιόν του. Δὲν θεωροῦμεν δὲ ἀπίθανον ὅτι τὴν πρὸς αὐτὸν τὸν ἅγιον εὐλάβειαν, κοινὴν εἰς τοὺς Ἠπειρώτας, ἐνέπνευσαν ἢ τοὐλάχιστον ὑπέθαλπαν ἡ κυρὰ Βασιλικὴ καὶ οἱ περὶ αὐτήν, οἵτινες διεκρίθησαν διὰ τὴν ἰδιαιτέραν πρὸς τὸν νεομάρτυρα ἐκεῖνον ἀφοσίωσιν.

Ὁπωσδήποτε ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἠρέσκετο ν' ἀναπαύεται ἐπὶ τῶν γονάτων τῆς κυρὰ Βασιλικῆς. Ὑπῆρξε τάχα καὶ ἐρωμένη του; Ἐγένετο οὐ μό-

Digitized by Google

νον διὰ καπινίου, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ πραγματικότητι σύζυγός της; Εἶναι ἄγνωστα κατ' ἀλήθειαν, καὶ μάλιστα ἀπίθανα, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ προβεβηκὸς τῆς ἡλικίας τοῦ Ἀλῆ, τὸ παρηκμακὸς αὐτοῦ λόγῳ τῶν πολλῶν παλαιῶν του καταχρήσεων καὶ ἰδίως τῆς ἀφαντάστου παχυσαρκίας του, ἑνὸς σημαντικωτάτου λόγου πείθοντος ὅτι μόνον τρυφεραὶ ἀλλ' οὐχὶ καὶ πέραν τούτου ὑπῆρξαν αἱ σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὴν κυρὰ Βασιλικήν. Ὁ Π. Ἀραβαντινὸς ἀναφέρει καὶ κάτι ἄλλο, χαρακτηριστικώτατον. «Μύχιον, λέγει, εἶχε πόθον ὁ Ἀλῆς ν' ἀποκτήσῃ τέκνα ἀπὸ τὴν κυρὰ Βασιλικήν. Καὶ ἐπειδὴ ἀντελαμβάνετο ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τὰ ἀποκτήσῃ αὐτοπροσώπως, ἐζήτει νὰ συζεύξῃ τὴν εὐνοουμένην του μὲ τὸν ἔγγονόν του Μεχμέτ, τὸν υἱὸν τοῦ Βελῆ, ὥστε ἀπὸ τοῦ σπέρματός του ν' ἀναστηθῇ τέκνον τῆς Βασιλικῆς εἰς τὸν οἶκόν του. Σημειωτέον ὅτι ὁ Ἀλῆς εἶχε καὶ νεώτατον υἱόν, τὸν Σαλήχ. Ἀλλ' οὗτος δὲν ἦτο ὡραῖος ὅσον ὁ ἔγγονός του Μεχμέτ, καὶ ἰδίως δὲν ἀπέλαυε τῆς μεγάλης εὐνοίας, τῆς ὁποίας ἔχαιρεν ὁ υἱὸς τοῦ Βελῆ πασᾶ».

Τῆς Βασιλικῆς δὲν ἐχωρίσθη ὁ Ἀλῆ πασᾶς οὐδὲ κατὰ τὴν ὑστάτην στιγμὴν τῆς ζωῆς του. Τὴν παρέλαβε μετὰ τῶν ἐμπίστων του εἰς τὸ νησίδιον καὶ τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, ὅπου ἐφονεύθη. Ἐκεῖ, προαισθανόμενος ἐγγὺς τὸ τέρμα, διέταξε τὸν ἔμπιστόν του Θανάσην Βάγιαν νὰ τὴν φονεύσῃ μόλις θὰ ἔπιπτε νεκρός. Καί, εὐτυχῆς, μὲ αὐτὴν τὴν ἰδέαν θὰ ἐδέχθη τὴν τελικὴν βολήν. Ἀλλ' ὁ Θανάσης Βάγιας δὲν ἐξετέλεσε τὴν διαταγήν, τὴν ὁποίαν θὰ ὑπεσχέθη μὲ φρικτοὺς ὅρκους εἰς τὸν μελλοθάνατον τύραννον, διότι ἢ ἐφοβήθη, ἢ ἐλυπήθη, ἢ δὲν ἐπρόλαβεν, ἢ δὲν ἐστερξε. Τὸ τελευταῖον εἶναι τὸ πιθανώτατον, ὅπως πιθανὸν εἶναι νὰ συνετέλεσεν εἰς τοῦτο καὶ ἡ ἰδέα ὅτι ἡ κυρὰ Βασιλικὴ ἐγνώριζε τὸ μυστικὸν τῶν θησαυρῶν τοῦ Ἀλῆ, ἰδέα ἥτις ἐπὶ ἔτη πολλὰ ἐβοήθησε τὴν ταλαίπωρον καὶ ἐκπεσοῦσαν εὐνοουμένην νὰ ζήσῃ ἐν Τουρκίᾳ καὶ ἐν Ἑλλάδι.

Μετὰ τὸν φόνον τοῦ Ἀλῆ, εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, ᾐχμαλωτίσθησαν ἀπὸ τοὺς ἄνδρας τοῦ Χουρσὴτ καὶ τοῦ Κιοσὲ-Μεχμὲτ ὁ Θανάσης Βάγιας, ἡ κυρὰ Βασιλικὴ καὶ ὁ ἀκολουθήσας αὐτὴν ἀδελφός της, Σῖμος Κονταξῆς ὀνόματι, δημιούργημά της μᾶλλον, καὶ μέχρι πρό τινος διοικητὴς τῶν Φιλιατῶν, ἔνθα εἶχεν ἀποκτήσει πολλὰ κτήματα, ὡς καὶ ποίμνια, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δι' ἁρπαγῶν καὶ οὐχὶ ἐκ κληρονομίας. Μετ' ὀλίγον ἐστέλλοντο καὶ οἱ τρεῖς διὰ Λαρίσης καὶ Θεσσαλονίκης εἰς τὴν βασιλεύουσαν. Ἐκεῖ ὁ τότε πατριάρχης Ἄνθιμος ἐν συνεργασίᾳ μέ τινας παλαιοὺς φίλους τοῦ Θανάση Βάγια, χρηματίσαντος «χασάπη» εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πρὶν ἢ ἀφοσιωθῇ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ ἔχοντος πολλὴν ἀκόμη ἐπιρροὴν εἰς τὸ «ἐσνάφιον» τῶν κρεοπωλῶν χάρις εἰς τὰς εὐκολίας ἃς παρεῖχεν ἐν Ἠπείρῳ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς του, κατώρθωσε καὶ ἀπηλευθέρωσε τοὺς αἰχμαλώτους, λαβὼν αὐτοὺς ὑπὸ τὴν προστασίαν καὶ τὴν ἐπιτήρησιν τῶν Πατριαρχείων. Εἰς τοῦτο δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ συνετέλεσε καὶ ἡ ὑπόσχεσις ὅτι θὰ κατεβάλλετο πᾶσα προσπάθεια διὰ νὰ πεισθῇ ἡ κυρὰ Βασιλικὴ ν' ἀποκαλύψῃ τὸ μυστικὸν τοῦ κρυμμένου θησαυροῦ. Πάντως τοῦτο ἐγένετο μετὰ τὴν ἀπώλειαν ἐκ μέρους τῆς Ὑψηλῆς Πύλης τῶν ἐλπίδων περὶ ἀνευρέσεως τῶν θησαυρῶν τοῦ Ἀλῆ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χουρσὴτ καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ὑποτιθεμένην διαρπαγήν των.

Ἔκτοτε, ἐπὶ μίαν ἑπταετίαν ὅλην, ἡ «Κυρία Βασιλική», ὡς τὴν ἀποκαλοῦν τὰ πατριαρχικὰ ἔγγραφα τοῦ τε Ἀνθίμου καὶ τοῦ μετ' αὐτὸν Χρυσάνθου καὶ τοῦ μετέπειτα Ἀγαθαγγέλου, παραμένει τρόφιμος, οὕτως εἰπεῖν, ἢ μᾶλλον ὀφειλέτις ἐπὶ ἀποδόσει, τῶν Πατριαρχείων. Ταῦτα δαπανοῦν διὰ τὴν διατροφήν της, διὰ πάσας τὰς ἀνάγκας τῆς ἀνέτου διαβιώσεως της, διὰ τὰς μετακινήσεις της. Μετὰ σεβασμοῦ καὶ πολλῆς εὐγενείας οἱ ἱεράρχαι συμπεριφέρονται πρὸς τὴν παράδοξον αὐτὴν γυναῖκα, ἥτις ἐπὶ μακρὸν ἐκράτει εἰς χεῖράς της τὰς τύχας ὁλοκλήρου κόσμου καὶ μάλιστα ἑλληνικοῦ. Ἐὰν πιστεύσωμεν ὡρισμένας συμπτώσεις, ὅτι π.χ. κατῴκει εἰς ἱστορικὰ «σπήτια», συνδεόμενα μὲ τὴν πρὸ ὀλίγων ἀκόμη χρόνων δρᾶσιν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰ προάστειά της, καὶ ὅτι συνεβίου μετὰ προσώπων ἅτινα διετήρουν τὴν ἐπαφὴν πρὸς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα, πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ κυρὰ Βασιλικὴ δὲν ἦτο ξένη πρὸς τὴν ἀρχικὴν κίνησιν, ἥτις ἀνέμιξε τὸν τύραννον τῶν Ἰωαννίνων εἰς τὴν κίνησιν τῶν Φιλικῶν καὶ τὴν ἐθνεγερσίαν. Ἴσως μάλιστα ἐξετέθη πολὺ περὶ τὸ 1827, ὅταν ἡ Πύλη, μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ναυαρίνου καὶ τὰ προεόρτια τῆς ρωσικῆς ἐκστρατείας, ἐσκέφθη ὅτι ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ σύνηθες τοῦ ἐκτοπισμοῦ ἐκβιαστικὸν της ἔργον κατὰ τῶν ὑπόπτων. Τότε λοιπὸν ἐξώρισε τὴν κυρὰ Βασιλικήν, ἣν συνώδευσαν ὁ Θανάσης Βάγιας καὶ ὁ Σῖμος Κονταξῆς. Κατ' ἄλλους τόπος ἐξορίας της ὡρίσθη ἡ Προῦσα, κατ' ἄλλους δὲ τὸ Διδυμότειχον τῆς Θράκης. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ τόπος τῆς ἐξορίας της δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένος. Τὸ μόνον γνωστὸν εἶναι, ὅτι, μετὰ τὸ πέρας τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1829, καὶ ὅταν ἐζητήθη ὡς ὅρος ἡ παλινόστησις τῶν μετατοπισθέντων Χριστιανῶν, τὸ Πατριαρχεῖον ἐζήτησε τὴν παλινόστησιν τῆς κυρὰ Βασιλικῆς καὶ τῶν σὺν αὐτῇ, ἡ δὲ Πύλη ἐπέτρεψε τὴν διὰ Ραιδεστοῦ ὁριστικὴν αὐτῶν ἐπάνοδον εἰς τὴν γενέτειραν Ἤπειρον.

Ἡ κυρὰ Βασιλική, πωλήσασα πολύτιμά τινα κοσμήματά της, καὶ ἀποπληρώσασα τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ μάλιστα εἰς τὸ Πατριαρχεῖον παλαιά της χρέη, ἐξεκίνησε διὰ Ραιδεστοῦ καὶ ἔφθασε τῷ 1830 εἰς Θεσσαλίαν, μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ ζήσῃ εἰς τὸ Βοέβοδα-τσιφλίκ, ἓν ἐκ τῶν κτημάτων τὰ ὁποῖα τῆς εἶχε δωρήσει ὁ Ἀλῆ πασᾶς. Τὸ εὗρηκεν ὅμως ἐπαναστατημένον, λόγῳ τῆς γενικῆς δημεύσεως τῶν κτημάτων τοῦ «Φιρμανλῆ Καρὰ-Ἀλῆ», ὅπως ἀπὸ τοῦ 1820 ἐθεωρεῖτο καὶ ἐκαλεῖτο ὁ ποτὲ πανίσχυρος τύραννος, καὶ σχεδὸν διὰ τῆς βίας ἀπεμακρύνθη ἐκεῖθεν. Μὴ στέργουσα νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἰωάννινα, ἀπὸ λόγους ὑπερηφανείας, καλῶς νοουμένης, ἐσκέφθη νὰ μεταβῇ εἰς Ναύπλιον καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν προστασίαν τοῦ κυβερνήτου Ἰωάννου Καποδιστρίου. Περὶ τῆς ἐπισκέψεως ταύτης πολλὰ ἐγράφησαν, ἀλλὰ μὲ τόσην ἐμφανῆ κακεντρέχειαν, ὥστε δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν. Ὁ *Θείρσιος* τὴν ἐκλαμβάνει θυγατέρα τοῦ Θανάση Βάγια, ὅστις τὴν συνώδευε, πρεσβύτης πλέον, ὡς ἄλλος πατήρ. Τὴν παρουσιάζουν ὡς Ὀθωμανίδα, διότι ἔφερε τουρκικὴν περιβολὴν καὶ τὴν κακίζουν ὡς οἰνόφλυγα, ἐνῷ, πολὺ βραδύτερον, ἐν τῇ μοναξίᾳ καὶ τῇ ἀπελπισίᾳ κατελήφθη ἀπὸ τὸ πάθος τοῦτο, ἀπὸ τὸ ὁποῖον καί, οἰκτρὸν ράκος ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, ἔμελλε ν' ἀποθάνῃ, σχεδὸν ἀλῆτις, εἰς τὸ Αἰτωλικόν. Ὡμίλησεν ἄραγε εἰς τὸν Καποδίστριαν περὶ τῶν θησαυρῶν τοῦ Ἀλῆ; Ὑπεσχέθη τίποτε, ἀδιάφορον ἂν δὲν ἐξεπλήρωσε τὴν ὑπόσχεσιν ἕνεκα τῆς δολοφονίας τοῦ Κυβερνήτου ἥτις ἐμεσολάβησεν; Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ ἀτυχὴς Βασιλική, ἀπὸ τοῦ 1831 χωρίζεται τοῦ Θανάση Βάγια, διοριοθέντος εἰς τὸ ἀγρόκηπιον τῆς Τίρυνθος, καὶ μεταβαίνει εἰς τὸ Μεσολόγγιον, ὅπου στενοί συγγενεῖς της ἀποκαθίστανται. Ἐκεῖθεν ἀποστέλλεται παρ' αὐτῶν εἰς τὴν γειτονικὴν Κατοχήν, ὅπου σχεδὸν κρατεῖται αἰχμάλωτος. Τὰ πάθη τῆς ἐποχῆς εἶναι πολλά· ἡ δυστυχία μεγάλη· ὁ πάλαι ποτὲ βίος τῆς παλλακῆς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἐξάπτει τὸ μῖσος πολλῶν, τὴν ἀντιπάθειαν τῶν ἄλλων· ὅσον δὲ καταρρέει τὸ ἄλλοτέ ποτε πανίσχυρον ἐκεῖνο πλάσμα, τόσον περιφρονεῖται καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς συγγενεῖς. Ὁ Σῖμος Κονταξῆς τὴν ἐγκατέλιπεν εἰς τὴν μόνωσίν της. Ὁ ἄλλος ἀδελφός της, ὁ πράγματι ἡρωϊκὸς Γεώργιος Κίτσου, τὴν συνετήρησεν ἐπ' ἀρκετόν, ἀλλὰ δὲν ἤθελε νὰ τὴν ἔχῃ πλησίον του. Ἀπὸ τὴν κυρὰ Βασιλικήν, ἥτις ἄλλοτε ἐπρόσταζε τὸν Βεζύρη, δὲν ἀπομένουν παρὰ μόνον ράκη τινὰ χρυσοπάρυφα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἡ παράδοσις βεβαιοῖ ὅτι ἀπέσπασεν αὐτὴ τὰ τελευταῖα χρυσᾶ κουμπιὰ διὰ ν' ἀγοράσῃ τὰ τελευταῖα ποτηράκια τῆς ρακῆς. Μόνη ἡ σύζυγος τοῦ Ἀρτεμίου Μίχου καὶ κόρη τοῦ ἄλλοτε προστάτου της Γεωργίου Τουρτούρη, τὴν βοηθεῖ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν. Καὶ τῷ 1835 ἡ κυρὰ Βασιλική, ἀπὸ τὴν Κατοχὴν ἐπῆγε πρὸς συνάντησίν της εἰς τὸ Αἰτωλικόν. Ἐκεῖ δὲ ἀπέθανε καὶ ἐτάφη. Ἡ ἱστορία συνέλεξε κατεσπαρμένους τοὺς θρύλους της, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσεν ἀκόμη νὰ διαμορφώσῃ τὴν πραγματικὴν ὕπαρξίν της. Γ. Δ. ΚΟΡΟΜΗΛΑΣ

Βασιλικῆς, *Γεώργιος*. Ἐκ τῶν ἐγκρίτων Ψαριανῶν, ὑπηρετήσας καθ' ὅλον τὸν Ἀγῶνα, ἐπὶ μακρὸν δὲ διατελέσας καὶ ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς τῆς διοικήσεως, ταχθεὶς μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν. Τ.Χ.Κ.

βασιλίκι (τό)· ἰδιωματ., τὸ νὰ εἶναι ἢ νὰ γίνῃ τις βασιλεύς: «ἀπὸ γενιὰ πάει τὸ βασιλίκι», ἄλλως, «σοῦ πάει τὸ βασίλειο» (βλ. καὶ λ. βασίλειον).

Βασιλικῖνος. Πατρίκιος Βυζαντινός. Ἐργάτης τοῦ λιμένος Κωνσταντινουπόλεως προσελήφθη ὡς ἐρέτης εἰς τὸν βασιλικὸν δρόμωνα τοῦ ἐκδότου βασιλέως Μιχαὴλ Γ' (842—867), παρ' οὗ ἐξαιρετικὰ εὐνοηθείς, διὰ τὸ κάλλος καὶ τὰς κολακείας του, προήχθη εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου. Ἡ πρὸς αὐτὸν εὔνοια τοῦ βασιλέως ἔφθασε μέχρι τῆς ἀποφάσεως νὰ ἀναγνωρίσῃ αὐτὸν συμβασιλέα, τότε δέ, πρὸς πρόληψιν τοῦ σκανδάλου, ὁ συμβασιλεὺς Βασίλειος Α' ὁ Μακεδὼν καὶ ἡ σύγκλητος ἀπεφάσισαν καὶ ἐξετέλεσαν τὸν φόνον τοῦ Μιχαὴλ Γ' (23 Σεπτεμβρίου 867). Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βασιλικοί. Ἐπώνυμον ἁπαντῶν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Οἱ πρῶτοι οἵτινες λόγῳ τοῦ ἀξιώματος αὐτῶν ἐπωνομάσθησαν οὕτω, κατήγοντο ἐκ Ρόδου, ὡς ὁ Παχυμέρης (129) παραδίδει. Τινὲς τούτων μετέβησαν τῷ 1522 εἰς Χίον καὶ ἐκεῖθεν διεσκορπίσθησαν ἀνὰ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα. Τούτων κυριώτεροι εἶναι: ὁ *Ἀνδρόνικος Βασιλικὸς* (περὶ οὗ βλ. εἰς *Müller* Acta et Dipl. II 90 καὶ 299 καὶ *Φιλαδελφέως* συναξαριστὴν Β 171), ὁ *Ἀργυρὴ Βασιλικοῦ*, ὁ *Ἐμμανουὴλ Βασιλικός*, ὁ καὶ Παλαιοχαστρινός, ὁ *Μιχαὴλ Βασιλικός*, ὅστις ἐνυμφεύθη ἐν Χίῳ τὴν Δέσποιναν Rocca Ἰουστινιάνη, ὁ *Νικόλαος Βασιλικός*, ὁ ὑπογράψας ἰδιοχείρως νεαμονήσιον περιλαμβανόμενον εἰς τὰ τοῦ Γρηγορίου Φωτιάδου, καὶ ὁ πάντων σπουδαιότερος *Ἰάκωβος Ἡρακλείδης Βασιλικὸς* (1523—1563). Ὁ τόπος τῆς γεννήσεώς του διαμφισβητεῖται, τῶν μὲν προβαλλόντων τὴν Χίον, τῶν δὲ τὴν Σάμον, ἄλλων τὴν Δωρίδα, τὴν Κρήτην, τὴν Κερασοῦντα, καὶ τέλος τὴν Ναϊσὸν (Νύσσαν) τῆς Σερβίας. Μᾶλλον πιθανὸν ὅμως εἶναι ὅτι ἐγεννήθη ἐν Χίῳ.

Ὁ πατήρ του ἐκαλεῖτο *Ἰωάννης*, ὢν δὲ κατά τινας κύριος Σάμου, Πάρου καὶ Δωρίδος ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Ὀσμανιδῶν ὅτε ἐξωλόθρευσαν ὅλον τὸ γένος αὐτοῦ, ἐκτὸς τοῦ *Ἰακώβου* ὅστις διεσώθη ὑπὸ τῆς τροφοῦ του. Πρὸς τὴν γνώμην ταύτην διαφωνοῦν ὁ ἐπίσκοπος Γροσβαρδεΐνου Φοργάχιος, καὶ ὁ Graziani ἀναφέροντες ὅτι ὁ Ἰωάννης ἦτο ἄσημος ναύτης, ἐκπλέων δὲ παρέδωκε τὸ παιδίον εἴς τινα *Ἰάκωβον Ἡρακλείδην* καυχώμενον ὅτι κατάγεται ἐκ τῶν ἀρχαίων βασιλέων τῆς Σάμου καὶ τῶν παρακειμένων νήσων, καὶ ὅτι ἀπολέσας τὰς κτήσεις του εἶχε καταταχθῇ εἰς τὸν στρατὸν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Καρόλου τοῦ Ε', ὑφ' ὃν ἐπολέμησε διοικῶν ὁμάδα Ἑλλήνων τυχοδιωκτῶν. Ἀναλαβὼν λοιπὸν ὁ Ἡρακλείδης τὴν ἀνατροφὴν τοῦ Βασιλικοῦ τὸν ἀπέστειλεν εἰς τὸν ἐκ Ζακύνθου διαπρεπῆ ἰατρὸν καὶ λόγιον Ἑρμόδωρον τὸν Λήσταρχον (*Μουστοξύδου* Ἑλληνομνήμων σ. 579) παρ' ᾧ ἐμαθήτευσε διδαχθεὶς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν, τὴν λατινικήν, τὴν γερμανικήν, τὴν ἰταλικὴν καὶ τὴν ἱσπανικήν. Περατώσας τὴν ἐγκύκλιον παιδείαν μετέβη εἰς Ρώμην καὶ ἐκεῖ ἐσπούδασε θεολογίαν χρηματίσας καὶ ἐπί τινα χρόνον ταξινόμος τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ. Μεθ' ὃ προσελήφθη ὡς ἰδιαίτερος γραμματεὺς τοῦ Ἡρακλείδου, καὶ ὡς τοιοῦτος διετέλεσε μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ προστάτου του. Μετὰ τὸν θάνατόν του ὅμως κατά τινας ἀποκληρωθεὶς ὑπὸ τῶν συγγενῶν τοῦ θανόντος ὑπεξήρεσε καὶ ἐσφετερίσθη τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα αὐτοῦ καὶ τοὺς τίτλους του, κατ' ἄλλους πεπαιδευμένος καὶ εὔγλωττος ὢν ἔπεισε τοὺς οἰκείους τοῦ Ἡρακλείδου ἵνα αὐτὸν ὡς ἀνεψιὸν ἀναγνωρίσωσι καὶ μὲ τὴν ἰδιότητα αὐτὴν παρέλαβε τοὺς τίτλους, πλείστην ὅσην ὑπόνοιαν δολιότητος παρέχοντας, καὶ κατὰ τρίτους, ἐν οἷς συντάσσεται καὶ ὁ Λεγκράν, ἔγγραφα τοιαῦτα δὲν ὑπῆρχον, ἀλλ' ἐπενοήθησαν ὑπὸ τοῦ Βασιλικοῦ χάριν τῶν σχέσεων ἃς ἐπεδίωκε μετὰ τῶν σοφῶν ἀνδρῶν καὶ ἡγεμόνων τῆς Δύσεως. Τοιαύτας δὲ εἶχε συνάψει ἐν Γερμανίᾳ μετὰ τοῦ κόμιτος τῆς Μανσφέλδης Οὐολράδου, μετὰ τοῦ Φιλίππου Μελάγχθονος ὅστις βραδύτερον καὶ συστατικὰς ἐπιστολὰς ἔγραψεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Δανίας. Μίαν τούτων ἑλληνικὴν περιέσωσεν ὁ Μαρτῖνος Κρούσιος εἰς τὴν Τουρκογραικίαν (σ. 556). Ἐκ Γερμανίας συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ κόμιτος τοῦ Σβαρτσβούργου μετέβη εἰς Βέλγιον ἔνθα διέμενεν ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας καὶ βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας Κάρολος ὁ Ε'. Παρουσιασθεὶς δὲ εἰς αὐτὸν ὡς ἐξ οἴκου αὐτοκρατορικοῦ καταγόμενος καὶ ἐπιδείξας τοὺς τίτλους αὐτοῦ ἐγένετο μετ' εὐμενείας ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος δεκτὸς καὶ κατετάχθη ὡς ἵππαρχος εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν στρατόν. Εἶτα μετέσχε τοῦ μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Γαλλίας πολέμου. Εἰς τὴν μάχην τοῦ Ρέντυ (1—8—1554) καθ' ἣν ὁ στρατὸς τοῦ Καρόλου ἡττήθη ὑπὸ τῶν Γάλλων, ὁ Ἰάκωβος ἀνδραγαθήσας ἐτραυματίσθη καὶ ἐκ τῆς πληγῆς ἀπώλεσε τὴν χρῆσιν τῆς δεξιᾶς του χειρός. Τοῦ πολέμου τούτου τὴν ἱστορίαν ὁ Ἰάκωβος ἐξιστόρησε. Εἰς ἀνταπόδοσιν τῶν πολεμικῶν αὐτοῦ ἄθλων τῷ 1556 Κάρολος ὁ Ε' ἀνεγνώρισε κυριαρχικὰ δικαιώματά του ἐπὶ τῆς Σάμου καὶ Πάρου καὶ τῷ παρέσχε προνόμιον ν' ἀναγορεύῃ διδάκτορας, νὰ στέφῃ ποιητάς, νὰ καθιδρύῃ συμβολαιογράφους καὶ ἄλλα. Δυνάμει τῶν προνομίων τούτων ὁ Βασιλικὸς ἔστεψε τοὺς ποιητὰς *Ζαχαρίαν Πραιτόριον Μοναβελβήσιον* ἢ *Βρέϊτερ* καὶ τὸν *Ζαχαρίαν Ὀρθόν*. Ὁ τελευταῖος τοῦ ἀφιέρωσε σύγγραμμα ἐπιγραφόμενον «Ζαχαρίου τοῦ Ὀρθοῦ δαφνηφοροῦντος ἱστορία τῶν Ρωμαϊκῶν Καισάρων».

Διὰ τοιούτων προνομίων ἐφωδιασμένος ἀπῆλθε ὁ Βασιλικὸς εἰς Δανίαν, ἔνθα εὐμενῶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐγένετο δεκτὸς καὶ δῶρα ἔλαβε, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς δὲν συγκατένευεν ὅπως τὸν προσλάβῃ εἰς τὸν στρατόν του. Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Σουηδίαν, ὅπου ἔσχε τὴν αὐτὴν τύχην. Μετὰ ταῦτα ἐξηκολούθησε νὰ περιέρχηται τὰς αὐλὰς τῆς Γερμανίας ζητῶν νὰ ὑπηρετήσῃ τοὺς ἡγεμόνας ὡς στρατιωτικός, ἀλλ' εἰς μάτην. Ἐπὶ τέλους ἐγένετο διαμαρτυρόμενος, ἀλλὰ καὶ ὁ εἰς τὸν προτεσταντισμὸν προσηλυτισμός του δὲν τὸν ὠφέλησεν. Ἐκ Βίλνης ἐπορεύθη εἰς Μολδαυΐαν φέρων τὰ συστατικὰ τοῦ ἡγεμόνος Βίλνης καὶ συνοδευόμενος ὑπό τινων Ἰταλῶν. Ἵνα δὲ ἐξευμενίσῃ τὸν ἡγεμόνα Ἀλέξανδρον Λεσπουσνιανὸν παρουσιάσθη ὡς ἐξάδελφος τῆς συζύγου του Ρωξάνδρας ἅτε ἕλκουσης τὸ γένος ἐξ Ἡρακλειδῶν. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Μολδαυΐας τὸν ἐδέχθη εὐμενῶς καὶ τὸν ἐγκατέστησεν ἐν Ἰασίῳ, ὅπου ἐξέμαθε τὴν μολδαυϊκήν. Ἐν τοσούτῳ διέδιδεν εἰς τοὺς Μολδαυοὺς ὅτι οἱ πρόγονοι αὐτοῦ ἡγεμόνευσαν τῆς χώρας καὶ παρώξυνε τοὺς δυσηρεστημένους εἰς ἐπανάστασιν. Τῶν τοιούτων ραδιουργιῶν καταδοθεισῶν εἰς

Digitized by Google

ἡγεμόνα ὁ Λεσπουσνιανὸς ἀπεπειράθη τὸν διὰ δηλητηριάσεως φόνον αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ Βασιλικὸς δι' ἀντιφαρμάκου ἐσώθη καὶ ἀμέσως ἀνεχώρησεν εἰς Βλαχίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κορώνην τῆς Τρανσυλβανίας, ὅπου ἐδημοσίευσε τὸν γενεαλογικὸν πίνακά του. Ἀλλ' ὁ Λεσπουσνιανὸς ἀπέστειλεν εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς δημοκρατουμένης Κορώνης εἶδός τι τελεσιγράφου, ἐν ᾧ ἐξωγράφιζε τὴν κατὰ τοῦ θρόνου του δρᾶσιν τοῦ Βασιλικοῦ, καὶ ἐσχεδίασε τὴν σύλληψίν του. Καὶ πάλιν ὅμως ὁ Βασιλικὸς ἐγκαίρως ἔμαθεν, ὅτι θὰ συνελαμβάνετο καὶ νύκτωρ ὑπερεπήδησε τὰ τείχη τῆς πόλεως βοηθούμενος ὑπό τινος ὀπαδοῦ του καὶ ὥδευσε πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας δεινοπαθῶν καὶ στερούμενος τῶν πάντων. Ὁ βασιλεὺς Μαξιμιλιανὸς τῷ παρέσχεν ἄσυλον, ἀλλ' ἀνέβαλε νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀξίωσιν ἐκθρονίσεως τοῦ μισητοῦ εἰς τοὺς Μολδαυοὺς Λεσπουσνιανοῦ. Ἀπελπισθεὶς ὁ Βασιλικὸς ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς Πολωνῶν τινων καὶ ἐβάδισε κατὰ τῆς Μολδαυΐας. Τούτου γνωσθέντος διετάχθη πολυάριθμον ἱππικόν, ὅπως ἀποκρούσῃ τὸν ξενικὸν στρατόν. Συναντηθέντων δὲ τῶν στρατευμάτων ὁ Βασιλικὸς ἡττήθη, ἀπολέσας τὰς ἀποσκευάς του καὶ ὀκτὼ τηλεβόλα, ἠναγκάσθη δὲ νὰ ζητήσῃ καὶ αὖθις καταφύγιον εἰς τὸν Μαξιμιλιανόν.

Κατὰ καλὴν συγκυρίαν ἐτύγχανεν ἐκεῖ διατρίβων ὁ Ἀλβέρτος Λάσκης, ὅστις ἔπεισε τὸν Μαξιμιλιανόν, ὅπως υἱοθετήσῃ τὰς ἀξιώσεις τοῦ Βασιλικοῦ καὶ πρὸς τοῦτο τῷ ἐδάνεισε δεκακισχίλια δουκᾶτα, ἵνα στρατολογήσῃ. Ὄντως ὁ Ἰάκωβος συναθροίσας τετρακισχιλίους ἄνδρας εἰσῆλθε διὰ Βλαχίας εἰς Μολδαυΐαν. Αἱ πρῶται αὐτοῦ ἐπιχειρήσεις ὑπῆρξαν ἀτυχεῖς, καθόσον ὁ στρατός του ἦτο ἄπειρος πολεμικῶς, βραδύτερον ὅμως ὁ Βασιλικὸς λαβὼν στρατιωτικὴν βοήθειαν ἐκ χιλίων ἱππέων παρὰ Φερδινάνδου του ἀρχιδουκὸς τῆς Αὐστρίας καὶ Οὐγγαρίας κατώρθωσε νὰ νικήσῃ τὸν Ἀλέξανδρον, ὅστις ἐγκατελείφθη καὶ ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτοῦ στρατιωτῶν καὶ τὴν 10 Νοεμβρίου τοῦ 1562 ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν παραλαβὼν τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ καὶ τὴν οἰκογένειάν του. Ἡ Πύλη καὶ ὁ σουλτᾶνος ὠργίσθησαν καὶ προέβησαν εἰς παραστάσεις διὰ τὰς χορηγηθείσας εἰς τὸν Βασιλικὸν συνδρομάς, ἀλλ' οὗτος διὰ πολλῶν μέσων καὶ δι' ἐπαυξήσεως τοῦ ἐτησίου φόρου εἰς δεκακισχίλια δουκᾶτα κατώρθωσε νὰ ἐξευμενίσῃ τὴν ὀργὴν τῆς Πύλης, ἥτις ἀνεγνώρισεν αὐτὸν ἡγεμόνα τῆς Μολδαυΐας, αὐτὸς δὲ ὁ σουλτᾶνος τῷ ἀπέστειλε τὴν κούκαν καὶ τ' ἄλλα τῆς ἡγεμονίας τῆς Μολδαυΐας σύμβολα. Τὴν ἡγεμονίαν διετήρησεν ἐπὶ δύο ἔτη, καθ' ἃ ὑπῆρξε φίλος τῶν γραμμάτων, προσκαλέσας δὲ τὸν διδάσκαλόν του καὶ σοφούς τινας καθηγητὰς ἐξ Εὐρώπης, ἐν οἷς τοὺς Γερμανοὺς Σομμέρον καὶ Πευκῆρον, ἵδρυσε σχολεῖα, πανεπιστήμιον καὶ τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Κοτνάρ. Ὡς ἡγεμὼν ὅμως ἐδημιούργησε πολυαρίθμους ἐχθρούς, καθόσον φιλάργυρος ὢν καὶ φιλόδοξος ἥρπασε τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκεύη τῶν ναῶν, ἔκοψεν ἴδια νομίσματα (*Στούρζα Δημ.* Περὶ νομισμάτων τῆς ἡγεμονίας τῆς Ρουμανίας, ἐν Βιέννῃ 1874), ἐπέβαλε κεφαλικὸν φόρον ἑνὸς δουκάτου, ἐψήφισε ποινὴν θανάτου διὰ τὴν διγαμίαν καὶ ἐκήρυξεν ὅτι τὴν πρωΐαν τῶν Χριστουγέννων ἐνυπνιάσθη τρεῖς ἀγγέλους κρατοῦντας τρία στέμματα: τὸ τῆς Τρανσυλβανίας, Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας, τὰ ὁποῖα τῷ προσέφερον. Μεταλλάξας λοιπὸν τὸ ὄνομά του εἰς τὸ προσφιλὲς τοῖς Μολδαυοῖς *Ἰβάν*, ἐσκέφθη ὅπως συνενώσῃ μετὰ τῆς Μολδαυΐας τὴν Τρανσυλβανίαν καὶ Βλαχίαν καὶ ἀποτελέσῃ ἓν κράτος. Καὶ ἴσως ἐπετύγχανε τοῦ σκοποῦ του, ὁ ὑπεροπτικὸς ὅμως αὐτοῦ τρόπος ἐπέσυρε τὸ μῖσος τῶν εὐγενῶν, οἵτινες, ἀνακηρύξαντες ἡγεμόνα τὸν ἀξιωματικὸν *Στέφανον Τόμσαν* καὶ τεθέντες ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ, ἐπολέμησαν τὸν Βασιλικόν. Ὁ Ἰάκωβος ἐζήτησε τότε σωτηρίαν ἐν τῇ μονῇ τῆς Σουτζάβας. Πολιορκηθεὶς ἀντέσχεν ἐπὶ δύο μῆνας, ἡρωϊκῶς μαχόμενος, ἕως οὗ, ἐλλείψει τροφῶν, ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ τῷ 1563 πρὸς τὸν Τόμσαν, ὅστις αὐτὸν μὲν ἐφόνευσε πατάξας διὰ σιδηρᾶς ῥάβδου, ἐφείσθη δὲ τῆς συζύγου του, ἣν ἐνέκλεισεν εἰς μοναστήριον, καὶ τῆς ζωῆς τοῦ υἱοῦ του *Δημητρίου*, οὗ κατὰ μολδαυϊκὸν ἔθος ἀπέταμε τὸν δεξιὸν ῥώθωνα, ὡς σημεῖον τοῦ ὅτι πᾶσα ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀξίωσις ἐναυάγησε.

Ἐκ τῶν λατινιστὶ γεγραμμένων συγγραμμάτων τοῦ Ἰακώβου σώζονται τὰ «Περὶ ἱστορίας» καὶ «De Morini quod Terovana vocant atque Hedini expugnatione. Praelio apud Rentiacum et omnibus ad hunc usque diem vario eventu inter Caesarianos et Gallos gestis brevis et verra narratio. Jacobo Basilico Marcheto Despota Sami authore 1555». Τοῦ συγγράμματος τούτου ὑπάρχει καὶ γαλλικὴ μετάφρασις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Crusius*, Turcograecia 248.—*Engel*, Ἱστορία τῆς Μολδαυΐας.—*Graziani*, De Joannae Heraclide Valacorum.—«Ἑστία», 1889 σ.214.—*E. Legrand*, Deux vies de Jacques Basilicos, l'une par Jean Sommer et l'auttre par A. Graziani 1889.—*Μηλιαράκη*, Ἰάκωβος Βασιλικὸς Ἡρακλείδης, 1889.—*Παρανίκα*, Ἰάκωβος Βασιλικός, 1871.—*Φωτεινοῦ*, Ἱστορία τῆς Δακίας (τόμ. Γ').—*Σάθα*, Νεοελληνικὴ φιλολογία, 1868. Τοῦ αὐτοῦ, Ἕλληνες στρατιῶται ἐν τῇ Δύσει, 1885.—*Σταματιάδου*, Σαμιακὰ (τόμ. Β').—Τοῦ αὐτοῦ, Βίος Ἰακώβου Βασιλικοῦ, 1894.—Σύλλογος Φιλολογικὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει (Ἑλληνικὸς) τομ. ΙΑ' σ. 66.

Δ. Π. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

Βασιλικὸν *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Σικυῶνος τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται παρὰ τὸν ποταμὸν Ἀσωπὸν ἐν τῇ θέσει τῆς ἀρχαίας *Σικυῶνος*, ἧς ἐρείπια διασῴζονται, ἔχει κλῖμα ἀνθυγιεινόν, μαστιζόμενον ὑπὸ ἑλονοσίας, ὑδρεύεται δ' ἐκ πηγαίων καὶ φρεατίων ὑδάτων. Κάτ. (1928) 1098. Μετὰ τῆς πλησιεστέρας κωμοπόλεως Κιάτου συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ. Δ. Ε. Μ.

—**Βασιλικὸν** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Χαλκιδέων τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ *Λήλαντος*, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ φρεάτων. Σημαντικὴ βιομηχανία πλίνθων καὶ κεράμων ἐξαγομένων. Κάτ. (1928) 1846. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ ἐν τῷ Εὐβοϊκῷ κόλπῳ παράλιον χωρίον *Λευκαντή*, ἀπέχον 20' ἀπὸ τῆς ἕδρας. Συνδέεται μετὰ τῆς Χαλκίδος δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χμτρ. 10). Δ. Ε. Μ.

—**Βασιλικὸν** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πωγωνίου τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1125. Πρότερον ὠνομάζετο *Τσαραπλανά*. Χ. Ι. Σ.

—**Βασιλικὸν** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Ἄνω Βασιλικοῦ* (τέως *Κατζούρας*) τῆς ἐπαρχίας Τριφυλλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 403.

—**Βασιλικὸν** *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάσθη ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Ἀν. Θρᾴκης τὸ ἑλληνικὸν χωρίον Σουλτὰν-κιοϊ τῆς ὑποδιοικήσεως Τυρολόης, κείμενον παρὰ τὴν παλαιὰν Ἡράκλειαν. Τὸ κλῖμά του εἶναι ἀνθυγιεινόν, οἱ δὲ κάτοικοί του μαστίζονται ὑπὸ ἑλονοσίας. Πρὸ τῆς ἐκκενώσεως τῆς Ἀν. Θρᾴκης εἶχε 394 κατοίκους. Α. Θ. ΣΑΜ.

—**Βασιλικὸν** *[Γεωγρ.]*. Παράλιον χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ζακυνθίων τοῦ νομοῦ Ζακύνθου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐν δασώδει περιοχῇ, εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ βουνοῦ *Σκοπός*, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Ἐγγὺς τοῦ χωρίου ὑπάρχει καὶ μετόχιον τοῦ ἁγ. Διονυσίου. Κάτ. (1928) 224. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Ξηροκάστελλον* (κάτ. 183), ἀπέχον $1^1/_2$ ὥρ. ἀπὸ τῆς ἕδρας. Μετὰ τῆς πόλεως Ζακύνθου τὸ Βασιλικὸν συγκοινωνεῖ δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χμτρ. 15). Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ βουνοῦ Σκοποῦ ὑπάρχει ἡ διαλελυμένη μονὴ τῆς *Παναγίας τῆς Σκοπιωτίσης*, ἧς ὁ ναὸς εἶναι βυζαντινός. Δ. Ε. Μ.

— *[Παρ. Γεωγρ.]* Ἡ ὁμώνυμος χθαμαλὴ γλῶσσα τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Ζακύνθου (πλάτ. 37° 43' 50'' Β., μῆκ. 20° 59' 40'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 207: West Coast of Morea from Castro Tornese to Venetico, including the island of Zante), ἀποτελεῖ κυρίως εἰπεῖν τὴν ἀνατολικὴν τῆς νήσου ἐσχατιάν. Ἡ γλῶσσα αὕτη, ἔχουσα ἀμμώδεις τὰς ἀκτάς της καὶ ἀβαθῆ τὴν αἰγιαλίτιδα, ἔχει εὐφορώτατον ἔδαφος, χάρις εἰς τὰς παχείας γαίας αἵτινες κυλινδοῦνται ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τῆς βουνοσειρᾶς τοῦ Σκοποῦ, τῆς ἀποληγούσης εἰς τὸ ἀκρωτήριον Γεράκι, ΝΑ. τῆς νήσου ἐσχατιᾶς, βορείως τῆς ὁποίας εἰς 2 μιλ. ἡ προμνησθεῖσα γλῶσσα *Βασιλικό*. Σ. Ε. Λ.

— **Βασιλικὸν** *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ὡραῖον ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς τῆς βουλγαρικῆς ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου, 5 μιλ. Β ΒΔ τῆς Ἀγαθουπόλεως καὶ εἰς τὸν πρὸς ἀνατολὰς τερματισμὸν τοῦ ὄρους Πάφια (πλάτ. 42° 10', μῆκ. 27° 54', χάρτ. ἀγγλ. 2230 Bosporus to Cape Kaliakra).

—**Βασιλικόν, *Ἄνω*** — *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Δωρίου τῆς ἐπαρχίας Τριφυλλίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 288. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κατζοῦρα*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Βασιλικόν*. Δ. Ε. Μ.

—**Βασιλικόν, *Νέον*** — *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀδένδρου (τέως Κιρτζιλὰρ) τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης, τὸ πρότερον *Μουστάφτσα*.

βασιλικὸν (τὸ) *[Βοτ.]*· βλ. βασιλικὸς *[Βοτ.]*.

Βασιλίκος, *Ἄγγελος*. Μακεδὼν ὁπλαρχηγός, ἐκ τῶν μελῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ὅστις ἔλαβε μετ' ἄλλων τὰ ὅπλα τῷ 1821 καὶ ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης ἀγγέλλων τὸ μέγα γεγονὸς εἰς τὸν γενικὸν ἀρχηγὸν τῆς Μακεδονίας Ἐμμ. Παπᾶν (*Φιλήμ.* Δ σελ. 118). Τ. Χ. Κ.

βασιλικός, *—ή, —όν*· ὁ τοῦ βασιλέως, ὁ ἀνήκων εἰς τὸν βασιλέα: «βασιλικὰ κτήματα», «βασιλικὴ οἰκογένεια, — φρουρά», «βασιλικὸς ὕμνος»· || ὁ ἁρμόζων εἰς βασιλέα, ὁ μεγαλοπρεπής, ὁ ἡγεμονικός: «βασιλικὸν δῶρον»· || «βασιλικὴ ὑψηλότης», προσηγορία τῶν ἐκ βασιλικοῦ γένους καταγομένων· || ὁ τοῦ βασιλέως ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος τοῦ κράτους: «βασιλικὸν ναυτικόν», τὸ πολεμικὸν ναυτικόν, «βασιλικὸν πλοῖον», «βασιλικὸς στρατός»· «βασιλικὸς ἐπίτροπος», ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς κυβερνήσεως (ἐπὶ βασιλικοῦ καθεστῶτος) παρὰ τῇ ἱερᾷ συνόδῳ, τῷ ἐλεγκτ. συνεδρίῳ κλπ., ἐπίσης ὁ ἐκτελῶν χρέη εἰσαγγελέως ἀξιωματικὸς παρὰ τοῖς ναυτοδικείοις καὶ στρατοδικείοις· || ὁ φρονῶν τὰ τοῦ βασιλέως, ὁ ἀσπαζόμενος τὰ τῆς βασιλευομένης πολιτείας, ἀντίθ. *δημοκρατικὸς* (βλ. λ. βασιλόφρων)· || παροιμ. «βασιλικὴ διαταγὴ καὶ τὰ σκυλιὰ δεμένα», ὅτι οὐδεὶς δύναται ν' ἀντιστῇ εἰς τὰς διαταγὰς τῶν ἀνωτέρων του ἢ τῆς ἐξουσίας· || τὸ θηλ. ***βασιλικὴ*** (ἡ) ὡς οὐσιαστ., ἀρχιτεκτονικὸν πρότυπον διαφόρων χριστιανικῶν ναῶν (βλ. λ. **βασιλική**)· || τὸ οὐδέτ. ***Βασιλικὰ*** (τὰ) ὡς οὐσιαστ. ἐπίσης, κώδικες νόμων ἐν Βυζαντίῳ (βλ. λ. **Βασιλικά**).—Ἐπίρρ. ***βασιλικῶς***, κοιν. *βασιλικά*· ὡς ἁρμόζει εἰς βασιλέα, πλουσίως, μεγαλοπρεπῶς.

— **βασιλικὰ *δικαιώματα*** *[Συντ. Δίκ.]*. Βασιλικὰ δικαιώματα ἢ προνόμια ἢ ἄλλως δικαιώματα ἢ προνομίαι τοῦ στέμματος, καλοῦνται αἱ διὰ τοῦ καταστατικοῦ χάρτου ἀναγνωριζόμεναι εἰς τὸν βασιλέα, ὡς πολιτειακὸν ὄργανον, ἁρμοδιότητες, αἵτινες μόνον παρ' αὐτοῦ δύνανται ν' ἀσκηθῶσιν. Ταῦτα δὲν ἀποτελοῦσιν ἀτομικὰ δικαιώματα τοῦ βασιλέως, τῶν ὁποίων δηλονότι δύναται οὗτος νὰ παραιτηθῇ, ἢ ν' ἀναθέσῃ εἰς ἄλλον. Ἀποτελοῦν ἐξ ὑποκειμένου δημόσιον δίκαιον· εἰσὶν ἁρμοδιότητες ἀναγνωριζόμεναι τῷ βασιλεῖ ὡς πολιτειακῷ ὀργάνῳ, εἰς τὴν ἄσκησιν τῶν ὁποίων εἴτε ὑποχρεοῦται εἴτε ἁπλῶς δύναται, ἂν θέλῃ ἢ κρίνῃ σκόπιμον, νὰ προβῇ, ἀναλόγως τῶν σχετικῶν τοῦ συντάγματος διατάξεων.

Τὰ «δικαιώματα» τοῦ βασιλέως διακρίνουσι συνήθως εἰς *κυβερνητικὰ* καὶ *προσωπικὰ* ἢ *τιμητικὰ* δικαιώματα: Μεταξὺ τῶν πρώτων συγκαταλέγεται π. χ. τὸ δικαίωμα τοῦ διορίζειν καὶ παύειν τοὺς ὑπουργούς· προσωπικὸν δικαίωμα ἢ τιμητικὸν δικαίωμα εἶναι τὸ τῆς ἀπονομῆς τῶν παρασήμων κττ. Ἀλλὰ καὶ τὸ δικαίωμα τοῦτο ἢ εἶναι πράγματι «κυβερνητικὸν δικαίωμα», ἢ δὲν εἶναι παντελῶς «δικαίωμα», συνεπῶς, ἐγκαταλειπομένης ὡς ἀσκόπου τῆς τοιαύτης διακρίσεως, ἀνάγκη νὰ προσδιορισθοῦν, ποῖα τὰ ἀναγνωριζόμενα εἰς τὸν βασιλέα δικαιώματα, ἤτοι ποῖαι αἱ συνήθως εἰς τὸ στέμμα, ὡς πολιτειακὸν ὄργανον, ἀναγνωριζόμεναι ἁρμοδιότητες. Ἀνάγκη δὲ πρὸς τούτοις τὰς ἁρμοδιότητας τοῦ βασιλέως νὰ διακρίνωμεν: α) ἐν σχέσει πρὸς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν, β) ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν καὶ γ) ἐν σχέσει πρὸς τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν.

α') Ἐν σχέσει πρὸς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν ὁ βασιλεὺς ἔχει ἐν πρώτοις, κατὰ κανόνα, τὸ δικαίωμα τῆς προτάσεως τῶν νόμων· οὕτω καὶ παρ' ἡμῖν, κατὰ τὸ ἄρθρ. 22 τοῦ συντάγματος, ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἐνηργεῖτο παρὰ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ βασιλέως, τούτου ἔχοντος τὸ δικαίωμα τῆς προτάσεως τῶν νόμων διὰ τῶν ὑπουργῶν του, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρ. 23 τοῦ συντάγματος. Ἐπίσης ὁ βασιλεὺς κέκτηται τὸ δικαίωμα τῆς «κυρώσεως» τῶν νόμων, ἤτοι νὰ προαγάγῃ νομοσχέδιόν τι εἰς νόμον ἢ οὔ, μὴ καθισταμένης δηλαδὴ προτάσεώς τινος νόμου ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως καὶ τοῦ βασιλέως μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ κοινοβουλίου ἐπιψήφισιν αὐτῆς· παρ' ἡμῖν ὁ βασιλεὺς συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρ. 36 εἶχε τὸ δικαίωμα τῆς κυρώσεως τῶν νόμων, ὢν παράγων τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας. Εἰς τὸν βασιλέα ἀναγνωρίζεται ἐπίσης τὸ «δικαίωμα» νὰ συγκαλῇ τὸ κοινοβούλιον εἰς τακτικὴν καὶ ἔκτακτον σύνοδον, νὰ κηρύττῃ τὴν ἔναρξιν καὶ λῆξιν ἑκάστης βουλευτικῆς συνόδου, ν' ἀναστέλλῃ τὰς ἐργασίας αὐτῆς, εἴτε ἀναβάλλων τὴν ἔναρξιν, εἴτε διακόπτων τὴν συνέχειαν αὐτῆς, ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ τὸ δικαίωμα νὰ διαλύῃ τὴν βουλήν. Παρ' ἡμῖν, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 37 τοῦ συντάγματος, ὁ βασιλεὺς συνεκάλει «τακτικῶς ἅπαξ τοῦ ἔτους τὴν βουλήν», ἐκτάκτως δὲ ὁσάκις ἔκρινε τοῦτο εὔλογον, ἐκήρυττεν «αὐτοπροσώπως ἢ δι' ἀντιπροσώπου τὴν ἔναρξιν καὶ λῆξιν ἑκάστης βουλευτικῆς συνόδου», δυνάμενος καὶ νὰ «διαλύῃ τὴν βουλήν». Ἐκ τῶν διὰ τοῦ ἄρθρου τούτου ἀναγνωριζομένων εἰς τὸν βασιλέα «δικαιωμάτων», τινὰ *ὤφειλεν* οὗτος κατ' ἐπιταγὴν τοῦ συντάγματος νὰ ἐκτελέσῃ, ὡς λ. χ. τὴν κατ' ἔτος σύγκλησιν τῆς βουλῆς εἰς τακτικὴν σύνοδον (βλ. σχετικῶς ἄρθ. 54 τοῦ συντάγματος: «Ἡ βουλὴ συνέρχεται αὐτοδικαίως κατ' ἔτος τὴν πρώτην τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου εἰς τακτικὴν σύνοδον διὰ τὰ ἐτήσια ἔργα ..»), ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου *ἐδικαιοῦτο* νὰ ποιήσηται κατὰ βούλησιν χρῆσιν τοῦ «δικαιώματος» τῆς διαλύσεως τῆς βουλῆς, τοῦ συντάγματος μὴ ὁρίζοντος τὰς περιπτώσεις καθ' ἃς ἔδει ἢ θὰ ἦτο δυνατὸν ν' ἀσκηθῇ κατὰ τῆς βουλῆς τὸ δικαίωμα τοῦτο. Πάντως, διὰ τὴν ἄσκησιν τοῦ τοιούτου «δικαιώματος» ὑφίστατο ὁ ἐν τῷ ἄρθρ. 37 (ἐδ. γ') περιορισμός, καθ' ὅν, «τὸ περὶ διαλύσεως διάταγμα, προσυπογεγραμμένον ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου [ἔδει] νὰ διαλαμβάνῃ συγχρόνως καὶ τὴν σύγκλησιν, τῶν μὲν ἐκλογέων ἐντὸς τεσσαράκοντα πέντε ἡμερῶν, τῆς δὲ βουλῆς ἐντὸς τριῶν μηνῶν». Τὸ ἄρθρ. 38 τοῦ συντάγματος ἀνεγνώριζεν ἐξ ἄλλου εἰς τὸν βασιλέα τὸ δικαίωμα ν' ἀναστέλλῃ τὰς ἐργασίας τῆς συνόδου, ἀλλ' ἅπαξ μόνον, τῆς τοιαύτης ἀναστολῆς μὴ δυναμένης νὰ ὑπερβῇ τὰς τριάκοντα ἡμέρας, οὐδὲ νὰ ἐπαναληφθῇ κατὰ τὴν αὐτὴν σύνοδον.

Ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ὁ βασιλεὺς εἶναι ἀρχηγὸς ταύτης, ἐνεργεῖ δ' αὐτὴν

Digitized by Google

διὰ τῶν ὑπουργῶν (ἄρθ. 27). Ὡς τοιοῦτος δ' ἐκδίδει, ἐν πρώτοις, τ' ἀναγκαῖα πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν νόμων διατάγματα. Παρ' ἡμῖν ὁ βασιλεὺς ἐκέκτητο τὸ δικαίωμα τοῦτο κατὰ ῥητὴν τοῦ ἄρθρ. 35 διάταξιν, οὐδέποτε ὅμως ἠδύνατο «νὰ ἀναστείλῃ τὴν ἐνέργειαν, οὐδὲ νὰ ἐξαιρέσῃ τινὰ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ νόμου». Ἐπίσης ἐκδίδει καὶ δημοσιεύει τοὺς ὑπὸ τῆς βουλῆς ψηφισθέντας νόμους· οὕτω καὶ παρ' ἡμῖν συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρ. 36 τοῦ συντάγματος.

Ὁ βασιλεὺς κέκτηται ἐπὶ πλέον, τὸ δικαίωμα, τοῦ διορίζειν καὶ παύειν τοὺς ὑπουργούς, ἄνευ τινός, κατ' ἀρχήν, περιορισμοῦ· τὸ δικαίωμα τοῦτο ἀνεγνώριζε ῥητῶς εἰς τὸν βασιλέα τὸ ἄρθρ. 31 τοῦ ἡμετέρου συντάγματος. Ἐπίσης κέκτηται τὸ δικαίωμα τοῦ διορισμοῦ καὶ τῆς παύσεως τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων· οὕτω καὶ παρ' ἡμῖν κατὰ τὸ ἄρθρ. 35 τοῦ συντάγματος, ὁ βασιλεὺς ἐδικαιοῦτο νὰ διορίζῃ καὶ παύῃ «κατὰ νόμον τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους, ἐκτὸς τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου ὡρισμένων ἐξαιρέσεων», μὴ δυνάμενος νὰ διορίσῃ ὑπάλληλον εἰς μὴ νομοθετημένην θέσιν.

β') Ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ὁ βασιλεὺς ἄρχει τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμεων, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κηρύττῃ τὸν πόλεμον κατὰ πάσης ξένης πολιτείας, συνομολογεῖ συνθήκας πάσης φύσεως, ἐκπροσωπεῖ τὴν πολιτείαν διεθνῶς, ἐν ταῖς σχέσεσιν αὐτῆς μετὰ τῶν ἄλλων ἐπικρατειῶν, εἶναι ὁ ἐκπρόσωπος τῆς πολιτείας ἀπέναντι τῶν τρίτων προσώπων γενικῶς. Οὕτω καὶ παρ' ἡμῖν ὁ βασιλεὺς θεωρούμενος ὡς ὁ «ἀνώτατος ἄρχων τοῦ Κράτους» κατὰ τὸ σύνταγμα (ἄρθρ. 32) ἦρχε τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμεων ἔχων τὸ δικαίωμα νὰ κηρύττῃ πόλεμον, νὰ συνομολογῇ συνθήκας εἰρήνης, συμμαχίας καὶ ἐμπορίου, ἦτο ὑποχρεωμένος ὅμως ν' ἀνακοινώσῃ ταύτας εἰς τὴν βουλὴν «μετὰ τῶν ἀναγκαίων διασαφήσεων, ἅμα τὸ συμφέρον καὶ ἡ ἀσφάλεια τοῦ κράτους τὸ ἐπιτρέψωσιν». Ἐν τῷ «δικαιώματι» ὅμως αὐτοῦ τοῦ συνομολογεῖν συνθήκας ἦτο περιωρισμένος ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἄρθρ. 32 τοῦ συντάγματος, κατὰ τὸ ἐδ. β' τοῦ ὁποίου «αἱ περὶ ἐμπορίου συνθῆκαι καὶ ὅσαι ἄλλαι περιέχουσι παραχωρήσεις, περὶ τῶν ὁποίων κατ' ἄλλας διατάξεις τοῦ παρόντος συντάγματος δὲν δύναται νὰ ὁρισθῇ τι ἄνευ νόμου, ἢ ἐπιβαρύνουσιν ἀτομικῶς τοὺς Ἕλληνας, δὲν ἔχουν ἰσχὺν ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς βουλῆς». Ἐπίσης, κατὰ κανόνα, ὁ βασιλεὺς κέκτηται τὸ «δικαίωμα» ν' ἀπονέμῃ τοὺς στρατιωτικοὺς βαθμοὺς καὶ παράσημα καὶ κόπτῃ νομίσματα. Ἀμφότερα τὰ «δικαιώματα» ταῦτα ἐκέκτητο ὁ βασιλεὺς καὶ παρ' ἡμῖν.

γ') Ὡς πρὸς τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν ὁ βασιλεὺς κατὰ κανόνα κέκτηται τὰς ἑξῆς ἁρμοδιότητας: διορίζει κατὰ νόμον τοὺς δικαστάς· τὸ «δικαίωμα» τοῦτο παρ' ἡμῖν ἠσκεῖτο δυνάμει τοῦ ἄρθρ. 87 τοῦ συντάγματος, ἀλλ' ἦτο δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς ἀπόρροια τῆς γενικῆς διατάξεως τοῦ ἄρθρ. 34, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ βασιλεὺς ἐκέκτητο τὸ δικαίωμα τοῦ διορίζειν καὶ παύειν τοὺς δημοσίους γενικῶς ὑπαλλήλους. Αἱ δικαστικαὶ ἀποφάσεις, ἐξ ἄλλου, ἐκτελοῦνται ἐν ὀνόματι αὐτοῦ. Ἐξ ἄλλου ὁ βασιλεὺς «δικαιοῦται» νὰ χαρίζῃ καὶ νὰ χορηγῇ ἀμνηστείαν. Παρ' ἡμῖν, κατὰ τὸ ἄρθρ. 39 τοῦ συντάγματος, ὁ βασιλεὺς ἐδικαιοῦτο «νὰ χαρίζῃ, μεταβάλλῃ καὶ ἐλαττώνῃ τὰς παρὰ τῶν δικαστηρίων καταγιγνωσκομένας ποινάς, ἐξαιρουμένων τῶν περὶ ὑπουργῶν διατεταγμένων» (κατὰ τὸ ἄρθρ. 81 ὁ βασιλεὺς ἠδύνατο ν' ἀπονείμῃ χάριν εἰς ὑπουργὸν καταδικασθέντα μόνον τῇ συγκαταθέσει τῆς βουλῆς), πρὸς δέ, νὰ χορηγῇ ἀμνηστείαν μόνον ἐπὶ πολιτικῶν ἐγκλημάτων ἐπὶ τῇ εὐθύνῃ τοῦ ὑπουργείου.

Ἐκτὸς τῶν ὡς ἄνω «δικαιωμάτων» ὁ βασιλεὺς ἔχει δικαίωμα ἐπὶ τῆς *βασιλικῆς χορηγίας*, ἥτις εἴτε ὁρίζεται σταθερῶς παρὰ τοῦ συντάγματος, εἴτε, ἀντιθέτως, καθορίζεται ἑκάστοτε παρ' εἰδικοῦ νόμου. Διὰ νόμου ὁρίζεται, φερ' εἰπεῖν, ἐν Βελγίῳ κατὰ τὸ ἄρθρ. 77 τοῦ συντάγματος, ἐπίσης ἐν Ἰταλίᾳ διὰ τοῦ ἄρθρ. 19 τοῦ συντάγματος. Παρ' ἡμῖν τὸ ἄρθρ. 42 τοῦ συντάγματος ὥριζε τὰ ἑξῆς: «Ἡ βασιλικὴ χορηγία προσδιορίζεται διὰ νόμου, ἡ δὲ πρὸς τὸν βασιλέα Γεώργιον Α' ἐτησία χορηγία, ἐν ᾗ συμπεριλαμβάνεται καὶ τὸ παρὰ τῆς πρώην Ἰονίου βουλῆς ψηφισθὲν ποσόν, ὁρίζεται εἰς δραχμὰς ἓν ἑκατομμύριον καὶ ἑκατὸν εἴκοσι πέντε χιλιάδας· τὸ ποσὸν τοῦτο δύναται ν' αὐξηθῇ μετὰ δεκαετίαν διὰ νόμου». Τὸ ἄρθρον τοῦτο ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα, ἀφ' ἑνὸς τοῦ ἀπὸ 14 Σεπτεμβρίου 1863 ψηφίσματος τῆς Β' ἐν Ἀθήναις ἐθνοσυνελεύσεως, διὰ τοῦ ὁποίου προσδιωρίσθη ἡ ἐτησία βασιλικὴ ἐπιχορήγησις τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α' εἰς 840.000 δραχμάς, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῦ ἄρθρου 9 τῆς ἀπὸ 1/13 Ἰουλίου 1863 συνομολογηθείσης ἐν Λονδίνῳ συνθήκης μεταξὺ Δανίας καὶ τῶν τριῶν Δυνάμεων, Ἀγγλίας, Ρωσίας καὶ Γαλλίας, ἐν τῷ ὁποίῳ περιείχετο ἡ ἀκόλουθος περικοπή: «ἡ Αὐτῆς βρεττανικὴ μεγαλειότης θέλει συστήσει εἰς τὴν κυβέρνησιν τῶν ἡνωμένων ἐπαρχιῶν τῶν Ἰονίων νήσων, ὅπως προσδιορίσωσιν ἐτήσιον ποσὸν δεκακισχιλίων λιρῶν στερλινῶν, πρὸς ἐπαύξησιν τῆς βασιλικῆς ἐπιχορηγήσεως τῆς Α. Μ. τοῦ Γεωργίου Α', βασιλέως τῶν Ἑλλήνων»· ἡ Ἰόνιος βουλὴ δὲ πρὸ τῆς ἑνώσεως τῆς Ἑπτανήσου ἐψήφισε τὴν 7 Ὀκτωβρίου 1863, 10.000 λιρῶν στερλινῶν ὡς ἐπὶ πλέον ἐπιχορήγησιν διὰ τὸν τότε βασιλέα. Μὴ ἐκδοθέντος ὅμως νόμου ὁρίζοντος μεγαλυτέραν ἐπιχορήγησιν εἰς τὸν βασιλέα Γεώργιον Α', οὗτος ἐλάμβανε μέχρι τοῦ θανάτου τὸ ποσὸν τῶν 1.125.000 δραχ. Ἀλλὰ πλὴν τούτων ὁ βασιλεὺς ἐλάμβανε καὶ τὸ ποσὸν τῶν 12.000 λιρῶν στερλινῶν «ὡς προσωπικὴν προικοδοσίαν» συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρ. 10 τῆς ὡς ἄνω μνησθείσης συνθήκης καὶ τὸ ἄρθρ. 6 τῆς ἀπὸ 17/29 Μαρτίου 1864 συνθήκης τοῦ Λονδίνου, χορηγουμένην παρὰ τῶν τριῶν Δυνάμεων (Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας) καὶ οὐχὶ παρὰ τοῦ δημοσίου ταμείου.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α', τοῦ συντάγματος μὴ ὁρίζοντος ἢ τὴν ἐπιχορήγησιν τούτου μόνον καὶ ἀφήνοντος εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν νὰ ὁρίσῃ τὴν βασιλικὴν ἐπιχορήγησιν τοῦ νέου βασιλέως, ἐξεδόθη ὁ ,ΔΡΟΓ' νόμος τῆς 11ης Ἀπριλίου 1913 δι' οὗ (ἄρθρον μόνον) ἡ βασιλικὴ χορηγία γενικῶς ὡρίσθη εἰς δύο ἑκατομμύρια ἐτησίως. Ἡ βασιλικὴ χορηγία διὰ νεωτέρων νόμων ἐτροποποιήθη μετὰ ταῦτα. Χάριν τῆς ἱστορίας σημειοῦμεν ὅτι ἡ πρὸς τὸν βασιλέα Ὄθωνα ἐπιχορήγησις ὡρίσθη διὰ τοῦ ἀπὸ 4 Ἰουνίου 1845 νόμου εἰς ἓν ἑκατομμύριον δραχμῶν. Ἡ βασιλικὴ χορηγία ἀπαλλάσσεται παντὸς τέλους χαρτοσήμου κατὰ τὸ ἄρθρ. 13 § 1 τοῦ ἀπὸ 18 Ἀπριλίου 1887 νόμου.

Συνήθως ὁ βασιλεὺς ἔχει εἴτε ἁπλῶς τὴν χρῆσιν εἴτε σὺν ταύτῃ καὶ τὴν ἐπικαρπίαν τῶν ἀνακτόρων, κήπων κ.λ.π. Παρ' ἡμῖν ὁ βασιλεὺς εἶχε τὸ δικαίωμα ἁπλῶς τῆς χρήσεως καὶ οὐχὶ τῆς ἐπικαρπίας τῶν ἀνακτόρων καὶ τῶν βασιλικῶν κήπων, κηρυχθέντων διὰ τοῦ Ν. ψηφίσματος τῆς 31 Ἰουλίου 1863 τῆς ἐθνοσυνελεύσεως ἐθνικῆς ἰδιοκτησίας: «Τὰ ἀνάκτορα, οἱ βασιλικοὶ κῆποι, οἱ στάβλοι καὶ τὸ φαρμακεῖον κηρύσσονται ἐθνικὴ ἰδιοκτησία, ἐπιφυλαττομένων τῶν τυχὸν δικαιωμάτων ἀποζημιώσεως παντὸς τρίτου». Διὰ δὲ τοῦ ἀπὸ 11ης Ἀπριλίου 1913 νόμου, ὡρίσθη ὅτι «ὁ βασιλεὺς ἔχει τὴν χρῆσιν τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν Ἀθηνῶν καὶ Κερκύρας βασιλικῶν ἀνακτόρων μετὰ τῶν κήπων αὐτῶν ὡς καὶ τῶν βασιλικῶν στάβλων, τὰ δὲ βάρη καὶ αἱ πρὸς διατήρησιν αὐτῶν ἐπισκευαὶ βαρύνουσι τὴν χορηγίαν. Εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ βασιλέως τίθεται βασιλικὴ θαλαμηγὸς ἀνήκουσα εἰς τὴν ὀργανικὴν δύναμιν τοῦ βασιλικοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ». Διὰ τοῦ ἀπὸ 18 Ἀπριλίου 1887 νόμου ὡρίσθη ὅτι ἀπαλλάσσονται παντὸς εἰσαγωγικοῦ τέλους καὶ παντὸς φόρου ἢ δικαιώματος ἐπιβαλλομένου εἰς τὰ ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς εἰσαγόμενα εἴδη τὰ πρὸς χρῆσιν τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας προωρισμένα.

Ἐν σχέσει πρὸς τὸ δικαίωμα τῆς διαθέσεως τῆς περιουσίας τοῦ βασιλέως, ἰσχύουσιν οἱ κανόνες τοῦ κοινοῦ ἀστικοῦ δικαίου. Διὰ τοῦ νόμου ὑπ' ἀριθ. 458 τῆς 10ης Δεκεμβρίου 1914 (*Ἐφημ. Κυβερνήσεως* 10 Δεκεμβρίου 1914 τεῦχ. Α' ἀριθ. 370) συμπληρώσαντος τὸν νόμον ,ΑΥΛΗ' διὰ τῆς προσθήκης ἄρθρ. 10 ὡρίσθη ὅτι «αἱ περὶ δημοσιεύσεως τῶν διαθηκῶν διατάξεις τοῦ ,ΓΨΗ' (ὑπ' ἀριθ. φύλ. 3708) νόμου τῆς 10 Μαΐου 1911 δὲν ἐφαρμόζονται ἐπὶ διαθήκης τοῦ βασιλέως. Ἀπόσπασμα τῆς διαθήκης ταύτης περιλαμβάνον τὰς τελευταίας βουλήσεως διατάξεις, δι' ὧν ρυθμίζονται σχέσεις περιουσίας, κεκυρωμένον ὑπὸ τοῦ αὐλάρχου καὶ ὑπέχον θέσιν καὶ ἰσχὺν πρωτοτύπου, κατατίθεται παρὰ τῷ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργείῳ, ὅπερ ἐκδίδει ἀντίγραφα πρὸς τοὺς ἔχοντας ἔννομον συμφέρον, βεβαιωμένα διὰ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ὑπουργοῦ. Τὰ αὐτὰ ἰσχύουσι καὶ διὰ τὴν διαθήκην τοῦ ἀειμνήστου βασιλέως Γεωργίου Α'».

ΗΛ. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

— βασιλικαὶ τιμαὶ *[Διεθ. Δίκ.]*. Ἡ κατόπιν διαφόρων διεθνῶν συμβάσεων καὶ συνθηκῶν ἀναγνωρισθεῖσα διάφορος μεταξὺ τῶν κρατῶν ὑπάρχουσα δυναμικὴ κατάστασις ἔσχε καὶ πρακτικὰ ἀποτελέσματα διακρίσεως μεταξὺ αὐτῶν, ἅτινα ὡδήγησαν εἰς καθιέρωσιν νομικῶν τοιούτων διακρίσεων. Οὕτως ἐν τῇ συγχρόνῳ διεθνεῖ κοινωνίᾳ διακρίνονται δύο κατηγορίαι πολιτειῶν, κράτη χαίροντα βασιλικῶν τιμῶν (honneurs royaux, Königlen Ehre, royal honours, honores, regii) καὶ κράτη μὴ ἔχοντα τοιαύτας. Ὑπὸ τὸν ὅρον δὲ «βασιλικαὶ τιμαὶ» ἐννοοῦνται αἱ ἀναγνωριζόμεναι καὶ ἀποδιδόμεναι τιμαὶ εἰς τὸν κληρονομικὸν ἄρχοντα πολιτείας τινός, ὡς ἀποτελοῦντα τὴν ὑπερτάτην ἐν τῷ κράτει ἀρχὴν καὶ εἰς ὅν, τούτου ἕνεκα, καὶ κατὰ τοὺς ἐσωτερικοὺς νόμους τῆς ἐν λόγῳ πολιτείας ἀναγνωρίζονται ἰδιαίτερα προνόμια καὶ ὅλως ἰδιάζουσα καὶ ἐξαιρετικὴ θέσις ἐν σχέσει πρὸς τοὺς κειμένους νόμους, οἵτινες ἀποτελοῦσι νόμους imperfecta δι' αὐτόν.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀναπτυχθείσης διεθνοῦς ἐθιμοτυπίας (courtoisie) αἱ πολιτεῖαι, αἵτινες ἀπολαύουσι βασιλικῶν τιμῶν, ἵστανται ἐν ὑπερτέρᾳ μοίρᾳ ἔναντι τῶν ἄλλων, αἵτινες δὲν ἀπολαύουσι τοιούτων. Αἱ βασιλικαὶ τιμαὶ ἐκδηλοῦνται ἐν τῷ ὅτι αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος πολιτεῖαι δικαιοῦνται ν' ἀπεικονίζωσι τὸ στέμμα ἐπὶ τῶν οἰκοσήμων, ν' ἀντιπροσωπεύωνται ἀμοιβαίως διὰ διπλωματικῶν πρακτόρων «πρώτης τάξεως», ἤτοι νὰ στέλλωσι καὶ δέχωνται πρεσβευτάς· οἱ ἀρχηγοὶ τῶν τοιούτων πολιτειῶν δικαιοῦνται ν' ἀπευθύνωσιν ἀμοιβαίως τὴν προσωνυμίαν τοῦ «ἀδελφοῦ» κατὰ τὰς προσωπικὰς ἢ ἐγγράφους ἐπικοινωνίας μεταξύ των καὶ δικαιωματικῶς ἀξιοῦνται ἰδιαιτέρων τιμῶν. Ἐν τούτοις τῶν τοιούτων προνομίων δὲν ποιοῦνται χρῆσιν πάντα τὰ κράτη. Τῶν βασιλικῶν τιμῶν ἀπολαύουσιν αἱ μοναρχίαι, τὰ βασίλεια, τὰ δουκάτα — ἂν καὶ τούτων ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κράτους δὲν φέρει τὸν τίτλον τοῦ «μεγαλειοτάτου» — καὶ αἱ μεγάλαι δημοκρατίαι· εἰς τὰς *μικρὰς* δημοκρατίας καὶ ἡγεμονίας δὲν ἀναγνωρίζονται βασιλικαὶ τιμαί. Ὡς «μεγάλαι» δημοκρατίαι θεωροῦνται ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἑλβετία ἐν Εὐρώπῃ καὶ αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι· ἀναφέρεται ὅμως ὅτι τῶν τιμῶν ἀπέλαυον ἄλλοτε ἡ Βενετία καὶ ἡ δημοκρατία τῆς Βαταυΐας· ἀμφισβητεῖται ὅμως προκειμένου περὶ τῆς Γενούης. Τῶν βασιλικῶν τιμῶν δὲν ἀπολαύουσιν αἱ δημοκρατίαι τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, οὐδέ τις ὑπεστήριξε τοιοῦτό τι μέχρι σήμερον.

Ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω αἱ βασιλικαὶ τιμαὶ δὲν ἀναγνωρίζονται εἰς «μεγάλας» πολιτείας μόνον, ἐνέχουσι δὲ ἐξ ἄλλου σπουδαιότητά τινα μόνον διὰ τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης. Αἱ τέως μοναρχίαι ἢ βασιλεῖαι, αἵτινες μετεβλήθησαν εἰς δημοκρατίας, δὲν ἀπώλεσαν τὴν ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ κοινωνίᾳ θέσιν των, καθόσον τὸ πολίτευμα οὐδεμίαν ἀσκεῖ σχετικῶς ἐπίδρασιν. Διὰ τὰς νεοσυσταθείσας πολιτείας ἰσχύει ὁ γενικὸς κανὼν τῆς ἀναγνωρίσεως αὐτῶν καὶ τῆς εἰσόδου των εἰς τὴν Κ.Τ.Ε.

Η. Γ. Κ.

— βασιλικὴ οἰκογένεια *[Συντ. Δίκ.]*. Εἰς πᾶσαν βασιλευομένην πολιτείαν τὰ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας διέπουσιν ἰδιαίτεροι κανόνες οἰκογενειακοῦ δικαίου. Ὁ ἑκάστοτε βασιλεὺς εἶναι ἀρχηγὸς τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, ὑπὸ τὴν «κηδεμονίαν» δὲ τούτου ὑπάγονται πάντα τὰ μέλη τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας. Ταῦτα ἐφόσον καὶ ἐὰν διατηρῶσι τὴν ἰθαγένειαν τοῦ κράτους εἰς ὃ ἀνήκουσι, δὲν δύνανται ἐν οἱᾳδήποτε ἡλικίᾳ νὰ συνάψωσιν ἔγκυρον γάμον ἄνευ τῆς προηγουμένης τοῦ βασιλέως ἐγκρίσεως. Οὕτω καὶ παρ' ἡμῖν διὰ τὸ κῦρος τοῦ γάμου, κατὰ τὸ ἄρθρον 2 τοῦ νόμου ,ΑΥΛΗ' τῆς 28 Μαΐου 1887 περὶ βασιλικῆς οἰκογενείας καὶ ἀντιβασιλείας, πᾶν πρόσωπον κεκτημένον κατὰ τὸ ἄρθρον 45 τοῦ συντάγματος δικαίωμα ἐνδεχομένης διαδοχῆς καὶ αἱ νόμιμοι σύζυγοι τοιούτων προσώπων καὶ αἱ ἐν τῇ χηρείᾳ αὐτῶν ἐμμένουσαι χῆραι (ἄρθρ. 1), ἵνα συνάψωσιν ἔγκυρον γάμον, ἐὰν διατηρῶσι τὴν ἑλληνικὴν ἰθαγένειαν, ἔδει νὰ τύχωσι τῆς προηγουμένης τοῦ βασιλέως ἀδείας. Ἡ τοιαύτη ἔγκρισις δέον νὰ δοθῇ οἱανδήποτε ἡλικίαν καὶ ἂν ἔχωσι τὰ ἐν λόγῳ πρόσωπα καὶ ἐν οἱᾳδήποτε σχέσει συγγενείας καὶ ἂν διατελῶσι ταῦτα πρὸς αὐτόν, καὶ δὴ πρὸ τοῦ γάμου, ἀκριβῶς διὰ τὸ ἔγκυρον αὐτοῦ, μὴ καθισταμένου τούτου ἐγκύρου διὰ μεταγενεστέρας τυχὸν ἐγκρίσεως τοῦ βασιλέως. Κατὰ δὲ τὸ ἄρθ. 3 τοῦ αὐτοῦ ὡς ἄνω νόμου ,ΑΥΛΗ' ἡ πρᾶξις τοῦ βασιλέως δι' ἧς δίδεται ἡ περὶ γάμου ἔγκρισις δέον νὰ φέρῃ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης ὑπουργοῦ. Ἡ τοιαύτη ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως παρεχομένη ἔγκρισις ἐθεωρεῖτο παρ' ἡμῖν ἀρκετή, μὴ ἀπαιτουμένης τῆς συναινέσεως τῆς βουλῆς.

Ἀνάλογοι κανόνες ἴσχυον καὶ ἰσχύουσιν εἰς ἄλλα κράτη· ἐπὶ μοναρχίας ἐν Σαξωνίᾳ ἡ ἔγκρισις τοῦ γάμου μέλους τινὸς τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας παρὰ τοῦ βασιλέως ἀπῃτεῖτο οὐχὶ μόνον διὰ τὸ κῦρος τοῦ γάμου, ἀλλ' ὅπως καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ τέκνα ἔχωσι τὴν πρὸς ἀποδοχὴν τοῦ θρόνου ἱκανότητα· ἐν Βυτεμβέργῃ, ὅμως, κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν τῆς μοναρχίας, ἡ ἔγκρισις τοῦ βασιλέως ἀπῃτεῖτο μόνον ὅπως τὰ ἐκ τοῦ γάμου τέκνα ἔχωσι τὴν περὶ ἀποδοχῆς τοῦ θρόνου ἱκανότητα. Ἐν Νορβηγίᾳ, ἐξ ἄλλου, ἀπαιτεῖται ἐπίσης ἡ τοιαύτη ἔγκρισις τοῦ βασιλέως, καθόσον κατὰ τὸ ἄρθρ 36 ἐδ. 2 τοῦ συντάγματος, ὡς ἀνεθεωρήθη τὴν 19 Αὐγούστου 1908, πᾶς πρίγκιψ ἐκ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου, νυμφευθεὶς ἄνευ ἐγκρίσεως τοῦ βασιλέως ἀπόλλυσι τὸ δικαίωμα τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου, οὗτινος ἀποκλείονται, ἐκτὸς αὐτοῦ, καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ. Ἀντιθέτως, εἰς ἄλλα κράτη πρὸς σύναψιν γάμου τῶν μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας ἀπαιτεῖται ἡ συγκατάθεσις τῆς βουλῆς. Οὕτω, λ.χ. ἐν Ὁλλανδίᾳ ἀποκλείονται τοῦ θρόνου οἱ ἐκ γάμου μὴ συναφθέντος κατόπιν ἐγκρίσεως τοῦ κοινοβουλίου προερχόμενοι ἀπόγονοι, ἐπίσης ἡ πριγκίπισσα ἡ συνάψασα γάμον ἄνευ τῆς ὑπὸ τοῦ νόμου ἀπαιτουμένης ἐγκρίσεως· ὁμοίως τέλος ἡ βασίλισσα ἀπόλλυσι τὸν θρόνον συνάπτουσα γάμον ἄνευ τῆς ἐγκρίσεως τοῦ κοινοβουλίου, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρ. 18 τοῦ ἀπὸ 30 Νοεμβρίου 1887 ὁλλανδικοῦ συντάγματος. Ἐξ ἄλλου, εἴς τινα κράτη, πρὸς σύναψιν γάμου παρὰ τῶν μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας δέον νὰ τηρῆται ὁ ἕτερος ὅρος ὁ τῆς «ὁμοιογενείας» ἢ ἄλλως τῆς «ἰσότητος τοῦ γένους» (Ebenbürtigkeit)· οὕτω λ.χ. ἐπὶ μοναρχίας ἐν Γερμανίᾳ καὶ εἰδικώτερον εἰς τὰ διάφορα γερμανικὰ κράτη, ὁ γάμος τῶν μελῶν τῆς βασιλικῆς, δηλαδὴ τῆς ἡγεμονικῆς οἰκογενείας, ἔδει κατὰ γενικὸν κανόνα νὰ εἶναι «ὁμοιογενής», τοὐλάχιστον διὰ τὴν διαδοχὴν του θρόνου. Παρ' ἡμῖν ὅμως δὲν ἀπῃτεῖτο ἡ τήρησις τοιούτου περὶ ὁμοιογενείας ὅρου, μὴ καθιερωθέντος τοιούτου οὐδὲ παρὰ τοῦ συντάγματος οὐδὲ παρ' ἄλλου τινὸς νόμου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἔννοια τῆς ὁμοιογενείας ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ὁ γάμος μέλους βασιλικῆς

Digitized by Google

ιkογενείας καταρτίζεται μόνον μετὰ μέλους βα-ιλικοῦ νῦν ἢ τέως οἴκου, τοιοῦτος δὲ ὅρος δὲν ιπητεῖτο παρ' ἡμῖν, ἕπεται ὅτι, παρ' ἡμῖν, διὰ ὁ κῦρος γάμου τινὸς καὶ διὰ τὴν πρὸς διαδοχὴν οῦ θρόνου ἱκανότητα τοῦ συνάψαντος τὸν γάμον τῶν ἐκ τοιούτου γάμου ἀπογόνων, οὐδεμίαν νο-ικὴν σημασίαν ἐκέκτητο ἐνδεχομένη μὴ τήρησις ν τῷ γάμῳ μέλους τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῆς δμοιογενείας» ἢ «ἰσότητος τοῦ γένους», τοῦ συνα-:τοντος τὸν γάμον δυναμένου νὰ ἔλθῃ μετὰ μὴ έλους βασιλικῆς οἰκογενείας εἰς γάμου κοινω-ίαν, χωρὶς ὁ ἐν λόγῳ γάμος νὰ εἶναι ἢ θεωρῆται κυρος καὶ ὡς ἐκ τούτου νὰ δημιουργῶνται ὡρι-μέναι νομικαὶ συνέπειαι.

'Αλλὰ ἡ διάλυσις τοῦ γάμου, τοὐλάχιστον παρ' μῖν, διείπετο ὑπὸ τῶν κανόνων τοῦ κοινοῦ ἀστι-οῦ δικαίου, μὴ οὔσης δυνατῆς τῆς διαλύσεως ὐτοῦ ἁπλῇ τῶν συζύγων συναινέσει καὶ ἐπινεύσει οῦ βασιλέως καὶ μάλιστα ἄνευ δικαστικῆς ἀπο-άσεως, κατὰ τὴν ὀρθοτέραν παρ' ἡμῖν ἀναπτυ-θεῖσαν γνώμην (*Ν. Ν. Σαρίπολος*, κατ' ἀντίθεσιν τοῦ *Ι. Ι. Σαριπόλου*).

'Ως πρὸς τὴν σύζυγον τοῦ βασιλέως καὶ τὰ μέλη ῆς βασιλικῆς οἰκογενείας παρατηρητέον, ὅτι ἀπο-αύουσι, κατὰ κανόνα, πανταχοῦ τῶν λεγομένων τιμητικῶν δικαιωμάτων» καὶ μάλιστα ἰδιαιτέρας πὸ τοῦ ποινικοῦ νόμου προστασίας. Οὕτω καὶ αρ' ἡμῖν κατὰ τὰ ἄρθρα 5, 7, 8, 9 τοῦ νόμου ερὶ ἐξυβρίσεων ἐν γένει καὶ περὶ τύπου τῆς 23 οεμβρίου 1837 (βλ. καὶ ἄρθρ. 1 τοῦ ἀπὸ 27 Ἰουνίου 350 νόμου) ἡ ἐξύβρισις τῆς βασιλίσσης ἢ τοῦ δια-όχου ἐτιμωρεῖτο αὐστηρότερον ὑπὸ τοῦ νόμου, ἡ ἐκτέλεσις «ἀξιοποίνου πράξεως κατά τινος μέλους ῆς βασιλικῆς οἰκογενείας θεωρεῖται εἰς τὴν ἐπιμέτρησιν ῆς νομίμου ποινῆς ὡς ἰδιαιτέρα ἐπιβαρυντικὴ περίστα-ς». Ἀντιθέτως ὅμως πρὸς ὅ,τι ἴσχυε λ. χ. ἐν ρωσσίᾳ ἄλλοτε, ἔνθα τὰ μέλη τῆς βασιλικῆς κογενείας ἀπετέλουν «προνομιοῦχον τάξιν», ἀπο-ιύοντα προνόμια πάσης φύσεως, στρατιωτικά, ορολογικὰ κλπ., παρ' ἡμῖν τὰ μέλη τῆς βασιλι-ῆς οἰκογενείας σὺν τῇ βασιλίσσῃ δὲν ἀπετέλουν τρονομιοῦχον τάξιν», ἔχοντα τὴν ἰδιότητα τοῦ τηκόου καὶ ὑποκείμενα εἰς τοὺς νόμους ὡς καὶ οἱ οιποὶ πολῖται τοῦ κράτους. Κατὰ συνέπειαν ἐπ' ὐτῶν ἐφηρμόζετο τὸ ἄρθρ. 3 τοῦ συντάγματος τοῦ 364, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου «οἱ Ἕλληνες εἶναι οι ἐνώπιον τοῦ νόμου καὶ συνεισφέρουσιν ἀδιακρίτως ; τὰ δημόσια βάρη ἀναλόγως τῶν δυνάμεών των· ὑνον δὲ πολῖται Ἕλληνες εἶναι δεκτοὶ εἰς ὅλας τὰς ιμοσίας λειτουργίας, πλὴν τῶν δι' εἰδικῶν νόμων εἰ-:γομένων εἰδικῶν ἐξαιρέσεων». Ἐπίσης ἐπὶ τῶν ἐν ὑγῳ προσώπων ἐφηρμόζετο, κατ' ἀκολουθίαν τῆς ιότητος αὐτῶν ὡς ὑπηκόων, καὶ ἡ τελευταία άταξις τοῦ αὐτοῦ ἄρθρ. 3 τοῦ συντάγματος κατὰ ὁποῖον «εἰς πολίτας Ἕλληνας τίτλοι εὐγενείας ἢ χκρίσεως οὔτε ἀπονέμονται οὔτε ἀναγνωρίζονται». υνεπείᾳ τῆς διατάξεως ταύτης ἐθεωρήθη ὡς ἀν-συνταγματικὸν τὸ Β. Δ. τῆς 22 Αὐγούστου 1868 :ερὶ ἀπονομῆς τῆς προσωνυμίας «*δοὺξ τῆς Σπάρτης*» ; τὸν τότε διάδοχον τοῦ θρόνου Κωνσταντῖνον» καὶ ἰς τοὺς μέλλοντας διαδόχους τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου». ξ ἄλλου, τὰ μέλη τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας ; καὶ ἡ βασίλισσα εἶναι κατὰ κανόνα ὑπεύθυ-ι, δὲν ἀπολαύουσι τουτέστι τοῦ λεγομένου ἀνευ-ὑνου καὶ δύνανται νὰ καταδιωχθῶσι διὰ τὰς τυ-ν ἀξιοποίνους αὐτῶν πράξεις ἐνώπιον τῶν συνή-ον ποινικῶν δικαστηρίων. Οὕτω παρ' ἡμῖν καὶ ἐν :αλίᾳ λ.χ. διὰ τοῦ ἄρθρ. 2 τοῦ νόμου ΒΥΑ' τῆς 31 αρτίου 1896 «περὶ παραστάσεως τοῦ διαδόχου καὶ τῶν λων βασιλοπαίδων ἐνώπιον τῆς δικαστικῆς ἢ ἄλλης ιὸς ἀρχῆς», ὡρίσθη ὅτι ὁ διάδοχος διὰ τὴν πε-ουσίαν αὐτοῦ παρίσταται ἐνώπιον πάσης ἀρχῆς ὰ τοῦ αὐλάρχου του, ὅστις δίδει καὶ τοὺς τυχὸν ταῖς περὶ ταύτης δίκαις ἐπιβαλλομένους ὅρκους. ὰ δὲ τοῦ ἄρθρ. 2 ὡρίσθη ὅτι «ἡ ἐνώπιον τῶν δικα-ηρίων ἢ ἄλλης τινὸς ἀρχῆς παράστασις ἑταιρειῶν, ιματείων ἢ ἄλλων τινῶν προσώπων, ὧν πρόεδροι τγχάνουσιν ὁ διάδοχος τοῦ ἑλληνικοῦ στέμματος ἢ λοι βασιλόπαιδες, γίνεται διὰ τῶν ἀντιπροέδρων των, ούτων δὲ μὴ ὑπαρχόντων, ἀπόντων ἢ κωλυομένων, τῶν γραμματέων αὐτῶν, ἂν τὰ καταστατικὰ αὐ-ν δὲν ὥρισαν ἄλλως».

Προκειμένου ὅμως περὶ μαρτυρίας τῶν βασι-παίδων, παρ' ἡμῖν κατὰ τὸ ἄρθρ. 319 τῆς Πο-ιικῆς Δικονομίας καὶ τὰ ἄρθρα 116 καὶ 117 τῆς οινικῆς Δικονομίας, ὡρίσθη ὅτι «ἄνευ βασιλικῆς ευδοκήσεως δὲν προσκαλοῦνται ὡς μάρτυρες βασι-παιδες, ἀλλ' ὁρκίζονται καὶ ἐξετάζονται κατ' οἶκον, δὲ μαρτυρία των ἀναγινώσκεται, γινομένης περὶ τού-αἰτήσεως, ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ, ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος ; διαδικασίας». Ἐπὶ πλέον, οὐχὶ μόνον παρ' ἡμῖν ν ἀνεγνωρίζοντο οὐδὲ παρὰ τοῦ συντάγματος δὲ παρά τινος ἄλλου νόμου προνόμιά τινα ὑπὲρ ν μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, ἀλλὰ καὶ ὶ τοῦ ἄρθ. 77 τοῦ συντάγματος τοῦ 1864 κα-ρώθη ἰδιαιτέρα τις ἀνικανότης τῶν μελῶν τῆς σιλικῆς οἰκογενείας, καθόσον «οὐδεὶς ἐκ τῆς βα-ικῆς οἰκογενείας ἠδύνατο νὰ διορισθῇ ὑπουργός». ῦτα ὅμως ἠδύναντο, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι πολῖται, καταλάβωσι πᾶσαν δημοσίαν θέσιν, οἱ δὲ βα-ιόπαιδες ἠδύναντο, οὐδεμιᾶς ἀπαγορευτικῆς δια-ξεως ἀπαντωμένης ἐν τῇ ἡμετέρᾳ νομοθεσίᾳ, νὰ ἐκλεγῶσι βουλευταί, δήμαρχοι, δημοτικοὶ καὶ κοινοτικοὶ σύμβουλοι κλπ.

Οἱ βασιλόπαιδες παρ' ἡμῖν δὲν εἶχον ἰδιαιτέρας ἐπιχορηγήσεις ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου, ὅπως ἀλλαχοῦ, ἐν Γερμανίᾳ λ.χ. ἄλλοτε, ἐν Ἰταλίᾳ κλπ. Ἐξαίρεσιν ἀπετέλει ἡ πρὸς τὸν διάδοχον γενικῶς χορηγουμένη ἐπιχορήγησις. Οὕτω κατὰ τὸ ἄρθρ. 6 τοῦ νόμου ,ΑΥΛΗ' τῆς 28 Μαΐου 1887 περὶ βασιλικῆς οἰκογενείας, ὡρίσθη ὅτι ἀπὸ τῆς συμπληρώσεως τοῦ 18ου ἔτους τῆς ἡλικίας του δίδεται αὐτῷ ἐτησία χορηγία διακοσίων χιλιάδων δραχμῶν. Ἀνάλογοι ἐξαιρέσεις καθιερώθησαν καὶ δι' ἄλλων νόμων· οὕτω διὰ τοῦ νόμου ,ΑΨΙ' τῆς 19 Μαρτίου 1889 περὶ προικὸς τῆς βασιλόπαιδος Ἀλεξάνδρας καὶ τοῦ νόμου ΒΥΛΖ' τῆς 16 Δεκεμβρίου 1896 περὶ προικὸς τῆς βασιλόπαιδος Μαρίας «τὸ Ἔθνος» συνέστησεν ἑκατέρᾳ τούτων ἐπὶ τῷ γάμῳ αὐτῆς προῖκα ἐκ δραχμῶν 400.000. Διὰ τοῦ νόμου δέ, ἐξ ἄλλου, ΔΡΟΔ' (4174) ὑπ' ἀριθ. 40 τῆς 11 Ἀπριλίου 1913 περὶ ἀπονομῆς ἐτησίας χορηγίας εἰς τὴν βασίλισσαν μητέρα ἀπενεμήθη αὐτῇ «ἰσοβίως χορηγία ἐτησία ἐκ δραχμῶν τριακοσίων χιλιάδων»· ὁ νόμος οὗτος ὑπῆρξε γενικός, ἀφορῶν ἐν γένει τὴν βασιλομήτορα, ὡς προκύπτει ἐκ τῆς γενικότητος τῆς διατάξεως τοῦ ἐν λόγῳ νόμου καὶ τῶν γενομένων τὴν 5 Ἀπριλίου 1913 συζητήσεων ἐν τῇ βουλῇ, καὶ οὐχὶ εἰδικῶς τὴν βασιλομήτορα Ὄλγαν.

Ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς ἐνηλικιότητος ἀπὸ ἀστικῆς ἀπόψεως τοῦ διαδόχου, παρ' ἡμῖν, ὡρίσθη τὸ δέκατον ὄγδοον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπίσης ἡλικίαν καθίσταντο ἐνήλικα πάντα τὰ πρόσωπα ἅτινα κατὰ τὸ ἄρθρ. 45 τοῦ συντάγματος εἶχον δικαίωμα ἐνδεχομένης διαδοχῆς, αἱ νόμιμοι τούτων σύζυγοι καὶ αἱ ἐν τῇ χηρείᾳ αὐτῶν ἐμμένουσαι χῆραι, ἐὰν καὶ ἐφόσον διετήρουν τὴν ἑλληνικὴν ἰθαγένειαν. Κατὰ τὸν νόμον ΧΠΘ' τῆς 17 Αὐγούστου 1861 καὶ τὰς παρ' αὐτοῦ ὁριζομένας περιπτώσεις ἐπιτροπείας, κηδεμονίας καὶ ἀντιλήψεως τοῦ διαδόχου καὶ παντὸς ἄλλου προσώπου, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸ ἄρθρ. 45 τοῦ συντάγματος εἶχε τυχὸν δικαίωμα ἐνδεχομένης ἐπὶ τοῦ θρόνου διαδοχῆς, ἐὰν ταῦτα ἐκέκτηντο τὴν ἑλληνικὴν ἰθαγένειαν, ὁ βασιλεὺς διώριζε σχετικῶς ἓν ἢ πλείονα πρόσωπα ἰθαγενῆ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ. Ἐν περιπτώσει συστάσεως οἰκογενειακοῦ συμβουλίου συμφώνως πρὸς τὸν ὡς ἄνω νόμον καθήκοντα εἰρηνοδίκου ἐξετέλει ὁ παρὰ τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ εἰσαγγελεὺς ἤ τις τῶν παρ' ἐφέταις εἰσαγγελέων. Εἰς τὰς περιπτώσεις δ' ἐκείνας, καθ' ἃς ἦτο ἐπὶ πλέον ἀπαραίτητος καὶ ἀπόφασις τῶν πρωτοδικῶν, ἀντὶ ταύτης ὡρίζετο ὅτι ἀπῃτεῖτο ἡ ἔγκρισις τοῦ βασιλέως. Πάσας τὰς τοιαύτας σχετικὰς πράξεις τοῦ εἰσαγγελέως ἔδει νὰ προσυπογράψῃ καὶ ὁ ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης ὑπουργός. Καθήκοντα ληξιάρχου πρὸς σύνταξιν τῶν σχετικῶν πράξεων πρὸς τὴν γέννησιν, τὸν γάμον ἢ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως καὶ τῶν προσώπων τὰ ὁποῖα ἀπήρτιζον τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν συμφώνως πρὸς τὸν νόμον ΣΞΔ' τῆς 13 Ἰουλίου 1868, ἐξετέλει ὁ πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου καὶ ὁ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν θέσιν κλπ. ἐν τῷ στρατῷ τῶν βασιλοπαίδων τὸ ἄρθρ. 4 τοῦ νόμου ,ΑΥΛΗ' τῆς 28 Μαΐου 1887 περὶ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας ὥριζε τὰ ἑξῆς: «Τὰ τῆς κατατάξεως, τοῦ προβιβασμοῦ καὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἐν τῷ ἄρθρῳ 1 διαλαμβανομένων προσώπων (πάντα τὰ πρόσωπα τὰ κεκτημένα κατὰ τὸ ἄρθρον 45 τοῦ συντάγματος δικαίωμα ἐνδεχομένης διαδοχῆς καὶ αἱ νόμιμοι αὐτῶν σύζυγοι καὶ αἱ ἐν τῇ χηρείᾳ αὐτῶν ἐμμένουσαι χῆραι) ἐν τῷ στρατῷ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης κανονίζονται διὰ Β. Διαταγμάτων». Τὸ ἐκδοθὲν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἄρθρου τούτου Β. Διάταγμα τῆς 8 Νοεμβρίου 1888 ὥρισεν ὅτι ὁ Διάδοχος καὶ οἱ Βασιλόπαιδες «κατατασσόμενοι ἐν τῷ στρατῷ τῆς ξηρᾶς ἢ τῆς θαλάσσης μὲ βαθμὸν ἀξιωματικοῦ ἢ προβιβαζόμενοι εἰς ἀνώτερον βαθμόν, λογίζονται ἀρχαιότεροι ἁπάντων τῶν ἰσοβάθμων αὐτοῖς στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν». Ἡ προνομιακὴ αὕτη κατάστασις διήρκεσε μέχρι τοῦ 1909 ὁπότε διὰ τοῦ νόμου ,ΓΤΟΓ' (ὑπ' ἀριθ. 3373) τῆς 8 Ὀκτωβρίου 1909, δι' οὗ ἐτροποποιήθη (καταργηθέντος τοῦ ἄρθρ. 4) ὁ ἀπὸ 28 Μαΐου 1887 ,ΑΥΛΗ' νόμος, ὡρίσθη ὅτι «οἱ μέχρι τοῦδε κατὰ τὸ ἀνωτέρω καταργούμενον ἄρθρον 4 τοῦ ,ΑΥΛΗ' νόμου κεκτημένοι τοὺς βαθμοὺς τοῦ ἀξιωματικοῦ βασιλόπαιδες διατηροῦσι τοὺς βαθμοὺς αὐτῶν καὶ προάγονται εἰς ἀνωτέρους βαθμοὺς ὑπὸ τοῦ βασιλέως Εἰς τούτους δὲν ἀνατίθεται διοίκησις καὶ ὑπηρεσία ἐν τῷ στρατῷ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης». Οὕτω πως δὲ οὐχὶ μόνον κατηργήθη ἡ προνομιακὴ τούτων κατάστασις, ἀλλὰ καὶ παρήχθη εἰδικὴ ἀνικανότης δι' αὐτούς. Κατὰ τὸν Ν. Ν. Σαρίπολον (Ἑλληνικὸν Συνταγματικὸν Δίκαιον, τ. Ι. (1915) σ. 202) ὁ ἐν λόγῳ νόμος ἦτο ἀντισυνταγματικός, «καθόσον ἀπέκλειεν, ἕνεκα τῆς καταγωγῆς αὐτῶν, ὡρισμένων δημοσίων λειτουργιῶν πολίτας Ἕλληνας, ὅπερ ἀντίκειται εἰς τὸ ἄρθρον 3 τοῦ συντάγματος». Μεταγενεστέρως διὰ τοῦ νόμου ,ΓΩΙΔ' (ὑπ' ἀριθ. 3814) τοῦ 1911 περὶ συστάσεως θέσεως γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τοῦ στρατοῦ, ὡρίσθη ὅτι εἰς τὴν συνιστωμένην θέσιν τοῦ γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τοῦ στρατοῦ «δύναται νὰ διορισθῇ καὶ ὁ ἀντιστράτηγος διάδοχος τοῦ θρόνου». Διὰ δὲ τοῦ νόμου ,ΔΟ' (ὑπ' ἀριθ. 4070) περὶ βασιλοπαίδων ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης τῆς 8 Ὀκτωβρίου 1912, καταργηθείσης τῆς § β' τοῦ ἄρθρου 2 τοῦ νόμου τῆς 8 Ὀκτωβρίου 1909 διὰ τοῦ ἄρθρου 3 αὐτοῦ, ὡρίσθη ὅτι οἱ ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ καὶ τῆς θέσεως αὐτῶν ἐν τῷ ἐνεργῷ στρατῷ παρῃτημένοι βασιλόπαιδες ἀξιωματικοὶ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης «ἐπιτρέπεται» νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὸν ἐνεργὸν στρατὸν τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης «μονίμως» καὶ νὰ «προβιβασθῶσιν ἀμέσως εἰς βαθμὸν ἀνώτερον, ἐὰν ἀπὸ τῆς παραιτήσεώς των προήχθησαν νεώτεροι αὐτῶν ἐν τῇ σειρᾷ τῆς ἀρχαιότητος ἐκ τῶν ὁμοιοβάθμων των» (ἄρθρ. 1). Διὰ δὲ τοῦ ἄρθρου 2 τοῦ αὐτοῦ νόμου ὡρίσθη ὅτι ἡ σειρὰ τῆς ἀρχαιότητος τῶν βασιλοπαίδων ἀξιωματικῶν, ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν καὶ τὴν ὑπηρεσίαν, «θέλει κανονίζεσθαι ἐφεξῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν καὶ διὰ τοὺς λοιποὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ στρατοῦ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης ἰσχυουσῶν διατάξεων». Διὰ τοῦ ἓν μόνον ἄρθρον περιέχοντος νόμου ὑπ' ἀριθ. 333 τῆς 3 Νοεμβρίου 1914 «περὶ ἀπονομῆς βαθμοῦ τοῦ Β. Ναυτικοῦ εἰς τὴν Α. Β. Υ. τὸν διάδοχον τοῦ θρόνου» ὡρίσθη ὅτι «δύναται διὰ Β. Διατάγματος ν' ἀπονέμηται αὐτῷ ἐν τῷ Β. Ναυτικῷ βαθμὸς ἀντίστοιχος ἐκείνου, ὃν ἑκάστοτε φέρει ἐν τῷ στρατῷ τῆς ξηρᾶς».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Βλ. ἐν τέλει ἄρθρου «βασιλεὺς» καὶ *Ν. Ν. Σαριπόλου*: «Ἑλληνικὸν Συνταγματικὸν Δίκαιον τ. Ι (1915) σ. 196 ἑπ. 199 ἑπ.»

Η Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

— **βασιλικὴ** ***σημαία*** *[Ναυτ.]* (ἀγγλ. royal standard). Ὅρος τοῦ ἐπισήμου ναυτικοῦ ὀνοματολογίου (κεφ. ΚΖ, ἄρθρ. 1857), σημαίνων τὸ διακριτικὸν σῆμα τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος παντὸς κράτους, ἀσχέτως πολιτεύματος αὐτοῦ, μὴ ὑπαρχόντων θεσπισμένων ὅρων «προεδρικὴ σημαία» ἢ «αὐτοκρατορικὴ σημαία» καὶ παρ' ἡμῖν ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ξένοις ναυτικοῖς, τὰ ὁποῖα ἀφῆκαν σιωπηρὰν τὴν παράτασιν τῆς ἰσχύος τοῦ ὅρου τούτου, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς του Κολμπὲρ χρονολογουμένου. Ἐπαίρεται δὲ τὸ τοιοῦτο διακριτικὸν ὑπὸ παντὸς πολεμικοῦ πλοίου, οἱασδήποτε ἐθνικότητος, οὗ ἤθελεν ἐπιβῆ ὁ ἀνώτατος ἄρχων οἱουδήποτε κράτους (ἢ μέλος τῆς οἰκογενείας του, διὰ τὰ μὴ δημοκρατευόμενα κράτη), παραμένει δὲ ἐπηρμένον ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς ἐπιβιβάσεώς του μέχρι τῆς ἀποβιβάσεώς του· φέρεται ὡσαύτως, ἀπὸ στηλιδίου, εἰς τὴν πρῷραν τῆς διαπορθμευούσης αὐτόν, ἐπισήμως, λέμβου. Αἱ βασιλικαὶ σημαῖαι τῶν διαφόρων κρατῶν εἶσιν εἰκονογραφημέναι ἐν εἰδικοῖς λευκώμασι σημαιῶν καὶ σημάτων, εὑρισκομένοις, ἐπίτηδες καὶ ἀπαραιτήτως, εἰς τὰς βιβλιοθήκας τῶν πολεμικῶν πλοίων· τῶν λευκωμάτων δὲ τούτων γνωστότερα παρ' ἡμῖν τὰ «Flags of all nations» (ἀγγλ.) καὶ «Album des pavillons» (γαλλ.).

Ὡς πρὸς τὴν Ἑλλάδα αἱ ὡς πρὸς τὸ διακριτικὸν τοῦτο καὶ τὰς εἰς αὐτὸ ἀπονεμομένας τιμὰς ἱστορικαὶ σημειώσεις, χρήσιμοι ἐνδεχομένως εἰς τὸν ἱστοριοδίφην τοῦ μέλλοντος, ἔχουσιν ὡς ἀκολούθως:

Ἐπὶ πολιτείας, τὸ ὑπ' ἀρ. ΙΒ' ψήφισμα τοῦ κυβερνήτου Ι. Α. Καποδίστρια (ἐν Αἰγίνῃ 30 Ἰουλίου 1828, Γεν. Ἐφημ. Γ, 55,235 τῆς 1 Αὐγ.) θεσπίσαν τὰς σημαίας τοῦ ἐθνικοῦ ναυτικοῦ, τοῦ τε ἐμπορικοῦ καὶ τοῦ πολεμικοῦ, ὡς καὶ τὸν ἐπισείονα, οὐδόλως προβλέπει περὶ τοιούτου ἢ ἀναλόγου διακριτικοῦ· εἶχε τόσα νὰ προΐδῃ τότε καὶ νὰ θεραπεύσῃ ὁ μέγας ἐκεῖνος τῆς Ἑλλάδος πολίτης, ὥστε νὰ μὴ προσέξῃ εἰς τὴν ἔλλειψιν διακριτικοῦ, ὅπερ θὰ ἀφεώρα εἰς τὸ πρόσωπόν του.

Ἐπὶ βασιλείας, καθ' ὅλας αὐτῆς τὰς διαδοχὰς (συγκεφ. εἰς Ναυτ. Κανον. 1864, Α, 15 ὡς ἐτροποποιήθη διὰ Δ. ἀπὸ 6 Σεπτ. 1914), ἡ δι' ἕκαστον τῶν μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας καθωρισμένη σημαία ἐπῄρετο εἰς μὲν τὰ τρίστηλα πλοῖα ἀπὸ τοῦ μεγάλου ἱστοῦ, εἰς δὲ τὰ δίστηλα ἀπὸ τοῦ πρυμναίου, τῶν ἐνδεχομένως ὑπαρχόντων ναυαρχικῶν διακριτικῶν μεταφερομένων εἰς τὸν ἀκάτιον· μικρὰ παρέκκλισις ἴσχυεν ἐπὶ Ὄθωνος (Δ. 28 Αὐγ. 1858 «περὶ ἑλληνικῆς πολεμικῆς καὶ ἐμπορικῆς σημαίας», *Ἐφ. Κυβ.* 41, 13 Σεπτ., ἄρθ. 8—10) καθ' ἣν ἡ ἐπιλέμβιος βασιλικὴ σημαία ἐφέρετο «ἀπὸ ἱστοῦ ἐπίτηδες ἱδρυμένου εἰς τὸ μέσον τοῦ σκάφους». Κατὰ τὰ ἐπὶ ὀλίγους ὅμως μῆνας ἰσχύσαντα Β. Δ. ἀπὸ 31 Μαΐου καὶ 3 Ἰουνίου 1914 «Περὶ τῶν σημαιῶν τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων διακριτικῶν» τὸ πλοῖον οὗ θὰ ἐπέβαινεν ὁ ἀνώτατος ἄρχων κράτους τινὸς ἢ μέλη τῆς οἰκογενείας του, ἔδει ἀπὸ τῆς ἐπάρσεως τῆς ἀντιστοίχου βασιλικῆς σημαίας νὰ καταίρῃ ἀμέσως οὐ μόνον πᾶν ἄλλο ἐπηρμένον διακριτικόν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν «*μέγαν στολισμὸν*» αὐτοῦ· ἐν νυκτὶ δὲ νὰ «φέρῃ παρὰ τὴν βασιλικὴν σημαίαν ἰσχυρὸν φανὸν φωτίζοντα αὐτήν». Ὅταν δὲ ὁ ἀνώτατος ἄρχων κράτους τινὸς φθάνῃ εἴς τινα λιμένα, πρέπει κατὰ τὴν διεθνῆ ναυτικὴν ἐθιμοτυπίαν, τὰ ἐκεῖ προσωρμισμένα πολεμικὰ πλοῖα νὰ «στολίζωνται μὲ μέγαν στολισμὸν καὶ νὰ χαιρετῶσι μὲ 21 βολὰς κανονίου, ἅμα ἡ βασιλικὴ σημαία φανῇ». Ἐξαιρετικῶς τὸ τοιοῦτο διακριτικόν, ὁσάκις ἀφεώρα εἰς τὸν τσάρον, ἐχαιρετᾶτο διὰ 31 βολῶν.

Ἐπὶ Ὄθωνος, τὸ διακριτικὸν τοῦτο ἦτο ὀρθογώνιον, οὗ τὸ πλάτος πρὸς τὸ μῆκος ἦτο ὡς

Digitized by Google

2 πρὸς 3, ἀπετελεῖτο ἐκ λευκοῦ σταυροῦ ἐπὶ κυανοῦ δαπέδου, τῶν κεράτων τοῦ σταυροῦ ὄντων συμμετρικῶν ὡς πρὸς τοὺς ἄξονας τοὺς ἑνοῦντας τὰ μέσα τῶν ἀντικειμένων τοῦ διακριτικοῦ πλευρῶν (*Διάτ.* 28 Αὐγ. 1858, *Ἐφ. Κυβ.* 41, τῆς 13 Σεπτ.). Ὁμοκέντρως δὲ τῷ σταυρῷ εἰκονίζοντο τὰ «βασ. παράσημα», ἤτοι (Δ. 26 Ἰαν. 1833, *Ἐφ. Κυβ.* ἀρ. 2 τῆς 22 Φεβρ. Ναύπλιον): «ἰσόπλευρος κυανοῦς θυρεός, ὀξυνόμενος εἰς τὸ μέσον τῆς κάτω πλευρᾶς καὶ περιέχων τὸν ἑλληνικὸν σταυρὸν ἀργυρόχρουν, φέροντα δὲ ἐν τῷ μέσῳ μικρότερον θυρεόν, μὲ τοὺς ρόμβους τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Βαυαρίας, 21 τὸν ἀριθμόν, τουτέστιν 11 ἀργυρόχρους καὶ 10 κυανοῦς. Ὁ θυρεὸς κρατούμενος ἀμφοτέρωθεν ἀπὸ δύο ἐστεμμένους λέοντας, φέρει κεκλεισμένον βασιλικὸν στέμμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου φαίνεται ἡ σταυροφόρος σφαῖρα τοῦ κράτους. Τὸ δὲ ὅλον εἶναι περιτετυλιγμένον ἀπὸ βασιλικὸν σκήνωμα, ἔξωθεν μὲν πορφυροῦν, ἔσωθεν δὲ κεκοσμημένον μὲ λευκογαλέην, τοῦ ὁποίου ἡ κορυφὴ εἶναι ὡσαύτως κεκοσμημένη μὲ βασιλικὸν στέμμα».

Ἐπὶ Γεωργίου τοῦ Α' διετηρήθη «ὡς μέχρι τοῦδε» πλὴν τῶν ὁμοκέντρων τῷ σταυρῷ διακριτικῶν διακοσμήσεων, ἀντικατασταθεισῶν διὰ τῶν νέων τοῦ κράτους ἐμβλημάτων (*Δ.* 28 Δεκ. 1863, *Ἐφ. Κυβερ.* ἀρ. 5 τῆς 3 Φεβρ. 1864), ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων τὰ ἐμβλήματα τῆς νέας δυναστείας (*Δ.* 9 Νοεμβ. 1863, *Ἐφ. Κυβ.* 44 τῆς 28 Δεκ. 1863): «ἰσόπλευρον κυανοῦν θυρεὸν ὀξυνόμενον εἰς τὸ μέσον τῆς κάτω πλευρᾶς καὶ περιέχοντα τὸν ἑλληνικὸν σταυρὸν ἀργυρόχρουν. Ὁ θυρεός, περιθεβλημένος τοῦ τάγματος τοῦ Σωτῆρος τὴν ταινίαν, ἀφ' ἧς ἤρτηται τὸ διάσημον, καὶ φέρων κεκλεισμένον τὸ βασιλικὸν στέμμα, ἐφ' οὗ φαίνεται σφαῖρα σταυροφόρος καὶ καμαρωτή, κρατεῖται ἀμφοτέρωθεν ὑπὸ δύο Ἡρακλέων φυσικοῦ χρώματος· κάτωθεν δὲ τοῦ θυρεοῦ, ἐπὶ ταινίας κυανῆς, ἐχούσης στενὸν ἀργυροῦν περιθώριον, ὑπάρχει γεγραμμένον χρυσοῖς γράμμασι τὸ ρῆμα ΙΣΧΥΣ ΜΟΥ Η ΑΓΑΠΗ ΤΟΥ ΛΑΟΥ. Τὸ ὅλον κλείεται εἰς βασιλικὸν σκήνωμα, ἔξωθεν μὲν πορφυροῦν καὶ ἔχον σποράδην μικροὺς ἑλληνικοὺς σταυροὺς χρυσοῦς, πέριξ δὲ καὶ ἔσωθεν κεκοσμημένον δέρματι τριχώδει λευκογαλῆς καὶ γύρω μαιάνδρῳ χρυσῷ».

Ἐπὶ Κωνσταντίνου (Δ. 20 Φεβρ. 1914, *Ἐφ. Κυβ.* Α. 46, 22 Φεβρ.) καθωρίσθη ὡς «προσωρινὴ σημαία» αὐτοῦ, ἡ ἐπὶ Γεωργίου καθορισθεῖσα. Συγχρόνως δὲ καθωρίζοντο προσωρινὰ διακριτικὰ (*βασ. σημαῖαι*) μελῶν τῆς βασιλ. οἰκογενείας, βάσιν ἔχοντα τὸ «ἐπίσημον» (διὰ τὴν βασίλισσαν: στέμμα εἰς τὸ κέντρον τοῦ σταυροῦ· τὸν διάδοχον, ἀνὰ ἓν στέμμα ἐν ἑκάστῳ τῶν δύο τετραγώνων τῶν πρὸς τὸ στηλίδιον καὶ κατακορύφως· διὰ τὴν βασίλισσαν μητέρα, ἀνὰ ἓν στέμμα εἰς τὰ δύο ἄνω κατὰ ὁριζόντιον γραμμὴν τετράγωνα· διὰ τὰ λοιπὰ μέλη, ἓν στέμμα ἐν τῷ ἄνω καὶ παρὰ τὸν ἱστὸν τετραγώνῳ). Αἱ τοιαῦται δὲ βασ. σημαῖαι ἐφέροντο καὶ ἐπὶ τῶν αὐτοκινήτων, ἐφ' ὧν ἐπέβαινον τοιαῦτα ὑψηλὰ πρόσωπα. Ὁ ὁριστικὸς ὅμως διακανονισμὸς διὰ τὰς ὡς ἄνω περιπτώσεις ἐγένετο διὰ τοῦ Δ. ἀπὸ 3 Ἰουνίου 1914: Καὶ ἡ μὲν διακριτικὴ τοῦ βασιλέως ἦτο τὸ *ἐπίσημον* τῶν πλοίων μὲ τὸν οἰκογενειακὸν τῶν Γλυξμπουργκ θυρεὸν ἐν τῷ μέσῳ, εἰκονιζομένων δύο στρατάρχικῶν ῥάβδων, ὄπισθεν τοῦ θυρεοῦ διασταυρουμένων. Ἡ δὲ τῆς βασιλίσσης ὁμοία, πλὴν ἔχουσα ἀντὶ τοῦ ὡς ἄνω μνησθέντος θυρεοῦ, ἑτέρου τύπου τοιοῦτον, διῃρημένον κατακορύφως εἰς δύο, καὶ ἔχοντα τὰ οἰκόσημα τῶν Γλύξμπουργκ εἰς τὸ πρὸς τὰ ἔσω ἥμισυ, καὶ τὰ τῶν Χοεντζόλερν εἰς τὸ πρὸς τὰ ἔξω. Ἡ δὲ τῆς βασιλίσσης μητρός, ἦτο ὀρθογωνία, 2 : 3, μορφὴ *ἐπισήμου* τῶν πλοίων, καὶ ἔφερεν εἰς μὲν τὸ μέσον τοῦ πρὸς τὸν ἱστὸν τμήματος τὰ δανικὰ οἰκόσημα μετὰ στέμματος, εἰς δὲ τὸ ἀκραῖον ἥμισυ τὰ ρωσικά. Διὰ τὰ λοιπὰ μέλη διετηρήθησαν τὰ τότε ἰσχύοντα διακριτικά. Ἄλλο διάταγμα (13 Δεκεμβρ. 1914) καθώρισε καὶ «βασιλ. ἐπισείοντας» διὰ τὸν βασιλέα καὶ τὴν βασίλισσαν, ἔχοντας μῆκος πενταπλάσιον τοῦ πλάτους, καὶ ὧν τὸ πρὸς τὸν ἱστὸν τμῆμα ἦτο τὸ ἐπίσημον, φέρον τὸν προμνησθέντα θυρεὸν διὰ τὸν βασιλέα καὶ στέμμα μόνον διὰ τὴν βασίλισσαν· οἱ ἐπισείονες οὗτοι ἐφέροντο εἰς τὰς λέμβους τὰς διαπορθμευούσας ἀνεπισήμως τούτους καὶ οὐδεμίαν ἀπόδοσιν τιμῶν προεκάλουν. Πάντα τὰ προμνησθέντα διακριτικὰ ὑπάρχουν εἰς τὸ «αἱ σημαῖαι τοῦ κράτους καὶ τὰ ἄλλα διακριτικὰ σήματα» (ἔκδ. *Ὑπουρ. Ναυτ.* 1914).

Ἐπὶ Ἀλεξάνδρου Α' καὶ Γεωργίου Β', οὐδεμία μεταβολὴ ἐπῆλθεν.

Ὡς εἰκός, πάντα τὰ διακριτικὰ ταῦτα εἰσιν αὐτοδικαίως κατηργημένα κατ' οὐσίαν ἀπὸ τῆς μεταβολῆς τοῦ πολιτεύματος ἐν Ἑλλάδι, ἀδιάφορον ἂν δὲν ἐξεδόθη διάταγμα (ἕως 16 Ὀκτωβρ. 1928) καὶ τύποις καταργοῦν αὐτά. Διάταγμα δὲ ὁρίζον διακριτικὸν σῆμα διὰ τὸν πρόεδρον τῆς δημοκρατίας δὲν ἔχει ἐκδοθῆ εἰσέτι. —Ω.

— βασιλικὴ τέχνη *[Ἀποκρ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἐλευθέρα τεκτονικὴ καὶ πᾶσα ἀπόκρυφος ἐπιστήμη καὶ τέχνη ἐρευνῶσα τοὺς νόμους τῆς παγκοσμίου ἁρμονίας. Λέγεται δὲ *βασιλικὴ* καθόσον κατ' ἀρχὰς ἦτο ἐμπεπιστευμένη εἰς τὰς χεῖρας τῶν βασιλέων-ἱερέων. Δ. Π. Κ.

— βασιλικὴ φλέψ *[Ἀνατομ.]*. Φλὲψ ὑποδερμάτιος. Ἄρχεται ὡς συνέχεια τῆς 4ης ραχιαίας μετακαρπίου φλεβός, ὑποδεχομένη ἐνταῦθα καὶ φλέβια ἐκ τῆς ὠλενίου μοίρας τῆς παλαμιαίας ἐπιφανείας· ἀνωτέρω δὲ τῆς στυλοειδοῦς ἀποφύσεως στρέφεται κατὰ μικρὸν ἐπὶ τὸ ὠλένιον χεῖλος τῆς παλαμιαίας ἐπιφανείας τοῦ πήχεως καὶ ὡς *βασιλικὴ φλὲψ τοῦ πήχεως* ἀνέρχεται κατὰ μῆκος τοῦ ὠλενίου τούτου χείλους πρὸς τὴν κατ' ἀγκῶνα καμπήν, ἀναστομουμένη κατὰ τὴν πορείαν εἰς ἄλλας φλέβας. Εἶτα δὲ ἀναφέρεται εὐθέως εἰς τὸν βραχίονα ὡς *βασιλικὴ βραχιόνιος* ἐπὶ τὴν ἔσω αὔλακα τοῦ δικεφάλου βραχιονίου μυὸς καὶ κατὰ τὸ μέσον τριτημόριον τοῦ βραχίονος διατιτραίνουσα τὴν βραχιόνιον περιτονίαν ἐκβάλλει εἰς τὴν ἐν τῷ βάθει ἔσω. βραχιόνιον φλέβα ἢ εἰς τὴν μασχαλιαίαν. Κατὰ τὴν καμπὴν τοῦ ἀγκῶνος ἡ βασιλικὴ φλὲψ κοινωνεῖ μετὰ τῆς κεφαλικῆς διὰ τῆς μέσης ἢ ἀναστομωτικῆς φλεβός, ἥτις ἐνταῦθα ἀποσχίζεται εἰς δύο κλάδους, τὴν *μέσην βασιλικὴν* φλέβα, παχυτέραν, ἐκβάλλουσαν εἰς τὴν βασιλικὴν καὶ τὴν *μέσην κεφαλικήν*, χυνομένην εἰς τὴν κεφαλικὴν φλέβα. Τῆς μέσης βασιλικῆς φλεβὸς φερομένης πρόσθεν τῆς βραχιονίας ἀρτηρίας, ἀφ' ἧς χωρίζεται διὰ μόνης τῆς καταφυτικῆς ἀπονευρώσεως τοῦ δικεφάλου μυός, προτιμᾶται διὰ τὰς ἀφαιμάξεις ἡ κεφαλικὴ φλέψ. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

— βασιλικὴ χορηγία· βλ. βασιλικὰ δικαιώματα.

— βασιλικοὶ παῖδες· βλ. λ. παῖς.

— Βασιλικοὶ σταῦλοι. Ὀνομασία τοῦ οἰκοδομικοῦ τετραγώνου τῶν Ἀθηνῶν τοῦ ἀφοριζομένου ὑπὸ τῶν ὁδῶν Βουκουρεστίου (ἄλλοτε Ἀγχέσμου), Σταδίου, Ἀμερικῆς, ἄλλοτε Λυκαβηττοῦ, καὶ λεωφόρου Πανεπιστημίου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἄλλοτε οἱ σταῦλοι τῆς Β. Αὐλῆς. Ἐκποιηθὲν ὑπὸ τοῦ κράτους ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ Μετοχικοῦ Ταμείου τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ κατὰ γῆν στρατοῦ. Ἡ κατεδάφισις τῶν ἐν αὐτῷ κτισμάτων ἤρξατο τῷ 1926, ἤδη δὲ (1928) ἐγείρεται μέγαρον πολυκατοικιῶν ὑπὸ τοῦ προμνησθέντος ταμείου. —Ω

— βασιλικὸν διάγγελμα· βλ. λ. διάγγελμα.

— βασιλικὸν διάταγμα· βλ. λ. διάταγμα.

— Βασιλικὸν θέατρον. Θέατρον ἐν Ἀθήναις (νῦν *Ἐθνικόν*)· βλ. λ. Ἀθῆναι, τόμ. Β' σ. 263 α κ.ἑξ., ἔνθα καὶ εἰκὼν αὐτοῦ.

— βασιλικὸν πάχος (ἢ *ξύγκι*)· τὸ περὶ τοὺς νεφροὺς τοῦ χοίρου λίπος.

— βασιλικὸν στρέμμα· μέτρον ἐπιφανείας ἀγροτικῶν κτημάτων, ἰσούμενον πρὸς 1.000 τετραγωνικὰ μέτρα.

— βασιλικὸν ὕδωρ *[Χημ.]*. Μεῖγμα τριῶν μερῶν πυκνοῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος καὶ ἑνὸς μέρους πυκνοῦ νιτρικοῦ ὀξέος, τὸ ὁποῖον θερμαινόμενον ἐκλύει χλώριον :

$$HNO_3 + 3HCl = 2H_2O + NOCl + Cl_2$$

καὶ ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ διαλύῃ σχεδὸν ὅλα τὰ μέταλλα, καὶ δὴ τὸν «βασιλέα τῶν μετάλλων», τὸν χρυσόν, ὁ ὁποῖος δὲν διαλύεται ὑπὸ τῶν ἄλλων ὀξέων· εἰς τοῦτο ὀφείλει καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ τὸ μεῖγμα. Ἤδη ὑπὸ τῶν ἀλχημιστῶν παρεσκευάζετο διὰ μείξεων χλωριούχου ἀμμωνίου καὶ νιτρικοῦ ὀξέος. Σ. ΧΟΡΣ

— βασιλικὸς ἀστὴρ *['Ἀστρονομ.]*. Ὄνομα τοῦ α Λέοντος ἢ Βασιλίσκου (βλ. λ.) Σ. Π.

— βασιλικὸς γεωργὸς *[Αἰγυπτ. Ἀρχ.]*. Εἰς τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν τῶν Πτολεμαίων, ἥτις τὸ πλεῖστον υἱοθέτησε τὴν τῶν φαραωνιτῶν, αἱ γαῖαι τῆς Αἰγύπτου διεκρίνοντο εἰς *βασιλικάς*, ἀνηκούσας εἰς τὸ στέμμα, εἰς *ἱερατικὰς* καὶ εἰς *ἰδιωτικάς*. Οἱ καλλιεργηταὶ τῶν πρώτων, συνήθως μισθωταὶ τῶν γαιῶν, ἀπέλαυον προνομίων δικαστικῶν καὶ ἦσαν ἀπηλλαγμένοι τῆς ναυτικῆς θητείας καὶ αὐτῆς τῆς στρατιωτικῆς, ἐφ' ὅσον εἰδικὸν διάταγμα δὲν ὥριζεν ἄλλως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *A. Bouché-Leclercq* «Les Lagides» τ. IV Paris 1907 καὶ *G. Lumbsoso* «L' Egitto dei Greciae dei Romani», Loescher 1892. Γ. Λ. Α.

— βασιλικὸς γραμματεὺς *[Αἰγυπτ. Ἀρχ.]*. Παρὰ Πτολεμαίοις ἡ πολιτικὴ διοίκησις ἦτο χωρισμένη ἀπὸ τὴν στρατιωτικήν. Οἱ πολιτικοὶ διοικηταί, «πραγματικοὶ» λεγόμενοι, ἐλάμβανον τὰς διαταγάς των ἀπὸ τοῦ «Συμβουλίου τῶν φίλων», ἤτοι τοῦ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ βασιλέως συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας διὰ τῶν ἐν τοῖς ἀνακτόροις «βασιλικῶν ἀλληλογράφων». Εἶχον δὲ οἱ πραγματικοὶ παρ' αὐτοῖς τοὺς «βασιλικοὺς γραμματεῖς» δι' ὧν ἐπεκοινώνουν πρὸς τὰς ὑποδιοικήσεις. Οἱ βασιλικοὶ γραμματεῖς οὗτοι ἦσαν ἐντεταλμένοι καὶ τὸν ἔλεγχον τῆς ἰδιοκτησίας τῶν ἰδιωτῶν σχετικῶς πρὸς τοὺς φόρους τῆς ὑποθήκευσιν, τὴν μεταγραφὴν κλπ. Γ. Λ. Α.

— Βασιλικὸς κῆπος. Προτέρα ὀνομασία τοῦ ἐν Ἀθήναις νῦν *Ἐθνικοῦ κήπου*· βλ. λ. Ἀθῆναι τόμ. Β' σ. 241 α κ. ἑξ.

— βασιλικὸς λόγος ἢ *λόγος τοῦ στέμματος*. Ὁ λόγος τὸν ὁποῖον τὸ στέμμα ἀναγιγνώσκει ἐνώπιον τοῦ κοινοβουλίου κηρύττον τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ. Τὸ δικαίωμα τῶν βασιλέων, ὅπως ἀπαγγέλλωσι βασιλικὸν λόγον ἐνώπιον τοῦ κοινοβουλίου, εἶναι στενῶς συνυφασμένον μὲ τὸ ἕτερον δικαίωμα αὐτῶν τοῦ νὰ παρίστανται ἢ μὴ κατὰ τὰς συνεδριάσεις αὐτοῦ.

Ἐν Ἀγγλίᾳ μέχρι τῆς βασιλείας Ἐρρίκου Γ' (1272), οἱ βασιλεῖς δὲν προσήρχοντο ἐνώπιον τοῦ κοινοβουλίου· ὡς πρῶτον παράδειγμα ἀναφέρεται ὁ Ἐρρῖκος Γ', ὃν ἐμιμήθησαν καὶ πάντες οἱ μετ' αὐτὸν βασιλεῖς, οἵτινες προσήρχοντο ἐνώπιον τοῦ κοινοβουλίου καὶ ἀπήγγελλον τὸν ἐναρκτήριον λόγον. Τὸ σύστημα τοῦτο καταργεῖται ἐπὶ τῆς βασιλείας τῆς Ἐλισσάβετ καὶ τοῦ Ἰακώβου Α', ἀλλ' ἀπὸ τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως, λήγοντος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, οἱ βασιλεῖς ἀπώλεσαν τὸ δικαίωμα νὰ παρίστανται εἰς τὰς συνεδριάσεις τῶν βουλῶν, καθιερωθέντος ταυτοχρόνως τοῦ συστήματος ὅπως μόνον κατὰ τὴν ἔναρξιν καὶ λῆξιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ κοινοβουλίου παρίστανται αὐτοπροσώπως ἐνώπιον αὐτοῦ· ἔκτοτε καὶ ἡ τακτικὴ τῆς ἀναγνώσεως βασιλικοῦ λόγου κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῶν βουλῶν.

Ἐν Γαλλίᾳ μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΕ' αἰῶνος οἱ βασιλεῖς προσήρχοντο εἰς τὰς βουλὰς ἀτλῶς ὅπως παρακολουθήσωσι τὰς ἐργασίας αὐτῶν, διὰ τῆς τοιαύτης δ' αὐτῶν παρουσίας κατεπνίγετο πᾶσα φωνὴ διαμαρτυρίας τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Ἡ τὴν 5 Ἰανουαρίου 1558 συνελθοῦσα συνέλευσις τῶν τριῶν τάξεων (Assemblée des Etats Généraux) ἀναφέρεται ὡς ἡ πρώτη ἐν ᾗ ἐνεφανίσθη ὁ βασιλεὺς Ἐρρῖκος Β' κηρύξας τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς διὰ βασιλικοῦ λόγου, ἐν ᾧ ἐξέθετε ἰδίως τὴν οἰκονομικὴν ἀθλιότητα τοῦ κράτους· μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ βασιλικοῦ λόγου ὁ τότε πρόεδρος τῆς κυβερνήσεως καρδινάλιος τῆς Λορραίνης προέβη εἰς λεπτομερεστέραν ἔκθεσιν τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τοῦ τόπου, εἰς αὐτὸν δ' ἀπήντησαν δύο ἐκ τῶν προεξεχόντων μελῶν τῆς συνελεύσεως· ἔκτοτε καθιερώθη οὐ μόνον τὸ σύστημα τῆς ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἀναγνώσεως λόγου ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῶν ἐργασιῶν τοῦ κοινοβουλίου, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀπαντήσεως (adresse) εἰς αὐτὸν ἐκ μέρους τῶν βουλῶν. Τὸ σύστημα ὅμως τοῦτο καταργηθὲν ἐπὶ τῆς βασιλείας Λουδοβίκου ΙΓ' ἀνέζησε, σταθερῶς ἐφαρμοσθὲν ἀπὸ τῆς βασιλείας Λουδοβίκου ΙΣΤ', ὅστις ἀπήγγειλε βασιλικὸν λόγον κηρύττων τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς συνελεύσεως τῶν προκρίτων, ὡς καὶ βραδύτερον τῆς Assemblée Constituante. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς δημοκρατίας, καταργηθέντος τοῦ συστήματος τούτου, ἀπαντᾶται πάλιν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ μεγάλου Ναπολέοντος, ὅστις ἐκήρυξε τῷ 1804 τὴν ἔναρξιν τῆς α' συνόδου τοῦ νομοθετικοῦ σώματος καὶ τοῦ συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας καὶ τῷ 1805 τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς γερουσίας, ἀπαγγείλας βασιλικὸν λόγον. Τὸ σύνταγμα τοῦ 1848 κατήργησε τὸ σύστημα τῆς ἀπ' εὐθείας παρὰ τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας κηρύξεως τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν τοῦ σώματος καὶ ἐπομένως τὸ σύστημα τῆς ἀναγνώσεως λόγου παρ' αὐτοῦ. Κατὰ τὸ νῦν ὅμως ἰσχῦον σύνταγμα, ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας κηρύττει τὴν ἔναρξιν καὶ λῆξιν τῶν βουλῶν διὰ προεδρικοῦ λόγου, ὅστις ἐπέχει θέσιν τοῦ εἰς ἄλλας πολιτείας ἀναγιγνωσκομένου βασιλικοῦ λόγου.

Ἐν Γερμανίᾳ τὸ σύστημα τῶν βασιλικῶν λόγων ἀπαντᾶται κυρίως τὸ πρῶτον τῷ 1847, ὅτε ἐπὶ Φρειδερίκου Γουλιέλμου Δ' συνῆλθε τὸ Λάνταγ οὗτινος ἐκήρυξεν οὗτος τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν διὰ βασιλικοῦ λόγου. Ὑπὸ τὸ σύνταγμα τοῦ 1871 ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας, ὁ καὶ ταυτοχρόνως αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας, ἐκήρυττε τὴν ἔναρξιν τόσον τοῦ γερμανικοῦ κοινοβουλίου ὅσον καὶ τῶν πρωσσικῶν βουλῶν. Ἐν Αὐστρίᾳ τὸ σύστημα τῆς ἀπαγγελίας βασιλικοῦ λόγου ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῶν ἐργασιῶν τοῦ κοινοβουλίου καθιερώθη ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1860, ἀπὸ δὲ τοῦ 1867 ὁ βασιλεὺς ἐκήρυττε καὶ τὴν ἔναρξιν τοῦ κοινοῦ κοινοβουλίου Αὐστρίας-Οὐγγαρίας.

Ἐν Ἑλλάδι τὸ σύστημα τῆς ἀναγνώσεως λόγου κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ νομοθετικοῦ σώματος ἐκ μέρους τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἐφαρμόζεται τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ κυβερνήτου Καποδιστρίου, ὅστις ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τῆς ἐν Ἄργει Δ' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τὴν 11 Ἰουλίου 1829 ἀπαγγείλας μακρὸν λόγον. Τοῦτ' αὐτὸ ἐγένετο καὶ ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῆς ἐν Ἄργει Ε' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τὴν 7 Δεκεμβρίου 1831, ὅτε ὁ τότε πρόεδρος τῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς Αὐγουστῖνος Καποδίστριας ἐξεφώνησε λόγον ἐναρκτήριον τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀπολύτου μοναρχίας τοῦ Ὄθωνος, μὴ λειτουργήσαντος κοινοβουλίου, δὲν ἀπαντᾶται καὶ τὸ σύστημα τοῦ βασιλικοῦ λόγου. Ἐπὶ τῇ συγκλήσει ὅμως τῆς Α' ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, ἥτις συνέταξε τὸ σύνταγμα τοῦ 1844, ὁ βασιλεὺς Ὄθων ἐνεφανίσθη τὴν 8 Νοεμβρίου 1843 ἐνώπιον αὐτῆς ἀπαγγείλας βασιλικὸν λόγον. Συνεπείᾳ τοῦ ἄρθρου 30 τοῦ συντάγματος, ὁρίσαντος ὅτι ὁ βασιλεὺς κηρύττει τὴν ἔναρξιν καὶ λῆξιν ἑκάστης βουλευτικῆς συνόδου, μὴ ἀποκλείσαντος ὅμως ῥητῶς καὶ τὸ δυνατὸν τῆς δι' ἀντιπροσώπου

που ἀσκήσεως τοῦ δικαιώματος-καθήκοντος τούτου, ὁ Ὄθων ἐκήρυξε τὴν ἔναρξιν καὶ τῶν ἑπτὰ ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ συνελθουσῶν βουλῶν, δὶς δὲ καὶ τὴν λῆξιν αὐτῶν, ἀπαγγέλλων βασιλικὸν λόγον. Τὴν αὐτὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 30 τοῦ συντάγματος τοῦ 1844 ἐπανέλαβε καὶ τὸ ἄρθρον 37 τοῦ συντάγματος τοῦ 1864, ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ ὁποίου κατὰ κανόνα ἡ ἔναρξις τῶν ἐργασιῶν τοῦ κοινοβουλίου ἐκηρύττετο αὐτοπροσώπως παρὰ τοῦ στέμματος, οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ ἡ λῆξις τῆς βουλευτικῆς περιόδου. Κατὰ τὸ σύνταγμα τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας τῆς 3 Ἰουνίου 1927 ὁ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 78 δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κηρύττῃ αὐτοπροσώπως τὴν ἔναρξιν καὶ λῆξιν ἑκάστης συνόδου τοῦ κοινοβουλίου, ἀλλὰ διὰ διατάγματος, μὴ δυνάμενος, ὡς ἐκ τούτου, ν' ἀπαγγέλλῃ προεδρικὸν λόγον, ἀφοῦ ἄλλως μόνον διὰ διαγγελμάτων δικαιοῦται νὰ ἐπικοινωνῇ μετὰ τῶν βουλῶν.

Ὡς πρὸς τὴν ἰδιότητα τοῦ βασιλικοῦ λόγου πλεῖσται ὅσαι ἐδόθησαν ἀπαντήσεις τόσον παρὰ τῶν συγγραφέων ὅσον καὶ παρ' αὐτῆς τῆς ἱστορίας. Ἐν Ἀγγλίᾳ κατ' ἀρχάς, ὁ βασιλικὸς λόγος διηρμήνευεν ἀποκλειστικῶς τὰς γνώμας καὶ σκέψεις τοῦ βασιλέως. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1774, ὅτε ὁ λόρδος North ἐκήρυξεν ἐνώπιον τῆς βουλῆς τῶν λόρδων τὴν ἀρχὴν ὅτι ὁ βασιλικὸς λόγος εἶναι ἔργον τῆς ἐν τῇ ἀρχῇ κυβερνήσεως καὶ ὡς ἐκ τούτου ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῶν βουλῶν, χωρὶς οὕτω πως ν' ἀθετῆται τὸ δόγμα τοῦ ἀπαραβιάστου καὶ ἀνευθύνου τοῦ βασιλέως, ἄρχεται ἐπικρατοῦσα ἡ ἀντίληψις ἐν τῇ πολιτειακῇ πρακτικῇ ὅτι ὁ βασιλικὸς λόγος οὐδόλως ἐκφράζει τὰς πεποιθήσεις τοῦ στέμματος, ἀλλ' ἀποτελεῖ τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα τοῦ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ ὑπουργείου. Τὸ δόγμα τοῦτο αὐστηρῶς ἰδίως ἐτηρήθη ἐπὶ τῆς βασιλείας τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας, ὁπότε καὶ αὐτὸ τὸ κείμενον συνετάσσετο παρ' αὐτῆς τῆς κυβερνήσεως καὶ συνηθέστερον παρ' αὐτοῦ τοῦ πρωθυπουργοῦ. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Γαλλίᾳ ὁ λόγος τοῦ στέμματος ἐθεωρήθη, ἀπὸ τοῦ 1827 ἰδίως, ὅτι ἀποτελεῖ ἐντελῶς ἔργον τῆς κυβερνήσεως καὶ οὐχὶ τοῦ βασιλέως. Ἐπίσης ἐν Βελγίῳ καὶ Ὁλλανδίᾳ ὁ βασιλικὸς λόγος θεωρεῖται ὑπουργικὸν ἔργον, ἐπίσης ἐν Ἰταλίᾳ, Σερβίᾳ κλπ. Ἀντιθέτως, ἐν Γερμανίᾳ, ἂν καὶ κατ' ἐπανάληψιν ἠμφεσβητήθη καὶ κατεκρίθη τοῦτο ὑπὸ τῶν βουλῶν, ὁ λόγος τοῦ στέμματος ἦτο ἀποκλειστικῶς ἔργον τοῦ αὐτοκράτορος, οὗτινος καὶ τὰς γνώμας ἐξεπροσώπει τῇ συμπράξει τοῦ ἀρχικαγκελλαρίου. Ἐπίσης ἐν Αὐστρίᾳ ὁ λόγος τοῦ στέμματος συνετάσσετο ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τούτου τὰς γνώμας ἐξέθετεν. Ἐν Σουηδίᾳ καὶ Νορβηγίᾳ ὁ βασιλεὺς ὑπαγορεύει τὴν σύνταξιν τοῦ βασιλικοῦ λόγου, ὅστις καὶ μόνον τὰς ἰδίας αὐτοῦ θελήσεις ἀπεικονίζει. Παρ' ἡμῖν, ἀνέκαθεν ὁ βασιλικὸς λόγος ἐθεωρήθη ἀποκλειστικῶς τῆς κυβερνήσεως, συμφώνως πρὸς τὴν κρατοῦσαν εἰς τὰ πλεῖστα τῶν κρατῶν γνώμην. Τὸ αὐτὸ ὅμως δὲν δύναται νὰ λεχθῇ καὶ διὰ τοὺς βασιλικοὺς λόγους, οὓς ἐξεφώνει ὁ βασιλεὺς Ὄθων, οἵτινες ἦσαν ἴδια αὐτοῦ ἔργα καὶ τὰς προσωπικὰς αὐτοῦ γνώμας διετύπουν. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ὅμως τῆς β' δυναστείας καὶ ἰδίως κατὰ τὴν πρώτην περίοδον αὐτῆς, ὁ βασιλικὸς λόγος συνετάσσετο συνεργασίᾳ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ πρωθυπουργοῦ, οὗτινος πολλάκις ἡ γνώμη κατίσχυε τῆς τοῦ βασιλέως, ὅστις μάλιστα, οὐχὶ ἅπαξ, ἠναγκάσθη νὰ διαγράψῃ πλείστας περικοπὰς ἐκ τοῦ παρ' αὐτοῦ κατ' ἀρχὴν συνταχθέντος βασιλικοῦ λόγου. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἐν τῇ καταρτίσει τοῦ βασιλικοῦ λόγου ἤρχισεν ἐπικρατοῦσα ἡ θέλησις τοῦ ἑκάστοτε πρωθυπουργοῦ, οὗτινος κυρίως καὶ ἔργον ἀποτελεῖ ἰδίως κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας τοῦ συντάγματος τοῦ 1864.

Σκοπὸς τοῦ βασιλικοῦ λόγου εἶναι πάντοτε ἡ ἐπισήμως διὰ τοῦ στόματος τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος γνωστοποίησις εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ τῆς πολιτικῆς, ἣν προτίθεται ν' ἀκολουθήσῃ ἡ κυβέρνησις, τῶν μέτρων τὰ ὁποῖα ἔχει ὑπ' ὄψει αὐτῆς νὰ λάβῃ ἐπὶ τῶν οὐσιωδεστέρων ζητημάτων τῶν ἀφορώντων τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους καὶ περὶ τῆς ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πολιτικῇ πορείας αὐτῆς. Ὁ βασιλικὸς λόγος, ἰδίως ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἀποτελεῖ ἔργον τῆς κυβερνήσεως, εἶναι τὸ περιληπτικὸν πρόγραμμα τοῦ ὑπουργείου, δι' οὗ ἐκτίθενται αἱ προθέσεις καὶ οἱ σκοποὶ αὐτοῦ διὰ τὴν καθόλου διακυβέρνησιν τοῦ κράτους. Τούτου ἕνεκα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν γνωστὴν καὶ κοινῶς εἰς πάντα τὰ συνταγματικὰ πολιτεύματα κρατοῦσαν ἀρχήν, καθ' ἣν οὐδεμία πρᾶξις τοῦ βασιλέως θεωρεῖται ἔγκυρος καὶ δὲν ἐκτελεῖται ἂν δὲν φέρῃ τὴν προσυπογραφὴν τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ καὶ συμφώνως πρὸς ἑτέραν ἐξ ἴσου κοινὴν ἀρχήν, καθ' ἣν διὰ πᾶσαν πρᾶξιν τοῦ ἀνωτάτου κληρονομικοῦ ἄρχοντος τὴν εὐθύνην φέρει ὁ προσυπογράψας ὑπουργὸς καὶ οὐχὶ τὸ στέμμα, ὁ βασιλικὸς λόγος ἔδει νὰ φέρῃ πάντοτε τὰς ὑπογραφὰς πάντων τῶν μελῶν τῆς κυβερνήσεως, ἅτινα καὶ ηὐθύνοντο διὰ τὰ ἐν αὐτῷ ἀναγραφόμενα. Συνέπεια τούτων ὑπῆρξεν ἡ ἐν τῇ πολιτειακῇ πρακτικῇ ἀκολουθηθεῖσα τακτική, καθ' ἣν ὁ βασιλικὸς λόγος, ὡς περιέχων τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα τῆς κυβερνήσεως, ὑπόκειται ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῶν βουλῶν, οὐδόλως θιγομένου ὡς ἐκ τούτου τοῦ στέμματος, πανταχοῦ δὲ αἱ ἐπ' αὐτοῦ διεξαχθεῖσαι συζητήσεις ὡδήγησαν πολλάκις εἰς ὑπουργικὰς κρίσεις, ὡς μὴ ἀποδεχομένης τῆς βουλῆς τὰς ἐν αὐτῷ ἐκτεθειμένας προγραμματικὰς ἀρχὰς τῆς κυβερνήσεως. Τοιοῦτό τι συνέβη καὶ κατ' ἐπανάληψιν παρ' ἡμῖν· πολλάκις μάλιστα αὐτὴ αὕτη ἡ κυβέρνησις ἔσπευδε νὰ θέσῃ πολιτικὸν ζήτημα, ἤτοι ζήτημα ἐμπιστοσύνης, κατὰ τὴν ἐπακολουθοῦσαν ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ λόγου συζήτησιν. Οὕτω λ. χ. πολιτικὸν ζήτημα ἐτέθη παρὰ τῆς ἐν ἀρχῇ κυβερνήσεως ὑπὸ τὸν Α. Κουμουνδοῦρον κατ' αὐτὴν τὴν πρώτην σύνοδον τῆς Α' βουλευτικῆς περιόδου, διαρκούσης τῆς ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ λόγου συζητήσεως. Ἐπίσης παρόμοιον ζήτημα ἀνεφύη κατὰ τὴν α' σύνοδον τῆς Η' βουλευτικῆς περιόδου, ἐν τῇ ἀρχῇ διατελούσης τῆς ὑπὸ τὸν Α. Κουμουνδοῦρον κυβερνήσεως, τοῦ πρωθυπουργοῦ ῥητῶς δηλώσαντος, κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην, ὅτι τὸ ζήτημα τῆς ἀπαντήσεως θεωρεῖται «ὡς ζήτημα πολιτικόν, ζήτημα ἐμπιστοσύνης». Πρὸς τὴν ἄποψιν ταύτην συνεφώνησε καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀντιπολιτεύσεως Χ. Τρικούπης, ἐπηκολούθησε δὲ ψηφοφορία ἐπὶ προτάσεως παροχῆς ψήφου ἐμπιστοσύνης πρὸς τὴν κυβέρνησιν, ἣν καὶ ἀπεδέχθη ἡ βουλὴ δι' αἰσθητῆς πλειοψηφίας.

Ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ λόγου συντάσσεται ἐκ μέρους τῆς βουλῆς καὶ δὴ τῆς πλειοψηφίας αὐτῆς ἀπάντησις, ἥτις εἶναι συντεταγμένη συνήθως ὑπὸ τὸ πνεῦμα ὑφ' ὃ διαπνέεται καὶ ὁ λόγος τοῦ στέμματος, ἐπικροτεῖται δὲ δι' αὐτῆς τὸ ἐν αὐτῷ ἐκτιθέμενον πολιτικὸν πρόγραμμα τῆς κυβερνήσεως, ἐφ' ὅσον ἐννοεῖται ἡ πλειοψηφία τῆς βουλῆς ἐπιδοκιμάζει τοῦτο, καθόσον ἄλλως, ἀρνουμένης τῆς βουλῆς ν' ἀποδεχθῇ τὸ ὀρθὸν ἢ σκόπιμον τῶν κυβερνητικῶν προθέσεων, προκαλεῖται ὑπουργικὴ κρίσις, ὁπότε ἡ ἀπάντησις τοῦ βασιλικοῦ λόγου, ὡς διατελούσης ἐν τῇ ἀρχῇ ἄλλης κυβερνήσεως, ἧς ἔργον δὲν ἀποτελεῖ ὁ ἀπαγγελθεὶς βασιλικὸς λόγος, εἶναι κατὰ κανόνα τυπικός, λόγῳ τοῦ πρὸς τὸ στέμμα ὀφειλομένου σεβασμοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Σωμερίτου*, Αἱ βουλαὶ τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ βασιλείας Γεωργίου τοῦ Α' (1893) σ. 52 ἑπ.— *Ζέγγελη*, «Τὸ ἐν Ἑλλάδι κρατοῦν Κοινοβουλευτικὸν Δίκαιον» (2 ἔκδ.) 1912 σ. 429 ἑπ.— *Ἠλ. Γ. Κυριακοπούλου*, «Ὁ κοινοβουλευτισμὸς ἐν Ἑλλάδι ὡς πολιτικὸς καὶ νομικὸς κανών» (1928) σ. 98 ἑπ.

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

—**βασιλικὸς *πῆχυς***. Ἡ βασικὴ μονὰς μήκους, τὸ *γαλλικὸν μέτρον* (βλ. λ. μέτρον).

βασιλικὸς (ὁ) καὶ ***βασιλικὸ*** (τό)· τὸ εὔοσμον φυτὸν *ὤκιμον τὸ βασιλικόν*· (ἐπίθετον οὐσιαστικοποιηθὲν κατὰ παράλειψιν τοῦ προσδιοριζομένου· πρβλ. *ἀσήμι ἀπὸ τοῦ ἄσημος ἄργυρος)*.

—[ΒΟΤ.] Ὁ *βασιλικὸς* (Ocimum) εἶναι γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χειλοστεφάνων*. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει φυτὰ ποώδη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐτήσια συνήθως καὶ σπανιώτερον πολυετῆ. Τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους εἶναι τὰ ἑξῆς: Βλαστὸς τετράγωνος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, φύλλα ἀντίθετα καὶ ἀρωματικά· στεφάνη δίχειλος, φέρουσα κατὰ μὲν τὸ ἀνώτερον αὐτῆς μέρος δίλοβον, κατὰ δὲ τὸ κάτω τρίλοβον χεῖλος· θῆλυ ὄργανον ἐκ δύο ἐν ἀρχῇ καρποφύλλων, χωριζομένων ἑκάστου εἰς δύο θαλάμους, ἅτινα διογκούμενα σχηματίζουσι τὴν ᾠοθήκην, ἥτις κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτῆς μέρος φέρει τὸν στῦλον· ἀνθῆρες δύο. Τὰ φυτὰ ταῦτα εἶναι ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν ἰδίως χωρῶν καὶ καλλιεργοῦνται διὰ τὸ ἄρωμά των καὶ πρὸς κόσμον. Τὰ ἄνθη των εἶναι λευκὰ ἢ ὑπέρυθρα καὶ περιέχουσιν ἀρωματικὰ αἰθέρια ἔλαια. Ὁ πολλαπλασιασμὸς τοῦ φυτοῦ γίνεται διὰ σπορᾶς κατὰ τὸν μῆνα Μάρτιον συνήθως, καλλιεργοῦσι δ' αὐτὸν εἰς ξύλινα δοχεῖα ἢ εἰς γάστρας.

Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη ὧν ἐν Εὐρώπῃ καλλιεργοῦνται τὰ ἑξῆς:

Βασιλικὸς ὁ κοινὸς (Ocimum basilicum), φυτὸν γνωστότατον εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀνατολὴν καὶ παρ' ἡμῖν. Εἶναι ἰθαγενὲς τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, ἀναφέρεται δὲ ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου ὑπὸ τὸ ὄνομα *ὤκιμον* καὶ χρησιμοποιεῖται ἔκτοτε ὡς κοσμητικόν, ἀρωματικὸν καὶ ἀρτυματικόν, ἐπίσης δὲ εἰς τὴν φαρμακευτικὴν ὡς *ὠκίμου πόα* (Herla basilici). Ποικιλίαι τοῦ εἴδους τούτου θεωροῦνται: *βασιλικὸς ὁ πλατύφυλλος* (Ocimum latifolium) χρησιμοποιούμενος κυρίως ὡς ἄρωμα καὶ ἐν τῇ φαρμακευτικῇ, καὶ *βασιλικὸς ὁ μικρόφυλλος* (Ocimum parvifolium), ὅστις καλλιεργεῖται συνήθως εἰς δοχεῖα ξύλινα καὶ γάστρας διὰ τὸ ἄρωμά του καὶ πρὸς κόσμον.

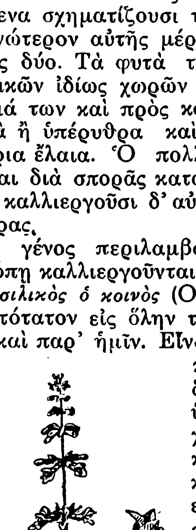

Βασιλικὸς ὁ κοινός.
[Κλάδος ἀνθοφόρος.]

Βασιλικὸς ὁ ἱερὸς (Ocimum sanctum) κοιν. *ἀγριοβασιλικός*. Ὁ Διοσκορίδης ὀνομάζει τὸ εἶδος τοῦτο *ὤκιμον τὸ ἱερὸν* καὶ περιγράφει αὐτὸ ὡς ἑξῆς: «πόα ἐστὶ λεπτόκαρφος, στεφανωματική, παραπλησία ὠκίμῳ, δασυτέρα καὶ εὐώδης, παρ' ἐνίοις δὲ καὶ κηπεύεται». Ὁ *βασιλικὸς ὁ ἱερὸς* εἶναι πόα λίαν ἀρωματική, ἰθαγενὴς τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, ὅπου καὶ χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τείου καὶ θεωρεῖται ὡς ἱερὸν φυτὸν ἀφιερωμένον εἰς τὴν θεὰν Toulsi, ἡ ὁποία, κατὰ τὴν μυθολογίαν τῶν Ἰνδῶν, μετεμορφώθη εἰς τὸ ἐν λόγῳ φυτόν.

Ἐξωτικὸν εἶδος εἶναι *βασιλικὸς ὁ πράσινος* (Ocimum viridum), ἰθαγενὴς τῆς δυτικῆς Ἀμερικῆς, τοῦ ὁποίου τὰ φύλλα ἐνδείκνυνται ὡς ἀντιπυρετικά.

Δ. Ν. Π.

— [ΛΑΟΓΡ.] Ὁ *βασιλικὸς* ἢ τὸ *βασιλικὸ* (τὰ *βασιλικὰ* παρὰ Βυζαντινοῖς καὶ ἡ *βασιλικιὰ* ἐν Κύπρῳ) εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ μᾶλλον ἀγαπητὰ εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν φυτά. Διακρίνεται εἰς *πλατύφυλλον, μικρόφυλλον* καὶ *μαυρομύτην*, ἐπονομάζεται *σγουρός, σαραντάφυλλος, πλατυκοντυλᾶτος* καὶ ἀποτελεῖ τὸ κατ' ἐξοχὴν ἄνθος τῆς εἰδυλλιακῆς ζωῆς, ὡς σύμβολον τῆς ἁγνότητος καὶ σεμνότητος. Περὶ αὐτοῦ πιστεύεται ὅτι ἐφύτρωσεν ἐπὶ τοῦ τόπου ὅπου εὑρίσκετο θαμμένος ὁ Τίμιος Σταυρὸς καὶ ὅτι ἐκ τῆς εὐωδίας αὐτοῦ ὁδηγηθεῖσα ἡ ἁγία Ἑλένη ἀνεῦρε τὸ μέρος καὶ ἀπεκάλυψεν αὐτόν. Οἱ Βούλγαροι τὸν θεωροῦν ὡς τὸ ἄνθος τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, ἐν δὲ τῇ Δύσει πιστεύεται ὅτι ἀπέκρυψε τὴν Παρθένον μετὰ τοῦ θείου βρέφους, διωκομένους ὑπὸ τοῦ Ἡρῴδου. Εἰς ὅλους σχεδὸν τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς θεωρεῖται ὡς ἄνθος προικισμένον μὲ τὴν θείαν χάριν. Παρ' ἡμῖν χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν ἱερέων κατὰ τοὺς ἁγιασμοὺς ὡς περιρραντήριον, καὶ ὡς διωκτικὸν τῶν διαφόρων βλαβερῶν ἐντόμων τῆς οἰκίας, ἀναρτώμενος ἀπὸ τῆς ὀροφῆς.

Ὁ βασιλικὸς εἰσῆλθεν εἰς τὴν ζωὴν τῶν Ἑλλήνων τόσον, ὥστε καὶ παροιμιώδεις φράσεις ἐκ τῶν διαφόρων ἰδιοτήτων του ἐγεννήθησαν καὶ λαϊκὰ ᾄσματα—κυρίως δίστιχα— τὸν ὕμνησαν ἢ τὸν ἐχρησιμοποίησαν διὰ τὰς παρομοιώσεις των. Ὡς φυτὸν ἀπαιτεῖ μεγάλην περιποίησιν—τακτικὸν πότισμα καὶ κατάλληλον λιπαρὸν χῶμα—ἐκ τῆς ἰδιότητός του δὲ ταύτης ἐγεννήθησαν αἱ παροιμιώδεις φράσεις: «τὸν ἐκύτταζαν σὰν τὸ βασιλικὸ στὴ γῆ» ἐπὶ τῶν ἀπαιτούντων μεγάλην ἐπιμέλειαν, ἢ «γι' ἀγάπη τοῦ βασιλικοῦ ποτίζεται κι' ἡ γάστρα» κλπ. Ὡς ἄνθος, συμβολίζει τὴν ψυχικὴν γαλήνην καὶ χαράν. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὰ ἐρωτικὰ δίστιχα, ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχικήν του γαλήνην ἀποφασίζει νὰ «μὴ βάλῃ πιὰ βασιλικὸ στὸ αὐτί του»:

βασιλικὸ καὶ ἀρισμαρὴ δὲ βάνω πιὰ στὸ αὐτί μου
γιατὶ μοῦ τήνε κλέψανε τὴν ἀγαπητική μου.

Πάμπολλα εἶναι τὰ δίστιχα εἰς τὰ ὁποῖα ἡ ἐρωμένη παρομοιάζεται πρὸς τὸν βασιλικὸν κατὰ τὴν ἁγνότητα καὶ την εὐωδίαν:

«στὸ παραθύρι ποὖσαι σὺ βασιλικὸς δὲν πρέπει,
γιατ' εἶσαι σὺ βασιλικὸς κι' ὄπ' ἔχει μάτι ἂς βλέπῃ».
«βασιλικέ μου τῆς βραγιᾶς καὶ κρίνε μου τοῦ δάσου,
ἀχοῦ, ἐγὼ πουλάτσι μου πῶς θὲ νὰ σοῦ ξεχάσου!».

Τὸ κορμὶ τῆς ἀγαπημένης ἔχει τὴν εὐωδίαν τοῦ βασιλικοῦ:

«βασιλιτζιὰν τζαὶ λασμαρὶν τζ' ἀθθὸν τοῦ γλυκανίσσου
ὁ Ἔρωτας τὰ μάζεψε τζ' ἔκαμε τὸ κορμί σου».

Ὁ νέος ποὺ
«... θέλει κι' ἀγαπάει νὰ σέρνῃ τὸ χορὸ
πρέπει νὰ εἶναι λεβέντης καὶ νὰ εἶναι κι' ὄμορφος,
νἄχῃ τὰ μάτια μαῦρα, τὸ μπόϊ του ψηλὸ
νὰ σειέται νὰ λυγιέται σὰν τὸ βασιλικό».

Ἡ εὐωδία του εἶναι παροιμιώδης: «βασιλικὸς κι' ἂν μαραθῇ, τὴ μυρουδιὰ τὴν ἔχει» (ἐπὶ τῶν διατηρούντων τὴν εὐγένειαν τοῦ ἤθους καὶ ἐν δυστυχίᾳ), «ἀπὸ κλωνὶ βασιλικὸ κι' ἀπὸ βαλσάμου ρίζα» (ἐπὶ τῶν εὐγενῶν τὴν καταγωγήν).

Ἐν τούτοις εἴς τινα κρίσιν ἀνθέων περὶ τῆς εὐωδίας των δὲν ἐνίκησεν ὁ βασιλικός. Τὰ πρωτεῖα ἔλαβε τὸ τριαντάφυλλον:

σῶπα, σῶπα βασιλικέ, καὶ μὴ πολυκαυκιέσαι,
χωρὶς νερὸ δὲ γίνεσαι, χωρὶς φουσκὶ δὲ βγαίνεις,
χωρὶς κόρης κανάκεμα μαραίνεσαι καὶ πέφτεις.
μὰ γὼ τὸ τριαντάφυλλο τὸ κακομοιριασμένο
δώδεκα μῆνες κάθουμαι στῆς ἀγκαθιᾶς τ' ἀγκάθι,
σὰν ἔρτῃ Ἀπρίλης κι' ἄνοιξη, τ' ὄμορφο καλοκαῖρι
τότε καὶ σὺ θὲ νὰ μὲ ἰδῇς στοῦ βασιλιᾶ τὸ χέρι,
σὲ παντρεμένης μάγουλο, σὲ κοριτσιοῦ τσακάτι.

Θ. Π.

— [ΛΕΙΤΟΥΡΓ.] Διὰ κλώνων βασιλικοῦ ἐπεκράτησε νὰ περιβάλληται ὁ Σταυρὸς ἐν τῷ δίσκῳ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς *Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ* (14 Σεπτεμβρίου). Ἡ λειτουργικὴ αὕτη συνήθεια ἔχει προφανῶς τὴν ἀρχήν της εἰς τὴν ἱερὰν παράδοσιν, καθ' ἣν πλησίον τοῦ ἐν τῇ γῇ κεχωσμένου Τιμίου Σταυροῦ ἐν τοῖς ἁγίοις τόποις ἐφύετο τὸ εὐῶδες τοῦτο φυτόν.

Δ. ΜΩΡΑΪΤΗΣ

— **«Βασιλικός»**. Δρᾶμα εἰς πέντε πράξεις, γραφὲν κατὰ τὸ 1829 ὑπὸ τοῦ Ζακυνθίου *Ἀντωνίου Μάτεση* καὶ παρασταθὲν τὸ πρῶτον τῷ 1832 ἐν Ζακύνθῳ ὑπὸ ὁμίλου ἐρασιτεχνῶν, τοῦ ὁποίου προήδρευεν ὁ *Κωνστ. Δραγώνας*. Τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν ἔγραφε τὸ δρᾶμά του ὁ Μάτεσης, ἐπεκράτει ἀκόμη ἐν Ζακύνθῳ ἡ παλαιὰ ἀντίθεσις μεταξὺ ἀριστοκρατῶν, τῶν ἀρχόντων δηλαδὴ ἀπὸ τὰ «πρῶτα σπίτια» καὶ τῶν ἀρχόντων ἀπὸ τὰ «δεύτερα». Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἀντίθεσις αὕτη τὴν ἐπο-

Digitized by Google

χὴν ἐκείνην δὲν ἦτο ἰσχυρὰ ὡς ἄλλοτε, διὰ νὰ τὴν καταστήσῃ ἰσχυροτέραν ὁ ποιητής, ἔθεσε τὴν ὑπόθεσιν τοῦ «Βασιλικοῦ» του ἑκατὸν εἴκοσι περίπου χρόνια πρὸ τῆς ἐποχῆς του, ἤτοι κατὰ τὸ 1712, ἐπὶ Ἑνετοκρατίας, ὁπότε, λόγῳ τῆς διαφορᾶς τῆς διοικήσεως, οἱ ἀριστοκράται ἐφέροντο αὐταρχικώτερον πρὸς τοὺς ὑποδεεστέρους των.

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ «Βασιλικοῦ» ἐκτυλίσσεται ἐν τῷ ἀρχοντικῷ οἴκῳ τοῦ Δαρείου Ρονκάλα, ἀριστοκράτου ὠμοῦ καὶ ἀλυγίστου. Ἡ οἰκία του, κατὰ τὸ σύστημα τῆς ἐποχῆς, ἔχει κοφασωτὰ παράθυρα, εἰς ἓν τῶν ὁποίων, ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ δρόμου, εὑρίσκεται μία γλάστρα μὲ *βασιλικόν*, ἐξ οὗ καὶ ὁ τίτλος τοῦ ἔργου. Ὁ Φιλιππάκης Γιοργυρόπουλος, νέος εὐγενὴς καὶ ὡραῖος, ἀλλ' ἀπὸ τὰ «δεύτερα σπίτια» τῆς Ζακύνθου, ἠγάπησε τὴν ὡραίαν κόρην τοῦ Ρονκάλα Γαρουφαλιάν, εἰς ἣν κατώρθωσε νὰ μεταδώσῃ τὴν ἀγάπην του, ὥστε ἐκείνη ἐν στιγμῇ ἀδυναμίας νὰ τοῦ παραδοθῇ. Ὁ ἀδελφός της ὁ Δραγανῖγος, ἐμφορούμενος ὑπὸ νέων ἰδεῶν καὶ νέων ἰδανικῶν, συγχωρεῖ τὸ σφάλμα τῆς ἀδελφῆς του. Ὁ γέρο-Ρονκάλας ὅμως, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ καὶ τὸ σφάλμα τῆς κόρης του, ἀρνεῖται νὰ δώσῃ τὴν χεῖρά της εἰς μὴ ἀριστοκράτην, ὃν μάλιστα ζητεῖ νὰ ἐκδικηθῇ, διότι ἠπείλησε κάποτε ὅτι θὰ κλέψῃ τὸν βασιλικὸν ἀπὸ τὸ παράθυρον τῆς οἰκίας του. Πρὸς τοῦτο, διατάσσει ἕνα ἀπὸ τοὺς μπράβους του νὰ τὸν φονεύσῃ ἐὰν ἀποπειραθῇ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπειλήν του. Κατὰ κακὴν ὅμως σύμπτωσιν, ἀντὶ τοῦ Φιλιππάκη, ἀποπειρῶνται μίαν νύκτα νὰ κλέψουν τὸν βασιλικὸν δύο μεθυσμένοι, ὁ Κοσμᾶς ὁ Καραμπάτης καὶ ὁ Θωμᾶς, οὓς ἀντιληφθεὶς ὁ μπράβος τοῦ Ρονκάλα τοὺς πυροβολεῖ καὶ πληγώνει τὸν πρῶτον μὲ τὴν βεβαιότητα, ὅτι ἦτο ὁ ἐραστὴς τῆς Γαρουφαλιᾶς. Αἱ ἀρχαὶ προστρέχουν ἐπὶ τόπου καὶ συλλαμβάνουν τὸν ἀθῶον φίλον τοῦ πληγωμένου, τὸν Θωμᾶν, ὡς φονέα. Τέλος ἀποκαλύπτεται ἡ ἀλήθεια καὶ ὁ ὑπερήφανος ἀριστοκράτης, ὁ Ρονκάλας, πρὸ τοῦ τραγικοῦ διλήμματος: ἢ νὰ μείνῃ ἡ κόρη του μήτηρ ἄνευ συζύγου ἢ νὰ δεχθῇ τὸν πατέρα τοῦ παιδιοῦ της ὡς γαμβρόν του, δέχεται τὸν γάμον καὶ οὕτω λήγει τὸ δρᾶμα μὲ τὸν θρίαμβον τοῦ νέου πνεύματος ἔναντι τῶν παλαιῶν προλήψεων.

Τὸ ἔργον τοῦ Μάτεση, κυρίως εἰπεῖν, δὲν εἶναι δρᾶμα, εἶναι μᾶλλον ἠθογραφία, ἀλλ' ἠθογραφία μὲ τύπους ἀνθρώπων ζωντανούς, τοὺς ὁποίους σπανίως συναντᾷ τις εἰς τὰ νεοελληνικὰ δράματα. Ἡ πλοκή του, ἁπλουστάτη αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, ποικίλλεται οὐχ ἧττον μὲ πλεῖστα ὅσα ἐπεισόδια τῆς συγχρόνου τότε Ζακυνθινῆς ζωῆς, ὡς εἶναι λ.χ. ἡ σκηνὴ τοῦ σέμπρου Μπενέκα ποῦ ζητεῖ νὰ γίνῃ παπᾶς διὰ τὰς πρὸς τὸν Ρονκάλαν ὑπηρεσίας του, ἡ σκηνὴ τῆς Ἑβραίας ποῦ ζητεῖ νὰ ἐμπορευθῇ τὴν μαγικήν της τέχνην καὶ ἄλλαι. Ἡ γλῶσσά του, ῥέουσα καὶ ἁρμονικὴ δημοτικὴ μὲ ἱστορικὴν ἀκρίβειαν τῶν ζακυνθινῶν τῆς ἐποχῆς ἰδιωμάτων, καὶ ὁ διάλογός του, καίτοι ἐν πολλοῖς σχοινοτενής, ζωηρὸς καὶ μὲ πλούσιον χιοῦμορ.

Ὁ «Βασιλικὸς» ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1859 ἐκ τῆς τυπογραφίας Ρωσολύμου, τὸ δὲ δεύτερον, ἐν Ζακύνθῳ ἐπίσης, τῷ 1881 ὑπὸ Σ. Χ. Ραφτάνη μετὰ προλεγομένων καὶ σημειώσεων ὑπὸ Σπ. Δε-Βιάζη. Παρασταθεὶς ἐσχάτως ἐν Ἀθήναις κατ' ἐπανάληψιν ὑπὸ τῶν μαθητῶν τῆς Ἐπαγγελματικῆς σχολῆς θεάτρου, κατὰ διδασκαλίαν καὶ σκηνοθεσίαν τοῦ Φ. Πολίτου, ἀφῆκε τὰς ἀρίστας τῶν ἐντυπώσεων. Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

— **βασιλικὸς ἄγριος** (ὁ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τῶν φυτῶν *βασιλικὸς ὁ ἱερὸς* καὶ *ἐλελίσφακος ὁ ἱεροβοτανοειδής* (βλ. λ. βασιλικὸς *[Βοτ.]* καὶ ἐλελίσφακος). Δ. Ν. Π.

— **βασιλικοῦ ἔλαιον** (Oleum basilici, essence de Basilic) *[Φαρμ.]*. Αἰθέριον ἔλαιον παρασκευαζόμενον ἐν νοτίῳ Γαλλίᾳ καὶ Ἱσπανίᾳ, σπανιώτερον δ' ἐν Γερμανίᾳ δι' ἀποστάξεως μεθ' ὑδρατμῶν τῆς προσφάτου ἀνθούσης πόας *βασιλικοῦ τοῦ κοινοῦ* (Ocimum basilicum, L.) εἰς ἀπόδοσιν 0, 2—0,04° ₀. Ἡ ξηρὰ πόα δίδει 1,5% ἔλαιον. Τὸ ἔλαιον τοῦ βασιλικοῦ ἀποτελεῖ ὑγρὸν κιτρινοπράσινον, ἰδιάζούσης ὀσμῆς, εἰδ. βάρους 0,905—0,930. Διαλύεται εἰς 1—2 μ. ἀλκοόλης 80° καὶ εἶναι ἀριστερόστροφον: $a_D = -6^\circ$ ἕως -20°. Τὸ ἔλαιον τοῦ βασιλικοῦ τῆς Réunion εἶναι δυσδιαλυτότερον ἐν ἀλκοόλῃ, ἔχει εἰδ.βάρος 0,945—0,937 καὶ εἶναι δεξιόστροφον $a_D = +7^\circ$ ἕως$+12^\circ$. Ὁ Bonastre εὗρεν εἰς τὸ βασιλικέλαιον *βασιλικοκαφουράν*, $C_{10}H_{16}\,3H_2O$ ἥτις ταυτίζεται μὲ τὴν ἔνυδρον τερπίνην. Οἱ Dupont καὶ Guerlain εὗρον ὅτι τὸ γαλλικῆς προελεύσεως ἔλαιον ἔχει ὡς κύρια συστατικὰ μεθυλοκαβικόλην καὶ λιναλοόλην. Κατὰ τοὺς Bertram καὶ Walbaum εἰς τὸ γερμανικὸν ἔλαιον κατεδείχθη κινεόλη $C_{10}H_{18}O$, μεθυλοκαβικόλη $C_{10}H_{12}O$, καὶ λιναλοόλη $C_{10}H_{18}O$. Εἰς τὸ ἔλαιον τῆς Réunion ἀνευρέθη d πινένιον $C_{10}H_{16}$, κινεόλη $C_{10}H_{18}O$, d καφουρὰ $C_{10}H_{16}O$ καὶ μεθυλοκαβικόλη $C_{10}H_{12}O$. Ἡ μεθυλοκαβικόλη ἀποτελεῖ ὁμοίως τὸ κύριον συστατικὸν τοῦ ἐλαίου τῆς Réunion, εἰς ὃ ἐνέχεται εἰς ἀναλογίαν 65—70%. Τὸ ἔλαιον τοῦ βασιλικοῦ χρησιμεύει εἰς τὴν ἀρωματοποιίαν. Κ. Γ. Μ.

— **βασιλικοῦ πόα** (Herba ocimi) *[Φαρμ.]*. Ἡ πόα *βασιλικοῦ τοῦ κοινοῦ*, οὗτινος τὰ ἐναέρια ἀνθοῦντα μέρη ἀναγράφονται ἐνίοτε εἰς τὴν λαϊκὴν ἰατρικὴν κατὰ τῶν βιούντων ἐν τῷ ὀργανισμῷ σκωλήκων καὶ ὡς ἄρτυμα, καθὸ ἐνέχον 5,5% αἰθέριον ἔλαιον. Κ. Γ. Μ.

βασιλικὸς (ὁ) (Basilicus) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀσαφιδῶν τριλοβιτῶν ἀρθροπόδων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς καμβρίου καὶ σιλουρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βασιλικὸς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Βορείου Εὐβοίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἱστιαίας (Ξηροχωρίου) κείμενον ΝΑ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀρτεμισίου καὶ εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας ἐκ τῆς θαλάσσης. Ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα ἀπέχουσαν 7 ὥρας ἀπὸ τῆς πρωτευούσης τῆς ἐπαρχίας Ἱστιαίας. Κάτ. 418.

— **Βασιλικὸς** *[Γεωγρ.]*. Λιμὴν κατὰ τὰς Βορείους Σποράδας, σχηματιζόμενος κατὰ τὴν νησῖδα *Ξηρὸ* (*Περιστέρι* κατὰ τοὺς ναυτικοὺς χάρτας). Προστατεύεται ἐξ ὅλων τῶν ἀνέμων, διότι τὸ πρὸς Δ ἄνοιγμα αὐτοῦ κλείεται ὑπὸ τῆς νήσου Ἀλοννήσου (Λιαδρόμιας), σχηματιζομένων οὕτω δύο πόρων πρὸς Β καὶ Ν μεταξὺ τῶν δύο τούτων νήσων. Ἡ θέσις τοῦ λιμένος εἶναι 39°12' βορ. πλάτ. καὶ 23°58' ἀν. μῆκ. (βλ. χάρτην ἐν λ. **Ἀλόννησος** τ. Δ' σ. 60). Ι. Σ. Σ.

— **Βασιλικὸς** *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν ἐν τῷ *Βαργυλιακῷ κόλπῳ* (Καρὰ) ἐλασσόνων κόλπων καὶ δὴ ὁ δυτικώτερος τῶν ἐν τῇ βορείᾳ ἐκείνου ἀκτῇ εἰσχωρούντων. Διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Ἁγία Κυριακὴ (πλάτ. 37°20'45", μῆκ. 27°21'20", χάρτ. ἀγγλ. 1546: Samos Strait to Mandelyah gulf), δυτικοῦ κέρατος, καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Γριὰ ἀνατολικοῦ, ἔχει εὖρος μεταξὺ τῶν κεράτων 2 μιλ., εἴσδυσιν δέ, πρὸς Β ΒΑ, 5 ½ μιλ. Παντοῦ τοῦ κόλπου ποντίζεται ἄγκυρα, ἀναγκαιούσης ὅμως προσοχῆς κατὰ τὸν εἴσπλουν, λόγῳ τῶν πρὸς τὴν δυτικὴν ἀκτὴν νησίδων Παναγιὰ καὶ Ἁγία Κυριακὴ καὶ τῶν πρὸς τὴν ἀνατολικὴν σκοπέλων Ἰκικάτ. Εἰς οὐδένα τῶν γνωστῶν ἀρχαίων γεωγράφων εὕρομεν ἔνδειξιν ἐπιτρέπουσαν ἀναζήτησιν ταυτότητος, οὐδ' ἀπὸ ἐπιγραφῶν, ἐφ' ὅσον γνωρίζομεν, προέκυψέ τι. Σ Ε. Λ.

Βασιλικός, Γεώργιος. Πολιτικὸς ἐκ τῆς Στερεᾶς, προσελθών, προσκλήσει τοῦ Θ. Νέγρη, εἰς Ἄμφισσαν καὶ μετασχὼν τῷ 1821 εἰς τὴν συνέλευσιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ἥτις ἵδρυσε τὸν Ἄρειον Πάγον, κατὰ τοὺς πίνακας τοῦ Μάμουκα. Τ. Χ. Κ.

— **Βασιλικός, Ἰάκωβος Ἡρακλείδης**· βλ. λ. Βασιλικοί.

— **Βασιλικός, Πέτρος.** Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ *Κωνστ.* Χατζοπούλου (βλ. λ.).

Βασίλικωφ καὶ *Βασίλκωφ* (Vasilikof καὶ Vasilkof) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρωσίας, ἐν Οὐκρανίᾳ, πρὸς τὰ ΝΔ τοῦ Κιέβου, μετὰ τοῦ ὁποίου συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Κάτ. 18 000. Καλλιέργεια καὶ ἐμπόριον σιτηρῶν.

Βασιλῖνα. Θυγάτηρ τοῦ ὑπάτου Ἰουλιανοῦ Καμενίου, συγγενοῦς τοῦ ἐπισκόπου Νικομηδείας Εὐσεβίου, ἀποθανοῦσα τῷ 331. Συνεζεύχθη ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ τοῦ διὰ δευτέραν φορὰν ἐρχομένου εἰς γάμου κοινωνίαν αὐτοκράτορος Ἰουλίου Κωνσταντίου (ἑτεροθαλοῦς ἀδελφοῦ τοῦ Κωνσταντίνου) καὶ ἀπέκτησε μετὰ τούτου τὸν Ἰουλιανόν, κατόπιν αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Προσηλυτισθεῖσα εἰς τὴν χριστιανικὴν ὀρθοδοξίαν ὑπεστήριξε ταύτην κατ' ἀρχὰς ἐνθύμως καὶ ἐπροστάτευσε τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἐφέσου. Κατόπιν ὅμως ἐπηρεάσθη ὑπὸ τοῦ συγγενοῦς του πατρὸς της ἐπισκόπου Νικομηδείας Εὐσεβίου, ὅστις ἦτο Ἀρειανός, καὶ γενομένη Ἀρειανὴ κατεδίωξε τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ ἐξώρισε τὸν ἐπίσκοπον Ἀδριανουπόλεως Εὐτρόπιον. Ἐξ αὐτῆς ἔλαβε τὸ ὄνομα ἡ ἐν Βιθυνίᾳ *Βασιλινόπολις*. — Ω

Βασιλῖνα *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἡ δυτικὴ ἄκρα (πλάτ. 38°52'25" Β, μηκ. 22°52'10" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1556: Gulf of Volo with Oreos and Talauta channels) τῆς χερσονήσου τῶν *Γιάλτρων* δυτικῆς τῆς Εὐβοίας ἐσχατιᾶς. ΝΑ κέρας τοῦ ΝΔ στομίου τοῦ διέκπλου τῶν Ὠρεῶν, σχηματίζει μετὰ τοῦ ἀντικειμένου αὐτῇ ἀκρωτηρίου *Σπηλιὰ* τῆς Φθιώτιδος τὴν ἐλαχίστην τοῦ διέκπλου τούτου στενότητα, 1 ⅓ μιλ. Ἐπὶ χθαμαλῆς γλώσσης ἀμμώδους, εἰς ἣν ἡ ἄκρα Βασιλῖνα ἀπολήγει, φάρος σκαρδαμύσσοντος φωτὸς λευκοῦ μὲν 12 μιλλίων διὰ τὸν ἐλεύθερον πλοῦν, πρασίνου δὲ 7 μιλ. πρὸς κάλυψιν τῶν, δεξιᾷ τῷ ἀναπλέοντι τὸν διέκπλουν, ἀβαθῶν τῆς συστάδος τῶν Λιχάδων νήσων. Εἰς 2 ½ χιλιομ. ὁριζοντιογραφικῶς πρὸς τὰ Α.ΝΑ τοῦ φάρου ὑψοῦται ἡ κορυφὴ τοῦ ὄρους Ἅγιος Ἠλίας (2220 πόδας), κατάφυτον. Ἡ βορείως τῆς Βασιλίνης εὐβοϊκὴ ἀκτὴ εἶναι ἀγρίως γραφική. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

βασιλίνδα (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Παιδιὰ συνηθεστάτη παρ' ἀρχαίοις. Κατ' αὐτὴν εἷς τῶν παιζόντων παίδων ἐξελέγετο διὰ κλήρου βασιλεύς, οἱ δὲ λοιποὶ διὰ κλήρου ἐπίσης κατελάμβανον διάφορα ὑπουργήματα (ὡς στρατιῶται, πρέσβεις κλπ.) καὶ ὤφειλον νὰ ὑπακούωσιν εἰς τὸν κληρωθέντα βασιλέα καὶ νὰ ἐκτελῶσι τὰ καθήκοντα τὰ ἐπιβαλλόμενα εἰς τὸ ὑπούργημα, εἰς τὸ ὁποῖον ἕκαστος εἶχε ταχθῇ. Τοιαύτη παιδιὰ περίπου ἦτο καὶ ἡ ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου περὶ τοῦ νεαροῦ Κύρου, τοῦ μετέπειτα ἐπιφανοῦς βασιλέως τῶν Περσῶν, μὲ μόνην τὴν διαφοράν, ὅτι ὁ Κῦρος κατὰ ταύτην κατέλαβε τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα ὄχι διὰ κληρώσεως, ἀλλὰ δι' ἀμέσου ἐκλογῆς ὑπὸ τῶν συμπαικτῶν του (βλ. λ. Κῦρος). Γ. Ι. Κ.

βασίλιννα (ἡ) (ἀντὶ *βασίλισσα*). Ἐκαλεῖτο οὕτω ἡ σύζυγος τοῦ ἐν Ἀθήναις ἄρχοντος βασιλέως (βλ. λ.). Ἡ βασίλιννα, ἥτις ἔπρεπε νὰ ἦτο ἀστὴ καὶ νὰ εἶχεν ὡς παρθένος νυμφευθῇ τὸν βασιλέα, ἐπεῖχεν ἐν τῷ συμβολικῷ γάμῳ τοῦ Διονύσου κατὰ τὰ Ἀνθεστήρια τὴν τάξιν τῆς συζύγου τοῦ θεοῦ τούτου. Γ. Ι. Κ.

βασίλιννα (ἡ) (Basilinna) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κολυβριδῶν*. Τὰ πτηνὰ τοῦ γένους τούτου χαρακτηρίζονται ἐκ τοῦ λεπτοῦ καὶ λίαν ἐπιμήκους ῥάμφους των, ὅπερ καταλήγει εἰς τετράγωνον καὶ κατά τι κυρτὸν ἄκρον. Οἱ πόδες των φέρουσι πτερά, ὁ τελευταῖος δάκτυλος εἶναι μεγαλύτερος τοῦ μέσου, ὁ χρωματισμὸς τοῦ πτερώματός των ποικίλος, ἀναλόγως τῶν εἰδῶν. Τὰ ἄρρενα φέρουσι συνήθως μεταλλικὸν πράσινον χρῶμα κατὰ τὴν ῥάχιν, πρασινόπυρρον κατὰ

Βασίλιννα ἡ λευκωτίς.

τὴν βάσιν τοῦ λαιμοῦ καὶ σαπφειρῶδες κυανοῦν κατὰ τὸ ἄνω αὐτοῦ μέρος καὶ τὴν κεφαλήν· τὰ πλάγια μέρη τῆς κεφαλῆς εἶναι μελανόλευκα καὶ αἱ πτέρυγες εἶναι φαιοπορφυραῖ. Ἡ κοιλία εἶναι στιλπνῶς ὑπόφαιος καὶ τὸ στῆθος ἀργυρόλευκον. Τὰ θήλεα ἔχουσιν ἀναμὶξ πυρρόν, φαιὸν καὶ ἐπίξανθον χρῶμα. Γνωστὰ δύο εἴδη: *βασίλιννα ἡ λευκωτὶς* (Basilinna leucotis), ἀπαντῶσα εἰς τὸ Μεξικὸν καὶ τὴν Γουατεμάλαν, καὶ *βασίλιννα ἡ ξανθούσιος* (Basilinna xanthusii), ἰθαγενὴς τῆς Καλιφορνίας καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ ἁγίου Λουκᾶ. Δ. Ν. Π.

Βασιλινόπολις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν Βιθυνίᾳ, μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους, νῦν *Μπαζάρκιοϊ*, κειμένη ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς λίμνης Ἀσκανίας. Α. Δ.

Βάσιλις. Αἰγύπτιος περιηγητής, ὅστις ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Β', καὶ κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ, ἐπεσκέφθη καὶ περιέγραψε τὴν Αἰθιοπίαν. Τούτου τὸ σύγγραμμα ἐπιγραφόμενον «Ἰνδικὰ» μνημονεύει ὁ Ἀθήναιος (9,390 β). ΚΑΦ.

βασιλίς, —ίδος (ἡ), θηλ. τοῦ βασιλεὺς (βλ. λ.)· βασίλισσα: «ἡ βασιλὶς τῶν Ἀμαζόνων» ‖ ἡ πρωτεύουσα, ἡ ὑπερέχουσα, ἡ διαπρέπουσα: «ἡ βασιλὶς τῶν πόλεων», ἡ Κωνσταντινούπολις.

— **βασιλίδες** (ἐνν. *ἐμβάδες*) *[Ἀρχ.]*. Κατὰ τὸν Ἡσύχιον ἦσαν εἶδος ὑποδημάτων κομψῶν, τὰ ὁποῖα ἐφοροῦντο ὑπὸ γυναικῶν καὶ ὑπὸ αὐλητῶν. Το ὄνομα *βασιλίδες* ἐδόθη εἰς αὐτά, διότι τοιαῦτα ὑποδήματα ἐφόρει κατὰ παλαιὸν ἔθιμον ὁ ἐν Ἀθήναις *ἄρχων βασιλεύς*. Γ. Ι. Κ.

Βασιλὶς (ἡ) *[Μυθολ.]*. Ἐπώνυμον τῆς Ἀφροδίτης παρὰ τοῖς Ταραντίνοις. Α. Δ.

Βασιλὶς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς Ἀρκαδίας. Ἔκειτο παρὰ τὸν Ἀλφειὸν ποταμὸν καὶ ἦτο, κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν, κτίσμα τοῦ βασιλέως τῆς Ἀρκαδίας Κυψέλου, πενθεροῦ τοῦ Κρεσφόντου. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Παυσανίου (VIII, 29,5) ἡ πολίχνη εἶχε μεταβληθῆ εἰς ἐρείπια καὶ ἐσώζετο μόνον ἐκ τῶν οἰκοδομημάτων αὐτῆς τὸ ἱερὸν τῆς Ἐλευσινίας Δήμητρος. Οὐχὶ μακρὰν τοῦ χώρου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔκειτο ἡ Βασιλὶς κεῖται νῦν ἡ *Τραπεζοῦς*. ΚΑΦ.

— **Βασιλίς.** Φρούριον κτισθὲν ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῦ ὑψουμένου μεταξὺ τῶν λιμνῶν Ἀχρίδος καὶ Πρέσπας (Δ. Μακεδονίας) ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου Β' τοῦ Βουλγαροκτόνου (976 -1025), μετὰ τὴν πλήρη καθυπόταξιν τῶν Βουλγάρων, τῷ 1018. Ν. ΚΑ

βασιλίσκος (ὁ)· ὑποκορ. τοῦ βασιλέως, σκωπτικῶς.

Βασιλίσκος. Μάρτυς τοῦ Χριστιανισμοῦ μαρτυρήσας ἐπὶ Μαξιμιανοῦ, τελευτῶντος τοῦ Γ' αἰῶνος, εἰς τὰ Κόμανα τοῦ Πόντου. Ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Τύρωνος. Ἡ μνήμη του ἐπιτελεῖται τῇ 22ᾳ Μαΐου. Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἀποθανών, ὡς γνωστόν, ἐξόριστος εἰς τὰ Κόμανα, τὴν 14ην Σεπτεμβρίου 407, τὴν νύκτα πρὸ τοῦ θανάτου του, εἶδεν ἐν ὁράματι τὸν

Digitized by Google

μάρτυρα Βασιλίσκον. λέγοντα πρὸς αὐτόν: «θάρσει, ἀδελφὲ Ἰωάννη, αὔριον γὰρ ἅμα ἐσόμεθα». Δ.Σ Μ.

— **Βασιλίσκος**. Ἀδελφὸς τῆς βασιλίσσης Βηρίνης. συζύγου τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος Α′ (457—474). Οὗτος θέλων νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Βανδήλους διὰ τὰς ἐναντίον τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ἐπιδρομάς των, ἀπέστειλε κατ' αὐτῶν ἰσχυρὸν στόλον ἀποτελούμενον ἐκ 1113 πλοίων ἐφ' ὧν, πλὴν τῶν πληρωμάτων, ἐπέβαινε στρατὸς ἐξ 100 χιλ. ἀνδρῶν. Τὴν ἀρχηγίαν τῆς μεγάλης ἐκείνης ἐκστρατείας, τῆς μεγίστης ἐξ ὅσων ποτὲ ἐπεχείρησε τὸ Βυζάντιον, ἀνέθεσεν εἰς τὸν Βασιλίσκον. Εὐνοηθεὶς οὗτος ὑπὸ τοῦ καιροῦ κατέπλευσεν αἰσίως εἰς τὰς ἐχθρικὰς ἀκτὰς καὶ ἀπεβίβασε τὸν στρατόν του εἰς Μερκούριον, κώμην ἀπέχουσαν τῆς Καρχηδόνος 280 σταδίους, ἤτοι περὶ τὰ 50 χιλιόμετρα. Ἡγεμὼν τῶν Βανδήλων ἦτο ὁ πονηρὸς *Γιζέριχος*, ὅστις, πτοηθεὶς ἐκ τῆς παρουσίας τοσούτων πολεμίων ἐν τῇ χώρᾳ του καὶ ἀδυνατῶν νὰ ἀντεπεξέλθῃ ἐναντίον των, προσέφυγεν εἰς τὸν δόλον. Διεμήνυσε τῷ Βασιλίσκῳ ὅτι ἦτο ἕτοιμος νὰ ἐκτελέσῃ πᾶν ὅ,τι ὁ βασιλεὺς ἀπαιτεῖ καὶ πρὸς τοῦτο ἐζήτησεν ἀνακωχὴν πενθήμερον, συγχρόνως δὲ ἔπεμψε μεγάλα χρηματικὰ δῶρα εἰς τὸν Βασιλίσκον, ὅστις δελεασθεὶς οὕτω, ἢ καὶ καλῇ τῇ πίστει ἐξαπατηθείς, ἐδέχθη τὴν ἀνακωχὴν καὶ παρέσχεν οὕτω τὸν χρόνον εἰς τὸν ἐχθρόν του ἵνα προετοιμασθῇ. Ὁ Γιζέριχος ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐπιβιβάσει ἐπὶ τοῦ στόλου ἅπαντα τὸν στρατόν του, μετεσκεύασεν εἰς πυρπολικὰ εὐκίνητά τινα πλοῖα καὶ ἀνέμενεν, ὥστε, ἅμ' ὡς ἔπνευσεν ὁ κατάλληλος ἄνεμος, ἔπλευσε κατὰ τοῦ ἀγκυροβολίου τοῦ Βασιλίσκου, ἐξαπέλυσε τὰ πυρπολικά του καὶ συγχρόνως ἐπετέθη κατὰ τῶν ἐν συγχύσει Βυζαντινῶν. Ἡ καταστροφὴ ὑπῆρξε πλήρης, ἅπας ὁ λαμπρὸς ἐκεῖνος βυζαντινὸς στόλος ἐπυρπολήθη καὶ οἱ ἐπιβαίνοντες ἀπωλέσθησαν ἢ συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι. Ὁ Βασιλίσκος, κατορθώσας νὰ διαφύγῃ μετ' ὀλίγων ὀπαδῶν του, ἦλθεν εἰς Βυζάντιον καὶ κατέφυγεν ἱκέτης εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. μέχρις οὗ, τῇ μεσολαβήσει τῆς ἀδελφῆς του Βηρίνης, ἠμνηστεύθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος πεισθέντος ὅτι τὸ ἀτύχημα ὠφείλετο εἰς τὸν Γότθον *Ἄσπαρ*, ὅστις εἶχε προσκολληθῆ παρὰ τῷ Βασιλίσκῳ ὡς σύμβουλος αὐτοῦ. Ἔκτοτε ὁ Βασιλίσκος περιέπεσεν εἰς ἀφάνειαν μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου 476, ὅτε στασιάσας καθήρεσε τὸν ἐν τῷ μεταξὺ (ἀπὸ τοῦ 474) ἀνελθόντα εἰς τὸν θρόνον Ζήνωνα.

Τὸ ἐπιὸν ἔτος (Ἰούλιος 477) ἐξεθρονίσθη ὑπὸ τοῦ ἐπανελθόντος Ζήνωνος καὶ συλληφθεὶς ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὅπου κατέφυγε πάλιν ἱκέτης, ἐξωρίσθη μετὰ τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων του εἰς Καππαδοκίαν, ἔνθα ἐνεκλείσθησαν γυμνοὶ καὶ ἄνευ τροφῆς ἐντὸς πύργου τινὸς καὶ ἐκεῖ ἐκ τοῦ ψύχους καὶ τῆς πείνης ἀπέθανον ἅπαντες. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

βασιλίσκος (ὁ) *[Ζωολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰγουανιδῶν*. Τὸ γένος ἔχει τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Κεφαλὴν τετραγωνικήν, ἥτις, εἰς τὰ ἄρρενα ζῷα, φέρει κατὰ τὸ ἄνω αὐτῆς μέρος δερματίνην τριγωνικὴν ἀπόφυσιν, ἐπεκτεινομένην καὶ πρὸς τὰ ὄπισθεν· σῶμα πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων, κεκαλυμμένον ὑπὸ κερατοειδῶν λεπίων, ἀπολῆγον εἰς ἀμβλὺ ἄκρον καὶ χαρακτηριστικὴν ῥαχιαίαν ἀπόφυσιν, ἐν εἴδει χαίτης, ὑποβασταζομένην ὑπὸ τῶν ἀκανθωτῶν ἀποφύσεων τῶν σπονδύλων, οἵτινες εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένοι. Παρὰ τὸν λαιμὸν φέρει εἶδος ὑποτυπώδους *λωγανίου*. Ἡ οὐρὰ εἶναι μακρά, πεπιεσμένη ἐκ τῶν πλαγίων καὶ ἐφωδιασμένη διὰ παρομοίας ὅπως καὶ ἡ ῥάχις χαίτης, εἰς τοὺς ἄρρενας· οἱ πόδες μακροί, οἱ ὀπίσθιοι μακρύτεροι τῶν προσθίων καὶ οἱ δάκτυλοι ἐπιμήκεις μὲ μεγάλους κυρτοὺς ὄνυχας.

Τὰ ἑρπετὰ ταῦτα κατοικοῦσι τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ τῶν παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν ἢ λιμνῶν φυομένων δενδρυλλίων. Κολυμβῶσιν εὐχερῶς καὶ ταχέως, καὶ μετ' ἐπιτηδειότητος πηδῶσιν ἀπὸ κλάδου εἰς κλάδον κρατοῦντα πάντοτε τὴν οὐρὰν ἠνωρθωμένην. Ἡ κυριωτέρα των τροφὴ εἶναι τὰ ἔντομα. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *βασιλίσκος ὁ ἀμερικανικὸς* (Basiliscus americanus). Οὗτος ἔχει φαιοεπίξανθον χρῶμα κατὰ τὴν ῥάχιν καὶ ὑπόλευκον κατὰ τὴν κοιλίαν. Ὁ λαιμός του φέρει φαιοϋποκυάνους ῥαβδώσεις, ὡς ἐπίσης καὶ χαρακτηριστικὴν μελανὴν ῥάβδωσιν, ἥτις ἄρχεται ἐκ τοῦ ἄκρου ἑκατέρου τῶν ὀφθαλμῶν καὶ φθάνει μέχρι τοῦ μέσου τῆς ῥάχεως ὅπου καὶ ἀποσβέννυται. Ἡ οὐρὰ φέρει μελανοὺς δακτυλίους καὶ οἱ πόδες εἶναι ὑπομέλανες. Δ. Ν. Π.

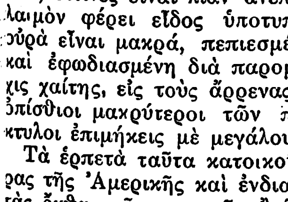

Βασιλίσκος ὁ ἀμερικανικός.

—*[Ἀρχ.]* Ὄφις διαιτώμενος, κατὰ τοὺς ἀρχαίους, εἰς τὴν Ἀφρικήν. Ἦτο κίτρινος, εἶχε τρεῖς ἐλαφροὺς ὕβους καὶ μίαν λευκὴν κηλῖδα εἰς τὴν ὀξεῖαν κεφαλήν του. Ἐθεωρεῖτο ὁ δηλητηριωδέστερος πάντων τῶν ὄφεων· τόσον ἐπικίνδυνος ὥστε οἱ ἄλλοι ὄφεις τὸν ἔφευγον ἔντρομοι. Τὸ δῆγμά του προὐκάλει ἀπότομον ἐξοίδημα καὶ μετ' ὀλίγον τὸν θάνατον. Τὸ πτῶμα τοῦ ζῴου ἢ ἀνθρώπου τοῦ θανόντος ἐκ δήγματος βασιλίσκου ἀνέδιδεν ἀφόρητον κακοσμίαν, ὥστε οὔτε τὰ ὄρνεα τὸ ἐπλησίαζον. Ἀλλὰ καὶ τὸ βλέμμα τοῦ βασιλίσκου ἦτο φοβερὸν καὶ ἔφερε τὴν δυστυχίαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, οἵτινες ἅμα τὸν ἀντίκρυζον ἐνόμιζον ὅτι πῦρ εἰσήρχετο ἐντὸς καὶ κατέτρωγε τὰ σπλάγχνα των. Τὸ βλέμμα του ἦτο ὀλέθριον καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο τὸ ζῷον· τὸ τοιοῦτο ἐγνώριζον οἱ κυνηγοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οἵτινες ἐφωδιάζοντο διὰ κατόπτρων. Ὅταν τὸ ζῷον ἔβλεπε τὸ εἴδωλόν του εἰς τὸ κάτοπτρον, ἀπέθνησκεν ἐκ τοῦ φόβου του. Τὸ δέρμα τοῦ βασιλίσκου ἦτο περιζήτητον διότι ἐνομίζετο, ὅτι ὁ κάτοχός του ηὐνοεῖτο ἰδιαζόντως ὑπὸ τῆς τύχης, πολλοὶ δὲ ἔμποροι ἐπώλουν ἀντὶ δέρματος βασιλίσκου δέρμα *βατίδος* (εἶδος σελαχώδους ἰχθύος), τὸ ὁποῖον καὶ κατειργάζοντο καταλλήλως, ὥστε νὰ μὴ διαφέρῃ τοῦ δέρματος τοῦ ἑρπετοῦ. Μόνη ἡ ἰκτὶς («νυφίτσα») φονεύει τὸν βασιλίσκον καὶ μόνον ὁ πετεινὸς τοῦ ἐμπνέει τρόμον. Εἰς νεωτέρους χρόνους παρίστανον αὐτὸν μὲ κεφαλὴν πετεινοῦ ἢ πτερωτὸν καὶ ἐπίστευον ὅτι γεννᾶται ἀπὸ ᾠὸν ἀσπίδος ἐπωασθὲν ὑπὸ πετεινοῦ. Ἡ ἐπιστήμη δὲν κατώρθωσε νὰ ὁρίσῃ ποῖον τῶν σήμερον εἰδῶν γνωστῶν εἶναι ὁ ἀρχαῖος βασιλίσκος.

Ὁ Ἰησοῦς πατῶν τὰ θηρία.

Ὁ Νεροῦτσος ἐδημοσίευσε δύο παραστάσεις τοῦ βασιλίσκου αἰγυπτιακάς: εἰς τὴν μίαν παρίσταται ὁ Ὧρος-παῖς ἀποπνίγων θηρία καὶ πατῶν ἐπὶ κροκοδείλων, εἰς δὲ τὴν ἄλλην ὁ Ἰησοῦς πατῶν ἐπὶ βασιλίσκου καὶ λέοντος. Γ. Λ. ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ

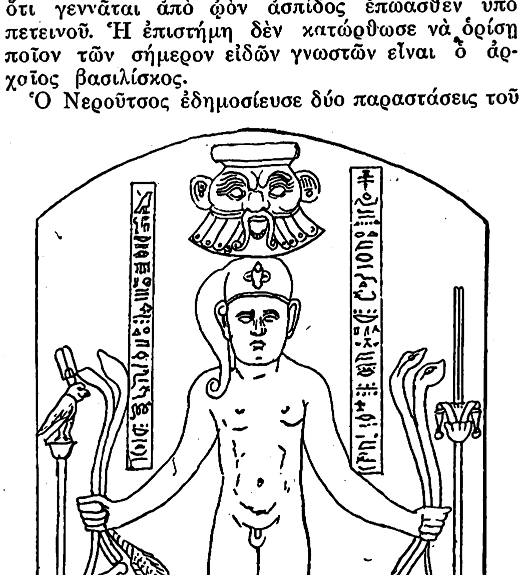

Ὁ Ὧρος πατῶν κροκοδείλους.

— **βασιλίσκος** (ὁ) (Basiliscus) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *συλβιδῶν*. Τὰ πτηνὰ ταῦτα διακρίνονται ἐκ τοῦ εὐθέος, λεπτοῦ καὶ αἰχμηροῦ κατὰ τὸ ἄκρον των ῥάμφους, τῶν μετρίου μεγέθους ἀμβλειῶν πτερύγων, τῶν λεπτῶν ποδῶν καὶ δακτύλων του, ἐξ ὧν ὁ μεσαῖος (συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ὄνυχος) ἰσοῦται κατὰ τὸ μῆκος μὲ τὸν κύριον πόδα, ὁ δὲ μέγας δάκτυλος φέρει μεγαλύτερον, ὡς πρὸ τὸ μῆκος, ὄνυχα τούτου. Τὰ πτηνὰ ταῦτα εἶναι τὰ μικρότερα τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἀπαντώντων καὶ ἀποτελοῦσι τὸν ἐνδιάμεσον τύπον μεταξὺ *κορυδαλλῶν* καὶ *αἰγιθάλων*. Οἱ βασιλίσκοι ζῶσι καθ' ὁμάδας, ἐνδιαιτῶνται εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ τοὺς κήπους καὶ δὲν ἀποχωρίζονται εἰμὴ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐπωασμῶν τῶν ᾠῶν, ἤτοι κατὰ Μάϊον καὶ Ἰούλιον. Κατὰ τὸν πρῶτον ἐπωασμὸν ἡ θήλεια γεννᾷ 8—10 ᾠὰ καὶ κατὰ τὸν δεύτερον 6—8. Τὰ ᾠὰ εἶναι μικρότατα, εὔθραυστα καὶ γενικῶς ἔχουσι χρῶμα φαιοϋποκίτρινον μὲ ὑπομελαίνας κηλῖδας. Ἡ φωλεά των εἶναι σφαιρική, κατασκευάζεται ἐκ κλαδίσκων καὶ ἔσωθεν ἐπιστρώννυται μὲ λειχῆνας καὶ πτερά. Τὰ χαρίεντα ταῦτα πτηνὰ ᾄδουσιν ἀρκετὰ καλὰ καὶ εἶναι ὠφελιμώτατα εἰς τὴν γεωργίαν, διότι καταστρέφουσι κατ' ἔτος χιλιάδας ἐντόμων καὶ καμπῶν. Οἱ βασιλίσκοι εἶναι πτηνὰ ἀποδημητικά, ἔρχονται εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ Μάρτιον καὶ ἀπέρχονται κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ φθινοπώρου εἰς τὴν Ἀφρικήν. Τοῦ γένους τούτου ὑπάρχουσιν ἀρκετὰ εἴδη, ἐξ ὧν δύο μόνον ἐπισκέπτονται τὴν Εὐρώπην, *βασιλίσκος ὁ λοφιοφόρος* (Basiliscus cristatus) καὶ *βασιλίσκος ὁ πυρροκέφαλος* (Basiliscus ignicapillus).

Ὁ *βασιλίσκος ὁ λοφιοφόρος* εἶναι τὸ μικρότερον τῶν πτηνῶν τῆς Εὐρώπης, γνωστότατος καὶ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *βασιλάκης*. Τὸ μέγεθός του δὲν ὑπερβαίνει τὰ 9,5 ἑκατοστόμετρα καὶ χαρακτηρίζεται κυρίως ἐκ τοῦ λοφίου, τὸ ὁποῖον φέρει εἰς τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς καὶ ὅπερ εἶναι πορτοκαλλεόχρουν. Κατὰ τὸ πρόσθιον μέρος καὶ τὰ πλάγια τοῦ λοφίου ὑπάρχουν λεπτότατα πτερὰ μελανὰ πρὸς τὰ ἔξω καὶ κίτρινα πρὸς τὰ ἔσω. Τὸ πτηνὸν δύναται νὰ κινῇ τὸ λόφιον μετὰ τῶν πτερῶν κατὰ βούλησιν. Τὸ ὀπίσθιον μέρος τῆς κεφαλῆς καὶ ἡ ῥάχις ἔχουσι χρῶμα πρασινοελαιῶδες μὲ ὑποκιτρίνους ἀνταυγείας. Τὸ μέτωπον, αἱ παρειαί, ὁ κύκλος τῶν ὀφθαλμικῶν κογχῶν, ὁ λαιμός, τὸ στῆθος καὶ ἡ κοιλία εἶναι τεφρουπέρυθροι. Αἱ πτέρυγες εἶναι φαιοϋποκιτρινοπράσιναι καὶ φέρουσι δύο πλαγίας λευκὰς λωρίδας. Ἡ οὐρὰ εἶναι φαιοπρασινοκιτρίνη. Τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν Εὐρώπην καὶ παρ' ἡμῖν. Ἔρχεται κατὰ τὸ ἔαρ καὶ ἀπέρχεται κατὰ τὸ φθινόπωρον. Εἶναι ἡμερώτατον πτηνὸν καὶ ἀρέσκεται νὰ ἐνδιατρίβῃ εἰς τοὺς κήπους καὶ παρὰ τὰ κατῳκημένα μέρη. Εὐκόλως θηρεύεται διὰ παγίδων καὶ δικτύων.

Βασιλίσκος ὁ λοφιοφόρος.

Ὁ *βασιλίσκος ὁ πυρροκέφαλος* ἔχει περίπου τὸ αὐτὸ μῆκος μὲ τὸν προηγούμενον καὶ τὸ χρῶμα τοῦ πτερώματός του εἶναι ζωηρότερον παρ' ὅ,τι εἰς τὸν λοφιοφόρον. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα εἶναι ἡ παρουσία ἐπὶ τῶν παρειῶν τριῶν λευκῶν λωρίδων, αἵτινες χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ στενῆς μελανῆς γραμμῆς, ἐπίσης μελανὴ ἐπιμήκης κηλὶς εἰς ἀμφοτέρας τὰς πλευρὰς τοῦ ῥάμφους, ἐν εἴδει μύστακος. Ὡς πρὸς τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα προσομοιάζει μὲ τὸ προηγούμενον εἶδος. Δ. Ν. Π.

Βασιλίσκος (ὁ) (Regulus) *[Ἀστρονομ.]*. Ὀνομασία, ὑφ' ἣν φέρεται ὁ ἀστὴρ α *Λέοντος*, ὀφειλομένη κατά τινας εἰς τὸν Πτολεμαῖον, ὅστις πρῶτος, ὡς λέγεται, ἐκάλεσεν οὕτω τὸν εἰς τὴν ἄκραν τῆς λαβῆς τοῦ ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ Λέοντος σχηματιζομένου δρεπάνου λαμπρὸν ἀπλανῆ. Πολὺ πρὸ τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ ἀστρονόμου ἐν τούτοις ὁ *βασιλικὸς ἀστὴρ* ἐθεωρεῖτο εἰς τὴν ἀρχαίαν Περσίαν ὡς ἀρχηγὸς τῶν τεσσάρων βασιλικῶν φυλάκων τοῦ οὐρανοῦ, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἐκυβέρνα ἀνὰ ἓν τέταρτον τοῦ οὐρανίου θόλου. Ὁ ἀστὴρ οὗτος καλεῖται ἐπίσης καὶ *Καρδία τοῦ Λέοντος*, ὡς δὲ ἐδίδασκον οἱ ἀστρολόγοι, δόξα, ἰσχὺς καὶ πλοῦτος ἀνέμενεν ἐκείνους, οἵτινες ἐγεννῶντο ὑπὸ τὴν ἐπιρροήν του.

Ὁ Βασιλίσκος εἶναι ὀπτικοῦ μεγέθους 1,34 καὶ φασματικοῦ τύπου B8· ἔχει ἰδίαν κίνησιν ἴσην πρὸς 0″,244, καὶ ἐφαπτομενικὴν ταχύτητα 16 χιλ., δευτ. Ἡ παράλλαξις αὐτοῦ ἰσοῦται πρὸς 0″,058 ± 0″,009 καὶ τὸ ἀπόλυτον μέγεθός του πρὸς 0,2. Σ.Π.

βασίλισσα (ἡ)· τὸ θηλ. τοῦ *βασιλεὺς* (γεν. *βασιλίσσης* καὶ δημοτ. *βασίλισσας*)· ἄλλως *βασιλὶς* (βλ. λ. βασιλεύς).

—*[Ζωολ.]* Καλεῖται *βασίλισσα* ἡ γόνιμος θήλεια ὡρισμένων ἀθροισμάτων ἐντόμων καὶ ἰδίως τῶν *μελισσῶν*. Δ. Ν. Π.

—**«Βασίλισσα τῆς Κύπρου»** (Reine de Chypre). Τίτλος πενταπράκτου μελοδράματος τοῦ Ἁλεβύ, ἀναβιβασθέντος ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῷ 1841. Τὸ κείμενον ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Σαὶν Ζὼρζ. Α. Δ.

—**Βασίλισσα τῶν οὐρανῶν** *[Ἀρχ.]*. Ἐπώνυμον τῆς Ἀστάρτης (βλ. λ.).

βασίλισσα (ἡ) (Basilissa) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γαστεροπόδων* τῆς οἰκο-

Digitized by Google

γενείας τῶν *ἑλικιδῶν*. Ἡ κόγχη των εἶναι κωνική, τροχόσχημος καὶ τροπιδώδης κατὰ τὴν βάσιν της. Τὸ ἄνοιγμα τῆς κόγχης εἶναι ρομβοειδές. Γνωστὰ εἶναι εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς ἰσπωνικὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

Βασίλισσα *(μάρτυς)*. —1) Τῇ 8ῃ Ἰανουαρίου τελεῖται ἡ μνήμη τῶν μαρτύρων *Ἰουλιανοῦ*, τῆς συζύγου του *Βασιλίσσης* καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς *Κελσίου* καὶ *Ἀντωνίου*. —2) Τῇ 22ᾳ Μαρτίου ἑορτάζεται ἡ μνήμη τῆς μάρτυρος *Βασιλίσσης*, ξίφει τελειωθείσης μετὰ τῆς *Καλλινίκης*.—3) Τῇ 15ῃ Ἀπριλίου τελεῖται ἡ μνήμη τῶν ἐπὶ Νέρωνος ἀποκεφαλισθεισῶν μαρτύρων *Ἀναστασίας* καὶ *Βασιλίσσης*. —4) Τῇ 16ῃ Ἀπριλίου ἐπιτελεῖται ἡ μνήμη τῆς μάρτυρος *Βασιλίσσης*, τῆς μαρτυρησάσης μετὰ τοῦ ἁγίου *Λεωνίδου* καὶ ἄλλων γυναικῶν ἐκ Πελοποννήσου ἐν Κορίνθῳ. —5) Τῇ 3ῃ Σεπτεμβρίου τελεῖται ἡ μνήμη τῆς ἁγίας Βασιλίσσης, ἥτις ριφθεῖσα εἰς τὰ θηρία ἐν Νικομηδείᾳ καὶ μηδὲν βλαβεῖσα, ἐν εἰρήνῃ ἐτελειώθη. Δ. Σ. Μ.

βασιλισταὶ (οἱ) *[Αἰγυπτ. Ἀρχ.]*. Ὄνομα ἑνὸς τῶν ἀπείρων *κοινῶν* ἤτοι σωματείων, ἰδίως στρατιωτικῶν, τὰ ὁποῖα ἐπὶ Πτολεμαίων συνεπηγνύοντο πρὸς προάσπισιν τῶν ἐπαγγελματικῶν τῶν μελῶν συμφερόντων καὶ ἐκδήλωσιν τῆς νομοταγίας των πρὸς τὸ στέμμα. Ὑπῆρξεν ἄλλο κοινὸν τῶν *φιλοβασιλιστῶν*, ἄλλο τῶν *προθύμων* κτλ. Διεσώθη πλῆθος ἐπιγραφῶν αἵτινες εἶναι ψηφίσματα τῶν κοινῶν τούτων, ὁριζόντων τιμὰς πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τὴν οἰκογένειάν του, θεσπιζόντων ἑορτὰς ὑπὲρ τούτων, ἀπονεμόντων ἔπαινον εἰς διακριθέντα μέλη των κλπ. Οἱ συνασπισμοὶ οὗτοι ὠφείλοντο εἰς τὴν μωσαϊκὴν ἐθνικὴν σύστασιν τῶν στρατιωτικῶν σωμάτων καὶ φρουρῶν. Γ. Λ. Α.

βασιλίτσα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κεφαλληνίᾳ τοῦ φυτοῦ *σκίλλα ἡ παράλιος* (Scilla maritima). Δ. Ν. Π.

Βασιλίτσης, *Νικηφόρος*. Ἠπειρώτης στρατηγός, γεννηθεὶς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τῷ 1287 καὶ ἄγνωστον πότε ἀποθανών. Κατέστη οὗτος εἷς τῶν κυρίων μοχλῶν τῆς ἐξεγερθείσης Ἠπείρου πρὸς ἀνάκτησιν τῆς αὐτονομίας της. Ἐν Ἠπείρῳ διετέλουν δεσπόται οἱ Ἀγγελώνυμοι, τῷ δὲ 1335 τοιοῦτος ἦτο ὁ Ἰωάννης Β', ἀνὴρ αἱμοβόρος, ὅστις δολοφονήσας τὸν ἀδελφόν του Θωμᾶν Β', ἐγένετο δεσπότης αὐτός, νυμφευθεὶς τὴν μνηστήν τοῦ ἀδελφοῦ του Ἄνναν, θυγατέρα του πρωτοβεστιαρίου Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου καὶ ἀνεψιὰν τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ἀνδρονίκου. Ἡ Ἄννα βλέπουσα τοὺς συνεχῶς συμβαίνοντας ἐν τοῖς ἀνακτόροις αἰφνιδίους θανάτους οἰκείων καὶ ὑπηρετῶν καὶ φοβηθεῖσα μήπως καὶ αὐτὴ ἀποβῇ θῦμα τῶν κακουργιῶν τοῦ συζύγου της, ἐδηλητηρίασεν αὐτὸν καὶ ἐδέσποζε τῆς Ἠπείρου ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ της Νικηφόρου τοῦ Β', διαδόχου τοῦ πατρός του Ἰωάννου Β'. Κατὰ τὸ ἔτος 1335, ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος ἐξεστράτευσεν εἰς τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας τῆς αὐτοκρατορίας, ὅπως ὑποτάξῃ τοὺς ἐπαναστατήσαντας Ἀλβανούς, τοὺς ὁποίους καὶ καθυπέταξεν. Οἱ Ἠπειρῶται βεβαιωθέντες ὅτι μετὰ τὴν νίκην ταύτην ὁ Ἀνδρόνικος θὰ προέβαινεν εἰς τὴν καθυπόταξιν τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου, ἐσκέφθησαν ν' ἀντιταχθῶσι κατ' αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ μήτηρ τοῦ ἀνηλίκου δεσπότου ἔκρινε συμφερώτερον ν' ἀποστείλῃ πρεσβείαν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ζητοῦσα τὴν μνηστείαν τοῦ υἱοῦ της μετὰ τῆς θυγατρὸς Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ μεγάλου δομεστίκου τῆς αὐτοκρατορίας, ἐπὶ τῷ ὅρῳ ἀναγνωρίσεως τῆς αὐτονομίας τῆς Ἠπείρου. Καὶ ὁ μὲν αὐτοκράτωρ προκειμένου περὶ τῆς μνηστείας ταύτης ἀπεδέχθη τὰς προτάσεις, ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν αὐτονομίαν τῆς Ἠπείρου ἀπεστερξεν, ὡς οὔσης τῆς χώρας βασιλικῆς κτήσεως. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἄννης ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὰς θελήσεις τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις τελέσας ἐπισήμως τὴν μνηστείαν τοῦ Νικηφόρου ἐγένετο κύριος τῆς Ἠπείρου. Ἀλλ' ἑτέρα μερὶς Ἠπειρωτῶν μετὰ δυσφορίας εἶδε τὰ γενόμενα καὶ παρεσκεύασεν ἐπανάστασιν, ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ ἀπῆλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Παραπείσαντες οἱ στασιασταὶ τὸν παιδαγωγὸν τοῦ Νικηφόρου ἐφυγάδευσαν αὐτὸν εἰς Τάραντον, ὅπου ἐγένετο οὗτος δεκτὸς μετὰ στοργῆς παρὰ τῆς πριγκιπίσσης τοῦ Ταράντου. Πληροφορηθεὶς τὰ συμβάντα ὁ αὐτοκράτωρ ἀπέστειλεν ὡς κυβερνήτορα τὸν Συναδινόν, παρέλαβε δὲ μεθ' ἑαυτοῦ τὴν μητέρα τοῦ φυγαδευθέντος Νικηφόρου. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ ἐπιθυμοῦντες τὴν αὐτονομίαν των Ἠπειρῶται ἐκινήθησαν εἰς φανερὰν ἀποστασίαν. Καὶ ὁ μὲν *Νικηφόρος Βασιλίτσης* κατέλαβε τὴν σπουδαιοτέραν τότε πόλιν τῆς Ἠπείρου Ἄρταν, συνεννοηθεὶς δὲ μετὰ τοῦ *Ἀλεξίου Καβάσιλα* συνέλαβον τὸν κυβερνήτορα Συναδινὸν καὶ ἐνέκλεισαν αὐτὸν εἰς εἱρκτήν. Οἱ ἀποστάται ἐζήτησαν παρὰ τῆς πριγκιπίσσης τοῦ Ταράντου τὸν Νικηφόρον, ὅπως καταλάβῃ τὴν πατρικήν του ἡγεμονίαν. Ἡ πριγκίπισσα, ἥτις διεξεδίκει τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως κληρονομικῷ δικαιώματι, ἔσπευσε ν' ἀποστείλῃ αὐτόν, ὅπως δυσχεράνῃ ἔτι μᾶλλον τὴν θέσιν τοῦ Ἀνδρονίκου. Κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1338 εἰσέβαλεν εἰς Ἤπειρον ὁ αὐτοκράτωρ διὰ πολυαρίθμου στρατοῦ, διῄρεσε τοῦτον εἰς τρεῖς μοίρας καὶ ἐπολιόρκησε τὰ φρούρια τῆς Ἄρτας καὶ τῶν Ρογῶν. Ἡ πολιορκία ἐξηκολούθησε καθ' ὅλον τὸ θέρος, μάταιαι δὲ ἀπέβαινον αἱ ἔφοδοι τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ, τὰς ὁποίας ὁ Βασιλίτσης κατ' ἐπανάληψιν εἶχεν ἀποκρούσει. Παραιτήσας ταύτας ὁ αὐτοκράτωρ κατώρθωσε νὰ προσελκύσῃ εἰς ἑαυτὸν τὸν ἀρχηγὸν τῶν ἐπαναστατῶν τῶν Ρογῶν Καβάσιλαν, ὅστις παρέδωκε τὸ φρούριον εἰς τὸν φίλον του Ἰωάννην Καντακουζηνόν. Μαθὼν ταῦτα ὁ Βασιλίτσης καθύβριζε τὸν Καβάσιλαν ἐπὶ ἀπιστίᾳ. Μετά τινας ἡμέρας πλησιάσας τὴν Ἄρταν ὁ Καντακουζηνὸς προσεκάλει τὸν Βασιλίτσην ὡς ἄρχοντα τῆς πόλεως εἰς συνδιάλεξιν. Γενομένης ταύτης ὁ Καντακουζηνὸς ὑπεστήριξεν εὐγλώττως τὰ δίκαια τῆς αὐτοκρατορίας ἐπὶ τῆς Ἠπείρου, χαρακτηρίσας τοὺς Ἀγγελωνύμους ἡγεμόνας ὡς ἅρπαγας. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν πόλιν ὁ Βασιλίτσης συνεκρότησε συνέλευσιν καὶ ἀνεκοίνωσε τὰς προτάσεις τοῦ αὐτοκράτορος. Ἡ πόλις εὑρίσκετο ἐν ἀθλιωτάτῃ καταστάσει. Τὰ τρόφιμα ἐσπάνιζον, ἡ χολέρα ἐμάστιζεν αὐτὴν καὶ οὐδαμόθεν ἠδύνατο νὰ ἀναμείνῃ βοήθειαν· κατόπιν ὅλων τούτων ἀπεφάσισαν οἱ Ἀρτηνοὶ νὰ ὑποταχθῶσι καὶ ἀπέστειλαν πρεσβείαν, ἧς προΐστατο ὁ Βασιλίτσης, πρὸς τὸν Καντακουζηνόν. Ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ ἐγένοντο αἱ διαπραγματεύσεις, καθ' ἃς ὁ Βασιλίτσης ἀνέπτυξεν εἰς τὸν μέγαν Δομέστικον τοὺς λόγους, δι' οὓς αὐτοὶ ἐθεώρουν ὡς νόμιμον ἡγεμόνα τὸν Νικηφόρον, παρέδιδον δὲ τὴν πόλιν των, φρονοῦντες ὅτι θὰ ἠξιοῦντο τῆς πατρικῆς εὐμενείας τοῦ αὐτοκράτορος. Εἶτα ἐστράφη ὁ Καντακουζηνὸς πρὸς τὸ Θωμόκαστρον, ὅπου διέμενεν ἔγκλειστος ὁ Νικηφόρος, ἐξηνάγκασε δὲ καὶ τὸ φρούριον τοῦτο εἰς συνθηκολόγησιν, μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ ὁποίου ἤγαγε τὸν Νικηφόρον εἰς Ἄρταν. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος εὐηργέτησε καὶ ἐτίμησε τὸν Βασιλίτσην καὶ τὸν Καβάσιλαν, οἵτινες καταλαβόντες μεγάλα ἀξιώματα ἐν τῇ αὐλῇ παρέμειναν ἔκτοτε πιστοὶ εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Βασιλίτσιον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Κολλωνίδων* τῆς ἐπαρχίας Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐπὶ μικροῦ ὀροπεδίου (ὑψόμ. 200 μ.) καὶ ἔχει κλῖμα ὑγιεινόν. Κάτ. (1928) 702. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται ὁ συνοικισμὸς *Λιβαδάκια* (κάτ. 84), ἀπέχων 30', καὶ ἡ *μονὴ τῆς Χρυσοκελαριᾶς*, κειμένη ἐν γραφικωτάτῃ τοποθεσίᾳ καὶ ἀπέχουσα 20' ἀπ' αὐτῆς. Οἱ κάτοικοι εἶναι γεωργοί, ἀσχολούμενοι κυρίως εἰς τὴν σταφιδοκαλλιέργειαν (ἐτησία ἐξαγωγὴ 150.000 ὀκ. σταφίδος). Μετὰ τῆς πλησιεστέρας κωμοπόλεως Κορώνης συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (1 ὥρ. 50'). Δ. Ε. Μ.

Βασιλκὸ *Ἰούρεβιτς*. Ἡγεμὼν τοῦ Σούζδαλσκ. Τῷ 1162, ἐκδιωχθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀνδρέα, μετὰ τῆς μητρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν του, μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Μανουήλ, ὅστις ἐδωρήσατο εἰς αὐτὸν τέσσαρας πόλεις παρὰ τὸν Δούναβιν. Π. Λ.

— **Βασιλκὸ** *Κωνσταντίνοβιτς*. Ὁ πρῶτος ἡγεμὼν τοῦ Ροστοβίου, γεννηθεὶς τῷ 1209. Ἐξεστράτευσε τῷ 1223 κατὰ τῶν Βουλγάρων, ἀλλ' οὗτοι προέλαβον νὰ ἐξευμενίσουν αὐτὸν διὰ δώρων. Τῇ 4ῃ Μαρτίου 1238 ἠχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν Τατάρων εἰς τὴν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Ρώσων μάχην παρὰ τὸν ποταμὸν Σίτι καὶ μετ' ὀλίγον ἐδολοφονήθη. Ἦτο λίαν ἀγαπητὸς εἰς τοὺς ὑποτελεῖς αὐτῷ πρίγκιπας καὶ τὸν λαόν, ἡ δὲ ρωσικὴ Ἐκκλησία τὸν συγκατέλεξε μεταξὺ τῶν ἁγίων καὶ ἑορτάζει τὴν μνήμην αὐτοῦ τῇ 4ῃ Μαρτίου. Π. Λ.

— **Βασιλκὸ** *Λεόνοβιτς*. Βυζαντινὸς ἡγεμονίδης, μονογενὴς υἱὸς Λέοντος τοῦ Διογένους. Οὗτος μετέβη εἰς Κίεβον μετὰ τῆς χηρευσάσης μητρός του Μαρίας καὶ ἐφονεύθη μαχόμενος τῷ 1136. Τὰ ρωσικὰ χρονικὰ ἀποκαλοῦν αὐτὸν *Μαρίιτς*, δηλαδὴ υἱὸν τῆς Μαρίας. Π. Λ.

— **Βασιλκὸ** *Ρογβόλδοβιτς*. Εἷς τῶν πέντε ἡγεμόνων τοῦ Πολότσκη, οὓς ὁ ἡγεμὼν Κιέβου Μστισλαῦος ὁ Α' ἀπέστειλε τῷ 1129 εἰς Κωνσταντινούπολιν δεσμίους πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην. Οἱ ἐξόριστοι πρίγκιπες ὑπηρέτησαν εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Βυζαντίου. Ὁ Βασιλκὸ μεθ' ἑνὸς τῶν ἐξορίστων ἐπέστρεψε τῷ 1131 εἰς Ρωσίαν καὶ ἀνῆλθε πάλιν εἰς τὸν ἡγεμονικὸν θρόνον τοῦ Πολότσκη. Π. Λ.

Βασιλογεώργης καὶ *Βασιλακογεώργης*. Ἀρχηγὸς τῶν ἀνατολικῶν τῆς Κρήτης ἐπαρχιῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1841, ἥτις ὠνομάσθη *τοῦ Χαιρέτη*, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ γενικοῦ ἀρχηγοῦ εἰς τὴν κεντρικὴν καὶ δυτικὴν Κρήτην. Εἰς δὲ τὴν ἀνατολικὴν ὀνομάζεται καὶ σήμερον *τοῦ Βασιλογεώργη*. Ε. Γ.

βασιλοϊτανὸ (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία φυτῶν τινων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδνοειδῶν*. Δ. Ν. Π.

βασιλοκουλοῦρα (ἡ). Εἰς τινα μέρη τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Πρωτοχρονιᾶς κατασκευάζουν, ἀντὶ πήττας, ἄρτον εἰς σχῆμα κουλούρας, ἐντὸς τῆς ὁποίας κρύπτουν ἐπίσης νόμισμα καὶ ἥτις, ὅπως καὶ ἡ πήττα, κατανέμεται εἰς τόσα τεμάχια ὅσα εἶναι τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας. Τὸν ἄρτον αὐτὸν ὀνομάζουν *βασιλοκουλοῦραν* (βλ. καὶ βασιλόπηττα).

βασιλοκτονία (ἡ)· ὁ φόνος βασιλέως.—Ὁ φονεὺς *βασιλοκτόνος* (ὁ).

βασιλομήτωρ (ἡ)· ἡ μήτηρ τοῦ βασιλέως.

βασιλόξυλον *τὸ βραζιλιανὸν* (Basiloxylon brasiliensis). Δένδρον ὑψηλὸν μεθ' ἁπλῶν καρδιοσχήμων φύλλων. Τὰ σπέρματα τοῦ φυτοῦ εἶναι ἐδώδιμα καὶ ἐνέχουσι λιπαρὸν ἔλαιον. Τὸ ἀφέψημα χρησιμοποιεῖται ὡς λαϊκὸν φάρμακον κατὰ τῆς βλενορροίας καὶ τὸ ξύλον αὐτοῦ εἶναι γνωστὸν ὡς «*βασιλικὸν ξύλον*». Κ. Γ. Μ.

βασιλόπαις (ὁ, ἡ)· ὁ παῖς ἢ ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως, ἄλλως *πρίγκιψ, πριγκίπισσα* (βλ. λ. βασιλικὴ *οἰκογένεια*).

βασιλοπάτωρ (ὁ)· νεωτ. λέξις (ἐκ τοῦ *βασιλεύς*· *πατήρ*) πλασθεῖσα κατὰ τὸ *βασιλομήτωρ*· ὁ πατὴρ τοῦ βασιλέως.

βασιλόπηττα (ἡ)· ἡ πήττα τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἤτοι ἄρτος ἀρωματικὸς καὶ ἀφρώδης, τὸν ὁποῖον κατασκευάζουν κατ' ἔθιμον ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ νέου ἔτους.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἡ βασιλόπηττα παρασκευάζεται ἐξ ἀλεύρου, γάλακτος, ᾠῶν, σακχάρεως καὶ ἄλλων ὑλικῶν, ἐντὸς αὐτῆς δὲ κρύπτεται γενικῶς νόμισμα, ἐνίοτε ὅμως καὶ ἄλλο τι σύμβολον (οἱ γεωργικοὶ πληθυσμοὶ Μακεδονίας κρύπτουσιν ἐντὸς αὐτῆς μικρὸν ξύλινον ὁμοίωμα ἀρότρου, οἱ ποιμένες μικρὸν ξύλινον ὁμοίωμα μανδριοῦ καὶ ἄλλοι ἄλλο). Κόπτεται ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς οἰκογενείας κατὰ τὸ δεῖπνον τῆς παραμονῆς τῆς πρωτοχρονιᾶς, ἢ κατὰ τὸ μεσονύκτιον αὐτῆς, ἢ καὶ κατὰ τὸ γεῦμα τῆς μεσημβρίας τῆς πρωτοχρονιᾶς, εἰς τόσα τεμάχια, ὅσοι εἶναι οἱ παρακαθήμενοι εἰς τὴν τράπεζαν καὶ οἱ ἀποτελοῦντες τὸ ὑπηρετικὸν προσωπικὸν τῆς οἰκογενείας, ἀφοῦ πρότερον χωρισθῶσιν ἐκ τῆς πήττας δύο ἢ τρία τεμάχια, διὰ τὸν Χριστόν, τὴν οἰκογένειαν ἐν τῷ συνόλῳ της («τὸ κομμάτι τοῦ σπιτιοῦ») καὶ ἐνίοτε εἰς τὴν Παναγίαν. Ἐκεῖνος ὅστις θὰ εὕρῃ εἰς τὸ τεμάχιόν του τὸ νόμισμα θεωρεῖται ὁ τυχηρὸς τοῦ νέου ἔτους, ὅστις θ' ἀπολαύσῃ κατ' αὐτὸ ὅ,τι ἐπιθυμεῖ. Οὗτος ἢ φέρει τὸ νόμισμα (χρυσοῦν-κωνσταντινᾶτον-ἢ ἀργυροῦν) εἰς τὸ χρηματοφυλάκιόν του καθ' ὅλον τὸ ἔτος καὶ μετὰ τὴν λῆξίν του ἀγοράζει κηρίον τὸ ὁποῖον ἀνάπτει εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Βασιλείου ἢ τοῦ Χριστοῦ, ἢ πράττει τοῦτο τὴν ἰδίαν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ηὐνοήθη ὑπὸ τῆς τύχης. Ὁ γεωργὸς ὁ εὑρὼν τὸ ὁμοίωμα τοῦ ἀρότρου κρύπτει αὐτὸ εἰς τὸ μεγαλύτερον κτῆμά του, καὶ ὁ ποιμὴν ὁ εὑρὼν τὸ ὁμοίωμα τοῦ μαντριοῦ εἰς τὸ μαντρί του, διὰ νὰ εἶναι τοῦ μὲν πρώτου εὔφορον τὸ κτῆμά του, τοῦ δευτέρου δὲ εὐτυχισμένα τὰ πρόβατά του εἰς ὅλον τὸ διάστημα τοῦ ἀρχομένου ἔτους.

Τὸ ἔθιμον τῆς βασιλόπηττας, μὲ μικρὰς κατὰ τόπους παραλλαγάς, εἶναι διαδεδομένον εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔχει ρωμαϊκὴν τὴν προέλευσιν (αὐτὴ εἶναι ἡ κρατοῦσα γνώμη). Προῆλθεν ἀπὸ τὰ ρωμαϊκὰ Σατουρνάλια (Κρόνια), ἅτινα ἑωρτάζοντο κατὰ τὴν 17ην Δεκεμβρίου ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ βασιλέως Τίλλου Ὁστιλίου, ὅστις ἐπιστεύετο καὶ ὡς ἱδρυτὴς αὐτῶν, ὡς ἑξῆς. Κατὰ τὰ Σατουρνάλια, ἅτινα κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ρωμαϊκῆς δημοκρατίας ἑωρτάζοντο ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας, μετὰ τὰς ὁποίας ἤρχιζον ἄλλαι ἐν συνεχείᾳ ἑορταὶ (Λαρεντάλια, Παγανάλια κλπ.), ἐκτὸς τῶν γινομένων κατ' αὐτὰ εὐωχιῶν καὶ ἄλλων διασκεδάσεων ἀντηλλάσσοντο μεταξὺ φίλων καὶ γνωστῶν καὶ δῶρα (strenae). Μεταξὺ τῶν δώρων τούτων ἦσαν καὶ καρποί, οἵτινες περιεβάλλοντο διὰ φύλλου χρυσοῦ ἢ καθηλοῦντο διὰ κερματίου ἀργυροῦ προοιωνιζομένου πλοῦτον. Σὺν τῷ χρόνῳ τὸ κερμάτιον (ἀργυροῦν ἢ χρυσοῦν) ἀντικατέστησε πᾶν ἄλλο δῶρον καὶ ἐπειδὴ μεταξὺ Σατουρναλίων καὶ τῶν ἄλλων ἑορτῶν παρενέπιπτον αἱ Καλένδαι τοῦ Ἰανουαρίου, τὸ ἔθιμον τῆς ἀνταλλαγῆς δώρων μετεδόθη καὶ εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Καλενδῶν. Κατὰ τὰ Σατουρνάλια ἀνεκηρύσσετο ἀκόμη διὰ κλήρου καὶ εἷς βασιλεύς, ὁ βασιλεὺς λεγόμενος τῶν Σατουρναλίων. Τὰ ρωμαϊκὰ ταῦτα ἔθιμα μετεδόθησαν καὶ εἰς τοὺς λατινογενεῖς λαοὺς τῆς Δύσεως καὶ εἰς τὸν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, οἵτινες καὶ ὅτε ἐπεκράτησεν ὁ Χριστιανισμός, παρὰ τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν εἰρημένων ἐθνικῶν ἐθίμων πολλῶν τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας, ἐτήρουν ταῦτα κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ δωδεκαημέρου (μεταξὺ τῶν Χριστουγέννων καὶ Φώτων) καὶ ἰδίως κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους, ὅτε ἐπεζητοῦντο προγνώσεις περὶ τοῦ μέλλοντος. Τῶν δύο εἰρημένων ἐθίμων ὁ συνδυασμὸς προεκάλεσε τὸ ἔθιμον τῆς βασιλόπηττας

Digitized by Google

ταις παρὰ τοῖς Φράγκοις, οἵτινες παρεσκεύαζον καὶ διένεμον πήτταν μετὰ νομίσματος ἐγκεκρυμμένου εἰς αὐτὴν καὶ ἀνεκήρυσσον βασιλέα τὸν εὑρόντα εἰς τὸ τεμάχιόν του τὸ νόμισμα. Εἴς τινα μέρη μάλιστα ἀντὶ νομίσματος ἐκρύπτετο εἰς τὴν πήτταν φασίολος καὶ τότε ὁ εὑρὼν αὐτὸν εἰς τὸ τεμάχιόν του ὠνομάζετο *φασουλοβασιλεύς*.

Ἀπό τινος χρόνου ἤρχισεν ἡ συνήθεια νὰ χρησιμεύῃ ἡ βασιλόπηττα ὡς ἀφορμὴ συγκεντρώσεως συγγενῶν καὶ φίλων πρὸς χαρτοπαιξίαν κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ἰανουαρίου, καθ' ἃς κόπτονται διαδοχικῶς αἱ βασιλόπηττα τῶν ἀπαρτιζουσῶν ἑκάστην συγκέντρωσιν οἰκογενειῶν. Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Βασιλοπόταμος *[Γεωγρ.]*. Ἀγχίαλος ποταμὸς τῆς Λακωνίας, κατὰ τὴν πεδιάδα τοῦ Ἕλους, ρέων παραλλήλως τοῦ Εὐρώτα καὶ ἐκβάλλων 1½ ὥραν δυτικώτερον αὐτοῦ εἰς τὸν Λακωνικὸν κόλπον. Τὸ ρεῦμα αὐτοῦ εἶναι ἥσυχον, διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὸ ὕδωρ καθαρώτατον. Ι. Σ. Σ.

βασιλοπούλα (ἡ)· ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως, ἡ βασιλόπαις.

Βασιλοπουλᾶτα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μακρυώτικων τῆς ἐπαρχίας Σάμης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 77.

βασιλοπούλι (τὸ) *[Ζωολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ πτηνοῦ *ἀλκυὼν ἡ κοινὴ* (Alcedo ispida), ἥτις καὶ *ψαροφάγος* καλεῖται. Δ. Ν. Π.

βασιλόπουλο(ν) (τὸ)· τέκνον τοῦ βασιλέως, εἴτε υἱός, εἴτε θυγάτηρ.

Βασιλόπουλον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ τῆς Ἠπείρου ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος ἀριθμούσης (1928) 307 κατ. ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μοριγιάνιστα*. Ἔχει δημ. σχολεῖον μὲ 50 περίπου μαθητάς. Εἰς ταύτην ὑπάγεται καὶ ὁ παρακείμενος συνοικισμὸς *Σούτιστα* μὲ (1928) 127 κατ. καὶ μὲ δημ. σχολεῖον. Ἀστυνομικῶς ὑπάγεται εἰς τὸν ἀστ. σταθμὸν Κουρέντων, δικαστικῶς εἰς Ζίτσαν. Χ. Ι. Σ.

—**Βασιλόπουλον** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἀστακοῦ τῆς ἐπαρχίας Βονίτσης τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ βουνοῦ *Βελοῦτσα*, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίου ὕδατος. Κάτ. (1928) 671. Ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν δασῶν τῆς περιφερείας εἶναι ὁ κυριώτερος πλουτοφόρος παράγων αὐτῆς παραγωγὴ 300.000 ὀκ. βαλανιδίων), τῶν κατοίκων ἀσχολουμένων καὶ μὲ τὴν σπορὰν τῶν δημητριακῶν καὶ τὴν καλλιέργειαν τοῦ καπνοῦ. Μετὰ τῆς πλησιεστέρας κωμοπόλεως Ἀστακοῦ συνδέεται ἀπό τινος σημείου δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ. Δ. Ε. Μ.

—**Βασιλόπουλον** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος Ἐπισκοπῆς τῆς ἐπαρχίας Κισσάμου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 138. Ε. Γ.

Βασιλόπουλος, Ἀδάμης. Ὁπλαρχηγὸς ἐκ τῆς ἐπαρχίας Λεονταρίου, ἔχων δύο υἱούς, Κωνσταντῖνον καὶ Παναγιώτην. Συγκεντρώσας τοὺς ὁπλοφόρους τοῦ χωρίου του Ρούτσι καὶ Ἀνεμοδουρίου μετέσχε τῆς πολιορκίας τῆς Τριπόλεως καὶ τῶν Πατρῶν καὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ Δράμαλη. Κατὰ τὴν μάχην τοῦ Μανιακίου ἔπεσε μετὰ τοῦ υἱοῦ του Κωσταντίνου. Εἰς τὴν ἀρχηγίαν τοῦ μικροῦ σώματος τοὺς διεδέχθη ὁ Παναγιώτης, ὅστις ἐτόλμησεν ἀπὸ τοῦ 1826—8 τὸν Ἰμβραὴμ ὑπὸ τὸν Κανέλλον, Πλαπούταν, Νικηταρᾶν καὶ Γενναῖον, διαπρέψας εἰς τὸν ἐνεργούμενον τότε φθοροποιὸν κλεφτοπόλεμον. Τ. Χ. Κ.

— **Βασιλόπουλος, *Λιμπέρης***. Κατήγετο ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ἀνδρούσης καὶ ἦτο πολιτικός, ἀντεπροσώπευσε δὲ τὴν ἐπαρχίαν του εἰς τὴν Δ' ἐθνικὴν συνέλευσιν κατὰ τοὺς πίνακας τοῦ Μάμουκα (τόμ. ΙΑ' σελ. 14). Τ. Χ. Κ.

— **Βασιλόπουλος, *Μπαλᾶνος*·** βλ. Μπαλᾶνος.

βασιλόρνις (ἡ) (Basilornis) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φασιανιδῶν*. Τὸ γένος τοῦτο ἀπαντᾷ εἰς τὴν Κελέβην καὶ περιλαμβάνει δύο εἴδη: *βασιλόρνις ἡ πυρρὰ* (Basilornis rufa) καὶ *βασιλόρνις ἡ λοφιοφόρος* (Basilornis cristata). Πολυτιμότερον πτηνὸν θεωρεῖται ἡ βασιλόρνις ἡ λοφιοφόρος, ἥτις διακρίνεται ἐκ τοῦ θαυμασίου μελανοχαλκόχρου πτερώματός της, τῶν μεγάλων ἐρυθρῶν ὀφθαλμῶν της, τῶν λευκῶν ἐκ λεπτῶν πτερῶν ἀποτελουμένων ἐπιμήκων λωρίδων, αἵτινες κοσμοῦσιν ἀμφότερα τὰ πλάγια τοῦ λαιμοῦ, καὶ τοῦ ὀγκώδους καὶ ἐξ οὔλων, πολλῶν πρασίνων πτερῶν ἀποτελουμένου λοφίου

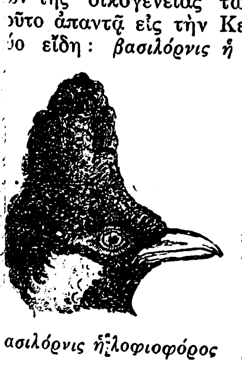

Βασιλόρνις ἡ λοφιοφόρος

του. Τρέφεται ἐκ διαφόρων κόκκων καὶ καρπῶν καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ἀμερικήν, τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Κίναν. Δ. Ν. Π.

βασιλόσαυρος (ὁ) (Basilosaurus Harlan) */Παλαιοζωολ./*· συνώνυμον τοῦ γένους τῶν κητοειδῶν *ζευγλόδους* (βλ. λ.).

βασιλόσυκα (τὰ) *[Βοτ.]*· βλ. λ. βασιλικὰ *(σῦκα)*.

Βασιλούδι */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς κοινότητος Γεραχαροῦ τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 421. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Λέβεν*. Δ. Ε. Μ.

Βασιλούνι *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς εἰς τὴν κοινότητα Γυθείου τῆς ἐπαρχίας Γυθείου τοῦ νομοῦ Λακωνίας προσηρτημένης κοινότητος Μαυροβουνίου. Κάτ. (1928) 120. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Πριτζιώτικον*.

βασιλοφάγος (ὁ)· ὁ μετὰ μεγάλου πάθους μαχόμενος τοὺς βασιλεῖς ἢ τινα βασιλέα καὶ θεωρῶν τὴν ἐξόντωσίν του οἱονεὶ προσωπικὴν του ὑπόθεσιν.

βασιλοφονία (ἡ)· ἡ βασιλοκτονία (βλ. λ.).

βασιλόφρων, -ονος (ὁ, ἡ)· ὁ φρονῶν τὰ τοῦ βασιλέως, ὁ ἀσπαζόμενος τὰ τῆς βασιλευομένης πολιτείας, ἄλλως *βασιλικός*.

— *[Ἐγκυκλ.]* Βασιλόφρονες καλοῦνται γενικῶς οἱ θεωροῦντες τὴν βασιλείαν ὡς τὸ ἄριστον τῶν δυνατῶν πολιτευμάτων, καθ' ἑαυτὸ ἀλλὰ καὶ ὡς αἰτίαν σειρᾶς κοινωνικῶν ἀποτελεσμάτων: ἠθικῶν ἀντιλήψεων, κοινωνικῆς τάξεως, οἰκονομικῆς ἀσφαλείας, ἐθνικῆς λαμπρότητος, λαϊκῆς εὐημερίας κλπ. Τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιφανειακῶς μὲν πολιτικῆς, κατ' οὐσίαν ὅμως κοινωνικῆς ταύτης ἰδεολογίας, παραλλάσσει εἰς τοὺς διαφόρους λαοὺς καὶ κατὰ τὰς διαφόρους χρονικὰς περιόδους, διατηρουμένου ἀναλλοιώτου τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς μόνον γνωρίσματος, ὅπερ συνίσταται εἰς τὴν πίστιν ἐπὶ τὴν ὀρθότητα τῆς ὑφ' ἑνὸς κληρονομικοῦ ἄρχοντος ἀνευθύνου ἢ μερικῶς ὑπευθύνου διαχειρίσεως τῶν πραγμάτων τῆς χώρας. Διαφορὰ εἰς τὸ περιεχόμενον παρατηρεῖται οὐ μόνον παρὰ τοῖς καθ' ἕκαστον λαοῖς, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῷ αὐτῷ λαῷ εἰς τὰς διαφόρους περιόδους τῆς ἱστορίας αὐτοῦ, ὅπως ἐπίσης καὶ παρ' ἅπασι τοῖς λαοῖς εἰς ἑκάστην περίοδον τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας. Ὡσαύτως διαφέρει ἡ αἰτία, ἥτις ἔχει βαρύνουσαν σημασίαν διὰ τὸ περιεχόμενον τῆς βασιλόφρονος ἰδεολογίας. Εἶναί τις βασιλόφρων ἀναμιμνησκόμενος τὴν ἐπὶ βασιλείας οἰκονομικὴν εὐημερίαν, ἢ νοσταλγῶν πραγματικὸν ἢ θρυλικὸν μεγαλεῖον τῆς χώρας ἐπιτευχθὲν ἐπὶ βασιλείας, ἢ ἐνθυμούμενος τὴν δημοκρατικότητα συγκεκριμένου βασιλέως καὶ τὴν φροντίδα του διὰ τὰς λαϊκὰς τάξεις, ἢ ποθῶν νὰ ἐπανίδῃ τὰς ἐπὶ βασιλείας ἡμέρας εἰρήνης καὶ ἐργασίας, ἢ ρωμαντικῶς ἀποστρέφων τὸ πρόσωπον ἀπὸ τοῦ δυσαρέστου διὰ ποικιλωτάτους λόγους παρόντος, καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Τοιουτοτρόπως ἡ αὐτὴ ἐξωτερικῶς ἰδεολογία, παρά τινι λαῷ ἔχει χαρακτῆρα δραστικόν, ἐπιχειρήματα εὔλογα, περιεχόμενον ἐπαναστατικόν, παρ' ἄλλῳ εἶναι ἡσυχαστικὴ μὲ πλατωνικῆς διαμαρτυρίας χαρακτῆρα, ἄνευ ζωτικότητος καὶ συζητησίμων ἐπιχειρημάτων. Τὸ περιεχόμενον ἐπίσης διαφέρει καὶ ἀναλόγως τῆς ἐπικρατούσης πολιτειακῆς καταστάσεως εἰς ἑκάστην χώραν. Εἰς τὰς ὑπὸ βασιλέως κυβερνωμένας χώρας οἱ βασιλόφρονες ἀντιπροσωπεύουν τὴν μερίδα τῶν ὀπαδῶν τῆς συνετῆς διατηρήσεως τῶν κειμένων—quieta ne movere—ὑποστηριζόντων τὰς ἀντιλήψεις των ἐν ὀνόματι τῆς πείρας τοῦ ἔθνους, τῆς ἱστορίας, τῆς φύσεως καθόλου κλπ. Εἰς τὰς δημοκρατουμένας χώρας οἱ βασιλόφρονες, κριταὶ τοῦ παρόντος, ἀποδίδοντες πᾶν κακὸν εἰς τὸ ἐπικρατοῦν πολιτειακὸν σύστημα, ἐνίοτε ὁρμητικοὶ συγκριταί, ἀντιπροσωπεύουν τὴν μερίδα τῶν συναισθηματικῶς, οἰκονομικῶς ἢ ὅπως δήποτε ἄλλως δυσηρεστημένων, τὴν τάσιν τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὰ παλαιὰ καὶ τὸν ἰδεολογισμὸν ἐν ταῖς πολιτικαῖς ἐπιδιώξεσι. Περὶ τῆς βασιλόφρονος κινήσεως παρὰ τοῖς διαφόροις λαοῖς γενήσεται λόγος εἰς τὰ περὶ ἑκάστου λαοῦ ἄρθρα. (Βλ. καὶ λ. *βασιλεία*.) —Ω.

Βασίλτσικωφ (Vassiltchicoff), ***Ἀλέξανδρος Ἀλεξέεβιτς***. Ρῶσος συγγραφεὺς καὶ ἐρασιτέχνης (1832—1890). Ἀπὸ τοῦ 1879 μέχρι τοῦ 1889 διευθυντὴς τοῦ καλλιτεχνικοῦ Μουσείου τῆς Πετρουπόλεως «*Ἐρμιτάζ*». Ἐξέδωκε λεξικὸν τῶν ρωσικῶν προσωπογραφιῶν (1871). Π. Λ.

—**Βασίλτσικωφ** (Vassiltchicoff), *πρίγκιψ* ***Ἀλέξανδρος Ἰλαριόνοβιτς***. Ρῶσος συγγραφεὺς (1818—1881). Διεκρίθη διὰ τὰ φιλελεύθερα αὐτοῦ καὶ ἀνθρωπιστικὰ αἰσθήματα, καταγγέλλων τὴν κρατοῦσαν τάξιν τῶν ἰδιοκτητῶν καὶ ὑπερμαχῶν τῶν δικαίων τοῦ λαοῦ. Ἔγραψε σειρὰν ἀξιολόγων ἄρθρων, κοινωνιολογικοῦ κυρίως χαρακτῆρος. Ἐν τῷ συγγράμματί του «Γαιοκτημοσύνη καὶ γεωργία ἐν Ρωσίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ» (1881) ὡς μόνον σωτήριον μέσον πρὸς διάσωσιν τῆς κοινωνικῆς ἰσορροπίας θεωρεῖ τὴν βελτίωσιν τῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς ζῇ ὁ χωρικὸς καὶ τὴν βαθμιαίαν μεταβίβασιν τοῦ δικαιώματος τῆς γαιοκτημοσύνης, ἀπ' εὐθείας εἰς τοὺς χωρικούς. Εἰς ἔργον πολιτικοῦ περιεχομένου, ἐν ᾧ πραγματεύεται τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα, ἐκφράζει τὴν ἰδέαν τῆς ἐκδιώξεως τῶν Τούρκων ἐκ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς διανομῆς τῶν κτήσεων αὐτῶν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Σλάβων. Ὑπὸ τῶν συγχρόνων του ὁ Βασίλτσικωφ ἐθεωρεῖτο «ἐπικίνδυνος σοσιαλιστής». Π. Λ.

— **Βασίλτσικωφ** (Vassiltchicoff), ***Γρηγόριος Μπορίσοβιτς***. Εὐπατρίδης Ρῶσος ὑπηρετήσας παρὰ τῷ τσάρῳ Θεοδώρῳ Ἰβάνοβιτς, υἱῷ Ἰωάννου τοῦ Δ' τοῦ Τρομεροῦ. Τῷ 1592 ἐστάλη εἰς ἀποστολὴν πρὸς καθορισμὸν τῶν συνόρων μεταξὺ τῶν ρωσικῶν καὶ νορβηγικῶν κτήσεων. Π. Λ.

—**Βασίλτσικωφ** (Vassiltchicoff), *πρίγκιψ* ***Ἰλαρίων Βασίλιεβιτς*** (1777—1847). Ρῶσος στρατιωτικὸς λαβὼν μέρος ἐνεργόν, ὡς εἷς τῶν ὑποστρατήγων τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ, εἰς τὴν ἱστορικὴν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος μάχην τοῦ Μποροστινὼ (1812). Μετέπειτα προαχθεὶς εἰς ἀντιστράτηγον καὶ ἡγούμενος τοῦ ρωσικοῦ ἱππικοῦ κατεδίωξε τοὺς Γάλλους μέχρι τοῦ Ρήνου. Τῷ 1814 διεκρίθη παρὰ τῇ Βριέσῃ, Μονμιράλ, Κράσνῃ, Λαόνῃ καὶ Φὲρ-Σεμπενουάζε. Προήχθη εἰς τὰ ἀνώτατα κρατικὰ ἀξιώματα καὶ διετέλεσε πρόεδρος τοῦ αὐτοκρατορικοῦ συμβουλίου καὶ τῆς «Διαρκοῦς Ἐπιτροπῆς τῶν Ὑπουργῶν». Τῷ 1839 ἀπενεμήθη εἰς αὐτὸν ὁ τίτλος τοῦ πρίγκιπος. Π. Λ.

— **Βασιλτσίκοβα** (Vassiltchicova), ***Ἄννα***. Ἡ κατ' ἀριθμητικὴν σειρὰν πέμπτη σύζυγος ἢ μᾶλλον σύνευνος τοῦ τσάρου Ἰωάννου τοῦ Τρομεροῦ, ἀντικαταστήσασα καὶ διαδεχθεῖσα τῷ 1575 τὴν Ἄνναν Κολτόφσκυ, ἡ ὁποία διαταγῇ τοῦ συζύγου της βιαίως ἐνεκλείσθη εἰς μοναστήριον. Μετὰ δύο ἔτη συμβιώσεως μετὰ τοῦ τσάρου, ἡ Ἄννα ἔσχε τὴν αὐτὴν μετὰ τῆς προκατόχου της τύχην, δηλαδὴ ἐνεκλείσθη διαταγῇ τοῦ τσάρου εἰς μοναστήριον τῆς πόλεως Σουζδάλ, ἔνθα καὶ ἀπέθανε, κατὰ τὸν Ρῶσον ἱστορικὸν Καραμζῖνον (Ἱστορία τῆς Ρωσίας, τόμος Θ'). Π. Λ.

Βασιλώ. Κατὰ τὸν Καλλίμαχον ἐκαλεῖτο οὕτω ἡ θυγάτηρ τοῦ ἐκ Κυρήνης φιλοσόφου Ἀριστίππου. Κατ' ἄλλους ὅμως ἡ μόνη θυγάτηρ τοῦ Ἀριστίππου ὠνομάζετο *Ἀρήτη* καὶ ἦτο ἡ μήτηρ τοῦ νεωτέρου Ἀριστίππου, ὁ ὁποῖος ὡς διδαχθεὶς ὑπ' αὐτῆς τὴν φιλοσοφίαν ὠνομάσθη *μητροδίδακτος* (βλ. Ἀρίστιππος). Γ. Ι. Κ.

Βασίμα (Vasima) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰαπωνίας, ἐν τῇ νήσῳ Νιππόν, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Νότο, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Χόζι Γκάβα. Κάτ. 10.000. —Ω.

βάσιμος (ὁ, ἡ), **—ον** (τὸ)· ὁ ἔχων βάσιν, ὁ στηριζόμενος ἐπὶ βάσεως, σταθερός, ἑδραῖος, ἀσφαλής, ἰδίᾳ μεταφ.: «βάσιμος εἴδησις, — πληροφορία» || τὸ οὐδέτ. *βάσιμον* (τὸ) ὡς οὐσιαστ.: «ἐξηκρίβωσα τὸ βάσιμον τῆς κατηγορίας».—Ἐπίρρ. *βασίμως*.

— **βάσιμον** (τὸ)· κοιν. *μπάσσο* *[Μουσ.]*. Μουσικὸς ὅρος (ἀρχαιότερον *βάσις*), διὰ τοῦ ὁποίου παριστῶμεν τὴν βαρυτέραν φωνὴν πάσης συνθέσεως. Ὠνομάσθη δὲ οὕτω, διότι ἡ φωνὴ αὐτὴ ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιον, τὴν βάσιν κάθε μουσικοῦ ἔργου. Ὑπὸ τὴν ἰδιότητα αὐτὴν εἶναι γνωστὸν τὸ βάσιμον μόνον ἀπὸ τῶν μέσων τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος· πρὸ αὐτῆς καθαρῶς κεχωρισμένη φωνὴ βάσιμον δὲν ὑπῆρχε· τὸ βαθύτερον μέρος τοῦ συνθέματος κατεῖχον αἱ δύο βαρεῖαι φωναί: ὁ *ὀξύφωνος* (tenor) καὶ *ἀντοξύφωνος* (contratenor)· αἱ δύο ὅμως αὗται φωναὶ διεσταυροῦντο συνεχῶς, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ ποία ἀπετέλει τὸ πραγματικὸν βάσιμον. Ἀργότερον ὁ ἀντοξύφωνος ἐχωρίσθη εἰς *ὀξὺν ἀντοξύφωνον* (contratenor altus) καὶ *βαρὺν ἀντοξύφωνον* (contratenor bassus ἢ contrabassus ἢ basse-contre). Μετὰ τὸν χωρισμὸν τοῦτον ὁ βαρὺς ἀντοξύφωνος λαμβάνει σχετικὴν αὐτοτέλειαν, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχῃ ἀκόμη τὴν σημερινὴν σημασίαν τοῦ βασίμου. Καὶ κατ' αὐτὴν ἀκόμη τὴν μεγάλην ἐποχὴν τῆς ἀντιστίξεως, εἰς τὰ ἔργα τοῦ *Ντυφαί*, τοῦ *Ὀκεγκεμ*, τοῦ *Ζοσκὲν Δεπρὲ* κτλ., ἡ βαρυτέρα φωνή, παρ' ὅλην τὴν ἀνεξαρτησίαν ἣν ἀποκτᾷ, μακρὰν ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ κινῆται συμφώνως μὲ τοὺς κανόνας τοὺς διέποντας τὸν ἀληθῆ βάσιμον. Ὁ πρῶτος καθορίζων σαφῶς τοὺς κανόνας τούτους εἶναι ὁ *Γουλιέλμος Μοναχὸς* (περὶ τὸ 1450). Ἀλλὰ καὶ παρὰ ταῦτα ἡ ἀντιστικτικὴ σχολή, ἡ κυριαρχοῦσα κατὰ τὸν ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνα, ἀπομακρύνει ἀκόμη τὴν ἀνάγκην τοῦ βασίμου, τοῦ ὁποίου ἡ χρῆσις μόλις περὶ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἀρχίζει νὰ γενικεύεται ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ἣν τὴν δίδομεν σήμερον. Γ. Σ.

— **βάσιμον** *γενικὸν* (basso generale) *[Μουσ.]*· βλ. βάσιμον *ἐνάριθμον*.

— **βάσιμον** *ἔμμονον* (Basso ostinato) *[Μουσ.]*. Μουσικὸς ὅρος παριστῶν τὴν συνεχῆ ἐπανάληψιν ὡρισμένου βασίμου, συνοδευομένου πάντοτε ἀπὸ

Digitized by Google

διάφορα ἀντιστικτικὰ ποικίλματα, ἄλλους ρυθμοὺς καὶ νέας ἁρμονίας. Πηγὴ τοῦ ἐμμόνου βασίμου ὑπῆρξεν ἀσφαλῶς τὸ *μοτέτο*, τὸ ὁποῖον ἀπετελεῖτο συνήθως ἀπὸ βραχεῖαν φράσιν εἰλημμένην ἐκ τῶν ὕμνων τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ ὁποία φράσις, συνεχῶς ἐπαναλαμβανομένη, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν βαρυτέραν φωνήν, διεκοσμεῖτο ταυτοχρόνως καθ' ὅλους τοὺς ἀντιστικτικοὺς τρόπους. Ὡρισμέναι συνθέσεις καὶ χοροὶ τῶν παρελθόντων αἰώνων, ἡ *Σακὸν* (Chaconne), ἡ *Πασσακάλια* (Passacaglia), ἡ *Φολλία* (Follia), ἐγράφοντο συχνάκις ἐπὶ τοῦ βασίμου τούτου. Σώζεται ἀπειρία συνθέσεων τῆς χρυσῆς ἐποχῆς τῆς ἀντιστίξεως, τῶν Φλαμανδῶν καὶ τῶν Ὁλλανδῶν, γεγραμμένων ἐπὶ βραχείας μουσικῆς φράσεως συνεχῶς ἐπαναλαμβανομένης ὑπὸ τῆς φωνῆς τοῦ ὀξυφώνου. Εἶναι τὸ σύνηθες μουσικὸν παιγνίδι, διὰ τοῦ ὁποίου ἠρέσκοντο οἱ μουσικοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης νὰ ἀναπτύσσουν τὴν ἀντιστικτικήν των δεινότητα. γ. ε.

— **βάσιμον ἐνάριθμον** (Basse chiffrée—Generalbass) *[Μουσ.]*. Σύστημα μουσικῆς συντομογραφίας ἐμφανισθὲν τὸ πρῶτον ἐν Ἰταλίᾳ περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος καὶ γενικευθὲν κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα. Πολλοὶ ἀποδίδουν τὴν ἐφεύρεσίν του εἰς τὸν Βικέντιον Γαλιλαῖον, τὸν πατέρα τοῦ μεγάλου φυσικομαθηματικοῦ. Τὸ βάσιμον ἐνάριθμον ἀποτελεῖται ἀπὸ σειρὰν ἀριθμῶν τοποθετημένων ἄνωθεν ἢ κάτωθεν τῆς βαθυτέρας φωνῆς καὶ παριστώντων ἀριθμητικῶς, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ διάστημα, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν συγχορδίαν ἡ ὁποία προκύπτει ἐκ τῆς μαθηματικῆς σχέσεως τῶν ἀριθμῶν. Ἡ ἀνάγκη τῆς συντομογραφίας παρουσιάσθη ταυτοχρόνως σχεδὸν μὲ τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τοῦ μελοδράματος ἐν Φλωρεντίᾳ· τὸ μελόδραμα τοῦτο ἐβασίζετο ὡς γνωστὸν ἐπὶ τοῦ *ρετσιτατίβου*, ὅπερ ὅμως ἐγράφετο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ δύο μόνον φωνάς: τὴν ἄνωθεν φωνήν, τὴν μελῳδίαν δηλαδὴ τὴν φέρουσαν τοὺς στίχους, καὶ τὴν κάτωθεν—τὴν τοῦ βασίμου—, ἀφιεμένης τῆς συμπληρώσεως τῆς ὑπολοίπου ἁρμονίας ὑπὸ τοῦ συνοδεύοντος εἰς τὸ ὄργανον. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὸ βάσιμον ἐνάριθμον ὠνομάζετο ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους καὶ partitura d'organo. Ἀργότερα ἐσκέφθησαν, διὰ νὰ διευκολύνουν τὴν συνοδείαν καὶ διὰ νὰ τὴν κάμωσι πλέον ὁμοιόμορφον, νὰ θέσωσιν ἀριθμοὺς ἐπὶ τοῦ βασίμου, οἱ ὁποῖοι καθώριζον, κατὰ συνθήκην πλέον, τὰς προκυπτούσας συγχορδίας. Κατὰ τὸ 1595 ὁ *Μπανκιέρι*—ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους ὀργανίστας καὶ θεωρητικούς, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλεται καὶ ἡ τελειοποίησις τοῦ ἐναρίθμου βασίμου—ἐσημείωνεν ἄνωθεν τῆς βαρυτέρας φωνῆς (Basso seguente), καὶ ἀργότερον ἐπὶ εἰδικῆς γραμμῆς *συνεχοῦς βασίμου* (Basso continuo, Basso generale), ἀριθμούς ἀπὸ τοῦ 2—9, 10—11 ἢ καὶ 12 13, 14, ἀντιστοιχοῦντας μὲ τὴν πραγματικὴν ὀξύτητα τοῦ φθόγγου, ὑπολογιζομένης τῆς ὀξύτητος ταύτης ἀπὸ τοῦ *βασίμου* καὶ λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν καὶ τοῦ *ὁπλισμοῦ*. Ἀργότερον οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι περιωρίσθησαν καὶ σὺν τῷ χρόνῳ κατέληξαν εἰς τοὺς ὀλίγους σχετικῶς σήμερον ἐν χρήσει.

Ἀλλὰ τὸ πρωτογενὲς τοῦτο σύστημα τοῦ ἐναρίθμου βασίμου εἶχε καὶ τὸ ἐλάττωμα τοῦ νὰ ἐπιτρέπῃ εἰς τοὺς συνοδεύοντας εἰς τὸ ὄργανον νὰ αὐτοσχεδιάζωσι πολλάκις ἁρμονίας ἰδικῆς των ἐμπνεύσεως, ἀλλοιοῦσας, οὐχὶ σπανίως, αὐτὸ τὸ πνεῦμα τῆς συνθέσεως. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος, οἱ συνθέται ἀρχίζουν νὰ σημειώνωσιν, οἱ ἴδιοι πλέον, τοὺς ἀριθμοὺς ἐπὶ τοῦ βασίμου, τοῦθ' ὅπερ ἐξαναγκάζει τοὺς συνοδεύοντας εἰς τὸ ὄργανον νὰ παίζωσιν ὅ,τι εἶναι γραμμένον. Διὰ τοῦ συστήματος τούτου ὑπάρχουν ἠριθμημένα πλεῖστα ὅσα ἔργα, μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ραμώ, ὅστις προσπαθεῖ νὰ τελειοποιήσῃ ἀκόμη περισσότερον τὸ ἐνάριθμον βάσιμον, συμπληρῶν αὐτὸ διὰ τοῦ *θεμελιώδους βασίμου*. Ἐννοεῖται ὅτι καὶ αἱ τελειοποιήσεις αὗται εἶχον πολλὰ τὰ τρωτά, διότι, ἐὰν ἡ μελῳδία ἐξετελεῖτο ἀκριβῶς, ἐὰν τὸ βάσιμον ἦτο τὸ πραγματικόν, αἱ ἐνδιάμεσοι φωναὶ ἔμενον πάντοτε εἰς τὴν διάθεσιν καὶ τὴν ἔμπνευσιν τοῦ συνοδεύοντος εἰς τὸ ὄργανον, ὅστις εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐξαντλῇ ὅλην τὴν ἀντιστικτικήν του δεινότητα, ὅλην τὴν δύναμιν ὡς αὐτοσχεδιαστοῦ κατὰ τὴν ἐν λόγῳ συμπλήρωσιν τῆς ἁρμονίας. Ἐὰν μάλιστα λάβωμεν ὑπὸ σημείωσιν, ὅτι ἡ περίοδος ἐκείνη εἶναι ἀπὸ τὰς καλυτέρας τῆς ἀντιστικτικῆς ἐποχῆς, προηγουμένη κατ' ἐλάχιστον τοῦ Ἰωάννου Σεβαστιανοῦ Μπάχ, φθάνομεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ συνοδεύων εἰς τὸ ὄργανον ἢ τὸ κύμβαλον ὀφείλει νὰ εἶναι ἀληθὴς μουσικὴ αὐθεντία, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐξηρτᾶτο πολλάκις αὐτὴ ἡ τύχη τοῦ ἔργου. Ὁ μουσικὸς οὗτος, ὁ γνωστὸς ὡς *Maestro al cembalo*, κατέληξε σὺν τῷ χρόνῳ τὸ σπουδαιότερον πρόσωπον εἰς τὴν ὀρχήστραν, διὰ νὰ γίνῃ ἐν τέλει ὁ διευθυντὴς αὐτῆς. Τῆς χρυσῆς αὐτῆς ἐποχῆς τοῦ ἐναρίθμου βασίμου (1650—1770), ἔχομεν ἀπειρίαν ἔργων, ἰδίᾳ μουσικῆς δωματίου, ἠριθμημένων σήμερον, ἂν καὶ μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχουσιν ἀληθῆ ἀριστουργήματα. Ἡ ἁρμονικὴ των ἄλλως τε συμπλήρωσις εἶναι πολὺ δυσχερής, ἐφ' ὅσον ἔχει χαθῆ πλέον ἡ παράδοσις καὶ τὸ ὕφος τῆς περιόδου ἐκείνης. Σήμερον τὰ αὐτοσχεδιάσματα ἔχουν σχεδὸν καταργηθῆ, διότι οἱ ἐκτελεσταὶ παίζουν πλέον ἔργα πλήρη, τὸ δὲ ἐνάριθμον βάσιμον εἶναι κυρίως αὐτοσχεδίασμα.

Παραμένει ἐν τούτοις τὸ ἐνάριθμον βάσιμον ἀκόμη ἐν χρήσει εἰς τὰ ἐγχειρίδια τῆς ἁρμονίας, ἀποτελοῦν οὕτως εἰπεῖν καὶ σήμερον τὴν βάσιν τῆς σπουδῆς τῆς ἁρμονίας. Μετὰ τὸ πλῆρες *Ἐγχειρίδιον Ἁρμονίας* τοῦ Ραμώ, ἡ συστηματοποίησις τοῦ ἐναρίθμου βασίμου ὀφείλεται εἰς τοὺς Γερμανοὺς θεωρητικοὺς *Γκότφριδ Βέμπερ* (1817) καὶ *Α. φὸν Ἔττιγκεν* (1866). Ὁ μέγας μουσικοθεωρητικὸς τῆς Γερμανίας *Οὖγγος Ρίμανν* προσεπάθησε νὰ ἐπιβάλῃ ἴδιον σύστημα ἁρμονίας, καθιστῶν περιττὴν τὴν χρῆσιν τοῦ ἐναρίθμου βασίμου, ἐνῷ, τῷ 1626, ὁ Ἰταλὸς *Κάρλο Φαρίνα* παρουσίασε τρόπον ἀριθμήσεως τῆς ὀξυτέρας φωνῆς (τῆς μελῳδίας), ὅστις θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπονομασθῇ «*ἠριθμημένη μελῳδία*».

Ἰδοὺ τὸ σύστημα τοῦ σήμερον ἐν χρήσει ἐναρίθμου βασίμου μὲ τὰς μικρὰς διαφοράς, αἵτινες ἀπαντῶνται εἰς τὰ γαλλικὰ καὶ γερμανικὰ ἐγχειρίδια ἁρμονίας:

Διὰ τοὺς Γάλλους: Πᾶς ἀριθμὸς τεθειμένος ἄνωθεν τοῦ φθόγγου τοῦ βασίμου παριστᾷ τὸ διάστημα καὶ τὴν συγχορδίαν τὴν σχετικὴν μὲ τοὺς ἀριθμοὺς τούτους. Σημεῖον ἀλλοιώσεως ἀριστερᾷ ἑνὸς φθόγγου ὀξύνει ἢ βαρύνει, ἀναλόγως, τὸν φθόγγον τοῦτον. Μεμονωμένον, παριστᾷ τὴν τρίτην τῆς συγχορδίας ἐν ἀλλοιώσει. Ἀριθμὸς *διαγεγραμμένος* σημαίνει ἠλαττωμένον διάστημα. *Μικρὸς σταυρός*, πρὸ τοῦ ἀριθμοῦ, δεικνύει τὸν *προσαγωγέα*. Μεμονωμένος ὁ σταυρὸς οὗτος παριστᾷ τὴν τρίτην.

Ὁριζοντία γραμμὴ ἐπεκτεινομένη μετὰ τὸν ἀριθμὸν ἐπὶ περισσοτέρων συνεχῶν φθόγγων, σημαίνει ὅτι ἐξακολουθεῖ ἡ αὐτὴ συγχορδία. Τὸ *μηδὲν* ὑποδεικνύει ὅτι ἔχει παραλειφθῆ εἷς φθόγγος τῆς συγχορδίας, ἢ γενικὴν παῦσιν.

Ὅταν εἷς φθόγγος δὲν ἔχῃ ἀριθμόν, σημαίνει ὅτι εἶναι μείζων ἢ ἐλάσσων συγχορδία ἐν εὐθείᾳ καταστάσει. Διὰ τὰς συγχορδίας ταύτας γίνεται ἐν τούτοις χρῆσις καὶ τῶν ἀριθμῶν 3, 5, ἢ 8, ἀδιακρίτως (βλ. διάγρ. 1).

Αἱ ἀλλοιώσεις προστίθενται ὁσάκις ὑπάρχει ἀνάγκη (ὡς ἐπὶ παραδείγματι ἐν διαγρ. 6).

Αἱ *δευτερεύουσαι συγχορδίαι μεθ' ἑβδόμης* ἀριθμοῦνται ἁπλῶς μὲ $7, {}^{6,}_{5}{}^{4}_{3},2$, τιθεμένης τῆς σχετικῆς ἀλλοιώσεως πρὸ τοῦ 7, ἢ κάτωθεν—προκειμένου διὰ τὴν τρίτην καὶ ἐν ἀνάγκῃ καὶ πρὸ τῶν λοιπῶν ἀριθμῶν, ὁσάκις ἐπιθυμοῦμεν νὰ ὑποδειχθῇ καὶ αὐτῶν ἡ ἀλλοίωσις.

Αἱ συγχορδίαι *ἐνάτης* ἔχουσιν ἀνάγκην τριῶν σημείων καὶ ἀριθμοῦνται μὲ $\begin{smallmatrix}9\\7,\\+\end{smallmatrix}$ τιθεμένης τῆς σχετικῆς ἀλλοιώσεως πρὸ τοῦ 9, ἐὰν θέλωμεν νὰ καθορίσωμεν ἐὰν πρόκειται περὶ *μεγάλης* ἢ *μικρᾶς ἐνάτης* (βλ. διάγραμ. 7).

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς συγχορδίας *ἑνδεκάτης τονικῆς* καὶ *δεκάτης τρίτης τονικῆς*, μεταχειριζόμεθα τοὺς ἀριθμούς: $+7$, ἢ $\begin{smallmatrix}+7\\6,\end{smallmatrix}$ $\begin{smallmatrix}+7\\6\text{ ὑφ.}\end{smallmatrix}$ $\begin{smallmatrix}+7\\6.\end{smallmatrix}$

Πολλάκις ἐπισωρεύομεν διαφόρους ἀριθμοὺς κατὰ τρόπον ἐντελῶς ἰδιαίτερον· τοῦτο συμβαίνει ὁσάκις θέλομεν νὰ καθορίσωμεν τὴν θέσιν μιᾶς συγχορδίας, ὅπως π. χ. $\begin{smallmatrix}3\\5\end{smallmatrix}$ ἤ, $\begin{smallmatrix}3\\8\\5.\end{smallmatrix}$ Ἡ ἀρίθμησις αὕτη ὑποδεικνύει ὅτι ὀξύτερος φθόγγος εἶναι ἡ τρίτη, ἀφιεμένης ἐλευθέρας τῆς ἐκλογῆς ὡς πρὸς τὴν τοποθέτησιν τῶν ἑτέρων ἐνδιαμέσων φθόγγων, εἰς θέσεις συνεπτυγμένας ἢ ἀνεπτυγμένας.

Οἱ Γερμανοὶ παρουσιάζουν τὰς ἑξῆς διαφορὰς ἐν σχέσει μὲ τὴν ἀρίθμησιν τοῦ βασίμου: Διὰ μὲν τὰς τριφώνους συγχορδίας ἐν ἀναστροφῇ, οὐδεμίαν· τὰς συγχορδίας δεσποζούσης ἑβδόμης ἀριθμοῦν:

7	$\begin{smallmatrix}6\\5\end{smallmatrix}$
εὐθεῖα κατάστασις	1η ἀναστροφὴ
$\begin{smallmatrix}6\\4\\3\end{smallmatrix}$ ἢ $\begin{smallmatrix}4\\3\end{smallmatrix}$	$\begin{smallmatrix}6\\4,\\2\end{smallmatrix}$ $\begin{smallmatrix}4\\2\end{smallmatrix}$ ἢ 2
2α ἀναστροφὴ	3η ἀναστροφὴ

Διὰ τὰς δευτερευούσας *μεθ' ἑβδόμης* μεταχειρίζονται τὴν αὐτὴν ὡς ἄνω ἀρίθμησιν, διὰ δὲ τὴν τῆς ἠλαττωμένης ἑβδόμης: 7 ἢ 7 ὑφ.

6 διαγ. 4 διεσ. 4
5 ὑφ. 3 ὑφ. 2 ὑφ. κ.τ.λ.

(Αἱ ἀλλοιώσεις εἶναι πάντοτε ἀνάλογοι πρὸς τὴν κλίμακα.) Ὁ ἀριθμὸς 6 διαγεγραμμένος ὑποδεικνύει τὴν καθ' ἡμιτόνιον ὕψωσιν τῆς ἕκτης· ὁμοίως ὁ 4 διαγεγραμμένος διὰ τὴν τετάρτην.

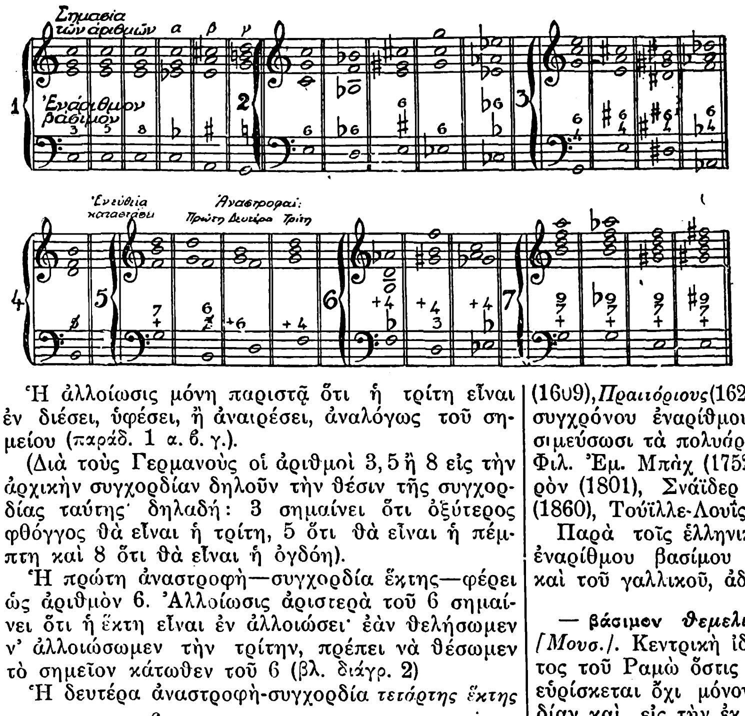

Ἡ ἀλλοίωσις μόνη παριστᾷ ὅτι ἡ τρίτη εἶναι ἐν διέσει, ὑφέσει, ἢ αναιρέσει, ἀναλόγως τοῦ σημείου (παράδ. 1 α. β. γ.).

(Διὰ τοὺς Γερμανοὺς οἱ ἀριθμοὶ 3, 5 ἢ 8 εἰς τὴν ἀρχικὴν συγχορδίαν δηλοῦν τὴν θέσιν τῆς συγχορδίας ταύτης· δηλαδή: 3 σημαίνει ὅτι ὀξύτερος φθόγγος θὰ εἶναι ἡ τρίτη, 5 ὅτι θὰ εἶναι ἡ πέμπτη καὶ 8 ὅτι θὰ εἶναι ἡ ὀγδόη).

Ἡ πρώτη ἀναστροφὴ—συγχορδία ἕκτης—φέρει ὡς ἀριθμὸν 6. Ἀλλοίωσις ἀριστερᾷ τοῦ 6 σημαίνει ὅτι ἡ ἕκτη εἶναι ἐν ἀλλοιώσει· ἐὰν θελήσωμεν ν' ἀλλοιώσωμεν τὴν τρίτην, πρέπει νὰ θέσωμεν τὸ σημεῖον κάτωθεν τοῦ 6 (βλ. διάγρ. 2)

Ἡ δευτέρα ἀναστροφὴ-συγχορδία *τετάρτης ἕκτης* ἀριθμεῖται μὲ $\begin{smallmatrix}6\\4\end{smallmatrix}$ (βλ. διάγρ. 3).

Ἡ ἠλαττωμένη συγχορδία ἐν εὐθείᾳ καταστάσει ἀριθμεῖται μὲ 5 διαγεγραμμένον. Ἐνῷ αἱ ἀναστροφαὶ μὲ σύνηθες 6 ἢ $\begin{smallmatrix}6\\4\end{smallmatrix}$ (βλ. διάγρ. 4).

Αἱ συγχορδίαι δεσποζούσης ἑβδόμης ἀριθμοῦνται ὡς ἐμφαίνεται ἐν διαγραμ. 5.

Αἱ συγχορδίαι τοῦ *προσαγωγέως* διὰ τὸν μείζονα τρόπον φέρουσι τοὺς ἀριθμούς: $\begin{smallmatrix}7\\5\text{ διαγεγρ.}\end{smallmatrix}$ (ἐν εὐθείᾳ καταστάσει), $\begin{smallmatrix}+6\\5\end{smallmatrix}$ (πρώτη ἀναστροφή), $\begin{smallmatrix}+4\\3\end{smallmatrix}$ (δευτέρα ἀναστροφή) $\begin{smallmatrix}4\\+2\end{smallmatrix}$ (τρίτη ἀναστροφή).

Ἡ σχετικὴ συγχορδία ἐπὶ τῆς δευτέρας βαθμίδος τοῦ ἐλάσσονος τρόπου, σημειοῦται ἀντιθέτως ὡς ἑξῆς: $\begin{smallmatrix}7\\5\text{ διαγεγρ.}\end{smallmatrix}$ $\begin{smallmatrix}6,\\5\end{smallmatrix}\begin{smallmatrix}4,\\3\end{smallmatrix}$ 2.

Ἡ συγχορδία τῆς *ἠλαττωμένης ἑβδόμης* μετὰ τῶν ἀναστροφῶν ἀριθμεῖται ὡς ἑξῆς: 7 διαγεγραμμένον, ἐν εὐθείᾳ καταστάσει, $+\begin{smallmatrix}6\\5\end{smallmatrix}$ ἐν πρώτῃ ἀναστροφῇ, $+\begin{smallmatrix}4\\3\end{smallmatrix}$ ἐν δευτέρᾳ, +2 ἐν τρίτῃ.

Οἱ πρῶτοι ἑρμηνεύσαντες τὰ σημεῖα τοῦ ἐναρίθμου βασίμου ἦσαν οἱ: *Καβαλιέρι* (περὶ τὸ 1600), *Πέρι* (1600), *Μπανκιέρι* (1607), *Ἀγκατσάρι* (1609), *Πραιτόριους* (1629) κτλ. Διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ συγχρόνου ἐναρίθμου βασίμου δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι τὰ πολυάριθμα Ἐγχειρίδια Ἁρμονίας: Φιλ. Ἐμ. Μπάχ (1752), Κίρνμπεργκερ (1781), Κορὸν (1801), Σναΐδερ (1820), Φετὶς (1824), Ρίχτερ (1860), Τουΐλλε-Λουΐς, Ρεμπὲρ-Ντυμποὰ κλπ.

Παρὰ τοῖς ἑλληνικοῖς Ὠδείοις γίνεται χρῆσις ἐναρίθμου βασίμου τόσον τοῦ γερμανικοῦ ὅσον καὶ τοῦ γαλλικοῦ, ἀδιακρίτως. γ. ε.

— **βάσιμον θεμελιῶδες** (basse fondamentale) *[Μουσ.]*. Κεντρικὴ ἰδέα τοῦ ἁρμονικοῦ συστήματος τοῦ Ραμὼ ὅστις λέγει: «Βάσις τῆς ἁρμονίας εὑρίσκεται ὄχι μόνον εἰς τὴν τρίφωνον συγχορδίαν καὶ εἰς τὴν ἐκ ταύτης πηγάζουσαν συγχορδίαν τῆς *ἑβδόμης*, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν βαρύτερον φθόγγον τῶν δύο συγχορδιῶν, ὅστις εἶναι οὕτως εἰπεῖν τὸ *ἁρμονικὸν κέντρον*, πρὸς τὸ ὁποῖον ἔχουν στενὴν σχέσιν οἱ λοιποὶ φθόγγοι. Ὁ βαρὺς οὗτος φθόγγος εἶναι τὸ θεμελιῶδες βάσιμον, μουσικὴ πυξὶς τῆς ἀκοῆς καὶ ἀόρατος ὁδηγὸς παντὸς μουσικοῦ».

Συμφώνως πρὸς τὸ σύστημα τοῦτο, ἀληθὴς θεμέλιος τῆς συγχορδίας εἶναι ὄχι μόνον ὁ φθόγγος ὁ εὑρισκόμενος εἰς τὴν βάσιν τῆς συγχορδίας ταύτης ἐν εὐθείᾳ καταστάσει, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐξυπακουόμενος ὁσάκις ἔχει παραλειφθῆ εἷς φθόγγος· ὅπως π. χ.

Τῆς συγχορδίας: σι, ρε, φα, πραγματικὴ θεμέλιος εἶναι ὁ φθόγγος σολ· τῆς συγχορδίας: ντο δίεσις, φα δίεσις, λα, θεμέλιος εἶναι ὁ φθόγγος ...

Τὸ θεμελιῶδες βάσιμον ἀποτελεῖται ἐκ τριφώνων συγχορδιῶν ἐν εὐθείᾳ καταστάσει καὶ ἐκ συγχορδιῶν μεθ' ἑβδόμης, ἀντιθέτως ἀπὸ τὸ ἐνάριθμον βάσιμον, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ συγχορδιῶν παντὸς εἴδους. Ὁ Ραμὼ ἐπρέσβευεν ὅτι ἡ θεμέλιος φέρει ἐν ἑαυτῇ ὁλόκληρον *ἐσωτερικὸν τραγούδι*. Ἀσυναισθήτως συνεπῶς ἔθεσε τὰς βάσεις τοῦ ἁρμονικοῦ συστήματος, συμφώνως τῷ ...

Digitized by Google

ἡ θεμέλιος τῆς συγχορδίας ἐκπέμπει ἠχητικὰ κύματα περιέχοντα ὅλους τοὺς ἁρμονικοὺς φθόγγους (τρίφωνον συγχορδίαν καὶ συγχορδίαν μεθ' ἑβδόμης δεσποζούσης).

Τὴν θεωρίαν ταύτην ἐτελειοποίησαν οἱ Ἀλαμπὲρ καὶ Χέλμχολτζ· σήμερον δὲ ἀπετέλεσεν αὐτὴ τὴν βάσιν τοῦ ἁρμονικοῦ συστήματος τοῦ Οὔγου Ρίμανν, ὅστις ἐνεκολπώθη νέον τρόπον ἁρμονικῆς ἀριθμήσεως, συμφώνως τῷ ὁποίῳ τὸ ἐνάριθμον βάσιμον ἀντικαθίσταται δι' ἰδίων σημείων.

Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

—**βάσιμον** ***συνεχὲς*** (basso continuo) *[Μουσ.]*· βλ. βάσιμον *ἐνάριθμον*.

βασιμότης (ἡ)· τὸ νὰ ἔχῃ τι βάσιν, βεβαιότητα, ἀκρίβειαν.

βασιοθρύπτης (ὁ), ***βασιοθρυψία*** (ἡ)· βλ. **βασιοτρίπτης, βασιοτριψία.**

βασιοτρίπτης (ὁ) καὶ ***βασιοθρύπτης*** *[Ἰατρ.]*. Καλεῖται οὕτω — ἄλλως *κρανιοτόμος* — ἐργαλεῖον χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν μαιευτικὴν πρὸς σύντριψιν τῆς βάσεως τοῦ κρανίου τοῦ ἐμβρύου (βλ. βασιοτριψία). Τὸ ἐργαλεῖον τοῦτο, ἐπινοηθὲν ὑπὸ τοῦ Tarnier, σύγκειται ἐκ τριῶν βραχιόνων, ἐξ ὧν ὁ μέσος καὶ εὐθὺς καλεῖται διατρητήρ, καθότι ἀπολήγει εἰς τριγωνικὸν ὀξύαιχμον πέρας, ὅπερ χρησιμοποιεῖται πρὸς διάτρησιν τοῦ κρανίου τοῦ ἐμβρύου καὶ ἀναπληροῖ τὴν ψαλίδα τοῦ Blot. Φέρει δὲ πρὸς τὸ μέσον τοῦ στελέχους αὐτοῦ βάσιν τινὰ διὰ τὰς ἐγκοπὰς τοῦ δεξιοῦ βραχίονος καὶ δύο ἐγκοπὰς διὰ τὴν βάσιν τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος. Ὁ ἀριστερὸς βραχίων τοῦ ἐργαλείου ἀρθροῦται πρὸς τὸν μέσον βραχίονα, φέρει δὲ βάσιν τινά, ἥτις τοποθετεῖται εἰς τὴν ἐγκοπὴν τοῦ διατρητῆρος. Ὁ βραχίων οὗτος εἶναι θυριδωτός, ὥσπερ οἱ βραχίονες τοῦ ἐμβρυουλκοῦ, ἀλλὰ τὸ κοχλιάριον εἶναι στενὸν καὶ δὲν φέρει τὴν πυελικὴν κυρτότητα. Ἡ κεφαλικὴ κυρτότης εἶναι μόλις αἰσθητή. Ὁ δεξιὸς βραχίων ἔχει τὸ αὐτὸ σχῆμα πρὸς τὸν ἀριστερὸν βραχίονα, διαφέρει ὅμως τούτου καθόσον φέρει ἐπὶ τοῦ στελέχους αὐτοῦ δύο ἐγκοπάς, αἵτινες ἀρθροῦνται πρὸς βάσιν τινὰ εὑρισκομένην ἐπὶ τοῦ διατρητῆρος. Τὸ πλεονέκτημα ὅπερ ἐνέχει ὁ τελευταῖος τύπος τοῦ βασιοτρίπτου τοῦ Tarnier, τροποποιηθέντος ὑπὸ τοῦ Bar, εἶναι ὅτι ἐπιτρέπει διὰ τούτου νὰ χρησιμοποιήσωμεν ἓν μόνον ἐργαλεῖον ἀνεξαρτήτως τῆς θέσεως τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐμβρύου· διὰ τῶν διπλῶν αὐτοῦ ἐγκοπῶν δυνάμεθα κατὰ βούλησιν νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὸν ἕνα ἢ τὸν ἕτερον τῶν βραχιόνων εἰς μικρὸν ἢ εἰς μεγάλον βραχίονα, ἀναλόγως τοῦ προσανατολισμοῦ τοῦ προσώπου τοῦ ἐμβρύου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὀφείλει πάντοτε νὰ ἐφαρμοσθῇ ὁ μεγάλος βραχίων τοῦ ἐργαλείου.

Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

βασιοτριψία (ἡ) (basiotripsie) καὶ ***βασιοθρυψία*** *[Ἰατρ.]*. Οὕτω καλεῖται ἐν τῇ μαιευτικῇ ἡ ἐγχείρησις ἐκείνη—ἄλλως *κρανιοθραυσία*,—ἥτις συνίσταται εἰς τὴν σύντριψιν τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐν τῇ μήτρᾳ ἐμβρύου πρὸς τὸ μέρος τῆς βάσεως τοῦ κρανίου, τῇ βοηθείᾳ τοῦ *βασιοτρίπτου*. Ἡ βασιοτριψία ἢ κρανιοθραυσία, εἶναι ἐγχείρησις τελουμένη ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ κρανίου πρὸς θρυμματισμὸν τούτου. Οὐδέποτε ἐπιχειροῦμεν τὴν ἐκτέλεσιν ταύτης πρὶν βεβαιωθῶμεν ὅτι τὸ ἐν τῇ μήτρᾳ ἔμβρυον εἶναι νεκρόν, ἢ ὅτι ἔχει ὑποστῇ τοιαύτην βλάβην, ὥστε δυνάμεθα νὰ θυσιάσωμεν αὐτό. Ἡ βασιοτριψία ἐνδείκνυται γενικῶς, ὁσάκις ἡ κεφαλὴ τοῦ ἐμβρύου πρώτη ἢ τελευταία ἐπέχεται εἰς σημεῖόν τι οἱονδήποτε τοῦ γεννητικοῦ σωλῆνος καὶ καθίσταται ἀδύνατον νὰ ἀναμένωμεν ἢ νὰ ἐλπίζωμεν τὴν αὐτόματον ἔξοδον αὐτῆς ἄνευ κινδύνου διὰ τὴν τίκτουσαν.

Τὰ ἐκ μέρους τῆς μητρὸς κωλύματα εἶναι: αἱ πυελικαὶ παραμορφώσεις, αἱ ἐμφράξεις τῆς πυέλου ὑπὸ ὄγκου τινὸς καὶ ἡ ἀκαμψία τοῦ τραχήλου οἱασδήποτε φύσεως καὶ αἰτίας. Ἐκ μέρους δὲ τοῦ ἐμβρύου ἔχομεν: τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος αὐτοῦ, εἴτε συνολικῶς εἴτε κατὰ μέρος, καὶ τὴν δυστοκίαν ἐκ πολλαπλῆς κυήσεως. Ἡ βασιοτριψία εἶναι δυνατή, κατορθωτή, ὅταν τὸ στόμιον τοῦ τραχήλου τῆς μήτρας εἶναι ἀρκούντως διεσταλμένον ἢ διασταλτόν, ἵνα καθίσταται εὐχερὴς ἡ εἰσαγωγὴ τῶν κοχλιαρίων· δέον ὡσαύτως τὸ μᾶλλον ἐστενωμένον μέρος τῆς πυέλου νὰ ἔχῃ διάμετρον ὃ μέχρι $5\,^{1}/_{2}$ ἑκατοστομέτρων, διότι ἄλλως δυσχεραίνεται μεγάλως ἡ διάθρυψις τῆς κεφαλῆς ὡς καὶ ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ σώματος τοῦ ἐμβρύου.

Διὰ τὴν ἐγχείρησιν ταύτην μεταχειριζόμεθα τὸν βασιοτρίπτην τοῦ Tarnier, ὅστις εἶναι ὁ τελειότερος. Θὰ παραστῇ ἀνάγκη βοηθοῦ ἰατροῦ διά τε τὴν νάρκωσιν καὶ διὰ τὴν ἐγχείρησιν, ἥτις δέον νὰ ἐκτελῆται μετ' ἄκρας ἀντισηψίας καὶ μετὰ μεγίστης περισκέψεως καὶ ἐπακριβοῦς γνώσεως τῆς θέσεως τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐμβρύου ἐν τῇ μήτρᾳ. Δέον ἡ διαστολὴ τοῦ μητρικοῦ στομίου νὰ ᾖ τελεία, ταύτην δὲ διευκολύνομεν καὶ διὰ τῶν δακτύλων κυρίως ἢ διὰ διαστολέως, ἀποφεύγοντες πάντοτε τοὺς βιαίους χειρισμούς. Ὁ πλακοῦς δέον νὰ ἐξάγηται μετὰ τὴν βασιοτριψίαν· ὅταν ὅμως τὸ ἔμβρυον εἶναι σεσηπός, προτιμότερον εἶναι νὰ ἀναμένωμεν τὴν αὐτόματον ἀποκόλλησιν τοῦ πλακοῦντος, πλὴν ἐὰν αὕτη βραδύνῃ ἢ ἂν ἡ γυνὴ αἱμορροῇ· τοῦτο δὲ πρὸς ἀποφυγὴν μολύνσεως. Ἀκολούθως διενεργοῦμεν ἐνδομήτριον διάκλυσιν διὰ διαλύματος ὑπερμαγγανικοῦ καλίου (1 : 1000) καὶ ἐνεργοῦμεν προληπτικῶς δι' ἐνδεχομένην ἐπιλόχειον λοίμωξιν.

Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

βασιοφαρυγγικὸς ***πόρος*** *[Ἀνατομ.]*. Μεταξὺ τῆς ὕνεως καὶ τοῦ σώματος τῆς σφηνοειδοῦς ὀστοῦ σχηματίζονται τρεῖς πόροι, οἱ *σφηνοϋνικοί*, ὧν εἷς μέσος καὶ δύο ἑκατέρωθεν πλάγιοι. Ἐκ τούτων ὁ ἔσω πλάγιος καλεῖται καὶ *βασιοφαρυγγικὸς πόρος*.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

βασιόφθαλμα (τὰ) (Basiophthalma) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια *μαλακίων* τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσοβραγχίων*. Τὰ ζῷα τῆς οἰκογενείας ταύτης διακρίνονται ἐκ τῆς διατάξεως τῶν ὀφθαλμῶν των, οἵτινες εὑρίσκονται κατὰ τὴν βάσιν τῶν πλοκαμίων των ἅτινα εἶναι κυλινδρικά, ἐπιμήκη καὶ λεπτότατα κατὰ τὸ ἄκρον των. Ἀναπνέουσι διὰ συστήματος δεσμοειδῶν ἀγγείων εὑρισκομένων ἐν τῇ ἀναπνευστικῇ κοιλότητι. Τὸ ὄστρακόν των εἶναι σπειροειδές, κοκκῶδες, πεπιεσμένον, κερατώδους ἢ ἀσβεστώδους συστάσεως καὶ φέρει ἀρκετὰ εὐρὺ ἄνοιγμα. Πάντα εἶναι χερσαῖα ζῷα καὶ ἐνδιαιτῶνται εἰς ὑγροὺς τόπους κεκρυμμένα ὑπὸ τὰς πέτρας ἢ τὰ ποώδη φυτά· τινὰ ἀναρριχῶνται ἐπὶ βράχων καὶ δένδρων. Ἡ οἰκογένεια τῶν βασιοφθάλμων περιλαμβάνει πολλὰ εἴδη, ὧν γνωστότερα εἶναι, τά: *κυκλόστομον* (Cyclostomum), *κυκλοφόρον* (Cyclophorum), *ἄκμη* (Acma) κ. τ. λ.

Δ. Ν. Π.

βασιόφιλα ***κύτταρα*** *[Ἀνατ.]*. Μορφὴ λευκοκυττάρων (λευκῶν αἱμοσφαιρίων τοῦ αἵματος), ὧν τὸ πρωτόπλασμα ἐνέχει ἁδρά, ἀκανόνιστα, πολλάκις ῥαβδοειδῆ κοκκία, ἅτινα εἶναι *βασιόφιλα*, τουτέστι χρώννυνται ἐντόνως διὰ τῶν βασικῶν χρωμάτων τῆς ἀνιλίνης. Τὰ βασιόφιλα κύτταρα εὑρίσκονται ἐν σμικρᾷ ποσότητι εἰς τὸ φυσιολογικὸν αἷμα (0,5 %), ἐν μείζονι δὲ ἐπὶ λευχαιμίας. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

βασιοφοβία (ἡ) (basophobie) *[Ἰατρ.]*. Ὅρος καθορίζων τὴν νοσηρὰν ἀντίληψιν, καθ' ἣν οἱ πάσχοντες ἔχουσι τὸν φόβον ὅτι θὰ πέσωσι βαδίζοντες. Ὁ φόβος οὗτος αὐξάνει παρ' αὐτοῖς, ἰδίως διὰ τοὺς ἐκ κινητικῆς ἀταξίας πάσχοντας, τὴν δυσχέρειαν τῆς βαδίσεως. Ὁ ὅρος ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Debove (ἐκ τῶν ἑλληνικῶν λέξεων *βάσις* καὶ *φόβος*).

Μ. Ν. Κ.

βασιπετὴς (ἡ) *[Βοτ.]*. Εἴς τινα φυτὰ τὰ ὄργανα αὐτῶν διακλαδίζονται, ὄχι ὡς συνήθως ἀπὸ τῆς βάσεως τοῦ φυτοῦ πρὸς τὴν κορυφήν, ἀλλ' ἀντιστρόφως· εἰς τὴν βρόμην ἐπὶ παραδείγματι ἡ ἄνθησις ἄρχεται ἐκ τῆς κορυφῆς καὶ καταλήγει εἰς τὴν βάσιν. Ἡ τοιαύτη διάταξις τῶν ὀργάνων τοῦ φυτοῦ λέγεται *βασιπετής*, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἄλλην, τὴν συνηθεστέραν, ἥτις λέγεται *βασιφυγής*.

Δ. Ν. Π.

βασιπόδιον (τὸ) *[Ζῳολ.]*. Τὸ δεύτερον ἄρθρον τοῦ βασικοῦ τμήματος πάσης ἀποφύσεως ποδοφθάλμου μαλακοστράκου. Εἰς τὸν πρῶτον σιαγονικὸν ποδίσκον τὸ βασιπόδιον εἶναι μεγάλη λεπτὴ πλὰξ μετὰ κοπτερῶν ἄκρων ἐφωδιασμένων μὲ τρίχας. Εἰς τὴν παλαιὰν ὀρολογίαν τὸ *βασιπόδιον* ἐκαλεῖτο «*δεύτερον ἄρθρον τοῦ ποδίσκου*». —Ω.

βασιρρομβοειδικὸν ***ἑτεροκλινὲς σύστημα*** *[Ὀρυκτ.]*. Συνώνυμον τοῦ *τρικλινοῦς* συστήματος (βλ. κρυσταλλικὰ *συστήματα*).

Γ. Κ. Γ.

βασίρρομβον ***ὀρθὸν σύστημα*** *[Ὀρυκτ.]*· συνώνυμον τοῦ *ῥομβικοῦ* συστήματος (βλ. κρυσταλλικὰ *συστήματα*).

Γ. Κ. Γ.

—**βασίρρομβον** ***προκλινὲς σύστημα*** *[Ὀρυκτ.]*· συνώνυμον τοῦ *μονοκλινοῦς* συστήματος (βλ. κρυσταλλικὰ *συστήματα*).

Γ. Κ. Γ.

βάσις,—*εως* (ἡ)· τὸ ἐφ' οὗ βαίνει τις ἢ ἵσταται, βάθρον, ἔδαφος ἐφ' οὗ τι ἀσφαλῶς στηρίζεται: «ἡ βάσις τῆς κιονοστοιχίας»· ‖ μεταφρ., ἠθικὸν στήριγμα, ἑδραία προπαρασκευή: «θὰ προοδεύσῃ ἀσφαλῶς, ἔχει καλὰς βάσεις»· ‖ τὸ σημαντικώτερον, ἀδιαφόρως θέσεως, τμῆμα ἑνὸς συνόλου (τῆς καρδίας, π. χ., *βάσις* λέγεται τὸ πρὸς τὸ ἄνω τμῆμα της), ἢ τὸ κύριον μέρος ἑνὸς συγκροτήματος: «λίπασμα μὲ βάσιν τὴν πότασσαν», τοῦ ὁποίου δηλαδὴ τὸ κυριώτερον συστατικὸν εἶναι ἡ πότασσα· ‖ ἀρχὴ ἀναμφισβήτητος, ἀξίωμα, θεμελιῶδες δόγμα: «βάσις συλλογισμοῦ», «βάσεις ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος»· ‖ σημεῖον ἐκ τοῦ ὁποίου ἐκκινεῖ, ἄρχεται, ἀπορρέει τι, ἀρχή, ἀφετηρία: «βάσις στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων» «ὁρμᾶται ἐκ τῆς βάσεως...».

—[ΦΙΛΟΣ.] Ὀνομάζεται *βάσις* (fondement, Grund, Begründung, Grundlage) ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ: α') Ἐκεῖνο, ὅπερ δικαιολογεῖ ὑπόθεσίν τινα ἢ γνώμην· ὅπερ καθορίζει τὴν λελογισμένην συναίνεσιν τοῦ πνεύματος εἰς ἰσχυρισμόν τινα ἢ σύνολον ἰσχυρισμῶν θεωρητικῶν ἢ πρακτικῶν. β') Ἡ γενικωτέρα καὶ ἁπλουστέρα πρότασις ἤ, ἀκριβέστερον, σύστημα ἀπαρτιζόμενον ἐκ γενικωτάτων καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγαρίθμων ἰδεῶν ἢ προτάσεων, ἐξ ὧν δύναται νὰ συναχθῇ σύνολον γνώσεων ἢ ἀφορισμῶν. Κατὰ τὴν ἔννοιαν ταύτην βάσις ἐξ *ἐπαγωγῆς συλλογισμοῦ* εἶναι ἡ ἀρχή, ἡ παρέχουσα ἡμῖν τὸ δικαίωμα νὰ μεταβῶμεν ἀπὸ τῶν γεγονότων εἰς τοὺς νόμους καὶ νὰ συναγάγωμεν τὸ μέλλον ἐκ τοῦ παρελθόντος. Παράδειγμα ἡ τελειότης καὶ φιλαλήθεια τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν Καρτέσιον. γ') Ἀρχὴ ἐν τῇ ἠθικῇ ἐξ ἧς συνάγονται αἱ ἰδιότυποι ἠθικαὶ ἀρχαὶ εἰς δεδομένον ἠθικὸν σύστημα, ἐπὶ παραδείγματι ἡ ἀποκλειστικὴ ἀξία τῆς ἡδονῆς παρ' Ἐπικούρῳ.

Α. Δ.

—[ΡΗΤΟΡ.] Καλεῖται *βάσις* τὸ ῥυθμικὸν τέλος ἢ ἔξοδος περιόδου τινὸς ἢ κύκλου, δηλαδὴ ἡ τῆς *ἀποδόσεως* αἰτιολογία, ἐφ' ἧς τρόπον τινὰ τὸ *προοίμιον* βαίνει. Ἐνίοτε μὴ δεομένης αἰτιολογίας ἀποδόσεως λείπει ἡ βάσις. Κατὰ τὸν Ἑρμογένη ἡ βάσις εἶναι ἓν ἐκ τῶν τεσσάρων μερῶν τοῦ προοιμίου (βλ. λ. προοίμιον *[Ρητορ.]*). —Ω.

—[ΜΑΘΗΜ.] Εἰς κάθε ἀβελιανὴν ὁμάδα (πεπερασμένην) ὑπάρχουν στοιχεῖα $B_1, \ldots B_n$ ἀντὶ βαθμῶν $a_1, \ldots a_n$ τοιαῦτα, ὥστε ἓν ὁποιονδήποτε στοιχεῖον αὐτῆς νὰ παρίσταται κατὰ ἕνα καὶ μόνον τρόπον, ὡς γινόμενον δυνάμεων τῶν στοιχείων τούτων, ὅταν οἱ ἐκθέται περιορίζωνται εἰς πλήρη συστήματα ὑπολοίπων $\alpha_1, \ldots$ κτλ. τὰ στοιχεῖα ταῦτα λέγομεν, ὅτι ἀποτελοῦν *μίαν βάσιν* τῆς ὁμάδος. Δι' ἓν ἰδεῶδες βάσις εἶναι ἓν σύστημα n ἀριθμῶν τοῦ ἰδεώδους (n ὁ βαθμὸς τοῦ σώματος εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκει τὸ ἰδεῶδες), ὅταν κάθε ἀριθμὸς τοῦ ἰδεώδους δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς γραμμικὸς συνδυασμὸς ἐκείνων μὲ συντελεστὰς ἀκεραίους ῥητοὺς ἀριθμούς. Ὁμοίως ὁρίζομεν τὴν βάσιν ἑνὸς πεπερασμένου ἀλγεβρικοῦ σώματος μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι ἐδῶ οἱ συντελεσταὶ περὶ τῶν ὁποίων ἔγινε λόγος εἶναι τυχόντες ῥητοὶ ἀριθμοί. Εἰς τὴν στοιχειώδη Ἀριθμητικὴν *βάσις δυνάμεως* μὲ ἀκέραιον ἐκθέτην καλεῖται ὁ ἀριθμός, ὅστις πολλαπλασιάζεται ἐφ' ἑαυτὸν ὁσάκις δεικνύει ὁ ἐκθέτης. *Βάσις λογαρίθμου* ὁ ἀριθμός, ὅστις ὑψούμενος εἰς τὸν λογάριθμον δίδει τὸ *θέμα* τοῦ λογαρίθμου. Ὡς βάσιν τῶν λογαρίθμων μετεχειρίσθη ὁ Henry Briggs, ὅστις πρῶτος μετὰ τὴν ἐπινόησιν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ John Napier, ἐξέδωκε λογαριθμικοὺς πίνακας, τὸν ἀριθμὸν 10. *Βάσις τριγώνου* εἰς τὴν στοιχειώδη Γεωμετρίαν καλεῖται μία τῶν πλευρῶν αὐτοῦ· *βάσις τραπεζίου* μία τῶν παραλλήλων πλευρῶν αὐτοῦ, *βάσεις πρίσματος* τὰ δύο ἴσα πολύγωνα τοῦ πρίσματος, *βάσις πυραμίδος* ἡ ἀπέναντι τῆς κορυφῆς ἕδρα κ. τ. λ.

Φ. Β.

—[ΑΡΧΙΤ.] Καλεῖται *βάσις* πᾶν ἀρχιτεκτονικὸν μέλος, τὸ ὁποῖον ὑποστηρίζει καὶ φέρει ἕτερον μέλος, εἰδικώτερον δὲ τὸ κατώτερον μέρος κίονος, στήλης, παραστάτου ἢ βάθρου, τὸ ὁποῖον ἐφάπτεται ἑτέρου ἀρχιτεκτονικοῦ μέλους ἢ τοῦ ἐδάφους, ἀποτελοῦν μετάβασιν πρὸς αὐτά. Σκοπὸς τῆς βάσεως εἶναι νὰ δώσῃ ἔρεισμα εἰς τὰ οἰκοδομήματα, νὰ τὰ διαφυλάξῃ ἀπὸ τὴν ὑγρασίαν τοῦ ἐδάφους καὶ νὰ καταστήσῃ ῥαδινώτερον τὸ ἀρχιτεκτονικὸν μέλος εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκει καὶ τὸ σύνολον. Εἰδικῶς καὶ κατ' ἐξοχὴν βάσις καλεῖται τὸ κατώτερον μέρος τοῦ κίονος.

Εἰς τὰς πρώτας ἀποπείρας τῆς δομικῆς δὲν βλέπομεν χρησιμοποίησιν ἰδιαιτέρας βάσεως· οἱ κίονες ἐστηρίζοντο ἀπευθείας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ ἦσαν ἁπλαῖ ξύλιναι δοκοί, συνήθως δὲ κορμοὶ δένδρων, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ βάσις (ἡ παχυτέρα διάμετρος) ὠφείλετο εἰς λόγους ἀνεξαρτήτους τῆς θελήσεως τοῦ χρησιμοποιοῦντος ὡς κίονα τὸν κορμόν. Ὁ δωρικὸς ῥυθμός, ὅστις εἶναι καὶ ὁ ἀρχαιότερος ἑλληνικὸς ῥυθμός, ἀποτελῶν λιθίνην τεχνικὴν ἀπεικόνισιν τῶν μορφῶν τὰς ὁποίας εἶχεν ἐπιτύχει ὁ ἄνθρωπος ξυλοδομῶν, στερεῖται παντελῶς βάσεως. Ἡ πρώτη βάσις κίονος ὑπῆρξε δίσκος τις ξύλινος ἢ λίθινος, ἐπιμελῶς τοποθετημένος, ὁ ὁποῖος ἐστερέωνε τὸν κίονα καὶ τὸν ἐξησφάλιζεν ἀπὸ βραδείας καὶ ἀνεπαισθήτους ἐξολισθήσεις τοῦ κατωτέρου μέρους αὐτοῦ. Ἀργότερον ἡ βάσις ἀπετέλεσεν ἰδιότυπον διακοσμητικὸν στοιχεῖον τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ μέλους, εἰς ὃ ἀνῆκε, καὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ὁλότητος, καὶ ἐπλουτίσθη ποικιλοτρόπως.

Οἱ ἀνατολικοὶ λαοὶ (Ἰνδοί, Αἰγύπτιοι, Πέρσαι) πολὺ ἐνωρὶς ἐχρησιμοποίησαν τὴν βάσιν ὡς πραγματικὸν καὶ διακοσμητικὸν ἀρχιτεκτονικὸν στοιχεῖον. Παρὰ τῶν Ἰνδῶν καὶ τῶν Αἰγυπτίων παρέλαβον ταύτην οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Ἀσσύριοι καὶ τὴν ἐτελειοποίησαν ἀναλόγως πρὸς τὴν ἰδιοφυΐαν των. Ἡ περσικὴ βάσις ὁμοιάζει πρὸς ἀνεστραμμένον κώδωνα κεκοσμημένον διὰ πλήθους φύλλων, ἡ δὲ ἀσσυριακὴ πρὸς πεπλατυσμένην καὶ στηριζομένην ἐπὶ λιθίνης πλακὸς σφαῖραν. Οἱ Ἕλληνες ἐμιμήθησαν μὲν τοὺς ἀνατολικοὺς λαούς, ἀλλ' ὅπως εἰς ὅλα τὰ δάνειά των, οὕτω καὶ ἐνταῦθα, ἐπέθηκαν τὴν σφραγῖδα τοῦ δημιουργικοῦ των πνεύματος καὶ ἐνεφάνισαν δύο νέους ῥυθμοὺς μὲ χαρακτῆρα καθαρῶς ἑλληνικόν: τὸν ἰωνικὸν καὶ τὸν κορινθιακόν. Οἱ ἰωνικοὶ κίονες ἔχουν χωριστὴν βάσιν, τῆς ὁποίας τὰ κύρια συστατικὰ εἶναι δύο: ὁ *τροχίλος* ἢ *σκοτία* καὶ ἡ *σπεῖρα*. Τὰ μέλη ταῦτα, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ τροχίλος ἔχει σχῆμα κυλίνδρου μὲ τὴν περιφέρειαν ὑπόκοιλον κατὰ κανόνα, ἡ δὲ σπεῖρα στρογγυλοῦ προσκεφάλου,

Digitized by Google

ἐδιπλασιάσθησαν καὶ ἐπλουτίσθησαν μὲ ὁριζοντίας αὐλακώσεις, παρήχθησαν δ' οὕτω παραλλαγαί, αἱ ὁποῖαι κατ' ἀρχὰς εἶναι μᾶλλον ἢ ἧττον ἄκομψοι, κατόπιν ὅμως ἀπέκτησαν, προπάντων εἰς τὰ ἀττικὰ μνημεῖα τοῦ Ε' αἰῶνος, ἐξαιρετικὴν χάριν. Ἡ κορινθιακὴ βάσις ἔχει δύο σπείρας καὶ

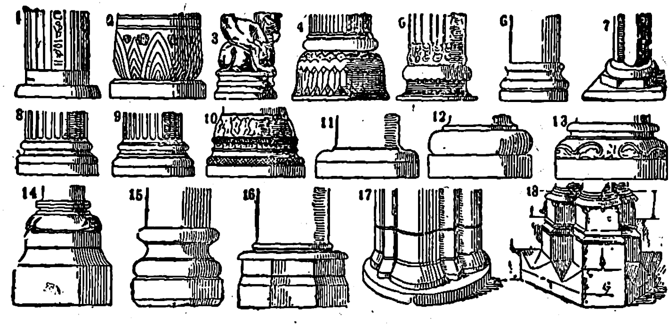

Βάσεις κιόνων.

[1, 2, Αἰγυπτιακαί. 3, Ἀσσυριακή. 4, Περσική. 5, Ἰουδαϊκή. 6, Βυζαντινή. 7, Γεωργιανή. 8, Ἰωνική. 9, Κορινθιακή. 10, Συμμιγής. 11, 12, Τοσκανικαί. 16, 17, 18, Γοτθικαί.]

δύο τροχίλους, ὅπως καὶ ἡ πλουτισμένη ἰωνικὴ βάσις. Τὸ ὕψος τῆς βάσεως ταύτης ὀφείλει νὰ ἰσοῦται πρὸς τὸ ἥμισυ τῆς διαμέτρου τοῦ κίονος. Οἱ Ἐτροῦσκοι, οἱ ὁποῖοι ἐδανείσθησαν παρὰ τῶν Ἑλλήνων πλείστας ἀρχιτεκτονικὰς λεπτομερείας, ἐπλούτισαν τὸν ἑλληνικὸν ἄνευ βάσεως δωρικὸν ρυθμὸν μὲ ἰδικῆς των ἐφευρέσεως βάσιν ἀποκληθεῖσαν *τοσκανικήν*. Ἡ τοσκανικὴ βάσις ἀποτελεῖται ἐκ μιᾶς κυκλικῆς πλακὸς ἐχούσης ὕψος τὸ ἥμισυ τῆς διαμέτρου της καὶ ἐκ μιᾶς σπείρας μετὰ ὁριζοντίων ραβδώσεων ἐπ' αὐτῆς, ἡ ὁποία ἔχει τὸ αὐτὸ ὕψος πρὸς τὴν πλάκα. Παρὰ τῶν Ἐτρούσκων παρέλαβον τὴν βάσιν ταύτην καὶ οἱ Ρωμαῖοι καὶ τὴν ἐπλούτισαν διά τινων λεπτομερειῶν, καταστήσαντες ταύτην πλέον ραδινήν.

Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐν τῇ Δύσει αἱ πρῶται βάσεις ἦσαν πολὺ ἁπλαῖ καὶ προήρχοντο ἐκ τῶν ρωμαϊκῶν βάσεων. Ἡ μίμησις διήρκεσεν ἐπὶ πολύ, χωρὶς μάλιστα νὰ διέπηται ὑπ' οὐδενὸς κανόνος. Κατασκευάζονται βάσεις ὑψηλαὶ δυσανάλογοι πρὸς τὴν διάμετρον τῶν κιόνων ἢ χαμηλαὶ πολύ. Κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα αἱ ἀρχαῖαι ραβδώσεις ἀρχίζουν νὰ ὑποχωροῦν πρὸ νέων συνδυασμῶν, καὶ οἱ ἀρχιτέκτονες συμπληροῦν τὰς ἀπομενούσας κενὰς γωνίας τῆς βασικῆς πλακὸς μὲ πρωτοτύπους λεπτομερείας, μεταβάλλουν τὴν βάσιν εἰς πολυγωνικὴν καὶ διαμορφώνουν σὺν τῷ χρόνῳ τὸν τύπον τῆς γοτθικῆς βάσεως. Οἱ Βυζαντινοὶ συνήθως χρησιμοποιοῦν ὡς βάσεις ἁπλᾶς σπείρας ἢ καὶ τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ πρότυπα, παρηλλαγμένα ὅμως καὶ πρὸ πάντων κατάφορτα δι' ἀναγλύπτου διακόσμου. Ἡ Ἀναγέννησις ἐπανέρχεται εἰς τὰ πρότυπα τῆς ἀρχαιότητος, τὰ ὁποῖα καὶ ζωογονεῖ διὰ τῆς δημιουργικῆς της πνοῆς. Ἡ μουσουλμανικὴ ἀρχιτεκτονικὴ χρησιμοποιεῖ ποικίλας βάσεις, αἱ ὁποῖαι ὀφείλονται εἰς τὴν προσπάθειαν τῶν τεχνιτῶν, ὅπως εὕρουν τὴν κατάλληλον μορφὴν διακοσμήσεως τοῦ κατωτέρου μέρους τοῦ κίονος. Ἡ νεωτέρα ἀρχιτεκτονική, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀκολουθεῖ τὰς παραδόσεις τῆς Ἀναγεννήσεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *P. Paris:* La sculpture antique. Paris—*G. Perrot-Ch. Chipiez:* Histoire de l'art dans l'antiquité.— *Π. Καββαδία.* Προϊστορικὴ ἀρχαιολογία Ἀθῆναι 1914.—*C. Huart.* La Perse antique et la civilisation Iranienne. Paris 1925.—*A. Choisy*: Histoire de l'Architecture. Paris 1889.—*Martha*: L'art étrusque Paris 1889.—*Walters B.* The Art of the Romans. London 1911.— *Holtzinger*: Die altchristliche und byzantinische Baukunst. Leipzig 1909.— *Saladin H*: Manuel d'art Musulman. Paris 1907.— *Verdier - Cattois*: Architecture civile et domestique au moyen âge et à la Renaissance. 1855—1857.
θ. π.

— [ΑΣΤΡΟΝΟΜ.-ΤΟΠΟΓΡ.]· βλ. τριγωνισμός.

— [ΟΡΥΚΤΟΛ.-ΚΡΥΣΤΑΛΛΟΓΡ.] Καλοῦνται *βάσεις* ἐν τῇ κρυσταλλογραφίᾳ αἱ ἕδραι ἐκεῖναι τῶν κρυ-

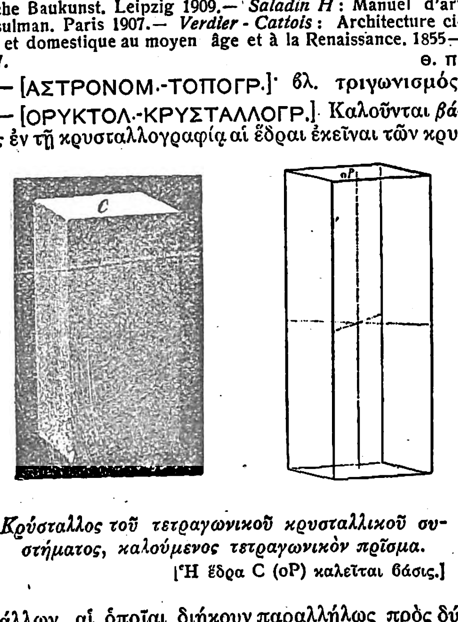

Κρύσταλλος τοῦ τετραγωνικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος, καλούμενος τετραγωνικὸν πρίσμα.

[Ἡ ἕδρα C (oP) καλεῖται βάσις.]

στάλλων, αἱ ὁποῖαι διήκουν παραλλήλως πρὸς δύο κρυσταλλογραφικοὺς ἄξονας καὶ τέμνουν μόνον τὸν τρίτον. Εἰς τὸ ἑξαγωνικὸν σύστημα αἱ βάσεις διήκουν παραλλήλως πρὸς τοὺς τρεῖς ἴσους κρυσταλλογραφικοὺς ἄξονας. Αἱ ἕδραι αὗται καλοῦνται καὶ *πινακοειδεῖς* ἢ *δισκοειδεῖς* ἢ *ἀποπερατωτικαὶ* ἕδραι.
γ. κ. γ.

— [ΣΤΡΑΤ.] Ὀνομάζεται *βάσις* ἐδαφικὴ ζώνη, χρησιμεύουσα ἐν μὲν τῇ στρατηγικῇ ἐννοίᾳ διὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν δι' ἐκστρατείαν ἐφοδίων τοῦ στρατοῦ, ἐν δὲ τῇ τακτικῇ διὰ τὴν προκάλυψιν καὶ ἐν γένει τὴν προπαρασκευὴν ἐπιθέσεως.

Στρατηγική: Ἡ ὕπαρξις βάσεως ἐκρίθη ἔκπαλαι ἀπαραίτητος, ἐξακολουθεῖ δὲ καὶ σήμερον θεωρουμένη τοιαύτη. Ἄλλοτε, ὡς βάσις ἐχρησιμοποιεῖτο ὡρισμένη ἐδαφικὴ ζώνη, εὑρισκομένη ἐπὶ φιλίου ἐδάφους, προκαλυπτομένη διὰ φυσικῶν προκαλυμμάτων καὶ κωλυμάτων (δροσειρᾶς ἢ ποταμοῦ), ἐνισχυθέντων τεχνητῶς σχεδὸν πάντοτε διὰ φρουρίων, στηρίζουσα ἀμφότερα τὰ πλευρά της ἐπὶ παρομοίων ἐδαφικῶν κωλυμάτων, ἔχουσα πολλαπλοῦν καὶ καλὸν ὁδικὸν δίκτυον συγκοινωνιῶν, φυλασσομένη δ' ἀσφαλῶς ὑπ' ἀναλόγου δυνάμεως. Ἐπὶ τῆς ζώνης ταύτης συνεκεντροῦντο ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς εἰρήνης ἅπαντα τὰ διὰ τὸν στρατὸν ἀπαιτούμενα ἐφόδια, δηλαδὴ πολεμεφόδια, τρόφιμα, νομή, ἀρτοποιεῖα, ἱματισμός, νοσοκομεῖα, συνεργεῖα ἐπισκευῶν, κτλ. ἐπαρκῆ δι' ὁλόκληρον ἐκστρατείαν· δι' ὃ αἱ τοιαῦται βάσεις ἐκαλοῦντο *μόνιμοι*. Ἡ βάσις ἦτο τοιαύτη εἰς τὰς παλαιὰς ἐποχάς, διότι τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας ἦσαν μετριώτατα, συνεπῶς ἔπρεπε νὰ γίνηται ἐκ τῶν προτέρων ἡ συγκέντρωσις τῶν ἀπαιτουμένων ἐφοδίων, ὡς ἀπαιτοῦσα χρόνον μακρότατον.

Οἱ Ρωμαῖοι ἐνίοτε ἵδρυον, ὅπου ἦτο δυνατόν, τὴν βάσιν ἐπὶ πλοίων (βλ. *Δούσμανη*, Ἱστορία Θεσσαλίας μέρος Α'). Καίτοι οἱ παλαιοὶ στρατηλάται ἐλάμβανον ὑπ' ὄψει τὸ ζήτημα τῆς βάσεως, ἐν τούτοις ὁ Ναπολέων εἶναι ὁ πρῶτος ὅστις ἀπέδωκεν ὑψίστην σημασίαν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, διότι λόγῳ τῆς συγκεντρώσεως μεγάλων δυνάμεων ἐν σχέσει βεβαίως μὲ τὴν τότε ἐποχήν, εἶχεν ἀνάγκην μεγάλου ἀνεφοδιασμοῦ, διὸ ἐγκαθίστα βάσεις ὁτὲ μὲν εἰς τὰς Ἄλπεις, ὡς κατὰ τὰς ἐκστρατείας 1796 καὶ 1800, ὁτὲ δὲ δυτικῶς τοῦ Ρήνου μὲ πρὸ αὐτῆς κώλυμα τὸν ποταμὸν τοῦτον, ὡς κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1805. Μεγάλη προσοχὴ ἐδίδετο εἰς τὰς βάσεις ἐκείνας ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἔκτασιν τοῦ μετώπου των, διότι πολὺ μὲν στενὴ θὰ ἔδιδε λαβὴν εἰς ἀποκοπὴν τῶν μετὰ τοῦ ἐπιχειροῦντος στρατοῦ συγκοινωνιῶν, ἅτε καθισταμένης δυσκόλου τῆς προκαλύψεώς της, πολὺ δὲ μακρὰ θ' ἀπῄτει πολλὰς δυνάμεις διὰ τὴν ἀσφάλειάν της, ἅτε καθισταμένης δυσκόλου τῆς ἀμύνης της. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν κατεύθυνσιν τῆς βάσεως, αὕτη ἦτο ἢ κάθετος πρὸς τὰς γραμμὰς ἐπιχειρήσεων, ὁπότε ἦτο ἡ μᾶλλον πλεονεκτική, ὡς π.χ. ὁ Ρῆνος διὰ τὸν Ναπολέοντα τῷ 1805, ἢ λοξὴ πρὸς ταύτας, ὁπότε ἦτο μειονεκτική, καθ' ὅσον δίδεται λαβὴ εἰς εὔκολον ἀποκοπὴν τῶν συγκοινωνιῶν, ὡς π. χ. διὰ τοὺς Γάλλους τῷ 1814.

Ἐνίοτε ἡ μόνιμος βάσις δὲν ἐπήρκει δι' ὅλην τὴν ἐκστρατείαν, καθ' ὅσον ἅμα ὡς ὁ ἐπιχειρῶν στρατὸς προήλαυνεν εἰς ἀπόστασιν πορείας 6—8 ἡμερῶν, ἤτοι περὶ τὰ 120—150 χιλιόμετρα, ὁ περαιτέρω ἔγκαιρος ἀνεφοδιασμὸς ἐκ τῆς βάσεως καθίστατο ἀδύνατος, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει ὅτι τὰ μόνα μεταφορικὰ μέσα τῶν τότε ἐποχῶν ἦσαν τὰ ἑλκόμενα διὰ ζωϊκῆς δυνάμεως. Ὡς ἐκ τούτου ἱδρύετο τότε νέα βάσις πρὸς τὰ ἐμπρός, καλουμένη *ἐνδιάμεσος*, ἥτις ἀπῄτει χρόνον τινὰ διὰ τὴν ἐγκατάστασίν της, συνεπῶς πρόσκαιρον ἀνακοπὴν τῶν περαιτέρω ἐπιχειρήσεων· ἐφ' ὅσον δὲ αἱ ἐπιχειρήσεις ἐξειλίσσοντο ἐπιτυχῶς, ἐπὶ τοσοῦτον ἐπεβάλλετο ἡ ἑκάστοτε ἐγκατάστασις νέας ἐνδιαμέσου βάσεως, ὡς π. χ. ἔπραξεν ὁ Ναπολέων τῷ 1805, ὅστις τὴν δυτικῶς τοῦ Ρήνου κυρίαν βάσιν μετέφερε διαδοχικῶς, δυτικῶς τοῦ Lech, δυτικῶς τοῦ Salza καὶ νοτίως τοῦ Δουνάβεως παρὰ τὴν Βιέννην. Αἱ ἐνδιάμεσοι βάσεις ἦσαν βεβαίως πολὺ ἀτελέστεραι τῆς κυρίας βάσεως, ἀπό τε ἀπόψεως ἀνεφοδιασμοῦ, ἅτε τῶν ὑλικῶν ὄντων ὀλίγων, καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἀσφαλείας, ἅτε τῆς ἀμυντικῆς ὀργανώσεως οὔσης πρόχειρου. Τοῦτ' αὐτὸ ἐγίνετο, προκειμένου περὶ ἐνδιαμέσου βάσεως ὑποχωροῦντος στρατοῦ, καταβαλλομένης, ἐννοεῖται, πάσης προσπαθείας ὅπως ἀποσυρθῶσιν ἐγκαίρως τὰ ἐφόδια πρὸς τὴν νέαν βάσιν. Τοιοῦτό τι ἔπραξεν ὁ αὐστριακὸς στρατὸς τῷ 1805, ὅστις τὴν κυρίαν βάσιν, ἀνατολικῶς τοῦ Inn, ἀπέσυρε κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον τῆς ἐκστρατείας ἐκείνης νοτίως τοῦ Δουνάβεως παρὰ τὴν Βιέννην, τέλος δ' ἀνατολικῶν τοῦ Morawa (March).

Καίτοι δὲ σήμερον τοιούτου εἴδους βάσεις δὲν ὀργανοῦνται, ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐγκατέστησεν ἀνάλογον βάσιν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ (Ἰούνιος — Ἰούλιος 1922), λόγῳ ἀνυπαρξίας μεταφορικῶν μέσων συγχρόνου ἐποχῆς, μετενεγκὼν διὰ μικρῶν διτρόχων, ἑλκομένων διὰ βουβάλων, — ἐπωφελούμενος πάντοτε τῆς νυκτὸς πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐναερίου ἑλληνικῆς παρατηρήσεως — τ' ἀναγκαιοῦντα πυρομαχικὰ ἐξ Ἀϊντὰμπ (περιοχὴ Κιλικίας) πρὸς τὴν ΝΑ. τοῦ Ἀφιὸν Καραχισὰρ ἐγκατασταθεῖσαν βάσιν, διὰ τὴν προμελετηθεῖσαν κατ' αὐτοῦ ἐπίθεσιν τὸν Αὔγουστον 1922.

Σήμερον, κυρία βάσις εἶναι ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ χώρα, διότι τὰ σύγχρονα μεταφορικὰ μέσα, ὡς σιδηρόδρομοι, ἀτμόπλοια, αὐτοκίνητα, ἀερόπλοια, ἐπιτρέπουσι τὴν ὅπου δεῖ μεταφορὰν τῶν ἐφοδίων λίαν ταχέως· διό, ἅμα ὡς παραστῇ ἀνάγκη, ἐγκαθίστανται ἑκάστοτε βάσεις, εἴτε ἐπὶ παραλίου τινὸς πόλεως εἴτε ἐπὶ κόμβου σιδηροδρόμων, παρεχόντων ὅμως ἀποβάθρας καταλλήλους διὰ τὰς ἀποβιβάσεις τῶν ἐφοδίων καὶ τὴν ἀποθήκευσιν αὐτῶν· αἱ τοιαῦται δ' ἑκάστοτε βάσεις καλοῦνται *κυλινδούμεναι*. Συνεπῶς τὴν σήμερον τοῦθ' ὅπερ ἀπασχολεῖ εἶναι ἡ ὕπαρξις μεταφορικῶν μέσων συγχρόνου ἐποχῆς καὶ πλήρους ὁδικοῦ δικτύου διὰ τὴν αὐτοκίνησιν, ἵνα τοιουτοτρόπως μεταφέρωνται ταχέως τὰ ἐφόδια ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς χώρας εἰς τὴν ἑκάστοτε βάσιν, εἶτα δ' ἐκ ταύτης πρὸς τὸν ἐπιχειροῦντα στρατόν· διὰ τὰ ἐν τῇ Βαλκανικῇ δὲ καὶ τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ θέατρα πολέμου, ἔνθα οἱ σιδηρόδρομοι σπανίζουσι, τὸ ὁδικὸν δίκτυον αὐτοκινήσεως εἶναι ἔτι μείζονος σημασίας. Ἴσως ἐν προσεχεῖ μέλλοντι νὰ ἐκλείψῃ ἡ ἀνάγκη ὑπάρξεως σιδηροδρομικοῦ καὶ ὁδικοῦ δικτύου, διότι σήμερον ὑπάρχει τάσις ἐν Εὐρώπῃ τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ δι' ἀεροπλοϊκῶν μέσων (βλ. Militär Wochenblatt 25ης Ἰουλίου 1926). Ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους, εἴτε πρόκειται περὶ προχωρήσεως, εἴτε περὶ ὑποχωρήσεως, τὸ ζήτημα ἔγκειται εἰς τὸν τρόπον τῆς ἑκάστοτε μεταφορᾶς τῶν ἐφοδίων. (Βλ. κανον. ἐκστρ. στρατηγοῦ *Δούσμανη* 1921, σελ. 58—63)

Καθ' ἅπαντας τοὺς νεωτέρους πολέμους, δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ 1866 καὶ 1870, ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν ἐγκατεστάθησαν αἱ βάσεις. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐγκατέστησεν ἐνδιαμέσους βάσεις κατὰ μὲν τὸν πρῶτον βαλκανικὸν πόλεμον (1912—1913) ἀρχικῶς εἰς Λάρισαν καὶ Ἄρταν, εἶτα εἰς Θεσσαλονίκην καὶ Πρέβεζαν, κατὰ τὸν δεύτερον (1913) εἰς Θεσσαλονίκην, κατὰ δὲ τὸν Μικρασιατικὸν (1919—1922) ἀρχικῶς εἰς Σμύρνην, κατόπιν δὲ καὶ εἰς Μουδανιά.

Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰ Μουδανιὰ δὲν εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἐγκαίρως ἡ βάσις, ἐπῆλθε βραδύτης ἐνάρξεως τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Σαγγαρίου ἐπὶ 20 ὁλοκλήρους ἡμέρας, ἵνα παρασχεθῇ ὁ ἀπαιτούμενος χρόνος πρὸς ἐγκατάστασιν τῆς ἐν λόγῳ βάσεως. (Περὶ τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς βάσεως βλ. λ. μετόπισθεν.)

Τακτική: Τὸ κλιμάκιον πυρὸς χρησιμοποιεῖ βάσιν, ἐντὸς τῆς ὁποίας προκαλύπτεται ἡ προπαρασκευὴ τῆς ἐπιθέσεως, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξορμᾷ αὕτη καὶ ἀπὸ τῆς ὁποίας ὑποστηρίζεται ἡ προχώρησις αὐτῆς· ἐπὶ τῆς βάσεως δ' εὑρίσκει στήριγμα καὶ πᾶσα τυχὸν ἀποτυγχάνουσα καὶ ἐξαναγκαζομένη εἰς ὑποχώρησιν ἐπίθεσις. Ἐπειδὴ σήμερον, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἐπὶ ἀνοικτοῦ πεδίου μάχην, γίνεται συνήθως χρῆσις τῶν μεθόδων πολέμου θέσεως, δι' αὐτὸ ἡ ἑκάστοτε προχώρησις τοῦ πεζικοῦ δὲν δύναται νὰ ἐκτελῆται ὡς κατὰ τὰς πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου (1914—1918) ἐποχάς, δηλαδὴ ἄνευ ἐπιμεμελημένης προπαρασκευῆς· εἶναι γνωστὸν ὅτι καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ τελευταῖος πρὸ τοῦ πολέμου γαλλικὸς κανονισμὸς πεζικοῦ (1914) ἐθέσπιζε (§ 236—246) τὴν ὁπωσδήποτε ταχεῖαν προχώρησιν τοῦ πεζικοῦ, ὁ δὲ γερμανικὸς κανονισμὸς πεζικοῦ (1906, σελ. 126 καὶ 129) καὶ ὁ γαλλικὸς κανονισμὸς ἐκστρατείας (1913 § 104) ὑπεδείκνυον εἰδικὰ μέτρα διὰ τὴν προχώρησιν τοῦ πεζικοῦ, προκειμένου, ἐννοεῖται, μόνον περὶ ἐπιθέσεως κατ' ἐχθροῦ κατέχοντος τοποθεσίαν, δηλαδὴ περὶ μάχης ἐκ παρατάξεως. Σήμερον ὅμως ὁ ἐπιτιθέμενος θὰ προσκρούῃ πάντοτε κατ' ἀμυντικῆς ὀργανώσεως, καθ' ὅσον, καὶ κατὰ τὴν περίπτωσιν μάχης ἐκ συναντήσεως, θὰ ὑπάρχῃ πάντοτε ἀμυντικὴ ὀργάνωσις, δεδομένου ὅτι πᾶσα μονάς, ἐξαναγκαζομένη νὰ περιπέσῃ εἰς ἄμυναν, ὀφείλει ν' ἄρξηται παράυτα ὀρύσσουσα τὴν γῆν. Διὰ πρώτην φοράν, ὁ σύγχρονος γαλλικὸς κανονισμὸς πεζικοῦ 1920 (ἑλληνικὸς 1924) ἀναγράφει (§76 καὶ 79) τὸν ὅρον *βάσις ἐξορμήσεως*.

Τίνα ἀμυντικὰ ἔργα θὰ ὀργανωθῶσιν ἐπὶ τῆς βάσεως οὐδὲν τὸ καθωρισμένον εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῇ, διότι ταῦτα ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ διαθεσίμου ἑκάστοτε χρόνου, θεωρουμένου ὡς τοιούτου τοῦ ἀπὸ τῆς ἀποκτήσεως τῆς στενῆς ἐπαφῆς μέχρι τῆς ἐκπομπῆς τῆς ἐπιθέσεως. Δέον ὅμως νὰ τονισθῇ ὅτι ἡ ἐκτέλεσις ἀμυντικῶν ἔργων δὲν εἶναι παράγων βαρύνων ἐπὶ τῆς ὥρας τῆς ἐκπομπῆς τῆς ἐπιθέσεως· ἀφ' ἧς στιγμῆς ἡ προπαρασκευὴ αὐτῆς ἐπεραιώθη, ἡ ἐκπομπή της πρέπει νὰ ᾖ ἄμεσος, ἐφ' ὅσον ὅμως ἡ προπαρασκευὴ παρατείνεται, ὁ χρόνος δὲν πρέπει νὰ χάνηται ἐπὶ ματαίῳ. Συνεπῶς, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ διατιθέμενος διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς βάσεως χρόνος εἶναι συνάρτησις τῆς προπαρασκευῆς, οὐδέποτε ὅμως ὁ χρόνος οὗτος εἶναι συνάρτησις αὐτῆς ταί-

Digitized by Google

της τῆς ὀργανώσεως. Τὴν ἀρχικὴν βάσιν ἐξορμήσεως ἐπακολουθεῖ ἡ ὀργάνωσις καὶ ἄλλων βάσεων μέχρι τῆς ἀφίξεως εἰς τὸν τελικὸν ἀντικειμενικὸν σκοπόν, διότι μετὰ τὴν κατάκτησιν ἐδαφικῆς τινος ἐκτάσεως ἀπαιτεῖται νέα προπαρασκευή, συνεπῶς μεσολαβεῖ χρόνος χρησιμοποιούμενος διὰ τὴν ὀργάνωσιν νέας βάσεως. Τελευταία βάσις ἐξορμήσεως θεωρητέα ἐκείνη, ἐξ ἧς δι' ἑνὸς μόνον ἅλματος δύναται τὸ πεζικὸν νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν ἐχθρικὴν τοποθεσίαν.

Ἐν τοῖς κανονισμοῖς ἀσκήσεων προκειμένου μὲν περὶ μονάδος ἀσκουμένης ἢ ἑλισσομένης, βάσις εἶναι τὸ καθοριζόμενον ἑκάστοτε τμῆμα ἐπὶ τοῦ ὁποίου τὰ λοιπὰ ὅμοια τμήματα κανονίζουσι τὴν κίνησίν των, προκειμένου δὲ περὶ μικρᾶς μονάδος, μέχρι διμοιρίας τὸ πολύ, βάσις εἶναι ὁ ἀνὴρ ἐφ' οὗ κανονίζεται τὸ βάδισμα, εἴτε ἐν φάλαγγι, ὁπότε εἶναι ὁ ἐπὶ κεφαλῆς ἀνήρ, εἴτε ἐν παρατάξει, ὁπότε εἶναι ὁ ἑκάστοτε καθοριζόμενος.

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— [ΝΑΥΤ.] Καλεῖται *βάσις* ἢ *βάσις ναυτικὴ* ὁ πολεμικὸς λιμὴν ὁ χρησιμεύων ὡς ὁρμητήριον ὁλοκλήρου ἢ μέρους του στόλου καὶ ὡς κέντρον ἀνεφοδιασμοῦ αὐτοῦ εἰς τρόφιμα, καύσιμα καὶ πυρομαχικά. Ἡ κυριωτέρα ναυτικὴ βάσις στόλου τινὸς εἶναι ὁ πολεμικὸς ναύσταθμος. Ἐν πολέμῳ ὅμως δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὁρμητήριον τοῦ στόλου, διότι φυσικῶς θὰ εὑρίσκεται πολὺ μακρὰν τῶν ἐχθρικῶν παραλίων. Διὰ τοῦτο χρησιμοποιοῦνται κατὰ τὴν πολεμικὴν περίοδον βάσεις ἐκλεγόμεναι ἀπὸ τῆς περιόδου τῆς εἰρήνης. Αἱ πολεμικαὶ αὗται βάσεις διαιροῦνται εἰς τὴν *κυρίαν βάσιν*, ἥτις ὀφείλει νὰ δύναται νὰ περιλάβῃ ὁλόκληρον τὸν στόλον, καὶ τὴν *προκεχωρημένην* ἢ ὰς *προκεχωρημένας βάσεις*. Γενικῶς πᾶσα βάσις έον νὰ πληροῖ τοὺς ἑξῆς ὅρους: α') Νὰ μὴ εἶαι ἐκτεθειμένη εἰς τὸν ἄνεμον. β') Νὰ παρέχῃ σφαλὲς ἀγκυροβόλιον τοῦ στόλου ἀπὸ ἀπόψεως αλασσίου βυθοῦ. γ') Νὰ δύναται νὰ ὀχυρωθῇ εὐκόως. δ') Νὰ εὑρίσκεται πλησίον τῶν ἐχθρικῶν ἀκτῶν, λλὰ καὶ εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν, ὥστε νὰ μὴ δύαται νὰ προσβληθῇ εὐκόλως ὑπὸ ἐλαφρῶν πλοίων αταδρομῆς ἢ ἀεροπορικῶν δυνάμεων. Ὡς κυρία άσις πρέπει νὰ ἐκλεγῇ θέσις τις, ἥτις ἐκτὸς τῶν νωτέρω ὅρων ἀνάγκη νὰ πληροῖ καὶ τοὺς ἑποένους. Ἡ στρατηγικὴ θέσις της νὰ εἶναι τοιαύτη, στε νὰ εὑρίσκεται πλησίον τῶν ἐχθρικῶν ἀκτῶν. ὰ καλύπτῃ καὶ νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν ὑποστήριξιν ρισμένων θέσεων καὶ συγκοινωνιακῶν γραμμῶν, ' ὧν θὰ γίνεται ἡ μεταφορὰ στρατευμάτων καὶ λικῶν ἢ γενικῶς ὁ ἀνεφοδιασμὸς τῆς χώρας. Τέος ἡ ἀπόστασίς της ἀπὸ τῶν ἐχθρικῶν παραων νὰ εἶναι τόση, ὥστε τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα ἀναρροῦντα ἀπὸ τῶν ἀκτῶν των ἅμα τῇ ἑσπέρᾳ ὰ ἡ δύνανται νὰ φθάσωσι κατὰ τὴν αὐτὴν νύκτα ρὸ τῆς κυρίας βάσεως. Ἡ ἐκλογὴ τῆς προκεχωρημένης βάσεως θὰ γίνῃ ἐπὶ τῶν αὐτῶν περίου δεδομένων, εἰς μικροτέραν βεβαίως κλίμακα, λλὰ πάντοτε ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐπιχειρήσεων τῶν ροβλεπομένων ὑπὸ τῶν πολεμικῶν σχεδίων τῆς ώρας. Οὕτω διὰ προκεχωρημένην τινὰ βάσιν, ἐν θὰ ὁρμοῦσι μόνον τὰ ἀντιτορπιλλικὰ ἢ τὰ πρὸ ῶν ἐχθρικῶν ἀκτῶν πλοῖα περιπολίας, ἀναγκαιοῖ κρός τις λιμήν· ἀπαιτεῖται ὅμως μεγάλης ἐκτάως λιμήν, ἂν ἀπὸ τῆς προκεχωρημένης βάσεως ύτης πρόκειται νὰ ἐκτελεσθῶσιν ἀποβάσεις εἰς ς ἐχθρικὰς ἀκτὰς ἢ συνδεδυασμέναι ἐνέργειαι τὰ τοῦ στρατοῦ, ὅτε ὁ λιμὴν πρέπει νὰ δύναται περιλάβῃ μέγαν ἀριθμὸν μεταγωγικῶν. Ἡ προκεχωρημένη βάσις δέον νὰ εὑρίσκηται εἰς μικροραν ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν ἐχθρικῶν παραλίων ἢ ἡ ρία βάσις, ἥτις θὰ εἶναι τὸ ὁρμητήριον τοῦ κυου σώματος τοῦ στόλου.

Α. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

— [ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡ.] Εἰς τὰ πλεῖστα τῶν ηματιστηρίων εἴθισται ὅπως ἡ τιμὴ διὰ πράξεις ι δώρῳ περιέχῃ καὶ τὸ δῶρον. Λέγουσι π. χ. ἡ πρᾶξις ἐπὶ δώρῳ συνήφθη εἰς τὰ 540 μὲ ρον 10, ἐν τῇ ἐννοίᾳ ὅτι τὸ δῶρον εἶναι 10 δρ. ι ἡ πρᾶξις ἂν συναφθῇ θὰ γίνῃ εἰς τὰ 540—10 530. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὸ 530, ἤτοι ἡ αφορὰ τοῦ δώρου ἀπὸ τῆς τιμῆς εἰς ἣν συνήη ἡ πρᾶξις, καλεῖται *βάσις* τῆς τιμῆς πράξεως δώρῳ (pied de la prime). Αὕτη εἶται ἡ τιμὴ τῇ βάσει τῆς ὁποίας, ἀναλόγως τῶν παρουιζομένων ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ τιμῶν, ὁ λήπτης δικαιώματος τοῦ δώρου (le preneur de la me) θὰ κανονίσῃ ἐὰν θὰ ἐκτελέσῃ τὴν πρᾶξιν ἢ ἂν θὰ τὴν διαλύσῃ ἐγκαταλείπων τὸ δῶρον.

Τ. Κ.

— [ΝΟΜΙΣΜΑΤ.] Ὁ ἀριθμὸς ὁ ὁποῖος ἐκφράπόσα νομίσματα εἴδους τινὸς κατασκευάζονται ἑνὸς ὡρισμένου ποσοῦ ἀπολύτως καθαροῦ μελλου καλεῖται *βάσις* (pied de la monnaie). Τὰ ῖστα τῶν κρατῶν, ἐν οἷς καὶ ἡ Ἑλλάς, λαμβάουσιν ὡς σταθερὸν ποσὸν βάρους ἀπολύτως καροῦ μετάλλου τὸ 1 χιλιόγραμμον, ἡ Γερμανία 1 livre (=500 γραμμάρια), ἡ Ἀγγλία 40 λίτρας (1 l. troy = 373,2419 γραμ.). Τὰ νομίτα τῶν 20 νομισματικῶν μονάδων τῶν κραν, ἅτινα ἐδέχθησαν τὸ νομισματικὸν σύστημα λατινικῆς νομισματικῆς ἑνώσεως, ἔχουσι βάσιν 172,22, διότι ἔχει ὁρισθῇ ὅτι ταῦτα θὰ ἔχωσι βάρος 6,45161 καὶ τίτλον 0,900, ἄρα βάσιν

$$\frac{1000 \text{ γρ. καθαροῦ χρυσοῦ}}{6{,}45161 \times 0{,}900} = 172{,}22$$

Ἡ βάσις χρησιμεύει διὰ τὸν καθορισμὸν ἑνὸς νομισματικοῦ συστήματος. Οὕτως ἡ νέα ἑλληνικὴ δραχμὴ ὡρίσθη διὰ τοῦ Ν. Δ. τῆς 12 Μαΐου 1928, ὁρίσαντος ὅτι 51,212,87 δραχμαὶ θὰ ἰσοδυναμοῦν πρὸς 1 χιλιόγραμμον καθαροῦ χρυσοῦ. Ἐπίσης ἡ βάσις χρησιμεύει εἰς τὴν εὕρεσιν τῆς σχέσεως τῶν ἀξιῶν τῶν διαφόρων νομισματικῶν μονάδων, ἤτοι μία νομισματικὴ μονὰς νομισματικοῦ συστήματος Α πρὸς πόσας νομισμστικὰς μονάδας ἑτέρου Β ἰσοδυναμεῖ. Πρὸς τοῦτο ἀρκεῖ νὰ ληφθῇ ὁ ἀντίστροφος λόγος τῶν βάσεων τῶν δύο νομισματικῶν συστημάτων. Π.χ.

$$\frac{\text{βάσις νέας χρυσῆς δραχμῆς } 51.212{,}87}{\text{βάσεως χρυσοῦ μάρκου } 2790} = 18{,}356$$

ἤτοι 1 χρυσοῦν μάρκον ἰσοδυναμεῖ πρὸς 18,356 νέας χρυσᾶς δραχμᾶς.

Τ. ΚΕΡΑΜΙΔΑΣ

— **βάσις** (ἡ) *[Χημ.]*. Διὰ τοῦ γενικοῦ ὅρου *βάσεις* ὀνομάζονται ἐν τῇ Ἀνοργάνῳ Χημείᾳ ἑνώσεις μετάλλων ἢ ριζῶν μετὰ ὑδροξυλίου, τύπου ΜΟΗ, ἔνθα Μ παριστάνει μονοδύναμον μέταλλον. Τὸ ὄνομά των ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἀποτελοῦσι τὸ μόνιμον, μὴ πτητικὸν μέρος τῶν ἁλάτων, ἐν ᾧ τὰ ὀξέα ἀπομακρύνονται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εὐκόλως διὰ θερμάνσεως. Αἱ βάσεις ὀνομάζονται καὶ *ὑδροξείδια* τῶν μετάλλων, καθ' ὃ παραγόμεναι δι' ἐπιδράσεως ὕδατος ἐπὶ τῶν ὀξειδίων των. Τὰ διαλύματα τῶν βάσεων ἔχουσι τὴν ἰδιότητα νὰ ἐπαναφέρωσι τὸ κυανοῦν χρῶμα τοῦ ὑπὸ ὀξέος ἐρυθρωθέντος βάμματος τοῦ ἡλιοτροπίου, ἔχουσι γεῦσιν καυστικὴν καὶ σχηματίζουσι μετὰ τῶν ὀξέων ἅλατα. Τὰς κοινὰς ταύτας ἰδιότητας ὀφείλουσιν εἰς τὸ κοινὸν αὐτῶν συστατικόν, τὸ *ἀνιὸν* ὑδροξυλίου· ὑπάρχουσι καὶ ἑνώσεις ἐνέχουσαι ὑδροξύλιον, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο δὲν εὑρίσκεται ὡς ἰόν, αἱ ἑνώσεις αὗται δὲν εἶναι βάσεις. Οὕτω τὸ οἰνόπνευμα C_2H_5OH μὴ ὂν ἠλεκτρόλυτον δὲν περιέχει ἀνιόντα ὑδροξυλίου καὶ ἑπομένως δὲν ἔχει βασικὰς ἰδιότητας. Αἱ βάσεις δρῶσι τοσούτῳ ἰσχυρότερον ὅσον μεγαλύτερος εἶναι ὁ βαθμὸς τοῦ ἰονισμοῦ των εἰς τὰ διαλύματά των. Οὕτω ἔχομεν *ἰσχυρὰς βάσεις* τὰ ὑδροξείδια τοῦ καλίου (KOH), τοῦ νατρίου ($NaOH$), τοῦ βαρίου ($Ba(OH)_2$), τοῦ στροντίου ($Sr(OH)_2$), τοῦ ἀσβεστίου ($Ca(OH)_2$), *ἀσθενεῖς βάσεις* τὴν καυστικὴν ἀμμωνίαν (NH_4OH), τὰ ὑδροξείδια τοῦ μαγνησίου ($Mg(OH)_2$), τοῦ ἀργύρου ($AgOH$) καὶ *λίαν ἀσθενεῖς βάσεις* τὰ ὑδροξείδια τῶν λοιπῶν διδυνάμων μετάλλων καὶ τὰ τῶν τριδυνάμων, τὰ ὁποῖα εἶναι δυσδιάλυτα ἢ καὶ σχεδὸν τελείως ἀδιάλυτα εἰς τὸ ὕδωρ.

Σ. ΧΟΡΣ

— **βάσις** (ἡ) *[Μουσ.]*. Ἐκαλεῖτο *βάσις* εἰς τὴν Δύσιν κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἡ φωνὴ τοῦ βαθυφώνου. Ἐπίσης *βάσις* ἐλέγετο παλαιότερα τὸ βάσιμον (βλ. λ.).

Γ. Σ.

—**βάσις** *ἀγωγῆς [Πολ. Δικ.]*. Τὴν *βάσιν* τῆς *ἀγωγῆς* ἀποτελοῦσι τὰ πραγματικὰ καὶ νομικὰ ἐκεῖνα γεγονότα ἐφ' ὧν αὕτη ἐρείδεται. Κατὰ τὸ ἄρθρον 533 τῆς πολιτικῆς δικονομίας τὸ ἔγγραφον τῆς ἀγωγῆς πρέπει νὰ περιέχῃ ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐν αὐτῷ καὶ ἐν τοῖς ἄρθροις 136 καὶ ἑξῆς διαλαμβανομένων προσόντων: α') Τὸ δικαίωμα, τὸ ὁποῖον ἔχει ὁ ἐνάγων νὰ κάμῃ τὴν ἀγωγήν, τὰ περιστατικὰ ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζει οὗτος τὰς ἀξιώσεις του καὶ τὸ δικαίωμα νὰ προτείνῃ τοῦτο κατὰ τοῦ ἐναγομένου. β') Τὸν νόμιμον λόγον ἐκ τοῦ ὁποίου παράγει τὰς ἀξιώσεις του ταύτας. Καὶ γ') ἀκριβῆ περιγραφὴν τοῦ ἀντικειμένου τῆς διαφορᾶς καὶ τῆς αἰτήσεως τὴν ὁποίαν ἀπευθύνει πρὸς τὸν ἐναγόμενον κατά τε τὴν κυρίαν καὶ τὴν ἐν παρόδῳ ὑπόθεσιν. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα τοῦ ἄρθρου 533 ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν τῆς ἀγωγῆς καὶ ἡ περὶ ταῦτα ἔλλειψις ἐπάγεται τὴν ἀκυρότητα αὐτῆς. Ἀγωγή τις δύναται νὰ ἔχῃ πολλαπλῆν βάσιν ἢ κυρίαν, ὡς ἡ αὐτούσιος ἀπόδοσις τῶν πραγμάτων, ἢ ἐπικουρικήν, ὡς ἡ ἀπαίτησις τῆς ἀξίας αὐτῶν. Ἡ βάσις τῆς ἀγωγῆς, ὡς ἐν τῷ ἐγγράφῳ αὐτῆς διατυποῦται, ἀποτελεῖ τὸ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου ἐξεταστέον θέμα καὶ ἐπιτρέπεται μὲν ἐπ' ἀκροατηρίῳ βελτίωσις αὐτῆς προστιθεμένων γεγονότων περιεχομένων σιωπηλῶς ἢ ἐμμέσως εἰς τὴν προκαταρκτικὴν αἴτησιν, ἀλλὰ δὲν ἐπιτρέπεται μεταβολὴ αὐτῆς εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀλλοιοῦται τὸ ἀρχικὸν αὐτῆς περιεχόμενον.

Κ. Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

—**βάσις** *κινητηρίου μηχανῆς [Μηχανολ.]*. Καλεῖται οὕτω συμπαγὴς ἐκ σκυροκονιάματος ὄγκος κανονικοῦ σχήματος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μορφῆς ὀρθοῦ παραλληλεπιπέδου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου βασίζεται καὶ στερεοῦται διὰ κοχλιῶν καὶ ἀγκυρώσεων τὸ σῶμα τῆς κινητηρίου μηχανῆς καὶ ὅστις ἑδράζεται ἐπὶ ὑποβάθρου, ἐν εἴδει πλακός, κατασκευαζομένου ἐκ σκυροκονιάματος ἐπίσης ἢ καὶ ἐκ τοιχοποιίας καὶ θεμελιουμένου ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Τὸ σκυροκονίαμα τῆς *βάσεως* καὶ τοῦ ὑποβάθρου κατασκευάζεται ἐκ δύο μερῶν σκύρων, ἑνὸς μέρους ἄμμου καὶ ἑνὸς μέρους θηραϊκῆς γῆς, ἐντὸς τούτου δὲ τοποθετοῦνται πρὸ τῆς πήξεως αἱ ἀγκυρώσεις καὶ οἱ κοχλίαι, ἐφ' ὧν θὰ στερεωθῇ μετὰ τὴν πῆξιν τοῦ σκυροκονιάματος τὸ σῶμα τῆς μηχανῆς. Αἱ διαστάσεις τῆς βάσεως κανονίζονται κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ ἐξασφαλίζεται ἡ ἀντοχὴ αὐτῆς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς λειτουργίας τῆς μηχανῆς, ἀντοχὴ ἡ ὁποία ἐξαρτᾶται κυρίως ἐκ τῶν στροφῶν τῆς μηχανῆς ἐν σχέσει πρὸς τὰς παλμικὰς κινήσεις τῆς βάσεως, αἵτινες δημιουργοῦνται ἕνεκα τῶν δυναμικῶν ἐπιδράσεων τῆς κινητηρίου μηχανῆς καὶ αἵτινες δέον νὰ μὴ συγχρονίζωνται μὲ τὰς ἐν λόγῳ στροφὰς αὐτῆς. ἀλλὰ τοὐναντίον νὰ διαφέρωσι τούτων κατὰ 100% τοὐλάχιστον.

Ὅταν τὸ ἔδαφος ἐντὸς τοῦ ὁποίου πρόκειται νὰ γίνῃ ἡ θεμελίωσις τῆς μηχανῆς ὑποχωρῇ πρὸ τῆς πιέσεως, τότε δέον νὰ ἰσχυροποιήσωμεν τοῦτο ἐμπηγνύοντες ἐντὸς αὐτοῦ πασσάλους κατὰ τρόπον ὥστε νὰ διασταυροῦνται μεταξύ των, καὶ τοῦτο διότι, ὅταν τὸ ἔδαφος ἀνθίσταται εἰς τὴν πίεσιν, συνδέεται καλύτερον ἡ βάσις μὲ τὴν θεμελίωσιν καὶ ἀποφεύγεται ὁ τόσον ἐπικίνδυνος συγχρονισμὸς τῶν στροφῶν τῆς μηχανῆς μὲ τὰς παλμικὰς κινήσεις τῆς βάσεως αὐτῆς. Πολλάκις διὰ μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν ὁπλίζουν τὸν ὄγκον τῆς βάσεως περιμετρικῶς διὰ σιδηρῶν ῥάβδων πάχους ἀπὸ 1—2 ἑ. μ., διατιθεμένων ὁριζοντίως καὶ κατακορύφως, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐσωτερικῶς κατὰ σειρὰς ἀπεχούσας ἀλλήλων περὶ τὸ μέτρον. Ἡ χρησιμοποίησις ὁπλισμοῦ, ὅστις συνήθως φθάνει τὰ 100—150 χιλιόγραμμα ἀνὰ κυβικὸν μέτρον σκυροκονιάματος, πρὸς τὸν σκοπὸν ἐνισχύσεως τῆς ἀντοχῆς τῆς βάσεως, ἐνδείκνυται πάντως εἰς τὰς μεγαλυτέρας σπουδαιότητος κατασκευὰς διὰ τῆς παραλαβῆς ὑπὸ τούτου τῶν ἀναπτυσσομένων μεγάλων τάσεων εἰς τὸν ὄγκον τῆς βάσεως. Ὅταν ἡ ἐγκατάστασις τῆς μηχανῆς γίνεται πλησίον οἰκοδομῶν ἢ ἄλλων κατοικησίμων χώρων, πρὸς ἀποφυγὴν μεταδόσεως εἰς τούτους τῶν ἐκ τῆς κινήσεως τῆς μηχανῆς προκαλουμένων κραδασμῶν καὶ δονήσεων, παρεντίθεται μεταξὺ τῆς βάσεως καὶ τοῦ ὑποβάθρου μονωτικὸν στρῶμα, ἐκ πεπιεσμένου φελλοῦ ἢ πυριτικῆς ἄμμου, πάχους ἀπὸ 5—10 ἑ. μ. ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῆς κατασκευῆς.

Δ. Κ. Α.

—**βάσις** *ὀχήματος* (Châssis)· βλ. λ. **πλαίσιον**.

—**βάσις** *φαρικὴ [Ναυτ.]*. Ὀργανισμὸς θεσπισθεὶς διὰ τοῦ ἄρθρου 6 τοῦ ἀπὸ 11 Σεπτεμβρίου 1925 Ν. Δ. «Περὶ τῶν προσόντων τῶν ὑποψηφίων φαροφυλάκων καὶ ἑτέρων συμπληρώσεων τῶν περὶ φάρων διατάξεων». Τὴν *φαρικὴν βάσιν*, οὖσαν ἐγκατεστημένην ἐν Πειραιεῖ, ἀπαρτίζουσιν αἱ ἀποθῆκαι τῶν φάρων, τὸ συνεργεῖον τῶν φάρων, οἱ ναυτῶνες αὐτῶν καὶ τὰ πλοῖα τῶν φάρων ἐφ' ὅσον ὁρμοῦσι ταῦτα εἰς Πειραιᾶ. Παρὰ τῷ συνεργείῳ τῶν φάρων λειτουργεῖ *σχολεῖον φαροφυλάκων*, πρὸς ἐκμάθησιν τῶν πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν σχετικῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ χειρισμοῦ τῶν μηχανημάτων πυρακτώσεως διὰ πετρελαιατμῶν καὶ τῶν διὰ φωτὸς *Δαλὲν-Ἄγκα* λειτουργούντων· εἰς τὸ σχολεῖον τοῦτο ἐκπαιδεύονται ἐκ περιτροπῆς οἱ φαροφύλακες ἐπὶ τρίμηνον, λαμβάνοντες μετὰ ἐπιτυχῆ δοκιμασίαν πτυχίον ἐκπαιδεύσεως. Διοικητὴς τῆς φαρικῆς βάσεως εἶναι ὁ διαχειριστὴς τῶν ἀποθηκῶν τῶν φάρων ἀξιωματικὸς τοῦ τεχνικοῦ προσωπικοῦ, διατελῶν εἰς ἄμεσον ἐπαφήν, πρὸς μὲν τὸν ὑποδιευθυντὴν τῆς ὑπηρεσίας τῶν φάρων διὰ πᾶν τὸ ἀφορῶν εἰς τὰ ζητήματα τοῦ προσωπικοῦ τῆς φαρικῆς βάσεως, πρὸς δὲ τὸν τεχνικὸν ὑποδιευθυντὴν διὰ τὰ ζητήματα τῶν φαρικῶν ὑλικῶν καὶ τῶν ἐν τῷ συνεργείῳ τῶν φάρων ἐκτελουμένων ἐργασιῶν. Ἡ φαρικὴ βάσις εἶναι ἐγκατεστημένη (1928) ἐπὶ τῆς Ἠετιωνίας ἀκτῆς (Κρομμυδαροῦς) τοῦ λιμένος Πειραιῶς, περὶ τὸ ἄλλοτε βασιλικὸν λεμβαρχεῖον, ὅπερ περιλαμβάνεται εἰς τὰς ἐγκαταστάσεις της. Ἐπειδὴ ὅμως, λόγῳ τῆς προόδου τῶν λιμενικῶν ἔργων, ὁ χῶρος ἐκεῖνος θέλει χρησιμοποιηθῇ δι' ἀνέγερσιν ἀποθηκῶν ἀφορωσῶν εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς ἐμπορικῆς τοῦ λιμένος κινήσεως, ἡ φαρικὴ βάσις θὰ μετενεχθῇ εἰς τὴν ἐν τῷ προλιμένι Πειραιῶς μασχάλην τοῦ κυματοθραύστου *Θεμιστοκλέους*, ὅπου θέλουσιν ἀνεγερθῇ τὰ νέα αὐτῆς καταστήματα καὶ κατασκευασθῇ προκυμαία διὰ τὴν παραβολὴν τῶν πλοίων τῶν φάρων κατὰ τὰς φορτοεκφορτώσεις των.

Σ. Ε. Λ.

Βάσιστχα (Vashistha). Περιώνυμος Ἰνδὸς ποιητής. Τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ εἶναι ἄγνωστον. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ βραχμανισμοῦ ἀναφέρεται ὡς ὁ ἁγιώτερος καὶ ὁ σοφώτερος τῶν δώδεκα μεγάλων *Ρίσις*, ἤτοι ποιητῶν, εἰς οὓς ὁ Βράχμαν ἐνέπνευσε τοὺς ὕμνους τῶν Βεδῶν κατὰ τὴν παράδοσιν. Ἐξ ἄλλου μνημονεύεται ὡς ἀρχηγὸς τῶν τεσσαράκοντα ἐννέα *γκότρας*, ἤτοι βραχμανικῶν οἰκογενειῶν. Ἡ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ *Βισμάμιτρα* ἀντιζηλία κατέστη πολυθρύλητος. Κατά τινα ἑορτήν, τελεσθεῖσαν εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ βασιλέως Ἀγυόντια, ὁ Βάσιστχα ἱερούργησεν ὡς πρωθιερεύς, ἐνῷ ὁ Βισμάμιτρα ἔλαβε τὴν ἐντολὴν νὰ συλλειτουργήσῃ ὡς ἁπλοῦς ἱερεύς. Διὰ τὴν προτίμησιν ταύτην ἐγεννήθη εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ τελευταίου ἄσπονδον μῖσος πρὸς

Digitized by Google

τὸν Βάσιστχα, ὅστις ὅμως, φύσει ἀγαθὸς ἄνθρωπος, διέκειτο πάντοτε συμπαθῶς πρὸς αὐτὸν καὶ συνεβούλευε καθημερινῶς τοὺς οἰκείους του νὰ λησμονήσουν τὴν ἐχθρικὴν ἀπέναντί του στάσιν. Ὁ Βάσιστχα συνέταξε τοὺς ἑκατὸν δύο ὕμνους τῆς Ρὶγκ-Βέδα, σχόλια ἀναφερόμενα εἰς τὸ τελετουργικὸν κ.τ.λ. Οἱ ὕμνοι αὐτοῦ παραβάλλονται πρὸς τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαυῒδ καὶ τὰς ᾠδὰς τοῦ Πινδάρου ὡς πρός τε τὴν λαμπρότητα τῶν εἰκόνων καὶ τὴν ποιητικὴν ἔξαρσιν. Α. Δ.

βασιτετράγωνον *σύστημα [Ὀρυκτολ.]*· συνώνυμον τοῦ *τετραγωνικοῦ συστήματος* (βλ. κρυσταλλικὰ *συστήματα*). Γ. Κ. Γ.

βασίτης (ὁ) (Vasit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀκάθαρτος ὀρθίτης (βλ. λ.) ἐκ τοῦ Rönsholm παρὰ τὴν Στοκχόλμην. Γ. Κ. Γ.

Βάσιτς. Σέρβος ἀξιωματικός, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους 1912—1913, ὁπότε διετέλει ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ σερβικοῦ στρατηγείου παρὰ τῷ ἑλληνικῷ τοιούτῳ. Ν. Θ. Κ.

βασιφυγής (ἡ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτω ἡ διάταξις τῶν ὀργάνων ἑνὸς φυτοῦ, ὅταν ταῦτα διακλαδίζωνται ἐκ τῆς βάσεως τοῦ φυτοῦ πρὸς τὴν κορυφήν, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὰ τεῦτλα. Ὁ ὅρος εἶναι ἀντίθετος τοῦ βασιπετής (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Βασιώτης, *Μιχαήλ*. Μελῳδὸς τοῦ ΙΒ' μ. Χ. αἰῶνος, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπευθύνεται ἐπίγραμμά τι τοῦ Νικηφόρου Προσούχου.

Βάσκα ἢ *Βάζκα* (Vachka ἢ Vajka) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ρωσίας ἐν τῷ κυβερνείῳ τοῦ Βολόγκντα καὶ τοῦ Ἀρχαγγέλσκ, παραπόταμος τοῦ Μέζεν. Ἔχει ροῦν 390 χιλιομέτρων καὶ διασχίζει ἔρημον περιοχήν.

βασκαίνω· *ἀόρ. ἐβάσκανα, παθ. ἀόρ. ἐβασκάνθην* καὶ δημοτ. *ἐβασκάθηκα*· βλάπτω διὰ τῆς ἐπηρείας τοῦ βλέμματος, κάμνω τινὰ νὰ μαρανθῇ, νὰ φθίνῃ, κοιν. *ματιάζω*: «ἐμπτύει αὐτοῖς ὡς μὴ βασκανθῶσι» (*Ἀριστοτέλ.*), καθὰ καὶ σήμερον: «φτύσ' τον νὰ μὴ τόνε βασκάνῃς». Β. Φ.

Βασκάλια *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Νησὶς καὶ συστὰς βραχονησίδων, ἀναδύουσαι ἀπὸ ὑφαλονησίου φερωνύμου, ἐκτεινομένου ἀπὸ Ἀπ. πρὸς Ζεφ. εἰς ἀπόστασιν ἡμίσεος μιλλίου ἀπὸ τῆς νοτίας ἀκτῆς τῶν *Ἀντιπάξων* (ἐπὶ τοῦ Ἀγγλικοῦ χάρτου 206: Santa Maura, Ithaca and Cephalonia islands, σημειοῦνται ὡς Vascaglia Rcs: πλάτ. 39° 07' 25'' Β, μήκ. 20° 16' 30''). Ἐπικινδυνωδέσταται διὰ τὴν ναυτιλίαν, δι' ὃ καὶ προβάλλεται ἐπ' αὐτῶν ὁ τομεὺς τοῦ ἐρυθροῦ σκαρδαμύσσοντος φωτὸς ἀπὸ τοῦ φάρου τοῦ ἀκρωτηρίου *Νοβάρα*, ΝΑ τῶν *Ἀντιπάξων* ἐσχατιᾶς. Τὸ στενὸν ὅμως, τὸ μεταξὺ τῆς συστάδος καὶ τῶν Ἀντιπάξων, καίτοι δυσπαράπλευστον, εἶναι ἐν τούτοις πλώϊμον ἐν ἡμέρᾳ. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

βάσκαμα (τό)· ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ βασκαίνειν, κοιν. *μάτιασμα, φτάρμισμα*.

βασκανθήρα (ἡ) *[Βοτ.]*· κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *πύρεθρον τὸ παρθένιον* (Pyrethrum parthenium).

βασκανία (ἡ)· ἡ διὰ τοῦ βλέμματος ἐπήρεια, βλάβη τοῦ ὁρωμένου, ἄλλως βάσκαμα, μάτιασμα: «βασκανίας φάρμακον τὸ πήγανον» (*Ἀριστοτέλ.*)· πβλ. τὸ σημερινόν: «ξωρκισμένος νά 'σαι μὲ τὸν ἀπήγανο» ‖ συνεκφέρεται μετὰ τοῦ *φθόνος*, διότι καὶ τοῦ βλέμματος ἡ ἐπήρεια τὸν φθόνον ἔχει ἀρχήν.

— [ΕΓΚΥΚΛ.] *Βασκανία* καλεῖται κατὰ τὴν κοινὴν ἀντίληψιν ἡ ἄνευ προσφυγῆς εἰς μαγικὰς πράξεις καὶ τελετάς, συνήθως ἀκουσία, πάντοτε δὲ ὀλεθρία ἐπίδρασις, ἣν δύνανται νὰ ἀσκήσουν ὡρισμένα ἄτομα κατὰ παντὸς ἐμψύχου ἢ ἀψύχου εὑρισκομένου ἐν τῷ περιβάλλοντι αὐτῶν, διὰ τῆς ἰδιαζούσης φύσεώς των, ἐκδηλουμένης ἐν τῇ ἀσυνήθει κατασκευῇ καὶ παραδόξῳ ἐκφράσει τοῦ προσώπου καὶ κυρίως τῶν ὀφθαλμῶν των. Ἡ περὶ τοιαύτης, οἱονεὶ μαγικῆς, δυνάμεως τῶν βλεμμάτων ἀνθρώπων τινων δοξασία καὶ παναρχαία εἶναι καὶ εὐρύτατα διαδεδομένη, διατηρεῖται δὲ μέχρι σήμερον οὐ μόνον παρὰ τοῖς ἀπολιτίστοις ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς πεπολιτισμένοις λαοῖς καὶ εἰς αὐτὰ ἀκόμη τὰ πεπαιδευμένα στρώματα αὐτῶν, καὶ φαίνεται ὅτι δὲν στερεῖται παντελῶς ἐπιστημονικῆς βάσεως. Ἡ πίστις εἰς αὐτήν, πηγὴ μεγάλων καὶ καθημερινῶν φόβων διὰ τοὺς λαούς, ἀφῆκε τὴν σφραγῖδά της εἰς τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ, οἱουδήποτε, ὑλικοῦ καὶ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ αὐτῶν. Τὰ μουσεῖα γέμουν ἐκ διαφόρων ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα ἐθεωροῦντο ὡς προφυλακτικὰ ἀπὸ τῶν κινδύνων τῆς βασκανίας, τὰ διάφορα κτίσματα φέρουν ποικίλα γλυπτὰ καὶ παραδόξους εἰκόνας κατ' αὐτῆς, τὰ μνημεῖα τοῦ λόγου, ὅλων τῶν λαῶν καὶ πασῶν τῶν ἐποχῶν, εἶναι πλούσια εἰς ὑπαινιγμοὺς περὶ αὐτῆς.

Η ΒΑΣΚΑΝΙΑ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΑΡΧΑΙΟΙΣ. Οἱ Ἑβραῖοι, οἱ Ἰνδοί, οἱ Μογγόλοι, οἱ Σλάβοι, οἱ Ἄραβες, οἱ λαοὶ τῆς Ὠκεανίας, οἱ Νέγροι τῆς Ἀφρικῆς, οἱ ἐρυθρόδερμοι τῆς Ἀμερικῆς, οἱ Σῖναι, οἱ Ἰάπωνες, οἱ Πολυνήσιοι, οἱ Μεξικανοί, οἱ Ἀτσίγγανοι, οἱ Μαλαίσιοι, οἱ Ἐσκιμῶοι, οἱ Αἰθίοπες, αἱ γερμανικαὶ φυλαί, οἱ Βαβυλώνιοι, οἱ Ἀσσύριοι, οἱ Ἕλληνες, οἱ Ρωμαῖοι, ἅπασαι αἱ νεολατινικαὶ φυλαὶ κλπ. ἐπίστευσαν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ ὀφθαλμοῦ, τὴν ἐφοβήθησαν καὶ ἐφρόντισαν, ἕκαστος ὅπως ἐνόμιζε τελεσφορώτερον, ν' ἀποφύγουν τοὺς ἐξ αὐτῆς κινδύνους καὶ νὰ θεραπεύσουν τὰς προξενουμένας βλάβας. Ὁ καθορισμὸς τῆς κοιτίδος τῆς δοξασίας ταύτης εἶναι δύσκολος, ἂν μὴ πάντη ἀδύνατος. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἡ ἀρχὴ της ὀφείλεται εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐκεῖθεν δὲ διεδόθη ἡ ἀντίληψις αὐτη εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἰταλίαν καὶ κατόπιν εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην. Δύο εἶναι οἱ βασικοὶ λόγοι, εἰς τοὺς ὁποίους ὀφείλει τὴν γέννησίν της ἡ δοξασία. Ὁ πρῶτος εἶναι ἡ παρατήρησις καὶ ἡ συλλογιστικὴ χρησιμοποίησις τῆς πείρας· ὁ ἄνθρωπος παρετήρησεν ἐπανειλημμένως, ὅτι ὡρισμένα δυσάρεστα φαινόμενα-ἀποτελέσματα δὲν εἶχον σαφὲς αἴτιον· τὸ μόνον ὅπερ προηγεῖτο αὐτῶν καὶ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς αἴτιον ἦτο συνάντησις ἑνὸς προσώπου, διασταύρωσις βλεμμάτων, συνομιλία κλπ. Τὸ χρονικῶς τοῦτο προηγούμενον ἐθεωρήθη ὡς αἴτιον χάρις εἰς τὴν βαθύτατα ἀνθρωπίνην συλλογιστικὴν μέθοδον τοῦ post hoc, ergo propter hoc(=μετὰ τοῦτο, ἕνεκα τούτου ἄρα.) Τὸ δυσάρεστον φαινόμενον ἦτο ἀποτέλεσμα τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ κατόπιν εἰδίκευσις τοῦ αἰτίου ὀφείλεται εἰς τὸν δεύτερον λόγον. Ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ βλάψῃ ὡς κάτοχος ἰδιαιτέρας δυνάμεως, τῆς ψυχῆς. Ἀλλ' ἡ ψυχὴ εἶναι διὰ τὸν πρωτόγονον ἄνθρωπον τελείως συνδεδεμένη πρὸς τὸ σῶμα· καὶ τὸ σῶμα ἔχει ὡρισμένα μέρη τὰ ὁποῖα, λόγῳ τῶν ζωτικῶν διὰ τὴν διατήρησιν αὐτοῦ λειτουργιῶν των, πιστεύονται ὡς τὰ κατ' ἐξοχὴν κέντρα τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας, ὡς ἕδραι τῆς ψυχῆς. Τοιαῦτα εἶναι οἱ νεφροί, τὸ ἧπαρ, ἡ καρδία καὶ οἱ ὀφθαλμοί, πρὸ πάντων οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ τὸ βλέμμα. Ὥστε τὸ δυσάρεστον φαινόμενον—ἀδιαθεσία, ζημία, θάνατος κτλ.—ὀφείλεται εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, εἰς τοὺς κακοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀνθρώπου. Περιττὸν νὰ τονίσωμεν ὅτι ἡ ἀνάλυσις αὐτη δὲν ἀφορᾷ ποσῶς εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἢ μὴ βάσιν τῆς περὶ βασκανίας δοξασίας.

Εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας ἡ πρώτη σημασία τῆς λέξεως βασκανία εἶναι: κατηγορία, καταλαλιά, συκοφαντία, φθόνος, κακία (*Δημοσθ*. 18, 132—18, 259—19, 24—21, 209). Καὶ πράγματι τὸ στοιχεῖον τοῦ φθόνου, πάντοτε ἀπετέλεσεν οὐσιῶδες μέρος τῆς βασκανίας κατὰ τὴν ἀντίληψιν αὐτῶν. Ἀπὸ τῶν παναρχαίων χρόνων οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἐπίστευον τι ἐξαιρετική τις εὐτυχία ἠδύνατο νὰ ἐπισύρῃ τὸν φθόνον τῶν ἀνθρώπων πάντοτε—ἀλλὰ καὶ τῶν θεῶν. Ἡ Νέμεσις ἀπετέλει τὴν θεοποίησιν τοῦ φθόνου καὶ τῆς ἐκδικητικῆς μανίας τοῦ δωδεκαθέου. Πᾶς συνετὸς ἄνθρωπος ἔπρεπε νὰ προφυλάσσηται καὶ νὰ μὴ κινῇ τὸν φθόνον τῶν θεῶν—«τὸ γὰρ θεῖον φθονερὸν»—δι' ἀσυνέτων λόγων, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐπρόδιδον μεγάλην αὐτοϊκανοποίησιν ἢ εὐτυχίαν. Ἔπρεπεν ὡσαύτως νὰ μὴ δέχηται μεγάλους ἐπαίνους ἐκ μέρους ἄλλων, διότι καὶ τοῦτο ἦτο ἐπικίνδυνον. Οἱ θεοὶ ἐφθόνουν, καὶ εἶχε καταντήσει εἶδος ἐκδικήσεως κατὰ προσώπου ὁ ὑπερβολικὸς ἔπαινος αὐτοῦ. Ὅσοι γονεῖς ἐπῄνουν ὑπερμέτρως τὰ τέκνα των, ἀσφαλῶς δὲν τὰ ἠγάπων. Ὁ Σωκράτης πρὸς τὸν ἐπαινοῦντα τὸν χειρισμὸν τοῦ θέματος Κέβητα λέγει: «μὴ μέγα λέγε, μή τις βασκανία περιτρέψῃ τὸν λόγον τὸν μέλλοντα». (*Πλάτ*. Φαίδ. 95 Β). Εἰς ἀρχαῖον τι δίστιχον (Παλατ. Ἀνθολ. XII, 229), ὡς ἑξῆς ἐκφράζεται ἡ μεγάλη ἐρωτικὴ εὐτυχία:

Ὡς ἀγαθὴ θεὸς ἐστί, δι' ἣν ὑπὸ κόλπον, Ἄλεξι,
πτύομεν, ὑστερόπουν ἁζόμενοι Νέμεσιν.

καὶ ὁ φόβος μήπως ἀπολεσθῇ αὐτη:

Σοί με λάτριν γλυκύδωρος Ἔρως παρέδωκε, Βοῶπι,
ταῦρον ὑποζεύξας εἰς πόθον αὐτόμολον
αὐτοθελῆ, πάνδουλον, ἑκούσιον, αὐτοκέλευστον,
αἰτήσοντα πικρὴν μήποτ' ἐλευθερίην
ἄχρι, φίλη, πολιῆς καὶ γήραος· ὄμμα βάλοι δὲ
μήποτ' ἐφ' ἡμετέροις ἐλπίσι βασκανίη.
(Παλατ. Ἀνθολ. V, 22)

Τῶν ἀνθρώπων τὸν φθόνον ποικίλοι λόγοι δύνανται νὰ ἐπισύρουν, ἀφοῦ

μακροτέρῳ σταυρῷ σταυρούμενον ἄλλον ἑαυτοῦ
ὁ φθονερὸς Διοφῶν ἐγγὺς ἰδὼν ἐτάκη.
(Παλατ. Ἀνθολ. XI, 192).

Οἱ ὡραῖοι, προκαλοῦντες αἰσθητικὴν ἀπόλαυσιν, ἐν ᾗ τὸ βουλητικὸν στοιχεῖον εἶναι μᾶλλον καταφανές, ὑπόκεινται περισσότερον τῶν ἄλλων εἰς τὸν κίνδυνον τῆς βασκανίας καὶ τοῦ φθόνου: «ὑπὸ βασκανίας καὶ φθόνου βλάπτεσθαι προσαγορεύομεν οἷον-ται τοὺς καλοὺς» (*Πλουτ*. πρὸς Ἐπικουρ. σ. 1090 D). Οἱ εὐτυχεῖς, οἱ ὁπωσδήποτε ὑπερέχοντες καὶ προκαλοῦντες τὸν θαυμασμὸν κλπ., πᾶν τέλος πρόσωπον ἢ ζῷον ἢ πρᾶγμα δύναται νὰ προκαλέσῃ τὸν φθόνον καὶ νὰ ὑποστῇ τὰς συνεπείας τῆς βασκανίας, μιᾶς βασκανίας σχεδὸν ἑκουσίας.

Ἀλλὰ ἡ αἰτία τῆς βασκανίας δὲν εἶναι πάντοτε ὁ φθόνος· «ἔνιοι καὶ πατέρας ἔχειν ὀφθαλμὸν βάσκανον ὑπολαμβάνουσιν, ὥστε μὴ δεικνύναι τὰς γυναῖκας αὐτοῖς τὰ παιδία μηδὲ πολὺν ἐᾶν χρόνον ὑπὸ τῶν τοιούτων καταβλέπεσθαι· πῶς οὖν δόξει φθόνου τὸ πάθος εἶναι;» (*Πλουτ*. Συμποσ. 5, 7, 4 Α). Πολλάκις ἐπαινεῖ τις ἢ θαυμάζει ἄνευ καὶ τῆς ἐλαχίστης ὑστεροβουλίας. Εἰς τὸ πνεῦμα τῶν ἀρχαίων, ἡ βασκανία ἠδύνατο νὰ προκληθῇ διὰ τοῦ ἁπλοῦ λόγου καὶ ἂν ἀκόμη ὁ δράστης τῆς βλάβης δὲν εἶχε τὴν πρόθεσιν νὰ βλάψῃ. Οἱ Ρωμαῖοι μάλιστα ἐποίουν καὶ διάκρισιν τοῦ εἴδους τούτου τῆς βασκανίας, τὸ ὁποῖον ἐκάλουν fascinare lingua καὶ εἶχον εὕρει τὸ εἰδικὸν φάρμακον κατ' αὐτῆς: περίστεψιν τῆς κεφαλῆς διὰ βακκάρεως. Εἰς τὰ «Βουκολικὰ» τοῦ Βιργιλίου (Ἐκλ. VII, 27) εἷς βοσκὸς λέγει περί τινος νέου ποιητοῦ, ὁ ὁποῖος κινδυνεύει νὰ ἐπαινεθῇ πολύ:

...baccare frontem
cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

(=περιβάλατε διὰ βακκάρεως τὸ μέτωπον, ἵνα μὴ βλάψῃ τὸν μέλλοντα ποιητὴν ἡ κακοποιὸς γλῶσσα).

Ἡ κατ' ἐξοχὴν ὅμως βασκανία εἶναι ἡ διὰ τοῦ βλέμματος, ἑκουσίως ἢ ἀκουσίως ἀσκουμένη:

Πᾶσαν βασκανίαν γίνωσκε, τὴν δι' ὀμμάτων βλάβην
διὰ φαέων βαίνουσαν καὶ βλέψεως ὀμμάτων, πολλοῖς
γὰρ ἔστιν ὀφθαλμὸς προβλέψαι βλάπτειν σθένων.
(*Τζέτζη*: Χιλ. 12, 814)

Ἐφαντάζοντο ὅτι τὸ βλέμμα μερικῶν ἀνθρώπων εἶχε τὴν δύναμιν νὰ τήκῃ, ὅπως ἡ φλόξ, τὰ σώματα ἐπὶ τῶν ὁποίων κατηυθύνετο· ἐκ τούτου προῆλθον αἱ λέξεις: «ὀφθαλμίζω» καὶ «ἐποφθαλμίζω» ὡς ταυτόσημοι τοῦ φθονῶ. Ἡ πίστις αὐτη ἦτο τοσοῦτον διαδεδομένη, ὥστε καὶ βρέφη ἀκόμη θηλάζοντα καὶ ἀνίκανα νὰ προφέρουν μίαν λέξιν ἐθεωροῦντο ὅτι εἶχον βάσκανον ὀφθαλμόν. Ἀλλὰ ποῖα εἶναι τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα τοῦ βασκάνου ἀνθρώπου; Μὲ μίαν λέξιν δύνανται νὰ ὁρισθοῦν: τὸ ἀσύνηθες ἐν τῇ ἐκφράσει· χαρακτηριστικὰ καθ' ἑαυτὰ κανονικά, ἀλλ' ἐν τῷ συνόλῳ των ἀποτελοῦντα ἰδιότυπον σύνθεσιν, κόραι τῶν ὀφθαλμῶν ὠχρόφαιοι ὑποπρασινίζουσαι, μεταβάλλουσαι χρῶμα εὐκόλως, ὀφρύες ἡνωμέναι, ἀπόστασις μεταξὺ τῶν ὀφθαλμῶν ἐλαχίστη κλπ. Ἐπειδὴ τὰ ἐξωτερικὰ ταῦτα γνωρίσματα κληρονομοῦνται, διὰ τοῦτο καὶ ἡ βάσκανος δύναμις ἐθεωρεῖτο κληρονομικὴ εἰς μερικὰς οἰκογενείας καὶ πρὸ πάντων παρὰ τοῖς βαρβάροις. Ἂν πιστεύσωμεν τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, ὑπῆρχον ἐν Ἀφρικῇ οἰκογένειαι, τῶν ὁποίων τὰ μέλη ἠδύναντο νὰ καταστρέφουν ποίμνια, νὰ μαραίνουν δένδρα, νὰ προκαλοῦν τὸν θάνατον παιδίων. Παρὰ Τριβαλλοῖς καὶ Ἰλλυριοῖς ὑπῆρχον ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι ἐθανάτωναν διὰ μόνου τοῦ βλέμματός των· οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν εἶχον ἀνὰ δύο κόρας. Ἐν Σκυθίᾳ γυναῖκές τινες εἶχον παρομοίαν δύναμιν. «τοὺς δὲ περὶ τὸν Πόντον οἰκοῦντας, πάλαι Θιβεῖς προσαγορευομένους, ἱστορεῖ Φύλαρχος οὐ παιδίοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τελείοις ὀλεθρίους εἶναι» (*Πλουτ*. Συμπ. V. 7, 1).

Ἡ βασκανία καταστρέφει οὐ μόνον τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ὁποίους ἀντίκρυσεν ὁ βάσκανος ὀφθαλμός, ἀλλὰ καὶ πᾶν τὸ προσφιλὲς πρόσωπον ἢ πρᾶγμα τοῦ βασκανθέντος (*Ὁρατ*. Ἐπιστ. 1, 14, 37). Πολλάκις, ὡς ἰδιαιτέρα καὶ ἀνεξάρτητος τῆς θελήσεως τοῦ ἀτόμου δύναμις, στρέφεται κατ' αὐτοῦ τοῦ κατόχου της. Ὁ Πλούταρχος (Συμπόσ. 5, 7. 4. 7) ἤδη θέτει ὡς πρόβλημα πρὸς λύσιν τὴν αὐτοβασκανίαν: Τί δ' ἐρεῖς περὶ τῶν ἑαυτοὺς ἐπιβασκαίνειν λεγομένων; καὶ γὰρ τοῦτ' ἀκήκοας' εἰ δ' ἐφ' ταῦτ' ἀνέγνωκας:

καλαί μέν ποτ' ἔσαν, καλαὶ φόβαι Εὐτελίδαο
ἀλλ' αὐτὸν βάσκαινεν ἰδὼν ὀλοφώϊος ἀνὴρ
δίνῃ ἐν ποταμῷ...

καὶ ἀμέσως κατελήφθη ἐκ νόσου, ἐξ ἧς καὶ ἀπέθανεν.

Παρὰ Θεοκρίτῳ, πάλιν, ἀνακαλύπτει τις κατοπτριζόμενος εἰς τὸν γαλήνιον πόντον, ὅτι εἶναι ἐπικινδύνως ὡραῖος καὶ σπεύδει νὰ λάβῃ τὰς ἐν δεδειγμένας προφυλάξεις κατὰ τῆς αὐτοβασκανίας:

ὡς μὴ βασκανθῶ δέ, τρὶς εἰς ἐμὸν ἔπτυσα κόλπον·
ταῦτα γὰρ ἁ γραία με Κοτυτταρὶς ἐξεδίδαξε.
(*Θεοκρ*. Εἰδ. VI, 39)

Ὅπως οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ τὰ ζῷα ἀσκοῦν τὴν βασκανίαν, ὑπόκεινται εἰς αὐτὴν καὶ λαμβάνουν τὰς προφυλάξεις των. Οἱ ἀρχαῖοι ἐπίστευον ὅτι τὸ ἔντομον μάντις—εἶδος πρασίνης ἀκρίδος κινούσης ἀδιακόπως τοὺς ἐμπροσθίους πόδας—ἠδύνατο νὰ βασκάνῃ ἀνθρώπους καὶ ζῷα (Σχόλ. εἰς Θεόκρ. X, 18), καὶ ὅτι ὁ ὄφις συλλαμβάνει τὴν λείαν του—πτηνὰ ἰδίως—βασκαίνων αὐτὰ εἰς τρόπον, ὥστε ἢ καθίστανται ἀνίκανα νὰ κινηθῶσιν ἢ πίπτουσι πλησίον του. Ἡ βασκανητικὴ ἐπίδρασις τοῦ ἀνθρώπου ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὰ ζῷα καὶ τὰ ἄψυχα ἀκόμη ἀντικείμενα. Βουκόλος τοῦ Βιργιλίου (Ἐκλ. III, 103), βλέπων τοὺς ἀμνούς του ἰσχναινομένους διερωτᾶται:

nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos
(=δὲν γνωρίζω ποῖος ὀφθαλμός μοῦ βασκαίνει τοὺς τρυφεροὺς ἀμνούς)

Digitized by Google

Ἄλλωστε τὰ ζῷα κατὰ τὰς βεβαιώσεις τῶν ἀρχαίων «βασκάνων ὀφθαλμοὺς καὶ γοήτων φυλάττεται... φύσει τινὶ ἀπορρήτῳ καὶ θαυμαστῇ» (*Αἰλιαν.* Περὶ ζῴων 1, 35). «Γενομένων τῶν νεοσσῶν, (ἡ ἄρρην περιστερὰ) ἐμπτύει ἵνα μὴ βασκανθῶσι» (*Ἀθην.* IX, 394 β. *Αἰλ.* Ποικ. Ἱστ. Α, 15), δὲν εἶναι δὲ ὀλίγα, τὰ πτηνὰ ἰδίως, τὰ ὁποῖα, γνωρίζοντα τὴν μυστηριώδη προφυλακτικὴν δύναμιν φυτῶν καὶ λίθων ἐνστικτωδῶς, πληροῦν τὴν φωλεάν των ἐξ αὐτῶν.

Προφυλακτικὰ τῆς βασκανίας. Χειρονομίαι καὶ πτύσιμον: Ἀφ' ὅτου ὁ ἄνθρωπος ἐπείσθη περὶ τῆς καταστρεπτικῆς δυνάμεως τοῦ βλέμματος, ἐφρόντισε μὲ κάθε τρόπον ν' ἀπαλλαχθῇ τοῦ κινδύνου λαμβάνων διάφορα προφυλακτικὰ μέτρα. Τὸ πλέον αὐθόρμητον καὶ πρόχειρον ἀντιβασκάνιον ὑπῆρξαν διάφοροι *χειρονομίαι*, εἰς τὰς ὁποίας καὶ ἀπεδόθη μαγικὴ δύναμις. Αἱ χειρονομίαι αὗται, αἱ ὁποῖαι συνίσταντο εἰς ποικίλην χρησιμοποίησιν τῶν δακτύλων τῆς χειρός, ἐπεδίωκον νὰ προσελκύσουν τὸ βλέμμα, νὰ διασπάσουν τὴν συνέχειαν αὐτοῦ καὶ νὰ μειώσουν οὕτω τὴν ὀλεθρίαν δύναμίν του. Φαίνεται δὲ ὅτι ἐν τῇ διατάξει τῶν δακτύλων ἠθέλησαν νὰ μιμηθοῦν τὰ κέρατα τῶν ζῴων, ἵνα συμβολικῶς εἰκονίσωσι τὴν ἄμυνάν των κατὰ τοῦ βασκάνου ὀφθαλμοῦ. Διὰ τοῦτο πᾶσαι αἱ γνωσταὶ χειρονομίαι ἀπολήγουν εἰς ὀξύ. Μία ἐκ τῶν μᾶλλον διαδεδομένων χειρονομιῶν, διατηρουμένη καὶ σήμερον, εἶναι ἡ ἀναπαριστῶσα τὴν ἕνωσιν τῶν γενετησίων ὀργάνων τῶν δύο φύλων: ὁ ἀντίχειρ παρεμβάλλεται μεταξὺ τοῦ δείκτου καὶ τοῦ μεσαίου, προεξέχων. Ἡ χειρονομία αὕτη, τῆς ὁποίας εὑρέθησαν καὶ γλυπταὶ ἐξεικονίσεις, κατηυθύνετο κατὰ παντός, ὁ ὁποῖος ἐθεωρεῖτο ἐπικίνδυνος, εἴτε λόγῳ τοῦ θαυμασμοῦ ὃν ἐξεδήλου, εἴτε λόγῳ τοῦ φθόνου, εἴτε καὶ λόγῳ τοῦ παραδόξου βλέμματός του, καὶ ἐνομίζετο ὡς ἀποτρεπτικὴ πάσης κακῆς ἐπηρείας. Ἄλλη χειρονομία συνίστατο εἰς ἁπλῆν προεκβολὴν τοῦ μεσαίου δακτύλου, ὁ ὁποῖος παρ' ἅπασι τοῖς λαοῖς ἔχει πολὺ κακὴν ὑπόληψιν. Οἱ Ρωμαῖοι τὸν ἀπεκάλουν ἀναιδῆ (impudicus), ἀνόσιον (infamis) κ.τ.λ., οἱ δὲ Ἕλληνες ἐγνώριζον ὅτι ὁ δάκτυλος οὗτος ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς ἀσελγεῖς περιπτώσεις. Τρίτη χειρονομία ἥνωνε τὸν ἀντίχειρα

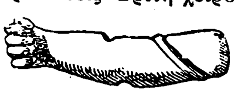

Χειρονομία κατὰ τῆς βασκανίας.

μετὰ τοῦ μέσου καὶ τοῦ παραμέσου εἰς κύκλον, προεκτεινομένων τῶν δύο ἄλλων: δείκτου καὶ μικροῦ, ἀναπαριστῶσα οὕτω σαφῶς τὸ μέτωπον καὶ τὰ κέρατα ζώου, (*Οβιδ.* Fast. V, 433), ἢ προέτεινε τὰ τρία πρῶτα κατὰ σειρὰν δάκτυλα: ἀντίχειρα, δείκτην καὶ μέσον (*Ἰουβεν.* Sat. X, 53). Ἡ πίστις εἰς τὴν δύναμιν τῶν χειρονομιῶν τούτων ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἀπεικονίζοντο εἰς τοὺς τοίχους τῶν οἰκιῶν, ἔγχρωμοι ἢ γλυπταί, εἰς διάφορα μεγάλα ἱδρύματα. Ἐν Μαυριτανίᾳ οἱ τοῖχοι τῶν οἰκιῶν εἶναι πλήρεις τοιούτων χειρονομιῶν δι' ἐρυθροῦ ἢ πρασίνου χρώματος, προοριζομένων πρὸς ἀποτροπὴν τῶν κακῶν πνευμάτων καὶ πάσης βασκανίας. Εἰς τὸ βάθρον τῆς πύλης τοῦ δικαστηρίου τῆς Ἀλάμπρας ὑπάρχει γεγλυμμένη χείρ, ἵνα προφυλάξῃ ἴσως τὸ κτίριον ἀπὸ παντὸς κινδύνου βασκανίας.

Μετάλλινα ἀφιερώματα χειρῶν ἀντιβασκανίων.

Παραλλήλως πρὸς τὰς χειρονομίας ταύτας ἢ καὶ ἀνεξαρτήτως αὐτῶν, οἱ ἄνθρωποι κατέφευγον καὶ εἰς ἄλλα πρόχειρα μέσα, τὰ ὁποῖα ἐθεώρουν προφυλακτικὰ κατὰ τῆς βασκανίας. Πάγκοινον τοιοῦτο μέσον εἶναι τὸ *πτύσιμον*. Πᾶς ὁ μὴ θέλων νὰ καταστῇ πρόξενος δυστυχίας εἰς ἄλλους (ἀνθρώπους, ζῷα, ἄψυχα) διὰ τοῦ θαυμασμοῦ του καὶ τοῦ βλέμματός του, συνώδευε τοὺς λόγους του μὲ εἰκονικὸν ἢ καὶ πραγματικὸν πτύσιμον. Αἱ μητέρες ἢ τροφοί, ὅταν ἐφοβοῦντο διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ βρέφους, ἔβρεχον τὸ μέτωπον καὶ τὰ χείλη του διὰ σιέλου χρησιμοποιοῦσαι πρὸς τοῦτο τὸν μέσον δάκτυλον (*Πέρσης* 11, 33). Οἱ νομίζοντες ὅτι εὑρίσκονται εἰς ἐπικίνδυνον εὐτυχίαν δυναμένην νὰ ἐπισύρῃ τὸν φθόνον τῶν θεῶν ἢ τῶν ἀνθρώπων, «εἰς κόλπον ἔπτυον» (in sinum spuere) ὅπως ἐπίσης ἔπτυον εἰς τὸν κόλπον των καὶ ὅταν ἤθελον νὰ προφυλαχθοῦν ἀπὸ κίνδυνον μολυσματικῆς ἀσθενείας λόγῳ συναντήσεως ἀσθενοῦς (*Θεοφρ.* Χαρακτ. 16). Εἰς τὸ VII εἰδύλλιον τοῦ Θεοκρίτου (στίχ. 126) γίνεται μάλιστα λόγος περὶ γυναικὸς ἀποτρεπούσης τὰ κακὰ διὰ τοῦ πτυσίματος:

ἄμιν δ' ἁσυχία τε μέλοι, γραῖα τε παρείη,
ἅτις ἐπιφθύσδοισα, τὰ μὴ καλὰ νόσφιν ἐρύκοι.

(Πρβλ. καὶ ἀνωτ. Ἀνθ. Παλατ. XII 229 καὶ *Θεοκρ.* Εἰδ. VI,35.) Παρομοίαν χρῆσιν τοῦ πτυσίματος ἐποιοῦντο καὶ τὰ πτηνὰ κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν ἀρχαίων (*Ἀθην.* IX,394 β, *Αἰλιαν.* Ποικ. Ἱστορ. Α,15).

Περίαπτα: Ἀλλὰ ὁ κίνδυνος τῆς βασκανίας εἶναι διαρκὴς καὶ πολλάκις διαφεύγει τὴν προσοχήν μας. Αἱ χειρονομίαι καὶ τὸ πτύσιμον προϋποθέτουν ἐπίστασιν αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο δὲν μᾶς ἀπαλλάσσουν παρὰ ἀπὸ τοὺς συγκεκριμένους κινδύνους οἱ ὁποῖοι ὑποπίπτουν εἰς τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν. Ὑπάρχει ἀνάγκη διαρκοῦς προφυλάξεως ἀπὸ τῆς βασκανίας. Οὕτω ἐγεννήθησαν τὰ διάφορα εἴδη τῶν *περιάπτων*, προφυλακτικῶν εἰς τὰ ὁποῖα ἡ λαϊκὴ εὐπιστία ἀπένειμε τὴν δύναμιν ν' ἀπομακρύνουν ἐκ τῶν προσώπων, τῶν ζῴων ἢ τῶν πραγμάτων τὰς κακοποιοὺς ἐπιδράσεις, τὰς μαγείας, τοὺς κινδύνους, τὰ δυσάρεστα συμβάντα, τὰς ἀσθενείας καὶ τὸν θάνατον ἀκόμη. Ἡ πίστις εἰς τὰ περίαπτα ἐγεννήθη ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Οἱ ἀρχαῖοι Πέρσαι, διὰ νὰ ἐκδιώξουν τὰ κακὰ πνεύματα καὶ νὰ προφυλαχθοῦν ἀπὸ μυστηριώδεις κινδύ-

Φυλακτικὸν κάλυμμα ἀσπίδος.

νους, ἔθετον εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματός των τὰ tahvids ἢ toavids, εἶδος λωρίων περιεχόντων κεχαραγμένα ἐξορκιστικὰ ῥητά. Ὅλοι οἱ λαοὶ ἐπίστευσαν εἰς ἀποκρύφους δυνάμεις διαφόρων πραγμάτων ἢ συμβόλων. Οἱ Ἑβραῖοι εἶχον πολλὰ περίαπτα, ὀνομαζόμενα tothaphoth. Ἀκολουθοῦντες τὸ γράμμα τῆς Βίβλου, ὅπου ὁ Θεὸς διατάσσει: «καὶ ἐμβαλεῖτε τὰ ῥήματα ταῦτα εἰς τὴν καρδίαν ὑμῶν καὶ εἰς τὴν ψυχὴν ὑμῶν καὶ ἀφάψητε αὐτὰ εἰς σημεῖον ἐπὶ τῆς χειρὸς ὑμῶν καὶ ἔσται ἀσάλευτον πρὸ ὀφθαλμῶν ὑμῶν» (Δευτερ. ια'. 18), ἐσυνήθιζον νὰ θέτουν εἰς τὸν ἀριστερὸν βραχίονά των ἢ περὶ τὴν κεφαλήν των πλατέα φυλακτήρια μὲ χωρία τῆς Πεντατεύχου. Αἱ γυναῖκές των ἐν εἴδει κοσμήματος καὶ ἐνωτίων ἔφερον εἰκόνας ὄφεων, lekachim καλουμένας, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ ὄφεως τοῦ Μωϋσέως ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἀπεμάκρυνον τὰ δυσμενῆ πνεύματα. Τὸ Ταλμοὺδ δὲν ἀπηγόρευε τὴν χρῆσιν περιάπτων· ἐθεώρει περιττὰ ταῦτα μόνον διὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου. Παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς ἦσαν συνηθέστατα τὰ περίαπτα, μὲ ῥητὰ ἐκ τοῦ Κορανίου εἰλημμένα καὶ ἰδίως ἐκ τῶν δύο τελευταίων κεφαλαίων αὐτοῦ. Τὰ περίαπτα ταῦτα ἐρράπτοντο ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων ἢ ἐτίθεντο ἐντὸς μεταξίνου ὑφάσματος καὶ ἐκρεμῶντο ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ. Οἱ Αἰγύπτιοι ἐχρησιμοποίουν ὡς περίαπτα ἐνεπίγραφα φύλλα παπύρου τὰ ὁποῖα ἔρραπτον ἐπὶ τῶν ἀσπρορρούχων αὐτῶν. Οἱ Ἕλληνες ἐπίσης ἐχρησιμοποίουν ποικίλα περίαπτα, τὰ ὁποῖα ὠνόμαζον: περιάμματα, φυλακτήρια, βασκάνια, προβασκάνια, ἀποτρόπαια, ἐγκόλπια, ἀπωσίκακα, τελέσματα κλπ. Οἱ Ρωμαῖοι amuletum, averrunci, οἱ Ἄραβες hamalêt (ἐκ τοῦ hamal =φέρειν ἐξ οὗ ἴσως: χαϊμαλί), οἱ Ἰταλοί: ligatura, alligatura, οἱ Φράγκοι: amulette, talisman, fetich κλπ., συνελόντι δ' εἰπεῖν, δὲν ὑπάρχει οὐδὲ εἷς λαός, ὁ ὁποῖος νὰ μὴ ἐχρησιμοποίησε περίαπτα ἐναντίον παντὸς μυστηριώδους ἢ καὶ μὴ κινδύνου. Ἡ εὐρύτατα διαδεδομένη αὕτη χρῆσις περιάπτων, ἔχουσα τὴν ἀρχήν της εἰς παναρχαίους χρόνους καὶ πρωτογόνους πολιτισμούς, συνετέλεσε μεγάλως καὶ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν διαφόρων κοσμημάτων, τὰ ὁποῖα καὶ σήμερον ἀκόμη ἐξακολουθοῦν νὰ χρησιμοποιοῦνται. Παραλλήλως πρὸς τὴν καθαρῶς διακοσμητικὴν διὰ λόγους γενετησιακοὺς προέλευσιν τῶν κοσμημάτων, βαίνει καὶ ἡ δεισιδαιμονία. Τὰ ψέλλια, τὰ ἐνώτια, τὰ πτερά, τὰ φυτά, ἄνθη κλ. ἦσαν συγχρόνως κοσμήματα καὶ φυλακτήρια.

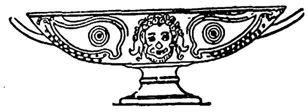

Κύπελλον κοσμούμενον διὰ σχηματικῶν ὀφθαλμῶν.

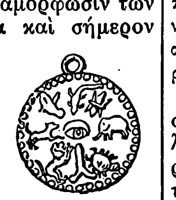

Περίαπτον ἐν εἴδει μεταλλίου.

Εἰδικώτερα κατὰ τῆς βασκανίας περίαπτα ἦσαν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀναπαρίστων τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἢ μέρη αὐτοῦ μὲ τὰς σχετικὰς χειρονομίας. Ὅπως τῶν χειρονομιῶν, οὕτω καὶ τῶν διαφόρων περιάπτων, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἐμφανῆ, σκοπὸς ἦτο νὰ καταστρέψουν τὴν γοητείαν τοῦ βασκάνου ὀφθαλμοῦ δι' ἀποσπάσεως τῆς προσοχῆς του μέσον ἀτόπου τινὸς ἢ κωμικοῦ τὴν θέαν ἀντικειμένου (*Πλουτ.* Συμπ. 5, 7, 3 F), ἢ ἁπλῶς δυναμένου νὰ προκαλέσῃ τὴν περιέργειαν τοῦ θεατοῦ. Καὶ πρῶτον, ἐπειδὴ ἐπεδιώκετο ἐξουδετέρωσις τῆς δυνάμεως ὀφθαλμοῦ, ἐχρησιμοποιήθη ἡ ὁμοιοπαθητικὴ μέθοδος. Εἰκόνισαν εἰς διάφορα περίαπτα βάσκανον *ὀφθαλμὸν* ὡς προφυλακτικὸν ἀντίδοτον τοῦ ὁρῶντος κακοῦ ὀφθαλμοῦ. Οὕτω κατεσκεύασαν ἀγγεῖα, καλύμματα ἀσπίδων, δακτυλίους κλπ. ἔχοντα ἀντὶ κοσμημάτων ὀφθαλμούς. Σῴζονται πλάκες ἔχουσαι ἀνάγλυφον τὴν εἰκόνα μεγάλου ὀφθαλμοῦ περιβαλλομένου ὑπὸ διαφόρων ζῴων (λέοντος, ὄφεως, σκορπίου, γεράνου, κόρακος) καὶ ἀνθρώπων, ὧν ὁ μὲν εἷς καταπασσαλεύει τὸν ὀφθαλμὸν διὰ τριαίνης, ὁ δὲ ἕτερος ἐκτελεῖ τὴν φυσικήν του ἀνάγκην ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ.

Ἐξαιρετικὴ ἐπίσης ἀποτρεπτικὴ τῶν κακῶν δύναμις ἀπεδίδετο εἰς τὸν *φαλλόν*, τὸ καὶ θρησκευτικῶς ἀνεγνωρισμένον τοῦτο σύμβολον τῆς γονιμότητος. Ὁ Πρίαπος τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ Mutunus Tutunus τῶν Ρωμαίων μὲ τὸν τεράστιον φαλλὸν ἐπροφύλασσον ἑαυτοὺς —τὴν γονιμότητα δηλ. τῆς φύσεως— ἀπὸ παντὸς βασκάνου ὀφθαλμοῦ. Εἰς τὰ διάφορα ἱερὰ ὑπῆρχον ἀναπαραστάσεις τοῦ φαλλοῦ ἀπωσίκακοι, εἰς τὸ ἅρμα τοῦ θριαμβευτοῦ ἐκρεμᾶτο ὡς «θεραπευτὴς τοῦ μίσους» (medicus invidiae) (*Πλιν.* Hist. N. 28,39), εἰς τὰς οἰκίας ὀρειχάλκινος ἢ μαρμάρινος ἀπεστόμωνε τοὺς καλοθελητὰς μὲ τὴν ἐπιγραφήν: «hic habitat felicitas» (=ἐνταῦθα κατοικεῖ ἡ εὐτυχία) (Πομπηΐα). Ὁμοιώματα φαλλοῦ ἐκ μετάλλου, πολλάκις πολυτίμου, ἐξ ἐλεφαντοστοῦ, ἐκ ξύλου, λίθου κλπ. ἦσαν τὰ συνηθέστερα κοσμήματα καὶ φυλακτήρια (*Ὁρατ.* Ἐπωδ. VIII, 18 *Πορφυρ.*)

Ἀντιβασκάνια ζῷα, φυτά, μέταλλα: Ἀλλὰ καὶ ἰδιαίτερα *ζῷα* ὑπῆρχον, τῶν ὁποίων ἡ παράστασις ἐνεῖχε τὴν μυστηριώδη δύναμιν ν' ἀποτρέπῃ τὰς κακὰς ἐπηρείας βασκάνου ὀφθαλμοῦ. Τοιαῦτα ζῷα ἦσαν ὁ λύκος, ὁ λέων, ὁ ἀγριόχοιρος, ὁ ὄφις, ὁ ταῦρος, ὁ ὄνος, ἡ ἔλαφος, ὁ βοῦς, ὁ κύων, ὁ βασιλίσκος, ὁ σκαραβαῖος, ὁ ἐχῖνος, ὁ ποντικός, ἡ ὕαινα, ὁ σκορπίος, ὁ κόραξ, ὁ γέρανος, καὶ τέρατα, ὅπως ἡ σφίγξ, ὁ γυπαετὸς κλπ. Εἰκόνες τούτων ἀφθονοῦσιν εἰς τὰ διάφορα μνημεῖα τῆς Ἀνατολῆς. Εἰδικώτερον, ἐχρησίμευον ὡς περίαπτα ὡρισμένα τμήματα τοῦ σώματος τῶν ζῴων τούτων. Κόκκαλα ἐλάφου, κέρατα βοός, πόδες ἐχίνων, ὦτα ποντικοῦ, χολὴ ἄρρενος μέλανος κυνός, κρέας λύκου, περιττώματα ὑαίνης, ὀδόντες λύκου, ἵππου κλ. ἐχρησιμοποιήθησαν ἀνέκαθεν ἀπὸ ὅλους τοὺς λαοὺς ὡς περίαπτα ἢ φάρμακα κατὰ τῆς βασκανίας.

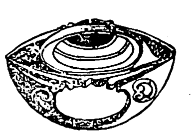

Δακτύλιος μετὰ λίθου ἐν σχήματι ὀφθαλμοῦ.

Προφυλακτικὴ εἰκὼν κατὰ τῆς βασκανίας.

Ἡ δάφνη, τὸ πήγανον, ἡ βάκκαρις, ἡ λευκάκανθα ἦσαν τὰ κατ' ἐξοχὴν προφυλακτικὰ ἀπὸ τῆς βασκανίας *φυτά*. Ὁ δεισιδαίμων τοῦ Θεοφράστου (Χαρακ. 16) δὲν ἐννοεῖ νὰ ἐξέλθῃ τῆς οἰκίας του ἄνευ δάφνης εἰς τὸ στόμα. Μὲ βάκκαριν ἐστεφον τὸ μέτωπόν των οἱ ἐπιθυμοῦντες ν' ἀποφύγουν τὸν ἐκ μεγάλου ἐπαίνου κίνδυνον (*Βιργ* Βουκ. Ἐκλ. VII, 27). Οἱ Ἕλληνες, διὰ ν' ἀπομακρύνουν ἀπὸ τοὺς ναούς των τὰς κακὰς ἐπιδράσεις, ἔθετον εἰς τὰς θύρας των δάφνην, λευκάκανθαν ἄλλα καὶ φυτά. Τὰ δὲ ζῷα εἶχον ἐξεύρει ἕκαστον γένος καὶ τὸ ἰδικόν του *ἀντιβασκάνιον* φυτόν, κατὰ τὴν βεβαίωσιν τοῦ Αἰλιανοῦ: «ἀκούω βασκανίας ἀμυντήριόν τι τὰς φάττας, δάφνης κλωνία ἀποτραγούσας λεπτά, εἶτα μέντοι ταῖς ἑαυτῶν καλιαῖς ἐντιθέναι τῶν νεοττίων φειδοῖ· ἰκτῖνοι δὲ ῥάμνον, κίρκοι δὲ πικρίδα, αἵ γε μὴν τρυγόνες τὸν τῆς ἴρεως καρπόν, ἄγνον δὲ κόρακες κ.λ.π.». (*Αἰλ.* Περὶ Ζῴων 1,35).

Ὡρισμένα ἐπίσης *μέταλλα*, ὅπως ὁ μαγνήτης, ὁ σίδηρος, ὁ ὀρείχαλκος κλπ. ἐθεωροῦντο ὡς κατάλληλα πρὸς ἀποτροπὴν οἱασδήποτε δαιμονικῆς ἐπηρείας. Τεμάχια μετάλλων ἔθετον εἰς τὰς χεῖρας τῶν παίδων, τὰ ἐκρέμων ἀπὸ τῶν ὤτων, τὰ συνῆπτον εἰς τὰ διάφορα κοσμήματα. Τὰ τεμάχια ταῦτα πολλάκις ἔφερον ἐπιγραφάς, δι' ὧν ἐδηλοῦτο ἡ εἰδικότης των. Ἐκ τῆς χρήσεως ταύτης τῶν μετάλλων εἰς σκοποὺς προφυλακτικοὺς προῆλθον καὶ οἱ κώδωνες, οἱ ὁποῖοι πολὺ ἀργότερον μετεβιβάσθησαν εἰς τὴν λατρείαν. Ὁ ἀρχικὸς προορισμὸς τῶν κωδώνων ἦτο ν' ἀποδιώκουν διὰ τοῦ ἐκφοβισμοῦ τοὺς κακοὺς δαίμονας. Εἰς τὸ Ἐσκι-

Digitized by Google

λῖνον ὄρος ἐν Ρώμῃ εὑρέθη κωδωνίσκος ἐνεπίγραφος. Ἡ ἐπιγραφή του διεκήρυσσεν ὅτι προφυλάσσει ἀπὸ τὴν βασκανίαν. Κωδωνίσκους κατὰ τῆς βασκανίας ἀναφέρει καὶ ὁ Ἰωάν. ὁ Χρυσόστομος (Ἐπιστ. Ι πρὸς Κορ. 12,7, τ. Χ σ. 105 Μ.). Διὰ ν' ἀποτρέψουν τὴν κακὴν ἐπήρειαν ἀπὸ παιδίον, ἤρκει νὰ διαγράψουν πέριξ του ἢ ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς του τρεῖς κύκλους διὰ σιδηροῦ ὀργάνου (*Πλιν.* 34,15).

Πλὴν τούτων, καὶ ἄλλα προφυλακτικὰ μέσα ὑπῆρχον. Ὁ μέλας ἀχάτης, ὁ γατόλιθος, τὸ ἤλεκτρον, τὰ κογχύλια, τὰ κοράλλια, τὸ ἅλας, ὁ πηλὸς κλπ. δὲν εἶχον μικροτέραν δύναμιν ἀπὸ τὰ μέταλλα ἢ τὰ φυτά, τὰ ζῷα καὶ τὰ σύμβολα. Τὸ ἅλας διαλελυμένον ἐντὸς ὕδατος ἠδύνατο νὰ καθάρῃ πάντα ῥύπον καὶ πᾶν μόλυσμα. Ὀλίγος πηλὸς εἰς τὸ μέτωπον τοῦ βρέφους τὸ ἀπήλλασσεν ἀπὸ τὴν δαιμονικὴν ἐπήρειαν τοῦ βασκάνου ὀφθαλμοῦ (*Ἰω. Χρυσ.* Ι πρὸς Κορ. 12,7 τ. Χ. σ. 105 Μ.).

Πάντα ταῦτα τὰ μέσα ἀμύνης ἠδύναντο νὰ συνοδεύωνται καὶ ὑπὸ καταλλήλων διὰ τὴν περίστασιν ἱερῶν λόγων, οἱ ὁποῖοι διὰ τῆς ἀποκρύφου καὶ μαγικῆς δυνάμεώς των ηὔξανον τὸ σωτήριον ἀποτέλεσμα. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἐθεώρουν ἄσκοπον νὰ εἴπουν ἕν: «εἷς κεφαλὴν σοί» ἢ «καὶ σύ», ἢ «ἔρρε» ἐναντίον ἐκείνου ὁ ὁποῖος διὰ τῶν ἐπαίνων του ἢ τοῦ κακοῦ βλέμματός του, τοὺς ἐξέθετεν εἰς τὸν κίνδυνον τῆς βασκανίας. Ἀλλὰ ὁ μᾶλλον τελεσφόρος μαγικὸς λόγος ἦτο ἡ δήλωσις: «προσκυνῶ Ἀδράστειαν», ἐνῷ συγχρόνως ὁ παράμεσος δάκτυλος βεβρεγμένος διὰ σιέλου ἔτριβε τὸ ὄπισθεν μέρος τοῦ ἀριστεροῦ ὠτός.

Η ΒΑΣΚΑΝΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΝΕΩΤΕΡΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ. Κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ περὶ βασκανίας δοξασία διετηρήθη καὶ ἐπλουτίσθη μάλιστα. Καὶ σήμερον ἀκόμη δὲν ὑπάρχει λαὸς τοῦ ὁποίου τὰ ἀμαθέστερα στρώματα—ἐνίοτε καὶ τὰ πεπαιδευμένα—νὰ μὴ πιστεύουν εἰς τὴν βασκανίαν. Μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, ὁ ἰταλικὸς διακρίνεται διὰ τὴν μεγάλην του πίστιν εἰς τὴν δοξασίαν ταύτην. Οἱ Ἰταλοὶ ὀνομάζουν τὸν βάσκανον jettatore καὶ τὴν βασκανίαν jettatura καὶ χρησιμοποιοῦν κατ' αὐτῶν πλεῖστα περίαπτα παρόμοια μὲ τὰ ἀνωτέρω περιγραφέντα.

Καὶ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς πιστεύει εἰς τὴν βασκανίαν. Τὴν ὀνομάζει βάσκαμα, ἀβάσκαμα, ἀβασκανία, ἀποσκαμό (Γύθειον) μάτιασμα, ἄσχημον ἀμμάτιν (Κύπρος), ματικό (Καστελλόριζον), ἀρμένιασμα (Θεσσαλία), λάβωμα, φιαρμό, φθαρμό, θιαρμό, θαρμό, θιάρμισμα (Κρήτη). Παραδέχεται ὅτι ἡ βασκανία εἶναι φθοροποιὸς ἐνέργεια δαίμονος, διοχετευομένη διὰ τοῦ βλέμματος τοῦ βασκαίνοντος εἰς ἀξιοθαύμαστα ἀντικείμενα ἢ ἔμψυχα ὄντα. Θεωρεῖ ἰδιαιτέρως ἐπικινδύνους βασκανίας τοὺς ἔχοντας «σταχτιὰ μάτια καὶ σμιχτὰ φρύδια» (*σμιχταφρούδιδες*, Κρήτη). Μόλις γεννηθῇ τὸ παιδίον φροντίζουν νὰ τὸ προφυλάξουν ἀπὸ κάθε κίνδυνον «ματιάσματος». Κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν ὑπὸ τοῦ ἱερέως τῶν προσηκουσῶν ἐπιλοχίων εὐχῶν, ἡ μαῖα ἀποκαλύπτει τὸ πρόσωπόν του, ἵνα μὴ ἐφεξῆς βασκαίνηται (Πελοπόννησος). Πρὸς ἀποτροπὴν ἐπίσης τῆς βασκανίας καλοῦσι τὸ ἀβάπτιστον εἰσέτι παιδίον *Δράκον* ἢ *Δρακοῦλα*, ὑποδηλοῦντες διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου τὸν πόθον ὅπως τὸ παιδίον ἔχῃ τὴν ἀντοχὴν δράκοντος, κρεμῶσιν ἀπὸ τοῦ τραχήλου του σκόροδον ἢ πήγανον, τὸ ραντίζουν δι' ὕδατος ἁλμυροῦ, μαυρίζουσιν ὀλίγον τὸ πρόσωπόν του, κυρίως δι' αἰθάλης τῆς ἑστίας, ἀλλὰ καὶ διὰ μελάνης ἢ ἄλλης τινὸς μελαίνης οὐσίας (Καστελλόριζον) κτλ.

Χειρονομίας κατὰ τὰς βασκανίας ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δὲν χρησιμοποιεῖ. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι μία ἀπὸ τὰς πολὺ συνήθεις χειρονομίας του εἶναι καὶ τὸ «σφάκελο» καὶ πολλοὶ ξένοι μελετηταὶ τῶν ἐθίμων αὐτοῦ θεωροῦν ἀναμφισβήτητον ὅτι πρόκειται περὶ τῆς ἀρχαίας ἐκείνης χειρονομίας, ἥτις ἀναπαριστᾷ ἡνωμένα τὰ γενετήσια ὄργανα τῶν δύο φύλων. Καθὼς ὅμως ἀπέδειξεν ὁ Ν. Πολίτης («Ὑβριστικὰ σχήμ.» ἐν Λαογρ. Συμ. τ. Β' σ. 317 κ. ἑξ.), ἡ χειρονομία αὐτὴ σήμερον μόνον ὑβριστικὴν ἔννοιαν ἔχει, ἂν δ' ἐνίοτε στρέφεται κατ' ἐκείνου ὅστις ὑποτίθεται ὅτι διὰ βασκανίας ἢ ἄλλων μαγγανειῶν ἔγινε πρόξενος βλάβης τινός, δὲν σκοπεῖ τὴν ἐπανόρθωσιν ἢ ἀποτροπὴν ταύτης, ἀλλ' ἐκδηλώνει ἀγανάκτησιν, ὀργήν, περιφρόνησιν πρὸς τὸν νομιζόμενον αἴτιον τοῦ κακοῦ, μὴ ἀποδιδομένης εἰς αὐτὴν μαγικῆς τινος δυνάμεως.

Προφυλακτικὰς ἰδιότητας κατὰ τῆς βασκανίας ἀνευρίσκουν εἰς διάφορα φυτά: σκόροδον, πήγανον, ἀπάλιουραν (Πάρος, ἀρχ. *παλίουρος*=εἶδος ἀκανθώδους θάμνου, ἐξ οὗ κατασκευάζουν σταυρόν, ὃν ἐμβάλλουν ἐν περιάπτοις), βασκανθήραν (pyrethrum parthenium) ἢ ἀσπρόχχι ἢ ματρικάρια (Κέρκυρα), ἢ παρθενούλι (Κρήτη) ἢ βάρτσαμος (Κεφαλληνία), τὸ χαμομῆλι κατὰ τὸν Αἰνιᾶνα (Ἀρχ. ἱστ. λεξ.), λαβοχόρτι ἢ στριγγλόχορτο ἢ λαμπαρδικὰ (Κεφ. Νομοκάνονος, Λαογραφ. τ. Γ' σ. 385), κλπ.

Ἡ βασκανία κατὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ δύναται νὰ προσβάλῃ οὐ μόνον ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ ζῷα καὶ ἄψυχα, ὧν προσβαλλομένων προσβάλλεται ἐμμέσως καὶ ὁ κάτοχός των ἄνθρωπος. Διὰ τοῦτο κρεμῶσι πλοκάμους σκορόδων ἢ ἀγριοκρομμύδαν ἐκριζωμένην μετὰ τῶν φύλλων (σκυλλοκρόμμυον) ἢ δέσμην ἐκ βαΐων (κλάδων ἐλαίας συνήθως, ἡγιασμένων κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Βαΐων) ἐπὶ μέρους ὁρατοῦ τῶν νεοσοικοδομουμένων οἰκιῶν ἢ ναυπηγουμένων πλοίων ἢ λέμβων ἢ ἄλλων τοιούτων (Λαογρ. τ. Δ' σ. 510). Ἐν Κρήτῃ κατὰ τῆς βασκανίας τῶν «βαρυφορτωμένων» δένδρων μεταχειρίζονται κεφαλὴν ὄνου, τὴν ὁποίαν κρεμῶσιν ἀπ' αὐτῶν.

Οἱ βλέποντες καὶ θαυμάζοντες ὡραῖόν τι, σπεύδουν νὰ πτύσουν τρὶς εἰς τὸν κόλπον των ἐπιλέγοντες «μάτι νὰ μὴ σὲ πιάσῃ» ἢ «κακὸ νὰ μὴν ἔχῃς» ἢ «ἀλάβωτά σου» ἢ «ἀφθιάρμιστά σου» (Κρήτη Δελ. Ἱστ. Ἐτ. τ. Β' σ. 129). Εἰς τὰς ἐπαινούσας ὡραῖόν τι (βρέφος ἢ ἄλλο τι ἄψυχον προσφιλές), ἡ φέρουσα αὐτὸ πρέπει νὰ εἴπῃ «σκόρδο στὰ μάτια σου» ἢ «κότσινο βολόνι» (κόκκινο βελόνι) ἢ «φτύσε το» (Καστελλόριζον· Λαογρ. τ. Δ' σ. 511). Ἐν Κρήτῃ διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον, ὅταν ὀσφραίνωνται κίνδυνον βασκανίας, πτύουν χαμαὶ ἢ προσβλέπουν ἐπιμόνως τοὺς ὄνυχάς των. Ἐκ τῆς συνηθείας ταύτης τοῦ πτυσιματος προῆλθον καὶ σχετικαὶ παροιμίαι: «φτύσ' τον νὰ μὴν ἀβασκαθῇ», ὅπως ἐκ τῆς ἀντιλήψεως ὅτι τὸ πήγανον ἔχει προφυλακτικὰς κατὰ τῆς βασκανίας ἰδιότητας ἡ παροιμία: «δόσ'του πήγανο γιὰ νὰ μὴν ἀβασκαθῇ», λεγομένη εἰρωνικῶς ἐπὶ τῶν ἐπαιρομένων ἐπὶ ἔργοις, ἅτινα ὄχι θαυμασμοῦ ἀλλὰ χλευασμοῦ εἶναι ἄξια (*Ν. Πολίτου* Παροιμ. τ. Β' σ. 66).

Ἀντιβασκάνια: Ὡς περίαπτα (φυλαχτά, φυλαχτάρια, χαϊμαλιά) χρησιμοποιοῦν ποικίλα ἀντικείμενα. Σκελλὶς σκορόδου (μονόκουννον σκόροδον) περιβεβλημένη δι' ἐγχρώμων χανδρῶν καὶ προσηρτημένη ἐπὶ τοῦ καλύμματος τῆς κεφαλῆς τῶν μικρῶν παιδίων ἀποτελεῖ ἄριστον κατὰ τῆς βασκανίας περίαπτον. Πολλάκις μία βελόνη ἁπλῆ ἢ καρφίτσα ἀρκεῖ νὰ «καρφώσῃ» τὸν βάσκανον ὀφθαλμὸν (πρβλ. κυταπασσάλευσιν διὰ τριαίνης τοῦ πονηροῦ ὀφθαλμοῦ ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἀναγλύφῳ.) Εἰς ὀδοὺς χοίρου ἢ λύκου, ποὺς ἀσπάλακος, ὀστοῦν οἱονδήποτε κυνὸς ἢ λύκου, ὀφθαλμὸς λύκου κλπ. ἀποδιώκει πᾶσαν κακὴν ἐπήρειαν κατὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ (Κεφ. Νομοκάνονος Λαογρ. τ. Γ' σ. 385). Τὰ περιπλοκώτερα περίαπτα περιέχουν: σκόροδον μονόκλινον, πυρίτιδα, ὕψωμα, ἐγκαίνια ναοῦ, ἅγια λείψανα, τρίχας ἄρκτου, λιβανωτόν, ἀντίδωρον Μεγάλης Πέμπτης, «σταυρολούλουδα», κηρίον τῆς Ἀναστάσεως, γαλαξόπετραν, σταυροὺς «ἀπὸ λιόκρινο» ἢ «ἀπάλιουρα» κλπ.

Ὁ ἑλληνικὸς λαός, βαθύτατα πιστεύων εἰς τὴν βασκανίαν, ἐφρόντισε ν' ἀνεύρῃ οὐ μόνον τὰ μέσα τῆς θεραπείας αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἰδιαιτέρας μεθόδους διαπιστώσεως τῆς ὑπάρξεώς της παρά τινι προσώπῳ. Ἡ μετὰ τὴν προσβολὴν ὑπὸ τῆς βασκανίας πάλη κατ' αὐτῆς ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν, οὕτως εἰπεῖν, σταδίων: ἐκ τοῦ σταδίου τῆς ἐξακριβώσεως ἂν πράγματι πρόκειται εἰς ἑκάστην συγκεκριμένην περίπτωσιν περὶ βασκανίας ἢ ἄλλης τινὸς ἀσθενείας, εἰς τὸ στάδιον τῶν μαγικῶν ἐπῳδῶν καὶ εἰς τὸ στάδιον τῶν μαγικῶν πράξεων.

Οἱ τρόποι τῆς ἐξακριβώσεως τῆς βασκανίας εἶναι πλεῖστοι: Ἐν Καστελλορίζῳ ὅταν θέλουν νὰ ἴδουν ἂν τὸ νοσοῦν παιδίον πάσχῃ ἀπὸ «ματικὸ» θυμιῶσιν αὐτὸ διὰ βαΐων καὶ ρίπτουσι τὰ κάρβουνα μετὰ τῶν βαΐων ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Ἂν τὰ κάρβουνα βυθισθῶσι, τοῦτο ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν ὅτι τὸ παιδὶ εἶναι «ματιασμένο». Ἄλλοι ρίπτουσιν ἐντὸς ὕδατος τρεῖς σταγόνας ἐλαίου· ἂν αὗται σχηματίσωσι «μάτι» τὸ παιδὶ εἶναι «ματιασμένο», ὅπως ἐπίσης καὶ ἂν τὰ βαΐα καέντα ἐπὶ τῶν ἀνθράκων τοῦ θυμιατηρίου σχηματίσωσι «μαῦρες φοῦσκες» (Λαογρ. Δ'. σ. 511). Ἐν Ἁγίῳ τοῦ δήμου Αἰδημιῶν, ὁ γητεύων λαμβάνει ποτήριον οἴνου πεπληρωμένον κατὰ τὸ ἥμισυ, καθαρὸν ἄρτον καὶ σταυρώνων τὸν ἀσθενῆ λέγει τὰ ἑξῆς τρίς: «Ἂν εἶναι ἀπὸ μάτι νὰ πάῃ στὸν πάτο τὸ ψωμί, καὶ ἂν δὲν εἶναι νὰ βγῇ στὸν ἀφρό. Παναγία μου, βάλε καὶ σὺ τὴν χεῖρα σου, ἂν εἶναι ματιασμένο νὰ πετάξῃ τὸ κρασὶ μπουρμπουλήθρες καὶ νὰ τὸ καταλάβουμε καὶ βάλε καὶ σὺ τὴν χεῖρα σου νὰ γίνῃ καλά» (Λαογρ. Δ'. σ. 526). Ἐν Γυθείῳ, ὁ διατελῶν ὑπὸ τὸ κράτος βασκάνου ὀφθαλμοῦ θέτει ἀφ' ἑσπέρας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του ἐν μανδήλιον καὶ δένει αὐτό, ὅπως δένουσιν αἱ γυναῖκες τὸ τσεμπέρι των. Τὴν ἐπομένην ὁ γνωρίζων τὴν θεραπείαν ἀφαιρεῖ τὸ μανδήλιον ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τοῦ ματιασμένου, τὸ διπλώνει, δένει ἕνα κόμβον εἰς ἀπόστασιν (ἀπὸ τῆς ἄκρης) μιᾶς σπιθαμῆς καὶ ἑνὸς φουχκίου (=μῆκος ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ ἀντίχειρος, μέχρι τοῦ ἄκρου τοῦ δείκτου τεταμένων ἀντιθέτως) καὶ ἑνὸς δακτύλου, καὶ κατόπιν ἀπαγγέλλει ἐνδομύχως ἐπῳδόν, ἧς τὴν ἀπαγγελίαν ἀκολουθεῖ δευτέρα μέτρησις. Ἂν κατ' αὐτὴν τὸ φουχκὶ ἐφάπτεται τοῦ κόμβου, ἡ βασκανία προέρχεται ἀπὸ ἄνδρα, ἂν φθάνῃ μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ κόμβου, ἀπὸ γυναῖκα, καὶ ἂν οὐδόλως ἐφάπτεται αὐτοῦ πρόκειται περὶ ἄλλης ἀσθενείας (Λαογρ. τ. Δ'. σ. 520—522). Ἐν Μάνῃ ὁ ματιασμένος, προσερχόμενος πρὸς τὸν γνωρίζοντα τὴν θεραπείαν, ὀφείλει νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτὸν τὴν ζώνην του, ἐπὶ τῆς ὁποίας μετρεῖ οὗτος μίαν σπιθαμὴν καὶ τέσσαρας δακτύλους, σημειοῖ τὸ μεμετρημένον μέρος τῆς ζώνης καὶ ἀπαγγέλλει ἐπῳδὸν ἀνοιγοκλείων τοὺς δακτύλους τῆς δεξιᾶς χειρός. Μετὰ τὴν ἀπαγγελίαν τῆς ἐπῳδοῦ, μετρεῖ καὶ πάλιν τὸ ἤδη μεμετρημένον μέρος τῆς ζώνης καὶ πιστεύεται ὅτι, ἐὰν ἔχει βασκάνῃ τὸν ματιασμένον γυνή, τὸ σεσημειωμένον μέρος τῆς ζώνης θὰ φανῇ μικρότερον τοῦ προτέρου, ἂν δὲ ἀνὴρ μεγαλύτερον (Λαογρ. τ. Δ'. σ. 289). Ἐν Φθιώτιδι διὰ νὰ ἴδῃς ἂν ὑπάρχῃ βασκανία «βάνεις νερὸ σ' ἕνα πιάτο καὶ κάνεις μὲ τὸ χέρι τρεῖς φορὲς τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ πάνω στὸ πιάτο λέγοντας: «Χριστός, Παναγία-Ἁηγιάννης καὶ ὁ (τάδε)». Ὕστερα βουτᾶς τὸ δάχτυλο στὸ λάδι ἀπ' τὸ καντῆλι τῆς Παναγίας καὶ χύνεις μιὰ σταλαγματιὰ μέσα στὸ πιάτο, κι' ἅμα τὸ παιδὶ εἶναι ματιασμένο, ἡ σταλαγματιὰ τὸ λάδι ποὺ ἔπεσε μέσ' στὸ πιάτο χάνεται, ἀλλοιῶς στέκει ἀπὸ πάνου» (Λαογρ. τ. Β' σ. 465). Ἐν Κρήτῃ ὡσαύτως γίνεται «ξάμωμα (=μέτρημα) μὲ τὸ μαντῆλι· ἂν στὸ δεύτερο ξάμωμα εἶναι κοντεμένο, θὰ πῇ πὼς ἐκεῖνον ποὺ γητεύουνε εἶναι ματιασμένος» (Λαογρ. τ. Η' σ. 557, τ. Θ' σ. 246, 247). Ἐν Κεφαλληνίᾳ, διὰ νὰ ἐξακριβώσουν ἂν πρόκειται περὶ βασκανίας, λαμβάνουν μέτρον ἐπί τινος μάκτρου· ἡ μία του ἄκρα τοποθετεῖται ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ μηροῦ, ἐφ' οὗ στηρίζεται ὁ ἀγκὼν τῆς δεξιᾶς χειρός, συγκρατούσης τὴν ἄκραν τοῦ μάκτρου, καὶ μετρεῖται τὸ μῆκος τῆς χειρὸς μέχρι τοῦ ἄκρου τοῦ ὄνυχος τοῦ δείκτου καὶ προσθέτως μέχρι τοῦ βάθους τῆς γωνίας τῆς σχηματιζομένης ὑπὸ τοῦ δείκτου καὶ τοῦ ἀντίχειρος. Ἐνταῦθα κόπτεται τὸ μάκτρον, καὶ τίθενται ἐννέα χόνδροι ἅλατος, οἵτινες τυλισσόμενοι καλῶς βραχύνουν τὸ μῆκος τοῦ μάκτρου. Βασκανία ὑπάρχει ἂν τὸ μῆκος τοῦ μάκτρου ἔχῃ σμικρυνθῇ μετὰ τὴν πρώτην ἀπαγγελίαν σχετικῆς ἐπῳδῆς (Λαογρ. τόμ. Β' σ. 186—188). Δέον νὰ τονισθῇ ἐνταῦθα ὅτι ἡ σμίκρυνσις δὲν ὅταν ὀφείλεται εἰς ἐνσυνείδητον ταχυδακτυλουργικὴν ἀγυρτείαν, προέρχεται ἁπλῶς ἀπὸ ἀμέλειαν περὶ τὴν μέτρησιν.

Ἐπῳδοί: Αἱ κατὰ τῆς θεραπείας τῆς βασκανίας ἀπαγγελλόμεναι *ἐπῳδοὶ* (ξόρκια, γητειές), ἀποτελοῦν πολὺ περίεργα καὶ ἄξια προσοχῆς μνημεῖα τοῦ λόγου. Πολλαὶ ἐκ τούτων ἕλκουσι τὴν προέλευσίν των ἐκ τοῦ Βυζαντίου καὶ διατηροῦν ἀκόμη ἐν πολλοῖς τὴν λογίαν γλῶσσάν των. Ἰδοὺ τί πιστεύει περὶ τῆς προελεύσεως καὶ τοῦ προσήκοντος τρόπου τῆς μεταδόσεώς των ὁ ἑλληνικὸς λαός: «τὸ ξόρκι μου, λέγει γραῖα ἐξορκίστρια, εἶναι καὶ πάσα ἀλήθεια καὶ μπορεῖ νὰ γιατρέψῃ τὸ βάσκαμα, γιατὶ ἡ σχωρεμένη ἡ θειά μου τὸ ἔμαθε κλεφτὰ ἀπὸ τὸ σχωρεμένο νουνό μου, ποὔξερε ὅλα τὰ χαρτιὰ τῆς ἐκκλησιᾶς· αὐτὸ τὸ ξόρκι τὸ εἶπε ἡ Παναγιὰ ἡ Παρθένα τὸν καιρὸ ποῦ τὴν κυνηγοῦσε τὴν Κυρὰ ὁ ἄνομος Ἡρώδης, γιατὶ φοβήθηκε τὸ καταραμένο τ' ἀβάσκαμα μὴν πιάσῃ τὸν ἀφέντη τὸ Χριστὸ» (Λαογρ. τ. Β' σ. 186—188).

Ἐπῳδοὶ ἑλληνικαὶ ἔχουν δημοσιευθῆ μέχρι τοῦδε περὶ τὰς τριάκοντα καὶ εὑρίσκονται ἐγκατεσπαρμέναι εἰς διάφορα περιοδικά, κυρίως δὲ εἰς τοὺς τόμους τῆς «Λαογραφίας», προερχόμεναι ἐκ Κυδωνίας Κρήτης, Σφακιῶν Κρήτης, Φθιώτιδος, Νυμφῶν Κερκύρας, Αἰτωλίας, Ξηροχωρίου, Κυθήρων, Καστρίου Κυνουρίας, Καστελλορίζου, Γυθείου, Πάφου τῆς Κύπρου, Ζακύνθου κλπ. Εἰς τὰς ἐπῳδοὺς ἐπικαλοῦνται τὴν Παναγίαν, τὸν Χριστόν, τὸ Ἅγιον πνεῦμα, τοὺς ἀγγέλους, τὸν ἀρχάγγελον Μιχαήλ, τὸν ἅγιον Παντελεήμονα, τοὺς δώδεκα Ἀποστόλους, τὸν ἅγιον Γεώργιον, τὸν προφήτην Ἠλίαν, τὸν ἅγιον Ἀντώνιον, τοὺς ἁγίους Ἀναργύρους κλπ. Παραθέτομεν μίαν ἐκ Κρήτης, δείγματος χάριν:

«Ἀπὸ τὰ ὄρη ἔρχομαι, τὰ ὄρη κατεβαίνω
καὶ τ' Ἀδὰμ τ' ἅρματα βαστῶ κι' ὅπου τ' ἀγγίξω γιαίνει.
Στὴ στράτα μ' ἀπαντήχνει ὁ φθαρμός, ὁ καταραμένος,
ὁ καταποντισμός, τσῆ κακῆς ὥρας τὸ γέννημα: «Ποῦ
πάεις φθαρμέ, καταραμέ, καταποντισμέ, κακῆς ὥρας
γέννημα;»—«Πάω δέντρα νὰ ξεριζώσω, βούδια νὰ
ξεζευλώσω, ὀζᾶ νὰ ξελερώσω,
τσῆ μάννας τὸ μοναχογυιὸ πάω νὰ θανατώσω».
— Γάειρε, φθαρμέ, καταραμέ, καταποντισμέ, κακῆς
ὥρας γέννημα, κι' ἄμε κάτω στὸ γιαλό, κάτω στὸ
περιγιάλι,
κι' ἐκειὰ νἆναι ἀρκούδα καὶ κατσόχοιρος, νὰ χάφτῃς
τυρὶ κι' ἀπανωτύρι
κι' ὅποιος φάει νὰ χορτάσῃ
κι' ὅποιος δῇ νὰ θαμάξῃ
κι' ἀπ' τὸ δοῦλο τοῦ Θεοῦ (τάδε) νὰ λείψῃς».
(Λαογρ. τ Θ' σ. 245)

Συμπλήρωμα τῶν ἐπῳδῶν ἀποτελοῦν καὶ ὡρισμέναι μαγικαὶ πράξεις. Εἰς τὰ «Αἰθιοπικὰ» τοῦ Ἡλιοδώρου (IV, 5) προκειμένου νὰ θεραπευθῇ τις ἐκ βασκανίας, ὁ ὑποκρινόμενος τὸν γνώστην τῆς θεραπείας ζητεῖ «τρίποδα καὶ δάφνην καὶ πῦρ καὶ λιβανωτὸν» καὶ διηγούμενος ὁ ἴδιος τὸν τρόπον καθ' ὃν ἀπεμιμήθη γνωστάς του πράξεις θεραπευτικὰς τῆς βασκανίας λέγει: «ἐθυμίων, καί τινα δῆθεν ψιθύροις τοῖς χείλεσι κατευξάμενος, τὴν δάφνην ἐκ κεφαλῆς εἰς πόδας ἄνω καὶ κάτω πυκνὰ τῆς Χαρικλείας ἐπεσόβουν καὶ ὑπνῶδές τι, μᾶλλον δὲ γραῶδες ἐπιχασμώμενος ἐπαυσάμην». Παρομοία εἶναι καὶ ἡ σήμερον γινομένη θεραπεία τῆς βασκανίας. Ἐν Καστελλορίζῳ τοὺς ματιασμένους καπνίζουσι μὲ κα-

Digitized by Google

πνὸν τριῶν φύλλων βαΐων, τὰ ὁποῖα τοποθετοῦν εἰς τὸ θυμιατήριον τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου ἐπιλέγοντες: «εἰς τὸ ὄνομα κλπ.» (Λαογρ. τ. Δ. σ. 509, ὡσαύτως ἐν Πάφῳ τ. Δ. σ. 535). Ὁμοίως ἐν Κεφαλληνίᾳ ῥίπτονται ἐπὶ ἀνημμένων ἀνθράκων τρεῖς κόκκοι λιβανωτοῦ, τρία φύλλα ἐλαίας ἐκ βαΐου προερχόμενα καὶ τρεῖς ἄκραι ὀριγάνου καὶ δι' αὐτῶν θυμιᾶται ὁ ἀσθενὴς καὶ ῥαίνεται δι' ἅλμης (Λαογρ. τ. Β' σ. 186—188). Ἐν Ζακύνθῳ πιστεύεται ὅτι, ἂν ἡ «βασκάστρα» κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ξεβασκάματος ἢ μικρὸν μετ'αὐτὸ καταληφθῇ ὑπὸ συνεχῶν χασμημάτων (πρβλ. τό: ἐπιχασμώμενος τοῦ Ἡλιοδ.) ἢ ἐλαφρᾶς σκοτοδίνης, δείκνυται προσεχὴς ἴασις, διότι τὴν «ἐχτύπησε τὸ ἀβάσκαμα τοῦ παιδιοῦ» ἢ «πῆρε τὸ ἀβάσκαμα τοῦ παιδιοῦ» (Λαογρ. τ. Ε'. σ. 596). Ἐν Καστελλορίζῳ ἂν μάθωσι τίς ἐβάσκανε τὸν παῖδα, πρέπει νὰ λάβωσι παρ' αὐτοῦ χωρὶς νὰ τὸ ἐννοήσῃ τεμάχιον μικρὸν ἢ τοῦ φορέματος ἢ ἄλλου ἐνδύματος ἢ ἀπὸ τὸν θύσανον τῆς φούντας καὶ διὰ τοῦ καπνοῦ τοῦ τεμαχίου τούτου νὰ θυμιατίσωσι τὸ «ματιασμένο» (ὁμοίως καὶ ἐν Κρήτῃ: Δελτ. ἱστ. ἑταιρ. τ. Β'. σ. 129 καὶ ἐν Ἠπείρῳ: Φιλολ. Συλ. Κ. Π. τ. ΙΗ' σ. 196—197). Ἂν δὲν καταστῇ τοῦτο δυνατόν, κόπτουσι τεμάχιον ξύλου ἀπὸ τὴν θύραν ἢ τὸ παράθυρον ἢ τὸν ἐξώστην τῆς οἰκίας τοῦ βασκάναντος καὶ δι' αὐτοῦ καπνίζουσι τὸν ἀσθενοῦντα.

ΒΑΣΚΑΝΙΑ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑΙ. Ἡ στάσις τῶν θρησκειῶν ἀπέναντι τῆς τόσον ἐκτεταμένης ταύτης δοξασίας δὲν ὑπῆρξεν ἐχθρική. Πᾶσαι ἠδυνήθησαν νὰ ἑρμηνεύσουν τὸ φαινόμενον τῆς βασκανίας ἀναλόγως τῶν μέσων τὰ ὁποῖα διέθετον. Ὁπωσδήποτε ἡ γενικὴ ἀντίληψις ὑπῆρχεν ὅτι πρόκειται περὶ δαιμονικῆς ἐπηρείας. Ὁ Ἰουδαϊσμός, ὁ Χαμανισμός, ὁ Βραχμανισμός, ὁ Βουδδισμός, ὁ Ταουϊσμός, ὁ Μωαμεθανισμός, ὁ Χριστιανισμός, παρεδέχθησαν τὸ δυνατὸν τῆς βασκανίας καὶ συνέστησαν τὰ μέσα πρὸς ἀποτροπήν της.

Οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἀρνοῦνται τὴν ὕπαρξιν τῆς μυστηριώδους ταύτης ἐπιδράσεως, ἥτις ἐνσπείρει τὸν τρόμον εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Τὴν ἀποδίδουν μόνον εἰς ἐπέμβασιν τοῦ πνεύματος τοῦ κακοῦ. Ἡ Ἐκκλησία δὲν ἐτάχθη κατὰ τῶν πιστευόντων εἰς τὴν βασκανίαν· κατεδίωξεν ὅμως ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐπρομήθευον εἰς τοὺς πιστεύοντας διάφορα περίαπτα, καὶ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐνῷ εἶχον τὸν σταυρὸν κατέφευγον εἰς παντοειδῆ καὶ κωμικὰ μέσα διὰ ν' ἀποτρέψουν τὴν βασκανίαν. Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος (Ἐπίστ. Ι εἰς Κορ. 12,7 τ. Χ σ. 105 Migne) λέγει: «τί ἄν τις εἴποι τὰ περίαπτα καὶ τοὺς κώδωνας, τοὺς τῆς χειρὸς ἐξηρτημένους καὶ τὸν κόκκινον στήμονα καὶ ἄλλα τὰ πολλῆς ἀνοίας γέμοντα; δέον μηδὲν ἕτερον τῷ παιδὶ περιτιθέναι ἀλλ' ἢ τὴν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ φυλακήν». Ὁ 61ος κανὼν τῆς ἐν Τρούλλῳ Οἰκουμενικῆς συνόδου (Γ. Ῥάλλη-Μ. Ποτλῆ: Σύντ. θ. καὶ ἱερῶν κανόν.) ὁρίζει ἐπιτίμιον διὰ τοὺς «μάντεσιν ἑαυτοὺς ἐκδιδόντας» καὶ τοὺς «γοητευτὰς καὶ φυλακτηρίους καὶ μάντεις», ἐν δὲ τοῖς σχολίοις αὐτοῦ γίνεται σαφῶς λόγος περὶ τῶν χρησιμοποιούντων περίαπτα καὶ τῶν κατασκευαζόντων αὐτά. Εἰς νεώτερον νομοκάνονα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος οἱ χρησιμοποιοῦντες τὰς ἀνωτέρω λεπτομερῶς περιγραφείσας πράξεις προτρέπονται νὰ ἐξομολογηθῶσι, αἱ δὲ πράξεις χαρακτηρίζονται ὡς ἁμαρτήματα «τὰ ὁποῖα ὁ διάβολος μᾶς παρακινάει νὰ ἐργαζόμεσθεν» (*Ν. Πολίτου* Κεφ. Νομοκάν. Λαογρ. τ. Γ' σ. 385 κ.ἑξ.). Ἡ ἀνατολικὴ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει ἰδιαιτέραν εὐχὴν πρὸς ἀποτροπὴν τῆς βασκανίας.

Γεννᾶται νῦν τὸ ζήτημα: ἀνταποκρίνεται εἰς καμμίαν πραγματικότητα ἡ πάγκοινος καὶ διὰ τῶν αἰώνων διήκουσα αὕτη δοξασία, ἢ εἶναι ἐντελῶς δημιούργημα τῆς δεισιδαίμονος φαντασίας τῶν λαῶν; Μὲ τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τούτου ἀσχολήθησαν ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων πολλοί. Ὁ Δημόκριτος φρονεῖ ὅτι οἱ φθονοῦντες διὰ τοῦ βλέμματός των ἀφήνουν εἴδωλα «οὔτ' αἰσθήσεως ἄμοιρα παντάπασιν οὔθ' ὁρμῆς, ἀνάπλεά τε τῆς ἀπὸ τῶν προϊεμένων μοχθηρίας καὶ βασκανίας· μεθ' ὧν ἐμπλασσόμενα καὶ παραμένοντα καὶ συνοικοῦντα τοῖς βασκαινομένοις ἐπιταράττουσι καὶ κακοῦσιν αὐτῶν τὸ σῶμα καὶ τὴν διάνοιαν» (*Πλουτ.* Συμπόσ. 5, 7, 6 Α). Ὁ Πλούταρχος πιστεύει ὅτι πάντα τὰ πράγματα ἀφίνουσιν ἀπορροάς, «μάλιστα δὲ τοῦτο γίνεσθαι διὰ τῶν ὀφθαλμῶν εἰκός ἐστι· πολυκίνητος γὰρ ἡ ὄψις οὖσα μετὰ πνεύματος αὐγὴν ἀφιέντος πυρώδη, θαυμαστήν τινα διασπείρει δύναμιν, ὥστε πολλὰ καὶ πάσχειν καὶ ποιεῖν δι' αὐτῆς τὸν ἄνθρωπον» (*Πλ.* Συμπ. 5, 7, 6 Β· πρβλ. καὶ *Ἡλιοδ.* Αἰθιοπ. III, 7).

Φαίνεται ὅτι τὸ φαινόμενον τῆς βασκανίας πρέπει ν' ἀποδοθῇ, ὄχι τόσον εἰς ἰδιαιτέραν δύναμιν τοῦ βασκάνου, ὅσον εἰς τὴν δειλίαν, ἀδυναμίαν τοῦ χαρακτῆρος ἢ καὶ ἀστάθειαν τῆς θελήσεως τοῦ βασκαινομένου, ὑφισταμένου ἐντονώτερον τὰς συνεπείας τοῦ ἐν παντὶ ἀνθρώπῳ ὑπάρχοντος ζωϊκοῦ μαγνητισμοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Jahn.* O. Ueber den Aberglauben des bösen Blcks bei den alten. ἐν Berrichte d. Sächs. Gesell. d. Wiss. 1855.—*Lawson*: Modern greek Folklore. Cambridge 1910.—*Πολίτου Γ. Ν.* Προλήψεις καὶ δοξασίαι τοῦ καθ' ἡμᾶς λαοῦ ἐν «Ἀνατολικῇ ἐπιθεωρήσει» τόμ. Α' σ. 537—540 καὶ 569—576.—*Τοῦ αὐτοῦ* Ὑβριστικὰ σχήματα ἐν «Λαογραφικοῖς Συμμείκτοις» τόμ. Β'. σ. 317 κ.ἑξ.—*Richet P.* Traité de métapsychique.—*Seligman*: Der böse Blick und Verwandtes. τόμ. 2. Berlin 1910.—*Schmidt B.* Der böse Blick und ähnlicher Zauber im neugriechischen Volksglauben· ἐν Neue Jahrbücher f. d. klass. Altertum Geschichte u. deutsche Literatur Α'. τμ. 1919. τ. 31. σ. 574 - 613.

Θ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

βασκάνιον (τό)· προφυλακτικὸν ἀπὸ τῆς βασκανίας, περίαπτον, κοιν. *βασκαντῆρα, χαϊμαλὶ* (βλ. λ.· **βασκανία**).

βάσκανος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ βασκαίνων, ὁ ἐπηρεάζων, βλάπτων, ἀνακόπτων τὴν πρόοδόν τινος διὰ τοῦ βλέμματος: «βάσκανος ὀφθαλμός,—δαίμων, —τύχη»· || ὁ φθονῶν, ὁ ἐνοχλῶν, ὁ διαβάλλων: «πονηρὸν ὁ συκοφάντης καὶ βάσκανον πανταχόθεν καὶ φιλαίτιον» (*Δημοσθ.*).—Ἐπίρρ. *βασκάνως* (ἀρχ.).

βασκαντικός, *—ή,—όν*· ὁ ἔχων βάσκανον ὀφθαλμόν, ὁ ἐπιρρεπὴς εἰς τὸ βασκαίνειν.

Βασκὲθ (Vasquez). Ἀμερικανὸς στρατηγὸς τῆς δημοκρατίας τοῦ Ἁγίου Δομίνγκου. Τῷ 1902 ἐξεδίωξε τὸν πρόεδρον τῆς δημοκρατίας *Χιμινὲθ* καὶ ἐγένετο αὐτὸς πρόεδρος. Τὸ ἑπόμενον ὅμως ἔτος ὁ Βασκὲθ ἐξεδιώχθη δι' ἐπαναστάσεως ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατηγοῦ *Βὸς ὑ Χίλ*, ὁ ὁποῖος ἐγένετο πρόεδρος τῆς δημοκρατίας τῷ 1903. Μ. Δ. Β.

— **Βασκὲθ** (Vasquez), ***Ἀλφόνσος.*** Ἱσπανὸς ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Ῥώμῃ (1575—1645). Ἐγκατασταθεὶς λίαν ἐνωρὶς ἐν Σεβίλλῃ ἐσπούδασε ζωγραφικὴν εἰς τὰ ἐκεῖ καλλιτεχνικὰ ἐργαστήρια καὶ διεκρίθη διὰ τὴν καθαρότητα τῶν μορφῶν του καὶ τὰς λαμπρὰς ἀνατομικάς του γνώσεις. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τίθενται: «Ὁ ἅγιος Λουδοβῖκος Μπελτρὰν» (τοιχογραφία), «Μαγδαληνή», «ὁ Χριστὸς νεκρὸς καὶ ἡ Παρθένος», «Ἅγιος Ἰωάννης», «Ἅγιος Φραγκῖσκος τῆς Ἀσσίζης», «Ὁ βίος τοῦ ἁγίου Ῥαϋμόνδου» (εἰς σειρὰν πινάκων) καὶ «Ὁ κακὸς πλούσιος». Ἐκ τῆς αὐτῆς μετὰ τοῦ Ἀλφόνσου Βασκὲθ πιθανῶς οἰκογενείας κατήγετο καὶ ὁ ἐν Σεβίλλῃ κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν ζήσας *Ἰωάννης·Βαπτιστὴς Βασκέθ*, ὅστις διεκρίθη ὡς ζωγράφος καὶ γλύπτης. Μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων ἔργων τούτου τάσσεται «Ἡ Παρθένος δίδουσα ἕνα ῥώδι εἰς τὸν παῖδα Ἰησοῦν διασκεδάζοντα μὲ μίαν καρδερίναν», πίναξ ἀποκείμενος εἰς τὴν Παναγίαν τοῦ ῥωδιοῦ, ἐν Σεβίλλῃ. Ι. Μ. Π.

— **Βασκὲθ** *ντὲ* ***Κορονάντο*** (Vasquez de Coronado), ***Φραγκῖσκος.*** Ἱσπανὸς περιηγητής, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1500 καὶ ἀποθανὼν περὶ τὸ 1545. Μετέβη εἰς τὸ Μεξικόν, ὅπου ὁ ἀντιβασιλεὺς Μεντόθα τοῦ ἀνέθεσε τῷ 1540 ἀποστολὴν διὰ τὴν μελέτην τῶν πρὸς βορρᾶν τῆς Νέας Ἱσπανίας χωρῶν. Κατώρθωσε νὰ εἰσχωρήσῃ μέχρι τῶν περιοχῶν εἰς ἃς οἱ Ἰνδοὶ εἶχον φθάσει εἰς ἀρκετὰ προχωρημένον βαθμὸν πολιτισμοῦ καὶ νὰ περιγράψῃ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν λαῶν τοῦ Θούνυ, τοῦ Κολοράδο καὶ τοῦ Τουγκουέθ. Ἡ περιγραφὴ τοῦ ταξιδίου τοῦ Κορονάντο ἐγένετο ὑπὸ τοῦ G. P. Winship (The Coronado Expedition), ἐν τῇ 14ῃ «Ἐκθέσει» τοῦ United States Bureau of Ethnology for 1892-1893, Washington 1896 Μ. Δ. Β.

Βασκικὴ *[Γεωγρ.]*· βλ. **Βάσκων** χώρα.

βασκικός, *— ή, —όν*· ὁ τῶν Βάσκων, ὁ ἀνήκων εἰς τοὺς Βάσκους (βλ. λ.).

—**βασκικὴ** *γλῶσσα.* Οὕτω καλεῖται ἡ γλῶσσα, ἡ ὁποία ὁμιλεῖται ὑπὸ τῶν *Βάσκων.* Πλὴν τούτων ὁμιλοῦν τὴν βασκικὴν καὶ οἱ ἐν Ἀμερικῇ ἐγκατασταθέντες Βάσκοι, οἵτινες—ὑπολογιζόμενοι εἰς ἀρκετὰς χιλιάδας—ἵδρυσαν ἐν τῇ νέᾳ πατρίδι των ἐθνικοὺς συνδέσμους μὲ διάφορα δημοσιογραφικὰ ὄργανα καὶ περιοδικὰ ἐκδιδόμενα εἰς τὴν πάτριον γλῶσσάν των. Ἀλλ' αὕτη ἤρχισε πρὸ πολλοῦ νὰ ὑποχωρῇ εἰς τὴν ἱσπανικὴν μὲν καὶ τὴν γαλλικὴν ἐν Εὐρώπῃ, εἰς τὴν ἀγγλικὴν δὲ ἐν Ἀμερικῇ· ὅτι δὲ ἡ βασκικὴ βαίνει πρὸς τὴν βραδεῖαν ἐξαφάνισίν της ἀποδεικνύει τὸ γεγονὸς ὅτι πολλοὶ ἐκ τῶν Βάσκων εἶναι ἤδη δίγλωσσοι, ὁμιλοῦντες ἐκτὸς τῆς ἐθνικῆς γλώσσης των καὶ τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν τῶν κρατῶν, εἰς τὰ ὁποῖα κατοικοῦν.

Ἓν ἐκ τῶν ἁδροτέρων γνωρισμάτων τῆς βασκικῆς εἶναι ἡ μεγάλη διαλεκτικὴ ποικιλία της. Περὶ τὰς ἑκατὸν διαλέκτους καὶ ἰδιώματα διέκρινεν ὁ Γάλλος μελετητής της L. Bonaparte. Ἀλλὰ θὰ ἠδύνατό τις νὰ ὑποδιαιρέσῃ κυρίως τὴν βασκικὴν εἰς δύο μεγάλας διαλέκτους: τὴν δυτικὴν βασκικήν, περιλαμβάνουσαν τὴν διάλεκτον τῆς Βισκαΐας, καὶ τὴν ἀνατολικὴν βασκικήν, περιλαμβάνουσαν ὅλας τὰς λοιπὰς διαλέκτους, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τῆς Βισκαϊκῆς παρατηροῦνται πολλαὶ καὶ μεγάλαι διαφοραί.

Ἡ βασκικὴ—πλουσία εἰς φθόγγους, ἰδίως κλειστοὺς καὶ πνευματώδεις—διακρίνεται ὡσαύτως καὶ διὰ τὸν πλοῦτον τῶν ἐπιθημάτων της, ἐπειδὴ δὲ καὶ πέντε καὶ ἓξ τοιαῦτα δύνανται νὰ προσκολλῶνται εἰς μίαν καὶ μόνην λέξιν, σχηματίζονται παράγωγα, διὰ τῆς συνθέσεως δὲ διαφόρων λέξεων καὶ σύνθετα, σχοινοτενῆ καὶ πολυσύλλαβα, ἀποτελοῦντα ἓν ἐκ τῶν ὀφθαλμοφανεστέρων χαρακτηριστικῶν τῆς βασκικῆς γλώσσης. Ἡ κλίσις τῶν ὀνομάτων εἶναι μία καὶ μόνη, ἀλλὰ—ἀντιθέτως πρὸς ὅ,τι συμβαίνει εἰς τὰς λοιπὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας—δύνανται νὰ κλίνωνται καί τινα ἐκ τῶν ἐπιρρημάτων της. Ἡ σύνταξίς της εἶναι πολύπλοκος καὶ ὅλως ἰδιόρρυθμος, τὸ δὲ λεξιλόγιόν της μεικτὸν ἐκ στοιχείων βασκικῶν, λατινικῶν, ῥωμανικῶν ἢ νεολατινικῶν, κελτικῶν, ἀραβικῶν κλ.

Περὶ τῆς θέσεως τῆς βασκικῆς ἐν τῷ κύκλῳ τῶν λοιπῶν γλωσσῶν ἐξηνέχθησαν πολλαὶ ὑποθέσεις. Κατά τινας μὲν ἐκ τῶν ἐρευνητῶν της αὕτη εἶναι συγγενὴς πρὸς τὰς χαμιτοσημιτικὰς γλώσσας, κατ' ἄλλους δὲ πρὸς τὰς γλώσσας τοῦ Καυκάσου, κατ' ἄλλους πρὸς τὴν τυρρηνικὴν καὶ τὰς ἀρχαίας μικρασιατικὰς γλώσσας καὶ τέλος κατ' ἄλλους πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἰβηρικήν, ὅπερ θεωρεῖται καὶ πιθανώτερον, μολονότι ἡ ἰβηρικὴ δι' ἔλλειψιν ἐπαρκῶν μνημείων της—ἐκτὸς ὀλιγίστων καὶ συντόμων ἐπιγραφῶν καί τινων τοπωνυμίων—μᾶς εἶναι ἀτελέστατα γνωστή. Τοιουτοτρόπως ἡ βασκικὴ γλῶσσα—ἄσχετος πρὸς ὅλας τὰς συγχρόνους εὐρωπαϊκὰς γλώσσας—δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς νησὶς τρόπον τινὰ ἀπομεμονωμένη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὠκεανοῦ τῶν γλωσσῶν τῆς σημερινῆς Εὐρώπης, λείψανον πολύτιμον καὶ ἀξιομελέτητον παλαιᾶς γλωσσικῆς ὁμάδος, τῆς ὁποίας ἐξηφανίσθησαν πρὸ πολλοῦ διὰ διαφόρους ἱστορικὰς αἰτίας ὅλαι αἱ ἄλλαι, αἱ συγγενεῖς πρὸς αὐτήν, παραφυάδες.

Τὸ ἀρχαιότατον γλωσσικὸν μνημεῖον τῆς βασκικῆς εἶναι συλλογὴ ποιημάτων, ἐκδοθεῖσα τῷ 1545 ὑπὸ τοῦ *Dechepare* εἰς τὸ Βορδὼ ὑπὸ τὸν τίτλον «Linguae Vascorum primitiae». Τὰ κατόπιν ἐκδοθέντα βασκιστὶ βιβλία εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον μεταφράσεις διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων. Πρωτότυπα φιλολογικὰ ἔργα—ἰδίως ποιήματα, μυθιστορήματα κ.λ.—ἤρχισαν νὰ δημοσιεύωνται εἰς τὴν βασκικὴν πρὸ πάντων ἀπὸ τοῦ 1880. Ἐκ παραλλήλου πρὸς ταῦτα ἐδημοσιεύθησαν καὶ ὁλονὲν δημοσιεύονται ποικίλαι συλλογαὶ δημωδῶν ᾀσμάτων καὶ λοιπῶν λαογραφικῶν προϊόντων τοῦ βασκικοῦ λαοῦ, εἰς τὰ ὁποῖα ὄντως εἶναι ἰδιαζόντως γόνιμος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Julien Vinson*, Essai d'une bibliographie de la langue basque, 1—II. Paris 1891—1898.—*Cavel*, Éléments de phonétique basque, Paris-Biarritz 1921.—*L. Bonaparte*, Le verbe basque, Londres 1864—1869.—*H. Schuchardt*, Baskische Studien I. Uber die Entstehung der Bezugsformen der baskischen Zeitworts, Wien 1893.—Λεξικὸν τῆς βασκικῆς ἄξιον συστάσεως εἶναι τὸ τοῦ *De Azkue*, Diccionario vasco-espanol-frances, I—II, Paris—Bilbao 1905-6.

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

— **βασκικὸν** ***τύμπανον***· βλ. ντέφι.

Βασκίροι (Bachkir καὶ *ἀραβ.* Bechkir). Λαὸς φιννο-ταταρικῆς καταγωγῆς κατοικῶν εἰς τὰ τέως ῥωσικὰ κυβερνεῖα Οὔφα, Ὀρεμβούργ, Πὲρμ καὶ Σαμάρα καὶ ἐν γένει εἰς τὸ κυβερνεῖον τοῦ Βυάτκας, εἰδικῶς δὲ ἐπὶ τῶν κλιτύων τῶν Οὐραλίων καὶ εἰς τὰς κάτωθι τῶν ὀρέων τούτων πεδιάδας. Ὁμιλοῦσι διάλεκτον ταταρικήν, ἀλλ' εἰδικοί τινες ἐθνολόγοι φρονοῦσιν, ὅτι εἶναι φιννικῆς καταγωγῆς ὑποστάντες τὴν ἐπίδρασιν τῶν Ταταρῶν. Τὸ ὄνομα τῶν Βασκίρων *(μπὰς-κὶρ*=ῥύπος κεφαλῆς, ἤτοι οἱ ἔχοντες ῥυπαρὰν τὴν κεφαλὴν ἢ *μπὰς-κούρτ*, ὅπερ σημαίνει λυκοκέφαλοι), ἐμφανίζεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ κατὰ τὸν Ι' μ.Χ. αἰῶνα εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Ἄραβος ἱστορικοῦ Ἴμπν-Φοσχάν, ὅστις περιγράφων ταξίδια εἰς τὴν χώραν τῶν Βουλγάρων τοῦ Βόλγα, ἀναφέρει τοὺς Βασκίρους ὡς λαὸν φιλοπόλεμον, λατρεύοντα τὰ εἴδωλα. Τὸ ὄνομα Βασκίροι, ἄγνωστον εἰς τὸν λαὸν τοῦτον, εἶναι παρωνύμιον δοθὲν εἰς αὐτὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Εὐρωπαῖοι συγγραφεῖς ἀναφέρουσιν αὐτοὺς κατὰ πρῶτον τὸν ΙΓ' αἰῶνα ὑπὸ τὸ ὄνομα *Πασκατίρ*, παρέχοντες καὶ τὴν πληροφορίαν, ὅτι ὡμίλουν γλῶσσαν ὁμοίαν πρὸς τὴν τῶν Οὔγγρων, λαοῦ οὐγγρο-φιννικῆς (τουρανικῆς) καταγωγῆς. Μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τῶν Μογγόλων εἰς τὰς χώρας ἐκείνας, οἱ Βασκίροι ἦσαν λαὸς ἀνεξάρτητος, παρέχων διηνεκῶς πράγματα εἰς τοὺς γείτονας αὐτοῦ, τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς Πετσενέγους. Τῷ 1556 ἀνεγνώρισαν ἑκουσίως τὴν κυριαρχίαν τῆς Ῥωσίας, βραδύτερον δὲ ἱδρύθη καὶ ἡ πόλις *Οὔφα*, ὅπως προστατεύῃ αὐτοὺς κατὰ τῶν Κιργίζων. Τῷ 1676 ἐπανεστάτησαν ὑπὸ ἀρχηγὸν φέροντα τὸ ἀραβικὸν θρησκευτικὸν ὄνομα Σεΐτ, ὡσαύτως δὲ τῷ 1707 καὶ τῷ 1735, ἀλλ' ὑπετάγησαν ταχέως. Μετὰ τὴν τελευταίαν τῶν ἐπαναστάσεων τούτων ἱδρύθη ἡ πόλις *Ὀρεμβούργ*. Εἶναι λαὸς ἐν μέρει νομαδικός, κλίνων εἰς τὴν λεηλασίαν, ἀλλὰ φιλόξενος. Πρεσβεύουσι δὲ τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν, τῆς ὁποίας ὅμως πολὺ ὀλίγον γνωρίζουσι τὰ δόγματα. Ἀπὸ διανοητικῆς ἀπόψεως εἶναι ἐλάχιστα ἀνεπτυγμένοι.

Μετὰ τὴν σοβιετικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1918 οἱ Μπολσεβῖκοι ἵδρυσαν εἰς τὴν χώραν τοῦ ἀμορφώτου καὶ ἀπαιδεύτου τούτου λαοῦ τὴν αὐτόνομον σοσιαλιστικὴν σοβιετικὴν δημοκρατίαν τῶν Βασκίρων μὲ πρωτεύουσαν τὴν Οὔφα. Ἡ δημοκρατία αὕτη ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἑνώσεως τῶν ῥωσικῶν σοβιετικῶν ὁμοσπόνδων σοσιαλιστικῶν δημοκρατιῶν. Ν. Μ.

Βάσκο (Vasco), ***Ἰωάννης·Βαπτιστής.*** Ἰταλὸς οἰκονομολόγος (1733—1796). Κατ' ἀρχὰς ἐσπούδασε θεολογίαν, ἀλλὰ κατόπιν ἐπεδόθη εἰς τὴν

Digitized by Google

πολιτικὴν οἰκονομίαν καὶ εἰς τὴν μεταξουργίαν καὶ ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων τὰ ἑξῆς βιβλία: «Ἡ καλλιέργεια τῶν γαιῶν» καὶ ἡ «Ἐλευθερία τοῦ τόκου». — Ω

Βάσκο-ντὲ-Γκάμα· βλ. Γκάμα.

Βασκοζὰν (Vascosan), *Μιχαήλ*. Γάλλος τυπογράφος, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1500 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1576. Ἐγένετο τυπογράφος τοῦ πανεπιστημίου καὶ κατόπιν τῆς βασιλικῆς αὐλῆς καὶ ὑπῆρξεν εἷς τῶν πρώτων οἵτινες ἐγκατέλειψαν τὴν χρῆσιν τῶν γοτθικῶν χαρακτήρων. Ἔκαμεν ὀνομαστὰς ἐκδόσεις, αἵτινες εἶχον ὡς ἔμβλημα μίαν πηγὴν μὲ τὴν ἑξῆς ἑλληνικὴν φράσιν: «Ἐν βιβλίοισι ῥέει ἡ σοφίας πηγή». Αἱ κυριώτεραι ἐκδόσεις αὐτοῦ εἶναι: «Quintiliani opera», «P. Bembi rerum Venetarum historiae», «Παράλληλοι βίοι τοῦ Πλουτάρχου», κτλ.

Βάσκοι (οἱ). Ἰδιόρρυθμος λαός, κατοικῶν τὴν περὶ τὰ δυτικὰ Πυρηναῖα χώραν (βλ. λ. **Βάσκων χώρα**). Οἱ Βάσκοι καλοῦσιν ἑαυτοὺς *Ἐουσκαλντουνάκ*, ἥτις λέξις σημαίνει τοὺς ὁμιλοῦντας τὴν *Ἐουσκάρα*, ἤτοι τὴν βασκικὴν γλῶσσαν. Ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν ὀνομάζονται Vascos ἢ Vascogantos. Ὁ πληθυσμὸς τῶν Βάσκων ἀνέρχεται εἰς 650.000, ἐξ ὧν τὰ τέσσαρα πέμπτα οἰκοῦσιν ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ τὸ ἓν πέμπτον ἐν Γαλλίᾳ.

Τὸ ζήτημα, τὸ ἀφορῶν τὴν φυλήν, εἰς ἣν ἀνήκει ὁ λαὸς οὗτος, εἶναι ἓν τῶν ἀκανθωδεστέρων προβλημάτων τῆς Ἐθνολογίας. Περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Βάσκων ὑπάρχουσιν αἱ κάτωθι ἓξ θεωρίαι: α') ὅτι οἱ Βάσκοι προέρχονται ἐκ τῶν φυλῶν ἐκείνων, τὰς ὁποίας οἱ Ἕλληνες καὶ Ρωμαῖοι ἐκάλουν *ἰβηρικάς*· β') ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὴν φυλὴν τῶν Βερβέρων, συγγενεύουσι πρὸς τοὺς Λίβυας καὶ οἱ πρόγονοι αὐτῶν ἀπεικονίζονται εἰς ἀρχαῖα αἰγυπτιακὰ μνημεῖα· γ') ὅτι κατάγονται ἐκ τῶν κατοίκων τῆς ἐξαφανισθείσης νήσου Ἀτλαντίδος· δ') ὅτι εἶναι αὐτόχθων εὐρωπαϊκὸς λαός, ὁ πληθυσμὸς τοῦ ὁποίου οὐδέποτε ὑπερέβη τὸν ἀριθμὸν τῶν συγχρόνων Βάσκων· ε') ὅτι εἶναι καθαρὰ φινικὴ ἢ μογγολικὴ φυλή, καὶ τέλος στ') ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὰς προϊστορικὰς φυλὰς τοῦ *Κρὸ-Μανιὸκ* ἢ τοῦ *Μυζέμ*. Κατὰ τὸν Ἀρανσάντι καὶ τὸν Κολλινιὸν τὸ χρῶμα τοῦ δέρματος τῶν Βάσκων εἶναι ὀλιγώτερον λευκὸν τοῦ τῶν βορείων Εὐρωπαίων, Γερμανῶν, Σκανδιναυῶν, ἀλλὰ λευκότερον τοῦ τῶν μεσημβρινῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, τὸ δὲ ἀνάστημα αὐτῶν εἶναι μικρότερον τοῦ τῶν Σκανδιναυῶν καὶ τῶν Τευτόνων, ἀλλὰ μεγαλύτερον τοῦ τῶν γειτονικῶν πρὸς αὐτοὺς λαῶν τῆς νοτίου Εὐρώπης. Παρὰ τοῖς Βάσκοις δὲν παρατηρεῖται τάσις προγναθισμοῦ, ὡς παρὰ τοῖς Κέλταις. Οἱ Βάσκοι δὲν εἶναι οὔτε βραχυκέφαλοι οὔτε δολιχοκέφαλοι ἐκδεδηλωμένως, ἀλλὰ τὸ κρανίον αὐτῶν παρουσιάζει χαρακτηριστικά τινα γνωρίσματα διακριτικὰ τῆς φυλῆς των. Κατὰ τὸν Κολλινιὸν ἡ σωματικὴ διάπλασις τῶν Βάσκων ἀποτελεῖ ἴδιον ἀνθρωπολογικὸν τύπον, διάφορον πάντων τῶν ὑπ' αὐτοῦ μελετηθέντων ἐν Ἀσίᾳ καὶ Βορείῳ Ἀφρικῇ. Ἠθικὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν Βάσκων εἶναι ὁ αὐτοσεβασμός, ἡ φυλετικὴ ὑπερηφάνεια καὶ ὁ ἔμμονος συντηρητισμός. Ἕκαστος ἐξ αὐτῶν φαντάζεται, ὅτι κατάγεται ἐξ εὐγενῶν καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι δύναται ν' ἀποδείξῃ τοῦτο ἐμπράκτως, διὸ καὶ δὲν διστάζει νὰ διεκδικήσῃ, ὡς εὐπατρίδης, πᾶσαν θέσιν, πᾶν ἀξίωμα, ὁσονδήποτε καὶ ἂν εἶναι ὑψηλόν, μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι δύναται νὰ φανῇ ἀντάξιος παντὸς ὑπουργήματος, ὅπερ τυχὸν θὰ τῷ ἐνεπιστεύετο ἡ πολιτεία. Οἱ Βάσκοι, μὴ ἀρεσκόμενοι κατὰ κανόνα εἰς τὴν ζωὴν τῶν πόλεων, κατοικοῦσιν εἰς χωρία, συγκείμενα ἐξ εὐαρίθμων οἰκιῶν. Δὲν φοβοῦνται τὴν ἀπομόνωσιν, διὸ καὶ διακρίνονται ὡς μετανάσται καὶ ἱεραπόστολοι. Εἶναι ἄριστοι ναυτικοὶ καὶ ἁλιεῖς, ἀντιμετωπίζοντες θαρραλέως τὰς θυέλλας καὶ τὴν τρικυμίαν. Εἶναι οἱ πρῶτοι ὀργανώσαντες τὴν ἁλιείαν ὀνίσκων εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Νέας Φινλανδίας. Εἰς τὸν ἀποικισμὸν τῆς Ἀμερικῆς διεδραμάτισαν σημαντικὸν πρόσωπον. Ὀνόματα Βάσκων ἀφθονοῦσιν εἰς τὰς πρώην ἱσπανικὰς ἀποικίας. Ἐν Μπουένος Ἄϋρες, Λὸς Ἄντζελες καὶ Καλιφορνίᾳ ἐξεδίδοντο πρό τινων ἐτῶν ἡμερήσια φύλλα, συντεταγμένα εἰς τὴν βασκικήν. Ὡς στρατιῶται διακρίνονται διὰ τὴν ἀντοχὴν αὐτῶν εἰς τὴν πεζοπορείαν, διὸ καὶ παραβάλλονται ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ πρὸς τοὺς Ἴβηρας καὶ τοὺς Κελτοΐβηρας, τὴν ὠκυποδίαν καὶ σωματικὴν ῥώμην τῶν ὁποίων ἐξεθείασαν τόσον οἱ Ρωμαῖοι. Οἱ Βάσκοι διακρίνονται διὰ τὸ πολεμικὸν μένος καὶ τὰς στρατιωτικὰς ἐν γένει ἀρετὰς αὐτῶν.

Οἱ θεσμοὶ τῶν Βάσκων εἶναι ἀρχαιότατοι καὶ προδίδουσι τὴν ὕπαρξιν πάλαι ποτὲ γυναικοκρατίας. Καὶ σήμερον ἡ γυνὴ κατέχει παρ' αὐτοῖς ἐξέχουσαν θέσιν. Προσβολὴ κατὰ γυναικὸς ἢ ἐπὶ παρουσίᾳ γυναικὸς τιμωρεῖται πολὺ αὐστηρότερον ἢ οἱαδήποτε ἐναντίον ἀνδρὸς ἀπευθυνομένη. Ἀλλ' ὁ τοιοῦτος πρὸς τὰς γυναῖκας σεβασμὸς δὲν ἐμποδίζει τοὺς Βάσκους ν' ἀναθέτωσιν εἰς τὰς θυγατέρας, ἀδελφὰς καὶ συζύγους αὐτῶν τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων, ἀπαιτούντων ἀνδρικὴν μυϊκὴν δύναμιν. Ἡ καθημερινὴ ὅμως τραχεῖα σωματικὴ ἄσκησις ἀπέβη ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ ὡραίου φύλου. Κατέστησε δηλαδὴ πλαστικὸν τὸ γυναικεῖον σῶμα καὶ ἐνεδυνάμωσε τὸ μυϊκὸν αὐτοῦ σύστημα. Οὕτω πολλοὶ συγγραφεῖς ἀναφέρουσιν, ὅτι αἱ Βασκίδες τῆς Μπιντασόας ἦσαν ἀκαταπόνητοι κωπηλάτιδες, εἰς δὲ τὸ Μπιλμπάο προεκρίνοντο τῶν ἀνδρῶν ὡς ἐργάτιδες κατὰ τὴν φόρτωσιν καὶ ἐκφόρτωσιν τῶν πλοίων. Παρὰ τοῖς Βάσκοις κρατεῖ τὸ ἔθιμον τῶν πρωτοτοκίων. Τὸ πρῶτον ἐκ νομίμου γάμου γεννηθὲν τέκνον, ἄρρεν ἢ θῆλυ, ἀπολαύει ἀποκλειστικοῦ κληρονομικοῦ δικαιώματος.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν δρᾶσιν αὐτῶν ἐν τῇ βιομηχανίᾳ, δέον νὰ διακρίνωμεν τοὺς Γάλλους Βάσκους ἀπὸ τῶν Ἱσπανῶν. Ἐνῷ οἱ πρῶτοι οὐδεμίαν προσφέρουσιν εἰς τὴν βιομηχανικὴν κίνησιν τῆς πατρίδος των συμβολήν, οἱ βασκικοὶ νομοὶ τῆς Ἱσπανίας Βισκάγια καὶ Γκιπούτσκουα εἶναι ὡς βιομηχανικὰ κέντρα περιώνυμοι. Ἀλλ' ἡ βιομηχανία εἰς τοὺς ἐν λόγῳ νομοὺς ἤρξατο ἀπό τινος ἀτονοῦσα, διότι, λόγῳ τοῦ περιορισμοῦ τῶν προνομίων τὰ ὁποῖα οἱ Βάσκοι πρότερον ἀπελάμβανον, ἐγκαταλείπουν ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον τὴν Ἱσπανίαν, τρεπόμενοι, χάριν μεγαλυτέρων κερδῶν, πρὸς τὸν Νέον Κόσμον.

Τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν Βάσκων προδίδουσι τὴν μεγάλην τῆς φυλῆς αὐτῶν ἀρχαιότητα. Ὁ Καθολικισμός, εἰς ὃν ἀνήκουσιν—εἶναι δὲ πιστοὶ ὀπαδοὶ τοῦ πάπα καὶ φιλακόλουθοι Καθολικοί—δὲν κατώρθωσε νὰ ἐκριζώσῃ πλείστας προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίας, μεταβιβασθείσας ἐκ παραδόσεως ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Εἶναι ὅμως κατὰ βάθος εὐθεῖς, καίτοι ἡ ἰσχυρογνωμοσύνη καὶ ἡ ὑπερμέτρως ζωηρὰ φαντασία των προάγουσιν αὐτοὺς ἐνίοτε εἰς ἐσφαλμένας σκέψεις. Οἱ Βάσκοι εἶναι προσηνεῖς καὶ εὐγενέστατοι, ἀλλ' εὐερέθιστοι καὶ τρομεροὶ κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ὀργῆς των. Ἡ κρατοῦσα γνώμη, ὅτι εἶναι μνησίκακοι καὶ ἐκδικητικοί, ἐλέγχεται ἐκ τῶν ὑστέρων ἡμαρτημένη. Εἶναι θερμόαιμοι καὶ ἐνθουσιώδεις. Ἀλλ' ἡ μετάβασις ἀπὸ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ εἰς τὴν ἀπόγνωσιν προκαλεῖται συχνάκις ἐκ παιδαριωδῶν αὐτόχρημα αἰτιῶν. Καίτοι συνήθως σοβαροί, ἀγαποῦν τὰς εὐωχίας καὶ τὰ συμπόσια, καθ' ἃ εἶναι εὐθυμότατοι, πρὸ παντὸς δὲ θορυβωδέστατοι. Ἡ φιλοξενία εἶναι παραδειγματική, θεωρουμένη ὡς ἱερὸν καθῆκον. Αἱ γυναῖκες εἶναι θρησκευτικώταται καὶ εὐσεβέσταται. Παρὰ τοῖς Βάσκοις ἀπαντῶσι περιπτώσεις θρησκευτικοῦ παραληρήματος συχνότεραι ἢ παρ' ἅπασι τοῖς λοιποῖς λαοῖς, λαμβανομένου, ἐννοεῖται, ὑπ' ὄψιν τοῦ πληθυσμοῦ. Ἀξιοσημείωτον δ' εἶναι ἐν προκειμένῳ τὸ ὅτι ἐκ θρησκευτικοῦ παραληρήματος προσβάλλονται ἰδίᾳ αἱ προκεχωρημέναι τὴν ἡλικίαν ἄγαμοι. Αἱ ἔγγαμοι γυναῖκες εἶναι ἐργατικαὶ καὶ ἀφωσιωμέναι εἰς τὸν σύζυγον, τὰ τέκνα καὶ τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν των. Αἱ νεάνιδες εἶναι φιλάρεσκοι, φαιδραί, πνευματώδεις καὶ ἐργατικώταται. Ἐλέχθη ἀνωτέρω, ὅτι οἱ Βάσκοι εἶναι προληπτικοί. Ἐκ τῶν προλήψεών των περιεργότεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: Ὅταν τις ἴδῃ τὴν Δευτέραν γυναῖκα ὑπὸ τὰ παράθυρα τῆς οἰκίας του, εἶναι βέβαιος, ὅτι θὰ εἶναι δυστυχὴς ὁλόκληρον τὴν ἑβδομάδα· ὁ διὰ πρώτην φορὰν ἀκούων τὸ ᾆσμα τοῦ κόκκυγος, ἐὰν τυχὸν φέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ χρήματα, θὰ γίνῃ πλούσιος ἐντὸς ὀλίγου· τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου ὁ μνηστὴρ ὀφείλει νὰ κρατῇ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἱεροτελεστίας τὴν ἐσθῆτα τῆς μνηστῆς του; διότι μόνον οὕτω θὰ δυνηθῇ νὰ ἐξασφαλίσῃ ἐξουσίαν ἐπ' αὐτῆς. Οἱ Βάσκοι πιστεύουν εἰς τὴν μαγείαν. Φαντάζονται, ὅτι οἱ μάγοι ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ διασχίζωσι τὸν ἀέρα ἔφιπποι, ἐπιβαίνοντες σαρώθρου ἢ πεζῇ, ἀποκτῶντες τὴν ὑπερφυσικὴν δύναμιν ταύτην δι' ἐπαλείψεως μὲ ὡρισμένας ἀλοιφάς. Ἀλλ' ἡ πίστις εἰς τὴν μαγείαν ἤρχισε νὰ ἀτονῇ βαθμηδόν, λόγῳ τῆς ὑποχρεωτικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἥτις ἐπεκτείνεται, ὡς εἰκός, καὶ εἰς τοὺς Βάσκους.

Ἡ λογοτεχνία τῶν Βάσκων εἶναι πλουσία ἀλλ' ἄγνωστος δυστυχῶς (βλ. **βασκικὴ γλῶσσα**). Ὡσαύτως εἰς τὴν μουσικὴν οἱ Βάσκοι δεικνύουν μεγάλην ἐπίδοσιν. Οὗτοι εἶναι οἱ ἀνακαλύψαντες τὸ *βασκικὸν τύμπανον* (tambour de basque), ἤτοι τύμπανον περιβαλλόμενον ὑπὸ κροτάλων καὶ κρουόμενον ὑπὸ τοῦ ἀντίχειρος καὶ τῆς παλάμης (βλ.λ. ντέφι).

Αἱ Βασκίδες διακρίνονται ὡς χορεύτριαι εἰς τὰ ἱσπανικὰ καὶ γαλλικὰ θέατρα ποικιλιῶν.

—[ΙΣΤΟΡ.] Ἡ ἱστορία τῶν Βάσκων εἶναι τόσον σκοτεινὴ ὅσον καὶ ἡ καταγωγή των. Οἱ Γάσκωνες, πρόγονοι καθ' ὑπόθεσιν τῶν Ἰβήρων Βάσκων, δὲν καθυπετάγησαν καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τοὺς Ρωμαίους. Τῷ 580 μ. Χ. ἡττηθέντες ὑπὸ τῶν Βισιγότθων μετενάστευσαν ἐν μέρει εἰς τὴν Γαλλίαν (Γασκώνην). Τῷ 920 ἱδρύθη ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βάσκων τὸ βασίλειον τῆς Ναβάρρας. Οἱ Βάσκοι ἀπώλεσαν τὰ «*φουέρος*» καλούμενα παλαιὰ προνόμια ἐν Γαλλίᾳ τῷ 1789· Ἐν Ἱσπανίᾳ τὰ προνόμια ταῦτα περιωρίσθησαν τῷ 1805. Ὅτε δ' ἐν ἔτει 1832 κατηγήθησαν, οἱ Βάσκοι ἐπανέστησαν κατὰ τῶν Ἱσπανῶν, ταχθέντες παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Καρόλου. Μετὰ τὴν ἐπαναφορὰν τῶν προνομίων αἱ ἐχθροπραξίαι διεκόπησαν, ἀλλὰ τὰ ἐν λόγῳ προνόμια περιωρίσθησαν πάλιν τῷ 1841 σημαντικῶς. Ἐν ἔτει 1843 ἤρθησαν οἱ τελωνειακοὶ δασμοί, οὓς οἱ Βάσκοι ἠναγκάζοντο νὰ καταβάλλωσιν, ἀλλ' ἡ ἔχθρα αὐτῶν πρὸς τὴν ἱσπανικὴν κυβέρνησιν οὐδόλως ἐμετριάσθη. Τὸ κίνημα τῶν Καρολιστῶν εἶχεν εἰς τοὺς βασκικοὺς νομοὺς τὴν ἑστίαν του. Ἀπὸ τοῦ 1876 οἱ νομοὶ οὗτοι ἀπολαύουν ποιᾶς τινος διοικητικῆς αὐτοτελείας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Binson*, «Les Basques et le pays basque» 1882.—*Bladé*, «Études sur l'origine des Basques» 1869.—*Buschon*; «Uber die Basken» ἐν τῷ «Globus» 1901, τόμ. 79.—*Fabié*, Estudio sobre la organizacion y costumbre del pais vascongado 1897. -*Karutz*, «Zur Ethnographie der Basken» ἐν τῷ «Globus» 1898 Τόμ. 74.—*Mazure*, «Histoire du Béarn et du pays basque» (1839).—*Stoll*, «Zur Kenntnis der heutigen Basken, ἐν τῷ περιοδικῷ «Ausland» (ἀριθμ. 35-40, 1890).—*Yarza Adam de*, «El Pais vasco en las edades geologicas» 1906, ἐν τῇ «Revista internacional de los Estudios Vascos» 1907.

Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

— **Βάσκων χώρα** (Pays Basque) [*Γεωγρ.*]. Καλεῖται οὕτω ἡ περὶ τὰ δυτικὰ Πυρηναῖα χώρα, ἡ κατοικουμένη ὑπὸ τῆς ἰδιορρύθμου φυλῆς τῶν Βάσκων καὶ ἥτις πολιτικῶς σήμερον εἶναι καταμεμημένη μεταξὺ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἱσπανίας.

Τὸ ὑπαγόμενον εἰς τὴν Γαλλίαν τμῆμα τῆς Βασκικῆς ἢ χώρας τῶν Βάσκων ἐκτείνεται μεταξὺ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ πρὸς Δ καὶ τοῦ χειμάρρου Ὀλορὸν πρὸς Α, περιλαμβάνον οὕτω διαδοχικῶς τὰς κοιλάδας τοῦ Μπιντασόα καὶ τοῦ Νιζέλ, οἵτινες ἐκβάλλουν εἰς τὸν ὠκεανόν, τοῦ Νὶβ καὶ τοῦ Μπιντούζ, οἵτινες ἐκχύνονται εἰς τὴν Ἀντούρ, καὶ τοῦ Σαιζὸν παραποτάμου τοῦ χειμάρρου Ὀλορόν. Καταλαμβάνει ἔκτασιν 6000 περίπου τετρ. χλμ., πολιτικῶς δέ, παλαιότερον μὲν ἐσχημάτιζε τρεῖς περιφερείας, τὴν Λαμπούρντ, τὴν Κάτω-Ναβάρραν καὶ τὴν Σούλ, σήμερον δὲ ὑπάγεται εἰς τὸν νομὸν τῶν Κάτω Πυρηναίων.

Ἐν Ἱσπανίᾳ κυρίως Βασκικὴ εἶναι αἱ ἐπαρχίαι τῆς Γκιπουθκόα, τῆς Ἀλάβας καὶ τῆς Βισκαΐας καὶ ἡ ἱσπανικὴ Ναβάρρα, αἵτινες ὁμοῦ καταλαμβάνουν τὸ ἓν τριακοστὸν τῆς ὅλης ἐκτάσεως τῆς Ἱσπανίας.

Ἡ Βασκικὴ θεωρεῖται μία ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας χώρας τῆς Εὐρώπης. Τὸ κλῖμά της εἶναι γλυκὺ καὶ ὑγιεινόν, ἡ δὲ γενικὴ ὄψις τῆς χώρας γελόεσσα καὶ χαρμόσυνος, ἐξαιρέσει τοῦ νοτίου τμήματος τῆς Ναβάρρας, ὅπερ συνέχεται μετὰ τῆς λεκάνης τοῦ Ἔμπρο. Τὰ φυσικὰ προϊόντα τοῦ ἐδάφους εἶναι ἀνάλογα τῆς γεωλογικῆς αὐτοῦ συστάσεως. Τὰ δυτικὰ Πυρηναῖα παρουσιάζουν μεγάλην ποικιλίαν τύπων σχηματισμοῦ, ἐγκλείουν δὲ ἱκανὴν ποσότητα καὶ ποικιλίαν μετάλλων (βλ. λ. **Πυρηναῖα**)· ὁ σίδηρος ἰδίως ἀφθονεῖ εἰς βαθμόν, ὥστε εἰς πλεῖστα σημεῖα ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους ἔχει τὸ χρῶμα τῆς σκωρίας. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν καλλιέργειαν, αὕτη, παρὰ τὸ εὐνοϊκὸν τοῦ κλίματος καὶ τὰς ἀφθόνους βροχάς, δὲν ἔχει τὴν ἀνάπτυξιν, ἣν θὰ ἀνέμενέ τις. Ἀπὸ ἀπόψεως καλλιεργείας ἡ Βασκικὴ δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο τμήματα διακεκριμένα· τὴν ὀρεινήν, ἐν ᾗ ἀφθονοῦσι πυκνότατα καὶ πλούσια δάση, καὶ τὴν πεδινήν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀγροί, ἀμπελῶνες, λαχανόκηποι καὶ τινες λειμῶνες.

Ἡ Βασκικὴ εἶναι περίφημος διὰ τὰς ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ πόλεις της, αἵτινες ἀποτελοῦν διεθνῆ κέντρα θερινῆς διαμονῆς καὶ προσελκύουν τὰς ἀνωτέρας τάξεις καὶ τῶν δύο κόσμων. Μεταξὺ τούτων περιφημότεραι εἶναι τὸ Μπιαρίτζ καὶ ὁ Ἅγιος Σεβαστιανός. Γ. Λ. Κ.

βασκόκερας (Vascoceras Choff.) [*Παλαιοζ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνηκόντων εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κοσμοκερατιδῶν ἐξωσιφωνωτῶν ἀμμωνοειδῶν μαλακίων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τουρωνείου ἐποχῆς τῆς νεο-κρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βασκονγκάδαι (Vascongadas) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Παλαιὰ ὀνομασία τῶν ἑξῆς τριῶν βασκικῶν χωρῶν τῆς Ἱσπανίας: *Βισκαΐα*, *Γκιπουθκόα* καὶ *Ἀλάβα*.

Βασκονσέλλος (Vasconcellos), *Ἀντώνιος*. Πορτογάλος Ἰησουΐτης τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, γνωστὸς ἐκ δύο ἔργων του: «Relatio persecutionis Japonicae annorum 1588 et 1589» καὶ «Anacephaleosis, id est summa capita actorum regum Lusitaniae et regni Lusitani descriptio» (Ἀμβέρσα 1641).

— **Βασκονσέλλος** (Vasconcellos), *Ἀντώνιος-Αὔγουστος Τεχέϊρα*. Πορτογάλος συγγραφεὺς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἦτο ἰδιοκτήτης τῆς πορτογαλικῆς «Εἰκονογραφημένης», τῆς ἐφημερίδος «Aranto», καὶ μέλος πολλῶν ἰνστιτούτων. Ἔργα του μεταξὺ ἄλλων: «Χάρτης τοῦ ἐμπορίου τῶν δούλων ἐν τῷ νομῷ Ἀγγόλας», «Ἡ Πορτογαλία καὶ ὁ οἶνος τῆς Βασιλείας», «Sampaio», «Ἡ ἵδρυσις τῆς πορτογαλικῆς μοναρχίας» κ.τ.λ.

— **Βασκονσέλλος** (Vasconcellos), *Αὔγουστος-Μανουήλ*. Πορτογάλος ἱστορικὸς (1583—1641). Μετασχὼν εἰς τὴν συνωμοσίαν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Μπράγια κατὰ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Δ' κατεδικάσθη καὶ ἀπεκεφαλίσθη. Ἔργα του μεταξὺ ἄλλων: «Ἡ

Digitized by Google

ζωὴ τοῦ Ἐδουάρδου Μενεσές, τρίτου κόμητος τοῦ Βιάνα» καὶ «Ἡ ζωὴ καὶ αἱ πράξεις τοῦ Ἰωάννου Β', βασιλέως τῆς Πορτογαλίας».

— **Βασκονσέλλος** (Vasconcellos), *Ζαχαρίας*. Βραζιλιανὸς πολιτικὸς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἀνῆκεν εἰς τὸ κόμμα τῶν συντηρητικῶν, ἀλλὰ τῷ 1862 μετεπήδησε μετ' ἄλλων εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν τῶν φιλελευθέρων καὶ ἐσχημάτισε κυβέρνησιν, ἥτις ἔμεινεν εἰς τὴν ἀρχὴν μόνον ἐπὶ ἓξ ἡμέρας. Μετὰ τὰς ἐκλογὰς ἐγένετο ἐκ νέου πρωθυπουργὸς τῷ 1863, παραιτηθεὶς μετά τινας μῆνας. Ὁ Βασκονσέλλος διετέλεσεν ἐκ τρίτου πρωθυπουργὸς τῷ 1866, παραιτηθεὶς τῷ 1868. Μ. Δ. Β.

— **Βασκονσέλλος** (Vasconcellos), *Ἰωακεὶμ-Ἀντώνιος ντὰ Φονσέκα*. Πορτογάλος μουσικολόγος γεννηθεὶς τῷ 1849. Ἠσχολήθη ἰδιαιτέρως μὲ τοὺς μουσικοὺς τῆς πατρίδος του, ἡ κυριωτέρα δὲ συμβολὴ αὐτοῦ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς μουσικῆς εἶναι ἡ συμπλήρωσις τῆς παλαιᾶς «Παγκοσμίου Βιογραφίας» τοῦ *Φετίς*, τῆς ὁποίας διώρθωσε πολλὰς ἐσφαλμένας πληροφορίας, προσθέσας συνάμα ἰδιαιτέρας παρατηρήσεις μεγάλης σημασίας. Ἀξιόλογος ἐπίσης εἶναι ἡ μονογραφία του περὶ τῆς διασήμου ἀοιδοῦ *Λουΐζας Τόδι* (1873). Γ. Σ.

— **Βασκονσέλλος** (Vasconcellos), *Καρολίνα-Βιλέρμα-Μιχαέλις*. Πορτογαλὶς συγγραφεύς, γερμανικῆς καταγωγῆς, σύζυγος τοῦ *Ἰωακεὶμ Ἀντωνίου Βασκονσέλλος*, γεννηθεῖσα τῷ 1851. Ὑπῆρξεν αὐτοδίδακτος καὶ ἐπεδόθη ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας εἰς τὴν μελέτην τῆς ἱσπανικῆς καὶ πορτογαλικῆς φιλολογίας καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν γλωσσῶν. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Romancera del Cid», «Studien zur romanischen Wortschoepfung», «Poesias de Francisco de Sâ de Miranda», «Romanzenstudien», «Geschichte der portugal. Leteratur», κ.τ.λ.

— **Βασκονσέλλος** (Vasconcellos), *Μιχαήλ*. Πορτογάλος πολιτικός, κρεουργηθεὶς ἐν Λισαβῶνι τῷ 1640. Ὑπῆρξε γραμματεὺς τῆς ἀντιβασιλίσσης τῆς Πορτογαλίας Μαργαρίτας τῆς Σαβοΐας καὶ μετεβλήθη εἰς τυφλὸν ὄργανον τοῦ δουκὸς τοῦ Ὀλιβαρές, εὐνοουμένου τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας Φιλίππου τοῦ Δ'. Κατετυράννησε τοὺς συμπολίτας του εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ὑπῆρξεν ἓν τῶν πρώτων θυμάτων τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1640, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Πορτογαλία ἀνέκτησε τὴν ἀνεξαρτησίαν της. Ἐσφάγη ὑπὸ τῶν συνωμοτῶν ἐκτὸς τοῦ μεγάρου του καὶ ἐφονεύθη, ὁ δὲ λαὸς περιέφερε τὸ πτῶμά του εἰς τὰς ὁδούς. Ἔγραψε ποιητικὴν συλλογὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ποικίλοι στίχοι» καὶ «Κατάλογον τῶν εὐγενῶν πορτογαλικῶν οἰκογενειῶν». Μ. Δ. Β.

— **Βασκονσέλλος** (Vasconcellos), *Σίμων*. Πορτογάλος ἱστορικὸς (1599—1670). Διῆλθε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ζωῆς του εἰς ἀποστολὰς ἐν Βραζιλίᾳ καὶ ἀνῆκεν εἰς τὸ τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν. Ἔγραψε: «Χρονικὸν τοῦ τάγματος τῶν Ἰησουϊτῶν ἐν Βραζιλίᾳ», «Ἡ ζωὴ τοῦ Ἰωάννου Ἀλμέϊντα», κ. τ. λ.

— **Βασκονσέλλος** (Vasconcellos), *Φραγκῖσκος-Διέγος-Βερνάρδος-Περέϊρα*. Βραζιλιανὸς πολιτικὸς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἔλαβε μέρος εἰς τὸ κίνημα τὸ ὁποῖον ὑπεχρέωσε τὸν δὸν Πέτρον εἰς παραίτησιν ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του καὶ ἐχρημάτισεν ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν καὶ τῆς δικαιοσύνης. Μ. Δ. Β.

Βάσλερ κυανοῦν *[Βιομ. Χημ.]*. Ὁ τύπος R παρασκευασθεὶς τῷ 1886 εἶναι βασικὴ ἀζινοχρωστικὴ παρασκευαζομένη δι' ἐπιδράσεως ὑδροχλωρικῆς νιτρωδοδιμεθυλανιλίνης ἐπὶ 2,7-διτολυλοναφθυλενοδιαμίνης. Εἶναι φαιὰ κρυσταλλικὴ κόνις διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ μετὰ κυανοϊώδους χροιᾶς. Ὁ τύπος ΒΒ παρασκευαζόμενος ἐξ ὑδροχλωρικῆς νιτρωδοδιαιθυλανιλίνης καὶ 2,7-διτολυλοναφθυλενοδιαμίνης παρέχει καθαρὰν κυανῆν χρῶσιν. Σ. Γ.

Βάσλουϊ (Vasluiu) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρουμανίας, ἐν Μολδαυΐᾳ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μπαρλάντ, πρὸς τὰ ΝΑ τοῦ Ἰασίου, μετὰ τοῦ ὁποίου συνδέεται διὰ σιδηροδρόμου. Κάτ. 10.000. Ἔχει ἐρείπια ἀνακτόρων Στεφάνου τοῦ Μεγάλου καὶ καθεδρικὸν ναὸν κτισθέντα τῷ 1471. —Ω.

Βάσμ (Wasmes) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Βελγίου, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μὸνς τοῦ νομοῦ Αἰνώ. Κάτ. 15.500. Ἔχει ἀνθρακωρυχεῖα, χυτήρια καὶ βυρσοδεψεῖα.

Βάσμανν (Wasmann), *Ἔρρικ*. Ἰησουΐτης γεννηθεὶς τῷ 1859. Ἠσχολήθη μὲ προβλήματα τῆς ψυχολογίας τῶν ζῴων καὶ δὴ τῶν μυρμήκων. Ἰσχυρὸς πολέμιος τῆς μονιστικῆς θεωρίας τοῦ Haeckel προσεπάθησε νὰ συνδυάσῃ τὴν δαρβίνειον θεωρίαν μὲ τὸ θεολογικὸν δόγμα της δημιουργίας. Οὕτως ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε ἀριθμόν τινα ἀρχικῶν μορφῶν, τὰ *φυσικὰ εἴδη*, ὡς λ. χ. τὸν ἀρχικὸν ἵππον, τὸν ἀρχικὸν μύρμηκα κ.λ.π. Ταῦτα δὲ μετεβλήθησαν φυσικῶς εἰς τὰ σημερινὰ *συστηματικὰ εἴδη*. ΘΡ. ΒΛΗΣΙΔΗΣ

Βασμοῦλοι· βλ. Γασμοῦλοι.

Βάσμπουργκ (Vasbourg ἢ Vassebourg), *Ριχάρδος*. Γάλλος ἱστορικός, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1482 καὶ ἀποθανὼν περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἔγραψεν: «Antiquités de la Gaule Belgique depuis Jules César jusqu'à François I» (Paris, 1549).

Βασνετσώφ, *Βίκτωρ-Μιχαήλοβιτς*. Ρῶσος ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1848. Διδαχθεὶς τὴν ζωγραφικὴν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῆς Πετρουπόλεως ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ 1869 ἐκθέτων διάφορα ἔργα του. Εἰδικῶς κατέγινεν εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τοῦ ρωσικοῦ βίου καὶ τὴν σύνθεσιν καὶ ἀναπαράστασι τῶν ρωσικῶν μύθων καὶ τοῦ λαϊκοῦ ἔπους. Ὡς ὡραιότερα τῶν ἔργων αὐτοῦ, φημιζόμενα διὰ τὴν ἰδιορρυθμίαν τῆς ἀναπαραστάσεως, τὴν ἄνευ ἀπομιμήσεως ἔργων προγενεστέρων ἀπεικόνισιν, τὸ ἀνεξάρτητον τῆς συνθέσεως καὶ τὴν ποικιλίαν τῆς φαντασίας, θεωροῦνται αἱ ἁγιογραφίαι τοῦ ἐν Κιέβῳ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ ἁγ. Βλαδιμήρου. Ὁ Βασνετσὼφ διὰ τῶν ἔργων τούτων ἐνεκαινίασε νέαν σχολὴν ρωσικῆς ἁγιογραφίας. Ἐκ τῶν πινάκων του ἐκόσμουν τὰ ἀνάκτορα Ἀλεξάνδρου τοῦ Γ' καὶ Νικολάου τοῦ Β' οἱ ἑξῆς: «Ἀπὸ τὸ ἕνα σπίτι στ' ἄλλο» (1876). «Οἱ ἀκροβάται» (1878). Π.Λ.

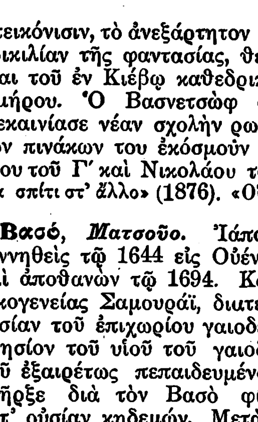

Βίκτωρ Βασνετσώφ.

Βασό, *Ματσούο*. Ἰάπων ἐπιγραμματοποιὸς γεννηθεὶς τῷ 1644 εἰς Οὐένο τῆς ἐπαρχίας Ἴγκα καὶ ἀποθανὼν τῷ 1694. Κατήγετο ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας Σαμουράϊ, διατελούντων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἐπιχωρίου γαιοδεσπότου, ἀνετράφη δὲ πλησίον τοῦ υἱοῦ τοῦ γαιοδεσπότου τούτου, νεαροῦ ἐξαιρέτως πεπαιδευμένου μεγιστᾶνος, ὅστις ὑπῆρξε διὰ τὸν Βασὸ φίλος, διδάσκαλος καὶ κατ' οὐσίαν κηδεμών. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου ὁ Βασὸ δεκαεξαετὴς ὢν ἐνεκλείσθη ἐξ ἀπελπισίας εἰς βουδικὸν μοναστήριον. Ἡ μόνωσις καὶ ἡ γαλήνη τοῦ νέου περιβάλλοντος, εἰς τὸ ὁποῖον εὑρέθη, διήγειραν τὴν ἔμφυτον κλίσιν του πρὸς τὸν φιλοσοφικὸν στοχασμὸν καὶ τὴν ποίησιν καὶ διήνοιξαν πρὸ αὐτοῦ νέους εὐρυτάτους ὁρίζοντας. Τάξας ὡς σκοπὸν τοῦ βίου του τὴν ἠθικοποίησιν τῆς συγχρόνου του κοινωνίας καὶ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ πνεύματος τῶν ὁμοίων του, πρὸς τοὺς ὁποίους ᾐσθάνετο ἄπειρον στοργήν, ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὸ μοναστήριον καὶ μετέβη εἰς τὴν μεγάλην ἰαπωνικὴν πρωτεύουσαν Κιότο, ἔνθα ἀνεμίχθη εἰς τὴν ζωὴν ὅλων τῶν στρωμάτων τῆς κοινωνίας, διδάσκων ἀδιακόπως καὶ διδασκόμενος. Ἐγκατασταθεὶς μετὰ ταῦτα εἰς Ἐντό, ἐμαθήτευσεν εἰς τοὺς περιφημοτέρους σοφοὺς τῆς ἐποχῆς του, φιλοξενούμενος συγχρόνως εἰς τὴν πτωχικὴν οἰκίαν ἐπιστηθίου τινὸς φίλου του. Ἐκ τῶν βανανεῶν, αἱ ὁποῖαι ὑπῆρχον εἰς τὸν κῆπον τῆς κατοικίας ταύτης, ἐνεπνεύσθη τὸ ψευδώνυμόν του *Βασὸ* (=βανανέα). Ἀπὸ τοῦ 1683, ὁπότε ἐγένετο παρανάλωμα μεγάλης τινὸς πυρκαϊᾶς ἡ ἰδιόκτητος οἰκία του, μέχρι τοῦ θανάτου του διήγαγεν εἰς διηνεκεῖς περιπλανήσεις, ταξιδεύων ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἐκτιμώμενος δὲ καὶ θαυμαζόμενος ὑπὸ τῶν ὁμοτέχνων του, τῶν μεγιστάνων καὶ ὁλοκλήρου τῆς συγχρόνου του κοινωνίας. Ὁ θάνατος τὸν εὗρε μόλις συμπληρώσαντα τὸ πεντηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, κατὰ τὴν διάρκειαν ἑνὸς ταξιδίου εἰς Ὀσάκαν, παρὰ τῇ πριγκιπίσσῃ Σόνο-Γιό, ἐν μέσῳ τῶν ἀπειραρίθμων μαθητῶν καὶ φίλων του. Ὁ τάφος του εὑρίσκεται εἰς τὸν περίβολον ἑνὸς ναοῦ παρὰ τὰς ὄχθας τῆς λίμνης Μπίβας.

Ὁ Βασὸ ἤσκησε μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἰαπωνικῆς λογοτεχνίας. Ἡ ποίησίς του, ἐξόχως μελῳδική, πλήρης ἐπιτυχῶν εἰκόνων καὶ θαυμασίων μεταφορῶν, ἀπευθυνομένη τόσον πρὸς τὴν καρδίαν ὅσον καὶ πρὸς τὸ πνεῦμα, καὶ διαπνεομένη ἀπὸ βαθεῖαν ἠθικότητα, ἐπὶ πλέον δέ, ἕνεκα τῆς ἐπιγραμματικῆς της συντομίας, δυναμένη εὐκόλως νὰ καταστῇ κοινὸν κτῆμα, ἔσχε τεραστίαν διάδοσιν εἰς ὅλας τὰς τάξεις τῆς ἰαπωνικῆς κοινωνίας, ἐδημιούργησε δὲ σχολήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς καλυτέρους Ἰάπωνας ποιητὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Μνημονεύομεν τὸν Ἐνομότο Κικακοῦ, τὸν Χαττόρι Ρανσετσοῦ, τὸν Κυορᾶϊ καὶ τὸν Κυοροκοῦ. [Βλ. *M. Revon*: Anthologie de la littérature Japonaise, Paris, 1918.]
Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

βασογένη (ἡ) (Vasogenum) *[Φαρμ.]*· βλ. βαζογένιον.

βασόκρινος (ὁ) (Vasocrinus Lyon) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κυαθοκρινιδῶν φιστουλάτων κρινοειδῶν ἐχινοδέρμων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς δεβονείου καὶ τῆς κατωτέρας λιθανθρακοφόρου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Βορείῳ Ἀμερικῇ. Γ. Κ. Γ.

βασομματοφόρα (τὰ) *[Ζῳολ.]*· ἀντὶ βασιόφθαλμα (βλ. λ.).

Βασομπιογὲ (Vasôbiôye). Ὁ ἥρως ὁμωνύμου ἰαπωνικῆς μυθιστορίας, παρεμφεροῦς πρὸς τὴν τοῦ *Γιοῦλλιβερ*. Ὁ Βασομπιογέ, ἐπιβαίνων ἁλιευτικοῦ πλοιαρίου, ἐπισκέπτεται τὴν «Νῆσον τῆς Νεότητος καὶ τῆς Αἰωνίας Ζωῆς», τὴν «Χώραν τῆς ἀνεξαντλήτου ἀφθονίας», τὴν «Χώραν τῶν φαντασμαγοριῶν» καὶ τέλος τὴν «Νῆσον τῶν Γιγάντων». Ὁ ἥρως περιγράφει τὰς διαφόρους περιπετείας του μετὰ πολλοῦ χιοῦμορ. Ἡ μυθιστορία αὕτη, μεταφρασθεῖσα κατὰ μέγα μέρος ὑπὸ τοῦ Τσαμπερλάϊν, ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ ἀγγλικὸν περιοδικὸν «Transactions of the Asiatic Society of Japan». Α. Δ.

Βάσον (Vachon), *Ἀλέξανδρος*. Ἀμερικανὸς φυσιοδίφης, γεννηθεὶς τῷ 1885 ἐν Καναδᾷ. Ἐχρημάτισε διευθυντὴς τῆς ἱερατικῆς σχολῆς τοῦ Κέμπεκ, καθηγητὴς τῆς φαρμακευτικῆς σχολῆς καὶ βραδύτερον καθηγητὴς τῆς γεωλογίας καὶ τῆς ἀναλυτικῆς χημείας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Λαβὰλ τοῦ Κέμπεκ καὶ ἐδημοσίευσε: «πραγματείαν περὶ χημείας», «μεταλλειολογίαν, γεωλογίαν καὶ βοτανικὴν» κλπ. Μ. Δ. Β.

Βασόρα ἢ *Βάσρα* *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μεσοποταμίας (ἀραβ. *Μπασόρα*, *Ἀπάσρα*, γαλλ. Bassorah, ἀγγλ. Busra, Basra, Bassora καὶ Bussora), τέως πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου τουρκικοῦ νομοῦ, ἤδη δὲ πόλις τοῦ ἀραβικοῦ βασιλείου τοῦ Ἰράκ. Κεῖται ὑπὸ 47° 34' Α. μήκ. καὶ 32° Β. πλάτ. παρὰ τὴν δυτικὴν ὄχθην τοῦ ἐκ τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Εὐφράτου καὶ Τίγρητος καὶ τῶν διωρύγων αὐτῶν σχηματιζομένου Σατ-ἐλ-Ἀράμπ, (ἀρχ. *Πασίτιγρης*), ὅστις ἐκβάλλει εἰς τὸν Περσικὸν κόλπον παρὰ τὴν πόλιν Φάο. Ἡ σημερινὴ πόλις ἀπέχει 50 μίλλια ἀπὸ τῆς παραλίας τοῦ Περσικοῦ κόλπου. Ἡ ἀρχαία πόλις, ἡ τόσον διάσημος ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰ παραμύθια τῆς Χαλιμᾶς, ἔκειτο 10 περίπου χιλιόμετρα νοτιοδυτικώτερον, εἰς μέρος μᾶλλον ἀμμῶδες, ἐπὶ διώρυγος, διὰ τῆς ὁποίας διωχετεύοντο εἰς τὸν ποταμὸν τὰ ὕδατα τῶν πέριξ ἑλῶν. Κατὰ τοὺς ἐπὶ τουρκοκρατίας ὅμως χρόνους τὰ ὕδατα ταῦτα μὴ ἔχοντα πλέον ἐκροὴν κατέστησαν τὸ κλῖμα τῆς πόλεως ἐκτάκτως ἀνθυγιεινόν, διότι οἱ ἑλώδεις πυρετοὶ ἦσαν διαρκῶς ἐνδημικοί. Ἀλλ' ἡ ἐμπορικὴ κίνησις τῆς πόλεως καὶ τοῦ προαστείου αὐτῆς *Ζομπεΐρ* ἦτο τοιαύτη, ὥστε ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς ὑπολογιζόμενος εἰς 20.000, τῶν ὁποίων τὰ τρία τέταρτα Μουσουλμάνοι (Σουννῖται καὶ ὀλιγώτεροι Σιῖται), περὶ τοὺς 2000 Ἀρμένιοι, 1500 Ἑβραῖοι καὶ ὀλίγιστοι Ὀρθόδοξοι, ἐδιπλασιάζετο κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μεγάλης ἐμπορικῆς κινήσεως, ἀπὸ Σεπτεμβρίου μέχρι Δεκεμβρίου, διὰ τῶν ἐκ τῶν Ἰνδιῶν, ἐκ Περσίας καὶ Ἀραβίας ἐρχομένων ἐμπόρων.

Τὰ ἐρείπια τῆς παλαιᾶς πόλεως ἀποτελοῦνται ἐξ ἑνὸς μεγάλου τείχους, δύο ὡραίων τζαμίων καὶ τάφων διασήμων Μουσουλμάνων θεολόγων. Πιστεύεται ὅτι τὴν παλαιὰν Βασόραν ἔκτισεν ὁ χαλίφης Ὀμὰρ τὸ 14ον ἔτος τῆς Ἑγίρας (636 μ. Χ.), ὅπως χρησιμεύσῃ πρὸς διαχείμασιν τοῦ στρατοῦ κατὰ τὰς ἐναντίον τῆς Περσίας ἐκστρατείας, ἄλλοι ὅμως ἀνάγουσι τὴν ἵδρυσιν αὐτῆς μέχρι τοῦ Ρωμαίου αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ. Εἰς τὴν μεγίστην αὐτῆς ἀκμὴν ἔφθασεν ἡ Βασόρα ἐπὶ τῶν Ἀβασιδῶν, ὅτε ὁ πληθυσμὸς τῆς ἀνήρχετο εἰς 200.000, μετὰ τῆς παρακμῆς ὅμως τοῦ χαλιφάτου τῆς δυναστείας ταύτης ἔχασε καὶ ἡ Βασόρα τὴν σπουδαιότητα αὐτῆς. Τῷ 1668 ἐκυρίευσαν αὐτὴν οἱ Τοῦρκοι, ἀλλὰ κατόπιν οἱ ἰθαγενεῖς τῆς φυλῆς τῶν Μουντεφὶκ ἐπαναστάτησαν ἐπανειλημμένως. Τῷ 1777 ἐκυρίευσαν αὐτὴν οἱ Πέρσαι μετὰ ἑπτάμηνον πολιορκίαν ὑπὸ τοῦ Σαδὶκ-Χάν, ἀλλὰ μετά τινας μῆνας ἀνέκτησαν αὐτὴν οἱ Τοῦρκοι. Τῷ 1816 κατέκτησαν αὐτὴν οἱ Βαχαβῖται τῆς Ἀραβίας, οἵτινες ὅμως τὴν ἐγκατέλειψαν νικηθέντες ὑπὸ τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ. Ἔκτοτε εἶχον αὐτὴν οἱ Τοῦρκοι κρατήσαντες αὐτὴν μέχρι τοῦ παγκοσμίου πολέμου, ὅτε κατέλαβον αὐτὴν οἱ Ἄγγλοι τῷ 1919. Διὰ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν (1920) καὶ κατόπιν τῆς Λωζάννης (1923) περιελήφθη ὁριστικῶς εἰς τὸ ὑπὸ τὴν ἐντολὴν τῆς Ἀγγλίας τεθὲν βασίλειον τοῦ Ἰράκ.

Πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος ὁδοῦ ἡ Βασόρα ἦτο σπουδαῖος σταθμὸς τοῦ μετὰ τῶν Ἰνδιῶν ἐμπορίου. Κατόπιν ὅμως ἔχασε πολύ. Οὐχ ἧττον μέχρι πρὸ 150 ἐτῶν εἶχεν 100.000 κατοίκων. Ἀλλὰ μετὰ τὴν διάνοιξιν τῆς διώρυγος τοῦ Σουὲζ ἡ σπουδαιότης αὐτῆς κατῆλθεν εἰς τὸ ἐλάχιστον.

Τὸ κυριώτερον διὰ Βασόρας ἐξαγόμενον προϊὸν εἶναι οἱ φοίνικες (ἄνω τῶν 500.000 τόννων κατ' ἔτος). Ἄλλα γεωργικὰ προϊόντα εἶναι ὄρυζα, ἐσπεριδοειδῆ, ἐλαῖαι, μῆλα καὶ ἄλλα ὀπωρικά, σῦκα κλ. Τὴν γεωργίαν εὐνοεῖ ἡ παλίρροια τοῦ Περσικοῦ κόλπου, ἀναβιβάζουσα τὰ ὕδατα πολὺ πέραν

Digitized by Google

τῆς Βασόρας εἰς Κοῦρναν, ἑκατέρωθεν τοῦ Πασιτίγρητος, ὅπου ὑπάρχουσιν οἱ φοινικῶνες, εἰς τοὺς ὁποίους παράγεται καὶ τὸ ὡραιότερον εἶδος φοίνικος ὅλου τοῦ κόσμου. Ἡ συγκοινωνία διεξάγεται δι' ἱστιοφόρων (μπογάλε) καὶ ἀτμοπλοίων ἀγγλικῶν.

Εἰς Βασόραν ὑπάρχουσι προξενεῖα Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ὡς καὶ ὑποπροξενεῖον τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλοτε ὑπῆρχε καὶ τῆς Ρωσίας.

Τὸ ἄλλοτε τουρκικὸν βιλαγέτιον (νομὸς) Βασόρας εἶχεν ἐπιφάνειαν 130.000 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων (μεγαλυτέραν τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος) καὶ πληθυσμὸν ὑπολογιζόμενον εἰς 200,000, κατοίκους καὶ κατ' ἄλλους εἰς 950,000 περιλαμβανομένου καὶ τοῦ σαντζακίου τοῦ Νέτζιτ (250,000), ὅπερ, ἀποτελοῦν μέρος τῆς Ἀραβίας, ὑπήγετο διοικητικῶς εἰς Βασόραν, σήμερον δὲ ἀνήκει εἰς τὸ βασίλειον τῶν Βαχαβιτῶν. Μεταξὺ τῶν μὴ Μουσουλμάνων κατοίκων τῆς χώρας ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ θρησκευτικὴ αἵρεσις τῶν Σαβαίων *(σουμπμπᾶ)*, ἀναγόντων τὴν ἵδρυσιν αὐτῆς εἰς ἅγιον Ἰωάννην τὸν Βαπτιστήν: (ἐλ νεμπὶ Γαχιὰ ἢ προφήτης Ἰωάννης). Οἱ Σαβαῖοι βαπτίζονται πάντοτε ἐντὸς ῥέοντος ὕδατος καὶ διὰ τοῦτο κατοικοῦσι παρὰ τὸν ποταμόν. Τοὺς ἱερεῖς αὐτῶν ὀνομάζουσι *μολλᾶ*. Οὗτοι ἐξαρτῶνται ἐκ σεΐχου, ὅστις θεωρεῖται ὁ ἀνώτατος θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς ὅλων τῶν Σαβαίων. Τὰς θρησκευτικὰς αὐτῶν τελετὰς διεξάγουσιν ἐντὸς ναΐσκων, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν ἐπιτρέπουσι τὴν εἴσοδον ξένων. Ὁμιλοῦσι τὸ συριακὸν ἰδίωμα. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* βλ. λ. Μεσοποταμία.

Βάσος· βλ. Βάσσος.

Βασουνιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Ἠπείρῳ κοινότητος *Κοσοβίτσης* τῆς ἐπαρχίας Πωγωνίου τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων. Κάτ. (1928) 382.

Βασπουραγκὰν *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν δέκα πέντε ἐπαρχιῶν τῆς Ἀρμενίας κατὰ τὸν Μεσαίωνα, ΝΑ τοῦ ὄρους Ἀραράτ, ἔχουσα τὰς ἑξῆς πόλεις: *Μαράντ, Χοΐ* καὶ *Βαγιαζίτ*. Ν. Μ.

Βάσρα· βλ. Βασόρα.

Βάσσα *[Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν εἰς τὸ ὅ «πρόκειται τῆς Ταπροβάνης στίφος νήσων, ἅς φασιν εἶναι τὸν ἀριθμὸν ατοη'» (*Πτολεμαῖος* Ζ, δ, 12). Ὁ Πτολεμαῖος θέτει αὐτὴν εἰς πλάτος 6° νότιον καὶ μῆκος ἀπὸ μεσημβρινοῦ Μακάρων 126°. Παρὰ τοῦτο ὅμως, πᾶσα ἀπόπειρα ἀναζητήσεως τῆς ταυτότητός της θὰ ἦτο τολμηρά, ἀφοῦ ἄλλως τε δὲν ὑπάρχει περὶ τὴν Κεϋλάνην «στίφος» τοσούτου ἀριθμοῦ νήσων. Καὶ ὁ Πτολεμαῖος αὐτὸς ἄλλως τε, ὡς τοῦτο ἀποδεικνύει ἡ ὡς ἄνω φρασιολογία του, οἱονεὶ δυσπιστῶν ἀναφέρει τὴν εἴδησιν ταύτην καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ἀναληθῶν προφανῶς πληροφοριῶν ἃς ἄλλοθεν εἶχε λάβει. Σ. Ε. Λ.

Βάσσα. Συνοδὸς τῆς βασιλίδος τοῦ Βυζαντίου Εὐδοκίας (†460), διατριβούσης τότε ἐν Ἱεροσολύμοις, ἵδρυσεν ἐν Παλαιστίνῃ τὸν ναὸν καὶ τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Μηνᾶ, ἧς ἡγούμενος ὠνομάσθη ὁ ἐκ τῶν μοναχῶν τῆς Λαύρας τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου *Ἀνδρέας*, ὁ ὕστερον ἐπίσκοπος Ἰαμνείας (*Χρυσ. Παπαδοπούλου* Ἱστ. Ἐκκλ. Ἱεροσολύμων, Ἱεροσ. 1910 σ. 175—176). —Ω.

Βάσσαι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν τῇ Ἀρκαδίᾳ ἀρχαίας Φιγαλίας. Αἱ *Βάσσαι* ἔκειντο ἐπὶ μικροῦ ὀροπεδίου (τοῦ ὄρους Κωτιλίου, εἰς ὕψος 1131 μέτρων), ἐπὶ τοῦ ὁποίου διεσώθησαν μέχρι σήμερον μεγαλοπρεπῆ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ *Ἐπικουρίου Ἀπόλλωνος*, ὅστις ἦτο ἔργον νεώτερον τοῦ μεγάλου ἀρχιτέκτονος τοῦ Παρθενῶνος Ἰκτίνου, κτισθεὶς περὶ τὸ 430 π. Χ. Ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ (ταῖς Βάσσαις) εἶχεν ἱδρυθῆ ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τῶν Φιγαλέων καὶ τὸ δώδεκα ποδῶν τὸ μέγεθος ἄγαλμα

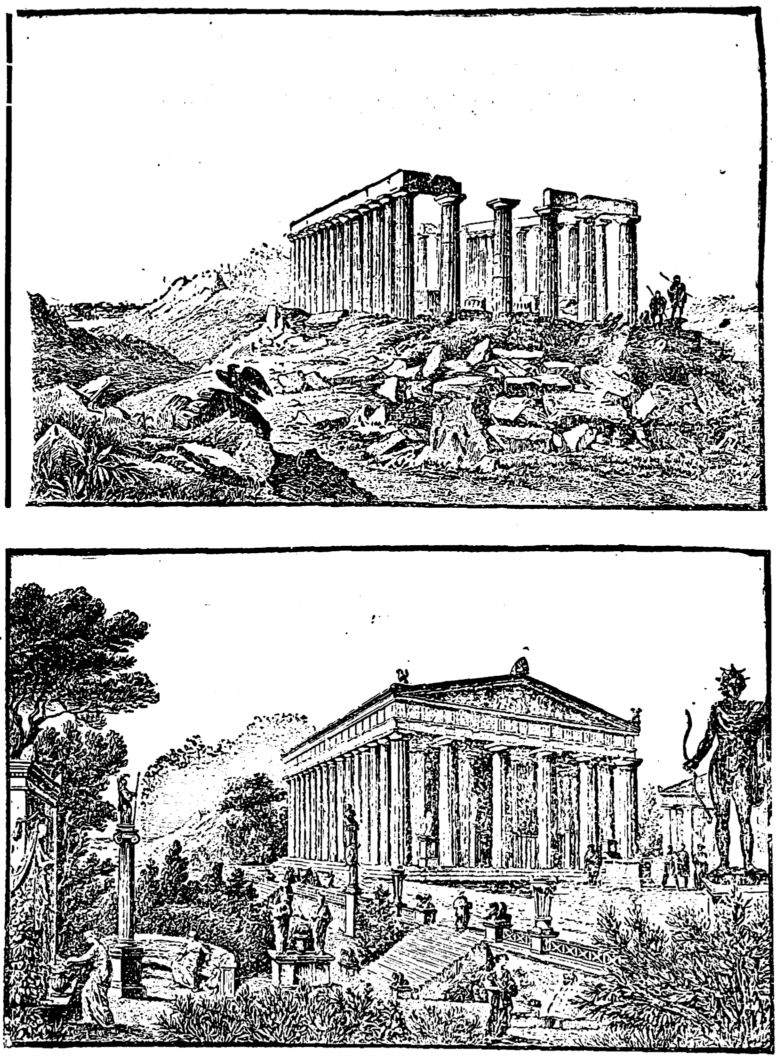

Ὁ ἐν Βάσσαις ναὸς τοῦ Ἐπικουρίου Ἀπόλλωνος.
[Ἄνω: Τὰ σωζόμενα ἐρείπια. Κάτω: Ἀναπαράστασις τοῦ ναοῦ κατὰ σχέδιον τοῦ γλύπτου A. F. Lemaitre.]

τοῦ Ἀπόλλωνος, ἔργον πολλοῦ λόγου ἄξιον, τὸ ὁποῖον κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Παυσανίου ἐκόσμει τὴν ἀγορὰν τῆς Μεγαλοπόλεως. Ἡ ὑπέροχου φυσικοῦ μεγαλείου τοποθεσία αὕτη ἀπέχει τῆς σημερινῆς κωμοπόλεως Ἀνδριτσαίνης περὶ τὰς 2 ὥρας. Παρὰ τὸν χῶρον τῆς ἀρχαίας Φιγαλίας κεῖται νῦν τὸ χωρίον *Παύλιτσα*. ΚΑΨ.

Βασσάϊγκε (Wasseige), *Ἀδόλφος - Κάρολος-Φραγκῖσκος*. Βέλγος μαιευτὴρ (1827—1889) σπουδάσας ἐν τῇ γενετείρᾳ αὐτοῦ πόλει Λιέγῃ. Τῷ 1861 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς Μαιευτικῆς ἐν Λιέγῃ, τῷ 1885 πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ ἀπὸ τοῦ 1878 πρόεδρος τῆς ἰατρικῆς ἑταιρείας Λιέγης. Ο. Ρ.

Βασσάκης.— 1) Πέρσης στρατηγὸς υἱὸς τοῦ Ἀρταβάνου (βλ. λ.). Οὗτος κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ξέρξου ἐστρατήγει τῶν ἐν Ἀσίᾳ Θρᾳκῶν, τῶν καλουμένων Βιθυνῶν.— 2) Ἀρμένιος τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Καθ' ὃν χρόνον τὰ βυζαντινὰ στρατεύματα ὑπὸ τὸν Βελισσάριον ἐμάχοντο κατὰ τῶν Περσῶν, *ὁ Βασσάκης* καὶ ὁ πενθερὸς αὐτοῦ *Βούζης* ἐπὶ μακρὸν ἐπολέμησαν ὑπὸ τὸν Βελισσάριον. Βραδύτερον ὁ Βασσάκης ηὐτομόλησε πρὸς τοὺς Πέρσας, ἀλλὰ δυσαρεστηθεὶς καὶ ἐξ αὐτῶν ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὸν Βελισσάριον. Γ. Ι. Κ.

βασσακύων (ὁ) (Vassacyon Matthew) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *μιακιδῶν ἀρπακτικῶν* θηλαστικῶν. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας ἠωκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βασσάλ (Vassal), *Ἰάκωβος, μαρκήσιος τοῦ Μονβιέλ*. Γάλλος στρατηγὸς (1659-1744). Ἐπολέμησεν ἐν Ὁλλανδίᾳ, ἐν Φλάνδρᾳ, ἐν Ἰταλίᾳ, ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ εἰς τὸν Ρῆνον.

— **Βασσάλ** (Vassal), *Ἰωάννης-Βαπτιστής, κόμης τοῦ Μονβιέλ*. Γάλλος στρατηγός, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου (1673-1735). Ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἐκστρατείας τῆς Γερμανίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἱσπανίας, προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ στρατηγοῦ εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν.

— **Βασσάλ** (Vassale) *Πέτρος-Γεράρδος*. Γάλλος φυσικὸς (1769-1840). Ἐμυήθη εἰς τὸν τεκτονισμὸν τῷ 1811, ἐχρημάτισε δὲ γενικὸς γραμματεὺς τῆς Μεγάλης Ἀνατολῆς τῆς Γαλλίας καὶ πρόεδρος τοῦ Κολλεγίου τῶν τεκτονικῶν δογμάτων· συνέγραψεν ἔργον τεκτονικὸν Cours complet de la Maçonnerie) (Παρίσιοι 1830). Δ. Π. Κ.

— **Βασσάλ** (Vassal), *Φοντανιέ*. Γάλλος κληρικὸς καὶ διπλωμάτης, γεννηθεὶς κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ ΙΔ' αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν τῷ 1361. Ἐγένετο ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ραβέννης καὶ πατριάρχης τοῦ Γκράντο. Ἀπεστάλη ὑπὸ τῶν παπῶν εἰς διαφόρους σημαντικὰς ἀποστολὰς καὶ ἔγραψε «Σχόλια» τῶν Ἁγίων Γραφῶν. Μ. Δ. Β.

Βασσάλι-Ἐάντι (Vassali-Eandi), *Ἀντώνιος-Μαρία*. Ἰταλὸς μαθηματικὸς (1761-1825). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς φιλολογίας ἐν Τορτόνᾳ καὶ κατόπιν καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Τουρίνου. Παραιτηθεὶς τῷ 1814 ἐξελέγη ἰσόβιος γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τοῦ Τουρίνου καὶ διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ μουσείου τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας καὶ τοῦ Ἀστεροσκοπείου τῆς πόλεως ταύτης. Ἠσχολήθη μὲ τὴν Μετεωρολογίαν, Φυσικὴν καὶ τὸν ἠλεκτρισμόν. Ἐφεῦρεν ἓν ἠλεκτρόμετρον ἀνώτερον τοῦ Βόλτα καὶ μηχάνημα διὰ τοῦ ὁποίου συνεδύαζε τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ βαρομέτρου, τοῦ θερμομέτρου καὶ τοῦ ὡρολογίου, πρὸς καθορισμὸν τῶν ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν. Ἔγραψε περὶ τὰ 160 ἔργα, τῶν ὁποίων κυριώτερα εἶναι: «Ἐπιστολαὶ ἐπὶ τοῦ γαλβανισμοῦ», «Χρονικὰ τοῦ Ἀστεροσκοπείου τοῦ Τουρίνου τῶν ἐτῶν 1809-1818», «Μετεωρολογία τοῦ Τουρίνου» κτλ. Μ. Δ. Β.

Βασσαλσκάγια *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν δύο στενῶν, ἀλλ' οὐχὶ ἀβαθῶν στομάτων, καθ' ἃ μόνα διακόπτεται ἡ περιεργοτέρα τῶν ἐν τῷ κόσμῳ χερσονησιζουσῶν ἀκτοταινιῶν, ὁ *Δρόμος* τοῦ Ἀχιλλέως (βλ. λ.) τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἡ χερσόνησος *Τένδρα* τῶν συγχρόνων Ρώσων. Ἀπέχει δὲ ἀπὸ τῆς ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Ταυρίδος μασχάλης της 9 μίλια (βλ. ἀγγλ. χάρτ 2380: Southern approach to Kherson bay). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βασσάνειος *Ναυτικὴ Σχολή*· βλ. λ. Βασσάνης καὶ λ. Ἑλλὰς *[Ναυτικόν]*.

Βασσάνης, *Πανταζῆς*. Ἐγεννήθη ἐν Πορταριᾷ κατὰ τὸ 1830 καὶ ἀπέθανε τῷ 1892 ἐν Τάντᾳ τῆς Αἰγύπτου, ὅπου ἐπὶ 30ετίαν διέμεινεν ἀσχολούμενος εἰς τὸ ἐμπόριον. Διὰ τῆς διαθήκης του ἐκληροδότησε τὰ ἑξήκοντα ἑκατοστὰ τῆς μεγάλης του περιουσίας εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, ὅπως αὕτη ἱδρύσῃ ἐν Πειραιεῖ ναυτικὴν σχολὴν διὰ δαπάνης 500.000 χρυσῶν δραχμῶν, χρησιμοποιῇ δὲ τοὺς τόκους τοῦ ὑπολοίπου πρὸς ἀποστολὴν εἰς Εὐρώπην ἢ Ἀμερικὴν τῶν ἱκανωτέρων τελειοφοίτων τῆς σχολῆς διὰ πληρεστέρας σπουδὰς εἰς τὰ ναυτικὰ ἢ τὴν μηχανικήν.

Ἡ *Βασσάνειος ναυτικὴ σχολὴ* ἱδρύθη κατὰ τὴν δεξιὰν τῷ εἰσπλέοντι πλευρὰν τοῦ λιμένος Πειραιῶς, ἐγκατεστάθη δ' ἐν αὐτῇ ἀπὸ τοῦ 1905 ἡ ναυτικὴ σχολὴ τῶν Δοκίμων, λειτουργοῦσα μέχρι τότε ἐπὶ τοῦ ἀτμοδρόμωνος «Ἑλλάς». —Π.

βασσάρα (ἡ). —1) Ἡ ἀλώπηξ (ἀρχ.). —2) Μακρὰ ποδήρης ἐσθής, τὴν ὁποίαν ἔφερον αἱ Βάκχαι *(Μαινάδες)* τῆς Λυδίας καὶ τῆς Θρᾴκης, ὀνομασθεῖσα οὕτω διότι περὶ αὐτὴν ἐζώννυντο αἱ Μαινάδες δορὰν ἀλώπεκος. Μὲ τὴν ἐσθῆτα ταύτην παρίστανται εἰς ἀρχαῖα ἀγγεῖα καὶ αἱ Βάκχαι καὶ ὁ Διόνυσος, ἀντὶ τῆς ἀλωπεκῆς ὅμως συνηθέστε-

Βάκχος καὶ Μαινὰς φέροντες βασσάρας.
[Ἀγγειογραφία.—Ἐθν. Βιβλιοθήκη, Γαλλίας]

ρον παρίστανται περιεζωσμέναι δέρμα πάνθηρος. —3) *Βασσάραι* ἐκαλοῦντο καὶ τὰ ὑποδήματα (οἱ *κόθορνοι*), τὰ ὁποῖα παρίστατο φέρων ὁ Διόνυσος. Καὶ ταῦτα ἦσαν ἐκ δέρματος ἀλώπεκος.

Περὶ τῆς λέξεως βασσάρας ὑπάρχει ἀμφισβήτησις ἂν εἶναι λυδικὴ ἢ θρᾳκικὴ ἢ καὶ αἰγυπτιακὴ ἀκόμη, διότι ἐν τοῖς ἱερογλυφικοῖς τῆς Αἰγύπτου ἀναγινώσκεται λέξις «βασάρ,» σημαίνουσα ἀλώπεκα. ΚΑΨ.

Digitized by Google

— «**Βασσάραι**». Τίτλος μιᾶς τραγῳδίας, απολεσθείσης, τοῦ Αἰσχύλου, τῆς ὁποίας ἡ ὑπόθεσις εἶχε ληφθῆ ἐκ τῶν μύθων τοῦ Διονύσου.

Βασσαράβας· βλ. Βεσσαράβας.

Βασσαρᾶς *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις ἐν Λακεδαίμονι, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἄλλοτε ἦτο πρωτεύουσα τοῦ ποτὲ δήμου Περραίας, ὅστις μετὰ τὴν συγχώνευσιν τῶν δήμων ὑπήχθη εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ τέως δήμου Οἰνοῦντος τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος. Ἡ κωμόπολις εἶναι ἐκτισμένη εἰς τὴν κλιτὺν βραχώδους λόφου τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Πάρνωνος παρὰ τὸν παραπόταμον τοῦ Οἰνοῦντος Γοργύλον τὸν ἑνούμενον μετὰ τοῦ Οἰνοῦντος εἰς τὸν σημερινὸν *Καλογερικὸν μύλον*, παρὰ τοὺς ἀρχαίους λόφους *Εὔα* καὶ *Ὄλυμπον*, ὅπου οἱ Σπαρτιᾶται ὑπὸ τὸν Κλεομένη ἐκάμφθησαν πρὸ τῆς μακεδονικῆς φάλαγγος τοῦ Ἀντιγόνου. Κεῖται εἰς ὕψος 690 μέτρων ἄνωθεν τῆς θαλάσσης. Κάτοικοι 1023 (1928). Ἔχει κλῖμα ὑγιεινόν, ὑδρεύεται δὲ χειμῶνος τε καὶ θέρους ἐκ φρεατίων ὑδάτων. Τὰ κύρια προϊόντα του εἶναι τὸ ἔλαιον καὶ ὁ τυρός, ἐξ ἑκάστου δὲ εἴδους καταναλίσκονται δεκάδες τινὲς χιλ. ὀκάδων εἰς τὰς ἀγορὰς Σπάρτης, Τριπόλεως, Καλαμῶν καὶ Ἀθηνῶν. Μετὰ τῆς Σπάρτης συνδέεται ὁ Βασσαρᾶς δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χιλμ. 26), κατασκευασθείσης δαπάνῃ τῶν ἐν Ἀμερικῇ Βασσαριωτῶν.

Ἄνω τοῦ χωρίου εἰς ἀπόστασιν $^{1}/_{4}$ τῆς ὥρας καὶ πρὸς τὸ ΒΑ. μέρος αὐτοῦ ὑπάρχει μεσαιωνικὸς πύργος συνδεόμενος ὀπτικῶς μὲ τὴν Ἀκρόπολιν ἀφ' ἑνὸς τοῦ Μυστρᾶ καὶ τὸν Πύργον τῶν Βερροίων ἀφ' ἑτέρου. Ἐκ τοῦ ὑψώματος, ὅπου ὁ πύργος κεῖται, διὰ τῶν Βερροίων, τῆς Νεραϊδοπηλιᾶς, τῆς Καστανίτσης, Ἄστρους, Ναυπλίου καὶ ἐφ' ἑξῆς ἐγένετο, κατὰ τὴν παράδοσιν, γνωστὴ

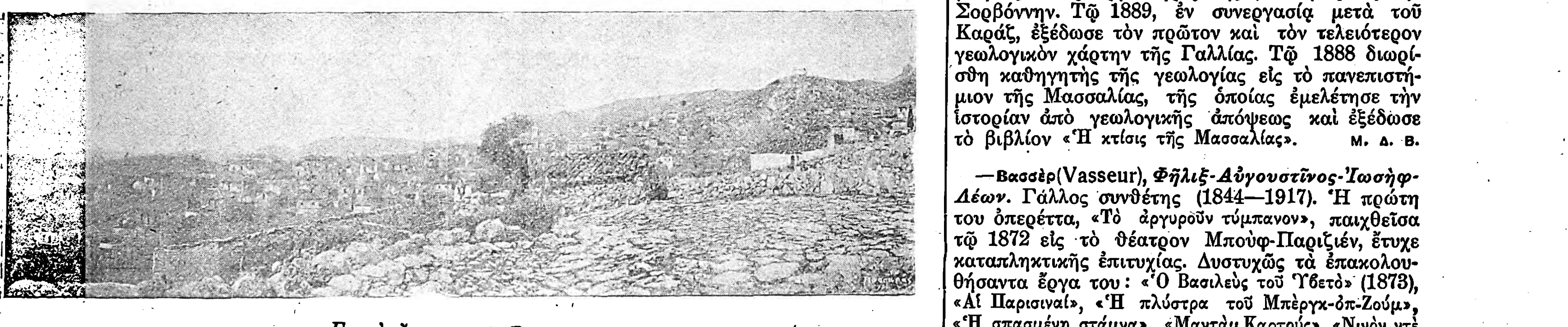

Γενικὴ ἄποψις τοῦ Βασσαρᾶ.

ἡ πυρῶν εἰς τὴν Σπάρτην ἐντὸς 24ώρου ἡ ἅλωσις τῆς Τροίας.

Ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τοὺς Ἑρμᾶς εἰς θέσιν Μάρμαρα τῶν Βερροίων ἢ κατ' ἄλλους τὸ Τρόπαιον καί, κατὰ Λήκιον, τὸν ναὸν τοῦ Διός, οὗ ἴχνη καὶ σήμερον ἀρκετὰ σώζονται, ἰδιαίτατα δέ, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς παρὰ τὸ ἀρχαῖον τοῦτο κτίριον ἁματροχιὰς (αὐλακιὲς σκαλισμένες ἐπὶ πέτρας εἰς ἀρκετὸν βάθος ἀπὸ τὸ πέρασμα τῶν τροχῶν) τὰς ἐχούσας κατεύθυνσιν πρὸς τὴν Σπάρτην καὶ καλῶς διατηρουμένας εἰς μεγάλην ἀπόστασιν εἰς θέσιν *Δύστρατα* τοῦ Βασσαρᾶ παρὰ τὴν παλαιὰν ἡμιονικὴν ὁδὸν Βασσαρᾶ-Βερροίων, φθάνομεν εἰς τὸ ἀσφαλὲς συμπέρασμα ὅτι οὐχὶ μακρὰν τοῦ Βασσαρᾶ διήρχετο ἡ πρὸς τὴν Λακωνικὴν *Τεγεατικὴ ὁδὸς* εἶναι ἄλλως τε ἡ δίοδος αὐτὴ ἀπὸ τὰ Μάρμαρα ἡ φυσικὴ ἀπὸ Ἀρκαδίας ὁδός. Αἱ ἴδιαι ἁματροχιαὶ φαίνονται καὶ ἄνωθεν τῆς Παναγίας εἰς τὸν βράχον πρὸς Β τοῦ χωρίου πλησίον τοῦ παλαιοῦ εἰς θέσιν *Ζευγολατιὸ* συνοικισμοῦ κειμένου εἰς ἀπόστασιν 20' μακρὰν τῆς κοινότητος. Ἐκεῖ, πλὴν μιᾶς ἀναγλύφου μαρμαρίνης πλακὸς ἱστορούσης τὸν Ἡρακλέα, εὑρέθησαν καὶ μαρμάρινοι ἀρκετῶν διαστάσεων κίονες ναοῦ πιθανῶς τοῦ Βάκχου.

Πρὸ τοῦ Βασσαρᾶ ἁπλοῦται εὐρεῖα πεδιάς, εἰς τὸ κέντρον τῆς ὁποίας πρὸς Δ ὑπάρχει καβόθρα, ἧς τὸ ὕδωρ κατὰ τὰ πλημμύρας ῥέον ὑπὸ τὴν γῆν ἀναφαίνεται εἰς δίωρον σχεδὸν μακρὰν ἀπόστασιν πρὸς τὴν μονὴν *Ἁγίων Σαράντα*, εἰς θέσιν *Σωφρόνι*. Οὐχὶ μακρὰν τῆς θέσεως ταύτης σώζονται τὰ ἐρείπια ἀσκητικῶν κελλίων ὅπου μοναχοὶ συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν κατὰ τὸ 1305 μ. Χ. κτισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου παλαιὰν μονὴν τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα. Τῆς παλαιᾶς ταύτης μονῆς σύγχρονος εἶναι καὶ ὁ παρὰ τὴν Κελεφῖνα, εἰς θέσιν Ποταμιὰ τῆς περιφερείας Βασσαρᾶ, μικρὸς βυζαντινὸς ναός, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Παλιοπαναγιά*. Ἄλλοτε ἀπετέλει οὗτος καθολικὸν μικρᾶς μονῆς, καὶ εἶναι ἄξιος πολλῆς προσοχῆς διά τε τὴν ἀρχιτεκτονικὴν κατασκευήν του καὶ τὸ ἀσύνηθες τῆς θέσεως τῶν τοιχογραφιῶν, ὧν τινες εἶναι ὡραιόταται. Οὐ μακρὰν τῆς Παλιοπαναγιᾶς σώζονται τὰ ἐρείπια δύο μεσαιωνικῶν χωρῶν, τῆς *Ποταμιᾶς* καὶ τῆς *Κτητόρισας*. Εἰς τὴν κοινότητα Βασσαρᾶ ὑπάγεται ὁ συνοικισμὸς **Βέρροια** (βλ. λ.), παλαιότερον *Φερραὶ* καὶ *Οἰνοῦς* (κάτ. 132). Ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Βασσαρᾶ εὑρίσκονται πλεῖστα ἐρείπια χριστιανικῶν κτισμάτων, εἰς δὲ τὴν θέσιν Ἀμπελάκι εὑρέθησαν καὶ ἴχνη ἐκκαμινεύσεως σιδήρου. Α. Γ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

Βασσαρεὺς *[Μυθολ.]*. Θεὸς τῶν Λυδῶν, τὸν ὁποῖον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες συνεταύτιζον μὲ τὸν θεὸν *Διόνυσον* διὰ τοῦτο καὶ ἡ λέξις αὐτὴ ἦτο παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἓν τῶν πολλῶν ἐπιθέτων τοῦ Διονύσου (βλ. λ. βασσάρα καὶ Διόνυσος), ἐκ τούτου δὲ καὶ «βασσαρικὸς θίασος», ὁ θίασος τοῦ Διονύσου, καὶ «Βασσαρικὰ» τὸ ἔργον τοῦ Σωτήριχου. ΚΑΨ.

Βασσαρίδαι (οἱ). Οὕτως ἐκαλοῦντο γενικῶς οἱ ἀποτελοῦντες τὸν θίασον τοῦ Διονύσου, ἀπὸ τῆς βασσάρας (βλ. λ.) τὴν ὁποίαν περιεζωννύοντο. Τοῦ θιάσου τούτου προεξῆρχον αἱ *Βασσαρίδες* (Βάκχαι ἢ Μαινάδες τῆς Λυδίας καὶ τῆς Θρᾴκης), αἱ ὁποῖαι διεμέλησαν τὸν Ὀρφέα διὰ τὴν πρὸς τὸν θεὸν των Διόνυσον περιφρόνησίν του, κατὰ τὴν ἀναπτυχθεῖσαν εἰς τὰς «Βασσάρας» τοῦ Αἰσχύλου μυθικὴν περὶ Ὀρφέως παράδοσιν. Βασσαρίδες ἐκαλοῦντο ἐν γένει αἱ ἱέρειαι τοῦ Διονύσου, κατὰ δὲ τὸν Σουΐδαν καὶ αἱ ἑταῖραι, αἱ πόρναι. ΚΑΨ.

Βασσαρικύων ὁ αἰλουροειδής.

βασσαρικύων (ὁ) (Bassaricyon) *[Ζωολ.]* Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *προκυνιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει εἴδη τινά, ἐξ ὧν γνωστότερον εἶναι *βασσαρικύων ὁ αἰλουροειδὴς* (Bassaricyon aeluroïdea). Τὸ ζῷον τοῦτο διακρίνεται ἐκ τοῦ ἐπιμήκους σώματος, τῆς μικρᾶς καὶ στρογγύλης κεφαλῆς, τῆς μακρᾶς οὐρᾶς καὶ τοῦ σκοτεινῶς φαιοῦ χρωματισμοῦ του. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ δάση τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν καὶ τρέφεται ἐκ διαφόρων ἑρπετῶν καὶ μικρῶν θηλαστικῶν. Δ. Ν. Π.

βασσαρὶς (ἡ) (Bassaris) *[Ζωολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἁρπακτικῶν* ἢ *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰκτιδιδῶν*. Τὸ σῶμά της εἶναι εὔρωστον καὶ ἐπίμηκες καὶ τὸ ἀνάστημά της χαμηλόν. Ἡ βασσαρὶς ἀποτελεῖ τὸν ἐνδιάμεσον τύπον μεταξὺ τῶν ἰκτίδων καὶ τῶν μοσχογαλῶν. Τὸ γένος περιλαμβάνει τὸ εἶδος *βασσαρὶς ἡ πονηρὰ* (Bassaris astuta), ἥτις διακρίνεται ἐκ τοῦ στιλπνῶς μελανοῦ τριχώματος, τῆς μικρᾶς κεφαλῆς, καὶ τῆς μακροτάτης μελανῆς καὶ κεκοσμημένης διὰ λευκῶν δακτυλίων οὐρᾶς της, ἀπαντᾷ εἰς τὸ Ὄχιο, τὸ Τεξάς, τὴν Καλιφορνίαν, τὸ Μεξικὸν καὶ ἐνδιαιτᾶται κατὰ προτίμησιν εἰς πετρώδη καὶ δασώδη μέρη. Δ. Ν. Π.

Βασσαρὶς ἡ πονηρά.

Βασσὲ (Vassé). Οἰκογένεια Γάλλων γλυπτῶν, τῆς ὁποίας τὰ κυριώτερα μέλη εἶναι τὰ ἑξῆς:—1) *Ἀντώνιος*, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1655 καὶ ἀποθανὼν περὶ τὸ 1700 ἐν Τουλῶνι, ὅπου ἐπεδόθη εἰς τὴν γλυπτικὴν τῶν πλοίων ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Πυζέ.—2) *Ἀντώνιος-Φραγκῖσκος*, υἱὸς τοῦ προηγουμένου (1681-1736). Ἐπεδόθη καὶ αὐτὸς εἰς τὴν γλυπτικὴν τῶν πλοίων καὶ διετέλεσε γενικὸς σχεδιαστὴς τοῦ ναυτικοῦ ἐν Παρισίοις. Ἐν τῇ Παναγίᾳ τῶν Παρισίων ὑπάρχει μία ξυλίνη «Παναγία» τοῦ ἰδίου.—3) *Λουδοβῖκος-Κλαύδιος* (1716-1772). Τούτου ὑπάρχει ἐν Λούβρῳ εἰς «Ποιμὴν κοιμώμενος». Τὰ ὡραιότερά του ἔργα εὑρίσκονται εἰς τὸν πύργον τοῦ Νταμπιέρ, εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Βερσαλλιῶν καὶ ἰδίως εἰς τὸ Νανσύ. Μ. Δ. Β.

βασσεῖον ξύλον· βλ. βασσία *[Βοτ.]*.

Βασσελὲν (Vasselin), *Γεώργιος-Βίκτωρ*. Γάλλος δημοσιολόγος καὶ νομικὸς (1767-1801). Ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν, αἵτινες προεκάλεσαν τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν, ἀλλ' ἀντέστη ζωηρῶς εἰς τὰς ἀκρότητας αὐτῆς. Ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς παραλυσίας, ὁ Βασσελὲν ὠργάνωσεν εἰς τὸν οἶκόν του μαθήματα νομικῆς, διὰ τῶν ὁποίων, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ κλεισίματος τῆς Νομικῆς Σχολῆς, προσέφερε σπουδαίας ὑπηρεσίας. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων τὰ ἑξῆς ἔργα: «Θεωρία τῆς θανατικῆς ποινῆς», «Τὸ σέβας πρὸς τὴν ἰδιοκτησίαν, ἢ τὸ μόνον μέσον συνδέσμου τῶν ἀντιπροσώπων πρὸς τοὺς ἀντιπροσωπευομένους καὶ τῶν κυβερνώντων πρὸς τοὺς κυβερνωμένους», «Ἱστορία τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Γαλλίας ἀπὸ τῆς 20 Σεπτεμβρίου 1792 μέχρι τῆς 26 Ὀκτωβρίου 1795», «Στοιχεῖα ἀστικοῦ δικαίου». Ἐπί τινα χρόνον ἐξέδιδε καὶ τὴν ἐφημερίδα «Cri public», ἡ ὁποία ἐπαύθη ὑπὸ τῆς ἐπαναστάσεως. —Ω.

Βασσελιὲ (Vasselier), *Ἰωσήφ*. Γάλλος λογογράφος (1735—1798). Διετέλεσεν ὑπάλληλος τῶν ταχυδρομείων τῆς περιφερείας τῆς Λυῶνος καί, ἐπειδὴ ἐβοήθει εἰς τὴν διάδοσιν τῶν ἔργων τοῦ Βολταίρου, ἐγένετο εἷς τῶν καλυτέρων φίλων αὐτοῦ. Ἠσχολεῖτο εἰς τὴν λογοτεχνίαν ἐξ ἀγάπης πρὸς τὰ γράμματα καὶ ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Ποιήματα», «Διηγήματα καὶ τραγούδια» κ.τ.λ. Μ. Δ. Β.

Βασσὲρ (Vasseur), *Γάστων*. Γάλλος γεωλόγος (1855—1915). Ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας ἔδειξε μεγάλην κλίσιν εἰς τὴν παλαιοντολογίαν καὶ τὴν γεωλογίαν, ἐνωρὶς δὲ ἐξέδωσε τὴν πραγματείαν «Γεωλογικαὶ ἔρευναι ἐπὶ τῶν πετρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου τῆς δυτικῆς Γαλλίας». Ἐξηρεύνησεν ἀπὸ γεωλογικῆς καὶ παλαιοντολογικῆς ἀπόψεως τὴν περιφέρειαν τῶν Παρισίων, καθώρισε τὴν γεωλογικὴν διαμόρφωσιν τῆς Βρεττάνης καὶ ἐγένετο βοηθὸς ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τῆς γεωλογίας εἰς τὴν Σορβόννην. Τῷ 1889, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Καρὰζ, ἐξέδωσε τὸν πρῶτον καὶ τὸν τελειότερον γεωλογικὸν χάρτην τῆς Γαλλίας. Τῷ 1888 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς γεωλογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Μασσαλίας, τῆς ὁποίας ἐμελέτησε τὴν ἱστορίαν ἀπὸ γεωλογικῆς ἀπόψεως καὶ ἐξέδωσε τὸ βιβλίον «Ἡ κτίσις τῆς Μασσαλίας». Μ. Δ. Β.

—**Βασσὲρ** (Vasseur), *Φῆλιξ-Αὐγουστῖνος-Ἰωσὴφ-Λέων*. Γάλλος συνθέτης (1844—1917). Ἡ πρώτη του ὀπερέττα, «Τὸ ἀργυροῦν τύμπανον», παιχθεῖσα τῷ 1872 εἰς τὸ θέατρον Μπούφ-Παριζιέν, ἔτυχε καταπληκτικῆς ἐπιτυχίας. Δυστυχῶς τὰ ἐπακολουθήσαντα ἔργα του: «Ὁ Βασιλεὺς τοῦ Ὑβετὸ» (1873), «Αἱ Παρισιναί», «Ἡ πλύστρα τοῦ Μπὲργκ-ὀπ-Ζούμ», «Ἡ σπασμένη στάμνα», «Μαντὰμ Καρτούς», «Νινὸν ντὲ Λανκλὸ» καὶ δωδεκὰς ἄλλη ὀπερεττῶν, δὲν ἐγένοντο δεκταὶ λίαν εὐμενῶς ὑπὸ τοῦ κοινοῦ. Ὁ Βασσὲρ ὑπῆρξε καὶ ἐκλεκτὸς ὀργανίστας, ἔγραψε δὲ καὶ μερικὰ θρησκευτικὰ ἔργα (2 λειτουργίας, ὀφερτόρια, ἀντίφωνα), ὕμνον πρὸς τὴν ἁγίαν Καικιλίαν κ. λ. π. Γ. Σ.

Βάσσεραμπ (Wasserab), *Κάρολος*. Οἰκονομολόγος Τσέχος (1851—1916). Τακτικὸς καθηγητὴς ἀπὸ τοῦ 1893 τῆς Πολιτικῆς οἰκονομίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Φρειβούργου τῆς Ἑλβετίας καὶ εἶτα ἐπίτιμος καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου, ἐδημοσίευσε πλεῖστα ἔργα οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικοπολιτικῆς φύσεως. Ν. Γ. Φ.

Βάσσερμαν, (Wassermann) *Αὔγουστος*. Γερμανὸς ἰατρὸς γεννηθεὶς τὴν 21ην Φεβρουαρίου 1866 ἐν Βαμβέργῃ τῆς Γερμανίας καὶ ἀποθανὼν τὴν 16 Μαρτίου 1925. Τὰς σπουδάς του ἐξετέλεσεν εἰς τὰς γερμανικὰς πόλεις Ἐρλάγκεν, Μόναχον καὶ Στρασβοῦργον. Εἰς ἡλικίαν 25 ἐτῶν προσελήφθη, τῷ 1891, εἰς τὸ Ἰνστιτοῦτον Koch ἐν Βερολίνῳ. Μετὰ δεκαετῆ ἐργασίαν διωρίσθη ἔμμισθος βοηθὸς ἐν τῷ Ἰνστιτούτῳ καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος προήχθη εἰς διευθυντὴν τμήματος. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1898 ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ καθηγητοῦ καὶ παρέμεινεν ἐργαζόμενος εἰς τὸ Ἰνστιτοῦτον Koch μέχρι τοῦ 1913, ὁπότε ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ πειραματικοθεραπευτικοῦ Ἰνστιτούτου τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου, ἱδρυθὲν διὰ τὸν Βάσσερμαν ἐν Dahlem, ὅπερ καὶ διηύθυνε μέχρι τοῦ θανάτου του.

Ὁ Βάσσερμαν ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτοῦ ἐπιστημονικῶν ἐτῶν εἰργάσθη ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην νέας ὀρολογικῆς ἐπιστήμης, εἰς ἣν ἡ γερμανικὴ σχολὴ κυρίως ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ehrlich ἐπραγματοποίησε σημαντικὴν πρόοδον. Τὸ πρῶτον ὡς συνεργάτης τοῦ Brieger καὶ τοῦ Kitasato καὶ εἶτα τοῦ Pfeiffer καὶ τοῦ Ehrlich ἐδημοσίευσε λίαν ἀξιολόγους ἐργασίας περὶ ἀνοσίας εἰς τὴν διφθερῖτιδα καὶ εἰς τὴν χολέραν. Ἀμέσως κατόπιν ἐδημοσίευσε μόνος ἐργασίαν περὶ τῆς ἀντιτοξικῆς ἱκανότητος τοῦ ὀροῦ τοῦ αἵματος φυσιολογικῶν ἀτόμων πρὸς τὴν διφθεριτικὴν τοξίνην, ὅπερ λίαν ἐπιτυχῶς συνεδύασε πρὸς τὴν ὑφισταμένην φυσικὴν ἀντίστασιν ὡρισμένων ἀτόμων πρὸς τὴν νόσον ταύτην, γεγονός, τὸ ὁποῖον διὰ μεταγενεστέρων ἐργασιῶν ἀπεδείχθη ὀρθόν.

Digitized by Google

Ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Citron ἐδημοσίευσεν ἐργασίας ἀφορώσας τὴν θεωρίαν τοῦ Bail τῆς ἀνοσίας διὰ τῶν προσβολινῶν, ἀποδείξας, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ νέου τινὸς καὶ αὐτοτελοῦς εἴδους ἀνοσίας. Μεταξὺ τῶν πρώτων ἐδημοσίευσε μετὰ τοῦ Ostertag ἐργασίας ὡς πρὸς τὴν ἐπίδρασιν ὡς ἀντιγόνων διαφόρων καλλιεργημάτων τοῦ αὐτοῦ μικροβίου καὶ συνεβούλευσε τὴν εἰς τοιαύτας περιπτώσεις χρησιμοποίησιν πολυμεικτων ἐμβολίων καὶ ὀρῶν.

Αἱ κατὰ τὸ ἔτος 1898 μετὰ τοῦ Takaki δημοσιευθεῖσαι ἐργασίαι του, δι' ὧν ἀπεδεικνύετο πειραματικῶς ἡ σύνδεσις καὶ ἐξουδετέρωσις τῆς τετανικῆς τοξίνης μετὰ τῶν κυττάρων τοῦ κεντρικοῦ νευρικοῦ συστήματος, προὐκάλεσαν μεγίστην ἐντύπωσιν καὶ δικαίως ἐθεωρήθησαν ὡς ἡ κυρία πειραματικὴ ἀπόδειξις τῆς θεωρίας τῶν πλευρικῶν ἀλύσεων τοῦ Ehrlich διὰ τὴν ἀνοσίαν. Ὡς μαθητής, συνεργάτης, φίλος καὶ θαυμαστὴς τοῦ Ehrlich ὑπῆρξεν ὁ Βάσσερμαν μέχρι σχεδὸν τῶν τελευταίων ἡμερῶν τοῦ βίου του εἷς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων καὶ ἱκανωτέρων ὑπερασπιστῶν τῆς θεωρίας ταύτης τοῦ Ehrlich, ὅσον ἀφορᾷ τὰ φαινόμενα τῆς ἀνοσίας.

Αὔγουστος Βάσσερμαν.

Ἄξιαι ἐπίσης μεγάλης σημασίας ὑπῆρξαν καὶ αἱ ἐργασίαι του αἱ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Schütze δημοσιευθεῖσαι διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν εἰδικῶν ἰζηματινῶν πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ εἴδους αἵματός τινος, ὡς μεταχειριζόμεθα σήμερον, κυρίως κατόπιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Uhlenhuth δι' ἰατροδικαστικοὺς σκοπούς.

Πρῶτος ὁ Βάσσερμαν ἐξέφρασε τὴν γνώμην, εἰς ἐργασίαν δημοσιευθεῖσαν μετὰ τοῦ Citron, ὅτι τὰ κύτταρα καὶ ἐν γένει οἱ ἱστοὶ μετὰ τὴν διαδρομὴν νόσου τινὸς καθίστανται ἄνοσα, ὡς λ. χ. μετὰ τὸν κοιλιακὸν τύφον, τὸ ἐντερικὸν ἐπιθήλιον, καὶ ὅτι ἡ ἀνοσία αὕτη εἶναι ἱστογενὴς ἢ τοπική, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουσα πρὸς τὴν γενικὴν ἀνοσίαν τὴν προκαλουμένην ἐκ τῆς ἐμφανίσεως διαφόρων ἀντισωμάτων εἰς τὸν ὀρὸν τοῦ αἵματος.

Ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἠσχολήθη ὁ Βάσσερμαν εἰς τὴν μελέτην πρὸς χρησιμοποίησιν τῶν εἰδικῶν ἀμφιδοχέων (ἀντιδρασινῶν) τοῦ ὀροῦ τοῦ αἵματος, διὰ τὴν διάγνωσιν διαφόρων μικροβιακῶν νόσων. Ἡ ἀνακάλυψις τῆς συνδέσεως τοῦ συμπληρώματος παρὰ τοῦ Bordet καὶ τοῦ Geugon ἐφείλκυσαν τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Βάσσερμαν, ὅστις πρῶτος μετεχειρίσθη εἶτα ὡς ἀντιγόνα ὄχι μικροβιακὰ ἐναιωρήματα, ἀλλ' ἐκχυλίσματα τῶν μικροβίων ἢ τῶν πασχόντων ὀργάνων. Αἱ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἐκτελεσθεῖσαι παρ' αὐτοῦ ἐργασίαι ἔδωκαν θαυμάσια ἀποτελέσματα διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς θεραπευτικῆς ἱκανότητος τοῦ ἀντιμηνιγγιτικοῦ ὀροῦ, τὸν ὁποῖον οὗτος ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Kolle παρεσκεύαζεν εἰς εἰδικὸν τμῆμα τοῦ Ἰνστιτούτου Koch εἰς μεγάλην ποσότητα πρὸς θεραπείαν τῆς μηνιγγίτιδος.

Ἐκεῖνο ὅμως, ὅ,περ ἀποτελεῖ τὸ ἐπιστέγασμα τῶν πολυετῶν αὐτοῦ ἐρευνῶν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, εἶναι ἡ ἀνακάλυψις τῆς εἰδικῆς ἀντιδράσεως πρὸς διάγνωσιν τῆς συφίλιδος, γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα ὡς ἀντίδρασις Βάσσερμαν. Ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Neisser καὶ τοῦ Bruck ἐδημοσίευσε τὰ πρῶτα αὐτοῦ εὑρήματα πρὸς διάγνωσιν τῆς συφίλιδος διὰ τῆς ἐξετάσεως τοῦ αἵματος ἐπὶ πιθήκων πειραματικῶς μολυνθέντων καὶ εἶτα εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ τῆς συνδέσεως τοῦ συμπληρώματος, μεταχειρισθεὶς ὡς εἰδικὸν ἀντιγόνον ἐκχύλισμα ἥπατος συφιλιδικοῦ ἐμβρύου. Τοῦτο ὑπῆρξεν ἀναμφισβητήτως ἡ σπουδαιοτέρα ἀπόδοσις τῶν πολυετῶν ἐπιστημονικῶν μόχθων τοῦ Αὐγούστου Βάσσερμαν. Ἡ ἀντίδρασις αὕτη ὄχι μόνον κατέστησεν ἐφικτὴν τὴν διάγνωσιν τῆς νόσου ταύτης εἰς πολλὰς περιπτώσεις καὶ ἐπομένως τὸ δυνατὸν τῆς σωτηρίας πολυαρίθμων ὑπάρξεων, ἀλλὰ καὶ ἐθεμελίωσεν ἐπὶ τῇ βάσει νέων ὅλως ἀρχῶν τὸ πρόβλημα τῆς καταπολεμήσεως ἐν τῇ ἀνθρωπότητι τῆς συφίλιδος, μιᾶς τῶν φοβερωτέρων λαοφθόρων νόσων.

Τὴν τελευταίαν δεκαετίαν τοῦ βίου του ἀφιέρωσεν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἔρευναν τῶν τριῶν σπουδαιοτέρων προβλημάτων, τῆς συφίλιδος, τοῦ καρκίνου καὶ τῆς φυματιώσεως. Ἡ τελευταία του μεγάλη ἐργασία πραγματεύεται περὶ διαγνώσεως ἐν ἐνεργείᾳ φυματιώσεως διὰ τῆς ἐξετάσεως τοῦ ὀροῦ τοῦ αἵματος. Ἀποτελεῖ αὕτη τὴν ἀπαρχὴν πρὸς περαιτέρω ἔρευναν διὰ τὴν ὀρολογικὴν διαφορὰν τὴν ὑφισταμένην μεταξὺ τῶν φυματικῶν καὶ τῶν ἀτόμων, ἅτινα ἢ οὐδέποτε ἐνόσησαν ἐκ φυματιώσεως ἢ ἅτινα ὑπερενίκησαν τὴν διὰ βακτηριδίων φυματιώσεως λοίμωξιν.

Ὁ Βάσσερμαν μετὰ τοῦ Kolle ἐξέδωκαν τὸ μέγα ἔργον ἐκ πλειόνων τόμων περὶ τῶν παθογόνων μικροβίων καὶ ἐν γένει μικροβιακῶν νόσων, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸ κλασσικώτερον σύγγραμμα εἰς τὸν κλάδον τοῦτον τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης. Πλείστας δὲ ὅσας ἄλλας ἐπιστημονικὰς ἐργασίας καὶ μονογραφίας ἐξέδωκεν ὁ Βάσσερμαν, εἰς ἃς πάντοτε ἐμφαίνεται ἡ διαύγεια τοῦ πνεύματος καὶ ἡ πρωτοτυπία τῆς σκέψεως τοῦ ἀνδρός. Ὁ Βάσσερμαν ὑπῆρξεν ὄχι μόνον βαθὺς ἐπιστήμων, ἀλλὰ θαυμάσιος ῥήτωρ καὶ τέλειος διδάσκαλος.

Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ ἔργον τοῦ Βάσσερμαν, ὅστις ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰργάσθη ὑπὸ λίαν μετριόφρονας συνθήκας εἰς τὸ παλαιὸν ἀκόμη Ἰνστιτοῦτον Robert Koch ἐντὸς μικρῶν, στενῶν, ἀκαταλλήλων χώρων, οἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἦσαν πλήρεις μαθητῶν. Οὐδεμίαν ἀξίαν ἔδιδε διὰ τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἐργαστηρίου του καὶ τοῦ γραφείου του· τὸ σπινθηροβόλον καὶ ἐπιστημονικόν του πνεῦμα, ἡ διαύγεια καὶ πρωτοτυπία τῆς σκέψεώς του καὶ ἡ σιδηρᾶ θέλησις καὶ μεγίστη ἐργατικότης κατέστησαν τὸν ἄνδρα ἕνα τῶν σπουδαιοτέρων ἀντιπροσώπων τῆς γερμανικῆς ἐπιστήμης, ἀπολαύοντα παγκοσμίου φήμης. Κ. ΜΟΥΤΟΥΣΗΣ

— ***Βάσσερμαν ἀντίδρασις** [Μικροβιολ.].* Εἶναι βιολογικὴ ἀντίδρασις, ἐφαρμοσθεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ καθηγητοῦ Wassermann ἐν τῇ διαγνώσει τῆς συφίλιδος, ἀνήκει δ' εἰς τὰς ὀροδιαγνωστικὰς ἀντιδράσεις. Βασίζεται ἐπὶ τοῦ φαινομένου τῆς συνθέσεως τοῦ συμπληρώματος. Πρὸς ἐξήγησιν τῆς ἀντιδράσεως ταύτης παρεδέχθησαν ὅτι ἐντὸς τοῦ ὀροῦ τοῦ αἵματος καὶ τῶν ὑγρῶν ἐν γένει τοῦ ὀργανισμοῦ συφιλιδικοῦ τινος ἀτόμου ἀναπτύσσονται εἰδικὰ ἀντισώματα, ἅτινα ἐκάλεσαν *ἀντιδρασίνας*, ταῦτα δὲ κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ εἰδικοῦ ἀντιγόνου ἐπίδρασιν αὐτῶν δεσμεύουσι τὸ ὑπάρχον συμπλήρωμα. Τὴν δέσμευσιν ταύτην τοῦ συμπληρώματος καθιστῶμεν καταφανῆ διὰ τῆς εἰς μεῖγμα ἐξ ὀροῦ αἵματος συφιλιδικοῦ, εἰδικοῦ ἀντιγόνου καὶ συμπληρώματος, προσθήκης τοῦ αἱμολυτικοῦ συστήματος, ὅτε ὁ ἐν τῷ τελευταίῳ τούτῳ ὑπάρχων αἱμολυτικὸς ὀρὸς δὲν δύναται νὰ δράσῃ ἐπὶ τῶν ἀντιστοίχων ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως τοῦ συμπληρώματος, ἐπερχομένης ὡς ἐκ τούτου *ἐπισχέσεως τῆς αἱμολυσίας.*

Ἵνα ἐκτελεσθῇ ἄρα ἡ ἀντίδρασις τοῦ Wassermann ὑπάρχει ἀνάγκη: 1ον) *τοῦ πρὸς ἐξέτασιν ὑγροῦ τοῦ ἀσθενοῦς*, 2ον) *τοῦ εἰδικοῦ ἀντιγόνου*, 3ον) *τοῦ συμπληρώματος (ἀλεξίνης)* καὶ 4ον) *τοῦ αἱμολυτικοῦ συστήματος.*

1ον) Τὸ πρὸς ἐξέτασιν *ὑγρὸν* δυνατὸν νὰ εἶναι εἴτε αἷμα, εἴτε ἐγκεφαλονωτιαῖον ὑγρόν, ἢ γάλα, ὑγρὸν ἀσκίτου κλπ. Ἐὰν πρόκειται περὶ αἵματος, τοῦτο πρέπει νὰ ληφθῇ κατὰ προτίμησιν διὰ παρακεντήσεως τῆς μεσοβασιλικῆς ἢ μεσοκεφαλικῆς φλεβός· ἐπὶ παιδίων ὅμως καὶ παχυσάρκων, ἐφ' ὧν δὲν ὑπάρχουσιν ἐμφανεῖς φλέβες, ἡ λῆψις τοῦ αἵματος τελεῖται διὰ αἱματηρᾶς σικύας ἢ ἐν ἀνάγκῃ καὶ διὰ νύξεως τοῦ δακτύλου. Πάντως καθ' οἱονδήποτε τρόπον καὶ ἂν ληφθῇ τὸ αἷμα, μεγάλη πρέπει νὰ δοθῇ προσοχὴ εἰς τὴν ὅσον οἷόν τε ἀσηπτικὴν αὐτοῦ λῆψιν. Τὸ ἐκρεῦσαν αἷμα συλλέγεται ἐντὸς ἀπεστειρωμένου σωλῆνος, καθότι τυχοῦσα μόλυνσις τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν ὀροῦ ἐπηρεάζει τὴν ἔκβασιν τῆς ἀντιδράσεως κατὰ τρόπον, ὥστε τὸ ἐπιτευχθησόμενον ἀποτέλεσμα νὰ μὴ εἶναι ἀκριβές. Ἐν τῷ χρησιμοποιηθέντι σωλῆνι ἀφίεται τὸ αἷμα πρὸς πῆξιν, μετὰ τὴν ὁποίαν ὁ διαυγὴς ὀρὸς χύνεται εἰς ἕτερον σωλῆνα, ὁ ὁποῖος βυθίζεται ἐντὸς ὑδατολούτρου, ἔνθα ὁ ὀρὸς θερμαίνεται ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν εἰς 56°, τοῦτο δὲ πρὸς καταστροφὴν τοῦ ἐνυπάρχοντος συμπληρώματος, τουτέστι πρὸς *ἀδρανοποίησιν τοῦ ὀροῦ.* Ἡ ἀδρανοποίησις αὕτη πρέπει νὰ ἐκτελεσθῇ ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον καί, εἰ δυνατόν, ἀμέσως μετὰ τὴν λῆψιν αὐτοῦ. Τὰ λοιπὰ πρὸς ἐξέτασιν ὑγρὰ λαμβάνονται κατὰ τὸν οἰκεῖον ἑκάστοτε τρόπον ἐντὸς ἀπεστειρωμένων σωλήνων, δὲν ἔχουσι δ' ἀνάγκην ἀδρανοποιήσεως, καθότι ἐν αὐτοῖς δὲν ὑπάρχει συμπλήρωμα. Ἐὰν τό τε αἷμα καὶ τὰ ὑγρὰ ταῦτα ἐλήφθησαν κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ εἶναι τελείως στεῖρα, εἶναι δυνατὸν μέχρι τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἀντιδράσεως τοῦ Wassermann νὰ παρέλθῃ ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα, ἀρκεῖ νὰ διαφυλάσσονται ἐν ψυγείῳ.

2) Ὡς εἰδικὸν *ἀντιγόνον* κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀντιδράσεως χρησιμοποιεῖται ὑδατικὸν ἢ κάλλιον οἰνοπνευματικὸν ἐκχύλισμα ἥπατος συφιλιδικοῦ ἐμβρύου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐβεβαιώθη ἡ ὕπαρξις σπειροχαιτῶν. Οἱ τρόποι τῆς παρασκευῆς τῶν τοιούτων ἐκχυλισμάτων εἶναι ποικίλοι. Ἀπεδείχθη δ' ὅτι τὸ ἧπαρ τοῦ συφιλιδικοῦ ἐμβρύου δυνατὸν ν' ἀντικατασταθῇ δι' ἥπατος ἢ καρδίας ἰνδοχοίρου, βοὸς ἢ ἀνθρώπου ὑγιοῦς, ἐκχυλιζομένων ἐντὸς οἰνοπνεύματος, τὸ δ' οὕτω λαμβανόμενον ἀντιγόνον δρᾷ ὡς καὶ τὸ ἐκ συφιλιδικοῦ ἥπατος τοιοῦτον. Διότι, ὡς εἶναι σήμερον παραδεκτόν, ἡ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀντιδράσεως τοῦ Wassermann δρᾶσις τοῦ χρησιμοποιουμένου οἱουδήποτε ἀντιγόνου ὀφείλεται εἰς τὰ ἐν αὐτῷ ὑπάρχοντα λιποειδῆ. Οὗτος δ' εἶναι ὁ λόγος, δι' ὃν ἐρευνηταί τινες προσθέτουσιν ἐν τῷ οἰνοπνευματικῷ ἐκχυλίσματι καρδίας βοὸς καὶ διάλυμα χολοστεατίνης. Τὰ ὁπωσδήποτε λαμβανόμενα ἀντιγόνα, πρὸ τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτῶν, πρέπει νὰ δοκιμασθῶσιν ἐν συγκρίσει πρὸς ἕτερα ἤδη δεδοκιμασμένα, ἅτινα καλοῦνται *πρότυπα ἀντιγόνα,* ἵνα μή, ἕνεκα τυχὸν κακῆς ποιότητος τοῦ παρασκευασθέντος ἀντιγόνου, προκύψωσι σφάλματα κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀντιδράσεως. Ἵνα δ' ὑπάρχῃ ἡ σχετικὴ ἀσφάλεια, τὸ γερμανικὸν ἰατροσυνέδριον συνιστᾷ ὅπως ἐπὶ ἑκάστης ἐξετάσεως αἵματος κατὰ Wassermann χρησιμοποιῶνται τοὐλάχιστον τρία εἴδη ἀντιγόνων, ἐξ ὧν τοὐλάχιστον ἓν ἐξ ἥπατος συφιλιδικοῦ ἐμβρύου.

3) Τὸ ἀναγκαῖον *συμπλήρωμα* λαμβάνομεν ἐκ τοῦ αἵματος ἰνδικοῦ χοιριδίου, χρησιμοποιοῦντες τὸν μετὰ φυγοκέντρησιν διαφανῆ ὀρὸν αὐτοῦ, ἀραιωθέντα ἐν ἀναλογίᾳ 1:10 διὰ διαλύματος χλωριούχου νατρίου 8,5°/₀₀. Ὁ ὀρὸς οὗτος τοῦ αἵματος πρέπει νὰ χρησιμοποιηθῇ ἀμέσως ἢ νὰ διατηρηθῇ ἐν ψυγείῳ προπεφυλαγμένος ἀπὸ τοῦ φωτός, πάντως οὐχὶ πλέον τῶν 24 ὡρῶν, μεθ' ἃς εἶναι ἄχρηστος. Ὁ δὲ ἰνδόχοιρος ἐξ οὗ λαμβάνεται τὸ συμπλήρωμα, δὲν πρέπει προηγουμένως νὰ ἔχῃ χρησιμοποιηθῇ δι' ἕτερα πειράματα, ἀνάγκη δὲ νὰ εἶναι τελείως ὑγιής.

4) Τὸ χρησιμοποιούμενον τέλος κατὰ τὴν ἀντίδρασιν Wassermann *αἱμολυτικὸν σύστημα,* ἀποτελεῖται ἐκ μίγματος αἱμολυτικοῦ ὀροῦ καὶ τῶν οἰκείων ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων (βλ. λ. αἱμολυτικὸν σύστημα). Πρὸ τῆς ἀναμίξεως ὅμως αὐτῶν ἀραιοῦνται ἀμφότερα, ὁ μὲν αἱμολυτικὸς ὀρὸς ἀναλόγως τῆς ἑκάστοτε προσδιορισθείσης αἱμολυτικῆς αὐτοῦ ἰσχύος, τὰ δ' ἐρυθρὰ αἱμοσφαίρια ἐν ἀναλογίᾳ 5% εἰς διάλυμα χλωριούχου νατρίου 8,5°/₀₀.

Τῆς *κυρίας δοκιμασίας* κατὰ Wassermann πρέπει πάντοτε νὰ προηγῆται *προκαταρκτικὴ δοκιμασία* πρὸς τιτλοποίησιν τῶν ἀντιδραστηρίων τούτων, ἤτοι πρὸς προσδιορισμὸν τῆς ὀγκομετρικῆς δυνάμεως τοῦ ἀντιγόνου καὶ τοῦ αἱμολυτικοῦ συστήματος καὶ πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ βαθμοῦ τῆς ποσοτικῆς δράσεως τοῦ συμπληρώματος. Ἡ *προδοκιμασία τοῦ ἀντιγόνου* γινομένη εἰς διαφόρους ἀραιώσεις σκοπὸν ἔχει νὰ ἀποκλείσῃ τὸ γεγονός, ὅτι δύναται ἡ χρησιμοποιουμένη ἀραίωσις αὐτοῦ νὰ δεσμεύσῃ καὶ ἐν ἀπουσίᾳ ἔτι τῶν εἰδικῶν ἀντισωμάτων τὸ συμπλήρωμα ἢ τοὐναντίον ὅτι δύναται νὰ ἐπιδράσῃ ἄνευ τῆς παρουσίας αἱμολυτικοῦ ὀροῦ διαλυτικῶς ἐπὶ τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων τοῦ αἱμολυτικοῦ συστήματος. Ἡ δοκιμασία αὕτη λογίζεται τελεία, ἂν ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω ὁρισθεῖσα *χρησιμοποιήσιμος ἀραίωσις,* ἀναμειγνυομένη ἐν τῇ κεκανονισμένῃ ποσότητι μετ' ὀρῶν προερχομένων ἐξ ἀτόμων ἀσφαλῶς συφιλιδικῶν καὶ ἀσφαλῶς ὑγιῶν, ἐπιφέρῃ ἐπὶ μὲν τῶν πρώτων *ἐπίσχεσιν τῆς αἱμολυσίας,* ἐπὶ δὲ τῶν δευτέρων *τελείαν αἱμολυσίαν.*

Ἡ *προδοκιμασία τοῦ αἱμολυτικοῦ συστήματος* σκοπεῖ τὴν ἀνεύρεσιν τῆς διὰ τὴν κυρίαν δοκιμασίαν ἀπαιτουμένης *χρησίμου δόσεως* τοῦ αἱμολυτικοῦ ὀροῦ. Πρὸς τοῦτο προσδιορίζομεν ἐν τῇ προδοκιμασίᾳ τὴν ἐλαχίστην ἀραίωσιν τούτου, ἥτις ἀρκεῖ ἵνα ἐπιφέρῃ τελείαν διάλυσιν τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων, τ. ἔ. τελείαν αἱμολυσίαν. Τὸν οὕτω εὑρεθέντα τίτλον τοῦ αἱμολυτικοῦ ὀροῦ ὑπολογίζομεν ὑποβιβαζόμενον εἰς τὸ τρίτον διὰ τὴν κυρίαν δοκιμασίαν· π. χ. ἐὰν ἐν τῇ προδοκιμασίᾳ εὑρέθη ὅτι ὁ αἱμολυτικὸς ὀρὸς ἐπιφέρει αἱμολυσίαν τελείαν εἰς ἀραίωσιν 1:3000, ὁρίζομεν ὡς χρήσιμον δόσιν διὰ τὴν κυρίαν δοκιμασίαν ἀραίωσιν τριπλασίως πυκνοτέραν, τουτέστιν 1:1000.

Ἡ ποσοτικὴ προδοκιμασία τοῦ συμπληρώματος ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τοῦ ἂν τὸ ποσὸν αὐτοῦ, ὅπερ θὰ χρησιμοποιήσωμεν ἐν τῇ κυρίᾳ δοκιμασίᾳ, εἶναι τὸ μὲν ἐπαρκές, τὸ δὲ δὲν εὑρίσκεται ἐν περισσείᾳ. Τοῦτο εἶναι λίαν σοβαρόν, διότι ἐπὶ ἀφθονίας συμπληρώματος εἶναι δυνατὸν καὶ εἰς θετικὴν ἀντίδρασιν νὰ ἐπέλθῃ αἱμολυσία, ἐνῷ ἀντιθέτως ἐπὶ ἀρνητικῆς ἀντιδράσεως παρατηρεῖται ἐπίσχεσις τῆς αἱμολυσίας, ἐὰν τὸ χρησιμοποιηθὲν συμπλήρωμα ἦτο ἀνεπαρκές.

Ἡ ἐκτέλεσις τῆς *κυρίας* κατὰ Wassermann *δοκιμασίας* ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἐντὸς δοκιμαστικοῦ σωλῆνος ἀραιοῦμεν 0,3 κ. ἑκ. τοῦ ὑπὸ δοκιμασίαν ἀδρανοποιηθέντος ὀροῦ αἵματος, ἀναμιγνύοντες καλῶς μετὰ 1,2 κ. ἑκ. διαλύματος χλωριούχου νατρίου 8,5% καὶ ἐκ τούτου διανέμομεν εἰς τρία δοκιμαστικὰ σωληνάρια ἀνὰ 0,5 κ. ὑφ., εἰς ἕκαστον δὲ τούτων προσθέτομεν ἀνὰ 0,5 κ. ὑφ. ἐκ τῶν ἀραιώσεων τῶν τριῶν χρησιμοποιουμένων ἀντιγόνων, καὶ ἀνὰ 0,5 κ. ὑφ. συμπληρώματος ἀραιωθέντος συμφώνως πρὸ τὴν γενομένην προδοκιμασίαν. Πλὴν τῶν σωληναρίων τούτων χρησιμοποιοῦμεν καὶ ἕτερα ὡς μάρτυρας τῆς ἀντιδράσεως καὶ δὴ ἓν διὰ τὸν *ἔλεγχον αὐτοῦ τούτου τοῦ ἐξεταζομένου ὀροῦ*, ὅτι δηλαδὴ οὗτος δὲν ἐπιφέρει ἐπίσχεσιν τῆς αἱμολυσίας ἐλλείψει ἀντιγόνου, ἕτερον δι' *ἔλεγχον τοῦ ἀντιγόνου*, ὅτι δηλαδὴ τὰ χρησιμοποιούμενα ἀντιγόνα δὲν ἀναστέλλουσι μόνα τὴν αἱμολυσίαν, ἄλλο διὰ σ

Digitized by Google

κριτικὸν ἔλεγχον μὲ ὀρὸν *βεβαίου συφιλιδικοῦ ἀτόμου* καὶ ἕτερον διὰ συγκριτικὸν ἔλεγχον μὲ ὀρὸν *βεβαίου ὑγιοῦς*. Ἅπαντα τὰ ἀνωτέρω σωληνάρια διατηροῦμεν ἐν τῷ ἐπωαστικῷ κλιβάνῳ εἰς 37° ἐπὶ μίαν ὥραν, μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς ὁποίας προστίθεται εἰς ἕκαστον αὐτῶν ἀνὰ 1 κυβ. ὑφ. τοῦ αἱμολυτικοῦ συστήματος. Τὸ περιεχόμενον τῶν σωληναρίων ἀναταράσσεται εἶτα καλῶς, ταῦτα δὲ τοποθετοῦνται ἐκ νέου ἐν τῷ ἐπωαστικῷ κλιβάνῳ εἰς 37° ἐπὶ 20′ περίπου, μεθ' ὃ γίνεται ἡ μελέτη τοῦ εὑρήματος. Τ' ἀποτελέσματα τῆς ἀντιδράσεως χαρακτηρίζομεν ὡς ἑξῆς:

1ον) + + + + σημαίνουσιν ὅτι ἐπῆλθε τελεία ἐπίσχεσις τῆς αἱμολυσίας, διότι τὰ ἐρυθρὰ αἱμοσφαίρια εἶναι ἀδιάλυτα, τὸ δ' ὑπερκείμενον ὑγρὸν ἄχρουν.

2ον) + + + =ἐρυθρὰ αἱμοσφαίρια σχεδὸν ἀδιάλυτα, τὸ δ' ὑπερκείμενον ὑγρὸν ἔχον ἀσθενῆ ῥοδίνην χροιάν.

3ον) + + =τὸ ἥμισυ τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων διαλελυμένα (=μέγας σωρός).

4ον) ± =τὰ $^3/_4$ ἢ καὶ πλεῖον ἔτι τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων διαλελυμένα (=μικρὸς σωρός).

5ον) — σημαίνει τελείαν αἱμολυσίαν ὅλων τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων, ὅτε τὸ ὑγρὸν καθίσταται διαυγές, ἔχον χρῶμα ἐρυθρόν.

Τὰ ὑπὸ τὸ σημεῖον + + + + καὶ + + + ἐξαχθέντα ἀποτελέσματα χαρακτηρίζουσι τὴν γενομένην ἀντίδρασιν ὡς *βεβαίως θετικήν*, τὰ ὑπὸ τὸ σημεῖον + + καὶ ± ὡς *ὕποπτον*, τὰ δ' ὑπὸ τὸ σημεῖον — ὡς *ἀρνητικήν*. Ἐν τῇ δευτέρᾳ καὶ τρίτῃ περιπτώσει ἡ κατὰ Wassermann ἀντίδρασις ὀφείλει νὰ ἐπαναληφθῇ.

Ἡ ἐξήγησις τῆς ἐν τῇ θετικῇ ἀντιδράσει παρατηρουμένης *ἐπισχέσεως τῆς αἱμολυσίας* εἶναι ἡ ἑξῆς: Ἐν τῷ ἐξεταζομένῳ ὀρῷ ὑπάρχουσιν ἀντισώματα (=*ἀντιδρασῖναι*), ἅτινα ἐνῷ ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τοῦ ἀντιγόνου, ὅπερ χρησιμοποιοῦμεν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀντιδράσεως, ἔχουσιν ἀνάγκην συμπληρώματος. Τὸ ποσὸν ἄρα τούτου, ὅπερ ἀναμειγνύομεν ἐν τοῖς σωληναρίοις, δεσμεύεται ὁλόκληρον κατὰ τὴν τοιαύτην ἕνωσιν ἀντισώματος καὶ ἀντιγόνου. Τὴν δέσμευσιν δὲ ταύτην καθιστῶμεν καταφανῆ, ὅταν, μετὰ τὴν ἐν τῷ ἐπωαστικῷ κλιβάνῳ ἐπὶ ὥραν παραμονὴν τῶν σωληναρίων, καθ' ἣν ἡ θερμοκρασία τῶν 37° διευκολύνει τὴν ἕνωσιν τοῦ ἀντισώματος μετὰ τοῦ ἀντιγόνου, προσθέσωμεν ἐν ἑκάστῳ σωληναρίῳ τὸ αἱμολυτικὸν σύστημα, ὅτε ὁ ἐν αὐτῷ αἱμολυτικὸς ὀρὸς ἀδυνατεῖ νὰ διαλύσῃ τὰ ἐρυθρὰ αἱμοσφαίρια λόγῳ τῆς ἐλλείψεως συμπληρώματος. Ἐντεῦθεν δ' ἐπέρχεται ἡ καθίζησις τούτων ἐν τοῖς σωληναρίοις (=μέγας σωρός). Ἐὰν τὰ ἐν τῷ ἐξεταζομένῳ ὀρῷ ἀντισώματα εἶναι ὀλίγα, παραμένει ἐλεύθερον ποσόν τι τοῦ προστιθεμένου συμπληρώματος καὶ συνεπῶς ὁ αἱμολυτικὸς ὀρὸς διαλύει τινὰ τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων, ἐνῷ τὰ παραμένοντα ἐκ τούτων ἀδιάλυτα καθιζάνουσιν ἐν τοῖς σωληναρίοις (=μικρὸς σωρός).

Ἐν τῇ ἀρνητικῇ ὅμως Wassermann, ἐπειδὴ ἐν τῷ ἐξεταζομένῳ ὀρῷ δὲν ὑπάρχουσιν εἰδικὰ ἀντισώματα, δὲν ἐπέρχεται σύνδεσις τοῦ συμπληρώματος, οὕτω δ' ὁ αἱμολυτικὸς ὀρὸς δύναται νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ ὅλων τῶν αἱμοσφαιρίων καὶ νὰ διαλύσῃ ταῦτα, ἐπερχομένης *τελείας αἱμολυσίας*.

Ἡ τοιαύτη ὅμως ἑρμηνεία τῆς ἀντιδράσεως καθὼς καὶ ἡ εἰδικότης αὐτῆς διὰ τὴν συφιλιδικὴν λοίμωξιν ἀμφισβητεῖται ἤδη παρὰ πλείστων ἐρευνητῶν, οἵτινες βασίζονται ἐπὶ τῶν ἑπομένων δεδομένων: *Πρῶτον* ὅτι ἡ μέθοδος Wassermann πολλάκις ἐπὶ περιπτώσεως βεβαίας συφιλιδικῆς λοιμώξεως εἶναι ἀρνητική, ἐνῷ τοὐναντίον δίδει θετικὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ πασχόντων ἐξ ἄλλων νοσημάτων, ὡς π. χ. λέπρας, ἑλονοσίας, κ. λ. π., ἀκόμη δὲ καὶ εἰς τελείως ὑγιᾶ ἄτομα· *δεύτερον* δέ, διότι τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα δεικνύει ἡ ἀντίδρασις αὕτη τῇ χρησιμοποιήσει καὶ *μὴ εἰδικῶν ἀντιγόνων*. Ἰσχυρίζονται τουτέστιν ὅτι, ἐὰν ἡ μέθοδος Wassermann ἦτο ἀντίδρασις εἰδικὴ καὶ ὠφείλετο εἰς τὴν κατὰ τὴν συφιλιδικὴν λοίμωξιν παραγωγὴν ἐν τῷ ὀρῷ τοῦ αἵματος εἰδικῶν ἀντισωμάτων, ἔδει νὰ ἐκτελῆται τῇ χρησιμοποιήσει μόνον εἰδικοῦ ἀντιγόνου, π. χ. καθαρῶν καλλιεργημάτων τῆς σπειροχαίτης τῆς συφίλιδος ἢ ἐκχυλισμάτων συφιλιδικῶν σπλάγχνων, ἐνῷ ἀπεδείχθη ὅτι δυνατὸν ἐκτελεσθῇ ἡ ἀντίδρασις αὕτη καὶ δι' ἀντιγόνων τελείως διαφερόντων πρὸς ἄλληλα, π. χ. δι' ἐκχυλίσματος συφιλιδικῶν σπλάγχνων, ὑγιῶν σπλάγχνων καὶ πλείστων ἄλλων οὐσιῶν.

Πρὸς ἐξήγησιν δὲ τῶν κατὰ τὴν ἀντίδρασιν τοῦ Wassermann συμβαινόντων οἱ πλεῖστοι τῶν ἐρευνητῶν παραδέχονται ὅτι πρόκειται περὶ ἀλλοιώσεως τῶν κολλοειδῶν τοῦ ὀργανισμοῦ, τῇ ἐπιδράσει τοῦ αἰτιολογικοῦ παράγοντος τῆς νόσου ἐπερχομένης, εἰς τὴν μεταβολὴν δὲ τῆς συστάσεως τῶν λιποειδῶν τοῦ αἵματος ὀφείλεται ἡ ἐπιγιγνομένη ἐπίσχεσις τῆς αἱμολυσίας ἐν τῇ θετικῇ ἀντιδράσει. Τὸ γεγονὸς ὅμως τοῦτο οὐδόλως μειοῖ τὴν *διαγνωστικὴν ἀξίαν* τῆς ἀντιδράσεως τοῦ Wassermann, ἥτις θεωρεῖται πάντοτε χαρακτηριστικὴ τῆς συφίλιδος. Ἡ θετικὴ ἔκβασις τῆς κατὰ Wassermann ἀντιδράσεως *ἀποδεικνύει μετὰ μεγίστης πιθανότητος τὴν ὕπαρξιν τῆς συφίλιδος*.

Τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα ὅμως δίδει καὶ ὁ ὀρὸς τοῦ αἵματος ἀνθρώπων πασχόντων ἐκ νόσων οὐδεμίαν σχέσιν πρὸς τὴν συφίλιδα ἐχουσῶν, ὡς τῆς λέπρας, τῆς ὀστρακιᾶς, τοῦ ἐξανθηματικοῦ τύφου, τοῦ ὑποστρόφου, τῆς πανώλους καὶ αὐτῆς ἔτι τῆς ἑλονοσίας. Ἐπὶ τῆς τελευταίας νόσου ἀνευρίσκεται θετικὴ ἡ ἀντίδρασις εἰς τὸ ἓν τρίτον τῶν πασχόντων, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὸ διάστημα τοῦ παροξυσμοῦ, οὐχὶ δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ λανθάνοντος σταδίου.

Ἡ ἀρνητικὴ ἔκβασις τῆς ἀντιδράσεως τοῦ Wassermann *δὲν ἀποκλείει τὴν ὕπαρξιν συφίλιδος*. Ἡ θετικὴ ἀντίδρασις ἄρχεται ἐμφανιζομένη ἀπὸ τῆς 6ης ἑβδομάδος μετὰ τὴν συφιλιδικὴν μόλυνσιν. Κατὰ τὸ στάδιον τῶν δευτεροπαθῶν ἐκδηλώσεων παρατηρεῖται αὕτη συχνότατα (70—100%). *Σχεδὸν πάντοτε θετικὴ* εἶναι ἐπίσης καὶ ἐπὶ τῆς κληρονομικῆς συφίλιδος. Ἐπὶ δὲ τριτοπαθοῦς μὴ ὑποβληθείσης εἰς θεραπείαν ἐπέρχεται ἐπίσης συχνάκις (70%). Ἡ ἐπὶ συφιλιδικῶν μάλιστα παθήσεων τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἔρευνα τοῦ ἐγκεφαλονωτιαίου ὑγροῦ εἶναι θετικὴ 90% καὶ πλέον. Πολλάκις μετὰ ἔνεσιν σαλβαρσάνης ἡ ἀρνητικὴ ἀντίδρασις τοῦ Wassermann καθίσταται προσωρινῶς θετική, τοῦτο δὲ καλεῖται *ἀναζωπύρησις*.

Ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος τῆς ἀντιδράσεως Wassermann δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν περὶ τῆς ἰάσεως τῶν πασχόντων συφίλιδα, ἰδίως μάλιστα ὁσάκις πρόκειται περὶ συνάψεως γάμου ἢ περὶ χρησιμοποιήσεως γυναικὸς ὡς τροφοῦ. Ἐφ' ὅσον ὑφίσταται θετικὴ ἀντίδρασις, ὁ πάσχων δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἰαθείς, ἔτι καὶ ἂν οὐδὲν κλινικὸν σύμπτωμα παρουσιάζῃ. Ἡ μετ' ἐπανειλημμένας ὅμως ἐρεύνας, κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα ἐκτελεσθείσας, συνεχὴς παρατήρησις ἀρνητικῆς ἀντιδράσεως, ἔτι καὶ μετὰ τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν *ἀναζωπύρησιν*, συνηγορεῖ ὑπὲρ τοῦ χαρακτηρισμοῦ συφιλιδικοῦ ὡς ἰαθέντος, καίτοι εἰς τὴν ἀρνητικὴν ἀντίδρασιν δὲν πρέπει ν' ἀποδίδεται τοσαύτη σημασία ὅση εἰς τὴν θετικήν. Κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀντιδράσεως ἀπαιτεῖται μεγάλη προσοχή, διότι καὶ ἡ ἐλαχίστη παράλειψις κατὰ τὴν ἐκλογὴν καὶ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν πρὸς τοῦτο μέσων δυνατὸν ν' ἀγάγῃ εἰς ἐσφαλμένα ἀποτελέσματα. Ὡς ἐκ τούτου δὲ πρέπει αὕτη νὰ ἐκτελῆται μόνον εἰς ἐργαστήρια ἐγνωσμένης ἀκριβείας καὶ ὑπὸ εὐσυνειδήτων ἐπιστημόνων.

Τῆς ὡς ἄνω περιγραφείσης ἀντιδράσεως, ὡς αὕτη ἐξετελέσθη ὑπὸ τοῦ Wassermann, ὑπάρχουσι πλεῖσται τροποποιήσεις, ὧν ὅμως οὐδεμία δύναται ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν κλασσικὴν μέθοδον ἐκτελέσεως. Ἐκ τῶν προτεινόντων τὰς τοιαύτας τροποποιήσεις ἐρευνητῶν, ἄλλοι δὲν ἀδρανοποιοῦσι τὸν ὑπὸ ἐξέτασιν ὀρὸν χρησιμοποιοῦντες οὕτω τὸ ἐν αὐτῷ ὑπάρχον φυσιολογικῶς συμπλήρωμα, ἄλλοι δὲν προσθέτουσιν αἱμολυτικὸν σύστημα, τουτέστι μῖγμα αἱμολυτικοῦ ὀροῦ καὶ ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων, ἀλλὰ μόνον ἐρυθρὰ αἱμοσφαίρια, ἐφ' ὧν ἐπιδρῶσιν αἱ φυσιολογικῶς ἐν τῷ ὀρῷ τοῦ αἵματος ὑπάρχουσαι αἱμολυσῖναι κλπ., ἕτεροι δὲ χρησιμοποιοῦντες εἰδικὸν ἀντιγόνον δὲν προσθέτουσιν αἱμολυτικὸν σύστημα, ἀλλ' ἀνιχνεύουσι τὸ θετικὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἀντιδράσεως διὰ τοῦ σχηματισμοῦ ἰζήματος ἀποτελουμένου ἐκ διαφανῶν κοκκίων. Ἡ τελευταία ἀντίδρασις ἐκλήθη *ἀντίδρασις κροκιδισμοῦ*, εἰς ταύτην δ' ἀνήκει καὶ ἡ κατὰ Sachs-Georgi, ἥτις ἐξ ἁπασῶν τῶν τροποποιήσεων δίδει τὰ καλύτερα συγκριτικὰ ἀποτελέσματα σχετικῶς πρὸς τὴν κλασσικὴν μέθοδον τοῦ Wassermann. Τέλος ἀξία συστάσεως μέθοδος εἶναι ἡ *ἀντίδρασις θολώσεως* κατὰ Meinicke. Ὀρθὸν δ' εἶναι (καὶ τοῦτο πράττομεν ἐν τῷ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἡμῶν Πανεπιστημιακῷ ἐργαστηρίῳ), ὅπως τὸ αἷμα ὑπόπτου συφίλιδος ἐξετάζηται ταυτοχρόνως διὰ τριῶν μεθόδων: τῆς ἀρχικῆς κατὰ Wassermann, τῆς διὰ κροκιδισμοῦ κατὰ Sachs-Georgi καὶ τῆς διὰ θολώσεως κατὰ Meinicke, διότι τότε μόνον δυνατὸν νὰ ἐξαχθῶσιν ἀποτελέσματα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀσφαλῆ, ἐφ' ὧν στηριζόμενος ὁ ἰατρὸς θέλει προβῇ εἰς τὴν ὑπόδειξιν καὶ λῆψιν τῶν καταλλήλων μέτρων πρὸς θεραπείαν κλπ. τοῦ ἀσθενοῦς. Κ. ΣΑΒΒΑΣ

— **Βάσσερμαν** (Wassermann), *Ἰάκωβος*. Γερμανὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1875. Εἶναι γνωστὸς ὡς μυθιστοριογράφος καὶ ἱστορικός. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ τὰ κυριώτερα εἶναι: «Οἱ Ἰουδαῖοι τοῦ Τσιντόρφ», «Ὁ Μολώχ», «Ἱστορία τῆς νεαρᾶς Ρενάτης Φουχς», «Κάσπαρ Χάουζερ», «Χριστιανὸς Βανσάφε» καὶ «Ἡ πορεία μου ὡς Γερμανοῦ καὶ Ἰουδαίου». Α. Δ.

Βάσσερφουρ (Wasserfuhr), *Ἕρμαν*. Γερμανὸς ὑγιεινολόγος (1823—1897), υἱὸς τοῦ στρατιωτικοῦ ἰατροῦ *Αὐγούστου Φερδινάνδου*. Ἐσπούδασεν ἐν Χάλλῃ, Βόννῃ καὶ Βερολίνῳ. Κατὰ τὴν ἐπιδημίαν τῆς χολέρας τοῦ 1856—1857 ὑπηρέτησεν ὡς ἰατρὸς ἐπόπτης τῶν θανάτων ἐν Στεττίνῳ, τῷ 1858 προήχθη εἰς χειρουργὸν τῆς πόλεως καὶ ἀπὸ τοῦ 1860 εἰς ἰατροσύνεδρον. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἱδρυτῶν τοῦ περιοδικοῦ «Δημοσία Ὑγιεινή». Ἐτιμήθη διὰ διαφόρων τίτλων, ἐνῷ ἀπέθανε δὲ διαδοχικῶς τὰς βαθμίδας τῆς στρατιωτικῆς ἱεραρχίας μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀρχιάτρου. Ὁ Βάσσερφουρ ἐκτήσατο φήμην καὶ διὰ τὰς ἐπιστημονικὰς αὐτοῦ συγγραφὰς εἰς τὸν κλάδον τῆς ὑγειονολογίας. Ο. Ρ.

βασσευρία (ἡ) (Vasseuria Mun-Chalmas) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βελεμνιτιδῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Ὁ κολεὸς (ἔμβολον) τοῦ ὀστράκου των ἦτο λιγνός, κωνοειδής, μὲ τρεῖς ἐπιμήκεις αὔλακας, αἱ ὁποῖαι ἤρχιζον ἀπὸ τῆς κορυφῆς. Λείψανά των εὑρέθησαν πολὺ σπάνια ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Βρετάννῃ. Γ. Κ. Γ.

βασσία (ἡ) (Bassia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σαπωτωδῶν*. Εἶναι δένδρα ὑψηλὰ μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ ἄνθη ἑρμαφρόδιτα, λευκά, κίτρινα ἢ ὑπέρυθρα, συνήθως μεμονωμένα καὶ κρεμάμενα ἐκ τοῦ ἄκρου τῶν μασχαλιαίων μίσχων. Ἕκαστον ἄνθος φέρει κάλυκα ἀποτελούμενον ἐκ τεσσάρων ἕως ἓξ κολοβωμένων σεπάλων. Ἡ ᾠοθήκη εἶναι ἐπιφυὴς καὶ τοποθετημένη ἐπὶ ἐπιμήκους στυλίσκου. Αὕτη κατὰ τὴν ὡρίμανσιν γίνεται καρπὸς σαρκώδης σκληρότατος, ὅστις περικλείει ἓν σπέρμα μὲ παχείας καὶ σαρκώδεις κοτυληδόνας. Αἱ *βασσίαι* φύονται εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀσίας καὶ τῶν Μαλαισίων νήσων καὶ ἀφθονοῦσι κυρίως εἰς παραθαλάσσια μέρη. Τοῦ γένους τούτου εἶναι γνωστὰ περὶ τὰ 80 εἴδη, ἐκ τῶν ὁποίων κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Βασσία ἡ πλατύφυλλος (Bassia latifolia). Τὸ δένδρον τοῦτο ἀπαντᾷ ἰδίως εἰς τὴν Βεγγάλην, ὅπου καλλιεργεῖται ἐπιμελῶς παρὰ τὰς κατοικίας τῶν ἰθαγενῶν. Τὰ σαρκώδη ἄνθη του εἶναι πολύχυμα καὶ ζαχαρώδη καὶ χρησιμοποιοῦνται ὡς τροφὴ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζῴων. Οἱ καρποὶ τῆς βασσίας ταύτης, ἀποξηραινόμενοι εἰς τὸν ἥλιον, ἔχουσι γεῦσιν, ἄρωμα καὶ ὄψιν παρομοίαν τῆς τῶν σταφυλῶν, μεγάλαι δὲ ποσότητες τοιούτων ἀποστέλλονται εἰς πάντα τὰ μέρη τῆς Ἀσίας. Δι' ἀποστάξεως λαμβάνεται οἰνοπνευματῶδές τι ποτόν, λίαν ἰσχυρόν.

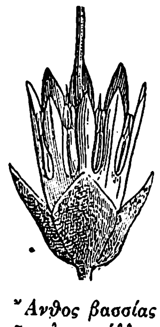

Ἄνθος βασσίας τῆς πλατυφύλλου.

Βασσία ἡ βουτυροφόρος (Bassia butyracea). Εἶναι δένδρον ἰθαγενὲς τῆς Νεπάλης. Τὰ σπέρματα ταύτης ἐνέχουσι παχεῖάν τινα βουτυρώδους συστάσεως οὐσίαν ἥτις στερεοποιεῖται εἰς θερμοκρασίαν 15—20°C καὶ χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν ἀντὶ βουτύρου. Σπέρματα τῆς βασσίας τῆς βουτυροφόρου ἐξάγονται ἰδίως εἰς τὴν Μασσαλίαν, ὅπου χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν κατασκευὴν σάπωνος.

Κλάδος βασσίας τῆς βουτυροφόρου.

Βασσία ἡ μακρόφυλλος (Bassia longifolia). Εἶναι δένδρον ἀπαντῶν εἰς τὴν Μαλαβάρην. Τὸ ξύλον του συμπαγὲς καὶ στερεόν, εἶναι γνωστὸν εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς *ξύλον τῆς βασσίας* ἢ *βασσεῖον ξύλον*. Δ. Ν. Π.

— **βασσίας ἔλαιον** (Oleum bassiae) *[Φαρμακολ.]*. Εἶναι τὸ αἰθέριον ἔλαιον τοῦ φυτοῦ *βασσία ἡ μακρόφυλλος* (Bassia longifolia, Willd). Τὸ φυτὸν τοῦτο ἔχει ὡς προέλευσιν τὴν Κεϋλάνην, Μαδρὰς καὶ Ἰνδίας. Ἐν τῷ ἐμπορίῳ φέρονται τὰ σπέρματα αὐτοῦ, ἅτινα εἶναι σκληρὰ καὶ στιλπνά, θραυόμενα δὲ δίδουν ἐλαιώδες καὶ σαρκῶδες ἀμύγδαλον. Διὰ συνθλίψεως τῶν σπερμάτων τούτων διὰ λίθων ἢ δι' ὑδραυλικῆς πιέσεως ἀποδίδεται ἔλαιον διαυγὲς εἰς 28°, στερεοποιούμενον εἰς 25° χρώματος λευκοπρασινωποῦ, ὀσμῆς δυσαρέστου, γεύσεως ἐλαιώδους, διαλυτοῦ ἐν αἰθέρι, χλωροφορμίῳ, λιπαροῖς καὶ αἰθερίοις ἐλαίοις, ἧττον διαλυτοῦ ἐν ἀλκοόλῃ καὶ ἀδιαλύτου ἐν ὕδατι. Τὸ ἔλαιον τοῦτο χρησιμεύει εἰς τὴν σαπωνοποιίαν καὶ κηροποιίαν καὶ ὡς ἐδώδιμον εἰς τοὺς τόπους τῆς προελεύσεως του. Τὰ ἐναέρια μέρη τοῦ φυτοῦ ἐνέχουν ἐξ ἄλλου γλυκοζίτην τινὰ μὴ καλῶς καθορισθέντα, τὴν *μοβρίνην*, ἥτις λαμβάνεται ὑπὸ τὴν μορφὴν κρυσταλλικῆς κόνεως, λευκῆς, διαλυτῆς ἐν ὕδατι, ἀλκοόλῃ, ὀξικῷ αἰθέρι καὶ ἀδιαλύτου ἐν αἰθέρι, καὶ ἥτις ἀναγράφεται ἐνίοτε ὡς ὑποκαταστάτης τῆς δακτυλιδίνης. Κ. Γ. Μ.

Βασσιανά *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς κάτω Παννονίας κατὰ τὴν ὁδὸν ἐκ Σιρμίου εἰς Ταύρουνον. Ἡ θέσις τῆς πόλεως ὁρίζεται ἀνατολικῶς τῶν σημερινῶν πόλεων Ρούμας καὶ Δοβρίνσης μεταξὺ τῶν χωρίων Ποτίνσης καὶ Πέτροβιτς, ἔνθα εὑρέθησαν ἐπιγραφαὶ καὶ ὑπάρχουν σημαντικὰ ἐρείπια. Ι. Σ. Σ.

Βασσιανός. Οὕτως ἐκαλεῖτο πρότερον ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων *Ἡλιογάβαλος* (*Ἡρωδ.* ε' 3).

Βασσόρα *[Γεωγρ.]* βλ. Βασόρα.

— **Βασσόρας κόμμι** (Bassora gummi) *[Φαρμακογ.]*. Κόμμι προερχόμενον ἐκ τοῦ φυτοῦ Acacia leuco-

Digitized by Google

phloea Willd ἐνέχον κατὰ 60% καὶ πλέον βασσορίνην (βλ. λ.). Εἶναι προσόμοιον κατὰ τὰς ἰδιότητάς του πρὸς τὸ κόμμι τῆς τραγακάνθης ἢ πρὸς τὸ ἀραβικὸν κόμμι. κ. γ. μ.

βασσοραβίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Εἰδικῶς κατεργασθὲν περουβιανὸν βάλσαμον. Χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ τυποβαφικῇ πρὸς συγκράτησιν τοῦ χρώματος. σ. γ.

βασσορίνη (ἡ) (Bassorin) *[Φαρμ. Χημ.]*. Οὕτω καλεῖται τὸ ἐν ὕδατι ὀλίγον διαλυτὸν συστατικὸν διαφόρων εἰδῶν κόμμεων $(C_{11}H_{20}O_{10})_{11}$, ὡς τῆς τραγακάνθης (Kutera-Bassoragummi) καὶ τῶν κόμμεων Cocos Chagnal, Moringa, Cochlospermum. Ἡ *βασσορίνη* δὲν ἀνάγει τὸ ὑγρὸν Fehling, κατὰ τὴν ὑδρόλυσιν δίδει ἀραβινόζην καὶ γαλακτόζην. Διὰ ψυχροῦ καυστικοῦ κάλεος 30—40 % μετατρέπεται εἰς ὀξυβασσορίνην $(C_{11}H_{20}O_{10})_2O$, τῆς ὁποίας τὸ μετὰ καλίου ἅλας εἶναι διαλυτὸν ἐν ὕδατι. Ὀξειδουμένης διὰ νιτρικοῦ ὀξέος δίδει κνικικὸν ὀξύ. Ἡ βασσορίνη ἀνεγράφη μεθ' ὕδατος, γλυκερίνης καὶ δεξτρίνης ὡς μᾶζα παρασκευῆς ἀλοιφῶν. κ. γ. μ.

— **βασσορίνης** *φύραμα* (Bassorin paste, Linimentum exsiccans) *[Φαρμ.]*. Βάσις χρησιμεύουσα εἰς τὴν συσκευὴν διαφόρων φαρμακολογικῶν σκευασμάτων. Κατὰ τὸν Unna συνανατρίβονται 15 μ. τραγακανθίνου κόμμιος μεθ' ὕδατος πρὸς λεπτὸν πόλτον καὶ διηθεῖται διὰ θερμοχοάνης, ὅτε ἀπομένουν ἐπὶ τοῦ ἠθμοῦ ὑπολείμματα κυτταρίνης, πεκτινικαὶ ὗλαι καὶ διάφοροι προσμίξεις, τὸ δὲ διήθημα συμπυκνοῦται μέχρις 100 γρ. καὶ μείγνυται μετὰ γλυκερίνης. Τὸ φύραμα δὲν ἔχει ἀρκοῦσαν κολλητικὴν ἱκανότητα, ὥστε δύναται νὰ προσθέσῃ καὶ 5—10 % ἄμυλον ἢ ὀξείδιον ψευδαργύρου. κ. γ. μ.

Βάσσος (Bassus). Ἐπώνυμον πολυαρίθμων Ρωμαίων, ὧν σπουδαιότεροι οἱ ἑξῆς, κατὰ χρονολογικὴν σειράν:

—1) *Βάσσος Κ. Καικίλιος*. Ρωμαῖος ἀνήκων εἰς τὴν τάξιν τῶν ἱππέων, σύγχρονος τοῦ Κικέρωνος, γνωστὸς ἐκ τῆς «Ἐπιτομῆς» τοῦ Τίτου Λιβίου καὶ τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Κικέρωνος. Ταμίας ἐπὶ ὑπατίας τοῦ Καίσαρος καὶ τοῦ Βιβούλου (τῷ 61 π. Χ.) ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τοῦ Πομπηΐου. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου ὑπεκίνησεν ἐξέγερσιν ἐν Συρίᾳ, ἡ ὁποία κατεπνίγη. Ἐν Συρίᾳ ἔμεινε μέχρι τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ὁ Κάσσιος, τὸν ὁποῖον ἡ σύγκλητος εἶχεν ἐπιφορτίσει νὰ καταπολεμήσῃ τὸν ἀνακηρυχθέντα ἐχθρὸν τῆς πολιτείας Δολαβέλλαν, κατέκτησε τὴν Συρίαν καὶ ὑπήγαγεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του τὰ ἐκεῖ εὑρισκόμενα ρωμαϊκὰ στρατεύματα, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν λεγεώνων τοῦ Βάσσου.

—2) *Βάσσος Ἰούλιος*. Ρητοροδιδάσκαλος τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου, ἐπαινούμενος ὑπὸ τοῦ Σενέκα, ὁ ὁποῖος καὶ παραθέτει δείγματα ρητορικῶν του ἀσκήσεων (Controv. x, 12, 13, 30).

—3) *Βάσσος Ἰούλιος*. Ρωμαῖος ἰατρός, σύγχρονος τοῦ Αὐγούστου, γράψας ἑλληνιστί. Ὁ Διοσκορίδης τὸν ἀναφέρει ἐν τῷ «προλόγῳ» του καὶ ὁ Πλίνιος τὸν μνημονεύει μεταξὺ τῶν συγγραφέων τοὺς ὁποίους ἐχρησιμοποίησε διὰ τὴν σύνταξιν τῶν βιβλίων 20, 27, 33 καὶ 34 τῆς «Φυσικῆς Ἱστορίας» του.

—4) *Βάσσος Αὐφίδιος*. Ρωμαῖος ἱστορικὸς τῆς ἐποχῆς τοῦ Τιβερίου. Περιέγραψε τοὺς ἐμφυλίους πολέμους τοῦ τέλους τῆς ἐλευθέρας πολιτείας καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς αὐτοκρατορίας μέχρι τοῦ Κλαυδίου. Ἓν τῶν ἔργων του ἀναφέρεται εἰς τοὺς πολέμους ἐναντίον τῶν Γερμανῶν. Ὁ Πλίνιος ὁ πρεσβύτερος ἐσυνέχισε τὰ ἱστορικὰ ἔργα τοῦ Βάσσου.

—5) *Βάσσος Καισήλλιος*. Καρχηδόνιος τὴν καταγωγήν, παρέπεισε τὸν Νέρωνα ὅτι εἶχεν ἀνακαλύψει θησαυρὸν ἐν Ἀφρικῇ κρυβέντα ὑπὸ τῆς Διδοῦς. Ὁ Νέρων ἐνεπιστεύθη εἰς αὐτὸν μικρὸν στόλον πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ θησαυροῦ· ἀλλ' ὁ Βάσσος οὐδὲν εὗρε καὶ ηὐτοκτόνησεν. Ὁ Τάκιτος, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει τὴν ἱστορίαν ταύτην (Χρον. XVI, 1-3), τὴν ἀνάγει εἰς τὸ ἔτος 61 μ. Χ.

—6) *Βάσσος Καίσιος*. Ρωμαῖος λυρικὸς ποιητής, ζῶν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Νέρωνος. Ἦτο φίλος τοῦ Πέρση, ὁ ὁποῖος τὸν ἐπεφόρτισε νὰ δημοσιεύσῃ τὰς Σατίρας του (*Σουητων*. Βίος Πέρσ. σ. 72 75). Μία ἐκ τούτων, ἡ ἕκτη, ἀπευθύνεται εἰς τὸν Βάσσον, ἐπαινεῖ τὴν ποιητικήν του ἀξίαν, τὴν γενναιοδωρίαν καὶ τὴν λεπτότητα τοῦ πνεύματός του. Ἀπέθανε τῷ 79 μ. Χ. Ὁ Κοϊντιλιανὸς θεωρεῖ τὸν Βάσσον ὡς τὸν μόνον ἄξιον λόγου ποιητὴν μετὰ τὸν Ὁράτιον (Ρητορ. Ἐπιστάσεις x,1. 96). Ὁ Τερεντιανὸς Μαῦρος ὁμιλεῖ ἐπαινετικῶς περί τινος ἐμμέτρου μετρικοῦ δοκιμίου συνταχθέντος ὑπὸ τοῦ Βάσσου. Σήμερον σώζεται ὑπὸ τὸ ὄνομά του πραγματεία τις De Metris (περὶ Μέτρων), ἡ ὁποία προφανῶς ἀποτελεῖ περίληψιν ἐν πεζῷ τοῦ ἔργου τοῦ Βάσσου.

—7) *Βάσσος Λουκίλιος*. Διοικητὴς τοῦ ρωμαϊκοῦ στόλου κατὰ τὸ 66 μ. Χ. Ἐχθρὸς τοῦ Βιτελλίου ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τοῦ Βεσπασιανοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον παρεχώρησε τὸν στόλον. Ἀποσταλεὶς μὲ ἀπόσπασμα ἱππικοῦ διὰ τὴν εἰρήνευσιν τὴν Καμπανίαν ἐφονεύθη (*Τακιτ*. Ἱστ. IV, 3).

—8) *Βάσσος Σαλήιος*. Ρωμαῖος ἐπικὸς ποιητής σύγχρονος τοῦ Οὐαλερίου Φλάκκου (τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ πρώτου μ. Χ. αἰῶνος). Οὐδὲν σώζεται ἐκ τῶν ἔργων του. Ὁ Κοϊντιλιανὸς ἐπαινεῖ τὸ ὀξὺ καὶ ποιητικόν του πνεῦμα καὶ τὸν συγκρίνει μὲ τὸν Οὐαλ. Φλάκκον. Ὁ Ἰουβενάλης ἐν τῇ δευτέρᾳ του σατίρᾳ (σ. 80) ὁμιλεῖ περὶ τῆς μεγάλης του πτωχείας. Ὁ Ἰούλιος Σεκοῦνδος (Διαλ. Ρητόρ. κεφ. IX) ἀναφέρει, ὅτι ὁ Βεσπασιανὸς ἐδώρησεν εἰς τὸν Βάσσον σημαντικὸν χρηματικὸν ποσόν, καὶ ἐπαινεῖ ὑπερβολικῶς τὴν ποιητικὴν δεινότητα αὐτοῦ.

—9) *Βάσσος Ἰούνιος*. Ρωμαῖος πατρίκιος, τὸν ὁποῖον ὁ Προυδέντιος (ἐν τῷ contra Symmachum) φέρει ὡς παράδειγμα μεγάλης προσωπικότητος προσηλυτισθείσης εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Οὗτος ἐβαπτίσθη ἐπὶ τῆς ἐπιθανατίου κλίνης τῷ 359, καὶ τὸ σῶμά του ἐτέθη ἐντὸς πολυτελοῦς σαρκοφάγου, ἥτις διασωθεῖσα συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν ὡραιοτέρων σαρκοφάγων (βλ. κατωτ.). —ω.

— **Βάσσου** *Ἰουνίου σαρκοφάγος*. Ἀνευρέθη αὕτη κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1595 εἰς τὴν κρύπτην τῆς βασιλικῆς τοῦ Βατικανοῦ καὶ θεωρεῖται, ἀπὸ καλλιτεχνικῆς ἰδίως ἀπόψεως, ὡς τὸ ἀριστούργημα τῶν χριστιανικῶν σαρκοφάγων. Φέρει τὴν ἐπιγραφήν: IUN. BASSUS. V. C. QUI VIXIT. ANNIS. XLII MEN. II. IN. IPSA PRAEFECTURA UPBI NEOFITUS IIT AD DEUM. VIII. KAL. SEPT. EUSEBIO ET YPATIO. COSS. Ἡ σαρκοφάγος αὕτη κατεσκευάσθη ἐκ Παρίου μαρμάρου, ἔχει δὲ μῆκος 2,43 μ. καὶ ὕψος 1,41 μ. Αἱ ἐπ' αὐτῆς ἐξειργασμέναι ἀνάγλυφοι ἀπεικονίσεις ὁμιλοῦν, ἂν ὄχι περὶ μιᾶς ἀπροσδοκήτου καλλιτεχνικῆς ἀνθήσεως ἐν μέσῳ τετάρτῳ μ. Χ. αἰῶνι, τοὐλάχιστον ὅμως περὶ τῆς μεμονωμένης ὑπάρξεως ὑπερτέρας τινὸς καλλιτεχνικῆς ἀντιλήψεως. Ἡ σαρκοφάγος αὕτη δὲν ἐξῆλθεν ἐκ συνήθους ἐργαστηρίου ὡς κοινὸν ἔργον ὅμοιον πρὸς τὰ τόσα ἄλλα διασωθέντα ἀνάλογα ἔργα. Ὀφείλεται εἰς καλλιτέχνην κάτοχον ἰσχυροῦ ταλάντου, θηρεύοντα ἐπιτυχῶς τὴν πρωτοτυπίαν καὶ δυνάμενον νὰ καινοτομήσῃ ἄνευ σπουδαίων σφαλμάτων ἐπὶ θεμάτων συνήθων μέν, ἀλλ' ἐκλελεγμένων μετὰ τῆς δεούσης προσοχῆς, ὥστε νὰ ἐξαίρεται ἡ μυστικὴ ἁρμονία τοῦ συνόλου. Ἡ ἐπιτυχὴς χρησιμοποίησις ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν καὶ ἡ θαυμασία ἔκφρασις τῶν μορφῶν εἰς τὴν σαρκοφάγον ταύτην, ἐπὶ πλέον δὲ ἡ ἐμπρέπουσα χρῆσις τοῦ συμβολισμοῦ καθιστῶσι τὸ μνημεῖον τοῦτο πολύτιμον διὰ τὴν χριστιανικὴν τέχνην, ἀρχαιολογίαν καὶ συμβολικήν.

Ἡ ταξιθέτησις τῶν εἰκονογραφικῶν θεμάτων ἐπὶ τῶν δύο διαμερισμάτων τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τῆς σαρκοφάγου ταύτης εἶναι ἡ ἀκόλουθος: Α') Θυσία τοῦ Ἀβραάμ, ὁ ἅγιος Πέτρος ἐν φυλακῇ, ὁ Ἰησοῦς ἐν θριάμβῳ, ὁ Ἰησοῦς αἰχμάλωτος, ἡ κρίσις τοῦ Πιλάτου. —Β') Ὁ Ἰώβ, ἡ σύζυγός του καὶ εἷς φίλος, ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὔα, εἴσοδος τοῦ Χριστοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα (Βαϊφόρος), ὁ Δανιὴλ ἐν τῷ μέσῳ τῶν λεόντων, ὁ ἅγιος Παῦλος ἐν φυλακῇ. Τὰ διάφορα ταῦτα ἐπεισόδια διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ μεγαλοπρεπῶν κιονίσκων καὶ ἀψίδων ἢ ἐπιστυλίων. Εἰς τὸ περικρασπέδωμα τῆς σαρκοφάγου ἔχουν ἀπεικονισθῆ: Οἱ ἅγιοι τρεῖς παῖδες ἐν τῇ καμίνῳ, ὁ Μωυσῆς παρέχων ὕδωρ ἐκ τῆς πέτρας, ὁ Ἰησοῦς πολλαπλασιάζων τοὺς ἄρτους, ὁ Ἰησοῦς βαπτιζόμενος εἰς τὸν Ἰορδάνην, ὁ Μωυσῆς λαμβάνων τὸν δεκάλογον ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀνιστᾶς τὸν Λάζαρον ἐκ τοῦ τάφου. Εἰς δὲ τὰς πλαγίας πλευρὰς της σκηναὶ ἀγροτικῆς ζωῆς, συνδυάζουσαι τὴν βιβλικὴν αὐστηρότητα πρὸς τὴν ποιμενικὴν χάριν. Ἐπὶ πλέον διακοσμητικά τινα στοιχεῖα εἰλημμένα ἐκ τῆς εἰδωλολατρικῆς μυθολογίας καὶ τῆς χριστιανικῆς συμβολικῆς, ὡς οἱ ἐρωτιδεῖς καὶ οἱ ἀμνοί, καὶ φυτόσχημα συμπληρώματα ἐξειργασμένα μετ' ἀναμφισβητήτου τεχνικῆς ἐντελείας καθιστῶσιν ἔτι μείζονα τὴν ἀξίαν τῆς σαρκοφάγου ταύτης. Ὁ καλλιτέχνης ὅστις τὴν κατεσκεύασεν ἀποδεικνύεται ὄχι μόνον εἷς ἄψογος ζωγράφος ζῴων, ὄχι μόνον κάτοχος ἐξαιρέτου διακοσμητικοῦ ταλάντου, ἀλλὰ καὶ τεχνίτης δυνάμενος μετ' ἐξόχου ἐπιτυχίας ν' ἀποδώσῃ κατὰ τρόπον ἀληθῶς φυσικὸν τὸ δραματικὸν μεγαλεῖον ἑνὸς ἐπεισοδίου. Καθὼς πολὺ ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ H. Leclercq: «ὁ ἄγνωστος καλλιτέχνης, ὅστις ἐξετέλεσε τὴν σκηνὴν τοῦ Ἰὼβ καὶ τοῦ Παύλου ὁδηγουμένου εἰς τὸν θάνατον, εἶναι ἄμεσος κληρονόμος τῶν νατουραλιστῶν τοῦ 1ου καὶ τοῦ 2ου αἰῶνος». (Βλ. εἰκ. τῆς σαρκοφάγου τόμ. ΣΤ' σ. 687.)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *H. Leclercq* ἄρθρον ἐν Dictionnaire Cabrol (τόμος 2 Α, στ. 606—614).—*A. de Waal* Der Sarkophag des Junius Bassus in der Grotten von S. Peter, Ρώμη, 1900.

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Βάσσος. —1) Μάρτυς τοῦ Χριστιανισμοῦ οὗ τὰς «ἠγιασμένας χεῖρας» ἔταμον αἱ «χεῖρες βέβηλοι δημίων». Ἦτο συγκλητικὸς ἐν Ρώμῃ. Αὐτὸς καὶ οἱ ἐπίσης συγκλητικοὶ Εὐσέβιος, Εὐτύχιος καὶ Βασιλίδης, προσελθόντες εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ἐπειδὴ εἶδον τὸ θάρρος μεθ' οὗ ὁ ἐπίσκοπος Θεόπεμπτος ὑφίστατο τὰς παρὰ τῶν ἀπίστων βασάνους, κατηγγέλθησαν εἰς τὸν Διοκλητιανὸν καὶ ἔλαβον καὶ οἱ τέσσαρες τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου. Ἡ μνήμη των ἑορτάζεται τῇ 20ῇ Ἰανουαρίου. Σώζεται καὶ λόγος τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου εἰς αὐτὸν (*Migne* Ἑ.Π. 50,719—724), ἔνθα περὶ πραότητος καὶ ταπεινοφροσύνης.

—2) Αἱρετικὸς μεθ' οὗ ὁ Ὠριγένης περὶ τὸ 23.. εἶχε συζήτησιν ἐν Παλαιστίνῃ ἐπὶ θέματος μὴ γνωστοῦ (*Ἰουλίου Ἀφρικ.* ἐπιστ. πρὸς Ὠριγέν. 1 καὶ *Ὠριγένους* ἐπιστ. πρὸς Ἰούλιον Ἀφρικ. 2). Ὁ Ἰούλιος Ἀφρικανὸς ἀποκαλεῖ τὸν Βάσσον «ἀγνώμονα», ἄγνωστον διατί.

—3) Φίλος Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ὅστις ἔγραψε καὶ ἐπίγραμμα εἰς αὐτὸν (*Migne* Ἑ.Π. 38,67). Δ. Σ. Μ.

— **Βάσσος** (Bassus), *Δομίνικος*. Νομοδιδάσκαλος, ἀσχοληθεὶς μὲ τὸ ἀστικὸν καὶ μὲ τὸ κανονικὸν δίκαιον (1643—1704). Ἐδίδαξεν ἐν Ingolstadt καὶ ἔγραψε πλεῖστα, ὧν σπουδαιότερα τὰ ἑξῆς: De consuetudine seu jure non scripto (1673), De donationibus proptes nuptias (1672), Divi Iustiani scripto quinquagenta decisiones etc. (1684) κλπ.

— **Βάσσος**, *Κασσιανός*. Σχολαστικὸς (δικηγόρος) ζήσας κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ τίτλου «σχολαστικὸς» ὃν ἔφερε, καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι μετεφράσθη εἰς τὴν περσικὴν ὑπὸ τοῦ Σεργίου, φίλου τοῦ Ἕλληνος ἱστορικοῦ Ἀγαθίου. Ὁ Βάσσος οὗτος δὲν εἶναι ὁ συντάκτης τῆς κατ' ἐντολὴν Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου συγκροτηθείσης συλλογῆς τῶν «Γεωπονικῶν», ἀλλὰ συγγραφεὺς τῶν εἰς τὴν συλλογὴν ταύτην ἀποτελούντων τὴν βάσιν προκαταρκτικῶν ἐκλογῶν («Περὶ γεωργίας ἐκλογαί»), ἃς εἶχεν ἀφιερώσει εἰς τὸν υἱόν του Βάσσον καὶ ἐν οἷς συνεπίληψε τὰς δύο παλαιοτέρας γεωπονικὰς συλλογὰς τοῦ Βινδανίου Ἀνατολίου («Συναγωγὴ γεωργικῶν ἐπιτηδευμάτων») καὶ τὰ «Γεωργικὰ» τοῦ Διδύμου, ἀμφότερα ἔργα τῆς Δ' ἢ Ε' ἑκατονταετηρίδος. Τὰ «Γεωπονικὰ» τοῦ Βάσσου ἀποτελοῦν ἓν ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ὁμοίας φύσεως ἔργων, τὰ ὁποῖα μᾶς ἐκληροδότησεν ἡ ἀρχαιότης. Τῷ 1928 πρωτοβουλίᾳ καὶ χορηγίᾳ Δαμόγλου προεκηρύχθη διαγωνισμὸς διὰ τὴν εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν μετάφρασίν των.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἀρχέτυπος ἐκδ. ἐν Βασιλείᾳ τῷ 15.9. Ἄλλη ἀξιόλογος ὑπὸ *I. N. Niclas*, εἰς ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν ἐν Λειψίᾳ τοῦ 1781. Νέα ἐκδ. ἐν Βιβλιοθήκῃ *Teubner*. *W. Gemoll*. Untersuchungen über die Quellen, den Verfasser und die Abfassungszeit der Geoponica. Berliner Studien I (1884) 253.

θ. π.

— **Βάσσος** *Λόλλιος*. Ἕλλην ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν Σμύρνῃ καὶ ἀκμάσας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος. Σώζονται τούτου ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἀνθολογίᾳ 10 ἐπιγράμματα, ὧν ὡραιότερα εἶναι τὰ ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Γερμανικοῦ συντεθέντα. —ο

Βάσσος, *Μαυροβουνιώτης*. Ἡγέτης πολεμάρχων ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ Ἀγῶνος τοῦ 1821. Κατὰ τὰς παραδόσεις τῆς οἰκογενείας κατήγετο αὕτη παλαιόθεν ἐξ Ἠπείρου, κατέφυγε δὲ εἰς τὸ Μαυροβούνιον κατὰ τοὺς ζοφεροὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας. Ὁ συγγράψας εἰδικὴν μονογραφίαν Ἀθ. Χρυσολόγης δὲν προσεπάθησε νὰ διευκρινίσῃ τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ἁπλῶς ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Βάσσου ὅτι ἐγεννήθη εἰς τὸ Πετροπαύλιτς περὶ τὸ 1797, καταφυγὼν δι' ἀγνώστους λόγους περὶ τὸ 1817 εἰς Μικρὰν Ἀσίαν μετὰ πολλῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του καὶ ὅτι ἐκεῖ ἐγνώρισε τὸν ἐξ Εὐβοίας Κ. Κριεζώτην, μεθ' οὗ τῷ 1820 ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, ἀφοῦ διέπραξεν ἐκεῖ πολλά. Τὸ τελευταῖον δὲν φαίνεται βεβαιούμενον ὑπὸ ἄλλων πηγῶν. Ὁ Τρικούπης ἀναφέρει ὅτι τὸν Αὔγουστον τοῦ 1821 ἦλθεν ἐκ Σμύρνης εἰς Κύμην καὶ διεδέχθη κοινῇ γνώμῃ τῶν Κυμιωτῶν τὸν φονευθέντα ἀρχηγόν των Παπᾶν, ἐνῷ συγχρόνως εἶχε διορισθῆ ἀρχηγὸς τῶν Καρυστινῶν καὶ ὁ Ἠλίας, υἱὸς τοῦ Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη. Τὸ ὅτι λοιπὸν ὁ Μαυροβουνιώτης ἔφθασεν εἰς Ἀθήνας ἀπὸ τοῦ 1820 καὶ διωρίσθη νὰ πολεμήσῃ ὑπὸ τοὺς Τούρκους τὸν Ἀλῆ πασᾶν δὲν φαίνεται πιθανόν, ὡς καὶ ὅτι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸν ἠκολούθησαν ὀκτὼ ἀδελφοί του ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας. Ὁπωσδήποτε ὁ Ἄρειος Πάγος τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ἱδρυθεὶς ὑπὸ τοῦ Νέγρη τῷ 1821, τὸν χαρακτηρίζει ὡς καταγόμενον ἀπὸ τὸ Μαυροβούνιον, ὡς καὶ κατόπιν ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἐκδουλεύσεων χαρακτηρίζει ὡς καταγομένους ἀπὸ τὸ Μαυροβούνιον τὸν *Λάζαρον Μαυροβουνιώτην*, ὃν ἔκρινεν ἀξιωματικὸν Ε' τάξεως, καὶ τὸν *Θεόδωρον Μαυροβουνιώτην*, ὑποχιλίαρχον τῷ 1824 καὶ ἀξιωματικὸν ΣΤ' τάξεως (ἀρ. 1178) πληγωθέντα ἐν μάχῃ. Ἀναφέρονται δὲ εἰς τὰ ἀρχεῖα τῶν Ἀγωνιστῶν καὶ ἄλλοι τρεῖς μὲ ἐπίθετον Μαυροβουνιώτης ὁ *Γιόβας*, μὲ πατρίδα τὴν Σκῦρον, προαχθεὶς τῷ 1824 εἰς χιλίαρχον (ἀριθ. μητρῴου 2507), ὁ Μαρκος ἀποτελῶν καὶ κατὰ τὸ 1832 μέλος τῶν ἀξιωματικῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος (ἀρ. 23..) καὶ ὁ *Σπῦρος* μὲ πατρίδα τὰς Ἀθήνας, προαχθεὶς τῷ 1824 εἰς χιλίαρχον. Αὐτὸς εἶναι ... πεσὼν τῷ 1825 εἰς τὸ Ναυαρῖνον κατὰ τὴν ἀποτυχοῦσαν ἔξοδον τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τοῦ πολιορκοῦντος Ἰμβραήμ. Κατὰ τὸν Χρυσολόγην εἶχον καὶ ἄλλον ἀδελφὸν τὸν ἐκ Σκ... βωνίας *Ράντον*, ὅστις ἐξ ἀρχῆς τῷ 1821 ἠκολούθησε τὸν Βάσσον εἰς Εὔβοιαν ἀπὸ τῆς μεγ...

Digitized by Google

τῶν Σύρων, μεθ' ὃ κατέφυγεν εἰς Ψαρά. Ἐκεῖ δὲ τῷ 1824, ὅταν ἐπέδραμον οἱ Τοῦρκοι, προσεποιήθη τὸν ὑποτασσόμενον, ὑψώσας λευκὴν σημαίαν εἰς τὸ Καστέλλι, ὅπου εἶχε κλεισθῆ μετὰ τοῦ Λάμπρου Γούλα Κασσανδρινοῦ καὶ πολλῶν Θεσσαλῶν καὶ Θρακῶν, ὅταν δὲ τὸ δειλινὸν τῆς Κυριακῆς, 23ης Ἰουνίου, εἰσήλασαν ἀθρόοι οἱ Τοῦρκοι, οἱ μὲν στρατιῶται καὶ ὁ ὁπλαρχηγὸς ἔβαλλον διὰ τῶν ὅπλων, γέρων δέ τις ἥρως, εἰδικῶς ἐντεταλμένος, ἔθεσε κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν τὴν θρυαλλίδα εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ ἀνετίναξε τὸ Καστέλλι, παρασύρας εἰς τὸν ὄλεθρον πλήθη ἡμετέρων καὶ ἐχθρῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Βάσσος διῆλθε πολυκύμαντον σταδιοδρομίαν. Φύσει ὑποτασσόμενος εἰς τοὺς ἀνωτέρους δὲν ἠθέλησε ν' ἀ τιταχθῇ εἰς τὸν διορισμὸν τοῦ Ἠλία Μαυρομιχάλη ἐν Εὐβοίᾳ, ἀλλ' ἐδέχθη νὰ παραμείνωσι καὶ οἱ δύο ὡς συναρχηγοί, ἀφοῦ ὡρκίσθησαν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου ἵνα συμβοηθῶνται καὶ τηρῶσι τὴν εὐταξίαν τῶν στρατευμάτων. Ἀτυχῶς κατὰ τὰς πρώτας συμπλοκὰς τῷ 1822 μετὰ τοῦ Ὁμὲρ Μπέη τῆς Καρύστου ὁ Ἠλίας ἐφονεύθη ἡρωϊκῶς. Ἔκτοτε τὸ ἑλληνικὸν στρατόπεδον ἐμειονέκτει, ὁ δὲ Βάσσος ὑποβλεπόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου ἀπεσύρθη ἐξ Εὐβοίας. Τῷ 1823 παρέστη εἰς τὴν Β' Ἐθνικὴν Συνέλευσιν ὡς πληρεξούσιος στρατιωτικὸς κατὰ τοὺς πίνακας τοῦ Μάμουκα, κατόπιν δὲ προβιβασθεὶς τὴν 4 Ἰουνίου 1823 εἰς χιλίαρχον ἐξεστράτευσεν ἐξ Ἀθηνῶν μὲ τριακοσίους ἄνδρας εἰς Θάσσον, ἔνθα ἐξώντωσε μέχρις ἑνὸς τοὺς κατοικοῦντας ἐκεῖ καὶ πιέζοντας τοὺς Ἕλληνας Τούρκους. Κατόπιν ἐπανέλαβε τὴν συμμετοχήν του εἰς τὰς ἐπαναστάσεις τῆς Εὐβοίας, μὴ σχὼν οὐσιώδεις ἐπιτυχίας. Κινδυνευούσης τῆς Ὕδρας ἐκ μελετωμένης ἀποβάσεως ἐκεῖ τοῦ τουρκικοῦ στόλου, προήχθη τῷ 1824 εἰς στρατηγόν, διωρίσθη δὲ νὰ προασπίσῃ τὴν νῆσον. Ἔκτοτε συνεδέθη μὲ τοὺς Κουντουριώτας καὶ ἔμεινεν εἰς αὐτοὺς πιστὸς μέχρι τέλους. Εἰς αὐτὸν ἔλαχεν ὁ κλῆρος νὰ σταλῇ ὑπὸ τῶν ὀλιγαρχικῶν πρὸς ἐξόντωσιν τοῦ Κολοκοτρώνη, ὅταν τῷ 1824 ἐνετάθησαν αἱ ἐμφύλιοι ἔριδες. Μετὰ διαφόρους συμπλοκὰς νικηφόρους, ὁ *Γέρος τοῦ Μοριᾶ* εἶχεν ἀποσυρθῆ εἰς Πιάναν, ὅτε εἴς τινα συμπλοκὴν ἐφονεύθη ὁ πρωτότοκος υἱός του Πᾶνος, ὁ γαμβρὸς τῆς Μπουμπουλίνας, βληθεὶς ἐκ τῶν ὄπισθεν ὑπὸ σφαίρας ριφθείσης ὑπό τινος Εὐβοέως Γουρουνῆ. Ὁ Βάσσος συνέλαβε καὶ τὸν πορθητὴν τοῦ Παλαμηδίου Στάϊκον, εἰς ὃν ἔδειξε θριαμβευτικῶς τὰ αἱματωμένα ἐνδύματα τοῦ Πάνου καὶ τὸν ἔκαμε νὰ ἐκραγῇ εἰς λυγμούς. Εὐδοκιμήσας εἰς ἐμφυλίους σπαραγμοὺς ὁ Βάσσος ἐπανῆλθεν εἰς Ναύπλιον, ἔνθα συνεκεντρώθησαν ὅλοι οἱ ἀντάρται, ἀφοῦ προσῆλθεν αὐθορμήτως καὶ ὁ βαρυπενθήσας Θ. Κολοκοτρώνης καὶ ἐφυλακίσθη μετὰ τῶν ἄλλων εἰς Ὕδραν. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἰμβραὴμ ἀπεβιβάζετο εἰς τὸ Νεόκαστρον καὶ ἐλήφθη ἀπόφασις νὰ ἐκστρατεύσῃ ὁ Κουντουριώτης κατ' αὐτοῦ ὡς ἀρχιστράτηγος. Ἀτυχῶς ἡ μία ἧττα διεδέχετο τὴν ἄλλην, καὶ οὕτως ἀρχίζει διὰ τὸν γενναῖον Βάσσον σειρὰ θλίψεων καὶ συντριβῶν. Ὁ ἀδελφός του, ὡς εἴπομεν, ἔπεσεν εἰς τὸ Παλαιὸν Ναυαρῖνον, αὐτὸς δὲ ἡττηθεὶς εἰς τὸ Κρεμμύδι καὶ χάσας εἰς ἄλλην μάχην ...ιακοσίους, ἐπανῆλθε μετὰ τοῦ Καρατάσου εἰς Ἄργος καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἀθήνας καὶ Σάλωνα, ἐνῷ ...τόσον διωχθεὶς ὑπ' αὐτοῦ Κολοκοτρώνης πανηγυρικῶς ἀποφυλακισθεὶς ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ...πλων τῆς Χερσονήσου.

Εἰς τὴν Στερεὰν ὁ Βάσσος ἔσχε μεγαλυτέρας ...πιτυχίας, διότι τὸν Ἰούνιον τοῦ 1825 ἐστάλη μὲ ...500, ἵνα ἀνακόψῃ τὴν προέλασιν τοῦ Κεχαγιάμπεη ἐκ Σαλώνων εἰς Ἀθήνας, ἀντικατέστησε τὸν ...κούραν εἰς τὴν φρουραρχίαν τῶν Ἀθηνῶν, ἐπο...έμησεν εἰς Θερμοπύλας (12 Ὀκτωβρίου) καὶ ἐνίκησεν εἰς Λαμίαν. Ἀλλ' αἱ περιστάσεις ἦσαν δει...αὶ καὶ ἡ συντήρησις στρατοπέδου δυσχερεστάτη. ...ότε ἤρξατο διὰ τὸν Βάσσον μία ἐκ τῶν μεγαλυ...έρων περιπετειῶν τοῦ βίου του. Ἐπίσκοπός τις ...ρθόδοξος ἀπεστάλη ἐκ Λιβάνου ὑπὸ τοῦ ἐμὶρ ...Ιπεσίρη εἰς Ἑλλάδα προσκαλῶν τὴν Ἑλληνικὴν ...υβέρνησιν νὰ στείλῃ στρατεύματα πρὸς ἐξέγερ...ιν τῶν Σύρων, ἵνα δημιουργηθῇ ἀντιπερισπασμὸς ...ρὸς τὸν σουλτᾶνον. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ...νταπέστειλε τὸν Εὐδοκιάδος Γρηγόριον, ὅστις ...λεισε καὶ συμφωνίας μετὰ τοῦ ἐμίρου, ἀλλ' ἡ ...τιχείρησις ἀνεστάλη. Τότε ὁ Κωλέτης ἔστειλε ...ὸν Σῦρον ἐπίσκοπον πρὸς τοὺς Χατζημιχάλην, ...άσσον καὶ Κριεζώτην, οἵτινες ἀπεφάσισαν νὰ ...ργανώσουν στρατεύματα πρὸς ἐπιδίωξιν τῆς ἐπα...στάσεως τοῦ Λιβάνου. Τόπος συγκεντρώσεως ...ρίσθη ἡ Κέα, ἐκεῖ δὲ ὁ Βάσσος, ὡραιότατος ὤν, ...ρωτεύθη τὴν νεόνυμφον Ἑλένην, περικαλλῆ καὶ ...ερωτάτην σύζυγον τοῦ ἐκ τῶν προὐχόντων τῆς ...έας Μιχαὴλ Τζώρτζη Παγκάλου. Αὕτη κατήγετο ἐξ Ἠπείρου, ἡ δὲ οἰκογένειά της φεύγουσα ...τῶν ὀνύχων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ κατέφυγεν ἀπὸ τοῦ ...800 εἰς Κέαν μετὰ τοῦ θυγατρίου, ὅπερ ἐξειλίχθη ...ς ἡρωΐδα περιβόητον. Ὁ Βάσσος, καίτοι εἰς ...οιαύτην περιπέτειαν ἐκστρατείας προαλειφόμενος, ...πήγαγε τὴν ὡραίαν Ἑλένην τοῦ Παγκάλου καὶ ...ὴν ἐγκαθίδρυσεν εἰς τὸν ἐν Ἀμολόχῳ τῆς Ἄνδρου πύργον τοῦ φίλου του Γιαννούλη Δημητρίου, ἀρχηγοῦ τῶν ἐν Ἄνδρῳ Ἀλβανοφώνων. Ὅταν δὲ ὁ Χατζημιχάλης ἐναύλωσε δώδεκα σπετσιώτικα πλοῖα καὶ ἐπεβίβασε τὸ καταρτισθὲν σῶμα διὰ Συρίαν, ὁ Βάσσος, ὡς ἄλλος μεσαιωνικὸς σταυροφόρος, ἔκτισε τὴν θύραν τοῦ πύργου καὶ ἐνέκλεισεν ἐκεῖ μέχρι τῆς ἐπανόδου του τὴν προσφιλῆ Ἑλένην, τάξας κάτωθεν φρουρὰν ἔμπιστον, ἥτις ἐτροφοδότει τὴν φυλακισμένην διὰ καλάθου ἐκ τοῦ παραθύρου. Μόνη σύντροφός της ἦτο ἐν τῷ πύργῳ ἡ Διαμάντω ἡ Ἀϊβαλιώτισσα.

Τὸ σῶμα προσωρμίσθη εἰς Κύπρον, ἔνθα συνῆψε μάχας μὲ τοὺς Τούρκους καὶ ἔλαβεν ἐκεῖθεν βίᾳ ἐφόδια, ἐκ τούτου δὲ εἰδοποιήθη ὁ ἐμίρης τοῦ Λιβάνου ἐγκαίρως, ἵνα προφυλαχθῇ ἀπὸ τὴν πειρατικὴν ἐπιδρομήν. Πράγματι δὲ ὁ ἐμίρης ἐφωδίασε τὸ φρούριον τῆς Βηρυττοῦ καὶ ἀντέταξεν ἄμυναν κατὰ τῶν ἐπιδρομέων, οἵτινες, μὴ εἰσακούοντες τοὺς ἀρχηγούς των, μόλις ἀντίκρυσαν τουρκικὸν βιλαέτι καὶ Μουσουλμάνους δὲν ἐσκέφθησαν νὰ τοὺς ἐπαναστατήσουν κατὰ τοῦ σουλτάνου, ἀλλὰ νὰ τοὺς πολεμήσουν μέχρις ἐξοντώσεως. Ὑπὸ τοιούτους ὅρους τὸ κίνημα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιτύχῃ, μετά τινας δὲ περιπετείας καὶ ἀπωλείας οἱ ἀρχηγοὶ ἐπεβίβασαν τοὺς ἀτιθάσους ὀπαδοὺς εἰς τὰ πλοῖα καὶ τοὺς ἐπανέφερον ἀδόξως εἰς τὸ Αἰγαῖον, ἔνθα διέπραξαν καὶ μετὰ τὴν ἐκστρατείαν λεηλασίας καὶ ἁρπαγάς, αἵτινες ἔμειναν ἱστορικαὶ ὡς «ἐποχὴ τῶν Λιάπηδων».

Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐπιτευχθῆ τὸ διαζύγιον τῆς Ἑλένης, ὁ δὲ Βάσσος, ὡς ἱστορεῖ ὁ Πασχάλης ἐν «Ἄνδρῳ» (τόμ. Β' σελ. 416), ἐτέλεσε τὴν 19 Ἀπριλίου 1826 πανηγυρικῶς μετ' αὐτῆς τοὺς γάμους του εἰς τὴν ἐν Γαυρείῳ μονὴν τῆς Ζωοδόχου πηγῆς, ρίψας διὰ τῆς ἐνόπλου συνοδείας τὸ περιτείχισμα αὐτῆς, διότι ἐξ ἐθίμου δὲν ἐπετρέπετο νὰ διαβῶσι τὴν θύραν γυναῖκες. Παράνυμφος παρέστη ὁ Γιαννούλης, κρατήσας τὴν Ἑλένην εἰς Ἀμόλοχον, ἔνθα τὴν 24 Σεπτεμβρίου 1826 ἐγέννησε κόρην, τὴν ἄνοιξιν δὲ τοῦ 1827 ἔφυγεν ἐκεῖθεν ἡ Ἑλένη μετὰ τῆς ἐμπίστου Ἀϊβαλιώτισσας, καὶ ἔκτοτε ἠκολούθει τὸν σύζυγόν της γενομένη διάσημος ὡς νοσοκόμος τῶν πληγωμένων καὶ ἡρωικὴ πολεμίστρια.

Ἐπανελθὼν ἐκ Συρίας ὁ Βάσσος ἔσπευσε μετὰ τοῦ Κριεζώτου πρὸς σωτηρίαν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ ἐν Εὐβοίᾳ, ὅπερ καὶ κατώρθωσαν. Κατόπιν οἱ δύο ἀχώριστοι φίλοι μετέβησαν εἰς Ἀττικήν, προτροπῇ δὲ τοῦ Ἄγγλου μοιράρχου Ἅμιλτων ἵδρυσαν τὸ στρατόπεδον τῆς Ἐλευσῖνος, ἵνα μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου ἀναχαιτίσωσι τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Κιουταχῆ εἰς Ἀττικὴν καὶ σώσωσι τὴν Ἀκρόπολιν. Ὅταν ὁ Βάσσος, ἀρχομένου τοῦ 1827, ἡττήθη ἐν Καματερῷ καὶ ἀπώλεσε περὶ τοὺς 800 ἄνδρας, ἐν οἷς καὶ τὸν ἀνεψιόν του Νικόλαον, μείρακα, ἡ γενναία σύζυγός του Ἑλένη περιέδενε τὰς πληγὰς τῶν τραυματιῶν σχίζουσα τὰ ἐνδύματά της (*Ψύλλα* Κέα σελ. 257). Ἡ ποίησις ἐξύμνησε τὴν ἀνδρείαν καὶ εὐφυΐαν τῆς ὡραίας ἡρωΐδος· αὕτη ὑπῆρξεν ἡ δεξιὰ χεὶρ τοῦ ἡρωικοῦ της συζύγου, ὅστις παρεσκεύασε διὰ τῆς δράσεώς του ἐν Ἀττικῇ τὴν εὐδοκίμησιν τοῦ διορισθέντος ὡς ἀρχιστρατήγου Καραϊσκάκη, οὗ παρηκολούθησεν εὐπειθῶς καὶ μετὰ θαυμασμοῦ τὴν στρατηγικὴν μεγαλοφυΐαν καὶ συνέβαλεν εἰς τὰς νίκας μέχρι τῆς ὑστάτης του στιγμῆς.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀρχιστρατήγου καὶ τὴν πτῶσιν τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ὁ Βάσσος μετέβη εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ Θεσσαλίαν, μάτην ὅμως ἠγωνίσθη μετὰ τοῦ ἰσαδέλφου Κριεζώτου πρὸς ἀναζωπύρησιν ἐκεῖ τοῦ ἀγῶνος. Κατὰ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Δημ. Ὑψηλάντου τῷ 1828—9 κατέβαλεν ὅλας του τὰς δυνάμεις πρὸς ἐκκαθάρισιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἐκ τῶν ἐχθρῶν. Ἐπὶ Καποδιστρίου ἐτάχθη μετὰ τοῦ Κωλέτη, ἡ δὲ σύζυγός του ὑπῆρξεν ἡ μᾶλλον ἀντιδρῶσα γυνὴ κατὰ τῆς πολιτείας τοῦ Κυβερνήτου, ἐργαζομένη ἀνενδότως πρὸς ἀνατροπὴν αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἐπικρατήσουν αἱ ἀπολυταρχικαὶ τῆς Ρωσίας ἕξεις ἐν Ἑλλάδι. Ἐπὶ τοῦ Ὄθωνος ἡ Ἑλένη ὑπῆρξε μία τῶν εὐγενεστέρων καὶ φιλοξενωτέρων δεσποινῶν τῆς πρωτευούσης, ἀπέθανε δὲ τὴν 7ην Ἰανουαρίου 1891 ἐν θαλερῷ γήρατι. Ὁ σύζυγός της ἀπέθανε πρὸ αὐτῆς ἐκ πνευμονίας τῇ 9 Ἰουνίου 1847, ἀφοῦ διήνυσε βίον ἀκαμάτου στρατιωτικοῦ, ὑπὸ πάντων ἐκτιμώμενος. Ἔλαβε μέρος εἰς 36 μάχας καὶ ἀντεμετώπισε πάντοτε ἀφόβως τὸν ἐχθρόν, οὐδέποτε συμβληθεὶς μετ' αὐτοῦ οὐδὲ δείξας τὰ νῶτα. Τὸ ἡρωικὸν Μαυροβούνιον, οὗτινος τὴν συμμετοχὴν ὠνειρεύθη ἀπὸ τοῦ 1817 καὶ ἐπεκαλέσθη κατόπιν ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία, δὲν ἠδύνατο ν' ἀντιπροσωπευθῇ εὐστοχώτερον εἰς τὸν Ἀγῶνα κατὰ τοῦ Τούρκου, τοῦ δυναστεύσαντος ἐπὶ αἰῶνας τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

—Βάσσος, *Τιμολέων*. Ἀξιωματικὸς τοῦ πεζικοῦ, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1836, ὑπηρέτησεν ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ὡς ὑπασπιστὴς τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α'. Τῷ 1897 διωρίσθη ἀρχηγὸς τοῦ Στρατοῦ κατοχῆς Κρήτης, ἔνθα διεξήγαγεν ἐπιτυχέστατα τήν τε στρατιωτικὴν καὶ τὴν διπλωματικὴν δρᾶσιν κατὰ τὴν ἐποχὴν Ἰανουάριος—Μάϊος 1897. Κατόπιν διωρίσθη διοικητὴς τῆς 2ας Μεραρχίας ἐν Ἀθήναις, προήχθη δὲ μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀντιστρατήγου. Ν. Θ. Κ.

— Βάσσος *Φῶτος* ἢ *Φωτοβάσσος*. Ἠπειρώτης ὁπλαρχηγὸς ὑπηρετήσας ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Γιώτην Δαγγλῆν, εἰς τὴν μάχην τῆς Ἀμπλιανης καὶ εἰς Καρπενῆσι μὲ τὸν Μάρκον Μπότσαρην, πεσόντα ἐκεῖ. Ἀναδειχθεὶς τὴν 12 Ἀπριλίου 1825 χιλίαρχος, ἔπεσε τὸν Ἰούλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους μαχόμενος εἰς τὴν μάχην Προφήτου Ἠλιοῦ τῶν Σαλώνων. Τ. Χ. Κ.

βάσσος (ὁ) (Bassus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰχνευμονιδῶν*. Πάντα τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου εἶναι φυτοφάγα καὶ κυρίως ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ τῶν κορμῶν τῶν δένδρων, τοὺς ὁποίους καὶ ἐγχαράσσουσιν ἐπιτηδείως αἱ θήλειαι, ὅπως ἐναποθέσωσι τὰ ᾠά των. Τὸ γένος περιλαμβάνει εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ. Γνωστότερον εὐρωπαϊκὸν εἶδος εἶναι ὁ *βάσσος ὁ κομψὸς* (Bassus elegans), διακρινόμενος διὰ τὸ ἐπίμηκες, λεπτὸν σῶμά του, τὰς ἀνεπτυγμένας λεπτὰς καὶ διαφανεῖς πτέρυγάς του καὶ τοὺς λεπτοὺς ἐπιμήκεις πόδας του. Δ. Ν. Π.

Βάσσος ὁ κομψός.

Βασσοὺλ (Vassoult), ***Ἰωάννης-Βαπτιστής***. Γάλλος φιλόλογος καὶ θεολόγος, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1667 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1745. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς Γραμματικῆς καὶ τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῆς Αὐλῆς, μετέφρασε τὸν «Ἀπολογητικὸν» τοῦ Τερτυλλιανοῦ καὶ ἔγραψε τοὺς «Ψαλμοὺς τοῦ Δαυῒδ ὑπὸ τύπον προσευχῶν». —Ω.

Βασσούρας (Vassouras) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βραζιλίας, ἐν τῷ κράτει τοῦ Ρίο Ἰανεῖρῳ, οὐχὶ μακρὰν τοῦ Ρίο Παραῦμπα ντὸ Σούλ. Κάτ. 12.000.

Βασσὺ-*σὺρ-Μπλαὶζ* καὶ ***Βασσὺ*** (Vassy-sur-Blaise καὶ Wassy) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ὢτ-Μάρν, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μπλαΐζ, παραποτάμου τοῦ Μάρνη. Κάτ. 3674. Ὑπῆρξεν ὀχυρὸν φρούριον κατὰ τὸν μεσαίωνα. Τὴν 1 Μαρτίου 1562 συνεπείᾳ συρράξεως μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν τοῦ δουκὸς ντὲ Γκὶζ καὶ ὁμάδος διαμαρτυρομένων, οἱ ὁποῖοι εἶχον συγκεντρωθῆ εἰς ἕνα σιτοβολῶνα διὰ τὸ κήρυγμα τῆς Κυριακῆς, ἐφονεύθησαν ἑξήκοντα καὶ ἐπληγώθησαν διακόσιοι διαμαρτυρόμενοι. Ἡ «σφαγὴ» αὕτη «τοῦ Βασσὺ» ὑπῆρξε τὸ προανάκρουσμα τῆς σφαγῆς τῶν Οὐγενότων καθ' ἅπασαν τὴν Γαλλίαν. (Βλ. καὶ Βαρθολομαίου *ἁγίου νύξ*.) Μ. Δ. Β.

βάσσω· ἰδιωματ. (ἀντὶ *βαβάζω*)· κάμνω κρότον: «ἔβαξε δυνατὰ τὸ τουφέκι, —τὸ φουρνέλλο, —τὸ βαρελλότο κ. τ. τ.». Β. Φ.

Βάστα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Λυκοσούρας τῆς ἐπαρχίας Μεγαλοπόλεως τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται εἰς τὰς ἀνατολικὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους *Τετραγίου*, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Κάτ. (1928) 652, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Μετὰ τῆς πλησιεστέρας κωμοπόλεως Ἴσαρι συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ (45' τῆς ὥρας), ὁμοίως δὲ μετὰ τῆς Μεγαλοπόλεως (4 ὥρ.).

Νοτίως τοῦ χωρίου καὶ εἰς ἀπόστασιν 30' τῆς ὥρας σῴζεται ἡ ἐκκλησία τῆς *ἁγίας Θεοδώρας*, κτίσμα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος· ἐπίσης οὐχὶ μακρὰν τούτου ὑπάρχει σπήλαιον βάθους 15 μετρ., ὅπερ ἐχρησίμευε κατὰ τὴν περίοδον τῆς τουρκικῆς δουλείας ὡς καταφύγιον τῶν κατοίκων. Δ. Ε. Μ.

Βασταβέτσι *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Πετροβούνι.

βασταγάριος (ὁ) ἢ ***βαστιάριος*** *[Ἐκκλ.]*. Ὀφφίκιον ἐκκλησιαστικὸν κατατασσόμενον ἐν τῷ εὐωνύμῳ χορῷ, κατὰ τὴν τάξιν, εἰκοστὸν δεύτερον. Ὁ βασταγάριος ἔφερε τὸν ἅγιον τοῦ ναοῦ κατὰ τὰς λιτὰς καὶ τὰς ἐπισήμους ἑορτάς.

[Βλ. ἑρμηνείας ὀφφικίων τῆς Μ. Ἐκκλησίας ἐν «Συντάγματι ἱερῶν κανόνων» ἐκδ. ὑπὸ *Γ. Α. Ράλλη* καὶ *Μ. Ποτλῆ* τόμ. Ε σ. 538, «Μ. Εὐχολόγιον» ἐν τέλει καὶ *Κ. Μ. Ράλλη* «Περὶ τῶν λιτανειῶν κατὰ τὸ δίκαιον τῆς Ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς ἐκκλησίας» ἐν Ἀθήναις 1910 σελ. 13 σημ. 23.] Κ. Μ. Ρ.

βασταγερός, —ή, —ό, ἰδιωματ. ἰσχυρός, ὁ βαστάζων, ὁ ἀντέχων.

βασταγὴ (ἡ)· πᾶν ὅ,τι βαστάζει τις ἢ δύναται νὰ βαστάζῃ, βάρος, ἐφόδιον κ. τ. τ.

βαστάγι (τό)· ἰδιωματ., σχοινίον ἐν γένει || ὁ μίσχος τῶν καρπῶν, οἷον τοῦ σύκου, τοῦ ἀπιδίου κττ.

βάσταγμα (τό)· τὸ βασταζόμενον, φόρτωμα || ἰδιωματ. *βάσταμα*, *βάστηγμα* καὶ *βάστημα*· τὸ βαστάζειν: «δὲν κάμνεις καλὸ βάστημα», δὲν βαστάζεις, δὲν κρατεῖς καλῶς || ἀντοχή, διάρκεια, διατήρησις πράγματός τινος: «βάστημα ποῦ ἔκαμε αὐτὸ τὸ ροῦχο»,

Digitized by Google

βασταγὸς (ὁ)· ἰδιωματ., εὐφημιστικὸν ὄνομα τοῦ ὄνου· ὑποκορ. *βασταγούρι.*

βαστάζος (ὁ)· δημοτ., ὁ βαστάζων, ἀχθοφόρος, χαμάλης· || ἰδιωματ., ὁ φορτωμένος ἵππος.

βαστάζω· ἀόρ. *ἐβάστασα*, παθ. ἀόρ. *ἐβαστάχθην*· φέρω βάρος, σηκώνω, αἴρω, βαστῶ (βλ. λ.).

βαστακτὴς (ὁ), θηλ. —*άκτρια* καὶ *βασταχτής, —άχτρα*· ὁ βαστάζων, ὁ φέρων βάρος, φορτίον, ἀχθοφόρος.

βαστακτός, —*ή*, —*όν*· ὁ δυνάμενος νὰ βασταχθῇ, ἢ ὁ βασταζόμενος.

βάσταξ (ὁ) *[Στρ. Γεφυρ.]*. Καλεῖται *βάσταξ* εἰς τὴν γεφυροποιίαν βάθρον ξύλινον, σχηματιζόμενον

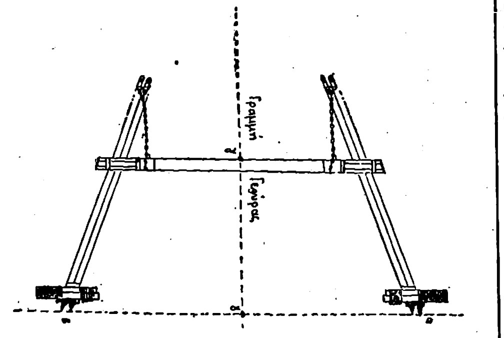

Βάσταξ δύο ποδῶν.

διὰ τῆς συνδέσεως δοκῶν, μετὰ χονδρᾶς σανίδος (μαδέρι), καὶ χρησιμοποιούμενον διὰ προχείρους γεφύρας. Οἱ χρησιμοποιούμενοι παρὰ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας βάστακες εἶναι εἴτε μετὰ τεσσάρων εἴτε μετὰ δύο ποδῶν (βλ. σχήματα). Οἱ μετὰ 2 ποδῶν βάστακες, ἄλλοτε μὲν κατασκευάζονται εἰς τὸν τόπον τῆς πήξεως τῆς γεφύρας διὰ ξυλείας ἀκατεργάστου, ἄλλοτε δὲ κατασκευάζονται ἐκ τῶν προτέρων καὶ ἀποτελοῦσιν ὑλικὸν τῶν λόχων γεφυροποιῶν. Μεταφέρονται δι' εἰδικῶν ὀχημάτων τῶν λόχων γεφυροποιῶν κατὰ τεμάχια, ἅτινα συναρμολογοῦνται εἰς τὸν τόπον πήξεως τῆς γεφύρας. Π. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

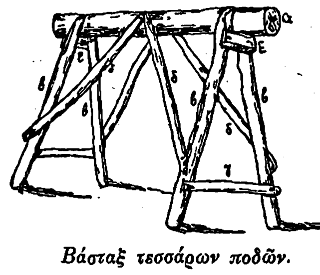

Βάσταξ τεσσάρων ποδῶν.

Βαστάρναι καὶ *Βαστέρναι*. Γερμανικὸς λαὸς παρὰ τὸν κάτω Δούναβιν (*Πλ.* Αἰμ. Παῦλ. 9, 12). Ἐπίθετον ἐντεῦθεν *βασταρνικός*: «βασταρνικοὶ ποταμοὶ» (*Πλουτ.* τύ. Ρω. 12), «βασταρνικὰ ἔθνη» *(Στράβ.* 7. 296.—Καὶ γὰρ νῦν ἀναμέμεικται ταῦτα τὰ ἔθνη τοῖς Θραξὶ καὶ τὰ βασταρνικὰ (Σκύθαι καὶ Σαρμάται) μᾶλλον μὲν τοῖς ἐκτὸς Ἴστρου, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐντός»). ΙΑΚ. Χ. Δ.

βασταχτὴς (ὁ)· βλ. βαστακτής.

Βὰστ-Βιμὲ (Vast-Vimeux), *Κάρολος-Λουδοβῖκος*. Γάλλος στρατηγὸς καὶ πολιτικὸς (1787—1859). Ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἐκστρατείας τοῦ Ἀούστερλιτς, τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Ρωσίας καὶ παρέστη εἰς τὴν μάχην τῆς Μόσκοβας. Τῷ 1849 ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν καὶ κατόπιν βουλευτής. Μ. Δ. Β.

βαστεροτία (ἡ) (Basterotia Mayer) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος διθύρων θαλασσίων ζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπρινιδῶν ἑτεροδόντων δομυαρίων ἐλασματοβραγχίων* μαλακίων. Τοῦ γένους τούτου λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν στρωμάτων ἀπὸ τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζῳϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βαστέϋ (Vastey), *Πομπήιος Βαλεντῖνος*. Πολιτικὸς τῆς Ἀϊτῆς, Νέγρος τὴν καταγωγήν, ἀποθανὼν μετὰ τὸ 1820. Διετέλεσεν ὑπάλληλος τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὰ ὕψιστα ἀξιώματα, μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Χριστοφόρου εἰς βασιλέα τῆς Ἀϊτῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἑρρίκου τοῦ Α'. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν μᾶλλον μορφωμένων Νέγρων τῆς ἐποχῆς του καὶ ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Κραυγὴ τῆς πατρίδος», «Κραυγὴ συνειδήσεως» κτλ. Μ. Δ. Β.

βάστηγμα (τό)· βλ. βάσταγμα.

Βαστητανία (ἡ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ χώρα τῶν Βαστητανῶν (βλ. λ.).

Βαστητανοὶ καὶ *Βαστιτανοὶ* (οἱ) (Bastetani) *[Ἀρχ.]*. Λαός, ὅστις κατῴκει νοτιοανατολικῶς τῆς ἱσπανικῆς Ταρακωνίας ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἰβηρικῆς θαλάσσης (mare Ibericum). Ἡ χώρα καλεῖται *Βαστητανία*, πρῶτοι δ' αὐτῆς ἀποικισταὶ ὑπῆρξαν οἱ Φοίνικες. Ὁ λαὸς οὗτος καὶ ἡ χώρα του μνημονεύονται ὑπὸ τοῦ Στράβωνος, τοῦ Πλινίου καὶ τοῦ Πτολεμαίου. [Βλ. καὶ Βαστοῦλοι.] Α. Δ.

Βαστίλλη (Bastille). Φρούριον καὶ φυλακὴ ἄλλοτε ἐν Παρισίοις, ἡ ἅλωσις τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν τὸ σύμβολον τῆς ἀνατροπῆς τοῦ τυραννικοῦ μοναρχικοῦ καθεστῶτος. Ἡ λέξις προέρχεται ἐκ τῆς αὐτῆς ῥίζης, ἐξ ἧς καὶ τὸ ῥῆμα *bâtir* (=οἰκοδομεῖν), ἐσήμαινε δὲ γενικῶς κατὰ τὸν μεσαίωνα οἱονδήποτε ὀχυρόν, ὅπερ ᾠκοδομεῖτο εἴτε ὑπὸ τῶν πολιορκητῶν, ὅπως εὐχερέστερον προσβάλλωσι τοὺς ὑπὲρ τὸ τεῖχος ὑψουμένους *πύργους* τῶν πολιορκουμένων, εἴτε ὑπὸ τῶν τελευταίων τούτων πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἀμυντικῶν ἔργων. Τοιαῦται *βαστίλλαι*, αἵτινες ὑπῆρχον καὶ εἰς ὅλας τὰς ὀχυρὰς πόλεις τῆς Γαλλίας, ὑπῆρξαν καὶ οἱ πυργίσκοι τοῦ τείχους τῶν Παρισίων, ὧν ἡ ἀνέγερσις ἤρξατο ἐντολῇ τοῦ Στεφάνου Μαρκέλλου καὶ ἐπερατώθη ἐπὶ Καρόλου Ε' ὑπὸ τοῦ Οὔγου Ὠμπριό, προεστῶτος τῶν ἐμπόρων. Αἱ βαστίλλαι αὗται ἀνηγέρθησαν παρὰ τὰς κυριωτέρας πύλας τοῦ τείχους τῆς γαλλικῆς πρωτευούσης, τὰ δὲ «Μεγάλα Χρονικὰ τῆς Γαλλίας» περιέχουσι πλῆθος λεπτομερειῶν περὶ τοῦ τρόπου καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς κατασκευῆς των, ὡς καὶ περὶ τῶν πρώτων αἱματηρῶν γεγονότων, ἅτινα διεδραματίσθησαν εἰς αὐτάς. Πράγματι ὁ πρῶτος ἱδρυτὴς τῶν βαστιλλῶν τῶν Παρισίων Στέφανος Μαρκέλλος, ἀποπειραθεὶς νὰ παραδώσῃ τὴν «βαστίλλην τοῦ ἁγίου Διονυσίου» εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ναβάρρας Κάρολον τὸν Κακὸν καὶ ἀποτυχὼν κατέφυγεν εἰς τὴν «βαστίλλην τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου», ὅπου καὶ εὗρε τὸν θάνατον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην (1358) ἡ τελευταία αὕτη βαστίλλη οὐδόλως διέφερε τῶν ὁμωνύμων τῆς ὀχυρῶν τῶν ἄλλων πυλῶν τῆς πόλεως. Βραδύτερον ὅμως ὁ Κάρολος Ε', περατώσας τὸ βόρειον τεῖχος τῶν Παρισίων, ἀντελήφθη τὴν στρατηγικὴν ἀξίαν τῆς πύλης τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου καὶ προέβη εἰς τὴν συμπληρωματικὴν ὀχύρωσιν αὐτῆς, ἐγείρας παρὰ τὴν παλαιὰν βαστίλλην νέους πύργους, οἵτινες ἀπετέλεσαν τὸ φρούριον, ὅπερ ἐξ ὅλων διετήρησεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τὸ ὄνομα *Βαστίλλη*.

Τὸν θεμέλιον λίθον τοῦ φρουρίου ἔθεσεν, ὡς προελέχθη ὁ *Οὖγος Ὠμπριὸ* τὴν 22 Ἀπριλίου, ἄγνωστον ἀκριβῶς τίνος ἔτους, πάντως ὅμως μεταξὺ 1367—1371, ἐπερατώθη δὲ ἡ κατασκευὴ τούτου τῷ 1382. Μετὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὸ φρούριον ὑπέστη κατὰ περιόδους τροποποιήσεις τινάς. Οὕτω κατὰ τὸ 1553, ὅτε τὸ τεῖχος τῶν Παρισίων ἐπεσκευάσθη εἰς διάφορα σημεῖα, ἀνωρύχθη πέριξ τῆς Βαστίλλης εὐρεῖα τάφρος, ἐνῷ συγχρόνως ἡ πύλη τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, ἐκ τῆς ὁποίας ἔλαβε τὸ ὄνομα καὶ τὸ ὁμώνυμον προάστειον, κατεσκευάσθη ἐκ νέου καὶ διεκοσμήθη πλουσίως διὰ γλυφῶν τοῦ Ζὰν Γκουγιόν, ἀργότερον δέ, τῷ 1610, κατὰ τὴν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν γάμων του θριαμβευτικὴν εἴσοδον τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', ἐξωραΐσθη ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Μπλοντέλ.

Ἡ Βαστίλλη ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς της ἀκόμη ἄρχεται διαδραματίζουσα σπουδαιότατον ῥόλον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Παρισίων, φαίνεται δὲ ὅτι ἐπὶ Καρόλου ΣΤ' ἐχρησιμοποιήθη ἤδη ὡς φυλακή. Κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ πρῶτος ἐγκλεισθεὶς εἰς αὐτὴν ὑπῆρξεν ὁ θεμελιωτής της Οὖγος Ὠμπριό, ὅστις, μισούμενος ὑπὸ τοῦ κλήρου, κατηγορήθη ὡς αἱρετικὸς καὶ κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου εἰς ἰσόβια δεσμά. Ἐν τούτοις τοῦτο ἐλέγχεται ἀνακριβές, καθ' ὅσον ὁ περίφημος οὗτος ἐπόπτης ἐνεκλείσθη εἰς Φὸρ λ'-Ἐβέκ, ἐκεῖθεν δὲ ἀπηλευθερώθη ὑπὸ τοῦ πλήθους μετὰ διετίαν.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ Βαστίλλη ἦτο καὶ βασιλικὸς πύργος, κατά τινα δὲ χρονογράφον,

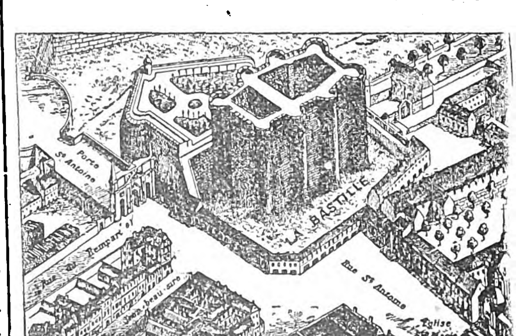

Ἡ Βαστίλλη καὶ ἡ Πύλη τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα.

διακούσης τῆς ἀσθενείας τοῦ βασιλέως, ἐγκατέστησαν ἐν αὐτῇ δύο *μάγους*, «καλῶς ἠσκημένους εἰς τὴν ἰατρικήν», ἀναλαβόντας νὰ θεραπεύσουν αὐτὸν ἀπὸ τῆς τρέλλας. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν Παρισίων ὑπὸ τῶν Μπουργκινιόν, ὁ προεστὼς τῶν ἐμπόρων Ταννεγκὺ ντὺ Σατέλ, φέρων τὸν δελφῖνον εἰς τὰς ἀγκάλας του, εὗρεν ἐκεῖ ἀσφαλὲς καταφύγιον, οὗτινος οἱ διῶκταί του δὲν ἠδυνήθησαν νὰ βιάσωσι τὰς πύλας. Δέκα ὀκτὼ ἔτη ἀργότερον ὁ στρατὸς τοῦ βασιλέως Καρόλου Ζ', ὅστις δὲν ἦτο ἄλλος ἀπὸ τὸν οὕτω διασωθέντα δελφῖνον, ἀνέκτα τοὺς Παρισίους ἀπὸ τῶν Ἄγγλων. Διοικούμενος ὑπὸ τοῦ περιφήμου κοντοσταύλου ντὲ Ρισεμὸν εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν ἄνευ ἀντιστάσεως· μόνον ἡ Βαστίλλη ἀντέταξεν ἄμυναν, παρεδόθη ὅμως μετὰ πολιορκίαν ἡμερῶν τινων κατόπιν συνθήκης (1436), διὰ τῆς ὁποίας ἐξησφαλίζετο ἡ ζωὴ τῶν πολιορκουμένων ὀπαδῶν τοῦ ἀγγλικοῦ κόμματος. Ἐπὶ Λουδοβίκου τοῦ Θ' εἰς τὴν Βαστίλλην ἐνεκλείσθη τῷ 1476 ὁ Ἰάκωβος ντ' Ἀρμανιάκ, δοὺξ τοῦ Ναμούρ. Ὁ ἐγκάθειρκτος ἐκρατήθη ἁλυσοδεμένος καὶ ἐβασανίσθη οἰκτρῶς, ἐξῆλθε δὲ ταύτης μετὰ ἓν ἔτος, ὅπως ἀποκεφαλισθῇ.

Ἡ Βαστίλλη κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα.

Κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἡ Βαστίλλη ἐξακολουθεῖ διαδραματίζουσα σπουδαιότατον ῥόλον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Παρισίων. Ὁ βασιλεὺς «δύναται διὰ μυστικῆς θύρας τῆς Βαστίλλης εἴτε νὰ εἰσέλθῃ εἴτε νὰ ἐξέλθῃ τῆς πόλεως, οἱανδήποτε ὥραν τῆς ἡμέρας ἢ τῆς νυκτὸς θέλει». Κατὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους ἡ κατοχὴ τοῦ φρουρίου τούτου θεωρεῖται σημαντικωτάτη. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Παρισίων ὑπὸ τοῦ Ἑρρίκου Δ' ἡ Βαστίλλη διοικουμένη ὑπὸ τοῦ Μπουσσὺ Λεκλὲρκ ἀντέταξεν ἄμυναν, ἀλλ' ἐδέησε τελικῶς νὰ παραδοθῇ. Ὁ Ἑρρῖκος Δ' διώρισε διοικητὴν αὐτῆς τὸν περίφημον Σουλύ, παρέδωσε δὲ εἰς αὐτὸν πρὸς φύλαξιν ποσὸν 15.870.000 λιρῶν, ὅπερ ὁ βασιλεὺς εἶχεν ὡς ἀπόθεμα. Τὸ ποσὸν τοῦτο ἀπετέθη εἰς ἕνα τῶν πύργων τοῦ φρουρίου, κληθέντα ὡς ἐκ τούτου «*Πύργος τοῦ θησαυροῦ*». Κατὰ τοὺς πολέμους τῆς Σφενδόνης ὁ βασιλικὸς στρατός, ἐστρατοπεδευμένος πρὸς τὸ Σαρὸν καὶ Μπανιολέ, εἶχεν ἐμπλακῇ εἰς μάχην μετὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ πρίγκιπος Κοντέ, εὑρισκομένου εἰς τὸ ἄκρον τοῦ προαστείου τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, οὗτινος ἡ πύλη ἦτο κλειστὴ κατόπιν αὐστηροτάτης ἐντολῆς τοῦ βασιλέως· ὁ στρατὸς τοῦ Κοντέ, καμφθεὶς πρὸ τοῦ ἀριθμοῦ, ἐκινδύνευε νὰ ῥιφθῇ κατὰ τῶν τειχῶν καὶ νὰ καταστραφῇ, ὅτε ἡ κυρία ντὲ Μονπανσιέ, ἥτις ἔτρεφεν αἴσθημα ἀνάμεικτον θαυμασμοῦ καὶ ἀγάπης πρὸς τὸν νικητὴν τοῦ Ροκρουά, διέταξε νὰ ἀνοιγῇ ἡ πύλη τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου καὶ νὰ στραφοῦν τὰ ἐπὶ τῆς Βαστίλλης κανόνια κατὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ βασιλέως.

Ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ' ἡ Βαστίλλη, ἡ ὁποία ἐπὶ τοῦ καρδιναλίου Ρισελιὲ εἶχε μεταβληθῆ εἰς πολιτικὴν φυλακήν, οἱ δὲ διοικηταί της εἶχον ἀντικατασταθῆ διὰ δεσμοφυλάκων, ἐδέχθη τὸν μεγαλύτερον ἀριθμὸν ἐγκαθείρκτων. Μεταξὺ τούτων διασημότεροι ὑπῆρξαν ὁ ὑπουργὸς Φουκὲ καὶ ὁ θρυλικὸς «ἄνθρωπος μὲ τὸ σιδηροῦν προσωπεῖον», περὶ τοῦ ὁποίου τόμοι ὁλόκληροι ἐγράφησαν καὶ τοῦ ὁποίου ἐν τούτοις ἡ ταυτότης παρέμεινεν ἄγνωστος διὰ τὴν ἱστορίαν· οἱ ἐνεχόμενοι εἰς τὴν συνταράξασαν τότε τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν «ὑπόθεσιν τῶν δηλητηριάσεων», μεταξὺ τῶν ὁποίων πλεῖσται γυναῖκες μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὴν τρομερὰν μαρκησίαν ντὲ Μπρενβιλλιὲ κλπ. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην οἱ ἐν τῇ Βαστίλλῃ ἔγκλειστοι ἐρρίπτοντο ἐκεῖ διὰ τῶν περιφήμων «*ἐνσφραγίστων διαταγῶν*» (lettres de cachet).

Μετὰ τὸν Λουδοβῖκον ΙΔ' καὶ καθ' ὅλον τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἡ Βαστίλλη ἐχρησιμοποιήθη κυρίως πρὸς ἐγκάθειρξιν ὅλων τῶν ἐλευθέρων ἐκείνων πνευμάτων, ἅτινα ὑπῆρξαν οἱ πρόσκοποι τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως. Φιλόσοφοι, δημοσιολόγοι καὶ βιβλιοπῶλαι ἀκόμη ἐπεσκέφθησαν ἀλληλοδιαδόχως τὸ τρομερὸν φρούριον. Ὁ Βολταῖρος ἐφυλακίσθη εἰς αὐτὸ δίς, τῷ 1717, συνεπείᾳ σατίρας του κατὰ τῆς δουκίσσης ντὲ Μπερύ, καὶ τῷ 1726, μετὰ τὴν ἄνανδρον ἀπόπειραν τοῦ ἱππότου ντὲ Ροάν. Ἐπίσης ἐφυλακίσθησαν ἐκεῖ ὁ Λὰ Μπωμέλ, ὁ ἀββᾶς Μορελλέ, ὁ Μαρμοντὲλ καὶ ὁ Λενγκέ. Ἀκόμη καὶ βιβλία ἐθεωρήθησαν ἄξια νὰ ἐγκλεισθῶσιν εἰς τὸ φρούριον, μεταξὺ δὲ αὐτῶν τὸ περίφημον «Ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικόν». Ἐκτὸς τῶν φιλελευθέρων ἐνεκλείσθησαν εἰς τὴν Βαστίλλην καὶ πλεῖστα ἄλλα ἄτομα, ὁ ἀτυχὴς Λαγὺ-Τολλαντὰλ καὶ ὁ περίφημος διὰ τὴν περὶ τὰς δραπετεύσεις ἰδιοφυΐαν του Λατύντ, ὅστις ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἀπελευθερωθέντων κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Βαστίλλης.

Digitized by Google

Ἐξ ὅλων τούτων ἡ Βαστίλλη εἶχε καταστῆ διὰ τὸν πιεζόμενον λαὸν τὸ σύμβολον τῆς τυραννίας καὶ τῆς καταπιέσεως καὶ ἐνεθύμιζε διαρκῶς εἰς αὐτοὺς τὰς τρομερὰς «ἐνσφραγίστους διαταγάς», τὰς ὑπογραφομένας ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἴτε κατόπιν τῶν διαταγῶν τῶν ἐν τῇ αὐλῇ ῥαδιούργων, εἴτε πρὸς ἁπλῆν εὐχαρίστησιν τῶν ἑκάστοτε εὐνοουμένων, ἰδίως δὲ τῆς Πομπαντοὺρ καὶ τῆς Ντυβαρὺ καὶ «τὸ μαρτύριον πλήθους ὁλοκλήρου καταδίκων, ἐγκλεισθέντων ζώντων εἰς τὸν ὑγρὸν καὶ ἀνήλιον αὐτὸν τάφον». Ὅταν τῷ 1789 ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις, ὁ λαός, ὡς ἀπὸ συνθήματος, ἐστράφη κατὰ τῆς Βαστίλλης· τὴν 14ην Ἰουλίου τὸ τρομερὸν φρούριον ἔπιπτεν εἰς χεῖρας τῶν ἐπαναστατῶν, ὁ τελευταῖος διοικητὴς αὐτοῦ κόμης Λωναὶ κατεκρεουργεῖτο καὶ ἡ κεφαλή του ὑψωθεῖσα ἐπὶ κοντοῦ ἐφέρετο ἐν θριάμβῳ ὑπὸ τοῦ λαοῦ, τοῦ ἐξάλλου ἐκ τῆς νίκης του (βλ. λ. Γαλλικὴ *ἐπανάστασις*). Μετὰ τὴν ἅλωσίν του τὸ μισητὸν φρούριον κατηδαφίσθη, ἐπὶ τῆς θέσεώς του δὲ κατεσκευάσθη πλατεῖα, εἰς τὸ μέσον τῆς ὁποίας ὑψοῦται ὀρειχάλκινος στήλη εἰς ἀνάμνησιν τοῦ μεγάλου γεγονότος, ὅπερ ἀπηλευθέρωσε τὴν Γαλλίαν ἀπὸ τοῦ δεσποτισμοῦ. Ἡ 14η Ἰουλίου ἐπέτειος τῆς ἁλώσεως τῆς Βαστίλλης, καθιερώθη ὑπὸ τῶν Γάλλων ὡς ἡμέρα τῆς ἐθνικῆς των ἑορτῆς. Γ. Α. Γ.

Βαστὶτ *[Αἰγυπτ. Μυθολ.]*. Τοπικὴ φαραωνικὴ θεότης τῆς Βουβάστεως. Ἦτο κυρίως θεὰ τῆς χαρᾶς καὶ εὐθυμίας, καὶ εἶχεν ἱερὸν αὐτῇ ζῷον τὴν γαλῆν. Συχνότατα παρίστατο γαλοκέφαλος. Εἰς τὰ ἐρείπια τῆς ἀνακαλύπτονται μουμίαι γαλῶν καὶ ἀγάλματα γαλῶν λαμπρᾶς τέχνης. Εἰς μισείας ὥρας ἀπόστασιν ΝΑ τοῦ Ζαγαζίκ, εἶναι λόφος Τὲλ-Βάστα, τὸν ὁποῖον ἀνέσκαψεν εἰς τὰ 1887—1889 ὁ αἰγυπτιολόγος Ἐδ. Ναβίγ. Ὁ περίφημος ναὸς τῆς θεᾶς ἔκειτο εἰς τοὺς ΝΔ πρόποδας τοῦ λόφου. Τὸ πανάρχαιον αὐτὸ ἱερὸν κατεσκεύασεν ὁ Χέωψ καὶ ὁ Κεφρήν, ὑπέστη μεταβολὰς μεταγενεστέρως, ἰδίως ἐπὶ Ραμσῆ Β', καὶ ἐκόσμησαν πολλαχῶς ἐν τέλει οἱ φαραὼ τῆς Β' δυναστείας καὶ ἰδίως ὁ Νεκτανεβῶ. Ὁ Ἡρόδοτος περιγράφει διὰ μακρῶν τὸν πανηγυρισμὸν τῆς ἐπετείου ἑορτῆς τῆς θεᾶς. Τῆς Βουβάστεως μνημονεύει καὶ ὁ Ἰεζεκιὴλ ὁμιλῶν περὶ τῆς Αἰγύπτου. Γ. Λ. Α.

βαστίτης (ὁ) (Bastit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν τὸ ὁποῖον εἶναι ἀποσαθρωμένος βρονζίτης (βλ. λ.). Ἔχει φυλλοειδῆ ὑφὴν καὶ ἀποτελεῖ ψευδομορφώσεις ὀφείτου. Εὑρέθη εἰς τὸ Baste (Schillerspat Schillerfels), ἐντὸς μελαφυρῶν τοῦ Ilfeld καὶ παρὰ τὸ Todtmoos εἰς τὸν Μέλανα Δρυμόν. Γ. Κ. Γ.

βαστναισίτης (ὁ) (Bastnaisit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται χειροπληθὲς ἢ εἰς πρισματικοὺς κρυστάλλους τοῦ ἑξαγωνικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος, οἱ ὁποῖοι εἶναι ψευδοκρύσταλλοι κατὰ τὸ ὀρυκτὸν *τυσονίτην*. Ἔχει σκληρότητα 4—4 $^1/_2$ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 4,93—5,18, λάμψιν ὑελώδη μέχρι ῥητινώδους καὶ χρῶμα κηρόχρινον μέχρις ἐρυθρωποκαστανοῦ. Χημικῶς ἐξεταζόμενος περιέχει φθοριοῦχα *δημήτριον* καὶ *λανθάνιον*, ὀξείδια τῶν μετάλλων τούτων, διοξείδιον ἄνθρακος. Ὁ χημικὸς μοριακὸς του τύπος εἶναι $(CeLa)_2F_6 \cdot (CeLa)_2O_3, 3CO_2]$. Ἐμπεριέχει καὶ ὀλίγον *διδύμιον*. Εὑρέθη εἰς μικρὰ τμήματα ἐμπεφυμένος μεταξὺ τοῦ ὀρυκτοῦ *ἀλλανίτου* εἰς τὸ μεταλλεῖον Bastnäs παρὰ τὸ Riddarhyttan, ὡς καὶ ἐντὸς *ἀστρίου* εἰς τὸ Pikes Peak τοῦ Κολοράδου. Ὀνομάζεται καὶ *ἁμαρτίτης*. Γ. Κ. Γ.

Βάστο (Vasto) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀγκυροβόλιον ἡ πόλις τῆς ἐπὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ ἀκτῆς τῆς Ἰταλίας (νομὸς Ἀβρούτζι), βορείως τῆς χερσονήσου τοῦ ὄρους *Γάργανο* (Monte Gargano) μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Termoli καὶ Penna (Vasto: πλάτ. 42°07' Β, μήκ. 14°43' Ἀν., χαρτ. ἀγγλ. 119: Brindisi to Ortona). Ἡ πόλις εἶναι ὠχυρωμένη, ἔχει ἱπποδρομικὸν σταθμὸν καὶ ἀφθονίαν ὕδατος πόσιμου καὶ τροφίμων. Πληθυσμὸς (1921) 17.000 κάτ. Ἀγκυροβόλιον 3 μιλ. ΒΑ τῆς πόλεως (7—9 μ.), βυθὸς ἀμμοπηλώδης, λίαν ἐπίβολος ταῖς ...κύραις. Σ. Ε. Λ.

Βάστο (Vasto), *μαρκήσιος ντὲλ* —. Βλ. λ. Ἀβαλος (*Ἀλφόνσος Β' ντ'* —).

βαστονίτης (ὁ) (Bastonit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι πλούσιον εἰς ὕδωρ, προϊὸν ἀποσαθρώσεως καὶ ἀλλοιώσεως πλουσίων εἰς σίδηρον βιοτιτῶν (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

Βαστοῦλοι (οἱ) (Bastuli). Ἀρχαῖος λαὸς τῆς Ἱσπανίας, ὅστις κατῴκει παρὰ τὸ Γιβραλτὰρ καὶ Μαλάγᾳ. Φαίνεται ὅτι οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς εἶχον αὐτοὺς πρὸς τοὺς Βαστητανοὺς (βλ. λ.), οἵτινες κατῴκουν ἐν τῇ ἱσπανικῇ Ταρρακωνίᾳ καὶ ... ὡς οἱ Βαστοῦλοι, ἐν τῇ Βαιτικῇ. Κατά τινας ...ορικοὺς οἱ Βαστοῦλοι ἀνήκουσιν εἰς τὰς φυλὰς ...ίνας, αἵτινες καλοῦνται δι' ἑνὸς ὁμαδικοῦ ὀνόματος Βαστητανοί. Ἡ κυριωτέρα τῶν πόλεων αὐτῶν ἦτο ἡ *Μαλάγα*. Ὠνομάζοντο ἐπίσης *Βλαστοφοίνικες* καὶ Bastuly-Pœni. Ὁ λαὸς οὗτος μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Στράβωνος, τοῦ Πλινίου, τοῦ Πτολεμαίου καὶ ἄλλων συγγραφέων. Α. Δ.

Βαστρὰ *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία ὑφ' ἣν φέρεται εἰς τὰς ναυτιλιακὰς ὁδηγίας τοῦ ἀγγλικοῦ ναυαρχείου (Mediter. Pilot τόμ. IV ἔκδ. 1918 σελ. 288 καὶ 560) ὅρμος καὶ ἀγκυροβόλιον (πλάτ. 40° 40' $^1/_4$ Β, μήκ. 23° 41' $^1/_2$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1086: Gulf of Kassandra to Thasso and Lemnos) εἰς τὸν δυτικὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τοῦ Ὀρφανοῦ (Στρυμονικοῦ) καὶ εἰς 10 μιλ. ΝΔ τῶν ἐκβολῶν Τσάϊαγζη ἢ Τσάγεζι τοῦ Στρυμόνος. Τὸ τοπωνύμιον τοῦτο, ἐπικρατοῦν διὰ τῆς χρήσεως, εἶναι ἀνύπαρκτον πράγματι, ὀφειλόμενον εἰς μὴ διορθωθὲν τυπογραφικὸν λάθος ἐν ταῖς ναυτιλιακαῖς ὁδηγίαις, ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ *Βραστά*, ἀπὸ τοῦ φερωνύμου χωρίου τῆς κοινότητος *Βραστῶν Πλανῶν* τῆς ὑποδιοικήσεως Χαλκιδικῆς. Σ. Ε. Λ.

Βὰστ-Ρικουὰρ (Vast-Ricouard). Κοινὸν ψευδώνυμον δύο Γάλλων μυθιστοριογράφων: τοῦ *Ραοὺλ Βὰστ* (1850—1889) καὶ τοῦ *Γεωργίου Ρικουὰρ* (1853—1887). Ἦσαν ὀπαδοὶ τῆς φυσιοκρατικῆς σχολῆς τοῦ Ζολᾶ, ἀλλ' ἀπέφευγον τὰς χυδαιότητας τῶν ἐκφράσεων καὶ τῶν περιγραφῶν. Ἔκαμαν τὴν φιλολογικήν των ἐμφάνισιν διὰ τριῶν μυθιστορημάτων («Claire Aubertin», «Madame Bécart», «Le tripot»), τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν συνέχειαν καὶ ἐν οἷς περιγράφουν τὰ συνηθέστερα ἐλαττώματα τῶν ἀνθρώπων. Κατόπιν ἐδημοσίευσαν πλεῖστα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Pour ces dames» συλλογὴ διηγημάτων, εὐθυμογραφιῶν, «Madame Lavernon», «Vierge» κτλ. Μ. Δ. Β.

βαστῶ καὶ *βαστάω* δημοτ., *βασταίνω* ἰδιωματ., ἀόρ. *ἐβάσταξα* καὶ *ἐβάστηξα*, παθ. ἀόρ. *ἐβαστήχτηκα*, παθ. μετχ. *βαστημένος*· φέρω, ἀνέχω βάρος τι, βαστάζω: «οἱ κολόνες βαστοῦν τὸν θόλο», «βαστῶ τὸ παιδὶ 'ς τὴν ἀγκαλιά μου», «ἐβαστοῦσα 'ς τὰ χέρια μου τὰ ψώνια»· ‖ κρατῶ μαζί μου, ἔχω: «δὲ βαστῶ χρήματα», «ἐβαστοῦσε μαντήλι»· παροιμ. «ἔκαμες χωριάτη φίλο, βάστα καὶ κομμάτι ξύλο»· ‖ κρατῶ, πιάνω, συνέχω: «τὸν βαστοῦσε ἀπ' τὸ χέρι»· ‖ συγκρατῶ, ἐμποδίζω, ἀναχαιτίζω: «βάστα τον νὰ μὴ φύγῃ», «δὲ βαστῶ τὰ δάκρυα»· ‖ κατέχω, δὲν ἀπολύω: «δὲν βαστᾷ τὰ λεφτά του», «δὲν βαστάει μυστικὸ μέσα του», «τὸ κλῆμα δὲν βαστᾷ τὰ σταφύλια, τὰ ἀπορρίχνει»· παροιμ. «βάστα μηλιὰ τὰ μῆλα σου» ἐπὶ τοῦ ἐπιδεικνύοντος τὰς ἀρετάς του· ‖ φρ. «βαστῶ λογαριασμό», ἄλλως κρατῶ λογαριασμό, «βαστᾷ τὰ βιβλία τοῦ μαγαζιοῦ», τηρεῖ τὰ βιβλία τοῦ καταστήματος· ‖ ἀντέχω, διατηροῦμαι: «βαστᾷ τὸ ροῦχο,—τὸ νῆμα, —τὸ ξύλον κ.τ.τ.», «ὁ θυμός του βαστᾷ» καὶ μεταφ. «βαστᾷ τὸ θυμό του», «τὰ λεμόνια βαστοῦν 'ς τὴν ἄμμο»· ‖ ἀνέχομαι, ὑποφέρω: «δὲ βαστῶ τὰ παράξενα»· ‖ ἔχω τὴν ἀρχήν, τὴν καταγωγήν: «κανεὶς δὲν ξεύρει ποῦθε βαστᾷ ἡ σκούφια του»· παροιμ. «ἀπὸ τὴ βουβαλιὰ βαστᾷ τὸ πέδουλο».—Παθ. *βαστιέμαι* καὶ *βαστιοῦμαι*, συγκρατοῦμαι, ἀναχαιτίζομαι: «δὲ βαστιέται ἀπὸ τὴ χαρά του», «δὲ μπόρεσα νὰ βαστηχτῶ καὶ τὸν ἔβαλα μπρός»· ‖ συνέχω τὰς δυνάμεις μου, διατηροῦμαι ἐν ἀνθηρότητι: «δὲν βαστιέται καλά», «βαστιέται ἀκόμη ἀπὸ λεπτά». Β. Φ.

— *[Ναυτ.]* Ἡ λέξις χρησιμοποιεῖται ὡς ὅρος τοῦ κοινοῦ τῶν ναυτικῶν μας ἰδιώματος ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ *ἀντέχω*, π. χ. «βαστάει καλὰ τὸ μπότζι, τὸ σκαμπανέβασμα» = «ἀντέχει εἰς τὰς διατοιχίσεις, τοὺς προνευστασμούς». Αἱ κάτωθι διὰ τοῦ ῥήματος τούτου περιφράσεις ἀποτελοῦσι τυπικοὺς ὅρους τοῦ ἰδίου ἰδιώματος: 1) βαστῶ ἐπάνω=ἀπάγω· 2) βαστῶ (τὰ) ὄρτσα = πλαγιάζω· 3) βαστῶ 'ς τὸν ... (κάβο, φανάρι, κ. ἄ.)=ἐπέχω (πρὸς τὸ ἀκρωτήριον, φάρον κτλ.)· 4) βαστῶ πλώρη=ἐπέχω (πρὸς δεῖνα πλεῦσιν)· 5) βαστῶ ρότα=τηρῶ πορείαν· 6) βαστῶ τιμόνι=οἰακίζω καὶ ἄλλαι. Σ. Ε. Λ.

βασυνίας (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Εἶδος πλακοῦντος ἐξ ἀλεύρου καὶ μέλιτος (*Ἀθήν.* 14, 645).

Βὰτ (Watt)· βλ. Βάττ.

βάτα (ἡ)· βλ. βάττα.

Βάτα-Κουμπούρη *[Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου *Μινώας* τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας, ἔνθα μικρὸν ἕλος.

Βατὰ ἢ *Βάτα* *[Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ λιμὴν τῶν Β. ΒΑ ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου, καὶ δὴ τῆς Κολχίδος, τῆς Σαρματίας τῆς ἐν Ἀσίᾳ (*Πτολεμ.* Ε, θ, 8), εὐθὺς πρὸς ΝΑ τοῦ Συνδικοῦ κόλπου καὶ εἰς 580 στάδια ἀπὸ τῆς Κοροκονδάμης τῆς κατὰ τὸ ΝΑ κέρας τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου. Ἡ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ἀναφερομένη ἀπόστασις αὕτη φέρει τὸν λιμένα *Βατῶν* εἰς τὸν λιμένα *Σουντζὸυκ* ἢ *Σουγιουντζὰκ* τῶν Τούρκων ἢ *Νοβορωσίσκ* (πλάτ. 44°38' Β, μήκ. 37°56' Α, χάρτ. ἀγγλ. 2235: Fort Anakria to Kertch Strait καὶ 162: Novorossisk bay) τῶν Ρώσων, καθὼς ἄλλως τε ἀναγνωρίζει ὁ C. Müller (εἰς ἔκδοσιν *Στράβωνος* σελ. 755). Τὸ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ἀναφερόμενον «καθ' ἃ μάλιστα ἀντικεῖσθαι δοκεῖ πρὸς νότον ἡ Σινώπη ταύτῃ τῇ παραλίᾳ», δηλαδὴ ὅτι ἡ Σινώπη καὶ τὰ Βατὰ εὑρίσκονται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μεσημβρινοῦ, εἶναι ἀνακριβές, καθ' ὅσον ἡ Σινώπη ἔχει διαφορὰν μήκους 2°42' δυτικὴν ὡς πρὸς τὸ Νοβορωσίσκ, δηλαδὴ πίπτει οὐχὶ πρὸς Νότον ἀλλὰ πρὸς Λίβαν (ΝΔ) τῶν Βατῶν. Σ. Ε. Λ.

Βαταβάλης, *Πέτρος*. Ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἐν Ἀμφίσσῃ ἐπιμελείᾳ τοῦ Νέγρη συγκληθεῖσαν τῷ 1821 συνέλευσιν, κατὰ τοὺς πίνακας τοῦ Μάμουκα. Τ. Χ. Κ.

Βαταβία (Batavia) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ λιμὴν τῆς νήσου Ἰάβας ἐν τῷ ἀρχιπελάγει τῆς Μαλαισίας, πρωτεύουσα τῶν Ὁλλανδικῶν Ἰνδιῶν. Κεῖται ἐπὶ τῆς Β. παραλίας τῆς νήσου, εἰς τὸν μυχὸν ὁμωνύμου κόλπου καὶ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Ζοκάτρα (μήκ. Α. 106°50' Γκρήνουϊτς, πλάτ. Ν. 6° 7'). Ὁ πληθυσμός της ἀνέρχεται εἰς 290.408 (1925) κατοίκους, ὧν 24000 Εὐρωπαῖοι, 30.000 Κινέζοι, οἱ δὲ λοιποὶ ἰθαγενεῖς Μαλαίσιοι. Ἡ Βαταβία εἶναι διῃρημένη εἰς τρία τμήματα: τὴν *παλαιὰν* ἢ *κεντρικὴν* πόλιν πλησίον τῆς παραλίας, τῆς ὁποίας τὸ κέντρον κατέχουν τὰ ἐμπορικὰ καταστήματα καὶ αἱ ἀποθῆκαι καὶ περὶ τὸ ὁποῖον κατοικοῦσιν οἱ ἰθαγενεῖς εἰς χαμηλὰς καὶ πλινθοκτίστους οἰκίας· τὴν *νέαν πόλιν* ἢ *Βελτεβρέντεν* (Weltevreden) νοτίως τῆς παλαιᾶς, τόπον διαμονῆς τῶν Εὐρωπαίων, καὶ τὸν λιμένα *Ταντζόνγκ-Πριὸκ* εἰς ἀπόστασιν 5 χιλμτρ. ΒΑ τῆς παλαιᾶς πόλεως. Τὰ τρία τμήματα συνδέονται πρὸς ἄλληλα διὰ πλήρους συγκοινωνιακοῦ δικτύου τροχιοδρόμων καὶ σιδηροδρόμων, ὡς καὶ δι' ἱκανοῦ ἀριθμοῦ διωρύγων, αἱ ὁποῖαι διασχίζουσαι τὴν κεντρικὴν πόλιν φθάνουσι μέχρι τοῦ λιμένος. Ἡ Βαταβία ἔχει πλῆθος προαστείων, εἰς ἀπόστασιν δὲ 40 χλμ. ἀπ' αὐτῆς κεῖται τὸ Μπόυιτενζοργκ (βλ. λ.) ἐν τῷ ὁποίῳ παραμένει ὁ Ὁλλανδὸς διοικητὴς καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ Βαταβία συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Ἐν αὐτῷ ὑπάρχει περίφημος βοτανικὸς κῆπος θεωρούμενος ὡς ὁ πλουσιώτερος εἰς σπάνια φυτά. ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου, τὸν ὁποῖον ἐπισκέπτονται κατ' ἔτος πολλοὶ ἐπιστήμονες διὰ μελέτας καὶ περιηγηταί.

Ἡ πόλις εἶναι ἐκτισμένη εἰς τὸ μέσον ἑλώδους πεδιάδος καὶ περιβάλλεται ἀπὸ μεγάλας φυτείας ὀρύζης καὶ ἰνδοκαρύων. Τὸ κλῖμά της εἶναι ἐξαιρετικῶς θερμὸν καὶ δὲν παρουσιάζει διακυμάνσεις κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς τοῦ ἔτους. Ἡ μέση θερμοκρασία κατὰ τὸν θερμότερον μῆνα, τὸν Μάϊον, εἶναι 26°3 καὶ κατὰ τὸν ψυχρότερον, τὸν Ἰανουάριον, 25°1. Αἱ βροχαὶ εἶναι ἄφθονοι φθάνουσαι κατὰ τοὺς βροχεροὺς μῆνας, Ἰανουάριον καὶ Φεβρουάριον, τὰ 385 χιλιοστόμετρα. Τὸ κλῖμα λόγῳ τῆς συνεχοῦς θερμότητός του καὶ τῶν ἑλῶν ἦτο πολὺ ἀνθυγιεινόν, ἰδίως εἰς τὴν παρὰ τὴν θάλασσαν πόλιν, κατόπιν ὅμως τῶν ἐκτελεσθέντων ὑπὸ τῶν ὁλλανδικῶν ἀρχῶν μεγάλων ἐξυγιαντικῶν ἔργων, κατωρθώθη ἡ ἐξυγίανσις τῆς πόλεως. Ἡ Βαταβία παρουσιάζει τὸ χαρακτηριστικὸν ὅτι αἱ σχεδὸν αἱ οἰκίαι της εἶναι μονόροφοι, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ σπανίως εἰς μεγάλα ἀστικὰ κέντρα ὡς ἡ Βαταβία. Ἕνεκα τούτου καταλαμβάνει ἔκτασιν δυσανάλογον πρὸς τὸν πληθυσμόν της. Εἰς τὴν μεγάλην ἔκτασιν της συντελεῖ ἐπίσης καὶ τὸ ὅτι αἱ περισσότεραι οἰκίαι, ἰδίως τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τμήματος, Βελτεβρέντεν, περιβάλλονται ἀπὸ μεγάλους κήπους καταφύτους ἀπὸ δένδρα τῶν τροπικῶν. Ἡ Βαταβία κοσμεῖται ἀπὸ πολλὰς πολυτελεῖς οἰκοδομὰς τοῦ ῥυθμοῦ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐπαύλεων. Αἱ σπουδαιότεραι τούτων εἶναι: τὸ δημαρχεῖον, τὸ στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον, τὸ χρηματιστήριον, τὸ μέγαρον τῆς τραπέζης τῆς Ἰάβας, ἡ ἐκκλησία τῶν διαμαρτυρομένων κλπ. Ὑπάρχουν ἐπίσης πολλοὶ ἄξιοι λόγου βουδδικοὶ ναοὶ ἰνδικοῦ καὶ κινεζικοῦ ῥυθμοῦ.

Ἀπὸ πνευματικῆς ἀπόψεως ἡ πόλις εἶναι ἀρκετὰ προηγμένη. Τὰ σπουδαιότερα λειτουργοῦντα ἐν αὐτῇ ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα εἶναι ἡ «Ἰατρικὴ σχολὴ τῆς Ἰάβας», τὸ «Λύκειον Γουλιέλμου Γ'», ἡ «Βασιλικὴ ἑταιρεία τῶν Φυσικῶν ἐπιστημῶν», ἡ «Ἑταιρεία πρὸς προαγωγὴν τῆς γεωργίας καὶ βιομηχανίας» κλπ. Ἐπίσης λειτουργεῖ ἀπὸ τοῦ 1778 μουσεῖον τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν καὶ πολλὰ ἄλλα κοινωφελῆ ἱδρύματα.

Ἡ Βαταβία ἐνδιαφέρει κυρίως ἀπὸ ἐμπορικῆς ἀπόψεως, διότι συγκεντρώνει τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ εἰσαγωγικοῦ καὶ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου τῶν ἐν Μαλαισίᾳ ὁλλανδικῶν ἀποικιῶν. Ὁ λιμὴν της κατόπιν τῶν ἐκτελουμένων μεγάλων λιμενικῶν ἔργων θὰ καταστῇ εἷς τῶν καλυτέρων τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς. Τὰ κυριώτερα ἐξαγόμενα προϊόντα εἶναι ἡ ὄρυζα, ἡ ζάκχαρις, τὸ ἐλαστικὸν κόμμι, ὁ καφφὲς κλπ. Εἰσάγονται δὲ ὅλα τὰ χρησιμοποιούμενα εἴδη τῆς εὐρωπαϊκῆς βιομηχανίας. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἐμπόριον, ἡ βιομηχανία εὑρίσκεται εἰς ἐμβρυώδη κατάστασιν καὶ εἶναι συγκεντρωμένη ἐξ ὁλοκλήρου εἰς χεῖρας τῶν Κινέζων.

Ἡ Βαταβία ἐκτίσθη τῷ 1619—1921 ὑπὸ τοῦ Ὁλλανδοῦ ναυάρχου *Ἰωάννου Κοὲν* ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς μαλαϊκῆς πόλεως *Ζακάτρα*, κειμένης ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας πόλεως Σοῦντα Καλάππα, καὶ ἐπὶ τῆς ὁποίας θέσεως ἀπὸ τοῦ 1610 ἤδη εἰ-

Digitized by Google

χον ἐγκαταστήσει σταθμὸν οἱ Ὁλλανδοί. Ἔκτοτε προώδευσεν ἀλματωδῶς μέχρι τοῦ 1699, ὁπότε ἐλεηλατήθη καὶ ὑπέστη μεγάλας καταστροφὰς ὑπὸ τῶν πειρατῶν. Βραδύτερον ἐκινδύνευσε νὰ ἐγκαταλειφθῇ ἐξ ὁλοκλήρου λόγῳ τοῦ ἀνθυγιεινοῦ της κλίματος. Κατὰ τὰ 22 ἔτη ἀπὸ τοῦ 1730 μέχρι τοῦ 1752 ἀπέθανον 1.100.000 ἄνθρωποι, οἱ δὲ Εὐρωπαῖοι κάτοικοί της ἤρχισαν νὰ μετοικοῦν ἐξ αὐτῆς πρὸς τὰς ἄλλας μαλαϊκὰς πόλεις. Χάρις ὅμως εἰς τὰς προσπαθείας τοῦ στρατηγοῦ Ντήντελς, ὁ ὁποῖος ἐχρημάτισε διοικητὴς ἀπὸ τοῦ 1808—1811, κατωρθώθη ἡ πλήρης ἐξυγιανσίς της· τότε δὲ ἐκτίσθη καὶ ἡ νέα πόλις *Βελτεβρέντεν*. Τῷ 1811 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν ὁποίων παρέμεινε μέχρι τοῦ 1814. Ἔκτοτε ἐπανελθοῦσα ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ὁλλανδῶν, οἱ ὁποῖοι συνέχισαν τὰς ἐξυγιαντικὰς προσπαθείας των, προώδευσεν ἀλματωδῶς. Τῷ 1880 εἶχεν 96.957 κατοίκους, τῷ 1898 περὶ τὰς 115.000 καὶ σήμερον προσεγγίζει τὰς 300.000, ἐκτὸς τῶν προαστείων της μετὰ τῶν ὁποίων φθάνει τὰς 400.000 περίπου.

Ὡς στρατιωτικὸν κέντρον ἡ Βαταβία εἶναι ἡ βάσις τοῦ ἐν Ἄπω Ἀνατολῇ ὀλλανδικοῦ ἀποικισμοῦ, ἔχει μικρὸν πολεμικὸν ναύσταθμον καὶ προφυλάσσεται ὑπὸ σειρᾶς ἐπακτίων πυροβολείων. Εἶναι πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας τῆς νήσου Ἰάβας, ἡ ὁποία βρέχεται πρὸς Β. ὑπὸ τῆς θαλάσσης τῆς Ἰάβας καὶ συνορεύει πρὸς τὰς ἄλλας διευθύνσεις μὲ τὰς ἐπαρχίας Μπαντάμ, Πρῆγκερ καὶ Κραβάνα. Ἡ ἐπαρχία ἔχει περὶ τὸ 1.700.000 κατοίκων. Ἐκ τούτων τὰ $^{9}/_{10}$ εἶναι ἰθαγενεῖς καὶ οἱ λοιποὶ Εὐρωπαῖοι καὶ Κινέζοι. Χ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ

— **Βαταβία** (Batavia) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Νέας Ὑόρκης, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀπὸ Μπούφφαλο πρὸς τὸ Ρότσεστερ. Κάτ. 15.000.

— **Βαταβία** (Batavia) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Ἰλλινόϊς, περὶ τὰ 50 χιλιόμετρα πρὸς Δ τοῦ Σικάγου. Κάτ. 5.000.

— **Βαταβίας** ***νῆσος*** · βλ. Βαταβοί.

— **Βαταβίας** ***δημοκρατία***. Οὕτως ὠνομάζετο τὸ ὀλλανδικὸν κράτος, ὀργανωθὲν εἰς δημοκρατίαν, ἀπὸ τοῦ 1795 μέχρι τοῦ 1806. Ἡ δημοκρατία αὐτὴ ἐγκατεστάθη ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν στρατευμάτων αὐτῆς εἰς τὴν Ὁλλανδίαν, τῷ 1795, καὶ ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτήν. Ὠνομάσθη οὕτω ἐκ τῶν Βαταβῶν (βλ. λ.), ἀρχαίας ὀνομασίας τῶν κατοίκων. Ἡ ὀλιγόχρονος ζωὴ τῆς δημοκρατίας τῆς Βαταβίας ὑπῆρξε πλήρης δοκιμασιῶν. Ἐξωτερικῶς ἡ Ἀγγλία εἶχε κηρύξει πρὸς αὐτὴν τὸν πόλεμον καὶ τῆς εἶχεν ἀφαιρέσει, τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην, πάσας τὰς ἀποικίας. Ἐσωτερικῶς ἡ χώρα κατετρύχετο ὑπὸ ἐμφυλίου σπαραγμοῦ, ὃν ὁποῖος κατέπαυσε διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Βοναπάρτου. Οὗτος κατώρθωσε νὰ ἐπιστραφοῦν αἱ ἀποικίαι της καὶ διὰ τῆς συνθήκης τῆς Ἀμιένης, ἥτις ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν αὐστρορρωσικὴν εἰσβολὴν εἰς τὴν Ὁλλανδίαν, ἐχάραξε νέαν περίοδον εἰρηνικῆς ζωῆς καὶ εὐημερίας διὰ τὴν χώραν. Τῷ 1806 ὅμως, ὁ Ναπολέων, ἐπιθυμῶν νὰ δώσῃ ἕνα θρόνον καὶ εἰς τὸν ἀδελφόν του Λουδοβῖκον, ἐδημιούργησε δι' αὐτὸν τὸ *βασίλειον τῆς Ὁλλανδίας* καὶ κατέλυσεν οὕτω τὴν δημοκρατίαν τῆς Βαταβίας. Μ. Δ. Β.

βαταβικὰ ***δάκρυα*** *[Χημ.]*. Οὕτω καλοῦνται μικρὸ προσόμοια πρὸς σταγόνας δακρύων σώματα, λαμβανόμενα διὰ σταλάξεως τετηκυίας λευκοπύρου ὑάλου ἐν ψυχρῷ ὕδατι. Τὰ σώματα ταῦτα ἀπολήγουσιν εἰς μακράν, λεπτήν, νηματώδη, κεκαμμένην οὐράν, εἶναι δὲ ἀπὸ πολλῶν αἰώνων γνωστά. Αἱ σταγόνες αὗται τῆς ὑάλου εἶναι ἐξαιρετικῶς σκληραί. Δύναταί τις νὰ τὰς κτυπήσῃ διὰ σφύρας χωρὶς νὰ θραυσθῶσιν. Ἐὰν περιτυλίξῃ τις ταύτας καὶ θραύσῃ τὴν μακρὰν νηματώδη οὐράν των, τότε ὁλόκληρον τὸ δάκρυον διαρρήγνυται εἰς ἀπειράριθμα μικρότατα τεμαχίδια, ὥστε ἀπομένει μόνον ἡ κόνις αὐτοῦ. Ἐπειδὴ τὰ δάκρυα ταῦτα ἐγκλείουν μικρὰν ποσότητα ἀέρος ἐφαντάζοντο πρότερον, ὅτι ὁ ἐγκεκλεισμένος οὗτος ἀὴρ ἐξήσκει ἐξαιρετικῶς μεγάλην πίεσιν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν τοιχωμάτων. Σήμερον εἶναι γνωστόν, ὅτι ἡ ἰδιότης αὐτὴ τῶν ὑαλίνων δακρύων τοῦ νὰ διαρρήγνυνται πρὸς κόνιν, ὀφείλεται εἰς τὴν μεγάλην τάσιν, ἥτις ὑπάρχει ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς σταγόνος. Κατὰ τὴν ἀπότομον δηλαδὴ ψῦξιν τῆς ὑαλίνης μάζης σχηματίζεται ἐξωτερικῶς στερεὸς δακτύλιος, ἐνῷ τὸ ἐσωτερικὸν εἶναι ἔτι ρευστόν. Κατὰ τὴν ψῦξιν διαστέλλεται ἡ ἐσωτερικὴ ὕαλος καὶ πιέζει συνεπείᾳ τούτου ἐξαιρετικῶς ἰσχυρῶς τὰ ἐξωτερικὰ τοιχώματα. Εἰς τὰ τελευταῖα ταῦτα διὰ τῆς θραύσεως τοῦ νήματος μεταβάλλεται ἡ συνεκτικὴ δύναμις διασκορπίζουσα τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ δακρύου, ὅτε τοῦτο διασπᾶται εἰς τὰ μικρότατα ταῦτα τεμαχίδια. Κ. Γ. Μ.

βαταβίτης (ὁ) (Batavit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τελείως ὅμοιον πρὸς μαρμαρυγίαν, περιέχον πυριτικὸν ὀξύ, ἀργίλλιον, μαγνήσιον καὶ ὑδρογόνον κατὰ τὸν χημικὸν μοριακὸν τύπον

$$Si^4\ O^{19}\ Al^2\ Mg^4\ H^8.$$

Γ. Κ. Γ.

Βαταβοὶ ἢ *Βατανοὶ* (Batavi). Λαὸς γερμανικὸς κατοικῶν κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ρήνου ἔν τινι νήσῳ, ἡ ὁποία ἐκαλεῖτο ἀπ' αὐτοῦ *νῆσος τῶν Βαταβῶν* (insula Batavorum) ἢ Βαταβία (βλ. λ.). Οἱ Βαταβοί, οἱ ὁποῖοι ἦσαν μία φυλὴ τῶν *Χάττων*, ἕνεκα ἐμφυλίου τινὸς πολέμου ἐν παλαιοτάτῃ ἐποχῇ ἐγκατέλιπον τὰς ἐν Γερμανίᾳ κτήσεις των καὶ διαβάντες τὸν Ρῆνον ἐξεδίωξαν τοὺς Γαλάτας τοὺς κατοικοῦντας ἐν τῇ νήσῳ, ἡ ὁποία εἶχε σχηματισθῆ κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ρήνου καὶ τοῦ Μώζα ἐκ τῶν προσχώσεων αὐτῶν, καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐν αὐτῇ. Διὰ μακροχρονίων ἀγώνων πρὸς τοὺς πέριξ οἰκοῦντας Γαλάτας ἠδυνήθησαν οἱ Βαταβοὶ νὰ ἐκδιώξωσιν αὐτοὺς καὶ ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ κάτω Μώζα καὶ οὕτως ἐγένοντο κύριοι ὁλοκλήρου τῆς χώρας τῆς εὑρισκομένης παρὰ τὰς ἐκβολὰς τούτου καὶ τοῦ Ρήνου. Ἐν τῇ χαμηλῇ ἐκείνῃ χώρᾳ, ἡ ὁποία εὑρίσκετο κατὰ τὰ μεθόρια τῆς Γαλατίας καὶ Γερμανίας καὶ ἡ ὁποία συχνὰ κατεκλύζετο ὑπὸ τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πλημμυρούντων ποταμῶν, εἶχον οἱ Βαταβοὶ νὰ πολαισώσιν ὄχι μόνον κατὰ τῶν πέριξ οἰκούντων λαῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν στοιχείων τῆς φύσεως. Κατὰ τὸν σκληρὸν δ' ἐκεῖνον ἀγῶνα κατέστησαν οὗτοι ἐξαίρετοι μὲν στρατιῶται κατὰ ξηρὰν καὶ ὡς πεζοὶ καὶ ὡς ἱππεῖς, ἀκαταπόνητοι δὲ ναῦται καὶ δεινοὶ κολυμβηταὶ κατὰ θάλασσαν. Ὡς ἀλλόφυλοι τέλος ἐπιδρομεῖς διετέλεσαν οἱ Βαταβοὶ ἄσπονδοι ἐχθροὶ τῶν Γαλατῶν καὶ ὡς τοιοῦτοι εὐχαρίστως εἶδον τοὺς Ρωμαίους ἐν Γαλατίᾳ ὡς κατακτητάς. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ρωμαῖοι εἶχον πᾶν συμφέρον νὰ προσοικειωθῶσι τοὺς Βαταβούς, ἵνα διὰ τῆς φιλίας αὐτῶν διευκολύνωσι τὴν διατήρησιν τῆς Γαλατίας ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν των. Καὶ ὁ μὲν Ἰούλιος Καῖσαρ, ὁ ὁποῖος πρῶτος ἀναφέρει τοὺς Βαταβούς, δὲν ἦλθεν οὔτε εἰς φιλικάς, οὔτε εἰς ἐχθρικὰς σχέσεις πρὸς αὐτούς. Οἱ μετὰ τὸν Καίσαρα ὅμως Ρωμαῖοι διοικηταὶ τῆς Γαλατίας ἐπεδίωξαν πάντοτε τὴν φιλίαν τῶν Βαταβῶν, ἕως ὅτου ὁ Δροῦσος ὑπήγαγεν ὁριστικῶς τούτους ὑπὸ τὸ ρωμαϊκὸν κράτος καὶ μάλιστα εἰρηνικῶς. Ἀντιληφθεὶς δηλαδὴ ὁ Δροῦσος πόσον ὠφέλιμοι θὰ ἠδύναντο νὰ καταστῶσιν οἱ Βαταβοὶ εἰς τοὺς Ρωμαίους ὡς φίλοι καὶ πόσον ἐπικίνδυνοι ὡς ἐχθροί, κατώρθωσε διὰ διπλωματικῆς ὁδοῦ νὰ συνενώσῃ τούτους μὲ τὸ ρωμαϊκὸν κράτος, ὑποσχεθεὶς εἰς αὐτοὺς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ παντὸς εἴδους φόρου καὶ ζητήσας μόνον τὴν στρατιωτικὴν συνδρομὴν αὐτῶν. Αἱ προτάσεις αὗται τοῦ Δρούσου ἐφάνησαν πολὺ δελεαστικαὶ εἰς τοὺς Βαταβούς, ὡς ἐξασφαλίζουσαι πόρον ζωῆς εἰς τοὺς πενεστέρους ἐξ αὐτῶν ἐν τῇ ρωμαϊκῇ στρατιωτικῇ ὑπηρεσίᾳ ἀφ' ἑνός, ἀλλὰ καὶ ἀσυδοσίαν ἀφ' ἑτέρου, ὡς καὶ φιλίαν μὲ τὸ ἰσχυρότατον κράτος τοῦ κόσμου, ἀφοῦ τότε οἱ Ρωμαῖοι ἐκυρίαρχουν ὄχι μόνον ὁλοκλήρου τῆς Γαλατίας, ἀλλὰ καὶ τῆς Βρεττανίας καὶ τῆς νοτίας Γερμανίας καὶ πολλῶν ἄλλων τῶν παρὰ τὸν Ρῆνον γερμανικῶν χωρῶν. Ἐδέχθησαν λοιπὸν εὐχαρίστως οἱ Βαταβοὶ νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τοὺς Ρωμαίους ὑπὸ τοὺς ἀνωτέρω ὅρους καὶ ἔλαβον τὴν τιμητικὴν προσωνυμίαν «φίλοι καὶ ἀδελφοὶ τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ». Ἔκτοτε, ὡς λέγει ὁ Τάκιτος, ἡ Βαταβία ἀπετέλεσεν ἀποθήκην ἐμψύχου πολεμικοῦ ὑλικοῦ διὰ τοὺς Ρωμαίους. Κατὰ τοὺς πολέμους, τοὺς ὁποίους διεξήγαγον οἱ Ρωμαῖοι ἐν Γερμανίᾳ καὶ Βρεττανίᾳ τὰ βαταβικὰ στρατεύματα διεκρίθησαν, διὰ δὲ τὴν μεγάλην ἀφοσίωσίν των εἰς τοὺς Ρωμαίους κατέλαβον οἱ Βαταβοὶ προνομιοῦχον θέσιν ἐν τῷ ρωμαϊκῷ κράτει καὶ πρὸ πάντων ἐν τῷ στρατῷ. Οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες ἐκ Βαταβῶν συνεκρότουν συνήθως τὴν σωματοφυλακήν των, ἐκ Βαταβῶν δὲ κυρίως ἀπετελεῖτο καὶ τὸ ἐπὶ Τραϊανοῦ τὸ πρῶτον συγκροτηθὲν σῶμα τῶν ἐπιλέκτων ἱππέων (equites singulares). Ἐθεωροῦντο δ' ἐν γένει ὑπὸ τῶν Ρωμαίων οἱ Βαταβοὶ ὡς πολεμικώτατοι καὶ ἀνδρειότατοι στρατιῶται, ἐπιτήδειοι ἱππεῖς καὶ ἐξαίρετοι ναῦται. Ὁ Τάκιτος θαυμάζει τὸ μεγαλόσωμον, ὁ δὲ Μαρτιάλις τὴν πυρρόχροον κόμην, τὴν ἀλαζονείαν καὶ τὴν ὠμότητα τῶν Βαταβῶν.

Ἐκ τῆς φιλίας πρὸς τοὺς Ρωμαίους, ὄχι μόνον ὡς ἄτομα ὠφελήθησαν πλεῖστοι ἐκ τῶν Βαταβῶν, καταλαβόντες ἐπιφανεῖς θέσεις ἐν τῷ ρωμαϊκῷ κράτει, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρος ὁ πληθυσμός. Καὶ ἐν τῇ ρωμαϊκῇ στρατιωτικῇ ὑπηρεσίᾳ εὗρον πόρον ζωῆς πολυάριθμοι Βαταβοὶ καὶ ἡ χώρα αὐτῶν ἠσθάνθη τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τοῦ ρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ρωμαϊκῆς δυνάμεως. Ἤδη ὁ Δροῦσος ἐφρόντισε νὰ τακτοποιήσῃ τὸν ροῦν τοῦ Ρήνου καὶ νὰ ἀνοίξῃ τὴν ἀπ' αὐτοῦ ὀνομασθεῖσαν διώρυχα (fossa Drusiana), διὰ τῆς ὁποίας συνεδέθη ὁ Ρῆνος μὲ τὸν πρὸς ἀνατολὰς μέγαν κόλπον (τὸν καλούμενον νῦν κόλπον τῆς Ζουϊδερσέης) καὶ διὰ τῆς ὁποίας ἠνοίχθη εὔκολος ὁδὸς ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῆς χώρας τῶν Βαταβῶν καὶ τῶν πρὸς Α καὶ ΒΑ ταύτης χωρῶν.

Ἡ πρὸς τοὺς Ρωμαίους φιλία τῶν Βαταβῶν ἐπ' ὀλίγον χρόνον μόνον ἐταράχθη, ὅτε ἐν ἔτει 69/70 μ. Χ. ὁ ὁμοεθνής των *Κλαύδιος Κίβιλις* ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ μεταξὺ Βιτελλίου καὶ Βεσπεσιανοῦ ἐμφυλίου πολέμου ἐξήγειρεν αὐτοὺς καὶ τοὺς Βέλγας εἰς ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Ρωμαίων. Ἡττηθέντες ὅμως ἐν τῇ ἐπαναστάσει ἐκείνῃ οἱ Βαταβοὶ ἀνεγνώρισαν καὶ πάλιν τὴν ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ ἀπολέσωσιν οὔτε τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐμπιστοσύνην τῶν Ρωμαίων οὔτε τὴν προνομιοῦχον θέσιν, τὴν ὁποίαν ἕως τότε κατεῖχον. Ὑπὸ τοιούτους ὅρους ἐξηκολούθησεν ἡ Βαταβία νὰ ἀποτελῇ τμῆμα τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους μέχρι τοῦ Γ' μ. Χ. αἰῶνος, ὅτε κατὰ πρῶτον οἱ Φράγκοι ἐπεχείρησαν νὰ κυριεύσωσιν αὐτήν. Ἔκτοτε οἱ ἀγῶνες μεταξὺ τῶν ἐπιδρομέων Φράγκων ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν Βαταβῶν καὶ Ρωμαίων ἀφ' ἑτέρου ἐξηκολούθησαν μέ τινας διακοπὰς μέχρι τοῦ Ε' μ. Χ. αἰῶνος, ὅτε ὁριστικῶς ἐγκατεστάθησαν Φράγκοι ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βαταβῶν. Οἱ ἐπήλυδες οὗτοι ταχέως ἀπετέλεσαν μετὰ τῶν παλαιῶν κατοίκων ἕνα λαόν, ἡ λατινικὴ γλῶσσα ὑπεχώρησε πρὸ τῆς γερμανικῆς καὶ οἱ Βαταβοί, ὡς λαὸς αὐτοτελής, δὲν ἀναφέρονται πλέον. Αἱ παλαιαὶ βαταβικαὶ πόλεις ἢ κατεστράφησαν ἢ ἤλλαξαν ὀνομασίαν· μόνη ἡ πόλις *Νοβιόμαγος* (πιθανῶς ἡ αὐτὴ μὲ τὴν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καλουμένην *πόλιν τῶν Βαταβῶν* oppidum Batavorum) διετήρησε παρεφθαρμένην τὴν παλαιὰν ὀνομασίαν, καλουμένη νῦν *Νυμβέγη* (Nymwegen) Τῆς παλαιᾶς ὀνομασίας τῆς χώρας παραφθορὰ φαίνεται ὅτι εἶναι καὶ τὸ ὄνομα τῆς μεταξὺ τῶν δύο βραχιόνων τοῦ Ρήνου χώρας κατὰ τὰς ἐκβολὰς αὐτοῦ (τῆς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καλουμένης *νήσου τῶν Βαταβῶν*), ἡ ὁποία ὀνομάζεται νῦν *Βετούβη* (Betuwe) καὶ εἰς τὴν ὁποίαν κατέφυγον τὰ τελευταῖα λείψανα τῶν Βαταβῶν κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Φράγκων καὶ Φρείσων εἰς τὴν χώραν αὐτῶν. Γ. Ι. ΚΑΡΒΕΛΗΣ

Βατὰκ *[Γεωγρ.-Ἱστορ.]*. Κώμη τῆς Βουλγαρίας, ἐν τῇ τέως Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, γενομένη γνωστὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὡς ἐκ τῶν σφαγῶν, αἵτινες διεπράχθησαν ἐκεῖ ὑπὸ ἀτάκτων Βασιβουζούκων τῷ 1876.

Τὸ *Βατὰκ* (ἢ *Μπατάκ*, λέξις τουρκικὴ σημαίνουσα *βάλτος*) κεῖται ἐπὶ τῶν βορείων κλιτύων τοῦ κεντρικοῦ ὄγκου τῆς Ροδόπης, παρὰ τὴν ἀρχαίαν ρωμαϊκὴν ὁδόν, ἥτις συνέδεε τὴν Ἐγνατίαν ὁδὸν μετὰ τοῦ δικτύου τῶν ὁδῶν τῆς Β. Βαλκανικῆς. Ἔχει 3500 κατοίκους. Ἐκτίσθη δὲ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ Τοῦρκοι ἐπεχείρησαν νὰ ἐξισλαμίσωσι βιαίως τοὺς Βουλγάρους τῆς Ροδόπης. Πολλοὶ τούτων ἐγκατέλειψαν τότε τὰς ἑστίας των καὶ φυγόντες βορειότερον ἵδρυσαν τὸ Βατάκ. Ἡ ἀπαισία φήμη τοῦ ὀνόματος τῆς κώμης ταύτης ὀφείλεται εἰς τὴν βουλγαρικὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1876, εἰς ἣν τὸ Βατὰκ συμμετέσχεν. Εὑρεθεῖσα ὅμως μεμονωμένη μεταξὺ πολλῶν μουσουλμανικῶν χωρίων οἰκουμένων ὑπὸ Πομάκων, ἡ ἀτυχὴς κώμη ἐξετέθη εἰς τὰς ἐπιθέσεις τούτων, καθ' ἃς ὅλοι σχεδὸν οἱ κάτοικοι ἐσφάγησαν, αἱ δὲ οἰκίαι ἐπυρπολήθησαν καὶ οἱ διασωθέντες ἐκ τῆς σφαγῆς ἀπήχθησαν αἰχμάλωτοι, πλὴν ὀλιγίστων.

Τὰ γεγονότα ταῦτα κατήγγειλεν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν κοινὴν γνώμην ὁ ἀνταποκριτὴς τοῦ «Daily News» Mac Gahan καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνταποκρίσεων τούτου ὁ Γλάδστων εἰς τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Bulgarian atrocities» (ὠμότητες Βουλγαρίας) πολύκροτον βιβλίον του.

Σήμερον τὸ Βατὰκ εἶναι τόπος ἐκδρομῶν καὶ κυνηγίου. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Βάταλος *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς Κρήτης, ἀπέχον $3^1/_2$ μιλ. ἀνατολικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Κάβο Μοῦρος καὶ ἀποτελοῦν τὸ ΝΑ κέρας τοῦ ὅρμου τῶν Σφακίων (πλάτ. 35°12' Β, μῆκ. 24°09' Ἀ. χάρτ. ἀγγλ. 2536a: Candia western portion). Σ. Ε. Λ.

Βάταλος. —1) Αὐλητὴς μαλθακὸς καὶ θηλυδρίας, ὁ ὁποῖος προσῆλθε πρῶτος εἰς τὸ θέατρον μετὰ γυναικείων ὑποδημάτων καὶ τὴν μουσικὴν ἐξεθήλυνε (*Λουκ.* π. τ. ἀπ. 23). —2) Ποιητής τις ἀσελγὴς (*Πλουτ.* Δημ. 4). Καὶ παροιμία ὑπῆρχε ἐκ τῆς λέξεως «Βάταλος εἶ» (Adag. Chil. 196) πρὸς χλευασμόν, ἐπὶ τῶν θηλυδριῶν, εἴτε ἕνεκα τοῦ αὐλητοῦ Βατάλου, εἴτε ἕνεκα τοῦ ποιητοῦ, ἢ καὶ ἐκ τῆς παρ' Ἀττικοῖς σημασίας τοῦ οὐσιαστικοῦ *βάταλος* (ἢ *βάτταλος*) σημαίνοντος τὸν πρωκτόν. Ἐκ τοῦ «βάταλος» τούτου καὶ ρῆμα *βαταλίζειν* (=αἰσχρῶς καὶ μαλθακῶς ζῆν). ΙΑΚ. Κ. Δ.

— **Βάταλος**. Ἐπωνυμία σκωπτικὴ τοῦ Δημοσθένους ἐπειδὴ ἐτραύλιζεν, ὅτε ἦτο νέος καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ προφέρῃ τὸ ρ. ΙΑΚ. Κ. Δ.

Βατὰμπλ (Vatable), *Φραγκῖσκος*, γνωστὸς ἐπίσης καὶ ὡς *Βάτερμπλεντ* (Waterbled). Γάλλος ἑβραϊστὴς γεννηθεὶς περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος καὶ ἀποβιώσας τῷ 1547. Ἐνωρίτατα ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν, ὑπῆρξεν ἐν Γαλλίᾳ πρῶτος ἐπιστήμων ὁ ἐγκαινιάσας ἐν Γαλλίᾳ τὰς ἑβραϊκὰς σπουδάς. Ὅτε ὁ Φραγκῖσκος ὁ Α' τῆς Γαλλίας ἵδρυσε τὸ κολλέγιον τῶν τριῶν γλωσσῶν

Digitized by Google

περὶ τὸ 1530, ὁ Βατάμπλ κατέλαβε τὴν ἕδραν τῶν ἑβραϊκῶν, ἣν διετήρησε μέχρι θανάτου. Συνέγραψεν ὑπομνήματα εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ἅτινα περισυνελέγησαν ὑπὸ τῶν μαθητῶν του, δημοσιευθέντα ὑπὸ τοῦ Robert Estiaine (1549) ἐν τῇ βιβλικῇ ἐκδόσει τοῦ Léon de Juda. Ταῦτα ὅμως κατεκρίθησαν ὑπὸ τῆς θεολογικῆς σχολῆς τῆς Σορβόννης. Ὁ Βατάμπλ μετέφρασε λατινιστὶ τὰ «Μικρὰ Φυσικὰ» τοῦ Ἀριστοτέλους ὑπὸ τὸν τίτλον «Parva Naturalia». Μεταξὺ τῶν μαθητῶν του συγκαταλέγονται ὁ μεταρρυθμιστὴς Καλβῖνος καὶ ὁ οὑμανιστὴς Ramus.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Abel Lefranc*, Histoire du Collège de France depuis ses origines jusqu' à la fin du premier Empire. Paris 1892. Γ. ΕΛΙΓΙΑ

Βατάν. Βασιλεῖς τῆς Γεωργίας· βλ. Βακτάγκ.

Βαταναία *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Ἐξελληνισμένος τύπος παρ' Ἰωσήπῳ καὶ Πτολεμαίῳ τοῦ ἑβραϊκοῦ ὀνόματος Βασὰν (βλ. λ.). Π. Ι. Μ.

βατάρα (ἡ) (Batara) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *θαμνοφιλιδῶν*. Τὸ μέγεθος τῶν πτηνῶν τούτων εἶναι μέτριον, τὸ ράμφος των ἰσχυρότατον, ἡ ἄνω σιαγὼν ἀρκετὰ ἐξωγκωμένη κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτῆς τμῆμα, ἐνῷ ἡ κάτω εἶναι κυρτὴ ἐκ τῶν πλαγίων καὶ τελευτᾷ εἰς ἀγκιστρωτὸν ἄκρον. Οἱ πόδες εἶναι μακροὶ καὶ καλύπτονται ὑπὸ μεγάλων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον λεπιδοειδῶν ἀποφύσεων. Ἡ οὐρὰ εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένη.

Τὰ πτηνὰ ταῦτα εἶναι διαδεδομένα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Ἐξ αὐτῶν εἶναι γνωστὰ περὶ τὰ 300 εἴδη, ἐξ ὧν 20 ἀπαντῶσιν εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀμερικήν, 50 περίπου εἰς τὴν Γουϊάναν, 50 εἰς τὴν Βραζιλίαν, 40 εἰς τὴν Κολομβίαν, 100 εἰς τὸ Περοῦ κτλ. Ὅλα σχεδὸν ἢ τὰ πλεῖστα τούτων εἶναι ἐνδημικὰ καὶ ἐνδιαιτῶνται κυρίως εἰς θαμνώδεις τόπους. Εἶναι εὔθυμα καὶ εὐκίνητα πτηνά· κατὰ προτίμησιν διαμένουσιν ἐπὶ τῶν θάμνων καὶ κατέρχονται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους μόνον διὰ νὰ συλλάβωσι τὴν λείαν των, ἥτις σύγκειται ἐξ ἐντόμων κυρίως, καὶ εὐθὺς ἵπτανται πάλιν ἐπὶ τῶν θάμνων διὰ νὰ τὴν καταφάγωσι. Τὰ ἄρρενα πτηνὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐρώτων, ἐκβάλλουσι συνεχεῖς καὶ ὀξείας κραυγάς, εἰς τὰς ὁποίας τὰ θήλεα ἀπαντῶσι δι' ἡδείας διακοπτομένης φωνῆς. Δ. Ν. Π.

Βάτας. Σάμιος φερόμενος ἐπὶ ἐπιγραφῆς τοῦ Ἡραίου τῆς Σάμου: «Βάτα Κάρας», δηλαδὴ Κάρας υἱὸς τοῦ Βάτα, ὅπερ ἐσφαλμένως ἐκ συνενώσεως τῶν δύο λέξεων μετεποιήθη εἰς *Βατακάρας* ἐν λατινικῇ παροιμίᾳ λεγομένῃ ἐπὶ εὐπόρων καὶ ἀναπαυτικῶν καὶ ἀμερίμνων ἀνθρώπων, οὓς ὠνόμαζον Βατακάρας (*Βάστακας* ἐσφαλμένως παρ' *Ἡσυχίῳ* Adag. Chil. 892). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βάτας *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Κότρωνα* τῆς ἐπαρχίας Γυθείου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 130.

βατάτα (ἡ) (Batatas) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κομβολβουλιδῶν*. Τὰ φυτὰ ταῦτα εἶναι ποώδη, πολυετῆ, κονδυλόρριζα ἀναρριχώμενα. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βατάτα ἡ ἐδώδιμος*, κοινῶς

Βατάτα μὲ ρίζαν ὑπερτροφικήν.

γλυκοπατάτα (Batatas edulis ἢ Ipomoea batatas), οὗτινος ὑπάρχουσι πολλαὶ ποικιλίαι. Εἰς τὰς Ἰνδίας παράγουσιν ἐξ αὐτῆς οἰνοπνευματῶδες ποτόν. Ἐν Ἑλλάδι καλλιεργεῖται κυρίως ἐν Ἐπτανήσῳ καὶ Νάξῳ διὰ τὰς ἀμυλούχους ἐδωδίμους γλυκείας καὶ κονδυλώδεις ρίζας της, χρησιμοποιουμένας πρὸς τροφὴν τῶν ἀνθρώπων, ὡς καὶ ἐν τῇ ζαχαροπλαστικῇ, ὅπου ἀντικαθιστῶσι τὰ κάστανα. Ἡ γλυκοπατάτα εἰσήχθη εἰς τὴν Ἱσπανίαν ἐξ Ἀμερικῆς ὀλίγον μετὰ τὴν ἀνακάλυψίν της. Εἰς τὴν Κέρκυραν εἰσήχθη ἴσως πρὸ ἑνὸς αἰῶνος, ἐκεῖθεν δὲ εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα. Ἡ σύστασις αὐτῆς εἶναι ἡ ἑξῆς: σάκχαρον 2,3%, ἄμυλον 24,7, πρωτεΐνη 4. Ἐκ τῶν ἀριθμῶν τούτων φαίνεται ἡ ἀξία αὐτῆς κυρίως ὡς ἀμυλούχου τροφῆς.

Ἐδάφη κατάλληλα διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἐαρινοῦ τούτου φυτοῦ εἶναι τὰ βαθέα, δροσερὰ ἀργιλλοαμμώδη. Ἡ φύτευσις γίνεται κατὰ Μάρτιον, τιθεμένων τῶν ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου ἐντὸς τῆς ἀποθήκης διατηρηθέντων κονδύλων, εἰς πρασιὰς καὶ εἰς μικρὰς ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεις 4—5 ἑκατοστῶν. Μετὰ 45 περίπου ἡμέρας ἤτοι κατὰ Μάϊον, ὅτε ἐκφύονται οἱ βλαστοί, μεταφυτεύονται οὗτοι εἰς τὸν ἀγρόν, ὅστις προηγουμένως εἶχε καλῶς καλλιεργηθῇ. Ἡ μεταφύτευσις γίνεται ὅταν οἱ βλαστοὶ ἔχουσι μῆκος 30 περίπου ἑκατοστῶν καὶ φέρουσι τρία φύλλα, μεταφυτεύονται δὲ μόνον οἱ ἀποσπώμενοι οὗτοι βλαστοί. Τὸ κάτω ἄκρον τῶν βλαστῶν δέον νὰ κάμπτεται εἰς μῆκος 4 ἑκατοστῶν, τοῦ καμφθέντος τούτου τμήματος λαμβάνοντος θέσιν ὁριζοντίαν. Αἱ ἀποστάσεις μεταξὺ τῶν φυτῶν εἶναι 50—60 ἑκατοστῶν. Μετὰ τὴν μεταφύτευσιν ὁ ἀγρὸς ποτίζεται τακτικῶς καὶ σκαλίζεται ὅταν ἡ στιγμὴ εἶναι κατάλληλος. Μετά τινα χρόνον οἱ βλαστοὶ ἀναπτύσσονται καὶ ἕρπουσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους προσπαθοῦντες νὰ ρίψουν ρίζας ἐκ τῶν διαφόρων κόμβων. Τὰς ρίζας ταύτας δέον νὰ καταστρέφωμεν ἀνασηκώνοντες τὰ φυτά. Κατὰ τὸν Αὔγουστον γίνεται ἡ συγκομιδὴ τῶν πρωΐμως φυτευθέντων καὶ κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τῶν ὀψίμων. Ἡ ἀπόδοσις εἶναι περίπου 1000 ὀκάδες κατὰ στρέμμα.

Ἐν Ἑλλάδι οὐδεμία ἀσθένεια προσέβαλε μέχρι τοῦδε τὴν γλυκοπατάταν, ἐν Ἰταλίᾳ ὅμως ὁ μύκης Phyllosticta batatae ἐπέφερεν ἀρκετὰς βλάβας περιοριζομένας ὑπὸ ψεκασμοῦ διὰ βορδιγαλείου πολτοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ι. Σορδίνα*. Περὶ γλυκοπατάτας.— *Π. Γενναδίου*, Λεξικὸν φυτολογικὸν ἐν λ.—Year book of the United States departement of agriculture 1916. Σ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

Βατατάδες *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμός, ἀριθμῶν (1928) 148 κατοίκους καὶ ὑπαγόμενος εἰς τὴν κοινότητα *Λιγουψᾶς* τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων. Χ. Ι. Σ.

Βατάτζης. Αὐλικὸς ἐπὶ Ἀλεξίου Γ' Ἀγγέλου (1195—1203). Καταγγελθεὶς εἰς τὸν αὐτοκράτορα ὑπὸ τῶν αὐλικῶν Ἀνδρονίκου Κοντοστεφάνου καὶ Βασιλείου Καματηροῦ ὅτι εἶχε συνάψει ἀθεμίτους σχέσεις μετὰ τῆς αὐτοκρατείρας Εὐφροσύνης, ἔφυγεν εἰς Βιθυνίαν (Μ. Ἀσίας), ὅπου ἐφονεύθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλεξίου ὑπὸ τοῦ πρὸς τοῦτο ἀποσταλέντος Βαστραλίτου καὶ «ὡς βόσκημα διεμελίσθη». Ν. ΚΛΣ

— **Βατάτζης,** ***Ἀνδρόνικος.*** Βυζαντινὸς στρατηγός, υἱὸς τοῦ *Θεοδώρου Βατάτζη* (βλ. κατωτ.) καὶ ἀνεψιὸς ἐξ ἀδελφῆς τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ Α' τοῦ Κομνηνοῦ. Συμμετέσχεν εἰς τὴν κατὰ τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου ἐκστρατείαν (1173). Πρὶν ἢ βαδίσῃ κατὰ τοῦ Ἰκονίου ὁ Μανουήλ, θέλων νὰ ἀπασχολήσῃ τοὺς Τούρκους τῆς Ἀμασείας, ἔπεμψε κατ' αὐτῶν τὸν Ἀνδρόνικον Βατάτζην, ὅστις ὅμως κυκλωθεὶς ἐν δυσβάτοις τόποις ὑπὸ ὑπερτέρων δυνάμεων ἀπωλέσθη μεθ' ἅπαντος τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ. Οἱ Τοῦρκοι ἀποκόψαντες τὴν κεφαλήν του ἐκόμισαν αὐτὴν πρὸς τὸν σουλτᾶνον, ὅστις διέταξε νὰ ἐμπηχθῇ ἐπὶ κοντοῦ καὶ νὰ ἐπιδειχθῇ εἰς ἐν ταῖς κλεισωρείαις τοῦ Τζυβρίτζη (βλ. λ.) δεινῶς ἐμπλακέντα στρατεύματα του Μανουήλ. Ἡ θέα αὐτῆς ἀπεθάρρυνεν ἔτι περισσότερον αὐτὰ καὶ συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν ἄτακτον αὐτῶν ὑποχώρησιν. Ν. ΚΛΣ

— **Βατάτζης,** ***Βασίλειος.*** Βυζαντινὸς στρατηγός. Ἤκμασεν ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰσαακίου Ἀγγέλου, παρ' οὗ ἐπιφορτισθεὶς νὰ καταστείλῃ τὴν στάσιν τοῦ στρατηγοῦ Θεοδώρου Μαγκαφᾶ ἐκυρίευσε τὴν ὑπὸ τούτου κατεχομένην Φιλαδέλφειαν (Μ. Ἀσία) καὶ εἶτα καταδιώξας τὸν στασιαστὴν ἐξηνάγκασεν αὐτὸν νὰ προσφύγῃ παρὰ τῷ σουλτάνῳ τοῦ Ἰκονίου. Συμμετέσχεν εἶτα εἰς τὴν ὑπὸ τὸν νεαρὸν στρατηγὸν *Κωνσταντῖνον* (ἐξάδελφον τοῦ αὐτοκράτορος) ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Βουλγαροβλάχων τοῦ Αἵμου, καθ' ἣν ὁ βυζαντινὸς στρατὸς ἔτρεψε τοὺς στασιαστὰς εἰς φυγήν, ἀλλ' ἐν τέλει θελήσαντος τοῦ Κωνσταντίνου νὰ ἀνακηρύξῃ ἑαυτὸν αὐτοκράτορα, παρὰ τὰς συμβουλὰς καὶ τὰς ἀπειλὰς τοῦ Βασιλείου Βατάτζη, καὶ ἐπελθούσης ὡς ἐκ τούτου ἀταξίας, ἡττήθη κατὰ κράτος καὶ διεσκορπίσθη.

Ἐκστρατεύσας ἐκ νέου κατὰ τῶν Βλάχων τῷ 1194 ὡς στρατηγὸς τῶν ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς ἐπαρχίαις στρατευμάτων, μετὰ τοῦ στρατηγοῦ τῆς Ἀνατολῆς Ἀλεξίου Γίδου, ἡττήθη καὶ ἐφονεύθη μετὰ τοῦ πλείστου τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ παρὰ τὴν Ἀρκαδιούπολιν. Ν. ΚΛΣ

— **Βατάτζης,** ***Βασίλειος.*** Ἕλλην λόγιος γεννηθεὶς ἐν Θεραπείοις τοῦ Βυζαντίου τῷ 1694 ἐκ πατρὸς ἱερέως καὶ μεγάλου οἰκονόμου. Δεκατετραετὴς ἀπεστάλη πρὸς ἐμπορίαν εἰς Ρωσίαν ὅπου παρέμεινεν ἐπ' ἀρκετόν. Ἐπισκεφθεὶς πλείστας χώρας, ἐξέμαθε (πλὴν τῆς λατινικῆς) τὴν ἀραβικὴν καὶ περσικήν, καθὼς καὶ τὰς σπουδαιοτέρας τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν. Ἐπὶ ἔτη διέτριψεν ἐν Περσίᾳ, ὅπου ἐγνωρίσθη στενῶς μὲ τὸν τότε σάχην αὐτῆς Ναδίρ, ὁ ὁποῖος ἐκτιμήσας τὴν εὐφυΐαν του τὸν ἀπέστειλε πρεσβευτὴν τῆς Περσίας εἰς Ρωσίαν. Τὴν ἱστορίαν τοῦ σάχου τούτου συνέγραψεν ὁ Βατάτζης, περίληψις δὲ τῆς συγγραφῆς ταύτης ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ *Δανιὴλ Φιλιππίδου* τῷ 1816 ἐν Λειψίᾳ, συμπεριληφθεῖσα ἐν τῷ παραρτήματι τῆς ὑπ' αὐτοῦ συνταχθείσης γεωγραφίας τῆς Ρουμανίας. Πλὴν τοῦ ἔργου τούτου ὁ Βατάτζης ἐφιλοπόνησε καὶ ἔμμετρον (εἰς δύο χιλιάδας ἑκατὸν δεκαπεντασυλλάβους πολιτικοὺς ὁμοιοκαταλήκτους στίχους) περιγραφὴν τῆς κατὰ τὸ 1727 γενομένης περιοδείας του ἀνὰ τὴν Ἀσίαν καὶ Ρωσίαν, κατ' ἐντολήν του δὲ τῷ 1732 ἐσχεδιάσθη ἐν Λονδίνῳ ἄξιος λόγου χάρτης. Τοῦ ποιήματος τούτου, τὸ ὁποῖον εὑρέθη ὑπὸ τοῦ Σ. Λάμπρου τὸ 1876 ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου (ὑπ' ἀριθ. Add. 10.075), ἐδημοσιεύθησαν ἀποσπάσματα ὑπὸ τοῦ εὑρόντος (ἐν τῷ Ε' τόμῳ τοῦ «Παρνασσοῦ σ. 705 κ. ἑξ.). Ὁλόκληρον τοῦ Βατάτζη τὸ ποίημα ἐξέδωκεν ὁ E. Legrand ὑπὸ τὸν τίτλον: «Voyage de Basile Vatace en Europe et en Asie» (Melanges orientaux κλπ. Παρίσιοι 1886 μετὰ διαφωτιστικῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἀνατυπώσεως τοῦ χάρτου). Οἱ στίχοι τοῦ Βατάτζη δὲν διακρίνονται οὔτε διὰ τὸ εὔηχον, οὔτε διὰ τὴν ἀκρίβειάν των, καὶ εἶναι συντεταγμένοι εἰς γλῶσσαν μετέχουσαν καθαρευούσης καὶ δημώδους. Θ.Π.

— **Βατάτζης,** ***Θεόδωρος.*** Στρατηγὸς τοῦ Βυζαντίου, γαμβρὸς ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ Μανουὴλ Α' Κομνηνοῦ (1143—1180), συμμετασχὼν εἰς διαφόρους ἐκστρατείας τοῦ ἡρωϊκοῦ ἐκείνου βασιλέως. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ἐναντίον τοῦ ἐν Κιλικίᾳ στασιάσαντος Ἀρμενίου ἄρχοντος Τερόζη, ἀπεστάλη μετὰ δυνάμεως στρατοῦ ὅπως πολιορκήσῃ τὴν ὀχυρωτάτην Ταρσόν. Ἅμ' ὡς ἐνεφανίσθη πρὸ αὐτῆς, οἱ Ἀρμένιοι, νομίσαντες ὅτι εἶχον πρὸ αὐτῶν τὸν βασιλέα, κατελήφθησαν ὑπὸ τοιούτου τρόμου ὥστε, καθ' ἃ ἱστορεῖ ὁ σύγχρονος ἱστορικὸς Ἰωάννης Κίνναμος, «ἐρρίπτουν ἀπὸ τῶν πύργων ἑαυτοὺς δυσθανατοῦντες οἱ ταλαίπωροι», ἐν τέλει δὲ παρέδωσαν τὴν πόλιν εἰς τὸν Βατάτζην. Ν. ΚΛΣ

— **Βατάτζης,** ***Ἰωάννης.*** Στρατηγὸς Βυζαντινὸς συμμετασχὼν εἰς τοὺς πολέμους τοῦ Βασιλείου Β' τοῦ Βουλγαροκτόνου. Ὁ ἱστορικὸς Μιχαὴλ Ἀτταλειάτης ἀποκαλεῖ αὐτὸν «ἄνδρα συνετὸν καὶ γενναῖον καὶ πρὸς πᾶσαν πολεμικὴν ἐμπειρίαν ἀκαθαίρετον». Παροραθεὶς ὅμως ὑπὸ τῶν διαδόχων τοῦ Βασιλείου ἡνώθη μετὰ τῶν δυσηρεστημένων στρατιωτικῶν καὶ τέλος συμμετέσχεν εἰς τὴν κατὰ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου Θ' τοῦ Μονομάχου (1042—1055) στάσιν τοῦ συγγενοῦς του στρατηγοῦ Λέοντος Τορνίκη (1047), καθ' ἣν ἀνακηρυχθεὶς οὗτος βασιλεὺς ἐν Ἀδριανουπόλει ἐπῆλθε κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐνίκησε τὰ κατ' αὐτοῦ ἐπελθόντα βασιλικὰ στρατεύματα καὶ ἐνέπνευσεν αὐτοῖς τοιοῦτον τρόμον, ὥστε οἱ φρουροὶ τῶν τειχῶν, ἐγκαταλείψαντες τὰς θέσεις των, κατέφυγον εἰς τοὺς ναοὺς ἀναμένοντες τὴν εἰσβολὴν τῶν στασιαστῶν· οὗτοι ὅμως, μὴ ἀντιληφθέντες τοῦτο, ἀνέβαλον τὴν τελικὴν ἔφοδον καὶ οὕτω παρέσχον εἰς τὸν βασιλέα τὸν χρόνον νὰ ἀνασυντάξῃ τὰς δυνάμεις του, νὰ τοποθετήσῃ τὰς πολεμικὰς μηχανὰς ἐπὶ τῶν τειχῶν καὶ νὰ ἀποκρούσῃ τὰς περαιτέρω ἐπιθέσεις των. Ἀποβαλόντες οἱ στασιασταὶ πᾶσαν ἐλπίδα περὶ ἁλώσεως τῆς Πόλεως ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν καὶ ἐτράπησαν κατὰ τῆς Ραιδεστοῦ, τῆς μόνης ἐκ τῶν θρακικῶν πόλεων μὴ ὑποκυψάσης εἰς αὐτούς. Διαρκούσης τῆς πολιορκίας αὐτῆς ὁ Βατάτζης πληροφορηθεὶς τὴν ἐπέλευσιν βασιλικοῦ στρατοῦ, ἐπῆλθε κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν διεσκόρπισεν, ἐπιστρέφων ὅμως εἰς τὸ στρατόπεδον του εὗρεν αὐτὸ ἐγκαταλελειμμένον ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Τορνίκη, λιποτακτησάντων ἢ αὐτομολησάντων πρὸς τοὺς βασιλικούς. Ἐγκαταλειφθεὶς τότε καὶ ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτοῦ στρατιωτῶν κατέφυγε μετὰ τοῦ Τορνίκη εἰς τὸν ναὸν τοῦ Βουλγαροφύγου, ἔνθα συλληφθέντες ἀμφότεροι ὑπὸ τοῦ καταδιώξαντος βασιλικοῦ στρατοῦ, ὡδηγήθησαν δέσμιοι εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐτυφλώθησαν (25 Δεκεμβρίου 1047). Ν. ΚΛΣ

— **Βατάτζης,** ***Ἰωάννης.*** Βυζαντινὸς στρατηγός, ἀδελφὸς τοῦ *Θεοδώρου Βατάτζη*, συμμετασχὼν εἰς τὰς διαφόρους ἐκστρατείας τοῦ Μανουὴλ Α' Κομνηνοῦ. Τῷ 1176 διωρίσθη διοικητὴς τοῦ θέματος Θρακησίων (Μ. Ἀσίας), ἵνα περιορίσῃ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Τούρκων τοῦ Ἰκονίου. Ἀφιχθεὶς πλησίον τοῦ Μαιάνδρου καὶ πληροφορηθεὶς ὅτι τουρκικὴ φάλαγξ ἐπέστρεφεν εἰς τὰ ἴδια, ἀπάγουσα πλῆθος αἰχμαλώτων καὶ λείαν ἄφθονον, κατέλαβε τὴν παρὰ τὰ χωρία Ὕελιον καὶ Λειμμόχειρα γέφυραν, διὰ τῆς ὁποίας ἔδει νὰ διέλθωσιν οἱ πολέμιοι, καὶ μέρος μὲν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, τὸ καὶ μεῖζον, ἔταξεν εἰς ἐνέδρας κατὰ μῆκος

Digitized by Google

τῶν ὁδῶν, μέρος δὲ παρὰ τὴν γέφυραν. Οἱ Τοῦρκοι ἐμπεσόντες εἰς τὰς ἐνέδρας ἐτράπησαν ἐν ἀταξίᾳ πρὸς τὴν γέφυραν, εὑρόντες ὅμως καὶ αὐτὴν κατειλημμένην ἐρρίπτοντο ἀλλόφρονες εἰς τὸν ποταμόν. Ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν Ἀτάπακος συγκεντρώσας ὀλίγους ἄνδρας ἀντεπετέθη κατὰ τῶν Βυζαντινῶν, ἀλλ' ἀποκρουσθεὶς ἐτράπη εἰς φυγὴν ἀναζητῶν πόρον τινὰ ἵνα ἀσφαλέστερον διαβῇ τὸν ποταμόν. Καταδιωκόμενος ὅμως ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἐρρίφθη ἐν τέλει εἰς αὐτὸν καὶ «τὴν ἀσπίδα ὑποθεὶς τῷ ὕδατι ὡς κελητίῳ ταύτῃ ἐχρῆτο, ἀρίστως ἀντικαταστὰς τῷ τῆς ἀνάγκης ὀξεῖ. Καὶ τοίνυν τῇ μὲν λαιᾷ τὸν ἵππον κατέχων παρανηχόμενον, τῇ δεξιᾷ δὲ τὴν σπάθην γυμνὴν δεδυκώς, καὶ προσποιῶν ἐν τῷ παραυτίκα ταύτην ὡς οἴακα, ἐσάλευεν οὕτω κατὰ βραχὺ τοῦ ποταμοῦ διαπλέων τὸ πέλαγος». Κατορθώσας νὰ διαβῇ οὕτω τὸν ποταμὸν ἀνῆλθεν ἐπί τινος λόφου καὶ ἐκάλει περὶ ἑαυτὸν τοὺς διασωθέντας ὀπαδούς του ὅτε στρατιώτης τις Βυζαντινὸς ἐπιπεσὼν κατ' αὐτοῦ τὸν ἐφόνευσε. Τοῦτο ἐπέτεινε τὸν τρόμον τῶν Τούρκων καὶ ἐπετάχυνε τὴν φυγὴν αὐτῶν. Μετὰ τὴν καταστροφὴν ταύτην οἱ Τοῦρκοι ἔπαυσαν τὰς ἐπιδρομὰς αὐτῶν, ὁ δὲ βασιλεὺς βραβεύων τὸν Βατάτζην διώρισεν αὐτὸν στρατηγὸν διοικητὴν Φιλαδελφείας.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μανουὴλ (1180) καὶ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον τοῦ ἀχρείου Ἀνδρονίκου Κομνηνοῦ (1181) ὁ Βατάτζης, ἐκδικούμενος τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ νομίμου διαδόχου τοῦ θρόνου Ἀλεξίου, υἱοῦ τοῦ Μανουήλ, ἐστασίασε καὶ ἀπέκρουσε τὰ κατ' αὐτοῦ σταλέντα στρατεύματα ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἀνδρόνικον Λαπαρδᾶν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀσθενήσας ἀπέθανεν. Οἱ υἱοί του *Μανουὴλ* καὶ *Ἀλέξιος* κατέφυγον παρὰ τῷ σουλτάνῳ τοῦ Ἰκονίου καὶ μετ' ὀλίγον ἀνεχώρησαν διὰ Σικελίαν, ἀναγκασθέντες ὅμως ἐκ τῆς κακοκαιρίας νὰ προσεγγίσωσιν εἰς Κρήτην συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν ἐκεῖ ἀρχῶν καὶ ἐτυφλώθησαν. Ν. ΚΛΣ

— **Βατάτζης**, *Ἰωάννης Δούκας*· βλ. Δούκας *Ἰωάννης*.

— **Βατάτζης**, *Λέων*. Στρατηγὸς Βυζαντινός, συμμετασχὼν εἰς τὴν ἐκστρατείαν, ἣν ὠργάνωσε τῷ 1164 ὁ Μανουὴλ Α' Κομνηνὸς κατὰ τῶν Οὔγγρων. Καθ' ὃν χρόνον ἰσχυρὰ βυζαντινὴ φάλαγξ ὑπὸ τὸν γαμβρὸν τοῦ Μανουὴλ Ἀλέξιον προσεποιεῖτο εἰσβολὴν ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως καὶ ἀπέσπα πρὸς τὸ μέτωπον ἐκεῖνο τὴν προσοχὴν τῶν Οὔγγρων, ὁ Λέων Βατάτζης, ἀκολουθήσας ἀπαρατήρητος ἑτέραν ἀνατολικωτέραν ὁδόν, ἣν οὐδέποτε ἄλλοτε ἠκολούθησαν οἱ Βυζαντινοί, ἀρχομένην «ἐκ τῶν πρὸς τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ χωρίων», ἐπῆλθεν ἀπροσδόκητος κατὰ τῶν νώτων τῶν Οὔγγρων καὶ ἐξηνάγκασεν αὐτοὺς νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰς ἀμυντικὰς αὐτῶν γραμμὰς καὶ νὰ ἀφήσωσιν ἐλευθέραν τὴν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν εἴσοδον τῆς φάλαγγος τοῦ Ἀλεξίου καὶ τῆς ἑτέρας ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς Ἰωάννην Δούκαν, Ἀνδρόνικον Λαμπαρδᾶν καὶ Νικηφόρον Πετραλείφαν. Ἡ ἧττα τῶν Οὔγγρων ὑπῆρξε πλήρης, ἠναγκάσθησαν δὲ οὗτοι νὰ εἰρηνεύσωσιν. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βατουία, *Βατουοί*· βλ. Βαταβία, Βαταβοί.

Βάτβα, ἢ *Μπάτουα*, ἢ *Βακβάνγκα*, ἢ *Βακούμα* (Watwa, Batua, Wakwanga, Wakuma). Φυλὴ νάνων τῆς Κεντρικῆς Ἀφρικῆς ἐξηπλωμένη μεταξὺ τῶν ποταμῶν Λούλουα καὶ Λουμπεφοῦ (1° ν. πλ. περίπου). Τὸ κατὰ μέσον ὅρον ὕψος τῶν *Βάτβα* κυμαίνεται μεταξὺ 1,30—1,44 μ., τὸ δὲ χρῶμα των εἶναι μελαψὸν ὑποκίτρινον. Οἱ Βάτβα εἶναι λαὸς πρωτόγονος, ζῶσι δὲ εἰς τὰ παρθένα δάση ἐκ τῆς συλλογῆς ἀγρίων καρπῶν καὶ τοῦ κυνηγίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπιδεικνύουν ἐξαιρετικήν τινα ἐπιτηδειότητα, καίτοι τὰ ὅπλα καὶ ἐργαλεῖά των εἶναι ἀτελέστατα. Αἱ καλύβαι των εἶναι πενιχραί, κατεσκευασμέναι ἐκ χλόης. Ἡ γλῶσσά των δὲν ἐμελετήθη εἰσέτι. Οἱ Βάτβα ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ Βίσσμανν κατὰ τὸ 1881 (βλ. *Wissmann-Wolf*, Im Innern Afrikas, σελ. 258 ἐπ.). Θ. Χ. Σ.

Βατβάτ (el Watwât), *Τζεμὰλ-Ἐντίν*. Ἄραψ φιλόσοφος καὶ φυσιοδίφης (1235-1318). Εἶναι συγγραφεὺς σχοινοτενοῦς ἔργου, πραγματευομένου τὸ ζήτημα τῶν ὀκτὼ ἀρετῶν καὶ τῶν ὀκτὼ κακιῶν καὶ μεγάλου ἐγκυκλοπαιδικοῦ λεξικοῦ τῶν Φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς γεωγραφίας. Α. Δ.

Βάτβυλ ἢ *Βάττβυλ* ἢ *Βάττβιλ* (Watwyl ἢ Wattwyl ἢ Wattwil) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἑλβετίας, ἐν τῷ καντονίῳ τοῦ Σαὶν-Γκάλλ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τούρ. Ἔχει ἀξιόλογα ἐργοστάσια ἐχρώμων βαμβακερῶν ὑφασμάτων, μηχανῶν κ. τ. λ. Κάτ. 6.000. Μ. Δ. Β.

Βάτεια καὶ *Βατίεια* *[Μυθολ.]*. —1) Θυγάτηρ τοῦ Τεύκρου ἢ τοῦ Τρωὸς (*Στ. Βυζ.* λ. Δάρδανος) καὶ τῆς Νύμφης Ἰδαίας, μήτηρ τοῦ Ὕλου, Ἐριχθονίου καὶ Ζακύνθου, κατὰ Διονύσιον τὸν Ἀλικαρνασσέα. Ἀπ' αὐτῆς ὠνομάσθη ἡ πόλις *Βάτεια* ἢ *Βατίεια* ἐν Τροίᾳ (*Ἀπολ.* 3,12,1—*Διον. Ἀλικ.* 1,50 καὶ 62.—*Διόδ.* 4,75). Κατὰ τὸν Τζέτζην (Λυκ. 29) ἡ Βάτεια εἶναι ἀδελφὴ τοῦ Σκαμάνδρου, ὁ ὁποῖος ἐκ τῆς Ἰδαίας ἐγέννησε τὸν Τεῦκρον, ἐνῷ ἡ θυγάτηρ τοῦ Τεύκρου, ἡ συζευχθεῖσα μετὰ τοῦ Δαρδάνου, ὀνομάζεται *Ἀρίσβη*. —2) Ναϊάς τις, ἐξ ἧς ὁ Οἴβαλος ἐγέννησε τρεῖς υἱούς, τὸν Τυνδάρεων, τὸν Ἱπποκόωντα καὶ τὸν Ἰκαρίωνα καὶ μίαν θυγατέρα, τὴν Ἀρήτην (*Ἀπολ.* 3,10,4). ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

Βατὲλ (Vatel). Περίφημος ἀρχιμάγειρος τοῦ πρίγκιπος Κοντέ, ὅστις ηὐτοκτόνησεν ἐξ ἀπελπισίας τῷ 1671 ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Σαντιγύ, βλέπων ὅτι δὲν εἶχον κομισθῆ τὰ ψάρια καὶ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ παραθέσῃ τοιαῦτα εἰς τὸ διδόμενον γεῦμα πρὸς τὸν ξενιζόμενον Λουδοβῖκον ΙΔ'. Ἡ κυρία ντὲ Σεβινιὲ διηγεῖται εἴς τινα ἐπιστολήν της διὰ μακρῶν τὴν τραγικὴν ταύτην περιπέτειαν, τὴν ὁποίαν ἀναφέρουσι πλεῖστοι ἄλλοι χρονικογράφοι τῆς ἐποχῆς. Τινὲς τούτων διηγοῦνται ὅτι ἡ αὐτοκτονία του προῆλθεν ἐξ ἐρωτικῆς ἀπελπισίας, διότι ὁ Βατὲλ εἶχεν ἐρωτευθῆ κόρην ἀνωτέρας τάξεως. Ὁπωσδήποτε τὸ ὄνομα τοῦ Βατὲλ χρησιμεύει σήμερον ὡς σύμβολον τῆς καλῆς μαγειρικῆς. Θ. Β.

Βατελὲ (Watelet), *Κλαύδιος-Ἐρρῖκος*. Γάλλος φιλόλογος καὶ καλλιτέχνης, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1748—1786). Κάτοχος εἰσοδήματος, ὅπερ τοῦ ἐπέτρεπε νὰ ζῇ ἐν πλήρει οἰκονομικῇ ἀνεξαρτησίᾳ, ἀφιερώθη καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν εἰς τὴν θεραπείαν τῶν καλῶν τεχνῶν. Καλλιεργήσας τὴν λογοτεχνίαν, τὴν ζωγραφικήν, τὴν γλυπτικὴν καὶ τὴν χαρακτικὴν μετὰ ζήλου, κατώρθωσε ν' ἀνυψωθῇ ὑπεράνω τοῦ ἐπιπέδου ἑνὸς ἁπλοῦ ἐρασιτέχνου. Τῷ 1760 ἐδημοσίευσε τὸ διδακτικὸν του ποίημα «Ἡ τέχνη τοῦ ζωγραφεῖν», δι' οὗ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν. Ἐξεπόνησε πεντάτομον «Λεξικὸν τῆς ζωγραφικῆς, τῆς γλυπτικῆς καὶ τῆς χαρακτικῆς», ἐκδοθὲν τῷ 1792 ὑπὸ τοῦ Lévesque, ὅστις ἐπηύγε καί τινας διορθώσεις καὶ προσθήκας εἰς αὐτό. Ἐπίσης ἐδημοσίευσε τὰ ἑξῆς ἔργα: «Σιλβία», μυθιστόρημα (1742), «Ζηνηΐς», μονόπρακτος κωμῳδία (1744), «Ἡ κοιλὰς τοῦ Ταμπὲ» (1747), «Βίος τοῦ ζωγράφου Λουδοβίκου τῆς Βουλώνης» (1752), «Λόγος ἐκφωνηθεὶς εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν» (1761), «Πύρρα καὶ Δευκαλίων», λυρικὴ τραγῳδία (1768), «Φάων», λυρικὸν δρᾶμα (1778), «Τὸ μοντέρνο ἐξοχικὸ σπίτι», κωμῳδία δίπρακτος (1784) καὶ «Δοκίμιον περὶ κήπων» (1774), εἰς τὸ ἐκθέτει τὰς περὶ ἀγγλικῶν κήπων ἰδέας του, ἃς ἐφήρμοσεν εἰς τὸ πρότυπον παρὰ τὸν Σηκουάναν οἴκημά του, ὅπερ ἐγένετο πασίγνωστον ὑπὸ τὸ ὄνομα Moulin-Joli. Συλλογὴ ἔργων τινῶν τοῦ Βατελὲ ἐξεδόθη τῷ 1784 εἰς Παρισίους ὑπὸ τοῦ Lévesque. Ι. Μ. Π.

βατερία (ἡ) (Vateria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *διπτεροκαρπιδῶν*, περιλαμβάνον 12 περίπου εἴδη δένδρων ἰθαγενῶν τῆς τροπικῆς Ἀσίας. Αἱ βατερίαι διακρίνονται ἐκ τῶν ἀκεραίων φύλλων των, τῶν μετὰ βραχέος κάλυκος ἀνθέων, ἅτινα φέρουσι 5 πέταλα, τῶν στημόνων των (15 τὸν ἀριθμόν), τῆς τριλόβου φοθήκης, τοῦ καψοειδοῦς καρποῦ καὶ τοῦ σπέρματός των, ὅπερ ἔχει παχείας κοτυληδόνας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βατερία ἡ ἰνδική* (Bateria indica), μέγα δένδρον ἰθαγενὲς τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν. Ἐκ τοῦ κορμοῦ του, δι' ἐγχαράξεων, ἐκκρίνεται ἐλαιορητινώδης οὐσία, λευκὴ καὶ κρυσταλλώδους συστάσεως, καιομένη μετὰ καθαρᾶς φλογὸς καὶ εὐαρέστου ὀσμῆς. Ἡ ῥητίνη αὕτη εἶναι γνωστοτέρα ὑπὸ τὸ γαλλικὸν της ὄνομα résine Dupada καὶ χρησιμοποιεῖται κυρίως εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν βερνικίων. Οἱ καρποί της εἶναι ἀμυγδαλοειδεῖς καὶ ἔχουσι λιπαρὰν γεῦσιν, χρησιμοποιοῦνται δὲ ὡς στομαχικοί, τονωτικοί, κατὰ τῆς διαρροίας, τῶν πόνων τῆς κοιλίας κτλ. Δ. Ν. Π.

— **βατερίας** *ἔλαιον* ἢ *λίπος* (Oleum vateriace, suif de pincy, Malabartalg) *[Φαρμ.]*. Λαμβάνεται ἐκ τῶν σπερμάτων τοῦ φυτοῦ *βατερία ἡ ἰνδική* (Vateria indica), ἔχει χρῶμα κιτρινοπράσινον καὶ εἰδικὸν βάρος 0,915 τήκεται εἰς 35°, εἶναι τελείως διαλυτὸν εἰς αἰθέρα καὶ χλωροφόρμιον, μερικῶς δὲ εἰς ἀλκοόλην. Τὸ ἔλαιον ἀποτελεῖται ἐκ τῶν τριγλυκεριδίων τῶν ὀξέων: στεατικοῦ, ἐλαϊκοῦ καὶ παλμιτικοῦ, χρησιμεύει δὲ εἰς τὴν σαπωνοποιΐαν. Οἱ μετὰ τὴν ἔκθλιψιν ἀπομείναντες πλακοῦντες τῶν σπερμάτων φέρονται εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς *πλακοῦντες βατερίας* (Vateriakuchen), ἐνέχουσι δὲ κατὰ Moser καὶ Mussel: ὕδωρ 3.37%, πρωτεΐνας 12,25%, λίπος 17.06%, Ν. ἐκχυλιστικὰς ὕλας 57.55%, ξυλώδεις ὕλας 5.13%, τέφραν 4.64%. Κ. Γ. Μ.

βατερίτης (ὁ) (Vaterit) *[Ορυκτολ.]*. Ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον ($CaCO_3$) ὑπὸ μορφὴν κρυπτοκρυσταλλικῶν σφαιρολίθων, σπανιώτερον δ' ὑπὸ μορφὴν βελονιδίων (διαξονικῶν ὀπτικῶς). Ἔχει εἰδικὸν βάρος 2,6 περίπου. Εἶναι ἀσταθὴς μορφὴ τοῦ ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου. Εἰς 400°K. περίπου μεταβάλλεται ἀρκετὰ ταχέως εἰς *ἀσβεστίτην*, ἄλλως πολὺ βραδέως. Γ. Κ. Γ.

Βατερλὼ (Waterloo) *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τοῦ Βελγίου, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Νιβὲλ τοῦ νομοῦ τῆς Βραβάντης, εἰς ἀπόστασιν 15 χιλ. ἀπὸ τῶν Βρυξελλῶν, ἐπὶ τοῦ μεσημβρινοῦ ἄκρου τοῦ δάσους τοῦ Σουάνι. Κάτ. 4423. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 5 χιλ. πρὸς Β. τοῦ πεδίου τῆς ὁμωνύμου μάχης. Ἐν αὐτῇ ὁ Ἄγγλος στρατηγὸς Οὐέλλιγκτων εἶχεν ἐγκαταστήσει τὸ στρατηγεῖόν του, ὁπόθεν ἐξέδωκε τὸ πρῶτον ἀνακοινωθὲν τῆς νίκης. Σώζεται εἰσέτι ἡ οἰκία, ἐν τῇ ὁποίᾳ διῆλθεν ὁ Οὐέλλιγκτων τὴν νύκτα τῆς 17 πρὸς τὴν 18 Ἰουνίου, τὸ δὲ κοιμητήριον εἶναι πλῆρες ἐπιγραφῶν ἐπὶ τῶν τάφων τῶν Ἄγγλων ἀξιωματικῶν, οἵτινες ἐφονεύθησαν κατὰ τὴν μάχην. Ἐπίσης σώζεται τὸ ξενοδοχεῖον «des Colonnes», ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ ἔγραψε, τῷ 1861, τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν μάχην κεφάλαιον τῶν «Ἀθλίων» του. Εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων λεπτῶν ἀπὸ τὸ κέντρον πρὸς Δ. τῆς κωμοπόλεως εὑρίσκεται τὸ μνημεῖον «τοῦ λόφου τοῦ Λέοντος», στηθὲν ὑπὸ τῆς βελγικῆς κυβερνήσεως εἰς ἀνάμνησιν τῆς μάχης τοῦ Βατερλώ, ἐπὶ τῆς θέσεως ὅπου ἐτραυματίσθη ὁ πρίγκιψ τῆς Ὀράγγης. Τὸ μνημεῖον τοῦτο ἀποτελεῖ κόλουρος πυ-

Τὸ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τοῦ Βατερλὼ ἐγερθὲν μνημεῖον.

ραμὶς ὕψους 45 μέτρων, μὲ διάμετρον βάσεως 160 μέτρων. Ἐπὶ τῆς πυραμίδος ταύτης ἔχει τοποθετηθῆ τεράστιος λέων ἐκ χυτοσιδήρου βλέπων πρὸς τὴν Γαλλίαν, ἔργον τοῦ γλύπτου Βὰν Γκέελ. Ἡ κατασκευὴ τοῦ μνημείου τούτου διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ 1823 μέχρι τοῦ 1826. Ἀπὸ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνέρχεταί τις διὰ 226 βαθμίδων, φαίνεται ὁλόκληρον τὸ πεδίον τῆς μάχης, τοῦ ὁποίου ὅμως τὸ ἔδαφος ἔχει σήμερον μεταβληθῆ σημαντικῶς. Ἡ περίφημος χαράδρα ἐσμικρύνθη κατὰ πολύ, συνεπείᾳ τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ χώματος πρὸς κατασκευὴν τοῦ «λόφου τοῦ Λέοντος». Μ. Δ. Β.

— **Βατερλώ**, *μάχη*. [ΙΣΤΟΡ.] Ὁ Ναπολέων, ἀφοῦ ἐπέτυχε νὰ ἀποχωρήσῃ τοὺς Ἄγγλους ἀπὸ τοὺς Πρώσσους, ἐπεζήτει ἤδη, συμφώνως πρὸς τὴν ἀμετάβλητον τακτικήν του, νὰ συντρίψῃ ἕνα ἕκαστον κεχωρισμένως. Ὁ διοικητὴς ὅμως τῶν Ἄγγλων, στρατηγὸς Οὐέλλιγκτων (Wellington), καὶ ὁ διοικητὴς τῶν πρωσσικῶν δυνάμεων, στρατηγὸς Μπλύχερ (Blücher), κατώρθωσαν νὰ συναντηθῶσι παρὰ τὸν μύλον τοῦ Μπρὺ (Bry) πλησίον τῆς Λινὺ (Ligny)· ἀμφότεροι ὡρκίσθησαν ὅτι οἱοσδήποτε τῶν δύο προσβληθῇ ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα θὰ κρατήσῃ μέχρις ἐσχάτων τὰς θέσεις του, ἀναμένων τὴν ἄφιξιν τοῦ συμμάχου. Ὁ Οὐέλλιγκτων κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Βατερλὼ (Waterloo) ἐκράτησε τὴν πρὸς τὸν Μπλύχερ δοθεῖσαν ὑπόσχεσίν του καὶ δικαίως ἐπωνομάσθη Σιδηροῦς Δοὺξ (Iron Duke). Μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Κατρ-Μπρὰ (Quatre-Bras) οἱ Γάλλοι παρακολουθοῦντες τοὺς Ἄγγλους συνηντήθησαν μετ' αὐτῶν περὶ τὴν 6 ½ ἑσπερινὴν τῆς 17ης Ἰουνίου. Οἱ Ἄγγλοι ἦσαν παρατεταγμένοι πρὸς μάχην πρὸ τοῦ δάσους τοῦ Σουανὶ (Soignies) νοτίως τῶν Βρυξελλῶν μὲ δύναμιν 70.000 ἀνδρῶν. Οἱ Γάλλοι διέθετον 74.000 ἄνδρας καὶ 266 πυροβόλα.

Ὁ Οὐέλλιγκτων ὠχυρώθη ἐπὶ καλῶν θέσεων ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου τοῦ ὄρους τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου (Mont-Saint-Jean), ἔχων τὸ δεξιόν του εἰς τὴν ἔπαυλιν τοῦ Οὐγουμὸν (Hougoumon), τὸ κέντρον του εἰς τὴν Haie-Sainte, τὸ ἀριστερόν του εἰς Σμοὲν (Smohen) καὶ Papelotte. Ἡ ἀγγλικὴ παράταξις εὑρίσκετο πρὸ τοῦ δάσους Σουανί, ὅπερ ἠμπόδιζε πᾶσαν ὑποχώρησιν αὐτῶν. Ἡ ἡμέρα ἦτο πολὺ προκεχωρημένη διὰ νὰ ἀρχίσῃ ὁ ἀγὼν ἡ ἐπίθεσις ὅθεν ἀνεβλήθη διὰ τὴν ἑπομένην. Ἡ καταδίωξις τοῦ Μπλύχερ ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Γκρουσὺ (Grouchy) ἐνεῖχε πλέον μεγίστην σπουδαιότητα. Ὁ Γκρουσύ, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὤφειλε νὰ συγκρατῇ τοὺς Πρώσσους καὶ νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ νὰ ἐπέμβωσιν εἰς τὸν ἀγῶνα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἔπρεπε μὲ τὸ πλεῖστον τῶν δυνάμεών του νὰ προστρέξῃ διὰ νὰ καταλάβῃ ἐκ τῶν πλαγίων τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν καὶ οὕτω βοηθήσῃ ἀποτελεσματικῶς εἰς τὰς προσπαθείας του τὸν ὑπὸ τὸν Ναπολέοντα γαλλικὸν στρατόν. Διὰ διαταγῆς ἐπειγούσης, διαβιβασθείσης τὴν 10ην νυκτερινὴν τῆς 17ης Ἰουνίου, διετάσσετο ὁ Γκρουσὺ νὰ καταλάβῃ διὰ μιᾶς μεραρχίας τὴν δίοδον τοῦ Σὲν-Λαμπέρ, διὰ τῆς ὁποίας διέρχονται ὅλαι αἱ ἄγουσαι ἀπὸ Βάβρ (Wawre) εἰς Βατερλὼ ὁδοί. Διὰ τῆς κινήσεως ταύτης ὁ Ναπολέων ἐσκόπει νὰ συνδέσῃ τὰ δύο τμήματα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ νὰ καταστήσῃ ἀδύνατον τὴν συνένωσιν τῶν Πρώσσων μετὰ τῶν Ἄγγλων. Ὁ Γκρουσὺ ὤφειλεν ἐπὶ πλέον, ἀφοῦ ἐβεβαιοῦτο περὶ τῆς θέσεως τοῦ Μπλύχερ, νὰ

Digitized by Google

ἔλθῃ μὲ τὸ πλεῖστον τῶν δυνάμεών του πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ μαχομένου αὐτοκράτορός του. Ἐὰν ἠκολούθει κατὰ γράμμα τὰς ὁδηγίας ταύτας, ἴσως ὁ ἀγγλικὸς στρατὸς κατεστρέφετο. Ἀλλὰ ἐνῷ ἐνομίζετο ὅτι ὁ Γκρουσὺ εὑρίσκετο εἰς Βάβρ, οὗτος δὲν εἶχε προσπεράσει τὸ Ζαμπλοῦ (Gembloux), διανύσας οὕτω καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς 17ης Ἰουνίου ὀλιγώτερα τῶν 8 χιλιομέτρων. Ἤδη εἶχε χάσει τὰ ἴχνη τοῦ Μπλύχερ. Τὴν ἐπομένην πρωΐαν νέαι ἐπανειλημμέναι διαταγαὶ τῷ ἐστάλησαν ἐπαναλαμβάνουσαι τὰς ὁδηγίας τῆς προηγουμένης.

Τὴν αὐγὴν τῆς 18ης Ἰουνίου ὁ οὐρανὸς ἦτο κεκαλυμμένος ὑπὸ νεφῶν· ἡ βροχὴ δὲν εἶχε παύσει καθ' ὅλην τὴν προηγουμένην νύκτα· τὰ γαλλικὰ στρατεύματα ἦσαν κατηυλισμένα εἰς τὸν βόρβορον, τὸ δὲ πυροβολικὸν καὶ ἱππικὸν δὲν ἠδύναντο νὰ ἑλιχθῶσιν ἐπὶ τῶν τελματωθέντων ἐδαφῶν. Περὶ τὴν 8ην ὥραν ἐν τούτοις τὰ νέφη διεσκορπίσθησαν, τὴν δὲ 11ην, χάρις εἰς τὸν συνεχῆ ἥλιον, τὸ ἔδαφος ἀπεξηράνθη. Τώρα πλέον τὰ στρατεύματα ἠδύναντο νὰ κινηθῶσιν ἀνετώτερον. Ὁ Ναπολέων ἀπεφάσισε νὰ ἀρχίσῃ τὴν ἐπίθεσιν.

Οἱ Γάλλοι συγκεντρωμένοι πρὸ τοῦ Πλανσενουὰ (Planchenois) ἐχωρίζοντο ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους, ἐστρατοπεδευμένους ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῦ

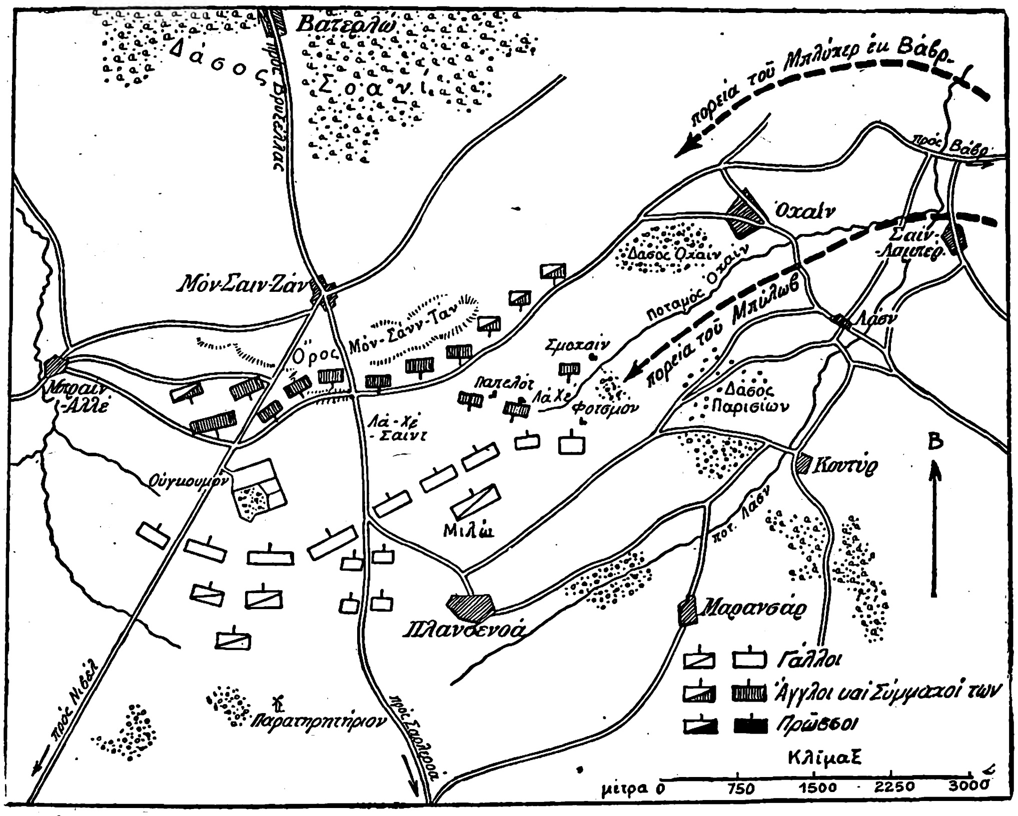

Σχεδιάγραμμα τῆς μάχης τοῦ Βατερλώ.

Ἁγίου Ἰωάννου, παρ' ἑνὸς μικροῦ ρύακος. Ὁ Νέϋ, ἐπιφορτισμένος μὲ τὴν κυρίαν ἐπίθεσιν, τὴν διηύθυνε μὲ τὴν συνήθη του ὁρμήν. Τὸ κέντρον τῶν Ἄγγλων, παρὰ τὴν ἐπίμονον ἀντίστασιν, φαίνεται ὅτι διεσπάσθη, καὶ ἡ ὁδὸς Βρυξελλῶν ἐπληρώθη Ἄγγλων φυγάδων. Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς νίκης του ὁ Νέϋ ζητεῖ μερικὰ συντάγματα ἱππικοῦ τῆς ἀνακτορικῆς φρουρᾶς, καὶ χωρὶς νὰ ἀναμείνῃ περισσοτέρας ὁδηγίας τοῦ Ναπολέοντος παραγγέλλει εἰς τὸ σῶμα ἱππικοῦ τῶν θωρακοφόρων, ἀποτελούμενον ἐκ δύο μεραρχιῶν καὶ διοικούμενον ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Μιλῶ (Milhaud), κατ' ἐντολὴν τοῦ Ναπολέοντος, νὰ ἐπελάσῃ κατὰ τῶν ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Ἄγγλων. Ἐπηκολούθησαν αἱ θρυλικαὶ κατασστᾶσαι ἐπελάσεις τῶν θωρακοφόρων τοῦ Μιλώ. Ὁ ἀγγλικὸς στρατὸς εἶχε κλονισθῆ σημαντικῶς· νέα γαλλικὰ στρατεύματα κατέφθανον. Ὁ Ναπολέων διατάσσει τὴν ἐμπλοκὴν ὁλοκλήρου τοῦ ἱππικοῦ του· αἰφνιδίως ὅμως διακρίνονται φάλαγγες στρατοῦ ἐρχόμεναι ἀπὸ τὰ στενὰ τοῦ Σαὶν-Λαμπὲρ (Saint-Lampert). Αἱ φάλαγγες ἦσαν τοῦ Μπύλωβ (Bülow), προστρέξαντος εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης ἐπὶ κεφαλῆς 30.000 ἀνδρῶν. Ἀμέσως ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ κατευθύνεται ἐναντίον τοῦ νέου ἀντιπάλου. Τὸ ἱππικὸν δὲν κατώρθωσε νὰ μείνῃ κύριον τοῦ ὀροπεδίου. Ὁ Νέϋ διακόπτει τὴν ἐπιθετικήν του κίνησιν· οἱ Ἄγγλοι ἀναλαμβάνουν θάρρος καὶ ἀνασχηματίζουν τὰς τάξεις των, τρομερὸς δὲ ἀγὼν ἀρχίζει ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου. Ἦτο περίπου ἡ 2α ὥρα μετὰ μεσημβρίαν.

Ὁ ἀγὼν δὲν ἦτο ὀλιγώτερον ζωηρὸς εἰς τὸ δεξιὸν τῶν Γάλλων. Ὁ Μπύλωβ εἰσῆλθεν εἰς τὸ πεδίον μάχης τὴν 4ην ἀπογευματινήν· τὴν 5ην εἶχε τελείως κατατροπωθῆ: δύο στρατιαί, ἡ μία ἐξ 70.000 ἀνδρῶν καὶ ἡ ἑτέρα ἐκ 30.000 ἐνικήθησαν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πεδίου μάχης ὑπὸ 75.000 Γάλλων.

Ὁ Ναπολέων ἐπιζητεῖ νὰ συμπληρώσῃ τὴν ἧτταν τοῦ Οὐέλλιγκτων· οὗτος ὅμως ἑτοιμάζεται νὰ διεκδικήσῃ ἐνεργῶς τὸ πεδίον τοῦτο τῆς μάχης. Στηρίζων τὰ νῶτά του εἰς τὸ δάσος Σουανί, κατέστησεν ἀδύνατον τὴν ὑποχώρησιν· ὁ στρατός του ἢ θὰ ἐνίκα ἢ θὰ κατεστρέφετο ὁλοσχερῶς. Μία δραστηρία προσπάθεια τοῦ ἀγγλικοῦ ἱππικοῦ ἀπωθεῖ τοὺς Γάλλους ἀπὸ τὸ διεκδικούμενον ὀροπέδιον. Τὴν 7ην ὥραν ὁ Νέϋ ἀνασχηματίζει τὰς φάλαγγάς του ἐνισχυόμενος καὶ ὑπὸ τῶν τμημάτων, τὰ ὁποῖα ἐνίκησαν ἐν Σαὶν-Λαμπέρ· γενικὴ ἐπίθεσις διατάσσεται. Ὑπὸ τὰ πυρὰ τοῦ ἀγγλικοῦ πεζικοῦ, οἱ Γάλλοι φθάνουν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὀροπεδίου, ὅπου εὑρίσκονται ἀπέναντι τοῦ ἀγγλικοῦ πυροβολικοῦ καὶ ἐν μέσῳ τρομερῶν ἀπωλειῶν καταλαμβάνουν τὰ πυροβόλα διὰ τῆς λόγχης καὶ ἐξαναγκάζουν τοὺς πυροβολητὰς νὰ καταφύγουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ἀγγλικῶν τετραγώνων. Κατόπιν προσβάλλουν καὶ τὰ τετράγωνα ταῦτα καὶ διασποῦν μερικὰ ἐξ αὐτῶν. Μετ' ὀλίγον οἱ Ἄγγλοι ἀνασχηματίζονται καὶ ἀντεπιτίθενται. Ὁ ἀγὼν εἶναι φοβερὸς καὶ ἀπεγνωσμένος· ἱππικὸν καὶ πεζικὸν συμφύρονται ἐπὶ μικρᾶς ἐπιφανείας καὶ ταύτης ὑπὸ νεκρῶν κεκαλυμμένης. Τὴν αὐτὴν στιγμὴν εἰς τὸ δεξιὸν τῶν Γάλλων ἀκούονται νέοι ζωηροὶ τυφεκιοβολισμοὶ καὶ κανονιοβολισμοί. Ἰσχυραὶ φάλαγγες προχωροῦν ἐρχόμεναι ἀπὸ Βάβρ. «Εἶναι ὁ Γκρουσύ», φωνάζει ὁ Ναπολέων, καὶ ἡ εἴδησις αὕτη διπλασιάζει τὴν ὁρμὴν τῶν Γάλλων. Ἀλλ' ὁ ἐρχόμενος ἦτο ὁ Μπλύχερ μὲ τοὺς Πρώσσους καὶ τὰ λείψανα τοῦ Μπύλωβ. Οὕτως αἱ στρατιαὶ τοῦ Οὐέλλιγκτων, τοῦ Μπλύχερ καὶ τοῦ Μπύλωβ εὑρίσκοντο ἡνωμέναι ἐναντίον τῶν Γάλλων, ἐξηντλημένων ἤδη ἀπὸ φοβερὸν ἀγῶνα καὶ διπλῆν νίκην. Ἡ τόσον αἰφνιδία μεταβολὴ τῆς καταστάσεως παρέλυσε τοὺς Γάλλους· μεγάλη σύγχυσις καὶ ἀταξία ἐπεκράτησεν εἰς τὰς τάξεις τῶν πρὸ μικροῦ νικητῶν. Μόνον ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ ἀντέταξεν ἡρωϊκὴν ἄμυναν.

Ἐντὸς ὀλίγου ἡ ὑποχώρησις τῶν Γάλλων μεταβάλλεται εἰς πανικόν. 40.000 Ἄγγλοι, Βέλγοι καὶ ἄλλοι σύμμαχοι, ἱππεῖς, πεζοὶ καὶ πυροβοληταὶ κατέρχονται ὡς χείμαρρος τὰς κλιτῦς τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου ὑπὸ τοὺς ἤχους τυμπάνων, σαλπίγγων καὶ ἀσκαύλων. Εἰς τὴν τρομερὰν θέαν τῆς ὁρμητικῆς καθόδου τοῦ ἀνθρωπίνου τούτου ὄγκου τὰ τελευταῖα κλιμάκια τοῦ γαλλικοῦ πεζικοῦ κλονίζονται καὶ ὑποχωροῦν πρὸς τὸν χωρίον Μπέλ-Ἀλλιὰνς (Belle-Alliance). Μερικὰ τμήματα ὑπὸ ἡρωϊκοὺς ἀξιωματικοὺς ἀγωνίζονται ἐπικὸν ἀγῶνα καὶ προσπαθοῦν νὰ συγκρατήσουν τὴν ὁρμὴν τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ στρατηγὸς Καμπρὸν προσκληθεὶς νὰ παραδοθῇ δίδει τὴν περίφημον ἐκείνην ἀπάντησιν. Τραυματισθεὶς πίπτει εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν του. Ὁ στρατάρχης Νέϋ ἀνατρέπεται, ἀνεγείρεται καὶ ξιφήρης, ἀσκεπής, μὲ τὰ ἐνδύματά του ἐσχισμένα, ὁδηγεῖ τοὺς στρατιώτας του ἐναντίον τῶν ἰσχυροτέρων ἐχθρικῶν τμημάτων. Ἦτο ἤδη 8η ἑσπερινή· ὁ Ναπολέων ἀπηλπισμένος ἐπεζήτησε τὸν θάνατον ἐν μέσῳ τῶν τελευταίων τετραγώνων τῆς φρουρᾶς του. Οἱ στρατηγοί του σχεδὸν διὰ τῆς βίας κατώρθωσαν νὰ τὸν παρασύρουν ἐκτὸς τοῦ πεδίου τῆς μάχης.

Τὸ σκότος εἶχεν ἐπέλθει. Οἱ Γάλλοι στρατιῶται ἔφευγον προτροπάδην. Διὰ νὰ ἐμποδίσῃ κάθε ἀπόπειραν ἀνασυντάξεως ὁ Μπλύχερ, διέταξεν ὁλόκληρον τὸ ἱππικόν του ν' ἀρχίσῃ ἀπηνῆ καταδίωξιν τῶν λειψάνων τοῦ ἡττηθέντος γαλλικοῦ στρατοῦ. Τὸ σεληνόφως διηυκόλυνε τὰ σχέδια τοῦ Μπλύχερ. Ἡ καταδίωξις «ἦτο ἓν πραγματικὸν ἀνθρωποκυνήγιον διὰ μέσου πεδιάδων καὶ ἐντὸς τῶν οἰκιῶν», ὡς ὁ ἴδιος ἐν τῇ ἐκθέσει του ἀναφέρει. Οἱ Πρῶσσοι δὲν ἠχμαλώτιζον· ἐφόνευον πάντα ὃν συνήντων. Ἡ σφαγὴ διήρκεσε καθ' ὅλην τὴν νύκτα. Τὰ γαλλικὰ συντάγματα ἀποδεκατισμένα δὲν κατώρθωσαν νὰ ἀνασυγκροτηθῶσιν εἰμὴ ἐντὸς τοῦ γαλλικοῦ ἐδάφους.

Ὁ Ναπολέων μετὰ τὴν ἐν Βατερλῶ ἧττάν του, ἐγκαταλείπων τὸ πεδίον τῆς μάχης, διέταξε τὸν στρατάρχην Γκρουσὺ νὰ κατευθυνθῇ πρὸς Λάν, ὅπου θὰ ἀνασυνεκροτεῖτο ὁ στρατός του. Δ. ΒΑΚΑΣ

—[ΣΤΡΑΤΗΓ.] Μάχη κοσμοϊστορική, ἡ μάχη τοῦ Βατερλώ. Διότι δὲν ἔθεσε μόνον τέρμα εἰς τὴν στρατιωτικὴν σταδιοδρομίαν τοῦ μεγάλου στρατηλάτου, πολιτικοῦ καὶ ἀνακαινιστοῦ, ἀλλ' ἐσήμανε τὸ τέλος μιᾶς ἐποχῆς ὁλοκλήρου, τῆς ἐποχῆς τῆς Ἐπαναστάσεως. Τῷ ὄντι ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις, συνεχισθεῖσα μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ὁ νεαρὸς στρατηγὸς Βοναπάρτης ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν καὶ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Γαλλίας, ἐσώθη διὰ τῆς μεγαλοπραγμοσύνης τοῦ Ναπολέοντος. Ἄνευ αὐτοῦ θὰ ἔσβηνε ὑπὸ τὰ πλήγματα τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν αὐτῆς. Ὁ Βοναπάρτης, νέος καὶ ψυχικῶς ἰσχυρός, ἀνέλαβε κατ' ἀρχὰς τὴν διοίκησιν μόνον τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ κατὰ τῆς Ἰταλίας, καταβαλὼν ὅμως τοὺς Αὐστριακοὺς καὶ ἐπανελθὼν ἔπειτα ἀπὸ τόσας περιπλανήσεις ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Συρίᾳ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν ὁλοκλήρου τῆς Γαλλίας, ἥνωσε τὰ διεστῶτα, ἐνίσχυσε τὴν χώραν στρατιωτικῶς καὶ οἰκονομικῶς, διέλυσε θριαμβευτικῶς τὰς ἐπικρατείας τῶν μοναρχικῶν ἀντιπάλων καί, καταστὰς ἰσότιμος ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ πρὸς τοὺς μεγάλους ἐχθρούς, ὑπερέβαλε τούτους εἰς τὴν διανόησιν, τὴν διοίκησιν, τὴν στρατηγικήν. Ἐξιχθεὶς εἰς τὴν ἀνωτάτην ἀκμὴν τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως, ἐπέβαλε τὸν νόμον αὐτοῦ εἰς πάντας καὶ ἐκυριάρχησεν ἐπὶ πάντων. Ἀλλ' ὅμως, καταβληθεὶς εἰς τὰ πρόθυρα τῆς πρωτευούσης δίς, ὑπετάγη εἰς τὴν θέλησιν τῶν πρὸ ὀλίγου ἡττηθέντων ἀντιπάλων του. Ἰσχυρὸς καὶ ἀκμαῖος τὸν νοῦν, ὑπέκυψεν εἰς τὴν θέλησιν κατωτέρων αὐτοῦ, ἀλλ' ἀριθμητικῶς ἰσχυρῶν ἀντιπάλων. Θριαμβευτὴς εἰς τὴν *μάχην τῆς Γαλλίας*, καθ' ἣν μετὰ τοῦ μικροῦ του στρατοῦ ἀντεπεξῆλθε κατὰ τριῶν ἰσχυρῶν ἀντιπάλων, ἡττᾶται ἐν τέλει ὑπὸ τούτων καί, προπηλακιζόμενος ὑπὸ τῶν ὁμοεθνῶν του, κλείεται εἰς τὴν μικρὰν νῆσον τῆς Ἔλβας. Ἀλλ' ἐπιστρέφει ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ μετὰ χιλίων παλαιμάχων κατακτᾷ τὴν Γαλλίαν, γενόμενος ἐνθουσιωδῶς δεκτὸς ὑπὸ τῶν πρὸ δέκα μηνῶν ὑβρισάντων καὶ προπηλακισάντων αὐτὸν ὑπηκόων του. Φερόμενος ἐπὶ τῶν χειρῶν τῶν Παρισινῶν ἐγκαθίσταται πάλιν εἰς τὸν Κεραμεικόν, ὁπόθεν ἀρχίζει τὴν νέαν του δρᾶσιν. Θραύει τὴν ἀντίστασιν τοῦ Μπλύχερ, ἀντιπαρατάσσεται κατὰ τῶν Ἄγγλων εἰς Βατερλῶ καὶ νικᾶται. Νικᾶται ὅμως οὐχὶ ἀπὸ διανοητικὴν ὑπεροχὴν τῶν ἐχθρῶν του, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, λόγῳ κακῆς ἐκτελέσεως τῶν διαταγῶν του, λόγῳ ὑλικῆς ὑπεροχῆς τῶν ἀντιπάλων. Ὑποκύπτει ὁ διανοητικὸς κολοσσὸς εἰς τὴν συγκαιρίαν, εἰς τὴν Τύχην, ὡς ὀνομάζομεν τὸ ἀστάθμητον ἐκεῖνο καὶ ἀνεξιχνίαστον, τὸ παρεμβαῖνον ἀπροβλέπτως καὶ ἀνατρέπον τοὺς μεγαλοφυεστέρους ὑπολογισμούς· διότι εἰς τὴν Τύχην ὀφείλεται ἡ γενομένη καταστροφὴ τοῦ ἡρωϊκοῦ καὶ πειθαρχικοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐν Βατερλώ. Νικητὴς ὁ Ναπολέων μέχρι τῆς ἑσπέρας τῆς μάχης, νικητὴς κατὰ τῶν στοιχείων τῆς φύσεως, νικητὴς κατὰ τῆς ἀριθμητικῆς ὑπεροπλίας τῶν ἐχθρῶν του, ἡττᾶται ὑπὸ τῆς φωνῆς τῆς ἐκ τῶν σπλάγχνων τοῦ γενναίου αὐτοῦ στρατοῦ ἐξελθούσης. «Ἐπροδόθημεν», ἐφώναξαν οἱ παλαίμαχοι καὶ ἀτρόμητοι Γάλλοι· «ἐπροδόθημεν», μιᾷ φωνῇ ἐβόησαν αἱ πολεμικαὶ τάξεις τοῦ Ναπολέοντος, καὶ ὁ νικητὴς μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης μέγας στρατηλάτης παρεσύρθη ἀθελήτως εἰς τὴν ὑποχώρησιν, εἰς τὴν ἧτταν.

Οἱ Γάλλοι ἡττήθησαν εἰς τὸ Βατερλώ, διότι αὐτοεγκατελείφθησαν τὴν στιγμὴν καθ' ἣν μία ἀκόμη προσπάθεια ὑπελείπετο, μία παράτασις τοῦ ἀγῶνος ἕως οὗ φθάσῃ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ὁ στρατάρχης Γκρουσύ, ὁ ἄγνωστον πῶς παραπλανηθεὶς εἰς τὴν δίωξιν τῶν φυγόντων Πρώσσων τοῦ Μπλύχερ. Ἐὰν ὁ στρατάρχης ἐπρόφθανε νὰ συμμετάσχῃ, ἀλλοῖα ἀσφαλῶς θὰ ἦσαν τ' ἀποτελέσματα τῆς κοσμοϊστορικῆς ἐκείνης μάχης. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων ἀπέδωκε μέχρι τέλους ὅ,τι ἀνθρωπίνως ἠδύνατο νὰ δώσῃ. Ὁ ἐπὶ γῆς προορισμός του εἶχε τερματισθῆ καὶ ἔπρεπε νὰ καταβληθῇ. Ἡ μάχη τοῦ Βατερλῶ δεικνύει τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἀνθρωπίνης δράσεως. Ἔπρεπε νὰ λήξῃ ἡ ἐπὶ τῶν τυχῶν τῆς Εὐρώπης ἐπίδρασις τοῦ Ναπολέοντος. Ἀλλ' οὗτος ἠθέλησε νὰ ὑπερβῇ τὰ ὅρια τῆς δράσεώς του. Ἡττήθη λοιπὸν καὶ ἡττήθη ὑπὸ αἰτίων ἀνεξαρτήτων τῆς θελήσεως καὶ αὐτοῦ καὶ τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ. (Οἱ ἀνθρώπινοι ὑπολογισμοί,

Digitized by Google

καὶ ὀρθοὶ ὅταν εἶναι καὶ λελογισμένοι, δὲν ἐπιτυγχάνουσι διαρκῶς καὶ πάντοτε.)

Ὁ Ναπολέων ἔπαθε καταστροφὴν ἀπὸ ἐχθρὸν ἄγνωστον, διότι, μολονότι καλῶς ὑπελόγισε τὰς κινήσεις τοῦ γενναίου γαλλικοῦ στρατοῦ, ἠστόχησε κατὰ χῶρον καὶ χρόνον, στοιχεῖα μὴ δυνάμενα πάντοτε νὰ ὑπολογισθῶσιν ὀρθῶς. Ὑπελόγισεν ἐπὶ τοῦ στρατάρχου Γρουσύ, διαθέτοντος δύναμιν 30000 ἀνδρῶν· ἀλλ' ὁ Γκρουσὺ οὔτε κατὰ χῶρον οὔτε κατὰ χρόνον ἠδυνήθη νὰ συνδράμῃ τὸν ἐν Βατερλὼ ἀγωνιζόμενον αὐτοκράτορα. Οὕτως εὑρεθεὶς πρὸ ἀνωτέρων δυνάμεων δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνακόψῃ τὴν πορείαν τῆς φάλαγγος τοῦ Μπύλωβ, τῆς ὁποίας, ὅλως αἰφνιδιαστικῶς, τὸ πυροβολικὸν ἤνοιξεν ἰσχυρὸν καὶ δραστικὸν πῦρ κατὰ τῶν νώτων τῆς μετ' ἐπιμονῆς κατὰ τῶν Ἄγγλων ἐπιτιθεμένης μετωπικῆς παρατάξεως. Ὁ κανονιοβολισμὸς οὗτος ἐπὶ τῶν νώτων τῶν μαχομένων Γάλλων στρατιωτῶν ἐπέδρασεν ἠθικῶς καὶ οἱ καταπεπονημένοι σωματικῶς πολεμισταί, οἱ ἀπὸ πρωΐας μαχόμενοι, ἐκλονίσθησαν ἠθικῶς, ἀπέδωσαν εἰς προδοσίαν τὸν αἰφνιδιασμὸν τοῦ ἐχθροῦ, ὑπεχώρησαν ὅπως προφυλάξωσι τὰ νῶτα τῆς παρατάξεως αὐτῶν, καὶ ἔφυγον ἀπὸ τὸ πεδίον τῆς μάχης πανικόβλητοι. Τί ἠδύνατο νὰ πράξῃ ὁ Ναπολέων, ὁ μέγας στρατηλάτης, ὁ νικητὴς πάντων σχεδὸν τῶν συγχρόνων του στρατηγῶν; Ὁ μέγας καὶ ἀήττητος στρατηλάτης ἔχασεν ὄχι τὴν μάχην, ἀλλὰ τὸ μέσον, τὸν στρατόν του, ὅπερ εἶχεν ὅπως ἐφαρμόσῃ τὰ σχέδια αὐτοῦ, τὰ ἄλλως τε λίαν καλῶς ὑπολογισθέντα. Ἀπώλεσε τὸ μέσον καὶ συνεπῶς ἠστόχησε καὶ τοῦ σκοποῦ. Ἡττήθη πραγματικῶς, χωρὶς ὅμως νὰ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν καὶ ὅτι οἱ ἐχθροί του ἐνίκησαν.

Αὐτὴ εἶναι ἡ οὕτως εἰπεῖν ψυχολογικὴ ἐξέτασις τῆς μεγάλης ταύτης πράξεως. Ὁ Ναπολέων ἔπεσε, ὁ κόσμος ἔπαυσε νὰ διευθύνηται παρ' αὐτοῦ.

Ἡ ἧττα τοῦ Ναπολέοντος ἐν Βατερλὼ ἐσημείωσεν ἀσφαλῶς τὸ τέρμα τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ δράσεως, ὄχι ὅμως καὶ τὸ τέρμα τῆς διανοητικῆς αὐτοῦ ἐπὶ τῶν συγχρόνων ὑπεροχῆς. Ἡ ἐμμονὴ καὶ ἡ ἐπιμονὴ τῶν Ἄγγλων, ὅπως κατατροπώσωσιν ὁπωσδήποτε τὸν ἐπικινδυνωδέστατον διὰ τὴν ἀγγλικὴν κυριαρχίαν Κορσικονόν, ἡ σιδηρᾶ πειθαρχία τῶν Πρώσσων, εὗρον τὴν κατάλληλον στιγμὴν ὅπως δράσουν κατὰ τοῦ ἀπομονωθέντος πολιτικῶς ἀντιπάλου των. Ἡ μάχη τοῦ Βατερλὼ μικρὰ σχετικῶς μὲ τὰ ἀντιπαραταχθέντα στρατεύματα, διότι οἱ σύμμαχοι Ἄγγλοι καὶ Πρῶσσοι ἀπετέλουν ἁπλῶς τὴν πρωτοπορείαν τοῦ ἑτοίμου νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Ναπολέοντος συμμαχικοῦ στρατοῦ ἐξ 800.000 ἀνδρῶν, ἐτερμάτισε τὴν δρᾶσιν καὶ τὴν σταδιοδρομίαν τοῦ μεγάλου τούτου νοός, τοῦ Ναπολέοντος. Β. ΔΟΥΣΜΑΝΗΣ

—«Βατερλῶ». Πολεμικὸν πλοῖον τῆς Ὕδρας ἀνῆκον κατ' ἰδιοκτησίαν εἰς τὸν Φραγκῖσκον Βούλγαρην, μετασχὸν τοῦ ἀγῶνος εἰς διαφόρους ναυμαχίας, δι' ἃς ὁ ἰδιοκτήτης ἐδαπάνησεν 135.641 δραχμάς, ἀναγνωρισθείσας ὑπὸ τοῦ κράτους διὰ τῶν ναυτικῶν χορηγημάτων. Τ. Χ. Κ.

Βατερλὼ (Waterloo) *[Γεωγρ.]*. —1) Κομιτεία τοῦ Καναδᾶ, ἐν τῷ διαμερίσματι τοῦ Ὀντάριο, ἔχουσα 53000 κατ. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι τὸ *Βερολῖνον* (Berlin). —2) Πόλις τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Ἰόβα, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Μπλάκχανκ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Πάντ Τσένταρ Ρίβερ. Κάτ. 36.230. Εἶναι σημαντικὸν σιδηροδρομικὸν κέντρον τῆς ἀπὸ Μιννεαπόλεως εἰς Ἅγιον Λουδοβῖκον γραμμῆς καὶ ἔχει ἐργοστάσια ἀτμομηχανῶν. —3) Πόλις τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Σέκεκα τῆς πολιτείας τῆς Νέας Ὑόρκης. Κάτ. 6000. —4) Πόλις τῆς Ἀγγλίας, εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Λίβερπουλ. Κάτ. 29.626. Μ. Δ. Β.

Βατερλὼ (Waterloo), *Ἀντώνιος*. Εἷς τῶν διασημοτέρων ζωγράφων τῆς ὁλλανδικῆς σχολῆς, γεννηθεὶς ἐν Οὐτρέχτῃ τῷ 1618 καὶ ἀποθανὼν ἐν ἀθλιότητι εἰς τὸ παρὰ τὴν πόλιν ταύτην νοσοκομεῖον τοῦ Ἁγίου Ἰὼβ τῷ 1662. Τὰ τοπία του εἶναι ἀκριβεστάτη ἀναπαράστασις τῆς φύσεως, ἔχουσι δὲ πάντοτε χαρακτῆρα δροσερὸν καὶ γαλήνιον. Διεκρίθη ἐπίσης ὡς σχεδιαστής, γράψας θαυμάσια σχέδια διὰ σινικῆς μελάνης, καὶ ὡς χαλκογράφος. Σώζονται δὲ ἑκατὸν τριάκοντα ἐξ χαλκογραφίαι του, εἰς διάφορα μουσεῖα τῆς Εὐρώπης. Θ. Β.

Βάτερμαλ-Μπουαφὸρ (Watermael-Boitsfort) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Βελγίου, προάστειον τῶν Βρυξελλῶν. Κάτ. 12.500.

Βατερὸν *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κοζάνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 600. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κοτζᾶ Ματλῆ*. Δ. Ε. Μ.

βάτευμα (τό), κοιν. *βάτεμα*· ἐπίβασις, ὀχεία (ἐπὶ ζῴων).

βατεύω, ἀόρ. *βάτεψα*, παθ. ἀόρ. *βατεύτηκα*, παθ. μετχ. *βατεμένος*· ἐπιβαίνω, ὀχεύω (ἐπὶ ζῴων).

Βάτη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Ρόδου. Κάτ. 250.

Βατὴ *['Αρχ.]*. Ἀρχαῖος δῆμος τῆς Ἀττικῆς, ὑπαγόμενος εἰς τὴν Αἰγηΐδα φυλήν. Ἀνευρέθησαν ἐπιγραφαὶ εἰς τὰς ὁποίας ἀναφέρεται ὁ δῆμος οὗτος (ἐκ Βατῆς, Βατῆθεν, Βατῆσι) καὶ ἐξ ἀφορμῆς τῶν ὁποίων πολλὰ ἐγράφησαν περὶ τῆς τοποθεσίας αὐτοῦ ὑπὸ ἀρχαιολόγων καὶ γεωγράφων (*Πιττάκη* ἐν ἀρχαιολ. ἐφημ. 1839 σ. 307, *Στ. Δραγούμη* ἐν ἀρχ. ἐφ. 1884 σ. 31, *Ἀντ. Μηλιαράκι* Τὰ παραδείσια καὶ ὁ δῆμος Βατή, *Θ. Ν. Φιλαδελφέως* ἐν «Παρνασσῷ» τ. 10 σ. 494). Ἀπίθανος φαίνεται ἡ γνώμη τῶν ὑποστηριξάντων ὅτι ἔκειτο ἔνθα νῦν ἡ συνοικία τῶν Ἀθηνῶν *Βάθεια*, πιθανωτάτη δὲ ἡ τῶν ὑποστηριξάντων, ὅτι ἔκειτο ἔνθα νῦν τὰ *Πατήσια*, οὐχὶ μακρὰν τοῦ Κολωνοῦ. ΚΑΨ.

βατὴρ (ὁ) *['Αθλητ.]*. Στενὴ σανὶς ἐκ ξύλου καθορίζουσα τὴν ἀκραίαν γραμμὴν τοῦ ἐδάφους ἀπὸ τῆς ὁποίας ὁ ἅλτης ὑψοῦται διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ ἅλμα εἰς μῆκος. Ἡ σανὶς αὕτη (μήκους 1 μ. 219 καὶ πλάτους 203 χιλιοστομ.) στερεοῦται παγίως ἐπὶ τοῦ εἰδικοῦ στίβου τοῦ ἅλματος, ἡ δ' ἐλευθέρα ἐπιφάνεια αὐτῆς εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν τοῦ στίβου τούτου. Ὁ βατὴρ ἀπέχει τοῦ σκάμματος κατὰ 3 μέτρα, ἐγγὺς δ' αὐτοῦ, πρὸ τὸ μέρος τοῦ σκάμματος, ὑπάρχει στρῶμα λεπτῆς ἄμμου κατὰ 6 χιλιοστόμ. ὑψηλότερον τοῦ βατῆρος, ὥστε νὰ εἶναι καταφανές, ἂν ὁ ἅλτης ἤθελεν ὑπερβῇ τὸν βατῆρα κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἅλματος, ὁπότε τοῦτο θεωρεῖται ἄκυρον. Ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ βατῆρος γίνεται καὶ ἡ καταμέτρησις τοῦ κανονικοῦ ἅλματος, κατὰ κάθετον γραμμὴν πρὸς τὸ πρῶτον ἴχνος, ὅπερ καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἐποίησεν ὁ ἀθλητὴς ἐντὸς τοῦ σκάμματος, ἐκτελῶν τὸ ἅλμα.

Εἰς τὴν ἀκροβατικὴν γυμναστικήν, καλεῖται ἐπίσης *βατὴρ* σανὶς ἐλαστικὴ δίδουσα μεγάλην ἀνάπαλσιν εἰς τὸν ἀπ' αὐτῆς πηδῶντα ἅλτην. Μία πλευρὰ τῆς σανίδος ταύτης στηρίζεται ἐλευθέρως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἡ δὲ ἀπέναντι αὐτῆς πλευρὰ ἐπὶ ὁριζοντίας δοκοῦ, ἐδραιωμένης, κατὰ τὰ ἄκρα της μόνον, ἐπὶ δύο ὑποστηριγμάτων ὕψους 5—10 ἑκατοστομέτρων. Τὸ σύνολον κέκτηται οὕτω ἰσχυρὰν ἐλαστικότητα, ὑποβοηθοῦσαν τοὺς ἀκροβάτας εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν κυβιστικῶν ἁλμάτων (salti mortali) κτλ. —Ω.

βατὶ (τό) *[Ζωολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ ἰχθύος βατὶς (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Βατίαι *['Αρχ. Γεωγρ.]*· Βιτία.

βατιάκη (ἡ) *['Αρχ.]*. Εἶδος ποτηρίου ὑπὸ μορφὴν κρατῆρος, τὸ παρὰ τοῖς Λατίνοις batiaca, batioca ἢ batiola. Ἀναφέρεται ὑπὸ πολλῶν συγγραφέων ὡς δοχεῖον πολυτελείας κατεσκευασμένον ἐκ χρυσοῦ ἢ ἀργύρου. Α. Δ.

βατίδαι (οἱ) (Rajidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σελαχιοειδῶν* ἢ *χονδροπτερυγίων*. Οἱ ἰχθύες τῆς οἰκογενείας ταύτης ἔχουσι σκελετὸν χόνδρινον καὶ πολυαρίθμους καὶ ἰσχυροὺς ὀδόντας. Τὸ σῶμά των εἶναι πεπιεσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ δισκοειδές. Εἶναι ἰχθύες τῶν βαθέων ὑδάτων καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐνδιαιτῶνται ἐντὸς τῆς ἰλύος. Νήχονται τῇ βοηθείᾳ τῶν στηθιαίων πτερυγίων των καὶ τρέφονται ἐξ ἰχθύων καὶ μαλακοστράκων, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐκ μικροτέρων ἰχθύων τῆς οἰκογενείας των. Τὸ στόμα εἶναι τοποθετημένον εἰς τὴν κάτω ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος καὶ διὰ τοῦτο μετὰ δυσκολίας συλλαμβάνουσι τὴν λείαν των. Δ. Ν. Π.

βατιδικὰ (τὰ) (Batidales) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κεντροσπερμιδῶν*. Εἶναι θάμνοι φυόμενοι εἰς παρακτίους ἐκτάσεις καὶ διακρίνονται ἐκ τῶν σαρκωδῶν φύλλων των καὶ τῶν διγενῶν ἀνθέων των, διατεταγμένων κατὰ στάχυς. Δ. Ν. Π.

βατιδοειδῆ (τὰ) (Batidoidea) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*. Περιλαμβάνει γένη τινὰ ἰθαγενῆ τῆς Β. Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

Βατίεια· βλ. Βάτεια.

Βάτικα *[Γεωγρ.]*· βλ. Βοιαὶ καὶ Νεάπολις.

Βατικάνα (Vaticana) *['Αστρονομ.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 416. Ἀνεκαλύφθη τῇ 4ῃ Μαΐου 1896, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: $a=2789$, $T=1702$, ἡμ. $e=0{,}218$, $i=12^{0}56'$, $L=204^{0}, 19'$, $\Omega=58^{0}. 39'$ καὶ $\pi=251^{0}. 4'$. Σ. Π.

Βατικάνο (Vaticano) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἐπὶ τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους ἀκτῆς τῆς Ἰταλίας (Capo Vaticano, πλάτ. 38°37'08" Β, μῆκ. 15°49'15" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1976: Cape Bonifati to Strait of Messina), ἀπέχον τοῦ Στενοῦ τῆς Μεσσήνης (Σκύλλης-Χαρύβδεως) 25 μίλ. ΒΑ καὶ διαχωρίζον τὸν πρὸς βορρᾶν αὐτοῦ κόλπον Σάντα Εὐφέμια ἀπὸ τὸν πρὸς νότον αὐτοῦ κόλπον Τζιόγια (Gioia). Ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου φάρος μέγας περιστροφικός, ἐκπέμπων μίαν ἀναλαμπὴν λευκὴν 23 μιλλίων ἀνὰ 20 δ.λ.

Τοῦ Πτολεμαίου (Γ, α, 9) περιγράφοντος τὴν ἀκτὴν ταύτην τῶν Βρουττίων κατὰ τὴν ἀκόλουθον σειρὰν διαδοχῆς «...Ταυριανὸς σκόπελος (τανῦν Isca rock), Ἱππωνιάτης κόλπος (τανῦν Golfo Santa Eufemia), Σκύλαιον ἄκρον, Ῥήγιον Ἰταλιῶν (τανῦν Regio) καὶ Λευκόπετρα (τανῦν Capo del Armi)», συνάγομεν ὅτι τὸ ἀρχαῖον ἀκρωτήριον *Σκύλαιον* ταυτίζεται πρὸς τὸ σύγχρονον Βατικάνο. Σ. Ε. Λ.

Βατικανὸν (λατιν. Vaticanus mons, ἰταλ. Vaticano). Λόφος τῆς Ῥώμης, εὑρισκόμενος ἀρχικῶς πέραν τῆς ζώνης τῆς πόλεως καὶ κατ' ἀκολουθίαν μὴ καταλεγόμενος μεταξὺ τῶν ἑπτὰ περιωνύμων λόφων αὐτῆς. Τὸ Βατικανὸν ὑψοῦται ἐπὶ τῆς ἀρκτικῆς ὄχθης τοῦ Τιβέρεως, ἐκλήθη δὲ οὕτω κατὰ μὲν τὸν Αὖλον Γέλλιον καὶ τὸν Οὐάρρωνα ἐκ τοῦ *vaticinium*, ἤτοι μαντεῖον (vates=μάντις), οὗτινος οἱ μάντεις, κατὰ τὸν Φαῖστον, ἐχρησμοδότησαν εἰς τοὺς Ῥωμαίους τὴν ἐκδίωξιν τῶν Ἐτρούσκων, κατ' ἄλλους δέ, διότι ὑπῆρχεν ἐκεῖ ἐτρουσκικὴ πόλις Vaticum. Ὁ λόφος οὗτος ἐνεποίει φρίκην εἰς τοὺς ἀρχαίους Ῥωμαίους, ἕνεκα τῶν ἀναδιδομένων ἐκεῖθεν μολυσματικῶν ἀναθυμιάσεων, προερχομένων ἐκ τῶν ἐκεῖ ἐναποτιθεμένων πτωμάτων. Ὁ Καλιγούλας καὶ ὁ Νέρων πρῶτοι ἐπεχείρησαν τὴν ἐξυγίανσιν τοῦ τόπου, φυτεύσαντες κήπους ἐπ' αὐτοῦ. Μετὰ τὴν συμβᾶσαν ἐπὶ Νέρωνος μεγάλην πυρκαϊὰν ἐν Ῥώμῃ, διετάχθη παρ' αὐτοῦ ἡ μετοίκισις ἐκ τοῦ κέντρου τῆς πόλεως πλήθους ἐκ τῶν κατοίκων της εἰς τὸ Βατικανόν, ὅπως ἀφεθῇ εἰς τὸν τύραννον μεγάλη ἔκτασις χώρου πρὸς ἀνέγερσιν τῶν τεραστίων ἀνακτόρων του. Ὁ Ἡλιογάβαλος ἔπραξε πολλὰ ἐπίσης πρὸς ἐξυγίανσιν τοῦ χώρου τούτου καὶ μετέφερεν ἐκεῖθεν τὰ πολυάριθμα νεκροταφεῖα. Οὕτω μικρὸν κατὰ μικρὸν μετεσχηματίσθη τὸ Βατικανὸν εἰς ἓν τῶν ὡραιοτέρων διαμερισμάτων τῆς Ῥώμης. Κατὰ τὰς χριστιανικὰς παραδόσεις, ἐν τῷ ἐκεῖ ἱδρυθέντι ὑπὸ τοῦ Νέρωνος ἱπποδρομίῳ ἐμαρτύρησαν ὁ ἀπόστολος Πέτρος καὶ πλῆθος Χριστιανῶν, δι' ὃ ἐκτίσθη ἐπὶ τοῦ χώρου ἐκείνου τὸ ἀνάκτορον τῶν παπῶν καὶ ἡ βασιλικὴ τοῦ *Ἁγίου Πέτρου*, ἐφυτεύθησαν δὲ οἱ θαυμάσιοι παρὰ τὸ ἀνάκτορον κῆποι.

Ἱστορικοί τινες πιστεύουσιν ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας, μετὰ τὴν ἵδρυσιν εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς πρώτης βασιλικῆς, ἔκτισε παρ' αὐτὴν καὶ μέγα οἰκοδόμημα πρὸς κατοικίαν τῶν παπῶν, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μάλιστα μέρους, ἐφ' οὗ ἐγείρεται τὸ σημερινὸν ἀνάκτορον τοῦ Βατικανοῦ. Ἄλλοι ἱστορικοὶ σημειοῦσιν ὅτι ἡ θεμελίωσις αὐτοῦ ὀφείλεται εἰς τὸν ἅγιον Λιβέριον καὶ ἄλλοι εἰς τὸν Σύμμαχον, ἀκμάσαντα περὶ τὸ 498 μ. Χ. Τὸ ἀπέραντον τοῦτο οἰκοδόμημα ἀποτελεῖται, κυρίως εἰπεῖν, ἐκ πολλῶν ἀνακτόρων συγχωνευθέντων εἰς ἕν. Ἕκαστος αἰὼν ἔχει ἐναποθέσει ἐπ' αὐτοῦ τὰ ἴχνη του, ἀπετελέσθη δὲ οὕτως ἀληθὴς λαβύρινθος, τοῦ ὁποίου θὰ ἦτο δυσχερὲς εἷς καὶ μόνος καλλιτέχνης νὰ ἀναλύσῃ τὸ σχέδιον.

Τὸ ἀνάκτορον τοῦτο, ἐκτὸς τῶν ἀπειραρίθμων καλλιτεχνικῶν συλλογῶν τὰς ὁποίας περιλαμβάνει, γέμει ἱστορικῶν ἀναμνήσεων, αἵτινες ἐλκύουσιν ἐξ ἴσου τὸ μέγα ἐνδιαφέρον τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Εἰς αὐτὸ περικλείεται ὁλόκληρος ἡ ἱστορία τῆς παπωσύνης· ἐκεῖ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐμεγαλύνθη αὕτη καὶ ἀνεπτύχθη ἐν σιγῇ, μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ᾐσθάνθη ἑαυτὴν ἰσχυράν, ὥστε νὰ ἐπιβληθῇ κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐφ' ὅλης τῆς Δύσεως, νὰ ἀπειλῇ τὴν Ἀνατολήν, νὰ καταστήσῃ ὑποχειρίους αὐτῆς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης, νὰ στέφῃ αὐτοὺς ἢ νὰ ἐξαπολύῃ κατ' αὐτῶν ὡς κεραυνοὺς τὰς περιφήμους αὐτῆς βούλλας, καταδικάζουσα καὶ ἀφορίζουσα τοὺς μονάρχας. Ἀπὸ τοῦ Βατικανοῦ οἱ πρῶτοι πάπαι ἐπρομάχησαν τοῦ Χριστιανισμοῦ· κατὰ δὲ τοὺς πρώτους αἰῶνας ἐπὶ τριάκοντα τριῶν παπῶν τὰ ποντηφικὰ χρονικὰ ἀναφέρουσι τὰ ὀνόματα εἴκοσιν ὀκτὼ μαρτύρων, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ πλεῖστοι ἐπλήρωσαν διὰ τῆς ζωῆς των, καὶ οἱ λοιποὶ ἐπέδειξαν ὑπὸ τὰς βασάνους, τὴν σταθερότητα τῆς πίστεώς των. Ἐκεῖθεν ἐξεπορεύοντο, εὐλογούμενοι ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ἐπίσκοποι οἱ διαδίδοντες τὸν Χριστιανισμὸν μεταξὺ τῶν νέων ἐθνῶν, ἀρειανῶν ἢ εἰδωλολατρῶν, ἅτινα εἶχον ἀνατρέψει τὴν ῥωμαϊκὴν θρησκείαν καὶ ἀντικαθίστων ταύτην διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Μέχρι τοῦ χωρισμοῦ τῶν ἐκκλησιῶν (1054), ἡ παπωσύνη ἑδρεύουσα εἰς τὸ Βατικανὸν προσείλκυσεν ἀπειραρίθμους λαοὺς τῆς Εὐρώπης εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Μεταξὺ τῶν παπῶν τούτων καταριθμοῦνται δέκα πέντε Ἕλληνες, ἐκ τῶν ὁποίων πρῶτος ἀναφέρεται ὁ ἐκ Νικοπόλεως *Ἐλευθέριος* (177—193) καὶ τελευταῖος ὁ ἐκ Κρήτης *Ἀλέξανδρος Ε'* (1409—1410). Εἰς τὸ Βατικανὸν συνῆλθεν ἡ σύνοδος ἐπὶ πάπα Παύλου Γ' (1545—1563), καθ' ἣν ἐπεκράτησεν ἐπὶ τῆς Εὐρώπης ἡ παπικὴ ἀπολυταρχία, ἐκ τῆς ὁποίας προεκλήθησαν τοσαῦτα ἐκκλησιαστικὰ καὶ πολιτικὰ σκάνδαλα. Ὅτε τῷ 1871 ὁ βασιλεὺς τῆς Σαρδηνίας Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ κατέλαβε τὴν Ῥώμην ἀμαχητί, ἡ κοσμικὴ ἐξουσία τῶν παπῶν ἔπαυσεν ὑφισταμένη. Ἔκτοτε τὸ Βατικανὸν τὸ χρησιμεύει

Digitized by Google

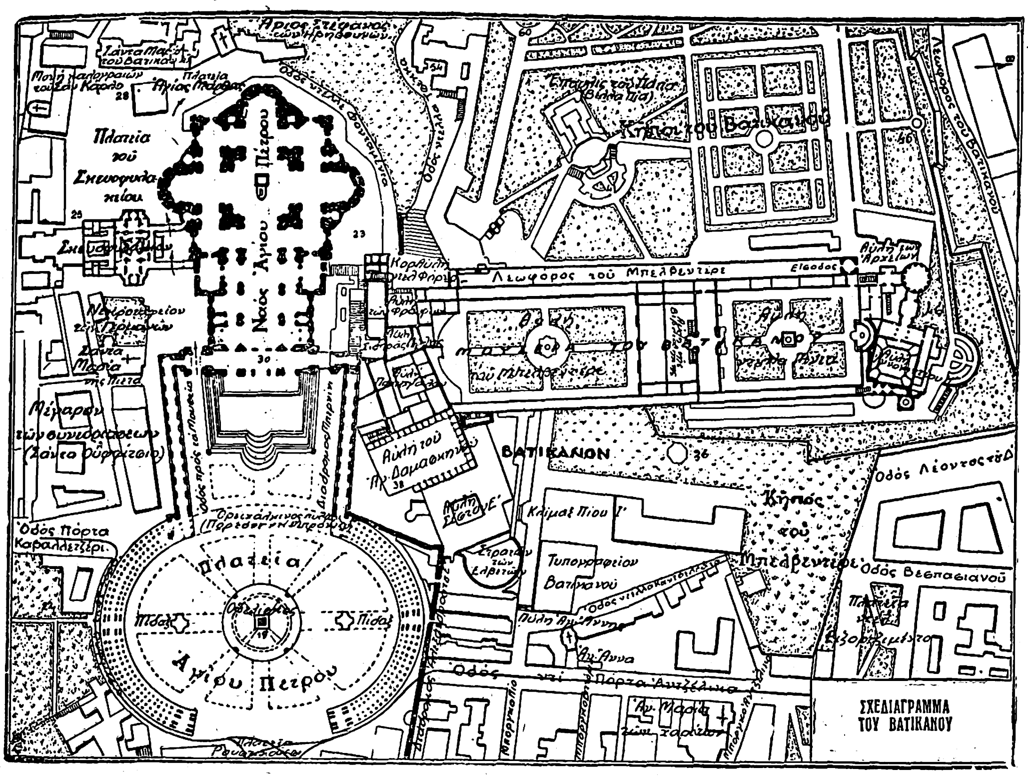

ὡς ἕδρα τῆς παπωσύνης ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ Πίου Θ΄ ὡς φυλακὴ αὐτοῦ καὶ τῶν περιστοιχιζόντων αὐτὸν κληρικῶν, οὐδεὶς δὲ πάπας ἐξῆλθεν ἔκτοτε τῆς περιοχῆς τοῦ ἀνακτόρου τούτου.

Μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν βαρβάρων τὸ ἀνάκτορον τοῦ Βατικανοῦ κατέπεσεν εἰς ἐρείπια, ἀλλ' ἀνηγέρθη καὶ ἐξωραΐσθη ἐκ νέου ὑπὸ τῶν παπῶν Σελεστίου Γ΄ καὶ Ἰννοκεντίου Γ΄. Ὅτε ὁ Γρηγόριος ΙΑ΄, μετὰ τὸ σχίσμα, ἐπέστρεψεν ἐξ Ἀβινιόν, ἐξέλεξεν αὐτὸ ὡς μόνιμον κατοικίαν τῶν παπῶν. Ὁ Γρηγόριος ΙΑ΄ ἀπέθανε τῷ 1378, τότε δὲ κατὰ πρῶτον συνῆλθεν ἐκεῖ τὸ *κογκλάβιον* πρὸς ἐκλογὴν τοῦ διαδόχου του, καθ' ὅσον μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὰ κογκλάβια συνεδρίαζον εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Λατεράνου. Ὁ πάπας Ἰωάννης ΚΓ΄ (1410—1417) ἥνωσε τὸ Βατικανὸν μετὰ τοῦ φρουρίου τοῦ Ἁγίου Ἀγγέλου διὰ σκεπαστῆς στοᾶς καὶ κατωχύρωσεν αὐτό.

Ἐκεῖνος ὅμως, ὅστις συνέλαβε τὴν μεγαλειώδη ἰδέαν νὰ καταστήσῃ τὸ ἀνάκτορον τοῦτο τὸ μέγιστον καὶ τὸ μεγαλοπρεπέστερον τοῦ κόσμου, εἶναι ὁ πάπας Νικόλαος Ε΄ (1447—1455). Οὗτος ἐγκατέστησεν εἰς αὐτὸ πάσας τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀρχὰς καὶ ἐχορήγησε πολυτελεῖς κατοικίας ἐν αὐτῷ εἰς τοὺς καρδιναλίους. Ὠχύρωσε τὰ πέριξ αὐτοῦ, τὸ περιέβαλε διὰ τειχῶν καὶ διέταξε τὴν οἰκοδομὴν νέων δωματίων, τὰ ὁποῖα μετὰ πεντήκοντα ἔτη διεκόσμησεν ὁ Ραφαὴλ μετὰ τῶν μαθητῶν του. Οὗτος κατεσκεύασεν ἐπίσης τὸ θαυμάσιον *Belvedere*, τὸ παρεκκλήσιον τοῦ *Ἁγίου Νικολάου* καὶ μετέφερε τὴν βιβλιοθήκην ἀπὸ τοῦ μεγάρου τοῦ Λατεράνου εἰς αὐτό. Ἡ συμπλήρωσις τοῦ μεγαλοπρεποῦς σχεδίου τοῦ Νικολάου Ε΄ ἐξηκολούθησεν ἐπὶ Σίξτου Δ΄, ὅστις ᾠκοδόμησε τῷ 1473 τὸ περίφημον παρεκκλήσιον τοῦ ἁγίου Σίξτου, τὴν *Σιξτίναν*, ἐπὶ σχεδίου τοῦ ἀρχιτέκτονος Πιντέλλι, ὅπου κατὰ τὰς πρὸ τοῦ Πάσχα Κυριακὰς ἱερουργεῖ προσωπικῶς ὁ ἴδιος ὁ πάπας καὶ ὅπου ἐξετελοῦντο ἄλλοτε αἱ μυστικαὶ συνθέσεις τοῦ Παλεστρίνα καὶ τοῦ Ἀλέγκρι. ᾨκοδόμησεν ἐπίσης ὁ Σίξτος Δ΄ καὶ τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῆς *Βιβλιοθήκης*. Ὁ πάπας Ἀλέξανδρος ΣΤ΄, ὁ Βοργίας, ἵδρυσε τὸ διαμέρισμα ἢ *πύργον τοῦ Βοργία*, ὁ δὲ Ἰούλιος Β΄ ἀνέθεσεν εἰς τὸν Μπραμάντε τὴν κατασκευὴν τῆς θαυμασίας αὐλῆς τοῦ Ἁγίου Δαμασίου και τῶν στοῶν τῶν φερουσῶν τὸ ὄνομα τοῦ Ραφαήλ, κατὰ τὰ σχέδια τοῦ ὁποίου ἐξετελέσθησαν τὰ ἀραβουργήματα καὶ αἱ εἰκόνες τῶν δεκατριῶν πρώτων θόλων τοῦ δευτέρου ὀρόφου. Ὁ πάπας Παῦλος Γ΄ ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον τῶν προκατόχων του. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ὁ Σὰν Γκάλλο ἤγειρε τὴν *βασιλικὴν* καὶ τὴν *δουκικὴν* αἴθουσαν καὶ τὸ παρεκκλήσιον τοῦ ἁγίου Παύλου, τὴν *Παυλίναν*, ὅπου κατὰ τὴν μεγάλην ἑβδομάδα ἐκτίθεται τὸ σῶμα τοῦ Σωτῆρος. Εἰς τὸν πάπαν Γρηγόριον Η΄, τὸν μεταρρυθμιστὴν τοῦ ἡμερολογίου, ὀφείλεται ἡ ἔγερσις τοῦ *πύργου τῶν Ἀνέμων* καὶ ἡ *στοὰ τῶν Γεωγραφικῶν χαρτῶν*, βραδύτερον δὲ ὁ ἀρχιτέκτων Μαρίνι ἵδρυσε τὴν βασιλικὴν κλίμακα, ἓν ἐκ τῶν θαυμάτων τῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

Οἱ πάπαι ἔπραξαν πᾶν ὅ,τι ἦτο εἰς αὐτοὺς δυνατόν, ὅπως καταστήσωσι τὸ ἀνάκτορον τοῦτο τὸ μέγιστον καὶ τὸ πλουσιώτερον μουσεῖον τοῦ κόσμου. Οὕτως ὁ πάπας Βικέντιος ΙΓ΄ ἵδρυσε τὸ *Ἱερὸν λεγόμενον Μουσεῖον*, ὁ Κλήμης ΙΔ΄ καὶ Πίος ΣΤ΄ τὸ Πιο-Κλεμεντῖνο (Galleria Lapidaria), ἀναθέσας εἰς τὸν Μαρίνι τὴν ὀργάνωσιν τῆς γλυπτοθήκης καὶ εἰς τὸν Μιχαὴλ Ἄγγελον τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὀκταγώνου στοᾶς, τῆς περιβαλλούσης τὴν κυρίαν αὐλὴν τῆς οἰκοδομῆς. Ὁ Πίος Ζ΄ ἐπεξέτεινε ταύτην οἰκοδομήσας τὸν *Νέον βραχίονα* (Braccio Nuovo) καὶ τὸ *Μουσεῖον Κιαραμόντι*. Πάντα ταῦτα περιλαμβάνουσιν τὴν ἀπειραρίθμους ἀρχαίους ἀνδριάντας, συμπλέγματα ἀγαλμάτων, σαρκοφάγους κ. τ. λ. Ὁ Γρηγόριος ΙΔ΄ συνέστησε τὸ *Μουσεῖον τῶν Ἐτρούσκων*. Ὁ Πίος Θ΄ ἀνέθεσεν εἰς τὸν Ποντέστι νὰ ἐξωραΐσῃ τὴν μεγάλην αἴθουσαν καὶ εἰς τοὺς Μονταβάνι, Γκάλλι καὶ Κονσόνι νὰ ἐπισκευάσουν τὰς φθαρείσας τοιχογραφίας τῶν στοῶν, ἀντὶ δὲ τῆς παλαιᾶς κλίμακος κατεσκεύασε τὴν θαυμασίαν Scala-Pia. Ὁ Λέων ΙΓ΄, πιστὸς εἰς τὰς παραδόσεις τῶν προκατόχων του, ἀνέθεσεν εἰς τὸν Μονταβάνι νὰ ζωγραφήσῃ κατὰ τὰς ὑποδείξεις αὐτοῦ τὴν μεσημβρινὴν πτέρυγα τῆς στοᾶς τοῦ Ἁγίου Δαμασίου καὶ ἀνακαινίσῃ τὸ διαμέρισμα τοῦ Βοργία, ὅπως ἐξαφανίσῃ πᾶν ἴχνος τοῦ ἐναγοῦς τούτου πάπα. Οὕτω τὸ Βατικανὸν ἐπὶ αἰῶνας αὐξανόμενον καὶ ἐξωραϊζόμενον, περιλαμβάνει σήμερον εἴκοσι δύο μεγάλας αὐλάς, τεσσαράκοντα τέσσαρας μικροτέρας καὶ 11.000 δωμάτια, ἐκτὸς τῶν παρεκκλησίων, τῶν στοῶν, τῶν αἰθουσῶν καὶ τῆς βιβλιοθήκης. Τὸ Βατικανὸν περιλαβὸν διὰ τῆς συνθήκης τῆς 13 Μαΐου 1871 τὸ ἀνάκτορον τοῦ Λατεράνου, τὸ μέγαρον τῆς Καγκελαρίας, τὸ φρούριον τοῦ Καντόλφο, τὸν μέγιστον τῶν ναῶν τοῦ κόσμου, τὸν *ἅγιον Πέτρον*, ἀπετέλεσεν ἀρκετὰ εὐρεῖαν πόλιν καὶ περιέκλεισεν εἰς τὰς αἰθούσας αὐτοῦ τὰς πλουσιωτέρας συλλογὰς τῆς ὑφηλίου, ἐκτὸς δὲ τῶν μουσείων, τὰ ὁποῖα ἀνεφέρομεν ἤδη, ὑπάρχουν ἐκεῖ τὸ *Αἰγυπτιακόν*, τὸ τῶν *Ταπήτων*, τὸ τῶν *Κηροπηγίων* καὶ πλεῖστα ἄλλα.

Αἴθουσαι γραφικῆς. Εἰς τὸ Βατικανὸν ἐναπέθεσαν τὴν καλλιτεχνικὴν των ψυχὴν οἱ μέγιστοι τῶν διδασκάλων τῆς Ἀναγεννήσεως. Εἰς τὰς ἓξ μεγάλας αἰθούσας τῆς γραφικῆς ὑπάρχουν ἔργα καλλιτεχνῶν, τῶν ὁποίων καὶ ἡ ἁπλῆ ἀρίθμησις τῶν ὀνομάτων θ' ἀπῄτει σελίδες ὁλοκλήρους. Ἡ πρώτη ἐξ αὐτῶν, ἥτις ἄλλοτε περιελάμβανε τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Καρδιναλίου Μάϊ, εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε, ὅπως στρωθῇ διὰ τοῦ θαυμασίου της μωσαϊκοῦ, ἀπῃτήθησαν 48.000 τεμαχίων, τῶν ὁποίων τὸ σχέδιον ἐξετέλεσεν ὁ Βεσπιάνι. Τὸ φάτνωμά της διεκόσμησε δι' ἀναγλύφων καὶ τοιχογραφιῶν ὁ Ἰωάννης Οὔντινε καὶ ὁ Πιερὶν ντὲλ Βάγκα. Ἐπ' αὐτοῦ εἰκονίζονται οἱ πλανῆται, οἱ ἀστερισμοὶ καὶ οἱ ζῳδιακοὶ κύκλοι. Εἰς τὴν δευτέραν αἴθουσαν, τὴν διακοσμηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Πιντουρίκιο, παριστάνονται σκηναὶ ἐκ τοῦ βίου τῆς Θεοτόκου, μεταξὺ δὲ αὐτῶν διακρίνονται ἡ Ἀνάληψις τῆς Παναγίας, ἡ Γέννησις τοῦ Ἰησοῦ, ἡ Προσκύνησις τῶν Μάγων καὶ ἡ Ἀνάστασις. Εἰς τὴν τρίτην ὑπάρχουσιν ἔργα τοῦ αὐτοῦ ζωγράφου, ὡς ἡ Ἁγία Αἰκατερίνη πρὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιανοῦ, ὁ Ἅγιος Ἀντώνιος καὶ ὁ Ἅγιος Παῦλος ὁ ἐρημίτης ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Θηβαΐδος, ἡ Παναγία ἐν τῷ μέσῳ τῶν χερουβίμ, τὸ Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Σεβαστιανοῦ καὶ πλεῖστα ἄλλα.

Ἡ τετάρτη αἴθουσα, ἡ καλουμένη τῶν Καλῶν Τεχνῶν, εἶναι ἐκείνη ὅπου ἐξέπνευσεν ὁ πάπας Ἀλέξανδρος Βοργίας. Αἱ εἰκόνες ἐνταῦθα παριστάνουσι τὴν Ἀστρολογίαν, τὴν Γραμματικήν, τὴν Ρητορικήν, τὴν Ἀριθμητικήν, τὴν Γεωμετρίαν καὶ τὴν Μουσικήν, ἔργα καὶ αὗται τοῦ Πιντουρίκιο. Εἰς τὴν πέμπτην αἴθουσαν κυριαρχεῖ ὁ Μποφίλιο εἰκονίζων τοὺς Προφήτας, εἰς δὲ τὴν ἕκτην ὑπάρχουν πίνακες τοῦ Πιντουρίκιο, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ παριστάνων τὸν Ἀλέξανδρον ΣΤ΄ περιστοιχιζόμενον ὑπὸ τῶν μεγιστάνων, πρὸς δὲ Προφῆται καὶ Σίβυλλαι τοῦ Μπονφίλιο καὶ τῶν Ροτρόζι, Φραγκουέλλι, Μοράνι, Βεσπιάνι, Σέϊτζ, Γκάλλι, Τεζορίνε καὶ Κανταγκάλλο.

Εἰς ἄλλας αἰθούσας ὑπάρχουσιν ἀπειράριθμοι ἄλλοι πίνακες τῶν μεγάλων ζωγράφων τῆς Ἀναγεννήσεως, ὡς ἡ Μεταμόρφωσις καὶ ἡ Madona di Foligno τοῦ Ραφαήλ, ὁ Ἱερώνυμος τοῦ Λεονάρδου ντὰ Βίντσι. Τὸ ἥμισυ τοῦ πίνακος τούτου εὗρε κατὰ τύχην ὁ καρδινάλιος Φὲς ἐν μέσῳ ἀπορριμμένων παλαιῶν ἀντικειμένων ἐντὸς ἑρμαρίου, τὸ δὲ ἕτερον εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ ὑποδηματοποιοῦ του, οὕτω δὲ διεσώθη τὸ ἀριστούργημα τοῦτο τοῦ μεγάλου καλλιτέχνου. Ἐπίσης ὑπάρχουν ἐν τῷ Βατικανῷ αἱ περίφημοι σκηναὶ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ Βάρι τοῦ Φρὰ-Ἀντζέλικο, ἡ Γέννησις τοῦ Χριστοῦ τοῦ Μουρίλλο, ἡ Madona dei Freri

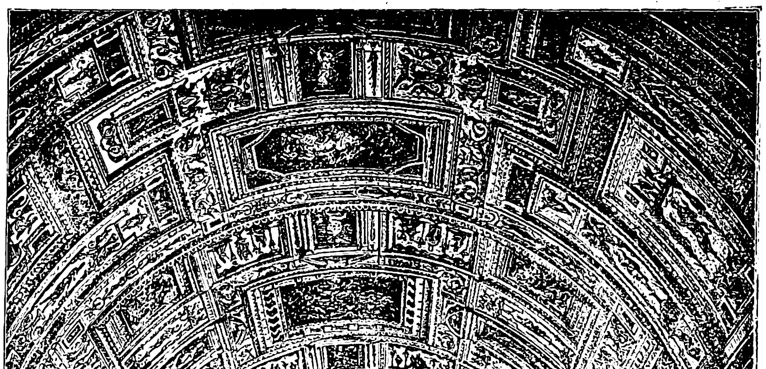

Βατικανόν: *Στοὰ τῶν Γεωγραφικῶν Χαρτῶν.*

Digitized by Google

τοῦ Τισιανοῦ, ἡ Ἐναπόθεσις εἰς τὸν Τάφον τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου ντὲ Καραβάτζε, ἡ Ἁγία Ἑλένη τοῦ Παύλου Βερονέζε, τὸ Μαρτύριον τοῦ Ἐρασμίου τοῦ Νικολάου Πουσὲν καὶ ἄλλοι ἀναρίθμητοι πίνακες τῶν αὐτῶν ἢ ἄλλων ζωγράφων, ὅλων τῶν ἐποχῶν καὶ ὅλων τῶν σχολῶν.

Ἀλλ' οἱ ζωγράφοι οἵτινες κυριαρχοῦν εἰς τὸ Βατικανὸν εἶναι ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος καὶ ὁ Ραφαήλ. Οὗτοι ἀποτελοῦσι τὴν μεγάλην δόξαν του, μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου συνυφάνθησαν τὰ ὀνόματα τῶν μεγάλων τούτων καλλιτεχνῶν. Ἡ τέχνη τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου εὑρίσκεται εἰς τὴν Σιξτίναν, εἰς ὅλην τὴν λάμψιν καὶ τὸ μεγαλεῖόν της. Τοῦ παρεκκλησίου τούτου, ὡς καὶ τοῦ τῆς Παυλίνας, μεγαλοπρεπῆ πρόδομον ἀποτελεῖ ἡ Βασιλικὴ αἴθουσα· ἐχρησίμευεν αὕτη πρὸς ὑποδοχὴν τῶν πρεσβευτῶν, τῶν μοναρχῶν καὶ διακοσμεῖται διὰ τοιχογραφιῶν παριστανουσῶν τὰ σπουδαιότερα γεγονότα τῆς ἱστορίας τῶν παπῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸν Φρειδερῖκον Β', τὸν Μπαρμπαρόσσαν πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου Γ' ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ ἁγίου Μάρκου τῆς Βενετίας μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου, ἔργον τοῦ Βάζαρι. Τὸν Γρηγόριον Ζ' ἱκετευόμενον

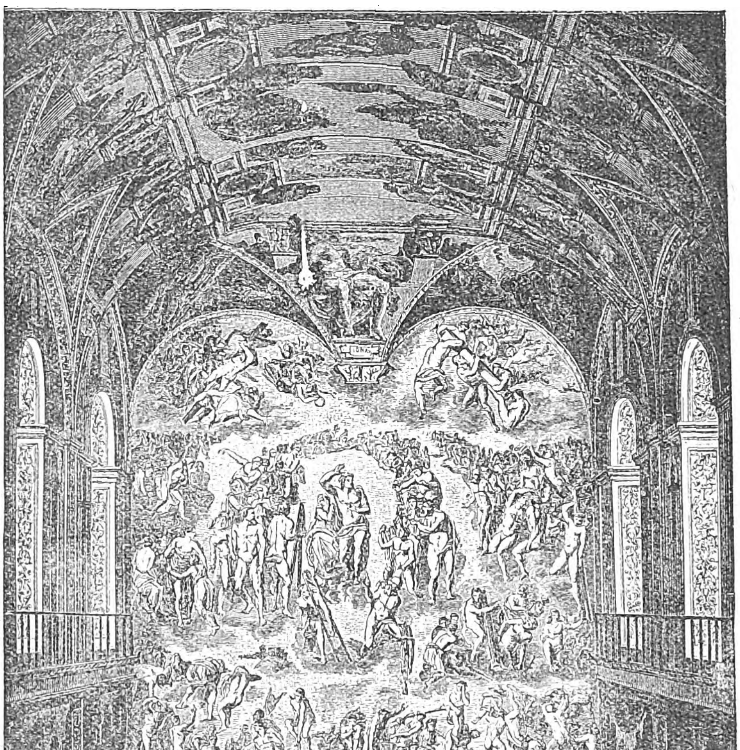

Βατικανόν: *Τὸ βάθος τῆς Καπέλλα-Σιξτίνα.*

ὑπὸ τῆς διασήμου κομίσσης Ματθίλδης, ὅπως δώσῃ ἄφεσιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἑρρῖκον Δ', ἔργον τῶν Ταδδέου καὶ Φρειδερίκου Τσουκκάρι· τὴν Κατάληψιν τῆς Τύνιδος τῶν ἰδίων, τὰς Σφαγὰς τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου τοῦ Βάζαρι, τὴν Συμμαχίαν τῶν Ἱσπανῶν καὶ τῶν Βενετῶν μετὰ τοῦ Παύλου Ε' καὶ τὴν Ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου (1571), γραφεῖσαν ὑπὸ τοῦ Πιερὶν Βάγκα.

Τὸ Σίξτειον παρεκκλήσιον. Εἰς τὴν αἴθουσαν ταύτην εὑρίσκεται ἡ εἴσοδος τῆς *Σιξτίνας.* Ἔχει αὕτη μῆκος 40 μέτρων καὶ 50 ἑκατοστῶν καὶ πλάτος 14 μετὰ ἓξ παραθύρων εἰς ἑκάστην πλευρὰν καὶ ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Μπάτσιο Πιντέλλι ἐπὶ Σίξτου Δ'. Ὀκτὼ ὑποστυλώματα ἐξ ἑλληνικοῦ μαρμάρου χωρίζουσι τὸ κοινὸν ἀπὸ τοῦ κλήρου, εἰς δὲ τὸ βάθος εἶναι τὸ ἱερὸν ἐκ λευκοῦ μαρμάρου. Ἀριστερὰ ὑπάρχει ὁ θρόνος τοῦ πάπα, καθόσον εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦτο ἐκλεγόμενος ὑπὸ τοῦ κογκλαβίου, ἀνέρχεται οὗτος εἰς αὐτόν. Δεξιᾷ εὑρίσκεται ἡ ἐξέδρα τοῦ χοροῦ, ὅπου οἱ παπικοὶ ἀοιδοί, οἱ παγκοσμίως διάσημοι, ἐκτελοῦσι τὰς ψαλμῳδίας των καὶ ἰδίως τὸ Miserere κατὰ τὴν ἑβδομάδα τῶν Παθῶν. Ὁ διάκοσμος ὅστις περιβάλλει τὰ οἰκόσημα τοῦ Σίξτου Δ' ἔχει ζωγραφηθῇ ὑπό του Τζερμιζόνι. Τῆς Σιξτίνας ὅμως τὸ μεγαλεῖον δὲν εὑρίσκεται μόνον εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ τὰ πολυτελῆ της μάρμαρα, ἀλλὰ εἰς τὰς τοιχογραφίας αὐτῆς.

Εἰς τὸ βάθος τοῦ ἱεροῦ ἀπεικονίζεται ἡ ἱστορία τοῦ Μωϋσέως καὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐξ ἀριστερῶν φαίνεται ὁ Μωϋσῆς διερχόμενος τὴν Αἴγυπτον μετὰ τῆς Σεφόρας, ἔργον τοῦ Λουκᾶ Σινορέλλι, τοῦ Περουγίνου καὶ τοῦ Γκάτα· ἔπειτα ἀκολουθεῖ ὁ πίναξ τοῦ Μοττιτσέλλι καὶ τοῦ μαθητοῦ του Ἀλεξάνδρου Φιορεντῖνο, παριστάνων τὸν Μωϋσέα φονεύοντα τὸν Αἰγύπτιον καὶ ἀποδιώκοντα τοὺς ποιμένας Μαδιανίτας ἐκ τῆς πηγῆς, ὅπως ποτίσουν τὰ πρόβατά των αἱ θυγατέρες τοῦ Ζηθρό· μετὰ τοῦτον ἕπονται ἡ Διάβασις τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, ὁ Θάνατος τοῦ Φαραὼ καὶ ἡ παράδοσις τῶν πλακῶν τοῦ Δεκαλόγου ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ, ἡ Λατρεία τοῦ Χρυσοῦ Μόσχου, ἡ Τιμωρία τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀαρών, ὁ Θάνατος τοῦ Μωϋσέως, καὶ ὁ Ἀρχάγγελος Μιχαὴλ ἀμφισβητῶν πρὸς τὸν δαίμονα τὸ σῶμα τοῦ προφήτου. Δεξιᾷ τοῦ ἱεροῦ ἄρχεται ἡ ἱστορία τοῦ Ἰησοῦ διὰ τῆς Βαπτίσεως αὐτοῦ, ἡ Πρόσκλησις ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ Ἀνδρέου, οἱ Πειρασμοὶ τοῦ Ἰησοῦ, ἡ Προσευχὴ εἰς τὸ ὄρος, ἡ Θεραπεία τοῦ λεπροῦ, ὁ Ἰησοῦς παραδίδων τὰς κλεῖδας τοῦ Παραδείσου εἰς τὸν ἀπόστολον Πέτρον, ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος καὶ ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου. Εἶναι οἱ πίνακες οὗτοι ἔργα τοῦ Κοσμᾶ Ροσσέλλι, τοῦ Σαλβάττι, τοῦ Ματθαίου ντὰ Λέτσε, τοῦ Γκιρλαντάγιο καὶ τοῦ Ἀρρίγκο ντὲ Μαλινές, ἀριστουργήματα ἱερᾶς ἐμπνεύσεως, εὐλαβοῦς ἀγάπης πρὸς τὴν φύσιν καὶ θρησκευτικῆς ποιήσεως. Εἶναι ταῦτα ἐκ τῶν καταπληκτικῶν θεαμάτων τῆς Σιξτίνας.

Ἀλλὰ τὰ ἀριστουργήματα ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τούτῳ εἶναι τὰ κολοσσιαῖα ἔργα τοῦ Μιχαὴλ-Ἀγγέλου, ὅστις ἠθέλησε νὰ εἰκονίσῃ τὸν κόσμον τὸν παρασκευάσαντα τὴν Γέννησιν τοῦ Σωτῆρος. Διεχώρησε τὸ φάτνωμα τοῦ ναοῦ εἰς τρεῖς σειρὰς διαμερισμάτων, ἑνουμένων εἰς ἓν σύνολον. Περὶ τὸ φάτνωμα βλέπει τις τὰς ἐμπνευσμένας μορφὰς τῶν Προφητῶν καὶ τῶν Σιβυλλῶν εἰς στάσεις μελέτης καὶ κατανύξεως. Εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ εἰκονίζεται ο Προφήτης Ἰωνᾶς καθήμενος πρὸ τῆς πόλεως Νινευῆς ἐπὶ χαμαιχισσοῦ. Ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς φαίνονται αἱ κεφαλαὶ ἀγγέλων καὶ τὸ κῆτος εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ ὁποίου παρέμεινεν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ὁ προφήτης. Δεξιᾷ παρίσταται ἡ λυβικὴ Σίβυλλα, κρατοῦσα ἀνοικτὸν βιβλίον, εἰς δὲ τὸ κέντρον ὁ Θεὸς τοῦ παντός, φερόμενος εἰς τοὺς ἀέρας καὶ διὰ κινήσεως τῆς μιᾶς χειρὸς χωρίζων τὸ φῶς ἀπὸ τοῦ σκότους· ἀριστερᾷ ὁ Ἰερεμίας βυθισμένος εἰς σκέψεις, εἰς τὸν πρῶτον δὲ πίνακα, τὸν κατέχοντα τὸ πλάτος τῆς πλευρᾶς ταύτης τοῦ φατνώματος, ὁ Θεὸς δημιουργεῖ τοὺς δύο ἀστέρας τοὺς προωρισμένους πρὸς φωτισμὸν τοῦ κόσμου· ἐγγίζει διὰ μὲν τῆς μιᾶς χειρὸς τὸν Ἥλιον καὶ διὰ τῆς ἄλλης τὴν Σελήνην, περὶ αὐτὸν δὲ πτερυγίζουν ἄγγελοι· ἐπὶ τῆς αὐτῆς πλευρᾶς εἰς ἕτερον πίνακα παρίσταται ὁ Θεὸς δημιουργῶν ἐπὶ τῆς γῆς τὰ δένδρα καὶ τὰ φυτά, εἶναι δὲ ταῦτα μετὰ τοσαύτης ἀριστοτεχνίας εἰκονισμένα, ὥστε ὁθενδήποτε καὶ ἂν στραφῇ τις, νομίζει ὅτι περιβάλλει αὐτὸν ἡ βλάστησις. Ἐπὶ τῆς ἄλλης, τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς, ὁ Δανιὴλ φαίνεται γράφων, εἰς δὲ τὸ κέντρον, ὁ Κύριος μετ' ἀγγέλων, φερόμενος ἐπίσης εἰς τὸ κενόν, προστάσσει τὰ ὕδατα πρὸς παραγωγὴν πάντων τῶν εἰδῶν, τὰ ὁποῖα διατρέφει τὸ στοιχεῖον τοῦτο· σχηματίζει καὶ δημιουργεῖ ὡσαύτως τὰ ζῷα καὶ τὰ πτηνά· εἰς τὴν ἀκολουθοῦσαν πλευράν, ἑτέρα Σίβυλλα φαίνεται ἀνοίγουσα βίβλον καὶ εἰς τὸ κέντρον εἰκονίζεται ἡ Δημιουργία τῆς Εὔας, τῆς πρώτης γυναικός, ἀστραπτούσης ἐκ κάλλους καὶ τεινούσης τὰς χεῖράς της πρὸς τὸν Δημιουργόν, ὅπως εὐχαριστήσῃ αὐτὸν καὶ ζητήσῃ τὴν εὐλογίαν του. Εἶναι αὕτη μία ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας μορφὰς ἃς παρήγαγεν ὁ χρωστὴρ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου. Ἀριστερᾷ τοῦ πίνακος ὁ Ἰεζεκιὴλ κρατεῖ περγαμηνὴν καὶ συνοδεύεται ὑπὸ μικροῦ παιδός. Εἰς τὸν τρίτον μεγάλον πίνακα τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς εἰκονίζεται ἡ Πτῶσις τῶν πρωτοπλάστων καὶ ἡ ἀποπομπὴ αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Παραδείσου. Ὁ δαίμων, κατὰ τὸ ἥμισυ ἐν σχήματι ἀνθρώπου καὶ κατὰ τὸ ἕτερον ὄφεως, φαίνεται ἐξερχόμενος ἀπὸ κορμοῦ δένδρου ὠθῶν τὸν ἄνδρα κατὰ τοῦ Δημιουργοῦ του, προσφέρων δὲ εἰς τὴν γυναῖκα τὸν ἀπηγορευμένον καρπόν. Εἰς τὸ ἕτερον τμῆμα τοῦ πίνακος τούτου φαίνεται Χερουβεὶμ ἐκδιῶκον τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὔαν τοῦ Παραδείσου, καταβεβλημένους ἐκ τῆς θλίψεως καὶ τῆς αἰδοῦς ἐκ τῆς γυμνότητός των. Τὴν θαυμασίαν ταύτην εἰκόνα ἀκολουθεῖ ἡ παράστασις τοῦ Ἠσαΐου, ὅστις στηριζόμενος ἐπὶ βίβλου λαμβάνει ἐξ αὐτῆς τὰς θείας ἐμπνεύσεις. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ πίνακος τούτου παριστάνεται ἡ θυσία τοῦ Νῶε ἐν μέσῳ τῶν ὑδάτων. Ἀριστερᾷ αὐτῆς ἡ ἐξ Ἐρυθραίας Σίβυλλα, καθημένη πρὸ ἀνοικτῆς βίβλου φωτίζεται ὑπὸ δᾳδὸς τὴν ὁποίαν κρατεῖ χαριέστατον παιδίον. Ὁ τέταρτος μεγάλος πίναξ παριστᾷ τὸν Κατακλυσμόν· μακράν, ἐν μέσῳ τῶν ὑδάτων, διακρίνεται τὸ οὐράνιον τόξον καὶ ἄνθρωποι προσπαθοῦντες νὰ σωθῶσιν ἐκ τῆς καταστροφῆς· ἐγγύτερον, πλοῖον πλῆρες ἀνθρώπων φαίνεται ἀπολέσαν τὰ ἱστία του καὶ καταβυθιζόμενον. Εἰς τὸ πλησιέστερον ἀκόμη ἐπίπεδον διακρίνεται ἡ κορυφὴ ὄρους ἢ νήσου τινός, εἰς ἣν ἔχουν καταφύγει ἄνδρες καὶ γυναῖκες ὑπὸ τὰ φυλλώματα δένδρων, ὅπως προφυλαχθῶσιν ἀπὸ τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, ἐκπέμποντος κατ' αὐτῶν τοὺς κεραυνούς του. Εἰς τὸν ἑπόμενον πίνακα παρουσιάζεται ἡ Σίβυλλα τῶν Δελφῶν κρατοῦσα κυλινδρικὸν χάρτην, εἰς δὲ τὸ κέντρον αὐτῆς φαίνεται ὁ Νῶε κατακείμενος ἐκ μέθης, ὑπὸ τοὺς γέλωτας τοῦ υἱοῦ του Χάμ, δεικνύοντος τὸν μεθύοντα πατέρα του γυμνὸν εἰς τοὺς Σὴμ καὶ Ἰάφεθ, ὁ τελευταῖος τῶν ὁποίων ζητεῖ νὰ καλύψῃ τὴν γυμνότητα τοῦ πατρός του. Εἰς τὰ τέσσαρα τόξα τῶν γωνιῶν εἰκονίζονται οἱ Ἰουδαῖοι ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἡ Ἰουδὴθ φέρουσα ἐντὸς σάκκου τὴν κεφαλὴν τοῦ Ὀλοφέρνους καὶ ὁ Δαβὶδ καὶ ὁ Γολιάθ.

Ἀλλ' εἰς τὴν Σιξτίναν ὑπάρχει· ὁ μέγιστος καὶ ὁ θαυμασιώτερος τῶν πινάκων τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, ἡ Ἡμέρα τῆς Κρίσεως. Τοῦτον ἤρξατο ἐκτελῶν ὁ καλλιτέχνης ἀρχομένου τοῦ ἔαρος τοῦ ἔτους 1534, εἰς ἡλικίαν 67 ἐτῶν· ἔχει μῆκος εἴκοσι μέτρων καὶ πλάτος δέκα. Ὁ πάπας Παῦλος Γ', ὅπως δοθῇ ὁ κατάλληλος χῶρος διὰ τὴν τελευταίαν κρίσιν, ἐπέτρεψε νὰ ἐξαφανισθῶσι τρεῖς τοιχογραφίαι τοῦ Περουζίνο παριστῶσαι: τὴν Στέψιν τῆς Θεοτόκου, τὸν Μωϋσέα σωζόμενον ἐπὶ τοῦ Νείλου ὑπὸ τῆς θυγατρὸς τοῦ Φαραὼ καὶ τὸ Προσκύνημα τῶν Μάγων. Ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος εἰργάσθη ἐπὶ ἑπτὰ ὁλόκληρα ἔτη ἐπὶ τοῦ πίνακος τούτου ἡμέραν καὶ νύκτα, μόλις δὲ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1541 παρέδωκεν αὐτὸν εἰς κοινὴν θέαν. Εἰς τὸ γραφικὸν τοῦτο μεγαλούργημα ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος ἐμφανίζεται εἰς ὅλην αὐτοῦ τὴν δύναμιν, δύναταί τις δὲ νὰ εἴπῃ ὅτι εἶναι τὸ ἐξοχώτερον αὐτοῦ ἔργον κατά τε τὸ σχέδιον καὶ τὴν δύναμιν, μεθ' ἧς κινοῦνται ἐν αὐτῷ τὰ εἰκονιζόμενα πρόσωπα καὶ συμπλέγματα προσώπων. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ πίνακος παρίστανται ὁ Χριστὸς ὡς δικαστὴς τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν πονηρῶν, ἡ Παρθένος σχεδὸν ἔντρομος καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος, διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς καταρώμενος τοὺς ἁμαρτωλούς, καὶ διὰ τῆς ἑτέρας καλῶν τοὺς δικαίους. Εἰς τὰς δύο πλευρὰς τοῦ πίνακος οἱ προφῆται, οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ μάρτυρες ἐπιδεικνύουν τὰ ὄργανα τῶν βασάνων των. Μεταξὺ αὐτῶν ὁ Ἅγιος Ἀνδρέας φαίνεται φέρων τὸν σταυρὸν ἐπὶ τῶν ὤμων του· ὁ Ἅγιος Βαρθολομαῖος ἐπιδεικνύει τὸ δέρμα του, ἡ Ἁγία Αἰκατερίνη τὸν τροχόν, καὶ ὁ Ἅγιος Στέφανος τὰ βέλη, δι' ὧν εὗρε τὸν θάνατον. Εἰς τὸ ἄνω μέρος σύμπλεγμα ἀγγέλων φερόντων τὰ ὄργανα τοῦ πάθους, τὸν Σταυρόν, τὸν ἐξ ἀκανθῶν στέφανον, τὴν στήλην τοῦ φραγγελισμοῦ, τὸν σπόγγον, τοὺς ἥλους, τὴν κλίμακα τῆς ἀποκαθηλώσεως κτλ. Κάτωθεν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου ζωγραφίζονται ἑπτὰ ἀρχάγγελοι φέροντες τὰς βίβλους τῆς κρίσεως καὶ σαλπίζοντες πρὸς ἔγερσιν τῶν νεκρῶν. Οἱ τάφοι ἀνοίγονται καὶ φαίνονται οἱ τεθνεῶτες, σκελετοὶ ἀκόμη καὶ μόλις λαμβάνοντες τὸ ἀνθρώπινον σχῆμα, καὶ οἱ μὲν δίκαιοι ἀνέρχονται εἰς τὸν Παράδεισον, ματαίως δελεαζόμενοι ὑπὸ δαιμόνων, ἐκδιωκομένων ὑπὸ ἀγγέλων. Δεξιᾷ παρίσταται ὁ Θάνατος. Ἀριστερᾷ αὐτοῦ, ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἤρεμον σκηνὴν τοῦ πρώτου επιπέδου, διεξάγεται ἀδυσώπητος ἀγὼν μεταξὺ τῶν δαιμόνων καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν, οἵτινες πίπτουσιν ἄνευ οἴκτου εἰς τὸ χάος τῆς κολάσεως. Ἐνταῦθα ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος, ὅπως ὁ Δάντης, θέτει εἰς τὸν Ἅδην του τὸν Μίνωα, ὁ δὲ Χάρων ἐπὶ τοῦ ἀκατίου του περισυλλέγει τοὺς βραδύνοντας. Ἐ-

Digitized by Google

τῆς πύλης τοῦ ἱεροῦ παρίσταται ὁ Μίνως μὲ ὦτα ὄνου καὶ σῶμα ζωννύμενον ὑπὸ ὄφεως. Εἰς τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ εἰκονίζεται ὁ Βιάτζιο ντὰ Τσεζένα, ὁ τελετάρχης τοῦ Παύλου Γ', ὁ κατακρίνας τὴν γυμνότητα τῶν προσώπων ἐν τῷ πίνακι καί, κατὰ τὸν Βάζαρι, ὁ εἰπὼν εἰς τὸν πάπαν, ὅτι ἡ τελευταία κρίσις θὰ ἦτο καταλληλοτέρα δι' αἴθουσάν τινα λουτροῦ. Ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος, ὅπως τιμωρήσῃ τὴν τοιαύτην γενομένην κριτικήν του κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου ἐτοποθέτησεν αὐτὸν εἰς τὸν Ἅδην ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ Μίνωος καὶ μὲ ὦτα ὄνου. Λέγεται ὅτι ὁ Παῦλος Γ', παρακληθεὶς ὅπως ἀρθῇ ἐκεῖθεν ἡ γελοιογραφία αὕτη ὑπὸ τοῦ τελετάρχου του, ἀπήντησεν, ὅτι ἐὰν μὲν εὑρίσκετο εἰς τὸ Πουργατόριον, θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ σώσῃ αὐτόν, ἀλλ' εἰς τὸν Ἅδην τοῦ ἀπέβαινεν ἀδύνατον: «Nulla est redemptio». Δυστυχῶς ἡ θαυμασία αὕτη τοιχογραφία ἤρξατο σκιαζομένη ἐκ τῆς θερμότητος καὶ τοῦ καπνοῦ τῶν κηρίων, τοῦ λιβάνου καὶ τῶν καιομένων δελτίων μετὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν παπῶν ὑπὸ τοῦ συνερχομένου εἰς τὴν Σιξτίναν κογκλαβίου τῶν καρδιναλίων. Ὁ πίναξ οὗτος τίθεται ὑπεράνω πάντων, ὅπως ἡ Θεία Κωμῳδία τοῦ Δάντου ἡ ἐμπνεύσασα αὐτόν.

Ἐκτὸς τῆς φθορᾶς ἣν ὑπέστη ἡ Ἡμέρα τῆς Κρίσεως ὑπὸ τοῦ καπνοῦ, ὑπέστη καὶ μεταρρυθμίσεις τινάς, αἵτινες ἐζημίωσαν τὸ μέγα τοῦτο ἔπος τῆς γραφικῆς. Εἰς αὐτὸ ὑπάρχουν πολλὰ πρόσωπα γυμνά, παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ πάπα Παύλου Γ'. Τὰ πρόσωπα αὐτὰ βραδύτερον ὁ Παῦλος Δ' συνέλαβε τὴν περίεργον ἰδέαν νὰ ἐξαλείψῃ ἀπὸ τοῦ πίνακος, ὡς μὴ συμβιβαζομένης τῆς γυμνότητος αὐτῶν πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐκοσμίαν. Ἐν τέλει ἐπείσθη νὰ καλύψῃ αὐτά, καὶ ὁ μαθητὴς τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου Δανιὴλ Βολτέρα ἀνέλαβε νὰ περιβάλῃ ταῦτα διὰ περισκελίδων, ἐπονομασθεὶς ἔκτοτε Braghettone, ἤτοι *βρακορράπτης*.

Ραφαήλου στοαί. Ὅπως ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος εἰς τὴν Σιξτίναν ἀφῆκε τὰς θαυμασιωτέρας δημιουργίας του, οὕτω καὶ ὁ Ραφαὴλ ὑπερέβη ἑαυτὸν εἰς τοὺς πίνακας τῶν λεγομένων Stanze di Raffaello (=*Στοαὶ Ραφαήλου*). Ὁ πάπας Ἰούλιος Β' ἠθέλησε νὰ ζωγραφήσῃ τὰ δωμάτια ταῦτα καὶ εἶχεν ἀναθέσει ἤδη τὸ ἔργον εἰς διαφόρους διασήμους ζωγράφους τῆς ἐποχῆς, ἐκάλεσε δὲ ἐκ Φλωρεντίας καὶ τὸν Ραφαὴλ (1508), εἰς ὃν ἀνέθεσε τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ πίνακος Disputa, ἤτοι τὴν περὶ τοῦ ἁγίου μυστηρίου ἔριδα. Ὅταν ἀπερατώθη ἡ εἰκὼν αὕτη, ὁ πάπας κατελήφθη ὑπὸ τοιαύτης γοητείας, ὥστε διέταξε τοὺς λοιποὺς καλλιτέχνας νὰ ἀνακόψωσι τὸ ἔργον των καὶ ἐξαλείψωσι πᾶν ὅτι εἶχον ἐκτελέσει. Ἐν τούτοις ὁ Ραφαὴλ ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὸν διδάσκαλόν του Περουγῖνον, ἀπέτρεψε τὴν ἐξάλειψιν τῆς εἰκόνος ἑνὸς φατνώματος ζωγραφηθείσης παρ' αὐτοῦ, ὡς καὶ συνθέσεις τινὰς τοῦ Σόδομα καὶ τοῦ Περοῦτσι. Τινὲς τῶν εἰκόνων τῶν δωμάτων τούτων ἔχουν γραφῆ ὑπὸ τῶν βοηθῶν αὐτοῦ Ἰωάννου Οὔντινε, Ἰουλίου Ρωμάνου καὶ Πιερὶν ντὲλ Βάγκα, μία δ' ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ παριστάνουσα τὴν Στέψιν τοῦ Καρλομάγνου ὑπὸ τοῦ πάπα Λέοντος Γ'. Καὶ ὁ μὲν Καρλομάγνος παρίσταται ὑπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φραγκίσκου Α', ὁ δὲ πάπας ὑπὸ τὰ τοῦ Λέοντος Ι', ὡς πρότυπον δὲ τοῦ κομίζοντος τὸ στέμμα ἀκολούθου ἐχρησίμευσεν ὁ Ἱππόλυτος Μέδικος. Ἀπὸ τῆς αἰθούσης della Segnatura, ὀνομασθεῖσαν οὕτω διότι εἰς αὐτὴν ὑπεγράφοντο αἱ βοῦλλαι τῶν χαρίτων, ὁ Ραφαὴλ εἰκοσιπενταετὴς ἤρξατο τῆς διακοσμήσεως τῶν δωμάτων τούτων, ἔγραψε δὲ εἰς αὐτὴν τὰς ἀλληγορικὰς μορφὰς τῆς Θεολογίας, τῆς Ποιήσεως, τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῆς Δικαιοσύνης. Ἄνωθεν τῆς Θεολογίας εὑρίσκεται ἡ ἀπεικόνισις τῆς Ἔριδος τοῦ ἁγίου Μυστηρίου. Ἡ ὀνομασία αὕτη εἶναι συμβατική, καθ' ὅσον ὁ Ραφαὴλ παριστᾷ τὴν ἐπελθοῦσαν ὁμόνοιαν μεταξὺ τῆς ἀντιδρώσης Ἐκκλησίας καὶ τῆς νικητρίας τοιούτης ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς καθιερώσεως τῆς ἁγίας Εὐχαριστίας. Ὁ πίναξ παριστᾷ εἰς δύο μέρη τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Εἰς τὸ πρῶτον, τὸ ὑπερκείμενον, παρίσταται ὁ Θεὸς ἐν ὅλῃ τῇ δόξῃ του εὐλογῶν τὸν κόσμον, εἰς τὸ δεύτερον ὁ Ἰησοῦς ἐπὶ θρόνου, μεταξὺ τῆς Παρθένου καὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ· κατωτέρω τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐν εἴδει περιστερᾶς περιστοιχιζόμενον ὑπὸ ἀγγέλων κρατούντων τὰς ἱερὰς γραφάς, εἰς δὲ τὰ νέφη ἐπικάθηνται οἱ πατριάρχαι καὶ οἱ ἅγιοι. Τὰ πρόσωπα τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς παρουσιάζουσι τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ καταβολῆς τοῦ κόσμου. Ὁ πρῶτος ἐξ ἀριστερῶν εἶναι ὁ Πέτρος διαλεγόμενος μετὰ τοῦ Ἀδάμ, ἕπεται δ' ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστὴς κρατῶν τὴν βίβλον τῆς Ἀποκαλύψεως, παρὰ τὸν Δαβὶδ ἀνακρούοντα ἅρπαν. Ἔπειτα ἔρχεται ὁ ἅγιος Στέφανος καὶ ἕτερον πρόσωπον, ὅπερ ὑποτίθεται ὅτι εἶναι ὁ Ἱερεμίας. Ἀριστερόθεν φαίνεται ὁ Ἀπόστολος Παῦλος κρατῶν σπάθην, ὁ Ἀβραὰμ φέρων τὴν μάχαιραν τῆς θυσίας, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἰησοῦ ἅγιος Ἰάκωβος ὁ νεώτερος, ὁ Μωϋσῆς κρατῶν τὰς πλάκας τοῦ Δεκαλόγου καὶ ὁ ἅγιος Γρηγόριος τῆς Λυγουρίας· εἰς τὸ ἐνδότερον τοῦ πίνακος ὑπάρχει θυσιαστήριον ἐφ' οὗ ἐκτίθεται ἡ ἁγία μετάληψις, πάπαι δέ, καρδινάλιοι καὶ ἐπίσκοποι κυκλοῦσιν αὐτήν. Δεξιόθεν τοῦ θυσιαστηρίου ὁ ἅγιος Βερνάρδος κρατῶν βίβλον, ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Μέγας καθήμενος ἐπὶ μαρμαρίνου ἀνακλίντρου, οἱ δύο ἐπίσκοποι ὄπισθεν αὐτοῦ, ἐξ ὧν ὁ μὲν εἷς εἰκονίζεται εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἰδίου Ραφαήλ, ὁ δ' ἕτερος εἰς τὸ τοῦ Περουγίνου· ὁ Ραφαὴλ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀρχιδιακόνου Μπερεγγάριο εἰκόνισε τὸν Μπραμάντε, εἰς δὲ τὸ τοῦ γέροντος Δομινικανοῦ τὸν Φρὰ-Ἀτζέλικο ντὰ Φιέζολο. Ἀριστερᾷ τοῦ θυσιαστηρίου ζωγραφίζεται ὁ Πέτρος Λομπάρδο, ὁ θεμελιωτὴς τῆς σχολαστικῆς θεολογίας, αἴρων τὴν χεῖρα πρὸς τὸν οὐρανόν, ἀκολουθοῦν δὲ πλεῖστοι πάπαι καὶ εἰς τὸ βάθος τοῦ πίνακος φαίνονται αἱ μορφαὶ τοῦ Δάντου καὶ τοῦ Σαβοναρόλα, μοναχοῦ φέροντος μαῦρον ράσον. Λέγεται ὅτι ὁ Ραφαὴλ κατὰ τὸν σχεδιασμὸν τοῦ πίνακος τούτου συνεβουλεύθη τὸν φίλον του Ἀριόστον.

Ἡ προσωποποίησις τῆς Ποιήσεως παριστᾷ γυναῖκα φέρουσαν στέφανον ἐκ δάφνης καὶ περιβεβλημένην λευκὴν ἀμφίεσιν καὶ κυανοῦν μανδύαν, κάθηται δὲ αὕτη ἐπὶ μαρμαρίνης ἕδρας· παρ' αὐτὴν φαίνεται ἐκδαρεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ὁ Μαρσύας, σύμβολον τῆς νίκης τῆς ἀληθοῦς τέχνης κατὰ τῆς ψευδοῦς τοιαύτης. Ἄνωθεν τῆς Ποιήσεως παριστάνεται ὁ Παρνασσός. Περὶ τὸν Ἀπόλλωνα τὸν Μουσηγέτην καὶ τὰς Μούσας, ὁ Ραφαὴλ ἀπεικόνισε τοὺς ἐνδοξοτέρους ποιητὰς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν ἡμερῶν του. Κάτωθεν δαφνῶν θαλλουσῶν παρὰ τὴν πηγὴν τῆς Ἱπποκρήνης κάθηται ὁ Ἀπόλλων ἀνακρούων βιολίον. Ὁ Ραφαὴλ ἀρχικῶς εἶχε θέσει εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ λύραν, τὴν μετήλλαξεν ὅμως, ἴσως πρὸς τιμὴν τοῦ Σανσεκόντο, διασήμου βιολιστοῦ τῆς ἐποχῆς, ἴσως πρὸς τιμὴν τοῦ Λεονάρδο ντὰ Βίντσι, ὅστις καὶ εἰς τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν ἠσχολεῖτο μετὰ πάθους εἰς τὸ ὄργανον τοῦτο, πιθανώτερον δὲ διότι εὕρισκεν ἐλευθερωτέραν τὴν κίνησιν τῆς χειρὸς εἰς τὸ ὄργανον τοῦτο παρὰ εἰς τὴν λύραν. Περὶ τὸν Ἀπόλλωνα παρίστανται αἱ Μοῦσαι. Εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Καλλιόπης ὁ καλλιτέχνης παρουσιάζει τὴν Βικτωρίαν Κολώννα, πρὸς τὴν αὐτὴν δὲ πλευρὰν φαίνονται αἱ θαυμάσιαι μορφαὶ τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Βιργιλίου καὶ τοῦ Δάντου. Εἰς τὸ ἔμπροσθεν σύμπλεγμα παρίσταται ἡ Σαπφὼ κρατοῦσα περγαμηνήν, εἰς τὸ πρόσωπον τῆς ὁποίας εἰκόνισε τὴν ὑπέροχον εἰς χάριν καὶ σοφίαν Ἰμπέριαν· παρ' αὐτὴν δὲ ἀποτελοῦσιν ὅμιλον ὁ Ἀλκαῖος, ὁ

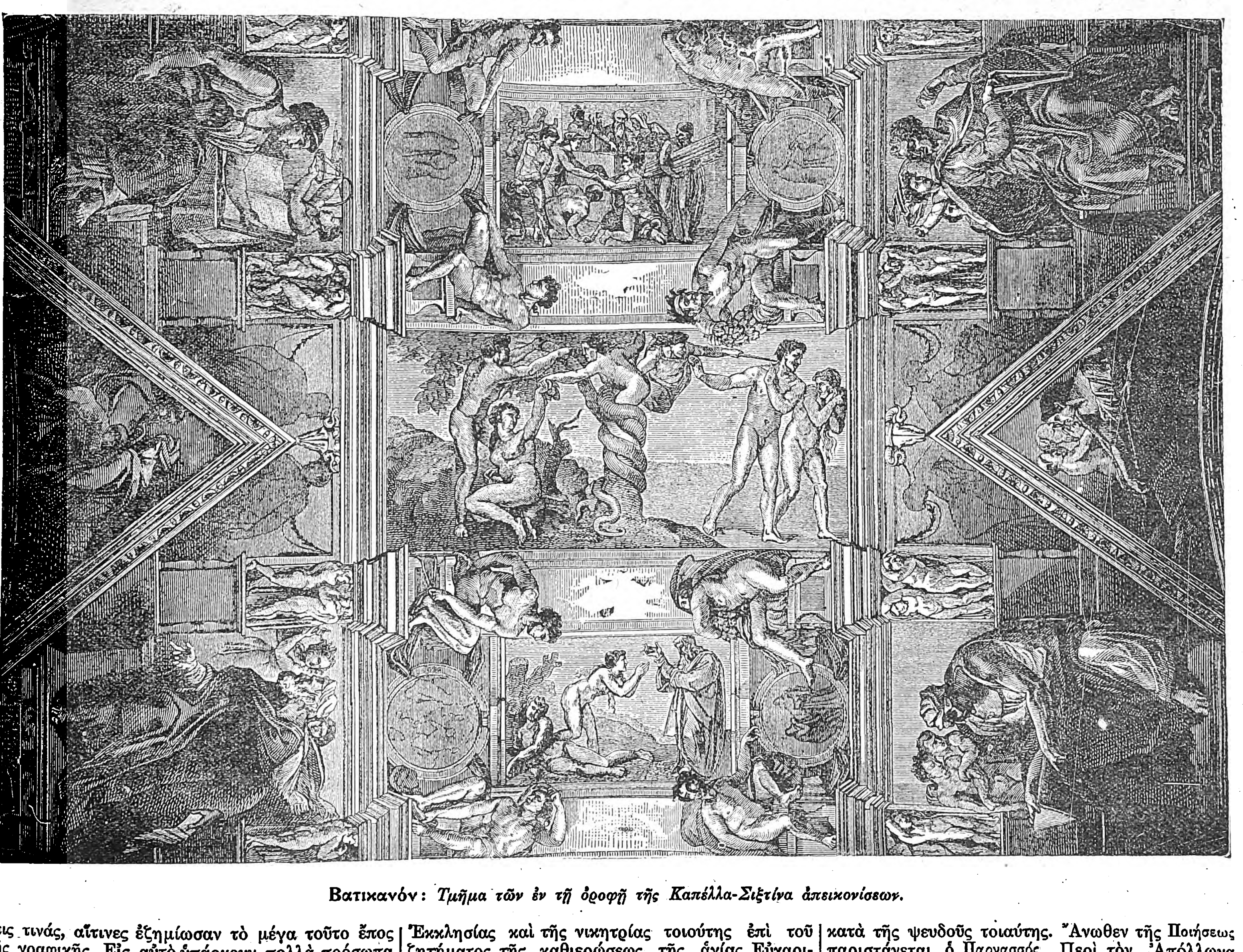

Βατικανόν: *Τμῆμα τῶν ἐν τῇ ὀροφῇ τῆς Καπέλλα-Σιξτίνα ἀπεικονίσεων.*

Digitized by Google

Πετράρχης, ἡ Κορίννα (ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς Λαύρας) καὶ ὁ Φραγκῖσκος Μπερνί. Περαιτέρω ὁ Πλαῦτος, ὁ Τερέντιος καὶ ὁ Βοκκάκιος ἀποτελοῦσιν ἕτερον ὅμιλον, πρὸς τὴν κάτωθεν δὲ γωνίαν ὁ Πίνδαρος, ὁ Ὁράτιος, ὁ Ἀνακρέων, ὁ Ὀβίδιος καὶ ὁ Κορνήλιος Γάλλος. Εἰς ἄλλον τοιοῦτον ἀριστερᾷ φαίνεται ὁ Αὔγουστος ἀποτρέπων τὸν Πλαῦτον Τούκαν καὶ τὸν Βάριον νὰ καύσωσι τὴν Αἰνειάδα τοῦ Βιργιλίου καὶ ἀριστερότερον παρίσταται ὁ Ταρκίνιος ἀγοράζων σιβυλλικὰ βιβλία, ἢ ἐναποθέτων αὐτὰ ἐντὸς μαρμαρίνης θήκης. Κατ' ἄλλην ἔκδοσιν ἡ εἰκὼν αὕτη παμης (βλ. εἰκ. εἰς λ. Ἀθηνῶν *Σχολή*, τόμ. Β' σελ. 300). Τὸ πρωτότυπον σχέδιον τοῦ ἀριστουργήματος τούτου, ὅπερ ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος ἀνεκήρυξεν ὡς τὸ ὡραιότερον τοῦ κόσμου, εὑρίσκεται εἰς τὴν Ἀμβροσιανὴν βιβλιοθήκην τοῦ Μιλάνου. Κάτωθεν τῆς εἰκόνος ταύτης ὑπάρχουσι γεγλυμμένα ἐπὶ ὄνυχος ὁ Θάνατος τοῦ Ἀρχιμήδους καὶ ἡ Πολιορκία τῶν Συρακουσῶν. Ὑπὸ τὴν Δικαιοσύνην φέρουσαν σιδηροῦν στέμμα καὶ κρατοῦσαν εἰς τὴν μίαν χεῖρα διπλῆν πλάστιγγα, καὶ εἰς τὴν ἄλλην ρομφαίαν, παρίσταται ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς κρατῶν τοὺς «Πανδέκτας» καὶ ἀριστερᾷ ὁ πά-

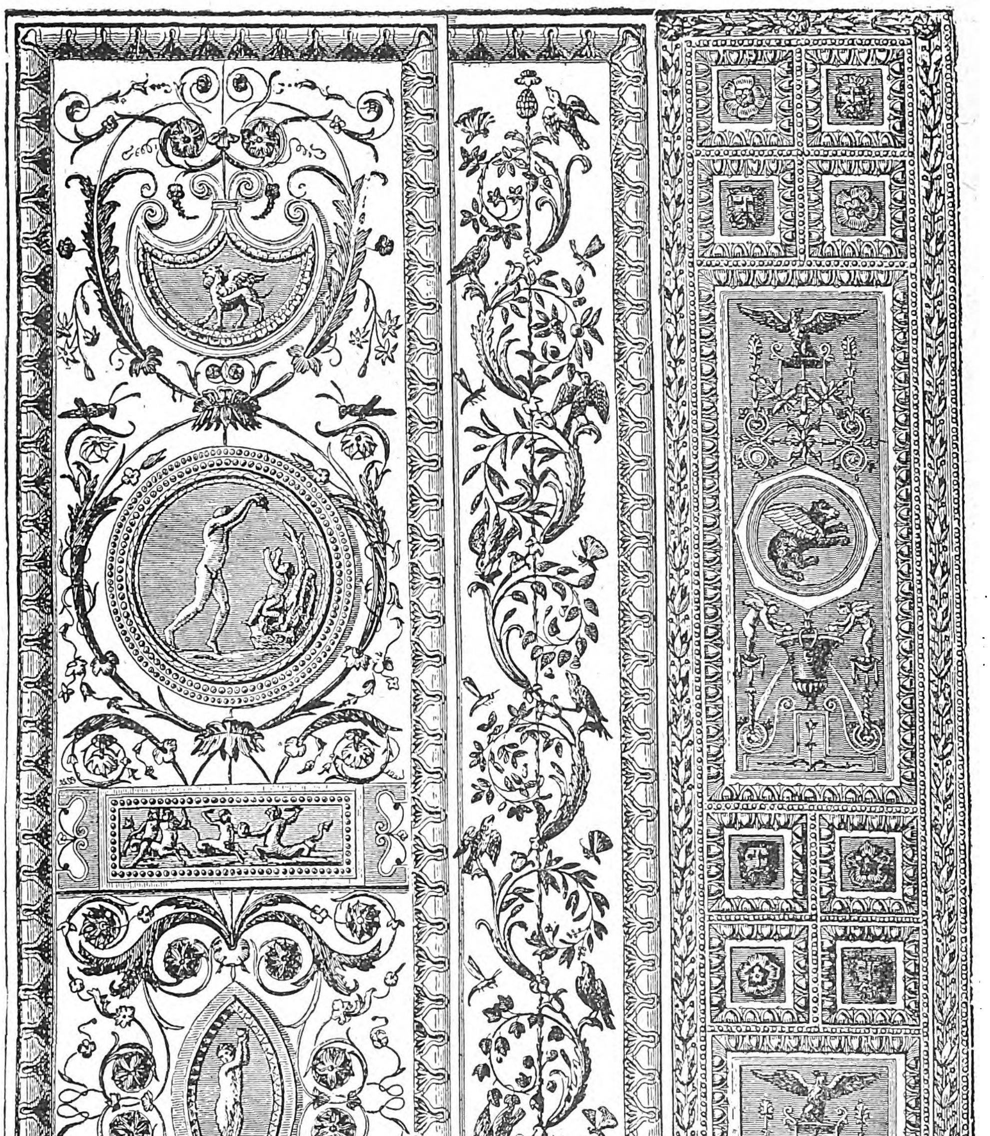

Βατικανόν: *Διακοσμήσεις ἐκτελεσθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ραφαήλ.*

ριστᾷ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον, θέτοντα τὰ ὁμηρικὰ ἔπη ἐν τῷ τάφῳ τοῦ Ἀχιλλέως.

Ἡ Φιλοσοφία φέρουσα διάδημα κάθηται ἐπὶ ἕδρας στηριζομένης ἐπὶ μικρῶν στηλῶν, φερομένων ὑπὸ Ἑρμῶν καὶ τῆς Ἀρτέμιδος τῆς Ἐφέσου. Ἡ ἀμφίεσίς της φέρει τὰ ἀλληγορικὰ γράμματα τῶν τεσσάρων στοιχείων. Ὑπερθεν αὐτῆς εὑρίσκεται ἡ ὡραιοτέρα τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ Ραφαήλ, ἡ Ἀθηναϊκὴ Σχολή, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάρχουν πεντήκοντα πρόσωπα πλήρη ζωῆς καὶ χαρακτῆρος. Εἰς τὴν Ἔριδα τοῦ ἁγίου μυστηρίου, ὁ Ραφαὴλ παρουσίασε τὸν θρίαμβον τῆς Πίστεως, εἰς τὴν Ἀθηναϊκὴν Σχολὴν τὸν θρίαμβον τῆς Ἐπιστήμης Ἰούλιος Β' τὸν τόμον τῶν παπικῶν θεσπισμάτων, μετὰ πλήθους ἱστορικῶν προσώπων.

Αἴθουσα Ἡλιοδώρου: Εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Ἡλιοδώρου πᾶσαι αἱ τοιχογραφίαι ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τοῦ Ραφαὴλ ἀπὸ τοῦ 1511—1514. Εἰς αὐτὴν ὑπάρχει πίναξ εἰκονίζων κατά τινας τὸν Ἡλιόδωρον διωκόμενον ἀπὸ τοῦ ναοῦ τῆς Ἱερουσαλὴμ, ἀλλὰ παριστάνων μᾶλλον τὸν Ἰούλιον Β', ὅστις μετὰ τὴν μάχην τῆς Ναβάρρας (1513) ἐξεδίωξε τοὺς Γάλλους καὶ τοὺς Βενετοὺς ἀπὸ τῶν κτήσεων του καὶ ὅστις εἶπε τὸ περίφημον: «Καιρὸς εἶναι ρίπτοντες τὰς κλεῖδας τοῦ ἁγίου Πέτρου εἰς τὸν Τίβεριν νὰ ἀναλάβωμεν τὴν σπάθην τοῦ ἁγίου Παύλου καὶ ἐκδιώξωμεν τοὺς βαρβάρους». Εἰς τὰς δεκατρεῖς στοὰς τὰς φερούσας τὸ ὄνομα τοῦ Ραφαήλ, ὑπάρχουν τὰ ἀραβουργήματά του ὡς καὶ πλεῖσται εἰκόνες, ἄλλαι μὲν γραφεῖσαι ὑπ' αὐτοῦ, ἄλλαι δὲ ὑπὸ τῶν μαθητῶν του καὶ ἐπὶ σχεδίων αὐτοῦ. Οὕτως οἱ δύο τῶν μεγίστων καλλιτεχνῶν τῆς Ἀναγεννήσεως εὗρον ἐλεύθερον πεδίον τὸ Βατικανόν, ὅπου ἀνέπτυξαν τὴν κολοσσιαίαν αὐτῶν δημιουργίαν.

Τὸ Μουσεῖον. Τὸ ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον τοῦ Βατικανοῦ εἶναι τὸ μέγιστον τοῦ κόσμου. Αἱ συλλογαὶ αὐτοῦ ἤρξαντο καταρτιζόμεναι ὑπὸ τῶν παπῶν Ἰουλίου Β', Λέοντος Ι', Κλήμεντος Ζ' καὶ Παύλου Γ', καὶ ἐτοποθετήθησαν κατ' ἀρχὰς εἰς Belvedere, ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Μπραμπάντε ἐπὶ Ἰουλίου Β', καὶ ἀπὸ τοῦ ὁποίου διαπλοῦται θαυμάσιον τὸ πανόραμα τῆς Ρώμης. Ἐκεῖ, μεταξὺ ἄλλων, εὑρίσκοντο ὁ κορμὸς τοῦ Ἡρακλέους, ὁ Ἀπόλλων τοῦ Belvedere καὶ ὁ Λαοκόων, μεταφερθέντες βραδύτερον εἰς νέας ἐγερθείσας στοὰς καὶ αἰθούσας. Ὁ Κλήμης ΙΔ' (1774) ἀποφασίσας τὸν πλουτισμὸν τῶν ἀρχαιολογικῶν συλλογῶν τοῦ Βατικανοῦ, ἵδρυσεν ἐπὶ τοῦ ποντιφικάτου του νέον Μουσεῖον, τὸ ὁποῖον συνεπλήρωσεν ὁ Πίος ΣΤ', τὸ καλούμενον *Πίο-Κλεμεντῖνο*, περιλαμβάνον πολυαρίθμους στοὰς καὶ αἰθούσας, εἰς ἃς ἐτοποθετήθησαν τὰ ἄριστα τῆς γλυπτικῆς ἔργα. Ταῦτα οἱ δημοκρατικοὶ στρατοὶ τῆς Γαλλίας ἐλαφυραγώγησαν τῷ 1794, ἀποκομίσαντες αὐτὰ εἰς Γαλλίαν, ἀλλὰ δυνάμει τῆς Παρισινῆς συνθήκης τοῦ 1816 ἐπεστράφη τὸ μέγιστον μέρος αὐτῶν. Ὁ Πίος Ζ' ηὔρυνεν ἔτι μᾶλλον τοῦτο προσθέσας τὸ Museo Chiaramonti (=*Μουσεῖον Κιαραμόντι*). Ἡ κυρία εἴσοδος αὐτοῦ εὑρίσκεται εἰς τὸν δίαυλον τοῦ Ἁγίου Δαμασίου, εἰς τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα αὐτοῦ καὶ ἄρχεται δι' ἑνὸς διαδρόμου ἔχοντος μῆκος 710 μέτρων καὶ πλάτος 9, εἶναι δὲ οὗτος ὁ μέγιστος τοῦ κόσμου. Τὸ πρῶτον ἥμισυ τούτου περιλαμβάνει 3000 γλυπτικὰ ἔργα, ἀνήκοντα εἰς τὴν πρὸ καὶ μετὰ Χριστὸν περίοδον. Τὴν ὀργάνωσιν τοῦ μουσείου τούτου ἀνέλαβεν ὁ Γαϊτάνος Μαρίνι, ὅστις κατέγραψε πάντας τοὺς ἐν αὐτῷ ἀνδριάντας, ἐπιταφίους στύλους καὶ σαρκοφάγους. Ἀλλὰ τὸ πλῆθος τούτων ἦτο τοσοῦτον, ὥστε ὁ πάπας Πίος Ζ' προσέθεσε τὸ Braccio Nuovo, σχεδιασθὲν καὶ ἐκτελεσθὲν ὑπὸ τοῦ Ραφαὴλ Στέρν. Ἔχει τοῦτο μῆκος 75 μέτρων καὶ στηρίζεται ἐπὶ 14 στηλῶν ἐξ ἀλαβάστρου καὶ αἰγυπτιακοῦ γρανίτου, περιλαμβάνει δὲ μεταξὺ τόσων ἄλλων ἀρχαίων εὑρημάτων καὶ 40 ἀγάλματα, εἰς ἃ καταλέγονται αἱ Καρυάτιδες, συμπληρωθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Τορβάλντσεν καὶ ἐκ τῶν ὁποίων μία θεωρεῖται ὡς ἔργον τοῦ Διογένους γλυφὲν διὰ τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν· ἐν αὐτῇ ὑπάρχουσιν ἐπίσης ὁ περίφημος Σειληνὸς κρατῶν μικρὸν Βάκχον εἰς τὰς ἀγκάλας του, ὁ ἀνδριὰς τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου, εὑρεθεὶς παρὰ τὴν Prima-Porta τῷ 1863, εἰς τὴν ἔπαυλιν τοῦ Λιβίου, τὸ ὡραιότερον τῶν ἀγαλμάτων τοῦ αὐτοκράτορος τούτου, φέρον ἀκόμη τὰ ἴχνη χρώματος. Ἐκεῖ εὑρίσκεται καὶ ἓν ἀριστουργηματικὸν μωσαϊκὸν παριστάνον τὸν Ὀδυσσέα μετὰ τῶν Σειρήνων καὶ τῆς Σκύλλης, τὸ ἄγαλμα τῆς Μεδούσης, εὑρισκόμενον τὸ πάλαι εἰς τὸν ἐν Ρώμῃ ναὸν τῆς Ἀφροδίτης, ἡ Τραυματισμένη Ἀμαζών, ἡ Ἄρτεμις ἀτενίζουσα τὸν κοιμώμενον Ἐνδυμίωνα, ὁ ἀποξυόμενος ἀθλητής, ἔργον τοῦ Λυσίππου, εὑρεθὲν τῷ 1849 ἐν Τραστεβέρε, ἡ Ἀναδυομένη Ἀφροδίτη, τὸ κολοσσιαῖον σύμπλεγμα τοῦ Νείλου κυκλουμένου ὑπὸ 16 παίδων, συμβολιζόντων τὸ ὑψηλότερον ἐπίπεδον τῶν ὑδάτων τῶν πλημμυρῶν τοῦ ποταμοῦ τούτου. Τὸ σύμπλεγμα τοῦτο ἀνεκαλύφθη ἐπὶ Λέοντος Ι' πλησίον τῆς Santa Maria sopra Minerva. Ἕτερα δύο ἀγάλματα ἡ Παλλὰς Ἀθηνᾶ, ἐκ μαρμάρου τῆς Πάρου, καὶ ὁ συμπληρωθεὶς ὑπὸ τοῦ Κανόβα Ἑρμῆς εἶναι ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων τῆς ἀρχαίας τέχνης.

Εἰς τὸ μουσεῖον Κιαραμόντι ὑπάρχει ἕτερος θησαυρὸς ἀγαλμάτων ὑπερβαίνων τὰ 700, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὡραιότερα εἶναι ὁ Καθήμενος Ἀπόλλων, ἡ Ἄρτεμις, ὁ κορμὸς τῆς Ἥβης, ἡ θυγάτηρ τῆς Νιόβης, ἡ Ἑκάτη, ὁ ἀνδριὰς τοῦ Δημοσθένους, ὁ Βάκχος μετὰ σατύρου, ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ἡ Πηνελόπη, ὁ Ἡρακλῆς καὶ πλεῖστα ἄλλα ὧν ἀποβαίνει ἀδύνατος καὶ ἡ ἀρίθμησις. Εἰς ἰδιαιτέρας αἰθούσας ἔχουν τοποθετηθῆ τὰ ἀριστουργήματα τοῦ Βατικανοῦ εἰς χωριστὸν ἕκαστον δῶμα. Εἰς ἓν τούτων ὑψοῦται ὁ Ἀπόλλων τοῦ Belvedere, εὑρεθεὶς παρὰ τῷ Porte d' Anzio τὸν ΙΕ' αἰῶνα. Ἡ μάλλον κρατοῦσα γνώμη περὶ τοῦ θαυμασίου τούτου ἔργου εἶναι ὅτι ὁ θεός, τοῦ ὁποίου ἡ ἐλλείπουσα ἀριστερὰ χεὶρ ἐτοποθετήθη βραδύτερον, ἐκράτει διὰ τῆς χειρὸς ταύτης ἀσπίδα καὶ οὐχὶ τόξον, ὡς φαίνεται καὶ εἰς ὁμοιότυπον ἐκ χαλκοῦ ἀγαλμάτιον· παρίσταται ὁ Ἀπόλλων τρέπων εἰς φυγὴν τοὺς Κέλτας, προτιθεμένους νὰ ἐφορμήσουν κατὰ τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο εἶναι ἐκ μαρμάρου τῆς Καρράρας. Ἐν τῇ αὐτῇ αἰθούσῃ εὕρηται καὶ τὸ ἀνάγλυφον αὐτοῦ παριστάνον ἱέρειαν ὁδηγοῦσαν ταῦρον πρὸς θυσίαν.

Εἰς ἑτέραν χωριστὴν αἴθουσαν ἔχει τοποθετηθῆ ὁ Λαοκόων, τὸ περιώνυμον γλυπτικὸν σύμπλεγμα, τὸ παριστάνον τὸν ἀγῶνα τοῦ Λαοκόοντος καὶ τῶν δύο υἱῶν του πρὸς τοὺς ὄφεις. Τὸ σύμπλε-

Digitized by Google

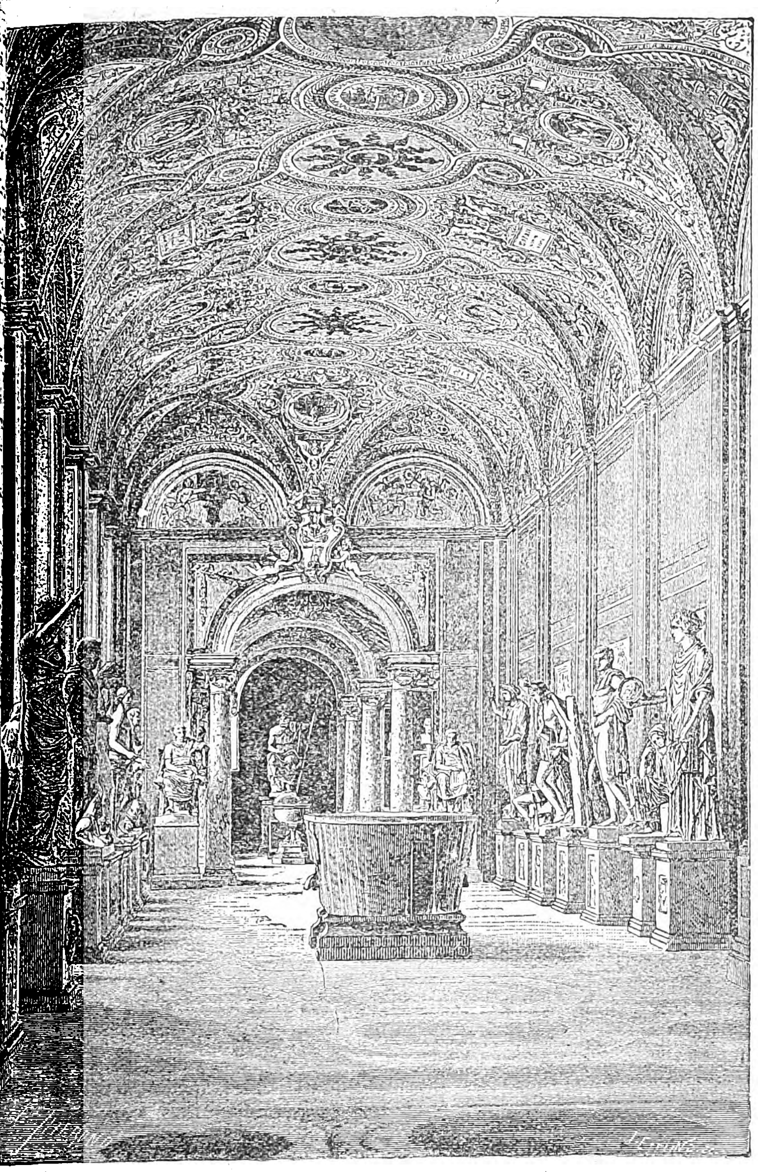

Βατικανόν: *Μουσεῖον Πίο-Κλεμεντίνο (Πίου καὶ Κλήμεντος).*

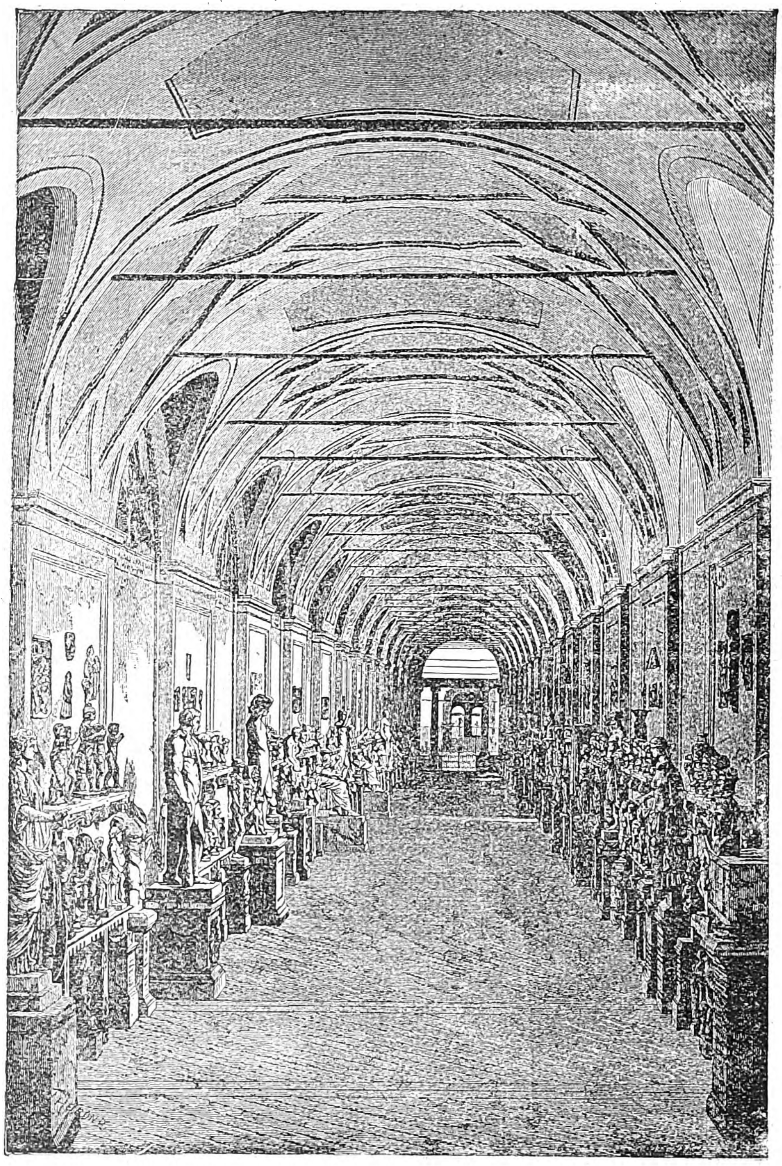

Βατικανόν: *Μουσεῖον Κιαραμόντι.*

τοῦτο ἀνευρεθὲν τῷ 1506 ἐν Ρώμῃ κατετέθη ἐν τῷ Βατικανῷ. Ὡς σύλληψις καὶ ὡς ἐκτέλεσις τὸ ἔργον αὐτὸ τῶν Ροδίων καλλιτεχνῶν Ἀγησάνδρου, Πολυδώρου καὶ Ἀθηνοδώρου εἶναι ἐκ τῶν ἀρίστων τῆς ἀρχαιότητος. Ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος τὸ ὀνομάζει «θαῦμα τῆς τέχνης». Τὰ ἐλλείποντα τμήματα τῶν χειρῶν συνεπλήρωσεν ὁ γλύπτης Κορνεκίνι. [Βλ. λ. «Λαοκόων».]

Εἰς τὴν δευτέραν μικρὰν αἴθουσαν ὑπάρχει ὁ Ἑρμῆς, θεωρούμενος ἄλλοτε ὡς Ἀντίνοος, καὶ ἡ περίφημος σαρκοφάγος μετὰ τῆς παραστάσεως Νηρηΐδων κομιζουσῶν τὰ ὅπλα τοῦ Ἀχιλλέως καὶ ἀνάγλυφον παριστάνον Ἀκολουθίαν ἱερέων τῆς Ἴσιδος. Εἰς τὴν λεγομένην αἴθουσαν τοῦ Κανόβα, ὅπου ὑπάρχει ὁ Περσεὺς τοῦ γλύπτου τούτου, ὑπάρχει ἐπίσης ὁ Βάκχος καὶ ἡ Ἀριάδνη τῆς Νάξου καὶ τὸ ἀνάγλυφον τῆς Δήμητρας καὶ τῆς Ἀρτέμιδος, μαχομένων πρὸς τοὺς Τιτᾶνας καὶ τοὺς Γίγαντας.

Εἰς τὰς ἄλλας αἰθούσας τὰς καλουμένας τῶν *Ζῴων*, τῶν *Ἀνδριάντων*, τῶν *Προτομῶν*, τῶν *Προσωπίδων*, τῶν *Μουσῶν*, τὴν *Κυκλικήν*, τοῦ *Ἑλληνικοῦ Σταυροῦ* καὶ τοῦ *Ἅρματος*, ὑπάρχουν ἐπίσης θαυμάσια ἔργα τῆς ἀρχαίας τέχνης, ὅπως ὁ Μελέαγρος, ἡ Ἁρπαγὴ τοῦ Γανυμήδου, ὁ Πάρις, ἡ σαρκοφάγος τῶν Βακχίδων καὶ ἄλλα ἀναρίθμητα καλλιτεχνήματα, τὰ ὁποῖα ἡ καλαισθησία καὶ ὁ πλοῦτος τῶν παπῶν περισυνέλεξαν καὶ ἀπετέλεσαν τὸ μέγιστον τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἀρχαιολογικῶν μουσείων, ὅλων τῶν αἰώνων καὶ ὅλων τῶν πεπολιτισμένων λαῶν τῆς ἀρχαιότητος.

Ἡ Στοὰ τῶν Κηροπηγίων. Ἐκτὸς τῶν ἀτελευτήτων τούτων αἰθουσῶν εἶναι καὶ ἡ *Στοὰ τῶν Κηροπηγίων*, ἔχουσα ἔκτασιν 100 μέτρων καὶ διῃρημένη εἰς ἓξ τμήματα, εἰς ἃ ἔχουν ἐναποτεθῆ κατωτέρας σημασίας ἔργα καὶ θραύσματα ἀναγλύφων καὶ ἐπιγραφῶν. Ἕπεται τὸ *Μουσεῖον τῶν Ἐτρούσκων*, τὸ *Αἰγυπτιακὸν* καὶ τὸ *Ἀσσυριακόν*, ἀποτελούμενον ἐκ δέκα μεγάλων αἰθουσῶν, ὅπου συνεκεντρώθησαν αἱ ἀγορασθεῖσαι ὑπὸ τοῦ πάπα Πίου Ζ΄ συλλογαὶ τοῦ Ἀνδρέου Γκάντι καὶ παρὰ τοῦ Γρηγορίου ΙΣΤ΄ πάντα τὰ μνημεῖα τῶν Αἰγυπτίων, τὰ εὑρισκόμενα ἄλλοτε εἰς διάφορα μουσεῖα τῶν παπῶν, τὸ Museo Cristiano, ἱδρυθὲν παρὰ τοῦ πάπα Βενεδίκτου ΙΓ΄ καὶ ἀποτελούμενον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξ ἀντικειμένων εὑρεθέντων εἰς τὰς κατακόμβας, ἢ προερχομένων ἐξ ἀρχαίων ἐκκλησιῶν. Εἰς τὰς προθήκας τῶν ἑπτὰ αἰθουσῶν αὐτοῦ ἐκτίθενται μεταξὺ ἄλλων ἀριστοτεχνήματα τοῦ ΙΓ΄, τοῦ ΙΔ΄ καὶ ΙΕ΄ αἰῶνος, μικραὶ ἁγιογραφίαι τῶν Πέτρου Λορεντζέττι, Συμεὼν Μαρτίνι, Ταδδίου Μπάρτολι, Καμπάνα, Νοῦτσι, Πιντορέκιο, Μαινάρντι, Μαργκαριτόνε κτλ., ὡς καὶ τὸ περίφημον ρωσικὸν ἡμερολόγιον ἐν σχήματι ἑλληνικοῦ σταυροῦ καὶ ὁ μέγας ἐκ κρυστάλλου σταυρός, ἐφ' οὗ ὁ Βαλέριος Μπέλλι ἔχει χαράξει τὰ Πάθη τοῦ Χριστοῦ. Πλησίον αὐτῶν ὑπάρχει καὶ ἡ αἴθουσα ἔνθα ἐκτίθεται ὁ ἀρχαῖος πίναξ, ὁ λεγόμενος **Ἀλντομπραντιανοὶ** ***γάμοι*** (βλ λ.).

Μουσεῖον ταπήτων. Ἐκ τῶν μᾶλλον ἀξιοσημειώτων ἀντικειμένων τὰ ὁποῖα περικλείει τὸ Βατικανὸν εἶναι καὶ τὸ *Μουσεῖον τῶν ταπήτων* τοῦ Ραφαήλ, ἐκτελεσθέντων εἰς τὸ Ἀρὰς τῆς Γαλλίας ἐπὶ σχεδίων τοῦ ζωγράφου τούτου. Ἐκ τούτων ἑπτὰ ἠγόρασεν ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Κάρολος Α΄ καὶ εὑρίσκονται σήμερον εἰς τὸ ἐν Λονδίνῳ Μουσεῖον South-Kensington. Τὰ σχέδια τῶν ταπήτων, παριστάνοντα τὴν ἱστορίαν τῶν ἀποστόλων καὶ τοῦ Ἰησοῦ, θεωροῦνται ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ Ραφαήλ, τὸ δὲ ὕφασμα αὐτῶν ἀποτελεῖται ἐξ ἐρίου, μετάξης καὶ χρυσοῦ.

Ἡ Βιβλιοθήκη. Τὸ στεφάνωμα τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Βατικανοῦ εἶναι ἡ *βιβλιοθήκη* αὐτοῦ. Λίαν ἐνωρὶς ἤρξαντο οἱ πάπαι συλλέγοντες ἔγγραφα καὶ σχηματίζοντες τὰ ἀρχεῖα αὐτῶν, τὰ ὁποῖα κατὰ πρῶτον ἐταξινομήθησαν ἐπὶ Δαμασίου Α΄ ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τοῦ Λατεράνου. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐσημειώθησαν πλεῖσται ἀπώλειαι ἰδίως κατὰ τὴν μεταφορὰν τῆς Ἁγίας Ἕδρας εἰς Ἀβινιὸν καὶ ἐκ τῆς συνεχοῦς μεταφορᾶς αὐτῶν, μέχρις ὅτου ἐτοποθετήθησαν ἐν τῷ Βατικανῷ καὶ καταλαμβάνουσι σήμερον 11 αἰθούσας, παρὰ τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῆς βιβλιοθήκης (Libreria Vaticana), συσταθείσης ὑπὸ τοῦ πάπα Νικολάου Ε΄. Τὰ ἀρχεῖα ταῦτα περικλείουν ἔγγραφα μεγίστης ἱστορικῆς σημασίας, ἰδίως τῆς μεσαιωνικῆς περιόδου, ἀποτελοῦνται δὲ ταῦτα ἐκ 2016 τόμων, ἀπὸ Ἰννοκεντίου Γ΄ μέχρι τοῦ Σίξτου Ε΄, ἐκτὸς τῆς ἀλληλογραφίας τῶν παπῶν μετὰ τῶν παρὰ ταῖς διαφόροις αὐλαῖς τῆς Εὐρώπης νουντσίων των. Ἐκεῖνο ὅμως ὅπερ καθιστᾷ τὴν βιβλιοθήκην ταύτην πολύτιμον μεταξὺ τόσων μουσείων καὶ συλλογῶν τοῦ Βατικανοῦ, εἶναι ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν χειρογράφων, ὑπερβαίνων τὰς 26.000, τινὰ τῶν ὁποίων ἀνέρχονται εἰς τὸν Ε΄ αἰῶνα. Ὅλαι αἱ ἐποχαὶ καὶ ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς εἰσέφερον εἰς τὸν θησαυρὸν τοῦτον τὴν μερίδα των. Ἐκ τούτων 17.400 εἶναι λατινικά, 4.000 ἑλληνικὰ καὶ τὰ ὑπόλοιπα διαφόρων ἀνατολικῶν γλωσσῶν. Ἀπὸ τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος ἤρξατο ἰδιαιτέρως πλουτιζομένη ἡ βιβλιοθήκη αὕτη, μόνος δὲ ὁ πάπας Νικόλαος Ε΄ συνέλεξεν 9.000 χειρογράφων, δαπανήσας μυθώδη ποσά, εἶτα δὲ περιελήφθησαν αἱ συλλογαὶ τοῦ Φλούβιο Ὀρσίνι, τοῦ Βενεδικτίνου Μπόμπιο, καὶ ἐξηγοράσθησαν μεγάλαι βιβλιοθῆκαι ὑπάρχουσαι ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι ἡ τοῦ Μαξιμιλιανοῦ τῆς Βαυαρίας, τοῦ λεηλατήσαντος τὸν πύργον τῆς Ἁϊδελβέργης, ὅπως προσφέρῃ δῶρον εἰς τὸν πάπαν, ἡ τῆς βασιλίσσης Χριστίνας τῆς Σουηδίας, ἡ συλλογὴ τοῦ Καππόνι, ἡ περιελθοῦσα εἰς τὸ Βατικανὸν βιβλιοθήκη τοῦ Ὀττομπονιόνε, ἐν τέλει δὲ ἡ συλλογὴ τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων τοῦ Οὐνιτικοῦ μοναστηρίου τῆς Γκρόττα Φεράττα καὶ ἡ τοῦ καρδιναλίου Μάϊ, περιέχουσα ἐκτὸς τῶν λατινικῶν καὶ ἑλληνικῶν χειρογράφων καὶ σινικά, σλαβικά, ἰνδικά, ἀρμενικά, ἀραβικά, κοπτικά, αἰθιοπικά, ἑβραϊκά, συριακά, τουρκικὰ καὶ περσικά. Οὕτως ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπετελέσθη ἡ πλουσιωτάτη αὕτη συλλογὴ τῶν χειρογράφων καὶ τῶν πρώτων ἐκτυπωθέντων βιβλίων.

Ἀλλ' ὅπως τὰ πάντα ἐν τῷ Βατικανῷ φέρουσι τὴν σφραγῖδα τοῦ καλοῦ, οὕτω καὶ ἡ Libreria Vaticana, δὲν εἶναι, ὅπως συνήθως αἱ μεγάλαι βιβλιοθῆκαι τῶν λοιπῶν πόλεων, ἀποθῆκαι ἢ αἴθουσαι σκυθρωπαί, τῶν ὁποίων οἱ τοῖχοι καλύπτονται ἀπὸ σειρὰν ταξιθετημένων βιβλίων. Τοὐναντίον ἀπὸ τὰς αἰθούσας τῆς βιβλιοθήκης ταύτης ἀναβλύζει πανταχόθεν τὸ καλλιτεχνικὸν αἴσθημα, ἡ χάρις καὶ ἡ κομψότης. Εἰς τὸν προθάλαμον αὐτῆς, ὅπου εὑρίσκονται κλεισμένοι οἱ πάπυροι, ὑπάρχουν καὶ αἱ δύο στῆλαι τοῦ Triopium Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, μετ' ἐπιγραφῆς ἀπομιμουμένης τὴν ἀρχαίαν γραφὴν τῶν πρωτοτύπων στηλῶν τῆς Νεαπόλεως. Ὁ προθάλαμος οὗτος διακοσμεῖται ἀπὸ τὰς εἰκόνας τῶν καρδιναλίων, οἵτινες ὑπῆρξαν βιβλιοθηκάριοι. Ἡ ἑπομένη αἴθουσα εἶναι ἡ ἐγερθεῖσα ὑπὸ τοῦ Φοντάνα, μήκους 75 μέτρων, πλάτους 16 καὶ ὕψους 9.50, καὶ διακοσμηθεῖσα ὑπὸ Πίου ΙΑ΄ διὰ μαρμαρίνου δαπέδου καὶ τοιχογραφιῶν. Καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν αὐτῆς 46 χαμηλὰ ἑρμάρια, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔχουν τοποθετηθῆ

Digitized by Google

ἀρχαῖαι ὑδρίαι, περικλείουν χειρόγραφα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ μᾶλλον διάσημα ἐκτίθενται ἐντὸς δύο μεγάλων προθηκῶν. Τὰ ἑρμάρια ταῦτα εἶναι ἔργα θαυμασίας διακοσμητικῆς τέχνης, εἰς τὰς προθήκας δὲ ἐκτίθενται ἡ περίφημος χειρόγραφος Ἑλληνικὴ Καινὴ Διαθήκη τοῦ Ε' αἰῶνος, ὁ Βιργίλιος τοῦ ἰδίου αἰῶνος, ὁ Τερέντιος τοῦ Δ', τὰ αὐτόγραφα τοῦ Πετράρχου καὶ τοῦ Τάσσου, τὸ παλίμψηστον τῆς Δημοκρατίας τοῦ Κικέρωνος, εἰς Δάντης κεκοσμημένος διὰ μικρογραφιῶν τοῦ Ἰουλίου Κλίβιο, ἡ Βίβλος τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου κτλ., πρὸς δὲ τὰ προσφερθέντα δῶρα πρὸς τοὺς πάπας ὑπὸ διαφόρων αὐτοκρατόρων καὶ βασιλέων καὶ πλεῖστα ἄλλα ἀντικείμενα, ὡς νομισματικαὶ συλλογαὶ ὅλων τῶν κοπέντων ὑπὸ τῶν παπῶν νομισμάτων. Ἡ στοὰ αὕτη ἐπικοινωνεῖ μετὰ τῆς αἰθούσης τῶν ἀρχαίων πινάκων, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι οἱ ἐκ μωσαϊκοῦ παριστάνοντες τὴν Φαίδραν καὶ τὸν Σύλλαν, ὁ Πολεμιστὴς φέρων θώρακα, αἱ Περιπλανήσεις τοῦ Ὀδυσσέως καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς εἰς τὸν Ἅδην, τὰ ἐξ ὀπτῆς γῆς ἀγάλματα καὶ πλῆθος ἄλλων ἀντικειμένων χρυσοχοΐας. Κάτωθεν τῆς βιβλιοθήκης εὑρίσκεται ἡ *Μυστικὴ Τυπογραφία* τῶν Παπῶν καὶ τὸ *Ἐργαστήριον τῶν μωσαϊκῶν* (Studio del mosaico)· Ἡ βιομηχανία αὕτη προσελκύει μέγαν ἀριθμὸν τεχνιτῶν, οἵτινες ἀντιγράφουν ἀδιακόπως δι' ἐκκλησίας, ἀνάκτορα, δημόσια μέγαρα καὶ ἰδιωτικὰ παλάτια κοσμήματα καὶ πίνακας ἐκ μίλτου, ὁ χρωματισμὸς τῶν ὁποίων παρουσιάζει 10.000 διαφόρους ἀποχρώσεις.

Οἱ κῆποι τοῦ Βατικανοῦ. Τὸ Βατικανὸν περιβάλλεται ὑπὸ μαγευτικῶν κήπων, ὑπαρχόντων ἐκεῖ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Νέρωνος καὶ τοῦ Καλιγούλα, διασκευασθέντων δὲ κατὰ τὴν νεωτέραν κηπουρικὴν ἀρχιτεκτονικήν. Οἱ κῆποι οὗτοι, οἵτινες εἶναι σχεδὸν ἄγνωστοι εἰς τὸ κοινόν, δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται μὲ τὸ Orto della Ligna, ὅπερ ἀποτελεῖ τετράγωνον αὐλήν, χωρίζουσαν τὴν βασιλικὴν τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἀπὸ τοῦ ἀνακτόρου καὶ ἀνέρχεται μέχρι τῶν ἐγερθέντων ὑπὸ τοῦ Λέοντος Δ' τειχῶν. Ὁ ἐπίγειος οὗτος παράδεισος τῶν διαδόχων τοῦ ἀποστόλου Πέτρου καὶ τοῦ Ἰουλίου Β', εἶναι ἓν ποιητικὸν μονωτήριον, χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν παπῶν, ἀπὸ τῶν τριῶν πλευρῶν τοῦ ὁποίου ἐξαπλοῦται τὸ γοητευτικὸν θέαμα τῶν ἐξοχῶν τῆς Ρώμης. Τὸ πρῶτον ἐπίπεδον τῶν κήπων ἀποτελεῖται ὑπὸ ἰσοϋψῶν δένδρων καὶ ἀποτελεῖ ζωηρὰν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν βλάστησιν τῶν ἑτέρων τμημάτων. Ὁ αὐλὼν εἶναι χωρισμένος εἰς ἀνθηρὰ διαμερίσματα, εἰς καλλιτεχνικὰ ἄνδηρα, εἰς τετράγωνα φυτευμένα ὑπὸ ροδωνιῶν καὶ πλαισιούμενα ὑπὸ πορτοκαλλεῶν φερουσῶν τοὺς χρυσοῦς των καρπούς. Τὰ τετράγωνα ταῦτα σχηματίζουν διασταυρουμένας λεωφόρους, σκιαζομένας καὶ κατὰ τὰς μᾶλλον ἡλιολούστους ἡμέρας, οὕτως ὥστε νὰ παρέχουν τὴν ἐντύπωσιν προσεγγιζούσης ἑσπέρας. Ἔνθεν κἀκεῖθεν ἀνεγείρονται ἀρχαῖοι τάφοι, ἀποτελοῦντες ὑπαίθριον ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον. Αἱ ἐκπλήξεις διαδέχονται ἀλλήλας, ἐξ ἑκάστης δὲ λεωφόρου ἄγεται τις πρὸς τὸ *Καζῖνο τοῦ πάπα Πίου Ε'*, μικροσκοπικὴν καὶ ἀθυρματώδη ἔπαυλιν ἐν μέσῳ τῶν κολοσσιαίων συμπλεγμάτων τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Βατικανοῦ. Τὸ καζῖνο ἤγειρεν ὁ ἀπόγονος οὗτος τῶν Μεδίκων, ὁδηγήσας τὸν ἀρχιτέκτονα Πέτρον Λιγκόριον, ὅπως ἀκολουθήσῃ τὰς παραδόσεις τοῦ Λέοντος Ι' καὶ τοῦ Κλήμεντος Ζ'. Οὐδέποτε ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ὠργίασε τόσον, ὅσον εἰς τὴν ἔπαυλιν ταύτην μὲ τὰς ἀσκεπεῖς στοάς της, τὰς αἰθούσας της, τὰς κόγχας, τὰς δεξαμενάς, τοὺς πίδακας καὶ τὰς κρήνας, οὔτε ἀνεμίχθησαν οὐδαμοῦ εἰς τοιαύτην θελκτικὴν σύγχυσιν, ὅσον ἐκεῖ, τὰ δημιουργήματα ταῦτα τῆς τέχνης πλημμυριζόμενα ἀπὸ τὸ ἰταλικὸν φῶς καὶ ἀπὸ τὰ μεθυστικὰ ἀρώματα τῶν παντοειδῶν ἀνθέων καὶ τῶν καρποφόρων δένδρων, ἅτινα θάλλουν μακρὰν τῶν ὀμμάτων τοῦ κοινοῦ.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— [ΙΣΤΟΡ. ΔΙΟΙΚ. – ΔΙΕΘΝ.]· βλ. λ. Πάπας, Παπικὸν κράτος.

Βατικανόν: *Ἡ μεγάλη Πινακοθήκη τῆς Βιβλιοθήκης.*

— **Βατικανὴ** *σύνοδος*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστὴ ἡ πολύκροτος σύνοδος ἡ συγκληθεῖσα ἐπὶ σκοπῷ τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ πάπα ὡς ἀλαθήτου. Ἡ σύνοδος συνεκλήθη ὑπὸ τοῦ πάπα Πίου Θ', διὰ βούλλας τῆς 29ης Ἰουνίου 1868 καὶ ἤρχισε τὰς ἐργασίας της τὴν 8ην Δεκεμβρίου 1869, ἐν τῷ παρὰ τὸ Βατικανὸν ναῷ τοῦ ἁγίου Πέτρου. Τὴν σύνοδον ταύτην οἱ καθολικοὶ θεωροῦν ὡς τὴν εἰκοστήν, κατὰ σειράν, γενικὴν σύνοδον.

Τὸ πρῶτον ὁ πάπας Πῖος Θ' ἐξέφρασε τὴν σκέψιν του περὶ συγκλήσεως τῆς συνόδου ταύτης πρὸς τοὺς συναθροισθέντας ἐν Ρώμῃ ἐπισκόπους κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς 18ης ἑκατονταετηρίδος ἀπὸ τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου τοῦ Πέτρου (Centenarium Petri), ἐν ἔτει 1867. Ἡ πρότασις τοῦ πάπα ἔγινεν ἀσμένως δεκτὴ καὶ πράγματι μετ' ὀλίγον συνεκαλεῖτο ἡ σύνοδος, ὅπως ἐξετίθετο ἐν τῇ βούλλᾳ, πρὸς σωτηρίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς κοινωνίας ἀπὸ τῶν ἐπαπειλούντων αὐτὰς κινδύνων, ὡς καὶ πρὸς καταπολέμησιν τῶν νεωτέρων πλανῶν καὶ ὅλων τῶν ἀσεβῶν πολεμίων τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀποστολικῆς ἕδρας. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι πεφωτισμένοι τινὲς ἱεράρχαι καὶ σοφοί, ἅμα τῇ συγκλήσει τῆς συνόδου, διέγνωσαν τοὺς πραγματικοὺς σκοπούς, δι' οὓς αὕτη συγκαλεῖται καὶ ἐκ τῶν προτέρων κατέδειξαν τοὺς κινδύνους ἐκ τῆς θεσπίσεως τοῦ ἀντιχριστιανικοῦ δόγματος τοῦ ἀλαθήτου τοῦ πάπα. Οὕτω, μεταξὺ ἄλλων, ὁ κοσμήτωρ τῆς θεολογικῆς σχολῆς τῶν Παρισίων, ἐπίσκοπος Ἐρρῖκος Μαρὲ (Maret), ὁ κόμης Μονταλαμπὲρ καὶ ἰδίως ὁ πολὺς Γερμανὸς θεολόγος Ντέλλιγγερ (Doellinger) μετὰ θάρρους διεμαρτυρήθησαν διὰ τὰ παπικὰ σχέδια, ἀλλ' εἰς μάτην. Τὴν ὡρισμένην ἡμέραν ἤρχισεν ἡ σύνοδος τὰς ἐργασίας, παρισταμένων ἄνω τῶν 700 ἐπισκόπων ἐκ τῶν 1044 προσκληθέντων. Αἱ ἐργασίαι τῆς συνόδου ἐκανονίσθησαν οὕτως, ὥστε νὰ ἐκμηδενίζηται πᾶσα ἀντίδρασις· ἐπιτροπὴ ἐκλεγεῖσα ὑπὸ τοῦ πάπα, ἔκρινε τίνα θέματα ἔπρεπε νὰ συζητηθοῦν. Τοὺς προέδρους τῶν τμημάτων καθώρισεν ἐπίσης ὁ πάπας, εἰς δὲ τὰς γενικὰς συνελεύσεις ὁ πρόεδρος ἐδικαιοῦτο νὰ ἀφαιρῇ τὸν λόγον ὅταν ἔκρινε τοῦτο σκόπιμον· μετὰ τὴν πρὸ τῆς γενικῆς συνελεύσεως συζήτησιν, ἐπανήρχοντο τὰ θέματα εἰς τὰ τμήματα πρὸς ὁριστικὴν ἐπεξεργασίαν καὶ τότε μόνον προσήγοντο εἰς δημοσίαν ἐπίσημον συνεδρίαν τῆς συνόδου, ὅπου, ἀπαγορευομένης πάσης συζητήσεως, ἐγίνετο μόνον φανερὰ ψηφοφορία (placet ἢ non placet). Γλῶσσα τῆς συνόδου ἦτο ἡ λατινική.

Ἐπίσημοι δημόσιαι συνεδρίαι ἔγιναν μόνον τέσσαρες. Ἡ πρώτη τούτων (τῇ 8ῃ Δεκεμβρίου 1869) ἠσχολήθη εἰς τὰ τυπικὰ τῆς ἐνάρξεως.

Τὴν 10ην Δεκεμβρίου ἤρχισαν αἱ ἐργασίαι τῆς γενικῆς συνελεύσεως, ἥτις κατ' ἀρχὰς ἠσχολήθη μὲ τὰ τυπικὰ ζητήματα τῶν διαφόρων ἐπιτροπῶν καὶ ἀπὸ τῆς 28ης Δεκεμβρίου ἤρχισε τὰς συζητήσεις περὶ τῆς καθολικῆς διδασκαλίας κατὰ τῶν παντοίων πλανῶν τῶν προκυπτουσῶν ἐκ τοῦ ὀρθολογισμοῦ. Τὴν 6ην Ἰανουαρίου ἔλαβε χώραν ἡ δευτέρα ἐπίσημος συνεδρία τῆς συνόδου, καθ' ἣν οἱ ἐπίσκοποι ὡμολόγησαν τὴν πίστιν των· τὴν δὲ 24ην Ἀπριλίου ἐγένετο ἡ τρίτη ἐπίσημος συνεδρία τῆς συνόδου, ἥτις διετύπωσε τὴν πίστιν τῆς Ἐκκλησίας περὶ Θεοῦ, ἀποκαλύψεως, σχέσεως πίστεως καὶ λογικοῦ καὶ εἰς 18 κανόνας κατέκρινε διαφόρους σχετικὰς κακοδοξίας.

Ἀπὸ τῆς 10ης Μαΐου ἤρχισαν αἱ συζητήσεις διὰ τὸ δόγμα τοῦ ἀλαθήτου *τοῦ πάπα* (βλ. λ.). Κατὰ τῆς ἰδέας τοῦ ἀλαθήτου ἐξανίσταντο πολλὰ τῶν μελῶν τῆς συνόδου, ἐν οἷς οἱ ἀρχιεπίσκοποι Βιέννης, Πράγας, Βρεσλαυΐας, Μονάχου, Κολωνίας, Παρισίων, Μαγεντίας, Ροττεμβούργου, Σιρμίου, Ὀρλεάνης κλπ., ὧν οἱ μὲν ἐκ καθαρῶς θρησκευτικῶν λόγων, οἱ δὲ ἐκ πολιτικῶν, φοβούμενοι τὴν ἀντίδρασιν, ἥτις θὰ ἐγεννᾶτο ἐκ μέρους κυβερνήσεων καὶ λαῶν, ἐπὶ βλάβῃ τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ πλειοψηφία, τῆς ὁποίας ὁ κυριώτερος ἀντιπρόσωπος ἦτο ὁ ἀρχιεπίσκοπος Περουγίας, ὁ μετέπειτα *πάπας Λέων ΙΓ'*, ἐζήτει νὰ στηρίξῃ τὸ δόγμα διὰ διαφόρων ἐπιχειρημάτων· καὶ πρῶτον μὲν ἐζήτει

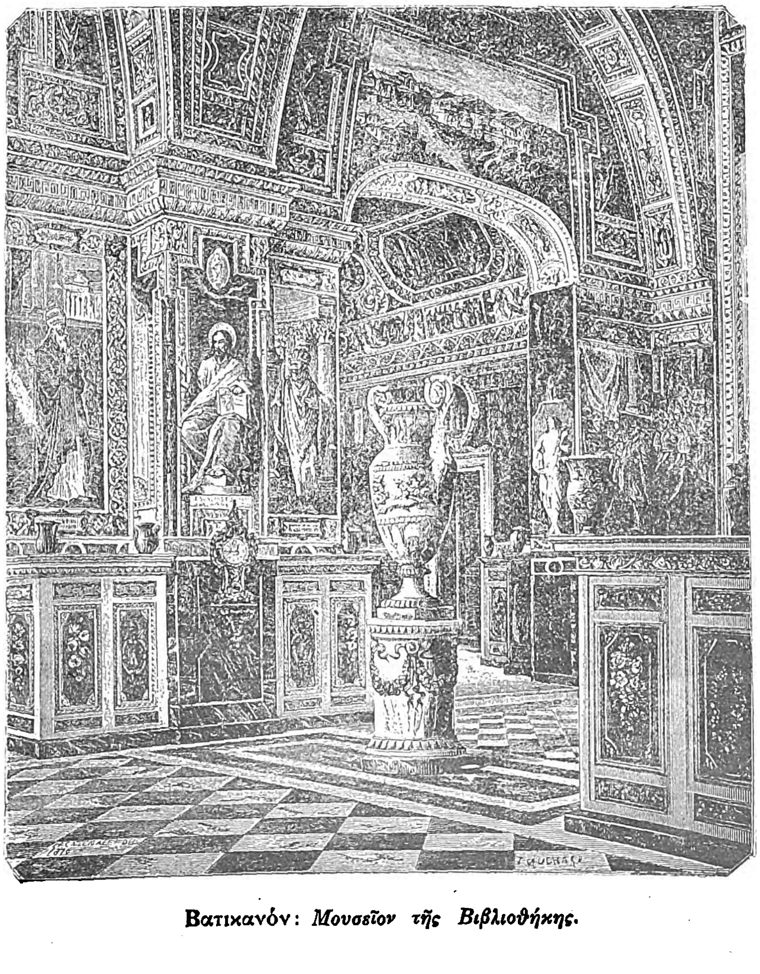

Βατικανόν: *Μουσεῖον τῆς Βιβλιοθήκης.*

Digitized by Google

ὰ κατοχυρώση τὸ δόγμα ἐπὶ διαφόρων χωρίων ραφικῶν (καὶ μάλιστα τοῦ *Λουκ.* 22, 32) καὶ πατεικῶν (μάλιστα τοῦ *Εἰρηναίου*), ἅτινα ἡρμήνευε ατὰ τὸ δοκοῦν, ὡς καὶ ἐπὶ προηγουμένων συνοικῶν ἀποφάσεων, καὶ μάλιστα τῆς Λυῶνος καὶ λωρεντίας· δεύτερον δὲ ἐζήτει νὰ καταδείξη τὴν ἀναγκαιότητα τῆς θεσπίσεως τοῦ δόγματος χάριν ὐτῶν τῶν συμφερόντων δῆθεν τῆς Ἐκκλησίας. ὐτὸς ὁ πάπας, ὅστις ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς ὰς συζητήσεις, ἐτόνιζε τὴν ἀπόλυτον ἀνάγκην τῆς ηφίσεως τοῦ ἀλαθήτου, τοῦ ὁποίου, ὡς ἔλεγε, τὴν λήθειαν ἐπίστευεν ἀββᾶς ὤν, καὶ ἤδη ὡς πάπας ιαισθάνεται. Τέλος μετὰ μακρὰς συζητήσεις, τὴν 5ην Ἰουλίου ἐγένετο ἡ ψηφοφορία τῆς συνελεύεως· 371 ἐψήφισαν ἀπεριόριστον *ναὶ* (placet), 61 *αί, μὲ τροποποίησιν τοῦ κειμένου* (placet Juxta hodum) καὶ 88 *ὄχι* (non placet). Ἐπιτροπεία ἐπικόπων, παρουσιασθεῖσα πρὸ τοῦ πάπα, παρεκάεσεν αὐτὸν νὰ διατυπωθῇ τὸ νέον δόγμα οὕτως, ὥστε αἱ παπικαὶ ἀποφάνσεις νὰ θεωρῶνται ἀλάητοι, ἐφόσον τυγχάνουσι τῆς ἐγκρίσεως τῶν ἐπικόπων (non exclusis episcopis). Ὁ ἐπίσκοπος Μαγεντίας Ketteler, ὅστις διεκήρυττεν ὅτι ἡ παικὴ ἀπολυταρχία, ἐναντία πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου, ἦτο ἡ κυρία αἰτία πάντων τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κακῶν, μέλος ὢν τῆς ἐπιτροπῆς αὐτῆς, ονυπετὴς παρεκάλει τὸν πάπαν νὰ ἐνδώση· εἰς άτην ὅμως, διότι οὗτος ἔμεινεν ἀνένδοτος. Τότε οιπὸν 50 ἐπίσκοποι, μὴ ἐπιθυμοῦντες διὰ τῆς ψήου νὰ συντελέσουν εἰς ἐπικύρωσιν τοῦ νέου δόματος, ἀπεχώρησαν τῆς συνόδου, καταλιπόντες ρὸ τῆς ἐκ Ρώμης ἀναχωρήσεώς των ἔγγραφον ιαμαρτυρίαν.

Τὴν 18ην Ἰουλίου συνεκροτήθη ἡ τετάρτη ἐπίημος συνεδρία τῆς συνόδου περὶ τοῦ ἀλαθήτου, πὲρ οὗ ἐψήφισαν 547 ἐπίσκοποι καὶ κατεψήφιαν μόνον δύο, ὁ ἐπίσκοπος Αἰακίου Riccio, καὶ ἐπίσκοπος Little-Rock τῆς βορείου Ἀμερικῆς, ritz-Gerald. Ἡ σύνοδος ἐψήφισεν ὡς «θεόθεν ἀποκαλυμμένον δόγμα» (divinitus revelatum dogma) τι αἱ ἐπίσημοι ἀποφάνσεις τοῦ Ρωμαίου ποντίικος (cum ex cathedra loquitur) διὰ ζητήματα φορῶντα διδασκαλίαν περὶ πίστεως ἢ ἤθους loctrinam de fide vel moribus) εἶναι ἀλάθητοι.

Τὴν τετάρτην συνεδρίαν ἐπρόκειτο νὰ ἐπακοουθήση καὶ πέμπτη, πρὸς καθορισμὸν τῶν ζητηάτων τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας καὶ τῆς κατηήσεως, ἀλλὰ λόγῳ τῆς κατὰ τὴν 20ὴν Σεπτεμρίου τοῦ 1870 εἰσόδου τῶν ἰταλικῶν στρατευμάον εἰς Ρώμην, δι' ἧς ἐτέθη τέρμα εἰς τὴν κοικὴν ἐξουσίαν τοῦ πάπα, οὗτος ἔκρινε φρόνιμον ὰ τῆς βούλλας τῆς 20ῆς Ὀκτωβρίου 1870 νὰ ακόψη τὰς συνεδρίας τῆς συνόδου, αἵτινες μέχρι ήμερον δὲν ἐπανελήφθησαν.

Εἰς ὅλον τὸν πεπολιτισμένον κόσμον τὸ πραξίπημα τοῦτο τοῦ παπισμοῦ ἐπροξένησε τὴν ἀλινοτέραν ἐντύπωσιν, ὡς παραγνώρισις τοῦ γνηου χριστιανικοῦ πνεύματος καὶ περιφρόνησις ρὸς τὴν σύγχρονον ἀνάπτυξιν. Συνέπεια δὲ τῆς τυπώσεως ταύτης ἦτο ἡ ἀπόσχισις ἐκ τῆς καολικῆς Ἐκκλησίας ἐκλεκτῶν μελῶν αὐτῆς, οἵτις ἀπετέλεσαν τὸν Παλαιοκαθολικισμὸν (βλ. λ.), τὰ μέλη σήμερον ἀριθμοῦνται περὶ τὰς 200.000

[*J. Friedrich.* Documenta ad illustrandum concilium Vaanum anni 1870 (Noerdlingen 1871) καὶ Geschichte des tic. Koncils (τ. 3. 1877-1887). *Emil Friedberg.* Sammlung r Actenstücke zum ersten vaticanischen Concil, mit einem rundrisse der Geschichte desselben (Tübingen 1872 καὶ τοτε πλεῖσται πραγματεῖαι]. Δ. Σ. Μ.

Βατικανὸς *κῶδιξ*. Εἷς ἐκ τῶν τριῶν παλαιοίτων κωδίκων τῆς ἑλληνικῆς Βίβλου, καταγόνος ἐκ τοῦ Δ' αἰῶνος καὶ ὀνομαζόμενος οὕτως ς ἀποκείμενος ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ. εριελάμβανε σχεδὸν ὅλην τὴν ἑλληνικὴν Π. Διαήκην (πλὴν τῶν μακκαβαϊκῶν βιβλίων) καὶ ὅλην ν Κ. Διαθήκην. Ἔχει διασωθῇ τὸ μέγιστον μέος αὐτοῦ ἐξ 759 φύλλων, ὧν 617 περιέχουσι τὴν . Δ. καὶ 142 τὴν Κ. Δ. Ἐκ τῆς Π. Δ. ἐλλείπουσι φύλλα τὰ περιέχοντα τὴν Γένεσιν ἀπὸ α' 1— ιτ' 28 καὶ τὸ Ψαλτήριον ἀπὸ ρε' 27—ρλζ' 6, ἔτι καὶ ὀλίγοι στίχοι τῆς Β' Βασιλειῶν. Ἐκ δὲ ς Κ. Δ. ἐλλείπουσι τὰ φύλλα τὰ περιέχοντα αὐν ἀπὸ Ἑβραίων ἐπιστολῆς θ' 14 καὶ ἐφεξῆς.

Ἐν τῷ Βατικανῷ εὑρίσκεται τοὐλάχιστον ἀπὸ ῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἐν ἔτει 1586, φροντίδι τοῦ πάπα ίξτου (Sixtus) τοῦ Ε', ἐξεδόθη ἐπὶ τῇ βάσει αὐῦ ἡ Π. Διαθήκη κατὰ τοὺς Ο'. Κατὰ τὸ 1809 ήχθη ὑπὸ τοῦ μεγάλου Ναπολέοντος εἰς Παριους, ὁπόθεν ἐπεστράφη εἰς τὸ Βατικανὸν τῷ 815. Ὁ καρδινάλιος Mai ἐπεχείρησε νὰ ἐκδώση όκληρον τὸ κείμενον αὐτοῦ (1828—1838), ὅπερ ως ἐδημοσιεύθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Mai 854) ἐν ἔτει 1857 καὶ 1859. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1868— 872 ἐντολῇ τοῦ πάπα Πίου τοῦ Θ' ἐτυπώθη ἐκ ου τὸ κείμενον τοῦ κώδικος. Τῷ δὲ 1889—1890 ωτογραφήθη οὗτος. Ὁ κῶδιξ οὗτος εἶναι γεαμμένος ἐπὶ ὡραίας περγαμηνῆς. Ἡ δὲ γραφὴ τοῦ εἶναι καθαρὰ διὰ μεγάλων γραμμάτων. Ἐν νεωτέρᾳ κριτικῇ ἐπιστήμῃ δηλοῦται οὗτος διὰ ῦ γράμματος Β (03) καὶ τὸ κείμενον αὐτοῦ ἀποιύει μεγίστης τιμῆς. Τοὐλάχιστον πολλαὶ τὸν ιθμὸν ἐκδόσεις τῆς Π. Διαθήκης τῶν Ο', ἐν αἷς καὶ ἡ νεωτάτη τοῦ Swete, ἐγένοντο ἐπὶ τῇ βάσει αὐτοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *E. Nestle* Einführung in das griechische N. Testament (γ' 1909).—*Χ. Παπαϊωάννου*, Τὸ κείμενον τῆς Κ. Διαθήκης κ. πλ. ἄ. Π. Ι. Μ.

Βατικιώτης, *Ἀντώνιος* (τοῦ *Κυριάκου*). Ἐγεννήθη τῷ 1843 ἐν Πόρῳ, διετέλεσε δὲ πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐν Αἰγύπτῳ. Ἀποθανὼν τῷ 1913 ἐκληροδότησεν ὑπὲρ τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου ἓν ἑκατομμύριον χρυσῶν φράγκων. —Ω.

— **Βατικιώτης**, *Γεώργιος*. Ναυτικὸς ἐξ Ὕδρας, ὑπηρετήσας κατ' ἀρχὰς ὡς ναύτης εἰς πυρπολικά, κατόπιν δὲ ἀπὸ τοῦ 1824 ἐξελιχθεὶς εἰς πλοίαρχον πυρπολικοῦ. Ἐπυρπόλησε τὴν 5ην Ἀπριλίου 1824 εἰς Σάμον ἕνα ἐκ Τύνιδος πάρωνα δικάταρτον ἀνήκοντα εἰς τὸν στόλον τοῦ Χοσρὲφ Πασᾶ, δυνάμεως 20 κανονίων, συνελήφθη δὲ ἐν αὐτῷ καὶ πασᾶς τις ἐκ Τύνιδος (*Τρικούπη* Γ' σελ. 112). Τὴν 29 Αὐγούστου 1824 εἰς Γέροντα ὁ Παπαντώνης ἔρριψε τὸ πυρπολικόν του εἰς φρεγάταν αἰγυπτιακὴν 44 κανονίων καὶ τῆς μετέδωκε βραδέως φλόγας, ἐνῷ δ' ἐπρόκειτο αὗται νὰ σβεσθοῦν, ὁρμᾷ ὁ Βατικιώτης μὲ τὸ πυρπολικόν του, τὸ προσκολλᾷ ἀριστερόθεν καὶ ἡ φρεγάτα μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ἐκάη (ἄνωτ. σελ. 124). Τὴν δὲ 5ην Νοεμβρίου 1824 ὁ Βατικιώτης ἔκαυσεν ἐν Ταρμπογάζι ἓν τουρκικὸν βρίκιον, ὃν εἰς τὰ πανιὰ καὶ πολεμοῦν. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν τυχηροτέρων πυρπολητῶν καὶ διεκρίθη διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν τόλμην του. Τ. Χ. Κ.

— **Βατικιώτης**, *Δημήτριος*. Κατήγετο ἀπὸ τὸ χωρίον *Βάτικα* τῆς Πελοποννήσου. Ὑπηρετῶν εἰς τὸ Ρένι τῆς Βεσσαραβίας, ἦτο ἀπὸ τοῦ 1815 ἀρχηγὸς τῶν Βουλγάρων, οἵτινες ἀπήρτιζον ἐκεῖ «*κολόνιαν*» λαβοῦσαν μέρος καὶ εἰς τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον. Ὅταν τῷ 1817 ὁ Σκουφᾶς ἀπεφάσισεν ἐν Ὀδησσῷ νὰ καταρτίσῃ Ἀποστόλους δι' ὅλα τὰ Βαλκάνια, ὁ ἐκ τῶν ἀρχηγῶν Ἀθανάσιος Σέκερης κατήχησε τὴν 2 Αὐγούστου 1817 τὸν *Δημήτριον Βατικιώτην*, ὅστις, κατὰ Φιλήμονα, ὑπεσχέθη νὰ περιλάβῃ εἰς τὸν ἑλληνικὸν Ἀγῶνα τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Βουλγάρων, πράγματι δὲ προδιέθεσεν αὐτοὺς καὶ ἔλαβεν ὑπόσχεσιν ὅτι ἂν ἐκραγῇ τὸ κίνημα καὶ εἰσβάλῃ τὸ ἐν Ρενίῳ σῶμα εἰς Βουλγαρίαν, 14 χιλιάδες Βουλγάρων θὰ ἐλάμβανον τὰ ὅπλα κατὰ τοῦ σουλτάνου. Καθ' ἣν ὅμως ἐποχὴν ἐπέστρεφεν ὁ Βατικιώτης ἐκ Πετρουπόλεως εἰς τὴν Μόσχαν, ἀπέθανεν αἰφνιδίως ἐξ ἡλικίαν μόλις 27 ἐτῶν (Δοκίμιον Φιλ. Ἑταιρείας σελ. 185 ἑξ.). Εἰς ἀνέκδοτον ἔγγραφον τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης (ὑπ' ἀριθ. 6340) ὑπάρχει ἀφιερωτικὸν τοῦ ἀδελφοῦ του *Ἰωάννου*, ὅστις προσέφερε τῷ 1821 εἰς τὸν ἑταῖρον Ἀθ. Ξύδυλον 150 γρόσια, ἐν αὐτῷ δὲ ἀναφέρεται ὅτι ἐχρημάτισε μὲ τὸν ἀδελφόν του Δημήτριον ἐθελοντὴς ἐπὶ ἓξ χρόνους. Ἐκραγέντος τοῦ Ἀγῶνος οἱ Βούλγαροι τοῦ Ρενίου δὲν ἐστερξαν νὰ συμμετάσχουν, ἴσως διότι ἀπέσχεν ἡ Σερβία, ἡ δὲ Βλαχομολδαυία ἀντέδρασεν ἀναφανδόν. Τ. Χ. Κ.

— **Βατικιώτης**, *Ἰωάννης*· βλ. **Βατικιώτης**, *Δημήτριος*.

—**Βατικιώτης**, *Κωνσταντῖνος* (τοῦ *Κυριάκου*). Προξενικὸς ὑπάλληλος γεννηθεὶς ἐν Πόρῳ τῷ 1830. Ὡς διευθυντὴς τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γενικοῦ Προξενείου καὶ κατόπιν ὡς γενικὸς Πρόξενος Θεσσαλονίκης ἀνέπτυξεν ἀξιόλογον ἐθνικὴν δρᾶσιν, συμβαλὼν ἰδίᾳ εἰς τὴν ὀργάνωσιν ἐπαναστάσεων ἐν Χαλκιδικῇ καὶ Ὀλύμπῳ (1876—1878), καθὼς καὶ εἰς τὴν διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν Μακεδονίᾳ ἐν ἀντιδράσει πρὸς τὴν βουλγαρικὴν προπαγάνδαν. —Ω.

— **Βατικιώτης**, *Κυριάκος*. Ναυτικὸς ἐκ Σπετσῶν μετασχὼν εἰς τὴν ναυμαχίαν τοῦ Αὐγούστου 1826, καθ' ἣν ὁ πλοίαρχος πυρπολικοῦ Θεόδωρος Μπρέσκος ἀπεπειράθη νὰ πυρπολήσῃ εἰς Φώκες τῆς Ἰωνίας τουρκικὸν πολεμικόν. Εἰς τὸ αὐτὸ πυρπολικὸν ναύκληρος ἦτο ὁ *Γεώργιος Βατικιώτης*. Ὁ Κυριάκος Δράκου Βατικιώτης πολεμῶν ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῆς Μονεμβασίας ἐπληγώθη τῇ 8 Μαΐου 1821 ἐκ σφαίρας τοῦ φρουρίου, ἰάθη δὲ ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ Ἀλεξανδρῆ. Τ. Χ. Κ.

βατικιώτικος, —η, —ο· ὁ καταγόμενος ἢ προερχόμενος ἀπὸ τὰ Βάτικα: «βατικιώτικα κρεμμύδια».

Βατιλή *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ἀμμοχώστου. Κάτ. 1000.

βατιλλαρία (ἡ) (batillaria Benson) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κηριθιδῶν κτενοβραγχίων προσωβραγχίων γαστεροπόδων* μαλακίων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βατίλλος (ὁ) (batillus Schum) *[Παλαιοζ.]*. Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *στοματιδῶν*. Τοῦ γένους τούτου εὑρέθησαν καὶ ἀπολιθωμένα λείψανα ἐντὸς διαφόρων στρωμάτων ἀπὸ τῆς σιλουρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βατιμενὶλ (Vatimesnil), *Ἀντώνιος-Φραγκῖσκος*. Γάλλος δικαστικὸς καὶ πολιτικὸς (1789—1860). Ἐχρημάτισε δικαστὴς καὶ εἰσαγγελεὺς ἐν Παρισίοις καὶ ἐγένετο ὀνομαστὸς διὰ τὴν αὐστηρότητα τῶν ἀποφάσεών του ἐπὶ τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων. Διετέλεσε κατόπιν εἰσαγγελεὺς καὶ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας, ἀναδιοργανώσας τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν καὶ βελτιώσας τὴν θέσιν τῶν διδασκάλων καὶ καθηγητῶν. Ἐδημοσίευσε μεταξὺ ἄλλων «ὑπόμνημα ἐπὶ τῆς νομικῆς θέσεως ἐν Γαλλίᾳ τῶν θρησκευτικῶν ἄνευ ἀδείας σωματείων». Συνέταξεν ἐπίσης καὶ τὸ ὑπόμνημα διὰ τοῦ ὁποίου, τῷ 1852, πολλοὶ δικηγόροι τῶν Παρισίων, διεμαρτυρήθησαν ἐναντίον τοῦ διατάγματος τῆς 22 Ἰανουαρίου, διὰ τοῦ ὁποίου διετάσσετο ἡ κατάσχεσις τῆς περιουσίας τῆς οἰκογενείας τῶν Ὀρλεανιδῶν. Μ. Δ. Β.

βάτινα (τά) *[Βοτ.]*. Οὕτως ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων κατά τινας μὲν οἱ καρποὶ *βάτου τοῦ ἰδαίου* (Rubus idaeus), οἱ σήμερον γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *βατόμουρα*, κατ' ἄλλους δὲ οἱ καρποὶ *μορέας τῆς κοινῆς* (Morus alba), οἱ γνωστοὶ σήμερον ὑπὸ τὸ ὄνομα *μοῦρα* ἢ *σκάμινα*. Σήμερον οἱ καρποὶ τῆς βάτου ὀνομάζονται κοινῶς *βάτσινα*, ἐν Κύπρῳ δὲ *βαβάτσινα*. Δ. Ν. Π.

Βατίνιος (Vatinius). Ρωμαῖος δημαγωγός, ἔνθερμος ὀπαδὸς τοῦ Καίσαρος, γεννηθεὶς ἐν Ρώμῃ τῷ 94 π. Χ. Γενόμενος ταμίας τῷ 62, ἐπλούτησε διὰ καταχρήσεων καὶ ἐκβιασμῶν ἐν Ἱσπανίᾳ, ὅπου εἶχεν ἀποσταλῇ. Ὅταν τῷ 58 ἐξελέγη δήμαρχος, ὑπεστήριξε τὸν Καίσαρα ἐναντίον τοῦ Βιβούλου καὶ τὸν ἐβοήθησε νὰ ἐκλεγῇ τῷ 53 στρατηγός. Κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ὁ Βατίνιος ἐξήγειρε πλείστους ὑπὲρ τοῦ Καίσαρος καὶ ἐνίκησε τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Πομπηίου ἐν Ἰλλυρίᾳ. Εἰς ἀνταμοιβὴν τῶν ἐπιτυχιῶν του ἔγινεν ὕπατος τῷ 46 καὶ ἔλαβε τὸ δικαίωμα νὰ ἀγάγῃ θρίαμβον τῷ 42 π. Χ. —Ω.

βάτιον (τό)· ὁ καρπὸς τῆς βάτου, κοιν. *βατόμουρο* (βλ. **βάτινα**).

βατὶς (ἡ) (Raja) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τῆς οἰκογενείας τῶν *βατιδῶν*. Τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους τούτου εἶναι: Σῶμα εὐρὺ δισκοειδὲς καὶ πεπλατυσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω. Στόμα εὐρύ, τοποθετημένον πλαγίως καὶ ὑπὸ τὸ ρύγχος· αἱ σιαγόνες φέρουσι πυκνοὺς ὀδόντας, ἀτάκτως διεσπαρμένους. Τὰ στηθιαῖα πτερύγια εἶναι πλατύτατα, σαρκώδη, συνενούμενα κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτῶν μέρος μεταξύ των ἢ μετὰ τοῦ ρύγχους, ἢ ἀπ' εὐθείας ἢ μέσῳ τοῦ λαιμοῦ· κατὰ τὸ ὀπίσθιον αὐτῶν μέρος ἀναπτύσσονται ἀμφοτέρωθεν τῆς κοιλίας καὶ φθάνουσι μέχρι τῆς βάσεως τῶν κοιλιακῶν πτερυγίων. Ἡ οὐρὰ συνήθως εἶναι μακρὰ καὶ λεπτή. Ἡ *βατὶς* πλὴν τῶν ἰδιορρύθμων αὐτῆς ἐξωτερικῶν γνωρισμάτων παρουσιάζει καὶ ἀρκετὰ περίπλοκον ὀργανισμόν. Τὸ δέρμα δὲν καλύπτεται ἀπὸ λέπια, ὡς εἰς τοὺς περισσοτέρους ἰχθῦς, ἀλλ' ἐν μέρει εἶναι λεῖον καὶ ἐν μέρει καλύπτεται ὑπὸ ἀκανθῶν, αἵτινες προσκολλῶνται στερεῶς ἐπὶ τῶν μυῶν καὶ διαυλακοῦνται ὑπὸ ἐκκριτικῶν ἀγγείων, ἅτινα διανοίγονται ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος δι' ἀπείρων πόρων. Δὲν ἔχουσι πλαγίαν γραμμήν. Οἱ ὀδόντες εἶναι ἀόρατοι, διότι καλύπτονται ὑπὸ μεμβράνης. Ὁ σκελετὸς εἶναι πάντοτε χονδρώδης. Τὸ κρανίον οὐδεμίαν συνάρθρωσιν ἔχει· ἐπίσης ἐλλείπουσιν αἱ διάφοροι ἀρθρώσεις καὶ ἐξ αὐτῆς ἀκόμη τῆς *νωτοχορδῆς*. Εἰς τὰς βατίδας δὲν παρατηρεῖται στῆθος κατὰ τὴν κυριολεκτικὴν σημασίαν τῆς λέξεως, καὶ τοῦτο διότι ὁλόκληρος ἡ στερνικὴ κοιλότης κατέχεται ὑπὸ τῶν σπλάγχνων τῆς κοιλίας, ἥτις πάλιν δὲν παρουσιάζει τὴν διακεκριμένην ἐξόγκωσιν τῶν πλευρῶν της, ὅπως εἰς πάντα σχεδὸν τὰ ζῷα καὶ τοὺς περισσοτέρους ἰχθῦς. Τὸ πρόσθιον τμῆμα τῆς κεφαλῆς συναρθροῦται μετὰ τοῦ κρανίου δι' ὑποτυπώδους τετραγωνικοῦ ὀστοῦ. Αἱ ἄνω σιαγόνες δὲν φέρουσιν οὐδὲν ὀστοῦν, αἱ δὲ κάτω ἀποτελοῦνται ἐξ ἑνὸς καὶ μόνου μέλους. Ὁ ἐγκέφαλος εἶναι μικρότατος, δὲν πληροῖ ὁλόκληρον τὴν κρανιακὴν κοιλότητα καὶ ἀποτελεῖται ἐκ διαφόρων λοβῶν. Τὸ οὖς φέρει ἐσωτερικὸν μόνον ἀκουστικὸν ἀγωγόν, οἱ ὀφθαλμοὶ γενικῶς εἶναι ἄρθρωτοι, φέρουσι χονδρώδη τινὰ ἄξονα ὅστις στερεοῦται εἰς τὸ βάθος τῆς κόγχης καὶ δὲν φέρουσι βλεφαρίδας καὶ δακρυγόνους ἀδένας. Αἱ ρωθωνικαὶ ὀπαὶ εἶναι ἁπλαῖ κοιλότητες διηνεωγμέναι ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τοῦ προσώπου καὶ οὐδόλως συγκοινωνοῦσι μὲ τὸ στόμα. Γλῶσσα ἐλλείπει τελείως. Τὸ ἄνω καὶ τὸ κάτω μέρος τῆς στοματικῆς κοιλότητος εἶναι λεῖα.

Αἱ βατίδες νήχονται οὐχὶ διὰ τῆς οὐρᾶς των, ὡς τὰ περισσότερα εἴδη τῶν ἰχθύων, ἀλλὰ διὰ τῶν πλατέων καὶ ἰσχυρῶν στηθιαίων πτερυγίων, χάρις εἰς τὰ ὁποῖα κινοῦνται ἀρκετὰ ταχέως. Πολλάκις κρύπτονται ἐντὸς τῆς ἰλύος τοῦ πυθμένος καὶ ἔχουσι μόνον τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀκαλύπτους, ἀναμένουσαι νὰ διέλθῃ πρὸ αὐτῶν ἡ λεία, ἥτις ἀποτελεῖται ἐξ ἰχθύων καὶ μαλακοστράκων. Αἱ βατίδες κατοικοῦσι πάσας τὰς θαλάσσας καὶ ἐν καιρῷ χειμῶνος παραμένουσιν ἐν τῷ βυθῷ.

Digitized by Google

Κατὰ τὸ θέρος πλησιάζουσι τὰς ἀκτάς, ὅπως γονιμοποιήσωσι. Εἴδη τινὰ τῶν βατίδων εἶναι ζῳοτόκα, ἕτερα δὲ ᾠοτόκα. Τὸ ᾠόν, ἰδιορρυθμότατον τὸ σχῆμα, παρουσιάζει ἕκαστον σάκκον περιβαλλόμενον ὑπὸ διαφανοῦς μεμβράνης, ἐχούσης τετραγωνικὸν σχῆμα, εἰς τὰ τέσσαρα ἄκρα τοῦ ὁποίου ὑπάρχουσι νηματοειδεῖς, ἑλικοειδεῖς ἀποφύσεις.

Τὸ γένος περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη ὧν ὑπάρχουσιν ἔτι περισσότεραι ποικιλίαι. Γνωστότερα εἴδη εἶναι:

Βατὶς ἡ γνησία (Baja clavata), κοιν. *σαλάχι*, ἢ *σελάχι*, ἢ *βάτος*, ἢ *βατί*. Τὸ μῆκός της δύναται νὰ φθάσῃ τὰ 2 μέτρα καὶ τὸ βάρος της ἄνω τῶν 50 κιλῶν. Ὁ δίσκος ὁ ἀποτελῶν τὸ σῶμά της εἶναι περισσότερον εὐρὺς ἢ ἐπιμήκης, ἡ δὲ κεφαλὴ ἐπιμήκης, ἀποτελοῦσα τὸ τέταρτον τοῦ γενικοῦ μήκους τοῦ σώματος. Οἱ ὀδόντες εἶναι αἰχμηροί. Ἡ ράχις τεφρώδης καὶ ἡ κοιλία ὑπόλευκος μὲ μελανὰς κηλῖδας. Ἀπαντᾷ εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν, τὴν Μάγχην, καὶ τὴν Μεσόγειον. Εἶναι ἀδηφαγότατος ἰχθὺς καὶ τρέφεται ἐξ ἰχθύων καὶ μικρῶν μαλακοστράκων. Τὸ κρέας της εἶναι τρυφερὸν καὶ λευκότατον. *Βατὶς ἡ λευκὴ* (Raja alba). Τὸ σῶμα της εἶναι εὐρύ, ἐπίμηκες καὶ τὰ στηθιαῖα πτερύγια ὀλιγώτερον ἀνεπτυγμένα ἢ εἰς τὸ προηγούμενον εἶδος. Ἡ οὐρὰ εἶναι παχεῖα, εὐρεῖα, βραχεῖα καὶ πεπιεσμένη. Τὸ ρύγχος εἶναι μακρὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Ἡ κεφαλὴ φέρει μικρὰς σαρκώδεις ἀποφύσεις. Τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος εἶναι τεφρὸν ἢ φαιοϋπόλευκον καὶ ἡ κοιλία λευκή, γαλακτώδης. Ἀπαντᾷ εἰς τὸν Ἀτλαντικόν, τὴν Μάγχην καὶ τὴν Μεσόγειον. Τὸ κρέας της εἶναι ἐπίσης εὔγευστον ὅπως καὶ τῆς *βατίδος τῆς γνησίας*. Ἁλιεύεται δι' ὁρμιᾶς, μὲ δίκτυα καὶ συρτήν.

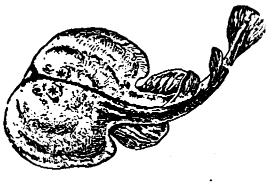
Βατὶς ἡ γνησία.

Βατὶς ἡ φλοσσάδειος (Raja flossada), κοιν. *ρῆνα*. Ἔχει σῶμα σχεδὸν τετραγωνικόν, πεπιεσμένον καὶ καλυπτόμενον καὶ ἐπὶ τῶν δύο ἐπιφανειῶν του ὑπὸ σκληρῶν, σαρκωδῶν, ἑλικοειδῶν ἀποφύσεων. Τὸ ρύγχος εἶναι μᾶλλον ἀμβλὺ καὶ ἡ οὐρὰ μακρὰ καὶ ἀποτελεῖ συνήθως τὸ ἥμισυ τοῦ μήκους τοῦ σώματος. Ἡ ράχις εἶναι φαιοπράσινος ἢ ὑποκίτρινος μὲ ἐναλλὰξ φαιὰς καὶ λευκὰς κηλῖδας. Τὰ στηθιαῖα πτερύγια παρουσιάζουσιν ἐνίοτε ὀφθαλμοειδῆ λευκὴν κηλῖδα περιβαλλομένην ὑπὸ μελανοῦ κύκλου. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Μάγχης καὶ τὴν Μεσόγειον. Τὸ κρέας της εἶναι ὀλιγώτερον εὔγευστον ἢ τῶν προηγουμένων εἰδῶν. Δ. Ν. Π.

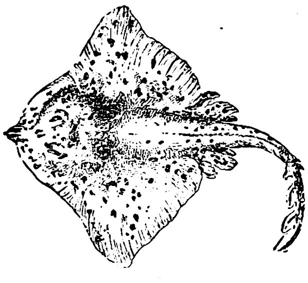
Βατὶς ἡ φλοσσάδειος.

— **βατὶς** (ἡ) (Batis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐβενοειδῶν*. Μοναδικὸν εἶδος τοῦ γένους εἶναι *βατὶς ἡ θαλασσία* (Batis maritima), ἰθαγενὴς τῆς Ζαμάϊκας, φυομένη εἰς ἁλμυρὰ καὶ παραθαλάσσια ἐδάφη. Τὰ φύλλα της εἶναι ὑπόλευκα, ἐναλλασσόμενα καὶ τὰ ἄνθη της δίοικα καὶ κατὰ βότρυς διατεταγμένα. Τὰ ἄρρενα ἄνθη ἀποτελοῦνται ἐκ κάλυκος, ὅστις ἔχει σχῆμα σάκκου, φέρει τέσσαρα πέταλα καὶ τέσσαρας στήμονας, ὧν οἱ στυλίσκοι εἶναι ἐπιμήκεις καὶ εἰς τὸ ἀνώτερον αὐτῶν ἄκρον φέρουσι τὸν ἀνθῆρα. Τὰ θήλεα ἄνθη εἶναι τοποθετημένα ἐπὶ τετραγώνου σχεδὸν φωθήκης, ἥτις κατὰ τὴν ὡρίμανσιν μεταβάλλεται εἰς δρύπην ἔχουσαν τέσσαρας πυρῆνας, ἕκαστος τῶν ὁποίων περικλείει ἓν μόνον σπέρμα μὲ παχύτατον ἐμβρυακὸν σωμάτιον. Δ. Ν. Π.

Βατίσι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Στουπαίων τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 162.

— *[Ἱστορ.]* Ὅταν ὁ Κριεζώτης προέβη τῷ 1823 εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Καρύστου, πρώτη αὐτοῦ φροντὶς ἦτο νὰ ἐμποδίσῃ τὰς ἐξόδους τῶν ἐγκλείστων Τούρκων ἐκ τοῦ φρουρίου αὐτῆς. Τὴν 5 Μαΐου 1823, ἐξελθόντων τῶν Τούρκων πρὸς λεηλασίαν, συνῆψε πρὸς αὐτοὺς εἰς τὸ τρίωρον ἀπέχον τῆς Καρύστου χωρίον Βατίσι μάχην κραταιάν, καθ' ἣν ἐνίκησε τοὺς Τούρκους, ἀποστείλας εἰς Ἀθήνας πεντήκοντα κεφαλὰς φονευθέντων Τούρκων καὶ τρεῖς αἰχμαλώτους, τοὺς ὁποίους οἱ Ἀθηναῖοι ἐλιθοβόλησαν (*Τρικούπη* Γ' σ. 31). Τ. Χ. Κ.

βατισινόδους (ὁ) (Vaticinodus Newb. W.) *[Παλαιοζωολ.]*· συνώνυμον τοῦ γένους **σανδαλόδους** βλ. λ.).

βατίσσα (ἡ) (Batissa) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *λεπιδοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βενεριδῶν*. Διακρίνονται ἐκ τῆς ἀπεστρογγυλωμένης κόγχης των, σχεδὸν καρδιοειδοῦς, ἡμιανοίκτου, μὲ ἀρκετὰς παχείας θυρίδας προστατευομένας σχεδὸν πάντοτε ὑπὸ ὑπομελαίνης ἢ ὑποπρασίνης ἐπιδερμίδος. Ἑκάστη θυρὶς φέρει ἀνὰ τρεῖς κυριώδεις ὀδόντας, ὧν ὁ πρόσθιος τῆς δεξιᾶς θυρίδος καὶ ὁ ὀπίσθιος τῆς ἀριστερᾶς εἶναι μικρότεροι τῶν λοιπῶν. Οἱ πλάγιοι ὀδόντες εἶναι ἀρκούντως ἀνεπτυγμένοι, πεπιεσμένοι ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, καὶ φέρουσιν ηὐλακωμένην ἐπιφάνειαν. Αἱ κόγχαι ἢ θυρίδες τῶν μαλακίων τούτων φέρουσι λαμπρὰ καὶ ποικίλα χρώματα. Εἶναι ζῷα ἰθαγενῆ τῶν νήσων τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ, τῆς Νέας Γουϊνέας καὶ τῶν νήσων τῆς Ὠκεανίας καὶ ζῶσιν ἐντὸς τῶν γλυκέων ὑδάτων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βατίσσα ἡ ἰώδης* (Batissa violacea) διακρινομένη διὰ τὸ μέγεθός του, τὴν μελανοϋποπρασίνην ἐπιδερμίδα καὶ τὸ ἰῶδες χρῶμα τῶν ἐσωτερικῶν τοιχωμάτων τῶν κογχῶν της. Δ. Ν. Π.

βατίστα (ἡ). Ὕφασμα ἐκ λινοῦ ποικίλων χρωματισμῶν, λεπτοτάτης ὑφῆς καὶ πυκνοτάτης ὑφάνσεως, κατασκευαζόμενον εἰς τὰς γαλλικὰς ἐπαρχίας Valenciennes, Picardie, Cambrai, Douai καὶ ἀλλαχοῦ. Βατίστας διακρίνονται διάφορα εἴδη, ἀναλόγως τῆς ὑφάνσεως, ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι: ἡ στιλπνή, ἡ ὀλιγώτερον στιλπνὴ καὶ ἓν ἄλλο εἶδος φερόμενον ὑπὸ τὸ ὄνομα βατίστα τῆς Ὁλλανδίας λόγῳ τῆς κατὰ τὴν ὕφανσιν προσομοιαζούσης πυκνότητος μὲ τὰ ὁλλανδικὰ ὑφάσματα. Ἡ ποιότης τῆς βατίστας ἐξαρτᾶται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τοῦ ποιοῦ τοῦ λινοῦ ὅπερ λαμβάνεται ὡς πρώτη ὕλη καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκ τοῦ τρόπου τῆς κατασκευῆς αὐτῆς. Ἀρίστη πασῶν, διατηροῦσα τὴν λαμπρότητα καὶ στιλπνότητα καὶ πρὸς ἣν οὐδὲν ἄλλο σχετικὸν ὕφασμα δύναται νὰ παραβληθῇ, εἶναι ἡ κατασκευαζομένη ἐκ νημάτων κλωσθέντων διὰ τῆς χειρός. Νήματα κλωσθέντα διὰ μηχανικῶν μέσων ἀποδίδουσι βατίσταν καθ' ἧττονα λόγον στιλπνήν. Ἡ προερχομένη ἐκ τῆς ἐπαρχίας Valenciennes εἶναι ἡ καλυτέρα, ὡς πρὸς τὴν λεπτότητα καὶ στιλπνότητα, καὶ ἔχει μῆκος κατὰ τόπι περὶ τὰ 15 μέτρα, ἐνῷ ἡ προερχομένη ἐκ τῶν περιχώρων τοῦ Cambrai ἔχει μῆκος περὶ τὰ 18 μέτρα καὶ εἶναι στερεωτέρα. Ἀμφοτέρων τὸ πλάτος ποικίλλει ἀπὸ 50—90 ἑκατοστά. Ἡ βατίστα χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν κατασκευὴν πολυτελῶν γυναικείων εἰδῶν ἱματισμοῦ, μανδηλίων κλπ. Τὴν ὀνομασίαν της ἔλαβε ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πρώτου κατασκευάσαντος Baptiste Chambray, ζήσαντος εἰς τὸ Cambrai κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα.

Ἐκτὸς τῶν ἄνω ὑπάρχουν καὶ ἀπομιμήσεις ἐκ βάμβακος, καλῶς ὀνομαζόμεναι βατίσται. Α. Α. Σ.

Βατκούνιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις βυζαντινὴ κειμένη εἰς τὰς μεσημβρινὰς ὑπωρείας τοῦ Αἵμου καὶ ΝΔ τῆς Στενημάχου. Φαίνεται ὅτι ἦτο πόλις μεγάλη καὶ πλουσία, διότι ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας Θεόδωρος Β' Λάσκαρις (1255—1259) ἐκστρατεύσας κατὰ τῶν στασιασάντων Βουλγάρων ἐστάθμευσεν ἐν αὐτῇ καὶ ἐφωδίασε τὸν στρατόν του. Ὁ σύγχρονος ἱστορικὸς Γεώργιος Ἀκροπολίτης, ἱστορῶν τὰ τῆς ἐκστρατείας ἐκείνης, λέγει περὶ τοῦ Βατκουνίου ὅτι ἦτο πόλις «μεγίστη, ἐξαρκέσαι δυναμένη εἰς ζωάρκειαν στρατιᾷ». Ν. ΚΛΣ

Βατκόφσκη, ***Ἀλέξανδρος Βασιλίεβιτς*** βλ. λ. Ἀντώνιος *Πετρουπόλεως*.

Βάτνα Γιαίκουλλ (Vatna-Jökull) *[Γεωγρ.]*. Κεντρικὸν ὀροπέδιον ἐν Ἰσλανδίᾳ σχηματισθὲν ἐκ τεραστίων στρωμάτων βασάλτου, κεκαλυμμένων ὑπὸ χιόνων καὶ παγετώνων, τὰ ὁποῖα διασχισθέντα εἰς τὰ ἄκρα ὑπὸ τῶν θαλασσίων κυμάτων ἐσχημάτισαν ὑπερμεγέθεις σκοπέλους. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τοῦ ὀροπεδίου ἔχει ὕψος 1.900 μέτρων, ἀναδίδονται δὲ ἐξ αὐτοῦ ἄφθονα θειώδη ἀέρια. Μ. Δ. Β.

Βάτναι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*.—1) Πόλις τῆς ἀρχαίας Κυρρηστικῆς (ἔκειτο αὕτη μεταξὺ τοῦ ὄρους Ἀμανοῦ καὶ τοῦ ποταμοῦ Εὐφράτου) πρὸς ἀνατολὰς τῆς Βεροίας, ἐπὶ τῆς πρὸς Ἱεράπολιν ἀγούσης ὁδοῦ. Δὲν εἶναι βεβαιωμένον ἂν ἦτο κτίσμα τῶν Μακεδόνων. —2) Πόλις τῆς ἐν Μεσοποταμίᾳ Ὀσροηνῆς (ἀραβιστὶ *Βατάν*), ἥτις ἔκειτο παρὰ τὴν Ἔδεσσαν. ΚΑΨ.

βατόδους (ὁ) (Batodon Marsh) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *διδελφιδῶν μαρσυπωτῶν* θηλαστικῶν. Λείψανά των (μεμονωμένοι τινὲς ὀδόντες καὶ θραύσματα σιαγόνος) εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς περιόδου εἰς τὸ Wyoming. Γ.Κ.Γ.

βατόκερως (ὁ) (Batocerus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα διακρίνονται διὰ τὸ μέγεθός των, εἶναι δὲ διεσπαρμένα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου ἀπὸ τῆς Ἀφρικῆς μέχρι τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας. Χαρακτηρίζονται ὑπὸ ἰσχυροῦ ἐπιμήκους καὶ κυρτοῦ, κατὰ τὴν ράχιν, σώματος, προστέρνου ἐπιπέδου, τρίτης ἀρθρώσεως τῶν κεραιῶν (ἐκ τῶν ἀρθρώσεων) λίαν ἀνεπτυγμένης καὶ ἐφωδιασμένης κατὰ τὴν κάτω αὐτῆς ἐπιφάνειαν ὑπὸ σειρᾶς μικρῶν ἀκανθῶν. Τὰ ἔλυτρα εἶναι ὀδοντωτὰ καὶ κατὰ τὰ ἄκρα των φέρουσιν ἀκάνθας. Τὸ γένος περιλαμβάνει πολλὰ εἴδη, ὧν γνωστότερα εἶναι: *Βατόκερως ὁ πυρρὸς* (Batocerus rufus) ἀπαντῶν ἰδίως εἰς τὴν Καλκούτταν καὶ τὴν νῆσον τοῦ Μαυρικίου. Τὸ μῆκός του κυμαίνεται μεταξὺ 50—70 χιλιοστομέτρων· ὁ χρωματισμός του εἶναι ὑπόφαιος. *Βατόκερως ὁ λευκοπρόσωπος* (Batocerus albofaciatus). Εἶναι ἰθαγενὲς τῆς Κοχιγκίνας ἔντομον. Τὸ μῆκός του κυμαίνεται μεταξὺ 30 — 35 χιλιοστομέτρων. Ὁ γενικὸς χρωματισμός του εἶναι φαιοϋποκίτρινος μὲ θώρακα κεκαλυμένον διὰ λευκῶν μικρῶν τριχῶν. Αἱ κάμπαι τοῦ ἐντόμου τούτου ζῶσιν ἐπὶ τῶν φυτῶν *ἀρτόκαρπος ὁ ἀκεραιόφυλλος* (Artocarpus integrifolia) καὶ *μαγκοφόρος ὁ ἰνδικὸς* (Mangifera indica), εἰς τὰ ὁποῖα ἐπιφέρουσι μεγάλας καταστροφὰς λόγῳ τῶν ὑπογείων στοῶν ἃς διανοίγουσιν ἐντὸς τοῦ κορμοῦ των. Δ. Ν. Π.

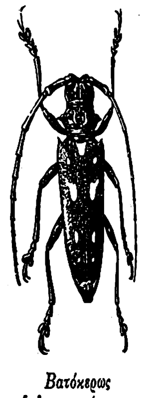
Βατόκερως ὁ λευκοπρόσωπος.

βατοκρινίδαι (οἱ) (Batocrinidae Nachsm. καὶ Spr.) *[Παλαιοζωολ.]*. Ὑποοικογένεια ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἐξακρινιδῶν καμεράτων κρινοειδῶν* ἐχινοδέρμων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς δεβονίου καὶ τῆς λιθανθρακοφόρου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βατόκρινος (ὁ) (Batocrinus Casseday) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποοικογένειαν τῶν *βατοκρινιδῶν ἐξακρινιδῶν καμεράτων κρινοειδῶν* ἐχινοδέρμων. Πολυάριθμα εἴδη τοῦ γένους τούτου εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς ἀσβεστολίθων τῆς λιθανθρακοφόρου περιόδου εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικήν. Γ. Κ. Γ.

Βατόλακκος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ντοβράτοβον*. Κάτ. (1928) 353, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν γεωργίαν καὶ δὴ τὴν καπνοκαλλιέργειαν μὲ ἀπόδοσιν ἐτησίως 40.000 ὀκ. καπνοῦ. Διὰ τοῦ χωρίου διέρχεται ἡ ἁμαξιτὴ ὁδὸς Κοζάνης-Γρεβενῶν, ἀπέχοντος ἐκ τῆς πρώτης 64 χλμτρ. καὶ ἐκ τῆς δευτέρας 11. Μετὰ τῆς Σιατίστης συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ (4 ὧραι). Δ.Ε.Μ.

— **Βατόλακκος** *[Γεωγρ.]*. Μεγάλη καὶ πλουσία κώμη τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας τοῦ νομοῦ Χανίων ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα (κάτ. 732). Παράγει ἔλαιον εἰς μεγάλας ποσότητας καὶ ἐσπεριδοειδῆ. Ε.Γ.

βατολίτης (ὁ) (Batolites Montf.) *[Παλαιοζωολ.]*. Ὑπογένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὸ γένος ἱππουρίτης (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

βατόμουρον *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τῶν καρπῶν τοῦ βάτου (βλ. λ.).

Βάτον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Βόνακα* τῆς ἐπαρχίας Βονίτσης τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 235.

Βατοπεδινὸς (ὁ). Ὁ ἀνήκων εἰς τὴν ἐν Ἄθῳ μονὴν τοῦ *Βατοπεδίου* μοναχός.

Βατοπέδιον ἢ ***Βατοπεδίου μετόχιον*** *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς κοινότητος *Ὀρμυλίων* τῆς ἐπαρχίας Χαλκιδικῆς τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 273.

— **Βατοπεδίου** *μονή*. Μία τῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῶν (βλ. λ. Ἄθως ἰδίως τόμ. Β', σ. 331—332 ὅπου καὶ ὁλοσέλιδος εἰκών).

— **Βατοπεδίου** ***ἀγκυροβόλιον*** *[Παραλ. Γεωγρ.]* βλ. λ. **Αἰγαῖον** τ. Β' σ. 387 γ'.

Βατόρρευμα *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάσθη ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς τὸ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Θράκῃ τουρκικὸν χωρίον *Τσαλῆ-Δερέ*, τῆς ὑποδιοικήσεως Δρογγυλίου (Λαλᾶ-Πασᾶ), ἀριθμοῦν (1920) 110 κατοίκους. Λ. Θ. Σ.

βάτος (ὁ καὶ ἡ) (Rubus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ροι̇βιρῶν*. Εἶναι θάμνοι ἢ δενδρύλλια ἀκανθώδη καὶ καλλιεργοῦνται κυρίως διὰ τοὺς ἐδωδίμους καρπούς των, οἵτινες εἶναι γνωστοὶ ὑπὸ διάφορα ὀνόματα, ὡς *βατόμουρα*, *βάτσινα*, *βατσινόμουρα*, *βαβάτσινα*, *ξυνόμουρα* κ.τ.λ. Ὁ βλαστὸς τῶν φυτῶν τούτων εἶναι πολὺ κλαδώδης καὶ καλύπτεται ὑπὸ πλήθους μικρῶν ἀνθεκτικῶν ἀκανθῶν διευθυνομένων πρὸς τὰ ὀπίσω. Τὰ φύλλα εἶναι ἐναλλασσόμενα, πολυσχιδῆ

Digitized by Google

καὶ φέρουσι 3—5 παράφυλλα. Τὰ ἄνθη εἶναι λευκὰ ἢ ὑπέρυθρα καὶ εἶναι ἢ μεμονωμένα ἢ κατὰ πολυπληθεῖς στάχυς διατεταγμένα εἰς τὴν κορυφὴν τῶν κλάδων. Γενικῶς τὰ ἄνθη τῶν βάτων εἶναι παρόμοια πρὸς τὰ ἄνθη τῆς *χαμαικερασέας (φραουλιᾶς)*, ἀπὸ τῶν ὁποίων διαφέρουσιν ἐκ τῆς ἀπουσίας τοῦ κάλυκος καὶ τῆς συστάσεως τοῦ καρποῦ. Ἕκαστον καρπόφυλλον γίνεται αὐτοτελῆς, οὕτως εἰπεῖν, καρπὸς καὶ τὸ σύνολον τῶν μικρῶν αὐτῶν καρπῶν ἀποτελεῖ ὁλόκληρον τὸν καρπόν, ὅστις ὡς συνιστάμενος ἐκ πολλῶν μικρῶν τοιούτων καλεῖται σύνθετος καὶ εἶναι δρύπη στιλπνὴ καὶ μελανοῦ ἢ ὑποκυάνου, κατὰ τὴν ὡρίμανσίν της, χρώματος. Ὁ καρπὸς τῆς βάτου εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἄγριον μοῦρον*, καίτοι οὐδὲν τὸ κοινὸν ἔχει, πλὴν ἐξωτερικῶν τινων γνωρισμάτων, μὲ τὸ *μοῦρον*, τὸν καρπὸν τῆς *μορέας (μουριᾶς)*. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει ὑπὲρ τὰ 100 εἴδη, ὧν κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Βάτος ὁ θαμνώδης (Rubus fructiosus). Ἀπαντᾷ αὐτοφυὴς εἰς τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀσίαν, τὴν Ἀμερικὴν καὶ παρ' ἡμῖν, ὅπου εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *βάτος*. Τὸ εἶδος τοῦτο ἔχει κλάδους πενταγωνικούς, ἰσχυροὺς καὶ ἐπιμήκεις. Ὁ καρπός του ἔχει στιλπνὸν μελανὸν χρῶμα. Ὁ βάτος ὁ θαμνώδης καλλιεργεῖται πανταχοῦ ἐντατικῶς διὰ τὰς ἐδωδίμους ῥάγάς του. Ἐν Ἑλλάδι ἐπίσης καλλιεργοῦνται καὶ δύο ποικιλίαι τοῦ εἴδους τούτου, *βάτος ὁ ἀνατολικὸς* (Rubus fructiosus anatolicus) καὶ *βάτος ὁ ἱερὸς* (Rubus fructiosus sanctus).

Βάτος ὁ θαμνώδης (κλάδος ἀνθισμένος).
[Α—Καρπός.]

Βάτος ὁ γναφαλώδης (Rubus tomentosus). Τὸ εἶδος τοῦτο πιθανῶς εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου ἀναφερόμενον *χαμαίβατος*.

Βάτος ὁ δυτικὸς (Rubus occidentalis) ἀπαντῶν εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικήν. *Βάτος τὸ χαμαίμορον* (Rubus chamaemorus) ἀπαντῶν ἐν Εὐρώπῃ. Ἀμφότερα τὰ εἴδη ταῦτα καλλιεργοῦνται διὰ τοὺς καρπούς των.

Βάτος ὁ Ἰδαῖος (Rubus Idaeus). Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Εὐρώπην ὡς καὶ παρ' ἡμῖν εἰς ὀρεινὰ μέρη, ὅπου εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *σμεουρδιά*. Ὁ καρπὸς τοῦ βάτου τούτου, γνωστὸς ὑπὸ τὰ ὀνόματα *σμέουρδο* ἢ *νάουρο*, γνωστότερος ὑπὸ τὸ γαλλικὸν ὄνομα *φραμπουάζ*, χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν γλυκῶν, παγωτῶν καὶ δροσιστικῶν ποτῶν. Ὁ βάτος ὁ Ἰδαῖος καλλιεργεῖται ἐντατικῶς εἰς τὴν Γαλλίαν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Οἱ καρποί του εἶναι ἀρωματικοί, ἐξαίρετοι τὴν γεῦσιν, δὲν διατηροῦνται ὅμως καλῶς καὶ πολὺ δυσκόλως μεταφέρονται, διότι χάνουσι τὸ ἄρωμά των καὶ γίνονται ὑδαρέστεροι. Παραλλαγαὶ τοῦ εἴδους τούτου θεωροῦνται καὶ οἱ βάτοι οἱ παράγοντες ἐρυθρούς, κιτρίνους, ἢ μελανοὺς καρπούς.

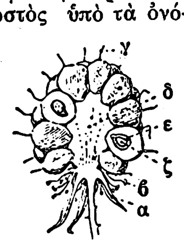

Καρπὸς βάτου τοῦ ἰδαίου.
[α = σέπαλα μαρανθέντα· β = στήμονες μαρανθέντες· γ = στῦλος μαρανθείς· δ = σπερμοδόχη· ε = πυρήν· ζ = σπόριον.]

Εἰς τὴν Ἀμερικὴν καλλιεργεῖται ἑτέρα ποικιλία τοῦ βάτου τοῦ Ἰδαίου, ἥτις παράγει λευκοὺς καρποὺς καὶ τόσον διαφανεῖς, ὥστε κατὰ τὴν ὡρίμανσίν των διαφαίνονται οἱ σπόροι. Τὰ φύλλα τοῦ βάτου τοῦ Ἰδαίου χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν φαρμακευτικὴν καὶ ἐξ αὐτῶν παρασκευάζεται τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *σεράπιον βάτου τοῦ Ἰδαίου* (Syrupus rubridaei) καὶ ἐνδείκνυται ὡς δροσιστικὸν καὶ διουρητικόν. Τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ αὐτοφυὲς καὶ ἐν τῇ δυτικῇ Ἀσίᾳ, ἀναφέρεται δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου.

Ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν φυτῶν τούτων γίνεται εὐκόλως διὰ σπορᾶς, παραφυάδων ἢ μεταμοσχεύσεως. Δ. Ν. Π.

— *[Λαογρ.]* Κατὰ τὰς ἐν Λακωνίᾳ λαϊκὰς παραδόσεις ὁ Βάτος ἦτο ἔμπορος πλανόδιος, μετεμορφώθη δὲ εἰς τὸ ὁμώνυμον φυτὸν ἀπὸ μίαν νεράϊδα πρὸς τιμωρίαν του διὰ τὰς ἀσελγεῖς ἐρωτικὰς διαθέσεις, τὰς ὁποίας ἐδείκνυε πρὸς τρεῖς ὡραίας νεάνιδας αἵτινες ἦσαν τακτικαὶ πελάτισαί του. Κατὰ θεσσαλικὴν πάλιν παράδοσιν ἦτο συνεταῖρος μὲ τὴν Νυκτερίδα καὶ τὸν Λάρον, ὅταν δὲ κάποτε τὸ πλοῖον ἐφ' οὗ μετέφερον τὰ ἐμπορεύματά των ἐναυάγησε, ὁ Βάτος περισωθεὶς μετεμορφώθη εἰς φυτόν, ἵνα ἀγκιστρώνῃ διὰ τῶν ἀκανθῶν του τὰ ἐνδύματα τῶν διαβατῶν, ἐλπίζων ὅτι ἐπανεύρῃ τὸν ἐπενδύτην ὃν ὡς ἐμπόρευμα εἶχεν ἐπὶ τοῦ πλοίου. Συναφὲς εἶναι καὶ τὸ ἐν Λακωνίᾳ λεγόμενον ὅτι ὁ βάτος, ἀγγιστρώνων τὰ ἐνδύματα τῶν πλησίον του διερχομένων, προβάλλει ἑκάστοτε τὴν ἀξίωσιν τῆς πληρωμῆς: «καὶ τοῦτο ἀπὸ μένα τὄχεις ψωνισμένα !».

Ἡ παράδοσις ἔχει σχέσιν πρὸς τὸν Αἰσώπειον μῦθον τῆς Νυκτερίδος, τῆς Βάτου καὶ τῆς Αἰθυίας καὶ ἄγει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὑπῆρχε παρομοία παράδοσις μεταμορφώσεως καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἢ τοὐλάχιστον τοῖς Βυζαντινοῖς: «τῆς τῶν παριόντων ἐσθῆτος ἐπιλαμβάνεται, εἴ που τὴν οἰκείαν (ἐσθῆτα) ἐπιγνοίη ζητοῦσα» (306,306β Halm).

Κατὰ τὰς αἰτωλικὰς παραδόσεις ἡ βάτος ἔδωκε τὸν καρπόν της διὰ νὰ παρασκευασθῇ ὁ πρὸς μετάδοσιν τῆς Παναγίας οἶνος ἢ ἐπεσκέφθη αὐτὴν ἀσθενοῦσαν καὶ διὰ τοῦτο ἔλαβε τὴν εὐλογίαν της. Ἀποκοπτομένων τῶν κλάδων της, αὕτη ἀναπτύσσεται ταχύτατα καὶ ἔτι ἀκμαιοτέρα, ῥιζοβολεῖ δὲ καὶ ἡ κορυφὴ τῶν κλάδων εὐθὺς ὡς προσεγγίσῃ τὸ ἔδαφος.

[ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Λαογραφία σ. 405—6.—Λαογραφικὰ Σύμ. Πολίτου, τ. Β' σ. 41.—Δ. Α. Χατζηγιάννη. Θεσσαλικαὶ παραδόσεις. Ἀθῆναι μηναῖον Παράρτημα ἔτ. Β' σ. 1650—2.—Συλλογαὶ Λουκοπούλου χειρόγραφοι]. Δ. Ν. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

— **βάτος** ***καιομένη***· βλ. Μωϋσῆς καὶ Σινᾶ.

—**βάτος** (ὁ) *[Ζωολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ ἰχθύος *βατὶς ἡ γνησία* (βλ. βατίς).

—**βάτος** *[Ἑβρ. Ἀρχαιολογ.]*· βλ. λ. βαίθ.

Βάτος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος *Ἀρδάκτου* τῆς ἐπαρχίας Ἁγίου Βασιλείου τοῦ νομοῦ Ῥεθύμνης. Κάτ. (1928) 163.

—**Βάτος** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Κοκκίνης* τῆς ἐπαρχίας Κερκύρας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 181.

—**Βάτος** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Τρυπητῆς* τῆς ἐπαρχίας Μήλου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 113.

—**Βάτος** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ὑποδιοικήσεως Σουφλίου τοῦ νομοῦ Ἕβρου (κάτ. 28). Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Ἀλῆ-Μπέη-κιοϊ*. Α. Θ. Σ.

βατός, —ή, —όν· ὁ δυνάμενος νὰ βαθῇ, ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον δύναταί τις νὰ βαδίσῃ, ὁδεύσιμος· || «βατὴ ὁδός», ὁδὸς εἰς τὴν ὁποίαν μόνον βαδίζων τις δύναται νὰ πορευθῇ· ἀντίθ. *ἁμαξιτός*.

βατοσκελής (ὁ) (Batosceles) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*. Τὰ κυριώτερα γνωρίσματα τοῦ γένους τούτου εἶναι: σῶμα κυλινδρικόν, σιαγονικαὶ λαβίδες λίαν ἀνεπτυγμέναι καὶ ἀψιδοειδεῖς, πόδες βραχεῖς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Γνωστὰ εἶναι ἐλάχιστα εἴδη τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῶν Ἰνδιῶν. Δ. Ν. Π.

βατοστόμα (τὸ) (Batostoma Ulr.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *τρεπτοστομάτων βρυοζῴων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς σιλουρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βατοστομέλλα (ἡ) (Batostomella Ulr.) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βατοστομελλιδῶν τρεπτοστομάτων βρυοζῴων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας σιλουρίου καὶ τῆς περμίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βατοστομελλίδαι (οἱ) (Batostomellidae) *[Παλαιοζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *τρεπτοστομάτων βρυοζῴων*. Γ. Κ. Γ

βατότης, —ητος (ἡ)· τὸ νὰ εἶναι τι βατόν.

—*[Στρατ.]* Καλεῖται *βατότης* ἡ κατάστασις *ὁδεύσεώς* τινος, εἴτε τεχνητῆς, ὡς π. χ. ὁδοῦ, εἴτε φυσικῆς, ἡ ἐπιτρέπουσα τὴν δι' αὐτῆς διάβασιν στρατεύματος. Ἐπειδὴ δὲ τὰ διάφορα ὅπλα τοῦ στρατεύματος διαφέρουσι ῥιζικῶς ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς κινήσεώς των, δι' αὐτὸ καὶ ἡ βατότης εἶναι διάφορος δι' ἕκαστον ὅπλον. Αὕτη ἐξαρτᾶται βασικῶς μὲν ἐκ τῆς σχετικῆς ἐδαφικῆς κλίσεως, ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους καὶ ἐκ τοῦ πλάτους τῆς ὁδεύσεως, προκειμένου δὲ περὶ ῥείθρου, ἐκ τοῦ βάθους τοῦ ὕδατος καὶ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ πυθμένος, παρεμπιπτόντως δ' ἐκ διαφόρων ἄλλων παραγόντων, ὡς π. χ. βροχῆς, χιόνος, πάγου. Κατ' ἀρχήν, ἡ βατότης ἑκάστου ὅπλου ἐξαρτᾶται κατὰ πολὺ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους· τὸ μὲν πεζικὸν καὶ τὸ ὀρειβατικὸν πυροβολικὸν κινοῦνται ἐφ' οἱουδήποτε ἐδάφους, ἀλλὰ τὸ ἱππικόν, τὸ πεδινὸν πυροβολικὸν καὶ ἰδιαίτατα τ' αὐτοκινητικὰ ὀχήματα δὲν κινοῦνται ἐπὶ πολὺ ἀνωμάλου ἐδάφους, ἔστω καὶ ὁριζοντίου, π. χ. ἐπὶ βαθέως χαραδρωμένου, ἐπὶ ἀνασκαφέντος διὰ βλημάτων ἐχθρικοῦ βαρέος πυροβολικοῦ κτλ.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν ἐδαφικὴν κλίσιν, τὸ πλάτος ὁδεύσεως, τὸ βάθος ὕδατος, ἡ βατότης ἔχει ὡς μείζονα ὅρια τὰ κάτωθι:

	Κλίσις ἐδάφους	Πλάτος ὁδοῦ	Βάθος ὕδατος
Μεμονωμένος πεζὸς	100 %=45°	0,50	0,80
Πεζικὸν	50 %=24°	0,50	0,80
Μεμονωμένος ἱππεὺς	60 %=30°	1,20	1,00
Ἱππικὸν	40 %=20°	1,20	1,00
Ὀρειβατικὸν πυροβολικὸν	50 %=24°	1,20	0,60
Πεδινὸν πυροβολικὸν	15 %= 7°	2,00	0,60
Βαρὺ πυροβολικὸν	10 %= 5°	2,50	0,60
Ἐλαφρὸν αὐτοκίνητον	30 %=15°	2,50	0,60
Βαρὺ αὐτοκίνητον	20 %=10°	2,50	0,60

Αὐτονόητον καθίσταται ὅτι, ἐφ' ὅσον ἡ φύσις τοῦ ἐδάφους εἶναι ἧττον συμπαγής, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ κλίσις ἡ ἐπιτρέπουσα τὴν δι' ἕκαστον ὅπλον βατότητα μειοῦται, συνεπῶς ἐπὶ ὁδοῦ σκυροστρώτου ἡ κλίσις δυνατὸν νὰ ᾖ μείζων, ἐνῷ τοὐναντίον, ἐπὶ φυσικοῦ ἐδάφους καὶ δὴ πετρώδους ἢ προσφάτως ἀνασκαφέντος, αὕτη μειοῦται ἐπαισθητῶς. Προκειμένου περὶ ῥείθρου, ἡ βατότης ἐξαρτᾶται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τοῦ βάθους τοῦ ὕδατος, ὑπολογιζομένου πάντοτε ὥστε ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ὕδατος νὰ μὴ ἀνέρχηται ἄνω τῆς ζώνης τοῦ πεζοῦ ἀνδρὸς ἢ τῆς κοιλίας τοῦ ἵππου, εἰς δὲ τὰ ὀχήματα πεδινοῦ πυροβολικοῦ ἢ τ' αὐτοκινητικὰ νὰ μὴ ὑπάρχῃ κίνδυνος εἰσροῆς ὕδατος ἐντὸς τῶν κιστῶν τῶν πυρομαχικῶν, οὐδ' ἐντὸς τῶν μηχανημάτων τοῦ πυροβόλου ἢ τοῦ αὐτοκινήτου, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους τοῦ πυθμένος. Ἐν περιπτώσει βροχῆς ἢ χιόνος, ἡ διὰ τὴν βατότητα κλίσις μειοῦται, ἰδίως προκειμένου περὶ φυσικῆς ὁδεύσεως, διότι ἡ φύσις τοῦ ἐδάφους συνήθως μεταβάλλεται, δηλαδὴ ἀπὸ συμπαγοῦς καθίσταται τότε μαλακή, ἐνίοτε δὲ καὶ ἰλυώδης· προκειμένου δὲ περὶ πάγου, βατότης ὑπάρχει κατὰ τὰς μικρὰς μόνον κλίσεις. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Βατοὺ (Vatout), *Ἰωάννης*. Γάλλος ἱστορικὸς (1792—1848). Διετέλεσε βιβλιοθηκάριος τοῦ δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης, βουλευτὴς καὶ ἀκαδημαϊκός. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς 24 Φεβρουαρίου ἠκολούθησε τὴν βασιλέα εἰς τὴν ἐξορίαν, ἐγκαταλιπὼν τὰ ἀξιώματα καὶ τὴν ἀκαδημαϊκὴν ἕδραν. Συνέγραψε πολλὰ ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Αἱ περιπέτειαι τῆς θυγατρὸς ἑνὸς βασιλέως ἐξιστορούμεναι παρὰ τῆς ἰδίας» (1820), «Περὶ τῆς συνταχτικῆς συνελεύσεως» (1822), «Ἱστορικὸς κατάλογος τῶν εἰς τὸν δοῦκα τῆς Ὀρλεάνης ἀνηκόντων πινάκων» (1829), «Ἡ ἀνεψιὰ τοῦ βασιλέως», «Ἱστορία τοῦ βασιλικοῦ ἀνακτόρου» (1830). Κ. . Ν

Βατουδιάρη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος *Ἐμπροσνέρου* τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 138. Κεῖται ἐπὶ τῆς βορείας πλευρᾶς τῶν Λευκῶν Ὀρέων, ἐγένετο δὲ τὸ θέατρον συγκρούσεων καὶ μαχῶν κατὰ τὰς κρητικὰς ἐπαναστάσεις. Κατὰ τὰ ἔτη 1867 καὶ 1868 ἀπεκρούσθησαν ἐνταῦθα οἱ Τοῦρκοι μὲ πολλὰς ζημίας. Ε. Γ.

Βατοὺμ (Batoum). Πόλις τῆς Ῥωσίας ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ, πρωτεύουσα νῦν τῆς σοβιετικῆς σοσιαλιστικῆς δημοκρατίας Ἀντζάρα, ἐν τῇ Ὑπερκαυκασίᾳ (Γεωργία).

— [ΓΕΩΓΡ.] Τὸ Βατοὺμ κεῖται παρὰ τὰς ἐκβολὰς βραχίονός τινος τοῦ ποταμοῦ Τσορόκ, καλουμένου *Βατοῦμι*, ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου, οὗτινος ἀποτελεῖ ἕνα τῶν σπουδαιοτέρων λιμένων. Κάτ. 45.450, κυρίως Ῥῶσοι, Ἀρμένιοι, Τοῦρκοι, Ἑβραῖοι καὶ μικρὸς ἀριθμὸς Ἑλλήνων. Συνδέεται σιδηροδρομικῶς διὰ Τυφλίδος μετὰ τοῦ Βακοῦ, ἀποτελοῦν οὕτω τὸν κυριώτερον σταθμὸν τῆς διὰ τοῦ Καυκάσου συγκοινωνίας μεταξὺ Εὐξείνου καὶ Κασπίας καὶ διὰ ταύτης μετὰ τῆς Περσίας καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἀσίας. Εἰς τὸ Βατοὺμ καταλήγουσι καὶ οἱ ἐκ Βακοῦ πετρελαιαγωγοὶ σωλῆνες, δι' ὧν διοχετεύεται ἀπ' εὐθείας τὸ πετρέλαιον εἰς τὰς εἰδικὰς παρὰ τὸν λιμένα τῆς πόλεως δεξαμενάς, ὁπόθεν ἐξάγεται εἰς τὰ διάφορα κέντρα τῆς Εὐρώπης. Ἐκ τοῦ λιμένος τοῦ Βατούμ, εἰς τὸν ὁποῖον, λόγῳ τοῦ μεγάλου βάθους του, δύνανται νὰ πλευρίσωσι καὶ τὰ μεγάλου ἐκτοπίσματος φορτηγὰ ἀτμόπλοια, ἐξάγεται πλὴν τοῦ πετρελαίου καὶ οἰκοδομήσιμος ξυλεία, μέλι καὶ κηρήθρα, εἰσάγεται δὲ ἅλας, σίδηρος, ἔριον ἐκ Κριμαίας καὶ διάφορα βιομηχανικὰ εἴδη.

Ἡ πόλις κατέχει τὴν θέσιν τοῦ ἀρχαίου *Βαθέος*, ὀνομασθέντος οὕτως ἐκ τοῦ ὁμωνύμου παρ' αὐτὴν ποταμοῦ. Οἱ Ῥωμαῖοι κατέστησαν τὴν θέσιν ταύτην στρατιωτικὸν σταθμόν, ὅστις ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἔφερε τὸ ὄνομα *Πέτρα*. Κατὰ τοὺς κατόπιν μεσαιωνικοὺς χρόνους ἡ πόλις, περιελθοῦσα εἰς τοὺς ἡγεμόνας τοῦ Γκοῦριμ, ἐκλήθη *Βάτι*, κατὰ παραφθορὰν ἴσως τοῦ *Βαθύς*. Περιελθοῦσα εἰς τοὺς Τούρκους παρέμεινεν ἐπὶ μακρὸν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν των. Κατὰ τὸν Ῥωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1878 ἡ πόλις ἐπολιορκήθη ἀνεπιτυχῶς ὑπὸ τῶν Ῥώσων, κατὰ τὴν Βερολίνειον ὅμως συνθήκην περιῆλθεν εἰς τὴν Ῥωσίαν, ἀποτελέσασα κατ' ἀρχάς, προτάσει τῆς Ἀγγλίας, ἐλεύθερον λιμένα. Ἀπὸ τοῦ 1886, καταργηθέντος τοῦ καθεστῶτος τούτου, τὸ Βατοὺμ ἀπετέλεσε πρωτεύουσαν ἰδίου ῥωσικοῦ διαμερίσματος ἐν τῇ Ὑπερκαυκασίᾳ Ῥωσίᾳ. Τῷ 1914 τμῆμα τῆς πόλεως ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, μετὰ δὲ τὴν συνθήκην τοῦ

Digitized by Google

Μπρὲστ-Λιτόφσκ προσηρτήθη μετὰ τοῦ Κὰρς εἰς τὴν Τουρκίαν, ἀποτελέσασα ἴδιον βιλαέτιον. Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 1918 μέχρι τοῦ 1920 ἡ πόλις διετέλεσεν ὑπὸ τὴν κατοχὴν ἀγγλικῶν στρατευμάτων, ἅτινα ἐξεκένωσαν τὴν πόλιν μόνον κατόπιν τῆς ληφθείσης ὑπὸ τῶν Συμμάχων ἀποφάσεως περὶ διεθνοποιήσεως τοῦ λιμένος της. Ἀπὸ τοῦ 1921 τὸ Βατοὺμ μετὰ τῆς περιοχῆς του ἀπετέλεσε τὴν σοβιετικὴν σοσιαλιστικὴν δημοκρατίαν τῆς Ἀντζάρας, ἥτις ὑπήχθη εἰς τὴν Ὑπερκαυκασίαν σοβιετικὴν ἕνωσιν. Γ. Α. Κ.

—[ΔΙΕΘΝ. ΔΙΚ.] Τὸ *Βατούμ*, ὑπαγόμενον ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν, παρεχωρήθη διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου εἰς τὴν Ρωσίαν, ἔναντι μειώσεως τῆς παρ' αὐτῆς αἰτουμένης πολεμικῆς ἀποζημιώσεως. Ἡ Ἀγγλία, ἀντιπράττουσα εἰς τὰ κατακτητικὰ σχέδια τοῦ τσάρου, ἀνέλαβε, διὰ τῆς ἀπὸ 4 Ἰουνίου 1878 μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Τουρκίας ἐν Κωνσταντινουπόλει συνομολογηθείσης συνθήκης συμμαχίας, τὴν ὑποχρέωσιν, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ Ρωσία ἤθελε προσαρτήσει τὸ Βατοὺμ καὶ ἄλλα τινα μέρη κατονομαζόμενα ἐν τῇ ἐν λόγῳ συνθήκῃ, «νὰ συνενωθῇ μετὰ τῆς Α. Μ. τοῦ σουλτάνου διὰ τὴν προστασίαν τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ἐδαφῶν διὰ τῆς δυνάμεως τῶν ὅπλων». Ἡ ἀμέσως μετ' οὐ πολὺ συνομολογηθεῖσα συνθήκη τοῦ Βερολίνου τῆς 13 Ἰουλίου 1878 ὥρισεν (ἄρθρ. 58) ὅτι «ἡ Ὑψηλὴ Πύλη παραχωρεῖ εἰς τὴν Ρωσικὴν Αὐτοκρατορίαν ἐν Ἀσίᾳ τὰς χώρας Ἀρνταχάν, Κὰρς καὶ Βατοὺμ μετὰ τοῦ λιμένος τῆς τελευταίας ταύτης χώρας», πλὴν ὅμως διὰ τῆς αὐτῆς συνθήκης (ἄρθρ. 59) «ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας δηλοῖ ὅτι προτίθεται νὰ καταστήσῃ τὸ Βατοὺμ ἐλεύθερον λιμένα σπουδαίου ἐμπορίου». Πράγματι δέ, μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἀποχώρησιν τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων, τὸ Βατοὺμ ἐκηρύχθη τὴν 2 Μαρτίου 1881 παρὰ τῆς Ρωσίας ἐλεύθερος λιμήν. Μετὰ παρέλευσιν ὅμως πέντε ἐτῶν, ἤτοι τὴν 23 Ἰουνίου / 5 Ἰουλίου 1886, δι' οὐκαζίου τοῦ τσάρου πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν ὑπουργόν του, διετάχθη ὅπως ἀπὸ τῆς 5 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ λιμὴν τοῦ Βατοὺμ παύσῃ ν' ἀποτελῇ ἐλεύθερον λιμένα. Οὕτω πως διὰ μονομεροῦς πράξεως τῆς Ρωσίας κατηργήθη ἡ διάταξις τοῦ ἀνωτέρω ἄρθρου τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου, διὰ δὲ τοῦ ἀπὸ 27 Ἰουνίου / 9 Ἰουλίου 1886 ἀπευθυνθέντος ὑπομνήματος τῆς Ρωσίας πρὸς τὰς λοιπὰς Δυνάμεις, αἵτινες συνυπέγραψαν τὴν συνθήκην, ἐγνωρίζετο εἰς αὐτὸς ἡ σχετικὴ ἀπόφασις εἰς ἣν προῆλθεν ὁ τσάρος. Ταυτοχρόνως δὲ εἰς τὴν ἐπίσημον ἐφημερίδα τῆς Ρωσίας ἐδημοσιεύετο ἀνακοίνωσις, καθ' ἣν τὸ ἄρθρ. 59 τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου κατέχει ἰδιάζουσαν ὅλως θέσιν ἐν αὐτῇ, μὴ ὄν, ὡς τὰ λοιπὰ ἄρθρα τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης, ἀποτέλεσμα κοινῆς συμφωνίας τῶν συμβληθέντων κρατῶν, ἀλλ' ἁπλῶς περικλεῖον μονομερῆ δήλωσιν ἐλευθέρας βουλήσεως τοῦ τσάρου, ὡς ἐκ τούτου δὲ δικαιοῦται οὗτος ν' ἀνακαλέσῃ ταύτην ὁποτεδήποτε. Εἰς τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν τῆς Ρωσίας ἀντετάχθη ζωηρῶς ἡ Ἀγγλία, ὀξεῖα δὲ διπλωματικὴ ἔρις ἠγέρθη ὡς πρὸς τὴν δοθεῖσαν ἑρμηνείαν ἐκ μέρους τῆς Ρωσίας, ἥτις, ἐμμένουσα εἰς τὰς ἀπόψεις αὐτῆς, ἐζήτησε νὰ δικαιολογήσῃ, καὶ ἐπιβοηθητικῶς τρόπον τινά, τὴν ἐνέργειάν της διὰ τῆς ἀρχῆς rebus sic standibus, ἰσχυριζομένη ὅτι ἡ ἀναγνώρισις ἐλευθέρου λιμένος ἐν Βατοὺμ ἀντιστρατεύεται εἰς τὰ συμφέροντα τῶν ἐμπόρων πετρελαίων ἐν Βακοῦ καὶ τῶν ἐνδιαφερομένων κατοίκων τῆς περιφερείας τοῦ Βατούμ, ἡ ὕπαρξις δ' ἐξ ἄλλου ἐλευθέρου λιμένος καθιστᾷ προβληματικὴν τὴν διὰ τοῦ Καυκάσου ἐλευθέραν διεξαγωγὴν τοῦ ἐμπορίου.

Ὁπωσδήποτε ἡ Ρωσία δὲν ὑπεχώρησεν εἰς τὴν ἐνέργειάν της, ἂν καὶ δι' αὐτῆς ἐδημιουργεῖτο προηγούμενον καὶ διὰ τὰς ἄλλας συμβληθείσας Δυνάμεις νὰ μὴ ἀναγνωρίσωσιν, εἴτε μερικῶς εἴτε ὁλικῶς, τὰς λοιπὰς διατάξεις τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου. Ἡ Ἀγγλία ἐπεφύλαξεν αὑτῇ τὸ δικαίωμα ν' ἀπαλλαγῇ τῶν ἐκ τῆς βερολινείου συνθήκης βαρυνουσῶν αὐτὴν ὑποχρεώσεων. Τὸ τοιοῦτον ἔδει νὰ λάβῃ χώραν δι' ἐπισήμου δηλώσεως πρὸς τὰς λοιπὰς Δυνάμεις, αἵτινες συγκατήρτισαν τὴν συνθήκην καὶ οὐχὶ νὰ θεωρηθῇ ὡς συνέπεια τῆς ἐνεργείας τῆς Ρωσίας. Η. Γ. Κ.

—[ΦΙΛΟΤΕΛ.] Εἰδικὰ τοῦ *Βατοὺμ* γραμματόσημα ἐξεδόθησαν μόνον κατὰ τὸ 1919, ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν τοῦτο κατελήφθη ὑπὸ τῶν ἀγγλικῶν στρατευμάτων. Προηγουμένως ἐκυκλοφόρουν ἐκεῖ τὰ γραμματόσημα τῆς Ρωσίας. Αἱ ἀγγλικαὶ ἀρχαὶ ἐπεσήμανον τότε τὰ ἐκδοθέντα εἰδικὰ τοιαῦτα δι' ἐπισημάσματος εἰς δύο γραμμὰς British Occupation (Ἀγγλικὴ Κατοχή). Τὸ αὐτὸ ἐπίσημασμα εἰς ρωσικὴν γλῶσσαν ἐπέθηκαν κατόπιν καὶ εἰς τὰ ἀνευρεθέντα ἐκεῖ ρωσικὰ γραμματόσημα, ἡ κυκλοφορία δὲ αὐτῶν διήρκεσε μέχρι τοῦ Ἰουλίου 1620, ὁπότε οἱ Ἄγγλοι ἐξεκένωσαν τὴν πόλιν. Ἔκτοτε ἡ πόλις τοῦ Βατοὺμ μετὰ τῆς περιοχῆς της ἀπετέλεσε μέρος τῆς Σοβιετικῆς Δημοκρατίας, τῆς ὁποίας καὶ τὰ γραμματόσημα κυκλοφοροῦν.

Τὰ γραμματόσημα τοῦ Βατοὺμ δὲν ζητοῦνται πολὺ ὑπὸ τῶν συλλεκτῶν, ὡς ἐκ τούτου δὲν ἔχουσι μεγάλην ἐμπορικὴν ἀξίαν. Ἐξαιρετικῶς ἡ τρίτη ἔκδοσις (μὲ ἀγγλικὸν καὶ ρωσικὸν ἐπισήμασμα), λόγῳ τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐκτυπωθέντων γραμματοσήμων, ἔχει ἀξίαν τινά. Ε. Φ. Ε.

Βατούριος. Βασιλεὺς τῶν Ἰβήρων (βλ. λ. Βακούριος).

Βατοῦσα *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Μηθύμνης του νομοῦ Λέσβου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται εἰς κλιτὺν τοῦ λόφου *Σταυροῦ* (ὑψόμ. 240), ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων μεταφερομένων διὰ σωληνωτοῦ ὑδραγωγείου ἐκ τῶν πηγῶν *Κορατσόνα*. Κάτ. (1928) 1507. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Ρεῦμα* (κάτ. 296). Κύρια ἐμπορεύσιμα προϊόντα τῆς περιφερείας εἶναι τὰ βαλανίδια (5000 στατ.) καὶ ὁ καπνὸς (50.000 ὀκ.). Ἔχει συνάμα ἀνεπτυγμένην κτηνοτροφίαν μὲ παραγωγὴν καλοῦ τυροῦ. Συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ μετὰ τοῦ Σκαλοχωρίου (χμτρ. 8), Φίλιας (χμτρ 15), Καλλονῆς (χμτρ 26) καὶ Μιτυλήνης (χμτρ 66). Εἰς ἀπόστασιν 5 χμτρ. ἀπὸ τῆς Βατοῦσης καὶ ἐπὶ τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ κεῖται τὸ μονύδριον τῆς *Περιβολῆς*, παράρτημα τῆς ἄλλοτε ἀκμασάσης ἱστορικῆς τῆς Λέσβου μονῆς *Κρυοκόπου*, εἰς δύο δὲ ὡρῶν ἀπόστασιν καὶ παρὰ τὴν παραλίαν σώζονται ἐρείπια μεσαιωνικοῦ πύργου καλουμένου *Ὀβριόκαστρο* ἢ *Τσιφούτ-Καλέ*. Δ. Ε. Μ.

Βατοχώρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φλωρίνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ κείμενον ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ζέλοβα. Κάτ. (1928) 605. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπρένιτσα*. Ἀπὸ τῆς πόλεως Φλωρίνης ἀπέχει 6 ὥρας. Δ. Ε. Μ.

Βατραχεία *θάλασσα* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* Θάλασσα τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Ζ, δ, 6). Πιθανῶς αὕτη εἶναι ἡ *Βραχεῖα θάλασσα* τοῦ Μαρκιανοῦ τοῦ Ἡρακλεώτου (Α, ιγ'), ἥτις εἶναι τμῆμα τοῦ Βαρβαρικοῦ *πελάγους* (βλ. λ.). Πάντως οὐδὲν τὸ ἐξηκριβωμένον ὑπάρχει περὶ τῆς *Βατραχείας θαλάσσης*. —Ω

βατράχειος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· παρ' ἀρχ. καὶ *βατραχειοῦς, —ᾶ, —οῦν*· ὁ τοῦ βατράχου, ὁ ἔχων χροιὰν βατράχου: «βατράχειον χρῶμα», βαφὴ πρασινοκίτρινος δι' ἧς ἤλειφον οἱ ὑποκριταὶ τὸ πρόσωπον κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ ἀρχαίου θεάτρου. —Ω

Βατραχειοῦν *[Ἀρχ.]* Τμῆμα δικαστηρίου ἐν Ἀθήναις, καλούμενον οὕτως ἐκ τοῦ χρώματος τῶν τοίχων αὐτοῦ (βλ. λ. βατράχειος), ὅπως ἐτέρον ἐκαλεῖτο *Φοινικειοῦν*: «Βατραχειοῦν δὲ καὶ Φοινικειοῦν ἀπὸ χρωμάτων καὶ τόδε διαμεμένηκεν ὀνομάζεσθαι» (*Παυσ.* Ι. 28, 8). Ἄλλα τμήματα ὠνομάζοντο ἀπὸ τῆς θέσεως ἢ τοῦ σχήματος, ὡς τὸ *Παράβυστον*, τὸ ἐν ἀφανεῖ θέσει, τὸ *ἐν Φρεατοῖ* ἐν Πειραιεῖ, τὸ ἐπὶ *Δελφινίῳ*, τὸ *ἐπὶ Πρυτανείῳ*, τὸ *Τρίγωνον*. ΙΑΚ. Χ. Δ.

βατράχια (τὰ) *[Ζῳολ.]*· βλ. βατραχίδαι.

Βατραχιὰ *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάσθη τὸ ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Ἀνατ. Θράκης μικρὸν τουρκικὸν τσιφλίκιον *Κουρουμπᾶ τσιφλίκ*, ἀριθμοῦν (1920) 10 κατοίκους. Α. Σ.

βατραχίδαι (οἱ) (Ranidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια σπονδυλωτῶν ζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀμφιβίων*· λέγονται ἐπίσης καὶ *βατράχια* καὶ *βατραχοειδῆ* ἢ *βατραχώδη*.

Οἱ *βατραχίδαι* εἶναι ζῷα σπονδυλωτὰ μὲ αἷμα ψυχρόν, μὲ δέρμα συνήθως γυμνὸν καὶ μὲ πνευμονικὴν ἢ βραγχιακὴν ἀναπνοήν. Ἡ κυκλοφορία τοῦ αἵματός των εἶναι διπλῆ καὶ ἀτελής. Χαρακτηριστικὴ ἰδιότης αὐτῶν εἶναι αἱ μεταμορφώσεις ἃς ὑφίστανται αὐτοὶ καὶ τὰ ἔμβρυά των, ἅτινα στεροῦνται ἀμνίου. Ὁ τρόπος καθ' ὃν αὐξάνονται καὶ οἱ ἀνατομικοὶ χαρακτῆρές των πλησιάζουσι τὰ ζῷα ταῦτα πρὸς τοὺς ἰχθῦς. Ἡ ἐξωτερικὴ διαμόρφωσις τοῦ σώματος των ἐπιτρέπει, κατὰ τὸν ζῳολόγον Glaus, νὰ ζῶσιν ἐναλλὰξ ἐν τῷ ὕδατι καὶ ἐν τῷ ἀέρι. Γενικῶς τὸ σῶμα τῶν βατραχιδῶν εἶναι ἐπίμηκες, κυλινδρικὸν καὶ πεπιεσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, σπανιώτερον δ' εἶναι ᾠοειδὲς ἢ ἀτρακτοειδές. Τὸ σῶμά των τελευτᾷ ἄλλοτε εἰς οὐράν, ὑποτυπώδη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, καὶ ἄλλοτε στερεῖται παντελῶς τοιαύτης. Οἱ πόδες ἄλλοτε εἶναι ἢ πάντες ἢ μόνον τὰ πρῶτα ζεύγη αὐτῶν ἀνανάπτυκτοι, καὶ ἄλλοτε πάλιν εἶναι πάντες ἀνεπτυγμένοι. Συνήθως πηδῶσι διὰ νὰ βαδίσωσι, σπανιώτερον ἀναρριχῶνται.

Τὸ δέρμα τῶν ζῴων τούτων παίζει σπουδαιότατον ρόλον ὄχι μόνον ὡς μέσον ἐκκρίσεως ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν λειτουργίαν τῆς ἀναπνοῆς. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι λεῖον καὶ γλοιῶδες, ἐνίοτε παρουσιάζει χονδρίνους ἀρθρώσεις, ἐν εἴδει ἀπεστρογγυλωμένων κρίκων, συνηθέστερον φέρει ἄφθονα φυμάτια, ὁπότε περιέχει εἰς τοὺς ἱστούς του ἀδένας ἐν σχήματι σάκκου, οἵτινες ἐκκρίνουσι παχεῖαν βλέναν, χρησιμεύουσαν πρὸς στίλβωσιν τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος. Εἰς τινα εἴδη βατράχων, τὸ δέρμα εἶναι ἕδρα περιοδικῶν τινων γλοιωδῶν προϊόντων προερχομένων ἐξ εἰδικῶν τινων θηλῶν, τὰς ὁποίας μόνον οἱ ἄρρενες ἔχουσιν· αἱ ἐν λόγῳ θηλαὶ εὑρίσκονται ἢ μεταξὺ τῆς διαμέσου γραμμῆς τῆς ράχεως καὶ τῆς οὐρᾶς ἢ μεταξὺ τῶν δακτύλων τῶν ὀπισθίων ποδῶν. Αἱ ἀποχρώσεις τοῦ δέρματος, ὅπερ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι κεκοσμημένον μὲ ζωηρὰ χρώματα, ὀφείλονται ἄλλοτε εἰς μάζας χροϊκῶν κόκκων, εὑρισκομένων εἰς τὰ κύτταρα τῆς ἐπιδερμίδος καὶ ἄλλοτε εἰς τὴν ὕπαρξιν μεγάλων χροϊκῶν κυττάρων ἅτινα διακλαδίζονται ὑπὸ τὸ δέρμα. Εἰς τὰ τελευταῖα ταῦτα κύτταρα ὀφείλεται καὶ ἡ γνωστὴ ἀλλαγὴ εἰς ὡρισμένας ἐποχὰς τοῦ χρώματος εἰδῶν τινων βατράχων.

Ὁ σκελετὸς παρουσιάζει μεγάλας ἀναλογίας πρὸς τὸν σκελετὸν τῶν γανοϊδῶν ἰχθύων, ἀλλ' εἶναι τελειοτέρας διαπλάσεως καὶ παρουσιάζει πάντοτε τελείως ἀνεπτυγμένους ὀστεώδεις σπονδύλους. Ἁπλούστεροι θεωροῦνται οἱ σπόνδυλοι οἱ ἔχοντες διπλοῦν ὀστεώδη κῶνον, τοῦ ὁποίου ἡ κεντρικὴ κοιλότης πληροῦται ὑπὸ τῆς λίαν ἀνεπτυγμένης *νωτοχορδῆς*. Ὁ ἄτλας ἢ πρῶτος σπόνδυλος παρουσιάζει πάντοτε δύο διηρθρωμένας κοιλότητας, ἀνταποκρινομένας πρὸς τοὺς δύο κονδύλους τῆς βάσεως τοῦ κρανίου. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν τῶν βατραχιδῶν, ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ διακρίνονται τῶν ἀνωτέρων σπονδυλωτῶν καὶ ὅπερ παρετηρήθη ὑπὸ τοῦ δόκτορος Sauvage, εἶναι ὅτι τὸ *πρωταρχικὸν* κρανίον ὑφίσταται καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ὑπάρξεώς του. Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου συνάγεται, ὅτι τὸ κρανίον ἀποτελεῖται ἐκ μείγματος ὀστεοειδῶν καὶ χονδρίνων κρανιακῶν τεμαχίων. Τὸ πρωταρχικὸν χονδρῶδες κρανίον πάντοτε ἐνυπάρχει, ἀλλὰ χάνει, σχεδὸν πάντοτε, τὸν ὅλον του καὶ περιβάλλεται ὑπὸ διαφόρων ὀστεοειδῶν τμημάτων, ἅτινα ἄλλοτε παράγονται ἐκ τῆς ὀστεοποιήσεως τῆς χονδρώδους κάψης, καὶ ἄλλοτε εἶναι ὀστᾶ περιβεβλημένα ὑπὸ χονδρώδους μεμβράνης. Τὸ βασινιακὸν καὶ ὑπινιακὸν ὀστοῦν παραμένουσι πάντοτε χονδρώδη. Ἡ ὠτικὴ χώρα σχηματίζεται ὑπὸ χονδροῦ ὀστοῦ, ὅπερ ἀποκρύπτει τὸ πρόσθιον τμῆμά της καὶ ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν *προωτικὴν* καλουμένην χώραν τῶν ἀνωτέρων σπονδυλωτῶν. Τὰ πλάγια τοιχώματα τῆς κρανιακῆς κοιλότητος παραμένουσι χονδρώδη, ἀλλ' ἐν τῇ προσθίᾳ αὐτῶν χώρᾳ παρουσιάζουσι δύο ἐξοστώσεις, αἵτινες δίδουσι τὴν ἀρχήν των εἰς δύο ὀστεώδη τμήματα συνενούμενα κατὰ τὴν ἐνδιάμεσον γραμμὴν καὶ ἀποτελοῦντα τὸ *ἠθμοειδὲς ὀστοῦν*. Ἡ μασητικὴ συσκευὴ εἶναι συγκεκολλημένη ἀπ' εὐθείας μετὰ τοῦ κρανίου.

Τὰ μέλη παρουσιάζουσι δύο χώρας, τὴν *νωτιαίαν* καὶ τὴν *λεκανικήν*. Ἡ νωτιαία χώρα ἀφίνει νὰ διαφανῇ εὐκρινῶς ἡ ὠμοπλάτη καὶ ἡ κορακοειδὴς ἀπόφυσις, ἐφ' ἧς ὑπέρκειται ἡ ἄνω νωτιαία χώρα καὶ ἡ κλείς. Χονδρώδης ραφὴ διαχωρίζει τὰ τρία πρῶτα ὀστᾶ. Κατὰ τὴν βάσιν ὑπάρχει ἡ καλουμένη *γληνοειδὴς κοιλότης*, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ μέση *χονδρώδης μᾶζα* καλουμένη, ἥτις τελευτᾷ εἰς τὸ ὀστεῶδες στέρνον ἀφ' ἑνὸς καὶ τὸ χονδρῶδες ἄκρον της ἀφ' ἑτέρου. Εἰς τὸ ἀντίθετον ἄκρον ὑπάρχει τὸ ἐπίστερνον καὶ κάτωθεν τούτου, μεταξὺ κορακοειδοῦς ἀποφύσεως καὶ κλειδός, κενή τις κοιλότης.

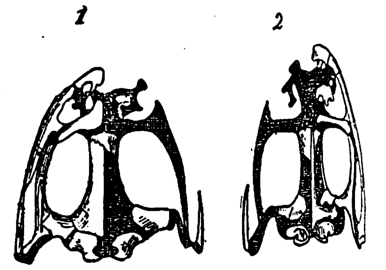

Κεφαλὴ βατράχου.

[Ὀστεῶδες καὶ χονδρῶδες κρανίον βατράχου τοῦ χλωροῦ (Rana esculenta). 1=ἄνω μέρος· 2= κάτω μέρος.]

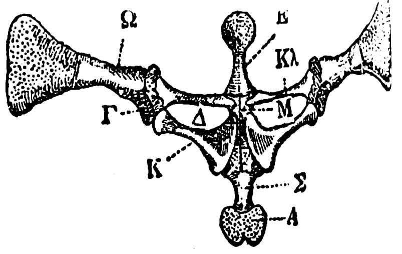

Ἄνω τμῆμα σκελετοῦ βατράχου.

[Ω=ὠμοπλάτη· Γ=γληνοειδὴς κοιλότης· Κ=κορακοειδὴς ἀπόφυσις· Δ=κενὸν διάστημα· Α=ἄκρον χόνδρινον· Σ=στέρνον ὀστεῶδες· Μ=μέση χονδρώδης μᾶζα· Κλ=κλείς· Ε=ἐπίστερνον.]

Τὸ νευρικὸν σύστημα τῶν βατραχιδῶν εἶναι ἁπλούστατον· ὁ ἐγκέφαλος εἶναι πάντοτε μικρός, οἱ ὀπτικοὶ λοβοὶ ἀρκούντως ἀνεπτυγμένοι καὶ ὁ μυελὸς εὑρίσκεται ἐντὸς εὐρείας ρομβοειδοῦς διαπλακώσεως, ἥτις εἶναι τοποθετημένη κατὰ τὴν

Digitized by Google

τάρτην κοιλίαν. Τὰ κρανιακὰ νεῦρα εἶναι ἀνανάπυκτα. Οἱ ὀφθαλμοί, ἐνίοτε μικροί, ὑποτυπώδεις, εἶναι κεκαλυμμένοι ὑπὸ τοῦ δέρματος καὶ αἱ βλεφαρίδες ἢ ἐλλείπουσι τελείως, ἢ ὅταν ὑπάρχωσι διακρίνονται εἰς ἄνω καὶ κάτω. Ετερον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα, ἴδιον εἰς τὸ ὄργανον τῆς ὁράσεως, εἶναι ἡ παρουσία εἰδικοῦ συσταλτῆρος, ὅστις συντελεῖ εἰς τὴν βαθεῖαν διείσδυσιν τοῦ βολβοῦ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐντὸς τῆς ὀφθαλμικῆς κόγχης.

Τὰ περισσότερα εἴδη τῶν βατράχων ἔχουσι γλῶσσαν κεκολλημένην κατὰ τὸ μεγαλύτερον αὐτῆς μῆκος μὲ τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα τῆς κάτω σιαγόνος. Ὁ οἰσοφάγος εἶναι εὐρὺς καὶ βραχύς. Ὁ στόμαχος συνήθως παρουσιάζει σχῆμα κέρατος. Τὸ ἔντερον διαιρεῖται εἰς λεπτόν, παρουσιάζον συνήθως περιελίξεις, καὶ εἰς παχύ, ὅπερ καταλήγει εἰς τὴν ἕδραν καὶ ὀλίγον πρὸ αὐτῆς διακλαδίζεται καὶ καταλήγει εἰς εἶδος σάκκου, τὴν *οὐρικὴν κύστιν* καλουμένην. Ἡ στοματικὴ κοιλότης εἶναι εὐρεῖα καὶ μεγάλη καὶ φέρει μικρούς, αἰχμηροὺς ὀδόντας καμπτομένους πρὸς τὰ ὄπισθεν. Πάντα τὰ ζῷα ταῦτα ἔχουσι πλὴν τῶν δύο πνευμονικῶν σάκκων καὶ τρία ἕως τέσσαρα ζεύγη βραγχίων, ἅτινα ἄλλοτε καλύπτονται ὑπὸ τοῦ δέρματος τοῦ λαιμοῦ καὶ ἐξωτερικῶς διαφαίνονται ἐκ χαρακτηριστικῆς τινος σχισμῆς, καὶ ἄλλοτε εἶναι ἐξωτερικά, ὁπότε σχηματίζουσι κλαδώδεις ἀποφύσεις. Κατὰ τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν μόνον βραγχιακὴ ἀναπνοὴ ὑφίσταται, καὶ τοῦτο συμβαίνει εἰς τὰ νεαρὰ ζῷα, ἡ σύνθεσις τῆς καρδίας καὶ ἡ διάταξις τῶν ἀρτηριακῶν διακλαδώσεων εἶναι τελείως διάφορος παρ' ὅ,τι εἰς τὰ τέλεια ζῷα.

Ὁ μικρὸς βάτραχος, καθ' ὅλην τὴν περίοδον τῆς νεαρᾶς ἡλικίας του, ἔχει τέσσαρα ζεύγη ἀγγειακῶν τόξων, ἅτινα περιβάλλουσι τὸν οἰσοφάγον καὶ συνενοῦνται ἄνωθεν τῆς νωτοχορδῆς. Ὅταν ἀναφαίνωνται τὰ βράγχια, τὰ τρίτα πρόσθια ζεύγη τῶν ἀγγειακῶν τόξων ἐκφύουσιν ἀγ-

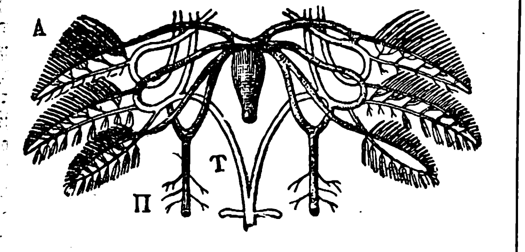

Ἀναπνευστικὴ συσκευὴ βατράχου.
[Α=ἀορτή, Π=πνευμονικὴ ἀρτηρία, Τ=τόξα ἀγγειώδη.]

γειακάς τινας λαβίδας, ἀποτελούσας τὸ σύστημα τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων. Τὸ τέταρτον ζεῦγος, ὅπερ συνήθως εἶναι διακλάδωσις τοῦ τρίτου ζεύγους, ἐξαποστέλλει διακλάδωσιν εἰς τοὺς πνεύμονας καὶ οὕτω σχηματίζεται ἡ πνευμονικὴ ἀρτηρία. Εἰς τοὺς διὰ μόνον βραγχίων ἀναπνέοντας βατράχους, ἡ ἀνωτέρω διάταξις παραμένει ἀναλλοίωτος καθ' ὅλην αὐτῶν τὴν ζωήν. Ἀλλοίωσις τῆς διατάξεως παρατηρεῖται μόνον ἐκ τῆς τυχὸν ἀτροφίας τῶν βραγχιακῶν τόξων. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ διάταξις τῆς καρδίας καὶ τῶν αἱμοφόρων ἀγγείων εἶναι παραπλησία πρὸς τὴν διάταξιν τῶν ὀργάνων τούτων εἰς τὰ ἀνώτερα σπονδυλωτά. Τὰ λυμφατικὰ ἀγγεῖα εἰς τοὺς βατραχίδας εἶναι τελείως ἀνεπτυγμένα· ἀκολουθοῦσι τὰ αἱμοφόρα ἀγγεῖα καὶ ἀποτελοῦσιν ἢ πλέγματα ἢ εὐρεῖς ὀχετούς. Ὁ θωρακικὸς ὀχετός, διαιρούμενος κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτοῦ τμῆμα εἰς δύο κλάδους, ἐξαποστέλλει τὸν ... καὶ τὸ *λέμφος* εἰς τὰς προσθίας θωρακικὰς

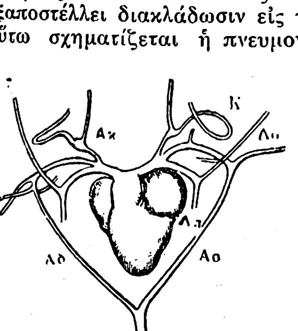

Καρδία καὶ αἱμοφόρα ἀγγεῖα βατράχου.
Ακ=ἀδένες καρωτίδος, Αδ=ἀορτὴ δεξιά, Μ=μεσεντερικὴ ἀορτή, Αα=ἀορτὴ ἀριστερά, Απ=ἀορτὴ πνευμονική, Δα=δερμικὴ ἀορτή, Κ=καρωτίς.]

Λυμφατικὴ καρδία τοῦ βατράχου τοῦ χλωροῦ (Rana esculenta).

φλέβας. Εἴς τινας περιστάσεις τὰ λυμφατικὰ ἀποταμιευτήρια κάμνουσι ρυθμικάς τινας κινήσεις· ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὀνομάζονται *λυμφατικαὶ καρδίαι.*

Οἱ βατραχίδαι εἶναι ζῷα ᾠοτόκα. Τὰ ᾠά των περιβάλλονται ὑπὸ λεκιθικῆς τινος μεμβράνης. Ὁ ὀγκώδης σπερματικὸς ἀσκός των περικλείει πολυαρίθμους κηλῖδας, αἵτινες κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀναπαραγωγῆς συναθροίζονται κατὰ τὸ κέντρον. Ὁ σπερματικὸς ἀσκός, κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, πλησιάζει πρὸς τὴν περιφέρειαν τῆς λεκίθου καὶ κατὰ τὸν ἀνώτερον αὐτῆς πόλον, ὁπότε ἄρχεται ὁ ἀνώμαλος καταμερισμός. Τὸ ἔμβρυον ἐμφανίζεται ὑπὸ μορφὴν εὐρέος δίσκου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀναπτύσσονται, καὶ ἐφ' ἑκάστης τῶν πλευρῶν τῆς ῥάχεως, αἱ χαρακτηριστικαὶ αὐλακώσεις τοῦ σώματος. Ἡ περίοδος τῆς ἐμβρυακῆς ἐξελίξεως εἶναι βραχυτάτη· τὰ νεαρὰ ζῷα ἐγκαταλείπουσι πρωΐμως τὸ περίβλημα τοῦ ᾠοῦ, ὁπότε, ἀμέσως σχεδόν, ὑφίστανται τὴν πρώτην μεταμόρφωσιν καὶ ἀναπνέουσιν ἀποκλειστικῶς διὰ βραγχίων. Μετὰ τὴν πρώτην ταύτην μεταμόρφωσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁμοιάζουσι ταῦτα μᾶλλον πρὸς ἰχθῦς, δι' ἀλλεπαλλήλων μεταμορφώσεων λαμβάνουν τὴν μορφὴν τοῦ τελείου *βατράχου*, ὅστις γίνεται πλέον χερσαῖον ζῷον καὶ ἐπιτήδειον εἰς τὸ νὰ πηδᾷ καὶ νὰ ἀναρριχᾶται.

Ἅμα τῇ ἐκκολάψει του, ὁ νεαρὸς βάτραχος ἔχει οὐρὰν ἐκ τῶν πλαγίων πεπιεσμένην, βράγχια ἐξωτερικὰ καὶ στερεῖται ποδῶν. Κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐμφανίσεως τῶν ποδῶν, οἱ πνευμονικοὶ σάκκοι, οἵτινες ἀναπτύσσονται ἐπὶ τῶν παρειῶν τοῦ φάρυγγος, ἀρχίζουν νὰ λειτουργοῦν, ἀφοῦ αἱ ἐξωτερικαὶ βραγχιακαὶ ἀποφύσεις ἀντικατασταθῶσιν ὑπὸ ἐσωτερικῶν βραγχιακῶν λεπίδων, καλυπτομένων ὑπὸ τοῦ δέρματος. Τέλος ἡ βραγχιακὴ ἀναπνοὴ παύει τελείως εὐθὺς ὡς ἀτροφήσωσι τὰ βράγχια.

Ἡ τροφὴ τῶν βατραχιδῶν συνίσταται κυρίως ἐξ ἐντόμων καὶ σκωλήκων. Τὰ πλεῖστα ἔχουσι διαπεραστικὴν φωνήν, ἥτις καλεῖται *κοασμός*, καὶ ἀπαντᾷ μόνον εἰς τοὺς ἄρρενας. Κατὰ τὸν κοασμὸν διευρύνονται ὑπερβολικῶς τὸ κάτω μέρος τοῦ λαιμοῦ, ὅπου εὑρίσκονται οἱ ἀερώδεις σάκκοι, καὶ τὰ χείλη κατὰ τὴν συναρμογὴν αὐτῶν μετ' ἀλλήλων. Τὰ ζῷα τῆς οἰκογενείας ταύτης δύνανται νὰ ζήσωσιν ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον καὶ μετ' ἀκρωτηριασμὸν μέλους τινὸς τοῦ σώματός των, ἐνίοτε δὲ δύνανται νὰ ἀναπαραγάγωσι τὸ ἀχρηστεῦσαν μέλος.

Ἡ οἰκογένεια τῶν βατραχιδῶν ὑποδιαιρεῖται εἰς τρεῖς μεγάλας κατηγορίας, ἀναλόγως τοῦ σχήματος τοῦ σώματος καὶ τῶν διαφόρων ἠθῶν καὶ ἐθίμων των: εἰς τὰς τῶν *ἀνούρων* ἢ *βατραχίων*, τῶν *κερκοφόρων* καὶ τῶν *ἀπόδων*. Ἡ πρώτη κατηγορία διαιρεῖται εἰς τρεῖς ὑποκατηγορίας, τὰς τῶν *δισκοδακτύλων*, τῶν *ὀξυδακτύλων* καὶ τῶν *ἀγλώσσων*. Δ Ν.Π.

—**βατραχίδαι** (οἱ) (Batrachidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια τελεοστέων ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων*. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει ἰχθῦς διακρινομένους ἐκ τῆς εὐρυτάτης κεφαλῆς των, τοῦ ἐπιμήκους σώματός των, εὐρέος κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτοῦ μέρος καὶ αἰσθητῶς στενοῦ κατὰ τὸ ὀπίσθιον, τοῦ κεκαλυμμένου ὑπὸ μικρῶν λεπίων δέρματός των, τῶν κωνικῶν καὶ ἰσχυρῶν ὀδόντων, τοῦ πρώτου ραχιαίου πτερυγίου, ὅπερ φέρει δύο ἕως τρεῖς ἀκάνθας, καὶ τοῦ δευτέρου πτερυγίου, ὅπερ εἶναι μακρὸν ὅσον καὶ τὸ ἑδραῖον. Εἶναι ἁρπακτικοὶ καὶ κατοικοῦσιν ἰδίως εἰς τὰς ἀκτὰς τῶν τροπικῶν χωρῶν, ἂν καὶ εἴδη τινὰ ἀπαντῶσι καὶ εἰς τὰ παράλια τῶν εὐκράτων θαλασσῶν. Δ. Ν. Π

βατραχιδερπετὸν (τὸ) (Batrachiderpeton Hancock καὶ Athey ὡς καὶ Watson) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *διπλοκαυλιδῶν λεποσπονδύλων στενοκεφάλων* ἀμφιβίων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιθανθρακοφόρου περιόδου ἐν Ἀγγλίᾳ. Γ. Κ. Γ.

βατραχίνη (ἡ) (Batracine). Δηλητηριώδης οὐσία περιεχομένη ἐν τῷ δέρματι εἴδους τινὸς βατράχου, ζῶντος ἐν Ἰνδίαις, τοῦ λεγομένου *φυλλοβάτου*. Οἱ ἰθαγενεῖς Χακοάνοι ὀβελίζουν τοὺς βατράχους τούτους καὶ τοὺς ψήνουν βραδέως ἐπὶ πυρᾶς, συλλέγοντες τὸν ἀποστάζοντα χυμόν, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐμβαπτίζουσι τὰ βέλη των. Τὰ δι' αὐτῶν πληττόμενα ζῷα ἀποθνῄσκουσι μετὰ σπασμῶν. —Ω

βατραχιοειδῆ (τὰ) (Ranunculaceæ) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια *δικοτυληδόνων* φυτῶν, περιλαμβάνουσα ποώδη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φυτά, ἐνίοτε δὲ ξυλώδη καὶ κληματώδη ἐνιαύσια καὶ ἐνίοτε πολυετῆ. Τὰ φύλλα, ἅτινα εἶναι ἀκέραια ἢ πολυειδῶς ἐγκεκομμένα, εἶναι ἐναλλασσόμενα καὶ ἐνίοτε ἀντίθετα· τὰ φυλλάριά των, μᾶλλον πλατέα, οὐδέποτε φέρουσι μίσχον. Τὰ φύλλα περιέχουσι δριμὺν καὶ δηλητηριώδη χυμόν. Τὰ ἄνθη εἶναι μεγάλα καὶ ζωηροῦ χρώματος. Οἱ στήμονες εἶναι πολυπληθεῖς, κεχωρισμένοι ἀλλήλων. Πλὴν τῶν στημόνων, πάντα τὰ ἄλλα μέρη τοῦ ἄνθους διαφέρουσι ριζικῶς εἰς τὰ διάφορα εἴδη. Ὁ καρπὸς εἶναι πάντοτε ξηρὸς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Ἐκ τῶν φυτῶν τῆς οἰκογενείας ταύτης τινὰ εἶναι ὑδροχαρῆ, ἕτερα κοσμητικὰ καὶ ἄλλα φαρμακευτικά. Πάντα ἐνέχουσι τοξικὴν καὶ πτητικήν, κατὰ κανόνα, οὐσίαν. Ἡ οἰκογένεια τῶν βατραχιοειδῶν περιλαμβάνει μέγαν ἀριθμὸν γενῶν, διαφερόντων σχεδὸν τελείως κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν των, ἀλλ' εἶναι ὅμως στενῶς συνδεδεμένοι μεταξύ των οἱ μορφολογικοί, ἀνατομικοὶ καὶ χημικοὶ αὐτῶν χαρακτῆρες.

Τὰ βατραχιοειδῆ εἶναι ἀξιοπαρατήρητα λόγῳ τοῦ σπουδαιοτάτου ρόλου τὸν ὁποῖον παίζουσιν οἱ *ἔμμονοι ἱστοί*, τόσον εἰς τὸν βλαστὸν ὅσον καὶ εἰς τὰς ρίζας. Εἰς τὰς ρίζας παρατηρεῖται ἔλλει-

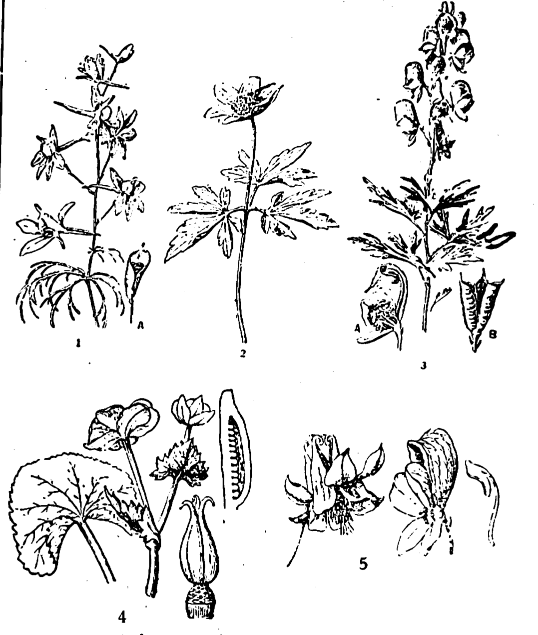

Διάφορα γένη βατραχιοειδῶν.
[1, Δελφίνιον (Α=καρπός). 2, Ἀνεμώνη. 3, Ἀκόνιτον (Α=τομὴ ἄνθους, Β=καρπός). 4, Κάλθα. 5, Ἀετορραφίς.]

ψις συνήθως *δευτερογενῶν ἱστῶν*, οἵτινες ὅμως εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένοι εἰς τὸν βλαστόν. Ἐξαίρεσις παρατηρεῖται εἰς τὰ γένη *παιωνία* καὶ *κληματίς*, ὅπου οἱ δευτερογενεῖς ἱστοὶ τῶν ριζῶν εἶναι ἐξ ἴσου ἀνεπτυγμένοι ὅσον καὶ εἰς τὸν βλαστόν. Αἱ *ἀγγειώδεις δέσμαι* εἶναι διατεταγμέναι ἐν σχήματι V καὶ ἐν τῇ σχηματιζομένῃ γωνίᾳ εὑρίσκεται ἡ *βίβλος*. Αἱ δέσμαι αὗται συνήθως περιβάλλονται ὑπὸ τοῦ καλουμένου *ἐνδοδέρματος*.

Εἰς τὰ γένη *ἀκταία*, *γλωσσίδιον*, *ὕδραστις*, *θάλικτρον* καὶ τινας *ἀνεμώνας*, αἱ ἀγγειώδεις δέσμαι σχηματίζουσι σύστημα συγκεντρικῶν κύκλων. Οἱ *ἐκκριτικοὶ ἱστοὶ* δὲν εἶναι τόσον ἀνεπτυγμένοι εἰς τὸ γένος *βατράχιον*, ὅσον εἰς τὰ γένη *παιωνία*, *ἐλλέβορος* καὶ *ἠρανθίς*. Αἱ παιωνίαι περικλείουσιν ἐντὸς τοῦ φλοιοῦ των κρυστάλλους *ὀξαλικῆς ἀσβέστου*. Οἱ ἐλλέβοροι καὶ αἱ ἠρανθίδες ἐγκλείουσιν εἰς τὰ ὑπόγεια ὄργανά των καὶ ἐντὸς τοῦ *παρεγχύματος* ἐλαιώδη σταγονίδια.

Γενικοὶ χαρακτῆρες τῶν βατραχιοειδῶν εἶναι οἱ ἀκόλουθοι: Περιάνθιον ἀποτελούμενον ἐξ ἐλευθέρων τμημάτων, στήμονες ποικίλου ἀριθμοῦ, ᾠοθήκη ἀνάτροπος καὶ σπέρμα λευκωματοῦχον. Τὰ βατραχιοειδῆ λόγῳ τῶν γενικῶν τούτων χαρακτήρων πλησιάζουσι πολὺ μὲ τὰ *ἀνωνοειδῆ* καὶ τὰ *μαγνολιοειδῆ*. Τέλος λόγῳ τῆς ὑφῆς τοῦ βλαστοῦ των παρουσιάζουσι πλείστας ὁμοιότητας μὲ τὸ ἄθροισμα τῶν *μονοκοτυληδόνων* φυτῶν. Ἡ οἰκογένεια τῶν βατραχιοειδῶν περιλαμβάνει 30 γένη καὶ 1,200 περίπου εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς εὐκράτους καὶ ψυχρὰς χώρας. Τὰ γένη *βατράχιον*, *μυόσουρος*, *κάλθα* καὶ *κληματὶς* ἀπαντῶσι σχεδὸν εἰς ὁλόκληρον τὴν γῆν. Τὰ γένη *ἄδωνις*, *κερατοκέφαλος*, *ἠρανθίς*, *ἐλλέβορος*, *μελάνθιον* καὶ *παιωνία* ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀντιθέτως πρὸς τὰ γένη *βοτρόφις*, *ξανθόρριζον* καὶ *ὕδραστις*, ἅτινα εἶναι ἰθαγενῆ τοῦ νέου κόσμου. Τὰ γένη *ἀμαδρυὰς* καὶ *ναρβελία* ἀπαντῶσιν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικήν. Τὸ γένος *βαερνουδία* εἶναι ἰθαγενὲς τῆς Χιλῆς.

Πίναξ τῶν κυριωτέρων βατραχιοειδῶν:

Ἄδωνις (Adonis)	Ἠρανθὶς (Eranthis)
Ἀθοαγένη (Atragene)	Θάλικτρον (Thalictrum)
Ἀετορραφὶς (Aquilegia)	Ἰσόπυρον (Isopyrum)
Ἀκόνιτον (Aconiton)	Κάλθα (Caltha)
Ἀκταία (Actaea)	Κληματὶς (Clematis)
Ἁμαδρυὰς (Hamadryas)	Μελάνθιον (Nigella)
Ἀνεμώνη (Anemone)	Ναρβάλια (Narvalia)
Βαερνουδία (Baernudia)	Ξανθόρριζον (Xanthorrhiza)
Βατράχιον (Ranunculus)	Παιωνία (Paeonia)
Βοτρόφις (Botrophis)	Συκόρριζα (Ficaria)
Δελφίνιον (Delphinium)	Ὕδραστις (Hydrastis)
Ἐλλέβορος (Helleborus)	Φυγόκορις (Cimicifuga)

Δ. Ν. Π.

βατράχιον (τὸ) (Ranunculus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βατραχιοειδῶν*. Εἶναι πόαι ἐτήσιαι ἢ πολυετεῖς ἀπαντῶσαι ἰδίως εἰς ὑγροὺς τόπους καὶ εἶναι κοινόταται εἰς τοὺς ἀγρούς, τὰς πεδιάδας, τὰς παρυφὰς τῶν ὀρέων,

Digitized by Google

τοὺς κήπους κ.τ.λ. Τὰ φύλλα τῶν βατραχίων εἶναι ἐναλλασσόμενα καὶ ἄμισχα. Τὰ ἄνθη ἀποτελοῦνται ἐκ πενταμεροῦς κάλυκος, ὅστις ἔχει χρῶμα λευκὸν ἢ κίτρινον. Κατὰ τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα τῶν πετάλων ἀναφαίνονται οἱ στήμονες, οἵτινες εἶναι πολυάριθμοι καὶ οἱ ἀνθῆρές των διανοίγονται κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν αὐτῶν μέρος. Ὁ ὕπερος εἶναι πολυμερής, ἑκάστη δὲ ᾠοθήκη περικλείει ἓν μόνον ᾠάριον. Ὁ καρπὸς εἶναι *ἀχαίνιον*. Σχεδὸν πάντα τὰ εἴδη τῶν βατραχίων εἶναι δηλητηριώδη ἐν χλωρᾷ καταστάσει καὶ ἀβλαβῆ ἐν ξηρᾷ. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν κυριώτερα εἶναι :

Βατράχιον τὸ ὀλέθριον (Ranunculus sceleratus). Ἀπαντᾷ ἐν τῇ μέσῃ καὶ δυτικῇ Εὐρώπῃ, καὶ παρ' ἡμῖν, ὅπου καὶ ἐντατικῶς καλλιεργεῖται· παρ' ὅλον τὸ δηλητηριῶδες αὐτοῦ, βεβρασμένον εἶναι ἐδώδιμον, διότι διὰ τοῦ βρασμοῦ ἀποβάλλονται αἱ τοξικαὶ οὐσίαι του. Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ βατραχίου εἶναι γνωστὸν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Οἱ Λατῖνοι τὸ ὠνόμαζον *πόαν σαρδονικὴν* (Herba sardonica), ὁ Διοσκορίδης *βατράχιον ἕτερον*. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται καὶ ἡ ἐν Σαρδηνίᾳ βοτάνη, περὶ ἧς ὁ Παυσανίας λέγει: «ἡ πόα δὲ ἡ ὀλέθριος σελίνῳ μέν ἐστιν ἐμφερής, τοῖς φαγοῦσι δὲ γελῶσιν ἐπιγίγνεσθαι τὴν τελευτὴν λέγουσιν. Ἐπὶ τούτῳ δὲ Ὅμηρός τε καὶ οἱ ἔπειτα ἄνθρωποι τὸν ἐπ' οὐδενὶ ὑγιεῖ σαρδόνιον γέλωτα ὀνομάζουσι». Ὁ δὲ Ὅμηρος λέγει περὶ τοῦ φυτοῦ τούτου :

Βατράχιον τὸ ὀλέθριον.

« . . . . . ὁ δ' ἀλεύατ' Ὀδυσσεύς,
Ἧκα παρακλίνας κεφαλήν· μείδησε δὲ θυμῷ
Σαρδάνιον μάλα τοῖον . . . . » (Ὀδ. υ. 300)

Βατράχιον τὸ φθοροποιὸν (Ranunculus thora). Ἀπαντᾷ εἰς τὰς Ἄλπεις, τὰ Βόσγια καὶ τὰ Πυρηναῖα. Μὲ τὸν δηλητηριώδη χυμὸν τοῦ φυτοῦ τούτου λέγεται ὅτι ἔβαφον τὰ βέλη των οἱ Γαλάται. Ἀπαντᾷ καὶ παρ' ἡμῖν, ἰδίως εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη.

Βατράχιον τὸ κομβόρριζον (Ranunculus bullatus). Ἀπαντᾷ πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης ὡς καὶ παρ' ἡμῖν· ἐν Κύπρῳ εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *προβατάρης*, διότι, ὅταν κατὰ τὴν ξηρασίαν δὲν ὑπάρχῃ χόρτον ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ πρόβατα τρέφονται ἐκ τοῦ φυτοῦ τούτου, ὅπερ πολλάκις ἐπιφέρει πλείστας στομαχικὰς διαταραχὰς καὶ ἐνίοτε καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον.

Διάφορα εἴδη βατραχίου.
[1=βατράχιον τὸ φθοροποιόν· 2=βατράχιον τὸ ἔνυδρον· 3=βατράχιον τὸ ἀσιατικόν.]

Βατράχιον τὸ ἀκιδωτὸν (Ranunculus muricatus). Ἀπαντᾷ ἐν ἀφθονίᾳ παρ' ἡμῖν καὶ εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀβδελλόχορτο*. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο φαίνεται ὅτι ἀνήκει καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου ἀναφερόμενον *βατράχιον τὸ τρίτον*.

Βατράχιον τὸ χνοῶδες (Ranunculus lanuginosus). Ἀπαντᾷ εἰς τὴν μέσην καὶ δυτικὴν Εὐρώπην. Κοινότατον παρ' ἡμῖν καὶ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *σπουρδοκοχύλα*.

Βατράχιον τὸ ἔνυδρον (Ranunculus aquaticus). Γνωστότατον ἀπανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης ὡς καὶ παρ' ἡμῖν, ὅπου εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *νεράγκουλα*.

Ἐκ τῶν κοσμητικῶν εἰδῶν γνωστότερα εἶναι :

Βατράχιον τὸ ἀσιατικὸν (Ranunculus asiaticus), ἰθαγενὲς τῆς Ἀνατολῆς, ἀπαντῶν αὐτοφυὲς καὶ ἐν Κρήτῃ, ἔνθα καὶ εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀγριοσέλινο*. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι τὸ συνηθέστερον καλλιεργούμενον διὰ τὰ θαυμάσια διπλᾶ καὶ ποικιλόχρωμα ἄνθη του. Ἐκ τοῦ εἴδους τούτου παρήχθησαν πλεῖσται παραλλαγαί.

Βατράχιον τὸ ἀφρικανικὸν (Ranunculus africanus). Διακρίνεται διὰ τὰ μεγάλα ἐρυθρὰ μὲ ἰώδεις ἀνταυγείας ἄνθη του. Εἶναι ἐπίσης κοσμητικὸν εἶδος καὶ ἀπαντᾷ εἰς πλείστας παραλλαγάς.

Διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν βατραχοειδῶν χρειάζεται ἔδαφος καθαρόν, πλούσιον εἰς θρεπτικὰ ἅλατα καὶ κλῖμα θερμὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Ὁ πολλαπλασιασμὸς γίνεται ἢ διὰ σπερμάτων ἢ διὰ καταβολάδων. Γενικῶς τὰ βατράχια φυτεύονται, εἰς μὲν τὰ μεσημβρινὰ μέρη κατὰ τὸ φθινόπωρον, εἰς δὲ τὰ βόρεια κατὰ τὴν ἄνοιξιν. Δ. Ν. Π.

βατράχιον (τὸ) *[Ἰατρ.]* Ὄγκος ἐπιμήκης, κυστικός, ὑγρός, σιαλικῆς προελεύσεως, ἑδραζόμενος εἰς τὴν κάτω ἐπιφάνειαν τῆς γλώσσης καὶ ἐν τῷ στρώματι τοῦ ἐδάφους τοῦ στόματος, ἐπιφέρων τὴν παρέκκλισιν τοῦ χαλινοῦ καὶ τοῦ ἄκρου τῆς γλώσσης· οὐδὲν ἄλγος προκαλεῖ, ἀλλὰ δύναται διὰ τοῦ μεγέθους αὐτοῦ νὰ δυσχεραίνῃ τὴν μάσησιν καὶ τὴν λαλιάν· εἶναι ὄγκος κλυδάζων, ὁ δὲ βλενογόνος τοῦ στόματος κινεῖται ἐλευθέρως ἐπ' αὐτοῦ. Πρὸς θεραπείαν τοῦ βατραχίου, διενεργεῖται παρακέντησις τούτου, ἀλλ' ἐπακολουθεῖ ὑποτροπή· ἡ δὲ παρακέντησις μετ' ἐνέσεως βάμματος ἰωδίου ἐντὸς τοῦ ὄγκου δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ ἀποστήματα καὶ φλέγμονα τοῦ ἐδάφους τοῦ στόματος. Ἡ μόνη ἀποτελεσματικὴ θεραπεία τούτου εἶναι ἡ ὁλικὴ ἐξαίρεσις, διὰ τομῆς τοῦ βλενογόνου. ἀποχωρίσεως τοῦ ὄγκου, χάρις εἰς τὸν περιβάλλοντα τοῦτον κυτταρώδη ἱστόν, ὁλικὴ ἀφαίρεσις, ἀπολίνωσις τῶν θρεπτικῶν αὐτοῦ ἀγγείων, ἀτελὴς ῥαφὴ τοῦ βλενογόνου, ὑπὸ τὸν ὁποῖον παρεντίθεται μικρὸς παροχετευτικὸς σωλὴν ἀφαιρούμενος μετὰ τρεῖς ἡμέρας. Ἐγχείρησις τῆς βατραχιοπλαστίας. Πλύσεις συχναὶ τοῦ στόματος ἀντισηπτικαί. Μ. Ν. Κ.

βατραχιοπλαστία (ἡ) (Batrachosioplastie) *[Ἰατρ.]* Ὅρος ἀναφερόμενος εἰς εἰδικὴν ἐγχείρησιν ἀποσκοποῦσαν τὴν ἴασιν τοῦ βατραχίου (βλ. λ.) καὶ τὴν παρακώλυσιν τῆς ἀνανεώσεως αὐτοῦ. Συνίσταται δ' αὕτη εἰς τὴν διατομὴν τῆς κύστεως καὶ τὴν ῥαφὴν τῶν δύο χειλέων τῆς διατομῆς πρὸς τὸν βλενογόνον τοῦ στόματος. Μ. Ν. Κ.

βατραχίς (ἡ). Εἶδος ἐπιβλήματος (ἱματίου ἢ χλαμύδος) τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, κληθὲν οὕτως ὡς ἐκ τοῦ πρασίνου χρώματος τοῦ ὑφάσματος ἐξ οὗ κατεσκευάζετο, προσομοιάζοντος πρὸς τὸ πρασοειδὲς χρῶμα τῶν βατράχων. Ν. Ι. Λ.

βατραχίτης (ὁ) (Batrachit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι χειροπληθὴς σχιστοφυὴς ἀποσαθρωμένος μοντισελλίτης (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

βατραχόβδελλα (ἡ) (Batrachobdella) *[Ζωολ.]*. Γένος ζῳονοσκωλήκων τῆς οἰκογενείας τῶν *βδελλῶν*. Τὸ μῆκος τῆς *βατραχοβδέλλας* δὲν ὑπερβαίνει τὰ 8 χιλιοστόμετρα. Τὸ σῶμα εἶναι λίαν πεπιεσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ σχεδὸν ἔχει τὸ αὐτὸ πάχος καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸ μῆκος. Κατὰ τὴν 21ην ἄρθρωσιν τοῦ σώματος εὑρίσκεται τὸ πέος, ὅπερ εἶναι ὑποτυπῶδες καὶ μικρότατον. Ὁλόκληρον τὸ σῶμα ἀποτελεῖται ἐξ 65—66 ἀρθρώσεων ἢ κρίκων. Ἡ ὀπισθία σικύα εἶναι λίαν εὐρεῖα. Ὁ πεπτικὸς σωλὴν διήκει καθ' εὐθεῖαν σχεδὸν γραμμὴν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέχρι τοῦ ἄλλου ἄκρου τοῦ σώματος. Τὸ στόμα φέρει τέσσαρας πτυχώσεις ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρῳ χείλους καὶ ἑπτὰ ἐπὶ τοῦ κατωτέρου. Ὁ οἰσοφάγος εἶναι συνέχεια τοῦ ῥύγχους καὶ ἀποτελεῖ ἀκανόνιστον ἐπιμήκη γραμμήν. Ἑκατέρωθεν τοῦ οἰσοφάγου εὑρίσκονται οἱ σιελογόνοι ἀδένες. Κατὰ τὸ ἕκτον γάγγλιον ὁ οἰσοφάγος διαστέλλεται καὶ σχηματίζει ἀπιδοειδῆ ἐξόγκωσιν, ἀμέσως δὲ κατωτέρω εὑρίσκεται τὸ πρῶτον ζεῦγος τῶν ἀποφύσεων τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος, αἵτινες καλοῦνται καὶ *γαστρικοὶ θύλακοι*. Ἡ πεπτικὴ συσκευὴ τελευτᾷ εἰς ἔντερον, ὅπερ διαγράφει κύκλον προτοῦ φθάσῃ εἰς τὴν ἕδραν· τὰ γεννητικὰ ὄργανα εἶναι μικρότατα. Οἱ ὄρχεις, δώδεκα τὸν ἀριθμόν, εἶναι διατεταγμένοι κατὰ κανονικὰς σειρὰς καὶ κατέχουσι τὸ πρῶτον τρίτον τοῦ μήκους τοῦ σώματος. Ἡ ὀπὴ τοῦ θήλεος γεννητικοῦ ὀργάνου διανοίγεται ὑπὸ δύο ἄρθρωσεων καὶ εὑρίσκεται ἀκριβῶς ἔμπροσθεν τοῦ πέους. Ἡ κυκλοφορικὴ συσκευὴ δὲν ἔχει ἀκόμη τελείως μελετηθῆ. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *βατραχόβδελλα ἡ λατάστιος* (Batrachobdella latastii). Δ. Ν. Π.

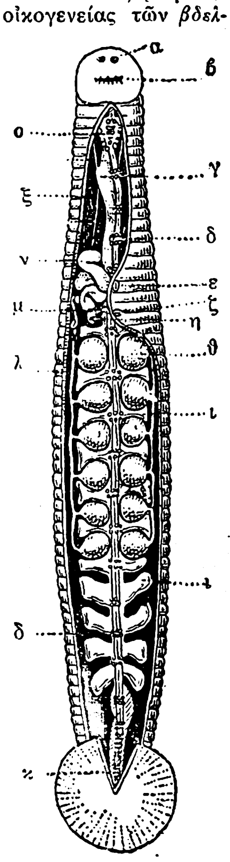

Βατραχόβδελλα ἡ λατάστιος.
[α=ὀφθαλμοί, ὁρατοὶ διὰ μέσου τῆς διαφανοῦς μεμβράνης ἥτις τοὺς καλύπτει· β=στόμα· γ=προβοσκιδωτὸν ῥύγχος· δ, δ=γάγγλια τῆς νευρικῆς ἀλύσεως· ε=πέος· ζ=κολεός· η=ᾠοθήκη· θ=ὄρχεις· ι, ι=ἀποφύσεις τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος· κ=ὀγκώδης μᾶζα καταληκτικῶν νεύρων· λ=ὀχετὸς εκκριτικῶν οὐσιῶν· μ=μήτρα· ν=δίδυμον ἔντερον· ξ=μῦς τοῦ ῥύγχους. ο=οἰσοφαγικὸς κλοιός.]

βατραχοειδὴς (ὁ, ἡ), —ἐς (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς βάτραχον.

— **βατραχοειδῆ** (τὰ) *[Ζωολ.]* βλ. βατραχίδαι.

Βατραχόκαστρον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Βυζαντ[...] κώμη τετειχισμένη τῆς βορείου Θράκης, ἐπὶ τῶ[ν] μεσημβρινῶν ὑπωρειῶν τοῦ Αἵμου καὶ ΝΔ τῆ[ς] Στενημάχου. Ν. Κι[...]

«**Βατραχομυομαχία**». Μικρὸν (ἐκ 300 περίπου στίχων ἀποτελούμενον) ἐπικὸν ποίημα, φαιδροῦ περιεχομένου, ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Ὅμηρον. Τὸ ποιημάτιον τοῦτο, κατὰ τὴν μορφὴν καὶ τὸ μέτρον, δεικνύει πράγματι μεγίστην ὁμοιότητα πρὸς τὰ ὁμηρικὰ ἔπη, ἰδίως πρὸς τὴν «Ἰλιάδα», τὸ θέμα ὅμως, τὸ ὁποῖον διαπραγματεύεται ἐν αὐτῷ ὁ ποιητής, εἶναι τοιοῦτον, ὥστε μόνον ὡς παρῳδία τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων νὰ δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ «Βατραχομυομαχία». Οἱ ἥρωες τῆς «Ἰλιάδος» ἀντικαθιστῶνται ἐν αὐτῇ διὰ μυῶν καὶ βατράχων, τῶν ὁποίων αἱ χαρακτηριστικαὶ ὀνομασίαι (*Ψιχάρπαξ, Λειχοπίναξ, Ἐμβασίχυτρος, Φυσίγναθος, Διαμ[π]χαρις, Βορβοροκοίτης* κλπ.) καὶ ἡ σοβαρότης ἡ ἀποδιδομένη εἰς τούτους, ὡς καὶ εἰς τὰς πράξεις καὶ τὰ ἔργα των, τοσοῦτον εἶναι ἀσυμβίβαστοι πρὸς ἀλλήλας, ὥστε εὐκόλως νὰ καταφαίνηται ὅτι τὸ ποίημα πᾶν ἄλλο εἶναι ἢ ἔργον σοβαρόν· τὸ μεγαλοπρεπὲς τέλος ὕφος τοῦ ποιητοῦ καὶ ἡ ἀνάμειξις τῶν θεῶν εἰς τὸν ἀγῶνα, κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ μὲν μύες ἔφερον κνημῖδας ἐκ φλοιῶν κυάμων καὶ κράνη ἐκ λεπύρων ἐρεβίνθων, οἱ δὲ βάτραχοι κνημῖδας, θώρακας καὶ ἀσπίδας ἐκ φύλλων μαλαχῶν, τεύτλων καὶ κραμβῶν, πάντα ταῦτα καθιστῶσι τὸ φαιδρὸν ὕφος τῆς «Βατραχομυομαχίας» τοιοῦτον, ὥστε νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι αὕτη οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ παρῳδία τῆς «Ἰλιάδος». Τινὲς τῶν παλαιῶν ἐφρόνουν, ὅτι ὁ ποιήσας τὰ ὁμηρικὰ ἔπη ἐποίησε καὶ ταύτην· ὁ Στάτιος μάλιστα ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ Ὅμηρος, προτοῦ ποιήσῃ τὴν «Ἰλιάδα», ἐποίησε τὴν «Βατραχομυομαχίαν» ὡς προάσκησιν τρόπον τινὰ εἰς τὴν ποίησιν τῆς «Ἰλιάδος» καὶ ὅτι τοῦτον μιμούμενος ὁ Βιργίλιος ἐποίησεν ὁμοίως πρὸ τῆς «Αἰνειάδος» τὸ φαιδρὸν ποιημάτιον τὸ ἐπιγραφόμενον «Κώνωψ» (culex). Αἱ γνῶμαι ὅμως αὗται εἶναι ἀβάσιμοι.

Ἡ «Βατραχομυομαχία», ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ περιεχομένου, τῆς γλώσσης καὶ τοῦ μέτρου αὐτῆς, ἐποιήθη πολλοὺς αἰῶνας μετὰ τὴν «Ἰλιάδα» καὶ τὴν «Ὀδύσσειαν»· νεώτερα ἤθη, νεωτέρα γλῶσσα, νεώτερος πολιτισμὸς ἐμφανίζονται ἐν αὐτῇ. Αὐτὸ τὸ γεγονός, ὅτι τὰ ζῷα ὁμιλοῦσι, σκέπτονται καὶ δρῶσιν ὡς ἄνθρωποι, δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν νοοτροπίαν τῶν ὁμηρικῶν χρόνων. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι καὶ ἐν τῇ «Ἰλιάδι» ἀναφέρεται, ὅτι ὁ Ξάνθος ὁ ἵππος τοῦ Ἀχιλλέως, ὡμίλησε δι' ἀνθρωπίνης φωνῆς· ἀλλ' ὁ ἵππος ἐκεῖνος ἔπραξε τοῦτο μόνον ἅπαξ, ἐν κρισίμῳ στιγμῇ, ἵνα προείπῃ εἰς τὸν Ἀχιλλέα, ὅτι ἐπλησίαζεν ὁ θάνατός του, μ' ὅλον ὅτι δὲ τὸ χάρισμα ἐκεῖνο ἔλαβε παρ' αὐτῆς τῆς Ἥρας, αἱ Ἐριννύες ἔσπευσαν τάχιστα νὰ ἀφαιρέσωσι τοῦτο ἀπ' αὐτοῦ, διότι τὸ νὰ ὁμιλοῦν τὰ ζῷα ἀντέκειτο πρὸς τοὺς νόμους τῆς φύσεως. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν νοοτροπίαν τοῦ ποιητοῦ τῆς «Ἰλιάδος», ὁ ποιήσας τὴν «Βατραχομυομαχίαν» δὲν ἐθεώρησε μὴ φυσικὸν νὰ ἐμφανίσῃ τοὺς μῦς καὶ τοὺς βατράχους ὁμιλοῦντας, δρῶντας καὶ σκεπτομένους ὅπως οἱ ἄνθρωποι. Διὰ ταῦτα ἤδη οἱ παλαιοὶ ἐξέφρασαν ἀμφιβολίας, ἂν ἡ «Βατραχομυομαχία» ἦτο ἔργον τοῦ Ὁμήρου, τινὲς δὲ καὶ μετὰ πεποιθήσεως ἰσχυρίσθησαν, ὅτι αὕτη ἦτο ποίημα πολὺ μεταγενέστερον. Κατά τινας τῶν νεωτέρων στηριζομένους καὶ ἐπὶ παλαιῶν μαρτυριῶν, ποιητὴς τῆς «Βατραχομυομαχίας» ὑπῆρξεν ὁ Ἁλικαρνασσεὺς *Πίγρης*, ζήσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος, κατ' ἄλλους δ' ἐποιήθη αὕτη κατὰ τοὺς ἀλεξανδρινοὺς χρόνους. Τὸ μόνον βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ «Βατραχομυομαχία» ἐποιήθη κατὰ τοὺς χρόνους, ἢ ὀλίγον ὕστερον, καθ' οὓς ἐνεφάνησαν οἱ αἰσώπειοι καλούμενοι μῦθοι, πρὸς τοὺς ὁποίους κατὰ τὸ περιεχόμενον ἔχει μεγίστην ὁμοιότητα.

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ποιήματος ἔχει ὡς ἑξῆς: Ὁ βάτραχος Φυσίγναθος, συνδεθεὶς διὰ φιλίας πρὸς τὸν μῦν Ψιχάρπαγα, ἔλαβεν αὐτὸν ἐπὶ τῶν νώτων του, ἵνα τὸν μεταφέρῃ εἰς τὴν κατοικίαν τῶν βατράχων καὶ τοῦ δείξῃ τὰ ἐν αὐτῇ. Ἀλλ' ἐνῷ κολυμβῶν ὁ Φυσίγναθος διεπέρα τὴν λίμνην, ἐπαρουσιάσθη αἴφνης εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ὕδρα (νερόφιδο), τὴν ὁποίαν φοβηθεὶς ἐβυθίσθη εἰς τὸ ὕδωρ διὰ νὰ σωθῇ, τότε δὲ ὁ Ψιχάρπαξ, μείνας μόνος καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἐξέλθῃ κολυμβῶν ἐκ τῆς λίμνης, ἐπνίγη. Ὁ θάνατος τοῦ Ψιχάρπαγος ἐξήγειρε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν λοιπῶν μυῶν καὶ προεκάλεσε πόλεμον μεταξὺ τούτων καὶ τῶν βατράχων, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡττήθησαν οἱ βάτραχοι καὶ ὑπέστησαν μεγάλας ἀπωλείας. Ἡ ἐπέμβασις τῶν θεῶν ὑπὲρ τῶν βατράχων, αὐτὸς ὁ κεραυνὸς τοῦ Διὸς τοῦ οἰκτείραντος τοὺς βατράχους καταστρεφομένους, δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ πτοήσουν τοὺς μῦς καὶ νὰ ἀναχαιτίσουν τὴν ὁρμὴν αὐτῶν. Τέλος ἔπεμψεν ὁ Ζεὺς εἰς βοήθειαν τῶν βατράχων τοὺς καρκίνους, οἱ ὁποῖοι [...] κνοντες τὰς οὐρὰς καὶ τοὺς πόδας τῶν μυῶν [...]

Digitized by Google

ασσον αὐτοὺς νὰ τραποῦν εἰς φυγὴν καὶ οὕτως ληξεν ὁ πόλεμος διαρκέσας μίαν μόνον ἡμέραν.

Ὁ πόλεμος μεταξὺ ζῴων διαφόρου εἴδους ἦτο ροσφιλὲς θέμα διὰ πλείστους ἐκ τῶν Ἑλλήνων οιητῶν ἀπὸ τῶν χρόνων, κατὰ τοὺς ὁποίους ποιήθη ἡ «Βατραχομυομαχία» μέχρι τῶν ἐσχάων βυζαντινῶν, συγχρόνως δὲ τὰ τοιαῦτα ποιήματα ἦσαν καὶ προσφιλὲς ἀνάγνωσμα ἢ ἀκρόαμα ιὰ τὸν ἑλληνικὸν λαόν. Ἀναφέρονται λοιπὸν πλὴν αὐτῆς καὶ ἡ «Ἀραχνομαχία» καὶ ἡ «Γερανομαχία» αὶ ἡ «Ψαρομαχία», ἀποδιδόμεναι πᾶσαι εἰς τὸν Ομηρον. Τὸ ἐνδιαφέρον τῶν μεταγενεστέρων Ἑλλήνων, ἰδίως τῶν Βυζαντινῶν, διὰ τὰ τοιούτου ἴδους ποιήματα, καταφαίνεται ἐκ τοῦ πλήθους ῶν χειρογράφων, εἰς τὰ ὁποῖα διεσώθη ἡ «Βαραχομυομαχία», καὶ ἐκ τῆς τάσεως πρὸς συγγραφὴν ποιητικῶν ἔργων κατ' ἀπομίμησιν αὐτῆς. Ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος, ὁ γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Πτωχοπρόδρομος, ἔγραψε κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα ρᾶμα ἐπιγραφόμενον «Κατομυομαχία» τουτέστι όλεμος μεταξὺ γαλῶν καὶ μυῶν, ὁ δὲ Δημήτριος ῆνος, κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, ἐποίησε «Βατραχομυοαχίαν» ἐπὶ τῇ βάσει τῆς παλαιᾶς. (Τὸ ποίημα τοῦτο ἐδόθη ἐν Βασιλείᾳ τῷ 1584.) Αἱ μεταφράσεις τῆς Βατραχομυομαχίας» εἰς τὰς κυριωτέρας ἐκ τῶν ὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν μαρτυροῦσιν, ὅτι αὕτη ἦτο Εὐρώπῃ καὶ προσφιλὲς λαϊκὸν ἀνάγνωσμα. υνεγράφη δὲ καὶ γερμανιστὶ Βατραχομυομαχία τὸ Ρολλενχάγκενς, ἡ ὁποία ἦτο ποίημα ἐκ πολῶν χιλιάδων στίχων ἀποτελούμενον, ἐκδοθεῖσα Μαγδεμβούργῳ τῷ 1596.

Ἡ παλαιὰ Βατραχομυομαχία, ἡ ἀποδιδομένη ς τὸν Ὅμηρον, ἐξεδόθη τὸ πρῶτον διὰ τοῦ τύου ἐν Ἑνετίᾳ τῷ 1486, ἐπιμελείᾳ Λαονίκου τοῦ ρητός, ἐξεδόθη δὲ καὶ μετὰ δύο ἔτη καὶ ὑπὸ οῦ Δημητρίου Χαλκοκονδύλη ἐν Φλωρεντίᾳ μετὰ ῶν ἄλλων εἰς τὸν Ὅμηρον ἀποδιδομένων ἐπῶν. Ἔκτοτε πλεῖσται ἐκδόσεις ταύτης ἐπηκολούθησαν. Ἡ πρώτη ὅμως πραγματικῶς κριτικὴ ἔκδοσις πῆρξεν ἡ τοῦ Baumeister ἐν Γοττίγγῃ τῷ 1852· ἀρίστη δέ, ἡ περιλαμβάνουσα, πλὴν τοῦ κειμένου, καὶ τὰ ἀρχαῖα σχόλια, εἶναι ἡ τοῦ Ludwig, ὁποῖος ἐξέδωκε ταύτην ὡς ἔργον τοῦ Πίγρητος ὶ παρέφρασεν αὐτὴν εἰς τὴν γερμανικήν.

Γ. Ι. ΚΑΡΒΕΛΑΣ

βατραχόρρινον (τὸ) (Batrachorrhinum) *[Ζωολ.]*. ένος ἐντόμων κολεοπτέρων τετραμεροῦς συμμεἰας τῆς οἰκογενείας τῶν *σιλφιδῶν*. Τὸ γένος ριλαμβάνει εἴδη τινὰ διακρινόμενα ἐκ τῶν μαῶν κεραιῶν των καὶ τοῦ ἐπιμήκους αἰχμηροῦ γχους των.

Δ. Ν. Π.

βάτραχος (ὁ) (Rana) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀμφιβίων ς οἰκογενείας τῶν *βατραχιδῶν*. Γενικὰ χαρακτηστικὰ τοῦ γένους εἶναι: Σῶμα ᾠοειδές, βραχὺ τὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, λίαν εὐκίνητον καὶ πεατυσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω. Πόδες ατεῖς καὶ πεπιεσμένοι, ἐξ ὧν οἱ ὀπίσθιοι εἶναι μαότεροι τῶν προσθίων, δι' ὃ καὶ πηδῶσι μᾶλλον βαδίζουσι. Ἡ κεφαλή, μᾶλλον μεγάλη, φέρει τὰ τὸ ἀνώτερον μέρος αὐτῆς τοὺς ὀφθαλμούς, ὁποῖοι εἰς τὰ περισσότερα εἴδη εἶναι ὑποτυπώς καὶ συνήθως καλύπτονται ὑπὸ διαφανοῦς μεμάνης. Τὸ στόμα εἶναι βαθέως ἐσχισμένον και ρει πολλοὺς ὀδόντας, ἰδίως κατὰ τὸ πρόσθιον ῆμα αὐτοῦ καὶ πρὸς τὴν ρινικὴν κοιλότητα. Ὁ νικὸς χρωματισμὸς εἶναι πρασινοελαιώδης ἢ πραόφαιος κατὰ τὴν ράχιν καὶ ὑπόλευκος κατὰ τὴν ιλίαν μὲ μελανὰ στίγματα. Οἱ ἄρρενες φέρουσι ο φωνητικὰς κύστεις, αἵτινες εὑρίσκονται κατὰ μέσον τῶν βραγχίων καὶ ὁ ἦχος μεταδίδεται ι τῶν σχισμῶν τῶν ἐπὶ τῶν κύστεων εὑρισκομένων. *βάτραχοι* ἢ *βάθρακοι* εἶναι κοινότατα ζῷα καὶ αντῶσιν εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, ἐκτὸς ἀπὸ βόρεια μέρη τῆς βορείου Ἀμερικῆς. Παρ' ῖν ἀπαντῶσιν ἐν ἀφθονίᾳ. Ἐκ τῶν περιεργοτέν ἰδιοτήτων τῶν βατράχων εἶναι αἱ παραμορσεις καὶ ὁ τρόπος τῆς ἀναπαραγωγῆς των. Ἡ

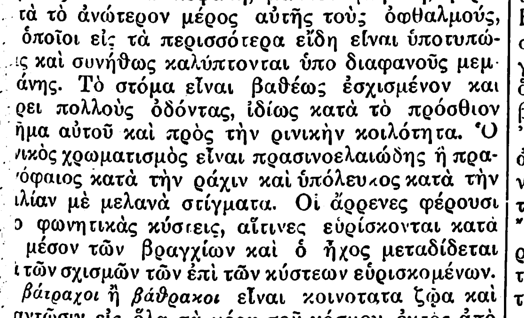

Ὠὰ ἀκέρκων βατράχων κατὰ τὰ διάφορα στάδια τῆς ἐξελίξεώς των.

ία τῶν βατράχων γίνεται ἅπαξ τοῦ ἔτους καὶ υς κατὰ τὸ τέλος τοῦ χειμῶνος ἢ κατὰ τὰς άς τῆς ἀνοίξεως. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὀχείας τὰ ζῷα ταῦτα παρατηρεῖται ἐξαιρετικὴ κίνη- Οἱ ἄρρενες, ὅταν πλησιάζῃ ἡ ἐποχὴ τῆς ίας, παρουσιάζουσι μελανάς τινας ἀκροχορδόνας κατὰ τὰ ἄκρα τῶν προσθίων ποδῶν των, ἐνῷ συγχρόνως καὶ τῶν ἀρρένων καὶ τῶν θηλέων ἡ κοιλία διογκοῦται, καὶ τῶν μὲν ἀρρένων περιέχει ἄφθονον, ἡμιυδαρὲς καὶ ὑπόλευκον σπερματικὸν ὑγρόν, τῶν δὲ θηλέων περικλείει μελανὰ σπόρια περιβαλλόμενα ὑπὸ μυκώδους

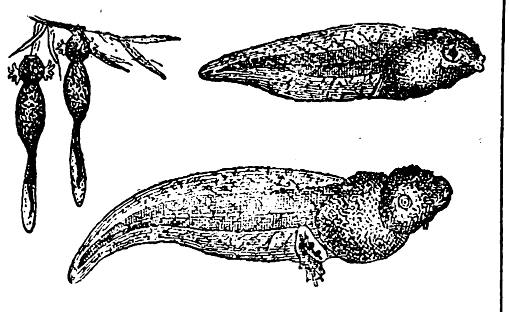

Πρῶται φάσεις τῆς μεταμορφώσεως τοῦ βατράχου τοῦ χλωροῦ.

οὐσίας. Κατά τινα μαρτυρίαν τοῦ Gautier, παλαιοῦ συγγραφέως, ἡ κοιλία εἰδῶν τινων βατράχων περικλείει ζῶντα νεαρὰ βατράχια, σκωληκοειδοῦς σχήματος. Τοῦτο ἐξηγεῖ ὡς ἑξῆς: κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ᾠοτοκίας τῆς θηλείας, ὁ ἄρρην καταπίνει τὰ ᾠά, ἅτινα ἐπωάζονται καὶ ἐκκολάπτονται ἐν τῇ κοιλίᾳ του καὶ τὰ ὁποῖα τρέφονται ἐκ τῶν θρεπτικῶν οὐσιῶν τοῦ στομάχου του καὶ ἐξέρχονται ἐκ τοῦ στόματός του μόνον μετὰ τὸ πρῶτον στάδιον τῆς μεταμορφώσεώς των. Αἱ κατόπιν γενόμεναι παρατηρήσεις ὑπὸ τοῦ Haller, Swammerdam, καὶ Roesel ἐπεβεβαίωσαν τὸ παράδοξον τοῦτο φαινόμενον.

Ὅταν ἔλθῃ ἡ κατάλληλος στιγμή, ὁ ἄρρην ἐπιβαίνει τῶν νώτων τῆς θηλείας καὶ τὴν περιβάλλει διὰ τῶν δύο προσθίων ποδῶν του, τοὺς ὁποίους καὶ διασταυρώνει κατὰ τὴν κοιλίαν της, τόσον στερεὰ δὲ τὴν κρατεῖ, ὥστε πολλάκις ἡ δύναμις τῶν χειρῶν εἶναι ἀδύνατον νὰ τὴν ἀποσπάσῃ. Εἰς αὐτὴν τὴν θέσιν μένουσιν οἱ βάτραχοι προ-

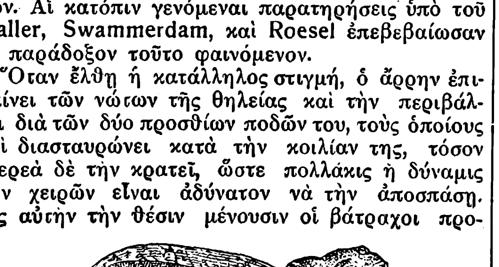

Τελευταῖαι φάσεις τῆς μεταμορφώσεως τοῦ βατράχου τοῦ χλωροῦ.

σκεκολλημένοι ἐπὶ 15 καὶ 20 ἡμέρας. Ὁ V. de Bomare λέγει, ὅτι «τόσον ἐπιμένει εἰς τὴν προσκόλλησιν ταύτην ὁ ἄρρην, παρ' ὅλας τὰς ἀπεγνωσμένας κινήσεις τὰς ὁποίας κάμνει τὸ θῆλυ ὅπως ἀπαλλαγῇ, ὥστε καὶ ἂν ἀκόμη εὑρεθῇ πρὸ βεβαίου κινδύνου δὲν ἐγκαταλείπει τὸ ἔργον του. Ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ δύναται νὰ ἀλλάσσῃ ἀνενοχλήτως περιβάλλον, ἤτοι ἀπὸ τοῦ ὕδατος νὰ μετακομισθῇ εἰς τὴν ξηράν, νὰ βαδίζῃ διὰ τῶν ὀπισθίων ποδῶν του, νὰ τρώγῃ, νὰ φωνάζῃ Ἴσως ἡ μανία αὕτη τοῦ ἔρωτος νὰ μὴ παρατηρῆται εἰς ἄλλο εἶδος ζῴων». Κατὰ τὴν ἐρωτικὴν ταύτην περίπτυξιν τὸ ὀπίσθιον μέρος τοῦ σώματος τοῦ ἄρρενος εὑρίσκεται πάντοτε περισσότερον πρὸς τὰ πρόσω τοποθετημένον ἀπὸ τὸ ἀντίστοιχον σωματικὸν τμῆμα τοῦ θήλεος· ὁ ἄρρην πιέζει διὰ τῶν ποδῶν του τὴν κοιλίαν τῆς θηλείας διὰ νὰ διευκολύνῃ ταύτην εἰς τὴν ἔξοδον τῶν ᾠῶν, ἅτινα ἐξαπολυόμενα σχηματίζουσιν ἐπιμήκη γραμμήν. Μετὰ τὴν ἔξοδον πάντων τῶν ᾠῶν ὁ ἄρρην ἐγκαταλείπει τὴν θήλειαν. Ἡ ἔξοδος τῶν ᾠῶν γίνεται πάντοτε ἐντὸς τοῦ ὕδατος καὶ ταῦτα ἀφοῦ ἐξέλθωσι τῆς κοιλίας τῆς θηλείας καταπίπτουσιν ἐν τῷ βυθῷ, περιβαλλόμενα πάντοτε ὑπὸ γλοιώδους τινὸς οὐσίας, ἥτις συγκρατεῖ ταῦτα συγκεκολλημένα. Μετά τινας ἡμέρας τὰ ᾠὰ ἀνέρχονται πάλιν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος, ὅπου μετὰ βραχὺ χρονικὸν διάστημα ἐκκολάπτονται. Ἑκάστη θήλεια γεννᾷ 600—1,200 ᾠὰ ἐτησίως. Κατὰ τὸν Spallanzani ἡ γονιμοποιητικὴ δύναμις εἰς τοὺς βατράχους διατηρεῖται ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν, διὰ τοῦτο ἐὰν διανοίξωμεν τὴν κοιλίαν θηλείας θὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι, προτοῦ ἀκόμη γίνῃ ἡ συνουσία, ὑπάρχουν ἐν αὐτῇ γονιμοποιημένα ᾠὰ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους.

Εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκκόλαψίν του τὸ ᾠὸν περιβάλλεται ὑπὸ ὑπολεύκου γλοιώδους οὐσίας. Ἐὰν ὁ καιρὸς εἶναι εὐνοϊκός, ἡ ἐκκόλαψις γίνεται ταχύτερον, ἐπίσης δὲ ταχέως συντελεῖται καὶ ἡ πρώτη φάσις τῶν μεταμορφώσεων. Τὸ νεογνὸν ἐν ἀρχῇ ἔχει σχῆμα σφαιρικὸν καὶ χρῶμα μελανόν, ὅπερ διογκοῦται σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ἀναφαίνονται ὑποτυπωδῶς τὰ διάφορα μέλη τοῦ σώματός του. Μετά τινας ἡμέρας τὸ νεογνὸν ἀρχίζει νὰ νήχεται, τὸ σῶμά του γίνεται ᾠοειδές, πεπλατυσμένον καὶ τελευτᾷ εἰς οὐρὰν ἐκ τῶν πλαγίων πεπιεσμένην. Μετὰ 15 ἡμέρας ἀναφαίνονται οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ὑποτυπωδῶς οἱ ὀπίσθιοι πόδες, μετ' ὀλίγον ἀναφαίνονται οἱ πρόσθιοι πόδες, ὁπότε τὸ ζῷον τρέφεται ἐκ διαφόρων ὑδροβίων φυτῶν. Κατὰ τὸ στάδιον τοῦτο ἀναπνέει συγχρόνως διὰ πνευμόνων καὶ βραγχίων· τὰ βράγχια μετά τινα χρόνον ἀτροφοῦσι καὶ τὸ ζῷον ἀναπνέει σχεδὸν μόνον διὰ τῶν πνευμόνων, οἵτινες καὶ λαμβάνουσι τελείαν ἀνάπτυξιν. Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ οὐρὰ ἐξαφανίζεται, τὸ ρύγχος ἀποπίπτει καὶ φαίνονται γυμναὶ αἱ τελείως ἀνεπτυγμέναι σιαγόνες του. Οἱ βάτραχοι ὑφίστανται πλείστας ὅσας μεταμορφώσεις κατ' ἔτος. Κατὰ τὸν Roesel αὗται διαδέχονται ἀλλήλας ἑβδομαδιαίως. Οἱ βάτραχοι εἶναι ἱκανοὶ ὅπως γονιμοποιήσωσι μετὰ τὸ τρίτον ἢ τέταρτον ἔτος τῆς ἡλικίας των. Τινὲς διατείνονται ὅτι εἶναι μακρόβιοι, ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι τελείως ἐξηκριβωμένον.

Ἡ ἁλιεία τῶν βατράχων διενεργεῖται κυρίως κατὰ τὴν νύκτα, συλλαμβάνονται δὲ δι' ὁρμιῶν ἢ δικτύων, ἀκριβῶς ὅπως γίνεται καὶ μὲ τοὺς ἰχθῦς. Εἶναι ἀδηφαγότατα ζῷα καὶ διὰ τοῦτο εὐκόλως ἐπιπίπτουσιν ἐπὶ παντὸς δολώματος. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα οἱ ἰατροὶ ὑπεδείκνυον τὴν κατάποσιν ἐβρασμένων τεμαχίων βατράχων ὡς καθαρτικῶν τοῦ αἵματος καὶ κατὰ τῆς δυσπεψίας. Ὁ Διοσκορίδης συνιστᾷ τοὺς ἐβρασμένους μετ' ἐλαίου καὶ ἅλατος βατράχους ὡς ἀντίδοτον κατὰ τῶν δηγμάτων τῶν δηλητηριωδῶν ὄφεων. Ἡ τέφρα τῶν βατράχων ἐνδείκνυται ὡς στυπτικὸν φάρμακον. Ζῶντος βατράχου τεμάχια χρησιμοποιοῦνται ὡς ἀντίδοτον κατὰ τῶν οἰδημάτων. Ἄλλοτε ἦτο λίαν ἐν χρήσει καὶ ὁ ἐκ τῶν βατράχων ζωμός, ὅστις ἐδίδετο ἐναντίον τῆς φυματιώσεως, καὶ γενικῶς τῶν χρονίων βρογχικῶν παθήσεων. Ὁ γόνος τῶν ζῴων τούτων ἄλλοτε ἦτο ἐν χρήσει διὰ τὴν θεραπείαν τοῦ ἐρυσιπέλατος καὶ τῶν παντοίων ἐξανθημάτων τοῦ σώματος, μεῖγμα δὲ τούτου μετὰ μέλιτος κατὰ τῶν αἱμορροΐδων. Ὁ γόνος φυλάσσεται ἐντὸς δοχείου ὕδατος ὅπερ, πρέπει νὰ εἶναι πάντοτε ἐκτεθειμένον εἰς τὸν ἥλιον καὶ νὰ γίνεται συχνὴ ἀλλαγὴ τοῦ ὑγροῦ. Σήμερον τὸν γόνον μεταχειρίζονται λαοί τινες ὡς καλλωπιστικὸν τοῦ προσώπου, ἐπίσης καὶ ὡς λίπασμα ἐξωτικῶν τινων φυτῶν.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω, οἱ βάτραχοι προσήνεγκον ἀνέκαθεν εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὸν ἄνθρωπον πολυτίμους ὑπηρεσίας. Ἐπειδὴ τὰ ζῷα ταῦτα ἀπαντῶσιν ἐν ἀφθονίᾳ καὶ σχεδὸν πανταχοῦ τῆς γῆς, ὡς ἐπίσης καὶ διά τινας ἐξαιρετικὰς ἰδιότητας ἃς ἔχουσι, μεταχειρίζονται ταῦτα εἰς τὴν Φυσικὴν καὶ τὴν Φυσιολογίαν ἰδίως. Ἐπὶ βατράχου τοῦ ὁποίου, ὡς γνωστόν, οἱ μῦς διατηροῦσιν ἐπὶ πολὺ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τοῦ θανάτου του τὴν ἐλαστικότητά των, ὁ Γαλβάνης ἔκαμε τὰ πρῶτα πειράματα εἰς τὸν κλάδον τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, ὅστις πρὸς τιμήν του ὠνομάσθη *γαλβανισμός*. Ἐκ τῆς μελέτης ἐπίσης τοῦ βατράχου οἱ Malpighi, Haller, ὁ Spallanzani καὶ ὁ Swammerdam ἔκαμον σπουδαιοτάτας μελέτας ἐπὶ τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος τῶν ζῴων καὶ τῆς ἀναπνοῆς. Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων παρατηρήσεων τῶν ἀνωτέρω φυσιοδιφῶν εἶναι, ὅτι ἡ καρδία, ἀποσπωμένη ἐκ τοῦ ζῴου, διατηρεῖ ἐπὶ μακρόν, σχετικῶς, χρονικὸν διάστημα τὰς συσταλτικὰς καὶ διασταλτικὰς κινήσεις της. Ὁ οὕτως ἀκρωτηριασθεὶς βάτραχος δύναται ἔτι νὰ ζήσῃ, νὰ κινῆται, νὰ πηδᾷ· καὶ ἂν ἀκόμη τοῦ ἀποκοπῇ ἡ κεφαλὴ καὶ καταστραφῇ ὁ νωτιαῖος μυελός του, παύει μὲν νὰ πηδᾷ, ἀλλ' ἐξακολουθεῖ ἀκόμη ἡ κυκλοφορία τοῦ αἵματος καὶ ἡ ἀναπνοὴ ἐπ' ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα. Ἐπίσης ὁ βάτραχος εἶναι ἐκ τῶν ὀλίγων ζῴων, ἅτινα ἀντέχουσιν εἰς κενὸν ἀέρος τόπον. Ὁ Redi καὶ ὁ Nollet ἔθεσαν βατράχους ὑπὸ κώδωνα, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀφῃρέθη τελείως ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀήρ· μετ' ὀλίγον τὰ ζῷα ἐφαίνοντο ὅτι ἔπαθον ἀσφυξίαν, ἀλλ' εὐθὺς ὡς ἐπανῆλθον εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀέρα ἤρχισαν πάλιν νὰ ἀναλαμβάνωσιν. Ὁ Gledisch παρετήρησεν ὅτι οἱ βάτραχοι ἀντέχουσι θαυμασίως εἰς τὴν ἀπότομον μεταβολὴν τῶν ἀτμοσφαιρικῶν συνθηκῶν· οὕτως ἡ ἀπότομος μεταβολὴ ἀπὸ τοῦ θερμοῦ εἰς τὸ ψυχρὸν καὶ τἀνάπαλιν οὐδόλως φαίνεται νὰ ἐπηρεάζῃ οὐδεμίαν ζωϊκὴν λειτουργίαν των. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει περὶ τὰ 20 εἴδη, ὧν γνωστότατα ἐν Εὐρώπῃ εἶναι:

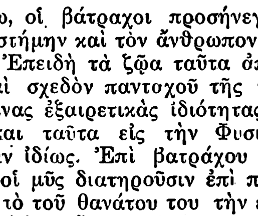

Βάτραχος ὁ χλωρός.

Βάτραχος ὁ χλωρὸς (Rana esculenta). Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 20 περίπου ἑκατοστόμετρα καὶ ὁ χρωματισμός του εἶναι ζωηρὸς πράσινος μὲ μελανὰ στίγματα ἐπὶ τῆς ράχεως, ἥτις κοσμεῖται ὑπὸ τριῶν κιτρινοχρύσων λωρίδων καὶ κατὰ τὴν κοιλίαν εἶναι ὑπόλευκος ἢ ὑποκίτρινος· ἐνίοτε καὶ ἡ κοιλία φέρει μελανὰς κηλῖδας. Τὸ εἶδος τοῦτο

Digitized by Google

παρουσιάζεται ὑπὸ πλείστας ποικιλίας, ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην, τὴν ἀνατολικὴν Ἀσίαν καὶ τὴν βόρειον Ἀφρικήν. Εἶναι κατ' ἐξοχὴν ὑδρόβιον ζῷον καὶ εὑρίσκεται εἰς πάντα τὰ γλυκέα ὕδατα, τέλματα, λίμνας κτλ. Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ βατράχου εἶναι ἐδώδιμον εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης, τὸ δὲ κρέας του εἶναι λευκόν, τρυφερὸν καὶ εὔγευστον. Ζῇ 15 περίπου ἔτη καὶ τρέφεται ἐκ σκωλήκων.

Βάτραχος ὁ ἐρυθρὸς (Rana rubra). Διακρίνεται τοῦ προηγουμένου ἐκ τοῦ χρωματισμοῦ του καὶ ἰδίως ἐκ τοῦ ζωηρῶς ἐρυθροῦ χρώματος τῶν πλαγίων μερῶν τῆς κεφαλῆς του. Καὶ τὸ εἶδος τοῦτο παρουσιάζει πλείστας ποικιλίας. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν μέσην καὶ δυτικὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὴν Ἰαπωνίαν. Εἶναι περισσότερον χερσαῖον παρὰ ὑδρόβιον ζῷον καὶ τρέφεται ἐκ σκωλήκων καὶ ἐντόμων. Ζῇ δώδεκα περίπου ἔτη. (Βλ. καὶ λ. βατραχίδαι.) Δ. Ν. Π.

—**βάτραχος** (ὁ) (Lophius) [*Ἰχθυολ.*]. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τῆς οἰκογενείας τῶν *βατραχιδῶν*. Ὁ βάτραχος, κοιν. *βατραχόψαρο* ἢ *βαθρακόψαρο*, παρουσιάζει τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Κεφαλὴ εὐρυτάτη, πεπλατυσμένη, πεπιεσμένη κατὰ τὸ μέσον της, φέρει κατὰ τὸ ἄνω αὐτῆς μέρος ἀκάνθας τινάς, μᾶλλον βραχείας, καὶ δύο ἢ τρεῖς σαρκώδεις ἀποφύσεις, ἐπιμήκεις καὶ λίαν εὐκινήτους, αἵτινες θεωροῦνται ἀκτῖνες ἀποσπασθεῖσαι ἐκ τῶν ἀκτίνων τοῦ πρώτου ραχιαίου πτερυγίου. Ἡ κάτω σιαγὼν καὶ τὰ πλάγια μέρη τῆς κεφαλῆς κοσμοῦνται ὑπὸ πολυαρίθμων μεμβρανοειδῶν ἀπο-

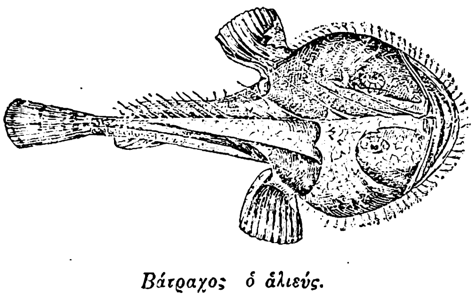

Βάτραχος ὁ ἁλιεύς.

φύσεων. Ἐπὶ τοῦ ρύγχους, ὅπερ εἶναι εὐρὺ καὶ βραχύ, διανοίγεται τὸ παμμέγιστον τοῦ ἰχθύος στόμα, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐφωδιασμένον μὲ μακροὺς ἀγκιστροειδεῖς ὀδόντας, διευθυνομένους πρὸς τὰ ἔσω καὶ διατεταγμένους οὕτως, ὥστε νὰ εἶναι ἀντιθέτου διευθύνσεως πρὸς τὴν τυχὸν ἔξοδον τῶν ἐν τῷ στόματι εἰσερχομένων τροφῶν. Τὸ σῶμα, ὅπερ κατὰ τὸ πρόσθιον τμῆμά του εἶναι λίαν πλατύ, λεπτύνεται αἰσθητῶς μετὰ τὰ στηθιαῖα πτερύγια, ἅτινα χρησιμεύουσιν εἰς τὸν βάτραχον τόσον ὡς νηκτικά, ὅσον καὶ ὡς βαδιστικὰ ὄργανα κατὰ τὴν διαμονήν του εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης. Οἱ ὀφθαλμοὶ εὑρίσκονται κατὰ τὸ ἀνώτατον τμῆμα τῆς κεφαλῆς καὶ περιβάλλονται ὑπὸ πλήθους ἀκανθωτῶν βλεφαρίδων. Τὰ ἀνοίγματα τῆς ἀκουστικῆς συσκευῆς, λίαν μεμακρυσμένα ἀλλήλων, εἶναι τοποθετημένα κάτωθεν τῶν στηθιαίων πτερυγίων. Γενικῶς τὰ πτερύγια εἶναι ἐλάχιστα ἀνεπτυγμένα, ἐξαιρέσει τοῦ οὐραίου πτερυγίου, ὅπερ εἶναι μακρὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ σχεδὸν τετράγωνον κατὰ τὸ ἄκρον του. Ὁ γενικὸς χρωματισμὸς εἶναι ὑπόλευκος κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος καὶ ἐλαιώδης πρὸς τὸν φαιὸν κατὰ τὰ κάτω. Ὁ ἰχθὺς οὗτος δύναται νὰ φθάσῃ εἰς μῆκος τὰ 2 περίπου μέτρα.

Αἱ τρεῖς κεραῖαι, αἵτινες εὑρίσκονται ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἰχθύος καὶ κατὰ τὴν ἄνω αὐτοῦ ἐπιφάνειαν, εἶναι τὰ καλούμενα *ἁλιευτικὰ νημάτια*. Τὸ πρῶτον τῶν νηματίων τούτων, τὸ καὶ περισσότερον ἀνεπτυγμένον, εἶναι τοποθετημένον κατὰ τὸ ἄκρον τοῦ ρύγχους, μεταξὺ τῶν ρωθώνων, τὸ δὲ μῆκός του φθάνει τὰ 50 ἑκατοστόμετρα καὶ τελευτᾷ εἰς μεμβράναν ἐν εἴδει κοπτερᾶς λεπίδος. Ἡ βάσις τοῦ νηματίου τούτου εἶναι ἀρθρωτὴ καὶ ἐπιτρέπει εἰς τὸ ζῷον νὰ κινῇ ταύτην διαφοροτρόπως. Τὰ ἕτερα δύο νημάτια εἶναι ὀλιγώτερον ἀνεπτυγμένα.

Τὸ γένος περιλαμβάνει εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς θαλάσσας τῶν τροπικῶν χωρῶν ἰδίως. Ἐν Εὐρώπῃ γνωστὸν εἶδος εἶναι ὁ: *βάτραχος ὁ ἁλιεὺς* (Lophius piscatorius), ὀνομασθεὶς οὕτως ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν συλλαμβάνει τὴν λείαν του. Οὗτος, ἐπειδὴ κινεῖται βραδύτατα καὶ δὲν δύναται νὰ συλλαμβάνῃ τὸ ἀναγκαῖον πρὸς τροφὴν του ποσὸν λείας, βυθίζει ἐντὸς τῆς ἰλύος τῆς θαλάσσης ὁλόκληρον τὸ σῶμά του καὶ μόνον τὰ ἁλιευτικὰ νημάτια εἶναι ἐλεύθερα καὶ κινοῦνται κατὰ διαφόρους διευθύνσεις. Οἱ πέριξ τοῦ μέρους τούτου ἰχθύες προσελκυόμενοι ὑπὸ τῶν κινουμένων τούτων νηματίων καὶ πλησιάζοντες πρὸς τὸ στόμα τοῦ βατράχου συλλαμβάνονται ὑπὸ τῶν πολυπληθῶν ὀδόντων του, ἤτοι κατὰ τρόπον παραπλήσιον πρὸς τὴν δι' ὁρμιᾶς ἁλιείαν. Ὅταν ἡ ἁλιεία εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο δὲν εἶναι ἐπαρκὴς ὅπως ἱκανοποιήσῃ τὸν στόμαχόν του, ὁ βάτραχος μεταβαίνει εἰς ἕτερον μέρος. Εἶναι ἀδηφαγώτατος ἰχθὺς καὶ ἐπιπίπτει εἰς παντὸς εἴδους δολώματα, δι' ὃ καὶ ἁλιεύεται εὐκόλως, ἰδίως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀναπαραγωγῆς του, ὁπότε πλησιάζει περισσότερον τὰς ἀκτάς. Ἁλιεύεται διὰ μεγάλων ἀγκίστρων ἢ διὰ παραγαδίων. Τὸ κρέας του τρώγεται, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἐξαιρετικῆς ποιότητος, συνήθως δὲ εἶναι ἄνοστον τὴν γεῦσιν. Δ. Ν. Π.

— **«Βάτραχος»** ἐφημερὶς ἐκδοθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1876.

— **«Βάτραχοι»**. Μία τῶν ἀρίστων κωμῳδιῶν τοῦ Ἀριστοφάνους, ἡ ὁποία διὰ τὴν πρωτοτυπίαν τοῦ θέματος καὶ διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἐπεξεργασίαν αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ συνόλῳ καὶ ἐν ταῖς λεπτομερείαις κατέχει περίοπτον θέσιν μεταξὺ τῶν ἔργων τῶν παλαιῶν κωμικῶν, εἶναι δὲ ἀναμφισβητήτως ἡ ἀρίστη μεταξὺ τῶν κωμῳδιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐδιδάχθησαν κατὰ τὰ δέκα τελευταῖα ἔτη τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος. Ἐν τοῖς «Βατράχοις» ὁ Ἀριστοφάνης δὲν ἐπιτίθεται κατὰ τῶν συγχρόνων του δημαγωγῶν (ὡς ἄλλοτε κατὰ τοῦ Κλέωνος), οὔτε κατὰ τῶν στρατιωτικῶν (ὡς λ. χ. ἐν ἄλλαις κωμῳδίαις κατὰ τοῦ Λαμάχου)· δὲν καυτηριάζει τὰ ἐλαττώματα τῆς κοινωνίας καὶ τῆς οἰκογενείας· δὲν ψέγει τὰς κακὰς πράξεις ἀτόμων, δὲν ἐπιτίθεται κατὰ τῶν ἀντιζήλων του κωμικῶν ποιητῶν, δὲν γελοιοποιεῖ τὰς δοξασίας τῶν φιλοσόφων. Χωρίς, ἐννοεῖται, νὰ παραλείπῃ, ὁσάκις εὑρίσκει εὐκαιρίαν, νὰ πράττῃ καὶ τὰ ἀνωτέρω, διεξάγει ἐν τῇ κωμῳδίᾳ ταύτῃ κυρίως σοβαρὰν κριτικὴν περὶ τῆς ποιητικῆς ἱκανότητος καὶ τῆς ὠφελείας ἢ βλάβης τῆς προελθούσης ἐκ τῶν τραγῳδιῶν τῶν δύο μεγάλων τραγικῶν ποιητῶν Αἰσχύλου καὶ Εὐριπίδου, οἱ ὁποῖοι, κατ' αὐτόν, ἦσαν οἱ κυριώτατοι ἀντιπρόσωποι τῆς ἀρχαίας ὁ μέν, τῆς νεωτέρας ὁ δέ, τραγικῆς ποιήσεως. Ὁ Αἰσχύλος διὰ τὸν Ἀριστοφάνη εἶναι ὁ παλαιὸς Ἀθηναῖος, ὁ Μαραθωνομάχος καὶ Σαλαμινομάχος, ὁ ποιητὴς τῶν ἁγνῶν ἔτι ἠθῶν· τοὐναντίον ὁ Εὐριπίδης εἶναι ὁ Ἀθηναῖος τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους καὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὁ εὔγλωττος, ὁ κομψός, ὁ πεπαιδευμένος ἀλλὰ καὶ διεφθαρμένος, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς διδασκαλίας τῶν σοφιστῶν. Τῶν δύο λοιπὸν τούτων τραγικῶν τὰ ἔργα συγκρίνων, συγκρίνει κυρίως τοὺς παλαιοὺς Ἀθηναίους πρὸς τοὺς νεωτέρους, τῶν ὁποίων τὴν διαφθορὰν ἀποδίδει κατὰ πρώτιστον λόγον εἰς τοὺς δραματικοὺς ποιητάς. Κατὰ τὸν Ἀριστοφάνη δηλαδὴ (ἀλλὰ καὶ γενικώτερον κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν τῇ ἀρχαιότητι γνώμην), ἡ ποίησις, καὶ ἰδίως ἡ δραματική, εἶχε διδακτικὸν σκοπόν· τὸ θέατρον ἑπομένως διὰ τοὺς ἐνηλίκους ἦτο ὅ,τι τὸ σχολεῖον διὰ τοὺς παῖδας, διὰ τοῦτο δ' ἡ ἱκανότης τοῦ δραματικοῦ ποιητοῦ ἐνομίζετο τόσον μεγαλυτέρα, ὅσον μεγαλυτέρας ὠφελείας πρόξενα ἦσαν τὰ ἔργα του ἐπὶ τὰ ἤθη τῶν πολιτῶν. Καὶ τὴν μὲν ὠφέλειαν, τῆς ὁποίας ἐγένετο πρόξενος εἰς τὸν ἀθηναϊκὸν λαὸν ἡ Αἰσχύλειος τραγῳδία, ἐξαίρει διὰ πολλῶν παραδειγμάτων καὶ ἐπιτυχῶν ἐκφράσεων ὁ Ἀριστοφάνης, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ παραλείπῃ καὶ νὰ ὑποδεικνύῃ τὰς ἀτελείας καὶ τὰ τεχνικὰ ἐλαττώματα τῶν τραγῳδιῶν τοῦ Αἰσχύλου· δὲν ἦτο ἄλλως τε κύριος σκοπὸς τοῦ Ἀριστοφάνους νὰ ἐξυμνήσῃ διὰ τῶν «Βατράχων» του τὸν Αἰσχύλον καὶ τὴν παλαιὰν τραγικὴν ποίησιν. Ἡ Εὐριπίδειος ὅμως τραγῳδία, ἡ νεωτερίζουσα τραγῳδία, ἡ διαφθείρουσα τὰ ἤθη τοῦ λαοῦ καὶ προάγουσα τὰς ἰδέας τῶν ρητόρων, τῶν σοφιστῶν καὶ τῶν φιλοσόφων, τῆς ὁποίας κυριώτατος ἀντιπρόσωπος ἐθεωρεῖτο ὁ Εὐριπίδης, ὁ κληθεὶς διὰ τοῦτο «*ἀπὸ σκηνῆς φιλόσοφος*», αὕτη ἐκίνει τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ αὕτη ἐγένετο κυρίως στόχος τῶν ἐπιθέσεων αὐτοῦ. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἐν τῷ ἀγῶνι κατὰ τῆς Εὐριπιδείου ποιήσεως ὁ κωμικὸς πολλάκις ὑπερέβη τὰ ὅρια, ψέγων ἐνίοτε καὶ τὰ ἐλάχιστα ἐλαττώματα τῶν τραγῳδιῶν τοῦ Εὐριπίδου, εἰσδύων συχνὰ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἰδιωτικὸν καὶ οἰκογενειακὸν βίον τούτου, ὃν διαρκῶς διασύρει ὡς σκανδαλώδη, χωρὶς νὰ λαμβάνῃ ποσῶς ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὁ Εὐριπίδης τότε δὲν εὑρίσκετο πλέον μεταξὺ τῶν ζώντων. Τὸ μῖσος, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὁ Ἀριστοφάνης κατὰ τοῦ Εὐριπίδου ζῶντος, τὸ προερχόμενον ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι οὗτος κατ' ἐξοχὴν ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ ἐκπρόσωπος τῶν νέων ἰδεῶν ἐν τῇ τραγῳδίᾳ, ὡς ὁ σοφιστὴς τραγικός, δὲν ἐσβέσθη ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ μεγίστου τῶν κωμικῶν, οὐδὲ κατόπιν τοῦ τραγικοῦ πράγματι θανάτου τοῦ μεγίστου τραγικοῦ. Ἕνεκα τοῦ μίσους ἐκείνου οὐδέποτε παρέλειψεν, ὁσάκις εὗρεν εὐκαιρίαν, ὁ Ἀριστοφάνης νὰ διακωμῳδήσῃ καὶ διασύρῃ τὸν Εὐριπίδην, ὄχι μόνον ὡς ποιητὴν καὶ φιλόσοφον, ἀλλὰ καὶ ὡς ἄτομον προσωπικῶς· δὲν εἶναι δὲ οἱ «Βάτραχοι» οὔτε ἡ μόνη οὔτε ἡ πρώτη κωμῳδία, τῆς ὁποίας κύριος σκοπὸς εἶναι ἡ διακωμῴδησις τοῦ Εὐριπίδου.

Κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ Εὐριπίδου (407 π. Χ.), ὁ Ἀριστοφάνης παρέστησεν (ἐδίδαξεν, ὅπως ἔλεγον οἱ παλαιοί) μίαν κωμῳδίαν του (μὴ σῳζομένην), ἡ ὁποία ἐπεγράφετο «Γηρυτάδης». Ἐξ ὅσων γνωρίζομεν περὶ αὐτῆς, τὸ περιεχόμενον καὶ ἡ μορφή της ἦσαν παρεμφερῆ πρὸς τὰ τῶν «Βατράχων». Ὀλίγον πρὸ ἢ ὀλίγον μετὰ τὸν «Γηρυτάδην» δι' ἄλλης κωμῳδίας, ἡ ὁποία ἐπεγράφετο «Φοίνισσαι», παρῴδησεν ἢ μᾶλλον ἐγελοιοποίησεν ὁ κωμικὸς τὴν ὁμώνυμον τραγῳδίαν τοῦ Εὐριπίδου.

Δὲν ἠρκέσθη ὅμως εἰς ταῦτα· ταχέως εὗρεν ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ Σοφοκλέους νέαν ἀφορμὴν νὰ ἐπιτεθῇ καὶ πάλιν κατὰ τοῦ νεκροῦ Εὐριπίδου. Ἐν ἔτει 406 π.Χ. ἀπέθανεν ὁ Σοφοκλῆς, τὸν ὁποῖον ἐθεώρει ὁ Ἀριστοφάνης ὡς τὸν ἄριστον τραγῳδοποιόν. Ἡ ἐντύπωσις, τὴν ὁποίαν προεκάλεσεν ὁ θάνατος τοῦ Σοφοκλέους παρὰ τῷ ἀθηναϊκῷ λαῷ, ἦτο τόσον περισσότερον ὀδυνηρά, ὅσον μετὰ τὸν θάνατον τούτου ἦτο δύσκολον πλέον νὰ εὑρεθῇ ἐν Ἀθήναις ἄλλος ἀντάξιος αὐτοῦ τραγικὸς ποιητής, διότι ἐκ τῶν πολυαρίθμων νεαρῶν ποιητῶν τῶν ἀσχολουμένων εἰς τὴν τραγικὴν ποίησιν (τοὺς ὁποίους ὁ Ἀριστοφάνης καλεῖ «*λωβητὰς τῆς τέχνης*») οὐδεὶς παρεῖχεν ἐλπίδα, ὅτι ἔμελλε νὰ καταστῇ ποτε ἐφάμιλλος τοῦ Σοφοκλέους καὶ τῶν πρὸ τούτου ἀποθανόντων ἄλλων μεγάλων τραγικῶν. Ἡ γενικὴ λοιπὸν αὕτη ἐντύπωσις τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ ἔδωκεν ἤδη εἰς δύο μεγάλους κωμικούς, τὸν Φρύνιχον δηλαδὴ καὶ τὸν Ἀριστοφάνη, τὸ θέμα τῶν κωμῳδιῶν, τὰς ὁποίας κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος παρουσίασαν. Κατὰ τὰ Λήναια τοῦ 405 π. Χ. παρεστάθησαν οἱ «Βάτραχοι» τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ αἱ «Μοῦσαι» τοῦ Φρυνίχου, κατὰ τὴν παράστασιν δ' ἀμφοτέρων τῶν κωμῳδιῶν ἐκείνων, καὶ ἰδίως τῆς τοῦ Φρυνίχου, ἤκουσαν οἱ Ἀθηναῖοι εὐμενεστάτας κρίσεις περὶ τοῦ νεωστὶ ἀποθανόντος μεγάλου τραγικοῦ. Ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τούτοις δὲν ἠρκέσθη εἰς μόνον τὸν ἔπαινον τοῦ Σοφοκλέους, ἀλλ' εὗρεν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιτεθῇ μὲν καὶ πάλιν σφοδρότατα κατὰ τοῦ Εὐριπίδου, νὰ καταδείξῃ δὲ καὶ τῆς Αἰσχυλείου ποιήσεως τὰ ἐλαττώματα ἐν τῇ συγκρίσει ταύτης (καὶ ὄχι τῆς ποιήσεως τοῦ Σοφοκλέους) πρὸς τοῦ Εὐριπίδου τὴν ποίησιν. Τοσοῦτον δ' ἐπέτυχεν ὁ Ἀριστοφάνης κατὰ τὴν σύγκρισιν ἐκείνην νὰ συνδυάσῃ τὸ σοβαρὸν μετὰ τοῦ κωμικοῦ, ὥστε οἱ «Βάτραχοι» καὶ τότε ἔλαβον τὸ πρῶτον βραβεῖον καὶ βραδύτερον παρεστάθησαν καὶ πάλιν («ἀνεδιδάχθησαν») ἄνευ οὐδεμιᾶς προσθήκης ἢ ἀφαιρέσεως ἢ ἄλλης μεταβολῆς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἦτο σπανιώτατον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ τὸ ὁποῖον μόνον προκειμένου περὶ ἔργων κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν ἀρίστων συνέβαινε.

Εἶναι δὲ ἡ ὑπόθεσις τῶν «Βατράχων» ἡ ἑξῆς: Ὁ Διόνυσος, θέλων νὰ τελῶνται αἱ διάφοροι πρὸς τιμήν του ἑορταὶ ἐπαξίως ἑαυτοῦ, ἀπελπισθεὶς δὲ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Εὐριπίδου καὶ Σοφοκλέους νὰ εὕρῃ μεταξὺ τῶν ζώντων ἄξιον λόγου τραγικὸν ποιητήν, ἀπεφάσισε νὰ κατέλθῃ εἰς τὸν Ἅδην ἵνα ἀναγάγῃ ἐκεῖθεν τὸν Εὐριπίδην, τὸν ὁποῖον ἐθεώρει ὡς τὸν ἄριστον τῶν τραγικῶν. Ἐπειδὴ ὅμως ἠγνόει διὰ τίνος ὁδοῦ θὰ ἠδύνατο νὰ κατέλθῃ, ἐγνώριζε δέ, ὅτι ἄλλοτε ὁ Ἡρακλῆς εἶχε κατέλθει ἐκεῖ, ἵνα φέρῃ εἰς τὸν Εὐρυσθέα τὸν Κέρβερον, ἀπεφάσισε νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτοῦ πληροφορίας περὶ τῆς ὁδοῦ καὶ μετημφιεσμένος ὡς Ἡρακλῆς νὰ κατέλθῃ δι' αὐτῆς εἰς τὸν Ἅδην. Ἀφοῦ λοιπὸν κατὰ κωμικώτατον τρόπον ἐζήτησε καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ Ἡρακλέους τὰς πληροφορίας τὰς ὁποίας ἤθελεν, ἐπεχείρησε τὴν κάθοδον, κατὰ τὴν ὁποίαν διεπέρασε καὶ τὴν λίμνην Ἀχερουσίαν διὰ τοῦ ἀκατίου τοῦ Χάρωνος, καταβαλὼν εἰς αὐτὸν τοὺς νενομισμένους δύο ὀβολούς. Κατὰ τὸν διάπλουν τῆς λίμνης ταύτης παρουσιάσθη εἰς αὐτὸν τὸ πρῶτον δυσάρεστον· οἱ ἐν τῇ λίμνῃ εὑρισκόμενοι βάτραχοι (ἀπὸ τῶν ὁποίων ἔλαβεν ἡ κωμῳδία τὸ ὄνομα καὶ ἐκ τῶν ὁποίων παριστᾷ ὁ κωμικὸς ὅτι ἀπετελεῖτο ὁ χορὸς κατὰ τὸ μέρος τοῦτο τῆς κωμῳδίας) διὰ τοῦ ᾄσματός των ἐτάραξαν τὰ νεῦρα τοῦ λίαν εὐερεθίστου θεοῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ ἀκάτιον τοῦ Χάρωνος ἔφθασεν εἰς τὴν ὄχθην τῆς λίμνης καὶ ἐκεῖ ἀποβιβασθεὶς ὁ Διόνυσος ἐξηκολούθησε τὴν περαιτέρω πορείαν του καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Ἅδου, ὅπου ἤκουσε μουσικὴν καὶ ᾄσματα. Τὰ ᾄσματα ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἦσαν τὰ πρὸς τιμὴν αὐτοῦ τοῦ Διονύσου ψαλλόμενα ᾄσματα, ὁ λεγόμενος Ἴακχος, ἐψάλλοντο ὑπὸ τῶν μυστῶν (τουτέστι τῶν μεμυημένων εἰς τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια), ἐκ τῶν δὲ τῶν μυστῶν ἀποτελεῖται ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου (ἀντὶ τῶν βατράχων) ὁ χορός. Θέλων νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Ἅδου ὁ Διόνυσος, ἀπαντᾷ πλεῖστα ὅσα προσκόμματα, τὰ ὁποῖα δίδουσι λίαν κωμικὴν χροιὰν εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο τῶν «Βατράχων», καὶ τέλος μετὰ πολλὰς περιπετείας ἀναγνωρισθεὶς ὑπὸ τοῦ Αἰακοῦ ὡς εἰσελθὼν εἰς τὸν Ἅδην χωρὶς νὰ ἀποθάνει ἀπειλεῖται, μαστιγοῦται καὶ ἐν τέλει εἰσάγεται εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Πλούτωνος, ἵνα πρὸ τούτου καὶ τῆς Πεσρεφόνης βεβαιωθῇ κατὰ πόσον ἦτο ἀληθὴς ὁ ἰσχυρισμός του, ὅτι δὲν ἦτο ἄνθρωπος, ἀλλ' ἦτο θεός. Μόλις ἐνεφανίσθη πρὸ τοῦ Πλούτωνος καὶ τῆς Περσεφόνης καὶ ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τούτων, εὑρέθη πρὸ ἀπροόπτου θεάματος· ὁ Αἰσχύλος καὶ ὁ Εὐριπίδης διεπληκτίζοντο πρὸς ἀλλήλους διεκδικοῦντες τὸν τραγῳδικὸν θρόνον, ὁ ὁποῖος εὑρίσκετο παρὰ τὸν θρόνον τοῦ Πλούτωνος καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἐκάθητο ὁ Αἰσχύλος, ὡς ἀνεγνωρισμένος πρῶτος μεταξὺ τῶν ἐν τῷ Ἅδῃ ὁμοτέχνων του

Digitized by Google

...αύτη συνήθεια ὑπῆρχεν ἐν τῷ Ἅδῃ), ἐνῷ ὁ ...ὐριπίδης, ἰσχυριζόμενος ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ μέγι...ος τῶν νεκρῶν τραγικῶν, προσεπάθει νὰ κατα...βάσῃ τὸν Αἰσχύλον ἀπὸ τοῦ θρόνου καὶ νὰ κα...λάβῃ αὐτὸς τοῦτον, ἐζήτει δὲ πρὸς τὸν σκοπὸν ...ῦτον τὴν συνδρομὴν τοῦ Πλούτωνος. Ἀπορῶν ὁ ...λούτων τίς ἐκ τῶν δύο ἀντιπάλων ἦτο ἀνώτερος ...ῦ ἄλλου καὶ μὴ ἔχων εἰς τίνα νὰ ἀναθέσῃ τὴν ...ρὶ τούτου κρίσιν, δράττεται τῆς εὐκαιρίας τῆς ...ρίξεως τοῦ Διονύσου καὶ ἀναθέτει εἰς τοῦτον,τὸν ...οστάτην τῆς δραματικῆς ποιήσεως θεόν, ὡς ...ιταλληλότερον οἱουδήποτε ἄλλου, νὰ λύσῃ τὴν ...ρὶ τοῦ θρόνου ἐκείνου διαφοράν. Ὁ Διόνυσος ...χεται τὴν πρότασιν τοῦ Πλούτωνος ὑπὸ τὸν ...ρον νὰ παραλάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ τὸν προκριθησό...νον καὶ νὰ φέρῃ αὐτὸν πάλιν εἰς τὸν κόσμον, ...ότι, εἶπε, πρὸς τοῦτο εἶχε κατέλθει εἰς τὸν ...δην. Καὶ ἤδη ἄρχεται τὸ σοβαρὸν μέρος τῆς ...ωμῳδίας ὑπὸ παιγνιώδη,ὡς εἶναι φυσικόν,μορφήν. ...ἱ δύο ἀντίπαλοι ποιηταὶ παρουσιάζουσι τὰς τραγῳ...ίας των καὶ ἐπαινεῖ μὲν ἑκάτερος τὰς ἰδικάς του, ...ισαθεῖ δὲ νὰ ἀνακαλύπτῃ ἐλαττώματα εἰς τὰς ...ῦ ἀντιπάλου του. Ἓν πρὸς ἓν ἐξονυχίζουσι τὰ ...κτὰ σημεῖα ἐν τοῖς ἔργοις ἀλλήλων, ἀρχόμενοι ...ἀπ' αὐτοῦ τοῦ πρώτου στίχου ἑκάστου δράματος, ...ρίσκουσι δὲ τοσοῦτο πλῆθος ἀσαφειῶν,ἀνοησιῶν, ...χνικῶν ἐλαττωμάτων καὶ ἐσφαλμένων ἐκφρά...ων, ὥστε καθιστῶσι δυσχερὲς ν' ἀποφανθῇ ὁ ...όνυσος περὶ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου· ...λος προσάγεται πλάστιγξ, διὰ τῆς ὁποίας ζυγί...νται κατὰ κωμικώτατον τρόπον αἱ λέξεις, αἱ ...ράσεις καὶ τὰ νοήματα αὐτῶν. Κατὰ τὴν ζύγισιν ...πλάστιγξ κλίνει πρὸς τὸ μέρος τοῦ Αἰσχύλου, ὁ ...οῖος κρίνεται ἀνώτερος τοῦ Εὐριπίδου καὶ ἀνά...εται ὑπὸ τοῦ Διονύσου εἰς τὴν ζωήν, ἀφοῦ ...οηγουμένως συνέστησεν εἰς τὸν Πλούτωνα νὰ ...σῃ εἰς τὸν Σοφοκλέα τὸν τραγῳδικὸν θρόνον, ...ότι τὸν Σοφοκλέα ἐθεώρει δεύτερον μεθ' ἑαυ...ν ἐν τῇ τραγικῇ ποιήσει. Γ. Ι. ΚΑΡΒΕΛΑΣ

Βάτραχος *[Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Αὐλών, βα...ως εἰσδύων ἀλλὰ μικροῦ βάθους, τῆς βορειο...ρικανικῆς ἀκτῆς, ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ *Μενελάου* ἢ ...*λιούρου* τῶν ἀρχαίων, τῷ κόλπῳ τῆς *Βόμβας* τῶν ...γχρόνων, καὶ πρὸς τὸν νότιον αὐτοῦ μυχόν. Ὁ ...*νώνυμος* τοῦ «Μεγάλης θαλάσσης σταδιασμοῦ» ...αφέρει σχετικῶς: «Ἀπὸ τοῦ Μικροῦ Πετράντος ... Βάτραχον στάδιοι λ'· ὑφορμὸς ἐστι θερινός· ἄκρα ...τι σκοπὰς ἔχουσα· ἔχει ὕδωρ πολὺ (κατ' ἄλλα χει...γραφα «πλατύ», ὅπερ προσαρμόζει μᾶλλον) ...τῇ νάπῃ» ἀπὸ Βατράχου εἰς Πλατεῖαν (τανῦν Seal ...and ἢ Emmachae) στάδιοι ν'». Ἡ περιγραφὴ ...ιη, συνδυαζομένη πρὸς τὴν ὑποτύπωσιν τοῦ ...λπου τῆς Βόμβας, γενομένην τῷ 1825 ὑπὸ τῶν ...ρεττανῶν πλοιάρχων Smyth καὶ Davy (χάρτ. ...γλ. 245: The gulf of Bombah), ταυτίζει τὸν ...ιτραχον πρὸς τὸν Αὐλῶνα Mersa Enharit Khur...a, τῶν πρὸς τό, ἐπὶ τοῦ ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι ...ρου. χωρίον Mingar El Garrula ἐρειπίων (πλάτ. ...° 13' Β., μῆκ. 23° 20' Ἀν.· προμνησθεὶς χάρτης), ...ταδεικνυόντων τὴν θέσιν τοῦ Μικροῦ Πετράντος. Ὁ κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα μέγας τῶν χω...ν ἐκείνων ἐρευνητὴς R. I. Pacho («Relat. d' un ...y. dans la Marmarique Cyrenaice etc» τόμος ...51 ἔκδ. Διδότου 1829) ἀναφέρει ὅτι ἐγγὺς τοῦ ...λῶνος ὑπάρχει εὐρεῖα λιμνοθάλασσα (ἡ σημει...μένη εἰς τὸν ἀγγλ. χάρτην: low marsh tract), κα...πτομένη ὑπὸ βρυούλων καὶ βρίθουσα βατράχων ...θέρος, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἀρχαῖον τοπωνύμιον· ἐπίσης ...ομοπηγὴ θειώδης (Etwas salzig) καὶ ἄλλη ὀνο...ζομένη Aïn El Gazal (=ὀφθαλμὸς γαζέλας, δορ...δος), ἀφ' ἧς ἀναβλύζει ὕδωρ πόσιμον, ἐφ' ὅσον ...ν τὸ πικρίζουσιν αἱ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ψεκάδες ... Ἐγγὺς ὡσαύτως τοῦ αὐλῶνος, ἐν τῇ νοτίᾳ κλι...ι πετρώδους λόφου, εἶναι λαξευμέναι πλεῖσται ...τακόμβαι, ἃς οἱ ἐντόπιοι ὀνομάζουν Magharat ...Heabes (=σπήλαια τῶν φυλακῶν), λίαν ἀξιοση...ιωτοι καὶ διὰ τὸν μέγαν ἀριθμόν των, καὶ διὰ ...ν ἰδιότυπον, ἑλληνοαιγυπτιακὸν οἱονεί, ρυθμόν ...ν, μὲ τὰ εἰς ἃ διαχωρίζονται πολυάριθμα ἔγ...ρσια αὐτῶν διαμερίσματα καὶ τὰς ἀπὸ τῶν ...οφων των ἀναφωτίδας. Ὁ C. Müller (εἰς ἔκδ. Ἑλλασσ. Ἑλλ. Γεωγρ. ὑπὸ ...dot. I, 449, ὑποσ. 39) συνδυάζων τὰς ἀνωτέρω ...ῦ Pacho εἰδήσεις πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ «*κόλπου τῆς ...μβας*», ἐπέτυχε θαυμασίαν αὐτῶν προσαρμογὴν ...ὸς λησμονημένον χωρίον τῆς 104ης ἐπιστολῆς ...ῦ ἐπισκόπου Κυρήνης Συνεσίου (ἔκδ. Petau 1633), ...αφείσης ἐν Κυρήνῃ τῷ 405, περιγράφον, μὲ τὸ ...τικίζον τοῦ ἐπισκόπου ὕφος, τὰ δεινοπαθήματα ...οάννου τοῦ ἐκ Φρυγίας,καταφυγόντος εἰς τὰς κατα...μβας ταύτας (§§ 43—44 τῆς ΡΔ' ἐπιστ., ἔκδ. Mi...e): «...ποῖ γῆς Ἰωάννης· ὁ δ' ἐνὶ πνεύματι καταλα...ν ἄρα τὴν Βόμβαιαν δίχην ἀρουραίου μυὸς ἀνεδέ...κει τῇ πέτρᾳ. Ὅρος δ' ἐστὶν ἡ *Βόμβαια* κοῖλον, ὃ ...νελθοῦσαι τέχνη καὶ φύσις εἰργάσαντο ἐρυμνότατον. ...ῦτο καὶ πάλαι μὲν ηὐδοκίμει δικαίως, καί τινες αὐτὸ ...ρὰ τὰς Αἰγυπτίας ἐξήταζον σύριγγας, νυνὶ δὲ κέκριται ... πανταχοῦ τείχη νικᾶν». Σ. Ε. Λ.

βατραχοσοῦχος (ὁ) (Batrachosuchus Broom) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ῥαχιτόμων* τῆς ὑποτάξεως τῶν *τεμνοσπονδύλων στεγοκεφάλων ἀμφιβίων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου περιόδου εἰς τὴν νότιον Ἀφρικήν. Γ. Κ. Γ.

βατραχόσπερμον (τὸ) (Batrachospermum) *[Βοτ.]*. Γένος φυκῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀλγῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *φλοριδῶν*. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει πολυάριθμα εἴδη καὶ ἔτι πολυαριθμοτέρας ποικιλίας εἰδῶν ἅτινα ζῶσιν ἐπὶ τῶν πετρῶν, ἐντὸς τῶν ρυάκων, τῶν στασίμων ὑδάτων, τῶν ὀχετῶν κτλ. Γνωστότερον εἶδος εἶναι τὸ *βατραχόσπερμον τὸ μονῆρες* (Batrachospermum moneris), κοινότατον ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἀπαντῶν εἰς τὰ ῥέοντα ἢ στάσιμα ὕδατα. Τὸ εἶδος τοῦτο εὑρίσκεται ἐπίσης καὶ εἰς τὴν Ἀφρικήν, τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὰς νήσους τῆς Ὠκεανίας. Χαρακτηριστικώτερα γνωρίσματα τοῦ βατραχοσπέρμου τοῦ μονήρους εἶναι τὰ ἑξῆς: Θαλλὸς νηματοειδής, κυλινδρικὸς συνήθως καὶ διαφόρως διακεκλαδισμένος. Ἑκάστη διακλάδωσις ἀποτελεῖται ἐξ ἀθροίσματος κυττάρων διατεταγμένων ἐπὶ μιᾶς καὶ μόνης γραμμῆς. Τὰ κύτταρα ταῦτα γενικῶς ἔχουσι πεπλατυσμένον σχῆμα. Ἑκάστη ἐκ τῶν διακλαδώσεων φέρει κατὰ τὴν βάσιν της ὑποτυπῶδες νημάτιον, ὅπερ ἐπικολλᾶται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ *κυτταρικοῦ ἄξονος*. Ὁλόκληρον τὸ φυτὸν καλύπτεται ὑπὸ ἀχρόου τινὸς ἡμιυδαροῦς καὶ γλοιώδους οὐσίας. Ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν φυτῶν τούτων γίνεται διὰ τῆς διασπορᾶς τῶν μονοκυττάρων σπορίων των.Τὰ ἀνθηρίδια εἶναι ἐπίσης μονοκύτταρα, περιέχοντα ἓν ἀνθηροζωΐδιον, ὅπερ δὲν φέρει κινητικὰς βλεφαρίδας καὶ ἐξ οὗ κατόπιν ἀναφαίνονται 2, 3 καὶ 4, ἐν εἴδει ὀφθαλμοῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ἀκροτελευταίου κυττάρου, ἔχει δὲ σχῆμα ἐπιμήκες καὶ τριχοειδές. Δ. Ν. Π

βατραχόστομος (ὁ) (Batrachostomus) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *αἰγοθηλιδῶν*. Τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν πτηνῶν τοῦ γένους τούτου εἶναι: Μέγεθος μᾶλλον μέγα· σῶμα εὔρωστον· ῥάμφος ἰσχυρόν, παχύ, εὐρύτατον· ἡ ἄνω σιαγὼν ἐλαφρῶς κυρτὴ καταλήγει εἰς αἰχμηρόν, ἀγκιστροειδὲς ἄκρον καὶ εἶναι κατά τι μακροτέρα τῆς κάτω· κατὰ τὴν βάσιν τοῦ ῥάμφους κυκλικῶς φέρει ἀραιὰς καὶ σκληρὰς τρίχας. Τὸ στόμα εἶναι βαθέως ἐσχισμένον, σχεδὸν καὶ πέραν τῶν ὀφθαλμῶν, οἵτινες εἶναι μετρίου μεγέθους. Ἡ κεφαλὴ εἶναι πεπλατυσμένη κατὰ τὴν ἄνω αὐτῆς ἐπιφάνειαν. Αἱ πτέρυγες εἶναι ἰσχυραί, μακραὶ καὶ ἡ οὐρὰ μακρὰ καὶ πλατεῖα. Οἱ πόδες εἶναι ἰσχυροὶ καὶ κεκαλυμμένοι ὑπὸ εὐμεγέθων λεπίων. Οἱ δάκτυλοι τελείως ἐλεύθεροι καθ' ὅλον αὐτῶν τὸ μῆκος· ὁ πρῶτος δάκτυλος βραχύτερος πάντων τῶν ἄλλων. Οἱ ὄνυχες μεγάλοι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ γαμψοί. Οἱ βατραχόστομοι ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Ἀσίαν, τὴν Αὐστραλίαν καὶ τὴν Νέαν Γουϊνέαν.

Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ἐξ ὧν γνωστότερα εἶναι οἱ:

Βατραχόστομος ὁ τῆς Ἰάβας (Batrachostomus Javanensis). Τὸ πτηνὸν τοῦτο διακρίνεται ἐκ τοῦ μετρίου κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μεγέθους του, τὴν εὐρεῖαν κεφαλήν του, τοὺς βραχεῖς καὶ ἰσχυροὺς πόδας του καὶ τὸν χρωματισμόν του, ὅστις γενικῶς εἶναι μελανόφαιος, βαθύτερος κατὰ τὴν ῥάχιν καὶ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τῆς οὐρᾶς, ἀνοικτότερος κατὰ τὴν κοιλίαν καὶ τὴν κάτω ἐπιφάνειαν ταύτης. Κατὰ μῆκος τῶν μεγάλων πτερύγων καὶ κατ' ἀμφότερα τὰ πλάγια φέρει λευκὴν ἀκανονίστου πάχους γραμμήν. Ἐπὶ τοῦ στήθους φέρει λευκὰς καὶ ἀκανονίστως τεταγμένας κηλῖδας. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς νήσους Ἰάβαν καὶ Βόρνεο καὶ ἀρέσκεται νὰ ἐνδιαιτᾶται εἰς ἀκαλλιεργήτους ἐκτάσεις καὶ ἐν μέσῳ βάτων καὶ καλαμώνων. Κατασκευάζει τὴν φωλεάν του ἐκ ξηρῶν χόρτων καὶ πτερῶν καὶ δίδει εἰς ταύτην ᾠοειδὲς σχῆμα. Ἡ θήλεια γεννᾷ ἓν μόνον ᾠόν. Τρέφονται ἐκ μυιῶν, ἀκρίδων, ψυχῶν καὶ ἄλλων διαφόρων ἐντόμων.

Βατραχόστομος ὁ τῆς Ἰάβας.

Βατραχόστομος ὁ τοῦ Παπού (Batrachostomus papuensis). Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 53 ἑκατοστόμετρα, ἐξ ὧν τὸ ἥμισυ περίπου καταλαμβάνει ἡ οὐρά. Τὸ πτέρωμά του ἔχει χρῶμα φαιοεπίξανθον μὲ μελανὰς καὶ λευκὰς ἀνταυγείας. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Νέαν Γουϊνέαν. Γενικῶς εἶναι βαρὺ καὶ βραδυκίνητον πτηνὸν καὶ τὴν λείαν του ἀναζητεῖ βαδίζον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἢ ἱστάμενον ἐπὶ τῶν κλάδων τῶν δένδρων. Τρέφεται κυρίως ἐξ ἀκρίδων. Σχεδὸν καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν κοιμᾶται, ὁπότε εἶναι εὔκολος καὶ ἡ διὰ τῆς χειρὸς ἔτι σύλληψίς του, καὶ μόνον μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἀναζητεῖ τὴν τροφήν του. Ἡ φωνή του εἶναι ὀξεῖα καὶ δυσάρεστος. Ὁ Verreaux ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὸν χειμῶνα περιπίπτει εἰς νάρκην, οὐδεὶς ὅμως τῶν λοιπῶν φυσιοδιφῶν ἐπιβεβαιοῖ τοῦτο. Δ. Ν. Π.

βατραχοτέτριξ (ὁ) (Batrachotetrix) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πηδητικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκριδιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῶν Ἰνδιῶν. Δ. Ν. Π.

βατραχόφρυνος (ὁ) (Batrachophrynus) *[Ζωολ.]*. Γένος βατράχων τῆς οἰκογενείας τῶν *δενδροφρυνοειδῶν*. Τὸ γένος τοῦτο χαρακτηρίζεται ἐκ τῆς κυκλικῆς γλώσσης, εὐρείας καὶ συμφυοῦς μὲ τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα τῶν παρειῶν, ἐκ τῆς ἀπουσίας ἀκουστικοῦ τυμπάνου καὶ ἐκ τῶν ἐλευθέρων δακτύλων τῶν προσθίων ποδῶν του. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *βατραχόφρυνος ὁ βραχυδάκτυλος* (Batrachophrynus brachydactylus), ὅστις φέρει τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Κεφαλή, μᾶλλον μικρά, λίαν πεπιεσμένη ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω· ῥύγχος βραχύ, ὑποστρόγγυλον· ὀφθαλμοὶ διευθυνόμενοι λοξῶς πρὸς τὰ ἄνω· δάκτυλοι τῶν προσθίων ποδῶν βραχεῖς· δάκτυλοι τῶν ὀπισθίων ποδῶν μετρίου μεγέθους καὶ κεκαλυμμένοι κατὰ τὰ $^2/_3$ τοῦ μήκους των ὑπὸ μεμβράνης καὶ χρῶμα ἐλαιῶδες μὲ μελανὰ στίγματα κατὰ τὴν ῥάχιν καὶ ὑπόλευκον κατὰ τὴν κοιλίαν. Ἀπαντᾷ εἰς τὸ Περού. Δ. Ν. Π.

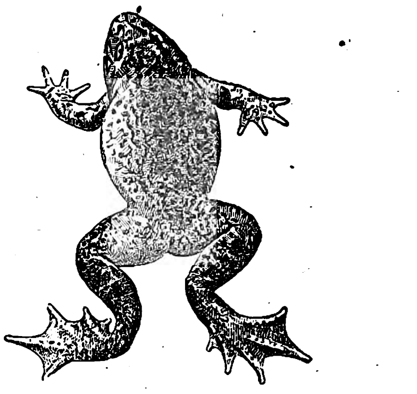

Βατραχόφρυνος ὁ βραχυδάκτυλος.

βατραχόφρυς (ἡ) (Batrachophrys) *[Ζωολ.]*. Γένος βατράχων τῆς οἰκογενείας τῶν *πελοβατιδῶν*. Χαρακτηρίζονται ὡς ἑξῆς: Γλῶσσα ὑποκυλινδρική, ὀδόντες διατεταγμένοι εἰς ἐπιμήκεις πλαγίας σειράς· ἀκουστικὸν τύμπανον διακεκριμένον, δάκτυλοι προσθίων ποδῶν ἐλεύθεροι, μὴ συνδεόμενοι δηλαδὴ διὰ μεμβράνης, δάκτυλοι ὀπισθίων ποδῶν σχεδὸν καθ' ὅλον τὸ μῆκος των κεκαλυμμένοι ὑπὸ μεμβράνης. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ: *βατράχοφρυς ἡ μελάνουρος* (Batrachophrys melanopyga) ἀπαντῶσα εἰς τὴν Νέαν Γουϊνέαν. Δ. Ν. Π.

βατραχόψαρο (τὸ) *[Ζωολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ ἰχθύος βάτραχος (βλ. λ.).

βατραχώδη (τὰ) *[Ζωολ.]*· βλ. βατραχίδαι.

Βατρικὲ (Vatriquet). Νορμανδὸς τρουβαδοῦρος τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Ἔγραψε στίχους ἀπευθυνομένους εἰς τοὺς αὐλικούς, τοὺς πρίγκιπας καὶ τοὺς βασιλεῖς, ἠθικοῦ καὶ διδακτικοῦ περιεχομένου.

βάτρισος (ὁ) (Batrisus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ψηλαφιδῶν*. Τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν ἐντόμων τούτων εἶναι: σῶμα ἐπίμηκες ἢ ᾠοειδὲς καὶ κυρτόν· κεφαλὴ ἀρκετὰ μεγάλη, σχεδὸν τετραγωνική, μὲ τέσσαρας προσακτρίδας σιαγονικὰς ἐκ τεσσάρων ἀρθρώσεων ἑκάστην ἀποτελουμένην· τῶν προσακτρίδων τούτων ἡ πρώτη εἶναι μόλις ὁρατή, ἡ δευτέρα μακροτάτη, ἡ τρίτη μικρὰ καὶ ἡ τετάρτη ἐπιμήκης καὶ δισχιδής. Αἱ κεραῖαι εἶναι ἀρκετὰ μακραί. Ὁ προθώραξ τραπεζοειδής, συχνάκις κοσμούμενος δι' ἐπιμήκων διαυλακώσεων. Ἡ κοιλία μᾶλλον βραχεῖα καὶ ἐπίπεδος καὶ οἱ πόδες λεπτοί, ἐπιμήκεις καὶ ἐκ τριῶν ἀρθρώσεων ἀποτελούμενοι. Οἱ βάτρισοι ἀπαντῶσιν εἰς τὰς εὐκράτους ζώνας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς βορείου Ἀμερικῆς καὶ πάντα σχεδὸν τὰ εἴδη ζῶσιν ἐν ἁρμονίᾳ μετὰ τῶν μυρμήκων. Οἱ ἄρρενες διακρίνονται τῶν θηλέων ἐκ τῆς παρουσίας αἰχμηροῦ μικροῦ ὀδόντος, ὅστις εὑρίσκεται παρὰ τὴν βάσιν καὶ κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν ὄψιν τῆς τελευταίας ἀρθρώσεως τῶν κεραιῶν. Γνωστότερα εἴδη εἶναι οἱ: *βάτρισος ὁ μυρμηκοειδὴς* (Batrisus formicarius) καὶ *βάτρισος ὁ ὀξυδερκὴς* (Batrisus oculatus). Τὸ πρῶτον εἶδος εἶναι κοινότατον ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ μέσῃ καὶ νοτίῳ, ἐνδιαιτᾶται δὲ κυρίως ὑπὸ τὰς πέτρας, τοὺς λειχῆνας, εἰς τὴν βάσιν τῶν δρυῶν καὶ σπανιώτερον ἐπὶ τῶν κορμῶν διαφόρων δένδρων. Τὸ δεύτερον εἶδος ἀπαντᾷ κυρίως ἐν Γαλλίᾳ,

Βάτρισος ὁ μυρμηκοειδής.

Digitized by Google

Αὐστρίᾳ καὶ Οὐγγαρίᾳ καὶ ζῇ εἰς κοινὰς ἀποικίας μετὰ τῶν μυρμήκων καὶ ἰδίως τοῦ εἴδους *μύρμηξ ὁ μελανόφαιος* (Formica fusca). Δ. Ν. Π.

Βατρὺ (Vatry), *ἀββᾶς Ρενᾶτος*. Γάλλος λογογράφος (1697—1754). Βαθὺς μελετητὴς τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων, ἐγένετο μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν εἰς Παρισίους καὶ ἔγραψε πολυαρίθμους πραγματείας ἐν τῇ «Συλλογῇ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιγραφῶν».

Βὰτς καὶ **Βαΐτσεν** (Vatz καὶ γερμ. Waitzen) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Οὐγγαρίας, ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Πέστ-Πίλις-Σόλτ, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, πρὸς Β τῆς Βουδαπέστης. Κάτ. 19288. Ἔχει ὡραῖον καθεδρικὸν ναὸν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἀλευρόμυλοι, ἐμπόριον κτηνῶν καὶ ἀμπελουργία. Τῷ 1543 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι ἐξεδιώχθησαν ἐκεῖθεν τῷ 1684. Μ. Δ. Β.

Βάτσα *[Γεωγρ.]*. Πεδινὴ ἔκτασις ἐν τῇ περιφερείᾳ Κατωῆς τῆς νήσου Ἰθάκης, ἔνθα ἀμπελοφυτεῖαι καὶ ἐλαιοφυτεῖαι. Ταύτης ὑπέρκεινται τὰ χωρία *Βουνὶ* καὶ *Χαυριᾶτα*. Δ. Ε. Μ.

Βατσαξῆς, *Ἰωάννης*. Ναυτικὸς ἐξ Ὕδρας. Ἰδιοκτήτης καὶ πλοίαρχος τοῦ βρικίου «Κίμων», ὅπερ μετέσχε τοῦ Ἀγῶνος τοῦ 1821 εἰς διαφόρους ναυμαχίας εἴτε ὑπὸ τοῦ ἰδίου κυβερνώμενον εἴτε ὑπ' ἄλλων πλοιάρχων, ὅτε ἐπέβαινον τοῦ πλοίου καὶ οἱ υἱοί του Δημήτριος καὶ Ἀντώνιος, χαρακτηρισθέντες ὡς ὑποπλοίαρχοι (ἀριθ. 641 καὶ 753 ναυτικοῦ μητρῴου). Ὁ Δημήτριος μετέβη τῷ 1827 καὶ εἰς Ἀλεξάνδρειαν πλοιαρχοῦντος τοῦ Ἰωάννου Χατζῆ-Φραντζέσκου καὶ μετὰ τοῦ Κόχραν. Μετὰ τὸν Ἀγῶνα ὁ πατὴρ ἐστάλη τῷ 1834 ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Μιαούλη εἰς Θεσσαλονίκην, ὁπόθεν, ἐπὶ πενταετίαν ἐργασθείς, ἐπρομήθευσεν ὑπὸ μυρίας προφάσεις ξυλείαν ἥτις ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ ἐν Πόρῳ ναυστάθμου, δι' ὃ καὶ ἐπηνέθη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὁ Δημήτριος ἐβοήθει τὸν πατέρα του, θανόντα τῷ 1842 ἐξ ὕδρωπος. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

Βάτσελ (Vachell), *Ὁράτιος-Ἀννέσλυ*. Ἄγγλος μυθιστοριογράφος καὶ δραματικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1861. Ἔγραψε πολλὰ διηγήματα, μυθιστορήματα, δράματα καὶ κωμῳδίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «The Shadowy Third», «The Pinch of Prosperity», «Brothers» «The Hill», χαριτωμένη ἐξιστόρησις τῆς σχολικῆς ζωῆς, ἡ ὁποία ἔσχε πολλὰς ἐκδόσεις, «Ths Waters of Jordan», «A Woman in exile, κτλ. Ἡ μεγαλυτέρα του θεατρικὴ ἐπιτυχία εἶναι τὸ δραματοποιηθὲν τῷ 1915 μυθιστόρημά του «Quinney's». Μ. Δ. Β.

βατσέλι (τό)· λεκάνη ἐκ μετάλλου ἢ καὶ ἐκ πορσελάνης || μέτρον χωρητικότητος σιτηρῶν καὶ καρπῶν, ἐν χρήσει ἄλλοτε εἰς τὰς Ἰονίους νήσους.

βατσέλλο (τὸ) *[Ναυτ.]*· βλ. βασέλλο.

Βατσιανὰ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ νήσου Γαύδου τῆς ἐπαρχίας Σφακίων τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 69.

βατσίνα (ἡ)· τὸ ἐμβόλιον, ἡ δαμαλὶς (ἰταλ. vaccina).

βατσινάρισμα (τό)· ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ βατσινάρω, ἐμβολιασμα, δαμαλισμός, κοιν. *μπόλιασμα*.

βατσινάρω· ἐμβολιάζω, δαμαλίζω, κοιν. *μπολιάζω* (ἰταλ. vaccinare).

Βατσινιὰ ἢ ***Βατσουνιὰ*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Γόμφων τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους *Τυμπάνου* ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῶν πηγῶν τοῦ ποταμοῦ *Παμίσου* (κοιν. *Μπλιούρη*), ἔχει κλίμα ὑγιὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Κάτ. (1928) 673. Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος ἔχει περὶ τὰς 10.000 στρεμ. ἰδιωτικῶν δασῶν ἐξ ἐλάτης, καστανέας καὶ δρυός. Διὰ βατῶν ὁδῶν ἡ Βατσινιὰ συνδέεται μετὰ τῆς πλησιεστέρας κωμοπόλεως Μουζακίου (ὥρ. 2). Δ. Ε. Μ.

βάτσινο (τό)· ἰδιωμ., ὁ καρπὸς τῆς βάτου (βλ. λ.), τὸ βατόμουρο.

Βατσόλα (Vazzola) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας, ἐν τῷ νομῷ Τρεβίζο τῆς Βενετίας. Κάτ. 5.500.

Βατσουνιὰ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βατσινιά.

Βατσώφ, *Σπᾶς*. Διάσημος Βούλγαρος μετεωρολόγος, ἱδρυτὴς καὶ διευθυντὴς τῆς μετεωρολογικῆς ὑπηρεσίας τῆς Βουλγαρίας, γεννηθεὶς ἐν Πιρὸτ (νῦν σερβικῷ) καὶ ἀποθανὼν τῷ 1928 εἰς ἡλικίαν 72 ἐτῶν. Ἐγγραφεὶς εἰς τὴν φυσικομαθηματικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Ἄγραμ καὶ λαβὼν τὸ δίπλωμά του ἐν ἔτει 1879, ἐπέστρεψεν εἰς Βουλγαρίαν, ἔνθα διετέλεσε καθηγητὴς γυμνασίου, γυμνασιάρχης καὶ κατόπιν διευθυντὴς ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῆς Δημ. Ἐκπαιδεύσεως, ἀπὸ δὲ τοῦ 1892 διευθυντὴς τῆς βουλγαρικῆς μετεωρολογικῆς ὑπηρεσίας, ἣν θέσιν κατεῖχε μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐπιστροφῆς του ἐν Βουλγαρίᾳ ἠσχολήθη μὲ παιδαγωγικὰ ζητήματα. Ἐν ἔτει 1883 ἐδημοσίευσε βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁδηγὸς διὰ τὴν ἐκτέλεσιν μετεωρολογικῶν παρατηρήσεων», ἐπίσης ἐδημοσίευσε καὶ τὴν «Λαϊκὴν μετεωρολογίαν», εἰς ἣν συνεκέντρωσε πάντα τὰ γνωμικὰ τῶν χωρικῶν τῆς πατρίδος του ἐπὶ τοῦ καιροῦ. Ὁ Βατσὼφ ὑπῆρξεν ὀργανωτικὸν πνεῦμα διὰ τὴν Βουλγαρίαν. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ἤρξαντο δημοσιευόμενα μετεωρολογικὰ χρονικά, μηνιαῖα μετεωρολογικὰ δελτία καὶ ἐκθέσεις σεισμολογικῶν παρατηρήσεων, ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ μετεωρολογικοῦ ἰνστιτούτου. Κατὰ τὸ 1893 ἐλειτούργουν ἐν Βουλγαρίᾳ 8 σταθμοὶ β' τάξεως, πλεῖστοι τρίτης, καὶ 55 βροχομετρικοί, ἐνῷ κατὰ τὸ 1926, χάρις εἰς τὸν Βατσώφ, τὸ βουλγαρικὸν δίκτυον ἀπετελεῖτο ἐξ 24 σταθμῶν α' τάξεως καὶ περίπου 125 βροχομετρικῶν. Θ. Θ. ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ

Βὰττ (Watt), *Τζαίημς*. Διάσημος Ἄγγλος φυσικὸς καὶ μηχανικός, γεννηθεὶς ἐν Γκρῆνοκ τῆς Σκωτίας τῷ 1736 καὶ ἀποθανὼν ἐν Χήτφιλντ τῷ 1819. Ὁ ἐφευρέτης τῆς ἀτμομηχανῆς.

Υἱὸς εὐκαταστάτου ἐμπόρου ναυτιλιακῶν ὀργάνων καὶ ἐργολάβου ναυπηγήσεων, ὁ Τζαίημς Βάττ διήγαγε τὰ πρῶτα τῆς ζωῆς του ἔτη ὑπὸ συνθήκας πλήρους οἰκονομικῆς ἀνεξαρτησίας. Ἐπειδὴ κατὰ τὴν παιδικήν του ἡλικίαν ἐφαίνετο ἔχων ἀσθενικὴν κρᾶσιν, οἱ γονεῖς του διέκοπτον συχνὰ τὴν εἰς τὸ σχολεῖον φοίτησίν του καὶ τὸν ἄφιναν ν' ἀσχολῆται κατ' οἶκον κατὰ τὰς ὀρέξεις του, περιστρεφομένας κυρίως εἰς κατασκευὰς μικρῶν μηχανῶν, εἰς γεωμετρικὰ σχέδια καὶ λύσεις μαθηματικῶν προβλημάτων. Ἐλέγετο περὶ αὐτοῦ—ὅπως καὶ περὶ τοῦ Στήβενσον—, ὅτι τὸν ἐπέπληξαν πολλάκις, διότι ἠσχολεῖτο ἐπὶ ὥρας ὁλοκλήρους ν' ἀνεγείρῃ καὶ νὰ ἐπαναθέτῃ τὸ κάλυμμα βραζούσης τσαγιέρας, νὰ παρατηρῇ μετὰ προσοχῆς τὸν ἐξερχόμενον ἀτμὸν καὶ νὰ συλλέγῃ τὰς σχηματιζομένας ἐξ αὐτοῦ σταγόνας. Πιθανὸν ἡ παράδοσις αὐτὴ νὰ ἐπλάσθη ἐκ τῶν ὑστέρων· βέβαιον πάντως εἶναι ὅτι ἡ πνευματικὴ δραστηριότης τοῦ Βάττ ἐστρέφετο ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἔτι ἡλικίας πρὸς πᾶν θέμα ἐπιστημονικῆς σπουδῆς: πρὸς τὴν βοτανικήν, τὴν ὀρυκτολογίαν, τὴν γεωλογίαν, τὴν φυσικήν, τὴν χημείαν, τὴν ἰατρικήν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν ἱστορίαν καὶ πρὸς τὴν ποίησιν ἀκόμη.

Τζαίημς Βάττ.

Ἦλθον ὅμως καὶ ἀντίξοοι διὰ τὴν οἰκογένειάν του περιστάσεις, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἠνάγκασε τὸν Βάττ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς εὐχαρίστους δι' αὐτὸν συνηθείας τοῦ «σοφῶς σχολάζειν». Διὰ νὰ μὴ βαρύνῃ τὸν πατέρα του, μετέβη τῷ 1755 εἰς τὸ Λονδῖνον καὶ ἀνέλαβεν ἐργασίαν εἰς τὸ κατάστημα ἑνὸς κατασκευαστοῦ ἐπιστημονικῶν ἐργαλείων. Εἰς διάστημα ἑνὸς ἔτους εἶχε γίνει κάτοχος ὅλων τῶν μυστικῶν τοῦ ἐπαγγέλματος τούτου καὶ ἀπεφάσισε τότε νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς Γλασκώβην, ὅπου ἤρχισεν ἐργαζόμενος δι' ἴδιον λογαριασμόν, μετ' οὐ πολὺ δέ, εἰκοσαετὴς μόλις, διωρίζετο μηχανικὸς τοῦ πανεπιστημίου τῆς πόλεως ταύτης. Ὁ Robison, φοιτητὴς τότε εἰς τὸ ἴδιον πανεπιστήμιον, ἔγραφε βραδύτερον διὰ τὸν Βάττ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης: «Ἂν καὶ σπουδαστὴς ἀκόμη, εἶχα τὴν κενοδοξίαν νὰ νομίζω ὅτι ἤμην ἀρκετὰ προχωρημένος εἰς τὴν φυσικὴν καὶ τὴν μηχανικήν· ἀλλ' ὅταν ἐγνωρίσθην μὲ τὸν Βάττ ᾐσθάνθην τὴν φιλοτιμίαν μου πληγωμένην, βλέπων εἰς ποῖον βαθμὸν ὑπερεῖχεν ἐμοῦ ὁ νεαρὸς ἐκεῖνος τεχνίτης. Μόλις μᾶς παρουσιάζετο εἰς τὸ πανεπιστήμιον κάποια δυσκολία, ἐτρέχαμεν εἰς τὸν «μηχανικὸν» μας. Κάθε προκύπτον ζήτημα ἐγίνετο δι' αὐτὸν θέμα μελέτης, τῆς ὁποίας ποτὲ δὲν παρητεῖτο προτοῦ φθάσῃ εἰς «*πλήρη καὶ ἀρτίαν*» λύσιν.

Ἡ ὑπηρεσία του ὡς μηχανικοῦ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Γλασκώβης παρέσχεν εἰς τὸν Βάττ τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀσχοληθῇ μὲ τὴν τελειοποίησιν τῆς ἀτμομηχανῆς,—ἢ ἀκριβέστερον νὰ *ἐφεύρῃ* ταύτην, δεδομένου ὅτι αἱ μέχρι τότε ὑπάρχουσαι *ἀτμαντλίαι*, ἀτελέσταται καὶ διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ εἰδικοῦ αὐτῶν προορισμοῦ, δὲν ἠδύναντο πολλῷ μᾶλλον νὰ θεωρηθῶσιν ὡς «*κινητήριοι μηχαναὶ*» γενικωτέρας μορφῆς καὶ χρησιμότητος. Τὴν ἀφορμὴν ἔλαβεν ἐκ μιᾶς ἀτμαντλίας τοῦ Νιουκόμεν, εὑρισκομένης εἰς τὰ ἐργαστήρια τοῦ πανεπιστημίου καὶ δοθείσης εἰς αὐτὸν πρὸς ἐπισκευήν. Ὁ Βάττ κατεῖδεν ἀμέσως τὰς ἀτελείας καὶ τὰ μειονεκτήματα τοῦ πρωτογόνου ἐκείνου μηχανήματος καὶ συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς πραγματικῆς *ἀτμομηχανῆς*, τὴν ὁποίαν καὶ ἐπέτυχε νὰ κατασκευάσῃ «*πλήρη καὶ ἀρτίαν*» διὰ διαδοχικῶν ἐπινοήσεων. Εἶναι σχεδὸν ἀπίστευτον ὅτι μία πρόοδος τόσης ἀξίας καὶ τόσον πολυμεροῦς συνθέσεως ἤχθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τοιοῦτον βαθμὸν τελειότητος ἐκ τῆς ἐπινοίας ἑνὸς καὶ μόνου ἀνθρώπου. Διότι ἡ ἀτμομηχανὴ τοῦ Βάττ ἔλυσε διὰ μιᾶς κατὰ τὸν πληρέστερον δὲ καὶ ἁπλούστερον ἅμα τρόπον, ὅλα τὰ βασικὰ προβλήματα τὰ γεννώμενα περὶ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ἀτμοῦ ὡς κινητηρίου δυνάμεως· αἱ μεταγενέστεραι τροποποιήσεις καὶ συμπληρώσεις δὲν ἀφορῶσι παρὰ εἰς λεπτομερείας μόνον.

Εἰς τὴν ἀτμαντλίαν τοῦ Νιουκόμεν τὸ αὐτὸ δοχεῖον ἐξετέλει διαδοχικῶς χρέη ἀτμολέβητος, κυλίνδρου τῆς ἀντλίας καὶ ψυκτῆρος· ἡ δαπάνη τοῦ καυσίμου ἦτο τεραστία ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἀπόδοσιν, ἡ κίνησις τοῦ ἐμβόλου βραδυτάτη καὶ ἡ ἐναλλαγὴ τῆς λειτουργίας τῶν δικλείδων ἐγίνετο καθ' ἑκάστην διαδρομὴν διὰ χειρὸς τοῦ μηχανικοῦ. Ὁ Βάττ ἐχώρισεν ἐν πρώτοις τὸν κύλινδρον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐκινεῖτο τὸ ἔμβολον, ἀπὸ τὸν λέβητα ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀπὸ τὴν ψυκτικὴν συσκευὴν ἀφ' ἑτέρου. Κατόπιν ἐπέτυχεν ὥστε ἡ ἰδία μηχανὴ νὰ κινῇ τὰς μικρὰς ἀντλίας, δι' ὧν ἐγίνετο ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ ἀέρος ἀπὸ τὸν συμπυκνωτήν, ἡ εἰς αὐτὸν ἀποστολὴ ψυχροῦ ὕδατος καὶ ἡ ἀπ' αὐτοῦ ἀναρρόφησις τοῦ ἀναγκαίου ὕδατος διὰ τὴν τροφοδότησιν τοῦ λέβητος. Αἱ ἐπικοινωνίαι μεταξὺ τῶν διαφόρων ὀργάνων τῆς μηχανῆς ἀποκαθίσταντο καὶ διεκόπτοντο κατ' ἐναλλαγὴν διὰ τῆς λειτουργίας βαλβίδων, αἵτινες ἐκινοῦντο καὶ αὗται ὑπὸ τῆς ἰδίας μηχανῆς καὶ ἦσαν τελείου τύπου. Τέλος ἡ κίνησις τοῦ στελέχους τοῦ ἐμβόλου ἐγένετο εὐθύγραμμος χάρις εἰς τὴν εὐφυᾶ ἐπινόησιν τοῦ «ἀρθρωτοῦ παραλληλογράμμου». Ἀλλὰ αἱ ἐπιτυχίαι αὗται δὲν ἐκόρεσαν τὸν ἐφευρετικὸν ὀργασμὸν τοῦ Τζαίημς Βάττ. Τῷ 1776 συνελάμβανε τὸ σχέδιον τῆς μηχανῆς «διπλῆς ἐνεργείας», διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἠδύνατο νὰ μεταδίδῃ ὄχι πλέον εὐθυγράμμους παλινδρομικὰς κινήσεις εἰς τὸ ἔμβολον μιᾶς ὑδραντλίας ἀλλὰ συνεχῆ περιστροφικὴν κίνησιν εἰς τὸν ἄξονα μιᾶς μηχανῆς εὐρυτέρας χρήσεως. Ἀντικαθιστᾷ τότε τὰς δικλεῖδας εἰσροῆς καὶ ἐκροῆς διὰ τοῦ ἀτμοσύρτου, συνδεομένου μετὰ τῆς ἀτράκτου δι' ἑνὸς ἐκκέντρου καὶ ἑνὸς διωστῆρος. Ἐφοδιάζει τὴν ἄτρακτον διὰ στροφάλου (volant) προωρισμένου νὰ καθιστᾷ ὁμοιόμορφον τὴν περιστροφὴν καὶ προσθέτει εἰς τὸν κύλινδρον τὸν φυγόκεντρον ρυθμιστήν. Τέλος τῷ 1782 λαμβάνει προνόμιον διὰ τὴν ἐφεύρεσιν τῆς ἀποτονώσεως.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ μεγάλη ἐπινόησις τοῦ Βάττ δὲν παρέμεινεν εὐτυχῶς, ὡς συνέβη μὲ ἄλλους ἐφευρέτας, ἄνευ πρακτικῆς ἐκμεταλλεύσεως. Τῷ 1767 συνεταιρίζεται μὲ τὸν Ρόεμπουκ, εἰς τὸν ὁποῖον παρεχώρησε τὰ δύο τρίτα τῶν δικαιωμάτων του, καὶ χάρις εἰς τὰ παρὰ τούτου διατεθέντα χρηματικὰ μέσα εἶδε πραγματοποιουμένην τὴν πρώτην του ἀτμομηχανήν. Ἀλλ' ἡ περιουσία τοῦ συνεταίρου δὲν ἦτο ἐπαρκὴς διὰ τὰς μεγάλας δαπάνας, ἃς ἀπῄτει ὁ πειραματισμὸς ἐπὶ τῶν ἀλλεπαλλήλων τελειοποιήσεων τὰς ὁποίας ἐπέφερεν εἰς τὴν μηχανήν του ὁ ἐφευρέτης. Ἡ συνεργασία των διεκόπη καὶ ἀπὸ τοῦ 1767 μέχρι τοῦ 1774 ὁ Βάττ ἠσχολήθη μὲ διάφορα σχέδια διωρύγων. Τῷ 1774 ἐγνωρίσθη μὲ τὸν Μπάουλτον, μεγαλοβιομήχανον τοῦ Βίρμινχαμ, ὅστις ἔγινε κατόπιν συνεταῖρός του. Μετ' αὐτοῦ ἵδρυσεν εἰς τὸ Soho τὰ ἐργοστάσια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα βραδύτερον ἐξῆλθον αἱ πρῶται ἰσχυραὶ ἀτμομηχαναί. Ἀρχικῶς ἐχρησιμοποιοῦντο αὗται μόνον διὰ κίνησιν ὑδραντλιῶν, ἀνεγνωρίσθη ὅμως παγκοίνως ὅτι ἦσαν κατὰ πολὺ οἰκονομικώτεραι ἀπὸ τὰς τοῦ Νιουκόμεν. Ἡ ἀπόδοσίς των ἔφθανεν εἰς 80 ἐπὶ τοῖς 100!

Αἱ ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπινοηθεῖσαι νεώτεραι τροποποιήσεις, περὶ ὧν ὡμιλήσαμεν ἀνωτέρω, ἐπέτρεψαν ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν εἰς τὰ ἐργοστάσια τοῦ Soho νὰ ἐξαποστείλουν πρὸς ὅλας τὰς χώρας τῆς γῆς τελείους καθ' ὅλα τύπους τοῦ «ἀνθρωπίνου θαύματος», ὡς ὠνομάσθη καὶ ὑπῆρξε πράγματι ἡ ἀτμομηχανὴ τοῦ Βάττ. Δὲν περιωρίσθη δὲ μόνον εἰς τὴν τελειοποίησιν τῶν κυρίων μερῶν τοῦ μηχανισμοῦ της ὁ δαιμόνιος καὶ ἀκάματος ἐφευρέτης· τὸν ἀπησχόλει ἐξ ἴσου πᾶσα χρήσιμος λύσις ἀναφερομένη εἰς δευτερεύοντα ζητήματα. «Ὁ Βάττ—γράφει εἰς τὴν βιογραφίαν του ὁ Ἀράγκὼ—εἶναι ὁ πρῶτος χρησιμοποιήσας τὰ δι' ὑδραργύρου μανόμετρα πρὸς ἐκτίμησιν τῆς ἐλαστικότητος τοῦ ἀτμοῦ ἐντὸς τοῦ λέβητος ὅσον καὶ ἐν τῷ συμπυκνωτῇ· εἶναι ὁ πρῶτος ἐπινοήσας δείκτην ἁπλοῦν καὶ σταθερόν, χάρις εἰς τὸν ὁποῖον μόνον εἰς κάθε στιγμὴν καὶ δι' ἑνὸς βλέμματος ὁ μηχανικὸς γνωρίζει τὴν στάθμην τοῦ ὕδατος ἐν τῷ λέβητι· εἶναι ὁ πρῶτος ὅστις, πρὸς ἀπογὴν τῶν μεταπτώσεων τῆς στάθμης ταύτης, συνεδύασε τὴν λειτουργίαν τῆς τροφοδοτικῆς ἀντλίας πρὸς τὰς μετακινήσεις ἑνὸς πλωτῆρος».

Ἡ ἐφευρετικότης τοῦ Βάττ δὲν ἐνετοπίσθη μόνον εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ἀτμομηχανῆς. Πλεῖσται ἄλλαι ἀναζητήσεις ἐν τῷ πεδίῳ τῶν ἐφηρμοσμένων ἐπιστημῶν ἀπησχόλησαν τὴν μεγαλοφυΐαν καὶ τὴν ἐνεργητικότητά του. Τῷ 1780 ἔλαβε δίπλωμα εὑρεσιτεχνίας διὰ «πιεστήριον ἀντιγραφῆς» (τὴν κοινὴν σήμερον «κόπιαν» τῶν ἐμπ

Digitized by Google

κῶν γραφείων)· τῷ 1783 ἐπενόησε, πρῶτος αὐτός, σύστημα θερμάνσεως διὰ τοῦ ἀτμοῦ· τὸ ἴδιον δὲ ἔτος ἔδιδεν εἰς τὸν φίλον του *Πρίστλεϋ* τὴν ἐξήγησιν τοῦ περιφήμου πειράματός του ἐπὶ τῆς ἑνώσεως τοῦ ὑδρογόνου καὶ τοῦ ὀξυγόνου: «Τί ἀπέδωκεν—ἔγραφεν εἰς μίαν πρὸς αὐτὸν ἐπιστολήν του—τὸ πείραμά σας; Ὕδωρ, φῶς καὶ θερμότητα. Δὲν εἶναι φυσικὸν λοιπὸν νὰ συμπεράνωμεν ὅτι τὸ ὕδωρ συνίσταται ἐκ δύο ἀερίων, τοῦ ὀξυγόνου καὶ τοῦ ὑδρογόνου, ἐστερημένων μέρους τῆς λανθανούσης ἢ στοιχειακῆς των θερμότητος; Καὶ ὅτι τὸ ὀξυγόνον εἶναι ὕδωρ ἐστερημένον τοῦ ὑδρογόνου του ἀλλ' ἡνωμένον μὲ λανθάνουσαν θερμότητα καὶ λανθάνον φῶς;» Ἡ ἰδέα του αὕτη ἐκρίθη ἐν ἀρχῇ ἐστερημένη σοβαρότητος ἐν τῇ Βασιλικῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Λονδίνου· καὶ ὅμως πόσον ἐδικαιώθη βραδύτερον! Ἡ φιλοπονία του δὲν ἐδαμάσθη οὔτε ἀπὸ τὸ γῆρας· εἰς ἡλικίαν 77 ἐτῶν ἐξεμάνθανεν ἀκόμη ξένας γλώσσας, ἦτο δὲ 83 ἐτῶν ὅταν ἐπενόησε τὸν αναγωγικὸν διαβήτην, τὸν ὁποῖον χρησιμοποιοῦσιν οἱ γλύπται διὰ ν' ἀναπαράγωσιν ἐπὶ τοῦ μαρμάρου μετὰ τῆς μεγαλυτέρας ἀκριβείας κάθε λεπτομέρειαν τοῦ πρωτοτύπου.

Ἀλλ' ὁ Βάττ δὲν ὑπῆρξε μόνον ὑπέροχος μηχανικὴ ἰδιοφυΐα· ὑπῆρξε ταυτοχρόνως καὶ ἐξαιρετικὸς ἄνθρωπος: «Τὰ ἀτομικά του προτερήματα —γράφει περὶ αὐτοῦ ὁ Ἀραγκὼ—ἦσαν ἀνώιερα καὶ αὐτῆς ἔτι τῆς μεγάλης ἐπιστημονικῆς του ἀξίας. Μία παιδικὴ σεμνότης, ἡ μεγαλυτέρα ἁπλότης τρόπων, τὸ φιλοδίκαιον εἰς βαθμὸν θρησκευτικῆς πίστεως, καὶ μία ἀνεξάντλητος καλωσύνη ἀφῆκαν περὶ αὐτοῦ ἐν Σκωττίᾳ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἀναμνήσεις ἀνεξιτήλους». Ἡ μνήμη του ἦτο ἀξιοθαύμαστος καὶ ἡ ἐγκυκλοπαιδική του μόρφωσις ἐρασστία. Ἰδοὺ πῶς τὸν σκιαγραφεῖ ἄλλος σύγχρονός του, ὁ μυθιστοριογράφος Οὐάλτερ Σκώτ: Ὁ Βάττ—γράφει—δὲν ἦτο μόνον ὁ βαθύτατος ἐπιστήμων, ὁ ἐπιτυχὼν θαυμασίως νὰ συναγάγῃ πρακτικὰς ἐφαρμογὰς ἐκ διαφόρων συνδυασμῶν τῶν ἀριθμῶν καὶ τῶν φυσικῶν δυνάμεων· δὲν κατεῖχε μόνον πρωτεύουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν διακρινομένων διὰ τὴν εὐρύτητα τῆς μορφώσεώς των· ἦτο ἀκόμη καὶ ὁ ἄριστος, ὁ πλέον ἀξιαγάπητος τῶν ἀνθρώπων. Τὴν μόνην φορὰν ποὺ συνηντήθην μαζί του, τὸν εὗρον περιστοιχιζόμενον ἀπὸ ἕνα ἐκλεκτὸν ὅμιλον διανοουμένων· ὅτε εἶδα καὶ ἤκουσα ὅ,τι δὲν θὰ ἰδῶ καὶ δὲν θ' ἀκούσω ποτὲ ἄλλοτε. Παρὰ τὰ ὀγδοήκοντα καὶ ἓν ἔτη του, ὁ Βάττ, θαλερός, εὐκίνητος, φροσηνέστατος, ἐδείκνυε ζωηρότατον ἐνδιαφέρον ἐπὶ παντὸς θέματος τῆς συνομιλίας· ἡ ἐπιστημοσύνη του ἦτο εἰς τὴν διάθεσιν παντὸς ζητοῦντος τὰ φῶτά της· διέχεεν ἀσμένως πρὸς ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῆς μεγαλοφυΐας του καὶ τῆς φαντασίας του. Μεταξὺ τῶν παρισταμένων εὑρίσκετο καὶ εἷς καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας φιλολογίας· ὁ Βάττ συνεζήτησε μαζί του περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀλφαβήτου ὡς ἂν ἦτο σύγχρονος τοῦ Κάδμου. Ἀκούοντές τον κατόπιν νὰ συνομιλῇ μὲ ἕνα διάσημον κριτικόν, θὰ ἐλέγετε ὅτι ὁ γέρων ἐκεῖνος εἶχε καταναλώσει τὴν ζωήν του ὁλόκληρον εἰς τὴν σπουδὴν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν καλῶν τεχνῶν. Θὰ ἦτο περιττὸν ν' ἀναφέρω τὰς ἐπὶ τῶν ἐφηρμοσμένων ἐπιστημῶν ὁμιλίας του· ἐδῶ ἐπρόκειτο περὶ τῆς ἐνδόξου του εἰδικότητος. Ἐμανθάνομεν τέλος ὅτι κανὲν μυθιστόρημα, οὐδὲ ἐκ τῶν ἀσημοτέρων, δὲν τοῦ ἦτο ἄγνωστον καὶ ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ σοφοῦ ἐπιστήμονος πρὸς τὸ φιλολογικὸν τοῦτο εἶδος ἦτο τόσον ζωηρὰ ὅσον καὶ τῶν δεκαοκταετῶν δεσποινίδων».

Ὁ Βάττ ἐτάφη παρὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χήνσιλδ, πλησίον τοῦ Βίρμιγχαμ· τὰ τέκνα του τοῦ ἀνήγειραν ἐκεῖ μεγαλοπρεπὲς γοτθικὸν μνημεῖον, διακοσμούμενον μὲ μαρμάρινον ἄγαλμα ἀποδίδον πιστῶς τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ εὐγενοῦς γέροντος. Ἄλλο μαρμάρινον ἐπίσης ἄγαλμα τοῦ διασήμου μηχανικοῦ κοσμεῖ μίαν τῶν αἰθουσῶν τοῦ πανεπιστημίου τῆς Γλασκώβης· τρίτον εὑρίσκεται εἰς τὸ Γκρῆνοκ, τὴν γενέθλιόν του πόλιν, καὶ τέταρτον, ἐξ ὀρειχάλκου αὐτό, δεσπόζει τῆς ἐν Γλασκώβῃ πλατείας τοῦ Γεωργίου· πέμπτον τέλος ἐκ μαρμάρου τῆς Καρράρας, ἀριστούργημα τοῦ γλύπτου Σαντρέ, ἔχει στηθῆ εἰς τὸ ἐν Γουεστμίνστερ Ἀγγλικὸν Πάνθεον. —Ω.

— **Βάττ** (Watt), *Ἰωακεὶμ φὸν* —· βλ. Βαδιανός.

— **βάττ** (Watt) *[Φυσ.]*. Μονὰς πρὸς μέτρησιν τῆς ἰσχύος, χρησιμοποιουμένη ἰδίᾳ τὰ μέγιστα εἰς τὰς ἠλεκτρικὰς μετρήσεις. Ἰσοδυναμεῖ αὕτη πρὸς ἔργον ἑνὸς *ζούλ*, παραγόμενον εἰς ἓν δευτερόλεπτον, εἶναι δὲ γινόμενον τῆς ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως, ἐκφραζομένης εἰς *βόλτ*, ἐπὶ τὴν ἔντασιν τοῦ ρεύματος, ἐκφραζομένην εἰς *ἀμπέρ*.

Πολλάκις διὰ τὰς πρακτικὰς ἐφαρμογὰς ἡ μονὰς βάττ εἶναι λίαν μικρὰ καὶ ὡς ἐκ τούτου χρησιμοποιοῦνται τὰ πολλαπλάσια αὐτῆς, ὡς τὸ *ἑκατόμβαττον* (*ἑκτοβάτ*—hectowatt), ὅπερ ἰσοδυναμεῖ πρὸς 100 βάττ, καὶ τὸ *χιλιόβαττον* (*χιλιοβάττ* ἢ *κιλοβάττ*—kilowatt), ὅπερ ἰσοδυναμεῖ πρὸς 1000 βάττ.

Ἡ μονὰς βάττ σχετίζεται πρὸς ἑτέραν πρακτικὴν μονάδα ἰσχύος, τὸν *ἀτμόϊππον*, ὡς ἑξῆς: 1 ἀτμόϊππος ἰσοδυναμεῖ πρὸς 736 βάττ, ἤτοι 1 χιλιόβαττον ἰσοδυναμεῖ περίπου πρὸ 1 36 ἀτμόϊππον. Κ. Π

—**βάττ, ζυγὸς** *[Φυσ.]*. Συσκευὴ ἐπινοηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Οὐίλλιαμ Θόμψων (λόρδου Κέλβιν) καὶ χρησιμεύουσα κυρίως διὰ τὴν μέτρησιν τῆς ἠλεκτρικῆς ἰσχύος. Ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ δύο *ζυγῶν ρεύματος*, τύπου Reyleigh, προσηρμοσμένων ἐπὶ τῶν ἄκρων φάλαγγος ζυγοῦ. Τὰ δύο πηνία διαρρέονται ὑπὸ ρεύματος κατ' ἀντίθετον φοράν, ὅπερ φέρεται εἰς αὐτὰ τῇ βοηθείᾳ εὐκάμπτων χαλκίνων ταινιῶν. Ἡ ἐπενέργεια τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου ἐξουδετεροῦται ἐκ τῆς κατ' ἀντίθετον φορὰν διόδου τοῦ ρεύματος. Τὰ σταθερὰ πηνία τῆς συσκευῆς διατίθενται οὕτως, ὥστε ἡ ροπὴ ἡ ὑπὸ τούτων προκαλουμένη ἐπὶ τῶν κινητῶν πηνίων νὰ εἶναι ἡ αὐτή. Ἡ ἐπὶ τῆς φάλαγγος τοῦ ζυγοῦ ἀσκουμένη ροπὴ ἐξουδετεροῦται τῇ βοηθείᾳ βάρους (*ἱππέως*) μετακινουμένου κατὰ μῆκος αὐτῆς, κατάλληλος δὲ κλῖμαξ παρέχει δι' ἀμέσου ἀναγνώσεως τὴν τιμὴν τῆς ἠλεκτρικῆς ἰσχύος. Ἡ συσκευή, ἐφ' ὅσον τὰ σταθερὰ πηνία συνδέονται πρὸς τὴν τάσιν τοῦ δικτύου, τὸ δὲ ρεῦμα καταναλώσεως διέρχεται διὰ τῶν κινητῶν πηνίων, παρέχει τὴν ἀναλισκομένην ἰσχὺν ἐν τῇ καταναλώσει. Ἐὰν ὅμως τὸ ρεῦμα καταναλώσεως διέρχεται διαδοχικῶς δι' ὅλων τῶν πηνίων, τότε ἡ συσκευὴ παρέχει τὴν ἔντασιν τοῦ ρεύματος καὶ ἑπομένως λειτουργεῖ ὡς *ἀμπερόμετρον*. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

— **βάττ-ὡριαῖον** *[Φυσ.]*. Μονὰς ἐνεργείας παραγομένη ἐκ τῆς μονάδος ἰσχύος *βάττ*. Οὕτω 1 *βάττ-ὡριαῖον* ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἐνέργειαν παρεχομένην ὑπὸ πηγῆς ἰσχύος ἑνὸς βάττ, ἐργαζομένης ἐπὶ μίαν ὥραν. Ἐπειδὴ δὲ πηγὴ ἰσχύος ἑνὸς βάττ παράγει κατὰ δευτερόλεπτον ἔργον ἑνὸς *ζούλ*, ἕπεται ὅτι ἡ μονὰς ἐνεργείας *βάττ-ὡριαῖον* ἰσοδυναμεῖ πρὸς 3600 ζούλ, δεδομένου ὅτι ἡ ὥρα περιλαμβάνει 3600 δευτερόλεπτα.

Ἐκτὸς τῆς μονάδος βάττ-ὡριαῖον χρησιμοποιοῦνται καὶ τὰ πολλαπλάσια αὐτῆς, ὡς *ἑκατόμβαττον* (ἢ *ἑκτοβαττ*) *ὡριαῖον*, ὅπερ ἰσοδυναμεῖ πρὸς 100 ὡριαῖα βάττ καὶ ἑπομένως πρὸς 360000 ζούλ, καὶ *χιλιόβαττον* (ἢ *χιλιαβάττ*) *ὡριαῖον*, ὅπερ ἰσοδυναμεῖ πρὸς 1000 βάττ-ὡριαῖα καὶ ἑπομένως πρὸς 3.600.000 ζούλ. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

βάττα (ἡ) (γαλλ. ouate, γερμ. watte). Παρασκεύασμα ἐξ ἀποκομμάτων βάμβακος ἢ ἐκ κατωτέρας ποιότητος τοιούτου. Φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον εἰς διαφόρους χρωματισμοὺς καὶ ποιότητας, εἰς στρώματα ποικίλου πάχους, ἐπικεχρισμένη ἐνίοτε διὰ ξηρᾶς κολλώδους οὐσίας, χρησιμοποιεῖται δὲ εἰς ὑπενδύσεις τῶν ἐνδυμάτων πρὸς ἀρτιωτέραν κατασκευὴν αὐτῶν. Α. Α. Σ.

Βαττὰ ἢ ***Βαττὰκ*** ἢ ***Βάτα*** ἢ ***Βάτακ*** (Batta, Battak, Bata, Batak). Λαὸς τῆς Σουμάτρας (βλ. Μπαττά).

βατταλαλῶ ἢ ***βαρταλαλῶ*** (—*έω*)· ἰδιωματ., φλυαρῶ, πολυλογῶ, φωνασκῶ, ἐρίζω, διαπληκτίζομαι κραυγάζων.

βάτταλος (ὁ)· βλ. **βάταλος**.

βάτταλος (ὁ) (Battalus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δρασιδῶν*. Οἱ βάτταλοι εἶναι ἀράχναι μετρίου μεγέθους, ἔχουσαι σῶμα μελανὸν μὲ λευκὰς κηλῖδας. Ζῶσι ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Αὐστραλίαν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *βάτταλος ὁ ἀκανθόπους* (Battalus spinipes). Δ. Ν. Π.

βατταρίζω· λέξις πεποιημένη (ἐπὶ τῆς ἀνάρθρου φωνῆς τῶν νηπίων), λέγω βά-βά, τά-τά· || μεταφ., λέγω λόγους ἀνοήτους, πολυλογῶ, φλυαρῶ· || οὐσ. ***βατταρισμός***, ἡ ἄναρθρος ὡς τῶν νηπίων φωνή· ἡ ἀνόητος ὁμιλία, φλυαρία, ἄλλως *βαττολογία*· || ***βατταριστὴς*** (ὁ), ὁ λέγων φλυαρίας, ὁ μωρολογῶν.

Βάττβιλ (Wattwil καὶ Wattwyl) *[Γεωγρ.]*. Μικρὰ πόλις τῆς Ἑλβετίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τούρ, ὑπαγομένη εἰς τὸ καντόνιον τοῦ Σαὶν-Γκάλλ· κάτ. 6.000. Ἡ τοποθεσία της (ὕψ. 603 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν) θεωρεῖται ὡς μία τῶν ὡραιοτέρων τῆς Ἑλβετίας. Ἔχει ἐνδιαφέρουσαν βιομηχανίαν ὑφασμάτων καὶ τεχνητῶν ἀνθέων, ἐξυπηρετεῖται δὲ ὑπὸ διερχομένης παρ' αὐτὴν σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. —Ω

Βαττεβὶλ (Vatteville), *Ἰωάννης ντὲ* —. Γάλλος ἀρνησίθρησκος γεννηθεὶς τῷ 1603 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1703. Μετασχὼν τοῦ κατὰ τῆς Ἰταλίας ἱσπανικοῦ πολέμου, ἐφόνευσεν εἰς ἔριδά τινα Ἱσπανὸν ἀξιωματικόν, ἐδραπέτευσε λιπὼν τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ καὶ ἐζήτησεν ἄσυλον εἴς τι μοναστήριον. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἐρίσας μετὰ τοῦ ἡγουμένου καὶ φονεύσας αὐτὸν κατώρθωσε νὰ φυγαδευθῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου, ἀσπασθεὶς τὸν Ἰσλαμισμόν, ἐγένετο τάχιστα πασᾶς, διαδραματίζων σπουδαῖον πρόσωπον εἰς τὸ διβάνιον. Διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ σουλτάνου διοικητὴς τῆς Πελοποννήσου, διέτριψεν ἐκεῖ ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον, πολεμῶν τοὺς Βενετούς, ἀλλὰ περιφρονούμενος παρὰ τῶν ὁμοτίμων ἀπεφάσισε προδίδων τοὺς Ὀθωμανοὺς νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῆς Βενετικῆς Δημοκρατίας. Ἐπρότεινεν ὅθεν εἰς αὐτὴν νὰ παραδώσῃ φρούρια καὶ μυστικά τινα ὀχυρώματα τῶν Τούρκων, ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὅπως ὁ πάπας συγχωρήσῃ πάντα τὰ σφάλματα τῆς ζωῆς του καὶ τὸν λάβῃ ὑπὸ τὴν προστασίαν του. Οἱ Βενετοί, ὡς ἀναφέρει ὁ Σαὶν-Σιμὸν εἰς τὰ «Ἀπομνημονεύματά» του, εὗρον λαμπρὰς τὰς προτάσεις του, καὶ ὁ πάπας ἐθεώρησεν ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶχε μέγα συμφέρον νὰ ἀποδεχθῇ ταύτας. Τοῦτο πληροφορηθεὶς ὁ Βαττεβὶλ ἐξετέλεσε μετ' ἀκριβείας τὰς ἀναληφθείσας ὑποχρεώσεις ἀπέναντι τῶν Βενετῶν, παρέδωσεν εἰς αὐτοὺς τὰς ὀχυρὰς θέσεις τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐπιβὰς ἐπί τινος πλοίου των μετηνέχθη εἰς Ἰταλίαν. Ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τοῦ πάπα, ὅστις διηυκόλυνεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν οἰκογένειάν του. Μετὰ τὴν ἄφεσιν τῆς ἀπὸ τῆς ἀποστασίας του ἁμαρτίας, ἐγένετο ἡγούμενος μονῆς τινος ἐν Φρὰνς-Κοντέ, κατεχομένης τότε ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν, ἔνθα διεδραμάτισε πρόσωπον ἰσχυροῦ δημεγέρτου καὶ πολιτικοῦ ραδιούργου, ἀμφοτέρας δὲ τὰς ἰδιότητας ταύτας ἐξεμεταλλεύθησαν ἡ βασιλομήτωρ καὶ οἱ ὑπουργοὶ τῆς Γαλλίας. Τῇ ἐνεργείᾳ αὐτοῦ ἐπῆλθεν ἡ κατάκτησις τῆς Φρὰνς-Κοντέ, ὡς ἀμοιβὴν δ' ἔλαβε τὴν ἐπισκοπὴν τῆς Μπώμ, ὁπόθεν μετέβαινε συνεχῶς εἰς τὰς γαίας του καὶ οὐχὶ σπανίως εἰς Παρισίους, γινόμενος δεκτὸς ὑπὸ τῆς αὐλῆς μετ' ἐξαιρετικῆς διακρίσεως. Διετήρει παντοῦ λαμπρὰς ἁμάξας, θαυμάσιον μαγειρεῖον καὶ λαμπρὰν συντροφίαν, ἐκ τῆς ὁποίας δὲν ἀπεκλείοντο αἱ ὡραῖαι νεάνιδες. Οὕτω διήνυσε τὴν ζωὴν ἐν μέσῳ ἡδονῶν καὶ ἀσιατικῆς μεγαλοπρεπείας, ζήσας ἑκατὸν ὅλα ἔτη. Θ. Β.

βαττεβιλλίτης (ὁ) (Wattevillit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι προϊὸν ἀποσαθρώσεως βασαλτικοῦ τόφφου καὶ ἔχει τὴν σύνθεσιν ἑνὸς καλιούχου καὶ ἀσβεστούχου βλεδίτου (βλ. λ.). Εὑρέθη εἰς τὸ Bischofsheim. Γ. Κ. Γ.

βάττειος *συνιστῶσα* *[Φυσ.]*· βλ. **βαττικὸν** *ρεῦμα*.

Βαττὲλ (Vattel), ***Ἔμμεριχ ντὲ*** —. Διάσημος δημοσιολόγος (1714—1767). Υἱὸς πάστορος προτεστάντου, ἐσπούδασεν εἰς Βασιλείαν καὶ εἰς Γενεύην καὶ ἀφωσιώθη κυρίως εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Λεϊβνιτίου καὶ του Βόλφ. Ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τῶν διανοουμένων ἰδίᾳ ἐκ τοῦ δημοσιευθέντος ἔργου του τῷ 1741 «ὑποστήριξις τοῦ συστήματος τοῦ Λεϊβνιτίου». Μετέβη εἰς Βερολῖνον ἐλπίζων ὅτι ὡς πολίτης Πρῶσσος θὰ ἠδύνατο νὰ καταλάβῃ διπλωματικήν τινα θέσιν. Τῷ ὄντι δὲ τεθεὶς ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ κόμητος Μπρύλ, διωρίσθη τῷ 1743 σύμβουλος τῆς ἐν Δρέσδῃ πρωσσικῆς πρεσβείας, εἶτα δὲ ἀπεσταλμένος τοῦ ἐκλέκτορος τῆς Σαξωνίας ἐν Βέρνῃ. Αἱ ἀσχολίαι του αὗται δὲν παρημπόδισαν αὐτὸν τῆς συγγραφῆς ἔργων, τὰ ὁποῖα ἐλάμπρυναν τὸ ὄνομά του. Ἐκ τούτων τὰ σπουδαιότερα εἶναι τὸ «Ἀνθρώπινον δίκαιον ἢ ὁ φυσικὸς νόμος», τὰ «Ποικίλα φιλολογικά», «Πολιτικὴ καὶ ἠθικὴ» καὶ ἡ «Πολυεργία». Μετακληθεὶς εἰς Δρέσδην εἰργάσθη μετὰ ζήλου ὡς σύμβουλος τοῦ ἐκλέκτορος τῆς Σαξωνίας, ἀσθενήσας ὅμως μετέβη πρὸς ἀνάρρωσιν εἰς Ἑλβετίαν καὶ ἀπέθανε κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν του ταύτην. Θ. Β.

Βάττεμβεργ· βλ. Μπάττενμπεργ.

Βάττεμπαχ (Wattembach), ***Γουλιέλμος***. Γερμανὸς παλαιογράφος (1819—1904), συνεργασθεὶς ἐπὶ μακρὸν εἰς τὰ «Monumenta Germaniae» καὶ διατελέσας καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ἁϊδελβέργης καὶ τοῦ Βερολίνου. Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἔργων του θεωροῦνται τά: «Ὑπομνήματα περὶ τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας τῆς Βοημίας καὶ Μοραβίας κατὰ τὸν μεσαίωνα», «Πηγαὶ διὰ τὴν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν τῆς Γερμανίας μέχρι τοῦ ΙΓ' αἰῶνος», «Ἱστορία τῆς Παπωσύνης». Ἐκ δὲ τῶν παλαιογραφικῶν ἔργων του ὡς ἄριστα κρίνονται τά: «Ὁδηγὸς τῆς ἑλληνικῆς παλαιογραφίας», «Ὁδηγὸς τῆς λατινικῆς παλαιογραφίας» καὶ ἡ «Γραφὴ κατὰ τὸν μεσαίωνα». Θ. Β.

Βάττεν (ὀλλανδ. Wadden, Watten καὶ Schoren) *[Γεωγρ.]*. Οὕτω καλοῦνται τὰ ἀβαθῆ μέρη τῶν ἀκτῶν τῆς Ὀλλανδίας καὶ τῆς Βορείου Γερμανικῆς θαλάσσης, τὰ ἐκτεινόμενα ἀπὸ τῆς Φρεισλανδίας πρὸς τὸ Σλέσβικ μεταξὺ τῆς ξηρᾶς καὶ τῶν παρ' αὐτὴν νησίδων. Ἐν καιρῷ ἀμπώτιδος τὰ μέρη ταῦτα σχεδὸν δὲν καλύπτονται ὑπὸ τῶν ὑδάτων. Ἔχουσι πλάτος 15—30 χιλιομέτρων. Α.Δ.

Βάττενσαϊντ (Wattenscheid) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας, ἐν Πρωσσίᾳ, ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Ἄρνσμπεργ. Κάτ. 30.489. Ἔχει γαιανθρακωρυχεῖα.

βαττερσβύα (ἡ) (Battersbya E. καὶ H.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κναθοφυλλιδῶν τετρακοραλλίων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς δεβονίου περιόδου τοῦ παλαιζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βαττιάδαι. Οὕτως ὠνομάζετο ἡ ἐν Κυρήνῃ βασιλικὴ δυναστεία ἀπὸ τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς ἑλληνι-

Digitized by Google

κῆς ἐκείνης ἀποικίας, πρώτου βασιλέως αὐτῆς καὶ γενάρχου τοῦ βασιλεύσαντος ἐν αὐτῇ γένους (βλ.λ. Ἀρκεσίλαος, Βάττος καὶ Κυρήνη) ΚΑΨ.

Βαττιὲ (Vattier), *Πέτρος*. Γάλλος ἀνατολιστὴς (1623—1667). Ἦτο ἰατρὸς καὶ διερμηνεὺς τοῦ βασιλέως καὶ καθηγητὴς τῆς ἀραβικῆς εἰς τὸ Κολλέγιον τῆς Γαλλίας. Ἔγραψε καὶ μετέφρασε μεταξὺ ἄλλων: «Πραγματεία περὶ ἀϋπνίας» τοῦ Γκαμπντουρραχμὰν ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ, «Μωαμεθανικὴ ἱστορία», «Ἱστορία τοῦ Μεγάλου Ταμερλάνου», «Λογικὴ τοῦ υἱοῦ τοῦ Σινᾶ, κοινῶς καλουμένου Ἀβικέννα» καὶ ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ τὰ «Ἅπαντα τοῦ Ἀβικέννα».

βαττικὸν *ρεῦμα* [*Φυσ.*]. Ὁσάκις ἐν κυκλώματι περιέχοντι ὠμικὴν ἀντίστασιν, αὐτεπαγωγὴν καὶ χωρητικότητα, συνδέομεν πηγὴν ἐναλλασσομένου ρεύματος, δεικνύεται ὅτι τὸ ἐν τῷ κυκλώματι ρεῦμα ἀποτελεῖται ἐκ δύο συνιστωσῶν, ὧν ἡ μὲν μία εἶναι ἐν φάσει πρὸς τὴν ἐφαρμοζομένην ἠλεκτρεγερτικὴν δύναμιν ἢ διαφορὰν δυναμικοῦ καὶ καλεῖται *βαττικὸν ρεῦμα* ἢ *βαττικὴ* ἢ *βάττειος συνιστῶσα* (courant watté), ἡ δὲ ἑτέρα προχωρεῖ ἢ ὑστερεῖ κατὰ 90° κατὰ τὴν φάσιν ὡς πρὸς τὴν ἐφαρμοζομένην ἠλεκτρεγερτικὴν δύναμιν καὶ καλεῖται *ἀβαττικὸν ρεῦμα* (courant dewatté). Κ. Π.

Βαττινὶ (Wattignies) [*Γεωγρ.*]. Γαλλικὸν χωρίον ἐν τῷ καντονίῳ τῆς Μωμπὲζ καὶ ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Ἀβέεν (βόρειον διαμέρισμα), περίφημον διὰ τὴν νίκην, ἣν ἤρατο ἐνταῦθα ὁ Γάλλος δημοκρατικὸς στρατηγὸς Ζουρντὰν κατὰ τῶν Αὐστριακῶν (βλ. κατ.) τὴν 17 Ὀκτωβρίου 1793.

—[*Στρατ. Ἱστορ.*] Διαρκοῦντος τοῦ πολέμου τῶν συμμάχων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν κατὰ τῆς Γαλλίας, ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἐν Γαλλίᾳ ἐπαναστατικῶν γεγονότων, τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα ὑπὸ τὸν πρίγκιπα τοῦ Κοβούργου εὑρίσκοντο κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1793 μεταξὺ Μωμπὲζ καὶ Ἀβὲν μὲ τὸ στρατηγεῖον ἐγκατεστημένον ἐν Βαρινί. Ὁ Γάλλος στρατηγὸς Ζουρντάν, ὅστις εἶχεν ἀντικαταστήσει τὸν καταστάντα ὕποπτον εἰς τοὺς Γάλλους ἀρχηγοὺς τῆς ἐπαναστάσεως στρατηγὸν Οὐσάρ, διέθετε πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν Αὐστριακῶν δύναμιν ἐκ 50.000 ἀνδρῶν. Παρὰ τὴν ἀριθμητικὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἐχθροῦ ὁ Γάλλος στρατηγὸς ἐτέθη εἰς πορείαν πρὸς συνάντησιν τῆς στρατιᾶς τοῦ Κοβούργου, μετὰ τοῦ ὁποίου εἶχεν ἑνωθῆ καὶ ὁ αὐστριακὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Κλαιρφαί. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν συμμάχων ἔλαβον ἀμέσως θέσεις πρὸ τῆς Μωμπὲζ ἀντιληφθέντες ὅτι σκοπὸς τῶν Γάλλων ἦτο νὰ ἀπαλλάξουν τὴν Μωμπὲζ καὶ τὴν Λαντρεσὶς ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν καὶ μὴ ἐπιτρέψουν εἰς τοῦτον νὰ διαχειμάσῃ ἐπὶ γαλλικοῦ ἐδάφους· ἀφοῦ δ' ὁ Κλαιρφαὶ ἀπέσπασε 10.000 ἄνδρας πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς Φιλιπβίλ, ἵνα συγκρατήσῃ δι' αὐτῶν τὸν γαλλικὸν στρατὸν τῶν Ἀρδεννῶν καὶ συνδυάσῃ τὰς ἐπιχειρήσεις του πρὸς τὰς τοῦ στρατηγοῦ Μπωλιέ, ἔλαβε τὰ μέτρα του διὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Ζουρντάν.

Ὁ Κλαιρφαὶ ἀμέσως μὲ 60 ἴλας ἐπετέθη κατὰ τῶν Γάλλων, ἡ ἐπίθεσις του ὅμως αὐτὴ δὲν ἀπετέλεσεν εἰμὴ ἁπλῆν ἀναγνώρισιν, καταλήξασα μὲ ἄσκοπον κανονιοβολισμόν.

Τὴν 17 Ὀκτωβρίου, τὴν πρωΐαν, ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἐπωφελούμενος τῆς ὁμίχλης ἐπετέθη ἀποφασιστικῶς κατὰ τῶν Αὐστριακῶν, μόλις δὲ διελύθη ἡ ὁμίχλη, οἱ ἀντίπαλοι εὑρέθησαν ἀντιμέτωποι καὶ ἡ μάχη ἤρχισεν ἀμέσως. Κατ' αὐτὴν ὁ Γάλλος στρατηγὸς Ντυκεσνοὰ κατώρθωσε νὰ ὑπερκεράσῃ τὸ ἀριστερὸν τῶν Αὐστριακῶν, ὅπερ ἀμέσως καὶ ὑπεχώρησε, ταυτοχρόνως δὲ διὰ ζωηρᾶς διὰ τῆς λόγχης ἐπιθέσεως, οἱ Γάλλοι ἐξηνάγκασαν εἰς ὑποχώρησιν τὸ κέντρον καὶ τὸ δεξιὸν τῶν Αὐστριακῶν, ἀναγκασθέντων τότε νὰ ἀποσυρθῶσι πρὸς Μωμπέζ. Ὁ Ζουρντὰν μὴ διαθέτων ἀρκετὴν δύναμιν δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν νίκην του καταδιώκων δραστηρίως τοὺς Αὐστριακούς.

Δ. ΒΑΚΑΣ

βαττιόμετρον (τὸ) [*Φυσ.*]· τὸ ἄλλως βαττόμετρον (βλ. λ).

βάττιον (τὸ) [*Φυσ.*]· ἄλλη ἀπόδοσις τοῦ ὅρου βατт (βλ. λ.).

βαττολογία (ἡ)· πλῆθος λόγων περιττῶν, εἴτε διότι ἐπαναλαμβάνεται δι' αὐτῶν μία καὶ ἡ αὐτὴ ἰδέα ἄνευ προόδου, εἴτε διότι ἑρμηνεύονται λέξεις ἀκατανόητοι δι' ἄλλων λέξεων ἐπίσης ἀκατανοήτων. Ὁ Καρτέσιος μεταχειρίζεται τὸν ὅρον τοῦτο τὴν δευτέραν ἐκδοχήν' || φλυαρία, μωρολογία. Α. Δ.

βαττολόγος (ὁ, ἡ), —*ον* (*τό*)· φλύαρος, μωρολόγος.—Ῥῆμ. *βαττολογῶ* (—*έω*).

βαττομετρικὸς *γνώμων* [*Φυσ.*]· βλ. λ. μετρηταὶ *ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας*.

βαττόμετρον (τὸ) [*Φυσ.*]. Τὰ *βαττόμετρα* (Wattmètre) εἶναι γενικῶς ὄργανα, ἅτινα χρησιμεύουσι πρὸς μέτρησιν τῆς ἠλεκτρικῆς ἰσχύος (ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας ἐν τῇ μονάδι τοῦ χρόνου).

Ἐκ τῆς ἠλεκτροτεχνίας εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐν περιπτώσει συνεχοῦς ρεύματος, ἐὰν παραστήσωμεν δι' Ε εἰς *βόλτ*, τὴν διαφορὰν δυναμικοῦ εἰς τὰ ἄκρα καταναλώσεως καὶ διὰ Ι τὴν ἔντασιν τοῦ ρεύματος εἰς *ἀμπέρ*, τὸ γινόμενον W=EI παρέχει τὴν ἀναλισκομένην ἐν τῇ καταναλώσει ἰσχὺν εἰς *βατт*. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ἡ μέτρησις τῆς ἠλεκτρικῆς ἰσχύος δύναται νὰ γίνῃ διὰ βολτομέτρου καὶ ἀμπερομέτρου, ὧν τὸ πρῶτον μὲν παρέχει τὰ βόλτ, τὸ δεύτερον δὲ τὰ ἀμπὲρ τῆς καταναλώσεως. Ἐν τούτοις ἡ μέτρησις τῆς ἰσχύος δύναται νὰ γίνῃ κατὰ πολὺ ἁπλούστερον τρόπον διὰ χρησιμοποιήσεως ἁπλοῦ *βαττομέτρου*, ὅπερ παρέχει δι' ἀμέσου ἀναγνώσεως τὴν ἀναλισκομένην ἰσχύν.

Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ἁπλοῦ μονοφασικοῦ ἐναλλασσομένου ρεύματος τὸ βαττόμετρον περιέχει ἐπίσης τὴν ἀναλισκομένην ἰσχὺν εἰς βάττ. Παρατηροῦμεν ὅμως, ὅτι, ἐὰν Ε παριστᾷ τὴν *ἐνεργὸν διαφορὰν δυναμικοῦ* καὶ Ι τὴν *ἐνεργὸν ἔντασιν ρεύματος* ἐν καταναλώσει ἐναλλασσομένου ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, τὸ γινόμενον ΕΙ δὲν παρέχει τὴν πραγματικὴν ἐν τῷ κυκλώματι ἀναλισκομένην ἰσχύν, εἰμὴ μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ διαφορὰ δυναμικοῦ καὶ ἡ ἔντασις τοῦ ρεύματος εὑρίσκονται ἐν συμφωνίᾳ φάσεως. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει δέον, ὅπως εὕρωμεν τὴν πραγματικῶς ἐν τῷ κυκλώματι ἀναλισκομένην ἰσχύν, νὰ πολλαπλασιάσωμεν τὸ γινόμενον ΕΙ καὶ ἐπὶ τὸν συντελεστὴν συν.φ ὅστις καλεῖται *συντελεστὴς φάσεως ἢ ἰσχύος*, καὶ ἐν ᾧ φ παριστᾷ τὴν διαφορὰν φάσεως μεταξὺ διαφορᾶς δυναμικοῦ καὶ ἐντάσεως ρεύματος. Ὡς ἐκ τούτου τὸ γινόμενον ΕΙ καλεῖται ἐν τῇ περιπτώσει τῶν ἐναλλασσομένων ρευμάτων *φαινομένη ἰσχὺς* καὶ ἐκφράζεται εἰς *βόλτ-ἀμπέρ*, ἐνῷ τὸ γινόμενον ΕΙ συν.φ καλεῖται *πραγματικὴ ἰσχὺς* καὶ ἐκφράζεται εἰς *βατт*, ταύτην δὲ παρέχει τὸ βαττόμετρον ἐν τῇ περιπτώσει ἐναλλασσομένου ρεύματος. Ἐὰν δὲ τῇ βοηθείᾳ ἀμπερομέτρου καὶ βολτομέτρου ἐναλλασσομένου ρεύματος καθορίσωμεν τὸ γινόμενον ΕΙ εἰς βολτ-ἀμπὲρ καὶ διὰ βαττομέτρου καθορίσωμεν τὴν πραγματικὴν ἰσχὺν W εἰς βάττ, τότε δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὸν συντελεστὴν φάσεως συν.φ ἐκ τοῦ τύπου συν.φ=W/EI.

Ἀρχὴ τῆς λειτουργίας τῶν βαττομέτρων. Τὰ βαττόμετρα ἀκριβείας εἶναι γενικῶς ὄργανα, ὧν ἡ λειτουργία ἐρείδεται ἐπὶ τῶν ἠλεκτροδυναμικῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, ἀποτελοῦνται δὲ τὰ βαττόμετρα κατὰ κανόνα ἐκ συστήματος δύο πηνίων, ὧν τὸ μὲν ἓν εἶναι ἀκίνητον, τὸ δ' ἕτερον στρεπτὸν περὶ ἄξονα, διατασσόμενα ὡς δεικνύεται ἐν σχ. 1. Ἐὰν συνδέσωμεν τὸ ἀκίνητον πηνίον S ἐν σειρᾷ πρὸς τὴν καταναλώσιν, ὡς δεικνύεται σχηματικῶς ἐν σχ. 2, τὸ δὲ κινητὸν s συνδέσωμεν τῇ παρεμβολῇ καὶ ἀντιστάσεως r καταλλήλου μεγέθους κατὰ διακλάδωσιν πρὸς τὴν κατανάλωσιν. τότε ἀναπτύσσεται δύναμις διευθυντήριος προκαλοῦσα τὴν ἀπόκλισιν τοῦ κινητοῦ συστήματος, προερχομένη ἐξ ἠλεκτροδυναμικῆς ἐπενεργείας, καὶ ἥτις ἰσορροπεῖται συνήθως διὰ τῆς ἐλαστικῆς δυνάμεως καταλλήλου ἐλατηρίου.

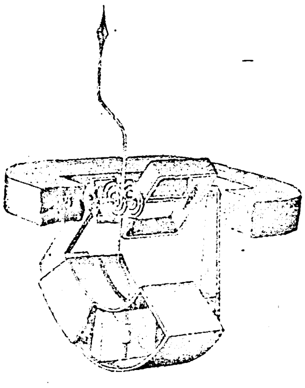

Σχ. 1.—*Διάταξις πηνίων βαττομέτρου.*

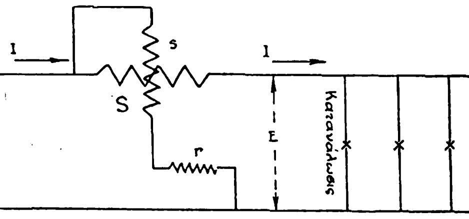

Σχ. 2.—*Συνδεσμολογία βαττομέτρου.*

Ἡ ἀναπτυσσομένη δύναμις P καθορίζεται ἐκ τῆς ἐξισώσεως:

$$P = cIi. \text{ ἡμ} a$$

ἔνθα Ι ἡ ἔντασις τοῦ ρεύματος ἐν τῷ ἀκινήτῳ πηνίῳ, i ἡ ἔντασις τοῦ ρεύματος ἐν τῷ κινητῷ πηνίῳ, c συντελεστὴς ἀναλογίας καὶ a ἡ γωνία τῶν δύο πηνίων ἢ τῶν μαγνητικῶν πεδίων αὐτῶν. Διὰ καταλλήλου ἐκλογῆς τῆς μορφῆς καὶ τοῦ μεγέθους τῶν πηνίων, ἐπιτυγχάνεται ὥστε ἡ δύναμις ἡ προκαλοῦσα τὴν ἀπόκλισιν τοῦ κινητοῦ συστήματος νὰ εἶναι ἀνεξάρτητος τῆς θέσεως τῶν πηνίων, ὅτε προκύπτει ἡ ἁπλουστέρα σχέσις

$$P = cIi$$

Τὸ ρεῦμα ὅμως i ἐν τῷ ἀκινήτῳ πηνίῳ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς διαφορᾶς δυναμικοῦ τῆς καταναλώσεως καὶ ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς συνολικῆς ἀντιστάσεως R, ἥτις ἀποτελεῖται ἐκ τῆς ἀντιστάσεως τοῦ πηνίου s καὶ τῆς προσθέτου ἀντιστάσεως r καὶ εἶναι i=E/R. Ἐπομένως ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἄνω σχέσεως προκύπτει:

$$P = cIi = cI.\frac{E}{R}$$

Ἐὰν δὲ θεωρήσωμεν τὴν παράστασιν c/R ὡς σταθερὰν καὶ παραστήσωμεν ταύτην διὰ k, προκύπτει:

$$P = k.\ I.\ E.$$

Ἐκ τούτου παρατηροῦμεν ὅτι ἡ διευθυντήριος δύναμις βαττομέτρου, παρουσιάζοντος τὴν διάταξιν τοῦ σχ. 2, εἶναι ἀνάλογος τοῦ κυρίου ρεύματος Ι ἐν τῇ καταναλώσει καὶ τῆς τάσεως εἰς τὰ πέρατα αὐτῆς, ἤτοι ἀνάλογος τῆς ἰσχύος. Ἐὰν δὲ θέσωμεν EI=W λαμβάνομεν:

$$P = k.\ W.$$

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ἡ ἀπόκλισις τοῦ κινητοῦ συστήματος βαττομέτρου ἐν τῇ θέσει ἰσορροπίας αὐτοῦ εἶναι ἀνάλογος τῆς ἀναλισκομένης ἰσχύος ἐν τῇ καταναλώσει.

Ἐὰν διὰ Μη καλέσωμεν τὴν ἠλεκτρικὴν ροπὴν καὶ διὰ Μμ τὴν μηχανικήν, ἥτις ἰσορροπεῖ τὴν πρώτην, θὰ ἔχωμεν:

$$M\eta = \varkappa W$$
$$M\mu = \gamma a$$

ἔνθα κ καὶ γ σταθεραὶ καὶ a ἡ ἀπόκλισις τοῦ κινητοῦ συστήματος βαττομέτρου.

Ἐπειδὴ δὲ αἱ δύο ροπαὶ ἰσορροποῦσιν ἀλλήλας, εἶναι:

$$\varkappa W = \gamma a$$

$$\text{ἐξ οὗ } a = \frac{\varkappa}{\gamma} W = \sigma W.$$

Ἐπειδὴ δὲ ἐλαττουμένου τοῦ Ι ἢ τοῦ Ε ἐλαττοῦται ἀναλόγως καὶ ἡ ἰσχὺς W, ἡ κλῖμαξ τῶν βαττομέτρων παρουσιάζει ὁμοιόμορφον (γραμμικὴν) διανομὴν τῶν διαιρέσεων, ὡς δεικνύεται εἰς σχ. 3.

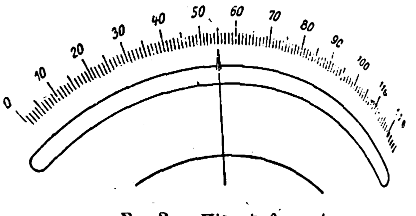

Σχ. 3.—*Κλῖμαξ βαττομέτρου.*

Τὰ σχ. 4, 5 καὶ 6 παρέχουσι τὴν γενικὴν ὄψιν λίαν ἐν χρήσει τύπων βαττομέτρων. Ἐκτὸς τῶν ἠλεκτροδυναμικῶν βαττομέτρων χρησιμοποιοῦνται ἐπίσης, ἀλλ' ἐν λίαν περιωρισμένῃ κλίμακι, καὶ βαττόμετρα θερμικά, ὡς καὶ βαττόμετρα ἠλεκτροστατικὰ (βλ. ἠλεκτρόμετρα).

Σχ. 4.

Λίαν ἐν χρήσει ἐπίσης εἶναι τὰ *αὐτογραφικὰ βαττόμετρα*, ἅτινα ἐπιτρέπουσι τὴν κατσμέτρησιν τῆς ἀναλισκομένης ἰσχύος ἐν ἠλεκτρικῷ δικτύῳ διὰ τῆς καταγραφῆς εἰδικῆς καμπύλης. Ἡ γραφικὴ διάταξις εἶναι ἐντελῶς ὁμοία πρὸς τὴν τῶν αὐτογραφικῶν ἀμπερομέτρων (βλ. λ.).

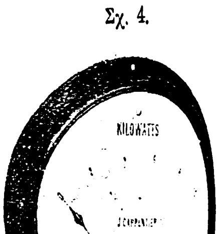

Σχ. 5.

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

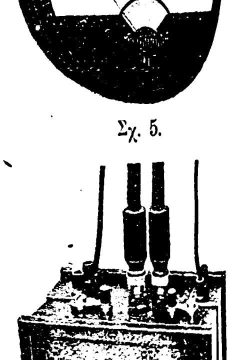

Σχ. 6.

Βάττος Α'. Ὁ οἰκιστὴς τῆς Κυρήνης καὶ πρῶτος βασιλεὺς αὐτῆς. Ἦτο υἱὸς τοῦ Πολυμνήστου ἐκ τοῦ γένους τῶν Εὐφημιδῶν, καὶ τῆς παλλακῆς του Φρονίμης, κόρης τοῦ βασιλέως τῆς ἐν Κρήτῃ πόλεως Ὀαξοῦ Ἐτεάρχου. Κατὰ τὴν αὐτὴν πρὸ Ἡροδότῳ παράδοσιν, ὁ Βάττος, ὅτε ἦτο παῖς, ἦτο «ἰσχόφωνος (ἰσχνόφωνος) καὶ τραυλὸς» καὶ εἶχεν ἄλλο ὄνομα, μετωνομάσθη δὲ *Βάττος*, εἴτε διότι οὕτω προσεφωνήθη ὑπὸ τῆς ἐν Δελφοῖς Πυθίας, προγινωσκούσης ὅτι ἔμελλε νὰ γίνῃ βα-

Digitized by Google

λεὺς (βάττος) ἐν Λιβύῃ, εἴτε διότι οὕτως ἐκάλεν αὐτὸν οἱ Λίβυες, βασιλέα αὐτῶν γενόμενον. τε ἀνδρωθεὶς οὗτος ἦλθεν εἰς Δελφοὺς διὰ νὰ μβουλευθῇ τὸ χρηστήριον διὰ τὴν φωνήν του, αβε παρὰ τῆς Πυθίας τὸν ἑξῆς χρησμόν: «Βάττ' φωνὴν ἦλθες· ἄναξ δέ σοι Φοῖβος Ἀπόλλων—ἐς βύην πέμπει μηλοτρόφον οἰκιστῆρα». Ὑπὸ τοῦ εἰμένου χρησμοῦ παρακινούμενος ὁ Βάττος λευσε μετὰ δύο πεντηκοντόρων εἰς τὰ παράλια ς Λιβύης καὶ ἐγκατεστάθη μετὰ τῶν πληρωμάν τῶν δύο πλοίων του ἐν τῇ νήσῳ «Πλατείᾳ». κ ταύτης διεπέρασαν ἔπειτα εἰς τὴν λιβυκὴν τὴν καὶ ἐπὶ θαυμασίας τοποθεσίας, παρά τινα ίρροον πηγήν, ἥτις ἦτο τὸ ἐντευκτήριον τῶν θασσοπόρων καὶ τῶν λιβυκῶν φύλων, ἔκτισαν ν περιώνυμον Κυρήνην. Κατὰ τὴν ἐπιχωριάζουν ἐν Σπάρτῃ παράδοσιν, τῆς ἀποικίας ταύτης νιδρυτὴς ὑπῆρξε καὶ ὁ περιλάλητος ὀλυμπιονίς καὶ δρομεὺς Σπαρτιάτης Χίονις. Ταῦτα μὲν τὰ τὴν παράδοσιν, ἐξηκριβωμένον δὲ ἱστορικῶς ιαι μόνον ὅτι ἡ Κυρήνη ἦτο ἀποικία τῶν Θηων, κτισθεῖσα κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ζ' π. Χ. αἰῶς (598 κατὰ Σολῖνον, 611 κατὰ Θεόφραστον καὶ ίνιον, 631 κατὰ Εὐσέβιον καὶ κατὰ τοὺς ὑπολογμοὺς τοῦ Deimling—Leleger ἡ Πλατεῖα κατὰ 639 καὶ ἡ Κυρήνη κατὰ τὸ 631 π. Χ.). Ὁ Βάτς ἐβασίλευσε κατὰ τὸν Ἡρόδοτον 40 ἔτη, 16 δὲ η μετὰ τοῦτον ὁ υἱὸς καὶ διάδοχός του Ἀρκελαος Α' (βλ. λ.). Τὸν οἰκιστὴν τῆς πόλεώς των ίμησαν βραδύτερον οἱ Κυρηναῖοι δι' ἀφιερώμας των εἰς τοὺς Δελφούς, ὅπερ ἦτο ἓν χαλκοῦν μπλεγμα (ἔργον τοῦ Κνωσσίου Ἀμφίονος, τοῦ οῦ τοῦ Ἀκέστορος) παριστῶν τὴν Κυρήνην ἡνιοῦσαν ἅρμα ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπέβαινον ὁ Βάττος ὶ ἡ Λιβύη στεφανοῦσα αὐτὸν (Παυσ. Χ. 15. 6—7)

— **Βάττος Β', ὁ Εὐδαίμων.** Υἱὸς καὶ διάδοχος ρκεσιλάου τοῦ Α', ἔγγονος δὲ Βάττου τοῦ Α'. π' αὐτοῦ ἤρχισε νέα περίοδος διὰ τὴν Κυρήν, περίοδος εὐδαιμονίας καὶ ἀκμῆς, διὰ τοῦτο καὶ ηὐτύχιζεν αὐτὸν ὅλη ἡ Ἑλλὰς ὡς Εὐδαίνα. Ἡ νέα περίοδος ἤρχισεν εὐθὺς ἀπὸ τῆς εἰς ν θρόνον (περὶ τὸ 576 π. Χ.) ἀναβάσεώς του ὰ τῆς προσκλήσεως, τῇ θερμῇ ἐπικλήσει τοῦ ιντείου τῶν Δελφῶν, νέων ἀποίκων εἰς τὴν Κυνην, οἵτινες λαβόντες γαίας γονίμους καὶ καλλήλως χρησιμοποιηθέντες διὰ διάφορα τεικὰ ἔργα ηὔξησαν τὸν πλοῦτον τῆς χώρας καὶ ιοήγαγον τὴν εὐδαιμονίαν τῶν κατοίκων αὐτῆς ὰ τῆς κατασκευῆς δικτύου ὁδῶν ἀνέτων, πρὸς ικοινωνίαν μετὰ τῶν διαφόρων λιβυκῶν φύλων, ραγωγείων πρὸς ἄρδευσιν τῶν γαιῶν καὶ μεταοπῆς τῆς ἀνωνύμου πρότερον ἀποβάθρας τῆς ρήνης εἰς τὸν θαυμάσιον ἐμπορικὸν λιμένα αὐς τὴν Ἀπολλωνίαν. Οἱ Λίβυες ἐδιώχθησαν πρὸς ν ἔρημον καί, ὅτε δυσφοροῦντες διὰ τοῦτο ἐζήσαν τὴν συνδρομὴν τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύου Ἀπρίη καὶ ἐπῆλθον κατὰ τῆς Κυρήνης, ἡτθησαν ὁλοσχερῶς (571 π. Χ.) ὑπὸ τοῦ Βάττου. ἧττα αὕτη τῶν Αἰγυπτίων ἠνάγκασεν αὐτοὺς ὁμολογήσωσιν εἰρήνην καὶ λίαν μετὰ τῶν Κυρηναίων ὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Ἀπρίη μάσιος, ὅστις καὶ ἔλαβε σύγον τὴν θυγατέρα τοῦ Βάτυ. Οὕτω δὲ ἡ Κυρήνη ἐπ' τοῦ ἀπέβη ἀφετηρία κτίσεως άδος ὅλης ἀποικιῶν καὶ κένον μικρᾶς Ἑλλάδος ἐπιβαύσης τὸν ἑλληνικὸν πολιτιὸν εἰς μέγα τμῆμα τῆς ἀφριινικῆς χώρας.

— **Βάττος Γ', ὁ Χωλός.** Υἱὸς ρκεσιλάου τοῦ Β', τοῦ ὑπὸ ῦ ἀδελφοῦ του Λεάρχου φουθέντος (ἀποπνιγέντος), καὶ γονος Βάττου τοῦ Β'. Ἕνετῶν οἰκογενειακῶν ἐρίδων τῷ βασιλικῷ οἴκῳ τῶν Βατιδῶν καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας ῦ πατρός του (Ἀρκεσιλάου) καὶ ἐπ' αὐτοῦ οἱ Κυρηῖοι ἐκάλεσαν ἐκ Μαντινείας ς Ἀρκαδίας, τῇ συμβουλῇ ῦ μαντείου τῶν Δελφῶν, τὸν μώνακτα ὡς νομοθέτην («καρτιστῆρα»), ὅστις περιώρισε ν δύναμιν καὶ ἠλάττωσε τὴν ριουσίαν (περιορίσας αὐτὴν τὰ τεμένη καὶ τὰς ἀπὸ τὰς ωσύνας προσόδους) τοῦ βαλέως, ηὔξησε δὲ τὴν δύναν τοῦ δήμου. Τὰς μεταρρυίσεις ταύτας ἠνέχθη ὁ Βάτς καὶ διὰ τοῦτο ἐπεκράσεν ἡσυχία κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιίας του μέχρι τοῦ θανάτου του (530 π.Χ.).

— **Βάττος Δ', ὁ Καλός.** Υἱὸς Ἀρκεσιλάου τοῦ τοῦ καταργήσαντος τοὺς φιλελευθέρους θεοὺς τοῦ Δημώνακτος. Τούτου, ζήσαντος ὑπὸ λοὺς τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν (διότι ἡ μάμμη του Φερετίμη μετὰ τὸν ἐν Βάρκῃ φόνον τοῦ πατρός του εἶχε καταλάβει τὸν θρόνον τῆς Κυρήνης βοηθηθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ σατράπου τοῦ βασιλείου τῶν Περσῶν Ἀρυάνδου), εἶναι ἄγνωστος ἡ διάρκεια τῆς βασιλείας, εἶναι δὲ μόνον γνωστὸν περὶ αὐτοῦ ὅτι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν πατέρα του, ὑπῆρξεν ἀγαθὸς τὴν ψυχήν. Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τούτου Ἀρκεσίλαος Δ' ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος τῆς Κυρήνης βασιλεύς, ἐπαληθεύσαντος τοῦ δοθέντος εἰς τὸν Ἀρκεσίλαον Γ' χρησμοῦ: «Ἐπὶ μὲν τέσσερας Βάττους καὶ Ἀρκεσίλεως τέσσερας, ὀκτὼ ἀνδρῶν γενεάς, διδοῖ ὑμῖν Λοξίης βασιλεύειν Κυρήνης» (Ἡροδ. IV. 163.) Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **Βάττος.** Πλὴν τῶν τεσσάρων βασιλέων τῆς ἀρχαίας Κυρήνης ἐμνημονεύοντο ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα:—1) Εἷς Κορίνθιος στρατηγός, ὅστις κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἀνέλαβε τὴν ὑπεράσπισιν τῆς ἀτειχίστου Σολυγείας, ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι πλεύσαντες εἰς τὴν χώραν τῶν Κορινθίων μετὰ στόλου ἐξ ὀγδοήκοντα πλοίων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Νικίου καὶ ἀποβιβάσαντες εἰς αὐτὴν 2.000 ὁπλίτας Ἀθηναίους καὶ Καρυστίους καὶ 200 ἱππεῖς ἐδῄουν αὐτὴν (Θουκ. Δ'. 42 κ. ἑξ.) —2) Βοσκός τις ὅστις, κατά τινα παράδοσιν μετεμορφώθη εἰς λίθον. —3) Εἷς τῶν βοσκῶν τοῦ 4ου εἰδυλλίου τοῦ Θεοκρίτου. —4) Εἷς κωμικὸς ποιητής· καὶ —5) Εἷς γελωτοποιός.

Πρὸς τούτοις ἀναγράφεται τὸ ὄνομα Βάττος καὶ ἐπὶ νομισμάτων τῆς Σάμου καὶ Μιλήτου. ΚΑΨ.

Βαττρελὸ (Wattrelos) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Βορρᾶ καὶ τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ρουμπαί, τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ προάστειον. Κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἐσπιὲρ καὶ ἔχει 27.733 κατοίκους. Ἔχει βιομηχανίαν βαμβακερῶν καὶ γαιανθρακωρυχεῖα.

Βαττὼ (Watteau), ***Ἀντώνιος***. Διάσημος Γάλλος ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Βαλανσιὲν τῷ 1864 καὶ ἀποθανὼν ἐν Νοζὰν παρὰ τοὺς Παρισίους τῷ 1721. Ὁ Βαττὼ ἐδημιούργησεν ἴδιον εἶδος γραφικῆς, τὸ ὁποῖον οὐδεὶς ἠδυνήθη νὰ μιμηθῇ. Εἰκόνιζεν ἰδίως ἀγροτικὰς ἑορτὰς τοῦ κομψοῦ κόσμου, ἐνδύων τὰ πρόσωπα τῶν σκηνογραφιῶν του δι' ἀμφιέσεων τῆς ἰδίας του ἐμπνεύσεως, αἱ ὁποῖαι ὅμως ὡμοίαζον πρὸς ἐκείνας τὰς ὁποίας ἔφερον οἱ Ἱσπανοὶ τῆς ἐποχῆς Λουδοβίκου ΙΔ'. Εἰς τοὺς πίνακάς του τούτους ὁ Βαττὼ ἀνεδείχθη ἀνυπέρβλητος κατὰ τὴν χάριν καὶ τὸν χρωματισμόν. Ἦτο, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, Φλαμανδὸς καὶ

Ἀντώνιος Βαττώ.

Ἀ. Βαττώ: *Ἀγροτικαὶ διασκεδάσεις.*
[Συλλογὴ Wallace—Λονδῖνον.]

Γάλλος ταυτοχρόνως, καθ' ὅσον εἶχε γεννηθῇ ἐν Βαλανσιέν, ὅτε ἡ πόλις αὕτη περιήρχετο ἐκ περιτροπῆς εἰς τὴν κυριαρχίαν πότε τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' καὶ πότε τῶν Κάτω Χωρῶν. Παρὰ τὸ ὁμιχλῶδες ὅμως τῆς πατρίδος του, τοὺς ἀτμοὺς τοῦ ζύθου καὶ τὸ ἀμυδρὸν φῶς τῶν καπηλείων της, τῶν γεμόντων καπνοῦ, ὁ Βαττώ, ἀγαπῶν τὸ φῶς τοῦ ὑπαίθρου καὶ τὴν κομψότητα τῶν Γάλλων τῆς αὐλῆς τῶν Βερσαλλιῶν, διεπλάσθη εἰς ἀληθινὸν Παρισινὸν ζωγράφον καὶ εἰκονιστὴν τοῦ κομψοῦ ἐκείνου κόσμου, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐστρέφοντο τὰ ὄμματα τῶν αὐλῶν τῆς Εὐρώπης. Ἡ οἰκογένειά του ἦτο πτωχή, ἀλλ' εἰς αὐτὴν κατελέγοντο καὶ ζωγράφοι· αἱ σπουδαί του ἦσαν μέτριαι, ἐκ παιδικῆς ὅμως ἡλικίας ὁρμεμφύτως ἠδύνατο νὰ ἑρμηνεύῃ τὰ ἔργα τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν. Ὁ πατήρ του τὸν ἀφῆκε νὰ ζητήσῃ μόνος του τὸ στάδιον, ὅπερ προετίμα, καὶ οὗτος ἀφωσιώθη εἰς τὴν ζωγραφικήν. Ἡ φύσις τὸν εἶχε προικίσει μὲ τὴν φλόγα τῆς μεγαλοφυΐας, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ πρῶτος διδάσκαλος αὐτοῦ, ὅστις ἦτο κάκιστος σχεδιαστὴς καὶ ἀδέξιος χρωματιστής, δὲν ἔσχεν οὐδεμίαν ἐπ' αὐτοῦ ἐπίδρασιν. Ἀφίνων ὁ Βαττὼ τὰς θεωρίας τοῦ διδασκάλου του, ἔστρεψεν ὁλόκληρον τὴν προσοχήν του εἰς τὴν ποικίλην κίνησιν τοῦ δρόμου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου κατῴκει, καὶ ὁπόθεν διήρχοντο Φλαμανδαὶ χωρικαὶ ὁδηγοῦσαι τοὺς ὄνους των εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς πόλεως, ἢ κοράσια παίζοντα, ἡ χάρις τῶν ὁποίων παρέμεινεν ἀνεξάλειπτος εἰς τὴν μνήμην του. Ἀλλὰ δι' αὐτὸν τὸ μᾶλλον ἑλκυστικὸν θέαμα ἦσαν οἱ περιπλανώμενοι θίασοι τῶν παλαδίνων καὶ τῶν κωμῳδῶν τῶν ἐμπορικῶν πανηγύρεων. Ὁ Βαττὼ περιέπιπτεν εἰς ὀνειροπολήσεις εἰς τὴν θέαν αὐτῶν καὶ οὐδὲν ἠδύνατο νὰ τὸν ἀποσπάσῃ τῆς ἀπολαύσεως ταύτης. Ἐπιστρέφων εἰς τὴν οἰκίαν του ἐζωγράφιζε τὰς κολομπίνας καὶ τοὺς πιερότους τῶν προχείρων ἐκείνων σκηνῶν. Ὁ διδάσκαλός του τοῦ παρεῖχεν ὡς πρότυπα πρὸς ἀντιγραφὴν τὰς ἁγιογραφίας τῶν μουσείων καὶ τῶν ἐκκλησιῶν. Ἀλλ' εἰς τὴν φαντασίαν αὐτοῦ οὐδεμίαν ἐπροξένουν ἐντύπωσιν ὁ ἅγιος Πέτρος μὲ τὰς αἰωνίας κλεῖδας τοῦ Παραδείσου, καὶ ἡ ἁγία Μαγδαληνὴ μὲ τὰ ἀτελείωτα δάκρυά της· ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι κατεκυρίευον τὴν φαντασίαν του ἦσαν οἱ ἥρωες τῶν κωμῳδιῶν. Μεταβὰς εἰς τὴν Ἀμβέρσαν, λέγει εἷς τῶν βιογράφων του, ἔμεινε κατάπληκτος πρὸ τοῦ θεάματος τῶν θαυμάτων τῆς τέχνης, πρὸ τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ Ροῦμπενς καὶ τοῦ Βὰν-Ντάϋκ, τῆς ἀπροσπελάστου χάριτος τῶν «Παρθένων» τοῦ Μουρίλλο, τῶν φαιδρῶν σκηνῶν τοῦ Τένιερς, τοῦ Βὰν-Ὄσταντ καὶ τῶν ὡραίων τοπίων τοῦ Ρούϊστάελ.

Δὲν ἦτο εἰκοσαετὴς ἀκόμη ὅτε μετέβη εἰς Παρισίους. Τὸ μελόδραμα, κατὰ τὰς ὡραιοτέρας αὐτὰς ἡμέρας, ἐκάλει παρ' αὐτῷ ὅλας τὰς δεξιὰς χεῖρας τῆς ζωγραφικῆς. Εἰσαχθεὶς εἰς αὐτὸ παρὰ τοῦ Κλαυδίου Gillot, ἐκτελοῦντος τότε τὰς σκηνογραφίας τοῦ θεάτρου τούτου, ὁ Βαττὼ ἔσχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ρίψῃ εἰς αὐτὰς ὅλην τὴν δύναμιν τοῦ χρωστῆρός του. Τὰ ὄρη, τὰς λίμνας, τοὺς καταρράκτας, τὰ δάση ἐλάμβανεν ἐκ τῆς φύσεως, ὑπερέβαινε δὲ καὶ αὐτὸν τὸν Gillot κατὰ τὴν δημιουργικὴν ἰδιοφυΐαν, κατὰ τὴν ἐντύπωσιν τοῦ φωτὸς καὶ τὴν δύναμιν τῆς φωτοσκιάσεως. Εἰς τὰ παρασκήνια τοῦ θεάτρου ἐσχετίσθη μετὰ τῆς διασήμου χορευτρίας La Montagne, τῆς ὁποίας ἔγραψε τὴν προσωπογραφίαν, ἔκτοτε δὲ ὅλαι αἱ χορεύτριαι ἐζήτουν παρ' αὐτοῦ τὰς εἰκόνας των, ἀντὶ τῆς αὐτῆς ἀμοιβῆς. Ἀφήσας τὸ μελόδραμα ὁ Βαττὼ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἐργαστήριον ζωγράφου τινός, ὅστις εἰκόνιζεν εἰκόνας τοῦ ἁγίου Νικολάου διὰ τὴν πρωτεύουσαν καὶ τὰς ἐπαρχίας, εἰς τὸ θέμα δὲ τοῦτο ἠσχολήθη καὶ ὁ Βαττώ: «Ὁ χρωστήρ μου, ἔλεγεν, εὑρίσκεται εἰς τὴν περίοδον τῆς μετανοίας». Τὸ μελόδραμα ὅμως τὸν προσείλκυε πάντοτε. Ἐκεῖ ἠδύνατο νὰ εὑρίσκῃ ἐλευθερίαν ὁ χρωστήρ του δι' ὅλας τὰς ἰδιορρυθμίας τοῦ οἴστρου του. Ἐκεῖ οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἡμίθεοι ἀνέζησαν ὑπὸ τὸν χρωστῆρά του, καὶ συνεπλήρου τὰς σκηνογραφίας του μὲ νύμφας τῶν δασῶν καὶ τῶν ὑδάτων. Σειρῆνες, ναϊάδες, φαῦνοι, σάτυροι, ἁμαδρυάδες, ὁ θεὸς Πὰν παίζων τὸν αὐλόν του, ἡ κυνηγέτις Ἄρτεμις, ὅλαι αἱ ὁμηρικαὶ δημιουργίαι ἐμάγευον τὴν φαντασίαν αὐτοῦ, ἐγοήτευον δὲ καὶ τοὺς θεωμένους τὰς σκηνογραφίας ἐκείνας, τὰς ὁποίας ὁ Βαττὼ ἀνύψου εἰς ἔργα ὑψηλῆς τέχνης.

Ἀπὸ τὸ μελόδραμα εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Λουξεμβούργου, προσκλήσει τοῦ Κλαυδίου Ὠντράν, διασήμου διακοσμητοῦ ζωγράφου, ὅστις ὅμως δὲν ἠδύνατο νὰ ζωγραφήσῃ φυσιογνωμίας μεταξὺ τῶν ἀνθοστεφάνων καὶ τῶν φύλλων. Ἐπεκαλέσθη πρὸς τοῦτο τὴν συνδρομὴν τοῦ Βαττώ, ὅστις ἔθεσεν ἐν μέσῳ τῶν διακοσμήσεων αὐτῶν ἀλ-

Digitized by Google

ληγορικὰς μορφὰς Ἐρώτων, Σειληνῶν, Χαρίτων, τὰς προσωποποιήσεις τῆς μουσικῆς, τῆς ποιήσεως καὶ τῆς γραφικῆς. Ἀλλά, παρ' ὅλα τὰ ἐλαφρὰ ἀριστουργήματα ταῦτα δὲν εἶχεν ἀποκτήσει τὴν φήμην τῆς ὁποίας ἦτο ἄξιος καὶ τὰ μέσα ἀνέτου συντηρήσεως. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐθυσίαζε τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του ζωγραφίζων ἕνα πίνακα, ὅπως διαγωνισθῇ διὰ τὸ ἄκαρπον βραβεῖον τῆς Ἀκαδημίας. Ὁ πίναξ αὐτὸς εἶναι τὸ ἀριστούργημά του, τὸ «Pélerinage à Cythère», μία φαντασμαγορία ἐν τῇ τέχνῃ, ἡ ἀποδημία ὁλοκλήρου κόσμου εἰς τὴν νῆσον τοῦ Ἔρωτος, ἐπὶ πλοίου ἔχοντος ὡς ναύτας ἔρωτας. Ἡ Ἀκαδημία ἔστεψε τὸ ἔργον τοῦ νεαροῦ ζωγράφου, ἔκαμε δὲ κάτι πλειότερον, τὸν ἐξέλεξε μέλος της ὡς ζωγράφον τῶν «Fêtes galantes». Ὁ Βαττώ, ὅστις μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἦτο ἄσημος, ἐγένετο ἔνδοξος καὶ πλούσιος. Ἐζητοῦντο ἔργα του πανταχόθεν· οἱ μεγιστᾶνες καὶ αἱ κυρίαι τῆς αὐλῆς ἐπεδίωκον τὴν ἀπόκτησιν ἑνὸς ἔργου τοῦ ζωγράφου τοῦ «Pélerinage à Cythère», ὁ δὲ χρωστήρ του παρεσκεύαζεν ἀδιακόπως σκηνὰς τῆς ἰδιοτρόπου αὐτῆς κωμῳδίας, ὡς ὀνομάζει τὸ εἶδος τοῦτο τῆς τέχνης ὁ Hedouin. Ἐγένετο τῷ ὄντι δημιουργὸς νέου εἴδους εἰς τὴν γραφικήν. Οὐδεὶς πρὸ αὐτοῦ εἶχεν ἀσχοληθῆ ποτὲ μὲ αὐτὴν τὴν μαγευτικὴν φαντασμαγορίαν, μὲ αὐτὸ τὸ πλῆρες θελγήτρων Δεκαήμερον. Οὔτε σχολή τις ὑπῆρχε πρὸ αὐτοῦ, οὔτε εἰς τὴν μνήμην τινὸς διετηροῦντο παραδόσεις τοιαύτης. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ *Ἀντίφυλλος* ἐζωγράφησε τὰς «Comicae tabelae», αἱ ὁποῖαι ἐχρησίμευον ὡς προγράμματα εἰς τὰς θύρας τῶν θεάτρων, καὶ ὁ *Λαύδιους* εἰκόνιζε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου προσωπιδοφόρους μυθολογικὰς σκηνάς. Ἀλλ' ὁ Βαττώ, ὅστις εἰς τὴν τέχνην του ὡδηγήθη ἀπὸ τοὺς Φλαμανδοὺς καὶ τοὺς Βενετοὺς ζωγράφους, οὔτε περὶ Λαυδίου, οὔτε περὶ Ἀντιφύλλου εἶχεν ἀκούσει τι ποτέ. Ἐδημιούργησε τὸν κόσμον του, ὅπως πράττουν οἱ μέγιστοι τῶν καλλιτεχνῶν. «Καὶ ἡ ὡραία αὐτὴ κωμῳδία δὲν ἐχάθη εἰς τὸ κενόν, λέγει ὁ Ἀρσένιος Οὐσαί. Ὁ ἥλιος τὰς περιλούει μὲ τὰς πλέον φωτεινὰς ἀκτῖνάς του. Οἱ ὡραῖοι γέλωτές της εἶναι ἀνθρώπινοι, αἱ ἐξ ἰνδικοῦ ἀμφιέσεις τῶν προσώπων του δὲν ἀποκρύπτουν τοὺς παλμοὺς τῶν καρδιῶν· αἱ ὡραῖαι ἀμαρτωλαὶ τρώγουν εἰς τὰς εἰκόνας του ὡς ἡ πρωτόπλαστος μὲ τὰ κάτλευκα δόντια των τὸ ἀπηγορευμένον μῆλον. Ὅπως ἐκείνη γνωρίζουν νὰ λαμβάνουν καὶ αὗται εἰς τοὺς πίνακας τοῦ Βαττὼ τὰς μᾶλλον ποιητικὰς στάσεις. Ἡ τέχνη του εἶναι ἡ ποίησις τῆς ἀποπλανήσεως. Οὐδεὶς πρὸ αὐτοῦ ἔψαλεν εἰς ἡδυπαθέστερον ρυθμὸν τὴν ποίησιν τῆς ραθυμίας, τῶν κυμάνσεων τοῦ σώματος, τῆς χαυνώσεως καὶ τῆς φιλαρεσκείας. Ὁ Βαττὼ διῆλθε τοὺς διαδρόμους τοῦ δράματος τοῦ Σαικσπήρου, τῶν κωμῳδιῶν τοῦ Τζορτζόνε καὶ τῶν μυθιστορημάτων τοῦ Βοκκακίου. Τὸ μελόδραμα τοῦ Λούλλι καὶ τοῦ Γκυνὼ διήνοιξαν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του τὰς χρυσᾶς πύλας τῶν Ἠλυσίων. Εἰς τὰ δεῖπνα τῆς ἀντιβασιλείας, ἡ La Montagne, μετημφιεσμένη ὡς Ἥβη, ἔχυσεν εἰς τὴν κύλικα τῶν ὀνείρων του μαργαρίτας καμπανίτου καὶ τὸν ἐβοήθησεν ὅπως διασκελίσῃ τὸν Ὄλυμπον μίαν ἡμέραν ἀνακτορικῆς προσωπιδοφορίας».

Ἀ. Βαττώ: *Ὁ ἔρως στὴν ἐξοχή.* [Συλλογὴ τοῦ Κάϊζερ Γουλιέλμου.]

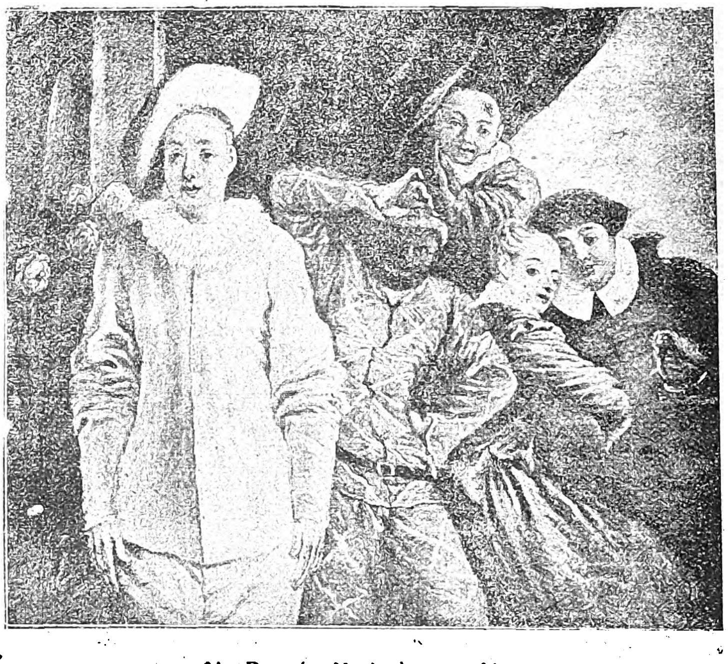

Ἀ. Βαττώ: *Ἰταλικὴ κωμῳδία.*

Ἀλλὰ πάσας αὐτὰς τὰς ὡραίας φαντασιοκοπίας, ὅλας αὐτὰς τὰς δροσερὰς φαντασμαγορίας, ὅλας αὐτὰς τὰς περικόμψους μούσας, ἐξεθρόνισε τάχιστα ὁ Δαβίδ, ὅστις ὅμως δὲν ἐγνώριζεν εἰμὴ μόνον μούσας ἐκ μαρμάρου. Ἡ κρίσις τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἥτις ἐδίωκεν ἢ ἀνεβίβαζεν ἐπὶ τοῦ ἰκριώματος τὸν ζωντανὸν κόσμον τοῦ Βαττώ, ἔρριψε τὰς αἱματηρὰς σκιάς της καὶ ἐπὶ τοῦ ἔργου ἑνὸς μεγάλου ποιητικοῦ καλλιτέχνου. Αἱ εἰκόνες του διεσκορπίσθησαν, καὶ αὐτὴ δὲ ἡ «Ἀποδημία εἰς τὰ Κύθηρα» εἶχεν ἀποκρυβῆ εἰς σκοτεινήν τινα γωνίαν. Ὅτε, τῷ 1838, ὁ Ἀρσένιος Οὐσαὶ ἐξεδήλωσε τὸν θαυμασμόν του διὰ τὸ ἔργον τοῦ καλλιτέχνου εἰς τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν Παρισίων», ἐδέχθησαν αὐτὸν μετὰ γελώτων.

Ἀ. Βαττώ: *Νεαρὰ γυνὴ καθημένη.*
[Μουσεῖον τοῦ Λούβρου.]

Μετ' ὀλίγα ὅμως ἔτη αἱ γνῶμαι τῶν φιλοτεχνῶν ἤλλαξαν ἐξ ὁλοκλήρου. Ὁ διάσημος ποιητὴς Θεόδωρος νὰ Μπουβίλ, γράφων περὶ τῆς πινακοθήκης τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἔλεγε: «Δὲν μειδιῶμεν πλέον μὲ τὴν γνώμην τοῦ Οὐσαί, ὅστις πρὸ εἴκοσι χρόνων εἶπεν ὅτι ὁ Βαττὼ εἶναι σχεδὸν μέγας ζωγράφος. Ἐὰν ἡ γραφικὴ δὲν πρόκειται νὰ μεταφέρῃ τὰς τραγῳδίας μόνον ἐπὶ τῆς ὀθόνης, ἀλλὰ νὰ δίδῃ καὶ τὴν ποίησιν διὰ τῶν χρωμάτων, ὁ Βαττὼ εἶναι ὁ μέγιστος τῶν ζωγράφων τῆς Γαλλίας. Οὐδεὶς ὑπερέβη αὐτὸν εἰς τὸν ἔρωτα τῆς φύσεως καὶ εἰς τὸ αἴσθημα τοῦ ἰδανικοῦ· ἐδημιούργησε μίαν φύσιν ἀπέραντον, τὴν ὁποίαν περιβάλλει ἐντὸς φωτεινῆς ἀτμοσφαίρας. Παρῆλθε πλέον ὁ καιρὸς κατ' ὃν ὠνομάζετο ἡ τέχνη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἀριστούργημα ἀκαλαισθησίας· ἡ τεχνοκρισία ἀποκαλύπτει εἰς αὐτὴν τὴν γαλατικὴν κομψότητα ἥτις θάλλει ἐν μέσῳ τῶν ὡραιοτέρων αὐτῆς ἐκδηλώσεων».

Τὰ ἔργα τοῦ Βαττὼ ἐξεδόθησαν εἰς τρεῖς τόμους περιέχοντας τὰς χαλκογραφίας 563 ἔργων καὶ σχεδίων του, ἐκ τῶν ὁποίων ὡς ἄριστα θεωροῦνται: «L'embarquemant à Cythère», «Les saisons», «Les Gilles», «L'indifférent», «Assemblée d'un marchand de peinture», «Les fêtes galantes» κτλ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Edmond Hedouin.* Antoine Watteau (Paris 1852). *Arsène Houssaye.* Revue de Paris (1837) και Galerie du XVIIIe Siècle (Paris 1858). *Théodore de Banville.* Galerie de XVIII Siècle, (Paris 1856). *Paul Mantz,* Antoine Watteau (Paris 1891). *Revue de l'Art* (1901).

Θ. Β.

βατυκλῆς (ὁ) (Batycles Koken) *[Παλαιοζ.].* Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *σκαλαριδῶν κτενοβραγχίων προσθιοβραγχίων γαστεροπόδων* μαλακίων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τοῦ ἀλπικοῦ τριασίου συστήματος. Γ. Κ.

βατώδης (ὁ, ἡ), *—ῶδες* (τό)· ὁ ἔχων ἀφθονίαν βάτων, θαμνώδης, ἀκανθώδης.

Βάτων *[Μυθολ.].* Ὁ ἡνίοχος τοῦ Ἀμφιαράου κατὰ τὸν πόλεμον τῶν «Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας». Ἀνῆκεν εἰς τὸ αὐτὸ μετὰ τοῦ Ἀμφιαράου (βλ. λ.) γένος, τὸ τῶν Μελαμποδιδῶν, καὶ συνηφανίσθη μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ αὐτὸ χάσμα γῆς, ὅπερ ἠνεῴχθη ὅτε οἱ Ἀρ-

Ἀ. Βαττώ: *Τὸ φθινόπωρο.*
[Μουσεῖον Λούβρου.]

Digitized by Google

·εῖοι κατεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν Θηβαίων. Ἐν Ἄργει ὁ Βάτων εἶχεν ἴδιον ἱερὸν παρὰ τὸ τοῦ Ἀμφιαράου καὶ ἐτιμᾶτο ὑπὸ τῶν Ἀργείων ἐξ ἴσου σχεδὸν μὲ αὐτόν· διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ εἰς Δελφοὺς ἀφιερωθὲν ἅρμα παρίστατο ἡνιοχῶν καὶ εἰς τὴν λάρνακα τοῦ Κυψέλου (βλ. λ. Ἀμφιάραος). ΚΑΨ.

—**Βάτων**. Ἀθηναῖος κωμικὸς ποιητής. Ἔζη κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Γ' π.Χ. αἰῶνος. Σῴζονται ἐλάχιστα ἀποσπάσματα ἔργων του τιτλοφορουμένων: «Αἰτωλοί», «Ἀνδροφόνος», «Εὐεργέται», «Συνεξαπατῶν», εἰς τὰ ὁποῖα φαίνεται ὅτι ἐσατίριζε τοὺς κυνικούς, Στωϊκοὺς καὶ Ἐπικουρείους φιλοσόφους τῶν χρόνων του. Τὰ ἀποσπάσματα ταῦτα διασωθέντα διὰ τοῦ Ἀθηναίου («Δειπνοσοφισταί») ἐξεδόθησαν εἰς τὰ Poetarum comicorum Graecorum fragmenta. —Ω.

—**Βάτων**. Ἱστορικὸς καὶ ῥήτωρ ἐκ Σινώπης μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ Στράβωνος, τοῦ Πλουτάρχου καὶ ἄλλων ἱστορικῶν.

Βατωνιὲς [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Γάγων τῆς ἐπαρχίας Κερκύρας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 128.

Βατώντας [*Γεωγρ.*]. Κωμόπολις τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Μεσσαπίων τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος, καλουμένη ἄλλως καὶ *Νέα Ἀρτάκη*, καθόσον ἐνταῦθα συνῳκίσθησαν 700 οἰκογένειαι Μικρασιατῶν ἐξ Ἀρτάκης προσφύγων. Κάτ. (1928) 1116. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Καλύβια* καὶ τὸ ἀγρόκτημα *Τριάς*. Ἡ κωμόπολις κεῖται εἰς τοὺς πρόποδας λοφίσκου, παρὰ τὴν θάλασσαν. Ἔχει κλίμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ φρεατίων ὑδάτων. Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος ἔχει περὶ τὰ 8000 στρέμ. δασικῶν ἐκτάσεων, κυρίως ἐκ πεύκης καὶ ἀγριελαίας ἀραιὰ πεφυτευμένων. Προϊόντα αὐτῆς εἶναι ὁ σῖτος καὶ ἡ κριθή. Ἡ κτηνοτροφία συνίσταται εἰς τὴν ἐκτροφὴν 3000 αἰγοπροβάτων. Ἐν τῇ κωμοπόλει λειτουργεῖ καὶ ἐργοστάσιον ἀνατολικῶν ταπήτων ἀπασχολοῦν 100 ἐργατρίας. Περὶ τὰς 200 οἰκογένειαι πορίζωσιν ἐκ τῆς ἁλιείας ἀσκουμένης διὰ 10 βενζινοκινήτων. Ὁ Βατώντας μετὰ τῆς Χαλκίδος συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χλμτρ. 7). Δ. Ε. Μ.

— [*Ἱστορ.*] Ἡ θέσις τοῦ Βατώντα διεξεδικεῖτο κατὰ τὸ 1821 ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τῶν Τούρκων, οἵτινες κατήγαγον ἐνταῦθα μικρὰν νίκην, φονεύσαντες 37 ἐκ τῶν Ἑλλήνων, οὓς ἐπροστάτευσαν ἰθὺς τὰ τηλεβόλα τοῦ πλοίου τοῦ Ἀλεξάνδρου Κριεζῆ, ἀνασteiλαντα τὴν ὁρμὴν τῶν ἐπιδρομέων (*Φιλήμονος* Γ' σελ. 374—6). Τ. Χ. Κ.

βαῦ. Οὕτως ἐπροφέρετο ὁ ἕκτος κατὰ σειρὰν ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἑλληνικῷ ἀλφαβήτῳ ἡμίφωνος χειλικὸς φθόγγος, ὁ ὀνομαζόμενος δίγαμμα (βλ. λ.) καὶ δηλούμενος διὰ τοῦ σημείου F.

Βαϋάρδος (Bayard), *Πέτρος-Τεραΐγ*, ὁ ἐπονομαζόμενος «*Ἄφοβος καὶ ἄψογος ἱππότης*». Πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ *Αἴμονος Τεραΐγ*, γεννηθεὶς τῷ 1473 ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Bayard πλησίον τῆς Γρενόβλης καὶ ἀποθανὼν τῷ 1524. Εἰς ἡλικίαν δεκατριῶν ἐτῶν ἐγένετο ἀκόλουθος τοῦ δουκὸς τῆς Σαβοΐας Καρόλου, τὸν ὁποῖον κατέθελξε μὲ τὸ ἀνδρικόν του παράστημα καὶ τὴν ἱππευτικὴν δεινότητα. Ἡ φήμη του ὡς ψυχραίμου καὶ χαρίεντος νεαροῦ ἱππότου ἔφθασε μέχρι τοῦ Καρόλου Η', ὁ ὁποῖος καὶ τὸν ἐζήτησε παρὰ τοῦ δουκὸς τῆς Σαβοΐας. Ὅταν τῷ 1493 ὁ Κάρολος ἔφθασεν εἰς Ἰταλίαν, ὁ Βαϋάρδος τὸν ἐβοήθησε καὶ διέπρεψεν εἰς τὴν μάχην τοῦ Φορνοῦ (1495), κατὰ δὲ τὴν διάρκειαν τῶν ἀγώνων Λουδοβίκου τοῦ ΙΒ' διὰ τὸν θρόνον τοῦ Μιλάνου συνέδραμε τοῦτον καὶ μίαν ἡμέραν ἐπολέμησε μετὰ τόσης ὁρμῆς, ὥστε εἰσῆλθε μετὰ τῶν ἐχθρῶν ἐντὸς τοῦ Μιλάνου. Συλληφθεὶς καὶ ὁδηγηθεὶς πρὸ τοῦ δουκὸς ἠρωτήθη ὑπ' αὐτοῦ εἰρωνικῶς μήπως ἤλπιζε νὰ καταλάβῃ τὴν πόλιν μόνος του καὶ ἀπήντησεν ὅτι θὰ τὸ ἐπετύγχανεν ἀρκεῖ νὰ εἶχεν ἄλλους πεντήκοντα ἐξ ἴσου τολμηρούς. Ὁ δοὺξ τοῦ Μιλάνου ἐφάνη ἀπέναντι τοῦ τολμηροῦ γενναιόφρων καὶ τὸν ἄφησεν ἐλεύθερον. Ὁ Βαϋάρδος ἠκολούθησε τὸν Λουδοβῖκον εἰς τὸν ἀγῶνα του διὰ τὴν κατάκτησιν τοῦ βασιλείου τῆς Νεαπόλεως, ὑπέταξε διαφόρους πόλεις τῆς Ἰταλίας, ἐπολέμησε κατὰ τῆς Γονζάλφου τῆς Κορδούης κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κανόσσης (1502) καὶ ἐκίνησε τὸν θαυμασμὸν τῶν Ἱσπανῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅτε ἡ γαλλικὴ ἐπιχείρησις δὲν εὐωδοῦτο, καὶ ἔπρεπε νὰ προετοιμασθῇ κανονικὴ καὶ ἄνευ ἀπωλειῶν ὑποχώρησις. Κατὰ τὴν ὑποχώρησιν ταύτην ὁ Βαϋάρδος κατέστη ἔνδοξος εἴς τινα περίπτωσιν ὅπου μόνος ἐναντίον κατὸν Ἱσπανῶν ἀντέταξε ἄμυναν ἐπὶ τῆς γεφύρας τοῦ Καριγκλιάνο. Ὀνομασθεὶς ὑπασπιστὴς τοῦ βασιλέως ἀπεστάλη τῷ 1507 εἰς Γένουαν καὶ ἐπέτυχε ταχέως τὴν ὑποταγὴν ταύτης. Ἀκολουθῶν τὸν Λαπαλὶς ἐπολέμησε κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ἀγκναντὲλ (1509) καὶ συνέτεινε μεγάλως εἰς τὴν αἰσίαν ἔκβασιν αὐτῆς. Ἐπίσης διεκρίθη κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Παδούης. Εἰς τοὺς πολυαρίθμους καὶ αἱματηροὺς πολέμους του ὁ Βαϋάρδος οὐδέποτε ἔπαυσε νὰ παρέχῃ δείγματα πραγματικοῦ ἱπποτισμοῦ καὶ ἀνθρωπισμοῦ καὶ ἀντιθέτως πρὸς τὴν συνήθειαν τῶν πολεμιστῶν τῶν χρόνων ἐκείνων οὐδέποτε ἐδείχθη ἔκδοτος εἰς ἁρπαγάς. Ὅταν ὁ δοὺξ τῆς Φερράρας τοῦ ἀνεκοίνωσεν ἐμπιστευτικῶς τὴν πρόθεσίν του νὰ δηλητηριάσῃ τὸν πάπαν Ἰούλιον τὸν Β', ὁ Βαϋάρδος, ἀηδιασμένος, τοῦ ἐδήλωσεν ὅτι δὲν δύναται νὰ καταστῇ συνένοχος διὰ τῆς σιωπῆς του καὶ ὅτι ἂν δὲν παραιτηθῇ τοῦ ἀνάνδρου τούτου σχεδίου, θὰ εἰδοποιήσῃ ἀμέσως τὸν πάπαν. Καταλαβὼν τὴν Βολωνίαν, ἀνεχώρησε μετὰ τοῦ Γκαστὸν ντὲ Φουὰ διὰ νὰ πολιορκήσῃ τὴν Βρεσκίαν, τὴν ὁποίαν εἶχον καταλάβει ἐξ ἀπίνης οἱ Ἐνετοὶ (1512). Ἐπιφορτισμένος μὲ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐπιθέσεως ὁ ἄφοβος καὶ ἄψογος ἱππότης ἐπληγώθη βαρέως εἰς τὸν μηρόν. Περισυλλεγεὶς ὑπό τινος κατοίκου ὡδηγήθη εἴς τινα οἰκίαν ὅπου καὶ τοῦ ἐπεδαψιλεύθησαν πολλαὶ περιποιήσεις. Ἡ παρουσία του ἔσωσε τὴν οἰκίαν ταύτην ἀπὸ τὴν λεηλασίαν, τὴν ὁποίαν ὑπέστη ἡ Βρεσκία. Ὅταν ἐπρόκειτο ν' ἀναχωρήσῃ, ἡ φιλοξενήσασα αὐτὸν οἰκοδέσποινα, θέλουσα νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν εὐγνωμοσύνην της διὰ τὴν εὐεργεσίαν, τοῦ ἐνεχείρησε σπουδαῖον χρηματικὸν ποσόν, τὸ ὁποῖον ἀπεποιήθη ὁ Βαϋάρδος καὶ τὸ ἐμοίρασεν εἰς τὰς δύο θυγατέρας της.

Κατὰ τὴν μάχην τῆς Ῥαβέννης (1512), καθ' ἣν ἐφονεύθη καὶ ὁ Γκαστὸν ντὲ Φουά, ὁ Βαϋάρδος ἐπέδειξε πρωτοφανῆ ἀνδρείαν. Ὀλίγον κατόπιν ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἐξηντλημένος καὶ ἀπειλούμενος ὑπὸ Ἑλβετῶν καὶ Ἐνετῶν συνεκεντρώθη εἰς Παβίαν, τὴν ὁποίαν καὶ ταύτην, παρὰ τὰς προσπαθείας τοῦ Βαϋάρδου, ἠναγκάσθη νὰ ἐκκενώσῃ. Εἰς τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμὴν ὁ ἱππότης κατώρθωσε μετὰ 36 ἀνδρῶν νὰ κρατήσῃ ἐπὶ δύο ὥρας τοὺς ἐχθρούς, πληγωθεὶς εἰς τὸν ὦμον. Τὸ αὐτὸ ἔτος ἔφθασεν εἰς Ναβάρραν, τὴν ὁποίαν Λουδοβῖκος ὁ ΙΒ' ἤθελε ν' ἀφαιρέσῃ παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀραγωνίας, καὶ μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης, διασώσας τμῆμα τοῦ στρατοῦ, προσεκλήθη εἰς τὸ Ἀρτουά, ὅπου εἶχον εἰσβάλει οἱ Ἄγγλοι. Οἱ Γάλλοι εἶχον καταληφθῆ ὑπὸ πανικοῦ. Ὁ Βαϋάρδος κατώρθωσε ν' ἀντιστῇ ἐπ' ἀρκετὸν περικυκλωμένος ὅμως πανταχόθεν καὶ μὴ βλέπων οὐδεμίαν ἐλπίδα σωτηρίας συνέστησεν εἰς τοὺς συντρόφους του νὰ παραδοθοῦν, ὁ ἴδιος δὲ παρεδόθη, ἀφοῦ προηγουμένως ἐχάρισε τὴν ζωὴν εἴς τινα τῶν πολιορκητῶν. Εἰς ἀντάλλαγμα τῆς γενναιοφροσύνης του ταύτης, ἡ ὁποία τοῦ ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, ἀνέκτησε τὴν ἐλευθερίαν του.

Τῷ 1515 Φραγκῖσκος ὁ Α' ὠνόμασεν τὸν Βαϋάρδον «γενικὸν τοποτηρητὴν» τοῦ Δελφινάτου. Κατὰ τὴν μάχην τοῦ Μαριανὰν ὁ Βαϋάρδος ἐπολέμησε γενναίως παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Φραγκίσκου. Πέντε ἔτη βραδύτερον ὁ Κάρολος Κουΐντος εἰσέβαλεν εἰς Καμπανίαν καὶ ἐστρατοπέδευσε πρὸ τῆς Μεζιέρ, ἡ ὁποία, μολονότι ὀχυρωτικῶς ἀσήμαντος, ἀπετέλει τὴν μόνην ἀμυντικὴν θέσιν τῶν Παρισίων. Ὁ Βαϋάρδος ἔσπευσεν εἰς Μεζιὲρ καὶ μετ' ἐλαχίστων δυνάμεων ἀντέστη κατὰ στρατιᾶς ἐξ ἑκατὸν χιλιάδων ἀνδρῶν, εἰς τὴν ὁποίαν κατώρθωσε νὰ διασπείρῃ ἡττοπαθεῖς ἐπιστολὰς περιεχούσας πληροφορίας περὶ μεγάλης ἀριθμητικῆς δυνάμεως τῶν Γάλλων. Οἱ πολιορκηταὶ ἀπηυδημένοι ἀπεσύρθησαν τῷ 1521. Τότε ὁ Βαϋάρδος ἀνεκηρύχθη ὁμοφώνως «*σωτὴρ τῆς Γαλλίας*». Διεκρίθη ἐπίσης ἐν Γρενόβλῃ ἀποκαθάρας ταύτην ἀπὸ τοὺς λῃστάς, οἱ ὁποῖοι τὴν ἐλυμαίνοντο, καὶ κατὰ τὴν δευτέραν ἀπόπειραν Φραγκίσκου τοῦ Α' πρὸς ἀνάκτησιν τοῦ Μιλάνου μετέβη εἰς Ἰταλίαν καὶ κατέλαβε τὸ Ρεμπέκκο, θέσιν στρατηγικήν. Ἐκεῖ ὅμως ἐπληγώθη βαρέως καὶ ἀπέθανε.

Ὁ Βαϋάρδος παρέμεινεν εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν παράδοσιν ὡς ὁ ἀντιπροσωπευτικώτερος καὶ τελειότερος τύπος Γάλλου ἱππότου, τοιοῦτος οἷον τὸν ἐφαντάσθη τὸ ποιητικὸν ἰδεῶδες. Ἁπλοῦς καὶ φυσικός, ὑπῆρξε πραγματικὸς ἥρως. Οἱ σύγχρονοί του ἔλεγον περὶ αὐτοῦ ὅτι εἶχεν «ἐπιθετικότητα κριοῦ, ἀμυντικότητα ἀγριοχοίρου καὶ ταχύτητα λύκου».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὸν βίον τοῦ Βαϋάρδου συνέγραψεν ὁ ὑπασπιστής του *Jac Joffrey*, ὑπὸ τὸν τίτλον: La très-joyeuse, plaisante et recréative histoire du bon chevalier sans paour et sans reproche gentil Seigneur de Bayard. Ἀρχέτυπος ἐκδ. ἐν Παρισίοις τῷ 1527. Κριτικὴ ἔκδ. τοῦ ἔργου ἐν τῇ «Collection de la Société de l'histoire de France» ὑπὸ *J. Roman*. Παρίσιοι 1878. Βιβλιογραφία τῶν περὶ Βαϋάρδου ἐργασιῶν βλ. ἐν «Repertoire de sources historiques du moyen âge» τοῦ Ἀββᾶ *U. Chevalier*. —Ω.

— **Βαϋάρδος** (Bayard). Ὄνομα ἵππου, τὸν ὁποῖον ἐδόξασεν ἡ περὶ τῶν «Τεσσάρων υἱῶν τοῦ Αἰμὸν» γαλλικὴ παράδοσις (βλ. λ. Αἰμόν). Ὅταν ὁ Ρενὼ ντὲ Μοντωμπὰν καὶ οἱ τρεῖς ἀδελφοί του ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγουν εἰς τὸ δάσος τῶν Ἀρδεννῶν, ὁ Βαϋάρδος ἔφερε καὶ τοὺς τέσσαρας μαζὶ ἐπὶ τῆς ῥάχεώς του χωρὶς ἡ ταχύτης τοῦ καλπασμοῦ του νὰ ἐλαττωθῇ οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον. Εἰς τὸ δάσος ἔζη μὲ φύλλα μόνον καὶ ῥίζας, ὅταν δὲ οἱ τέσσαρες ἀδελφοί, πολιορκούμενοι ὑπὸ τοῦ Καρλομάγνου, ἐκινδύνευσαν ν' ἀποθάνουν τῆς πείνης, ὁ Βαϋάρδος τοὺς ἔθρεψεν ἐπὶ δεκαπενθήμερον μὲ τὸ αἷμά του. Ὅταν τέλος ὁ Καρλομάγνος κατενίκησε τοὺς στασιαστάς, ἠξίωσε νὰ τοῦ παραδώσουν τὸν πολύτιμον ἵππον, τὸν ὁποῖον καὶ διέταξε νὰ ῥίψουν εἰς τὸν Μόζαν, ἀφοῦ δέσουν εἰς τὸν λαιμόν του ὀγκωδέστατον λίθον. Ἀλλ' ὁ Βαϋάρδος κατορθώνει νὰ σωθῇ κολυμβῶν καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ δάσος τῶν Ἀρδεννῶν, ὅπου, κατὰ τὴν παράδοσιν, ζῇ ἀκόμη, ἐμφανιζόμενος ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν εἰς τοὺς ξυλοκόπους.

Ἡ δημοτικότης τοῦ μυθικοῦ τούτου ἵππου ἐξακολουθεῖ νὰ ὑφίσταται καὶ σήμερον ἔτι εἰς τὴν Βόρειον Γαλλίαν καὶ τὰς Κάτω Χώρας. Εἰς ἓν χωρίον τῶν Ἀρδεννῶν σῴζεται ἠρειπωμένον κτίριον, τὸ ὁποῖον οἱ χωρικοὶ βεβαιοῦν ὅτι εἶναι ὁ σταῦλος τοῦ Βαϋάρδου, εἰς δὲ τὸ Βερτέμ, πλησίον τοῦ Λουβαίν, ἐπιδεικνύουν τὴν φάτνην του καὶ ἓν ἰδικόν του ἀποτύπωμα ποδὸς ἐπὶ λίθου. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν τέλος τοῦ ἁγίου Ρενώ, εἰς Ντόρτμουντ τῆς Βεστφαλίας, διατηρεῖται εὐλαβῶς ἓν ἀπὸ τὰ πέταλά του.

Ἡ λέξις bayard κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐσήμαινεν ἁπλῶς ἵππον ἐρυθρωποῦ χρώματος· τὸ ὄνομα δηλ. του Βαϋάρδου ἦτο ἀντίστοιχον πρὸς τὸ σημερινὸν «Ντορῆς». —Ω.

Βαυαρία (Bayern). Μία τῶν 18 πολιτειῶν τῶν ἀποτελουσῶν τὴν ὁμόσπονδον γερμανικὴν δημοκρατίαν. Ἀποτελουμένη ἐκ δύο χωρῶν, χωρισμένων ἀπ' ἀλλήλων, τῆς *κυρίως Βαυαρίας* καταλαμβανούσης τὸ νότιον τμῆμα τῆς Γερμανίας καὶ τοῦ *Παλατινάτου* ἢ *βαυαρικῆς Ρενανίας*, κειμένης ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ρήνου, εἶναι ἡ μεγαλυτέρα καὶ σπουδαιοτέρα, μετὰ τὴν Πρωσσίαν, πολιτεία τῆς γερμανικῆς ὁμοσπονδίας. Ἔχει συνολικὴν ἔκτασιν 75870 τετρ. χιλμτρ., πληθυσμὸν 7.140.000 κατοίκων καὶ πρωτεύουσαν τὸ *Μόναχον*. Μέχρι τοῦ παγκοσμίου πολέμου ἦτο βασίλειον, τὸ ὁποῖον τὸ στέμμα ἀνῆκε κληρονομικῶς εἰς τὸν οἶκον τῶν *Βιττελσμπαχ*, μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ὅμως τοῦ 1918 τὸ πολίτευμά της μετεβλήθη εἰς δημοκρατικὸν καὶ διέπεται ὑπὸ τοῦ συντάγματος τῆς 14 Αὐγούστου 1919.

— [ΓΕΩΓΡΑΦ.] Ἀπὸ γεωγραφικῆς ἀπόψεως θὰ ἐξετασθῇ ἐνταῦθα ἡ κυρίως μόνον Βαυαρία, καθ' ὅσον τὸ παραρρήνιον Παλατινᾶτον (βλ. λ.) ἀποτελεῖ γεωγραφικῶς ἐντελῶς ἀνεξάρτητον τμῆμα.

Ἡ *κυρίως Βαυαρία* ὁρίζεται ὑπὸ τῶν ἑξῆς χωρῶν: τῆς Πρωσσίας πρὸς ΒΔ, τῆς Θουριγγίας πρὸς Β, τῆς Σαξωνίας πρὸς ΒΑ, τῆς Τσεχοσλοβακίας (Βοημία) πρὸς Α, τῆς Αὐστρίας πρὸς ΝΑ καὶ Ν, τῆς Ἑλβετίας πρὸς Ν καὶ ΝΔ, τῆς Βυρτεμβέργης, Βάδης καὶ Ἔσσης πρὸς Δ, κεῖται δὲ μεταξὺ τῶν παραλλήλων 47°16' καὶ 50°33' Β. πλάτ. καὶ 9°1' καὶ 13°50 Α. μήκους.

Ὀρεογραφία: Ἡ Βαυαρία ὡς χώρα δὲν ἔχει γεωγραφικὴν ἑνότητα καὶ φυσικὰ ὅρια. Καλύπτεται κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπ' ὀρέων ἅτινα εἰσχωροῦσιν εἴτε ἀπὸ τῶν Ν. κειμένων Ἄλπεων ὡς παραφυάδες αὐτῶν, εἴτε ἀπὸ τῶν Β. κεντρικῶν ὀροσειρῶν τῆς Εὐρώπης. Ὁ Δούναβις, ὁ ὁποῖος διασχίζει τὴν χώραν ἐκ Δ πρὸς Α, χωρίζει αὐτὴν εἰς δύο σχεδὸν ἴσα μέρη, τὰ ὁποῖα δέον νὰ ἐξετασθῶσι κεχωρισμένως. Τὸ νότιον τμῆμα, τὸ ὁποῖον ἔχει καὶ τὰς ὑψηλοτέρας κορυφάς, εἶναι ἡ τελευταία πρὸς ΒΑ προέκτασις τῶν Ἄλπεων, αἱ ὁποῖαι εἰσχωροῦσιν εἰς τὸ βαυαρικὸν ἔδαφος διὰ τριῶν παραλλήλων ὀροσειρῶν, αἱ ὁποῖαι ἐκ Δ. πρὸς Α. εἶναι: 1) αἱ *Ἀλγραβικαὶ Ἄλπεις* μεταξὺ τῆς λίμνης τῆς Κωνσταντίας καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Λὲχ 2) αἱ κυρίως *Βαυαρικαὶ Ἄλπεις* μεταξὺ τῶν κοιλάδων Λὲχ καὶ Ἴνν καὶ 3) αἱ *Σαλτσβουργικαὶ* μεταξὺ τῶν κοιλάδων Ἴνν καὶ Σάλζαχ. Αἱ μεγαλύτεραι κορυφαὶ τῶν ἐπὶ τοῦ βαυαρικοῦ ἐδάφους ἀλπικῶν παραφυάδων εἶναι τὸ *Μαϊντελερ Γκάμπελ* (2643 μ.) καὶ τὸ *Νέμπελχορν* (2236 μ.) ἐπὶ τῶν Ἀλγραβικῶν, τὸ *Ζούγκπιτς* (2960 μ.) ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τῆς Γερμανίας, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀστεροσκοπεῖον καὶ μετεωρολογικὸς σταθμός, καὶ τὸ *Μπενεντίκτενβαλντ* (1786 μ.) ἐπὶ τῶν Βαυαρικῶν καὶ τὸ *Βατζμαν* (2714 μ.) ἐπὶ τῶν Σαλτσβουργικῶν. Αἱ Ἄλπεις τῆς Βαυαρίας ἔχουσι τὰς ὑψηλοτέρας κορυφὰς τῶν πλησίον τῶν συνόρων, προχωροῦσαι ὅμως βορειότερον ἐντὸς τοῦ βαυαρικοῦ ἐδάφους καθίστανται χθαμαλώτεραι καὶ σχηματίζουν εὐρὺ ὑψίπεδον μέσου ὕψους 500—600 μέτρων τὸ ὁποῖον καλύπτει μέγα μέρος τῆς Σουαβίας, τὴν Ἄνω Βαυαρίαν καὶ τὴν νότιον Κάτω Βαυαρίαν, φθάνει δὲ μέχρι τῆς κοιλάδος τοῦ Δουνάβεως. Τὸ βόρειον τμῆμα καλύπτεται ἀπὸ ὀροσειρὰς χθαμαλωτέρας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐξ Α πρὸς Δ: 1) ὁ *Βοημικὸς δρυμὸς* (Böhmerwald) ἐκτεινόμενος εἰς μῆκος 220 περίπου χιλιομ. ἀπὸ ΒΔ πρὸς ΝΑ καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν συνόρων Βαυαρίας—Τσεχοσλοβακίας. Ἡ ὀροσειρὰ αὕτη ἐκτείνεται μεταξὺ τῶν πηγῶν τοῦ Ἔγκερ, παραποτάμου τοῦ Ἔλβα καὶ τοῦ Δουνάβεως, καὶ καλύπτεται, προπάντων εἰς τὸ νότιον τμῆμά της, ὑπὸ πυκνῶν δασῶν, σπουδαιότεραι δὲ κορυφαί της εἶναι τὸ *Μπλαίκενστάϊν* (1378 μ.), Ράχελ (1457 μ.) καὶ τὸ *Ἄρμπερ* (1468 μ.). 2) Ἡ *Φίχτελγκεμπίργκε* (Fichtelgebirge),

Digitized by Google

συνέχεια πρὸς Β. τοῦ Βοημικοῦ δρυμοῦ. Εἶναι ὄρος γρανιτώδους συστάσεως χαμηλότερον τοῦ πρώτου κατέχον τὸ κέντρον τῶν καλυπτουσῶν τὴν κεντρικὴν Γερμανίαν ὀρέων, σχηματίζει δὲ τὰς κορυφὰς *Σνέεμπεργ* (1053 μ.) καὶ *Ὄχσενκοπφ* (1017 μ.). 3) *Βαυαρικὸς δρυμὸς* (Bayrischer-wald) συνέχεια πρὸς ΝΔ τοῦ Βοημικοῦ δρυμοῦ, ἐκτεινόμενος κατὰ μῆκος τῆς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως καὶ σχηματίζων τὰς κορυφὰς *Ντράϊτανρηγκ* (1092 μ.) καὶ *Πρέντιγκστουλ* (1026 μ.) 4) Ὁ *Φραγκονικὸς Ἰούρας* (Fränkischer Jura), ὁ ὁποῖος ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ὄρους Φίχτελ καὶ προχωρῶν πρὸς ΝΔ εἰσέρχεται εἰς τὸ ἔδαφος τῆς Βυττεμβέργης καὶ συνεχίζεται ὡς Σουαβικὸς Ἰούρας μέχρι σχεδὸν τῶν πηγῶν τοῦ Δουνάβεως (Μέλας Δρυμός). Αἱ ὑψηλότεραι ἐπὶ τοῦ Βαυαρικοῦ ἐδάφους κορυφαί του εἶναι αἱ *Καλφαρίμπεργ* (646 μ.), *Φρήντσιμπεργ* (677 μ.) καὶ *Κλάϊνερ Κούλμ* (628 μ.). 5) Τὸ *Φράνκεν-Χαΐχε* (Franken-Höhe) καὶ τὸ *Στάϊγκερβαλντ* (Steigerwald), χθαμαλὰ ὄρη, τῶν ὁποίων αἱ κορυφαὶ δὲν ὑπερβαίνουσι τὰ 550 μέτρα καὶ τὰ ὁποῖα κεῖνται πρὸς Δ τοῦ Φαγκονικοῦ Ἰούρα, καταλαμβάνοντα τὸ βορειοδυτικὸν ἄκρον τῆς χώρας.

Ὑδρογραφία: Ἡ Βαυαρία εἶναι χώρα πλουσία εἰς ὕδατα. Κυρία ἀρτηρία της εἶναι ὁ *Δούναβις* ὁ ὁποῖος διασχίζων αὐτὴν καθ' ὅλον τὸ πλάτος δέχεται τὰ ὕδατα ὅλων σχεδὸν τῶν πηγῶν τῆς νοτίας αὐτοῦ χώρας καὶ τοῦ πλείστου μέρους τῆς βορείου Βαυαρίας. Ἀξιόλογος ἐπίσης εἶναι ὁ παραπόταμος τοῦ Ρήνου *Μαίν* ὁ ὁποῖος πηγάζων ἐκ τοῦ ὄρους Φίχτελ ῥέει πρὸς δυσμὰς δεχόμενος διὰ πολλῶν παραποτάμων τὰ ὕδατα τῶν ἐπὶ τῶν Δ. κλιτύων τοῦ Ἰούρα καὶ τῶν ὀρέων Φράνκεν καὶ Στάϊγκερ πηγῶν. Εἰδικώτερον οἱ σπουδαιότεροι ἐκ τῶν Ἄλπεων πηγάζοντες παραπόταμοι τοῦ Δουνάβεως εἶναι ἐκ Δ. πρὸς Α. οἱ: *Ἴλλερ, Βέρταχ, Λέχ, Ἴζαρ, Ἴνν* καὶ *Σάλζαχ*, παραπόταμος τοῦ Ἴνν, οἱ σπουδαιότεροι δὲ κατερχόμενοι ἀπὸ Β. εἶναι οἱ: *Βαΐρνιτζ, Ἄττμυλ, Νάαμπ* κλπ. Ὁ Μαὶν δέχεται δύο ἀξίους λόγου παραποτάμους, τὸν *Σααλ* ἐκ τῆς δεξιᾶς ὄχθης καὶ τὸν *Ρεγκνιτζ* ἐκ τῆς ἀριστερᾶς. Οἱ δύο μεγάλοι ποταμοὶ Δούναβις καὶ Μαὶν συνδεόμενοι διὰ τῆς *διώρυγος τοῦ Λουδοβίκου* ἐξυπηρετοῦσι σπουδαίως τὴν συγκοινωνίαν τῆς χώρας. Αἱ λίμναι εἶναι ἐπίσης καὶ πολλαὶ καὶ μεγάλαι, ἰδίως εἰς τὸ νότιον τμῆμα, ὅπου ἀποτελοῦσιν μακρὰν ἅλυσον παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν μεγάλων Ἀλπικῶν κορυφῶν. Αἱ σπουδαιόεραι τούτων εἶναι ἐκ Δ πρὸς Α: *Κωνσταντία*, ἀποτελοῦσα τὸ νοτιοδυτικώτερον πρὸς τὴν Ἑλβετίαν ὅριον τῆς Βαυαρίας, *Ἀμμερζέε, Βύρμζέε* καὶ *Βαλχενζέε* κάτωθεν τῶν Βαυαρικῶν Ἄλπεων, καὶ *Χιεμζέε* κάτωθεν τῶν Σαλτσβουργικῶν.

Κλίμα: Τὸ κλίμα τῆς Βαυαρίας εἶναι ἠπειρωτικὸν καὶ ὑγιεινὸν ἀλλὰ ψυχρὸν ἀναλόγως πρὸς τὸ γεωγραφικόν της πλάτος, ποικίλλει δὲ εἰς τὰ διάφορα μέρη, ὂν ψυχρότερον ἐπὶ τῶν ὀρέων, ἰδίως δὲ ἐπὶ τῶν Ἄλπεων, καὶ θερμότερον εἰς τὰς πεδιάδας καὶ μάλιστα εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Δουνάβεως. Ἡ μέση θερμοκρασία ποικίλλει μεταξὺ 7° καὶ 9°. Ἐπικρατοῦντες ἄνεμοι εἶναι οἱ νοτιοδυτικοὶ καὶ οἱ βορειοδυτικοί. Αἱ βροχαὶ εἶναι συχνόταται εἰς ὁλόκληρον τὴν χώραν, ἡ δὲ ἀτμοσφαῖρα θολὴ ἰδίως εἰς τὰ χαμηλότερα μέρη παρὰ τὸν Δούναβιν.

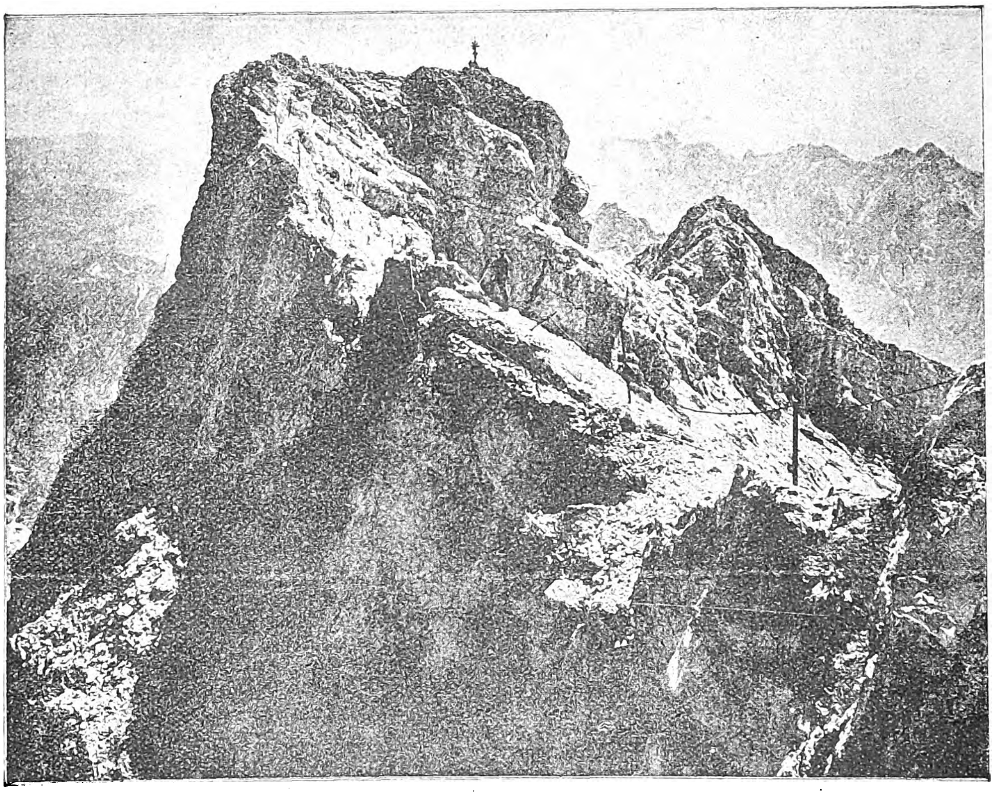

Ζούγκπιτς τῶν Βαυαρικῶν Ἄλπεων, ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τῶν ὀρέων τῆς Γερμανίας.

Ἐμπόριον, βιομηχανία, γεωργία: Ἡ Βαυαρία μολονότι στερεῖται παραλίων, λόγῳ τῆς θέσεώς της εἰς τὸ κέντρον τῆς Εὐρώπης χάρις ὅμως εἰς τὴν ἐξόχως προηγμένην συγκοινωνίαν της καὶ τοὺς ποταμοὺς Δούναβιν καὶ Μαὶν οἱ ὁποῖοι ὡς προελέχθη, ἑνοῦνται διὰ τῆς διώρυγος τοῦ Λουδοβίκου,ἔχει ἀξιόλογον διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον μεταξὺ τῶν δυτικῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης,ἀφ' ἑνός, καὶ τῶν παραδουναβίων χωρῶν καὶ τῆς Ἰταλίας ἀφ' ἑτέρου. Αἱ μεγαλύτεραι διεθνεῖς σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ αἱ διερχόμεναι ἐξ αὐτῆς εἶναι: *Παρισίων—Βιέννης—Βαλκανικῆς*, μέσῳ Ἄουγκσμπουργ καὶ Μονάχου καὶ αἱ ἀπὸ *Βερολίνου* καὶ *Ἀμβούργου* πρὸς τὴν *Ἰταλίαν* (Βερώναν, Βενετίαν κλπ. μέχρι Βρινδισίου).

Τὰ προϊόντα τοῦ ὑπεδάφους καὶ μάλιστα τὰ κατ' ἐξοχὴν πλουτοφόρα, ὡς ὁ ἄνθραξ καὶ ὁ σίδηρος εὑρίσκονται ἐν Βαυαρίᾳ εἰς μικρὰς ποσότητας. Εἰς τοῦτο δὲ ὀφείλεται καὶ ἡ ἐν σχέσει πρὸς τὰς λοιπὰς γερμανικὰς χώρας μικρὰ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας της. Τὴν ἔλλειψιν τοῦ ἄνθρακος εἰς τὴν βιομηχανίαν τείνουν νὰ ἀναπληρώσουν τὰ ἀφθόνως ῥέοντα ὕδατα, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦνται εἰς μεγάλην κλίμακα ὡς κινητήριος δύναμις. Τὰ κυριώτερα βιομηχανικὰ κέντρα εἶναι τὸ Βύρτσμπουργ, ἡ Νυρεμβέργη, ἡ Ἄουγκσμπουργ, ἡ Ρατισβόννη, τὸ Μόναχον κλπ., αἱ δὲ σπουδαιότεραι βιομηχανίαι εἶναι αἱ χημικαί, αἱ μεταλλοτεχνικαὶ (ἐν Μονάχῳ καὶ Νυρεμβέργῃ), ἡ νηματουργία καὶ ὑφαντουργία (ἐν Σουαβίᾳ), ἡ κονσερβοποιία καὶ ἰδιαιτέρως ἡ βιομηχανία τοῦ ζύθου ἡ ὁποία ἐν Μονάχῳ ἰδίως εἶναι περισσότερον προηγμένη παντὸς ἄλλου μέρους τοῦ κόσμου. Ἐν Νυρεμβέργῃ ἐπίσης κατασκευάζονται παιγνίδια γνωστὰ εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ἡ γεωργία καὶ ἡ κτηνοτροφία εἶναι ἐπίσης προοδευμέναι, ἀρκοῦσαι εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ἀνάγκας τῆς χώρας. Καλλιεργοῦνται τὰ δημητριακά, ἡ ἄμπελος, (εἰς τὰ θερμότερα μέρη) καὶ τὰ γεώμηλα εἰς μεγάλας ποσότητας. Τὰ κυριώτερα κτηνοτροφικὰ προϊόντα εἶναι τὸ βούτυρον, ὁ τυρός, τὸ γάλα κλπ. Ἐν Βαυαρίᾳ ἀναπτύσσεται ἰδίᾳ τὸ ὁμώνυμον εἶδος ἐκλεκτῶν ἵππων καὶ βοῶν.

Διοικητικὴ διαίρεσις: Ἡ δημοκρατία τῆς Βαυαρίας εἶναι διῃρημένη πολιτικῶς εἰς 8 διοικητικὰς περιφερείας, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ 7 εὑρίσκονται ἐν τῇ κυρίως Βαυαρίᾳ. Τὸ *Παλατινᾶτον* ἀποτελεῖ μίαν ὁμώνυμον διοίκησιν μὲ πρωτεύουσαν τὴν *Σπέϊερ* (ἔκτασις 5504 τετρ. χιλμτρ., πληθυσμὸς 931.755 κάτοικοι). Αἱ ἐπαρχίαι τῆς κυρίως Βαυαρίας εἶναι: 1) *Ἄνω Βαυαρία* (Oberbayern) καταλαμβάνουσα τὸ νότιον τμῆμα τῆς χώρας (ἔκτασις 16.683 τετρ. χιλμτρ., πληθυσμὸς 1.684.766 κάτοικοι), πρωτεύουσα *Μόναχον*, 2) *Κάτω Βαυαρία* (Niederbayern) καταλαμβάνουσα τὸ νότιον μέρος τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς χώρας (ἔκτ. 10.745 τ. χ., πληθ. 755.769 κ.), πρωτ. *Λάντσχουτ*), 3) *Ἄνω Παλατινᾶτον* (Oberphalz) τὸ ὑπόλοιπον πρὸς Β. ἀνατολικὸν τμῆμα (ἔκτ. 9657 τ. χ., πληθ. 629.262 κ.), πρωτ. *Ρατισβόνη*, 4) *Σουαβία* (Schwaben) τὸ δυτικὸν τμῆμα πρὸς Δ. τῆς Ἄνω Βαυαρίας (ἔκτ. 9.855 τ. χ., πληθ. 859.397 κ.), πρωτ. *Ἄουγκσμπουργ*, 5) *Ἄνω Φραγκονία* (Oberfranken) τὸ βορειανατολικὸν τμῆμα (ἔκτ. 7506 τ. χ., πληθυσμ. 757.515 κ.)· πρωτ. *Μπαϋρόϋτ*, 6) *Κάτω Φραγκονία* (Unterfranken) τὸ βορειοδυτικὸν τμῆμα (ἔκτ. 8445 τ. χ., πληθ. 762744 κ.)· πρωτ. *Βύρτσμπουργ*, καὶ 7) *Μέση Φραγκονία* (Mittelfranken) καταλαμβάνουσα τὸ βορείως τῆς Σουαβίας δυτικὸν τμῆμα (ἔκτ. 7601 τ. χ., πληθ. 998.386 κ.)· πρωτ. *Ἄνσμπαχ*.

Ἡ κυρίως Βαυαρία διαιρεῖται ἱστορικῶς εἰς τέσσαρας παλαιὰς χώρας, τὴν *Παλαιὰν ἢ κυρίως Βαυαρίαν*, κατέχουσαν τὸ νότιον τμῆμα τῆς ὅλης χώρας, ἡ ὁποία εἶναι σήμερον διῃρημένη εἰς τὰς δύο ἐπαρχίας Ἄνω καὶ Κάτω Βαυαρίαν, τὴν **Σουηβίαν** (βλ.λ.), ὅπου ἡ ὁμώνυμος σημερινὴ ἐπαρχία, τὸ **Ἄνω Παλατινᾶτον** (βλ. λ.), ὅπου ἐπίσης ἡ ὁμώνυμος σημερινὴ ἐπαρχία καὶ τὴν **Φραγκονίαν** (βλ. λ.), πρὸς Β, διῃρημένην σήμερον εἰς τὰς ἐπαρχίας Ἄνω, Κάτω καὶ Μέσην Φραγκονίαν.

Ἡ Βαυαρία ἔχει πολλὰς καὶ πολυανθρώπους πόλεις, διαπρεπούσας εἰς τὰ γράμματα κυρίως καὶ τὰς καλὰς τέχνας. Ἐκ τούτων ἡ πρωτεύουσα *Μόναχον* ἔχει 680.000 κατοίκων, ἡ Νυρεμβέργη 392.000 καὶ ἡ Ἄουγκσμπουργ (ἡ Augusta Vindelicorum τῶν Ρωμαίων) 165000, αἱ Μπάμπεργ, Φούρτ, Καϊζερσλάουτερν, Λουντβιγκσχάβεν, Ρατισβόννη καὶ Βύρτσμπουργ μεταξὺ 50 καὶ 100 χιλιάδων κατοίκων καὶ ὑπὲρ εἴκοσιν ἄλλαι μεταξὺ 20 καὶ 50 χιλιάδων.

Πνευματικὴ κίνησις: Οἱ κάτοικοι τῆς Βαυαρίας ἀσχολοῦνται κυρίως μὲ τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν γεωργίαν, ὁμιλοῦσι πάντες τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν, εἶναι δὲ κατὰ τὰ 68% καθολικοί, 30% διαμαρτυρόμενοι καὶ οἱ λοιποὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἰσραηλῖται.

Ἡ ἐκπαίδευσις, καὶ ἡ μέση καὶ ἡ ἀνωτέρα, εἶναι προωδευμένη εἰς μέγαν βαθμόν. Κατὰ τὸ 1922 ὑπῆρχον κατώτερα σχολεῖα: 7370 γραμματοδιδασκαλεῖα καὶ 7818 ἄλλα, εἰδικῆς ἐκπαιδεύσεως. Κυρίως ὅμως προηγμένη εἶναι ἡ ἀνωτέρα ἐκπαίδευσις τῆς ὁποίας κύριον κέντρον εἶναι τὸ Μόναχον, αἱ Ἀθῆναι, καθὼς ὀνομάζονται, τῆς Δύσεως. Τὰ ὑπάρχοντα ἀνώτερα ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα εἶναι: τρία πανεπιστήμια, ἐν Μονάχῳ, ὅπερ περιλαμβάνει καὶ ἰδιαιτέραν κτηνιατρικὴν σχολήν, ἐν Βύρτμπουργ καὶ ἐν Ἔρλαγγεν, ἐν πολυτεχνεῖον, ἐν Μονάχῳ, 6 θεολογικὰς καὶ φιλοσοφικὰς σχολάς, ἐν Φράϊζιγκ, Πασσάου, Ρέγκενσμπουργ, Ἄϊχστετ, Μπάμπεργ καὶ Ντίλλιγγεν, 2 ἀνωτάτας ἐμπορικὰς σχολάς, ἐν Μονάχῳ καὶ Νυρεμβέργῃ, ἀνωτάτην γεωπονικὴν σχολὴν ἐν Μονάχῳ, εἰς ἣν ὑπάρχει ἰδιαίτερον τμῆμα ὅπου διδάσκεται ἡ ζυθοποιΐα. Ἐπίσης παγκοσμίου φήμης ἱδρύματα εἶναι ἡ ἐθνικὴ βιβλιοθήκη τοῦ Μονάχου, ἡ πλουσιωτέρα εἰς χειρόγραφα τῆς Γερμανίας ὁλοκλήρου, ἡ σχολὴ τεχνῶν τῆς Νυρεμβέργης, τὸ ᾠδεῖον τῆς Βύρτμπουργ καὶ ἡ ἀκαδημεία τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν τοῦ Μονάχου.

Ἡ ἐν Βαυαρίᾳ ἰσχύουσα νομισματικὴ μονὰς εἶναι τὸ καθ' ἅπασαν τὴν Γερμανίαν ἰσχῦον μάρκον. Τὰ δημόσια οἰκονομικά της ὅμως εἶναι ἀνεξάρτητα τοῦ ὁμοσπόνδου κράτους. Ὁ προϋπολογισμὸς τῆς χώρας διὰ τὴν χρῆσιν 1924–25 ἦτο: ἔσοδα 627,845,000 καὶ ἔξοδα 656,446,000 μάρκα (βλ. καὶ λ. **Γερμανία**).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Götz*, «Geographisch historisches Handbuch» 2 τόμοι, (1895–1898). *Grübel*, «Geographisch-statistisches Handlexikon über das Königreich Bayern» (2 bd. 1880—1883 2 τόμοι). *Gümbel*, «Geologie von Bayern». *Kirchhoff*, «Gebiets und Ortskunde» 2 τόμοι (1896), *Reclus E.* «L' Europe centrale» (1880). *Jeydel*, «Beiträge zur Landeskunde Bayern». *Stumpf*, «Bavaria, Landes und Volkskunde des Königreichs Bayern» (1860–1868) 5 τόμοι.

-Χ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ

— [ΣΤΡΑΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ γεωγραφικὴ στρατιωτικὴ ἐξέτασις τῆς Βαυαρίας δέον νὰ ἐξετασθῇ ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῶν δύο ἑτέρων Σουαβικῶν χωρῶν *Βυρτεμβέργης* (Wurtemberg) καὶ *Βάδης* (Baden), καθότι αἱ τρεῖς αὗται χῶραι ἀποτελοῦσι τὴν *νότιον Γερμανίαν*, τὴν κειμένην μεταξὺ τοῦ ἄνω Ρήνου καὶ τῶν δυτικῶν συνόρων τῆς αὐστριακῆς δημοκρατίας καὶ ἀρδευομένην, κατὰ τὸ πλεῖστον, παρὰ τοῦ ἄνω Δουνάβεως καὶ τῶν παραποτάμων αὐτοῦ *Ἴλλερ* (Iller), *Λὲχ* (Lech), *Ἴζαρ* (Isar) καὶ *Ἴνν* (Inn).

Γενικῶς ἐν τῇ νοτιοδυτικῇ Γερμανίᾳ, πρὸς νότον τοῦ ποταμοῦ Μάϊν (Main), εὑρίσκονται δύο θέατρα ἐπιχειρήσεων: τὸ τῆς *Σουαβίας, Φραγκονίας* καὶ τὸ *Βαυαρικόν*, ὅπερ ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ἄνω Δουνάβεως μέχρι τῶν Ἄλπεων. Τὸ βαυαρικὸν τοῦτο θέατρον ἐπιχειρήσεων, ἀποτελούμενον κατὰ τὸ πλεῖστον νῦν παρὰ τῆς βαυαρικῆς δημοκρατίας, συνίσταται ἐκ τῆς πλουσίας περιοχῆς τοῦ ἄνω Δουνάβεως, ἧς ἡ στρατιωτικὴ σημασία μέχρι τοῦ τελευταίου μεγάλου πολέμου ἦτο μεγάλη, ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὴν τότε Αὐστροουγγρικὴν μοναρχίαν καὶ τὴν πρὸς τὸ μέρος τοῦτο ὁροθετικὴν αὐτῆς γραμμήν, διότι: α') ἐν πάσῃ στιγμῇ ἠδύνατο στρατὸς ἀπὸ Βαυαρίας ὁρμώμενος νὰ ἀπειλῇ τὰς δυτικὰς χώρας τῆς Δυαδικῆς μοναρχίας καὶ β') ἡ Βαυαρικὴ χώρα ἐν περιπτώσει ἀμύνης ἠδύνατο νὰ χρη-

Digitized by Google

σιμεύσῃ ὡς προπύργιον τῶν γερμανικῶν χωρῶν εἰς τὸ ΝΔ τμῆμα τῆς αὐτοκρατορίας.

Τὴν πλεονεκτικὴν ταύτην γεωγραφικὴν θέσιν ἐξεμεταλλεύθη ἡ Βαυαρία κατὰ τὴν ἐποχὴν Λουδοβίκου XIV καὶ Λουδοβίκου XV καὶ κυρίως κατὰ τὴν ναπολεόντιον ἐποχήν, δι' ὃ παρὰ τοῦ Νοπολέοντος ηὐξήθη προσαποκτήσασα φυσικωτέραν ὁροθετικὴν γραμμὴν πρὸς τὴν Αὐστρίαν διὰ τῆς προσκτήσεως τοῦ Τυρόλου. Ἐπίσης διὰ στρατιωτικοὺς κυρίως λόγους ἀπὸ τοῦ 1814—1866 ἡ Βαυαρία ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἰσχυρᾶς γειτονίας τῆς Αὐστρίας περιβαλλούσης αὐτὴν διὰ τῆς Βοημίας καὶ Τυρόλου καὶ δυναμένης νὰ ἐπιχειρήσῃ κατ' αὐτῆς διὰ συγκλινουσῶν γραμμῶν ἐπιχειρήσεων.

Ν ΚΟΚΙΔΗΣ

—[ΙΣΤΟΡΙΑ.] Ἡ *Βαυαρία*, τὸ ἀρχαιότερον τῶν γερμανικῶν κρατῶν, εἶναι τὸ μόνον κράτος ἐξ αὐτῶν, οὗτινος ἡ ἐντελῶς ἰδιαιτέρα ὕπαρξις καὶ ἱστορία, χρονολογουμένη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Μεσαίωνος, τῆς ἐποχῆς δηλαδὴ καθ' ἣν γερμανικὰ φῦλα ἐγκατέστησαν εἰς τὴν ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν, συνεχίζεται ἄνευ διακοπῆς μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἄρχονται γενόμεναι γνωσταὶ εἰς τὴν ἱστορίαν αἱ χῶραι αὗται, ἐν τῇ σημερινῇ Βαυαρίᾳ ἦσαν ἐγκατεστημένοι οἱ *Βιντελικοί*, φυλὴ κελτική. Οὗτοι κατεῖχον τὰς χώρας τὰς ἐκτεινομένας ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως μέχρι τῶν Ἄλπεων καὶ ἀπὸ τοῦ Ἴνν μέχρι τῆς λίμνης τῆς Κωνσταντίας, κυριώτεραι δὲ πόλεις αὐτῶν ἦσαν τὸ *Μποϊοντούρουμ* (Boiodurum, σημ. Passau), τὸ *Σορμπιόντούρουμ* (Sorbiodurum, σημ. Straubing), τὸ *Καμποντούρουμ* (Campodurum, σημ. Kempsau), καὶ τὸ *Μπριγκάντιουμ* (Bringantium, σημ. Bregenz). Καταληφθεῖσα ἡ Βιντελικία ὑπὸ τῶν ρωμαϊκῶν λεγεώνων τοῦ Δρούσου καὶ τοῦ Τιβερίου, τῷ 15 π.Χ. ἐπὶ Αὐγούστου, κατέστη ρωμαϊκὴ ἐπαρχία, ρωμαϊκαὶ δὲ ἀποικίαι ἱδρύθησαν ἐν τῇ χώρᾳ, ὧν σπουδαιότεραι ὑπῆρξαν ἡ *Αὐγούστα Βιντελικόρουμ* (Augusta Vindelicorum, σημ. Augsbourg), πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας, ἡ *Ρεγκίνα Κάστρα* (Regina Castra, σημ. Ratisbonne) καὶ ἡ *Μπατάβα Κάστρα* (Batava Castra, σημ. Passau). Ἡ Βιντελικία ἐν ἀρχῇ ἡνώθη μετὰ τῆς Ραιτίας, κατόπιν ὅμως χωρισθεῖσα αὐτῆς ἀπετέλεσεν τὴν *Δευτέραν Ραιτίαν* (Roetia secunda). Ἡ ἐπίδρασις τῶν Ρωμαίων ἐπὶ τῶν πληθυσμῶν τῆς ἐπαρχίας ταύτης ὑπῆρξεν ἰσχυροτάτη, ἡ δὲ ρωμαϊκὴ γλῶσσα ταχύτατα ἐξηπλώθη μεταξὺ αὐτῶν.

Κατὰ τὴν περίοδον τῶν μεγάλων μεταναστεύσεων τῶν λαῶν, ἡ Ρώμη οὐδόλως σχεδὸν ὑπερήσπισε τὴν ἐπαρχίαν ταύτην, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐγκατεστάθησαν *Μαρκομάνοι* καὶ *Κουάδοι*, γερμανικὰ μὲν φῦλα, προερχόμενα ἐκ Βοημίας, ἀναμεμιγμένα ὅμως ἤδη μετὰ *Βοϊάννων Γαλατῶν*. Τὰ φῦλα ταῦτα, ἅτινα σημειωτέον δὲν προέβησαν εἰς δῄωσιν καὶ λεηλασίαν τῆς χώρας καὶ ἀνεμίχθησαν μετὰ τῶν ἰθαγενῶν Κελτῶν, ἔδοσαν εἰς τὴν ὑπ' αὐτῶν καταληφθεῖσαν χώραν τὸ ὄνομα *Baïwares* ἢ *Baïouvares*, ὅπερ προέρχεται ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς ἀρχικῆς πατρίδος των (*Boïochaemun, Bohême*). Οἱ νέοι κυρίαρχοι ἐπεξετάθησαν εἰς τὴν Ραιτίαν καὶ τὴν Νορικήν, ἀπὸ τῶν Ἄλπεων καὶ τῶν ἄνω κοιλάδων τοῦ Ἀδίγη μέχρι τοῦ βορειοτάτου ἄκρου τοῦ Μπαίχμερβαλντ καὶ εἰς τὸ Φίχτελ-γκεμπίργκ ἀπὸ τοῦ Λὲχ μέχρι τοῦ ἀνατολικοῦ ἄκρου τῆς ἀλπικῆς περιοχῆς, ὅπου σήμερον ἡ Στυρία καὶ ἡ Καρινθία. Ἐν τῇ νέᾳ των ταύτῃ ἐγκαταστάσει οἱ Μαρκομάνοι καὶ οἱ Κουάδοι ἐγειτνίαζον Β. μὲν πρὸς τοὺς Φράγκους καὶ τοὺς Θουριγγιανούς. Β.Α. πρὸς τοὺς Σλάβους, Α. πρὸς τὰ διαδοχικῶς καταλαβόντα τὴν λεκάνην τοῦ Δουνάβεως φῦλα (τελικῶς τοὺς Ἀβάρους), Ν. πρὸς τοὺς Λομβαρδοὺς καὶ Δ. πρὸς τοὺς Ἀλαμανοὺς καὶ τοὺς Φράγκους.

Οἱ δοῦκες τῆς Βαυαρίας εἶχον συνάψει σχέσεις πρὸς τοὺς Λομβαρδοὺς ἰδίως καὶ τοὺς Φράγκους τῆς Αὐστρασίας, εἶχον δὲ ἀναγκασθῆ νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν τελευταίων τούτων. Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα οἱ ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *Ἀγιλόλφιγκ* (Agilolfing) βαυαροὶ δοῦκες ἐπεχείρησαν μακροὺς ἀγῶνας ὅπως ἀποτινάξουν τὸν φραγκικὸν ζυγόν. Πρῶτος τοιοῦτος δοὺξ ἀναφέρεται ὁ *Γαριβάλδης Α'*, ὅστις, ὅπως ἐπὶ μακρὸν οἱ διάδοχοί του, διέμενεν ἐν Ρατισβόννῃ παρὰ τὸν Δούναβιν. Οὗτος συμμαχήσας μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Λομβαρδῶν ἀνέλαβε τὸν κατὰ τῶν Φράγκων ἀγῶνα, ἡττήθη ὅμως ὑπ' αὐτῶν. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου (590) οἱ Φράγκοι ἀπεμάκρυναν τὸν υἱόν του *Γριμοάλδον*, ἀντὶ τοῦ ὁποίου ἐξελέγη δοὺξ ἕτερον μέλος τοῦ οἴκου τῶν Ἀγιλόλφιγκ, ὁ *Τασσίλο*. Τοῦτον φονευθέντα εἰς τοὺς κατὰ τῶν Ἀβάρων πολέμους, διεδέχθη ὁ υἱός του *Γαριβάλδης Β'*, ὅστις ἐπολέμησε νικηφόρως κατὰ τῶν Σλάβων. Διάδοχος αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ *Τεόντο Α'* (Theodo), ἀποθανὼν τῷ 680. Διαρκούσης τῆς ἡγεμονίας τῶν δύο τελευταίων δουκῶν ἢ βασιλέων, ὡς ὠνόμαζον αὐτούς, ἤρχισε διαδιδόμενος ἐν Βαυαρίᾳ ὁ Χριστιανισμὸς ὑπὸ τῶν εὐαγγελικῶν ἀποστόλων τοῦ Λουξεΐγ ὑπὸ τὸν Εὐστάχιον καὶ Ἀγίλον ἐν ἀρχῇ, κατόπιν δὲ ὑπὸ τὸν Ἐμμερᾶνον.

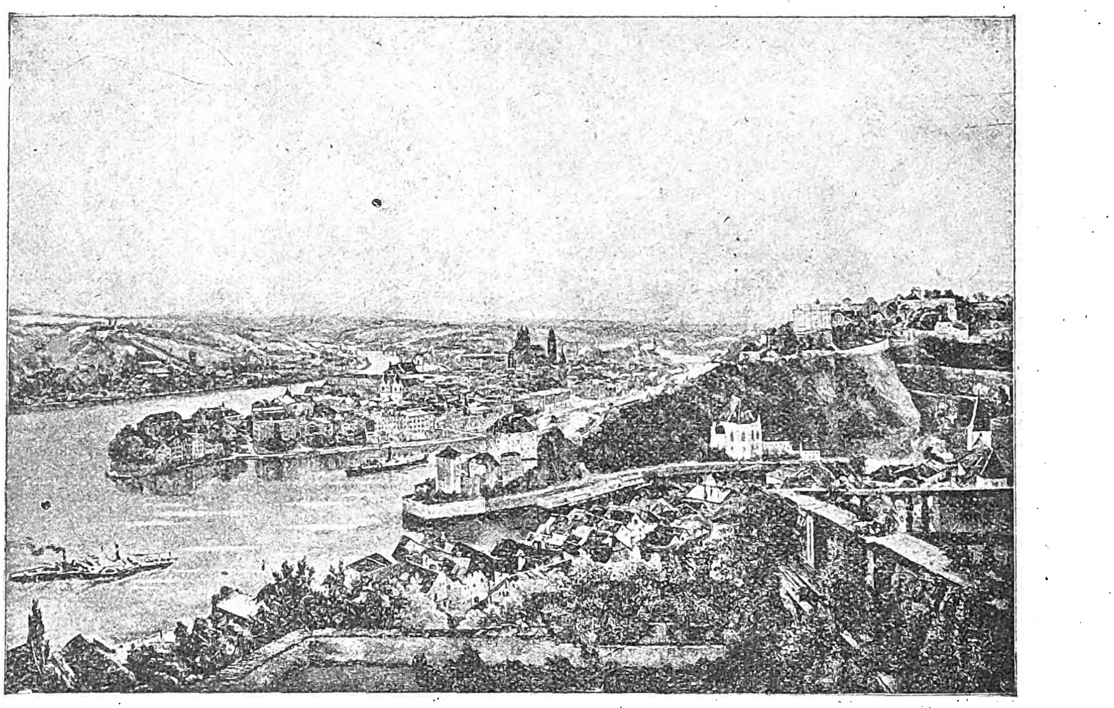

Ὁ Δούναβις διασχίζων τὴν περιοχὴν τοῦ Πασσάου.

Αἱ προσπάθειαι τῶν ἀποστολῶν τούτων ἐστέφθησαν ὑπὸ ἐπιτυχίας, μεταξὺ τῶν βαπτισθέντων δὲ ὑπῆρξε καὶ ὁ δοὺξ *Τεόντο Β'* μετὰ τοῦ υἱοῦ του. Τῷ 702 οὗτος διένειμε τὴν χώραν μεταξὺ τῶν υἱῶν του, δώσας εἰς τὸν πρῶτον τὴν Ραιτίαν μὲ πρωτεύουσαν τὸ Μπότζεν, εἰς τὸν δεύτερον τὴν Ἄνω Βαυαρίαν μὲ πρωτεύουσαν τὸ Φράϊσινγκ καὶ εἰς τὸν τρίτον τὴν Νορικὴν μὲ πρωτεύουσαν τὸ Πασσάου, ἐν ᾧ αὐτὸς διετήρησε τὴν ἀρχικὴν πρωτεύουσαν Ρατισβόννην μετὰ τῆς ὑπολοίπου χώρας. Ὁ υἱὸς τοῦ κυρίου τῆς Ραιτίας *Θεοδεβέρτου*, ὁ *Χουϊβέρτος*, ἥνωσε πάλιν ὑπὸ τὸ σκῆπτρον του ὁλόκληρον τὴν Βαυαρίαν, ἡττήθη ὅμως τελικῶς ὑπὸ τοῦ Καρόλου Μαρτέλου, ὅστις ἀπέσπασε τὰς νοτίας ἐπαρχίας τῆς χώρας καὶ ἐπέβαλεν εἰς τοὺς Βαυαροὺς τὴν Φραγκικὴν ἐπικυριαρχίαν. Ὁ *Ὀδίλος*, διάδοχος τοῦ Χουϊβέρτου, κατώρθωσεν ἐν ἀρχῇ νὰ ἀποτινάξῃ τὸν Φραγκικὸν ζυγόν, ἡττήθη ὅμως τελικῶς ὑπὸ τοῦ Πιπίνου παρὰ τὸ Λέχφελντ (743) καὶ ἠχμαλωτίσθη ὑπ' αὐτοῦ. Ὁ Πιπῖνος ἀπέσπασεν ὅλας τὰς νοτίως τοῦ Δουνάβεως χώρας, αἵτινες ἀπετέλεσαν τὸ *Νορντγκάου*, προσαρτηθὲν εἰς τὴν Φραγκονίαν. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην (739) ὠργανώθη ὑπὸ τοῦ ἁγίου Βονιφατίου ἡ Βαυαρικὴ ἐκκλησία. Ὁ υἱὸς τοῦ Ὀδίλο, *Τοσσίλο Β'*, ἐπεχείρησε τὴν ὑστάτην κατὰ τοῦ Καρολομάγνου προσπάθειαν ὑπὲρ τῆς Βαυαρικῆς ἀνεξαρτησίας. Νυμφευθεὶς τὴν Λουϊτγάρδην, θυγατέρα τοῦ Ντιντιέ, τελευταίου βασιλέως τῶν Λομβαρδῶν, ἠρνήθη νὰ μετάσχῃ τῆς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Φράγκων ὀργανωθείσης ἐκστρατείας κατὰ τοῦ πενθεροῦ του, ἐκτὸς δὲ τούτου διεπραγματεύθη συμμαχίαν μετὰ ἐχθρῶν τοῦ Καρολομάγνου. Μὴ δυνάμενος ὅμως νὰ φέρῃ εἰς αἴσιον πέρας τὸν ἀναληφθέντα ἀγῶνα ἠναγκάσθη νὰ προσέλθῃ εἰς Βὸρμς καὶ νὰ ὁρκισθῇ ἐκ νέου ὅρκον ὑποτελείας εἰς τὸν Καρολομάγνον (787). Ἐν τούτοις τοῦτο δὲν τὸν ἐμπόδισε νὰ ἀναλάβῃ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐκ νέου τὸν ἀγῶνα, ὅπερ ὅμως προεκάλεσε τὴν καταστροφήν του. Καταδικασθεὶς εἰς θάνατον ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τοῦ Ἰνγκελχάϊμ ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ ὁριστικῶς τὸν ἀγῶνα καὶ τῷ 794 παρῃτήθη ἐν τῇ συνελεύσει τῆς Φραγκφούρτης παντὸς δικαιώματός του ἐπὶ τῆς Βαυαρίας, ἥτις ἀπετέλεσεν ἐπαρχίαν τοῦ Φραγκικοῦ κράτους ὑπὸ διοικητὴν τὸν γαμβρὸν τοῦ Καρολομάγνου *Γερόλδον*, εἰς ὃν ὁ αὐτοκράτωρ ἀπέδωσε τὸ Νορντγκάου μετὰ τῆς φραγκονικῆς ἐπισκοπῆς τοῦ Ἀϊχσταντ. Τοῦ Γερόλδου φονευθέντος ὑπὸ τῶν Ἀβάρων, ὁ Καρολομάγνος κατένειμεν τὴν χώραν εἰς κομιτείας. Ἐν τούτοις ἡ Βαυαρία διετήρησε τὴν ἐθνικήν της ἑνότητα καί, μετὰ τῶν ἐπαρχιῶν αἵτινες εἶχον προσαρτηθῆ εἰς αὐτὴν χάριν εἰς τοὺς κατὰ τῶν Ἀβάρων καὶ Σλαύων ἀγῶνας (Καρινθία κ.τ.λ.), ἀπετέλει τὴν μοναδικὴν ὁμοιογενῆ περιφέρειαν ἐν τῷ ἀπεράντῳ Καρολονβιγκιανῷ κράτει. Περιελθοῦσα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου αὐτοκράτορος εἰς τὸν *Λοθάριον*, κατέστη ἀπὸ τοῦ 817 κτῆσις *Λουδοβίκου τοῦ Γερμανικοῦ*, τριτοτόκου υἱοῦ Λουδοβίκου τοῦ Ἀγαθοῦ, νέαι δὲ προσαρτήσεις κυρωθεῖσαι ὑπὸ τῆς συνθήκης τοῦ Βερντὲν (843) προσέθεσαν εἰς αὐτὴν καὶ τὰς ὑπολοίπους Α τοῦ Ρήνου χώρας, ἤτοι τὴν Γερμανίαν, ἀρχικῶς κληθεῖσαν «βασίλειον τῶν πρὸς ἀνατολὰς Φράγκων» (βλ. λ. Γερμανία [*Ἱστορία*]).

Καθ' ὅλον τὸν Θ' αἰῶνα ἡ Βαυαρία ὑπῆρξε τὸ κέντρον ἀδιακόπων καὶ αἱματηρῶν ἀγώνων. Τῷ 863 Λουδοβῖκος ὁ Γερμανικὸς ἐνεπιστεύθη τὴν κυβέρνησιν τῆς χώρας εἰς τὸν υἱόν του *Καρολομάγνον*, ὅστις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του (876) ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας μετὰ κυριότητος ἐφ' ὅλων τῶν Ν.Α. χωρῶν τοῦ Καρολογκιανοῦ κράτους (Καρινθία, Βοημία κλπ.). Ἀπέθανε τῷ 880, δύο δὲ ἔτη ἀργότερον ἡ Βαυαρία, ὅπως καὶ ὁλόκληρος ἡ κληρονομία Λουδοβίκου τοῦ Γερμανικοῦ, ἐγίνετο λεία *Καρόλου τοῦ Χονδροῦ*, ἀντικατασταθέντος τάχιστα ὑπὸ τοῦ *Ἀρνούλφου*. Λήγοντος τοῦ Θ' αἰῶνος ἡ Βαυαρία ὑπέστη μεγάλας καταστροφάς. Οἱ Οὗγγροι, μετὰ τῶν ὁποίων ἄλλοτε ὁ Ἀρνοῦλφος εἶχε συμμαχήσει κατὰ τῶν Μοραβῶν, εἰσέδυσαν εἰς Γερμανίαν καὶ ἐπροχώρουν πρὸς τὴν Βαυαρίαν. Εἷς τῶν συγγενῶν τοῦ Ἀρνούλφου, ὁ μαργράβος τοῦ Ὄστμαρκ *Λϊουτπόλδος*, ἀντέταξεν ἐπὶ μικρὸν ἀντίστασιν, ἀλλ' ἐφονεύθη (907), οἱ δὲ Οὗγγροι κατέλαβον ὁλόκληρον τὴν μέχρι τοῦ Ἴνν χώραν, ἣν ἐδῄωσαν καὶ ἠρήμωσαν. *Ἀρνοῦλφος ὁ Κακός*, υἱὸς τοῦ Λουϊτπόλδου, συνεχίσας τὸν ἀγῶνα ἀνεγνωρίσθη τῷ 912 ὡς δοὺξ τῆς Βαυαρίας μετὰ κυριότητος ἐπὶ τῆς Καρινθίας, εἰς ἣν περιελαμβάνετο τότε σχεδὸν ὁλόκληρος ἡ ἀλπικὴ περιοχὴ τῆς σημερινῆς Αὐστρίας, τοῦ Νορτγκάου καὶ τμήματος τῆς Φραγκονίας.

Ἡ Σαξωνικὴ δυναστεία: Ἡ κατάστασις ἐν τούτοις ἔλαβε νέαν τροπὴν μετὰ τῆς ἀνόδου εἰς τὸν θρόνον τῆς *Σαξωνικῆς* δυναστείας. Οἱ διαρκεῖς πόλεμοι κατὰ τῶν Οὔγγρων, οἵτινες κατὰ περιόδους διέσχιζον τὴν Βαυαρίαν δῃοῦντες καὶ ἐρημοῦντες τὰς χώρας, δι' ὧν διήρχοντο, εἶχον ἐξασθενήσει μεγάλως τοὺς Βαυαρούς, ἐνῷ ἀντιθέτως ἡ Σαξωνία, ὠργανωθεῖσα κατὰ τοὺς κατακτητικοὺς πολέμους ὑπὸ τοῦ Καρολαμάγνου, εἶχεν ἀποκτήσει σημαντικὴν ἰσχύν. Τῷ 921 ὁ Ἀρνοῦλφος ἀντὶ τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν ἐπὶ τῆς Βαυαρίας δικαιωμάτων του εἶχε δώσει ὅρκον πίστεως πρὸς τὸν βασιλέα Ἑρρῖκον. Ἀπὸ τοῦ ὅρκου τούτου ὁ υἱός του *Ἐβερχάρδος* ἠθέλησε νὰ ἀπαλλαγῇ, μὴ ἀναγνωρίζων τὸν Ὄθωνα Α', ὡς ἐκ τούτου δὲ οὗτος νικήσας τὸν Ἀρνοῦλφον ἐξεδίωξε αὐτὸν ἀνακηρύξας δοῦκα τῆς Βαυαρίας τὸν θεῖόν του *Βερτόλδον* (938). Τούτου θανόντος τῷ 945, ὁ Ὄθων ἀνέθηκε τὸ δουκᾶτον εἰς τὸν ἀδελφόν του *Ἑρρῖκον*, ὅστις εἶχε νυμφευθῆ τὴν θυγατέρα Ἀρνούλφου τοῦ Κακοῦ *Ἰουδήθ*. Τῷ 953 ὑπεκινήθη ὑπό τινος κόμητος, Ἀρνούλφου ἐπίσης ὀνομαζομένου, ἐπανάστασις ἐν Βαυαρίᾳ, καθ' ἣν ἡ Ρατισβόννη ἀντέταξεν ἡρωϊκὴν ἄμυναν κατὰ τοῦ βασιλέως. Μετὰ τὴν μεγάλην ὅμως νίκην τοῦ Λέχφελδ (955) οἱ Βαυαροὶ ἀπαλλαγέντες χάρις εἰς τὴν Σαξωνικὴν βοήθειαν καὶ τῶν Οὔγγρων, ἐδέχθησαν τὴν νέαν δυναστείαν, ἣν ἐξεπροσώπει τότε ἡ *Ἰουδὴθ* ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ της *Ἑρρίκου Β' τοῦ Φιλονείκου*. Οὗτος ἐνεστερνίσθη τοσοῦτον τὰ αἰσθήματα τῶν ὑπηκόων του, ὥστε, ὅταν τὸ Ὄστμαρκ, ἡ μέλλουσα κοιτὶς τῆς Αὐστρίας, προσηρτήθη εἰς τὸ Μπάμπενμπεργκ, ἐπαναστάτησε κατὰ τοῦ Ὄθωνος Β' (974). Κατὰ τὸν ἐπακολουθήσαντα πόλεμον οἱ Βαυαροὶ ὑπέστησαν ἀληθῆ πανωλεθρίαν. Τὸ Νορντγκάου ἀπεσπάσθη τῆς χώρας των, ἡ Καρινθία ἀπετέλεσεν αὐτόνομον ἡγεμονίαν καὶ νέα κομιτεία (*Παλατινᾶτον*) ἱδρύθη παραπλεύρως τοῦ δουκάτου τῆς Βαυαρίας, ὅπερ περιῆλθεν εἰς τὸν *Ὄθωνα τῶν Σουάβων*. Τῷ 982 ὁ κύριος τῆς Καρινθίας *Ἑρρῖκος Γ' ὁ Νέος*, υἱὸς τοῦ Βερτόλδου, κατώρθωσε νὰ ἐγκατασταθῇ ἐπὶ μικρὸν ἐν Βαυαρίᾳ, τελικῶς ὅμως, τῷ 985, *Ἑρρῖκος Β' ὁ Φιλόνεικος* κατώρθωσε νὰ ἀνακτήσῃ

Digitized by Google

τὸν θρόνον, ἐπὶ πλέον δέ, τέσσαρα ἔτη βραδύτερον, ἀνέκτησε καὶ τὴν Καρινθίαν, ἣν ὅμως, ἐκ νέου ἀπολεσθεῖσαν τῷ 995, δὲν ἐκληρονόμησεν ὁ υἱός του *Ἑρρῖκος Δ'*.

Τῷ 1002, ὁ Δοὺξ τῆς Βαυαρίας Ἑρρῖκος Δ' ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἑρρῖκος Β', ἔκτοτε δέ, ἐπὶ ἕνα περίπου αἰῶνα, οἱ αὐτοκράτορες προσεπάθουν νὰ διατηρήσουν τὴν ἐπὶ τῆς Βαυαρίας κυριαρχίαν, ἀναθέτοντες τὴν διοίκησιν αὐτῆς εἴτε εἰς πρόσωπα δευτερευούσης σημασίας εἴτε εἰς μέλη τῆς οἰκογενείας των. Ὁ Ἑρρῖκος Β' ἐγκατέστησε ἐν αὐτῇ τὸν *Ἑρρῖκον Ε' τοῦ Λύτζελμπουργ*. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου (1026) *ὁ Κονράδος Β'* κατέστησεν δοῦκα τῆς Βαυαρίας τὸν υἱόν του *Ἑρρῖκον ΣΤ'*, ὅταν δὲ οὗτος ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ ὡς Ἑρρῖκος Γ', ὠνόμασε δοῦκα τῆς Βαυαρίας κατ' ἀρχὴν (1042) τὸν ἀνεψιόν του *Ἑρρῖκον Ζ'* (Ἑρρῖκος Ε' τοῦ Λύτζελμπουργ), κατόπιν δὲ τὸν *Κονράδον ντὲ Ζοῦλπεν* (1047), ὅστις πάλιν μετὰ ἑξαετίαν στασιάσας καὶ τεθεὶς ἐκτὸς νόμου, ἀντικατέστη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ αὐτοκράτορος, τοῦ *Ἑρρίκου Η'* (1053), ἐν ὀνόματι τοῦ ὁποίου, ὄντος ἀνηλίκου, ἐκυβέρνησαν τὴν χώραν ἐν ἀρχῇ ὁ πατήρ του, εἶτα δὲ ἡ μήτηρ του *Ἀγνή*. Τῷ 1056 ὁ Ἑρρῖκος Η' διεδέχθη τὸν πατέρα του ὡς αὐτοκράτωρ τοῦ ἁγίου ρωμαϊκοῦ κράτους, ἡ δὲ Βαυαρία πρὸς στιγμὴν ἐφάνη ὅτι θὰ παρέμενεν ὡς αὐτοκρατορικὴ κτῆσις. Ἐν τούτοις τῷ 1061 ἡ ἀντιβασίλισσα Ἀγνὴ ἀπέστειλεν ἐκεῖ τὸν *Ὄθωνα ντὲ Νορντχάϊμ*, ὅστις τῷ 1070 ἀντικατέστη ὑπὸ τοῦ *Γουέλφου*, ἱδρυτοῦ τῆς ὁμωνύμου δυναστείας.

Οἱ Γουέλφοι: Ὁ οἶκος τῶν *Γουέλφων* παρέμεινε κύριος τοῦ δουκάτου τῆς Βαυαρίας ἀπὸ τῶν χριστουγέννων τοῦ 1070 μέχρι τῆς 24 Ἰουνίου 1180. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡγεμόνες τῆς χώρας ὑπῆρξαν οἱ: *Γουέλφος Α'* (1070—1101), *Γουέλφος Β'* (1101—1120) καὶ *Ἑρρῖκος Θ' ὁ Μέλας* (1120—1126), οἱ υἱοί των: *Ἑρρῖκος Ι' ὁ Ὑπερήφανος* (1126—1139), υἱὸς τοῦ Ἑρρίκου Θ', *Λεοπόλδος ὁ Αὐστριακὸς* (1139—1141) καὶ ὁ ἀδελφός του *Ἑρρῖκος ὁ ΙΑ'* (1141—1154), καὶ *Ἑρρῖκος ΙΒ' ὁ Λέων* (1154—1180), υἱὸς Ἑρρίκου τοῦ Ὑπερηφάνου. Ὁ οἶκος τῶν Γουέλφων, κληρονομήσας ἐξ ἐπιγαμιῶν πλείστας χώρας ἐκτὸς τῆς Βαυαρίας διεδραμάτισε σπουδαιότατον ρόλον ἐν τῇ ἱστορίᾳ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην (βλ. λ. Γουέλφοι), οἱ ἀγῶνες ὅμως εἰς οὓς περιεπλάκησαν ὅπως ἐξασφαλίσουν τὴν κατοχὴν τῶν κτήσεων τούτων προεκάλεσαν τὴν πτῶσίν των. Οὕτω, Γουλιέλμος ὁ Β' προσεκτήσατο νέας χώρας ἐκ τῆς συζύγου του *Ματθίλδης*, κυρίας τῆς Κεντρικῆς Ἰταλίας, Ἑρρῖκος ὁ Μέγας ἐκ τῆς συζύγου του *Βουλφίλδης* τὸ μέγιστον μέρος τῶν κτήσεων τοῦ οἴκου τῶν Μπίλλουνγ (τὸ Λούνεμπουργ), Ἑρρῖκος ὁ Ὑπερήφανος ἐκ τῆς συζύγου του Γερτρούδης τοῦ Σούπλιγκεμπουργ, θυγατρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Λοθαρίου τοῦ Β', τὸ Μπρουνσυιχ. Ἑρρῖκος ὁ Ὑπερήφανος ἐκτὸς τούτου ἐγκατέστη ὑπὸ τοῦ πενθεροῦ του εἰς τὸ δουκᾶτον τῆς Σαξωνίας (1136) καὶ τὴν μαρκιωνίαν τῆς Τοσκίας (1137), ἀλλ' ἀπέτυχε, μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, εἰς τὴν ὑποψηφιότητα, ἣν προέβαλεν ἐπὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου, ἐκλεγέντος ἀντ' αὐτοῦ τοῦ Κονράδου ντὲ Χόχενστάουφεν. Ὡς ἐκ τούτου ἐξεράγη πόλεμος μεταξὺ τῶν δύο ἀντιπάλων, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Ἑρρῖκος ἐξεδιώχθη τοῦ δουκάτου τῆς Σαξωνίας, εἰς τὸ ὁποῖον ἐγκατέστη ὁ Αὐστριακὸς μαργράβος ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Μπάμπενμπεργκ (1139). Ἐν τούτοις ὁ υἱὸς τοῦ Ἑρρῖκος ΙΒ' ὁ Λέων, ὅστις εἶχε παραμείνει κύριος τῆς Σαξωνίας, κατώρθωσε νὰ ἀνακτήσῃ, χάρις εἰς τὸν Φρειδερῖκον Βαρβαρόσσαν, τὴν Βαυαρίαν, ἀπὸ τῆς ὁποίας ὅμως ἀπεσχίσθη ὁριστικῶς πλέον ἡ Αὐστρία, γενομένη ἴδιον δουκᾶτον. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος, ὅστις ὑπῆρξε καὶ ὁ οἰκιστὴς τοῦ Μονάχου, τῆς μελλούσης πρωτευούσης τῆς Βαυαρίας, ὑπῆρξε καὶ ὁ τελευταῖος ἡγεμὼν τῆς Βαυαρίας ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Γουέλφων. Τῷ 1180, στασιάσας, ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ Φρειδερίκου Βαρβαρόσσα, ἀνεκηρύχθη δὲ ἀντ' αὐτοῦ δοὺξ τῆς Βαυαρίας ὁ κόμης Ὄθων τοῦ *Βίττελσμπαχ*.

Ὁ οἶκος τοῦ Βίττελσμπαχ: Ὅταν ὁ οἶκος τοῦ Βίττελσμπαχ (βλ. λ.), ὅστις κατεῖχε ἤδη τὴν κομιτείαν τοῦ Παλατινάτου, ἀνῆλθεν εἰς τὸν δουκικὸν θρόνον τῆς Βαυαρίας, αὕτη μικρὸν μόνον τμῆμα κατεῖχεν ἐκ τοῦ ἄλλοτε ἰσχυροῦ καὶ ἐκτεταμένου κράτους τοῦ Ἀζιλόλφινγκ καὶ Ἀρνόλδου τοῦ Κακοῦ. Ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη εἶχεν ἀπολέσει ἤδη τὴν Καρινθίαν (976—975), τὴν Αὐστρίαν (1156) καὶ ὁλόκληρον τὴν κοιλάδα τοῦ Δουνάβεως, ἐξ ἧς ἄλλοτε ἐξετείνετο τὸ βαυαρικὸν κράτος. Ἐκτὸς τούτου ἐπὶ τοῦ τελευταίου τῶν Γουέλφων αἱ μεταξὺ Ἔνν καὶ Ἴνν βαυαρικαὶ κομιτεῖαι προσηρτήθησαν εἰς τὸ ἀρτισύστατον δουκᾶτον τῆς Αὐστρίας, τῷ δὲ 1180 ἐδημιουργήθη τὸ δουκᾶτον τῆς Στυρίας, ἀπεσπάσθησαν δὲ καὶ αἱ νότιοι βαυαρικαὶ ἐπαρχίαι, οἵτινες ἀπετέλεσαν τὸ δουκᾶτον τῆς Μερανίας (Τυρόλου). Μέλημα κύριον ὡς ἐκ τούτου τοῦ οἴκου τῶν Βίττελσμπαχ, ὅστις ἐκυβέρνησε τὴν Βαυαρίαν μέχρι τοῦ πέρατος τοῦ παγκοσμίου πολέμου (1918), ὑπῆρξεν ἡ ἐπέκτασις τῆς κυριαρχίας των ἐπὶ τῶν ἀπολεσθεισῶν ἐπαρχιῶν.

Ὁ *Ὄθων Α' τοῦ Βίττελσμπαχ* προσέθεσεν εἰς τὸ δουκᾶτον, ἐκτὸς τῆς ἰδίας κομιτείας καὶ τὴν κομιτείαν τοῦ Νταχάου (1182). Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τούτου *Λουδοβῖκος Α'* κατέλαβε τὰς κομιτείας τοῦ Ρίντεμπουργ, τοῦ Λέγκενφελντ, τοῦ Βόχμπουργ, τὸ μαργραβᾶτον τοῦ Χὰμ καὶ τὸ Παλατινᾶτον τοῦ Ρήνου (1214), τὸ ὁποῖον κατέστη ἡ κοιτὶς τοῦ δευτέρου μεγάλου Πριγκιπάτου τοῦ οἴκου τοῦ Βίττελσμπαχ (βλ. λ. Παλατινᾶτον). Ὁ υἱός του *Ὄθων Β' ὁ Ἐπιφανής*, ὅστις διεδέχθη τὸν πατέρα του δολοφονηθέντα τῷ 1231 κατέλαβε τὰς κομιτείας τοῦ Βάλλεϋ (1238), τοῦ Βόγκεν (1242) καὶ κατὰ τὸν πόλεμον περὶ διαδοχῆς τοῦ δουκάτου τῆς Μερανίας (Τυρόλου), ἐδάφη παρὰ τὸν Ἴνν. Ἐκτὸς τούτου τῷ 1268, θανόντος τοῦ Κονραδίνου, τελευταίου γόνου τοῦ Χοχενστάουφεν, οἱ Βίττελσμπαχ ἐγένοντο κύριοι τῆς Ἀνατολικῆς Σουαβίας καὶ τοῦ Νορντγκάου. Αἱ φιλονικεῖαι ὅμως τοῦ Ὄθωνος Β' πρὸς τὸν Πάπαν ἔσχον ὡς ἀποτέλεσμα νέαν ἐξασθένησιν τῆς Βαυαρίας, ἐκτὸς δὲ τούτου μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ (1253) τὸ κράτος κατενεμήθη μεταξὺ τῶν δύο υἱῶν του, ὧν ὁ *Λουδοβῖκος Β' ὁ Αὐστηρὸς* ἔλαβε τὴν Ἄνω Βαυαρίαν μετὰ τοῦ παρὰ τὸν Ρῆνον Παλατινάτου, ὁ δὲ *Ἑρρῖκος* τὴν Κάτω Βαυαρίαν. Τοῦ πρώτου πάλιν οἱ υἱοὶ *Ροδόλφος* καὶ *Λουδοβῖκος*, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός των (1294) κατ' ἀρχὰς μὲν συνεβασίλευσαν, τῷ 1310 ὅμως διένειμαν τὴν πατρικὴν κληρονομίαν καὶ ὁ μὲν Λουδοβῖκος ἔλαβε τὴν μεταξὺ Λὲχ καὶ Ἴζαρ χώραν μὲ πρωτεύουσαν τὸ Ἴνγκολσταντ, ὁ δὲ Ροδόλφος διετήρησε τὸ Μόναχον μετὰ τῆς Α τοῦ Ἴζαρ χώρας καὶ τοῦ Παλατινάτου. Τῷ 1313 ἐξεράγη πόλεμος μεταξὺ τῶν δύο ἀδελφῶν, κατὰ τὸν ὁποῖον ὅμως οὗτοι συνεφιλιώθησαν συνηγεμονεύσαντες. Τῷ 1314 ὁ Λουδοβῖκος ἀνακηρυχθεὶς αὐτοκράτωρ ἐξεμηδένισε τὸν ἀδελφόν του θανόντα τῷ 1319, ἠναγκάσθη ὅμως νὰ συνάψῃ μετὰ τῶν ἀνεψιῶν του τῷ 1329 τὴν σύμβασιν τῆς Παβίας, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας ἐκανονίζοντο ἐπὶ δύο αἰῶνας αἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν δύο κλάδων τῶν Βίττελσμπαχ. Ὁ υἱὸς τοῦ Ροδόλφου ἔλαβε τὸ Παλατινᾶτον καὶ τὸ μέγιστον τμῆμα τοῦ παλαιοῦ Νορντγκάου, τὸ ἐπιλεγόμενον ἄνω Παλατινᾶτον (Oberpfalz), ἐνῷ ὁ Λουδοβῖκος διατήρησεν τὴν Ἄνω Βαυαρίαν, εἰς ἣν τῷ 1340, ἐκλιπόντος τοῦ κλάδου τοῦ ἱδρυθέντος ὑπὸ τοῦ ἄλλου υἱοῦ Ὄθωνος τοῦ Ἐπιφανοῦς, τοῦ Ἑρρίκου, προσέθεσεν καὶ τὴν κάτω Βαυαρίαν. Οὕτω ἀνασυνέστη σχεδὸν ὁλόκληρον τὸ παλαιὸν δουκᾶτον. Ἐν τούτοις ἡ φιλοδοξία τοῦ Λουδοβίκου δὲν εἶχεν ἱκανοποιηθῆ ἐξ ὁλοκλήρου, ἐπωφελήθη δὲ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ του ἀξιώματος ὅπως ἐπεκτείνῃ τὰς κτήσεις του. Τῷ 1323 ἐγκατέστησε τὸν πρεσβύτερον υἱόν του, ἐπίσης Λουδοβίκον καλούμενον, εἰς τὸ ἐκλεκτοράτον τοῦ Μπράντεμπουργ, τῷ δὲ 1342 ἐνύμφευσεν αὐτὸν μετὰ τῆς κομήσσης τοῦ Τυρόλου Μαργαρίτας Μάουλτασχ, ἥτις ἐπὶ πλέον ἔφερε καὶ τὸν τίτλον τῆς δουκίσης τῆς Καρινθίας. Τῷ 1346 μετὰ τὸν θάνατον τοῦ κόμητος Γουλιέλμου Δ' τῆς Ὀλλανδίας, οὗτινος εἶχε νυμφευθῆ τὴν ἀδελφὴν Μαργαρίταν ντ' Ἀβέσν, προέβαλεν ἀξιώσεις κληρονομικάς, ἃς καὶ ἔλαβεν, ἀσφαλίσας διὰ τὰ ἐκ δευτέρου γάμου τέκνα της τὸ Αἰνὼ (Χαϊνάου), τὴν Ὀλλανδίαν, τὴν Ζηλανδίαν, καὶ τὴν Φρίζαν. Τέλος, ἐκ παραλλήλου πρὸς ταῦτα, ὁ δευτερότοκος υἱός του προσεπάθει νὰ ἐξεγείρῃ τὸ δουκᾶτον τῆς Σουαβίας. Ἐν τούτοις τὸ μέγα τοῦτο ἔργον τοῦ Λουδοβίκου μετὰ τὸν θάνατόν του (1347) κατέρρευσεν. Ὁ ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ θρόνῳ διαδεχθεὶς αὐτὸν Κάρολος Β' τοῦ Λούξεμπουργ, ὅστις, ζῶντος ἔτι τοῦ Λουδοβίκου τῆς Βαυαρίας, ἦτο εἰς τῶν κυριωτέρων ἀντιπάλων του, ἐξεχώρησε διὰ τοῦ καθορίζοντος τὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐκλογῆς διατάγματος τὴν ἐκλεκτορικὴν ψῆφον εἰς τὸν ἐν Παλατινάτῳ κλάδον τῶν Βίττελσμπαχ. Τοῦτο ὑπῆρξε μέγα πλῆγμα διὰ τοὺς δοῦκας τῆς Βαυαρίας, οἵτινες ἀπώλεσαν κατὰ μέγα μέρος τὴν ἐν Γερμανίᾳ ἰσχύν των. Ἐκτὸς τούτου αἱ προσαρτηθεῖσαι εἰς τὸ δουκᾶτον χῶραι ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου ἀπωλέσθησαν ἐπὶ τῶν διαδόχων του. Τρεῖς τῶν υἱῶν του *Λουδοβῖκος ὁ Γέρων*, *Λουδοβῖκος ὁ Νέος* καὶ *Ὄθων ὁ Ὀκνηρός*, ἐβασίλευσαν ἐν Μπράντεμπεργκ (1324—1373), ἀλλ' ὁ τελευταῖος ἐβιάσθη νὰ ὑποβάλῃ τὴν παραίτησίν του εἰς τὸν αὐτοκράτορα Κάρολον Δ' (1373). Τῷ 1369, θανόντος τοῦ μόνου υἱοῦ Λουδοβίκου τοῦ Γέροντος καὶ τῆς κομήσσης τοῦ Τυρόλου, οἱ Ἀψβοῦργοι κατέλαβον τὴν κομιτείαν, τῆς ὁποίας ἡ Βαυαρία διετήρησε μόνον τὸ φρούριον Κουφστάϊν. Τέλος ἡ κληρονομία, ἣν ὁ Λουδοβῖκος τῆς Βαυαρίας εἶχεν ἀσφαλίσει εἰς τὸν Ἀλβέρτον, υἱὸν τῆς Μαργαρίτας ντ' Ἀβέσν ἐκ Στράουμπινγ, τὰς Κάτω Χώρας ἀπωλέσθη τῷ 1425 ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Ἀσπλάγχνου, ἐπισκόπου τῆς Λιέγης, οὗτινος ἡ ἀνεψιὰ Ζακελίνα ἀπέφερε τὰς κομιτείας τοῦ Αἰνώ, τῆς Ὀλλανδίας, τῆς Ζηλανδίας καὶ τῆς Φρίζας εἰς τὸν οἶκον τῆς Βουργουνδίας (1428). Οὕτω ὁ ἐκ τοῦ Λουδοβίκου κλάδος τῶν Βίττελσμπαχ παρέμεινε κύριος τῆς ἰδίως μόνον Βαυαρίας. Ἐν αὐτῇ εἶχεν ἐγκατασταθῆ ὁ δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Λουδοβίκου τῆς Βαυαρίας *Στέφανος*. Ὑπὸ τῶν ἀπογόνων ὅμως αὐτοῦ ἡ Βαυαρία κατενεμήθη, πλὴν τοῦ Στράουμπινγ, εἰς τρία ἀκόμη κρατίδια μὲ κέντρα τὸ *Μόναχον*, τὸ *Ἴνγκολσταντ* καὶ τὸ *Λάντσχουτ*. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ χώρα συνεταράχθη ὑπὸ ἀλλεπαλλήλων ἐμφυλίων πολέμων, ὧν ἀναφέρομεν τὰ σπουδαιότερα ἐπεισόδια. Ὁ *Λουδοβῖκος ΙΒ'* τοῦ Ἴνγκολσταντ, ἀδελφὸς τῆς Ἰσαμπὼ τῆς Βαυαρίας, συνεπλάκη ἐντὸς τῆς πόλεως Κωνσταντίας διαρκοῦντος τοῦ Συμβουλίου (1415) μετὰ τοῦ ἐξαδέλφου του *Ἑρρίκου* τοῦ Λάντσχουτ, διαρκοῦντος δὲ τοῦ πολέμου ᾐχμαλωτίσθη ὑπ' αὐτοῦ, ἀποθανὼν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ (1447). Τῷ 1503 ἐξερράγη πόλεμος περὶ διαδοχῆς τοῦ Λάντσχουτ, ὅστις ἐνέχει μεγάλην σημασίαν, καθόσον ἤγαγεν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς Βαυαρικῆς ἑνότητος.

Ἀνακήρυξις τῆς Βαυαρικῆς ἑνότητος: Τοῦ δουκὸς τοῦ Λάντσχουτ *Γεωργίου τοῦ Πλουσίου* θανόντος ἀτέκνου, ἐπὶ τῆς κληρονομίας αὐτοῦ ἤγειρον ἀξιώσεις *Ἀλβέρτος ὁ Εὐσεβὴς* τοῦ Μονάχου καὶ ὁ ἐκλέκτωρ τοῦ Παλατινάτου *Ροβέρτος*, ὅστις ἦτο καὶ πενθερὸς τοῦ Γεωργίου. Τῆς ἔριδος ταύτης ἐπωφελήθη ὁ Αὐτοκράτωρ Μαξιμιλιανὸς ὅπως προβῇ εἰς νέας προσαρτήσεις εἰς βάρος τῆς Βαυαρίας. Πόλεμος ἐξερράγη ἐκ τούτου, μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ ὁποίου ὁ Ροβέρτος, ὅστις εἶχε καταλάβει ἐν τῷ μεταξὺ τὴν κληρονομίαν, ἀπέθανε. Μετ' ὀλίγον ἀπέθανε καὶ ἡ σύζυγός του, τοῦ δὲ νεαροῦ υἱοῦ των μὴ δυναμένου νὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμον, ἡ ὅλη ὑπόθεσις παρεπέμφθη ἀρχικῶς μὲν εἰς τὴν Δίαιταν τῆς Κολονίας (1505), ἀκολούθως δὲ τὴν τῆς Κωνσταντίας (1507), ὑπὸ τῆς ὁποίας καὶ ἀπεφασίσθη, ὅπως τὸ Λάντσχουτ περιέλθῃ εἰς τὸν κλάδον τοῦ Μονάχου, ἤτοι τὸν διάδοχον τοῦ Ἀλβέρτου τοῦ Εὐσεβοῦς καὶ *Ἀλβέρτου Δ'*, ὅστις εἰς ἀντάλλαγμα ἔδει νὰ ἐκχωρήσῃ εἰς μὲν τὸν Παλατῖνον ἐκλέκτορα Ὄθωνα-Ἑρρῖκον τὸ Σούλτσμπαχ καὶ τὸ Νέουμπουργ, ἅτινα ἐσχημάτισαν τὸ «*Νέον Παλατινᾶτον*», εἰς δὲ τὸν αὐτοκράτορα τὴν ὀχυρὰν θέσιν τοῦ Κουφστάϊν καὶ χώρας ἐν Σουαβίᾳ. Οὕτως ὁ *Ἀλβέρτος Δ' ὁ Σοφὸς* συνήνωσεν ἐκ νέου ὁλόκληρον σχεδὸν τὸ δουκᾶτον τῆς Βαυαρίας, εἰς τὸ ὁποῖον προσήρτησε τὰς χώρας τοῦ οἴκου τοῦ Ἄμπενσμπεργ καὶ τὴν Ρατισβόννην. Ἡ σπουδαιοτέρα ὅμως πρᾶξις τοῦ δουκὸς τούτου ἦτο ἡ ἀνακήρυξις (8 Ἰουλ. 1506) τῆς ἑνότητος καὶ τοῦ *ἀδιαιρέτου* τοῦ δουκάτου τῆς Βαυαρίας καὶ ἡ καθιέρωσις τῶν πρωτοτοκίων ἐν τῇ διαδοχῇ. Οὕτω ἡ Βαυαρία ἀπετέλεσε συμπαγὲς πλέον κράτος μετ' ἰσχυρῶν φρουρίων (Λάντσχουτ, Μπραουνάου, Στράουμπινγ, Ἴνγκολσταντ), ἀπὸ δὲ τοῦ 1500 περιελήφθη ἐν τῷ κύκλῳ τῶν Γερμανικῶν κρατῶν. Τὸν Ἀλβέρτον διεδέχθη ὁ υἱός του *Γουλιέλμος Δ'* (1508—1550), ὅστις ἠσχολήθη ἰδίως μὲ τὴν θρησκευτικὴν μεταρρύθμισιν τοῦ Λουθήρου, ὅστις εἶχε πολλοὺς ὀπαδοὺς ἐν Βαυαρίᾳ. Ὁ Γουλιέλμος ἐκηρύχθη κατὰ τῆς μεταρρυθμίσεως, ὑπεστήριξε τὸν Ἔκ τοῦ Ἴνγκολσταντ, τὸν μεγάλον ἐχθρὸν τοῦ Λουθήρου, κατεδίωξε τοὺς ὀπαδοὺς τούτου καὶ μετεκάλεσεν εἰς Βαυαρίαν τοὺς Ἰησουΐτας, ὧν στρατηγεῖον γενικὸν ἐν Γερμανίᾳ κατέστη τὸ ἐν Ἴνγκολσταντ ἱδρυθὲν τῷ 1572 Πανεπιστήμιον. *Ἀλβέρτος Ε' ὁ Μεγαλοπρεπὴς* (1550—1579) ἐσυνέχισε τὴν πολιτικὴν τοῦ πατρός του, ἠνόησε δὲ τὴν κίνησιν ὑπὲρ τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Προσήρτησεν εἰς τὴν Βαυαρίαν τὴν κομιτείαν τοῦ Χάαγκ (1567). Ὁ υἱὸς τούτου *Γουλιέλμος Ε' ὁ Εὐσεβὴς* (1579—1597) διετέλεσεν ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν Ἰησουϊτῶν, εἰς τοὺς ὁποίους παρέδωκε πάντα τὰ σχολεῖα. Ἡ ἀφοσίωσις τοῦ αὕτη πρὸς τὸν καθολικισμὸν ἀντημείφθη διὰ τοῦ διορισμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἐρνέστου ὡς ἀρχιεπισκόπου τῆς Κολονίας. Ἔκτοτε, ἐπὶ δύο περίπου αἰῶνας, ἡ ἀρχιεπισκοπὴ αὕτη παρέμεινεν εἰς χεῖρας μελῶν τοῦ οἴκου τῆς Βαυαρίας. Τῷ 1597 ὁ Γουλιέλμος ἀπεσύρθη εἰς μοναστήριον, ἀφήσας τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν υἱόν του *Μαξιμιλιανὸν Α' τὸν Μέγαν* (1597—1651).

Ἡ Βαυαρία κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα: Μαξιμιλιανὸς Α' ὁ Μέγας ἀναδιωργάνωσε τὴν δικαιοσύνην, ἔθεσε τάξιν εἰς τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους καὶ κατήρτισε στρατὸν πολυάριθμον καὶ πειθαρχικόν. Μαθητὴς τῶν Ἰησουϊτῶν ἔθεσε τὴν Βαυαρίαν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ Καθολικισμοῦ ἐν Βαυαρίᾳ, διεδραμάτισε δὲ σημαντικώτατον ρόλον κατὰ ὅλον τὸν «τριακονταετῆ» πόλεμον. Τῷ 1607 κατέλαβε τὴν προτεσταντικὴν πόλιν Ντονάουβερτ, ἣν προσήρτησεν εἰς τὸ κράτος του. Ἀποτέλεσμα τούτου ἦτο ὁ σχηματισμὸς τῆς «Εὐαγγελικῆς Ἑνώσεως» ὑπὸ τὸν Παλατῖνον κόμητα. Ἀπέναντι ταύτης ὁ Μαξιμιλιανὸς ἔταξε τὴν «Ἁγίαν Ἕνωσιν» (Sainte-Ligne), τῆς ὁποίας ἐγένετο ἀρχηγὸς (1609). Ὅταν τῷ 1618 ὁ Παλατῖνος ἐκλέκτωρ Φρειδερῖκος Ε' διεξεδίκησε τὸ στέμμα τῆς Βοημίας πρὸς τὸν Φερδινάνδον Β', ὁ Μαξιμιλιανὸς ἐπενέβη ὑπὲρ τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὴν κρίσιμον ἀκριβῶς στιγμήν, λαβὼν ὡς ἀμοιβὴν μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ καὶ ὑποθήκην ἐπὶ τῆς Ἄνω Αὐστρίας. Ὁ βαυαρικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν περίφημον στρατηγὸν Τιγὺ ἔδωσεν ἀποφασιστι-

Digitized by Google

ροπὴν εἰς τὴν ῥῆξιν. Μετὰ τὴν νίκην τῶν Λευκῶν Ὀρέων ὁ αὐτοκράτωρ ἀντήμειψε πλουσίως ὸν Μαξιμιλιανόν, ὅστις ἔλαβε τὸ Ἄνω Παλατινᾶτον καὶ μέγα μέρος τοῦ Παραρρηνίου Παλατινάτου (Ἀϊδελβέργη, Μαγχάϊμ). Ἐκτὸς τούτων ἡ ν Ρατισβόννῃ Δίαιτα παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὸ ικαίωμα τῆς ψήφου, ἀνακηρύξασα ἐκλέκτορα τὸν Ιαξιμιλιανόν, καίτοι ἀντιπροσωπεύοντα τὸν καώτερον κλάδον τῶν Βίττελσμπαχ, ἀντ τοῦ ἐκπεόντος Παλατίνου Ἐκλέκτορος, ἀντιπροσωπεύοντος ὸν πρεσβύτερον κλάδον τοῦ οἴκου. Ἡ ἰσχὺς τοῦ Ιαξιμιλιανοῦ ηὐξήθη οὕτω μεγάλως, ὁ δὲ αὐτοράτωρ, ὅπως μὴ ἐξαρτᾶται ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ οῦ συμμάχου του, ἀνέθεσεν εἰς τὸν περίφημον Βαλλενστάϊν (βλ. λ.) τὸν σχηματισμὸν στρατοῦ ετὰ τὴν πρώτην περίοδον τοῦ τριακονταετοῦς ολέμου. Ὁ Μαξιμιλιανὸς τότε ἀντετάχθη ἐν τῇ ιαίτῃ τῆς Ρατισβόνης κατὰ τῶν «συγκεντρωτιῶν» σχεδίων τοῦ Φερδινάνδου Β′, ἀπέπεμψε δὲ ὸν στρατηγόν του (1630). Τῷ 1832 ὅμως ὁ Γουσταῦος Ἀδόλφος, νικήσας ἐν Λειψίᾳ τὸν Τιγὺ ῷ 1632, εἰσέβαλεν εἰς Βαυαρίαν, ὅπως κτυπήσῃ ὐτὴν ταύτην τὴν κεφαλὴν τοῦ Καθολικισμοῦ ἐν Γερμανίᾳ. Ὁ Τιγὺ ἐφονεύθη ἐν ᾧ ὑπερησπίζετο ὴν δίοδον τοῦ Λέχ, ἡ δὲ Βαυαρία ἐλεηλατήθη. Ὁ Μαξιμιλιανὸς ἐδέχθη τότε τὴν συνδρομὴν τοῦ ὐτοκράτορος, ὁ δὲ Βαλλενστάϊν ἦρατο περιφανῆ αρὰ τὴν Νυρεμβέργην νίκην, ἀποτέλεσμα τῆς ποίας ὑπῆρξεν ἡ ἐκκένωσις τῆς Βαυαρίας ὑπὸ ῶν Σουηδῶν. Αἱ προξενηθεῖσαι ὅμως ἐκ τῆς εἰσολῆς ταύτης καταστροφαὶ ὑπῆρξαν μέγισται διὰ ὴν Βαυαρίαν, ἥτις ἐκτὸς τούτου ἠπειλεῖτο καὶ πὸ τῆς Γαλλίας. Πράγματι δὲ οἱ Γάλλοι διαρήξαντες τὴν μονομερῆ συνθήκην, ἥτις εἶχεν ὑπογραφῆ ἐν Οὔλμ τῷ 1647, εἰσέβαλον εἰς τὴν Βαυαρίαν καὶ κατέλαβον αὐτήν, γεγονὸς ὅπερ συετέλεσε κυρίως εἰς τὴν ὑπογραφὴν τῷ 1648 τῆς υνθήκης τῆς Βεστφαλίας (βλ. λ.). Καίτοι ἡττηθεὶς ὁ ούξ Μαξιμιλιανὸς διετήρησε τὸν τίτλον τοῦ Ἐκλέκτορος. τὸν ἀρπαγέντα ἀπὸ τὸν Παλατῖνον όμητα (δι' ὃν ἱδρύθη ὄγδοον ἐκλεκτορᾶτον) εἰς λόκληρον τὸ Ἄνω Παλατινᾶτον, ἠναγκάσθη μως νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ Παραρρήνιον Παλατινᾶον. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως εἶχε προσαρτήσει τῷ 612 καὶ τὸ Βιντελνάϊμ, τὸ Βίντσεσταϊγκ τῷ 1643, ατέλαβε δὲ τῷ 1650 καὶ τὸ Λέχτεμπεργ, ὅπερ μως προσηρτήθη ὁριστικῶς εἰς τὴν Βαυαρίαν ιόλις τῷ 1714. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μαξιμιλιαοῦ μέχρι τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως δὲν σημειοῦται σπουδαία ἐδαφικὴ μεταβολὴ ἐν Βαυαρίᾳ, ἥτις ὡς συμπαγὲς κράτος πλέον μὲ καθορισμένα ὅρια ἀναμιγνύεται ἐνεργῶς εἰς τὰ μεγάλα γεγονότα τῆς Εὐρώπης.

Ὁ Μαξιμιλιανὸς ἀφιέρωσε τὰ δύο τελευταῖα τη τῆς ζωῆς του εἰς τὴν ἐπανόρθωσιν τῶν ἐκ οῦ πολέμου καταστροφῶν. Ὁ υἱός του *Φερδινάνδος-Μαρία* (1651-1679). ἀνήλικος ἀκόμη ὅταν ἀπέθανεν ὁ πατήρ του, ἐπετροπεύθη ὑπὸ τῆς μητρός ου καὶ τοῦ θείου του Ἀλβέρτου. Ὑπῆρξε φιλειρηνικὸς ἡγεμών. Φίλος τοῦ Γάλλου βασιλέως, ὅσις ἐπεζήτει νὰ καταστῇ ἀρχηγὸς τοῦ καθολικισμοῦ ἐν Εὐρώπῃ, δὲν μετέσχεν εἰς τὸν πόλεμον ῆς Ὁλλανδίας. Ἠσχολήθη εἰς τὴν ὀργάνωσιν οῦ κράτους του, ὑπεστήριξε τὴν γεωργίαν καὶ ὴν βιομηχανίαν, ἔκτισε πλῆθος ἐκκλησιῶν καὶ ιοναστηρίων, ἐξωράϊσε τὸ Μόναχον, μιμούμενος ιὲ τοὺς Γάλλους βασιλεῖς, εἰσήγαγε τὴν γαλλικὴν πολυτέλειαν ἐν τῇ αὐλῇ του. Ὁ υἱός του *Μαξιμιλιανὸς-Ἐμμανουὴλ* ἢ *Μαξιμιλιανὸς ὁ Β′* (1679-1776) ἀντιθέτως πρὸς τὸν πατέρα του ὑπῆρξε φιλοπόλεμος. Ἐπολέμησε παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Αὐστριακῶν κατὰ τῶν Τούρκων ἐν τῇ Βιέννῃ, ἀκολούθως δὲ ἐν Βελιγραδίῳ, λαβὼν εἰς ἀμοιβὴν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος ὡς σύζυγον τὴν θυγατέρα του Μαρίαν-Ἀντουαννέταν. Ὁ ἐκ τῆς ἑνώσεως ταύτης υἱὸς *Ἰωσὴφ-Φερδινάνδος* προωρίζετο ὑπὸ τοῦ Καρόλου Β′ ὡς διάδοχος τοῦ Ἱσπανικοῦ θρόνου. ἐνῷ ὁ πατήρ του ὠνομάσθη διοικητὴς τῶν Κάτω Χωρῶν. Ὁ νεαρὸς ὅμως πρίγκιψ ἀπέθανε μόλις ἑπταετὴς (1699), στερηθεὶς δὲ τῆς ἐλπίδος τῆς διαδοχῆς τοῦ Ἱσπανικοῦ θρόνου ὁ ἐκλέκτωρ τῆς Βαυαρίας συνεμάχησε μετὰ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ′ ἐλπίζων εἰς τὴν ἀπόκτησιν τοῦ τίτλου τοῦ βασιλέως. Καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν ἔσχεν ἐπιτυχίας τινὰς κατὰ τῶν Αὐστριακῶν ἐν Τυρόλῳ· μετ' ὀλίγον ὅμως ὁ γαλλο-βαυαρικὸς στρατὸς ὑπέστη ἀληθῆ καταστροφὴν ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Χόχσταιντ (1704), ὁ δὲ αὐτοκρατορικὸς στρατὸς κατέλαβε τὴν Βαυαρίαν, ἐνῷ ὁ Μαξιμιλιανὸς ἀπεσύρθη εἰς τὰς Κάτω Χώρας. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς αὐστριακῆς κατοχῆς, ὁ βαυαρικὸς λαὸς πολλάκις ἐξηγέρθη ὑπὲρ τοῦ Μαξιμιλιανοῦ. Ἐκ τῶν ἐξεγέρσεων τούτων σπουδαιοτέρα ὑπῆρξεν ἡ τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1705, μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ὁποίας καθωρίσθη ὅτι αἱ κτήσεις τοῦ Βαυαροῦ ἐκλέκτορος ὡς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του ἐκλέκτορος τῆς Κολωνίας, τεθέντων ἐκτὸς νόμου, τίθενται εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις τοὺς διένειμε μεταξὺ τῆς Αὐστρίας, τῶν ἐπισκόπων, τῶν ἐλευθέρων πόλεων καὶ τοῦ Παλατίνου ἐκλέκτορος. Ἡ Γαλλία ὅμως δὲν ἐγκατέλειψε τὸν σύμμαχόν της καί, μετὰ τὴν νίκην τοῦ Ντεναίν, ὁ Μαξιμιλιανὸς ἀποκατασιὰς εἰς τὰς κτήσεις του συνεπείᾳ τῶν συνθηκῶν τοῦ Ράσταντ καὶ τῆς Βάδης, εἰσῆλθεν εἰς τὸ Μόναχον τὴν 10 Ἀπριλίου 1715.

Ὁ υἱός του *Κάρολος-Ἀλβέρτος* (1726—1745), χαρακτῆρος ἠρέμου καὶ μετριοπαθοῦς, κατέστη τυφλὸν ὄργανον τῶν Ἰησουϊτῶν. Ἡ αὐλή του συνηγωνίζετο εἰς πολυτέλειαν τὴν γαλλικήν, ὠργάνωσε δὲ ἐν αὐτῇ μεγαλοπρεπεῖς ἑορτάς. Μετὰ εἰρηνικὴν ἡγεμονίαν ὀλίγων ἐτῶν, ἐνεπλάκη εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, τὸν προκληθέντα ἐκ τοῦ περὶ διαδοχῆς τοῦ Αὐστριακοῦ θρόνου ζητήματος. Εἶχε νυμφευθῆ τῷ 1722 τὴν Μαρίαν-Ἀμαλίαν, θυγατέρα τοῦ Ἰωσὴφ Α′, ἀναγνωρίσας τότε τὴν πρᾶξιν, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Κάρολος ΣΤ′ εἶχεν ἀναγκασθῆ ν' ἀσφαλίσῃ τὴν διαδοχὴν ὑπὲρ τῆς θυγατρός του Μαρίας-Θηρεσίας. Ὅταν ὅμως ὁ αὐτοκράτωρ ἀπέθανεν, ὁ Κάρολος-Ἀλβέρτος προέβαλεν ἐν ὀνόματι τῆς συζύγου του καί, ἰδίως, ἐπὶ τῇ βάσει ἑνὸς γαμηλίου συμβολαίου ὑπογραφέντος τῷ 1546 μεταξὺ τοῦ δουκὸς Ἀλβέρτου τοῦ Μεγαλοπρεποῦς καὶ Ἄννας τῆς Αὐστριακῆς, κυρωθέντος δὲ ὑπὸ πλαστογραφηθέντος κωδεικέλλου τῆς διαθήκης τοῦ Φερδινάνδου Α′ (1547), ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Αὐστριακῶν μοναρχῶν. Συμμαχήσας μετὰ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Πρωσσίας ἀνέλαβεν ἐκστρατείαν. κατέλαβε τὴν Ἄνω Αὐστρίαν, ἐστέφθη ἐν Πράγᾳ βασιλεὺς τῆς Βοημίας καὶ ἐξελέγη ἐν Φραγκφούρτῃ αὐτοκράτωρ ὑπὸ τὸ ὄνομα Κάρολος Ζ′ (1742). Ἡ ἀφοσίωσις τῶν Οὔγγρων ὅμως ἔσωσε τὴν Μαρίαν Θηρεσίαν. Οἱ Βαυαροὶ ἡττήθησαν, ἡ δὲ Βαυαρία κατελήφθη ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τῆς Μαρίας-Θηρεσίας, ἡ ὁποία μάλιστα ἠθέλησε νὰ προσαρτήσῃ αὐτὴν εἰς τὸ στέμμα της. Ἡ εἴσοδος ὅμως τοῦ Φρειδερίκου Β′ τῆς Πρωσσίας εἰς Βοημίαν ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ ἐξ 100.000 ἀνδρῶν (1744) ἔσωσε τὸν ἐκλέκτορα τῆς Βαυαρίας, ὅστις ἠδυνήθη ἐκ Φραγκφούρτης, ὅπου εἶχε καταφύγει, νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ Μόναχον τῷ 1745. Τοῦ Καρόλου-Ἀλβέρτου ἀποθανόντος τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ υἱός του *Μαξιμιλιανὸς Ἰωσὴφ* ἢ *Μαξιμιλιανὸς Γ′* (1745—1777), ἐγκαταλείψας τὰ σχέδια τοῦ πατρός του, συνῆψε μετὰ τῆς Μαρίας-Θηρεσίας τὴν συνθήκην τοῦ Φέσσεν (1745), διὰ τῆς ὁποίας, ἀντὶ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς Μαρίας-Θηρεσίας καὶ τῆς ὑποσχέσεως νὰ δώσῃ τὴν ἐκλεκτορικὴν ψῆφόν του ὑπὲρ τοῦ συζύγου της Φραγκίσκου τῆς Λορραίνης, ἀνέκτα ὅλας τὰς ἐν Βαυαρίᾳ κτήσεις του. Ὁ Μαξιμιλιανὸς Γ′ ἠσχολήθη ἀκολούθως εἰς τὴν ἐπούλωσιν τῶν ἐκ τοῦ πολέμου πληγῶν, ἐνίσχυσε τὴν γεωργίαν, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν μεταλλωρυχίαν, ἀνεμόρφωσε καὶ συνεπλήρωσε τὸν ποινικὸν κώδικα. Ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἡ προσπάθειά του ὅπως περιορίσῃ τὴν ἐπιρροὴν τῶν Ἰησουϊτῶν. Καὶ δὲν ἠδυνήθη μὲν νὰ ἀναλάβῃ τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Ἴνγκολσταντ, ἵδρυσεν ὅμως τὴν Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν ἐν Μονάχῳ. Ὁ Μαξιμιλιανὸς Γ′ ἀπέθανεν ἄτεκνος τῷ 1777, μετ' αὐτοῦ δὲ ἐξέλιπε καὶ ἡ βαυαρικὴ γραμμὴ τοῦ οἴκου τῶν Βίττελσμπαχ.

Διάδοχος αὐτοῦ ἦτο ὁ Παλατῖνος ἐκλέκτωρ *Κάρολος-Θεόδωρος* (1777—1799), ὡς ἀπόγονος καὶ οὗτος τοῦ δουκὸς Λουδοβίκου Β′ τοῦ Αὐστηροῦ (θανόντος τῷ 1294). Καίτοι τὰ ἐπὶ τῆς διαδοχῆς δικαιώματα τούτου στηριζόμενα ἐπὶ τῆς συμβάσεως τῆς Παβίας, πολλάκις ἀνανεωθείσης μετὰ τὸ 1326, ἦσαν ἀπολύτως καθωρισμένα, ἐν τούτοις ἐπὶ τῶν βαυαρικῶν χωρῶν προέβαλον ἀξιώσεις πλεῖστοι ἀπαιτηταί, ἐν οἷς ἡ ἀδελφὴ τοῦ Μαξιμιλιανοῦ-Ἰωσήφ, χήρα τοῦ ἐκλέκτορος τῆς Σαξωνίας ἐφ' ὅλης τῆς Βαυαρίας, ὁ δοὺξ τοῦ Μεκλεμβούργου-Σβέριν ἐπὶ τοῦ Λέστεμπεργ, καί, σπουδαιότερος, ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωσὴφ Β′, ὅστις ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ καὶ τῆς μητρός του Μαριας-Θηρεσίας ἠξίου πλέον τοῦ τρίτου τῶν βαυαρικῶν χωρῶν. Συγκεκριμένως ὁ Ἰωσὴφ Β′ ᾐτήτει ὑπὲρ τῆς αὐτοκρατορίας πάντας τοὺς κλήρους τοὺς ἐκχωρηθέντας εἰς τὸν βαυαρικὸν κλαδον τοῦ Βίτελσμπαχ καὶ οὐχὶ γενικῶς εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ καὶ ὑπὲρ τοῦ αὐστριακοῦ οἴκου ἐζήτει τὰς βοημικὰς ἐπαρχίας καὶ τὸ ἀρχαῖον δουκᾶτον τοῦ Στράουμπινγκ. Ὁ Ἰωσὴφ Β′ ἦτο ἀπὸ μακροῦ παρεσκευασμένος διὰ τὴν διεκδίκησιν πάντων τούτων, ἐνῷ ὁ Παλατῖνος ἐκλέκτωρ, ἡλικιωμένος πλέον, ἐστερεῖτο νομίμων τέκνων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἤθελε νὰ προικίσῃ διὰ γαιῶν τὰ νόθα τοιαῦτα. Ὡς ἐκ τούτου. τέσσαρας μόλις ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐκλέκτορος τῆς Βαυαρίας, ὁ ὑπουργὸς τοῦ Καρόλου-Θεοδώρου ὑπέγραφεν ἐν Βιέννῃ σύμβασιν, διὰ τῆς ὁποίας οὗτος ἐνέδιδεν εἰς ὅλας τὰς αὐστριακὰς ἀξιώσεις, ἐπὶ πλέον δὲ ὑπέσχετο τὴν ἐκχώρησιν καὶ τῆς ὑπολοίπου Βαυαρίας ἀντὶ ἄλλων ἐδαφῶν. Εἰς ἀντάλλαγμα τὰ νόθα τέκνα του ἀνυψώθησαν εἰς τὴν τάξιν τῶν πριγκίπων τῆς Αὐτοκρατορίας μὲ τὸν τίτλον τῶν κομίτων τοῦ Μπρετζενστάϊν. Διὰ τῆς συμβάσεως ὅμως ταύτης δὲν ἐλύθη τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς τῆς Βαυαρίας. Οἱ νόμοι τῆς αὐτοκρατορίας ἀπηγόρευον εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ἡγεμονευόντων οἴκων νὰ προβαίνουν εἰς ἐδαφικὰς παραχωρήσεις ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῶν ἐνδιαφερομένων συγγενῶν. Τοιοῦτος ἦτο ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ὁ δοὺξ τοῦ Τσβάϊμπρύκεν (Zweibrücken=δύο γέφυραι, πόλις ἐν Παλατινάτῳ), ὅστις διεμαρτυρήθη κατὰ τῶν εἰς τὴν Αὐστρίαν ἐκχωρήσεων, ζητήσας τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Φρειδερίκου Β′ τῆς Πρωσσίας καὶ διὰ τούτου καὶ τῆς Ρωσίας, ἥτις ὁμοίως διέκειτο ἐχθρικῶς πρὸς τὴν ἐδαφικὴν ἐπέκτασιν ταύτης. Ἐπηκολούθησε βραχὺς πόλεμος μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας (Ἰούλιος 1778), ἀλλ' οὔτε ὁ Φρειδερῖκος οὔτε ἡ Μαρία-Θηρεσία ἐπεθύμουν γενίκευσιν τούτου. Ἐπεμβάσει τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσίας ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τοῦ Τέσεν (Μάϊος 1779), δυνάμει τῆς ὁποίας ἡ Αὐστρία κατέλαβε τὴν μέχρι τοῦ Ἴνν μόνον χώραν, ἡ Σαξωνία ἔλαβεν ὑλικὴν ἀποζημίωσιν καὶ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Σαίμπουργ, ἡ διαδοχὴ τοῦ ἑνωθέντος οἴκου τῆς Βαυαρίας καὶ τοῦ Παλατινάτου καθωρίσθη ὑπὲρ τοῦ δουκὸς τοῦ Τσβάϊμπρύκεν, ἡ τῶν μαργραβάτων δὲ τοῦ Ἄουσμπαχ καὶ τοῦ Μπάϊρόϊτ ὑπὲρ τῆς Πρωσσίας. Ἐν τούτοις ὁ Ἰωσὴφ Β′ δὲν ἐγκατέλειψε τὰ σχέδιά του. Τῷ 1785 ὑπεγράφη ἐν Μονάχῳ συνθήκη, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Κάρολος-Θεόδωρος ἀναγνωριζόμενος πρὸς ἀμοιβὴν ὡς βασιλεὺς τοῦ βασιλείου τῆς Αὐστρασίας, ὅπερ θὰ ἐσχηματίζετο ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τῶν Κάτω χωρῶν, ἐκτὸς τοῦ Ναμοὺρ καὶ τοῦ Λουξεμβούργου, ἐξεχώρει εἰς τὴν Αὐστρίαν τὴν Βαυαρίαν, τὸ Ἄνω καὶ Νέον Παλατινᾶτον καὶ τὸ Λέστεμπεγ. Ἡ ἐπέμβασις ὅμως τοῦ Φρειδερίκου Β′ καὶ τοῦ δουκὸς τοῦ Τσβάϊμπρύκεν ἔσωσε καὶ τὴν φορὰν αὐτὴν τὴν Βαυαρίαν ἀπὸ τὰς ἁρπακτικὰς διαθέσεις τῶν Ἀψβούργων. Ὁ δεύτερος τούτων ἀντετάχθη καὶ πάλιν εἰς οἱανδήποτε πρὸς τὴν Αὐστρίαν ἐκχώρησιν, ὁ δὲ Ἰωσὴφ ἐδέησε νὰ ἐγκαταλείψῃ ἐπὶ τοῦ παρόντος τὰ σχέδιά του. Πρὸς μείζονα ἀσφάλειαν ὁ Φρειδερῖκος Β′ συνεκάλεσε συνέδριον τῶν Γερμανῶν ἡγεμόνων, ὅπερ ἐκηρύχθη κατὰ πάσης ἐδαφικῆς αὐξήσεως τῆς Αὐστρίας. Ἀλλ' οὐδὲ ἐσωτερικῶς ἡ διοίκησις τοῦ Καρόλου-Θεοδώρου ἐνίσχυσε τὴν Βαυαρίαν. Καὶ κατεδίωξε μὲν οὗτος τοὺς Ἰησουΐτας, οἵτινες εἶχον ἤδη ἐκβληθῆ ἐξ ὅλων σχεδὸν τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ διετήρησεν ἐν τῇ διοικήσει τὰς μεθόδους των. Αἱ φιλελεύθεροι ἰδέαι κατεδιώχθησαν ἀπηνῶς καὶ ὁ τύπος ἐπετηρεῖτο ἀγρύπνως, ἐνῷ ἡ διαφθορὰ εἰσεχώρησεν εἰς τὴν διοίκησιν, ὁ στρατὸς ἤρχισεν ἀποσυντιθέμενος καὶ τὰ οἰκονομικὰ περιῆλθον εἰς χειρίστην κατάστασιν. Ἐν τούτοις παρ' ὅλα ταῦτα ἐκ τῆς ἑνώσεως τῆς Βαυαρίας καὶ τοῦ Παλατινάτου προῆλθε κράτος ἰσχυρότατον καὶ ὑπολογίσιμον ἐν τῇ κεντρικῇ Εὐρώπῃ.

Οἱ Ναπολεόντειοι πόλεμοι: Τοιαύτη ἦτο ἡ ἐν Βαυαρίᾳ κατάστασις ὅτε ἐξερράγη ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις. Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῶν κατὰ τῆς ἐπαναστατημένης Γαλλίας πολέμων τὸ Παλατινᾶτον, καταληφθὲν ὑπὸ τῶν Γάλλων, ἀπεσπάσθη, ὅπως καὶ ὁλόκληρος ἡ ἀριστερὰ ὄχθη τοῦ Ρήνου, ἀπὸ τῆς Βαυαρίας. Τῷ 1796 κατελήφθη μὲ τὴν σειράν της ἡ Βαυαρία· ἐνῷ ὁ στρατηγὸς Ζουρντὰν ἕδρα ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Μαίν, ὁ Μορὼ ἐλεηλάτει τὰς Ν. τοῦ Δουνάβεως ἐπαρχίας, κατέλαβε τὸ Ἄουξμπουργ, διῆλθε τὴν Λὲχ καὶ ἐκυρίευσε τὸ Μόναχον καὶ τὸ Ἴνγκολσταντ. Ὁ Κάρολος-Θεόδωρος κατέφυγεν εἰς τὴν Σαξωνίαν, ἐνῷ οἱ ὑπουργοί του ὑπέγραψαν τὴν ἀνακωχήν, ἣν ἐπέβαλεν ὁ Μορὼ καὶ ἣν ἠκολούθησεν ἡ ἀποχώρησις τῶν Γάλλων. Ὁ Κάρολος-Θεόδωρος ἀπέθανε τῷ 1799, ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀποθάνει καὶ ὁ δοὺξ τοῦ Τσβάϊμπρύκεν. τὸ ἐκλεκτορᾶτον τῆς Βαυαρίας-Παλατινάτου περιῆλθεν εἰς τὸν ἀδελφὸν τούτου *Μαξιμιλιανὸν-Ἰωσὴφ* ἢ *Μαξιμιλιανὸν Δ′*. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1800 τὰ γαλλικὰ στρατεύματα ἐνεφανίσθησαν ἐκ νέου καὶ ὁ στρατηγὸς Μορὼ ἐνίκησε τοὺς Αὐστριακοὺς εἰς Χοχενλίντεν. Συνέπεια τῆς νίκης ταύτης ὑπῆρξεν ἡ συνθήκη τῆς Λουνεβίλ, διὰ τῆς ὁποίας ἡ ἀριστερὰ ὄχθη τοῦ Ρήνου περιήρχετο εἰς τὴν Γαλλίαν. Ὁ Βαυαρὸς ἐκλέκτωρ, ὅστις ἕνεκα τούτου ἀπώλεσε μέγα τμῆμα τῶν χωρῶν του, συνῆψε τότε μετὰ τῆς Γαλλίας χωριστὴν συνθήκην ἐν Παρισίοις (24 Αὐγ. 1801), διὰ τῆς ὁποίας ἡ Βαυαρία, ἀντὶ τῶν ἀπολεσθεισῶν χωρῶν συνολικῆς ἐκτάσεως 12.400 τετρ. χιλμ. μὲ πληθυσμὸν 690.000 κατοίκων, ἐλάμβανεν ἄλλας γερμανικὰς χώρας συνολικῆς ἐκτάσεως 18.000 τετρ. χιλμ. μετὰ 900.000 κατοίκων. Οὕτω ἡ Βαυαρία ἐδαφικῶς προσεπορίσθη κέρδη ἐκ τῶν πρώτων Ναπολεοντείων πολέμων. Ἐκτὸς ὅμως τούτου ἡ διοίκησις τοῦ βαρώνου Μοντζέλα ἐσωτερικῶς ἐχάραξε νέαν ὁδὸν εἰς τὴν χώραν. Ἡ Βαυαρία, ἥτις ἐπὶ μακρὸν ὑπῆρξεν ἡ ἀκρόπολις τοῦ Καθολικισμοῦ καὶ τῶν Ἰησουϊτῶν ἐν Γερμανίᾳ, ἐγνώρισεν ἐπὶ τέλους μεταρρυθμίσεις ἐπὶ τὸ φιλελευθερώτερον. Προεκηρύχθη ἡ θρησκευτικὴ ἀνοχὴ καὶ ἱδρύθη ἐν Βύρτζμπουργ προτεσταντικὸν κέντρον· ἡ δημοσία ἐκπαίδευσις εἰσῆλθεν εἰς τὴν πρέπουσαν ὁδόν, τὰ πανεπιστήμια του Ντίλλιγκεν, Μπαμπεργ καὶ Ἄλτντορφ κατηργήθησαν, τὸ του Ἴνγκολσταντ μετεφέρθη εἰς Λάντσχουτ καὶ τὸ του Βούρτζμπουργκ κατηργήθη. Ταυτοχρόνως ἐλήφθησαν μέτρα ὑπὲρ τῆς γεωργίας καὶ τῆς βιομηχανίας, ἐτακτοποιήθησαν τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους, ἀναδιωργανώθη δὲ ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀστυνο-

Digitized by Google

μία καί, ὅπερ σπουδαιότερον, λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῶς πολεμικῆς ἐκείνης περιόδου, ὁ στρατός. Ὅταν ἐξερράγη ἐκ νέου ὁ πόλεμος, ἡ Βαυαρία εὑρέθη πρὸ τοῦ διλήμματος τῆς ἐκλογῆς μεταξὺ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Αὐστρίας. Ἡ στρατιωτικὴ ἰσχὺς τῆς πρώτης, αἱ ἀπειλαὶ τῆς δευτέρας καὶ αἱ παραδόσεις τῆς βαυαρικῆς πολιτικῆς ὑπηγόρευσαν εἰς τὸν Μαξιμιλιανὸν Δ' καὶ τὸν ὑπουργόν του τὴν ὑπὲρ τοῦ Ναπολέοντος συμμετοχήν των. Πράγματι τὴν 20ὴν Αὐγούστου 1805 ὑπεγράφη συνθήκη, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Βαυαρία ἐτίθετο ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Γάλλου αὐτοκράτορος, ἐλήφθη ὅμως ἡ πρόνοια, ὅπως ἡ συνθήκη αὕτη μεταχρονολογηθῇ τὴν 28 Σεπτεμβρίου, χρονολογίαν δηλαδὴ μεταγενεστέραν τῆς εἰς Βαυαρίαν εἰσόδου τῶν αὐστριακῶν στρατευμάτων. Ὁ Ναπολέων συνέτριψε τοὺς Αὐστριακοὺς ἐν Οὔλμ καὶ ἀπηλευθέρωσε τὴν σύμμαχόν του χώραν, διὰ τῆς ἐπακολουθησάσης δὲ συνθήκης τοῦ Πρεσβούργου (26 Δεκ. 1805) ἡ Βαυαρία προσεπορίσθη μεγάλα κέρδη. Εἰς ἀντάλλαγμα τοῦ Βούρστμπουργ, ὅπερ ἐγκατέλιπεν, ἔλαβεν ἐδάφη ἐκτάσεως συνολικῆς 32.000 τετρ. χλμ. μὲ πληθυσμὸν 1.028.000 κατοίκων: τὸ Τυρόλον καὶ τὸ Βόραλμπεργ, ὅπερ εἶχεν ἀπολεσθῆ διὰ τὴν Βαυαρίαν ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, τὸ μαγραβᾶτον τοῦ Μπουργκάου καὶ πλείστας ἄλλας χώρας. Ἐπὶ πλέον ὁ Μαξιμιλιανὸς Δ' ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ *βασιλέως* μετὰ πλήρους ἀνεξαρτησίας (1 Ἰανουαρίου 1806) καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Παραρρήνιον ὁμοσπονδίαν, ἀναλαβὼν τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως θέσῃ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Ναπολέοντος δύναμιν 30.000 ἀνδρῶν. Ὀλίγον ἀργότερον ἀντήλλαξε τὸ ἐπὶ τοῦ κάτω-Ρήνου δουκᾶτον τοῦ Μπέργκ ἀντὶ τῆς φραγκονικῆς περιοχῆς τοῦ Ἄνσμπαχ, ἥτις εἶχε παραχωρηθῆ ὑπὸ τῆς Πρωσσίας εἰς τὸν Ναπολέοντα διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Σαίμπρουνν καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ συμπεριελαμβάνετο ἡ Νυρεμβέργη, ἡ περίφημος ἐλευθέρα πόλις. Ἐν συνόψει κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὸ *βασίλειον τῆς Βαυαρίας* εἶχεν ἔκτασιν 91.000 τετρ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν 2.231.000 κατοίκων, ἤτοι ἦτο διπλάσιον τοῦ κατὰ τὸ 1789 ἁπλοῦ δουκάτου τῆς Βαυαρίας.

Τὸ νέον βασίλειον ὑπέστη καὶ ἐσωτερικῶς ριζικὴν μεταμόρφωσιν. Πρώτη πρᾶξις τοῦ βασιλέως ὑπῆρξεν ὁ καθορισμὸς τῆς θέσεως τῶν ἐν τῷ βασιλείῳ πριγκίπων, ὅπερ ἐγένετο διὰ τῆς προκηρύξεως της 19 Μαΐου 1807, ἥτις ἐχρησιμοποιήθη καὶ κατὰ τὰς συμφωνίας τοῦ 1815 ὡς ὑπόδειγμα. Ἀκολούθως ἠσχολήθη περὶ τῆς ἀφομοιώσεως τῶν ἑτερογενῶν στοιχείων τοῦ βασιλείου. Τὸ σύνταγμα τῆς 1ης Μαΐου 1808 ἀνεκήρυξε τὴν ἑνότητα τοῦ βασιλείου, κατήργησε τὰ προνόμια τῶν εὐγενῶν, τῶν πόλεων, ἐπαρχιῶν ἢ ὀργανώσεων καὶ καθιέρωσε τὴν ἰσότητα ἐν τῇ ἀπονομῇ τῆς δικαιοσύνης καὶ τὴν καταβολὴν τῶν φόρων. Ἐν τῇ διοικήσει ἀντεγράφη τὸ γαλλικὸν σύστημα, ἐσυνεχίσθη ἡ ἀπὸ καιροῦ ἀρξαμένη κατάργησις τῶν μοναστηρίων καὶ ἐλήφθησαν προστατευτικὰ μέτρα ὑπὲρ τῆς γεωργίας. Ἡ ἐκπαίδευσις ἀνεπτύχθη, μετεκλήθησαν δὲ εἰς Μόναχον πλεῖσται ἐξέχουσαι προσωπικότητες, ἀκόμη καὶ διαμαρτυρόμενοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Φόερμπαχ, ὁ Γιάκομπι, ὁ Τίερς (Thiersch). Ἡ Βαυαρία ἐπωφελήθη οὕτως ὅλων τῶν ἀγαθῶν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως· ἀλλ' ὑπέστη ἐκ παραλλήλου καὶ τὰς σκληρότητας τοῦ Ναπολεντείου μιλιταρισμοῦ. Ὁ πόλεμος μεταξὺ Γαλλίας καὶ Αὐστρίας ἐπανήρχισε τῷ 1809. Κατ' αὐτὸν ἡ Βαυαρία κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Αὐστριακοῦ στρατοῦ. Καὶ ναὶ μὲν οἱ Αὐστριακοὶ ὑπεχώρησαν κατόπιν τῆς ἐν Ἔκμυχλ νίκης τοῦ Ναπολέοντος, ἀλλ' αἱ νότιαι ἐπαρχίαι τοῦ Τυρόλου καὶ τοῦ Βόραλμπεργ ἐπανεστάτησαν, ὄχι τόσον ἐκ πνεύματος ἐχθρικοῦ πρὸς τὸν νέον των κύριον, ὅσον διότι διέκειντο δυσμενῶς πρὸς τὰς εἰσαχθείσας μεταρρυθμίσεις. Ἡ ἐν Βάγκραμ νίκη τοῦ Ναπολέοντος ἔσωσε τὴν κατάστασιν, ἀλλ' ἡ Βαυαρία ἀντελήφθη τάχιστα, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ βασίζεται ἐπὶ τῆς σταθερότητος τῶν ἐδαφικῶν αὐξήσεων τῶν ὀφειλομένων εἰς τὸν Ναπολέοντα. Τῷ 1810 ἐπεβλήθη εἰς αὐτὴν νέα διαρρύθμισις τῶν συνόρων. Καὶ ναὶ μὲν τὰ νέα ἐδάφη ἦσαν μεγαλυτέρας ἐκτάσεως ἐκείνων ἅτινα ἐξεχώρησεν, ἀλλὰ τὸ γεγονὸς καθιέρου ἀρχήν, ἥτις οὐδόλως ἠσφάλιζε τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ἀκεραιότητα τῆς χώρας. Ἐκτὸς τούτου οἱ συνεχεῖς πόλεμοι τοῦ Γάλλου δορικτήτορος ἀπετέλουν ἐμπόδιον εἰς τὴν σταθερότητα τῆς ἐν τῇ κεντρικῇ Εὐρώπῃ πολιτικῆς καταστάσεως. Οἱ Βαυαροί, δυσηρεστημένοι ἤδη διὰ τὴν πρὸς τὴν Βυττεμβέργην εὔνοιαν τοῦ αὐτοκράτορος, ἤρχισαν σκεπτόμενοι περὶ ἐγκαταλείψεως αὐτοῦ. Ἐν τῷ πρώτῳ ἐνθουσιασμῷ των διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ βαυαρικοῦ βασιλείου εἶχον διακηρύξει ὅτι ἦσαν Κελταί, καταγόμενοι ἐκ τῶν Βοϊάνων Γαλατῶν, καὶ οὐδόλως Γερμανοί· ἤδη ὅμως διετύπουν παράπονα κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος.

Τῷ 1812 ὁ Ναπολέων ἐζήτησε παρὰ τῆς Βαυαρίας τὴν ὑπεσχημένην ἐκ 30.000 ἀνδρῶν δύναμιν ὅπως μετάσχῃ τῆς κατὰ τῆς Ρωσίας ἐκστρατείας. Τὸν Νοέμβριον ἀπεστάλησαν εἰς αὐτὸν 10.000 ἄνδρες, ὧν μερικὰ μόνον τάγματα παρέμειναν ἐπὶ τῶν φρουρίων τοῦ Βιστούλα καὶ τοῦ Ὄντερ, τὸ πλεῖστον ἀπωλέσθη εἰς τὰς χιονοσκεπεῖς ἐκτάσεις τῆς Ρωσίας, μόλις δὲ 2000 ἐπανῆλθον εἰς τὴν πατρίδα των. Τοῦτο ἐξήγειρε τὰ πνεύματα ἐν Βαυαρίᾳ, ὅπου ἐξ ἄλλου αὐτὸς ὁ διάδοχος τοῦ θρόνου Λουδοβῖκος ἦτο ἀντιγαλλικῶν φρονημάτων. Ὁ Μαξιμιλιανὸς-Ἰωσὴφ ὅμως (ὅστις ἀπὸ τοῦ 1806 ἐτιτλοφορεῖτο *Μαξιμιλιανὸς Α'*) ἐδίσταζε νὰ κηρυχθῇ ἀναφανδὸν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος, φοβούμενος τὴν Αὐστρίαν, λόγῳ τῆς εἰς βάρος ταύτης μεγεθύνσεως τῆς χώρας του. Ἀρχομένης τῆς ἐκστρατείας τοῦ 1813, ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Γάλλου αὐτοκράτορος μερικὰ στρατεύματα, ἐνῷ τὰ ὑπόλοιπα ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Μπρέντε παρέμειναν ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Ἴνν πρὸς ἀπόκρουσιν οἱασδήποτε ἀπὸ τῶν Αὐστριακῶν ἀπειλῆς. Ὅταν ἀντελήφθη τὴν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος μεταστροφὴν τῆς καταστάσεως, ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν γαλλικὴν συμμαχίαν. Δέκα ἡμέρας πρὸ τῆς ἀποφασιστικῆς μάχης τῆς Λειψίας ὑπεγράφη συμφωνία μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ αὐστριακοῦ καὶ τοῦ βαυαρικοῦ στρατοῦ· διὰ ταύτης παρείχετο ἐγγύησις εἰς τὴν Βαυαρίαν, ἥτις ἔθετεν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Συμμάχων δύναμιν 36000 ἀνδρῶν, περὶ εἰρηνικῆς ἐν τῷ μέλλοντι διαβιώσεως καὶ τῆς πλήρους κυριαρχίας ἐπὶ τῶν ἤδη ἀνηκουσῶν εἰς αὐτὴν χωρῶν. Εἰς τὴν συμφωνίαν ταύτην ἐπεσυνάπτοντο καὶ μυστικοὶ ὑπὲρ αὐτῆς ὅροι διὰ τὴν περίπτωσιν τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὴν Αὐστρίαν τῶν ἀποσπασθεισῶν ἐκ ταύτης ἐπαρχιῶν, διὰ τῶν ὁποίων ὅρων αὕτη ἠγγυᾶτο ν' ἀσφαλίσῃ ὑπὲρ τῆς Βαυαρίας ἄλλας χώρας αἵτινες θὰ ἀπετέλουν μετ' αὐτῆς «ἔδαφος συνεχὲς καὶ μὴ διακοπτόμενον». Ἐξασφαλισθεὶς οὕτω ὁ Μαξιμιλιανός, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας (14 Ὀκτωβρ. 1413), δύο ἡμέρας πρὸ τῆς μάχης τῆς Λειψίας, ὁ δὲ Μπρέντε ἐβάδισε πρὸς τὸν Κάτω-Μάιν, ὅπως ἀποκόψῃ τὴν ὑποχώρησιν τῶν Γάλλων, ἀλλ' ἡττήθη τὴν 30ὴν καὶ 31ην Ὀκτωβρίου ἐν Χανάου. Οἱ Βαυαροὶ μετέσχον ἐνεργητικῶς τῆς κατὰ τῆς Γαλλίας ἐκστρατείας τῷ 1814, ὡς καὶ τῆς κατὰ τὸ 1815.

Μετὰ τὸν θρίαμβον τῶν συμμάχων κατὰ τοῦ Ναπολέοντος ἡ θέσις τοῦ Βαυαροῦ βασιλέως κατέστη ἐξαιρετικῶς λεπτή. Οἱ σύμμαχοι του τῆς τελευταίας στιγμῆς εἶχον ὅλην τὴν διάθεσιν νὰ σεβασθοῦν τὴν ἐν Ρίεντ ὑπογραφεῖσαν συνθήκην, ἀλλ' εὑρίσκοντο καὶ αὐτοὶ εἰς δυσχερῆ θέσιν. Ἡ Αὐστρία ἦτο ἀποφασισμένη νὰ ἀνακτήσῃ τὰς ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος κατὰ καιροὺς ἀποσπασθείσας ἐπαρχίας της, ἤτοι τὸ Τυρόλον, τὸ Βόραλμπεργ, τμῆμα τοῦ Χάουσρυκ, τὴν περιοχὴν τοῦ Ἴνν καὶ τὸ Σάλτσμπουργ. Ποῦ θὰ εὕρισκεν ὅμως ἐδάφη ὅπως συμφώνως πρὸς τοὺς μυστικοὺς ὅρους τῆς συμφωνίας παράσχῃ εἰς ἀντάλλαγμα εἰς τὴν Βαυαρίαν; Καὶ ναὶ μὲν ὑπῆρχον τὰ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ρήνου ἐδάφη, τὰ ἀποσπασθέντα ἀπὸ τῆς Γαλλίας, αἱ ἄλλοτε κτήσεις τοῦ Παλατίνου ἐκλέκτορος καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ἱδρυθὲν μέγα δουκᾶτον τοῦ Βούρτσμπουργ, ἀλλὰ ταῦτα δὲν ἀπετέλουν «ἔδαφος συνεχὲς καὶ μὴ διακοπτόμενον» μετὰ τῆς Βαυαρίας. Διὰ νὰ ἐξευρεθοῦν χῶραι τοιαῦται, ἔπρεπε νὰ ἀκρωτηριασθοῦν ἄλλα γερμανικὰ κράτη, ἡ Βάδη, ἡ Βυρτεμβέργη, ἡ Ἔσση, ἅτινα ὅμως διεμαρτύροντο ἐνεργῶς κατὰ πάσης τοιαύτης σκέψεως. Ἡ ἐν Παρισίοις ὑπογραφεῖσα τὴν 3 Ἰουνίου 1814 σύμβασις οὐδὲν τούτων ἐκανόνισεν. Ἡ Βαυαρία ἀπέδιδε τὸ Τυρόλον καὶ τὸ Βόραλμπεργ μόνον ἀντὶ τοῦ δουκάτου τοῦ Βύρτσμπουργκ καὶ τοῦ πριγκιπάτου τοῦ Ἀσάφφενμπουργ, ὑπέσχετο δὲ ν' ἀποδώσῃ καὶ τὰς ἄλλας ἐπαρχίας ἔναντι νέων εἰς αὐτὴν ἐκχωρήσεων. Ἡ Αὐστρία ὑπέσχετο ἐξ ἄλλου, ὅπως ἐξασκήσῃ ὅλην τὴν ἐπιρροήν της ὅπως ἐκχωρηθοῦν εἰς τὴν Βαυαρίαν ἡ ἀριστερὰ ὄχθη τοῦ Ρήνου (Παλατινᾶτον μετὰ τῆς Μαγεντίας) καὶ τμῆμα ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης, ὅπερ θὰ ἀπετέλει σύνδεσμον τῆς Βαυαρίας καὶ τοῦ Παλατινάτου. Πράγματι διὰ συμβάσεως ὑπογραφείσης τὴν 23 Ἀπριλίου 1815 συγκατανεύσει τῆς Πρωσσίας καὶ τῆς Ρωσίας ἐξεχωροῦντο εἰς τὴν Βαυαρίαν ἐδαφικὴ ζώνη τοῦ Μάιν καὶ Τάουμπερ καὶ τμήματα τῆς Ἔσσης καὶ τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Βάδης. Ἡ ἀντίστασις ὅμως τῶν κρατῶν τούτων ἐματαίωσαν τὸ σχέδιον ὅπερ δὲν περιελήφθη εἰς τὴν συνθήκην τῆς Βιέννης (9 Ἰουνίου 1815). Τέλος ἡ Βαυαρία ἐδέησε νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Μονάχου (14 Ἀπριλίου 1816) ἐγκατέλειψε τὴν ἀξίωσίν της περὶ «συνεχοῦς καὶ μὴ διακοπτομένου ἐδάφους», χωρὶς μάλιστα νὰ ἐπιτύχῃ καὶ τὸ σύνολον τῶν διὰ τῆς τελευταίας συμβάσεως ἐκχωρηθέντων ἐδαφῶν. Τὸ ζήτημα ἐρρυθμίσθη ὁριστικῶς ἐν Φραγκφούρτῃ τὴν 20 Ἰουλίου 1819. Ἡ Βαυαρία ἔλαβε τὸ μέγιστον τμῆμα τῆς παλαιᾶς γαλλικῆς ἐπαρχίας τοῦ Μὸν-Τοννέρ, τμῆμα τοῦ κάτω-Ρήνου (Λαντάου) καὶ τοῦ Σὰρ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ρήνου καὶ τμήματα τοῦ Φούλντα, τῆς Αὐστρίας (Ρέντβιτζ), τῆς Βάδης (Βερταΐμ) καὶ τῆς Ἔσσης-Ντάρμσταντ. Διὰ τοῦ διακανονισμοῦ τούτου ἡ συνολικὴ ἔκτασις τῆς Βαυαρίας περιωρίσθη εἰς 76,000 τετρ. χλμ. μὲ πληθυσμὸν 3,400,000 κατοίκων.

Ἐν τῷ συμβουλίῳ τῆς Βιέννης ὁ Βαυαρὸς ἀντιπρόσωπος Μπρέντε ἀντετάχθη ζωηρότατα κατὰ πάσης προτάσεως περὶ ἐπανιδρύσεως τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας ἢ οἱασδήποτε ἄλλης γερμανικῆς ἑνώσεως, ἥτις θὰ περιώριζε τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τῶν διαφόρων γερμανικῶν κρατῶν. Τοῦτο ἦτο καὶ τὸ πρόγραμμα τοῦ Μέττερνιχ, ὃν κατὰ πόδας ἠκολούθει ὁ Μπρέντε. Αἱ προσπάθειαι αὗται ἐστέφθησαν ὑπὸ ἐπιτυχίας, αἱ ἐνέργειαι τῆς Πρωσσίας ἐναυάγησαν καὶ ἡ νέα γερμανικὴ ὁμοσπονδία, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ Βαυαρία εἰσῆλθε τὴν 8ην Ἰουλίου 1815, ἔσχε περιωρισμένα δικαιώματα ὡς πρὸς τὰ διεθνῆ ζητήματα. Αἱ χωριστικαὶ τάσεις τῆς Βαυαρίας ἐξηκολούθησαν ἐπὶ πολὺ οὖσαι βάσις τῆς βαυαρικῆς πολιτικῆς. Ἐξ ἀντιθέσεως πρὸς τὰς συγκεντρωτικὰς τάσεις τῶν κυβερνήσεων τῆς Βιέννης καὶ τοῦ Βερολίνου, ὁ Μαξιμιλιανὸς ἀπεφάσισε νὰ προβῇ εἰς νέας φιλελευθέρους παραχωρήσεις, ὁ δὲ Μοντζέλα, ἀντιταχθεὶς εἰς ταύτας, ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ (1817). Καὶ αἱ μὲν φιλελεύθεροι διατάξεις αἱ παραχωρηθεῖσαι διὰ τοῦ συντάγματος τοῦ 1808 εἶχον παραμείνει γράμμα νεκρόν. Δὲν συνέβη ὅμως τοῦτο καὶ μὲ τὰς νέας παραχωρήσεις. Ἡ Βαυαρία διῃρέθη εἰς 8 περιφερείας, διοικουμένας ὑπὸ ἐπαρχιακῶν συμβουλίων, ἡ δὲ κοινοτικὴ ὀργάνωσις ἐβασίσθη ἐπὶ φιλελευθέρων βάσεων. Τὴν 18 Μαΐου 1818 ὁ βασιλεὺς ἐνέκρινε καταστατικὸν χάρτην, ὅστις ἦτο ὁ πρῶτος ὅστις μετέβαλλεν ἐν μέγα γερμανικὸν κράτος εἰς συνταγματικὴν μοναρχίαν. Ἠγγυήθη τὴν ἰσότητα τῶν πολιτῶν ἐνώπιον τοῦ νόμου, τὴν δικαίαν φορολογίαν, τὴν προσωπικὴν ἀσφάλειαν καὶ ἐλευθερίαν, τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως κλπ., ἀνέθετε δὲ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους καὶ τὴν νομοθεσίαν εἰς κοινοβούλιον ἀπαρτιζόμενον ἐκ δύο βουλῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν καθολικὸν κλῆρον τὰ ἀφορῶντα αὐτὸν ζητήματα ἐκανονίσθησαν δι' εἰδικῆς μετὰ τοῦ πάπα συμφωνίας (1817).

Ὁ δεύτερος βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας *Λουδοβῖκος Α'* (1825—1848) ἤρχισε κυβερνῶν ὑπὸ τὸ πνεῦμα φιλελευθέρων ἰδεῶν, ἰδίως διὰ τοῦ ὑπουργείου Αΐττινγκεν. Ἡ λογοκρισία, ἥτις ἄλλωστε ἦτο λίαν ἐπιεικής, διετηρήθη μόνον διὰ τὸν πολιτικὸν τύπον. Μεταξὺ τῶν ἄλλων οὗτος ὑπῆρξε θερμὸς καὶ εἰλικρινὴς φιλέλλην, υἱὸς δὲ αὐτοῦ ἦτο καὶ ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων Ὄθων (βλ. λ.). Ἐπακτοποίησε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους, ὑπεστήριξεν ὑλικῶς τὰς μονὰς τὰς ἱδρυθείσας δυνάμει τῆς μετὰ τοῦ Πάπα συμφωνίας τοῦ 1817, ἐπροίκισε πλουσιοπαρόχως τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Μονάχου, ὅπερ εἶχε μεταφερθῆ εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐκ Λάντσχουτ καὶ ἤγειρεν ὡραιοτάτας οἰκοδομάς, αἵτινες χάρις ἰδίως εἰς τὴν καλαισθησίαν του κατέστησαν τὸ Μόναχον «Ἀθήνας τῆς Γερμανίας». Ἀλλ' ἡ τοιαύτη χρησιμοποίησις ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν περισσευμάτων τοῦ προϋπολογισμοῦ, καίπερ διατεθέντων εἰς ἔργα κοινῆς ὠφελείας, ἔφερεν εἰς ρῆξιν πρὸς τὰς δύο βουλάς, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἡ πτῶσις τοῦ ὑπουργείου Αΐττινγκεν. Τὸ νέον ὑπουργεῖον, οὗτινος προήδρευεν ὁ Ἄβελ (βλ. λ.), ὅστις τῷ 1832 εἶχε κατέλθει εἰς Ἑλλάδα ὡς μέλος τῆς ἀντιβασιλείας ἥτις συνώδευε τὸν Ὄθωνα, ηὐνόησε τὰς μονάς, αἵτινες ἐπολλαπλασιάσθησαν, κατεδίωξε τοὺς διαμαρτυρομένους, ἐπανέφερε τοὺς Ἰησουΐτας, ἐγκαθίδρυσεν ἐκ νέου τὴν λογοκρισίαν καὶ ἀπέκλεισε τοῦ κοινοβουλίου τοὺς ἰατροὺς καὶ τοὺς δικηγόρους. Ὁ Ἄβελ ἀνετράπη ἀρχομένου τοῦ 1847 ὑπὸ τῆς παντοδυνάμου ἐρωμένης τοῦ Λουδοβίκου, τῆς περιφήμου **Λόλας Μοντὲς** (βλ. λ.). Τὸ φιλελεύθερον κόμμα ἐξηγέρθη κατὰ τῶν σκανδαλωδῶν ἐρώτων τοῦ βασιλέως, οἱ δὲ σπουδασταὶ καὶ ὁ λαὸς ἐξηγριωμένοι κατὰ τῆς βασιλικῆς εὐνοουμένης, τῆς ὁποίας ἡ τόλμη δὲν ἐγνώριζεν ὅρια, ἐπανεστάτησεν ἐπανειλημμένως, ἐν τέλει δέ, τῷ 1848, λόγῳ καὶ τοῦ ἀντικτύπου ὃν ἔσχεν ἐν Μονάχῳ ἡ ἐν Παρισίοις ἐπανάστασις τοῦ Φεβρουαρίου, ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του (20 Μαρτίου 1848).

Ὁ Μαξιμιλιανὸς Β' (1848—1864) ἐγκαινίασε τὴν βασιλείαν του διὰ παροχῆς γενικῆς ἀμνηστείας καὶ φιλελευθέρων μεταρρυθμίσεων καὶ τοῦ σχηματισμοῦ προοδευτικοῦ ὑπουργείου. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς περὶ ἑνώσεως τῶν γερμανικῶν κρατῶν ζυμώσεως αἱ βουλαί, συμφωνοῦσαι πρὸς τὸ λαϊκὸν αἴσθημα, ἀντετάχθησαν κατὰ τῶν ἑνωτικῶν τάσεων τῆς γερμανικῆς συνελεύσεως τῆς Φραγκφούρτης (Φεβρ. 1849). Ὁ ὑπουργὸς Πφόρντεν ἐσχεδίαζε νὰ συγκεντρώσῃ περὶ τὴν Βαυαρίαν πάντα τὰ δευτερεύοντα γερμανικὰ κράτη, σχηματίζων οὕτω μίαν «τριάδα», ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ Βαυαρία θὰ εἶχεν ὡς ῥόλον τὴν τήρησιν ἰσορροπίας μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας. Αἱ ἀντιζηλίαι μεταξὺ τῶν μικρῶν κρατῶν ἦσαν μεγάλαι, ἡ δὲ δύναμις τῶν μεγάλων ἀβάστακτη. Αἱ ἐν Βαμβέργῃ διασκέψεις, οἵτινες ἔλαβον χώραν διαρκοῦντος τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, δὲν ἐσυνεχίσθησαν. Γενικῶς ἡ Βαυαρία ἐβάδισε κατὰ τὴν περίοδον ταύτην παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Αὐστρίας ὡς πρὸς τὰ γερμανικὰ ζητήματα. Ἐσωτερικῶς ἡ Βαυαρία δὲν ἐπηρεάσθη σοβαρῶς ἐκ τοῦ συντηρητικοῦ πνεύματος, ὅπερ ἐπήνεγκαν μετὰ τὰ γεγονότα τοῦ 1848—49, οἱ φιλελεύθεροι μὲν

Digitized by Google

στα ἐν τῇ Βουλῇ κατώρθωσαν τῷ 1859 νὰ ἀνατρέψουν τὸ ὑπουργεῖον Πφόρντεν.

Τὸν Μαξιμιλιανὸν Β΄ διεδέχθη ὁ υἱός του Λουδοβῖκος Β΄ (1864—1887) εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν, τὴν ἐποχὴν ἀκριβῶς καθ' ἣν ἐλάμβανεν ἀποφασιστικὴν τροπὴν ἡ ἐν Γερμανίᾳ ἐσωτερικὴ κατάστασις. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ Βαυαρία, παρὰ τὰ ὄνειρα περὶ ἀνεξαρτησίας, εἶχεν ἀκολουθήσει, ὡς προελέχθη, τὴν αὐστριακὴν πολιτικήν. Ἀλλ' ὁ Βίσμαρκ, ἐπιτυχὼν τὴν μετὰ τῆς Πρωσσίας καὶ Αὐστρίας συμφωνίαν διὰ τὸ ζήτημα τοῦ Σλέσβιγκ-Ὀλστάϊν, ἐξεμηδένισε τὰ δευτερεύοντα κράτη Ὅταν ἡ αὐστρο-πρωσσικὴ συμμαχία διεσπάσθη, ὁ Πρῶσσος καγκελάριος προσεπάθησε νὰ προσελκύσῃ τὸν Πφόρντεν, ἀλλ' ἡ Βαυαρία καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἐτάχθη ὑπὲρ τῆς Αὐστρίας. Ἡ στάσις της αὕτη ὀλίγου δεῖν νὰ ὁδηγήσῃ μίαν φορὰν ἀκόμη εἰς τὸν διαμελισμὸν αὐτῆς. Ὁ βαυαρικὸς στρατὸς ἐκκινήσας λίαν βραδέως ὅπως βοηθήσῃ τοὺς ἐν Ἀννοβέρῳ, οἵτινες ἠναγκάσθησαν νὰ καταθέσουν τὰ ὅπλα ἐν Λανγκενσάλτζᾳ, καὶ περιελθὼν εἰς δυσχερῆ θέσιν παρὰ τὸ Ντέομπαχ (4 Ἰουλίου 1866) ἠναγκάσθη νὰ συμπτυχθῇ πρὸς τὸν Μαίν, ἡττήθη ὅμως μετὰ ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν ἐν Κίσσινγκεν (10 Ἰουλ.) καί, εἶτα, παρὰ τὸ Βούρτσμπουργκ (25—26 Ἰουλ.) Ἡ Αὐστρία, ἡττηθεῖσα ἐπίσης, εἶχε συνάψει ἤδη χωριστὴν συνθήκην, ἡ δὲ Βαυαρία εὑρέθη πρὸ τοῦ μεγίστου τῶν κινδύνων. Ἤδη ἐπροτείνετο εὐρὺς ἀκρωτηριασμὸς ταύτης, ἀλλ' ἡ στάσις τῆς Γαλλίας καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ Βίσμαρκ, ὅπως περιποιηθῇ τὰ μικρὰ κράτη, ἔσωσαν τὴν Βαυαρίαν, ἥτις διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου (Ὀκτώβρ. 1866) ἀπώλεσε μόνον τὸ Ὅρμπ, τὸ Γκέρσφελντ καὶ τὸ Κάουλσντορφ καὶ ὑπεχρεώθη νὰ καταβάλῃ ἀποζημίωσιν ἐκ 30 ἑκατομμυρίων φιορινίων. Ἐκτὸς τούτου φοβουμένη πάντοτε τὴν Γαλλίαν ὡς ἐκ τῆς κατοχῆς τοῦ παραρρηνίου Παλατινάτου, συνῆψε μετὰ τῆς Πρωσσίας ἀμυντικὴν συμμαχίαν.

Εἴσοδος τῆς Βαυαρίας εἰς τὴν Γερμανικὴν αὐτοκρατορίαν: Ἀποτέλεσμα τῶν γεγονότων τοῦ 1866 ὑπῆρξεν ἡ προσέλευσις τῶν φιλελευθέρων εἰς τὸ Πρωσσικὸν κόμμα· ἀντιθέτως οἱ νεωτεριστικοὶ ἐκηρύχθησαν ἀναφανδὸν κατὰ τῶν Πρωσσοφίλων· ὀπαδοὶ τῆς πλήρους ἀνεξαρτησίας ἐπέτυχον τῷ 1869 νὰ πλειοψηφήσωσιν ἐν τῇ Κάτω Βουλῇ διὰ ψήφων 83 ἔναντι 71, ἐνῷ ἐν τῇ Ἄνω Βουλῇ εἶχον πλειοψηφίαν πολὺ μεγαλυτέραν, τὸ δὲ ὑπουργεῖον Χοχενλόε-Σίλλιγκφυρστ, ὅπερ εἶχε διαδεχθῇ τῷ 1867 τὸ τοῦ Πφόρνεντ ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ. Μὴ δυνάμενοι ὅμως οἱ νεωτεριστικοὶ νὰ ἐπιτύχωσι παρὰ τοῦ βασιλέως τὴν διάρρηξιν τῆς μετὰ τῆς Πρωσσίας συμμαχίας, καθόσον ὁ Λουδοβῖκος Β΄ διέκειτο μᾶλλον εὐνοϊκῶς πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς γερμανικῆς ἑνότητος, προσεπάθησαν νὰ καταστήσωσιν ἀνάξια λόγου τὰ ἐξ αὐτῆς ὠφελήματα τῆς Πρωσσίας. Πρὸς τοῦτο ὑπέβαλον σειρὰν προτάσεων, διὰ τῶν ὁποίων ἐζήτουν τὸν περιορισμὸν τῶν στρατιωτικῶν πιστώσεων καὶ τὴν ἐλάττωσιν εἰς ὀκτάμηνον τῆς θητείας ἐν τῷ ἱππικῷ. Ἡ Βουλὴ συνεζήτει ἐπὶ τῶν προτάσεων τούτων, ὁπότε ἀνηγγέλθη ἡ ἐκ μέρους τῆς Γαλλίας κήρυξις τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Γερμανίας. Ἡ Πρωσσία διέταξεν ἐπιστράτευσιν τὴν 16 Ἰουλίου, τὴν αὐτὴν δὲ ἡμέραν ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος Β΄ ἐξέδιδε διάταγμα περὶ κινητοποιήσεως του βαυαρικοῦ στρατοῦ. Τὴν 18ην ἐζήτησε παρὰ τῆς Βουλῆς πίστωσιν 26.700.000 φιορινίων πρὸς διεξαγωγὴν του πολέμου, ἐνῷ οἱ εἰς τὸν πόλεμον ἀντιτιθέμενοι προέτειναν τὸν περιορισμὸν τοῦ ποσοῦ εἰς 5.600.000 πρὸς τήρησιν ἐνόπλου οὐδετερότητος. Ἡ αἴτησις ὅμως τοῦ βασιλέως ἐψηφίσθη διὰ ψήφων 101 ἔναντι 47, καὶ τὴν 20ὴν Ἰουλίου ἡ βαυαρικὴ κυβέρνησις ἀνήγγειλεν ὅτι, συνεπὴς πρὸς τὰς ἐκ τῆς μετὰ τῆς Πρωσσίας ἀμυντικῆς συνθήκης ὑποχρεώσεις της, θὰ βαδίσῃ μετὰ τῆς Πρωσσίας κατὰ τῆς Γαλλίας. Τὴν 27ην ἀφίκετο εἰς Μόναχον ὁ πρίγκιψ διάδοχος τῆς Πρωσσίας, ὅπως ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν τῶν δύο βαυαρικῶν σωμάτων στρατοῦ, ὧν ἀρχηγοὶ ἦσαν ὁ φὸν ντὲρ Τὰνν καὶ ὁ Χάρτμανν. Αἱ ἀλλεπάλληλαι νῖκαι τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ, εἰς τὰς ὁποίας οἱ Βαυαροὶ μεγάλως συνετέλεσαν ἐν Βίσσεμπουργ, Ραϊσχόφφεν, Σεδάν, Ὀρλεάνῃ καὶ Παρισίοις, προὐκάλεσαν μέγαν ἐνθουσιασμὸν ἐν Βαυαρίᾳ. Τὴν 23ην Ὀκτωβρίου 1870 διὰ τῆς ἐν Βερσαλλίαις συνθήκης ἡ Βαυαρία προσεχώρησεν εἰς τὴν βόρειον γερμανικὴν ὁμοσπονδίαν, διατηροῦσα τὴν αὐτονομίαν της ὡς πρὸς τὰ κύρια σημεῖα (ἰδίας ἀντιπροσωπείας, στρατόν, ταχυδρομεῖα, τηλεγραφεῖα, σιδηροδρόμους κλπ.). Τὴν 15ην Δεκεμβρίου ἡ συνθήκη αὕτη ὑπεβλήθη πρὸς κύρωσιν εἰς τὴν Βουλήν· οἱ νεωτεριστικοὶ ἐζήτησαν τὴν ἀπόρριψιν ταύτης, ἀλλὰ μετὰ δεκαήμερον σφοδρὰν συζήτησιν ἡ συνθήκη ἐπεκρίθη (21 Ἰανουαρίου 1871).

Αἱ διαμάχαι μεταξὺ τῶν δύο ἰσχυρῶν κομμάτων ἐν Βαυαρίᾳ δὲν ἐπέτρεψαν τὴν εἰσαγωγὴν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν ἀναγκαίων μεταρρυθμίσεων, αἱ δὲ ἀπὸ τοῦ 1872—1880 κυβερνήσεις ἀπέτυχον εἰς τοῦτο. Κύριον ζήτημα ἰδίως κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὑπῆρξε τὸ τοῦ διακανονισμοῦ τῶν δικαιωμάτων τοῦ κλήρου, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ὁ Λουδοβῖκος ἦλθεν εἰς ρῆξιν πρὸς τὸν Πάπαν. Ἡ αὐτὴ ἔκρυθμος κατάστασις παρετάθη καὶ κατὰ τὴν δεκαετίαν 1880 –1890 ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως Λούτζ. Τῇ 17ην Ἰουνίου 1886 λόγῳ τῆς φρενοβλαβείας τοῦ Λουδοβίκου Β΄, τὴν κυβέρνησιν τῆς χώρας ἀνέλαβεν ἀντιβασιλεία ὑπὸ τὸν πρίγκιπα *Λουϊτπόλδον* ἀδελφὸν τοῦ *Μαξιμιλιανοῦ Β΄*, ἥτις διετηρήθη καὶ μετὰ τὸν μυστηριώδη θάνατον ἢ αὐτοκτονίαν τοῦ Λουδοβίκου, καθ' ὅτι ὁ διαδεχθεὶς ἐν τῷ θρόνῳ αὐτὸν ἀδελφός του *Ὄθων Α΄* (1887—1913) ἦτο ἐπίσης φρενοβλαβής. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος, ἡ Βαυαρία ἐκυβερνήθη εἰρηνικῶς ὑπὸ τῶν κυβερνήσεων Κραϊλσχάϊμ (1890—1903) καὶ Πόντεβιλλ-Ντύρνιτς, ὁ δὲ μεταξὺ τῶν δύο κομμάτων ἀγὼν ἀπώλεσε τὴν πρώτην ὀξύτητά του. Τῷ 1912 ὡς ἀρχηγὸς τῆς κυβερνήσεως ἐκλήθη ὁ κόμης Χέρτλιγγ, ὅστις παρέμεινεν ἐν τῇ θέσει ταύτῃ μέχρι τοῦ 1917, ὁπότε ἐγένετο ἀρχικαγκελάριος τῆς αὐτοκρατορίας. Τῷ 1912 (12 Δεκεμβρ.) θανόντος τοῦ ἀντιβασιλέως Λουϊτπόλδου ἀντιβασιλεὺς ἐγένετο ὁ υἱός του Λουδοβῖκος, ὅστις δυνάμει εἰδικῆς εἰς τὸ σύνταγμα προσθήκης τὴν 5ην Νοεμβρίου 1913 ἀνῆλθεν εἰς τὸν βαυαρικὸν θρόνον ὡς *Λουδοβῖκος Γ΄*. Γ. Α. Κ.

Ἡ κήρυξις τῆς Δημοκρατίας. Κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον τὰ βαυαρικὰ στρατεύματα μετέσχον ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ διαδόχου Ροῦπρεχτ καὶ τοῦ πρίγκιπος Λεοπόλδου. Ἡ ἀποτυχία ὅμως του γερμανικοῦ σχεδίου περὶ ταχίστης ἁλώσεως τῶν Παρισίων καὶ ἡ καταστρεπτικὴ διὰ τὴν Γερμανίαν παράτασις τοῦ πολέμου συνετέλεσαν ὥστε νὰ αὐξήσῃ μεγάλως ἡ ἐπιρροὴ τῆς Βαυαρίας μεταξὺ τῶν κρατῶν τῆς Νοτίου Γερμανίας. Ἀποτέλεσμα τούτου ὑπῆρξεν ὅπως τὴν 2 Νοεμβρίου 1917 ὡς ἀρχικαγκελάριος τῆς Γερμανίας κληθῇ ὁ Βαυαρὸς Πρωθυπουργὸς κόμης Χέρτλιγγ, τῷ δὲ 1918 ὁ πρίγκιψ Μὰξ τῆς Βάδης. Τὴν 28 Ὀκτωβρίου, καθ' ἣν ἡ ὑπὸ τὸν τελευταῖον τοῦτον γερμανικὴ κυβέρνησις ἐδημοσίευσε τοὺς νόμους, δι' ὧν ἀνεκαινίζετο ὁ πολιτικὸς βίος ἐν Γερμανίᾳ, ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος Γ΄ προέβη εἰς τὴν δημοσίευσιν διακηρύξεως, δι' ἧς, μεταξὺ ἄλλων, ἐπηγγέλλετο τὴν καθιέρωσιν τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος ἐν τῇ χώρᾳ αὐτοῦ. Συνεπείᾳ τῆς ἐν λόγῳ διακηρύξεως παρῃτήθη ἡ ὑπὸ τὸν v. Daudl κυβέρνησις, ἀνασχηματισθεῖσα ἐπὶ κοινοβουλευτικῶν βάσεων. Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ πολιτικὰ κόμματα τῆς ἀριστερᾶς, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀναλάβει τὸν μεταρρυθμιστικὸν ἀγῶνα, διεσπάσθησαν, τῶν σοσιαλιστῶν τῆς πλειοψηφίας τελούντων ὑπὸ τὸν Ἑ. Ἄουερ, τῶν δὲ ἀνεξαρτήτων σοσιαλιστῶν ὑπὸ τὸν συγγραφέα Κοὺρτ Ἄϊσνερ. Ὡς ἠχὼ δὲ τῆς ἐν Κιέλῳ τὴν 2 Νοεμβρίου ἐκραγείσης ἐπαναστάσεως, συνεκροτήθη τὴν 7 Νοεμβρίου ἐν Μονάχῳ πολυπληθὴς λαϊκὴ διαδήλωσις, ἥτις ἔφερε πρὸς τὴν ἐπανάστασιν διὰ τοῦ σχηματισμοῦ, κατὰ τὴν νύκτα τῆς 7 πρὸς τὴν 8, ἐπαναστατικοῦ συμβουλίου ἐξ ἐργατῶν, στρατιωτῶν καὶ ἀγροτῶν ἐν αὐτῷ τῷ μεγάρῳ τῆς βαυαρικῆς Βουλῆς. Ὁ πρῶτος πρόεδρος τοῦ τοιούτου συμβουλίου *Κοὺρτ Ἄϊσνερ* προέβη τὴν πρωΐαν τῆς 8 Νοεμβρίου εἰς τὴν δημοσίευσιν προκηρύξεως πρὸς τὸν λαὸν τοῦ Μονάχου, διὰ τῆς ὁποίας ἀνηγγέλλετο ὅτι ἡ Βαυαρία ἀνακηρύσσεται εἰς δημοκρατίαν, ἐπὶ πλέον δ' ἐδηλοῦτο ἡ ἀνάγκη σχηματισμοῦ λαϊκῆς κυβερνήσεως ἀπολαυούσης τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ πλήθους καὶ ἡ σύγκλησις συντακτικῆς συνελεύσεως προερχομένης ἐξ ἐκλογῶν εἰς ἃς ἔδει νὰ συμμετάσχωσιν ἄνδρες καὶ γυναῖκες. Ἑτέρα προκήρυξις τῆς αὐτῆς ἡμερομηνίας ἐγνώριζε τὴν κατάργησιν τῆς δυναστείας τῶν Βίττελσβαχ, ὁ δὲ βασιλεὺς Λουδοβῖκος Γ΄, ἡττηθείσης καὶ διαλυθείσης παρὰ τῶν ἐπαναστατῶν τῆς ἀνακτορικῆς φρουρᾶς, ἐγκατέλιπε μετὰ τῆς οἰκογενείας του τὸ Μόναχον. Τὸ ἀπόγευμα τῆς αὐτῆς ἡμέρας κατηρτίσθη παρὰ τοῦ συμβουλίου νέα προσωρινὴ κυβέρνησις, ἧς ἡ προεδρεία ἀνετέθη εἰς τὸν Ἄϊσνερ, ἀναλαβόντα ταυτοχρόνως καὶ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν.

Ἡ «προσωρινὴ κυβέρνησις τῆς δημοκρατικῆς καὶ σοσιαλιστικῆς Ἐλευθεροπολιτείας τῆς Βαυαρίας» προέβη τὴν αὐτὴν ἡμέραν τοῦ καταρτισμοῦ αὐτῆς εἰς τὴν δημοσίευσιν τοῦ προγράμματός της. Τὴν 13 Νοεμβρίου 1918 ὑπεβλήθη ἡ ἀπὸ τοῦ θρόνου παραίτησις τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου Γ΄ ἔχουσα ὡς ἑξῆς: «Καθ' ὅλον τὸν βίον μου εἰργάσθην μετὰ τοῦ λαοῦ καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἡ φροντὶς διὰ τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ λαοῦ τῆς ἀγαπητῆς Βαυαρίας ἦτο ἡ ὑψίστη δι' ἐμὲ ἐνασχόλησις. Ἐπειδή, συνεπείᾳ τῶν κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας λαβόντων χώραν γεγονότων, δὲν εἶμαι εἰς θέσιν νὰ συνεχίσω ἐπὶ πλέον τὴν κυβέρνησιν, ἀφίνω ἐλευθέρους πάντας τοὺς ὑπαλλήλους, ἀξιωματικοὺς καὶ στρατιώτας ἐν τῇ συνεχίσει τοῦ ἔργου των ὑπὸ τὰς παρούσας συνθήκας καὶ ἀπαλλάσσω τούτους τοῦ εἰς ἐμὲ δοθέντος ὅρκου ἀφοσιώσεως». Εἰς τὸ ἔγγραφον τοῦτο τῆς παραιτήσεως, ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις ἀπηύθυνε τὴν ἀκόλουθον ἀπάντησιν: «Τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον τῆς Λαϊκῆς Πολιτείας τῆς Βαυαρίας λαμβάνει γνῶσιν τῆς ἀπὸ τοῦ θρόνου παραιτήσεως τοῦ Λουδοβίκου Γ΄. Οὐδὲν ἐμπόδιον παρεμβάλλεται εἰς τὸν τέως βασιλέα καὶ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ, ὡς καὶ παντὶ ἄλλῳ πολίτῃ, ὅπως ἐλευθέρως καὶ ἀνεμποδίστως διαμένῃ ἐν Βαυαρίᾳ, ἐφόσον αὐτὸς καὶ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του ἀποφεύγουσι νὰ ἐνεργήσωσί τι ἐναντίον τῆς ὑποστάσεως τῆς Λαϊκῆς Πολιτείας τῆς Βαυαρίας». Τὴν 15 Νοεμβρίου ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις προέβη εἰς τὴν δημοσίευσιν ἐκτεταμένου πολιτικοῦ προγράμματος, καθ' ὅ, κατ' αὐτήν, ἔδει νὰ διακυβερνηθῇ ἡ Βαυαρία. Διὰ τοῦ ἐν λόγῳ προγράμματος ἐζητεῖτο ἡ «*δημοκρατοποίησις*» τῆς Βαυαρίας πρὸ τῆς συγκλήσεως τῆς Συντακτικῆς συνελεύσεως· πρὸς τούτοις παρὰ τὸ προσωρινὸν «*κεντρικὸν κοινοβούλιον*» (τὸ ὁποῖον συνεκροτήθη παρὰ τῆς κυβερνήσεως ἐκ βουλευτῶν τῶν σοσιαλιστικῶν κομμάτων καί τινων δημοκρατικῶν καὶ ἐξ ἀγροτικῶν περιφερειῶν προερχομένων βουλευτῶν, καὶ συνῆλθεν εἴς τινας συνεδριάσεις ἐν τῇ βαυαρικῇ βουλῇ) «ἔδει πάντα τὰ κατ' ἰδίαν σωματεῖα καὶ ἐπαγγέλματα νὰ βουλεύωνται περὶ τῶν ἰδίων αὐτῶν ζητημάτων ἐν πλήρει δημοσιότητι. Θέλομεν ὅπως οἱ ὑφιστάμενοι ὀργανισμοὶ κοινοβουλευτικοποιηθῶσιν... Τὸ γερμανικὸν θέατρον ἐν Μονάχῳ δέον νὰ ἀποτελέσῃ τὴν ἕδραν τοῦ τοιούτου παρακοινοβουλίου. Δημόσιοι ὑπάλληλοι, διδάσκαλοι, ἰδιωτικοὶ ὑπάλληλοι, τὰ ἐλεύθερα ἐπαγγέλματα, τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία, δέον νὰ καταρτίσωσι συμβούλια ὅπως ἐν τῷ ἐλευθέρῳ τούτῳ κοινοβουλίῳ συζητῶσιν ἀνεξαρτήτως καὶ αὐτοτελῶς τὰς ὑποθέσεις των, ὅπως ἐπιτυγχάνωσι παρὰ τῷ κεντρικῷ κοινοβουλίῳ καὶ τῇ κυβερνήσει τὴν πραγμάτωσιν τῶν ἐπιθυμιῶν των καὶ τῶν τάσεων αὐτῶν».

Εὐθὺς σχεδὸν μὲ τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἐν λόγῳ προγράμματος ἤρξαντο καὶ αἱ σχετικαὶ ἐργασίαι πρὸς σύνταξιν προσχεδίου Συντάγματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐζητήθη ἡ ἀρωγὴ τοῦ ἐπιφανοῦς ἐν Βυρτσβούργῳ καθηγητοῦ τοῦ Δημοσίου Δικαίου *Robert Piloty*. Τὴν 5 Δεκεμβρίου 1918 ἐξεδόθη ἡ περὶ ἐκλογῶν προκήρυξις τῆς Κυβερνήσεως, τὴν δὲ 4 Ἰανουαρίου 1919 ἐξεδόθη καὶ ἐδημοσιεύθη τὸ προσωρινὸν Σύνταγμα τῆς Βαυαρίας, τὸ ὁποῖον φέρον ὡς ἐπικεφαλίδα τὰς λέξεις «Ἡ Βαυαρία εἶναι Δημοκρατία», ἀπετελεῖτο ἐκ 18 παραγράφων. Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ 1 §, καθ' ἣν «Ἡ Βαυαρία εἶναι μέλος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Γερμανίας (τοῦ Γερμανικοῦ Κράτους)». Κατὰ τὰς ἐνεργηθείσας ἐκλογὰς τὴν 12 Ἰανουαρίου 1919 πρὸς ἐκλογὴν Συντακτικῆς Βουλῆς (Landtag) οἱ σοσιαλισταὶ τῆς πλειοψηφίας ἐπέτυχον 62 ἕδρας, οἱ ἀνεξάρτητοι 3, ὁ Σύνδεσμος τῶν χωρικῶν (Bauerbund) 15, οἱ Γερμανοὶ-δημοκράται 25, ἐκ δὲ τῶν κομμάτων τῆς δεξιᾶς τὸ Βαυαρικὸν Λαϊκὸν κόμμα 66, τὸ δὲ κόμμα τοῦ Κέντρου 9. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐκλογῶν ἐπέδρασαν καὶ ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς κυβερνήσεως, αἱ μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς ὁποίας ἀντιθέσεις ἐξεδηλοῦντο καὶ δημοσίως. Τὴν 12 Φεβρουαρίου ἐδημοσιεύθη διάταγμα περὶ συγκλήσεως τῆς Συντακτικῆς συνελεύσεως τὴν 21 Φεβρουαρίου, τὴν πρωΐαν ὅμως τῆς ἡμέρας ταύτης ἐδολοφονήθη ὁ Ἄϊσνερ. Δολοφονικὴ ἀπόπειρα ἔλαβεν ἐπίσης χώραν καὶ κατὰ του ἑτέρου ἀρχηγοῦ τῆς Κυβερνήσεως *Ἄουερ*, ἐν αὐτῷ δὲ τῷ εἰς πρώτην συνεδρίαν συνελθόντι Landtag ἐσημειώθησαν ἐπίσης πλεῖσται δολοφονικαὶ ἀπόπειραι. Τούτων ἕνεκα αἱ ἐργασίαι τῆς Συντακτικῆς συνελεύσεως ἀνεστάλησαν. Μετὰ πολλὰς καὶ μακρὰς μεταξὺ τῶν κομμάτων συνεννοήσεις συνῆλθε τὴν 17 Μαρτίου τὸ Landtag καὶ αὐθημερὸν κατηρτίσθη ἡ νέα κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Hoffmann, ψηφισθέντος κατόπιν ὑπὸ τῆς Συντακτικῆς βουλῆς τοῦ παρὰ τῆς κυβερνήσεως ἐπουσιωδῶς πως τροποποιηθέντος προσωρινοῦ Συντάγματος τῆς 4 Ἰανουαρίου 1919. Ἀλλ' ἡ κατάστασις ἐν Βαυαρίᾳ προέβαινεν ἐπὶ τὰ χείρω· κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου ἀνεκηρύχθη ἐν Μονάχῳ, εἰς ὁλόκληρον τὴν Νότιον Βαυαρίαν καὶ εἴς τινας πόλεις τῆς Β. Βαυαρίας, ἡ Δημοκρατία τῶν Σοβιέτ. Τὸ Landtag ἀνέστειλε τὰς ἐργασίας του, συγκληθὲν πρὸς συνέχισιν αὐτῶν τὴν 15 Μαΐου ἐν Bamberg, καὶ τὴν 28 ἰδίου μηνὸς ὑπεβλήθη εἰς αὐτὸ παρὰ τῆς κυβερνήσεως «προσχέδιον Συντάγματος διὰ τὴν ἐλευθεροπολιτείαν τῆς Βαυαρίας». Κατόπιν μακρῶν συζητήσεων ἐν τῇ συνταγματικῇ ἐπιτροπῇ καὶ ἐν τῇ Συντακτικῇ βουλῇ ἐψηφίσθη καὶ ἐδημοσιεύθη τὴν 14 Αὐγούστου 1919, ἤτοι τρεῖς ἡμέρας βραδύτερον μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ γερμανικοῦ Συντάγματος, τὸ νέον Σύνταγμα τῆς Βαυαρίας (βλ. κατ. *Πολίτευμα*). Η. Γ. Κ.

— [ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ] Τὸ δημοσιευθὲν τὴν 14ην Αὐγούστου 1919 Σύνταγμα τῆς Βαυαρίας ἀποτελεῖται ἐξ 95 παραγράφων, διαιρεῖται δὲ εἰς 11 τμήματα. Ἡ 1 § ὁρίζει ὅτι «Ἡ Βαυαρία εἶναι Δημοκρατία καὶ μέλος τοῦ γερμανικοῦ κράτους». Ἐν τῇ 2 § καθιεροῦται ἡ θεμελιώδης ἀρχὴ πάσης συγχρόνου δημοκρατίας, καθ' ἣν ἡ πολιτικὴ ἐξουσία ἑδράζεται παρὰ τῷ λαῷ. Τὰ κυριώτερα ὄργανα ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας εἶναι ὁ λαός, ἡ βουλὴ (Landtag) καὶ ἡ κυβέρνησις. Ὁ λαὸς συμμετέχει ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας διὰ τῆς «λαϊκῆς αἰτήσεως» καὶ τοῦ «δημοψηφίσματος». Διὰ λαϊκῆς αἰτήσεως εἶναι δυνατὸν νὰ ζητηθῇ ἡ ἀναθεώρησις τοῦ Συντάγματος (συνταγματικὴ πρωτοβουλία), ἡ ἔκδοσις, τροποποίησις κλπ.

Digitized by Google

νόμου τινὸς (§ 10), διὰ δὲ τοῦ δημοψηφίσματος ἀποφαίνεται ἐπί τινος ὑπὸ τοῦ Landtag ληφθείσης ἀποφάσεως (§ 77, II)· ὁ λαὸς δικαιοῦται ἐπίσης νὰ αἰτήσηται τὴν διάλυσιν τοῦ Landtag (§ 30 IV). Ἡ τοιαύτη ἄμεσος συμμετοχὴ τοῦ λαοῦ εἰς τὴν ἄσκησιν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας προσδίδει ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα εἰς τὴν βαυαρικὴν Δημοκρατίαν, ἥτις δὲν τυγχάνει ἁπλῶς ἀντιπροσωπευτικὴ ὅπως καὶ πᾶσα ἄλλη σύγχρονος Δημοκρατία, ἀλλὰ μικτή, ὡς ἐνέχουσα καὶ ἀντιπροσωπευτικὰ στοιχεῖα (βουλή, κυβέρνησις κλπ. καὶ θεσμοὺς ἀμέσου δημοκρατίας (δημοψήφισμα, λαϊκὴ πρωτοβουλία, λαϊκὴ διάλυσις τῆς βουλῆς).

Ἡ Βουλὴ ἐκλέγεται διὰ γενικῶν, ἴσων, ἀμέσων καὶ γενικῶν ἐκλογῶν, παρὰ πάντων, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, τῶν συμπληρωσάντων τὸ 20ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ συστήματος τῆς ἀναλογικῆς ἐκλογῆς. Τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγεσθαι κέκτηται πᾶς πολίτης συμπληρώσας τὸ 20ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του. Αἱ ἁρμοδιότητες τῆς Βουλῆς ἀφορῶσι τόσον τὴν ἐξάσκησιν τῆς νομοθετικῆς, ὅσον καὶ τὴν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Προκειμένου περὶ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας ἡ Βουλὴ ψηφίζει τοὺς νόμους (§ 44), ἀποφαίνεται ἐπὶ τῶν «λαϊκῶν αἰτήσεων» πρὶν αὗται ὑποβληθῶσιν εἰς δημοψήφισμα (§ 45, 76 καὶ 77), ἐπικυροῖ διατάγματα, δι' ὧν ἱδρύονται ἢ ἀνασυνιστῶνται ὑπηρεσίαι καὶ θέσεις (§ 46), συνθήκας πάσης φύσεως (§ 50), ψηφίζει τὸν προϋπολογισμὸν καὶ τὸν ἀπολογισμὸν τοῦ κράτους (§ 48, 49). Ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ἡ Βουλὴ διορίζει τὰ ἀνώτερα ἐκτελεστικὰ ὄργανα, ἐκλέγουσα διὰ πλειοψηφίας τὸν πρόεδρον τῆς κυβερνήσεως καὶ ἐπικυροῦσα τὸν διορισμὸν τῶν παρὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ προταθέντων ὡς ὑπουργῶν καὶ ὑφυπουργῶν (§ 58). Οἱ ὑπουργοὶ κατ' ἰδίαν καὶ ἐν τῷ συνόλῳ των ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς ψήφου ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς (§ 53-56), δικαιουμένης ἐπὶ τούτοις νὰ συνιστᾷ ἐξεταστικὰς πραγμάτων ἐπιτροπάς (§ 52). Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας δὲν παραμένει ἀμέτοχος ἡ Βουλή, καθόσον δυνάμει τῆς § 51 ἀναγνωρίζεται αὐτῇ τὸ δικαίωμα ν' ἀπονέμῃ ἀμνηστείαν εἴτε δι' ὡρισμένην κατηγορίαν προσώπων, εἴτε δι' ὡρισμένην κατηγορίαν ὑποθέσεων.

Ἡ Βουλὴ συνέρχεται κατ' ἔτος εἰς τακτικὴν σύνοδον, ἐκτάκτως δὲ ἂν ἡ σύγκλησις αὐτῆς προκληθῇ παρὰ τοῦ προέδρου αὐτῆς ἢ τῆς κυβερνήσεως, ἢ αἰτήσωνται τοῦτο 50 βουλευταί, ἢ τὸ $^1/_5$ τῶν ἐνεργῶν πολιτῶν. Ὁ πρόεδρος τῆς Βουλῆς συγκαλεῖ, αὐτὴν κηρύττων τὴν ἔναρξιν καὶ λῆξιν τῆς συνεδριάσεως. Δέκα ἑπτὰ ἡμέρας ἀπὸ τῶν ἐκλογῶν δέον νὰ συνέλθῃ ἡ Βουλὴ εἰς πρώτην σύνοδον. Ἡ Βουλὴ κηρύττει τὴν λῆξιν τῆς συνόδου. Διὰ τὸ κατὰ τὸ μεταξὺ δύο συνόδων διάστημα ἐκλέγει εἰδικὴν ἐπιτροπήν, εἰς ἣν ἀναθέτει ὡρισμένα ἔργα. Πρὸς προστασίαν δὲ τῶν δικαιωμάτων τῆς λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας συνιστᾷ ἡ Βουλὴ διὰ τὸ μετὰ τὴν λῆξιν τῆς βουλευτικῆς περιόδου ἢ τὴν διάλυσιν αὐτῆς διάστημα μόνιμον ἐπιτροπὴν (§ 30). Ἡ Βουλὴ δύναται ν' αὐτοδιαλυθῇ κατόπιν ἀποφάσεως λαμβανομένης ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν $^2/_3$ καὶ διὰ πλειοψηφίας μεγαλυτέρας τοῦ ἡμίσεος τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν (§ 31). Αἱ ἐκλογαὶ δέον νὰ ἐνεργηθῶσι τάχιστα ὅπως τὴν 60ὴν ἡμέραν ἀπὸ τῆς διαλύσεως συνέλθῃ ἡ νέα Βουλὴ (§ 32). Πᾶσα ἀπόφασις τῆς Βουλῆς, ἐξαιρέσει ἀντιθέτου διατάξεως τοῦ Συντάγματος, λαμβάνεται δι' ἁπλῆς πλειοψηφίας ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ἡμίσεος πλέον ἑνὸς τῶν μελῶν αὐτῆς (§ 34). Ἡ βουλευτικὴ περίοδος διαρκεῖ 4 ἔτη. Ὡς πρὸς τὰ μέλη τῆς Βουλῆς ἐν § 35 ὁρίζεται ὅτι οἱ βουλευταὶ εἶναι ἀντιπρόσωποι ὁλοκλήρου τοῦ λαοῦ καὶ δὲν δεσμεύονται ἀπὸ ἐντολάς· οὐδὲν κώλυμα παρεμβάλλεται διὰ τὴν ἐκλογὴν των ὡς βουλευτῶν εἰς δημοσίους ὑπαλλήλους, ὑπηρέτας, χορηγουμένης πρὸ τῶν ἐκλογῶν ἀδείας εἰς αὐτοὺς πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ὑποψηφιότητός των. Διὰ τῶν §§ 37—39 κατοχυροῦται τὸ ἀπαραβίαστον τῶν βουλευτῶν διὰ γνώμην ἢ ψῆφον δοθεῖσαν κατὰ τὴν ἐνάσκησιν τῶν καθηκόντων των.

Ἡ κυβέρνησις εἶναι τὸ κύριον ἐκτελεστικὸν ὄργανον τῆς βαυαρικῆς πολιτείας, ἐνῷ ἐλλείπει, ὡς καὶ ἀπὸ πᾶσαν ἄλλην πολιτείαν τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ κράτους τῆς Γερμανίας, ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Διὰ τοῦτο ἡ κυβέρνησις ἐκδίδει, δημοσιεύει τοὺς νόμους καὶ φροντίζει διὰ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν, ἀντιπροσωπεύει τὴν Βαυαρίαν ἔναντι τῆς γερμανικῆς ἐπικρατείας τῶν κατ' ἰδίων γερμανικῶν κρατῶν «καὶ τῶν ξένων δυνάμεων ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ Συντάγματος τοῦ γερμανικοῦ κράτους». Ἡ κυβέρνησις, ὡς ἐλέχθη, ἐκλέγεται ὑπὸ τῆς Βουλῆς, ἥτις προβαίνει ἐν πρώτοις εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ πρωθυπουργοῦ διὰ πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν της· ὁ διορισθεὶς πρόεδρος τῆς κυβερνήσεως ὑποβάλλει εἰς τὴν Βουλὴν κατάλογον τῶν λοιπῶν ὑπουργῶν, οὓς διορίζει μόνον κατόπιν συγκαταθέσεως τῆς Βουλῆς. Ἕκαστος ὑφυπουργὸς διορίζεται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τῇ προτάσει τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ (§ 58). Τὸ σύστημα τῆς κοινοβουλευτικῆς κυβερνήσεως καθιεροῦται ἐν § 59, τῶν ὑπουργῶν καὶ ὑφυπουργῶν ὄντων ἀλληλεγγύως καὶ ἀτομικῶς ὑπευθύνων ἔναντι τῆς Βουλῆς, ἀποδοκιμαστικὴ ψῆφος τῆς ὁποίας ὑποχρεοῖ τούτους νομικῶς νὰ παραιτηθῶσιν.

Τὸ δικαίωμα τῆς προτάσεως τῶν νόμων κέκτηται πᾶς βουλευτής, ἡ κυβέρνησις καὶ ὁ λαὸς διὰ τῆς «λαϊκῆς αἰτήσεως», ἐπ' αὐτῶν δ' ἀποφαίνεται εἴτε ἡ Βουλὴ εἴτε ὁ λαὸς διὰ δημοψηφίσματος. Εἰς δημοψήφισμα ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποβληθῶσιν οἱ οἰκονομικοὶ καὶ φορολογικοὶ νόμοι, αἱ συνθῆκαι, νόμοι περὶ καθορισμοῦ τῶν κρατικῶν συνόρων ἢ τοιοῦτοι ἀφορῶντες τὴν σύστασιν ὑπηρεσιῶν, τὴν μισθοδοσίαν κρατικῶν ὑπαλλήλων, ἐκτελεστικοὶ νόμοι τῶν νόμων τῆς γερμανικῆς ἐπικρατείας, οἱ ὑπὸ τῆς Βουλῆς ὡς κατεπείγοντες χαρακτηρισθέντες νόμοι. Πᾶς ἄλλος νόμος εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποβληθῇ εἰς δημοψήφισμα, ἀπαγορευομένης, ἐφόσον ἐζητήθη τοῦτο, τῆς προηγουμένης ἐκδόσεως καὶ δημοσιεύσεως τούτου. Ἡ δημοσίευσις τῶν νόμων κτλ. ἐνεργεῖται διὰ τῆς «Ἐφημερίδος τῶν νόμων καὶ διαταγμάτων», ἡ δὲ ἰσχὺς αὐτῶν, ἐφόσον δὲν ὁρίζεται ἄλλως ἐν αὐτοῖς, ἄρχεται δέκα ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ φύλλου τῆς «Ἐφημερίδος», ἐν ᾧ κατεχωρίσθη. Ἡ ἐξέτασις τῆς συνταγματικότητος τῶν νόμων, ἐπίσης δὲ καὶ ἂν οὗτοι δὲν ἀντιβαίνωσιν εἰς τὸ Σύνταγμα τῆς γερμανικῆς ἐπικρατείας, ἀναγνωρίζεται παρὰ τοῦ Συντάγματος.

Ἡ δικαστικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται παρ' ἀνεξαρτήτων δικαστηρίων ὑποκειμένων μόνον εἰς τοὺς νόμους (§ 5). Ἡ τοιαύτη δικαστικὴ ἀνεξαρτησία ἀναγνωρίζεται καὶ εἰς τὰ διοικητικὰ δικαστήρια (§ 71 II). Οὐσιώδης τυγχάνει καὶ ἡ § 69 τοῦ Συντάγματος ἡ προβλέπουσα περὶ τοῦ ἀμεταθέτου καὶ τῆς παύσεως τῶν δικαστῶν. Εἰδικὰ δικαστήρια προβλεπόμενα παρὰ τοῦ Συντάγματος εἶναι τὸ (ὑπὸ τῆς § 71 I) διοικητικὸν δικαστήριον, τὰ (ὑπὸ τῆς § 69 III) δικαστήρια τοῦ ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ καὶ τὸ δικαστήριον τοῦ κράτους (§ 70 I, 56 I, 93 I), ὅπερ ἀποφαίνεται ἐπὶ κατηγοριῶν ἐναντίον ὑπουργῶν, βουλευτῶν καὶ ἐπὶ συνταγματικῶν διαφορῶν μεταξὺ κυβερνήσεως καὶ Βουλῆς. Τὸ τμῆμα 2ον τοῦ συντάγματος πραγματεύεται περὶ κτήσεως καὶ ἀπωλείας τῆς βαυαρικῆς ἰθαγενείας (§ 6—12)· τὸ 3ον τμῆμα (§ 13—16) τ' ἀτομικὰ δικαιώματα του πολίτου· τὸ 4ον (§ 17—21) περιλαμβάνει διατάξεις ἀφορώσας τὴν ἀνεξιθρησκείαν, τὰ θρησκευτικὰ σωματεῖα καὶ τὰ ἐκπαιδευτήρια· τὸ 5ον τμῆμα (§ 22—25) πραγματεύεται περὶ αὐτοδιοικήσεως καὶ τῶν δημοσίων ἱδρυμάτων· τὸ 9ον (§ 86—88) ἐπιγράφεται «Περὶ στρατοῦ»· τὸ 10ον φέρει τὸν τίτλον «Συγκοινωνία», τὸ δὲ 11 τιτλοφορεῖται «Τελικαὶ καὶ μεταβατικαὶ διατάξεις». Τὸ 1ον τμῆμα, ὡς καὶ τὸ 6ον, 7ον καὶ 8ον περιέχουσι τὰς ἀνωτέρω ἀναλυθείσας διατάξεις περὶ βουλῆς, κυβερνήσεως, νομοθεσίας κλπ.

Τὸ Σύνταγμα δύναται ν' ἀναθεωρηθῇ ὑπὸ τῆς Βουλῆς διὰ πλειοψηφίας τῶν δύο τρίτων τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν (§ 92). Τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος δύναται νὰ αἰτήσηται ἀπ' εὐθείας ὁ λαὸς διὰ «λαϊκῆς αἰτήσεως», ὑποβαλλομένης ὑπὸ τοῦ $^1/_5$ τοὐλάχιστον τῶν ἐνεργῶν πολιτῶν, ἐνεργεῖται δὲ ὑπ' αὐτῆς δημοψήφισμα, διὰ τὸ κῦρος τοῦ ὁποίου ἀνάγκη ὅπως κατ' αὐτὸ συμμετάσχωσι τοὐλάχιστον τὰ $^2/_5$ τῶν ἐνεργῶν πολιτῶν (ἐπὶ ἁπλῶν νόμων μόνον τὸ $^1/_5$), ὑπὲρ αὐτῆς δὲ δοθῶσι τοὐλάχιστον τὰ $^2/_3$ τῶν δοθεισῶν ἐγκύρων ψήφων (§ 10 III).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Nawiasky:* Bayerisches Verfassungsrecht 1923.— *Robert Piloty:* Die bayerische Verfassung. vom 14 August 1919 ἐν τῷ Jahrbuch des öffentlichen Rechts τ. IX. (1920) σ. 129 ἑπ.— *R. Oeschey* Verfassungsurkunde des Freistaates Bayern vom 14 August 1919 (1922).— *Piloty-Schneider:* Grundriss des Verwaltungsrecht in Bayern und dem Deutschen Reiche (2 ἔκδ. 1922).— *Ἠλ. Γ. Κυριακοπούλου:* «Αἱ νέαι Δημοκρατίαι» 1925.

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΣΤΡΑΤ. ΟΡΓΑΝ.] Διὰ τῆς συνθήκης συμμαχίας τῆς 23 Νοεμβρίου 1870, ὁ βαυαρικὸς στρατὸς ἀπετέλεσε μέρος τοῦ συμμαχικοῦ γερμανικοῦ καὶ εἶτα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ, ἀφομοιωθεὶς μὲν καθ' ὅλα, ἀλλὰ χωρὶς νὰ συγχωνευθῇ μετὰ τούτου. Ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ, ἐν καιρῷ μὲν εἰρήνης ἦτο πάντοτε ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας, ἐν καιρῷ δὲ πολέμου ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας, ὡς ἀνώτερος διοικητὴς τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων. Ὁ ὀργανισμός, ἡ σύνθεσις τῶν διαφόρων μονάδων γενικῶς, ἡ ἐκπαίδευσις, ὁ ὁπλισμός, αἱ ἀποδοχαὶ κτλ., μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου τοῦ 1870—1871, διεμορφώθησαν ὡς καὶ διὰ τὸν λοιπὸν γερμανικὸν στρατόν, δεκτῆς γενομένης πρὸς τούτοις καὶ τῆς ἰσχυούσης ἀναλογίας διὰ τὴν λοιπὴν αὐτοκρατορίαν, ἀναλογίας τοῦ 1 % τῆς δυνάμεως τοῦ στρατοῦ πρὸς τὸν πληθυσμὸν τῆς χώρας.

Καθ' ὅλα τὰ λοιπά, ὁ βαυαρικὸς στρατὸς διετήρησε πλήρη ἀνεξαρτησίαν. Ἀνωτέρα ἀρχὴ ἦτο τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν τῆς Βαυαρίας, εἰς τὰς ἀμέσους διαταγὰς τοῦ ὁποίου ὑπήγοντο ἡ ἀνωτέρα ἐπιθεώρησις τοῦ στρατοῦ, τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον, αἱ διοικήσεις καὶ τὰ ἐπιτελεῖα τῶν σωμάτων στρατοῦ καὶ μεραρχιῶν, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ στρατιωτικαὶ ὑπηρεσίαι καὶ καταστήματα. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας ἠδύνατο νὰ ἐπιτελῇ ἐπιθεωρήσεις ἐν καιρῷ εἰρήνης.

Ὁ βαυαρικὸς στρατὸς κατὰ τὴν μέχρι τοῦ πολέμου τοῦ 1914—1918 περίοδον, διὰ πλείστων ἀλλεπαλλήλων μεταρρυθμίσεων καὶ βελτιώσεων, ἐπιβληθεισῶν κυρίως ἐκ τῆς στρατιωτικῆς ἀναπτύξεως καὶ ἐξελίξεως τῆς αὐτοκρατορίας, ἔφθασεν εἰς τὴν τελικὴν αὐτὴν μορφὴν ὀργανώσεως καὶ συνθέσεως κατὰ τὸ ἔτος 1900. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἀπετελεῖτο ἐκ 3 σωμάτων στρατοῦ φερόντων ἰδίους ἀριθμοὺς I, II καὶ III, ἀνεξαρτήτως τῆς ἀριθμήσεως τοῦ λοιποῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ, καὶ περιελάμβανεν ἐν συνόλῳ: 24 συντάγματα πεζικοῦ, 2 τάγματα κυνηγῶν, 2 συντάγματα βαρέος ἱππικοῦ, 2 οὐλάνων, 8 ἐλαφροῦ ἱππικοῦ, 12 συντάγματα πεδινοῦ πυροβολικοῦ, 2 φρουριακοῦ, 4 τάγματα σκαπανέων, ἐξ ὧν τὰ τρία μετ' ἀποσπάσματος σηματοδοτῶν, τάγμα σιδηροδρόμων, ἀπόσπασμα αὐτοκινήτων, ἀπόσπασμα τηλεγραφητῶν καὶ ἀσυρματιστῶν, ἀπόσπασμα ἀεροπορίας, 3 τάγματα μεταγωγικοῦ, ὡς καὶ τὰς λοιπὰς στρατιωτικὰς ὑπηρεσίας, καταστήματα καὶ σχηματισμούς. Ἡ ἐκπαίδευσις τῶν στελεχῶν ἐγίνετο εἰς τὴν βαυαρικὴν Ἀκαδημίαν πολέμου, εἰς τὰ σχολεῖα πυροβολικοῦ καὶ μηχανικοῦ, εἰς τὸ Σχολεῖον πολέμου καὶ εἰς τὸ σῶμα τῶν ὑποψηφίων ἀξιωματικῶν. Κατὰ τὸ 1913, ἡ ἐν εἰρήνῃ δύναμις τοῦ στρατοῦ ἦτο: ἀξιωματικοὶ 3.471, ὑπαξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται 82.528, ἵπποι 16.890.

Μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1914—18 καὶ κατόπιν τοῦ ἐπιβληθέντος εἰς τὸ γερμανικὸν κράτος, διὰ τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν τοῦ 1919, περιορισμοῦ τῶν στρατιωτικῶν αὐτοῦ δυνάμεων, ἡ Βαυαρία ἀπετέλεσε μέρος τῶν ἑπτὰ στρατιωτικῶν περιφερειῶν τῆς Γερμανίας, ἀνταποκρινομένη εἰς τὴν 7ην μεραρχίαν, ὁ δὲ στρατὸς αὐτῆς περιλαμβάνει: 3 συντάγματα πεζικοῦ, 1 σύνταγμα πεδινοῦ πυροβολικοῦ, 1 τάγμα σκαπανέων, ἀνὰ 1 απόσπασμα σηματοδοτῶν, μεταγωγικοῦ καὶ αὐτοκινήτων, καὶ 1 σύνταγμα ἱππικοῦ (βλ. καὶ λ. Γερμανία *[Στρατ. Ὀργ.]*).

Κ. ΔΙΕΝΗΣ

— [ΦΙΛΟΤΕΛ.] Ἡ Βαυαρία ὑπῆρξε τὸ πρῶτον γερμανικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον ἐξέδωκε γραμματόσημα διὰ διατάγματος τοῦ βασιλέως Μαξιμιλιανοῦ, χρονολογουμένου ἀπὸ 5ης Ἰουνίου 1849. Τὸ ἐν χρήσει τότε νόμισμα ἦτο τὸ *φιορίνιον*, τὸ ὁποῖον διῃρεῖτο εἰς 60 *κρόϋτσερ* (Kreuzer) ὅπως καὶ εἰς τὰ λοιπὰ γερμανικὰ κράτη. Ἡ πρώτη ἔκδοσις, ἀπαρτιζομένη ἐκ τριῶν ἀξιῶν, ἐκυκλοφόρησε τὴν 1ην Νοεμβρίου 1849, καὶ εἶναι ἀρκετὰ σπανία. Παρίστα τὴν ἀξίαν τοῦ γραμματοσήμου δι' ἑνὸς μεγάλου ἀριθμοῦ εἰς τὸ κέντρον, ἐντὸς κύκλου, περιβαλλομένου ὑπὸ ἐνεπιγράφου τετραγώνου πλαισίου. Ἀπὸ τοῦ 1867 μέχρι τοῦ 1911, τὰ βαυαρικὰ γραμματόσημα παρίστων τὸ ἐθνόσημον καὶ εἶχον ἐκτυπωθῇ ἐπὶ χάρτου περιέχοντος μεταξίνας ἶνας καὶ φέροντος ὑδατόσημον ἐκ κυματοειδῶν καὶ διασταυρουμένων γραμμῶν. Ἀπὸ τοῦ 1911—1917 τὰ γραμματόσημα τῆς Βαυαρίας ἐπιπώνοντο καλλιτεχνικῶς καὶ παρίστων μέχρι τοῦ 1914 τὸν βασιλέα Λουϊπόλδον, ἀπὸ δὲ τοῦ 1914 τὸν βασιλέα Λουδοβῖκον Γ'. Ἀπὸ τῆς ἀνακωχῆς ὅμως καὶ ἐντεῦθεν, τὰ ὑπάρχοντα γραμματόσημα παρηκολούθησαν τὴν πολιτειακὴν ἐξέλιξιν τῆς Γερμ. Αὐτοκρατορίας. Καὶ οὕτω βλέπομεν τὰς τελευταίας ἐκδόσεις μὲ τὸ ἐπισήμασμα «Freistaat Bajern» (Ἐλευθέρα Πολιτεία Βαυαρίας), κατόπιν μίαν ἔκδοσιν (1920) παριστῶσαν γεωργικὰς εἰκόνας καὶ τὴν Παναγίαν τῆς Βαυαρίας μὲ τὴν λατινικὴν ἐπιγραφὴν Patrona Bavariae (ἡ προστάτις τῆς Βαυαρίας), καὶ τέλος ἡ ὡς ἄνω ἔκδοσις ἐπεσημάνθη μὲ τὸ ἐπισήμασμα «Deutsches Reich» (Γερμανικὸν Κράτος), ἐνδεικτικὸν τῆς ἐπελθούσης ἀποκαταστάσεως τῆς γερμανικῆς ἑνότητος. Ἤδη κυκλοφοροῦν τὰ κοινὰ γερμανικὰ γραμματόσημα. Ἡ Βαυαρία ἐξέδωκεν ἐπίσης καὶ εἰδικὰ ὑπηρεσιακὰ γραμματόσημα, διακρινόμενα τῶν κοινῶν διὰ τοῦ διατρήτου γράμματος Ε, ὅπερ ἔφερον, ἀρχικὸν τῆς λέξεως «Eisenbahn» (*Σιδηρόδρομοι*). Ἡ κυκλοφορία τῶν γραμματοσήμων αὐτῶν διήρκεσε μέχρι τοῦ 1916, ὁπότε ἐξεδόθησαν ἰδιαιτέρου τύπου γραμματόσημα.

Ἐκτὸς τούτων ἡ Βαυαρία ἐξέδωκε: 1) εἰδικὰ γραμματόσημα διὰ τὰ *τηλεγραφήματα* κατὰ τὸ 1870, ἡ κυκλοφορία τῶν ὁποίων διήρκεσε μέχρι τοῦ 1876. Ἡ πρώτη ἔκδοσις αὐτῶν εἶναι πολὺ δυσεύρετος καὶ ἡ ἐμπορική των ἀξία σημαντική· 2) εἰδικὰ γραμματόσημα «*ἐπιστροφῆς*» μὲ τὸ ἐθνόσημον· 3) ἀπὸ τοῦ 1862 *ἐνάριθμα* γραμματόσημα παριστῶντα τὸν ἀριθμὸν τῆς ἀξίας των ἐντὸς τετραγώνου ἐνεπιγράφου πλαισίου. Τὰ γραμματόσημα ταῦτα δὲν ἔχουσι μεγάλην ἐμπορικὴν ἀξίαν, ἐκτὸς τῶν τῆς δευτέρας ἐκδόσεως. Κατὰ τὸ 1895 ὅμως εἰς τὸ ταχυδρομικὸν γραφεῖον τῆς Clichach (ἐν Βαυαρίας) ἔλειπον τὰ ἐνάριθμα γραμματόσημα τῶν 2 πφένιγκ, δι' ὧν ἐπρόκειτο νὰ σημανθῶσιν ἐπὶ πλέον τρία μικρὰ δέματα ληφθέντα εἰς τὸ ἐν λόγῳ ταχυδρομεῖον μὲ ἐλλιπὲς γραμματόσημον. Ἐπεσήμαναν τότε μερικὰ γραμματόσημα τῶν 3 πφένιγκ μὲ τὸν ἀριθμὸν 2 εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας τοῦ γραμματοσήμου, καὶ τὰ ἐπεκόλλησαν ἐπὶ τῶν τριῶν δεμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα διετέθησαν ἐξ γραμματόσημα. Μετὰ μίαν ὅμως ὥραν ἔφθασεν ἡ

ποστολὴ γραμματοσήμων τῶν 2 πφένιγκ καὶ τὸ τάρχον ἀπόθεμα τῶν ἐπισημανθέντων κατεγράφη. Διὰ τοῦτο ἡ ἀξία ἑνὸς ἑκάστου τῶν γραμιατοσήμων αὐτῶν τιμολογεῖται ἐμπορικῶς μὲ).000 φράγκα.

Τὰ βαυαρικὰ γραμματόσημα καὶ ἰδίως τῶν ρώτων ἐκδόσεων θεωροῦνται κλασσικὰ καὶ ἀναιτοῦνται. Λόγῳ ὅμως τοῦ ὅτι ἐκυκλοφόρησαν ιρέως, ἡ ἀξία των εἶναι μᾶλλον μικρά. Ε. Φ. Ε.

— **Βαυαρία, *Ἄνω*** (Oberbayern) *[Γεωγρ.]*. Διοίκησις τῆς Βαυαρίας (βλ. λ.).

— **Βαυαρία, *Κάτω*** (Niederbayern) *[Γεωγρ.]*. Διοίκησις τῆς Βαυαρίας (βλ. λ.)

«Βαυαρία» *[Ναυτ. Ἱστορ.]*. Κανονιοφόρος τοῦ ιεγάλου ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας Ἀγῶνος, ἀποτελέσα, μετὰ τοῦ ἀτμηλάτου «Καρτερία», τοῦ πάρωνος «Σωτήρ», τῆς κανονιοφόρου «Φιλελληνὶς» καὶ ὁς *μιστίκου*, τὴν μοῖραν, ἣν ὁ λόρδος Κόχραν, σπλεύσας εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ Μεσολογου, ἀπέσπασεν εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, ὑπὸ ν *Φ. Ἄστιγκα* «Καπιτάνον τοῦ ἐθνικοῦ πλοίου τῆς *ιρτερίας* καὶ Διοικητὴν τῶν ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ οίων», καὶ ἥτις μοῖρα (15 Ἀπριλίου 1827) ἔδωσεν τὸν Ἀγῶνα τὴν νίκην κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς *ιάλας τῶν Σαλώνων* (*Ἰτέας*, τοῦ κόλπου *Ἀμφίσς*) «λαμπρὰν νίκην, ἥτις», ὡς γράφει ὁ Βαρθόλις, «μετὰ τὰς ἥττας τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῶν Ἀθην, ἦλθε νὰ δώσῃ νέαν ζωὴν εἰς τοὺς Ἕλληνας» (*Ράυ* «Ἄστιγξ» κεφ. Θ'). Εἰς τὸν πίνακα τῶν πλοίων, ινα ἀπήρτιζον τὸν «Ἑλληνικὸν Β. Στόλον», κατὰ ν εἰς Ἑλλάδα ἄφιξιν τοῦ Ὄθωνος, εἰς ὃν ἡ αυαρία» φέρεται ὑπ' ἀριθ. 12, ἀναγράφεται ὅτι τη ἦτο 34 τόννων ἐκτοπίσματος καὶ ἔφερεν ἓν ροβόλον τῶν 68 λιτρῶν. Τῷ 1835 ἐστάθμευεν τοὺς ἑλληνικοὺς λιμένας τοῦ Ἀμβρακικοῦ, μετὰ ς «Φιλελληνίδος», ἀγκυροβολοῦσα μετ' αὐτῆς ἐνίοτε Πρεβέζῃ, ἧς οἱ Τοῦρκοι «ἐπὶ τοσοῦτον φοβοῦν τὸν ἑλληνικὸν στόλον», κατὰ τὴν ἔκθεσιν (Δεκ. 35) τοῦ ἐν Πρεβέζῃ προξένου μας, «ὥστε νὰ ντάζωνται ὅτι μία τῶν κανονιοφόρων τούτων εἶναι νὴ νὰ καταστρέψῃ τρία μικρὰ βρίκια, μίαν γολέτταν μίαν κανονιοφόρον» ἅτινα εἶχον οἱ Τοῦρκοι εἰς ν λιμένα Πρεβέζης (*Φωκᾶ* «Χρονικὰ τοῦ Ἑλλ. υτικοῦ 1833—73» σελ. 2,26). Χρησιμοποιηθεῖσα τῷ γήρατί της ὡς ἀκταιωρός, διελύθη ἐν τέλει τὸν ἐν Πόρῳ Ναύσταθμον, δι' ὃ καὶ δὲν ἀναφέται ἐν τῇ ἀπὸ 22 Δεκεμβρίου 1841 «Καταστάσει Βασιλικοῦ Στόλου», φερούσῃ τὰς ὑπογραφὰς τοῦ *Σαχίνη* «ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν Διευθυντοῦ» καὶ τοῦ *Κασνάρη* γραμματέως. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βαυαρία (Bavaria) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φεμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ αὔξοντα ἀριθμὸν 301. Ἀνεκαλύφθη τῇ 16 ιεμβρίου 1890, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς οχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι ἑξῆς: α=2727, Τ=1645, e=0.065, i=4°53'. =135°45'. Ω=142°45' καὶ π=264°4'. Σ. Π.

Βαυαρικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀνήκων ἢ ἀναφερόμε; εἰς τοὺς Βαυαροὺς ἢ τὴν Βαυαρίαν: «βαυαρικὰ ια,—προϊόντα» κ.τ.λ., «βαυαρικαὶ πόλεις».

— **βαυαρικὴ *σμύρις*** (ἡ) (bayerischer Smirgel) *ρυκτολ.]*. Κόνις τοῦ πετρώματος ἐκλογίτου (βλ. χρησιμοποιουμένη ἐν Βαυαρίᾳ ὡς μέσον λειάνος ἀντὶ τῆς σμύριδος. Γ. Κ. Γ.

— **βαυαρικὸς *ποινικὸς κῶδιξ*** (τοῦ 1813) (Strafsetzbuch für das Konigrreich Baiern 1813). Αἱ νικαὶ νομοθεσίαι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, καταργοῦσαι ήθως τυπικῶς τὴν ἰσχὺν τοῦ κοινοῦ γερμανι δικαίου, ἤτοι τῆς *Καρολίνας*, δὲν ἀπέκλινον ιαστικῶς τῶν διατάξεων αὐτῆς, ἰδίως κατὰ τὸ ῦτον ἥμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Βραδύτερον, τινὲς τῶν νομοθεσιῶν τούτων ἐσημείωσαν προόδους. τω π. χ. ἡ constitutio criminalis Theresiana 1768 διέγραψε τὴν μαγείαν ἐκ τοῦ καταλόγου ν ἐγκλημάτων, κατήργησε τὰς σκληροτέρας τῶν *ξύνσεων* τῆς θανατικῆς ποινῆς καὶ ἠγνόησε τελῶς τὰς ποινὰς τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ. Ἡ Johinea τοῦ 1787 κατήργησε μάλιστα παντελῶς θανατικὴν ποινήν, τὸ δὲ Allgemeines Landht τοῦ 1794 διεκρίνετο διὰ τὰς λίαν ἠπίας νάς του. Ἐν Βαυαρίᾳ ὅμως ἴσχυεν εἰσέτι ὁ dex juris bavarici criminalis τοῦ 1751, ὅστις ' ὅλην τὴν ἀποκλειστικότητα αὐτοῦ ἐστηρίζετο ὁλοκληρίαν ἐπὶ τῆς Καρολίνας. Ἡ σκληρότης ποινῶν ἐκυριάρχει ἐν αὐτῇ, διοξύνσεις δὲ τῆς ατικῆς ποινῆς δὲν ἦσαν σπάνιαι. Ὁ κῶδιξ οὗ ἀντεστρατεύετο πρὸς τὸ νεώτερον πνεῦμα. Οἱ τες εἶχον πεισθῇ ὅτι ἡ σκληρότης τῶν ποι ἦτο ἄδικος καὶ ἄσκοπος. Ἀλλ' ἀκριβῶς τὸ τερον τοῦτο πνεῦμα, αἱ φιλοσοφικαὶ-ἀνθρωτικαὶ δηλαδὴ κατευθύνσεις τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ον καὶ ἐπιδράσεις τινὰς ἐξαιρετικῶς δυσαρέυς. Οἱ δικασταὶ ἐπηρεασμένοι ὑπὸ τῶν φιλοικῶν θεωριῶν ἤρχισαν νὰ φρονοῦν ὅτι ἠδύτο αὐτοὶ οὗτοι νὰ ἀσκῶσι τὸ ἔργον τοῦ νομοου ἐν τῇ συγκεκριμένῃ περιπτώσει, ἐκδίδοντες φάσεις συμφώνως πρὸς τὴν περὶ δικαίου ἀντίιν των. Προσεπάθουν λοιπὸν διὰ διαφόρων σοφιστικῶν συλλογισμῶν νὰ θέτουν ἐκποδὼν τὰς διατάξεις τοῦ θετοῦ δικαίου, διὰ νὰ στηρίξουν τὴν ἀπόφασίν των ἐπὶ τῆς αὐθαιρέτου κρίσεώς των. Ἀλλ' ἐὰν ἡ μὴ ὀρθότης τοῦ ἰσχύοντος δικαίου ἦτο κακόν, μεγαλύτερον κακὸν ἦτο ἡ αὐθαιρεσία τοῦ δικαστοῦ. Ἔδει λοιπὸν νὰ ἐπεμβῇ ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία. Οὕτως ἐγεννήθη ὁ *βαυαρικὸς κῶδιξ* τοῦ 1813, ἡ σημαντικωτέρα ἐκ τῶν τοπικῶν γερμανικῶν ποινικῶν νομοθεσιῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ὁ κῶδιξ οὗτος ἤσκησε μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων ποινικῶν κωδίκων, διακρινόμενος διὰ τὴν ὀξύτητα τῶν ὁρισμῶν τῶν ἐννοιῶν τῶν περιεχομένων ἐν αὐτῷ, προτέρημα ὀφειλόμενον εἰς τὸ ἐξαιρετικὸν πνεῦμα τοῦ Feuerbach, ἀποβλέψαντος εἰς τὴν ἐκμηδένισιν τῆς αὐθαιρεσίας τοῦ δικαστοῦ. Διὰ τὴν Ἑλλάδα ὁ κῶδιξ οὗτος τυγχάνει ἰδιαιτέρας σημασίας, διότι ἐπὶ τῇ βάσει τούτου καὶ τῶν μετέπειτα βαυαρικῶν νομοσχεδίων τοῦ 1822, 1827 καὶ 1831 συνετάχθη ὁ μέχρι σήμερον ἰσχύων ποινικός μας νόμος.

Ἀπὸ τοῦ 1800 ἤδη εἶχε δοθῇ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας Μαξιμιλιανοῦ Ἰωσὴφ ἡ ἐντολὴ εἰς τὸν Kleinschrod, ὅπως καταρτίσῃ σχέδιον νέου ποινικοῦ κώδικος, τοῦθ' ὅπερ καὶ κατήρτισεν οὗτος ἐντὸς 18 μηνῶν, διαιρέσας αὐτὸ εἰς δύο μέρη περιέχοντα τὸν ποινικὸν νόμον καὶ τὴν ποινικὴν δικονομίαν. Τὸ σχέδιον τοῦτο τοῦ Kleinschrod, τροποποιηθὲν ἐλαφρῶς, ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ συντάξαντος αὐτό, προσεκλήθησαν δὲ πάντες οἱ διανοούμενοι, ἰδίως οἱ δικασταὶ καὶ τὰ Πανεπιστήμια, ὅπως ὑποβάλουν τὰς ἐπὶ τοῦ σχεδίου παρατηρήσεις των καὶ τὰς περὶ βελτιώσεως προτάσεις των. Ἡ πρόσκλησις αὕτη ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας. Ἐκ τῆς πληθώρας τῶν ὑποβληθεισῶν παρατηρήσεων καὶ προτάσεων συνήγετο ἡ γενικὴ ἀντίληψις περὶ τῆς ἀνάγκης, ὅπως τὸ σχέδιον Klenschrod ὑποστῇ νέαν ἐπεξεργασίαν. Τῷ 1804 ἐπεφορτίσθη ὁ Paul Anselm von Feuerbach μὲ τὴν ἐντολὴν πρὸς σύνταξιν νέου σχεδίου. Πράγματι δὲ οὗτος, λαβὼν ὑπ' ὄψιν πᾶσαν τὴν προηγηθεῖσαν ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν, ἡτοίμασε κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1807 τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ποινικοῦ κώδικος τὸ περιέχον τὸν ποινικὸν νόμον. Διὰ τὴν ἁπλοποίησιν καὶ ἐπιτάχυνσιν τῆς ἐργασίας συνεκροτήθη ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῆς Δικαιοσύνης ἰδιαιτέρα ἐπιτροπή, ἧς προΐστατο αὐτὸς οὗτος ὁ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης, μὲ εἰσηγητὴν δὲ τὸν Feuerbach. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη, ἐξετάσασα καὶ βελτιώσασα τὸ σχέδιον Feuerbach, ἐπεράτωσε τὰς ἐργασίας της κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1808, μεθ' ὃ ἐδημοσιεύθη τὸ σχέδιον τοῦτο τῷ 1810, περιέχον 461 ἄρθρα. Τὸ δημοσιευθὲν τοῦτο σχέδιον ὑπεβλήθη ὑπὸ τὸν ἔλεγχον νέας ἐπιτροπῆς, ἀποτελεσθείσης ἐξ ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τῶν ὑπουργείων Δικαιοσύνης καὶ Ἐσωτερικῶν, ἧς αἱ ἐργασίαι ἐπερατώθησαν κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1812. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη ἐξήτασε καὶ τὸ ἐν τῷ μεταξὺ ἀποπερατωθὲν ὑπὸ τοῦ Feuerbach δεύτερον μέρος τοῦ ποινικοῦ κώδικος, ἤτοι τὴν ποινικὴν δικονομίαν, ὁλόκληρος δὲ ὁ ποινικὸς κῶδιξ ἐκυρώθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ ἐδημοσιεύθη ὡς νόμος τοῦ βαυαρικοῦ βασιλείου τὴν 16ην Μαΐου 1813, ἀφοῦ πρότερον, ἐν ἐπανειλημμέναις συνεδριάσεσιν, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ διαδόχου, ὑπεβλήθη εἰς νέον ἔλεγχον καὶ νέας βελτιώσεις. Ὡς χρόνος τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ κώδικος τούτου ὡρίσθη ἡ 1 Ὀκτωβρίου 1813. Τὴν 19ην Ὀκτωβρίου, διὰ διατάγματος τοῦ Μαξιμιλιανοῦ Ἰωσήφ, ὡρίσθησαν ὡς μοναδικὴ ἑρμηνευτικὴ πηγὴ τοῦ δημοσιευθέντος ποινικοῦ κώδικος αἱ «Anmerkungen zum Strafgesetzbuch», συνταχθεῖσαι ὑπὸ ἰδιαιτέρας ἐπιτροπῆς, ἧς προΐστατο ὁ Gönner, ἀντίπαλος τοῦ Feuerbach) ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πρωτοκόλλων τῶν συνεδριάσεων τῶν συντακτικῶν τοῦ νόμου ἐπιτροπῶν καὶ τῶν πηγῶν, αἵτινες ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπ' αὐτῶν, ἐξελεγχθεῖσαι δὲ ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης. Αἱ Anmerkungen αὗται ἀποτελοῦν τὴν αἰτιολογικὴν ἔκθεσιν τοῦ κώδικος. Ταυτοχρόνως ἀπηγορεύθη ὑπὸ τοῦ ῥηθέντος διατάγματος ἡ συγγραφὴ καὶ δημοσίευσις παντὸς ἑτέρου ἑρμηνευτικοῦ βοηθήματος, τῶν δικαστῶν καὶ τῶν καθηγητῶν τῶν πανεπιστημίων ὑποχρεωθέντων, ὅπως διὰ πᾶσαν ἔρευναν τῆς ἐννοίας καὶ τῆς ratio τῶν ὁρισμῶν τοῦ κώδικος προστρέχουν ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὰς «Anmerkungen», περιεχούσας ὅμως μόνον τὸ πρῶτον μέρος, ἤτοι τὸν ποινικὸν νόμον, μὴ δημοσιευθείσης αἰτιολογικῆς ἐκθέσεως διὰ τὸ δεύτερον μέρος ἤτοι τὴν ποινικὴν δικονομίαν. Τὸ τρίτον μέρος τῆς ὅλης ποινικῆς νομοθεσίας ἐπρόκειτο νὰ περιλάβῃ τὰ ἀστυνομικὰ ἀδικήματα, ἤτοι τὰ πταίσματα. Κατὰ τὴν γνώμην δηλαδὴ τῶν συντακτῶν τοῦ κώδικος αἱ τιμωρητέαι πράξεις διαιροῦνται εἰς δύο ὁμάδας: εἰς τὰς ἀπαγορευομένας ἐκ καθαρῶς νομικῶν λόγων καὶ εἰς τὰς ἀπαγορευομένας ἐκ καθαρῶς πολιτικῶν λόγων. Αἱ πρῶται ἀπαγορεύονται εἰς πάντας τοὺς χρόνους, ὑπὸ πάσας τὰς συνθήκας· ἡ ἀπαγόρευσις αὐτῶν εἶναι κεχαραγμένη μὲ ἀνεξίτηλα γράμματα εἰς τὰς καρδίας ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Αἱ δεύτεραι, ἐξεταζόμεναι καθ' ἑαυτὰς καὶ ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τῶν πιθανῶν συνεπειῶν των, εἶναι νομικῶς ἀδιάφοροι. Ἡ ἀπαγόρευσις αὐτῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν διαφόρων ἐποχῶν, τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς, τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν ἠθῶν τῶν διαφόρων ἐθνῶν. Ἐπειδὴ αἱ πρῶται βλάπτουν ἀμέσως τὴν ἔνδικον τάξιν καὶ περιέχουν προσβολὴν τῶν δικαιωμάτων τῆς πολιτείας καὶ τῶν ἀτόμων, ἀφοροῦν τὴν δικαιοσύνην, ἐνῷ αἱ δεύτεραι, ἀπαγορευόμεναι μόνον ἕνεκα τῶν ἐπιβλαβῶν αὐτῶν συνεπειῶν καὶ τῆς ἐμμέσου ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς ἀσφαλείας, τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς προόδου τοῦ κράτους, ἀφοροῦν τὴν ἀστυνομίαν. Ἀπεχώρισε λοιπὸν ὁ νομοθέτης τὰ *πταίσματα* ἀπὸ τοῦ κυρίως ποινικοῦ νόμου, πραγματευομένου μόνον τὰ *κακουργήματα* καὶ τὰ *πλημμελήματα*. Ὡς κριτήριον τῆς διακρίσεως τῶν κολασίμων πράξεων εἰς κακουργήματα (crimina) καὶ πλημμελήματα (delicta) θεωρεῖται ἡ εἰς ἑκάστην πρᾶξιν ἐπιβαλλομένη ποινή. Συμφώνως πρὸς τὰς σκέψεις τῶν συντακτῶν τοῦ νόμου, ἐὰν ὁ νομοθέτης διεβάθμισεν ὀρθῶς τὰς ποινάς, ἐὰν διέκρινεν αὐτὰς μετ' ἀκριβείας συμφώνως πρὸς τὸ εἶδος καὶ τὸ μέγεθος αὐτῶν, ἐὰν ἀνεμέτρησε τὴν σχέσιν τῶν κυρίων ποινῶν πρὸς ἀλλήλας, τότε προκύπτει ἀφ' ἑαυτοῦ ὁ κανὼν ὅτι ἡ μὲ ἐλαφρὰν ποινὴν τιμωρουμένη πρᾶξις εἶναι πλημμέλημα. Τοὐναντίον αἱ πράξεις αἵτινες ὑπερβαίνουν τὸν βαθμὸν τοῦτον τῆς ποινῆς εἶναι κακουργήματα. Ὁ βαθμὸς τῆς ποινῆς ἐξάγεται οὐχὶ τόσον ἐκ τῆς διαρκείας ὅσον ἐκ τοῦ εἴδους αὐτῆς. Δὲν εἶναι ὅμως μόνον ἡ ποινή, ἡ διακρίνουσα τὰ κακουργήματα ἀπὸ τῶν πλημμελημάτων. Αἱ νομικαὶ συνέπειαι τῆς ποινῆς, τὰ δικάζοντα δικαστήρια, ἡ διαδικασία καὶ τὰ ἔνδικα μέσα εἶναι ἄλλα ἐπὶ τῶν κακουργημάτων καὶ ἄλλα ἐπὶ τῶν πλημμελημάτων.

Αἱ ποιναὶ διαιροῦνται εἰς *ἐγκληματικὰς* (Kriminalstrafen) καὶ *πολιτικὰς* (Civilstrafen), *ἐπανορθωτικάς*, ὡς τὰς ὀνομάζει ὁ ἑλληνικὸς ποινικὸς νόμος. Ἐγκληματικαὶ ποιναί, ἐπιβαλλόμεναι μόνον εἰς τὰ κακουργήματα, εἶναι ἡ *ποινὴ τοῦ θανάτου*, τὰ *δεσμά*, μεθ' ὧν συνδέεται καὶ πολιτικὸς θάνατος— ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου καὶ ἡ ποινὴ τῶν δεσμῶν ὀνομάζονται *κεφαλικαὶ ποιναί*—, ἡ *εἱρκτὴ* ἐπ' ἀόριστον ἢ ἀπὸ 8—20 ἐτῶν (Zuchthaus), ἡ ποινὴ τοῦ Strafarbeitshaus (=κάτεργα), ἀπὸ 1—8 ἐτῶν, ἀπομπὴ ἐκ τῆς ὑπηρεσίας (Kassation), ἀνικανότης πρὸς τιμητικὰς θέσεις καὶ δημόσια ἀξιώματα, ἀπώλεια τῆς εὐγενείας καὶ ὅλων τῶν τίτλων καὶ ἀξιωμάτων, ὡς ἀναγκαία συνέπεια τῆς καταδίκης εἰς ἐγκληματικὴν ποινήν. Ἐπανορθωτικαὶ ποιναί, ἐπιβαλλόμεναι εἰς τὰ πλημμελήματα, εἶναι: φυλάκισις μέχρι δύο ἐτῶν, Festungsarrest (=κατακλεισμὸς εἰς φρούριον), ἁπλῆ ἀπόλυσις ἐκ τῆς ὑπηρεσίας (Dimission), ὑποβιβασμὸς τοῦ ὑπαλλήλου εἰς κατώτερον βαθμὸν (Degradation), ἀνάκλησις καὶ αἴτησις συγγνώμης, δικαστικὴ ἐπίπληξις, σωματικὸς σωφρονισμός, χρηματικαὶ ποιναί, μερικὴ δήμευσις, διαρκὴς ἢ πρόσκαιρος ἀπώλεια προσοδοφόρων τινῶν δικαιωμάτων ἢ προνομίων. Αἱ δύο τελευταῖαι ποιναὶ εἶναι αὐτοτελεῖς ἐπανορθωτικαὶ ποιναί. Δύνανται ὅμως νὰ συνδεθοῦν καὶ πρὸς ἐγκληματικὰς ποινὰς ὡς παρεπόμεναι. Ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἔντασιν τῶν ποινῶν, ὁ νόμος ἀνεχώρησεν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ὅτι πᾶς ποινικὸς κῶδιξ δέον μὲν νὰ ἔχῃ χαρακτῆρα σχετικῶς αὐστηρόν, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ τὰς μὴ ἀναγκαίας σκληρότητας. Ἐφ' ᾧ ὁ νόμος οὗτος ἀγνοεῖ τὰς διοξύνσεις τῆς θανατικῆς ποινῆς (τεμαχισμὸν εἰς τέσσαρα, καῦσιν τοῦ καταδίκου ζῶντος, πασσάλωσιν, ἐνταφιασμὸν τοῦ καταδίκου ζῶντος κλπ.), τοὺς ἀκρωτηριασμοὺς καὶ ἐν γένει «πᾶσαν ποινὴν διεγείρουσαν οἶκτον ἢ ἀηδίαν». Ἡ ἁπλῆ θανατικὴ ποινὴ περιωρίσθη εἰς ὡρισμένα μόνον κακουργήματα, «ἐφ' ὧν ἡ ἐσωτερικὴ φωνὴ παντὸς λογικοῦ ἀνθρώπου ἀξιοῖ τὸν θάνατον τοῦ ἐγκληματίου». Τοιαῦτα ἐγκλήματα κατὰ τὸν νόμον εἶναι: Ἐσχάτη προδοσία, προσβολὴ τῆς τιμῆς τοῦ ἡγεμόνος, αὐτουργία ἢ συμμετοχὴ εἰς φόνον, ἀναίρεσιν, λῃστείαν καὶ ἐμπρησμόν, λαβόντα χώραν κατὰ τὴν ἀκμὴν στάσεώς τινος, φόνος, φαρμάκευσις πηγῶν καὶ ὠνίων, παιδοκτονία ἐν ὑποτροπῇ, βιασμός, ἂν τὸ βιασθὲν πρόσωπον ἀπέθανε, βαρεῖα λῃστεία, βαρὺς ἐμπρησμός, ψευδορκία ἂν ὁ κατηγορούμενος ἐτιμωρήθη μὲ θάνατον, περιπτώσεις τινὲς στάσεως μεθ' ἣν ἐκηρύχθη ὁ στρατιωτικὸς νόμος. Ἐν τῇ ἐπιμετρήσει τῆς ποινῆς ἐπαφίεται, ἐκτὸς ἐξαιρέσεων, ἐλεύθερον στάδιον εἰς τὸν δικαστήν. Κατὰ τὰς σκέψεις τῶν συντακτῶν τοῦ νόμου, ἐπειδὴ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ κακούργημα ἢ πλημμέλημα εἶναι ἄλλοτε περισσότερον καὶ ἄλλοτε ὀλιγώτερον ἀξιόποινον, ἀναλόγως τῆς κακότητος μεθ' ἧς ἀπεφασίσθη καὶ ἐξετελέσθη, τῶν κινδύνων οὓς προὐκάλεσε καὶ τῶν καθηκόντων ἅτινα παρεβιάσθησαν, δέον ὁ νόμος νὰ ὁρίζῃ ἀνώτατον καὶ κατώτατον ὅριον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὁ δικαστής, ἐκτιμῶν τὰς καθ' ἕκαστον περιστάσεις τῆς συγκεκριμένης περιπτώσεως, νὰ δύναται νὰ αὐξάνῃ ἢ νὰ ἐλαττώνῃ τὴν ποινήν. Ἡ αὐξομείωσις αὕτη τῆς ποινῆς κατὰ τὸν νόμον δὲν δύναται νὰ λάβῃ χώραν αὐθαιρέτως, ἀλλὰ συμφώνως πρὸς ἐπακριβῶς διαγεγραμμένους κανόνας (ἄρθρ. 90—95). Συνήθως ἐπὶ τῶν κακουργημάτων τὸ πλαίσιον ἐντὸς τοῦ ὁποίου δύναται νὰ κινηθῇ ὁ δικαστὴς εἶναι χρονικὸν διάστημα 4 ἐτῶν.

Ὁ ποινικὸς νόμος διαιρεῖται εἰς τρία βιβλία.

Digitized by Google

Τὸ πρῶτον περιέχει τὸ γενικὸν μέρος, ἤτοι τοὺς γενικοὺς ὁρισμοὺς περὶ κακουργημάτων καὶ πλημμελημάτων, τὸ δεύτερον πραγματεύεται περὶ τῶν κακουργημάτων καὶ τὸ τρίτον περὶ τῶν πλημμελημάτων. Τὸ πρῶτον βιβλίον περιέχει θεσμοὺς περὶ ἀποπείρας, δόλου καὶ ἀμελείας, συμμετοχῆς, συρροῆς, ὑποτροπῆς, ἱκανότητος πρὸς καταλογισμόν, ἀμύνης, λόγων μειούντων ἢ αὐξανόντων τὸ κολάσιμον, ἀποσβέσεως τοῦ κολασίμου, ἐπιμετρήσεως τῆς ποινῆς. Τὸ εἰδικὸν μέρος διαιρεῖται εἰς δύο βιβλία, ὧν τὸ ἓν περιέχει τὰ κακουργήματα καὶ τὸ ἕτερον τὰ πλημμελήμματα. Ἡ σειρὰ τῶν κολασίμων πράξεων εἰς ἀμφότερα τὰ βιβλία ἐκανονίσθη οὕτως, ὥστε νὰ ὁρίζωνται πρῶται αἱ πράξεις αἱ προσβάλλουσαι τὸ ἄτομον καὶ κατόπιν αἱ ἀμέσως κατὰ τοῦ κράτους κατευθυνόμεναι. Καὶ τοῦτο, διότι κατὰ τὴν γνώμην τῶν συντακτῶν τοῦ κώδικος ἡ κατανόησις τῆς ἐννοίας τῶν κατὰ τοῦ κράτους κατευθυνομένων ἐγκλημάτων προϋποθέτει τὴν γνῶσιν τῆς ἐννοίας τῶν πράξεων, αἵτινες προσβάλλουν τὸ ἄτομον. Ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ περιέχονται αἱ ἔννοιαι τῶν κολασίμων πράξεων, μεθ' ὧν συνδέεται ἡ ποινή, ἐν τῷ τρίτῳ περιλαμβάνονται οἱ ὀλιγώτερον κολάσιμοι βαθμοὶ τῶν ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ περιεχομένων πράξεων. Κανὼν γενικὸς (ἄρθρ. 69) τοῦ γενικοῦ μέρους ὁρίζει ὅτι πᾶσα πρᾶξις τελουμένη ἐξ ἀμελείας εἶναι πλημμέλημα. Τὰ ἐν τῷ ποινικῷ τούτῳ νόμῳ περιεχόμενα κακουργήματα καὶ πλημμελήματα εἶναι σχεδὸν τὰ αὐτὰ καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἰσχύοντι ποινικῷ νόμῳ. Οἱ ὁρισμοὶ τῶν ἐννοιῶν τῶν ἐγκλημάτων συμπίπτουν οὐσιαστικῶς κατὰ τὰ πολλά, αἱ ποιναὶ παραλλάσσουν κατὰ κανόνα.

Ὁ πολιτικὸς νόμος τοῦ 1813 ἐσημείωσεν ἐποχὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ποινικῆς νομοθεσίας. Πλεῖστα ἀμφισβητούμενα ζητήματα ἐλύθησαν ἐπιτυχῶς, σαφεῖς καὶ ἀκριβεῖς κανόνες ἔλαβον τὴν θέσιν ἀλληλοσυγκρουομένων ὁρισμῶν καὶ ἑρμηνειῶν. Αἱ βάρβαροι ποιναὶ κατηργήθησαν, αἰτιολογικαὶ μορφαὶ τῶν ἐγκλημάτων κατεστρώθησαν κατὰ τρόπον ἐναργῆ καὶ ἀκριβῆ. Ἡ δὲ διαίρεσις τῶν κεφαλαίων τυγχάνει κατὰ πολὺ συστηματικωτέρα καὶ εὐχερεστέρα ἢ ἡ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐν τοῖς ποινικοῖς νόμοις ἀπαντωμένη. Παραπλεύρως ὅμως πρὸς τὰ προτερήματα ταῦτα περιέχει ὁ νόμος οὗτος οὐσιώδη ἐλαττώματα. Ἡ τάσις πρὸς ἰσχυρὸν περιορισμὸν τῆς ἐλευθέρας ἀντιλήψεως τοῦ δικαστοῦ καὶ ἡ πρωτοφανὴς ἀξίωσις, ὅπως ὡς μοναδικὸν ἑρμηνευτικὸν βοήθημα χρησιμεύουν αἱ «Anmerkungen», δηλαδὴ ἡ προσπάθεια τῆς ἀποστομώσεως τῆς ἐπιστήμης, προσδίδουν ποιόν τινα δεσποτικὸν χαρακτῆρα εἰς τὸ ὅλον ἔργον. Ὁ χαρακτὴρ οὗτος ὀξύνεται ἐκ τοῦ ὅτι οἱ ὁρισμοὶ τοῦ ποινικοῦ τούτου νόμου φέρουν τὴν σφραγῖδα τῆς θεωρίας τοῦ Feuerbach περὶ τοῦ ψυχολογικοῦ καταναγκασμοῦ. Κατὰ Feuerbach, σκοπὸς τῆς ἀπειλῆς τῆς ποινῆς εἶναι ἡ δι' ἐκφοβισμοῦ πάντων ἀποτροπὴ αὐτῶν ἀπὸ προσβολῶν τοῦ δικαίου, ὁ δὲ σκοπὸς τῆς ἐκτελέσεως τῆς ποινῆς εἶναι ἡ κύρωσις τῆς ποινικῆς ἀπειλῆς, ἀφοῦ ἄνευ ἐκείνης ἡ ἀπειλὴ αὕτη θὰ ἦτο κενὴ καὶ ἄνευ ἀποτελέσματος. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὅλαι αἱ προσβολαὶ τοῦ δικαίου ὀφείλουν τὴν γένεσίν των εἰς τὴν ἐκ τῆς τελέσεως τῆς πράξεως ἀναμενομένην ἡδονήν, ἡ πρὸς ἐγκληματικὰς πράξεις τάσις δύναται νὰ ἐξουδετερωθῇ μόνον ἂν ὁ καθεὶς γνωρίζῃ ὅτι τὴν πρᾶξίν του θέλει ἀναποφεύκτως ἐπακολουθήσει δεινὸν μεγαλύτερον τῆς λύπης, ἥτις ἀπορρέει ἐκ τῆς μὴ ἱκανοποιήσεως τῆς ὀρέξεως. Εἶναι φανερὸν ὅτι μία τοιαύτη θεωρία, ἥτις βασίζει ὁλόκληρον τὸ ποινικὸν δίκαιον εἰς τὴν διὰ τῆς τρομοκρατήσεως τῶν πάντων γενικὴν πρόληψιν τοῦ ἐγκλήματος, δὲν ἦτο προωρισμένη νὰ ὑπαγορεύσῃ ἐπιείκειαν ἐν τῇ ἀπειλῇ τῆς ποινῆς. Ἀκριβῶς δὲ ἡ τὸν βαυαρικὸν ποινικὸν νόμον τοῦ 1813 χαρακτηρίζουσα ὑπερβολικὴ αὐστηρότης τῶν ποινῶν ἤγαγεν εἰς τὴν μετ' οὐ μακρὸν χρόνον κατάργησιν αὐτοῦ.

Χ. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

Βαυαροκρατία. Οὕτως ὠνομάσθη ἡ ἐγκατάστασις βαυαρικῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχῶν ἐν Ἑλλάδι, ἀπὸ τῆς γενομένης ἐκλογῆς ὑπὸ τῶν προστατίδων δυνάμεων Γαλλίας, Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας τοῦ δευτεροτόκου υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου, πρίγκιπος *Ὄθωνος*, ὡς βασιλέως τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἐκλογὴ ἐγένετο τὴν 1/13 Φεβρουαρίου 1832. Ἐπικυρωθεῖσα αὕτη καὶ ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἐγένετο ἐπισήμως ἔγκυρος διὰ τῆς συνομολογηθείσης συνθήκης μεταξὺ Γαλλίας, Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας τὴν 25 Ἀπριλίου (7 Μαΐου) 1832. Ἀλλ' ὁ ἐκλεγεὶς βασιλεὺς ἦτο ἀνήλικος καὶ κατὰ τὸ 9ον ἄρθρον τῆς συνθήκης ταύτης θὰ ἐνηλικιοῦτο τὴν 1 Ἰουνίου (20 Μαΐου) 1835. Διαρκούσης τῆς ἀνηλικιότητος αὐτοῦ τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τοῦ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος θὰ ἐνηργοῦντο ὑπὸ *ἀντιβασιλείας* συγκειμένης ἐκ τριῶν συμβούλων δοθησομένων εἰς τὸν Ὄθωνα ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας, εἰς ὃν ἀνετέθη, ὅπως στρατολογήσῃ ἐν Βαυαρίᾳ σῶμα στρατιωτικόν, ὅπερ νὰ παραλάβῃ ὁ βασιλεὺς Ὄθων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του, καὶ τοῦ ὁποίου αἱ δαπάναι θὰ ἐβάρυνον τὸ ἑλληνικὸν κράτος. Ἐπίσης ὁ Ὄθων θὰ παρελάμβανε μεθ' ἑαυτοῦ ἀριθμόν τινα Βαυαρῶν ἀξιωματικῶν πρὸς διοργάνωσιν ἐθνικῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως ἐν Ἑλλάδι. Ὁ στρατὸς οὗτος θ' ἀντικαθίστα τὸν κατελθόντα εἰς τὴν Πελοπόννησον γαλλικὸν στρατὸν ὑπὸ τὸν στρατάρχην Μαιζῶνα.

Τὴν 22 Ἰανουαρίου 1833 ἀπεβιβάσθη ὁ βαυαρικὸς στρατὸς εἰς Ναύπλιον, τὴν δὲ 25 Ἰαναυαρίου 1833 ἀπεβιβάζετο εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν καὶ ὁ βασιλεὺς Ὄθων. Ἀμέσως ἡ βαυαρικὴ ἀντιβασιλεία ἀνέλαβε τὴν διαχείρισιν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, ἡ πρώτη δὲ αὐτῆς μέριμνα ἦτο νὰ διαλύσῃ τὸν ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου ὀργανωθέντα τακτικὸν στρατὸν καὶ τὰ εἰκοσιν ἐλαφρὰ σώματα τῶν ἀτάκτων. Ἡ πρᾶξις αὕτη τῆς ἀντιβασιλείας προὐκάλεσε τὴν κατὰ τῶν Βαυαρῶν ἀντιπάθειαν τῶν Ἑλλήνων, καθ' ὅσον ἐρρίπτοντο εἰς τοὺς δρόμους οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι, οἵτινες προσήνεγκον εἰς τὸν Ἀγῶνα πολυτίμους ὑπηρεσίας. Εἰς τὴν βαυαρικὴν ἀντιβασιλείαν ἐπεκράτησεν ἡ σκέψις, ὅτι ἔπρεπε νὰ διωχθῶσιν οὗτοι παντελῶς ἐκ τῆς χώρας. Οἱ Βαυαροὶ ἀξιωματικοὶ δὲν ἀπέκρυπτον τὴν γνώμην των περὶ στρατιωτικῆς ἀχρηστίας τῶν παλληκαρίων καὶ ἐξεφράζοντο περὶ αὐτῶν περιφρονητικῶς.

Ἡ τῆς ἀντιβασιλείας ἐνέργεια ἐξεδηλώθη καὶ διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως τῶν Ἑλλήνων πολιτικῶν ἀνδρῶν ἐξ Ἑλλάδος, διορισθέντων εἰς διαφόρους πρεσβείας. Ἐπηκολούθησεν ἡ σύλληψις καὶ καταδίκη τῶν Κολοκοτρώνη καὶ Πλαπούτα, ἡ παραπομπὴ εἰς δίκην τῶν δύο δικαστῶν Πολυζωΐδου καὶ Τερτσέτη, ἀρνηθέντων τὴν ὑπογραφὴν τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ἐξερράγη ἡ ἀνταρσία τῆς Μάνης, ὅπου ὁ ὑπὸ τὸν Σμάλτς βαυαρικὸς στρατὸς ὑπέστη δεινὸν ἀτύχημα παρὰ τὰ Κακοβούνια. Ἓν μέρος τοῦ στρατοῦ τούτου ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Σαούτνερ ᾐχμαλωτίσθη καὶ οἱ Μανιᾶται ἀντάρται ἐπώλουν αὐτοὺς ἀντὶ ταλλήρων.

Ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὰ δύο ἔτη τῆς ἀντιβασιλείας παρουσίαζε τῷ ὄντι τὴν ὄψιν βαυαρικοῦ προτεκτοράτου. Αὐτὴ ἡ ἐπίσημος «Ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως» ἐδημοσιεύετο ἑλληνιστὶ καὶ γερμανιστί, πλεῖστα δὲ ἔγγραφα μόνον γερμανιστί, οὕτω δὲ ἐκηρύσσετο σιωπηρῶς ἡμιεπίσημος γλῶσσα ἡ γερμανική. Ἐγκαθιδρύθη εὐρυτάτη γραφειοκρατία, ἐπεβλήθη πολυπλοκώτατον διοικητικὸν σύστημα, τοιουτοτρόπως δὲ ἐδαπανᾶτο τὸ ἐκ τοῦ πρώτου ἐθνικοῦ δανείου χρῆμα ἀσκόπως εἰς ὑπερόγκους μισθούς, ἐνῷ ἡ χώρα ἐπένετο. Οὕτω παρὰ τὰς ὑπηρεσίας ἃς προσέφερεν ἡ ἀντιβασιλεία εἰς τὴν διοργάνωσιν τοῦ κράτους, κατέστη μισητή, ἐχαρακτηρίσθη ὡς ἐπιδρομὴ κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ θησαυροφυλακίου, καὶ κατὰ τὴν τότε λαϊκὴν ἔκφρασιν «ξένη ἀκρίδα», καὶ ἡ Ἑλλὰς ὡς κῆπος, ὁπόθεν ἐξεπέμποντο οἱ ἐν Βαυαρίᾳ ἀργόσχολοι καὶ θεσιθῆραι.

Καὶ ὁ μὲν βαυαρικὸς στρατὸς βραδύτερον ἀπεμακρύνθη, ἀλλ' ἡ διοίκησις τῆς ἀντιβασιλείας, ὡς καὶ ἡ διάλυσις τῶν τακτικῶν καὶ ἀτάκτων σωμάτων τῶν συστηθέντων ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου, ἐγένετο αἰτία τῆς ἀναπτύξεως τῆς λῃστείας ἐν τῇ χώρᾳ, τῆς ὁποίας οὐδὲ ἴχνος ὑπῆρχεν ἐπὶ κυβερνήσεως τοῦ Καποδιστρίου. Ἀλλὰ καὶ ὅτε ὁ Ὄθων, μετὰ τὴν ἐνηλικίωσίν του, ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου (20 Μαΐου 1835), ἡ κατάστασις δὲν μετεβλήθη οὐσιωδῶς. Διότι, καίτοι ἐγένετο τοσοῦτος λόγος ἐν τῇ προκηρύξει τοῦ Ὄθωνος περὶ ἑλληνικῆς μορφῆς, ἣν θὰ ἐλάμβανεν ἡ διοίκησις, ἐν τούτοις τὰ πράγματα παρέμειναν ὡς εἶχον, καθ' ὅσων οὔτε οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες τῆς Ἑλλάδος ἐκλήθησαν εἰς τὴν ἀρχὴν ὑπὸ τοῦ Ὄθωνος, οὔτε ἐδιδάχθησαν τίποτε ἐκ τῶν κατελθόντων εἰς τὴν Ἑλλάδα Βαυαρῶν οἱ Ἕλληνες. Κατὰ τὸ 1835 ὁ καλούμενος διὰ τῆς προκηρύξεως τοῦ Ὄθωνος ἑλληνικὸς στρατὸς ἀπετελεῖτο ἐξ 142 τακτικῶν ὁπλιτῶν, 1463 ἀτάκτων μετὰ τῶν ἀξιωματικῶν των καὶ 1463 ἐθνοφυλάκων, ἐνῷ ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τοῦ στρατοῦ ἀνήρχετο εἰς 8.208 ἄνδρας. Οὕτω μεταξὺ 30 ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν αὐτοῦ 23 ἦσαν Βαυαροὶ καὶ ἑπτὰ μόνον Ἕλληνες καὶ φιλέλληνες, ἐξ ὧν οὐδεὶς στρατηγός· ἐπὶ 258 κατωτέρων ἀξιωματικῶν· 139 Βαυαροὶ καὶ 119 Ἕλληνες· καὶ τέλος ἐκ 4.860 ὑπαξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν 3.250 Βαυαροὶ καὶ 1.610 Ἕλληνες, ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι τοῦ ἀτάκτου στρατοῦ. Οὕτως οἱ κατελθόντες εἰς τὴν Ἑλλάδα Βαυαροὶ παρεξέκλιναν τοῦ προορισμοῦ αὐτῶν καὶ μετεβλήθησαν εἰς σωματοφύλακας: «Ἡ δυναστεία ἑπομένως τοῦ Ὄθωνος, λέγει σύγχρονος ἱστορικός, εἶναι ἡ αἰτία τοῦ κακοῦ, τοῦ ἀναπτύξαντος τὸ μῖσος κατὰ τῶν Βαυαρῶν καὶ προκαλέσαντος τὴν ἐπανάστασιν τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1843».

Οὐδεὶς εὐσυνειδήτως κρίνων τὴν βαυαρικὴν ἀντιβασιλείαν καὶ τὴν ἀπολυταρχικὴν περίοδον τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι οὐδὲν ἀγαθὸν ἐγένετο κατ' αὐτὴν ἐν Ἑλλάδι· ἀλλὰ τὰ σφάλματα τῆς ἀντιβασιλείας ἦσαν τοσαῦτα, ἡ περιφρόνησις πρὸς τοὺς πολιτικοὺς ἄνδρας καὶ τοὺς Ἀγωνιστὰς τῆς ἐπαναστάσεως τοιαύτη, ὥστε ἠδύνατο νὰ ἀναμείνῃ τις τὴν ἐξέγερσιν τῆς δημοσίας γνώμης κατ' αὐτῆς καὶ τὴν γέννησιν τοῦ μίσους τοῦ λαοῦ κατὰ τῶν κατελθόντων εἰς Ἑλλάδα Βαυαρῶν.

Ἡ ἀνάληψις τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας ὑπὸ τοῦ Ὄθωνος δὲν ἐθεράπευσε τὸ κακόν, διότι ἀντὶ νὰ σχηματίσῃ κυβέρνησιν ἐξ Ἑλλήνων πολιτικῶν, ὡς ἀνεμένετο παρὰ πάντων, διώρισεν οὗτος τὸν πρόεδρον τῆς ἀντιβασιλείας κόμιτα Ἀρμανσμπεργ (βλ. λ.) ἀρχιγραμματέα, διετήρησε δὲ τὰ ἀπολυταρχικὰ αὐτοῦ δικαιώματα, εὑρεθεὶς ἐν πλήρει ἀντιθέσει πρὸς τὸ φιλελεύθερον πνεῦμα τοῦ λαοῦ, τὸ ἀναπτυχθὲν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἐθνικοῦ Ἀγῶνος. Καὶ ὅτε δὲ ἀντικατέστησεν αὐτόν, διώρισε πάλιν ὡς πρωθυπουργὸν τὸν Ρούδχαρτ, ἄγνωστον παντελῶς ἐν Ἑλλάδι, καὶ διετήρησε τὸ ἐκ Βαυαρῶν ἀνακτοβούλιον, τὸ ἐπικληθὲν *καμαρίλλα*, οὕτω δὲ τὰ πράγματα ἤχθησαν εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1843, καθ' ἣν μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς μοναρχίας ἀπηλλάγη ἡ Ἑλλὰς καὶ τῆς βαυαροκρατίας.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Βαυαρὸς (ὁ)· τὸ ἐθνικὸν τῆς Βαυαρίας.

Βαυβὼ *[Μυθολ.]* Σύζυγος τοῦ Δυσαύλου, ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Ἐλευσῖνος Κελεοῦ, καὶ μήτηρ τοῦ Τριπτολέμου (κατὰ τὸν ἐπικρατέστερον τῶν ἀρχαίων περὶ Δήμητρος μῦθον ἦτο οὗτος υἱὸς τοῦ Κελεοῦ καὶ τῆς Μενανείρας), τοῦ Εὐβουλέως, τῆς Πρωτονόης καὶ τῆς Νίσης. Ἡ *Βαυβὼ* εἶναι ἓν τῶν προσώπων τοῦ ἐλευσινιακοῦ περὶ Δήμητρος μύθου, ἀναπτυχθὲν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ὀρφισμοῦ. Ὑποκατέστησεν αὕτη τὴν *Ἰάμβην*, ἥτις ἦτο ἡ προσωποποίησις τοῦ κωμικοῦ στοιχείου τῶν ἐλευσινίων, εἰσαχθέντος ὅπως συγκεράσῃ τὸ σοβαρὸν καὶ μελαγχολικὸν τῆς τελετῆς. Διὰ τοῦτο ἐλέγετο καὶ περὶ τῆς Βαυβοῦς ὅτι, ὅτε φιλοξενοῦσα μετὰ τοῦ συζύγου της τὴν Δήμητρα προσέφερεν εἰς αὐτὴν ποτήριον πλῆρες *κυκεῶνος* (συμμείκτου ποτοῦ) καὶ ἐκείνη ἐκ θλίψεως διὰ τὴν ἁρπαγεῖσαν Περσεφόνην ἠρνήθη νὰ πίῃ, ἀνύψωσε τὰ ἐνδύματά της καὶ ἔκαμεν ἄσεμνόν τινα χειρονομίαν, ἥτις ἐπεκροτήθη ἀπὸ τὸν συνοδεύοντα τὴν Δήμητραν Ἴακχον καὶ προεκάλεσε τὴν φαιδρότητα καὶ αὐτῆς τῆς μεγάλης θεᾶς, δεχθείσης μετὰ τοῦτο τὸ προσφερθὲν ποτόν. Πιστεύεται ὅτι ἡ κατὰ τὰ ἐλευσίνια ἄσεμνος αὕτη χειρονομία ἦτο συμβολικὴ ἔννοια καὶ ὅτι εἰσήχθη εἰς τὸν ἐλευσινιακὸν μῦθον κατ' ἀπομίμησιν ὁμοίας μυσταγωγικῆς καὶ ἐμβληματικῆς πράξεως τῶν Αἰγυπτίων γυναικῶν κατὰ τὰς νυκτερινὰς ἑορτὰς τῆς θεᾶς Βουβάστεως (ἥτις ἐταυτίζετο πρὸς τὴν ἑλληνικὴν θεὰν Ἄρτεμιν) ἐν τῇ ὁμωνύμῳ (Βουβάστει)· ἐν Αἰγύπτῳ πόλει. Ἡ αἰγυπτιακὴ ἐπίδρασις γίνεται κατάδηλος, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τοῦ ὀρφικοῦ εἰς τὴν Ἑκάτην ὕμνου (τὴν ὁποίαν οἱ ὀρφικοὶ ἐταύτιζον πρὸς τὴν Αἰγυπτίαν Heket ἐκ τῆς σχέσεως τοῦ ἤχου τῶν ὀνομάτων των), ὅστις ἀποκαλύπτει τὰς μεταγενεστέρας ἀναπτύξεις τοῦ μύθου τῆς Βαυβοῦς καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ἡ Ἑκάτη καλεῖται «Βαυβὼ φρούνη», ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τοῦ μνημειακοῦ τύπου τῆς Βαυβοῦς (εἰδώλια ἐξ ὀπτῆς γῆς) ὡς γυναικὸς καθημένης ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ τῆς Δήμητρος συός, ὅστις ὁμοιάζει πρὸς καθήμενον φρῦνον, τὸ πολυτόκον ἱερὸν ζῷον τῆς Heket, τὸ ὁποῖον εἶχε καταστῇ τὸ σύμβολον τοῦ νυκτερινοῦ φωτὸς καὶ διὰ τοῦτο κατεσκευάζοντο καὶ λαμπτῆρες μὲ βάσιν ὁμοιώματος φρύνου. Τὸ ὄνομα τῆς Βαυβοῦς καὶ αἱ ἄσεμνοι πράξεις τῆς μνημονεύονται καὶ εἰς τὰ ἀναθέματα τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας (βλ. καὶ λ. *βάβω*).

Κ. Μ.

Βαϋγκάνα (Wayganna). Φυλὴ ἰνδιανικὴ τῆς Ν. Ἀμερικῆς, ἐξηπλωμένη εἰς τὰ ἀνατολικὰ τῆς Βραζιλίας. Οἱ Βαϋγκάνα εἶναι λαὸς πρωτόγονος, ζῶν ἐκ τοῦ κυνηγίου, σκορπισμένος μεταξὺ μεγαλυτέρων φυλῶν. Ὡς ὅπλα ἔχουν τὸ τόξον, εἶναι δὲ ἐφευρετικώτατοι εἰς τὸ παγιδεύειν. Διὰ τοῦτο ἐμπνέουν φόβον εἰς τὰς φυλάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ζῶσι, ταυτοχρόνως δὲ καὶ περιφρόνησιν ὡς ὑποδεεστέρα φυλή. Γενικῶς ὁ βίος των φέρει τὸν τύπον τοῦ βίου τῶν πυγμαίων τῆς κεντρικῆς Ἀφρικῆς.

Θ. Κ.

Βαύδων· βλ. Βαῦτος.

βαΰζω· φωνάζω βάυ-βάυ, ὑλακτῶ, ἄλλως βαΰζω.

βαυκάλημα (τό)· ᾆσμα ᾀδόμενον πρὸς κοίμησιν τῶν νηπίων, κοιν. *ναναρισμα* ἢ *νανούρισμα*.

βαυκαλίζω· ᾄδω ᾆσμα πρὸς κοίμησιν τῶν νηπίων, κοιν. *ναναρίζω*· ἐν τῇ ἀρχ. ἑλλ. βαυκαλίζω || μετ. καθησυχάζω τινά, ἀποκοιμίζω δι' ἀπατηλῶν ἐλπίδων ἢ ὑποσχέσεων.

βαύκαλις (ἡ), ἢ *βαυκάλη* ἢ *βαυκάλιον* [...]. Ὑάλινον ἢ πήλινον ἀγγεῖον, χρησιμοποιούμενον ἰδίως ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, εἴτε πρὸς διατήρησιν εἴτε πρὸς ψῦξιν ὑγρῶν. Ἡ μορφὴ τοῦ ἀγγείου, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν λεγομένων ὑπὸ τῶν παλαιῶν, ἦτο παρεμφερὴς πρὸς τὴν τῶν σημερινῶν ὑδροδοχείων, τουτέστιν εἶχε τοῦτο εὐρεῖαν κοιλίαν καὶ στενὸν στόμιον, ὥστε κατὰ τὴν πλήρωσιν ἢ κένωσιν αὐτοῦ νὰ [...] λῆται παφλασμὸς τοῦ ὑγροῦ. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους *βαύκαλις* καὶ συνηθέστερον *βαυκάλιον* ἐκαλεῖτο ἐπίσης τὸ ὑδροδοχεῖον. Ἀπὸ τῆς βυζαντινῆς ἑλληνικῆς γλώσσης παρέλαβον μετὰ τοῦ πράγματος καὶ τὴν λέξιν οἱ λατινικοὶ λαοί [...]

Digitized by Google

...ύσεως, παραφθείραντες αὐτὴν (οἱ Ἰταλοὶ εἰς *ποκκάλε*-boccale), ἀπὸ τούτων δ' ἐπανῆλθεν αὕτη ...ς τὴν νέαν ἑλληνικὴν ὑπὸ τὸν τύπον *μπουκάλι*.

Γ. Ι. Κ.

Βαυκερή *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας ...οῦ τέως δήμου *Καρυᾶς* τῆς ἐπαρχίας Λευκάδος ...οῦ νομοῦ Πρεβέζης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. ...άτ. (1928) 573. Ἀπὸ τῆς Καρυᾶς ἀπέχει 1 ὥρ. 20'.

Δ. Ε. Μ.

βαυκίδες (αἱ) *[Ἀρχ.]*. Πολυτελῆ γυναικεῖα ὑπο...ήματα, κροκοειδῆ τὸ χρῶμα. Ταῦτα, κομψότατα ...ντα, ἐφόρουν συνήθως αἱ ἑταῖραι ἐν τῇ ἀρχαιό...ητι.

Βαυκιδιὰς (ἡ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νησὶς παρὰ τὴν ...ροιζῆνα, ἧς ποιεῖται μνείαν ὁ Πλίνιος.

Βαῦκις. Διάσημος Τροιζήνιος παλαιστής, πολ...ούς κατὰ τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας καταβαλὼν ...αλαιστὰς καὶ διὰ τοῦτο τιμηθεὶς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ...λυμπίᾳ δι' ἀνδριάντος, ὅστις ἦτο ἔργον τοῦ ...ύπτου Ναυκύδους.

Βαυκὶς *[Μυθολ.]*. Γραῖα ἐκ Φρυγίας, σύζυγος ...οῦ πτωχοῦ *Φιλήμονος*, μετὰ τοῦ ὁποίου συνέζη ... πλήρει ἁρμονίᾳ εἰς τὴν πενιχρὰν καλύ...ην των. Ὅτε ὁ Ζεὺς ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ ...ρμοῦ ἔλαβε τὴν μορφὴν ἀνθρώπου καὶ περιήρ...ετο τὰς διαφόρους χώρας διὰ νὰ γνωρίσῃ τὰς ...ρετὰς καὶ τὰς κακίας τῶν ἀνθρώπων, ἐπέρασε ...αὶ ἀπὸ τὴν Φρυγίαν, ἔνθα ἐξεδιώχθη μὲν ἀπὸ ...οὺς οἴκους τῶν πλουσίων κατοίκων της, ἐφιλοξε...ήθη δὲ μόνον ὑπὸ τοῦ Φιλήμονος καὶ τῆς Βαυ...δος. Ὁ Ζεὺς ἀγανακτήσας, τοὺς μὲν ἀφιλοξέ...ους πλουσίους Φρύγας ἐτιμώρησε καταποντίσας ...οὺς οἴκους των καὶ τὰ κτήματά των, τὸν δὲ Φι...ήμονα καὶ τὴν Βαυκίδα ἀντήμειψε μεταβαλὼν ...ν καλύβην των εἰς ναόν του, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ...κατέστησεν αὐτοὺς ὡς ἱερεῖς του. Μετὰ τὸν θά...ατόν των, συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν των, ...ετεμορφώθησαν ὑπὸ τοῦ Διός, ὁ μὲν Φιλήμων ... δρῦν, ἡ δὲ Βαυκὶς εἰς φιλύραν. Τὰ ὀνό...ατά των εἶχον καταστῆ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ...ύμβολα τῆς ἀμοιβαίας συζυγικῆς ἀγάπης. Ἡ ...ραία αὕτη μυθικὴ παράδοσις ἔτυχε πλήρους δια...άσεως εἰς τὰς «Μεταμορφώσεις» τοῦ Ὀβιδίου ...III 589—737).

Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Βαυκὶς (Baucis) *[Ἀστρονομ.]*. Ἀστεροειδής, φε...όμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐ...οῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 172. Ἀνεκαλύφθη τῇ ... Φεβρουαρίου 1877, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα ...ς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶ...αι τὰ ἑξῆς: $\alpha=2381$, $T=1342$, ἡμ. $e=0{,}114$, ...$=10^\circ 2'$, $L=135^\circ 8'$, $\Omega=332^\circ 12'$ καὶ $\pi=229^\circ 0'$.

Σ. Π.

Βάϋλ (Weyl), *Ἑρμάννος*. Σύγχρονος Γερμα...ς μαθηματικός, γεννηθεὶς τῷ 1885. Ἀνηγο...εύθη διδάκτωρ τῶν μαθηματικῶν εἰς τὸ πανε...στήμιον τῆς Γοττίγγης (1908), ὅπου καὶ διετέ...σε μαθητὴς τοῦ Hilbert. Ἀπὸ τοῦ 1910—1913, ...ίδαξεν ὡς ὑφηγητὴς ἐν Γοττίγγῃ, ἤδη δὲ κατέ...ει ἕδραν τῶν ἀνωτέρων μαθηματικῶν εἰς τὸ Πο...τεχνεῖον τῆς Ζυρίχης. Εἰς ἔργον του ὑπὸ τὸν ...ίτλον «Die Idee der Riemannschen Fläche» (...913) περιέλαβε τὰ κατὰ τὸ ἔτος 1911—1912 μα...ήματα αὐτοῦ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Γοττίγ...ης ἐπὶ τῆς θεωρίας τῶν συναρτήσεων μὲ σκοπὸν ...ως ἀναπτύξῃ τὰς ἐπὶ τῆς θεωρίας ταύτης θεμε...ώδεις καὶ κλασσικὰς ἰδέας τοῦ Riemann συμ...όνως πρὸς τὰς σημερινὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐπι...ήμης. Ἐπίσης εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο ὁ *Βάϋλ*, ἀνα...ῶν τὰς ἁπλουστάτας πάντοτε μεθόδους, ἀκο...ουθεῖ νέας τοιαύτας, διαφόρους ἐκείνων, τὰς ...οίας περιέχει τὸ κλασσικὸν βιβλίον τοῦ C. Neu...ann περὶ τῆς «θεωρίας τοῦ Riemann τῶν Ἀβελι...ῶν ὁλοκληρωμάτων». Ἄλλο περισπούδαστον ἔρ...ν του εἶναι τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Raum, Zeit, ...aterie» («τόπος, χρόνος, ὕλη»), δημοσιευθὲν εἰς ...ντε ἐκδόσεις, ὧν ἡ τελευταία τῷ 1925. Διὰ τὸν ...ταγινόμενον εἰς τὴν σύγχρονον διαφορικὴν γε...ετρίαν (εἰς τὸν χῶρον τῶν n διαστάσεων) τὸ βι...ίον τοῦτο ἀποτελεῖ πολύτιμον βοήθημα.

Φ. Β.

βαϋλδονίτης (ὁ) (Bayldonit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυ...όν, τὸ ὁποῖον περιέχει ἀρσενικὸν χαλκὸν καὶ ...ιολυβδον, ὑδροξείδιον χαλκοῦ καὶ ὕδωρ κατὰ τὸν ...μικὸν μοριακὸν τύπον AsO^4 (Cu, Pb) (Cu. OH). H^2O.

Γ. Κ. Γ.

βαϋλέα (ἡ) (Baylea de Kon.) *[Παλαιοζωολ.]*. ...ώνυμον τοῦ ἀπολιθωμένου γένους γαστεροπό...ν ἰβανία (βλ. λ.).

βαϋλεία (ἡ) (Bayleia Mun.Cham.) *[Παλαιοζωολ.]*. ...ένος ἐκλειπάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον ... τὴν οἰκογένειαν τῶν *χαμιδῶν ἑτεροδόντων ὁμο...ρίων ἐλασματοβραγχίων* μαλακίων. Λείψανά των ...ρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τουρωνείου ἐπο...ῆς τῆς νεοκρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ ...ῶνος.

Γ. Κ. Γ.

Βαῦλοι (Bauli) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τοποθεσία ἐν ...αμπανίᾳ μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Μισηνοῦ καὶ τῶν Βαϊῶν, περίφημος διὰ τὰς ἐν αὐτῇ πολυτελεῖς ἐπαύλεις τῶν ἐπιφανεστάτων Ῥωμαίων κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς ἰδίως χρόνους. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐλευθέρας πολιτείας ἐφημίζετο ἡ ἐν *Βαύλοις* ἔπαυλις τοῦ ῥήτορος Ὁρτενσίου διὰ τὰ ἐξαίρετα ἰχθυοτροφεῖά της (ἡ ὁποία βραδύτερον περιῆλθεν εἰς τὴν σύζυγον τοῦ Δρούσου Ἀντωνίαν). Καὶ τοῦ Πομπηΐου δὲ καὶ τοῦ Λουκούλλου αἱ ἐν Καμπανίᾳ ἐπαύλεις ἐν Βαύλοις πιθανώτατα εὑρίσκοντο. Εἰς τὴν ἔπαυλιν τοῦ Λουκούλλου, ἡ ὁποία εἶχε κτισθῆ ὑπὸ τοῦ Μαρίου, ἀπέθανεν ὁ αὐτοκράτωρ Τιβέριος, ὁ ὁποῖος, ὡς καὶ οἱ μετ' αὐτὸν αὐτοκράτορες, εἶχεν ἐκτεταμένας κτήσεις ἐν Βαύλοις. Ὁ Καλιγούλας διέτριβεν εὐχαρίστως ἐκεῖ, κατεσκεύασε δὲ καὶ γέφυραν ὑπὲρ τὴν θάλασσαν ἑνοῦσαν τοὺς Βαύλους μὲ τοὺς Ποτεόλους. Ἐν Βαύλοις εὑρίσκετο καὶ τῆς Ἀγριππίνης ἡ ἔπαυλις ἀναφερομένη ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς θανατώσεώς της (βλ. λ. Ἀγριππῖνα).

Κατὰ τοὺς παλαιοὺς Λατίνους γραμματικούς, τὸ ὄνομα *Βαῦλοι* εἶναι παραφθορὰ τοῦ ἑλληνικοῦ «*βοαύλια*», διότι ἐκεῖ ἐλέγετο, ὅτι ὁ Ἡρακλῆς ἐνεσταύλισε κατὰ πρῶτον τὰς βοῦς τοῦ Γυρηόνου. Διατηρεῖται δ' ἡ ὀνομασία Βαῦλοι παρεφθαρμένη εἰς τὸ 2 ½ χιλιόμετρα νοτίως τῆς θέσεως αὐτῶν κειμένων χωρίον, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται *Βάκολι* (Bacoli). Ἡ θέσις τῶν παλαιῶν Βαύλων εἶναι παρὰ τὸ μικρὸν ἀκρωτήριον, τὸ ὁποῖον λέγεται σήμερον Punta del'Epitafio (ἄκρα τοῦ Ἐπιταφίου).

Γ. Ι. Κ.

βάϋλος (ὁ)· ἑτέρα γραφὴ τοῦ **βάϊλος** (βλ. λ.).

Βάϋλος (Bayle), *Πέτρος*. Εἷς τῶν σημαντικωτάτων κριτικοφιλοσόφων τῆς Γαλλίας κατὰ τὴν ΙΖ' ἑκατονταετηρίδα, γεννηθεὶς εἰς Κάρλαν τῷ 1647 καὶ ἀποθανὼν εἰς Ῥόττερδαμ τῷ 1706. Ἐπιδοθεὶς μετὰ ζήλου εἰς τὰς κλασσικὰς σπουδάς, ἐτράπη ἀκολούθως ἐπὶ τὴν φιλοσοφίαν, ἀσχοληθεὶς ἐν Γενεύῃ ἰδίᾳ μὲ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Καρτεσίου. Ἐγκαθιδρυθεὶς ὕστερον εἰς Ῥουὲν καὶ Παρισίους συνεπλήρου τὰς μελέτας του παραδίδων ἐν τῷ μεταξὺ ἰδιωτικὰ μαθήματα. Τῷ 1675 κατέλαβε τὴν ἕδραν τῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν ἀκαδημίαν τοῦ Σεδάν, ἔνθα ἐδίδαξε μέχρι τοῦ 1681 μετ' ἐξαιρετικῆς ἐπιτυχίας. Μετὰ τὸ κλείσιμον, ἐν ἔτει 1681, τῶν φιλοσοφικῶν σχολῶν τῶν μεταρρυθμιστῶν, ἐκλήθη εἰς τὸ Ῥόττερδαμ ὡς καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας. Ἐκεῖ παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του ἀναπτύξας ἔκτακτον συγγραφικὴν γονιμότητα. Ἕνεκα τῶν ἐλευθεροφρόνων δοξασιῶν του περιέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τῆς κοινῆς γνώμης, ἐξεγερθείσης πρὸς τοῖς ἄλλοις ὑπὸ τῶν ἐναντίον του κατηγοριῶν τοῦ Jurien ὡς ἀρνητοῦ τοῦ θείου, δι' ὃ καθῃρέθη τοῦ ἀξιώματός του τῷ 1693, ἀπαγορευθείσης αὐτῷ συνάμα πάσης ἰδιωτικῆς διδασκαλίας. Τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Βαΰλου διέρρευσαν ἐν πικρίᾳ ἕνεκα τῶν διηνεκῶν καὶ ὀξέων φιλοσοφικο-θεολογικῶν ἐρίδων του πρὸς τοὺς ἀντιπάλους του.

Ὁ Βάϋλος εἶναι συγγραφεὺς πολυγράφος καὶ εὐρυμαθέστατος, πνεῦμα ὀξὺ καὶ ἀνήσυχον. Ἀφορμὴν λαβὼν ἐξ ἐμφανίσεως κομήτου ἔγραψε τῷ 1680 τὸ ἔργον «Σκέψεις διάφοροι πρὸς διδάκτορα τῆς Σορβόνης. . . », συμπληρωθὲν διὰ μεταγενεστέρων προσθηκῶν. Ἐπίσης ἐδημοσίευσε «Γενικὴν κριτικὴν τῆς ἱστορίας τοῦ Καλβινισμοῦ ὑπὸ Μαιμβούργου» (1684, εἰς 4 τόμ.). Ἀπὸ τοῦ 1684 ἤρχισεν ἐκδίδων μετ' ἄλλων τὸ περιοδικὸν «Εἰδήσεις ἐκ τῆς δημοκρατίας τῶν γραμμάτων», σχὸν ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν. Τὸ κύριον ὅμως ἔργον αὐτοῦ, ὅπερ τὸν κατέστησεν ἅμα τῇ ἐμφανίσει του διάσημον, εἶναι τὸ περίφημον «Ἱστορικὸν καὶ κριτικὸν λεξικόν», ἐκδοθὲν τὸ πρῶτον εἰς δύο τόμους ἀπὸ τοῦ 1695-1697 ἐκ Ῥόττερδαμ. Τὸ ἔργον δὲν εἶχεν εἰσέτι περατωθῆ—εἶχον δημοσιευθῆ μόνον τὰ ἀπὸ τοῦ Α μέχρι τοῦ Π ἄρθρα—καὶ ὁ ἐκδότης εἶχε πωλήσει πάντα τὰ ἀντίτυπα. Ἕνεκεν τούτου ηὔξησε τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀντιτύπων διὰ τὰ ἀπὸ τοῦ Π—Ζ ἄρθρα, ἐπανεκδόσας καὶ τὰ πρότερον τυπωθέντα ἀπὸ τοῦ Α— Π. Ὁ Βάϋλος οὐδέποτε ἐπαύσατο μέχρι τοῦ θανάτου του συλλέγων ὕλην διὰ τὸ λεξικόν του καὶ συμπληρῶν αὐτό. Εἰς τὸ περίεργον καὶ μνημειῶδες τοῦτο ἔργον του ἀφιέρωσε πάσας τὰς δυνάμεις του μέχρι τοῦ τέρματος τοῦ βίου του. Τῷ 1702 ἐξέδωκε τὸ λεξικόν του εἰς δευτέραν ἔκδοσιν, ἀποθανὼν δὲ κατέλιπε προσθήκας διὰ νέαν ἔκδοσιν. Πληρεστέρα εἶναι ἡ τετάρτομος ἔκδοσις τοῦ 1730, ἐν ᾗ περιέχεται καὶ ἡ βιογραφία τοῦ συγγραφέως ὑπὸ Desmaizeaux. Τὸ λεξικὸν τοῦτο μετεφράσθη καὶ εἰς τὴν γερμανικὴν ὑπὸ Gottsched, ἐκδοθὲν εἰς 4 τόμους (ἐν Λειψίᾳ, ἀπὸ τοῦ 1740-1744). Ἀρίστη πασῶν εἶναι ἡ 16τομος ἔκδοσις τῶν Παρισίων (1820).

Τὸ ἱστορικὸν καὶ κριτικὸν λεξικὸν τοῦτο εἶναι διῃρημένον εἰς δύο μέρη. Καὶ τὸ μὲν ἓν εἶναι καθαρῶς ἱστορικόν, ἤτοι ἔκθεσις κατὰ τὸ δυνατὸν ἀντικειμενικὴ γεγονότων. Τὸ δ' ἕτερον ἀποτελοῦσι τὰ σχόλια ἐπὶ διαφόρων σημείων τοῦ πρώτου μέρους. Δι' αὐτῶν ἀσκεῖται κριτικὴ παρὰ τοῦ συγγραφέως καὶ ἐκτίθενται αἱ ἀντιρρήσεις καὶ φιλοσοφικαὶ σκέψεις του. Τὰ σχόλια ἀποτελοῦσι τὸ σπουδαιότερον τμῆμα τοῦ λεξικοῦ, ἐκεῖνο ἔνθα πρὸ παντὸς ἐκδηλοῦται ὁ σκεπτικισμὸς καὶ ἡ διαλεκτικὴ δεινότης τοῦ συγγραφέως. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐξεδόθησαν τὰ «Ἔργα διάφορα» (1725—1731) καὶ βραδύτερον αἱ ἐπιστολαί του, εὑρισκόμεναι εἰς τὴν βασιλικὴν βιβλιοθήκην τῆς Κοπενάγης.

Ὁ Βάϋλος περιλαβὼν δι' εὐρέος βλέμματος τὴν ὅλην πνευματικὴν ζωὴν τῆς ἐποχῆς του καὶ ἔχων ἐπὶ τούτοις τὸ χάρισμα ὅπως διατυπώνῃ τὰς ἰδέας του εἰς ὕφος ἁπλοῦν καὶ γλαφυρόν, ἤσκησε μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν συγχρόνων, διανοίξας τὸν δρόμον εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς σκέψεως, διακριτικὸν τῆς ἐποχῆς τοῦ διαφωτισμοῦ. Ὑπὸ τῆς καρτεσιανῆς φιλοσοφίας εἶχον πρὸ αὐτοῦ τεθῆ εἰς συμφωνίαν ἡ ἠθικότης καὶ ἡ θρησκευτικότης. Ἡ μεγάλη προσπάθεια τοῦ Βαΰλου κατέτεινεν ἀεὶ εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς ἠθικῆς ἀπὸ τῆς θρησκείας, ἀπὸ τῶν ἐξ ἀποκαλύψεως ἀληθειῶν. Λόγος ἀφ' ἑνὸς καὶ πίστις ἀφ' ἑτέρου ἵστανται ὡς δύο ἀντίπαλοι δυνάμεις, ἐξ ὧν ἡ μία δέον νὰ ἔχῃ τὴν ὑπεροχὴν ἐπὶ τῆς ἄλλης. Κατὰ τὴν σύγκρισιν μεταξὺ λόγου-πίστεως, ὁ Βάϋλος παρέχει μὲν πρωτεύουσαν θέσιν εἰς τὴν πίστιν, πλὴν τοιαύτη εἶναι ἡ διακατέχουσα τοῦτον σκέψις καὶ ἀμφιβολία, ὥστε ὅλως ἀσταθὴς νὰ εἶναι ἡ καθορισθεῖσα σχέσις. Διότι κατ' οὐσίαν τὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ θρησκείας καὶ φιλοσοφίας θεωρεῖ ὁ Βάϋλος ὡς πρόβλημα ἄλυτον, καθ' ὅσον ἡ μὲν θρησκεία ἔχει τὴν πηγήν της εἰς τὴν πίστιν ἐπὶ τὸ αὐτεξούσιον τοῦ θείου, ἡ δὲ φιλοσοφία ἐκπορεύεται ἀπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου δρῶντος κατὰ νόμους φυσικούς. Ἡ κριτικὴ τῆς θρησκευτικότητος, ὡς τῆς μόνης καὶ ἀναγκαίας πηγῆς τῆς ἠθικότητος, εἶχεν ἤδη πρότερον ἐξενεχθῆ ὑπὸ τοῦ Charron καὶ δὴ τοῦ Βάκωνος. Εἰς τὸν Βάϋλον ὅμως προσήκει ἡ τιμὴ ὅτι κατέβαλε πᾶσαν τὴν ὀξύνοιάν του, ὅπως διὰ θετικῶν καὶ ἀρνητικῶν ἀποδείξεων καταστήσῃ φανερὰς τὰς ὡς ἄνω ἀντιθέσεις καὶ εἰς πάντα εὐλήπτους ποιήσῃ. Ὁ Βάϋλος θέτει εἰς ἑαυτὸν τὸ ἐρώτημα, ἐὰν εἶναι δυνατὴ ἠθικότης ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῆς θρησκευτικῆς πίστεως, ἀπαντᾷ δ' εἰς αὐτὸ καταφατικῶς. Δυνατὸν νὰ θεωρῇ τις ἀληθῆ τὰ δόγματα θρησκείας τινός, καὶ αὐτῆς τῆς χριστιανικῆς, καὶ ὅμως νὰ εἶναι ἄνθρωπος ὅλως ἀνήθικος. Καὶ τἀνάπαλιν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ πιστεύῃ τις εἰς τὸ θεῖον καὶ ὅμως νὰ διάγῃ βίον ἠθικῶς ἄσπιλον. Διὰ τοῦτο θεωρεῖ δυνατὴν τὴν *κοινωνίαν ἀθέων* (δηλ. ἀνθρώπων ἄνευ θρησκείας), τὴν ὕπαρξιν τουτέστι κράτους χωρὶς θρησκευτικὴν βάσιν. Ἠθικὸν εἶναι κατὰ τὸν Βάϋλον ἡ συμφωνία τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου πρὸς τὸν αἰώνιον νόμον τοῦ θείου λόγου.

Γενικῶς ὁ Βάϋλος δὲν ἔδωκεν εἰς τὰ διάφορα προβλήματα, ἅτινα ἐπραγματεύθη, σαφεῖς ἀπαντήσεις. Πολλαχοῦ ἡ προσωπικὴ θέσις του εἶναι ἀκαθόριστος. Οὗτος εἶναι μᾶλλον κριτικὸς καὶ δεινὸς συζητητὴς παρὰ συστηματικὸς φιλόσοφος· σκεπτικιστὴς μᾶλλον παρὰ δημιουργικὸς διανοητής. Οὐχ ἧττον, ἂν καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ διαμορφώσῃ ἴδιον σύστημα θετικὸν καὶ συνεπές, ἡ ὑπὸ τοῦ σκεπτικισμοῦ χαρακτηριζομένη διαλεκτική του ἀφῆκε βαθέα τὰ ἴχνη της ἐπὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, τυχοῦσα συνεχιστῶν οἷοι ὁ Βολταῖρος, Ἑλβέτιος κ. ἄ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Βιογραφία τοῦ Βαΰλου ὑπὸ *Desmaizeaux*.— *L. Feuerbach*, Pierre Bayle (2te Aufl. 1848).—*Kuno Fischer*, Fr. Bacon und seine Nachfolger.—*A. Cazes*, P. Bayle (1905).— *J. Devolvé*, Religion critique et philosophie positive chez P. Bayle (1906).— *W. Bolin* Pierre Bayle (1905).

Γ. Ν. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

βαϊοννὶς (ἡ) *[Στρατ.]*. Ἀπεδόθη οὕτω ἑλληνιστὶ ἡ γαλλικὴ λέξις baïonnette ἢ bayonnette, δηλαδὴ τὸ χαλυβικὸν αἰχμηρὸν ὄργανον, τὸ προσαρμοζόμενον ἐπὶ τοῦ τυφεκίου, ἵνα καθίσταται τοῦτο ἀγχέμαχον ὅπλον, χωρὶς ὅμως νὰ παρεμποδίζηται ἡ βολή του· τὴν ὀνομασίαν bayonnette φαίνεται ὅτι ἔλαβεν ἐκ τῆς πόλεως Bayonne, κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς ὁποίας τῷ 1523 ἐχρησιμοποιήθη διὰ πρώτην φορὰν τὸ τυφέκιον ὡς ἀγχέμαχον ὅπλον. [Βλ. καὶ λ. **λόγχη** *ὅπλον*.]

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

βαϊοννιστὴρ (ὁ) *[Στρατ.]*. Ἡ δερματίνη κρεμάστρα, ἡ χρησιμεύουσα διὰ τὴν ἐπ' αὐτῆς προσαρμογὴν τῆς βαϊοννίδος (βλ. λ.) πρὸς ἐξάρτησιν ταύτης ἐκ τοῦ ζωστῆρος τοῦ στρατιώτου.

Ν. Θ. Κ.

Βάϋντεν βλ. Βὰν-ντὲρ-Βάϋντεν.

Βάϋπρεχτ (Weyprecht), *Κάρολος*. Αὐστριακὸς ἐξερευνητὴς (1838—1881). Ἦτο ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ καὶ μετὰ τοῦ συναδέλφου του *Πάγιερ* ἐξετέλεσε δύο ἐξερευνητικὰ ταξίδια, τῷ 1871 καὶ 1872, εἰς τὴν Βόρειον Παγωμένην θάλασσαν. Κατὰ τὸ δεύτερον ταξίδιον, ἐπὶ τοῦ πλοίου «Τέγκεττοφφ», ἀνεκαλύφθη τὸ *ἀρχιπέλαγος* τοῦ *Φραγκίσκου Ἰωσὴφ* καὶ ἐξηρευνήθη τὸ πρὸς Βορρᾶν αὐτοῦ στενόν, μήκους 100 μιλλίων καὶ πλάτους 90. Ἐδημοσίευσε τὰ ἑξῆς ἔργα: «Πολικὴ ἐξερεύνησις τῶν Κ. Βάϋπρεχτ καὶ Ι. Πάγιερ, ἀξιωματικῶν τοῦ ναυτικοῦ τῆς Αὐστρίας, ἀπὸ Ἰουνίου—Σεπτεμβρίου τοῦ 1871», «Αἱ μεταμορφώσεις τοῦ πολικοῦ πάγου», «Ἀστρονομικαὶ καὶ γεωδαισιακαὶ παρατηρήσεις τῆς αὐστρουγγρικῆς ἐξερευνήσεως τῶν ἀρκτικῶν χωρῶν», κτλ.

Μ. Δ. Β.

Digitized by Google

βαῦσυαι· βλ· δαισύα.

Βαῦτος ἢ *Βαύδων*. Φράγκος στρατηγὸς πεμφθεὶς τῷ 380 ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου αὐτοκράτορος Γρατιανοῦ πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου ἐναντίον τῶν γοτθικῶν ἐπιδρομῶν. Μετὰ τὴν ἀπόκρουσιν τῶν Γότθων ἐγκατεστάθη, ὡς στρατηγὸς διοικητὴς σώματος μισθοφόρων, εἰς τὸ Βυζάντιον, ἔνθα καὶ ἀπέθανε, πρὸ τῆς τελευτῆς τοῦ Θεοδοσίου (395), καταλιπὼν θυγατέρα, διακρινομένην ἐπὶ κάλλει καὶ εὐφυΐᾳ, τὴν *Εὐδοξίαν*, ἣν ἐνυμφεύθη κατόπιν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀρκάδιος (395). Ν. ΚΛΕ

βαυχίνειος (ἢ *βωχίνειος*), ἢ *εἰλεοτυφλική*, ἢ *τυφλικὴ βαλβὶς [Ἀνατομ.]*. Πτυχαὶ δύο, μηνοειδεῖς, προέχουσαι ἐν τῷ αὐλῷ τοῦ παχέος ἐντέρου καθ' ὃ μέρος τὸ λεπτὸν ἔντερον ἐκβάλλει μεταξὺ τοῦ τυφλοῦ καὶ τοῦ κόλου καὶ ἀποτελούμεναι ἐξ ἐνδιπλώσεως τοῦ βλενογόνου καὶ τῆς κυκλοτεροῦς μυϊκῆς στιβάδος τοῦ τοιχώματος τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου. Αἱ δύο αὗται πτυχαί, ἡ μὲν ἀνωτέρα, ἡ δὲ κατωτέρα, συνιστῶσι τὰ χείλη τῆς βαλβῖδος, τὸ δὲ ὑπὸ τῶν χειλέων τούτων ἀφοριζόμενον στόμιον ἔχει σχῆμα σχισμῆς ἐγκαρσίας πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ παχέος ἐντέρου, ἧς τὰ ἄκρα ἑνούμενα πρὸς τὰ πρόσω καὶ πρὸς τὰ ὀπίσω ἀπεργάζονται τὰς *γωνίας* τῆς βαλβῖδος, ἐξ ἑκατέρας τῶν ὁποίων ἐκπορεύεται μηνοειδὴς πτυχή, ὁ *πρόσθιος* καὶ ὁ *ὀπίσθιος χαλινὸς* τῆς βαλβῖδος. Ἡ βαλβὶς αὕτη ἐπιτρέπει μὲν τὴν παραπομπὴν τῶν ἐν τῷ λεπτῷ ἐντέρῳ περιεχομένων εἰς τὸ παχύ, κωλύει δὲ τὴν παλινδρόμησιν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ παχέος εἰς τὸ λεπτόν. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

βαυχινία (ἡ) (Bauchinia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χεδροπῶν*. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ὧν τινα ἀναρριχητικά. Δ. Ν. Π.

βαφὰ (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτως ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν τὸ ἐν συνήθει χρήσει παρ' αὐτοῖς ὄψον εἰς τὰ συσσίτια, τὸ ἀποτελούμενον δηλαδὴ ἀπὸ κρέας χοίρειον βεβρασμένον μὲ αἷμα καὶ ἠρτυμένον μὲ ἅλας καὶ ὄξος. Ἡ *βαφά*, ἡ ὁποία ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν ἐλέγετο καὶ *αἱματία*, εἶναι ὁ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων συνήθως καλούμενος *μέλας ζωμός*. Γ. Ι. Κ.

Βαφανγκέου (Vafanghéu) *[Γεωγρ.]*. Τοποθεσία κειμένη ἐν τῇ χερσοννήσῳ Λιάο-Τοὺνγκ τῆς Μαντζουρίας, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, ἡ ὁποία ἑνώνει τὸν ὑπερσιβηρικὸν σιδηρόδρομον μετὰ τοῦ Πὸρτ-Ἀρθοὺρ

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Κατὰ τὸν ρωσοϊαπωνικὸν πόλεμον (1904), ὁ διοικητὴς τῆς ρωσικῆς στρατιᾶς στρατηγὸς *Στάκελμπεργ* (Stackelberg) ἔταξε τὸ στράτευμά του τὴν 13ην Ἰουνίου ἐπὶ ἀμυντικῶν τῆς 14ης Ἰουνίου ἤρχισεν ἡ μετωπικὴ ἐπίθεσις, μὴ δυνηθεῖσα ὅμως νὰ ἔλθῃ εἰς πέρας, διότι ἡ ὑπερκερωτικὴ 4η μεραρχία δὲν εἶχεν ἀκόμη περαιώσει τὸν ἑλιγμόν της. Τὴν πρωΐαν τῆς 15ης Ἰουνίου ἐπεζήτησεν ὁ Στάκελμπεργ ν' ἀντεπιτεθῇ, ἀλλὰ μόνον ἡ ἀριστερὰ αὐτοῦ πτέρυξ (1η μεραρχία) κατώρθωσε νὰ προχωρήσῃ κατά τι, ἀπωθήσασα μάλιστα ἐλαφρῶς τὴν 3ην ἰαπωνικὴν μεραρχίαν. Ὁ Ὄκου ὅμως ἐπετέθη ἐρρωμένως κατὰ τοῦ κέντρου τῆς ρωσικῆς παρατάξεως, καὶ τοιουτοτρόπως καθήλωσε τοῦτο.

Ἅμα δέ, περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς ἡμέρας ταύτης, ἤρχισεν ἡ 4η ἰαπωνικὴ μεραρχία ἀπειλοῦσα ὑπερκέρασιν τοῦ δεξιοῦ ρωσικοῦ πλευροῦ, ἐπεζήτησεν ὁ Στάκελμπεργ ν' ἀντιμετωπίσῃ ταύτην διὰ τῆς ἀποστολῆς τῆς ἐν ἐφεδρείᾳ τελούσης ταξιαρχίας τῆς 9ης Μεραρχίας, ἀλλ' οὐδὲν κατώρθωσε, διότι τὸ πλευρὸν τοῦτο εἶχεν ἀρχίσει ὑποχωροῦν. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας εὑρεθεὶς ὁ Στάκελμπεργ διέταξε τὸ ἀπόγευμα τῆς ἰδίας ἡμέρας γενικὴν ὑποχώρησιν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ Χιουζιετσένγ (Σεϊοντσέν), εὑρισκομένου παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν καὶ εἰς ἀπόστασιν 40 περίπου χιλιομέτρων βορείως τοῦ Βαφανγκέου, ἔνθα συνεκεντρώθη ὁ ρωσικὸς στρατὸς τὴν 17ην Ἰουνίου, χωρὶς νὰ καταδιωχθῇ ὑπὸ τῶν Ἰαπώνων. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Βάφας, Γεώργιος. Ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων καθηγητῶν τῆς Ἰατρικῆς σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῇ 29 Νοεμβρίου 1849. Μετὰ τὰ ἐγκύκλια αὐτοῦ μαθήματα ἐνεγράφη ἐν τῇ Ἰατρικῇ σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, διδάκτωρ δὲ γενόμενος (1872), μετέβη εἰς Παρισίους, ἔνθα πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν αὐτοῦ διέμεινεν ἐπὶ πενταετίαν. Ἐπανελθὼν ἐκεῖθεν μετὰ θέρμης ἐπεδόθη εἰς θετικὴν ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν, ἣν καὶ μόνην ἠγάπησε μέχρι τῆς τελευταίας αὐτοῦ στιγμῆς. Καίτοι ἐξαίρετος πρακτικὸς ἰατρὸς ἐπιμόνως ἀπέφευγε, καίτοι πολλαχόθεν ἐπιζητούμενος, τὴν κερδαλέαν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματος, ἥτις θὰ ἠνάγκαζεν αὐτὸν νὰ μένῃ μακρὰν τῆς βιβλιοθήκης του, μακρὰν τῆς μόνης καὶ διηνεκοῦς ἀσχολίας του, τοῦ σπουδάζειν καὶ συγγράφειν, δι' ἃ καὶ παρῃτήθη τῆς θέσεως αὐτοῦ ὡς ἰατροῦ τῆς

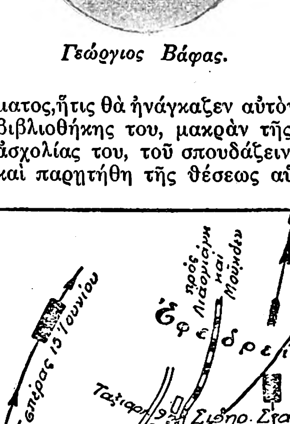

Γεώργιος Βάφας.

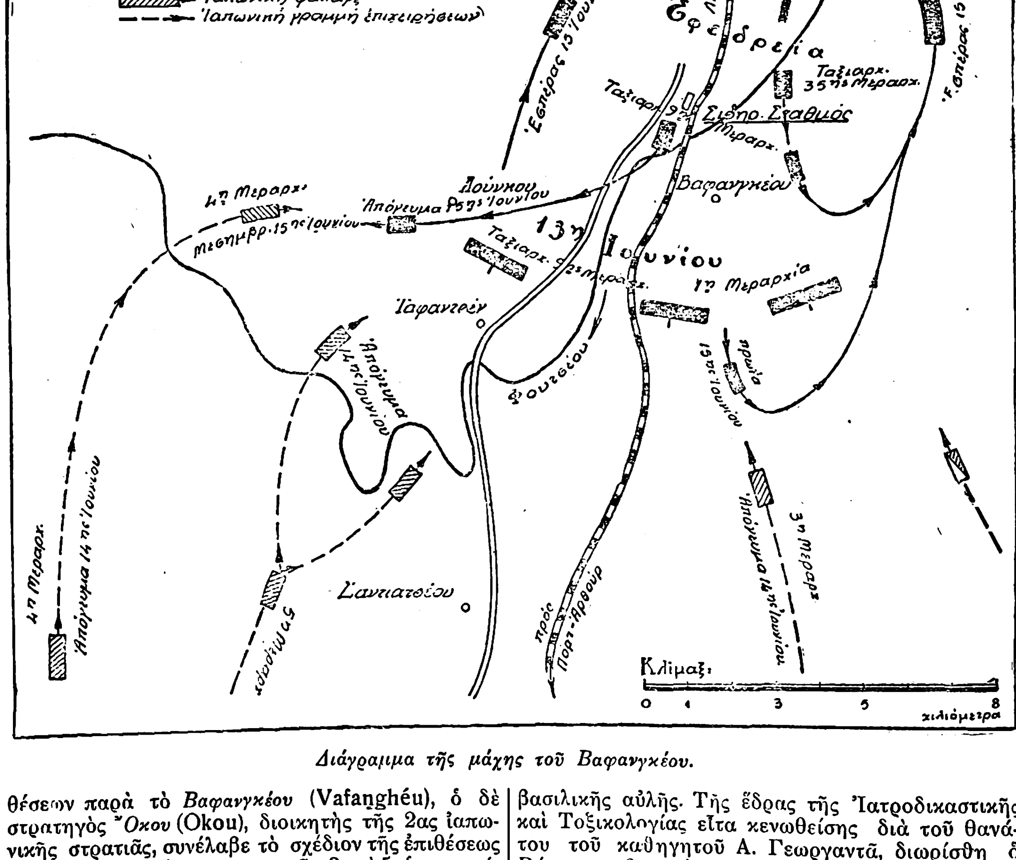

Διάγραμμα τῆς μάχης τοῦ Βαφανγκέου.

θέσεων παρὰ τὸ *Βαφανγκέου* (Vafanghéu), ὁ δὲ στρατηγὸς *Ὄκου* (Okou), διοικητὴς τῆς 2ας ἰαπωνικῆς στρατιᾶς, συνέλαβε τὸ σχέδιον τῆς ἐπιθέσεως κατὰ μέτωπον διὰ τῶν μεραρχιῶν 3 καὶ 5, ὑπερκεράσεως δὲ τοῦ δεξιοῦ ρωσικοῦ πλευροῦ διὰ τῆς 4ης ἐκτελούσης εὐρὺν ἑλιγμόν. Ἀπὸ τοῦ ἀπογεύματος

βασιλικῆς αὐλῆς. Τῆς ἕδρας τῆς Ἰατροδικαστικῆς καὶ Τοξικολογίας εἶτα κενωθείσης διὰ τοῦ θανάτου τοῦ καθηγητοῦ Α. Γεωργαντᾶ, διωρίσθη ὁ Βάφας καθηγητὴς τῶν μαθημάτων τούτων (29 Ἀπριλίου 1893), ὧν δέον νὰ θεωρῆται ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐν Ἑλλάδι θεμελιωτής. Δεινὸς χειριστὴς τοῦ καλάμου, γνώστης τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ὅσον ὀλίγοι, μελετῶν ἐξ ἀγάπης τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, παρακολουθῶν κατὰ βῆμα τὰς προόδους τῆς ἐπιστήμης, κατώρθωσε νὰ πλουτίσῃ τὴν ἰατρικὴν γραμματείαν διὰ πολυτίμων συγγραμμάτων, ὧν κυριώτερα εἰσὶ τὰ ἑξῆς:

«Ἡ ἐπιδημία τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ κατὰ τὸ 1881» (Πρακτ. συνεδρ. ἑλλ. ἰατρῶν, 1882, σελ. 263)· «Ἔκθεσις τῆς ἐκλεγείσης, ἵνα ἐξετάσῃ τὰ θρυλούμενα περὶ τῆς ἐν τῇ συνοικίᾳ Κολωνακίου ἐπιδημίας, ἐπιτροπῆς» (Ἐφημ. τῆς Ὑγιεινῆς τ. Α', σ. 357)· «Αἱ Ἀθῆναι ὑπὸ ἰατρικὴν ἔποψιν, Μέρος Α' ἡ πόλις» (Ἀθῆναι 1878)· «Περὶ τῆς διφθερίτιδος ἐν Ἀθήναις» (Ἀθῆναι 1880). «Περὶ τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ ἐν Ἀθήναις» (Ἀθῆναι 1881)· «Ἱστορία τοῦ κοιλιακοῦ τύφου ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος μέχρι τοῦ 1885» (Ἀρχεῖα Ἰατρικῆς τ. Β', σ. 36, 78, 266, 270)· «Ἀλκοολισμὸς καὶ Φυματίωσις» (Πρακτ. Α' συνεδρ. κατὰ τῆς φυμ., σ. 450)· «Περὶ συνεχῶν πυρετῶν» (Ἀθῆναι 1880)· «Σκέψεις περὶ τῶν κακοήθων πυρετῶν» (Γαληνὸς τ. Θ' σ. 177)· «Ἰκτερώδης αἱμοσφαιρινουρικὸς πυρετὸς» (Ἰατρ. Πρόοδος τ. ΣΤ' σ. 26)· «Θεραπεία τῆς ὀξείας βλενορροίας» (Ἀθῆναι 1880)· «Περὶ τῆς παραλύσεως τοῦ προσωπικοῦ νεύρου» (Ἀθῆναι 1881)· «Περὶ τῶν ἰαματικῶν ὑδάτων, Μέρος Α' ἰαματικὰ ὕδατα ἐν γένει» (Ἀθῆναι 1895)· «Μελέτη περὶ τῶν ἰαματικῶν ὑδάτων τοῦ Λουτρακίου» (Ἀθῆναι 1880)· «Περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι χρήσεως τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν καὶ τῶν ἐκ ταύτης ἀποτελεσμάτων» (Πρακτ. Α' Πανελλην. συνεδρ. τ. Β' σ. 30)· «Περὶ τῆς διαγνώσεως τῶν ποικίλων ὀργάνων, δι' ὧν ἐπιτελοῦνται τὰ διὰ τομῆς τραύματα» (Ἰατρ. Μην., τ. Α' σ. 62)· «Τὸ ἀκέφαλον πτῶμα· μάθημα ἰατροδικαστικῆς» (Γαληνὸς τ. ΚΣΤ' σ. 201)· «Ἡ ὑπόθεσις Γιακουμίνας Βούλγαρη· ἰατροδικαστικὴ ἔκθεσις» (Ἀρχεῖα Ἰατρικῆς ἔτ. Γ' σ. 158)· «Μαθήματα ἰατροδικαστικῆς».

Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔργον, περιλαμβάνον τὰ διδαχθέντα ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ μαθήματα καὶ τὸ ὁποῖον δὲν ηὐτύχησε νὰ ἴδῃ τελειούμενον (ἐξεδόθησαν μόνον 4 τόμοι ἀπὸ τοῦ 1901) δεικνύει τὴν εὐρυμάθειαν τοῦ ἀνδρός, ὅστις ἐν ἐλαχίστῳ διαστήματι κατώρθωσε νὰ μορφώσῃ ἴδιον σύστημα ἑλληνικῆς ἰατροδικαστικῆς, κλασσικὸν παραμένον μέχρι σήμερον. Τὸ δὲ ἀδαμάντινον καὶ εὐθὺ τοῦ χαρακτῆρος καὶ ἡ εὐπροσηγορία αὐτοῦ εἶχον ἤδη δεόντως ἐκτιμηθῆ καὶ ὑπὸ τῆς ἀθηναϊκῆς κοινωνίας, ἥτις μετὰ βαθείας λύπης ἔμαθε τὸν πρόωρον αὐτοῦ θάνατον (27 Ἰανουαρίου 1911). ΑΡ. Π. Κ.

—**Βάφας, *Χρῖστος*.** Γεννηθεὶς τῷ 1804 ἐν Σφράκῳ τῆς Ἠπείρου, μετέβη μετὰ τὰς πρώτας αὐτοῦ σπουδὰς εἰς Κέρκυραν, ὅπου ἐνεγράφη εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ φιλέλληνος Γκίλφορντ ἱδρυθεῖσαν «Ἀκαδημίαν». Διακριθεὶς κατὰ τὴν ἐν αὐτῇ φοίτησιν παρέμεινε μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του ὡς διδάσκαλος ἐν τῷ ἰδίῳ ἱδρύματι, βραδύτερον δέ, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἐδίδαξε μετὰ τοῦ Γεωργίου Γενναδίου εἰς τὸ ἱδρυθὲν παρ' ἐκείνου πρῶτον γυμνάσιον. Τῷ 1856 ἵδρυσε τὸ πρῶτον ἐν Ἀθήναις λύκειον, τοῦ ὁποίου μαθηταὶ ὑπῆρξαν πλεῖστοι τῶν μετέπειτα διακριθέντων εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας συγχρόνων ἀνδρῶν. Ἀπὸ τοῦ 1851 μέχρι τοῦ 1876 ὑπηρέτησεν ὡς γυμνασιάρχης τοῦ Α' δημοσίου γυμνασίου, ἀπέθανε δὲ τῷ 1880. —

Βαφειάδες *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάσθη ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τὸ ἐν τῇ Ἀν. Θρᾴκῃ τουρκικὸν χωρίον *Ἀλῆ-Μπουγιοὺκ* τῆς ὑποδιοικήσεως Ραιδεστοῦ, ἀριθμοῦν 566 κατοίκους. Α. Θ. Σ.

Βαφειάδης, *Ἀναστάσιος*. Ἐγεννήθη εἰς Μέγροβον, ὀρεινὸν χωρίον τοῦ Μοναστηρίου Μακεδονίας. Τῷ 1859 μετέβη ἐθελοντὴς εἰς Ἰταλίαν καὶ ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Γαριβάλδην. Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας ἐσυνέχισε τὰς νομικάς του σπουδάς, ἃς διέκοψε τῷ 1861, μεταβὰς τὸ δεύτερον εἰς Ἰταλίαν καὶ ἀγωνισθεὶς μετὰ τοῦ ἡττηθέντος ἐν Ἀσπρομόντε Γαριβάλδη. Μετὰ ταῦτα ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας, ἐγένετο ἀξιωματικὸς τῆς πανεπιστημιακῆς φάλαγγος, διεφώνησε δ' ἐξ ἀρχῆς περὶ θήσεως πρὸς τοὺς φοιτητὰς καὶ κατέκρινε τὴν στάσιν των κατὰ τοῦ Ὄθωνος. Μετέσχε βραδύτερον τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1866, ἡρωϊκῶς ἀγωνισθεὶς μετὰ τοῦ Ἔσλιν εἰς τὴν περιώνυμον μάχην τοῦ Βαφὲ (12 Ὀκτωβρίου), τὸν ὁποῖον ἐκράτει νεκρὸν ἐν ταῖς ἀγκάλαις ὅτε ἐκένωσε τὴν τελευταίαν του βολὴν καθ' ἑαυτοῦ, ἐπειδὴ ἐκινδύνευε νὰ αἰχμαλωτισθῇ. Ὁ καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Πανταζίδης ἐν ἐπιτυμβίῳ λόγῳ χαρακτηρίζει αὐτὸν καὶ ὡς ἄνθρωπον: «εὐθύν, δίκαιον, αὐστηρόν, γενναῖον, μεγαλόφρονα, φιλάνθρωπον, ἀρετῆς θεράποντα, ὡς ἀδάμαντα». Ε. ΓΕΝΕ[illegible]

Βαφείδης, *Φιλάρετος*. Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1850 καὶ ἐλέγετο *Χρῆστος* κατὰ κόσμον. Σπουδάσας ἐν τῇ θεολογικῇ σχολῇ τῆς Χάλκης καὶ ἐν Λειψίᾳ, ὅπου τῷ 1875 ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας, διωρίσθη τῷ 18[illegible] καθηγητὴς τῆς θεολογικῆς σχολῆς τῆς Χάλκης

Digitized by Google

διατελέσας τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1888, ὅτε ἐξελέγη μητροπολίτης Τραπεζοῦντος. Τῷ 1889 μετετέθη εἰς τὴν μητρόπολιν Καστορίας καὶ τῷ 1899 εἰς τὴν μητρόπολιν Διδυμοτείχου· τῷ 1917, κατὰ τὴν βουλγαρικὴν κυριαρχίαν, ἐφυλακίσθη ἐν τῷ διοικητηρίῳ καὶ κατόπιν ἐξωρίσθη εἴς τινα μονὴν τοῦ Καπίνοβσκη, πλησίον τοῦ μεγάλου Τουρνόβου καὶ μετὰ τρεῖς μῆνας μετέβη εἰς Σόφιαν, ὅπου ἔμεινε μέχρι τοῦ Μαρτίου τοῦ 1919, ὅτε ἠδυνήθη νὰ ἀπέλθῃ εἰς Θεσσαλονίκην. Τὴν 13ην Νοεμβρίου 1919 ἐπανῆλθεν εἰς Διδυμότειχον, ὅπερ κατείχετο τότε ὑπὸ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων, γενόμενος ἐνθουσιωδῶς δεκτὸς ὑπὸ του ποιμνίου του. Βραδύτερον ὠνομάσθη μητροπολίτης Ἡρακλείας.

Ὁ Φιλάρετος Βαφείδης εἶναι ἐκ τῶν ἀριστέων τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς Ἱεραρχίας· διεκρίθη δὲ καὶ ὡς δόκιμος ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεύς. Τὸ σπουδαιότερον ἔργον του εἶναι ἡ τρίτομος ἐκκλησιαστική ἱστορία· ἐξέδωκεν ἐπίσης ἐπίτομον ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν, ἱερὰν ἱστορίαν, λόγους, διατριβὰς καὶ μελέτας ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ», «Γρηγορίῳ Παλαμᾷ» καὶ ἄλλοις περιοδικοῖς.

[Εὐγ. Κωσταρίδου, Ἡ σύγχρονος ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, Ἀθῆναι 1921, σ. 461-464.] Δ. Σ. Μ.

Βαφεΐκα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ὑποδιοικήσεως Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ροδόπης ἀριθμοῦν 304 κατοίκους. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Μποματζηλάρ*. Α. Θ. Σ.

Βαφειὸ *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα ἐρήμου χωρίου τῆς Λακωνίας, γενόμενον γνωστὸν ἐκ τοῦ κατὰ τοῦτον

Ἀνάπτυξις τῆς ἐπὶ τοῦ ἑνὸς τῶν ποτηρίων τοῦ Βαφειοῦ παραστάσεως.

λόφου, ἔνθα ἐγένοντο ἀνασκαφαὶ θολωτοῦ τάφου Μυκηναϊκῆς ἐποχῆς (βλ. κατ. Βαφειοῦ *τάφος*) Ἡ θέσις τούτου εἶναι ΝΑ τῶν ἀρχαίων Ἀμυκλῶν καὶ ἀνατολικῶς τοῦ χωρίου Σκλαβοχωρίου (ἐπαρχίας Λακεδαίμονος). Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ τοποθετεῖται ἡ ἀρχαία Ἀχαϊκὴ πόλις *Φάρις* ἢ *Φαραί*. Ι. Σ. Σ.

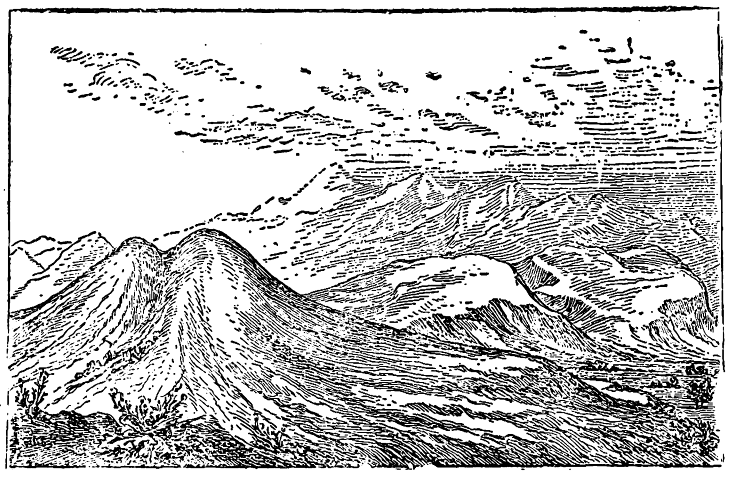

Βαφειό: *Ἄποψις* (ἐκ ΝΔ) *τοῦ λόφου ἐφ' οὗ ὁ τάφος.*
[Κατὰ σχεδίασμα τοῦ Mure ἐν Rhein-Mus. 1839. Εἰς τὸ βάθος διακρίνεται ὁ Ταΰγετος.]

— **Βαφειοῦ τάφος.** Οὕτως ὀνομάζεται ὁ πρὸς δυσμὰς τοῦ χωρίου Βαφειοῦ ἀνευρεθεὶς θολωτὸς τάφος, Μυκηναϊκῆς ἐποχῆς.

Τὸν τάφον τοῦτον ἀνεκάλυψε πρῶτος ὁ *Gropius* τῷ 1805, ἡ πρώτη δὲ περιγραφὴ τοῦ μνημείου ἐδημοσιεύθη ἐν Reinisches museum (1839, τ. 4ος) ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου συνταγματάρχου *Mure*. Τῷ 1861 ὁ *Couze* καὶ ὁ *Michaelis* καθώρισαν ἀκριβέστερον τὴν περιγραφὴν τοῦ Mure, δημοσιεύσαντες ἐν «Annalli dell' Instituto» (1861) βραχὺ διάγραμμα τοῦ λόφου. Ἰσχνόταται ὅμως ἦσαν ἀκόμη αἱ πληροφορίαι περὶ τοῦ μνημείου τούτου καὶ ὁ Belger ἐν τῷ συγγράμματί του ἐπὶ τῶν προϊστορικῶν τάφων τῆς Ἑλλάδος συνίστα ἀκριβεστέραν σπουδὴν τοῦ θολωτοῦ τάφου τοῦ Βαφειοῦ. Τῷ 1887 ὁ *Schliemann* μετέβη ἵνα ἐξετάσῃ τὴν πεδιάδα τῆς Σπάρτης καὶ ἰδίως τοὺς πρὸ τῆς πόλεως λόφους ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Εὐρώτα, ἐλπίζων εἰς πολλὰ εὑρήματα, καθόσον ἐπὶ τῶν λόφων τούτων, τῶν *Μενελαείων ὀρέων*, ἐλατρεύετο ὁ Μενέλαος μετὰ τῆς Ἑλένης. Δὲν ἀνεκάλυψεν ὅμως οὐδέν, εἰμὴ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ὄστρακα κεραμεικῆς τῶν κλασσικῶν χρόνων (Athenische mitteilungen 1889). Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἀπεποιήθη νὰ ἀναλάβῃ τὴν διενέργειαν ἀνασκαφῶν ἐν τῷ μέρει τούτῳ τῆς Λακωνικῆς, διαφυλάξας οὕτω διὰ τὸν *Χρ. Τσούνταν* τὴν δόξαν λαμπροτάτων εὑρημάτων τῶν Μυκηναϊκῶν χρόνων.

Τῷ 1889 ὁ Χ. Τσούντας ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἵνα ἐρευνήσῃ ἐν τοῖς πέριξ τῆς Σπάρτης, ἐὰν ὑπάρχουν λείψανα Μυκηναϊκῆς ἐποχῆς καὶ ἵνα ἀνασκάψῃ τὸν πρὸ ἐτῶν γνωστὸν θολωτὸν τάφον τοῦ Βαφειοῦ. Καὶ ἐν μὲν τοῖς πέριξ τῆς Σπάρτης τόποις δὲν εὗρεν εἰμὴ συντρίμματα ἀγγείων ἐπὶ τῶν Μενελαείων ὀρέων, ἐκεῖ ὅπου τοποθετοῦνται αἱ ἀρχαῖαι *Θεράπναι*, δύο ἐν τῷ βράχῳ ἐσκαμμένους τάφους, ἀναλόγους πρὸς τοὺς ἐν Μυκήναις καὶ Ναυπλίῳ εὑρεθέντας, μεταξὺ Γοδένας καὶ Μαχμούτμπεη, καὶ ἕνα ὡσαύτως θολωτὸν τάφον παρὰ τὰς Ἀρκίνας ἐν τῷ Ταϋγέτῳ, πενιχρότατον ὅμως τὴν κατασκευὴν καὶ τὰ εὑρήματα. Τέλος δ' ἀνέλαβε νὰ ἀνασκάψῃ καὶ ἐξερευνήσῃ τὸν παρὰ τὸ Βαφειὸ θολωτὸν τάφον. Ἡ ἀνασκαφὴ ὅμως αὕτη δὲν ὑπισχνεῖτο πολλά, διότι ὁ τάφος εὑρίσκετο εἰς πολὺ κακὴν κατάστασιν. Τὸ ὑπέρθυρον κατέκειτο εἰς τὴν γῆν καὶ ἐκ τῶν πλευρῶν τοῦ στομίου μόνον ἡ δεξιὰ ἐσῴζετο σχεδὸν ἀκεραία, ἡ δὲ ἄλλη μέχρι περίπου του μέσου του ὕψους της. Καὶ τῆς θόλου δὲ ἡ διατήρησις ἦτο πολὺ κακή. Ἐλέγετο ὅτι εἶχε διαρραγῆ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Καποδίστρια, οἱ τυμβωρύχοι ὅμως δὲν ἐπρόσεξαν εἰς τὸ μέρος τοῦτο, διὰ νὰ εἰσδύσωσιν εἰς τὸν τάφον καὶ νὰ τὸν συλήσωσι.

Περιγραφὴ τοῦ μνημείου: Ὁ τάφος τοῦ Βαφειοῦ δὲν εἶναι, ὅπως οἱ ἄλλοι τοῦ ἰδίου τύπου τάφου, ἐκτισμένος ἐπὶ πλευρᾶς λόφου ἀκανονίστου, ἀλλὰ ἐπὶ τῆς κορυφῆς ὑψώματος, ὅπερ πρὸ τῆς κατασκευῆς τοῦ κτίσματος εἶχε σχῆμα κώνου. Ὁ δρόμος τοῦ τάφου ἔχει 29,80 μῆκος καὶ πρὸ τοῦ στομίου 3,45 πλάτος. Τὸ ἔδαφος τοῦ δρόμου ἦτο ὁμαλὸν καὶ τὰ χώματα πεπατημένα, εὑρέθησαν δὲ καὶ ὀλίγα ἴχνη ἀνθράκων πρὸς τὸ στόμιον, ὅπερ ἔχει κάτω πλάτος 1,93 καὶ 4,56 μῆκος. Αἱ πλευραὶ τοῦ στομίου εἶναι ᾠκοδομημέναι διὰ μεγάλων πελεκητῶν λίθων, οἱ δὲ ἁρμοὶ αὐτῶν καλύπτονται ὑπὸ ἐπιχρίσματος ἀσβέστου. Ἐν τῷ στομίῳ εὑρέθη λάκκος ἐσκαμμένος, ὅστις ἔχει μῆκος 1,93, πλάτος 1,60 καὶ βάθος 1,90. Ὁ λάκκος οὗτος εὑρέθη πλήρης χωμάτων καὶ κενὸς κτερισμάτων, τὸν δὲ πυθμένα ἐκάλυπτε λεπτὸν στρῶμα τέφρας. Ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ τάφῳ τῆς αὐτῆς ἐποχῆς εὑρέθη ὅμοιος λάκκος, οἱ δὲ ἐντόπιοι ἐθεώρουν τοῦτον ὡς ὑπόγειον δίοδον ἄγουσαν εἰς τὸν Εὐρώταν. Ὁ προορισμὸς ὅμως τοῦ λάκκου τούτου δὲν εἶναι γνωστός· κατὰ τὸν Τσούνταν πιθανῶς νὰ ἐχρησίμευεν οὗτος ὡς βόθρος πρὸς ἐξαγνισμόν. Ἴχνος θύρας δὲν ἀνεκαλύφθη οὐδὲ εὑρέθη τὸ στόμιον πεφραγμένον διὰ τοίχου. Πιθανῶς νὰ ὑπῆρχε τοιοῦτος κατεστραμμένος ἀπὸ πολλοῦ χρόνου, ὡς δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ ἐκ τῶν ἀτάκτως ἐρριμένων ἐντὸς τοῦ δρόμου λίθων.

Ἡ διάμετρος τῆς θόλου εἶναι 10,15 ἕως 10,35, τῆς μετ' ἀπολύτου ἀκριβείας μετρήσεως μὴ καθισταμένης δυνατῆς ἕνεκα τῆς ἐκτοπίσεως πολλῶν λίθων. Οἱ δόμοι εἰς τὸ ἐσωτερικὸν σῴζονται μέχρις ὕψους 3 μέτρων περίπου. Τὸ ἔδαφος τῆς θόλου εἶναι ἀνώμαλον, ἴσως ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐνταφιάσεων κατὰ διαφόρους χρόνους, ἕνεκα τῆς χρήσεως τῶν τοιούτου εἴδους τάφων ὡς οἰκογενειακῶν. Ὀστᾶ ἐλάχιστα εὑρέθησαν, ἕνεκα δὲ τούτου δὲν γνωρίζομεν ἂν οἱ νεκροὶ ἐκάησαν ἢ ἐτάφησαν. Περὶ τὸ κέντρον περίπου εὑρέθη ἐσκαμμένος, εἰς τὸν μαλακὸν βράχον, λάκκος τετράπλευρος 2,25 μ. μήκους, 1.10 πλάτους καὶ 1 μ. περίπου βάθους. Αἱ πλευραὶ αὐτοῦ εἶναι ἐκτισμέναι διὰ μικρῶν ὁριζοντίως τεθειμένων πλακῶν, πλάκες δὲ μεγαλυτέρων διαστάσεων ἐκάλυπτον τὴν στρῶσιν τοῦ πυθμένος καὶ ἀπετέλουν τὸ πῶμα τούτου. Ἐντὸς τοῦ λάκκου τούτου δὲν εὑρέθησαν ὀστᾶ οὐδὲ τέφρα καὶ

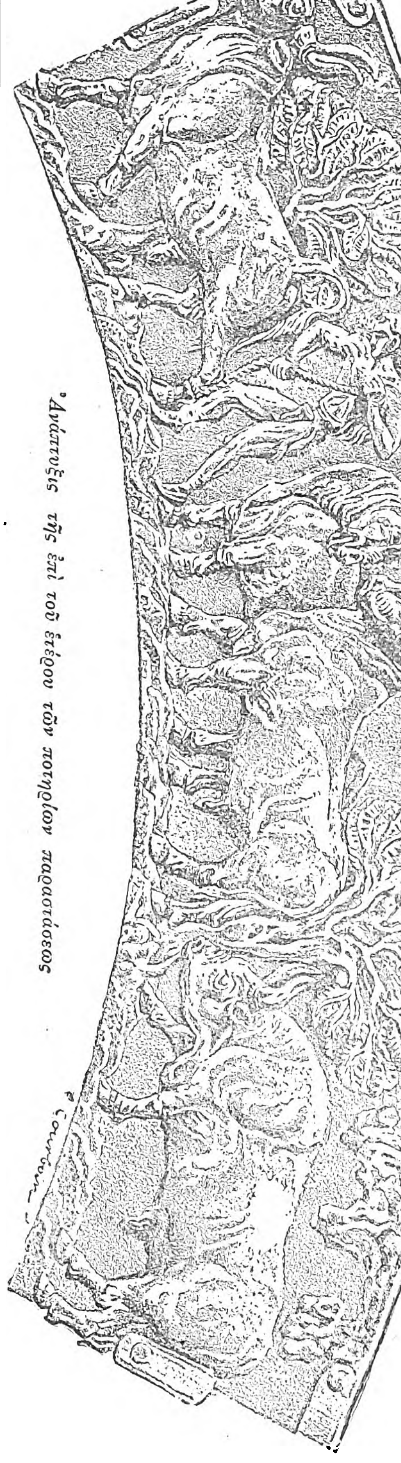

Ἀνάπτυξις τῆς ἐπὶ τοῦ ἑτέρου τῶν ποτηρίων παραστάσεως

ἄνθρακες, ἐξ οὗ συμπεραίνομεν ὅτι ὁ νεκρὸς θὰ ἐνεταφιάσθη ἀκέραιος. Τοῦτο δυνάμεθα νὰ συμπε-

Digitized by Google

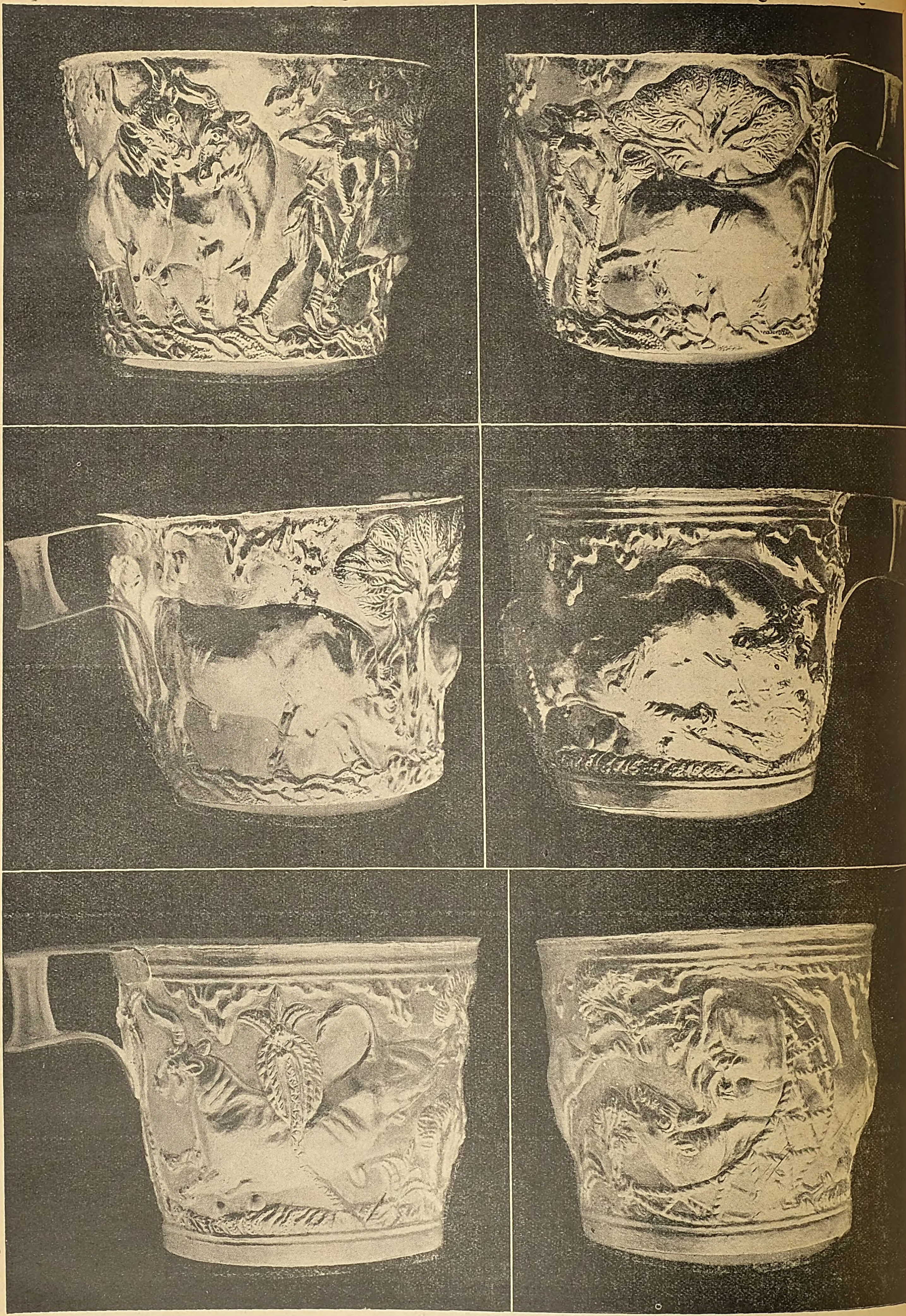

ΤΑ ΔΥΟ ΠΟΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΒΑΦΕΙΟΥ ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΔΙΑΦΟΡΟΥΣ ΑΥΤΩΝ ΟΨΕΙΣ.

ΑΝΩ. *Ἀριστερά :* Ἡ κεντρικὴ ὄψις τοῦ πρώτου τῶν ποτηρίων. Διακρίνονται δύο βόες εἰς εἰδυλλικὴν σκηνήν, οἵτινες στρέφουν τὰς κεφαλὰς πρὸς ἀλλήλους χαριεντιζόμενοι ὡς νὰ θέλουν νὰ συνομιλήσουν.—*Δεξιά :* Ἡ ἀριστερὰ ἐκ τῆς λαβῆς πλευρά. Χωρικὸς προσδένει διὰ χονδροῦ σχοινίου βοῦν.

ΜΕΣΟΝ. *Ἀριστερά :* Ἡ δεξιὰ πλευρά. Βοῦς πλησιάζει ἡσύχως πρὸς τοὺς δύο ἐν τῷ κέντρῳ παρισταμένους συντρόφους του.—*Δεξιά :* Ἡ ἀριστερὰ πλευρὰ τοῦ δευτέρου ποτηρίου. Ἄγριος ταῦρος ἀνατρέπει δύο ἄλλους ταύρους προσπαθοῦντας νὰ τὸν ἀναχαιτίσουν.

ΚΑΤΩ. *Ἀριστερά :* Ἡ δεξιὰ πλευρά. Ἕτερος βοῦς φεύγει δρομέας πρὸς τὰ ἀριστερά.—*Δεξιά :* Ἡ κεντρικὴ ὄψις. Εἰς δίκτυον δεδεμένον ἀπὸ δύο δένδρα εὑρίσκεται περιπλεγμένος βοῦς, μὲ ἀγωνίαν μυκώμενος διὰ τὴν αἰχμαλωσίαν του.

[Φωτογραφίαι Σπ. Βασιλείου]

Digitized by Google

;άνωμεν καὶ ἐκ τῆς θέσεως τῶν πολυτιμοτάτων κτερισμάτων, ἅτινα εὑρέθησαν ἐν τούτῳ.

Εὑρήματα: Κατὰ καλὴν μοῖραν ὁ τάφος οὗτος διετηρήθη ἀσύλητος μέχρις ἡμῶν, διαφυγὼν τὴν προσοχὴν τῶν τυμβωρύχων καὶ πλουτίσας δι' ἀνεκτιμήτων κειμηλίων τὸ Ἐθνικόν μας Μουσεῖον. Τὰ κτερίσματα ἔκειντο διεσπαρμένα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, τοῦ δρόμου καὶ τῆς θόλου, τὰ πλεῖστα ὅμως καὶ τὰ σπουδαιότατα ἐν τῷ ἀνωτέρω ἀναφερομένῳ λάκκῳ. Οὕτως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ δρόμου εὑρέθησαν δύο μικρὰ φύλλα χρυσοῦ, τεμάχια ἠλέκτρου καὶ πολλὰ τεμάχια ἀγγείων Μυκηναϊκῆς ἐποχῆς. Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς θόλου εὑρέθησαν πολὺ περισσότερα κτερίσματα διεσπαρμένα, 15 περίπου λίθοι ἐγγεγλυμμένοι καὶ εἷς ἀμέθυστος διάτρητος σκαραβαιοειδὴς ἄνευ γλυφῆς, δυο ἰχθύες ἐξ ἐλάσματος χρυσοῦ, δύο χρυσοῖ δακτύλιοι καὶ ἄλλα μικρότερα ἀντικείμενα, μεταξὺ τῶν ὁποίων πολλὰ χρυσᾶ. Ἐντὸς τοῦ λάκκου τούτου εἶχε ταφῆ, ὡς φαίνεται, τὸ ἐπισημότερον μέλος τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἐντὸς αὐτοῦ ἐπέθεσαν τὰ πολυτιμότερα τῶν κειμηλίων τοῦ νεκροῦ. Οὕτως εὑρέθησαν ἐν αὐτῷ ἑπτὰ χαλκαῖ μάχαιραι, ἓν ξίφος χαλκοῦν, ἓν ἐγχειρίδιον χρυσοκόλλητον, δύο αἰχμαὶ δοράτων, εἷς σωλὴν χαλκοῦς μήκους 0,78 μ., δύο πελέκεις χαλκοῖ, δύο ὡραιότατα χρυσᾶ ποτήρια μετ' ἐκτύπων παραστάσεων, τέσσαρα ἀργυρᾶ ἀγγεῖα, ὧν τὸ ἓν ἔχει τὰ χείλη ἐπίχρυσα, δύο ἀλαβάστρινα ἀγγεῖα, τρεῖς

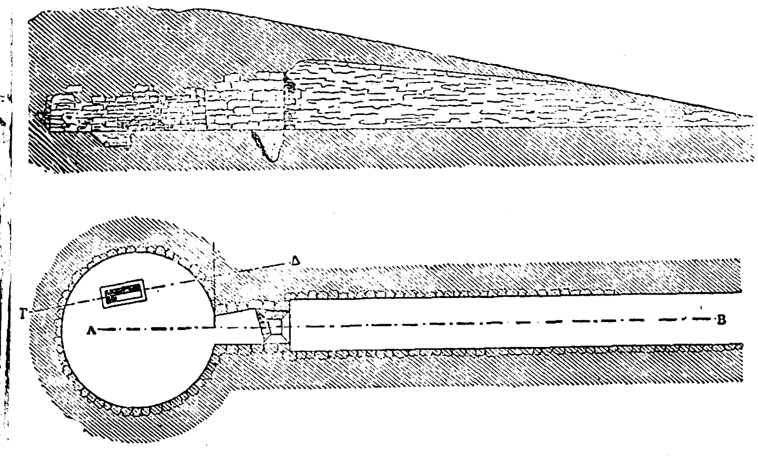

Σχεδιάγραμμα τοῦ τάφου τοῦ Βαφειοῦ.
[Ἄνω: Τομὴ κατὰ τὴν ΑΒ καὶ ΓΔ. Κάτω: Κάτοψις τοῦ τάφου (Ἐφ. Ἀ. 1889).]

δακτύλιοι χρυσοῖ, ἄργυρο καὶ σιδηροῖ, πολλαὶ ψῆφοι ὅρμου ἐκ λίθου ἀμεθύστου, εἴκοσι τέσσαρες περίπου λίθοι ἐγγεγλυμμένοι καὶ ἄλλα τινὰ ἀντικείμενα ἀργυρᾶ, χαλκᾶ καὶ μολύβδινα.

Πάντα τὰ κτερίσματα ταῦτα ἦσαν ἀναλόγως τοποθετημένα πρὸς τὴν θέσιν, ἣν κατεῖχεν ὁ νεκρὸς ἐν τῷ λάκκῳ. Οὕτω παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ ὑποτιθεμένου νεκροῦ ἔκειτο τὸ χρυσοκόλλητον ἐγχειρίδιον, δεξιὰ δὲ καὶ ἀριστερά, εἰς τὸ μέσον τοῦ λάκκου, ὅπου ὑποτίθενται αἱ χεῖρες τοῦ νεκροῦ, ἔκειντο τὰ κτερίσματα παρ' ἑκατέραν τῶν χειρῶν συμμετρικῶς. Πλεῖστα τούτων ἁρμόζουσι μᾶλλον εἰς γυναῖκα παρὰ εἰς ἄνδρα, οὐδόλως ὅμως ἐκ τούτου δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἦσαν τεθαμμένα δύο πρόσωπα, ἀνὴρ καὶ γυνή, καὶ ὅτι τὰ κτερίσματα ἀνῆκον καὶ εἰς τοὺς δύο τούτους. Τὸ πλάτος τοῦ τάφου δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ δεχθῶμεν τοιαύτην τινὰ ἐκδοχήν, εὐκόλως ὅμως δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν τοῦτο, ἐὰν φαντασθῶμεν, ὅτι οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ ἀριστεῖς οὗτοι τῶν Μυκηναϊκῶν χρόνων μεταχειρίζονται κάτοπτρα, φοροῦσι ψέλια καὶ ὅρμους, ὅπως οἱ μεγιστᾶνες τῆς Ἀνατολῆς, οἵτινες ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐστολίζοντο ὡς γυναῖκες.

Τὰ χρυσᾶ ποτήρια: Ἐκ πάντων τούτων τῶν κτερισμάτων πολυτιμότατα εἶναι τὰ δύο χρυσᾶ ποτήρια μετὰ τῶν ἐκτύπων παραστάσεων, γνωρίζοντα εἰς ἡμᾶς περισσότερον παντὸς ἄλλου τὸ ἄριστον σημεῖον τῆς ἀκμῆς τῆς Μυκηναϊκῆς τέχνης.

Τὸ σχῆμα καὶ τῶν δύο ποτηρίων καὶ τὸ μέγεθος εἶναι περίπου ὅμοιον. Τὸ ἓν ἔχει 0,083 μ. ὕψος καὶ 0,104 διάμετρον πρὸς τὸ μέρος τῆς ἥβης, καὶ βάρος 276 γραμ., τὸ δὲ ἕτερον εἶναι τοῦ ἰδίου ἀνοίγματος, κατὰ τρία χιλιοστόμετρα χαμηλότερον, περισσοτέρου ὅμως βάρους κατὰ 4 γραμ. Ἡ τέχνη εἶναι ἡ ἰδία, φέρουσι δὲ ἀμφότερα ἐκτύπους παραστάσεις, οἱ τύποι ὅμως δὲν φαίνονται ἐσωτερικῶς, διότι ἑκάτερον τῶν ποτηρίων ἀποτελεῖται ἐκ δύο χρυσῶν ἐλασμάτων, ὧν τὸ ἐξωτερικὸν φέρει τὰς παραστάσεις.

Ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ποτηρίου παρίσταται σύλληψις ταύρων ἐξ ἀγέλης, τρεφομένης πιθανῶς διὰ ταυροκαθάψια, ἤτοι ἀκροβατικὰ ἐπὶ ταύρων γυμνάσματα, πολὺ συνήθη εἰς τοὺς Μυκηναϊκοὺς χρόνους. Εἰς τὸ μέσον τῆς παραστάσεως δίκτυον δεδεμένον κατὰ τὰς δύο ἄκρας του ἀπὸ δύο δένδρα σχηματίζει στενὴν δίοδον μεταξὺ θάμνων καὶ κρημνοῦ. Εἰς τὸ δίκτυον τοῦτο περιεπλάκη βοῦς, ὅστις μυκᾶται μετ' ἀλγεινῆς ἀγωνίας διὰ τὴν αἰχμαλωσίαν του. Ἡ ὡραία αὕτη παράστασις μᾶς ἐνθυμίζει τοὺς στίχους τοῦ Ὁμήρου (ἐν Ἰλ. Β, στ. 570—573):

> ... ὁ δ' ἑσπόμενος περὶ δουρὶ
> ἤσπαιρ' ὡς ὅτε βοῦς, τὸν τ' οὔρεσι βουκόλοι ἄνδρες
> ἰλλάσιν οὐκ ἐθέλοντα βίῃ δήσαντες ἄγουσιν.

Ἀριστερὰ ἄλλος βοῦς νουθετηθεὶς ἀπὸ τὸ πάθημα τοῦ συντρόφου του σκιρτᾷ μετ' ἀκατασχέτου ὁρμῆς φεύγων διὰ μέσου τῶν ἐμποδίων. Δεξιὰ ἕτερος ταῦρος ἀνατρέπει δύο ἄνδρας προσπαθοῦντας νὰ τὸν συλλάβωσιν. Ὁ εἷς τῶν ἀνδρῶν τούτων πίπτει μὲ τὰ νῶτα, ὁ δὲ ἄλλος κρατεῖται μετέωρος, μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω, ἐπὶ τῶν κεράτων τοῦ μαινομένου ταύρου, ὅστις φεύγει μεθ' ὅλης τῆς ταχύτητος πρὸς τὰ δεξιά.

Ἐπὶ τοῦ ἑτέρου ποτηρίου εἰκονίζεται ἡ ἀντίθετος σκηνή, βοσκὴ δηλαδὴ ταύρων εἰς ὡραῖον τοπίον μὲ δένδρα. Δύο ταῦροι ἠρέμως ἵστανται ὁ εἷς πλησίον τοῦ ἄλλου, στρέφοντες τὰς κεφαλὰς πρὸς ἀλλήλους, ὡς νὰ θέλουν νὰ συνομιλήσουν. Δεξιὰ εἷς ταῦρος βαδίζει βραδέως πρὸς τούτους, ἀριστερὰ δὲ ἀνὴρ προσδένει ἀπὸ τοῦ ὀπισθίου ποδὸς διὰ σχοινίου ἕτερον ταῦρον.

Ἀμφότεραι αἱ παραστάσεις εἶναι ζωηρόταται, ἀμέσως ἀπὸ τῆς φύσεως ἐμπνευσμέναι, ὥστε νὰ ἐκπλήσσεταί τις διὰ τὴν ἀκμὴν τῆς τέχνης τῆς ἀπομεμακρυσμένης ἐκείνης ἐποχῆς. Ἐποιήθησαν ἀσφαλῶς πρὸς τὸ τέλος τῆς πρώτης ὑστερομινωϊκῆς ἐποχῆς, ἤτοι περὶ τὸ 1500 π. Χ. περίπου, ὁπότε ἤκμαζεν ἡ τέχνη εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα μεταφυτευθεῖσα ἀπὸ τὴν Κρήτην. Κρητικῆς, λοιπόν, ἐπιδράσεως εἶναι καὶ ἡ τέχνη τῶν δύο τούτων ποτηρίων, ὑπὸ τοῦ ἰδίου τεχνίτου ποιηθέντων, Κρητὸς πιθανῶς, ἐργαζομένου ἐν Πελοποννήσῳ. Εἰς τίνα ὅμως νὰ ἀνῆκεν ὁ πλούσιος οὗτος τάφος; Ὁ Τσούντας δὲν διστάζει νὰ ἀποδώσῃ τοῦτον εἰς τοὺς Μινύας, οἵτινες κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς ἐκείνους χρόνους φαίνεται, ὅτι κατεῖχον τοὺς περὶ τὴν Ἀρκίναν τόπους, ὁ δὲ πολιτισμός των, ὅπως μᾶς δεικνύουν ὅμοια μνημεῖα, ἅτινα κατέλιπον ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Βοιωτίᾳ, δὲν διέφερε τοῦ Μυκηναϊκοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Curtius*, Peloponesos τ. 2ος σ. 248, 1852. *Leake*, Travels in the Morea (τ. 3ος 1830).—*Belger*, Beiträge zur Kentniss der griechischen Kuppelgräber (Berlin, 1887). *Ἐφημερὶς ἀρχαιολογική* (1889). — *Philologische Wochensschrift* (No 26 καὶ 30 1889).—*S. Reinach*, Chronique d'Orient (1883—1890).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Les découvertes de Vaphio et la civilisation mycénienne (extr. τῆς Anthropologie, 1890).— *Perrot-Chipiez*, Histoire de l' art (τ. 6ος).

Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

— **Βαφειὸ** [*Γεωγρ.*]. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Σκλαβοχωρίου τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 97. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπαρμπαλί*.

— **Βαφειὸ** [*Γεωγρ.*]. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Φερρῶν* τῆς ἐπαρχίας Ἀλεξανδρουπόλεως τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπογιαλίκ*.

βαφεῖον (τό)· ἐργαστήριον βαφῆς, ὁ τόπος ἔνθα βάπτουσι.

Βαφειὸς [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος *Μηθύμνης* τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Λέσβου. Κάτ. (1928) 251.

Βαφειοχώρι [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 599. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δραγομίρ*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Βαλτούδι* (τέως *Γκαβαλιάνοι*), *Κοτύλη* (τέως *Καζάνοβον*), *Χορήγι* (τέως *Κερέτζι*), *Χερσοτόπι* (τέως *Κουζὰ Ὀμερλῆ*) καὶ *Ξερόλακκος* (τέως *Μπεϊλερλῆ*), ἔχοντες μετὰ τῆς ἕδρας πληθυσμὸν 1400 ἐν συνόλῳ κατοίκων. Δ. Ε. Μ.

Βαφὲς [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Ἀποκορώνου τοῦ νομοῦ Χανίων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐπὶ συδένδρου ὀροπεδίου. Κάτ. (1928) 563. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Ἀρχαντζίκιοῖ μετόχι* (κάτ. 35) καὶ *Ἀρεβίτη* (κάτ. 33).

— **Βαφὲ** *μάχη*. Παρὰ τὸν *Βαφὲν* ὑπάρχει εὐρὺ σπήλαιον, *Κρυονερίδα* ὀνομαζόμενον, ἐν τῷ ὁποίῳ τῷ 1821 ἀπέπνιξαν οἱ Τοῦρκοι διὰ δυσωδῶν ὑλῶν περὶ τοὺς 150 Χριστιανούς. Τῇ 12 Ὀκτωβρίου 1866 συνεκροτήθη ἐνταῦθα φονικὴ μάχη 13000 Τούρκων κατὰ 3000 ἐπαναστατῶν, ὧν 2000 ἐθελονταὶ ὑπὸ τὸν Ἰ. Ζυμβρακάκιν, καθ' ἣν ἡττήθησαν οἱ ἐπαναστάται, ἐφονεύθησαν δὲ πολλοί. Τῷ 1867, κατὰ Μάϊον, συνεκροτήθη νικηφόρος μάχη κατὰ τῶν Τούρκων. Κατὰ τὰ ἔτη δὲ 1895 καὶ 1896 ὁ Βαφὲς ἐχρησίμευσε πολλάκις ὡς διαμονὴ τῆς ὑπὸ τὸν Μανοῦσον Κούνδουρον Μεταπολιτευτικῆς Ἐπιτροπῆς. Ε. Γ.

βαφέτης (ὁ) (Baphetes Owen) [*Παλαιοζωολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *στερεοσπονδύλων στεγοκεφάλων* ἀμφιβίων. Λείψανά των (τεμάχιον κρανίου οὐχὶ ἄρτιον) εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας λιθανθρακοφόρου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Νέᾳ Σκωτίᾳ. Γ. Κ. Γ.

βαφεύς, *—έως* (ὁ)· ὁ βάπτων, αὐτὸς ποῦ βάφει, κοιν. *βαφιᾶς* καὶ *μπογιατζῆς*.

βαφὴ (ἡ)· τὸ βάπτειν, τὸ χρωμάτισμα: «βαφὴ νημάτων, ὑφασμάτων κττ.»· ‖ τὸ ὑγρὸν ἐν ᾧ ἐμβαπτίζομεν τὸ πρὸς βαφὴν ἢ καὶ ἡ ὕλη διὰ τῆς ὁποίας παρασκευάζεται ἡ βαφή, κοιν. *μπογιά*: «κόκκινη —, πράσινη —, κίτρινη βαφή»· ‖ ἡ σκλήρυνσις σιδηροῦ ὀργάνου δι' ἐμβαπτίσεως αὐτοῦ εἰς τὸ ὕδωρ ἢ εἰς ἄλλο ὑγρόν, κοιν. *βάψιμο*.

— [ΕΓΚΥΚΛ.]· βλ. λ. βαφικὴ καὶ χρώματα.

— [ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓ.] Ἡ *βαφὴ* εἶναι μία τῶν σπουδαιοτέρων ἐν τῇ πράξει θερμικῶν κατεργασιῶν τῶν μεταλλικῶν κραμάτων, ἡ ὁποία γίνεται διὰ θερμάνσεως εἰς ὡρισμένην ὑψηλὴν θερμοκρασίαν, τὴν *θερμοκρασίαν βαφῆς*, ἣν ἐπακολουθεῖ ταχεῖα καὶ ἀπότομος ψῦξις δι' ἐμβαπτισμοῦ ἐντὸς ὡρισμένου ρευστοῦ, τοῦ *λουτροῦ βαφῆς*, ἤτοι ὕδατος (καθαροῦ ἢ περιέχοντος ἄλλα σώματα ἐν διαλύσει, σάπωνα, ἄσβεστον, ὀξέα ἀραιὰ κτλ.), ἐλαίου, λίπους, ἀέρος, διαφόρων ἁλάτων τετηγμένων, ὡς κοινοῦ ἅλατος, ὑδραργύρου (διὰ ταχυτάτην ψῦξιν λόγῳ τῆς μεγάλης ἀγωγιμότητος αὐτοῦ). Ἡ βαφὴ ἐφαρμοζομένη εἰς παντοειδεῖς χάλυβας ἢ καί τινας ποιότητας χυτοσιδήρου προσδίδει εἰς αὐτοὺς μείζονα σκληρότητα ἀλλὰ καί τινα εὐθραυστότητα. Τὰ σιδηρουργικὰ προϊόντα ἀπὸ περιεκτικότητος 0,5% ἄνθρακος μέχρι 2% σκληρύνονται διὰ τῆς βαφῆς, ἀντιθέτως λίαν μαλακοὶ χάλυβες διὰ τῆς βαφῆς γίνονται δυσθραυστότεροι. Αὕτη ἐφαρμόζεται καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μεταλλικὰ κράματα μὲ ἀποτελέσματα ποικίλα· οὕτω, ὀρείχαλκοί τινες κασσιτέρου μαλακύνονται διὰ τῆς βαφῆς. Τὴν βαφὴν ἐπακολουθεῖ πολλάκις δευτέρα συμπληρωματικὴ θερμικὴ κατεργασία πρὸς ἐλάττωσιν τῆς εὐθραυστότητος καὶ καλυτέραν κατανομὴν τῶν μορίων τοῦ μετάλλου, ἡ *ἐπαναφορά*, ἢ ἡ ἀνόπτησις (βλ. λ.), καὶ μετ' αὐτὴν ἐνίοτε καὶ νέα βαφὴ (διπλῆ βαφή). Ἡ σκληρότης τῶν σιδηρουργικῶν προϊόντων αὐξάνει σὺν τῇ ἀναλογίᾳ ἄνθρακος καὶ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς θερμοκρασίας τοῦ λουτροῦ βαφῆς, μεγάλη δὲ διαφορὰ τῶν θερμοκρασιῶν βαφῆς καὶ λουτροῦ αὐξάνει τὴν σκληρότητα καὶ μειώνει τὴν ἐλαστικότητα καὶ τὴν δυσθραυστότητα. Ἡ μεγίστη σκληρότης ἁπλοῦ δι' ἄνθρακος χάλυβος (τοῦ συνήθους χάλυβος) ὑπερβαίνει τὴν τῆς ὑάλου (*ρῖναι*). Ὅταν ἀπαιτῆται μεγαλυτέρα δυσθραυστότης καὶ ὀλιγωτέρα σκληρότης, γίνεται ἐπαναφορὰ εἰς ὡρισμένην θερμοκρασίαν, ἣν ἐπακολουθεῖ βαθμιαία ψῦξις. Κατὰ τὴν ἀνόπτησιν συνήθων χαλυβδίνων ἀντικειμένων γίνεται ἐπιφανειακὸν στρῶμα λεπτότατον ὀξειδίου σιδήρου, οὗ τὸ πάχος προσδίδει χαρακτηριστικὸν τῆς θερμοκρασίας ἀνοπτήσεως χρῶμα, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου ρυθμίζεται αὕτη κατὰ τὴν ἑξῆς παλαιόθεν γνωστὴν κλίμακα ἀναλόγως τῆς χρήσεως:

220° ἀνοικτοκίτρινον, διὰ χειρουργικὰ ἐργαλεῖα.
240° κίτρινον ἀχύρου, διὰ ξυράφια, κοπίδια, δρέπανα.
250° καστανόν, διὰ ψαλίδια, σκληρὰ κοπίδια κτλ.
265° καστανέρυθρον, διὰ πελέκεις, ἐλάσματα πλανῶν, μαχαιρίδια.
275° πορφυρέρυθρον, διὰ μαχαίρια τραπέζης κτλ.
285° ἀνοικτοκύανον, δι' ἐλατήρια ὡρολογίων, κώδωνας.
295° κυανοῦν ἰνδικὸν διὰ λεπτὰ πριόνια, τρύπανα, ἐγχειρίδια.
315° τεφροκύανον διὰ χειροπρίονα καὶ μεγάλους πριόνας.

Τὰ πρὸς βαφὴν ἀντικείμενα θερμαίνονται εἰς διαφόρων εἰδῶν καμίνους, ποικιλλούσας ἀπὸ τῆς ἁπλουστάτης κοινῆς καμίνου τοῦ σιδηρουργοῦ μέχρι τῶν καμίνων θερμάνσεως ἐν κλειστῷ χώρῳ (mouffle), δι' ἀερίων, πετρελαίου, ἄνθρακος, λουτρῶν τετηγμένων σωμάτων κτλ., ἀναλόγως τοῦ σχήματος, τῶν διαστάσεων τῶν ἀντικειμένων, ὡς καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συγχρόνως βαπτομένων ἀντικειμένων. Πολλάκις ἡ θέρμανσις γίνεται παρουσίᾳ κόνεως καθαροῦ ἄνθρακος, ὁπότε ἐπέρχεται *ἐπανθράκωσις* τῶν ἀντικειμένων, ἥτις σκληρύνει τὴν ἐπιφάνειαν. Ἡ θερμοκρασία βαφῆς προσδιορίζεται εἶτα ἁπλῶς διὰ τῆς χρώσεως τῶν ἐρυθροπυρουμένων ἀντικειμένων, ἀπὸ κερασοχρόου (800°) ἕως ἀνοικτοῦ ἐρυθροῦ (1000°), ἤ, ὁπόταν ἀπαιτῆται μεγαλυτέρα ἀκρίβεια, διὰ *πυρομέτρων*· ἡ θερμοκρασία αὕτη κατὰ τὰς νεωτέρας ἐρεύνας πρέπει νὰ ὑπερβάλῃ συνήθως κατὰ 30° τοὐλάχιστον τὸ κρίσιμον σημεῖον τοῦ ὑπ' ὄψιν μετάλλου. Ἡ θερμοκρασία βαφῆς ἐλαττοῦται σὺν τῇ αὐξήσει περιεκτικότητος ἄνθρακος καὶ φθάνει διὰ χάλυβα μεγάλης περιεκτικότητος ἄνθρακος εἰς τὸ βαθὺ ἐρυθρὸν (650°).

Digitized by Google

Ἡ βαφὴ εἶναι κατεργασία γνωστὴ καὶ ἐν χρήσει ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων, καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιοτάτην αἰγυπτιακὴν περίοδον ἔτι. Ἐν τούτοις ἡ θεωρητικὴ ἐξήγησις ἦτο μέχρι πρὸ ὀλίγων δεκαετηρίδων ἄγνωστος· ἦτο μόνον γνωστὸν ὅτι, διὰ νὰ ἐπέλθῃ σκλήρυνσις, ἀπαιτεῖται περιεκτικότης ἄνθρακος ἄνω τῶν 0.5% καὶ ὅτι κατὰ τὴν βαφὴν ὁ ἄνθραξ ὁ ἐν ὑψηλῇ θερμοκρασίᾳ διαλελυμένος ἐν τῷ σιδήρῳ παρέμενε κατὰ μέγα μέρος ἐν διαλύσει διὰ βιαίας ψύξεως, ἐνῷ διὰ βραδείας μεταβάλλεται εἰς ἀνθρακοῦχον χημικὴν ἕνωσιν τοῦ σιδήρου (*σεμεντίτης*) ἢ ἀποχωρίζεται ὡς *γραφίτης* ἐν τῷ ἱστῷ τοῦ μετάλλου. Αἱ νεώτεραι ὅμως ἔρευναι τῶν μεταλλουργῶν, στηριζόμεναι ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῶν ἱδρυτῶν τῆς θεωρητικῆς Χημείας, ἤτοι ἐπὶ τῆς μελέτης τῆς ἰσορροπίας τῶν χημικῶν συστημάτων («*ἀρχαὶ*» τοῦ Willard Gibbs, Henry Le Chatelier, «διάγραμμα»

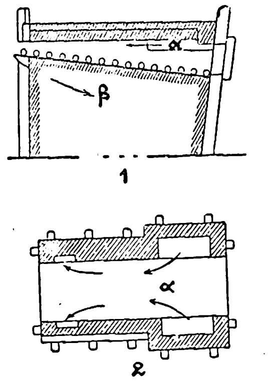

1

2

Κάμινος βαφῆς ὀβίδων.
[1=κατακόρυφος τομή, 2=ὁριζοντία τομή.—α=ἀέρια, β=ὀβίδες.]

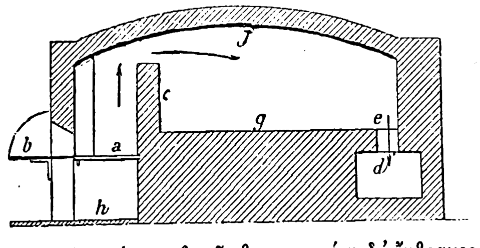

Φλογοβόλος κάμινος βαφῆς θερμαινομένη δι' ἄνθρακος.
[a=ἑστία. b=χοάνη ἀνθράκων, c=τοιχίσκος, d,e=ἀπαγωγὴ καπνῶν, f=θόλος, g=δάπεδον, h=τεφροδόχη.]

τοῦ Bakhuis-Roozeboom) καὶ τῆς μικροσκοπικῆς παρατηρήσεως διὰ τῶν μεταλλογραφικῶν μεθόδων (Robert-Austen, Osmond, Guillet κτλ.) ἐπέχυσαν πολὺ φῶς εἰς τὴν εὐρεῖαν ταύτην τάξιν φαινομένων, προήγαγον μεγάλως τὴν ἐπιστήμην τῆς βαφῆς, ἥτις ἤδη ἀποτελεῖ κλάδον συστηματοποιημένον εἰς ὀγκώδη συγγράμματα, καὶ ἤγαγον εἰς τὴν ἀνακάλυψιν νέων κραμάτων καὶ κατεργασιῶν αὐτῶν. Κατὰ ταῦτα ἡ βαφὴ ὁρίζεται ὡς μερικὴ διατήρησις καταστάσεως χημικῆς ἰσορροπίας εὐσταθοῦς εἰς τὴν θερμοκρασίαν βαφῆς μεταξὺ τῶν στοιχείων τῶν συνιστώντων τὸ κρᾶμα, διὰ βιαίας ψύξεως, ἥτις ἐμποδίζει τὴν κατὰ τὴν βαθμιαίαν ψύξιν ἐπερχομένην μεταβολὴν τῶν συνιστώντων τὸ κρᾶμα σωμάτων. Ἵνα μεταλλικὸν κρᾶμα εἶναι ἐπιδεκτικὸν βαφῆς, πρέπει νὰ παρουσιάζῃ θερμοκρασίαν μετατροπῆς (*κρίσιμον σημεῖον*), δι' ἣν δηλαδὴ ἡ σύστασις καὶ συνεπῶς αἱ ἰδιότητες τοῦ μετάλλου εἶναι διάφοροι, ὑπεράνω καὶ κάτω τῆς θερμοκρασίας βαφῆς.

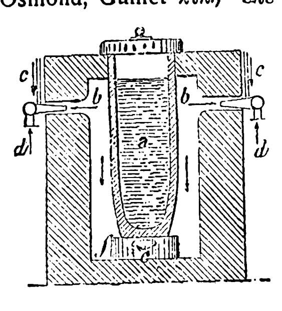

Κάμινος βαφῆς μετὰ λουτροῦ ἅλατος θερμαινομένου διὰ βαρέος πετρελαίου.
[a=χωνευτήριον, b=ἀκροφύσια καυσίμου, c=ἀγωγοὶ καυσίμου, d=ἀέρος, e=ἀπαγωγὴ ἀερίων, καύσεως, f=βάσις χωνευτηρίου.]

Παρὰ τὴν βιαίαν ὅμως ψύξιν (Benedicks) λόγῳ τῆς ἀλλοτροπίας τοῦ σιδήρου δὲν διατηρεῖται τελείως (ἄνευ προσθέτων μετάλλων ὡς εἰς τοὺς εἰδικοὺς χάλυβας) ἡ ἄνω τοῦ κρισίμου σημείου εὐσταθὴς σύστασις, ἀλλὰ παράγονται νέα συστατικά. Οὕτως εἰς τοὺς συνήθεις χάλυβας ὁ *περλιτικὸς ἱστὸς* (*φερρίτης* ἢ *σίδηρος α* καὶ *σεμεντίτης* Fe_3C), σταθερὸς κάτω τοῦ κρισίμου σημείου, μετατρέπεται δι' ἀποτόμου βαφῆς εἰς *μαρτενσίτην* (στερεὰν διάλυσιν σιδήρου γ καὶ ἄνθρακος) ἢ δι' ἠπίας βαφῆς ἢ ἐπαναφορᾶς κάτω τῶν 400° εἰς ἄλλην διάλυσιν, τὸν *τροοστίτην* ἢ *ὀσμονδίτην*, ἢ δι' ἐπαναφορᾶς μεταξὺ 400° καὶ κρισίμου σημείου εἰς *σορβίτην*. Ἅπαντα τὰ συστατικὰ ταῦτα εἶναι παραλλαγαὶ προερχόμεναι ἐκ τοῦ *αὐστενίτου*, στερεᾶς διαλύσεως σιδήρου γ καὶ ἄνθρακος, εὐσταθοῦς ἄνω τοῦ κρισίμου σημείου, καὶ διατηρουμένης μόνον εἰς συνήθη θερμοκρασίαν εἰς πολυμερεῖς χάλυβας. Αἱ μηχανικαὶ ἰδιότητες τῶν ἄνω συστατικῶν ὡς καὶ ἡ ἐπερχομένη διὰ τῶν μοριακῶν τάσεων κατὰ τὴν ψύξιν διαίρεσις εἰς μικροτάτους κόκκους καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς σκλήρωσις (André Le Chatelier), ἐξηγοῦσι τὰ ἀποτελέσματα τῆς βαφῆς καὶ τῆς ἐπαναφορᾶς. Παρομοίως καὶ διὰ τοὺς μαλακτοὺς χυτοσιδήρους ἐξηγεῖται ἡ μεταβολὴ τοῦ γραφίτου τοῦ ἱστοῦ εἰς διάλυσιν στερεάν. Ἡ βαφὴ τῶν πολυμερῶν χαλύβων παρουσιάζει ἐπίσης μεγίστην σπουδαιότητα μελετηθεῖσα διὰ τῶν νεωτέρων μεθόδων. Ἐνδιαφέρουσαν τάξιν αὐτῶν ἀποτελοῦσιν οἱ *αὐτόβαπτοι* χάλυβες, οἵτινες θερμαινόμενοι καὶ ἀφιέμενοι νὰ ψυχθῶσι σκληρύνονται κατὰ πολὺ (ἐφαρμογὴ εἰς τοὺς *ταχυχάλυβας*). Τοῦτο ὀφείλεται εἴτε εἰς τὴν ἐν μέρει παραμονὴν κατὰ τὴν ψῦξιν τοῦ σιδήρου γ λόγῳ τῶν προσθέτων στοιχείων καὶ τῆς μεγάλης διαιρέσεως τῆς στερεᾶς διαλύσεως κατὰ τὴν ψῦξιν, ἥτις παράγει μεγάλην σκλήρωσιν (τὰ μέταλλα ταῦτα ἀπαιτοῦσιν, ἵνα γίνῃ ἡ μεγάλη διαίρεσις, θέρμανσιν πολὺ ἄνω τοῦ κρισίμου σημείου μετατροπῆς), εἴτε δι' ἄλλας ποιότητας εἰς τὸ ὅτι τὸ κρίσιμον σημεῖον εἶναι κάτω τῆς συνήθους θερμοκρασίας. Οἱ αὐτόβαπτοι χάλυβες περιέχουσι συνήθως νικέλιον καὶ χρώμιον.

[*Guillet L.* Trempe, Recuit etc. Paris 1928.]

Θ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

— **βαφὴ** *πρωτοπλάσματος* [*Βιολ.*]. βλ. λ. κύτταρον καὶ πρωτόπλασμα.

— **βαφὴ** *τριχῶν*. Αἱ βαφαὶ τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς εἶναι πολυειδεῖς, χρονολογούμεναι μὲν ἀπὸ μακροτάτων χρόνων ἀλλ' ὑφιστάμεναι διαρκῶς τὰς τελειοποιήσεις τὰς ὑπὸ τῆς Χημείας καὶ τῆς Ἰατρικῆς ὑποδεικνυομένας. Ἡ μακραίων αὐτὴ ὕπαρξις τῆς βαφῆς τῶν τριχῶν προδικάζει καὶ τὰς πολλαπλᾶς ἀνάγκας, αἵτινες ἐπέβαλον τὴν ἐφαρμογήν των, ἀναγομένας ἔνθεν μὲν εἰς λόγους αἰσθητικῆς (μεταβολὴ χρωματισμοῦ τριχῶν, ἀποκατάστασις λευκανθεισῶν τριχῶν εἰς τὸ προηγούμενον χρῶμα, ἀποχρωματισμός, λεύκανσις τριχῶν καστανῶν ἐπὶ νεαρῶν προσώπων), ἔνθεν δὲ εἰς λόγους κοινωνικοὺς (ἐπαγγελματικὴ ἀνάγκη, λόγοι διατηρήσεως μιᾶς θέσεως, λόγοι εὐπρεπείας ἢ φιλαρεσκείας, λόγοι συγκρατήσεως τοῦ συζυγικοῦ ἐνδιαφέροντος, λόγοι ἁπλῶς κοσμητικοί, λόγοι πλαστοπροσωπίας κ. ἄ. τ.). Κατὰ γενικὸν κανόνα αἱ βαφαὶ τῶν τριχῶν εἶναι ἐπικίνδυνοι, διότι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπιφέρουν τὴν καταστροφὴν τῆς τριχὸς καὶ ἐνίοτε γενικὰς διαταραχάς, βαρείας δερματίτιδας, δηλητηριάσεις, γάγγραιναν καὶ θάνατον (βλ. σχετικῶς εἰς ἄρθρον τοῦ *R. Berde*: Ausgebreitete Kopfhautgangrän nach Entffärbung der Haare mit Wasserstoffsuperoxyd εἰς: Dermatologische Wochenschrift Nr 8, 1926). Διὰ τὸν λόγον τοῦτον οὐδέποτε πρέπει νὰ ἀποφασίζηται ὁ μεταχρωματισμὸς τῶν τριχῶν ἄνευ συμβουλῆς εἰδικοῦ ἰατροῦ, ὅστις πάλιν ἔχει καθῆκον, ὅσον τοῦ εἶναι ἐκ τῶν περιστάσεων δυνατόν, νὰ ἀναβάλλῃ τὴν ἐπέμβασιν ταύτην, διότι ἀναβολὴ ἑνὸς ἢ δύο ἐτῶν εἶναι κέρδος διὰ τὴν ζωὴν τῶν τριχῶν καὶ συνεπῶς μεῖζον τῆς βαφῆς αἰσθητικὸν ὄφελος, ἐὰν μάλιστα ἔχῃ τις ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἅμα ὡς ἐφαρμοσθῇ ἐπί τινος ἀτόμου ἡ τακτικὴ τῆς βαφῆς δὲν δύναται εὐκόλως νὰ ἐγκαταλειφθῇ καὶ ὅτι πέντε μεγάλαι *συνεδρίαι* βαφῆς καὶ δέκα μικρότεραι (retouche) ἀπαιτοῦνται κατ' ἔτος δι' ἑκάστην βαφομένην κόμην. Πρὸ πάσης ὅμως βαφῆς τῶν τριχῶν, ἤτοι ἀνεξαρτήτως τῆς δεδοκιμασμένης ἀθῳότητος μιᾶς βαφῆς, ἀνεξαρτήτως τῆς ἐπὶ μακρὸν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀτόμου ἀβλαβοῦς χρησιμοποιήσεώς της, οὐδέποτε πρέπει νὰ προβαίνῃ τις δι' αὐτῆς μετ' ἐμπιστοσύνης εἰς τὴν ἄμεσον βαφὴν ὅλων τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς, προτοῦ κάμῃ προκαταρκτικὴν δοκιμὴν ἐπί τινος μικροῦ βοστρύχου. Διὰ τῆς δοκιμῆς ταύτης θὰ πιστοποιηθῇ ἔνθεν μὲν ἐὰν ἡ ἀπόδοσις τῆς ἐπιζητουμένης ἀποχρώσεως εἶναι ἡ αὐτὴ καὶ δὲν ἠλλοιώθη ὑπὸ χημικῆς τινος ἐπεξεργασίας, ἔνθεν δὲ ἐὰν τὸ δέρμα εἶναι εὐπαθὲς ἢ μή, τουτέστι πρόσφορον πρὸς δερματικὰς ἢ γενικὰς ἀντιδράσεις ἢ τὸ ἀντίθετον.

Τὸ ζήτημα τῆς βαφῆς τῶν τριχῶν δὲν εἶναι τόσον ἁπλοῦν ὅσον φαίνεται. Δι' αὐτὸν δὲ τὸν λόγον δὲν ἀπησχόλησε μόνον τὴν Χημείαν, τὴν Ἰατρικήν, τὴν Φαρμακολογίαν, τὴν Κομμωτικὴν κλπ. ἀλλὰ κατὰ καιροὺς καὶ τὴν Κοινωνιολογίαν, τὴν Θεολογίαν καὶ τὴν Φιλολογίαν.

Αἱ βαφαὶ τριχῶν διαιροῦνται εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας, ἤτοι εἰς τὰς *πρωτευούσας*, δι' ὧν ἀποσκοπεῖται ἡ μακρᾶς διαρκείας μεταλλαγὴ τοῦ χρωματισμοῦ, καὶ εἰς *δευτερευούσας*, δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται ὁ ἀποχρωματισμὸς τῶν τριχῶν καὶ αἱ διάφοροι ἐφήμεροι καὶ φαντασμαγορικαὶ μεταλλαγαὶ τοῦ χρώματος τῆς κόμης, ἄνευ πραγματικῆς ἀλλαγῆς τοῦ χρώματος τῶν τριχῶν.

Πρωτεύουσαι βαφαί: Αὗται εἶναι κυρίως τριῶν εἰδῶν:

1ον) Φυτικαὶ βαφαί: Εἰς ταύτας ἀνήκουν τὸ *ἐννὲ* (henné), θάμνος τῆς Ἀραβίας τοῦ ὁποίου τὰ φύλλα ξηραινόμενα κονιοποιοῦνται καὶ δίδουν κόνιν κιτρίνην, καὶ τὸ *ἐντιγκὸ* (indigo), φυτὸν τῆς Περσίας, τοῦ ὁποίου ἡ ῥίζα ξηραινομένη καὶ κονιοποιουμένη δίδει κόνιν πρασίνην, ἥτις ἐν τῇ ὑγρᾷ θερμότητι, ἢ μετὰ φυραμάτων ἀναμιγνυομένη (π. χ. γιαούρτι) μεταβάλλεται εἰς βαθυκύανον (bleu de Prusse). Ἡ πρώτη ἐκ τῶν δύο τούτων κόνεων πολτοποιουμένη δι' ὕδατος καὶ ἐφαρμοζομένη ὡς κατάπλασμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐπὶ μίαν ὥραν δίδει εἰς τὰς τρίχας χρῶμα ἐντόνως πυρρόχρουν (roux). Ἐπὶ τῆς βάσεως αὐτῆς κανονίζεται ἡ ἐφαρμογή, ἤτοι: α') ἀναλόγως τῆς ὥρας (5 λεπτά, 15 λεπτά, ½ ὥρα, μία ὥρα) ἐπιτυγχάνονται διάφοροι ἐλαφρότεροι καὶ βαθύτεροι χρωματισμοὶ καὶ ἀποχρώσεις· β') οὗτοι ἐξαρτῶνται ἐπίσης ἐκ τοῦ προϋπάρχοντος χρώματος τῶν τριχῶν, διότι ἄλλο βέβαια θὰ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα ἐπὶ λευκῶν τριχῶν, ἄλλο ἐπὶ ξανθῶν καὶ ἄλλο ἐπὶ καστανῶν· γ) διὰ τῆς μίξεως τῆς πρώτης κόνεως μετὰ τῆς δευτέρας ἐπιτυγχάνονται (ἀναλόγως τῶν ἀναμιγνυομένων ποσοτήτων καὶ τῆς διαρκείας τῆς ἐφαρμογῆς καὶ τοῦ προϋπάρχοντος φυσικοῦ χρωματισμοῦ τῶν τριχῶν) ὅλαι αἱ φυσικαὶ χρωματικαὶ διαβαθμίσεις ἀπὸ τοῦ ἐλαφρῶς πυρροξάνθου μέχρι τοῦ βαθέος καστανομελάνου. Ἡ διὰ τῶν οὐσιῶν τούτων βαφὴ ἔχει τὸ πλεονέκτημα ὅτι εἶναι μᾶλλον ἀβλαβής, δίδει τοὺς λεπτοτέρους, περισσοτέρους καὶ φυσικωτέρους χρωματισμοὺς καὶ διατηρεῖ τὴν φυσικὴν στιλπνότητα τῆς τριχός, τοῦθ' ὅπερ δὲν ἐπιτυγχάνεται μὲ ἄλλας βαφάς. Ἀλλ' ἡ ἐπίτευξις τῶν ἀναλογιῶν καὶ ἡ ἐν γένει τεχνικὴ ἀπαιτεῖ μακροτάτην πεῖραν.

2ον) Βαφαὶ μεταλλικαί: Αὗται εἶναι καταστρεπτικαὶ διὰ τὰς τρίχας καὶ ἐπὶ πλέον δὲν ἀποδίδουν τὸν φυσικὸν χρωματισμὸν καὶ τὴν στιλβηδόνα τῶν τριχῶν. Ἀποτελοῦνται ἀπὸ δύο διαλύσεις. Ἡ πρώτη περιέχει τὸ διαλυτὸν ἅλας τοῦ χρησιμοποιηθησομένου μετάλλου, ἡ δὲ δευτέρα ἐν θειοῦχον ἄλκαλι, τὸ ὁποῖον κατακρημνίζει τὸ μέταλλον. Αἱ τρίχες ἀπολιποῦνται (dégraissage), κατόπιν ἐφαρμόζεται ἐπὶ τῶν βοστρύχων διὰ ψήκτρας ἡ μεταλλικὴ διάλυσις καὶ κατόπιν δι' ἑτέρας ψήκτρας ἡ δευτέρα διάλυσις. Ὁ χρωματισμὸς ἐπιτυγχάνεται βαθμιαίως, εἰς μίαν καὶ μόνην ἐφαρμογήν. Μετὰ ταῦται αἱ τρίχες πλύνονται δι' ὕδατος περιέχοντος καὶ ὀλίγον ἅλας, μετὰ δὲ τὴν πλύσιν δυνατὸν πρὸς διόρθωσιν τῆς λάμψεως τῶν τριχῶν νὰ χρησιμοποιηθῇ διάλυσις θειικοῦ χαλκοῦ 2%. Αἱ ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐκ τῆς βαφῆς προκαλούμεναι ἀνεξίτηλοι κηλῖδες ἐξαφανίζονται διὰ διαλύσεως ὑποθειώδους νατρίου. Τὰ μέταλλα τὰ χρησιμοποιούμενα εἰς τὰς βαφὰς αὐτὰς εἶναι ὁ μόλυβδος (καταργηθεὶς λόγῳ τῶν δηλητηριάσεων τὰς ὁποίας προκαλεῖ), ὁ χαλκὸς καὶ ἰδίως ὁ ἄργυρος (νιτρικὸς ἄργυρος). Ἐπίσης τὰ ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν (*ἀμερικανικαὶ βαφαὶ*) εἰσαχθέντα μέταλλα, κάδμιον, νικέλλιον, κοβάλτιον κλπ. Διὰ δὲ τὴν δευτέραν διάλυσιν δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθῇ hyposulfite de soude, sulfure de sodium, polysulfure de potassium, sulfure d'ammonium κ.ο.κ.

3ον) Βαφαὶ χημικαί: Αὗται εἶναι κυρίως παράγωγα τῶν χρωμάτων τῆς ἀνιλίνης. Ἡ χρησιμοποιουμένη οὐσία εἶναι ἡ chlorhydrate de paraphénylène diamine, συνήθως ὑπὸ τῶν κομμωτῶν ἀποκαλουμένη «*παρά*», οὐσία εἰς ἄκρον δηλητηριώδης καὶ ἐπικίνδυνος. Αἱ βαφαὶ αὗται δύνανται ἐνίοτε νὰ προκαλέσουν βαρύτατα συμπτώματα (κνησμός, οἴδημα τοῦ προσώπου, καθολικὸν ἐρύθημα, ὑψηλὸς πυρετός, φλύκταιναι, ὀξεῖα δηλητηρίασις). Ἐν τούτοις εἶναι εὐρύτατα διαδεδομέναι, καθ' ὅσον ἡ χρῆσίς των εἶναι ἁπλῆ καὶ ὁ χρωματισμὸς φυσικώτατος. Ὡς δευτέρα διάλυσις μονιμοποιήσεως χρησιμοποιεῖται ἐνταῦθα τὸ ὀξυγονοῦχον ὕδωρ. Μετὰ τὴν βαφὴν τὸ δέρμα τοῦ τριχωτοῦ τῆς κεφαλῆς πρέπει ἐπιμελῶς ν' ἀποπλύνεται, διὰ ν' ἀποφεύγωνται αἱ δηλητηριάσεις, αἵτινες ὅμως εἶναι μᾶλλον φαινόμενα ὀφειλόμενα εἰς τὴν ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ ἀτόμου. (Βλ. *R. Sabouraud*: Les teintures des cheveux εἰς Presse Médicale 28 Μαΐου 1924.)

Εἰς τὰς χημικὰς βαφὰς καταλεκτέαι καὶ ἡ διὰ πυρογαλλικοῦ ὀξέος (Acide pyrogallique), ἡ δι' ὑπερμαγγανικοῦ καλίου (permanganate de potasse), ἥτις δίδει εἰς τὰς λευκὰς τρίχας καστανὴν χροιάν, ἀλλὰ τὰς καθιστᾷ εὐθρύπτους, καὶ αἱ βαφαὶ τῆς Ἀνατολῆς αἱ γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ρασὶκ* καὶ *Καρσί*, αἵτινες εἶναι μὲν ἀβλαβεῖς, ἀλλὰ μέτριαι. Ὑπάρχουσι καί τινες ἀβλαβεῖς φυτικαὶ οὐσίαι αἵτινες χρησιμοποιοῦνται οὐχὶ ὡς βαφαί, ἀλλὰ πρὸς τόνωσιν ἢ ἐξασθένησιν τοῦ προϋπάρχοντος φυσικοῦ χρωματισμοῦ.

Δευτερεύουσαι βαφαί. Εἰς ταύτας ἀνήκουσιν ἐκεῖναι δι' ὧν ἀποσκοπεῖται:

1) Ὁ ἀποχρωματισμὸς τῶν τριχῶν: Οὗτος ἐπιτυγχάνεται διὰ τῶν ἀλκαλίων, τοῦ μέλανος σάπωνος, τῆς ἀμμωνίας, τῆς ἀσβέστου, ἀλλὰ κυρίως διὰ τοῦ ὀξυγονούχου ὕδατος τὸ ὁποῖον ἀποχρωματίζον τὴν κόμην μεταβάλλει αὐτὴν εἰς ξανθὴν ἀχυρόχρουν ἢ ἀνοικτοκάστανον ἀναλόγως τῆς διαλύσεως, τοῦ χρώματος τῶν τριχῶν καὶ τῆς διαρκείας τῆς ἐφαρμογῆς. Τὸ περίφημον ξανθὸν χρῶμα τῶν Βενετίδων φιλαρέσκων ἐπετυγχάνετο διὰ καυστικῆς ποτάσσης· ἐνῷ τὸ ξανθὸν τῶν ἀρχαίων Ἑλληνίδων διὰ στάκτης φηγοῦ (ὀξυᾶς). Πάντα ὅμως ταῦτα τὰ ἀποχρωστικά, μηδὲ τοῦ σήμερον ἐν χρήσει ὀξυγονούχου ὕδατος ἐξαιρουμένου, καταστρέφουν τὴν ζωτικότητα τῶν τριχῶν, αἵτινες κατακόπτονται εἰς τεμάχια κατὰ τὸ κτένισμα. Ὁ σύγχρονος ἀποχρωματισμὸς γίνεται δι' ὀξυγονούχου ὕδατος, ἀφοῦ πρῶτον πλυθῶσι καλῶς αἱ τρίχες διὰ σάπωνος. Τὸ ὀξυγονοῦχον ὕδωρ δέον νὰ

Digitized by Google

εἶναι πρόσφατον καὶ νὰ διατηρῆται ἐντὸς καλῶς πωματισμένων φιαλῶν σκοτεινοῦ χρώματος. Ἡ χρῆσίς του δύναται νὰ ἐπαναληφθῇ πρὸς ἐπίτευξιν ἀνοικτοτέρας ἀποχρώσεως. Ἐπίσης τὸ ὀξυγονοῦχον ὕδωρ χρησιμοποιεῖται διὰ ν' ἀποδώσῃ τὴν λευκότητα εἰς τὴν λευκὴν ἀλλ' ὑποκιτρινίζουσαν κόμην. Ὡς ἀποχρωστικὰ ἐνεργοῦσι ἐπίσης αἱ κολώνιαι καὶ τὸ ὕδωρ ἀκόμη, ὅταν γίνεται κατάχρησις. Τὰ ὑπὸ διάφορα ὀνόματα ἐν τῷ ἐμπορίῳ φερόμενα ἀποχρωστικὰ προϊόντα (eau blonde, eau des fées, fluide d'or, eau ozonisée, Aréoline κ. λ. π.) οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ὀξυγονοῦχον ὕδωρ.

2ον) Ἐφήμεροι μεταλλαγαὶ τοῦ χρωματισμοῦ τῆς κόμης: Εἰς τοὺς παλαιοτέρους καιροὺς ἡ αἰσθητικὴ ἀπῄτει λευκὸν τὸ χρῶμα τῆς κόμης. Αἱ φιλάρεσκοι κυρίαι εἰς τὰς ἑσπερίδας παρουσιάζοντο μὲ τὴν κόμην ἐπιπεπασμένην διὰ κόνεως ἀμύλου ἢ ὀρύζης. Εἰς ἔτι παλαιοτέρους χρόνους, ἐπὶ Σολομῶντος, αἱ κομψαὶ Ἰσραηλίτιδες ἐπέπασσον τὴν κόμην διὰ κόνεως χρυσοῦ. Εἰς τὴν σύγχρονον ἐποχὴν τοιαῦται φαντασμαγορικαὶ ἐμφανίσεις τοῦ χρώματος τῆς κόμης ἐπιδιώκονται ὑπὸ τῶν κυριῶν κατὰ τὰς ἑσπερίδας διὰ τῶν πλέον ἐκπληκτικῶν χρωματισμῶν, ἤτοι πρασίνου, κυανοῦ, ἰώδους, ἀργυροῦ, ὀρειχαλκίνου, οὓς ἐπιτυγχάνουν δι' ἀναλόγων μεταλλικῶν κόνεων.

Τεχνικὴ τῆς βαφῆς. Πρὸς ἐφαρμογὴν οἱασδήποτε βαφῆς ἢ ἐπίτευξιν ἀποχρωματισμοῦ: 1) Δέον ν' ἀφαιρῆται τὸ λίπος τῶν τριχῶν. Αἱ τρίχες διανέμονται εἰς βοστρύχους καὶ πλύνονται ἐπιμελῶς δι' ἀλκαλικοῦ σάπωνος ἢ ἀμμωνιακῆς διαλύσεως. 2) Καθαρίζονται δι' ὕδατος βροχῆς ἢ χλιαροῦ ἀπεσταγμένου ὕδατος. 3) Ἐφαρμόζεται ἡ βαφὴ κατὰ βοστρύχους, ἀρχομένης τῆς ἐφαρμογῆς ἀπὸ τῆς ῥίζης. 4) Μετὰ τὴν βαφὴν παρέρχεται ὡρισμένον χρονικὸν διάστημα, 10—30 λεπτὰ τῆς ὥρας, ἀναλόγως τῆς ἐπιδιωκομένης βαθύτητος τοῦ χρωματισμοῦ. 5) Αἱ τρίχες πλύνονται διὰ χλιαροῦ ὕδατος, στεγνοῦνται καὶ ἐπαλείφονται διὰ βαζελίνης Ἐπίσης δέον νὰ ἐπιτίθεται βαζελίνη εἰς τὰ πέριξ μέρη τοῦ δέρματος, ἵνα μὴ καὶ ταῦτα βαφῶσιν. Ἀλλ' ἐὰν τοιοῦτο τι συμβῇ, τότε χρησιμοποιοῦνται τ' ἀνάλογα ἀντιδραστήρια, ἅτινα ἀνεφέραμεν εἰς τὰς μεταλλικὰς βαφάς. Σημειωτέον ὅτι διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἀέρος ὁ ἐπιτευχθεὶς χρωματισμὸς καθίσταται βαθύτερος τὴν πρώτην μετὰ τὴν βαφὴν ἑβδομάδα.

Εἰς τὴν διὰ φυτικῶν οὐσιῶν βαφήν, μετὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν τριχῶν ἐφαρμόζεται τὸ μεῖγμα ἐπὶ τῶν βοστρύχων δίκην καταπλάσματος, κατόπιν περιτυλίσσεται ἡ κεφαλὴ διὰ πανίου ὑγροῦ καὶ θερμοῦ καὶ παραμένει οὕτω τὸ μεῖγμα ἐπὶ 2 ὥρας προκειμένου δι' ἀνοικτοκάστανον χρωματισμὸν καὶ ἐπὶ 4 ὥρας προκειμένου διὰ βαθυκάστανον. Αἱ γυναῖκες τῆς Ἀνατολῆς ἀφίνουν ἐπὶ ὁλόκληρον ἡμέραν τὸ κατάπλασμα διὰ νὰ ἐπιτύχουν λαμπρὸν καστανομέλαν χρῶμα. Μετὰ ταῦτα αἱ τρίχες πλύνονται ὡς ἀνωτέρω. Αἱ διακυμάνσεις τῶν ἀνοικτῶν καὶ σκοτεινῶν χρωματισμῶν κανονίζονται καὶ ἀπὸ τὴν ποσότητα τῶν δύο μειγνυομένων κόνεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *E. Schuller*: Les teintures pour les cheveux (éd. Fischer).—*Cerbelaud*: Formulaire des principales spécialités de parfumerie et de pharmacie.—*Gaston*: Formulaire cosmétique et esthétique (Ed. Baillière, 1923).—*Sabouraud*: Les teintures des cheveux «Presse Médicale» 28-5-1924.—*Plagniol*: La peau (éd. Doin, 1924).—*Bizard*: Conseils d'esthétique (Paris, 1925).—*Alexandre*: La beauté de la chevelure (éd. Javaillier, 1925) *κ.λ.π.* Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

Βάφης, ***Κωνσταντῖνος.*** Στρατιωτικὸς ἐκ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος προαχθεὶς τῷ 1828 εἰς πεντακοσίαρχον. Ἔδρασε κατὰ τὴν ἀνάκτησιν τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῆς Ναυπάκτου. Τ. Χ. Κ.

βαφία ἡ ***στίλβουσα*** (Baphia nitida) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλλοβοκάρπων*. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀφρικῆς καὶ εἶναι περιζήτητον διὰ τὸ ξύλον του, ὅπερ παρέχει βαφικὴν οὐσίαν καὶ χρησιμοποιεῖται καὶ εἰς τὴν ξυλογλυπτικήν. Δ. Ν. Π.

βαφιᾶς (ὁ)· δημοτ., ὁ βαφεὺς (βλ. λ.).

Βαφιᾶς, ***Ἰωάννης Γ.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Ψαρῶν πεσών, κατὰ τὸν Νικόδημον, ἡρωϊκῶς τῷ 1824 εἰς τὴν περίφημον καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν. Τ. Χ. Κ.

βαφικὴ (ἡ)· ἡ τέχνη τοῦ βαφέως· τὸ σύνολον τῶν γνώσεων καὶ τῶν μεθόδων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰς βαφάς.

— [ΒΙΟΜ. ΧΗΜ.] Διὰ τῆς βαφικῆς ἀποσκοπεῖται ἡ παραγωγή, ἐπὶ ζωικῶν καὶ φυτικῶν ἰνῶν, ὁμοιομεροῦς μονίμου χρώσεως. Ἡ ἀπαρχὴ τῆς βαφικῆς δέον νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τῶν πρωτογόνων ἀνθρώπων, ὅπως ἀπομιμηθῶσι καὶ μεταφέρωσιν ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων των τὰ ὑπὸ τῆς φύσεως παραγόμενα χρώματα. Κατ' ἀρχὰς ἐχρησιμοποιοῦντο τὰ ἔγχρωμα φυσικὰ προϊόντα ὡς βαφικαὶ ὗλαι, ἤτοι τὸ πρῶτον ἐγένετο χρῆσις τῶν ἀνθέων, εἶτα δὲ καὶ τῶν ἄλλων φυτικῶν μερῶν, ὡς λ.χ. φύλλων, καρπῶν, κλάδων, ῥιζῶν κλπ. Ἡ σύμπτωσις, ὡς καὶ ἐπὶ πολλῶν ἄλλων ἀνακαλύψεων, ἔπαιξε καὶ ἐδῶ σπουδαιότατον ῥόλον καὶ οὕτω βλέπομεν ὅτι λίαν πρωίμως ἀνεπτύχθη ἀξιοσήμαντος βιομηχανία χρωμάτων, ἐν Κίνᾳ, Ἰαπωνίᾳ, Ἰνδίαις καὶ Αἰγύπτῳ, περὶ ἧς ὅμως ἐλάχισται πληροφορίαι μόνον ἔφθασαν μέχρις ἡμῶν. Περὶ τῆς βαφικῆς παρὰ τοῖς Ἕλλησι δὲν γνωρίζομεν σχεδὸν τίποτε καὶ περὶ τῶν Ρωμαίων ἐλάχιστα μόνον, ἤτοι ὅσα ὁ Πλίνιος μετέδωσεν. Οὕτως ὁ Πλίνιος, πλὴν τῶν ὑδροφόρων φυτικῶν χρωστικῶν ὑλῶν, ἀναφέρει καὶ τὴν *λευκὴν* καὶ *μέλαιναν στυπτηρίαν*, παρὰ τοῦ Ἡροδότου δὲ πληροφορούμεθα ὅτι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἦτο ἤδη γνωστὴ καὶ ἡ διὰ *προστύψεως* βαφική. Πρὸς βαφὴν ἐν τῇ Δύσει ἐχρησιμοποιήθη τὸ πρῶτον τὸ λίνον, ἡ ἀρχαιοτάτη καλλιεργουμένη ὑφαντικὴ ὕλη, καὶ σχεδὸν συγχρόνως τὸ ἔριον, καὶ μόνον κατὰ τὸν δεύτερον π. Χ. αἰῶνα ἡ μέταξα, ἥτις εἰσήχθη ἐκ Κίνας κατ' ἀρχὰς διὰ ξηρᾶς καὶ εἶτα διὰ θαλασσίας ὁδοῦ. Ἐκτὸς αὐτῶν εἰσήχθησαν κυρίως ἐκ Κῶ τὰ βομβύκια, εἶδός τι ἀγρίας μετάξης καὶ ἔσχον αἰσθητὴν ἐξάπλωσιν. Ἐπίσης ὁ βάμβαξ ἦτο εἰς τοὺς Ρωμαίους γνωστός, εἰσαχθεὶς ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ λόγῳ τῆς σπανιότητος αὐτοῦ ἐξετιμᾶτο πολύ.

Κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἡμετέρας χρονολογίας ἡ ὑφαντικὴ εἶχεν ἤδη ἀρκούντως ἀναπτυχθῇ, διότι παρεσκευάζοντο καὶ ἐβάπτοντο ὑφάσματα λινά, μάλλινα καὶ μεταξωτά, ὡς ἀκόμη καὶ ἡμίλινα (ἔριον καὶ λίνον), ἡμιμετάξινα, ὡς καὶ ἀνάμικτα μετὰ μεταλλικῶν ἰνῶν ὑφάσματα (Brokate). Εἰδικὴν σημασίαν εἶχεν ἡ πορφυρᾶ βαφική, ἐπιτελουμένη δι' εἰδικῶν μαλακοστράκων (murex trunculus καὶ purpura haemostona). Ἡ ἀξία τοῦ ἀρχαίου *πορφυροῦ*, φθάσασα καὶ μέχρι τῆς ἡμετέρας ἐποχῆς, ὠφείλετο μᾶλλον εἰς τὸ πολύτιμον αὐτοῦ καὶ ὀλιγώτερον εἰς τὴν ὡραιότητά του. Ἐκ τούτου συνάγεται ὅτι ἡ χρῶσις τοῦ πορφυροῦ περιωρίζετο κατ' ἀρχὰς μεταξὺ τῶν ἀρχόντων *(πορφυρογέννητοι)*, βραδύτερον δὲ καὶ μεταξὺ τῶν ἀνωτάτων κρατικῶν ὑπαλλήλων καὶ ἱερωμένων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μετακινήσεως τῶν λαῶν πολυάριθμοι μέθοδοι τῆς παλαιᾶς ὑφαντικῆς ἐξέλιπον, διατηρηθεῖσαι μόνον εἰς τὸ Βυζάντιον, ὅπου καὶ ἀνεπτύχθησαν περαιτέρω. Νέα δὲ τόνωσις ἐδόθη κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς βιομηχανίας τῆς μετάξης, ἥτις ταχύτατα ἤκμασε καὶ διεδόθη βραδύτερον διὰ τῶν Ἀράβων μέχρις Ἱσπανίας. Εἰδικὴν σημασίαν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς βαφικῆς ἔσχεν ἡ Βενετία, λόγῳ τῆς στενῆς αὐτῆς ἐμπορικῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τοῦ Βυζαντίου, ἀποτελέσασα καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν αὐτοῦ τὸ κέντρον προσφυγῆς τῶν τεχνιτῶν καὶ τὸ μεταβατικὸν σημεῖον τῆς βαφικῆς πρὸς τὴν Μέσην καὶ Δυτικὴν Εὐρώπην. Εἰς Βενετὸν δέ, τὸν Giovanni Ventura Rosetti, ὀφείλομεν τὸ πρῶτον δημοσιευθὲν (1548) βιβλίον βαφικῆς, ὅπερ ἔχει μεγίστην ἱστορικὴν σημασίαν, διότι λεπτομερέστατα ἐν αὐτῷ ἐκτίθεται ἡ τότε κατάστασις τῆς βαφικῆς. Εἰς τὰς παλαιότερον χρησιμοποιουμένας βαφικὰς ὕλας προσετέθησαν ἀκόμη τὸ *ἰνδικόν*, τὸ *βραζιλιανὸν ξύλον (ἐρυθρόξυλον)*, αἱ *κηκῖδες*, ἡ *σουμάκη* καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ ἐκ Φλωρεντίας Ruccellai περὶ τὸ 1300 ἀνακαλυφθεῖσα *ὀρσέλλη*. Αἰσθητῶς ὅμως ἐξειλίχθη ἡ βαφικὴ μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀμερικῆς, ὁπόθεν εἰσήχθησαν ἀμερικανικαὶ χρωστικαὶ ὗλαι καὶ κυρίως ἡ *κοχενίλλη* καὶ τὸ *κυανόξυλον* καὶ περαιτέρω διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς θαλασσίας ὁδοῦ πρὸς τὰς Ἀνατολικὰς Ἰνδίας εἰσήχθη ἐπίσης εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην τὸ *ἰνδικόν*. Ἡ εἰσαγωγὴ τῶν νέων τούτων προϊόντων ἐγένετο διὰ τῶν Ἱσπανῶν καὶ τῶν Πορτογάλων καὶ οὕτω βαθμηδὸν ἐμειοῦτο τὸ ἐμπόριον τῶν Βενετῶν. Ἐπίσης οὕτω κατωρθοῦτο ἡ πρόοδος τῆς σχετικῆς βιομηχανίας ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ καὶ ἀνεπτύσσετο ἐν Ὁλλανδίᾳ καὶ ταῖς γειτονικαῖς χώραις ἀνθοῦσα βιομηχανία τοῦ ἐρίου. Εἰδικὴν ἀξίαν ἔσχε ἡ ἀνακάλυψις τοῦ *ὑσγίνου* τῆς *κοχενίλλης*, γενομένη τῷ 1530 ὑπὸ τοῦ Cornellius Drebbel, διαδοθεῖσα ταχέως εἰς Γαλλίαν (Gobelin). Εἰς τὴν Γαλλίαν ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ' ἀνεπτύχθη σημαντικῶς ἡ ὑφαντικὴ καὶ ἡ βαφική. Ἀξιόλογον ὡσαύτως ἀνάπτυξιν τῆς βαφικῆς προὐκάλεσε καὶ ἡ κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' ἐπελθοῦσα ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας τοῦ βάμβακος. Πλήρη δὲ ἀλλαγὴν τῶν μέσων καὶ μεθόδων τῆς βαφικῆς ἐπέφερεν ἡ κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος γενομένη ἀνακάλυψις τῶν συνθετικῶν ὀργανικῶν χρωμάτων, τὰ ὁποῖα ταχύτατα ὑποκατέστησαν τὰ πλεῖστα τῶν φυσικῶν καὶ ἀνοργάνων χρωμάτων καὶ ἤγαγον εἰς μεγίστην ἀκμὴν τὴν βαφικήν.

Ἡ βαφικὴ ἔχει ὡς σκοπὸν τὴν μετατροπὴν τῶν ἀχρόων ὑφαντικῶν ἰνῶν, διὰ καταλλήλου κατεργασίας μετὰ διαλυμάτων χρωμάτων, εἰς ἐγχρόους διὰ τὸν ἡμέτερον ὀφθαλμὸν τοιαύτας. Θεωρεῖται ὅμως ὡς βαφὴ πραγματικὴ μόνον ὅταν αἱ χρωσθεῖσαι ἶνες διατηροῦν τὸ χρῶμά των καὶ μετὰ τὴν ἐπίδρασιν σειρᾶς μηχανικῶν καὶ χημικῶν κατεργασιῶν, αἵτινες ἐπιτελοῦνται κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν αὐτῶν. Ὅταν π.χ. φυτικαὶ ἶνες ἐμβαπτισθῶσιν εἰς θερμὸν διάλυμα *φουξίνης*, τότε ἀναλόγως τῆς πυκνότητος τοῦ διαλύματος χρώννυνται ἀντιστοίχως, ἀλλὰ ἀμέσως διὰ πλύσεως ἢ δι' ἐλαφροῦ σάπωνος τὸ χρῶμα ἀπομακρύνεται καὶ αἱ ἶνες καθίστανται πάλιν λευκαί. Ὑπὸ ἀναλόγους συνθήκας ἶνες ἐρίου διατηροῦν τὴν χρῶσίν των ἀνθιστάμεναι εἰς τὴν πλύσιν, τὸ ἀποτέλεσμα δὲ τοῦτο δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ καὶ διὰ τὰς ἶνας τοῦ βάμβακος, ἀλλὰ μόνον ὅταν αὗται πρὸ τῆς βαφῆς ἔχωσι διαποτισθῇ διὰ διαλύματος *ταννίνης*. Τοῦτο ἐπεξηγεῖται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ βάμβαξ ἐν τῷ λουτρῷ τῆς ταννίνης ἐπικαλύπτεται διὰ τῆς δεψικῆς ταύτης ὕλης, ἥτις συγκρατεῖται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας του καὶ κατὰ τὴν ἐπακολουθοῦσαν βαφὴν ἀπορροφᾷ τὴν χρωστικὴν ὕλην. Ἡ ταννίνη εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν καλεῖται *πρόστυμμα* καὶ ἡ πρᾶξις *πρόστυψις*. Τὰ προστύμματα ἐπομένως εἶναι βοηθητικαὶ διὰ τὴν βαφικὴν ὗλαι. Μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς βαφῆς στενότατα συνδέεται καὶ ἡ ἔννοια τῆς ἀνθεκτικότητος ἢ ἀντοχῆς τοῦ χρώματος, ἤτοι πρέπει αἱ χρωσθεῖσαι ἶνες νὰ ἀνθίστανται εἰς διαφόρους ἐπιδράσεις, ὡς λ.χ. τὴν πλύσιν, τὸ χλώριον, τὸ φῶς, τὴν ὕφανσιν, τὴν τριβήν, τὴν θερμότητα καὶ εἰς ἄλλα φυσικὰ καὶ χημικὰ αἴτια. Γενικῶς δὲν ὑπάρχει χρῶμα ἀνθιστάμενον εἰς ὅλα αὐτά, τοῦτο ἄλλωστε δὲν εἶναι καὶ ἀπαραίτητον, διότι εἰς πλείστας περιστάσεις ἀρκεῖ ἡ ἀνθεκτικότης ὡς πρός τινας μόνον ἐπιδράσεις, διὰ τοῦτο δὲ κανονίζεται τὸ εἶδος τῆς βαφῆς ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ δι' ὃν προορίζονται αἱ ἶνες.

Αἱ περὶ τῆς βαφῆς σήμερον ὑπάρχουσαι θεωρίαι κατατάσσονται εἰς τρεῖς κατηγορίας, ἤτοι διάφοροι συγγραφεῖς θεωροῦν τὴν βαφὴν ὡς καθαρὰν φυσικὴν ἢ μηχανικὴν πρᾶξιν, ἄλλοι θεωροῦν αὐτὴν ὡς σειρὰν χημικῶν δράσεων καὶ τέλος ἄλλοι λαμβάνουν ἐνδιάμεσον θέσιν, θεωροῦντες αὐτὴν ὡς μηχανικὴν καὶ χημικὴν συγχρόνως δρᾶσιν. (Τὰς περὶ τῆς βαφικῆς θεωρίας, βλ. κατωτέρω.)

Χημικὰ μέσα τῆς βαφικῆς. Εἰς ταῦτα ἀνήκουσι τὰ ἑξῆς:

Ὕδωρ: Ἐν τῇ βαφικῇ τὸ ὕδωρ παίζει σπουδαιότατον ῥόλον, διότι, πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ὅλαι αἱ βαφαὶ γίνονται ἐντὸς ὑδατικῶν λουτρῶν, ἑπομένως ἡ καθαρότης τοῦ ὕδατος ἔχει βασικὴν σημασίαν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς βαφῆς. Τὸ ἰδεῶδες ὕδωρ διὰ τὴν βαφικὴν θὰ ἦτο τὸ ἀπεσταγμένον ὕδωρ, ἀλλὰ δι' οἰκονομικοὺς λόγους χρησιμοποιεῖται ὕδωρ τῆς βροχῆς ἢ ὕδωρ συμπυκνώσεως εἰδικῆς διὰ τὴν διάλυσιν τῆς χρωστικῆς ὕλης. Ὕδωρ σκληρὸν πρέπει νὰ καθίσταται προηγουμένως μαλακόν, διὰ νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ χρησιμοποίησίς του. Ἀντὶ τοῦ χημικοῦ καθαρισμοῦ τοῦ ὕδατος προτιμᾶται συνήθως ἡ προσθήκη ἐν τῷ βαφικῷ λουτρῷ διαφόρων καταλλήλων ἀντιδραστηρίων, ὡς λ. χ. θειικοῦ ὀξέος διὰ τὰ ὄξινα χρώματα τῶν μαλλίνων, ὀξαλικοῦ ἀμμωνίου δι' ὡρισμένα ὄξινα χρώματα τῆς ἀλιζαρίνης, ὡς καὶ περαιτέρω ὀξικοῦ ὀξέος, σόδας, νατρορρύμματος κλπ. Διὰ τῶν προσθηκῶν αὐτῶν ἐξουδετεροῦνται τὰ ἐκ τῆς σκληρότητος μειονεκτήματα τοῦ ὕδατος.

Χημικὰ ἀντιδραστήρια: Τὰ διάφορα ἐν τῇ βαφικῇ χρησιμοποιούμενα χημικὰ ἀντιδραστήρια εἶναι κυρίως ὀξέα, ἀλκάλια καὶ ἅλατα. Ἐκ τῶν ὀξέων χρησιμοποιεῖται κυρίως τὸ θειικὸν ὀξύ, σπουδαιότατον διὰ τὴν βαφὴν τῶν μαλλίνων, ὡς καὶ τὸ ὄξινον μετὰ νατρίου ἅλας αὐτοῦ, περαιτέρω τὸ ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ καὶ σπανιώτερον τὸ νιτρικόν. Ἐκ τῶν ὀργανικῶν ὀξέων δὲ τὸ ὀξικὸν (πυκνότητος 30—50%), τὸ μυρμηκικὸν (80%), τὸ γαλακτικὸν (50%), τὸ ὀξαλικόν, τὸ τρυγικόν, τὸ κιτρικόν, ὡς καὶ τὰ ἅλατα αὐτῶν, ὡς λ. χ. τὸ ἅλας τοῦ Klee (ὄξινον ὀξαλικὸν κάλιον) καὶ ἡ τρυγία καὶ τέλος τὸ γλυκολικὸν ὀξύ. Ἐκ τῶν ἀλκαλίων χρησιμοποιεῖται πρωτίστως τὸ νατρόρρυμμα, περαιτέρω δὲ ἡ σόδα, ἡ ἄσβεστος, ἡ κρητίς, ἡ ἀμμωνία, τὸ ἀνθρακικὸν ἀμμώνιον ὡς καὶ τὰ ἠπίως ἀλκαλικῶς δρῶντα προϊόντα, ὡς ὁ βόραξ, ἡ ὑδροῦαλος, τὸ φωσφορικὸν νάτριον κλπ. Τὰ θειοῦχα ἀλκάλια χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ νατριοσουλφιδίου κυρίως κατὰ τὴν χρῶσιν τῶν θειοχρωμάτων.

Σπουδαίαν σημασίαν κέκτηνται ἐπίσης ὡς λευκαντικὰ καὶ ἀπορροφητικὰ μέσα σειρὰ ὅλη ὀξειδωτικῶν προϊόντων, ὡς τὸ ὑπεροξείδιον τοῦ ὑδρογόνου, τὸ ὑπεροξείδιον τοῦ νατρίου καὶ νεωστὶ διάφορα ὑπεράλατα καὶ πρὸ παντὸς τὸ ὑπερβορικὸν νάτριον, ἅτινα πάντα δρῶσιν ὡς τὸ ὑπεροξείδιον τοῦ ὑδρογόνου. Μεγάλην χρῆσιν ἐπίσης κέκτηνται τὰ ὑποχλωριώδη ἅλατα (ὡς ὑποχλωριῶδες νάτριον ἢ ὡς χλωριάσβεστος). Πλὴν αὐτῶν χρησιμοποιοῦνται χλωρικά, νιτρικά, χρωμικὰ καὶ διχρωμικὰ ἅλατα τῶν ἀλκαλίων, ὑπερμαγγανικὸν κάλιον καὶ σιδηρικυανικὰ ἀλκάλια. Ἐκ τῶν ἀναγωγικῶν μέσων χρησιμοποιοῦνται τὸ θειῶδες ὀξὺ καὶ τὰ ἅλατά του (κυρίως τὸ ὄξινον θειῶδες νάτριον), εἶτα τὰ ὑδροθειώδη ἅλατα, κυρίως τὰ μετὰ νατρίου. Πολυάριθμα τέλος ἅλατα χρησιμοποιοῦνται ὡς προσθῆκαι εἰς τὰ λουτρὰ τῆς βαφικῆς, ὡς λ. χ. τὸ μαγειρικὸν ἅλας καὶ τὸ ἅλας τοῦ Glauber εἰς τὴν βαφικὴν τῶν μαλλίνων καὶ βαμβακερῶν, τὸ ῥοδανικὸν ἀμμώνιον, τὰ ἅλατα τοῦ ἀσβεστίου κλπ.

Προστύμματα: Εἰδικὴν ἀνάπτυξιν ἐπίσης ἀπαιτοῦν τὰ σπουδαιότερα προστύμματα, διότι συνήθως ταῦτα δὲν εἶναι ἁπλᾶ χημικὰ σώματα

Digitized by Google

ἀλλὰ συχνάκις παρασκευάζονται ἐν τῇ βαφικῇ κατ' ἰδίας συνταγάς. Κατὰ τὴν πρόστυψιν πρέπει καλῶς νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν ὅτι ἶνες διαφόρου προελεύσεως συμπεριφέρονται διαφόρως καὶ ἑπομένως διάφοροι μέθοδοι προστύψεως πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦνται, ἐὰν πρόκειται περὶ βάμβακος ἢ ἐρίου ἢ μετάξης. Διὰ τῆς προστύψεως ἀποβλέπομεν ὅπως τὸ ὀξείδιον τοῦ μετάλλου, ὑπὸ τὴν ἔνυδρον μορφὴν ἢ ὑπὸ τὴν μορφὴν βασικοῦ ἅλατος ἢ ἀκόμη ὡς φωσφορικόν, ἀρσενικικόν, ἐλαϊκὸν κλπ. πάντως ὑπὸ ἀδιάλυτον μορφήν, ἀποβληθῇ καλῶς ἐπὶ τῶν ἰνῶν, ἐπιτελουμένης, οὕτως εἰπεῖν, δι' αὐτοῦ πρώτης βαφῆς τῶν ἰνῶν. Ὅταν τὸ πρόστυμμα εἶναι ἄχρουν, τότε αἱ ἶνες παραμένουσιν ἄχροοι, ἐνῷ ἐπὶ κεχρωσμένων μεταλλοξειδίων (χρωμίου, σιδήρου, χαλκοῦ) προκύπτει ἀντίστοιχος χρῶσις αὐτῶν. Λόγῳ τοῦ ἀσθενοῦς χημικοῦ χαρακτῆρος τῆς κελλουλόζης (κυτταρίνης), αὕτη ὑπὸ τὴν μορφὴν βάμβακος κλπ. δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ ἐπιφέρῃ διάστασιν τῶν οὐδετέρων διαλυμάτων τῶν ἁλάτων. Ἵνα ἑπομένως ἔνυδρόν τι μεταλλοξείδιον ἀποβληθῇ ἐπὶ τῶν ἰνῶν, πρέπει τὸ ὀξείδιον νὰ ἑνωθῇ μεθ' ἑνὸς ἀσθενοῦς ὀξέος (κατὰ προτίμησιν ὀξεικοῦ ἢ θειώδους) καὶ δι' ἀνυψώσεως τῆς θερμοκρασίας νὰ ἐπέλθῃ διάστασις τοῦ ἅλατος, ὁπότε τὸ ὀξὺ ἀφίπταται καὶ τὸ μεταλλοξείδιον παραμένει ὡς βασικὸν ἅλας, στερεοποιούμενον περαιτέρω καὶ δι' ἀλκαλικῶν μέσων (ὡς κρητίδος, φωσφορικῶν ἢ πυριτικῶν ἁλάτων κλπ.).

Δυνάμεθα ὅμως ἐπίσης τὰς διὰ τοῦ διαλύματος τοῦ ὀξειδίου διαποτισθείσας ἶνας μετὰ τὴν ξήρανσιν νὰ διαβιβάσωμεν διὰ δευτέρου λουτροῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ διὰ διπλῆς ἀντικαταστάσεως νὰ σχηματίσωμεν ἀδιάλυτον ἴζημα ἐπὶ τῶν ἰνῶν. Ἡ πρόστυψις ἀπαιτεῖ πάντοτε προσοχὴν καὶ ἐπιμελῆ ἐκλογὴν μεθόδου. Τὸ ἔριον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς φυτικὰς ἶνας, ἔχει αἰσθητῶς ἰσχυρότερον χημικὸν χαρακτῆρα, δι' ὃ εἰς πολλὰς περιπτώσεις εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἐπὶ τῶν ἰνῶν ἀποβολὴ τοῦ ἰζήματος τῶν ἐνύδρων ὀξειδίων τῶν μετάλλων ἢ τῶν βασικῶν ἁλάτων δι' ἁπλοῦ βρασμοῦ τοῦ ἐρίου ἐν τῷ διαλύματι τοῦ ἅλατος τοῦ ἀντιστοίχου μετάλλου. Διευκολύνεται πάντως ἡ διάστασις διὰ προσθήκης τρυγίας, ὁπότε φυσικῶς σχηματίζεται τὸ τρυγικὸν ἅλας, ὅπερ εὐκόλως παρέχει ἐπὶ τῶν ἰνῶν τὸ ὀξείδιον αὐτοῦ, ὡς ἐκ τούτου δὲ διὰ τὴν βαφήν του ἐρίου ἔχει σπουδαίαν σημασίαν ἡ τρυγία.

Ἀντὶ τῆς τρυγίας δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ τὸ ὀξαλικὸν ὀξύ, τὸ θειικὸν ὀξύ, τὸ ὀξινον θειικὸν νάτριον κ. λ. π. Κατὰ τὴν πρόστυψιν τοῦ ἐρίου διὰ χρωμίου χρησιμοποιεῖται ἡ τρυγία ὡς ἀναγωγικὸν μέσον, ἐπιφέρουσα, ἀναγωγὴν τῶν διχρωμικῶν ἁλάτων ἐπὶ τῶν ἰνῶν, εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ αὐτὴν δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ἐπίσης μυρμηκικόν, γαλακτικὸν ὀξὺ κ. λ. π. Ἐπίσης ἡ μέταξα πρὸ τῆς βαφῆς ὑπόκειται εἰς κατάλληλον πρόστυψιν, ἀναλόγως τοῦ χρησιμοποιουμένου χρώματος. Πλὴν τῶν μεταλλικῶν προστυμμάτων, περὶ ὧν ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος, χρησιμοποιοῦνται ἐπίσης αἱ δεψικαὶ ὗλαι κυρίως διὰ τὸν βάμβακα καὶ τὴν μέταξαν, ὡς ἀκόμη διὰ τὸν βάμβακα καὶ τὰ καλούμενα ἐλαιοῦχα προστύμματα. Ἐκ τῶν μεταλλικῶν προστυμμάτων μεγαλυτέραν σήμερον χρῆσιν κέκτηνται τὰ παράγωγα τοῦ τριοξειδίου τοῦ χρωμίου, Cr_2O_3, καὶ τὰ ἅλατα τοῦ χρωμικοῦ ὀξέος, CrO_3. Σπουδαιότητα ἐπίσης κέκτηνται καὶ οἱ σάπωνες, ὄχι κυρίως ὡς προστύμματα ἀλλὰ πρὸς καθαρισμὸν καὶ ζωηροτέραν ἐμφάνισιν τῶν χρωμάτων. Αἱ δεψικαὶ ὗλαι ἐπίσης χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ βαφικῇ τοῦ βάμβακος πρὸς στερέωσιν τῶν βασικῶν χρωμάτων, καθιζανόμενα δι' ὀξειδίου τοῦ ἀντιμονίου.

Χρωστικαὶ ὗλαι (χρώματα): Τὰ διάφορα χρώματα δύνανται νὰ ταξινομηθῶσιν εἰς τὰς ἀκολούθους ὁμάδας:

1) *Ὄξινα χρώματα.* Ταῦτα περιέχουσι πολλαπλῶς τὴν *σουλφομάδα* καὶ ἔρχονται εἰς τὸ ἐμπόριον κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν μετὰ νατρίου ἁλάτων αὐτῶν. Εἶναι δὲ συνήθως νιτρο-, αζω-, τριφαινυλομεθανο- καὶ ἀζινοπαράγωγα καὶ χρησιμοποιοῦνται κυρίως πρὸς βαφὴν τοῦ ἐρίου καὶ τῆς μετάξης. Ὑποδιαίρεσιν τῶν ὀξίνων χρωμάτων ἀποτελοῦν τὰ χρώματα τῆς *ρεζορκίνης*, ἅτινα εὑρίσκουσιν ἐπίσης περιωρισμένην χρῆσιν καὶ διὰ τὰς φυτικὰς ἶνας.

2) *Βασικὰ χρώματα.* Εἰς τὴν τάξιν ταύτην τῶν χρωμάτων κατατάσσονται τὰ ἅλατα τῶν χρωστικῶν βάσεων ἐκ τῆς ὁμάδος τῶν ἀζινῶν, τῶν θειαζινῶν, τῶν ὀξαζινῶν, τῆς ἀκριδίνης, τοῦ τριφαινυλομεθανίου καί τινα ἀζωχρώματα. Βάπτουν τὸ ἔριον καὶ τὴν μέταξαν ἀπ' εὐθείας ἐν ἀσθενεῖ ὀξίνῳ λουτρῷ καὶ δύνανται ἐπίσης νὰ χρησιμοποιηθῶσιν διὰ φυτικὰς ἶνας μόνον διὰ χρήσεως δεψικῶν προστυμμάτων. Γενικῶς κέκτηνται μετρίαν ἀνθεκτικότητα, ἀλλ' εἶναι λίαν ἀποδόσιμα καὶ παρέχουν κατὰ τὸ πλεῖστον ζωηρὰς χροιάς.

3) *Ἀπ' εὐθείας βάπτοντα χρώματα τοῦ βάμβακος.* Τὰ χρώματα ταῦτα καλοῦνται ἐπίσης καὶ *ἁλατοχρώματα* καὶ εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον δισαζω- καὶ πολυαζωσώματα. Ἀναφέρονται ἑπομένως συχνάκις ὡς χρώματα τῆς βενζιδίνης, τῆς διαμίνης, τοῦ διανιλίου κλπ. καὶ εἶναι ὡς καὶ τὰ ὄξινα χρώματα ἅλατα μετὰ νατρίου τῶν σουλφοξέων. Τὸν βάμβακα τὸν βάπτουσιν ἀπ' εὐθείας ἐν ἁλατούχῳ λουτρῷ, ἐνῷ τὸ ἔριον καὶ τὴν μέταξαν τὴν βάπτουσιν ἐν ἀσθενεῖ ὀξίνῳ λουτρῷ.

4) *Θειοχρώματα.* Εἶναι χρωστικαὶ ὗλαι λαμβανόμεναι διὰ τήξεως μετὰ θείου ὀργανικῶν ἑνώσεων καὶ ἔχουν τὴν ἰδιότητα νὰ βάπτουν ἀπ' εὐθείας τὸν βάμβακα ἐν λουτρῷ θειονατρίου. Περὶ τῆς χημικῆς αὐτῶν συστάσεως ἐπικρατεῖ ἀκόμη μεγάλη ἀβεβαιότης.

5) *Λεβητοχρώματα.* Χαρακτηρίζονται ἐκ τῆς πλήρους αὐτῶν ἀδιαλυτότητος ἐν ὕδατι, δι' ὃ καὶ δὲν δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ἀπ' εὐθείας πρὸς βαφήν. Ταῦτα μετατρέπονται δι' ἀναγωγῆς εἰς προϊόντα διαλυτὰ ἐν ἀλκαλίοις, ἡ βαφὴ ἐπιτελεῖται ἐν τῷ ἀλκαλικῷ ὑγρῷ (Küpe) καὶ δι' ὀξειδώσεως ἐν τῷ ἀέρι καθίσταται ἡ χρωστικὴ πάλιν ἀδιάλυτος καὶ ἐπικάθηται ἐπὶ τῶν ἰνῶν. Εἰς τὴν τάξιν ταύτην τῶν χρωμάτων ἀνήκει πρὸ παντὸς τὸ *ἰνδικὸν* καὶ τὰ παράγωγά του ὡς καὶ τὰ συγγενῆ ἰνδικοειδῆ χρώματα καὶ ὡρισμένα χρώματα τῆς ἀνθρακινόνης. Τὰ ἰνδικοειδῆ λεβητοχρώματα χρησιμοποιοῦνται δι' ὅλας τὰς ἶνας, ἐνῷ τὰ χρώματα τῆς ἀνθρακινόνης χρησιμοποιοῦνται συνήθως διὰ τὸν βάμβακα. Ἀμφότεραι αἱ τάξεις τῶν χρωμάτων τούτων παρέχουσιν ἐξόχου ἀνθεκτικότητος χρώσεις.

6) *Χρώματα προστύψεως.* Ὡς τοιοῦτα χαρακτηρίζονται αἱ *πολυοξυανθρακινόναι* καὶ τὰ παράγωγά των, τὰ σαλικυλοαζωχρώματα, τὰ νιτρωδοπαράγωγα τῶν φαινολῶν καὶ διάφορα φυσικὰ χρώματα. Τὰ χρώματα ταῦτα βάπτουσι ζωϊκὰς καὶ φυτικὰς ἶνας, ἀφοῦ προηγουμένως ὑποβληθῶσιν αὗται εἰς πρόστυψιν, εἶναι δὲ λίαν σταθερὰ χρώματα. Ὑποδιαίρεσιν τῆς τάξεως ταύτης ἀποτελοῦσι τὰ διὰ χρωμίου ἐμφανιζόμενα χρώματα τοῦ ἐρίου, ἅτινα βάπτουν ἐν ὀξίνῳ λουτρῷ καὶ ἐπέρχεται ἐμφάνισις τοῦ χρώματος διὰ διχρωμικῶν ἁλάτων. Ὑπάρχουσιν ἐπίσης χρώματα ἐμφανιζόμενα διὰ στυπτηρίας ἢ ἁλάτων τοῦ χαλκοῦ. Ἑτέραν ἐπίσης ὑποδιαίρεσιν ἀποτελοῦν τὰ χρώματα ἐκεῖνα, ἅτινα βάπτουσι διὰ συγχρόνου χρησιμοποιήσεως τοῦ προστύμματος, ὡς συμβαίνει εἰς πολλὰ φυσικὰ χρώματα.

7) *Χρώματα ὀξειδώσεως.* Εἰς τὴν τάξιν ταύτην ἀνήκει κυρίως τὸ *μέλαν* τῆς *ἀνιλίνης* τὸ ὁποῖον ἐμφανίζεται μετὰ τὴν ὀξείδωσιν.

8) *Χρώματα συμπυκνώσεως.* Εἰς ταῦτα ἀνήκει κυρίως τὸ *νιτρωδοκυανοῦν.*

9) *Χρώματα συνενώσεως.* Διὰ συνενώσεως προκύπτει κυρίως ἐπὶ τῶν φυτικῶν ἰνῶν σειρὰ ἀδιαλύτων *ἀζωχρωμάτων.* Τὰ χρώματα ταῦτα σχηματίζονται δι' ἑνώσεως τῶν συστατικῶν αὐτῶν ἢ διαζωτώσεως γενομένης ἐπ' αὐτῶν τούτων τῶν ἰνῶν.

10) *Ἀνόργανα χρώματα.* Διὰ διπλῆς ἀντικαταστάσεως δύνανται νὰ προκύψουν ἐπὶ τῶν ἰνῶν διάφορα ἀνόργανα χρώματα, ὡς λ. χ. τὸ κίτρινον τοῦ χρωμίου, τὸ κυανοῦν τοῦ Βερολίνου κλπ. Τὰ πλεῖστα τῶν χρωμάτων τούτων χρησιμοποιοῦνται διὰ τὸν βάμβακα, οὐχ ἧττον ὅμως δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι καὶ διὰ τὸ ἔριον καὶ τὴν μέταξαν.

Μηχανικὰ μέσα τῆς βαφικῆς. Πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς βαφῆς χρησιμοποιεῖται σειρὰ μηχανημάτων, δι' ὧν γίνεται ἐπεξεργασία τοῦ πρὸς βαφὴν ἀντικειμένου πρὸ τῆς κυρίως βαφῆς, κατὰ τὴν βαφὴν καὶ μετ' αὐτήν. Ἐνῷ πρότερον ἡ βαφικὴ περιωρίζετο κυρίως εἰς τὴν βαφὴν ἑτοίμων ὑφασμάτων καὶ τεμαχίων, ἅτινα ἀπῄτουν σχετικῶς ἁπλᾶ μηχανήματα, κατὰ τὰς τρεῖς τελευταίας δεκαετηρίδας ἐπῆλθε ριζικὴ μεταβολή, καὶ σήμερον ἡ βαφὴ δύναται ἄριστα νὰ ἐπιτελεσθῇ εἰς οἱονδήποτε στάδιον τῆς κατεργασίας τῶν ἰνῶν. Αἱ βάσεις τούτου δέον νὰ ἀναζητηθῶσιν εἰς τὴν ἐξοικονόμησιν κατὰ τὴν κατεργασίαν, ἥτις ἐπέρχεται διὰ τῆς καταλλήλου ἐκλογῆς τῶν ὑλικῶν καὶ εἰς τὴν αὔξουσαν ἀνθεκτικότητα τοῦ χρώματος, ἥτις ἐπέρχεται ὅταν ἡ βαφὴ γίνεται ἐπὶ εὐκολώτερον διαποτιζομένης μορφῆς τοῦ ὑλικοῦ. Ἡ μέταξα βάπτεται κυρίως ὡς ὕφασμα. Ἡ ἀρχὴ τῆς βαφικῆς παραμένει ἡ ἰδία, ἀνεξαρτήτως τῆς μορφῆς τοῦ ὑλικοῦ, ἀλλ' ἀπὸ μηχανικῆς ἀπόψεως ὑπάρχουσιν αἰσθηταὶ διαφοραί, καθόσον τὰ μηχανήματα πρέπει νὰ προσαρμόζωνται πρὸς τὴν μορφὴν τοῦ πρὸς βαφὴν ὑλικοῦ. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης διακρίνομεν κυρίως δύο κατηγορίας μεθόδων, ἤτοι ἢ τὸ λουτρὸν ἠρεμεῖ καὶ ἡ πρὸς βαφὴν ὕλη κινεῖται ἢ ἡ ὕλη ἠρεμεῖ καὶ τὸ λουτρὸν εὑρίσκεται ἐν κινήσει. Ἡ πρώτη μέθοδος ἐνδείκνυται κυρίως διὰ ἕτοιμα ὑφάσματα καὶ τεμάχια, ἐνῷ ἡ δευτέρα εἶναι εὔχρηστος δι' ὅλας τὰς ἄλλας μορφὰς τῆς ὕλης. Ἡ κίνησις εἶναι ἀπαραίτητος διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ὁμοιογενὴς βαφὴ καὶ διαπότισις ὑπὸ τοῦ χρώματος, καθόσον, ὅταν ἡ ὕλη καὶ τὸ λουτρὸν ἠρεμῶσι, ἐπέρχεται ἀνομοιομέρεια εἰς τὴν βαφήν. Πλὴν τῶν ἐγκαταστάσεων διὰ τὴν κίνησιν τοῦ ὑλικοῦ ἢ τοῦ λουτροῦ, πρέπει τὰ βαφικὰ μηχανήματα νὰ ἔχωσι καὶ ἐγκαταστάσεις θερμάνσεως, διότι ἡ βαφὴ ἐπιτελεῖται καλύτερον ἐν θερμῷ. Μηχανημάτων βαφικῆς ὑπάρχουν πλεῖστοι τύποι ἀναλόγως τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ.

Δοκιμαὶ ἀντοχῆς τοῦ χρώματος. Ἡ δοκιμὴ τῆς ἀνθεκτικότητος τοῦ χρώματος εἶναι σπουδαιότατον, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ δυσκολώτατον ζήτημα, διότι οἱ ὅροι *ἀνθεκτικὸν* καὶ ἀσταθὲς εἶναι λίαν σχετικοὶ καὶ δὲν δύναται νὰ καθορισθῶσι δι' ἀπολύτων μέτρων. Αἱ δοκιμαὶ τῆς ἀνθεκτικότητος εἶναι ἑπομένως μόνον συγκριτικαὶ καὶ ἐξαρτῶνται περαιτέρω ἐκ τοῦ τρόπου τῆς ἐκτελέσεως, ἐκ τοῦ τρόπου τῆς βαφῆς καὶ τοῦ εἴδους τῶν βαφεισῶν ἰνῶν. Περαιτέρω αἱ ἀξιώσεις ἀνθεκτικότητος κυμαίνονται αἰσθητῶς εἰς τὰς διαφόρους βιομηχανίας· οὕτω λ. χ. ἄλλαι εἶναι διὰ τὰ ὑφάσματα ἐπίπλων, διὰ τὰ ἐξωτερικὰ ἐνδύματα, διὰ τὰ ἐσωτερικὰ τοιαῦτα, διὰ τὰ ὑποκάμισα κτλ., καὶ τοιουτοτρόπως συμβαίνει ὥστε χρωστική τις νὰ εἶναι κατάλληλος δι' ἓν εἶδος καὶ ἀκατάλληλος δι' ἄλλο. Ἐπίσης διάφοροι εἶναι καὶ αἱ ἐπιθυμίαι τοῦ πωλητοῦ τοῦ χρώματος καὶ τοῦ καταναλωτοῦ αὐτοῦ. Γενικῶς καθορίζονται μεταξὺ δύο ἄκρων ὁρίων ἑνὸς σταθερωτάτου καὶ ἑνὸς ἀσταθεστάτου 5 βαθμίδες. Οὕτω πρέπει π. χ. κατὰ τὴν γνωμάτευσιν τῆς ἀνθεκτικότητος εἰς τὸ φῶς ἡ 1η βαθμὶς μετὰ ἕνα μῆνα νὰ μὴ ἔχῃ ἢ ἐλάχιστα ἀλλοιωθῆ, ἡ 2α μετὰ 14 ἡμέρας ὀλίγον καὶ μετὰ ἕνα μῆνα κάτως; ἡ 3η βαθμὶς μετὰ 8 ἡμέρας ὀλίγον καὶ μετὰ 14 ἡμέρας ἰσχυρῶς, ἡ 4η μετὰ 8 ἡμέρας ἰσχυρῶς καὶ ἡ 5η ἀμέσως μετὰ τὴν πρώτην ἡμέραν. Ἐπειδὴ ὅμως, ὡς γνωστόν, ἡ ἔντασις τοῦ φωτός, ἡ ἐποχὴ τοῦ ἔτους, αἱ κλιματολογικαὶ συνθῆκαι, ἡ ὑγρασία κτλ. κυμαίνονται αἰσθητῶς, δὲν δυνάμεθα νὰ γνωματεύσωμεν μετ' ἀσφαλείας παρὰ ἐν συγκρίσει πρὸς γνωστὰ ἐξηκριβωμένης ἀντοχῆς χρώματα. Διὰ καθαρῶς ἐπιστημονικῶν μεθόδων ἡ ἐργασία τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἀνθεκτικότητος εἶναι λίαν δυσεπίτευκτος λόγῳ τῶν πολλῶν συντελεστῶν οἵτινες ὑπεισέρχονται. Πρὸς καθορισμὸν τῶν τρόπων ἐλέγχου τῆς σταθερότητος τῶν χρωμάτων συνῆλθε καὶ διεθνὴς ἐπιτροπή, ἀλλὰ τὰ συμπεράσματα αὐτῆς δὲν ἔτυχον εἰσέτι πλήρους ἀναγνωρίσεως. Διὰ τὴν παραλαβὴν τῶν εἰδῶν ἱματισμοῦ καὶ ἐξαρτήσεως τὰ διάφορα κράτη ἔχουσιν εἰδικῶς καθορίσει τρόπους ἐλέγχου τῆς σταθερότητος τοῦ χρώματος.

Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

ΒΑΦΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΙ. Ἡ ἐξήγησις τοῦ μηχανισμοῦ τῆς *χρώσεως* τῶν ὑφανσίμων ἰνῶν κατὰ τὴν βαφὴν εἵλκυσεν ἀνέκαθεν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐπιστημόνων, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ κρείσσονες παλαιότερον ἠσχολήθησαν εἰς τὴν τελειοποίησιν τῶν βαφικῶν μεθόδων. Αἱ μεγάλαι πρόοδοι τῆς βαφικῆς χρονολογοῦνται ἀπὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Colbert τῷ 1670 ἐγκαταστάσεως ἐν Παρισίοις τοῦ ἱδρύματος πρὸς προαγωγὴν τῶν βιομηχανιῶν καὶ τῆς ἱδρύσεως ὕστερον τοῦ βαφείου τοῦ ταπητουργείου τῶν *Γοβελίνων.* Αἱ πρῶται θεωρίαι τῆς βαφικῆς διετυπώθησαν πρὸ τῆς διαμορφώσεως τῆς σημερινῆς χημείας, ἀπὸ τοῦ 1790, κατὰ τὰ τέλη δὲ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐδημιουργήθησαν αἱ ἀντιθέσεις τῆς μηχανικῆς καὶ τῆς χημικῆς θεωρίας. Αἱ ἑκάστοτε τελούμεναι τεχνικαὶ καὶ θεωρητικαὶ πρόοδοι τῆς χημείας προσῆγον νέον πλούσιον ὑλικὸν εἰς χρώματα καὶ μεθόδους καὶ παρεῖχον νέα ἐπιχειρήματα εἰς τοὺς ὀπαδοὺς ἑκατέρας τῶν θεωριῶν. Ἡ πληθὺς καὶ πολλαπλότης τῶν φαινομένων εἶναι τοιαύτη, ὥστε εὐκόλως εὑρίσκονται παραδείγματα ὑπὲρ οἱασδήποτε θεωρίας, παντὸς καθ' ἕκαστον χημικοῦ φαινομένου εὑρίσκοντος ἀνάλογον ἑαυτοῦ καὶ εἰς τὸν ἔγχρουν κόσμον. Οὕτω αἱ ἀρχικαὶ ἀντιθέσεις ἐξακολουθοῦσι καὶ σήμερον, κατὰ πολὺ ἀμβλυνθεῖσαι καὶ τείνουσαι εἰς συμβιβασμὸν διὰ νέου καθορισμοῦ τῶν γενικῶν τῆς χημείας ἐννοιῶν διὰ τῶν προόδων τῆς φυσικοχημείας.

Κατὰ τὴν χημικὴν θεωρίαν, τὸ χρῶμα σχηματίζει μετὰ τῶν ἰνῶν χημικὴν ἕνωσιν ἁλατοειδῆ. Ἡ ἀντίληψις αὕτη στηρίζεται κυρίως ἐπὶ τοῦ γεγονότος ὅτι αἱ διαλυταὶ *χρωστικαὶ* εἶναι εἴτε βασικοῦ εἴτε ὀξίνου χαρακτῆρος. Αἱ ἶνες, αἱ ζωϊκαὶ θεωροῦνται καὶ αὗται πεπροικισμέναι δι' ὀξίνων συγχρόνως καὶ βασικῶν ἰδιοτήτων ὡς τὰ κατὰ τὴν ἀποσύνθεσιν αὐτῶν παραγόμενα ἀμινοξέα δι' τοῦτο καὶ βάφονται ἀπ' εὐθείας ἐν ἑνὶ λουτρῷ περιέχοντι τὰς χρωστικὰς ἄνευ τινὸς προπαρασκευῆς. Ὁ βάμβαξ (κυτταρίνη) ἐξ ἄλλου θεωρεῖται οὐδέτερον σῶμα, προσλαμβάνει δὲ τὰ χρώματα προπαρασκευαζόμενος διὰ ταννίνης ἢ μεταλλοξειδίων ἀναλόγως τῆς φύσεως τοῦ χρώματος. Κατὰ τὴν μηχανικὴν θεωρίαν, τὸ χρῶμα ἀποβάλλεται ὑπὸ ἀδιάλυτον μορφὴν καὶ συγκρατεῖται μηχανικῶς ὑπ' αὐτῆς διὰ τῶν ἑλκτικῶν δυνάμεων τῆς προσφύσεως. Ἡ θεωρία αὕτη εἶναι φυσικωτέρα, στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀμέσου παρατηρήσεως καὶ τῆς συγκρίσεως πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ ἄνθρακος ἀπορρόφησιν χρωστικῶν πάσης φύσεως ὁπότε οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γίνῃ περὶ χημικῆς ἑνώσεως λόγῳ τῆς χημικῆς αὐτοῦ ἀδρανείας.

Τὰ κυριώτερα τῶν ἐναντίον τῆς χημικῆς θεωρίας ἐπιχειρημάτων εἶναι, ὅτι δὲν ὑπάρχουσιν ὡρισμέναι ἀναλογίαι μεταξὺ ἰνὸς καὶ χρώματος ἀλλὰ τὸ ποσὸν τοῦ στερεουμένου ἐπὶ τῆς ἰνὸς χρώματος εἶναι περισσότερον ὅσον πυκνότερον εἶναι τὸ χρωματοδιάλυμα· ὅτι δὲν καταστρέφονται αἱ ἰδιότητες τῶν συστατικῶν κατὰ τὴν ἕνωσιν ἀλλὰ αἵ τε ἶνες καὶ τὸ χρῶμα διατηροῦσι τὰς χρ[illegible]

Digitized by Google

κτηριστικὰς αὐτῶν ἰδιότητας· ὅτι ὁ βάμβαξ, καίτοι οὐδετέρου ἢ μᾶλλον ὀξίνου χαρακτῆρος, χρωματίζεται διὰ τῶν χρωμάτων τῆς βενζιδίνης· ὅτι προσθήκη ὀξέων εἰς τὸ λουτρὸν κατὰ τὴν χρῶσιν ἐρίου ὑπὸ ὀξίνων χρωστικῶν εὐνοεῖ τὸν σχηματισμὸν τῆς ἐγχρόου ἰνός, ἀντὶ νὰ ἐμποδίζῃ τοῦτον, καὶ ἄλλα.

Οἱ χημικοὶ πάλιν, μὴ δυνάμενοι νὰ ἀντιληφθῶσι τὴν ἐνέργειαν ἄλλων δυνάμεων ἐκτὸς χημικῶν, προέβαλον μεταξὺ τῆς πληθώρας τῶν φαινομένων τῆς βαφικῆς περιπτώσεις μεταβολῆς τοῦ χρώματος τῆς χρωστικῆς κατὰ τὴν χρῶσιν, ὡς τὴν μεταβολὴν τῆς ἀχρόου βάσεως ῥοδανιλίνης ἐπὶ τοῦ ἐρίου εἰς τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα τῆς φουξίνης (τοῦ ὑδροχλωρικοῦ ἅλατος αὐτῆς), ὑπέδειξαν ὅτι ἐὰν σχηματίζεται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας μόνον τῆς ἰνὸς χημικὴ μετὰ τοῦ χρώματος ἕνωσις, δὲν δύνανται νὰ παρατηρηθῶσι σταθεραὶ καὶ ὡρισμέναι ἐπὶ τοῦ συνόλου ἀναλογίαι (Rosenstiehl) καὶ ἄλλα. Οἱ τῆς μηχανικῆς πάλιν ὀπαδοὶ ἀπέδειξαν διὰ τοῦ μικροσκοπίου τὴν ἀπόθεσιν κρυστάλλων τοῦ χρωμικοῦ μολύβδου ἐπὶ καὶ ἐντὸς τῆς κιτρίνης δι' αὐτοῦ κεχρωσμένης ἰνὸς (Crum), τὴν διείσδυσιν τῶν χρωστικῶν τῆς βενζιδίνης εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν κυττάρων τοῦ βάμβακος (Weber), ὑπέδειξαν τὸν σχηματισμὸν ἀδιαλύτων χρωμάτων καὶ ἄλλα. Αἱ ἀρχικαὶ θεωρίαι ἦσαν πορίσματα τῆς ἀμέσου ἀπροκαταλήπτου παρατηρήσεως τῶν τελουμένων κατὰ τὴν βαφὴν διὰ τῶν φυσικῶν χρωστικῶν, ὡς ἀφεψημάτων χρωματοξύλων καὶ κοκκινέλης καὶ τοῦ ἰνδικοῦ, ἁπάντων σχηματιζόντων ἰζήματα εἴτε μόνων ἢ μετὰ στυμμάτων, ἡ διατύπωσις ὅμως αὐτῶν ἦτο χονδροειδής πως καὶ διὰ τοῦτο περιεφρονήθησαν ὑπὸ τῶν μετέπειτα χημικῶν. Ὁ Hellot, τῷ 1737, ὁ πατὴρ τῆς μηχανικῆς θεωρίας, συνοψίζει ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὸν ἀόρατον μηχανισμὸν τῆς χρώσεως ὡς ἑξῆς. Κατὰ τὴν διαβροχὴν τῶν ἰνῶν εἰς τὸ θερμὸν ὕδωρ πρὸ τῆς ἐμβαπτίσεως εἰς τὸ χρωστικὸν λουτρὸν διανοίγονται οἱ πόροι αὐτῆς, ἐπενδύονται δὲ οὗτοι καὶ διὰ κολλητικῆς οὐσίας ἰδίως διὰ τῶν προστυμμάτων. Κατὰ τὴν βαφὴν εἰσέρχονται εἰς τοὺς πόρους τούτους τὰ χρώματα καὶ συγκρατοῦνται ἐν αὐτοῖς στερεῶς, κλειομένων εἶτα τῶν πόρων κατὰ τὴν πλύσιν τῆς βαφείσης ἰνὸς διὰ ψυχροῦ ὕδατος. Ἡ κατηγορία τῶν *στερεῶν χρωμάτων* (grand teint) περιέχει οὐσίας στυπτικῶν ἰδιοτήτων καὶ δυναμένας νὰ κατακρημνισθῶσιν ὑπὸ μορφὴν ἀδιάλυτον. Τὰ μὴ *στερεὰ χρώματα* (petit teint) φαίνεται ὅτι ἀποτίθενται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας μόνον τῶν ἰνῶν ἢ ὅτι μὴ προπαρασκευαζομένης καταλλήλως διὰ τῶν γνωστῶν μεθόδων τῆς ἰνὸς δὲν διανοίγονται ἐντελῶς οἱ πόροι καὶ διὰ τοῦτο δὲν συγκρατεῖται καλῶς τὸ χρῶμα. Ὁ Dufay τῷ 1737 παρετήρησεν ὅτι ἡ ἐνέργεια τῶν στυμμάτων δὲν συνίσταται εἰς προπαρασκευὴν τῆς ἰνὸς διὰ τὴν πρόσληψιν τοῦ χρώματος ἀλλ' εἰς τὸν σχηματισμὸν μετὰ τῶν χρωστικῶν λάκκας, ἥτις δύναται νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς ἀνεξάρτητος χρωστική, π. χ. πρὸς χρῶσιν ἐρίου εἰς πορφυροῦν, εἴτε προπαρασκευάζεται αὐτὸ δι' ἅλατος κασσιτέρου καὶ εἶτα βάφεται ἐν ἀφεψήματι κοκκινέλης, εἴτε βάφεται κατ' εὐθεῖαν ἐν λουτρῷ περιέχοντι τὴν κοκκινέλην, τὸ ἅλας τοῦ κασσιτέρου, χλωριοῦχον ἀμμώνιον καὶ τρυγίαν. Ὁ Le Pileur d' Apligny διαβλέπει τὴν διάφορον συμπεριφορὰν τῶν ἰνῶν ἐρίου, μετάξης καὶ βάμβακος εἰς τὴν διαφορὰν τῆς μηχανικῆς κατασκευῆς αὐτῶν καὶ τὸ διάφορον μέγεθος τῶν πόρων. Ὁ Macquer τῷ 1767 εὑρίσκει τὴν θεωρίαν τῶν Hellot τοσοῦτον διαυγῆ καὶ ὀφθαλμοφανῆ, ὥστε λέγει: «ἀδύνατον εἶναι νὰ ἀπατηθῇ τις ὡς πρὸς τὰ ἀξιώματα τὰ διέποντα τὴν τέχνην ταύτην ἐκτὸς ἐὰν τὸ θέλῃ». Βραδύτερον ἐν τούτοις γίνεται σκεπτικώτερος καὶ δέχεται, ὅτι πρὸς ἐπιτυχίαν ζωηροῦ χρωματισμοῦ καὶ μὴ σπατάλην χρωστικῆς, τὸ χρῶμα δέον νὰ ἀποτίθεται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν ἰνῶν συγκρατούμενον ὑπὸ τῆς ἐξασκουμένης *συγγενείας*, ἐνῷ ἐὰν ἀπορροφηθῇ ἐντὸς τῶν πόρων τῆς ἰνὸς ἀποκρύπτεται καὶ δὲν συντελεῖ εἰς ἔντονον χρῶσιν. Ὁ Poerner διέκρινεν εἰς τὰ διάφορα χρώματα γλοιώδη, ῥητινώδη, γαιώδη, ἁλατώδη καὶ ἐλαιώδη συστατικά, ὅπως ἐξηγήσῃ τὴν διάφορον αὐτῶν συμπεριφοράν. Τὴν πρώτην ἐπίκλησιν τῆς (χημικῆς) συγγενείας κατὰ τὴν βαφὴν ἐποίησεν ὁ Bergman τῷ 1776, παρατηρήσας, ὅτι τὸ ἐκ τοῦ ἰνδικοῦ παραγόμενον ὄξινον χρῶμα *ἰνδικοθειοξὺ* βάφει μὲν τὸ ἔριον κατ' εὐθεῖαν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸν βάμβακα, πρᾶγμα προερχόμενον ἐκ τῆς διαφόρου συγγενείας τῶν ἰνῶν αὐτῶν πρὸς τὸ χρῶμα. Ὁ Berthollet ὅμως τῷ 1804 ἐθεμελίωσε τὴν χημικὴν θεωρίαν, συνοψίσας τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν του καὶ σκέψεων ὡς ἑξῆς: 1) Τὰ χρωννύοντα μόρια διακρίνονται ἐκ τῆς συνθέσεως αὐτῶν καὶ τοῦ διαφόρου βαθμοῦ συγγενείας, ἐξ ἧς προέρχεται ἡ διάλυσις ἢ ἡ ἕνωσις αὐτῶν. 2) Ἑνοῦνται μετὰ τῶν ἰνῶν κατ' εὐθεῖαν ἢ τῇ μεσολαβήσει στυμμάτων. Αἱ ἶνες ἀναλόγως τῆς φύσεως αὐτῶν φέρονται διαφόρως πρὸς τὰ διάφορα χρώματα. 3) Κατὰ τὴν χρῶσιν ἐπέρχεται μεταβολὴ χροιᾶς.

Ἐκ τῶν σοβαρωτέρων ἐρευνητῶν ὑπῆρξεν ὁ Chevreul, διευθύνας ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὸ βαφεῖον τῶν Γοβελίνων καὶ πλείστας δημοσιεύσας ἀνακοινώσεις εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν μεταξὺ 1834 καὶ 1864. Εὑρέθη εἰς δυσχέρειαν νὰ ἀποφανθῇ ὑπὲρ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης θεωρίας, ἀναγνωρίσας ὅτι ὑπάρχουσι περιπτώσεις ἐξηγούμεναι διὰ τοῦ σχηματισμοῦ χημικῆς ἑνώσεως, ἄλλαι ἔνθα ὁ σχηματισμὸς μηχανικοῦ μίγματος εἶναι ὀφθαλμοφανὴς καὶ ἄλλαι ἔνθα ἀμφότερα συμβαίνουσι. Ἡ ἔρευνα παρουσιάζει πλείστας δυσχερείας: 1) λόγῳ τῆς μικρᾶς ποσότητος τῆς ὑπὸ τῆς ἰνὸς παραλαμβανομένης χρωστικῆς καὶ τῆς ἀπομακρύνσεως μέρους αὐτῆς κατὰ τὴν πλύσιν· 2) ἕνεκα τῆς ἀσθενοῦς συγγενείας τῆς ἰνός· 3) ὡς ἐκ τῆς μεταβλητότητος τῶν χρωστικῶν τῇ ἐπιδράσει τοῦ ὀξυγόνου τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ ὕδατος τοῦ λουτροῦ· καὶ 4) ἐπειδὴ εἶναι ἄγνωστος ἡ σύνθεσις τῶν πλείστων χρωστικῶν. Ἐξήτασε τὰ φαινόμενα τῆς ἀπορροφήσεως ὑπὸ ἄνθρακος, προερχόμενα ἐκ τῆς τριχοειδοῦς συγγενείας, διακρινομένης τῆς χημικῆς συγγενείας καὶ τῆς ἐνεργείας ἐπαφῆς (καταλυτικῆς), καὶ καθορίζει, ὅτι ταῦτα καταλήγουσιν εἰς κατάστασιν ἰσορροπίας, καθ' ὅσον μέρος μόνον ἀπορροφᾶται, τὸ ὑπόλοιπον δὲ τῆς ἐν διαλύσει οὐσίας παραμένει ἐν τῷ διαλύματι. Καὶ ὁ Persot (1846), ἐξετάζων ἐπισταμένως τὸ φαινόμενον, ἀναγνωρίζει τὴν ἀποβολὴν ἀδιαλύτων χρωμάτων, τῶν ὁποίων τὴν στερέωσιν θεωρεῖ τελουμένην διὰ τῆς ἀμοιβαίας ἕλξεως, θεωρεῖ δὲ ὅτι αἱ διακρίσεις μεταξὺ χημικῆς ἕλξεως καὶ μηχανικῆς θέλουσιν ἐκλείψει θᾶττον ἢ βράδιον, οὖσαι ἀποτέλεσμα τῆς ἀνάγκης μιᾶς ἐποχῆς.

Ἀπὸ φυσικοχημικῆς ἀπόψεως ἐξήτασε τὸ φαινόμενον τῆς βαφικῆς ὁ Mills τῷ 1879, ἐρευνήσας τὴν εἰς διαφόρους χρόνους ἀποτιθεμένην ποσότητα φουξίνης ἐπὶ μετάξης καὶ εὑρὼν τελουμένην συμφώνως πρὸς τὸν νόμον τῆς δράσεως τῆς μάζης, καὶ ὁ Mueller-Jacobs τῷ 1884 συγκρίνας πρὸς τὰ φαινόμενα διαχύσεως καὶ διαπιδύσεως, κατὰ τὰ ὁποῖα αἱ ἶνες ἐνεργοῦσιν ὡς μεμβρᾶναι, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἀποτίθενται ἀδιάλυτα μόρια χρωμάτων, ἰδίως ἀδιαλυτοποιουμένων ἐὰν εὑρίσκοντο ἐν κολλοειδεῖ διαλύσει. Ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἐπραγματεύθη τὸ ζήτημα ὕστερον ὁ Dreaper τῷ 1894, λαβὼν ὑπ' ὄψιν τὴν μεταβολὴν μεγέθους τῶν μορίων τοῦ χρώματος κατὰ τὴν διάλυσιν καὶ τὴν κατακάθισιν. Διὰ τῶν Kneht καὶ Vignon τῷ 1888 καὶ 1893 νέα ἐδόθη ὤθησις εἰς τὴν χημικὴν θεωρίαν καὶ τὴν ἐν γένει ἀσχολίαν περὶ τοῦ θέματος τούτου, ἡ ἐπέμβασις ὅμως τοῦ Witt διὰ τῆς θεωρίας αὐτοῦ τῆς διαλύσεως τῷ 1890 ἔδωκε τὴν ὁριστικὴν τροπὴν εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ φαινομένου ὡς φαινομένου ἀπορροφήσεως.

Ὁ Witt λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὴν ὑπὸ τὸ μικροσκόπιον παρατηρουμένην ὁμοιογένειαν ἐρίου καὶ μετάξης κεχρωσμένων διὰ χρωστικῶν ἀνιλίνης, ἐθεώρησεν αὐτὰ ὡς στερεὰς διαλύσεις τῶν χρωμάτων ἐν τῇ ἰνί. Ἡ ποσοτικὴ ὅμως ἔρευνα τοῦ μερισμοῦ τοῦ χρώματος μεταξὺ ἰνὸς καὶ λουτροῦ καὶ αἱ ἀπόπειραι τοῦ ὑπολογισμοῦ τοῦ μοριακοῦ βάρους τοῦ χρώματος ἐπὶ τῆς ἰνὸς ἐκ τοῦ ὑποτιθεμένου γνωστοῦ τοιούτου ἐν τῷ λουτρῷ, τελεσθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Schmidt, κατόπιν ὑπὸ τοῦ Georgievics, καὶ τῶν Appleyard καὶ Walker, ἀπέδειξαν ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν ἡ ἀπορροφηθεῖσα χρωστικὴ νὰ εὑρίσκηται ἐν τῇ ἰνὶ ἐν καταστάσει διαλύσεως. Τέλος τῷ 1896 ὁ Krafft ἀναγνωρίζει τὸν κολλοειδῆ χαρακτῆρα τῶν χρωστικῶν καὶ δέχεται ὅτι σχηματίζουσι μεμβράνας ἐπικαλυπτούσας τὰς ἶνας δίκην ἐπιχρίσματος, συγκρατουμένας διὰ τῆς χημικῆς συγγενείας. Τῷ 1900 ἐπῆλθε δριμὺς κριτὴς τῶν θεωριῶν τῆς βαφικῆς ὁ Π. Δ. Ζαχαρίας ἐξακολουθήσας τὸν ἀγῶνα μέχρι τοῦ 1911. Συνέλεξε πᾶσαν ὀρθὴν προγενεστέραν παρατήρησιν, ἐξήγαγεν ἐξ αὐτῆς τὸ κατάλληλον συμπέρασμα, στηριζόμενος ἐπὶ ὡρισμένων γενικῶν ἀρχῶν, καὶ κατώρθωσε νὰ συμπεριλάβῃ τὸ σύνολον τῶν φαινομένων μετὰ τῶν ἰδίων ἑαυτοῦ παρατηρήσεων ὑπὸ μίαν γενικὴν θεωρίαν διὰ δύο γενικῶν ἀξιωμάτων, ἀναγνωρίσας ὅτι ἡ χρῶσις τελεῖται εἰς δύο στάδια διακρινόμενα ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ: 1) *τῆς ἀπορροφήσεως τῆς χρωστικῆς* καὶ 2) *τοῦ σχηματισμοῦ καὶ στερεώσεως τοῦ χρώματος*. Ἡ ἶς, ἀφοῦ καταλλήλως καθαρισθῇ, διαβρέχεται καλῶς καὶ εἰσάγεται εἰς τὸ πρῶτον λουτρόν, ἔνθα ἀπορροφᾷ μέρος τῆς ἐν διαλύσει οὐσίας, καὶ ὕστερον εἰσάγεται εἰς δεύτερον λουτρὸν περιέχον κατάλληλον οὐσίαν προκαλοῦσαν τὸν σχηματισμὸν τοῦ χρώματος. Τὸ χρῶμα τοῦτο, ἐὰν δὲν εἶναι κατ' εὐθεῖαν ἀδιάλυτον, καθίσταται τοιοῦτον διὰ βρασμοῦ ἢ ἐπιδράσεως στυμμάτων ἢ ἄλλων καταλλήλων οὐσιῶν. Ἡ πρόστυψις εἶναι πρᾶξις καθαρᾶς βαφῆς, μόνον ὅτι τὸ παραγόμενον χρῶμα δὲν εἶναι ἐν γένει ἔντονον καὶ χρησιμοποιήσιμον. Πολλαὶ ὅμως χρωστικαὶ ὑφίστανται μεταβολὴν ἐν τῷ λουτρῷ λόγῳ τῆς κολλοειδοῦς αὐτῶν φύσεως. Πολλαὶ χρωστικαὶ τῆς ἀιλίνης ἀδιαλυτοποιοῦνται ἐν τῷ διαλύματι αὐτῶν καὶ κατακρημνίζονται· ἡ τοιαύτη κατακρήμνισις τελεῖται ταχύτερον διὰ βρασμοῦ παρουσίᾳ τῆς ἰνὸς καὶ οὕτω βάφονται αἱ ἶνες ἐν ἑνὶ λουτρῷ ἄνευ προπαρασκευῆς καὶ δίδουσι τὴν ἐντύπωσιν τελέσεως χημικῆς ἑνώσεως. Τὸ πορφυροῦν, ἡ λάκκα τοῦ κασσιτέρου μετὰ τῆς κοκκινέλης διαλυομένη κολλοειδῶς ἀποβάλλεται ἐν τῷ λουτρῷ καὶ ἐντὸς καὶ ἐπὶ τῆς ἰνός, ἐφ' ὅσον εἰς κατάστασιν κολλοειδοῦς διαλύσεως μετέβη ἐπὶ τῆς ἰνὸς ἔνθα ἀδιαλυτοποιήθη. Ἡ ἶς χρησιμεύει ὡς ὑπόστρωμα ὡς καὶ τὸ δοχεῖον τῆς βαφῆς, ἐπὶ τοῦ πυθμένος τοῦ ὁποίου ἀποβάλλεται μέρος τοῦ ἀδιαλυτοποιηθέντος χρώματος. Ἅπασαι αἱ ἰδιορρυθμίαι τῶν φαινομένων τῆς βαφικῆς προέρχονται ἐκ τοῦ κολλοειδοῦς χαρακτῆρος τῶν τε ἰνῶν καὶ τῶν χρωμάτων. Αἱ ἶνες ὡς σώματα πολυπλόκου συνθέσεως καὶ μεγάλου μοριακοῦ βάρους εἶναι χημικῶς ἀδρανεῖς, εὑρίσκονται δὲ εἰς διάφορον κατάστασιν πήξεως, ἥτις τροποποιουμένη κατὰ τὴν ἐπίδρασιν διαφόρων παραγόντων μεταβάλλει καὶ τὴν συμπεριφορὰν αὐτῶν κατὰ τὴν βαφήν. Παραγωγὴ χημικῶν ἑνώσεων τῆς ἰνὸς κατὰ τὴν βαφὴν δὲν ἀποκλείεται, ὡς ἡ χρῶσις εἰς χρῶμα κίτρινον δι' ἐπιδράσεως νιτρικοῦ καὶ νιτρώδους ὀξέος. Ἡ χημικὴ σύνθεσις ἐπηρεάζει καὶ τὴν φυσικὴν κατάστασιν καὶ προκαλεῖ τὰς ἐκλεκτικότητας μεταξὺ ἰνῶν καὶ χρωστικῶν προκειμένου περὶ ἀμέσου ἐν ἑνὶ λουτρῷ χρώσεως. Διὰ τῆς χρήσεως δύο λουτρῶν δυνάμεθα πάντως νὰ χρωματίσωμεν οἱανδήποτε ἶνα εἰς οἱονδήποτε οὕτω παραγόμενον χρῶμα.

Ἡ καθαρὰ μηχανικὴ θεωρία ὑπὸ τοῦ Schmidt, Georgievics καὶ βραδύτερον τοῦ Fruundlich καὶ ἄλλων διεμορφώθη εἰς τὴν καλουμένην τῆς *ἀπορροφήσεως* (Adsorption), προερχομένης κατ' αὐτοὺς ἐκ τῆς ἐνεργείας τῆς ἐκτάσεως ἐπιφανείας τοῦ κολλοειδοῦς κατασκευάσματος τῆς ἰνὸς καὶ τῶν διαφορῶν ἐπιφανειακῆς τάσεως, χωρὶς νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν ἡ χημικὴ σύνθεσις, ἥτις τοσοῦτον ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς φυσικῆς καταστάσεως καὶ ἀπορροφητικότητος τῶν ἰνῶν. Ἡ πλήρης διευκρίνισις τῶν λεπτομερειῶν τῆς βαφικῆς ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν δύο γενικῶν σταδίων τῆς τελέσεως τῆς χρώσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς γνώσεως τῶν ἰδιοτήτων τῶν ἐκ τιλῶν ἤτοι μεγάλων μορίων συνισταμένων σωμάτων, τῶν ἀμόρφων καὶ τῶν πλαστικῶν σωμάτων εἰς τὰ ὁποῖα ὑπάγονται καὶ αἱ ἶνες, τῶν τιλοδιαλυμάτων ὡς εἶναι τὰ *χρωματόλουτρα* καὶ τῶν νόμων τῆς διαχύσεως δι' ἧς τελεῖται ἡ ὑπὸ τῶν ἰνῶν ἀπορρόφησις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Π. Δ. Ζαχαρία.* Αἱ θεωρίαι τῆς βαφικῆς 1900. — *W. P. Dreaper.* The Chemistry and Physics of dyeeing. London. 1906. *P. D. Zacharias.* Die theorie der Färbevorgänge. Geschichte, Kritik, Zusammenfassung unter einheitlichen Prinzipien. Berlin. 1908.—*Schvalbe.* Die neuen Färbe theorien. Stuttgart 1907.—*Pelet-Jolivet.* Die Theorie des Färbeprozesses Dresden 1910.—*Wood.* The Chemistry of dyeing London 1913.

Π. Δ. ΖΑΧΑΡΙΑΣ

βαφικός,—*ή,—όν*· ὁ ἀνήκων ἢ ἀναφερόμενος εἰς τὴν βαφήν: «βαφικὴ ὕλη», «βαφικὰ βότανα»· || τὸ θηλ. βαφικὴ (βλ. λ). ὡς οὐσιαστ. κατὰ παράλειψιν τοῦ *τέχνη*: «ἀσχολεῖται εἰς τὴν βαφικήν».

— **βαφικὰ** ***ξύλα.*** Οὕτω καλοῦνται διάφορα ξυλώδη φυτικὰ μέρη προερχόμενα ἐκ τοῦ βλαστοῦ ἢ τῶν ῥιζῶν καὶ χρησιμεύοντα, λόγῳ τῶν ἐν αὐτοῖς περιεχομένων χρωστικῶν, εἰς τὴν *βαφικήν*. Οὕτως ἐκ τῶν κυριωτέρων εἶναι τὸ *καμπεχιανὸν ξύλον* ἢ *αἱματόξυλον* (κοινῶς *μπακάμι*), τὸ *κιτρινόξυλον*, ὁ φλοιὸς τῆς *βαφικῆς δρυός*, ὁ φλοιὸς καὶ τὸ ξύλον τῆς *ἀκακίας*, τὸ *ξύλον τῆς Βραζιλίας* κλπ.

Κ. Γ. Μ.

Βαφιόπουλος, ***Δημήτριος.*** Ἀξιωματικὸς κατὰ τὸν Ἀγῶνα, καταγόμενος ἐκ Πατρῶν. Ἀναλαβὼν τὴν συμπλήρωσιν τῆς ὀχυρώσεως τοῦ Μεσολογγίου κατὰ τὴν μεγάλην αὐτοῦ πολιορκίαν παρέσχε τὴν ξυλείαν, ἣν ἐπρομηθεύθη ἐξ Ἑπτανήσου, χωρὶς ν' ἀποζημιωθῇ. Ὁ ἀδελφός του *Ἀνδρέας Βαφιόπουλος* ἢ *Συνοδινὸς* ὑπῆρξεν ἐπὶ τῆς ἀρχιστρατηγίας τοῦ Τσοὺρτς φροντιστὴς ὅλων τῶν στρατιωτικῶν σωμάτων ἐν Ναυπλίῳ.

Τ. Χ. Κ.

— **Βαφιόπουλος,** ***Παναγιώτης.*** Κεφαλλὴν ἐκ καταγωγῆς κατῴκησεν ἐν Θήρᾳ, ἐκεῖθεν δὲ μετέβη εἰς Ὕδραν, ἔνθα ἀπὸ τοῦ 1816 μετήρχετο τὸν διδάσκαλον τῆς γαλλικῆς καὶ ἰταλικῆς γλώσσης, ὑπηρετῶν καὶ ὡς γραμματεὺς τοῦ ἐκεῖ ῥωσικοῦ προξενείου. Κατὰ τὸν Κριεζῆν, μυηθεὶς εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἀπὸ τοῦ 1818, ἐνήργει δραστηρίως διὰ τὴν ἐξάπλωσιν αὐτῆς ἐν Μεγαρίδι καὶ Κορινθίᾳ, παρασκευάζων οὕτω τὰ τοῦ κινήματος. Ἐτήρει δὲ καὶ τὴν ἀλληλογραφίαν τῶν ἑταίρων τῆς Ὕδρας μετὰ τῶν τῆς Στερεᾶς. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1821 ἐξήγειρε τοὺς Δερβενοχωρίτας καὶ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς 1200 ἐξ αὐτῶν, βαδιζόντων κατὰ τοῦ Ἀκροκορίνθου. Τὴν 27 Μαρτίου ἐπανῆλθεν εἰς Ὕδραν καὶ ἔφερεν ἐκεῖ τὴν εἴδησιν περὶ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων, ἀλλὰ δὲν ἔπεισε τοὺς προὔχοντας τῆς Ὕδρας περὶ ἀμέσου ἐξεγέρσεως. Ἐπανελθὼν εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Κορίνθου ἐκηρύχθη ἀρχιστράτηγος μὲ ὑπαρχηγὸν τὸν *Ἀχιλλέα Θεοδωρίδην*, ἐξέδωκε δὲ καὶ στρατιωτικὸν κανονισμὸν (*Φιλήμονος* Γ'. σελ. 130, 154 καὶ 433). Ἀλλ' ὅταν ἦλθεν ἐκεῖ πρὸς τακτοποίησιν τῶν πραγμάτων ὁ Δικαῖος τὸν διώρισε γενικὸν ἔφορον τοῦ στρατοπέδου, τοποθετήσας ὡς ἀρχιστράτηγον τὸν *Μερτίκαν*. Ἐν τούτοις ἐμφανισθέντος τὸν Μάϊον ἐκ Ῥίου τοῦ Κεχαγιάμπεη, ἡ πολιορκία τῆς Κορίνθου διεκόπη. Κατ' ἔκθεσιν τῶν Δερβενοχωριτῶν ὁ Βαφιόπουλος εἰσέφερεν ἐξ ἰδίων πολλὰ ἐφόδια, ἤτοι τέσσαρα κανόνια, 140

Digitized by Google

τυφέκια, 20 σπαθιά, 50 μπαλάσκες, 1000 στουρναρόπετρες, 14 χιλιάδες έτοιμα φυσέκια, 600 μπάλες κανονιών, 400 όκάδες μπαρούτι, 200 σμυδράλια καὶ ἐν γένει σινιάλα, φραγγικὰ ἐνδύματα καὶ καπέλλα, γύφτους, πελεκητάς, κανονιέρηδες κλπ. Μετὰ τὴν ἄνοδον τοῦ Κεχαγιάμπεη εἰς Τρίπολιν, ὁ Βαφιόπουλος συνήγαγε πάλιν τοὺς Δερβενοχωρίτας εἰς ἐπανάληψιν τῆς πολιορκίας, ἐπειδὴ δὲ εἶχε ταχθῆ κατὰ ξηρὰν ἀρχηγὸς αὐτῆς ὁ *Ἀναγνώστης Πετιμεζᾶς*, οἱ Δερβενοχωρῖται δυσηρεστήθησαν καὶ ἀπεσύρθησαν, ἀξιοῦντες ἀρχηγὸν τῆς πολιορκίας τὸν Βαφιόπουλον. Ἔκτοτε οὗτος ἐτάχθη μετὰ τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου, μεθ' οὗ συνεταλαιπωρήθη κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κορίνθου καὶ τοῦ Ναυπλίου, μετασχὼν καὶ τῆς ἀποτυχούσης ἐφόδου· ἐχρησίμευε συνάμα καὶ ὡς ἐπιστάτης τῶν τροφοδοσιῶν, ἐστάλη δὲ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1821 μετὰ τοῦ Ἀποστόλου Στεφανίδου εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πρὸς εἴσπραξιν ἐράνων διὰ τὰ στρατόπεδα. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Ἀκροκορίνθου προσεβλήθη ὑπὸ τοῦ μαστίζοντος τὴν Ἑλλάδα λοιμώδους τύφου, ἐγκατέλειψε δ' ἔκτοτε τὸ στρατιωτικὸν στάδιον διορισθεὶς ἔπαρχος Πάρου κλ. καὶ Ἀντιπάρου. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

βαφόρριζα (ἡ) *[Βοτ.]* κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ **ἀλκάννη** (βλ. λ.).

βαφτίζω, ***βαφτισιμιός, κ.λ.π.*** βλ. βαπτίζω, βαπτισιμιὸς κ.λ.π.

βάφτρα (ἡ) *[Ἀμπελουργ.]*. Τὸ ὄνομα τοῦτο δίδεται εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν Θήραν εἰς ποικιλίας τινὰς τῆς οἰνοφόρου ἀμπέλου, παραγούσας σταφυλὰς μὲ ῥᾶγας λίαν εὐγεύστους, κοκκινωπάς, ἀραιὰς καὶ ποικίλου μεγέθους εἰς τὴν αὐτὴν σταφυλήν. Π. Γ. Κ.

Βαφύρας *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς ἐν τῇ Μακεδονικῇ χώρᾳ Πιερίᾳ. Πηγάζων ἐκ τοῦ Ὀλύμπου καὶ διαγράφων τόξον βορείως τούτου, διέρχεται παρὰ τὴν ἀρχαίαν πόλιν Δῖον καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν θερμαϊκὸν κόλπον, πρὸ τοῦ ὁποίου σχηματίζει ἕλη (κοινῶς *Βαρικός*, κατὰ δὲ τὸν *Χρυσοχόον*, *Χελοπόταμος*). Κατὰ τὸν Παυσανίαν (9, 8, 4), ὁ ποταμὸς οὗτος ἐκαλεῖτο κατὰ τὸν ἄνω ροῦν *Ἑλικών*, τὸ ρεῦμα δὲ τούτου μετὰ 75 στάδια ἐβυθίζετο καὶ ἐξηφανίζετο εἰς τὴν γῆν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν μετὰ ροῦν 22 σταδίων ἀνεφαίνετο ὑπὸ τὸ ὄνομα *Βαφύρας*, ὅστις ἀπὸ τοῦ σημείου τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ μέχρι τῆς θαλάσσης ἦτο πλωτός. Ὑπὸ τὴν ἐκδοχὴν ταύτην ὡς Ἑλικὼν ποταμὸς δὲν πρέπει νὰ ἐννοηθῇ ὁ κατὰ τὸ χωρίον Βροντοῦ ρέων, ἀλλ' ὁ βορειοδυτικῶς τῶν ὑψηλῶν κορυφῶν τοῦ Ὀλύμπου σχηματιζόμενος ποταμὸς διὰ τῶν βραχιόνων *Ξερολάκι* καὶ *Μαυρονέρι*, ὁ ὁποῖος διέρχεται τὰ στενὰ τῆς Πέτρας. Ὁ ὑπόγειος ροῦς λέγεται σήμερον *Ποτόκι*. Ι. Σ. Σ.

Βαφφλὰρ (Wafflar), ***Ἀλέξιος-Ἰάκωβος***. Γάλλος θεατρικὸς συγγραφεὺς (1787—1824). Ἔγραψε πολλὰς κωμῳδίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Ἕνας περίπατος εἰς τὸ Σαὶν-Κλού», «Μία στιγμὴ ἀφροσύνης», «Τὸ παιχνίδι τοῦ χρηματιστηρίου», «Ὁ ἄγαμος καὶ ὁ ἔγγαμος», «Ὁ μαθητὴς τῆς Ὀξφόρδης» κλπ. Ὡς καλύτερον τῶν ἔργων του θεωρεῖται ἡ κωμῳδία «Ταξίδι στὴ Ντιέππ». Ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *Βερανζὲ* ἔγραψε τοὺς «Χαμαιλέοντας», κωμῳδίαν, διὰ τῆς ὁποίας σατυρίζει δηκτικώτατα τὴν γραφειοκρατίαν. Μ. Δ. Β.

βάφω· βλ. **βάπτω.**

βὰχ !· ἐπιφώνημα σχετλιαστικὸν (βλ. ἄχ!).

Βὰχ (Wach), ***Ἀδόλφος***. Διακεκριμένος Γερμανὸς δικονομολόγος (1843—1926). Ἐσπούδασεν ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τοῦ Βερολίνου τῆς Ἀϊδελβέργης καὶ τῆς Καινιξβέργης. Ἐγένετο ὑφηγητὴς τοῦ τελευταίου ἐν ἔτει 1868, τῷ δὲ 1870 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Τυβίγγης. Ἔκτοτε ἐδίδαξε συνεχῶς, εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Βόννης (1877) καὶ τῆς Λειψίας (1875), Πολιτικὴν Δικονομίαν, Ποινικὸν Δίκαιον, Ποινικὴν Δικονομίαν καὶ Πτωχευτικὸν Δίκαιον. Τῷ 1882 ἐτιμήθη διὰ τοῦ τίτλου τοῦ αὐλικοῦ μυστικοσυμβούλου (Geheimen Hofrat). Ἐχρημάτισεν ὡσαύτως καὶ δικαστικὸς λειτουργός, ἀπονεμηθέντος μάλιστα αὐτῷ καὶ εἰδικοῦ προνομίου, ἐπιτρέποντος τὴν ἐν ταὐτῷ ἐνάσκησιν τοῦ τε καθηγητικοῦ καὶ δικαστικοῦ λειτουργήματος. Συνέγραψε: «Περὶ τῆς διαδικασίας τῆς προσωπικῆς κρατήσεως εἰς τὴ ἱστορικὴ αὐτῆς ἐξέλιξι» (τόμ. 1, Λειψία 1868), «Διαλέξεις περὶ τῆς Γερμανικῆς Πολιτικῆς Δικονομίας» (Βόννη 1879), «Ἐγχειρίδιον τῆς Γερμανικῆς Πολιτικῆς Δικονομίας (τόμ. 1, Λειψία 1885) «Περὶ τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας καὶ Πρακτικῆς» (Λειψία 1886), «Περὶ τῆς δικονομικῆς ἀνακρίσεως» (Βερολῖνον 1887). Ἐπίσης δὲ εἰργάσθη διὰ τὴν 5ην καὶ 6ην ἔκδοσιν τοῦ κλασσικοῦ συγγράμματος τοῦ Keller «Ἡ Ρωμαϊκὴ Δικονομία καὶ αἱ Ἀγωγαί». Ι. Κ. Π.

—**Βὰχ** (Wach), ***Κάρολος-Γουλιέλμος***. Γερμανὸς ζωγράφος (1787—1815). Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Κρέτσμερ καὶ ὑπηρέτησε κατόπιν ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὸν πρωσσικὸν στρατόν, κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ 1813 καὶ 1815. Μετὰ τούτους παρέμεινεν εἰς Παρισίους μέχρι τοῦ 1817 πρὸς μελέτην τῶν ἐκεῖ καλλιτεχνικῶν θησαυρῶν καὶ πρὸς τελειοποίησίν του ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Δαυὶδ καὶ τοῦ Γκρός. Ἀκολούθως μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἐπιστρέψας εἰς τὸ Βερολῖνον τῷ 1819, ἤρχισε νὰ ἐκθέτῃ διάφορα ἔργα, διὰ τῶν ὁποίων ἀπέκτησε μεγάλην φήμην, καὶ ἵδρυσε μεγάλην σχολὴν ζωγραφικῆς. Τῷ 1820 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν, τῆς ὁποίας κατόπιν (1840) διετέλεσε καὶ ἀντιπρόεδρος. Τῷ 1829 ὠνομάσθη ζωγράφος τῆς αὐλῆς καὶ ἀνέλαβε, μετ' ἄλλων, τὴν ὀργάνωσιν τοῦ νέου μουσείου τοῦ Βερολίνου. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶνε: «Τὸ κορίτσι τοῦ Βελλέτρι», «Αἱ ἐννέα Μοῦσαι» ἐν τῷ βασιλικῷ θεάτρῳ τοῦ Βερολίνου, «Ἡ σταύρωσις», «Ἔρως καὶ ψυχή», «Αἱ τρεῖς κύριαι χριστιανικαὶ ἀρεταί», ἐν τῷ ναῷ τοῦ Βέρντερ τοῦ Βερολίνου καὶ «Ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος», ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Πέτρου καὶ Παύλου τῆς Μόσχας, ἐν τῶν σημαντικωτέρων ἔργων του. Μ. Δ. Β.

Βαχάβ, ***Βαχὰπ ἢ Θυάχαπ (Μωχάμμετ ἰμπν-Ἀβδ-οὺλ-Βαχάβ)***. Ἱδρυτὴς τῆς ἀραβικῆς θρησκευτικῆς αἱρέσεως τῶν Βαχαβιτῶν (βλ. λ. καὶ **Ἀραβία** τ. Ε', σ. 305 β').

Βαχαβιόλος ***Π. Ἰάκωβος***. Ἐγεννήθη ἐν Λαγγάδᾳ τῆς Οἰτύλου τῷ 1868. Γενόμενος διδάκτωρ τῆς φιλολογίας διωρίσθη καθηγητὴς καὶ ἔπειτα ἐπιθεωρητὴς τῶν δημοτικῶν σχολείων. Μετὰ ταῦτα ὑπηρέτησεν ὡς μέλος τοῦ Κεντρικοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου, πρόεδρος αὐτοῦ, μέλος τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου, πρόεδρος αὐτοῦ καὶ γενικὸς γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας καὶ τῶν Θρησκευμάτων. Μετέφρασε συγγράμματα τοῦ παιδαγωγικοῦ Ἰ. Παγιὼ καὶ ἐδημοσίευσεν ἄρθρα τινὰ εἰς παιδαγωγικὰ περιοδικά. ΚΑΨ.

Βαχαβισμὸς (ὁ). Θρησκευτικὴ ἀναμορφωτικὴ κίνησις ἐν Ἀραβίᾳ (βλ. λ., τόμ. Ε' σ. 305 β κ.ἑξ.).

Βαχαβῖται Οἱ ὀπαδοὶ τῆς μουσουλμανικῆς αἱρέσεως τοῦ βαχαβισμοῦ (βλ. λ.).

Βαχάλ· βλ. **Βαάλ.**

Βαχὰλ-Γάδ· βλ. **Βαλαγάδ.**

Βάχαλις. Βασιλεὺς τῶν Ἀμμωνιτῶν. Οὗτος, παραδίδεται, ὅτι ἀπέστειλε τὸν Ἰσμαήλ, υἱὸν Νεθανίου νὰ φονεύσῃ ἐν Μισπᾷ τὸν *Γεδαλίαν*, διοικητὴν Παλαιστίνης, διορισθέντα ὑπὸ τοῦ Νεβουκαδνεσάρ, βασιλέως τῆς Βαβυλῶνος. Αἴτιον τῆς δολοφονίας ἦτο τὸ πατρογονικὸν μῖσος τῶν Ἀμμωνιτῶν κατὰ τῶν Ἑβραίων, τὸ ὁποῖον δὲν ἀφώπλισεν οὔτε ἡ τελευταία των συμφορά. Ἀλλ' εἶχε καὶ τὴν ὀπισθοβουλίαν νὰ θεωρηθῇ ἐν Βαβυλῶνι ὁ φόνος τοῦ διοικητοῦ ἔργον τῶν πατριωτῶν Ἑβραίων, νὰ μετατοπισθοῦν ἐκ Παλαιστίνης καὶ οἱ ἀπομείναντες καὶ ἡ χώρα νὰ κατοικηθῇ ὑπὸ τῶν Ἀμμωνιτῶν. Ἀφ' ἑτέρου ὁ Ἰσμαὴλ ἀπεδέχθη τὴν βδελυρὰν ἐντολὴν ἐκ ζηλοτυπίας, διότι καίτοι ἦτο ἐκ βασιλικῆς καταγωγῆς καὶ σύμμαχος τῶν Βαβυλωνίων δὲν διωρίσθη αὐτός, ἀλλ' ὁ Βαβυλώνιος Γεδαλίας. Γ. Λ. Α.

Βαχάμαι ***νῆσοι*** (Bahamas) *[Γεωγρ.]*. Σύμπλεγμα μικρῶν νησίδων, σκοπέλων καὶ ὑφάλων τῆς Κεντρικῆς Ἀμερικῆς ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ ὠκεανῷ, ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν Ἀντιλλῶν, ἧς ἀποτελεῖ τὸ Β. Α. τμῆμα, τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τῶν παραλλήλων 80°50' καὶ 72°50' Δ. μήκους ἀπὸ Γκρήνουϊτς καὶ 22°55' καὶ 26°40' Β. πλάτους. Τὸ σύμπλεγμα τοῦτο, καλούμενον ἄλλως καὶ *Βαχαμικὸν ἀρχιπέλαγος*, ὑπὸ δὲ τῶν Ἰσπανῶν καὶ *Λουκάγιαι* (ἐκ τοῦ *los cayos*=σκόπελοι), ἀνήκει εἰς τὰς ἀγγλικὰς ἀποικίας τῶν Δυτικῶν Ἰνδιῶν καὶ ὁρίζεται πρὸς Β καὶ Α ὑπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, πρὸς Ν ὑπὸ τῶν νήσων Ἀϊτῆς καὶ Κούβας, ἀπὸ τῶν ὁποίων χωρίζεται διὰ τοῦ στενοῦ τῆς Βαχάμας, καὶ πρὸς Δ ὑπὸ τῆς Φλωρίδος, ἀπὸ τῆς ὁποίας χωρίζεται διὰ τοῦ φερωνύμου στενοῦ, ἀποτελεῖται δὲ ἀπὸ 29 νησίδας, 661 σύρτεις καὶ 2387 βράχους καὶ ὑφάλους, συνολικῆς ἐκτάσεως 11406 τετρ. χιλμτρ. Πληθυσμὸς 55423 (1925) κατοίκων, κατὰ τὰ 5/6 νέγρων καὶ κατὰ τὸ ὑπόλοιπον λευκῶν. Πρωτεύουσα τῆς ἀποικίας εἶναι ἡ πόλις *Νασσάου* (πληθ. 12975 κατ. τῷ 1925), ἐπὶ τῆς νήσου *Νέας Προνοίας* (New Providence).

Αἱ Βαχάμαι εἶναι διατεταγμέναι εἰς μακρὰν γραμμὴν μήκους 130 περίπου χιλιομ., μὲ διεύθυνσιν ἐκ ΒΔ πρὸς ΝΑ, κεῖνται πλησίον ἀλλήλων, σχηματίζουσαι στενοὺς μόνον καὶ ἀβαθεῖς διέκπλους, ἐξαιρετικῶς ἐπικινδύνους εἰς τὴν ναυσιπλοΐαν, διακρίνονται δὲ εἰς τρία κυρίως ἀθροίσματα: 1) τῆς «*Μικρᾶς Βαχάμας*», καταλαμβάνον τὸ βορειότερον τμῆμα τοῦ συμπλέγματος, ὅπου ἡ *Μεγάλη* καὶ *Μικρὰ Ἀμπάκο*, ἡ *Βαχάμα* καὶ τὰ μικρὰ ἀθροίσματα *Μπεμίνι* καὶ *Μπέρρυ*, 2) τῆς «*Μεγάλης Βαχάμας*», πρὸς Ν τοῦ πρώτου, χωριζομένη ἀπ' αὐτοῦ διὰ τοῦ στενοῦ τῆς Προνοίας (Providence Channel), τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς σειρὰς νήσων παραλλήλως κειμένων. Εἰς τὴν πρώτην σειρὰν πρὸς Δ, εἶναι ἡ νῆσος *Ἄνδρος*, εἰς τὴν δευτέραν, τὴν μεσαίαν, ἡ *Νέα Πρόνοια*, αἱ νῆσοι *Ἐξοῦμα* καὶ ἡ *Λὸγκ Ἄϊλαντ* καὶ εἰς τὴν τρίτην πρὸς Α, αἱ *Χάρμπουρ*, *Κάτ*, *Οὐάτλιγκ* καὶ ἡ μικρὰ νησὶς *Ροὺμ Καΐϋ* καὶ 3) μακρᾶς σειρᾶς νήσων ΝΑ τῆς Μεγάλης Βαχάμας, ἀφ' ἧς χωρίζονται διὰ τοῦ στενοῦ Κροῦκεντ (Crooked Pass.) ὧν σπουδαιότεραι εἶναι αἱ: *Κροῦκεντ*, *Ἄκλιν*, *Μαριγκουάνα*, *Ἰνάγκουα* (*Μεγάλη* καὶ *Μικρὰ*) καὶ τὰ ἀθροίσματα τῶν νησίδων *Καΐκαι* καὶ *Τουρκικαὶ* (Turk Islands).

Αἱ περισσότεραι τῶν νήσων τοῦ Βαχαμικοῦ ἀρχιπελάγους εἶναι ἀκατοίκητοι, μολονότι τὸ κλίμα των εἶναι ὑγιεινὸν καὶ τὸ ἔδαφος γονιμώτατον καὶ κατάλληλον εἰς τὴν καλλιέργειαν ὅλων τῶν φυτῶν τῶν τροπικῶν. Ἐλλείπει ὅμως ἐν αὐταῖς ὕδωρ, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται μόνον εἰς βαθέα φρέατα. Τὰ εὐρύτερον καλλιεργούμενα προϊόντα εἰς τὰς κατοικουμένας νήσους εἶναι τὰ ἑσπεριδοειδῆ, ἡ βαμβοῦσα, τὸ βαοβὰβ καὶ τὰ ἰνδοκάρυα. Ἐπίσης εἰς τὰ παράλια ἁλιεύονται ἰχθεῖς καὶ ὄστρακα εἰς σημαντικὰς ποσότητας καὶ ἰδίως σπόγγοι, οἱ ὁποῖοι εἶναι καὶ τὸ κύριον ἐξαγόμενον προϊόν. Ἡ ἀξία τῶν ἐξαχθέντων σπόγγων κατὰ τὸ 1925 ἀνῆλθεν εἰς 146.821 λίρας στερλίνας. Τὸ ἰσχῦον εἰς τὰς νήσους νόμισμα εἶναι ἡ ἀγγλικὴ λίρα στερλίνα. Ἡ κίνησις τοῦ ἐμπορίου κατὰ τὸ 1924 ἀνῆλθεν εἰς 1.552.000 λίρας στερλίνας διὰ τὸ ἐξαγωγικὸν καὶ εἰς 624.000 διὰ τὸ εἰσαγωγικόν. Τὰ δημόσια οἰκονομικὰ τῆς ἀποικίας ἦσαν ἐπίσης κατὰ τὴν χρῆσιν 1924—25 ἔσοδα 420.000 λίρ. στερλῖναι καὶ ἔξοδα 410.000, τὸ δὲ δημόσιον χρέος ἀνήρχετο τῷ 1925 εἰς 20 219 λίρ. στερλίνας.

Αἱ Βαχάμαι εἶναι ἡ πρώτη ξηρὰ ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐπάτησεν ὁ Χριστόφορος Κολόμβος κατὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ νέου κόσμου, ὅστις, ἀποβιβασθεὶς κατὰ τὸ πρῶτον ταξίδιόν του πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς πρὸς τὰς Ἀνατολικὰς Ἰνδίας ὁδοῦ, εἰς μίαν τῶν νησίδων τούτων τὴν 11—12 Ὀκτωβρίου 1492, ἐκάλεσεν αὐτὴν *Ἅγιον Σωτῆρα* (San Salvador). Περὶ τῆς νήσου ταύτης ἀμφισβητεῖται σήμερον ἂν εἶναι ἡ Γκουαναχάμι, ἡ Κάτ, ἡ Οὐάτλιγκ ἢ ἡ Μαριγκουάνα. Ἔκτοτε μέχρι τοῦ 1629, ὁπότε αὗται ἀπῳκίσθησαν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, εἶχον σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἀγνοηθῆ. Μετὰ τὸν ἀγγλικὸν ἀποικισμὸν οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἱσπανοὶ ἠμφεσβήτουν τὸ δικαίωμα τῆς κατοχῆς εἰς τὴν Ἀγγλίαν μέχρι τοῦ 1783, ὁπότε ἀνεγνωρίσθη τοῦτο διὰ τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν.

Αἱ Βαχάμαι εἶναι ἀποικία τοῦ βρεττανικοῦ στέμματος καὶ διοικοῦνται ὑπὸ γενικοῦ διοικητοῦ, ἀντιπροσώπου τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας, παρὰ τῷ ὁποίῳ ὑπάρχει ἐννεαμελὲς νομοθετικὸν συμβούλιον, διοριζόμενον ὑπὸ τοῦ στέμματος, καὶ βουλὴ ἐξ 29 μελῶν ἐκλεγομένων διὰ 7 ἔτη. Ὁ γενικὸς διοικητὴς ἀσκεῖ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν βοηθούμενος ὑπὸ ἐννεαμελοῦς ἐπίσης ἐκτελεστικοῦ συμβουλίου. Αἱ Βαχάμαι διαιροῦνται εἰς 20 ἐπαρχίας ὑπὸ τοπικοὺς διοικητάς, ἐκτὸς τῆς νήσου Νέας Προνοίας, ὅπου ἡ πρωτεύουσα Νασσάου εἰς ἣν ἑδρεύει ὁ γενικὸς διοικητής. Ἡ νῆσος αὕτη, μολονότι εἶναι μικροτέρα πολλῶν ἄλλων, εἶναι ἕδρα τῆς διοικήσεως, διότι ἀπῳκίσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Ἐξ ἄλλου εὑρίσκεται εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἀρχιπελάγους καὶ ἔχει τὸ ὑγιεινότερον κλίμα καὶ τὸ γονιμώτερον ἔδαφος (βλ. καὶ λ. Ἀντίλλαι). Χ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ

Βαχάμπαλλαθ. Ἕτερον ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ Ὀδενάθου καὶ τῆς Ζηνοβίας, βασιλέων τῆς Παλμύρας, **Ἀθηνοδώρου** (βλ. λ.).

Βαχανά· βλ. **Βαανά.**

Βαχαρῖται. Ἡ πρώτη δυναστεία τῶν Τουρκομάνων Μαμελούκων, ἡ καταλαβοῦσα τὴν ἀρχὴν ἐν Αἰγύπτῳ τῷ 1250 μ. Χ., διὰ τῆς Σαγερὲτ-ελ-Δὼρ (βλ. λ.), τῆς περιβοήτου εὐνοουμένης τοῦ τελευταίου τῶν Ἀγιουβιδῶν Μελὲκ-ελ-Σάλεχ (βλ. καὶ λ. **Αἴγυπτος** τ. Β', σ. 590 β' καὶ ἑξ.). Οἱ Μαμελοῦκοι οὗτοι ἦσαν ἐγκατεστημένοι ἐν τῇ νησῖδι τοῦ Νείλου Ρόδα ἢ κατὰ μῆκος τῆς δεξιᾶς ὄχθης αὐτοῦ ἐντὸς φρουρίων, ὠνομάσθησαν δὲ οὕτω ἐκ τοῦ *βὰχρ* (=θάλασσα), δηλοῦντος τὸν Νεῖλον. Ἡ δυναστεία τῶν Βαχαριτῶν διετηρήθη 136 ἔτη, διεδέχθη δὲ αὐτὴν ἡ δευτέρα δυναστεία τῶν Κιρκασίων Μαμελούκων διὰ τοῦ Βαρκούκ. Γ. Λ. Α.

Βαχασᾶ· βλ. **Βαασᾶ.**

βαχιθήριον (τό) (Bachitherium Filhol) *[Παλαιοντ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *τραγουλιδῶν σελονοδοντίων* ὀνυχωτῶν θηλαστικῶν. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν φωσφοριτῶν τοῦ Quercy τῆς ὀλιγοκαίνου περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Ε. Ι.

Βάχλερ (Wachler), ***Ἰωάννης-Φρειδερῖκος-Λουδοβῖκος***. Γερμανὸς ἱστορικὸς (1767-1838). Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Ἰένης καὶ τῆς Γοττίγγης καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τῆς θεολογίας καὶ κατόπιν τῆς ἱστορίας εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Ρίντελν καὶ τῆς Βρεσλαυίας. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Πραγματεία γενικὴ

Digitized by Google

ἱστορίας καὶ λογοτεχνίας», «Ἱστορία τῶν ἱστορικῶν ἐρευνῶν καὶ τῆς τέχνης ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ καλλιεργείας τῶν γραμμάτων ἐν Εὐρώπῃ», «Φιλομάθεια»,κλ. Μ. Δ. Β.

Βάχλια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἐλευσῖνος τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται εἰς τὰς ὑπωρείας τῶν ὀρέων *Νεραϊδορράχη* καὶ *Λεσίνιτσα*, ἔχει κλῖμα μᾶλλον ἀνθυγιεινόν, προσβαλλόμενον ἐνίοτε ὑπὸ ἑλονοσίας καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Κάτ. (1928) 1011 ἀσχολούμενοι εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ μετὰ τῆς κωμοπόλεως Τροπαίων (χμτρ. 12) καὶ τῆς Τριπόλεως (χμτρ. 70). Δ. Ε. Μ.

—*[Ἱστορ.]*. Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο κατῴκουν πρὸ τοῦ Ἀγῶνος ὀλίγαι τουρκικαὶ οἰκογένειαι. Μόλις ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις κατέφυγον ἀμέσως εἰς τὴν Λάσταν τοῦ Μυλάοντος ἑνωθεῖσαι δὲ καὶ μὲ τὰς ἐκεῖ οἰκογενείας προσῆλθον εἰς Τρίπολιν, ὅπου ἐκλείσθησαν μέχρι τῆς ἁλώσεως, καθ' ἣν κατεστράφησαν μετὰ τῶν λοιπῶν πολιορκουμένων. Τ. Χ. Κ.

Βαχλιώτης, ***Παρασκευᾶς***, ἢ ***Τσαουσάκος***. Ὁπλαρχηγὸς ἐκ Βαχλίας τῆς Γορτυνίας, ὑπηρετήσας κυρίως εἰς τὸ τμῆμα τῆς Πέρα Μεριᾶς ὑπὸ τὸν Κανέλλον Δεληγιάννην, ὃν ἠκολούθησε πιστῶς καθ' ὅλον τὸν Ἀγῶνα μέχρι καὶ τῆς εἰς Μεσολόγγιον ἐκστρατείας, (*Φωτάκου* βίοι, σελ. 149). Ἐκτὸς τούτου ὑπῆρξεν ὁπλαρχηγὸς καὶ ὁ ***Χρῆστος Βαχλιώτης***. Τ. Χ. Κ.

βάχναχτ, ἡ ***βιόλα***. Οὕτω καλεῖται παρ' Ἰσραηλίταις ἡ νυκτερινὴ ἀγρυπνία ἡ ὁποία τελεῖται, κατὰ τὰ ἰουδαϊκὰ ἔθιμα ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ νεογεννήτου βρέφους, τὴν παραμονὴν τῆς περιτομῆς (8η ἡμέρα). Γ. ΕΛ.

Βαχὸν ἢ ***Βαχοῦ*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Καρυουπόλεως τῆς ἐπαρχίας Γυθείου τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 486. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Σκάλα* (κάτ. 41). Δ. Ε. Μ.

Βαχὸς ἢ ***Βαχοῦ*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Βιάννου τοῦ νομοῦ Λασιθίου ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 300.

Βάχσμουτ (Wachsmuth), ***Ἐρνέστος-Γουλιέλμος-Γκόττλημπ***. Περιώνυμος Γερμανὸς ἱστορικὸς καὶ φιλόλογος γεννηθεὶς ἐν Χιλντεσχάϊμ καὶ ἀποθανὼν ἐν Λειψίᾳ (1784—1866). Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ ἱστορίαν ἐν Χάλλῃ. Ὡς ὑφηγητὴς τῆς ἰταλικῆς καὶ ἀγγλικῆς γλώσσης καὶ λογοτεχνίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς πόλεως ταύτης δημοσίευσε γραμματικὴν τῆς Ἀγγλικῆς καὶ πλείστας μελέτας εἰς τὸ περιοδικὸν «Athenaeum», ὅπερ ἐξέδιδε μετὰ τοῦ Γκύντερ. Ἀπὸ τοῦ 1818 ἤρξατο διδάσκων γενικὴν ἱστορίαν. Τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Altere Geschichte des Römischen Reichs», συγγραφὲν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πηγῶν, καὶ τὸ «Entwurf einer Theorie der Geschichte», ἐφείλκυσαν τὴν προσοχὴν τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Κιέλου, ἥτις ἐτίμησεν αὐτὸν διὰ τακτικῆς καθηγεσίας. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὁ Βάχσμουτ ἤρχισε νὰ ἐπεξεργάζηται τὴν «Hellenische Altertums Runde», ἔργον τετράτομον περατωθὲν τῷ 1820 ἐν Λειψίᾳ, ὅπου ὁ Γερμανὸς φιλόσοφος εἶχε μετακληθῆ ἐκ Κιέλου ὡς καθηγητὴς τῆς ἱστορίας. Ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου ἡ πανεπιστημιακὴ διδασκαλία του ἐπεξετάθη εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ σπουδαιότατα εἶναι τὰ κάτωθι: «Die historischen Darstellungen aus der Geschichte der neueren Zeit» «Die europäische Sittengeschichte» «Die Geschichte Frankreichs im Revolutionszeit — alter», «Allgemeine Kulturgeschichte». Ὁ Βάχσμουτ ὑπῆρξε καὶ εἷς τῶν ἱδρυτῶν τοῦ «Ἀρχείου Ἱστορίας τῶν Σαξόνων» (Archiv für die sächsische geschichte).

— **Βάχσμουτ** (Wachsmuth), ***Κούρτιος***. Γερμανὸς ἀρχαιολόγος καὶ φιλόλογος, γεννηθεὶς ἐν Ναουμβούργῳ καὶ ἀποθανὼν ἐν Λειψίᾳ (1837—1905). Ἐσπούδασεν ἐν Ἰένῃ καὶ Βόννῃ κλασσικὴν φιλολογίαν. Μετέβη εἰς Ἰταλίαν χάριν ἀρχαιολογικῶν σπουδῶν, μεθ' ὃ διωρίσθη γραμματεὺς τῆς ἐν Ἀθήναις πρωσσικῆς πρεσβείας. Τῷ 1862 ἐγένετο ὑφηγητὴς τῆς κλασσικῆς φιλολογίας καὶ ἱστορίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μαρβούργου, τῷ 1869 ἐν Γοτίγγῃ, τῷ 1877 ἐν Ἁϊδελβέργῃ καὶ τῷ 1886 ἐν Λειψίᾳ, προαχθεὶς ταχέως εἰς τακτικὸν καθηγητήν. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ τὰ κυριώτερα εἶναι: «Περὶ Τίμωνος τοῦ Φλιασίου καὶ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων σιλλογράφων» (ἐν Λειψίᾳ 1859), «Αἱ περὶ δαιμόνων καὶ μαντείας γνῶμαι τῶν Στωϊκῶν» (ἐν Βερολίνῳ 1860), «Ἡ ἀρχαία Ἑλλὰς ἐν τῇ Νέᾳ» (ἐν Βόννῃ 1864), «Ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα» (ἐν Λειψίᾳ 1874), «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἀρχαίας Ἱστορίας» (1895) κ.ἄ. Α. Δ.

Βαχτάγκ. Βασιλεῖς Γεωργίας· βλ. λ. Βαχτάγκ.

Βαχτεμπέκε *[Γεωγρ.]*. Μικρὰ πόλις τοῦ Βελγίου ἐν Φλάνδρᾳ, πλησίον τῶν ὀλλανδικῶν συνόρων, ἔχουσα βιομηχανίαν δαντελλῶν καὶ ἐργοστάσια διατετηρημένου γάλακτος.

Βαχτίσσουα. Οἰκογένεια Ἀράβων ἰατρῶν τοῦ Θ' καὶ Ι' αἰῶνος (βλ. λ. Ἄραβες, τ. Ε', σ. 288, β).

Βαχτούμας (Vachtumas). Ὄνομα Βραχμάνων, ἀποτελούντων ἰδιαιτέραν τάξιν. Οἱ *Βαχτούμας* ἢ *Βαχτούμας-Βραχμάνας* εἶναι μία τῶν κυριωτέρων ὑποδιαιρέσεων τῶν *Σρὴ Βαϊσνάβερ*, ἤτοι τῶν λατρευόντων τὸν Βισνοῦ. Οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν ζῶσιν εἰς βάρος τῶν ἄλλων, τῆς μόνης ἀπασχολήσεως αὐτῶν συνισταμένης εἰς τὸ νὰ ἐγκωμιάζωσι τοὺς Βραχμάνας καὶ τοὺς Ἰνδοὺς μεγιστᾶνας, παρὰ τοῖς ὁποίοις διέρχονται τὸν βίον αὐτῶν ὡς παράσιτοι. Ὁσάκις εἷς *μάχα-γκούρου*, ἤτοι μέγας ἀρχιερεύς, ἐπισκέπτεται μετὰ πομπώδους συνοδείας περιφέρειάν τινα, ἀνήκουσαν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν του, οἱ Βαχτούμας, ἀκολουθοῦντες ἐν σώματι τὴν πομπήν, διεξαίρουν τὰς ἀρετὰς τοῦ πάτρωνός των καὶ ἐκτοπίζουν ἀνοικτιρμόνως τοὺς παρίας ἐκείνους, οἵτινες τυχὸν θὰ ἐτόλμων νὰ διολισθήσωσιν εἰς τὸ ἱερόν, εἰς ὃ πρόκειται νὰ ἱερουργήσῃ ὁ μέγας ἀρχιερεύς. Ὅταν Βαχτούμας, ἀνήκοντες εἰς διαφόρους κυρίους, συναντηθῶσι, συνάπτεται περίεργος μεταξὺ αὐτῶν ποιητικὸς ἀγών, καθ' ὃν οἱ κόλακες οὗτοι συναμιλλῶνται πρὸς ἀλλήλους τίς θ' ἀπαγγείλῃ τοὺς ὑπεροχωτέρους διθυράμβους πρὸς ἀποθέωσιν τοῦ παρέχοντος εἰς αὐτὸν κατοικίαν καὶ τροφὴν δωρεάν. Τινὲς τῶν διθυράμβων τούτων δὲν στεροῦνται λογοτεχνικῆς ἀξίας. Α. Δ.

βάψιμο(ν) (τὸ) (δημοτ.)· ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *βάφω*: «τὸ βάψιμο τοῦ παννιοῦ,—τοῦ πατώματος,—τῆς πόρτας κτλ.» || (ἐπὶ μετάλλων) βαφή, στόμωσις: «τὸ βάψιμο τοῦ τσεκουριοῦ, τοῦ μαχαιριοῦ κτλ.»· ἄλλως *βάψις* (ἡ) (βλ. βαφή).

Βαψώρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 844, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν καλλιέργειαν σίτου καὶ γεωμήλων. Κεῖται ἐπὶ παραποτάμου τῆς Ζέλοβας, ἀπέχον 5 ὥρ. ἀπὸ τῆς Καστορίας. Δ. Ε. Μ.

βγάζω, ἄλλως *βγάνω* καὶ *βγαίνω*, ἰδιωμ. *βγέλλω*· (ἀπὸ τοῦ *ἐκ* καὶ *βιβάζω*—*βάζω*), ἀόρ. *ἔβγανα* καὶ *ἔβγαλα* (ἀπὸ τοῦ *βγάλλω*—*ἐκβάλλω*), παθ. μετχ. *βγαλμένος* καὶ ἰδιωματ. *βγαμένος*· ἐκβάλλω, ἐξάγω, ἀποσύρω, ἀποσπῶ, κάμνω τι νὰ ἐξέλθῃ: «βγάζω νερὸ ἀπὸ πηγάδι» «βγάλε μου τὸ ἀγκάθι μὴ πήξῃ 'ς τὸ χέρι μου»· «βγάζω δόντια» ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῆς ἀποσπάσεως, τῆς ἐκριζώσεως, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῆς ὀδοντοφυΐας· «τὸν ἔβγαλα ἔξω», τὸν ἀπεδίωξα· «βγάζω τὰ παιδιὰ περίπατο», τὰ ὁδηγῶ εἰς περίπατον «ἡ σκύλλα ἔβγαλε τὸ λαγό», τὸν ἐξηνάγκασε νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν κρύπτην του· «βγάζω τὰ ρουχά μου,—τὸ καπέλλο μου»· || ἐξάγω διὰ συνθλίψεως: «βγάζω τὶς ἐλιές» ἢ «βγάζω λάδι» ἐξάγω ἔλαιον ἀπὸ τὰς ἐλαίας διὰ τοῦ πιεστηρίου· παροιμ. «ἡ σφίξι βγάνει λάδι» ὅτι ἡ πίεσις, ὁ ἐξαναγκασμὸς φέρει ἀποτέλεσμα· «βγάζει ἀπὸ τὴ μύῖγα ξίγγι» ἐπὶ φειδωλοῦ καὶ λεπτολόγου· «σφίγγει τὴν πέτρα καὶ τῆς βγάνει ζουμί», ἐπὶ ἀνθρώπου ρωμαλέου· || ἐκφύω, ἀναδίδω: «τὸ δένδρο ἔβγαλε βλαστούς», «τὸ παιδὶ βγάζει σπυριά»· || φέρω εἰς φῶς, δημοσιεύω, ἐκδίδω: «βγάζει βιβλία, — ἐφημερίδα», «ἔβγαλανε ἕνα νέο σκοπό», «τοὔβγαλα τ' ἅπλωτά του»· || «μοῦ 'βγαλε τὴν ψυχή,—τὴν πίστι,—τὸ Θεό», μὲ ἐστενοχώρησε, μὲ ἐβασάνισε ὑπερβολικά· || «βγάζω πέρα» φέρω εἰς πέρας, φέρω ἀποτέλεσμα: «μ' αὐτὸ τὸ θηρίο κανεὶς δὲν τὰ βγάζει πέρα», «πῶς θὰ τὴν βγάνω πέρα αὐτὴν τὴ δουλειὰ καὶ γὼ δὲν ξέρω»· || κερδίζω: «βγάζει τὸ ψωμί του», «βγάζει πότε λίγα, πότε πολλά», «βγάνω ἑκατὸ δραχμὲς τὴν ἡμέρα», «ὅ,τι βγάνει τὰ πίνει»· || δίδω ὄνομα: «πῶς τὸ βγάλατε τὸ παιδί σας;», «ἀκόμα δὲν τὸν εἴδαμε, Γιάννη τὸν ἐβγάλαμε»· «βγάνω ὄνομα» ἀποκτῶ φήμην, γίνομαι διάσημος: «σκοτώθη 'ς τὸν πόλεμο κι' ἔβγαλε ὄνομα»· || ἀποδίδω, κατηγορῶ: «τοῦ βγάλαν πῶς ἔκλεψε τὸν πατέρα του»· || «βγάζω γλῶσσα», αὐθαδιάζω· || «βγάζω λόγο» δημηγορῶ· || «βγάζω δήμαρχο,—βουλευτή,—πρόεδρο», ἐκλέγω· || «δὲν βγάζω τὰ γράμματά σου» δὲν τὰ διακρίνω, δὲν μπορῶ νὰ τὰ διαβάσω· κλπ. Β. Φ.

— *[Ναυτ.]*. Ἐν τῇ κοινῇ τῶν ναυτικῶν μας διαλέκτῳ «βγάζω βάρκα» σημαίνει: 1) *ἐξαιρῶ* λέμβον, ἀπὸ τῆς *δέσμης* (κοιν. *χαβελὲ*) εἰς τὴν θάλασσαν· 2) ἀποστέλλω λέμβον εἰς τὴν ξηράν.—«Βγάζω σχοινί»=μηκύνω σχοινίον τι καινουργὲς διατείνων αὐτὸ καὶ ἐκστρέφων εἴτε διὰ χειρὸς εἴτε διὰ συσπάστου, ἵνα μὴ κατόπιν, ὅταν ἤθελεν ὑγρανθῆ, παράσχῃ πλέον αὐτόματον συστροφὰς (βλ. λ. *βερίνα*). Οἱ κυκλάδιοι ναυτικοὶ μεταχειρίζονται ἀντ' αὐτοῦ τὸν παραστατικώτερον ὅρον «ξεθυμαίνω σχοινί». Ἀντίστοιχοι ξενικοὶ ὅροι allonger un cordage (γαλλ.), to blow out (ἀγγλ.). Σ. Ε. Λ.

βγαίνω (ἀπὸ τοῦ *ἐκβαίνω*), ἀόρ. *ἐ)βγῆκα*, μέλλ. *θὰ βγῶ*, προστακτ. *ἔβγα* καὶ ἰδιωματ. *βγέκα*, παθ. μετχ. *βγαλμένος* καὶ ἰδιωματ. *βγαμένος*· λέγεται ἐπὶ πάσης σχεδὸν χρήσεως τοῦ βγάζω (βλ. λ.), ἀμεταβάτως· ἐξέρχομαι, ἐξάγομαι, ἀποσύρομαι, ἀποσπῶμαι: «βγαίνει τὸ ἀγκάθι», «βγῆκε ὁ λαγός», «βγαίνει ἡ ψυχή μου 'ς τὴ δουλειά», «ὅπως πάμε δὲ βγαίνομε πέρα», «μὲ τὰ ψέματα δὲ βγαίνει τὸ καρβέλλι», «δὲ βγῆκε καλὰ τὸ λάδι», «βγαίνουν βλαστάρια,—ἄνθη», «τὰ μετρῶ καὶ δὲ βγαίνουν σωστά», «ποῦ βγαίνει ὁ δρόμος;»· || φρ. «βγαίνει ἀπὸ τὸ νοῦ μου» παύω νὰ ἐλπίζω ἢ νὰ φοβοῦμαί τι· || «βγαίνει ἀπὸ τὰ ὅρια» δηλ. τοῦ ἀνεκτοῦ, εἶναι πέραν τοῦ δέοντος, δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένον· || «τί βγῆκε ἀπ' ὅλα αὐτά;», «ἐγὼ θὰ τὸ κάμω καὶ ὅ,τι βγῇ» δηλαδὴ ὡς ἀποτέλεσμα· || «δὲ μᾶς βγαίνει τὸ ὕφασμα» δὲν εἶναι ἀρκετόν· || «βγῆκε τ' ὄνειρο» ἄλλως *ξεδιάλυνε*, ἐπηλήθευσε· || «ἔχει νὰ βγῇ τρεῖς μέρες»... νὰ ἀποπατήσῃ· || «τοῦ βγαίνει ἡ πίστι 'ς τὴ δουλειά» ἐπὶ ἐργαζομένου ἐντατικῶς· || «βγῆκε τὸ χέρι μου,—τὸ πόδι μου» ἐξεθρώθη· || παροιμ. «σὲ πῆρα γιὰ βασιλικὸ καὶ βγῆκες ἀτσουκνίδα» καὶ «σὲ πῆρα γιὰ τρανταφυλλο καὶ βγῆκες γαϊδουράγκαθο»...ξεφανερώθης, ἐπὶ ἀνθρώπων ἐμφανιζομένων μὲν ὡς σπουδαίων, κατ' ἀλήθειαν δὲ χυδαιοτάτων. Τοῦ ρήματος τούτου γίνεται χρῆσις καὶ μεταβατικῶς καθὰ τοῦ *βγάζω*: «βγαίνω τὶς πέτρες ἀπὸ τὸν κῆπο» «βγαίνω τὰ ροῦχα 'ς τὸν ἥλιο».

Τὰ ρήματα *βγάζω* (*ἐκβιβάζω*) καὶ *βγέλλω* (*ἐκβάλλω*) συμπεσόντα κατὰ σημασίαν ἔχουν τὸν αὐτὸν ἀόριστον *ἔβγαλα* καὶ παθ. μετχ. *βγαλμένος*· ὁμοίως τὸ *βγαίνω* (*ἐκβαίνω*) ἐπὶ τῆς μεταβατικῆς σημασίας, ἐπὶ δὲ τῆς ἀμεταβάτου ἔχει ἀόριστον μὲν τὸν σύστοιχον *ἐ)βγῆκα*, μετοχὴν δὲ τὴν αὐτὴν μετὰ τῶν ἄλλων *βγαλμένος*. Β. Φ.

βγάλσιμο (τό), γεν. *—ματος*· δημοτ., ἐξαγωγή, ἐξόρυξις, ἐκβολή: «τὸ βγάλσιμο τοῦ δοντιοῦ,—τοῦ ματιοῦ,—τοῦ δένδρου,—τοῦ βίκου» κττ.· || ἐξάρθρωσις: «τὸ βγάλσιμο τοῦ χεριοῦ,—τοῦ ποδιοῦ».

βγάλτης (ὁ) (ἐξυπακούεται *καιρός*) *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν Κυκλαδίων, ἰδίως, ναυτικῶν διαλέκτου (*Γ. Ι. Κοτσοβίλλη*: «Περὶ ἐξαρτισμοῦ τῶν πλοίων» σελ. 119, Ἑρμούπολις 1894), σημαῖνον τὸν κοπάζοντα, τὸν ἀποπνέοντα ἄνεμον. Ἀνταποκρίνεται περισσότερον εἰς τοὺς ξενογλώσσους ὅρους *mollissant* (γαλ.) καὶ *abating* (ἀγγλ.). Σ. Ε. Λ.

βγαλτὸ (τὸ) καὶ ***βγαντό***· φῦμα νοσηρόν, οἷον ἀπόστημα, ἐξάνθημα κ.τ.τ.

βγάνω· βλ. βγάζω.

βγέλλω· ἰδιωμ., ἐκβάλλω, βγάζω (βλ. λ.).

Βγενᾶς, ***Γιάννης***. Ἀντιπρόσωπος τῆς Σαλαμῖνος εἰς τὴν Β' Ἐθνικὴν Συνέλευσιν του 1823 κατὰ τοὺς πίνακας τοῦ Μάμουκα. Τ. Χ. Κ.

βδέλλα (ἡ) καὶ κοιν. ***ἀβδέλλα***· σκώληξ ὑδρόβιος (βλ. κατωτ. *[Ζῳολ.]*)· || μτφ.,ὁ δυσαποσπάστως προσκολλώμενος καὶ ἀπομυζῶν δίκην παρασίτου: «μοῦ κόλλησε βδέλλα καὶ δὲν μπορῶ νὰ γλυτώσω». Ἡ λέξις παράγεται ἐκ τοῦ *βδάλλω* (=ἀμέλγω), παράγει δὲ τὸ ρῆμα *βδελλίζω* (=προσκολλῶ βδέλλας· *Γαλην*., Ἀντυλλ.), τὸ ἐπίθετον *βδελλολάρυγξ* (=λαίμαργος, ἐπὶ παρασίτων) κλπ.

—*[Ζῳολ.]*. Ἡ *βδέλλα* (Hirudo), εἶναι γένος ζωονοσκωλήκων τῆς οἰκογενείας τῶν *γναθοβδελλιδῶν*. Αἱ βδέλλαι εἶναι γνωστόταται ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες συγγραφεῖς ἀναφέρουσι συχνὰ περὶ τοῦ ζωνοσκώληκος τούτου. Ἡ βδέλλα ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀλουκά* (halucah) ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸ «βιβλίον τῶν παροιμιῶν». Πρῶτος ὁ Λινναῖος ἐπὶ τῇ βάσει τῆς κατατάξεως τοῦ Ray, περιέγραψεν ὀκτὼ εἴδη βδελλῶν. Οἱ νεώτεροι φυσιοδίφαι ἀναφέρουσι πλείστας ποικιλίας βδελλῶν.

Γενικὰ γνωρίσματα. Αἱ βδέλλαι ἔχουσι σῶμα ἐπίμηκες, συσταλτόν, πεπιεσμένον κατὰ τὸ πρόσθιον μέρος, μαλακόν, ἀνωμάλως κυλινδρικόν, κεκαλυμμένον ὑπὸ ἀφθόνου μυκώδους οὐσίας καὶ ἀποτελούμενον ἐξ 95 ὁμοιομόρφων, λείων ἢ κοκκοειδῶν *ἀρθρώσεων* ἢ *σπονδύλων* ἢ *κρίκων*. Ἡ κεφαλὴ των καταλήγει εἰς βαθεῖαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κοιλότητα, ἐνίοτε ἁπλῆν ἢ συνισταμένην ἐξ ἀρθρώσεων, συνήθως δύο· ἡ κεφαλὴ πρὸς τὸ πρόσθιον μέρος της ἀπολήγει εἰς στοματικὴν κοιλότητα, *προσθίαν σικύαν* καλουμένην, ἥτις εἶναι δίχειλος καὶ φέρει ἐπίμηκες ἄνω χεῖλος. Αἱ σιαγόνες εἶναι τρεῖς, μεγάλαι, αἰχμηραὶ καὶ πολυοδοντωταὶ κατὰ τὸ ἐλεύθερον ἄκρον των. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι διάφοροι κατὰ τὸν ἀριθμόν, ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν, συνήθως ὅμως εἶναι 10, διατεταγμένοι ἀνὰ ζεύγη ἐπὶ κυρτῆς γραμμῆς κατὰ τὸ πρόσθιον τμῆμα τοῦ σώματος. Ἀκριβῶς εἰς τὸ ἀντίθετον ἄκρον τοῦ σώματος εὑρίσκεται τὸ ἄνοιγμα τῆς ἕδρας, ὅπερ σχηματίζεται ἐκ τῆς διαστολῆς τῆς τελευταίας ἀρθρώσεως τοῦ σώματος καὶ καλεῖται *ὀπισθία* ἢ *ἑδραία σικύα*. Ἀμφότεραι αἱ σικύαι αὗται, δηλαδὴ ἥ τε στοματικὴ καὶ ἡ ἑδραία, χρησιμεύουσι συγχρόνως καὶ ὡς συλληπτήρια ὄργανα τῆς βδέλλας, καθὼς καὶ διὰ νὰ προσκολλᾶται αὐτὴ ἐπὶ διαφόρων ἐμψύχων ἢ ἀψύχων ἀντικειμένων. Αἱ βδέλλαι εἶναι ζῷα ἀνδρόγυνα· τὰ γεννητικὰ ὄργανα, ἤτοι ἄρρενα καὶ θήλεα, εἶναι τοποθετημένα ἐπὶ ἑνὸς καὶ τοῦ **αὐτοῦ**

Digitized by Google

ζῴου κατὰ τὸ πρόσθιον τμῆμα αὐτοῦ, καὶ τὸ μὲν πέος εὑρίσκεται μεταξὺ τῆς 24ης καὶ 25ης ἀρθρώσεως τοῦ σώματος, τὸ δὲ αἰδοῖον μεταξὺ τῆς 29ης καὶ 30ῆς. Τὸ δέρμα ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν στρωμάτων, τὴν *ἐπιδερμίδα*, τὸ *χροϊκὸν ἐπίστρωμα* καὶ τὸ *κυρίως δέρμα*. Ἡ ἐπιδερμὶς εἶναι λεπτοτάτη, τελείως ἄχρους καὶ ἀνανεοῦται συχνάκις, ἰδίως κατὰ τὸ θέρος, ἀνὰ πᾶσαν τετάρτην ἢ πέμπτην ἡμέραν. Ἡ ἐπιδερμὶς προσκολλᾶται ἐπιπολαίως ἐπὶ τοῦ δέρματος καὶ φέρει καθ᾿ ὅλην τὴν ἔκτασίν της πλῆθος μικροτάτων πόρων, διὰ μέσου τῶν ὁποίων ἐκκρίνεται γλοιῶδές τι ὑγρόν, ὅπερ τὴν καθιστᾷ στιλπνήν.

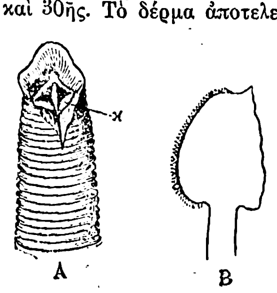

Βδέλλα ἡ ἰατρική.

[Α=πρόσθιον τμῆμα τοῦ σώματος τῆς βδέλλας τῆς ἰατρικῆς. κ=στοματικὴ κοιλότης ἐσχισμένη ὅπως δείξῃ τὰς τρεῖς σιαγόνας. Β=Μεμονωμένη σιαγὼν πρὸς κατάδειξιν τῶν πολυπληθῶν ὀδοντώσεων, ἃς φέρει ἐπὶ τοῦ ἐλευθέρου ἄκρου της.]

Τὸ χροϊκὸν ἐπίστρωμα ἐξαπλοῦται ἐπὶ τοῦ δέρματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου καὶ προσκολλᾶται τελείως καὶ παρουσιάζει μεγάλην ποικιλίαν ἀποχρώσεων. Εἰς τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἐπιστρώματος τούτου ὀφείλονται οἱ διάφοροι χρωματισμοὶ τῶν βδελλῶν. Τὸ χροϊκὸν ἐπίστρωμα ἄλλοτε εἶναι μελανὸν *(μ[illegible]αὶ βδέλλαι)*, ἄλλοτε φαιοπράσινον ἢ ἐλαιῶδες *([illegible]ρασινόφαιαι βδέλλαι)*, τέλος ἄλλοτε φέρει ῥαβδώσεις ἢ στίγματα *(στικταὶ βδέλλαι)*. Γενικῶς, ἀσχέτως πρὸς τὴν ἀπόχρωσιν τοῦ χροϊκοῦ ἐπιστρώματος, ἡ ῥαχιαία ἐπιφάνεια τῶν βδελλῶν πάντοτε εἶναι σκοτεινοτέρου χρώματος ἢ ἡ κοιλιακή.

Τὸ κυρίως δέρμα εἶναι τὸ βαθύτερον καὶ τὸ στερεώτερον ἐπικάλυμμα τοῦ ὅλου σώματος καὶ ὁμοιάζει πρὸς μαστοειδῆ χιτῶνα, ἀρκετοῦ πάχους μὲ εὐδιακρίτους κυκλικὰς διαρθρώσεις, αἵτινες δίδουσιν ἰδέαν τινὰ τοῦ πολυαρθρωτοῦ σώματος τοῦ ζῴου. Εἰς τὸ πάχος τοῦ κυρίως δέρματος εὑρίσκονται αἱ καλούμεναι κρύπται, ἤτοι εἶδος ἀδιεξόδων ἀδένων, οἵτινες ἐκκρίνουσι τὸ γλοιῶδες παχύρευστον ὑγρόν, ὅπερ περιβάλλει κατὰ κανόνα, τὸ σῶμα τῆς βδέλλας. Ἀμέσως κάτωθεν τοῦ κυρίως δέρματος εὑρίσκονται τρία μυϊκὰ στρώματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ πρῶτον σχηματίζεται ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν τοιχωμάτων τοῦ κυρίως δέρματος προσκεκολλημένων νηματοειδῶν ἰνῶν, τὸ δεύτερον ἀποτελεῖται ἐξ ἐπιμήκων ἰνῶν, αἵτινες διακόπτουσι τὰς νηματοειδεῖς ἶνας τοῦ πρώτου στρώματος κατὰ γωνίαν ὀρθήν, καὶ τὸ τρίτον συνίσταται ἐκ παχυτέρων ἰνῶν καὶ ἐφάπτεται μὲ τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν τῶν ἐσωτερικῶν ὀργάνων τῶν ζῴων.

Ἀνατομικοὶ χαρακτῆρες. Πεπτικὴ συσκευή: Τὸ στόμα εἶναι τοποθετημένον εἰς τὸ βάθος τῆς προσθίας σικύας καὶ παρουσιάζει ὄψιν ἀστεροειδοῦς σχισμῆς μετὰ τριῶν βραγχίων. Συνέχεια τοῦ στόματος εἶναι ὁ φάρυγξ, ὅστις εἶναι ἐφωδιασμένος, κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ τμῆμα, ὑπὸ τριῶν μηνοειδῶν σιαγονικῶν ἀποφύσεων, λίαν πεπιεσμένων καὶ μὲ ἐλεύθερα ἄκρα κοῖλα καὶ αἰχμηρά, φέροντα πολυαρίθμους ὀδοντώσεις ἐν σχήματι V. Αἱ κυρίως σιαγόνες εἶναι τρεῖς, ἰσχυραὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ παχεῖαι. Ἡ βάσις τῶν σιαγόνων περιβάλλεται ὑπὸ χονδρώδους διαρθρώσεως ἐξ ἧς ἄρχεται ὁ πεπτικὸς σωλήν. Ὁ οἰσοφάγος ἀκολουθεῖ τὸν φάρυγγα, εἶναι βραχύτατος, παρουσιάζει συσταλτικὰς κινήσεις, περιβάλλεται ὑπὸ τῶν σιελογόνων ἀδένων καὶ τελευτᾷ εἰς συσφιγκτῆρα. Ὁ στόμαχος εἶναι ὀγκώδης σάκκος καὶ ἀποτελεῖται ἐξ ἕνδεκα διαδοχικῶν θαλάμων, χωριζομένων ἀπ᾿ ἀλλήλων ὑπὸ χαρακτηριστικῶν συσφίγξεων. Ἕκαστος θάλαμος παρουσιάζει δύο πλαγίους σάκκους, ὀγκώδεις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Οἱ δύο τελευταῖοι σάκκοι ἐπιμηκύνονται ἐν εἴδει ἀπευθυσμένων ἐντέρων

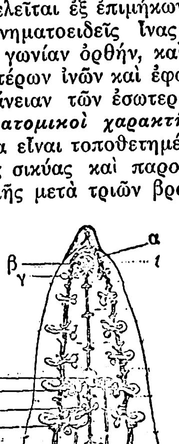

Διάγραμμα τοῦ ἐσωτερικοῦ ὀργανισμοῦ βδέλλας.

[1—23 = αἱ 23 ἀρθρώσεις τοῦ σώματος, α=οἰσοφαγικὸς κλοιός, β, β=γάγγλια τῆς κοιλιακῆς ἁλύσεως, γ, γ=17 ζεύγη ὄρχεων, δ=προστάτης, ε=δίδυμον ἔντερον, ζ=ᾠοθῆκαι, η=ἀδένες τῶν ᾠοθηκῶν, θ=πλάγιαι φλέβες].

καὶ φθάνουσι σχεδὸν μέχρι τῆς ἕδρας. Τὸ ἔντερον ἀκολουθεῖ εὐθὺς μετὰ τὸν στόμαχον, διαχωρίζεται ἀπὸ τοῦ τελευταίου γαστρικοῦ θαλάμου ὑπὸ τῆς πυλωρικῆς ἀποφύσεως, διευρύνεται κατὰ τὸ ἄκρον του καὶ τελευτᾷ εἰς τὴν ἕδραν, ἥτις ἔχει μικροτάτην ὀπὴν καὶ διανοίγεται εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ῥάχεως εὑρισκομένην ὀπισθίαν σικύαν. Ἡ πέψις των διενεργεῖται βραδύτατα καὶ διαρκεῖ 6—12 μῆνας, δι᾿ αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον δὲν εἶναι σπάνιον τὸ φαινόμενον, ὁ διανοιγόμενος στόμαχος τῶν βδελλῶν νὰ περιέχῃ ἀπέπτους τροφάς, τὰς ὁποίας ἔφαγε τὸ ζῷον πρὸ πολλῶν ἑβδομάδων ἢ μηνῶν. Τὸ αἷμα διατηρεῖ, ὅταν εὑρίσκηται ἐν τῷ στομάχῳ, τὴν ὑδαρότητα καὶ τὸν συνήθη χρωματισμόν του, εὐθὺς ὅμως ὡς τὸ αἷμα ἐκτεθῇ εἰς τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα ἢ ὅταν τὸ ζῷον ἀποθάνῃ, τότε ὑφίσταται ῥιζικὴν ἀλλοίωσιν, πήγνυται καὶ γίνεται φαιομέλαν.

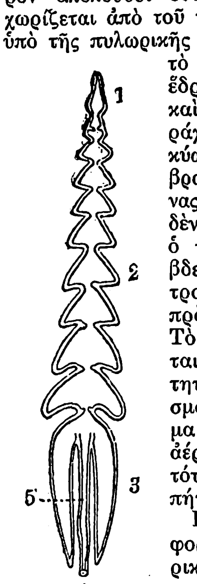

Πεπτικὸς σωλὴν βδέλλας.

(1=οἰσοφάγος, 2=στομαχικοὶ σάκκοι, 3=τυφλὸν ἔντερον 4=ἕδρα, 5=ἀπευθυσμένον ἔντερον).

Κυκλοφορικὴ συσκευή: Τὸ κυκλοφορικὸν σύστημα ἢ ἡ κυκλοφορικὴ συσκευὴ εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένον καὶ ἐμελετήθη ἐπισταμένως ὑπὸ πλείστων φυσιοδιφῶν ἐν ὅλαις αὐτοῦ ταῖς λεπτομερείαις. Περιλαμβάνει τέσσαρας ἀγγειακὰς κυριώδεις διακλαδώσεις, τοποθετημένας εἰς διαφόρους ἀποστάσεις, ἀναλόγως τοῦ μήκους τοῦ σώματος τοῦ ζῴου. Μία εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς ῥαχιαίας ἐπιφανείας, ἑτέρα ἐπὶ τῆς κοιλιακῆς ἐπιφανείας καὶ αἱ ἕτεροι δύο ἐπὶ τῶν πλαγίων μερῶν τοῦ σώματος. Ἡ κοιλιακὴ ἀγγειώδης διακλάδωσις εἶναι ἡ μᾶλλον ἀνεπτυγμένη καὶ ἐξ αὐτῆς ἐκφύονται διάφοροι δευτερεύουσαι διακλαδώσεις, αἵτινες περιβάλλουσι τὸν πεπτικὸν σωλῆνα καὶ φθάνουσι μέχρι τῆς διακλαδώσεως τῆς ῥάχεως. Αἱ δύο πλάγιαι διακλαδώσεις συγκοινωνοῦσι μεταξύ των, ὡς ἐπίσης καὶ μετὰ τῶν δύο ἄλλων διακλαδώσεων, διὰ πολυπλόκου συστήματος φλεβῶν καὶ ἀρτηριῶν. Εἰδικὰ αἱμοφόρα ἀγγεῖα διακλαδίζονται ἐπὶ τοῦ δέρματος καὶ ἐπὶ τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων, συνισταμένων ἐκ δύο διογκώσεων ἐν εἴδει θυλάκων καὶ περιβαλλομένων ὑπὸ πλήθους τριχοειδῶν αἱμοφόρων ἀγγείων, ἅτινα συγκοινωνοῦσι μὲ τὰς κυρίας κυκλοφορικὰς διακλαδώσεις τῆς κοιλίας, τῶν πλευρῶν καὶ τῆς ῥάχεως. Αἱ πλευρικαὶ διακλαδώσεις δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ὁρμητήρια περιπλόκου συστήματος φλεβῶν καὶ ἀρτηριῶν, αἵτινες προσλαμβάνουσι τὸ ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ σώματος συσσωρευόμενον αἷμα καὶ τὸ ἐκπέμπουσιν εἰς τοὺς ἀναπνευστικοὺς θυλάκους, ὅπου ἀνοξυγονοῦται. Ἐκεῖθεν μικρὰ ποσότης καθαροῦ ἀρτηριακοῦ αἵματος ἐπανέρχεται εἰς τὰ πλάγια κυκλοφορικὰ ἀγγεῖα, ἐνῷ ἡ ἑτέρα ποσότης φθάνει εἰς τὰ ἀγγεῖα τῆς ῥάχεως καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὰ τῆς κοιλίας, ἐκεῖθεν δὲ πάλιν διὰ τῶν πολλαπλῶν αἱμοφόρων ἀγγειακῶν διακλαδώσεων εἰς ὁλόκληρον τὸ σῶμα. Παρὰ τὴν ὕπαρξιν τῆς κυκλοφορικῆς συσκευῆς, τὸ δέρμα θεωρεῖται ὡς συμπληρωματικὸν ἀναπνευστικὸν ὄργανον. Τὰ χημικὰ φαινόμενα τῆς ἀναπνοῆς τῶν βδελλῶν οὐδόλως διαφέρουσι τῶν ὁμοίων φαινομένων, τῶν παρατηρουμένων καὶ εἰς ἄλλα ζῷα, δηλαδὴ προσλαμβάνουσιν ὀξυγόνον ἐκ τοῦ ἀέρος καὶ ἀποβάλλουσιν ἀνθρακικὸν ὀξύ.

Νευρικὸν σύστημα. Τὸ σύστημα τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ μεγάλου ἀριθμοῦ γαγγλίων κατὰ σειρὰς διατεταγμένων, κατὰ μῆκος καὶ κατὰ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τῆς πεπτικῆς συσκευῆς, ἀπὸ τοῦ ἄκρου τῆς κεφαλικῆς χώρας μέχρι τοῦ ἄκρου τῆς ἕδρας. Ἐκ τῶν διαφόρων γαγγλίων ἐκφύεται μέγας ἀριθμὸς νευρικῶν ἰνῶν, αἵτινες διακλαδίζονται ἐπὶ τῶν διαφόρων ὀργάνων τοῦ σώματος καὶ δίδουσιν εἰς τὸ δέρμα τὴν ἐξαιρετικὴν εὐαισθησίαν, τὴν διακρίνουσαν τὰς βδέλλας. Δὲν εἶναι τελείως ἐξηκριβωμένον ἐὰν τὰ ζῷα ταῦτα ἔχωσιν αἰσθητήρια ὄργανα. Πλεῖστοι φυσιοδίφαι συμφωνοῦσιν ὅτι αἱ βδέλλαι ἔχουσιν ὄργανα ὁράσεως. Οἱ ὀφθαλμοὶ ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ μελανῶν στιγμάτων τοποθετημένων κατὰ τὸ πρόσθιον τμῆμα τοῦ σώματος καὶ ἀκριβῶς περὶ τὴν στοματικὴν σικύαν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀφθαλμῶν ποικίλλει ἀναλόγως τῶν εἰδῶν. Πρὸς ἀπόδειξιν ὑπάρξεως αἰσθητηρίων ὀργάνων τῆς ὁράσεως ἐγένετο τὸ ἑξῆς πείραμα. Ἐντὸς ὑαλίνου δοχείου, τοῦ ὁποίου τὰ τοιχώματα περιεβλήθησαν διὰ μελανοῦ ἀδιαφανοῦς χάρτου, τοποθετοῦνται αἱ βδέλλαι· ἐὰν ἀνοίξωμεν μικρὰν ὀπήν, δι᾿ ἧς νὰ διέρχωνται αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες, θὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι πᾶσαι αἱ ἐν τῷ δοχείῳ βδέλλαι θὰ συναθροισθῶσι περὶ τὴν ὀπὴν ταύτην. Ὁ Moquin-Tandon, πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ὑπάρξεως αἰσθητηρίων ὁράσεως, ἐτοποθέτησε πρὸ τῆς στοματικῆς σικύας τῶν βδελλῶν τεμάχιον ἐρυθροῦ ξύλου, ὁπότε παρετήρησεν ὅτι εὐθὺς ὅλαι αἱ βδέλλαι ἔστρεψαν πρὸς αὐτὸ τὴν κεφαλήν των.

Γεννητικὴ συσκευή. Αἱ βδέλλαι εἶναι ἑρμαφρόδιτοι. Ἕκαστον ζῷον φέρει συγχρόνως ἄρρενα καὶ θήλεα γεννητικὰ ὄργανα, δηλαδὴ πέος καὶ αἰδοῖον, ἅτινα εὑρίσκονται κατὰ τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ σώματος παρὰ τὰ τοιχώματα τῆς κοιλίας καὶ εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς διάφορον, ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν. Τὸ πέος πάντοτε εὑρίσκεται πλησιέστερον τῆς κεφαλῆς, ἢ τὸ αἰδοῖον. Ἡ γονιμοποίησις δὲν συντελεῖται εἰς τὰς βδέλλας, παρὰ τὸν ἑρμαφροδιτισμόν, παρὰ μόνον διὰ τῆς πλησιάσεως δύο διαφόρων ζῴων καὶ διὰ τῆς εἰσχωρήσεως τοῦ πέους εἰς τὸ γυναικεῖον ὄργανον τοῦ ἑτέρου. Ἡ ἄρρην γεννητικὴ συσκευὴ ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ὄρχεων, τῶν σπερματοφόρων ἀγγείων καὶ τοῦ πέους. Οἱ ὄρχεις οἵτινες ἀπαντῶσιν εἰς πάντα τὰ εἴδη, μὲ ἐλαφρὰν παραλλαγήν, εἶναι δύο ὑπόλευκα ἢ ὑπόφαια ἀσκίδια. Ἕκαστος ὄρχις διανοίγεται εἰς νηματοειδῆ ὀχετόν, ὅστις διατρέχει ἐκ τῶν ὄπισθεν πρὸς τὰ ἔμπροσθεν τὸ σῶμα τοῦ ζῴου. Οἱ ὀχετοὶ οὗτοι περιβάλλονται ὑπὸ λεπτῆς μεμβράνης, μαλακῆς καὶ διαφανοῦς, καὶ εἶναι πεπληρωμένοι ἐξ ἀδιαφανῶν σπερματιδίων, ἅτινα νήχονται εἰς ἡμιυδαρές τι ὑγρόν, ὅπερ διὰ τῶν σπερματοφόρων ἀγγείων φέρεται εἰς τὸ πέος. Τὰ θήλεα γεννητικὰ ὄργανα ἀποτελοῦνται ἐκ τοῦ κολεοῦ, ὅστις διανοίγεται εἰς εὐρεῖαν λεκάνην. Εἰς τὸ βάθος τῆς λεκάνης εὑρίσκεται θύλακος λίαν ἀνεπτυγμένος, ἰδίως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀναπαραγωγῆς καὶ ὅστις καλεῖται *μήτρα*. Ἡ μήτρα συγκοινωνεῖ διὰ δύο λεπτῶν ὀχετῶν πρὸς τὰς ᾠοθήκας.

Θῆλυ ὄργανον βδέλλας.

(Ἐν μεγεθύνσει)

[α, α=ᾠοθῆκαι, β,β=κοινὸς ἀδὴν τῶν ᾠοθηκῶν, γ, γ=κολεός, d, δ=ἀδὴν λευκωματοφόρος.]

Ἡ ὀχεία λαμβάνει χώραν κατὰ τὸν Ἰούλιον ἢ Αὔγουστον καὶ κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον· δύο βδέλλαι πλησιάζουσιν ἀλλήλας κοιλίαν πρὸς κοιλίαν καὶ ἀντιθέτως, δηλαδὴ ἡ κεφαλὴ τῆς μιᾶς εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς ἕδρας τῆς ἑτέρας, καὶ ἡ ἕδρα τῆς δευτέρας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς πρώτης, οὕτως ὥστε τὸ πέος τοῦ πρώτου ζῴου νὰ εἰσέρχεται εἰς τὸν κολεὸν τῆς δευτέρας, καὶ τὸ πέος τῆς δευτέρας εἰς τὸν κολεὸν τῆς πρώτης. Κατὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην, ἥτις διαρκεῖ ἀρκετὰς ὥρας, ἐκκρίνεται διαρκῶς τὸ σπερματικὸν ὑγρὸν ἀμφοτέρων εἰς τὰ θήλεα ὄργανα ἀμφοτέρων πάλιν τῶν ζῴων. Εἴδη τινὰ βδελλῶν εἶναι ᾠοζωοτόκα, δηλαδὴ γεννῶσιν ᾠά, ἅτινα ἐκκολάπτυνται ἐν τῇ κοιλίᾳ των καὶ ἐξέρχονται ἐξ αὐτῆς ἀπ᾿ εὐθείας τὰ νεογνά. Τὰ περισσότερα εἴδη τῶν βδελλῶν γεννῶσιν ᾠά, ἅτινα ἐκκολάπτονται ἐκτὸς τοῦ μητρικοῦ σώματος. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ᾠῶν, ἅτινα γεννᾷ ἡ βδέλλα, κυμαίνεται μεταξὺ 6 καὶ 24. Τὰ ᾠὰ ταῦτα περιέχονται εἰς πυκτωματῶδες περίβλημα, τοῦ ὁποίου τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα διατρέχονται ὑπὸ πλήθους δικτυοειδῶν ἰνῶν, ἐξ ὧν συγκρατοῦνται τὰ ᾠά. Εἴδη τινὰ βδελλῶν φέρουσι κάτωθεν τῆς κοιλίας των μεμβρανώδη σάκκον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου τοποθετοῦσι τὰ νεογνά των μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεώς των. Αἱ βδέλλαι μόνον ἐν ἐλευθέρᾳ καταστάσει γονιμοποιοῦσιν, οὐδόλως δὲ ἐντὸς τῶν δοχείων ὅπου διατηροῦνται, ἂν καὶ ζῶσιν ἐπὶ πολλὰ ἔτη.

Διαίρεσις. Αἱ βδέλλαι ἀπαντῶσιν ἐφ᾿ ὁλοκλήρου σχεδὸν τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπαντῶσιν ἀπὸ τῆς βορείου Ῥωσίας μέχρι τοῦ πορθμοῦ τοῦ Γιβραλτάρ. Συνήθως ἐνδιαιτῶνται εἰς τέλματα καὶ εἰς μικροὺς ῥύακας ἢ ἄλλα ῥέοντα ὕδατα. Ἐνίοτε ἀπαντῶσι προσκεκολλημέναι ἐπὶ ἰχθύων, χελωνῶν καὶ διαφόρων μαλακίων. Ἐπίσης προσκολλῶνται εἰς τοὺς πόδας τῶν ἀνθρώπων καὶ διαφόρων ζῴων, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς γλώσσης ἢ γενικῶς τῆς στοματικῆς κοιλότητος τούτων. Τινὲς ἐγκαθίστανται εἰς τοὺς ῥώθωνας τῶν ἵππων κατὰ τὴν κατάποσιν τοῦ ὕδατος.

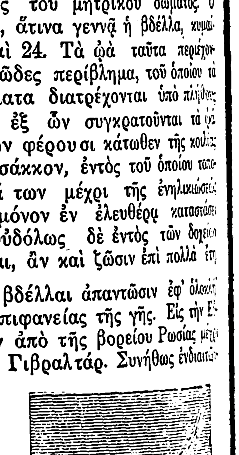

Βδέλλαι

[Ἀριστερά: ἐλευθέρα ἐντὸς τοῦ [illegible]τος. Δεξιά: προσκεκολλημένη [illegible] τῶν σικυῶν της ἐπὶ τοῦ [illegible]]

Αἱ βδέλλαι εἶναι λίαν ἀναίσθητοι εἰς πάσας τὰς ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολάς. Κατὰ τὰ μεγάλα ψύχη βυθίζονται εἰς τὴν ἰλὺν τοῦ βυθοῦ τοῦ ὕδατος καὶ δὲν ἐξέρχονται παρὰ μόνον κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἀνοίξεως. Ὅταν φυσᾷ ἄνεμος κατέρχονται εἰς τὸ βάθος καὶ ὅταν σχηματίζωνται ἰσχυρὰ ῥεύματα ὑπὸ τὸ ὕδωρ ἀνέρχονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν.

Digitized by Google

Τὸ γένος βδέλλα διαιρεῖται εἰς διάφορα ὑπογένη, κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι τὰ ἑξῆς: *Κυρίως βδέλλαι, ἰχθυοβδέλλαι, ποντοβδέλλαι, νεφελίδαι* καὶ *τροχετίδαι*. Εἰς τὰς κυρίως βδέλλας ὑπάγονται τὰ εἴδη:

Βδέλλα ἡ ἰατρική (Hirudo medicinalis). Διακρίνεται ἐκ τοῦ φαιοελαιώδους χρωματισμοῦ τοῦ σώματός της, ὅπερ κοσμεῖται κατὰ τὴν ράχιν μὲ ἓξ βαθυτέρου χρώματος ραβδώσεις, εὐδιακρίτους κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον· αἱ πλευραὶ εἶναι ὑποπράσινοι καὶ ἡ κοιλία πρασινοελαιώδης μὲ μελανὰ στίγματα. Τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Εὐρώπην, τὴν Σενεγάλην, τὴν Ἀλγερίαν, τὴν Κίναν καὶ τὴν Ἰαπωνίαν. Ἡ βδέλλα ἡ ἰατρικὴ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ἰατρικὴν δι' ἀφαιμάξεις.

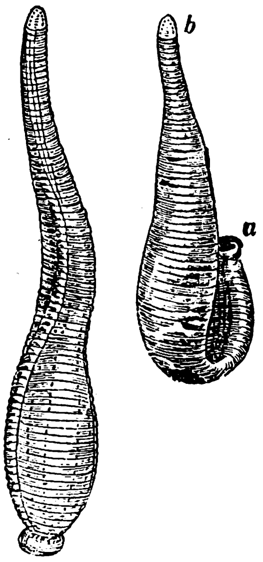

Βδέλλα ἡ ἰατρική.

Βδέλλα ἡ πρασίνη (Hirudo officinalis) ἢ *οὐγγρικὴ βδέλλα*. Θεωρεῖται ὡς ποικιλία τῆς πρώτης, ἐξ ἧς διακρίνεται ἐκ τῆς ἀπουσίας τῶν στιγμάτων τῆς κοιλίας.

Βδέλλα ὁ δράκων (Hirudo draco). Φέρει 6 σειρὰς ὑπερύθρων ἢ μελανῶν στιγμάτων ἐπὶ τῆς ράχεως καὶ ἡ κοιλία της διασχίζεται ὑπὸ μαιανδρικῆς γραμμῆς.

Βδέλλα ἡ κοκκώδης (Hirudo granulosa). Τὸ σῶμά της φέρει 38—40 φυμάτια, ἅτινα ἀναφαίνονται κατὰ τὰς ἀρθρώσεις ἢ κρίκους. Ὁ χρωματισμός της εἶναι πρασινόφαιος καὶ ἡ ράχις διασχίζεται ὑπὸ τριῶν φαιῶν καὶ στενῶν λωρίδων.

Βδέλλα ἡ λευκοδιάστικτος (Hirudo albopunctata). Διακρίνεται ἐκ τοῦ μελανοφαίου χρωματισμοῦ της, τῆς ραβδωτῆς ράχεως καὶ τῶν εὐδιακρίτων ἐξωτερικῶν ἀρθρώσεών της, αἵτινες κοσμοῦνται ὑπὸ λευκῶν στιγμάτων.

Τὰ δύο πρῶτα εἴδη ἀπαντῶσι κυρίως εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς βορείου Ἀφρικῆς. Τὸ τρίτον εἶδος ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ἀλγερίαν κυρίως. Τὸ τέταρτον εἶναι ἰθαγενὲς τῶν Ἰνδιῶν καὶ τὸ πέμπτον εὑρίσκεται εἰς τὴν νῆσον τοῦ Ἁγίου Μαυρικίου καὶ τῆς Ἑνώσεως.

Εἰς τὴν Σενεγάλην ἀπαντᾷ κυρίως ἡ *βδέλλα ἡ μισολεμάς* (Hirudo misolemas), ἡ ὁποία ἀπορροφᾷ ἐκ τῶν ζῴων, ἐπὶ τῶν ὁποίων προσκολλᾶται, ἐλαχίστην ποσότητα αἵματος. Εἰς τὴν Ἰαπωνίαν ἰθαγενὲς εἶδος θεωρεῖται ἡ *βδέλλα ἡ ἰαπωνική* (Hirudo japonica), τῆς ὁποίας τὸ σῶμα εἶναι κίτρινον καὶ κοσμεῖται μὲ λευκὰ στίγματα. Εἰς τὴν Ἰάβαν ἀπαντᾷ ἡ *βδέλλα ἡ ἰάβειος* (Hiruda javanica), ἥτις διακρίνεται ἐκ τοῦ ἐρυθροῦ μετὰ μελανῶν στιγμάτων σώματός της. Εἰς τὴν Αὐστραλίαν ἰθαγενὲς εἶδος εἶναι ἡ *βδέλλα ἡ ραβδωτὴ* (Hirudo striata), τῆς ὁποίας τὸ πρασινόφαιον σῶμα διασχίζεται ὑπὸ πορφυρῶν λεπτῶν ραβδώσεων. Αἱ βδέλλαι γενικῶς τρέφονται εἰς βάρος ἄλλων ζῴων (μαλακίων, μικρῶν ἐντόμων κλπ.), τῶν ὁποίων ἀπορροφῶσι τὸ αἷμα ἢ καταβροχθίζουσι αὐτὰ ὁλόκληρα, ἀφοῦ πρῶτον ἀποκόψωσιν εἰς ἑπτὰ τεμάχια τὸ σῶμά των.

Εἰς τὸ ἐμπόριον αἱ βδέλλαι φέρονται ὑπὸ πέντε διαφόρους κατηγορίας: τὰς *ὀγκώδεις*, αἱ ὁποῖαι ἔχουσι βάρος 10 χιλιογράμμων κατὰ χιλιάδα, τὰς *αγείας*, ὧν τὸ βάρος εἶναι 3 χιλιόγραμμα κατὰ χιλιάδα, τὰς *μετρίου πάχους*, αἵτινες ζυγίζουν $1^1/_2$—2 χιλιόγραμμα κατὰ χιλιάδα, τὰς *ἰσχνάς*, ὧν ἡ χιλιὰς ζυγίζει 700—750 γραμμάρια καὶ τὰς *ἀτροφικάς*, αἵτινες ζυγίζουν κατὰ χιλιάδα 350—450 γραμμάρια. Οἱ καλλιεργηταὶ βδελλῶν πωλοῦσι πάντοτε ἀναμὶξ παχείας μετὰ μικρῶν κατ' ἀναλογίαν 2 (ἐκ τῶν πρώτων) πρὸς 1 (ἐκ τῶν δευτέρων). Αἱ ὀγκώδεις καὶ αἱ ἀτροφικαὶ δὲν ἀγοράζονται, διότι αἱ μὲν πρῶται κατὰ τὴν ἀφαίμαξιν προξενοῦσιν ἐπικινδύνους πληγάς, αἱ δὲ δεύτεραι οὐδόλως ἢ ἐλάχιστα ἀφαιμάσσουσιν. Ἡ μεταφορὰ τῶν ζῴων τούτων εἰς μακρινὰς ἀποστάσεις χρήζει ἰδιαιτέρας προσοχῆς. Συνήθως τὰς μεταφέρουσιν ἐντὸς λινῶν σάκκων, χωρητικότητος 20—30 κιλῶν, τοὺς ὁποίους ἀναρτῶσιν εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν ἀπ' ἀλλήλων. Ἐν καιρῷ μεγάλου καύσωνος, οἱ σάκκοι βρέχονται ἐξωτερικῶς δι' ὕδατος, ὅταν δὲ κομισθῶσιν εἰς τὸν τόπον τῆς καταναλώσεως, αἱ βδέλλαι μεταφέρονται εἰς εὐρέα ὑάλινα δοχεῖα μὲ δίχτυα πηγὲς καὶ καθαρὸν ὕδωρ, ἀφοῦ προηγουμένως ποροφθῶσιν αἱ τυχὸν νεκραί. Ἀπὸ τινων ἐτῶν ἡ τιμὴ τῶν βδελλῶν ηὔξησε καταπληκτικῶς.

Βδελλοκομία. Λόγῳ τῆς ἐξαφανίσεως τῶν βδελλῶν ἀπὸ πολλὰ φυσικὰ τέλματα, ἤρχισαν νὰ καλλιεργῶνται βδέλλαι εἰς τεχνητὰ τοιαῦτα, ἅτινα καλοῦνται *βδελλοκομεῖα*. Ἡ μεγαλυτέρα ἐξαγωγὴ βδελλῶν διενεργεῖται ἀπὸ τὴν Ἀσιατικὴν Τουρκίαν καὶ τὴν Περσίαν, ὅπου ἡ βδελλοκομία ἔλαβε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καταπληκτικὴν ἀνάπτυξιν.

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΙΑΤΡ.] Ἡ *βδέλλα* παλαιόθεν ἐχρησιμοποιήθη ἐν τῇ ἰατρικῇ πρὸς μικρὰς ἀφαιμάξεις. Ὁ Νίκανδρος τὴν ἀναφέρει πρῶτος.

Τὰ συνήθως ἐν χρήσει εἴδη βδέλλης εἶναι: 1) ἡ *ἰατρικὴ* (Hirudo medicinalis), 2) ἡ *πρασίνη* (Hirudo officinalis) καὶ 3) ἡ *μέλαινα* (Hirudo obscura). Τὰ τοιοῦτα εἴδη καλλιεργοῦνται εἰς τὰ *βδελλοκομεῖα*, εἰς ἃ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν εἰσάγονται ἄχρηστα κτήνη (ἵπποι, ὄνοι, ἡμίονοι ἢ καὶ βόες πρὸς σφαγήν), εἰς ὧν τοὺς πόδας προσκολλῶνται αἱ βδέλλαι καὶ τρέφονται ἐκ τοῦ ἀπομυζωμένου αἵματος. Κατάλληλος πρὸς χρῆσιν βδέλλα εἶναι ἐκείνη, ἥτις, συμπιεζομένη μεταξὺ τῶν δακτύλων, συστέλλεται ἐν σχήματι ἐλαίας. Ἡ βδέλλα, ὅπως χρησιμοποιηθῇ, δέον νὰ ἔχῃ παραμείνει ἐν νηστείᾳ ἐπί τι χρονικὸν διάστημα. Ἵνα ἐφαρμόσωμεν βδέλλας ἐπί τινος μέρους τοῦ σώματος, πλύνομεν προηγουμένως τὸ δέρμα διὰ χλιαροῦ ὕδατος, μεθ' ὃ ἀναστρέφομεν ἐπ' αὐτοῦ μικρὸν ποτήριον, ἐν ᾧ ἄρτι εἴχομεν τοποθετήσει τὰς βδέλλας. Ἡ βδέλλα προσκολλᾶται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος διὰ τοῦ κενοῦ, ὅπερ σχηματίζει κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτῆς ἄκρον, συγκρατουμένη ἐκεῖ διὰ πολλῶν ὀδοντώσεων. Ἡ δῆξις ἐκσημαίνεται τῷ πάσχοντι δι' ἐλαφροῦ ὀδυνηροῦ αἰσθήματος, ἡ δὲ τελεία προσκόλλησις δι' αἰσθήματος ἐκμυζήσεως. Ἐν ᾗ περιπτώσει ἡ βδέλλα βραδύνει νὰ προσκολληθῇ, ἐπιτρίβομεν τὸ δέρμα τῷ δακτύλῳ, μέχρι συμφορήσεως, ἢ ἐπιβρέχομεν αὐτὸ διὰ γάλακτος ἢ διαλύσεως σακχάρου. Τὰ τοιαῦτα ἐπιταχύνουν τὴν προσκόλλησιν τῆς βδέλλης. Διὰ τὴν ἐφαρμογὴν ἐπὶ τοῦ βλενογόνου τῶν οὔλων, ἐγκλείομεν τὴν βδέλλαν εἰς σωληνίσκον ὑάλινον, μὲ τὸ πλατύτερον ἄκρον αὐτῆς πρὸς τὸ μέρος τῆς ἐφαρμογῆς. Ἡ βδέλλα, κορεσθεῖσα αἵματος, ἀποπίπτει ἀφ' ἑαυτῆς. Ὁσάκις ὅμως θέλομεν νὰ ἐπιταχύνωμεν τὴν ἀπόπτωσιν, ἐπιβρέχομεν τὸ μέρος τῆς προσκολλήσεως δι' ἅλμης. Διὰ τοῦ αὐτοῦ μέσου ἐξαναγκάζομεν τὴν βδέλλαν ν' ἀποκολληθῇ, ὁσάκις ἐμπέσῃ καὶ εἰς φυσικήν τινα κοιλότητα τοῦ σώματος. Οὕτω, ἂν ἐμπέσῃ εἰς τὸν φάρυγγα, δίδομεν πρὸς πόσιν ἄφθονον διάλυσιν μαγειρικοῦ ἅλατος ἢ οἰνοπνευματώδη ποτὰ ἢ ὕδωρ μετ' ὄξους. Ἂν κατέλθῃ εἰς τὸν στόμαχον, χορηγοῦμεν καὶ ἐμετικόν. Ὁμοίως, ἂν εἰσδύσῃ εἰς τὸν κολεὸν ἢ τὸ ὀρθόν, ἐνεργοῦμεν ἁλατούχους ὑποκλυσμούς. Ἐὰν καὶ παρὰ πάντα ταῦτα ἡ ἀποκόλλησις δὲν ἐπιτύχῃ, διαιροῦμεν τὴν βδέλλαν εἰς τὸ μέσον διὰ ψαλίδος, ἀποφεύγοντες πᾶσαν βιαίαν ἀπόσπασιν, ἥτις θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ φλεγμονὴν κατὰ τὴν χώραν τοῦ δήγματος.

Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι μεταξὺ τῶν 43 ἰαμάτων, τῶν ἀναγραφομένων ἐπὶ τῶν ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ἐπιδαύρου στηλῶν, τῶν εὑρεθεισῶν ὑπὸ Καββαδία τῷ 1883, ὑπάρχει καὶ ἴαμα κατὰ τῆς καταπόσεως βδελλῶν. Τὸ κείμενον τῆς περὶ αὐτοῦ ἐπιγραφῆς ἀναφέρει, ὅτι ἀνήρ τις Τορωναῖος κατέπιε βδέλλας (= *δεμελέας*). Κοιμώμενος δέ, εἶδεν ἐνύπνιον, ὅτι, ὁ θεὸς διανοίξας τὸ στῆθός του διὰ μαχαίρας, ἐξήγαγε τὰς βδέλλας καὶ ἔδωκεν αὐτὰς εἰς χεῖρας αὐτοῦ, συρράψας εἶτα τὰ στήθη. Ὅτε δ' ἐξημέρωσεν ἐξῆλθε κρατῶν ταύτας εἰς χεῖρας καὶ ἐγένετο ὑγιής. Τὰς βδέλλας εἶχε καταπίει, ἀπατηθεὶς ὑπὸ τῆς μητρυιᾶς του, ἥτις τὰς εἶχεν ἐμβάλει ἐντὸς κυκεῶνος. Προφανῶς τὸ ἰατρικὸν μέρος τοῦ ἰάματος τούτου εἶναι καθαρῶς ψυχολογικόν, ἐπιτευχθὲν δ' ὑποβολῆς.

Εὔρωστος βδέλλα ἀπομυζᾷ περὶ τὰ 16 γραμμάρια αἵματος. Πρὸς μετρίαν δέ τινα ἀφαίμαξιν, ἀπαιτοῦνται 8—10 περίπου βδέλλαι. Ἄλλοτε ἐχρησιμοποιήθη καὶ ὄργανόν τι, *βδελλόμετρον* κληθὲν ὑπὸ τοῦ ἐπινοήσαντος αὐτὸ τῷ 1819 Σαλλανδιέρ, ὅπερ, ὑποκαθιστῶν τὴν ἐφαρμοσθεῖσαν βδέλλαν, κατεμέτρει τὸ ἐκ τῆς βδελλοπῆς ἐξερχόμενον αἷμα. Πολλάκις ἡ ἐκ τῶν βδελλῶν αἱμορραγία καθίσταται δυσεπίσχετος. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς οὐσίαν τινὰ *βδελλίνην* (hirudine), ἣν ἐκ τοῦ στόματος ἐκκρίνει ἡ βδέλλα καὶ δι' ἧς ἐμποδίζει τὴν θρόμβωσιν τοῦ αἵματος κατὰ τὸ σημεῖον τῆς δήξεως. Παρετηρήθη δ' ὅτι καὶ τὸ ἐκχύλισμα βδελλῶν παρακωλύει τὴν πηκτικότητα τοῦ αἵματος. Ἐπὶ δυσεπισχέτου τοιαύτης αἱμορραγίας, ἀναγκαζόμεθα νὰ καταφύγωμεν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν πάγου, δεψίνης, νιτρικοῦ ἀργύρου κλπ., ἢ εἰς συμπιεστικὸν ἐπίδεσμον ἐπὶ τοῦ μικροῦ τραύματος. Τὰ δήγματα τῆς βδέλλης καταλείπουν τρίγωνον λευκὴν οὐλήν. Ἐνίοτε ὅμως προκαλοῦν ἐξ ἐρεθισμοῦ τὴν γένεσιν ἀποστήματος. Ἡ βδέλλα ἐκμυζᾷ αὖθις αἷμα μετά τινας ἡμέρας ἢ μετά τινας ὥρας ἀπὸ τῆς χρήσεως, ἂν ἐν τῷ μεταξὺ ἀποπτύσῃ ἐκεῖνο, ὅπερ εἶχεν ἐκμυζήσει. Ἐξαναγκάζομεν δὲ ταύτην νὰ ἐμέσῃ τὸ καταποθὲν αἷμα, θέτοντες αὐτὴν ἐπὶ ψυχρᾶς τέφρας ἢ ἐντὸς διαλύσεως ἅλατος ἢ ἐν μείγματι ὕδατος καὶ ὄξους. Μόλις ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτῆς σταγὼν αἵματος, λαμβάνομεν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ ὀπισθίου ἄκρου διὰ τοῦ ἀντίχειρος καὶ τοῦ λιχανοῦ καὶ ἐκπιέζομεν ὁμαλῶς ἐκ τῶν ὄπισθεν πρὸς τὰ πρόσω, μέχρις ἀποπτύσεως τοῦ ὅλου αἵματος. Ἐκπλύνομεν τότε αὐτὴν καὶ θέτομεν ἐν πλατυστόμῳ δοχείῳ, πηλίνῳ ἢ ὑαλίνῳ, πεπληρωμένῳ κατὰ τὰ δύο τρίτα τῆς χωρητικότητος αὐτοῦ ὕδατος. Τὸ ὕδωρ τοῦτο ἀνανεοῦται τὸ μὲν θέρος καθ' ἑκάστην, τὸν δὲ χειμῶνα ἀνὰ πᾶσαν τρίτην ἡμέραν. Ἐπίσης ἀνανεοῦται, ὁσάκις μία τῶν ἐν τῷ δοχείῳ βδελλῶν ἀποθάνῃ. Τὸ δοχεῖον φυλάσσεται εἰς μέρος δροσερὸν καὶ φωτεινόν.

Αἱ βδέλλαι ἐφαρμόζονται συχνότερον ἐπὶ τοῦ δέρματος, σπανιώτερον δ' ἐπὶ τοῦ βλενογόνου ὑμένος. Ἐπὶ τοῦ δέρματος μεταχειρίζονται αὐτὰς ἐπὶ φλεγμονῶν οὕτω, καθὼς καὶ τοῦ ὑποκειμένου κυτταρολιπώδους ἱστοῦ, ἢ ἐπὶ φλεγμονῶν ὀργάνων κατὰ βάθος κειμένων (σκωληκοειδοῦς ἀποφύσεως κλπ.), ὅτε δέον νὰ προσκολλῶνται αὗται ἐκεῖ, ἔνθα ὑφίσταται κοινωνία ἀγγείων μεταξὺ τοῦ δέρματος καὶ τοῦ κατὰ βάθος ὀργάνου. Οὕτω π.χ. πρὸς ἀφαίρεσιν αἵματος ἐκ τοῦ κοίλου τοῦ κρανίου, αἱ βδέλλαι ἐφαρμόζονται ἐπὶ τῆς μαστοειδοῦς ἀποφύσεως τοῦ κροταφικοῦ ὀστοῦ ἢ κατὰ μῆκος τῶν ραφῶν, καθόσον εἰς τὰ μέρη ταῦτα ὑπάρχει κοινωνία τῶν ἐν τῷ κοίλῳ τοῦ κρανίου ἀγγείων μετὰ τῶν ἐκτὸς διὰ τῶν σαντορινείων φλεβικῶν ἀγωγῶν. Ἐπὶ φλεγμονῶν τοῦ δέρματος ἢ τοῦ ὑποκειμένου ἱστοῦ, αἱ βδέλλαι ἐφαρμόζονται οὐχὶ ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς φλεγμαινούσης μοίρας, ἀλλ' εἰς μικρὰν ἀπὸ ταύτης ἀπόστασιν, ἐπὶ τοῦ ὑγιοῦς δέρματος. Ὁ οὐσιωδέστατος οὗτος κανών, παραμελούμενος, θὰ ἠδύνατο, δι' ἀμέσου ἐρεθισμοῦ τοῦ δήγματος, νὰ προκαλέσῃ ἐπίτασιν τῆς ὑπαρχούσης φλεγμονῆς. Ὁμοίως δὲν ἐφαρμόζονται αἱ βδέλλαι ἐπὶ δυσχερῶς δυναμένης νὰ διατρηθῇ ἐπιδερμίδος πεπαχυμένης, καθὼς οὐδ' ἐπὶ λεπτοδέρμων μερῶν τοῦ σώματος, οἷον ἐπὶ τοῦ ὀσχέου, ἐφ' οὗ ἡ διὰ φλεβῶν ἀπόπειρα ἀφαιμάξεως θὰ ἠδύνατο νὰ προκαλέσῃ φλεγμονὰς καὶ ἐκχυμώσεις ἢ καὶ δυσεπισχέτους αἱμορραγίας. Σημειωτέον ἐν τέλει, ὅτι ἡ χρῆσις τῶν βδελλῶν πρὸς ἀφαιμάξεις ἠλαττώθη τὰ μέγιστα κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, προτιμωμένων ὡς προχειροτέρων τῶν αἱματηρῶν σικυῶν. Ὡσαύτως δὲν εἶναι μεγάλη ἡ χρῆσις τῶν βδελλῶν καὶ εἰς τὴν κτηνιατρικήν, εἰ καὶ ὠφελεῖ καταφανῶς αὕτη εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων ἐπὶ φλογιστικῶν ἐξεργασιῶν ἢ συμφορήσεων.

Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

Βδέλλα, *Μαύρη* —. Βλ. Καραγιονλούκ.

βδελλιάζω· νοσῶ, παθαίνω βδέλλιασμα, ἐπὶ τῶν βοσκημάτων.

βδέλλιον (τὸ) *[Χημ.]*. Εἶναι ρητίνη προερχομένη ἐκ τοῦ ἀφρικανικοῦ φυτοῦ Commiphora africana Engl. ἢ καὶ ἄλλων συγγενῶν εἰδῶν. Εἰς τὸ ἐμπόριον εἰσάγεται ὑπὸ μορφὴν ὑπερύθρων, ᾠοειδῶν ἢ στρογγύλων τεμαχίων, πάχους 2 ἑ. μ. περίπου καὶ ἔχει ὄψιν λιπαράν. Χρησιμοποιεῖται κυρίως πρὸς νοθείαν τοῦ μύρου, πρότερον δὲ εἶχε καὶ ἐφαρμογὴν ἐν τῇ ἰατρικῇ.

Σ. Γ.

βδελλόδους (ὁ) (Bdellodus Quenst.) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κεστρασιονιδῶν* (Cestracionidae) *σελαχωδῶν* ἰχθύων. Οἱ ὀδόντες των ἦσαν τετράπλευροι, ἐλαφρῶς καμπύλοι, ἐπίπεδοι. Ἐκ τούτων οἱ τῆς τετάρτης (ὀπισθίας) ἐγκαρσίας σειρᾶς πολὺ μακροὶ καὶ μεγάλοι. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας (μελαίνης) ἰουρασίου ἢ λιασίου ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωικοῦ αἰῶνος εἰς τὴν Βυρτεμβέργην.

Γ. Κ. Γ.

βδελλοκομία (ἡ), καὶ *βδελλοκομεῖον* (τό)· βλ. λ. βδέλλα.

Βδελλολίμνη *[Γεωγρ.]*. Μικρὰ λίμνη ἐκτάσεως 200 στρεμμάτων ἐν τῇ νήσῳ Σαμοθράκῃ.

Δ. Ε. Μ.

βδελλοπώλης (ὁ)· ὁ πωλῶν βδέλλας χρησιμοποιουμένας ἐν τῇ ἰατρικῇ, κοιν. *ἀβδελλάς*.

βδελλόρυγχος (ὁ) (Bdellorhynchus) *[Ζωολ.]*. Γένος *ἀκάρεων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σαρκοκοπτιδῶν*. Τὰ ἀκάρεα τοῦ γένους τούτου εἶναι παράσιτα κυρίως τῶν νησσῶν καὶ παρουσιάζουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: τὸ τέταρτον ζεῦγος τῶν ποδῶν εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν γαστέρα καὶ οἱ πόδες τοῦ ζεύγους τούτου εἶναι κατὰ πολὺ βραχύτεροι καὶ λεπτότεροι τῶν ποδῶν τοῦ τρίτου ζεύγους. Τὸ πρόσθιον τμῆμα τοῦ σώματος εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένον καὶ φέρει μεγάλας καὶ ἰσχυρὰς χηλάς, αἵτινες ἐκτείνονται πολὺ πέραν τῶν χειλικῶν κεραιῶν. Τὸ πρῶτον ζεῦγος τῶν ποδῶν εἶναι μακρότατον, ἰσχυρότατον καὶ καλύπτεται ὑπὸ πυκνῶν τριχῶν. Τὸ σχῆμα καὶ γενικῶς ἡ ἀνάπτυξις τῶν σιαγόνων ποικίλλει ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *βδελλόρυγχος ὁ πολύμορφος* (Bdellorynchus polymorphus), ζῶν παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν νησσῶν καὶ *βδελλόρυγχος ὁ λευκοκέφαλος* (Bdellorynchus leucocephalus) ἀπαντῶν εἰς τὴν πεπτικὴν συσκευὴν τῶν ἰνδιάνων.

Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

βδελλόστομον (τὸ) (Bdelostomum) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κυκλοστόμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυξινιδῶν*. Ὁ ἰχθὺς οὗτος ἀπαντᾷ σπανίως εἰς τὰς παρὰ τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανὸν καὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος θαλάσσας καὶ εὑρίσκεται συνήθως ὡς παράσιτος τῶν βραγχίων καὶ τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος μεγάλων τινῶν ἰχθύων. Δ. Ν. Π.

βδέλυγμα (τό)· πᾶν ὅ,τι βδελύσσεταί τις, τὸ κινοῦν τὴν ἀποστροφήν, τὴν ἀηδίαν, κοιν. *σίχαμα*· || ἐπὶ ἀνθρώπου, ὁ ἀνήθικος, ὁ ἀποστροφῆς ἄξιος, ἄλλως *κάθαρμα*. Ἡ λέξις, ὡς καὶ αἱ ἄλλαι τῆς ἰδίας μὲ αὐτὴν ῥίζης, παρήχθησαν ἐκ τοῦ ῥήματος *βδέω*, σημαίνοντος *πέρδομαι*.

— **βδέλυγμα** *τῆς ἐρημώσεως [Κ. Διαθ.]* Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς προλέγων ἐν τῇ μεγάλῃ αὐτοῦ ἐσχατολογικῇ ὁμιλίᾳ ὁμοῦ μετὰ τῆς καταστροφῆς τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τὸ τέλος τοῦ κόσμου, προαναγγέλλει ὡς ἓν τῶν μηνυμάτων τῆς μελλούσης διπλῆς καταστροφῆς καὶ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ *βδελύγματος τῆς ἐρημώσεως*, ἑστῶτος ἐν τόπῳ ἁγίῳ (Ματθ. κδ' 15, πρβ. καὶ Μάρκ. ιγ' 14 καὶ Λουκᾶ κα' 20). Δηλοῖ δὲ ἡ φράσις αὕτη, ἥτις εἶναι εἰλημμένη προφανῶς ἐκ τῆς προφητείας τοῦ Δανιὴλ (θ' 27, ια' 31, ιβ' 11), τὸ ἐρημοῦν, τὸ καταστρέφον βδέλυγμα. Ὑπὸ τοῦτο δὲ δὲν ἐννοεῖ ὁ Ἰησοῦς (καὶ ὁ Δανιὴλ) οὔτε τὸν Ἀντίχριστον (Ὠριγένης κ.ἄ.) οὔτε τὴν στήλην μετὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀνδριάντος, τὴν ὑπὸ τοῦ Πιλάτου ἐν τῷ ναῷ ἱδρυθεῖσαν (*Χρυσόστομος* καὶ ἄλλοι), οὔτε τὸν ἀνδριάντα τοῦ Καλιγόλα οὔτε τοῦ Ἀδριανοῦ, οὔτε τὰ ὑπὸ τῶν Ζηλωτῶν ἐν τῷ ναῷ διαπραχθέντα διαρκούσης τῆς πολιορκίας τῶν Ἱεροσολύμων ὄργια, ἀλλὰ τὴν διὰ τῶν ρωμαϊκῶν εἰδωλολατρικῶν (καὶ τοῦτο ὑποδηλοῖ ἡ λέξις *βδέλυγμα*) στρατευμάτων τοῦ Τίτου γενομένην βεβήλωσιν καὶ καταστροφὴν τῶν Ἱεροσολύμων καὶ αὐτοῦ τοῦ ναοῦ (70 μ. Χ.). Οἱ δὲ κατὰ τῆς ἑλληνοουριακῆς κυριαρχίας ἀγωνιζόμενοι ὑπὸ τοὺς Μακκαβαίους Ἰουδαῖοι, εἶχον ἐνίδει τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς δανιηλείου προφητείας περὶ τοῦ βδελύγματος τῆς ἐρημώσεως εἰς τὸν ὑπὸ Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς ἐν τῷ ἁγίῳ τῶν ἁγίων ἱδρυθέντι ἀγάλματι τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς (Α' Μακκαβ. α' 54). Παρὰ δὲ τοῦ Ἰωσήπου μανθάνομεν, ὅτι οἱ σύγχρονοι αὐτῷ Ιουδαῖοι ἀνέφερον τὴν ἐν λόγῳ προφητείαν τοῦ Δανιὴλ εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν Ἱεροσολύμων (Ἰουδ. Ἀρχαιολογίας, Ι, ια' 7). Πρὸς τὸν νοῦν τῆς προφητείας τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῦ Δανιὴλ ἀνταποκρίνονται ἄριστα οἱ ἑξῆς λόγοι τοῦ Εὐσεβίου: «Καὶ ὡς ἐπὶ τέλει τὸ ὑπὸ τῶν προφητῶν ἀναγορευμένον βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως ἐν αὐτῷ κατέστη τῷ πάλαι τοῦ Θεοῦ περιβοήτῳ ναῷ, παντελῆ φθορὰν καὶ ἀφανισμὸν ἔσχατον τὸν διὰ πυρὸς ὑπομείναντι πάρεστιν ὅτῳ φίλον ἐπ' ἀκριβὲς ἐκ τῆς τῷ Ἰωσήπῳ γραφείσης ἀναλέξασθαι ἱστορίας» (Ἐκκλ. Ἱστορ. Γ' ε' 5· πρβ. καὶ *Ἰωσήπου* Ἱστ. Ἰουδ. πολέμου Ε' ι' 2). Ἡ φράσις «βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως» ἤδη ἀπὸ τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς ἔχει καταντήσει νὰ χρησιμοποιῆται εἰς δήλωσιν τοῦ προώλου καὶ ἐξώλου ἀνθρώπου. Π. Ι. Μ.

βδελυγμία (ἡ) καὶ *βδελυγμὸς* (ὁ)· τὸ συναίσθημα τῆς ἀποστροφῆς, ἡ ἀπέχθεια, σιχασιά.

Βδελυκλέων. Ἕν τῶν σπουδαιοτάτων προσώπων τῆς κωμῳδίας τοῦ Ἀριστοφάνους τῆς ἐπιγραφομένης «Σφῆκες», ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ ποιητὴς διακωμῳδεῖ τὸ φιλόδικον τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ. Τὸ ὄνομα *Βδελυκλέων* δὲν εἶναι ἐν τούτοις πραγματικοῦ προσώπου ὀνομασία, ἀλλ' εἶναι πεπλασμένον ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ καὶ σημαίνει τὸν βδελυσσόμενον τὸν *Κλέωνα* καὶ τὰς μεθόδους αὐτοῦ, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν πατέρα τοῦ Βδελυκλέωνος, ὁ ὁποῖος, ὀνομαζόμενος *Φιλοκλέων*, ἀντιπροσωπεύει τοὺς ἐμμένοντας εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ Κλέωνος εἰσαχθείσας μεθόδους πολίτας, τοὺς περὶ τὰ δικαστήρια διατρίβοντας καὶ ἀπὸ τούτων ποριζομένους τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Ὁ Βδελυκλέων ἐν τῇ κωμῳδίᾳ τοῦ Ἀριστοφάνους ἀντιπροσωπεύει τὸν ἄνθρωπον τῶν νέων ἰδεῶν, τὸν προσπαθοῦντα νὰ ἐκριζώσῃ τὴν παλαιὰν κακὴν συνήθειαν τῶν Ἀθηναίων. Γ. Ι. Κ.

βδελυκτός, —*ή*, —*όν*· ὁ κινῶν τὴν βδελυγμίαν, τὴν ἀποστροφήν, ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον βδελύσσεταί τις.

βδελυρία (ἡ)· βδελυγμία, ἀποστροφή· || ἀνηθικότης, ἀχρειότης.

βδελυρός, —*ά*, —*όν*· ὁ κινῶν τὴν βδελυγμίαν, ὁ ἄξιος ἀποστροφῆς, ἀνήθικος, ἀχρεῖος, κοιν. *σιχαμερός*.— Ἐπίρρ. ***βδελυρῶς***.

βδελύσσομαι καὶ ***βδελύττομαι***· αἰσθάνομαι πρός τινα βδελυγμίαν, ἀποστροφήν, ἀπέχθειαν, μῖσος, ἀποτροπιάζομαι, κοιν. *σιχαίνομαι*.

βδεογαλῆ (ἡ) *[Ζωολ.]*· βλ. **κυνικτίς**.

Βὲ (Wé) *[Μυθολ.]*. Σκανδιναυὸς θεός, ὅστις μετὰ τοῦ Ὀδίνος καὶ τοῦ Βίλι ἐφόνευσε τὸν γίγαντα Ὑμίρ. Α. Δ.

Βὲ (Ve) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Βουνὸς ἀναγνωρίσεως, χαρακτηριστικὸς διὰ τοὺς πλέοντας ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Γενούης (ὑψόμ. 494, πλάτ. 44°08' Β, μήκ. 9°38' Α., χάρτ. ἀγγλ. 157: San Remo to cape Cavallo) μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Levante καὶ Mesco. Λέγεται καὶ *Focone*. Σ. Ε. Λ.

Βὲ (Wey), ***Φραγκῖσκος-Ἀλφόνσος***. Γάλλος λογοτέχνης (1820—1882). Μεταβὰς πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του εἰς τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν, συνειργάσθη εἰς πολλὰ φιλολογικὰ περιοδικά. Τῷ 1838 ἐγκαινίασε διὰ τῆς μυθιστορίας αὐτοῦ «Τὰ τέκνα τοῦ μαρκησίου ντὲ Γκάνζ» τὸ σύστημα τῶν μυθιστορηματικῶν ἐπιφυλλίδων. Ἀπὸ τοῦ 1837 μέχρι τοῦ 1842 διέτρεξε τὸ Βέλγιον, τὴν Ἑλβετίαν, τὴν Ὀλλανδίαν, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν, τὴν ἀφήγησιν δὲ τοῦ ταξιδίου του ἐδημοσίευσεν εἰς ἔργον μεγάλου ἐνδιαφέροντος ὑπὸ τίτλον «Scilla et Caribdi» (Σκύλλα καὶ Χάρυβδις). Ἐχρημάτισε πρόεδρος τοῦ «Συλλόγου λογοτεχνῶν» ἀπὸ τοῦ 1853 μέχρι τοῦ 1865 καὶ διηύθυνε τὴν δημοσίευσιν τοῦ «Trésor littéraire de la France». Α. Δ.

Be *[Χημ.]*. Σύμβολον τοῦ στοιχείου **βηρυλλίου** (βλ. λ.).

Βεάκης, ***Αἰμίλιος***. Ἕλλην ἠθοποιὸς γεννηθεὶς τῷ 1884 ἐν Πειραιεῖ. Εἶναι ἔγγονος τοῦ *Ἰωάννου Βεάκη* (βλ. κατ.), καὶ ἡ μήτηρ του, κόρη τῆς ἐν Τεργέστῃ ἑλληνικῆς οἰκογενείας Μέξη, ὑπῆρξε μία ἀπὸ τὰς φανατικωτέρας τοῦ καιροῦ της ἐρασιτέχνιδας τῆς μουσικῆς, τοῦ ᾄσματος καὶ τῆς δραματικῆς τέχνης, ποιήτρια καὶ λογοτέχνις εἰς τὴν ἰταλικὴν καὶ γερμανικὴν γλῶσσαν. Ἐξ αὐτῆς καὶ ἐκ τοῦ πάππου του κληρονομήσας ὁ Αἰμίλιος Βεάκης τὸ πολυσχιδὲς καὶ πολύμορφον καλλιτεχνικόν του τάλαντον, ἔγραφεν ἐκ παιδικῆς ἤδη ἡλικίας στίχους καὶ δραματικὰ δοκίμια, τὰ ὁποῖα μετ' ἄλλων ὁμηλίκων του παρίσταναν κατ' οἶκον εἰς οἰκογενειακὰς συγκεντρώσεις. Ἦτο δεκαεξαετὴς τὴν ἡλικίαν καὶ ἐφοίτα ἀκόμη εἰς τὰς τελευταίας γυμνασιακὰς τάξεις, ὅτε προεκηρύχθη ὁ διὰ τὴν δραματικὴν σχολὴν τοῦ Βασιλικοῦ θεάτρου διαγωνισμὸς τῷ 1900. Πρὸ πάσαν ἀντίδρασιν τῆς οἰκογενείας του, ἐγκαταλιπὼν τὰ σχολικὰ θρανία καὶ διαγωνισθεὶς μετ' ἄλλων ἑκατὸν εἴκοσιν ὑποψηφίων, ἐπέτυχε χάρις εἰς τὸ φυσικόν του τάλαντον μίαν τῶν δέκα καὶ ὀκτὼ θέσεων τῆς σχολῆς, μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς ὁποίας, παρ' ὅλην τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ν' ἀκολουθήσῃ τὸ θεατρικὸν ἐπάγγελμα εἰς τὸ ἐλεύθερον θέατρον, ἠναγκάσθη τῇ ἐπιμονῇ τῆς οἰκογενείας του νὰ σπουδάσῃ τὴν ζωγραφικήν. Μετὰ μακρὰν φοίτησιν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ μακαρίτου θαλασσογράφου Γεωργίου Χατζῆ, ἔδωσεν ἐξετάσεις εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον καὶ εἰσήχθη ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν τετάρτην τῆς ζωγραφικῆς τάξιν. Παρ' ὅλην ὅμως τὴν ἐπιτυχίαν του αὐτήν, ἡ ἀκαταμάχητος κλίσις του τὸν ἔσυρε πρὸς τὸ θέατρον. Οὕτω τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1901 ἠκολούθησεν εἰς Βόλον τὸν θίασον τῆς καλλιτέχνιδος Εὐαγγελίας Νίκα καὶ ἔκτοτε παρέμεινεν εἰς τὸ θέατρον, ἀκολουθήσας κανονικῶς καὶ χωρὶς ἁριβισμοὺς ἡ θεατρικὰ πραξικοπήματα τὴν ἀνιοῦσαν κλίμακα μιᾶς λαμπρᾶς θεατρικῆς σταδιοδρομίας, μέχρι τῆς ἀνωτάτης βαθμίδος. Κατὰ καιροὺς ἐχρημάτισε πρωταγωνιστὴς ὅλων τῶν μεγάλων ἑλληνικῶν θιάσων, ἐπανειλημμένως θιασάρχης ὁ ἴδιος καὶ καθηγητὴς τῆς δραματικῆς τέχνης εἰς τὰς δραματικὰς σχολὰς τοῦ θεάτρου τῶν Ἑλλήνων Συγγραφέων, τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὠδείου, τῆς Ἐπαγγελματικῆς σχολῆς θεάτρου καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Ὠδείου.

Ὁ Βεάκης διέπρεψεν εἰδικῶς εἰς τὴν ἀρχαίαν τραγῳδίαν ὡς Οἰδίπους Τύραννος καὶ εἰς τὰ Σαικσπήρεια ἔργα ὡς Μάκβεθ, Ἄμλετ, Ὀθέλλος καὶ Σάϋλωκ. Ἄψογος χαρακτηριστὴς καὶ διανοητικὸς διερμηνευτὴς τῶν νεωτέρων ψυχολογικῶν θεατρικῶν ἔργων, ἐθριάμβευσεν ὡς Μιχαὴλ Κράτερ εἰς τὸ ἔργον τοῦ Χάουπτμαν, ὡς καθηγητὴς Κλένωβ εἰς τὸ ἔργον τῆς Κάρεν Δόμψων, ὡς Σιμόνε εἰς τὴν «Φλωρεντινὴν τραγῳδίαν» τοῦ Ὄσκαρ Οὐάϊλδ, ὡς Φάντια εἰς τὴν «Ἀνθὴν» τοῦ Ἀνδρέγιεφ, ὡς Μαρτῖνο Λόρι εἰς τὸ «Ὅλα σὲ καλὸ» τοῦ Πιραντέλλο. Ἀλλ' ὅ,τι δεικνύει ἐκπληκτικώτερον τὸ διφυὲς θεατρικὸν τάλαντον τοῦ Βεάκη, εἶναι ἡ ἐπιτυχία του εἰς καὶ χαρακτηριστικοὺς κωμικοὺς ρόλους, ὅπως εἶναι ὁ Ντὸν Μπάρτολο εἰς τὸν «Κουρέα τῆς Σεβίλλης» τοῦ Μπωμαρσαί, ὁ Στρουθοπώλης εἰς τὴν «Ἁρπαγὴν τῶν Σαβίνων», ὁ Μπαμπᾶς εἰς τὴν ὁμώνυμον κωμῳδίαν τῶν Φλὲρ καὶ Καγιαβὲ καὶ ὁ Μαρκήσιος Ντ' Ὀμπινὺ εἰς τὴν κωμῳδίαν «Ἡ ἀδελφή μου κ' ἐγώ». Ὡς ποιητής, ἐξέδωκε μίαν ποιητικὴν συλλογὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Τραγούδια τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ταβέρνας», ὡς δραματικὸς δὲ συγγραφεὺς ἔδωκεν εἰς τὸ θέατρον δύο του ἔργα, ἕνα λαϊκὸν δρᾶμα, τὴν «Ρηνούλαν», κατὰ τὸ 1917 καὶ μίαν κωμῳδίαν, «7,000,000 εἰσόδημα», τῷ 1928, ἀναβιβασθέντα ἀμφότερα ἀπὸ τὸν ἴδιον εἰς τὴν σκηνὴν μὲ τὸν θίασον Κυβέλης μὲ πλήρη σκηνικὴν ἐπιτυχίαν. Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

— **Βεάκης**, ***Ἰωάννης***. Νομομαθὴς καὶ ποιητὴς συγχρόνως. Σπουδάσας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας ἐν Ἰταλίᾳ τὰ νομικά, ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν πρώτων ἐπιστημόνων, οἵτινες κατῆλθον εἰς Σῦρον μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, ἔνθα καὶ ἔγραψε τέσσαρα δραματικὰ ἔργα, ἐκ δύο: «Τὰ πάντα σχετικά», δρᾶμα εἰς πράξεις τέσσαρας, καὶ ἡ «Ἅλωσις τῆς Χαλκίδος ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ τοῦ Β'», δρᾶμα εἰς πράξεις τρεῖς, ἐξεδόθησαν ἐν Ἑρμουπόλει, τὸ μὲν πρῶτον τῷ 1866, τὸ δὲ δεύτερον τῷ 1867. Ν. Ι. Λ.

βεανέλλα (ἡ) (Beanella) *[Ζωολ.]*. Γένος κογχῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυπλακοφοριδῶν*. Τὰ ζῷα ταῦτα χαρακτηρίζονται ὑπὸ ραβδωτῶν καὶ πολυακανθωτῶν κογχῶν, ᾠοειδῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Αἱ βεανέλλαι ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ ἰδίως εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Κορσικῆς καὶ τῆς Σαρδηνίας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βεανέλλα ἡ ρισσόσειος* (Beanella rissoii), ἥτις φέρει ὀκτὼ κόγχας λευκοφαίου χρώματος μὲ ἐρυθρὰς ἀνταυγείας. Ἑκάστη κόγχη φέρει κατὰ τὸ ἄκρον της δύο τελείως λευκὰς καὶ πλησίον ἀλλήλων εὑρισκομένας κηλῖδας. Δ. Ν. Π.

βεανία (ἡ) (Beania) *[Ζωολ.]*. Γένος βρυοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *χειλοστομάτων*, τῆς οἰκογενείας τῶν *βικελλανιδῶν*. Τὸ σῶμά των εἶναι πολυκλαδωτὸν καὶ φέρει κατὰ τὰ ἄκρα τῶν κλάδων του ᾠοειδῆ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀσκίδια. Τὸ στόμα εἶνα καταληκτικόν. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοντ.]*. Λείψανα τούτων—κῶνοι μόνον— εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἰουρασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος τοῦ Yorkshire. Γ. Κ. Ι.

βέαρος (ὁ) (Beharus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων *ἡμιπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ριβυιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς ἔντομα, διακρινόμενα ἐκ τοῦ ἐπιμήκους σώματος, τῆς λεπτοτάτης κεφαλῆς, τῶν λεπτοτάτων καὶ μακροτάτων κεραιῶν, τῶν μακρῶν καὶ τριαρθρωτῶν ποδῶν καὶ τοῦ μελανοῦ χρωματισμοῦ των. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βέαρος ὁ μηνίσκος* (Beharus lunatus) κατοικῶν τὴν Γουϊάναν. Δ. Ν. Π.

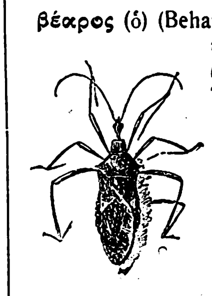

Βέαρος ὁ μηνίσκος.

βεατίτης (ὁ) (Beatites v. Arthaber) *[Παλαιοντ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *πινακοκερατιδῶν* ἐξ *[illegible]φωνωτῶν ἀμμωνοειδῶν*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας τριασίου ὑποπεριόδου ἐν Ἀλβανίᾳ. Γ. Κ. Ι.

βεατονία (ἡ) (Beatonia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰριδιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη φυόμενα εἰς τὴν μεσημβρινὴν καὶ κεντρικὴν Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

Βεᾶτος (Beatus). —1) ***Ἅγιος***, τιμώμενος ἐν τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν 9ην Μαΐου· καθ' ὅλως μεταγενεστέρας παραδόσεις ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος θεωρεῖται ὡς ὁ «ἀπόστολος τῶν Ἑλβετῶν», σταλεὶς πρὸς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου. —2) ***Μοναχὸς*** πιθανῶς ἔν τινι μονῇ τῆς Ἀστουρίας κατὰ τὸν Η' αἰῶνα· συνέγραψεν ἑρμηνείαν τῆς Ἀποκαλύψεως ἀπολεσθεῖσαν καὶ μετὰ τοῦ μαθητοῦ του *Αἰθερίου* τὸ οὐχὶ πλήρως διασωθὲν πολεμικὸν ἔργον κατὰ τοῦ ὀπαδοῦ τοῦ *Υἱοθετισμοῦ* Ἐλιπάνδου (ἐν *Migne* P. L. 96, 894—1030). —3) ***Βεᾶτος Ρενανὸς*** (1485—1547)· οὐμανιστὴς ἐκ Rheinau, φίλος τοῦ Ἐράσμου, συγγραφεὺς τοῦ ἱστορικοῦ ἔργου «Rerum germanicarum libri tres» (Βασιλεία 1531) καὶ ἐκδότης οὐμανιστικῶν, κλασσικῶν καὶ πατρολογικῶν ἔργων. Ε. Σ. Υ.

Βεατρίκη, ***μάρτυς***. Τῇ 19 Ἰανουαρίου τιμᾶται ἐν τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ μνήμη τῆς κατὰ μεταγενεστέραν παράδοσιν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ μαρτυρησάσης ἁγίας Βεατρίκης.

—**Βεατρίκη** (Béatrix). Βασίλισσα τῆς Οὑγγαρίας γεννηθεῖσα τῷ 1450 καὶ ἀποθανοῦσα τῷ 1508. Ἦτο θυγάτηρ τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου Α' τῆς Νεαπόλεως καὶ ἐνυμφεύθη τῷ 1475 τὸν βασιλέα τῆς Οὑγγαρίας *Ματθίαν Κορβῖνον*. Διεκρίνετο διὰ τὴν ἀγάπην αὐτῆς πρὸς τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν ἐπίδειξιν καὶ εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὴν προστασίαν τὴν ὁποίαν παρέσχεν εἰς τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας, αἵτινες ἐπὶ τῶν ἡμερῶν της ἀνεπτύχθησαν μεγάλως ἐν Οὑγγαρίᾳ, ὅπου προσεκάλεσε πολλοὺς ξένους καλλιτέχνας καὶ σοφούς. Ἡ Βεατρίκη, μὴ ἀποκτήσασα τέκνα, ἐπεχείρησε νὰ ἐξασφαλίσῃ ὑπὲρ ἑαυτῆς τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου μετὰ τὸν βασιλέα Ματθίαν Κορβῖνον, ὁ ὁποῖος, αἰσθανόμενος μεγίστην ἀδυναμίαν πρὸς αὐτήν, δὲν ἐτόλμα νὰ ὑποδείξῃ φανερῶς ὡς διάδοχόν του τὸν νόθον υἱόν του Ἰωάννην Οὐνιάδην. Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ της ἡ Βεατρίκη συνεννοήθη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ματθία, καρδιναλίου τοῦ Ἀραγῶνος, καὶ μετ' ἄλλων μεγιστάνων τοῦ βασιλείου. Παρὰ πάσας ὅμως τὰς προσπαθείας της καὶ τὰς ῥᾳδιουργίας της, δὲν κατώρθωσε νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ σχέδιά της. Διότι μετὰ τὸν

Digitized by Google

δίον θάνατον τοῦ Ματθία Κορβίνου, ἐξελέγη βα-ύς ὁ Βλαδίσλαος Ἰαγελλών, τὸν ὁποῖον αὕτη αίως ἐπεχείρησε νὰ πείσῃ ὅπως τὴν νυμφευθῇ. ναντίον ἡ Βεατρίκη κατηγορήθη ὡς προκαλέ-α τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της, ὁ ὁποῖος εἶ- ἀποθάνει κατόπιν σφοδρᾶς συζητήσεως μετ' ῆς ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς διαδοχῆς τοῦ θρό-

Κατόπιν τούτου ἡ Βεατρίκη ἠναγκάσθη νὰ λθῃ ἐξ Οὐγγαρίας καὶ μετὰ μικρὰν παραμονὴν τὴν Βιέννην ἐγκατεστάθη εἰς τὴν νῆσον Ἰσχίαν, ῷ κόλπῳ της Νεαπόλεως, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Μ. Δ. Β.

Βεατρίκη ***Πορτινάρι*** (Beatrice Portinari). Θυ-ρ τοῦ *Φόλκο Πορτινάρι*, γεννηθεῖσα ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ 1266, νυμφευθεῖσα εἰς νεαρὰν ἡλικίαν τὸν Φλωρεντινὸν εὐπατρίδην Σίμωνα ντὲ Μπάρδι καὶ ἀποθανοῦσα τῷ 1290, εἰς ἡλικίαν 24 ἢ 25 ἐτῶν. Αὕτη θεωρεῖται ὅτι εἶναι ἡ ἐμπνεύσασα εἰς τὸν Δάντην Ἀλιγκιέρην τὸν ὑψηλὸν ἔρωτα, ὅστις ἐπλήρωσεν ὁλόκληρον τὴν ζωήν του. Τὸν πρὸς αὐτὴν νεανικὸν καὶ ἁγνὸν ἔρωτα ἐκθέτει ὁ Δάντης εἰς τὸ ποιητικὸν αὐτοῦ ἔργον «Vita Nuova», ἐνῷ εἰς «Θείαν Κωμῳδίαν» ἡ Βεατρίκη συμβολίζει τὴν άλυψιν, τὸ οὐράνιον φῶς, τὴν θεολογίαν, ντιθέσει πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην λογικήν, ἥτις βολίζεται διὰ τοῦ Βιργιλίου.

Ἡ Βεατρίκη τοῦ Δάντου.
έδιον τοῦ Ντὰ Βίντσι. — Βιβλιο-
ήκη τῆς Βασιλίσσης ἐν Οὐΐνδσορ.]

ΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἰωάν. Βοκκακκίου*, «Βίος τοῦ Δάντου».— *Γάσπαρη*, «Ἱστορία τῆς Ἰταλικῆς Λογοτεχνίας», με-ασις *Ἀγ. Βλάχου* (Ἀθῆναι 1903). — *Βίκτωρος Ιμπριάνη*, ndo nacque Dante» (Νεάπολις 1879). — *Bartoli*, «Ἱστο-ῆς Ἰταλικῆς Λογοτεχνίας» (Φλωρεντία 1881). — *Fr. Pe-* La Beatrice Svelata» (Πάνορμος, 1865). Γ. Σ. Σ.

εατρίκη (Beatrix) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδὴς ὁμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐ-ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 83. Ἀνεκαλύφθη τῇ 26 τίου 1857, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τρο-του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ : α=2431, Τ=1385 ἡμ., e=0,085, i=4°50', 27°43, Ω=27°47' καὶ π=191°12'. Σ. Π.

εατρίκη (Beatrice) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνω-ν Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἐν τῇ πολι- τῆς Νεμπράσκα, πρὸς νότον τῆς Λίνκολν, τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τοῦ Εἰρηνικοῦ παρὰ τὸν ποταμὸν Μπίγκ-Μπλιού, παραπόταμον τοῦ Κανσάς. Κάτ. 18.820. Εἶναι πρωτεύουσα κομιτείας τοῦ Γκέϊτζ (Gage), ἐκτίσθη δὲ τῷ ἐν τῷ μέσῳ εὐφόρου πεδιάδος. Ἔχει ἀκμά-αν βιομηχανίαν, λατομεῖα καὶ ἁλατωρυχεῖα εἶναι ἕδρα τοῦ κρατικοῦ ἱδρύματος πρὸς πε-λψιν τῶν ἀτελοῦς πνευματικῆς διαπλάσεως. Μ. Δ. Β.

αχία (ἡ) (Beachia Hall καὶ Clarke) *[Πα-.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κεντρονελλιδῶν τε-ατουλακειοειδῶν ἀρτικουλάτων βραγχιοπόδων*. ανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κα-ρας δεβονείου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊ-αἰῶνος ἐν βορείῳ Ἀμερικῇ. Γ. Κ. Γ.

βαιος, —*α*, —*ον*· σταθερός, ἀσφαλής, ἀναμ-λος, ἀναμφισβήτητος· ἀντίθ. *ἀβέβαιος*: «τὸ χέρ-ἶναι βέβαιον», «ἡ εἴδησις εἶναι βεβαία», παραθετ. *ιότερος*, —*ότατος*· ‖ φρ. «εἶμαι βέβαιος», εἶμαι πε-μένος, δὲν ἀμφιβάλλω: «εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν ὲ ἀπατήσῃ»· ‖ τὸ οὐδ. ***βέβαιον*** ὡς οὐσ.: «τὸ βέ- εἶναι ὅτι ἔχομεν ἀνάγκην χρημάτων».—Ἐπίρρ. *ίως*, δημοτ. ***βέβαια*** καὶ ἰδιωμ. ***βέβια***· ἀσφα- ἀναμφιβόλως.

[Χρηματιστ.] Ὅταν εἰς ἀγοράν τινα Α δι' ασιν τῆς τιμῆς τοῦ συναλλάγματος ἐπὶ ἄλλης ᾶς Β εἴθισται νὰ λέγωσι πόσαι νομισματικαὶ δες τῆς ξένης ἀγορᾶς Β ὑπὸ μορφὴν συναλ-ατος ἰσοδυναμοῦσι πρὸς 1 νομισματικὴν μο- τῆς Α πληρωτέαν τοῖς μετρητοῖς σήμερον, λέγομεν ὅτι ἡ ἀγορὰ Α δίδει διὰ τὴν Β τὸ *ιον* (certain). Τὸ ἀντίστροφον τούτου λέγεται *αιον* (incertain).

) βέβαιον δίδουσιν ἐλάχισται ἀγοραί. Ἐν Εὐ- μόνον τὸ Λονδῖνον δίδει τὸ βέβαιον διὰ ς τὰς ἀγορὰς τῆς Εὐρώπης, ἐκτὸς διὰ τὸ ἐπὶ εσμίᾳ συνάλλαγμα ἐπὶ Ἱσπανίας. Οὕτως ἐν Λονδίνῳ λέγουσι, π.χ., ὅτι τὸ συνάλλαγμα προθεσμίας 60 ἡμ. ἐπὶ Ἀθηνῶν εἶναι 374 καὶ νοοῦσιν ὅτι συναλλαγματικὴ 374 δραχμῶν πληρωτέα εἰς Ἀθήνας μετὰ 60 ἡμ. ἀπὸ σήμερον τιμᾶται σήμερον ἐν Λονδίνῳ 1 £ τοῖς μετρητοῖς (βλ. λ. συνάλλαγμα). Τ. ΚΕΡΑΜΙΔΑΣ

— **βεβαία** ***χρονολογία*** *[Πολ. Δικ.]*. Περὶ ταύτης γίνεται λογος ἐν τῇ πολιτικῇ δικονομίᾳ καὶ εἰδικῶς ἐν τοῖς ἄρθροις 413 καὶ 414 ἐν σχέσει πρὸς τὴν βεβαιότητα τῆς χρονολογίας τῶν ἰδιωτικῶν ἐγγράφων ὡς πρὸς τοὺς τρίτους, οἷοι θεωροῦνται πάντες οἱ τρίτοι (πλὴν τῶν ἐκδοτῶν τοῦ ἐγγράφου, τῶν ὑπὲρ ὧν τοῦτο ἐξεδόθη καὶ τῶν κληρονόμων αὐτῶν), δι' οὓς τὸ ἰδιωτικὸν ἔγγραφον δὲν ἔχει βεβαίαν χρονολογίαν. Τοῦτο ἐκφράζεται διὰ τοῦ κανόνος «scripturae privatae non faciunt fides contra tertios», ἤτοι τὰ ἰδιωτικὰ ἔγγραφα δὲν παρέχουσι πίστιν κατὰ τρίτων προσώπων, ἀλλὰ μόνον κατὰ τῶν συναλλαχθέντων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξεδόθη, καὶ τῶν κληρονόμων αὐτῶν. Ὁ κανὼν οὗτος προῆλθεν, ἵνα προφυλάξῃ τοὺς τρίτους ἐκ τοῦ εὐκόλου προχρονισμοῦ τῶν ἰδιωτικῶν ἐγγράφων. Ἐπιβάλλεται π.χ. ἐκ μέρους τοῦ Α δανειστοῦ κατάσχεσις εἰς χεῖρας τοῦ τρίτου Γ ἐπὶ ἀπαιτήσεως ὀφειλομένης ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸν Β ὀφειλέτην τοῦ δανειστοῦ, ὁ δὲ καθ' οὗ ἡ κατάσχεσις Γ ἐμφανίζει ἐξοφλητικὴν ἀπόδειξιν τοῦ Β πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς κατασχέσεως τοῦ δανειστοῦ.

Ἡ ἰδιωτικὴ αὕτη ἀπόδειξις δὲν ἔχει βεβαίαν χρονολογίαν κατὰ τοῦ κατασχόντος δανειστοῦ. Κατὰ τὰ μνησθέντα ἄρθρα 413 καὶ 414 τῆς πολιτικῆς δικονομίας, τὰ ἰδιωτικὰ ἔγγραφα λαμβάνουσι βεβαίαν χρονολογίαν ὡς πρὸς τοὺς τρίτους κατὰ τρεῖς τρόπους: α') διὰ τῆς θεωρήσεως αὐτῶν ὑπὸ τοῦ συμβολαιογράφου, γινομένης κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 414 διαγραφόμενον τύπον· β') διὰ τοῦ θανάτου τῶν διαφερομένων, τοιοῦτον δὲ θεωρητέον τὸν ὑπογράψαντα τὸ ἔγγραφον, ὡς ῥητῶς διαγράφει τὸ ἄρθρον 1328 τοῦ γαλλικοῦ κώδικος, καὶ γ') διὰ τῆς καταχωρήσεως αὐτοῦ ἐν δημοσίῳ ἐγγράφῳ κατὰ τὰ οὐσιώδη αὐτοῦ μέρη. Ἡ χρονολογία τοῦ ἰδιωτικοῦ ἐγγράφου ἄρχεται τότε ἀπὸ τῆς θεωρήσεως τοῦ ἐγγράφου, τοῦ θανάτου τοῦ ἐκδότου, ἢ ἀπὸ τῆς καταχωρήσεως αὐτοῦ ἐν τῷ δημοσίῳ ἐγγράφῳ, πλὴν δὲν ἀποκλείεται εἰς τὸν ἐνδιαφερόμενον ἡ ἀπόδειξις ὅτι ἀληθής ἐστιν ἡ ἐν τῷ ἰδιωτικῷ ἐγγράφῳ χρονολογία καὶ οὐχὶ ἡ πλασματικὴ αὕτη τοῦ ἄρθρου 413 χρονολογία. Τὸ ἄρθρον 413 περὶ μὴ βεβαίας χρονολογίας τῶν ἰδιωτικῶν ἐγγράφων δὲν ἔχει ἐφαρμογὴν ἐπὶ συναλλαγματικῶν, γραμματίων εἰς διαταγήν, ἀποδοχῆς, ὀπισθογραφήσεως ἀσφαλιστικῶν καὶ ἀγωγιαστηρίων κατὰ τὴν ὀρθὴν ἔννοιαν τῶν ἄρθρων 110, 108, 122, 137, 332 τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου, ὡς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἄρθρου 39, ὁρῶντος τὴν δι' ἰδιωτικῶν ἐγγράφων σύστασιν τῶν ὁμορρύθμων ἢ ἑτερορρύθμων ἑταιριῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Οἰκονομίδου-Λιβαδᾶ*, Πολιτικὴ Δικονομία (§ 211). *Εὐκλείδου*, Δικονομία (§ 206). Code Civil 1328. *Κροκιδᾶ*, Ἐμπορικὸν Δίκαιον (§ 808). Κ. Γ. Π.

βεβαιότης (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι βέβαιον, ἀσφαλές, ἀναμφίβολον: «ἡ βεβαιότης τῆς πληροφορίας εἶναι ἀποδεδειγμένη»· ‖ τὸ νὰ εἶναί τις βέβαιος, πεπεισμένος, περί τινος πράγματος: «ἔχω πλήρη περὶ αὐτοῦ βεβαιότητα».

— *[Φιλοσοφ.]* Καλεῖται *βεβαιότης* (certitudo, certitude, Gewissheit) ἡ κατάστασις τοῦ πνεύματος, ἐν ᾗ τοῦτο πιστεύει, ὅτι διακατέχει τὴν ἀλήθειαν. Δέον νὰ διακρίνωμεν την ὑποκειμενικὴν βεβαιότητα τῆς πίστεως ἀπὸ τῆς καθαρῶς ἀτομικῆς πεποιθήσεως ἐπὶ τὴν ἀντικειμενικὴν γνῶσιν· τὴν ἀπόλυτον ἀπὸ τῆς σχετικῆς, τὴν ἄμεσον (ἤτοι τὴν τῆς ἐποπτείας καὶ τῆς ἀναμνήσεως) ἀπὸ τῆς ἐμμέσου. Καίτοι πᾶσα βεβαιότης εἶναι ὑποκειμενική, δεδομένου ὅτι εἶναι κατάστασις τοῦ πνεύματος, καλοῦσιν ὅμως εἰδικῶς *ὑποκειμενικὴν βεβαιότητα* ἐκείνην, τὴν ὁποίαν τὸ ὑποκείμενον δὲν δύναται νὰ μεταδώσῃ εἰς ἄλλον, διότι ἡ βεβαιότης αὐτοῦ δὲν θεμελιοῦται ἐπὶ ἀποδείξεων ὡς πρὸς πάντας ἰσχυουσῶν. Ἡ *ἀπόλυτος βεβαιότης* εἶναι ἡ μὴ ἐξαρτωμένη ἐκ προσωπικῶν, ἀτομικῶν ἀντιλήψεων, ἀλλ' ἡ δυναμένη νὰ ἐπιβληθῇ διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους εἰς πάντα, καλεῖται δὲ ὑπὸ τοῦ Καρτεσίου *μεταφυσικὴ* ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν *ἠθικὴν* βεβαιότητα.

Ἡ ἠθικὴ βεβαιότης συγχέεται ἐνίοτε πρὸς τὴν ὑποκειμενικήν. Συνίσταται δηλαδὴ ἐν τῷ μὴ δυνατῷ ν' ἀμφιβάλλῃ τις περὶ τῶν ἠθικῶν ἀξιῶν, καίτοι δὲν εἶναι ἐφικτὴ ἡ ἐπιστημονικὴ ἀπόδειξίς των. Ἀκριβέστερον ἡ ἠθικὴ ἢ πρακτικὴ βεβαιότης ἔγκειται ἐν τῷ καθορισμῷ τῆς πεποιθήσεως καὶ ἐν τῇ συμφώνως πρὸς ταύτην δράσει, δεδομένου ὅτι ἡ δρᾶσις προϋποθέτει ἐκλογήν.

Ἡ βεβαιότης εἶναι *διαισθητική*, ὅταν ἰδέα τις, ἐπερχομένη αἰφνιδίως, νοεῖται ἀμέσως ὡς ὀρθή, χωρὶς ν' ἀπαιτῆται σειρὰ συλλογισμῶν πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ὀρθότητός της, *συλλογιστικὴ* δὲ ὅταν ἀποδεικνύηται ὀρθὴ τὸ πρῶτον διὰ συνειρμοῦ ἄλλων ἰδεῶν ἢ συλλογισμῶν. Ἡ διαισθητικὴ καλεῖται *ἄμεσος*, ἡ δὲ συλλογιστικὴ *ἔμμεσος* βεβαιότης. Ἡ *λογικὴ* βεβαιότης στηρίζεται εἰς ἀπαγωγικοὺς συλλογισμούς, ἡ δὲ *πειραματικὴ* καὶ *ἐμπειρικὴ* ἐπὶ τῆς μελέτης τῶν φαινομένων.

Τὴν ἄμεσον βεβαιότητα τῶν λογικῶν, ἤτοι θεμελιωδῶν ἀληθειῶν, τονίζει ἡ ὀρθολογικὴ φιλοσοφία. Ἡ σκέψις θέτει ἐν γένει πᾶσαν βεβαιότητα ἐν ἀμφιβόλῳ. Κατ' Αὐγουστῖνον ἡ βεβαιότης εἶναι προϊὸν ἀντιλήψεων αὐτόχρημα ὑποκειμενικῶν: «Noli plus assentiri, quam ut ita tibi apparere persuadeas» «Μὴ παραδέχεσαι πλείονα ἐκείνων τὰ ὁποῖα εἶσαι πεπεισμένος, ὅτι σοὶ φαίνονται ὀρθά» (Contr. Acad. III, 26). Θωμᾶς ὁ Ἀκινᾶτος θεωρεῖ τὴν βεβαιότητα ἐκπηγάζουσαν ἐκ τῆς φυσικῆς ἱκανότητος τῆς νοήσεως νὰ διαγινώσκῃ τὴν ἀλήθειαν. Κατὰ τὸν Καρτέσιον βέβαιον εἶναι τὸ καταφανὲς εἰς τὴν νόησιν. Ἡ βεβαιότης δὲν στηρίζεται ἐπὶ τῆς αἰσθησιακῆς ἀντιλήψεως, ἀλλ' ἐπὶ τῆς σαφῶς διαγινωσκούσης νοήσεως. Πᾶσα βεβαιότης ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ (Med. V.). Τὸ «cogito ergo sum («νοῶ ἄρα ὑπάρχω») ἐξασφαλίζει τὴν βεβαιότητα τῆς ὑπάρξεως τοῦ Ἐγώ.

Κατὰ τὸν Σπινόζα βεβαιότης εἶναι ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἀντιλαμβανόμεθα τὸ ὄντως ὄν· «Qui veram habet ideam, simul scit se veram habere ideam, nec de rei veritate potest dubitare». Ὁ Λώκκε διακρίνει τὴν «βεβαιότητα τῆς ἀληθείας» («certainty of truth»), ἥτις ὑφίσταται μόνον ὅταν ἡ συμφωνία μεταξὺ τῶν παραστάσεων καὶ τῶν λέξεων ἐκφράζηται ἀκριβῶς ὅπως ἔχει ἐν τῇ πραγματικότητι, ἀπὸ τῆς βεβαιότητος τοῦ «εἰδέναι» (certainty of knowledge), ἤτοι τῆς γνώσεως τῆς συμφωνίας ταύτης (Ess. IV, ch. 6 § 3). Ὁ Λεϊβνίτιος θεωρεῖ μόνον τὴν δευτέραν ὡς πλήρη γνῶσιν τῆς ἀληθείας, ἐνῷ ἡ πρώτη εἶναι κατ' αὐτὸν αὐτὴ αὕτη ἡ ἀλήθεια (Nouv. ess. IV, ch. 6 § 3). Κατὰ τὸν φιλόσοφον τοῦτον ὑπάρχει ἠθική, φυσικὴ καὶ μεταφυσικὴ βεβαιότης. Ὁ Βὸλφ ἰσχυρίζεται, ὅτι βεβαιότης τῆς ἡμετέρας γνώσεως εἶναι «ἡ ἔννοια τῆς δυνατότητος ἢ τῆς πραγματικότητος κρίσεώς τινος» (Vern. Ged. I, § 389). Ἡ βεβαιότης γεννᾶται ἐκ τοῦ λόγου (Vernunft) ἢ τῆς ἐμπειρίας (Erfahrung): «Si cognoscimus propositionem esse veram vel falsam, propositio nobis dicitur esse certa» (Log. § 564). Κατὰ τὸν Ντ' Ἀλαμπέρ, ἡ βεβαιότης ἐκπηγάζει ἐκ τῶν ἰδεῶν ἐκείνων, ὁ συνειρμὸς τῶν ὁποίων δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ εἰμὴ τῇ βοηθείᾳ ἀριθμοῦ τινος ἐνδιαμέσων ἰδεῶν (idées intermédiaires). Κατὰ τὸν Ἕρδερ, ἡ βεβαιότης ἐνοικεῖ τοῦτο μὲν ἐν τῷ ἔνδον κόσμῳ κατά τινα νόμον ἀμετάβλητον, τοῦτο δ' ἐν τῷ ἐκτὸς εἰς τἀντικείμενα.

Κατὰ τὸν Κάντιον, εἶναί τις «βέβαιος», ἐφ' ὅσον διαγινώσκει ὅτι εἶναι ἀδύνατον, ὅπως γνῶσίς τις ἐλεγχθῇ ἡμαρτημένη. Ἡ «αἰσθησιακὴ» βεβαιότης ἐρείδεται ἐπ' ἐκείνου, ὅπερ ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ἐποπτείας καὶ τῆς ἐμπειρίας. «Ἀποδεικτικὴ» βεβαιότης εἶναι ἡ ἀπόλυτος ἀναγκαιότης, ἥτις, ἐπὶ οὐδεμιᾶς στηριζομένη ἐμπειρικῆς βάσεως, εἶναι ἀποκλειστικὸν προϊὸν τοῦ λόγου, καὶ τέλος «ἠθικὴ» ἐκείνη, ἡ ἄρσις τῆς ὁποίας ἀνατρέπει πᾶν ἠθικὸν οἰκοδόμημα κατὰ τὴν κυρίαν τῆς λέξεως ἐκδοχὴν (Prol. I, § 6, σελ. 32 καὶ ἑφεξῆς).

Κατὰ τὸν Φίχτε, βεβαιότης εἶναι ἄμεσός τις συμφωνία τῆς ἡμετέρας συνειδήσεως μετὰ τοῦ ἡμετέρου πρωταρχικοῦ Ἐγώ. Ἡ βεβαιότης δύναται νὰ ὑπάρξῃ μόνον, ἐφ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος εἶναι πράγματι ἠθικὸν ὄν, διότι τὸ κριτήριον πάσης θεωρητικῆς ἀληθείας δὲν δύναται νὰ εἶναι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ θεωρητικὸν (Syst. der Sittenlehre, σελ. 220). Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν συναίσθησιν τῆς βεβαιότητος, αὕτη γεννᾶται ἐκ τῆς συμφωνίας τοῦ λόγου πρὸς τὸ ἠθικὸν ὁρμέμφυτον. Στοιχεῖον πάσης βεβαιότητος εἶναι ἡ πίστις («Ueber die Bestimmung des Menschen»). Ἐξ ἄλλου ὁ Φίχτε γνωματεύει, ὅτι ὑπάρχει ἄμεσός τις συνείδησις τῆς βεβαιότητος καὶ τῆς ἀληθείας.

Ὁ Χάγκεμαν δίδει τὸν ἑξῆς ὁρισμόν: «Βεβαιότης εἶναι ἡ πᾶσαν ἀμφιβολίαν καὶ πάντα φόβον πλάνης ἀποκλείουσα συγκατάθεσις» τοῦ νοοῦντος εἰς πᾶσαν πραγματικὴν ἢ φαινομενικὴν ἀλήθειαν (Log. u. Noet. σελ. 176). Κατὰ τὸν Χάγκεμαν ὑπάρχει μεταφυσική, φυσικὴ καὶ ἠθικὴ βεβαιότης· Μεταφυσικὴ βεβαιότης εὑρίσκεται εἰς πᾶσαν ἀναλυτικὴν κρίσιν, ἡ ὀρθότης τῆς ὁποίας καταδείκνυται ἐκ τῆς θεωρήσεως ὑποκειμένου καὶ κατηγορουμένου καὶ δὴ κατὰ τρόπον, ὥστε τὸ ἀντίθετον νὰ εἶναι ἀδύνατον αὐτὸ καθ' ἑαυτό. Φυσικὴ βεβαιότης εἶναι ἡ ἀπορρέουσα ἐκ συνθετικῶν (ἐμπειρικῶν) κρίσεων, συνδεομένων πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν ἢ ἐξωτερικὴν ἐμπειρίαν, καί, τέλος, ἠθικὴ βεβαιότης εἶναι ἡ τῶν ἀληθειῶν ἐκείνων, αἵτινες θεωροῦνται ὡς ἀσφαλεῖς ἐπὶ τῇ βάσει ξένης μαρτυρίας, ἤτοι λόγῳ τῆς ἐξωτερικῆς ὀφθαλμοφανοῦς ἐναργείας των.

Κατὰ τὸν Οὔσσερλε ἀφετηρία τῆς γνωσιολογίας εἶναι ἡ «αὐτοβεβαιότης» (Selbstgewissheit) τῆς συνειδήσεως, ἥτις ἐν πρώτοις εἶναι «ἐνδοϋποκειμενική». Ἡ γνωσιολογικὴ βεβαιότης εἶναι πλέον ἢ ψυχολογική»· εἶναι πεποίθησίς τις περὶ τῆς ὀρθότητος τοῦ περιεχομένου. Ἡ ἄμεσος βεβαιότης εἶναι «προλογική. Προλογικὴ ἢ διαισθητικὴ βεβαιότης εἶναι ἡ ὑποκειμενικὴ μορφή, ὑπὸ τὴν ὁποίαν καθίσταται αἰσθητὴ ἡ πραγματικὴ ἐπιβολὴ τῆς συλλογιστικῆς ἀναγκαιότητος, δηλαδὴ ἡ πεποίθησις, ὅτι συμπέρασμά τι, ὑπερβατικὸν διὰ τὴν συνείδησιν,

Digitized by Google

εἶναι δεδικαιολογημένον. Κατὰ τὸν Βοὺντ βέβαιον εἶναι ὅ,τι συνδέεται μετ' ἄλλων ἐννοιῶν ἤδη ὑπαρχουσῶν ἐν τῇ συνειδήσει κατὰ τρόπον ἀπηλλαγμένον ἀντιφάσεων καὶ ἀνάλογον πρὸς τὸν τῆς συνδέσεως τῶν παραστάσεων ἐν τῇ καθαρᾷ ἐποπτείᾳ (Log. I. 387). Ἡ ἀντικειμενικὴ βεβαιότης εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς διεργασίας ἀμέσως δεδομένων γεγονότων τῆς συνειδήσεως διὰ τῆς νοήσεως, λογικὸν δὲ τῆς βεβαιότητος κριτήριον ἡ γνῶσις τῶν φαινομένων, ἡ δι' ἐπανειλημμένης ἐξακριβώσεως ἀποδεικνυομένη ὀρθή. Ὁ Βιντελμπαντ θεωρεῖ βεβαίαν πᾶσαν γνῶσιν ἀποκτωμένην ἐκ τῆς λογικῆς καθυποτάξεως τῶν αἰσθημάτων εἰς ἀξιώματα (Prael. σελ. 323). Ὁ Ἐμπὲρ τονίζει τὸν ῥόλον τῆς βουλήσεως ἐν προκειμένῳ (Du rôle direct de la volonté). Ὁ Ὀλλὲ-Λεπρὺν στηρίζει τὴν βεβαιότητα ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν πίστιν (De la certitude morale) καὶ τέλος ὁ Ἀβενάριους συγκαταλέγει τὴν βεβαιότητα εἰς τοὺς «χαρακτῆρας» τῆς γνώσεως (Kritik der reinen Erfahrung II, 135).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Dürr*, über die «Grenzen der Gewissheit», 1903. *Franck*, «De la certitude». 1847. *Grung*, «Das Problem der Gewissheit», 1886. *Heim*, «Glaubensgewissheit», 1923.

Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

βεβαιῶ *(—όω)*, κοιν. *βεβαιώνω*· καθιστῶ τι βέβαιον, ἀσφαλές, σταθερόν, ἐπικυρώνω: «βεβαιῶ τὰ λεχθέντα ὡς ἀληθῆ», «— τὸ γνήσιον τῆς ὑπογραφῆς», «ἡ φήμη περὶ πολέμου βεβαιοῦται»· || ὑποστηρίζω τι ὡς ἀληθές, ὑπερμαχῶ τῆς ἀληθείας ἀμφισβητουμένου τινός, πιστοποιῶ τι: «σᾶς βεβαιῶ ὅτι ἡ περὶ ὑμῶν γνώμη εἶναι ἀγαθή», «ἐβεβαιώθημεν περὶ τῆς εἰλικρινείας τῶν λόγων του»· || ἐξακριβώνω, καθορίζω κατόπιν ἐλέγχου: «τὰ βεβαιωθέντα ἔσοδα τοῦ προϋπολογισμοῦ», ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐκ τῶν φορολογικῶν δηλώσεων, ἢ ἄλλων στοιχείων, ἀπεδείχθησαν καλῶς προϋπολογισθέντα.

βεβαίωσις, *—εως* (ἡ)· ἐπικύρωσις, πιστοποίησις, ἐπιβεβαίωσις: «ἔνορκος βεβαίωσις» || ἐξασφάλισις, σταθεροποίησις.

— *[Ἀρχ. Δικ.]* Ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων «*βεβαιώσεως δίκη*», ἡ δίκη πρὸς καταναγκασμὸν τοῦ πωλητοῦ νὰ ἀσφαλίσῃ τὸν ἀγοραστήν· ἐγίνετο δὲ χρῆσις αὐτῆς, ὅτε τὸ δίκαιον ἢ ἡ κατοχὴ τοῦ ἀγοραστοῦ προσεβάλλετο ἢ διεταράσσετο ὑπὸ τρίτου τινός. Ὁ οὕτως ἐνάγων ἀνεφέρετο πρὸς τὸν πωλητὴν ὡς τὸν ἁρμόδιον διάδικον ἐν τῇ προκειμένῃ δίκῃ (εἰς πρατῆρα ἐνάγειν), εἰ μὴ ἤθελεν ὁ παρὼν διακάτοχος νὰ ὑποστῇ αὐτὸς τὸν δικαστικὸν ἀγῶνα (αὐτομαχῆσαι). Ἐὰν ὁ πωλητὴς δὲν ἤθελε νὰ ἐμφανισθῇ, ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος δίκη ἦτο ἡ μόνη κατ' αὐτοῦ νόμιμος θεραπεία· ἠδύνατο δὲ νὰ προσφύγῃ εἰς αὐτὴν ἐνίοτε ὁ ἀγοραστὴς καὶ ἂν ἀρραβῶνα μόνον εἶχε καταβάλει τῷ πωλητῇ (βλ. *Ἁρποκρ. ἐν λ. αὐτομαχεῖν καὶ βεβαίωσις*). Ἡ δίκη αὕτη ἦτο ἐπίσης καὶ κατὰ τοῦ δολίως ὑποθηκεύοντός τι. Ἂν ὁ ἐνάγων ἀπεδείκνυε τὸ δικαίωμα αὐτοῦ καὶ ἐγκαθίστατο διὰ τῆς ἀποφάσεως τῶν δικαστῶν ἐν τῇ νομίμῳ κατοχῇ τῆς κτήσεως, κινητῆς ἢ ἀκινήτου, ὁ ἀποβληθεὶς ἀγοραστὴς ἐδικαιοῦτο νὰ ἐγκαλέσῃ τὸν πωλητὴν διὰ τῆς δίκης ταύτης πρὸς ἀποζημίωσιν (*Πολυδ.* Η', 36). Ἡ δίκη αὕτη ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν *πρός τινα* δικῶν, τῶν ὑπαγομένων εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν θεσμοθετῶν. Ἡ αὐτὴ ὡς καὶ ἐν Ἀθήναις διαδικασία ἴσχυε καὶ ἐν Αἰγύπτῳ. —Ω.

— *[Πολ. Δικονομ.]* Ἡ βεβαίωσις εἶναι εἶδος *ἀποδείξεως* ἐν τῇ πολιτικῇ δικονομίᾳ, περὶ ἧς πραγματεύεται τὸ ἄρθρον 255, καθ' ὃ ὑπάρχει τοιαύτη, ὅταν κατὰ τὰς περιπτώσεις τοῦ νόμου ἀρκοῦν τοιαῦται ἀποδείξεις ἢ ἐνδείξεις, διὰ τῶν ὁποίων ἠμπορεῖ νὰ σχηματισθῇ κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου πιθανότης ὡς πρὸς τὰ ἀποδεικτέα πράγματα. Ἐνῷ δηλαδὴ κατ' ἀρχὴν ἡ δικονομία ἀπαιτεῖ τὴν προσαγωγὴν ἀποδείξεων πρὸς σχηματισμὸν δικανικῆς ἀληθείας διὰ τὴν λύσιν τῶν διαφορῶν, εἰς περιπτώσεις τινάς, ἐν αἷς κυριαρχεῖ ἡ προσωρινότης τῆς ἀποφάσεως τοῦ δικαστοῦ καὶ τὸ κατεπεῖγον τῆς διαφορᾶς, ἀρκεῖ καὶ μὴ πλήρης ἀπόδειξις, ἁπλῆ βεβαίωσις μὴ ἀποδεικνύουσα ἀλλὰ πιθανὸν καθιστῶσα τὸ ἀποδεικτέον θέμα. Ἡ βεβαίωσις ὅθεν προσάγεται ἄνευ ἀποφάσεως περὶ ἀποδείξεως, εἶναι δὲ δεκτὴ δι' οἱωνδήποτε μέσων ἀποδεικτικῶν, μὴ ὑποκειμένων εἰς τοὺς κανόνας τῆς δικονομίας περὶ κύρους καὶ χρόνου προσαγωγῆς αὐτῶν, οἷον τεκμηρίων, μαρτύρων καὶ ἂν ἀκόμη τοιοῦτοι δὲν ἐπιτρέπονται ἐπὶ τακτικῆς ἀποδείξεως, ἐγγράφων ἔστω καὶ ἀκύρων· διότι, ὡς ἐν ἀρχῇ εἴρηται, ἡ βεβαίωσις δὲν ὑπόκειται εἰς τοὺς περὶ ἀποδείξεως δικονομικοὺς κανόνας. Κατὰ τὸν *Εὐκλείδην*, διαπραγματευθέντα παρ' ἡμῖν διεξοδικώτερον τὰ περὶ βεβαιώσεως, μόνον ὁ ὅρκος, ὡς ἔχων ὁριστικὸν ἀποτέλεσμα ἀποκλείεται, τοῦτο δὲ παραδέχονται Γερμανοὶ δικονομολόγοι καὶ ἡ νομολογία τῶν γερμανικῶν δικαστηρίων. Κατὰ τῆς γνώμης ταύτης δύναται ν' ἀντιταχθῇ, ὅτι ὁ ὅρκος ἔχει ὁριστικὸν ἀποτέλεσμα, καὶ παράγει ἀμάχητον τεκμήριον (ἄρθρ. 273 ἐδ. 2) οὐχὶ πάντοτε, ἀλλ' ὅταν προσκομίζηται καὶ δίδηται κατὰ τοὺς δικονομικοὺς κανόνας. Βεβαίωσις χωρεῖ ἔνθα ὁ νόμος ἐπιτρέπει ταύτην, οὐ α') ἐπὶ κανονισμοῦ ἁρμοδιότητος (ἄρθρ. 30), β') ἐπὶ ἐξαιρέσεως δικαστοῦ (ἄρθρ. 41), γ') ἐπὶ παραπομπῆς ὑποθέσεώς τινος ἀπὸ δικαστηρίου εἰς δικαστήριον (ἄρθρ. 53), δ') ἐπὶ συντηρητικῆς ἀποδείξεως (ἄρθρ. 257), ε') ἐπὶ ἀποδόσεως ἐγγράφων (ἄρθρ. 431), στ') ἐπὶ συμβιβασμοῦ (ἄρθρ. 526), ζ') ἐπὶ συντμήσεως τῆς προθεσμίας (ἄρθρ. 621), η') ἐπὶ δίκης περὶ διακατοχῆς (ἄρθρ. 630), θ') ἐπὶ ἀπολύσεως φυλακισμένου (ἄρθρ. 1022) καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις ἀφορώσας ἰδίως τὴν λῆψιν προσωρινοῦ μέτρου ἢ κατεπειγούσας. [Πολιτικὴ Δικονομία ἄρθρ. 255.— *Οἰκονομίδου - Λιβαδᾶ* Δικονομία § 164.—*Εὐκλείδου*, Δικονομία § 180.—*Bayer* 238.]

Κ. Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

— *[Ῥητορ.]*· βλ. κατασκευὴ *[Ῥητορ.]*.

— *[Ἐμπορ.]* Βεβαίωσις λέγεται ἡ ἔν τινι ἐπιστολῇ ἐπανάληψις τοῦ κειμένου ἄλλης προγενεστέρως ἀποσταλείσης ἢ ληφθείσης ἐπιστολῆς ἢ τηλεγραφήματος.

— *[Χρηματιστ.]* Διὰ τὰς πράξεις ἐπὶ δώρῳ δέον ὁ λήπτης τοῦ δικαιώματος τοῦ δώρου νὰ δηλώσῃ εἰς τὸν χρηματιστήν του, ἐὰν θὰ ἐκτελέσῃ τὴν πρᾶξιν ἢ ἐὰν θὰ διαλύσῃ ταύτην ἐγκαταλείπων τὸ δῶρον, ἵνα ὁ χρηματιστής του τακτοποιήσῃ ἀναλόγως τὴν πρᾶξιν κατὰ τὴν ἐκκαθάρισιν. Ἡ τοιαύτη δήλωσις καλεῖται *βεβαίωσις* τοῦ δώρου (la réponse des primes), γίνεται δὲ εἰς τὰ χρηματιστήρια τὰς τελευταίας ὥρας τῆς συνεδριάσεως τῆς παραμονῆς τῆς ἐκκαθαρίσεως διὰ λόγους κερδοσκοπικῆς σκοπιμότητος, διότι δύναται νὰ γίνῃ καὶ καθ' οἱανδήποτε στιγμὴν ἀπὸ τῆς συνάψεως τῆς πράξεως ἐπὶ δώρῳ μέχρι τῆς τελευταίας ἡμέρας πρὸ τῆς ἐκκαθαρίσεως (βλ. λ. κερδοσκοπία).

Ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸν νόμον 3632 ἡ βεβαίωσις τῶν δώρων γίνεται τὴν τελευταίαν ἐργάσιμον ἡμέραν τῆς δι' ἣν συνωμολογήθησαν χρηματιστηριακῆς λήξεως, 10 λεπτὰ πρὸ τῆς ἐπισήμου συνεδριάσεως, δύναται ὅμως νὰ γίνῃ καὶ καθ' ὅλον τὸν μεσολαβοῦντα χρόνον ἀπὸ τῆς συνάψεως τῆς πράξεως μέχρι τῆς παραμονῆς τῆς ἐκκαθαρίσεως.

Τ. ΚΕΡΑΜΙΔΑΣ

— **βεβαίωσις** *φόρων*· βλ. φόροι.

βεβαιωτὴς (ὁ)· ὁ βεβαιῶν, ὁ ἐπικυρῶν, ὁ πιστοποιῶν.

— *[Ἀρχ.]* Ἐκαλοῦντο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι *βεβαιωταὶ* ἢ *βεβαιωτῆρες* οἱ ἀναλαμβάνοντες ὡς μάρτυρες τὴν ὑποχρέωσιν, ὅπως φροντίσουν νὰ τηρηθῇ σεβαστὴ εἰκονικὴ εἰς τὸν θεὸν πώλησις δούλου ὑπὸ τοῦ κυρίου του, ἵνα ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦτο καταστῇ ὁ δοῦλος ἀπελεύθερος. Ἐν ᾗ περιπτώσει ὁ κύριος ἢ οἱ βεβαιωτῆρες δὲν ἐτήρουν τὴν ὑποχρέωσίν των ταύτην, ὁ ἀπελεύθερος ἠδύνατο, ἐν ὀνόματι τοῦ εἰκονικοῦ ἀγοραστοῦ θεοῦ, νὰ κινήσῃ ἀγωγὴν κατ' αὐτῶν, τιμωρουμένων τότε μὲ πρόστιμον ἴσον πρὸς τὴν τιμὴν τῆς πωλήσεως σὺν τῷ ἡμίσει αὐτῆς. —Ω.

βεβαιωτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἱκανός, ὁ ἁρμόδιος πρὸς βεβαίωσιν, ἐπικυρωτικός: «αἱ πράξεις του εἶναι βεβαιωτικαὶ τῶν ὑπονοιῶν μας» || καταφατικός.— Ἐπίρρ. *βεβαιωτικῶς*.

— **βεβαιωτικὰ μόρια** *[Γραμμ.]*. Καλοῦνται οὕτω μόριά τινα καὶ ἐπιρρήματα, διὰ τῶν ὁποίων ἐξαίρεται ἐμφαντικῶς, ἐπεκτείνεται ἢ βεβαιοῦται κατά τινα τρόπον ἡ σημασία ὁλοκλήρου προτάσεως ἢ μιᾶς τινος λέξεως αὐτῆς. Τοιαῦτα ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ γλώσσῃ εἶναι κυρίως τὰ μόρια δή, μὴν (μέν), γὲ (γοῦν), τοί, πέρ, οὖν, ἦ, ἆρα καὶ ἐπιρρήματά τινα τροπικὰ καὶ ποσοτικά, μεταπεσόντα εἰς τροπολογικὴν σημασίαν, οἷα τὰ *ἀληθῶς, ναί, ὄντως, τῷ ὄντι, βεβαίως, καὶ μάλα, καὶ πάνυ, μάλιστα, σφόδρα, εὖ γε, πάντως, παντάπασι, κομιδῇ, ὁμολογημένως, ἀναμφιβόλως, προδήλως* κ. ἄ., προσέτι δὲ τὰ ὀμοτικὰ *ναὶ* καὶ *μὰ* καὶ ἡ ὡς ἐπίρρημα λαμβανομένη προστακτικὴ *ἀμέλει* (=μή σε μέλῃ, πάντως, ἀσφαλῶς). Ἐν δὲ τῇ γραφομένῃ νέᾳ ἑλληνικῇ εἰσχωστοῦσι τὰ πλεῖστα τῶν εἰρημένων ἐπιρρημάτων καὶ ἐν τῇ δημοτικῇ τὰ *ναὶ (ναίσκε), ἀλήθεια, ἀληθινά, βέβαια, σωστά, ἴσα ἴσα, δίχως (χωρὶς) ἄλλο, καὶ ὄχι; ἐρωτᾷς; ἀμέ; ἀκοῦς ἐκεῖ!*

Κ. Λ.

Βεβδαρίχ. Ὀνομασία παλατίων πολυτελῶν μετ' ἀπεράντων κήπων τῶν βασιλέων τῶν Περσῶν ἐν Μεσοποταμίᾳ. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος (610–641) καταδιώκων τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν Χοσρόην Β' (590—627) ὑποχωροῦντα ἐν Μεσοποταμίᾳ κατέλαβε τὰ παλάτια ταῦτα, ἀνέπαυσεν ἐν αὐτοῖς τὸν στρατὸν (Δεκέμβριος 626) καὶ εἶτα ἐσυνέχισε τὴν καταδίωξιν.

Κ. ΑΜ.

Βεβὲ (Vevey) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ΝΔ Ἑλβετίας, ἐν τῷ καντονίῳ τοῦ Βώ, παρὰ τὴν λίμνην τῆς Γενεύης (Λέμαν) εἰς ὕψος 380 μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Κάτοικοι 12.5.. Λόγῳ τῆς ὡραίας της θέσεως καὶ τοῦ ὑγιεινοῦ

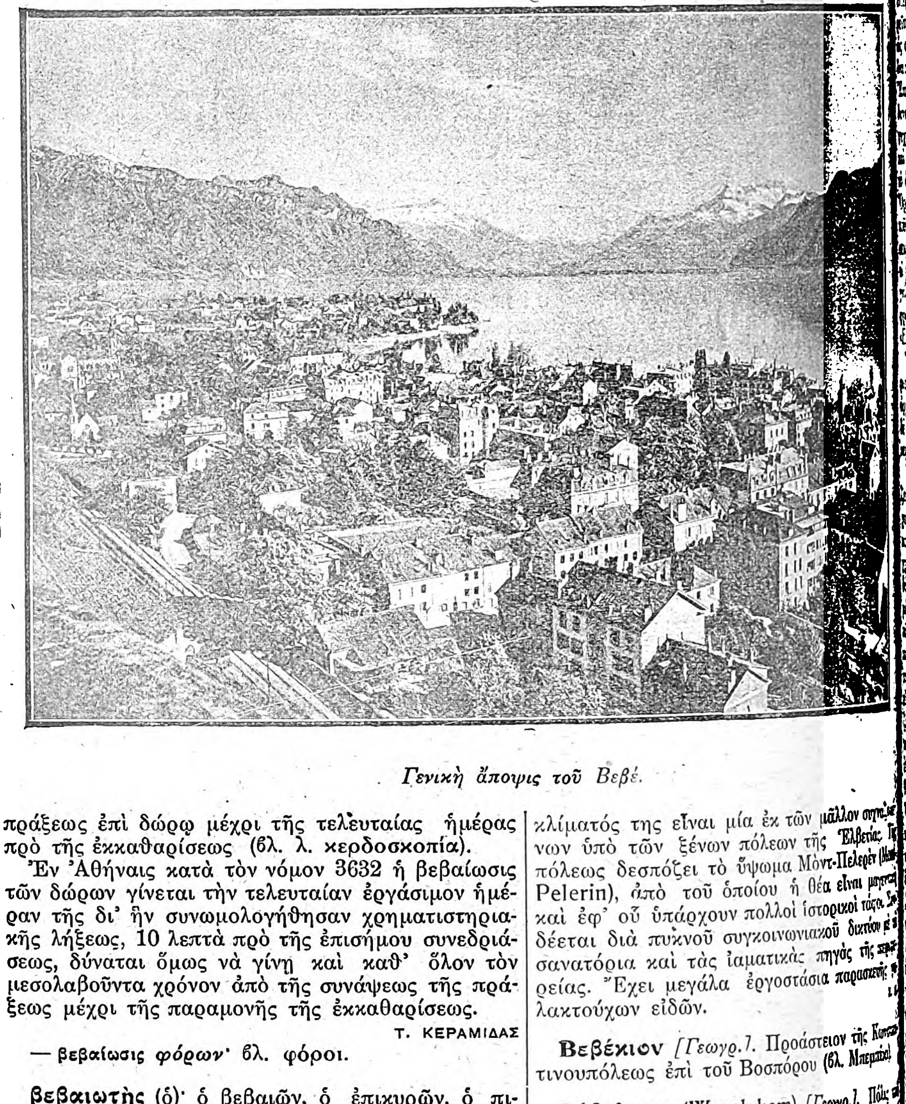

Γενικὴ ἄποψις τοῦ Βεβέ.

κλίματός της εἶναι μία ἐκ τῶν μᾶλλον συχναζομένων ὑπὸ τῶν ξένων πόλεων τῆς Ἑλβετίας. Τῆς πόλεως δεσπόζει τὸ ὕψωμα Μὸντ-Πελερὲν (Mont-Pelerin), ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἡ θέα εἶναι μαγευτική, καὶ ἐφ' οὗ ὑπάρχουν πολλοὶ ἱστορικοὶ τάφοι. Συνδέεται διὰ πυκνοῦ συγκοινωνιακοῦ δικτύου μὲ τὰ σανατόρια καὶ τὰς ἰαματικὰς πηγὰς τῆς περιφερείας. Ἔχει μεγάλα ἐργοστάσια παρασκευῆς γαλακτούχων εἰδῶν.

Ι. Κ.

Βεβέκιον *[Γεωγρ.]*. Προάστειον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου (βλ. Μπεμπέκ).

Βέβελγεμ (Wevelghem) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Βελγίου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Κουρτραὶ τοῦ νομοῦ τῆς δυτικῆς Φλάνδρας, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Λὺς Κάτοικοι 9.300 περίπου. Ἔχει ἐργοστάσια δαντελλῶν, ...τήρια καὶ βυρσοδεψεῖα.

βεβερίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Ἀλκαλοειδὲς τοῦ τύπου $C_{18}H_{21}NO_3$. Ἀπαντᾷ εἰς διάφορα εἴδη τῆς ...trandra, τὸ Buxus sempervirens κλπ.

— *[Φαρμ.]* Ἡ *βεβερίνη* ἐξάγεται ἐκ τῶν ... τῶν περιεχόντων ταύτην φυτῶν διὰ κατεργασίας μεθ' ὕδατος ἐνέχοντος θειικὸν ὀξύ, καθιζήσεως τοῦ ἀλκαλοειδοῦς διὰ σόδας καὶ ἐκχυλίσεως τοῦ ἐκπλυθέντος ἰζήματος δι' αἰθέρος, ὅτε λαμβάνεται ἡ βεβερίνη ὡς κιτρίνη ἄμορφος κόνις, ἥτις κρυσταλλοῦται ἐκ μεθυλαλκοόλης εἰς ἄχροα ἰαλώδους στιλπνότητος πρίσματα, τηκόμενα εἰς 214°. Ἡ βεβερίνη εἶναι εὐδιάλυτος εἰς ἀκετόνην καὶ χλωροφόρμιον, δυσδιάλυτος δὲ εἰς μεθυλαλκοόλην καὶ αἰθυλαλκοόλην. Εἶναι τριτοταγὴς βάσις, ἔχει γεῦσιν πικρὰν καὶ δρᾶσιν ἀνάλογον πρὸς τὴν τῆς κινίνης, χορηγεῖται δὲ ὡς ἀντιπεριοδικόν, ἀντιπυρετικὸν καὶ τονωτικόν.

Digitized by Google

βηλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον
ἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ πατήσῃ, νὰ εἰσδύσῃ,
σχωρήσῃ κάπου, οἷον εἰς τὸ ἄδυτον τοῦ ναοῦ,
ἱεροῦ ἄλσους· || ὁ ἀμύητος, ὁ μὴ μεμυημένος
ἣν λατρείαν, εἰς τὰ μυστήρια θρησκείας ἢ
ικοῦ τινος τάγματος· «ἑκὰς βέβηλοι!», ἐπιφώ-
; κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν μεμυημένων εἰς
Ἐλευσίνια μυστήρια, τῆς ὁποίας γίνεται καὶ
ρον χρῆσις μεταφορικῶς· || ὁ μὴ ἐξηγνισμένος,
αρτος, μιαρός· || (τεκτον.) «βέβηλον ἁγνίζειν»,
ιις ἀντίστοιχος πρὸς τὴν: «ἀμύητον μυεῖν εἰς
ιστήρια».—Ἐπίρρ. ***βεβήλως***.

[Ἐγκυκλ.] Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων *βέβηλος* ἐκα-
ι ὁ ὑπὸ πάντων, ἀγαθῶν καὶ πονηρῶν, πατού-
; ἔξω τοῦ ναοῦ τόπος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν
ὅστις ὠνομάζετο ἱερὸν ἢ περιρραντήριον
ῷ εἰς τὴν θύραν τοῦ ναοῦ ἀποκειμένου ἀγ-
, τὸ ὁποῖον περιεῖχεν ἱερὸν ὕδωρ ἐξαγιαζό-
ν διὰ σβέσεως ἐντὸς αὐτοῦ δαυλοῦ ληφθέν-
κ τοῦ βωμοῦ. Διὰ τοῦ ὕδατος τούτου ἐγίνετο
θαρμὸς παντὸς μὴ καθαροῦ. Βέβηλον ἐπίσης
ῶν Ρωμαίων ἐκαλεῖτο πᾶν τὸ ἀνῆκον εἰς τὴν
τῶν res divini juris, αἵτινες ὡς res sacrae
eligiosae καὶ sanctae ἦσαν κατὰ τὸ ρωμαϊ-
ίκαιον extra commercium.

ιειδὴ δὲ ἐπιστάτης παντὸς τόπου ὡς καὶ τῶν
ἐθεωρεῖτο παρὰ τῶν ἀρχαίων ὁ *Ἑρμῆς*, διὰ
ι ὁ κοινὸς οὗτος θεὸς ἐλατρεύετο εἰς τὴν
πολιν τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Βέβηλος*.
ῆς ἐννοίας ταύτης προῆλθεν ἡ τοῦ ἀκαθάρ-
τοῦ ἀλιτροῦ, τοῦ ἐναγοῦς, τοῦ ἀνοσίου, τοῦ
ου, τοῦ ἀλιτηρίου, τοῦ ἀσεβοῦς καὶ ἐθεω-
ὡς βέβηλος ὁ ἔνοχος μεγάλων ἐγκλημάτων,
μομειξίας, μοιχείας, φόνου κλπ. Οὗτος δὲ
ιραστῇ εἰς ἱερὰς τελετὰς ἔπρεπε νὰ καθαρθῇ.
τα ἐπεκράτησεν ἡ σημασία τοῦ ἀμυήτου, ὅστις
ὸν νὰ εἶναι καλὸς κἀγαθός, καθαρὸς τήν τε
ν καὶ τὸ σῶμα, εἶναι ὅμως βέβηλος ἡλίου
ελετῆς, στερεῖται δηλαδὴ τοῦ φωτὸς ἐκείνου,
οῖον προσιδιάζει μόνον τοῖς μεμυημένοις.
κὸν ἀπόσπασμα σωζόμενον ἐν τῷ «Τιμαίῳ»
Πλάτωνος συγκεντροῖ τὰς μυστηριακὰς φρά-
δι' ὧν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀπεμακρύνοντο
βηλοι. «Ἔξω περιπατεῖτε» γράφει «ὅσοι ἐνερ-
οι, ὅσοι ἀμύητοι· ἑκάς, ἑκὰς ἔστε βέβηλοι». Αἱ
εις αὗται ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὸ χριστιανικὸν
e catechumeni in pace».

ι μύστης τις παραστῇ εἰς οἱανδήποτε μυστη-
ν τελετήν, πρέπει ν' ἀναγνωρισθῇ ἐν μὲν τῇ
ότητι προφέρων τὰ ἀκούσματα (βλ. λ.), κατὰ
ὺς νεωτέρους χρόνους κεραμούμενος (βλ. λ.
ιωσις).

Ἀριστοφάνης («Βάτραχοι» 353 κ. ἑξ.) καθορί-
οῖοι ἐθεωροῦντο ὡς βέβηλοι κατὰ τὴν ἀρ-
ητα, καὶ ὡς τοιοῦτοι δὲν ἠδύναντο, πρὶν ἢ
ιθῶσι, νὰ μυηθῶσι. Κατὰ τοὺς νεωτέρους
υς μόνον οἱ ἐλεύθεροι καὶ χρηστοὶ τὸ ἦθος
ται νὰ γίνωσι δεκτοὶ εἰς τὰ μυστήρια, ἐπο-
οἱ ὑπὸ τῶν παθῶν, τῶν προλήψεων καὶ
εισιδαιμονιῶν κυριαρχούμενοι ἀποκλείονται
λῶς ἀπὸ τῶν μυστηρίων. Κατὰ τὴν ἀρχαιό-
ιπῆρχεν εἶδος τῶν σημερινῶν λευκῶν ἑορτῶν,
καὶ ἀμύητοι παρίσταντο. Ἡ Γραφὴ ὀνομά-
βηλον τὸν περιφρονοῦντα, περιπαίζοντα ἢ
; χρώμενον τὰ ἱερὰ πράγματα. Οἱ Αἰγύπτιοι
ουν τοὺς Ἑβραίους βεβήλους καὶ δὲν ἐκά-
εἰς τὴν τράπεζάν των (Γένεσις XLIII 32).
σαΐας (LXV 4) καλεῖ βεβήλους τοὺς ἐσθίον-
ρέας ὕειον καὶ ζωμὸν θυσιῶν. Τὸ πρὸς κοι-
ρῆσιν καὶ οἴκησιν ἔδαφος τῆς Ἱερουσαλήμ,
ιθέσει πρὸς τὸν *ναόν*, καλεῖται βέβηλον (*Ἰε-*
XLIII 15). Τοὺς στρατιώτας τοῦ Τιμοθέου
ραηλῖται ἐκάλουν *ἀλιτηρίους*, δηλ. βεβήλους.
ωσις τοῦ ναοῦ ἢ τοῦ βωμοῦ εἶναι κοιναὶ
σεις σημαίνουσαι τὴν εἴσοδον ξένων εἰς τὸν
τὰς ἐν αὐτῷ διαπραττομένας ἀσεβείας, τὰς
υς θυσίας τὰς προσφερομένας ἐπὶ τοῦ βω-
οῦ Κυρίου κλπ. Βεβήλωσις τοῦ συμφώνου ἢ
ντολῶν τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ παράβασις καὶ
ίασις αὐτῶν (Ψαλμοὶ LXXXIX 31), ἢ ἡ μα-
ς καὶ τὸ ἀνεκτέλεστον αὐτῶν. Βεβήλωσις
υλῆς λέγεται ἡ βλασφημία τῆς δόξης της.
ωσις οἴνου ἢ δένδρου ὀνομάζεται ἡ ἐλευ-
χρῆσις αὐτοῦ (Δευτερονόμιον XX 6). Ἐν τῷ
ικῷ» (XIX 23) ὁ Μωϋσῆς νομοθετεῖ, ὅπως
ὗτοι καρποὶ τῶν νεωστὶ φυτευθέντων δέν-
ἀποκόπτωνται ἐπὶ τρία ἔτη ὡς ἀκάθαρτοι
μολυσμένοι· ἐπιτρέπει δὲ ὅπως τὸ τέταρτον
ροσφέρωνται ὡς θυσία εἰς τὸν ναόν, καὶ
τὸ πέμπτον παρέχει τὴν ἄδειαν εἰς τὸν
ήτην νὰ ποιήσηται χρῆσιν αὐτῶν. Ὁ Ἱερε-
πισχνεῖται εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας τὴν εἰς τὴν
ιειαν ἐπάνοδον αὐτῶν καὶ τὴν *βεβήλωσιν* τῶν
ων ἃς θὰ φυτεύσωσιν ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς
ς αὐτῆς, τουτέστι τὴν βρῶσιν τῶν σταφυλῶν.
ῶν Ρωμαίων βέβηλος ἐκαλεῖτο ὁ πωλῶν ἢ
ιλείπων πρᾶγμά τι τῶν extra commercium.
ως βέβηλος ἐκαλεῖτο ὁ ἐγγίσας διὰ τῆς χει-
υ τὰ consecrata, ἤτοι τὴν δεκάτην, ἣν ἀφιέ-
οἱ Ρωμαῖοι ἄρχοντες εἰς τὸν Ἡρακλέα.
βέβηλος εἶναι ὁ μὴ Χριστιανός, ὁ ἐθνικός,
ιτος, ὁ βδελυρός. Δ. Π. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

βεβηλῶ (*—όω*)· καταπατῶ, καταφρονῶ ἱεροῦ τινος πράγματος, ἢ παραδόσεως, μιαίνω, μολύνω: «ἐβεβήλωσε τὸ ἱερόν».

βεβήλωσις, *—εως* (ἡ)· καταπάτησις, καταφρόνησις ἱεροῦ τινος πράγματος ἢ παραδόσεως: «ἡ βεβήλωσις τῆς εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ».

βεβιασμένος, *—η*, *—ον*· μετχ. τοῦ παρακ. *βεβίασμαι*· ἐκεῖνος ὅστις ὑπέστη βίαν: «ἡ θύρα εὑρέθη βεβιασμένη»· || ὁ μετὰ βίας, μετὰ σπουδῆς ἀποτελεσθείς· ὁ μὴ κατὰ φυσικὴν ἐξέλιξιν λαβὼν ὑπόστασιν: «ἔργον βεβιασμένον»· || ὁ μὴ φυσικός, ὁ προσποιητός: «ἡ ἀπάντησίς του ἦτο βεβιασμένη» οὐχὶ φυσική, οὐχὶ ἀφελής.—Ἐπίρρ. ***βεβιασμένως***.

—**βεβιασμένη** ***ἀντιμονὴ*** *[Ναυτ.]*· κοιν. *τραβέρσο πὲρ φόρτζα*, γαλλ. cape forcée, ἀγγλ. by strees of weather. Περίπτωσις ἀντιμονῆς (βλ. λ.) ὑπαγορευομένη ὑπὸ σκληρᾶς ἀνάγκης καὶ μὴ οἰακιστή. Σ. Ε. Λ.

—**βεβιασμένος** ***ἱστὸς*** *[Ναυτ.]*· κοιν. *«κατάρτι ποῦ πῆρε ζῶρι»*, γαλλ. mât forcé, ἀγγλ. must wrung. Ἱστὸς ὅστις κοπιάσας πολύ, δι' οἱονδήποτε λόγον, χρῄζει στερεώσεως, καὶ διὰ ξυλουργικῆς ἐργασίας καὶ διὰ νέας ἐντάσεως τῆς ἐξαρτίας του· ἀνάλογος ἡ σημασία καὶ τοῦ: *βεβιασμένη κεραία*.

βεβιωμένα (τὰ) *[Ψυχ.]*· βλ. **βιωτικὸν** *γεγονός*.

βεβόδα (ἡ) (Vevoda Barr) *[Παλαιοζῳολ.]*· συνώνυμον τοῦ γένους *δοὺξ τῶν ἐλασματοβραγχίων* μαλακίων ζῴων. Γ. Κ. Γ.

βεβοκέλλα(ἡ) (Wewokella Girty) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *μεγαμορινῶν λιθιστιδῶν πυριτιοσπόγγων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιθανθρακοφόρου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βεβουλευμένως· (ἐπίρρ. ἐκ τῆς μετχ. τοῦ παρακ. *βεβούλευμαι*)· κατ' ἀκολουθίαν βουλῆς, σκέψεως, ἐσκεμμένως, ἐπὶ σκοπῷ, ἐπίτηδες.

Βέβρυκες. —1) Μυθικὸς λαὸς τῆς Βιθυνίας, ἥτις ἀπ' αὐτοῦ καὶ *Βεβρυκία* ἐκαλεῖτο. Δύο μυθικαὶ παραδόσεις περὶ τοῦ λαοῦ τούτου ἐκ τῆς ἀρχαιότητος διεσώθησαν, ἡ τῆς πυγμαχίας τοῦ βασιλέως τῶν Βεβρύκων *Ἀμύκου* πρὸς τὸν *Πολυδεύκη* κατὰ τὴν ἀργοναυτικὴν ἐκστρατείαν (βλ. λ. Ἄμυκος καὶ Ἀργοναῦται, ὅπου καὶ σχετικὴ εἰκὼν) καὶ ἡ τῆς καταστροφῆς τῆς πόλεως αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους, ὅστις καὶ παρέδωκε τὴν χώραν των εἰς τὸν Λύκον, ὁ ὁποῖος εὐγνωμονῶν ἔκτισεν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς πόλεως τῶν Βεβρύκων τὴν Ἡράκλειαν. —2) Ἔθνος ἰβηρικόν, τὸ ὁποῖον κατῴκει εἰς τοὺς πρόποδας τῶν Πυρηναίων παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου θαλάσσης. ΚΑΨ.

Βεβρύκη. Κατὰ τὸν Εὐστάθιον, ἡ *Βεβρύκη* ἦτο μία τῶν θυγατέρων τοῦ Δαναοῦ, ἡ ὁποία παραβᾶσα τὴν ἐντολὴν τοῦ πατρός της καὶ τὴν συμφωνίαν, τὴν ὁποίαν εἶχε κάμει μὲ τὰς ἀδελφάς της, ἔσωσε τὸν σύζυγόν της Ἱππόλυτον, μετὰ τοῦ ὁποίου δραπετεύσασα κατέφυγεν εἰς τὰ περὶ τὸν Ἑλλήσποντον μέρη καὶ ἐγκατέστη εἰς τὴν Βιθυνίαν, τυχοῦσα μεγίστων τιμῶν παρὰ τῶν ἐκεῖ κατοικούντων βαρβάρων, εἰς τοὺς ὁποίους ἔδωκε τὸ ὄνομά της καὶ τοὺς ὁποίους ἐδίδαξε τὴν αἰγυπτιακὴν σοφίαν καὶ τὸν αἰγυπτιακὸν πολιτισμὸν (βλ. λ. **Δαναΐδες**, **Δαναός**). Ὁλόκληρος ὅμως ἡ διήγησις αὕτη περὶ Βεβρύκης φαίνεται ὅτι ἐπλάσθη, ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις, ἵνα σχετισθῇ τὸ ὄνομα τοῦ μικρασιατικοῦ λαοῦ τῶν *Βεβρύκων* μὲ τὴν Δαναΐδα Βεβρύκην, τὴν ἀναφερομένην ὑπὸ τοῦ Ἀπολλοδώρου. Γ. Ι. Κ.

Βεβρυκία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτως ἐν παλαιοτάτῃ ἐποχῇ ἡ παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον παραλία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ βραδύτερον ἐκτίσθη ἡ Λάμψακος. Τὸ ὄνομα *Βεβρυκία* ἐδόθη εἰς τὴν χώραν ταύτην ἀπὸ τῶν παλαιῶν κατοίκων αὐτῆς, τῶν *Βεβρύκων*, τῶν ὁποίων ἐξέλιπε μὲν βραδύτερον τὸ ὄνομα, διεσώθη ὅμως ἡ ἀνάμνησις ἐν τῇ λατρείᾳ τοῦ Βεβρυκίου θεοῦ *Πριάπου*. Γ. Ι. Κ.

Βεγάρδοι καὶ ***Βεγίναι***. *Βεγάρδοι* ἐλέγοντο ἀσκητικαὶ ὀργανώσεις ἀρρένων, ζώντων εἰς μικροὺς ὁμίλους, ἄνευ ἀναλήψεως ὡρισμένων ὑποχρεώσεων. Ἐμφανισθέντες κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα ἐν Κάτω Χώραις (beggaert=ἐπαῖται), ἐξηπλώθησαν ἐν νοτίῳ Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ καὶ ἐξέλιπον ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Παρόμοιαι ἀσκητικαὶ ὀργανώσεις θηλέων φέρουσαι τὸ ὄνομα τῶν *Βεγινῶν* (beguine ὀλλανδιστὶ=μοναχὴ) ἐνεφανίσθησαν κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ἐν τῇ πόλει τῆς νοτίου Βραβαντίας Nivelles, παρὰ τὴν Λιέγην, καὶ ἐκεῖθεν ἐξηπλώθησαν εἰς Γερμανίαν καὶ Γαλλίαν καὶ κατεδιώχθησαν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως. Λείψανα Βεγινῶν, ὑπὸ ἄλλην μορφήν, διεσῴζοντο μέχρις ἐσχάτων ἐν Βελγίῳ καὶ Ὀλλανδίᾳ. Δ.Σ.Μ.

Βέγας (Vega) *[Ἀστρονομ.]*. Εἷς τῶν λαμπροτέρων ἀπλανῶν, εὑρισκόμενος ἐν τῷ ἀστερισμῷ τῆς Λύρας. Ἡ ὀνομασία του εἶναι ἀραβική, σημαίνουσα «πίπτοντα ἀετόν». Εἰς τὴν Οὐρανομετρίαν τοῦ Bayer ὁ ἀστὴρ εἰκονίζεται φερόμενος εἰς τὸ ράμφος ἀετοῦ, ἱσταμένου ὄπισθεν τῆς λύρας. Ὁ *Βέγας* ἢ *α Λύρας* εἶναι τῆς αὐτῆς περίπου λάμψεως ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν Αἶγα, κατώτερος ὅμως τοῦ Σειρίου καὶ τοῦ Κανώβου. Ὁ ἀστὴρ οὗτος, μεσουρανῶν κατὰ τὰς θερινὰς ἡμῶν νύκτας, διακρίνεται εὐκόλως ἐκ τῆς λάμψεως αὐτοῦ καὶ ἐκ τοῦ παρ' αὐτὸν ὑπὸ τεσσάρων ἀμυδροτέρων ἀστέρων σχηματιζομένου τετραπλεύρου, μεθ' οὗ ἀποτελεῖ ὁμάδα, ἐκ τοῦ σχήματος τῆς ὁποίας προῆλθε τὸ ὄνομα τοῦ οἰκείου ἀστερισμοῦ. Ἕτερον διακριτικὸν πρὸς ἀναγνώρισιν τοῦ Βέγα δύναται νὰ ἀποτελέσῃ τὸ μέγα τρίγωνον, τοῦ ὁποίου τὰς ἄλλας δύο κορυφὰς κατέχουσιν ὁ *Ἀλτάϊρ* (*α Ἀετοῦ*) καὶ ὁ *α Κύκνου*.

Ὁ Βέγας εἶναι μεγέθους ὀπτικοῦ μὲν 0,14, ἀπολύτου δὲ 0, 6, ἀνήκει εἰς τὸν φασματικὸν τύπον ΑΟ, ἔχει παράλλαξιν 0'', 124, ἀπόλυτον θερμοκρασίαν 11 200° ἑκατονταβάθμου, φαινομένην διάμετρον κατὰ τὰς διὰ συμβολομέτρου παρατηρήσεις 0'', 003 ἢ 2, 04 ὡς πρὸς τὴν τοῦ Ἡλίου, λαμβανομένην ὡς μονάδα, μᾶζαν 3,0 καὶ πυκνότητα 0,11 τῆς τοῦ Ἡλίου. Ἡ ἰδία κίνησις τοῦ ἀστέρος τούτου ἀνέρχεται εἰς 0'', 348, ἡ ἀκτινικὴ ταχύτης του εἰς —14 χιλ./δευτ., καὶ ἡ ἐφαπτομενικὴ εἰς 13 χιλ./δευτ. Σ. Π.

—**Βέγας** (Vega) *[Ἀστρονομ.]*. Κρατὴρ τῆς Σελήνης κείμενος ἐν τῷ νοτιοδυτικῷ τεταρτημορίῳ τοῦ δίσκου αὐτῆς. Αἱ κατὰ προσέγγισιν σεληνογραφικαὶ συντεταγμέναι του εἶναι: μῆκος 62° Δ καὶ πλάτος—45°. Σ. Π.

Βεγγάζη (ἰταλ. Bengasi, γαλλ. Benghasi) *[Παρ. Γεωγρ.]*. Βορειοαφρικανικὴ πόλις, ἐπὶ τῆς ΒΑ ἀκτῆς τοῦ κόλπου *Σίδρα* ἢ *Γιοὺν-ἀλ-Καμπρὶτ* (ἀρχ. *Μεγάλης Σύρτεως*), πρωτεύουσα τῆς ἰταλικῆς κτήσεως τῆς Κυρηναϊκῆς, κοινῶς καλουμένη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων σπογγαλιέων Μπεγγάζα. Πληθυσμὸς 30.000 κατοίκων (Mediter. Pilot ἔκδ. 1925, τόμ. V σελ. 39), ἐξ ὧν 5000 οἱ ἐκτὸς τῆς φρουρᾶς της Ἰταλοί, καὶ 3500 Ἰσραηλῖται, τῶν ὑπολοίπων ὄντων, ἐν πλειονότητι μὲν Ἀράβων, ἐν μειονότητι δὲ Μελιταίων καὶ Ἑλλήνων. Ἡ πόλις, ἧς αἱ οἰκίαι εἶναι ἐκτισμέναι, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐκ λίθων οὐχὶ καλῶς μορφωμένων καὶ συγκολλημένων διὰ πηλοῦ καὶ ἀσβέστου, ἄνευ ἐξωτερικοῦ ἀσβεστοκονιάματος, παρουσιάζει πτωχὴν τὴν ἐμφάνισίν της, ἐν τῷ μέσῳ δὲ αὐτῆς ὑπάρχει μιναρὲς ὑψηλός, «Σαϊρὲτ Μπὲν Γκισά», ἐν τῷ ὁποίῳ τάφος ἐντοπίου ἁγιασθέντος, ἐξ οὗ καὶ ἡ σύγχρονος ὀνομασία τῆς πόλεως ἐπεχούσης τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας *Βερενίκης* (ἢ *Βερονίκης* ἢ *Βερνικίδος*), τῆς Κυρηναϊκῆς Πενταπόλεως (βλ. λ. **Βερενίκη**).

Ὁ λιμὴν τῆς Βεγγάζης, πρὸς διαμόρφωσιν τοῦ ὁποίου, διὰ λιμενικῶν ἔργων ὑπὸ ἐκτέλεσιν ἤδη (1928), θέλουσι δαπανηθῇ ὑπὸ τοῦ ἰταλικοῦ κράτους ἄνω τῶν 70.000.000 ἰταλικῶν λιρετῶν, διανοίγεται μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Τζουλιάνα* (ἀρχ. *Βραχέα*) καὶ *Σιδὶ Κρεϊμπιὲς* (ἀρχ. *Ψευδοπενιάς*) καὶ ἀποβλέπει πρὸς Λίβα· ἐπὶ τοῦ δευτέρου τούτου ἀκρωτηρίου, ἀποτελοῦντος τὸ ΒΑ κέρας τοῦ ὅρμου (πλάτ. 32° 07' 30'' Β, μῆκ. 20° 03' 56'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 241: Plan of Benghazi), φάρος λευκῶν ἀναλαμπῶν 15 μιλ. καὶ ἐν αὐτῷ σηματοτηλέγραφος. Εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς πόλεως, ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν λιμένα, ἠρειπωμένον φρούριον, «*Κάσρ*» (=«κάστρον») ὑπὸ τῶν ἐντοπίων ὀνομαζόμενον, Πτολεμαϊκόν, ὡς πιστεύεται, χρησιμοποιηθὲν κατόπιν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν καὶ μετέπειτα ὑπὸ τῶν Ἀράβων· ἤδη ἐπὶ τῶν ἐρειπίων του ὑπάρχει ἱστὸς σημάνσεων, δυτικῶς δὲ αὐτῶν σαφῆ λείψανα τῶν ἀρχαίων λιμενικῶν ἔργων. Ἔσωθεν δὲ τῆς ἐφ' ἧς ἡ πόλις ἀκρωτηριαζούσης προβολῆς, εὐρεῖα σχετικῶς λιμνοθάλασσα, ἀβαθής, ἥτις ποτὲ θὰ ἦτο βαθεῖα καὶ θὰ ἐπεκοινώνει μετὰ τοῦ ἤδη λιμένος, ἐν τῷ μέσῳ δὲ αὐτῆς χέρσον χθαμαλὸν ἔδαφος, ἐφ' οὗ ἀρχαίου κτιρίου ἴχνη (*Beechey*, «Voyage to explore the northern coast of Africa» 1822, σελ. 334), χρησιμοποιουμένη σήμερον ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν ὡς αὐτόπηκτος ἁλυκή· εἶναι ἡ *Τριτωνιὰς* τῶν ἀρχαίων μὲ τὸ νησίον της, ἐφ' οὗ ποτε ναὸς Ἀφροδίτης. Ἀνατολικῶς τῆς πόλεως, ἐγγύτατα αὐτῆς, ὡραῖος ἐκτεταμένος φοινικών, ἀμέσως δὲ μετ' αὐτὸν συνεχῶς πετρώδης πεδιάς, ἐκτεινομένη μέχρι τῶν ὀρέων, ἐν ᾗ ἀπαντῶσι μεγάλαι ἐκκοπαὶ ἐν τῇ πέτρᾳ, καταδηλοῦσαι τὰ λατομεῖα τὰ ὁποῖα παρέσχον τὸ δομικὸν ὑλικὸν πρὸς ἀνέγερσιν τῆς Βερενίκης. Ὀλίγον τι δὲ ἀνατολικώτερον τοῦ λατομείου ἡ συνεχιζομένη πετρώδης ἔκτασις παρουσιάζει κυκλικὰ χάσματα, δεκάδων μέτρων διαμέτρου, παραχθέντα ὡς ἐὰν τὸ πετρῶδες ἔδαφος, ὁμοιομόρφως γύρω ἀποκοπέν, ἔπαθε καθίζησιν· τὰ χείλη τῶν φρεατοειδῶν τούτων χασμάτων (*Beechey* σελ. 318) εἶναι κατακορύφως ἀπόκρημνα, ὡς τὸ εἶχε παρατηρήσει καὶ ὁ Σκύλαξ «ἔστι δὲ τόπος βαθὺς ὀργυιῶν ιη' ἀπότομος κύκλῳ, οὐδαμοῦ ἔχων κατάβασιν»· εἰς τὸν πυθμένα των ὅμως, εἰς βάθος 30—35 μέτρων, ὑπάρχει ἄφθονος γῆ, ζείδωρος καὶ

Digitized by Google

ἐριβώλαξ, ἣν ἐξαισίως καλλιεργοῦσιν οἱ Ἄραβες, ἔχοντες, ἐκεῖ εἰς τὸ βάθος, θαυμασίους κήπους ἑσπεριδοειδῶν καὶ παντοίων ὀπωροφόρων δένδρων, ἀνθοῦντας ἐν μυστικότητι καὶ στεγαζομένους ἀπὸ τὴν λαύραν τῶν φλογισμένων ἀπογείων ἀνέμων· οἱ κῆποι οὗτοι ἐπέχουν τὴν θέσιν τῶν *Κήπων τῶν Ἑσπερίδων*. Ὑπάρχουσιν ἐπίσης ἐγγύτατα τῆς Βεγγάζης (βλ. ὑποσημ. 57, εἰς σελ. 449 τόμ. Α´ τῆς ἐκδόσεως Ἐλασσόν. Ἑλλ. Γεωγρ. *Διδότου*), ἱκανὰ τὸν ἀριθμὸν ὑπόγεια σπήλαια, ἐν τῶν ὁποίων, εἰς βάθος 25 μέτρων ὑπὸ τὴν πεδιάδα, παρουσιάζει ὑποχθόνιον κοίτην γλυκέος ὕδατος, περὶ οὗ πιστεύεται ὅτι, ῥέον εἰς μεγάλην ἐκεῖθεν ἀπόστασιν, χάνεται εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς. Ὁ κατερχόμενος εἰς τὸ σπήλαιον τοῦτο θὰ εὑρεθῇ πρὸ πελωρίου ἀνοίγματός του, προσομοιάζοντος θάλαμον, τοῦ ὁποίου οἱ τοῖχοι, ἐντελῶς κατακόρυφοι καὶ μεγάλου ὕψους, εἰς πολλὰ σημεῖα καθιστῶσι κατάδηλον τῆς κοπίδος τοῦ λιθοξόου τὴν ἐπέμβασιν. Οὐδεὶς ὅμως ἠδυνήθη νὰ προχωρήσῃ πέραν ὡρισμένου σημείου, ἐμποδιζόμενος ὑπὸ τῆς κοίτης τῶν ὑδάτων, ἥτις, ἀβαθὴς καὶ στενὴ ἐν ἀρχῇ, εὐρύνεται καὶ καθίσταται ὁλονὲν βαθυτέρα· οὔτε νὰ ἴδῃ τί γίνεται πέραν αὐτοῦ, διὰ τὴν πυκνότητα τοῦ σκότους διὰ τὸ ὁποῖον τὸ ἀπὸ τῶν δᾴδων φῶς εἶναι ἀνεπαρκές· ὅτι ὅμως τὸ χάος ἐξακολουθεῖ, πείθεται ῥίπτων λίθον, ὅσον μακρὰν δύναται, τοῦ ὁποίου ὅμως θὰ ἀκούσῃ τὴν πτῶσιν ἐν τῷ ὕδατι καὶ οὐχὶ τὴν πρόσκρουσιν ἐπὶ τοιχώματος. Μέρος τοῦ ῥοῦ τούτου, ἐλάχιστον, ἀναβλύζει ἐντὸς τῆς λιμνοθαλάσσης, ὡς ἀποδεικνύεται ἀπὸ ἀπόψεως ταυτότητος, ἐκ τοῦ προσανατολισμοῦ τῆς ὑποχθονίου κοίτης, τὸ δὲ θέρος, ὅταν ἡ ἁλυκὴ τείνῃ νὰ ξηρανθῇ, φαίνεται τοῦτο ῥέον ἀπὸ ταύτης πρὸς τὸν λιμένα, δυνάμενον μάλιστα νὰ ἐξαπατήσῃ τινά, δικαιούμενον νὰ νομίσῃ, ἐφ' ὅσον δὲν ἤθελε τὸ γευθῇ, ὅτι εἶναι ῥοῦς τοῦ ἁλμυροῦ ὕδατος ἀπὸ τῆς λιμνοθαλάσσης. Εἶναι δὲ ὁ ῥοῦς οὗτος, τῆς λησμοσύνης ὁ ποταμός, ὁ *Λάθων* ἢ *Ληθαῖος* τῶν ἀρχαίων.

Ὁ λιμὴν τῆς Βεγγάζης, θεσπισθεὶς ὑπὸ τοῦ ἰταλικοῦ κράτους ὡς λιμὴν εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς τοῦ ἐμπορίου τῶν ἐν Λιβύῃ κτήσεών του, συνδέεται πρὸς τὴν Δέρναν, τὴν Βάρκαν καὶ τὴν Τρίπολιν δι' ἁμαξιτῶν ὁδῶν, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκοκρατίας, ἀρξαμένης τῆς κατασκευῆς καὶ σιδηροδρομικοῦ δικτύου, οὗ ἔχουσι παραδοθῆ 75 χιλιόμετρα (1928) γραμμῆς πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ 45 παρακτίου. Ἀτμοπλοϊκῶς ἐπικοινωνεῖ πρὸς Μάλταν καὶ σικελικοὺς λιμένας ἅπαξ καθ' ἑβδομάδα (1927), τηλεγραφικῶς δὲ διὰ καλωδίου πρὸς Συρακούσας, ὑπάρχοντος καὶ ἀσυρμάτου τηλεγράφου, τόσον διὰ δημοσίαν ὅσον καὶ διὰ κοινὴν χρῆσιν.

Εἴδη τοῦ ἐξαγωγικοῦ τοῦ λιμένος ἐμπορίου εἶναι ἔρια εἰς μεγάλας ποσότητας, δέρματα κατειργασμένα καὶ μή, πρόβατα, αἶγες, ἵπποι καὶ κάμηλοι, ἑσπεριδοειδῆ· τοῦ δὲ εἰσαγωγικοῦ, βαμβακερὰ ὑφάσματα, σάκχαρις, οἶνοι, φάρμακα, καπνός, μάλλινα εἴδη καὶ δομικὰ ὑλικά. Ἀπὸ τῆς εἰς τὴν Ἰταλίαν προσαρτήσεως προσετέθη εἰς τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον καὶ ὁ πρὸ τῆς Βεγγάζης ἁλιευόμενος ἐκλεκτοῦ ὑφάσματος σπόγγος («χονδρὰ φορμᾶτα», «ψιλὰ φίνα», «λαγόφυτα» καὶ «σκάρτα»), καταστὰς ἔκτοτε ἀντικείμενον μονοπωλιακῆς σχεδὸν ὑπὲρ τῶν Ἰταλῶν ἁλιείας καὶ εἰσαγόμενος εἰς Βεγγάζην, διὰ νὰ ἐξαχθῇ κατειργασμένος. Πρότερον ὅμως ἠλίευον ἀποκλειστικῶς σχεδὸν τοῦτον οἱ Αἰγινῆται δύται, οἱ Ὑδραῖοι, οἱ Καλύμνιοι καὶ οἱ Συμαῖοι, ἐλαχίστων Ἰταλῶν συναγωνιζομένων αὐτούς· δὲν διήρχετο δὲ ὁ σπόγγος οὗτος διὰ τῆς πόλεως, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς ἁλιείας ἐστέλλετο διὰ τῶν συνοδῶν πλοίων («ντεπόζιτα») εἰς τὰς προμηνσθείσας νήσους πρὸς κατεργασίαν δι' ἄμμου καὶ ἐγκιβωτισμὸν διὰ «φορμάρισμα» (=περιποίησιν καὶ εὐπρεπισμὸν τοῦ σχήματός των). Τῷ 1902 εἰργάσθησαν πρὸ τῆς «Μπεγγάζας» αἱ αἰγιναῖαι «μηχαναὶ» (= «σκαφάνδρα»), μόνον αὐταὶ κατὰ σύμπτωσιν τὸ ἔτος αὐτό, ὡς καὶ τὸ 1903, ὑπῆρξαν τὰ εὐτυχέστερα τῆς Αἰγίνης, εἰσαχθέντων εἰς τὴν νῆσον ἐκ Λονδίνου καὶ Τεργέστης 4 περίπου ἑκατομμυρίων φράγκων ἐκ πωλήσεως τοῦ προϊόντος τῆς «Μπεγγάζας» εἰς τὰς ἐκεῖ ἀγοράς.

Τὸ ποσὸν τῆς βροχῆς ἐν τῷ ἔτει ἀποτελεῖ μέγιστον συντελεστὴν ὡς πρὸς τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον. Οἱ εἰς Βεγγάζην δὲ ἐγκατεστημένοι Ἰταλοὶ καταβάλλουν διαρκῶς καὶ ἐπιτυχεστάτας προσπαθείας πρὸς πλουσιωτέραν ἀπόδοσιν τῶν εἰδῶν τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου καὶ δὴ ὡς πρὸς τὴν ἐπιστημονικωτέραν καὶ σύμφωνον πρὸς τὰς ἰταλικὰς μεθόδους καλλιέργειαν. Τὸ κλῖμα τῆς Βεγγάζης εἶναι ἐξόχως εὔκρατον καὶ ὑγιεινότατον. Ἡ ἑλονοσία, παρ' ὅλην τὴν γειτνίασιν τῆς προμνησθείσης Τριτωνίδος καὶ τῶν περὶ αὐτὴν ἁλυκῶν, εἶναι ἀπολύτως ἄγνωστος, ὁ δὲ τύφος, ἡ δυσεντερία καὶ ὁ Μελιταῖος πυρετός, κατ' ἐξοχὴν σπάνιοι νόσοι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἄλλα μέρη τῆς Κυρηναϊκῆς.

Ἡ ἱστορία τῆς Βεγγάζης, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῆς παλαιότητος, εἶναι ἡ ἄνευ μεγάλου ἐνδιαφέροντος, ἄλλως τε, ἱστορία τῆς Βερενίκης (βλ. λ.). Κατὰ τὴν ὑπαγωγὴν της ὑπὸ τοὺς Τούρκους, καθ' ἣν ἀπετέλει ἕδραν σαντζακίου, ὑπῆρξεν ἐν ἀρχῇ τόπος διαμετακομίσεως ἐμπορίου δούλων πρὸς τὰ Κέρκυννα τῆς Μικρᾶς Σύρτεως· ἀπόγονοι δὲ δούλων διαφυγόντων διακρίνονται εἴς τινα πέραν τῆς Βεγγάζης χωρία, ἀπὸ τοῦ μελανωτάτου τῆς χροιᾶς των. Κυρίως εἰπεῖν ὅμως, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὑπαγωγῆς εἰς τὴν Τουρκίαν, αἱ ἀρχαὶ τῆς Βεγγάζης ἤγοντο καὶ ἐφέροντο ὑπὸ τῆς φυλῆς τῶν Σενουσιά, ἀποτελούντων τὸν ἀραβικὸν τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων της πληθυσμὸν καὶ ὀνομαζόντων τὴν Βεγγάζην *Βερνὶκ* (=Βερνικίς), ὅπως ἐκαλεῖτο αὕτη καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ *Ἀνωνύμου* συγγραφέως τοῦ «Σταδιασμοῦ τῆς Μεγάλης Θαλάσσης». Μετὰ τὸν Ἰταλοτουρκικὸν πόλεμον, ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ ὁποίου ἐγένετο ἰταλικὴ κτῆσις, ἐπὶ ἔτος καὶ πλέον ἡ προμνησθεῖσα φυλὴ ἀνθίστατο ἐρρωμένως, παρ' ὅλους τοὺς συνεχεῖς βομβαρδισμούς της ἀπὸ τῆς ἰταλικῆς μοίρας, ἧς ἡγεῖτο τὸ θωρηκτὸν καταδρομικὸν «Κάρλο Ἀλμπέρτο». Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— *[Φιλοτελ.]* Πολλὰ ἔτη, πρὸτοῦ καταλάβουν τὴν ἀκτὴν τῆς Β. Ἀφρικῆς οἱ Ἰταλοί, ἀπὸ τοῦ 1901 εἶχον ἐγκαταστήσει εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν ἰταλικὸν ταχυδρομεῖον καὶ ἐχρησιμοποίουν τὰ ἰταλικὰ γραμματόσημα τῶν 25 σαντὶμ (ἐκδόσεως 1901) μὲ τὸ ἐπίσημασμα BENGASI. Μὲ αὐτὸ ἐπεσήμαναν τῆς ἰδίας ἀξίας τὸ γραμματόσημον κατὰ τὸ 1911 (ἐκδόσεως 1906), κατὰ τὸν Ἰταλοτουρκικὸν πόλεμον, ὅταν κατέλαβον, κατόπιν σφοδροῦ βομβαρδισμοῦ, τὴν πόλιν. Ἤδη κυκλοφοροῦσι τὰ γραμματόσημα τῆς Κυρηναϊκῆς, τῆς ὁποίας ἡ Βεγγάζη εἶναι ἡ πρωτεύουσα. Ε. Φ. Ε.

Βεγγάλη (Bengale) *[Γεωγρ.]*. Περιοχὴ τῶν Ἰνδιῶν ὁριζομένη πρὸς Β ὑπὸ τῶν Ἰμαλαΐων, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Ἀσσὰμ καὶ τῆς Βιρμανίας, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ ὁμωνύμου κόλπου καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Μπιχὸρ καὶ τοῦ Ὀρίσσα. Ἔχει ἔκτασιν 243088 τετρ. χιλμ. καὶ πληθυσμὸν 47.600.000 περίπου κατοίκων. Πρωτεύουσα τῆς περιοχῆς εἶναι ἡ *Καλκούτα*, ἄλλαι δὲ σημαντικώταται πόλεις ἐν αὐτῇ ἡ *Ντάκκα* καὶ τὸ *Χόβραχ*.

Ἀρδευομένη ὑπὸ τοῦ Γάγγου, τοῦ Βραμαπούτρα καὶ τῶν πολυαρίθμων παραποτάμων των, ἡ Βεγγάλη ἐμφανίζει μεγάλας καὶ χαμηλὰς πεδιάδας, ὑγρὰς καὶ εὐφορωτάτας. Εἰς τὸ εὔφορον τῆς χώρας, λόγῳ τοῦ ὁποίου καὶ θεωρεῖται αὕτη ὡς ἡ σπουδαιοτέρα τῶν ἰνδικῶν ἐπαρχιῶν, συντελοῦν καὶ αἱ κατὰ τὸ θέρος πίπτουσαι βροχαί, αἵτινες προκαλούμεναι ὑπὸ τῶν πνεόντων νοτίων μουσσώνων μεταβάλλουν τὴν χώραν εἰς ἓν ἀπέραντον τρόπον τινὰ ἕλος. Τὰ περισσότερον καλλιεργούμενα εἴδη εἶναι ἡ ὄρυζα, ὁ σῖτος, ὁ βάμβαξ, τὸ λίνον, τὸ ἰνδικόν, τὸ σακχαροκάλαμον, τὸ ὄπιον, ὁ καπνὸς κλπ., ὧν γίνεται μεγάλη ἐξαγωγή, ἰδίως εἰς Ἀγγλίαν. Τὸ κλῖμα ὅμως τῆς χώρας, θερμὸν καὶ ὑγρόν, λόγῳ ἀκριβῶς τοῦ αὐτοῦ λόγου, εἰς ὃν ὀφείλει τὴν εὐφορίαν της, εἶναι ἀνθυγιεινότατον. Εἰς τὰ δάση, ἅτινα καταλαμβάνουν μεγάλας ἐκτάσεις ἐν Βεγγάλῃ, ἀπαντῶνται τίγρεις, ἐλέφαντες, πλεῖστα εἴδη πιθήκων καὶ παμμέγιστα ἑρπετά (βλ. λ. Ἰνδίαι).

Ἀποτελοῦσα ἀνεξάρτητον κράτος ἐπὶ μακρὰν περίοδον ἡ Βεγγάλη κατελήφθη περὶ τὸ 1203 ὑπὸ Ἀφγανῶν, ἀργότερον δὲ κατέστη φόρου ὑποτελὴς εἰς τοὺς Μογγόλους. Ἀπὸ τοῦ 1340 κατέστη πάλιν βασίλειον ἀνεξάρτητον, ἀλλὰ τῷ 1558 ὑπήχθη ὑπὸ τὸν σουλτᾶνον τοῦ Ντελχί. Τῷ 1634 ἐγκατεστάθησαν ἐνταῦθα οἱ πρῶτοι Ἄγγλοι ἄποικοι, περὶ τὰ τέλη δὲ τοῦ ἑπταετοῦς πολέμου περιῆλθε σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν κατοχὴν τῆς Ἑταιρείας τῶν Ἰνδιῶν (1765), ὑπὸ τῆς ὁποίας ἐξεχωρήθη εἰς τὸ ἀγγλικὸν στέμμα τῷ 1858.

Πολιτικῶς ἡ περιοχὴ τῆς Βεγγάλης διακρίνεται εἰς τὴν ἀγγλικὴν «*ἐπαρχίαν τῆς Βεγγάλης*» (ἔκτασις 190015 τετρ. χλμ., κάτ. 46.700.000) καὶ τὰ δύο «*ἰθαγενῆ κράτη τῆς Βεγγάλης*» (ἔκτασις 14073 τετρ. χλμ., κάτ. 900.000). Ἡ ἐπαρχία τῆς Βεγγάλης (Governor province) ἀποτελεῖ μίαν τῶν ἐννέα ἰνδικῶν ἐπαρχιῶν ὑπὸ κυβερνήτην Ἄγγλον, ὅστις, διοριζόμενος ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἀνὰ πενταετίαν καὶ ὢν ὑπεύθυνος ἀπέναντι τοῦ ἀγγλικοῦ κοινοβουλίου, κανονίζει τὰ τῶν ὑποθέσεων τῆς ἐπαρχίας, ἔχων παρ' αὐτῷ τέσσαρας συμβούλους Ἄγγλους διὰ τὰς γενικῆς φύσεως καὶ τρεῖς ἰθαγενεῖς διὰ τὰς τοπικὰς ὑποθέσεις. Τὸ ἐπαρχιακὸν νομοθετικὸν σῶμα ἀποτελεῖται ἐξ 114 μελῶν ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ 26 διοριζομένων ὑπὸ τοῦ κυβερνήτου. Ἡ ἐπαρχία διαιρεῖται εἰς 5 περιφερείας (divisions) καὶ 27 διαμερίσματα (districts).

Τὰ δύο «ἰθαγενῆ κράτη τῆς Βεγγάλης» *Κοὺτς-Μπεχὰρ* καὶ *Τριποῦρα* ὑπάγονται ἀπὸ τοῦ 1924 ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τὸν Γενικὸν Ἁρμοστὴν τῶν Ἰνδιῶν ὡς βρεττανικὰ προτεκτοράτα. Γ. Α. Κ.

— **Βεγγάλης κόλπος** *[Παρ. Γεωγρ.]*. Κόλπος τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ, ὁ μέγιστος τῶν κόλπων τῆς ὑδρογείου, αὐτόχρημα θάλασσα μεγάλη, διὸ καὶ «*Βεγγαλικὴ θάλασσα*» παρὰ τῶν παλαιοτέρων γεωγράφων ἐκαλεῖτο οὗτος, παρὰ τὸ ὅτι ὁ ἀγγλικὸς χάρτης τοῦ ναυαρχείου (ἀρ. 70: Bay of Bengal) διατηρῶν, τὸν ἀτόπως, ἀπὸ τῶν παλαιῶν Ἄγγλων ναυτικῶν, ἐπικρατήσαντα χαρακτηρισμόν, τὸν ὀνομάζει «*ὅρμον τῆς Βεγγάλης*». Εἶναι ὁ τῶν ἀρχαίων *Γαγγητικὸς κόλπος* «μέγιστος ὢν ... οὗ κατὰ τὸν μυχὸν ὁ Γάγγης ἔξισοι ποταμός ... στόμασι τὴν ἐκβολὴν ποιούμενος, ὃν ἔφαμεν ... ναι τῆς ἐντὸς Γάγγου Ἰνδικῆς καὶ τῆς ἐκτὸς» (*Μαρκιαν. Ἡρακλ.* «Περίπλους τῆς ἔξω θαλάσσης» Α, ...). Τριγωνικοῦ σχήματος μὲ τὴν κορυφὴν πρὸς βορρᾶν, διανοίγεται μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Ντό... (Dondta, πλάτ. 5° 55′ Β, μῆκ. 80° 36′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3265: Galle to Little Basses), ... τιωτάτης ἐσχατιᾶς τῆς μεγαλονήσου Κεϋλάνης (ἀρχ. *Ταπροβάνης* ἢ *Πάλαι Σιμούνδου* ἢ *Σαλίκης*) καὶ τοῦ νοτίου ἄκρου *Λὲμ Βοαλὰν* (Len Voalan, πλάτ. 7° 49′ Β, μῆκ. 8° 16′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 842: Sayer island to Langawi islands), τῆς Σιαμαίας νήσου *Σαλὰγκ* (Salang), τῆς χωριζομένης ἀπὸ τῆς χερσονήσου τῆς Μαλάκκας (ἢ Μαλαϊκῆς, Malay, ἀρχ. *Χρυσῆ ἀκτὴ* ἢ *Χρυσῆ Χερσόνησος*) διὰ τοῦ πορθμοῦ *Πάκφρα* ἢ *Πατρα*, ... ἀποτελοῦντος τὸ ΝΑ τοῦ κόλπου κέρας. Οὕτω τὸ ἄνοιγμα τοῦ κόλπου, μεταξὺ μὲν τῶν κεράτων μετρούμενον, ἀνέρχεται εἰς 1085 μίλ., μεταξὺ δὲ Κεϋλάνης καὶ Σουμάτρας μειοῦται εἰς 880 μίλ. Ὁ μυχὸς τοῦ κόλπου, ἀποτελῶν καὶ τὸ βορειότατόν του σημεῖον, εὑρίσκεται εἰς τὴν πρὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Βραμαπούτρα νῆσον *Ντανιγουΐπ* (Dandwip, πλάτ. 22°29′, μῆκ. 91°25′ Α, χάρτ. ἀγγλ. 859: Ma... river to Elephant point), τῆς εἰσδύσεως τοῦ κόλπου, πρὸς νότον τοῦ μυχοῦ λογιζομένης, ἀνερχομένης εἰς 900 ὅλα μίλλια. Δέχονται ὅμως, ... τῶν ἀριθμῶν τὸ στρογγύλον, ὡς πλαισιοῦντας τὸν κόλπον, τοὺς παραλλήλους τῶν 6° καὶ 22° Β πλάτους, καὶ τοὺς μεσημβρινοὺς 80° ½ καὶ 98° ½ Α μήκους. Βρέχει συνεπῶς, πρὸς δυσμὰς μὲν καὶ βορρᾶν, τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τῆς Κεϋλάνης καὶ τὰς τοῦ Ἰνδοστὰν («ἐντὸς Γάγγου Ἰνδικὴ» τῶν ἀρχαίων), πρὸς ἀνατολὰς δὲ τὰς ἀκτὰς τῆς Μπούρμα ἢ Βιρμανίας (τῆς «ἐκτὸς Γάγγου Ἰνδικῆς» τῶν ἀρχαίων) καὶ μικρὸν σχετικῶς μέρος τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τοῦ Λιγκὸρ (Ligor), τοῦ ... τῆς Μαλαϊκῆς χερσονήσου τμήματος τοῦ βασιλείου τοῦ Σιάμ.

Κόλποι «ἐλάσσονες», ἐὰν οὕτω δύνανται νὰ χαρακτηρισθῶσι μεγάλοι κόλποι καί τινες τούτων μέγιστοι, σχηματίζονται ἀπὸ τοῦ ΝΔ κέρως ... τὸ ΝΑ: ὁ κολπίζων διέκπλους *Πὼλκ* (Palk Strait), ὁ χωρίζων τὴν Κεϋλάνην ἀπὸ τὸ Ἰνδοστὰν (... *Ἀργαλικὸς* κόλπος τῶν ἀρχαίων)· ὁ τοῦ *Κορομανδὲλ* (Koromandel) ἤ, ὀρθότερον, *Τσιολαμαν*... (Cholamandalam) κατὰ μῆκος τῆς φερωνύμου ἀκτῆς, ἐκτεινομένης ἐπὶ 350 περίπου μίλλια ... τοῦ κατέναντι τῆς Κεϋλάνης ἀκρωτηρίου *Καλιμέρε* (Kalimere: πλάτ. 10°17′ Β, μῆκ. 79°53′ ..., χάρτ. ἀγγλ. 71: Madras to Kalimere point), ... πιστεύουσι ταυτιζόμενον πρὸς τὸ «*Ἀφετήριον* ... εἰς Χρυσῆν Χερσόνησον ἐμπλεόντων»· *Μπαλασὸρ* (Balasore) εἰς τὸν ΒΔ μυχόν· *Τσιὰν* (Chan) εἰς τὸν ΒΑ μυχόν· *Κομπερμερὲ* (Combermerè) εἰς 200 περίπου μιλ. νοτίως τῆς μυχοῦ τοῦ προηγουμένου· ὁ μέγιστος τούτων *Μαρταμπὰν* (Martaban), τριγωνικὸς μὲ τὴν κορυφὴν πρὸς βορρᾶν, ἔχων ... 125 μιλ. καὶ τόσην ὡσαύτως εἴσδυσιν καὶ ὃν ὁ Μαρκιανὸς ὁ Ἡρακλεώτης (Α, 41) «κόλπον μέγιστον» ἐπονομάζει· ὁ *Πανγιὰγκ* (Panjang) ὁ τῷ ΝΑ κέρατι τοῦ κόλπου τῆς Βεγγάλης ἐγγύτατος, ... βῶς πρὸς ἀνατολὰς τῆς νήσου Σαλάγκ.

Ὁ συγκεντρώσας τὰς κατὰ τὴν ἐποχήν του ... στὰς εἰδήσεις Μαρκιανὸς Ἡρακλεώτης τοῦ Π... του, ὡς πρὸς τοὺς ἐν τῷ Γαγγητικῷ κόλπῳ ἐκβάλλοντας ποταμούς, τοὺς λιμένας καὶ τὰ ... ἀκρωτήρια καὶ νήσους, ἀναφέρει ὅτι, ἡ μὲν ἐντὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδικὴ εἶχε «πόλεις καὶ κώμας καὶ ἐμπόρια ἐπίσημα» ὑπαγόμενα «εἰς τὰ 54 ἔθνη ... τραπείας» 216, «ποταμοὺς ἐπισήμους» 23, «ἀκρωτήρια ἐπίσημα» 5, «στόματα ἐπίσημα ποταμῶν» ..., «ἀφετήριον ἐπίσημον» 1, «νήσους ἐπισήμους» ..., δὲ τὴν «ἐκτὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδικὴν» ὑπελόγιζε ... «πόλεις καὶ κώμας ἐπισήμους καὶ ἐμπόρια» 67, «ἀκρωτήρια ἐπίσημα» 5, «λιμένας ἐπισήμους» 3, ... μέγιστον» 1, «νήσους ἐπισήμους» 30 («Ἔξω θαλάσσης περίπλους § § 38—41). Ἂν καὶ οὐδὲν τούτων ὀνομάζει, οἱ ἀριθμοί του φαίνονται ἀκριβεῖς, ... χιστον ὡς πρὸς τὰ ἀκρωτήρια, τοὺς κόλπους, ... ἐκβολὰς ποταμῶν καὶ τὰς νήσους, δηλαδὴ τὰ ἐπίσημα τῶν τοιούτων. Οἱ τανῦν θεωρούμενοι ... ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Βεγγάλης ἐκβαλλόντων ποταμῶν ἐπισημότεροι, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τοῦ ... κέρατος, εἶναι: ὁ *Βαϊγγάϊ* (Vaigai) ἐκβάλλων ... τικρυ τῶν νήσων Παμπὰν (Pamban) (τῶν ... *οδώρου* τῶν ἀρχαίων, τῶν γεφυρουσῶν τὴν Κεϋλάνην πρὸς τὴν ἡγεμονίαν Τραβανκόρ, τὴν ... τάτην τοῦ Ἰνδοστὰν χώραν), ὁ *Καβέρι* (Ca...), *Πονάϊρ* (Ponaïr), *Παλλὰρ* (Pallar), *Πεννὰρ* (... nar) νοτίως τῆς Μαδρᾶς, *Γκονταβερὶ* (G...) βορείως τῆς Μαδρᾶς, *Βαμσιαδαρὰ* (Vamsh...), *Μαεναντὶ* (Maenandi), *Μπραχμινὶ* (Brahmini), *Σαμπαρναρέχα* (Sabarnarekha), ... *ταβανὶ* (Baïtavani), ... ἐκβάλλων ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Μπαλασόρε ... ἀνατολὰς αὐτοῦ, ὅλη ἡ, ἐπὶ 175 μίλλια ... μένη, βορεία ἀκτὴ τοῦ κόλπου τῆς Βεγγάλης καταλαμβάνεται ἀπὸ τὰ πολυάριθμα στόμια

Digitized by Google

ινοῦ *Δέλτα τοῦ Γάγγου*, τοῦ *Βραμαπούτρα* καὶ ῦ *Μπαράκ*, ὧν στομίων τὸ πέμπτον ἐκ δυσμῶν ·όμαζον οἱ ἀρχαῖοι *'Αντιβολὴν* (*Μαρκ. 'Ηρακλ.* 39). Μετὰ δὲ τὸ Δέλτα τοῦτο, ἐπὶ τῆς Βιρμα-ιῆς ἀκτῆς τοῦ κόλπου, ἐκβάλλουν: ὁ *'Αρακὰν* racan), ὁ *Μπασσεΐν* (Bassein), τὸ μέγιστον λτα τοῦ *'Ιρραγουάντυ* (Irrawady), ὁ διὰ ὑς ὀρυζῶνάς του περιώνυμος *Ρανγκοὺν* (Ran-ιun), ὁ *Σιττὰνγκ* (Sittang), ὁ *Σαλβεσὲν* (Sal-cen), ὁ *Χαουνγκθαρὰβ* (Haungtharaw), ὁ *Ζα-ε* (Zamee) καὶ ὁ *Μουλμεΐν* (Moulmein), πάν-; οἱ πέντε οὗτοι ἐκβάλλοντες εἰς τὸν κόλπον ῦ Martaban, ὁ *Ταβόϋ* (Tavoy), ὁ *Τενασσερὶμ* enasserim), ὁ *Λένβα* (Lenwa) καὶ ὁ *Πακσὰν* (Pak-an), μεθόριος τῆς αὐτοκρατορίας τῶν 'Ινδιῶν ὶ τοῦ βασιλείου τοῦ Σιάμ.

Πάντες, οἱ λιμένες τοῦ κόλπου ἀποβαίνουσι τα-ν, διὰ τὸ μέγεθος τῆς ἐμπορικῆς των κινήσεως, ίσημοι· οἱ ἐπισημότεροι ὅμως εἶναι ἡ *Πονδισερὺ* ondicherry), ἡ *Μαδρὰς* (Madras), ἡ *Νιζάπαταμ* lizapatam), *Κοκανάντα* (Cocanada), *Καλινγκάπαταμ* alingapatam), *Καλκούττα* (Calcutta) *Μπασσεΐν* assein), *Ρανγκοὺν* (Rangoun), *Σιττὰνγκ* (Sittang), *ουλμεΐν* (Moulmein) ἡ *Μεργκουὴ* (Mergui) κ. ἄ. δ. Νῆσοι ἐπίσημοι, ἡ *Κεϋλάνη* (Ceylon) ἡ *Σάνδ-βιϊπ* (Sandwip), ἡ *Τσέντουμπα* (Cheduba), ἡ *Πρέ-ρις* (Preparis), αἱ βόρειαι, αἱ μέσαι καὶ αἱ νότιαι *νδαμὰν* (Andaman islands), ἡ *Κὰρ Νικομπὰρ* ar Nicobar), ἡ *συστὰς Νικομπὰρ* (Nicobar islands· κατῳκημέναι, 9 ἀκατοίκητοι), τὸ ἀρχιπέλαγος *εργκουὴ* (Mergui· 200 νῆσοι καὶ νησῖδες), τὸ ἀρ-πέλαγος *Ντομὰλ* (Domal), ἡ *Σέλιβαν* (Sulivan), συστὰς *Σαὶντ-"Αντριου* (St Andrew) καὶ ἡ *Σαλὰγκ* alang ἢ *Γιουνκσέϋλον* Junkseylon) κ.ἄ.δ. Σ. Ε. Λ.

— **Βεγγάλης** ***πυρσὸς*** *[Ναυτ.]* Σημαλέον πυροτέ-ημα, πρασίνου, λευκοῦ ἢ ἐρυθροῦ ἐντόνου φω-ς, διὰ τὴν νυκτερινὴν τῶν πλοίων συνεννόησιν, αν περιωρισμένης χρήσεως ἤδη, μεγίστης ὅμως ιαύτης κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ παλαιοῦ ναυτικοῦ. Σ. Ε. Λ.

— **Βεγγάλης** ***ροδέρυθρον*** *[Βιομ. Χημ.]* Συνθε-κὸν χρῶμα ἀνῆκον εἰς τὴν σειρὰν τῶν ὀξίνων ιωμάτων τῆς πυρονίνης. Παρεσκευάσθη τῷ 1875 ὁ τοῦ Nölting διὰ συμπυκνώσεως ἀνυδρίτου τοῦ χλωριοφθαλικοῦ ὀξέος μετὰ ρεζορκίνης καὶ ἀκο-ύθου ἰωδιώσεως παρουσίᾳ χλωρικοῦ καλίου καὶ ιλκοχλωριδίου. Ἐρυθρόφαιος κόνις διαλυτὴ ἐν ιατι ἄνευ φθορισμοῦ. Χρησιμοποιεῖται κυρίως ὰ λάκκας καὶ βαφὴν τοῦ χάρτου. Σ. Γ.

βεγγαλικός, *—ή, —όν*· ὁ τῆς Βεγγάλης, ὁ ἐκ εγγάλης προερχόμενος.

— ***βεγγαλικὰ φῶτα***. Μείγματα εὐανάφλεκτα ἐκ ωρικοῦ ἢ νιτρικοῦ καλίου ἢ καὶ ἀμφοτέρων μετὰ ινεως κεκαθαρμένου θείου καὶ οὐσιῶν, αἵτινες ιωματίζουσι ζωηρῶς τὴν ἐκ τῆς καύσεως τῶν ο πρώτων παραγομένην φλόγα, ὡς π. χ. ἁλά-ν στροντίου δι' ἐρυθρὸν χρωματισμόν, ἁλάτων ιρύου ἢ βορικοῦ ὀξέος διὰ πράσινον, ἁλάτων ιλκοῦ διὰ κυανοῦν κτλ. Αἱ χρησιμοποιούμεναι ισίαι πρέπει, ἀφοῦ προξηρανθῶσι, νὰ κονιοποι-ινται ἑκάστη χωριστὰ καὶ εἶτα νὰ ἀναμειγνύων-ι διὰ κοχλιαρίου ἢ τῶν χειρῶν, οὐδέποτε δὲ ρέπει νὰ γίνεται τριβή τις κατὰ τὴν ἀνάμειξιν, ιθότι δυνατὸν νὰ συμβῇ ἀνάφλεξις καὶ ἐκπυρσο-ιότησις τοῦ μείγματος.

Πρὸς κατασκευὴν τῶν βεγγαλικῶν φώτων τίθε-ι τὸ κονιοποιηθὲν μεῖγμα ἐντὸς λεπτῶν χαρτίνων ηκῶν, αἱ ὁποῖαι προσαρμόζονται στερεὰ εἰς συρ-ίτινον σκελετόν, ὥστε νὰ δύνανται νὰ καίωσι ιὶ εἰς ὁριζοντίαν θέσιν. Προκειμένου νὰ κατα-σκευασθοῦν διὰ κυανᾶ ἢ πράσινα χρώματα, πρέπει ι τίθενται ἐντὸς θηκῶν ἐκ κασσιτέρου ἀντὶ ἐκ ιρτου ἄνευ πιέσεως, ἐπειδὴ ὁ ἄνθραξ τοῦ χάρτου ιραβλάπτει τὰ χρώματα ταῦτα. Τὰ βεγγαλικὰ ῶτα παρασκευάζονται κατὰ τὰς ἑξῆς ἀναλογίας.

Δι' ἐρυθρὸν χρῶμα: 6 μ. χλωρικοῦ καλίου, 16 μ. είου καὶ 23 μ. ἀνθρακικοῦ νατρίου. Ἐπίσης 6,5 θειούχου ἀντιμονίου, 3 μ. ἄνθρακος, 16 μ. είου, 64,5 μ. νιτρικοῦ στροντίου καὶ 10 μ. χλω-κοῦ καλίου.

Διὰ κίτρινον χρῶμα: 6 μ. χλωρικοῦ καλίου, 16 θείου καὶ 23 μ. ἀνύδρου σόδας. Ἐπίσης 22 μ. είου, 11 μ. ἀνθρακικοῦ νατρίου καὶ 67 μ. νιτρι-οῦ καλίου.

Δι' ἀνοικτὸν κυανοῦν: 6 μ. χλωρικοῦ καλίου, 16 θείου καὶ 23 μ. διαπυρωθείσης στυπτηρίας. Ἐπίσης 22 μ. ὀξειδίου τοῦ χαλκοῦ, 22 μ. νιτρικοῦ ιλίου, 24 μ. θείου καὶ 67 μ. χλωρικοῦ καλίου.

Διὰ βαθὺ κυανοῦν: 6 μ. χλωρικοῦ καλίου, 16 μ. είου, 12 μ. ἀνθρακικοῦ χαλκοῦ καὶ 12 μ. στυ-πτηρίας.

Διὰ ἀνοικτὸν πράσινον: 6 μ. χλωρικοῦ καλίου, μ. θείου, 24 μ. ἀνθρακικοῦ βαρύου ἢ 10 μ. ρικοῦ ὀξέος.

Διὰ πορτοκαλλόχρουν: 6 μ. χλωρικοῦ καλίου, 16 θείου καὶ 23 μ. κρητίδος.

Διὰ ἰῶδες: 6 μ. χλωρικοῦ καλίου, 16 μ. θείου ιὶ 12 μ. στυπτηρίας. Ἐπίσης 22,5 μ. θείου, 1 μ. νθρακος, 20 μ. κρητίδος, 31 μ. νιτρικοῦ καλίου ιὶ 27 μ. χλωρικοῦ καλίου.

Διὰ λευκόν: 24 μ. θείου, 6 μ. θειούχου ἀντιμονίου καὶ 70 μ. νιτρικοῦ καλίου. Κ. Κ. Κ.

— *[Ναυτ.]*· βλ. **Βεγγάλης** *πυρσός*.

— *[Στρατ. τηλεγραφ.]*· βλ. λ. διαβιβάσεις.

— **Βεγγαλικὸς** ***κόλπος*** *[Γεωγρ.]*· βλ. Βεγγάλης *κόλπος*.

βεγγαλις (ἡ) (Bengali) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κωνορράμφων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πλοκεϊδῶν*. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ἔχουσι σῶμα μικρόν, ράμφος βραχὺ καὶ κωνικόν, πόδας λεπτοὺς καὶ ἐπιμήκεις, οὐρὰν ἀνεπτυγμένην κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ πτέρωμα ποικιλόχρουν. Τὰ θαυμάσια ταῦτα εἰς χρωματισμὸν πτηνὰ ἀπαντῶ-

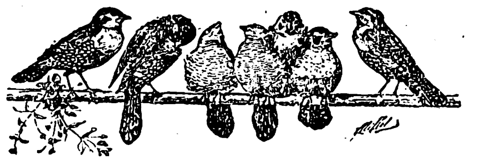

Διάφορα εἴδη βεγγαλίδων.

σιν εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς 'Αφρικῆς, τῆς 'Αραβίας καὶ τῶν 'Ινδιῶν, ἀλλ' εὐκόλως ἐγκλιματίζονται καὶ εἰς ἄλλας χώρας καὶ διατηροῦνται ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ. Τὸ γένος περιλαμβάνει πολλὰ εἴδη, ἐξ ὧν γνωστότερα: *βεγγαλὶς ἡ φοινικωτὶς* (Bengali Phoenicotis), καὶ *βεγγαλὶς ἡ οὐλόθριξ* (Bengali undulata). Δ. Ν. Π.

βεγγαλίτης (ὁ) *[Χημ.]*. Μονωτικὴ ὕλη βάσιν ἔχουσα τὴν μαρμαρυγίαν.

Βέγγελος (Bengel). —1) ***'Ερνέστος Θεόφιλος*** (Gottlieb). Γεννηθεὶς τῷ 1769, διετέλεσε καθηγητὴς τῆς Θεολογίας ἐν Τυβίγγῃ ἀπὸ τοῦ 1805 καὶ ἀπέθανε τῷ 1826. Ἐξέδιδε (1816—1826) τὸ «'Αρχεῖον διὰ τὴν Θεολογίαν καὶ τὴν νεωτέραν θεολογικὴν φιλολογίαν» (Archiv fuer die Theologie u. ihre neueste Literatur) καὶ ἔγραψε διάφορα ἔργα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἰουδαϊκῆς καὶ χριστιανικῆς Θρησκείας καὶ Λόγους περὶ Θρησκείας καὶ ἀποκαλύψεως.

—2) ***'Ιωάννης 'Αλβρέχτος*** (1687—1752). Πάππος τοῦ προηγουμένου, ἔλαβε διάφορα ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα καὶ ἀπὸ τοῦ 1749 ἐγένετο σύμβουλος τοῦ κονσιστορίου ἐν Στουτγάρτῃ. Συγγραφεὺς τοῦ περιφήμου «Γνώμονος» (Gnomon Novi Testamenti, Τυβίγγη 1742), ἤτοι ὁδηγοῦ πρὸς κατανόησιν τῆς 'Αγίας Γραφῆς, εἰργάσθη ἐπιμελῶς περὶ τὰ χειρόγραφα τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἡρμήνευσε τὴν 'Αποκάλυψιν τοῦ 'Ιωάννου, γενόμενος ὁ ἀρχηγέτης τοῦ *νεωτέρου Χιλιασμοῦ*, θέτων τὴν ἀρχὴν τῆς χιλιετοῦς βασιλείας τῷ 1837, καὶ ἔγραψε λόγους καὶ ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους. Δ.Σ.Μ.

βεγγέρα (ἡ)· ἑσπερινὴ κατ' οἶκον συναναστροφή. 'Η λέξις πιθανῶς ἐκ τοῦ ἰταλ. vegghiare σημαίνοντος *ἀγρυπνεῖν*. Καὶ ρῆμ. *βεγγερίζω*. •

Βεγγέρσκυ (Venghersky), ***Θωμᾶς-Καετάν***. Εἷς τῶν ἀρίστων Πολωνῶν ποιητῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Γεννηθεὶς τῷ 1755 ἐξ ἀσήμου καὶ πτωχοῦ γένους εὐπατριδῶν, διεκρίθη νεώτατος διὰ τὰ ποιήματά του, ἐπισύρας τὴν προσοχὴν τῆς αὐλῆς καὶ τοῦ βασιλέως, ὅστις θαυμάζων τὸν ποιητήν, προσέλαβεν αὐτὸν ὡς αὐλάρχην. Ἐντὸς ὀλίγου ὅμως, λόγῳ τῆς σατιρικῆς του διαθέσεως κατέστη μισητὸς εἰς τοὺς ἐν τῇ αὐλῇ, μετὰ σάτιραν δὲ γραφεῖσαν κατὰ τῆς αὐτοκρατείρας ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ μακρὰν τῆς πατρίδος του. 'Ο ἄστατος βίος ταχέως κατέβαλε τὸν Βεγγέρσκυ, ὅστις ἀπέθανε νεώτατος ἐν Μασσαλίᾳ. Χαρακτηριστικὸν τῶν ἔργων του εἶναι ἡ ἐλαφρότης, ἡ εὔθυμος καὶ σκωπτικὴ διάθεσις καὶ ἡ ἀθυροστομία. Τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων του δὲν ἐξεδόθησαν ὡς προσκρούοντα εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ εὐκοσμίαν. Οἱ θαυμασταί του ὅμως τέρπονται ἀναγινώσκοντες ἐκ χειρογράφων τὰ διασωθέντα αὐτοῦ ποιήματα. Ἐκτὸς τῶν ἀνεκδότων ὑπάρχει καὶ συλλογὴ τῶν μικρῶν ἔργων τοῦ Βεγγέρσκυ ὑπὸ τὸν τίτλον «Poezji» (Βαρσοβία 1871). Π. ΛΕΦΑΣ

βεγγιατόα (ἡ) (Beggiatoa) *[Βοτ.]*. Γένος ἀλγῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βακτηριωδῶν*.

Βέγειον. Φρενοκομεῖον ἐν 'Αργοστολίῳ ἱδρυθὲν ὑπὸ Πλ. Βέγια (βλ. λ. '**Αργοστόλιον** τ. Ε' σ 394 α).

Βέγερμαν (Weyerman), ***'Ιάκωβος-Κάμπο***. 'Ολλανδὸς ζωγράφος καὶ λόγιος, γεννηθεὶς ἐν Μπρέντα (1679—1747). Συμπληρώσας τὴν ἐγκύκλιον μόρφωσίν του, εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Φερδινάνδου βὰν Κέσσελ καὶ διεκρίθη λίαν ἐνωρὶς ὡς ζωγράφος ἀνθέων καὶ καρπῶν. Δυστυχῶς ἡ ἀνώμαλος ζωή του καὶ ἡ ἐξ ὁλοκλήρου ἀτάσθαλος διαγωγή του ἠμπόδισαν τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ καλλιτεχνικοῦ ταλάντου του καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ διαγάγῃ βίον σχεδὸν ἀλήτου, περιπλανώμενος ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν. Διέμεινε διαδοχικῶς εἰς τὸ Λονδῖνον, τὴν 'Αμβέρσαν, τὴν Λίλλην καὶ τοὺς Παρισίους, διαπράττων ὄργια καὶ αἴσχη, κατέληξε δ' εἰς τὴν 'Ιταλίαν, εἰς ἣν προσέλαβε τὸ ὄνομα *Κάμπο* καὶ ἐξ ἧς ἠναγκάσθη ν' ἀπέλθῃ, κατόπιν ἀστυνομικῆς διώξεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἔδωκεν ἀφορμὴν ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἀπαγωγὴ γυναικός τινος. Μετέβη μετὰ ταῦτα εἰς τὴν Γερμανίαν, τέλος δ' ἐπέστρεψεν εἰς τὴν 'Ολλανδίαν, ἔνθα κατεδικάσθη εἰς πολυετῆ φυλάκισιν διὰ συκοφαντικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς ἑταιρείας τῶν 'Ινδιῶν καὶ ἀπέθανεν ἐν τῇ φυλακῇ. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων του μνημονευτέα: «'Ο 'Ερμῆς τοῦ "Αμστερνταμ», ποιητικὸς καὶ σατιτικὸς πίναξ εἰς 2 τόμους ("Αμστερνταμ 1723), «'Ιστορία τῆς παπωσύνης», εἰς τρεῖς τόμους ("Αμστερνταμ, 1725—1728) «Βίοι τῶν 'Ολλανδῶν ζωγράφων», εἰς τέσσαρας τόμους (1729—1769). Ι. Μ. Π.

βεγεταλίνη (ἡ) ἢ ***βεζεταλίνη*** *[Χημ.]*. Κεκαθαρμένον *λίπος τοῦ κοκὸ* χρησιμοποιούμενον ὡς ἐδώδιμον. Ἐπίσης οὕτω καλεῖται καὶ παρασκεύασμα πλούσιον εἰς γαλακτικὸν ὀξύ, ὅπερ χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε ἐν τῇ βυρσοδεψικῇ. Σ. Γ.

Βεγέτιος (Publius Vegetus Renatus). Κτηνίατρος ζήσας κατὰ τὴν Ε' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα, οὗ σύγγραμμα ἐν λατινοβαρβαρικῇ γλώσσῃ, ἐρανισθὲν σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ ἀρχαίων ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν κτηνιατρικῶν συγγραμμάτων, διεσώθη μέχρις ἡμῶν ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ars veterinaria sive mulomedicina» (α' ἔκδ. ἐν Βασιλείᾳ 1528, 4ον, ἔκδ. *J. Faber Emmens*). 'Ο Βεγέτιος πρῶτος ἐπεχείρησε συστηματικῶς νὰ κατατάξῃ τὰς διαφόρους νόσους τῶν ζῴων. Τὸ ἔργον αὐτοῦ κατὰ νεωτέρους χρόνους ἐτύγχανε πολλῆς τιμῆς, διὸ καὶ μεταφράσεις τούτου ἐγένοντο εἰς πολλὰς τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν. ΑΡ. Π. Κ.

—**Βεγέτιος** (Vegetius), ***Φλάβιος***. Ρωμαῖος Χριστιανὸς συγγραφεὺς τοῦ τέλους τοῦ Δ' καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε' αἰῶνος. Συνέγραψεν «'Επιτομὴν στρατιωτικῆς τέχνης» (Epitoma rei militaris), τὴν ὁποίαν ἀφιέρωσεν εἰς Θεοδόσιον τὸν Β'. 'Ο Βεγέτιος ζῶν εἰς ἐποχὴν καταπτώσεως τῆς ρωμαϊκῆς στρατιωτικῆς τέχνης, ἐπιζητεῖ νὰ τὴν ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν παλαιάν της ἀκμήν, καὶ ἀντλεῖ πρὸς τοῦτο πολυτίμους πληροφορίας ἀπὸ τοὺς προγενεστέρους του συγγραφεῖς Κάτωνα, Κέλσον κλπ. • —Ω.

Βεγιάζης, ***Δημήτριος***. Λεβαδεὺς ἀναλαβὼν μετὰ τριῶν ἄλλων, τῷ 1821, μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Λεβαδείας ὑπὸ τοῦ 'Ομὲρ Βρυώνη καὶ Κιοσὲ Μεχμὲτ πασᾶ, τὴν διανομὴν τῶν προκηρύξεων, δι' ὧν οὗτοι παρεῖχον ἀμνηστείας εἰς τὰ διάφορα χωρία τῆς 'Ανατολικῆς 'Ελλάδος. Τούτους συλλαβὼν ἐθανάτωσεν ὁ 'Οδυσσεὺς 'Ανδροῦτσος πρὸς παραδειγματισμὸν (*Φιλήμ.* Γ' σελ. 369). Τ. Χ. Κ.

Βέγιας. —1) ***Γεώργιος***. Κεφαλλήν, διευθυντὴς τῆς γαλλικῆς ἀστυνομίας ἐν Πάργῃ. 'Ως ἐκ τοῦ ἀξιώματός του κατῴκει εἰς τὸ ἐκεῖ φρούριον μετὰ τῆς συζύγου του καὶ τῶν τριῶν τέκνων του, Φραγκίσκου, Καλέργους καὶ "Αννης. Θελήσας νὰ ἀντιστῇ, ὅταν οἱ Πάργιοι εἰσήρχοντο εἰς τὸ φρούριον ἐν καιρῷ νυκτὸς διὰ νὰ καταλάβωσιν αὐτὸ καὶ ὑψώσωσι τὴν ἀγγλικὴν σημαίαν, ἐφονεύθη πληγεὶς ὑπ' αὐτῶν, κατὰ Μάρτιον τοῦ 1814.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γερασ. Ε. Μαυρογιάννη*, 'Ιστορ. τῶν 'Ιονίων νήσων (τόμ. Β'). *'Αρχιδουκὸς Λουδοβίκου Σαλβατὼρ*, Versuch einer Geschichte von Parga.

—2) ***Διονύσιος***. Κεφαλλὴν ζωγράφος, σπουδάσας τὴν ζωγραφικήν, δαπάνῃ τῆς 'Ιονίου κυβερνήσεως, ἐν Ρώμῃ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἔτυχε καὶ βραβείου ἐν διαγωνίσματι τῆς 'Ακαδημίας τοῦ 'Αγ. Λουκᾶ, καὶ ἐν Φλωρεντίᾳ, ἐν τῇ ὁποίᾳ κατέγινεν εἰς τὴν ἀντιγραφὴν ἐπισήμων ἔργων. Τοιαῦτα ἀντίγραφα σώζονται ἐν Κερκύρᾳ εἰς τὸ 'Αρχιεπισκοπεῖον, εἰς τὴν Δ. Βιβλιοθήκην καὶ εἰς τὸ Α' ἑλληνικὸν σχολεῖον. Ἐπιστρέψας εἰς 'Ελλάδα ἐγκατεστάθη εἰς Κέρκυραν (1839), ἔνθα διεδέχθη τὸν Προσαλένδην, οὗτινος διετέλεσε καὶ μαθητής, εἰς τὴν Καλλιτεχνικὴν σχολήν, ἣν καὶ διηύθυνε μέχρι τοῦ 1854. Οἱ πίνακές του ἐπαινοῦνται διὰ τὴν ἐπιτυχῆ σύνθεσιν καὶ τὸν ζωηρὸν χρωματισμόν. Τὰ σπουδαιότερα ἔργα του θεωροῦνται ἡ «Δέσπω», παραδιδομένη εἰς τὰς φλόγας μετὰ τῶν θυγατέρων της, ἵνα μὴ περιπέσῃ εἰς τοὺς Τούρκους, ἥτις βραβευθεῖσα εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ Λονδίνου καὶ ζητηθεῖσα ὑπὸ τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α' ἐδωρήθη εἰς αὐτόν, καὶ αἱ προσωπογραφίαι τῶν πλείστων προέδρων τῆς 'Ιονίου Βουλῆς καὶ τοῦ ἁρμοστοῦ Σίτωνος, ἀποκείμεναι εἰς τὰ ἀνάκτορα τῆς πόλεως. Δι' εἰκόνων του κοσμοῦνται αἱ ἐκκλησίαι τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῶν Στεριωτῶν καὶ τοῦ Παλαιοῦ φρουρίου. 'Ο Διον. Βέγιας ἐτιμήθη μὲ τὸ παράσημον τοῦ Σωτῆρος καὶ μὲ δίπλωμα ὡς ἄριστος τῶν 'Ελλήνων ζωγράφων. Ἀπέθανεν ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1884.

—3) ***Περικλῆς - Γεράσιμος - Σπυρίδων***. Υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1862. Μετὰ τὴν ἐγκύκλιον αὐτοῦ παίδευσιν ἐν τῷ ἐκπαιδευτηρίῳ «Καποδίστριας», ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ ἰατρικὴν εἰς 'Ιταλίαν καὶ Γερμανίαν, ὅποθεν ἐπιστρέψας ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἰατροῦ. Ἐφιλοτέχνησε μετάφρασιν ἐκ τοῦ γερμανικοῦ περὶ τῶν πρώτων καθηκόντων τῆς μητρὸς καὶ

Digitized by Google

τῶν πρώτων περὶ τοῦ τέκνου φροντίδων τῶν *Ἀμμὸν καὶ Βίγγελ*, καὶ μετάφρασιν ἐκ τοῦ γερμανικοῦ τοῦ ἔργου τοῦ Ἰωσὴφ Πάρτς: «Die Insel Korfu, eine geographische monographie», δημοσιευθεῖσαν δαπάνῃ τοῦ Πετριδείου κληροδοτήματος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεταφραστοῦ ἐπιστασίᾳ Ι. Ρωμανοῦ καὶ Σπ. Παπαγεωργίου. Ἐγκατασταθεὶς εἶτα εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἀπέθανεν ἐκεῖ νεώτατος τῷ 1889 ἄνευ τέκνων. [Πρβλ. *Ἠλ. Τσιτσέλη*: Κεφαλληνιακὰ σύμμικτα.]

Π. Θ. ΣΤΕΡΙΩΤΗΣ

Βεγίναι· βλ. Βεγάρδοι.

Βεγιὸ (Veuillot), ***Εὐγένιος***. Ἀδελφὸς τοῦ ***Λουδοβίκου*** *Βεγιὸ* (βλ. κατωτ.), ἀκολουθήσας τοῦτον, μετὰ πληρεστέρας σπουδῆς, εἰς τὸ δημοσιογραφικὸν στάδιον. Ἔγραψε καὶ αὐτὸς πλεῖστα ἔργα, κατωτέρας ὅμως πνοῆς ἀπὸ τὰ τοῦ ἀδελφοῦ του. Γνωστὴ παραμένει πάντοτε ἡ ὑπ' αὐτοῦ γραφεῖσα βιογραφία τοῦ Λουδοβίκου Βεγιό. Οἱ υἱοί του *Φραγκῖσκος* καὶ *Πέτρος* ἠκολούθησαν καὶ ἐκεῖνοι τὸν ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου Βεγιὸ χαραχθέντα ἐν τῇ καθολικῇ δημοσιογραφίᾳ δρόμον.

— **Βεγιὸ** (Veuillot), *Λουδοβῖκος-Φραγκῖσκος*. Γάλλος δημοσιογράφος καὶ συγγραφεὺς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, γεννηθεὶς τῷ 1813 ἐν Bogues τῆς Γαλλίας ἐξ ἀσήμων γονέων. Ἀπὸ τοῦ 1818 οἱ γονεῖς του ἐγκατεστάθησαν εἰς Παρισίους, οὗτος δὲ λαβὼν στοιχειώδη παίδευσιν, ὑπηρέτησεν ὡς κλητὴρ εἴς τινα δανειστικὴν βιβλιοθήκην, τῆς ὁποίας κατέτρωγεν ὁ ἴδιος ἀναγινώσκων τὰ πολύτομα μυθιστορήματα. Εἰς ἡλικίαν 13 ἐτῶν προσελήφθη ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Καζιμὶρ Δελαβὶν ὡς βοηθὸς τοῦ γραφείου του, ἐκεῖ δὲ ἐγνωρίσθη μὲ διαφόρους λογίους, οἱ ὁποῖοι ἐνωρὶς ἐξετίμησαν τὴν ἔκτακτον νοημοσύνην του. Χάρις εἰς τὴν ὑποστήριξιν τούτων ἤρχισε δημοσιογραφῶν ἀπὸ ἡλικίας 17 ἐτῶν εἰς ἐπαρχιακὰ φύλλα καὶ εἶτα παρισινά, ὅπου ἡ πολεμικότης καὶ ἡ δριμύτης τῶν ἄρθρων του ἐξησφάλισαν εἰς αὐτὸν τὴν ὑποστήριξιν τῶν προϊσταμένων του, ἀλλὰ συγχρόνως διήγειραν τὴν ὀργὴν τῶν θυμάτων του, καταλήξασαν κατ' ἐπανάληψιν εἰς μονομαχίας μετὰ διαφόρων.

Τῷ 1838 προσεκλήθη ὑπό τινος φίλου του, ὅπως τὸν ἀκολουθήσῃ εἰς Ρώμην. Οἱ βιογράφοι τοῦ Βεγιὸ καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁμολογοῦν, ὅτι μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν εἶχεν οὗτος σαφῶς καθωρισμένας πεποιθήσεις. Ἡ σφοδρότης τῆς πολεμικῆς τὸν εἵλκυε καὶ ὄχι ὁ πόθος ἐπικρατήσεως ἰδέας τινός. Ἡ μετάβασίς του ὅμως εἰς Ρώμην τοῦ ἀπεκάλυψε τὴν πραγματικήν του ἀποστολήν: ὁ Βεγιὸ ἀσπάζεται τὸν καθολικισμὸν καὶ γίνεται ἐν Γαλλίᾳ ἔνθερμος ὀπαδὸς τοῦ πάπα, κῆρυξ τοῦ οὐλτραμοντανισμοῦ, τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας τοῦ πάπα, ἀναλαμβάνει δὲ τὸν ἀγῶνα ὄχι πλέον μόνον κατὰ τῶν ἐλευθεροφρόνων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν ἐλευθεριαζόντων καθολικῶν.

Ὁ ἐξωτερικός του βίος, ὅστις ἤδη δὲν εἶχε πολλὰ σημεῖα ἐξέχοντα, γίνεται ἐντελῶς ὁμαλός· διωρίσθη εἴς τινα θέσιν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν, τῷ δὲ 1842 προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Bugeaud εἰς τὸ Ἀλγέριον, ὅθεν ὅμως, μὴ ἱκανοποιήσας τὰς προσδοκίας τοῦ στρατηγοῦ, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐν Παρισίοις θέσιν του. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐξηκολούθει δημοσιογραφῶν, τῷ δὲ 1843 προσελήφθη εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ «Θρησκευτικοῦ κόσμου» (Univers religieux). Δύο μεγάλαι δημοσιογραφικαὶ ἐπιθέσεις (1844 καὶ 1847) καὶ μία φυλάκισις (1844) τὸν καθιστοῦν γνωστὸν εἰς τὸ πολὺ κοινόν. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1848, ὁπότε γενόμενος ἀρχισυντάκτης τοῦ «Univers» δίδει καὶ νέαν πνοὴν εἰς τὸ φύλλον, ἡ ἱστορία του ταυτίζεται μὲ τῆς ἐφημερίδος ταύτης τὸν βίον καὶ τοὺς ἀγῶνας. Τὸ «Univers» καθ' ὅλας τὰς διαδοχικὰς μεταβολὰς τῆς τεταραγμένης ἐκείνης πολιτικῆς περιόδου τῆς γαλλικῆς ἱστορίας, ἀποβλέπον μόνον εἰς τὸ συμφέρον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης, ὑπεστήριζε πάσας τὰς ἀλληλοδιαδόχους κυβερνήσεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας κάτι εἶχεν αὕτη νὰ ἀναμείνῃ. Ἐνθουσιώδης δημοκρατικὸς τῷ 1848, ὁ Veuillot ἐμφανίζεται μετὰ τὸ πραξικόπημα τοῦ 1851 ὡς ὀπαδὸς τοῦ Ναπολέοντος, ἐναντίον τοῦ ὁποίου μετεστράφη μετ' οὐ πολύ. Κατὰ τὴν ὀκταετῆ ἀπαγόρευσιν τῆς ἐκδόσεως τοῦ «Univers» (1860—1867) ἀπηγορεύθη εἰς τὸν Veuillot νὰ μετάσχῃ καὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ «Κόσμου» (le Monde), ὁ ὁποῖος ἀντικατέστησε τὸ ἀπηγορευμένον φύλλον. Ὁ Veuillot ἐχρησιμοποίησε τὸν καιρόν του εἰς ἐντατικὴν συγγραφήν, μέχρις ὅτου, ἀρθείσης τῆς ἀπαγορεύσεως τῷ 1867, τὸ «Univers» ἐπανέλαβε τὴν ἔκδοσίν του.

Τῷ 1869 ἦλθεν εἰς Ρώμην, ὅπου παρηκολούθησεν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸ συνέδριον τοῦ Βατικανοῦ τὸ κηρύξαν τὸ ἀλάθητον τοῦ πάπα (1870), ἐδημοσίευσε δὲ καὶ σχετικὰ βιβλία. Ἡ πτῶσις τοῦ Ναπολέοντος τὸν εὗρε καὶ πάλιν ἐνθουσιώδη ὑποστηρικτὴν τῆς Δημοκρατίας, προσεπάθησε δέ, ὅπως καὶ κατὰ τὸ 1848, νὰ ὠθήσῃ τὴν κυβέρνησιν πρὸς τύπον τινὰ κληροκρατουμένης δημοκρατίας· ἡ γνώμη του ὅμως πᾶν ἄλλο ἢ ἀπήχησιν εὗρεν εἰς τοὺς ἰθύνοντας.

Ἡ δρᾶσις ἤδη τοῦ Βεγιὸ ἔβαινεν ἐλαττουμένη κατ' ὀλίγον· τῷ 1874 διεκόπη δὶς τὸ «Univers» ἐξ αἰτίας βιαίων ἐπιθέσεών του κατὰ τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Γερμανίας. Ὁ Βεγιὸ ἐξηκολούθει νὰ γράφῃ, ἀσθενὴς πλέον ὅμως, ἀπέθανε δὲ τὸν Μάρτιον τοῦ 1883 ἐν Παρισίοις.

Αἱ μεγάλαι ἐχθροπάθειαι, τὰς ὁποίας ἐγέννησεν ἡ πολεμικὴ τοῦ Βεγιό, εὗρον εὔκολον ἀφορμὴν εἰς τὰς ἐπανειλημμένας πολιτικὰς μεταπτώσεις του· ταύτας ὅμως ἐξηγήσαμεν ἀνωτέρω διὰ τῆς αὐστηρᾶς αὐτοῦ προσηλώσεως εἰς τὰ συμφέροντα τῆς Ρώμης. Χαρακτηριστικὸν δὲ εἶναι, ὅτι ὁ πάπας Πῖος ὁ Θ', παρὰ πάσας τὰς ὑπερβολὰς τῆς πολεμικῆς τοῦ Βεγιό, παρὰ τοὺς ἀγῶνάς του πρὸς ἐπίλεκτα μέλη τοῦ κλήρου τῆς Γαλλίας (ἀρχιεπ. Sibour, 1850—1853) ὑπεστήριζε πάντοτε αὐτόν. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν μεγάλην πρωτοτυπίαν τοῦ Βεγιό, καὶ ἐσκανδάλισε τοὺς ἀντιπάλους του, εἶναι ὅτι τὴν εἰρωνείαν, τὴν χλεύην, τὸν σαρκασμόν, ὅπλα τὰ ὁποῖα κατ' ἐπικρατήσασαν ἀρχὴν ἀνῆκον ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς κατὰ τῆς θρησκείας ἀγωνιζομένους, μετεχειρίσθη πρῶτος ὑπὲρ αὐτῆς. Πρὸς τούτοις, τὰ λογοτεχνικά του χαρίσματα καὶ ἡ μεγάλη του συγγραφικὴ ἱκανότης τὸν κατέστησαν μίαν ἐκ τῶν πλέον ἐνδιαφερουσῶν μορφῶν τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἀσφαλῶς δὲ τὸν μεγαλύτερον καθολικὸν ἀγωνιστὴν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος.

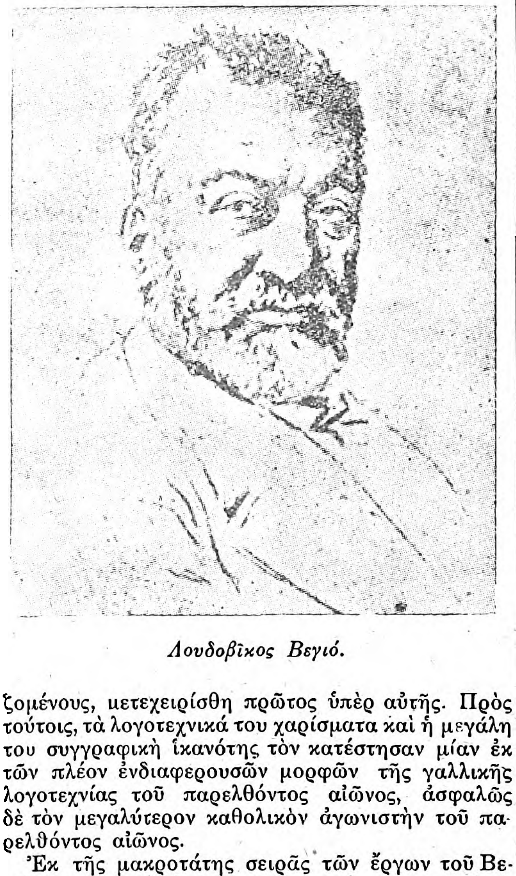

Λουδοβῖκος Βεγιό.

Ἐκ τῆς μακροτάτης σειρᾶς τῶν ἔργων τοῦ Βεγιὸ ἀναφέρομεν ἐνταῦθα τὰ κυριώτερα: «Pelerinages en Suisse» (1838), «Pierre Saintive» (1840), «Le Saint Rosaire médité» (1840), «Rome et Lorette» (1841), «L'honnête femme» (μυθιστόρημα 1844), «Libres penseurs» (1848), «L'esclave Vindex» (1849), «Le lendemain de la victoire» (1850), «Petite Philosophie» (1850), «St Vincent de Paul» (1854), «De quelques erreurs sur la papauté» (1859), «Ça et là» (1859), «Waterloo» (1861), «Le pape et la diplomatie» (1861), «Satires» (1863), «Jesus-Christ» (1864), «Le parfum de Rome» (1865), »L'illusion libérale» (1866), «Les odeurs de Paris» (1866), «Les couleuvres» (ποιήματα 1869), «La liberté du Concile» (1870), «Rome pendant le Concile» (1871), «Mélanges religieux, historiques et littéraires» (12' τόμοι, 1857—1875). Ἡ ἀλληλογραφία του ἐξεδόθη εἰς 6 τόμους (1883—1885). Τέλος ὁ G. Bontoux συνέλεξεν εἰς 2 τόμους (L. Veuillot et les mauvais maîtres de son temps, L. Veuillot et les mauvais maîtres des XVIe, XVIIe et XVIIIe siècles) τὰς κυριωτέρας φιλολογικὰς καὶ φιλοσοφικὰς κρίσεις τοῦ Veuillot περὶ τῶν συγχρόνων του καὶ τῶν προγενεστέρων, τὰς ἐγκατεσπαρμένας εἰς τὸ ἀπέραντον ἔργον του, ὁ δὲ ἀββᾶς Charbonnel ἐξέδωκε «Recueil des pensées de L. Veuillot».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Πλὴν τῆς ἀνωτέρω ἀναφερομένης θεμελιώδους ἐργασίας τοῦ *Εὐγ. Βεγιὸ* περὶ τοῦ ἀδελφοῦ του, σημειοῦμεν ἐνταῦθα καὶ τὰς ἀκολούθους νεωτέρας: *L. Dimier*, Veuillot *S. Fernesolle*, pour qu'on lise Louis Veuillot. — *J. Renault*, Louis Veuillot, sa vie, son oeuvre. *Eug. Tavernier*. L. Veuillot l' Homme, le Lutteur, l' Ecrivain.— *Fr. Veuillot*, Louis Veuillot.

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ

Βέγκα (Vega) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἰσπανίας, ἐκβάλλων εἰς τὸ στενὸν τοῦ Γιβραλτὰρ (Vega: πλάτ. 36°02' Β, μῆκ. 5°37' Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 142 Gibraltar Strait) πλησίον τοῦ ποτε νησίου καὶ ἤδη χερσονήσου *Ταρίφα*. Αἱ πηγαί του ἄρχονται ἀπὸ τῆς Σιέρρα Ἐνμέδιο (Sierra Enmedio), ἀντικρὺ δὲ τῶν ἐκβολῶν του εὑρίσκονται αἱ φρικώδεις Ἀνδαλουσιανοὶ ὕφαλοι τῶν Caberos.

Σ. Ε. Λ.

— **Βέγκα** (Vega) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τοῦ Μαρόκκου ἐκβάλλων εἰς τὸν ὅρμον τοῦ Βελὲζ ντὲ λὰ Γκόμερα (πλάτ. 35°10' Β, μῆκ. 4°18' Δ., χάρτ. ἀγγλ. 2717: Cape Spartel to Cape Ferrat).

Σ. Ε. Λ.

— **«Βέγκα»** (Vega) *[Ναυτ. Ἱστορ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτω ὁ ἀτμομυοδρόμων, δι' οὗ ὁ *Νορδενσκιὸλδ* ἀνεκάλυψε τὴν ΒΑ δίοδον κατὰ τὸν ἀρκτικὸν πλοῦν τοῦ 1878—1879, καὶ δι' οὗ παρέπλευσε πρῶτος τὰς Β ἀκτὰς τῆς Σιβηρίας.

Σ. Ε. Λ.

Βέγκα (Vega), ***Γεώργιος***, *βαρῶνος ντὲ*—. Γερμανὸς μαθηματικὸς (1756—1802). Ὑπηρέτησεν εἰς τὸν γερμανικὸν στρατόν, φθάσας μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀντισυνταγματάρχου, καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν εἰς τὰ συντάγματα τοῦ πυροβολικοῦ. Ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἐκστρατείας κατὰ τῶν Τούρκων καὶ κατὰ τῶν Γάλλων καὶ ἐδημοσίευσε πολλὰ ἔργα συμβαλόντα εἰς τὴν πρόοδον τῶν μαθηματικῶν ἐπιστημῶν. Ἐξ αὐτῶν ἀναφέρομεν: «Λογαριθμικοὶ πίνακες», «Μαθήματα μαθηματικῶν», «Ἐγχειρίδιον λογαριθμικῆς τριγωνομετρίας», «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν χρονολογίαν», «Φυσικὸν σύστημα μέτρων, νομισμάτων καὶ σταθμῶν», δημοσιευθὲν μετὰ τὸν θάνατόν του, κ. τ. λ.

— **Βέγκα** (Vega), ***Θωμᾶς-Ροδρῖγος***. Πορτογάλος ἰατρὸς γεννηθεὶς κατὰ τὸ 1530 καὶ ἀποθανὼν περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ὑπῆρξε καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Κοΐμβρας. Ἔργα τούτου εἰσὶ τὰ ἑξῆς: «Commentariorum in Galenum tomus primus» (Ἀμβέρσα 1564), «De febrium differentiis» (Κοΐμβρα 1577), «Practica medica, accedit tractatus de fontanellis et cauteriis» (Λισσαβὼν 1578).

Θ. Ρ.

— **Βέγκα, *Λόπε ντὲ*** — (Felix Lope de Vega Carpio). Εἷς τῶν μεγαλυτέρων ποιητῶν τῆς Ἰσπανίας, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Μαδρίτῃ (1562—1635). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του *Φήλικος ντὲ Βέγκα*, εὐπατρίδου, λογίου καὶ ποιητοῦ, ἀποθανόντος εἰς νεαρὰν ἡλικίαν, ὁ ὀρφανὸς παῖς παρελήφθη ὑπὸ τοῦ θείου του ἱεροεξεταστοῦ *Μιχαὴλ ντὲλ Κάρπιο*, ὅστις ἀνέθηκε τὴν ἐκπαίδευσιν αὐτοῦ εἰς τοὺς Ἰησουΐτας. Ὁ Λόπε ἔδειξε τοιαύτην καταπληκτικὴν ἐπίδοσιν εἰς τὰ μαθήματα, ἅπινα ἐδιδάσκοντο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὰ κολλέγια τῶν Ἰησουϊτῶν, ὥστε ὠνομάσθη «μαθητὴς θαῦμα». Εἰς ἡλικίαν δέκα ἐτῶν μετέφρασεν εἰς στίχους ἱσπανικοὺς τὴν «Ἁρπαγὴν τῆς Περσεφόνης» τοῦ Κλαυδιανοῦ, ἀμέσως δὲ κατόπιν ἤρχισε νὰ συντάσσῃ τὰ πρῶτα θεατρικὰ δοκίμιά του. Θριαμβευτικῶς τερματίσας τὰς ἐγκυκλίους σπουδάς αὐτοῦ, ἐνεγράφη ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ἀλκαλὰ ντὲ Ἐνάρες, εἰς ὃ ἐφοίτησεν ἀπὸ τοῦ 1577 μέχρι τοῦ 1581. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν πανεπιστημιακῶν αὐτοῦ μελετῶν, συνεδέθη ἐν Μαδρίτῃ μὲ τὸν Ἱερώνυμον Βελάσκες, γνωστὸν διευθυντὴν θεάτρου, αἱ μετ' αὐτοῦ δὲ συναφθεῖσαι ἐγκάρδιοι φιλικαὶ σχέσεις ὑπῆρξαν ἀφορμὴ τῶν πρώτων ἐρωτικῶν τοῦ Λόπε ντὲ Βέγκα περιπετειῶν, δεδομένου ὅτι ὁ νεαρὸς ποιητὴς ἠράσθη ἐμμανῶς τῆς θυγατρός του *Ἑλένης Ὀσόριο*, συζύγου τοῦ ἠθοποιοῦ Χριστοβὰλ Καλντερόν, ἥτις συνεμερίσθη τὸ ἐρωτικὸν αὐτοῦ πάθος. Τῷ 1583 ἔλαβε μέρος ἐνεργὸν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῶν Ἀζορῶν ὑπὸ τὸν Σάντα Κρούς. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του ἀνενέωσε τὰς μετὰ τῆς Ἑλένης Ὀσόριο ἐπί τινα χρόνον διακοπείσας ἐρωτικὰς σχέσεις. Ἤδη ἡ φήμη αὐτοῦ ὡς ποιητοῦ ἤρξατο ἐξαπλουμένη. Ὁ Θερβάντες ἐπαινεῖ τὴν «Γαλάτειαν». Ὡς ἰδιαίτερος γραμματεὺς τοῦ μαρκησίου ντὲ Λὰς Νάβας γράφει ἔργα θεατρικά, προωρισμένα διὰ τὸ θέατρον τοῦ φίλου του Ἱερωνύμου Βελάσκες. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ 1587 ἡ Ἑλένη Ὀσόριο, ἐγκαταλιποῦσα τὸν Λόπε, συνεδέθη ἐρωτικῶς μετὰ τοῦ Χουὰν Θωμᾶ, ἀνεψιοῦ τοῦ πολυθρυλήτου καρδιναλίου Γκρανβέλα. Ὁ ποιητής, ἐκδικούμενος, ἐδημοσίευσε λιβέλλους, θίγοντας τὴν τιμὴν οὐ μόνον τῆς ἐρωμένης του, ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρου τῆς οἰκογενείας της. Καταγγελθεὶς ἐπὶ συκοφαντίᾳ καὶ ἐξυβρίσει, κατεδικάσθη εἰς ὑπερορίαν δύο ἐτῶν ἐκ Καστίλλης καὶ ὀκτὼ ἐκ Μαδρίτης. Ἡ εἰς αὐτὸν ἐπιβληθεῖσα ποινὴ ἦτο ἐλαφρά, διότι ὑπῆρχον κατ' αὐτοῦ πολλὰ ἐπιβαρυντικὰ στοιχεῖα. Ὁ Λόπε, ἀποσυρθεὶς εἰς Βαλεντίαν, ἤρξατο ἀσχολούμενος περὶ τὴν συγγραφὴν ἔργων θεατρικῶν. Ἀλλὰ μετὰ δύο μηνῶν διαμονὴν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐπέστρεψε κρυφίως εἰς Μαδρίτην, ὅπου ἀπήγαγε τὴν Ἰσαβέλην *Ἀμπουέρο Οὐρμπίνα ὺ Κορτίνας*, θυγατέρα τοῦ πρῴην διοικητοῦ τῆς πόλεως καὶ στρατοκήρυκος τοῦ βασιλέως Φιλίππου τοῦ Β'. Τὸ πραξικόπημα ὑπῆρξεν ὑπερμέτρως παράτολμον, δεδομένου ὅτι ὁ Λόπε, παραβὰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ δικαστηρίου διέτρεχε τὸν κίνδυνον νὰ καταδικασθῇ εἰς τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν. Τὸν Μάϊον τοῦ 1588 συνεζεύχθη τὴν Ἰσαβέλην δι' ἀντιπροσωπείας. Μὴ τολμῶν νὰ ἐγκατασταθῇ ἐν Μαδρίτῃ, κατέφυγεν εἰς Λισαβῶνα, εἰς τὸν λιμένα δὲ τῆς πόλεως ταύτης ἐπεβιβάσθη τοῦ πολεμικοῦ πλοίου «Σὰν Χουάν», ὅπερ ἀνῆκεν εἰς τὴν ἀήττητον ἀρμάδαν. Κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Μάγχης μετεχειρίσθη τὸ χειρόγραφον τῶν ποιημάτων αὐτοῦ τῶν ἀφιερωμένων εἰς τὴν *Φιλίδα*—ψευδώνυμον τῆς πρώτης ἐρωμένης του—διὰ τὴν γόμωσιν τοῦ ὅπλου του. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Λόπε ἐφονεύθη παρὰ τὸ πλευρόν

Digitized by Google

κατά τινα ναυμαχίαν συναφθεῖσαν μεταξὺ «Σὰν Χουὰν» καὶ ὀκτὼ ὀλλανδικῶν πλοίων. λλ' ὁ ποιητὴς ἐδέχθη τὸ πλῆγμα τοῦτο τῆς τύ- μετὰ στωϊκότητος. Γενικῶς δ' εἰπεῖν, οὐδεμία ιφορὰ ἠδυνήθη ποτὲ νὰ καταβάλῃ τὸ θάρρος Λόπε ἢ νὰ ἀνακόψῃ τὴν λογοτεχνικὴν δρᾶσίν . Ἐπανελθὼν εἰς τὰ Γάδειρα, συναπεκόμισε ' ἑαυτοῦ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς «Hermo- a de Angelica», ἔργου ποιητικοῦ ἐξ ἕνδεκα ιάδων στίχων, γραφέντων ἐν μέσῳ θυελλῶν, ταιγίδων καὶ ἀγώνων πολεμικῶν.

Ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του, ἐγκατέστη ἐν λεντίᾳ, ὅπου συνεδέθη μετὰ τῶν ἐν τῇ πόλει ιτῃ δραματικῶν: μετὰ τοῦ Αὐγουστίνου Ταρ- κα, τοῦ Γκάσπαρ Ὀνορὰ ντὲ Ἀγκιλάρ, τοῦ ρόλου Μπόϋλ Βιβὲς ντὲ Κανέσμας καὶ τοῦ Γκιλ- ν ντὲ Κάστρο. Κατὰ τὸ 1590 ἐγκατεστάθη ἐν ιβᾳ ντὲ Τόρμες, ἔνθα προσελήφθη εἰς τὴν ὑπη- ίαν τοῦ Ἀντωνίου Ἀλβαρὲς ντὲ Μπεαμόντε, ιπτου δουκὸς τῆς Ἄλβας. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ εται συγγράψας ἔργα τινὰ θεατρικά. Μετὰ τὸν νατον τῆς συζύγου του κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1595 ις ὑπῆρξε δι' αὐτὸν πλῆγμα δεινόν, ὡς μαρ- οῦσιν οἱ στίχοι του, ὁ ποιητὴς μετέβη εἰς Μα- την, ὅπου δὲν ἐβράδυνεν ὅμως νὰ παρηγορηθῇ, άψας μετά τινος χήρας, τῆς *Ἀντωνίας Τρίλλιο Ἀρμέντα*, ἐρωτικὰς σχέσεις τοιαύτης φύσεως, τε κατεδιώχθη καὶ ποινικῶς. Τῷ 1597 ἐγένετο στὴς τῆς συζύγου τοῦ ἠθοποιοῦ Διέγου Διὰζ ιαέλας ντὲ Λουζάν, τὴν ὁποίαν τόσον ἐκθειά- εἰς τοὺς στίχους του ὑπὸ τὸ ὄνομα *Καμίλλα ισύντα*. Τὸν Μάϊον τοῦ 1598 συνεζεύχθη τὴν *άνναν ντὲ Γκουάρντο*, θυγατέρα πλουσίου ἀλλαν- ώλου. Ὁ γάμος οὗτος ἐστοίχισεν εἰς τὸν Λόπε λὰ σατιρικὰ ἐπιγράμματα, ἀλλ' ὁ ποιητὴς δὲν έβαλε τὴν διαγωγήν του.

ῷ 1598 εἶδε τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἡ «Arcadia», λλιακὴ μυθιστορία, περιγράφουσα τοὺς ἔρωτας δουκὸς τῆς Ἄλβας κατὰ τὰ ἔτη 1589—1591. μυθιστορία αὕτη, ἐν ᾗ ὁ δοὺξ ἐμφανίζεται τὸ ὄνομα *Ἀμφρέσος*, διακρίνεται τόσον διὰ χάριν καὶ κομψότητα τῶν στίχων της, ὅσον διὰ τὸ κλασσικῶς λατινίζον ὕφος τοῦ πεζοῦ ου. Τὸ πρῶτον ἐκτενὲς ποιητικὸν ἔργον τοῦ τε ντὲ Βέγκα εἶναι ἡ «Dragontea» (1598), ποιία εἰς δέκα ᾄσματα, ἀναφερομένη εἰς τὸν ευταῖον περίπλουν τοῦ σὲρ Φράντσις Ντράικ 0—1596). Ὁ Λόπε, ἱδαλγός, πατριώτης καὶ ολικός, κατεδιώχθη ἀμειλίκτως ὑπὸ τοῦ Ντράικ τὴν Μάγχην· εἶναι λοιπὸν εὐεξήγητοι οἱ σμερ- έοι κεραυνοί, οὓς ἐκτοξεύει κατὰ τοῦ «δράκον- , αἱ πειρατικαὶ ἐπιδρομαὶ τοῦ ὁποίου ἐβασά- ιν τριάκοντα ὅλα ἔτη τὴν Ἱσπανίαν. Ἡ εἰς τὸν τε ἐπιρριπτομένη μομφή, ὅτι δὲν εἶδε τὸν ντσις Ντράικ μὲ διόπτρας ἀγγλικὰς καὶ προτε- ντικὰς εἶναι ἀβάσιμος. Τοὐναντίον τὸ ἁγνὸν πα- οτικὸν πνεῦμα, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ὁ ποιητὴς δια- εται, ἐπιβάλλει τὸν σεβασμὸν καὶ θὰ ἤρκει καθ' ἑαυτὸ ὅπως σώσῃ τὴν «Dragontea» ἐκ λήθης. Τὸ μόνον τρωτὸν τοῦ ἔργου τούτου ι ἡ ὑπὲρ πᾶν λογικὸν μέτρον χρῆσις ἀλληγο- ν. Ὡς πατριωτικὸς λίβελλος πραγματοποιεῖ σκοπόν του, δι' ὃ καὶ ὁ Θερβάντες συνέθεσεν οχον σοννέττο ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐν ἔτει 1602 μένης δευτέρας ἐκδόσεως.

ετὰ τὴν «Dragontea» ὁ Λόπε συνέταξε τὸν δωρον» (Isidro). Τὸ ποίημα τοῦτο, γραφὲν πρὸς ν τοῦ πάτρωνος τῆς Μαδρίτης, ἐπευφημήθη ὑπὸ τῶν λαϊκῶν τάξεων, λόγῳ τοῦ θέματός καὶ ὑπῆρξε διὰ τὸν ποιητὴν ἓν τῶν προσφι- έρων πνευματικῶν τέκνων του. Εἰς τὸ τέλος «Hermosura de Augelica» προσετέθησαν δια- α σοννέττα. Ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ὁ Λόπε εἶχε ψει τὸ ἔργον τοῦτο ἐν τῷ συνόλῳ του κατὰ ἐκστρατείαν τῆς Ἀρμάδας καὶ διώρθωσεν κατόπιν μετὰ μεγάλης προσοχῆς. Ὁ συγγρα- ἠθέλησε νὰ συνεχίσῃ δι' αὐτοῦ τὸν «Μαινό- ν Ὀρλάνδον» τοῦ Ἀριόστου, ἀλλ' ἐδείχθη ἐν κειμένῳ κατώτερος τοῦ Ἰταλοῦ ποιητοῦ ὡς τε τὴν ποιητικὴν ἔξαρσιν καὶ τὴν σατιρικὴν τασίαν.

ολλὰ μέρη τῆς ἐν λόγῳ ἐποποιίας εἶναι ἀντά- τῆς γραφίδος τοῦ μεγάλου Ἱσπανοῦ ποιητοῦ, τ' ἀπειράριθμα ἐπεισόδια καὶ τὸ πλῆθος παρεκβάσεων καθιστῶσι τὴν σχοινοτενῆ ταύ- ποιητικὴν σύνθεσιν φορτικήν. Τὸ «El pere- o en su patria» («Ὁ ξένος εἰς τὴν πατρίδα του») ιφη τῷ 1604 καὶ θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ Μπορ- ὡς τὸ ὡραιότερον διήγημα ἐξ ὅσων ἐδημο- θησαν μέχρι τοῦδε μὲ θέμα τοὺς βρυκόλακας. ὰ κατὰ τὸν Κέλλι ὁ ἔπαινος οὗτος εἶναι ὀλί- ὑπερβολικός. Πολὺ ἀνωτέρα λογοτεχνικῶς ι ἡ συλλογὴ τῶν «Rimas» («Στίχων»), δημοσιευ- α ἐν Σεβίλλῃ τῷ 1604. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο όπε ντὲ Βέγκα συνῆψε δεσμοὺς μετὰ τοῦ δου- ντὲ Σέσσα, ἀνθρώπου ἀμφιβόλου ἠθικῆς. ως εἰς τὴν «Hermosura de Angelica» ὁ Λόπε ησε νὰ μιμηθῇ τὸν Ἀριόστον, οὕτως εἰς τὴν usalem conquistada» («Κατακτηθεῖσαν Ἱερου- μ») δὲν ἐδίστασε νὰ συναμιλληθῇ πρὸς τὸν κουάτον. Ἡ «Jerusalem conquistada» τιτλο- ουμένη «τραγικὴ ἐποποιία» ὑπὸ τοῦ συγγρα- φέως της, εἶναι ἱστορικὴ ἀφήγησις διὰ στίχων. Εἰς τὴν πρώτην σελίδα τοῦ ἔργου εὕρηται τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ συνοδευόμενον ὑπὸ τῶν λέξεων «Familiar del Santo Oficio de la Inquisicion» («ἐμπεπιστευμένος τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως»). Εἶχεν ἆρά γε στραφῆ πρὸς τὴν θρησκείαν; Θὰ ἠδύνατό τις νὰ τὸ πιστεύσῃ ἔχων ὑπ' ὄψει, ὅτι εἰς τοὺς «Quatro soliloquios» («τέσσαρας μονολόγους») ὁ ποιητὴς ἐκφράζει τὴν ψυχικὴν ὀδύνην αὐτοῦ εἰλι-

Λόπε ντὲ Βέγκα.

[Εἰκὼν τοῦ Μ. Καρμόνα.]

κρινέστατα καὶ χύνει πικρὰ δάκρυα μετανοίας. Γονυπετὴς πρὸ τοῦ Ἐσταυρωμένου, ἐκλιπαρεῖ μὲ συντριβὴν καρδίας ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Θὰ ἠδύνατό τις ἀκόμη νὰ τὸ πιστεύσῃ ἀναγινώσκων τοὺς «Pastores de Belen», ποιμενικὸν ᾆσμα, θαῦμα θρησκευτικῆς ἐξάρσεως καὶ εἰδυλλιακῆς ἁπλότητος, θεωρούμενον ὡς μία τῶν ὑπεροχωτέρων ποιητικῶν συνθέσεων ἐν τῇ ἱσπανικῇ λογοτεχνίᾳ: «Νανούρισμα τῆς Παναγίας εἰς τὸ θεῖον Βρέφος». Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, δὲν δύναταί τις νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ Ἱσπανοῦ ποιητοῦ ἦτο συνηρμοσμένη πρὸς τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις του.

Αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τῆς δευτέρας συζύγου του ὑπῆρξαν πλήρεις πικρίας λόγῳ τῶν ἐρωτικῶν σχέσεων τοῦ ποιητοῦ μετὰ τῆς *Μικαέλα ντὲ Λουζάν*, ἐξ ἧς ἀπέκτησε τέσσαρα τέκνα. Ἐξ αὐτῶν ὁ μὲν Λόπε Φῆλιξ ντὲ Λουζὰν ἔσχε μεγάλην ἐπίδοσιν εἰς τὰ γράμματα, ἀλλ' ἦτο ἄτακτος καὶ θορυβώδης, ἡ δὲ Μαρκέλλα ὑπῆρξε μεγάλη ποιήτρια, διακριθεῖσα διὰ τοὺς θαυμασίους στίχους οὓς συνέταξε, ὅταν ἔλαβε τὸ ἔνδυμα τῆς μοναχῆς ἐν τῇ μονῇ τῆς ἁγίας Τριάδος. Ἀλλ' ὁ Λόπε ντὲ Βέγκα, ἐν μέσῳ τῆς θυέλλης ἀντιξόων παθῶν, διετήρει ἀκλόνητον τὴν πίστιν αὐτοῦ εἰς τὸ Ἀόρατον. Τῷ 1611 ἐγένετο μέλος τοῦ τάγματος τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου. Τῷ 1612 ἀπώλεσε τὸν δευτερότοκον υἱόν του Κάρολον, τὸν ὁποῖον ἐλάτρευε, καὶ μετά τινας μῆνας τὴν σύζυγόν του. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁ ποιητὴς εὕρισκε παρηγορίαν πραγματικὴν μόνον εἰς τὴν θρησκείαν, καὶ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1614 ἐχειροτονήθη ἱερεύς.

Τοῦ Λόπε ντὲ Βέγκα ὁ χαρακτὴρ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μεταβληθῇ ἀπὸ μιᾶς στιγμῆς εἰς ἄλλην. Ἐπὶ πολλὰ ἀκόμη ἔτη διῆλθεν ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις τὸν βίον του. Πρὶν ἢ χειροτονηθῇ ἱερεύς, ἔγραφεν ἐρωτικὰς ἐπιστολὰς διὰ τὸν δοῦκα ντὲ Σέσσα, ἔκφυλον ἀριστοκράτην, τὴν ὑπηρεσίαν δὲ ταύτην παρεῖχεν εἰς τὸν φίλον του ὡς ἱερεὺς μέχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἠπείλησεν αὐτὸν ὁ ἐξομολογητής του, ὅτι θὰ τῷ ἀπηγόρευε τὴν κοινωνίαν τῶν ἀχράντων μυστηρίων. Ἐπὶ τῇ ἀπειλῇ ταύτῃ ὁ Λόπε ἔπαυσεν ἐξυπηρετῶν τὸν πάτρωνά του κατὰ τὸν τρόπον αὐτόν, ἀλλὰ τὸ σκάνδαλον εἶχεν ἤδη κηλιδώσει τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου ποιητοῦ. Ὁ Θερβάντες κατειρωνεύεται τὸν λειτουργὸν τοῦ Ὑψίστου, ὁ δὲ Γκόγκορα, λαμβάνων ἀφορμὴν ἐκ τῶν ἐρωτικῶν σχέσεων τοῦ Λόπε μετὰ τῆς *Μάρθας ντὲ Ναβάρες Σαντόγιο*, συζύγου τοῦ Ρόκου Ἐρναντὲζ ντὲ Ἀγιάλα, συντάσσει κατὰ τοῦ Λόπε ντὲ Βέγκα φρικαλέον λίβελλον, τὸν ὁποῖον διανέμει αὐτὸς ὁ ἴδιος πανταχοῦ.

Τὸ εὐμετάβολον τοῦ Λόπε ντὲ Βέγκα καταφαίνεται εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Triunfo de la Fee en los Reynos del Japon. Pon los anos 1614 καὶ 1615». (Ὁ θρίαμβος τῆς Πίστεως εἰς τὸ βασίλειον τῆς Ἰαπωνίας. Διὰ τὰ ἔτη 1614 καὶ 1615). Ὁ συγγραφεὺς ποιεῖται ἐν τῷ προλόγῳ ὑπαινιγμὸν εἰς τὸν κριτικὸν ἔλεγχον τοῦ Πέτρου ντὲ Τόρρες Ραμίλα ἐν τῇ «Spongia».

Οὗτος δὲν ἐξετίμα τὰ ποιήματα καὶ τὰ θεατρικὰ ἔργα τοῦ Λόπε καὶ ἐξέφρασεν ἀπεριφράστως τὴν ἐν προκειμένῳ γνώμην του. Εἶναι περίεργον τὸ ὅτι ὁ ποιητὴς ἔλαβεν ὑπὸ σοβαρὰν ἔποψιν τὴν κριτικὴν ἀσήμου προσώπου, ἁπλοῦ δημοδιδασκάλου ἐπαρχιακῆς πόλεως. Οὐχὶ δὲ μόνον συνεκινήθη ἐκ τῆς ἐν λόγῳ κριτικῆς, ἀλλὰ καὶ ἠθέλησε ν' ἀποδείξῃ εἰς τὸν κατήγορον, ὅτι ἦτο ὁ πρῶτος ποιητὴς καὶ λόγιος τῆς Ἱσπανίας, δι' ὃ καὶ προήδρευσεν εἰς πάντας τοὺς ποιητικοὺς ἀγῶνας, ἐφιλοδόξησε δὲ νὰ γίνῃ καὶ ἱστοριογράφος τῆς βασιλικῆς αὐλῆς, τοῦθ' ὅπερ ὅμως δὲν ἐπέτυχεν. «La Filomena con otras diversas Rimas, Prosas y versos» ἄρχεται ἀπὸ τῆς ὑπερασπίσεως τῆς *ἀηδόνος* (τοῦ Λόπε ντὲ Βέγκα) κατὰ τῆς *κίχλης* (τοῦ Τόρρες Ραμίλα). Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, κατάμεστον ἐμπαθείας καὶ μίσους, οὐδεμία πλέον δίδεται προσοχή. Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἐν αὐτῷ ἡ περιγραφὴ τῶν περιπετειῶν τῆς Ἀρτέμιδος (Las fortunas de Diana). Ἐξ ἄλλου δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἔργον λογοτεχνικῶς δόκιμον τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Triunfos divinos con otras rimas santas», ὅπερ εἶναι ἁπλῆ ἀπομίμησις τῆς μούσης τοῦ Πετράρχου, οὐχὶ πολὺ ἀξιέπαινος. Ἡ «Δωροθέα», αὐτοβιογραφία εἰς λόγον πεζόν, εἶναι ἔργον ὑπέροχον, τόσον ὡς εἰλικρινὴς ἐξομολόγησις, ὅσον καὶ διὰ τὸ κλασσικῶς λελαξευμένον ὕφος του. Αἱ «Rimas humanas y divinas» (1634) ἐμπεριέχουσι, πλὴν ἄλλων πολλῶν, καὶ τὴν περίφημον «Γατομαχίαν» (Gatomachia), λαμπρὰν παρῳδίαν τῶν ἰταλικῶν ἐπῶν, πλήρη λεπτεπιλέπτου πνεύματος, χάριτος καὶ εὐστροφίας.

Περὶ τὸ τέλος τῆς μακρᾶς καὶ ἐνδόξου τοῦ Λόπε ντὲ Βέγκα σταδιοδρομίας, ἀποτυχίαι τινὲς ἐν τῷ θεάτρῳ καὶ ἄλλα συναισθηματικῆς φύσεως ἀτυχήματα ἐπίκραναν τὸν ποιητήν. Ἡ Μάρθα ντὲ Νεβάρας Σαντόγιο ἀπέθανε τυφλὴ τῷ 1632. Ὁ Λόπε Φῆλιξ, υἱὸς τοῦ ποιητοῦ καὶ τῆς Μικαέλα ντὲ Λουζάν, ἐπνίγη εἰς τὰς Ἰνδίας, ὅπερ ὑπῆρξε δι' αὐτὸν πλῆγμα δεινόν, καὶ τέλος ἡ ἑκουσία ἀπαγωγὴ τῆς θυγατρός του ὑπό τινος γνωστοῦ γυναικοθήρα αὐλικοῦ κατέφερεν εἰς αὐτὸν τὸ τελευταῖον κτύπημα. Ὁ ποιητὴς ἐβυθίσθη εἰς μελαγχολίαν καὶ ἐζήτησε νὰ ἐξαγνισθῇ ὑποβαλλόμενος εἰς τὰς σκληροτέρας δοκιμασίας τοῦ ἀσκητισμοῦ, ἀναφέρεται δ' ἐν προκειμένῳ, ὅτι οἱ τοῖχοι τοῦ δωματίου του εἶχον κηλιδωθῆ ἐκ τοῦ αἵματός του. Καὶ ὅμως εἰργάσθη μέχρι τέλους τοῦ βίου του. Τὰ τελευταῖα ποιήματά του, ἓν σοννέττον καὶ ὁ «Χρυσοῦς Αἰὼν» (El siglo de oro) ἐγράφησαν τῇ 23 Αὐγούστου 1635. Τέσσαρας ἡμέρας μετὰ τὴν σύνταξιν αὐτῶν ὁ Λόπε ντὲ Βέγκα παρέδωκε τὴν τελευταίαν πνοήν. Ὁλόκληρος ἡ Μαδρίτη παρηκολούθησε τὴν κηδείαν. Ὁ ποιητὴς ἐτάφη ἐντὸς τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Σεβαστιανοῦ.

Ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ὁ Λόπε ὑπῆρξε δημιουργικὸς εἰς ὅλα τὰ εἴδη τῆς ποιήσεως, εἰς τὸ ἔπος, τὴν βουκολικὴν ποίησιν, τὴν μυθιστορίαν, τὴν ἀφηγηματικὴν ποίησιν κτλ. Ἔγραψε πλῆθος σοννέττων, εἰδυλλίων, διηγημάτων, ἱστορικῶν δοκιμίων, παρῳδιῶν. Εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν δημοσιευθέντων ἔργων του δέον νὰ προστεθῶσιν αἱ ἰδιωτικαὶ ἐπιστολαί του, ἀποτελοῦσαι ὁλοκλήρους τόμους. Εἶναι δὲ αἱ ἐπιστολαὶ αὗται πνευματωδέστατα λογοτεχνήματα, καυτηριάζοντα πρόσωπα καὶ θεσμοὺς τῆς ἐποχῆς. Ἡ τοιαύτη δημιουργικὴ δύναμις θὰ ἦτο ἱκανή, ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὴν φήμην τοῦ ποιητοῦ, ἀλλ' οὐδέποτε θὰ ἠδύνατο νὰ ἑρμηνεύσῃ τὴν ἀπίστευτον δημοτικότητα, ἥτις παρέσχεν ἀφορμὴν δημοσιεύσεως ἑνὸς «Πιστεύω», —κατασχεθέντος ἄλλως ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως—ὅπερ ἤρχιζε μὲ τὰς ἑπομένας λέξεις: «Πιστεύω εἰς τὸν Λόπε ντὲ Βέγκα, παντοκράτορα ποιητὴν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς!». Τὸν Λόπε ντὲ Βέγκα δὲν κατέστησαν εἴδωλον τοῦ ἱσπανικοῦ λαοῦ αἱ ἐποποιίαι. Τὴν μεγάλην δόξαν αὐτοῦ ὀφείλει εἰς τὸ ὅτι ἵδρυσε τὸ ἐθνικὸν θέατρον. Ἤδη ὁ Γκομὲς Μανρικὲ καὶ ὁ Ἐνθίνα εἶχον προλειάνει τὸ ἔδαφος. Ὁ Τορρὲς Ναάρρο, καίτοι ὑπῆρξεν ἀναξία λόγου ἡ ἐπίδρασις αὐτοῦ, κατώρθωσεν ἐν τούτοις νὰ διευρύνῃ ὁπωσδήποτε τοὺς ὁρίζοντας τοῦ ἱσπανικοῦ θεάτρου. Ἀλλὰ μόνον ὁ Κουέβα καὶ ὁ Μιχαὴλ Σαντσὲς ἐμάντευσαν τὴν ὁδόν, ἣν ἠκολούθησε βραδύτερον ὁ Λόπε, ὅπως δημιουργήσῃ ἐθνικὸν ἱσπανικὸν θέατρον. Ἐπέτυχε δὲ τοῦτο ὑπὲρ πᾶσαν προσδοκίαν καὶ ἄνευ φιλοδοξίας. Χωρὶς νὰ λάβῃ ὕφος φιλοσόφου ἢ πεφυσιωμένου σχολαστικοῦ, διατυποῖ τὰς περὶ θεάτρου ἀντιλήψεις του, μᾶλλον ἀστεϊζόμενος ἢ σοβαρολογῶν, εἰς τὴν πραγματείαν αὐτοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον: «Arte nuevo de hacer comedias en este tiempo», («Νέα τέχνη ὅπως γράφῃ τις κωμῳδίας εἰς αὐτὴν τὴν ἐποχήν»). Θεωρητικῶς παραδέχεται τὰς πρὸς τὸ δρᾶμα συνδεομένας ψευδο-ἀριστοτελικὰς ἰδέας τῆς Ἀναγεννήσεως, πρακτικῶς ὅμως τὰς ἀπορρίπτει, λέγων ὅτι τὸ κοινὸν ποῦ πληρώνει ἀποστρέφεται τὰς ἀντιλήψεις ταύτας. Εἰς τὸν Λόπε ντὲ Βέγκα ἐπε-

Digitized by Google

φυλάσσετο ἡ τιμὴ νὰ συντρίψῃ τοὺς δεσμούς, οὓς εἶχον σφυρηλατήσει οἱ πρὸ αὐτοῦ συγγραφεῖς εἰς τὸ ἱσπανικὸν θέατρον καὶ νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν πατρίδα του νέον εἶδος δράματος, ὅπερ ἦτο ἀποκλειστικὸν τῆς δημιουργικῆς αὐτοῦ μεγαλοφυΐας προϊόν. Ἀλλ' ἔκαμε καί τι σημαντικώτερον: ἐπλούτισε τὸ νέον τοῦτο εἶδος τοῦ δράματος δι' ὁλοκλήρου δραματικῆς λογοτεχνίας. Ἡ δημιουργικὴ δύναμις αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ πεδίου τούτου ὑπῆρξεν αὐτόχρημα μυθώδης. Τῷ 1603 εἶχεν ἤδη συντάξει διακόσια δέκα ἐννέα θεατρικὰ ἔργα. Τῷ 1609 ὁ ἀριθμὸς ηὐξήθη εἰς τετρακόσια ὀγδοήκοντα τρία, τῷ 1620 εἰς ἐνεακόσια, τῷ 1624 εἰς χίλια ἑβδομήκοντα καὶ τέλος τῷ 1632 εἰς χίλια πεντακόσια. Αὐτὸς οὗτος ὁ Λόπε ἀναφέρει, ὅτι ἠδύνατο νὰ γράψῃ ὁλόκληρον θεατρικὸν ἔργον ἐντὸς εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν. Ἀλλ' ἡ ταχύτης αὕτη ὑπῆρξεν ἐνίοτε ἀφορμὴ ἀτελειῶν καταφανεστάτων. Ὁπωσδήποτε ὁ Λόπε δὲν τιμᾶται ὑπὸ τῶν συμπατριωτῶν του ὡς κοινὸς συγγραφεὺς συγκεντρῶν τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς λογοτεχνικὰς λεπτομερείας, ἀλλ' ὡς μέγας δημιουργὸς ῥηξικέλευθος ἐν τῇ δραματικῇ τέχνῃ. Τὰ πλεῖστα τῶν θεατρικῶν ἔργων αὐτοῦ ἀπωλέσθησαν. Ἐκ τῶν διασωθέντων τὰ ὑπεροχώτερα εἶναι «Los tres diamantes», «La fuerza lastimosa», «La moza de cantaro», «Las bizarrias de Belisa».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Barrera*, «Nueva biografia».— *Enk* «Lopes romantische Dichtungen».— *Moral Ratio*, «La comédie espagnole du XVII siècle».—*Pastor*, «Proceso de Lope de Vega por libelos contra unos comicos». — *Rennert*, «The life of Lope de Vega».— *Richard*, «Lopes romantische Dichtungen».

Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

—Βέγκα (Vega), *Χριστόφορος νὲ*—. Ἱσπανὸς ἰατρὸς ἀποθανὼν τῷ 1573. Ὑπῆρξε καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ἀλκαλὰ καὶ ἰατρὸς τοῦ δὸν Κάρλου. Τὰ ἐπιστημονικὰ αὐτοῦ ἔργα ἐκρίθησαν εὐμενέστατα. Μεταξὺ αὐτῶν συγκαταλέγονται: «Commentaria in Hippocratis prognostica additis annotationibus in Galeni commentariis», (Ἀλκαλὰ 1553), «De curatione caruncul rum» (1553), «Commentaria in libros Galeni de differentiis febrium» (1553), «De methodo medendi libri tres» (1565). Ο. Ρ.

—Βέγκα-Γκαρθιλάσο βλ. Γκαρθιλάσο.

Βεγκὰν (Weygand), ***Μάξιμος***. Γάλλος στρατηγὸς γεννηθεὶς τῷ 1867 εἰς Βρυξέλλας. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ παγκοσμίου πολέμου καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τούτου μέχρι τῆς ἀνακωχῆς ἦτο ὁ κυριώτερος συνεργάτης τοῦ Γάλλου στρατάρχου Φός, τοῦ νικητοῦ τοῦ γαλλικοῦ μετώπου, ὡς ἐπιτελάρχης του πάντοτε. Ὅταν τῷ 1920, λόγῳ τῆς σφοδρᾶς ἐπιθέσεως τῶν Μπολσεβίκων κατὰ τοῦ μόλις ἀπελευθερωθέντος πολωνικοῦ κράτους, ἐκινδύνευσε τὰ μέγιστα τὸ σύμμαχον τῆς Γαλλίας τοῦτο κράτος, ἡ Γαλλία ἀπέστειλε τὸν στρατηγὸν Βεγκὰν διὰ νὰ διευθύνῃ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ πολωνικοῦ στρατοῦ. Καὶ ὄντως μετ' ὀλίγον αἱ δυνάμεις τῶν Μπολσεβίκων συνετρίβοντο. Τῷ 1923 ὁ στρατηγὸς Βεγκὰν ἐστάλη ὡς ὕπατος ἁρμοστὴς τῆς Συρίας. Δ. Β.

Βέγκελε (Wegele), ***Φραγκῖσκος - Ξαβέριος***. Γερμανὸς ἱστοριοδίφης καὶ ἱστορικὸς (1823—1897). Σπουδάσας ἐν Μονάχῳ καὶ Ἀϊδελβέργῃ, ἐγένετο τῷ 1849 ὑφηγητὴς τῆς ἱστορίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ἰέννης, τῷ 1851 τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ αὐτοῦ πανεπιστημίου καὶ ἀπὸ τοῦ 1857 τοῦ ἐν Βύρτσμπουργ πανεπιστημίου. Ὡς ἱστορικὸς ὁ Βέγκελε ἐδέχθη ἐν μέρει τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀρχῶν τῆς ῥωμαντικῆς κινήσεως τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ὡς τοιοῦτος δὲ ἀποτελεῖ τὸν μεσολαβοῦντα σύνδεσμον μεταξὺ τῆς παλαιοτέρας καὶ τῆς ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τῶν ῥωμαντικῶν ἐμπνεομένης ἱστοριογραφίας. Ἔγραψε: «Karl August von Weimar» (1850), «Dante Alighieris Leben und Werke» (3 ἔκδ. 1879 Jena) «Zur Litteratur und Kritik der fränkischen Nekrologien» (1864), «Friedrich der Freidige Markgraf von Meissen» (1870), «Goethe ales Historiker» (1876), «Graf Otto von Henneberg - Botentauben» (1875), «Geschichte der Universität Würzburg» (1882) καὶ ἄλλα. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως ἐξ ὅλων τῶν ἔργων τοῦ Βέγκελε εἶναι: «Geschichte der deutschen Historiographie» (1885), εὔχρηστον ἐπὶ μακρὸν χρόνον καὶ μέχρις ὅτου ἐξεδόθησαν τὰ νεώτερα ἔργα τοῦ Eduard Fueter («Ἱστορία τῆς νεωτέρας ἱστοριογραφίας») καὶ Georg von Below («Ἱστορία τῆς νεωτέρας γερμανικῆς ἱστοριογραφίας»). Ν. Β. ΒΛΑΧΟΣ

Βέγκελερ (Wegeler), ***Φραγκῖσκος-Γκέρχαρδ***. Καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Βόννης, γεννηθεὶς τῷ 1765 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1848. Ἡ ἱστορία τῆς μουσικῆς τοῦ ὀφείλει σπουδαιοτάτας πληροφορίας ἐπὶ τῆς ζωῆς τοῦ Μπετόβεν, οὗτινος ὑπῆρξεν ἐπιστήθιος φίλος ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας. Αἱ πληροφορίαι αὗται ἐδημοσιεύθησαν τῇ συνεργασίᾳ τοῦ *Φ. Ρὶς* ὑπὸ τὸν τίτλον: «Biographische Notizen über Ludwig van Beethoven» (1838). Γ. Σ.

Βεγκέλιους (Wegelius), ***Μαρτῖνος***. Φινλανδὸς μουσικοσυνθέτης γεννηθεὶς εἰς Ἕλσιγκφορς (1846—1906). Ἤρχισε σοβαρὰς μουσικὰς σπουδὰς εἰς ἡλικίαν σχετικῶς προκεχωρημένην τῷ 1870—1871 εἰς Βιέννην καὶ ἀργότερον εἰς Λειψίαν ὑπὸ τοὺς Ρίχτερ καὶ Πάουλ. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του διωρίσθη εἰς τὸ ἐθνικὸν μελόδραμα τοῦ Ἕλσιγκφορς, κατ' ἀρχὰς μὲν ὡς προπαιδευτὴς καὶ ἀργότερον —μετὰ νέας σπουδὰς εἰς Λειψίαν κατὰ τὰ ἔτη 1877—1878— ὡς διευθυντὴς ὀρχήστρας, διευθυντὴς τοῦ Φινλανδικοῦ Ὠδείου καὶ τῆς «Μουσικῆς ἑταιρείας». Ἐκ τῶν μεγάλων ἔργων τοῦ Βεγκέλιους ἀναφέρομεν: δι' ὀρχήστραν τὴν εἰσαγωγὴν «Δανιὴλ Χιόρτ» διὰ κλειδοκύμβαλον καὶ ὀρχήστραν: Rondo quasi fantasia», μίαν μπαλλάνταν διὰ τενόρον καὶ ὀρχήστραν τὴν «Καντάταν τῶν Χριστουγέννων», τὴν «Καντάταν 6 Μαΐου», ὡς καὶ μεγάλον ἀριθμὸν μελῳδιῶν καὶ μικροτέρων ἔργων διὰ πιάνο. Ἡ μουσικὴ φιλολογία τοῦ ὀφείλει ἐπίσης μίαν «Ἱστορίαν τῆς μουσικῆς», ὡς καὶ ἐν «Ἐγχειρίδιον φωνητικῆς ἀκριβείας». Γ. Σ.

Βέγκεν (Wengen). Πόλις τῆς Ἑλβετίας, ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Ὄμπερλαντ, ἐν τῷ καντονίῳ τῆς Βέρνης, πρὸς τὰ ΝΑ τῆς λίμνης Τούν. Κεῖται

Ἄποψις τοῦ Βέγκεν καὶ τῶν κορυφῶν Ζουνγκφράου Μπράϋτχορν.

ἐπὶ ὡραίας θέσεως, εἰς ὕψος 1277 μέτρων καὶ ἀπέβη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς ἀπὸ τοὺς ὀνομαστοτέρους θερινοὺς καὶ χειμερινοὺς κλιματολογικοὺς σταθμούς. Κάτ. 2180. Μ. Δ. Β.

— Βέγκεν (Wegen) *[Γεωργ]*. Νῆσος τῆς βορείου Νορβηγίας, πρὸς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Τρόμσαι, τοῦ νομοῦ Νόρλαντ, πρὸ τοῦ στομίου τοῦ Βέλφιορδ. Ἔχει ἔκτασιν 114 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων. Κάτοικοι 2000. Τὸ κυριώτερον χωρίον αὐτῆς εἶναι τὸ Γκλάντσταντ. Μ. Δ. Β.

Βέγκενερ (Wegener), ***Ἀλφρέδος***. Γερμανὸς γεωφυσικὸς γεννηθεὶς ἐν Βερολίνῳ τῷ 1880. Μετὰ τὸ πέρας τῶν πανεπιστημιακῶν του σπουδῶν, ἀνακηρυχθεὶς διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας, διωρίσθη (1905) βοηθὸς εἰς τὸ ἀστεροσκοπεῖον τοῦ Lindenburg. Τῷ 1906-1908 ἐστάλη εἰς μετεωρολογικὴν ἀποστολὴν εἰς τὴν ΒΑ Γροιλανδίαν (Nordost grönland) τῆς Δανιμαρκίας, τῷ δὲ 1909 διωρίσθη ὑφηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Μαρβούργου (Marburg). Ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ μεταξὺ τὰ ἑξῆς ἔργα: «Ὁ ἀστρονόμος» (1905), «Σπουδαὶ ἐπὶ τῆς ἀεροπορίας» (1906), «Ἡ φύσις τῶν ἀνωτάτων ἀτμοσφαιρικῶν στρωμάτων» (1910-1911), «Wolkenalbedo» (1911) «Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις τῆς Δανικῆς ἀποστολῆς» (1909-1912). Τῷ 1912 διετύπωσε τὴν «Περὶ γενέσεως καὶ ὁριζοντίας μετατοπίσεως τῶν ἠπείρων» θεωρίαν του. Τὸ αὐτὸ ἔτος ὠνομάσθη ἐπίτιμος καθηγητὴς τῆς Ἀστρονομίας καὶ Μετεωρολογίας τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Μαρβούργου, τὸ 1920 ἐπίτιμος καθηγητὴς τῆς Γεωφυσικῆς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Ἀμβούργου καὶ τὸ 1925 ἐξελέγη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Μετεωρολογίας καὶ Γεωφυσικῆς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Graz τῆς Αὐστρίας. Ὁ Βέγκενερ συνέγραψε προσέτι ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ W. Köppen: «Τὸ κλῖμα τῆς προϊστορικῆς περιόδου τῆς γῆς» (Berlin 1924) καὶ μετὰ τοῦ E. Kuhlbrodt «Ἀεροπορικαὶ ἀναβάσεις κατὰ τινα πλοῦν εἰς τὸ Μεξικόν» (Hamburg 1922). Δ. Π. Κ.

— Βέγκενερ ***θεωρία***. Τὴν θεωρίαν του «Περὶ γενέσεως καὶ ὁριζοντίας μετατοπίσεως τῶν ἠπείρων» (horizontale Kontinental verschiebungen) διετύπωσεν ὁ *Ἀλφρέδος Βέγκενερ* τὸ πρῶτον εἰς τὸ ἐν Φραγκφούρτῃ συνέδριον τῶν Γερμανῶν γεωλόγων τῷ 1912. Ἐδημοσίευσε κατόπιν πολλὰ σχετικὰ δημοσιεύματα, διεξάγων ἀγῶνα ἐναντίον ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐπολέμησαν τὴν θεωρίαν του. Τὴν ἀρτιωτέραν μορφὴν εἰς αὐτὴν ἔδωκε διὰ τοῦ κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1920 ἐκδοθέντος βιβλίου του «Ἡ γένεσις τῶν ἠπείρων καὶ τῶν ὠκεανῶν».

Ἡ θεωρία τοῦ Βέγκενερ συνοψίζεται ὡς ἑξῆς: Ἐκ προηγουμένων μελετῶν διαφόρων γεωλόγων καὶ ἰδίᾳ τοῦ Suess, ὅλος ὁ ὄγκος τῆς γῆς θεωρεῖται ὡς ἀποτελούμενος ἀπὸ τρεῖς ἐπαλλήλους στιβάδας: α') τὴν *Nife* ἢ βαρύσφαιραν (βλ. λ.) περὶ τὸ κέντρον, συγκειμένην κυρίως ἀπὸ μεταλλικὰ στοιχεῖα, καὶ δὴ ἀπὸ σίδηρον νικελιοῦχον, ἀνάλογα πρὸς τὴν σύστασιν τῶν πλείστων μετεωριτῶν· β') τὴν *Sima* εἰς τὸ μεταξὺ ἐξικνουμένην ὀλίγον ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν, μὲ ἐπικρατούσας σιδηρομαγνησιούχους πυριτικὰς οὐσίας, καὶ γ') τὴν *Sal* ἢ *Sial* μὲ ἐπικρατούσας πυριτικὰς ἀργιλούχους οὐσίας, στιβάδα συγκροτοῦσαν τὸν γνωστὸν στερεὸν φλοιὸν τῆς γῆς.

Κατὰ τὸν Βέγκενερ, τὸ Sal τῶν ἠπείρων πλέει νῦν ἐπάνω εἰς τὸ Sima. Τὸ Sima εἶναι πολὺ ἐγγύτερον τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ὑπὸ τοὺς ὠκεανούς. Καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἡ ἔντασις τῆς βαρύτητος εἶναι ἡ αὐτὴ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ὠκεανῶν, ὅση καὶ ὑπεράνω τῶν ἠπειρωτικῶν μαζῶν, παρουσιάζεται δηλαδὴ ἡ ἰσοστασία (βλ. λ.) τοῦ Pratt. Κατὰ τὴν αὐτὴν περαιτέρω θεωρίαν, αἱ ἤπειροι, αἱ ὁποῖαι συνίστανται ἀπὸ σχετικῶς ἐλαφρὰς οὐσίας τοῦ Sial, εἶναι κορμοειδῆ τεμάχη πάχους πλέον τῶν 100 χιλιομέτρων, τὰ ὁποῖα βυθίζονται βαθέως ἐντὸς τοῦ ὑποκειμένου βαρυτέρου ὑλικοῦ τῆς στιβάδος τοῦ Sima, καὶ ἐπιπλέουν ἐπ' αὐτῆς, ὅπως πλέουν τὰ ὄρη πάγου τῶν πολικῶν θαλασσῶν ἐντὸς τοῦ ὕδατος τῆς θαλάσσης. Ὁ Βέγκενερ προχωρῶν θεωρεῖ, ὅτι αἱ μᾶζαι τῶν ἠπείρων δὲν εἶναι στερεῶς καὶ ἀκινήτως βυθισμέναι ἐντὸς τοῦ Sima, ἀλλὰ «κινοῦνται καὶ μετατοπίζονται καθ' ὁριζοντίαν διεύθυνσιν». Δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι πρὸ τοῦ Βέγκενερ καὶ ἀνεξαρτήτως αὐτοῦ, πολλοὶ ἐπιστήμονες ἐν τῇ βορείῳ Ἀμερικῇ, ὡς ὁ W. H. Pickering, ὁ F. H. Taylor κ. ἄ., διετύπωσαν παρομοίας γνώμας περὶ σημαντικῶν μετατοπίσεων τῶν ἠπείρων, καὶ μάλιστα ἀρξαμένας ἀπὸ τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Αἱ μετατοπίσεις αὗται προκαλοῦνται κυριώτατα τόσον ὑπὸ τῶν ὑπορευμάτων (βλ. λ.) τοῦ *Ampferer*, ὅσον καὶ ὑπὸ φυσικο-χημικῶν μεταικινήσεων γινομένων εἰς τὰ βαθύτερα ἔγκατα τῆς γῆς. Ἄλλαι δυνάμεις ἐπίσης εἶναι ἡ ἀδράνεια τῶν τμημάτων τῶν ἠπείρων εἰς τὴν περὶ τὸν ἄξονα στροφὴν τῆς Γῆς, ἡ ἕλξις τῆς Σελήνης καὶ τοῦ Ἡλίου καὶ ἡ πλάτυνσις τῆς Γῆς. Λόγῳ τῆς πλατύνσεως ἡ *ἕλξις* τῆς Γῆς, ἡ ἕλκουσα τὰ τεμάχη τῶν ἠπείρων πρὸς τὸ κέντρον της, δὲν ἔχει κατεύθυνσιν εὐθεῖαν, ἀλλὰ καμπύλην, μὲ τὸ κοῖλον της ἐστραμμένον πρὸς τὸν Ἰσημερινόν. Ἀντίθετος δύναμις πρὸς τὴν *ἕλξιν* τῆς Γῆς εἶναι, συμφώνως μὲ τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἀρχιμήδους, ἡ ἄνωσις, τὴν ὁποίαν ὑφίστανται τὰ ἠπειρωτικὰ τεμάχη φερόμενα καὶ πλέοντα ἐπὶ τοῦ Sima. Ἕλξις καὶ ἄνωσις δὲν εὑρίσκονται ἐπ' εὐθείας γραμμῆς, λόγῳ τῆς καμπύλης διευθύνσεως τῆς ἕλξεως· τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι, ὅτι γεννᾶται μία ὁριζοντία συνιστῶσα φέρουσα πρὸς τὸν Ἰσημερινόν. Τὸ μέγεθος τῆς συνιστώσης ταύτης ὑπελόγισεν ὁ Eötvös. Ὑστεροῦντα λοιπὸν κατὰ τὴν ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς στροφὴν τῆς γῆς, λόγῳ τῆς ἀδρανείας, καὶ ὠθούμενα πρὸς τὸν Ἰσημερινόν, ἐχωρίσθησαν τὰ τμήματα τῆς χέρσου καὶ μετετοπίσθησαν. Οὕτως αἱ ἐκ Sial ἤπειροι μετετοπίσθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν γεωλογικῶν χρόνων ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς θέσεώς των κατὰ μεγάλας ἀποστάσεις, ἐνιαχοῦ κατὰ χιλιάδας χιλιομέτρων.

Τὰ τοιούτου δ' εἴδους φαινόμενα, δηλαδὴ «διασπάσεις καὶ μετατοπισμοὶ μεγάλων τεμάχων τῆς στιβάδος τοῦ Sial», ἐδημιούργησαν, κατὰ τὸν Βέγκενερ, τὰς μεγάλας λεκάνας τῶν ὠκεανῶν καὶ οὐχὶ ὅπως πρὶν ἦτο παραδεδεγμένον, ὅτι τὰς ἐδημιούργησαν διαρρήξεις καὶ ἐγκατακρημνίσεις μεγάλων ὄγκων ξηρᾶς μεταξὺ τῶν σημερινῶν ἠπείρων. Πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς θεωρίας του ὁ Βέγκενερ φέρει διάφορα παραδείγματα. Ὡς κύριον ἐπιχείρημα διὰ τὴν κατὰ τὸν ἄνω τρόπον γένεσιν τῶν θαλασσίων λεκανῶν θεωρεῖ τὸν ἐπιμήκως ἐκτεινόμενον καὶ ἔχοντα σχῆμα S Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν. Οὗτος παρήχθη ἀπὸ μίαν κατ' ἀρχὰς στενὴν ῥωγμήν, ἡ ὁποία ἐδημιουργήθη μεταξὺ τῶν ἑκατέρωθεν αὐτοῦ ἠπείρων, αἱ ὁποῖαι πάλαι κατ' ... ἦσαν ἡνωμέναι.

Ἡ ῥωγμὴ αὕτη ηὐρύνθη βαθμηδόν, μέχρις ὅτου ἀπέκτησε τὸ σημερινὸν πλάτος της ... 5000 χιλιομέτρων, συνεπείᾳ ἀπομακρύνσεως τῶν δύο ἠπείρων. Οὕτω πως ἐξηγεῖται ὁ καταπληκτικὸς πραγματικῶς παραλληλισμὸς τῶν ἀπέναντι ἀλλήλων κειμένων ἀκτῶν τῆς Εὐρώπης-Ἀφρικῆς ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς βορείου καὶ νοτίου Ἀμερικῆς ἀφ' ἑτέρου.

Οὕτως ἔχομεν τὴν Ἀφρικὴν τελείως προσαρ-

Digitized by Google

ζομένην ἐπὶ τῆς νοτίου Ἀμερικῆς. Ὁ κόλπος τῆς Γουϊνέας φαίνεται πιστὸν ἀποτύπωμα τῶν ἀκτῶν τῆς βορείου Βραζιλίας, ὥστε, ἂν ἀποκόψωμεν ἀπὸ ἕνα χάρτην τὴν περιφέρειαν τῆς μιᾶς τῶν δύο χωρῶν, δυνάμεθα νὰ τὸ προσαρμόσωμεν τελείως ἐπὶ τῆς περιφερείας τῆς ἄλλης. Τὸν χῶρον μεταξὺ βορείου καὶ νοτίου Ἀμερικῆς τὸν πληροῖ τελείως ἡ δυτικὴ Ἀφρική. Ἡ Εὐρώπη, μαζὶ μὲ τὴν Γροιλανδίαν, ἐφαρμόζει ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς βορείου Ἀμερικῆς. Τελος ἡ ἤπειρος τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου, ἡ Ἀνταρκτίς, παρουσιάζει ἀντιστοιχίας ιῶν ἀκτῶν της πρὸς τὰ νότια ἄκρα τῆς Αὐστραλίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Ἐπίσης ἐξηγεῖται καὶ ἡ γεωλογικὴ καὶ τεκτονικὴ κατασκευὴ ἀμφοτέρων τῶν ἑκατέρωθεν τοῦ Ἀτλαντικοῦ περιοχῶν, ἡ ὁποία εἰς τὰς κυρίας της γραμμὰς εἶναι ὁμοία περίπου. Οὕτω π χ. παρατηροῦνται: α') μεγάλαι μᾶζαι γνευσίων πρὸς βορρᾶν εἰς τὴν σκαδιναυϊκὴν ἢ βαλτικὴν ἀσπίδα (βλ. λ.) καὶ εἰς τὴν ἀπέναντι καναδικήν· β') ἔπειτα μία ζώνη πτυχώσεων ἑκατέρωθεν, γεννηθεισῶν κατὰ τὴν λιθανθρακοφόρον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. καὶ ἑτέρα τοιαύτη γεννηθεῖσα κατὰ τὴν τριτογενῆ περίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος (ἀλπικαὶ καὶ μεσόγειοι ὀροσειραὶ τῆς Εὐρώπης καὶ ἡ ἔναντι αὐτῆς ζώνη πτυχωσιγενῶν ὀρέων τῆς κεντρῴας Ἀμερικῆς). γ') ἔπειτα πάλιν ὄγκοι γνευσιακοὶ εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ εἰς τὴν ἔναντι ταύτης Βραζιλίαν· δ') τὰ ὅρια τῶν στρωμάτων τῆς δεβονίου καὶ τῆς κρητιδικῆς περιόδου συμπίπτουν εἰς τὴν Γροιλανδίαν καὶ εἰς τὴν Γῆν τοῦ Γκριννέλ, κλπ. Καὶ ἡ Αὐστραλία, κατὰ τὸν Βέγκενερ, ἐγεννήθη καθ' ὅμοιον τρόπον, δηλαδὴ δι' ἀποσπάσεώς της ἀπὸ τὴν νότιον Ἀσίαν· ἡ ζώνη τῶν νήσων τῆς ἀνατολικῆς Ἀσίας ἐπίσης δι' ἀποσπάσεως ἀπὸ τῆς ἀσιατικῆς ἠπείρου. Γενικῶς ὁ Βέγκενερ πιστεύει, ὅτι αἱ ξηραὶ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ μετατοπίζονται οὕτως, ὥστε διαρκῶς τείνουν νὰ ἀπομακρύνωνται ἀπ' ἀλλήλων, ἐνῷ εἰς τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανὸν τείνουν ἑκατέρωθεν νὰ εἰσδύσουν ἐντὸς τοῦ ὠκεανοῦ. Μὲ αὐτὰς τὰς μετατοπίσεις πρέπει συνήθως νὰ γίνηται καὶ ἐξόγκωσις καὶ ἀνύψωσις τοῦ ἐμπροσθίου κρασπέδου τοῦ μετακινουμένου τεμάχους. Τὸ πλαστικὸν δηλαδὴ Sima πρέπει νὰ προβάλλῃ ἀντίστασιν πρὸς τὴν κινουμένην ἤπειρον. Ἡ ἀντίστασις αὐτὴ ἀναδιπλώνει, ἐξογκώνει καὶ πτυχώνει τὸ ἐμπρόσθιον κράσπεδον τῆς μετατοπιζομένης ἠπείρου καθέτως πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς κινήσεως καὶ γεννᾷ σειρὰς ὀρέων, ἐχούσας ὀρεογραφικὴν διεύθυνσιν κάθετον πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς κινήσεως. Καὶ ὡς τοιαῦτα ἀνυψωθέντα ἐξογκώματα θεωρεῖ ὁ Βεγκενερ τὰς κατὰ τὰ δυτικὰ κράσπεδα τῆς βορείου καὶ νοτίου Ἀμερικῆς παρουσιαζομένας ὀροσειρὰς τῶν Ἄνδεων καὶ τῶν Κορδιλλιερῶν. Ἡ ἰδία ἀντίστασις συστρέφει τὰ ἄκρα τῆς χέρσου ἀντίθετα πρὸς τὴν φοράν της, καὶ οὕτω ἐξηγεῖται ἡ γένεσις τοῦ περὶ τὴν Γῆν τοῦ Πυρὸς ἐστραμμένου πρὸς ἀνατολὰς ἄκρου τῆς νοτίου Ἀμερικῆς, τοῦ τόξου τῶν νοτίων Ἀντιλλῶν, τῶν ἄκρων τῆς Γροιλανδίας, τῆς Φλωρίδος καὶ τῆς Κεϋλάνης. Φυσικὰ αἱ πτυχώσεις γεννῶνται κάτω εἰς τὰ ἐντὸς τοῦ Sima βυθιζόμενα τμήματα τῶν ἠπείρων, ἀσθενεστάτη δ' ἐκδήλωσις τῶν ἐκεῖ γινομένων πτυχώσεων εἶναι αἱ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ἐκδηλούμεναι.

Ἐπίσης ὁ Βέγκενερ πιστεύει, ὅτι τὰ Ἱμαλάϊα ἐσχηματίσθησαν ἐκ πιέσεως, τὴν ὁποίαν ἐξήσκησεν ἡ πρὸς βορρᾶν φερομένη Ἰνδικὴ πρὸς τὴν χθαμαλὴν χώραν, ἡ ὁποία ἄλλοτε ἐξετείνετο μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς ἄλλης ἀσιατικῆς ἠπείρου.

Ἡ ἀντίστασις, ἐπίσης, τὴν ὁποίαν προβάλλει τὸ Sima πρὸς τὰς μετατοπιζομένας μάζας τῶν ἠπείρων, ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα ἐκτὸς τῶν πτυχώσεων—ὡς ἀνωτέρω περιεγράφη—καὶ τὴν γένεσιν δευτερογενῶν ρωγμῶν κατὰ μῆκος τῶν πλευρῶν τοῦ ἀντιθέτου πρὸς τὴν φορὰν τῆς μετατοπίσεως κρασπέδου.

Διὰ τῶν ρωγμῶν τούτων ἀποσπῶνται ἀπὸ τῶν πλευρῶν αὐτῶν λωρίδες ξηρᾶς ὑπὸ μορφὴν νήσων, διατεταγμένων, κατὰ φυσικὸν λόγον, εἰς σχῆμα τόξων, μὲ τὸ κοῖλόν των πρὸς τὴν φεύγουσαν ἤπειρον. Παραδείγματα, κατὰ τὸν Βέγκενερ, εἶναι αἱ Ἀντίλλαι, αἱ Κουρίλλαι, αἱ Ἀλεοῦται Ἀνάλογος εἶναι ἡ διάταξις τῶν νήσων τῆς Σόνδης, τὰς ὁποίας ὠθεῖ πρὸς Β. ἡ Αὐστραλία, μὲ προελαῦνον τμῆμά της τὴν Νέαν Γουϊνέαν. Ἂν εἰς τὸ μέτωπον τῆς προελαυνούσης ἠπείρου ὑπάρχουν ρήγματα, τὸ Sima ἀνεκθλίβεται ὡς ἐκ τῆς προελάσεως καὶ ἀνεξερχόμενον γεννᾷ ἡφαίστεια, ὡς τὰ τῶν Ἄνδεων καὶ τῆς Ἰαπωνίας. Ἄλλως μένει ἠρεμοῦν εἰς τὸν ὠκεάνειον βυθὸν ὑπὸ τὴν πίεσιν στήλης ὕδατος 4.000 μ., ὑπὸ συνθήκας δηλαδὴ μὴ ἐπιτρεπούσας ἔκρηξιν.

Κατὰ τὰς ἀντιλήψεις ταύτας ἡ θέσις τῶν ἠπείρων ἄλλοτε, εἰς παρῳχημένους χρόνους, ἦτο ἐντελῶς ἀλλοία καὶ διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν σημερινήν. Μᾶζαι ἠπειρωτικαί, αἱ ὁποῖαι σήμερον εἶναι πολὺ ἀπ' ἀλλήλων ἀπομεμακρυσμέναι, ἄλλοτε θὰ ἦσαν πλησίον ἀλλήλων ἢ θὰ ἦσαν συνεχόμεναι, καὶ ἀντιστρόφως. Διὰ τῶν ἀντιλήψεων τούτων εὑρίσκουν ὄντως ἐπίσης λύσιν πολλὰ ζωογεωγραφικὰ καὶ φυτογεωγραφικὰ προβλήματα (ὅπως π. χ. διατὶ ὁ ζωϊκὸς κόσμος τῆς Αὐστραλίας παρουσιάζει τρία σαφῆ στοιχεῖα, τὸ ἀφρικανικόν, τὸ κυρίως ἐγχώριον καὶ τὸ πολυνησιακὸν) καθὼς καὶ πολλὰ γεωλογικὰ γεγονότα. Τοιαῦτα π. χ. εἶναι: α) ὁ φαινόμενος περιορισμὸς τῆς ἐξαπλώσεως παγετώνων κατὰ τὴν πέρμιον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος μόνον εἰς τὸ νότιον ἡμισφαίριον τῆς γῆς, ἢ β) ἡ μετατόπισις τοῦ ἄξονος περιστροφῆς καὶ τῶν πόλων τῆς γῆς, ἡ ὁποία βεβαίως θὰ εἶναι ἐπιβεβλημένον νὰ γίνηται, ἂν αἱ μᾶζαι τῶν ἠπείρων ἀλλάσσουν θέσιν, μετατοπιζόμεναι. Πλῆθος δὲ φαινομένων ἄλλων (ὡς π. χ. αἱ οὐσιώδεις καὶ ἐπανειλημμέναι ἀλλαγαὶ τοῦ κλίματος τῆς γῆς, αἱ προκαλέσασαι ἐξαπλώσεις παγετώνων ἐπὶ διαφόρων μερῶν αὐτῆς κατὰ διαφόρους γεωλογικὰς ἐποχάς, ἢ ἡ ἔλλειψις ἀντιστοιχίας τῶν δύο ἄκρων τοῦ ἄξονος τῆς γῆς) εὑρίσκουν διὰ τῆς μετατοπίσεως τοῦ ἄξονος καὶ τῶν πόλων τῆς γῆς ἐξήγησιν εὔκολον καὶ ἀβίαστον. Συμπληρώνων ὁ Βέγκενερ τὴν θεωρίαν του, συμπεραίνει, ἐκ τῶν διαφόρων γεωλογικῶν διαπλάσεων, τῶν ἐμφανιζομένων ἐπὶ τῶν διαφόρων ἠπείρων, ὅτι Αὐστραλία, Ἰνδίαι καὶ Ἀφρικὴ ἤρχισαν νὰ χωρίζωνται κατὰ τὴν ἰουράσιον περιοδον τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ συνεπλήρωσαν τὴν αὐτοτέλειάν των κατὰ τὴν τριτογενῆ τοῦ καινοζωϊκοῦ. Ὁ χωρισμὸς νοτίου Ἀμερικῆς καὶ Ἀφρικῆς ἔγινε κατὰ τὴν κρητιδικὴν περίοδον τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ὁ τῆς βορείου, τέλος, Ἀμερικῆς ἀπὸ τῆς Εὐρώπης, μέχρι μὲν τῆς Γροιλανδίας ἐγένετο κατὰ τὴν τριτογενῆ. ἐκεῖθεν δὲ μέχρι τῆς Ἰσλανδίας κατὰ τὴν τεταρτογενῆ τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος.

Ἂν νῦν αἱ θεωρίαι καὶ τὰ συμπεράσματα τοῦ Βέγκενερ εἶναι ἀληθεῖς, τότε θὰ ἔπρεπεν αἱ μετατοπίσεις τῶν ἠπείρων νὰ ἐξακολουθῶσι συμβαίνουσαι καὶ σήμερον, καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ γίνουν ἀντιληπταὶ καὶ νὰ μετρηθοῦν. Ὁ Βέγκενερ νομίζει, ὅτι ἠδυνήθη νὰ ἀποδείξῃ καὶ τοῦτο μέχρι βαθμοῦ τινος. Οὕτως ἐκ τριῶν μετρήσεων τῆς διαφορᾶς τοῦ γεωγραφικοῦ μήκους μεταξὺ Καϊμπριτζ τῆς Μασσαχουσέττης καὶ Γκρήνουϊτς τῆς Ἀγγλίας, αἱ ὁποῖαι ἐξετελέσθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, προκύπτει, ὅτι ἡ ἀπόστασις μεταξὺ βορείου Ἀμερικῆς καὶ Εὐρώπης αὐξάνει ἐτησίως περίπου κατὰ 4 μέτρα. Ἀκόμη ταχύτερον φέρεται ὡς αὐξάνουσα ἡ μεταξὺ Γροιλανδίας καὶ Εὐρώπης ἀπόστασις, σύμφωνα μὲ τρεῖς (μόνον μέχρι τοῦδε ὑπαρχούσας) μετρήσεις γεωγραφικῶν μηκῶν κατὰ τὰ ἔτη 1823, 1869—1870 καὶ 1906—1908. Κατὰ τὰς μετρήσεις ταύτας ἡ ἐν λόγῳ ἀπόστασις μετεβλήθη κατὰ 950 μέτρα ἐντὸς 84 ἐτῶν, αὐξάνει δηλαδὴ κατὰ 11 μέτρα ἐτησίως. Γεννᾶται ὅμως τὸ ζήτημα, ποίαν καὶ πόσην ἀποδεικτικὴν δύναμιν δύνανται νὰ ἔχουν αἱ ὀλίγαι αὐταὶ μετρήσεις, ἐκ τῶν ὁποίων μάλιστα αἱ γροιλανδικαὶ στηρίζονται μόνον ἐπὶ παρατηρήσεων ἐπὶ τῆς σελήνης. Κατὰ τὸν Keilhack, αἱ μετρήσεις αὗται οὐδὲν ἀποδεικνύουν, διότι τὰ σφάλματα, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ γίνουν κατὰ τὰς μετρήσεις ταύτας, δύνανται νὰ εἶναι μεγαλύτερα ἀπὸ τὰς εὑρεθείσας μικρὰς διαφοράς.

Θὰ χρειασθῶσι, λέγει ὁ Keilhack, νὰ γίνουν ἀκόμη περισσότερον ἐκτεταμέναι συχνὰ ἐπαναλαμβανόμεναι καὶ ὅπου δυνατὸν ὑπὲρ ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, μετρήσεις, πρὶν ἀποδεχθῶμεν μετὰ πλήρους βεβαιότητος, ὅτι εἶναι πραγματικαὶ αἱ ὑπὸ τοῦ Taylor καὶ Βέγκενερ παραδεκταὶ γενόμεναι μετατοπίσεις τῶν ἠπείρων, καὶ ὅτι γίνονται πάντοτε καὶ κατὰ ποίαν διεύθυνσιν. Ἐφ' ὅσον τοιαῦται ἀσφαλεῖς μετρήσεις καὶ τοιαῦτα ἀσφαλῆ συμπεράσματα ἐλλείπουν, ἡ θεωρία τοῦ Βέγκενερ θὰ ἔχῃ τὴν ἀξίαν μιᾶς ἐνδιαφερούσης ὑποθέσεως. Ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα ἐπιχειρήματα διετυπώθησαν ἐναντίον τῆς θεωρίας ταύτης, ὄντως σοβαρώτατα. Οὕτω ὁ Krantz προβάλλει τὴν ἀντίρρησιν, ὅτι ἡ σπανιότης τῶν σεισμῶν ἐν Γροιλανδίᾳ δὲν συμβιβάζεται, ἐν πάσῃ περιπτώσει, μὲ τὴν κατὰ τὸν Βέγγενερ μετατόπισίν της. Ἐπίσης τὸ γεγονός, ὅτι πολλαὶ ρηξιγενεῖς γραμμαί, καταλαμβανόμεναι ὑπὸ ἡφαιστείων, συνεχίζονται ἀπὸ τῆς ἠπείρου ἐπὶ ἑκατοντάδας τινὰς χιλιομέτρων ἐντὸς τῆς θαλάσσης χωρὶς καμμίαν ἀλλαγὴν τῆς διευθύνσεώς των, ὅπως π. χ. ἡ γραμμὴ τῶν Fusi-Bonin τῆς Ἰαπωνίας, ὀλίγον ὑποστηρίζει τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι εἶναι δυνατὸν αἱ ἤπειροι καὶ ὁ θαλάσσιος πυθμὴν νὰ συνίστανται ἀπὸ διαφορετικὸν ὑλικὸν (αἱ μὲν πρῶται ἀπὸ οὐσίας τῆς Sial, ὁ δὲ δεύτερος ἀπὸ Sima). Ἐπίσης, ἐκφράζεται ἡ ἀπορία πῶς μένει τὸ Sima ἀκάλυπτον εἰς τὸ βάθος τῶν ὠκεανῶν καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ διατηρῇ τὴν πλαστικότητά του, ἡ ὁποία εἶναι ἀναγκαία, διὰ νὰ γίνωνται αἱ μετατοπίσεις τῶν ἠπείρων. Ἐπίσης δὲν ἐξηγεῖται πῶς τὸ Sima κατορθώνει νὰ διατηρῇ πλαστικότητα μέχρι τῆς ἐπιφανείας του καὶ νὰ μὴ πτυχοῦται. Ἂν πάλιν στερῆται πλαστικότητος καὶ εἰς μικρὸν πάχος, πῶς δὲν καθηλώνει τὰς ἠπείρους εἰς τὰς θέσεις, εἰς τὰς ὁποίας εὑρίσκονται. Καὶ οὕτω πως, ἐνῷ ἀρκετοὶ ἐπιστήμονες ὑποστηρίζουν τὴν θεωρίαν τοῦ Wegener καὶ προσπαθοῦν διαρκῶς νὰ εὕρουν ἀποδείξεις ὑπὲρ αὐτῆς, καὶ ἐνῷ ὁ Γάλλος γεωλόγος Gagnebin διατυπώνει τὴν γνώμην, ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς μεγάλης συνθέσεως τοῦ Βιενναίου γεωλόγου Suess καὶ τῆς περὶ τῶν *γεωσυγκλίνων* θεωρίας τοῦ Haug, ἡ γεωλογία δὲν ἐπροικοδοτήθη μὲ ὑπόθεσιν τόσῳ γόνιμον, ὅσον ἡ θεωρία τοῦ Βέγκενερ, ἡ πλειονότης τῶν ἐπιστημόνων ἀρνεῖται νὰ παραδεχθῇ ταύτην. Εἶναι ἀληθές, ὅτι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὑπέστη ἐπιστημονικὰ πλήγματα σοβαρώτατα, τὰ ὁποῖα ἐμείωσαν κατὰ πολὺ τὴν προηγουμένως εἰς αὐτὴν ἀποδοθεῖσαν ἀξίαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *A. Wegener*: Die Entstehung der Kontinente und Oceane. November 1920. *K. Keilhack*. Lehrbuch der Geologie (Allgemeine Geologie) τόμ. IIος Stuttgart 1921. *Ι. Π. Δοανίδου* Ἡ γένεσις τῶν ἠπείρων κατὰ τὸν Alfr. Wegener. Ἀθῆναι 1925.

Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

Βεγκέσλαος (Venceslaus). Τὸ ὄνομα ἀποδίδεται καὶ ***Βενκέσλας*** ἢ ***Βενσέσλας*** (γαλ. Venceslas) καὶ ***Βέντζελος*** (γερμ. Wenzel)· τσεχ. Vasclav.

— 1) ***Βεγκέσλαος Α'***, ὁ καὶ *Ἅγιος* ἐπικαλούμενος, δοὺξ τῆς Βοημίας (907—935). Διεδέχθη τῷ 926 τὸν πατέρα του Βρατισλαῦον. Ἐπολέμησε κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἐρρίκου τοῦ Α' τῆς Γερμανίας, βραδύτερον δ' ἐβοήθησε τὸν αὐτοκράτορα τοῦτον εἰς τοὺς πολέμους του κατὰ τῶν Σαξώνων, τῶν Οὔγγρων καὶ τῶν σλαβικῶν λαῶν καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως καὶ τὴν ἄδειαν νὰ τοποθετήσῃ ἕνα ἀετὸν εἰς τὸ οἰκόσημόν του. Ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Βολεσλάου, τὸν ὁποῖον ἡ μήτηρ του *Δραγομίρα* εἶχεν ἐξοπλίσει ἐναντίον του. Ὁ Βεγκέσλαος ἐπανέφερε τὸν Χριστιανισμὸν εἰς τὴν Βοημίαν, ἐξορίσας τὴν μητέρα του, ἡ ὁποία εἶχε τεθῆ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς εἰδωλολατρικῆς ἀντιδράσεως· διὸ καὶ ἡ μνήμη του τιμᾶται ἐν τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ ὡς ἁγίου τῇ 28ῃ Σεπτεμβρίου. Τὸ λείψανόν του εὑρίσκεται ἐν τάφῳ εἰς τὴν καπέλλαν τοῦ ἁγίου Βεντζέλου ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Βίτου ἐν Πράγᾳ.

— 2) ***Βεγκέσλαος ὁ Β'***, δοὺξ τῆς Βοημίας, ἀποθανὼν τῷ 1194. Διεδέχθη τοὺς θείους του Φρειδερῖκον καὶ Κονράδον, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχε διέλθει δέκα ἑπτὰ ὅλα ἔτη ἐν τῇ ἐξορίᾳ. Ἐξεδιώχθη μετὰ τρίμηνον ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου του *Ὀτοκὰρ* καὶ ἀπέθανεν ἐν τῇ ξένῃ.

— 3) ***Βεγκέσλαος ὁ Γ'*** ὡς δούξ, ἢ ***ὁ Α'*** ὡς βασιλεὺς τῆς Βοημίας (1205—1253) Ἦτο υἱὸς τοῦ Ὀτοκάρ, ὁ ὁποῖος ἀνηγόρευσεν αὐτὸν συμβασιλέα ἀπὸ τοῦ 1230. Ὁ Βεγκέσλαος οὗτος μόλις ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον ἐδήωσε τὸ δουκᾶτον τῆς Αὐστρίας, ἐκυρίευσε τὴν Μοραβίαν, ἀπώθησε τὴν εἰσβολὴν τῶν Ταρτάρων καὶ κατόπιν κατέπνιξε τὴν ἐπανάστασιν τοῦ υἱοῦ του, ἡ ὁποία εἶχεν ἐκραγῆ συνεπείᾳ τῶν καταπιέσεων καὶ τῶν βαρυτάτων φόρων, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἐπιβάλει εἰς τοὺς ὑπηκόους του.

—4) ***Βεγκέσλαος ὁ Δ'*** ὡς δούξ, ἢ ***ὁ Β'*** ὡς βασιλεὺς τῆς Βοημίας, τῆς Πολωνίας καὶ τῆς Οὐγγαρίας, ὁ ἐπιλεγόμενος ὁ *Πρεσβύτερος* (1270—1305). Ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον εἰς ἡλικίαν ἑπτὰ ἐτῶν, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του Ὀτοκάρ. Μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεώς του κατεῖχε τὴν ἀντιβασιλείαν καὶ ἐκυβέρνα τὴν χώραν τυραννικώτατα ὁ μαρκήσιος τοῦ Βρανδεμβούργου *Ὄθων*, ὁ ὁποῖος ἐκράτει φυλακισμένον τὸν μικρὸν βασιλέα ἐντὸς τοῦ πύργου τῆς Πράγας. Ὁ Βεγκέσλαος ἀνέλαβε τὴν διακυβέρνησιν τῆς χώρας τῷ 1300, τὸ δὲ ἑπόμενον ἔτος ἐδέχθη καὶ τὸ προσφερθὲν εἰς αὐτὸν στέμμα τῆς Οὐγγαρίας, τὸ ὁποῖον ὅμως κατόπιν παρεχώρησεν εἰς τὸν υἱόν του.

—5) ***Βεγκέσλαος ὁ Ε'***, ὡς δούξ, ἢ ***ὁ Γ'***, ὡς βασιλεὺς τῆς Βοημίας καὶ τῆς Οὐγγαρίας, ὁ ἐπιλεγόμενος ὁ *Νεώτερος* (1289—1306). Ἦτο ἡλικίας δέκα ἓξ ἐτῶν ὅτε ὁ πατήρ του παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὸ στέμμα τῆς Οὐγγαρίας. Ἐπέδειξεν ὅμως τοιαύτην ἀνικανότητα καὶ ἐπεδόθη τόσον πολὺ εἰς τὰς διασκεδάσεις καὶ τὰς ἡδονάς, ὥστε προεκάλεσε λαϊκὰς ἐξεγέρσεις, συνεπείᾳ τῶν ὁποίων ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῆς Βούδας, ὅπου τὸν ἀπηλευθέρωσεν ὁ πατήρ του, προσδραμὼν εἰς βοήθειάν του. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ἐγένετο βασιλεὺς τῆς Βοημίας καὶ ἐπώλησεν ἀντὶ χρημάτων τὰ δικαιώματά του ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Οὐγγαρίας εἰς τὸν Ὄθωνα Δ' τῆς Βαυαρίας. Ὁ Βεγκέσλαος ἔστρεψε κατόπιν τὰ βλέμματά του πρὸς τὴν Πολωνίαν, ἀλλ' ἐδολοφονήθη καθ' ἣν στιγμὴν προπαρεσκευάζετο νὰ καθυποτάξῃ τὴν χώραν ταύτην. Διὰ τὴν δολοφονίαν ταύτην ἐξεφράσθησαν ὑποψίαι ὅτι ἦτο ἔργον τοῦ οἴκου τῶν Ἀψβούργων.

— 6) ***Βεγκέσλαος ὁ ΣΤ'***, ὡς δούξ, ἢ ***ὁ Δ'***, ὡς βασιλεὺς τῆς Βοημίας καὶ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας, ὁ ἐπιλεγόμενος ὁ *Μέθυσος* ἢ ὁ *Ὀκνηρὸς* (1359—1419). Υἱὸς καὶ διάδοχος Καρόλου τοῦ Δ' κατ' ἀρχάς, ἐκυβέρνησε τὴν χώραν τῇ βοηθείᾳ τῶν συμβούλων του πατρός του, ἐπέστησε τὴν προσοχήν του ἐπὶ τῆς ἐλαττώσεως τῶν φόρων καὶ τῆς καλῆς διοικήσεως καὶ ἐβοήθησε τὴν ἀνάπτυξιν του ἐμπορίου. Μετ' ὀλίγον ὅμως, διὰ τοῦ ἀποκαλυφθέντος βιαίου καὶ διεφθαρμένου χαρακτῆρός του, διέλυσε πάσας τὰς χρηστὰς ἐλπίδας, τὰς ὁποίας εἶχον στηρίξει ἐπ' αὐτοῦ οἱ ὑπήκοοί του. Αἱ σκληρότητές του καὶ αἱ κραιπάλαι του

Digitized by Google

ὑπῆρξαν παροιμιώδεις. Ἐγκατέλειψε τὴν Γερμανίαν εἰς πλήρη ἀναρχίαν καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν περιωρίσθη εἰς μόνην τὴν Βοημίαν, πωλήσας τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην τὰς διαφόρους ἐπαρχίας καὶ κτήσεις του ἀντὶ χρημάτων, μὲ τὰ ὁποῖα ἐσυνέχιζε τὴν ἄτασθαλον ζωήν του. Ἀρχὴν τῶν πωλήσεων τούτων ἔκαμεν ἀπὸ τὴν Λομβαρδίαν, τὴν ὁποίαν παρεχώρησεν εἰς τὸν Ἰωάννην Γαλεάτσον Βισκόντι ἀντὶ 150.000 χρυσῶν σκούδων. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἐνεφανίσθη καὶ τὸ θρησκευτικὸν μεταρρυθμιστικὸν καὶ πατριωτικὸν κίνημα τοῦ *Ἰωάννου Οὔσσίου*, τὸ ὁποῖον ἀλληλοδιαδόχως ὑπεστήριξε καὶ κατεδίωξε, προκαλέσας τὰς δυσαρεσκείας καὶ τὴν κατακραυγὴν ἀμφοτέρων τῶν διαμαχομένων μερίδων. Ὁ ἀδελφός του *Σιγισμόνδος*, διὰ τῆς διαγωγῆς του,ηὔξησε τὰς δυσαρεσκείας κατὰ τοῦ βασιλέως, ὁ ὁποῖος τέλος συνελήφθη τῷ 1393 ὑπὸ τῶν δυσηρεστημένων ἐντὸς τῆς οἰκίας του ἐν Πράγᾳ. Διαφυγὼν ἐκ τῆς φυλακῆς του καὶ ἀναλαβὼν ἐκ νέου τὴν διακυβέρνησιν τῆς χώρας, συνελήφθη καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν μεγιστάνων καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὸν Μέλανα πύργον τῶν ἀνακτόρων τῆς Πράγας. Κατόπιν μετεφέρθη εἰς Βιέννην, ὁπόθεν ἐδραπέτευσε καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Βοημίαν, ὅπου ὁ λαός, καταπιεζόμενος τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Σιγισμόνδου, τὸν ὑπεδέχθη μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας. Ὁ Βεγκέσλαος ὅμως ἐξηκολούθησε τὴν αὐτὴν ζωὴν καὶ ἀπέθανε μετά τινα ἔτη ἐξ ἀποπληξίας, κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ἰωάννου Ζίσκα.

Μ. Δ. Β.

Βεγκσάϊντερ· βλ. Βεζάϊντερ.

βεγλέρβεης (ὁ)· βλ. βεηλέρβεης.

Βεγλερῆς, *Γεώργιος*. Ἕλλην λόγιος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως (1850—1923), ἐκπαιδευθεὶς ἐν Ὀδησσῷ. Ἔγραψε μελέτας περὶ τοῦ εὑρεθέντος ἐν Σαρμουσακλῇ τῆς Μ. Ἀσίας καὶ περιελθόντος εἰς τὴν κατοχὴν τῆς Ρωσίας «Πορφυροῦ κώδικος» τοῦ Εὐαγγελίου καὶ «Περὶ τοῦ μολυβδοβούλλου Δαβὶδ τοῦ Κομνηνοῦ τῆς Τραπεζοῦντος», καθὼς καὶ ἄλλας τινὰς βυζαντιολογικὰς διατριβάς, ἑλληνιστὶ καὶ ρωσιστί. Ἐπ' ἐσχάτων διέμενεν ἐν Σμύρνῃ, ὅπου εἶχε μεταφέρει τὴν πλουσίαν βιβλιοθήκην του καὶ πολύτιμον συλλογὴν κειμηλίων, ἀπολεσθείσας ἀμφοτέρας κατὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ 1922.

—**Βεγλερῆς, *Γρηγόριος***. Ἕλλην εἰσελθών, κατόπιν σπουδῶν ἐν Εὐρώπῃ, εἰς τὴν διοικητικὴν ὑπηρεσίαν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, γενόμενος δὲ γνωστὸς κυρίως διὰ τοῦ διορισμοῦ του ὡς ἡγεμόνος τῆς Σάμου κατὰ τὸ 1912, μετὰ τὸν φόνον τοῦ πρώην τοιούτου Ἀνδρέου Κοπάση. Πρὸ τοῦ διορισμοῦ του εἰς τὸ ἡγεμονικὸν ἀξίωμα ὁ Βεγλερῆς διετέλεσε μουτεσαρίφης Μερσίνης. Εἰς Σάμον ἀφίκετο κατὰ Μάρτιον τοῦ 1912, ὅτε ὁ σαμιακὸς λαὸς ἑώρταζεν ἀκόμη τὴν ἀπολύτρωσίν του ἀπὸ τῆς Κοπασικῆς τυραννίας. Ἡ ἔκδοσις διατάγματος περὶ παροχῆς ἀμνηστείας εἰς τοὺς ὑπὸ τοῦ Κοπάση ἐξορισθέντας Σαμίους, μὴ περιλαμβάνοντος τὸν Θ. Σοφούλην, διέθεσε τὸν πληθυσμὸν ἐναντίον του. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Σεπτεμβρίου 1912, ὁ Βεγλερῆς ἐξηναγκάσθη μὲν νὰ παραδώσῃ τὴν ἐξουσίαν, ἀλλ' ἐξηκολούθει νὰ παραμένῃ ἐν Σάμῳ κλεισμένος ἔν τινι ἐξοχικῇ ἐπαύλει. Μόνον ὅτε τὴν 2αν Μαρτίου 1913 ἑλληνικὰ πολεμικὰ σκάφη κατέπλευσαν εἰς Σάμον καὶ ἀπεβίβασαν τὸν πρῶτον στρατὸν κατοχῆς τῆς νήσου, ὁ Βεγλερῆς ἐγκατέλειψε ταύτην ἐπιβὰς αὐστριακοῦ ἀτμοπλοίου ἀναχωροῦντος διὰ Κωνσταντινούπολιν. Ι. Δ. ΒΑΚΙΡΤΖΗΣ

βεγονία (ἡ) (Begonia), κοιν. *μπιγκόνια [Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς τάξεως τῶν *βεγονιιδῶν* (Begoniaceae). Περιλαμβάνει φυτὰ ποώδη, πολυετῆ, βολβώδη καὶ θυσανόρριζα, ἀριθμούμενα εἰς 400—500 εἴδη· καλλιεργοῦνται διὰ τὰ ἄνθη καὶ τὸ ὡραῖον φύλλωμά των, ἐν ἀνθοδοχείοις τὰ εὐαίσθητα καὶ ἐν τῷ ἀνθοκήπῳ κατὰ τὸ θέρος τὰ ἀνθεκτικώτερα εἰς καιρικὰς ἀκρότητας. Τὰ εἴδη τοῦ γένους τούτου χωρίζονται εἰς τέσσαρας ὁμάδας: 1) τῆς socrotana ἢ τῶν *ἡμι-βολβωδῶν*, 2) τῶν *βολβωδῶν*, ἅτινα ἀνθοῦσι κατὰ τὸ θέρος, 3) τῆς *βασιλικῆς* (Rex) ἢ τῶν καλλιεργουμένων διὰ τὸ ὡραῖον των φύλλωμα *ριζωματωδῶν* καὶ 4) τῶν *θυσανορρίζων* ἢ *ἀειθαλῶν* (Semperflorens).

Ἡμι-βολβώδεις βεγονίαι: Τὸ εἶδος socrotana ἀντιπροσωπεύει τὴν ὁμάδα ταύτην, ἀνθεῖ δὲ κατὰ τὸν χειμῶνα. Κατάγεται ἐκ τῆς θερμῆς νήσου Socrota, διὸ χρήζει ἰδιαιτέρων περιποιήσεων. Τὸ εἶδος τοῦτο διασταυρωθὲν μετὰ τῶν ἀειανθῶν ἔδωκε νόθα μεγίστης ἀξίας, ὡς π. χ. τὴν ποικιλίαν Gloire de Lorraine, Gloire de Sceaux, Triomphe de Lemoine, Incomparabilis. Πολλαπλασιάζονται διὰ τεμαχίων (μοσχευμάτων) φύλλων.

Βολβώδεις βεγονίαι: Αὗται, πολλαπλασιαζόμεναι διὰ βολβῶν, ἀνθοῦσι κατὰ τὸ θέρος, καλλιεργούμεναι ἐν ἀνθοδοχείοις. Παρέχουσι διαφόρους ποικιλίας, ὧν τὰ ἄνθη εἶναι διαφόρων χρωμάτων, μονὰ ἢ διπλᾶ. Κατάγονται ἐκ τοῦ Μεξικοῦ καὶ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς.

Φυλλωματώδεις ἢ ριζωματώδεις βεγονίαι. Ἡ ὁμὰς αὕτη εἶναι γνωστὴ ἐκ τῆς ποικιλίας *βεγονία ἡ βασιλικὴ* (Begonia Rex), ἥτις κέκτηται θαυμάσιον φύλλωμα. Πολλαπλασιάζεται διὰ μοσχευμάτων, στελεχῶν ἢ φύλλων, καὶ καλλιεργεῖται ἐν ἀνθοδοχείοις. Κατάγεται ἐκ τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Νοτίου Κίνας.

Ἀειανθεῖς (Semperflorens) ἢ *θυσανόρριζαι βεγονίαι*: Καὶ αἱ βεγονίαι αὗται εἶναι γνωσταί, διότι πολλαπλασιάζονται εὐκόλως, εὐδοκιμοῦσιν εὐκολώτερον τῶν προηγουμένων καὶ ἀνθοῦσιν ἀφθόνως καθ' ὅλον τὸ ἔτος, ἐφόσον διατηροῦνται κατὰ τὸν χειμῶνα ἐν θερμαινομένῳ θερμοκηπίῳ ἢ φωτιζομένῳ δωματίῳ. Κατάγονται ἐκ τῆς τροπικῆς ἢ ὑποτροπικῆς Ἀμερικῆς. Πολλαπλασιάζονται διὰ σπόρου καὶ μοσχευμάτων στελεχῶν καὶ χρησιμοποιοῦνται διὰ καλλιέργειαν ἐν ἀνθοδοχείοις καὶ ἐν τῷ ἀνθοκήπῳ κατὰ τὸ θέρος.

Π. Θ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Βεγονία ἡ βολβώδης.

Βεγονία ἡ βασιλική.

Βεγονία ἡ δόξα τῆς Λωρραίνης.

Βεγονία ἡ ἀειανθής.

βεγονιέλλα (ἡ) (Begoniella) */Βοτ./*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βεγονιιδῶν*. Μοναδικὸν εἶδος εἶναι *βεγονιέλλα ἡ Χουαΐτχιος* (Begoniella whithei), ἐτησία πόα τῆς Νέας Γρενάδης, ἥτις διαφέρει τῆς *βεγονίας* ἐκ τοῦ ἁπλοῦ περιανθίου της, ὅπερ εἶναι γαμόφυλλον, κωδωνοειδὲς καὶ τετράλοβον, ὡς ἐπίσης καὶ ἐκ τῶν ἀρρένων ἀνθέων της, ἅτινα ἔχουσι τέσσαρας στήμονας ἡνωμένους μεταξύ των ὑπὸ νηματίων. Δ. Ν. Π.

βεγονιίδαι (οἱ) (Begoniaceae) *[Βοτ.]* Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει πόας ἢ θάμνους ἐτησίους ἢ πολυετεῖς, μὲ φύλλα ἁπλᾶ, ἐναλλασσόμενα, καρδιόσχημα καὶ φέροντα μεγάλα καὶ εὔπτωτα παράφυλλα. Τὰ ἄνθη εἶναι μονογενῆ, κατὰ κῦμα διατεταγμένα καὶ φέροντα ἀντίθετα βράκτεια, ἢ βρακτείδια. Τὰ ἄρρενα ἄνθη ἔχουσι πεταλοειδὲς περιάνθιον, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ δύο, τεσσάρων, ὀκτὼ ἢ δέκα ἐλευθέρων φυλλαρίων, ἀνομοίων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μεταξύ των, ὡς ἐπίσης καὶ ἀπὸ ἀπείρους στήμονας μὲ νημάτια, ἄλλοτε ἐλεύθερα καὶ ἄλλοτε ἡνωμένα κατὰ τὴν βάσιν των ἐν εἴδει στήλης, ἐπιμήκους κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἥτις καὶ ἐχει τὸ κέντρον τοῦ ἄνθους. Εἰς τὰ θήλεα ἄνθη τὸ περιάνθιον ἀποτελεῖται ἐπίσης ἐξ ἐλευθέρων καὶ ἀνομοίων πεταλοειδῶν φυλλαρίων, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς κυμαίνεται μεταξὺ δύο καὶ δέκα. Ἡ ὑποφυὴς ἢ ἐσωτερικὴ ᾠοθήκη διαιρεῖται εἰς τρεῖς θαλάμους καὶ φέρεται ἐπὶ στύλου μετὰ τριῶν στυλίσκων. Ἕκαστος θάλαμος φέρει εὐμέγεθες κύτταρον, ἁπλοῦν ἢ διπλοῦν, περικλεῖον πολυπληθῆ ἀνάτροπα ᾠάρια. Ὁ καρπὸς ἐνίοτε εἶναι σαρκώδης καὶ συνηθέστερον κάψα τριγωνική, φέρουσα ἀκανθώδεις αἰχμὰς καὶ περικλείουσα μέγαν ἀριθμὸν μικροτάτων σπερμάτων μὲ ὑποκυλινδρικόν, σαρκῶδες ἔμβρυον, τοῦ ὁποίου αἱ κοτυληδόνες εἶναι βραχύταται. Οἱ *βεγονιίδαι* λόγῳ τῆς ἀνατομικῆς των ὑφῆς πλησιάζουσι κατὰ πολὺ πρὸς τοὺς *πασσιφλωρίδας*, πρὸς τοὺς ὁποίους ἔχουσι καὶ πολλὰ κοινὰ γνωρίσματα. Τὰ κυριώτερα γένη τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι: *βεγονία* (Begonia), *ἰλλεβρανδία* (Hillebrandia) καὶ *βεγονιέλλα* (Begoniella). Δ. Ν. Π.

Βεγοραὶ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φλωρίνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 315. Κεῖται ἐπὶ τῆς ΝΔ ὄχθης τῆς λίμνης του Ὀστρόβου, ἀπέχον 1 ὥρ. 15' ἀπὸ τοῦ Σόροβιτς. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Νεόγρατ*. Δ.Ε.Μ.

βεγουίνα (ἡ) (Beguina) */Ζωολ./*. Γένος μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πεταλοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βενεριδῶν*. Τὰ μαλάκια τοῦ γένους τούτου χαρακτηρίζονται ὑπὸ πεπιεσμένης ἀκανονίστως κόγχης, ἐλλειψοειδοῦς, εὐρείας κατὰ τὸ πρόσθιον μέρος της καὶ αὐλακωτῆς. Ἡ δεξιὰ θυρὶς τῆς κόγχης φέρει δύο ἐπιμήκεις, αἰχμηρὰς καὶ λίαν πεπιεσμένας ὀδοντώσεις. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βεγουίνα ἡ ραβδωτὴ* (Beguina striata), ἥτις διακρίνεται ἐκ τοῦ μετρίου μεγέθους της καὶ τῶν λείων, φαιῶν, κογχῶν. Ἀπαντᾷ εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανόν. Δ. Ν. Π.

Βεγουίνα ἡ ραβδωτή.

[Ἐξωτερικὴ καὶ ἐσωτερικὴ ὄψις τῆς κόγχης.]

Βεγουλόπουλος, *Μῆτρος*. Μάρτυς τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, ἐκ Πατρῶν, ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ μητροπολίτου Γερμανοῦ. Συλληφθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰσοὺφ πασᾶ, ἐπιστρέψαντος ἐκ Ρίου καὶ διαλύσαντος τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν τὴν 3 Ἀπριλίου 1821, ἐσουβλίσθη μετὰ τοῦ υἱοῦ του. Ἀναφθείσης δὲ πυρᾶς οἱ αἰχμάλωτοι Ἕλληνες ὑπεχρεώθησαν ὑπὸ τοῦ ἀγρίου Σερραίου πασᾶ νά τοὺς ψήσωσι (*Φιλήμονος* Γ' σελ. 166) κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Βαΐων. Τ. Χ. Κ.

Βεγοὺμ *[Γεωγρ.]*· βλ. Μπεγκούμ.

Βέγχα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κάτω Αἰγύπτου 162 χλμ. νοτίως του Καΐρου, πρωτεύουσα τῆς μουδηρίας (νομοῦ) Γκαλιουμπίε (κάτ. 20 χιλ.). Ἡ ἀπὸ Καΐρου σιδηροδρομικὴ γραμμὴ διχάζεται ἐν Βέγχα εἰς τοὺς πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ πρὸς τὸ Πόρτ-Σαΐτ κλάδους. Παρ' αὐτὴν ὁ Νεῖλος εἶναι ἐξευγμένος διὰ μεγάλης σιδηρᾶς γεφύ-

Digitized by Google

ρας. Τῆς πόλεως ταύτης φημίζονται τὰ μανδαρίνια, τὰ πορτοκάλλια καὶ αἱ σταφυλαί. Ἔχει ἑλληνικὴν κοινότητα μὲ σχολεῖον καὶ ἐκκλησίαν τιμωμένην ἐπ' ὀνόματι του ἁγίου Νικολάου. Πλησίον της καὶ ΒΑ σώζονται ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως *Ἀθρίβιος* τῆς σημερινῆς *Κόμελ Ἀτρίμπ.*

Γ. Λ. Α.

Βέδαι (αἱ). Ἡ λέξις σχετίζεται πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ῥίζαν *Fοιδ (οἶδα)*, σημαίνει δὲ κατ' ἀκολουθίαν τὴν γνῶσιν, ἔπειτα δὲ τὴν ἐξ ἀποκαλύψεως γνῶσιν, τὴν θεολογίαν ἐν τῇ κυρίᾳ καὶ στενοτέρᾳ σημασίᾳ τῆς λέξεως. Ὡς δὲ παρ' ἡμῖν *Καινὴ Διαθήκη* λέγονται κατὰ συνεκδοχὴν καὶ τὰ βιβλία τὰ περιέχοντα τὴν νέαν μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων συμφωνίαν, οὕτω καὶ παρ' Ἰνδοῖς κατήντησεν ὁ ὅρος *Βέδαι* νὰ σημαίνῃ καὶ τὰ βιβλία τῆς γνώσεως ἐκείνης, τὰ βιβλία, ἐν τοῖς ὁποίοις εἶναι καταγεγραμμένη ἡ ἐξ ἀποκαλύψεως ἱερὰ ἐκείνη γνῶσις. Ὅθεν ὁ ὅρος *Βέδαι* ἴσα δύναται πρὸς τὸν ὅρον γραμματεία, τὴν ὁποίαν ὅμως δὲν δυνάμεθα νὰ περιορίσωμεν ἐντὸς αὐστηρῶν χρονικῶν ὁρίων. Πλὴν τοῦ ὀνόματος *Βέδα* ἢ *Βέδαι* φέρει ἡ γραμματεία αὕτη καὶ ἄλλα ὀνόματα παρ' Ἰνδοῖς, τῶν ὁποίων κυριώτερα καὶ χαρακτηριστικώτερα εἶναι τά: *Σρουτί*, τουτέστιν ἀκοή, καὶ *Σρουτάμ*, δηλαδὴ τὸ ἀκουσθέν. Τοῦτο δέ, διότι ὅ,τι ὤφθη εἰς τοὺς *Ρισσί*, τοὺς θείους ῥαψῳδοὺς τῶν ἀρχαίων χρόνων, διαδίδεται ὡς θροῦς, ὡς ἀποκάλυψις, ὡς ἀκοὴ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν διὰ στόματος καὶ ἀπὸ ὠτὸς εἰς οὖς.

Ἡ ἁγία αὕτη Γραφὴ τῶν Ἰνδῶν εἶναι κατὰ πολὺ ὀγκωδεστέρα τῆς ἡμετέρας, περιλαμβάνει δέ, ὡς ἡ Παλαιὰ Διαθήκη παρ' ἡμῖν, βιβλία καταγόμενα ἐκ διαφόρων χρόνων καὶ περιλαμβάνοντα πολλὰς ἑκατονταετηρίδας. Ἐντὸς αὐτῆς διακρίνομεν δύο ἐξελικτικὰ στάδια, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν ἀρχαιότερον περιλαμβάνει τὰς *κυρίως Βέδας*, τουτέστι τὰ τρία κανονικὰ βιβλία τῆς *Ριγβέδας*, τῆς *Σαμαβέδας* καὶ τῆς *Γιαδσουρβέδας*, ὡς καὶ τὸ μὴ κανονικὸν τῆς *Ἀθαρβαβέδας*, τὸ δὲ νεώτερον ἀποτελοῦσιν αἱ λεγόμεναι *Βραχμᾶναι*, συνταγμέναι ἐν πεζῷ, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ βιβλία ἐκεῖνα τοῦ πρώτου σταδίου, τὰ ὁποῖα εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἔμμετρα. Τῶν Βραχμανῶν τούτων συμπληρώματα εἶναι τὸ μὲν αἱ *Ἀραουγιάκας* (δασικαὶ μελέται, σκέψεις καὶ θεωρίαι ἐν τοῖς δάσεσι), τὸ δὲ αἱ *Οὐπανισάδαι*, τουτέστιν αἱ διδασκαλίαι Σαφῆ ὅρια μεταξὺ τῶν δύο τούτων σταδίων δὲν δυνάμεθα νὰ θέσωμεν· διότι τὰ νεώτερα τμήματα τῆς Ριγβέδας καὶ τῆς Ἀθαρβαβέδας μετέχουσι τῆς δευτέρας περιόδου. Ἡ περίοδος ὅμως αὕτη, ὁ λεγόμενος *Βραχανισμός*, χαρακτηρίζεται καὶ καθορίζεται εὐκρινῶς διὰ τῶν κοινωνικῶν τάξεων, αἵτινες ἀναφαίνονται νῦν διὰ τῆς ἐμπεδώσεως τῆς ἰσχύος τοῦ κλήρου, διὰ τῆς ὑπεροχῆς, τὴν ὁποίαν ἀποκτᾷ ἡ περὶ τὰς θυσίας καὶ τὸ τυπικὸν αὐτῶν τεχνική, διὰ τῆς σημασίας, ἡ ὁποία ἀποδίδεται εἰς τὰ ἐξωτερικὰ ἔργα καὶ διὰ τῆς ἐμφανίσεως ὑψίστου θεοῦ, ὑπερέχοντος τῶν λοιπῶν. Αἱ Βραχμᾶναι συγκαταριθμοῦνται ὑπὸ τῶν Ἰνδῶν εἰς τὴν ἐξ ἀποκαλύψεως γραμματείαν, εἶναι δηλαδὴ καὶ αὐταὶ *Σρουτί*· τοῦτο ὅμως δὲν συμβαίνει καὶ περὶ τὰς *Σούτρας*, αἵτινες ἀνήκουσι μὲν εἰς τὸν κύκλον τῶν Βεδῶν, ἀλλ' εἶναι μεταγενέστεραι. Αἱ Σοῦτραι αὗται ἀποτελοῦσιν, ὡς εἰπεῖν, τρίτον τι στρῶμα ἐν τῇ βεδικῇ γραμματείᾳ καὶ εἶναι ἐγχειρίδια ἀναφερόμενα εἰς τὰς διὰ τὰς θυσίας ἀπαιτουμένας διατυπώσεις καὶ τοὺς θρησκευτικοὺς καθόλου τύπους. Τινὲς μόνον ἐξ αὐτῶν ἔχουσι τὴν τιμὴν νὰ συγκαταριθμῶνται εἰς τὴν ἐξ ἀποκαλύψεως γραμματείαν, καλούμεναι διὰ τοῦτο *σραυτασούτρας*.

Κατὰ ταῦτα ἔχομεν τὸ ἀκόλουθον σχῆμα, ἕκαστον τῶν μερῶν τοῦ ὁποίου νοητέον ὡς ἀντιπροσωπεῦον μεταγενέστερον χρονικὸν στάδιον, μετά τινος ὅμως συνεχείας καὶ ἄνευ αὐστηροῦ καθορισμοῦ ὁρίων (σημειωτέον ὅτι αἱ Οὐπανισάδαι δυνατὸν νὰ εἶναι σύγχρονοι ἢ μεταγενέστεραι τῶν Σουτραι). Αἱ κυρίως Βέδαι, ἀποτελοῦσαι τὴν συλλογὴν τῶν ᾠδῶν, καλοῦνται *Μαντράς*. Σπουδαιοτάτη πασῶν εἶναι ἡ *Ριγβέδα*, τουτέστιν ἡ γνῶσις τῶν στίχων (*ρίτς*), τῶν ὕμνων, τῶν θυσιαστηρίων ᾠδῶν. Αὕτη ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ἐκ τῶν τεσσάρων συλλογῶν (*Σαμχίτας*). Αἱ δύο ἑπόμεναι, ἡ *Σαμαβέδα* καὶ ἡ *Γιαδσουρβέδα*, οὐδεμίαν σχεδὸν πρωτοτυπίαν ἐμφανίζουν, διότι πάντας περίπου τοὺς στίχους, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελοῦνται, ἐπανευρίσκομεν εἰς τὴν Ριγβέδαν. Ἀμφότεραι κατηρτίσθησαν ἀποκλειστικῶς διὰ τὰς θυσίας· καὶ ἡ μὲν πρώτη εἶναι συλλογὴ τῶν μελῳδιῶν, αἱ ὁποῖαι δέον νὰ ψάλλωνται κατὰ τὰς θυσίας, ἡ δὲ δευτέρα παραδίδει τὴν γνῶσιν τῶν τύπων, οἵτινες ἀνάγκη νὰ τηρῶνται κατὰ τὰς θυσίας, καὶ δὴ ἐν πεζῷ ὡς τὰ πολλά. Θὰ ἠδύνατο λοιπὸν νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς λειτουργικὸν ἐγχειρίδιον, περιέχον ὑποδείξεις διὰ τὸν θύτην ἱερέα. Ἡ τετάρτη τέλος συλλογὴ περιέχει τὴν γνῶσιν τῶν μαγικῶν τύπων καὶ φαίνεται ὅτι ἦτο μᾶλλον ἐν χρήσει ἰδιωτικῇ.

Αἱ *Βραχμᾶναι* εἶναι κυρίως εἰπεῖν, ἐξήγησις τοῦ τυπικοῦ ἐν πεζῷ λόγῳ, ἄλλαι λέξεσι λειτουργικὰ ὑπομνήματα εἰς τὰς Βέδας, συντεταγμένα ὑπὸ τῶν Βραχμάνων, τῶν διαδόχων τῶν βεδικῶν ἱερέων. Αἱ *Ἀραουγιάκαι* καὶ ἰδίᾳ αἱ *Οὐπανισάδαι* ἀποτελοῦσι συλλογὴν θεοσοφικῶν θεωριῶν, αἵτινες στηρίζονται ἐπὶ τῶν Βεδῶν καὶ χρησιμεύουν ὡς πηγὴ πάσης πνευματικῆς κινήσεως ἐν Ἰνδίαις. Νοητέαι ὡς συμπλήρωμα τῶν Βεδῶν, πολὺ μεταγενέστερον προϊόν, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ ἀτομικὴ ψυχὴ ταυτίζεται πρὸς τὴν καθολικὴν ψυχὴν τοῦ σώματος, ὁ δὲ ἐξωτερικὸς κόσμος κηρύσσεται ἀπάτη καὶ ψευδαίσθησις (*Μαγιᾶ*). Σκοπὸς τῆς ζωῆς εἶναι κατ' αὐτὰς ἡ γνῶσις, ἥτις ὑψοῖ τὸν ἄνθρωπον μέχρι τοῦ θείου πνεύματος. Πρὸς τὸν πανθεϊσμὸν τῆς *Βεδάντας*, ὡς καλεῖται ἡ γραμματεία αὕτη (=τέλος τῆς Βέδας, συμπλήρωμα), ἀντιτίθεται ὁ πραγματισμὸς τῆς αἱρέσεως *Σανκύα*, ἥτις διδάσκει τὴν πραγματικότητα τόσον τῆς ὕλης ὅσον καὶ τοῦ πνεύματος καὶ σώζει τὴν αὐθυπαρξίαν τοῦ ἀτόμου ἔναντι τοῦ καθολικοῦ πνεύματος.

Ἀλλ' ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὰς κυρίως Βέδας, περὶ τῶν ὁποίων ἄλλως τε πρόκειται. Ἡ γραμματεία αὕτη εἶναι διῃρημένη καὶ διατεταγμένη κατ' ἀπόψεις λειτουργικάς. Διὰ πᾶσαν μεγάλην καὶ δημοσίαν θυσίαν ἔδει νὰ παρίστανται τέσσαρες ἱερεῖς, ἐκ τῶν ὁποίων ἕκαστος εἶχεν ὡς κείμενον καὶ ἐγχειρίδιον ἰδίαν Βέδαν. Ἡ γνώμη ὅμως αὕτη δὲν δύναται νὰ εἶναι κατὰ πάντα ὀρθή, διότι, ὡς εἴδομεν, ἡ Ἀθαρβαβέδα, ἡ ὁποία ἔφερε μᾶλλον μαγικὸν χαρακτῆρα, ἦτο ἐν ἰδιωτικῇ χρήσει, δὲν ἦτο δὲ καὶ ἄλλως χρήσιμος πρὸς τὰς θυσίας. Ὅθεν ἡ παρουσία τεσσάρων ἱερέων ἐξηγεῖ τὴν διαίρεσιν τῶν Βεδῶν εἰς τρεῖς συλλογάς, τὴν Ριγβέδαν, τὴν Σαμαβέδαν καὶ τὴν Γιαδσουρβέδαν, τῆς Ἀθαρβαβέδας δικαιολογουμένης ὑπὸ τῆς ἀνάγκης πρὸς διάσωσιν τῶν μαγικῶν παραστάσεων καὶ χρήσεων, αἵτινες εἶχον μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν θρησκευτικὴν συνείδησιν τῶν ἀρχαιοτάτων ἐκείνων χρόνων. Ἡ σχέσις δὲ τῶν τεσσάρων ἱερέων πρὸς τὰς τρεῖς συλλογὰς ἐξηγεῖται, ἐὰν δεχθῶμεν τὴν γνώμην τοῦ Söderblom, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ πρωθιερεύς, ὁ *Βραχμάνα*, ἔδει νὰ γινώσκῃ καὶ τὰς τρεῖς ἐκείνας Βέδας, ἵνα προλαμβάνηται οἱονδήποτε λάθος ἐκ μέρους τῶν τριῶν ἄλλων συναδέλφων του, ὀλέθριον εἰς τὴν δύναμιν καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς θυσίας. Οὕτως ἔχομεν: α) τὸν *Βραχμάνα*, τὸν πρωθιερέα· β) τὸν *Χοτάρ*, τὸν κήρυκα, ὅστις δέον νὰ γινώσκῃ τὴν Ριγβέδαν καὶ οὗ ἔργον ἡ ἀνάγνωσις τῶν ὕμνων· γ) τὸν *Οὐδγατάρ*, τὸν ψάλτην, ὅστις ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ γινώσκῃ τὴν Σαμαβέδαν καὶ νὰ συνοδεύῃ τὴν θυσίαν δι' ᾠδῶν καὶ δ) τὸν *Ἀδβαρυού*, ἐσπουδακότα περὶ τὴν Γιαδσουρβέδαν καὶ ἔργον ἔχοντα τὴν ἐπιτέλεσιν τῆς κυρίως θυσίας.

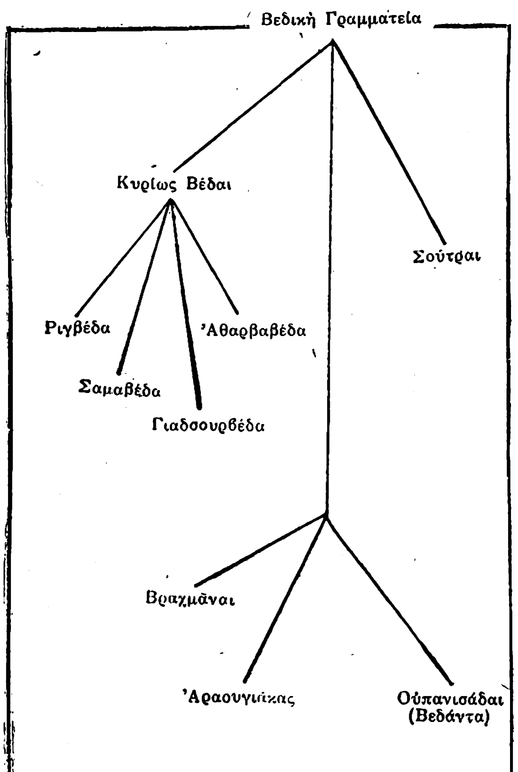

Περὶ τῆς ἡλικίας τῶν συλλογῶν τούτων τῶν κυρίως Βεδῶν, τῶν *Μαντράς*, ἀορίστους μόνον ὑποθέσεις εἶναι δυνατὸν νὰ προβάλωμεν. Βέβαιον εἶναι ὅτι εἶναι μνημεῖα μακρᾶς καὶ πολλὰ στάδια διανυσάσης ἐξελίξεως, γεννηθέντα ἐν Ἰνδίαις. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν κατωρθοῦμεν νὰ καθορίσωμεν ἐπακριβῶς τὸν χρόνον τῆς συντάξεως αὐτῶν, τὸ κέρδος δὲν θὰ ἦτο τόσον μέγα, ὅσον ἤθελέ τις νομίσει· διότι χρόνος συντάξεως καὶ ἀρχαὶ τῆς βεδικῆς θρησκείας δὲν θὰ συνέπιπτον. Ἡ θρησκευτικὴ καὶ ἡ ἄλλη ἐξέλιξις εἶχεν ἀρχίσει πολὺ ἐνωρίτερον τῶν χρόνων, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐπεχείρησαν νὰ συγγράψωσι τὰς Βέδας, ὧν τὸ περιεχόμενον ἐπὶ μακρὸν πάλιν παρεδίδετο, ὡς εἴπομεν, ἀπὸ στόματος εἰς στόμα. Παρὰ ταῦτα ἐπεχείρησαν πολλάκις νὰ καθορίσωσι κατὰ προσέγγισιν τὸν χρόνον τῆς συγγραφῆς αὐτῶν. Κατὰ τὸν Jacobi καὶ τὸν Tibau ὁ βεδικὸς πολιτισμὸς ἀνάγεται μέχρι τοῦ ἔτους 2000, ἴσως δὲ καὶ τοῦ ἔτους 4000 π.Χ. Ἀλλ' ἐν πρώτοις οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι εἶναι σφόδρα ὑποθετικοὶ καὶ ἀντιλεγόμενοι. Ἔπειτα δέ, καὶ ἐὰν ἦσαν ἀκριβεῖς, οὐδὲν συμπέρασμα θετικὸν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξαχθῇ ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς συντάξεως τῶν Βεδῶν. Ταύτην ὁρίζουσι συνήθως μεταξὺ τοῦ 1500 καὶ 1000 π.Χ. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ αἵρεσις *Γιαϊνᾶ*, ἡ περὶ τὸ 850 π. Χ. ἐμφανισθεῖσα, ἀνεπτύχθη ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ βεδισμοῦ, καὶ δὴ μετὰ τὴν ἀκμὴν τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν *βραχμανισμοῦ*, ἡ χρονολογία αὕτη οὔτε πιθανὴ φαίνεται, οὔτε ἀσφαλής. Ὅ,τι δυνάμεθα μετὰ βεβαιότητος νὰ εἴπωμεν εἶναι, ὅτι ὁ πολιτισμός, τὸν ὁποῖον ἀντιπροσωπεύουσιν, ἐμφανίζει ἀρκετὰς προόδους. Γνωρίζουν τὰ κατοικίδια ζῷα, τὴν ἅμαξαν, τὰ χαλκᾶ ὅπλα. Αἱ ἀσχολίαι τῶν ἀνθρώπων εἶναι τὸ μὲν γεωργικαί, τὸ δὲ πολεμικαί. Ὁ πλοῦτος εἶναι ἤδη κατανεμημένος ἀνέτως. Ναοὶ δὲν ὑπάρχουν, εἰμὴ μόνον ἱερεῖς, συντηρούμενοι ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, ἀσφαλὲς παραμένει ὅτι αἱ Βέδαι ἀνήκουν εἰς τὴν ἀρχαιοτάτην γραμματείαν τῆς ἀνθρωπότητος. Δὲν κατάγονται ὅμως ἐκ τῆς ἀρχῆς, ἀλλ' ἐκ τοῦ τέλους θρησκευτικῆς καὶ ποιητικῆς περιόδου τῆς ἰνδικῆς φυλῆς. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ Max Müller εἶχε προβάλει τὴν ἀντίθετον ὑπόθεσιν, φρονῶν ὅτι ἔχομεν πρὸ ἡμῶν δημώδη ποίησιν, καταγομένην ἐκ τῆς παιδικῆς ἡλικίας τῆς ἀρίας φυλῆς. Δὲν δυνάμεθα βεβαίως νὰ ἀρνηθῶμεν τὸ γεγονός, ὅτι ἐν ταῖς Βέδαις ἀπαντῶσιν ἴχνη πρωτογενῶν ἀντιλήψεων καὶ παιδικῆς φαντασίας, ἀλλὰ δυστυχῶς ταῦτα παραμένουν ἁπλᾶ καὶ πενιχρὰ ἴχνη. Ἐνῷ, τοὐναντίον, ἡ ποιητικὴ διαμόρφωσις καὶ πραγματεία τοῦ μύθου, ὡς καὶ ἡ θεωρητικὴ διατύπωσις τῶν θρησκευτικῶν παραστάσεων, προδίδουν παρακμὴν καὶ γῆρας τοῦ πνευματικοῦ βίου. Ὑπὲρ τὴν νόησιν ἵσταται ἡ ξηρὰ μέθοδος· ἡ πίστις μετεβλήθη εἰς θεωρίαν· καὶ ἡ λατρεία κατήντησε τυπικόν. Πλὴν τούτων ὅμως ἡ ἐν ταῖς Βέδαις ποίησις φέρει τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἐπαγγελματικοῦ καὶ τοῦ τεχνητοῦ, ὅπερ δεικνύει ὅτι, καθ' οὓς χρόνους ἐγεννήθησαν αἱ Βέδαι, εἶχε μεταβληθῆ εἰς ἐπάγγελμα καὶ ἐδιδάσκετο, ὡς ἄλλοθεν γνωρίζομεν, ἐν ποιητικαῖς σχολαῖς ἐπὶ τῇ βάσει τεχνικῆς τινος ἀσκήσεως. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ πλεῖστον τῆς βεδικῆς ποιήσεως, ἂν ἐξαιρέσῃ τις ὀλίγα τινὰ μέρη πραγματικῶς ὡραῖα καὶ ὑψηλά, τῇδε κἀκεῖσε ἐγκατεσπαρμένα, εἶναι ξηρόν, ἐπιτετηδευμένον, πτωχὸν εἰς ἰδέας, σκοτεινὸν καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς Ἰνδοὺς δυσνόητον. Ἕνεκα τῶν λόγων τούτων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ βεδικὴ ποίησις εἶναι ἄμεσον προϊὸν τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ, ὡς ἤθελεν ὁ Max Müller. Διὰ τοῦτο καὶ δὲν κατάγονται ἐκ τῆς ἀρχῆς, ἀλλ' ἐκ τοῦ τέλους θρησκευτικῆς τινος καὶ ποιητικῆς περιόδου.

Ἀρχαιοτάτη ἐκ τῶν τεσσάρων συλλογῶν τῶν Μαντρὰς εἶναι ἡ *Ριγβέδα*. Αὕτη περιλαμβάνει 1028 ὕμνους καὶ διαιρεῖται εἰς 10 βιβλία, ἐκ τῶν ὁποίων νεώτατον εἶναι τὸ δέκατον, ὡς καὶ τμήματά τινα τοῦ πρώτου. Τοῦτο ὅμως ἰσχύει μόνον ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς συντάξεως, οὐχὶ δὲ καὶ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον, ὅπερ εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον πολὺ παλαιότερον. Ἡ διάταξις τῶν διαφόρων τούτων βιβλίων καὶ τῶν καθ' ἕκαστον μερῶν καὶ ὕμνων στηρίζεται ἐπὶ ὡρισμένων ἀρχῶν, τὰς ὁποίας διαγινώσκει τις εὐκόλως. Ἡ διάταξις δηλαδὴ αὕτη ἐγένετο: α') κατὰ τοὺς ποιητάς, εἰς οὓς ἡ παράδοσις ἀποδίδει τοὺς ὕμνους· β') κατὰ τὰς θεότητας, εἰς τὰς ὁποίας ἀναφέρονται· προηγοῦνται λ. χ. οἱ ἐκ τῶν Agni καὶ ἕπονται οἱ εἰς τὸν Indra· γ') κατὰ τὸ μέτρον, καθ' ὃ ἕκαστοι αὐτῶν εἶναι πεποιημένοι· δ') κατὰ τὰς στροφάς, τὰς ὁποίας περιέχουν. Ὁ τρόπος τῆς γενέσεως καὶ τῆς παραδόσεως τῆς Ριγβέδας ἐμφανίζει πολλὰς ἀναλογίας πρὸς τὴν ἱστορίαν τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν. Αἱ ᾠδαί, παραδιδόμεναι ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν ἐν ταῖς καθ' ἕκαστον οἰκογενείαις τῶν ῥαψῳδῶν καὶ τῶν ἀρχόντων, συνελέγησαν καὶ ἀπετέλεσαν ἓν ὅλον πολὺ βραδύτερον. Πρὸς ποίησιν τῶν ὕμνων ἢ τῶν ᾠδῶν τούτων ἀφορμὴν παρεῖχον κυρίως αἱ μεγάλαι θυσιαστήριοι ἑορταί, πρὸς τὰς ὁποίας ἐχορήγουν ἡγεμόνες ἢ πλούσιοι ἰδιῶται. Πολλάκις ὁ ποιῶν ἦτο πραγματικὸς *Ρισσί*, ἔνθεος προφήτης καὶ βάρδος, εἶδός τι αὐθορμήτου ῥαψῳδοῦ. Πλειστάκις ὅμως τὴν ἐπ' εὐκαιρίᾳ ᾠδὴν ἐποίει ὁ Βραχμάν, ὁ ἐξ ἐπαγγέλματος ποιητής· ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται τὸ ξηρὸν καὶ ἐπιτετηδευμένον αὐτῶν, ἡ ἀναξιοπρέπεια καὶ ἡ ἰδιοτέλεια, τὴν ὁποίαν αἱ πλεῖσται αὐτῶν μαρτυροῦσι.

Εἰς πολλὰς ἐκ τῶν ᾠδῶν τούτων μνημονεύεται τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως· αἱ περὶ αὐτῶν ὅμως εἰδήσεις στεροῦνται συχνὰ πάσης σημασίας. Ἐν τούτοις ἡ παρὰ πολλῶν ἐξ αὐτῶν ὑφισταμένη σταθερὰ παράδοσις στηρίζεται πολλαχῶς ἐπὶ ἱστορικῶν δεδομένων καὶ ἀσφαλῶν εἰδήσεων. Πάντως εἶναι δυνατὸν νὰ διακριθῶσιν ὡρισμέναι οἰκογένειαι ποιητῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ χαρακτῆρος τῶν ᾠδῶν, τοῦ εἴδους τῶν ἐπῳδῶν καὶ τοῦ περιεχομένου τῶν περὶ αὐτοὺς ἱστορήσεων. Ἐπὶ κεφαλῆς ἑκάστης τῶν ποιητικῶν τούτων οἰκογενειῶν

Digitized by Google

ἵσταται ὁ Ρισσί, ὁ ἔνθεος πρόγονος, ἐκ τοῦ ὁποίου λαμβάνει τὸ ὄνομα ἡ οἰκογένεια καὶ ὀνομάζονται τὰ ποιήματα. Ὀνομαστότατος μεταξὺ αὐτῶν εἶναι ὁ *Βασίσθα*, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν οἰκογένειαν ἀποδίδεται ὑπὸ τῆς ἰνδικῆς παραδόσεως τὸ ἕβδομον βιβλίον τῆς Ριγβέδας. Καὶ ὅτι μὲν ὑπῆρξε τοιοῦτος ποιητὴς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι πολὺ πιθανόν· ἀλλὰ περὶ αὐτὸν συνέβη ὅ,τι καὶ περὶ τοὺς Ἕλληνας ποιητὰς τῶν προϊστορικῶν χρόνων: ὁ θρῦλος ἐπεσκότισε καὶ διέστρεψε τὴν πραγματικὴν αὐτοῦ φύσιν.

Αἱ ᾠδαί, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται ἡ Ριγβέδα, οὔτε κατ' εἶδος οὔτε καθ' ὕλην κέκτηνται πᾶσαι τὴν αὐτὴν ἀξίαν. Ἡ ἀνομοιότης αὕτη ἐξηγεῖται ἐν μέρει ἐκ τῆς διαφόρου ἡλικίας τῶν ᾠδῶν τούτων· διότι δέον νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ ὅλη συλλογὴ ἀπετελέσθη βαθμιαίως καὶ ἐν διαστήματι χρόνου ὑπερβαίνοντος ἴσως τὴν χιλιετηρίδα. Γενικῶς εἰπεῖν τὰς ᾠδὰς ταύτας χαρακτηρίζει αἰσθητὴ μονοτονία, ἰδιάζουσα εἰς ὅλην τὴν ἰνδικὴν γραμματείαν. Αἱ πλεῖσται αὐτῶν φέρουσι χαρακτῆρα θρησκευτικόν· ἐν τούτοις, παρ' αὐτὰς ἀπαντῶμεν κοσμικὰ ποιήματα, πολλὰ τῶν ὁποίων ὑμνοῦσι τὸν ἔρωτα καὶ τὴν ζωήν. Ὑπάρχουσιν ἐπίσης ᾠδαὶ ὑμνοῦσαι τὴν δημιουργίαν ἀπὸ ἐλατηρίων καθαρῶς φιλοσοφικῶν. Ἀλλ' ἡ ἀνομοιογένεια τῶν ἐν τῇ συλλογῇ ᾠδῶν δὲν περιορίζεται εἰς ταῦτα. Εὑρηνται ἐν αὐτῇ ὕμνοι, οἵτινες ὄζουσι κνίσης καὶ βουτύρου· ἄλλοι γέμουσιν ἀνοησιῶν· ἄλλοι πάλιν εἶναι ἐμπεποτισμένοι ἀπὸ τὴν ἰδιοτέλειαν ἢ τὴν πανουργίαν τῶν ἱερέων, οἵτινες συνέθεσαν αὐτούς. Δικαιούμεθα νὰ δεχθῶμεν, ὅτι αἱ τοιαῦται ᾠδαὶ ὀφείλουν κατὰ τὸ πλεῖστον τὴν γένεσιν αὐτῶν εἰς τὰς εὐκαιρίας, τὰς ὁποίας παρεῖχον αἱ δημόσιαι θυσίαι, περὶ τῶν ὁποίων ὡμιλήσαμεν. Παρὰ τὰς ἀναξίας λόγου ὅμως ᾠδὰς ταύτας ἀπαντῶμεν καὶ ᾠδὰς πλείστου λόγου ἀξίας, ποιηθείσας, ἀναντιρρήτως, ἀνεξαρτήτως τῶν θυσιῶν ἐκείνων καὶ ὑπὸ αὐθορμήτως ψαλλόντων ῥαψῳδῶν. Ταύτας διακρίνει βαθεῖα καὶ γνησιωτάτη εὐσέβεια, μυστικοπάθεια, ἀνθρώπινα συναισθήματα ἀκραιφνῆ, ὑψηλὴ καὶ εὐγενὴς ποίησις. Ἀπ' αὐτῶν ἐλλείπει τὸ λόγιον, τὸ ἱερατικὸν καὶ τὸ σκοτεινόν, ὅπερ χαρακτηρίζει τὸ πλεῖστον τῆς κυρίως βεδικῆς γραμματείας. Εἴς τινας ἐκ τῶν ᾠδῶν τούτων ἀπαντῶμεν βαθείας σκέψεις, ἀπόρροιαν γενναίας προσπαθείας πρὸς λύσιν τοῦ αἰνίγματος τῆς ὑπάρξεως. Χάριν παραδείγματος παραθέτομεν ἐκ τῆς μεταφράσεως τοῦ Oldenberg τὰ ἑπόμενα ἀποσπάσματα ἐκ τῆς ᾠδῆς βαθυστοχάστου βεδικοῦ ποιητοῦ:

Ἄρχεται διὰ τῶν ἑξῆς:

«Τότε οὔτε τὸ μὴ ὂν οὔτε τὸ ὂν ὑπῆρχε,
Δὲν ὑπῆρχεν ἀὴρ οὔτε οὐρανὸς ἐκεῖ ἐπάνω».

Ἐπιχειρῶν ἔπειτα ὁ ποιητὴς νὰ διεισδύσῃ εἰς τὴν ἐσχάτην αἰτίαν τῆς ὑπάρξεως καθόλου, ἀναζητεῖ ὄνομα, δι' οὗ νὰ χαρακτηρίσῃ τὸ Ἀκατονόμαστον:

«Οὔτε θάνατος ὑπῆρχε τότε οὔτε ἀθανασία.
Δὲν ὑπῆρχε τῆς ἡμέρας ἡ ὄψις, δὲν ὑπῆρχε τῆς νυκτός.
Χωρὶς ἀπὸ κανένα ἄνεμον νὰ κινῆται ἀναπνέει τὸ *Ἕν*,
Ἀπὸ τὴν ἰδικήν του δύναμιν μόνον. Τίποτε ἄλλο δὲν
[ὑπῆρχεν ἀπὸ Αὐτό».

Μόλις ὅμως ἀναφέρῃ τὸ ὄνομα, διαφεύγει πάλιν αὐτὸν καὶ αὐτὸ καὶ τὸ αἴνιγμα. Τὸ ὄνομα εἶναι ἦχος καὶ καπνός, ὅστις θολώνει τὸ πνεῦμά του. Καταλαμβάνεται αἰφνιδίως ὑπὸ τοῦ ἰσχυροῦ συναισθήματος τῆς ἰδίας ἀγνοίας, ἥτις ἐτόλμησε πρὸς στιγμὴν νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἐγνώρισε τὸ ὕψιστον ὄν:

«Πόθεν λοιπὸν ἡ δημιουργία αὐτή; Ἐπλάσθη ἆρά γε ἀπὸ κανένα ὁ κόσμος ἢ ζῇ ἀδημιούργητος; Αὐτὸ τὸ γνωρίζει μόνον *Ἐκεῖνος*, ποῦ ἐποπτεύει τὰ πάντα ἀπὸ ἐκεῖ ἐπάνω. Ἢ μήπως οὔτε *Αὐτὸς* μπορεῖ νὰ τὸ γνωρίζῃ;».

Περὶ τῶν τριῶν ἄλλων συλλογῶν τῆς κυρίως ἢ τῆς ἀρχαιοτέρας Βέδας εἴπομεν ἤδη τινὰ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν. Ἐλάχιστα μόνον θὰ προσθέσωμεν ἐνταῦθα περὶ τῆς *Ἀθαρβαβέδας*, τὸ μὲν διὰ τὸν μαγικὸν χαρακτῆρα τοῦ περιεχομένου της, τὸ δὲ ἵνα καταφανῇ ἡ ἀντίθεσις πρὸς τὴν Ριγβέδαν. Ὡς ὑπεδηλώσαμεν ἀνωτέρω, ἡ συλλογὴ αὕτη δὲν περιελήφθη εἰς τὰ κανονικὰ βιβλία, ἡ δὲ χρῆσις αὐτῆς ἦτο ὅλως ἰδιωτική, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἄλλας Βέδας, τῶν ὁποίων ἐγίνετο χρῆσις ἐν τῇ δημοσίᾳ καὶ ἀνεγνωρισμένῃ λατρείᾳ. Τὸ μαγικὸν περιεχόμενον τῆς Ἀθαρβαβέδας, τῆς ὁποίας τὸ πρῶτον συνθετικὸν ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ *Ἀθαρβὰν* τῆς «*Ἀβέστας*» καὶ ἦτο ἴσως ἐν χρήσει πρὸς χαρακτηρισμὸν τῶν ἰνδο-ιρανικῶν ἱερέων τοῦ πυρός, φέρει ἐν συνόλῳ χαρακτῆρα νεώτερον. Ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι μαγικόν, ἐπιτρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι πολλὰ μέρη τῆς συλλογῆς ταύτης εἶναι ἀρχαιότερα τῆς Ριγβέδας. Διότι, ὡς γνωστόν, αἱ μαγικαὶ παραστάσεις τοῦ λαοῦ καὶ αἱ παραπλήσιαι αὐταῖς δεισιδαιμονίαι ζῶσιν ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας, ἐπίμονοι καὶ ἀναλλοίωτοι. Πρὸς γνῶσιν τοῦ ποιοῦ καὶ τῶν ἐλατηρίων τῶν ᾠδῶν τῆς συλλογῆς ταύτης, παραθέτομεν ἐνταῦθα δύο συντόμους στίχους:

«Ὅστις δίδει εἰς τὸν Βραχμᾶνα μίαν ἀγελάδα, λαμβάνει ὡς ἀντιμισθίαν ὅλους τοὺς κόσμους».

«Ἀπὸ τὴν ἀγελάδα ζοῦν οἱ θεοί, ἀπὸ τὴν ἀγελάδα ζοῦν καὶ οἱ ἄνθρωποι».

Αἱ Βέδαι μετεδίδοντο ἐπὶ μακρὸν διὰ στόματος οὕτως, ὥστε τὴν θέσιν τοῦ ἀντιγραφέως κατεῖχεν ἡ μνήμη τοῦ ἀπὸ στήθους μανθάνοντος τὸ περιεχόμενον αὐτῶν. Φυσικὸν ἦτο ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νὰ ἐμφιλοχωρήσουν σφάλματα καὶ ἐλαφραὶ μεταβολαὶ περὶ τὸ τυπικόν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ θυσία εἶναι τὸ ὕψιστον καὶ σπουδαιότατον ἐν τῇ θρησκευτικῇ συνειδήσει τῶν ἀρχαίων Ἰνδῶν, ἡ σημασία τῶν διαφόρων «γραφῶν» ἐν τοῖς κειμένοις τῶν Βεδῶν ἦτο κολοσσιαία. Ἐντεῦθεν αἱ διάφοροι ἐκδόσεις τῶν καθ' ἕκαστον Βεδῶν καὶ αἱ πολλαὶ συλλογαὶ αὐτῶν. Αἱ ἐκ τῶν λόγων τούτων ἀναπτυχθεῖσαι σχολαὶ παρέδιδον μετὰ προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας ἑκάστη τὴν ἑαυτῆς συλλογὴν καὶ τὸ ἑαυτῆς κείμενον.

Ὅπως ἐν ἀρχῇ τῆς πραγματείας ταύτης ἐσημειώσαμεν, ὁ ὅρος Βέδα σημαίνει γνῶσιν καὶ δὴ ἐξ ἀποκαλύψεως. Τὴν πεποίθησιν ταύτην περὶ τοῦ θείου κύρους, τοῦ θεοπνεύστου καὶ τοῦ ἀλαθήτου τῶν ἱερῶν των βιβλίων ἐκφράζουσιν οἱ Ἰνδοὶ διὰ πλουσίας μυθολογίας. Οἱ *Ρισσὶ* ὑμνοῦνται ἤδη ἐν ταῖς Βέδαις ὡς ὁμοτράπεζοι τῶν θεῶν. Βραδύτερον πιστεύεται ὅτι αἱ τρεῖς κανονικαὶ Βέδαι ἐγεννήθησαν ἐκ τῆς θυσίας τοῦ πρώτου ἀνθρώπου, ὅστις μετέχει θείας οὐσίας καὶ δυνάμεως. Ὁ *Πραγιαπάτι*, μόνος κατ' ἀρχὰς ὑπάρχων, γεννᾷ ἐξ ἑαυτοῦ τοὺς τρεῖς κόσμους, γῆν, ἀέρα καὶ οὐρανόν. Ἐκ τούτων παράγει πάλιν τοὺς *Agni* (πῦρ), *Vayu* (ἄνεμον) καὶ *Surya* (ἥλιον). Τέλος ἐκ τούτων δημιουργεῖ τὰς Βέδας. Οὕτως αἱ Βέδαι μετατίθενται εἰς τὴν ζωὴν τοῦ σύμπαντος, τοῦ ὁποίου τοὺς κόσμους περιέκλεισαν καὶ συγκρατοῦσιν ἐν ἑαυταῖς εἰς τοὺς αἰῶνας.

Τὸ δεύτερον στάδιον ἢ τὸ ἑπόμενον στρῶμα ἐν τῇ βεδικῇ γραμματείᾳ ἀποτελοῦσιν, ὡς εἴρηται, αἱ *Βραχμᾶναι*. Ἡ γραμματεία αὕτη, ἡ καὶ *νεωτέρα Βέδα* καλουμένη, περιέχει συμβολικὰς ἑρμηνείας τοῦ περὶ τὰς θυσίας τυπικοῦ, μυθολογικὰς καὶ θεολογικὰς πραγματείας καὶ συμβουλὰς διὰ τοὺς ἱερεῖς, ἐξικνουμένας ἐνίοτε μέχρι γελοίων λεπτομερειῶν. Θὰ ἠδύναντο νὰ ὀνομασθῶσι λειτουργικὰ καὶ θεολογικὰ ὑπομνήματα εἰς τὰς κυρίως Βέδας, ἀλλὰ γέμοντα αὐθαιρεσίας καὶ νοσηρᾶς φαντασίας. Ἐξ αὐτῶν βλέπομεν ὁπόσον μεγάλη κατήντησεν ἡ σημασία τῆς θυσίας διὰ τὴν θρησκευτικότητα καθόλου τῶν Ἰνδῶν. Ἡ θυσία δὲν ἐνισχύει μόνον τοὺς θεούς, ὡς πιστεύουν κατὰ τοὺς προγενεστέρους χρόνους, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο τοὺς δημιουργεῖ. Καθόλου δ' εἰπεῖν ἡ γραμματεία αὕτη καταδεικνύει τὴν πνευματικὴν ἀπολίθωσιν τοῦ ἰνδικοῦ βίου καὶ ἐξηγεῖ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Βούδα καὶ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς δι' αὐτοῦ μεταρρυθμίσεως. Εἰς τὴν νεωτέραν Βέδαν ἀνήκουν καὶ αἱ *Οὐπανισάδαι*, ὡς συμπλήρωμα τῶν Βραχμανῶν, ἀποτελοῦσαι τὰς ἀρχαιοτάτας φιλοσοφικὰς πραγματείας τῶν Ἰνδιῶν. Ἐν αὐταῖς ἀπαντῶμεν ἤδη πάντα τὰ φιλοσοφήματα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι τὴν οὐσίαν ἢ τὸ κεφάλαιον τοῦ βουδισμοῦ (ὡς λ. χ. τὴν μετεμψύχωσιν). Δι' αὐτῶν τερματίζεται ἡ περίοδος τῆς βεδικῆς γραμματείας ἐν εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ· διὰ τοῦτο καλοῦνται καὶ *Βεδάντα*, τουτέστι τέλος τῆς Βέδας. Τὸν χρόνον ὅμως τῆς συστάσεως αὐτῶν οὐδὲ κατὰ προσέγγισιν εἶναι δυνατὸν νὰ ὁρίσωμεν. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς ἴσως χρόνους συμπίπτει καὶ ἡ σύστασις τῶν *Σοῦτρας* (νῆμα, ἐγχειρίδιον), αἵτινες οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἔκθεσις τοῦ περὶ τὰς θυσίας τυπικοῦ καὶ συλλογὴ ὑποδείξεων ἀναφερομένων εἰς τὸν θρησκευτικόν, τὸν ἀστικὸν καὶ τὸν οἰκογενειακὸν βίον. Αἱ ὑποδείξεις καὶ ὁδηγίαι αὗται εἶναι σύντομα ἀποφθέγματα, κατάλληλα πρὸς τὸν σκοπόν, διὰ τὸν ὁποῖον συνετάγησαν, τουτέστι διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν καθόλου ἀγωγὴν τῶν νέων.

Ἡ γνῶσις τῆς βεδικῆς καθόλου γραμματείας ὀφείλεται κατὰ πρώτιστον λόγον εἰς τοὺς Ἄγγλους. Ἤδη τῷ 1785 ἐδημοσίευσεν ὁ Charles Wilkins μετάφρασιν τοῦ θεοσοφικοῦ ποιήματος Βαγαβαδζίτα, τῷ δὲ 1792 ἀνεφάνη διὰ τύπου τὸ πρῶτον σανσκριτικὸν κείμενον. Ἡ κατὰ τὸ 1784 ἱδρυθεῖσα ἐν Καλκούτᾳ «Ἀσιατικὴ Ἑταιρεία» συνέβαλε μεγάλως εἰς τὴν προαγωγὴν τῶν σανσκριτικῶν ἐρευνῶν. Αἱ ἐργασίαι τῶν Ἄγγλων ἐγέννησαν ταχέως μέγα ἐνδιαφέρον ἐν Γερμανίᾳ περὶ τὸν νέον κόσμον, ὅστις ἀνεκαλύπτετο. Διὰ τοῦ Φρειδερίκου καὶ τοῦ Αὐγούστου von Schlegel εἰσάγεται ἡ σπουδὴ τῆς ἰνδικῆς γραμματείας. Ὁ πρῶτος μεταφράζει ἐμμέτρως ἐκ τῆς Ραμαγιάνα, τῆς Μαχαβαράτα καὶ τῆς νομοθεσίας Μανοῦ, ἐνῷ ὁ δεύτερος συγγράφει πολλοῦ λόγου ἀξίας πραγματείας περὶ τῆς ἰνδικῆς φιλολογίας. Τὴν γνῶσιν τῆς φιλολογίας ταύτης διαδίδει καὶ τρίτος Γερμανὸς ποιητής, ὁ Fr. Rückert διὰ πολλῶν μεταφράσεων, τῶν ὁποίων ἄρισται εἶναι ἡ τοῦ Νὰλ καὶ ἡ τῆς Γιταγοβίνδας. Σήμερον κατέχομεν πλῆθος ἐκδόσεων, μεταφράσεων καὶ εἰδικῶν ἔργων, πολλοὶ εἶναι οἱ περὶ τὴν γραμματείαν ταύτην ἀσχολούμενοι σοφοί, περιοδικὰ συγγράμματα ἀναγγέλλουσι τὰς περὶ τὴν ἔρευναν αὐτῆς προόδους καὶ πλεῖονες ἑταιρεῖαι ἁμιλλῶνται πρὸς ἀλλήλας περὶ τῆς συμβολῆς πρὸς εὐόδωσιν τῶν σανσκριτικῶν καθόλου σπουδῶν. Ταῦτα δέ, διότι ἡ ἰνδικὴ γραμματεία, καὶ πρὸ πάντων ἡ βεδική, κέκτηται ἀνυπολόγιστον θρησκειολογικὴν καὶ γλωσσολογικὴν σημασίαν (βλ. καὶ λ. **Βεδικὴ θρησκεία**, **Βραχμανισμός**, **Βούδας**, **Βουδισμός**).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Α) Μεταφράσεις: Ὑπὸ *Grassmann*, *Ludwig*, *Max Müller*, *Oldenberg*, *Geldner* (ἐκ τῆς Ριγβέδας)· ὑπὸ *Benfey*, *Schermann*, *Grill*, *Bloomfield*, *Weber* (ἐκ τῶν ὑπολοίπων τριῶν Βεδῶν). Β) Πραγματεῖαι: *Kaegi*, Der Rigveda (β' ἐκδ. 1881). *Oldenberg*, Die Religion des Veda (1894). *Pischel* καὶ *Geldner*, Vedische Studien (3 τόμοι, 1889—1901). *Deussen*, Philosophie des Veda (β' ἔκδοσις 1906). *Macdonell*, Vedic mythology. *M. Müller*, Hibbert Lectures (1878). *Barth*, The Religions of India (δ' ἐκδ. 1906). *Bergaigne*, La religion védique (3 τόμοι 1878—1883). *Von Schroeder*, Mysterien und Mimus in Rigveda (1905). *Henry*, La magie dans l'Inde antique (1909). *Caland*, Altindische Zauberei (1907). *Mitchell*, The great religions of India (1905). Προβλ. καὶ βιβλιογραφίαν τῶν σχετικῶν ἄρθρων. Γ) Περιοδικά: *Weber*, Indische Studien. *Thibaut* καὶ *Iha*, Indian Thought. Ὁ ἐπιθυμῶν πλήρη βιβλιογραφίαν ἂς συμβουλευθῇ Die Vedaforschung τοῦ *Oldenberg* (1905) καὶ τὰ διάφορα τεύχη τῆς «Revue de l'histoire des religions». Ἔπιθι πρὸς τούτοις καὶ τὰς Γενικὰς ἱστορίας τῶν θρησκευμάτων τῶν *Chantepie de la Saussaye*, *Orelli*, *Tiele-Soderblom*.

Ν. Ι. ΛΟΥΒΑΡΙΣ

Βεδάντα· βλ. Βέδαι.

βεδαντίτης (ὁ) (Beudantit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτὸν κρυσταλλούμενον εἰς κρυστάλλους ῥομβοεδρικοὺς τοῦ ἑξαγωνικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Ἔχει σκληρότητα $3^{1}/_{2}$ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 4, χρῶμα ἐλαιόχρουν, λάμψιν ὑελώδη. Εἶναι διαφώτιστος ἢ ἀδιαφανής. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ἔνυδρον ἅλας θειϊκὸν καὶ φωσφορικὸν τοῦ σιδήρου καὶ μολύβδου. Ὁ χημικὸς μοριακός του τύπος εἶναι κατὰ προσέγγισιν $[SO^4]^5\ [PO^4]^3\ [FeO]^{11}\ Pb^3 . 12H^2O$. Ἐνίοτε ἀντὶ φωσφόρου περιέχει ἐν μέρει καὶ ἀρσενικόν. Εὑρέθη εἰς τὸ Horhausen καὶ Cork τῆς Ἰρλανδίας.

Γ. Κ. Γ.

Βέδας ὁ ***Αἰδέσιμος*** (Beda, ἢ Baeda, venerabilis). Μέγας Ἄγγλος θεολόγος (672 ἢ 673–735 μ. Χ.) δικαίως τασσόμενος μεταξὺ τῶν ὀλίγων κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους διδασκάλων τῆς Δύσεως,—τοῦ Γρηγορίου Α' πάπα Ρώμης, τοῦ Ἰσιδώρου τοῦ Σεβίλλης, τοῦ Ἀλκουίνου καὶ τοῦ Ἰωάννου Σκώτου. Ἀναντίρρητον ὄντως εἶναι, ὅτι ὁ Βέδας, ζήσας εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν παχυλὴ ἀμάθεια ἐκράτει ἐν τῇ Δύσει, ὑπῆρξεν ὁ μέγιστος τῶν συγγραφέων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὁ σοφώτερος θεολόγος τῆς ἀρχαίας ἀγγλο-σαξωνικῆς Ἐκκλησίας, ὁ πατὴρ τῆς ἀγγλικῆς ἱστορίας καὶ ὁ μᾶλλον διακεκριμένος ἄνθρωπος γραμμάτων τοῦ αἰῶνός του.

Ὁ βίος του ὑπῆρξε τόσον ἁπλοῦς, ἥσυχος καὶ ἄνευ γεγονότων, ὥστε ἐλάχιστα γνωρίζομεν περὶ αὐτοῦ προσωπικῶς, τὸ πλεῖστον δὲ τῶν ὑπαρχουσῶν πληροφοριῶν ὀφείλομεν εἰς ἰδιόγραφον σημείωμα εὑρεθὲν μεταξὺ τῶν σελίδων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας του. Ὁ ἀκριβὴς τόπος τῆς γεννήσεώς του διαμφισβητεῖται, πιθανώτατα ὅμως ἡ τιμὴ αὕτη ἀνήκει εἰς τὸ τότε χωρίον Jarrow, παρὰ τὰ ἀγγλο-σκωτικὰ σύνορα. Ἐπίσης ὑπάρχουν ἀμφιβολίαι, ἂν ἐγεννήθη τῷ 672 ἢ τῷ 673 π. Χ. Περὶ τῶν γονέων του οὐδὲν εἶναι γνωστόν. Μείνας ὀρφανὸς νεώτατος, παρεδόθη εἰς τὸ ἐν Wearmouth μοναστήριον τοῦ Ἁγ. Πέτρου, ὁπόθεν δύο ἔτη βραδύτερον μετεφέρθη εἰς τὸ νεωστὶ ἱδρυθὲν ἐν Jarrow μοναστήριον τοῦ Ἁγ. Παύλου, ὅπου καὶ διῆλθε τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς του. Διδάσκαλός του ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ὑπῆρξε ὁ ἀββᾶς Βενέδικτος Biscop, ἀνὴρ λόγιος, ἐκ τῶν σπανίων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Πεντάκις ἤδη εἶχε μεταβῆ εἰς Ρώμην, κομίσας ἑκάστοτε σὺν τῇ εὐρυτέρᾳ πείρᾳ τοῦ ταξιδίου καὶ πληθὺν συγγραμμάτων, δι' ὧν κατήρτισε τὴν μεγαλυτέραν τῶν ἡμερῶν του βιβλιοθήκην τῆς Ἀγγλίας, ὅπου εὗρε τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀφιερωθῇ εἰς σπουδὰς ὁ νεαρὸς Βέδας.

Τοσοῦτον διεκρίθη ὁ Βέδας μεταξὺ τῶν μοναχῶν ἀδελφῶν του, ὥστε εἰς ἡλικίαν δέκα ἐννέα ἐτῶν, ἓξ ὅλα ἔτη πρὸ τῆς συμπληρώσεως τῆς κανονικῆς ἡλικίας, προεχειρίσθη εἰς διάκονον. Μελετῶν διαρκῶς ἐγένετο κύριος ὅλης σχεδὸν τῆς τότε σοφίας, ῥητορικῆς, φιλοσοφίας, ἀστρονομίας, θεολογίας κλπ., ἣν καὶ καθημερινῶς μετέδιδεν εἰς τοὺς ἑξακοσίους περίπου τροφίμους τοῦ μοναστηρίου μαθητάς του ὡς καὶ εἰς ἄλλους ἔξωθεν ἐρχομένους πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ διδαχθοῖν παρ' αὐτοῦ. Προσφερθεῖσαν ἠρνήθη ν' ἀποδεχθῇ τὴν θέσιν τοῦ ἀββᾶ, καθότι ὡς ἐκ τῶν καθηκόντων του θὰ ἠδυνάτει ν' ἀφιερώσῃ ὅσον χρόνον ἐπεθύμει εἰς τὰς μελέτας του.

Οὐδὲν συνέγραψε πρὸ τοῦ τριακοστοῦ ἔτους του, ἴσως ἐξ ὑπερβαλλούσης μετριοφροσύνης. Μετὰ τὴν εἰς ἱερέα ὅμως χειροτονίαν του ἤρξατο τοῦ ἔργου τῆς διαρκοῦς συγγραφῆς, ἀφήσας εἰς τοὺς μεταγενεστέρους του ἄνω τῶν τεσσαράκοντα πέντε ἔργων. Ὁ Βέδας ἔγραφε φυσικὰ εἰς τὴν Λατινικήν, ἀλλ' ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου του ἤρχισε τὴν εἰς ἀγγλο-σαξωνικὴν μετάφρασιν τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου, συμπληρώσας δυστυχῶς μόνον τὰ πρῶτα ἓξ κεφάλαια, καὶ ταῦτα ἀπολεσθέντα.

Κατὰ τὰ τελευταῖά του ἔτη ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος διὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς σχολῆς York, ὅπου ὁ εἷς τῶν μαθητῶν καὶ φίλος του Egbert ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον τοῦ μεγάλου διδασκάλου του. Εἷς τῶν πνευματικῶν τέκνων τῆς σχολῆς ταύτης ὑπῆρξε καὶ ὁ **Ἀλκουῖνος** (βλ. λ.).

Digitized by Google

"Αγνωστον τυγχάνει διατὶ ἀπενεμήθη εἰς τὸν έδαν ὁ τίτλος *Venerabilis*, ὅστις κακῶς ἀπεδόθη ς τὴν ἑλληνικὴν ὡς «*αἰδέσιμος*». Οὔτε εἰς ἱε-ῖς ἀπονέμεται οὔτε εἰς προβεβηκυίας ἡλικίας τομα. "Αλλωστε ὁ Βέδας δὲν ἔφθασεν εἰς γῆ-ις βαθύ. Μῦθοι καὶ παραδόσεις ἀφθονοῦν, ἀλλ' πραγματικότης μᾶς διαφεύγει. Τὸ ἐπίθετον Venerabilis» πρῶτος μετεχειρίσθη ὁ ἴδιος Βέ-ις, ἀναφερόμενος εἰς «ἁγίους» μὴ ἐπισήμως εἰ-ιτι ἀναγνωρισθέντας ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ὐδέποτε ἐσχέτισεν αὐτὸ μὲ τὸ ὄνομά του. Πλέον βέβαιον εἶναι ὅτι οὐδεὶς τῷ ἀπένειμε τὸν τί-ιον αὐτὸν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του, μόλις δ' ἀπὸ ῶν μέσων τοῦ Ι' αἰῶνος τὸ ὄνομά του εὑρίσκε-ι συνδεδεμένον μὲ τὸ Venerabilis. Μᾶλλον ὡς τλος ἀγάπης καὶ ἐκτιμήσεως ἐκ μέρους τῶν αυμαστῶν του δύναται νὰ θεωρηθῇ, παρὰ ὡς ῶν σχέσιν μὲ βαθμοὺς ἱερωσύνης, ἁγιωσύνης ἡλικίας.

Κατάλογον 45 ἔργων του μᾶς δίδει ὁ ἴδιος εἰς ὸ τέλος τοῦ βιογραφικοῦ σημειώματός του. Τὰ ργα του πραγματεύονται περὶ παντὸς τότε γνω-τοῦ θέματος, δύνανται δὲ νὰ διαιρεθοῦν ὡς ῆς:

1) *Λογογραφικά*, ἐξ ὧν σπουδαιότερα τὰ ἀκό-λουθα: α) Περὶ Ὀρθογραφίας (De Orthographia).) Περὶ Μετρικῆς (De Arte Metrica), εἰς τὸ ὁποῖον αίνεται ἡ γνῶσίς του τῆς Ἑλληνικῆς, καθότι ραγματεύεται μεταξὺ ἄλλων καὶ περὶ τῶν δια-όρων μέτρων τῆς ἑλλην. ποιήσεως. γ) Περὶ Βι-ικῶν ρητορικῶν σχημάτων καὶ τρόπων (De sche-atis et tropis Sacrae Scripturae). δ) Τὸ De sche-atibus et tropis διδάσκει ταυτοχρόνως γραμ-ατικήν, ποίησιν καὶ ρητορικήν. ε) Ποιήματα. λάχιστα τῶν εἰς αὐτὸν ἀποδιδομένων εἶναι γνή-α ἔργα του, τὸ δὲ «Βιβλίον Ὕμνων», τὸ ὁποῖον ναφέρει εἰς τὸν κατάλογόν του, ἔχει ἀπολεσθῆ.

2) *Ἐπιστημονικά*: α) Περὶ τῆς φύσεως τῶν πρα-μάτων (De Natura Rerum), πραγματευόμενον περὶ εωγραφίας, κοσμογραφίας, ζῳολογίας κλπ. β) ερὶ βροντῆς (De Tonitruis). γ) Περὶ τῶν Ἁγίων όπων (De locis Sacris), ἐρρανισμένον ἐκ διαφό-ων ταξιδιωτικῶν πηγῶν καὶ παρέχον τοπογρα-ικὰς καὶ ἀρχαιολογικὰς περὶ Παλαιστίνης πλη-οφορίας, ὡς καὶ συμβουλὰς περὶ ὁδῶν, καταλυ-ιτων κλπ. πρὸς ὄφελος τῶν προσκυνητῶν. δ) ερὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα (De Paschae Celebra-one) καὶ διάφορα περὶ Χρόνου καὶ χρονολογικῶν ολογισμῶν (De Temporibus, De Temporum Ra-one, De Ratione Computi κ. ἄ.). Ἀφορμὴν εἰς ις μελέτας ταύτας καὶ συγγραφὰς ἔδωκεν ἡ περὶ οῦ χρόνου τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα σφοδρὰ ἔρις, ῷ καὶ συνέχεια τῆς μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Ρώ-ης τοιαύτης, ἥτις ἐπὶ γενεὰς ὁλοκλήρους ἐκρά-ι διηρημένας τὰς Ἐκκλησίας τῶν Βρεττανικῶν ήσων.

Αἱ ἐπιστημονικαὶ γνώσεις τοῦ Βέδα ἦσαν πάν-ος σύμφωνοι μὲ τὴν ἐποχήν του. Ἄγγελοι, δαί-ονες καὶ ἄλλαι ὑπερφυσικαὶ δυνάμεις παίζουν πουδαίους ρόλους εἰς τὰς ἐπεξηγήσεις φυσικῶν αινομένων, ἐν τούτοις εἰς πολλὰ σημεῖα ἀποδει-νύεται ὑπέρτερος τῶν συγχρόνων καὶ μεταγενε-στέρων του. Ἐδίδασκε τὴν σφαιρικότητα τῆς γῆς. γνώριζε τὰς αἰτίας τῶν ἐκλείψεων. Ἀντελήφθη ν τριήμερον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του διαφορὰν τῆς ρινῆς ἰσημερίας ἐν σχέσει μὲ τὴν ἐν Νικαίᾳ νοδον, πρᾶγμα ὅπερ ἑκατοντάδας ἐτῶν βραδύ-ρον ἀντελήφθη ὁ μεταρρυθμιστὴς τοῦ ἡμερο-γίου πάπας Γρηγόριος ΙΓ' (1582 μ. Χ.). Εἰσ-ήγαγεν εἰς τὰς χρονολογίας του τὸ Διονυσιακὸν στημα τοῦ ὑπολογίζειν ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως αἱ διὰ τῶν ἔργων του ἐγενίκευσε τὴν ἀποδοχὴν τοῦ πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης.

3) *Ἑρμηνευτικά*: Ἑρμηνεῖαι εἰς διάφορα βιβλία τῆς λ. καὶ Καινῆς Διαθήκης. Αἱ ἑρμηνεῖαί του πρω-τυποι δὲν ἦσαν. Τὸ περιεχόμενόν των ἐδανείζετο ὸ τοὺς πατέρας καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τοὺς Αὐγουστῖνον, ρώνυμον, Ἀμβρόσιον καὶ πάπαν Γρηγόριον ν Μέγαν. Ἠγάπα τὴν ἀλληγορίαν καὶ ἔκαμεν ρεῖαν χρῆσιν αὐτῆς. Ἐβασίζετο φυσικῶς ἐπὶ ῦ λατινικοῦ κειμένου τῆς Γραφῆς, ἀλλ' ὡς γνώ-ης τῆς ἑβραϊκῆς καὶ ἑλληνικῆς πολλάκις ἐχρη-μοποίει τὰ ἀρχικὰ κείμενα.

4) *Ὁμιλίαι καὶ κηρύγματα*, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γματικῆς φύσεως καὶ ἀποτεινόμενα εἰς ἀκροα-ρια μοναχῶν.

5) *Ἐπιστολαί*: Δέκα ἓξ ἐν ὅλῳ, ἐκ τῶν ὁποίων μαντικωτέρα ἡ δευτέρα ἀποτεινομένη πρὸς τὸν θητήν του ἀρχιεπίσκοπον Ὑόρκης, Egbert, καὶ ρέχουσα εἰς ἡμᾶς πολύτιμον εἰκόνα τῆς πρα-ατικῆς ἐν τῇ Ἀγγλοσαξωνικῇ ἐκκλησίᾳ καταστά-ως. Δι' αὐτῆς ὁ Βέδας ἐπιτίθεται κατὰ τῆς φι-ργυρίας τῶν ἐπισκόπων καὶ τῆς ἀκολασίας τῶν οίκων τῶν θρησκευτικῶν καθιδρυμάτων, προσθέ-ι δὲ ὅτι ἂν ἐπραγματεύετο καὶ περὶ μέθης, λαι-ργίας, πολυτελείας καὶ ἄλλων παρομοίων «με-δοτικῶν νοσημάτων», ἡ ἐπιστολή του θὰ ἦτο ὑπερ-τρως μακρά.

6) *Βίοι Ἁγίων*: Τὰ ἀξιολογώτερα ἔργα τῆς άσεως ταύτης εἶναι τὰ πραγματευόμενα περὶ ν Πέντε Ἡγουμένων τῶν μοναστηρίων Ἁγ. έτρου καὶ Ἁγ. Παύλου, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ βίος τοῦ Ἁγίου Cuthbert, ἀββᾶ τοῦ Lindisfarne. Ἀπο-τελοῦν ἐργασίαν πρωτότυπον. Τὰ λοιπὰ μαρτυρο-λόγια εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀντιγραφαὶ καὶ παραφράσεις προγενεστέρων ρωμαϊκῆς προελεύ-σεως.

7) *Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ* (Historia Ecclesiastica Gentis Anglorum): Τοῦτο εἶναι τὸ σπουδαιότερον ἔργον του Βέδα, τὸ ὁποῖον καὶ κατέταξεν αὐτὸν μεταξὺ τῶν Ἄγγλων ἱστορι-κῶν καὶ λογογράφων. Ἀποτελεῖται ἐκ πέντε βι-βλίων καὶ περιέχει τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῶν Ἄγγλων ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Καίσαρος μέ-χρι τοῦ 731 μ.Χ. Τὸ μέχρι τοῦ 596 μ.Χ. μέρος τῆς ἱστορίας βασίζεται ἐπὶ ἔργων τρίτων, ὡς τοῦ Πλινίου, Ὀροσίου, Gildas κ.ἄ., ἀλλὰ μὲ τὴν ἐξι-στόρησιν τῶν γεγονότων τῆς ἀφίξεως τῆς ὑπὸ τὸν Αὐγουστῖνον τῆς Κανταβριγίας παπικῆς ἀποστο-λῆς πρὸς ἐκχριστιανισμὸν τῆς Ἀγγλίας ἄρχεται πρωτότυπος ἐργασία τοῦ Βέδα.

Φυσικῶς δὲν ἀναμένει τις ἐκ τοῦ καλάμου του ἔργον τῆς τελευταίας κριτικῆς ἱστορικῆς σχολῆς. Ἡ ἱστορία του εἶναι μαγευτικώτατον κρᾶμα ἐπι-σταμένης μελέτης καὶ θαυμαστῆς εὐπιστίας. Ἴσως δι' αὐτὸν τὸν λόγον ν' ἀποτελῇ τοιοῦτον εὐχάρι-στον ἀνάγνωσμα. Ὁ Βέδας δὲν πιστεύει ἁπλῶς πᾶν ὅ,τι ἤκουσεν. Ἀπορρίπτει τὰ ἀνάξια προσοχῆς καὶ μετὰ προσοχῆς διεξέρχεται τὸ ὑπόλοιπον ὑλι-κόν του. Διακρίνει διαχωρίζει καὶ καταχωρεῖ μὲ ἀξιοζήλευτον διορατικότητα γεγονότα, μύθους, διαδόσεις, ἢ παραδόσεις χωρὶς νὰ ἀπατηθῇ Ἀλλὰ καὶ ὡς ἀληθὲς τέκνον τοῦ μεσαίωνος καὶ δὴ τοῦ μοναστηρίου ἀποδέχεται καὶ συμπεριλαμβάνει ὡς ἱστορικὸν ὑλικὸν θαύματα καὶ ὑπερφυσικὰς ἐκδη-λώσεις. Ἀναφέρει ὄνειρα, ὀπτασίας, ἐπισκέψεις εἰς κόλασιν καὶ παράδεισον, κατορθώματα ἁγίων καὶ ἱεραποστόλων καὶ τὰ τούτοις παρόμοια. Ἐὰν ὅμως ἀφαιρέσῃ τις τὸ τοιούτου εἴδους ὑλικόν, τὸ ἐναπομεῖναν φέρει τὴν σφραγῖδα τῆς ἀκριβείας καὶ ἀληθείας. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὸ ἔργον του θεωρεῖται ὡς ἡ κυριωτέρα καὶ πολλάκις ἡ μόνη πηγὴ ἀγγλικῆς ἱστορίας μέχρι τοῦ ὀγδόου αἰῶνος.

Τὸ ὑλικόν του συνέλεξεν ὁ Βέδας μετὰ μεγί-στης προσοχῆς ἀπὸ βασίμους πηγάς. Συνεβου-λεύθη ἐθνικὰ χρονικά, βιογραφίας, κώδικας ἀνα-κτόρων, ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων, δημόσια ἔγ-γραφα καὶ πᾶν δυνάμενον νὰ τὸν διαφωτίσῃ. Ἐπεδίωξε πᾶσαν δυνατὴν ἀκρίβειαν. Δίδει τὰ ὀνό-ματα ὅλων ὅσων ἔλαβε τὴν συνεργασίαν καὶ ἀνα-φέρει εὐγνωμόνως πάντοτε—πρᾶγμα σπανιώτατον καὶ σήμερον ἀκόμη—τὰς πηγάς, παρ' ὧν ἠρύσθη τὰς πληροφορίας του. Ἡ ἁπλότης τοῦ ὕφους του εἶναι κλασσική. Μὲ λεπτότητα καλλιτέχνου ἐφι-λοτέχνησεν ἔργον σπανίας ὡραιότητος καὶ ζηλευ-τῆς συμμετρίας.

Ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἔργον του ἡ ἱστορία του ἔχει καταστήσει αὐτὸν δημοφιλέστατον μεταξὺ τοῦ ἀγ-γλοφώνου κοινοῦ καὶ γνωστὸν εἰς πάντα ἱστορι-κὸν καὶ θεολόγον. Ἡ περιγραφὴ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν Ἄγγλων εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ὑπερβαίνει εἰς ζωηρότητα καὶ κάλλος πᾶσαν ἄλλην παρο-μοίαν περιγραφὴν ἐκχριστιανισμοῦ ὁλοκλήρων λαῶν. Μὲ φιλικὴν χεῖρα καὶ ἀληθὲς χριστιανικὸν πνεῦμα, ἂν καὶ ἐλαφρῶς χρωματισμένον μὲ ρω-μαϊκὰς ἀπόψεις, μᾶς ὁδηγεῖ μέσῳ τῶν δαιδαλω-δῶν δρομίσκων, τοὺς ὁποίους ἠκολούθησαν οἱ ἱε-ραπόστολοι εἰς τὰς προσπαθείας των νὰ μεταδώ-σουν τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ εἰς τοὺς ὑπηκόους τόσων ἀλληλοεριζόντων κρατιδίων τῶν βρεττανι-κῶν νήσων. Μᾶς ὁδηγεῖ κατόπιν ἀπὸ αὐλῆς εἰς αὐλήν, ἀπὸ μονῆς εἰς μονήν, ἀπὸ ἐπισκοπῆς εἰς ἐπισκοπήν, διὰ νὰ μᾶς ἐπιδείξῃ τὰς ἐπιτευχθείσας ἀλλαγὰς καὶ προόδους.

Ἡ ἱστορία τοῦ Βέδα ὑπῆρξε τὸ ἐθνικὸν βιβλίον τῶν Ἄγγλων, ἀριθμεῖ δὲ τριάκοντα τέσσαρας ἐκ-δόσεις ἐν τῇ λατινικῇ καὶ ἀγγλικῇ. Τὴν πρώτην εἰς ἀγγλικὴν μετάφρασιν ἐφιλοτέχνησεν αὐτὸς ὁ ἴδιος βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Ἀλφρέδος ὁ Μέγας. Ἡ καλυτέρα κριτικὴ ἔκδοσίς της εἶναι ἡ ὑπὸ G. Plummer, 1896.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Α') Ἐκδόσεις ὁλοκλήρων τῶν ἔργων του ὑπάρχουν διάφοροι: Παρισίων 1244—54, Βασιλείας 1563, Κολωνίας 1612 καὶ 1688, Λονδίνου 1843-44. Ἡ τελευταία ἀποτελεῖται ἐκ δώδεκα τόμων καὶ ἐξεδόθη ἐπιμελείᾳ τοῦ Dr. *G. A. Giles* Σχεδὸν ἄνευ παραλλαγῆς συμπεριελήφθη εἰς τὴν μνημειώδη ἔκδοσιν τῆς Πατρολογίας *Migne*. Παρίσιοι, 1844, τόμοι XC—XCV. — Β') Βίοι τοῦ Βέδα ὑπάρχουν πολλοί. Οἱ τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων εἶναι ἀνάξιοι λόγου. Ἐκ τῶν νεωτέρων ἄξιοι μνείας εἶναι οἱ ἀκόλουθοι: *Henrik Gehle*, De Vedae Venerabilis Vita et Scriptis, Leyden 1838. *I. A. Giles*, Life of Bede, London, 1844. *G. F. Browne*, The Venerable Bede, London, 1880. *Karl Wermer*, Beda der Ehrwürdige und seine Zeit (Wien, 1875).

Γ. Π. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

βεδεγάρη (ἡ) (Bedegare) [*Βοτ.*]. Τὸ ὄνομα τοῦτο δίδουσιν εἰς τὰς *κηκῖδας*, αἵτινες ἀναφαί-νονται ἐπὶ τῶν νεαρῶν κλάδων εἰδῶν τινων ρο-δῶν καὶ ἰδίᾳ *ροδῆς τῆς κυνορροδῆς* (Rosa canina), *ροδῆς τῆς ἑκατονταφύλλου* (Rosa centifolia) καὶ ὀφείλονται εἰς τὰ δήγματα τοῦ μικροῦ ὑμενοπτέ-ρου ἐντόμου *ροδίτου τῶν ροδῶν* (Rodites rosae). Αἱ θήλειαι τοῦ ἐντόμου τούτου κεντῶσι διὰ τοῦ τερέτρου (τρυπάνου), ὅπερ φέρουσι κατὰ τὸ ὀπί-σθιον μέρος τοῦ σώματός των, τοὺς νεαροὺς κλά-δους τῶν ροδῶν καὶ εἰς τὰς σχηματιζομένας ὀπὰς ἐναποθέτουσι τὰ ᾠά των. Αἱ κηκῖδες, αἱ προκα-λούμεναι ἐκ τῶν κεντημάτων τῶν ἐντόμων τού-των, φέρουσιν ἐπιμήκη πολυκλαδώδη νημάτια, ἅτινα σχηματίζονται ἐκ τῶν φυτικῶν κυττάρων, διατεταγμένων ἄκρον πρὸς ἄκρον, οὕτως ὥστε νὰ σχηματίζουν τρόπον τινὰ εἶδος πρασίνου ἢ ὑπερύ-θρου εὐρῶτος (μούχλας). Πολλὰ τοιαῦτα ἀθροίσματα κηκίδων ἀποτελοῦσι τὴν λεγομένην *βεδεγάρην*. Τὸ κέντρον ἑκάστου ἀθροίσματος εἶναι κοῖλον καὶ διαιρεῖται εἰς πλείστους μι-κροὺς θαλάμους, ἕκαστος τῶν ὁποίων περιέχει σαρκώδη, ἄπουν καὶ τυφλὴν κάμπην. Αἱ κηκῖδες ἀναφαίνονται κατὰ τὸ φθινόπωρον, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὴν ἄνοιξιν ἐξέρχονται ἐξ αὐτῶν τὰ ἔντομα καὶ μετ' αὐτῶν καὶ πλῆθος ἄλλων ἐντό-μων τῆς οἰκογενείας τῶν ἰχνευμονιδῶν, ἅτινα εἶναι παράσιτα τοῦ *ροδί-του*. Τὸ ἀποτελεσματικώτερον μέσον καταστροφῆς τῶν ἐντόμων τούτων εἶναι ἡ συλλογὴ καὶ ἡ καῦ-σις τῶν κηκίδων, εὐθὺς ὡς αὗται ἀναφανῶσιν.

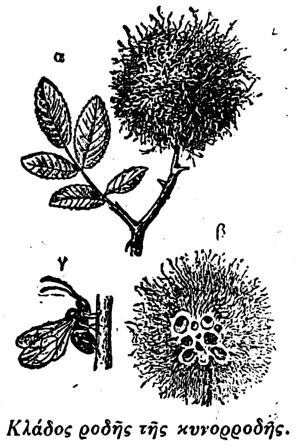

Κλάδος ροδῆς τῆς κυνορροδῆς.
(α=βεδεγάρη ἐπὶ τοῦ κλάδου, β=κάθετος τομὴ ταύτης πρὸς κατάδειξιν τῶν θαλάμων μετὰ τῶν καρπῶν τοῦ ἐντόμου, γ=τὸ ἔντομον ροδίτης (εἰς μεγάλην μεγέθυνσιν).)

Δ. Ν. Π.

Βεδέροι [*Γεωγρ.*] Συνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος Πρινὲ τῆς ἐπαρχίας Ρεθύμνου τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 76. Ε. Γ.

Βεδικὴ *θρησκεία*. Τὸ σύνολον τῶν θρησκευτι-κῶν παραστάσεων καὶ θρησκευτικῶν ἐθίμων καὶ τελετουργιῶν, τὰς ὁποίας ἀπαντῶμεν ἐν ταῖς Βέ-δαις (βλ. λ.) καὶ αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦσι τὴν θρη-σκείαν τῶν Ἰνδῶν μέχρι τῶν χρόνων τοῦ **Βρα-χμανισμοῦ** (βλ. λ.). Κυριώτατον χαρακτηριστικὸν τῆς θρησκείας ταύτης εἶναι ἡ πίστις, ὅτι ἡ ἀπο-λύτρωσις ἐπιτυγχάνεται διὰ τῶν ἔργων (*Καρμα-μάργα*), δηλαδὴ διὰ τῆς θυσίας, τῆς ἀσκήσεως καὶ τῆς ἐπιτελέσεως ἠθικῶν καθηκόντων, ἐνῷ ὁ Βρα-χμανισμὸς διδάσκει τὴν διὰ τῆς γνώσεως ἀπολύ-τρωσιν καὶ ὁ Ἰνδουισμὸς διὰ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης.

Πηγαί, ἐκ τῶν ὁποίων ἀντλοῦμεν τὴν γνῶσιν τῆς βεδικῆς θρησκείας, εἶναι αἱ *Βέδαι*, αἱ τέσσα-ρες συλλογαὶ ἱερῶν βιβλίων, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὴν κυρίως βεδικὴν γραμματείαν. Ὡς δευτερεύ-ουσαι πηγαὶ χρησιμεύουσιν οἱ μετὰ τὸν Ἀλέξαν-δρον Ἕλληνες συγγραφεῖς, ὅσοι ἠσχολήθησαν περὶ τὰ ἰνδικὰ πράγματα. Γλῶσσα τῶν Βεδῶν εἶ-ναι τὸ μὲν ἡ ἀρχαία ἰνδικὴ καθαρεύουσα, ἡ καὶ παλαιοτέρα, τὸ δὲ ἡ σανσκριτικὴ τ. ἔ. ἡ κεκανο-νισμένη, ἡ γραμματικῶς ἐξειργασμένη καὶ καθωρι-σμένη γλῶσσα, ἀποτελοῦσα ἐξελικτικὴν φάσιν τῆς ἀρχαίας ἐκείνης ἰνδικῆς. Ἡ ἀρχαία αὕτη ἰνδικὴ γλῶσ-σα εἶναι συγγενὴς πρὸς τὴν ἰνδο-ιρανικήν, ἡ ὁποία συνεκροτήθη μὲν ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης διὰ παραβο-λῶν καὶ συμπερασμῶν, ἀλλ' ὑπ' οὐδενὸς γραπτοῦ μνημείου μαρτυρεῖται. Ἰδιαιτέρως σχετίζεται πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἰρανικήν, ἥτις κατάγεται ἐκ τῆς αὐ-τῆς μητρὸς καὶ εὕρηται ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἰρανι-κοῖς μνημείοις. Ἡ δὲ σανσκριτικὴ κατέστη βα-θμηδὸν ἡ γλῶσσα τῆς φιλολογίας καὶ τῆς θρη-σκείας τῶν πεπαιδευμένων Ἰνδῶν, τελειοποιηθεῖσα καὶ ἐξικομένη εἰς θαυμαστὴν γραμματικὴν ἀκρί-βειαν, διὸ καὶ κατέστη κλασσική. Ἡ γλῶσσα αὕτη οὐδέποτε ἀπέβη δημώδης ἢ κοινή, ἐνοεῖτο ὅμως κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὑπὸ τοῦ λαοῦ.

Ἡ βεδικὴ θρησκεία εἶναι θρησκεία λαοῦ γεωρ-γικοῦ, κτηνοτρόφου καὶ πολεμικοῦ, ὅστις προσφέ-ρει θυσίας εἰς τοὺς θεούς του, συνθέτει ὕμνους πρὸς αὐτοὺς ἢ πληρώνει πρὸς σύνθεσιν αὐτῶν. Οἱ δὲ θεοὶ οὗτοι ἀποτελοῦν ποικίλον πάνθεον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου δὲν ἐλλείπουν οὔτε οἱ γίγαντες, οὔτε αἱ νύμφαι, οὔτε τὸ πλῆθος τῶν λοιπῶν ὑπερ-φυσικῶν ὄντων, ὅσα ὁ λαὸς αἰσθάνεται ζῶντα περὶ ἑαυτὸν ἔν τε τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Πρό-κειται λοιπὸν περὶ φυσικῆς τινος θρησκείας, ἐκ τοῦ λαοῦ ἀπορρεούσης, παραπλησίας πρὸς τὰς ἄλλας φυσικὰς θρησκείας, ἡ ὁποία ὅμως φέρει, ὡς εἶναι φυσικόν, ἰνδικὸν χαρακτῆρα. Οὐδεμία χωρεῖ ἀμφιβολία, ὅτι ἡ θρησκεία αὕτη ἦτο τὸ κατ' ἀρχὰς ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν θρησκείαν τῶν Ἀρίων καθόλου· ὡρισμέναι ἐνδείξεις, ἰδίως συγγένειά τις τῶν θείων ὀνομάτων, πιστοποιοῦσι τοῦτο. Διὰ τοῦ γεωγραφικοῦ χωρισμοῦ ὅμως καὶ δι' ἄλλων πα-ραγόντων, ἡ θρησκεία αὕτη ἔλαβε παρ' ἑκάστῳ τῶν τμημάτων τῆς ἀρίας φυλῆς διάφορον ἐξέλι-ξιν, ἀκριβῶς ὡς ἡ κατ' ἀρχὰς κοινὴ αὐτῶν γλῶσσα. Οἱ ἐν Ἰνδίαις ἐγκατασταθέντες Ἄριοι καὶ οἱ ἐν Ἰρὰν εἶχον κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους τὴν αὐτὴν θρησκείαν, τουτέστιν ἡ παναρχαία ἐκείνη θρησκεία τῶν Ἀρίων ἠκολούθησε παρ' αὐτοῖς τὴν

Digitized by Google

αὐτὴν ἐξελικτικὴν γραμμήν. Τοῦτο μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ γεγονότος, ὅτι μεταξὺ τῆς θρησκείας τῶν Βεδῶν καὶ τῆς τοῦ Μασδαϊσμοῦ ὑφίστανται πολλαὶ συμφωνίαι ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν λατρείαν, τοὺς μύθους καὶ τὰ ὀνόματα τῶν θεῶν. Δικαιούμεθα λοιπὸν νὰ ὁμιλῶμεν περὶ ἰνδο-ιρανικῆς θρησκείας, διακριθείσης ἔπειτα, μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Ἀρίων εἰς Ἰνδίας, εἰς ἰρανικὴν καὶ εἰς ἰνδικὴν θρησκείαν, οἵαν δεικνύουσιν εἰς ἡμᾶς αὐτὴν αἱ Βέδαι. Ὁ γενικώτατος χαρακτηρισμός, ὃν μεταχειρίζεται ἡ σανσκριτικὴ γλῶσσα διὰ τὸν θεόν, εἶναι ὁ διὰ τοῦ ὅρου *Deva*.

Ἡ λέξις αὕτη παράγεται ἐκ τοῦ *div* ἢ *dyu*, ὅπερ ὡς ῥῆμα μὲν σημαίνει λάμπειν, ὡς οὐσιαστικὸν δὲ οὐρανόν. Οὕτως οἱ θεοὶ χαρακτηρίζονται δι' αὐτοῦ ὡς λάμποντα καὶ τὸ οὐράνιον φῶς σκορπίζοντα ὄντα. Ἀλλ' ὁ ὅρος Deva χρησιμοποιεῖται καὶ πρὸς χαρακτηρισμὸν ἰδιαιτέρας τινὸς ὁμάδος ὑπερφυσικῶν ὄντων. Τὰ ὄντα ταῦτα ἀντιδιαστέλλονται ἐν πολλοῖς ὕμνοις πρὸς ἄλλην τινὰ οἰκογένειαν θεῶν, οἵτινες καλοῦνται *Asuras*, τουτέστι κύριοι. Ἡ βεδικὴ θεολογία ὁρίζει τὸν ἀριθμὸν τῶν θεῶν εἰς 33, τοὺς ὑποδιαιρεῖ ἀκριβέστατα κατὰ τὰς τρεῖς περιοχάς, ἐν αἷς ἄρχουσιν (οὐρανόν, ἀέρα, γῆν) εἰς *Vasus*, *Rudras* καὶ *Adityas*. Τὸν ἀριθμὸν ὅμως τοῦτον δέον νὰ νοήσωμεν μᾶλλον ὡς σημαίνοντα τὰς ὁμάδας ἢ κατηγορίας τῶν θεῶν, ἐπειδὴ ὁ πραγματικὸς ἀριθμὸς αὐτῶν, ὡς ἐκ τῶν βεδῶν αὐτῶν ἐξάγεται, εἶναι πολὺ μεγαλύτερος. Ἡ βεδικὴ ᾠδὴ ἀναφέρεται συνήθως εἰς ἕνα θεόν, ὅστις ὑμνεῖται τότε ὡς ὁ μόνος καὶ ὕψιστος. Τὴν ἑκάστοτε ἔξαρσιν ταύτην ἑνὸς μόνου θεοῦ ὠνόμασαν *ἑνοθεϊσμόν*, ὅστις ὅμως οὐδὲν τὸ κοινὸν ἔχει πρὸς τὸν μονοθεϊσμόν. Διότι δὲν πηγάζει ἐκ τῆς συνειδήσεως τῆς ἑνότητος τῆς θεότητος, ἀλλὰ συνέστη ἐκ τῆς ἐνθουσιαστικῆς λατρείας τοῦ ἑκάστοτε ὑμνουμένου θεοῦ. Ἄλλο χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς βεδικῆς θρησκείας εἶναι ὁ *συγκρητισμός*. Εἰς τὸν ἑκάστοτε ὑμνούμενον θεὸν ἀποδίδονται τὰ πλεονεκτήματα πολλῶν ἄλλων θεῶν, γνωρίσματα αὐτῶν, δράσις καὶ λειτουργία καθόλου, συναισθήματα καὶ περιπέτειαι. Ἕνεκα τούτου ὁ καθορισμὸς τῶν θείων ἀτομικοτήτων εἶναι πολὺ δυσχερής. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ συγκρητισμὸς ἢ ἡ θεοκρατία αὕτη δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς προβαθμὶς τοῦ μονοθεϊσμοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον τοῦ πανθεϊσμοῦ τῶν ἔπειτα χρόνων. Ἴχνη τινὰ ἐν τούτοις μονοθεϊσμοῦ, ἐνδείξεις μᾶλλον καὶ ἀμυδροὺς ὑπαινιγμούς, ἀπαντῶμεν εἴς τινας μεταγενεστέρας κοσμογονικὰς ᾠδάς, μὴ ἀνηκούσας πλέον εἰς τὸν κύκλον τῆς κυρίως βεδικῆς γραμματείας. Οἱ βεδικοὶ θεοὶ τελοῦσιν εἰς στενὴν σχέσιν πρὸς τὴν φύσιν. Οἱ Ἰνδοὶ τῆς πολιᾶς ἀρχαιότητος ζητοῦσι παρ' αὐτῶν φυσικὰ δῶρα, ζωήν, εὐφορίαν κ.τ.τ. Τῆς λατρείας σκοπὸς εἶναι ἡ ἐξασφάλισις εὐτυχοῦς πορείας τῶν φυσικῶν φαινομένων. Τὸν σκοπὸν τοῦτον δύναται νὰ ἐπιτύχῃ ἡ λατρεία, ἐπειδὴ οἱ θεοὶ νομίζονται κυβερνῆται τῆς φύσεως. Ὁ Indra λ.χ. δὲν εἶναι ὁ κεραυνός, ἀλλ' ὁ θεός, ὅστις ἐκσφενδονίζει τὸν κεραυνὸν τοῦτον· δὲν εἶναι βροχή, οὔτε ἥλιος, ἀλλ' ὁ παρέχων τὴν βροχὴν καὶ τὸν ἥλιον. Ἀληθὲς βεβαίως εἶναι, ὅτι ἀπαντῶμεν ἐν ταῖς Βέδαις θεούς, οἵτινες δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διακριθῶσι τοῦ στοιχείου, οὗ εἶναι προσωποποίησις. Ὁ *Surya* ταυτίζεται συχνὰ πρὸς τὸν ἥλιον· ὁ *Agni* εἶναι συνήθως αὐτὸ τοῦτο τὸ πῦρ ὑπὸ τὰς διαφόρους του μορφάς. Παρὰ ταῦτα οἱ βεδικοὶ θεοὶ δὲν συνδέονται ἀποκλειστικῶς πρὸς τὴν φύσιν οὔτε κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτῶν οὔτε κατὰ τὴν ἐνέργειαν. Ἀπόδειξις τούτου ἀποτελεῖ ἤδη ὁ θεὸς *Βαρούνα*, ὅστις διακρίνεται σαφῶς τοῦ ἐκπροσωποῦντος αὐτὸν στοιχείου καὶ ὑψοῦται πασιφανῶς ὑπὲρ αὐτό. Ἐν τούτοις δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κρίνωμεν πάντας τοὺς θεοὺς τῆς βεδικῆς θρησκείας κατὰ τὸ αὐτὸ μέτρον. Διότι ἡ θρησκεία αὕτη περιλαμβάνει χρονικὴν περίοδον εὐρυτάτην καὶ προῆλθεν ἐκ τοῦ θρησκευτικοῦ βίου διαφόρων φύλων καὶ ποικίλων στρωμάτων. Φυσικὸν λοιπὸν εἶναι ὅτι ἀπαντῶμεν μεγάλας διαφορὰς ὡς πρὸς τὰς παραστάσεις τὰς ἀναφερομένας εἰς τὸ θεῖον.

Αἱ διαφοραὶ αὗται εἶναι μείζονες ἔτι προκειμένου περὶ τῶν θρησκευτικῶν παραστάσεων καὶ δοξασιῶν τοῦ ὄχλου. Ἐν τῇ θρησκευτικῇ φαντασίᾳ τοῦ λαοῦ ζῇ παρὰ τὸν φωτεινὸν κύκλον τῶν θεῶν πλῆθος πνευμάτων, δαιμόνων, νυμφῶν, γιγάντων, φαντασμάτων κ.τ.τ., ἐναντίον τῶν ὁποίων δέον νὰ ἀμύνεται ὁ ἄνθρωπος ἢ πρὸς τὰ ὁποῖα συμφέρον ἔχει νὰ συνάπτῃ φιλικὰς σχέσεις. Τὰ ὄντα ταῦτα εἶναι τρόπον τινὰ θεοὶ δευτέρας τάξεως, ἀσκοῦντες μεγάλην δύναμιν ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ, ὅστις μειγνύει αὐτοὺς πρὸς τοὺς κυρίως θεούς, παρενείρων αὐτοὺς καὶ τοὺς περὶ αὐτοὺς μύθους εἰς τὴν ἱερὰν ἱστορίαν ἐκείνων. Ἐὰν εἰς ταῦτα προσθέσωμεν τὴν λατρείαν φυσικῶν ἀντικειμένων καὶ φαινομένων, ὀρέων, ποταμῶν, ζῴων, φυτῶν, τὸν πρωτόγονον φετιχισμὸν καὶ τὴν προγονολατρείαν, ἔχομεν γενικήν τινα εἰκόνα τῆς ὑπὸ τῶν Βεδῶν ἐκπροσωπουμένης θρησκευτικότητος.

Ὡς ὁ χαρακτὴρ καὶ ἡ φύσις τῶν θεῶν, οὕτω καὶ ἡ ἐξωτερικὴ αὐτῶν ἐμφάνισις εἶναι ποικίλη. Διῆκον γνώρισμα εἶναι ὁ ἀνθρωπομορφισμός, ἀναφερόμενος ὄχι μόνον εἰς τὴν μορφὴν τῶν θεῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν βίον καὶ τὴν καθόλου ἐνέργειαν. Τρώγουσι καὶ πίνουσιν, ἀγαπῶσι καὶ μισοῦσι, ῥαδιουργοῦσι ἢ μεταχειρίζονται τὰ μικρὰ μέσα τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἐπικράτησιν. Συχνὰ παρίστανται ὡς πολεμισταί, συχνότερον ὅμως, κατὰ τοὺς ἔπειτα μάλιστα χρόνους, ὡς θυσιάζοντες ἱερεῖς. Συνήθεις αὐτῶν ἰδιότητες εἶναι ἡ ἀθανασία, ἡ παντοδυναμία, ἡ πανσοφία. Ἀλλ' ἡ μὲν ἀθανασία ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀμβροσίας *(ἀμρτά)*, ἡ δὲ παντοδυναμία νοεῖται συνήθως ὑπὸ φυσικὴν ἔννοιαν, ἡ δὲ πανσοφία περιορίζεται πολλάκις ὑπὸ τοῦ μύθου. Οἱ βεδικοὶ θεοὶ παρέχουσιν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· ἀλλ' ἡ ἄφεσις αὕτη εἶναι μᾶλλον τελετουργικὸς καθαρμός, διότι ὁ ἠθικὸς χαρακτὴρ τῆς ἁμαρτίας δὲν ὑφίσταται ἢ τοὐλάχιστον ὑπεμφαίνεται μόνον ἐνιαχοῦ.

Ἀνωτέρω εἴπομεν ὅτι κατὰ τὴν βεδικὴν θρησκείαν ἡ ἀπολύτρωσις ἐπιτυγχάνεται διὰ τῶν ἔργων, πρὸ πάντων διὰ τῆς θυσίας. Κατὰ ταῦτα ἡ σημασία τῆς θυσίας διὰ τὴν θρησκευτικὴν συνείδησιν τῶν Ἰνδῶν εἶναι τεραστία. Ἐκ τῆς θυσίας ἐξαρτῶνται οἱ θεοί· εἶναι ἀδύνατος ἡ ὕπαρξις αὐτῶν ἄνευ αὐτῆς. Διὰ τοῦτο καὶ πιστεύεται βραδύτερον, ὅτι ἡ θυσία ὄχι μόνον συντηρεῖ, ἀλλὰ καὶ δημιουργεῖ τοὺς θεούς. Ὁ θεὸς ἀναμένει κατά τινα ᾠδὴν τὴν θυσίαν μυκώμενος ὡς ταῦρος ἐκ τοῦ πόθου πρὸς αὐτήν. Τὸ σπουδαιότατον πάντων τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι ὅ,τι τελεῖται ἐν τῇ θυσίᾳ καὶ διὰ τῆς θυσίας. Πρὸς ἔκφρασιν τῆς πίστεως ταύτης χρησιμοποιοῦνται θαυμασταὶ ἢ περίεργοι φράσεις ἢ σκοτεινὰ καὶ ἀκατανόητα σύμβολα. Ὡς οἱ θεοί, οὕτω καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐξαρτῶνται ἐντελῶς ἐκ τῆς θυσίας· διότι ἡ θυσία εἶναι τὸ μέσον, δι' οὗ ἔρχεταί τις εἰς σχέσιν πρὸς τὸν θεὸν καὶ ὁ μόνος τρόπος πρὸς αὐτοσυντηρησίαν, ἐπειδὴ ἡ θυσία διέπει καὶ αὐτῶν τῶν φυσικῶν φαινομένων τὴν πορείαν.

Κατὰ τὴν μορφὴν ἡ βεδικὴ θυσία εἶναι προσπάθεια πρὸς ἀπόκτησιν τῆς εὐνοίας τῶν θεῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς *do ut des*· πράγματι ὅμως ἀποτελεῖ μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου ὑποδουλοῖ τις τοὺς θεοὺς καὶ καθιστᾷ αὐτοὺς ὄργανά του. Ἡ θεία βοήθεια καὶ ἀντίληψις εἶναι ἀναγκαία συνέπεια τῆς ἀψόγως καὶ ἄνευ παραλείψεώς τινος τελεσθείσης θυσίας. «Ὁ θύτης διώκει τὸν Indra ὡς ἀγρίμι· συγκρατεῖ αὐτὸν δέσμιον ὡς ὁ κλωβὸς τὸ πτηνόν· ὁ θεὸς εἶναι τροχός, τὸν ὁποῖον κυλίει ὁ ψάλτης» (τῶν θυσιαστηρίων ᾠδῶν). Τὴν μεγάλην ταύτην δύναμιν κέκτηται ἡ θυσία διὰ τὸν ἐξιλαστήριον αὐτῆς χαρακτῆρα. Κύριος αὐτῆς σκοπὸς εἶναι ἡ ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν, ὁ τελετουργικὸς καθαρμός, ὅστις δέον νὰ νοηθῇ ὥς τι ἐντελῶς μηχανικὸν καὶ ἐξωτερικόν. Διὰ τοῦ τρόπου ὅμως τούτου ἀποκαθίστανται αἱ σχέσεις μεταξὺ θεῶν καὶ ἀνθρώπων καὶ ἡ δυσμένεια τῶν περιστάσεων μεταβάλλεται εἰς πηγὴν εὐτυχίας.

Αἱ θυσίαι διαιροῦνται εἰς δημοσίας καὶ ἰδιωτικάς, ὧν αἱ μὲν πρῶται ἐτελοῦντο μετὰ τριῶν, αἱ δὲ δεύτεραι μετὰ μιᾶς πυρᾶς. Καὶ τὰς μὲν ἰδιωτικάς, τελουμένας κατ' οἶκον, προσέφερεν ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας, αἱ δὲ δημόσιαι, τελούμεναι ἐν ὑπαίθρῳ, διὰ τὴν ἔλλειψιν ἄλλως τε ναῶν, προσέφερον οἱ ἱερεῖς δαπάναις τοῦ ὑπὲρ οὗ ἡ θυσία (περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἱερέων καὶ τῶν καθηκόντων ἑκάστου κατὰ τὰς θυσίας ταύτης βλ. λ. Βέδαι). Τῶν δημοσίων ἢ ἐπισήμων τούτων θυσιῶν ὑπῆρχον διάφορα εἴδη, ποικίλλοντα ἀναλόγως τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἡ θυσία ἐτελεῖτο. Ἡ ἁπλουστάτη μορφὴ αὐτῆς εἶναι ἡ καλουμένη θυσία τοῦ πυρὸς *(Agnihotra)*, ἥτις ἐτελεῖτο ἀνὰ πᾶσαν πρωΐαν καὶ ἑσπέραν. Ἀνὰ ἑκάστην δεκαπενθημερίαν προσεφέρετο ἡ θυσία τῆς νέας σελήνης ἢ τῆς πανσελήνου. Πλουσιώτερα εἶναι τὰ προσφερόμενα δῶρα κατὰ τὰς θυσίας τὰς τελουμένας ἐν ἀρχῇ τῶν τριῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους, ἔαρος, βροχερᾶς περιόδου καὶ φθινοπώρου. Ἀλλ' ἡ σπουδαιοτάτη τῶν θυσιῶν ἦτο ἡ τοῦ *Σόμα*, τοῦ θείου ποτοῦ, ὅπερ συντηρεῖ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους. Ἡ θυσία αὕτη ἀπετέλει πάνδημον ἑορτὴν καὶ ἐτελεῖτο ἅπαξ τοῦ ἔτους, κατὰ τὸ ἔαρ. Ταύτην ὑπερέβαλλεν εἰς λαμπρότητα ἡ θυσία τοῦ ἵππου, «ὁ βασιλεὺς τῶν θυσιῶν», προσφερομένη τῇ διαταγῇ τοῦ ἡγεμόνος καὶ τῇ συμμετοχῇ ὁλοκλήρου τοῦ λαοῦ ὑπὲρ τῆς ἀσφαλείας καὶ εὐημερίας τῆς χώρας. Ἡ προπαρασκευὴ τῶν κατ' αὐτὴν ἀπῄτει χρόνον ἑνὸς ἔτους, τὸν δὲ πρὸς τὴν θυσίαν προωρισμένον ἵππον, πλανώμενον ἐλευθέρως ἀνὰ τὴν χώραν, ἐφύλαττον τετρακόσιοι ἔφηβοι.

Εἰς τὰς θυσίας ταύτας προσθετέον καὶ τὰς πρὸς τὰς ψυχὰς τῶν τεθνεώτων προσφερομένας, πρὸς οὓς παρέχεται τροφή, ἀφοῦ πρότερον ἀνακληθῶσιν ἐκ τοῦ Ἅδου δι' ἐξορκισμῶν. Ἡ ἀνάγνωσις τῶν Βεδῶν γεννᾷ τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι αἱ θυσίαι αὐτῶν κατάγονται ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων. Πολὺ πιθανὸν εἶναι, ὅτι ἐλάμβανον χώραν καὶ ἀνθρωποθυσίαι, τοὐλάχιστον κατὰ τοὺς παναρχαίους χρόνους, συνδεδεμέναι πρὸς τὴν θυσίαν τοῦ ἵππου. Αἱ Βέδαι δεικνύουσιν ἡμῖν ὑποτυπώδη μόνον ἴχνη αὐτῶν· ἀλλ' εἶναι γνωστὸν ὅτι ἦσαν ἐν πολλῇ χρήσει κατὰ τὰς θυσίας ἵππων παρὰ τοῖς ἄλλοις Ἀρίοις. Μετὰ τῆς σημασίας τῆς θυσίας συναυξάνει καὶ ἡ σημασία τῶν κατ' αὐτὴν εὐχῶν καὶ ὕμνων. Ἡ Ριγβέδα μεταχειρίζεται ὑψηλὰς φράσεις πρὸς σήμανσιν τῆς ἐξαιρετικῆς ἁγιότητος καὶ δυνάμεως τῶν κατὰ τὴν θυσίαν ἀπαγγελλομένων τύπων καὶ εὐχῶν. Τόσον ὅμως αὗται ὅσον καὶ αἱ θυσίαι δὲν προέρχονται ἐκ πραγματικῆς εὐσεβείας, ἀλλὰ σκοποῦσιν εἰς τὴν πρόσκτησιν ἐξωτερικῶν ἀγαθῶν. Ἡ ἰδέα τῆς συναλλαγῆς ἀποτελεῖ τὸ ἐλατήριον τῶν τε θυσιῶν καὶ τῶν κατ' αὐτὰς εὐχῶν.

Ἡ ἐξαιρετικὴ σημασία τῆς θυσίας, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τῆς ὅλης θρησκείας, καθιστᾷ τὴν βεδικὴν θρησκείαν αὐτὸ τοῦτο θρησκείαν θυσίας. Ἐνταῦθα ἐξηγεῖται ἡ θέσις, τὴν ὁποίαν κατέχουσιν ἐν αὐτῇ τὸ μὲν οἱ μετὰ τῆς θυσίας κατ' ἐξοχὴν συνδεδεμένοι θεοί, τὸ δὲ οἱ ἱερεῖς ὡς λειτουργοὶ αὐτῆς. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἐξετάσωμεν τὰ κατ' αὐτοὺς θὰ ῥίψωμεν ταχὺ βλέμμα εἰς τὸ ἰνδικὸν πάνθεον, οἷον ἐμφανίζουσιν αὐτὸ αἱ Βέδαι.

Ὡς ἐσημειώσαμεν ἤδη, οἱ θεοὶ διαιροῦνται εἰς δύο οἰκογενείας, εἰς τοὺς *Ἀσούρας* καὶ εἰς τοὺς *Δέβας*. Εἰς τὴν πρώτην τῶν οἰκογενειῶν τούτων ἀνήκουσιν: ὁ *Δυάους Πίταρ* (Ζεὺς [Διὸς] πατήρ, πατὴρ οὐρανός). Ἴσως κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ἦτο ὁ πατὴρ τῶν θεῶν· ἡ φύσις ὅμως καὶ ἡ μορφὴ αὐτοῦ εἶναι σφόδρα ἠμαυρωμέναι ἐν ταῖς Βέδαις. Διὰ τοῦτο εἶναι δύσκολον νὰ καθορίσωμεν τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν πατέρα τῶν θεῶν παρὰ τοῖς ἄλλοις Ἀρίοις. Πρὸς αὐτὸν συνδέεται στενῶς ἡ *Ἀδίτι*, ἡ μήτηρ τῶν *Ἀδιτύας*, τῆς ὁποίας ὅμως οὔτε λατρεία ὑπάρχει οὔτε ὕμνοι ἐν ταῖς Βέδαις. Οἱ ποιηταὶ αὐτῶν νομίζουσιν αὐτὴν ὡς τὴν ἀπολυτροῦσαν δύναμιν, ὁρμηθέντες ἴσως ἐκ τοῦ ὀνόματος, ὅπερ σημαίνει ἐλευθερίαν. Οἱ υἱοὶ αὐτῆς νομίζονται οἱ προστάται τοῦ ὅλου κόσμου καὶ τιμωροὶ τῆς ἀδικίας καὶ τῆς ἀσεβείας. Ἄλλος θεὸς τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀσούρας εἶναι ὁ *Μίτρας* (τ. ἐ. φίλος), ὅστις θεωρεῖται θεὸς λυτρωτὴς ἀπὸ τῆς ἀνάγκης, τῆς νόσου καὶ τοῦ θανάτου. Ἡ μεγαλειωδεστάτη ὅμως τῶν ἐν τῷ πανθέῳ τῆς Ριγβέδας μορφῶν εἶναι ὁ Βαρούνα (βλ. λ.), ὁ κυβερνήτης τοῦ κόσμου, ἱδρυτὴς τῆς ἠθικῆς ἐν αὐτῷ τάξεως, πάνσοφος θεὸς καὶ κυρίαρχος τῶν ὑδάτων καὶ τῆς νυκτός. Οὐδεὶς ἄλλος τῶν ἐν ταῖς Βέδαις θεῶν ἐμπνέει τόσον σεβασμὸν καὶ τόσον δέος. Εἶναι ὁ τιμωρὸς τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως ὁ ἐλεήμων σωτήρ, ὅστις συγχωρεῖ ἐν τέλει τὸν μετανοοῦντα. Οἱ εἰς αὐτὸν ὕμνοι ὑπενθυμίζουσί πως τοὺς βαβυλωνιακοὺς καὶ τοὺς ἰσραηλιτικοὺς ψαλμούς. Ἡ μεταβολὴ τοῦ βίου τῶν ἐν Ἰνδίαις Ἀρίων, οἵτινες ἀπὸ εἰρηνικῶν ἀγροτῶν μεταπίπτουσιν εἰς πολεμοχαρεῖς μαχητάς, καθιστᾷ ἀνεπαρκεῖς τοὺς ἠρέμους θεοὺς τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀσούρας. Παρίσταται νῦν ἀνάγκη τολμηρῶν καὶ φωτεινῶν θεῶν, ἱκανῶν ὅπως παράσχωσι βοήθειαν κατὰ τὴν μάχην καὶ κατὰ τὴν ἐπίμοχθον ἐργασίαν. Τοιοῦτοι εἶναι οἱ *Δέβας*, οἵτινες ὑποσκελίζουσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τοὺς Ἀσούρας, πίζουσι τὸ ποτὸν τῶν θεῶν καὶ προσελκύουσι πρὸς ἑαυτοὺς τὸ πῦρ τῆς θυσίας». Ἡ μεταξὺ Βαρούνα καὶ *Ἴνδρα* διαφορά, τὴν ὁποίαν ἀναγινώσκομεν ἐν τινι τῶν βεδικῶν ὕμνων, ἐκφράζει συντόμως τὴν διαφοράν, ἥτις ὑφίσταται μεταξὺ Ἀσούρας καὶ Δέβας: «Ὁ μὲν (ὁ Ἴνδρα) ἐπιπίπτει κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐν ταῖς μάχαις, ὁ δὲ (ὁ Βαρούνα) ἐπιβλέπει ὡς αἰώνιος ἐπόπτης τοὺς νόμους καὶ τὸ δίκαιον». Εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Δέβας συγκαταλέγονται, μεταξὺ ἄλλων, οἱ ἑξῆς θεοί: Ὁ *Ἴνδρα* (ἀνήρ;), ὁ δημοφιλέστατος καὶ ἐθνικώτατος τῶν θεῶν, περὶ οὗ κατωτέρω, τὸ ζεῦγος τῶν *Ἀσβίνς* (ἄσβα=ἵππος), θεῶν τῆς ἡμέρας, ἡ *Οὐσὰς* (*ush*=καίειν-uro λατ.), εἰς ἣν ἀναφέρονται κάλλιστοι ὕμνοι, ἡ ἰνδικὴ *Ἠώς*, ὁ *Βισνού*, ὁ βραδύτερον ἐξελιχθεὶς εἰς τὸν ἰσχυρότατον τῶν θεῶν, ὁ *Σουρύα*, τουτέστιν ὁ ἀργοβόλος, θεὸς ἡλιακός, ὁ *Ἀγνὶ* καὶ ὁ *Σόμα*, περὶ ὧν κατωτέρω. Πλὴν τῶν θεῶν τούτων εὑρίσκομεν ἐν ταῖς Βέδαις καὶ ἀφῃρημένας τινὰς θεότητας ἐκ καὶ ἀπαρχὰς θεοσοφικῆς τινος ἢ πανθεϊστικῆς κοσμοθεωρίας. Ἀλλ' ὅμως ταῦτα ἀνήκουσι πρὸς εἰπεῖν εἰς μεταγενεστέραν περίοδον, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀναφαίνονται σαφῶς καὶ διαδίδονται.

Παρὰ τοὺς Ἀσούρας, οἵτινες ἦσαν πιθανῶς οἱ θεοὶ τῶν μελανοχρόων κατοίκων τῶν Ἰνδιῶν πρὸ τῆς εἰσβολῆς τῶν Ἀρίων, καὶ τοὺς Δέβας, ὑπάρχει καὶ πλῆθος ἡμιθέων καὶ ἄλλων θείων ὄντων, ὡς συμβαίνει καὶ περὶ τὴν θρησκείαν τῶν Ἑλλήνων. Τα ὄντα ταῦτα τελοῦσιν ἔξω τοῦ κύκλου τῶν κυρίως θεῶν, ἡ σχέσις αὐτῶν πρὸς τὴν λατρείαν εἶναι λίαν χαλαρά, εἶναι προσφιλῆ εἰς τὸν λαὸν καὶ ἀπασχολοῦσι τὴν ποίησιν καὶ τὸν θρῦλον. Συνήθως παρίστανται ὡς ἑταῖροι καὶ βοηθοὶ τῶν θεῶν, ἐπισημότατοι δὲ μεταξὺ αὐτῶν εἶναι ὁ Τβαστάρ, παραπλήσιος πρὸς τὸν Ἥφαιστον, καὶ ὁ *Ματαρισβάν*, ὁ ἰνδικὸς Προμηθεύς. Ἐκ τῶν προπατόρων ἰδίας τιμῆς ἀπολαύουσιν οἱ: *Μανοῦ*, ἀντίστοιχος πρὸς τὸν Ἀδάμ, *Ὑαμᾶ*. *Τρίστα* καὶ *Βιβασβάτ*, ἔτι δὲ καὶ οἱ *Ρισσί*, οἱ θρυλικοὶ ψάλται τῶν προϊστορικῶν χρόνων. Ἰδιάζουσαν σημασίαν πρὸς τὴν λατρείαν κέκτηνται τέλος οἱ Πιτάρ, οἱ πρόγονοι, οἵτινες νομίζονται πνεύματα ἢ φαντάσματα ἐνοικοῦντα ὑπὸ τὴν γῆν.

Οἱ πρὸς τὰς θυσίας συνδεόμενοι θεοὶ ἐξίζουσιν ἢ ἐπισκιάζουσι βαθμηδὸν τοὺς λοι-

Digitized by Google

τοῦτο ἰσχύει πρὸ πάντων διὰ τὸν Ἀγνὶ (πῦρ) καὶ ...ν θεὸν τοῦ Σόμα, τοῦ ἱεροῦ ποτοῦ τῆς μέθης ...αι τῆς ἀθανασίας, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τῆς ...υσίας. Ὁ δὲ Ἴνδρα διατηρεῖ τὴν θέσιν του ἐν ... περὶ τὰς θυσίας θεολογίᾳ ὡς ὁ μέγας πότης ...ῦ Σόμα, ὅστις καταπίνει δοχεῖα ὅλα τοῦ ἐν τῇ ...ατοχῇ τοῦ ἱερέως τελοῦντος ποτοῦ, μεθύσκεται ...' αὐτοῦ καὶ ἀποκτᾷ τεραστίαν ἰσχύν. Ἡ σχέσις ...ῶν θεῶν τούτων πρὸς τὴν θυσίαν συντελεῖ εἰς ... νὰ ὑμνοῦνται ἐν ταῖς Βέδαις ὑπὲρ πάντας τοὺς ...λλους. Ὁ Ἴνδρα εἶναι ὁ ἐξολοθρευτὴς τῶν ...θρῶν, ὁ φονεὺς τοῦ δράκοντος, ὅστις ἐπανακτᾷ ...ὰς ἀγελάδας. Κατὰ τοὺς ἀγῶνάς του συμπαρί...στανται αὐτῷ, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ τρομεροῦ ...ξότου *Ρούδρα* (βραδύτερον *Σίβα*), τοῦ θεοῦ τῶν ...όσων καὶ θεραπευτοῦ αὐτῶν, οἱ θεοὶ τῆς καται...δος, οἱ *Μαρούτς*· συμπολεμεῖ δὲ μετ' αὐτοῦ καὶ ... *Βαϊού*, ὁ θεὸς τῶν ἀνέμων. Ἐνίοτε ἐμφανίζεται ... Ἴνδρα συνδεδεμένος μετὰ τοῦ *Βισνού*, πιστεύε...ι δὲ καὶ ὡς θεὸς τῶν ὑδάτων καὶ ὠφελιμώτα...ς διὰ τοῦτο εἰς τὴν γεωργίαν. Εἰς τοῦτο, ὡς ...ναι φυσικόν, ὀφείλει τὴν μεγάλην σημασίαν, τὴν ...τοίαν κέκτηται ἐν τῇ εὐσεβείᾳ τῶν Ἰνδῶν, ὡς ...βαίως καὶ εἰς τὴν ἰδιότητα αὐτοῦ ὡς πότου τοῦ ...όμα, ὅπερ, ὡς εἴπομεν, εἶχεν ἰδιάζουσαν σημα...αν διὰ τὴν θυσίαν. Παρεμφερῆ σπουδαιότητα ...κτηται καὶ ὁ *Ἀγνὶ* ὡς θεὸς τοῦ πυρός. Οἱ θυσια...ήριοι ὕμνοι διηγοῦνται πολλὰ περὶ τῶν διαφό...ων γεννήσεων αὐτοῦ καὶ τῆς καταγωγῆς του. ...ἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ παντός, μεσίτης ...ταξὺ θεῶν καὶ ἀνθρώπων, κύριος τῶν μαγικῶν ...ήσεων καὶ τῶν προσευχῶν. Ἐνῷ παρὰ τῷ Ἴνδρᾳ ...οέχει ἡ ἀκατανίκητος καὶ τὰ πάντα καταβάλ...ουσα ἰσχύς, παρὰ τῷ Ἀγνὶ ὑπερισχύει ἡ ἰδιότης ...ς σοφίας. Ἐκεῖνος μὲν εἶναι ὁ μέγας ἀγωνιστής, ...τος ὁ μέγας ἱερεύς. Διὰ τοῦτο ὁ μὲν Ἴνδρα ...ναι ὁ θεὸς τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν πολεμιστῶν, ... δὲ Ἀγνὶ ὁ θεὸς τῶν ἱερέων. Πρὸς τούτοις ἡ ...γβέδα ἐκδέχεται αὐτὸν καὶ ὡς θεὸν τῆς οἰκια...ῆς ἑστίας καὶ τῆς φιλίας. Τῆς αὐτῆς περίπου ...μῆς ἀξιοῦται καὶ ὁ Σόμα, ὁ θεὸς τοῦ ὁμωνύμου ...τοῦ τῆς ἀθανασίας. Ὁλόκληρον μάλιστα βι...λίον τῆς Ριγβέδας εἶναι ἀφιερωμένον εἰς αὐτόν. ...ἡ σημασία ἐκείνη τῆς θυσίας δὲν συντελεῖ εἰς ...ν ἔξαρσιν μόνον ὡρισμένων θεῶν, συνδεθέντων ...ὰ διαφόρους λόγους πρὸς αὐτήν, ἀλλὰ καὶ εἰς ...ν δύναμιν καὶ τὴν ὅλως ἐξαιρετικὴν θέσιν τῶν ...τελούντων τὰ τῆς θυσίας, τῶν ἱερέων. Ἡ αὔ...ουσα ὅμως δύναμις αὐτῶν δὲν ὀφείλεται μόνον ...ς τὸν λόγον τοῦτον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ γεγονός, ... ἀφωρίσθησαν εἰς ἰδίαν τάξιν, ἥτις ἦτο ἐπιση...τάτη πασῶν. Ὁ χωρισμὸς τῶν ἱερέων εἰς κλη...ρονομικὴν τάξιν ἐμφανίζεται ἐν τῇ Ριγβέδᾳ ὡς ...γονὸς πάλαι συντετελεσμένον. Πρὸς τούτοις δει...κνύει ἡμῖν ὡρισμένον κύκλον οἰκογενειῶν, ὡς αἱ ...ν Βασίσθας, Βισμαυίτρας κ. λ., αἵτινες εἶναι ...ῶσται καὶ κάτοχοι τῆς ὀρθῆς περὶ τὰς θυσίας ...χνης καὶ προσευχῆς. Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Βε...δῶν αἱ Ἰνδίαι δὲν γνωρίζουν οὔτε λατρείαν κρα...τικῶς, ὡς εἰπεῖν, ἀνεγνωρισμένην, οὔτε ἱερεῖς ὡς ...σίμους ὑπηρέτας τῆς λατρείας ταύτης. Ὁ ἱε...ρεὺς ἐνεργεῖ κατ' ἐντολὴν τοῦ ὑπὲρ οὗ ἡ θυσία ...νοεῖται ὅτι τόσον οἱ ἡγεμόνες ὅσον καὶ πλού...σιοι ἰδιῶται συνετήρουν ἰδίαις δαπάναις ἰδίους ...ρεῖς (*Πουριχίτας*), ὧν ἡ δύναμις καὶ τὸ κῦρος ...ρτυρεῖται ὑπὸ τῶν Βεδῶν. Οἱ ἱερεῖς οὗτοι ...τρατολογοῦντο ἐκ τῶν Βραχμάνων, τῶν ὁποίων ... ὄνομα παράγεται ἐκ τοῦ Βραχμάν (βλ. λ.), τῆς ...σιαστηρίου ῥήσεως, τῆς ἱερᾶς εὐχῆς. Ποιη...ταὶ συγχρόνως τῶν θυσιαστηρίων ᾠδῶν ὄντες ...καιοῦντο νὰ προσδοκῶσι πλουσίαν ἀμοιβήν. ...ρὰ τὴν λατρείαν ἀσκοῦσι καὶ τὴν μαγείαν ... γοητείαν. Τὰ μέσα καὶ τὴν τέχνην τὴν ἐκ ...ύτης ἀναφερομένην ἤντλουν ἐκ τῆς Ἀθαρβα...βέδας, ἥτις περιεῖχε τὸ τυπικὸν τῆς ἰδιωτικῆς ...ησκείας καὶ τῆς δημώδους δεισιδαιμονίας, εὐ...χάς, ἐξορκισμοὺς καὶ μαγικοὺς τύπους πρὸς οἱον...δήποτε νοητὸν σκοπόν. Τὴν σημασίαν τῆς Ἀθαρ...βέδας πρὸς τὸν ἴδιον αὐτῶν πλουτισμὸν διέ...γνωσαν ἐνωρίς· καί, εἰ καὶ ἡ μαγεία ἦτο ἀπηγο...ρευμένη, κατώρθωσαν νὰ καταστήσωσι μονοπωλια... ὑπηρέται αὐτῆς. Οὕτω δὲν εἶναι μόνον κύ...ριοι τῶν θεῶν διὰ τῆς θυσίας, ἀλλὰ καὶ οἱ μό...νοι εἰδικοὶ πρὸς τὰς μαντικὰς τέχνας τῆς Ἀθαρ...βέδας. Οὕτω μεταβάλλουν βαθμηδὸν ὁλόκλη...ρον τὴν θρησκείαν εἰς μαγείαν. Ἡ πρωτοτυπία ...τῶν συνίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι αἱ τέχναι τῆς ...γείας περιελήφθησαν εἰς ἃ ἐγχειρίδια καὶ οἱ ...ουργικοὶ κανόνες τῆς ἐπισήμου λατρείας καὶ ... ἐπεφύλαξαν εἰς ἑαυτοὺς τὸ δικαίωμα νὰ ἀσκῶ...σιν αὐτάς. Ἐννοεῖται ὅτι, ἵνα καταστῶσιν ἱερεῖς, ...ει νὰ ἀποκτήσωσι πρότερον ὡρισμένην τινὰ ...μόρφωσιν, ἧς κυριώτατον στοιχεῖον ἡ ἀπὸ στή...θους γνῶσις τῶν τριῶν κανονικῶν Βεδῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Oldenberg*. Die Religion des Veda (1894). *Hillebrand*. Vedische Mythologie (τόμ. 1—3, 1891—1902). *...echmann*, Die vedische Religion παρὰ Chant. de la Saussaye. – *Tiele-Söderblom*, Kompendium der Religionsgeschichte.

Ν. Ι. ΛΟΥΒΑΡΙΣ

Βεδισμὸς (ὁ)· βλ. λ. **Βεδικὴ** *θρησκεία*.

Βέδοβα ἢ **Βίδοβα** *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Καλαμάκι.**

Βεδότης, *Λαυρέντιος*. Λόγιος Κερκυραῖος, υἱὸς φαρμακοποιοῦ τινος ἰταλικῆς καταγωγῆς. Οὗτος συμμερισθεὶς τὰ φρονήματα τῶν δημοκρατικῶν Γάλλων (1797—1799) διέκειτο δυσμενῶς πρὸς τὴν ἵδρυσιν τῆς Ἑπτανήσου πολιτείας (21 Μαρτ. 1800—8 Ἰουλ. 1807). Ὅτε δὲ ἡ Κέρκυρα κατελήφθη πάλιν ὑπὸ τῶν αὐτοκρατορικῶν Γάλλων (1807—1814), μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Τιλσίτ, μετέβαλε τὰ δημοκρατικά του φρονήματα. Εἰς τοῦτον ἀποδίδεται βιβλιάριον ἀνώνυμον (Pensieri di economia publica sopra le isole ex Venete del mar Jonio· Venezia 1808), ἐκδοθὲν τὸ πρῶτον τῷ 1805 δαπάνῃ τῆς Ἑπτανησίου Γερουσίας, ἐκ τοῦ θεσπίσματος τῆς ὁποίας προκύπτει ὅτι ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου τούτου εἶναι ὁ Βεδότης. Ἐκ σημειώσεως τοῦ βιβλίου τούτου, ὅπερ ἀνετυπώθη μετὰ προσθηκῶν τινων ἐν Ἐνετίᾳ τῷ 1808, καταφαίνεται ἡ καταβαλλομένη προσπάθεια πρὸς ἐξάπλωσιν τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως καὶ τὴν μελέτην τῆς πατρίου γλώσσης ἐπὶ Ἑπτανήσου Πολιτείας. [Πρβλ. *Μ. Θεοτόκη*: Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας ἐν Κεφαλληνίᾳ.]

Π. Θ. ΣΤΕΡΙΩΤΗΣ

βεδουΐλλη (ἡ) (Beduilla) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κορυδαλλιδῶν*. Τὸ μόνον γνωστὸν εἶδος εἶναι *βεδουΐλλη ἡ τεφρόχρους* (Beduilla cinerea), ἥτις ἔχει μῆκος 15 περίπου ἑκατοστόμ. καὶ χρωματισμὸν κατὰ μὲν τὴν ῥάχιν ἀνοικτὸς τεφρόν, ποικιλλόμενον ὑπὸ λευκῶν καὶ μελανῶν κηλίδων, κάτωθεν τῆς κοιλίας καὶ γενικῶς τὰ κάτω μέρη τοῦ σώματος ὑπόλευκον ἢ ὑποκίτρινον μὲ πολυαρίθμους μελανάς, ῳοειδεῖς κηλῖδας. Ἡ βεδουΐλλη ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην. Κατὰ τὸ φθινόπωρον μεταναστεύει εἰς μεσημβρινὰς χώρας, ὅπου καὶ διέρχεται τὸν χειμῶνα διὰ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς βορειότερα κλίματα κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀνοίξεως. Ζῇ κατὰ μικρὰς ὁμάδας καὶ κατὰ προτίμησιν ἐνδιαιτᾶται εἰς τοὺς ἀγρούς, τοὺς ἀμπελῶνας καὶ τοὺς κήπους. Κατὰ προτίμησιν βαδίζει καὶ σπανίως διαμένει εἰς τὰ δένδρα. Τρέφεται ἐκ κόκκων καὶ ἐντόμων. Τὸ ἄρρεν κελαδεῖ μελῳδικώτατα καὶ ἡ φωνή του εἶναι παραπλησία μὲ τὴν τῆς ἀηδόνος. Εἶναι ἥμερον πτηνὸν καὶ δὲν φοβεῖται τὴν παρουσίαν τῶν ἀνθρώπων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐρώτων των τὰ πτηνὰ ταῦτα ἀπέρχονται κατὰ ζεύγη εἰς ὀρεινοὺς τόπους καὶ ἐκεῖ ἐντὸς τῆς πυκνῆς χλόης κατασκευάζουν τὴν φωλεάν των. Ἡ θήλεια γεννᾷ 5—6 ᾠὰ ὑπέρυθρα μὲ πορφυρᾶ στίγματα. Τὸ κρέας τῶν πτηνῶν τούτων εἶναι εὔγευστον.

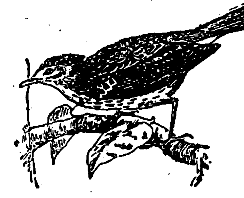

Βεδουΐλλη ἡ τεφρόχρους.

Δ. Ν. Π.

Βεδουΐνοι (οἱ). Οὕτως ὀνομάζονται, ἐκ τῆς ἀραβικῆς λέξεως *μπεντοῦ* (ἑνικὸς *μπεντάουΐ*), ἡ ὁποία σημαίνει «κάτοικος τοῦ ὑπαίθρου», οἱ διαιτώμενοι ἀνὰ τὰς ἐρήμους τῆς Συρίας, τῆς Ἀραβίας καὶ τῆς Β. Ἀφρικῆς (ἀπὸ Αἰγύπτου εἰς Μαρόκκον) νομάδες καὶ σκηνῖται Ἄραβες. Κατάγονται ἀπὸ τοὺς Ἄραβας τῆς Βορείου Ἀραβίας καὶ ἀρχαιότερον ἐκαλοῦντο *Ναβαταῖοι*, ὡς ἀπόγονοι τοῦ *Ναβαϊώθ*, υἱοῦ τοῦ Ἰσμαήλ, υἱοῦ τοῦ Ἀβραὰμ ἐκ τῆς Ἄγαρ. Συγγραφεῖς τινες, στηριζόμενοι εἰς τὰς περιγραφὰς τῶν Ἁγίων Γραφῶν, ἀναφέρουν ὅτι καὶ ὁ Ἰὼβ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἦτο Βεδουΐνος. Ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐκαλοῦντο *Σκηνῖται*, κατὰ δὲ τὸν μεσαίωνα τινὲς ὠνόμαζον αὐτοὺς καὶ *Σαρακηνούς*. Κοιτὶς αὐτῶν θεωροῦνται αἱ ἔρημοι τῆς Β. Ἀραβίας καὶ τὸ ὀροπέδιον τοῦ Ρατζέντ, ὁπόθεν ἐξηπλώθησαν πρὸς τὸ Ἰράκ, τὴν Συρίαν, τὴν Παλαιστίνην, τὴν λοιπὴν Ἀραβίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον. Κατὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Β. Ἀφρικῆς ὑπὸ τῶν Ἀράβων, κατὰ τὴν ἑβδόμην ἑκατονταετηρίδα μ. Χ., οἱ Βεδουΐνοι διεσπάρησαν καὶ εἰς τὴν χώραν ταύτην καὶ ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα τῶν σημερινῶν ὁμάδων τῶν Βεδουΐνων τῆς Λιβύης, τῆς Τύνιδος, τῆς Ἀλγερίας καὶ τοῦ Μαρόκκου. Οἱ βεδουΐνοι ὁμιλοῦν ἰδιαιτέραν ἀραβικὴν διάλεκτον, μετὰ χαρακτηριστικῆς τραχύτητος εἰς τὴν προφορὰν τῶν φωνηέντων, ὀφειλομένην εἰς εἰδικὴν διαμόρφωσιν τῶν φωνητικῶν των ὀργάνων. Εἶναι Μωαμεθανοὶ τὸ θρήσκευμα, οἱ δὲ ἱερεῖς των ὀνομάζονται *μαραμπούτ*. Ὁ Μωαμεθανισμός των ὅμως δὲν εἶναι ὀρθόδοξος. Δὲν κάμνουν τὰς πέντε ἡμερησίας προσευχάς, ἀγνοοῦν τὸ Κοράνιον καὶ ἐλάχιστα προσέχουν εἰς τὴν τροφήν των, διὰ τὰ καθαρὰ ἢ ἀκάθαρτα θρησκευτικῶς ζῷα. Σχεδὸν δὲ ὅλοι, ὅταν δὲν ἐρεθισθῇ ὁ φανατισμός των, εἶναι ἀνεξίθρησκοι. Ἐξ ἄλλου ἀνακαλύπτει κανεὶς παρ' αὐτοῖς πολλὰ λείψανα τῆς προϊσλαμικῆς των ἀστρολατρείας.

Βεδουΐνος φύλαρχος.

Οἱ Βεδουΐνοι διακρίνονται εἰς πολλὰς φυλὰς καὶ εἶναι γενικῶς ἰσχνοί, εὐσταλέστατοι, θαυμάσιοι ἱππεῖς, ἀτρόμητοι, λιτοδίαιτοι καὶ πείσμονες, ἀποτελοῦν δὲ φοβερὰ ἐπικίνδυνον ἐχθρὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ. Ὁσάκις ἐτόλμησε κατακτητὴς νὰ τοὺς προσβάλῃ ἀπέτυχεν οἰκτρότατα. Ὁ Καμβύσης ἠναγκάσθη νὰ συμμαχήσῃ μετ' αὐτῶν διὰ νὰ φθάσῃ εἰς Αἴγυπτον. Μέχρι τοῦ παγκοσμίου πολέμου οἱ Βεδουΐνοι τῆς Μοσσούλης, τῆς Βαγδάτης, τοῦ Χαλεπίου, τῆς Δαμασκοῦ καὶ τῆς Ὑπεριορδανίας ὑπέκειντο ὀνομαστικῶς εἰς τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλὰ τόσον ἦτο τὸ ἐπ' αὐτῶν κῦρός του, ὥστε οἱ πασάδες του ἐπλήρω-

Οἰκογένεια Βεδουΐνων.

Digitized by Google

νον ἐτήσιον φόρον εἰς τοὺς φυλάρχους Βεδουίνους διὰ νὰ μὴ προσβάλουν τὰ καραβάνια τῶν προσκυνητῶν ἀπὸ Δαμασκοῦ εἰς Μέκκαν. Τὰ ὅπλα των ἦσαν ἄλλοτε μακρότατα τυφέκια, τριῶν πολλάκις μέτρων, ἐνεργοῦντα διὰ πυριτολίθων, ἀντικατασταθέντα σήμερον διὰ τελείων ἐπαναληπτικῶν ὅπλων, τὰ ὁποῖα τοὺς προμηθεύει ἑκάστοτε ἡ ἐκμεταλλευομένη τούτους εὐρωπαϊκὴ πολιτική. Λατρεύουν τοὺς μικροσώμους, ἀλλ' ἀπαραμίλλους ἵππους των καὶ γνωρίζουν τὴν γενεαλογίαν τῶν φορβάδων των, ἐνῷ ἀγνοοῦν τελείως τὴν ἰδικήν των. Τελείως ἀγράμματοι καὶ ἐχθροὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἀγαποῦν τὴν ποίησιν καὶ τὸ διήγημα, τοῦ ὁποίου τὸ θέμα, συνηθέστατα πολεμικόν, δὲν ἀπαξιοῖ νὰ στρέφεται ἐνίοτε καὶ περὶ τὸν ἔρωτα. Ἀνώτατος ἄρχων ἑκάστης φυλῆς εἶναι ὁ *σεΐχης*, ἐκλεγόμενος ἐλευθέρως ὑπ' αὐτῆς. Οἱ σεῖχαι τῶν μεγάλων καὶ πλουσίων φυλῶν ἀγαποῦν νὰ ἐνδύωνται πολυτελῶς καὶ νὰ κοσμοῦν τὰς γυναῖκάς των. Εἰς τὴν δίαιτάν των ὅμως μένουν πάντοτε λιτότατοι. Ἡ κάμηλος καὶ ἡ χουρμαδιὰ παρέχουν εἰς αὐτοὺς τὰ χρειώδη. Οἱ ἐξερευνηταὶ τῆς ἐρήμου Seelzen καὶ Niebuhr ἀπηρίθμησαν τὰς φυλάς, τὰ ὀνόματά των καὶ τὴν τοπογραφικήν των κατανομήν. Ἄλλοι ἐμελέτησαν τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, ὧν τινα εἶναι παραδοξότατα. Τινὲς φυλαί, ἀσθενεῖς διὰ τὸ ὀλιγάριθμόν των, συζῶσιν ἐν συμμαχίᾳ, ἐνῷ ἄλλαι εὑρίσκονται εἰς διαρκῆ κατ' ἀλλήλων πόλεμον. Διὰ τὰς μεταξύ των φιλικὰς ἢ ἐχθρικὰς σχέσεις ἔχουν κώδικα ἄγραφον. Ὡς σύζυγοι εἶναι λίαν ζηλότυποι καὶ ἐκδικητικοί, τὰ δὲ γαμήλια ἔθιμά των διαφέρουν τῶν ἄλλων Ἀράβων κατὰ τοῦτο: ὅτι οἱ Βεδουῖνοι εἶναι ἐνδογαμικοί, δηλαδὴ δέχονται τὸν μεταξὺ συγγενῶν γάμον, παρ' αὐτοῖς δὲ ὁ ἐξάδελφος ἔχει τὴν ἀποκλειστικὴν προτεραιότητα ἐπὶ τῆς χειρὸς τῆς ἐξαδέλφης του. Διὰ νὰ σπουδάσῃ κανεὶς τὸν Βεδουῖνον, πρέπει νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ ἐντὸς τοῦ στοιχείου του, εἰς τὴν ἔρημον. Ἐκεῖ διατηρεῖ ὅλην τὴν εὐκινησίαν, τὸ θάρρος καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας. Καὶ σήμερον, ὅπως καὶ ἐπὶ τοῦ Ἡροδότου, μία σκηνὴ ἀπὸ τρίχας αἰγὸς ἢ καμήλου ἀποτελεῖ τὴν μόνην πατρίδα τοῦ Βεδουίνου. Ὀλίγον τὸν ἐνδιαφέρει ποῦ εὑρίσκεται, ἀρκεῖ μόνον οἱ πάσσαλοί της νὰ εἶναι καλῶς ἐμπηγμένοι εἰς τὸ ἔδαφος, νὰ προφυλάττῃ τὴν γυναῖκά του καὶ τὰ τέκνα του ἀπὸ τὰς καυστικὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου καὶ ἀπὸ τὴν παγερὰν δρόσον τῆς νυκτός, καὶ νὰ μὴ εὑρίσκεται πολὺ μακρὰν ἀπὸ τὴν πηγὴν καὶ τὴν βοσκήν. Εἰς τὸ Ράμλεχ, τὸ ἀριστοκρατικὸν προάστειον τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ παρὰ τὴν θάλασσαν, πολλαὶ οἰκογένειαι πτωχόταται Βεδουίνων ζῶσιν ὑπὸ τὰς ἐρρακωμένας των σκηνάς, ἐνώπιον τῶν περιέργων Εὐρωπαίων. Ἡ περιουσία των σύγκειται ἀπὸ μίαν ἢ δύο αἶγας, μερικὰς ὄρνιθας καὶ τρεῖς ἢ τέσσαρας μικρὰς χύτρας πηλίνας.

Αἱ ἀξιολογώτεραι βεδουινικαὶ φυλαὶ εἶναι αἱ ἑξῆς: Εἰς τὴν Συρίαν ἡ φυλὴ τῶν *Ἀνεζέ*, ἀληθινῶν τέκνων τῆς ἐρήμου. Ἡ φυλὴ αὕτη εἶναι ἀπὸ τὰς μᾶλλον ἀτιθάσους, οὐδέποτε ὑπαχθεῖσα εἰς ξενικὸν ζυγόν, μόνον εἰς τὸν Θεὸν ὑποτασσομένη καὶ μετὰ τοῦτον εἰς τὸν σεΐχην. Οἱ Ἀνεζὲ εἶναι ὀκνηροὶ καὶ λιτότατοι καὶ ζῶσιν ἐκ τῆς λῃστείας καὶ τῶν ποιμνίων των. Οἱ παρὰ τὰ κράσπεδα τῆς ἐρήμου γειτνιάζοντες πρὸς κατῳκημένας χώρας καταγίνονται εἰς τὴν μεταφορὰν ἐμπορευμάτων καὶ ὁδηγίαν τῶν εἰς Χετζὰζ προσκυνητῶν. Εἰς τὴν Σιναϊκὴν χερσόνησον ὑπάρχουν τρεῖς ἀξιόλογοι φυλαὶ Βεδουίνων: οἱ *Τεραμπιγίν*, οἱ *Τιγιάχα* μεταξὺ Σουὲζ καὶ Ἄκαμπαχ εἰς τὴν καρδίαν τῆς χερσονήσου, καὶ βορείως τούτων οἱ *Σαουαρκὲ* ἢ *ἐλ-Ἀραγίς*.

Οἱ Βεδουῖνοι τῆς Ἀραβίας διαιροῦνται εἰς τοὺς ἑξῆς τέσσαρας ὁμίλους: 1) Τοὺς εἰς τὰ σύνορα τῶν ἐρήμων τοῦ Νατζὲδ καὶ τῆς Λάκχσας, τῆς Περσίας καὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Εὐφράτου: ἤτοι τοὺς *Μπένι-Κάλεντ* ἔχοντας συνοικισμοὺς εἰς τὴν Λάκχσαν· τοὺς *Μπένι-Κιάμπ*, κατοικοῦντας τὰ βόρεια τοῦ Περσικοῦ κόλπου· καὶ τοὺς *Μπένι-Λάμ*, ἐπὶ τοῦ Τίγρεως καὶ πέριξ τοῦ Βαγδατίου. 2) Τὸν ὅμιλον τῶν μεθορίων τῆς Μεσοποταμίας μέχρι τοῦ Ἰρὰκ *Ἄραμπι* (Χαλδαία). Εἰς αὐτοὺς ἀνήκει ἡ φυλὴ *Τάϊ*, κατοικοῦσα τὰ περὶ τὴν Μοσσούλην, καθὼς καὶ ἄλλαι τινὲς ἐκεῖ φυλαὶ ἀσήμαντοι. 3) Τὸν ὅμιλον τῶν παρὰ τὴν Συρίαν, ἐπὶ τῶν ὁδῶν μεταξὺ Χαλεπίου, Δαμασκοῦ, Βαγδάτης καὶ Βασόρας. Τούτων σπουδαιοτέρα φυλὴ εἶναι οἱ *Μαουάλι*, τῶν ὁποίων ὁ σεΐχης τιτλοφορεῖται σουλτᾶνος. Ἐπίσης εἰς τὸν ὅμιλον τοῦτον ἀνήκει ἡ φυλὴ τῶν *Μπένι-Ζάχερ*, ἡ ὁποία κυβερνᾶται ἀπὸ δύο σεῖχας ἀνωτέρους καὶ τριάκοντα δευτερεύοντας, καὶ οἱ *Φαλέλυ* καὶ *Ἀνέδα*, οἱ ὁποῖοι εἶναι καὶ οἱ πολυαριθμότεροι, ὑποδιαιρούμενοι εἰς πέντε φατρίας. 4) Ἐκτὸς τῶν φυλῶν τούτων, αἵτινες ἀνέρχονται εἰς ἑκατὸν περίπου, ἡ Παλαιστίνη κατοικεῖται, μεταξὺ Ραμᾶς καὶ Ἱερουσαλήμ, ὑπὸ Βεδουίνων, οἱ ὁποῖοι, πρὸ τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς, ἐφορολόγουν τοὺς προσκυνητάς, καὶ κατέχουν τὴν θέσιν τῶν ἀρχαίων Ἐδομιτῶν, Μαδιανιτῶν καὶ ἄλλων γειτόνων τῶν Ἑβραίων.

Ἐν Αἰγύπτῳ οἱ σκηνῖται διακρίνονται εἰς Βεδουίνους *μπιντοῦ*, ἀληθινοὺς νομάδας, καὶ εἰς *ἄραμπ* (ἑνικ. *ἄραμπι*), τοὺς μεταγενεστέρως μεταναστεύσαντας ἐξ Ἀραβίας καὶ ἐγκατασταθέντας μονίμως παρὰ τὸν Νεῖλον.

Πολλαχοῦ, ὅπως ἐν Συρίᾳ, Παλαιστίνῃ, Αἰγύπτῳ, Τύνιδι, Ἀλγερίᾳ καὶ Μαρόκκῳ, οἱ Βεδουῖνοι ἐγκατεστάθησαν μονίμως καὶ ἀναμιχθέντες μὲ τοὺς γηγενεῖς ἀπώλεσαν τὸν νομαδικὸν αὐτῶν χαρακτῆρα. (Βλ. καὶ λ. Αἴγυπτος, τ. Β', σ. 522, α' κ. ἑξ., λ. Ἄραβες, τ. Ε', σ. 283 α' κ. ἑξ.). Γ. Λ. Α.

βεδούλιος *ὑποβαθμὶς στρωμάτων* (bedoulien) *[Γεωλογ.]*. Μία ἐκ τῶν δύο ὑποβαθμίδων, εἰς τὰς ὁποίας οἱ Γάλλοι γεωλόγοι διῄρεσαν τὴν ἐν νοτίῳ Γαλλίᾳ καὶ ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Ἰούρα παρουσιαζομένην ἄπτιον (βλ. λ.) βαθμῖδα τῆς παλαιο— ἢ κατωτέρας κρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

βεδοῦρα (ἡ), ἢ *βιδοῦρα*· δοχεῖον ξύλινον, ὁμοιάζον μὲ μικρὸν κάδον, εἰς τὸν ὁποῖον πήγνυται ἡ γιαούρτη. Ἡ βεδοῦρα κατασκευάζεται ἀπὸ τοὺς βαρελοποιοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς ποιμένας καὶ ἀποτελεῖ ἓν τῶν ἀπαραιτήτων σκευῶν τοῦ ποιμνιοστασίου καὶ τῶν γαλακτοπωλῶν. Ἐν Θεσσαλίᾳ *βεδοῦρα* λέγεται καὶ τὸ ξύλινον μέτρον δι' οὗ μετροῦσι τὰ σιτηρά· ἔχει χωρητικότητα $12^1/_2$ ὀκ. καὶ δύο βεδοῦρες ἀποτελοῦν ἓν *σταμπόλι*, βάρους 25 ὀκάδων. —Ω

Βεδρὰ (Vedrà) *[Ν. Γεωγρ.]*. Νῆσος ἐλάσσων ἐν τῇ συστάδι τῶν Βαλεαρίδων (Vedrà: πλάτ. 38°51' Β, μῆκ. 1°13' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3276: Iviza and Formentera islands) παρὰ τὴν δυτικὴν ἐσχατιὰν τῆς Ἴβιζα. Ἐγγὺς αὐτῆς νησίον *Βεδρανὲλλ* (Vedranell). Σ. Ε. Λ.

Βεδρασεΐν *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Νείλου καὶ εἰς 23 χλμ. Ν. τοῦ Καΐρου, κατέναντι τοῦ Χελουάν, γνωστὸν ὡς ἀποτελοῦν τὸν ἀκραῖον σταθμὸν τοῦ σιδηροδρόμου τῆς Ἄνω Αἰγύπτου καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἐκεῖ προσεγγίζουν τὰ ἀτμόπλοια τοῦ ποταμοῦ διὰ τὰς εἰς Μέμφιν καὶ Σαχάραν ἐκδρομάς. Γ. Λ. Α.

Βεδυλούστιον *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Δαμασκηνιά·

βεεγκερίτης (ὁ) (Beegerit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν παρουσιαζόμενον εἰς κρυστάλλους τοῦ κυβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ κρύσταλλοι μικροί, πρισματικῶς ἐπιμεμηκυσμένοι. Ἔχει σχισμὸν τέλειον, εἰδ. βάρος 7,273, ἰσχυρὰν μεταλλικὴν λάμψιν καὶ χρῶμα σκοτεινὸν μολυβδόφαιον. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι θειαντιμονιοῦχος μόλυβδος ($Pb_6Bi_2S_9$). Εὑρέθη εἰς τὸ Baltic-lode εἰς τὸ Park του Κολοράδου. Γ. Κ. Γ.

Βεελζεβοὺβ καὶ *Βεελζεβοὺλ* *[Βιβλ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐλατρεύετο ὁ *Βάαλ* ὑπὸ τῶν Φιλισταίων, μάλιστα ἐν Ἀκκαρών, ἔνθα ὑπῆρχε καὶ περίφημον μαντεῖον, ὅπερ συνεβουλεύθη καὶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰούδα Ὀχοζίας, ἐν τῇ ἀρρωστίᾳ αὐτοῦ (Δ' Βασιλ. α' 2). Εἶναι δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο σύνθετον ἐκ τοῦ *Βάαλ* καὶ τοῦ *Ζεβοὺβ* (=μυῖα) καὶ εἰς αὐτὸ πλεῖσται ὅσαι ἔχουσιν ἔκπαλαι δοθῆ ἑρμηνεῖαι. Ἐν τῇ ἑλληνικῇ Π. Διαθήκῃ τῶν Ο' ἀποδίδεται τοῦτο διὰ τοῦ *Βάαλ μυῖα θεὸς* (Δ' Βασ. α' 2, πρβ. καὶ *Ἰωσήπου* Ἰουδ. Ἀρχαιολ. Θ' β' 1). Ἡ συνήθης δ' ὅμως καὶ πιθανωτέρα ἐκδοχὴ εἶναι, ὅτι σημαίνει τὸν κύριον (θεὸν) τῶν μυιῶν, εἴτε διότι ἐκ τῶν περὶ τὸν θεὸν τοῦτον κινήσεων τῶν μυιῶν διηρευνᾶτο τὸ μέλλον *(Orelli)*, εἴτε διότι ἐπροστάτευεν ἀπὸ τῶν μυιῶν, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει παραβάλλεται πρὸς τὸν *ἀπόμυιον Δία* ἢ *Μυίαγρον* τῶν Ἑλλήνων ἢ τὸν *Deus Myagrus* ἢ *Myodes* τῶν Ρωμαίων (*Παυσαν.* Η' κστ' 7, *Πλιν.* Hist. Natur. X, 28 κλπ.). Κατὰ δὲ τὸν Baudissin τὸ ὄνομα τοῦτο ἦτο ἑτέρα προσωνυμία τοῦ θεοῦ τοῦ ἡλίου. Κατ' ἄλλους πάλιν πρόκειται περὶ ὀνόματος προαστείου τινός, ἴσως, τῆς Ἀκκαρών. Κατὰ δὲ τὸν Cheyne καὶ ἄλλους, τὸ πραγματικὸν ὄνομα τοῦ θεοῦ τούτου ἦτο σύνθετον ἐκ τοῦ *Βάαλ* καὶ τοῦ *Ζεβοὺλ* (=κατοικία), παραφθαρὲν περιφρονητικῶς ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων καὶ μετατραπὲν εἰς *Βεελζεβούβ*, οὗ τὸ δεύτερον συνθετικὸν δηλοῖ, ὡς εἴρηται, τὴν μυῖαν. Κατ' ἄλλην δὲ γνώμην συνέβη τοὐναντίον, δηλαδὴ τὸ ἀρχικὸν *Ζεβοὺβ* μετετράπη εἰς *Ζεβοὺλ* ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων Ἰουδαίων, οὕτως ὥστε ἡ λέξις *Βεελζεβούλ*, ἣν ἀπαντῶμεν τὸ πρῶτον ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ κατὰ τὰ ἄριστα τῶν χειρογράφων αὐτῆς (Ματθ. ι' 25) καὶ ἥτις κατήντησε βραδύτερον προσωνυμία τοῦ *ἄρχοντος τῶν δαιμονίων*, τοῦ *Σατανᾶ*, ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ ὁποίου ὁ Ἰησοῦς, κατὰ τὴν συκοφαντίαν τῶν ἀντιπάλων του, ἐξέβαλλε τὰ δαιμόνια (*Ματθ.* ιβ' 25), σημαίνει τὸν κύριον τῆς κατοικίας (τοῦ οὐρανοῦ ἢ τῶν δαιμόνων), τὸν οἰκοδεσπότην (πρβ *Ματθ.* ι' 25).

Ὁπωσδήποτε δὲν ἔχει δοθῆ εἰσέτι ἀποχρῶσα ἐξήγησις τοῦ φαινομένου τῆς μεταβολῆς τοῦ *β* εἰς *λ* ἐν τῷ εἰρημένῳ ὀνόματι. Ἡ δ' ἐπικρατοῦσα ἐκδοχὴ τοῦ Lightfoot, καθ' ἣν τὸ *Βεελζεβοὺβ* παρεφθάρη ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων Ἰουδαίων μὲ πρόθεσιν δυσφημίσεως τοῦ εἰδωλολατρικοῦ θεοῦ εἰς *Βεελζεβούλ*, κατὰ τὴν παρήχησιν πρὸς τὸ *Ζιμπούλ*, ὅπερ σημαίνει *κοπρία* (ὅθεν *Βεελζεβοὺλ*=κύριος τῆς κοπρίας), εὑρίσκει μὲν ἐρείσματά τινα ἐν τῇ ταλμουδικῇ γραμματείᾳ, δὲν εἶναι δ' ὅμως ἀναντίρρητος. Ὅθεν ἡ καταγωγὴ τοῦ ὀνόματος Βεελζε*βούλ*, δι' οὗ οἱ σύγχρονοι τοῦ Ἰησοῦ βεβαίως προσηγόρευον, ὡς εἴρηται, τὸν *Σατανᾶν*, παραμένει εἰσέτι προβληματική, παρὰ τὸ πλῆθος τῶν γενομένων ἀποπειρῶν πρὸς ἐξήγησιν αὐτῆς.

[Βλ. *Lagrange*: Etudes sur les religions sémitiques (... σελ. 84 καὶ ἄρθρα ἐν τοῖς βιβλικοῖς καὶ θεολογικοῖς ἐγκυκλοπαιδικοῖς λεξικοῖς.] Π. Ι. Ψ.

βεελζεβοὺλ (ὁ) (Beelzebul) *[Ζωολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πλατυρρίνων πιθήκων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κηβιδῶν*. Τὸ μῆκός του συνολικῶς φθάνει τὰ 140 περίπου ἑκατοστόμετρα, ὧν τὸ ἥμισυ σχεδὸν ἀνήκει εἰς τὴν οὐράν. Τὸ σῶμά του καλύπτεται ὑπὸ πυκνῶν καὶ χονδρῶν τριχῶν, αἵτινες εἶναι μακρότεραι κατὰ τὴν ὠμοπλάτην. Ὁ χρωματισμός του εἶναι μελανὸς καὶ μόνον τὸ πρόσωπόν του εἶναι ὑπέρυθρον. Οἱ ὀφθαλμοί του εἶναι ζωηροὶ καὶ καστανοῦ χρώματος. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Γουϊάναν. Δ. Κ. Π.

Βεελμεὼν (ἑβρ *Μπάαλ-Μεὼν*) *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Παλαιστίνης κειμένη πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ἔνθα κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐκδοχὴν ὑπάρχει σήμερον τὸ χωρίον *Μαεὶν* (Μεών), ἐν τῇ κοιλάδι τῆς Μαδαβά, πλησίον τῆς παλαιᾶς Ἐσεβέν. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἱστορικοῦ Εὐσεβίου ἐλέγετο *Βεελμαοῦς*. Περὶ τὰς 4 ὥρας μακρὰν τῆς Μαεὶν ὑπάρχουσιν αἱ καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Ἰουδαίους γνωσταὶ θερμαὶ πηγαὶ τῆς *Καλλιρρόης*, αἵτινες σήμερον ὀνομάζονται *Χαμμὰμ-ἐζ-Ζερκά*, τουτέστι *λουτρὰ τῆς Ζερκά*. Π. Ι. Ψ.

Βεελσάμης ἢ *Βααλσάμης*. Φοινικικὴ θεότης, ἣν ἀπαντῶμεν ἐν τῇ ἀσσυριακῇ συνθήκῃ μεταξὺ Ἀσσαραδδὼν καὶ Βάαλ ὡς μάρτυρα αὐτῆς μετ' ἄλλων θεῶν. Ὡς καθόλου τὸ φοινικικὸν πάνθεον οὕτω συγκεκριμένως καὶ ὁ θεὸς οὗτος δὲν εἶναι ἡμῖν ἀκριβέστερον γνωστός. Αἱ ἐκ τοῦ συγκρητισμοῦ ἢ τῆς γενικῆς θεοκρατίας συνέπειαι καὶ ἡ φύσις τῶν πηγῶν τῆς φοινικικῆς θρησκείας ἀναγκάζουσι νὰ περιορίζηται ἡ ἔρευνα τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν ἰδιοτήτων τῶν πλείστων ἐκ τῶν θεῶν τῆς Φοινίκης εἰς τὴν ἐτυμολογίαν τῶν ὀνομάτων καὶ εἰς τὰ συμπεράσματα ἐκεῖνα, ἅπερ δύνανται νὰ ἐξαχθῶσι περὶ αὐτῶν ἐκ τῶν γενικῶν περὶ τῆς φοινικικῆς θρησκείας γνώσεων ἡμῶν. Κατὰ ταῦτα Βααλσάμης, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ὀνόματα τῶν θεῶν, εἶναι σύνθετον ἐκ τοῦ *Βάαλ* (θεός, κύριος) καὶ ἄλλης τινὸς λέξεως, σημαινούσης τὸ εἰσακούειν (πρβ. *Πουντιβάαλ*—ἐλευθερωτής μου ὁ Βάαλ, *Βααλγίλης*—ὁ Βάαλ σώζει, *Βααλσάμαρ*—ὁ Βάαλ φυλάττει). Δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι καὶ ὁ θεὸς οὗτος ἦτο κύριος ὡρισμένης πόλεως ἢ περιοχῆς κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Φοινίκων. Ν. Ι. Λ.

Βεελσεπφὼν *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Τόπος παρ' ᾧ ἐσταθμευσαν οἱ ἐξ Αἰγύπτου ἐξερχόμενοι Ἰσραηλῖται πρὸ τῆς διαβάσεως τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης (Ἐξόδ. ιδ' 2, Ἀριθμ. λγ' 7). Τὸ ὄνομα Βεελσεπφὼν ἀπεδείχθη διὰ τῶν αἰγυπτιολογικῶν (ἐπιγραφικῶν) ἐρευνῶν, ὅτι ἦτο ὄνομα θεότητος αἰγυπτιακῆς ἀνευρεθὲν μὲ ἱερογλυφικοὺς χαρακτῆρας καὶ ἔν τινι παπύρῳ (Papyrus Sallier IV ἐν τῷ Βρεττανικῷ μουσείῳ) ὑπὸ τὸν τύπον *Μπαλ-Σαπούνα*. Ἡ τοποθεσία ὅμως αὕτη παραμένει εἰσέτι ἀνεξακρίβωτος, παρὰ τὰς γενομένας ποικίλας ἐρεύνας. Πιθανώτατα ἔκειτο παρὰ τὸ σημερινὸν *Δέρμπ-ἐλ-Ἀττακά*. Π. Ι. Ψ.

Βεελφεγὼρ *[Βιβλ. Ἱστ.]*. Ὄνομα μωαβιτικῆς θεότητος, ἣν ἐλάτρευσαν καὶ πολλοὶ Ἰσραηλῖται παρασυρθέντες ὑπὸ Μωαβιτίδων γυναικῶν, ἐξ ... καὶ ἐτιμωρήθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ (Ἀριθμῶν κε' 1—9, λα' 16, πρβ. Δευτερονομ. δ' 3, Ἰησ. Ναυῆ κβ' 17, Ψαλμ. ρε' 28 κλπ.). Σύνθετος δὲ οὖσα ἡ λέξις ἐκ τοῦ *Βάαλ* καὶ τοῦ *Φεγὼρ* ἢ *Φογώρ*, δηλοῖ τὸν Βάαλ τὸν λατρευόμενον ἐπὶ τοῦ ὄρους Φογώρ. Ἐπίσης ἐλατρεύετο οὗτος καὶ ἐν Βαιθφογὼρ (βλ. λ.). Ἐπειδή, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς βίβλου τῶν Ἀριθμῶν, ἡ λατρεία τοῦ Βεελφεγὼρ ἦτο ἀσελγὴς, ἐπαραλληλίσθη ὁ θεὸς οὗτος ὑπὸ παλαιῶν καὶ νεωτέρων συγγραφέων πρὸς τὸν *Πρίαπον*. Ἡ λατρεία τοῦ Βεελφεγὼρ διετηρήθη, ὡς φαίνεται, ἐν τῷ εἰρημένῳ τόπῳ ἐπὶ πολὺν χρόνον. Τινὲς δὲ τῶν ἀρχαιολόγων (*Marucchi* κ. ἄ.) νομίζουσιν ὅτι ὁ Jupiter Beellepharus, οὗ τὸ ὄνομα φέρεται ἔν τινι ἐπιγραφῇ εὑρεθείσῃ ἐν Ρώμῃ τῷ 18.. ... τοῦ Β' μ.Χ. αἰῶνος), οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ ὁ μωαβιτικὸς Βεελφεγώρ. [Βλ. καὶ *Marucchi* ἐν τῷ βιβλικῷ λεξικῷ τοῦ *Vigouroux* II σελ. 1544]. Π. Ι. Ψ.

βεεμὼθ *[Βιβλ.]*. Ἑβραϊκὴ λέξις πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ, ἧς γίνεται ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ χρῆσις συνήθως μὲν εἰς δήλωσιν τῶν τετραπόδων, ἐν γένει, ἐν δὲ τῷ βιβλίῳ τοῦ Ἰὼβ (μ' 15—24) εἰς δήλωσιν ὡρισμένου μεγάλου καὶ ἐκτάκτου ζῴου, ὅπερ καὶ περιγράφεται αὐτόθι. Περὶ τοῦ ζῴου δὲ τούτου ποικίλαι ἔκπαλαι διετυπώθησαν ἐκδοχαί. Ἐν μὲν τῇ ἑλληνικῇ Π. Διαθήκῃ τοῦ Ο' ἀποδίδεται ἡ λέξις αὕτη γενικῶς πως διὰ τοῦ *θηρία*, ἐν δὲ τῇ λατινικῇ μεταφράσει τῆς Π. Διαθήκης, τῇ Βουλγάτᾳ, ἁπλῶς μεταγράφεται αὐτὴ (Behemoth

Digitized by Google

Ἐκ δὲ τῶν ἑρμηνευτῶν τῆς παλαιᾶς Ἐκκλησίας οἱ Ἱερώνυμος, Θεοδώρητος, Αὐγουστῖνος κ.ἄ. ἐνόμισαν ὅτι πρόκειται περὶ προσωποποιήσεως τοῦ Σατανᾶ, ἄλλοι δ' ὅτι πρόκειται περὶ τῶν κατατρυχόντων τὸ σῶμα τοῦ Ἰὼβ σκωλήκων *(θηρία)*. Κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους ἐνομίσθη, ὅτι πρόκειται περὶ ἐλέφαντος, ἢ περὶ ταύρου ἢ περὶ μαμμούθ. Τῶν νεωτέρων τινὲς νομίζουσιν ὅτι πρόκειται περὶ μυθολογικοῦ ζῴου. Ἡ ἐπικρατοῦσα ὅμως σήμερον καὶ πιθανωτάτη ἐκδοχὴ εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Bochart τὸ πρῶτον διατυπωθεῖσα, ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ ἱπποποτάμου, πρὸς ἣν ἐκδοχὴν ἀνταποκρίνεται τελείως ἡ ἐνταῦθα παρεχομένη περιγραφή. Ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ τοῦ Ἰὼβ περιγράφεται καὶ ὁ λεβιάθαν (βλ. λ). Π. Ι. Μ.

Βέεν (Veen), ***Γιλβέρτος βὰν* —**. Ὁλλανδὸς χαράκτης, ἀδελφὸς τοῦ Ὄθωνος βὰν Βέεν (βλ. Βαίνιους), γεννηθεὶς ἐν Λεῦντε (1566—1628). Ἐκ τοῦ βίου του εἶναι γνωστὸν μόνον, ὅτι διῆλθε τὰ τελευταῖα δεκαὲξ ἔτη του ἐν Ἀμβέρσῃ, ἔνθα ἠσχολήθη εἰς τὴν χάραξιν τῶν σπουδαιοτέρων ἔργων τοῦ ἀδελφοῦ του. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ὁ ἀρραβὼν τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τῆς Ρεβέκκας», κατὰ τὸν Βαλτάσαρ Περούτζι, καὶ αἱ προσωπογραφίαι τοῦ δουκὸς τῆς Βαυαρίας Ἐρνέστου, τοῦ Ἀλεξάνδρου Φαρνέζε καὶ τοῦ γλύπτου Ἰωάννου ντὲ Μπουλόνι. Ι. Μ. Π.

— **Βέεν** (Veen), ***Ὄθων βὰν* —** βλ. **Βαίνιους.**

Βεέν, ***υἱὸς Ὢρ*** (ἑβρ. *Μπὲν Χοὺρ*) *[Βιβλ. Ιστ.]*. Ἐπιμελητὴς τοῦ Σολομῶντος ἐν τῷ ὄρει Ἐφραὶμ (Γ' Βασιλ. δ' 8). Π. Ι. Μ.

Βεένιξ (Weenix), ***Ἰωάννης***. Ὁλλανδὸς ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Ἄμστερνταμ (1644—1719). Ἦτο υἱὸς τοῦ *Ἰωάννου Βαπτιστοῦ Βεένιξ*, κατέστη ὅμως διασημότερος τοῦ πατρός του. Μὴ ἐπωφεληθεὶς ἐπὶ μακρὸν τῆς πατρικῆς διδασκαλίας, διήνοιξε νέαν ὁδὸν ἐν τῇ τέχνῃ, λαβὼν τὴν φύσιν ὡς ὁδηγόν, ἀλλὰ καὶ ταύτην περιώρισεν εἰς τὴν ἀναπαράστασιν τῶν ζῴων. Ὁ καλλιτέχνης οὗτος εἶναι κατ' ἐξοχὴν ρεαλιστής, διακρίνεται δὲ κυρίως διὰ τὸν ἀπροσπέλαστον χρωματισμὸν πινάκων παριστανόντων κυνήγια αἰγάγρων καὶ ἐλάφων. Τρεῖς πίνακας αὐτοῦ κατέχει τὸ Λοῦβρον. Θ. Β.

— **Βεένιξ** (Weenix), ***Ἰωάννης Βαπτιστής***. Ὁλλανδὸς ζωγράφος (1621—1660). Μαθητὴς τοῦ Ἀβραὰμ Μπλεμάερτ καὶ γαμβρὸς τοῦ Χοντεκοέερ, παρέμεινεν ἐπί τινα ἔτη εἰς Ἰταλίαν, ὅπου ζωγράφησε πολυαρίθμους πίνακας διὰ τοὺς Ἰταλοὺς μεγιστᾶνας, εἶτα δέ, ἐπιστρέψας εἰς Ὁλλανδίαν, ἐγκατεστάθη εἰς Οὐτρέχτην. Τὰ μικρὰ τοπεῖα, τὰ ζῷα καὶ αἱ σκηναὶ τοῦ καθημερινοῦ βίου, τὰς ὁποίας ἔχει ἀπεικονίσει, ἔχουν ἐκτελεσθῆ μετὰ μεγάλης προσοχῆς καὶ ἀκριβείας, ἀλλὰ διατηροῦσι μονότονόν τινα χαρακτῆρα. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων ἔργων του καταλέγονται: «Οἱ ἀποκρουσθέντες κουρσάροι» τοῦ Λούβρου καὶ «Ὁ λαγωὸς μετὰ δύο περδίκων». Θ. Β.

βεερμπαχίτης (ὁ) (Beerbachite) *[Πετρογρ.]*. Οἱ *βεερμπαχῖται* εἶναι λεπτοκοκκώδη ἕως στιφρά, λαμπῆ, φαιὰ ἕως ἀνοικτόφαια φλεβικὰ πετρώματα μὲ ἱστὸν τυπικῶς παναλλοτριόμορφον κοκκώδη τῆς ὁμάδος *γαββροπεριδοτιτικῶν πλουτωνείων πετρωμάτων*. Συνίστανται ἐξ ὁμοιομόρφως κοκκώδους μίγματος βυτωβνίτου καὶ διαλλαγοῦς, μετὰ ἢ ἄνευ ὀλιβίνου, ὡς καὶ μετὰ ποικίλων ποσοτήτων ὑπερσθενοῦς, μαγνητίτου ἢ ἰλμενίτου. Ἀντὶ τοῦ διαλλαγοῦς, ὁ ὁποῖος συχνὰ οὐραλιτοποιεῖται, παρουσιάζεται ἰδιαιτέρως εἰς τοὺς ὀλιβινικοὺς βεερμπαχίτης καστανόφαιος κεροστίλβη. Οἱ βεερμπαχῖται, μετὰ ἢ ἄνευ ὀλιβίνου, ἀποτελοῦν στενὰς φλέβας ἐντὸς γάββρου τοῦ Frankenstein εἰς τὸ ὄρειον Odenwald, εἰς τὸ Radautal παρὰ τὸ Harzburg, εἰς τὴν νῆσον Rum τῆς ὁμάδος τῶν Ἑβριδῶν, εἰς τὴν νῆσον Monheghan τοῦ Maine (τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν) καὶ ἀλλαχοῦ. Ἡ εἰς διοξείδιον πυριτίου (SiO_2) περιεκτικότης των κυμαίνεται ἀπὸ 40—47%. *Ἀμφιβολιτικὸν βεερμπαχίτην*, συνιστάμενον ἐξ ἀνορθίτου καὶ σορετίτου (βλ. λ.) μὲ ὀλίγον σιδηρομετάλλευμα καὶ ἀπατίτην εὗρον οἱ Duparc καὶ Pearce εἰς φλέβας ἐντὸς τῶν πετρωμάτων κοσβίτου καὶ δουνίτου (βλ. λ.) τοῦ Koswinsky Kamen εἰς τὰ βόρεια Οὐράλια ὄρη. Γ. Κ. Γ.

Βέερντ καὶ ***Βέερτ*** (Weerd καὶ Weert) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ὁλλανδίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ρουρεμόντ τοῦ νομοῦ τῆς Λίμπουργ ἐπὶ τῆς νοτίας διώρυγος τῆς Βιλελμίνης. Κάτ. 12.215. Ἔχει ἐργοστάσια καπνοῦ καὶ πούρων. Ἄλλοτε ἦτο ἕδρα τῶν κομίτων τοῦ Χόρν. Μ. Δ. Β.

Βέερντ (Weerdt), ***Ἀδριανὸς Λὲ* —**. Βέλγος ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Βρυξέλλαις καὶ ζήσας κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Ἐσπούδασεν ἐν Ἀμβέρσῃ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ τοπιογράφου Καρόλου de Queburgh καὶ ἐπεσκέφθη τὴν Ἰταλίαν, ἔνθα ἐμελέτησε κατ' ἐξοχὴν τὸ ἔργον τοῦ Παρμεζάνου, τὸν ὁποῖον ἐμιμήθη σχεδὸν δουλικῶς. Ἐπιστρέψας ἐξ Ἰταλίας εἰς τὴν πατρίδα του καὶ εὑρὼν ταύτην ἐν πολεμικῷ ὀργασμῷ ἀνεχώρησεν εἰς Κολωνίαν, ἔνθα ἐγκατέστη μονίμως. Μεταξὺ τῶν ἔργων του, ἅτινα πάντα ἦσαν μετρίας ἀξίας, τάσσονται: «Ὁ Λάζαρος», «Ἡ Ρoὺθ καὶ ὁ Βόοζ», «Ὁ βίος τῆς Θεοτόκου», «Ἡ Γέννησις τοῦ Χριστοῦ» κλπ. Ι. Μ. Π.

Βεὲρτς (Weerts), ***Ἰωάννης-Ἰωσήφ***. Γάλλος ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1847. Ἐζωγράφησεν ἱστορικὰς συνθέσεις, τῶν ὁποίων κυριώτεραι εἶναι: «Ἡ ἀποκαθήλωσις» (1875), «Ὁ θρῦλος τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου τῆς Ἀσσίζης» (1877), «Ἡ δολοφονία τοῦ Μαρὰ» (1880), «Ὁ θάνατος τοῦ Ἰωσὴφ Μπαρὰ» (1883), «Ἡ ἑορτὴ τοῦ Λαντὶ» ἐν τῇ νέᾳ Σορβόννῃ, κτλ. Ὡσαύτως ἐποίησε καὶ μικρὰς προσωπογραφίας τοῦ Σωμιέ, Ρομπὲρ-Φλερύ, Πὼλ Ντουμέρ, Μπρισσόν, κλπ. Μ. Δ. Β.

βεεχερία (ἡ) (Beecheria H καὶ Cl.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *τερεβρατουλιδῶν* τῆς ὑπεροικογενείας τῶν *τερεβρατουλακειοειδῶν ἀρτικουλάτων βραγχιοπόδων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῶν περιόδων δεβονείου, λιθανθρακοφόρου καὶ περμίου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βεζᾶ *[Χημ. Τροφ.]*. Εἶδος κεφαλοτυρίου παρασκευαζόμενον ἐν Τριπόλει. Σ. Γ.

Βεζάλ βλ. Βεσάλιος.

Βεζάνι *[Γεωγρ.]* βλ. λ. **Γλυκόβρυση.**

Βέζα ***κῶδιξ*** *[Κ. Διαθ.]*. Σπουδαιότατον χειρόγραφον τῆς Κ. Διαθήκης περιέχον τὰ Εὐαγγέλια καὶ τὰς Πράξεις ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ μετά τινων κενῶν καὶ ἀποκείμενον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Καΐμπριτζ τῆς Ἀγγλίας (ἀριθ. 2. 41). Ἐν τῇ κριτικῇ τοῦ κειμένου χαρακτηρίζεται τοῦτο διὰ τοῦ λατινικοῦ γράμματος D (Ο 5). Εἶναι ἐκ τῶν μεγαλογραμμάτων χειρογράφων, καταγόμενον ἐκ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος. Μετὰ τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Ματθαίου ἕπεται τὸ τοῦ Ἰωάννου, εἶτα τὸ τοῦ Λουκᾶ καὶ εἶτα τὸ τοῦ Μάρκου, ὡς καὶ ἔν τισι λατινικοῖς χειρογράφοις. Τὸ κείμενον τοῦ χειρογράφου τούτου ἀξιοῦται μεγίστης προσοχῆς ἐν τῇ κριτικῇ τοῦ κειμένου, ἕνεκεν μάλιστα τῆς διαφορᾶς ἣν ἀπὸ τῆς ἄλλης παραδόσεως ἐμφανίζει, μάλιστα διὰ τῶν προσθηκῶν ἃς περιέχει, οἷον ἐν *Ματθαίου* κβ' 28 («ὑμεῖς δὲ ζητεῖτε ἐκ μικροῦ αὐξῆσαι» κλπ. πρβ. *Λουκ.* ιδ' 8), ἐν *Λουκᾷ* ΣΤ' 5 («τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τοῦ νόμου» κλπ.) καὶ ἀλλαχοῦ καὶ μάλιστα εν ταῖς Πράξεσι. Πρὸς ἐξήγησιν τῶν διαφορῶν ἃς ἐμφανίζει τὸ χειρόγραφον τοῦτο ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς ἄλλους μάρτυρας τῆς παραδόσεως τοῦ κειμένου τῆς Καινῆς Διαθήκης διετυπώθησαν ποικίλαι θεωρίαι (*Harris*, *Blass*, *Chase* κλπ.). Ἐπίσης ὑπάρχει πολλὴ ἀντιγνωμία μεταξὺ τῶν κριτικῶν ὡς πρὸς τὴν κριτικὴν ἀξίαν αὐτοῦ. Πιθανώτατα δ' ἐγράφη τοῦτο ἐν τῇ Δύσει. Τῷ 1545 ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Clermont ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ Τριδέντου. Μετ' οὐ πολὺ δ' ἀναφαίνεται τοῦτο ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ *Θ. Βέζα*, ὅστις ἀνευρὼν αὐτὸ ἐν τῷ παρὰ τὴν Λυὼν μοναστηρίῳ τοῦ Ἁγίου Εἰρηναίου τῷ 1562 ἐδωρήσατο εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Καΐμπριτζ τῷ 1581 καὶ οὗ τοῦ ὄνομα φέρει παραλλήλως πρὸς τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, ἐν ᾗ εὑρίσκεται (Cantabrigiensis). Ὁ Βέζας ἐχρησιμοποίησε τὸν κώδικα τοῦτον ἐν τῇ ἑαυτοῦ β' ἐκδόσει τῆς Καινῆς Διαθήκης (1582). Ἔπειτα δ' ἀντεβλήθη οὗτος ὑπὸ τῶν P. Young, Ussher, Mill κ. ἄ., ἀντεγράφη ὑπὸ τοῦ Wetstein, ἐξεδόθη ὑπὸ τῶν Kipling (1793) καὶ Scrivener (1864), ἐφωτοτυπογραφήθη τῷ 1899 καὶ ἠρευνήθη ὑπὸ πλείστων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *A. Scrivener* Bezae Codex Cantabrigiensis (1864).—*P. Martin* Introduction à la critique du N. Testament (1883).—*J. Charris* A Study of codex Bezae (1891).—*Χ. Παπαϊωάννου*. Τὸ κείμενον τῆς Κ. Δ. (1918) κ. ἄ. Π. Ι. Μ.

Βέζας (κυρίως de Bèze), ***Θεόδωρος***. Γάλλος καλβινιστὴς (1519—1605), συνεργάτης καὶ διάδοχος τοῦ Καλβίνου. Σπουδάζων ἐν Orleans καὶ Bourges ἐμυήθη ἐνωρὶς εἰς τὸν προτεσταντισμὸν διὰ τοῦ διδασκάλου του, τοῦ οὑμανιστοῦ Melchior Wolmer. Ἀφοῦ ἐσπούδασε τὴν νομικὴν ἐν Παρισίοις μετέβη τῷ 1548 εἰς Γενεύην, ἔνθα προσεχώρησεν εἰς τὸν Καλβῖνον. Κατ' ἀρχὰς διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς ἐν Λωζάννῃ (1549—1558), εἶτα δὲ καθηγητὴς καὶ ἱεροκήρυξ ἐν Γενεύῃ, ἔνθα διὰ τοῦ λόγου καὶ τῆς γραφίδος παρέσχε σημαντικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὴν νέαν διδασκαλίαν. Ἐπίσης σπουδαίας ὑπηρεσίας προσήνεγκεν εἰς τὴν διαμαρτύρησιν, ἐν Παρισίοις μάλιστα κατὰ τὸν θρησκευτικὸν πόλεμον τῆς Γαλλίας. Μετὰ τὴν σύναψιν τῆς εἰρήνης (1563) ἐπανῆλθεν εἰς Γενεύην, ἔνθα τῷ 1564 διεδέξατο τὸν ἀποθανόντα Καλβῖνον καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ ποντίφηξ τῶν Καλβινιστῶν. Ὑπεστήριζεν ἐκθύμως καὶ μετὰ πολλῆς δυνάμεως τὴν διδασκαλίαν τοῦ Καλβίνου κατά τε τῶν Παπιστῶν καὶ τῶν Λουθηρανῶν, ὡς καὶ ἐναντίον τινῶν ἐλευθεριαζόντων. Τὸν Βέζαν ἀπεπειράθη ματαίως νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὸν παπισμὸν ὁ Φραγκῖσκος ὁ ἐκ Σάλης (1597).

Ὁ Βέζας ἐδημοσίευσεν ἱστορικὰς ἐργασίας ἀναφερομένας εἰς τὸν βίον καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ Καλβίνου καὶ εἰς τὸν γαλλικὸν προτεσταντισμόν, ἀλλὰ τὸ σπουδαιότατον τῶν ἔργων του εἶναι ἡ ἔκδοσις τοῦ κειμένου τῆς Κ. Διαθήκης (1565—1598), ἥτις λογίζεται κοινῶς ὡς ἡ πρώτη πράγματι κριτικὴ ἔκδοσις αὐτῆς, βασισθεῖσα ἐπὶ 17 χειρογράφων, εἰς ἃ τῷ 1582 (γ' ἔκδοσις) προσετέθη καὶ ὁ φερώνυμος (ἢ κανταβριανὸς) κῶδιξ (βλ. κατωτ.) ὡς καὶ ὁ κῶδιξ Claromontanus, ἡ Πεσσιτὼ καὶ ἡ ἀραβικὴ μετάφρασις. Εἰς τὸ κείμενον ἐπισυνῆψε καὶ σχόλια, ἅτινα καὶ σήμερον ἔτι εἶναι ἄξια λόγου. Συμμετέσχε δὲ καὶ εἰς τὴν παρασκευὴν τῆς γαλλικῆς Βίβλου, διορθωθείσης ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἑβραϊκοῦ καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου, καὶ ἐξέδωκε καὶ ἄλλας ἐξηγητικὰς ἐργασίας, ἐν αἷς καὶ ἔμμετρον γαλλικὴν μετάφρασιν τῶν Ψαλμῶν, ὑπόμνημα καὶ παράφρασιν εἰς τὸν Ἰὼβ καὶ τὸν Ἐκκλησιαστήν, ὡς καὶ τὸ Ἆσμα τῶν ἀσμάτων εἰς λατινικοὺς στίχους. Ἔγραψεν ὡσαύτως: «La confession de la foi chrétienne» καὶ μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον »De jure magistratuum», γραφεῖσαν μετὰ τὴν νύκτα τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δικαίωμα τῶν λαῶν εἶναι νὰ καταλύουν τυραννικὰς κυβερνήσεις· ὡσαύτως συνέγραψεν, ἀπολογούμενος ὑπὲρ τῆς καλβινικῆς ἐκδοχῆς τῆς θείας εὐχαριστίας (de coena Domini κτλ.), καὶ ἀπολογίαν τοῦ ἐντολῇ τοῦ Καλβίνου φόνου τοῦ ἰατροῦ Servet ὡς αἱρετικοῦ, «Histoire ecclésiastique des églises reformées au royaume de France» (1580 εἰς τ. 3) καὶ «Vita Calvini» (1564).

[Περὶ τοῦ Βέζα καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἔγραψαν πολλοί· σπουδαιότεραι αἱ πραγματεῖαι τοῦ *Schlosser* (1809), *Baum* (1843), *Heppe* (1861), *Proosdij* (Leiden 1895) καὶ *Baird* (London 1899)]. Π. Ι. Μ.

Βεζὰτ *['Αστρον.]*. Ἀραβικὴ ἐπωνυμία τοῦ ἀστέρος δ *Διδύμων*. Σ. Π.

Βεζεθὰ *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Τὸ βορειότατον προάστειον τῶν Ἱεροσολύμων, ὅπερ ὁ Ἰώσηπος ἀποδίδει διὰ τοῦ *Καινόπολις* (Ἰουδ. Πολέμ. Β' ιθ' 4 καὶ Ε' δ' 2), ἂν καὶ ἡ φράσις *Μπαὶθ-Ζεθὰ* σημαίνει κυρίως «τόπος ἐλαιῶν». Ἔκειτο δὲ τὸ προάστειον τοῦτο ἐπὶ λόφου (τοῦ τετάρτου τῶν λόφων ἐφ' οὗ εἶχεν οἰκοδομηθῆ ἡ Ἱερουσαλὴμ κατὰ τὸν Ἰώσηπον), ὅστις συνείχετο μετὰ τοῦ λόφου τοῦ Ναοῦ καὶ περιελαμβάνετο ἐντὸς τοῦ λεγομένου τείχους τοῦ Ἀγρίππα. Π. Ι. Μ.

Βεζὲκ *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Ὄνομα δύο πόλεων μνημονευομένων ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ, ὧν ἡ μὲν φέρεται ὡς πρωτεύουσα τοῦ Χαναναίου βασιλέως Ἀδωνιβεζὲκ (Κριτῶν α' 4), ἧς ἀκαθόριστος παραμένει ἡ τοποθεσία, ἡ δὲ ἑτέρα ὡς τόπος, ἔνθα ὁ Σαοὺλ ἠρίθμησε τὰ στρατεύματα αὐτοῦ πρὶν ἢ μεταβῇ εἰς βοήθειαν τοῦ Ἰαβὶς Γαλαὰδ (Α' Βασιλ. ια' 8). Ἡ δευτέρα *Βεζὲκ* ἀναζητεῖται μετὰ πολλῆς πιθανότητος ἐν τῷ σημερινῷ *Κιρμπὲτ Ἰμπζίκ*, κειμένῳ παρὰ τὴν ἀπὸ Νεαπόλεως πρὸς Βαιθσὰν ὁδόν. Ἀβέβαιος δὲ παραμένει ὁ ταυτισμὸς ἀμφοτέρων τῶν Βεζέκ. Π. Ι. Μ.

Βέζελ (Wesel) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας, ἐν Πρωσσίᾳ, ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Δαρμστάτης, ἐπὶ τῆς συμβολῆς τοῦ Λίππε πρὸς τὸν Ρῆνον, ἐν τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ αὐτοῦ. Κάτ. 24.027. Μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἦτο πόλις ὠχυρωμένη. Ἔχει ἐργοστάσια σακχάρεως, χρωμάτων καὶ μεταξουργίας. Εἶναι ἡ ἀρχαία *Ἀλίζο* τῶν Ρωμαίων. Μ. Δ. Β.

Βεζελαὶ (Vézelay) *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ Ὑόννης, ἀπέχουσα περὶ τὰ 12 χιλιομ. τοῦ Ἀβαλλόν, ἐπὶ ὑψηλοῦ λόφου δεσπόζοντος τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Κύρ.

— *[Τεχν.]* Τὸ *Βεζελαὶ* ἀποτελεῖ ἕνα ἀπὸ τοὺς μᾶλλον ἐνδιαφέροντας τόπους διὰ τὴν μελέτην τῆς μνημειακῆς βουργουνδιακῆς γλυπτικῆς. Ἤδη ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων ὑπῆρχεν εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν *ἀββαεῖον*, εἰς τὸ ὁποῖον ἐφυλάσσοντο τὰ λείψανα τῆς ἁγίας Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς, προσελκύοντα ἄπειρον πλῆθος προσκυνητῶν. Βραδύτερον (κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα) ἐχρειάσθη ν' ἀνακαινισθῇ τὸ ἀββαεῖον τοῦτο, ἀπὸ τὴν ἀνακαίνισιν δὲ ταύτην προῆλθεν ὁ μέχρι σήμερον σωζόμενος περικαλλέστατος ναὸς τῆς ἁγίας Μαγδαληνῆς, τοῦ ὁποίου αἱ διαστάσεις, ὁ πλοῦτος, ἡ μεγαλοπρέπεια καὶ ἡ ὡραιότης ὑπῆρξαν ἀνάλογοι τῆς φήμης τῶν φυλασσομένων λειψάνων καὶ τοῦ πλήθους τῶν συρρεόντων προσκυνητῶν. Ἡ οἰκοδόμησις τοῦ ναοῦ τούτου ἐπερατώθη κατὰ τὸ 1120· ἀλλὰ πυρκαϊὰ ἐκραγεῖσα ὀλίγον βραδύτερον κατέστρεψε σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου τὸ μέσον κλίτος, ἡ δὲ ἀνακατασκευὴ τούτου ἐτελείωσε μόλις κατὰ τὸ 1138. (Βλ. εἰκόνα ἐν λ. ἀρχιτεκτονικὴ τ. Ε' σ. 769.) Κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον κατεσκευάσθη καὶ ὁ θαυμάσιος νάρθηξ τοῦ ναοῦ. Εἰς τὸ τύμπανον τῆς κεντρικῆς θύρας ἀπεικονίζεται εἷς γιγαντιαῖος Χριστὸς μὲ τὰς χεῖρας τεταμένας πρὸς τοὺς ἑκατέρωθεν αὐτοῦ συνηγμένους Ἀποστόλους· ἀπὸ τῶν ἄκρων τῶν δακτύλων του ἐκπέμπονται ἀκτῖνες, αἱ ὁποῖαι καταλήγουν εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν Ἀποστόλων, μεταλαμβανόντων διὰ τοῦ μέ-

Digitized by Google

σου τούτου τῆς παντοδυναμίας καὶ τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ ἄκρως ἐνδιαφέροντα εἶναι τὰ ἑνενήκοντα τέσσαρα, κατὰ διαφόρους ἐποχὰς γεγλυμμένα, κιονόκρανα, τὰ ὁποῖα ἐπιστέφουν τοὺς ὑποστηρίζοντας τὰ κλίτη τοῦ μνημείου κίονας. Τινὰ τούτων ἔχουν διακοσμηθῆ διὰ σκηνῶν ἐκ τοῦ βίου διαφόρων ἁγίων, ἄλλα ἀναφέρονται εἰς ἐπεισόδια τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ ἄλλα, τέλος, σχετίζονται μὲ τὴν ἠθικὴν διδασκαλίαν τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ὅλη ἐξεργασία, τόσον τῶν διακοσμήσεων τοῦ νάρθηκος, ὅσον καὶ τῶν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ κιονοκράνων, μαρτυρεῖ εὐκρινῶς τὴν ἀξιοσημείωτον ἄνθησιν τῆς ρομανικῆς γλυπτικῆς εἰς τὴν Βουργουνδίαν κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα καὶ ἐπέκεινα, παρέχουσα σαφεῖς ἀποδείξεις τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν συμμετρίαν, τὴν φυσικότητα, τὴν ζωὴν καὶ τὴν κίνησιν, ἡ ὁποία διεθέρμαινε καὶ ἐνέπνεε τοὺς καλλιτέχνας τῶν χρόνων ἐκείνων.

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Βεζὲν *[Ἀστρονομ.]*. Ἀραβικὴ ἐπωνυμία τοῦ ἀστέρος δ *Μεγάλου Κυνός*. Σ. Π.

Βέζενερ (Wesener), ***Εὐτύχιος***. Γερμανὸς ἰατρὸς γεννηθεὶς τῷ 1855. Ἀπὸ τοῦ 1880—1892 διετέλεσε βοηθὸς τοῦ Mannkopff, εἶτα εἰς τὸ παθολογικὸν ἰνστιτοῦτον τῆς Giessen καὶ τέλος εἰς τὴν πολυκλινικὴν τῆς Φραϊβούργης· τῷ 1892 διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητής. Μεταξὺ τῶν ἔργων αὐτοῦ κυριώτερα εἶναι τὰ «Χρονικὰ τῆς Πολυκλινικῆς τῆς Φραιβούργης» ὡς καὶ τὰ δύο συγγράμματα «Περὶ τῶν χημικῶν ἐξεταστικῶν μεθόδων τῶν ἐσωτερικῶν νόσων» (Βερολῖνον 1890) καὶ «Κλινικὴ διαγνωστική» (1892). Ο. Ρ.

Βέζερ (Weser) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Γερμανίας χυνόμενος εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Γιάντ. Ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο βραχίονας, τὸν *Βέρρα* καὶ τὸν *Φοῦλντα*, οἵτινες ἑνοῦνται παρὰ τὸ Μύντεν. Πηγάζει ἀπὸ τὴν ὀροσειρὰν τῆς Θουριγγίας καὶ χρησιμεύει ὡς σύνορον μεταξὺ τῶν κρατῶν τῆς Ἔσσης καὶ Βεϊμάρης, τῆς Βεστφαλίας καὶ Βρουνσβίκης, Βεστφαλίας καὶ Ἀννοβέρου. Διέρχεται διὰ τῶν πόλεων Μύντεν, Νίενμπουργ, Βέρντεν καὶ Βρέμης καὶ ἔχει ὡς παραποτάμους τὸν *Ἄλλερ*, τὸν *Λαΐν*, τὸν *Χούντ* καὶ τὸν *Γκέεστ*. Ἡ στομαλίμνη του ἔχει μῆκος 16 χιλιομέτρων καὶ πλάτος 12, εἰς τὰς ἐκβολὰς του δὲ ὑπάρχουν αἱ πόλεις Γκέεστμυντ καὶ Μπρεμερχάβεν, προλιμὴν τῆς Βρέμης. Τὸ μῆκος τοῦ Βέζερ μετὰ τοῦ κυριωτέρου βραχίονος αὐτοῦ Βέρρα, εἶναι 716 χιλιομέτρων. Ὁ κυρίως Βέζερ, ἀπὸ τοῦ Μύντεν, ἔχει μῆκος 436 χιλιομέτρων, κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ μέρος αὐτοῦ εἶναι πλωτός. Μ. Δ. Β.

Βεζὲρ (Vézère) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Γαλλίας, ὅστις πηγάζων ἐκ τοῦ ὀροπεδίου Μυλβὰς τοῦ νομοῦ Κορρὲζ καὶ διαρρέων τὸ ΒΔ τμῆμα τοῦ νομοῦ τούτου καὶ τὸ ΝΑ τοῦ νομοῦ Ντορντόν, χύνεται εἰς τὸν ποταμὸν Ντορντόν, παρὰ τὴν Λιμὲγ μετὰ διαδρομὴν 192 χιλιομέτρων. Μ. Δ. Β.

Βεζερμύντε (Wesermünde) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῇ πρωσσικῇ περιφερείᾳ Στάντε παρὰ τὸ Μπρεμερχάβεν. Κάτ. 72.048.

βεζεστένι (τό)· τουρκ. *μπεζεστέν*· ἀγορὰ ὑφασμάτων καὶ ἀντικειμένων ἀξίας. «*Μεγάλο Βεζεστένι*» ἢ «*Τσαρσί*» εἶναι ἡ θολοσκεπὴς καὶ πολυδαίδαλος μεγάλη ἀγορὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἰδικῶς τὸ ἐν αὐτῇ τμῆμα τῶν πολυτίμων λίθων καὶ κοσμημάτων. Τὸ ὅλον κτίριον τοῦ Βεζεστενίου κείμενον ἐπὶ τῆς κοιλάδος μεταξὺ τοῦ δευτέρου καὶ τοῦ τρίτου λόφου τῆς πόλεως, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ τρίτου λόφου, ἀποτελεῖται ἀπὸ τριάκοντα στενὰς στοὰς ἐχούσας τέσσαρας εἰσόδους καὶ λαμβανούσας ἄνωθεν ἀμυδρὸν φῶς. Εἰς τὰς στοὰς ταύτας ὑπάρχουσι περὶ τὰ 8000 μικρὰ καταστήματα, τῶν ὁποίων μερικὰ εἶναι μεγάλα ἐρμάρια, χρησιμεύοντα ὡς πρατήρια. Ἑκάστη στοὰ φέρει τὸ ὄνομα τῶν πωλουμένων εἰδῶν («χουγιουμτζίδικα», «τσαφτζίδικα» κ.τ.τ.). Φαίνεται ὅτι τὸ Βεζεστένι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπέχει τὴν θέσιν τοῦ βυζαντινοῦ *Λαμπτῆρος*, ἔνθα κατὰ Κεδρηνὸν «αἱ περιουσίαι τῶν ἐμπορευομένων τά τε σηρικὰ καὶ πολυτελῆ καὶ χρυσόπαστα».

Τὸ Βεζεστένιον τοῦτο συνεκέντρωνεν ἄλλοτε ὅλην σχεδὸν τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀφότου ὅμως ἀνεπτύχθη τὸ Πέραν καὶ βραδύτερον ὅταν καὶ τῶν Τούρκων ἐμπόρων πολλοὶ κατῆλθον εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως, ὅπου συνεκεντρώθη ἡ κίνησις, ἔχασε τὴν σπουδαιότητά του, διατηρῆσαν μόνον πρατήρια μικροτέρων ἐμπόρων. Τῷ 1894 κατεστράφη ὑπὸ τοῦ μεγάλου σεισμοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ταφέντων ὑπὸ τὰ ἐρείπια αὐτοῦ πολλῶν ἐμπόρων καὶ πελατῶν. Ἡ ἀνοικοδόμησις ἀφῄρεσε πολὺ ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ χαρακτῆρός του. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

βεζεταλίνη· βλ. *βεγεταλίνη*.

Βεζέτσιο (Vegecio, γαλλ. Vegèce), ***Ἄγγελος***. Διάσημος καλλιγράφος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἑλληνικῆς καταγωγῆς, διαγαγὼν τὸν βίον ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τοὺς χρόνους Φραγκίσκου του Α'. Δὲν εἶναι τελείως βέβαιον ἂν πρέπῃ νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὸν *Ἄγγελον Βεργίτσην*, καλλιγράφον καὶ αὐτόν, οὗ τὸ ἐπώνυμον ἀνευρίσκεται γεγραμμένον ὑπὸ τὸν τύπον *Vergèce*, ζήσαντα δὲ ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχήν. Ἡ καλλιγραφικὴ δεινότης τοῦ Ἀγγέλου Βεζέτσιο, ὡς ἐπεκράτησε νὰ καλῆται ἰταλιστί, ἐθαυμάσθη ὑπὸ τῶν συγχρόνων του λογοτεχνῶν καὶ σοφῶν καὶ ἐφημίσθη καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην. Πολυάριθμοι ἦσαν οἱ συρρεύσαντες πρὸς αὐτὸν μαθηταί, μᾶλλον δ' ἀξιομνημόνευτος ἐκ τούτων εἶναι ὁ διάσημος γενόμενος Ἄγγλος καλλιγράφος Ἐρρῖκος Στέφενς. Ἡ ἐντέλεια τῶν χειρογράφων του Βεζέτσιο ὑπῆρξε τόσον θαυμαστή, ὥστε ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης παρέμεινε μέχρι σήμερον ἡ ἔκφρασις: «Ecrire comme un Ange». Ι. Μ. Π.

Βεζήκ, ***Ἀχμὲτ πασᾶς***. Τοῦρκος πολιτικὸς καὶ διπλωμάτης (1818—1892). Υἱὸς Ἕλληνος ἐξωμότου καταγομένου ἐκ Λήμνου καὶ μητρὸς Ἑβραίας ἐσπούδασεν ἐν Γαλλίᾳ, εἰσελθὼν δὲ εἰς τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν τῆς Τουρκίας ὑπηρέτησεν ὡς γραμματεὺς τῶν πρεσβειῶν Λονδίνου καὶ Παρισίων. Βραδύτερον ἐγένετο πρόεδρος τῆς Βουλῆς, εἶτα δὲ νομάρχης Προύσης, εἰς ἣν θέσιν ὑπηρέτησε μέχρι τοῦ 1884. Ἐν τῷ μεταξὺ (τῷ 1880), διετέλεσεν ἐπὶ βραχὺ διάστημα καὶ Μ. βεζύρης, εἰς ἀντικατάστασιν του ἀνατραπέντος Σαῒδ πασᾶ. —Ω.

βεζικάντι (τὸ) καὶ *βεζικατόριο*· βλ. *ἐκδόρ.ον*.

Βεζινιὲ (Vésinier), ***Πέτρος***. Γάλλος δημοσιογράφος καὶ πολιτικὸς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Διετέλεσε συντάκτης τῆς «Rappel» καὶ τῆς «Réforme», λόγῳ δὲ τῶν δημοκρατικῶν του ἰδεῶν καὶ τοῦ ἐξημμένου χαρακτῆρός του, ἐξωρίσθη πολλάκις εἰς τὴν Ἑλβετίαν, ὅπου ἐγένετο γραμματεὺς του Εὐγενίου Σύη, εἰς τὸ Βέλγιον καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου ἐξέδωκε τὴν ἐφημερίδα «Fédération». Ὑπῆρξε μέλος τῆς «*Κομμούνας*», ἔγραψε πολλὰ σοσιαλιστικὰ ἄρθρα καὶ φυλλάδια κατὰ τοῦ Ναπολέοντος Γ', τῆς αὐτοκρατείρας Εὐγενίας καὶ τοῦ πάπα, διὰ τὰ ὁποῖα καὶ κατεδικάσθη εἰς φυλάκισιν. Μεταξὺ τῶν ἔργων του κυριώτερα εἶναι: «Ἡ σύζυγος τοῦ Καίσαρος», «Ὁ γάμος μιᾶς Ἱσπανίδος», «Ἤθη αὐτοκρατορικά, βασιλικὰ καὶ παπικά», «Πῶς διελύθη ἡ Κομμούνα», κτλ. Μ. Δ. Ғ.

βεζιπυρίνη (ἡ) (Vesipyrinum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Εἶναι τὸ ἀκετυλοσαλικυλικὸν φαινύλιον ἢ ἡ ἀκετυλοσαλόλη: $C_6H_4\begin{matrix}\diagup O.COCH_3 \\ \diagdown CO.OC_6H_5\end{matrix}$, λαμβάνεται δὲ δι' ἐπιδράσεως ἀκετυλοχλωριδίου ἐπὶ σαλόλην. Ἀποτελεῖ κρυστάλλους τηκομένους εἰς 97°, ἀδιαλύτους ἐν ὕδατι, εὐδιαλύτους εἰς ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα, ἀγεύστους καὶ ἀσθενῶς ἀπὸ ὀξικοῦ ὀξέος ὄζοντας. Ἡ βεζιπυρίνη ἀνεγράφη ἀντὶ τῆς σαλόλης εἰς δόσιν 1 γρ. τρὶς τῆς ἡμέρας. Κ. Γ. Μ.

βεζουβίνη (ἡ) (vesuvin) *[Χημ.]*. Κιτρίνη χρωστικὴ τῆς ἀνιλίνης, ἀποτελουμένη ἐξ ἀκαθάρτου ὑδροχλωρικῆς χρυσοτολουιδίνης. Κ. Γ. Μ.

βεζίρης· βλ. *βεζύρης*.

Βὲζν (Wezn) *[Ἀστρον.]*. Ἀραβικὴ ὀνομασία του ἀστέρος β Περιστερᾶς (βλ. **Περιστερά**). Σ. Π.

βεζνὲς (ὁ) καὶ *βεζινὲς* (ἀραβ. *βεζνὲ*=ζυγός). Μικρὸς ζυγὸς μεγάλης εὐαισθησίας χρησιμεύων διὰ τὴν ζύγισιν πολυτίμων λίθων καὶ μετάλλων, φαρμάκων κλπ. Εἰδικῆς κατασκευῆς εἶναι οἱ *βεζινέδες* οἱ προωρισμένοι διὰ τὴν ζύγισιν τῶν χρυσῶν νομισμάτων, δι' ἧς, ὡς γνωστόν, ἐλέγχεται ἡ γνησιότης των. Οἱ ζυγοὶ οὗτοι φέρουσιν ἐπὶ τοῦ μοχλοῦ των εἰδικὰς διαιρέσεις, εἰς ἑκάστην τῶν ὁποίων τοποθετουμένου τὸ ἀντίστοιχον νόμισμα ὀφείλει νὰ ἰσορροπῇ τὸ ἀντίβαρον.

Ἡ ἰδία λέξις σημαίνει ἐν Τουρκίᾳ καὶ τὸν τόπον ὅπου γίνεται ὁ ἔλεγχος τῶν χρυσῶν νομισμάτων (δημόσιον ταμεῖον ἢ τράπεζαι). —Ω.

Βεζνῖκον *[Γεωγρ.]*· βλ.λ. Μόνοικος.

βεζοὰρ (bezoar) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο, ληφθὲν ἐκ τῆς περσικῆς ἢ ἀραβικῆς, ἦσαν γνωστὰ συγκρίματα, λαμβανόμενα ἐκ τοῦ στομάχου διαφόρων θηλαζόντων ζῴων καὶ ἰδίᾳ μηρυκαστικῶν. Εἰς τὴν παλαιοτέραν ἰατρικὴν ἀνεγράφοντο ταῦτα ὡς ἔχοντα θαυματουργὸν δρᾶσιν καὶ θεραπευτικὰ ἀποτελέσματα, σήμερον ὅμως μόνον ἱστορικὴν σημασίαν παρουσιάζουν διὰ τὴν φαρμακευτικήν. Ἀναλόγως τῆς προελεύσεώς των διεκρίνοντο τὰ *βεζοὰρ* εἰς: *ἀνατολικά*, *ἀφρικανικά*, *δυτικὰ* καὶ *γερμανικά*. Τὸ ἀρχικὸν *ἀνατολικὸν βεζοὰρ* ἢ *λίθος βεζοὰρ* (bezoar orientalis s. lapis bezoardicus) προήρχετο ἐκ τοῦ στομάχου τῆς ἀγρίας αἰγός, τῆς βιούσης εἰς τὰ περσικὰ ὄρη καὶ τὸν Καύκασον. Ἀπετελεῖτο ἐκ τεμαχίων μεγέθους ᾠοῦ ὄρνιθος, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σφαιρικῶν, ἐξωτερικῶς στιλπνῶν, σκοτεινῶς ἐλαιοπρασίνων καὶ ἐνίοτε φαιῶν. Ἐσωτερικῶς ἦσαν ἀνοικτόχροα καὶ ἀπετελοῦντο ἐκ συγκεντρικῶν στρωμάτων μετὰ πυρῆνος ἐκ φυτικῶν ὑπολειμμάτων. Τὰ τεμάχια ταῦτα κατὰ τὴν θέρμανσιν ἀπεφυλλίζοντο ἐκπέμποντα ἀρωματικὴν ὀσμήν, χωρὶς νὰ τήκωνται ἢ νὰ ἀπανθρακῶνται. Τὰ συγκρίματα τοῦ ἀνατολικοῦ βεζοὰρ ἦσαν διαλυτὰ εἰς ὕδωρ, ἀλκοόλην αἰθέρα, ὑδροχλώριον, ἐνεῖχον δὲ κατὰ τὸν Merklein καὶ Wöhler ἐλλαγικὸν ὀξύ. Ἕτερα συγκρίματα ἀνατολικοῦ βεζοὰρ ἦσαν πιθανὸν χολόλιθοι προερχόμενοι ἐξ ἀντιλοπῶν. Κατὰ τὴν θέρμανσιν οὗτοι τήκονται, διαλύονται ἐν θερμῇ ἀλκοόλῃ καὶ ἀποτελοῦνται κατὰ τὸν Hübl κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ λιθοφυλλενικὸν ὀξύ. Κατὰ τὸν Taylor ἐλαμβάνοντο ἔτι λίθοι ἀνατολικοῦ βεζοὰρ ἐκ τῶν ἐντοσθίων τῶν ζῴων Babianum cynocephalum. Λίαν διάφορα πρὸς τὰ ἀνωτέρω βεζοὰρ καὶ μὴ ἀνήκοντα εἰς τὰ ζῳϊκὰ συγκρίμματα ἦσαν τὰ βεζοὰρ Goa, ἅτινα ὑποτίθενται ὅτι περιεῖχον: ἄργιλλον, μόσχον, ἄμβραν καὶ τραγακάνθην, ἦσαν ἐσχηματισμένα ὡς σφαῖραι, ἔφερον ἐπικάλυμμα ἐκ φυλλαρίων χρυσοῦ καὶ ἐφέροντο ἐντὸς κυτίων ἐγχρώμων καὶ διακεκοσμημένων, ἐχρησίμευον δὲ πιθανὸν ὡς φυλακτά.

Ἡ προέλευσις τῶν *ἀφρικανικῶν βεζοὰρ* δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστή· πιθανὸν προήρχοντο ἐξ ἀντιλοπῶν. Τὰ *δυτικὰ βεζοὰρ* προήρχοντο ἐκ τῶν λάμα καὶ ἄλλων ἰθαγενῶν ζῴων τῶν Ἄνδεων τῆς Β. Ἀμερικῆς. Τὰ βεζοὰρ ταῦτα ἦσαν διάφορα τῶν ἀνατολικῶν. Ἦσαν σκληρότερα, βαρύτερα, περισσότερον ἐλλειψοειδῆ, πεπλατυσμένα, ἐξωτερικῶς φαιὰ ἢ μέλανα καὶ συνήθως θαμβά. Τὰ πρὸς πυρῆνα συγκεντρικὰ στρώματά του ἦσαν παχύτερα καὶ γαιώδη, συνέκειντο δὲ κυρίως ἐκ φωσφορικοῦ ἀσβεστίου καὶ μαγνησίου. Τὰ *γερμανικὰ βεζοὰρ* προήρχοντο ἐκ τῶν αἰγάγρων τῶν βιούντων εἰς τὰς Ἄλπεις, Πυρηναῖα καὶ Καύκασον. Ἦσαν σφαιρικά, ὀλίγον ἐπιμήκη, ἐλαφρὰ καὶ ἀπετελοῦντο ἐκ στρωμάτων τεφρῶν ἢ φαιῶν ἢ ὠχροπρασίνων, ἔφερον δὲ εἰς τὸ κέντρον πίλημα λίαν τεφροκίτρινον, ἀποτελούμενον ἀπὸ τρίχας καὶ φυτικὰς ἶνας. Τὰ γερμανικὰ βεζοὰρ εἶχον τὴν ὀσμὴν τῶν ποῶν τῶν Ἄλπεων. Κ. Γ. Μ.

βεζοαρδίκη (ἡ) (Bezoardica) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσωβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βυκανιδῶν*. Τὸ γένος τοῦτο τῶν μαλακίων χαρακτηρίζεται ἐκ τῆς κοκκώδους, ἐπιμήκους, στερεᾶς, κυρτῆς καὶ λίαν ἐξωγκωμένης κατὰ τὸν τελευταῖον γῦρόν της κόγχης. Αἱ διαυλακώσεις αὐτῆς εἶναι αἰχμηραί. Τὸ ἄνοιγμα εἶναι ᾠοειδὲς καὶ τελευτᾷ εἰς ἀνοικτὸν καὶ κολοβὸν ὀχετὸν κατὰ τὸ ὀπίσθιον ἄκρον του. Τὰ ἐξωτερικὰ ἄκρα τῆς κόγχης εἶναι ἐξωγκωμένα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα ποικίλλονται διὰ πτυχωτῶν διαυλακώσεων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βεζοαρδίκη ἡ γλαυκὴ* (Bezoardica glauca), ἥτις διακρίνεται ἐκ τῆς στιλπνῆς καὶ κυανῆς κόγχης της. Ἀπαντᾷ εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανόν. Δ. Κ. Π.

Βεζοαρδίκη ἡ γλαυκή.

βεζουβιακὸς *τύπος ἡφαιστείων* (Vesuvtypus der Vulkane) *[Γεωλογ.]*. Οὕτως ὀνομάζεται ὁ τύπος τῶν ἡφαιστείων ὀρέων, κατὰ τὸν ὁποῖον ταῦτα συνίστανται ἐξ ἑνὸς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀποκρήμνου βουνοῦ ἢ ὄρους κωνοειδοῦς μορφῆς κατεσκευασμένου ἐκ στρωμάτων σκωριῶν, τεφρῶν καὶ μπάγκων λάβας περικλινῶς διατεταγμένων, πολλάκις καὶ ἐκ τόφφων. Τὰ ἡφαίστεια ταῦτα ὁ v. Seebach ὠνόμασε *στρωσιγενῆ* ἢ *ἐστρωμένα*. Ὁ κυριώτερος ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος τῶν ἡφαιστείων τούτων εἶναι ὁ καθ' αὐτὸ *Βεζούβιος* (ἐκτὸς δηλαδὴ τῆς *Σόμμας*), ἡ *Αἴτνα* κλπ. Γ. Κ. Γ.

βεζουβιανικὸς *κερατίτης* (ὁ) (Vesuvianhornfels) *[Πετρογρ.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ κερατίτης (βλ. λ), ὁ περιέχων βεζουβιανὸν (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

— **βεζουβιανικὸς** *χαλαζίτης* (ὁ) (Vesuvianquarzit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα, τὸ ὁποῖον εἶναι χαλαζίτης (βλ. λ.), περιέχον τὸ ὀρυκτὸν βεζουβιανὸν (βλ. λ.). Εὑρέθη εἰς πολλὰ μέρη τοῦ Βαυαρικοῦ δρυμοῦ. Γ. Κ. Γ.

βεζουβιανὸς (ὁ) (Vesuvian) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον εἰς κρυστάλλους τοῦ τετραγωνικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ κρύσταλλοί του συχνὰ εἶναι λαμπρῶς διαπεπλασμένοι, βραχυστηλοειδεῖς ἢ παχυστηλοειδεῖς, σπανίως πυραμιδοειδεῖς, μακροστηλοειδεῖς ἢ νεφελοειδεῖς, ἐπίσης δὲ καὶ κελυφοειδῶς κατεσκευασμένοι. Εὑρίσκεται ἐπίσης καὶ χειροπληθής, κοκκώδης (ἡ παραλλαγὴ αὕτη ὀνομάζεται καὶ *κολοφωνίτης*) ἢ συχνότερον εἰς ἀκτινωτὰ μὲ χονδρὰς ῥαβδώσεις συσσωματώματα (*ἐγερόνης*). Ὁ *βεζουβιανὸς* ἔχει θραῦσιν ἀνώμαλον σκληθρώδη, σκληρότητα $6^1/_2$ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 3,34—3,45, λάμψιν ὑελώδη καὶ ἐπὶ θραυσιγενῶν ἐπιφανειῶν στεατοειδῆ. Εἶναι διαφανὴς κατὰ διαφόρους βαθμούς, συνήθως μόνον διαφώτιστος. Πράσινος καὶ φαιὸς εἰς διαφόρους τόπους, ἐπίσης κίτρινος (*ξανθίτης* τοῦ Amity ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ

Digitized by Google

ἐρυθροκαστάνινος, μελανόφαιος, σπανίως κυανοῦς (*κυπρίνης* τοῦ Souland) καὶ ροδέρυθρος.

Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι πυριτικὸν ἅλας πολυπλόκου χημικῆς συνθέσεως. Ὁ χημικὸς μοριακός του τύπος γράφεται κατὰ προσέγγισιν $(OH)Ca_6Al_8Si_5O_{20}$. Περιέχει ἐν ἰσομόρφῳ παραμείξει πάντοτε ὀξείδιον σιδήρου (Fe_2O_8) καὶ μαγνησίαν MgO, πρὸς τούτοις συχνότερον μικρὰ ποσὰ ἀλκαλίων, φθορίου, ὀλίγον ὑποξείδιον τοῦ μαγγανίου (μαγγανιομειγὲς ἰδόκραστον τῆς Σιλεσίας), ὀξείδιον τιτανίου (TiO_2), ὀξείδιον βορίου (B_2O_8), ὀξείδιον μολύβδου (PbO) καὶ ὀξείδιον κασσιτέρου (SnO_2).

Ὁ βεζουβιανὸς εὑρίσκεται ἐν τῇ φύσει: 1) Ὡς ὀρυκτὸν εἰς ἐπαφὰς πυριγενῶν πετρωμάτων μὲ στρωσιγενῆ καὶ ὡς μεταμορφωσιγενὲς (συνεπείᾳ δυναμικῆς μεταμορφώσεως), ἰδίᾳ ἐντὸς ἀσβεστολίθων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ὑποστῆ τοιαύτας ἀλλοιώσεις. Οὕτω π. χ. εἰς τὴν Σόμμαν καὶ τὸ Ἀλβανὸν ὄρος ἐντὸς ἀσβεστολιθικῶν ὄγκων, εἰς τὸ Monzoni παρὰ τὸ Predazzo, Βανᾶτον, Arendal (ἐντὸς ἀσβεστολίθων). Ἐντὸς ὀφείτου εἰς τὸ Πεδεμόντιον κλπ. 2) Ἐντὸς ρηγμάτων κρυσταλλοπαγῶν σχιστολίθων πολλαχοῦ τῶν Ἄλπεων, τῆς Σκανδιναυΐας καὶ τῶν Οὐραλίων ὀρέων. 3) Ἐντὸς ἡφαιστειογενῶν σποδῶν εἰς τὸ Ἀλβανὸν ὄρος. Ἐν Ἑλλάδι εὑρέθη ὡς σπάνιον συστατικὸν τῆς σμύριδος ἐν Νάξῳ, συνοδευόμενον ἰδίᾳ ἀπὸ τὸ ὀρυκτὸν χλωριτοειδῆ (βλ. λ.). Συνώνυμά του εἶναι: πολυαλλοσχήμων, ἰδόκραστον, ἐγεράνης, βιλουΐτης (βλ. λ). Εἴδη τινὰ βεζουβιανοῦ χρησιμοποιοῦνται καὶ ὡς λίθοι κοσμημάτων. Γ. Κ. Γ.

Βεζούβιος (ὁ). Ἡφαίστειον ὄρος τῆς Ἰταλίας, εὑρισκόμενον κατὰ τὰς δυτικὰς αὐτῆς ἀκτάς, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Νεαπόλεως, διαμερίσματι τοῦ Καστελαμάρε καὶ εἰς ἀπόστασιν 12 χιλιομέτρων νοτιοανατολικῶς τῆς Νεαπόλεως. Αἱ γεωγραφικαί του συντεταγμέναι εἶναι πλάτος 40° 48′ 40″ βόρειον καὶ γεωγρ. μῆκος 14° 26′ ἀνατολικὸν ἀπὸ μεσημβρινοῦ τοῦ Γκρήνουιτς. Ἀποσπᾶται ἐκ τῆς ἀλύσεως τῶν Ἀπεννίνων ὀρέων, τὰ ὁποῖα διατρέχουν τὴν Ἰταλίαν καθ' ὅλον τὸ μῆκός της καὶ προωθοῦν μίαν διακλάδωσίν των διὰ μέσου τοῦ ἀρχαίου βασιλείου τῆς Νεαπόλεως.

Πρὸ τῆς περιφήμου ἐκρήξεώς του τοῦ ἔτους 79 μ. Χ. ἐθεωρεῖτο ὡς ἓν ἁπλοῦν ὄρος. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου ἐθεωρεῖτο ὡς ἡφαίστειον ἐσβεσμένον. Κατὰ Διόδωρον τὸν Σικελιανὸν καὶ τὸν Βιτρούβιον φαίνεται, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς χώρας θὰ εἶχον διαφυλάξει τὴν παράδοσιν ἀρχαίων ἐκρήξεων. Ὁ Στράβων ὅμως λέγει σαφῶς (Γεωγρ. 205, 46), ὅτι τὸ ὄρος ἦτο κεκαλυμμένον ἀπὸ πολὺ ὡραίους ἀγροὺς ἐκτὸς τῆς κορυφῆς, ἡ ὁποία ἦτο ἐπίπεδος, μαύρη καὶ διερρηγμένη, καὶ συμπεραίνει ὅτι τὸ ὄρος εἶχεν ἀναφλεγῆ καὶ καῆ, τὸ δὲ πῦρ κατεσβέσθη ἕνεκα ἐλλείψεως ὕλης καυσίμου: «Ὑπέρκειται δὲ τῶν τόπων τούτων ὄρος τὸ Οὐεσούιον, ἀγροῖς περιοικούμενον παγκάλοις πλὴν τῆς κορυφῆς. αὕτη δ' ἐπίπεδος μὲν πολὺ μέρος ἐστίν, ἄκαρπος δ' ὅλη, ἐκ δὲ τῆς ὄψεως τεφρώδης καὶ κοιλάδας φαίνει σηραγγώδεις πετρῶν αἰθαλωδῶν κατὰ τὴν χρόαν, ὡς ἂν ἐκβεβρωμένων ὑπὸ πυρός· ὡς τεκμαίροιτ' ἄν τις τὸ χωρίον τοῦτο καίεσθαι πρότερον καὶ ἔχειν κρατῆρας πυρός, σβεσθῆναι δ' ἐπιλιπούσης τῆς ὕλης. Τάχα δὲ καὶ τῆς εὐκαρπίας τῆς κύκλῳ τοῦτ' αἴτιον....». Ὁ ἱστορικὸς Προκόπιος τὸ ὀνομάζει *Βέβιον* (Ἱστορία Βυζαντινή, τόμ. II σελ. 162 καὶ 636). Κατὰ τὴν γνώμην ὅμως τοῦ ἀποθανόντος καθηγητοῦ τοῦ πανεπιστημίου Κόντου, ὀρθοτέρα γραφὴ εἶναι *Βέσβιος*, ὅπως ἀναφέρει αὐτὸν εἰς τὴν ἐπιτομὴν τῆς ἱστορίας Δίωνος Κασσίου ὁ Ἰωάννης ὁ Ξιφιλινός.

Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ 79 μ.Χ., ἔλαβε τὴν γενικὴν μορφὴν καὶ διαμόρφωσιν, τὴν ὁποίαν ἔχει καὶ σήμερον, παρὰ τὰς μερικὰς ἀλλοιώσεις, τὰς ὁποίας οἱ μετὰ ταῦτα ἐκρήξεις καὶ οἱ σεισμοὶ ἔχουν προξενήσει εἰς αὐτὸν μεταγενεστέρως. Ἡ μορφή του

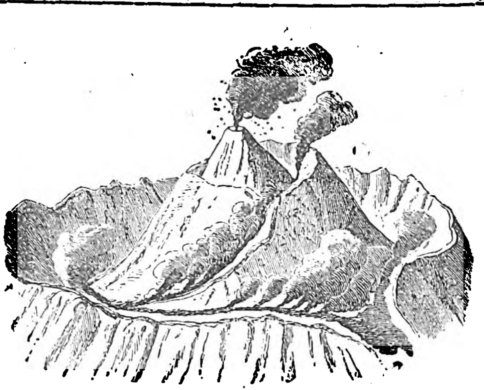

Ὁ Βεζούβιος τῷ 1841.
[Κατὰ τὸν Hamilton].

εἶναι ὄρους ὀγκώδους μὲ εὐρεῖαν βάσιν, διαιρουμένου πρὸς τὰ ἄνω εἰς τρεῖς κορυφάς: τὴν *Σόμμαν* πρὸς Β., τὸν καθ' αὑτὸ *Βεζούβιον* πρὸς Νότον καὶ μεταξὺ τῶν δύο τὸ *Ὀτταγιάνο*, ἀποτελούμενον ἐκ συσσωρεύσεως ὀλίγων ὑψηλῶν βουνῶν. Μεταξὺ τῆς Σόμμας καὶ τοῦ Ὀτταγιάνο ἀφ' ἑνός, καὶ τῆς Σόμμας καὶ τοῦ Βεζουβίου ἀφ' ἑτέρου,

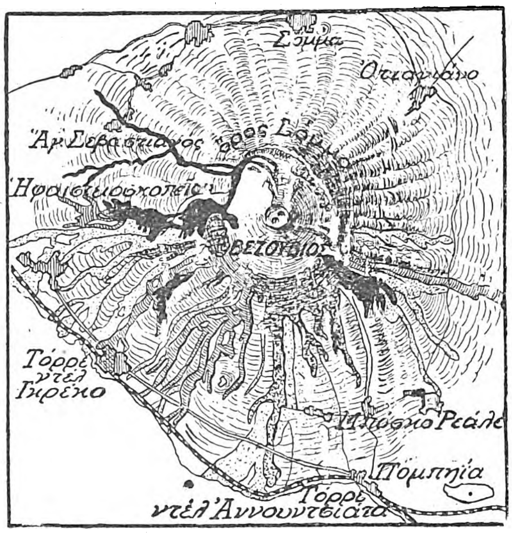

Χάρτης τοῦ Βεζουβίου μὲ τὰ ρεύματα λάβας τοῦ 1872.
[Κατὰ τὸν Le Hon καὶ ἄλλους. Ὅσον νεώτερον τὸ ρεῦμα τόσον παρίσταται μὲ σκοτεινοτέραν διαγράμμισιν.]

ἐκτείνεται βαθεῖα ἡμικύκλιος κοιλάς, τὴν ὁποίαν ὀνομάζουν *Ἄτριο ντὲλ Καβάλλο* (Atrio del Cavallo=ἵππειος αὐλή). Κατὰ τὴν προέκτασιν τῆς κοιλάδος αὐτῆς ὑπάρχει μία ἐπίπεδος ἔκτασις (*πλατφόρμ*), ἀρκετὰ εὐρεῖα, καλουμένη *Πιάνε*. Τὸ Ἄτριο ντὲλ Καβάλλο καὶ ἡ Πιάνε ἔχουν κυκλοειδὲς ἀνάπτυγμα 11 χιλιομέτρων περίπου. Ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ Βεζουβίου ὑπάρχει ἡφαιστειολογικὸς σταθμός, ὁπόθεν οἱ ἡφαιστειολόγοι σπουδάζουν τὰ διάφορα φαινόμενα.

Ἡ περιφέρεια τῆς βάσεως τοῦ καθ' αὑτὸ Βεζουβίου εἶναι περὶ τὰ 45 χιλιόμετρα, ἡ διάμετρος τῆς ὅλης βάσεως τοῦ ἡφαιστείου συγκροτήματος 14 χιλιάδες ποδῶν, ἡ δὲ διάμετρος τοῦ κρατῆρός του 570 μέτρα περίπου. Τὸ ὕψος του μεταβάλλεται κατὰ τὰς διαφόρους ἰσχυροτέρας ἐκρήξεις: Πρὸ τοῦ 1822 μ. Χ. ἦτο 1269 μ., μετὰ δὲ τὸ ἔτος τοῦτο 1140 μ. Μέχρι τοῦ 1872 ηὔξησεν εἰς 1300 μ. καὶ μέχρι τοῦ 1905 εἰς 1335 μ. Τῷ 1906, κατόπιν τῆς σφοδρᾶς ἐκρήξεως τοῦ ἔτους τούτου, τὸ ὕψος του ἐγένετο κατὰ 180 μέτρα χαμηλότερον, κατὰ δὲ τὸ 1911 ἦτο 1182 μ.

Ἡ κορυφή του — ὅπως τὸ στόμα φιμωμένου θηρίου— εἶναι πολὺ ἑλκυστική. Τὸ θέαμα ἐπ' αὐτῆς εἶναι ἄγριον καὶ προξενεῖ μεγάλην ἐντύπωσιν. Εἰς αὐτὴν ἀνέρχεταί τις, ἀφοῦ διὰ τοῦ σιδηροδρόμου (τοῦ *περιβεζουβιακοῦ*=Ferrovia circum Vesuviana), ἐκ Νεαπόλεως ἀναχωρῶν, φθάσῃ μέχρι τοῦ Portici, ἀνέλθῃ ἐκεῖθεν δι' εἰδικοῦ ἠλεκτροκινήτου σιδηροδρόμου μέχρι τοῦ ὑψομέτρου 755 μ. καὶ ἐκεῖθεν δι' εἰδικοῦ σχοινοσύρτου σιδηροδρόμου (funiculaire) μέχρι τοῦ ὑψομ. 1136 μ. Ἐπίσης καὶ πεζῇ δύναταί τις ν' ἀνέλθῃ δι' ἀτραποῦ μέχρι τῆς κορυφῆς, ἢ καὶ μετακομιζόμενος ἐπὶ φορείων, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται «πορταντίνα», φερομένων ἐπὶ τῶν ὤμων ἀνθρώπων φορέων.

Ἀπό τινος θέσεως τοῦ χείλους τοῦ μεγάλου κρατῆρος ἀπολαμβάνει τις τὸ ἐσωτερικόν του. Εἰς τὸ κέντρον του περίπου ἀνυψοῦται μικρότερος κῶνος, ἐκ τοῦ ὁποίου γίνονται αἱ ἀνεκβολαὶ τῶν διαφόρων ἀερίων, ἀτμῶν, κ. λ. π. Ὁ κατερχόμενος τὴν ἀπόκρημνον ἐσωτερικὴν πλευρὰν τοῦ κρατῆρος ἐπὶ τῶν ἀποσπωμένων ἄμμων, σποδῶν, σκωριῶν καὶ χαλίκων, μέχρι τοῦ πεδίου τοῦ ἐσωτερικοῦ κώνου, δύναται ὀλίγον μόνον ἀκόμη νὰ προχωρήσῃ, πατῶν ἐπὶ τῆς ἀκόμη θερμῆς λάβας, ἐκ τῆς ὁποίας ἀποτελεῖται τὸ πεδίον τοῦτο. Μετ' οὐ πολὺ δὲν θὰ δυνηθῇ ἀκινδύνως νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰς ἀναθυμιάσεις καὶ τὰς ἀνεκβολὰς τῶν λίθων.

Ὁ ἀπὸ τοῦ Ἄτριο ντὲλ Καβάλλο πεζῇ ἀνερχόμενος ἔχει νὰ ὑποφέρῃ πολὺ περισσότερον, καθ' ὅσον τὸ βάδισμα—καὶ μάλιστα ἡ ἀνάβασις—ἐπὶ τῶν εὐθρύπτων ἄμμων καὶ τῶν λιθαρίων εἶναι δυσκολώτατον. Χρειάζεταί τις πλέον τῆς μιᾶς ὥρας διὰ νὰ ἀνέλθῃ, ἐνῷ διὰ νὰ κατέλθῃ μόνον πέντε πρῶτα λεπτά. Τὰ ὑλικὰ τῶν κλιτύων κατρακυλοῦν μαζὶ μὲ τὸν ἐπισκέπτην ἐντὸς συναναγειρομένου νέφους κονιορτοῦ. Ἂν τυχὸν ἐσωτερικὴ ὤθησις ἀερίων καὶ ἀτμῶν σείσῃ ἰσχυρότερον τὸ παχὺ ἐπικάλυμμα τοῦ ὄρους, τότε τοῦτο διαρρηγνύεται ἐλαφρῶς καὶ ἐκ τῶν χασμάτων ἀναφυσῶνται ἀτμίδες. Τὰ ρεύματα τῆς λάβας παρουσιάζουν διαφόρους ὄψεις. Αἱ ἐπενέργειαι τῶν διαφόρων ἀναφυσωμένων ἀερίων τῶν ἀτμίδων ἐπὶ τῶν πετρωμάτων τῶν κλιτύων καὶ τῆς κορυφῆς, ὡς καὶ τὰ δι' αὐτῶν ἐξαχνούμενα ὑλικά, ἔχουν γίνει ἀφορμή, ὥστε αἱ κλιτύες νὰ φαίνωνται ὡς κατάσπαρτοι ἀπὸ διάφορα ἔγχρωμα ὑλικὰ (ὀρυκτά). Διάφοροι κρύσταλλοι καὶ ἐπανθήματα ὀρυκτῶν χρώματος καρμινερύθρου, ἀνοικτοῦ κιτρίνου, σαπφειροπρασίνου, κ. τ. λ. εἶ αι ἐσκορπισμένα τῇδε κἀκεῖσε πανταχοῦ καὶ ἐξωραΐζουν τὰς ἐρήμους καὶ ψιλὰς κλιτῦς.

Παρ' ὅλας τὰς ἀπειλὰς τοῦ ἡφαιστείου καὶ παρ' ὅλον τὸν κίνδυνον, τὸν ὁποῖον παρουσιάζουν τὰ περὶ τὸ ἡφαίστειον μέρη, ἐν τούτοις οἱ ἄνθρωποι πυκνῶς ἔχουν συνοικίσει τὰς πλευράς του. Οἱ ἐπανειλημμένως καταστραφέντες συνοικισμοὶ ἀνοικοδομοῦνται ἀκαταπαύστως. Τὸ *Portici* καὶ ἡ *Resina*, πόλεις μὲ 14 χιλιάδας καὶ 19 χιλιάδας κατοίκους, εἶναι ἐκτισμέναι ἐπὶ ἐπιπέδου ἐκτάσεως ἐκ λαβῶν, ὑποκάτω τῶν ὁποίων εἰς βάθος 12—27 μέτρων, ἔχει ταφῆ τὸ *Ἡράκλειον*. Τὸ *Torre del Greco* ἔχει πλέον τῶν 33 χιλιάδων κατοίκων, ἂν καὶ ἐκάη κατὰ τὸ 1631, ἠρημώθη κατὰ τὸ 1737 καὶ 1791 καὶ ἠρειπώθη ἀπὸ τὸν σεισμὸν τοῦ 1861. Ἐξ ὅλων τῶν πλευρῶν τοῦ ἡφαιστείου τὰ ρεύματα λάβας ἐξαπλώνονται ἐπὶ εὐρειῶν ἐκτάσεων. Μέχρι τῆς Torre Annunziata ὅλη ἡ ἀκτὴ εἶναι κατακομματιασμένη καὶ τὰ πύρινα ἀναβλήματα τοῦ ἡφαιστείου ἔχουν διέλθει ἐπ' αὐτῆς. Ἐν τούτοις τίποτε δὲν φοβίζει τοὺς κατοίκους. Ἡ Torre Annunziata ἀριθμεῖ περὶ τὰς 30 χιλιάδας κατοίκων καὶ μακρότερον ὀλίγον, παραπλεύρως τῶν ἐρειπίων τῆς *Πομπηΐας*, ἀνηγέρθη ἡ νέα πόλις.

Τὸ ἐκτάκτως εὔφορον τοῦ ἡφαιστειογενοῦς ἐδάφους προσελκύει διαρκῶς πρὸς αὐτὸ τοὺς ἀνθρώπους. Οἱ κῆποι καὶ οἱ ἀγροὶ σκεπάζουν τὰς κλιτῦς μέχρις ἀρκετοῦ ὕψους. Ἰδιαιτέρως εὐδοκιμεῖ ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων ἡ ἄμπελος, καλλιεργουμένη ἐπιτυχῶς ἐντὸς τῶν ἐξ ἡφαιστείων σποδῶν ἐδαφῶν. Οἱ οἶνοι τοῦ Βεζουβίου ἐξετιμῶντο ὑπερβολικὰ ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους καὶ ὁ Μαρτιάλης δίδει εἰς τὸ ὄρος τὸ ἐπίθετον «προσφιλὲς εἰς τὸν Βάκχον». Οὗτος εἶχεν ἴδει τὴν τρομερὰν ἔκρηξιν καὶ

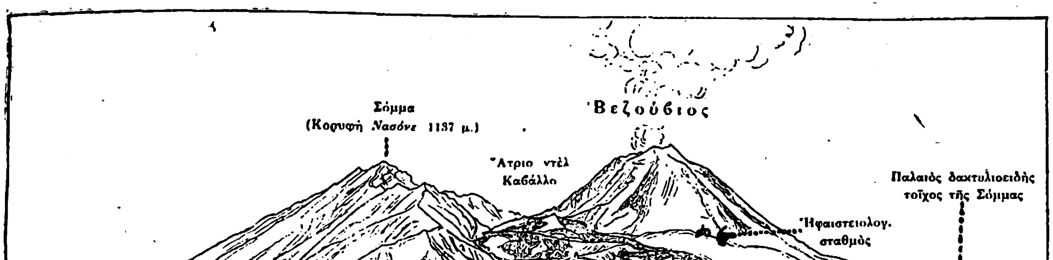

Ὁ Βεζούβιος μὲ τὰ ρεύματα λάβας τῆς ἐκρήξεως τοῦ 1872, θεώμενος ἀπὸ τῆς Νεαπόλεως.
[Κατὰ τὸν A Heim.]

Ὁ Βεζούβιος τῷ 1756.
[Κατὰ τὸν Hamilton.]

Ἡ κορυφὴ τοῦ Βεζουβίου ἐν ἔτει 1822.
[Κατὰ τὸν Scrope.]

Digitized by Google

ἐθλίβετο διὰ τὸν γηραιὸν Βεζούβιον, τὸν ὁποῖον εἶχε γνωρίσει προτοῦ γίνῃ ἐνεργὸν ἡφαίστειον. «Ἰδοὺ αὐτὸς ὁ Βεζούβιος, ὁ ἄλλοτε ἐστεφανωμένος μὲ πρασίνας κληματίδας, τῶν ὁποίων ὁ εὐγενὴς καρπὸς ἐπλημμύρει μὲ τὸν χυμόν του τὰ πατητήριά μας. Ἰδοὺ αἱ κλιτύες του, τὰς ὁποίας ὁ Βάκχος ἐπροτίμα ἀπὸ

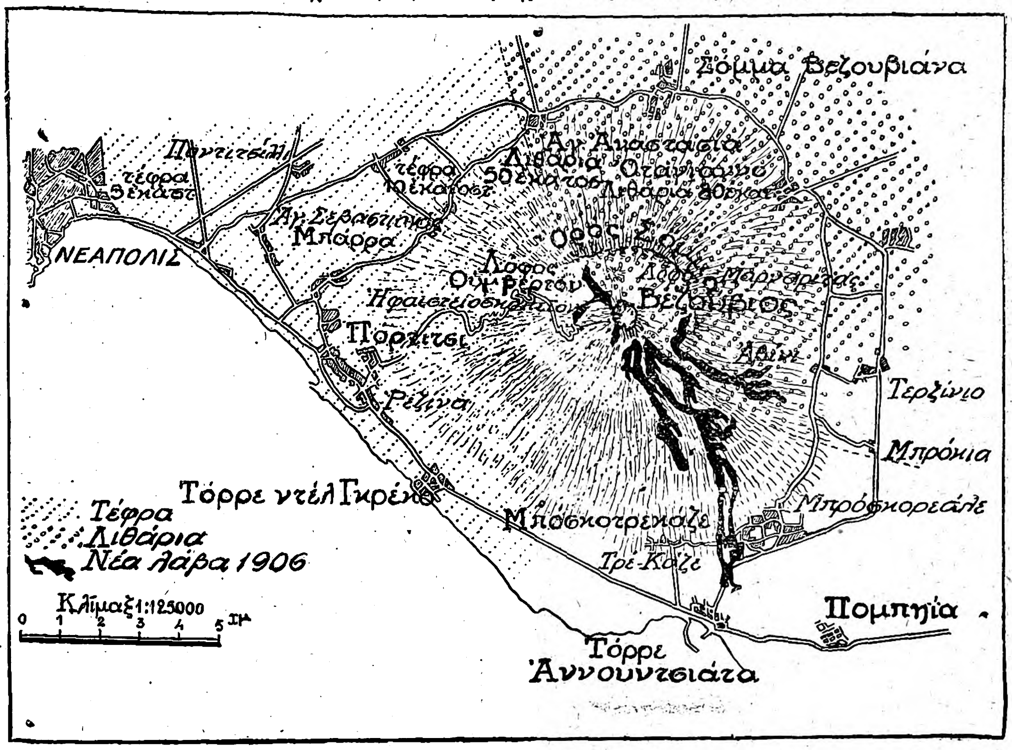

Χάρτης τῆς περιοχῆς τοῦ Βεζουβίου.

[Ἐν τῷ χάρτῃ δείκνυται καὶ ἡ διανομὴ τῶν ἡφαιστείων ἀναβλημάτων τέφρας καὶ λιθαρίων ὡς καὶ ἡ ἔκτασις τῶν ρευμάτων λάβας κατὰ τὴν μεγάλην ἔκρηξιν τοῦ 1906.]

τοὺς λόφους τῆς Nyse! Πρὸ ὀλίγου ἀκόμη οἱ σάτυροι ἐχόρευον ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ὄρους! Ἦτο ἡ διαμονὴ τῆς Ἀφροδίτης, πλέον ἀγαπημένη εἰς τὴν Θεὰν ἀπὸ τὴν Λακεδαίμονα. Αἱ φλόγες κατέστρεψαν τὸ πᾶν καὶ τὸ πᾶν ἐτάφη ὑπὸ τὰς στοίβας τῶν τεφρῶν». Ἀλλ' ὁ Μαρτιάλης προέβλεπε πολὺ σκοτεινὸν τὸ μέλλον. Τὸ ὄρος ἀποκατέστη ἐκ νέου γόνιμον καὶ παρὰ τὰς ἐπανειλημμένας καταστροφὰς ἡ Νεάπολις δὲν θὰ παύσῃ—γείτων τοῦ ἡφαιστείου—νὰ παραμένῃ ὁποία ὑπῆρξε καὶ πάλαι ποτέ, ἕδρα τῆς χαρᾶς καὶ τῶν ἐντρυφήσεων.

Ὁ Βεζούβιος ἡφαιστειολογικῶς. Ὁ Βεζούβιος ἐθεωρεῖτο, ὡς ἐλέχθη, μέχρι τοῦ 79 μ. Χ. ὡς *ἐσβεσμένον* ἡφαίστειον καὶ ὁ Πλίνιος δὲν κατατάσσει τοῦτο εἰς τὰ ἐνεργά. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν ὅμως τοῦ ἔτους τούτου εἰσῆλθεν τὴν κατηγορίαν τῶν *ἐνεργῶν* ἡφαιστείων. Εὑρίσκεται μετὰ τῶν ἄλλων ἡφαιστείων τῆς ἡφαιστείας περιοχῆς τῆς Νεαπόλεως ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς *ρηξιγενοῦς* πλευρᾶς τῶν Ἀπεννίνων, κατατάσσεται δὲ εἰς τὸν *βεζουβιακὸν* καλούμενον *τύπον ἡφαιστείων* ἢ εἰς τὰ *ἐστρωμένα* ἢ *στρωσιγενῆ* ἡφαίστεια. Διότι τὸ ὄρος ἀποτελεῖται ἐκ κώνου, συνισταμένου ἐκ περικλινῶς διατεταγμένων στρωμάτων σκωριῶν, τεφρῶν, μπάγκων λάβας καὶ τόφφων. Ἐπίσης ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν *συνθέτων* ἡφαιστείων, ὡς ἀποτελούμενος ἐξ ἑνὸς μεσαίου κωνοειδοῦς ὄρους, τοῦ *καθ' αὐτὸ Βεζουβίου*, τὸν ὁποῖον περιβάλλει ἐξωτερικὸς δακτυλιοειδὴς τοῖχος (λείψανόν του διασωθὲν *ἡ Σόμμα*) καὶ μεταξὺ τῶν δύο ὑπάρχει τὸ κοιλαδοειδὲς κοίλωμα, τὸ ἡφαιστειολογικῶς καλούμενον *Ἄτριον* (τὸ *Ἄτριο ντὲλ Καβάλλο*). Ἐκ τούτων ἡ Σόμμα δέον νὰ θεωρῆται ὡς ὁ πανάρχαιος κῶνος (Urkegel) τοῦ Βεζουβίου. Τὸ ὕψος της πρέπει νὰ ἔφθασε τὰ 2100 μέτρα. Ὁ δακτυλιοειδὴς αὐτὸς τοῖχος ἔχει σήμερον ὕψος 1137 μ. βορείως τῆς κορυφῆς Βεζουβίου. Κατὰ τὴν διεύθυνσιν ταύτην χωρίζονται, ὡς προελέχθη, τὰ δύο ὄρη διὰ τῆς ἐρήμου τῶν λαβῶν τοῦ Ἄτριο ντὲλ Καβάλλο. Οἱ ἀπόκρημνοι, ὑπὸ φαράγγων διασχιζόμενοι, τοῖχοι τῆς Σόμμας ἀνυψοῦνται 300 μόνον μέτρα ὑπὲρ τὰς λάβας τοῦ Ἄτριο καὶ δεικνύουν καθαρὰ τὴν ἐσωτερικὴν δομὴν καὶ διάταξιν τοῦ ἀρχαίου ἡφαιστείου κώνου μὲ τοὺς πρὸς βορρᾶν κλίνοντας μπάγκους τῶν ἡφαιστειογενῶν ἀναβλημάτων καὶ τῶν λαβῶν καὶ μὲ τὰς πολυαρίθμους φλέβας λαβῶν. Εἰς χρόνους ἀγνώστους, συνεπείᾳ τῶν ἀνεκχύσεων λάβας, αἱ ὁποῖαι ἐγίνοντο εἰς τὸ Ἄτριο, ὁ πανάρχαιος κῶνος καὶ ὁ καθ' αὐτὸ Βεζούβιος συνηνώθησαν. Ἀπὸ ἀμνημονεύτων ἐπίσης χρόνων τὰ χθαμαλώτερα μέρη τῆς Σόμμας εἰς τὰ δυτικά, νοτιοδυτικὰ καὶ νότια τοῦ κώνου ἐπεκαλύφθησαν καὶ ἐσκεπάσθησαν ὑπὸ τῶν ἀναβλημάτων τῶν ἐκρήξεων τοῦ Βεζουβίου.

Τὰ ἀέρια ἀναφυσήματα τοῦ Βεζουβίου χαρακτηρίζονται, διότι περιέχουν ἐκτὸς τῶν συνήθων ἀερίων (ἀτμῶν ὑδροχλωρίου ὀξέος διοξειδίου τοῦ θείου, ἀνθρακικοῦ ὀξέος κτλ.), ἄφθονα ποσὰ ἀτμῶν χλωριούχου νατρίου, μαζὺ μὲ τὸ ὁποῖον ἐμφαγίζεται κατὰ καιροὺς καὶ χλωριοῦχον κάλιον (τὸ ὀρυκτὸν συλβίνης) εἰς ἄφθονα ποσά.

Αἱ λάβαι τοῦ Βεζουβίου κυρίως εἶναι *λευκιτικὰ* πετρώματα (*τεφρῖται, βασανῖται* καὶ βασικὰ *λευκιτικὰ πετρώματα*). Αἱ λάβαι τοῦ Βεζουβίου δεικνύουν ἐπίσης ἀσθενῆ πολικὸν μαγνητισμόν. Κατὰ τὸν Melloni ὅλα τὰ ρεύματα λάβας τοῦ Βεζουβίου, τόσον τὰ νεώτατα ὅσον καὶ τὰ ἀρχαιότατα, δεικνύουν εἰς ἑκάστην κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κατακόρυφον διεύθυνσιν βόρειον μὲν μαγνητικὸν πόλον εἰς τὸ κατώτερον ἄκρον, νότιον δ' εἰς τὸ ἀνώτερον.

Αἱ ἐκρήξεις τοῦ Βεζουβίου. Ὁ Βεζούβιος εἶναι ἐξ ὅλων τῶν ἡφαιστείων τῆς γῆς τὸ περισσότερον ὅλως παρατηρηθὲν καὶ περιγραφέν. Περὶ τῆς μορφῆς, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ Βεζούβιος πρὸ τῆς πρώτης του ἱστορικῆς ἐκρήξεως τοῦ 79 μ. Χ., δὲν ἔχομεν δυστυχῶς εἰ μὴ μόνον ἀνεπαρκεῖς ἱστορικὰς πληροφορίας. Πολλοὶ πολλάκις παρεδέχθησαν, ὅτι ὁ κῶνος τοῦ καθ' αὐτὸ Βεζουβίου δὲν ὑφίστατο πρὸ τῆς χρονολογίας ταύτης. Ἁπλῶς ὑπῆρχε μόνον ὁ δακτυλιοειδὴς τοῖχος τῆς Σόμμας. Αἱ μαρτυρίαι τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, πρὸ παντὸς τοῦ Στράβωνος (V, 247), Πλουτάρχου, Κράσσου (9) καὶ Φλώρου (II, 8, 4) δὲν εἶναι τόσον ὁριστικαί, ὥστε νὰ διευκολύνουν τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος. Ἰδιαιτέρως ἐπίσης παρουσιάζονται μεγάλαι δυσκολίαι εἰς τὴν ὀρθὴν ἐξήγησιν τῶν περιγραφῶν καὶ τοῦ καθορισμοῦ τῆς τοποθεσίας, ὅπου ὁ Σπάρτακος ἐπὶ κεφαλῆς 10.000 δούλων ἐπαναστατῶν ἐπολιορκήθη τῷ 73 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Κλαυδίου Γλαβερίου. Ἄλλοι ἐν τούτοις ἡφαιστειολόγοι (Sapper κ. λ.)—παρὰ τὸ γεγονός, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς οὐδαμοῦ κάμνουν μνείαν περὶ δύο ὀρέων—παραδέχονται, ὅτι ὁ κῶνος τοῦ καθ' αὐτὸ Βεζουβίου ὑφίστατο καὶ πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ 79 μ. Χ., ἂν καὶ βεβαίως ὑπὸ διαφορετικὴν μορφήν.

Ἐπίσης δὲν εἶναι τελείως καὶ ἀσφαλῶς καθωρισμένον, ἂν πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ 79 μ. Χ. προηγήθη πολὺ μακρὰ περίοδος ἠρεμίας ἢ μόνον μία ἀνάπαυλα μετρίας διαρκείας. Κατὰ τὸν Sapper, τὸ δεύτερον εἶναι τὸ πιθανώτερον, καὶ τοῦτο ἐξάγεται—κατ' αὐτὸν—ἐξ αὐτῶν τούτων τῶν ἀνακοινώσεων τοῦ Διοδώρου (IV, 21), τοῦ Βιτρουβίου (de Architectura II, 6) καὶ τῶν περιγραφῶν τοῦ Στράβωνος. Ἐν πάσῃ περιπτώσει κατὰ τὸν Sapper, πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι αἱ προηγηθεῖσαι ἐκρήξεις ἦσαν μικρᾶς σημασίας. Οἱ Mecatti (Discorsi storici-filosophici sopra il Vesuvio. Napoli 1754, σελ. LI) καὶ J. Roth μνημονεύουν μίαν ἔκρηξιν κατὰ τὸ 1787 π. Χ. ἐπὶ τῇ βάσει ἀφηγήσεων τοῦ Berosus. Ἐν τούτοις εἰς τὴν πληροφορίαν ταύτην οὐδεμία πρέπει νὰ δίδηται πίστις.

Ἐν ἔτει 63 μ. Χ. ἰσχυρὸς τοπικὸς σεισμὸς προὐκάλεσε τὴν μερικὴν καταστροφὴν τῶν πόλεων Πομπηΐας καὶ Ἡρακλείου, αἱ ὁποῖαι ὅμως ἀνῳκοδομήθησαν κατόπιν. Περὶ τοῦ σεισμοῦ τούτου ὁμιλεῖ ὁ Σενέκας εἰς μίαν τῶν ἐπιστολῶν του.

Ἡ πρώτη ἱστορικῶς ἀσφαλῶς καθωρισμένη καὶ λεπτομερῶς περιγραφεῖσα ἔκρηξις εἶναι ἡ τοῦ ἔτους 79 μ. Χ., κατὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἐφονεύθη ὁ φυσιοδίφης *Πλίνιος ὁ πρεσβύτερος*, θεῖος τοῦ *Πλινίου τοῦ νεωτέρου*. Περὶ αὐτῆς ὑπάρχουν αἱ περιγραφαὶ τοῦ τελευταίου τούτου (Ἐπιστολαὶ VI, 16 καὶ 20) καὶ τοῦ Δίωνος τοῦ Κασσίου (66, 21).

Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Πλινίου τοῦ νεωτέρου τὰ κυριώτερα καὶ ἄξια μνείας μέρη εἶναι τὰ ἀκόλουθα: Ὁ θεῖος τοῦ Πλινίου ἦτο ἐν Μισηνῷ, ὅπου διῴκει τὸν στόλον. Τὴν ἐνάτην ἡμέραν τῶν καλενδῶν τοῦ Σεπτεμβρίου περὶ τὴν ἑβδόμην ὥραν (δηλαδὴ τὴν 24 Αὐγούστου περὶ τὴν 1ην ὥραν μ. μ.) ἡ μήτηρ τοῦ Πλινίου εἰδοποίησε τὸν ναύαρχον, ὅτι ἐνεφανίσθη νέφος ἀσυνήθους μεγέθους καὶ μορφῆς. Εὐθὺς ἐγείρεται τῆς κλίνης του καὶ ἀναβαίνει εἰς μέρος ὁπόθεν ἠδύνατο νὰ παρατηρῇ εὐκόλως τὸ ὑπερφυσικὸν τοῦτο φαινόμενον. Τὸ νέφος ἀνυψοῦτο εἰς τὸν ἀέρα, χωρὶς νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ διακριθῇ ἐκ ποίου ὄρους ἐξήρχετο. Μετέπειτα ἔγινε γνωστόν, ὅτι ἐξήρχετο ἐκ τοῦ Βεζουβίου. Ἐφαίνετο ἔχον ἄλλοτε χρῶμα λευκόν, ἄλλοτε μελανωπὸν καὶ ἄλλοτε διάφορα χρώματα, ἐφ' ὅσον ἦτο περισσότερον φορτωμένον μὲ τέφρας ἢ μὲ χώματα. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐξέπληξε τὸν Πλίνιον τὸν πρεσβύτερον, ὁ ὁποῖος, πολὺ σοφὸς καὶ μέγας ζηλωτὴς τῆς ἐπι-

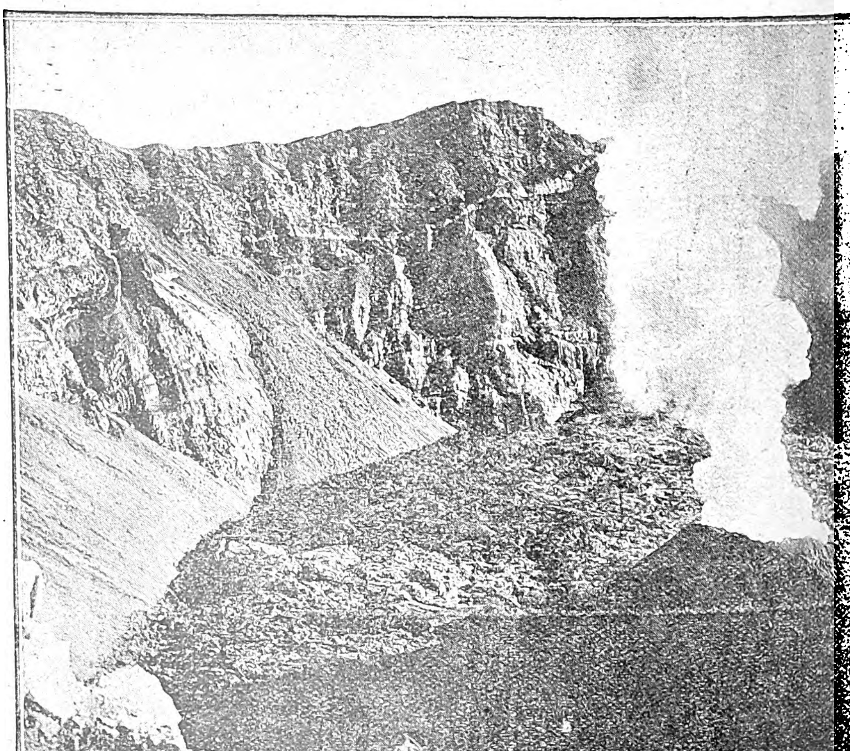

Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κρατῆρος τοῦ Βεζουβίου κατὰ τὴν 22αν Μαΐου 1924.

[Δεξιὰ ἐμπρός: Ὁ μικρὸς ἐσωτερικὸς κῶνος, ἐκ τοῦ ὁποίου γίνονται τὰ φαινόμενα τῶν ἐκρήξεων. Ἀριστερὰ κ... εἰς τὸ βάθος: Τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα τοῦ κρατῆρος Διακρίνονται τὰ στρώματα τῶν σκωριῶν, τεφρῶν καὶ ο... μπάγκοι τῆς λάβας. Τὸ δάπεδον τοῦ κρατῆρος συνίσταται ἐκ λάβας.]

Digitized by Google

στήμης ἠθέλησε νὰ τὸ ἐξετάσῃ ἐκ τοῦ πλησίον. Διέταξε νὰ τοῦ ἑτοιμάσουν ἐλαφρὸν σκάφος καὶ ἐξήρχετο ἐκ τοῦ διαμερίσματός του, ὅτε ἔλαβε ἐπιστολὴν ἀπὸ τὴν Ρεκτίναν, σύζυγον τοῦ C. Bassus. Αὕτη κατατρομαγμένη ἀπὸ τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου, διότι ἡ οἰκία της ἦτο εἰς τοὺς πόδας τοῦ Βεζουβίου, δὲν ἠδύνατο νὰ διαφύγῃ εἰμὴ μόνον διὰ τῆς θαλάσσης καὶ τὸν παρεκάλει νὰ τὴν βοηθήσῃ. Τότε μετέβαλε σκοπόν. Ἀπεφάσισε νὰ βοηθήσῃ τὴν Ρεκτίναν καὶ σπεύδει νὰ φθάσῃ εἰς τὸν τόπον, ὁπόθεν ὅλος ὁ κόσμος φεύγει καὶ ὅπου ὁ κίνδυνος ἐφαίνετο μεγαλύτερος, μὲ τοιαύτην ἐλευθερίαν πνεύματος, ὥστε ἐφ' ὅσον διέκρινε κίνησίν τινα ἢ ἀσυνήθη τινὰ εἰκόνα εἰς τὸ φαινόμενον, ἔκαμνεν ἀμέσως παρατηρήσεις καὶ τὰς ὑπηγόρευε. Ἤδη ἐπὶ τῶν πλοίων του ἐφέρετο τέφρα, παχυτέρα διαρκῶς καθισταμένη καὶ θερμοτέρα ἐφ' ὅσον ἐπλησίαζον. Ἔπιπτον πλέον περὶ αὐτοὺς λίθοι διάπυροι καὶ χάλικες μαῦροι, καίοντες, κατατεθραυσμένοι ὑπὸ τῆς ἐνεργείας τοῦ πυρός. Ἡ θάλασσα, ταπεινωθεῖσα αἰφνιδίως, δὲν εἶχε πλέον βάθος καὶ ἡ ἀκτὴ εἶχε καταστῆ ἀπρόσιτος ἀπὸ τοὺς σωροὺς τῶν θραυσμάτων τοῦ ὄρους, μὲ τὰ ὁποῖα εἶχε καλυφθῆ. Ὅτε, ἀφοῦ ἐστάθη ἐπί τινα λεπτά, ἀβέβαιος ἂν θὰ ἐπανήρχετο, ἀπηυθύνθη πρὸς τὸν πιλότον, ὅστις τὸν συνεβούλευε νὰ ἀπομακρυνθοῦν πρὸς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν καὶ «ἡ τύχη, τοῦ λέγει, εὐνοεῖ τὸ θάρρος: στρέψε πρὸς τὸ μέρος τοῦ Πομπονιανοῦ». Ὁ Πομπονιανὸς ἦτο εἰς τὰς Σταβιάς, ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευρὰν μικροῦ κόλπου, τὸν ὁποῖον σχηματίζει ἀνεπαίσθητον καμπύλωμα τῆς ἀκτῆς. Ἐκεῖ, ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ κινδύνου, ὅστις ἦτο ἀκόμη μακράν, ἀλλ' ἐφαίνετο ἀδιακόπως πλησιάζων, ὁ Πομπονιανὸς εἶχε φέρει ὅλα τὰ ἔπιπλα ἐπὶ τῶν πλοίων του καὶ ἐπερίμενε, διὰ νὰ ἀπομακρυνθῇ, ἄνεμον ὀλιγώτερον ἐναντίον. Ὁ Πλίνιος ἀποβιβάζεται πλησίον του καὶ διὰ νὰ τὸν ἐνθαρρύνῃ μεταβαίνει εἰς τὸ λουτρόν, καὶ μετὰ ταῦτα τρώγει καὶ κοιμᾶται μὲ ὕπνον βαθύν. Ἀλλ' ἐν τέλει ἡ αὐλή, διὰ τῆς ὁποίας εἰσήρχοντο εἰς τὴν οἰκίαν, ἤρχισε νὰ γεμίζῃ τόσον πολὺ ἀπὸ τέφραν, ὥστε μετ' οὐ πολὺ δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξέλθῃ. Τὸν ἐξυπνοῦν. Ἐξελθὼν εὑρίσκει τὸν Πομπονιανὸν καὶ τοὺς ἄλλους, μεθ' ὧν ἀποφασίζει νὰ ἐξέλθουν τῆς πόλεως, ἔχοντες τὴν κεφαλὴν κεκαλυμμένην—λόγῳ τῆς συνεχοῦς πτώσεως θερμῶν λίθων—μὲ προσκεφάλαια. Σκότος βαθὺ ἐβασίλευε περὶ αὐτούς, διασκορπιζόμενον κατὰ διαλείμματα ἀπὸ τὴν ἀναλαμπὴν τῶν φλογῶν καὶ τῶν πυρῶν, τὰ ὁποῖα συνώδευον τὸ φαινόμενον. Ἐθεώρησαν καλὸν νὰ πλησιάσουν πρὸς τὴν ἀκτήν. Ἐκεῖ ὁ Πλίνιος κατακλίθη ἐπὶ ὑφάσματος. Φλόγες ὅμως, αἱ ὁποῖαι ἐνεφανίσθησαν καὶ ὀσμὴ θείου, ἡ ὁποία προανήγγειλε τὴν πλησίασίν των, ἔθεσαν ὅλον τὸν κόσμον εἰς φυγήν. Ὁ Πλίνιος ὁ πρεσβύτερος ἐγείρεται, στηριζόμενος ἐπὶ τῶν δύο ὑπηρετῶν, ἀλλ' ἐν ἀκαρεῖ πίπτει νεκρός, ἀποπνιγεὶς κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀνεψιοῦ του ὑπὸ πυκνοῦ καπνοῦ. Ὅταν διελύθη τὸ σκότος (τρεῖς ἡμέρας δηλαδὴ μετὰ ταῦτα), εὗρον τὸ σῶμά του ἀκέραιον, ἄνευ τραυμάτων.

Κατ' αὐτὸν τὸν χρόνον Πλίνιος ὁ νεώτερος παρέμεινε μὲ τὴν μητέρα του εἰς τὸν Μισηνόν. Εἰς τὸν Τάκιτον, ὁ ὁποῖος τοῦ ἐζήτησε συμπληρωματικὰς πληροφορίας καὶ περὶ τῆς καταστροφῆς καὶ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ θείου του, γράφει δευτέραν ἐπιστολὴν (τὴν XXὴν τοῦ 6ου βιβλίου), ἐκ τῆς ὁποίας τὰ ἀκόλουθα εἶναι σημαντικὰ διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Βεζουβίου: «Ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα ἐγίνετο αἰσθητὸς σεισμός. Οὗτος ἐπανελήφθη κατὰ

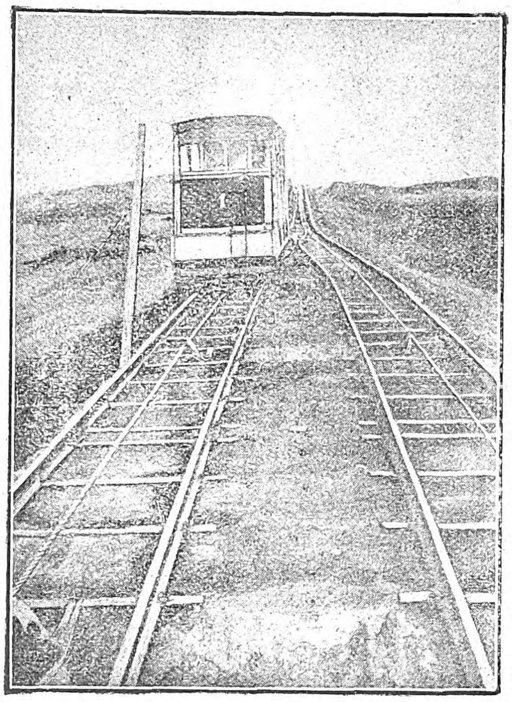

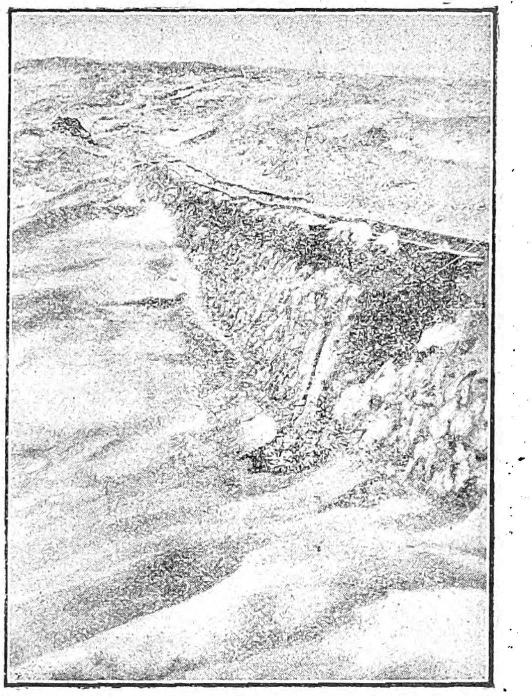

Ὁ σχοινόσυρτος σιδηρόδρομος (Funiculaire) πρὸ καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ 1906.
[Ἀριστερά: Πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ 1906. Δεξιά: Μετὰ τὴν καταστροφήν του διαρκούσης τῆς ἐκρήξεως.]

τὴν νύκτα μὲ τοιαύτην σφοδρότητα, ὥστε ἔλεγον ὅτι τὸ πᾶν ἀνετράπη. Ἐξήλθομεν εἰς τὴν αὐλήν. Ἦτο ἤδη ἡ ἑβδόμη πρωϊνὴ ὥρα καὶ δὲν ἐφαίνετο εἰμὴ μόνον ἀσθενὲς φῶς. Τότε αἱ οἰκίαι ἐσείσθησαν ὑπὸ τόσῳ ἰσχυρῶν σεισμικῶν δονήσεων, ὥστε δὲν ἦτό τις πλέον ἐν ἀσφαλείᾳ παραμένων εἰς στενὸν τόπον. Ἀφίνομεν τὴν πόλιν. Ὁ λαὸς ἀκολουθεῖ κατὰ πλήθη, μᾶς πιέζει, μᾶς ὠθεῖ. Ἀφοῦ ἐξήλθομεν τῆς πόλεως, νέα φαινόμενα γίνονται, φρικώδη. Αἱ ἅμαξαι, τὰς ὁποίας εἴχομεν φέρει μαζί μας, ἐκινοῦντο κάθε στιγμὴν τόσῳ, ὥστε δὲν ἠδύναντο, ἂν καὶ τὰς ὑπεστήριζον μὲ μεγάλους λίθους, νὰ τὰς σταματήσουν εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν. Ἡ θάλασσα ἐφαίνετο ὡς ἀνατρεπομένη εἰς ἑαυτὴν καὶ ὡς ἀπωθουμένη ἀπὸ τῆς ἀκτῆς ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ. Φεύγομεν. Ἡ τέφρα ἤρχισε νὰ πίπτῃ ἐπάνω μας. Στρέφω τὴν κεφαλὴν καὶ διακρίνω ὄπισθέν μας πυκνὸν καπνόν, ἐρχόμενον κατόπιν ἡμῶν καὶ διασκορπιζόμενον ἐπὶ τῆς γῆς ὡς χείμαρρον. Τέλος ὁ παχὺς αὐτὸς καὶ μαῦρος ἀτμὸς διελύθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ ἐχάθη τελείως ὡς καπνός. Μετ' οὐ πολὺ ἐφάνη ἡ ἡμέρα καὶ ὁ ἥλιος, κίτρινος ἐν τούτοις καὶ ὅπως φαίνεται κατὰ τὰς ἐκλείψεις».

Ἡ ἀνάβασις πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ Βεζουβίου διὰ φορείων («πορταντίνα»).

Τὰς πληροφορίας τοῦ αὐτόπτου Πλινίου τοῦ νεωτέρου συνεπλήρωσαν σημαντικῶς αἱ ἀρχαιολογικαὶ καὶ γεωλογικαὶ ἔρευναι τῶν τελευταίων ἐτῶν. Δι' αὐτῶν καθωρίσθησαν: α') ὅτι δύο ὑπῆρξαν αἱ κύριαι φάσεις τῆς ἐκρήξεως: πρώτη ἡ ἀνεκβολὴ λευκῶν νέων κισσήρεων, σκωριῶν καὶ σποδοῦ, καὶ δευτέρα ἡ ἀνατίναξις ὑλικοῦ παλαιῶν ὑπαρχόντων πετρωμάτων καταθρυμματισθέντων· β') ὅτι ἡ ἔκρηξις τοῦ 79 μ. Χ. ἀντιστοιχεῖ τελείως καὶ κατ' ἀμφοτέρας τὰς φάσεις της μὲ τὴν ἔκρηξιν τῆς 7ης καὶ 8ης Ἀπριλίου 1906· γ') ὅτι ρεύματα λάβας δὲν ἀνεξεβλήθησαν· δ') ὅτι φλέγοντα νέφη (ὅπως τῆς ἐκρήξεως τοῦ Πελὲ ἐν Μαρτινίκᾳ τῷ 1902) δὲν παρήχθησαν· ε') ὅτι αἱ ἀνατιναχθεῖσαι ποσότητες θραυσμάτων νέων κισσήρεων καὶ παλαιῶν πετρωμάτων ἦσαν σημαντικώταται. Τοῦτο καταδεικνύεται ἐκ τοῦ πάχους αὐτῶν ἐγγὺς τοῦ Βεζουβίου καὶ ἐκ τῶν πληροφοριῶν Δίωνος τοῦ Κασσίου, ὅτι ἐξηπλώθησαν μέχρις Ἀφρικῆς, Αἰγύπτου καὶ Συρίας. Ὑπολογισμὸς τοῦ ὄγκου των δὲν εἶναι δυνατός· στ') ὅτι αἱ πόλεις Πομπηΐα, Ἡράκλειον καὶ Σταβιαὶ κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν βροχῶν μεγάλων ποσοτήτων σποδῶν καὶ λιθαρίων, αἱ ὁποῖαι, πιθανῶς συνοδευόμεναι καὶ ὑπὸ ἀσφυξιογόνων ἀερίων, διήρκεσαν ἡμέρας τινὰς καὶ κατέχωσαν τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς οἰκίας (χωρὶς νὰ τὰς ἐμπρήσουν), τῶν ὁποίων αἱ στέγαι κατεθρυμματίσθησαν καὶ κατέπεσαν ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ὑλικῶν. Αἱ τέφραι καὶ ἡ σποδὸς εἰσέδυσαν μέχρι τῶν βαθυτάτων ὑπογείων, περικαλύψασαι τελείως ὅλα τὰ ἀντικείμενα (πτώματα ἀνθρώπων καὶ ζῴων, κλπ.). Ἡ θερμοκρασία εἰς τὰς οἰκίας ὑπερέβη εἴς τινας περιπτώσεις τοὺς 400°Κ., ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ ὕαλος ὑαλίνων σκευῶν ἐμαλακύνθη, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ὑπῆρξε γενικὸν φαινόμενον. Αἱ καταπεσοῦσαι κισσήρεις καὶ ἡ σποδὸς ἦσαν κατ' ἀρχὰς ξηραί, καὶ μόνον κατὰ τὸ τελευταῖον στάδιον τῆς ἐκρήξεως ἔγιναν ὑγραί. Τὸ Ἡράκλειον κατεχώσθη ἀπὸ ρεύματα πηλοῦ βορβορώδους, ἀλλὰ δὲν εἶναι γνωστόν, ἂν ταῦτα παρήχθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκρήξεως ἢ μετ' αὐτήν, συνεπείᾳ μεγάλων βροχῶν.

Μετὰ τὴν ἔκρηξιν ταύτην—κατὰ τὰς πληροφορίας Δίωνος τοῦ Κασσίου—ὁ Βεζούβιος εὑρίσκετο σχεδὸν μονίμως ἐν ἀσθενεῖ ἐνεργείᾳ (ποικιλλούσης ἐντάσεως).

203 μ.Χ.: Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς μνημονεύει (εἰς τὸ 76ον βιβλίον) ἔκρηξιν τοῦ Βεζουβίου μετὰ πυρῶν καὶ τεφρῶν.

472 μ.Χ.: Τὴν 6ην Νοεμβρίου ἤρχισε μὲ ἰσχυροὺς βρόμους ἰσχυρὰ ἔκρηξις. Αἱ τέφραι τῆς ἐκρήξεως ταύτης ὠθούμεναι καὶ μεταφερόμεναι ὑπὸ τῶν ἀνέμων ἔφθασαν μέχρι Κωνσταντινουπόλεως: «καὶ ποτὲ μέν φασιν ἐν Βυζαντίῳ ἐπιπεσοῦσαν τὴν κόνιν οὕτως ἐκπλῆξαι τοὺς ταύτῃ ἀνθρώπους, ὥστε πανδημεὶ ἐξ ἐκείνου δὴ καὶ ἐς τόδε τοῦ χρόνου λιταῖς ἐνιαυσίοις ἐξιλάσκεσθαι τὸν Θεὸν ἔγνωσαν» (*Προκοπίου Καισαρέως* Ἱστορίαι τόμ. II σελ. 162).

512 μ.Χ.: Ἔκρηξις τῆς ὁποίας αἱ τέφραι μετεφέρθησαν ὑπὸ τοῦ ἀνέμου μέχρι Τριπολίτιδος. Εἶναι ἡ πρώτη ἔκρηξις, περὶ τῆς ὁποίας ἱστορικῶς ἀναφέρονται γεγονότα (ὑπὸ τοῦ *Κασσιοδώρου* Ποικ. IV, 50), τὰ ὁποῖα ὑποδηλοῦν, ὅτι ἔρρευσε καὶ ρεῦμα λάβας.

Αἱ μετὰ τὸ 512 μ. Χ. ἐκρήξεις φαίνονται με-

Digitized by Google

τρίας σημασίας. Αἱ σημαντικώτεραι εἶναι αἱ τοῦ 685 μ.Χ. καὶ τοῦ 993 μ.Χ., ἡ κατὰ τὸ 1036 μ.Χ. ἔκρηξις τεφρῶν καὶ πλευρικὴ ἔκχυσις λάβας καὶ ἡ κατὰ τὸ 1049 μ.Χ. ἔκρηξις, καθ' ἣν τὰ ρεύματα τῆς λάβας ἔφθασαν μέχρι θαλάσσης. Μετὰ ταῦτα σημειοῦνται ἐκρήξεις τῷ 1138 καὶ 1139 μ. Χ., τῷ 1306 (;) καὶ τῷ 1500 μ.Χ.

Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω συνάγει ὁ Sapper τὸ συμπέρασμα, ὅτι μέχρι τοῦ 1631 μ. Χ. ἡ ἐνέργεια τοῦ ἡφαιστείου ἐξεδηλοῦτο κατὰ μακρὰ διαστήματα καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μετὰ μετρίας ἐντάσεως.

Γενικὴ ἄποψις τῆς Νεαπόλεως καὶ τοῦ Βεζουβίου.

1631 μ. Χ.: Μὲ τὴν ἔκρηξιν τοῦ ἔτους τούτου ἀρχίζει προφανῶς νέα ἐποχὴ εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἡφαιστείου, ἐποχὴ ἰσχυρῶς ηὐξημένης ἐνεργείας. Ἡ ἔκρηξις τοῦ 1631 θεωρεῖται ὡς ἡ μεγίστη ἔκρηξις τοῦ Βεζουβίου μετὰ τὴν τοῦ 79 μ.Χ.

Ὀλίγον πρὸ τῆς ἐκρήξεως, σεισμοὶ ἔσεισαν τὴν περὶ τὸ ὄρος περιοχὴν καὶ βρόμοι ὑπόγειοι ἠκούσθησαν. Ὁ πυθμὴν τοῦ κρατῆρος ἀνυψώθη τόσῳ πολύ, ὥστε τὴν 10 Δεκεμβρίου 1631 εἰς τὴν θέσιν τοῦ λεβητοειδοῦς κρατῆρος ὑπῆρχε πεδιὰς πλέον. Ἡ καθ' αὐτὸ ἔκρηξις ἤρχισε τὴν 16 Δεκεμβρίου, πρὸ τῆς ἀνατολῆς του ἡλίου. Μὲ φοβερὸν κρότον διερράγη ἡ νότιος πλευρὰ τοῦ ὄρους περίπου ὑπεράνω τοῦ Ἄτριο ντὲλ Καβάλλο. Πτῶσις σποδοῦ ἐσημειώθη μετά τινας ὥρας εἰς τὸν Τάραντα καὶ ἀκόμη νοτιώτερον, ἀργότερον δὲ καὶ εἰς τὴν Δαλματίαν, Θεσσαλίαν καὶ νήσους τοῦ Αἰγαίου. Ἰσχυροὶ σεισμοὶ συνώδευον τὴν ἔκρηξιν. Τὴν 17ην Δεκεμβρίου μετὰ πολὺ ἰσχυρὸν σεισμὸν ἓν κολοσσιαῖον ρεῦμα λάβας ἐξεχύθη ἐκ τῶν ὑψωμάτων τοῦ ὄρους καὶ μὲ φοβερὰν ταχύτητα κατῆλθε πολυσχιδὲς μεταξὺ τῆς Torre del Anunziata καὶ τοῦ Portici μέχρι τῆς θαλάσσης, καταστρέψαν οἰκίας καὶ δένδρα καὶ θανατῶσαν 3.000 ἀνθρώπους. Μετὰ ταῦτα ἐγένοντο καὶ ρεύματα θερμῆς τέφρας, ὡς καὶ ροαὶ χειμάρρων βορβορώδους πηλοῦ. Ἡ ἔκρηξις μετ' ὀλιγοήμερον ἰσχυρὰν ἐνέργειαν ἐξηκολούθησεν ἀσθενὴς μέχρι τοῦ Μαρτίου τοῦ 1632 μ.Χ.

1660 μ. Χ.: Ὑπῆρχον ἐντὸς τοῦ κρατῆρος τρεῖς μικροὶ κῶνοι ἐν ἐκρήξει. Τὴν 3ην Ἰουλίου ἤρχισεν ἰσχυρὰ ἔκρηξις τεφρῶν, ὁ δὲ κύριος κρατὴρ ἐπληρώθη ἀπὸ ὑλικά.

Σημειοῦνται κατόπιν ἐκρήξεις κατὰ τὰ ἔτη 1680, 1682 (μετὰ ἐκχύσεων λαβῶν), 1685 (ἐσχηματίσθη δεύτερος κῶνος ἐκρήξεως, ὁρατὸς ἐκ Νεαπόλεως), 1689, 1694 (ρεύματα λάβας ἔρρευσαν πρὸς τὸ Salvatore), 1696, 1697 (μικρὸν ρεῦμα λάβας), 1701 καὶ 1704 (μετὰ λαβῶν), 1707 (λάβα ἔρρευσε πρὸς τὸ Salvatore, φθάσασα μέχρι θαλάσσης) καὶ τέλος τῷ 1708. Τῷ 1712 μ.Χ. ἐγένετο ἰσχυρὰ ἔκρηξις διαρκέσασα ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου μέχρι τοῦ Νοεμβρίου.

Τὴν μετὰ ταῦτα δρᾶσιν τοῦ ἡφαιστείου ὁ ἡφαιστειολόγος Mercalli διῄρεσεν εἰς περιόδους ἐνεργείας, αἱ ὁποῖαι χωρίζονται διὰ περιόδων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακρᾶς ἠρεμίας. Αἱ περίοδοι αὗται διαφέρουν μεταξύ των κατὰ τὴν διάρκειαν, τὴν ἔντασιν καὶ τὸ εἶδος τῶν φαινομένων. Αἱ περίοδοι αὗται εἶναι αἱ ἀκόλουθοι (ὁ πρὸ τῆς χρονολογίας σταυρὸς σημαίνει ὅτι αἱ ἐκρήξεις αὗται χαρακτηρίζονται δι' ἀνεχχύσεων λαβῶν):

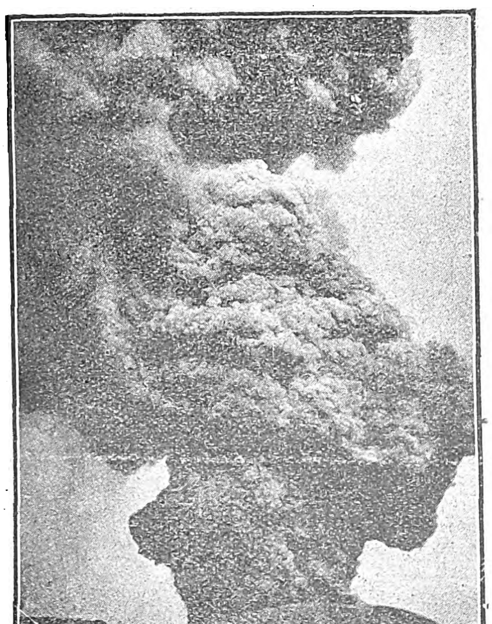

Ἀνεκβολὴ νέφους σποδούχου κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ 1906.

1) *1712—1737* μ. Χ. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐκρήξεις ἐγένοντο τῷ +1712, +1713, +1714, 1716, +1717, +1718, 1720, +1721, +1723, +1724, +1730, πολλαὶ τῷ +1733, καὶ τέλος τῷ +1737. Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ἔκρηξιν, κατὰ τὴν ὁποίαν τὴν 19 Μαΐου ἐσχηματίσθη παρὰ τὸν κῶνον ἓν πλευρικὸν στόμιον ἐκρήξεων, ἐγένοντο καὶ ἰσχυραὶ ἀναθρώσεις ἀνθρακικοῦ ὀξέος. Ἡ ἀνεκχυθεῖσα λάβα ὑπελογίσθη εἰς 11 ἑκατομμύρια κυβικῶν μέτρων. Ἀφηγοῦνται ἐπίσης ὅτι ποταμὸς λάβας εἰσελθὼν εἰς τὸ μοναστήριον τῶν Καρμηλιτῶν, εὑρισκόμενον οὐχὶ μακρὰν τῆς Νεαπόλεως, ἔτηξεν ὑάλινα ποτήρια, χωρὶς νὰ τὰ πλησιάσῃ. Ὁ Βεζούβιος κατέστη χαμηλότερος καὶ ὁ κρατὴρ του μόλις εἶχε βάθος 177 μέτρων.

2) *1744—1761 μ. Χ.* Μετὰ μακροτέραν περίοδον ἠρεμίας ἐπανήρχισε τὸν Νοέμβριον τοῦ 1744 νέα περίοδος ἐνεργείας (16ετής), τῆς ὁποίας αἱ κύριαι ἐκρήξεις ἦσαν κατὰ τὰ ἔτη +1751—1752, +1754—1755 καὶ +1760—1761 (ἔκκεντρικὴ ἔκρηξις, προξενήσασα ζημίας 300.000 δουκάτων).

3) *1764—1770 μ. Χ.* Μετὰ τελείαν τριετῆ ἠρεμίαν ἤρχισε τριετὴς (μέχρι τετραετοῦς) περίοδος ἐνεργείας. Κύριαι ἐκρήξεις κατὰ τὰ ἔτη +1766, +1767.

4) *1770—1779 μ. Χ.* Μετὰ διετῆ περίπου ἠρεμίαν ἤρχισε τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1770 νέα ἐννεαετὴς περίοδος ἐνεργείας. Κύριαι ἐκρήξεις κατὰ τὰ ἔτη +1770, +1771, +1773, +1774 (μικραὶ ἐκρήξεις) καὶ +1779.

5) *1783—1794 μ. Χ.* Τριετῆ περίπου ἠρεμίαν διεδέχθη ἡ πέμπτη ἑνδεκαετὴς περίοδος ἐνεργείας. Κύριαι ἐκρήξεις κατὰ τὰ ἔτη +1784—1785, +1786—1787, +1790 καὶ +1794. Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ἡ λάβα ἔφθασεν εἰς τὸ Torre del Greco σχηματίσασα ρεῦμα πάχους 12 μέτρων. Ἀφοῦ κατέστρεψε μέγα μέρος τῆς πόλεως εἰσῆλθεν εἰς τὴν θάλασσαν ὡς ρεῦμα ὕψους 7,5 μ., πλάτους 360 μ. καὶ μέχρις ἀποστάσεως ἐντὸς τῆς θαλάσσης 200 μ. ἀπὸ τῆς ἀκτῆς. Ὁ κῶνος κατέστη πολὺ χαμηλότερος καὶ ἀπέμεινεν ἐντὸς τῆς κορυφῆς του κρατὴρ βάθος 160 μέτρων. 900 πόδας ὑπὸ τὴν κορυφὴν του κρατῆρος —μετὰ προηγηθέντας σεισμοὺς— ἐγεννήθη ρῆγμα μήκους 3000 ποδῶν καὶ δι' ἀναβλυσάσης ἐξ αὐτοῦ λάβας ἐγεννήθησαν 8 μικροὶ κῶνοι. Ἡ ἀνεκχυθεῖσα λάβα ὑπολογίζεται κατὰ τὸν Breislak εἰς 685 ἑκατομμύρια κυβικῶν ποδῶν. Εἴκοσιν ἓξ ἄνθρωποι εὗρον τὸν θάνατον.

6) *1799—1822 μ. Χ.* Τέσσαρα ἔτη ἐφησύχασε μετὰ ταῦτα ὁ Βεζούβιος πρὶν ἀρχίσῃ ἡ ἕκτη (23 τῶν διαρκείας) περίοδος ἐνεργείας τῷ 1769. Κύριαι ἐκρήξεις κατὰ τὰ ἔτη 1799, +1804, +1805 (ἐφονεύθησαν 4 ἄτομα), +1806+, 1809, +1810, +1812, +1813, +1817, +1819, +1820— 821, +1822. Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ἔκρηξιν ὁ μέγας κῶνος κατέστη χαμηλότερος. Ἡ ἀνεκβληθεῖσα ἡφαιστεία σποδὸς ἔφθασε μέχρις ὕψους 7000—10000 ποδῶν.

7) *1827—1839 μ. Χ.* Ἐπηκολούθησαν 4 ἔτη σχετικῆς ἡσυχίας μὲ σημαντικὰς ἐγκατακρημ ίσεις τῶν κρασπέδων τοῦ κρατῆρος. Κύριαι ἐκρήξεις τῆς δωδεκαετοῦς (ἑβδόμης) ταύτης περιόδου ἐγένοντο κατὰ τὰ ἔτη 1827, +1828, +1829, +1830, +1831, +1832 (ἀνεξεβλήθησαν μύδροι, τῶν ὁποίων τινὲς εἶχον βάρος 250 ὅλων λιτρῶν), +1833, +1834, 1835, +1837, +1839.

8) *1841—1850 μ. Χ.* Περίοδον ἠρεμίας $2^1/_2$ περίπου ἐτῶν διεδέχθη δεκαετὴς περίοδος ἐνεργείας. Κύριαι ἐκρήξεις κατὰ τὰ ἔτη 1841, +1843, +1844, +1845, +1850.

9) *1854—1855 μ. Χ.* Ἡ περίοδος αὕτη ἤρχισε μὲ τὸν σχηματισμὸν ἑνὸς νέου πόρου ἐντὸς τοῦ κρατῆρος. Ἡ κυρία ἔκρηξις διήρκεσε ἀπὸ τῆς 1—27 Μαΐου 1855. Αἱ ἀνεκχυθεῖσαι λάβαι ὑπελογίσθησαν εἰς 17 (κατ' ἄλλους εἰς $31^1/_2$) ἑκατομμύρια κυβικῶν μέτρων. Αἱ προξενηθεῖσαι ζημίαι ἀνῆλθον εἰς 35.000 δουκάτων περίπου.

10) *1855—1861 μ. Χ.* Μετὰ ἑξάμηνον ἠρεμίαν νέα, ἑξαετὴς περίπου, περίοδος ἐνεργείας. Ἐκρήξεις σημαντικαὶ ἐγένοντο κατὰ τὰ ἔτη +1857, +1858, +1860—1861. Κατὰ τὴν τελευταίαν τὸ ἔδαφος πολλαχοῦ ἀνυψώθη, ἰδίᾳ εἰς τὸ Torre del Greco, ὅπου αἱ πλεῖσται τῶν οἰκιῶν, αἱ ἐκτισμέναι ἐπὶ τῶν λαβῶν τοῦ 1794, κατεκρημνίσθησαν ἄνευ σεισμοῦ.

11) *1864—1868.* Ἡ ἑνδεκάτη περίοδος ἐνεργείας, διαρκείας πέντε περίπου ἐτῶν.

12) *1870—1872 μ. Χ.* Ἄξιον μνείας εἶναι, ὅτι κατὰ τὴν 26ην Ἀπριλίου 1872 τὴν 4ην ὥραν π.μ. ἀνεφυσήθη ἐκ τριῶν ρηγμάτων πυκνοτάτη στήλη καπνοῦ καὶ ἐξέρρευσαν ποταμοὶ λάβας. Πλεῖστοι περίεργοι ἔσπευσαν νὰ θαυμάσουν τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐκ τοῦ σύνεγγυς. Οἱ ὁδηγοὶ ἐθεώρησαν τὸ φαινόμενον ὡς ἀκίνδυνον καὶ ἔβραζον ἀμέριμνοι τὰ ᾠὰ αὐτῶν ἐπὶ τοῦ διαθέρμου ρύακος. Περὶ τὸ λυκόφως ἔσπευσαν πολλοὶ ἔφιπποι νὰ ἀναρριχηθῶσιν ἐπὶ τοῦ ὄρους. Ἐνῷ διήρχοντο τὴν *Ἱππικὴν αὐλὴν* (Atrio del Cavallo), ὁ κρατὴρ εὑρίσκετο ἐν πλήρει ἐνεργείᾳ. Πλατεῖα αἴφνης λάμψις πυρὸς ὑπὸ τὸν κρατῆρα, ταχέως πρὸς τὰ βάθη ἐξαπλουμένη, τοὺς ἐξέπληξε καὶ μετ' οὐ πολὺ ἠκούσθη βρόμος βαρὺς καὶ ἀπειλητικός. Τὸ ὄρος ἐφάνη βυθισθὲν ἐντὸς φλογῶν. Φλόγες ἐξεπήδησαν, καπνὸς πυκνότατος κατεκάλυψε τὴν περίχωρον, θερμοὶ θειώδεις ἀτμοὶ ἔτρεψαν τοὺς θεωμένους εἰς φυγήν. Τέλος, ὅπως ὁ Reclus καὶ ὁ Ule ἀφηγοῦνται, ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν ἀνθρώπων τούτων ἠνοίξεν ἡ γῆ καὶ ἐκ βαθέος ρήγματος ἀνεξεχύθη πύρινος ποταμός, ὁ ὁποῖος κατέπνιξε καὶ κατέκαυσε πολλοὺς τούτων, 87 ἐφόνευσεν ἢ ἐπλήγωσε καὶ πλέον τῶν 20 κατέπιεν ἢ ἔθαψεν ἐντός του. Ὅταν τὴν πρώτην Μαΐου ἐτελείωσεν ἡ ἔκρηξις, ὁ κρατὴρ ἦτο 250 μ. βαθύς, μὲ διάμετρον τοῦ αὐτοῦ μήκους, καὶ τὰ τοιχώματά του ἦσαν κατακόρυφα. Ἡ ἀνεκχυθεῖσα λάβα ὑπελογίσθη εἰς 20 ἑκατομμύρια κυβικὰ μέτρα.

13) *1875—1906 μ. Χ.* Μετὰ $3^1/_2$ ἐτῶν ἠρεμίαν ἤρχισε τῷ 1875 (Δεκέμβριος) νέα περίοδος ἐνεργείας, διαρκέσασα πλέον τῶν 31 ἐτῶν, καὶ ἡ ὁποία ἐτελείωσε μὲ τὴν μεγάλην ἔκρηξιν τοῦ

Βλῆμα βάρους 16.000 κ.λ. ἐκσφενδονισθὲν ἀπὸ τοῦ Βεζουβίου κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1895.

Digitized by Google

ἀρχῶν τοῦ Ἀπριλίου 1906. Ἡ περίοδος αὕτη χαρακτηρίζεται ἔναντι τῶν ἄλλων καὶ μὲ τὴν ἀσυνήθως μακρὰν διάρκειάν της ὡς καὶ μὲ τὰ ἰδιαίτερα φαινόμενα. Ἰδιαιτέρως διακρίνεται διὰ τοῦ βραδέος σχηματισμοῦ μεγάλων θολίσκων λάβας κατὰ τὰ ἔτη 1891—1894 μεταξὺ τῆς Σόμμας καὶ τοῦ κώνου τοῦ Βεζουβίου (ὄγκου 37 ἑκατομμυρίων κυβ. μέτρων), τῷ 1895—1899 δύο παρὰ τὸν δυτικὸν πόδα τοῦ κώνου τοῦ Βεζουβίου, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἷς, λόφος τοῦ *Οὐμβέρτου* ὀνομασθείς, εἶχε τελικῶς σχετικὸν ὕψος 148 μ. (ὄγκου 50 ἑκατομμυρίων κυβ. μέτρων, κατ' ἄλλους 77 ἑκατ.) καὶ τὸ 1903—1904. Τῷ 1906 πολλαὶ ἀνεκχύσεις λάβας ἐγένοντο τὴν 4, 5 καὶ 6 Ἀπριλίου. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ ἔτους τούτου προηγήθη ἐνέργεια τοῦ ἡφαιστείου στρομπολιανῆς μορφῆς. Ὁ κρατὴρ τῆς κορυφῆς ἀνυψώθη, ἐκ δὲ τοῦ στομίου ἀνεξεχύνετο λάβα. Συγχρονως ἡ ὅλη στήλη τῆς λάβας ἐντὸς τοῦ πόρου ἤρχισεν ὑψουμένη. Ὑπὸ τὴν τεραστίαν πίεσιν τῶν ἀνωθουμένων λαβῶν ὁ κῶνος διερράγη εἰς πολλὰς θέσεις καὶ ἐγένοντο πλευρικαὶ ἐκχύσεις λάβας. Αὗται εἶχον κατ' ἀρχὰς ὡς ἀποτέλεσμα τὴν καθίζησιν ἀφ' ἑνὸς ἐν τῷ πόρῳ καὶ τῷ κρατῆρι τῆς στήλης τῆς λάβας κατὰ ἑκατοντάδας τινὰς μέτρων, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν ἐξασθένησιν τῆς ἐνεργείας εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ἡφαιστείου. Κατὰ τὴν αὐτὴν ὅμως ἡμέραν νέα λάβα ἀνῆλθεν εἰς τὸν πόρον, ἀναπηδῶσα ὡς συνεχὴς ἀδιάκοπος πύρινος πίδαξ μέχρις ὕψους 2000 μέτρων ὑπὲρ τὸν κρατῆρα, καὶ ὁ κῶνος ἦτο κεκαλυμμένος ὑπὸ τῶν καταπιπτουσῶν διαπύρων σκωριῶν—ὡς ὑπὸ πυρίνου μανδύου—μέχρι 300 μ. κάτω τοῦ κρατῆρος. Κατὰ τὴν 7ην καὶ 8ην Ἀπριλίου διερράγησαν αἱ κλιτύες περίπου 700 μέτρα κάτωθεν τῆς κορυφῆς καὶ ἐξώρμησαν ἐκ τοῦ ρήγματος δύο μεγάλα ρεύματα λάβας. Ἐπῆλθε νέα σημαντικὴ ταπείνωσις τῆς στήλης λάβας ἐν τῷ πόρῳ καὶ προσωρινή τις ἠρεμία. Μετ' οὐ πολὺ ὅμως ἐπῆλθε κολοσσιαία καταστροφή, διότι ὁ κρατὴρ κατεκρημνίσθη ἐντὸς τοῦ κοίλου πόρου καὶ ἤρχισε τότε τρομερὸς ἀγὼν μεταξὺ τῶν ἐκ τῶν βαθῶν ἀναθρωσκόντων ἀερίων καὶ τῶν κατακρημνιζομένων θραυσμάτων.

Αἱ ἐκρήξεις αὐταὶ μετεσχημάτισαν τέλος τελείως τὸν κρατῆρα τῆς κορυφῆς, τὸν ὁποῖον ἐξεβάθυναν καὶ διηύρυναν. Ὁ Sabatini ὑπολογίζει τὴν κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1906 ἀνεκχυθεῖσαν λάβαν εἰς $5^{3}/_{4}$ ἑκατομμύρια κυβ. μέτρων, ἐνῷ ὁ Greim ἀναβιβάζει αὐτὴν εἰς $10^{3}/_{4}$ ἑκατομ. Τὰ ἀνεκτιναχθέντα ἡφαίστεια ἀναβλήματα (σποδός, ἄμμοι, λιθάρια, κ.τ.λ.) ὁ Sabatini ὑπολογίζει εἰς 211 ἑκατομμύρια κυβικῶν μέτρων (ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 53 ἑκατομ. ἦσαν νέον ὑλικόν). Βροχὴ τεφρῶν κατέθαψε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ottayano, ὅπου πολλοὶ πιστοί, μεταβάντες διὰ νὰ προσευχηθοῦν, εὗρον τὸν θάνατον. Τὸ εἰς τὴν πόλιν ταύτην σχηματισθὲν στρῶμα ἐξ ἡφαιστείων ἀναβλημάτων εἶχε πάχος κατὰ τόπους 1 μέτρου καὶ 25 ἑκατοστῶν. Ὁ καθηγητὴς Matteucci παρηκολούθει τὴν ἔκρηξιν ἐκ τοῦ ἡφαιστειολογικοῦ σταθμοῦ, ὅπου καὶ ὁ τότε βασιλεὺς Βίκτωρ Ἐμμανουήλ, ὑπὸ βροχὴν λιθαρίων καὶ τεφρῶν, ἀνῆλθε κατὰ μίαν τῶν νυκτῶν. Ἡ κορυφὴ τοῦ αἰωρητοῦ σιδηροδρόμου κατεστράφη. Αἱ τέφραι, μεταφερόμεναι ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ἔφθασαν μέχρι τοῦ Schlewing-Holstein, Παρισίων, Ἀπουλίας καὶ Μαυροβουνίου.

14) ***Μετὰ τὸ 1906***, τὸ πρῶτον ἐπανήρχισε πάλιν ἡ ἐνέργεια τῷ 1910, ὁπότε ἐγένοντο μικραὶ ἐκρήξεις. Τῷ 1913 ἀνεξεχύθησαν μικρὰ ποσὰ λάβας καὶ ὁ κρατὴρ βαθμηδὸν ἐπληρώθη μὲ αὐτήν. Τὴν 28 Σεπτεμβρίου 1914 ἀνεζωογονήθη ἡ ἐνέργεια ἐντὸς τοῦ κρατῆρος, ὅπου ἐσχηματίσθη μικρὸς κῶνος ἐκρήξεως. Κατὰ τὰ ἔτη 1926—1927 παρετηρήθη ἐντονωτέρα κάπως ἐνέργεια. Τέλος τὸν Αὔγουστον τοῦ 1928 ἐπανήρχισε ζωηρὰ ἡ ἐνέργεια. Ρεύματα λάβας ἐξέρρευσαν καὶ δεύτερος μικρὸς κῶνος ἐσχηματίσθη ἐντὸς τοῦ κρατῆρος.

Γενικὰ ἡφαιστειολογικὰ συμπεράσματα. Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω συνάγονται τὰ ἀκόλουθα ἡφαιστειολογικὰ συμπεράσματα:

α') Ὁ Βεζούβιος πολλάκις ἤλλαξε καὶ μετέβαλε τὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας του. Διακρίνουν τρεῖς ἐποχὰς διαφόρου ἐνεργείας καθαρῶς ἐκπεφρασμένας: 1) Τὴν πρὸ τοῦ 79 μ. Χ. ἐποχὴν ἠρεμίας ἢ πιθανῶς ἠπιωτέρας ἐνεργείας. 2) Τὴν ἀπὸ τοῦ 79 μέχρι τοῦ 1631 μ. Χ. ἐποχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπικρατεῖ κυρίως ἡ ἐκρηκτικὴ ἐνέργεια, καὶ αἱ μεγαλύτεραι ἐκρήξεις χωρίζονται διὰ μεγάλων χρονικῶν διαστημάτων ἀπ' ἀλλήλων, αἱ δὲ ἀνεκχύσεις λαβῶν ἦσαν σχετικῶς περιωρισμέναι. 3) Τὴν μετὰ τὸ 1631 μ. Χ. ἐποχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἡφαίστειον ἀνέπτυξε πολὺ συχνὰ ἐκρηκτικὴν ἐνέργειαν καὶ συγχρόνως καὶ φαινόμενα ἀνεκχύσεως λαβῶν καὶ μάλιστα κατὰ περιόδους μακροτέρας, χωριζομένας ἀπ' ἀλλήλων διὰ βραχυτέρων περιόδων ἠρεμίας.

β') Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἀνεκβληθέντα ὑλικά, εἶναι φανερὸν ἐπίσης, ὅτι κατὰ τὴν πρώτην ἐποχὴν ἡ ἀνεκβολὴ ἦτο μικρὰ εἰς ποσότητα. Κατὰ τὴν δευτέραν, σημαντικὴ ἦτο ἡ ἀνεκβολὴ ἡφαιστείων ἐκλύτων ἀναβλημάτων (ἄμμων, σποδοῦ, λιθαρίων, κ. τ. λ.), ἐνῷ ἡ ἀνέκχυσις λαβῶν ἦτο ἀρκετὰ μικρά. Τὴν τρίτην τέλος ἐποχήν, ἦτο σημαντικὴ ἡ ἀνεκβολὴ καὶ ἐκλύτων ἀναβλημάτων καὶ λαβῶν, χωρὶς ὅμως ἡ ἀνεκβολὴ νὰ φθάσῃ τὴν ποσότητα ἑνὸς κυβικοῦ χιλιομέτρου (κατὰ μέσον ὅρον) κατὰ αἰῶνα. Ὑστερεῖ συνεπῶς κατὰ τοῦτο σημαντικῶς τῆς Αἴτνης.

γ') Ἡ ἔκτασις, μέχρι τῆς ὁποίας ἐπεξετείνετο ἡ ἐνέργεια τοῦ ἡφαιστείου, εἰς ὀλίγας μόνον ἐκρήξεις (μὲ ἀνεκβολὰς ἐκλύτων ἀναβλημάτων) ἦτο σημαντικὴ (500—1000 χιλιόμετρα καὶ πλέον), σχετικῶς δὲ συχνότατα κατὰ τὴν δευτέραν ἐποχήν. Τὰ πλεῖστα ἔκλυτα ἀναβλήματα ἔμενον καταπίπτοντα ἐντὸς στενῆς πέριξ τοῦ ὄρους περιοχῆς, καθὼς καὶ αἱ ἀνεκχυνόμεναι λάβαι, αἱ ὁποῖαι πολὺ συχνὰ δὲν ἔφθανον μέχρι τῶν ποδῶν τοῦ ὄρους.

δ') Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἀνθρώπινα θύματα, ὁ Βεζούβιος ἀνήκει εἰς τὰ ἡφαίστεια, τὰ ὁποῖα ἔχουν προξενήσει μέτριον ἀριθμὸν θανάτων, ὑστερῶν κατὰ τοῦτο ἀρκετὰ ἀπὸ ἄλλα ἡφαίστεια. Τοὺς περισσοτέρους θανάτους προὐξένησαν τὰ ἐκρηκτικὰ φαινόμενα (ἀνεκβολὴ λιθαρίων, λίθων, τέφρας, ἄμμων, κτλ.), ὀλιγωτέρους δὲ αἱ ἀνεκχύσεις λαβῶν. Μόνον ἡ ἔκρηξις τοῦ 1631 ἦτο καταστρεπτικὴ εἰς ἀνθρώπινα θύματα διὰ τῶν λαβῶν, αἱ ὁποῖαι κατῆλθον πρὸς τὰ κάτω μετὰ τρομερᾶς ταχύτητος εἰς πολυσχιδῆ ρεύματα.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἂν θελήσωμεν νὰ ζητήσωμεν τὸν ὑπαίτιον τῶν θυμάτων, θὰ εὕρωμεν τοῦτον εἰς τοὺς περιοικοῦντας αὐτὸ ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι, παρὰ τὰς πληροφορίας περὶ προγενεστέρων ἐκρήξεων καὶ παρὰ τὰ ἰδιάζοντα τρόμον ἐμποιοῦντα ἡφαιστειακὰ φαινόμενα, ὄχι μόνον δὲν ἀπομακρύνονται ἀπὸ τοὺς πρόποδας καὶ τὰς κλιτῦς τοῦ ἡφαιστείου, ἀλλὰ καὶ δὲν λαμβάνουν ἰδιαιτέρας φροντίδας διὰ τὴν κατασκευὴν πλέον ὀξυκορύφων στεγῶν, οὕτως ὥστε τὰ ἐπ' αὐτῶν καταπίπτοντα ἀναβλήματα νὰ καταπίπτωσι μόνα των καὶ νὰ μὴ προκαλοῦν καταπτώσεις στεγῶν καὶ θανάτους ἀνθρώπων.

ε') Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἀριθμὸν τῶν γιγαντιαίων ἐκρήξεων, ὁ Βεζούβιος ἀριθμεῖ μόνον 4 ἐντὸς 5 αἰώνων πρώτου καὶ δευτέρου μεγέθους (μὲ ἀνεκβολὴν δηλαδὴ ὑλικῶν ὄγκου πλέον τοῦ $^{1}/_{10}$ τοῦ κυβικοῦ χιλιομέτρου).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Em. Kayser*, Lehrbuch der Geologie (Allgemeine Geologie Ιος καὶ ΙΙος τόμος). Stuttgart 1923. *Immanuel Friedlaender*, Maps of the cone and of the crater of Vesuvius (with 2 maps and 1 plate). Napoli 1913. *Salomon* Grundzüge der Geologie (τόμος Ιος Allgemeine Geologie). Stuttgart 1924. *Karl Sapper*, Katalog der geschichtlichen Vulkanausbrüche. Strassburg 1917. *Bergeat-Sapper*, Die Vulkane. Breslau 1925. *P. Larousse*, Grand dictionnaire Universel (τόμ. 15ος). *F. Perret*, Vesuvio (Vesuvius Album), Napoli.

Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

— **«Βεζούβιος»**. 1) Ἐφημερὶς πολιτικὴ ἐκδιδομένη ἐν Ἀθήναις (1871—1874). 2) Ἐφημερὶς πολιτικὴ ἐκδιδομένη ἐν Πύργῳ (1878—79). Δ. Π. Κ.

βεζουβίτης (ὁ) (Vesuvit) *[Πετρογρ.]*. Οὕτως ὀνομάζει ὁ Lacroix τὰς λάβας τοῦ Βεζουβίου, αἱ ὁποῖαι εἶναι **λευκιτικοὶ** *τεφρῖται* (βλ. λ.) καὶ χαρακτηρίζονται ἐκ τοῦ ὅτι δὲν εἶναι πλούσιαι εἰς ἄσβεστον, ἀλλὰ πλουσιώτεραι εἰς ὀξείδιον καλίου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς λάβας, τὰς ὁποίας ὁ ἴδιος ὠνόμασεν **ὀτταγανίτας** (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

Βεζοὺλ (Vesoul) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Ὢτ - Σὼν (Haute-Saône), ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ντυρζών, εἰς τοὺς πρόποδας ὑψηλοῦ κωνικοῦ λόφου κεκαλυμμένου ὑπὸ ἀμπέλων. Κάτ. 10.539. Ἔχει ἐργοστάσια ἐπίπλων καὶ χημικῶν προϊόντων καὶ ἐμπόριον οἴνων καὶ σιτηρῶν. Εἶναι ἡ Vesulum ἢ Vesulium τῶν Ρωμαίων. Κατὰ τὸν μεσαίωνα περιῆλθεν ἀλληλοδιαδόχως ὑπὸ τοὺς Γερμανοὺς καὶ τοὺς Ἱσπανούς. Μ. Δ. Β.

βεζούλιος ***βαθμὶς στρωμάτων*** (Vesulian) *[Γεωλ.]* συνώνυμον τῆς βαθωνίου (βλ. λ.) βαθμῖδος.

Βεζπρὲμ (Veszprem) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Οὐγγαρίας, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου κομιτείας, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σάρ, παραποτάμου τοῦ Σάρβιτς. Κάτ. 15.526. Κεῖται παρὰ τὸ ΒΑ ἄκρον τῆς λίμνης Μπαλατόν. Ἔχει ἀρχαῖον φρούριον, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπάρχουν ἐρείπια μιναρέ, ὑπενθυμίζοντος τὴν κατοχὴν τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι παρέμειναν ἐν τῇ πόλει ἀπὸ τοῦ 1605 μέχρι τοῦ 1683. Μ. Δ. Β.

— **Βεζπρὲμ** (Veszprem) *[Γεωγρ.]*. Κομιτεία τῆς Οὐγγαρίας, πρὸς τὸ ΒΔ τμῆμα αὐτῆς καὶ πρὸς Β τῆς λίμνης Μπαλατόν. Ἔχει ἔκτασιν 3957 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων καὶ 232.554 κατοίκους. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ ὁμώνυμος πόλις. Διαρρέεται ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς Μαρτσὰλ καὶ Τόρνα, παραποτάμους τοῦ Ραάμπ καὶ περιλαμβάνει τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τοῦ δάσους Μπακονὺ-Βάλντ. Τὸ ἔδαφος εἶναι λίαν καλλιεργημένον μὲ ἀμπέλους, σιτηρά, καπνὸν κτλ., τὸ δὲ ὑπέδαφος περιέχει κοιτάσματα γαιανθράκων. Μ. Δ. Β.

βεζύρης (ὁ)· λέξις τουρκικὴ παραληφθεῖσα ἐκ τῆς ἀραβικῆς καὶ σημαίνουσα κατ' ἀρχὰς τὸν «ἀχθοφόρον». Ἡ λέξις αὕτη ἐχρησιμοποιήθη ἐν τῇ διοικητικῇ γλώσσῃ τῶν μουσουλμανικῶν λαῶν ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ φέροντος τὸ βάρος τῶν ὑποθέσεων τοῦ κράτους καὶ ὡς τοιαύτη ἐπεκράτησε, ἀπολέσασα τὴν ἀρχικήν της ἔννοιαν.

—[ΙΣΤΟΡ.] Ἱδρυτὴς τοῦ ἀξιώματος τοῦ *βεζύρου* εἶναι ὁ Ἀββασίδης χαλίφης Τζαφὸρ-ἀλ-Μανσοὺρ (753—774 μ. Χ.). Βεζύραι δὲ ὑπῆρχον οὐ μόνον παρὰ τοῖς Τούρκοις, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς Μογγόλοις, τοῖς Πέρσαις καὶ τοῖς Τατάροις. Κατὰ τὰς τουρκικὰς ἀντιλήψεις ὁ βεζύρης εἶναι εἷς τῶν τεσσάρων κιόνων ἢ στηριγμάτων τοῦ *Διβανίου* καὶ μάλιστα ὁ κυριώτερος τῶν τεσσάρων. Κατὰ πρῶτον ἐπὶ τῆς μεγάλης βεζυρίας τοῦ Ἀχμὲτ Κεδοὺκ πασᾶ, τοῦ πορθητοῦ τῆς Θεοδοσίας, τῆς Καραμανίας καὶ τοῦ Ὑδροῦντος, ἡ βεζυρία ἀνέκτησε τὴν ἐκπεσοῦσαν παλαιὰν αὐτῆς αἴγλην, ἐκ τῆς ἑξῆς περιστάσεως. Τουρκομᾶνός τις, εἰσελθών ποτε εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Διβανίου, ἠρώτησε: «Τίς ἐξ ὑμῶν εἶναι ὁ εὐτυχὴς αὐτοκράτωρ;» Τοῦ Μωάμεθ ἐξοργισθέντος ἐκ τούτου, ὁ μέγας βεζύρης παρέστησεν εἰς αὐτόν, ὅτι, ὅπως μὴ ἐκτίθηται τὸ ἱερὸν πρόσωπον αὐτοῦ εἰς τοιαύτην ἄγνοιαν ὑβριστικήν, δέον νὰ ἐπιτρέψῃ τοῖς βεζύραις τὰ τοῦ Διβανίου. Ὁ Μωάμεθ ἐπείσθη, οὕτω δὲ τὰ τοῦ Διβανίου περιῆλθον τοῖς βεζύραις, καὶ ἰδίᾳ τῷ μεγάλῳ βεζύρῃ. Ν. Δ. ΛΕΒΙΔΗΣ

—[ΤΟΥΡΚ. ΔΙΟΙΚ. ΔΙΚ.] Ὁ βαθμὸς τοῦ βεζύρου ἦτο ἐν Τουρκίᾳ ὁ ἀνώτατος δυνάμενος νὰ δοθῇ εἰς πολιτικοὺς βαθμούχους καὶ συνεπαγόμενος τὸν τίτλον τοῦ *πασᾶ* (pacha). Ἀρχικῶς ὁ πολιτικὸς βαθμὸς τοῦ βεζύρου συνεπήγετο καὶ τὸν στρατιωτικὸν τοῦ στρατάρχου *(μουσίρ)*, κατὰ τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν ἡ Τουρκία ἦτο κράτος κυρίως στρατιωτικόν, ἐν τῷ ὁποίῳ οἱ μεγιστᾶνες καὶ βαθμοῦχοι ἦσαν καὶ ἀνώτεροι στρατιωτικοί. Τότε δὲ ὁ τίτλος *βεζὺρ* καὶ *μουσὶρ* συνεπήγετο ὡς ἔμβλημα καὶ τρεῖς ἱππουρίδας, ἐνῷ εἰς τοὺς κατωτέρους ἀνῆκον μόνον δύο ἢ μία τοιαύτη. Ἀπὸ τοῦ ΙΘ' ὅμως αἰῶνος οἱ δύο βαθμοὶ ἐχωρίσθησαν, κατηργήθησαν δὲ βραδύτερον καὶ αἱ ἱππουρίδες. Ἀνεξάρτητον τοῦ βαθμοῦ τοῦ βεζύρου ἦτο τὸ ἀξίωμα τοῦ *Μεγάλου βεζύρου* (*Σὰδρ-ἀαζάμ*), καὶ κατὰ συντόμευσιν ἁπλῶς *Βεζύρου*, ὅστις ἦτο ὁ ἀνώτερος λειτουργὸς τοῦ κράτους ἐρχόμενος ἀμέσως μετὰ τὸν σουλτᾶνον, τοῦ ὁποίου ἦτο, οὕτως εἰπεῖν, τοποτηρητής, ἔχων ἐξουσίαν ἀπεριόριστον, πολὺ μεγαλυτέραν τῆς τῶν πρωθυπουργῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, ἐξ οὗ καὶ ὁ τίτλος «*Σὰδρ-ἀαζάμ*», ὅστις σημαίνει «μεγίστη δύναμις». Ὁ Μέγας βεζύρης ἦτο καθ' ὅλην τὴν πρὸ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος περίοδον τῆς ἱστορίας τῆς Τουρκίας καὶ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ, τιθέμενος ἐπὶ κεφαλῆς τούτου, ὁσάκις δὲν ἐξεστράτευεν αὐτὸς ὁ σουλτᾶνος. Ἡ τοιαύτη ἀπεριόριστος ἐξουσία τοῦ Μεγάλου βεζύρου δὲν ὑφίστατο κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἱδρύσεως τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ὅτε ὁ σουλτᾶνος διηύθυνεν αὐτοπροσώπως τὰ πάντα, ἔχων ὡς ἁπλοῦς βοηθοὺς καὶ συμβούλους δύο ἢ περισσοτέρους βεζύρας. Βαθμιαίως ὅμως ἡ ἐξουσία περιωρίσθη εἰς ἕνα μόνον βεζύρην, τὸν Μέγαν βεζύρην, ὅστις, ἰδίᾳ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἕλληνος τὸ γένος Δαμὰτ-Ἰβραχὶμ πασᾶ, γαμβροῦ καὶ εὐνοουμένου τοῦ σουλτάνου Σουλεϋμὰν τοῦ Α', κατήντησε σχεδὸν ἴσος πρὸς τὸν σουλτᾶνον. Ἐπειδὴ δὲ οἱ σουλτᾶνοι εἶχον μεταξὺ τῶν πολλῶν τίτλων των καὶ τὸν «σκιὰ τοῦ θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς», ὁ μέγας βεζύρης παρωνομάζετο «σκιὰ τῆς σκιᾶς τοῦ θεοῦ».

Ἐκτὸς τῆς διοικητικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἐξουσίας ὁ Μ. βεζύρης εἶχε καὶ τὴν νομοτελεστικήν, τὴν δὲ ἀπόφασιν αὐτοῦ, ὀνομαζομένην *φερμὰν* (ὡς καὶ αἱ διαταγαὶ τοῦ σουλτάνου), μόνον «*χὰττ-ἰ-σερίφ*», δηλαδὴ αὐτόγραφον («ἱερὰ γραφὴ») τοῦ σουλτάνου ἠδύνατο νὰ ἀναιρέσῃ. Ὁ βεζύρης προσυπέγραφε πᾶσαν διαταγὴν τῶν ἄλλων ὑπουργῶν. Εἶχεν ἄλλοτε ἀπόλυτον δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου, ἠδύνατο ἑπομένως νὰ ἐξορίσῃ ἢ φονεύσῃ (καὶ ἰδίᾳ χειρὶ) πάντα ὑπάλληλον, ἀκόμη καὶ αὐτὸν τὸν ἀρχιευνοῦχον τῶν ἀνακτόρων, τοῦτον ὅμως ἔξω τοῦ περιβόλου τοῦ παλατίου. Αὐτὸς ἐπίσης διηύθυνε καὶ τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν διὰ τοῦ *ρεῒς-ἐφέντη* (*ρεῒς-ἐλ-κιουτάπ*, ἤτοι ἀρχηγοῦ τῶν γραμματέων, ἀρχιγραμματέως), ὅστις ἦτο εἶδος ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν. Ὁ βεζύρης ἐδέχετο καὶ τοὺς ξένους πρέσβεις, ἀκόμη δὲ καὶ τοὺς εἰς πρώτην ἀκρόασιν ἐμφανιζομένους, ὅταν, τοὺς ἐρχομένους ἐκ μικροτέρων κρατῶν τοιούτους, δὲν ἤθελε νὰ δεχθῇ ὁ ἴδιος ὁ σουλτᾶνος. Ἐν τῇ ἐσωτερικῇ διοικήσει τοῦ κράτους, ὁ Μ. βεζύρης, εἶχεν ὑπὸ τὰς διαταγάς του τὸν *κεαγιᾶ-βέην*, ἐν δὲ τῇ οἰκονομικῇ τὸν *δεφδερδάρην*. Μόνος αὐτὸς συνεννοεῖτο μετὰ τοῦ σουλτάνου ἀπ' εὐθείας καὶ ἐλάμβανε τὰς διαταγάς του. Ἀκρόασις ἑνὸς τῶν ἄλλων λειτουργῶν τοῦ κράτους παρὰ τῷ σουλτάνῳ ἐθεωρεῖτο παράβασις τῆς τάξεως καὶ δυσηρέστει τὸν Μ. βεζύρην. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ μετὰ τοῦ σουλτάνου ἐπικοινωνία τούτου δὲν ἦτο καὶ ἄμοιρος κινδύνων, διὸ καὶ ἐλέγετο συχνάκις ὅτι ὁ βεζύρης ἐμφανίζεται πρὸ τοῦ κυρίου του «ἔχων τὴν κεφαλὴν ὑπὸ μάλης», δηλαδὴ ἑτοίμην νὰ πέσῃ ὑπὸ τὴν σπάθην τῶν δημίων τοῦ σουλτάνου ἢ ὑπὸ τὰ ξίφη τῶν

Digitized by Google

γενιτσάρων, οἵτινες εἰς πᾶν ἐπαναστατικόν των κίνημα ἐζήτουν ὡς πρώτην ὑποχώρησιν τὴν κεφαλὴν τοῦ βεζύρου, ἐκτὸς ἂν αὐτὸς ὁ σουλτᾶνος προσέφερεν αὐτὴν ὡς ἐξιλαστήριον θῦμα πρὸς ἐξευμένισιν τῶν ἀγρίων ἐκείνων πραιτωριανῶν.

Ὑπάρχουσιν ὅμως πολλὰ παραδείγματα βεζυρῶν ἐξευμενισάντων τὸν σουλτᾶνον διὰ πλουσιοπαρόχων δώρων εἰς χρυσὸν καὶ πολυτίμους λίθους. Ὁ βεζύρης εἶχεν ἄλλοτε καὶ ἰδίαν φρουρὰν ἐκ 400 *δελήδων* (τρελλῶν) καὶ 600 *τσαουσῶν* ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ *τσαοὺς-μπασῆ*, ἐν συνόλῳ δὲ ἀκολουθίαν ὑπερδισχιλίων προσώπων. Ἐν περιπτώσει ἀπουσίας ἀντεπροσώπευεν αὐτὸν ὁ *καϊμακάμης* (τοποτηρητὴς) ἢ *βεκίλης* (ἐπίτροπος).

Τὴν δικαστικήν του ἐξουσίαν ἐνήσκει συγκροτῶν συμβούλιον τρὶς τῆς ἑβδομάδος, τὴν μὲν πρώτην ἡμέραν μετὰ τῶν δύο *καζασκέρηδων* (στρατιωτικῶν δικαστῶν), τὴν δὲ δευτέραν μετὰ τοῦ *καδῆ*, ἤτοι δικαστοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (*Ἰσταν-μπὸλ-καδησῆ*) διὰ τὰς ἀφορώσας τὴν πρωτεύουσαν ὑποθέσεις καὶ τὴν τρίτην μετὰ τῶν *μολλάδων* τῶν τριῶν προαστείων (τῶν *τριῶν πόλεων*, ὡς ἐλέγετο ἐπισήμως), ἤτοι τοῦ Ἐγιούπ, τοῦ Γαλατᾶ καὶ τοῦ Σκουτάρεως, τῶν ὁποίων ἐπεκύρωνε τὰς ἑτοίμους ἤδη ἀποφάσεις, γράφων τὴν λέξιν *σὰχ* (*σαχῆ*=ἀληθὲς ἢ ἔγκυρον). Εἰς τὰ φερμάνια δὲ τοῦ Βεζύρου, ἅτινα προσεπεκυροῦντο καὶ ὑπὸ τοῦ σουλτάνου, ἐτίθετο ἄνωθεν ἀρχικῶς μὲν ἡ ἰδιόχειρος, κατόπιν δὲ ἡ ὑπὸ εἰδικῶν γραμματέων γραφομένη ὑπογραφὴ τοῦ σουλτάνου, ὁ λεγόμενος *τουγρᾶς*, μὲ γράμματα περιεστραμμένα καὶ ἀπολήγοντα ὅλα ὁμοῦ εἰς τρεῖς πύος τὰ ἄνω ἐστραμμένας γραμμάς, ὡς φαίνεται ἐπὶ τῶν τουρκικῶν νομισμάτων, ἐπέχων τόπον στέμματος. Ἐνίοτε, εἰς παλαιοτέρους χρόνους, παρὰ τῇ ὑπογραφῇ ἐτίθετο ἐπί τινων διαταγῶν καὶ ἀπειλητική τις φράσις, ὡς «φυλάξου» (σακὶν ἅ) ἢ «τὰς συνεπείας σεῖς τὰς γνωρίζετε», ἀκόμη δὲ καὶ «ἂν παραβῇς κόπτω τὴν κεφαλήν σου».

Σύμβολον τῆς ἐξουσίας τοῦ βεζύρου ἦτο ἡ σφραγὶς τοῦ σουλτάνου, συνήθως χρυσῆ, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπὶ πολυτίμου λίθου. Τὴν σφραγῖδα ταύτην ἀπέστελλεν ὁ σουλτᾶνος εἰς τὸν νεωστὶ διοριζόμενον Μέγαν βεζύρην μετὰ τοῦ σχετικοῦ αὐτοκρατορικοῦ διαγγέλματος (*χὰτ-ἰ-χουμαγιοὺν*), ἐν τῷ ὁποίῳ ἀνηγγέλλετο ἡ παῦσις τοῦ προκατόχου του καὶ ὁ λόγος αὐτῆς ἢ ἡ παραίτησις, καὶ προσετίθετο ἔπαινος τῶν ἀρετῶν τοῦ διοριζομένου μετὰ τοῦ εἰς αὐτὸν τασσομένου προγράμματος δι' ὀλίγων φράσεων. Διὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ διορισμοῦ τούτου ἐγίνετο ὁλόκληρος πομπικὴ τελετὴ (*ἀλάϊ*). Ὁ νέος βεζύρης μετέβαινεν ἔφιππος (εἰς νεωτέρους χρόνους ἐφ' ἁμάξης) εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, μετ' ὀλίγον δὲ ἔφθανεν ἔφιππος ὡσαύτως μετὰ μεγάλης συνοδείας καὶ μουσικῆς ἀνώτερος αὐλικὸς μεγιστὰν (κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὁ ἀρχιγραμματεὺς τῶν ἀνακτόρων) κομίζων ἐπιδεικτικῶς τὸν κύλινδρον τοῦ ἐγγράφου ἐντὸς μεταξωτῆς θήκης. Ἅμα ὁ κομιστὴς εἰσήρχετο εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τοῦ Διβανίου (κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους αἴθουσαν τῶν τελετῶν) τοῦ μεγάρου τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, εἰς τὴν ὁποίαν ἦσαν ἤδη συνηθροισμένοι οἱ μεγιστᾶνες καὶ οἱ ἀνώτεροι λειτουργοὶ τοῦ κράτους, ὁ Μέγας βεζύρης ἐξήρχετο εἰς ὑποδοχὴν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἐγγράφου, οὗτινος ἠσπάζετο τὴν θήκην, μεθ' ὃ παρέδιδεν αὐτὸ εἰς τὸν *ἀρχιγραμματέα* ἢ εἰς τὸν *ρεῖζ-ἐφέντην* καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους εἰς τὸν *μουστεσάρην* (ὑφυπουργὸν) τῆς Μεγάλης Βεζυρίας, ὅστις καὶ ἀνεγίνωσκεν αὐτὸ μεγαλοφώνως καὶ ἡ συνάθροισις διελύετο, ἀφοῦ ἐδίδοντο βεζυρικὰ δῶρα (*σαμορόγουνα*) εἰς τὸν κομιστήν. Κατόπιν ὁ βεζύρης ἐδέχετο τὰ συγχαρητήρια τῶν παρόντων καὶ ἀνερχόμενος εἰς τὰ ἀνάκτορα ὑπέβαλλε τὰς εὐχαριστίας του εἰς τὸν σουλτᾶνον. Κατὰ τὴν παῦσιν ἢ παραίτησίν του ὁ βεζύρης ἐπέστρεφεν εἰς τὸν σουλτᾶνον τὴν σφραγῖδα.

Ὅτε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὁ σουλτᾶνος Μαχμοὺτ ὁ Β', ἀποδεχθείς, ὡς λέγεται, τὰς εἰσηγήσεις τοῦ Κωνσταντίνου Ὑψηλάντου, ἔθραυσε τὴν ἰσχὺν τῶν τιμαριωτῶν (*δερὲ-βέηδων*) καὶ σατραπῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ εἰσήγαγε τὸ συγκεντρωτικὸν ἢ μᾶλλον τὸ τελείως ἀπολυταρχικὸν σύστημα τῆς διοικήσεως, καὶ οὐχί, ὡς νομίζουσιν οἱ Εὐρωπαῖοι, τὰς νεωτεριστικὰς μεταρρυθμίσεις, ἐξολοθρεύσας συνάμα καὶ τοὺς γενιτσάρους, ἠθέλησε νὰ πατάξῃ καὶ αὐτὴν τὴν ἰσχὺν τοῦ μεγάλου βεζύρου. Πρὸς τοῦτο καταργήσας τὸ ἀξίωμα τῆς Μεγάλης Βεζυρίας, ἀντικαταστήσας αὐτὸ διὰ τοῦ θεσμοῦ τοῦ πρωθυπουργοῦ (*μπὰς-βεκὶλ*), ὡς ἐν Εὐρώπῃ (Ἰανουάριος 1838). Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀποκατέστησε πάλιν τὸν θεσμὸν τοῦ μεγάλου βεζύρου. Τὸ αὐτὸ ἐγένετο καὶ ἐπὶ σουλτάνου Ἀβδοὺλ Χαμὶτ τοῦ Β', τῷ 1880, ὅτε πρωθυπουργὸς διωρίσθη ὁ Ἀχμὲτ Βεφὴκ πασᾶς. Ἐπειδὴ ὅμως οὗτος ἠξίωσε πρωθυπουργικὴν εὐθύνην καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ διορίζειν τοὺς ὑπουργούς, ἐπαύθη καὶ ἐπανεφέρθη ὁ θεσμὸς τῆς Βεζυρίας. Ὅτε μετὰ τὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ ΙΘ' αἰῶνος εἰσήχθη ἐν Τουρκίᾳ ὁριστικῶς ὁ θεσμὸς τοῦ συμβουλίου τῶν ὑπουργῶν (*βουκελᾶ*), ἱδρύθη ἐν τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ ἰδιαίτερον τμῆμα, ἡ *Μεγάλη Βεζυρία*, ἔχον μέγα προσωπικὸν ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων ὑπαλλήλων ὑπὸ τὸν βεζύρην, μεθ' ὃν ἤρχετο ὁ *μουστεσάρης* (ὑφυπουργός), ὅστις εἶχε κύριον καθῆκον νὰ ἀναγινώσκῃ ἐν τῷ ὑπουργικῷ συμβουλίῳ ὅλας τὰς ἐκθέσεις, ὑπομνήματα, διαταγάς, φερμάνια κ. τ. λ. ἅτινα εἰσῆγεν ὁ *ἀμεττζῆς* (*ἀμὲτ*=ἔρχεσθαι), ἐνῷ τὰ πρακτικὰ τοῦ συμβουλίου ἐκράτει ὁ *μεκτουπτζῆς* (γενικὸς γραμματεύς). Ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ λαοῦ ἀπεκαλοῦντο ἄλλοτε βεζύραι καὶ οἱ διοικηταὶ μεγάλων βιλαετίων, ὡς τῶν Ἰωαννίνων καὶ Πελοποννήσου.

Πρῶτος Μέγας βεζύρης τῆς Τουρκίας ἐχρημάτισεν ὁ *Ἀλα ἐντ-ντὶν* πασᾶς, υἱὸς τοῦ σουλτάνου Ὀσμάν, τοῦ θεμελιωτοῦ τοῦ τουρκικοῦ κράτους τῶν Ὀσμανιδῶν, ἀδελφὸς δὲ τοῦ σουλτάνου Ὀρχάν, ὅστις, ἀναλαβὼν τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐξωτερικῶν πολέμων πρὸς μεγέθυνσιν τοῦ κράτους, ἀνέθεσε τὸ βάρος τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως εἰς τὸν Ἀλὰ-ἐντ-ντίν. Τελευταῖος δὲ βεζύρης τῆς Τουρκίας ὑπῆρξεν ὁ *Δαμὰτ-Φερὴτ* πασᾶς, ὅστις μετὰ τὴν ὁριστικὴν ἐπικράτησιν τοῦ Μουσταφᾶ Κεμὰλ (φθινόπωρον 1922) ἐδραπέτευσεν εἰς Γαλλίαν, ὅπου καὶ ἀπέθανεν. Ἡ κυβέρνησις τῆς Τουρκικῆς Δημοκρατίας κατήργησε τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου βεζύρου, ἀντικαταστήσασα αὐτὸ διὰ τοῦ θεσμοῦ τοῦ πρωθυπουργοῦ, προεδρεύοντος τοῦ συμβουλίου τῶν ἐπιτρόπων (*βεκὶλ*). Ὁ τίτλος βεζύρης κατηργήθη ἔκτοτε ὁριστικῶς. Σήμερον διατηρεῖται μόνον ἐν Περσίᾳ, ὅπου σημαίνει ὑπουργός. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Βεζυριὲ ἢ *Βέζυρα [Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον παρὰ τὴν Νεοκαισάρειαν, ἐν τῷ τουρκικῷ νομῷ Σεβαστείας (9 χλμ. ΒΑ τῶν Κομάνων ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Λύκου), ὅπου ἀπέθανε τῇ 14 Σεπτεμβρίου 407 π. Χ. ὁ *Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος*. Εἰς μονὴν παρὰ τὸ χωρίον ἐσώζετο καὶ ἡ λάρναξ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐτάφη ὁ Χρυσόστομος. Ὁ νεκρὸς αὐτοῦ, μείνας ἐκεῖ μέχρι τῆς 14 Σεπτεμβρίου 438, ἀνεκομίσθη κατόπιν εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου τοῦ Β', ἐκδοθεῖσαν κατ' αἴτησιν τοῦ πατριάχου Πρόκλου. Ν. Μ.

Βεζὺρ-κιοπροῦ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἀσιατικῆς Τουρκίας, τὰ ἀρχαῖα *Ἀνδράποδα* τῆς Παφλαγονίας, ἕδρα τῆς ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως, ἐν τῷ νομῷ Σεβαστείας. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 70 χιλιομέτρων ΒΔ. τῆς πόλεως Ἀμασείας καὶ ἔχει 9000 κατοίκων. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν ὑπῆρχον ἐν αὐτῇ 2000 περίπου Ἀρμένιοι καὶ ὀλίγοι (περὶ τοὺς 300) Ἕλληνες. Ἡ ὑποδιοίκησις, τὴν ὁποίαν διαρρέει ὁ ποταμὸς *Ἅλυς (Κυζὺλ-Ἰομάκ)*, ἔχει 25000 κατοίκων, ἐξ ὧν 1000 περίπου Ἕλληνες ὀρθόδοξοι πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς.

Ἡ πόλις ἐκαλεῖτο ἄλλοτε *Κιοπροῦ*. Ἐπειδὴ ὅμως ἐν αὐτῇ ἐγεννήθη ὁ *Κιοπρουλῆ* (ὁ ἐκ Κιοπροῦ) *Μεχμέτ*, ὁ κατόπιν γενόμενος μέγας βεζύρης, μετωνομάσθη εἰς *Βεζὺρ-Κιοπροῦ*. Τὸ ὄνομα τῶν Κιοπρουλήδων διηωνίσθη εἰς διάφορα βακουφικὰ (εὐαγῆ) ἱδρύματα, διατηρούμενα μέχρι σήμερον. Ν.Μ.

— Βεζὺρ-Κιοπροῦ (ἀλβανιστὶ *Οὖρε-βεζύριτ* ἢ *Βεζύριτ-οὖρε*). Περίφημος παλαιὰ λιθόκτιστος γέφυρα ἐν Ἀλβανίᾳ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Λευκοῦ Δρίνου. Τὸ αὐτὸ ὄνομα *Βεζὺρ-κιοπροῦ* (ἀλβαν. *Μπρουῦτ-οὖρε*) φέρει ἄλλη μεγαλυτέρα λιθίνη γέφυρα ἐκ 18 τόξων ἐπὶ τοῦ Δρίνου. Ν Μ.

Βέηκοζ βλ. Μπέηκοζ.

Βεηλέρβεη ἢ *Μπεηλέρμπεη [Γεωγρ.]*. Προάστειον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ὄχθης τοῦ Βοσπόρου, τρίτον κατὰ σειρὰν κατὰ τὸν ἐκ τῆς Προποντίδος εἴσπλουν, μεταξὺ *Κουζγουντζοὺκ* καὶ *Τσεγκέλκιοϊ*. Κατοικεῖται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ὑπὸ Τούρκων, λόγῳ δὲ τῆς ὡραίας θέσεως του ἐχρησίμευεν ἀνέκαθεν ὡς θερινὸν ἐνδιαίτημα Τούρκων δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ αὐλικῶν ἀκόμη. Οὐχὶ μακρὰν τῆς ἀποβάθρας τῶν ἀτμοπλοίων ἐγείρεται σουλτανικὸν ἀνάκτορον, τὸ ὡραιότερον τῶν ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου, κτισθὲν ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ-Ἀζὶζ τῷ 1865, ἐπὶ τῆς θέσεως ἄλλου παλαιοτέρου, ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς κατοικία τῆς αὐτοκρατείρας τῆς Γαλλίας Εὐγενίας, συζύγου Ναπολέοντος τοῦ Γ', κατὰ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπίσκεψιν αὐτῆς. Εἶναι ρυθμοῦ σαρακηνοῦ, ἦτο δὲ πολυτελέστατα διερρυθμισμένον ἐσωτερικῶς. Ὁλόκληρον μαρμάρινον, διακρίνεται μακρόθεν ὡς ἐκ τῆς λευκότητος του ἐπὶ φόντου ἀποτελουμένου ἐκ τοῦ κυανοῦ τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ὑπὲρ αὐτὸ ἐπὶ τοῦ λόφου πυκνοῦ δασυλλίου· ὑψηλότερον διακρίνεται ἡ πυραμὶς τοῦ *Μπουλγουρλοῦ*, ἢ ἄλλως *Τσάμλιτζα* (ὕψους 268 μ.), ἐπὶ δὲ τῆς παραλίας ὡραῖον τζαμίον μὲ δύο λευκοτάτους λεπτοὺς μιναρέδες, ἀνοικοδομηθὲν ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ-Χαμὶτ τοῦ Α' τῷ 1776. Τὴν ὅλην θεαματικὴν εἰκόνα συμπληροῦσι δύο ὡραιότατα κιόσκια, ἐκτισμένα ἐπὶ τοῦ μαρμαρίνου τοίχου τοῦ ἀνακτορικοῦ περιβόλου.

Τὸ μέρος τοῦτο τοῦ Βοσπόρου ἦτο καὶ ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν διάσημον διὰ τὰ μεγάλα καὶ λαμπρὰ κτίριά του. Ἀμφίβολον ὅμως εἶναι, ἂν ἐκεῖ ἔκειτο τὸ προάστειον τὸ λεγόμενον «τὰ Ὀνωράτου» ἢ «Ὀνωρᾶτα», κτίσμα τοῦ Ὀνωράτου, πρώτου ἐπάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ Κωνσταντίου (359), ὅπου ὑπῆρχε καὶ ναὸς τῆς Θεοτόκου, κτισθεὶς ὑπὸ Ἰουλιανῆς, τῆς ὑπερμαχησάσης τῆς ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου.

Οἱ περὶ τὸ σουλτανικὸν ἀνάκτορον μεγάλοι κῆποι εὑρισκόμενοι ἐπὶ θέσεως καλουμένης τουρκιστὶ *Ἰσταυρόζ*, ἥτις λέγεται ἑλληνιστὶ «τοῦ Σταυροῦ», (διότι ἐκεῖ ὑπάρχει ναὸς τῆς Σταυρώσεως ἢ διότι ἐκεῖ ἔπηξε κατά τινα παράδοσιν τρεῖς σταυροὺς ὁ ἀπόστολος Ἀνδρέας, πρῶτος ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως), ἐχρησίμευον ἀνέκαθεν εἰς ἐκδρομὰς τῶν σουλτάνων, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς φόνους ὑπόπτων. Μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Πασάροβιτς (1718) ὁ βεζύρης Δαμὰτ Ἰβραχὶμ πασᾶς, ὅπως μειώσῃ τὴν ἐκ τῆς ἥττης κακὴν ἐντύπωσιν ἀνήγειρεν ἐκεῖ τὸ πρῶτον παλάτιον. Τὸ κατόπιν ὑπὸ Μαχμοὺτ τοῦ Β' εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν κτισθὲν κομψότατον παλάτιον μετὰ κιόνων κορινθιακοῦ ρυθμοῦ περιέγραψεν ὁ Λαμαρτῖνος, γράψας, μετὰ τοῦ διακρίνοντος αὐτὸν φιλοτουρκισμοῦ, ὅτι δὲν γνωρίζει ἐν Εὐρώπῃ μεγαλοπρεπέστερον καὶ μαγευτικώτερον ἀνάκτορον. Τοῦτο ὅμως κατηδάφισεν ὁ σουλτᾶνος Ἀζίζ, διὰ νὰ κτίσῃ τὸ ἀνωτέρω ἀναφερόμενον ἰδικόν του. Ἐντὸς τοῦ τελευταίου τούτου ἐνεκλείσθη ὁ σουλτᾶνος Ἀβδοὺλ Χαμὶτ ὁ Β', ὅτε, ὡς ἐκ τῆς ἐπικειμένης εἰσόδου τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς Θεσσαλονίκην, μετεφέρθη εἰς Κωνσταντινούπολιν (1912) ἵνα μὴ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Ἐκεῖ δὲ καὶ ἀπέθανε τῷ 1918. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

βεηλέρβεης (ὁ) (=βέης τῶν βέηδων). Βαθμὸς στρατιωτικὸς κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, κατὰ δὲ τοὺς μετέπειτα χρόνους τιμητικὸς τίτλος τῆς ἱεραρχίας τῶν πολιτικῶν ἀξιωματούχων, ὅστις ἐξηκολούθει νὰ ἀπονέμεται μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς βασιλείας τοῦ σουλτάνου Χαμὶτ τοῦ Β', καταργηθεὶς σιωπηρῶς μὲν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ νεοτουρκικοῦ καθεστῶτος, ἐπισήμως δὲ ἐπὶ τοῦ κεμαλικοῦ. Ὁ ἀκριβὴς τίτλος τῶν πολιτικῶν τούτων βαθμούχων ἦτο «*Ρούμελη-βεηλὲρ-βέη*», ἤτοι βέης τῶν βέηδων τῆς Ρούμελης· οἱ δὲ κάτοχοι αὐτοῦ ἤρχοντο ἀμέσως μετὰ τοὺς βεζύρας, τοὺς ἔχοντας τὸν βαθμὸν *πασᾶ* (μετὰ τοῦ «χαζρετλερῆ» (τοῦ τίτλου «αὐτοῦ ἐξοχότης»), καὶ πρὸ τῶν *μίρι-μιράν*, φερόντων ἐπίσης τὸν τίτλον πασᾶ οὐχὶ ὅμως καὶ τὸν τῆς ἐξοχότητος. Πρῶτος βεηλέρβεης τῆς Ρούμελης ὑπῆρξεν ἐπὶ τοῦ σουλτάνου Μουρὰτ τοῦ Α' ὁ διάσημος Τιμούρτας, χρηματίσας στρατηγὸς καὶ διοικητὴς πολλῶν ἐπαρχιῶν, λαβὼν δὲ πρῶτος αὐτὸς ὡς βεηλέρβεης καὶ τὸν τίτλον βεζύρου, ἤτοι πασᾶ μὲ τρεῖς ἱππουρίδας. Ν. Μ.

βεηλίκι (τὸ) ἢ *μπεηλίκι*. Λέξις τουρκικὴ σημαίνουσα κυρίως τὴν ἰδιότητα τοῦ βέη, τοῦ ἡγεμόνος, κατὰ γενίκευσιν δὲ τὸ Δημόσιον, τὸ Κράτος. Μὲ τὴν σημασίαν ταύτην ἦτο ἐν χρήσει εἰς τὴν καθομιλουμένην τῶν Ἑλλήνων τῆς Τουρκίας· «φοῦρνος τοῦ βεηλικιοῦ», δηλαδὴ στρατιωτικός, «ψωμὶ βεηλίκι» ἤτοι ἄρτος τοῦ στρατοῦ. Ν. Μ.

βεηλικτσῆς (ὁ). Εἷς τῶν τμηματαρχῶν ἢ διευθυντῶν τῆς μεγάλης βεζυρίας εἰς τὴν ἄλλοτε Ὑψηλὴν Πύλην, μὲ τὸν πλήρη τίτλον τοῦ «*βεηλικτσῆς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ Διβανίου*», ἐκτελῶν χρέη γενικοῦ γραμματέως τοῦ Διβανίου. Ν. Μ.

Βέη-'Ογλοῦ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀν. Θρᾴκης ἐν τῇ περιφερείᾳ Μυριοφύιου. Ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς ἐκαλεῖτο *Ἄμβη*, ἀριθμοῦν 179 κατοίκους (1920).

Βεηρωθὰ *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Οὕτω (καὶ *Βηρὼθ* ἢ *Βηρώθ*) ἀποδίδεται ἐν τῇ ἑλληνικῇ Π. Διαθήκῃ τῶν Ο' τὸ ἑβραϊκὸν *Μπερώθ*, ὅπερ εἶναι ὄνομα παλαιᾶς χαναανιτικῆς πόλεως, μνημονευομένης ἐπανειλημμένως ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ καὶ ἐν τῷ τοῦ Κάρνακ καταλόγῳ τοῦ φαραὼ Τουτμώσεως τοῦ Γ' ὑπὸ τὴν μορφὴν *Μπαρτοὺ* καὶ ὑφισταμένης καὶ κατὰ τοὺς χρόνους Εὐσεβίου, τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἱστορικοῦ, καὶ τοῦ Ἱερωνύμου. Ὑπὸ τῶν πλείστων ἐρευνητῶν τῆς Παλαιστίνης καὶ ἐξηγητῶν τῆς Π. Διαθήκης ἀναζητεῖται αὕτη ἐν τῷ σημερινῷ χωρίῳ *Ἐλ-Μπιρέ*, κειμένῳ 14 χμ. βορείως τῆς Ἱερουσαλὴμ παρὰ τὴν πρὸς τὴν Νεάπολιν ὁδόν. Π. Ι. Μ.

βέης (ὁ) (τουρκ. *μπέη* ἢ *μπέγ*, ὅπερ σημαίνει μέγας, πλούσιος, ἀρχηγός, φύλαρχος)· τίτλος διδόμενος γενικῶς εἰς πάντα υἱὸν πασᾶ, ὡς καὶ εἰς τοὺς ἐγγραμμάτους στρατιωτικούς, ἀρχικῶς, ἀπὸ τοῦ συνταγματάρχου καὶ ἄνω, κατόπιν ὅμως καὶ εἰς τοὺς κατωτέρους βαθμούς. *Βέης* ἐσήμαινεν ἀρχικῶς πρίγκιψ, ἡγεμών. Οἱ αὐτοκρατορικοὶ ὅμως πρίγκιπες ἐτιτλοφοροῦντο μόνον *ἐφέντη*.

Εἰς τὰ παιγνιόχαρτα *βέης (μπέης)* λέγεται τουρκιστὶ ὁ *ἄσος*. Ν. Μ.

Βέης, ***Κωνσταντῖνος***. Τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ὀργανικῆς χημικῆς τεχνολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μετσοβίῳ πολυτεχνείῳ καὶ ἀκαδημαϊκός. Ἐσπούδασε φυσικὰς ἐπιστήμας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῷ 1897. Ἐπιτυχὼν δὲ διαγωνισμῷ τῷ 1901 ἐστάλη ὡς ὑπότροφος τοῦ κράτους εἰς Παρισίους, ἔνθα συνεπλήρωσε τὰς

Digitized by Google

ικὰς αὐτοῦ σπουδὰς ἐν τῇ École Normale Supérieure. Τῷ 19)δ ἐξελέγη ὑφηγητὴς τῆς ὀργανιῆς χημείας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, ἀπὸ δὲ ɔῦ 1918 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ὀργανικῆς γηικῆς τεχνολογίας ἐν τῇ Ἀνωτάτῃ σχολῇ χημικῶν ιηχανικῶν τοῦ Μετσοβίου πολυτεχνείου. Ἀπὸ τοῦ 926 εἶναι τακτικὸν μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. ἱ κυριώτεραι τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνικῶν ὑτοῦ ἐργασιῶν εἶναι: 1) «Δρᾶσις τῶν μικτῶν ργανομαγνησιακῶν ἑνώσεων ἐπὶ τῶν ἀμιδῶν, νέα έθοδος παρασκευῆς ὀξονῶν» («Comptes rendus e l' Académie des Sciences», Paris 137, σελ. 75 (19J3). 2) «Μικταὶ ὀργανομαγνησιακαὶ ἑνώσεις, ρᾶσις αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἰμιδῶν (C. R. 138, σελ. 9ɔ7, 904 καὶ C. R. 143, σελ. 430, 1906). 3) «Παρασκευὴ τρυγικοῦ ἀσβεστίου ἐκ τῆς βινάσσης τοῦ ηροσταφιδίτου οἴνου» («Δελτίον Φυσοδιφικῆς Ἑταιρείας» 4, 6, 95, 1909 καὶ «Bulletin de l' association des Chimistes de Sucrerie et Distillerie» 909). 4) «Προσδιορισμὸς τοῦ ἐλευθέρου ἀλκάλεως ῶν σαπώνων» («Δελτιον τῆς Φυσιοδιφικῆς Ἑτχιρείας» , σελ. 329, 1907)..5) «Νέα μέθοδος προσδιορισμοῦ οῦ τρυγικοῦ ὀξέος εἰς τὰς φυσικὰς αὐτοῦ πρώας ὕλας» (Bull. de la Soc. chim. de France 4, όμ. 7, σελ. 697, 1910). 6) «Νέα μέθοδος προσδιορισμοῦ γλυκερίνης ἐν τῷ οἴνῳ» («Annales de Chimie analytique» 17, 373, 1912). 7) «Μετατροπὴ ῆς οἰνολάσπης εἰς τρυγικὸν ἀσβέστιον». 8) «Ἐπίρασις τοῦ βασικοῦ ὀξικοῦ μολύβδου ἐπὶ τῶν ποτελεσμάτων τῆς σακχαρομετρήσεως» (Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 1927). 9) «Νέα μέθοδος βιομηχανικῆς ἐκμεταλλεύσεως ξηρᾶς σταφιδος πρὸς παρασκευὴν τρυγικῶν ἁλάτων» (1927). Τῶν ὑπ' ἀριθ. , 7 καὶ 9 ἐφευρέσεων τὸ προνόμιον ἠγοράσθη πὸ τῆς «Ἑλληνικῆς ἑταιρείας οἴνων καὶ οἰνοπνευμάτων». —Ω

—**Βέης, *Νικόλαος*.** Μεσαιωνοδίφης καὶ βυζαντινολόγος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1887· ἐσπούδασε Φιλολογίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν καὶ κατὰ Μάϊον τοῦ 1908 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ. Κατὰ τὰ ἔτη 1908 καὶ 1909 ἐπεχείρησε παλαιογραφικὰς καὶ τεχνικὰς ἐρεύνας ἐν ταῖς μοναῖς τῶν Μετεώρων, τῇ ἀρωγῇ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τοῦ Μονάχου. Ἐν ἔτει 1910 ἐγκατεστάθη χάριν ἐπιστημονικῶν σπουδῶν ἐν Βερολίνῳ, ὅπου διέμεινε μέχρι τοῦ 1925. Κατὰ τὸ 1914 διωρίσθη ἐπιμελητὴς (Assistent) τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου, διδάξας παλαιογραφικὴν καὶ χριστιανικὴν ἐπιγραφικήν, ὡς καὶ μεταγενεστέραν ἑλληνικὴν φιλολογίαν. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, ἐντολῇ τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου, ἀνέλαβε τὴν συμπλήρωσιν καὶ ἔκδοσιν τῶν εἰς τὰς ἰουδαϊκὰς κατακόμβας τῆς Ρώμης ἀναφερομένων καταλοίπων τοῦ N. Müller. Ἐπεσκέφθη κατόπιν χάριν ἐρευνῶν διαφόρους βιβλιοθήκας τῆς Ἰταλίας, Ὁλλανδίας, Δανίας, Ἀγγλίας καὶ τῶν Σκανδιναυϊκῶν χωρῶν. Τῷ 1920 ἵδρυσε τὸ διεθνὲς περιοδικὸν σύγγραμμα Byzantinisch-Neugriechisch Jahrbücher. Τῷ δὲ 1925 ἐξελέγη παμψηφεὶ καθηγητὴς τῆς Μέσης καὶ Νεωτέρας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.

Τῶν ἔργων του κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Verzeichnis der griechischen Handschriften des Peloponnesischen Klosters Mega Spilaeon» (Λειψία 1915), «Serbisch Byzantinische Urkunden des Meteoros Klosters» (Βερολῖνον 1912), «Ἔκθεσις παλαιογραφικῶν καὶ τεχνικῶν ἐρευνῶν ἐν ταῖς μοναῖς τῶν Μετεώρων» (1910), «Κατάλογος χειρογράφων τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας» (1906), «Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Μονῆς τοῦ Μ. Σπηλαίου», «Zur Corpus der Griechischen Urkunden» (1906), «Σύνταγμα ἐπιγραφικῶν μνημείων τῶν Μετεώρων» («Βυζαντὶς» τ. Α'), «Ναυπλίου καὶ Μονεμβασίας Λατινικαὶ Ἐπιγραφαὶ τῶν χρόνων τῆς Ἑνετοκρατίας» («Ἀθηνᾶ» τ. ΙΣΤ'), «Die inschriften der Jüdischen Katakomben am Monte Verde zu Rom» (Λειψία 1919), «Die inschriftenaufzeichung des Kodex», «Sinaïticus graecus 508» (Βερολῖνον 1922), «Συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν Μονῶν τῶν Μετεώρων» («Βυζαντὶς» τ. Α'), «Συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Μονῆς τοῦ Δαφνίου» (1928), «Weiteres zu islamischen Bauten von Adrianopel» (1927), «Byzantinische Siegelbeschreibung, nebst eine Einführung, in die Sigillographie» (1925), «Zu einem Gedicht des Michael Acominatos» (byz. N. Jahrb. 1922), «Der fränkisch-byzantinische Ritter-Roman Imberios und Margarona» (Βερολῖνον 1924). «Ἐρωφίλη» (1926), «Beiträge zur Kirchlichen Geographie Griechenlands» (Λειψία 1915), «Helladikos» (Wien 1917). Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Βεησεχρῆ (ἡ) *[Γεωγρ.]*. —1) Κωμόπολις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἰσαυρίᾳ, ἕδρα τῆς ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως τοῦ νομοῦ Ἰκονίου, εἰς ἀπόστασιν 65 χιλιομέτρων Ν Δ. αὐτοῦ καὶ ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ. Ἔχει 2000 κατοίκων, ἅπαντας Μουσουλμάνους. —2) Ποταμὸς μήκους 60 περίπου χιλιομέτρων, ἐκβάλλων εἰς τὴν ΝΑ. κειμένην λίμνην Σοῦγλα ἢ Καραβιράν. —3) Λίμνη κειμένη μεταξὺ τῶν διοικήσεων Σπάρτης τῆς Πισιδείας καὶ Ἰκονίου, μήκους 60 χιλιομέτρων καὶ μέσου πλάτους 15. Ἐντὸς αὐτῆς ὑπάρχουσι νησῖδές τινες, ὧν μία ἔχει 1500 κατοίκους. Εἰσδέχεται τὰ ὕδατα πολλῶν ποταμῶν, τὰ δὲ πλεονάζοντα τῶν ὑδάτων της ἐκχύνονται διὰ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ. Οἱ κάτοικοι τῶν ὀχθῶν αὐτῆς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἁλιείαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν, ἐκτρέφοντες κυρίως βοῦς. Τὰ ὕδατα τῆς λίμνης ἀρδεύουσι σήμερον τὴν εὐφορωτάτην πεδιάδα τοῦ Ἰκονίου χάρις εἰς ὑδραυλικὰ ἔργα ἐκτελεσθέντα ἐν μέρει ὑπὸ τῆς γερμανικῆς ἑταιρείας τοῦ σιδηροδρόμου Ἀνατολῆς, ἐπὶ τῇ βάσει συμβάσεως ὑπογραφείσης μετὰ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως τῷ 1907. Διὰ τὴν διοχέτευσιν ἐχρησιμευσαν οἱ ποταμοὶ Βεησεχρῆ καὶ Τσαρσαμπᾶ-σοῦ. Ὑπελογίσθη ὅτι ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ἀρδευτικῶν τούτων ἔργων θὰ ηὔξανε ἡ σιτοπαραγωγὴ τῆς πεδιάδος τοῦ Ἰκονίου κατὰ 20 000 βαγόνια. Ἡ πλήρης ὅμως ἀποπεράτωσις τῶν ἔργων ἀνεχαιτίσθη ὑπὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Βεθγέα (Bethgea) *[Ἀστρονομ.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 937. Ἀνεκαλύφθη τῇ 12ῃ Σεπτεμβρίου 1920, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶνε τὰ ἑξῆς: a=2232, T=121o ἡμ., e=0.2169 i=3°42. L=2°25'. Ω=343°46' καὶ π=54°47'.

Σ. Π

βεθενκουρτία (ἡ) (Bethenkurtia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*. Εἶναι φυτὰ ποώδη ἢ θαμνώδη, ἐτήσια ἢ πολυετῆ, μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ μὲ ἄνθη κατὰ κῦμα διατεταγμένα. Τὰ πέταλα εἶναι δισκοειδῆ καὶ ἔχουσι χρῶμα πρασινέρυθρον κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειάν των καὶ λευκοπόρφυρον κατὰ τὴν ἐσωτερικήν. Ἕκαστον ἄνθος φέρει κατὰ τὴν βάσιν του πλῆθος βρακτείων ζωηρῶς πρασίνου χρώματος. Τὸ γένος περιλαμβάνει 900 περίπου εἴδη διαδεδομένα ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν. Γνωστότερα εἴδη εἶναι:

Βεθενκουρτία ἡ κοινὴ (Bethenkurtia vulgaris). Εἶναι θάμνος ἐτήσιος, καλλιεργούμενος εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Εὐρώπης. Τὸ ὕψος της φθάνει τὰ 30 περίπου ἑκατοστόμετρα, ὁ βλαστός της εἶναι εὐθύς, τὰ φύλλα της μᾶλλον παχέα καὶ κεκαλυμμένα ὑπὸ σκληρῶν τριχῶν λεπτοτάτων. Τὸ εἶδος τοῦτο ἐνιαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἀπαντᾷ καὶ ὡς αὐτοφυὲς εἰς τοὺς ἀγρούς, τὰ δάση, τὰ κράσπεδα τῶν ὀρέων καὶ τοὺς κήπους. Ἀνθεῖ καθ' ὅλον σχεδὸν τὸ ἔτος, δηλαδὴ καθ' ὅλην τὴν ζωήν του. Πάντα τὰ μέρη τοῦ φυτοῦ τούτου εἶναι σαρκώδη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, εὔχυμα καὶ καυστικὰ τὴν γεῦσιν, διὰ τοῦτο τὰ ζῷα ἀποφεύγουσι νὰ τρώγωσι τὴν βεθενκουρτίαν, ἥτις χρησιμοποιεῖται, μετὰ τὴν ξήρανσίν της, ὡς λίπασμα.

Βεθενκουρτία ἡ κοινή.

Βεθενκουρτία ἡ κομψὴ (Bethenkurtia elegans). Εἶναι πολυετὴς πόα ἰθαγενὴς τῆς κεντρικῆς Ἀφρικῆς καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Ἐν Εὐρώπῃ καλλιεργεῖται ἐντὸς μεγάλων ξυλίνων κιβωτίων καὶ εἰς θερμοκήπια Τὰ φυτὰ μεταφέρονται εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀέρα κατὰ τὴν ἄνθησίν των, ἥτις συντελεῖται τὸ θέρος. Ταῦτα δέον νὰ ποτίζωνται ἀφθόνως τόσον κατὰ τὸ θέρος, ὅσον καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα. Ἡ βεθενκουρτία ἡ κομψὴ καλλιεργεῖται διὰ τὰ ὡραῖα ἄνθη της εἰς πλείστας αὐτῆς παραλλαγάς, ἤτοι ὡς λευκανθής, ἐρυθρά, κυανῆ κτλ.

Βεθενκουρτία ἡ Ἰακώβειος (Bethenkurtia jacobei). Εἶναι πολυετὴς πόα μὲ καλαμοειδῆ βλαστόν, ὅστις φθάνει εἰς ὕψος 65 ἑκατοστομέτρων. Τὰ φύλλα της εἶναι ἐσχισμένα, ὀδοντωτὰ μὲ κίτρινα μεγάλα καὶ σκληρὰ παράφυλλα. Φύεται εἰς τοὺς ἀγρούς, τοὺς κήπους, τὰ δάση καὶ ἀλλαχοῦ καὶ ἰδίως εἰς ἐδάφη πλούσια εἰς θρεπτικὰς οὐσίας. Πολλάκις κατὰ τὸ θέρος οἱ ἀγροὶ καλύπτονται ἐκ τῶν ὡραίων κιτρίνων ἀνθέων της. Τὰ φύλλά της εἶναι πικρότατα καὶ ἔχουσιν ἐλαφρῶς ἀρωματικὴν ὀσμήν.

Βεθενκουρτία ἡ χρυσῆ (Bethenkurtia aurea). Εἶναι πολυετὴς θάμνος μὲ βλαστὸν εὐθύν, ἔχων ὕψος 2 περίπου μέτρων. Τὰ φύλλα της εἶναι μεγάλα, λογχοειδῆ, ὀδοντωτὰ καὶ τὰ ἄνθη σκληρὰ καὶ κίτρινα. Εἶναι φυτὸν ἰθαγενὲς τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Ἰταλίας καὶ καλλιεργεῖται εἰς τοὺς κήπους διὰ τὰ εὔοσμα καὶ ὡραῖα ἄνθη του.

Βεθενκουρτία ἡ μεγανθὴς (Bethenkurtia grandiflora). Εἶναι πολυετὴς θάμνος μὲ ἀκανθώδη, πολυκλαδωτὸν καὶ ὑψηλὸν βλαστόν. Τὸ ὕψος της φθάνει τὸ 1 περίπου μέτρον, τὰ φύλλα της εἶναι αἰχμηρὰ καὶ φέρουσι πολλὰ παράφυλλα, τὰ δὲ ἄνθη της εἶναι μεγάλα καὶ πορφυροκίτρινα. Ἀπαντᾷ εἰς πλείστους λόφους τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως εἰς σχιστολιθικὰ ἐδάφη. Δ. Ν. Π.

Βεθεσδά· *βλ.* **Βηθεσδᾶ.**

Βεθζαχὰρ *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Πολίχνη μεταξὺ Βηθλεεμ καὶ Χεβρῶνος. Προσέλαβε μεγάλην σπουδαιότητα ἀφ' ὅτου ἀνεκαλύφθη (1897) ὁ περίφημος μωσαϊκὸς χάρτης τῆς *Μαδηβᾶς*, τεχνούργημα ἀσφαλῶς ὄχι μεταγενέστερον του ΣΤ' αἰῶνος μ. Χ. Εἰς αὐτὸν ἡ Βεθζαχὰρ παρίσταται ἐπὶ ὀρεινῆς παρόδου ὀχυρωμένη καὶ κολλητὰ παρ' αὐτὴν λαμπρὸς ναὸς μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς «ΤΟ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΖΑΧΑΡΙΟΥ». Ὁ Ἀντωνῖνος (Itinera. c. 129) ἀναφέρων τὴν ἐν Βεθζαχὰρ ἐκκλησίαν του Ζαχαρίου ὁρίζει, ὅτι ἱδρύθη ἐπὶ τοῦ τόπου τοῦ ἀσπασμοῦ τῆς Θεοτόκου πρὸς τὴν Ἐλισάβετ. Τὸν τόπον τοῦτον τὸ Χρονικὸν Πασχάλιον θέτει 12 μίλλια ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλήμ, ὅση, πράγματι, εἶναι ἡ ἀπόστασις τῆς Βεθζαχάρ. Γ. Λ. Α.

Βεθουλία *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Πόλις παρὰ τὴν Σαμάρειαν μνημονευομένη ὑπὸ τῆς Ἰουδήθ. Ἴσως ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν παρ' Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ καὶ ἐν τῷ Α' τῶν «Χρονικῶν» ἀναφερομένην πόλιν τῆς φυλῆς Συμεών.

Βεθσεὰν ἢ ***Βεθσὰν*** *[Βιβλ. Γεωγρ.]* Πόλις τῆς φυλῆς τοῦ Μανασσῆ τῆς ἀρχαίας Παλαιστίνης, κειμένη 8 χιλιόμετρα πρὸς Δ. τοῦ Ἰορδάνου καὶ 28 πρὸς νότον τῆς λίμνης Τιβεριάδος, συχνὰ μνημονευομένη ἐν τῇ Ἁγ. Γραφῇ. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σαοὺλ ἦτο εἰς τὰς χεῖρας τῶν Χαναναίων, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ Σολομῶντος ἀνῆκεν εἰς τοὺς Ἑβραίους. Οἱ Ἕλληνες ἐκάλουν αὐτὴν *Σκυθόπολιν* ἐθεωρήθη δ' ἐκ τούτου ὑπό τινων ὅτι συνῳκισθη ὑπὸ Σκυθῶν εἰσβαλόντων ἐνταῦθα τῷ 631 π. Χ. (*Ἡρόδοτος* Α', 105). Ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἰωσὴφ ἡ πόλις ἀνῆκεν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Δεκαπόλεως. Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ Χριστιανισμοῦ ὑπῆρξεν ἕδρα ἐπισκόπου, κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τῶν σταυροφοριῶν ἕδρα ἀρχιεπισκοπῆς. Σήμερον ὑπὸ τὸ ὄνομα *Μπιζὰν* εἶναι μικρὸν χωρίον ἐξ 80 ἀραβικῶν οἰκογενειῶν, σῴζονται ὅμως σημαντικὰ ἐρείπια, διὰ μέσου τῶν ὁποίων ρέει ὁ ρύαξ Μογιὲτ-Μπιζάν. Ὁ περιηγητὴς Burcklart ὑπολογίζει ὅτι ἡ ἀρχαία πόλις εἶχε περιφέρειαν τριῶν μιλλίων. Διάφορα βιβλικὰ χωρία ἀναφερόμενα εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἐβεβαιώθησαν ἐκ τῶν κατὰ τὰ ἔτη 1925 καὶ 1926 ἐνεργηθεισῶν ἀνασκαφῶν ὑπὸ ἀρχαιολογικῆς ἀποστολῆς, ἀνηκούσης εἰς τὸ πανεπιστημιακὸν μουσεῖον τῆς Φιλαδελφείας. Κατὰ ταύτας ἀνεκαλύφθησαν τέσσαρες ναοί, ἀναγόμενοι εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Χαναaναίων, ἐξ ὧν οἱ δύο, κτισθέντες ὑπὸ Ραμσῆ τοῦ Β' καὶ ἀφιερωθέντες εἰς τὸν Βάαλ ἢ Δαγῶνα καὶ τὴν Βααλὰθ ἢ Ἀστάρτην, ἐμφανίζουν ἴχνη μινωϊκῆς τεχνοτροπίας, ἐκ τούτου δ' ὑποτίθεται ὅτι ᾠκοδομήθησαν ὑπὸ Κρητῶν μισθάρνων ἢ ἄλλων ἐκ τῶν περὶ τὸ Αἰγαῖον χωρῶν. Εἰς ἕνα ἐκ τῶν ναῶν τούτων φαίνεται ὅτι εἶχεν ἀναρτηθῆ ἡ πανοπλία τοῦ ὑπὸ τῶν Φιλισταίων ἡττηθέντος καὶ φονευθέντος Σαούλ, ὡς ἀναφέρει τὸ πρῶτον βιβλίον τῶν «Παραλειπομένων», εἰς δὲ τὸν ἕτερον εἶχεν ἀποτεθῆ ἡ κεφαλή του.

Ι. Σ. ΣΑΡΡΗΣ

βέθυλος (ὁ) (Bethylus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀδοντορραμφῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ταναγριδῶν*. Τὸ μέγεθος τοῦ *βεθύλου* εἶναι 50 περίπου ἑκατοστόμετρα συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς οὐρᾶς. Ἡ ἄνω σιαγὼν εἶναι αἰχμηρὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εἰς τὸ ἄκρον της. Ἡ κεφαλή, ὁ λαιμὸς καὶ τὸ στῆθος εἶναι χαλκομέλανα μὲ χαρακτηριστικὴν πλαγίαν λευκοϋποκύανον λωρίδα ἐπὶ τῶν πλαγίων τῆς ράχεως. Γενικῶς τὰ κύρια πτερὰ τοῦ σώματος εἶναι στιλπνῶς μελανὰ κατὰ τὴν ἄνω αὐτῶν ἐπιφάνειαν καὶ ὑπόλευκα κατὰ τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῶν μέρος. Ἡ οὐρὰ εἶναι μακρά, φέρει παχὺ πτέρωμα καὶ ἔχει πρασινομέλαν ἢ χαλκοπράσινον χρῶμα. Τὸ σῶμα τῶν πτηνῶν τούτων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐρώτων των λαμβάνει ποικιλοχρόους ἀνταυγείας, ἀμέσως ὅμως μετὰ τὴν γονιμοποίησιν τὰ πτερά των πίπτουσι καὶ μένουσι γυμνὰ ἐπὶ ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα. Οἱ βέθυλοι ἀπαντῶσι κυρίως εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ Ἀσίαν καὶ ἐνδιαιτῶνται κατὰ προτίμησιν εἰς δασώδεις ἐκτάσεις. Ἵπτανται ταχέως, εὐχερῶς καὶ εἰς μεγάλα ὕψη καὶ βαδίζουσι μετ' ἴσης εὐκολίας ἐπὶ τῆς γῆς κινοῦντες ἀδιακόπως τὴν οὐράν των. Συνήθως τὰ πτηνὰ ταῦτα εἶναι ἐνδημικά, ἀλλ' εἴδη τινὰ ἀποδημοῦσι, κατὰ πολυπληθῆ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σμήνη, πρὸς νότον. Συνήθως ζῶσι κατὰ ζεύγη, εἶναι δειλὰ καὶ ἀπομακρύνονται καὶ εἰς τὸν ἐλάχιστον θόρυβον, ἰδίως ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ ἀνθρώπων. Περίεργος εἶναι ἡ στάσις τὴν ὁποίαν τηροῦσι ὅταν βέθυλός τις εὑρεθῇ πρὸ τῶν κυνηγετικῶν κυνῶν· ἀμέσως εἰς τὰς ὀξείας κραυγὰς τοῦ κινδυνεύοντος πτηνοῦ προστρέχουσι κατὰ πολυπληθεῖς ὁμάδας ἕτεροι βέθυλοι καὶ ἐπιτίθενται διὰ τῶν πτερύγων καὶ τοῦ ράμφους των κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἰδίως κατὰ τὴν ἐποχὴν τὴν φωλεοποιήσεως ἀποκτῶσι θαυμαστὸν θάρρος.

Ἡ ᾠοτοκία λαμβάνει χώραν κατὰ τὰ τέλη τοῦ χειμῶνος καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνοίξεως. Τὴν φωλεάν των κατασκευάζουσιν εἰς τὸ ἄκρον τῶν πολυφυλλωτῶν κλάδων καὶ σπανιώτερον ἐντὸς τῶν

Digitized by Google

θάμνων. Διὰ τὴν κατασκευὴν ἐργάζονται ἐξ ἴσου τὸ ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ. Ἡ φωλεὰ εἶναι κατεσκευασμένη ἐκ λεπτῶν κλάδων, ἔχει φοειδὲς σχῆμα καὶ ἐσωτερικῶς ἐπιστρώννυται διὰ βρύων καὶ πτίλων· τὸ ἄνω ἐξωτερικὸν μέρος αὐτῆς καλύπτεται ὑπὸ ἀκανθωτῶν κλάδων. Ἡ θήλεια γεννᾷ ἅπαξ τοῦ ἔτους 6—8 ᾠά, πρασινοϋπολεύκου χρώματος μὲ φαιοελαιώδη στίγματα. Τὰ ᾠὰ ἐπῳάζουσιν ἀλληλοδιαδόχως τὸ ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ. Μετὰ 14 περίπου ἡμέρας τὰ ᾠὰ ἐκκολάπτονται καὶ ἐξέρχονται τὰ νεαρὰ τελείως τυφλὰ καὶ μόνον μετὰ πάροδον ἀρκετῶν ἡμερῶν ἀναβλέπουσι. Μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεώς των καὶ ἀκριβῶς μέχρις ὅτου καταστῶσιν ἱκανὰ νὰ πετῶσιν, οἱ γονεῖς ἐπιδαψιλεύουσι πλείστας περιποιήσεις εἰς ταῦτα καὶ μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς των τὰ ὑπερασπίζουσιν. Ὅταν οἱ βέθυλοι συλληφθῶσιν ἐν μικρᾷ ἡλικίᾳ, ἐξημεροῦνται εὐκόλως καὶ διατηροῦνται ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ, τρεφόμενοι ἐκ διαφόρων κόκκων, καρπῶν κτλ. Τόσῳ συνηθίζουσιν εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν, ὥστε ἀφιέμενοι κατόπιν ἐλεύθεροι βαδίζουσιν ἐντὸς τῆς οἰκίας, εἰς τοὺς κήπους καὶ παρενοχλοῦσι καὶ τὰ τυχὸν εὑρισκόμενα ἄλλα κατοικίδια ζῷα ἢ πτηνά, ἀναρριχώμενοι εἰς τὴν ράχιν των, τὸν τράχηλον, τὴν κεφαλήν των, τὴν οὐράν των. Οἱ ἐν αἰχμαλωσίᾳ εὑρισκόμενοι βέθυλοι δὲν φωτοκοῦσιν ἢ σπανιώτατα. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερα εἶναι :

Βέθυλος ὁ τῆς Παραγουάης (Bethylus paraguanensis), ὅστις διακρίνεται ἐκ τοῦ σκοτεινῶς κυανοῦ, σχεδὸν μελανοῦ, χρωματισμοῦ τῆς ράχεως, τῆς ὑπολεύκου κοιλίας του ὡς καὶ τῆς κάτω επιφανείας τῆς οὐρᾶς του καὶ τοῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς λοφίου, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐξ ὀρθίων οὔλων πτερῶν. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Παραγουάην. Ἡ φωνή του εἶναι ὀξεῖα ἀλλ' οὐχὶ καὶ δυσάρεστος. Εἶναι πτηνὸν ἥμερον, πλησιάζει συχνάκις τοὺς ἀνθρώπους καὶ εὐκόλως ἐξημεροῦται. Τρέφεται ἐκ κρεάτων, ἀραχνῶν, κόκκων. Ὑπεραγαπᾷ τὰ ᾠά, τὰ ὁποῖα διατρυπᾷ καὶ ροφᾷ ὅλον τὸ περιεχόμενον αὐτῶν, διὰ τοῦτο ἐπιφέρει μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰς φωλεὰς τῶν πτηνῶν· ἐπίσης καταδιώκει καὶ τὰ νεαρὰ ὀρνίθια, τῶν ὁποίων διατρυπᾷ τὴν κεφαλὴν καὶ ἀπορροφᾷ τὸν μυελόν. Τὴν φωλεάν του κατασκευάζει ἐπὶ τῶν δένδρων.

Βέθυλος ὁ πυρρόραμφος (Bethylus rufirostris) ἢ *βέθυλος τῆς Κίνας*. Τὸ χρῶμά του εἶναι ποικίλον καὶ φέρει στιλπνὰς μεταλλικὰς ἀνταυγείας. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Κίναν ἰδίως καὶ διατηρεῖται εἰς κλωβία, ὅπου εὐκόλως μανθάνει διάφορα διασκεδαστικὰ γυμνάσματα.

Βέθυλος ὁ πυρρόραμφος.

Βέθυλος ὁ γλαυκὸς (Bethylus glaucus). Διακρίνεται ἀπὸ τὴν μελανὴν κεφαλήν του, τὴν στιλπνὴν κυανῆν ράχιν καὶ πλευρὰν καὶ τὴν φαιοϋπόλευκον κοιλίαν. Εὑρίσκεται εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Μογγολίαν καὶ ἀπαντᾷ κατὰ πολυπληθεῖς ὁμάδας.

Βέθυλος ὁ ἐρυθρὸς (Bethylus roseus). Τὸ μέγεθός του εἶναι παραπλήσιον πρὸς τὸ τοῦ *κοττύφου τοῦ κοινοῦ*, ὁ χρωματισμός του εἶναι πυρρὸς μὲ ποικιλοχρόους ἀνταυγείας ἐπὶ τῆς ράχεως καὶ τῶν πλευρῶν καὶ λευκοϋπέρυθρος ἐπὶ τῆς κοιλίας.

Βέθυλος ὁ φαλακρὸς (Bethylus calvus). Χαρακτηριστικὸν γνώρισμα εἶναι ἡ γυμνὴ κεφαλὴ καὶ λαιμὸς τοῦ πτηνοῦ. Τὸ γυμνὸν δέρμα ἔχει χρῶμα μελανόν, τὸ δ' ὑπόλοιπον σῶμα εἶναι σκοτεινῶς φαιόν.

Δ. Ν. Π.

—**βέθυλος** (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀξυουριδῶν*. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς. Τὰ ἔντομα ταῦτα διακρίνονται ἐκ τοῦ λεπτοῦ, ἐπιμήκους κατὰ τὸ ἀνώτερον μέρος καὶ φοειδοῦς κατὰ τὸ κατώτερον σώματός των, τῆς σφαιρικῆς καὶ πεπιεσμένης ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω κεφαλῆς των, τῶν λεπτῶν κεραιῶν των καὶ τῶν λεπτῶν, ἐπιμήκων καὶ πολυαρθρωτῶν ποδῶν των. Τὰ ἄρρενα διακρίνονται τῶν θηλέων, καθ' ὅτι τὰ πρῶτα εἶναι πάντοτε πτερωτά, τὰ δὲ δεύτερα πάντοτε ἄπτερα. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βέθυλος ὁ ἰχνευμονοειδὴς* (Bethylus ichneumonides), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὴν μέσην καὶ δυτικὴν Εὐρώπην.

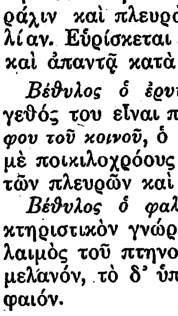

Βέθυλος ὁ ἰχνευμονοειδής.
[Θήλεια μεγεθυσμένη τρεῖς φοράς.]

Δ. Ν. Π.

Βεθωρὼν *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Λευιτικὴ πόλις τῆς φυλῆς Ἐφραὶμ διαιρουμένη εἰς δύο, τὴν ἄνω πόλιν ἐπὶ τῶν πλευρῶν λόφου ὑψηλοῦ καὶ τὴν κάτω εἰς τὴν πεδιάδα. Ἐκτίσθη ὑπὸ θυγατρὸς τοῦ Ἐφραίμ, τῆς Σεερά.

Βεϊ- (Wei-). Τῶν ἀπὸ *wei-* ἀρχομένων γερμανικῶν ὀνομάτων ἡ ὀρθὴ ἀπόδοσις εἶναι *βαϊ-*· ἐπεκράτησεν ἐν τούτοις ν' ἀποδίδωνται τινὰ καὶ *βεϊ-* ἐκ μεταγραφῆς τῶν παλαιοτέρων. Τὰ τελευταῖα ταῦτα περιελήφθησαν ἐνταῦθα· τὰ λοιπὰ ζητητέα εἰς τὴν λεξικογραφικὴν σειρὰν βαϊ-.

Βέϊ. Ὄνομα αὐτοκρατορικῶν δυναστειῶν ἐν Κίνᾳ. Ἡ πρώτη ἀναφερομένη ἐκ τούτων εἶναι ἡ τῶν *Βέϊ*, οἵτινες ἐβασίλευσαν εἰς τὸ Λὸ Γιάγκ, διαμοιράσαντες τὴν βόρειον Κίναν εἰς δώδεκα ἐπαρχίας. Οἱ Βέϊ οὗτοι ὑπῆρξαν τέσσαρες, διαδεχθέντες ἀλλήλους εἰς τὴν βασιλείαν, ἐξεβλήθησαν δὲ τῆς ἀρχῆς τῷ 265 ὑπὸ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῶν *Τσίν*. Δευτέρα μνημονευομένη δυναστεία Βέϊ εἶναι ἡ καὶ ἄλλως γνωστὴ ὡς ξένη δυναστεία τῶν *Τόμπα* ἢ *Γιουὲν Βέϊ*, οἵτινες ἐβασίλευσαν εἰς Πὶγκ Τσέγκ καὶ μετὰ ταῦτα εἰς Λὸ Γιάγκ ἀπὸ τοῦ 386 μ. Χ. Ἡ δυναστεία αὕτη ἐνδιαφέρει ἰδιαιτέρως τὴν ἱστορίαν τῆς σινικῆς τέχνης διὰ τὴν μεγίστην ἀνάπτυξιν, ἣν ἔλαβεν ἡ γλυπτικὴ κατὰ τοὺς χρόνους της. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χιάο Βοῦ Τί, δηλητηριασθέντος τῷ 534 μ. Χ, οἱ Βέϊ διῃρέθησαν εἰς δυτικοὺς Βέϊ, ἑδρεύοντας ἐν Τσάγκ Νγκάν, καὶ εἰς ἀνατολικοὺς Βέϊ, θεωρουμένους ὡς σφετεριστὰς τῆς ἐξουσίας. Οἱ πρῶτοι τούτων ἐξέλιπον τῷ 557 μ. Χ., οἱ δὲ δεύτεροι τῷ 550 μ. Χ., ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ Χιάο Τσίγκ Τὶ παρῃτήθη τοῦ θρόνου.

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

βειβερίτης (ὁ) (Bieberit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον εἰς ἐπιφλοιώματα καὶ σταλακτίτας, χρώματος κρεατερύθρου ἢ ροδίνου. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ἔνυδρον θειικὸν κοβάλτιον ($CoSO_4.7H_2O$). Εὑρέθη εἰς τὸ Bieber τῆς Ἔσσης, Leogang εἰς τὸ Σαλτσβοῦργον, Tres puntas παρὰ τὸ Copiapò τῆς Χιλῆς. Ὀνομάζεται καὶ *βιτριόλιον τοῦ κοβαλτίου*.

Γ. Κ. Γ.

Βεΐγκα (Veiga), ***Εὐσέβιος***. Πορτογάλος ἀστρονόμος (1718—1798). Ἀνῆκεν εἰς τὸ τάγμα τῶν ἰησουϊτῶν καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν ἐν Λισσαβῶνι. Μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν ἰησουϊτῶν ἐκ Πορτογαλίας μετέβη εἰς Ρώμην καὶ διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ δουκὸς τῆς Σουλμόνας. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Σφαιρικὴ τριγωνομετρία», «Πορτογαλικὸν πλανητικόν», «Ἀστρονομικαὶ ἐφημερίδες» καὶ συνέταξε πολλοὺς χάρτας.

Μ. Δ. Β.

Βέϊγκατς *[Γεωγρ.]*· βλ. Βάϊγκατς.

Βέϊζος. Περιώνυμος Ἀλβανὸς μπουλούμπασης, ἐκ τῶν διωκτῶν τῶν Πελοποννησίων, οἵτινες κατέκλυσαν τὴν χερσόνησον μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ὀρλώφ. Ἐπιτεινομένων τῶν λεηλασιῶν, ἀνεβίωσεν ἡ κλεφτουριά, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος Κολοκοτρώνης ἐνήδρευσε παρὰ τὴν Ἀνδροῦσαν, εἰς τὸ χωρίον Μπούγα, καὶ συλλαβὼν αὐτὸν μετὰ εἰκοσιτεσσάρων Ἀλβανῶν τοὺς ἐφόνευσε.

Τ. Χ. Κ.

Βέϊκος, ***Λάμπρος***. Ἐπιφανὴς Σουλιώτης, ἀποσυρθεὶς μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Σουλίου (1803) εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ συμμετασχὼν ἐκεῖ τῶν περιπετειῶν καὶ τῶν ἀενάων προσδοκιῶν τῶν πλανήτων ἐξορίστων. Ὅτε ὁ σουλτᾶνος ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὑπεσχέθη τὸ θέρος τοῦ 1820 εἰς τοὺς Σουλιώτας τὸ Σοῦλι καὶ τοὺς ἔπεισε νὰ συμμετάσχωσι τοῦ πολέμου κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Μεσολαβήσει τοῦ Ἀλέξη Νούτσου ὁ Βέϊκος μετὰ τοῦ Μάρκου Μπότσαρη διεπραγματεύθησαν συμμαχίαν μετὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, διότι τὰ σουλτανικὰ στρατεύματα οὐ μόνον τὸ Σοῦλι δὲν τοὺς ἀπέδωκαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπεβουλεύοντο ἐν τῷ στρατοπέδῳ των. Οὗτοι εἰσελθόντες τὴν 5 Δεκεμβρίου 1820 εἰς τὸ φρούριον τῶν Ἰωαννίνων παρέλαβον ὅμηρον τὸν ἔγγονον τοῦ Ἀλῆ τὸν Χουσεΐν, καὶ χρήματα, ἀνταπέδωκαν ὡς ὁμήρους ἐπιφανεῖς Σουλιώτας καὶ παραλαβόντες διὰ νυκτὸς τοὺς συμπατριώτας των ἔφθασαν τὴν αὐγὴν εἰς Βαριάδες, οὓς ἐκυρίευσαν, καὶ τὴν ἐπομένην προήλασαν πρὸς τὸ Σοῦλι, ὅπερ παρέλαβον, πλὴν μόνον τοῦ φρουρίου τῆς Κιάφας, ὅπερ τοῖς παρεδόθη τὴν 15ην Ἰανουαρίου τοῦ 1821, διὰ συνθήκης, ἣν ὑπέγραψε καὶ ὁ Βέϊκος (*Φιλήμονος* τόμ. Β' σελ. 244—6). Ἐν Σουλίῳ μετέσχε πασῶν τῶν περιπετειῶν τοῦ μετὰ τῶν Ἀλβανῶν συμμαχικοῦ πολέμου, μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὅτε ὁ Χουρσὶτ διέλυσε διὰ δευτέραν φορὰν τὸ Σοῦλι, ἀναγκάσας τοὺς Σουλιώτας νὰ καταφύγουν πάλιν (τῷ 1822) εἰς Ἑπτάνησον. Ὁ Βέϊκος ἦτο ἐκ τῶν πρώτων οἵτινες ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν Δυτικὴν Στερεάν, ἵνα μετάσχωσι τοῦ δυσχεραινομένου ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος. Τὴν 7 Αὐγούστου τοῦ 1823 μετέσχε τῆς ἐπιθέσεως εἰς τὸ Μικρὸ καὶ Μεγάλο Χωριὸ τοῦ Καρπενησίου, ἔνθα ἔπεσεν ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης. Ἓν ἔτος μετὰ ταῦτα, μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἄμπλιανης, ὁ Βέϊκος ἐπὶ κεφαλῆς διακοσίων Ἠπειρωτῶν ὥρμησε κατὰ τῶν ὀχυρωμάτων τῶν Τούρκων εἰς Γραβιὰν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, γενόμενος δὲ ἀντιληπτὸς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπολιόρκησε τὸν παρὰ τὴν Λαμίαν Πύργον τῶν Καλυβίων, ἅτινα διὰ νυκτὸς ἐλεηλάτησεν, ἀπαγαγὼν πλήθη βοῶν, ἀφοῦ ἠνάγκασε τοὺς ἐχθροὺς νὰ κενώσουν μὲ πολλὰς ζημίας τὸν Πύργον.

Τὴν 9ην Ἰουνίου 1825 εἰσῆλθεν εἰς τὸ πολιορκούμενον Μεσολόγγι, μετασχὼν ἔκτοτε ὅλων τῶν περιπετειῶν τῆς ἐνδόξου ἀμύνης αὐτοῦ. Ὅταν ὁ Κιουταχῆς ἐπρότεινε τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως ὑπὸ εὐμενεῖς συνθήκας, ἔγραψε δὲ καὶ σχετικὴν ἐπιστολὴν ὁ Ταχὴρ Ἀμπάζης, ὁ Βέϊκος, συγκαταθέσει τῆς φρουρᾶς, ἀπήντησε τὴν 19 Ἰουλίου 1825 πρὸς τὸν παλαιόν του γνώριμον ἀστυνόμον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὅτι «καὶ ὁ Θεὸς θὰ ὠργίζετο κατὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὅλος ὁ κόσμος θὰ τοὺς κατέκρινε, καὶ αὐτὸς ὁ Ταχὴρ θὰ τοὺς ὠνείδιζεν ἂν παρέδιδον φρούριον ἐφωδιασμένον διὰ παντὸς ἀναγκαίου». Προσέθετε δὲ ὁ Βέϊκος ὅτι πρέπει νὰ μάθῃ ὁ ἀρχιστράτηγος Κιουταχῆς ὅτι μόνον διὰ τοῦ ξίφους θὰ κυριευθῇ τὸ Μεσολόγγι, τῷ ἔστειλε δὲ ποτὰ ἵνα τονωθῶσιν οἱ σημαιοφόροι του, ὅταν θὰ κάμωσι τὴν ἔφοδον. Ἡ εὔτολμος αὕτη καὶ χλευαστικὴ ἐπιστολὴ ἐδαιμόνισε τὸν ἀρχιστράτηγον, ὅστις ἐπεχείρησε τὴν λυσσωδεστέραν ἔφοδον διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ καὶ ἄλλαι πολλαὶ ἀπέτυχον, μέχρις οὗ, ἐπικειμένης τῆς συμπολιορκίας ὑπὸ τοῦ Ἰμβραὴμ καὶ λόγῳ τῆς ἐπανόδου τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἐκ Μεσολογγίου εἰς Ὕδραν, ἐστάλησαν ἐκεῖ τὴν 23 Ἰανουαρίου 1826 ὡς ἐπιτροπὴ τῶν πολιορκουμένων ὁ Βέϊκος μετὰ τεσσάρων ἄλλων πρὸς ἐξεύρεσιν πόρων διὰ τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως. Ἡ ἐπιτροπὴ ἐπέτυχε τὴν ψήφισιν νόμου τῆς 16 Φεβρουαρίου περὶ ἐκποιήσεως κτημάτων, ἐπέστρεψε δὲ τὸν Μάρτιον κομίζουσα καὶ 230 χιλιάδας γροσίων διὰ τοῦ προχείρους ἀνάγκας τῆς φρουρᾶς. Πεσόντος τοῦ Μεσολογγίου, ὁ Βέϊκος κατέφυγε μετὰ τῶν ἄλλων εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ταχθεὶς δὲ εἰς τὴν στρατιὰν τοῦ Καραϊσκάκη, ὑπηρέτησεν αὐτὸν μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ αὐταπαρνήσεως. Μετὰ τὴν ἔνδοξον μάχην τῆς Ἀράχοβα; (24 Νοεμβρίου 1826), ὁ Καραϊσκάκης τὸν ἔστειλε μετὰ τοῦ Δράκου νὰ καταλάβουν τὰ Σάλωνα, τὰ ὁποῖα ἐπολιόρκησαν, ἐκεῖθεν δὲ ἐβοήθουν τὴν στρατιάν, ἀμυνομένην κατὰ τῶν αἰφνιδίων ἐπιθέσεων τοῦ Κιουταχῆ, διαρκῶς συνάπτοντες μάχας. Ὅταν ἡ περικύκλωσις τοῦ Κιουταχῆ ἐνετάθη, ὁ Βέϊκος μετεῖχε τῶν σωμάτων τῆς ἐπιθέσεως. Πεσόντος δὲ τοῦ Καραϊσκάκη ὥρμησε μετὰ τῶν λοιπῶν ὁπλαρχηγῶν τὴν ἐπομένην (24 Ἀπριλίου 1827) ἐκ Φαλήρου πρὸς ἐκπόρθησιν τῶν Ἀθηνῶν ἐξ ἐφόδου, ἔπεσε δὲ μαχόμενος κατὰ τὴν ἀτυχῆ μάχην τοῦ *Ἀναλάτου*. Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν Ἀγωνιστῶν διὰ τὰς «γνωστὰς ἐκδουλεύσεις του καὶ τὸν ἔνδοξον θάνατόν του» τὸν κατέταξεν εἰς τὴν β'. τάξιν τῶν ἀνωτάτων ἀξιωματικῶν.

Ἕτερος ὁμώνυμός του *Λάμπρος Βέϊκος*, Σουλιώτης ἁρματολός, ἐφονεύθη ὑπὸ Τούρκων μετὰ τοῦ Γεωργ. Δράκου.

Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

Βέϊλ (Weil)· βλ. Βάϊλ.

Βείλαντ· βλ. Βήλαντ.

βεϊλιθος (ὁ) (Beilstein) *['Ορυκτολ.]*· συνώνυμον τοῦ ὀρυκτοῦ νεφρίτου (βλ. λ.).

Βεϊμάρη, ἡ ***Βαϊμάρη*** (Weimar) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς κεντρικῆς Γερμανίας, πρωτεύουσα ἀπὸ τοῦ 1547 μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου τοῦ μεγάλου δουκάτου *Σὰξ-Βέϊμαρ-Ἀϊζενάχ*, σήμερον δὲ τῆς πολιτείας τῆς Θουριγγίας, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ

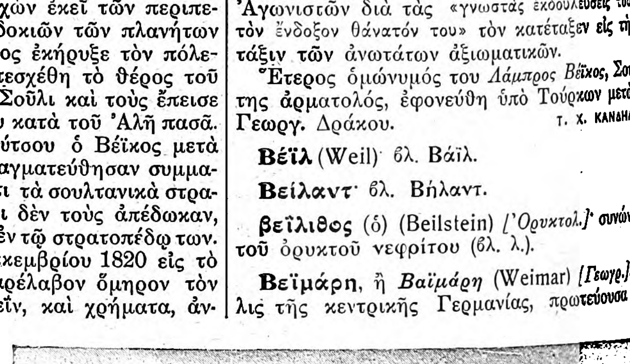

Βεϊμάρη : *Ἡ Οἰκία τοῦ Γκαῖτε.*

Digitized by Google

Ἴλμ, παραποτάμου τοῦ Ἔλβα. Κάτοικοι 45 957 (1925). Ἡ βιομηχανία της, ἐκτὸς τῆς τυπογραφίας, μεγάλως προηγμένης, εἶναι μικροῦ λόγου ἀξία. Εἶναι ὅμως πνευματικὸν κέντρον σπουδαῖον, πατρὶς δὲ καὶ τόπος διαμονῆς πολλῶν μεγάλων ἀνδρῶν (Γκαῖτε, Κράναχ κλπ.). Ἐξ αὐτῆς διέρχε-

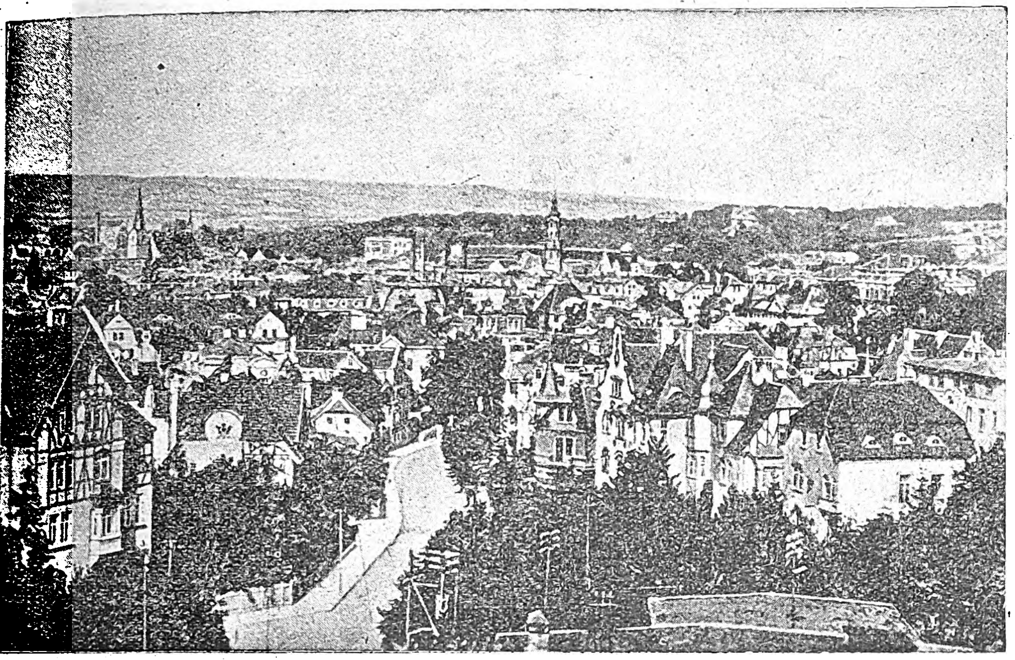

Βεϊμάρη: *Γενικὴ ἄποψις.*

ται ὁ ἀπὸ Βερολίνου καὶ Λειψίας πρὸς τὴν ΝΔ Γερμανίαν σιδηρόδρομος.

Ἡ Βεϊμάρη ἀπέκτησε τὴν διεθνῆ φήμην αὐτῆς τὸ πρῶτον κατὰ τὴν κλασσικὴν περίοδον τῆς γερμανικῆς λογοτεχνίας καὶ τῆς πνευματικῆς ἐν γένει κινήσεως. Τὸ δουκικὸν ἀνάκτορον, ὅπερ, ἀποτεφρωθὲν κατὰ μέγα μέρος τῷ 1774, ἀνῳκοδομήθη βραδύτερον, θεωρεῖται ὡς ἀφετηρία πολλῶν ἔργων τέχνης συντελεσθέντων κατὰ τὴν μνησθεῖσαν κλασσικὴν περίοδον. Πρὸς αὐτὸ συνδέεται ὁ εἰς τὸν Κάρολον Αὔγουστον καὶ τὸν Γκαῖτε ὀφειλόμενος γνωστὸς δημόσιος κῆπος. Πλησίον τοῦ ἀνακτόρου εὑρίσκεται πλουσία βιβλιοθήκη ἐμπεριέχουσα ὑπερόγους καλλιτεχνικὰς συλλογάς, προτομὰς καὶ προσωπογραφίας καὶ ἐντὸς τοῦ κήπου τὸ Ἀρχεῖον τοῦ κράτους μὲ πλουσιωτάτους ἱστορικοὺς θησαυρούς. Εἰς μικρὰν ἀπὸ τοῦ Ἀρχείου ἀπόστασιν κεῖται τὸ θέατρον τῆς αὐλῆς καὶ παρ' αὐτὸ τὸ ἐπ' ἐσχάτων οἰκοδομηθὲν μουσεῖον, ἐμπεριέχον τὰς ἐν ἔτει 1775 συγκροτηθείσας σπουδαιοτάτας καλλιτεχνικὰς συλλογάς. Τὸ

Θυρεὸς τῆς Βεϊμάρης.

μουσεῖον τοῦτο χρησιμοποιεῖται ὡς ἔκθεσις ἔργων τέχνης καὶ βιοτεχνίας. περιλαμβάνει δὲ καὶ τὸ καλούμενον Ἰαπωνικὸν μουσεῖον, ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ δόκτορος Ρῆμπεκ.

Ἀλλὰ τὰ σπουδαιότερα μνημεῖα τῆς Βεϊμάρης, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἱστορίαν τῶν γερμανικῶν γραμμάτων, εἶναι τὸ Μουσεῖον Γκαῖτε, κατ' Ἰούλιον τοῦ 1886 ἱδρυθὲν καὶ ἐμπεριέχον τὰς ἐπιστημονικὰς συλλογὰς τοῦ ποιητοῦ, καὶ ἡ οἰκία τοῦ Σίλλερ ἀπὸ τοῦ 1817 περιελθοῦσα εἰς τὴν κατοχὴν τῆς πόλεως. Ἐνδιαφέρον εἶναι ὁμοίως τὸ ὑπὸ τοῦ μεγάλου δουκὸς Καρόλου Ἀλεξάνδρου, συμφώνως πρὸς τὴν καλαισθησίαν τῆς ἐποχῆς του, ἀνοικοδομηθὲν ἀνάκτορον τῆς δουκίσσης Ἄννας Ἀμαλίας. Ἐπίσης εἶναι ἄξιαι προσοχῆς αἱ οἰκίαι τῶν δύο μεγάλων Γερμανῶν λογοτεχνῶν, τοῦ Βήλαντ καὶ τοῦ Ἕρδερ. Ἐκ τῶν δύο ναῶν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον παρέχει ἡ μητρόπολις. εἰς τὴν ὁποίαν πλὴν τῶν θαυμασίων ἐπιτυμβίων δουκῶν τινων καὶ ἄλλων σημαντικῶν προσώπων, ὑπάρχει καὶ ὁ πολυθρύλητος πίναξ τοῦ Κράναχ, ὁ ἀπεικονίζων τὴν «Σταύρωσιν». Πλῆρες ἀναμνήσεων εἶναι τὸ ὡραῖον κοιμητήριον τῆς Βεϊμάρης, διακρινόμενον διὰ τὰ ἐν αὐτῷ πολυάριθμα μνημεῖα ἐνδόξων ἀνδρῶν. Ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τούτῳ ἐτάφησαν καὶ οἱ δύο δαφνοστεφεῖς τῆς Γερμανίας ποιηταί, ὁ Γκαῖτε καὶ ὁ Σίλλερ.

Ἐκτὸς τῆς πόλεως, ἤτοι ἐν τῷ δημοσίῳ κήπῳ, ὑπάρχουν ἐπίσης πολλὰ μνημεῖα ὑπομιμνήσκοντα τὴν κλασσικὴν τῆς Βεϊμάρης περίοδον καὶ τὴν ἀμέσως ἐπακολουθήσασαν ἐποχήν. Ἰδίᾳ τὸ μίαν ὥραν ἀπὸ τῆς πόλεως ἀπέχον ἀνάκτορον «*Μπελβεντέρε*» μὲ τὸ ὡραῖον ἄλσος του, τὸ γραφικὸν *Τηφούρτ*, ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην ἔτι ἐναργέστερον τὸν χρυσοῦν λογοτεχνικὸν αἰῶνα τῆς Γερμανίας. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῇ καὶ ὡς πρὸς τὸ *Ἔττεσμπουργ*, κείμενον ἐκεῖθεν τοῦ ὑπὸ βαθυσκίου δάσους κατακαλυπτομένου *Ἔττερμπουργ*, πρὸς τὸ ὁποῖον συνδέονται τόσαι ἀναμνήσεις τῆς ἐν Γερμανίᾳ μεγάλης κινήσεως κατὰ τὸν ΙΗ΄ αἰῶνα.

Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

— **Βεϊμάρης** ***Ἐθνοσυνέλευσις.*** Οὕτως ἀπεκλήθη ἡ γερμανικὴ ἐθνοσυνέλευσις ἡ συγκληθεῖσα, λήγοντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, λόγῳ τῆς ἐκραγείσης ἐπαναστάσεως (βλ. λ. Γερμανία *[Ἱστορ.]*), πρὸς σύνταξιν τοῦ νέου τῆς χώρας πολιτεύματος. Ἡ συγκρότησις τῆς ἐθνοσυνελεύσεως ταύτης, παρὰ τὴν ἀντίδρασιν τῶν ἀνεξαρτήτων σοσιαλιστῶν (ἐπιδιωκόντων τὴν σύγκλησιν ἐντολοδόχων τῆς ἐργατικῆς τάξεως. ἤτοι κεντρικοῦ ἐργατικοῦ συμβουλίου, τὸ ὁποῖον θὰ συνεκέντρου τὴν συντακτικὴν ἐξουσίαν). ἀπεφασίσθη ὑπὸ τοῦ συγκληθέντος Γενικοῦ Συνεδρίου τῶν ἐργατικῶν καὶ στρατιωτικῶν συμβουλίων τῆς Γερμανίας τὴν 19 Δεκεμβρίου 1918 διὰ ψήφων 344 κατὰ 98, καίτοι τὸ περὶ προκηρύξεως τῶν ἐκλογῶν διάταγμα εἶχε δημοσιευθῆ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἤδη ἀπὸ τῆς 30ῆς Νοεμβρίου. Αἱ ἐκλογαὶ διεξήχθησαν τὴν 19 Ἰανουαρίου 1919 ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀναλογικοῦ συστήματος ψηφισάντων κατ' αὐτὴν πάντων, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, οἵτινες εἶχον συμπληρώσει τὸ 20ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των, τὰ ἀποτελέσματα δὲ αὐτῶν ἦσαν τὰ ἑξῆς: Γερμανοεθνικὸν Λαϊκὸν κόμμα 42 ἕδραι, Γερμανικὸν Λαϊκὸν κόμμα 22, Χριστιανικὸν Λαϊκὸν κόμμα (Κέντρον) 89, Γερμανικὸν Δημοκρατικὸν κόμμα 74, Σοσιαλδημοκρατικὸν κόμμα 163, (σὺν 2 ἐκ τῶν ἐκλογῶν τοῦ μετώπου), Ἀνεξάρτητον σοσιαλδημοκρατικὸν κόμμα 22· αἱ ὑπόλοιποι 9 ἕδραι κατενεμήθησαν μεταξὺ τεσσάρων ἄλλων μικροτέρων κομμάτων.

Δύο ἡμέρας μετὰ τὴν ἡμέραν τῆς διεξαγωγῆς τῶν ἐκλογῶν (21 Ἰανουαρίου 1919) ἐξεδόθη διάταγμα, δυνάμει τοῦ ὁποίου ἐκαλεῖτο νὰ συνέλθῃ τὴν 6 Φεβρουαρίου 1919 ἡ νεοεκλεγεῖσα Ἐθνικὴ Συνέλευσις, οὐχὶ ἐν Βερολίνῳ, ἐκ φόβου δημιουργίας ταραχῶν, ἀλλ' ἐν Βεϊμάρῃ, ἔνθα καὶ συνῆλθε τὴν ὡρισμένην ἡμέραν ἐν τῷ θεάτρῳ. Τὴν ἔναρξιν τῆς πρώτης συνεδριάσεως ἐκήρυξε τὴν 3, 15΄ μ. μ. ὁ λαϊκὸς ἐντολοδόχος Ἔμπερτ, δηλώσας μεταξὺ ἄλλων ὅτι: «ἡ προσωρινὴ Κυβέρνησις ὀφείλει τὴν ἐντολήν της εἰς τὴν ἐπανάστασιν, ἀποθέτει δὲ ταύτην εἰς χεῖρας τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως». Τὴν ἐπομένην (7 Φεβρουαρίου). γενομένων ἐκλογῶν πρὸς ἀνάδειξιν προέδρου καὶ ἀντιπροέδρου τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, ἐξελέγη πρόεδρος μὲν ὁ τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος Δρ. David, τούτου δὲ παραιτηθέντος τὴν 13 Φεβρουαρίου, ὡς διορισθέντος ὑπουργοῦ, ἐξελέγη τὴν 14 ὁ ἐν ἀρχῇ ὡς πρῶτος ἀντιπρόεδρος ἐκλεγεὶς βουλευτὴς τοῦ Κέντρου Fehrenbach, καὶ ἀντ' αὐτοῦ ὡς πρῶτος ἀντιπρόεδρος ὁ βουλευτὴς τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος Schulz· ὡς δεύτερος καὶ τρίτος ἀντιπρόεδροι ἐξελέγησαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ τοῦ Δημοκρατικοῦ κόμματος Haussmann καὶ ὁ τοῦ Γερμανοεθνικοῦ Dietrich. Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις συνῆλθεν ἀπὸ τῆς 6 Φεβρουαρίου μέχρι τῆς 15 Ἀπριλίου 1919 εἰς 38 συνεδριάσεις εἰς τὸ θέατρον τῆς Βεϊμάρης, μετὰ ταῦτα, τὴν 12 Μαΐου 1919 —διακοπεισῶν ἐν τῷ μεταξὺ τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς ἀπὸ τῆς 16 Ἀπριλίου μέχρι τῆς 21 Ἰουνίου καθ' ἣν περίοδον εἰργάζετο ἡ ἐπὶ τοῦ Συντάγματος ἐπιτροπή—, εἰς μίαν καὶ μόνον συνεδρίαν εἰς τὴν Μεγάλην Αἴθουσαν (Neue Aula) τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου, ὅπως διαμαρτυρηθῇ κατὰ τοῦ σχεδίου τῆς περὶ εἰρήνης συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν, κατόπιν ἀπὸ τῆς 22 Ἰουνίου μέχρι τῆς 21 Αὐγούστου 1919 εἰς 47 συνεδριάσεις καὶ αὖθις εἰς Βεϊμάρην, ἀπὸ δὲ τῆς 30 Σεπτεμβρίου ἐξηκολούθησε τὰς ἐργασίας της ἐν τῷ μεγάρῳ τοῦ Ράϊχσταγ ἐν Βερολίνῳ.

Εὐθὺς ἅμα τῷ καταρτισμῷ τῆς Συνελεύσεως εἰς σῶμα, ἐπελήφθη αὕτη τοῦ κυρίου αὐτῆς ἔργου, ἤτοι τῆς ἐπιψηφίσεως τοῦ νέου συντάγματος τῆς Γερμανίας, τὸ ὁποῖον καὶ ἐπέτυχε νὰ φέρῃ εἰς πέρας, παρὰ τὴν γενικὴν ἀθυμίαν καὶ ἀπογοήτευσιν, τῶν ἔξωθεν κινδύνων καὶ τῶν διισταμένων ἀπόψεων τῶν διαφόρων κομμάτων ἐπὶ τῶν ποικίλων συνταγματικῶν ζητημάτων, τὴν 31 Ἰουλίου, ἐπιψηφισθέντος τοῦ δημοκρατικοῦ συντάγματος διὰ ψήφων 262 ἐναντίον 75. Ἀλλ' ἂν καὶ περατωθέντος τοῦ συντακτικοῦ αὐτῆς ἔργου, ἐν τούτοις εὐρύτατα ἑρμηνεύουσα ἡ Ἐθνοσυνέλευσις διάταξίν τινὰ τεθεῖσαν ἐν τῷ προσωρινῷ νόμῳ περὶ συντάγματος, καθ' ἣν ἡ Ἐθνοσυνέλευσις δικαιοῦται νὰ ἐπιληφθῇ τῆς ἐπιψηφίσεως καὶ ἄλλων ἐπειγούσης φύσεως νόμων, ἐθεώρησεν ἑαυτὴν δικαιουμένην νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς ἐργασίας της καὶ μετὰ τὴν ἐπιψήφισιν τοῦ συντάγματος, δυνηθεῖσα νὰ περατώσῃ τὴν ἐπιψήφισιν πλείστων ὅσων νόμων καὶ ἰδίως οἰκονομικῶν τοιούτων, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῆς ἀντιπολιτεύσεως καὶ τὴν ἐκ μέρους αὐτῆς προβληθεῖσαν ἀντίδρασιν, ὡς καὶ τὴν παρὰ τῇ κοινῇ γνώμῃ προκληθεῖσαν δυσαρέσκειαν. Παρὰ ταῦτα ὅμως ἡ Ἐθνοσυνέλευσις ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον αὐτῆς, τὸν δὲ Ἀπρίλιον 1920 ἐψήφισε τὸν νέον περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν νόμον, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου ἐνηργήθησαν τὴν 6 Ἰουνίου 1920 αἱ πρῶται ἐκλογαὶ πρὸς ἀνάδειξιν τοῦ πρώτου Ράϊχσταγ ἐπὶ τῆς δημοκρατίας. Τὴν 21 Μαΐου 1920 ἔλαβε χώραν ἡ τελευταία συνεδρίασις τῆς ἐθνικῆς Συνελεύσεως, καθ' ἣν καὶ ἐκηρύχθη ἡ διάλυσις αὐτῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *W. Jellinek:* Revolution und Reichsverfassung ἐν τῷ Jahrbuch des offentlichen Rechts τ. IX (1920) σ. 1—128 (ἔνθα ἀπὸ σ. 120 καὶ ἑπ. πλουσιωτάτη βιβλιογραφία).—*Stier-Somlo:* Die Verfassung des D. Reichs 1920 (2 ἔκδ.) σ. 1. ἑπ. *Ἠλ. Γ. Κυριακοπούλου:* Αἱ νέαι δημοκρατίαι 1925 σ. 51 ἑπ. *Runkel:* Die Deutsche Revolution 1919.

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

βεϊμπουλλίτης (ὁ) (Weibullit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι θειο-σεληνιο-βισμουθιοῦχος μόλυβδος. Εὑρέθη εἰς τὸ Falun τῆς Σουηδίας. Γ. Κ. Γ.

Βέϊν (Vane), *Ἐρρῖκος, βαρῶνος*—. Ἄγγλος πολιτικὸς (1589—1654). Ἐχρημάτισε βουλευτής, ταμίας τοῦ πρίγκιπος τῆς Οὐαλλίας καὶ μέλος τοῦ ἰδιωτικοῦ συμβουλίου τοῦ βασιλέως. Ἀπεστάλη εἰς διαφόρους σημαντικὰς καὶ ἐμπιστευτικὰς ἀποστολὰς καὶ διωρίσθη τῷ 1639 καγγελλάριος. Ὑπῆρξεν εἷς ἐξ ἐκείνων, οἵτινες συνέτειναν εἰς τὴν πτῶσιν καὶ τὸν θάνατον τοῦ Στράφφορδ, αἱ δὲ πράξεις του προπαρεσκεύασαν τὴν ἐπελθοῦσαν κατόπιν πτῶσιν τοῦ Καρόλου Α΄. Μ. Δ. Β.

—**Βέϊν** (Vane), *Ἐρρῖκος*. Ἄγγλος πολιτικὸς καὶ συγγραφεὺς (1613—1662), γνωστὸς ὡς «*Βέϊν ὁ νεώτερος*» πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ ὁμωνύμου πατρός του. Φανατικὸς πουριτανός, μετηνάστευσε, νέος ἔτι, εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ ἐγκατασταθεὶς ἐν Βοστώνῃ ἐξελέγη, τῷ 1636, διοικητὴς τῆς Μασσαχουσέττης. Ἡ ἀδιαλλαξία ὅμως τῶν θρησκευτικῶν του ἰδεῶν ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ φύγῃ τὸ ἑπόμενον ἔτος καὶ ἐξ Ἀμερικῆς καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου συνεδέθη μὲ τὸν Πὺμ καὶ ἔπαιξε σημαντικὸν ρόλον εἰς τὴν ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ Καρόλου Α΄. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν δραστηριωτέρων μελῶν τοῦ ἀγγλικοῦ κοινοβουλίου κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Κρόμβελ, περιέζωσε μὲ στρατεύματα τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων, ὅταν ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ βασιλόφρων στρατηγὸς Φαίϊρφαξ βαδίζει κατὰ τοῦ Λονδίνου καὶ ἀντέστη εἰς τὴν διαταγὴν τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς, τὴν ὁποίαν ἐξέδωσεν ὁ Κρόμβελ. Μετὰ τὴν παλινόρθωσιν ἐξῃρέθη τῆς ἀμνηστείας καὶ ἀπεκεφαλίσθη. Ὁ Βέϊν, πλὴν τῆς μεγάλης πολιτικῆς, διπλωματικῆς καὶ διοικητικῆς ἱκανότητος, μὲ τὴν ὁποίαν ἦτο προικισμένος, ἦτο ἐπίσης καὶ συγγραφεύς, διακριθεὶς ἰδίως διὰ τὸν μυστικισμόν, ὅστις διαπνέει τὰ ἔργα του. Ἐκ τούτων ἀναφέρομεν: «The retired man's meditations», «An epistle general to the mystical Body of Christ in Earth», «The Face of Times», «A Pilgrimage int the Land of Promise». Μ. Δ. Β.

Βεῖνα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. Βέννα.

βεϊνμαννία (ἡ) (Weinmannia L.) *[Παλαιοφυτ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κουνονιδῶν δικοτυληδόνων ἀγγειοσπέρμων*. Λείψανα τούτων—φύλλα ἄφθονα—εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτ γενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βεϊξελία (ἡ) (Weichselia Stieher) *[Παλαιοφ.]*. Γένος ἐκλειψάντων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *ματονιωδῶν πτεριδοφύτων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς παλαιοκρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βειουδαὲς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀχυρώτατον φρούριον τῶν Περσῶν ἐν Μεσοποταμίᾳ παρὰ τὰ βυζαντινο-περσικὰ σύνορα. Κατὰ τὸν ἐπὶ βασιλέως

Digitized by Google

Μαυρικίου (582—602) μακρὸν πρὸς τοὺς Πέρσας πόλεμον, ὁ βυζαντινὸς στρατὸς ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς Θεόδωρον καὶ Ἀνδρέαν ἐξεπόρθησεν αὐτὸ ἐξ ἐφόδου, κατόπιν μακρᾶς πολιορκίας, τῷ 585. Κ. ΚΛΣ

βεισελβεργίτης (ὁ) (Weiselbergit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα, συνώνυμον τῶν αὐγιτικῶν πορφυριτῶν (βλ. πορφυρίτης). Γ. Κ. Γ.

Βέϊ-Σέου Κινέζος χρονογράφος, συγγραφεὺς τῆς δυναστικῆς ἱστορίας Βέϊ-Σοῦ (βλ. λ.) Ι. Μ. Π.

Βέϊ-Σοῦ Δυναστικὴ ἱστορία τῆς Κίνας, περιλαμβάνουσα τὴν ἀφήγησιν τῶν κατορθωμάτων τοῦ ἡγεμονικοῦ οἴκου τῶν Βεϊ. Ἐγράφη ὑπὸ τοῦ *Βέϊ-Σέου* εἰς 114 βιβλία καὶ περιλαμβάνει γεγονότα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ 386 μέχρι τοῦ 556 μ. Χ. χρονικὴν περίοδον. Ι. Μ. Π.

βεϊσσελία (ἡ) (Beisselia Holzapfel) *[Παλαιοζ.]*. Ὑπογένος ἀπολιθωμένων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὸ γένος *πλευροτόμα*. Γ. Κ. Γ.

βεϊσσία (ἡ) (Weissia Branco) *[Παλαιοζ.]* Γένος ἀπολιθωμένων *στεγοκεφάλων ἀμφιβίων*, συνώνυμον τοῦ γένους *σκληροκέφαλος*. Γ. Κ. Γ.

βεϊσσίτης (ὁ) (Weissit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ στάδιον μεταβολῆς τοῦ ὀρυκτοῦ κορδιερίτου (βλ. λ.) εἰς μαρμαρυγίαν χλωρίτην ἢ παραγονίτην. Εὑρίσκεται εἰς τὸ Falun τῆς Σουηδίας. Γ. Κ. Γ.

Βέϊ-Χάϊ-Βέϊ βλ. Βάϊ-Χάϊ-Βάϊ.

Βεκέλλιος (Vecelli) ἢ *Βετσέλλι*. Οἰκογενειακὸν ὄνομα τοῦ Τισιανοῦ (βλ. καὶ λ. Βετσέλλι).

Βέκερλε (Wekerle), *Ἀλέξανδρος*. Οὔγγρος πολιτικός, γερμανικῆς καταγωγῆς, γεννηθεὶς τῷ 1844 ἐν Μὸρ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1921 ἐν Βουδαπέστῃ. Μετὰ τὸ τέρμα τῶν νομικῶν αὐτοῦ σπουδῶν, διωρίσθη ὑπάλληλος τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, ὅπου διεκρίθη καὶ προήχθη ταχύτατα. Κατόπιν ἐγένετο μέλος τῆς Διαίτης ταχθεὶς παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν φιλελευθέρων προοδευτικῶν. Ἡ μεγάλη μόρφωσις καὶ ἱκανότης αὐτοῦ ἐνεθουσίασαν τὸν Τίστσα, ὅστις ἐν ἔτει 1888 τῷ ἐνεπιστεύθη τὸ χαρτοφυλάκιον τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, ὅπερ διετήρησε καὶ ἐπὶ τῆς πρωθυπουργίας τοῦ Σαπάρυ. Ἡ παρ' αὐτοῦ διενεργηθεῖσα νομισματικὴ μεταρρύθμισις ἐν Οὐγγαρίᾳ ἐξησφάλισε τὴν φήμην του καὶ κατέστησεν αὐτὸν δημοτικώτατον. Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ ὑπουργείου Σαπάρυ, ὁ αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος Ἰωσὴφ ἀνέθηκεν εἰς τὸν πολιτικὸν τοῦτον τὸν σχηματισμὸν τῆς νέας κυβερνήσεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ Βέκερλε διετήρησε καὶ τὸ χαρτοφυλάκιον τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν. Τὸ κυριώτερον σημεῖον τοῦ προγράμματός του,

Ἀλέξ. Βέκερλε.

ὅπερ ἀνέπτυξε τῷ 1892 ἐνώπιον τῆς Βουλῆς, ἀφεώρα τὸν ὑποχρεωτικὸν θεσμὸν τοῦ πολιτικοῦ γάμου. Κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς ἐπιψήφισιν τοῦ σχετικοῦ νομοσχεδίου, ὅπερ ἀπεδέχθη μὲ μεγάλην πλειοψηφίαν ἡ Δίαιτα. Τοῦ νομοσχεδίου τούτου καταψηφισθέντος ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Μαγνάτων τὸν Μάϊον τοῦ 1894, ὁ Βέκερλε μετέβη εἰς Βιέννην καὶ ἐζήτησε παρὰ τοῦ μονάρχου τὴν ἄμεσον τῶν Μαγνάτων ἀντικατάστασιν. Τῆς αἰτήσεως αὐτοῦ ἀπορριφθείσης, ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του. Τότε ὁ Βέκερλε ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος τῆς ἡμέρας ἐν Οὐγγαρίᾳ. Ὁ αὐτοκράτωρ, μὴ δυνηθεὶς νὰ ἐπιτύχῃ σχηματισμὸν κυβερνήσεως καὶ κατανοήσας τὴν ἀνάγκην νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν θέλησιν τοῦ οὐγγρικοῦ λαοῦ, προσέφυγε καὶ πάλιν εἰς τὸν Βέκερλε, ὅστις ἀνέλαβεν ἐκ νέου την προεδρείαν τῆς παρ' αὐτοῦ συγκροτηθείσης νέας κυβερνήσεως. Ἀπὸ τοῦ 1906—1910 διετέλεσε πρόεδρος τοῦ οὐγγρικοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας, ἀπὸ δὲ τοῦ 1917—1918 διετέλεσε πάλιν πρωθυπουργός. Α. Δ.

βεκιαλεταμέ (λ. τουρκ., ἐκ τοῦ ἀραβ. *βεκιαλὲτ*=πληρεξουσιότης καὶ τοῦ περσ. *ναμὲ*=ἔγγραφον)· συμβολαιογραφικὴ πρᾶξις, πληρεξουσιότης. Ν. Μ.

βεκιγκινίτης (ὁ) (Bekinkinit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα, τὸ ὁποῖον εἶναι μελανοκρατικὸν *νεφελιωτικόν*, πλουτώνειον, φέρον τὸ ὀρυκτὸν βαρκεβικίτην (βλ. λ.). Διακρίνουν *ὀλιβινικοὺς βεκιγκινίτας* καὶ τοιούτους *ἄνευ ὀλιβίνου*. Ἡ εἰς διοξείδιον πυριτίου (SiO_2) περιεκτικότης των ἀνέρχεται εἰς 43,6 %. Εὑρέθη ἐν Μαδαγασκάρῃ. Κατὰ τὸν Niggli ἀνήκει εἰς τὰ θεραλιθογαββροειδῆ μάγματα τῆς ὁμάδος τῶν νατρογαββροειδῶν τῆς νατροσειρᾶς μαγμάτων. Γ. Κ. Γ.

βεκίλης (ἀραβ. *βεκίλ*)· πληρεξούσιος, ἐπίτροπος. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ὠνομάζοντο *βεκίληδες* οἱ ἀποστελλόμενοι ὑπὸ τῆς Πελοποννήσου δύο ἢ τρεῖς ἀντιπρόσωποι εἰς Κωνσταντινούπολιν. Κατὰ τὸν Φραντζῆν (τόμ. Δ' σ. 127) διωρίζοντο «ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Πελοποννήσου, ὑπὸ τῶν ἀγάδων καὶ τῶν προεστώτων αὐτῆς» καὶ κατὰ τὸν Φωτάκον (Βίοι, σελ. 68) «ἦσαν πληρεξούσιοι παρὰ τῷ σουλτάνῳ». Ἦσαν λοιπὸν ἀπεσταλμένοι οὐ μόνον τῶν Χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν Τούρκων, ἵνα διαβιβάζωνται δι' αὐτῶν τὰ παράπονα τῶν ὑπηκόων κατὰ τῶν αὐθαιρεσιῶν τῶν ἀρχῶν. Τὸ ἀξίωμα ἐδημιουργήθη εὐθύς, φαίνεται, μετὰ τὴν ἀποδίωξιν τῶν Ἑνετῶν τῷ 1714, ἥτις ἐγένετο τῇ ἀνοχῇ καὶ τῶν προεστώτων Ἑλλήνων, οἵτινες ἐγκαταλειφθέντες ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, κλεισθέντων εἰς τὰ παράλια φρούρια, ἐδέχθησαν προθύμως τὴν ὑποταγὴν εἰς τοὺς Τούρκους. Πάντως ὁ θεσμὸς τῶν *βεκίληδων* εἶχε καὶ τὴν σημασίαν συγκρατήσεως τῆς ὑποταγῆς δι' ἀποστολῆς ἐπισήμων ὁμήρων. Βαθμηδὸν οἱ ἀντιπρόσωποι οὗτοι, εὐπαίδευτοι ὄντες καὶ ἀξιοσέβαστοι, δι' ἀφθόνου δὲ προικιζόμενοι ἐπιχορηγήσεως, πρὸς εὐπρόσωπον καὶ ἐπιδεικτικὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει παράστασιν, ἐκαλλιέργουν διὰ τῆς πολυχρονίου συνήθως διαμονῆς σχέσεις μετὰ πολλῶν ἐπισήμων, οὕτω δέ, φιλοδωροῦντες γενναίως, προήσπιζον τὰ συμφέροντα Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, ἀκουόμενοι εὐμενῶς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως. Ἐνῷ δέ τινες κατὰ τὰς ἐγερθείσας ἐν Πελοποννήσῳ ἐπαναστάσεις ἀπηγχονίσθησαν, ὡς ὁ Παλαιολόγος τῶν Τροπαίων ἐπὶ Ὀρλώφ, ἄλλοι τοσαύτην ἀπέκτησαν ἐπιρροήν, ὥστε καὶ πασάδες καὶ βοεβόδας ἐξετόπισαν ἐκ τῶν ἑδρῶν αὐτῶν. Εἰς μεγίστην ἀκμὴν ἔφθασεν ἰδίως ὁ Σωτηράκης Λόνης, διορισθεὶς τῷ 1799 βεκίλης τῆς Πελοποννήσου, ὅστις ἐτύγχανεν ἐξαιρετικῆς ὑπολήψεως καὶ ἐκ μέρους τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὡς διηγεῖται ὁ Χατζῆ Σεχρέτης. Ἐπὶ πολὺ διέμεινεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς βεκίλης ὁ Ἀναγνώστης Δεληγιάννης καὶ κατόπιν ὁ Δημήτριος Περούκας. Πολλάκις, ὅταν τὰ ἐν Πελοποννήσῳ κόμματα ἦσαν ἀδιαλλάκτως διῃρημένα, παρασύροντα καὶ τοὺς Τούρκους τῶν ἐπαρχιῶν, ἐστέλλοντο πολλοὶ βεκίληδες, οἱ ἐπίσημοι, δηλαδή, οἱ διοριζόμενοι ὑπὸ τοῦ Μόρα Βαλεσῆ, καὶ οἱ τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Οὕτω κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Ἀγῶνος παρευρίσκοντο ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπίσημοι μὲν βεκίληδες ὁ Δημήτριος Περούκας καὶ ὁ Θάνος Κανακάρης, ἀνεπίσημοι δὲ ὁ Ἀναγνώστης Δεληγιάννης καὶ Λιμπέρης Θεοχαρόπουλος. Δημιουργηθεισῶν ὑποψιῶν, ἡ Πύλη τοὺς ἐκάλεσε νὰ ἐμφανισθοῦν, ἵνα βεβαιώσουν περὶ τῆς ὑποταγῆς τῆς χώρας των, ὑποδείξει ὅμως τοῦ διερμηνέως, ἐπειδὴ ἐκινδύνευον νὰ ριφθοῦν εἰς τὸ «*μπάνιο*», ἐφυγαδεύθησαν ἐγκαίρως ὑπὸ τῶν ἀγρύπνων Ἑταίρων, διότι ἦσαν πάντες μεμυημένοι (*Φιλήμ.* σελ. 220). Εἰς τὸν διορισμὸν τῶν βεκίληδων καὶ τῶν βοηθῶν αὐτῶν ἐπενέβαινον καὶ οἱ Τοῦρκοι (Βλ. «Ἀρχεῖον Λόντου» τόμ. Α' σελ. 237). Ἐν ἐγγράφῳ τῆς Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας (ὑπ' ἀριθ. 17378/8), ἀπευθυνομένῳ πρὸς τὸν βεκίλην Περούκαν, εἶναι ὑπογεγραμμένοι οἱ ἐν Τριπόλει ἀντιπρόσωποι παρὰ τῷ διβανίῳ τοῦ βαλῆ τῶν ἐπαρχιῶν Κορίνθου, Γαστούνης, Καλαβρύτων, Ἄργους, Φαναρίου, Ἄστρους κλ., ὅπερ καταδεικνύει τὴν εὐρύτητα τῆς ὑπηρεσίας καὶ δικαιοδοσίας των. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

βεκιλχάρτζης (ὁ)· (λ. τουρκ. σύνθετος ἐκ τοῦ *βεκίλ*=πληρεξούσιος καὶ *χάρτζ*=ἔξοδον)· ὁ ἐπιτετραμμένος τὰς δαπάνας, ἐπιστάτης. Ν. Μ.

Βεκκαρίας (Beccaria), *Ἰωάννης - Βαπτιστής*. Διάσημος Ἰταλὸς μαθηματικὸς καὶ φυσικός, γεννηθεὶς τῷ 1716 εἰς Μοντόβι. Ἐνωρὶς εἰσῆλθεν εἰς τὸ τάγμα τῆς «Σχολῆς τῶν Εὐσεβῶν» καὶ ἐχρημάτισε διδάσκαλος τῆς Ρητορικῆς καὶ Φιλοσοφίας ἐν Ρώμῃ καὶ Παλέρμῳ. Τῷ 1748 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς ἐν Τουρίνῳ, ὅπου καὶ ἀπέθανε μετὰ ἐξαιρετικῶς εὐδόκιμον σταδιοδρομίαν. Τὰ ἐπὶ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ πειράματα τοῦ Φραγκλίνου προεκάλεσαν τὴν συγγραφὴν «Περὶ φυσικοῦ καὶ τεχνητοῦ ἠλεκτρισμοῦ» (Τουρῖνον 1753), ἥτις ἐκίνησε μέγα ἐνδιαφέρον. Ἀργότερον ἐξέδωκε τὸ πολλῷ μᾶλλον διεξοδικὸν σύγγραμμα «Περὶ τεχνητοῦ ἠλεκτρισμοῦ» (Τουρῖνον 1771), τὸ ὁποῖον μάλιστα μετεφράσθη ἀγγλιστὶ ὑπὸ τοῦ Φραγκλίνου. Κατὰ τὸ 1759—1760 ἐμέτρησεν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *Κανονίκα* μίαν μοῖραν τοῦ μεσημβρινοῦ ἐν Πεδεμοντίῳ κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως τῆς Σαρδηνίας. Τὰ ἀποτελέσματα ἐξετέθησαν ἐν τῷ ἔργῳ «gradus taurinensis» (Τουρῖνον 1774). Α. Δ.

—**Βεκκαρίας** (Beccaria Bonesana), *Καῖσαρ*. Ἰταλὸς ποινικολόγος (1738—1794). Τὸ ὄνομά του ἐγένετο παγκοσμίως γνωστὸν ἐκ τοῦ ἔργου του ὅπερ συνέγραψεν εἰς ἡλικίαν 27 ἐτῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «Dei delitti e delle pene».

Τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἔγραψεν ὁ Βεκκαρίας τὸ βιβλίον τοῦτο, ἴσχυον κατ' οὐσίαν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην οἱ ποινικοὶ θεσμοί, οἵτινες εἶχον κατοχυρωθῆ ἐν τῇ *Καρολίνῃ*. Ὁ Βεκκαρίας ἐπηρεασμένος ἀπὸ τοὺς συγχρόνους Γάλλους φιλοσόφους, ἰδίως ἀπὸ τὸν Montesquieu καὶ τὸν Rousseau, ἐξηγέρθη κατὰ τῆς καταστάσεως τῆς δικαιοσύνης τῆς ἐποχῆς του «ὑπερασπίζων τὰ ἀνθρώπινα δίκαια καὶ τὴν ἀκαταμάχητον ἀλήθειαν». Ἐπεχείρησε διὰ τοῦ βιβλίου του νὰ συνεργήσῃ «εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν καὶ τοὺς σπασμοὺς τοῦ θανάτου» «τῶν δυστυχῶν σφαγίων τῆς τυραννίας καὶ τῆς ἐπίσης ὀλεθρίου ἀμαθείας». Τὸν ρόλον τοῦτον ὁ Βεκκαρίας διεδραμάτισε μὲ τὸ ἀξημίωτον: «Ἤθελα νὰ ὑπερασπίσω τὴν ἀνθρωπότητα, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ ὑποστῶ καὶ τὸ μαρτύριον τῆς πίστεώς μου», ἔγραφε πρὸς τὸν ἀββᾶν Morellet. Ἐφ' ᾧ καὶ πολλαὶ ἐκ τῶν σκέψεων τοῦ συγγραφέως περιβάλλονται μὲ τὸ μυστήριον τῆς ἀσαφείας καὶ τῆς ἀοριστίας, διὰ τὸν φόβον τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἐποχῆς. Γενικῶς αἱ διδασκαλίαι του δύνανται νὰ συνοψισθοῦν εἰς τὰ ἑξῆς: Ὁ Βεκκαρίας ἐρωτᾷ: Ποῖαι ποιναὶ ἁρμόζουν εἰς τὰ ἀδικήματα; Εἶναι ἄραγε ὁ θάνατος ποινὴ ἀληθῶς ὠφέλιμος καὶ ἀναγκαία διὰ τὴν ἀσφάλειαν καὶ εὐταξίαν τῆς πολιτικῆς κοινωνίας; Ἡ στρέβλωσις καὶ τὰ βασανιστήρια εἶναι τάχα δίκαια, καὶ ἐπιτυγχάνουν τὸν σκοπὸν τὸν ὁποῖον οἱ νόμοι στοχάζονται; Τίς εἶναι ὁ πλέον ἁρμόδιος τρόπος τῆς ἐμποδίσεως τῶν ἀδικημάτων; Αἱ αὐταὶ ποιναὶ εἶναι ἆρα ὠφέλιμοι εἰς πάντα καιρὸν καὶ ποῖα ἀποτελέσματα προξενοῦν εἰς τῶν ἀνθρώπων τὰ ἤθη; Καὶ δίδει τὴν ἀπάντησιν στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ Rousseau. Οἱ ἄνθρωποι, ἑνωθέντες κατ' ἀνάγκην, ἐθυσίασαν μέρος τῆς ἐλευθερίας των διὰ νὰ φυλάξουν τὸ ἐπίλοιπον μὲ ἀσφάλειαν καὶ ἡσυχίαν. Δίκαιαι λοιπὸν ποιναὶ εἶναι μόνον αἱ ἀναγκαῖαι διὰ τὴν προφύλαξιν τῆς κοινῆς σωτηρίας.

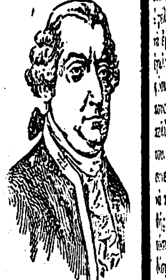

Καῖσαρ Βεκκαρίας.

Αἱ σκέψεις αὗται, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς ἀνθρωπιστικὰς κατευθύνσεις τῆς ἐποχῆς του, ἃς ὁ Βεκκαρίας ἐνεστερνίσθη πλήρως, ἀποτελοῦν τὴν βάσιν ὁλοκλήρου τοῦ βιβλίου του, τὸ ὁποῖον εἶναι πλουσία πηγὴ ὀρθῶν δογμάτων, ὧν τὰ πλεῖστα ἰσχύουν μέχρι σήμερον. Εἰς κάθε ἀδίκημα, λέγει ὁ Βεκκαρίας, ὁ δικαστὴς χρεωστεῖ νὰ συνθέσῃ ἕνα τέλειον συλλογισμόν, τοῦ ὁποίου ἡ μείζων πρέπει νὰ εἶναι ὁ γενικὸς νόμος, ἡ ἐλάσσων ἡ πρᾶξις αὐτή, σύμφωνος ἢ ἐναντία τῷ νόμῳ καὶ τὸ συμπέρασμα ἡ ἀπόλυσις ἢ ἡ ποινὴ τοῦ ἐγκαλουμένου. Οἱ νόμοι δέον νὰ εἶναι γεγραμμένοι μὲ σαφήνειαν καὶ οὐχὶ εἰς γλῶσσαν ξένην. Αἱ προϋποθέσεις τῆς φυλακίσεως δέον νὰ ὁρίζωνται ὑπὸ τῶν νόμων καὶ νὰ μὴ ἀφίνωνται εἰς τὴν αὐθαιρεσίαν τοῦ δικαστοῦ. Ἐπίσης τὰς ποινὰς τῶν ἀδικημάτων δύνανται νὰ ὁρίσουν μόνον οἱ νόμοι. Δὲν εἶναι συγχωρημένον εἰς τὸν ἄρχοντα, δι' ὁποιανδήποτε πρόφασιν ζήλου ἢ κοινοῦ συμφέροντος, νὰ αὐξήσῃ τὴν ποινὴν τοῦ ἁμαρτήματος πλέον τῆς διωρισμένης ἀπὸ τοὺς νόμους ποινῆς. Παρὰ τῷ δικαστῇ πρέπει νὰ ὑπάρχουν συγκάθεδροι κληρωτοὶ δικασταί, ὄχι αἱρετοί. Νόμος ὠφελιμώτατος εἶναι νὰ κρίνεται πᾶς τις ἀπὸ τοὺς ὁμοίους του. Οἱ καταδικασθέντες δὲν πρέπει νὰ ἀποκλείωνται τοῦ ἐκ δικαστηρίου μαρτυρεῖν. Αἱ κρυφαὶ κατηγορίαι πρέπει νὰ καταργηθοῦν, διότι τοιουτοτρόπως συγχωρεῖται ἡ κρυφὴ συκοφαντία ἐνῷ κολάζεται ἡ δημόσιος. Ὁ δικαστὴς δὲν πρέπει νὰ ἀπαιτῇ ὅρκον ἀπὸ τὸν ἐγκαλούμενον. Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ ἐπιορκήσῃ οὗτος, ὅταν ἀπὸ τὴν εὐορκίαν προσμένῃ ὄλεθρον; Μὲ τὴν ἀπαίτησιν τοῦ ὅρκου ἀναγκάζεται ὁ ἐγκαλούμενος νὰ γίνῃ κακὸς Χριστιανὸς ἢ νὰ χύσῃ τὸ αἷμά του ὡς μάρτυς. Ἡ ἐξουσία τὴν ὁποίαν δίδουν οἱ νόμοι εἰς τὸν κριτὴν νὰ κολάζῃ τὸν πελάτην πρὶν ἀποδειχθῇ ἔνοχος ἢ ἀθῷος εἶναι φανερὰ καταδυναστεία. Ἡ βάσανος εἶναι μέσον ἀσφαλὲς νὰ ἀπολύωνται οἱ ἰσχυροὶ πταῖσται καὶ νὰ καταδικάζωνται οἱ ἀσθενεῖς ἀθῷοι. Ἡ ποινὴ τῆς ἀποπείρας πρέπει νὰ εἶναι μικροτέρα ἀπὸ τὴν ποινὴν τοῦ τετελεσμένου ἐγκλήματος, διὰ νὰ ἔχῃ μὲ τοῦτον τὸν τρόπον ἀφορμὴν καὶ καιρὸν μετανοίας ὅστις ἠθέλησε ἀλλὰ δὲν ἐξετέλεσεν ἀκόμη τὸ ἀδίκημα. Ὡσαύτως μικροτέρα πρέπει νὰ εἶναι ἡ ποινὴ τῶν συναιτίων ἢ ἡ ποινὴ τοῦ αὐτουργοῦ τοῦ ἀδικήματος. Σκοπὸς τῶν ποινῶν δὲν εἶναι νὰ βασανίζωσι τὰ εὐαίσθητα τῶν ἀνθρώπων σώματα ἢ νὰ κάμωσιν ἀτέλεστον τὸ τετελεσμένον ἀδίκημα. Αἱ ποιναὶ ἐπιβάλλονται διὰ νὰ ἐμποδίσωσι τὸν ἔνοχον νὰ προξενήσῃ νέας βλάβας εἰς τοὺς συμπολίτας του καὶ διὰ νὰ ἀπομακρύνωσι τοὺς λοιποὺς ἀπὸ τὴν μίμησιν αὐτοῦ. Ἐκεῖναι λοιπὸν αἱ ποιναὶ πρέπει νὰ προκρίνωνται ὅσαι, ἀνάλογοι οὖσαι μὲ τὰ ἀδικήματα, προξενοῦν εἰς μὲν τὰς ψυχὰς τῶν βλεπόντων δραστικωτέραν καὶ

Digitized by Google

μονιμωτέραν, εἰς δὲ τὸ σῶμα τοῦ κολαζομένου ὅσον δυνατὸν ὀλιγώτερον σκληρὰν τὴν αἴσθησιν. Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἡ ποινὴ τοῦ σκοποῦ της, ἀρκεῖ νὰ ὑπερβάλλῃ τὴν ἀπὸ τὴν πρᾶξιν τῆς κακίας ἐλπιζομένην ὠφέλειαν, νὰ εἶναι βεβαία καὶ ἀναπόφευκτος καὶ νὰ στεροῖ τὸν ἔνοχον τῆς κακίας ἀπὸ τὸ κέρδος, τὸ ὁποῖον ἤλπιζεν ἀπ' αὐτήν. Πᾶν τὸ περιπλέον εἶναι ἀνωφελὲς καὶ συνεπῶς τυραννικόν. Ἀπὸ τὴν σκληρότητα τῶν ποινῶν γεννῶνται ὀλέθρια ἐπακολουθήματα. Πρῶτον δυσκόλως φυλάσσεται ἡ οὐσιώδης ἀναλογία μεταξὺ τοῦ ἀδικήματος καὶ τῆς ποινῆς. Ἔπειτα, ἀπὸ τὴν σκληρότητα ταύτην τῶν ποινῶν γεννᾶται ἡ ἀτιμωρησία. Ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου δὲν εἶναι δίκαιον, ἀλλὰ πόλεμος ὅλου τοῦ ἔθνους ἐναντίον ἑνὸς πολίτου, τοῦ ὁποίου τὸν θάνατον ἔκρινεν ἀναγκαῖον ἢ ὠφέλιμον εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν. Ἀλλ' ὁ θάνατος οὗτος οὔτε ἀναγκαῖος οὔτε ὠφέλιμος εἶναι. Ἀναγκαῖος οὐχί, διότι ὅταν οἱ νόμοι βασιλεύουν μὲ γαλήνην, δὲν ὑπάρχει καμμία ἀνάγκη νὰ φονευθῇ ὁ πταίσας πολίτης· ἀρκεῖ ἡ φυλάκισις. Ἐπίσης οὐχὶ ὠφέλιμος, διότι ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου δὲν δύναται νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς λοιποὺς νὰ διαπράξωσι τὰ ἴδια ἐγκλήματα. Τοῦτο μᾶς διδάσκει ἡ ἱστορία καὶ ἡ φύσις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Ἡ μακρὰ καὶ ἐπίπονος στέρησις τῆς ἐλευθερίας εἶναι παράδειγμα πολὺ δραστικώτερον παρὰ ὁ κίνδυνος τοῦ θανάτου. Οἱ τύποι τῶν ποινῶν πρέπει νὰ εἶναι μᾶλλον συνεχεῖς παρὰ ἰσχυροί. Ὁ κατάδικος δὲν πρέπει νὰ κολάζηται τόσον, ὥστε νὰ καθίσταται συμπαθής. Διὰ νὰ εἶναι δικαία ἡ ποινὴ πρέπει νὰ ἔχῃ τόσην μόνον αὐστηρότητα, ὅση ἀρκεῖ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν κακίαν. Ἡ ποινὴ τῆς ἐπὶ ζωῆς δουλείας εἶναι ἱκανωτέρα ἀπὸ τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου, ὅπως ἐμποδίσῃ καὶ αὐτοὺς τοὺς τολμηροτάτους κακούργους ἀπὸ τὰ ἀδικήματα. Ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου εἶναι καὶ βλαβερά, διότι παρέχεται παράδειγμα σκληρότητος καὶ ἀδικίας εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Δὲν δύναται δὲ καὶ νὰ δικαιολογηθῇ. Οἱ νόμοι ἐκπροσωποῦν τὴν κοινὴν θέλησιν, ἥτις εἶναι συνάρτησις τῶν μερικῶν θελήσεων. Ἀλλὰ ποῖος ἠθέλησέ ποτε νὰ δώσῃ εἰς τοὺς ἄλλους τὴν ἐξουσίαν νὰ τὸν φονεύσωσι; Μὲ τὴν ποινὴν τῆς ἐξορίας πρέπει νὰ κολάζωνται ὅσοι ἐγκαλούμενοι διὰ δεινόν τι ἀδίκημα φαίνονται πιθανῶς, ἀλλ' ὄχι καὶ ἀναντιρρήτως ἔνοχοι. Ἡ ποινὴ τῆς ἀτιμώσεως δὲν πρέπει νὰ εἶναι οὔτε ὑπερμέτρως συχνή, οὔτε νὰ ἐπιβάλληται ἐν ταὐτῷ εἰς πολλούς. Ὅσον ταχυτέρα εἶναι ἡ ποινή, τόσον θέλει εἶσθαι δικαιοτέρα καὶ ὠφελιμωτέρα. Ὁ ἐγκαλούμενος πρέπει νὰ κρατῆται εἰς τὴν φυλακὴν ἐπὶ τόσον διάστημα, ὅσον εἶναι ἀναγκαῖον εἰς τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἀπόδειξιν τοῦ ἀδικήματος. Τῆς φυλακῆς ἡ αὐστηρότης τόση μόνον ἀπαιτεῖται, ὅση χρειάζεται νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἐγκαλούμενον νὰ φύγῃ ἢ νὰ κρύψῃ τὰ σημεῖα τοῦ ἀδικήματος. Οἱ ἄνθρωποι, ὅταν ἀπὸ τὴν φυσικὴν κατάστασιν ἐπέρασαν εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν, δὲν συγκατένευσαν νὰ πάσχωσι παρὰ μόνον τὰ ἀναγκαῖα καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν ἐλάχιστα κακά. Ἡ ἀδιάσπαστος κατόπιν τοῦ ἐγκλήματος ἀκολουθία τῆς ποινῆς εἶναι ἀναγκαιοτάτη διὰ νὰ σχηματίζεται ἀμέσως ἡ ἔννοιά της εἰς τὰς ἀπαιδεύτους τῶν χυδαίων ψυχάς. Ἡ ποινὴ πρέπει νὰ εἶναι βεβαία καὶ ἀναπόφευκτος. Βαθύτερον ἐντυπώνεται εἰς τὰς ἀνθρωπίνους ψυχὰς ἡ μετρία, ἀλλὰ βεβαία ποινή, παρὰ ἡ αὐστηροτέρα τὴν ὁποίαν ἐλπίζει νὰ ἀποφύγῃ ὁ ἔνοχος. Συγχώρησις τοῦ ἀδικήματος εἴτε ἐκ μέρους τοῦ ἀντιδίκου εἴτε ἐκ μέρους τοῦ ἡγεμόνος (*χάρι·*) πρέπει νὰ ἀποκλείηται. Ἄσυλα, ἤτοι τόποι ἐλεύθεροι ἀπὸ τοὺς νόμους δὲν πρέπει νὰ εὑρίσκωνται ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς χώρας. Ἡ ἔκδοσις τῶν ἐγκληματιῶν δὲν πρέπει νὰ γίνεται, πρὶν ἢ ἀσφαλισθῇ ἡ καταπιεζομένη ἀθῳότης καὶ ἡ μισουμένη ἀρετὴ μὲ νόμους πλέον καταλλήλους καὶ μὲ ποινὰς μετριωτέρας, ὑπαγορευομένας ἀπὸ τοὺς νόμους καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν αὐτογνώμονα κρίσιν τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἐπικήρυξις τῶν κακούργων δὲν εἶναι ὠφέλιμος, διότι ἐξοπλίζει τὴν χεῖρα τοῦ πολίτου κατὰ τοῦ συμπολίτου, καθιστῶσα αὐτὸν δήμιον. Αἱ ποιναὶ πρέπει νὰ εἶναι ἀνάλογοι μὲ τὰ ἀδικήματα. Μέτρον τῶν ἀδικημάτων εἶναι ἡ προξενουμένη ἀπὸ αὐτὰ βλάβη εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν «Τοῦτο εἶναι μία ἀπὸ τὰς ἐναργεστάτας ἐκείνας ἀληθείας, τὰς ὁποίας καὶ μετρίας φρονήσεως ἄνθρωπος, χωρὶς τὴν βοήθειαν τῶν ἐπιστημῶν, δύναται νὰ κατανοήσῃ».

Ἀκολουθεῖ ἡ διαίρεσις τῶν ἀδικημάτων εἰς ἀδικήματα καθοσιώσεως, ἅτινα ἔχουν σκοπὸν τὸν ὄλεθρον τῆς πολιτικῆς κοινωνίας ἢ τοῦ ἐκπροσωποῦντος αὐτήν, εἰς ἀδικήματα σκοποῦντα τὴν βλάβην τῆς ἀσφαλείας τοῦ κατὰ μέρος πολίτου, μὲ τὴν στέρησιν τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῶν ὑπαρχόντων του, καὶ εἰς ἀδικήματα ἅτινα ἐναντιοῦνται εἰς ὅ,τι ἕκαστος χρεωστεῖ νὰ πράξῃ ἢ νὰ μὴ πράξῃ πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον. Τὰ καθ' ἕκαστον ἀδικήματα ἐξετάζονται χωριστά. Ἐν τῇ γενικῇ περὶ ποινῶν θεωρίᾳ τοῦ Βεκκαρία ἡ πρωτότυπος σκέψις αὐτοῦ συνίσταται εἰς τὴν ἀξίωσιν ὅπως τὸ ἀδίκημα ἐκτὸς τῆς βλάβης τῆς κοινωνίας ἀποτελῇ ταυτοχρόνως καὶ προσβολὴν τοῦ ἠθικοῦ νόμου. Παρ' ὅλα τὰ ἐλαττώματα τοῦ βιβλίου, ὁ Βεκκάριας θεωρεῖται δικαίως ὡς ὁ ἐπιτυχῶς ὑποδείξας τὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου.

Τὸ ἔργον τοῦ Βεκκαρία «Dei delitti e delle pene» ἐξεδόθη τῷ 1764, μετεφράσθη δὲ εἰς 22 γλώσσας. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν μετεφράσθη ὑπὸ τοῦ Κοραῆ τῷ 1802 ἐν Παρισίοις ὑπὸ τὸν τίτλον: «Περὶ ἁμαρτημάτων καὶ ποινῶν πολιτικῶς θεωρουμένων» (β' ἔκδ. τῷ 1823 καὶ ἀνατύπωσις ταύτης τῷ 1842). Ἐκ τῶν ξένων ἐκδόσεων ἀξιομνημόνευτοι τυγχάνουσιν ἡ γερμανικὴ ὑπὸ Glaser (2α ἔκδ. 1876), συνοδευομένη ὑπὸ προλόγου τοῦ μεταφραστοῦ, καὶ ἡ γαλλικὴ ὑπὸ Faustin Hélie (2α ἔκδ. 1870), συνοδευομένη ὑπὸ εἰσαγωγῆς καὶ παρατηρήσεων τοῦ Hélie. Τὰ ἅπαντα τοῦ Βεκκαρία ἐξεδόθησαν ἐν Μιλάνῳ (1821—1822). Χ. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

Βέκκερ (Wecker), ***Γεώργιος-Γάσπαρ.*** Γερμανὸς μουσικὸς (1632—1695). Ἔργα του εἶναι: μία φούγκα δι' ὄργανον, 18 θρησκευτικὰ κοντσέρτα διὰ 2-4 φωνὰς καὶ 5 ὄργανα. Γ. Σ.

— **Βέκκερ** (Wecker) ***Λουδοβῖκος ντὲ—.*** Γάλλος ὀφθαλμολόγος (1832-1904). Ἐσπούδασεν ἐν Βυρτζβούργῃ, Βερολίνῳ, Βιέννῃ καὶ Παρισίοις. Τῷ 1862 ἐγκατέστη ὡς ὀφθαλμολόγος ἐν Παρισίοις ἱδρύσας κλινικήν του καὶ διδάξας ὡς ἐλεύθερος καθηγητὴς τὴν ὀφθαλμολογίαν. Κατὰ τὸ 1877 προέβη εἰς τὴν ἐξόρυξιν τοῦ πάσχοντος δεξιοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ Γαμβέττα. Ἐκ τῶν πολλῶν ἐπιστημονικῶν του ἐργασιῶν κυριώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: «Traité des maladies des yeux» (Paris 1863, 69, 3η ἔκδ. 1880), «Traité des maladies du fond de l' oeil» (1870) ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ E. V. Jaeger, «De la greffe dermique en chirurgie oculaire» («Ann. d' ocul., LXVIII»), «Sur l' incision du nerf optique dans certains cas de necro-rétinite» (Congrès de Londres, 1873), «Echelle métrique pour mesurer l' accenté visuelle» (1877; 3η ἔκδοσις 1898), «Glaucom u. Augendrainage» (Graefe's Arch., XXII) «Précis d' ophthalmoscopie clinique» (Paris 1881, 2α ἔκδοσις 1892), «Traité complet d' ophthalmologie» (Paris 1883 καὶ 84). Ο. ΡΑΛΛΙΔΗΣ

Βέκκερλιν (Weckerlin), ***Γεώργιος-Ροδόλφος.*** Γερμανὸς λυρικὸς ποιητὴς (1584—1620). Ἡ ὑπὸ τὸν τίτλον «Gedichte» ποιητικὴ συλλογὴ αὐτοῦ ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Φίσερ εἰς τρεῖς τόμους τῷ 1907. Ὁ Βέκκερλιν ἔδρασε καὶ ὡς διπλωματικὸς πράκτωρ τῆς Γερμανίας εἰς τὴν ἀγγλικὴν πρωτεύουσαν, ὅπου καὶ ἀπεβίωσεν. Α. Δ.

— **Βέκκερλιν** (Weckerlin) ***Ἰωάννης-Βαπτιστής.*** Ἀλσατὸς μουσικὸς (1821—1911). Σπουδάσας χημείαν εἰργάσθη ἐπ' ὀλίγον εἰς τὰ ἐργοστάσια χρωμάτων τοῦ πατρός του, κατόπιν δέ, ἐγκαταλείψας τὴν οἰκογένειάν του κατηυθύνθη πεζὸς εἰς Παρισίους μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ σπουδάσῃ μουσικήν. Ἀποφοιτήσας τοῦ Ὠδείου τῷ 1849 ἐπεδόθη εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ πιάνου καὶ ἰδίως τοῦ ᾄσματος. Ταυτοχρόνως ὅμως ἠσχολεῖτο εἰς τὴν σύνθεσιν καὶ εἰς τὴν μουσικοφιλολογίαν. Αἱ ἔρευναί του ἐπὶ τῆς μουσικῆς τοῦ παρελθόντος καὶ τὰ μουσικοφιλολογικά του συγγράμματα ἐπέσυρον ταχέως τὴν ἐπ' αὐτοῦ προσοχήν. Ἀξιόλογος εἶναι ἡ ἐργασία ἣν ἐπετέλεσεν ὁ Βέκκερλιν διὰ τὸ δημοτικὸ τραγούδι τῆς Γαλλίας. Ἐκ τῶν ἐπιτοπίων συλλογῶν του ἀπήρτισε πλείστους τόμους λαϊκῆς μουσικῆς: «Ἠχὼ τοῦ παρελθόντος» (εἰς 3 τόμ.), «Λαϊκὰ τραγούδια καὶ χοροὶ» (συνοδείᾳ κλειδοκυμβάλου), «Ἠχὼ τῆς Ἀγγλίας», «Οἱ Γάλλοι ποιηταὶ μελοποιημένοι», «Δημοτικὰ τραγούδια τῆς Γαλλίας» (2 τόμοι, 1903), «Musiciana» (3 τόμ. 1877, 1890, 1899) Ἄξιαι ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἐπίσης αἱ μελέται του ἐπὶ τῆς ἱστορίας τοῦ βαθυχόρδου, ἐπὶ τῆς μουσικῆς τυπογραφίας, καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῶν ὀργάνων καὶ τῆς ὀργανικῆς μουσικῆς.

Τῷ 1853 ὁ Βέκκερλιν ἀνεβίβασεν εἰς τὸ θέατρον μονόπρακτον κωμικὸν μελόδραμα, «Ὁ ὀργανίστας», σημειώσαν ἑκατοντάδα παραστάσεων. Ἐπηκολούθησαν κατόπιν καὶ ἄλλα μονόπρακτα ὡς καὶ δύο μελοδράματα γραφέντα εἰς ἀλσατιανὴν διάλεκτον: «Ὁ τριπλοῦς γάμος στὴν κοιλάδα τοῦ Μπαλαl» καὶ «Ἡ στοιχειωμένη συγκομιδή».

Μεγαλυτέρας σημασίας εἶναι τὰ ἔργα τοῦ Βέκκερλιν διὰ χορῳδίαν καὶ ὀρχήστραν: «Ρολάνδος», «Τὰ ποιήματα τῆς θαλάσσης», «Ἡ συμφωνία τοῦ δάσους», τὸ ὀρατόριον «Ἡ τελευταία κρίσις» καὶ ἡ «Λειτουργία τῆς ἁγίας Καικιλίας». Ἄπειρα ἐπίσης εἶναι τὰ μικρότερά του ἔργα διὰ κλειδοκύμβαλον, αἱ φαντασίαι του, οἱ χοροί, ὡς καὶ αἱ μελῳδίαι του συνοδείᾳ κλειδοκυμβάλου, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τόμους ὁλοκλήρους. Ὡς κορωνίδα τῆς ἐργασίας του ὡς ἐφόρου τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ὠδείου τῶν Παρισίων, ὁ Βέκκερλιν ἐξέδωκε τῷ 1885 πλήρη βιβλιογραφικὸν κατάλογον αὐτῆς. Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

Βεκκῆρος· βλ. Μπέκκερ.

Βέκκι (Vecchi), ***Ἰωάννης ντὲ—.*** Ἰταλὸς ζωγράφος (1536—1614). Μαθητεύσας παρὰ τῷ Raffeino del Colle, διεκρίθη εἰς τὴν ἐλαιογραφίαν καὶ τὴν τοιχογραφίαν, καταλιπὼν πολυάριθμα ἔργα του εἰς τοὺς ναοὺς τῆς Ρώμης καὶ τῶν περιχώρων της. Εἰς τὸν Βέκκι ὀφείλονται τὰ σχέδια τῶν μωσαϊκῶν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ καὶ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου εἰς τὸν Ἅγιον Πέτρον τοῦ Βατικανοῦ. Εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ ἐν Ρώμῃ ἀπόκειται ἡ προσωπογραφία του. Ι. Μ. Π.

— **Βέκκι** (Vecchi), ***Ὀράτιος.*** Ἰταλὸς συνθέτης (1550—1605). Ὁ Βέκκι εἰς τὰ πρῶτά του ἔργα, μοτέτα, λειτουργίας καὶ πολύφωνα μαδριγάλια ἀκολουθεῖ τὴν ὁδὸν τῶν προκατόχων του, λαμβάνων ὡς ὑπόδειγμα τὸν Παλεστρίνα ἢ τὸν Ὀρλάνδον ντὲ Πάσσους· δεικνύεται ἐν τούτοις ἐντελῶς πρωτότυπος εἰς τὰς «canzone», τῶν ὁποίων εἶναι ἀπαράμιλλος διδάσκαλος, ἰδίως λόγῳ τῶν χαρακτηριστικῶν καὶ περιγραφικῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα εἰσάγει εἰς αὐτάς.

Μεγάλας συζητήσεις προεκάλεσεν ἰδίως ὁ Βέκκι διὰ τοῦ θεατρικοῦ του ἔργου «*Amfiparnasso*», («Παρνασσὸς μὲ δύο κορυφάς»), κωμῳδία ᾀδομένη, ἡ ὁποία ἐπαίχθη τῷ 1594 εἰς Μοδέναν. Κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ Μουρατόρι, ὁ Βέκκι διὰ τοῦ ἔργου του τούτου προηγήθη τῆς ἀποπείρας συνθέσεως σοβαροῦ μελοδράματος, ἥτις ἐγένετο περίπου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν Φλωρεντίᾳ ὑπὸ τῶν Πέρι καὶ Κατσίνι. Ὑπάρχει ὅμως μεγάλη ἀπόστασις μεταξὺ τοῦ μουσικοθεατρικοῦ ἔργου τοῦ Βέκκι καὶ τοῦ πρώτου μελοδράματος τοῦ παρασταθέντος ἐν Φλωρεντίᾳ· διότι ἡ μὲν «Δάφνη» τοῦ Πέρι, ἐπὶ ποιήσεως τοῦ Ρινουτσίνι, παιχθεῖσα τῷ 1594 ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, βασίζεται ἐπὶ τῆς νέας δραματικῆς βάσεως, ἐπὶ τοῦ «stilo recitativo, ἢ rappresentativo» ἐνῷ ὁ Βέκκι ἐφαρμόζει εἰς τὴν μουσικὴν κωμῳδίαν τὸ *στὺλ* τοῦ μαδριγαλίου, μεταχειριζόμενος τὴν τετράφωνον χορῳδίαν κατὰ τὰς κωμικωτέρας σκηνὰς τοῦ ἔργου, ἐκεῖ ἀκριβῶς ὅπου τὰ δύο κύρια πρόσωπα τῆς κωμῳδίας θὰ ἔπρεπε νὰ ἀπαγγείλουν μουσικῶς τὰς σκηνὰς ταύτας.

Τὰ ἐκδοθέντα ἔργα τοῦ Βέκκι εἶναι: «canzonette» διὰ τέσσαρας φωνὰς (1580, 1585, 1590), εἷς τόμος ἑξαφώνων «canzonette», εἷς τόμος ἑξαφώνων καὶ ἑπταφώνων μαδριγαλίων (1583), εἷς τόμος πενταφώνων μαδριγαλίων (1589), «Selva di varie recreationi ... Madrigali, Capricci» κ. τ. λ. (1590), «Convito musicale», θρῆνοι, ὕμνοι δι' ὅλον τὸ ἔτος, ἑξάφωνοι καὶ ὀκτάφωνοι λειτουργίαι καὶ μέγας ἀκόμη ἀριθμὸς συνθέσεων εἰς ὅλα τὰ εἴδη, συμφώνως μὲ τοὺς καταλόγους οὓς κατήρτισεν ὁ Φετίς. Πλεῖστα εἰσέτι ἔργα τοῦ Βέκκι εὑρίσκονται ἐγκατεσπαρμένα μεμονωμένως εἰς παλαιὰς μουσικὰς ἀνθολογίας τῶν ἐτῶν 1575—1615.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Fetis*, Biographie universelle des musiciens. — *Combarieu*, Ἱστορία τῆς Μουσικῆς. Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

Βέκκια καὶ ***Βέκκιο*** (Vecchia καὶ Vecchio). Ἰταλικὰ ἐπίθετα (=*παλαιά, παλαιός*), τὰ ὁποῖα ἐν συνδυασμῷ μετὰ διαφόρων οὐσιαστικῶν συναποτελοῦσιν ἑνιαῖα τοπωνύμια, ὡς Civita-Vecchia (βλ. **Τσίβιτα-Βέκια**), Porto-Vecchio (βλ. **Πόρτο-Βέκκιο**) κλπ. Τὸ ἀρσενικὸν vecchio ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ *πρεσβύτερος* ἀποτελεῖ ἐπίσης συχνὰ ἀναπόσπαστον τμῆμα τοῦ ὀνόματος πολλῶν διασήμων ἀνδρῶν: Palma-Vecchio (βλ. **Πάλμα—**). κλπ.

Βέκκια (Vecchia) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Παράδοξος διὰ τὴν χθαμαλότητά της νησίς, ἐν τῷ μέσῳ τῆς συστάδος τῶν νήσων *Πρεμίτι* (ἀρχ. *Διομήδειοι*· πλάτ. 42°06′ Β, μῆκ. 15°29′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 199: Tremiti islands) ἐν χρῷ τῆς θαλάσσης οὖσα καὶ λίαν ἐπικίνδυνος, εἰς 32 μίλ. Δ. ΒΔ τοῦ ἀκρωτηρίου Γκάργανο (Cargano) τῆς φερωνύμου χερσονήσου τῆς Ἀδριατικῆς ἀκτῆς (Ἀβροῦτζι) τῆς Ἰταλίας. Σ. Ε. Λ.

— **Βέκκια** (Vecchia) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀγκυροβόλιον ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Τάραντος, λαβὸν τὸ ὄνομα φερωνύμου μεσαιωνικοῦ πύργου (Torre Vecchia). Εὑρίσκεται εἰς 1 μίλ. δυτικῶς τοῦ φάρου *Ἀλίτσε* (πλ. 39°24′ Β, μῆκ. 17°09′ Ἀν., χαρτ. ἀγγλ. 198: Polycastro to cape Santa Maria di Leuca). Σ. Ε. Λ.

— **Βέκκια** (Vecchia) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὕφαλος (Secca la Vecchia: πλάτ. 40° 10′10″ Β, μῆκ. 15° 01′50″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1842: Naples to Cape Bonifati) τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς μέσης Ἰταλίας (Καμπανίας) μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Πούντα Λικόζα (Punta Licosa) καὶ Κάπο Παλινοῦρο (Capo Palinuro), ἐπικίνδυνος εἰς τὴν ναυτιλίαν, βάθους $1\frac{1}{2}$ ὀργυιῶν, ἔξω τοῦ ὅρμου Ἀτσιάρολι (Acciaroli). Σ. Ε. Λ.

Βέκκια (Vecchia), ***Πέτρος-Ματτόνι, ντὲ λά—.*** Ἰταλὸς ζωγράφος (1605—1678). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Varotari καὶ διεκρίθη ἰδίως εἰς τὴν ἀντιγραφὴν καὶ τὴν συμπλήρωσιν παλαιῶν ζωγραφικῶν ἔργων, διό, κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν γνώμην, ἐπωνομάσθη *della Vecchia*. Ἠκολούθησεν ἀλληλοδιαδόχως τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Τζιορτζιόνε, τοῦ Τισιανοῦ καὶ τοῦ Πορντελόνε, οὓς ἐμιμήθη μετὰ καταπληκτικῆς ἐνίοτε ἐπιτυχίας. Ὑπῆρξε καλλιτέχνης ἀκριβὴς εἰς τὸ σχέδιον, ἐξαίρετος εἰς τὸν χρωματισμὸν καὶ ἐνίοτε τολμηρὸς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν

Digitized by Google

θεμάτων, ἐπιτυχὼν «σκιόφωτα» ἐξόχως ἐνδιαφέροντα. Εἰς τὸ καλύτερον μέρος τῆς καλλιτεχνικῆς του δημιουργίας τάσσονται τὰ σχέδια τῶν μωσαϊκῶν τοῦ Ἁγίου Μάρκου τῆς Βενετίας, ἅτινα ὀφείλονται εἰς αὐτόν, καὶ τὸ καλούμενον «Portrait de Bayard» τοῦ Λούβρου, ὅπερ μόλις κατόπιν τῶν ἐρευνῶν τοῦ F. Villot ἀνεγνωρίσθη ὡς ἰδικόν του. Ι. Μ. Π.

βεκκιάγια. Ὅρος δι' οὗ παλαιότερον ἐχαρακτηρίζοντο οἱ ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἀπόμαχοι ἐργάται θαλάσσης, εἰς τὸ κοινὸν τῶν ναυτικῶν ἰδίωμα. Ἡ ἀπὸ τῆς ἰταλικῆς προέλευσις τοῦ ὅρου εἶναι προφανὴς (vecchiaia=γῆρας). Σ. Ε. Λ.

Βεκκιάγια (Vecchiaja) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Τὸ ἀνατολικὸν κέρας τοῦ κόλπου *Σὰν-Φιορέντζο*, βορείας ἀκτῆς τῆς Κορσικῆς, εἰς 3 μίλλια νοτίως τοῦ φάρου καὶ σηματοτηλεγράφου τῆς Μορτέλλα (Mortella, πλάτ. 42° 41' Β, μηκ. 9° 15' Α, χάρτ. ἀγγλ. 1083: gulf of St Florent). Σ. Ε. Λ.

Βεκκιέτα (Vecchieta), *Λαυρέντιος ντὶ Πιέρο*. Ἰταλὸς γλύπτης, ζωγράφος καὶ χύτης μετάλλου (1482—1540). Κατεσκεύασε τὸ ὀρειχάλκινον ἀρτοφόριον τῆς μητροπόλεως τῆς Σιέννης καὶ ἐπεράτωσε τὸ βαπτιστήριον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, οὗ τὴν κατασκευὴν εἶχεν ἀρχίσει ὁ Ντονατέλλο. Ἐπὶ πλέον ἐξετέλεσε τὰ ἀγάλματα τῶν ἁγίων Πέτρου καὶ Παύλου διὰ τὸν αὐτὸν Ἅγιον Ἰωάννην τῆς Σιέννης καὶ πληθὺν πινάκων διὰ διάφορα ἱδρύματα τῆς ἰδίας πόλεως. Ι. Μ. Π.

Βέκκος, *Ἰωάννης*. Θεολόγος καὶ κληρικὸς Βυζαντῖνος ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα. Διεκρίνετο διὰ τὴν πολυμάθειαν καὶ σοφίαν του, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν περὶ τὰ δόγματα ἀστάθειαν καὶ παλιμβουλίαν του. Κατ' ἀρχὰς ὑπερημύνετο τῆς ὀρθοδοξίας καταπολεμῶν τοὺς δυτικούς, οὓς καὶ ἔν τινι συναθροίσει, παρόντος καὶ τοῦ αὐτοκράτορος, ἐχαρακτήρισεν ὡς αἱρετικούς. Ὅτε ὅμως ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, φοβούμενος σταυροφορίαν τῶν δυτικῶν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς ἀνάκτησιν αὐτῆς καὶ φρονῶν ὅτι «τὸ κατεπεῖγον ἔν ἐστι, τὸ φυγεῖν κίνδυνον ἀναγκαῖον», ἐπεδίωκε παντὶ τρόπῳ τὴν μετὰ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας ἕνωσιν καὶ κατεδίωκε τοὺς ἀντιτιθεμένους πρὸς αὐτήν, ἐν οἷς καὶ τὸν Βέκκον, ὃν ἐφυλάκισεν εἰς σκοτεινὸν πύργον (καὶ εἰς φυλακήν, τὸν τοῦ Ἀνεμᾶ πύργον, Κελτοῖς σωματοφύλαξι παραδιδόται, *Παχυμ.* Ε, 13), μετέβαλεν ὁ Βέκκος ἐν τῇ φυλακῇ φρόνημα, κηρυχθεὶς ὑπὲρ τῆς μετὰ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας ἑνώσεως. Διὰ τοῦτο, ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ κατεβίβασε τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τὸν εἰς τὴν ἕνωσιν ἀνθιστάμενον πατριάρχην Ἰωσήφ, ἀνεβίβασεν εἰς αὐτὸν τὸν Ἰωάννην Βέκκον, ὅστις ψηφισθεὶς τῇ 26 Μαΐου τοῦ 1275, ἐχειροτονήθη τῇ 2 Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Ἀνελθὼν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ὁ Βέκκος κηρύσσεται ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως μετὰ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ «γίνεται τῷ βασιλεῖ καὶ γλῶσσα καὶ χεὶρ καὶ κάλαμος ὀξυγράφος τὰ πάντα καθυπηρετῶν», ὡς ἀναφέρει ὁ Παχυμέρης. Ἡ μεταβολὴ αὕτη τῶν φρονημάτων τοῦ Βέκκου δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προῆλθεν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν συγγραμμάτων τοῦ *Νικηφόρου Βλεμμύδου*, ὡς φρονοῦσιν οἱ δυτικοί, διότι ὁ Βλεμμύδης, ὢν ἐναντίος τῇ ἑνώσει, κατεπολέμει τὰς δυτικὰς ἑτεροδιδασκαλίας. Ὅτε ὅμως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου (1282) ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος, ὅστις ἐκηρύχθη κατὰ τῆς ἑνώσεως, ἐγκατέλιπε μὲν τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ὁ Βέκκος μεταβὰς εἰς τὴν μονὴν τῆς Παναχράντου, κληθεὶς δῆμως μετ' ὀλίγον ἐνώπιον τῆς συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς ἀπολογίαν συνέταξε λίβελλον, καταναθεματίζων τὰς προτέρας αὐτοῦ πλάνας καὶ ζητῶν συγχώρησιν παρὰ τῆς συνόδου. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἤρχισε πάλιν καταπολεμῶν τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ ὑποστηρίζων τὰς δυτικὰς ἑτεροδιδασκαλίας. Τούτου ἕνεκα, ἀναθεματισθεὶς ὡς ἀμετανόητος ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Κυπρίου, ἐξωρίσθη, ἀπέθανε δὲ ἐν τῇ ἐξορίᾳ, ἐν τῷ κατὰ τὸν Ἀστακηνὸν κόλπον τῆς Βιθυνίας παραλίῳ φρουρίῳ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τῷ 1298.

Ἰωάννης Βέκκος.

Ὁ Ἰωάννης Βέκκος ἔγραψε πλεῖστα συγγράμματα, τῶν ὁποίων τὰ περισσότερα ἔχουσιν ἤδη τύποις ἐκδοθῆ. Τούτων κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς:

1) «Περὶ τῆς ἑνώσεως καὶ εἰρήνης τῶν τῆς παλαιᾶς καὶ νέας Ῥώμης Ἐκκλησιῶν». Τὸ ἔργον τοῦτο διαιρεῖ ὁ συγγραφεὺς εἰς δύο μέρη, ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ὁποίων ζητεῖ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ δὴ ὁ Ἀθανάσιος, οἱ Καππαδόκαι, ὁ Χρυσόστομος, ὁ Ἐπιφάνιος, ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας καὶ ὁ Μάξιμος ὁ ὁμολογητὴς ὡμολόγουν τὸ δυτικὸν δόγμα, αἱ δὲ ἀντιρρήσεις τῶν τὰ ἐναντία φρονούντων εἶναι ἐσφαλμέναι, ὡς ἐκ διαφόρων χωρίων τούτων φαίνεται, ἅτινα ἀναπτύσσει· ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ἀνασκευάζει τὰς γνώμας μεταγενεστέρων Ἑλλήνων θεολόγων καὶ δὴ τοῦ Φωτίου, τοῦ Ἰωάννου Φουρνῆ, τοῦ Νικολάου Μεθώνης καὶ τοῦ Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας.

2) «Ἐπιγραφαί». Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ παραθέτει χωρία πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, δι' ὧν προσπαθεῖ νὰ δείξῃ ὅτι οὗτοι δέχονται τὴν καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπόρευσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ὅτι αἱ φράσεις ἐξ υἱοῦ καὶ δι' υἱοῦ εἶναι ταυτόσημοι.

3) «Λόγοι εἰς τὸν τόμον τοῦ Κυπρίου κατὰ τῶν νεοφανῶν αἱρέσεων αὐτοῦ». Δύο λόγοι, ἐν οἷς προσπαθεῖ νὰ ἀνασκευάσῃ τὰς ἰδέας τοῦ Γρηγορίου τοῦ Κυπρίου, τοῦ ἀντιπάλου καὶ προσωπικοῦ αὐτοῦ ἐχθροῦ.

4) «Πρὸς τὸν Σουγδαίας Θεόδωρον». Τρία βιβλία, ἅτινα ἀπευθύνει ὁ Βέκκος πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τῆς ἐν Μοισίᾳ Σουγδαίας Θεόδωρον, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς ἰσαρίθμους ἐπιστολὰς τούτου πρὸς αὐτόν, δι' ὧν ἐζήτει οὗτος νὰ διαφωτισθῇ ὑπὸ τοῦ Βέκκου. Πρὸς τὸν αὐτὸν πιθανῶς Θεόδωρον ἀπευθύνεται καὶ τὸ ἔργον τοῦ Βέκκου «Ἐπισημειώσεις τῶν αὐτοῦ ἁπασῶν βίβλων καὶ γραφῶν συμφωνίας», ὅπερ ἐγράφη ἐν φυλακῇ καὶ εἶναι πιθανῶς τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ Βέκκου.

5) «Τῶν ἐπὶ ταῖς τοῦ ἁγίου Πνεύματος γραφικαῖς χρήσεσιν ἐπιστασιῶν κυρίου Ἀνδρονίκου τοῦ Καματηροῦ». Ὁ Ἀνδρόνικος Καματηρὸς ἀναπτύσσων τὰ φαινόμενα εὐνοϊκὰ πρὸς τὸ δυτικὸν δόγμα χωρία τῶν πατέρων προσεπάθησε νὰ δείξῃ ὅτι ταῦτα οὐδόλως στηρίζουσι τὸ δυτικὸν δόγμα. Τὴν γνώμην ταύτην ἀποκρούει ὁ Βέκκος, προσπαθῶν διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν χωρίων τούτων νὰ δείξῃ τὴν ἀποδεικτικὴν αὐτῶν δύναμιν καὶ προσάγων πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς γνώμης αὐτοῦ χωρία καὶ ἄλλων πατέρων καὶ δὴ τοῦ Ἱερωνύμου, τοῦ Αὐγουστίνου καὶ τοῦ Γρηγορίου τοῦ μεγάλου.

6) «Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀγαλλιανὸν κύριον Ἀλέξιον τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας διάκονον». Ὁ διάκονος Ἀλέξιος, ὀπαδὸς τοῦ Βέκκου, μετέστη εἰς τὴν ἀντίθετον μερίδα, τοῦτο δὲ πληροφορηθεὶς ὁ Βέκκος, ἐν τῇ φυλακῇ εὑρισκόμενος, γράφει πρὸς αὐτὸν ὅπως ἐλέγξῃ τὴν ἀστάθειάν του.

7) «Ἀνασκευὴ τοῦ λόγου, ὃν ὁ Φώτιος κατὰ Λατίνων πρός τινα φιλόσοφον Εὐσέβιον ἔγραψεν, οὗ ἡ ἐπιγραφὴ περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος μυσταγωγίας». Ἐν αὐτῷ προσπαθεῖ νὰ ἀνασκευάσῃ τὰς γνώμας τοῦ Φωτίου.

8) «Ἐπιστολὴ πρὸς Ἰωάννην πάπαν». Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη γραφεῖσα πρὸς τὸν πάπαν Ἰωάννην τὸν ΚΑ' πιθανῶς κατὰ τὸ 1277 περιέχει τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως τοῦ Βέκκου.

Ἐκτὸς τούτων ἔχει γράψει ὁ Βέκκος τρεῖς πραγματείας περὶ τῆς ἀδίκου ἐκθρονίσεώς του καὶ ἀπολογίαν τῆς στάσεώς του ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ καὶ τέσσαρα βιβλία πρός τινα Κωνσταντῖνον. Τινὰ τῶν ἔργων τοῦ Βέκκου ἐξεδόθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Πέτρου Ἀρκουδίου ἐν τοῖς opuscula aurea theologica (ἐν Ῥώμῃ 1630), ἔπειτα ὁ Λέων Ἀλλάτιος ἐξέδωκε τὰ πλεῖστα τούτων ἐν τῇ Graecia orthodoxa (τόμ. 1 ἐν Ῥώμῃ 1652 σ. 61—378 καὶ τόμ. 2 ἐν Ῥώμῃ 1659 σ. 1—641). Ἀνατύπωσις ἐγένετο παρὰ Migne (P. Gr. 141 σ. 16—1032), ἔνθα ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Hergenröther τὸ πρῶτον ἡ ἀνασκευὴ τοῦ περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος συγγράμματος τοῦ Φωτίου (σ. 728—864). Ἔργα τινὰ τοῦ Βέκκου μένουσιν ἔτι ἀνέκδοτα. Διεξοδικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ Ἰωάννου Βέκκου εὕρηνται παρὰ τῷ Γεωργίῳ τῷ Παχυμέρει (πρβλ. ἔτι *Λέοντος Ἀλλατίου* De perpetua consensione σ. 761—769 καὶ *Φαβρικίου* Bibl. gr. II, 344—349). Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

Βεκλαλί. Παλάτια τῶν βασιλέων τῶν Περσῶν ἐν Μεσοποταμίᾳ εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Νινευή. Περιεβάλλοντο ὑπὸ ἀπεράντων κήπων, ἐν οἷς ἐτρέφοντο πτηνὰ σπάνια καὶ πλῆθος θηρίων, ὀνάγρων, δορκάδων κλ., καθὼς καὶ χιλιάδες προβάτων, βοῶν καὶ χοίρων. Ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Ἡράκλειος (610—641), καταδιώκων τὸν φεύγοντα πρὸ αὐτοῦ βασιλέα τῶν Περσῶν Χοσρόην Β' (590—627), κατέλαβεν αὐτὰ τὴν 27 Δεκεμβρίου 626. Προσελθόντες ἐκεῖ αὐτόμολοι ἐκ τοῦ περσικοῦ στρατοῦ ἀνήγγειλον αὐτῷ ὅτι ὁ Χοσρόης συνεκέντρου ἰσχυρὰς δυνάμεις μετὰ ἐλεφάντων εἰς Βαρασρώθ, ἀπέχουσαν τοῦ Βεκλαλὶ περὶ τὰ 5 μίλλια. Ἀναπαύσας ἐκεῖ τὸν στρατόν του ἐπὶ 2 ἡμέρας, ἐβάδισε κατὰ τοῦ Χοσρόου, ὅστις ὅμως πληροφορηθεὶς τοῦτο ὑπεχώρησε πρὸς τὴν Κτησιφῶνα. Ν. ΚΛΣ

Βέκμαν (Weckmann), *Ματίας*. Γερμανὸς μουσικοσυνθέτης (1621—1674). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ διασήμῳ συνθέτῃ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Ἐρρίκῳ Σούτς, τῇ προτροπῇ τοῦ ὁποίου ἀνεχώρησε πρὸς τελειοποίησιν εἰς Βενετίαν. Ὁ Βέκμαν, ἂν καὶ Γερμανός, ἀνήκει εἰς τὴν ὀλλανδικὴν σχολὴν τῆς ὁποίας τὰς μεθόδους καὶ τὸ ὕφος ἐνεκολπώθη. Τῷ 1655, διωρίσθη ὀργανίστας τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου ἐν Ἁμβούργῳ, ἔνθα καὶ διέμεινε μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἵδρυσε τὸ πρῶτον Collegium musicum, διαλυθὲν μετὰ τὸν θάνατόν του. Ἐκ τῆς ἀπειρίας τῶν συνθέσεων τοῦ Βέκμαν διακρίνονται 5 *τοκκάται*, 5 *καντσόνε*, 5 *σουΐται*, καὶ 10 *σονάται*· ἐπίσης μία *καντάτα* («Weine nicht») δημοσιευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ζάϊφφερτ, εἰς τὴν σειρὰν τῶν «Μνημείων γερμανικῆς τέχνης». Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

βεκμανία (ἡ) (Bekmania) *[Bot.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀγρωστοειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *χλωριδιδῶν*. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βεκμανία ἡ σταυρόμορφος* (Bekmania cruciformis) ἀπαντῶσα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης. Παρ' ἡμῖν εὑρίσκεται ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Πελοποννήσῳ. Δ. Ν. Π.

βεκὸς (τό). Λέξις φρυγικὴ σημαίνουσα ἄρτον κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου, διηγουμένου περὶ αὐτῆς τὰ ἑξῆς ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ: Ὁ Ψαμμήτιχος βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, θέλων νὰ ἐξακριβώσῃ πειραματικῶς ποῖοι εἶναι οἱ πρῶτοι ἐκ πάντων τῶν ἀνθρώπων, ἐσοφίσθη τὸ ἑξῆς: ἔλαβε δύο τυχαῖα νεογνὰ καὶ τὰ παρέδωκεν εἰς ποιμένα μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ τὰ διαθρέψῃ μακρὰν τῶν ἀνθρώπων καὶ ἄνευ ἐπικοινωνίας μετ' οὐδενός, σκοπῶν διὰ τούτου νὰ ἴδῃ τήν τινα φωνὴν ῥήξουσι πρώτην τὰ παιδία, ἀπαλλαχθέντα τῶν ἀσήμων κνυζημάτων». Μετὰ πάροδον διετίας—ἐν τῷ μεταξὺ τὰ παιδία ἐτρέφοντο διὰ γάλακτος αἰγός, οὐδεμίαν παρὰ τοῦ ποιμένος ἀκούσαντα λέξιν—ἀνοίξας τὴν θύραν τῆς καλύβης ὁ ποιμὴν ἤκουσεν ἀμφότερα τὰ παιδία νὰ τοῦ φωνάζουν: «βεκὸς» ἐκτείνοντα τὰς χεῖρας. Ὅταν ὁ Ψαμμήτιχος ἤκουσε τὸ συμβὰν καὶ τὴν λέξιν, ἐζήτησε νὰ πληροφορηθῇ τίνες ἐκ τῶν ἀνθρώπων καὶ τί ὀνομάζουν βεκός, καὶ ἔμαθεν ὅτι οἱ Φρύγες καλοῦσιν οὕτω τὸν ἄρτον. Ἡ διήγησις αὕτη ἀναφέρεται συχνὰ εἰς τὰς περὶ προελεύσεως τῆς γλώσσης συζητήσεις. Θ. Π.

Βεκτάς· βλ. Μπεκτάς.

βεκτασῆδες (οἱ)· βλ. μπεκτασῆδες.

βεκτικόσαυρος (ὁ) (Vecticosaurus Hulke) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *στεγοσαυριδῶν πραιδεντάτων, δεινοσαυρίων* ἑρπετῶν. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Ι.

βέλα (ἡ) (Bela) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσωβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυρικιδῶν*. Τὰ μαλάκια ταῦτα ἔχουσιν ᾠοειδῆ ἐπιμήκη κόγχην μὲ ἐπιφάνειαν λείαν ἢ κοσμουμένην ὑπὸ ἐπιμήκων ἀνωμάλων ῥαβδώσεων. Ἡ κόγχη τελευτᾷ εἰς περιεστραμμένον, κωνοειδὲς ἄκρον καὶ φέρει πλατύτατον, ἐπίμηκες ἄνοιγμα. Τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα τῆς κόγχης εἶναι λεῖα καὶ στιλπνά. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βέλα ἡ πυργοειδὴς* (Bela turricula), ἥτις διακρίνεται ἐκ τῆς ἀτρακτοειδοῦς κόγχης της, τοῦ μικροῦ μεγέθους της καὶ τοῦ καταλεύκου χρώματος τοῦ σώματός της, ὅπερ σπανίως εἶναι ὠχροκίτρινον. Ἡ κόγχη της ἐξωτερικῶς φέρει βαθείας, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ ἐπιμήκεις διαυλακώσεις, ὁμοίας μεταξύ των καὶ εἰς ἴσην ἀπόστασιν ἀπ' ἀλλήλων κειμένας. Τὸ ἐντὸς ζῷον εἶναι λευκὸν μὲ κιτρίνας ἀνταυγείας καὶ κεφαλὴν βραχεῖαν, φέρουσαν δύο ἀρκετὰ μακρὰς προσακτρίδας, αἵτινες ἔχουσι κατὰ τὸ μέσον τοῦ μήκους των καὶ κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειάν των φυματιοειδῆ ἐξόγκωσιν, ἐπὶ τῇ ὁποίᾳ εἶναι τοποθετημένοι οἱ ὀφθαλμοί. Ὁ ποὺς εἶναι εὐρύτατος, κολοβωμένος κατὰ τὸ ἄκρον του καὶ λίαν διασταλτός. Τὸ ἄνοιγμα τῆς κόγχης εἶναι ᾠοειδές. Ζῇ εἰς πάσας τὰς ψυχρὰς θαλάσσας καὶ ἰδίως παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Σουηδίας, τῆς Νορβηγίας, τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας, ὡς ἐπίσης καὶ τῆς βορείου Ἀμερικῆς. Δ.Ν.Π.

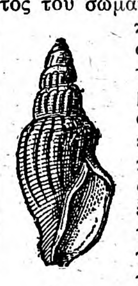

Βέλα ἡ πυργοειδής.

Βέλα *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάσθη ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τὸ ἐν Ἀν. Θρᾴκῃ τουρκικὸν χωρίον *Βελῆ-Μεσὲ* τῆς ὑποδιοικήσεως Τυρολόης, ἀριθμοῦν (1920) 1223 κατοίκους. Α. Θ. Σ.

—Βέλα (Vela) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἐπικίνδυνος σκόπελος (Vela : πλάτ. 44°51'Β, μηκ. 14°43' Α, χάρτ. ἀγγλ. 2711 : Cabe Promontore to Grossa island) ἐπισημασμένη διὰ τὴν ἡμέραν διὰ σιδηροπασσάλου μετὰ σφαίρας, εἰς τὴν ΒΔ ἄκραν τῆς νήσου Ἀρμπα τοῦ Κουαρνερόλλο. Σ. Ε. Λ.

—Βέλα *Λούκα* (Vela Luca) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ὁ κυριώτερος λιμήν, ὀνομαζόμενος καὶ *Σὰν Πιέτρο* (πλάτ. 43°23' Β, μῆκος 16°38' Ἀν, χάρτ. ἀγγλ.

Digitized by Google

2712: Zirona channel to Cuzzola) τῆς Ἀδριατικῆς μεγαλονήσου Μπράτσα (Brazza, ἀρχ. *Βράττια*). Σ. Ε. Λ.

Βέλα (Vela), *Βικέντιος*. Ἰταλὸς γλύπτης (1822—1891). Καταγόμενος ἐξ οἰκογενείας πτωχῶν χωρικῶν, εἰσήχθη ἀπὸ τοῦ δωδεκάτου ἔτους τῆς ἡλικίας του εἰς μαρμαρογλυφεῖον, εἰς ἡλικίαν δὲ δεκατεσσάρων ἐτῶν ἐστάλη εἰς τὸ Μιλάνον, ἔνθα ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ Ντουόμο, μετὰ ταῦτα δὲ ἠκολούθησε μαθήματα εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ γλύπτου Cacciatori, τῇ συνδρομῇ τοῦ πρεσβυτέρου του ἀδελφοῦ, ὅστις ἐπίσης διὰ μόνης τῆς ἀκαμάτου θελήσεώς του ἀνεδείχθη ἱκανὸς καλλιτέχνης. Τῷ 1838 ἔλαβε μέρος εἰς τὸν ἐν Βενετίᾳ διαγωνισμὸν γλυπτικῆς δι' ἀναγλύφου ἀπεικονίζοντος τὸν «Χριστὸν ἀνιστάντα τὴν κόρην τοῦ Ἰαείρου», ἐβραβεύθη δὲ καὶ ἀπέκτησε φήμην. Τὸ ἄγαλμά του «Προσευχὴ» τὸν κατέστησε διάσημον. Τῷ 1847 ἤρχισε τὴν κατασκευὴν τοῦ «Σπαρτάκου» του, ἀλλ' ὁ πόλεμος τοῦ Sunderbund, εἰς ὃν ἔλαβε μέρος, καὶ ὁ ἀγὼν ὑπὲρ τῆς ἰταλικῆς ἀνεξαρτησίας, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου ἐπολέμησεν ἡρωικῶς, ἀνέστειλαν ἐπὶ μακρὸν τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου τούτου. Τῷ 1855 ἀπέστειλε τοῦτο εἰς τὴν Παγκόσμιον Ἔκθεσιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν τὸ ἠγόρασεν ὁ πάμπλουτος δοὺξ Ἀντώνιος Λίττα. Τῷ 1857 ὁ Βέλα, ἀρνηθεὶς νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Μιλάνου, ἀνέλαβε διδασκαλίαν παρὰ τῇ ἐν Τουρίνῳ Ἀλβερτίνῃ Ἀκαδημίᾳ καὶ ἐξετέλεσε πληθὺν ἀγαλμάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται ἡ «Ἐλπὶς» καὶ ἡ «Ἐγκαρτέρησις», ἐκπονηθεῖσαι διὰ τὴν διακόσμησιν ἐπιταφίων μνημείων, «Ἡ κλαίουσα Ἁρμονία», κατασκευασθεῖσα διὰ τὸ μνημεῖον τοῦ Ντονιζέττι, «Ὁ πρίγκιψ Εὐγένιος τῆς Σαβοΐας» καὶ «Ὁ δοὺξ τῆς Γενούης», εὑρισκόμενοι εἰς τὸ Δημοτικὸν κατάστημα τοῦ Τουρίνου, «Ὁ Ροσμίνι», «Ὁ Μπάλμπο», «Ὁ στρατηγὸς Πέπε» καὶ «Ὁ στρατηγὸς Μπάβα», κοσμοῦντες τὸν δημόσιον κῆπον τοῦ Τουρίνου, «Ὁ στρατιώτης τοῦ 1858», «Ὁ Τζιομπέρτι» κλπ. Τῷ 1863 ὁ Βέλα κατεσκεύασε τὸ μαρμάρινον σύμπλεγμα «τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰταλίας», ὅπερ αἱ γυναῖκες τοῦ Μιλάνου προσέφεραν εἰς τὴν σύζυγον τοῦ Ναπολέοντος Γ' καὶ δι' ὅπερ τοῦ ἀπενεμήθη ὁ σταυρὸς τοῦ Λεγεῶνος τῆς τιμῆς, τῷ δὲ 1867 ἀπέστειλεν εἰς τὴν ἐν Παρισίοις παγκόσμιον ἔκθεσιν τὸν «Χριστόφορον Κολόμβον καὶ τὴν Ἀμερικήν», «Τὰς τελευταίας ἡμέρας Ναπολέοντος τοῦ Α'» καὶ τὴν «Ἄνοιξιν». Τὰ τελευταῖά του ταῦτα ἔργα, δι' ἃ ὠνομάσθη ἀξιωματικὸς τοῦ Λεγεῶνος τῆς τιμῆς, τὸν ἀνεβίβασαν εἰς τὴν πρώτην σειρὰν τῶν Ἰταλῶν καλλιτεχνῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ι. Μ. Π.

— **Βέλα** (Vela), *Σπάρτακος*. Ἰταλὸς ζωγράφος (1853—1895), υἱὸς τοῦ γλύπτου *Βικεντίου Βέλα*. Ἦτο προικισμένος ἐκ φύσεως μὲ ἀξιόλογα καλλιτεχνικὰ προσόντα, ἡ ἀσταθὴς ὅμως καὶ πάντοτε ἐπισφαλὴς ὑγεία του δὲν τοῦ ἐπέτρεψε νὰ χρησιμοποιήσῃ ταῦτα ἱκανοποιητικῶς. Ἐπέσυρε τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς ἑλβετικῆς ὁμοσπονδίας, διότι ἐδώρησεν εἰς αὐτὴν τὰ ἐν Λιγκορνέττῳ κτήματά του μετὰ τῶν ἐν αὐτοῖς περιλαμβανομένων πλουσίων καλλιτεχνικῶν συλλογῶν καὶ προσόδου ἐκ 10.000 φράγκων χάριν τῶν ἐξόδων τῆς συντηρήσεώς των. Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

βελαγγέρα (ἡ) (Belangera Camb.) *[Παλαιοφυτολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν *τῶν κουνονιδῶν δικοτυληδόνων ἀγγειοσπέρμων*. Λείψανα τῶν φυτῶν τούτων—φύλλα ἄφθονα—εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βελαγγερία (ἡ) (Belangeria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σαξιφραγιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ δένδρων τῆς Βραζιλίας. Δ.Ν.Π.

βελάδα (ἡ)· (ἐκ τοῦ ἰταλ. veada), τὸ ἐπίσημον ἀνδρικὸν πολιτικὸν ἔνδυμα, ἄλλως φράκο (βλ. λ.). *Βελάδα* ἐπίσης ὀνομάζεται πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, παικτικῶς μᾶλλον, καὶ πᾶσα ἄλλη μὴ κοινῆς χρήσεως εὐρωπαϊκὴ ἀνδρικὴ ἀμφίεσις, ὡς ὁ *ζακές*, ἡ *ρεδιγκότα* κ. τ. τ. Καὶ ἐπίθετον δὲ εἰρωνικὸν ἔχει σχηματισθῆ ἐκ τῆς ἰδίας λέξεως: ὁ *βελαδάκιας*=ὁ φορῶν φράκο, ἢ ζακέν.

βελάζω καὶ *μπελάζω*· φωνάζω μπὲ-μπέ, βληχῶμαι (ἐπὶ τῶν προβάτων καὶ αἰγῶν).

Βελαί (Velay) *[Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία τῆς Γαλλίας. Εἶναι ἡ ἀρχαία χώρα τῶν Vellavii, περιλαμβανομένη μεταξὺ τῆς Ὠβέρνης, τοῦ Φαρέ, τοῦ Ζεβωντὰν καὶ τοῦ Βιβαραί. Σήμερον ἀνήκει εἰς τὸν νομὸν τοῦ Ὡτ-Λουάρ. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ *Λε-Πουΰ*. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ ὑπάρχει ἡ ὀροσειρὰ τοῦ Βελαί, γρανιτώδης καὶ ἐλάχιστα καλλιεργουμένη. Μ. Δ. Β.

βελαία (ἡ) (Velea) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδανθῶν*, περιλαμβάνον δύο εἴδη ἰθαγενῆ τοῦ Μεξικοῦ. Δ. Ν. Π.

Βελαίν (Velain), *Κάρολος*. Γάλλος γεωλόγος (1845—1925). Μετὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870, εἰς ὃν ἔλαβε μέρος, ἐπεφορτίσθη νὰ συνοδεύσῃ τὸν ναύαρχον Mouchet κατὰ τὴν ἀποστολήν του εἰς τὴν νῆσον τοῦ Ἁγίου Παύλου, ὅπως παρατηρήσωσι τὴν ἐν ταῖς ἀρκτικαῖς θαλάσσαις διάβασιν τῆς Ἀφροδίτης ἐκ τοῦ δίσκου τοῦ Ἡλίου. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀστρονομικῶν μελετῶν κατήρτισε τὴν στρωματογραφίαν τῆς ἡφαιστειώδους νήσου, ἥτις ἐχρησίμευσεν ὡς ὑπόδειγμα τῶν μετ' αὐτὴν ἐκδοθέντων στρωματογραφικῶν χαρτῶν. Τῷ 1878 προσελήφθη ὡς διδάσκαλος τῶν γεωλογικῶν διαλέξεων τῆς Σορβόννης. Τότε δ' ἐξέδωκε τὴν στρωματολογικὴν γεωλογίαν καὶ τὰ μαθήματα τῆς πετρογραφίας. Τῷ 1886 ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ διδασκαλία τῆς φυσικῆς γεωγραφίας, διότι εἶχεν ἀποδείξει διὰ τῶν ἔργων του ὅτι ἡ ἐπιστήμη τῆς γῆς δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι τελεία ἄνευ τῆς γνώσεως καὶ ἑρμηνείας τῶν κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ τὸ παρὸν ἐμφανισθέντων φυσικῶν φαινομένων. Ἡ γεωλογία, κατ' αὐτόν, ἦτο ἡ γεωμορφογένεια. Τῷ 1897 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς γεωλογίας ἐν Σορβόννῃ. Ὀλίγους μῆνας πρὸ τῆς ἐπισυμβάσης μεγάλης ἐν Μαρτινίκᾳ καταστροφῆς προεῖπε τὸν κίνδυνον, ὃν διέτρεχεν ὁ κῶνος τοῦ Πελείας. Ἐκτὸς τῶν μαθημάτων ἐξήσκει τοὺς φοιτητὰς εἰς ἐκδρομὰς γεωλογικὰς καὶ γεωγραφικάς. Τῷ 1906 ἐξέδωκε τὴν «Revue de Géographie», κατὰ δὲ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον παρέδωκεν εἰς τὸ γαλλικὸν ἐπιτελεῖον τοῦ στρατοῦ ἔργον του ἐπιγραφόμενον «Γεωγραφικαὶ ὁδηγίαι», διὰ τοῦ ὁποίου αἱ στρατιαὶ ἠδύναντο νὰ βαδίσωσιν ἐν πλήρει γνώσει τοῦ γαλλικοῦ ἐδάφους. Τῷ 1920 ἀπεσύρθη τῆς ὑπηρεσίας λαβὼν τὸν τίτλον τοῦ ὁμοτίμου καθηγητοῦ. Δ. Π. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

βελαιρία (ἡ) (Belairia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας *ψυχανθῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῆς Κούβας. Δ. Ν. Π.

Βελαμὼν *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Τόπος τῆς Παλαιστίνης μνημονευόμενος ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐν τῇ βίβλῳ *Ἰουδεὶθ* (ζ' 3). Φέρεται δὲ καὶ ὑπὸ τὸν τύπον *Βαλαμών*, *Βελμών*, *Βελμαίμ*, *Βελβαίμ* κλπ. Πρόκειται πιθανώτατα περὶ τῆς ἀλλαχοῦ τῆς Π. Διαθήκης μνημονευομένης *Ὑβλεὰμ* ἢ *Βιλὰμ* (*Ἰησ. Ναυῆ* ιζ' 11, Α' Παραλειπ. στ' 70). Ἡ τοποθεσία αὐτὴ ἀναζητεῖται συνήθως ἐν τοῖς σημερινοῖς ἐρειπίοις *Κιρμπὲτ-Μπελαμέ*, παρὰ τὴν ἀπὸ Νεαπόλεως εἰς Βαιθσὰν ὁδόν, περὶ τὰ 2 χμ. νοτίως τοῦ Δζενίν. Π. Ι. Μ.

βελάνι (τό)· κοινὴ ὀνομασία τοῦ καρποῦ τῆς δρυός· βλ. βάλανος.

Βελάνι *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Ἀττικῆς (Βλ. λ. Αἰγαῖον τ. Β', σ. 383α).

βελανιά (ἡ)· κοινὴ ὀνομασία μιᾶς ποικιλίας δρυὸς (βλ. δρῦς).

βελανίδα (ἡ)· ὀνομάζεται οὕτως εἰς τὰς Κυκλάδας ὁ ἰχθὺς ὁ κοινῶς λεγόμενος *ζαργάνα*· βλ. λ. βελόνη.

Βελανιδέζα. Περιοχὴ πευκόφυτος τῆς Ἀττικῆς πρὸς Α. τοῦ χωρίου Σπάτα, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ ἀνήκει, οὐ μακρὰν τῆς θαλάσσης. Ἐνταῦθα τοποθετεῖται ὑπὸ τῶν τοπογράφων ὁ ἀρχαῖος δῆμος τῆς Ἀττικῆς *Φηγαία*, φαίνεται δ' οὕτως ὅτι τὸ νέον ὄνομα εἶναι ὡς μετάφρασις ἐκ τοῦ ἀρχαίου, μετὰ προσθήκης ἀλβανικῆς καταλήξεως. Τὸ ὄνομα τῆς *Βελανιδέζας* ἔγινε γνωστὸν ἐκ τῆς περιφήμου «στήλης τοῦ Ἀριστίονος» ἢ τοῦ «Μαραθωνίου στρατιώτου», ἔργου τοῦ Ἀριστοκλέους, τοῦ ἕκτου αἰῶνος π. Χ., τὸ ὁποῖον ἀνευρέθη κατὰ τὴν περιοχὴν ταύτης. Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο εἶναι ἀποτεθειμένον ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ εἰς τὴν πρώτην αἴθουσαν τῶν ἀρχαϊκῶν καὶ κατὰ τὸν ἀριστερὸν (δυτικὸν) αὐτῆς τοῖχον (ἀριθ. 29). Ι. Σ. Σ.

βελανίδι (τό)· καὶ *βαλανίδι*· βλ. λ. βάλανος.

Βελανίδι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Πηνειῶν* τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 201. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Σοῦλι* (κάτ. 242) καὶ *Ρουπακιὰ* (κάτ. 85). Δ. Ε. Μ.

Βελανίδια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Βοιῶν* τῆς ἐπαρχίας Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 648. Κεῖται εἰς τὰς ΒΑ κλιτῦς τοῦ ὄρους *Κριθῆνα* τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Πάρνωνος ἀπέχον 15' ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Μετὰ τῆς πλησιεστέρας κωμοπόλεως Νεαπόλεως (Βάτικα) συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ (ὥρ. 4). Δ. Ε. Μ.

—**Βελανίδια** *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ, τῆς ἀκτῆς τῆς Φωκίδος, ἀπέχον 14 μίλ. Β.ΒΔ τοῦ φάρου Μελαγγαβίου καὶ ἀποτελοῦν τὸ ΒΔ μὲν κέρας τῆς *Ἀλκυονίδος θαλάσσης*, τὸ ΝΑ δὲ τοῦ κόλπου τῆς Ἀντικύρρας. Αἱ συντεταγμέναι του: πλάτ. 38°14'40", μήκ. 22°45'00" Ἀν. κατὰ τὸν ἀγγλ. χάρτ. 1600: Gulf of Corinth. Σ. Ε. Λ.

Βελανιδιὰ (ἡ) καὶ *βαλανιδιὰ* *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ δένδρου δρῦς ἡ *αἰγίλωψ* (βλ. λ.).

βελανιδιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Ἀμφείας* τῆς ἐπαρχίας Καλαμῶν τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 333. Κεῖται παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Παμίσου ΝΑ τῶν Ἀρφαρῶν, ἀφ' ὧν ἀπέχει ἐπὶ ὥραν. Δ. Ε. Μ.

—**Βελανιδιὰ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἀνασελίτσης τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 311. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σταμπάδες*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Στέρνα* (τέως *Σολομίστιον*, κάτ. 145). Δ. Ε. Μ.

—**Βελανιδιὰ** *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Δαφνίου* τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας.

— **Βελανιδιὰ** *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Καμαρίνης* τῆς ἐπαρχίας Πρεβέζης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ.

—**Βελανιδιὰ** *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Μερόπης* τῆς ἐπαρχίας Μεσσήνης τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας.

— **Βελανιδιᾶς μονή**. Μικρὰ μονὴ τῆς Μεσσηνίας ἀπέχουσα 45' ἐκ τῶν Καλαμῶν. Τῷ 1920 εἶχεν 7 μοναχούς. Ι. Σ. Σ.

Βελανιδιὲς *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Κοντοσταύλου* τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας. Κάτ. (1928) 20. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπιζμπάρδι*. Δ. Ε. Μ.

— **Βελανιδιὲς** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Κρεμμυδίων* τῆς ἐπαρχίας Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 393. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Φουρτζί*.

βελάνισα ἢ *βελάτσα* *[Ζωολ.]*· κοινὴ ὀνομασία ἐν Μεσολογγίῳ τοῦ ἰχθύος **κέφαλος** *ὁ χείλων* (βλ. λ.).

Βέλανος *[Γεωγρ.]*. Τοποθεσία ἐν τοῖς περιχώροις τῆς κωμοπόλεως Μυκόνου τῆς ἐπαρχίας Σύρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων.

Βελάντερ (Welander), *Ἐδουάρδος*. Σουηδὸς δερματολόγος καὶ συφιλιδολόγος γεννηθεὶς τῷ 1846. Τῷ 1884 διωρίσθη ὑφηγητὴς τῆς συφιλιδολογίας εἰς τὸ Καρολίνειον Ἰνστιτοῦτον τῆς Στοκχόλμης, τῷ δὲ 1896 καθηγητής. Συνέγραψε: «Περὶ ἀφροδισίων νόσων ἐν Σουηδίᾳ» (Στοκχόλμη 1898), ὡς καὶ περὶ τὰ 100 ἐπιστημονικὰ ἄρθρα εἰς διάφορα ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ τῆς Βιέννης, Παρισίων κτλ. Ο. Ρ.

Βελάου (Wehlau) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας, ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Πρωσσίᾳ, ἐπὶ τῆς συμβολῆς τοῦ Ἄλ πρὸς τὸν Πρέγκελ. Κάτ. 5469. Τὴν 19 Σεπτεμβρίου 1657 ὑπεγράφη ἐν αὐτῇ συνθήκη μεταξὺ Πολωνίας καὶ Βρανδεμβούργου. Μ. Δ. Β.

Βελάουστα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Πυργί.

Βελὰρ Μπουρνοῦ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ ΝΑ ἄκρα τῆς χερσονήσου τῆς Ἀρτάκης ἢ Κυζίκου (πλάτ. 40° 25' ½ Β, μηκ. 27° 58' ⅜ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 224: The Sea of Marmara), ἀποτελοῦσα τερματισμὸν τοῦ ὄρους Κοὺρτ Μαουλὰν (1400 π.) τῆς χερσονήσου, καὶ τὸ ΒΑ κέρας τοῦ κόλπου *Πέραμο*. Σ. Ε. Λ.

Βελάσκεθ (Velasquez), *Διέγος*. Ἱσπανὸς στρατηγὸς (1465—1523). Ἠκολούθησε τὸν Χριστόφορον Κολόμβον κατὰ τὸ δεύτερον ταξίδιον του εἰς Ἀμερικὴν τῷ 1493 καὶ προσεκολλήθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Βαρθολομαίου Κολόμβου ἐν Ἁγίῳ Δομινίκῳ. Τῷ 1511 ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ κατάκτησις τῆς Κούβας, τῆς ὁποίας διωρίσθη διοικητής. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἡ ἱσπανικὴ ἀποικία τῆς Κούβας ἀνεπτύχθη μεγάλως καὶ ἐκτίσθησαν αἱ πόλεις Λὰ Τρινιντάδ, Σὰν-Σαλβαντώρ, Σάντο Ἐσπίριτου καὶ Καρενάς. Τῷ 1518 ἐβοήθησε τὴν ἀποστολὴν τοῦ στρατηγοῦ Γκριχάλβα, ἡ ὁποία ἀνεκάλυψε τὸ Ὑουκατὰν καὶ τὸ Μεξικόν. Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν ταύτην ὁ Βελάσκεθ ἀνέθεσεν εἰς τὸν Φερδινάνδον Κορτὲθ τὴν κατάκτησιν τοῦ Μεξικοῦ καὶ παρέσχεν εἰς αὐτὸν ὅλα τὰ μέσα πρὸς πραγματοποίησιν τῆς ἐπιχειρήσεως. Ὁ Κορτὲθ ὅμως μετὰ τὴν κατάκτησιν τοῦ Μεξικοῦ ἐκράτησε τὴν διοίκησιν αὐτοῦ δι' ἴδιον λογαριασμόν, ἀρνηθεὶς ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐξάρτησιν του ἀπὸ τοῦ Βελάσκεθ. Μ. Δ. Β.

— **Βελάσκεθ** (Velasquez), *δὸν Διέγος-Ροδρῖγος ντὲ Σύλβα ὑ* —. Ὁ μέγιστος τῶν Ἱσπανῶν ζωγράφων καὶ ἓν τῶν μεγίστων ζωγραφικῶν πνευμάτων τοῦ κόσμου, γνωστὸς μὲ τὸ πρὸς μητρὸς ὄνομά του *Βελάσκεθ*. Ἐγεννήθη ἐν Σεβίλλῃ τῆς Ἀνδαλουσίας τῷ 1599 τὴν αὐτὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν εἶδε τὸ φῶς καὶ ὁ μέγας Φλαμανδὸς ζωγράφος Βὰν Ντάϋκ. Νεαρώτατος, ἔδειξεν ἰσχυρὰν κλίσιν εἰς τὸ σχέδιον καὶ δέκα τριῶν ἤδη ἐτῶν εὑρίσκομεν αὐτὸν ἐργαζόμενον εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Ἑρρέρα, ὅπου τὸν εἰσήγαγον οἱ γονεῖς του. Ἀλλ' ὁ βίαιος καὶ ἐμπαθὴς χαρακτὴρ τοῦ κατὰ τὰ ἄλλα εὐφυοῦς καὶ εὐγενοῦς καλλιτέχνου ὀλίγον συνεβιβάζετο μὲ τὴν μειλιχίαν καὶ διακριτι-

Digitized by Google

κὴν φύσιν τοῦ Βελάσκεθ, καὶ ὁ πατὴρ παρέδωκεν αὐτὸν εἰς τὸν Φραγκῖσκον Πατσιέκο, ζωγράφον, ποιητήν, ἔμπειρον τῆς τέχνης, τοῦ ὁποίου τὸ ἐργαστήριον ἦτο τὸ ἐντευκτήριον τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἀριστοκρατίας τῆς Ἀνδαλουσίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐκεῖ ὁ Βελάσκεθ ἔλαβε τὰ πρῶτα μαθήματα τῆς τέχνης καὶ τῆς ἀριστοκρατικῆς ζωῆς, τὴν ὁποίαν ἔμελλε νὰ ζήσῃ ὡς αὐλικὸς ζωγράφος. Ὁ Πατσιέκο εὐθὺς ἀμέσως ἀντελήφθη τὴν ἰδιοφυΐαν τοῦ νεαροῦ μαθητοῦ καὶ ὁ συγγραφεὺς τῆς «El Arte de la Pintura» μὲ ἐνδιαφέρον καὶ ἀγάπην ἐπεδόθη εἰς τὴν καθοδήγησίν του, ἐπὶ πέντε ἔτη κρατήσας αὐτὸν εἰς τὸ ἐργαστήριον· τόσον δὲ ἐξετίμησε τὰς ἀρετὰς καὶ τὸ τάλαντόν του, ὥστε τῷ 1618 ἔδωκεν εἰς τὸν Βελάσκεθ τὴν θυγατέρα του *Juana* ὡς σύζυγον, ἐνθαρρυνόμενος, ὡς λέγει ὁ ἴδιος, ἀπὸ τὰς καλάς του ἰδιότητας, τὴν σωφροσύνην καὶ τὰς ἐλπίδας, τὰς ὁποίας ἐστήριζεν εἰς τὴν εὐτυχῆ του φύσιν καὶ τὴν μεγάλην του ἰδιοφυΐαν.

Εὐθὺς ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐφάνη ἡ τάσις τοῦ Βελάσκεθ πρὸς τὴν πραγματικότητα καὶ τὴν ἀκριβῆ παρατήρησιν τῆς φύσεως· τότε ἐζωγράφησε διαφόρους σκηνὰς τοῦ καθημερινοῦ βίου τῆς πατρίδος του, ὅπως μορφὰς ἐντὸς μαγειρείου μὲ οἰκιακὰ σκεύη καὶ τρόφιμα, φυσικώτατα ἀποδεδομένα, μίαν γυναῖκα ψήνουσαν αὐγὰ καὶ τὸν περίφημον Νερουλᾶν μὲ τὴν μεγάλην ὑδρίαν του, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔχει γεμίσει ἕνα ποτήρι καὶ δίδει εἰς ἕνα παιδί, ἐνῷ μεταξὺ των πίνει τὸ ποτήρι του ἕνας γέρων. Εὐθὺς μετὰ τὸν γάμον του ἐζωγράφησε θρησκευτικὰς εἰκόνας, ὅπως τὴν Προσκύνησιν τῶν Μάγων, τὴν Προσκύνησιν τῶν Ποιμένων, τὴν πρώτην τοῦ Μουσείου Πράντο τῆς Μαδρίτης καὶ τὴν δευτέραν τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης τοῦ Λονδίνου, τὸν Χριστὸν εἰς τὸν οἶκον τῆς Μάρθας (Ἐθν. Πινακοθήκη Λονδίνου), ὅπου, παρ' ὅλον τὸ ἱερὸν περιεχόμενον προσηλώνεται περισσότερον εἰς τὸν ἀκριβῆ χαρακτηρισμὸν τῆς πραγματικότητος καὶ τῆς ἁπλῆς ζωῆς, ἡ ὁποία γεμίζει τὰς θείας αὐτὰς ἱστορίας.

Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1622, πατὴρ δύο τέκνων, ἀνέλαβε τὸ πρῶτόν του ταξίδι εἰς Μαδρίτην ἔχων συστάσεις τοῦ πενθεροῦ του, παρέμεινε δὲ μῆνάς τινας ἐκεῖ μελετῶν εἰς τὸ Ἐσκουριὰλ καὶ τὸ Πράντο. Ἐπιστρέψας εἰς Σεβίλλην δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπισκεφθῇ καὶ πάλιν τὴν Μαδρίτην, ὅπου ἐκάλει αὐτὸν ἡ Τύχη καὶ ἡ Δόξα. Τῷ 1623 προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Σεβιλλανοῦ πρωθυπουργοῦ Ὀλιβάρεθ, ὅστις εἶχεν ἀκούσει νὰ γίνεται λόγος περὶ τοῦ Βελάσκεθ, μετέβη εἰς τὴν πρωτεύουσαν συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ Πατσιέκο καὶ κατέλυσεν εἰς τοῦ φίλου του καὶ προστάτου τῶν τεχνῶν Φονσέκα. Ἡ προσωπογραφία τοῦ τελευταίου τούτου ἔκρινε τελειωτικῶς περὶ τῆς τύχης του, διότι τόσον ἤρεσεν αὐτὴ εἰς τὸν βασιλέα, ὥστε προσέλαβεν αὐτὸν ὡς θαλαμηπόλον εἰς τὴν αὐλήν καὶ τοῦ ἀνέθεσε τὴν ἰδίαν αὐτοῦ προσωπογραφίαν, ἡ ὁποία τὸν Αὔγουστον τοῦ ἰδίου ἔτους ἦτο ἑτοίμη. Ὁ βασιλεὺς ἔμεινε τελείως ἱκανοποιημένος ἐξ αὐτῆς καὶ κατέστησεν αὐτὸν ἀποκλειστικόν του ζωγράφον, ἀπομακρύνας τοῦ ἀνακτόρου ὅλας τὰς προηγουμένας προσωπογραφίας του. Ἔκτοτε ἤρχισεν ἡ περίφημος ἐκείνη σειρὰ τῶν πορτραίτων τοῦ βασιλέως καὶ τῶν περὶ αὐτόν, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὰ ζωντανότερα ντοκουμέντα τῆς ψυχολογίας τῆς αὐλῆς ἐν τῇ Ἱσπανίᾳ τῶν χρόνων ἐκείνων. Παρ' ὅλην τὴν μικρότητα καὶ τὸ ἀσήμαντον ψυχικὸν βάθος τῶν προτύπων του κατώρθωσε διὰ τοῦ θαυμαστοῦ σχεδίου, τοῦ γοητευτικοῦ χρώματος καὶ τῆς ὀξείας παρατηρήσεως νὰ μὰς κάμῃ τὰ πρόσωπα ταῦτα καλλιτεχνικῶς συμπαθῆ, ποικίλλων τὴν θέσιν, τὸ χρῶμα, τὸ περιβάλλον, τὸ φῶς, τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὴν γενικὴν ἀτμοσφαῖραν τοῦ πίνακος. Ἡ πρώτη προσωπογραφία τοῦ βασιλέως Φιλίππου τοῦ Δ' κατεστράφη ἐκ πυρκαϊᾶς, ἔχομεν ὅμως μίαν μελέτην αὐτοῦ εἰς τὸ Πράντο, ἥτις μᾶς δίδει μίαν ἰδέαν της. Ὁ βασιλεὺς παριστάνεται κατὰ τὸ ἄνω ἥμισυ περίπου, νέος, ἀγένειος, ἐνδεδυμένος τὸν χαλύβδινον θώρακα μὲ μίαν ροδίνην ἐσάρπαν, εἰκών, ἥτις μᾶς συγκρατεῖ διὰ τῆς φυσικότητος τῆς παραστάσεως. Ἐπίσης ζωντανὴ εἶναι καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ ἀδελφοῦ του Δὸν Κάρλος, ὡς καὶ τῆς συζύγου τοῦ Βελάσκεθ Χουάνας. Αἱ ἐργασίαι αὗται ηὐχαρίστησαν πολὺ τὸν βασιλέα, ὅστις ἐδώρησεν εἰς αὐτὸν τῷ 1625 τριακόσια δουκᾶτα, ἐπιχορήγησιν ἴσου ποσοῦ καὶ κατοικίαν καὶ ἐξετίμα ἰδιαιτέρως τὸν καλλιτέχνην, τοῦ ὁποίου τὸ ἐργαστήριον ἐπεσκέπτετο συχνὰ διὰ τῶν μυστικῶν διαδρόμων τοῦ ἀνακτόρου. Τότε ὁ Βελάσκεθ ἐζωγράφησε διαφόρους σκηνὰς κυνηγετικάς, παρακολουθῶν τὸν βασιλέα, καὶ ἐξετέλεσε τὴν «Ἐκδίωξιν τῶν Μαυριτανῶν», ἥτις ἐκάη κατά τινα πυρκαϊάν.

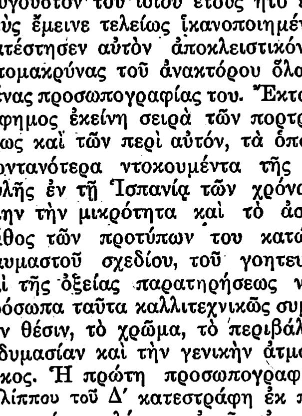

Βελάσκεθ: *Αὐτοπροσωπογραφία τοῦ καλλιτέχνου ἐκ τοῦ πίνακος «Δεσποινίδες τῆς τιμῆς».*

[Μουσεῖον Prado Μαδρίτης.]

Σπουδαῖον γεγονὸς ἔχομεν νὰ σημειώσωμεν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Βελάσκεθ κατὰ τὸ 1628. Ὁ μέγας Ροῦμπενς κατέφθανεν εἰς Μαδρίτην μὲ διπλωματικὴν ἀποστολήν, νὰ προπαρασκευάσῃ τὴν σύναψιν τῆς εἰρήνης μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ἱσπανίας, καὶ ὁ Βελάσκεθ κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως ὡρίσθη ξεναγός του. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῶν ἐννέα μηνῶν, καθ' οὓς παρέμεινεν ἐν Μαδρίτῃ ὁ Ροῦμπενς, οἱ δύο καλλιτέχναι συνεμερίσθησαν τὸ αὐτὸ ἐργαστήριον, ἐπεσκέφθησαν ὁμοῦ τὰς καλλιτεχνικὰς συλλογὰς καὶ συνεδέθησαν διὰ στενῆς φιλίας συνδιασκεδάζοντες καὶ ἀνταλλάσσοντες τὰς καλλιτεχνικάς των γνώμας. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐξετελέσθη τὸ περίφημον ἔργον του Οἱ κρασοπατέρες (Los Borrachos) ἢ ὁ Βάκχος, ἔργον δυνατόν, πλῆρες ρεαλισμοῦ καὶ κινήσεως, ἀλλὰ πυκνὸν καὶ μὲ συγκρατημένον ἀκόμη φωτισμὸν ἂν καὶ ἡ σκηνὴ ὑπόκειται εἰς τὸ ὕπαιθρον. Ἀσφαλῶς τὸ κύριον πρόσωπον εἶναι ὁ ἐστεφανωμένος ἀνὴρ μὲ τὸ ἄνω σῶμα γυμνόν, ὅστις βλέπων ἔξω ἀριστερὰ στεφανώνει τὸν πρὸ αὐτοῦ γονατισμένον στρατιώτην. Ἀριστερά του εἷς Σειληνὸς βλέπει τὴν σκηνὴν κρατῶν εἰς τὴν ἀριστερὰν τὸ ποτήριον, ὅπως καὶ ὁ κάτω ἀριστερὰ ὑπηρέτης. Δεξιὰ δίδουν τὸν τόνον εἰς τὴν εἰκόνα τρεῖς χωρικοί. μὲ τραχέα καὶ ἁδρὰ χαρακτηριστικά, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος κρατῶν τὸ γεμᾶτον δοχεῖον γελᾷ καὶ ἑτοιμάζεται νὰ ἀπολαύσῃ τὸ θεῖον ὑγρόν, ὁ δεύτερος ἔχει ἤδη ἀρκετὰ δοκιμάσει καὶ βλέπει ἠλιθίως καὶ ὁ τρίτος μεταξὺ αὐτῶν προκύπτων ἀρχίζει νὰ αἰσθάνεται τοὺς πρώτους μεθυστικοὺς καπνοὺς νὰ θολώνουν τὸ βλέμμα του. Δεξιὰ εἷς ἐπισκέπτης ἐξάγει τὸν πῖλον του καὶ ὁ μουσικὸς κρατεῖ τὸν ἄσκαυλον προσβλέπων τὸν νεοελθόντα. Ἀσφαλῶς κάτι ὑποκρύπτεται εἰς τὸ ἔργον ἀπὸ τὸν ὠμὸν ρεαλισμὸν καὶ τὴν ἁδρὰν ζωτικότητα τοῦ Ροῦμπενς. Καὶ ἄλλου γεγονότος ἐπίσης μεγάλης σημασίας ἐγένετο ἀφορμὴ ἡ παρουσία τοῦ Ροῦμπενς εἰς Μαδρίτην. Τῇ εἰσηγήσει του ὁ Βελάσκεθ ἐζήτησε παρὰ τοῦ βασιλέως νὰ τοῦ ἐπιτραπῇ νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Ἰταλίαν. Καὶ οὕτω κατ' Αὔγουστον τοῦ 1629 ἐφοδιασθεὶς μὲ διακόσια δουκᾶτα καὶ συστατικὰς ἐπιστολὰς ἀπὸ τὸν κόμητα Ὀλιβάρεθ, συνοδευόμενος δὲ ἀπὸ τὸν στρατηγὸν Σπίνολα, μεταβαίνοντα νὰ παραλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν τῶν ἱσπανικῶν δυνάμεων, ἐπεβιβάζετο εἰς Βαρκελώνην. Χωρισθεὶς μὲ τὸν Σπίνολα εἰς τὸ Μιλάνον κατηυθύνθη εἰς Βενετίαν, ὅπου ἀπεκαλύφθη εἰς αὐτὸν ὁ χρωματικὸς πλοῦτος τῆς βενετικῆς τέχνης. Ἀφοῦ ἀντέγραψεν ἐκεῖ ἔργα τοῦ Τιτσιανοῦ, τοῦ Βερονέζε καὶ δὴ τὴν Σταύρωσιν καὶ τὸν Μυστικὸν δεῖπνον τοῦ Τιντορέττο, ἀνεχώρησεν εἰς Ρώμην μέσῳ Φερράρας καὶ Βολωνίας. Ἐν Ρώμῃ κατοικῶν εἰς τὴν Villa Medici ἐπεδόθη μὲ ζῆλον εἰς τὴν μελέτην τῆς ἰταλικῆς τέχνης καὶ ἤρχισε ν' ἀντιγράφῃ Μιχαηλάγγελον καὶ Ραφαήλ, πολλὰ μέρη ἀπὸ τὴν Δευτέραν Παρουσίαν, τοὺς Προφήτας καὶ ἄλλα τοῦ πρώτου, τὸν Παρνασσόν, τὴν Σχολὴν τῶν Ἀθηνῶν, τὴν Πυρκαϊὰν τῆς Ἀκροπόλεως τοῦ δευτέρου. Χωρὶς νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ πιστοποιήσῃ κανεὶς τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν τῶν μεγάλων τούτων ζωγράφων ἐπὶ τοῦ Βελάσκεθ, πρέπει νὰ ὁμολογήσῃ τὴν καταφανῆ ὡρίμανσιν τῆς συνθέσεως καὶ τὴν φωτεινότητα τοῦ χρώματος τοῦ καλλιτέχνου μὲ τὴν ἐπαφὴν τῶν ἰσχυρῶν τούτων πνευμάτων. Δύο θαυμάσιαι ἀπόψεις ἐκ τῶν κήπων τῆς Ρώμης, πλήρεις φωτὸς καὶ ζωῆς καὶ ἡ ἰδία αὐτοῦ προσωπογραφία εἶναι ἐξαίρετα ἔργα τῆς ἐν Ρώμῃ διαμονῆς του, μάλιστα δὲ τὸ Ἐργαστήριον τοῦ Ἡφαίστου καὶ τὸ Ἱμάτιον τοῦ Ἰωσήφ, τὰ πρῶτα εἰς τὸ Πράντο, καὶ τὸ τελευταῖον εἰς τὸ Ἐσκουριάλ. Τὸ Ἐργαστήριον τοῦ Ἡφαίστου εἶναι ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικώτερα ἔργα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς. Εἰς τὴν βαρεῖαν καὶ ἐργατικὴν ἀτμοσφαῖραν τοῦ σιδηρουργείου εἰσέρχεται ἔξαφνα ὁ Ἀπόλλων, ὅλος φῶς καὶ λάμψιν, καὶ ἀναγγέλλει εἰς τὸν Ἥφαιστον ὅτι ἡ σύζυγός του Ἀφροδίτη τὸν ἀπατᾷ. Ἡ εἴδησις ἀναστατώνει τοὺς πάντας: σταματοῦν ἀμέσως αἱ ἕτοιμοι σφῦραι καὶ ὁ Ἥφαιστος ἀφίνει τὸ πεπυρακτωμένον τεμάχιον σιδήρου γεμᾶτος ὀργὴν καὶ ἐκδίκησιν, ἡ ὁποία ἀστράπτει εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του. Μὲ ἔκπληξιν καὶ σφοδρὰν περιέργειαν παρακολουθοῦν τὴν διήγησιν καὶ οἱ ἄλλοι. Μὲ ἀμίμητον ἁπλότητα καί τινα κωμικὸν τόνον εἰκονίζεται τὸ μυθολογικὸν θέμα, ἀλλὰ πλούσιον εἰς χρῶμα, φῶς καὶ ἔκφρασιν. Δραματικωτάτη εἶναι καὶ ἡ σκηνὴ τοῦ ἄλλου πίνακος, ὅπου δύο ἄνθρωποι εὑρόντες φέρουν τὸ αἱματωμένον φόρεμα τοῦ Ἰωσήφ. Ὁ γέρων πατήρ του, ὁ Ἰακώβ, τρομαγμένος πρὸ τοῦ φοβεροῦ δυστυχήματος, ἔρριψε κατὰ γῆς τὴν ράβδον του καὶ ὑψώνει τὰς χεῖρας μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ σηκωθῇ, ἐνῷ ὁ εἷς ἀδελφὸς ἀποστρέφει τὸ πρόσωπον ἀπὸ ἐντροπὴν καὶ οἱ ἄλλοι εἰς τὸ βάθος ἵστανται ἀμηχανοῦντες.

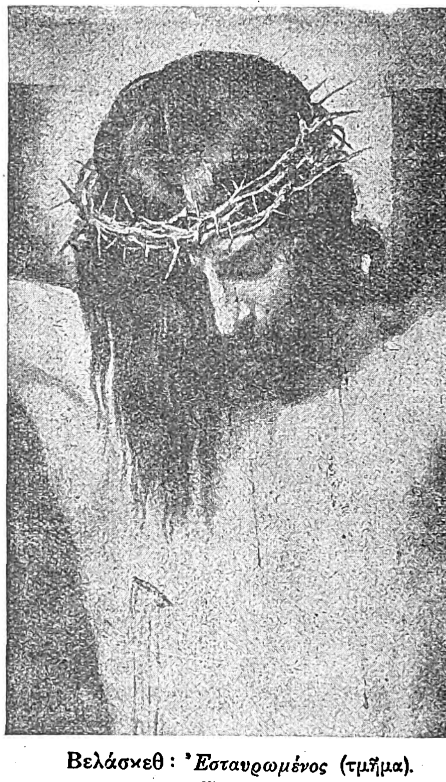

Βελάσκεθ: *Ἐσταυρωμένος* (τμῆμα).

[Ἐθν. Πινακοθήκη Λονδίνου.]

Βελάσκεθ: Ὁ *πρίγκιψ Βαλτάσαρ Κάρολος.*

[Μουσεῖον Prado Μαδρίτης.]

Ἐκ τῆς Ρώμης ὁ Βελάσκεθ μετέβη εἰς τὴν Νεάπολιν, ὅπου συνεδέθη μετὰ τοῦ Ριμπέρα καὶ ἔκαμε τὴν προσωπογραφίαν τῆς ἀδελφῆς τοῦ Φιλίππου Δ' Ἰνφάντης Μαρίας, μνηστῆς τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας, μὲ τὴν ἔξυπνον καὶ λεπτὴν φυσιογνωμίαν.

Τῷ 1631 ἐπέστρεψεν ὁ Βελάσκεθ εἰς Μαδρίτην, ὅπου κατοικῶν εἰς τὸ Ἀλκαζὰρ ἐζωγράφησε σειρὰν προσωπογραφιῶν τοῦ αὐλικοῦ περιβάλλοντος τοῦ βασιλέως, ἡ ὁποία ἀπεστάλη εἰς Φλωρεντίαν μὲ γλυπτικὸν πρόπλασμα τοῦ Μ. Μοντάνιεθ διὰ τὸν ὑπὸ τοῦ Τάκκα κατασκευαζόμενον χαλκοῦν ἀνδριάντα τοῦ Φιλίππου Δ', τοῦ Ἰνφάντου Βαλτάσαρ Κάρλος εἰς ἡλικίαν 6 ἐτῶν, τοῦ Φιλίππου Δ' καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Φερδινάνδου, καὶ τῶν τριῶν μὲ στολὴν κυνηγοῦ. Ἄξιον ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι τὸ πορτραῖτο τοῦ διαδόχου Βαλτάσαρ Κάρλος ἔφιππου, τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, μὲ θαυμασίαν ἀπόδοσιν τῆς κινήσεως τοῦ μικροῦ ἀνδαλουσίου ἵππου. Ἐν τῷ μεταξὺ νυμφεύει τὴν δεκαπενταετῆ θυγατέρα του Φραγκίσκαν μὲ τὸν μαθητήν του Δὲλ Μάτζο, τὸν ὁποῖον περιεποιήθη ὡς ἄλλοτε αὐτὸν ὁ Πατσιέκο. Ἴσως κατὰ τὸν Μπερουέτε πρέπει νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὴν θυγατέρα του αὐτὴν εἰς τὴν Κυρίαν μὲ τὸ ριπίδιον τῆς συλλογῆς Οὐάλλας τοῦ Λονδίνου. Τῷ 1638 ἐζωγράφησε τὴν Σταύρωσιν τοῦ Πράντο, ἁπλῆν, ἀλλὰ πλήρη τραγικοῦ μεγαλείου εἰκόνα μὲ τὸν Χριστὸν κλίνοντα τὴν κεφαλήν, τῆς ὁποίας τὸ πρόσωπον εἶναι κατὰ τὸ ἥμισυ κεκαλυμμένον ὑπὸ τῆς καταπιπτούσης ἐπ' αὐτοῦ κόμης. Τότε κατεσκεύασε κατὰ σειρὰν πολλὰς προσωπογραφίας: Τὸν ναύαρχον Πουλίντο Παρέχα τῆς Ἐθνικῆς πινακοθήκης τοῦ Λονδίνου εἰκόνισεν ὄρθιον πρὸ τοῦ φαιοῦ βάθους κρατοῦντα τὴν ναυαρχικὴν ράβδον, μὲ μαύρην ἐνδυμασίαν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐξαίρονται ὁ ἀνοικτόχρωμος εὐρὺς γιακᾶς

Digitized by Google

τὰ μανίκια, ὁ τελαμὼν τοῦ ξίφους, ἡ ζώνη καὶ τὰ τρίχαπτα τῶν γονάτων. Μὲ ἄφθονον μέλαιναν κόμην, μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀτενεῖς, ἐσκιασμένους βαθέως εἰς τὰς κόγχας των καὶ τὸ πολυπαθὲς πρό-

Βελάσκεθ: *Ὁ Πάπας Ἰννοκέντιος Γ'.*
[Palais Doria Ρώμης.]

σωπον αὐστηρὸν ἵσταται ἐκεῖ ἀκλόνητος ὁ ἄτεγκτος στρατιώτης, ὁ τολμηρὸς μαχητής, ὁ πλήρης θελήσεως καὶ δραστηριότητος. Ὡραῖα χαρακτηρίζεται καὶ ὁ δοὺξ τοῦ Ἔστε τῆς ἐν Μοδένῃ Πινακοθήκης μὲ τὴν ἐρυθρὰν ἐσάρπαν ἐπὶ τοῦ λάμποντος θώρακος καὶ μὲ κουρασμένην κάπως ἔκφρασιν. Περίφημος ὅμως εἶναι ἡ προσωπογραφία τοῦ πανισχύρου καὶ ἐπιδεξίου ὑπουργοῦ Φιλίππου Δ', Ὀλιβάρες, ἔφιππου. Ἐπὶ τοῦ θυμοειδοῦς ἵππου, ὅστις ἀνορθοῦται, ὑψώνει τὴν στρατάρχικὴν ῥάβδον ὡσεὶ νὰ δώσῃ διαταγὰς καὶ στρέφει τὸ ἐνεργητικόν του πρόσωπον πρὸς τὸν θεατήν, ἐνῷ πέραν εἰς τὸ βάθος ἀριστερὰ μαίνεται ὁ ὄλεθρος τοῦ πολέμου καὶ ὁ καπνὸς τῶν καιομένων πόλεων ἀναβαίνει πυκνὸς πρὸς τὸν οὐρανόν. Εἰς ἐνεργητικὴν στάσιν, μὲ τὸ βλέμμα διευθυνόμενον προσεκτικῶς πρὸς τὸν στρατὸν εἰκονίζεται καὶ ὁ Φίλιππος Δ', ἔφιππος πρὸ θαυμασίου τοπίου. Τότε ἀπετελείωσεν ἡ συνεπλήρωσε τὰς προσωπογραφίας τοῦ Φιλίππου Γ' καὶ τῆς συζύγου του Μαρίας τῆς Αὐστριακῆς, εἰς τὰς ὁποίας διὰ τῆς θαυμαστῆς ἁρμονίας τῶν χρωμάτων, τὴν ὁποίαν ἐπέχυσεν ἐπ' αὐτῶν, ἐδημιούργησεν ἐντελῶς ἰδικά του ἔργα.

Χαρακτηριστικὸν τῆς λεπτότητος, μὲ τὴν ὁποίαν ἀποδίδει γυναικείας φυσιογνωμίας εἶναι ἡ πρώτη σύζυγος τοῦ Φιλίππου Δ', ἡ Ἰσαβέλλα τῶν Βουρβώνων. Τὰ εὐγενῆ λεπτὰ χαρακτηριστικά, τὸ ἤρεμον καὶ μειλίχιον καὶ τὸ ὀξὺ βλέμμα προδίδουν τὴν ἐξαιρετικὴν γυναῖκα, ἥτις, κατά τινα σύγχρονον, συνεδύαζε μεγίστην πολιτικὴν φρόνησιν καὶ ἄρρητον καλωσύνην. Τὴν αὐτὴν ἀγαθὴν ψυχήν, ἀλλὰ καὶ ἐνεργητικότητα ἀποπνέει καὶ ἡ ἔφιππος προσωπογραφία της ἐν Πράντῳ, ὅπου τὸ φόρεμα καὶ τὸ σκέπασμα τοῦ ἵππου καλύπτουν ὁλόκληρον τὸ ὀπίσω μέρος αὐτοῦ. Ἴσως εἰς τοὺς χρόνους τούτους ἀνήκει καὶ ἡ Ἄποψις τῆς Σαραγκόσσας τοῦ γαμβροῦ του Δὲλ Μάτζο, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Βελάσκεθ προσέθεσε τὸ πλῆθος τῶν ζωηρᾶς κινουμένων ἀνθρώπων εἰς τὸ πρῶτον ἐπίπεδον. Τῷ 1644 ὁ βασιλεὺς μετέβη εἰς Ἀραγωνίαν, ὅπου τὸν ἠκολούθησε καὶ ὁ Βελάσκεθ. Ἐκεῖ διὰ νὰ διασκεδάσῃ τὸν βασιλέα ἤρχισε τὴν περίφημον ἐκείνην σειρὰν τῶν νάνων καὶ γελωτοποιῶν τῆς αὐλῆς, τὴν ὁποίαν ἐξηκολούθησε μέχρι τέλους τοῦ βίου του καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ὀξύτης τῆς παρατηρήσεως, ἡ βαθύτης τοῦ χαρακτηρισμοῦ καὶ ἡ δύναμις τοῦ χρώματος εἶναι ἀπαράμιλλα. Ὁ νάνος τοῦ Πράντο, ὁ λεγόμενος El Primo, φορῶν μέλαν ἔνδυμα καὶ εὐρὺν πῖλον εἰκονίζεται ὡς φίλος τῶν γραμμάτων μὲ βιβλίον, χάρτην καὶ κονδυλοφόρον, τὸ παιδίον τοῦ Βαλλέκας μὲ τὸ πράσινον ἔνδυμα εἶναι ὁ τύπος τοῦ ἠλιθίου μὲ τὸ ἀνοικτὸν στόμα καὶ τοὺς ἡμικλείστους ὀφθαλμούς, ὁ ἠλίθιος τοῦ Κόρια μὲ τὴν πρασίνην ἐπίσης ἐνδυμασίαν, τρίβει τὰς χεῖρας καὶ γελᾷ μὲ πονηρὸν βλέμμα. Περίφημος εἶναι ὁ Ἀντώνιο Ἐλ Ἰγκλές, ὅστις πλουσίως ἐνδεδυμένος καὶ κρατῶν μέγαν πτερωτὸν πῖλον ἵσταται ὀρθιος παραπλεύρως ἑνὸς θαυμασίου σκύλλου, ὅστις εἶναι ὅσον καὶ ἐκεῖνος ὑψηλός. Ἐξαιρετικὴ φυσιογνωμία εἶναι ὁ Σεβαστιανὸς ντὲ Μόρρα καθήμενος κατὰ γῆς καὶ βλέπων ἀτενῶς καὶ μὲ τραχὺν καὶ ἄξεστον ὕφος τὸν θεατήν, φορῶν τὴν πρασίνην λιβρέαν του, μὲ τὴν λοξὴν ῥῖνα, τὸ χαμηλὸν μέτωπον, τὰς πυγμὰς κλειστὰς ἐπὶ τῆς ζώνης καὶ μὲ ὕφος ἠλίθιον καὶ ἀποκρουστικόν. Ἐκτὸς τῶν νάνων ὑπῆρχον εἰς τὴν αὐλὴν καὶ οἱ γελωτοποιοί, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ Βελάσκεθ ἀπηθανάτισε τὸν Pablillo ἐκ Βαλλαδολίδου, ὅστις γεμίζει ὁλόκληρον τὴν σκηνὴν μὲ τὴν θεατρικὴν στάσιν καὶ χειρονομίαν του. Μὲ τὸ ἀδιάφορον μειδιῶν ὕφος του μᾶς εἶναι συμπαθὴς ὁ εἰρωνικῶς ἐπικαλούμενος Δὸν Ζουὰν ὁ Αὐστριακός, ὁ φανταζόμενος ἑαυτὸν ὡς τὸν νικητὴν τῶν Τούρκων ἐν Ναυπάκτῳ. Πολυτελῶς ἐνδεδυμένος μὲ τὸν ὑψηλὸν πτερωτὸν πῖλον κρατεῖ διὰ τῆς δεξιᾶς ῥάβδον, τὴν δὲ ἀριστερὰν στηρίζει ἐπὶ τῆς λαβῆς τοῦ ξίφους, ἐνῷ πέριξ εἶναι ἐσκορπισμένα διάφορα ὅπλα· κάτω εἰς τὸ βάθος ἐκτυλίσσεται ἡ ναυμαχία ὄπισθεν τοῦ ὑποθετικοῦ νικητοῦ της, ὅστις κύπτει ἐμπρὸς μὲ τὸ ἄκακον καὶ ἠλιθίως ἄθφον βλέμμα του. Μὲ ποίαν ἔντασιν ζωῆς καὶ μὲ ποίαν δύναμιν παραστατικότητος ἔστησε πρὸ ἡμῶν τὰ ἠδικημένα ὑπὸ τῆς φύσεως ταῦτα ὄντα ὁ Βελάσκεθ!

Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ παρήγαγε μίαν ἀπὸ τὰς ἀριστουργηματικὰς συνθέσεις του, τὴν «Παράδοσιν τῆς Μπρέντας», ἥτις εἶναι ἀπὸ τὰς ὑπεροχωτέρας ἱστορικὰς παραστάσεις τῆς ζωγραφικῆς. Τὸ περίφημον τοῦτο ἔργον γνωστὸν καὶ μὲ τὸ ὄνομα Las Lanzas (τὰ δόρατα) εἰκονίζει μίαν τῶν ὀλίγων εὐτυχῶν στιγμῶν τῆς Ἱσπανίας, καθ' ἃς ἐνίκησε τοὺς Ὁλλανδούς, τῶν ὁποίων ὁ ἀρχηγὸς Ἰουστῖνος φὸν Νασσάου παραδίδει εἰς τὸν Ἱσπανὸν στρατηγὸν Σπίνολα τὰς κλεῖδας τῆς πόλεως Μπρέντα. Εἰς τὸ ὕπαιθρον μεταξὺ τῶν παρατεταγμένων ἑκατέρωθεν στρατιῶν, ὅπου θαυμάζει κανεὶς διαφόρους χαρακτηριστικοὺς τύπους στρατιωτικοὺς καὶ ἐθνικοὺς καὶ διακρίνονται δεξιὰ μὲν τὰ ὑψωμένα δόρατα τῶν Ἱσπανῶν, ὡς ἀδιαπέραστον τεῖχος κλείοντα τὸν ὁρίζοντα, καὶ ἀριστερὰ τὰ τῶν Ὁλλανδῶν (hallebardes), ἐξαίρονται εἰς τὸ μέσον οἱ δύο στρατηγοί, ὁ Φὸν Νασσάου κύπτων νὰ παραδώσῃ τὴν προτεινομένην κλεῖδα καὶ ὁ Σπίνολα μὲ εὐγενῆ στάσιν καὶ ἱπποτικὴν κρούων τὸν ὦμον τοῦ ἀντιπάλου, ὡσεὶ ἀναγνωρίζων τὴν γενναίαν ὑπεράσπισιν, ἣν τοῦ ἀντέταξε.

Νέα ὅμως αὐλικὰ καθήκοντα τὸν ἀπορροφοῦν ἐπὶ

Βελάσκεθ *Τὸ προσκύνημα τῶν ποιμένων.*
[Ἐθν. Πινακοθήκη Λονδίνου.]

μᾶλλον καὶ μᾶλλον, διότι τῷ 1646 διορίζεται ἐπιθεωρητὴς τῶν βασιλικῶν κτιρίων καὶ ἐλάχιστος χρόνος τοῦ ἀπομένει πλέον διὰ νὰ ἐπισκέπτηται καὶ τὸ ἐργαστήριόν του. Ἀλλὰ τῷ 1649 ὁ βασιλεὺς ἀπεφάσισε νὰ ἱδρύσῃ Ἀκαδημίαν τῶν καλῶν τεχνῶν καὶ ἀνέθεσεν εἰς τὸν Βελάσκεθ νὰ μεταβῇ εἰς Ἰταλίαν καὶ νὰ προμηθευθῇ διὰ τὸν πλουτισμὸν αὐτῆς καὶ τῶν συλλογῶν του πίνακας γραφικῆς καὶ ἐκμαγεῖα ἀγαλμάτων. Ὁ καλλιτέχνης ἐπεσκέφθη τότε τὴν Γένουαν, τὸ Μιλᾶνον, τὴν Πάδουαν καὶ μάλιστα τὴν Βενετίαν, τὴν σχολὴν τῆς ὁποίας εὕρισκε τὴν πρώτην ἐν τῷ κόσμῳ μὲ τὸν Τιτσιανὸν ἀρχηγόν της, καὶ ὅπου ἠγόρασεν ἔργα τοῦ Τιντορέττο καὶ τοῦ Βερονέζε. Ἐκεῖθεν διηυθύνθη καὶ εἰς τὴν Νεάπολιν, ὅπου παρέμεινεν ἐπ' ὀλίγον καὶ κατέληξεν εἰς τὴν Ῥώμην, ἥτις τὸν ἐκράτησεν ἐπὶ ἓν περίπου ἔτος. Ἐκεῖ ἔγινε μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς Ῥώμης καὶ κατεσκεύασε μίαν τῶν ἀρίστων προσωπογραφιῶν του, τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ Γ' (ἐν ἀντιγράφων εὑρίσκεται εἰς τὸ Palazzo Doria τῆς Ῥώμης καὶ τὸ ἕτερον εἰς Πετρούπολιν). Μὲ τὰ ἁπλούστερα ἀλλὰ δυνατώτερα ζωγραφικὰ μέσα εἰκονίζεται καθήμενος ὁ γέρων ἀλλὰ δραστήριος πάπας, μὲ τὸ διαπεραστικὸν βλέμμα καὶ τὴν ἄφιλον ἔκφρασιν. Ἐδῶ δεικνύει ὅτι εἶναι κύριος πλέον τοῦ ταλάντου του καὶ μὲ ἀδιαφιλονίκητον δεξιότητα κάμνει χρῆσιν ὅλων τῶν τεχνικῶν μεθόδων, τῶν ὁποίων ἐπεχείρησε τὴν πλήρη ἐξέλιξιν, ὡς κατωτέρω θὰ ἴδωμεν. Ἐπιστρέψας κατ' ἐπιθυμίαν τοῦ βασιλέως εἰς Μαδρίτην τῷ 1651 ἀνέλαβε νέα μεγάλα βάρη, γενόμενος αὐλάρχης μὲ ηὐξημένας ἀποδοχὰς καὶ τιμάς, ἀλλὰ καὶ μὲ μεγίστας ἀσχολίας καὶ καθήκοντα, τὰ ὁποῖα ἀκόμη περισσότερον τὸν ἀπομακρύνουν τῆς τέχνης. Ἐν τούτοις εὕρισκε τὸν καιρὸν νὰ ζωγραφήσῃ μερικὰς ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας προσωπογραφίας ὡς τῆς δευτέρας συζύγου τοῦ βασιλέως Μαριάννας τῆς Αὐστριακῆς, τῆς ἰνφάντης Μαργαρίτας Θηρεσίας καὶ τοῦ δύο ἢ τριῶν ἐτῶν ἰνφάντου Προσπέρου. Ἐξαίρετοι εἶναι ἰδίως αἱ δύο τελευταῖαι. Αἱ ζωνταναὶ αὗται κοῦκλαι μὲ τὰ μεταξωτὰ ἐνδύματα, τὴν ξανθὴν κόμην, τὴν χαριτωμένην παιδικὴν ἀφέλειαν, ἡ ὁποία παίζει τὸ σοβαρὸν βασιλικὸν ὕφος, εἶναι ἀριστουργήματα λεπτῆς ἀποδόσεως, ἡ ὁποία πλουτίζει μὲ ζωὴν καὶ χαρακτῆρα τὰ ἀκατασκεύαστα ἀκόμη ταῦτα τρυφερὰ πλάσματα, τὰ ὁποῖα σπανίως ἐπιζοῦν τῆς πρώτης των ἀνθήσεως, ὅπως ὁ ὠχρὸς μικρὸς Πρόσπερος. Τῆς ἰνφάντης Μαργαρίτας Θηρεσίας δύο ἔχομεν εἰκόνας εἰς τὴν Βιέννην. Εἰς τὴν μίαν παριστάνεται 3—4 ἐτῶν μέσα εἰς ποικιλόχρωμον διάκοσμον μὲ τὸν ἀνατολικὸν τάπητα εἰς τὸ δάπεδον, μὲ τὸ πράσινον παραπέτασμα καὶ τὸ τραπεζομάνδηλον μὲ τοὺς κυανοῦς καὶ πρασίνους τόνους, ὅπου συμπληρώνουν καὶ συνοψίζουν τὸν χρωματισμὸν τὰ ἐντὸς τοῦ ἀγγείου ἄνθη. Εἰς τὸ σκοῦρον αὐτὸ περιβάλλον προβάλλει κατάκοσμος ἡ μικρὰ ἰνφάντη μὲ τὸ ἀργυροκένητον ῥόδινον φόρεμα καὶ τὴν χρυσῆν κόμην. Θαῦμα ὅμως ζωγραφικῆς τέχνης εἶναι καὶ ὁ ἄλλος πίναξ, ὅπου ὁ χρωστὴρ τοῦ Βελάσκεθ ἁπλώνει μὲ ἐλευθέραν χεῖρα καὶ ἀπίστευτον εὐκολίαν τὰ χρώματα εἰς τὸ ἀνοικτόχρωμον φόρεμα καὶ μάλιστα εἰς τὰς δαντέλλας τῆς χειρὸς καὶ τοῦ μανδηλίου. Ὁποίας ἀντιθέσεις ἐμελέτησεν εἰς τὴν προσωπογραφίαν τοῦ μικροῦ ἰνφάντου *Προσπέρου!* Τὸ ὠχρὸν ἀσθενικὸν παιδίον, μὲ τὸ ἀνοικτορόδινον φόρεμα καὶ τὴν κα-άλευκον ποδιὰν ἐξαίρεται πρὸ τοῦ θερμοῦ χρώματος τοῦ περιβάλλοντος, τὸ ὁποῖον δαψιλῶς ἐσκόρπισεν ἐκεῖ ὁ καλλιτέχνης εἰς ἀντιστάθμισμα τῶν πεθαμένων τόνων, τοὺς ὁποίους ἀναγκαστικῶς μετεχειρίσθη εἰς τὸ κύριον πρόσωπον. Τότε ἐζωγράφησε καὶ μυθολογικάς τινας ὑποθέσεις χωρὶς ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν, ἀλλ' εἰς τὴν Ἀφροδίτην μὲ τὸ κάτοπτρον εὑρέθη εἰς μίαν ἀπὸ τὰς καλυτέρας δημιουργικὰς στιγμάς του. Τὸ ἔργον τοῦτο ἠγοράσθη τῷ 1906 ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς πινακοθήκης τοῦ Λονδίνου ἀντὶ 45000 λιρῶν ἀγγλικῶν καὶ εἰκονίζει τὴν Ἀφροδίτην κατακεκλιμένην καὶ μὲ τὰ νῶτα ἐστραμμένα πρὸς τὸν θεατήν, βλέπουσα τὸ πρόσωπόν της εἰς κάτοπτρον, τὸ ὁποῖον κρατεῖ πρὸ αὐτῆς πτερωτὸς Ἔρως. Ἡ τελειότης τοῦ σχεδίου μὲ τὸ ὑποβλητικῶς κολπούμενον περίγραμμα τοῦ σώματος καὶ ἡ δροσερότης τῆς σαρκὸς καθιστοῦν τὸν πίνακα ἀπαράμιλλον. Τὸ θερμὸν γυμνὸν αὐτὸ σῶμα τῆς γυναικὸς μὲ τὰς ἡδυπαθεῖς καμπύλας, τὸ νωχελῶς ἐξηπλωμένον, ἀπετέλει μοναδικὸν φαινόμενον εἰς τὴν αὐστηρὰν καὶ καθολικὴν Ἱσπανίαν τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως. Μόνον ἑκατὸν πεντήκοντα ἔτη βραδύτερον ἠδύνατο ὁ Γκόγια νὰ ἐπιχειρήσῃ τοιοῦτον τόλμημα.

Ἀλλὰ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ἀποκορυφώνεται ἡ καλλιτεχνική του παραγωγή, καθ' ἣν τὰ ἀριστουργήματα διαδέχονται ἄλληλα. Εἰς θαυμάσιον τοπίον εἰκονίζονται δύο Ἐρημῖται. Ὁ ἅγιος Ἀντώνιος μὲ ἠνωμένας τὰς χεῖρας εὐχαριστεῖ τὸν Θεὸν διὰ τὸν ξένον, τὸν ἅγιον Παῦλον, ὅστις ἦλθε νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ εἰς τὴν ἔρημον, καὶ ἔχει ἐστραμμένα τὰ βλέμματα πρὸς τὸν κόρακα, ὅστις κρατεῖ εἰς τὸ ῥάμφος του ὁλόκληρον ἄρτον καὶ ὄχι ἥμισυν, ὡς καθ' ἑκάστην, ἀμφότεροι δὲ ἀναλύονται εἰς ἔκπληξιν, εὐγνώμονα θαυμασμὸν καὶ ἐκστατικὴν ἀγαλλίασιν. Μὲ ὀλίγας ἁδρὰς πινελιὰς ἀποτυποῦται ἡ φυσιογνωμία καὶ ἡ χεὶρ τοῦ γλύπτου Μοντάνιεθ, ὅπως καὶ ὁ μαθητὴς τοῦ Διογένους Μένιππος μὲ τὸ κυνικὸν βλέμμα του καὶ ἡ ἀγαθή, ἀλλὰ πολύπειρος μορφὴ τοῦ Αἰσώπου. Ἀλλὰ ἀποκορυφώνουν τὴν καλλιτεχνικὴν του δρᾶσιν δύο τῶν τελευταίων ἔργων του, αἱ ὑφάντριαι καὶ αἱ Δεσποινίδες τῆς Τιμῆς. Αἱ ὑφάντριαι

Βελάσκεθ: *Ὁ Χριστὸς εἰς τὸν στῦλον.*
[Ἐθν. Πινακοθήκη Λονδίνου.]

Digitized by Google

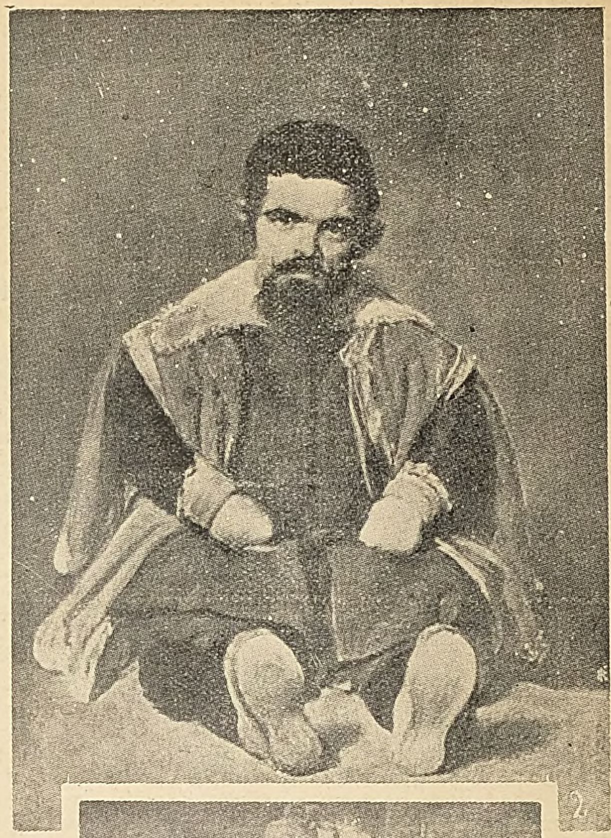

Βελάσκεθ : *Ὁ ναύαρχος Πουλίντο Παρέχα* (Ἐθνικὴ Πινακοθήκη Λονδίνου)· 2) *Ὁ νᾶνος δὸν Σεβαστιάνο ντὲ Μόρα* (Μουσεῖον Πράντο Μαδρίτης)· 3) *Ἡ δευτέρα σύζυγος τοῦ Φιλίππου Δ' Μαριάννα ἡ Αὐστριακὴ* (Μουσεῖον Πράντο Μαδρίτης)· 4) *Χουάνα Πατσιέκο, σύζυγος τοῦ Βελάσκεθ* (Μουσεῖον Πράντο Μαδρίτης)· 5) *Ὁ ἠλίθιος ὁ ἐπικαλούμενος δὸν Χουὰν ὁ Αὐστριακὸς* (Μουσεῖον Πράντο Μαδρίτης)· 6) *Ἡ ἰνφάντη Μαργαρίτα Θηρεσία* (Μουσεῖον Λούβρου Παρισίων)· 7) *Οἱ κρασοπατέρες* (Μουσεῖον Πράντο Μαδρίτης)· 8) *Τὸ ἐργαστήριον τοῦ Ἡφαίστου* (Μουσεῖον Πράντο Μαδρίτης).

[Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὀκτὼ πινάκων ἡ προσωπογραφία τῆς Χουάνα Πατσιέκο καὶ οἱ «Κρασοπατέρες» ἀντιπροσωπεύουν τὸ πρῶτον στάδιον τῆς ἐξελίξεως τοῦ Βελάσκεθ. Τὸ «Ἐργαστήριον τοῦ Ἡφαίστου», ὁ «Ναύαρχος Πουλίντο Παρέχα», ὁ νᾶνος «Δὸν Σεβαστιάνο ντὲ Μόρα» καὶ ὁ ἠλίθιος, ὁ εἰρωνικῶς ἐπικληθεὶς «Δὸν Χουὰν ὁ Αὐστριακός», ἐξετελέσθησαν μετὰ τὸ πρῶτον εἰς Ἰταλίαν ταξίδιον τοῦ μεγάλου Ἱσπανοῦ ζωγράφου· αἱ προσωπογραφίαι τῆς τε «Μαριάννας τῆς Αὐστριακῆς» καὶ τῆς «Ἰνφάντης Μαργαρίτας-Θηρεσίας» ἐγένοντο κατὰ τὸ τρίτον στάδιον τῆς ἐξελίξεως τοῦ Βελάσκεθ, μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἐκ τοῦ εἰς Ἰταλίαν δευτέρου ταξιδίου του].

(Las Hilauderas) εἶναι ἀπεικόνισις μιᾶς γωνίας τοῦ ταπητουργείου τῆς ἁγίας Ἰσαβέλλας ἐν Μαδρίτῃ εἰς τὸ πρῶτον ἐπίπεδον καὶ εἰς τὸ βάθος διὰ μέσου καμαρωτοῦ ὑψηλοῦ ἀνοίγματος βλέπομεν μίαν σκηνὴν τῆς ἐκθέσεως καὶ πωλήσεως τῶν ταπήτων. Ἐμπρὸς γυναῖκες ἀσχολοῦνται μὲ τὴν κλῶσιν τοῦ ἐρίου μέσα εἰς τὸ σκοτεινὸν δωμάτιον, ὅπου εἰσδύει ἔξαφνα ὁ ἀὴρ καὶ τὸ φῶς διὰ τοῦ ἀριστερόθεν παραθύρου, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀνεσήκωσε τὸ βαρὺ παραπέτασμα μία ἐργάτρια. Κατὰ γραφικὰς ὁμάδας διατεθειμέναι αἱ μορφαὶ ἀνὰ δύο ἑκατέρωθεν καὶ μία ἐν τῷ μέσῳ καὶ εἰς τὰ δύο ἐπίπεδα δεικνύουν μίαν σοφήν, ἀλλὰ ἐλευθέραν καὶ ἀβίαστον σύνθεσιν, ὅπου ἡ φυσικότης εἶναι ἀνυπέρβλητος καὶ ἡ ζωὴ ἐκχειλίζουσα εἰς τὴν ποικιλίαν τῶν κινήσεων καὶ τῶν στάσεων. Ἀκόμη ἐλευθερωτέρα εἶναι ἡ σύνθεσις εἰς τὰς Δεσποινίδας τῆς τιμῆς (Las Meninas). Εἰς τὸ μέσον εὐρείας αἰθούσης, ἥτις εἶναι τὸ ἐργαστήριον τοῦ καλλιτέχνου, ἵσταται ἡ ἰνφάντη Μαργαρίτα μὲ ἀνοικτὸν φόρεμα, πρόσωπον ὠχρὸν καὶ ξανθὴν μεταξίνην κόμην μεταξὺ τῶν δύο δεσποινίδων τῆς τιμῆς, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία γονατίζει καὶ προσφέρει εἰς τὴν ἰνφάντην νὰ πίῃ, ἡ δὲ ἄλλη ὑποκλίνεται. Πρὸς τὸ τρυφερὸν τοῦτο κύριον σύμπλεγμα τοῦ μέσου κάμνει φοβερὰν ἀντίθεσιν εἰς τὴν δεξιὰν γωνίαν μία νᾶνος μὲ τὰ γηρασμένα χαρακτηριστικὰ καὶ εἷς νᾶνος, ὅστις πατεῖ τὸν πρὸ αὐτοῦ κύνα. Ἀπὸ τὸ μόλις φαινόμενον δεξιὰ παράθυρον χύνεται ἄφθονον τὸ φῶς καὶ πλημμυρεῖ τὰ κύρια πρόσωπα, πηδᾷ μὲ ἀντανακλάσεις εἰς τὸ λευκὸν φόρεμα, χύνει ἄφθονον χρυσὸν εἰς τὴν κόμην, καὶ ἐξαίρει τὸ ρόδινον τρυφερὸν πρόσωπον τῆς πριγκιπίσσης. Εἰς τὸ δεύτερον ἐπίπεδον βυθισμένοι εἰς τὴν σκιὰν ἵστανται δεξιὰ ἡ duegne d'honneur τῆς βασιλίσσης καὶ εἷς θαλαμηπόλος. Εἰς τὸ βάθος τοῦ διαδρόμου πρὸ τοῦ ἐκ τοῦ παραθύρου χυνομένου φωτὸς διαγράφεται ἡ σιλουέττα τοῦ αὐλάρχου τῆς βασιλίσσης ἀναβαίνοντος τὴν κλίμακα καὶ ἑτοίμου νὰ σύρῃ τὸ παραπέτασμα τῆς θύρας. Ἐμπρὸς εἰς τὸ δεύτερον ἐπίπεδον ἀριστερὰ εἰκονίζεται ὁ ἴδιος ὁ καλλιτέχνης καθαρὰ προβάλλει μέσα εἰς τὴν διαυγῆ σκιάν, κρατῶν τὸν χρωστῆρα καὶ τὴν παλέτταν ἐνώπιον μεγάλου τελάρου, τοῦ ὁποίου τὸ ὄπισθεν καταλαμβάνει ὅλον σχεδὸν τὸ ἀριστερὸν ὕψος

Βελάσκεθ: *Φίλιππος ὁ Δ'.*
[Συλλογὴ Σκουλούδη.]

τοῦ πίνακος. Βλέπει ἐμπρὸς ζωγραφῶν τὰς προσωπογραφίας τῶν βασιλέων, τῶν ὁποίων φαίνονται αἱ μορφαὶ εἰς τὸ ἀπέναντι κάτοπτρον τοῦ τοίχου.

Τῷ 1660 ἀνετέθη εἰς τὸν καλλιτέχνην νὰ ἑτοιμάσῃ παρὰ τὰ γαλλοϊσπανικὰ σύνορα εἰς τὸ Ἰρούν τὸ κατάλυμα διὰ τὸν βασιλέα καὶ νὰ διακοσμήσῃ τὸ ἀνεγερθὲν περίπτερον διὰ τὴν συνάντησίν του μετὰ τοῦ νεαροῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου ΙΔ', ὅστις ἐπρόκειτο νὰ νυμφευθῇ τὴν ἰνφάντην Μαρίαν Θηρεσίαν. Καὶ τὰ μὲν καθήκοντα ταῦτα ἐξεπλήρωσε μὲ ὅλον τὸ καλλιτεχνικὸν

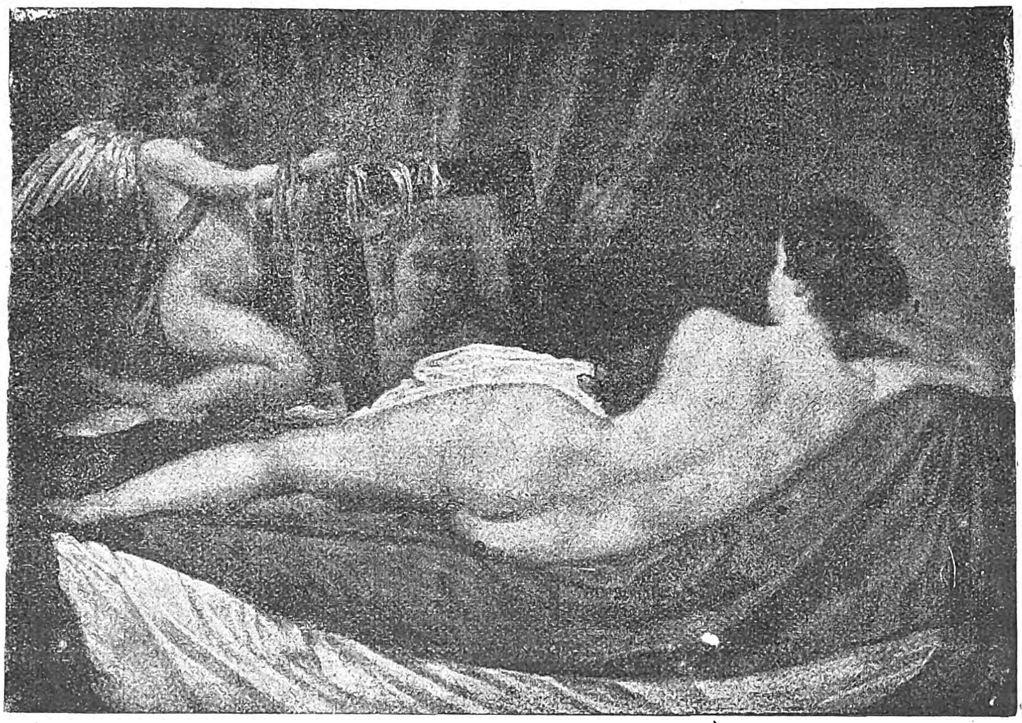

Βελάσκεθ: *Ἀφροδίτη μὲ τὸ κάτοπτρον.*
[Μουσεῖον Wallace, Λονδῖνον.]

γοῦστο, τὸ ὁποῖον τὸν διέκρινεν, ἀλλ' ἡ ὑπερκόπωσις ἐκ τῶν πολλαπλῶν αὐτῶν ἀσχολιῶν κατέβαλεν αὐτὸν καὶ ἀσθενήσας ἀπέθανε τὸν Αὔγουστον τοῦ 1660 καὶ ὅπως λέγει ὁ Ἱσπανὸς ζωγράφος του Μπερονέτε «παρέδωκε τὸ πνεῦμα εἰς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος τὸν ἐδημιούργησε πρὸς θαυμασμὸν τοῦ κόσμου».

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ζωὴ τοῦ μεγίστου τούτου τῶν ζωγράφων, ὅστις εἰς τὸ καθαρῶς ζωγραφικὸν ἐπίπεδον ἀποτελεῖ μίαν τῶν θαυμασιωτέρων ἐξελίξεων. Θὰ παρακολουθήσωμεν συντόμως τὸν δρόμον του αὐτὸν καὶ εἰς τὰ χαρακτηριστικὰ ἔργα του. Συνήθως διακρίνουν τρεῖς τρόπους εἰς τὴν τέχνην τοῦ Βελάσκεθ, τοὺς ὁποίους χωρίζουν τὰ εἰς τὴν Ἰταλίαν ταξίδιά του. Διότι ὅσον καὶ ἂν δὲν εἶναι καταφανὴς ἡ ἐπίδρασις τῶν ταξιδίων τούτων καὶ τῆς ἐν Μαδρίτῃ παρουσίας τοῦ Ροῦμπενς, τὸν ὁποῖον εἶδεν ἐκτελοῦντα θαυμασίας προσωπογραφίας, ἡ δὲ αὐτοτέλεια καὶ ἀτομικότης τοῦ Βελάσκεθ εἶναι ἀπαραγνώριστος, πάντως δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀρνηθῇ κανεὶς ὅτι πολλὰ ἐδιδάχθη καὶ ὠφελήθη ἐκ τῆς ἐπικοινωνίας ταύτης ἡ τέχνη του, καὶ ἀπόδειξις εἶναι ἡ μεθ' ἕκαστον ταξίδιον ἐγκαινίασις νέας τεχνοτροπίας, ἥτις ὡς ὥριμος καρπὸς τῆς ἐπαφῆς ταύτης ἐκδηλοῦται εἰς ὡρισμένα ἔργα του, σταθμοὺς τῆς ἐξελίξεώς του. Κατ' ἀρχὰς ἀκολουθῶν τὴν κλασσικὴν τεχνικὴν τῆς πατρίδος του δεικνύει τὰς ἰσχυρὰς ἀντιθέσεις φωτὸς καὶ σκιᾶς, προτιμῶν μᾶλλον τὰ σκοτεινὰ χρώματα. Τὸ ἔργον τὸ συνοψίζον τελείως τὴν τέχνην του τῆς πρώτης ταύτης ἐποχῆς εἶναι οἱ Κρασοπατέρες. Μέσα εἰς τὸν τραχὺν ρεαλισμὸν τῶν λαϊκῶν τύπων ἡ σύνθεσις εἶναι ἀκόμη στενοχωρημένη καὶ τὸ φῶς τοῦ ὑπαίθρου οὐχὶ φυσικόν, ἀλλὰ τεχνητόν. Τὸ πρῶτόν του ταξίδιον εἰς Ἰταλίαν καὶ ὁ Ροῦμπενς ἀπεκάλυψαν εἰς αὐτὸν τὰ θαύματα τοῦ χρώματος καὶ τοῦ φωτός. Τὸ σιδηρουργεῖον τοῦ Ἡφαίστου μὲ τὴν ἀκτινοβολοῦσαν μορφὴν τοῦ Ἀπόλλωνος ἀρχίζει τὴν νέαν τεχνοτροφίαν, ἥτις κορυφώνεται εἰς τὴν Παράδοσιν τῆς Μπρέντα. Περὶ τοῦ σιδηρουργείου τοῦ Ἡφαίστου ὁ βαθύτερον παντὸς ἄλλου μελετήσας τὸ ἔργον τοῦ Βελάσκεθ Γερμανὸς *Karl Justi* λέγει: «ὁ Ἀπόλλων, ὁ θεὸς τοῦ φωτός, εἰς τὸ σπήλαιον τοῦ ἐργαστηρίου, δὲν εἶναι τὸ σύμβολον τῆς νίκης τοῦ φωτὸς τῆς ἡμέρας κατὰ τοῦ τεχνητοῦ φωτὸς τοῦ ἐργαστηρίου καὶ τοῦ ὑπογείου, κατὰ τῶν σκούρων καὶ μαύρων νυκτοφαντασμάτων τῶν Tenebrosi (σκοτεινῶν, ἤτοι τῶν μεταχειριζομένων σκοτεινὰ χρώματα ζωγράφων);» Εἰς δὲ τὴν παράδοσιν τῆς Μπρέντα ἡ σύνθεσις λαμβάνει μνημειώδη χαρακτῆρα· αἱ μᾶζαι καὶ τὰ σώματα διατάσσονται μὲ ἁπλότητα καὶ μεγαλοπρέπειαν μέσα εἰς τὸν εὐρὺν χῶρον, ὅστις γεμίζει ἀέρα, φῶς, χρῶμα, κίνησιν, ρυθμόν. Τὰ λάμποντα χρώματα εἰς τὸ φῶς τοῦ ὑπαίθρου ἔχουν ξεχωριστὴν ζωὴν καὶ ἔντασιν, ἡ ὁποία φθάνει εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον εἰς τὸ μέσον τοῦ πίνακος, ὅπου συγκεντρώνεται περὶ τοὺς δύο ἀρχηγοὺς ὁλόκληρος ἡ σκηνή. Τώρα τὸ φῶς κυρίως καὶ ἡ ἀτμοσφαῖρα μὲ τὰς ποικίλας ἀποχρώσεις της πλάττουν τὴν φυσικὴν ἐμφάνισιν τῶν πραγμάτων εἰς τὸν πίνακα, τὰ ὁποῖα λαμβάνουν τὴν ἰδίαν αὐτῶν χρωματικὴν ἀτομικότητα μέσα εἰς τὸ ζωντανὸν φῶς ποῦ τὰ περιβάλλει.

Μὲ τὸ δεύτερον ταξίδιον εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ Βελάσκεθ εἰσέρχεται εἰς τὴν τρίτην καὶ τελευταίαν αὐτοῦ τεχνοτροπίαν. Ἡ μελέτη τοῦ Τιντορέττο καὶ τῶν τελευταίων ἔργων τοῦ Τιτσιανοῦ καὶ ἡ ἐμβάθυνσις εἰς τὴν τέχνην τοῦ Γκρέκο φέρουν αὐτὸν εἰς τὴν ἁπλοποίησιν τῆς μορφῆς, ἡ ὁποία ἀπαλλάσσεται πλέον τοῦ κλοιοῦ τοῦ περὶ αὐτὴν περιγράμματος καὶ καταντᾷ καθαρὰ χρωματικὸν πλάσμα, χρωματικὸν φαινόμενον, τὸ ὁποῖον ὁρίζει ἡ κατάλληλος διαβάθμισις τοῦ φωτός. Ἰδοὺ ὁ Πάπας Ἰνοκέντιος ὁ Ι', ὅστις εἶναι μία ἐρυθρὰ χρωματικὴ ἐμφάνισις, τὴν ὁποίαν πλάττει καὶ διαβαθμίζει τὸ φῶς καὶ τονώνει ἡ πέριξ ὁμοίως ἠχοῦσα ἐρυθρὰ συμφωνία τοῦ μανδύου, τῆς ἕδρας, τοῦ βάθους κτλ. Τὸ περίγραμμα διελύθη εἰς χρῶμα καὶ ἡ σχηματικὴ πλαστικότης ἀντικατεστάθη ἀπὸ τὸ φωτεινὸν παιγνίδισμα τοῦ χρώματος γύρω εἰς τὰς μορφάς. Τοῦτο ἐπετεύχθη διὰ τῆς κατὰ κηλῖδας ἐπιθέσεως τοῦ χρώματος μὲ εὐρεῖαν ἢ μικρὰν ἑκάστοτε πινελιάν, ὥστε νὰ παρέχεται αὐτουσία ἡ *ἐντύπωσις* (l' impression) τῆς φυσικότητος. Εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ νεωτέρου *ἰμπρεσσιονισμοῦ*, ὅστις δὲν ἐπιδιώκει τὴν πλαστικὴν πραγματικὴν μορφὴν τῶν ἀντικειμένων, ἀλλὰ μόνον τὴν ὀπτικὴν αὐτῶν εἰκόνα, τὸ φαινόμενον, τὴν ἐμφάνισιν αὐτῶν μέσα εἰς τὸ περιβάλλον ἄφθονον φῶς. Ἔτι περαιτέρω προέβη εἰς τὰς Δεσποινίδας τῆς τιμῆς (Meninas) καὶ τὸ Ὑφαντήριον, ὅπου ἐπελήφθη τοῦ προβλήματος τοῦ ἐσωτερικοῦ φωτισμοῦ. Θαυμασίως χαρακτηρίζει τὴν ἐξ αὐτῶν καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ πρώτου ἔργου ἐντύπωσιν ὁ μνημονευθεὶς κριτικὸς Carl Justi λέγων: «κατ' ἀρχὰς νομίζει κανεὶς ὅτι βλέπει ἕνα μονόχρωμον σκιόφως μὲ δάσεις φωτὸς ἐδῶ κ' ἐκεῖ. Βαθμηδὸν φαίνεται ὅτι ἀρχίζει νὰ κινῆται κάποια μυστικὴ ζωὴ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας. Τὸ ἀόριστον καθορίζεται, ξεχωρίζει, τὰ χρώματα προβάλλουν. Ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην αἱ μορφαὶ στρογγυλεύουν, μερικαὶ μάλιστα φαίνονται ὅτι στρέφονται, τὰ δὲ χαρακτηριστικὰ καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ κινοῦνται». Ἔτι ζωηρότερα φαίνονται τὰ δημιουργικὰ θαύματα τοῦ φωτὸς εἰς τὸ Ὑφαντήριον. Ἐμπρός, μέσα εἰς τὸ ἡμίφως τοῦ ἐργα-

Βελάσκεθ: *Ἡ κυρία μὲ τὴν βεντάλια.*
[Μουσεῖον Wallace Λονδίνου.]

στηρίου, μόλις διαγράφονται αἱ ἀόριστοι κατ' ἀρχὰς μορφαὶ τῶν ἐργατίδων, ἐνῷ εἰς τὸ βάθος ἄφθονον φῶς πλημμυρεῖ τὸ ἄλλο δωμάτιον, ὅπου μέσα εἰς τὰ δονούμενα κύματά του ἀνθοῦν λάμποντες θαυμασίως οἱ ὡραιότεροι χρωματικοὶ συνδυασμοί. Οὕτω δυνάμεθα νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ

Digitized by Google

τοῦ Βελάσκεθ ὡς περὶ τοῦ καθ' αὐτὸ ζωγράφου, ὅστις ἀνήγαγεν εἰς πλήρη τελειότητα τὴν ζωγραφικὴν τεχνικὴν ὡς κυρίως ζωγραφικὴ μεγαλοφυΐα. Περιώρισε τὸ ἔργον του ἐντὸς τοῦ κύκλου τῆς ἐξελίξεώς του ὁρμώμενος ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τοῦ ἀντικειμένου καὶ καταλήγων πάλιν εἰς αὐτό, ἀναπτύσσων ὅλας τὰς τεχνικὰς δυνατότητας τῆς παραστάσεώς του. Χωρὶς καμμίαν φιλολογικὴν πρόθεσιν, νὰ εἰκονίσῃ δηλαδὴ ὡραῖα καὶ φιλολογικὰ περιεχόμενα, χωρὶς κανένα πνευματικὸν καταναγκασμόν, χωρὶς δηλαδὴ νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὸν ἑαυτόν του τὴν πραγματοποίησιν ἀνωτέρων πνευματικῶν ἢ θρησκευτικῶν ἰδιωδῶν ἔξω τοῦ πραγματικοῦ κόσμου, ἔθεσεν αὐτὸ τὸ ἀντικείμενον τῆς εἰκόνος ὡς σκοπὸν τῆς τέχνης του καὶ λύων μὲ ὑπέροχον δεξιότητα ὅλα τὰ σχετικὰ τεχνικὰ προβλήματα κατώρθωσε νὰ ἀναδημιουργήσῃ σπαρταριστὴν ἀπὸ ζωὴν τὴν ἀντικειμενικὴν αὐτὴν πραγματικότητα. Ταύτην δὲ ἀποδίδει ὁ Βελάσκεθ ἐντελῶς ἀντικειμενικῶς, χωρὶς αὐτὸς νὰ συμμετέχῃ, νὰ συμπάσχῃ μετὰ τῶν παριστανομένων, διατηρεῖ πάντοτε τὴν ψυχικήν του ἠρεμίαν καὶ θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι ἔχει πλήρη νηφαλιότητα καὶ ἀδιαφορίαν, ἂν δὲν ἦτο δεινὸς ψυχολόγος εἰσδύων εἰς βαθυτάτας καὶ λεπτοτάτας πτυχὰς τῆς ψυχῆς τῶν προσωπογραφιῶν του, τῶν ὁποίων θαυμασίως καὶ ὁλοκληρωτικῶς πλάττει τὸν χαρακτῆρα. Ἂν μᾶς συγκινοῦν τὰ ἔργα του, δὲν συμβαίνει τοῦτο διότι μᾶς ἑλκύει ἡ ἰσχυρὰ φαντασία ἢ τὸ βαθὺ αἴσθημα τοῦ δημιουργοῦ των, ἐνὶ λόγῳ ἡ μεγάλη καὶ πλουσία ψυχὴ τοῦ καλλιτέχνου, ἀλλὰ ἡ ἀποκαλυπτομένη ψυχὴ αὐτῶν τῶν πραγμάτων, τῶν ὁποίων τὴν βαθυτέραν ὑπόστασιν γνωρίζει νὰ μᾶς παρουσιάζῃ, ἄλλοτε μὲν μὲ τὴν ἀσύγκριτον καὶ τελείαν ἀπόδοσιν τῆς πραγματικότητος, ἂν καὶ εἰς τεχνητὸν φῶς καὶ σκοτεινότερα χρώματα, ἄλλοτε δὲ μὲ τὸ πλούσιον χρωματικὸν ξεχείλισμα τοῦ χρωστῆρός του καὶ ἄλλοτε μὲ τὴν συνθετικὴν καὶ ἁπλῆν ἀλλὰ μεγαλειώδη τεχνοτροπίαν, ὅπου τὸ φῶς πλάττει καὶ ζωογονεῖ μὲ τὰς λεπτοτάτας διαβαθμίσεις τοῦ χρώματος τὰ πράγματα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Pacheco*, Arte de la pintura, 1649.—*Charles Curtis*, Velazquez and Murillo, a description and historical catalogue of his works, 1883.—*Carl Justi*, Velazquez und sein Jahrhundert, Bonn, 1889 (γ' ἐκδ. 1923).—*A. de Beruete*, Velazquez, Madrid 1898.—*Elie Faure*, Velazquez, Paris, 1904.—*R. Muther*, Velazquez, 1904.—*W. Geusel*, Velazquez, Stuttgart, 1905 (ὁλόκληρον τὸ ἔργον εἰς φωτογραφίας).—*P. Lafoud*, Diego Velazquez 1906 (50 planches).—*Ang. Bréal*, Velazquez, Paris, 1919.—*A. Mayer*, Diego Velazquez, Berlin, 1925.

Δ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

βελασκεθία (ἡ) (Velasquezia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυγωνιδῶν*. Εἶναι πόαι καὶ σπανίως δενδρύλλια. Ὁ βλαστός των εἶναι μᾶλλον λεπτός, ἔχουσι φύλλα ἁπλᾶ ἐναλλασσόμενα, φέροντα συνήθως δύο παράφυλλα, ἄνθη μικρά, ποικιλόχρωμα, μεμονωμένα, ἢ κατὰ στάχυς ἢ κατὰ σκιάδιον διατεταγμένα, φυόμενα κατὰ τὰς μασχάλας τῶν φύλλων. Τὰ ἄνθη συνήθως εἶναι ἑρμαφρόδιτα. Τὸ περιάνθιον ἀποτελεῖται ἐκ 3, 4, 5 ἢ 6 ἐλευθέρων σεπάλων. Οἱ στήμονες εἶναι 5—6 εἰς ἁπλῆν ἢ διπλῆν σειρὰν διατεταγμένοι. Εἶναι φυτὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους χώρας ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων. Γνωστὰ δύο εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Κίνας καὶ τῆς Ἰαπωνίας. Δ. Ν. Π.

Βελάσκο (Velasco), *Γρηγόριος-Ἑρμάντες ντὲ*—. Ἱσπανὸς ποιητὴς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Εἶναι γνωστὸς κυρίως ὡς μεταφραστὴς τῆς «Αἰνειάδος» καὶ τῶν «Ἐκλογῶν» τοῦ Βεργιλίου. Μ. Δ. Β.

—**Βελάσκο** (Velasco), *Κάρολος ντὲ*—. Σύγχρονος Κουβανὸς συγγραφεύς, μέλος τῆς Ἱστορικῆς ἀκαδημίας τῆς Κούβας καὶ διευθυντὴς τοῦ περιοδικοῦ «Cuba Contemporanea» («Σύγχρονος Κοῦβα»). Διακρίνεται ὡς ἱστορικός, ὡς κοινωνιολόγος, ὡς κριτικὸς καὶ ὡς δημοσιολόγος εὐρείας ἀντιλήψεως, ὀξυνοίας καὶ φιλελευθέρων ἀρχῶν. Μεταξὺ τῶν ἱστορικῶν του μελετῶν ἀξιομνημόνευτος εἶναι ἡ ἀναφερομένη εἰς τὸν Ἐστράδα Πάλμα, τὸν διάσημον πολιτικὸν τῆς Κούβας, ἐκ δὲ τῶν κοινωνιολογικῶν καὶ πολιτικῶν του συγγραφῶν αἱ «Aspectos Nationales» (ἐκδ. *J. Montero*, Ἀβάνα), ἐν αἷς ἀντικρούει τόσον τὸν ἐξαμερικανισμὸν ὅσον καὶ τὸν ἐξισπανισμὸν τῆς πατρίδος του, ὑπεραμύνεται τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῆς, ἐξετάζει τὸν διακανονισμὸν τῆς ἰδιωτικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἐρευνᾷ τὸ ζήτημα τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Νέγρων κλπ.

[*Francisco Contreras*; Les écrivains contemporains de l'Amérique espagnole, Paris. Ι. Μ. Γ.

—**Βελάσκο** (Velasco), *Νικόλαος ντὲ*—. Ἱσπανὸς μοναχὸς τοῦ τάγματος τῶν Φραγκισκανῶν, ἀποθανὼν τῷ 1641. Εἶχεν ἀναμιχθῆ εἰς τὴν συνωμοσίαν πρὸς ἀνακήρυξιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἀνδαλουσίας ὑπὸ τὸν μαρκήσιον Ἀϋαμόντε καὶ τὸν δοῦκα τῆς Μεδίνας-Σιδωνίας, μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ὁποίας ἀπεσύρθη καὶ ἀπέθανεν εἰς μοναστήριον. Μ. Δ. Β.

—**Βελάσκο** (Velasco), *Φραγκῖσκος*. Ἱσπανὸς στρατηγός, γεννηθεὶς περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν τῷ 1716. Ἐχρημάτισεν ἀντιβασιλεὺς τῆς Καταλανίας. Τῷ 1695, ἐπὶ κεφαλῆς μιᾶς στρατιᾶς, προσεπάθησε ματαίως νὰ ἐξαναγκάσῃ τοὺς Γάλλους νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν τῆς Βαρκελώνης. Βραδύτερον ἐπολιορκήθη ὁ ἴδιος ἐν Βαρκελώνῃ ὑπὸ τῶν Ἄγγλων καὶ τῶν Γάλλων, ἀναγκασθεὶς νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν μετὰ τὴν ἐξάντλησιν τῶν τροφίμων τῶν κατοίκων, οἱ ὁποῖοι ἤνοιξαν μόνοι των τὰς πύλας εἰς τὸν ἐχθρόν. Διετέλεσε κατόπιν διοικητὴς τῆς Κέουτα καὶ τοῦ Κάδιξ. Μ. Δ. Β.

βέλασμα (τὸ) καὶ *μπέλασμα*· ἡ φωνὴ τῶν προβάτων καὶ τῶν αἰγῶν, ἡ βληχή.

Βελάστης. Ἐπώνυμον μελῶν χιακῆς οἰκογενείας ἀναδειχθέντων κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα. Ἐκ τούτων ὁ Χὸπφ εἰς τοὺς «Ἰουστινιανείους πίνακας» ἀναφέρει τὸν *Σίλβεστρον* ἀκμάσαντα τῷ 1642, τὸν *Μιχαὴλ* τῷ 1643—1648, τὸν *Σίμωνα* καὶ *Συμεῶνα* τῷ 1658, τὸν *Ἰωάννην* τῷ 1656, τὸν *Ἰωσὴφ* τῷ 1662, τὸν *Βερνάρδον*, νυμφευθέντα τὴν Λάουραν-Μαρίαν Rocca Giustiniani, τὸν *Ἰωάννην*, συζευχθέντα τὴν Θεοδώραν Πιτζιπιοῦ, τὸν *Ἀνδρέαν* καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ *Ἰωάννην* καὶ *Ἀντώνιον* τῷ 1680, τὸν *Παντολέοντα* τῷ 1705 κλπ.

Πάντων ὀνομαστότερος εἶναι ὁ *Θωμᾶς Στανισλάου Βελάστης*. Οὗτος γεννηθεὶς ἐν Χίῳ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, κατετάχθη ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ εἰς τὸ τάγμα τοῦ Ἰησοῦ. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ θεολογίαν καὶ συνέγραψε τὰ ἑξῆς: 1) Διδασκαλίαν συνηθροισμένην ἐκ τῶν τοῦ Ἀλφόνσου Rodriguez καὶ ἐπιγραφομένην «Ἀνάπαυσις τῆς καρδίας εἰς τὸ ἅγιον θέλημα τοῦ Θεοῦ» (Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐγράφη εἰς τὴν κοινὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν τὴν λαλουμένην ἐν τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ καὶ ἐτυπώθη ἐν Ρώμῃ τῷ 1746). 2) «Breve trattato del suono delle lettere greche, delle terminazioni de' i Nomi e de' i Verbi, coll' aggiunta di alcune regole della Grammatica, disposte da un religioso della Compagnia di Jesù» (ἀνωνύμως In Roma 1747). 3) Ποίημα ἐκ 1250 στίχων. 4) «Περὶ θυμοῦ» (ἐν Ρώμῃ 1747). 5 «De litterarum graecarum pronuntiatione» (ἐν Ρώμῃ 1751 καὶ ἀνατύπωσις ἐν Πράγᾳ τῷ 1770). 6) «Πανηγυρικὸς πρὸς τιμὴν τοῦ Ν. Πολίτου» (Ἰταλ. ἐν Μεσσήνῃ, 1752). 7) «Ψυχωφελεῖς λόγους εἰς τὲς ἑορτὲς καὶ Κυριακὲς τοῦ χρόνου» (ἐν Μεσσήνῃ τῷ 1753). 8) «Διδασκαλίαν χριστιανικὴν νὰ λέγηται ἀπὸ τὰ Ἰησουιτομαθητόπουλα εἰς τὴν Χίον, προσευχὴν tachini καὶ ἄλλας τινὰς εὐλαβείας» (ἐν Zanciphi 1754). Δ. Π. Κ.

βελαστράλια (τὰ) *[Ναυτ.]* Ὄρος τοῦ κοινοῦ τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν ἰδιώματος, σημαίνων τὰ προΐστια (βλ. λ.).

Βελασώρ *[Βιβλ. Γεωγρ.]* ἑβραϊστὶ *Βαάλ-Χασώρ*. Τόπος μνημονευόμενος ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ἔνθα ὁ Ἀβεσσαλὼμ εἶχε πολλὰ κτήματα (Β' Βασιλ. ιγ' 23). Ὁ τόπος οὗτος, ὅστις ἔκειτο παρά τινα πόλιν Ἐφρὼν (Εὐφραΐμ), συνδυάζεται μετὰ πολλῆς πιθανότητος πρὸς τὸ σημερινὸν *Τὲλλ-Ἀσούρ*, ΒΔ τοῦ *Ταγιεμπέ*. Π. Ι. Μ.

βελάτης (ὁ) (Velates Montf.) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *νεριτιδῶν ἀσπιδοβραγχίων προσωβραγχίων γαστεροπόδων* μαλακίων. Τὸ ὄστρακον ἦτο χαμηλόν, κωνοειδὲς καὶ μόνον ὁρατὴ ἦτο ἡ καμπυλωμένη αἰχμὴ τῆς ἕλικης. Ἡ τελευταία περιστροφὴ τοῦ ὀστράκου πολὺ μεγάλη. Τὸ ἐσωτερικὸν χεῖλος ἦτο ὀδοντωτόν. Λείψανά των εὑρέθησαν συχνὰ ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Εὑρέθησαν καὶ ὄστρακα μήκους 10—12 ἑκατοστομέτρων. Γ. Κ. Γ.

Ὁ βελάτης Schmidelianus.
(Ἐξ ἠωκαινικῶν στρωμάτων τοῦ Cuise-la-Mothe).
[a= ἄποψις ἐκ τῶν κάτω· b=ἄποψις πλευρική· li=ἐσωτερικὸν ὀδοντωτὸν χεῖλος· le=ἐξωτερικὸν χεῖλος].

Βελάτης. Ὄνομα Λαπήθου ἐκ τῆς μακεδονικῆς πόλεως Πέλλης (Ov. met. 12,255), ὁ ὁποῖος ἐν τοῖς γάμοις τοῦ Πειρίθου ἐν συμπλοκῇ ἐφόνευσε τὸν Κένταυρον Ἄμυκον κτυπήσας αὐτὸν διὰ ὑποστηρίγματος τραπέζης τινός. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βελατοῦρι. Τοπωνύμιον δηλοῦν πύργον (μεσαιωνικὸν ἢ ἀρχαῖον ἑλληνικόν), ὁ ὁποῖος ἵσταται ἐπὶ λόφου ἢ ὑψώματος. Κατὰ τὸν Milchöfer παράγεται ἐκ τοῦ *Βίγλα-τοῦρι* (*Βιλλιατοῦρι, Βελατοῦρι*). Ἀμφότερα τὰ συνθετικὰ εἶναι λατινικῆς προελεύσεως, καὶ τὸ μὲν Βίγλα σημαίνει σκοπιάν, τὸ δὲ δεύτερον πύργον. Ἐν τῇ Ἀττικῇ ὑπὸ τὸν τύπον τοῦτον εἶναι τρεῖς θέσεις: 1) κατὰ τὴν ἀρχαίαν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν ἐκ τοῦ Θριασίου πεδίου εἰς Ἐλευθερὰς καὶ Θήβας· 2) ἡ ἀκρόπολις τοῦ ἀρχαίου Θορικοῦ παρὰ τὸ Λαύρειον καὶ 3) θέσις παρὰ τὴν Ἀνάβησσον. Ὑπὸ τὸν τύπον *Βιλλιατοῦρι* λέγεται καὶ κωνοειδὴς κορυφὴ ΒΑ τοῦ χωρίου Κουβαρᾶ. Ι. Σ. Σ.

Βελατώρια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Ἁγίας Θέκλης* τῆς ἐπαρχίας Πάλης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 125. Δ. Ε. Μ.

Βελαώρα *[Γεωγρ.]*· βλ. Βαλαώρα.

βέλβα (ἡ) (Belba) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀκάρεων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀραχνιδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *σαρκοκοπτιδῶν*. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Μαδαγασκάρην. Δ. Ν. Π.

Βέλβα (Völva) *[Σκανδ. Μυθολ.]*. Μάντις γινώσκουσα τὸ παρελθόν, τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον καὶ προφητεύουσα τὴν τύχην τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων. Εἶναι ἡ Πυθία τῶν Σκανδιναυῶν.

Βελβεδέρε· βλ. Μπελβεντέρε.

Βελβενδὸς (ὁ) *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Κοζάνης τοῦ ὁμωνύμου ἐν Μακεδονίᾳ νομοῦ, ἀποτελοῦσα ὁμώνυμον κοινότητα. Κάτ. (1928) 3244.

Βελβενδός: *Τμῆμα τῆς πόλεως, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποίου τὸ νεόδμητον Παρθεναγωγεῖον.*

Ἐκτείνεται ἐπὶ κοιλάδος ἐχούσης δυτικῶς μὲν τὸν Ἁλιάκμονα, ἀνατολικῶς δὲ τὰ Πιέρια ὄρη. Ἄφθονα ὕδατα κατερχόμενα ἐκ τῶν ὀρέων περιρρέουσι τὴν κωμόπολιν καὶ καθιστῶσιν αὐτὴν εὐφορωτάτην. Ἔχει κλῖμα ὀλίγον ὑγρὸν κατὰ τὸν χειμῶνα, δροσερὸν ὅμως καὶ ὑγιεινὸν κατὰ τὸ θέρος.

Ὁ Βελβενδὸς εἶναι πόλις παλαιά. Ἔχει οἰκίας πυκνῶς ἐκτισμένας καὶ ὁδοὺς λιθοστρώτους καὶ καθαράς. Οἱ κάτοικοι ἀνέκαθεν ξενητεύονται εἰς Ἀμερικήν, Ρουμανίαν κ. ἄ. Ἡ κωμόπολις εἶναι ἠλεκτροφώτιστος, ὑδρεύεται δὲ ἀπὸ πηγαῖα ὕδατα. Ἔχει τριτάξιον ἡμιγυμνάσιον καὶ παρθεναγωγεῖον, ἅτινα στεγάζονται εἰς ὡραῖον κτίριον ἀνεγερθὲν τῷ 1905 ὑπὸ τοῦ συλλόγου τῶν ἐν Ἀμερικῇ Βελβενδηνῶν. Ἐνοριακοὺς ναοὺς ἔχει δύο, τὸν πολιοῦχον εἰς μνήμην τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἀνεγερθέντα τῷ 1804 καὶ διακρινόμενον διὰ τὸ ὡραῖον γλυπτὸν εἰκονοστάσιον, καὶ τὸν παλαιότατον τοῦ ἁγίου Νικολάου, ὅστις εἶναι κτίσμα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Τὸ κωδωνοστάσιον τῆς πόλεως ἔχει ὕψος 20 μέτρων καὶ σχῆμα ἑξαγωνικόν. Ὑπεράνω τοῦ Βελβενδοῦ καὶ ἐπὶ θέσεως δεσποζούσης τῆς λεκάνης τοῦ Ἁλιάκμονος σῴζονται τὰ ἐρείπια ἀρχαίου φρουρίου (κοινῶς *Παλαιοκάστρου*), ἀναγομένου μᾶλλον εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους. Νοτίως τῆς κωμοπόλεως εἰς ἀπόστασιν 3 χιλιομτρ., σῴζεται παλαιὰ ἐκκλησία, *Ἅγιος Δημήτριος*, μετ' ἀρχαίων χριστιανικῶν ἐπιγραφῶν· εἰς ἀπόστασιν δὲ 2 χμτρ. εὑρίσκεται τὸ *Μετόχι* ἐντὸς γραφικοῦ ἄλσους.

Ἡ περιφέρεια τοῦ Βελβενδοῦ παράγει κυρίως

Digitized by Google

καπνὸν (150,000 ὀκ.) καὶ δημητριακά. Ἡ κωμόπολις συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ 15 περίπου χιλιόμ. μετὰ τῆς ἁμαξιτῆς Σερβίων-Κοζάνης. Εἰς ταύτην κυκλοφοροῦν αὐτοκίνητα, τὸν χειμῶνα ὅμως δυσκόλως. Δ. ΑΣΙΜΗΣ

Εἰς τὸν Βελβενδὸν ὑπῆρχεν ἐπὶ τουρκοκρατίας σχολεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Γ. Σακελλαρίου, μονά-

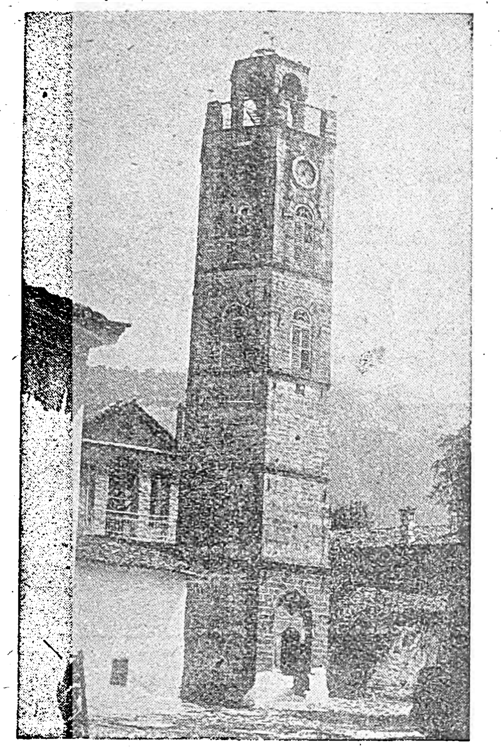

Βελβενδός: *Τὸ Κωδωνοστάσιον.*

ζων ἐν Ἄθῳ, ἀπέστειλε τῷ 1819 ποσὸν 500 γροσίων κατόπιν τῶν ὑπὲρ τῆς Παιδείας τοῦ γένους ἐγκυκλίων τοῦ Γρηγορίου Ε΄. Τὴν δωρεὰν ἀνέγραψε τὸ τότε ἐπίσημον ὄργανον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὁ «Λόγιος Ἑρμῆς» τῆς Βιέννης. Τ. Χ. Κ.

βελβετίνα (ἡ), ἡ *βελβαντίνα*. Εἶδος βελούδου ἐκ βάμβακος κατασκευαζόμενον κατ' ἀπομίμησιν τοῦ μεταξωτοῦ βελούδου (βλ. λ.). Α. Α. Σ.

Βέλβινα *[Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.]*. Ἡ προκεχωρημένη νῆσος τοῦ Σαρωνικοῦ «πρὸς τὸ πέλαγος ἀνατείνουσα» (*Στράβ.* 322, 44), ἀπέχουσα δὲ τοῦ μὲν Σουνίου 12 μίλ. ΝΔ, τοῦ Σκυλαίου 20 μίλ. ἀνατολικῶς καὶ τοῦ Πειραιῶς 32 μίλ. ΝΑ. Καὶ ὁ μὲν Στράβων ἀναφέρει αὐτὴν ὡς ἀττικὴν νῆσον (342,28), ὁ Σκύλαξ ὅμως («Περίπλους» § 51) καὶ Στέφανος ὁ Βυζάντιος (ἐν λ. Ἑρμιὼν καὶ Βέλβινα) θεωροῦσι ταύτην ὡς πελοποννησιακήν, ἔχουσαν καὶ πόλιν ἧς ὁ κάτοικος *Βελβινήτης* (κατὰ τὸ Αἰγινήτης) ἀλλὰ καὶ *Βελβινίτης* καθ' Ἡρόδοτον (Η, 125). Ὡς πρὸς τὴν πόλιν εἶναι γνωστὸν ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν (Inscript. Graecae I, 37) τῶν εὑρεθεισῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει, ὅτι ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ὑποφόρων συμμάχων τῶν Ἀθηναίων. Ἡ ταυτότης τῆς νήσου δὲν τίθεται πλέον ἐν ἀμφιβόλῳ, συμπίπτουσα ἐπὶ τῆς συγχρόνου νήσου *Σὰν Τζώρτζης* (βλ. καὶ λ. Αἰγαῖον τ. Β΄ σ. 397α). —Ω.

— **Βέλβινα** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* βλ. Βελεμίνα.

Βελβίνα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Μολυκρείου* τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 135. Ἀπέχουσα 2 περίπου ὥρας ΒΑ. τῆς Ναυπάκτου, ἀποτελεῖται ἐκ δύο συνοικισμῶν, τῆς κυρίως *Βελβίνας* καὶ τῶν *Πιτσινέϊκων*, κειμένων παρὰ τὴν ἁμαξιτὴν ὁδὸν Ἀγρινίου—Ναυπάκτου. Παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο σώζονται τὰ ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου λοκρικοῦ *Μολυκρείου*. Ἐπὶ λόφου δεσπόζοντος τῆς ἑκατέρωθεν χώρας σώζονται καὶ τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος, τοῦ γνωστοῦ ἐκ τῆς θρυλλουμένης τιμωρίας τῶν φονέων τοῦ Ἡσιόδου (*Πανσ.* 9, 31, 6). Ταῦτα εἶδε καὶ περιέγραψεν ὁ Woodhouse ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Αἰτωλία» (σ. 324 κ. ἑ.), προσέθεσε δὲ νέας πληροφορίας ὁ Ρωμαῖος (Ἀρχαιολ. Δελτ. Παράρτ. Τόμ. 2ος σελ. 46). Δ. Ν. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

Βέλβιτς (Welwitsch), **Φρειδερῖκος**. Ἰατρὸς καὶ βοτανολόγος (1806—1872). Ἐμελέτησεν ἰδιαιτέρως τὰ φυτὰ τῶν δυτικῶν παραλίων τῆς Ἀφρικῆς, ὅπου ἀνεκάλυψεν ἐν τοῖς ἄλλοις τὴν πρὸς τιμήν του ὀνομασθεῖσαν βελβιτσεῖαν (βλ. λ.).

Βελβίτσαινα *[Γεωγρ.]* βλ. λ. Παλιόπυργος.

Βελβιτσάνος ἢ *Μποζαΐτης* *[Γεωγρ.]*. Χείμαρρος τῆς Ἀχαΐας (Πελοποννήσου) καλούμενος οὕτως ἀπὸ τῶν παρακειμένων χωρίων *Βελβιτσίου* καὶ *Μποζαΐτη*. Πάλαι ἐκαλεῖτο *Χάραδρος*. Κατερχόμενος ἐκ τῶν βορειοδυσμικῶν κλιτύων τοῦ Παναχαϊκοῦ, εἶναι ἐν καιρῷ βροχῶν ὁρμητικώτατος καὶ ἔχων διεύθυνσιν ΒΔ. ἐκβάλλει ὀλίγον νοτιώτερον τοῦ Ρίου (εἰς τὸν Πατραϊκὸν κόλπον), 5 χιλιόμ. πρὸς Β. τῶν Πατρῶν. Οἱ ἀρχαῖοι ἐνόμιζον ὅτι τὰ βοσκήματα, πίνοντα κατὰ τὸ ἔαρ ὕδωρ ἐκ τοῦ ρύακος τούτου, ἔτικτον τὰ πλεῖστα ἄρρενα, πλὴν τῶν βοῶν, διὰ τοῦτο δὲ οἱ ποιμένες ἀπεμάκρυνον ἐντεῦθεν τὰ ποίμνιά των, ἵνα τίκτωσι θήλεα. Ἐπὶ τοῦ Βελβιτσάνου ὑπάρχει γέφυρα τῆς ἐθνικῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ Πατρῶν—Αἰγίου. Ι. Σ. Σ.

βελβιτσεία (ἡ) (Welwitchia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γνητοειδῶν*. Τὰ φυτὰ ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς τὰς ἀμμώδεις ἐκτάσεις τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς καὶ παρουσιάζουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Βλαστὸς χονδρὸς καὶ μᾶλλον κυκλικός, φύλλα παμμέγιστα φθάνοντα τὸ μῆκος τῶν 2 περίπου μέτρων, βαθέως ἐσχισμένα, ποικίλως καμπτόμενα. Τὰ ἄνθη εἶναι δίοικα καὶ ἕκαστον ἄνθος φέρει ὀρθίαν σπερματικὴν βλάστην. Μοναδικὸν εἶδος εἶναι ἡ *βελβιτσεία ἡ θαυμασία* (Welwitchia mirabilis), ἰθαγενὲς τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς, ἥτις παρ' ὅλας τὰς ἐπανειλημμένας προσπαθείας τῶν βοτανικῶν δὲν κατωρθώθη νὰ ἐγκλιματισθῇ οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ. Δ. Ν. Π.

Βελβίτσι *[Γεωγρ.]* βλ. λ. Χαράδριον.

βέλγα (ἡ) (belga) βλ. Βέλγιον *[Νομισματ.]*.

Βελγὰ *[Βιβλ. Ἱστ.]*. Ὄνομα Ἑβραίων ἱερέων μνημονευομένων ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ (Α΄ Παραλειπ. κδ΄ 14 καὶ Νεεμ. ιϛ΄ 5). Πρόκειται πιθανῶς περὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου πρὸς τὸν *Βελγαΐ* (Νεεμ. ι΄ 8). Π. Ι. Μ.

Βέλγαι. Κελτικὸς λαὸς ἀποτελῶν τὸ τρίτον κατὰ τὸν Καίσαρα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Γαλατίας (*Στρ* 4, 176—196. *Πλουτ.* Πομπ. 51. *Καισ.* 20). Ἡ χώρα ὠνομάζετο *Βελγικὴ Γαλατία*. Ὁ λαὸς οὗτος, περὶ οὗ ἱκανὰ ἔγραψεν ὁ Καῖσαρ, ἦτο κελτικὸς τὴν καταγωγήν. Ἐξεκινοῦντο οὗτοι μέχρι τοῦ Κάτω Ρήνου πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολὰς καὶ πρὸς δυσμὰς μέχρι τοῦ Ὠκεανοῦ. Τὰ μέρη τὰ ὁποῖα κατεῖχον οἱ Βέλγαι κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους, κατείχοντο πρότερον ὑπὸ τῶν Γαλατῶν, ἀλλ' ἔπειτα κατελήφθησαν ὑπὸ τούτων, κατοικούντων πρότερον πέραν τοῦ Ρήνου καὶ ἐλθόντων ἐκ τῶν πεδιάδων τῆς Γερμανίας, ὅπως διηγεῖται ὁ Καῖσαρ. Πολλαὶ ἔρευναι ἐγένοντο ἐν σχέσει πρὸς τὸ μέρος τὸ ὁποῖον ἀρχικῶς κατέλαβον, ἀκριβῶς ὅμως δὲν ἐγνώσθη ποῦ τὸ πρῶτον ἐγκατεστάθησαν, ἐὰν ἀποβλέψῃ τις εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτῶν, ἡ ὁποία ἐταυτίζετο πρὸς τὴν τῶν Κελτῶν, καίτοι εἶχον διάφορα καὶ τὰ ἤθη καὶ τὰ καθεστῶτα. Ἐκ τῶν ἐρευνῶν τούτων δεικνύεται, ὅτι μόνον αἱ πρὸς τὴν Γερμανίαν ἐπαρχίαι ἐδέχθησαν τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐκ Γερμανίας εἰσβαλόντων.

Οἱ Βέλγαι δὲν περιωρίσθησαν μόνον εἰς τὴν Γαλατίαν, ἀλλὰ διεπεραιώθησαν τολμηρότατα καὶ εἰς τὴν Βρεττανίαν καὶ ἐγκατασταθέντες ἐκεῖ, καὶ πόλεις καὶ φρούρια ἱδρύσαντες, ἀντετάχθησαν κατὰ τῶν Ρωμαίων, ἐκστρατευσάντων ἐκεῖ ὑπὸ τὸν Καίσαρα, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ουερκιγκετόριγος. Κατανικηθέντες ὅμως καὶ ὑποταγέντες ὑπὸ τῆς στρατιᾶς τοῦ Καίσαρος ἀπετέλεσαν τὴν ἐπαρχίαν Galliam Comatam, περιλαμβάνουσαν πλὴν τούτων καὶ τοὺς Ἀκουιτανοὺς καὶ τοὺς Κέλτας. Τὴν ἐπαρχίαν ταύτην διῄρεσεν εἶτα ὁ Αὔγουστος εἰς τρία, ὧν τὸ ἓν ὠνομάσθη Βελγική (βλ. λ.). ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

Βελγική (Gallia Belgica) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου ἓν τῶν τριῶν τμημάτων, εἰς τὰ ὁποῖα διῄρεσε τὴν Γαλατίαν. Ὡρίζετο ὀλίγον ἄνωθεν τοῦ Σηκουάνα μέχρι τῶν Βοσγίων ὀρέων. Τὰ πρὸς Β ὅρια διήρχοντο διὰ μέσου τοῦ σημερινοῦ Βελγίου, μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σκάλδιος. Ἐκαλεῖτο δ' οὕτως ἐκ τοῦ ἐνταῦθα κατοικοῦντος βελγικοῦ ἔθνους. Πρωτεύουσα τῆς Βελγικῆς ἦτο τὸ *Δουροκόρτορον* (Durocortorum), αἱ μετὰ ταῦτα *Ρῆμοι* (Reims). Ι. Σ. Σ.

Βελγική (Belgica) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 1052. Ἀνεκαλύφθη τῇ 15ῃ Νοεμβρίου 1925, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1925 εἶναι τὰ ἑξῆς: $\alpha=2.236$, $T=1221$ ἡμ., $e=0,1427$ $i=4°41'$, $L=67°1'$, $\Omega=99°22'$ καὶ $\pi=36°.6'$ Σ. Π.

Βέλγιον (γαλλ. Belgique, φλαμ. België, γερμ. Belgien). Βασίλειον τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, κείμενον μεταξὺ τῶν χωρῶν Ὁλλανδίας πρὸς Β καὶ ΒΑ, Γερμανίας (Πρωσσίας) πρὸς Α, Λουξεμβούργου πρὸς ΝΑ καὶ Γαλλίας πρὸς Ν καὶ Δ καὶ βρεχόμενον ὑπὸ τῆς Βορείου θαλάσσης πρὸς ΒΔ. Ἔχει ἔκτασιν 30.447 τετρ. χιλιομ. καὶ εἶναι ἐκ τῶν μᾶλλον πυκνοκατῳκημένων μερῶν τοῦ κόσμου, τοῦ πληθυσμοῦ του ἀνερχομένου εἰς 7.812.000 κατοίκων (1925). Τὸ Βέλγιον εἶναι ἀνεξάρτητον κράτος ἀπὸ τοῦ 1830, ὁπότε, κατόπιν ἐπαναστάσεως, ἀπεχωρίσθη τοῦ βασιλείου τῶν Κάτω Χωρῶν. Πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου εἶναι αἱ *Βρυξέλλαι*. Χ. Δ.

— [ΓΕΩΛΟΓ.] Τὸ Βέλγιον κεῖται ἐπὶ τῆς βορείας πλευρᾶς μιᾶς ἀρχαίας ὀρεινῆς ἁλύσεως, ἡ ὁποία διὰ τῆς διαβρώσεως καὶ ἀποκομίσεως ἠρειπώθη καὶ ἡ ἐπιφάνειά της κατέστη σήμερον πολὺ χαμηλή. Τὰ λείψανα τῆς ἁλύσεως ταύτης ἀνυψοῦνται σήμερον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν εἰς τὰ Ἄρδεννα ὄρη καὶ ἐκτείνονται πρὸς ἀνατολὰς εἰς τὴν Γερμανίαν, σχηματίζοντα τὸ Ἄϊφελ, τὸ Westerwald, τὸ Hunsrück καὶ τὸ Taunus. Πρὸς δυσμὰς ἡ ὀρεινὴ ἅλυσις καλύπτεται ἀπὸ τὰ μεσοζωϊκὰ καὶ τριτογενῆ στρώματα τοῦ Βελγίου καὶ τῶν βορείων μερῶν τῆς Γαλλίας, ἐπαναφαίνεται ὅμως εἰς τὰ δυτικὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ Ἰρλανδίας.

Τὴν ἐρειπωθεῖσαν ταύτην ὀρεινὴν ἅλυσιν ὠνόμασεν ὁ Marcel Bertand *«ἐρκύνιον ἅλυσιν»*. Συνίσταται καθ' ὁλοκληρίαν ἐκ πετρωμάτων, σχηματισθέντων κατὰ τὸν παλαιοζωϊκὸν αἰῶνα. Κατὰ τὴν βορείαν παρυφὴν τῆς ἁλύσεως ταύτης ἐπίκεινται ἐπὶ τῶν παλαιοζωϊκῶν πετρωμάτων τὰ σχεδὸν ἀδιατάρακτα κρητιδικὰ καὶ τριτογενῆ στρώματα, τὰ ὁποῖα καλύπτουν τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τοῦ Βελγίου. Τὰ τελευταῖα (νεώτατα) στρώματα, τὰ ὁποῖα ἐπτυχώθησαν εἰς τὰς πτυχώσεις τῆς ὀρεινῆς «ἐρκυνίου» ἁλύσεως ἀνήκουν εἰς τὴν λιθανθρακοφόρον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος, καὶ ἡ τελικὴ ἀνύψωσις πρέπει νὰ ἔλαβε χώραν πρὸς τὸ τέλος τῆς περιόδου ταύτης.

Εἰς τὸ Βέλγιον ἰουράσια στρώματα εὑρίσκονται ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς ἐρκυνίου ἁλύσεως. Ἐπὶ τῆς βορείας της πλευρᾶς δὲν ὑπάρχουν στρώματα τῆς περιόδου ταύτης. Τὸ γεγονὸς τοῦτο δεικνύει, ὅτι κατὰ τοὺς ἰουρασίους χρόνους εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην ἡ ὀρεινὴ ἅλυσις ἀπετέλει ἀκόμη χέρσον καὶ δὲν εἶχε καλυφθῆ ὑπὸ θαλάσσης.

Εἰς τὰ Ἄρδεννα τὰ πετρώματα, τὰ ὁποῖα συνιστῶσι τὴν ἀρχαίαν ὀρεινὴν ἅλυσιν, ἀνήκουν κυρίως εἰς τὴν δεβόνιον διάπλασιν. Ἐν τούτοις διὰ μέσου τῶν δεβονίων διαστρώσεων ἀνυψοῦνται στρώματα τῆς ἀρχαιοτέρας καμβρίου διαπλάσεως, σχηματίζοντα τοὺς ὄγκους τοῦ Rocroi, Stavelot κλπ., καὶ φαίνεται, ὅτι οἱ ὄγκοι οὗτοι ἦσαν νῆσοι ἐντὸς τῆς θαλάσσης τῆς δεβονίου περιόδου. Εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην τῶν Ἀρδέννων δὲν ἐμφανίζονται στρώματα τῆς ὀρδοβικίου καὶ τῆς σιλουρίου διαπλάσεως, οὕτω πως δὲ τὰ δεβόνια στρώματα ἐπικάθηνται ἀσυμφώνως ἐπὶ τῶν καμβρίων στρωμάτων. Κατὰ μῆκος ὅμως τῆς βορείας πλευρᾶς τῆς ὑπολοίπου ἐκ παλαιοζωϊκῶν πετρωμάτων συνισταμένης περιοχῆς ἐμφανίζονται καὶ στρώματα τῆς ὀρδοβικίου καὶ τῆς σιλουρίου διαπλάσεως· παρόμοια ἐπίσης στρώματα παρουσιάζονται καὶ εἰς τὰς θέσεις ἐκείνας, ὅπου αἱ κοιλάδες τῶν ποταμῶν ἔχουν διατάμει βαθέως τὰ ὑπερκείμενα τριτογενῆ στρώματα. Εἰς τὰ βόρεια τῆς ἐκ παλαιοζωϊκῶν στρωμάτων ἀποτελουμένης περιοχῆς ὑπάρχουν καὶ στρώματα τῆς λιθανθρακοφόρου διαπλάσεως. Παρὰ τὸ Dinant τὰ στρώματα ταῦτα εἶναι ἐπτυχωμένα μετὰ τῶν δεβονίων στρωμάτων, ἀλλ' ἡ μᾶλλον ἐνδιαφέρουσα ἐκ λιθανθρακοφόρων στρωμάτων ζώνη διήκει κατὰ μῆκος τῶν βορείων κρασπέδων τῶν Ἀρδέννων. Ἐν τῇ ζώνῃ ταύτῃ εὑρίσκονται αἱ λιθανθρακοφόροι λεκάναι τῆς Λιέγης, τοῦ Μὸνς καὶ τοῦ Σαρλερουά. Ἡ ζώνη αὕτη εἶναι μία μακρὰ καὶ στενὴ σκάφη, χωριζομένη ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα πετρώματα τῶν Ἀρδέννων δι' ἑνὸς μεγάλου ρήγματος, τοῦ καλουμένου *«μεσημβρινοῦ ρήγματος»* (faille du midi). Εἰς τὸ νότιον ἥμισυ τῆς σκάφης ἡ πτύχωσις τῶν κοιτασμάτων τοῦ λιθάνθρακος εἶναι ἔντονος, ἐνῷ εἰς τὸ βόρειον ἥμισυ εἶναι πολὺ ὀλιγώτερον ἰσχυρά.

Στρώματα τῆς τριασίου καὶ τῆς ἰουρασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἶναι γνωστὰ εἰς τὸ Βέλγιον μόνον κατὰ μῆκος τῶν νοτίων κρασπέδων τῶν Ἀρδέννων καὶ εἰς ἓν ἢ δύο σημεῖα ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐκ παλαιοζωϊκῶν πετρωμάτων ἀποτελουμένης περιοχῆς. Τούτου ἕνεκα τὰ παλαιοζωϊκὰ στρώματα καλύπτονται ἀπ' εὐθείας καὶ ἀσυμφώνως ὑπὸ τῶν κρητιδικῶν καὶ τῶν τριτογενῶν ἀποθεμάτων. Τὰ στρώματα τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως δὲν εἶναι ἐκτεταμένα, ἐν τούτοις ὅμως τὰ στρώματα τῆς γουηλδίου ἐποχῆς τοῦ Bernissart, μὲ τὰ πολυάριθμα ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ἰγουανοδόντων, καὶ οἱ ἀσβεστόλιθοι παρὰ τὸ Maastricht μὲ τὰ ἀπολιθωμένα ζῷα τῆς κρητιδικῆς περιόδου ἔχουν μέγα εἰδικὸν ἐνδιαφέρον.

Ἐξαιρέσει τῶν Ἀρδέννων τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ Βελγίου καλύπτεται ἀπὸ ἀποθέματα τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἡ ἠώκαινος ὑποδιάπλασις στρωμάτων, συνισταμένη κυρ. ὡς ἀπὸ ἄμμους καὶ μάργας, καταλαμβάνει ὅλον τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς χώρας. Τὰ στρώματα τῆς ὀλιγοκαίνου ὑποδιαπλάσεως σχηματίζουν ταινίαν ἐκτεινομένην ἀπὸ τῆς Ἀμβέρσης μέχρι τοῦ Maastricht καὶ κατόπιν πρὸς βορρᾶν ὑπάρχει μία διακεκομμένη ταινία στρωμάτων τῆς μεσοκαίνου ὑποδιαπλάσεως καὶ ἑτέρα ἀρκετὰ ἐκτεταμένη ἐκ στρωμάτων τῆς πλειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως. Τὰ ἀποθέματα τῆς τριτογενοῦς περιόδου εἶναι ὅμοια κατὰ τὸν γενικὸν χαρακτῆρα των πρὸς τὰ τῆς βορείου Γαλλίας καὶ τὰ τῆς νοτίου Ἀγγλίας.

Ὀρυκτὰ καὶ μεταλλεύματα. Τὰ χρήσιμα ὀρυκτὰ καὶ μεταλλεύματα εἶναι πολὺ ἄφθονα εἰς τὸ

Digitized by Google

Βέλγιον. Ὁ ὀρυκτὸς ἄνθραξ καὶ τὰ ὀρυκτὰ τοῦ σιδήρου εἶναι συγκεντρωμένα εἰς τὰς λιθανθρακοφόρους διαπλάσεις τοῦ Mons καὶ τῆς Campine.

Ἡ λιθανθρακοφόρος περιοχή, ἡ ὁποία εἶναι μία ἀπὸ τὰς πηγὰς πλούτου τοῦ μικροῦ τούτου βασιλείου καὶ ἡ βάσις τῆς ἀκμαζούσης βιομηχανίας του, ἐκτείνεται ἀπὸ τὰ περίχωρα τῆς Valenciennes μέχρι πρὸς Β. τοῦ Aix-la-Chapelle, ἐπὶ μῆκος δηλαδὴ 120 χιλιομέτρων καὶ πλάτος 12 χλμ. περίπου. Ἡ ἄχρι τοῦδε γνωστὴ ἐπιφάνεια τῆς περιοχῆς ταύτης ὑπερβαίνει τὰ 2.500 τετραγωνικὰ χιλιόμετρα. Διακρίνουν ἐν αὐτῇ τρεῖς κυρίας λεκάνας. Τὴν τοῦ *Μόνς*, πλουσιωτέραν καὶ περισσότερον ἐκτεταμένην, καίτοι δὲν παρουσιάζεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν εἰμὴ μόνον, εἰς ὀλίγα τινὰ σημεῖα εἰς τὰ βόρεια καὶ νότια τοῦ Αἲν (Aisne). Τὴν λεκάνην τοῦ *Σαρλεροά*, ἡ ὁποία παρουσιάζεται ἄνευ διακοπῆς ἐπὶ τῶν δύο ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Σάμπρ ἀπὸ τὸ Φονταὶν-λ' Ἐβὲκ μέχρι τοῦ Ναμούρ. Τέλος τὴν λεκάνην τῆς *Λιέγης*, ἡ ὁποία ἀναπτύσσεται κυρίως εἰς τὰ πρόθυρα τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἐκτείνεται μέχρι πέραν τοῦ Ἑρβὲ (Hervé).

Ἐπίσης ὁ ὄγκος, ὁ ἀποτελούμενος ἀπὸ τὰς ἀποθέσεις λιθανθράκων, διασχίζεται ἀπὸ μεταλλοφόρους φλέβας. Ἐκ τούτων ἄξιαι μνείας εἶναι αἱ τῶν ὀρυκτῶν τοῦ ψευδαργύρου. Ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν ὀρυκτῶν τούτων κατέστη ἐπίσης πηγὴ βιομηχανικοῦ πλούτου τῆς χώρας. Ἐπὶ τῆς περιοχῆς τοῦ Moresnet, κωμοπόλεως γειτονικῆς πρὸς τὴν πόλιν τοῦ Limbourg, εὑρίσκεται τὸ περίφημον μεταλλεῖον σμιθσονίτου (ἀνθρακικοῦ ψευδαργύρου) τοῦ Altenberg. Μόλυβδος ἐπίσης καὶ χαλκὸς ἐμφανίζονται ἐντὸς τῶν παλαιοζωϊκῶν διαστρώσεων τῶν Ἀρδέννων.

Αἱ ταινίαι τῶν πετρωμάτων, αἱ ὁποῖαι περιέχουν ἀνθρακίτην, παρουσιάζουν μεγάλην ποικιλίαν μαρμάρων, τὰ ὁποῖα ἐπίσης ἀποτελοῦν πηγὴν πλούτου διὰ τὸ Βέλγιον. Τὰ πλέον ὀνομαστὰ μάρμαρα εἶναι τὸ μαῦρον μάρμαρον τοῦ Golzinne παρὰ τὴν Ναμούρ, τὸ φαιόλευκον καὶ λευκὸν μάρμαρον τῆς Sainte-Anne παρὰ τὴν Thouin, τὰ ἐρυθρά, λευκόφαια καὶ λευκὰ μάρμαρα τοῦ Saint-Remi παρὰ τὸ Rochefort. Ἀσβεστόλιθοι ἐπίσης ἐξάγονται πολλαχοῦ καὶ χρησιμοποιοῦνται ὡς λίθοι δομῆς.

Ἰαματικὰ ὕδατα. Τὸ Βέλγιον ἔχει ἐπίσης πολλὰ ἰαματικὰ (μεταλλικὰ) ὕδατα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ μᾶλον ὀνομαστὰ εἶναι τὰ ὀξυανθρακοῦχα-σιδηροῦχα τοῦ Spa, τὰ σιδηροῦχα τοῦ Stavelot, Huy, Tongern, Namur, τὰ θειοῦχα τοῦ Florée, Liège καὶ Ougrée, κλπ. Γ. Κ. Γ.

— [ΦΥΣ. ΓΕΩΓΡ.] Τὸ Βέλγιον κεῖται μεταξὺ τῶν γεωγραφικῶν συντεταγμένων 49° 30′ καὶ 51° 30′ Β πλάτ. καὶ 2° 32′ καὶ 6° 20′ Α μήκ. Γκρήνουϊτς καὶ ἔχει σχῆμα ὀρθογωνίου τριγώνου, τοῦ ὁποίου ἡ μὴ κάθετος πλευρὰ συνορεύει μὲ τὴν ΒΑ Γαλλίαν.

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους. Τὸ Βέλγιον ὀρεογραφικῶς ἔχει σχῆμα κεκλιμένου ἐπιπέδου, τοῦ ὁποίου ἡ κλίσις ἔχει διεύθυνσιν ἐκ ΝΑ πρὸς ΒΔ, ὅπου τὰ παράλια τῆς Βορείου θαλάσσης καὶ τὰ ὁλλανδικὰ σύνορα (Ζηλανδία). Ἡ ὅλη χώρα διαιρεῖται οὕτω φυσικῶς εἰς τρεῖς γεωγραφικὰς περιφερείας: Τὴν ὀρεινήν, τὴν μέσην πεδινὴν καὶ τὴν κάτω πεδινήν. 1) Ἡ ὀρεινὴ χώρα, κατέχουσα τὸ ΝΑ τμῆμα τοῦ Βελγίου, καλύπτεται ὑπὸ τῶν ὀρέων τῶν *Ἀρδεννῶν*, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν συνέχειαν πρὸς Α τῶν ὀρέων τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης (*Ρενανικῶν*). Ἐπὶ τῶν Ἀρδεννῶν σχηματίζονται πολλὰ ἄξια λόγου ὀροπέδια, τῶν ὁποίων τὸ μέσον ὕψος ποικίλλει μεταξὺ 300 καὶ 400 μέτρων. Τὰ σπουδαιότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι τοῦ *Ἁγίου Οὐμβέρτου*, τοῦ *Τάϊγ* καὶ τοῦ *Ζαλαί*. Αἱ Ἀρδένναι γενικῶς εἶναι χθαμαλὰ ὄρη, ἡ δὲ ὑψηλοτέρα κορυφή των, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ὑψηλοτέρα καὶ τοῦ Βελγίου ὁλοκλήρου, φθάνει μόλις τὰ 692 μέτρα. 2) Ἡ μέση χώρα, καλουμένη *Μέσον Βέλγιον*, ἀρχίζει ἀμέσως μετὰ τὰς Ἀρδέννας ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Μόζα, ὁ ὁποῖος διέρχεται παρὰ τοὺς πρόποδας αὐτῶν καὶ φθάνει μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ἐσκώ. Ἀποτελεῖται ἀπὸ γονιμωτάτας πεδιάδας μέσου ὕψους 100 περίπου μέτρων, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι ἐγκατεσπαρμένοι πολλοὶ λόφοι, τῶν ὁποίων αἱ κορυφαὶ φθάνουσι τὰ 200 μόλις μέτρα. 3) Ἡ κάτω χώρα ἢ *Κάτω Βέλγιον* καταλαμβάνει τὸ μετὰ τὸν Ἐσκὼ ΒΔ τμῆμα τοῦ Βελγίου καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐκτεταμένην πεδιάδα, μὲ ἐλαχίστας ἐδαφικὰς διακυμάνσεις, ἡ ὁποία ὅσῳ προχωρεῖ πρὸς τὴν θάλασσαν καθίσταται χθαμαλωτέρα ταύτης, φθάνουσα παρ' αὐτὴν εἰς ὕψος κατώτερον τῶν 20 μέτρων.

Ἀκτογραφία. Τὰ παράλια τοῦ Βελγίου ἐπὶ τῆς Βορείου θαλάσσης ἔχουσι μῆκος 68 περίπου χιλιομέτρων, εἶναι δὲ ἐξαιρετικῶς χθαμαλά, προφυλασσόμενα ἀπὸ τὴν εἰσβολὴν τῶν κυμάτων ὑπὸ μακρᾶς σειρᾶς φυσικῶν ἐξ ἄμμου φραγμῶν. Ὅπου οἱ φυσικοὶ οὗτοι φραγμοὶ ἐλλείπουσιν, ὡς παρὰ τὸ Χέϋστ, πλησίον τῆς Ζηλανδίας, ἀναπληροῦνται ὑπὸ τεχνητῶν ἀντιπλημμυρικῶν ἔργων. Ἡ θάλασσα πλησίον τῆς παραλίας εἶναι ἐγκατεσπαρμένη ὑπὸ ἀμμωδῶν ἀβαθῶν ὑφάλων, οἱ ὁποῖοι δυσχεραίνουσι τὴν ναυσιπλοΐαν. Ἡ παρὰ τὴν παραλίαν μεγάλη ποσότης τῆς ἄμμου, ἡ ὁποία σημειωτέον εἶναι λεπτοτάτη, παρασυρομένη ὑπὸ τῶν ἀπὸ τῆς θαλάσσης πνεόντων σφοδρῶν ἀνέμων πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας, ἀποβαίνει ἐπιζημία, διότι βλάπτει τὰς φυτείας. Ὡς προφυλακτικὸν μεταχειρίζονται μακρὰς σειρὰς πυκνοφύλλων δένδρων τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦσιν ὡς φράκτας κατὰ τοῦ ἀνέμου.

Ὑδρογραφία. Οὐδεὶς ἄξιος λόγου ποταμὸς πηγάζει ἐκ Βελγίου, διασχίζεται ὅμως τοῦτο ὑπὸ τριῶν μεγάλων ποταμῶν οἱ ὁποῖοι ἔρχονται καὶ οἱ τρεῖς ἐκ Γαλλίας. Καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι ποταμοὶ εἶναι κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος πλωτοὶ καὶ οὕτω καθίστανται χρησιμώτατοι εἰς τὰς συγκοινωνίας τῆς χώρας, τὴν χρησιμότητα δὲ ταύτην ἐπαυξάνει ἡ πληθὺς τῶν τεχνικῶν διωρύγων αἱ ὁποῖαι συνδέουσιν αὐτοὺς μεταξύ των. Ὁ πρῶτος εἶναι ὁ *Μόζας*, ὁ ὁποῖος διερχόμενος παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν Ἀρδεννῶν, καθ' ὅλον τὸ μῆκος αὐτῶν, καὶ δεχόμενος τὰ ἐξ αὐτῶν ὕδατα ἐκ τῆς δεξιᾶς ὄχθης, εἰσέρχεται εἰς τὸ ὁλλανδικὸν ἔδαφος καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν πλησίον τοῦ Ρήνου. Οἱ ἐκ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς παραπόταμοί του εἶναι: *Σεμουά, Λές, Μπόκ, Οὔρτ* κλπ. Πλὴν αὐτῶν ὅμως δέχεται καὶ ἐκ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς ἄλλους πολλοὺς καὶ ἀξίους λόγου παραποτάμους, ὧν σπουδαιότερος εἶναι ὁ *Σάμπρ*, πηγάζων ἐκ Γαλλίας. Τὸ μῆκος τοῦ Μόζα ἐπὶ τοῦ βελγικοῦ ἐδάφους εἶναι 180 περίπου χιλμτρ., καθ' ὅλον δὲ τοῦτο τὸ διάστημα εἶναι πλωτός, τοῦ πλάτους του ποικίλλοντος μεταξὺ 80 καὶ 140 μέτρων. Ἐκτὸς τοῦ Μόζα πλωτὸς εἶναι ἐπίσης καὶ ὁ παραπόταμός του Σάμπρ. Μετὰ τὸν Μόζαν μεγάλος ποταμὸς διασχίζων τὸ Βέλγιον εἶναι ὁ *Ἐσκὼ* ἢ *Σκάλδος* ὁ ὁποῖος χωρίζει τὸ Μέσον ἀπὸ τὸ Κάτω Βέλγιον, πλωτὸς ἐπίσης καθ' ὅλον τὸ ἐπὶ τοῦ βελγικοῦ ἐδάφους μῆκός του, τὸ ὁποῖον εἶναι 107 χιλιομέτρ. περίπου. Ὁ ποταμὸς οὗτος προχωρῶν ἐπὶ ἐντελῶς πεδινοῦ ἐδάφους ῥέει ἠρεμώτατα, ἡ δὲ ἐπιφάνεια τῶν ὑδάτων του εὑρίσκεται εἰς τὸ αὐτὸ σχεδὸν ὕψος μετὰ τοῦ ἐδάφους. Ὁ Ἐσκὼ δέχεται τοὺς ἑξῆς σπουδαιοτέρους παραποτάμους: τὸν *Λὺς* παρὰ τὴν Γάνδην, τὸν *Σκάρπ* καὶ τὸν *Ντάντρ*, ἐκβάλλει δὲ εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἑνώσεως τῶν δύο συνωνύμων πρὸς αὐτὸν θαλασσίων βραχιόνων, οἱ ὁποῖοι περιβάλλουσι τὰς τρεῖς νοτίους νήσους τῆς Ζηλανδίας. Ἐκτὸς τῶν δύο ἀνωτέρω ποταμῶν καὶ τρίτος πηγάζων ἐκ Γαλλίας εἰσέρχεται εἰς τὸ βελγικὸν ἔδαφος καὶ ἐκβάλλει παρὰ τὸ Νιούπορτ εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν, ὁ *Ὑζέρ*.

Οἱ τρεῖς ἀνωτέρω ποταμοὶ καὶ οἱ μεγαλύτεροι ἐκ τῶν παραποτάμων συνδέονται μεταξύ των διὰ πολυδαιδάλου δικτύου διωρύγων, αἱ ὁποῖαι διασχίζουν τὸ μέσον, κυρίως ὅμως τὸ Κάτω Βέλγιον. Αἱ σπουδαιότεραι ἐκ τῶν διωρύγων τούτων εἶναι: αἱ τοῦ *Γουλιέλμου* μεταξὺ Μόζα καὶ Ἐσκώ, τοῦ *Σαρλεροuᾶ-Ἀμβέρσης* μεταξὺ Σάμπρ καὶ Ἐσκώ, αἱ ἀπὸ *Γάνδης* (ποτ. Λύς) πρὸς τὴν *Βόρειον θάλασσαν* (*Βρούγην, Ζέεμπρουγκ, Ὀστάνδην κλπ.*) καὶ πολλαὶ ἄλλαι.

Κλῖμα. Τὸ κλῖμα τοῦ Βελγίου εἶναι μᾶλλον ψυχρόν. Ὁ χειμὼν εἶναι μακρὸς καὶ ποικίλλει ἀναλόγως εἰς τὰ διάφορα μέρη, εἶναι δὲ δριμύτερος εἰς τὰ βόρεια καὶ τὰ παράλια καὶ ἐπὶ τῶν Ἀρδεννῶν καὶ ἠπιώτερος εἰς τὰ παρὰ τὴν Γαλλίαν δυτικὰ σύνορα, Αἰνὼ καὶ Ναμούρ. Τὸ θέρος εἶναι ἰσόθερμον εἰς ὁλόκληρον τὴν χώραν καὶ γλυκύ, ἀλλὰ διαρκεῖ ἐπ' ὀλίγον χρονικὸν διάστημα. Ἡ μέση θερμοκρασία καθ' ὅλον τὸ ἔτος εἶναι 10° (θέρος 17°,5 χειμὼν 3°). Κυριαρχοῦντες ἄνεμοι εἶναι οἱ νοτιοδυτικοί, οἱ δυτικοὶ καὶ οἱ βόρειοι. Αἱ βροχαὶ εἶναι ἄφθονοι ἀνερχόμεναι κατ' ἔτος εἰς 726 χιλιοστόμ. ἐν Βρυξέλλαις. Χ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ

— [ΠΟΛΙΤ. ΓΕΩΓΡ.] Τὸ Βέλγιον διαιρεῖται εἰς 9 μεγάλας ἐπαρχίας (provinces) διαιρουμένας εἰς 41 διοικήσεις (arrondissements administratifs) καὶ 26 δικαστικὰς περιφερείας (arrondissements judiciaires), αἵτινες ὑποδιαιροῦνται αἱ μὲν εἰς 2671 κοινότητας, αἱ δὲ εἰς 230 καντόνια. Αἱ ἐπαρχίαι αὗται εἶναι αἱ ἑξῆς: 1) *Ἀμβέρσης* (Anvers, κάτ. 1.121.577) μὲ πρωτεύουσαν τὴν ὁμώνυμον πόλιν. 2) *Βραβάντης* (Brabant, κάτ. 1.628.458) μὲ πρωτεύουσαν τὰς Βρυξέλλας, 3) *Δυτικῆς Φλάνδρας* (Flandre Occidentale, κάτ. 868 025) μὲ πρωτεύουσαν τὴν Βρούγην, 4) *Ἀνατολικῆς Φλάνδρας* (Flandre Orientale, κάτ. 1.124.577) μὲ πρωτεύουσαν τὴν Γάνδην, 5) *Αἰνὼ* (Hainaut, κάτ. 1.260.836), μὲ πρωτεύουσαν τὸ Μόνς, 6) *Λιέγης* (Liège, κάτ. 953.907) μὲ πρωτεύουσαν τὴν ὁμώνυμον πόλιν, 7) *Λιμβούργου* (Limbourg, κάτ. 341.249) μὲ πρωτεύουσαν τὸ Νάσσελτ, 8) *Λουξεμβούργου* (Luxembourg, κάτ. 222.531) μὲ πρωτεύουσαν τὸ Ἀρλὸν καὶ 9) *Ναμοὺρ* (Namur, κάτ. 353.441) μὲ πρωτεύουσαν τὴν ὁμώνυμον πόλιν.

Τὸ Βέλγιον ἔχει πολλὰς καὶ μεγάλας πόλεις· Ἡ μεγαλυτέρα ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ πρωτεύουσα Βρυξέλλαι (800,000 κάτ. μετὰ προαστείων). Μετ' αὐτὰς ἔρχονται ἡ Ἀμβέρσα (300.000 κάτ.), ἡ Λιέγη (168,000 κ.), ἡ Γάνδη (163.000), ἡ Βρούγη (52,000) καὶ ἡ Μαλίνες (60,000). Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἀνωτέρω ὑπὲρ τὰς 20 ἄλλαι ἔχουσιν ἄνω τῶν 20000 κατοίκων, σπουδαιότεραι δὲ ἐξ αὐτῶν καὶ μᾶλλον γνωσταὶ εἶναι αἱ: Μόνς, Ναμούρ, Σαρλερουά, Λουβαίν, Ὀστάνδη καὶ Ὕπρ.

Ἐκ τῶν τριῶν ἐθνικῶν γλωσσῶν τοῦ Βελγίου, ὧν ἐπίσημος εἶναι ἡ γαλλική, τὰ 38,49 % τοῦ πληθισμοῦ ὁμιλοῦσι μόνον ταύτην, τὰ 43,01 % ὁμιλοῦσι μόνον τὴν φλαμανδικήν, τὰ 0,23 % μόνον τὴν γερμανικήν, τὰ 13,07 % τὰς γαλλικὴν καὶ φλαμανδικήν, τὰ 0,61 % τὰς γαλλικὴν καὶ γερμανικήν, τὰ 0,03 % τὰς φλαμανδικὴν καὶ γερμανικήν, τὰ 0,46 % καὶ τὰς τρεῖς γλώσσας καὶ τὰ 4,10 % εἶναι ξενόγλωσσοι.

Ἡ ἀνωτάτη ἐκπαίδευσις ἀσκεῖται διὰ τεσσάρων πανεπιστημίων κειμένων ἐν Γάνδῃ, Λιέγῃ, Βρυξέλλαις καὶ Λουβαίν. Τὰ δύο πρῶτα εἶναι κρατικὰ καὶ τὰ λοιπὰ ἐλεύθερα· τοῦ τελευταίου μάλιστα ἡ ἵδρυσις χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1425. Εἰς ταῦτα ἅτινα χορηγοῦσι διπλώματα οὐχὶ μόνον θεωρητικῶν ἀλλὰ καὶ τεχνικῶν ἐπιστημῶν φοιτῶσι (1926—27) 9136 φοιτηταί, ὧν οἱ 1881 ἀλλοδαποί. Ἡ μέση ἐκπαίδευσις ἀσκεῖται δι' 197 σχολείων, ὧν τὰ 42 ἀνώτερα λύκεια (Ἀθήναια) καὶ κολλέγια, ἐκ τῶν λοιπῶν δὲ 86 ἀρρένων καὶ 45 θηλέων εἶναι δημόσια, 7 ἀρρένων καὶ 10 θηλέων κοινοτικὰ καὶ 7 ἀνεγνωρισμένα, φοιτώντων ἐν συνόλῳ εἰς ταῦτα 28.413 μαθητῶν. Ἡ κατωτέρα δ'

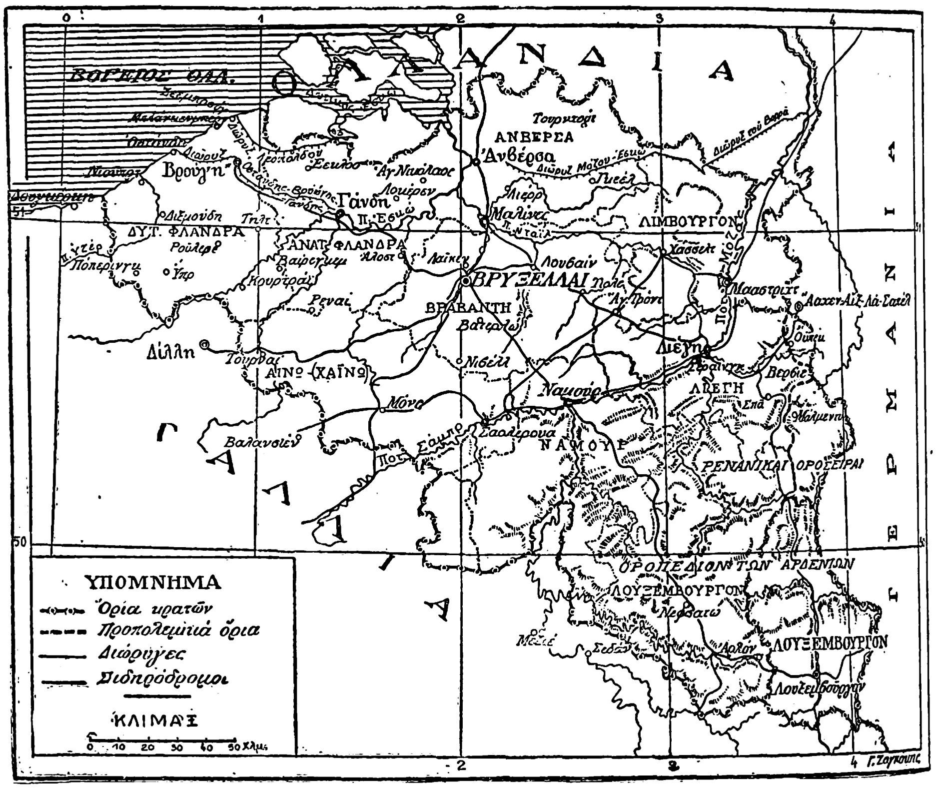

Γεωγραφικὸς χάρτης τοῦ Βελγίου.

Digitized by Google

ἐκπαίδευσις περιλαμβάνει α') 3666 νηπιαγωγεῖα, ὧν τὰ 1290 κοινοτικά, τὰ 1040 ἀνεγνωρισμένα καὶ τὰ 1336 ἰδιωτικά, μὲ σύνολον μαθητῶν 24.5650· β') 8343 σχολεῖα στοιχειώδους μορφώσεως, ὧν τὰ 5077 κοινοτικά, τὰ 1971 ἀνεγνωρισμένα καὶ τὰ 1295 ἰδιωτικὰ μὲ σύνολον μαθητῶν 800400 καὶ γ') 2104 σχολεῖα στοιχειώδους μορφώσεως διὰ μεγάλους, ὧν τὰ 1562 κοινοτικά, τὰ 74 ἀνεγνωρισμένα καὶ τὰ 468 ἰδιωτικά, μὲ σύνολον μαθητῶν 61.266. Ἀπὸ τοῦ 1914 καθιερώθη ἐν Βελγίῳ ἡ ὑποχρεωτικὴ φοίτησις εἰς τὸ σχολεῖον παντὸς συμπληρώσαντος τὸ 6ον ἔτος τῆς ἡλικίας του.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐπαγγελματικήν, βιομηχανικὴν καὶ ἐμπορικὴν ἐκπαίδευσιν λειτουργοῦν ἐν Βελγίῳ 216 οἰκοκυρικαὶ σχολαὶ (μαθ. 7485), 2 ὑφαντουργικαὶ (μ. 439), 608 ἐπαγγελματικαὶ καὶ ἐμπορικαὶ (μ. 83553), 129 βιομηχανικαὶ (μ. 29354), 14 σχολαὶ ἀνωτέρας ἐμπορικῆς καὶ τεχνικῆς μορφώσεως (μ. 3237) καὶ 2 ναυτικαὶ σχολαί. Ὀνομασταὶ εἶναι ἡ μεταλλευτικὴ σχολὴ τῆς Μόνς, ἡ σχολὴ ζυθοποιίας καὶ οἰνοπνευματοποιίας τῆς Γάνδης, ἡ ἀνώτερα ὑφαντουργικὴ σχολὴ τῆς Βερβιέ, καὶ τὰ ἐμπορικὰ ἰνστιτοῦτα τῆς Ἀμβέρσης, Βρυξελλῶν, Γάνδης, Λιέγης, Λουβαὶν καὶ Μόνς.

Ἡ γεωργικὴ ἐκπαίδευσις ἐπιτελεῖται εἰς ἀρκετὰ σχολεῖα ἐνισχυόμενα ὑπὸ τοῦ κράτους, ἅτινα κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1926—27 ἠρίθμει 521 μαθητάς. Διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν καλῶν τεχνῶν λειτουργεῖ ἀνώτατον ἵδρυμα, ἡ Βασιλικὴ Ἀκαδημία τῆς Ἀμβέρσης (σπουδασταὶ 575), καὶ 65 ἕτεραι σχολαὶ μὲ 11574 σπουδαστὰς (σχ. ἔτος 1926—27). Ὠδεῖα λειτουργοῦσιν 121 (μαθηταὶ 28.208), ὧν τὰ 4 ἀνώτερα (conservatoires).

Δημόσια οἰκονομικά. Νομισματικὴ μονὰς ἐν τῷ Βελγίῳ εἶναι τὸ *βελγικὸν φράγκον* (franc) διαιρούμενον εἰς 100 σεντὶμ (centimes) (βλ. κατ. *[Νομισματ.]*).

Τὸ δημόσιον χρέος τοῦ Βελγίου, ὑπολογιζόμενον εἰς βελγικὰ φράγκα τὴν 31 Δεκεμβρίου 1927, ἀνήρχετο εἰς 55.060.000.000 φράγκων, ὧν τὰ 26.483.000.000 ἐσωτερικὸν καὶ τὰ 28.577.000 ἐξωτερικὸν τοιοῦτον εἰς διάφορα νομίσματα. Αἱ κρατικαὶ εἰσπράξεις καὶ δαπάναι ἀνῆλθον τῷ 1926 αἱ μὲν εἰς 11.703.548.000 φρ., αἱ δὲ εἰς 13.199.830.000 φρ., σημειούμεναι ἀναλυτικῶς εἰς τὸν κάτωθι πίνακα:

Ἔσοδα (εἰς χιλιάδας φρ.)		Ἔξοδα (εἰς χιλιάδας φρ.)	
Τακτικοὶ φόροι	2.566.500	Δημόσιον χρέος	3.141.196
Δασμοὶ διάφοροι	1.342.398	Ἐθνικὴ ἄμυνα	557.888
Χαρτόσημα - Δημόσια κτήματα	2.156.277	Παιδεία	449.712
Διόδια	13.775	Βιομηχανία, ἐργασία, Κοιν. πρόνοια	284.855
Κεφάλαια, τόκοι	543.965	Οἰκον. ὑπηρεσίαι	195.379
Ἔκτακτα ἔσοδα	2.190.836	Δικαιοσύνη	180 077
Ἀποζημιώσεις	966.350	Ἄλλαι ὑπηρεσίαι	1.199.742
Σιδηρόδρ., ΤΤΤ	1.923.447	Ἔκτακτοι δαπάναι	4.264.370
		Δαπάναι ἐκ συνθηκῶν εἰρήνης	681.811
		Σιδηρόδρομοι, ΤΤΤ	2.244.802
Σύνολον	11.703.548	Σύνολον	13.199.832

Ὁ προϋπολογισμὸς ὅμως τοῦ ἔτους 1928 ἀναγράφει ἔσοδα μὲν 10.563.562.000 φρ. καὶ ἔξοδα 19.482.731.000.

—[ΟΙΚΟΝ. ΓΕΩΓΡΑΦ.] Τὸ Βέλγιον, καίπερ ἓν τῶν μικροτέρων κατ' ἔκτασιν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, κατατάσσεται ἐν τῇ πρώτῃ σειρᾷ διὰ τὸν ρόλον ὃν διαδραματίζει ἐν τῇ παγκοσμίῳ οἰκονομικῇ ζωῇ.

Ὀρυκτὸς πλοῦτος. Βάσιν τούτου ἀποτελοῦσι τὰ ἐν Βελγίῳ ἐγκλειόμενα, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη (βλ. Γεωλογ.), λιθανθρακοφόρα στρώματα. Τὰ πρὸς ἐκμετάλλευσιν ἐκχωρηθέντα ὀρυχεῖα ἀνέρχονται εἰς 167 συνολικῆς ἐκτάσεως 175.904 ἐκταρίων, ὧν γίνεται (1926) ἐκμετάλλευσις 110, ἐκτάσεως 137.122 ἐκταρίων. Ἐκ τούτων τῷ 1927 ἐξωρύχθησαν 27.573.000 τόννοι λιθανθράκων, ὧν 92 % ἐκ τῆς νοτίου περιοχῆς καὶ τὰ 8 % ἐκ τῆς βορείου. Εἰς τὰ ὀρυχεῖα ταῦτα ἀσχολοῦνται ἐν συνόλῳ 110.615 ἐργάται. Ἐκ τῶν ἐν Ἀμβέρσῃ καὶ Λεμβούργῳ σιδηρούχων κοιτασμάτων ἐξάγονται (1926) 144.980 τόνν. σιδήρου καὶ ἐκ τῶν ψευδαργυρούχων τοῦ Vieille Montagne 12.461 τόν. σφαλερίτου, ἀσχολουμένων ἐν συνόλῳ 707 ἐργατῶν. Τὰ λατομεῖα τέλος μαρμάρων, γύψου, δολομίτου καὶ λοιπῶν χρησίμων λίθων ἀνέρχονται (1926) εἰς 859, μὲ ἐτησίαν ἀξίαν προϊόντων 532.736.000 φρ.

Γεωργία. Τὸ σύνολον τῶν ἐν Βελγίῳ καλλιεργουμένων ἐδαφῶν, εὐφορωτάτων ὡς ἐκ τοῦ πυκνοῦ ποταμίου δικτύου, ἀνέρχεται εἰς 1.452.870 ἐκταρίων, ἐνῷ 333.880 ἐκτάρια καταλαμβάνουσιν οἱ λειμῶνες καὶ φυσικαὶ βοσκήσιμοι γαῖαι. Σπορὰ τῶν δημητριακῶν γίνεται ἐπὶ ἐκτάσεως 696,397 ἐκταρίων μὲ ἀπόδοσιν 17,315,775 μετρ. στατήρων (quintaux), ποσότητα μὴ ἐπαρκοῦσαν διὰ τὴν ἐπιχώριον κατανάλωσιν καὶ ἐνισχυομένην διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ὑπερδιπλασίας ποσότητος σιτηρῶν ἔξωθεν. Ὁ κατωτέρω πίναξ δεικνύει τὴν παραγωγὴν τῶν κυριωτέρων δημητριακῶν μετὰ τῶν διὰ τὴν σποράν των διατιθεμένων ἐκτάσεων (1926).

Δημητριακὰ	Ἐκτάσεις (ἐκτάρ.)	Παραγωγὴ (μετρ. στατ.)
Σῖτος	143 434	3.483.841
Σμιγός	4.497	95.747
Κριθή	35.195	914.777
Σίκαλις	225.751	4.107.621
Βρόμη	270.332	7.363.314
Ἀραβόσιτος	962	13 674
Ἀσπρόσιτος	16.226	336.801

Ἡ καλλιέργεια τῶν ὀσπρίων καταλαμβάνει ἔκτασιν 21093 ἐκταρ. μὲ ἀπόδοσιν 405097 μετρ.στατ., ἡ τῶν διαφόρων δὲ βιομηχανικῶν φυτῶν 99.672 ἐκταρίων μὲ ἀπόδοσιν 19.641.774 μετρ. στατ. Μεταξὺ τούτων τὴν πρώτην θέσιν καταλαμβάνει ἡ καλλιέργεια τῶν σακχαροτεύτλων (παραγωγὴ 16.828.267 μετρ. στατ.), τῆς κεχορέας (2.258.905 μετρ. στατ.) καὶ τοῦ λίνου (466.836 μετρ. στατ.). Ἡ καλλιέργεια τῶν κονδυλωδῶν φυτῶν καταλαμβάνει ἔκτασιν 246.616 ἐκταρίων μὲ παραγωγὴν 79.361.471 μετρ.στατ, μεταξὺ δὲ αὐτῶν τὴν πρώτην θέσιν ἔχουσι τὰ κοινὰ τεῦτλα (παραγωγὴ 46.683.530 μετρ. στατ.) καὶ τὰ γεώμηλα (30.012.589 τετρ. στατ.). Αἱ ὑπόλοιποι ἐκτάσεις (389.092 ἐκταρίων) καταλαμβάνονται ὑπὸ τεχνητῶν λειμώνων καὶ δευτερευουσῶν καλλιεργειῶν.

Ἡ κατὰ περιφερείας διάδοσις τῶν διαφόρων καλλιεργειῶν ἐν Βελγίῳ ἐμφαίνεται εἰς τὸν κάτωθι πίνακα (εἰς ἐκτάρια):

Περιφέρειαι	Δημητριακά	Ὄσπρια	Βιομηχανικὰ φυτά	Κονδυλώδη φυτά	Βοσκαί
Ἀμβέρσης	52.234	2.037	568	32.845	33.768
Μπραμπὰν	111.241	2.052	10.676	41.124	36.820
Δυτ. Φλάνδρας	97.883	8.419	28.688	39.923	27.357
Ἀνατολ. Φλάνδρας	96.340	1.766	13.014	48.017	33.568
Αἰνὼ	98.931	2.725	22.016	25.333	65.278
Λιέγης	58.848	399	8.342	9.692	39.624
Λεμβούργου	44.773	1.036	8.128	16.184	30.051
Λουξεμβούργου	61.068	486	212	18.196	58.693
Ναμοὺρ	75.079	2.173	8.026	15.332	63.933

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω περὶ τὰς 100.000 ἐκταρίων καταλαμβάνει ἡ φυτεία ὀπωροφόρων δένδρων καὶ ἡ ἀνθοκομία, ἡ μὲν ἤδη ἀναλαβοῦσα λόγῳ τῶν καταστροφῶν ἃς ὑπέστη ἐκ τῆς πολεμικῆς περιόδου, ἡ δὲ λίαν ἀνεπτυγμένη κυρίως εἰς τὰ περίχωρα τῶν μεγάλων πόλεων.

Τὸ σύνολον τῶν ἐν Βελγίῳ δασικῶν ἐκτάσεων ἀνέρχεται (1925) τὰ 247.730 ἐκτάρια, ὧν τὰ 48.236 ἀνήκουσιν εἰς τὸ κράτος, τὰ 191.462 εἶναι κοινοτικὰ καὶ τὰ 8.032 ἀνήκουν εἰς κοινωφελεῖς ὀργανισμούς.

Κτηνοτροφία. Ἡ κτηνοτροφία εἰς τὸ Βέλγιον προπολεμικῶς εἶχε μεγίστην ἀνάπτυξιν. Καταστραφεῖσα σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου κατὰ τὸν πόλεμον ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ 1919 ἀναπτυσσομένη ἐκ νέου, σημειώσασα ἐντὸς δεκαετίας ἁλματικὰς μάλιστα προόδους. Κυρίως ἀποτελεῖται (1926) ἐκ τῆς ἐκτροφῆς 250.287 ἵππων (ἔναντι 317.000 τῷ 1910), 1.711.702 βοῶν καὶ ἀγελάδων (ἔναντι 1.880 000 τῷ 1910) καὶ 1.143.860 χοίρων (ἔναντι 1.494.000 τῷ 1910). Κατωτέρω δίδομεν στατιστικὴν δηλωτικὴν τῆς διατροφῆς τῶν ζῴων ἀνὰ τὰς διαφόρους περιφερείας τοῦ Βελγίου.

Περιφέρειαι	Ἵπποι	Βόες-Ἀγελάδες	Χοῖροι
Ἀμβέρσης	16.929	147.079	51.115
Μπραμπὰν	35.767	214.333	190.076
Δυτ. Φλάνδρας	36.977	213.503	182.775
Ἀνατ. »	31.243	293.465	278.089
Αἰνὼ	45.333	195.833	52.251
Λιέγης	21.187	237.538	117.590
Λεμβούργου	17.472	124.604	90.375
Λουξεμβούργου	18.209	139.895	101.803
Ναμοὺρ	27.170	144.852	79.485

Πρόβατα ἐκτρέφονται εἰς μικρὸν σχετικῶς ἀριθμὸν εἰς τὰς ἀγόνους περιοχὰς τῶν Ἀρδεννῶν καὶ Καμπίν, τὰ πουλερικὰ δ' εἶναι γενικῶς διαδεδομένα.

Βιομηχανία. Αὕτη ἀποτελεῖ τὸν κύριον πλουτοφόρον παράγοντα τοῦ Βελγίου, ἀπασχολοῦσα συνολικῶς (1926) 1.176.898 ἄτομα ὧν 35.174 ἀλλοδαποί. Τὰ μεγαλύτερα βιομηχανικὰ κέντρα τῆς χώρας, παρὰ τὰς μεγάλας καταστροφὰς ἃς ἐκ τοῦ πολέμου ὑπέστησαν, ἀμέσως σχεδὸν μετ' αὐτὸν ἀνέλαβον.

Ἐκ τῶν βιομηχανιῶν τῆς χώρας, πλὴν τῶν μεταλλευτικῶν καὶ λατομευτικῶν (περὶ ὧν βλ. ἀνωτέρω *Ὀρυκτὸς πλοῦτος*), ἐνδιαφέρουσαι εἶναι αἱ κυρίως εἰς τὰς περιοχὰς τῆς Λιέγης, Σεραίν, Ἁγ. Λεονάρδου, Ἐρστάλ, Ἀνγκλὺρ κλπ. ἀσκούμεναι μεταλλουργικαὶ βιομηχανίαι σιδήρου, ψευδαργύρου, ἀργύρου καὶ χαλκοῦ. Ἡ σιδηροβιομηχανία ἀσκεῖται (1926) εἰς 98 ἐργοστάσια ἀποδίδοντα (1927) 3161045 τόννους χάλυβος καὶ 166.620 τόν. ἐλατοῦ σιδήρου, ἀσχολοῦνται δ' εἰς αὐτὴν ἐν συνόλῳ 34.784 ἐργάται. Τὴν κατεργασίαν μεταλλευμάτων ψευδαργύρου ἐπιτελοῦσιν 24 ἐργοστάσια, παράγοντα 201.630 τόν. μετάλλου καὶ 75.000 τόν. τηκτοῦ ἐλασματοποιημένου καὶ εἰς ἃ ἀπασχολοῦνται ἐν συνόλῳ 8601 ἐργάται. Τὰ λοιπὰ μεταλλουργικὰ ἐργοστάσια ἀνέρχονται τὰ 10, ἀπασχολοῦντα ἐν συνόλῳ 3.076 ἐργάτας καὶ ἐξάγοντα 87.876 τόν. μολύβδου, 105.048 χγρ. ἀργύρου καὶ 10.006 τόν. χαλκοῦ. Πολυάριθμα εἶναι καὶ τὰ μηχανουργεῖα, ἅτινα κατασκευάζουσι πάσης φύσεως μηχανήματα, ὅπλα, ἀτμομηχανάς, τροχαῖον ὑλικὸν σιδηροδρόμων κτλ. Σχετικὴ μὲ τὴν μεταλλουργίαν εἶναι καὶ ἡ χρήσιμος αὐτῇ βιομηχανία παρασκευῆς, ἐκ τοῦ ὀρυκτοῦ ἄνθρακος, ὀπτάνθρακος (κὼκ) καὶ ἀνθρακοπλίνθων, λειτουργούντων (1926) διὰ μὲν τὴν πρώτην 48, διὰ δὲ τὴν δευτέραν 57 ἐργοστασίων, ἀπασχολούντων ἐν συνόλῳ 7.919 ἐργάτας καὶ παραγόντων (1927) 5.387.000 τόν. κὼκ καὶ 1.715.000 ἀνθρακοπλίνθων.

Τὴν βιομηχανικὴν παραγωγὴν τοῦ Βελγίου εἰς ἄλλους κλάδους παρέχει ὁ κάτωθι στατιστικὸς πίναξ (1925):

Προϊόντα	Παραγομένη ποσότης	
Ζῦθος	Χιλιόλιτρα	1.464.967
Ὄξος	»	13.758
Ὀξικὸν ὀξὺ	»	6.368
Γλυκόζη	»	16.696
Σάκχαρις	Τόννοι	525.050
Καπνὸς	»	5.011
Μαργαρίνη	»	31.822
Οἶνοι ἀφρώδεις	Χιλιόλιτρα	945
Πυρεῖα	Χιλιάδες τεμαχ.	74.967.805
Οἰνόπνευμα	Χιλιόλιτρα	41.732
Ποτὰ ἐκ καρπῶν	Ἑκατόλιτρα	21.732

Αἱ κλωστικαὶ βιομηχανίαι ἀπασχολοῦσιν 1.800.000 ἀτράκτους, ὧν αἱ 1.600.000 βάμβακος (ἐν Φλάνδρᾳ κυρίως), καὶ αἱ λοιπαὶ λίνου, καννάβεως καὶ ἰούτης. Οὐχ ἧττον ὅμως καὶ ἐριουργεῖα πολλὰ λειτουργοῦσι μὲ σημαντικὴν ἀπόδοσιν, ἰδίως ἐν Φλάνδρᾳ καὶ Βερβιέ. Τέλος σημειοῦμεν τὴν χαρακτηριστικὴν βιοτεχνίαν κατασκευῆς δαντελλῶν, εἰς ἣν ἀπὸ ἑκατονταετηρίδων ἀσχολοῦνται αἱ Βελγίδες καὶ διὰ τὴν διάδοσιν τῆς ὁποίας περὶ τὰ 170 εἰδικὰ σχολεῖα λειτουργοῦσιν, ἰδίως ἐν ταῖς περιοχαῖς Λουβαίν, Μαλὶν καὶ Μπρύζ.

Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τῆς 31 Ὀκτωβρίου 1926 τῶν ἀπασχολουσῶν ἄνω τῶν 10 ἐργατῶν βιομηχανιῶν, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν λόγῳ ἐπιχειρήσεων ἀνέρχεται τὰς 13.082, κατανέμεται δ' ὡς κάτωθι κατὰ κατηγορίας περιλαμβανούσας καὶ τὸν εἰς ἑκάστην ἀσχολούμενον ἀριθμὸν ἐργατῶν.

Βιομηχανίαι	Ἀριθ. ἐπιχειρ.	Ἐργάται
Μεταλλευτικαὶ	743	189.962
Λατομευτικαὶ	537	39.326
Μεταλλουργικαὶ καὶ μηχανολογικαὶ	2.157	226.964
Κεραμουργικαὶ	479	29.917
Ὑαλουργίας	127	36.911
Χημικαὶ	581	69.988
Εἰδῶν διατροφῆς	1.155	63 021
Κλωστοϋφαντουργικαὶ	1.980	172.244
Εἰδῶν ἐπενδύσεως	693	27.406
Οἰκοδομικαὶ	1.282	42 259
Ἐπεξεργασίας ξύλου	1.147	38.307
Δέρματος	560	29.232
Καπνοῦ	193	10.751
Χάρτου	195	15.047
Γραφικῶν τεχνῶν	575	15.143
Λοιπαὶ	878	170.420

Ἐμπόριον. Τὸ μετὰ τῶν ξένων ἐπικρατειῶν ἐμπόριον τοῦ Βελγίου, εὐνοούμενον ὑπὸ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως αὐτοῦ καὶ τῶν ἀρίστων συγκοινωνιακῶν μέσων του, εἶναι τὰ μέγιστα ἀνεπτυγμένον. Ὁ κάτωθι στατιστικὸς πίναξ δεικνύει τὴν ἀπὸ τοῦ 1831 ἁλματικὴν πρόοδον τοῦ βελγικοῦ ἐμπορίου (εἰς βελγικὰ φράγκα).

Ἔτη	Εἰσαγωγὴ	Ἐξαγωγὴ	Διαμετακόμισις
1831	89.900.000	96.500.000	16.100.000
1840	205.600.000	139.600.000	43.900.000
1850	221 900.000	210.000.000	201.200.000
1860	516.600.000	470.200.000	409.300.000
1870	920.700.000	690.100.000	831.600.000
1880	1.680.900.000	1.216.700.000	1.008.400.000
1890	1.672.100.000	1.437.100.000	1.511.100.000
1900	2.215.700.000	1.922.800.000	1.374.600.000
1910	4.264.900.000	3.401.400.000	2 287.200.000
1911	4.508.500.000	3.580.300.000	2.298.900.000
1912	4.958.000.000	3.951.400.000	2.437.200.000
1913	5.049.800.000	3.715.800.000	2 459.900.000

Μεταπολεμικῶς τὸ ἐμπόριον ἐσημείωσε νέαν πρόοδον, ὡς ὁ κάτωθι πίναξ δεικνύει:

Ἔτη	Εἰσαγωγὴ	Ἐξαγωγὴ	Διαμετακόμισις
1920	12.941.800.000	8.862.000.000	7.423.000.000
1921	10.198.300.000	7.273.900.000	4 728.600.000
1922	9.451.700.000	6.358.200.000	;
1923	13.204.780.000	9.725.504.000	7.581.295.000
1924	17.712.091.000	13.865.144.000	12 674.889.000
1925	17.880.960.000	14.806.876.000	13 958.757 000
1926	22.999.448.000	19.941.774.000	;
1927	29.179.537.000	26.620.738.000	;

Τῶν κατὰ τὸ 1927 εἰσαχθέντων καὶ ἐξαχθέντων προϊόντων ἡ ποσότης καὶ ἡ ἀξία διακρίνεται ὡς ἑξῆς κατὰ κατηγορίας ἐμπορευμάτων:

Digitized by Google

Ἐμπορεύματα	Εἰσαγωγή		Ἐξαγωγή	
	Ποσότητες (τ.)	Ἀξία (φρ.)	Ποσότητες (τ.)	Ἀξία (φρ.)
Ζῷα ζῶντα καὶ ζωϊκὰ προϊόντα	432.365	4.517.748.000	166.672	2.835.407.000
Φυτικὰ προϊόντα	3.897.098	8.481.866.000	711.875	1.759.519.000
Ὀρυκτὰ »	29.396.620	5.710.129.000	13.009.466	1.973.490.000
Προϊόντα βιομηχανιῶν διατροφῆς, καπνὸς	449.731	1.236.307.000	271.945	808.642.000
Χημικὰ καὶ φαρμακευτικὰ προϊόντα	698.939	975.271.000	1.773.170	1.083.228.000
Λιπαραὶ οὐσίαι, σάπωνες	4.175	27.983.000	7.073	38.376.000
Προϊόντα βιομηχανίας δέρματος	3.112	365.665.000	16.798	755.173.000
» κλωστικῶν βιομηχανιῶν	53.071	1.944.083 000	145.242	3.949.925.000
Εἴδη ἐπενδύσεως	9.062	186.720.000	12.098	537.193.000
Ξυλεία καὶ εἴδη ἐκ ξύλου καὶ φελλοῦ	1.712.000	1.045.393.000	214 777	349.168.000
Καουτσοὺκ καὶ εἴδη ἐξ αὐτοῦ	1.334	167.025.000	5.207	198.610.000
Χάρτης καὶ εἴδη ἐκ τούτου	225.415	536.076.000	76.236	433.851.000
Λίθινα καὶ ἐξ ὀπτῆς γῆς εἴδη	151.748	142.246.000	1.966.765	2.017.587.000
Ὕαλος καὶ ὑάλινα εἴδη	21.901	55.682.000	371.170	1.148.479.000
Μέταλλα καὶ μετάλλινα εἴδη	853.811	1.840.883.000	5.139.899	6.648.205 000
Μηχανήματα ἐργαλεῖα καὶ σιδηροδρ. ὑλικὸν	86.280	1.245.095.000	189.227	1.139.948.000
Ὀχήματα πλὴν τῶν σιδηροδρομικῶν	20.275	374.435.000	23.958	388.041.000
Ὄργανα ἀκριβείας, ὡρολόγια	516	62.552.000	156	7.325.000
Μουσικὰ ὄργανα	725	36.029.000	268	6.875.000
Ὅπλα	282	6.433.000	1.577	146.694.000
Λοιπὰ εἴδη	6.452	221.916.000	30.856	395.502.000
Σύνολον	38.025.912	29.179.537.000	24.134.435	26.620.788.000

Ὁ κατωτέρω πίναξ δεικνύει τὴν ἀξίαν τῆς κατὰ κυριωτέρας χώρας προελεύσεως ἢ κατευθύνσεως εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς (1927) μετὰ τῆς ἑκατοστιαίας των ἀναλογίας ἐπὶ τοῦ συνόλου.

Χῶραι	Εἰσαγωγή		Ἐξαγωγή	
	Φρ.	%	Φρ.	%
Γαλλία	5.922.645.000	20,3	3.066.881.000	11,5
Γερμανία	3.594.769.000	12,3	4.498.213.000	16,9
Ἀγγλία	3.397.386.000	11,6	4 881.195.000	18,3
Ἡ.Π. Ἀμερικῆς	3.218.226.000	11,0	2.412.747.000	9,1
Ὀλλανδία	3.098.667.000	10,6	2.868.531.000	10,8
Ἀργεντινὴ	2.346.219.000	8,0	773.665.000	2,9
Βελγικὸν Κογκὸ	460.004.000	1,6	512.026.000	1,9
Ἰταλία	398.086 000	1,4	553.724.000	2,1
Ἐλβετία	235.561.000	0,8	576.122.000	2.2
Λοιπαὶ χῶραι	6.507.974.000	22,4	6.477.634.000	24,3

Ναυτιλία. Ὁ ἐμπορικὸς στόλος τοῦ Βελγίου εἶναι ἐλάχιστος, ἀνερχόμενος (1926) εἰς 158 πλοῖα καθαρᾶς χωρητικότητος 337,624 τόννων, ναυλογημένων τῶν πλείστων εἰς τοὺς λιμένας Ἀμβέρσης, Γάνδης καὶ Ὀστάνδης. Ἐκ τούτων τὰ 151 (τόν. 323,345) εἶναι ἀτμόπλοια. Προπολεμικῶς (1913) οὗτος ἀπετελεῖτο ἐξ 124 πλοίων καθαρᾶς χωρητ. 236,136 τόννων. Ἡ ναυτιλιακὴ ὅμως κίνησις ὅλων τῶν λιμένων τῆς χώρας εἶναι ἀξιόλογος, ἀνέρχεται δὲ συνολικῶς (1927) εἰς κατάπλους 18,684 πλοίων καθαρᾶς χωρητ 27.825.695 τόννων καὶ ἀπόπλους 18713 πλοίων καθαρᾶς χωρητ. 27.828.989 τόννων. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν σημαίαν τῶν ἀνωτέρω πλοίων, τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ἡ ἀγγλικὴ (37,3 %), εἶτα δ' ἔρχονται κατὰ σειρὰν αἱ γερμανικὴ (13,8 %), γαλλικὴ (10,2 %), βελγικὴ (9,1 %), ὀλλανδικὴ (8,1 %), νορβηγικὴ (4,1 %), Ἡν. Πολ. Ἀμερικῆς (3,5 %), δανικὴ (2,6 %), ἰαπωνικὴ (2,5 %), ἕπονται δ' αἱ τῶν λοιπῶν χωρῶν (8,8 %). Ἐκ τῶν λιμένων τοῦ Βελγίου τὴν πρώτην θέσιν ἔχει ὁ τῆς **Ἀμβέρσης** (βλ. λ.) ἕτονται δ' οἱ λοιποί, ὡς δεικνύει ὁ κάτωθι πίναξ ἐμφαίνων κατὰ λιμένας τοὺς κατάπλους μετὰ τοῦ συνόλου τῆς καθαρᾶς χωρητικότητος τῶν πλοίων (1927):

Λιμένες	Ἀριθ. πλοίων	Καθ. χωρ. (τόν.)
Ἀμβέρσης	12.191	23.415.007
Μπροὺζ	718	324.874
Βρυξελλῶν	507	177.590
Γάνδης	2.127	1.762.213
Νιοῦπορτ	568	100.219
Ὀστάνδης	1.775	968.458
Σελτζταῖτε	120	214.226
Τζεεμπροὺγγ	678	863.108
Σύνολον	18.684	27.825.695

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀεροπορικὴν κίνησιν τοῦ Βελγίου, κατὰ τὸ 1926 προσεγειώθησαν καὶ ἀπεγειώθησαν εἰς τὰ ἐν αὐτῷ ἀεροδρόμια 5392 ἀερόπλοια πάσης ἐθνικότητος, ἔσχον δ' ἐπιβατικὴν κίνησιν διά τε τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὴν ἀλλοδαπὴν 15.239 ἀτόμων καὶ ἐμπορικὴν 539.687 τόννων, εἰς οὓς προσθετέον καὶ τὸ ἐκ 51.027 τόννων ταχυδρομεῖον.

Ἐσωτερικαὶ συγκοινωνίαι. Τὸ Βέλγιον ἔχει πλούσιον δίκτυον ὁδῶν, σιδηροδρόμων καὶ διωρύγων. Τὸ συνολικὸν μῆκος τῶν ἐν αὐτῷ μεγάλων ἀρτηριακῶν ὁδῶν ἀνέρχεται (1926) τὰ 10.338 χμτρ., ὧν τὰ 8726 ἐθνικῶν καὶ τὰ 1612 ἐπαρχιακῶν ὁδῶν. Αἱ κοινοτικαὶ ὁδοὶ ἔχουσιν ἐν συνόλῳ μῆκος 33951 χμτρ. Τὸ σιδηροδρομικὸν δίκτυον τοῦ Βελγίου ἔχει συνολικὸν μῆκος γραμμῶν 5.101 χμτρ., ὧν τὰ 4.796 ἐκμεταλλεύεται τὸ κράτος, τὰ δὲ λοιπὰ τέσσαρες ἑταιρεῖαι. Οἱ σιδηρόδρομοι οὗτοι, οἵτινες ἐτησίως (1925) διατρέχουσι 74.530.509 χμτρ., παρουσιάζουσι κίνησιν 245.026.879 ἐπιβατῶν, 13.777.244 κουϊνταλίων μικρῶν ἐμπορευμάτων καὶ ἀποσκευῶν καὶ 96.770.366 τόννων βαρέων ἐμπορευμάτων, συνολικὰς δ' εἰσπράξεις 1.900.567.000 φρ. καὶ δαπάνας 1.721.965.000 φρ. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω γραμμῶν ὑπάρχουσιν ἐν Βελγίῳ καὶ δίκτυα τοπικῶν σιδηροδρόμων (χμτρ. 4.496) καὶ τροχιοδρόμων (χμτρ. 402), ὧν ἡ κίνησις τῶν μὲν ἀνῆλθε (1926) τοὺς 201.452.000 ἐπιβάτας καὶ 17.654.207 τόν. ἐμπορευμάτων, τῶν δὲ τοὺς 468.900.000 ἐπιβάτας μὲ συνολικὰς εἰσπράξεις 157.893.000 φρ.

Σημαίνων συγκοινωνιακὸς παράγων τοῦ Βελγίου εἶναι καὶ τὸ δίκτυον πλωτῶν ὁδῶν (ποταμῶν καὶ διωρύγων), ὅπερ ἀνέρχεται τὰ 1788,8 χμτρ., ὧν τὰ 114,3 διαπλέονται διὰ συνήθων ἀτμοπλοίων τῆς θαλάσσης, τὰ λοιπὰ δὲ 1674,5 διὰ ποταμοπλοίων.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ὑπηρεσίας τῶν Τ.Τ.Τ., αὗται ἐξυπηρετοῦνται διὰ 1.660 ταχυδρομικῶν γραφείων μὲ ἐτησίαν κίνησιν (1926) ἑνὸς δισεκατομμυρ. καὶ πλέον ἀντικειμένων ἀφικνουμένης καὶ ἀποστελλομένης ἀλληλογραφίας καὶ 1.623 τηλεγραφικῶν τοιούτων, μὲ ἐτησίαν κίνησιν 14.202.305 τηλεγραφημάτων. Ἐπίσης ἔχει πλούσιον δίκτυον τηλεφωνικῶν συγκοινωνιῶν, οὐχὶ μόνον ἀνὰ πᾶν κατῳκημένον σημεῖον τῆς χώρας, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῆς Γερμανίας, Ἀγγλίας, Δανίας, Ντάντσιγ, Γαλλίας, Ἑλβετίας καὶ Ὀλλανδίας μὲ κίνησιν (1926) 1.469.783 συνδιαλέξεων. Τέλος σημειοῦμεν τὴν λειτουργίαν 144 σταθμῶν ἀσυρμάτου, οἵτινες παρουσίαζον τὸ 1926 ἐτησίαν κίνησιν 49025 ραδιοτηλεγραφημάτων.

Δ. Ε. Μ.

— [ΣΤΡΑΤ. ΓΕΩΓΡ.] Τὸ Βέλγιον περιλαμβάνει πεδιάδα ὁμοιόμορφον, εὐκόλου διαβάσεως, διασχιζομένην παρ' ὁδῶν, διωρύγων καὶ παρὰ πυκνοτάτου σιδηροδρομικοῦ δικτύου. Ἡ πεδινὴ αὐτὴ περιοχὴ εἶναι ἡ *κοιλὰς τοῦ Ἐσκὼ* (Escaut), ἥτις σχηματίζει τὸ δυτικώτερον τμῆμα τῆς βορείου μεγάλης γερμανικῆς πεδιάδος. Ἡ ἄνω κοιλὰς δημιουργεῖ φυσικὴν γραμμὴν συγκοινωνίας μεταξὺ τῶν παρακτίων ἐπαρχιῶν τῆς Βορείου θαλάσσης καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Σηκουάνα. Ἐν τῇ πεδιάδι ταύτῃ μεγάλοι στρατοὶ συνεκρούσθησαν, ἐξ οὗ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ πεδία μαχῶν εἰσὶ πολυάριθμα. Πρὸς νότον τῆς ὁμαλῆς καὶ πλουσίας ταύτης πεδιάδος καὶ ἐν συνεχείᾳ πρὸς ταύτην συνέχεται περιοχὴ ἀποτελουμένη παρὰ ἀνδηροειδοῦς ἐδάφους καὶ ὀροπεδίων, ἥτις ἐκτείνεται μεταξὺ τοῦ μέσου *Μόζα* (Meuse) καὶ τοῦ *Μοζέλλα* (Mosel ἢ Moselle), ἡ τῶν *Ἀρδεννῶν* (Ardennes), περιοχὴ δυσκόλου διαβάσεως, ὀλίγων μέσων συγκοινωνίας καὶ δυσχεροῦς διατροφῆς μεγάλων στρατῶν. Τὰ ὀροπέδια τῶν Ἀρδεννῶν ἀνήκουσιν εἰς τὸ Βέλγιον, Γαλλίαν, Λουξεμβοῦργον καὶ Γερμανίαν.

Ἀπὸ τῶν ὀροπεδίων τῶν Ἀρδεννῶν (μεγίστου ὕψους ἀπὸ θαλάσσης 650 μ.) ἡ κλίσις τοῦ ἐδάφους πρὸς τὴν θάλασσαν εἶναι ὁμοιόμορφος. Ἡ ἄλλοτε ἔρημος καὶ ἀνθυγιεινὴ περιοχὴ *Καμπὶν* (Campine), ἡ κατέχουσα ὅλον τὸ βόρειον πλάτος τοῦ Βελγίου, καὶ ἡ περιοχὴ τῆς Φλάνδρας χάρις εἰς ἔργα ἐξυγιάνσεως καὶ διοχετεύσεως ὑδάτων κατέστησαν εὐφορώταται. Εἰς τὴν περιοχὴν Καμπὶν εὑρίσκεται τὸ στρατόπεδον τοῦ Βατερλώ, ἔνθα ἀσκεῖται ὁ βελγικὸς στρατός. Αἱ ἀκταὶ τοῦ Βελγίου εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν εἶσὶ χθαμαλαὶ καὶ πεφραγμέναι παρὰ θινῶν· τὸ ἔνθεν τῶν θινῶν ἔδαφος, τὸ ἄλλοτε τεναγῶδες, ἀπεξηράνθη καὶ καλλιεργεῖται. Περὶ τὸν κάτω Σὲλδ ὑπάρχουσιν, ὡς ἐν Ὀλλανδίᾳ, προσχώσεις (Polder), αἵτινες εὑρίσκονται εἰς ἐπίπεδον κάτωθεν τῆς θαλάσσης ὑψομετρικῶς.

Καίτοι ἀπὸ τοῦ 1830 τὸ βασίλειον τοῦ Βελγίου εἶχε χαρακτηρισθῇ ὡς οὐδέτερον ἔδαφος τεθὲν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν τότε Μεγάλων Δυνάμεων, ἐν τούτοις ἀπὸ τῆς δευτέρας γαλλικῆς αὐτοκρατορίας τὸ Βέλγιον ἤρξατο ὀχυρούμενον παρὰ τοῦ γνωστοῦ Βέλγου στρατηγοῦ *Μπριαλμὸν* (Brialmont). Κατὰ τὸ σχέδιον ἀμύνης τοῦ στρατηγοῦ τούτου ἐσχηματίζετο φρούριον ἐν εἴδει καταφυγίου τοῦ βελγικοῦ στρατοῦ, ἐν περιπτώσει ἐπιδρομῆς ἰσχυρᾶς ἐχθρικῆς δυνάμεως, πρὸ τοῦ ὁποίου: 1ον) ὁ ἐχθρὸς θὰ ἀπησχολεῖτο ἐπὶ πολὺν χρόνον μέχρις ὅτου αἱ ἐγγυήτριαι τῆς οὐδετερότητος Μεγάλαι Δυνάμεις δυνηθῶσι νὰ ἐπέμβωσι καὶ 2ον) τὸ φρούριον τοῦτο ἔδει νὰ χρησιμεύσῃ ὅπως ἐξασφαλίσῃ ἔδαφος ἀποβιβάσεως στρατοῦ εἰς Μεγάλην ναυτικὴν δύναμιν, ἥτις ἦτο ἡ Μεγάλη Βρεττανία, καὶ δι' ἣν ἡ οὐδετερότης καὶ ἀνεξαρτησία τοῦ Βελγίου ἦτο ζήτημα ἀσφαλείας αὐτῆς τῆς Ἀγγλίας.

Πρὸς τοῦτο ἐξελέγη ἡ Ἀμβέρσα ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἐσκὼ ἢ Σκάλδου, προτιμηθεῖσα τῶν Βρυξελλῶν καίτοι πρωτευούσης. Πρὸ τῆς Ἀμβέρσης ὑπάρχουσι φυσικαὶ γραμμαὶ ἀμύνης σχηματιζόμεναι παρὰ τῶν ποταμῶν Δὺλ (Dyle) καὶ Νὲτ (Nèthe), αἵτινες θὰ ἐχρησίμευον ὡς σημεῖα στηρίγματος εἰς τὸν βελγικὸν στρατόν, ὅπως εὐκόλως ἐξέλθῃ καὶ δράσῃ ἀπὸ τοῦ περικεχαρακωμένου στρατοπέδου τῆς Ἀμβέρσης πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Μόζα (Meuse) μεταξὺ Λιέγης (Liège) καὶ Ναμὺρ (Namur), τουτέστιν εἰς τὴν περιοχὴν ἔνθα θὰ ἐλάμβανον χώραν (ὡς πράγματι ἐγένετο κατὰ τὸν τελευταῖον Παγκόσμιον πόλεμον) αἱ μεγάλαι συγκρούσεις τῶν γερμανικῶν καὶ γαλλικῶν στρατευμάτων ἐν περιπτώσει καταπατήσεως τῆς οὐδετερότητος τοῦ Βελγίου. Αἱ ἀκταὶ τοῦ Βελγίου πρὸς τὴν Βόρειον θάλασσαν μὴ οὖσαι εὐκόλου προσπελάσεως δὲν εἶχον ὀχυρωθῇ, πλὴν τῆς Ὀστάνδης, ἔνθα ὑπάρχει καλὸς λιμήν.

Ν. ΚΟΚΙΔΗΣ

— [ΑΠΟΙΚΙΑΙ] Ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Καρόλου Κουίντου, ὁπότε τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τοῦ σημερινοῦ Βελγίου ἡνώθη πρὸς τὴν Ἰσπανίαν, οἱ Βέλγοι ἐπεδόθησαν εἰς τὰς ἀνακαλύψεις νέων χωρῶν καὶ τὸν ἀποικισμόν. Πολλὰ δὲ γεωγραφικὰ ὀνόματα τοῦ ἀνακαλυφθέντος τότε κόσμου ὑπενθυμίζουν τοὺς μεγαλυτέρους Βέλγους θαλασσοπόρους. Βραδύτερον, κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, ὁ αὐτοκράτωρ Κάρολος ΣΤ' ἵδρυσεν ἐν Ὀστάνδῃ μεγάλην ἀποικιστικὴν ἑταιρείαν, ἡ ὁποία ὅμως ταχέως διελύθη ἕνεκα τῆς ἀντιζηλίας τῶν συναδέλφων της ἀγγλικῶν καὶ ὀλλανδικῶν ἑταιρειῶν. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Βελγίου (ΙΘ' αἰών), πρωτοβουλίᾳ τοῦ βασιλέως των Λεοπόλδου Β' οἱ Βέλγοι ἐπιχειρηματίαι ἀνεμείχθησαν εἰς τὴν «Διεθνῆ Ἀφρικανικὴν Ἑταιρείαν» καὶ κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν καὶ νὰ ἀποικίσουν μεγάλην ἔκτασιν ἐν τῇ νοτίῳ Ἀφρικῇ, τὸ *Βελγικὸν-Κόγκον*, τὸ ὁποῖον διὰ τοῦ νόμου τῆς 18 Ὀκτωβρίου 1908 προσηρτήθη ὑπὸ τοῦ Βελγίου ὡς ἀποικία (βλ. Κόγγον-Βελγικόν). Μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ὁπότε ἀνέλαβεν ἡ Κ.Τ.Ε. τὴν διοίκησιν τῶν γερμανικῶν ἀποικιῶν, ἀνέθεσεν εἰς τὸ Βέλγιον ἀπὸ τοῦ 1919 τὴν διοίκησιν τμήματος τῆς πρῴην γερμανικῆς ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς (βλ. **Ἀφρικὴ** *Ἀνατολικὴ Γερμανική*), τῆς *Ρουάνδα Οὐρουντι* (Ruanda Urundi, ἐκτ. 5400 τετρ. χλμ. κάτ. 3.000.000).

Χ. Σ.

— [ΙΣΤΟΡ.] Τὸ ὄνομα τῶν Βέλγων γίνεται τὸ πρῶτον γνωστὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος (de Bello Gallico, VII, 46, 54). Παραμένει ἄγνωστον ὅμως ἂν ὁ Καῖσαρ εἰς τὸν ὅρον τοῦτον ἀπέδιδεν ἐθνολογικὸν ἢ ἁπλῶς πολιτικὸν χαρακτῆρα. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἐθνολόγων παραδέχονται ὅτι οἱ ἀρχαῖοι **Βέλγαι** (βλ. λ.) δὲν ἀπετέλουν ἰδίαν φυλήν, ἀλλ' ἔθνος ἀποτελούμενον ἐξ ἀναμείξεως γερμανικῶν καὶ κελτικῶν φύλων, ἅτινα εἶχον κοινὰ ἤθη, ἔθιμα καὶ γλῶσσαν. Κατὰ τὸν Στράβωνα οἱ Βέλγαι ἦσαν οἱ πολεμικώτεροι τῶν κελτικῶν φύλων, μόνοι δὲ αὐτοὶ ἀντέστησαν εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Κίμβρων καὶ τῶν Τευτόνων. Κατὰ τὸν Ἕλληνα γεωγράφον διῃροῦντο εἰς 15 φυλάς, αἵτινες, κατὰ τὰς νεωτέρας ἐρεύνας (*M. Desjardins* Géogr. de la Gaule Romaine), δέον νὰ καθορισθῶσιν ὡς ἑξῆς: 1) Remii (οἱ κατοικοῦντες ἐν Remois, Chalonais, Argonne, Rethelois, Tardenois)· 2) οἱ Bellovaci (ἐν Beauvais)· 3) οἱ Suessiones (ἐν Soissons), εἰς τοὺς ὁποίους περιλαμβάνονται οἱ Silvanecti καὶ Meldi)· 4) οἱ Nervii (ἐν Bavay, Hainaut καὶ Brabant), εἰς οὓς περιλαμβάνονται καὶ οἱ Leutrones, Grudi, Levaci, Pleumoxi καὶ Gedumni)· 5) οἱ Atrebates (ἐν Arras)· 6) οἱ Ambiani (ἐν Amiens)· 7) οἱ Morini (ἐν Terouane καὶ δυτικῇ Φλάνδρᾳ)· 8) οἱ Menapii (ἀπὸ τοῦ Cassel μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ρήνου, καὶ ἀπὸ τοῦ Ἐσκὼ μέχρι τοῦ Μόζα)· 9) οἱ Caletes· 10) οἱ Veliocasses (ἐν Ρουέν)· 11) οἱ Veromandui· 12) οἱ Eburones (ἐν Namur καὶ Liège), λαὸς γερμανικῆς καταγωγῆς, εἰς οὓς περιελαμβάνοντο καὶ οἱ Aduaduci, ὑπόλοιπον τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ἐγκατασταθέντων Κίμβρων καὶ Τευτόνων· 13) οἱ Trevii (Trèves καὶ ἐπὶ τῶν δύο ὀχθῶν τοῦ Μοζέλλα μέχρι τοῦ Ρήνου), λαὸς γερμανικῆς ἐπίσης καταγωγῆς, εἰς οὓς περιελαμβάνοντο καὶ οἱ Condrusi, Segni καὶ Coeresi· 14) οἱ Mediomatrices (Messin)· καὶ 15) οἱ Leuci (ἐν Toul).

Αἱ βελγικαὶ φυλαὶ ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Ρωμαίους ὑπὸ τοῦ Καίσαρος μέχρι τοῦ 51 π. Χ. (βλ. λ. Γαλατία), ἡ δὲ χώρα των ἑνωθεῖσα μετὰ τῆς Κελτικῆς καὶ τῆς Ἀκουιτανίας ἀπετέλεσε ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν. Ὁ Αὔγουστος διῄρεσεν ἀργότερον τὴν περιφέρειαν ταύτην εἰς τρεῖς ἐπαρχίας, ὧν μία ὑπῆρξεν ἡ Βελγικὴ (βλ. λ.), εἰς τὴν ὁποίαν πλὴν τῆς ἀρχαίας χώρας τῶν Βέλγων προσετέθη καὶ ἡ χώρα τῶν Σηκουανῶν (Φραγκοκομιτεία), τῶν Ἐλβετῶν καὶ τῶν Μυγκόνων (Langres), ἀλλ' ἀπεσπάσθησαν οἱ Caletes καὶ οἱ Veliocasses (27 π. Χ.). Πρωτεύουσα τῆς χώρας ταύτης ἦτο τὸ *Durocor-*

Digitized by Google

torum (σημ. Reims). Οὕτως εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν πραιτωριανὴν ἐπαρχίαν τῆς Βελγικῆς περιελήφθησαν αἱ κάτωθι δέκα τρεῖς πολιτεῖαι: 1) Ἡ civitas Atrebatum, πρωτεύουσα τὸ Nemecatum (σημ. Arras)· 2) ἡ civ. Bellovacorum, πρωτ. Cœsaromagus (σημ. Beauvais)· 3) ἡ civ. Ambianorum, πρωτ. Samarobriae (σημ. Amiens)· 4) ἡ civitas ἢ colonia Morinorum, πρωτ. Tarvana (Térouane)· 5) ἡ civ. Tungorum, πρωτ. Atnatuca (σημ. Tongres)· 6) ἡ civ. Nerviorum, πρωτ. Bagacum (σημ. Bavais)· 7) ἡ civ. Silvanectum, πρωτ. Ratomagus (ἴσως τὸ σημ. Champlieu)· 8) ἡ civ. Veromanduorum, πρωτ. Augusta Veromanduorum (σημ. Saint-Quentin)· 9) ἡ civ. Suessionum, πρωτ. Augusta Suessionum (Soissons)· 10) ἡ civ. Remorum, πρωτ. Durocortorum (σημ. Reims)· 11) ἡ civ. Treverorum πρωτ. Augusta Treverorum (σημ. Trèves)· 12) ἡ civ. Mediomatricorum, πρωτ. Divodurum (σημ. Metz)· καὶ 13) ἡ civ. Leucorum, πρωτ. Tullium (σημ. Toul).

Ἐπὶ Διοκλητιανοῦ (περὶ τὰ τέλη τοῦ Γ' αἰῶνος μ. Χ.) ἡ Βελγικὴ διῃρέθη, προῆλθον δὲ ἐκ ταύτης αἱ ἑξῆς τρεῖς ἐπαρχίαι: 1) ἡ Belgica Prima μὲ πρωτ. τὴν Augustam Treverorum· 2) ἡ Belgica Secunda μὲ πρωτεύουσαν τὸ Durocortorum καὶ 3) ἡ Provincia maxima Sequanorum (βλ. λ. Γαλατία).

Ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων ἡ Δευτέρα Βελγικὴ ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἐπαρχία ἡ καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν βαρβάρων. Οἱ Φράγκοι ἐδήωσαν τὴν χώραν περὶ τὰ τέλη τοῦ Δ' αἰῶνος καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐν αὐτῇ. Τὸ οὕτω ἱδρυθὲν φραγκικὸν δουκᾶτον διῃρέθη εἰς τρεῖς περιοχάς, τὰ Littus Saxonicum, Quartensis καὶ Portus Aepatiacus. Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Τολμιὰκ οἱ Φράγκοι ἐπεξέτειναν τὴν κυριαρχίαν των καὶ ἐπὶ τῆς Πρώτης Βελγικῆς, ἣν οἱ βάρβαροι μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶχον λεηλατήσει χωρὶς νὰ προβοῦν εἰς μονίμους ἐν αὐτῇ ἐγκαταστάσεις. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πτώσεως τοῦ δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, τὸ ὄνομα τῆς *Βελγικῆς* ἐξαφανίζεται ἀπὸ τῆς ἱστορίας διὰ νὰ ἐμφανισθῇ καὶ πάλιν μόλις περὶ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, ὅταν ὁ Φίλιππος Β' τῆς Ἱσπανίας ἐξεχώρησε τμῆμα τῶν Κάτω Χωρῶν εἰς τὴν θυγατέρα του Ἰσαβέλλαν καὶ τὸν γαμβρόν του Ἀλβέρτον τῆς Αὐστρίας.

Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Φράγκων κατάληψίν της ἡ Δευτέρα Βελγικὴ περιελήφθη κατὰ τὴν Μεροβιγκιανὴν περίοδον εἰς τὸ κράτος τῆς Νευστρίας, ἐνῷ ἡ Πρώτη Βελγικὴ ὑπήχθη εἰς τὸ κράτος τῆς Αὐστρασίας. Ἀμφότεραι αἱ περιοχαὶ περιελήφθησαν ἀργότερον εἰς τὸ Καρολιγκιανὸν κράτος, ὅτε δὲ τοῦτο διελύθη δυνάμει τῆς συνθήκης τοῦ Βερντὲν (843), ἐξεχωρήθη εἰς τὸν Λοθάριον μέγα τμῆμα τῆς ἀρχαίας Βελγικῆς, ὅπερ ἐσχημάτισε τὴν Λοθαριγκίαν ἢ Λωρραίνην. Κατὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ φεουδαλικοῦ συστήματος ἐκ τῆς Βελγικῆς προῆλθον ἡ Φλάνδρα, τὸ Αἰνὼ (ἢ Χαϊνάου) ἡ Βραβάντη, ἡ Ὁλλανδία καὶ τὸ Λουξεμβοῦργον. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΓ' αἰῶνος τὸ Ἀρτουὰ ἀπεσχίσθη τῆς Φλάνδρας, ἡ ὁποία, μετὰ μακροὺς ἀγῶνας πρὸς τὴν Γαλλίαν, περιῆλθεν εἰς τοὺς δοῦκας τῆς Βουργουνδίας, οἵτινες κατόπιν συνοικεσίων, κληρονομιῶν, ἀγορῶν καὶ εἰδικῶν συνθηκῶν κατέλαβον καὶ πάντα τὰ γειτονικὰ ἐδάφη, ἀνασυστήσαντες περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος τὸ κράτος τοῦ Λοθαρίου. Τὰ ἐδάφη ταῦτα, γενικῶς γνωστὰ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν *Κάτω Χωρῶν*, μετὰ τὸν θάνατον Καρόλου τοῦ Τρομεροῦ περιῆλθον εἰς τὸν οἶκον τῶν Ἀψβούργων, ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν ὁποίων ἀνεπτύχθησαν μεγάλως (βλ. λ. Κάτω Χῶραι). Ὁ φανατισμὸς ὅμως καὶ ὁ δεσποτισμὸς τοῦ Φιλίππου Β', διαδόχου Καρόλου Κουίντου, ὡδήγησαν εἰς τὸν χωρισμὸν τῶν προτεσταντικῶν βορείων ἐπαρχιῶν, οἵτινες διὰ τῆς ἑνώσεως τῆς Οὐτρέχτης (1579) ἀπετέλεσαν προτεσταντικὴν δημοκρατίαν, ἀπὸ τῶν νοτίων βελγικῶν ἐπαρχιῶν, αἵτινες παραμείνασαι πισταὶ εἰς τὸν καθολικισμὸν ἐτέθησαν κατόπιν τῆς ἁλώσεως τῆς Ἀμβέρσης (1585) ὑπὸ τὴν ἱσπανικὴν κυριαρχίαν.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ὁ Φίλιππος Β' κατέστησε τὰς νοτίους ἐπαρχίας, ἤτοι τὸ Βέλγιον, ἀνεξάρτητον ἡγεμονίαν ὑπὲρ τῆς θυγατρός του Ἰσαβέλλας καὶ τοῦ γαμβροῦ του Ἀλβέρτου τοῦ Αὐστριακοῦ (1598), κατόπιν δὲ βραχέος ἀγῶνος ἐναντίον τῶν Κάτω Χωρῶν, ἀμφότεραι αἱ χῶραι, ἐξ ἴσου ἐξηντλημέναι, συνῆψαν δωδεκαετῆ συνθήκην, κατὰ τὸ διάστημα τῆς ὁποίας τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία των ἀνεπτύχθησαν μεγάλως. Τοῦ Ἀλβέρτου θανόντος ἄνευ κληρονόμων, αἱ βελγικαὶ ἐπαρχίαι περιῆλθον ἐκ νέου εἰς τὴν Ἱσπανίαν (1621). Οἱ συνεχεῖς μεταξὺ Ἱσπανίας καὶ Κάτω Χωρῶν πόλεμοι δὲν μετέβαλον σπουδαίως τὸ ἐδαφικὸν καθεστὼς τῶν βελγικῶν ἐπαρχιῶν. Ἡ Ὁλλανδία δὲν ἠδυνήθη νὰ προσαρτήσῃ εἰμὴ ἀνάξια λόγου τμήματα τῆς Φλάνδρας, τῆς Βραβάντης καὶ τοῦ Λέμπουργ, ὑπεχρεώθη δὲ τελικῶς διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Μύνστερ (1648) νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς ἐπὶ τῶν ἱσπανικῶν Κάτω Χωρῶν, ἤτοι τοῦ Βελγίου, ἀξιώσεις της. Διαρκοῦντος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος αἱ περιμάχητοι χῶραι εἶχον μεταβληθῆ εἰς ἓν ἀπέραντον πεδίον μαχῶν. Ἡ Ἱσπανία ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ διαδοχικῶς εἰς τὴν Γαλλίαν τὸ Ἀρτουά, τὸ Θιονβὶλ καί τινας ἀκόμη τοποθεσίας διὰ τῆς συνθήκης τῶν Πυρηναίων (1659)· τὴν Λίλλαν, Σαρλερουά, Οὐντενάρντ, Κουρτραὶ καὶ Τουρναὶ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Αἲξ-λὰ-Σαπὲλ (1668). Ἡ συνθήκη τῆς Νιμὲγκ (1679) ἀπέδωσεν εἰς τὴν Ἱσπανίαν τινὰς τῶν ὀχυρῶν τούτων θέσεων, εἰς ἀντάλλαγμα ὅμως αὐτῶν παρέδωσεν εἰς τὴν Γαλλίαν τὴν Βαλανσιέν, τὸ Νιουπόρ, τὸ Καμπραί, τὸ Σαὶντ-Ὀμέρ, τὸ Ὕπρ καὶ τὸ Σαρλεμόν, ὧν δὲν ἀνέκτησε παρὰ μέρος διὰ τῆς συνθήκης τῆς Ρύσβυκ (1697). Τέλος, τῷ 1713 καὶ 1714, διὰ τῶν συνθηκῶν τῆς Οὐτρέχτης καὶ τοῦ Ράσταντ, αἱ βελγικαὶ ἐπαρχίαι περιῆλθον εἰς τὴν Αὐστρίαν, ὠνομάσθησαν δὲ ἔκτοτε αὐστριακαὶ Κάτω Χῶραι, ἐνῷ ἡ Ὁλλανδία ἀπέκτησε τὸ δικαίωμα νὰ διατηρῇ φρουρὰς εἰς τὰς ὀχυρὰς θέσεις τῶν βελγικῶν συνόρων.

Ἡ αὐστριακὴ κατοχὴ προὐκάλεσεν, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὰ οἰκονομικὰ μέτρα, μεγίστην ἀντίδρασιν ἐν Βελγίῳ, ἐκδηλωθεῖσαν ἰδίως διὰ τῆς ἀνταρσίας τοῦ 1719, ἥτις κατεστάλη δι' αἱματηρῶν μέτρων. Διαρκοῦντος τοῦ περὶ διαδοχῆς τῆς Αὐστρίας πολέμου, οἱ Γάλλοι, ὑπὸ τὸν στρατάρχην τοῦ Σάξ, κατέλαβον, μετὰ τὴν μάχην τοῦ Φοντενουά, ὁλόκληρον σχεδὸν τὸ Βέλγιον, ὅπερ ὅμως ἀπέδωσαν εἰς τὴν Αὐστρίαν διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Αἲξ-λὰ-Σαπὲλ (1748). Ἡ μακρὰ εἰρηνικὴ περίοδος ἥτις ἐπηκολούθησεν ηὐνόησε μεγάλως τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Βελγίου, ἰδίως ὑπὸ τὴν διοίκησιν, ἐπὶ Μαρίας-Θηρεσίας, τοῦ πρίγκιπος Καρόλου τῆς Λωρραίνης (μέχρι τοῦ 1780), ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἱδρύθη καὶ ἡ Βελγικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν. Ὁ διάδοχος τῆς Μαρίας-Θηρεσίας Ἰωσὴφ Β' ἐπεχείρησε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὸ Βέλγιον μεταρρυθμίσεις τινάς, ἐμπνεομένας ἐκ τῶν ἰδεῶν τῶν Γάλλων φιλοσόφων τῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ συνήντησε μεγάλην ἀντίδρασιν ἐξ ὅλων ἐκείνων τῶν τάξεων, ὧν τὰ προνόμια ἠπειλοῦντο, ἡ δὲ ἀπόφασις τοῦ Ἰωσὴφ ὅπως βίᾳ ἐπιβάλῃ τὰς μεταρρυθμίσεις του ὡδήγησεν εἰς ἐπανάστασιν. Τὸ σύνθημα ἐδόθη ἀπὸ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Λουβαίν, ὅπου ὁ δικηγόρος Βὰν ντὲρ Νὸτ ἐκήρυξε τὴν καθαίρεσιν τοῦ Ἰωσὴφ Β' (1788). Οἱ ἐπαναστάται, νικηταὶ ἐν Μέερς, ἠνάγκασαν τὴν αὐστριακὴν φρουρὰν τῶν Βρυξελλῶν εἰς συνθηκολόγησιν καὶ ἀνεκήρυξαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς χώρας ὡς «*Ἡνωμένων Πολιτειῶν τοῦ Βελγίου*» (1790). Ἐκτὸς τοῦ νέου κράτους παρέμενε μόνον τὸ Λουξεμβοῦργον, ὅπου εἶχον καταφύγει οἱ Αὐστριακοὶ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μπέντερ. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐξερράγη ἐν Γαλλίᾳ ἡ μεγάλη ἐπανάστασις, αἱ δὲ νέαι ἰδέαι τάχιστα εὑροῦσαι ἀπήχησιν ἐν Βελγίῳ ὡδήγησαν εἰς τὸν χωρισμὸν τῶν δημοκρατῶν ἀπὸ τῶν ἀριστοκρατῶν. Χάρις εἰς τὰς φιλονικίας τῶν δύο τούτων κομμάτων, ὁ στρατηγὸς Μπέντερ κατώρθωσε νὰ ἀνακτήσῃ τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Λέμπουργ. Ἐκτὸς τούτου ὁ διαδεχθεὶς τὸν Ἰωσὴφ Β' αὐτοκράτωρ Λεοπόλδος Β' ἀνεγνώρισε τὰ παλαιὰ προνόμια τῆς χώρας, ἣν ὁ Μπέντερ ἠδυνήθη νὰ ἀνακτήσῃ ἄνευ ἀντιστάσεως. Ἡ νέα αὐστριακὴ ὅμως κατοχὴ δὲν διήρκεσεν ἐπὶ μακρόν. Ἡ μάχη τῆς Ζαμμὰπ (7 Νοεμβρ. 1792) ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν προσάρτησιν τοῦ Βελγίου εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἡ ἐν Νεερβίντεν (18 Μαρτ. 1793) καταστροφὴ τοῦ στρατάρχου Ντυμουριὲ κατέστησεν ἐκ νέου πρὸς στιγμὴν κυρίους τοῦ Βελγίου τοὺς Αὐστριακούς, ἀλλὰ τελικῶς ἡ νίκη τοῦ Φλερὺ (26 Ἰουν. 1794) ἐπανέφερεν εἰς τὴν χώραν τὴν γαλλικὴν κυριαρχίαν. Ἡ προσάρτησις τοῦ Βελγίου ἐπεκυρώθη διὰ τῶν συνθηκῶν τοῦ Κάμπο-Φόρμιο (1797) καὶ τῆς Λουνεβὶλ (1801), ἡ δὲ χώρα, διαιρεθεῖσα εἰς ἐννέα γαλλικοὺς νομούς, ἀφωμοιώθη διοικητικῶς καὶ νομοθετικῶς πρὸς τὴν Γαλλίαν.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος, τὸ Βέλγιον διῳκήθη προσωρινῶς ἐπί τινας μῆνας ὑπὸ τοῦ Αὐστριακοῦ στρατηγοῦ Βίνσεντ, κατόπιν δὲ τὸ συνέδριον τῆς Βιέννης ἀπεφάσισε τὴν ἕνωσιν αὐτοῦ μετὰ τῆς Ὁλλανδίας ὑπὸ τὸν πρίγκιπα Γουλιέλμον τῆς Ὀράγγης, ὅστις τὴν 23 Μαρτίου 1815 ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τῶν Κάτω Χωρῶν. Αἱ συμβάσεις τοῦ Λονδίνου (19 Μαΐου 1815) καὶ Βιέννης (9 Ἰουνίου 1815) καθώρισαν τὰ ὅρια τοῦ νέου κράτους, ἐνῷ διὰ τῆς δευτέρας συνθήκης τῶν Παρισίων τοῦ 1815 προσηρτήθησαν εἰς τὰς νοτίους ἐπαρχίας τὰ ὀχυρὰ τοῦ Φιλιππεβίλ, τοῦ Μαρίεμπουργ καὶ τοῦ Μπουγιόν.

Ἡ ἕνωσις τοῦ Βελγίου καὶ τῆς Ὁλλανδίας δὲν ἀπέβη εὐτυχής. Ἤθη, ἔθιμα, θρησκεία γλῶσσα ἐχώριζον τοὺς δύο λαούς, ὁ δὲ νέος βασιλεὺς διὰ τῶν ἀστόχων του μέτρων ἐπηύξησε τὸ χάσμα. Ἡ καθιέρωσις τῆς ὁλλανδικῆς ὡς ἐπισήμου γλώσσης, ἡ δυσανάλογος συμμετοχὴ τῶν βελγικῶν ἐπαρχιῶν εἰς τὸ ὁλλανδικὸν χρέος καὶ ὁ μικρὸς ἀριθμὸς βουλευτῶν ὃν ἐξέλεγον ἀναλόγως αὗται, συνετέλεσαν εἰς τὴν ἔξαψιν τῶν πνευμάτων. Ὁ καθολικὸς κλῆρος τῶν Βρυξελλῶν, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ὁποίου εὑρίσκετο ὁ ἐπίσκοπος τῆς Γάνδης, ὁ πρίγκιψ Μαυρίκιος ντὲ Μπρολί, ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀγῶνος. Αἱ λαϊκαὶ τάξεις ἠδικήθησαν διὰ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῶν νέων τάξεων (1821) καὶ δια τῆς ὀργανώσεως συνδικάτου οἰκονομικοῦ ἐλέγχου. Ὁ τύπος διεμαρτυρήθη μετὰ βιαιότητος κατὰ τοῦ μέτρου τούτου. Ἡ κυβέρνησις, ἥτις εἶχε φανῆ ἄκαμπτος τῷ 1917 πρὸ τοῦ ἐπισκόπου τῆς Γάνδης, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸ τῆς ἀπειλουμένης θυέλλης. Τοῦτο ὅμως ἐθεωρήθη ὡς ἔνδειξις ἀδυναμίας. Οἱ μεταρρυθμιστικοὶ καὶ οἱ φιλελεύθεροι ἐξεδήλωσαν τὴν δυσαρέσκειάν των, ἐνῷ ἡ βιαιότης τοῦ τύπου ηὔξησεν. Ἡ κυβέρνησις κατέφυγε τότε εἰς ἀποφασιστικὰ μέτρα. Τὴν 11ην Δεκεμβρίου 1829 κατηρτίσθη βασιλικὸν διάγγελμα, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀνεγράφετο ὅτι τὸ σύνταγμα παρεχωρήθη ἐκ καλῆς θελήσεως τοῦ βασιλέως, πάντες δὲ οἱ ἀντιτιθέμενοι εἰς αὐτὸ θὰ ἔπρεπε νὰ χαρακτηρισθῶσιν ὡς φατριασταὶ καὶ ταραξίαι. Τὸ ἐν λόγῳ διάγγελμα ἔδει νὰ ὑπογραφῇ ὑφ' ὅλων τῶν κατεχόντων δημοσίας θέσεις ἐντὸς εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν ἐπὶ ποινῇ ἀπολύσεως. Ταυτοχρόνως ἕτερα αὐστηρὰ μέτρα ἐλήφθησαν ἐναντίον τοῦ τύπου καὶ πλεῖστοι ἀρχηγοὶ τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἐν οἷς οἱ Ποττί, Τιελεμάν, Μπαρτέλ, ἐξωρίσθησαν. Τὰ μέτρα ταῦτα ὡδήγησαν εἰς τὴν βελγικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830.

Τὴν 25ην Αὐγούστου 1830 οἱ κάτοικοι τῶν Βρυξελλῶν, περὶ τὸ τέλος ἀκριβῶς τῆς παραστάσεως τῆς «Muette de Portici» ἐξηγείροντο κατὰ τῆς Ὁλλανδίας καὶ ἀνεπετάνυον τὴν τρίχρωμον βραβανσονικὴν σημαίαν. Τὴν 1ην Σεπτεμβρίου, ὁ πρίγκιψ τῆς Ὀράγγης, πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Γουλιέλμου, ἐνεφανίσθη πρὸ τῶν Βρυξελλῶν· οἱ ἐπαναστάται συγκατετέθησαν νὰ τὸν δεχθῶσιν ἐντὸς τῆς πόλεως μόνον. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς φοβούμενος μὴ ἴδῃ τὸν υἱόν του συνθηκολογοῦντα μετὰ στασιαστῶν, ἀνεκάλεσεν αὐτὸν καὶ ἀπέστειλε τὸν ἀδελφόν του πρίγκιπα Φρειδερῖκον μετὰ δυνάμεως 9.000 ἀνδρῶν· τέσσαρας ὅμως ἡμέρας ἀργότερον ὁ στρατὸς οὗτος ἠναγκάζετο νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πόλιν ἐν ἀταξίᾳ. Τὴν 3ην Ὀκτωβρίου ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις ἀνεκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ Βελγίου ὅπερ συγχρόνως ἔστρεψε τὰ βλέμματα πρὸς τὴν Γαλλίαν. Αἱ Δυνάμεις, αἵτινες εἶχον ὑπογράψει τὰς συνθήκας τῆς Βιέννης, φοβούμεναι νέον προσάρτησιν τῶν βελγικῶν ἐπαρχιῶν ὑπὸ τῆς Γαλλίας, ἐπενέβησαν, διάσκεψις δὲ συνελθοῦσα ἐν Λονδίνῳ τὴν 4ην Νοεμβρίου 1830, ἀνεκήρυξε, τὴν 20ὴν Δεκεμβρίου, διαλελυμένον τὸ βασίλειον τῶν Κάτω Χωρῶν, προβὰν συγχρόνως εἰς τὴν δήλωσιν ὅτι ἀνεζήτει «τὸν μᾶλλον ἁρμόζοντα τρόπον ὅπως συνδυάσῃ τὴν μέλλουσαν ἀνεξαρτησίαν τοῦ Βελγίου πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἰσορροπίαν». Ἡ δήλωσις αὕτη ἀπέκλειεν οἱανδήποτε ἰδέαν προσαρτήσεως εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἕνεκα τούτου ὁ Λουδοβῖκος-Φίλιππος, ἀφοῦ ἀντετάχθη ἐνεργητικῶς κατὰ τῆς ὑποψηφιότητος διὰ τὸν θρόνον τοῦ Βελγίου τοῦ πρίγκιπος τοῦ Λίχτεμπεργ, ἠρνήθη, ὅπως ἀποφύγῃ τὸν πόλεμον, τὸ στέμμα διὰ τὸν δευτερότοκον υἱόν του, τὸν δοῦκα τοῦ Νεμοὺρ (Φεβρ. 1831). Τὸν Ἰούλιον δὲ τοῦ 1831 τὸ βελγικὸν συνέδριον ἐξέλεξε βασιλέα ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ *Λεοπόλδου Α'* τὸν ὑπὸ τοῦ συνεδρίου τοῦ Λονδίνου προταθέντα πρίγκιπα Λεοπόλδον τοῦ Σὰξ-Κοβούργου ὃν ὑπεστήριζεν ἡ Ἀγγλία. Συγχρόνως πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ Βελγίου ἀνεκηρύχθη καὶ ἡ «*οὐδετερότης*» αὐτοῦ (βλ. κατ. *Διεθνὲς Δίκαιον*). Τὸ Λιμβοῦργον καὶ τὸ Λουξεμβοῦργον διενεμήθη μεταξὺ Βελγίου καὶ Ὁλλανδίας, ἐνῷ οἱ Βέλγοι ἀνέλαβον διὰ τῆς συνθήκης τῆς 12 Νοεμβρίου 1831 τὸ τρίτον τοῦ ὁλλανδικοῦ κράτους. Ἡ Ὁλλανδία ἀρχικῶς ἠθέλησε νὰ ἀντισταθῇ κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν Δυνάμεων, γαλλικὸς στρατὸς ὅμως ἐκ 50.000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ζεράρ προέβη εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀμβέρσης, ἥτις καὶ κατελήφθη τὴν 23 Δεκεμβρίου 1832. Ἐν τούτοις μόλις ἑπτὰ ἔτη ἀργότερα (Φεβρ. 1839) ὁ βασιλεὺς Γουλιέλμος ἀνεγνώρισε τὴν βελγικὴν ἀνεξαρτησίαν.

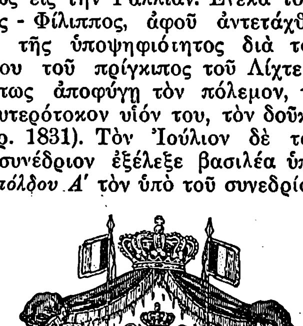

Ἐθνόσημον τοῦ Βελγίου.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ ἐσωτερικὴ ἱστορία τοῦ Βελγίου εἶναι εἷς διαρκὴς ἀγὼν μεταξὺ κληρικοφρόνων καὶ φιλελευθέρων. Τὸν βασιλέα Λεοπόλδον Α', θανόντα τῷ 1865, διεδέχθη ὁ υἱός του *Λεοπόλδος Β'*, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐσυνεχίσθη ὁ μεταξὺ τῶν δύο κομμάτων ἀγών. Τὸ φιλελεύθερον ὑπουργεῖον Φρὲρ-Ὀρμπὰν διεδέχθη, τῷ 1870, τὸ καθολικὸν ὑπουργεῖον Ἀνετὰν καὶ τοῦτο τῷ 1871, τὸ τοῦ Μαλοῦ. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1878 οἱ Φιλελεύθεροι ὑπερίσχυσαν καὶ ὁ βασιλεὺς ἐκάλεσεν ἐκ νέου τὸν Φρὲρ-Ὀρμπάν, ὅστις ἐπέτυχε (1879) τὴν ψήφισιν νόμου διακανονίζοντος ὑπὲρ τοῦ κράτους τὸ ζήτημα τῶν σχολείων· αἱ ἐκλογαὶ ὅμως τοῦ 1884 ἔφερον ἐκ νέου πλειονοψηφοῦντας τοὺς καθολικοὺς κληρικόφρονας. Ὁ Μαλοῦ ἀνέλαβε τὴν πρωθυπουργίαν, ἀνενέωσε τὰς μετὰ τοῦ Βατικανοῦ ἐπὶ τοῦ προκατόχου του διακοπείσας σχέσεις καὶ

Digitized by Google

κατέθεσε νομοσχέδιον, σκοποῦν τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ πρῴην σχολικοῦ καθεστῶτος· τὸν Ὀκτώβριον ὅμως τοῦ 1884 ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ μετριοπαθοῦς ὑπουργείου Μπεερναέρ, ὅπερ εὑρέθη ὅμως πρὸ δύο νέων τάσεων, τῶν σοσιαλιστῶν καὶ τῶν ἀναμορφωτικῶν. Μετὰ μακροὺς ἀγῶνας αἱ δύο βελγικαὶ βουλαὶ ἐψήφισαν τὸν Μάϊον τοῦ 1892 τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος, τὴν 12ην δὲ Ἰουλίου συνῆλθεν ἡ Συντακτικὴ συνέλευσις.

Τὴν κυβέρνησιν Πεερναὲρ διεδέχθη τὸ ὑπουργεῖον τοῦ Μπυρλέ, τοῦτο δὲ τὸ τοῦ Ναῖγερ (1896—1899), ὅπερ ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ πρὸ τῶν νέων ἀξιώσεων περὶ ἀναθεωρήσεως τοῦ συντάγματος τῶν φιλελευθέρων ἰδίᾳ. Τὴν νέαν κυβέρνησιν ἐσχημάτισεν ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Βαντενπερεμπόμ, ἀλλὰ καὶ ταύτης ἀνατραπείσης, ἐκλήθη ἐκ νέου ὁ Ἐμὲτ ντὲ Ναῖγερ, οὗτινος τὸν Δεκέμβριον 1899 ἐψηφίσθη ὁ νόμος περὶ ἀναλογικῆς ἐκλογῆς. Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ συστήματος τούτου ἐπέτρεψεν εἰς τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων νὰ ἀνασχηματισθῇ, ἐν τούτοις οἱ καθολικοί, καίπερ ἐξασθενήσαντες, κατώρθωσαν νὰ πλειοψηφήσουν κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1906 καὶ 1908.

Τὸν Λεοπόλδον Β', θανόντα τῷ 1909, διεδέχθη ὁ υἱός του *Ἀλβέρτος Α'*, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τῷ 1911 ὁ Μπροκεβὶλ ἐσχημάτισε καθολικὸν ὑπουργεῖον συντηρητικόν. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1912 οἱ καθολικοὶ ἐπλειοψήφισαν ἀκόμη μίαν φορὰν καὶ ἐν τῇ Βουλῇ καὶ ἐν τῇ Γερουσίᾳ. τῷ 1913 ὅμως οἱ σοσιαλισταὶ κατέφυγον εἰς τὴν ἀπεργίαν, ὅπως ἐξαναγκάσουν τὴν κυβέρνησιν εἰς τὴν καθιέρωσιν τοῦ πλειοψηφικοῦ ἐκλογικοῦ συστήματος, ὅπερ ὅμως μόλις τῷ 1919 ἐπέτυχον. Οἱ φιλελεύθεροι καὶ οἱ σοσιαλισταὶ εἶχον κηρυχθῆ ἐπίσης κατὰ τῆς ὑφισταμένης στρατιωτικῆς ὀργανώσεως, ζητοῦντες τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ὑποχρεωτικῆς καθολικῆς θητείας. Τοῦτο ἐπέτυχον τῷ 1912, τὰ δὲ κατὰ τὸ 1914 γεγονότα κατέλαβον τὸ Βέλγιον ἐν πλήρει στρατιωτικῇ ἀναδιοργανώσει.

Διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἡ οὐδετερότης τοῦ Βελγίου παρεβιάσθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν καὶ ἡ χώρα μετὰ ἡρωικὴν ἀντίστασιν ἐν Ναμοὺρ καὶ Λιέγη κατελήφθη ὑπ' αὐτῶν, ἡ δὲ βελγικὴ κυβέρνησις κατέφυγεν ἀρχικῶς μὲν ἐν Ἀμβέρσῃ καὶ μετὰ τὴν κατάληψιν ταύτης εἰς Φῦρν καὶ εἶτα εἰς Χάβρην, ἐνῷ ὁ βελγικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν βασιλέα Ἀλβέρτον ἐπολέμησε καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ πολέμου παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων (περὶ τῶν γεγονότων τούτων βλ. λ. Παγκόσμιος *πόλεμος*).

Μετὰ τὴν ἀνακωχὴν τὸ Βέλγιον ἐξεκενώθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, τῷ 1919 δὲ διενεργήθησαν ἐκλογαί, κατὰ τὰς ὁποίας οἱ σοσιαλισταὶ ἐκέρδησαν πλείστας ἕδρας, χωρὶς ὅμως νὰ ἐξασφαλίσωσι καὶ τὴν πλειονοψηφίαν. Ὁ Ντελακρουὰ ἐσχημάτισε κυβέρνησιν ἀνομοιογενῆ, ἣν διεδέχθη ἡ τοῦ Καρτὸν ντὲ Βιὰρ καὶ εἶτα ἡ τοῦ Τεουνίς. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1925 οἱ φιλελεύθεροι διελύθησαν ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν σοσιαλιστῶν, τῶν ὁποίων ὅμως ὁ ἀρχηγὸς Βαντερβέλδε δὲν ἠδυνήθη νὰ σχηματίσῃ βιώσιμον κυβέρνησιν. Ἐπίσης ὁ Μπροκεβὶλ δὲν ἠδυνήθη νὰ σχηματίσῃ κυβέρνησιν βασιζόμενος ἐπὶ τῶν κομμάτων τῆς δεξιᾶς, μετὰ μακρὰν δὲ κρίσιμον περίοδον ἐσχημάτισε κυβέρνησιν ὁ καθολικὸς Πουλὲ τῇ συμμετοχῇ 5 καθολικῶν, 5 σοσιαλιστῶν καὶ 2 φιλελευθέρων (Μάϊος 1926). Γ. Α. Κ.

—[ΘΡΗΣΚ.] Ἡ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Βελγίῳ συνετελέσθη σχεδὸν συγχρόνως πρὸς τὴν χριστιανοποίησιν τῆς δυτικῆς Εὐρώπης γενικῶς. Οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ ἐν ταῖς βελγικαῖς ἐπαρχίαις φαίνεται πιθανὸν ὅτι ὑπῆρξαν Ρωμαῖοι στρατιῶται. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Γ' αἰῶνος μετέβη εἰς Βέλγιον ἐκ Γαλλίας ἱεραπόστολός τις ὀνόματι *Πιάτος* μετὰ πολλῶν μαθητῶν του, οἵτινες ἐκήρυξαν τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τοὺς κατοικοῦντας τὴν παραθαλάσσιον ζώνην καὶ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως Teruenna. Ἐν τούτοις τὸ κήρυγμα αὐτῶν δὲν ἠδυνήθη νὰ εὐδοκιμήσῃ, ἕνεκα τῆς σκληρότητος τῶν ρωμαϊκῶν ἀρχῶν καὶ δὴ τοῦ ἐπάρχου Μαξιμιανοῦ Ρικτίου Οὐάρου, ὅστις καὶ διέταξε τὴν θανάτωσιν τοῦ Πιάτου καὶ πολλῶν ἐκ τῶν μαθητῶν του ἐν Σεκλίνῳ (Sacilinum) παρὰ τὸ Ryssel κατὰ τὸ 286. Μετὰ ἕνα περίπου αἰῶνα ἀναφαίνεται ὁ Σερβάτιος ὡς ἱεραπόστολος τῆς χώρας ταύτης καὶ συγχρόνως ὡς ἐπίσκοπος τῆς πόλεως Tungern· ἡ ἐπιδρομὴ ὅμως τοῦ Ἀττίλα ἠρήμωσε τὴν χώραν καὶ ὁ Χριστιανισμὸς ἐν αὐτῇ σχεδὸν ἐξηφανίσθη. Εἰς τὰς βορείους χώρας τοῦ Βελγίου ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον περὶ τὸ 385 ὁ ἐπίσκοπος Ρουένης Victricius. Ἐν τούτοις ὁ Χριστιανισμὸς μόλις κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα ἐγένετο γενικῶς ἀποδεκτὸς ἐν ταῖς βελγικαῖς ἐπαρχίαις. Ἀπὸ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος ἤρχισαν νὰ ἱδρύωνται ὑπὸ εὐγενῶν καὶ ἄλλων θεοσεβῶν Χριστιανῶν πολλαὶ μοναὶ καὶ ναοί. Οὕτω περὶ τὰ τέλη τοῦ Ζ' αἰῶνος ἤνθει ὁ Χριστιανισμὸς ἐν ἁπάσαις ταῖς βελγικαῖς ἐπαρχίαις. Οἱ διασημότεροι ἱεράρχαι τοῦ ΣΤ' καὶ Ζ' αἰῶνος ὑπῆρξαν ὁ ἐπίσκοπος Tungern Lambertus (†708) καὶ ὁ ἐπίσκοπος Atrecht Willibrordus (†739).

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ διοίκησις μέχρι τῆς Βελγικῆς ἀνεξαρτησίας. Κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα ὑπῆρχον ἐν Βελγίῳ τέσσαρες ἐπισκοπαί, αἱ ὁποῖαι σὺν τῷ χρόνῳ ηὐξήθησαν εἰς περισσοτέρας. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ὁ πάπας Βονιφάτιος Η' (1295) ἐξέδωκεν ὁδηγίας πρὸς διοργάνωσιν τῶν φλανδρικῶν ἐπισκοπῶν· κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος καὶ ὁ δοὺξ Ἰωάννης Γ' τοῦ Brabant ἔκαμε σχετικὰ διαβήματα, μὴ ἐπιτυχὼν ὅμως οὔτε αὐτὸς οὔτε οἱ μετ' αὐτὸν ἡγεμόνες νὰ φέρωσι τάξιν τινὰ εἰς τὴν ἀνώμαλον ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν καὶ εἰς τὰ οἰκονομικὰ τῶν ἐπισκοπῶν καὶ τῶν μονῶν. Ὁ Φίλιππος Β' περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἀπέστειλε πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἰς Ρώμην τὸν σοφὸν *Σόννιον* (*Φραγκῖσκον van der Velde*), ὅπως συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ πάπα. Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν μακρῶν διαπραγματεύσεων ἦτο ἡ ἄρσις πάσης δικαιοδοσίας τῶν ξένων ἐπισκόπων ἐπὶ τῆς διοικήσεως τῶν παπικῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Βελγίου καὶ ἡ ἀναδιοργάνωσις τῶν ἐπισκοπικῶν αὐτοῦ περιφερειῶν, ἱδρυθεισῶν 14 νέων ἐπισκοπῶν (1559).

Ὁ πάπας Πῖος ὁ Δ' διερρύθμισε κατὰ τὸ 1561 τὰ ὅρια τῶν νέων ἐπισκοπῶν καὶ ἀνέδειξε τὸν καρδινάλιον Granvella ἀρχηγὸν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Βελγίου. Ἡ νέα ὅμως αὕτη διαρρύθμισις συνήντησεν ἁπανταχοῦ ἰσχυροτάτην ἀντίδρασιν καὶ οὔτε ὁ καρδινάλιος Granvella, οὔτε ὁ διάδοχος αὐτοῦ Ἰωάννης Hauchinus ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιβληθῶσιν. Ὁ τρίτος ἀρχιεπίσκοπος, ὁ Ἄγγλος καρδινάλιος Alanus, ἀπέθανε χωρὶς νὰ προλάβῃ ν' ἀνέλθῃ εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον· ὡσαύτως καὶ ὁ ὡς διάδοχος αὐτοῦ ἐκλεγεὶς ἐπίσκοπος Ἀντβέρπης Torrentius. Μόλις περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἐπὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ματθία Hovius (van den Hove, 1596—1620), ἠδυνήθη νὰ ἡσυχάσῃ ἡ ἀρχιεπισκοπή. Παρόμοιαι δυσχέρειαι, σχετιζόμεναι καὶ πρὸς πληρώσεις κενουμένων ἐπισκοπικῶν ἑδρῶν, ἐσημειώθησαν καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἐπισκοπάς. Ὑπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Hovius συνῆλθε καὶ ἡ τρίτη τοπικὴ σύνοδος (1607)· οὗτος ἵδρυσε τῷ 1600 καὶ ἐπισκοπικὸν σεμινάριον. Τοιουτοτρόπως ἀπὸ τῶν χρόνων τούτων παρατηρεῖται μία ἀναγέννησις τοῦ καθολικισμοῦ ἐν Βελγίῳ, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν ἀρχιδουκῶν Ἀλβέρτου καὶ Ἰσαβέλλας. Ὅτε ὑπὸ Ναπολέοντα τὸν Α' τὸ Βέλγιον ἔχασε τὴν ἀνεξαρτησίαν του καὶ ἀπετέλεσε μέρος τῆς Γαλλίας (1794—1814), ἔγινε νέα συνθήκη μὲ τὸν πάπαν Πῖον τὸν Ζ' (1801), δι' ἧς ἑτεροποιήθη ἐπὶ ἐντελῶς νέας βάσεως ἡ ἐκκλησιαστικὴ διοίκησις. Ὁ παπισμὸς διὰ τῆς ἑνώσεως τοῦ Βελγίου μετὰ τῶν βορείων Κάτω Χωρῶν ὑπέστη σημαντικὴν μείωσιν, παρὰ τὴν εὐνοϊκὴν στάσιν τοῦ βασιλέως Γουλιέλμου τοῦ Α' (1815—40) καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ κλεισθεῖσαν συμφωνίαν μετὰ τοῦ πάπα (1827), δι' ἧς ἡ ἐκκλησιαστικὴ διοίκησις ὠργανώθη ἐπὶ τὸ σκοπιμώτερον.

Ἡ νέα θρησκευτικὴ κατάστασις. Κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους ἡ θρησκευτικὴ ἐν Βελγίῳ ἐξέλιξις συνδέεται στενῶς πρὸς τὰς διαφόρους φάσεις τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ἱστορίας.

Κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ βελγικοῦ Συντάγματος (1831) παπικοὶ καὶ φιλελεύθεροι βουλευταὶ ἡνώθησαν πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ἐλευθεριῶν. Κατὰ τὴν ἐπελθοῦσαν συμφωνίαν, οἱ φιλελεύθεροι ἀνεγνώρισαν πλήρως τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς παπικῆς ἐκκλησίας, ἕνδεκα δὲ ἔτη βραδύτερον (1842), ἡ εἰς χεῖρας τοῦ παπικοῦ κλήρου διατελοῦσα παιδεία κατέστη ὑποχρεωτική, πλὴν δι' ἐκείνους τοὺς παῖδας, οἵτινες ἀνῆκον εἰς ἕτερον ἐπισήμως ἀνεγνωρισμένον δόγμα. Μετ' ἀμοιβαίαν ἐπικράτησιν, ὁτὲ μὲν τῶν *φιλελευθέρων* (οἵτινες διῴκησαν σχεδὸν συνεχῶς ἀπὸ τοῦ 1847 ἕως τοῦ 1870), ὁτὲ δὲ τῶν «*κληρικοφρόνων*» (1871—1878), ἔπεσε κατὰ τὸ 1878 τὸ παπικόφρον ὑπουργεῖον, ἐπικρατησάντων τῶν φιλελευθέρων (φιλελευθέρα κυβέρνησις Frère Orban), οἱ ὁποῖοι ἐψήφισαν νέον ἐκπαιδευτικὸν νόμον (1879), δι' οὗ ἡ παιδεία περιήρχετο εἰς χεῖρας τοῦ κράτους, ἡ διδασκαλία δὲ τῶν θρησκευτικῶν παρείχετο ἀναλόγως τοῦ δόγματος, εἰς ὃ ἀνῆκον οἱ μαθηταί. Ἀλλ' αἱ ἐκλογαὶ τοῦ 1884 ὑπῆρξαν καταστρεπτικαὶ διὰ τὸ φιλελεύθερον κόμμα καὶ πάλιν ἡ κυβέρνησις περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν κληρικοφρόνων, οἱ ὁποῖοι κατήρτισαν νέον ἐκπαιδευτικὸν νόμον (20 Σεπτεμβρίου 1884), δι' οὗ ἡ παιδεία ἔπαυε νὰ εἶναι μονοπώλιον τοῦ κράτους, παρείχετο δ' εἰς τοὺς δήμους τὸ δικαίωμα νὰ ἱδρύωσιν ἰδιωτικὰ σχολεῖα ἀνεξάρτητα ἀπὸ τοῦ κράτους καὶ ἔχοντα θρησκευτικὴν χροιάν. Πολλὰ δημόσια σχολεῖα, κατόπιν τοῦ νόμου τούτου, ἔκλεισαν, διδάσκαλοι ἀπελύθησαν καὶ ἱδρύθησαν πλεῖστα καθολικὰ μοναστηριακὰ καὶ μὴ σχολεῖα μὲ παπικόφρονας διδασκάλους καὶ μοναχούς. Οἱ κληρικόφρονες διετήρησαν τὴν ὑπεροχὴν καὶ κατὰ τὰ ἑπόμενα ἔτη, οὕτω δὲ κατὰ τὸ 1895 ἐψηφίσθη νέος ἐκπαιδευτικὸς νόμος, καθ' ὃν πᾶν ἐλεύθερον (δηλαδὴ καθολικὸν - ἰδιωτικὸν) σχολεῖον, πληροῦν ὡρισμένους ὅρους, ἠδύνατο νὰ «υἱοθετηθῇ» ὑπὸ τοῦ κράτους καὶ νὰ λαμβάνῃ ἐπιχορηγήσεις, καθὼς τὰ δημόσια σχολεῖα. Ἡ διδασκαλία τῶν θρησκευτικῶν καθίστατο καὶ πάλιν ὑποχρεωτική, πλὴν δι' ἐκείνους τοὺς μαθητάς, ὧν τυχὸν οἱ γονεῖς ἤθελον ῥητῶς ἐναντιωθῆ. Οὕτω, καθ' ἣν ἐποχὴν εἰς τὸ Βέλγιον ὑπῆρχον 82% ἀναλφάβητοι, οἱ παπικόφρονες νομοθέται ἐφρόντιζον μᾶλλον διὰ τὰ συμφέροντα τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, παραμελήσαντες τὸ ζήτημα τῆς ὑποχρεωτικῆς ἐκπαιδεύσεως. Μόλις κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ πολέμου 1914—1918 κατωρθώθη, τῇ ἐπιμονῇ τῆς ἀντιπολιτεύσεως, νὰ ψηφισθῇ ὡς νόμος τοῦ κράτους ἡ ὑποχρεωτικὴ ἐκπαίδευσις. Κατὰ τὸν πόλεμον καὶ μετὰ ταῦτα τὰ πολιτικὰ κόμματα τῆς χώρας συνειργάσθησαν, οὕτω δὲ δὲν ἐσημειώθη μέχρι τῶν ἡμερῶν μας σοβαρὰ ἀντίθεσις κράτους καὶ Ἐκκλησίας.

Κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου καὶ μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς γερμανικῆς κατοχῆς, οἱ Γερμανοὶ ἐσεβάσθησαν μὲν τὴν θρηκευτικὴν ἐλευθερίαν, ἀλλ' ἐν τούτοις οἱ ἐπίσκοποι τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ δὴ ὁ καρδινάλιος Mercier καὶ οἱ ἐπίσκοποι Heylen καὶ Butten, ἕνεκα βιαιοπραγιῶν κατὰ τοῦ κλήρου, ὀφειλομένων εἰς πατριωτικοὺς καὶ οὐχὶ εἰς θρησκευτικοὺς λόγους, ἠναγκάσθησαν πολλάκις νὰ διαμαρτυρηθῶσιν. Ὁ καρδινάλιος Mercier εἰς τὴν ἐγκύκλιον αὐτοῦ κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1914 καθώρισε τὴν τηρητέαν στάσιν τοῦ κλήρου ἔναντι τῶν κατακτητῶν.

Ἡ παιδεία καὶ ἡ κατάστασις τοῦ παπικοῦ κλήρου. Τὸ πρῶτον πανεπιστήμιον τοῦ Βελγίου ἱδρύθη κατὰ τὸ 1834 ἐν Mecheln (μετατεθὲν κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος εἰς Löwen), τῇ ἰδιωτικῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν παπικῶν. Οἱ φιλελεύθεροι ἵδρυσαν εὐθὺς μετὰ ταῦτα ἴδιον πανεπιστήμιον. Πόσον ὁ παπισμὸς μετέχει εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ πράγματα τῆς χώρας, δεικνύει ἡ ἀκόλουθος στατιστικὴ τοῦ 1924: Σύνολον δημοτικῶν σχολείων 8174· παπικὰ ἰδιωτικὰ 3232. Σύνολον μαθητῶν δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως 805380. Μαθηταὶ ἐπισκεπτόμενοι τὰ παπικὰ σχολεῖα 382778. Τὰ παπικὰ διδασκαλεῖα συναγωνίζονται ὡσαύτως τὰ κρατικά. Ἐκ τῶν 80 διδασκαλείων δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως κατὰ τὸ 1924, τὰ 16 ἦσαν κρατικὰ καὶ τὰ 64 ἰδιωτικά· ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς φοιτώντων οἱ 2492 ἦσαν ἐγγεγραμμένοι εἰς κρατικὰ διδασκαλεῖα, 10634 δὲ εἰς παπικά. Ἐκ τῶν 30063 διδασκάλων οἱ 7251 ἦσαν μοναχοί.

Ἡ σημερινὴ ὀργάνωσις τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας ἐν Βελγίῳ ἔχει ὡς ἑξῆς: Ἡ Ἐκκλησία διαιρεῖται εἰς ἓξ ἐπισκοπὰς (Mecheln, Brügge, Lüttich, Gent, Namur καὶ Tournay) μὲ ἀρχιεπίσκοπον ἐν Mecheln. Τοὺς ἐπισκόπους διορίζει ἐν Βελγίῳ ὁ πάπας, τοὺς δὲ ἱερεῖς καὶ διακόνους χειροτονοῦσιν οἱ ἐπίσκοποι, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπεμβάσεως τοῦ κράτους. Τὸ βελγικὸν Σύνταγμα τοῦ 1831 καθιέρωσε τὸν χωρισμὸν τοῦ κράτους καὶ Ἐκκλησίας, ἐντεῦθεν δὲ τὸ κράτος ἀπέχει πάσης ἀναμίξεως εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα. Ἡ Ἐκκλησία μεριμνᾷ διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὸν διορισμὸν τοῦ κλήρου, ἐν τούτοις ὅμως τὸ κράτος προθύμως ἐνισχύει οἰκονομικῶς τὴν Ἐκκλησίαν (κατὰ τὸ 1831 αἱ κρατικαὶ ἐπιχορηγήσεις ἀνῆλθον εἰς 3,000,000, κατὰ δὲ τὸ 1901 εἰς 7,000,000 βελγικὰ φράγκα). Κατὰ τὸ 1921 ἐμισθοδοτοῦντο 6036 κληρικοὶ ὑπὸ τοῦ κράτους.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν μονῶν καὶ τῶν παπικῶν μοναχῶν αὐξάνει συνεχῶς. Ἡ κάτωθι στατιστικὴ δεικνύει ἐμφανῶς τοῦτο:

1837:	779	μοναὶ	11968	μοναχοὶ	
1910:	1601	»	58351	»	(20211 ξέν...)
1920:	1763	»	54511	»	(13501 »)

Ὁ προτεσταντισμὸς ἐν Βελγίῳ. Περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὁλόκληρος σχεδὸν ὁ πληθυσμὸς τοῦ Βελγίου ἦτο παπικός, μόλις δὲ ὑπῆρχον περὶ τοὺς 30,000 διαμαρτυρόμενοι, ἀνήκοντες εἰς ὁμολογίαν συγγενῆ πρὸς τὴν ἀγγλικανικήν. Οἱ κατὰ τὸ 1830 μεταναστεύσαντες ὀλίγοι τινὲς ἐξ Ὁλλανδίας προτεστάνται ἀνεχώρησαν καὶ πάλιν μετά τινα χρόνον. Αἱ ὑφιστάμεναι σήμερον προτεσταντικαὶ ὀργανώσεις εἶναι αἱ ἑξῆς: 1) Union des églises évangéliques protestantes de Belgique. 2) Eglise chrétienne missionnaire Belge. 3) Société évangélique, ἡ ὁποία ἐργάζεται κυρίως εἰς τὸν προσηλυτισμόν. Ἀποτελεῖται ἐκ γαλλοφώνων Βαλλόνων κυρίως. 3) Εὐαγγελικὴ ἑταιρεία «Silo». 4) Eglise libérale de Bruxelles. Αἱ προτεσταντικαὶ αὗται κοινότητες καὶ ὀργανώσεις συνησπίσθησαν ἐσχάτως πρὸς προάσπισιν τῶν κοινῶν αὐτῶν συμφερόντων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκτὸς ἐγκυκλοπαιδειῶν καὶ θεολ. λεξ... ἴδε *Hymans*, La Belgique et le Vatican, 3 τόμοι 1881. Ve*rhaegen*, La lutte scolaire en Belgique 1905. *Bulletin* de la société d' histoire du protestantisme κ. ἄ.

Δ. Ν. ΜΩΡΑΙΤΗΣ

—[ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ] Ἐκραγείσης τὴν 25ην Αὐγούστου 1830 τῆς βελγικῆς ἐπαναστάσεως, δι' ἧς ἐκηρύχθη καὶ ἐπετεύχθη ἡ ἀπὸ τῶν Κάτω Χωρῶν ἀνεξαρτησία τοῦ Βελγίου, μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν ξένων Δυνάμεων ἀναγνώρισιν τούτου ὡς ἀνεξαρτήτου καὶ πρὶν συνέλθῃ τὸ «Ἐθνικὸν Συνέδριον» (Congrès national), ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις τῶν Βρυξελλῶν διὰ διαφόρων διαταγμάτων ἐκδοθέντων κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον τοῦ 1830 προέβη εἰς τὴν σύστασιν δωδεκαμελοῦς ἐπιτροπῆς, ἀναθέσασα αὐτῇ τὸν καταρτισμὸν σχεδίου βελγικοῦ Συντάγματος, ἥτις κατὰ μιᾶς ψήφου μόνον ἐπικρατίας ἀπεφάνθη ὑπὲρ τοῦ τύπου τῆς συνταγμα-

Digitized by Google

κῆς μοναρχίας. Τὴν 18ην Νοεμβρίου τὸ «Ἐθνικὸν Συνέδριον» ἀνεκήρυξεν ἐπισήμως τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ Βελγίου, τὴν δὲ 22 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἀπεδέχθη τὸ μοναρχικὸν πολίτευμα ὡς καὶ τὸν θεσμὸν τῶν δύο Βουλῶν. Αἱ περὶ τοῦ Συντάγματος γενόμεναι συζητήσεις διεξήχθησαν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὑπὸ τῆς δωδεκαμελοῦς ἐπιτροπῆς συνταχθέντος σχεδίου Συντάγματος, ἐπεψηφίσθη δ' ἐν συνόλῳ τὴν 7ην Φεβρουαρίου 1831, ἣν καὶ ἡμερομηνίαν φέρει ἔκτοτε. Ἔκτοτε δὶς ἀνεθεωρήθη τὸ Σύνταγμα τοῦ Βελγίου· πρῶτον μὲν ἐν ἔτει 1893, δεύτερον δὲ μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἐν ἔτει 1920/21. Κατὰ Μάϊον τοῦ 1892, κατόπιν ὁμοφωνίας μεταξὺ βασιλέως καὶ τῶν δύο νομοθετικῶν Σωμάτων, Βουλῆς καὶ Γερουσίας (δήλωσις τῆς Βουλῆς τῶν ἀντιπροσώπων ἀπὸ 10 καὶ ἑτέρα ἀπὸ 19 Μαΐου,—δήλωσις τῆς Γερουσίας ἀπὸ 19 καὶ 20 Μαΐου,—δήλωσις τοῦ βασιλέως ἀπὸ 23 Μαΐου), ἐζητήθη ἡ ἀναθεώρησις 13 ἐν ὅλῳ ἄρθρων τοῦ Συντάγματος, δι' ὧν ἐσκοπεῖτο ἰδίως ἡ ἀνακαίνισις τοῦ ἐκλογικοῦ συστήματος τῶν δύο Βουλῶν. Πρὸς τούτοις διαλυθέντος τοῦ νομοθετικοῦ Σώματος διεξήχθησαν γενικαὶ ἐκλογαὶ πρὸς ἀνάδειξιν νέας Βουλῆς καὶ Γερουσίας τὴν 14ην Ἰουνίου 1892, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρ. 131 τὸ προβλέπον περὶ τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος. Τὸ ἀναθεωρητικὸν ἔργον τοῦ νέου κοινοβουλίου ἀποτελεῖται ἐκ σειρᾶς ὅλης νόμων, χρονολογουμένων ἀπὸ 7ης Σεπτεμβρίου 1893, δι' ὧν ἐτέθησαν ἐν ἰσχύϊ αἱ ἀναθεωρηθεῖσαι τοῦ Συντάγματος διατάξεις. Ἡ μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον γενομένη ἀναθεώρησις τοῦ βελγικοῦ Συντάγματος (1920-1921) ἐπέφερεν οὐσιώδεις, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, τροποποιήσεις ἐν αὐτῷ, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἐκλογικὸν δίκαιον καὶ τὸν τρόπον τοῦ καταρτισμοῦ τῆς Γερουσίας.

Ὁ τύπος τοῦ βελγικοῦ πολιτεύματος εἶναι οὐχὶ ὁ τῆς συνταγματικῆς Μοναρχίας, ἀλλὰ ὁ τῆς *βασιλευομένης Δημοκρατίας*. Πᾶσαι αἱ ἐξουσίαι πηγάζουσιν ἐκ τοῦ λαοῦ, ἀσκούμεναι καθ' ὃν τρόπον ὁρίζει τὸ Σύνταγμα. Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται παρὰ τοῦ βασιλέως διὰ τῶν ὑπευθύνων αὐτοῦ ὑπουργῶν· ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται παρὰ τοῦ βασιλέως, τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας, ἡ δὲ δικαστικὴ παρ' ἀνεξαρτήτων δικαστηρίων. Ὁ θεσμὸς τῆς βασιλείας εἶναι κληρονομικὸς κατὰ τάξιν πρωτοτοκίας μεταξὺ τῶν ἀρρένων νομίμων ἀπογόνων τοῦ βασιλέως. Τῆς ἀνόδου εἰς τὸν θρόνον δέον νὰ προηγηθῇ ἡ δόσις τοῦ κατὰ τὸ Σύνταγμα ὅρκου, κατὰ τὸ ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ δὲ χρονικὸν διάστημα τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν ἀσκεῖ τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον, «ἐν ὀνόματι τοῦ βελγικοῦ λαοῦ». Ἐλλείψει ἀρρένων ἀπογόνων διὰ τὴν ἐπὶ τὴν ἐπὶ τοῦ θρόνου διαδοχήν, ὁ βασιλεὺς δύναται νὰ διορίσῃ διάδοχον αὐτοῦ μετὰ προηγουμένην συγκατάθεσιν τῶν δύο Βουλῶν, διδομένην διὰ πλειοψηφίας τῶν δύο τρίτων τῶν μελῶν αὐτῶν. Εἰς τὸν βασιλέα ἀναγνωρίζονται παρὰ τοῦ Συντάγματος τὰ συνήθως τῷ ἀρχηγῷ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἀπονεμόμενα δικαιώματα· διορίζει καὶ παύει τοὺς ὑπουργοὺς αὐτοῦ. Ὅπως διορισθῇ τις ὑπουργός, δέον νὰ κέκτηται τὴν βελγικὴν ἰθαγένειαν εἴτε διὰ γεννήσεως εἴτε κατόπιν πολιτογραφήσεως, οὐδενὸς ἄλλου προσόντος ἀπαιτουμένου πρὸς τοῦτο παρὰ τοῦ Συντάγματος. Οἱ ὑπουργοὶ ὑπέχουσι τὴν εὐθύνην διὰ πᾶσαν πρᾶξιν τοῦ βασιλέως, ἥτις ὅπως ἔχῃ κῦρος δέον νὰ φέρῃ τὴν προσυπογραφὴν τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ, δι' ἧς καὶ μεταβιβάζεται εἰς αὐτὸν ἡ εὐθύνη, ἄλλως εἶναι ἄκυρος, τουτέστιν ἀποτελεῖ οὐχὶ κυβερνητικὴν πρᾶξιν ἀλλ' «ἰδιωτικήν».

Ἡ Βουλὴ συγκειμένη ἐξ 187 βουλευτῶν ἐκλέγεται κατόπιν γενικῶν ἐκλογῶν ἀπ' εὐθείας παρὰ τοῦ «λαοῦ» ἤτοι τοῦ συνόλου τῶν ἐκλογέων· ἐκλογεὺς εἶναι πᾶς συμπληρώσας τὸ 21ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἔχων τὴν βελγικὴν ἰθαγένειαν εἴτε ἐκ γεννήσεως, εἴτε συνεπείᾳ πολιτογραφήσεως καὶ ἐγκατεστημένου πρὸ ἓξ τοὐλάχιστον μηνῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ· ἐκλόγιμος εἶναι ὁ οὕτω πως ἀποκτήσας τὴν βελγικὴν ἰθαγένειαν Βέλγος πολίτης συμπληρώσας τὸ 25ον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι καὶ εἰς τὰ δύο νομοθετικὰ σώματα, Βουλὴν καὶ Γερουσίαν, κέκτηνται μόνον οἱ ἄρρενες οὐχὶ δὲ καὶ αἱ γυναῖκες. Αἱ ἐκλογαὶ διεξάγονται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀναλογικοῦ συστήματος, ἡ δὲ βουλευτικὴ περίοδος διαρκεῖ τέσσαρα ἔτη. Ἀξιοπαρατήρητος τυγχάνει ἐν τούτοις ἡ διάταξις τοῦ Συντάγματος, καθ' ἣν δικαίωμα ψήφου ἀπονέμεται ρητῶς εἰς τὰς χήρας καὶ μητέρας τῶν στρατιωτικῶν, οἵτινες ἀπέθανον κατὰ τὸν πόλεμον, ἢ τῶν Βέλγων πολιτῶν οἵτινες κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον ἢ ἐφονεύθησαν παρὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἐπίσης δὲ εἰς ἐκείνας αἵτινες ἐφυλακίσθησαν ἢ ἐτέθησαν ὑπὸ κράτησιν διαρκούσης τῆς παρὰ τοῦ ἐχθροῦ κατοχῆς τῆς χώρας των διὰ λόγους ἐθνικούς. Αἱ τελευταῖαι βουλευτικαὶ ἐκλογαὶ διεξήχθησαν τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1925, καθ' ἃς οἱ μὲν καθολικοὶ ἐκέρδησαν ἕδρας 75, οἱ σοσιαλισταὶ 78, οἱ φιλελεύθεροι 23, αἱ δὲ λοιπαὶ 11 ἕδραι κατενεμήθησαν μεταξὺ τῶν τριῶν ἰσχυροτέρων κομμάτων.

Ἡ Γερουσία σύγκειται ἐξ 153 μελῶν ἐκλεγομένων ἀνὰ τετραετίαν. Ὅπως ἐκλεγῇ τις γερουσιαστὴς δέον νὰ ἐγεννήθη ἐν Βελγίῳ ἢ νὰ ἔχῃ ἀποκτήσει τελείως τὴν βελγικὴν ἰθαγένειαν, ν' ἀπολαύῃ τῶν ἀστικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων, νὰ κατοικῇ ἐν Βελγίῳ καὶ νὰ ἔχῃ ἡλικίαν τοὐλάχιστον τεσσαράκοντα ἐτῶν. Ἀλλ' ὅ,τι ἰδιαζόντως προέχει εἶναι ὅτι ἐπὶ πλέον, ὅπως ἐκλεγῇ τις γερουσιαστής, δέον ν' ἀνήκῃ εἴς τινα τῶν ἑξῆς κατηγοριῶν: 1) νὰ εἶναι ὑπουργὸς ἢ νὰ διετέλεσε τοιοῦτος, ἢ νὰ εἶναι ὑπουργὸς ἄνευ χαρτοφυλακίου· 2) νὰ εἶναι βουλευτὴς ἢ γερουσιαστὴς ἐν ἐνεργείᾳ ἢ πρῴην τοιοῦτος· 3) νὰ κέκτηται δίπλωμα ἀνωτέρας τινὸς σχολῆς· 4) νὰ εἶναι ἀνώτερος ἀξιωματικὸς τῆς ξηρᾶς ἢ τῆς θαλάσσης· 5) μέλος ἢ πρῴην τοιοῦτον καὶ ἤδη ἐπίτιμον τῶν ἐμποροδικείων, διατελέσαν ἐπὶ δύο θητείας· 6) νὰ ὑπηρετήσῃ τοὐλάχιστον ἐπὶ δεκαετίαν ὡς ἱερεὺς θρησκεύματος ἐκ τῶν παρὰ τοῦ Κράτους μισθοδοτουμένων· 7) νὰ εἶναι ἐπίτιμον μέλος καὶ πρῴην τοιοῦτον μιᾶς τῶν βασιλικῶν ἀκαδημιῶν καὶ καθηγητὴς ἢ πρῴην τοιοῦτος ἀνωτέρας τινὸς σχολῆς· 8) νὰ εἶναι πρῴην διοικητὴς νομοῦ, μέλος καὶ πρῴην τοιοῦτο τῶν διαρκῶν ἀντιπροσωπειῶν ἢ πρῴην ἐπίτροπος ἐπαρχιῶν· 9) νὰ εἶναι μέλος ἢ πρῴην τοιοῦτο τῶν νομαρχιακῶν συμβουλίων, ὑπηρετῆσαν ἐπὶ δύο θητείας· 10) νὰ εἶναι δήμαρχος ἢ πρῴην δήμαρχος, πάρεδρος ἢ πρῴην πάρεδρος κοινοτήτων πρωτευουσῶν ἐπαρχίας ἢ ἐχουσῶν πλείονας τῶν 4.000 κατοίκων· 11) νὰ εἶναι πρῴην γενικὸς διοικητὴς ἢ ὑποδιοικητὴς τοῦ Βελγικοῦ Κόγγου, μέλος ἢ πρῴην τοιοῦτο τοῦ ἀποικιακοῦ συμβουλίου· 12) νὰ εἶναι πρῴην γενικὸς διευθυντὴς ἢ ὑποδιευθυντὴς ἢ ἐν γένει ἐπιθεωρητὴς τῶν διαφόρων ὑπουργείων· 13) νὰ εἶναι ἰδιοκτήτης καὶ ἐπικαρπωτὴς ἀκινήτων κειμένων ἐν Βελγίῳ, τῶν ὁποίων τὸ φορολογητέον εἰσόδημα ἀνέρχεται εἰς 12 000 φράγκα ἢ νὰ καταβάλλῃ 3.000 κατ' ἔτος φράγκα λόγῳ ἀμέσων φόρων· 14) νὰ διηύθυνεν ἐπὶ πενταετίαν ὡς ἐντεταλμένος σύμβουλος ἢ διευθυντὴς ἀνώνυμον ἢ ἄλλην ἐμπορικὴν βελγικὴν ἐπιχείρησιν διὰ μετοχῶν, κεφαλαίου τὸ ὀλιγώτερον ἑνὸς ἑκατομμυρίου φράγκων· 15) νὰ διηύθυνε βιομηχανικὴν ἐπιχείρησιν διαθέτουσαν τὸ ὀλιγώτερον ἑκατὸν ἐργάτας, ὡς καὶ ἀγροτικὴν τοιαύτην καλλιεργοῦσαν πεντήκοντα ἑκτάρια· 16) νὰ διηύθυνεν ἐπὶ τριετίαν βελγικὴν συνεργατικὴν ἑταιρείαν λειτουργοῦσαν ἀπὸ πενταετίας καὶ συγκειμένην τὸ ὀλιγώτερον ἐκ διακοσίων μελῶν· 17) νὰ διετέλεσε πρόεδρος ἢ γραμματεὺς ἀλληλοβοηθητικοῦ συλλόγου ἢ ὁμοσπονδίας, ἐχόντων ἀπὸ πενταετίας τὸ ὀλιγώτερον χίλια μέλη· 18) νὰ διετέλεσεν ἐπὶ πενταετίαν πρόεδρος ἢ γραμματεὺς ἐπαγγελματικοῦ βιομηχανικοῦ ἢ ἐμπορικοῦ σωματείου ἔχοντος ἀπὸ πενταετίας τὸ ὀλιγώτερον 500 μέλη· 19) νὰ διετέλεσεν ἐπὶ πενταετίαν πρόεδρος βιομηχανικοῦ ἢ ἐμπορικοῦ ἐπιμελητηρίου ἔχοντος ἀπὸ πενταετίας τὸ ὀλιγώτερον τριακόσια μέλη· 20) νὰ ὑπηρέτησε τοὐλάχιστον ἐπὶ δύο περιόδους μέλος τῶν συμβουλίων τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς ἐργασίας, τῶν νομαρχιακῶν γεωργικῶν ἐπιτροπῶν, ὡς καὶ τῶν συμβουλίων τῶν λεγομένων prud' hommes, δηλαδὴ μελῶν τῶν ἐργατικῶν δικαστηρίων· καὶ 21) νὰ διετέλεσεν αἱρετὸν μέλος τῶν γνωμοδοτικῶν συμβουλίων τῶν διαφόρων τμημάτων τῶν ὑπουργείων.

Καὶ τοιαῦτα μὲν δέον νὰ εἶναι τὰ προσόντα ἅτινα δέον νὰ κέκτηταί τις ὅπως ἐκλεγῇ γερουσιαστής. Ἡ δὲ Γερουσία ἀποτελεῖται ἐκ μελῶν τριῶν κατηγοριῶν: α') ἐκ τῶν ἐκλεγομένων κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸν πληθυσμὸν ἑκάστης ἐπαρχίας διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας· β') ἐκ 41 μελῶν ἐκλεγομένων ὑπὸ τῶν ἐπαρχιακῶν συμβουλίων, κατ' ἀναλογίαν ἑνὸς γερουσιαστοῦ ἐπὶ 200.000 κατοίκων· γ') ἐξ 20 μελῶν ἐκλεγομένων ὑπ' αὐτῆς τῆς Γερουσίας μέχρι τοῦ ἡμίσεος ἀριθμοῦ τῶν γερουσιαστῶν τῶν ἐκλεγομένων ὑπὸ τῶν ἐπαρχιακῶν συμβουλίων· τὰ μέλη ταῦτα ἐκλέγονται ὑπὸ τῶν γερουσιαστῶν τῶν κατὰ τὰς περιπτώσεις α' καὶ β' ἐκλεγομένων. Οἱ ἐκ τοῦ λαοῦ ἀπ' εὐθείας ἐκλεγόμενοι δέον κατ' ἀριθμὸν νὰ εἶναι ἴσοι πρὸς τὸ ἥμισυ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μελῶν τῆς Βουλῆς, ἤτοι 93. Ἡ περίοδος τῆς Γερουσίας εἶναι τετραετής, ἀνανεουμένη ὁλόκληρος κατὰ τὴν λῆξιν· αἱ τελευταῖαι ἐκλογαὶ ἐνηργήθησαν τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1925· κατ' αὐτὰς τὰ διάφορα κόμματα ἀντεπροσωπεύθησαν ὡς ἑξῆς: καθολικοὶ 71, σοσιαλισταὶ 59, φιλελεύθεροι 23.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *P. Hymans* et *A. Delcroix*, Histoire parlementaire de la Belgique (1903—6).—*Thonissen*, La constitution belge annotée (1879).—*Orban*, Le droit constitutionnel de la Belgique (1906).—*Essera*, Droit constitutionnel (τ. 4) 1922.

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΣΤΡΑΤ. ΟΡΓΑΝ.] Μέχρι τοῦ 1909, ὁ βελγικὸς στρατὸς ἀπετελεῖτο ἐξ ἐθελοντῶν, ἀναλαμβανόντων ὀκταετῆ μὲν ὑπηρεσίαν ἐν τῷ ἐνεργῷ στρατῷ, πενταετῆ δὲ ἐν τῇ ἐφεδρείᾳ, ἐπιτρεπομένης τῆς λύσεως τῆς ὑποχρεώσεως δι' ἀντικαταστάτου. Ἡ ὑπὸ τὰς σημαίας πραγματικὴ ὑπηρεσία, ἐκτὸς τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος ἐθελοντῶν (volontaires de carrière), δι' οὓς ἦτο διαρκείας 3 ἕως 5 ἐτῶν, ἀναλόγως τῆς ἡλικίας αὐτῶν κατὰ τὴν κατάταξιν, ἐκυμαίνετο διὰ τοὺς ἐθνοφρουρούς, λοιποὺς ἐθελοντὰς καὶ ἀντικατσστάτας ἀπὸ 20 μέχρις 24 μηνῶν, μετὰ διακοπῶν τινων βραχείας διαρκείας, ἀναλόγως τῶν διαφόρων ὅπλων καὶ σωμάτων, μεθ' ὃ ἐδίδετο ἀπεριόριστος ἄδεια.

Ἡ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο δύναμις τοῦ στρατοῦ, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν φρουριακῶν μονάδων, ἦτο: ἀξιωματικοὶ 3474 καὶ 250 ἔφεδροι, ἄνδρες παρόντες 40978, ἐν ἀδείᾳ, ἔφεδροι κτλ. 131701.

Διὰ τοῦ κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1909 ψηφισθέντος ὀργανισμοῦ εἰσήχθη μερικὴ ὑποχρεωτικὴ στρατολογία, «τοῦ ἑνὸς υἱοῦ κατὰ οἰκογένειαν» ἄνευ ἀντικαταστάσεως. Ἡ δύναμις τοῦ ἐν εἰρήνῃ, ὑπὸ τὰς σημαίας στρατοῦ, καθωρίσθη εἰς 42800 ἄνδρας, συμπληρουμένου τοῦ ἀριθμοῦ δι' ἐθελουσίας κατατάξεως. Ἡ πραγματικὴ ὑπηρεσία καθωρίζετο συνεχής, 15 μηνῶν διὰ τὰ πεζὰ σώματα, 24 μηνῶν διὰ τὸ ἱππικὸν καὶ τὸ ἔφιππον πυροβολικόν, καὶ 21 μηνῶν διὰ τὸ ἐποχούμενον πυροβολικὸν καὶ τὸ μεταγωγικόν. Ἡ ὁλοκληρωτικὴ ἐφαρμογὴ τοῦ ὀργανισμοῦ τούτου ἔδει νὰ συντελεσθῇ ἐντὸς διετίας, ἀφ' ἧς ἐτίθετο ἐν ἰσχύϊ, ἤτοι μέχρι τοῦ 1912.

Αἱ λοιπαὶ μεταβολαὶ αἱ ἐπενεχθεῖσαι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ στρατοῦ ἦσαν αἱ ἑξῆς: Ἐκ τῶν μέχρι τότε 9 ταξιαρχιῶν συνεκροτήθησαν 8 μεραρχίαι καὶ δύο ἐν εἰρήνῃ φρουριακὰ συντάγματα πεζικοῦ. Εἰς ἑκάστην τῶν 2 ὑφισταμένων μεραρχιῶν ἱππικοῦ ἐδόθησαν ἀνὰ μία μοῖρα ἐφίππου πυροβολικοῦ. Τὸ πεδινὸν πυροβολικὸν ἀπετέλεσε 4 ταξιαρχίας, ἀνὰ μίαν δι' ἑκάστην ταξιαρχίαν πεζικοῦ καὶ 8 ἄλλα συντάγματα. Πρὸς τούτοις, ἀντὶ τῆς ἀνωτέρας διευθύνσεως τοῦ σώματος τῶν ἐπιτελῶν, ἱδρύθη τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον τοῦ στρατοῦ.

Τὴν πρώτην ταύτην ὀργάνωσιν ἐπηκολούθησεν ὁ κατ' Αὔγουστον τοῦ 1913 νέος ὀργανισμός, δι' οὗ εἰσήγετο καθοκληρίαν ἡ γενικὴ στρατολογία καὶ κατηργεῖτο ἡ μέχρι τοῦδε καθιερωμένη δύναμις τοῦ ἐν εἰρήνῃ στρατοῦ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν κατ' ἔτος κατατασσομένων, καθωρίζετο ἑκάστοτε ἐπὶ τῇ βάσει κατωτέρου ὁρίου 49 % τῆς ἐτησίας ἀπογραφῆς, ἐκτὸς τῶν ἐθελοντῶν. Πάντες οἱ μὴ καλούμενοι ὑπὸ τὰ ὅπλα κατετάσσοντο εἰς τὴν πολιτοφυλακὴν (garde civique), ἀπὸ τοῦ 21ου μέχρι τοῦ 50οῦ ἔτους τῆς ἡλικίας, μετὰ 10 ἕως 3 ἡμερῶν ἀσκήσεις κατ' ἔτος.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν μεραρχιῶν ηὐξήθη εἰς 6, ἑκάστη τῶν ὁποίων περιελάμβανεν 20 συντάγματα πεζικοῦ ἐν ὅλῳ. Ἕκαστον σύνταγμα πυροβολικοῦ ἐνισχύθη διὰ δύο μοιρῶν ὀβιδοβόλων. Ἡ σύνθεσις τῶν μοιρῶν τοῦ πεδινοῦ πυροβολικοῦ, ἐκ δύο πυρβολαρχιῶν μετὰ 6 πυροβόλων, διατηρηθεῖσα προσωρινῶς, μετεβλήθη κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1914 εἰς τρεῖς πυρβολαρχίας μετὰ 4 πυροβόλων ἑκάστης. Τὸ σύνταγμα μεταγωγικοῦ διελύθη καὶ ἀντ' αὐτοῦ συνεστήθη τὸ μεταγωγικὸν σῶμα, εἰς ὃ ὑπήχθησαν πάντα τὰ μέσα μεταφορῶν διὰ ζῴων καὶ αὐτοκινήτων.

Κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1914, ἐπίσης, ἱδρύθη λόχος ἀεροπλάνων, ἐξ ἀριθμοῦ τινος στολίσκων, ἕκαστος τῶν ὁποίων περιελάμβανε 4 μοίρας ἐκ δύο ἀξιωματικῶν, ὁδηγοῦ καὶ παρατηρητοῦ, 6 μηχανικῶν καὶ τεχνιτῶν, καὶ ἀριθμοῦ τινος ἀνδρῶν. Τὸ ὑλικὸν ἑκάστου στολίσκου ἀπετελεῖτο ἐκ 4 ἀεροπλάνων, 4 αὐτοκινήτων, 4 ρυμουλκῶν, 1 ὀχήματος μηχανουργείου καὶ λοιποῦ ὑλικοῦ στεγάσεως καὶ ἀνταλλακτικῶν.

Ἡ κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1913 δύναμις τοῦ βελγικοῦ στρατοῦ κατόπιν τούτων ἀνήρχετο ἐν εἰρήνῃ μὲν εἰς 2866 ἀξιωματικοὺς καὶ 40389 ὁπλίτας μετὰ 216 ἐζευγμένων πυροβόλων, ἐν πολέμῳ δὲ εἰς 101442 ἄνδρας συνολικῶς μετὰ 312 ἐζευγμένων πυροβόλων, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν φρουριακῶν στρατευμάτων.

Μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον. Μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1914—18, διὰ σειρᾶς νόμων τοῦ 1923 καὶ 1926, ὁ ὀργανισμὸς τοῦ στρατοῦ ὑπέστη τὰς ἑξῆς μεταβολάς. Ἡ εἰς τὰ διάφορα ὅπλα καὶ σώματα ὑπηρεσία ὡρίσθη εἰς 10, 13 καὶ 12 μῆνας. Ἡ στρατιωτικὴ ὑποχρέωσις, ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ 20οῦ [illegible]υς τῆς ἡλικίας, εἶναι διαρκείας 25 ἐτῶν, ἐξ ὧν τὰ 15 εἰς τὸν ἐνεργὸν στρατὸν καὶ τὴν ἐφεδρείαν, καὶ τὰ λοιπὰ 10 εἰς τὴν ἐθνοφρουρὸν (armée territoriale). Ἡ κατάταξις ἑκάστης ἀπογραφῆς ἐκτελεῖται κατὰ τετραμηνίαν, εἰς τρία κλιμάκια, ἐτησίως. Ἡ δύναμις τοῦ ἐν εἰρήνῃ στρατοῦ, ἥτις μέχρι τοῦ 19?3 ὡρίζετο εἰς 49500, περιωρίσθη εἰς 44000 ἄνδρας.

Ὁ ἐν εἰρήνῃ στρατὸς συγκροτεῖται ἐκ 3 σωμάτων στρατοῦ, ἀποτελούντων αὐτοτελεῖς μονάδας, καὶ ἐκ στρατεύματος ἐξαρτωμένου ἀπὸ εὐθείας ἐκ τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τοῦ στρατοῦ. Ἕκαστον σῶμα στρατοῦ, ἐκτὸς τῶν μεραρχιακῶν σωμάτων, ἤτοι μιᾶς πυρβολαρχίας πεζικοῦ χαρακωμάτων καὶ 1 συντάγματος πεδινοῦ πυροβολικοῦ ἐκ τριῶν μοιρῶν, περιλαμβάνει 1 ταξιαρχίαν πυροβολικοῦ ἐκστρατείας, 2 συντάγματα πυροβολικοῦ ἐκ 3 μοιρῶν, ὧν αἱ 2 μόνον ἐν ἐνεργείᾳ, 1 σύνταγμα βαρέος πυροβολικοῦ καὶ ἕτερον ὀβιδοβόλων, 1 ἐλαφρὸν σύνταγμα, ἐκ μιᾶς ἐπιλαρχίας ἱππέων, 1 μοίρας ποδηλατιστῶν καὶ 1 ἴλης ἀγγελιαφόρων, 1 σύνταγμα μηχανικοῦ, ὡς καὶ τὰς λοιπὰς βοηθητικὰς ὑπηρε-

Digitized by Google

σίας. Ἡ ἐν εἰρήνῃ δύναμις τοῦ σώματος ἀνέρχεται εἰς 8.800 ἄνδρας περίπου.

Τὸ ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου ἐξαρτώμενον στράτευμα περιλαμβάνει: 1 ἐλαφρὰν μεραρχίαν ἐκ 2 ταξιαρχιῶν ἱππικοῦ, ἐν συνόλῳ πέντε συνταγμάτων, εἰς ἕκαστον τῶν ὁποίων 1 ἔφιππος πολυβολαρχία καὶ 1 μοῖρα ποδηλατιστῶν τῆς ἐφεδρείας. Πρὸς τούτοις 1 σύνταγμα ἐφίππου πυροβολικοῦ, 1 μοῖραν πυροβόλων ἐπ' αὐτοκινήτων, 1 μεραρχίαν βαρέος πυροβολικοῦ μετὰ βαρέων πυροβόλων, βαρέων ὀβιδοβόλων, ἀντιαεροπορικῶν πυροβόλων, πυροβόλων ἐπὶ σιδηροδρομικῶν γραμμῶν μεγάλου βεληνεκοῦς καὶ πυροβόλων χαρακωμάτων. Εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν ὑπάγονται προσέτι 1 ταξιαρχία ἀεροπλοΐας ἐξ 8 μοιρῶν, μετὰ 250 περίπου ἀεροπλάνων, 1 σύνταγμα ἁρμάτων μάχης μετὰ 150 περίπου τοιούτων, 1 ταξιαρχία τεχνικῶν σωμάτων μηχανικοῦ καὶ λοιπαὶ βοηθητικαὶ ὑπηρεσίαι.

Ἐκτὸς τοῦ στρατεύματος τούτου, ὁ βελγικὸς στρατὸς περιλαμβάνει 8 μεραρχίας πεζικοῦ, ὀργανικῶς ὁμοίας πρὸς τὰς τοῦ ἐνεργοῦ, μετὰ πυρῆνος στελεχῶν ἐν ἐνεργείᾳ, ἀξιωματικῶν τινων, ὡς καὶ μετὰ τοῦ ἀναγκαιοῦντος ὑλικοῦ ἐπιστρατεύσεως κατὰ σύνταγμα. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

— [ΔΙΕΘΝ. ΔΙΚ.] Μετὰ τὴν βελγικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1880 καὶ τὴν κήρυξιν τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Βελγίου (4 Ὀκτωβρ. 1830), αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις θορυβηθεῖσαι ἐκ τῶν ἀνωτέρω γεγονότων συνεκρότησαν τὸ συνέδριον τοῦ Λονδίνου, αἱ ἐργασίαι τοῦ ὁποίου ἤρξαντο τὴν 4 Νοεμβρίου 1830. Τὸ συνέδριον τοῦτο, προτάσει τοῦ λόρδου Πάλμερστων, ἀνεγνώρισε τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ βελγικοῦ κράτους, ἀλλὰ προληπτικῶς, διὰ τοῦ ἄρθρου 5 τοῦ ἀπὸ 20 Ἰανουαρίου 1831 πρωτοκόλλου του, ἀνεκήρυξε τὴν *διαρκῆ οὐδετερότητα* τοῦ Βελγίου, τῶν πέντε Μεγάλων Δυνάμεων, αἵτινες ὑπέγραψαν τοῦτο, ἐγγυηθεισῶν τὴν «διαρκῆ αὐτοῦ οὐδετερότητα καὶ τὸ ἀπαραβίαστον τοῦ ἐδάφους του». Δι' ἑτέρου δ' ἄρθρου (6) τοῦ αὐτοῦ πρωτοκόλλου ὑπεχρεώθη τὸ Βέλγιον, ὅπως διατηρήσῃ τὴν οὐδετερότητα αὐτοῦ ἀπέναντι παντὸς ἄλλου κράτους, ἀποφεύγον πᾶσαν ἀνάμειξιν αὐτοῦ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ ἢ ἐξωτερικὰ ζητήματα ξένης Πολιτείας. Ἀμφότερα τὰ ἄρθρα ταῦτα ἐπανελήφθησαν εἰς τὴν περὶ εἰρήνης προκαταρκτικὴν συνθήκην τῆς συνδιασκέψεως τοῦ Λονδίνου τῆς 26 Ἰουνίου 1831 εἰς ἄρθρ. 9 καὶ 10. Ἐν τῷ προσχεδίῳ ὅμως τῆς ὁριστικῆς περὶ εἰρήνης συνθήκης ὑπὸ ἡμερομηνίαν 14 Ὀκτωβρίου 1831 δὲν διετυπώθησαν αἱ εἰδικαὶ περὶ ἐγγυήσεως τῆς ἀκεραιότητος καὶ τοῦ ἀπαραβιάστου τοῦ βελγικοῦ ἐδάφους διατάξεις. Τὸ ἄρθρ. 7 τοῦ ἐν λόγῳ προσχεδίου ὡς καὶ τὸ ἄρθρ. 7 τῆς ὁριστικῆς συνθήκης τῆς 15 Νοεμβρίου 1831 ὥριζον ἁπλῶς ὅτι τὸ Βέλγιον ἀποτελεῖ ἀνεξάρτητον καὶ διαρκῶς οὐδέτερον κράτος, ὑποχρεούμενον νὰ τηρῇ τὴν τοιαύτην οὐδετερότητα ἀπέναντι πάσης ξένης Πολιτείας. Μετὰ παρέλευσιν 8 περίπου ἐτῶν δυνάμει τῶν ἀπὸ 19 Ἀπριλίου 1839 τριῶν συνθηκῶν μεταξὺ πρῶτον τῶν Μ. Δυνάμεων (Αὐστρίας, Γαλλίας, Ἀγγλίας, Ρωσίας καὶ Πρωσσίας, αἵτινες ἀπετέλουν τὴν *Πενταρχίαν*), καὶ τοῦ Βελγίου, δεύτερον τῶν αὐτῶν Δυνάμεων καὶ τῶν Κάτω Χωρῶν καὶ τέλος μεταξὺ Βελγίου καὶ Κάτω Χωρῶν, ἀνεγνωρίσθη, τὸ πρῶτον ἤδη, παρὰ τούτων ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ Βελγίου. Ἡ διεθνὴς θέσις τοῦ Βελγίου καθωρίζετο πλέον συνεπῶς διὰ τοῦ μνησθέντος ἄρθρου 7 τῆς συνθήκης τοῦ 1831, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὡς ἑξῆς: «Τὸ Βέλγιον θέλει ἀποτελέσει κράτος ἀνεξάρτητον καὶ διαρκῶς οὐδέτερον. Ὑποχρεοῦται νὰ διατηρήσῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ οὐδετερότητα ἔναντι πάντων τῶν ἄλλων κρατῶν». Τὸ ἄρθρον τοῦτο οὐδεμίαν περὶ ἐγγυήσεως τῆς οὐδετερότητος διάταξιν περιεῖχε, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ πρωτόκολλον τοῦ Λονδίνου τοῦ 1831 καὶ τὴν ἀπὸ 26 Ἰουνίου 1831 προκαταρκτικὴν περὶ εἰρήνης συνθήκην, ἥτις, ὡς ἐλέχθη, περιεῖχε τοιαύτην διάταξιν ἔχουσαν ἐπὶ λέξει ὡς ἑξῆς: «Τὸ Βέλγιον θέλει ἀποτελέσει κράτος διαρκῶς οὐδέτερον. Αἱ πέντε Δυνάμεις ἐγγυῶνται αὐτῷ τὴν τοιαύτην διαρκῆ οὐδετερότητα, ὡς καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὸ ἀπαραβίαστον τοῦ ἐδάφους του ἐντὸς τῶν καθωρισμένων κατωτέρω ὁρίων». Ἐκ τῆς τοιαύτης μεταξὺ τῶν συνθηκῶν 1831 καὶ 1839 ὑφισταμένης διαφορᾶς ὑποστηρίζεται ὑπὸ τῶν διεθνολόγων, ὅτι ἡ συνθήκη τοῦ 1839 πρὸς τὴν 1831 ἀποτελεῖ ἐξασθένησιν τῆς ἀναληφθείσης ὑποχρεώσεως παρὰ τῶν Μ. Δυνάμεων.

Ἐν τούτοις ὅμως, ἐν τῷ συνεδρίῳ τῆς Αἰξ-λα-Σαπὲλ (Aachen) συνωμολογήθη μεταξὺ τῶν Μ. Δυνάμεων καὶ τῶν Κάτω Χωρῶν μυστικὴ συνθήκη (καλουμένη «*στρατιωτικὸν πρωτόκολλον*»), τῆς 15 Νοεμβρίου 1818, δυνάμει τῆς ὁποίας, πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ ἐκ Γαλλίας κινδύνου, προεβλέπετο ἡ κατάληψις ὡρισμένων στρατιωτικῶν σημείων τῆς Ὀλλανδίας παρ' ἀγγλικῶν καὶ πρωσσικῶν δυνάμεων. Ἡ τοιαύτη συνθήκη ἀντικατεστάθη βραδύτερον διὰ τῆς ἀπὸ 14 Δεκεμβρίου 1831 μυστικῆς συνθήκης μεταξὺ τῶν Μ. Δυνάμεων (ἄνευ τῆς Γαλλίας) καὶ τοῦ Βελγίου, ἥτις οὐδέποτε ἔκτοτε τυπικῶς κατηργήθη. Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ἐδηλοῦτο ὅτι προκειμένου περὶ τῶν ὀχυρῶν σημείων τοῦ Βελγίου κρατεῖ τὸ αὐτὸ καθεστώς, ὑφ' ὃ διετέλουν καὶ αἱ Κάτω Χῶραι ἔναντι τῶν Μ. Δυνάμεων, λαμβανομένων ὑπ' ὄψει τῶν ὑποχρεώσεων αἵτινες προκαλοῦνται τόσον διὰ τὰς Μεγάλας Δυνάμεις ὅσον καὶ διὰ τὸ Βέλγιον ἐκ τῆς οὐδετερότητος τούτου («toujours sous réserve de la neutralité de la Belgique»). Εἰς τὴν φράσιν ταύτην τῆς συνθήκης καὶ εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ κατάληψις τῆς χώρας ἔδει νὰ λάβῃ χώραν τῇ συγκαταθέσει τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Βελγίου στηριζόμενος ὁ διεθνολόγος Kunz, ἰσχυρίζεται ὅτι οὐδὲν ἐκ τῶν συνθηκῶν τούτων ἐξεπήγαζε δικαίωμα ἐν ἔτει 1914 καταλήψεως τοῦ Βελγίου.

Συνεπείᾳ τῆς μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου τοῦ 1870 δημοσιεύσεως ὑπὸ τοῦ Βίσμαρκ τῆς γενομένης αὐτῷ παρὰ τοῦ Ναπολέοντος Γ' προτάσεως περὶ συνομολογήσεως συνθήκης ἀμυντικῆς καὶ ἐπιθετικῆς συμμαχίας μεταξὺ Γαλλίας καὶ Γερμανίας, ἐξ ἧς καταφαίνονται οἱ ἐναντίον τοῦ Βελγίου ἐπιθετικοὶ σκοποὶ τῆς Γαλλίας, ἡ Ἀγγλία, ἂν καὶ ἐν πρώτοις δὲν ἀνεγνώρισεν ἐπιβεβλημένην ὑποχρέωσιν αὐτῆς νὰ ἐπέμβῃ κατὰ τὸν πόλεμον συνεπείᾳ τῆς ἐκ μέρους αὐτῆς ἐγγυηθείσης οὐδετερότητος τοῦ Βελγίου, προέβη, ἐν τούτοις, εἰς τὴν συνομολόγησιν μεθ' ἑκάστου τῶν ἐμπολέμων κρατῶν εἰδικῆς συνθήκης, μετὰ τῆς Γαλλίας τὴν 9 Ὀκτωβρίου 1870, μετὰ δὲ τῆς Γερμανίας τὴν 11 Ὀκτωβρίου 1870. Δι' ἀμφοτέρων τῶν συνθηκῶν τούτων ἠγγυᾶτο ἡ ἀνεξαρτησία καὶ ἡ οὐδετερότης τοῦ Βελγίου. Αἱ συνθῆκαι αὗται ἐθεωρήθησαν ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἱστορικοῦ Albert Sorel ἀφ' ἑνός, τοῦ Βέλγου Ducaty καὶ τοῦ Ἀμερικανοῦ πολιτειολόγου Burgess ἀφ' ἑτέρου ὡς ἀντικαθιστῶσαι γενικῶς τὰς συνθήκας τοῦ 1839. Ἡ ἄποψις αὕτη νομικῶς εἶναι ἀστήρικτος, καθόσον διά τε τὸ Βέλγιον, ὅσον καὶ τὴν Ρωσίαν καὶ Αὐστρίαν, αἵτινες δὲν ἔλαβον μέρος εἰς τὰς μνησθείσας συνθήκας Γαλλίας-Ἀγγλίας-Γερμανίας τοῦ 1870, ἡ ἐπὶ τὴν διατήρησιν καὶ τὸν σεβασμὸν τῆς οὐδετερότητος τοῦ Βελγίου ὑποχρέωσις αὐτῶν ἐβασίζετο, παρὰ τὰς συνθήκας τοῦ 1870, ἐπὶ τῶν συνθηκῶν τοῦ 1839, αἵτινες ἐξηκολούθουν ἰσχύουσαι δι' αὐτάς, καὶ μόνον προκειμένου περὶ Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Γερμανίας, δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἀντικατεστάθησαν παρὰ τῶν συνθηκῶν τοῦ 1870. Δικαίως, κατὰ συνέπειαν, ἐγίνετο ἐν τῇ πρὸς τὴν Γερμανίαν ἐπὶ τοῦ παρ' αὐτῆς ἀποσταλέντος τελεσιγράφου τῆς 3 Ὀκτωβρίου 1914 ἀπαντήσει τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως μνεία τῶν «Traités de 1839 confirmés par les traités de 1870».

Ὁπωσδήποτε διεθνῶς δὲν ἔπαυσεν ἀναγνωριζόμενον ὡς διαρκῶς οὐδέτερον τὸ Βέλγιον. Τὰ γεγονότα τοῦ Κόγγου, ἡ προσωπικὴ ἕνωσις τούτου μετὰ τοῦ Βελγίου, οὐδόλως παρεβίασε τὴν οὐδετερότητα τοῦ Βελγίου, ὡς συντελεσθεῖσα, ὡς παρατηρεῖ ὁ V. Liszt, τῇ σιωπηρᾷ ἢ ῥητῇ συγκαταθέσει τῶν ἐγγυητριῶν τῆς οὐδετερότητος τοῦ Βελγίου Δυνάμεων. Ἐν τούτοις, οὐδέποτε τὸ Βέλγιον, ἐφησύχαζεν ὅτι, ἐν περιπτώσει πολέμου μεταξὺ Γαλλίας καὶ Γερμανίας, δὲν θὰ παρεβιάζετο ἡ οὐδετερότης αὐτοῦ. Ἴσως ἐκ τοῦ ἐνδεχομένου τούτου, ἐπετράπη διὰ τῶν μνησθεισῶν συνθηκῶν ἡ διατήρησις στρατοῦ παρὰ τοῦ Βελγίου, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἐπίσης ὡς διαρκῶς οὐδέτερον κηρυχθὲν Λουξεμβοῦργον, καὶ ἡ κατασκευὴ ὀχυρωματικῶν ἔργων. Διὰ τῆς μεταξὺ Βελγίου καὶ Κάτω Χωρῶν συνθήκης τῆς 19 Ἀπριλίου 1839 (ἄρθρ. 14) ὡρίσθη ὅμως ὅτι «ὁ λιμὴν τῆς Ἀμβέρσης, συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρ. 15 τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων τῆς 30 Μαΐου 1814, θέλει ἐξακολουθήσει ἀποτελῶν ἁπλῶς λιμένα ἐμπορίου». Παρὰ τὴν διάταξιν ταύτην ἐν Ἀμβέρσῃ κατεσκευάσθησαν μεγάλα ὀχυρωματικὰ ἔργα. Κατὰ πόσον πρόκειται ὄντως περὶ παραβιάσεως τοῦ ἄρθρ. 14 τῆς συνθήκης τοῦ 1839 ἐξαρτᾶται, ὡς ἰσχυρίζονται ὁ V. Liszt καὶ ὁ Kunz, ἐκ τῆς ἐννοίας, ἥτις δύναται ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν φρασεολογίαν τῆς συνθήκης «uniquement un port de commerce». Πάντως, τὸ Βέλγιον διετήρησε τὴν οὐδετερότητα αὐτοῦ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου.

Τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἐν Βελγίῳ διετάσσετο γενικὴ ἐπιστράτευσις (31 Ἰουλίου 1914) ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἠρώτα τὰς κυβερνήσεις τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Βερολίνου τίνα στάσιν ἤθελον τηρήσει ἔναντι τῆς οὐδετερότητος τοῦ Βελγίου, ἐνῷ ταυτοχρόνως ἐγνώριζεν εἰς τὴν κυβέρνησιν τῶν Βρυξελλῶν, ὅτι ἐλπίζει ὅτι τὸ Βέλγιον ἤθελεν ὑπερασπισθῆ τῆς οὐδετερότητος αὐτοῦ ἀναλόγως τῶν δυνάμεών του. Ἡ μὲν ἀπάντησις τῆς Γαλλίας ἦτο, ὅτι αὕτη θέλει σεβασθῆ τὴν βελγικὴν οὐδετερότητα, ὁ δὲ von Jagow, ὑφυπουργὸς ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Γερμανίας, ἀπέφυγεν ἐπιτηδείως νὰ δώσῃ συγκεκριμένην ἀπάντησιν. Τὴν 1 Αὐγούστου ὁ ἐν Λονδίνῳ ἐπιτετραμμένος τῆς Γερμανίας Λιχνόφσκι ἐδήλωσεν εἰς τὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν τῆς Ἀγγλίας Γκρέϋ, ὅτι ἡ Γερμανία ἀναλαμβάνει νὰ σεβασθῇ τὴν οὐδετερότητα τοῦ Βελγίου, ἐὰν ἡ Ἀγγλία παραμείνῃ οὐδετέρα. Τὴν 2 Αὐγούστου ὁ ἐν Βρυξέλλαις ἐπιτετραμμένος τῆς Γερμανίας v. Below-Saleske ἐπέδιδεν εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ Βελγίου διακοίνωσιν, ἥτις, ἂν καὶ ἐχαρακτηρίζετο ὡς «très confidentiel», ἐπεῖχε θέσιν τελεσιγράφου, δι' ἧς ἐπρότεινεν εἰς τὸ Βέλγιον α') «φιλικὴν οὐδετερότητα», ἤτοι τὴν ἄδειαν ὅπως διέλθῃ διὰ τοῦ ἐδάφους αὐτοῦ γερμανικὸς στρατός, ἐγγυωμένης τῆς Γερμανίας τὴν μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης ἀκεραιότητα καὶ ἀνεξαρτησίαν αὐτοῦ, β') ἐκκένωσιν τῶν βελγικῶν ἐδαφῶν μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης, γ') πληρωμὴν τῶν ἀποζημιώσεων διὰ τὰς ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τυχὸν προξενηθησομένας ζημίας, καὶ τέλος ἐγνώριζεν ὅτι δ') εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν τὸ Βέλγιον ἤθελε τηρήσει ἐχθρικὴν κατ' αὐτῆς στάσιν, ἡ Γερμανία θὰ ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ θεωρήσῃ τὸ Βέλγιον ὡς ἐχθρόν, ἐμπιστευομένη εἰς τὴν δύναμιν τῶν ὅπλων της. Ἡ τὴν ἑπομένην ἐπιδοθεῖσα ἀπάντησις τῆς βελγικῆς κυβερνήσεως (3 Αὐγούστου) ἀνεφέρετο εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Βελγίου ἀείποτε ἀναγνωρισθεῖσαν πιστὴν τήρησιν τῶν διεθνῶν αὐτοῦ ὑποχρεώσεων, χαρακτηρίζουσα δὲ τοιαύτην κατὰ τὴν πρότασιν τῆς Γερμανίας ἐνέργειαν κατ' αὐτῆς ὡς ἐκδήλως ἀντιστρατευομένην εἰς τὸ Διεθνὲς Δίκαιον, κατέληγεν εἰς τὴν δήλωσιν ὅτι πᾶσαν ἐπίθεσιν ἐναντίον του τὸ Βέλγιον ἤθελεν ἀντιμετωπίσει διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ μέσων. Τὴν 4 Αὐγούστου ὁ γερμανικὸς στρατὸς εἰσήλασεν εἰς τὸ Βέλγιον, παραβιάζων τὴν οὐδετερότητα αὐτοῦ, καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀκολουθεῖ ἡ ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας κήρυξις τοῦ πολέμου ἐναντίον τῆς Γερμανίας, τῆς παραβιάσεως τῆς βελγικῆς οὐδετερότητος ἐκληφθείσης παρ' αὐτῆς ὡς ἀφορμῆς πολέμου.

Ἡ παραβίασις τῆς οὐδετερότητος τοῦ Βελγίου ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας ἀπετέλει κατάφωρον παραβίασιν τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ἣν ἐζήτησαν ποικιλοτρόπως νὰ δικαιολογήσωσιν ἰδίως Γερμανοὶ συγγραφεῖς. Τὰ σχετικὰ ἐπιχειρήματα εἴτε ἀποτελοῦσιν ἄρνησιν ὑπάρξεως διεθνοῦς ὑποχρεώσεως σεβασμοῦ τῆς βελγικῆς οὐδετερότητος, καὶ συνεπῶς ἄρνησιν ὑπάρξεως περιπτώσεως παραβιάσεως διεθνῶν κανόνων, εἴτε ἀναγνωρίζεται ἡ ὕπαρξις τῆς διεθνοῦς οὐδετερότητος τοῦ Βελγίου, ζητεῖται ὅμως ἕνεκα διαφόρων λόγων νὰ δικαιολογηθῇ ἡ παραβίασις αὐτοῦ. Οὕτω λ.χ. ὑπεστηρίχθη ἡ μὴ ἰσχὺς τῶν συνθηκῶν τοῦ 1839, ἐνῷ ὁ Ἀμερικανὸς Burgess, ἰσχυριζόμενος ὅτι τὴν ὑποχρέωσιν περὶ σεβασμοῦ τῆς διεθνοῦς οὐδετερότητος τοῦ Βελγίου ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ 1839 εἶχεν ἀναλάβει ἡ Πρωσσία, ζητεῖ ν' ἀπαλλάξῃ τῆς εὐθύνης τὴν Γερμανίαν, ἐνῷ παραβλέπει ὅτι τὸ καθεστὼς τῆς οὐδετερότητος εἶχεν ἀναγνωρίσει καὶ ὁ Βίσμαρκ ἐν ἔτει 1870, καὶ ὁ Μπέτμαν-Χόλβεκ τῷ 1911 καὶ ὁ v. Gagow τῷ 1913 ἐν ὀνόματι τοῦ γερμανικοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ὑπεισῆλθεν εἰς τὴν θέσιν τῆς Πρωσσίας. Ἐξ ἄλλου ὑπεστηρίχθη, ὅτι προηγουμένως γενομένη παραβίασις (τῆς οὐδετερότητος τοῦ Βελγίου) ἦρε τὸ διεθνὲς καθεστὼς τῆς οὐδετερότητος, ἐνῷ ἐν τῇ προσωπικῇ ἑνώσει τοῦ Κόγγου μετὰ τοῦ Βελγίου ἕτεροι διαβλέπουσι τὸ τέρμα τῆς διεθνοῦς αὐτοῦ οὐδετερότητος, ἄλλοι δὲ ὄπισθεν τῆς ῥήσεως «ἡ ἀδυναμία οὐδεμίαν δημιουργεῖ ὑποχρέωσιν» ζητοῦσι τὴν εὐθύνην νὰ ἐπιρρίψωσιν εἰς τὸ Βέλγιον. Ἕτεροι, τέλος, ἀναφέρονται εἰς τὰς ἐν ἔτει 1906 καὶ 1912 γενομένας ἐν Βρυξέλλαις «συζητήσεις» (conversations) μεταξὺ βελγικῆς καὶ ἀγγλικῆς κυβερνήσεως περὶ συνομολογήσεως συμμαχίας, ὅπως ὑποστηρίξωσιν ὅτι ἔκτοτε εἶχε παραβιασθῆ ἡ οὐδετερότης τοῦ Βελγίου· ἀλλ' αἱ τοιαῦται «συζητήσεις» εἰς οὐδὲν ἀποτέλεσμα κατέληξαν, ἐξ αὐτῶν οὐδεμία προῆλθε συνθήκη, ἐπὶ πλέον δέ, ὡς ὁμολογεῖ ὁ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἀρχικαγκελλάριος Μπέτμαν-Χόλβεκ («Betrachtungen zum Weltkrieg» 1919 τ. I σ. 168—169) αἱ τοιαῦται «συζητήσεις» δὲν ἦσαν γνωσταὶ τὴν 4 Αὐγούστου 1914 «ἀλλὰ καὶ οὔτε λόγῳ αὐτῶν θὰ ἐδικαιούμεθα νὰ παραβιάσωμεν τὸ Βέλγιον». Οἱ παραδεχόμενοι τὴν παραβίασιν τῆς οὐδετερότητος τοῦ Βελγίου δικαιολογοῦσι ταύτην εἴτε λόγῳ ἀμύνης, τοῦθ' ὅπερ θὰ ἦτο ὀρθὸν προκειμένου περὶ ἀντιστάσεως κατὰ παρανόμου καὶ ἀδίκου ἐπιθέσεως, εἴτε λόγῳ ἀνάγκης, ὅ,τι πάλιν ἔδει ν' ἀναγνωρισθῇ προκειμένου περὶ κινδύνου τὸν ὁποῖον τυχὸν θὰ διέτρεχεν ἡ Γερμανία. Διὰ τοῦτο γίνεται ἀποδεκτὸν ὑπό τινων συγγραφέων, ὡς τοῦ Kunz, τοῦ Strupp καὶ ἄλλων, ὅτι μόνον λόγος στρατηγικὸς («στρατιωτικὴ ἀνάγκη») ἐπέβαλε τὴν παραβίασιν τῆς οὐδετερότητος τοῦ Βελγίου· καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ εἰλικρινῆ ἀναγνώρισιν ἀληθείας πραγματικῆς ἐν τῇ δοκιμασθείσῃ ἐπιστήμῃ τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου. Αὐτὸς οὗτος ὁ ἀρχικαγκελλάριος Μπέτμαν-Χόλβεκ ἔλεγε κατὰ τὴν συνεδρίαν τοῦ Ράϊχσταγ τῆς 4 Αὐγούστου 1914: «Ἡ ἀνάγκη οὐδένα γνωρίζει δεσμόν. Τὰ στρατεύματά μας ἴσως εἰσήλασαν ἤδη εἰς τὸ βελγικὸν ἔδαφος. Τοῦτο ἀντιτίθεται εἰς τὰς ἐπιταγὰς τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου. Εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἐνεργήσωμεν παρὰ τὴν δικαιολογημένην ἐναντίωσιν τῆς βελγικῆς κυβερνήσεως. Τὸ ἄδικον ὅπερ προξενοῦμεν οὕτω πως θέλομεν τὸ ἐπανορθώσει...».

Ἡ παραβίασις τῆς οὐδετερότητος τοῦ Βελγίου ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας οὐδέποτε καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐλησμονήθη εἴτε παρὰ τῶν Συμμάχων Δυνάμεων εἴτε παρὰ τῆς Γερμανίας. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ πολέμου, τοῦ Βελγίου καταληφθέντος ὑπὸ τῶν γερμα-

Digitized by Google

νικῶν στρατευμάτων, διῳκήθη τοῦτο παρὰ Γερμανοῦ γενικοῦ διοικητοῦ ὡς ἐχθρικὴ χώρα, χωρὶς οὐδόλως ν' ἀπολέση τὴν ὡς κράτους ὕπαρξιν αὐτοῦ, ἀποτυχούσης ἐν τέλει τῆς προσπαθείας τῶν γερμανικῶν ἀρχῶν περὶ χωρισμοῦ τῆς Φλάνδρας ἀπὸ τοῦ Βελγίου, τοῦ ὁποίου αἱ Σύμμαχοι Δυνάμεις (Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ρωσία) διὰ τῆς ἀπὸ 13 Φεβρουαρίου ἀπευθυνθείσης τῷ Βέλγῳ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργῷ διακοινώσεως αὐτῶν ἠγγυῶντο τὴν ἀνεξαρτησίαν. Ἐνδεικτικῶς μνημονεύομεν ὅτι τὸ ζήτημα τοῦ Βελγίου ἀπετέλεσεν ἑκάστοτε τὸ κύριον θέμα τῶν περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεων: εἰς τὴν ἀπὸ 30 Δεκεμβρίου 1916 ἀπάντησιν τῶν Δυνάμεων τῆς Ἀντὰντ εἰς τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις τῆς Γερμανίας, τὴν ἀπὸ 12 Ἰανουαρίου 1917 ἀπάντησιν τῶν Δυνάμεων τῆς Ἀντὰντ πρὸς τὸν πρόεδρον Οὐίλσων καὶ τὴν ἀπὸ 10 Ἰανουαρίου 1917 εἰδικὴν διακοίνωσιν τοῦ Βελγίου πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς δημοκρατίας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, τὴν ἀπάντησιν τῆς Ἀντὰντ τῆς 1 Ὀκτωβρίου 1917 εἰς τὴν περὶ εἰρήνης διακοίνωσιν τοῦ πάπα, τὴν ἀπὸ 10 Ὀκτωβρίου 1917 ἀπάντησιν τῶν αὐτῶν Δυνάμεων τῆς Ἀντὰντ εἰς τὰς ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου τῆς Στοκχόλμης, τὸ 7 ἄρθρον τῶν 14 ὅρων τοῦ Οὐίλσωνος (λόγος ἐνώπιον τοῦ Κογκρέσσου τῆς 8 Ἰανουαρίου 1918), τὸν λόγον τοῦ Γερμανοῦ ἀρχικαγκελλαρίου Hertling τῆς 24 Ἰανουαρίου 1918, τὸν λόγον τοῦ Λόϋδ Τζῶρτζ τῆς 12 Φεβρουαρίου 1918 κα τοῦ ἀντικαγκελλαρίου τῆς Γερμανίας v. Payer τῆς 12 Σεπτεμβρίου 1918.

Διὰ τῆς ἀπὸ 11 Νοεμβρίου 1918 περὶ ἀνακωχῆς συνθήκης καὶ δὴ τοῦ ἄρθρ. 2 αὐτῆς ὑπεχρεώθη ἡ Γερμανία εἰς τὴν ἄμεσον ἐκκένωσιν («évacuation immediate») τοῦ Βελγίου. Τὸ Αον μέρος τοῦ 3ου τμήματος τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν («Πολιτικαὶ διατάξεις περὶ Εὐρώπης») ἐν ἄρθρ. 31—39 ἀφορᾷ εἰδικῶς τὸ Βέλγιον, τὸ ὁποῖον παύει ν' ἀποτελῇ διαρκῶς οὐδέτερον κράτος καὶ συνεπῶς νὰ διατελῇ ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῶν Δυνάμεων. Τὸ σχετικὸν ἄρθρ. 31 ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ἐν γνώσει τοῦ γεγονότος ὅτι αἱ συνθῆκαι τῆς 19 Ἀπριλίου 1839, αἵτινες καθώριζον πρὸ τοῦ πολέμου τὴν διεθνῆ τοῦ Βελγίου θέσιν, παρηγκωνίσθησαν ὑπὸ τῶν περιστάσεων, ἡ Γερμανία ἀναγνωρίζει τὴν ἄρσιν τῶν συνθηκῶν τούτων καὶ ὑποχρεοῦται ἤδη εἰς τὴν ἀναγνώρισιν καὶ τήρησιν πασῶν καὶ πάντοτε τῶν συμφωνιῶν, τὰς ὁποίας ἤθελον συνομολογήσει αἱ σύμμαχοι καὶ προέχουσαι Δυνάμεις ἤ τινες τούτων μετὰ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Βελγίου ἢ τῆς τῶν Κάτω Χωρῶν εἰς ἀντικατάστασιν τῶν μνημονευομένων συνθηκῶν τοῦ 1839. Ἂν ἤθελεν ἀπαιτηθῆ ἡ τυπικὴ προσχώρησις τῆς Γερμανίας εἰς τὰς τοιαύτας συνθήκας ἤ τινας διατάξεις αὐτῶν, ὑποχρεοῦται αὕτη νὰ δηλώσῃ ἤδη τὴν τοιαύτην αὐτῆς προσχώρησιν». Διὰ τοῦ 32 ἄρθρ. ἡ Γερμανία ἀναγνωρίζει τὴν πλήρη κυριαρχίαν τοῦ Βελγίου ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς ἀμφισβητουμένης χώρας τοῦ Moresnet, παραιτουμένη ὑπὲρ αὐτοῦ παντὸς δικαιώματός της καὶ ἀπαιτήσεώς της ἐπὶ τῆς ἀνατολικῶς τῆς ὁδοῦ Lüttich-Aachen κειμένης χώρας τοῦ πρωσσικοῦ Moresnet, ὡς ἐπίσης καὶ ἐπὶ τῶν ἐδαφῶν τῶν ἐπαρχιῶν Eupen καὶ Malmedy, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἔδει νὰ λάβῃ χώραν ἐντὸς 6 μηνῶν δημοψήφισμα, ὅπως ἀποφανθῇ ὁ πληθυσμὸς αὐτῶν ἂν θέλῃ ἢ οὐ νὰ ἐξακολουθήσῃ ὑπαγόμενος ὑπὸ τὴν γερμανικὴν διοίκησιν (ἄρθρ. 33 καὶ 34). Πρὸς καθαρισμὸν τῶν νέων συνόρων μεταξὺ Γερμανίας καὶ Βελγίου συνιστᾶτο πενταμελὴς ἐπιτροπή, ἐν ᾗ ἀντεπροσωπεύοντο δι' ἑνὸς ἀντιπροσώπου ἡ Γερμανία καὶ τὸ Βέλγιον, τῶν ἄλλων διοριζομένων παρὰ τῶν συμμάχων (ἄρθρ. 35). Ἡ προσάρτησις τῶν ἄνω χωρῶν συνεπιφέρει τὴν μεταβολὴν τῆς ἰθαγενείας τῶν Γερμανῶν πολιτῶν, τῶν μετὰ τὴν 1 Αὐγούστου 1914 ἐγκατασταθέντων εἰς τὰς χώρας ταύτης Γερμανῶν δυναμένων ν' ἀποκτήσωσι τὴν βελγικὴν ἰθαγένειαν μόνον κατόπιν συγκαταθέσεως τῆς βελγικῆς κυβερνήσεως (ἄρθρ. 36). Τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιλογῆς ὑπὲρ τῆς γερμανικῆς ἰθαγενείας ἐπιτρέπεται ἐντὸς δύο ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τῆς συνθήκης εἰς πάντας τοὺς ὑπερβάντας τὸ 18 ἔτος τῆς ἡλικίας των· τὴν ἰθαγένειαν τοῦ πατρὸς ἀκολουθοῦσι καὶ ἡ σύζυγος καὶ τὰ τέκνα κάτω τῶν 18 ἐτῶν Οἱ ποιούμενοι χρῆσιν τῆς τοιαύτης ἐπιλογῆς ὑποχρεοῦνται ἐντὸς τῶν ἑπομένων 12 μηνῶν νὰ ἐγκατασταθῶσιν ἐν Γερμανίᾳ, δυνάμενοι νὰ συναποκομίσωσι τὴν κινητήν των περιουσίαν, μὴ ὑποκειμένην εἰς δασμοὺς καὶ νὰ διατηρήσωσι τὴν ἐν Βελγίῳ ἀκίνητον τοιαύτην (ἄρθρ. 37). Διὰ τοῦ ἄρθρ. 38 ὑπεχρεώθη ἡ Γερμανία νὰ παραδώσῃ εἰς τὴν βελγικὴν κυβέρνησιν πάντα τ' ἀρχεῖα, ἔγγραφα, σχέδια, πίνακας, καταλόγους, ἀφορῶντα τὰς χώρας τὰς προσαρτωμένας εἰς τὸ Βέλγιον, ὡς καὶ τὰ σχετικὰ ἔγγραφα, ἀρχεῖα κ. τ. τ., τὰ ὁποῖα ἀφηρέθησαν ἐκ τῶν ἀρχείων καὶ δὴ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τοῦ βελγικοῦ κράτους. Διὰ τοῦ ἄρθρ. 39 τέλος ὡρίσθη ὅτι ἡ διανομὴ τῶν οἰκονομικῶν βαρῶν τῶν χωρῶν τῶν προσαρτωμένων εἰς τὸ Βέλγιον θέλει γίνει ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἄρθρ. 254 καὶ 256 τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν (βλ.λ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Γενική: *S. Balau*: 70 ans d'histoire contemporaine de Belgique 1845 84 (1894). *H. Juste*: La révolution belge de 1830 τόμοι 2 (1872).—*J. Garsonet* et *Olschlewski*: Léopold II, Roi des Belges, Sa vie et son règne 1835—1915 (1915). *Purlitz*: Europäischer Geschitskalender (1914 καὶ τῶν ἑπομένων ἐτῶν), *L. Volkmann*: Das Generalgouvernement Belgien (1917).— Πηγαί: Πρώτη καὶ Δευτέρα Πρασίνη Βίβλος τοῦ Βελγίου, Κυανῆ Βίβλος τῆς Ἀγγλίας, Κιτρίνη Βίβλος τῆς Γαλλίας, Belgische Aktenstücke 1905—1914 (Βερολῖνον, 1915).—Εἰδικὴ Βιβλιογραφία: *Aloys Schulte*: Von der Neutralität Belgiens (1915), *Reinhard Frank*: Die Neutralität Belgiens (1915), *K. Strupp*: Die Neutralisation und Neutralität Belgiens (1917), *Karl Hampe*: Das belgische Bollwerk (μετὰ παραρτήματος ἀδημοσιεύτων ἐγγράφων, 1918), *Bernhard Schwertfeger*: Der geistige Kampf um die Verletzung der Belgischen Neutralität (1919), *Kunz*: Das Problem von der Verletzung der belgischen Neutralität (μετὰ καταλόγου πηγῶν καὶ πλουσίας βιβλιογραφίας 1920), *τοῦ αὐτοῦ* τὸ ἄρθρον «Belgien» ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ Strupp ἐκδιδομένῳ Wörterbuch des Völkerrechts und der Diplomatie τ. I (1924) σ. 119 ἑπ. *Heinrich Pohl*: Der deutsche Einmarsch in Belgien (1925), *τοῦ αὐτοῦ* τὸ ἄρθρον «Belgien», ἐν τῷ Handwörterbuch der Rechtswissenschaft τ. I (1925) σ. 597 ἑπ. *Th. Niemeyer*: Belgien und seine Neuträlisch 1917 (ἀπὸ τῆς σ. 48—61 παρατίθεται πλήρης σχετικὸς βιβλιογραφικὸς πίναξ μέχρι τοῦ ἔτους 1917).

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΛΟΓΟΤΕΧΝ.] Ἡ βελγικὴ λογοτεχνία, ἐμφανισθεῖσα κατὰ πρῶτον περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ', αἰῶνος, ἐγράφη εἰς τρεῖς διαφόρους γλώσσας: τὴν φλαμανδικήν, τὴν γαλλικὴν καὶ τὴν βαλλωνικήν, ἥτις, ὁμιλουμένη εἰς τὰς ρωμαϊκὰς ἐπαρχίας τοῦ Βελγίου, ἐλαχίστην μέχρι τοῦδε ἔλαβεν ἀνάπτυξιν ὡς γλῶσσα φιλολογική. Ἐκ τῶν τριῶν τούτων γλωσσῶν ἡ φέρουσα τὰ πλείονα ἐθνικά, ἰθαγενῆ στοιχεῖα καὶ ἡ συνδυάζουσα τὸ ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου γόητρόν της πρὸς μακραίωνα καλλιέργειαν εἶναι ἀναμφισβητήτως ἡ φλαμανδική· ἀλλ' ἡ γαλλικὴ εἶναι ἡ γλῶσσα ἐκείνη, ἡ ὁποία κατέστησε διάσημα τὰ ὀνόματα Βέλγων τινῶν λογοτεχνῶν καὶ ἀνύψωσε τὴν βελγικὴν λογοτεχνίαν εἰς τὴν περιωπὴν τῆς διεθνοῦς ἐκτιμήσεως, ἐξ ἀφορμῆς τῆς εὐρυτάτης διαδόσεώς της.

Λογοτεχνικὰ ἔργα εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν. Ἡ εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν συντεταγμένη βελγικὴ λογοτεχνία ἐμφανίζεται λήγοντος τοῦ ΙΒ' αἰῶνος δι' ἔργων ἐμπνευσμένων ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν ἢ λατινικὴν ἀρχαιότητα, ἀπὸ τὰς ἐπικὰς ἐκστρατείας τῶν σταυροφόρων καὶ ἀπὸ τὸ σύγχρονον θρησκευτικὸν πνεῦμα. Οἱ Βέλγοι συγγραφεῖς τῶν χρόνων ἐκείνων ἢ χρησιμοποιοῦν μύθους ἢ ἱστορικὰ γεγονότα ἑλληνικὰ καὶ ρωμαϊκὰ πρὸς δημιουργίαν λογοτεχνικῶν ἔργων, ἢ συγγράφουν «μυστήρια», κατὰ τὰ ἐν χρήσει τότε καθ' ὅλον τὸν δυτικὸν κόσμον πρότυπα, ἢ διηγοῦνται τὰς περιπετείας τῶν συγχρόνων ἡρώων εἰς σχοινοτενῆ ἔργα, ἔνθα ἡ φαντασία διαμφισβητεῖ τὸν πρωτεύοντα ρόλον πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ΙΓ' αἰῶνος συντάσσονται ὑπὸ τοῦ *Φιλίππου Μουσκὲ ντὲ Τουρναί*, ἀποθανόντος τῷ 1282, μακρὰ χρονικά, κατὰ δὲ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἕτερα χρονικὰ γραφέντα ὑπὸ *Ἰωάννου* τοῦ *Ὡραίου* τῆς Λιέγης καὶ περιλαμβάνοντα τὴν μέχρι τοῦ 1361 ἱστορίαν· τὰ χρονικὰ ταῦτα ἐπεξέτεινεν ὁ *Φρουασὰρ* μέχρι τοῦ 1400. Τὰ συγγράμματα ταῦτα ἀποτελοῦν ὄχι μόνον πολυτίμους ἱστορικὰς πηγάς, ἀλλὰ καὶ τὰ σπουδαιότερα λογοτεχνικὰ ἔργα ἐν Βελγίῳ μέχρι τέλους τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Ὁ ΙΕ' αἰὼν περιλαμβάνει μίαν νέαν περίοδον ἐντόνου καλλιτεχνικῆς καὶ λογοτεχνικῆς κινήσεως, φερούσης ἔκτυπον τὸν χαρακτῆρα τῆς γαλλικῆς ἐπιδράσεως ὑπὸ τὴν ὤθησιν τῶν δουκῶν τῆς Βουργουνδίας, οἵτινες ἐκυριάρχουν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰς τὰς Κάτω Χώρας. Ἡ κίνησις αὕτη ἐξηκολούθησε μὲ τινας αὐξομειώσεις μέχρι τοῦ 1830, ὁπότε διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Βελγίου, ἠνοίχθη νέον, εὐρύτατον στάδιον δράσεως, εἰς τὴν βελγικὴν λογοτεχνίαν. Εἰς τὴν δρᾶσιν ταύτην σπουδαίαν ἐνίσχυσιν παρέσχεν ἡ πρὸ τοῦ 1830 ἔτι (κατὰ τὸ 1772) ἱδρυθεῖσα Ἀκαδημία τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Ἐπιστημῶν, ἡ ὁποία σπουδαιότατα συνετέλεσεν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ βίου τοῦ βελγικοῦ ἔθνους. Ἡ παρατηρηθεῖσα κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀντίδρασις πρὸς τὴν ἀποσεισθεῖσαν ὁλλανδικὴν κυριαρχίαν ἔσχεν ὡς ἓν τῶν μεγίστων ἀποτελεσμάτων της τὴν πρὸς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν προτίμησιν καὶ τὴν ἐπιμελῆ καλλιέργειαν τῆς ἐν τῇ γλώσσῃ ταύτῃ γραφομένης λογοτεχνίας. Ποιηταὶ καὶ πεζογράφοι ἤρχισαν ἀλληλοδιαδόχως νὰ ἐμφανίζωνται ἐν μακροτάτῃ σειρᾷ.

Ἐκ τοῦ πυκνοῦ καταλόγου των ἐξέχουν *ὁ Κάρολος ντὲ Κόστερ*, ὁ δημιουργὸς τοῦ ἐθνικοῦ ἔπους τῶν Βέλγων διὰ τοῦ ἀριστουργηματικοῦ του μυθιστορήματος «Legende de Vylenspiegel et de Lamme Goedzak», ἐμπνευσμένου ἐκ τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας τῶν Βέλγων τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, μετὰ τοῦτον δὲ ὁ *Κάμιλλος Λεμοννιέ*, μυθιστοριογράφος, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ φυσιοκρατικὴ σχολὴ εὗρεν ἕνα τῶν ἀξιολογωτέρων ἐκπροσώπων της. Παγκοσμίως γνωστὸς ἐγένετο ὁ *Μαυρίκιος Μαίτερλιγκ*, διακριθεὶς ὡς ποιητής, δραματογράφος καὶ συγγραφεὺς ἔργων φυσιοδιφικοῦ καὶ φιλοσοφικοῦ περιεχομένου. Εἰς τὸ ἔργον του συνάπτονται στενῶς ὁ μυστικοπαθὴς λυρισμός, ἡ τόλμη τῆς φαντασίας, ἡ δίψα τῆς μεταφυσικῆς πραγματικότητος, ἡ ἀνταπόκρισις πρὸς τὰς μυστικὰς φωνὰς τῆς φύσεως καὶ ἡ ἀνήσυχος ἔξαρσις μιᾶς προσωπικότητος, ἡ ὁποία εἶναι ἱκανὴ νὰ διαισθάνεται τὴν ἀπόκρυφον ἁρμονίαν τῶν αἰωνίων πραγμάτων. Βιβλία ὅπως «Τὸ γαλάζιο πουλί», «Ἡ Μόννα Βάννα», «Ὁ θησαυρὸς τῶν ταπεινῶν», «Οἱ τυφλοί», «Ὁ θάνατος», «Ἡ ζωὴ τῶν μελισσῶν», «Ἡ εὐφυΐα τῶν ἀνθέων» καὶ «Ἡ ζωὴ τῶν τερμιτῶν», ὀφειλόμενα εἰς τὴν γραφίδα τοῦ διασήμου τούτου συγγραφέως, ἀνύψωσαν τὴν βελγικὴν λογοτεχνίαν εἰς ὅλως ἰδιάζουσαν περιωπήν. Ἑτέρα μεγίστη προσωπικότης τῶν βελγικῶν γραμμάτων ὑπῆρξεν ὁ *Αἰμίλιος Βεράρεν*, ποιητὴς ἰδιοτύπου ταλάντου, ὑμνητὴς τῶν συγχρόνων ἀξιῶν, δεξιοτέχνης περὶ τὴν χρῆσιν τοῦ γλωσσικοῦ ὀργάνου, εἰς τὸ ὁποῖον προσέδωκε νέας ἀπόψεις, σκληρὸς κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τοὺς παραδόξους ρυθμούς του, ἀλλὰ καὶ σφοδρότατα παθητικὸς εἴς τινας περιπτώσεις, φλογερὸς πατριώτης χρησιμοποιήσας τὸν στίχον διὰ νὰ δοξάσῃ καὶ διὰ νὰ μαστιγώσῃ, ὅπως εἰς «Τὰ κόκκινα φτερὰ τοῦ πολέμου», ἐξαίρετος δραματουργὸς εἰς ἔργα, ὅπως ἡ «Ἑλένη τῆς Σπάρτης» καὶ θελκτικὸς πεζογράφος εἰς σελίδας, ὅπως «Οἱ θρῦλοι τοῦ μεσονυκτίου».

Παρὰ τὸν Μαίτερλιγκ καὶ τὸν Βεράρεν διακρίνονται μεταξὺ τῶν Βέλγων ποιητῶν οἱ ἀκόλουθοι: ὁ λυρικὸς *Γεώργιος Ἔεκουδ*, ὅστις διεκρίθη καὶ ὡς κριτικός, συγγραφεὺς τοῦ «Κέες-Δυόρικ», τοῦ «*Ἐσκὰλ Βιγιὼρ*» καὶ τῆς «Νέας Καρχηδόνος»· ὁ *Γεώργιος Ρόντεμπαχ*, ὅστις ἐξέδωκε μυθιστορήματα («Μπρὺζ-ἡ-νεκρά»), θεατρικὰ ἔργα («Ὁ πέπλος») καὶ ποιητικὰς συλλογὰς («Ὁ κοσμικὸς χειμών», «Ἡ λευκὴ νεότης», «Ἡ μεγαλοπρεπὴς θάλασσα», «Ἡ βασιλεία τῆς σιωπῆς») καὶ διεκρίθη διὰ τὴν θαυμασίαν λεπτότητα, μεθ' ἧς περιέγραψε τὴν ἤρεμον καὶ μελαγχολικὴν φύσιν τῆς Φλάνδρας καὶ ἐξέφρασε τὰς μυστικὰς νοσταλγίας, τὰς ἀφώνους θλίψεις, τὰς δειλὰς ἐλπίδας καὶ τὰς πολυσημάντους ἐγκαρτερήσεις τῶν εὐγενῶν ψυχῶν· ὁ *Μὰξ Ἔλσκαμπ*, φλαμανδικῆς ἐκ πατρὸς καὶ γαλλικῆς ἐκ μητρὸς καταγωγῆς, ἐκδοὺς θρησκευτικοῦ περιεχομένου ποιητικὰς συλλογὰς («Dominical», «Salutations dont d' Angéliques», «En Symbole vers l' Apostolat» κλπ)· ὁ *Μὰξ Βάλλερ*, γενόμενος γνωστὸς διὰ τοῦ βιβλίου του «La Flûte à Siebel» καὶ ἀγωνισθεὶς μετὰ σθένους ὑπὲρ τοῦ γαλλικοῦ συμβολισμοῦ διὰ τῆς ἐπιθεωρήσεως «Τὸ νέον Βέλγιον», ἥτις ἤσκησε μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τῆς νεωτέρας γαλλοφώνου βελγικῆς λογοτεχνίας· ὁ *Παῦλος Ζεραρντί*, καταγόμενος ἐκ τῆς πρωσσικῆς Βαλλωνίας καὶ διαμείνας ἀλληλοδιαδόχως εἰς Λιέγην, Βρυξέλλας, Μόναχον καὶ Παρισίους, δημοσιεύσας δὲ συλλογάς, ὡς «Τὰ ἀφελῆ ποιήματα», καὶ «Τὰ καλάμια», εἰς τὰς ὁποίας ὑπὸ τὴν προφανῆ ἐπίδρασιν τοῦ Βερλαὶν εὐχερῶς ἀποκαλύπτεται ἡ ἰδιότυπος αἰσθηματικότης τοῦ ποιητοῦ· ὁ *Αἰμίλιος βὰν Ἄρεμπεργκ*, ζωγράφος, ποιητὴς καὶ δημόσιος ὑπάλληλος, ἐκδοὺς τῷ 1904 τὴν συλλογὴν «Κωδωνοκρουσίαι», πλήρη δραματικῶν ἐξάρσεων καὶ τολμηροτάτων πτήσεων· ὁ *Ἰβὰν Γκίλκιν*, ἀνήκων εἰς τὴν κλασσικὴν σχολήν, συγγραφεὺς σειρᾶς ποιητικῶν καὶ δραματικῶν ἔργων («Χρυσαῖ στροφαί», «Ἡ νύχτα», «Ἡ ἀνθισμένη κερασιά», «Ὁ Προμηθεύς», «Ὁ Ἰωνᾶς», «Ὁ Σαβοναρόλας» κλπ.), εἰς τὰ ὁποῖα ἡ ἄμεμπτος ἀρτιότης τῆς μορφῆς συνδυάζεται πρὸς ἀξιοσημείωτον πρωτοτυπίαν σκέψεως· ὁ *Βαλέριος Ζίλλ*, ἀνήκων εἰς τὴν ἰδίαν σχολήν, ἐνθουσιώδης ὀπαδὸς τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, μεταφραστὴς τοῦ Θουκυδίδου καὶ συγγραφεὺς ἐξόχων ἔργων, ὡς «Ὁ πύργος τῶν θαυμάτων», «Ἡ κιθάρα», «Τὸ ὀπάλλινον περιδέραιον», «Οἱ τάφοι», «Τὸ ἐβένινον κιβωτίδιον», «Ὁ ὡραῖος Μάϊος» κλπ.· ὁ *Γεώργιος Μάρλοβ*, ἰατρός, γενόμενος γνωστὸς διὰ τῆς συλλογῆς «Ἡ ψυχὴ ἐν ἐξορίᾳ», ὡς ποιητὴς τῶν λεπτῶν ψυχικῶν καταστάσεων καὶ τῶν μελαγχολικῶν τοπίων· ὁ *Γεώργιος Ρανσὺ* (*Ἀλβέρτος Στασσάρ*), καθηγητὴς τοῦ βασιλικοῦ Ἀθηναίου τοῦ Ναμύρ, διακριθεὶς διὰ τὴν ἁρμονικότητα τοῦ στίχου του («Αἱ ἁρμονικαὶ ὧραι») καὶ διὰ τὴν λεπτὴν εὐρυθμίαν τῆς φράσεώς του («Μαλέν», «Ἡ πρόγονος»)· ὁ *Κάρολος βὰν Λερμπέργκε*, τὸν ὁποῖον τὰ δραματικὰ ἔργα «Οἱ Παράσιτοι» καὶ «Ὁ Πάν», καὶ ἡ λυρικὴ συλλογὴ «Τὸ τραγούδι τῆς Εὔας» κατέστησαν διεθνῶς γνωστόν· καὶ ὁ *Ἐδμόνδος Πικάρ*, πολυπράγμων καὶ σοφώτατος ἐπιστήμων καὶ λογοτέχνης, δικηγόρος, γερουσιαστὴς καὶ καθηγητὴς τῆς νομικῆς σχολῆς τῶν Βρυξελλῶν, ἐκδοὺς μεταξὺ σωρείας ποικίλων ἔργων τόμον ποιημάτων προκαλέσαντα ἐξαίρετον ἐντύπωσιν («Poésies», 1904). Ἄξιοι ἐπίσης ἰδιάζοντος λόγου εἶναι ὁ *Πέτρος Βροδκόρενς*, ὅστις συνέγραψε τὸ ἐργατικὸν μυθιστόρημα «Τὸ φλαμανδικὸν αἷμα», καὶ ὁ *Κρόμελλιγκ*, διεθνῶς ἐκτιμώμενος δραματουργός, τοῦ ὁποίου «*Ὁ γλύπτης προσωπείων*» προὐκάλεσεν αἴσθησιν. Πολυάριθμοι ἐπιθεωρήσεις καὶ παντὸς εἴδους περιοδικὰ συντηροῦν καὶ προάγουν τὴν γαλλόφωνον λογοτεχνίαν τοῦ Βελγίου, παρέχοντα τὰς ὀρθὰς κατευθύνσεις εἰς τὰ νέα τάλαντα καὶ μεταδίδοντα τὰς διεθνεῖς λογοτεχνικὰς ζυμώσεις εἰς τὴν χώραν των. Ἐκ τῆς μακροτάτης σειρᾶς των, περιλαμβανούσης ἐκδόσεις διακοπείσας ἤδη καὶ ἄλλας συνεχιζομένας, μνημονευτέα: «*Τὸ νέον Βέλγιον*», περὶ οὗ ἐγένετο ἀνωτέρω λόγος, «Floréal», ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ Ζεραρντὶ ἐν Λιέγῃ, ὁ «Παρνασσὸς τοῦ νέου Βελγίου», ἡ «Ἑβδομάς», οἱ «Στίχοι καὶ Πεζά», ἡ «Ἀφύπνισις», ἐκδοθεῖσα ἐν Γάνδῃ, ὁ «Κόκκινος πετεινός», τὸ «Καλλιτεχνικὸν καὶ φιλολογι-

Digitized by Google

κὸν Βέλγιον», ἡ «Νεωτέρα τέχνη» τῶν Βρυξελλῶν, ἡ «Βαλλωνία» καὶ ἡ «Roulotte».

Λογοτεχνικὰ ἔργα εἰς τὴν φλαμανδικὴν γλῶσσαν. Ἡ φλαμανδικὴ λογοτεχνία ἐμφανίζεται διὰ πρώτην φορὰν κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα, ὅτε ἐγένετο ἡ εἰς τὴν φλαμανδικὴν γλῶσσαν διασκευὴ τοῦ γνωστοῦ μύθου τῆς ἀλώπεκος ὑπὸ τὸν τίτλον «Isegrinus». Εἰς τὴν διασκευὴν ταύτην, ὡς καὶ εἰς τινας ἄλλας, ἡ ἀλώπηξ περιγράφεται ταλαιπωροῦσα τὸν εὐήθη λύκον Ἰσεγκρῖνον, ἀναφέρεται δ' ἡ περὶ τούτου ἀπόφασις τοῦ βασιλέως Λέοντος καὶ ἐκτίθενται διάφορα κωμικὰ ἐπεισόδια τῆς ἄρκτου, τοῦ ὄνου, τοῦ ἀλέκτορος, κλπ. Τοιαῦτα ἔργα καὶ ἕτερά τινα φέροντα ἱπποτικὸν καὶ θρησκευτικόν, δραματικὸν ἢ ἐπικὸν χαρακτῆρα, ἐξηκολούθησαν νὰ γράφωνται καὶ κατὰ τοὺς ἑπομένους αἰῶνας.

'Εβενεπόελ: *'Εορτὴ εἰς τὸ ἄσυλον τῶν ἀπομάχων.*
[Μουσεῖον Βρυξελλῶν.]

'Αλλ' ὅπως παρετηρήθη ἤδη, μετὰ τὸ 1830, δηλ. μετὰ τὸν χωρισμὸν τοῦ Βελγίου ἀπὸ τῆς Ὀλλανδίας, ἡ λογοτεχνικὴ καλλιέργεια τῆς φλαμανδικῆς γλώσσης παρημελήθη, ἐνῷ, ἀντιθέτως, ἡ γαλλικὴ γλῶσσα ἐπεκράτησε κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Λίαν συντόμως ὅμως ἡ φλαμανδικὴ γλῶσσα ἤρχισε ν' ἀνακτᾷ τὸ ἔδαφος, ὅπερ ἀπώλεσε, χάρις ἰδίως εἰς τὴν σθεναρὰν ὑποστήριξιν δεδοκιμασμένων λογοτεχνῶν καὶ διασήμων ἐπιστημόνων, οἵτινες, βλέποντες ἐν τῇ γλώσσῃ ταύτῃ τὴν πιστὴν ἔκφρασιν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τῶν Βέλγων, προσεπάθουν δι' ἀτρύτων φροντίδων νὰ τὴν ἀναβιβάσουν εἰς τὴν ἐμπρέπουσαν περιωπήν. Τὸ κορύφωμα τῆς κινήσεως ταύτης, εἰς ἣν ἐπρωτοστάτησεν ὁ *Φρὰνς Βίλλελμς*, ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τὸ ἔτος 1886 ἵδρυσις ἐν Γάνδῃ τῆς φλαμανδικῆς βασιλικῆς ἀκαδημίας, λαμπρὸς δὲ καρπός της ἡ δημιουργία πλουσιωτάτης φλαμανδικῆς λογοτεχνίας, εἰς τὴν ὁποίαν διέπρεψαν ποιηταί, μυθιστοριογράφοι καὶ θεατρικοὶ συγγραφεῖς ἐξόχως ἀξιοσημείωτοι. Μεταξὺ τούτων οἱ Βέλγοι ἔχουσι νὰ ἐπιδείξωσι: τὸν πρῶτον ποιητὴν τῆς φλαμανδικῆς ταύτης ἀναγεννήσεως *Κάρολον Λουδοβῖκον Λέδεγκαγκ*, ὅστις εἰς τὰς «Τρεῖς ἀδελφὰς πόλεις» του ὑπεραμύνεται τῆς διατηρήσεως καὶ καλλιεργείας τῶν φλαμανδικῶν παραδόσεων· τὸν μυθιστοριογράφον *Ἐρρῖκον Κούνσιανς*, περιγράφοντα μεθ' ἱκανοῦ ἰδεαλισμοῦ τὴν μεταξὺ Φλαμανδῶν καὶ Ἱσπανῶν πάλην εἰς τὸ μυθιστόρημά του «Τὸ θαυμαστὸν ἔτος 1566»· τὸν ρεαλιστὴν δραματουργὸν καὶ μυθιστοριογράφον *Σλέεξ*, γράψαντα τὸ βραβευθὲν τῷ 1861 θεατρικὸν ἔργον «Grétry» καὶ τὰ ἠθογραφικὰ μιθιστορήματα «In't Schipperkwartier» («Εἰς τὴν ναυτικὴν συνοικίαν», 1856), «Dirk Meyer» (1860), «Vesalius in Spanje» (1895), «Tybaerts en Kie» (1867) κλπ. τοὺς ἀδελφοὺς *Σνάϊντερς*, τὸν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Tony γράψαντα *'Αντώνιον Βέργκμαν*, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει τὸ βραβευθὲν μιθιστόρημα «Ernest Staas, Advocat», τὰς ἀδελφὰς *Ροζαλίαν* καὶ *Βιργινίαν Λόβερλιγκ*, ἐξαιρέτους διηγηματογράφους, ἐξ ὧν ἡ δευτέρα ἔγραψε καί τινα μιθιστορήματα («Σοφία»—1885, «Een dure Eed»—1892, «Het Land der Verbeelding»,—1896)· τοὺς *P. Στέϊνς* καὶ *'Ισ. Τέϊρλιγκ*, συγγράψαντας ἀπὸ κοινοῦ τὸ δημοφιλέστατον μυθιστόρημα «Aarn Vlaanderen» (1884)· τὸν *Κύριλλον Βοῦσσε*, ἠθογράφον τῆς χωρικῆς ζωῆς, ὀπαδὸν τῆς νατουραλιστικῆς σχολῆς («Τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου», «Ὁ φάντης τῆς κούπας»)· τὸν *'Ιωάννην βὰν Βέερς*, ποιητὴν λεπτοῦ λυρικοῦ ταλάντου καὶ εἰλικρινοῦς αἰσθηματικότητος· τὸν *'Ιούλιον δὲ Χέϊτερ*, συγγράψαντα τὸ ἀνθρωπιστικὸν κοινωνικὸν ἔπος «Τρεῖς ἄνθρωποι ἀπὸ τοῦ λίκνου μέχρι τοῦ τάφου» (1861)· τὸν *'Εμμανουὴλ Χήλ*, ποιητὴν καὶ κωμῳδιογράφον πλουσίου καὶ παραστατικοῦ ὕφους· τὸν *'Ιωάννην Δαάντσεμπεργκ*, τὸν *'Ιωάννην βὰν Ντρόχενμπρουκ*, τὸν *'Ισίδωρον 'Αντένις*, ἀξιολόγους λυρικοὺς ποιητάς· καὶ τὸν *Κάρολον Πολύδωρον δὲ Μόντ*, ὅστις ἠσχολήθη εἰς τὴν ποίησιν, τὴν κριτικὴν καὶ τὸ μυθιστόρημα.

Λογοτεχνικὰ ἔργα εἰς τὴν βαλλωνικὴν διάλεκτον. Τὸ τρίτον τοῦτο μέρος τῆς βελγικῆς γραμματείας περιλαμβάνει κίνησιν λογοτεχνικὴν στερουμένην ἐντόνου ζωτικότητος καὶ εὐρείας ἐκτάσεως, διότι ἀνεφάνη αὕτη εἰς περιοχάς, ἔνθα ὡς λογοτεχνικὴ γλῶσσα καλλιεργεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον ἡ γαλλική. Τὰ ἀρχαιότερα σῳζόμενα ἐν τῇ βαλλωνικῇ διαλέκτῳ λογοτεχνικὰ μνημεῖα μόλις ἀνάγονται εἰς τὸν ΙΖ' αἰῶνα. 'Ανευρίσκονται ὅμως βαλλωνικαὶ λέξεις καὶ φράσεις εἰς μεσαιωνικὰ τοπικὰ ἔγγραφα συντεταγμένα εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν, ὑποτίθεται δ' ὅτι ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος θὰ συνετάχθησαν εἰς τὴν διάλεκτον ταύτην ᾄσματα, ἅτινα ἀπωλέσθησαν. Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα παρετηρήθη κίνησίς τις ὑπὲρ τῆς βαλλωνικῆς διαλέκτου διὰ τῆς ἱδρύσεως λαϊκοῦ θεάτρου ἐν Λιέγῃ καὶ τῆς συγγραφῆς πρὸς τὸν σκοπὸν κατὰ τὸ πλεῖστον τῆς παραστάσεως ἐν τῷ θεάτρῳ τούτῳ μετρίων τινῶν σατιρικῶν ἔργων, ἔτι δὲ διὰ τῆς δημιουργίας εὐθύμων λαϊκῶν ᾀσμάτων, ἅτινα οὐδόλως προήγαγον τὴν πτωχὴν βαλλωνικὴν λογοτεχνίαν. Μόνον κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἤρχισε σοβαρῶς νὰ καλλιεργῆται καὶ ἱκανοποιητικῶς ν' ἀναπτύσσεται αὕτη, διὰ τῆς ἐμφανίσεως λογογράφων, ὡς ὁ *Νικόλαος Νταφφεσέ*, ὅστις ἐξέφρασεν εἰς τὰ ποιήματά του ὅλην τὴν φυσικὴν σοβαρότητα καὶ περιπάθειαν τῶν Βαλλώνων, ὁ *'Εδουάρδος Ρεμουσάν*, ἀξιόλογος δραματουργός, ὁ εὐθυμογράφος *'Ερρῖκος Σιμών*, ὁ *'Ιούλιος Ντελαίτ*, ὁ *Ζέφυρος 'Ενὲν* καὶ ὁ *'Ισίδωρος Ντορύ*. Ι.Μ.ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

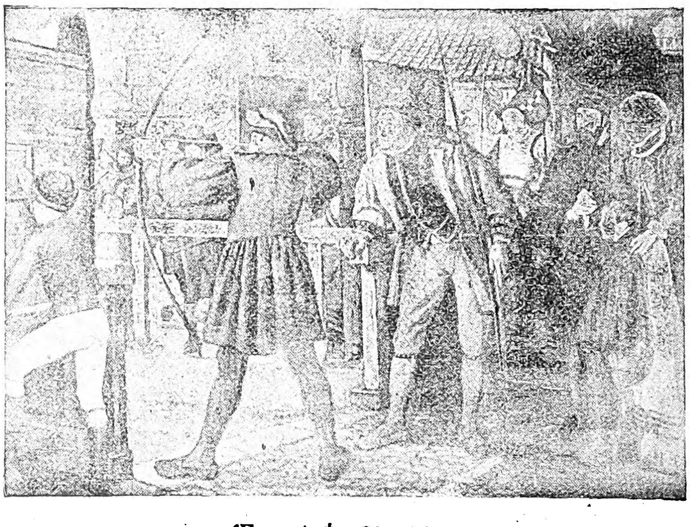

'Ερρ. Λεῦ: *Οἱ τοξόται.*
[Μουσεῖον 'Αμβέρσης.]

—[ΤΕΧΝΗ] Ἡ βελγικὴ τέχνη, ἐκδηλωθεῖσα κατὰ τὸ πλεῖστον ὡς ζωγραφική, ἤρχισεν ἐντατικῶς καλλιεργουμένη καὶ λαμπρῶς ἀναπτυσσομένη ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἰδίᾳ καὶ δὴ ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν ἀδελφῶν *'Ιωάννου* καὶ *Οὐμβέρτου βὰν "Αϋκ*, ἐξηκολούθησε δὲ νὰ παράγῃ ἔργα ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἄρτια κατὰ τοὺς πλείστους ἐκ τῶν ἑπομένων αἰώνων. Διάσημοι καλλιτεχνικαὶ σχολαὶ ἐδημιουργήθησαν εἰς τὰς σπουδαιοτέρας τῶν βελγικῶν πόλεων, καὶ μάλιστα τὴν 'Αμβέρσαν, μεγαλοφυεῖς δὲ καλλιτέχναι, ὡς ὁ *βὰν ντὲρ Βάϊντεν*, ὁ *Χὰνς Μέμλιγγ* καὶ ὁ *Κεντὲν Ματσάϊς* κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, ὁ *βὰν "Ορλαϋ*, ὁ *Μιχαὴλ Κόζιε*, ὁ *Φρ. Φλῶρις*, ὁ *"Οθων Βαίνιους*, ὁ *'Αδὰμ βὰν Νόορτ*, ὁ *Δανιὴλ Ζέχερς*, ὁ *Πέτρος Παῦλος Ροῦμπενς*, ὁ *Φραγκῖσκος Σνάϊντερ*, ὁ *Γάσπαρ ντὲ Κράγερ*, ὁ *Ζορντάενς* καὶ ὁ *βὰν Ντάϊκ* κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, ὁ *'Αδριανὸς Βράουερ* καὶ ὁ *Δαβὶδ Τένιερς* κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα κατέστησαν τὸν ὄνομά των ἀθάνατον διὰ θαυμασίων ἔργων.

'Ο ΙΗ' αἰὼν εὗρε τὸ Βέλγιον ἀπὸ καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως μακρὰν τῆς λαμπρᾶς ἀνθήσεως τῶν παρελθόντων αἰώνων καὶ διακατεχόμενον ἀπὸ τὴν δίψαν τῶν καινοτόμων ἀναζητήσεων, αἱ ὁποῖαι ἐσημειοῦντο ταυτοχρόνως καὶ εἰς ἄλλας εὐρωπαϊκὰς χώρας. Ἐν τούτοις ὅμως, ἡ βελγικὴ τέχνη τῶν χρόνων αὐτῶν δὲν ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ἔργα ἐξόχως ἐνδιαφέροντα, οὐδὲ καλλιτέχνας ἀνωτέρου ταλάντου. Εἶναι ὡσὰν μία περίοδος ἀνησύχου στασιμότητος, ἡ ὁποία παρεμβάλλεται μεταξὺ τῆς φλαμανδικῆς καὶ τῆς νεωτέρας βελγικῆς τέχνης.

'Ο ΙΘ' αἰὼν ἐμφανίζεται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς γονιμώτερος, παραγωγικώτερος, σημαντικώτερος ἀπὸ πάσης καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως. Ἡ βελγικὴ τέχνη στρέφεται ἐμφαντικώτερον πρὸς τὴν γαλλικήν, ἡ συχνὴ δ' ἐπικοινωνία μεταξὺ τῶν δύο τούτων χωρῶν, τ' ἀλλεπάλληλα καλλιτεχνικὰ ταξίδια ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην, συντελοῦν εἰς τὴν μετάδοσιν τοῦ πνεύματος τῶν νέων καλλιτεχνικῶν ζητήσεων ἀπὸ τῶν Παρισίων εἰς τὴν 'Αμβέρσαν καὶ τὰς Βρυξέλλας καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν μιᾶς νεωτέρας βελγικῆς τέχνης, ἀρυομένης κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ Γαλλίας τὰς νεωτεριστικὰς ἐμπνεύσεις καὶ κατευθύνσεις της καὶ ἐξελισσομένης παραλλήλως πρὸς τὴν γαλλικὴν τέχνην. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει, ὅτι οἱ νεώτεροι Βέλγοι ζωγράφοι ἀγνοοῦν τὴν φλαμανδικὴν τέχνην ἢ παύουν νὰ διδάσκωνται ἀπὸ τὸ ἔργον τῶν ἐνδόξων προγόνων των. 'Αντιθέτως εἶναι γνωστόν, ὅτι ὁλόκληρος γενεὰ καλλιτεχνῶν, ἐν οἷς ὁ *Γκαλλαί*, ὁ *Λάϋς*, ὁ *Βερλά*, ὁ *ντὲ Τουρναί*, παρὰ τὴν συνάφειαν, ἥτις ὑφίστατο μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς γαλλικῆς τέχνης, δὲν ἔπαυσαν νὰ ἔχουν ἐστραμμένα τὰ βλέμματα πρὸς τοὺς μεγάλους Φλαμανδοὺς καὶ Ὀλλανδοὺς ζωγράφους τοῦ ΙΖ' αἰῶνος (Βλ. *Salomon Reinach*: Apollo Paris 1924, σελ. 311).

Ἡ πρώτη σφοδρὰ ὤθησις τῆς βελγικῆς πρὸς τὴν γαλλικὴν τέχνην ἐδόθη τῷ 1816, ὅτε ὁ *Δαβίδ*, ἐξόριστος ἐκ τῆς πατρίδος του, μετέβη εἰς τὰς Βρυξέλλας. Ὁ σημειωθεὶς ἐνθουσιασμὸς ὑπῆρξεν ἀμοιβαῖος. Οἱ πλεῖστοι τῶν Βέλγων καλλιτεχνῶν ᾐσθάνθησαν κάτι πλέον τοῦ ἁπλοῦ καλλιτεχνικοῦ ἐνδιαφέροντος: ἀληθῆ ἀφοσίωσιν πρὸς τὸν ζωγράφον τῶν εὐρειῶν συνθέσεων καὶ τῶν δραματικῶν σκηνῶν· ἀλλὰ καὶ ὁ Δαβὶδ δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ παρατηρήσῃ: «"Αν ηὐτύχουν νὰ ἔλθω ἐνωρίτερον εἰς τὸν τόπον αὐτόν, νομίζω, ὅτι θὰ εἶχον γίνει μανιώδης χρωματιστής». Τόσην ἐντύπωσιν προεκάλεσαν εἰς αὐτὸν τὰ ἔργα τῶν παλαιῶν ἐνδόξων χρωματιστῶν τῆς φλαμανδικῆς σχολῆς, ἡ ἀφθονία τοῦ ἐκτυφλωτικοῦ φωτός, τὸ ὁποῖον καταυγάζει τὸ ἔργον τοῦ *Πέτρου Παύλου Ροῦμπενς*. Ἡ καλλιτεχνικὴ μεγαλειότης τοῦ Δαβὶδ εὗρεν ἐν Βρυξέλλαις πλῆθος προθύμων ὑπηκόων· διακεκριμένος μεταξὺ τούτων εἶναι ὁ François-Joseph Navez, ὅστις ὑπῆρξεν ὄχι μόνον ἐξαίρετος προσωπογράφος, ἀλλὰ καὶ ὁ μεγαλύτερος Βέλγος ζωγράφος τῶν πρὸ τοῦ 1830 χρόνων. 'Επὶ μακρὸν μετὰ τὸν θορυβώδη θρίαμβον τοῦ ρωμαντισμοῦ ὁ Navez «ἔμεινε πιστὸς εἰς τὴν θλιβερὰν συνταγὴν τῆς βιβλικῆς τραγῳδίας» (βλ. *P. Fierens*, La Peinture au musée moderne de Bruxelles, ἐν Art Vivant, No 67, 1/10/1927). Περὶ αὐτὸν ἐσχηματίσθη εὐρύτατος κύκλος μαθητῶν, κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι ὁ *'Αλφρέδος Στέβενς*, *Εὐγένιος Σμίτς*, *Κάρολος ντὲ Γκρού*, *Μπαρὸν* καὶ *Κωνσταντῖνος Μενιέ*. Δι-

'Εδγ. Τάϋτγκαντ: *Τὸ μουσεῖον Γκρεβέν.*

Digitized by Google

ἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῇ, ὅτι ὁ κλασσικισμὸς τοῦ αβὶδ ἔβλαψε τὴν βελγικὴν τέχνην· ἀναντιρρήως ὑπῆρξεν ἀφορμὴ νὰ δημιουργηθοῦν μερικὰ ραῖα ἔργα καὶ νὰ καλλιεργηθῇ ἡ προσωπογραία ἐντατικῶς· πάντως ὅμως δὲν ἀπέδωκε τοὺς ροσδοκωμένους καρπούς.

Ὁ βελγικὸς ρωμαντισμός, διαπνεόμενος ἀπὸ ὰς ἐπαναστατικὰς ἰδέας, αἱ ὁποῖαι συνετάρασσον λόκληρον τὸ Βέλγιον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μφανίσεώς του, δὲν ἀπορρέει καθ' ὁλοκληρίαν πὸ τὸν γαλλικὸν ρωμαντισμόν, οὐδὲ προέρχεται ποκλειστικῶς ἀπὸ τὸ κρατοῦν πνεῦμα τῆς ἐποῆς. Εἶναι κατὰ ἓν μέρος συντηρητικός, φίλος ῆς παραδόσεως καὶ κολακεύεται νὰ πιστεύῃ, ὅτι ἱ ρίζαι του φθάνουν εἰς μέγα βάθος, μέχρι τῆς εριφήμου σχολῆς τῆς Ἀμβέρσης, μέχρι τοῦ Ῥοῦμπενς. Τὴν καλυτέραν ἀπόδειξιν τοῦ γεγονότος ούτου μᾶς παρέχει τὸ ἔργον τοῦ *Wiertz*, τοῦ *Nicaise de Keyzer* καὶ μάλιστα τοῦ *Βάππερς*, τοῦ ραγματικοῦ ἀρχηγοῦ τῆς νεωτέρας βελγικῆς σχοῆς, ὅστις ἀποτινάξας τὸν κλασσικισμὸν τοῦ Δαβίδ, τρέφεται πρὸς τὸν Ροῦμπενς καὶ τὸν Βὰν Ντάϊκ αὶ ἀπεικονίζει θρησκευτικὰς σκηνάς, ἱστορικὰ έμστα ἢ ἐπεισόδια τοῦ καθ' ἡμέραν βίου μὲ όσην ζωηρότητα εἰς τὸν χρωματισμόν, τόσην κίησιν εἰς τὸ σχέδιον καὶ τόσην δραματικότητα εἰς ὴν ἔκφρασιν, ὥστε προκαλεῖ ἀληθῆ ἐπανάστασιν ς τὴν μέχρι τῆς ἐποχῆς του νωθρὰν καὶ δυσκίητον βελγικὴν τέχνην. Ὁ βαρῶνος *Λάϊς* ἐκδηλώει ἐναργέστερον ἔτι τὴν ὁρμητικὴν ταύτην στροὴν πρὸς τὸ φλαμανδικὸν ἰδεῶδες. Ὁ δὲ Κάροος ντὲ Γκρου ἐγκαταλείπει τὴν ἀπεικόνισιν ἱστοικῶν, μυθολογικῶν καὶ θρησκευτικῶν σκηνῶν, άριν τοῦ τοπίου, χάριν τῆς ἀναπαραστάσεως τοῦ γῶνος τῆς γῆς, τῆς ζωῆς τῶν χωρικῶν· καθίσταται τοιουτοτρόπως ὁ Μιλλὲ τοῦ Βελγίου. Ὁ άρολος ντὲ Γκρού, καθὼς καὶ ὁ φίλος του Κωνσταντῖνος Μενιέ, ἵστανται μεταξὺ τοῦ ρωμαντισμοῦ αὶ τοῦ ρεαλισμοῦ. Ἐγκαταλείποντες ὅ,τι πομπῶες, φλύαρον, καὶ ἐπιτετηδευμένον ὑπάρχει εἰς τὸν ωμαντισμόν, στρέφονται πρὸς τὴν πραγματικότητα, διαισθανόμενοι ἀρκετὰ ἐντόνως, ὅτι ἡ ἀλήθεια τῆς ζωῆς καὶ ἡ ἀλήθεια τῆς τέχνης δὲν ἶναι πράγματα ἀμοιβαίως ἀποκλειόμενα.

Ἡ τάσις αὕτη καθίσταται μᾶλλον ἐμφανὴς κατὰ ὰ ἑπόμενα ἔτη. Τῷ 1859 ἐμφανίζεται ὁ *Ἐδουάρδος Ἀγκεσσένς*, ὅστις εἰς ἡλικίαν δέκα ἑπτὰ ἐτῶν δημιουργεῖ τὸν «Νεανικὸν κορμόν του», ἔργον αυμαστῆς ἀνατομικῆς ἀληθείας καὶ ζωῆς, τῷ δὲ 1868 ἱδρύεται εἰς τὰς Βρυξέλλας ἡ «Ἐλευθέρα Ἑταιρεία τῶν Καλῶν Τεχνῶν», τῆς ὁποίας ψυχὴ ἶναι ὁ Λ. Ντυμπουᾶ καὶ ἡ ὁποία θέτει εἰς τὴν ρομετωπίδα της, ἀντὶ ἄλλου καλλιτεχνικοῦ συμβόλου πίστεως, τὴν διακήρυξιν, ὅτι τὰ ὄντα καὶ ὰ πράγματα πρέπει ν' ἀπεικονίζωνται, καθ' ὃν ρόπον προσπίπτουν εἰς τὴν ὅρασίν μας. Κατ' αὐὸν τὸν τρόπον δημιουργεῖται ἡ νατουραλιστικὴ τέχνη τοῦ Βελγίου. Ἀλλ' ὁ ρωμαντισμὸς δὲν ἔχει ακόμη ὑποχωρήσει ὁριστικῶς. Τὸν ἐξυψώνει καὶ ὸν δικαιολογεῖ ἀπό τινων ἀπόψεων τὸ μνημειῶδες ἔργον τοῦ *Ἱππολύτου Μπουλανζέ*, ὅστις ὑπῆρξε ροσκεκολλημένος ὅσον ἐλάχιστοι εἰς τὴν λαρείαν τῆς γῆς, εἰς τὸ τοπίον. Ὅπως ἀγαπᾷ αὐτὸς τὴν βελγικὴν ὕπαιθρον χώραν, τόσον ἀγαπᾷ ς ἄλλος καλλιτέχνης, ὁ *Ἀρτάν*, τὴν Βόρειον θάλασσαν, τῆς ὁποίας γίνεται ὁ λυρικὸς ἑρμηνευτής. Ἕτεροί τινες καλλιτέχναι, ὡς ὁ *Ρόπς*, ὁ *Βερβὲ* αὶ ὁ *Μπαρὸν* ἔχουν μᾶλλον περιωρισμένην σημασίαν.

Διὰ τοῦ *Ἐρρίκου ντὲ Μπραίκελερ* εἰσερχόμεθα ς τὸν βελγικὸν ἐμπρεσσιονισμόν. Ὁ καλλιτέης οὗτος, ἀγαπήσας τὴν λεπτολόγον εὐσυνειδηαν καὶ τὴν ἐντέλειαν τῶν «ἐλασσόνων» Ὀλλανὸν ζωγράφων, ἐδημιούργησεν ἔργα, ὅπως «Ἡ ναῖκα τοῦ λαοῦ», καθαρῶς ζωγραφικὰ καὶ κατέστη ὁ πρῶτος Βέλγος ζωγράφος τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἀπὸ τοῦ Μπραίκελερ καὶ ἐντεῦθεν ἡ βελγικὴ ζωγραφικὴ δὲν ἔπαυσε ν' ἀφοσιώνηται ὁσημέραι περισσότερον εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ φωτός. Χαρακτηριστικὸν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης εἶναι τὸ ἔργον τοῦ ζωγράφου ζῴων *Στόμπερτς* καὶ τῶν «μεταβατικῶν» ζωγράφων *Ἰωάννου ντὲ Γκρέεφ, Γουλιέλμου Φόγκελς* καὶ *Περικλέους Πανταζῆ* (ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ὅπως δηλοῦται ἐκ τοῦ ὀνοματεπωνύμου του). Ὁ ἐμπρεσσιονισμὸς καὶ αἱ μετ' αὐτὸν ἀναφανεῖσαι τάσεις εὑρίσκουν τὸ Βέλγιον ἐν πλήρει καλλιτεχνικῷ ὀργασμῷ. Ἀξιολογώτατα τάλαντα δοκιμάζουν τὰς δυνάμεις των εἰς παντὸς εἴδους ἀναζητήσεις, ἀναλύουν καὶ συνθέτουν τὰ χρώματα, τὰς γραμμάς, τὰς φωτοσκιάσεις, τοὺς ὄγκους, τὰς ἐπιφανείας τὰς μορφάς. Εἰς τὴν σειρὰν τῶν καλλιτεχνῶν αὐτῶν ἀνήκουν ὁ *Κλάου*, «ὁ μᾶλλον ἐμπρεσσιονιστὴς ἐξ ὅλων τῶν Βέλγων ἐμπρεσσιονιστῶν», ὁ *Χάϋμανς*, ὁ *Μπαῖρτσεν*, ὁ *Θεόδωρος βὰν Ρυσσελμπέργκε*, ὁ *Ἐβενέπολ*, ὅστις μολονότι ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 27 ἐτῶν, ἐπρόφθασε νὰ δώσῃ τὸν «Ἄνθρωπον μὲ τὰ κόκκινα», λαμπρὸν δεῖγμα τοῦ ἰσχυροῦ του ταλάντου καὶ ὁ «σεζαννικὸς» *Ρὶκ Βοῦτερς*.

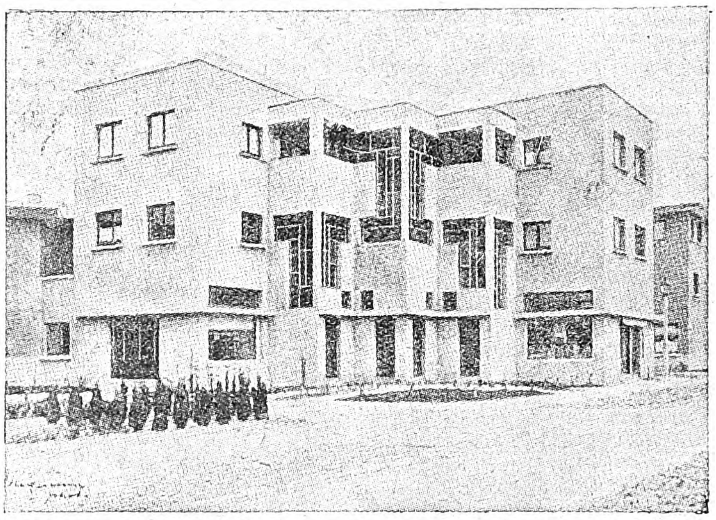

Βίκτωρος Μπουρζουά: *Νεωτεριστικὸς τύπος οἰκίας μεγαλουπόλεως.*

Ἰωσὴφ Καντρέ: *Γυνὴ ὀκλάζουσα.*

Μεταξὺ τῶν συγχρόνων ἐξέχουν ὁ Constant Permeke, ὅστις ἀπεικόνισε μετὰ πάθους τὴν ζωὴν τῶν ναυτικῶν, ὁ Gustave de Smet ὁ Fritz van den Berghe καὶ ὁ Gustave van de Woestyne, οἱ ὁποῖοι ἐξέφρασαν μὲ ἀνδρικὴν τρυφερότητα τὴν ζωὴν τῶν ἀγρῶν καὶ τὰ χωρικὰ ἤθη, ὁ Floris Jespers, κάτοχος λεπτοτάτου διακοσμητικοῦ ταλάντου, καὶ ὁ Edgard Tytgat, ἔξοχος imagier θελκτικῶν καὶ διασκεδαστικῶν σκηνῶν. Εἰς τούτους προσθετέοι: ὁ *Ἔνσορ*, ὁ *Σμίτς*, ὁ *ντὲ Σαιντελέερ* καὶ ὁ *Λαῖρμανς*. Εἶναι δὲ οὗτοι οἱ μεγαλύτεροι καὶ μᾶλλον διεθνῶς γνωστοὶ Βέλγοι ζωγράφοι τῶν νεωτέρων χρόνων. «Ἕκαστος ἐξ αὐτῶν παρουσιάζει ἐντελῶς διακεκριμένην κατεύθυνσιν: Ὁ Τζέϊμς Ἔνσορ εἶναι ἡ τραχεῖα, διβρώσκουσα καὶ ἐπίχαρις συγχρόνως φαντασία· ὁ Ἰάκωβος Σμίτς, ἡ ὑγιής, ρωμαλέα καὶ διάθερμος ἀγροικία· ὁ Βαλέριος ντὲ Σαιντελέερ, ἡ πιστὴ ἀπὸ τῆς φύσεως ἔμπνευσις, κατὰ τὸν παλαιὸν διδάσκαλον Μπραῖγκελ, ἀλλὰ μετὰ νεωτεριστικῆς τινος ἐνοράσεως· ὁ Εὐγένιος Λαῖρμανς, τὸ ἀνθρώπινον δρᾶμα τῶν ταπεινῶν, οἱ ὁποῖοι εἶναι ριζωμένοι εἰς τὸ ἔδαφος τῆς ἐξοχῆς» (*Franz Hellens*: Quatre grands peintres ἐν Art Vivant, No 67, 1 /10/ 1927). Πλὴν τῆς ζωγραφικῆς, τόσον ἡ γλυπτική, ὅσον καὶ ἡ ἀρχιτεκτονική, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ πᾶσα καλλιτεχνικὴ ἐκδήλωσις, ὡς ἡ ταπητουργία, μία ἀπὸ τὰς ἐθνικὰς βιομηχανίας τῆς Φλάνδρας. καὶ ἡ χρυσοχοΐα συμμετέχουν ἐνεργῶς εἰς τὴν ὁρμητικὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν τῆς νεωτέρας βελγικῆς τέχνης. Ἡ βελγικὴ γλυπτικὴ ἔχει ὀπίσω της μακρὰν ἱστορίαν, ταυτιζομένην ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἀπώτερον παρελθὸν πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς γοτθικῆς καὶ τῆς φλαμανδικῆς τέχνης. παρουσιάζει δὲ καὶ αὐτή, κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ὅπως καὶ ἡ ζωγραφική, στενὴν συνάρτησιν πρὸς τὴν γαλλικὴν τέχνην. Διάσημοι Βέλγοι γλύπται τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ὑπῆρξαν ὁ Artus Quellin, ὁ Verbruggen L. Willemsens, ὁ Van Beveren, ὁ G. Kerrick. οἵτινες εἰργάζοντο εἰς τὴν Ἀμβέρσαν καὶ τὰς Βρυξέλλας. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος (μέχρι τοῦ 1730) ἐκτιμᾶται πολὺ ἡ τέχνη τοῦ Gabriel de Grupello, βραδύτερον δὲ ὁ J. Bergé καὶ ὁ L. Delvaux δημιουργοῦν ἐξόχως ἀξιοσημείωτα ἔργα. Ἀλλ' ἡ πλήρης μίμησις καὶ ἡ ἀπό τινων ἀπόψεων δουλικὴ ὑποταγὴ εἰς τὴν γαλλικὴν τέχνην δὲν ἀρχίζει μὲ αὐτούς. Ἀρχίζει μὲ τὸν G. L. Godecharle, τοῦ ὁποίου ἡ ἄφθονος παραγωγὴ καλύπτει ὁλόκληρον σχεδὸν τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ φθάνει ἕως τὰ 1835.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐμφανίζονται μερικοὶ καλλιτέχναι πρώτης τάξεως. Εἶναι δὲ οὗτοι: ὁ Mathieu Kessels, ὁ E Simonis, ὁ Paul Devigne, ὁ Ch. Van der Stappen. ὁ J. Dillens, ὁ Th. Vinçotte ὁ Jef Lambeaux, ὁ Constantin Meunier, ὅστις ἀνεδείχθη μέγας διὰ τῆς ἁπλότητος τῶν γραμμῶν καὶ τῶν ἐπιπέδων καὶ τῆς ρυθμικότητος καὶ εὐγενείας τῶν κινήσεων καὶ τῶν γειρονομιῶν τῶν ἔργων του, ἅτινα συνήθως ἐμπνέεται ἐκ τῆς ζωῆς τῶν ἐργατῶν, τῶν χειρωνάκτων καὶ τῶν χωρικῶν. Ἀξιοσημείωτος εἶναι καὶ ὁ *G. Minne*, τοῦ ὁποίου ἀξιολογώτατα εἶναι μερικὰ συνθετικὰ ἔργα μὲ ἀπεστρογγυλωμένας μορφάς. Ἐπὶ πλέον ὁ G. Minne εἶναι ἄξιος πολλοῦ λόγου, διότι εἶναι ὁ πραγματικὸς εἰσηγητὴς τῶν συγχρόνων νεωτεριστικῶν κατευθύνσεων εἰς τὴν βελγικὴν γλυπτικήν. ὁ ἰσχυρὸς πρόδρομος τοῦ *Βικ. Σέρβρανκ*, τοῦ *Ὀσκὰρ Γιέσπερς*, τοῦ καὶ ὡς ζωγράφου διακριθέντος *Ρὶκ Βοῦτερς*, τοῦ *Ἐρρίκου Πυβολὲ* καὶ τινων ἄλλων. Ἀξία μνείας εἶναι καὶ ἡ ἐξέλιξις, τὴν ὁποίαν λαμβάνει τελευταίως ἡ ἀρχιτεκτονικὴ εἰς τὸ Βέλγιον. Ἀπαλλασσομένη τῶν νεκρῶν στοιχείων τοῦ παρελθόντος, προσαρμοζομένη πρὸς τὰς συγχρόνους ἀνάγκας τῆς ζωῆς καὶ ἀκολουθοῦσα τὸ παράδειγμα τῆς μεταπολεμικῆς ἐν Εὐρώπῃ ἀρχιτεκτονικῆς καθ' ὅλου, δημιουργεῖ ἀρχιτεκτονήματα εὐθυγράμμων ἐπιφανειῶν καὶ κυβικῶν ὄγκων, τὰ ὁποῖα συνήθως κατορθώνουν νὰ συνδυάσουν τὴν καλαισθησίαν πρὸς τὴν ἄνεσιν, καθ' ὃν τρόπον ἐννοεῖ αὐτὴν ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος. Εἰς τὴν κίνησιν ταύτην πρωτοστατοῦν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τρεῖς διάσημοι Βέλγοι ἀρχιτέκτονες: ὁ Paul Hankar, ὁ Victor Horta καὶ ὁ Henry van de Velde.

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

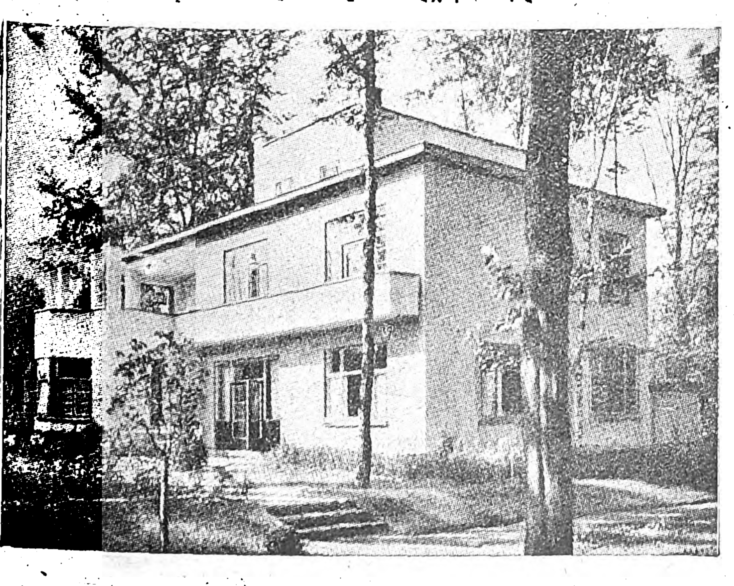

Ἀλφρέδου Νύστ: *Ἔπαυλις.*

— [ΜΟΥΣ.] Ἡ μουσικὴ τοῦ Βελγίου, ὅπως ὁλόκληρος ἄλλωστε ἡ πνευματικὴ ζωὴ αὐτοῦ, ἔχει σαφῆ τὴν ἔκφρασιν τῶν δύο λαῶν, οἱ ὁποῖοι ἔζησαν ἀπὸ αἰώνων εἰς τὰς Κάτω Χώρας, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ συγχωνευθῶσιν ἀπολύτως: εἰς μὲν τοὺς Βαλλώνους φέρει σφραγῖδα καθαρῶς κελτο-γαλατικήν, ἐνῷ εἰς τὴν Φλάνδραν πλησιάζει μᾶλλον πρὸς τὴν νοοτροπίαν τοῦ βορρᾶ καὶ δὴ τῆς Γερμανίας. Ὁ ἀσφαλέστερος ὁδηγὸς διὰ τὸν καθορισμὸν τῶν πνευματικῶν τάσεων ἑνὸς λαοῦ εἶναι πάντοτε τὸ λαϊκὸν τραγούδι. Καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως πάλιν, οἱ δύο διάφοροι πολιτισμοὶ τοῦ Βελγίου γίνονται σαφεῖς. Μὲ τὴν διαφορὰν μό-

Digitized by Google

νον, ὅτι τὰ ὅρια τῶν δύο φυλῶν συγχέονται πολλάκις εἰς τὸ δημοτικὸν τραγούδι κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ εἶναι γνωστὸν πλέον ἐὰν ἡ σημερινὴ μορφὴ τοῦ ἄλφα δημοτικοῦ τραγουδιοῦ εἶναι ἡ ἀρχική, ἢ ἐὰν εἶναι παραλλαγὴ τοῦ αὐτοῦ τραγουδιοῦ, γενομένη εἰς τὴν φλαμανδικὴν ἢ εἰς τὴν γαλλικήν. Ἀλλ' ἡ παραλλαγὴ αὐτὴ δὲν ἀφορᾷ μόνον τὴν ποίησιν, διὰ τὴν ὁποίαν εἰς μάτην θὰ ἐζήτει κανεὶς νὰ ἀνεύρῃ τὴν γλῶσσαν εἰς τὴν ὁποίαν ἀρχικῶς ἐγράφη, ἀλλὰ καὶ τὴν μουσικήν, ἡ ὁποία ὑπέστη καὶ αὐτὴ τὰς παραλλαγὰς τῆς μεταφυτεύσεως ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καὶ τῆς προσαρμογῆς ἀπὸ γλώσσης εἰς γλῶσσαν. Παρ' ὅλα ταῦτα ὑπάρχει ἀρκετὸς ἀριθμὸς βελγικῶν λαϊκῶν τραγουδιῶν ἐχόντων τὸν σαφῆ χαρακτῆρα τοῦ τόπου εἰς ὃν ἐγεννήθησαν.

Τὰ τραγούδια αὐτὰ ὑποδιαιροῦνται συνήθως εἰς: τραγούδια τοῦ γάμου καὶ ἐρωτικά· εἰς τραγούδια τῶν Χριστουγέννων, θρησκευτικά, ἑορτάσιμα· εἰς παιδικά, νανουρίσματα, κτλ.· εἰς στρατιωτικὰ καὶ πολεμικά· εἰς κωμικά, σατιρικὰ ἢ βακχικά· εἰς χορευτικά· εἰς πένθιμα· εἰς παραμύθια καὶ διηγηματικὰ μὲ πολλὰς στροφάς.

Ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικώτερα λαϊκὰ τραγούδια τῆς Φλάνδρας εἶναι τὸ ἑξῆς:

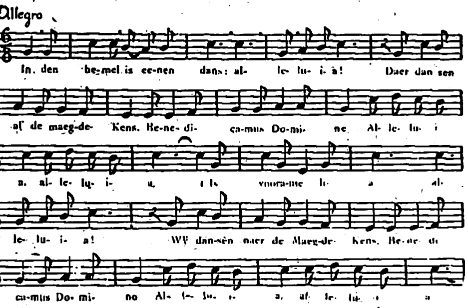

Ὑπάρχει στὸν κόσμον ἕνας χορός·
Ἀλληλούϊα !
Ἐκεῖ χορεύουν οἱ κοροῦλες.
Benediciamus Domino,
Ἀλληλούϊα, Ἀλληλούϊα.
Γιὰ τὴν Ἀμέλια,
Ἀλληλούϊα !
Χορεύουμε μαζὶ μὲ τὶς κοροῦλες.
Benediciamus Domino;
Ἀλληλούϊα, Ἀλληλούϊα.

Διὰ τὸ τραγούδι αὐτὸ ὁ Κουσμάκερ λέγει τὰ ἑξῆς: «Τὸ περίεργον αὐτὸ δημοτικὸν τραγούδι ἦτο ἀκόμη ἐν χρήσει περὶ τὸ 1840. Ὅταν ἀπέθνησκε μία κόρη, αἱ παλαιαί της φίλαι ἔφερον τὸ λείψανόν της πρῶτον εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ κατόπιν εἰς τὸ κοιμητήριον. Μετὰ τὴν θρησκευτικὴν τελετὴν καὶ τὴν ἀπόθεσιν τοῦ φερέτρου εἰς τὸν τάφον, ὅλαι αἱ κόραι, κρατοῦσαι μ' ἕνα χέρι τὸ σάβανον, ἐπανήρχοντο εἰς τὴν ἐκκλησίαν ᾄδουσαι τὸν Χορὸν τῶν Παρθένων μὲ ζωηρότητα καὶ ρυθμικότητα, τῆς ὁποίας εἶναι δύσκολον νὰ λάβῃ κανεὶς μίαν ἰδέαν. Τὸ δοχεῖον ὅπερ ἐπανέφερον εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἦτο ἀπὸ μετάξι ἀνοικτὸν κυανοῦν· εἰς τὸ μέσον εἶχον σταυρὸν ἀπὸ λευκὸ μετάξι, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦσαν τοποθετημένοι τρεῖς ἀργυροῖ στέφανοι....Ἀποτελοῦν ὅλ' αὐτὰ δρυϊδικὴν συνήθειαν; Ἐσυνήθιζον πολὺ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Καρλομάγνου νὰ χορεύουν εἰς τὰ κοιμητήρια καὶ ἴσως ὁ κλῆρος, διὰ νὰ παύσῃ ἡ ἀκοσμία αὐτή, νὰ προσεπάθησε νὰ τῆς δώσῃ θρησκευτικὸν χαρακτῆρα».

Εἰς πλεῖστα τραγούδια τῆς Φλάνδρας εὑρίσκομεν τὸ σπέρμα τοῦ γρηγοριανοῦ ᾄσματος· τοῦτο προῆλθε, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν πολλὰ ἐκκλησιαστικὰ μέλη παραφθαρέντα κατέληξαν σὺν τῷ χρόνῳ, διὰ τῆς προσθήκης κοσμικῆς ποιήσεως, νὰ γίνουν δημοτικὰ τραγούδια, ἢ καὶ τὸ ἀντίθετον, διότι εἰς πολλὰ δημοτικὰ τραγούδια ὁ λαὸς ἔθεσε θρησκευτικὰς λέξεις, μεταβαλὼν αὐτὰ μὲ τὸν καιρὸν εἰς ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους.

Τὰ λαϊκὰ τραγούδια τοῦ γαλλικοῦ Βελγίου δὲν ἔχουν τὸν σοβαρὸν χαρακτῆρα τῶν τραγουδιῶν τῆς Φλάνδρας· τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν εἶναι εὔθυμα καὶ πνευματώδη καὶ σπανίως πένθιμα καὶ αἰσθηματικά.

Αἱ ἀπαρχαὶ τοῦ τεχνικοῦ τραγουδιοῦ τοῦ Βελγίου χάνονται εἰς τὰ σκότη τοῦ μεσαίωνος· ὁ πρῶτος γνωστὸς μουσικὸς τῆς χώρας ταύτης εἶναι ἐν τούτοις ὁ μοναχὸς *Οὐβάλδος*, γεννηθεὶς περὶ τὸ 840· ἄριστος θεωρητικός, ἔγραψεν ἴδιον σύστημα μουσικῆς θεωρίας, δανεισθεὶς πολλὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὴν τέχνην τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Εἰς αὐτὸν ὀφείλει ἐπίσης τὸ Βέλγιον τὰ πρῶτα μουσικὰ σχολεῖα. Ἀκολουθεῖ ὁ *Ἀδὰμ τῆς Χάλλης* (Adam de la Halle, 1240), ὁ συνθέτης τῆς πρώτης ποιμενικῆς μουσικῆς κωμῳδίας, τοῦ «Παιχνιδιοῦ τοῦ Ρομπὲν καὶ τῆς Μαριόν», ἡ ὁποία ἐπαίζετο μὲ καταπληκτικὴν ἐπιτυχίαν καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα. Παρὰ τὴν κοσμικὴν ταύτην μουσικὴν ἔχομεν τὴν ἐκκλησιαστικήν, διὰ τὴν τελειοποίησιν τῆς ὁποίας ἐργάζονται συνεχῶς πλεῖστοι μοναχοί, ὡς οἱ *Ὀλμπερτ*, *Ἐστιέν*, *Δαμιανὸς* καὶ ἰδίως ὁ *Ντυφαὶ* (Dufay), ὁ θεωρούμενος ὡς εἷς ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς ἀντιστικτικῆς σχολῆς τῆς Ὀλλανδίας καὶ ὃν νεώτεραι ἔρευναι ἀποδεικνύουν ὡς γεννηθέντα εἰς τὸ Chimay (ἐπαρχία Hainaut), τοῦ Βελγίου. Παρὰ τὸν Ντυφαὶ ἔχομεν τὰ ὀνόματα τοῦ *Μπενσοὰ* (Binchois), διασήμου θεωρητικοῦ καὶ παιδαγωγοῦ τοῦ *Caron, Fauque*, *Ὀκεγκεμ*, *Loyset Compère*, *Pierre de la Rue* καὶ ἰδίως τοῦ *Ζοσκὲν Δεπρὲ* Josquin de Prés), τῆς μεγαλυτέρας μουσικῆς φυσιογνωμίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Βέλγος εἶναι ἐπίσης ὁ *Βερμπέκε* (Waerbeke), ὁ ἀνακαλύψας τὴν μουσικὴν τυπογραφίαν καὶ τελειοποιήσας τὸ «ὄργανον», ἐφευρίσκων τὰ πεντάλ.

Ἐκ τῆς σχολῆς τοῦ Ζοσκὲν Δεπρὲ ἐξῆλθον πλεῖστοι διακεκριμένοι συνθέται, ὡς οἱ *Ρισαφὸρ* (Richafort), *Μουτὸν* καὶ ἰδίως ὁ *Ἀδριανὸς Βιλλάερτ*, ὁ ἱδρυτὴς τῆς σχολῆς τῆς Βενετίας. Εἰς τὴν σειρὰν αὐτὴν πρέπει ν' ἀναφέρωμεν τοὺς *Ζὰκ Ἀρκαδέλ*, *Λουὶ Κομπέρ*, *Ἀντ. Μπρυμὲλ* κ.τ.λ. καὶ ἰδίως τὸν *Ρολλάνδον δὲ Λάττρ* ἢ *Ὀρλάνδον δὶ Λάσσους*, ὅστις καὶ μόνος θὰ ἤρκει νὰ κάμῃ διάσημον τὴν σχολὴν τῆς πατρίδος του. Ὑπῆρξε τὸ εἴδωλον τῆς Εὐρώπης τιμηθεὶς καὶ ὑμνηθεὶς παντοιοτρόπως.

Μετὰ τὴν ἄνθησιν αὐτὴν τῆς μουσικῆς, κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ τέχνη τῆς πολυφωνίας φθάνει εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς τελειότητος, ἀρχίζει ἡ κατάπτωσις· εἰς τοῦτο ἴδίως συντείνει ἡ γέννησις τοῦ νέου μουσικοῦ εἴδους, τοῦ μελοδράματος. εἰς ὃ οἱ Βέλγοι μουσικοὶ δὲν αἰσθάνονται ἀρκετὴν δύναμιν ν' ἀκολουθήσουν τοὺς δημιουργήσαντας αὐτό· καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα συναντῶμεν συνεπῶς εἰς τὸ Βέλγιον μόνον δευτερεύοντα ὀνόματα, ἰδίως δεξιοτεχνῶν, μέχρις οὗ ἐμφανίζεται ὁ *Γκοσὲκ* (Gossec), ὅστις ἐγκατασταθεὶς ἐν Παρισίοις, ὑπῆρξεν ὁ κατ' ἐξοχὴν ψάλτης τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, συνδιοικητὴς τῆς Ὀπερας καὶ ἱδρυτὴς τοῦ Ὠδείου τῶν Παρισίων. Ἀλλ' ἡ δόξα τοῦ Γκοσὲκ ἐπισκιάζεται ἀπὸ ἄλλον μουσικὸν ἀστέρα πρώτης δυνάμεως, τὸν *Γκρετρύ*, ἐκ τῆς Λιέγης. Καὶ οὗτος ἐγκατεστάθη ὁμοίως εἰς Παρισίους, ὅπου ἀνεβίβασεν ἐπανειλημμένως σειρὰν κωμικῶν μελοδραμάτων, εἰς ὃ εἶδος ἐξαιρετικῶς διέπρεψεν. Ἀκολουθοῦν οἱ: *Φρανσοὰ Φετὶς* (Fetis) ἐκ Μόνς, γνωστὸς μᾶλλον ὡς μουσικολόγος, εἰς ὃ εἶδος ἀφῆκε μοναδικὸν μνημεῖον, τὴν «Γενικὴν βιογραφίαν τῶν μουσικῶν», ὁ Jules Denefve (1814), Simonin, Van Campenhot, d'Archambeau κ. τ. λ.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἀρχίζει νὰ ἀκμάζῃ ἐν Βελγίῳ καὶ ἡ περίφημος σχολὴ τοῦ βιολίου, τὴν ὁποίαν πολλοὶ θεωροῦν ὡς τὴν ἀνωτέραν τοῦ κόσμου· ἡ σχολὴ αὐτὴ ἔχει ὡς ἱδρυτὴν τὸν *Κάρολον ντὲ Μπεριὸ* (Beriot) καὶ ὡς συνεχιστὴν τὸν μαθητήν του *Βιετὰμ* (Vieuxtemps), σήμερον δὲ τοὺς Eugène Ysaye, César Thomson καὶ M. Marsick. Κατὰ τὸν αὐτὸν αἰῶνα διαπρέπουσιν οἱ Βέλγοι Le Borne, *Γκριζάρ*, *Αὔγουστος Γκεβὰρ* (Gevaert, 1828—1908), διακεκριμένος συνθέτης καὶ μουσικολόγος, εἰς ὃν ἡ Ἑλλὰς ὀφείλει τὸ μνημειῶδες ἔργον περὶ τῆς «*Ἱστορίας καὶ τῆς μουσικῆς τῆς ἀρχαιότητος*», τοῦ πληρεστέρου καὶ τελειοτέρου συγγράμματος εἰς τὸ εἶδος αὐτό, καὶ, ἰδίως, ὁ *Καῖσαρ Φρὰνκ* (Franck), ὅστις θεωρεῖται ὡς ὁ ἀνακαινιστὴς τῆς συγχρόνου πολυφωνικῆς τέχνης καὶ ὁ ἱδρυτὴς σχολῆς ἀπολύτως ἀτομικῆς, ἐξ ἧς ἐξῆλθον συνθέται, ὡς οἱ *Βενσὰν ντ' Ἐντύ*, *Ἐρνέστος Σωσὸν* κ. τ. λ.

Ἐρρίκου Πυβρέ: *Διακοσμητικὸν ἀνάγλυφον.*

Τὸ σύγχρονον Βέλγιον ἔχει ἐπίσης νὰ ἐπιδείξῃ διακεκριμένους μουσικοὺς καὶ συνθέτας, ὡς τούς: *Ἀδόλφον Σαμουέλ*, *Θεόδωρον Ρεδοὺ* (1835—1911), τὸν τόσον προώρως ἀποθανόντα *Γουλιέλμον Λεκὼ* (Lekeu) (1870—1894) μαθητὴν τοῦ Φράνκ, *βὰν Ἔεδεν*, *Λ. ντὲ Μποά*, διευθυντὴν τοῦ Ὠδείου τῶν Βρυξελλῶν, *Πὼλ Ζιλσὸν*, συνθέτην ἐφάμιλλον τῶν μεγαλυτέρων συγχρόνων, εἰς ὃν ὀφείλομεν τὸ συμφωνικὸν ποίημα «Ἡ θάλασσα», *Ἐδγ. Τινέλ*, οὗτινος τὸ ὀρατόριον, «Ἅγ. Φραγκῖσκος», εἶναι ἴσως τὸ ὡραιότερον ἐκ τῶν συγχρόνων μετὰ τοὺς «Μακαρισμοὺς» τοῦ Φράνκ, *Αὔγουστον Ντυπὸν* (1828—1890), *Πέτερ Μπενοὰ* (1834—1901), συνθέτην τῆς «Μεγάλης Λειτουργίας», τοῦ «TeDeum», «Requiem» κ.τ.λ. καὶ τὸν *Ἀρμάνδον Μαρσίκ*, διευθυντὴν τῆς ὀρχήστρας καὶ καθηγητὴν ἐν τῷ Ὠδείῳ Ἀθηνῶν μέχρι τοῦ 1922.

Ὄσκαρ Γέσπερς: *Γυμνόν*

Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

Βοῦτερς: *Ἡ τρελλὴ χορεύτρια.*

Ρούμπερς: *Νεωτεριστικὴ οἰκία κηπουπόλεως.*

—[ΦΙΛΟΤΕΛ.] Τὸ Βέλγιον συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν πρώτων κρατῶν, ἅτινα ἐξέδωκαν γραμματόσημον. Τὴν 1ην Ἰουλίου 1849 ἐνεφανίσθησαν τὰ πρῶτα βελγικὰ γραμματόσημα, καλλιτεχνικώτατα τὴν ἐμφάνισιν, χωρὶς ὀδόντωμα καὶ μόνον εἰς δύο ἀξίας, αἵτινες συντόμως ηὐξήθησαν εἰς τρεῖς (τῶν 10, 20 καὶ 40 σαντίμ). Αἱ τρεῖς αὗται ἀξίαι διετηρήθησαν μέχρι τοῦ 1863, ὁπότε καὶ ἤρχισαν ν' αὐξάνωνται.

Τὸ πρῶτον γραμματόσημον χαραχθὲν ὑπὸ τοῦ Βέλγου *Ζὰκ Βόννφ* παριστᾷ τὸν τότε βασιλέα τοῦ Βελγίου Λεοπόλδον τὸν Α' μὲ στρατιωτικὴν στολὴν καὶ ἐπωμίδας· καὶ διὰ τοῦτο τὰ γραμματόσημα τοῦ τύπου τούτου εἶναι γνωστὰ εἰς τὸν φιλοτελικὸν κόσμον μὲ τὸ ὄνομα «*ἐπωμίδες*» (épaulettes). Ἀπὸ τοῦ 1865 ἐμφανίζεται εἰς τὰ γραμματόσημα ὁ Λεοπόλδος ὁ Β', τοῦ ὁποίου ἡ εἰκὼν τὰ στολίζει μέχρι τοῦ θανάτου του.

Ταυτοχρόνως ἤρχισε τὸ Βέλγιον νὰ ἐκδίδῃ τὸ πρῶτον μεταξὺ τῶν διαφόρων κρατῶν καὶ ἀναμνηστικὰ γραμματόσημα τῶν διαφόρων ἐκθέσεων, ὡς τῆς *Ἀμβέρσης*, *Βρυξελλῶν*, *Σαρλεροuᾶ*, καὶ εἰς τὰς μικρὰς ἀξίας, ἀντὶ τῆς εἰκόνος τοῦ βασιλέως, ν' ἀπεικονίζῃ τὸ ἐθνόσημον. Τὰ γραμματόσημα τοῦ Βελγίου ἀπὸ τοῦ 1893 μέχρι τοῦ Μεγάλου πολέμου εἶχον τὸ ἑξῆς ἐξαιρετικόν, τὸ ὁποῖον δὲν συναντᾷ κανεὶς εἰς ἄλλα κράτη. Κάτω τοῦ σώματος τῶν γραμματοσήμων ὑπῆρχεν ἐν συνεχείᾳ χωριζομένη διὰ διατρήσεως καὶ μία ὁμοιόχρωμος λωρίς, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναγράφεται εἰς γαλλικὴν καὶ φλαμανδικὴν γλῶσσαν ἡ φράσις «δὲν παραδίδεται τὴν Κυριακήν». Ἐὰν δὲ ὁ ἀποστολεὺς ἤθελε νὰ παραδοθῇ τὸ γράμμα καὶ τὴν Κυριακήν, δὲν εἶχε παρὰ ν' ἀποκόψῃ τὴν λωρίδα τοῦ γραμματοσήμου.

Ὁ πόλεμος εὗρε τὸ Βέλγιον νὰ ἔχῃ γραμματόσημα μὲ τὴν προτομὴν τοῦ ἤδη βασιλέως Ἀλβέρτου. Ἀμέσως ὅμως τότε ἐξεδόθησαν τρεῖς σειραὶ γραμματοσήμων, ἅτινα ἐπωλοῦντο εἰς διπλασίαν τιμὴν τῆς ὅσης ἐπ' αὐτῶν ἀνεγράφετο, καὶ τῶν ὁποίων αἱ εἰσπράξεις διετέθησαν ὑπὲρ τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ. Τῷ 1915 ἐκυκλοφόρησε μεγάλη σειρὰ ἐκ 15 ἀξιῶν, ἡ ὁποία παριστᾷ διάφορα τοπία καὶ τὴν βασιλικὴν προτομήν, ἐπειδὴ ὅμως τότε εἶχε καταληφθῆ τὸ πλεῖστον τοῦ Βελγίου ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, ἐπετράπη νὰ κυκλοφορήσουν τὰ γραμματόσημα τῆς σειρᾶς ταύτης καὶ εἰς τὴν βόρειον Γαλλίαν, ὅπου ἐσφραγίζοντο δι' εἰδικῆς σφραγῖδος. Τὰ αὐτὰ γραμματόσημα ἐπεσημάνθησαν εἰς ἰσόποσον (τοῦ γραμματοσήμου) ἀξίαν καὶ ἕνα εἰς

Digitized by Google

θρὸν σταυρὸν καὶ αἱ εἰσπράξεις των διετέθησαν καὶ πάλιν ὑπὲρ τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἐκυκλοφόρησαν ἐλάχιστα, διότι ἡ ἐμπορικὴ τιμὴ τῆς σειρᾶς, σήμερον, ὑπερβαίνει τὰ 2200 γαλλ. φράγκα, ἐνῷ ἡ ὀνομαστική της ἀξία δὲν ὑπερβαίνει τὰ 40 βελγ. φράγκα. Μετὰ τὴν ἀνακωχὴν ἐξετυπώθη νέα μεγάλη σειρὰ ἐκ 14 ἀξιῶν, παριστῶσα τὸν βασιλέα μὲ πολεμικὴν στολὴν καὶ φέροντα κράνος, ἥτις εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «*Βασιλεὺς μὲ κάσκαν*» (Roi Casqué). Καὶ αὐτῆς ἡ ἐμπορικὴ ἀξία εἶναι μεγάλη.

Κατὰ τὸ 1920, ὡς γνωστόν, ἐγένοντο ἐν Ἀμβέρσῃ οἱ ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες, καὶ τὸ Βέλγιον, κατ' ἀπομίμησιν τῶν ἑλληνικῶν, ἐξέδωκε τότε μικρὰν σειρὰν «*ὀλυμπιακῶν*» γραμματοσήμων ἐκ 3 ἀξιῶν, ἥτις καὶ ἐπεσημάνθη βραδύτερον. Κατὰ τὸ 1925 ἑωρτάσθη ἡ 75ετηρὶς τῆς δημιουργίας τῶν πρώτων βελγικῶν γραμματοσήμων καὶ ἐξετυπώθη ὡραιοτάτη σειρὰ παριστῶσα τὰς εἰκόνας τοῦ πρώτου γραμματοσήμου (βασιλεὺς Λεοπόλδος Α') καὶ τοῦ βασιλέως Ἀλβέρτου. Ἔκτοτε τὸ Βέλγιον ἐξέδωκε κατ' ἔτος σχεδὸν καὶ ἀπὸ μίαν σειρὰν γραμματοσήμων, τῶν ὁποίων τὸ ἀντίτιμον διετίθετο διὰ τοὺς φθισικοὺς τοῦ πολέμου, τοὺς πλημμυροπαθεῖς, καὶ γενικῶς χάριν περιθάλψεως. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι τὰ βελγικὰ γραμματόσημα ἐκτυποῦνται καλλιτεχνικώτατα εἰς τὰ εἰδικὰ κρατικὰ ἐργοστάσια, τὰ ὁποῖα ἔχουσι προμηθευθῆ ὅλα τὰ ἀπαραίτητα εἴδη καὶ μηχανήματα ἐξ Ἀμερικῆς, Γερμανίας καὶ Σουηδίας καὶ ὅτι παριστῶσι διάφορα σχέδια, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔχει ἐπιδράσει πολὺ ἡ τελευταία καλλιτεχνικὴ τεχνοτροπία. Κατὰ τὸ πλεῖστον τὰ γραμματόσημα τοῦ Βελγίου φέρουσιν ἐπιγραφὰς εἰς γαλλικὴν καὶ φλαμανδικὴν γλῶσσαν.

Ἐκτὸς τῶν εἰσπρακτέων (ἐναρίθμων) γραμματοσήμων, τὰ ὁποῖα ἐγκαίρως ἐξετύπωσε, τὸ Βέλγιον εἶναι ἀπὸ τὰ ὀλίγα εὐρωπαϊκὰ κράτη, ποῦ ἐδέχθη καὶ τὸ σύστημα τοῦ νὰ χρησιμοποιῶνται εἰδικὰ γραμματόσημα διὰ τὰ τηλεγραφήματα. Ἐκτὸς αὐτῶν τὸ Βέλγιον ἐκυκλοφόρησε τῷ 1890 καὶ εἰδικὰ γραμματόσημα διὰ τὰς τηλεφωνικὰς συγκοινωνίας, εἰδικὰ ἐπίσης διὰ τὰ μικρὰ δέματα τὰ μεταφερόμενα ὑπὸ τῶν σιδηροδρόμων, οἵτινες ἀνήκουσιν ὡς γνωστὸν εἰς τὸ Κράτος, καὶ τέλος εἰδικὰ γραμματόσημα διὰ τὰ μεταφερόμενα δέματα τῶν ἐφημερίδων. Τὸ Βέλγιον ἔχει τὰς περισσοτέρας ἐκδόσεις εἰδικῶν γραμματοσήμων ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων Κρατῶν.

Ὑπὸ τὴν γερμανικὴν κατοχήν. Ὅταν οἱ Γερμανοὶ κατὰ τὸν μέγαν πόλεμον κατέλαβον τὰς ἐπαρχίας τοῦ Βελγίου, ἐξέδωκαν εἰδικὰ γραμματόσημα δι' αὐτάς. Ἐπεσήμαναν οὕτω κατ' ἀρχὰς (τῷ 1914) τὰ ἐν χρήσει τότε γερμανικὰ γραμματόσημα δι' εἰδικοῦ ἐπισημάσματος εἰς δύο γραμμὰς μὲ τὴν λέξιν Βέλγιον—σαντίμ. Μετὰ δύο ἔτη, τὸ ἐπισήμασμα τοῦτο μετεβλήθη διὰ τῆς συντομεύσεως τῆς λέξεως σαντὶμ εἰς σὰντ (Cent).

Τέλος καὶ εἰδικῶς διὰ τὰ μετόπισθεν τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων, τὸ Βέλγιον καὶ τὰς ἐπαρχίας τῆς Γαλλίας, ὅσαι εἶχον καταληφθῆ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, οὗτοι ἐχρησιμοποίησαν τὰ ἴδια γραμματόσημα τῆς δευτέρας ἐκδόσεως, χωρὶς ν' ἀναγράφωσι τὴν λέξιν Βέλγιον. Τὰ γραμματόσημα αὐτὰ δὲν ἔχουν καὶ μεγάλην ἐμπορικὴν ἀξίαν, λόγῳ τῆς μεγάλης κυκλοφορίας των.

Κατὰ τὸ 1920, διὰ τὰς ἐπαρχίας Eupen καὶ Malmedy, τὸ Βέλγιον ἐξέδωκεν εἰδικὰ γραμματόσημα, δι' ἐπισημάνσεως τῶν τότε ἐν χρήσει διὰ τῶν ὀνομάτων τῶν ἀνωτέρω ἐπαρχιῶν. Ε. Φ. Ε.

— [ΝΟΜΙΣΜΑΤ.] Πρὸ τοῦ 1926 ἐν Βελγίῳ ἴσχυε τὸ νομισματικὸν σύστημα τῆς Λατινικῆς Ἑνώσεως μὲ νομισματικὴν μονάδα τὸ φράγκον. Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐτέθη ἐν ἰσχύϊ ἐν τῇ χώρᾳ ἡ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία, τῷ δὲ 1926 ἡ κυβέρνησις κατήγγειλε τὴν σύμβασιν τῆς Λατινικῆς Ἑνώσεως καὶ προέβη εἰς τὴν σταθεροποίησιν τοῦ βελγικοῦ νομίσματος, δεχθεῖσα καὶ νομισματικὸν σύστημα τὸν μονομεταλλισμὸν χρυσοῦ καὶ ὡς νομισματικὴν μονάδα τὴν belga, ὡρίσθη δὲ ὅτι 175 βελγικὰ φράγκα εἰς τραπεζογραμμάτια ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας θὰ ἰσοδυναμῶσι πρὸς 1 λίραν Ἀγγλίας καὶ ὅτι 1 £ θὰ ἰσοδυναμῇ πρὸς 35,0034 belga.

Οὕτω προκύπτουσιν αἱ ἑξῆς σχέσεις: 7,192 belga=1$. 1 belga=5 χάρτινα βελγικὰ φράγκα= 0,7205 χρ. φρ. Λ. Ν. Ε.=10,714 νέαι χρυσαῖ ἑλληνικαὶ δραχμαί.

Τὸ Βέλγιον ἤδη δὲν ἔχει ἐν κυκλοφορίᾳ κύρια νομίσματα (χρυσᾶ), ἀλλὰ τραπεζογραμμάτια νομίμου κυκλοφορίας, ἤτοι ἀνταλλακτέα ἅμα τῇ ἐμφανίσει πρὸς ῥάβδους χρυσοῦ ἢ συνάλλαγμα ἐν ἰσοτιμίᾳ πρὸς τὸν χρυσόν, εὑρισκόμενον κατὰ τὰς ἄνω σχέσεις. Πλὴν τούτων κυκλοφοροῦσι καὶ μεταλλικὰ κέρματα κάτω τῶν 2 belga νομίμου κυκλοφορίας.
Τ. ΚΕΡΑΜΙΔΑΣ

Βέλγιος ἢ ***Βόλγιος.*** Γαλάτης ἀρχηγὸς τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος. Οὗτος, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σελεύκου, ἐπὶ κεφαλῆς πολυαρίθμων Γαλατῶν εἰσέβαλεν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ Ἰλλυρίαν κατετρόπωσε περὶ τὸ 280 π. Χ. τὸν ἐπιχειρήσαντα ν' ἀντιτάξῃ ἄμυναν Πτολεμαῖον Κεραυνὸν καὶ ἐφόνευσεν αὐτόν. Οἱ μετ' αὐτοῦ ἐλθόντες Γαλάται ἐξεδιώχθησαν ἀργότερον ὑπὸ τοῦ Μακεδόνος εὐπατρίδου Σωσθένους εἰς Θρᾴκην καὶ Παννονίαν. —Ω.

βελγρανδία (ἡ) (Belgrandia) [*Παλαιοζωολ.*]· ὑπογένος τοῦ γένους ὑδροβία (βλ. λ.).

Βελεβούσδιον [*Μεσ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τὰ πρὸς τὴν Βουλγαρίαν ὅρια τῆς Βορείου Θρᾴκης καὶ εἰς τὴν ὁδὸν μεταξὺ Σκοπίων καὶ Σαρδικῆς (Σόφιας). Κειμένη παρὰ τὸν Στρυμόνα ποταμόν, περιελαμβάνετο εἰς τὸ θέμα Στρυμόνος. Ἀρχαιότερον ἐκαλεῖτο *Παυταλία*. Εἶναι ἡ σήμερον βουλγαρικὴ πόλις *Κιουστενδήλ*. Ι. Σ. Σ.

Βελέγραδα καὶ ***Βελίγραδα*** [*Γεωγρ.*]· βλ. Βεράτι.

Βελεγρῆς. ***Σπύρος.*** Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἀθηνῶν, ἐγγράμματος, χρησιμεύσας γραμματεὺς ὁπλαρχηγῶν, ὡς πολεμιστὴς δὲ ἀξιωματικὸς κινδυνεύσας εἰς τὴν μάχην τοῦ Σερπετζέ. Τ. Χ. Κ.

βελεζία (ἡ) (Velezia) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *καρυοφυλλιδῶν*. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν χώρας· τούτων γνωστότερον εἶναι *βελεζία ἡ τετράδοντος* (Velezia quadridentata), ἀπαντῶσα εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν εἰς τὸν Παρνασσὸν καὶ ἀλλαχοῦ. Δ. Ν. Π.

Βελεζίνης, ***Γεώργιος.*** Ὁπλαρχηγὸς ἐξ Ἁλικάμπων τῆς Κρήτης, μετασχὼν τοῦ Ἀγῶνος ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους (*Φιλήμονος* Δ' σελ. 50). Τ. Χ. Κ.

Βελὲθ *ντὲ λὰ* ***Γόμερα*** (Velez de la Gomera) [*Παραλ. Γεωγρ.*] Μικρὰ βραχώδης νησὶς τῆς ἐπὶ τῆς Μεσογείου ἀκτῆς τοῦ Μαρόκκου (πλάτ. 35° 10' Β. μῆκ. 4° 18' Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 2717: Cape Spartel to cape Ferrat) ΝΑ τῆς Χέουτα (Ceuta), κωνικοῦ σχήματος, ἀποτελοῦσα ἐλάσσονα τῆς Ἱσπανίας ἐπὶ τῆς Ἀφρικῆς κτῆσιν, μᾶλλον δὲ ὀχυρὸν στρατιωτικὸν σταθμόν. Τὴν κορυφὴν (253 ποδ.) τῆς νήσου, ὀνομαζομένης καὶ *Σὰν Ἀντώνιο*, ἐπιστέφει ἰσχυρὸν φρούριον, ἐν ᾧ στενὸς ἰσθμὸς μήκους 400 μέτρων τὴν συνδέει πρὸς ἄλλην βραχονησῖδα, *Πενιὸν ντὲ λὰ Γόμερα*, ἐπίσης ὠχυρωμένην καὶ ἔχουσαν φάρον τριάδος ἐκλάμψεων 18 μιλ. Οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ εὐάριθμοι κάτοικοι τῆς νήσου μετὰ τῆς φρουρᾶς της, ἀνερχομένης εἰς 400, τροφοδοτοῦνται μὲν ἀπὸ τὴν Μάλαγαν τῆς Ἱσπανίας, σπανίως δὲ ἀπὸ τὴν μαροκκινὴν ἀκτήν, ἧς τῶν κατοίκων αἱ διαθέσεις εἶναι πάντοτε ὕποπτοι, ὑδρεύονται δὲ ἀπὸ ὑδροδεξαμενῶν. Ἄλλοτε ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς τόπος ἐκτίσεως ποινῶν τῶν Ἱσπανῶν καταδίκων. Εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν ἦτο καταφύγιον καὶ ὁρμητήριον τῶν *Βερβερίνων καταδρομέων* ἡ ὀχυρωτάτη αὕτη θέσις, ἣν ὁ Μαροκκινὸς βασιλεὺς τοῦ Φὲζ τοὺς εἶχε παραχωρήσει πρὸς τοῦτο· ἐκυριεύθη δὲ τῷ 1508 ὑπὸ τοῦ Pedro Navarro (Πέτρου τῆς Ναβάρρας), προσαρτηθεῖσα εἰς τὴν Ἱσπανίαν. Καίτοι ὁ ἡρωϊκὸς οὗτος στρατηγὸς εἶχε βοηθήσει τοὺς Πορτογάλους, ἀνακόψας τὴν πίεσιν (1508), ἣν ἐξήσκουν 100.000 Ἄραβες (Βέρβεροι) πολιορκοῦντες τὴν γείτονα πορτογαλικὴν κτῆσιν Ἀρτζίλα (Arzila), οἱ Πορτογάλοι ἀγνωμόνως προσενεχθέντες κατέλαβον τὸ φρούριον (Πενιὸν) *Βελὲθ ντὲ λὰ Γόμερα*, μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Πύργου τοῦ Ἀλγερίου εἰς τὸν Βαρβαρόσσαν, ἐπαναδοθὲν κατόπιν διὰ φιλικῶν διαπραγματεύσεων εἰς Κάρολον τὸν Κουῖντον. Σ. Ε. Λ.

—**Βελὲθ** ***Μάλαγα*** (Velez Malaga) [*Παραλ. Γεωγρ.*] Ἀκρωτήριον, ποταμός, ἀγκυροβόλιον καὶ πόλις πλάτ. 36° 43' Β, μῆκ. 4° 07' δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 773: Gibraltar to Adra) ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν Μεσόγειον νοτίας ἀκτῆς τῆς Ἱσπανίας, εἰς 70 μιλ ΒΑ τοῦ Γιβραλτὰρ καὶ 15 μιλ. Α τῆς Μάλαγα. Καὶ τὸ μὲν ἀκρωτήριον εἶναι χθαμαλὴ γλῶσσα, ἐφ' ἧς φάρος σταθεροῦ φωτὸς λευκοῦ 12 μιλ. Ὁ δὲ ποταμός, ὀνομαζόμενος καὶ Rio de Velez Malaga ὅσον καὶ Ρίο Μένομπα (Rio Ménoba), πηγάζει ἀπὸ τὰς βουνοσειρὰς Ρόντα (Ronda)· τούτων ὅμως συγκεντρουσῶν τὰ ὕδατα τῶν πρὸς ἃς συνδέονται ὀροσειρῶν Ἀντεκουέρα καὶ Σιέρρα Νεβάδα, καὶ διοχετευουσῶν ταῦτα πρὸς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ, ὁ ῥοῦς αὐτοῦ τὸν χειμῶνα καὶ πολὺς γίνεται καὶ ὁρμητικώτατος, ἡ δὲ ὑπ' αὐτοῦ κυλινδουμένη ἰλύς, ὁλονὲν προσεπιχώνει τὴν γλῶσσαν. Ἡ δὲ πόλις, ὑπαγομένη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μάλαγα τοῦ νομοῦ Ἀνδαλουσίας, εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς τοῦ ποταμοῦ ὄχθης, ἔχει φρούριον μαυριτανικὸν καὶ πληθυσμὸν 23586 κατ. (1918. Medit. Pilot, I, 138). Τὸ ἀγκυροβόλιόν της, ὀνομαζόμενον καὶ Torre del Mar ἀπὸ φερωνύμου προαστείου (2500 κατ.), ὑπόκειται εἰς ἀπροβλέπτους εἰς τοὺς ναυτικοὺς καὶ αἰφνιδίας ἐπιφορὰς καταιγίδων· δι' ὅ, ἅμα ὑψοῦνται, ἀπὸ τοῦ ἱστοῦ τοῦ λιμεναρχείου, ἐν ἡμέρᾳ μὲν δύο μέλαιναι σφαῖραι, ἐν νυκτὶ δὲ δύο φανοὶ κατακόρυφοι. ὧν ὁ ἄνω λευκὸς καὶ ὁ κάτω ἐρυθρός, τὰ ἐν τῷ ἀγκυροβολίῳ πλοῖα πρέπει νὰ καταλίπωσιν ἀμέσως αὐτὸ ὡς ἐπικίνδυνον.
Σ. Ε. Λ.

— **Βελὲθ** ***Ρούμπιο*** (Velez Rubio) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἀλμερία τῆς Ἀνδαλουσίας, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Τσιριβέλ, μεταξὺ τῶν ὀροσειρῶν Ἐστανθίας καὶ Μαρία. Κάτ. 10.109. Ἔχει μεταλλικὰς πηγὰς καὶ ἐργοστάσια ὑφασμάτων. Μ. Δ. Β.

Βελεισσὰ [*Βιβλ. Ἱστ.*]. Οὕτως ἀποδίδεται ἐν τῇ ἑλληνικῇ Π. Διαθήκῃ τῶν Ἑβδομήκοντα τὸ ἑβραϊκὸν *Μπααλίς*, ὡς ὀνομάζεται σύγχρονος μὲ τὴν ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορος καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλὴμ βασιλεὺς τῶν Ἀμμωνιτῶν (*Ἱερεμ.* μζ' 14). Π. Ι. Μ.

Βελεκάνδρα [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. Στυλίς.

βελέλλα (ἡ) (Velella) [*Ζωολ.*]. Γένος κοιλεντερωτῶν σιφωνοφόρων τῆς οἰκογενείας τῶν *πορodερμιδῶν*. Αἱ *βελέλλαι* διακρίνονται ἐκ τοῦ δισκοειδοῦς πεπλατυσμένου σώματός των, ἐπὶ τοῦ ὁποίου διακλαδίζεται σύστημα ἀερίων στοῶν καὶ ὅπερ περιβάλλεται ὑπὸ πολυαρίθμων πλοκαμιδίων ἐπὶ ἁπλῆς ἢ διπλῆς σειρᾶς διατεταγμένων. Κατὰ τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα τοῦ δίσκου ὑπάρχει χονδρὸς ποδίσκος, ἑκατέρωθεν τοῦ ὁποίου φύονται ἕτεροι μικρότεροι ποδίσκοι ὅμοιοι μεταξύ των. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βελέλλα ἡ σπειροειδὴς* (Velella spiroidea). Δ. Ν. Π.

βελέλλη (ἡ) (Velelle) [*Ζωολ.*]. Γένος *ἀκαληφῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *βελελλιδῶν*. Αἱ ἀκαλῆφαι τοῦ γένους τούτου ἀποτελοῦσι τὸν ἐνδιάμεσον τύπον μεταξὺ τῶν *μεδουσῶν* καὶ τῶν *ἀκτινίων* καὶ περιλαμβάνουν πλεῖστα εἴδη διαδεδομένα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας. Τὰ ζῷα ταῦτα φέρουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Σῶμα ᾠοειδές, πηκτωματῶδες, λίαν πεπιεσμένον κατὰ τὸ ἄνω μέρος του καὶ κυρτὸν κατὰ τὸ κάτω. Τὸ στόμα, τοποθετημένον κατὰ τὸ κάτω μέρος τοῦ σώματος, καταλαμβάνει τὸ κέντρον τοῦ ἄκρου τῆς βραχείας καὶ ὑπὸ κιρρωδῶν παραφύσεων περιβαλλομένης προβοσκίδος. Εἶναι ζῷα πελαγικὰ καὶ εὑρίσκονται συνήθως εἰς ἀρκετὴν ἀπὸ τῶν ἀκτῶν ἀπόστασιν. Νήχονται σπανίως διὰ τῶν πλοκαμιδίων των· συνήθως κινοῦνται τῇ βοηθείᾳ μεμβρανώδους τινὸς πτερυγίου, ὅπερ φέρουσιν ἐπὶ τῆς ῥάχεώς των. Ὅταν ἐξαχθῶσι τοῦ ὕδατος, ἡ ῥαχιαία αὕτη πτερυγιοειδὴς ἀπόφυσις γίνεται μαλακή, συστέλλεται καὶ ὁμοιάζει πρὸς σειρὰν λεπίων παρεμφερῶν πρὸς τὰ λέπια τῶν ἰχθύων· ἐὰν ῥιφθῶσι καὶ πάλιν εἰς τὸ ὕδωρ, τὰ ζῷα δὲν δύνανται πλέον νὰ χρησιμοποιήσωσι τὸ πτερύγιόν των, ὅπερ καὶ καταπίπτει μετ' ὀλίγον. Εἴς τινα μέρη οἱ ναυτικοὶ τρώγουσιν ὀπτὰς τὰς βελέλλας. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν γνωστότερα εἶναι *βελέλλη ἡ μεσογειακὴ* (Velelle mediterranea). ἀπαντῶσα εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ *βελέλλη ἡ λευκὴ* (Velelle alba) διακρινομένη ἐκ τῶν λευκῶν πλοκαμιδίων της. Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

βελελλίδαι (οἱ) (Velellidae) [*Ζωολ.*]. Οἰκογένεια θαλασσίων ζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κοιλεντερωτῶν*. Δ. Ν. Π.

Βελεμίνα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαία πολίχνη τῆς Λακωνικῆς, κατὰ τὰ ὅρια αὐτῆς πρὸς τὴν χώραν τῶν Μεγαλοπολιτῶν. Ἐδέσποζε τῆς συνδεούσης τὰς δύο χώρας ὁδοῦ, ὡς κειμένη ἐπὶ ὀροπεδίου (τοῦ νῦν Χελμοῦ), καὶ διὰ τοῦτο πολλάκις οἱ Μεγαλοπολῖται ἐπεδίωξαν νὰ γίνωσι κύριοι αὐτῆς. Κατὰ τὸ 227 π.Χ. ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Κλεομένης, προϊδὼν ὅτι ὁ Ἄρατος μετὰ στρατοῦ τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας ἐμελέτα νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Λακωνικὴν διὰ τῆς διερχομένης δι' αὐτῆς ὁδοῦ, κατέλαβε ταύτην ἐν καιρῷ καὶ ὠχύρωσε τὸ ἐν αὐτῇ Ἀθήναιον καὶ οὕτω προέλαβε τὴν μελετωμένην εἰσβολήν. Κατὰ τὸ 189 ὅμως π.Χ. ὁ Φιλοποίμην κατέλαβε τὴν πολίχνην καὶ προσήρτισε ταύτην καὶ τὴν περὶ αὐτὴν χώραν εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν. Ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς ὑποταγῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ῥώμην, ἡ Βελεμίνα ἀπεδόθη εἰς τὴν Σπάρτην καὶ πάλιν. Ἡ περὶ τὴν πολίχνην χώρα ἐκαλεῖτο ἀπ' αὐτῆς *Βελμινᾶτις* καὶ ἦτο τὸ εὐυδρότατον τμῆμα τῆς Λακωνικῆς, διότι καὶ ὑπὸ τοῦ Εὐρώτα ὑδρεύετο καὶ πολλὰς πηγὰς εἶχε. Τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πολίχνης ἀνευρέθησαν, κατὰ τὸν Λήκ, ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Χελμοῦ Ν. τοῦ χωρίου *Πετρίνης*. Ἐλέγετο ἐπίσης καὶ *Βέλμινα* καὶ *Βέλβινα*. ΚΑΨ.

Βελεμίστι [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Ὀξυνείας* τῆς ἐπαρχίας Καλαμπάκας τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 519. Κεῖται παρὰ τὴν παλαιὰν ὁροθετικὴν γραμμήν, ἔχει δ' ἐσχάτως μετονομασθῆ εἰς *Ἁγιόφυλλον*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Βουρλοχώρι* (κάτ. 238) καὶ *Φλιάκα Κερασιᾶς* (κάτ. 258). Δ. Ε. Μ.

βελεμνιτέλλα (ἡ) (Belemnitella d'Orb.) [*Παλαιοζωολ.*]. Ὑπογένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὸ γένος **βελεμνίτης** (βλ. λ.). Τὸ ἔμβολον τοῦ ὀστράκου τῶν ζῴων τούτων ἦτο κυλινδρικὸν καὶ ἔφερε βραχεῖαν ἀλλὰ βαθεῖαν κοιλιακὴν αὔλακα, ἡ ὁποία δὲν ἔφθανεν ἕως τὸ χεῖ-

Digitized by Google

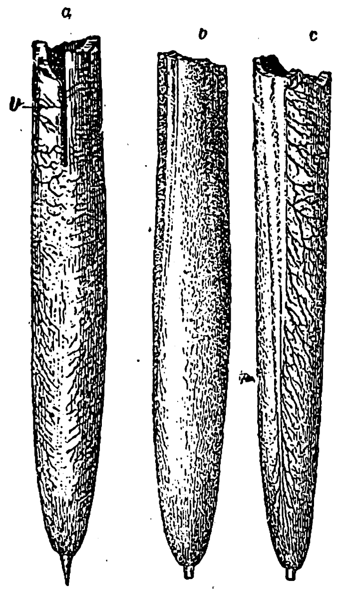

Ἡ βελεμνιτέλλα mucronatus.
(Ἐκ στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς περιόδου τοῦ Drensteinfurth τῆς Βεστραλίας).
[a=Ἄποψις τοῦ ὀστράκου ἀπὸ τῆς κοιλιακῆς πλευρᾶς μὲ τὴν κοιλιακὴν αὔλακα U. b=ἄποψις ἀπὸ τῆς ραχιαίας πλευρᾶς. c=πλευρικὴ ἄποψις μὲ τὰ ἀποτυπώματα τῶν ἀγγείων.] ($^2/_3$ τοῦ φυσικοῦ μεγέθους).

λος τῆς κοιλότητος. Ὁ φραγμόκωνος ἦτο περιβεβλημένος ὑπὸ τοῦ ἐμβόλου. Ἐπὶ τοῦ ὀστράκου τῶν ζῴων συχνὰ διατηροῦνται ἀποτυπώματα ἀγγείων πολὺ καθαρά. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. γ.κ.γ.

βελεμνίτης (ὁ) (Belemnites) [*Παλαιοζωολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βελεμνιτιδῶν* τῆς ὑποτάξεως τῶν *βελεμνοειδῶν διβραγχιωτῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Τὰ ζῷα ἔφερον ὄστρακον (βλ. εἰκόνα εἰς λ. βελεμνιτίδαι), τοῦ ὁποίου ὁ *κολεὸς* ἢ τὸ *ἔμβολον* ἦτο δακτυλοειδές, ὑποκυλινδρικὸν ἢ κωνοειδές, ἄλλοτε βραχὺ καὶ παχύ, ἄλλοτε λιγνὸν καὶ πολὺ ἐπιμηκυσμένον, πρὸς τὰ ὀπίσω στενούμενον καὶ αἰχμηρὸν ἢ ἀμβλέως ἀπεστρογγυλωμένον. Εἰς τὸ ἐμπρόσθιον τμῆμα τοῦ κολεοῦ εὑρίσκεται ἀντιστρόφως κωνοειδὴς κοιλότης (τὸ *φατνίον*), ἐντὸς τῆς ὁποίας εἰσέρχεται ὁ *φραγμόκωνος* τοῦ ὀστράκου. Εἰς πολλὰ εἴδη ἐπὶ τοῦ κολεοῦ ὑπάρχει μία κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον βαθεῖα αὔλαξ ἀπὸ τοῦ ἐμπροσθίου χείλους τῆς κοιλότητος καὶ ἐπὶ τῆς κοιλιακῆς πλευρᾶς (σπανιώτερον ἐπὶ τῆς ραχιαίας).

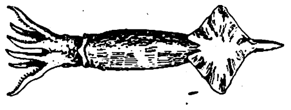

Ὁ βελεμνίτης spinatus.
[Ἀναπαράστασις τοῦ ζῴου κατὰ τὸν O. Abel.]

Ὁ φραγμόκωνος τοῦ ὀστράκου ἤρχιζε μὲ σφαιροειδῆ ἀρχικὸν θάλαμον, περιβάλλεται ὑπὸ ἰδίου κελύφους (κωνοθήκης) καὶ διαιρεῖται διακοίλων, ὁμοίων πρὸς ὑάλους ὡρολογίων, χωριστικῶν τοίχων (διαφραγμάτων) εἰς πολυαρίθμους θαλάμους, διὰ τῶν ὁποίων διήρχετο σίφων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πρὸς τὴν κοιλιακὴν πλευράν. Τὸ ἐμπρόσθιον τμῆμα τοῦ φραγμοκώνου ἀποτελεῖ μετρίως μεγάλον θάλαμον, τοῦ ὁποίου ἡ ἐκ τριῶν ἢ περισσοτέρων λεπτῶν ἀσβεστολιθικῶν φύλλων συνισταμένη κωνοθήκη ἐπιμηκύνεται μὲ τὸ ἐξωτερικόν της στρῶμα (τὴν ἐπιδερμίδα) καὶ προεκτείνεται ἐπὶ τῆς ραχιαίας πλευρᾶς εἰς τὸ *προόστρακον*. Τοῦτο εἶχε μορφὴν πλατέος, πολὺ λεπτοῦ, ὀλίγον θολωτοῦ φύλλου.

Περὶ τῶν μαλακῶν μορίων τοῦ σώματος τῶν βελεμνιτῶν ἀποκαλύπτουν τὰ ἀποτυπώματα, τὰ ὁποῖα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας ἰουρασίου ἢ λιασίου ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος τῆς Ἀγγλίας καὶ ἐντὸς τῶν λιθογραφικῶν σχιστολίθων τῆς Βαυαρίας. Τὸ λιγνὸν σῶμα ἔφερε θύλακον θολοῦ καὶ ἦτο περιβλημένον μὲ ἰσχυρὸν μυώδη μανδύαν. Ἡ στρογγύλη κεφαλὴ φέρει, κατὰ τὸν Crick, 6 τοὐλάχιστον ἀνισομεγέθεις βραχίονας, ἐφωδιασμένους ἕκαστον μὲ διπλῆν σειρὰν κοτυληδόνων. Μέχρι τοῦδε εἶναι γνωστὰ περίπου 350 εἴδη βελεμνιτῶν. Ἐκ τούτων τὰ ἀρχαιότατα εὑρίσκονται σποραδικῶς ἐντὸς στρωμάτων τῆς ραιτίου ἐποχῆς τῆς ἀνωτέρας τριασίου ὑποπεριόδου εἰς τὰς νοτίους Ἄλπεις. Εἰς τὴν κατωτέραν λιάσιον ὑποπερίοδον τῆς ἰουρασίου περιόδου καθίστανται συχνότεροι. Τὴν κυρίαν ἐξάπλωσίν των παρουσιάζουν κατὰ τὰς ὑποπεριόδους μέσην καὶ ἀνωτέραν, τὴν δογγέριον, τὴν μάλμιον καὶ τὴν κατωτέραν κρητιδικὴν τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Κατὰ τὴν μέσην καὶ ἀνωτέραν κρητιδικὴν καθίστανται σπανιώτεροι καὶ ἐξαφανίζονται τελείως μὲ τὸ τέλος τῆς κρητιδικῆς περιόδου καὶ τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Οἱ βελεμνῖται ἀνήκουν μετὰ τῶν ἀμμωνιτῶν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν σπουδαιοτάτων χαρακτηριστικῶν ἀπολιθωμάτων τῶν στρωμάτων τῆς ἰουρασίου καὶ τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως. Εὑρίσκονται ἀπολιθωμένοι πανταχοῦ τῆς γῆς. Πολυαριθμότατοι εὑρέθησαν ἐν Ἀσίᾳ, Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ.

Ἐκ τοῦ γένους βελεμνίτης διακρίνονται τὰ ὑπογένη *παχυτευθίς, μεγατευθίς, βελεμνόψις, δουβαλία, ἀκτινοκάμαξ, βελεμνιτέλλα* (βλ. τὰς λ.), ἅτινα ὅμως ἄλλοι θεωροῦν ὡς ἰδιαίτερα γένη. Ἐν Ἑλλάδι ἀπολιθωμένοι βελεμνῖται μεμονωμένοι εὑρέθησαν ὑπὸ τοῦ Καρόλου Ρέντς εἰς τὰς ὀροσειρὰς τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος (ἀδριατικο-ἰόνιος ζώνη ὀρέων) ἐντὸς τῶν στρωμάτων, τὰ ὁποῖα ὁ γεωλόγος οὗτος ὠνόμασε *ἀσβεστόλιθοι τῶν Βιγλῶν* (Viglaeskalke) καὶ τὰ ὁποῖα ἐσχηματίσθησαν κατὰ τὸ ἀπὸ τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου μέχρι τῆς κατωτέρας κρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος χρονικὸν διάστημα (βλ. καὶ βελεμνιτίδαι). γ. κ. γ.

βελεμνιτίδαι (οἱ) (Belemnitidae Blainv.) [*Παλαιοζ.*]. Οἰκογένεια ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *βελεμνοειδῶν διβραγχιωτῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Τὰ ζῷα τῆς οἰκογενείας ταύτης ἔφερον ὄστρακον συνιστάμενον ἐκ τῶν ἑξῆς μερῶν: 1) Ἐκ τοῦ στερεοῦ ἀσβεστολιθικοῦ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λίαν ἐπιμεμηκυσμένου, κυλινδρικῶς κωνικοῦ *κολεοῦ* ἢ *ἐμβόλου* (Scheide, rostrum, gaine, guard, sheath), τὸ ὁποῖον πρὸς τὰ ἔμπρὸς φέρει βαθεῖαν κοιλότητα. 2) Ἐντὸς τῆς κοιλότητος τοῦ κολεοῦ ἐμβυθίζεται

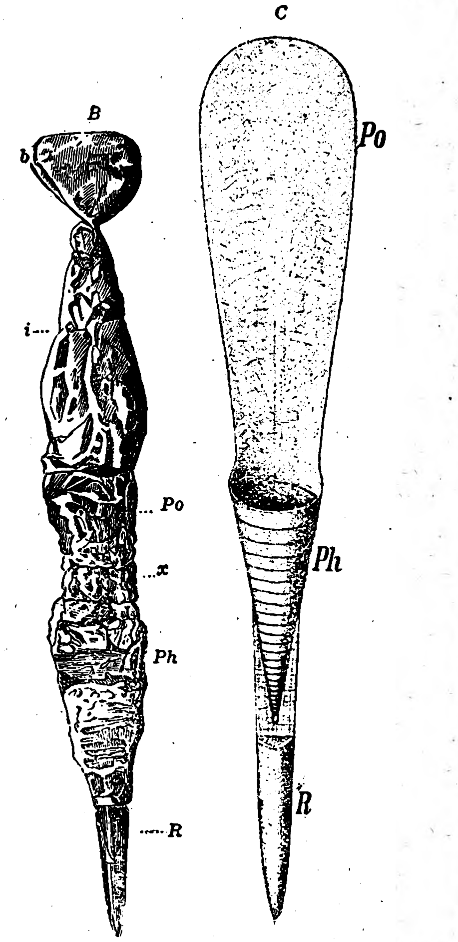

B=*Ὁ βελεμνίτης (πασσαλοτευθὶς) Bruguierianus Mill.* ($^1/_2$ τοῦ φυσικοῦ μεγέθους).
[Ἐκ στρωμάτων τῆς κατωτέρας λιασίου περιόδου τοῦ Charmouth (Ἀγγλίας). Ἀποτύπωμα ὁλοκλήρου τοῦ ζώου· R=ὁ κολεὸς ἢ τὸ ἔμβολον· Ph=ὁ φραγμόκωνος· Po=προόστρακον· i=τὸ ἐμπρόσθιον ἄκρον τοῦ προοστράκου· b=βραχίονες· x=θύλακος τοῦ θολοῦ.]
C=*Ἀναπαράστασις ὀστράκου βελεμνιτιδῶν.*
[R=κολεὸς ἢ ἔμβολον· Ph=φραγμόκωνος· Po=προόστρακον.]

ὁ κωνοειδής, εἰς θαλάμους διῃρημένος, μὲ σίφωνα διαπερώμενος καὶ μὲ σφαιρικὸν ἐμβρυακὸν θάλαμον ἀρχόμενος, *φραγμόκωνος* (Phragmocon). Τὸ ραχιαῖον τμῆμα τοῦ φραγκοκώνου ἐπιμηκύνεται. 3) Εἰς τὸ πολὺ λεπτόν, φυλλοειδές, ἔμπροσθεν ἀπεστρογγυλωμένον *προόστρακον*, τὸ ὁποῖον ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ ὄστρακον τῶν σηπιοειδῶν. Ἐκ τῶν τριῶν τούτων τμημάτων διετηρήθη κατὰ κανόνα μόνον ὁ κολεός, σπανιώτερον ὁ φραγμόκωνος καὶ ἐκ τοῦ προοστράκου θραύσματα μόνον. Τὸ ὅλον ὄστρακον τῶν βελεμνιτιδῶν περιεβάλλετο ὑπὸ μανδύου. Τὸ ὄστρακον τῶν ζῴων τούτων δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πρότυπον ὅλων τῶν ὀστράκων τῶν διβραγχιωτῶν, διότι περιέχει ἀκόμη ὅλα τὰ συνιστῶντα αὐτὸ τμήματα, τελείως διαπεπλασμένα, ἐνῷ τινα τούτων ἀπωλέσθησαν εἰς τὰς ὑπολοίπους οἰκογενείας. Ἀποτυπώματα τοῦ σώματος τῶν ζῴων τούτων, διατηρηθέντα ἐντὸς

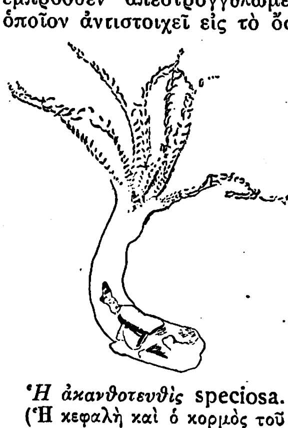

Ἡ ἀκανθοτευθὶς speciosa.
(Ἡ κεφαλὴ καὶ ὁ κορμὸς τοῦ ζῴου, $^1/_6$ τοῦ φυσ. μεγέθους).
[Ἐκ τῶν λιθογραφικῶν σχιστολίθων τοῦ Eichstatt τῆς Βαυαρίας].

στρωμάτων τῆς λιασίου ὑποπεριόδου τῆς Ἀγγλίας καὶ ἐντὸς τῶν λιθογραφικῶν σχιστολίθων τῆς Βαυαρίας, δεικνύουν, ὅτι τὸ σῶμα τῶν ζῴων ἦτο ἐπίμηκες, ἔφερε θύλακον θολοῦ, κορμὸν στενούμενον πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ μικρὰν κεφαλὴν περιβαλλομένην ὑπὸ βραχιόνων. Οἱ βραχίονες κατὰ τὰς ἐρεύνας τοῦ Cricks, εἰς τὸ γένος βελεμνίτης ἦσαν ἓξ τοὐλάχιστον, ἐφωδιασμένοι μὲ κοτυληδόνας. Εἰς τὴν *ἀκανθοτευθίδα* παρατηροῦνται ὀκτὼ τοιοῦτοι, ἐν τούτοις δὲν ἀποκλείεται νὰ ὑπῆρχον καὶ βραχίονες περισσότεροι, ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς ἄνευ κοτυληδόνων. Τὸ μῆκος τῶν μεγαλυτέρων γνωστῶν βελεμνιτιδῶν φθάνει τὰ 2-2 $^1/_2$ μέτρα. Ἦσαν κυρίως ζῷα πελάγια, ἐξαιρέσει ὀλίγων, τὰ ὁποῖα ἦσαν κάτοικοι τοῦ βυθοῦ.

Λείψανα ἀπολιθωμένα βελεμνιτιδῶν εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς τριασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος μέχρι τῆς ἠωκαίνου τοῦ καινοζωϊκοῦ. Τὰ κυριώτερα γένη τῆς οἰκογενείας αὐτῆς εἶναι τὸ αὐλακόκερας, ὁ βελεμνίτης, ἡ βελοπτέρα, κτλ. (βλ. τὰς λ.) Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

βελεμνοβατὶς (ἡ) (Belemnobatis Thiollière) [*Παλαιοζωολ.*]· συνώνυμον τοῦ γένους τῶν ἰχθύων ἀστεροδέρμου (βλ. λ.).

βελεμνοειδῆ (τὰ) (Belemnoidea) [*Παλαιοζωολ.*]. Ἡ ὑποτάξις αὕτη τῶν *διβραγχιωτῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων ζῴων, ἡ ὁποία σήμερον ἀντιπροσωπεύεται μὲ ἓν μοναδικὸν γένος, τὴν *σπειρούλαν* ἢ *ἕλικην* (Spirula), ἤρχισε νὰ ζῇ ἐπὶ τῆς γῆς ἀπὸ τῆς τριασίου περιόδου τοῦ μεσοζωικοῦ αἰῶνος. Τὰ κεφαλόποδα ταῦτα φέρουν ἐσωτερικὸν κέλυφος διῃρημένον εἰς θαλάμους, κωνοειδές, σπανιώτερον σπειροειδές, μὲ σίφωνα προσηρμοσμένον ὄπισθεν (ἐξαιρέσει τῆς σπειρούλης) εἰς ἀσβεστολιθικὸν δίσκον. Φέρουν 6 μέχρι 10 βραχίονας, ἐφωδιασμένους μὲ κοτυληδόνας. Διὰ τοῦ κελύφους των, τοῦ εἰς θαλάμους διῃρημένου καὶ ἐφωδιασμένου μὲ σίφωνα, τὰ ζῷα ταῦτα δεικνύουν συγγένειαν πρὸς τὰ *τετραβραγχιωτά*· μόνον τὰ κελύφη των δεικνύουν ἱστὸν ὅλως διαφορετικὸν καὶ δὲν ἐχρησίμευον εἰς τὰ ζῷα ταῦτα ὡς προστατευτικὸν οἰκοδόμημα, ἀλλὰ περιεβάλλοντο ὑπὸ τῶν μαλακῶν μερῶν τοῦ σώματος καὶ δὲν ἦσαν ἔξωθεν ὁρατά. Τὰ βελεμνοειδῆ εὑρίσκοντο εἰς γενικὴν συνεξάρτησιν μὲ τὰ σημερινὰ *σηπιοειδῆ*. Ἂν καὶ τὸ ἐσωτερικὸν κέλυφος τῶν πρώτων ἔχει ὅλως διάφορον μορφὴν καὶ ἱστόν, ἐν τούτοις ὑπάρχει ἓν λείψανον τοῦ θαλαμωτοῦ κώνου εἰς τὴν ὀπισθίαν ἄκραν τοῦ ὀστράκου τῶν σηπιοειδῶν, τὸ λείψανον δὲ αὐτὸ εὑρίσκεται πολὺ καθαρώτερον ἐξειλιγμένον εἰς τὸ ἀπολιθωμένον γένος **βελοσηπία** (βλ. λ.), τὸ ὁποῖον γεφυρώνει οὕτω πως τὸ μεταξὺ βελεμνοειδῶν καὶ σηπιοειδῶν εὑρισκόμενον χάσμα. Τὰ βελεμνοειδῆ ὑποδιαιροῦνται εἰς τρεῖς οἰκογενείας: βελεμνιτίδαι, βελεμνοτευθίδαι καὶ σπειρουλίδαι (βλ. τὰς λ.) Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

βελεμνοζίφιος (ὁ) (Belemnoziphius Huxley) [*Παλαιοζωολ.*]· συνώνυμον τοῦ καὶ σήμερον ζῶντος γένους τῶν κητωδῶν θηλαστικῶν μεσοπλόδοντος (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

βελεμνοκάμαξ (ὁ) (Belemnocamax Crick) [*Παλαιοζωολ.*]· συνώνυμον τοῦ ἀπολιθωμένου γένους βελεμνιτέλλα (βλ. λ.).

βέλεμνον (τό)· ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ, ποιητικῶς ἀντὶ τοῦ βέλος· βέλος, βλῆμα, ἀκόντιον· καὶ κόκκος χαλάζης. Ἐκ τῆς λέξεως ταύτης ἐσχηματίσθησαν αἱ μὲ ρίζαν *βελεμν*— φυτολογικαὶ καὶ ζῳολογικαὶ ὀνομασίαι.

βελεμνοπτέρις (ἡ) (Belemnopteris Feistm) [*Παλαιοφυτολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *γλωσσοπτερίδων πτεριδοειδῶν πτεριδοφύτων κρυπτογάμων* φυτῶν. Τὰ φύλλα τῶν φυτῶν τούτων ἦσαν βελοειδῆ. Λείψανά των εὑρέθησαν μόνον ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου περιόδου εἰς τὰς Ἰνδίας. Γ. Κ. Γ.

βελέμνοσις (ὁ) (Belemnosis Edw.) [*Παλαιοζωολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βελεμνιτιδῶν* τῆς ὑποτάξεων τῶν *βελεμνοειδῶν διβραγχιωτῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Λείψανά των, εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου περιόδου ἐν Ἀγγλίᾳ. Γ. Κ. Γ.

βελεμνοτευθίδαι (οἱ) (Belemnoteuthidae Zittel) [*Παλαιοζωολ.*]. Οἰκογένεια ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *βελεμνοειδῶν διβραγχιωτῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Τὸ ὄστρακον τῶν ζῴων τούτων συνίσταται ἐκ κωνικοῦ φραγμοκώνου (βλ. βελεμνιτίδαι) καὶ προοστράκου.

Ὁ κολεὸς ἢ τὸ ἔμβολον ἔχει ἀναχθῆ εἰς λεπτὸν ἀσβεστολιθικὸν ἐπικάλυμμα τοῦ φραγμοκώνου. Τὸ σῶμα τῶν ζῴων ἔφερε 10 σχεδὸν ὁμοιομήκεις βραχίονας (βλ. εἰκ. ἐν λ. βελεμνοτευθίς), ἐκ τῶν ὁποίων ἕκαστος ἦτο ἐφωδιασμένος μὲ δύο σειρὰς **κοτυληδόνων. Θύλακος θολοῦ ὑπῆρχε. Λείψανα τῶν ζῴων τῆς οἰκογενείας ταύτης εὑρίσκονται ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς τριασίου**

Digitized by Google

περιόδου μέχρι τῆς κρητιδικῆς τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βελεμνοτευθὶς (Belemnoteuthis Pearce) */Παλαιοζωολ./*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βελεμνοτευθιδῶν βελεμνοειδῶν διβραγχιωτῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Τὸ σῶμά των ἦτο μικρόν, ὁ δὲ θαλαμωτὸς φραγμόκωνος τοῦ ὀστράκου των ἦτο ἄνευ ἐπιμεμηκυσμένου προοστράκου. Λείψανά των εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας καλλοβίου ἡλικίας τῆς μέσης ἰουρασίου ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Βυρτεμβέργῃ, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας κρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

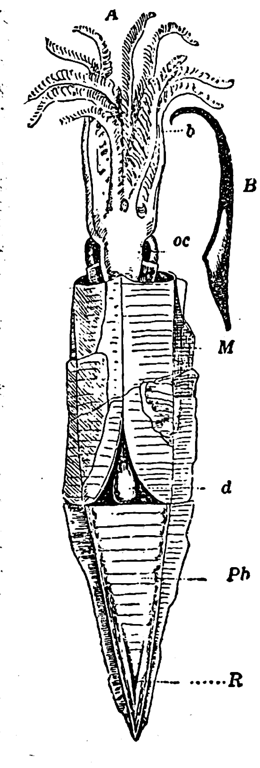

Ἡ βελεμνοτευθὶς antiqua. (Ἀναπαράστασις τοῦ ζῴου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν εὑρεθέντων λειψάνων εἰς ἀργίλους τοῦ Christian Malford ἐν Wiltshire τῆς Ἀγγλίας.)
[A: b=βραχίονες, oc=Ὀφθαλμοί, M=μανδύας, d=θύλακος θολοῦ, Ph=φραγμοκωνος, R=κολεὸς ἢ ἔμβολον. B=Κοτυληδὼν ἑνὸς βραχίον.]

βελεμνόψις (ἡ) (Belemnopsis Bayle */Παλαιοζωολ./*. Ὑπογένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὸ γένος βελεμνίτης (βλ. λ.). Τὸ ἔμβολον τοῦ ὀστράκου τῶν ζῴων τούτων ἔφερε βαθεῖαν καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μακρὰν κοιλιακὴν αὔλακα, ἀρχίζουσαν ἀπὸ τὸ χεῖλος τῆς κοιλότητος. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς μέσης ἰουρασίου (δογγερίου) περιόδου μέχρι τῆς μέσης κρητιδικῆς τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βελενῖκος */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Τολοφῶντος* τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 246. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται οἱ συνοικισμοὶ *Ἔξω Τροιζώνια* (κάτ. 31), *Νέα Τροιζώνια* (κάτ. 154) καὶ *Σπηλιὰ* (κάτ. 27) καὶ ἡ μονὴ τοῦ *Ἁγίου Ἰωάννου*. Δ. Ε. Μ.

Βέλενος (Belenus) ἢ ***Βέλινος*** ἢ ***Βέλις***. Θεὸς τῶν ἀρχαίων Γαλατῶν, λατρευόμενος κυρίως ἐν Ἀκυληΐᾳ. Ὑπό τινων ταυτίζεται πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα (βλ. λ.).

βελέντζα (ἡ)· μάλλινον, ἐγχωρίου κατασκευῆς, κλινοσκέπασμα φλοκωτὸν καὶ γενικῶς πᾶν μάλλινον κλινοσκέπασμα. Ἡ λέξις εἶναι περισσότερον γνωστὴ εἰς τὴν μεσόγειον Ἑλλάδα παρὰ εἰς τὴν νησιωτικήν. Ὄχι σπανίως ἀντὶ τοῦ ὅρου βελέντζα χρησιμοποιεῖται ἁπλῶς ὁ ὅρος *φλοκωτὴ* ἢ *φλοκάτη*, ἢ *φλοκάτα*. Αἱ βελέντζαι ἢ εἶναι λευκαὶ ἢ ὑφαίνονται μὲ κόκκινα ἢ γαλάζια νήματα· συνήθως εἶναι μονόχρωμοι, σπανιώτατα δ' ἔχουν δύο χρώματα· εἰδικῶς εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν βελεντζῶν ἐπιδίδονται αἱ γυναῖκες τῶν νομάδων ἢ ἡμινομάδων ποιμένων, διὰ τοὺς ὁποίους τὸ εἶδος αὐτὸ ἀποτελεῖ πολλάκις καὶ σημαντικὸν ἀντικείμενον προικός. Κυρίως ὑφάντριαι βελεντζῶν, ἐξαιρετικῆς τέχνης καὶ ἀντοχῆς, εἶναι αἱ γυναῖκες τῆς Σαμαρίνας, ὑφαίνουσαι ἀπὸ νεαρωτάτης ἡλικίας μέχρι σχεδὸν τοῦ τέλους τῆς ζωῆς των. Ἀπὸ τὴν κατασκευὴν τῶν βελεντζῶν αἱ Σαμαρινιώτισσαι εἰσπράττουν ἐτησίως ἀρκετὰ χρηματικὰ ποσά, κατερχόμεναι καὶ πωλοῦσαι αἱ ἴδιαι τὸ προϊὸν τῆς βιοτεχνίας των εἰς τὰ ἑβδομαδιαῖα καὶ ἐτήσια παζάρια τῆς Θεσσαλίας, Ἠπείρου, Μακεδονίας καὶ Στερεᾶς Ἑλλάδος. Λόγῳ τῆς ἀντοχῆς καὶ τῆς καλλίστης ἐμφανίσεως τοῦ εἴδους τούτου τοῦ κλινοσκεπάσματος, ἡ διάδοσίς του, ἡ ὁποία παλαιότερον περιωρίζετο μεταξὺ μόνον σχεδὸν τῶν ποιμενικῶν πληθυσμῶν, ἁπλοῦται διαρκῶς καὶ μεταξὺ τῶν ἀστικῶν πληθυσμῶν. Παλαιότερον εἰς τὴν ὕφανσιν τῶν βελεντζῶν ἠσχολοῦντο, πλὴν τῶν γυναικῶν, καὶ οἱ ἄνδρες πολλῶν βλαχοφώνων κοινοτήτων τῆς Πίνδου. Τῆς αὐτῆς σημασίας εἶναι καὶ αἱ λέξεις *ἀντρομίδα* καὶ *τσέργα*. Κ. Φ.

Βελέντζας. Οἰκογένεια προυχόντων, ἐκ Νεμνίτσης τῆς Γορτυνίας, φιλικώτατα διακειμένη πρὸ τοῦ Ἀγῶνος πρὸς τοὺς Κολοκοτρωναίους. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ διωγμοῦ τῷ 1806 ὁ ἐξάδελφος τοῦ Θεοδώρου *Κουντάνης*, ἐρώμενος περιπαθῶς τῆς Θεοδώρας, κόρης τοῦ προεστοῦ, ἐξενίζετο καὶ περιεθάλπετο εἰς τὴν οἰκίαν του. Ἀποκρουσθεὶς ὡς γαμβρὸς λόγῳ τοῦ πλάνητος ἁρματολικοῦ βίου, ἀπήγαγεν αὐτὴν μετὰ δύο συγγενῶν του καὶ τὴν ἔφερεν εἰς τὸ δάσος τοῦ Μαινάλου. Συναισθανθεὶς ὅμως ὁ ἥρως βαθύτατα τὴν καταπάτησιν τῶν ἱερῶν τῆς φιλοξενίας ὑποχρεώσεων, καταπνίξας τὸ φλογερὸν αὐτοῦ αἴσθημα, ἐπέστρεψε περὶ τὸ λυκαυγὲς τὴν παρθένον ἁγνήν, παραγγείλας εἰς τὸν Βελέντζαν ὅτι θὰ περάσῃ ἐν στόματι μαχαίρας τὴν Νεμνίτσαν ὅλην, ἂν ἐτόλμα νὰ τὴν νυμφεύσῃ μετ' ἄλλου. Μετ' ὀλίγας ὅμως ἡμέρας οἱ Τοῦρκοι τὸν περικύκλωσαν εἴς τινα καλύβην, εἰς ἣν σωρεύσαντες ξύλα ἔθεσαν πῦρ καὶ τὸν ἔκαυσαν ζῶντα. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

— **Βελέντζας**, ***Διονύσιος***. Ἐγεννήθη εἰς τὸ χωρίον Μεσορρούγι τῶν Καλαβρύτων καὶ ἐτάχθη μοναχὸς περιερχόμενος καὶ πρὸ τοῦ Ἀγῶνος ὡς ἱεροκήρυξ καὶ διδάσκων τὸν λαόν. Κατὰ τὸ 1819 ἐμυήθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἔκτοτε δὲ αἱ περιοδεῖαί του εἶχον διπλοῦν σκοπόν, διότι διδάσκων ἐμύει συγχρόνως τοὺς ἐπιφανεῖς εἰς τὰ τοῦ ἐπικειμένου πολέμου. Ὅταν οὗτος ἐξερράγη, ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον του τρέχων πανταχοῦ καὶ ἐμψυχώνων τοὺς μαχομένους. Ἡ πελοποννησιακὴ γερουσία τῷ 1821—1822 τὸν ἐπεφόρτισε μὲ διαφόρους ἀποστολάς, αὐτὸς δ' ἐκόμισε τὰ κανδήλια τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου καὶ ἄλλα ἀφιερώματα, πείσας τοὺς μοναχοὺς νὰ τὰ παραδώσουν, ἵνα διὰ τοῦ ἀντιτίμου αὐτῶν, ἀφοῦ χυθοῦν, κινηθῇ ὁ ἑλληνικὸς στόλος. Πράγματι δὲ συνελέγη ἄργυρος καθαρὸς 100 ὀκάδων, ἃς ἡ πελοποννησιακὴ γερουσία ἔστειλε πρὸς τὴν Βουλήν. Ὁ ζῆλος τοῦ Βελέντζα ἐξηκολούθησε καθ' ὅλον τὸν Ἀγῶνα ἀδιάπτωτος (*Φωτάκου* Βίοι σελ. 301). Τ. Χ. Κ.

— **Βελέντζας**, ***Ἰωάννης***. Κατήγετο ἐξ Ἁλμυροῦ τῆς Θεσσαλίας, μετέσχε δὲ τοῦ Ἀγῶνος εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, χαρακτηρισθεὶς ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ὡς ἀξιωματικὸς Γ' τάξεως. Τῇ 23 Ὀκτωβρίου 1824 προήχθη εἰς ταξίαρχον καὶ τῷ 1825 εἰς χιλίαρχον. Τοποθετηθεὶς ἐν Ὕδρᾳ διὰ τὴν ἄμυναν κατὰ ἐπιδρομῆς τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου τοῦ Ἰμβραήμ, ἐδέχθη ἔγγραφον τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν Ὑδραίων. Τῷ 1825, τεθεὶς ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ι. Γκούρα μὲ 200 ἄνδρας, ἐχρησίμευσεν ὡς φροντιστὴς καὶ τῶν στρατοπέδων τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1826 διετάχθη νὰ ἐξορμήσῃ μὲ τὸν Καρατάσον εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, ἵνα ἀναχαιτίσῃ τὴν προέλασιν τοῦ Κιουταχῆ. Ὅταν ὁ Κωλέτης ἀνέλαβε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Εὐβοίας καὶ Θεσσαλίας, ἐτέθη ὑπὸ τὰς διαταγάς του, ἀλλ' ἡ ἐπιχείρησις ἐκείνη ἀπέτυχεν, ἔδειξεν ὅμως ὁ Βελέντζας μεγάλην ἀνδρείαν, πληγωθεὶς τὴν 9 Νοεμβρίου 1826 εἰς τὴν μάχην τῆς Ἀταλάντης (*Τρικούπη* Δ' σ. 63). Κατὰ τὸ ἀρχεῖον τῶν Ἀγωνιστῶν ἔδρασε καὶ εἰς Τρίκκερι μὲ ἀφετηρίαν τὴν Σκίαθον. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1830, ἐπὶ Κυβερνήτου, ἦτο ἐν Σαλαμῖνι μὲ τὸν συνταγματάρχην Ρόδιον, ὅστις ἐπαινεῖ τὴν ἐν γένει διαγωγήν του, τὴν 27 δὲ Ἀπριλίου 1832 ἐγένετο στρατηγὸς τῶν ἀτάκτων, ὢν εὐνοούμενος τοῦ Κωλέτη. Μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Ὄθωνος κατετάχθη εἰς τὴν χωροφυλακήν, τὸν Αὔγουστον δὲ τοῦ 1834 ὡς μοίραρχος Φωκίδος καὶ Λοκρίδος διεξήγαγεν ἀγῶνας κατὰ τῶν ληστῶν τῆς Στερεᾶς, πολεμήσας εἰς θέσιν Ταμπούρια τὴν συμμορίαν τοῦ Δημητρίου Λιόλιου καὶ ἄλλους. Ὅταν ἤρχισαν αἱ κατὰ τοῦ Ὄθωνος δυσαρέσκειαι, μετέσχε τῶν κατ' ἐκείνου ἀνταρσιῶν συστηματικῶς. Ἀμνηστευθεὶς μετὰ τὸ 1836 ἔκτισε πύργον εἰς Φτελιὰ τῆς Φθιώτιδος, ὅπου διέμενεν, ἐκεῖθεν δὲ ἐστασίασε καὶ τῷ 1842 καὶ τῷ 1847. Ἔκτοτε ἐπολιτεύετο, ἀμνηστευθεὶς καὶ πάλιν τῷ 1848. Εἰς τὴν συνέλευσιν τοῦ 1844 ὑπῆρξε πληρεξούσιος, κατόπιν δ' ἐξελέγη δὶς καὶ βουλευτής. Τῷ 1854 μετέσχε τοῦ κινήματος τῆς Θεσσαλίας, ἐπὶ κεφαλῆς σώματος, μεθ' ὃ ἀπέθανεν εἰς τὸν πύργον του ἐπὶ τῆς ψιάθης, καταλιπὼν τρεῖς υἱούς, Θρασύβουλον, Γεώργιον καὶ Ἀχιλλέα. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

— **Βελέντζας**, ***Νικόλαος***. Πολιτικὸς γεννηθεὶς τῷ 1873 ἐν Ἀμαλιοπόλει τῆς Φθιώτιδος, ἔγγονος τοῦ Ἰωάννου Βελέντζα. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν νομικῶν σπουδῶν ἐπεδόθη εἰς τὴν δικηγορίαν, εἶτα δὲ εἰς τὴν πολιτικήν, ἐκλεγεὶς τὸ πρῶτον ἀντιπρόσωπος τῆς ἐπαρχίας του εἰς τὴν Συνέλευσιν τοῦ 1910. Τῷ 1920, ὢν πληρεξούσιος τῆς Γ' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, διωρίσθη γενικὸς διοικητὴς τῆς Α. Μακεδονίας. Τῷ 1926 ἐκλεγεὶς καὶ πάλιν βουλευτὴς ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῆς Ἐθνικῆς οἰκονομίας ἐν τῇ ὑπὸ τὸν Ἀλέξανδρον Ζαΐμην κυβερνήσει συνασπισμοῦ. Κατελθὼν ὅμως εἰς τὸν ἐκλογικὸν ἀγῶνα τῆς 19ης Αὐγούστου 1928 ἀπέτυχεν. —Ω.

Βελεντζικὸν */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Ἡρακλείας* τοῦ νομοῦ Ἄρτης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 746. Κεῖται εἰς τὰς πρὸς Ν. ὑπωρείας τῶν βουνῶν Βῶλος καὶ Μπέσελος, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων καὶ ποταμίων ὑδάτων. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Προσήλια* (κάτ. 69). Εἰς ἀπόστασιν 1 ὥρ. 15' ἀπὸ τοῦ Βελεντζικοῦ κεῖται ἡ βυζαντινὴ *μονὴ τῆς Ροβελίστης* (*Γενεθλίων τῆς Θεοτόκου*), ἥτις ἔχει καὶ μετόχιον, ἐν μέρει ἠρειπωμένον, ἐν τῇ πλησιεστέρᾳ θέσει *Κόκκινη ἐκκλησιά*. Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος εἶναι δασώδης, παράγει ὅμως καὶ δημητριακά. Ἡ κτηνοτροφία εἶναι περισσότερον ἀνεπτυγμένη, ἐξαγομένου ἐκλεκτοῦ βουτύρου. Μετὰ τῆς πρωτευούσης Ἄρτης συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ (ὥρ. 9).

Ἐπὶ τουρκοκρατίας τὸ Βελεντζικὸν ἦτο ἕδρα ἐπισκόπου, μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὁπότε ὑπήχθη αὕτη εἰς τὴν μητρόπολιν Λαρίσης. Διατηροῦνται μάλιστα καὶ λείψανα τοῦ ἁγίου Παρθενίου, ἐπισκόπου ἀκμάσαντος περὶ τὰ ἔτη 1777—1785. Τὸ χωρίον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀγῶνος ἐπυρπολήθη τρὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων, τῷ 1821, 1854 καὶ 1878, διότι οἱ κάτοικοι αὐτοῦ ἐλάμβανον μέρος εἰς τὰς ἐπαναστάσεις πρὸς ἀπελευθέρωσιν. Βορειοδυτικῶς τοῦ χωρίου, ἐν θέσει *Καστρί*, ὑπάρχουσιν ἐρείπια ἀρχαίου κτιρίου. Δ.Ε.Μ.

βελεόπτερον (τὸ) (Beleopterum) */Ζωολ./*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων πενταμεροῦς συμμετρίας τῆς οἰκογενείας τῶν *συλφιδῶν*. Γνωστὰ δύο εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Μαδαγασκάρης. Δ. Ν. Π.

Βελεπόλσκυ (Velepolsky) ***Ἀλέξανδρος**, μαρκήσιος* —. Ἀνώτατος τοῦ πολωνικοῦ κράτους λειτουργὸς (1803—1877). Κατεδιώχθη ὑπὸ τῶν Ρώσων κατὰ τὴν πολωνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830. Τῷ 1846 ἐξέδωκε βιβλιάριον, ἐν ᾧ κατέκρινε τὸν Μετερῖνχον καὶ ἐπεδείκνυεν εἰλικρινῆ φιλορρωσισμόν. Τῷ 1862 ἐτοποθετήθη εἰς τὴν θέσιν πολιτικοῦ διοικητοῦ τῆς Πολωνίας παρὰ τῷ ἀντιβασιλεῖ μεγάλῳ δουκὶ Κωνσταντίνῳ Νικολάεβιτς. Ἕνεκα ὅμως ἀντιδράσεως τῶν πολωνικῶν κύκλων ἀπέτυχεν ἐν τῇ ἀποστολῇ του. Π. ΛΕΦΑΣ

Βελὲς (Veles) */Ναυτ. Γεωγρ./*. Λιμὴν τῆς Ἀδριατικῆς νήσου Ζλαρὶν (Veles: πλάτ. 43° 43' Β, μῆκ. 15° 49' Α, χαρτ. ἀγγλ. 1581: Approaches to Sebenico) εἰς τὰ πρόσγεια τοῦ Σεμπενίκο. Σ. Ε. Λ.

Βελεσά· βλ. Βελεσσά.

βελέσι (τὸ)· ἐσωτερικὸν γυναικεῖον ἔνδυμα, τὸ ἄλλως λεγόμενον *μεσοφόρι* ἢ *μεσοφούστανο*. Κατασκευάζεται ἀπὸ λευκὸν ἢ χρωματιστὸν ὕφασμα βαμβακερόν, μάλλινον ἢ μεταξωτὸν καὶ ἔχει πλάτος ἀπὸ τριῶν μέχρις ἓξ φύλλων. Ὑπὸ τὴν τοῦ ἑνικοῦ ἔννοιαν ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῷ πληθυντικῷ. Κ. Φ.

Βελέσι *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Καμαρόβρυση**.

— **Βελέσι** ἢ ***Βελὲς-Παζὰρ*** *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Δαφνοσπηλιά**.

Βελεσιῶτες */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Θαυμακῶν* τῆς ἐπαρχίας Δομοκοῦ τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 390 Κεῖται εἰς τὰς κλιτῦς τῆς Ὄθρυος, ἄνωθεν ἀκριβῶς τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος καὶ ἔχει κλῖμα ἀνθυγιεινόν. Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος παράγει δημητριακά, ὄσπρια καὶ καπνὸν εἰς σημαντικὰς ποσότητας. Τὸ χωρίον μετὰ τοῦ ΝΑ κειμένου Δομοκοῦ συγκοινωνεῖ διὰ βατῆς ὁδοῦ (1 $^{1}/_{2}$ ὥρ.). Κατὰ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ 1897 ἐπυρπολήθη, μετὰ τὴν ἀνακατάληψιν ὅμως ἀνῳκοδομήθησαν δημοσίᾳ δαπάνῃ οἱ ἐν αὐτῷ ναοί. Δ. Ε. Μ.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Περὶ τῆς ἐνταῦθα κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897 μάχης, βλ. λ. **Δομοκός**.

Βελεσ(σ)ὰ (τὰ) ἢ ***Βελεσ(σ)ὸς*** ἢ ***Βελασ(σ)ὸς*** (σλαβιστὶ *Βέλεζ*) *[Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Β. Μακεδονίας, μέχρι μὲν τῶν Βαλκανικῶν πολέμων (1912) τουρκική, ἔκτοτε δὲ σερβική, καταληφθεῖσα προσωρινῶς κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον (1915—1918) ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ἀπὸ δὲ τῆς συνθήκης τοῦ Νεϊγὺ προσαρτηθεῖσα ὁριστικῶς εἰς τὸ βασίλειον τῶν Σέρβων, Κροατῶν καὶ Σλοβένων. Κεῖται ὑπὸ 19°27' Α. μήκους (Παρισίων) καὶ 41°43' Β. πλάτους, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Θεσσαλονίκης—Βελιγραδίου, ΝΑ. τῶν Σκοπίων, εἰς ἀπόστασιν 188 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης, ἐπὶ τῶν δύο ὀχθῶν τοῦ Ἀξιοῦ, τὰς ὁποίας συνδέουσι δύο γέφυραι, μία σιδηρᾶ καὶ μία λιθίνη. Ἔχει περὶ τοὺς 16000 κατοίκους, ἐκ τῶν ὁποίων ὀλίγοι εἶναι Μουσουλμᾶνοι, οἱ δὲ λοιποὶ Σλάβοι. Κατὰ τὰς πρὸ τοῦ πολέμου στατιστικὰς οἱ κάτοικοι ἀνήρχοντο εἰς 13000 ἐν συνόλῳ, ἐξ ὧν 8000 ἦσαν Βούλγαροι, 4000 Τοῦρκοι καὶ 1000 Ἕλληνες Ὀρθόδοξοι, οἵτινες εἶχον 2 σχολάς. Οἱ Βούλγαροι εἶχον 3 σχολάς, οἱ δὲ Τοῦρκοι 9 τζαμία καὶ 7 σχολάς, ὧν μία ἀστική. Μετὰ τὴν εἰς τὴν Σερβίαν προσάρτησιν σχολαὶ βουλγαρικαὶ καὶ ἑλληνικαὶ δὲν ὑπάρχουσι πλέον. Κατὰ Μάϊον ἑκάστου ἔτους συγκροτεῖται εἰς Βελεσὰ ἐμποροπανήγυρις διαρκοῦσα τρεῖς ἡμέρας. Ἡ ὁμώνυμος τουρκικὴ ὑποδιοίκησις (Κιοπρουλῆ), ἐξαρτωμένη ἀρχικῶς μὲν ἐκ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, κατόπιν δὲ ἐκ τοῦ Κοσσυφοπεδίου, εἶχε 50500 κατοίκους.

Τὰ Βελεσὰ κεῖνται εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας παιονικῆς πόλεως *Βυλαζώρα*.

Digitized by Google

Ἡ ὀρθόδοξος ἐπισκοπὴ Βελεσῶν ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος (Α' Ἰουστινιανῆς) οὖσα 7η ἢ 9η κατὰ τὴν τάξιν. Ἔν τινι δὲ «νομίμῳ» τοῦ Ἀρμενοπούλου εὕρηται ἡ ἐπισκοπὴ Βελασλοῦ ἀναφερομένη ὡς ἕκτη τὴν τάξιν. Ἐν Βελεσοῖς ἥδρευε μέχρι τοῦ 1918 καὶ Βούλγαρος μητροπολίτης ἐξαρτώμενος ἐκ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει βουλγαρικῆς ἐξαρχίας. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Βελεσ(σ)ός· βλ. Βελεσ(σ)ά.

Βελεστινλῆς· βλ. Ρήγας Φεραῖος.

Βελεστῖνον ἢ ***Βελεστῖνος.*** Ἱστορικὴ κωμόπολις τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Φερῶν*, οὗτινος ἦτο ἕδρα, τῆς ἐπαρχίας Βόλου τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος.

—[ΜΕΣΑΙΩΝ. ΓΕΩΓΡ.] Τὸ ὄνομά του ἔλαβε τὸ Βελεστῖνον ἐκ τῶν Σλάβων ἐποίκων τῆς νοτίου Θεσσαλίας (675—677 μ. Χ.) οἱ ὁποῖοι ἐκαλοῦντο *Βελεγιζῖται* ἢ *Βιελέσται* καὶ κατῴκουν τὴν περὶ τὴν κωμόπολιν περιοχήν. Κ. Μ. Κ.

—[ΝΕΩΤ. ΓΕΩΓΡ.] Τὸ *Βελεστῖνον* εἶναι ἐκτισμένον ἐπὶ τῆς θέσεως τῶν ἀρχαίων *Φερῶν*, κείμενον ἐν μέρει μὲν ἐν πεδιάδι καὶ ἐν μέρει ἐπὶ λοφίσκων περικλειομένων ὑπὸ πυκνοῦ δάσους καὶ πολλῶν κήπων. Ἔχει κλῖμα μᾶλλον ὑγιεινόν. Τὸ Βελεστῖνον ἀριθμεῖ (1928) 2,604 κατοίκους, ἡ κοινότης δὲ 3.234, ὑπαγομένων εἰς αὐτὴν καὶ τῶν χωρίων καὶ συνοικισμῶν *Ἀερινοῦ (τέως Περσουφλί*, κάτ. 257), *Ἁγίου Γεδεὼν* (τέως *Νταρμπεγλί*, *κάτ.* 142), *Ξερολίθι* (τέως *Γερμί, κάτ.* 33), *Παλαιὸν* (τέως *Ντομουζγλάρ, κάτ.* 59) καὶ *Χλόη* (τέως *Κονιάρη* ἢ *Κουγιούγγερη, κάτ.* 139). Ἡ κωμόπολις ὑδρεύεται ἐκ τῆς ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος γνωστῆς πηγῆς *Ὑπερείας* (κοινῶς *Κεφαλόβρυσο*), ἀναβλυζούσης ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ σχηματιζούσης τεχνητὴν λίμνην, ἐξ ἧς βαίνουσι δύο ρύακες χρησιμεύοντες πρὸς ἄρδευσιν 4.000 περίπου στρεμμάτων καὶ πρὸς παροχὴν κινητηρίου δυνάμεως εἰς 9 ὑδρομύλους, εἰς δύο λαναριστικὰς μηχανὰς καὶ εἰς ἐργοστάσιον ἠλεκτρικοῦ ρεύματος. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897 τὸ Βελεστῖνον κατεστράφη κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἀνῳκοδομήθη πολὺ καλύτερον. Σήμερον ἔχει ὁδοὺς εὐθείας καὶ τρεῖς πλατείας, τὴν τοῦ *Ρήγα Φεραίου*, ἑτέραν πρὸ τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τοῦ *Ἁγίου Κωνσταντίνου*, εἰς τὸ προαύλιον τοῦ ὁποίου ἐγείρεται τὸ ἡρῷον τῶν πεσόντων, καὶ τὴν εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς πόλεως, καλουμένην *Λαχανοπάζαρο*. Πλὴν τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ ἔχει καὶ ἐκκλησίαν τῆς *Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου*, ἔνθα καὶ τὸ νεκροταφεῖον τῆς πόλεως. Πλησίον ταύτης ἔκειτο ἡ οἰκία τοῦ Ρήγα, εἰς ἣν θέσιν σήμερον ὑπάρχει περίβολος φέρων μικρὰν προτομὴν τούτου Μεγαλυτέρα προτομὴ τοῦ ἥρωος ἠγέρθη ἐφ' ὑψηλῆς στήλης εἰς τὴν περίβλεπτον θέσιν *Ἁλώνια*, ἔργον τοῦ γλύπτου Ρούμπου, κατασκευασθεῖσα διὰ πανελληνίων ἐράνων μερίμνῃ τοῦ «Λευκοῦ Σταυροῦ». Τὸ Α. τμῆμα τῆς πόλεως καλεῖται ἰδιαιτέρως *Τσιφλίκι*, πρόσκειται δὲ περισσότερον πρὸς τὸ δάσος. Εἰς διάφορα σημεῖα τοῦ Βελεστίνου ἀνευρέθησαν ἀρχαιολογικὰ λείψανα τῶν ἀρχαίων Φερῶν, πλεῖστα δὲ τούτων μετεφέρθησαν εἰς Βόλον ἐναποτεθέντα εἰς τὸ ἐν αὐτῷ «Ἀθανασάκειον Μουσεῖον». Διὰ Ν. διατάγματος τοῦ 1926 ἐνεκρίθη ἡ ἵδρυσις ἐνταῦθα *Σταδίου τοῦ Ρήγα* πρὸς τέλεσιν γυμναστικῶν ἀγώνων.

Ἡ περιφέρεια τοῦ Βελεστίνου εἶναι παραγωγικωτάτη, σπειρομένων ὑπὲρ τὰς 30,000 στεμμάτων μὲ ἀπόδοσιν 1.100.000 ὀκ. σίτου, 350.000 ὀκ. κριθῆς καὶ 600.000 ὀκ. βρώμης. Εἰς μεγάλας ποσότητας καὶ εἰς ἐκλεκτὴν ποιότητα παράγει καὶ κηπουρικὰ εἴδη, ἀνεπτυγμένη δὲ εἶναι καὶ ἡ κτηνοτροφία, ἀσκουμένη κυρίως ὑπὸ τῶν παραχειμαζόντων ἐκ Μακεδονίας Σαρακατσαναίων, ὑπερβαινόντων τῶν ἐν αὐτῇ ποιμνίων τὰς 20.000 κεφα-

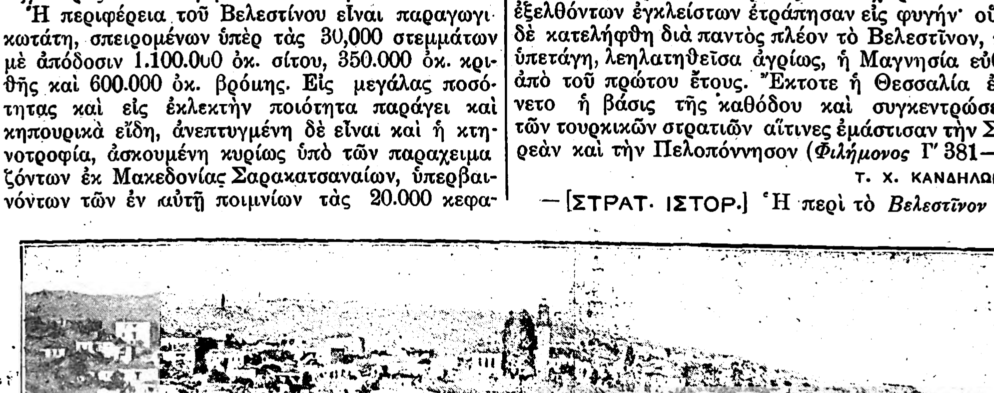

Πανοραματικὴ ἄποψις Βελεστίνου.

[Φωτογρ. Δ. Ε. Μουστάκα.]

λὰς καὶ παραγομένου ἐκλεκτοῦ τυροῦ (40—50,000 ὀκ. ἐτησίως). Τὸ δάσος τοῦ Βελεστίνου ἔχει ἄφθονον κυνήγιον ἀγρίων ζῴων καὶ πτηνῶν. Ἡ κωμόπολις μετὰ τῆς πλησιεστέρας θεσσαλικῆς πόλεως Βόλου συγκοινωνεῖ δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ ὡς καὶ σιδηροδρομικῶς. Ὁ σταθμὸς εὑρισκόμενος εἰς τὸ 19 χμτρ. τῶν ἐκ Βόλου πρὸς Λάρισαν καὶ Καλαμπάκαν γραμμῶν, ἐνταῦθα διαχωριζομένων, ἀπέχει ἀπὸ τῆς κωμοπόλεως 1 χμτρ. 400 μ, συνδεόμενος μετ' αὐτῆς δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ. Δ. Ε. Μ.

—[ΙΣΤΟΡ.] Ἡ γεννήσασα τὸν *Ρήγαν* τὸν *Φεραῖον* ἢ *Βελεστινλῆν* ἐπαρχία συνέδεσε τὴν δρᾶσίν της κατὰ τὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821 μὲ τὴν τοῦ Βόλου, ἔνθα ἡγεῖτο τῆς κινήσεως ἐπὶ Φιλικῆς Ἑταιρείας ὁ Ἄνθιμος Γαζῆς. Ἐν τῇ κώμῃ τοῦ *Βελεστίνου* κατῴκουν ἑκατὸν τουρκικαὶ οἰκογένειαι. Σῶμα ἐκ χιλίων Ἑλλήνων ὑπὸ τὸν *Κοντονῖκον* ἐστρατοπέδευσε τῇ 9 Μαΐου 1821 ἐν Ἁγίῳ Γεωργίῳ, χωρίῳ ἀπέχοντι τοῦ Βελεστίνου ἡμίσειαν ὥραν, εἰσέβαλε δὲ ὁρμητικώτατα εἰς τὸ Βελεστῖνον, ἔκαυσεν οἰκίας καὶ ἀπέκλεισε τοὺς Τούρκους ἐντὸς τεσσάρων πύργων ὀχυρωτάτων. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἠνάγκασε τοὺς Τούρκους τῆς πεδιάδος Θεσσαλίας νὰ καταφύγωσιν εἰς Λάρισαν. Πληγωθέντος τοῦ Κοντονίκου τὸν διεδέχθη ὁ *Π. Μπασδέκης*, ἀλλ' οἱ στρατιῶται ἐπιδοθέντες εἰς τὴν κραιπάλην τόσον ἠμέλησαν τὴν πολιορκίαν τῶν πύργων, ὥστε ἑξήκοντα Τοῦρκοι ἱππεῖς διέφυγον πρὸς τὴν Λάρισαν πρὸς αἴτησιν βοηθειῶν. Οὗτοι συνήντησαν καθ' ὁδὸν ἐρχόμενον μὲ 5 χιλ. στρατοῦ τὸν Μαχμοὺτ πασᾶν Δράμαλην, ὅστις ἐνθαρρυνθεὶς ὑπ' αὐτῶν ἐφώρμησεν. Οἱ ἐν Βελεστίνῳ πρὸ τοῦ πλήθους τῶν ἐχθρῶν καὶ τῶν ἐξελθόντων ἐγκλείστων ἐτράπησαν εἰς φυγήν· οὕτω δὲ κατελήφθη διὰ παντὸς πλέον τὸ Βελεστῖνον, καὶ ὑπετάγη, λεηλατηθεῖσα ἀγρίως, ἡ Μαγνησία εὐθὺς ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους. Ἔκτοτε ἡ Θεσσαλία ἐγένετο ἡ βάσις τῆς καθόδου καὶ συγκεντρώσεως τῶν τουρκικῶν στρατιῶν αἵτινες ἐμάστισαν τὴν Στερεὰν καὶ τὴν Πελοπόννησον (*Φιλήμονος* Γ' 381—2). Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

—[ΣΤΡΑΤ. ΙΣΤΟΡ.] Ἡ περὶ τὸ *Βελεστῖνον* τοποθεσία ἀποτελεῖ στενωπόν, πλάτους 4—5 χιλιομέτρων κατὰ τὸ στενότερον σημεῖον, σχηματιζομένην ὑπὸ τῶν ὀροσειρῶν *Καραδὰγ* (*Κυνὸς Κεφαλαί*) καὶ δυτικοῦ τινος ἀντερείσματος τοῦ Πηλίου φερομένου ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ὀβριᾶς γάλα* διὰ τῆς στενωποῦ αὐτῆς ἐπικοινωνεῖ ἡ λαρισαϊκὴ πεδιάς, ἀφ' ἑνὸς μὲν μετὰ τοῦ Βόλου, ἀφ' ἑτέρου δέ, διὰ τῶν νοτιοδυτικῶν ὑπωρειῶν τοῦ Καραδάγ, μετὰ τῆς πεδιάδος Φαρσάλου. Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897 ἐξετελέσθησαν τρεῖς ἐπιθέσεις ἐναντίον τοῦ Βελεστίνου, κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 15—24 Ἀπριλίου.

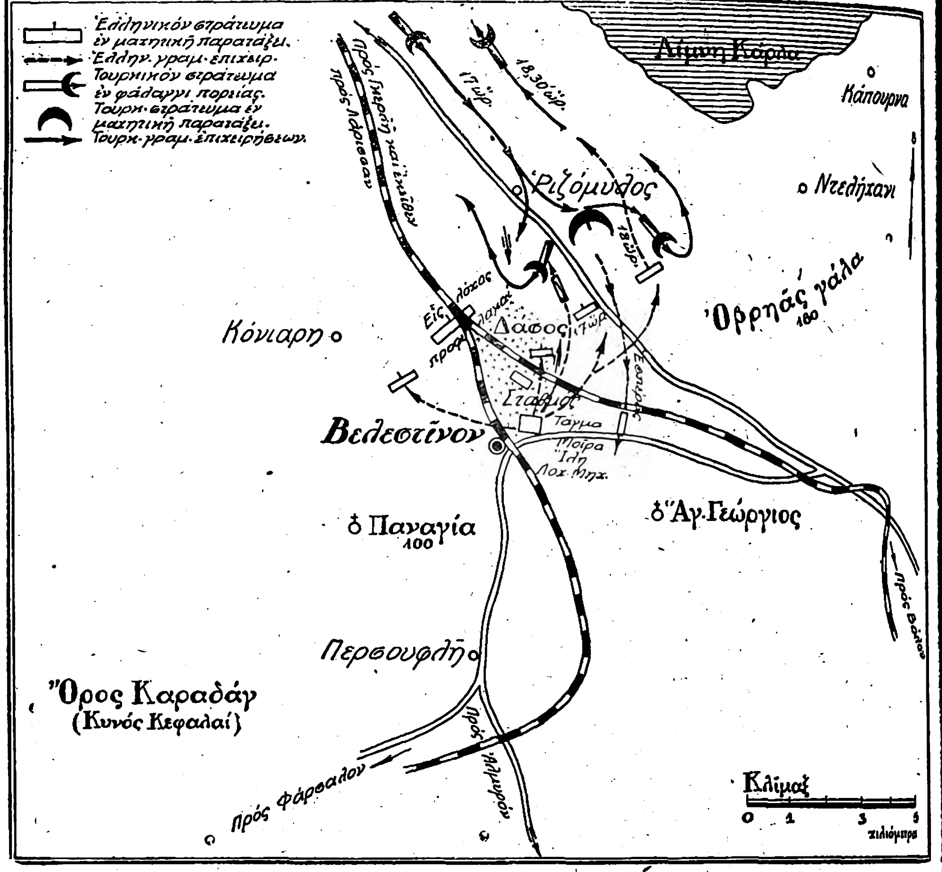

Σχ. 1.—*Πρώτη μάχη τοῦ Βελεστίνου* (15 Ἀπριλίου 1897).

Α') Τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ τμήματα, τ' ἀποσταλέντα ἐκ Φαρσάλου, ἤτοι ἓν τάγμα εὐζώνων, δύο ὀρειβατικαὶ πυροβολαρχίαι, εἷς λόχος μηχανικοῦ καὶ μία ἴλη, ἔφθασαν εἰς Βελεστῖνον μετὰ τὴν 15ην ὥραν τῆς 15ης Ἀπριλίου, ἐτάχθησαν δ' ἐν καταυλισμῷ (βλ. σχ. 1), χωρὶς ν' ἄρξωνται ἀμυντικῆς ὀργανώσεως καὶ χωρὶς νὰ ἐκπέμψωσιν ἀναγνωρίσεις, δι' ὃ τὴν προχώρησιν τοῦ τουρκικοῦ στρατεύματος ἀντελήφθησαν ἐξ ὄψεως.

Τουρκικὸν ἀπόσπασμα ἐκ 12 ἰλῶν, δυνάμεως ἐν ὅλῳ περὶ τοὺς 500 ἱππεῖς, καὶ ἐκ μιᾶς ἐφίππου πυροβολαρχίας, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατηγοῦ *Σουλεϊμὰν* πασᾶ, διοικητοῦ τῆς μεραρχίας ἱππικοῦ, ὑποστηριζόμενον δ' ὑπὸ τεσσάρων ταγμάτων ρεδίφ, ἐξεκίνησεν ἐκ Λαρίσης τὴν πρωΐαν τῆς 15ης Ἀπριλίου καὶ προὐχώρησεν, ὡς ἐν τῷ σχ. 1 ἐμφαίνεται. Ἅμα ὡς περὶ ὥραν 17ην τὸ ἐν καταυλισμῷ παραμένον ἑλληνικὸν στράτευμα ἀντελήφθη τὴν προχώρησιν ταύτην, ἀνεπτύχθη ἐν σπουδῇ πρὸς μάχην, δι' ὅ, ὅταν τὸ τουρκικὸν ἱππικὸν ἐπεζήτησε νὰ διαβῇ τὴν γέφυραν τοῦ *Ριζομύλου*, ἐβλήθη πάραυτα ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατεύματος, ὅταν δὲ τουρκικαί τινες ἶλαι ἀπεπειράθησαν νὰ ἐπελάσωσιν, ἀνεκόπησαν εὐθὺς ἀμέσως. Ἐπειδὴ περὶ ὥραν 18ην τῆς ἰδίας ταύτης ἡμέρας τμῆμα ἑλληνικὸν ἀνέλαβεν ἀντεπιθετικὴν κίνησιν πρὸς τὴν γέφυραν Ριζομύλου, ἀπειλοῦσαν τὴν ὑποχώρησιν τῶν Τούρκων, διέταξεν ὁ Σουλεϊμὰν τὴν πρὸς Γκερλὶ ὑποχώρησιν, ἐκτελεσθεῖσαν ἐν πλήρει τάξει, καθ' ὅσον τὸ ἑλληνικὸν στράτευμα ὄχι μόνον δὲν κατεδίωξεν, ἀλλ' ἄνευ οὐδενὸς λόγου ὑπεχώρησε νοτίως τοῦ χωρίου Βελεστῖνον, καθ' ὅσον ἐκυκλοφόρησε μεταξὺ τοῦ στρατεύματος ἡ ἀνακριβὴς εἴδησις ὅτι ὁ ἐχθρὸς κατέλαβε τοὺς πέριξ λόφους καὶ ἠπείλει κύκλωσιν· ἡ ἴλη μάλιστα ἔφυγε πανικόβλητος πρὸς Ἁλμυρόν, ἡ δὲ μοῖρα πυροβολικοῦ ἐν πλήρει ἀταξίᾳ πρὸς Βόλον.

Β') Ἀργὰ τὴν νύκτα τῆς 15ης Ἀπριλίου συνεκεντρώθη περὶ τὸ Βελεστῖνον ὁλόκληρος ἡ ἐκ Φαρσάλου προερχομένη 3η ἑλληνικὴ ταξιαρχία τοῦ συνταγματάρχου *Κωνσταντίνου Σμόλενιτς*, ἀποτελουμένη ἐκ 2 συνταγμάτων πεζικοῦ, 1 τάγματος εὐζώνων, 2 ὀρειβατικῶν πυροβολαρχιῶν, 1 λόχου μηχανικοῦ, 1 ἴλης καὶ 1 πεδινῆς πυροβολαρχίας ἀφιχθείσης ὀλίγον ἀργότερον. Ἅμα ὡς ὁ ταξίαρχος, φθάσας ἐπὶ τόπου, ἔμαθε περὶ τῆς διασκορπίσεως τῶν πρώτων ἀφιχθέντων τμημάτων καὶ περὶ ἐγκαταλείψεως τοῦ χωρίου Βελεστῖνον, ἐπεζήτησεν ἀμέσως τὴν συγκέντρωσίν των, κατώρθωσε δὲ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν κωμόπολιν περὶ τὴν χαραυγὴν τῆς 16ης Ἀπριλίου. Εὐθὺς ἀμέσως κατένειμε τὰς ὑπ' αὐτὸν δυνάμεις, ἄνευ ὅμως τηρήσεως τῶν ὀργανικῶν δεσμῶν μεταξὺ τῶν διαφόρων μονάδων, καθ' ὅσον τῷ 1897 οἱ ἀνώτεροι διοικηταὶ δὲν ἐνεφοροῦντο ὑπὸ τῆς ἀντιλήψεως

Digitized by Google

περὶ τηρήσεως τῶν ὀργανικῶν δεσμῶν, διέταξε δ' ἔναρξιν ἀμυντικῆς ὀργανώσεως, εἰς τρόπον ὥστε, μετά τινας τροποποιήσεις γενομένας τὴν ἐπομένην καὶ μετὰ τὴν ἄφιξιν τῆς πεδινῆς πυροβολαρχίας, τὸ ἑλληνικὸν στράτευμα εὑρίσκετο τεταγμένον περίπου εἰς τὰς ἐν τῷ σχ. 2 ἐμφαινομένας θέσεις.

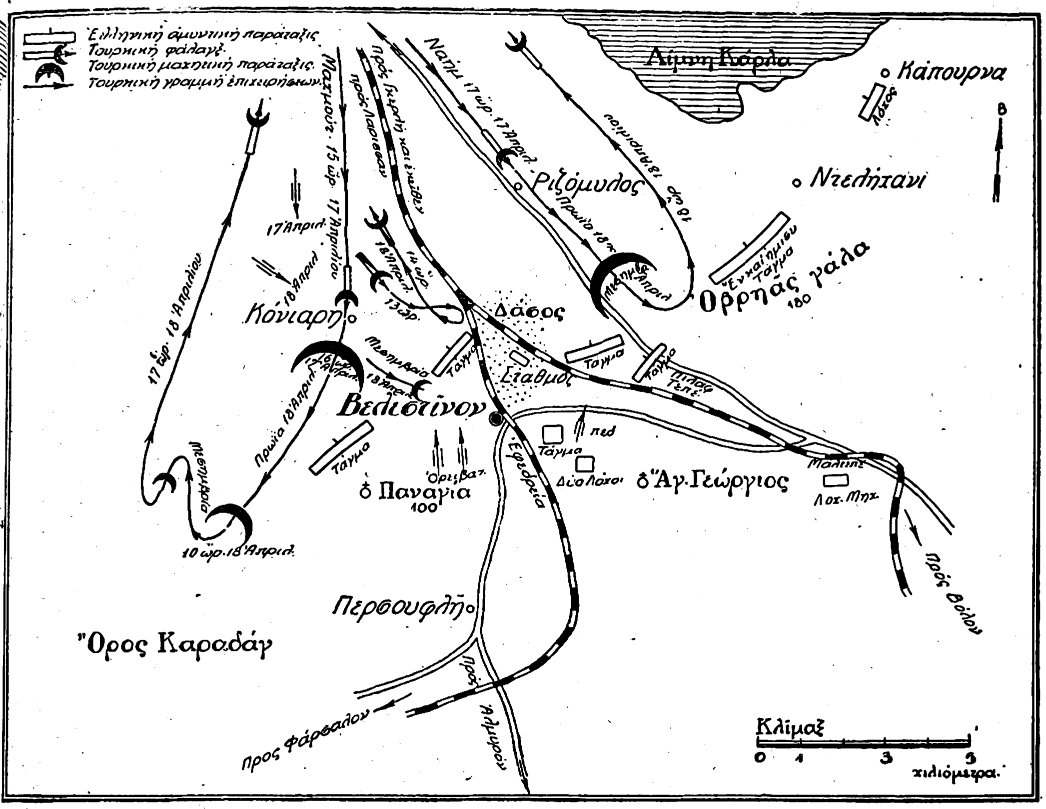

Σχ. 2.—*Δευτέρα μάχη τοῦ Βελεστίνου* (18 Ἀπριλίου 1897).

Τὴν πρωΐαν τῆς ἰδίας ἡμέρας ὁ Τοῦρκος ἀρχιστράτηγος Ἐτὲμ πασᾶς συνεκρότησεν ἀπόσπασμα ἐκ μιᾶς ταξιαρχίας τῆς 5ης μεραρχίας καὶ ἐκ τῆς μεραρχίας ἱππικοῦ, ἤτοι περὶ τὰ 8 τάγματα, 12 ἴλας καὶ 12 πυροβόλα, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ταξιάρχου *Ναὴμ* πασᾶ, μὲ τὴν ἐντολὴν καταλήψεως τοῦ Βελεστίνου καὶ τοῦ Βόλου. Ὁ Ναὴμ προὐχώρησεν αὐθημερὸν μέχρι Γκερλῆ, ἔνθα καὶ ἐστάθμευσεν, ἀφοῦ ὅμως ἔστειλε προηγουμένως, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀναγνωρίσεις πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ Βελεστίνου, αἵτινες τὴν ἑσπέραν ἐπληροφόρησαν περὶ τῆς κατοχῆς τῆς στενωποῦ ὑπὸ ἑλληνικῶν στρατευμάτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ μίαν ἴλην πρὸς τὸ Καραδὰγ μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ καταστρέψῃ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν καὶ τοιουτοτρόπως διακόψῃ τὸν ἐκ Βόλου ἀνεφοδιασμὸν τοῦ ἐν Φαρσάλῳ ἑλληνικοῦ στρατοῦ· τοῦτο ὅμως δὲν ἐγένετο, καθ' ὅσον, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Γκόλτς, «ἡ ἐκτέλεσις ἦτο ἀδύνατος». Ἐπειδὴ αἱ πληροφορίαι τοῦ ἱππικοῦ ἔφθασαν περὶ τὴν ἑσπέραν, ὁ Ναὴμ ἀνέβαλε διὰ τὴν ἐπομένην τὴν πρὸς Βελεστῖνον προχώρησιν, κατὰ τὴν νύκτα ὅμως 16—17 οὐδεμίαν διαταγὴν ἐξέδωκεν, ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ κατὰ τὴν πρωΐαν τῆς 17ης τὸ τουρκικὸν στράτευμα παρέμεινεν ἐν ἀπραξίᾳ. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς μεσημβρίας τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ὁπότε κατέφθασεν εἰς Γκερλῆ ὁ ἐκ μέρους τοῦ ἀρχιστρατήγου ἀποσταλεὶς ἀξιωματικὸς τοῦ ἐπιτελείου συνταγματάρχης *Μαχμοὺτ Μουχτὰρ* (ὁ μετέπειτα διοικητὴς τοῦ 3ου τουρκικοῦ σώματος στρατοῦ κατὰ τὸν πρῶτον Βαλκανικὸν πόλεμον τοῦ 1912), τὰ πράγματα μετεβλήθησαν ἀμέσως, διότι οὗτος ἔπεισεν, ἢ μᾶλλον ἐπέβαλεν εἰς τοὺς Ναὴμ καὶ Σουλεϊμὰν νὰ ἐπιτεθῶσιν ἐπειγόντως πρὶν ἢ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐνισχυθῇ καὶ ὀχυρωθῇ. Τὸ τουρκικὸν ἀπόσπασμα διῃρέθη τότε εἰς δύο φάλαγγας· τὴν δεξιὰν (δυτικὴν) ἐκ δύο ταγμάτων, 7 ἰλῶν καὶ μιᾶς πυροβολαρχίας, ὑπὸ τὸν Μαχμοὺτ Μουχτάρ, ἐκκινήσασαν ἐκ Γκερλῆ τὴν 13ην ὥραν τῆς 17ης Ἀπριλίου, μὲ ἀποστολὴν ν' ἀναγνωρίσῃ ἀρχικῶς καὶ ν' ἀπασχολήσῃ κατόπιν τὸ ἀριστερὸν ἑλληνικὸν πλευρόν, καὶ τὴν ἀριστερὰν (ἀνατολικὴν) ἐξ 6 ταγμάτων, 5 ἰλῶν, καὶ μιᾶς πυροβολαρχίας, ὑπὸ τὸν Ναήμ, μὲ ἀποστολὴν τὴν κυρίαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπίθεσιν, ἐὰν ἐκ τῆς ἀναγνωρίσεως παρείχοντο πιθανότητες ἐπιτυχίας, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐξεκίνησεν ἡμίσειαν ὥραν βραδύτερον (βλ. σχ. 2). Ἡ δυτικὴ φάλαγξ, φθάσασα τὴν 15ην ὥραν περὶ τὸ *Κόνιαρη*, ἤρξατο πυρὸς κατὰ τῶν στρατευμάτων τῆς ἑλληνικῆς παρατάξεως. Μετὰ ζωηρὸν ἀγῶνα, ὁ Μαχμοὺτ σχηματίσας τὴν ἀντίληψιν ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ὀλίγων ἑλληνικῶν δυνάμεων, καθ' ὧν θὰ ἠδύνατο νὰ κατισχύσῃ τὸ τουρκικὸν ἀπόσπασμα, ἔκρινεν ὅτι αἱ περιστάσεις ἦσαν εὐνοϊκαὶ πρὸς ἐπίθεσιν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ φάλαγξ τοῦ Ναὴμ ἐβράδυνε νὰ φθάσῃ ἐγκαίρως εἰς τὰς θέσεις της, ὡρίσθη ἡ ἐπίθεσις διὰ τὴν ἐπομένην, εἰς τρόπον ὥστε, καθ' ὃν χρόνον θ' ἀπησχόλει ὁ Μαχμοὺτ τὸ ἀριστερὸν ἑλληνικὸν πλευρόν, θὰ ἐπετίθετο ὁ Ναὴμ ἐκ τοῦ Ριζομύλου κατὰ τοῦ Βελεστίνου διὰ τοῦ δάσους. Ὁ Γκόλτς γράφει ἐν τῇ ἱστορίᾳ του («Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος 1897») ὅτι ὁ Μαχμούτ, ἅμα εὗρε κατὰ τὴν νύκτα τοὺς στρατιώτας του περὶ τὰ 800 περίπου μέτρα ἀπὸ τῶν ἑλληνικῶν θέσεων, συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς διὰ νυκτερινοῦ αἰφνιδιασμοῦ ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ ἄκρου ἀριστεροῦ ἑλληνικοῦ πλευροῦ, δι' ὃ ἐζήτησε παρὰ τοῦ Ναὴμ τὴν ἐνίσχυσιν δι' ἑνὸς ἔτι τάγματος, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐγένετο· ἡ τοιαύτη ὅμως αἰφνιδιαστικὴ ἐπίθεσις δὲν κατωρθώθη νὰ ἐκτελεσθῇ, διότι οἱ Τοῦρκοι στρατιῶται, ἅτε μὴ ἐγερθέντες ἐγκαίρως ἐκ τοῦ ὕπνου, ἦσαν ἕτοιμοι μόλις περὶ τὴν 5ην πρωϊνήν. Ὁ Μαχμούτ, εὑρεθεὶς ὑπὸ τοιαύτην τακτικὴν κατάστασιν, ἤλλαξεν ἐπιθετικὸν σχέδιον καὶ ἀπεφάσισεν, ἅτε ὢν ὁ οὐσιαστικὸς διοικητὴς τοῦ ἀποσπάσματος, καίτοι κατώτερος κατὰ βαθμὸν τοῦ τε Ναὴμ καὶ τοῦ Σουλεϊμάν, ν' ἀναλάβῃ ἡ ὑπ' αὐτὸν φάλαγξ τὴν κυρίαν ἐπίθεσιν, ἀνερχομένη ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων

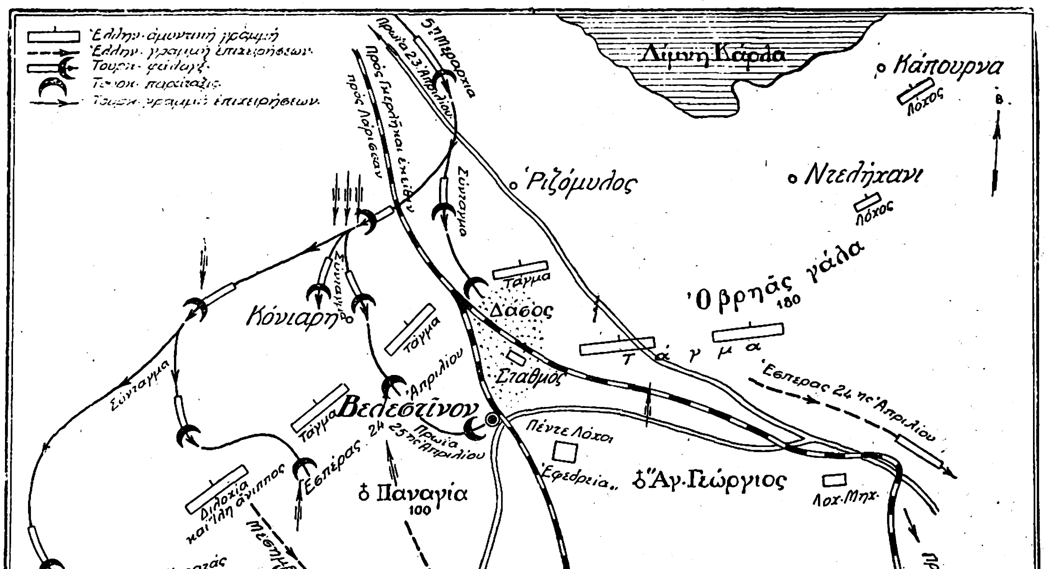

Σχ. 3. — *Τρίτη μάχη τοῦ Βελεστίνου* (23 Ἀπριλίου 1897).

τοῦ Καραδὰγ καὶ ἀπειλοῦσα ἐκ τούτων τὸ ἀριστερὸν ἑλληνικὸν πλευρόν, καθ' ὃν χρόνον ἡ φάλαγξ τοῦ Ναὴμ θὰ ἐπετίθετο κατὰ τοῦ Βελεστίνου. Ὄντως, ἅμα τῇ ἕῳ τῇ 18 Ἀπριλίου, ἤρξατο ἡ ἐπίθεσις δι' ἀμφοτέρων τῶν τουρκικῶν φαλάγγων· ἡ μὲν φάλαγξ Ναὴμ κατώρθωσε νὰ προχωρήσῃ ἐπαρκῶς, εἰς τρόπον ὥστε περὶ τὴν μεσημβρίαν ἐμάχετο πρὸ τοῦ χωρίου Βελεστίνου, ἡ δὲ τοῦ Μαχμούτ, διεξαγαγοῦσα σοβαροὺς ἀγῶνας πρὸς κατάληψιν ὑψωμάτων ἐπὶ τοῦ Καραδάγ, ἐπέτυχε περὶ ὥραν 10ην νὰ καταλάβῃ σημεῖά τινα, ἀλλὰ χάρις εἰς δραστηρίαν ἐνέργειαν τοῦ Ἕλληνος ταγματάρχου Δεμέστιχα, ἐξετοπίσθη ἐξ αὐτῶν περὶ τὴν μεσημβρίαν καὶ ἐξηναγκάσθη εἰς μικρὰν ὑποχώρησιν. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὴν ὥραν ταύτην ἡ φάλαγξ τοῦ Ναὴμ ἤρχισε περιερχομένη εἰς δύσκολον θέσιν, ὁ Μαχμοὺτ μετὰ τοῦ Σουλεϊμὰν ἀπεφάσισαν ν' ἀναλάβωσι νέαν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ τῆς ἑλληνικῆς παρατάξεως, τῇ συμπράξει τοῦ ἱππικοῦ (7 ἰλῶν, ἤτοι 300 ἱππέων), διαταχθέντος νὰ ἐπελάσῃ ἅμα ὡς τὸ πεζικὸν θὰ ἐξετέλει τὴν ἔφοδον. Ὄντως, τὸ τουρκικὸν πεζικὸν κατελθὸν βαθεῖάν τινα χαράδραν, ἤρξατο προχωροῦν κατὰ τοῦ μετώπου τῶν ἑλληνικῶν τοποθεσιῶν τοῦ ἀριστεροῦ, ἀλλ' ἐκ κακῆς ἀντιλήψεως τῆς καταστάσεως διετάχθη ἡ ἐπέλασις αὐτοῦ κάπως πρόωρος, δι' ὃ οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἠδυνήθη νὰ φέρῃ. Πρὸς τούτοις ἕνεκα σφαλμάτων κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς, ἐξηναγκάσθη τὸ ἱππικὸν τοῦτο σύνταγμα τοῦ ἀντισυνταγματάρχου Ἰμβραὴμ βέη, τὸ διοικούμενον προσωπικῶς ὑπὸ τοῦ Μαχμοὺτ Μουχτὰρ ταχθέντος ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ πρώτου κλιμακίου, νὰ ὑποχωρήσῃ, ἀφοῦ ὑπέστη μεγίστας ἀπωλείας. (Τὸν παρὰ τοῦ ἱππικοῦ τούτου ἐκτελεσθέντα ἑλιγμὸν βλ. εἰς σχ. 2.) Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπελάσεως ταύτης, πᾶσαι αἱ ἀπόπειραι τοῦ Μαχμοὺτ πρὸς ἀναζωπύρησιν τῆς ἐπιθέσεως ἀπέβησαν μάταιαι, δι' ὃ περὶ τὴν 17ην ὥραν διετάχθη γενικὴ ὑποχώρησις, ἐπιτευχθεῖσα ὁμαλῶς, καθ' ὅσον οἱ Ἕλληνες κατεδίωξαν μόνον διὰ τῶν πυρῶν, οὐχὶ δὲ καὶ δι' ἀντεπιθέσεως, ἐνῷ ἠδύναντο νὰ πράξωσι τοῦτο, διότι ὑπῆρχον διαθέσιμα στρατεύματα παρὰ τὸ χωρίον Βελεστῖνον· τὸ ἑλληνικὸν ὅμως στράτευμα τοῦ 1897 ἦτο ἀκατάλληλον δι' ἑλιγμούς, ἐπὶ πλέον δὲ δὲν ἐνεφορεῖτο ὑπὸ ἰδεῶν ἐνεργοῦ ἀμύνης. Τοιουτοτρόπως κατώρθωσαν οἱ Τοῦρκοι νὰ συγκεντρωθῶσιν εἰς Γκερλῆ περὶ τὴν 20ήν ὥραν τῆς 18ης Ἀπριλίου.

Σχετικῶς πρὸς τὴν μάχην ταύτην, ὁ μὲν Γκόλτς γράφει ἐν τῇ μνημονευθείσῃ ἱστορίᾳ του ὅτι, ἐὰν εὐθὺς μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπιθέσεως τοῦ Μαχμούτ, ἀνελάμβανον οἱ Ἕλληνες ζωηρὰν ἀντεπίθεσιν ἐφ' ὅλης τῆς γραμμῆς, θὰ ἔφερον εἰς δυσχερεστάτην θέσιν τὰ πολὺ ἀπ' ἀλλήλων ἀποκεχωρισμένα τμήματα τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ὁ δὲ Δούσμανης, προχωρῶν ἔτι περισσότερον, ὑποστηρίζει («Ἱστορία Θεσσαλίας» βιβλίον Β'. 1926) ὅτι, ἂν ἐγίνετο ἔγκαιρος ἐπίθεσις ἐκ Βελεστίνου κατὰ μιᾶς τῶν δύο ἀποκεντρωτικῶς ἐπιτεθεισῶν ἐχθρικῶν φαλάγγων, ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ καταστροφὴ τῆς μιᾶς τούτων. Ἡ τουρκικὴ αὕτη ἧττα, ἡ ἐπιεικῶς καλουμένη ὑπὸ τοῦ Γκόλτς ὡς «ἡ μόνη ἀποτυχία» τῶν Τούρκων κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897, ἀποδοτέα, κατ' αὐτόν, ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὸ ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἑνιαία διοίκησις ἐν τῷ τουρκικῷ ἀποσπάσματι, ἀφίνοντα μάλιστα νὰ ὑπονοηθῇ ὅτι, ἂν διώκει ὁριστικῶς ὁ Μαχμοὺτ Μουχτάρ, τὰ πράγματα θὰ ἐξειλίσσοντο εὐνοϊκώτερον διὰ τοὺς Τούρκους, ἀφ' ἑτέρου δ' εἰς τὸ ὅτι ὁ κυκλωτικὸς ἐναντίον τοῦ ἀριστεροῦ ἑλληνικοῦ πλευροῦ ἑλιγμὸς ἐγένετο δι-

Digitized by Google

ἀσθενῶν δυνάμεων. Ὁ Γκόλτς ἐκφράζει μάλιστα τὴν πεποίθησιν ὅτι ἂν ἐγίνετο δι' 6 ταγμάτων καὶ δύο πυροβολαρχιῶν, θὰ ἐπετύγχανε, καὶ προσθέτει ὅτι ὁ Μαχμοὺτ εἶχε συμβουλεύσει τὸν Ναὴμ νὰ τοποθετήσῃ τὴν ἐφεδρείαν αὐτοῦ ὄπισθεν τῆς δεξιᾶς (δυτικῆς) πτέρυγος, νὰ μὴ ἐπεκτείνῃ δὲ τὴν ἀριστεράν του πτέρυγα ἀνατολικώτερον τῆς ὁδοῦ Ριζόμυλος—Βελεστῖνον, εἰς τρόπον ὥστε νὰ εἶναι πάντοτε δυνατὴ ἡ ἐνίσχυσις τῆς πλευρικῆς ἐπιθέσεως· ἀλλ' ὁ Ναὴμ ἔδωσε μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν κατάληψιν τῶν παρὰ τὸ *Ντελήχανη* ὑψωμάτων, τῶν σφαλερῶς ἀναγραφομένων ὑπὸ τοῦ Γκόλτς ὡς *Πιλὰφ τεπέ*, καθ' ὅσον ὁ λόφος οὗτος εὑρίσκεται νοτιώτερον, τοῦτο δὲ διότι ἐνόμιζεν ὅτι ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶς τοῦ Ντελήχανη ὑψωμάτων θὰ ἐδέσποζε τῆς στενωποῦ, χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει ὅτι τοιουτοτρόπως διέσπειρε τὸ ἀπόσπασμά του ἐπὶ μετωπικῆς ἀναπτύξεως 8 περίπου χιλιομέτρων. Ὁ Δούσμανης ὅμως, ἀντικρούων τὸν Γκόλτς, γράφει ὅτι ἡ τουρκικὴ ἐνέργεια θ' ἀπετύγχανε πάντως, οἱαδήποτε καὶ ἂν ἦτο ἡ δύναμις τῆς φάλαγγος τοῦ Μαχμούτ, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα ἐπέδειξαν ἐπίζηλον καρτερίαν, ἀφ' ἑτέρου δ' ὑπῆρχε δύναμις ἀρκετὴ ὅπως ἀντιμετωπίσῃ τὴν τουρκικὴν φάλαγγα.

Γ') Ὁ Τοῦρκος ἀρχιστράτηγος, μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἐξέλιξιν τῶν γενικῶν ἐπιχειρήσεων, ἐπιδιώκων νὰ παρεμποδίσῃ τὴν ἐκ Βελεστίνου ἀποστολὴν ἐνισχύσεων πρὸς τὸν ἐν Φαρσάλῳ ἑλληνικὸν στρατόν, διέταξε τὴν 19ην Ἀπριλίου τὴν εἰς Γκερλῆ ἐσπευσμένην συγκέντρωσιν ὁλοκλήρου τῆς 5ης μεραρχίας τοῦ στρατηγοῦ *Χακῆ πασᾶ*, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ ἐπιτηρῇ τὸ ἑλληνικὸν στράτευμα, ἀπαγορεύσας ὅμως ῥητῶς ν' ἀναλάβῃ αὐτὴ σοβαρὰν ἐπίθεσιν, ἐφ' ὅσον ὁ κύριος ὄγκος τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατεῖχεν ἀκόμη τὴν Φάρσαλον. Τῇ αἰτήσει τοῦ ταξιάρχου Σμόλενιτς, ἐνισχύθη τὴν 20ὴν Ἀπριλίου ἡ 3η ἑλληνικὴ ταξιαρχία δι' ἑνὸς ἔτι τάγματος καὶ διὰ 3 ἀνίππων ἰλῶν, αἵτινες ἦσαν ἀμφιβόλου μαχητικῆς ἀξίας. Τὴν 23ην Ἀπριλίου, καθ' ἣν ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ἡ τουρκικὴ κατὰ τῆς Φαρσάλου ἐπίθεσις, διετάχθη ὁ Χακῆ νὰ συγχρονίσῃ τὴν κατὰ τοῦ Βελεστίνου ἐπίθεσιν· πρὸς τοῦτο διέταξε τὴν ἐκ Γκερλῆ προχώρησιν τῆς ὑπ' αὐτὸν μεραρχίας, μὲ τὴν πρόθεσιν τῆς ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ τῶν Ἑλλήνων. Ἡ προχώρησις αὕτη ἐγένετο διὰ τριῶν συνταγμάτων, σχηματισάντων πέντε φάλαγγας (βλ. σχ. 3), δηλαδὴ κλιμακωτῶς μὲ τὴν δεξιὰν δυτικὴν) φάλαγγα προηγμένην, τοῦ τετάρτου συντάγματος παραμείναντος εἰς Γκερλῆ ὡς γενικὴ ἐφεδρεία. Ἡ διάταξις τῆς 3ης ἑλληνικῆς ταξιαρχίας ἦτο περίπου οἵα καὶ κατὰ τὴν δευτέραν μάχην, ἐχούσης ὅμως ἐνισχυμένον τὸ ἀριστερὸν πλευρόν, εἰς τρόπον ὥστε ἡ πτέρυξ αὕτη ἀπετελεῖτο ἐκ μιᾶς διλοχίας, μιᾶς ἴλης ἀνίππου καὶ ἓξ λόχων, ὑποστηριζομένη ὑπὸ δύο ὀρειβατικῶν πυροβολαρχιῶν.

Περὶ τὴν 9ην ὥραν τῆς ἡμέρας ταύτης αἱ δεξιαὶ τουρκικαὶ φάλαγγες ἤρχισαν προχωροῦσαι κεκαλυμμένως διὰ τῶν παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ Καραδὰγ χαραδρῶν, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ καταλάβωσι τὰ ἀριστερόθεν τῆς ἑλληνικῆς παρατάξεως ἀντερείσματα πρὸς τὸ *Καρατᾶς τεπέ*, ἐξ ὧν ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχωσιν ὑπερκέρασιν. Περὶ τὴν 10ην ὥραν ἐνέσκηψε φοβερὰ θύελλα, ἧς ἐπωφεληθέντες οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον ἀρκετὰ ἐκ τῶν ἐν λόγῳ ὑψωμάτων, χωρὶς ὅμως νὰ δυνηθῶσι νὰ ἐκτοπίσωσι τοὺς Ἕλληνας, καίτοι ἐνισχυθέντες καὶ ὑπὸ τάγματος τῆς γενικῆς ἐφεδρείας. Ὁ ἀγὼν ἐξηκολούθησεν οὕτω καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς 23ης Ἀπριλίου, χωρὶς ὅμως ν' ἀναλαμβάνωσιν οὔτε οἱ Τοῦρκοι σοβαρὰν ἐπίθεσιν, καθ' ὅσον ὁ Χακῆ ἐσχημάτισε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εὑρίσκετο ἀπέναντι ἰσχυρῶν δυνάμεων, δι' ὃ ἀνέμενε τὰς ζητηθείσας ἐνισχύσεις, οὔτε οἱ Ἕλληνες ἀντεπίθεσιν, καθ' ὅσον δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ἐκτελέσωσιν ἑλιγμούς.

Ἐπειδὴ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἶχεν ἐπέλθει ἡ ἐκ Φαρσάλου ὑποχώρησις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ὁ Ἐτὲμ ἠδυνήθη ν' ἀποστείλῃ πρὸς τὸν Χακῆ τὴν πρωΐαν τῆς 24ης σοβαρὰς ἐνισχύσεις, τὴν μὲν ταξιαρχίαν τοῦ στρατηγοῦ Χαϊδὲρ διὰ Καραδὰγ πρὸς Βελεστῖνον, τὴν δὲ 3ην μεραρχίαν τοῦ στρατηγοῦ Μεμδοῦ διὰ Δουβλατὰν κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ ἑλληνικοῦ πλευροῦ. Μολονότι δ' ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εἶχεν ὑποχωρήσει ἐκ Φαρσάλου ἀπὸ τῆς 23ης, ἐν τούτοις ὁ Σμόλενιτς δὲν ὑπεχώρησεν ἐκ Βελεστίνου, ἀλλὰ παρέμεινεν ἐκεῖ ἀγωνιζόμενος καὶ κατὰ τὴν 24ην Ἀπριλίου. Τὴν 5ην πρωϊνὴν τῆς ἡμέρας ταύτης ἐπανέλαβον οἱ Τοῦρκοι τὰς ἐπιθέσεις των πρὸς κατάληψιν τῶν θέσεων τοῦ ἑλληνικοῦ ἀριστεροῦ. Ὁ εἰς τὸ ἄκρον ἀριστερὸν εὑρισκόμενος ταγματάρχης Δεμέστιχας ματαίως ἐζήτησεν ἐπανειλημμένως ἐνισχύσεις, ἀλλὰ μέχρις οὗ φθάσωσιν αὗται, κατώρθωσαν οἱ Τοῦρκοι νὰ καταλάβωσι τὸ ἀπέναντι τοῦ Καρατᾶς τεπὲ ὑπερκείμενον ὕψωμα, ἡ κατάληψις δ' αὕτη ἔδωσεν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν ἐντύπωσιν τῆς ὑπερκεράσεως, καὶ οὕτω ἅπαντα τὰ τμήματα τοῦ ἀριστεροῦ ὑπεχώρησαν περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας αὐτοβούλως, συμπαρασύραντα ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς ὑποχώρησιν καὶ τὸ ἐπίλοιπον στράτευμα. Ἐπειδὴ δ' ἅπασαι αἱ ὑπεράνθρωποι προσπάθειαι τοῦ Σμόλενιτς, ὅπως ἀνακόψῃ τὴν διαρροὴν ταύτην ἀπέβησαν ἄκαρποι, οὗτος περὶ ὥραν 15ην διέταξεν ὅπως ἡ ταξιαρχία ὑποχωρήσῃ τμηματικῶς πρὸς Ἁλμυρόν, ἐξαιρέσει τμημάτων τινῶν τοῦ δεξιοῦ, διαταχθέντων νὰ ὑποχωρήσωσιν, ἅμα τῷ λυκόφωτι, πρὸς Βόλον, ὅποθεν ἐπιβιβασθέντα ἐπὶ πλοίων μετεφέρθησαν εἰς Στυλίδα. Ἡ ὑποχώρησις αὕτη ἐγένετο ὁμαλῶς, καθ' ὅσον οἱ Τοῦρκοι δὲν κατεδίωξαν, ἀρκεσθέντες νὰ καταλάβωσι τὴν ἑσπέραν τῆς 24ης τὰς ἀμυντικὰς μόνον θέσεις τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Τοῦρκοι προὐχώρησαν καὶ κατέλαβον, τὴν μὲν πρωΐαν τῆς 25ης Ἀπριλίου διὰ τῶν μεραρχιῶν 3ης καὶ 5ης τὸ Βελεστῖνον, τὴν δὲ 26ην διὰ τῆς 5ης μεραρχίας τὸν Βόλον ἀμαχητεί. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Βέλεσυς Χαλδαῖος στρατηγὸς τοῦ ἐν Νινευῒ βαβυλωνιακοῦ στρατοῦ, καθ' ὃν χρόνον ἡ Βαβυλὼν ἦτο ὑποτελὴς εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἀσσυρίας Σαρδανάπαλον. Ὁ *Βέλεσυς* οὗτος, ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου κρύπτεται πιθανώτατα τὸ τοῦ πραγματικοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ νέου βαβυλωνικοῦ κράτους *Ναβοπολασσάρου*, διαμένων ἐν Νινευῒ συνεδέθη διὰ φιλίας πρὸς τὸν Μῆδον Ἀρβάκην, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐπίσης στρατηγὸς τῶν ἐν Νινευῒ μηδικῶν στρατευμάτων, διότι τότε καὶ ἡ Μηδία ἦτο ὑποτελὴς εἰς τοὺς Ἀσσυρίους. Ἀλλ' ὁ Βέλεσυς ἦτο ὄχι μόνον στρατηγὸς ἀλλὰ καὶ ἀστρολόγος καὶ μάντις ἔξοχος, ὡς τοιοῦτος δὲ προεῖδεν, ὅτι ὁ φίλος του Ἀρβάκης ἔμελλε νὰ καταστῇ κύριος πασῶν τῶν χωρῶν, τῶν ὁποίων τότε ἦρχεν ὁ Σαρδανάπαλος. Τῆς μελλούσης ταύτης εὐτυχίας τοῦ φίλου του ἐσκέφθη νὰ μετάσχῃ καὶ ὁ Βέλεσυς· ἀνακοινώσας ὅθεν τὸ εὐχάριστον τοῦτο ἄγγελμα εἰς τὸν Ἀρβάκην ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Βαβυλῶνος, ἐν περιπτώσει ἐπιτυχίας, ὡς ἀνταμοιβὴν τρόπον τινὰ διὰ τὴν προφητείαν του. Ταύτην δ' ἀκούσας καὶ πιστεύσας ὁ Ἀρβάκης ὑπεσχέθη ἐνόρκως εἰς τὸν Βέλεσυν νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐπιθυμίαν του, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως, ἵνα καὶ οὗτος ἐξεγείρῃ τοὺς Βαβυλωνίους, καθ' ὃν χρόνον αὐτὸς ἤθελεν ἐξεγείρει τοὺς Μήδους καὶ Πέρσας εἰς ἀποστασίαν ἀπὸ τῶν Ἀσσυρίων. Μετ' ὀλίγον ἐπανεστάτησαν ἀμφότεροι ἔχοντες ὡς συμμάχους καὶ τοὺς Ἄραβας. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ ἐπαναστάται ἡττήθησαν ἐπανειλημμένως ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Σαρδαναπάλου καὶ μετὰ δυσκολίας ἠδυνήθησαν νὰ συγκρατήσωσι τὰ στρατεύματά των, καὶ τοῦτο ἰδίως διὰ τῶν ἀστρολογικῶν παρατηρήσεων καὶ τῶν προφητειῶν τοῦ Βελέσυος· ἐν τέλει ὅμως ὑπερίσχυσαν καὶ καταλύσαντες τὸ ἀσσυριακὸν κράτος διεμοίρασαν αὐτὸ κατὰ τὴν συμφωνίαν των, δοθείσης τῆς Βαβυλῶνος εἰς τὸν Βέλεσυν. Γ. Ι. ΚΑΡΒΕΛΑΣ

Βελέτσι *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Μπελέτσι.

Βελέτσικον *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Ἀργυροπουλίου* (τέως *Καρατσολίου*) τῆς ἐπαρχίας Τυρνάβου τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἤδη ἐρημωθείς. Δ. Ε. Μ.

Βελζητία (ἡ). Ἡ χώρα τῶν Βελεγιζιτῶν, σλάβων ἐποίκων τῆς Νοτίου Θεσσαλίας (βλ. λ. **Βελεστῖνον**).

Βελῆ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Ρωμαίικον* τῆς ἐπαρχίας Λεβαδείας τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας. Κάτ. (1928) 189.

— **Βελῆ-Πέρα** *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Πέραν.

Βελῆ-ἀγᾶς, Γρεβενλῆς. Ἀλβανὸς τῆς αὐλῆς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἐγκαταλείψας αὐτὸν ἀπὸ τοῦ 1820 καὶ ἀκολουθήσας τῷ 1821 τοὺς πασάδες τοὺς ἐκστρατεύσαντας κατὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Ὀχυρωθεὶς μετὰ 300 εἰς τὴν Ὥραν παρὰ τὴν Λεβαδείαν τὸν Ἰούλιον τοῦ 1821 ἠμύνθη κατὰ τοῦ ἀποκλείσαντος αὐτὸν Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου, τὴν ἐπομένην δέ, ἀφοῦ ἔχασεν 100 ἄνδρας, μὴ ἔχων τροφὰς παρεδόθη, μεσιτείᾳ καὶ τοῦ Παλάσκα, εἰς τὸν Ἀνδροῦτσον, ὅστις γνωρίζων αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἦτο εἰς Ἰωάννινα τῷ ἐπέτρεψε νὰ ἐξέλθῃ μετὰ 50 ἐνόπλων, τῶν ἄλλων ἀφοπλισθέντων, καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Λαμίαν (*Φιλήμ.* Δ' σελ. 123). Τὸν αὐτὸν ἢ ὁμώνυμον εὑρίσκομεν τῷ 1826 κατέχοντα τὸ Ὀμὲρ Ἐφένδη μὲ 1500 Τούρκους, βαδίζοντα βραδύτερον, τὸν Δεκέμβριον, πρὸς τὰς Ἀθήνας. Ἐπιτεθεὶς κατ' αὐτοῦ ὁ Καραϊσκάκης τὸν κατεδίωξε μέχρι τῆς Πύλης τῆς Ναυπάκτου (*Τρικούπη* Δ' σελ. 74). Τ. Χ. Κ.

— **Βελῆ-μπεης.** Φρούραρχος τῆς Ρεντίνας κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Ἀγῶνος. Κατελθόντες οἱ ὀρεινοὶ τῶν Ἀγράφων ὑπὸ τὸν Λογοθέτην Ζῶτον, τὸν ἐπολιόρκησαν ἐκεῖ, ἔχοντα 250 ἄνδρας, ἔκαυσαν δὲ καί τινας οἰκίας τῆς Ρεντίνας. Ἀλλ' ὅταν ἐπῆλθεν ἐξ Ἰωαννίνων ὁ Μαχμοὺτ πασᾶς Δράμαλης διεσκόρπισε τοὺς Ἕλληνας καὶ τὸν ἠλευθέρωσε, ματαιώσας τὴν ἐπανάστασιν καθ' ὅλην τὴν περιφέρειαν τῶν Ἀγράφων (*Φιλήμονος* Δ' σελ. 147). Τ. Χ. Κ.

—**Βελῆ-μπεης, Κογιάτσας.** Ἀλβανὸς ὁπλαρχηγὸς ἐκ τῶν ἐγκλείστων τῷ 1821 εἰς τὴν πολιορκουμένην Τρίπολιν, ὑποστηρίξας μετὰ τοῦ Ἐλμὰζ μπέη τὴν μεμονωμένην συνθήκην τῶν Ἀλβανῶν πρὸς ἔξοδον ἐκ Τριπόλεως, ἵνα ἀδυνατήσῃ ἡ φρουρὰ καὶ σωθῶσιν αὐτοὶ εἰς Ἀλβανίαν. Λόγῳ τῆς μεγάλης ἐπιβολῆς τοῦ Κολοκοτρώνη, ὑποσχομένου ἀσφαλῆς διαφυγὴν καὶ ἔντιμον ἐκπλήρωσιν τῆς συνθήκης, ἡ γνώμη του ἐν τέλει ἐπεκράτησε, ἐξελθόντων τῶν Ἀλβανῶν συγχρόνως σχεδὸν μὲ τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπόλεως (23 Σεπτεμβρίου 1821). Τ. Χ. Κ.

—**Βελῆ-μπεης, Πρεμετιανός.** Ἀξιωματικὸς Τοῦρκος, ὅστις σταλεὶς ὑπὸ τοῦ Χουρσὶτ τὸν Ἰούνιον 1821, ἵνα διασώσῃ τοὺς εἰς Καλλιδρόμην ἐγκλείστους Τούρκους κατέλαβε τὰ Καγγέλια καὶ διεσκόρπισε τὸ σῶμα τοῦ Κατσικογιάννη· ἐπελθὼν ὅμως κατὰ τῶν πολιορκούντων τὴν Καλλιδρόμην Γιολδασαίων καὶ λοιπῶν, οἵτινες ἀπεσύρθησαν εἰς Ἅγιον Ἀνδρέαν καὶ Βιάραν, ὑπέστη ἐπίθεσιν καὶ νικηθεὶς ἔφυγε, διασκορπισθέντων τῶν στρατιωτῶν του. Οὕτω καὶ τὰ Καγγέλια καὶ ἡ Καλλιδρόμη ἀπηλλάγησαν τῶν Τούρκων φυγόντων εἰς Ἤπειρον καὶ ὁλόκληρος ἡ Εὐρυτανία ἠλευθερώθη (*Φιλήμονος* Γ' σελ. 346, *Τρικούπη* Α' σ. 217). Τ. Χ. Κ.

— **Βελῆ-πασᾶς.** Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, γεννηθεὶς τῷ 1773 καὶ θανὼν τῷ 1822. Διῆλθε βίον ἐξόχως περιπετειώδη, καθ' ὃν συνεδέθη πρὸς σπουδαιότατα γεγονότα τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς προεπαναστατικοὺς χρόνους, ἀναδειχθεὶς συντελεστὴς σπουδαῖος τῆς τελικῆς ἀπελευθερώσεως αὐτῆς.

Ἡ εἴσοδος τοῦ Βελῆ πασᾶ εἰς τὸν δημόσιον βίον ἐγένετο εἰς ὥριμον ἡλικίαν, ἀφοῦ ἤδη εἶχε νυμφευθῇ τὴν κόρην τοῦ Ἰμβραὴμ πασᾶ, τοπάρχου τοῦ Βερατίου, τῆς ὁποίας ἑτέραν ἀδελφὴν ἐνυμφεύθη ὁ πρωτότοκος ἀδελφός του καὶ πρεσβύτερος κατὰ πέντε ἔτη Μουχτάρ. Ἐκ ταύτης ὁ Βελῆς ἀπέκτησε τὸν υἱόν του Μεχμέτ, γεννηθέντα τῷ 1797, ὃν μέχρι τέλους τοῦ βίου του ἐλάτρευεν. Ἀπέκτησε δὲ καὶ δύο ἄλλα ἄρρενα, τὸν Σελήμ, γεννηθέντα τῷ 1801 καὶ τὸν Ἰσμαήλ, γεννηθέντα τῷ 1807. Τὸν παριστῶσιν ἔκδοτον εἰς τὰς ἡδονὰς καὶ ὡς διατηροῦντα πολυπληθὲς χαρέμιον μετ' ὀρχηστρίδων καὶ βοημῶν. Πάντες ὅμως οἱ πασάδες τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας διῆγον βίον ἐν πάσῃ τρυφῇ καὶ ἀκολασίᾳ. Εἶναι πρόδηλον ὅτι ὁ Βελῆς δὲν εἶχε τὰς εὐρυτάτας φιλοδοξίας τοῦ πατρός του, τὴν δημιουργίαν δηλαδὴ ἰδιαιτέρου ἀλβανικοῦ βασιλείου ἀπὸ τῆς Ἀδριατικῆς καὶ τοῦ Ἰονίου μέχρι τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Μακεδονίας. Ἐθλίβετο λοιπὸν ὁ Ἀλῆς βλέπων τὰ τέκνα του μὴ ῥέποντα πρὸς μεγαλοπραγμοσύνην, εἰς ἣν διαρκῶς ὤθει αὐτούς, ὁτὲ μὲν ἐνθουσιῶν, ὁτὲ δὲ ἀπελπιζόμενος, μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε νὰ μεμψιμοιρῇ τῷ 1810 πρὸς τὸν συγχαίροντα αὐτῷ Πουκεβὶλ λέγων, ὅτι «δὲν ἔθρεψεν ἄνδρας ἀλλὰ κόττες». Δὲν ἦτο ὅμως ὁ Βελῆς ἀμέτοχος καὶ ἀρετῶν στρατιωτικῶν καὶ διοικητικῶν, ἀλλὰ καὶ ζηλευτῆς αὐτοβουλίας.

Ἡ σταδιοδρομία τοῦ Βελῆ δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τρεῖς περιόδους. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἑπτανήσου ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος τῷ 1797, εἰσῆλθον αὐτὸς καὶ ὁ Μουχτὰρ εἰς τὸν δημόσιον βίον. Ἡ δευτέρα περίοδος δράσεως περιλαμβάνει τὴν ἐποχὴν ἀπὸ τοῦ 1807—1812, ὅτε ἦτο βαλῆς τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἡ τρίτη ὅταν ἐκτοπισθεὶς ἐκεῖθεν ἐτοποθετήθη ὡς βαλῆς τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ Θεσσαλίας. Ἐκεῖθεν λόγῳ τῆς κατὰ τοῦ πατρός του δυσμενείας τοῦ σουλτάνου μετετέθη εἰς τὸ βιλαέτι τῆς Ναυπάκτου, ἐκτοπισθεὶς δὲ εἰς Πρέβεζαν παρεδόθη εἰς τὸν σουλτᾶνον τῷ 1820, ἐξορισθεὶς εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Ὅταν ὁ Ἀλῆς διετάχθη τῷ 1772 νὰ μεταβῇ εἰς Βουλγαρίαν πρὸς καταπολέμησιν τοῦ ἀντάρτου Πασβάντογλου, ἄφησεν ἀναπληρωτάς του ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ Ἠπείρῳ τοὺς υἱούς του. Αἱ ὁδηγίαι τοῦ Ἀλῆ πρὸς αὐτοὺς ἦσαν νὰ δυσπιστῶσι πρὸς τὰς ἐνεργείας τοῦ Ναπολέοντος, τὰς ὁποίας αὐτὸς εἶχε καταγγείλει πρὸς τὸν σουλτᾶνον Σελὴμ ὡς σκοπούσας τὸν διαμελισμὸν καὶ τὴν ἐξαφάνισιν τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, ὑποδουλουμένης τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ Ἀλβανίας εἰς τοὺς Γάλλους. Ἐν τούτοις ὁ Ἀλῆς διετήρει στενὴν ἀλληλογραφίαν πρὸς τὸν Ναπολέοντα, εἶχε δὲ ὑπανδρεύσει κόρην τοῦ χαρεμίου πρὸς τὸν Γάλλον ἀξιωματικὸν Ρόζε, ὑποκρινόμενος φιλίαν πρὸς πάντα τὰ μέρη. Ὁ Μουχτὰρ λοιπὸν καὶ ὁ Βελῆς παρηκολούθουν ἀγρύπνως τὰς κινήσεις τῶν Γάλλων, ὅτε αἴφνης ἔλαβον ἐπιστολὰς τοῦ Ναπολέοντος πρὸς τὸν πατέρα των ἐκ Μάλτας, ἐνθαρρυντικὰς δι' ἀνταρσίαν κατὰ τοῦ σουλτάνου. Συγχρόνως ὁ Ρόζε καὶ ὁ Σιαμπῶ προσεπάθουν νὰ διεγείρουν τὸν ἑλληνικὸν λαὸν τῆς Ἠπείρου κατὰ τοῦ σουλτάνου, ἵνα δημιουργηθῇ ἀντιπερισπασμὸς πρὸς διευκόλυνσιν τῆς καταλήψεως ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος τῆς Αἰγύπτου καὶ διπλῆς ἐκεῖθεν ἐφόδου κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκ νότου καὶ ἐκ δυσμῶν. Ὁ Βελῆς καὶ ὁ Μουχτὰρ ἔστειλαν καὶ ἔφεραν εἰς Ἰωάννινα τὸν Ρόζε καὶ ἤκουσαν τὰς προτάσεις καὶ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Ναπολέον-

Digitized by Google

τος, ὡς καὶ τὰς ἐνεργείας τῶν Γάλλων, ἃς διεβίβασαν ἀμέσως πρὸς τὸν πατέρα των, καταγγέλλοντες καὶ τὴν προσχώρησιν πολλῶν ἑλληνικῶν μερῶν εἰς τοὺς Γάλλους, καὶ δή, κατὰ τὸν Χατζῆ Σεχρέτην, ὅτι «ἡ Πάργα μὲ τὴν Πρέβεζα, ἡ Ἄρτα καὶ τὸ Σοῦλι» ὑπεσχέθησαν εἰς τὸν Ρόζε στρατούς, ἵνα ἀνοίξουν πόλεμον μὲ τὰ τέκνα τοῦ Ἀλῆ. Ὁ Ἀλῆς τότε λαμβάνει τὴν ἄδειαν ἀπὸ τὸν σουλτᾶνον καὶ τάχιστα ἐπιστρέφει εἰς Ἰωάννινα, ἵνα ἐξαγάγῃ τὰ τέκνα του ἐκ τῆς δυσχερείας. Πράγματι ὑποκριθεὶς συνέλαβε τὸν Ρόζε καὶ τὸν ἔρριψεν εἰς τὰ δεσμά, κατατυραννηθέντα ὑπὸ τοῦ Μουχτάρ, ὅστις συνάμα κατέστρεψε καὶ ἐλεηλάτησε τὴν Πρέβεζαν. Κατόπιν ὁ Ἀλῆς προσεπάθησε μάτην νὰ ἐξοντώσῃ τὸ Σοῦλι, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ μανθάνει ὅτι ὁ Ἰμβραὴμ πασᾶς τοῦ Βερατίου, ὁ πενθερὸς τῶν τέκνων του, ἐπεβουλεύετο τὰς κινήσεις του, προχωρῶν κατὰ τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἠπείρου καὶ συμμαχῶν μετὰ Σουλιωτῶν καὶ Τσάμηδων.

Ἀμέσως τότε ἐκάλεσε τὸν Βελῆν καὶ τῷ ἀνέθηκε τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐκστρατείας κατὰ τοῦ πενθεροῦ του. Οὕτως ἡ πρώτη στρατιωτικὴ ἐπιχείρησις τοῦ Βελῆ ἐγένετο κατὰ τοῦ πατρὸς τῆς συζύγου του, ἣν ὑπερηγάπα· «ἐπῆρε ἄμετρο ἀσκέρι» καὶ μετέβη εἰς τὴν Κόνιτσαν, ἐπιτεθεὶς κατὰ τῶν Μπερατιανῶν Ἀλβανῶν, οἵτινες ἐκλείσθησαν εἰς τὸ Ντόζιαρι, πολιορκηθὲν εὐθὺς ὑπὸ τοῦ Βελῆ. Ἐκεῖ ἦσαν καὶ οἱ Ἀλβανοί, οἵτινες πρὸ ὀλίγου ἐπολιόρκουν μετὰ τοῦ Ἀλῆ τὸ Σοῦλι, οὓς συλλαβὼν ὁ Βελῆς ἐπέρασεν ὡς ἀπίστους διὰ σώματος μαχαίρας. Οἱ λοιποὶ διασωθέντες ἔσπευσαν πρὸς τὸν Ἰμβραήμ, ὅστις τρομάξας παρεκάλεσε τὸν γαμβρόν του νὰ πείσῃ τὸν Ἀλῆν νὰ συναφθῇ μεταξύ των εἰρήνη. Ἐκεῖνος δὲ ἀπησχολημένος καὶ μὲ τὸν πόλεμον κατὰ τῶν ἀηττήτων Σουλιωτῶν συνῆψεν εἰρήνην μετὰ τοῦ Ἰμβραήμ, διώρισε δὲ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1802 στρατάρχην κατὰ τοῦ Σουλίου τὸν Βελῆν.

Καταστροφὴ τοῦ Σουλίου. Ἐκστρατεύσας πανστρατιᾷ ὁ Βελῆς προσεπάθει ἐπὶ μῆνας νὰ κυριεύσῃ τοὺς βράχους τῶν Σουλιωτῶν, οὓς ἐβοήθουν καὶ οἱ ἁρματολοὶ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος. Κατ' ἀρχὰς οὗτος ἀπεγοητεύθη καὶ κατὰ τὸν Περραιβὸν ἐπρότεινεν εἰς τὸν πατέρα του, ὅτι συμφώνως καὶ πρὸς τὴν γνώμην τῶν ὑπ' αὐτὸν ὁπλαρχηγῶν πρέπει νὰ προτείνουν εἰς τοὺς Σουλιώτας εἰρήνην. Ἐκεῖνος ὅμως δυσηρεστημένος κατὰ τοῦ Βελῆ ἐσκέφθη νὰ διασπάσῃ τοὺς Σουλιώτας, ἔστειλε δὲ τὸν Κίτσον Μπότσαρην νὰ διαπραγματευθῇ τὰ τῆς εἰρήνης. Ὁ Βελῆς προσβληθεὶς προσεποιήθη ἀσθένειαν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Ἰωάννινα, ἀφήσας ἀντιπρόσωπόν του τὸν ἀγριώτατον *Γιουσοὺφ Ἀράπην*, δεινὸν διώκτην τῶν Χριστιανῶν, ὅστις ἤρχισε νὰ ὑποθάλπῃ τὰς διαιρέσεις τῶν φαρῶν καὶ συγχρόνως νὰ διαπραγματεύεται. Κριθέντων ὅμως ἀπαραδέκτων τῶν αἰτημάτων τῶν Σουλιωτῶν, ὁ Ἀλῆς ἔστειλε καὶ πάλιν στρατάρχην τὸν Βελῆν, ὅστις μετὰ πολλὰς διαπραγματεύσεις καὶ πολλοὺς ἀγῶνας καὶ διὰ προδοσιῶν καὶ δωροδοκιῶν συνῆψε τέλος μετ' αὐτῶν τὴν συνθήκην τῆς 14ης Δεκεμβρίου 1803, καθ' ἣν οἱ Σουλιῶται θὰ ἐξεπατρίζοντο εἰς Ἑπτάνησον διὰ Πάργας. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἀλῆς ἀπεδοκίμασε τὴν τοιαύτην συνθήκην, ὁ Βελῆς ὑπεχρεώθη ὑπὸ τοῦ μαινομένου πατρός, πρὶν φθάσουν οἱ Σουλιῶται εἰς Πάργαν νὰ ἐπιτεθῇ κατ' αὐτῶν προσπαθήσας νὰ τοὺς αἰχμαλωτίσῃ, ἐξηγέρθησαν ὅμως οἱ Παργιανοὶ καὶ ἔνοπλοι ἐπέβαλαν τὴν τήρησιν τῆς συνθήκης.

Τὴν κατασιροφὴν τοῦ Σουλίου ἐπηκολούθησε τρομερὸς διωγμὸς ὁλοκλήρου τοῦ ἑλληνικοῦ ἁρματολισμοῦ διαρκέσας μέχρι τοῦ 1806. Ὁ σουλτᾶνος ἐνήργησε τοῦτον ὑποκινήσει τοῦ Ναπολέοντος, φοβουμένου τοὺς Ρώσους, οἵτινες κατεῖχον ἀπὸ τοῦ 1798 τὴν Ἑπτάνησον καὶ ἐνήργουν ἐκεῖ στρατολογίας Ἑλλήνων, δημιουργοῦντες τάγματα Σουλιωτῶν, Στερεοελλαδιτῶν καὶ Πελοποννησίων, δι' ὧν θὰ ἦτο ἐνδεχόμενον νὰ ἐπεκταθῇ ἡ ρωσικὴ κατάκτησις ἐκ τῆς Ἑπτανήσου εἰς τὴν Στερεὰν καὶ Πελοπόννησον.

Ἐν τῷ μεταξύ, ἐπεμβάσει τοῦ πρέσβεως τῆς Ρωσίας, ὁ Βελῆς ἐπαύθη ἐκ τῆς ἀρχηγίας ἠπειρωτικοῦ σατζακίου, εἰς ὃ τὸν εἶχε διορίσει ὁ σουλτᾶνος, ἀντ' αὐτοῦ δὲ διωρίσθη ὁ υἱὸς τῆς θείας του Χαϊνίτσας Ἀλῆ Ἐλμάς, ἀλλ' ὁ Ἀλῆ πασᾶς συνέστησεν εἰς τὸν υἱόν του νὰ μὴ ἀπομακρυνθῇ, τάχιστα δὲ ἔστειλεν εἰς τὸν ἀνεψιόν του ὡς δῶρον μηλωτήν, ἥτις ἦτο δηλητηριασμένη ἐξ εὐλογίας καὶ ἐξώντωσε τὸν νεαρὸν βοεβόδαν, οὕτω δὲ ἔμεινεν ὁ Βελῆς εἰς τὴν θέσιν του. Ὡσαύτως εἶχε διορισθῆ καὶ Ρούμελη βαλεσῆς ὁ Ἀλῆς, ἀλλὰ φοβηθέντος τοῦ Σελὴμ τὴν ἰσχύν του ἐπαύθη ἐγκαίρως.

Ὁ Βελῆς ὡς Μόρα βαλεσῆς. Ὅταν κατὰ τὸ 1806 ἐξερράγη ὁ νέος Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος, φοβούμενος ὁ Ναπολέων αἰφνιδίαν κατάληψιν τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Ρώσων, θέλων δὲ νὰ κολακεύσῃ καὶ τὸν Ἀλῆ πασᾶν, ἐμερίμνησε διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεώς του Σεβαστιάνη νὰ ἐκλεγῇ ἰσχυρὸς δυνάστης ἐν Πελοποννήσῳ, ἵνα συγκρατήσῃ τὴν τάξιν καὶ τοὺς ῥαγιάδες, ὡς τοιοῦτον δὲ συνέστησε τὸν Βελῆν, ὅστις καὶ προήχθη εἰς πασᾶν τριῶν ἱππουρίδων. Ὁ Βελῆς ἱκέτευσε τὸν πατέρα του νὰ τῷ δώσῃ ὡς σύμβουλον τὸν *Ἰσμαὴλ Πασόμπεην*, πρόσωπον μοιραῖον διὰ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Ἀλῆ, προωρισμένον νὰ τὴν ἐξοντώσῃ ὁλοσχερῶς. Οὗτος κατήγετο ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας τῶν Ἰωαννίνων, περιπεσὼν δ' ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ σατράπου ἀπεμακρύνθη εἰς Θεσσαλίαν. Μεσολαβήσει τοῦ Γιουσοὺφ Ἀράπη ἀνεκλήθη εἰς Ἰωάννινα, ἔνθα καὶ ἐνυμφεύθη ἀνεψιάν τινα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, τότε δὲ συνεδέθη στενῶς μὲ τὰ τέκνα του καὶ ἰδίᾳ μετὰ τοῦ Βελῆ. Μισῶν ὅμως κατὰ βάθος τὸν πατέρα, προὐκάλει καὶ τούτου τὴν δυσπιστίαν καὶ ἠναγκάζετο νὰ ζῇ κατὰ τὸ πλεῖστον αὐτοεξόριστος. Ἀνακληθεὶς ἐκ Λαρίσης ἐπεφορτίσθη νὰ συνοδεύσῃ τὸν Βελῆν, ἐξυπηρετῶν καὶ τοὺς σκοποὺς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ τὰς λεπτομερεῖς ἐκείνου ὁδηγίας. Ὁ Ἀλῆς ὅμως ἔδωκεν εἰς τὸν υἱὸν καὶ ἰδιαιτέρας ὁδηγίας, νὰ ἐξαλείψῃ δηλαδὴ πάντα ἐντόπιον τυραννίσκον ἐν Πελοποννήσῳ, ἐπιδεικνύων, ὡς αὐτός, ἀνεξιθρησκείαν καὶ προστατεύων τοὺς πιστοὺς Μουσουλμάνους καὶ Χριστιανοὺς καὶ ἰδίᾳ τοὺς τελευταίους, ἵνα παγιωθῇ τὸ κράτος τῆς δυναστείας τοῦ Ἀλῆ μέχρι τοῦ Μαλέα. Ἰδιαιτέρως συνέστησε νὰ ἐξοντωθοῦν οἱ Μπαρδουνιῶται, οἱ Λαλαῖοι καὶ οἱ Μανιᾶται. Παραλαβὼν ὁ Βελῆς δώδεκα χιλιάδας στρατοῦ ἔστειλεν ἐμπρὸς εἰς Λεβαδείαν ὡς σιλιχτάρην τὸν Πασόμπεην. Ὅταν ἔφθασεν εἰς Θήβας μὲ τόσον στρατόν, κατετρόμαξαν Τοῦρκοι καὶ Χριστιανοί, ἀναμένοντες νέαν *«ἀλαμπάνταν»*, δεινὴν δηλαδὴ λεηλασίαν, ὡς συνέβαινε κατὰ τὰς ἱστορικὰς ἐπιδρομὰς τῶν Ἀλβανῶν. Ἐν τούτοις ὁ Βελῆς ἐτήρει αὐστηρὰν πειθαρχίαν, ἐτιμώρει ἀμειλίκτως τοὺς καταπιεστὰς καὶ ἐνέπνευσεν ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς πληθυσμούς. Καὶ αὐτοὶ οἱ βέηδες τῆς Εὐβοίας, οἵτινες προσῆλθον ὑποκλινέστατα, καθησύχασαν καὶ ἐπέστρεψαν ἐνθουσιασμένοι. Ἐν τούτοις, εὐθὺς ὡς τὴν 5ην Μαρτίου 1807 διεδόθη ὅτι τὰ ἀλβανικὰ στρατεύματα κατέρχονται εἰς τὸν Ἰσθμόν, τελοῦντα ἐπιδεικτικῶς καὶ ἀγῶνας ἐνόπλους πρὸς ἐκγύμνασιν, οἱ κάτοικοι τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Πελοποννήσου ἤρχισαν ἐκ φόβου καταδιώξεων νὰ διαρρέουν πρὸς τὰς νήσους, ὡς βεβαιοῦται ἐκ τοῦ ἀρχείου Ὕδρας, τάχιστα ὅμως ἐβεβαιώθη ὅτι ὁ Βελῆς προχωρεῖ μὲ πλήρη τάξιν, τιμωρῶν μὲ θάνατον πάντα παρεκτρεπόμενον καὶ ὁμιλῶν μὲ ἱλαρότητα πρὸς τοὺς ῥαγιάδες. Τὴν 11ην Μαρτίου ἔφθασεν εἰς Ναύπλιον καὶ τὴν 15ην εἰς Τρίπολιν. Εὐθὺς δὲ ἀμέσως ἐνηγκαλίσθη, κατὰ τὸν Φρατζῆν, τοὺς προεστῶτας τῆς Πελοποννήσου καὶ ἀκολούθως συνεννοήθη μετὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει βεκίληδων Παπαλέξη καὶ Ἀναγνώστου Δεληγιάννη, ἀποστείλας αὐτοῖς φιλόφρονα ἐπιστολήν, ἐν ᾗ ἐδήλου ὅτι ὁ διορισμός του εἰς τὸν Μοριᾶν δὲν ἔχει ἄλλον σκοπὸν ἀπὸ τὴν εὐταξίαν καὶ ἡσυχίαν τοῦ τόπου, καὶ ὅτι θὰ τηρήσῃ χαρακτῆρα τίμιον καὶ ἀληθινόν, ἐπειδὴ εἶναι υἱὸς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Τοὺς θεωρεῖ ἰδικούς του, συνιστᾷ νὰ τοῦ γράφουν ἐλεύθερα καὶ τοὺς ἀναγνωρίζει βεκίληδες ἀνεγνωρισμένους διὰ τῆς πλειοψηφίας τοῦ τόπου. Ἐκεῖνοι δ' ἀπαντῶντες εἰς τὸν Σωτηράκην Λόντον καὶ τὸν Μαυρογιάννην Δεληγιάννην συνίστων νὰ δώσουν πᾶσαν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Βελῆν, οὕτω δὲ κατέστησαν οὗτοι οἱ ἔμπιστοι τοῦ ἡγεμόνος σύμβουλοι. Οἱ Ἕλληνες προεστῶτες ἐπροτιμῶντο τῶν Μουσουλμάνων εἰς ἐνοικιάσεις ἰχθυοτροφείων, ἁλυκῶν κλπ. Διὰ ῥάπισμα διδόμενον παρ' Ὀθωμανοῦ εἰς Ἕλληνα κατεδικάζετο ὁ ῥαπίσας εἰς πρόστιμον 3 χιλ. γροσίων καὶ ἀνάλογον φυλάκισιν (*Φρατζῆ* Α' σελ. 47). Κατὰ τὸν Κονδάκην: «ἐφέρθη πρὸς τοὺς Πελοποννησίους μὲ τὴν μεγαλυτέραν φρόνησιν καὶ δὲν ἠκολούθησε ἡ παραμικρὰ ἀταξία, μετεχειρίσθη ὅλο κολακείας καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς προεστούς, σκοπὸν ἔχων νὰ κατακτήσῃ τὴν Πελοπόννησον». Τὸ τελευταῖον τοῦτο, εἰς ὃ ἀπέβλεπε καὶ τὸ πρόγραμμα τὸ συστηθὲν ὑπὸ τοῦ πατρός, δὲν θὰ ἐπετυγχάνετο, ἐὰν παραλλήλως πρὸς τὴν ἐξύψωσιν τῶν εὐπειθῶν προεστώτων δὲν ἐταπεινοῦντο καὶ οἱ *«ἐσκιάδες»*, δηλαδὴ οἱ καταπιεσταί.

Μόνον οἱ Μπαρδουνιῶται Μουσουλμᾶνοι καὶ οἱ Λαλαῖοι δὲν ἠθέλησαν νὰ ὑποταχθῶσι, οὐδὲ προσῆλθον ἐξ ἀρχῆς νὰ τὸν προσκυνήσουν. Καὶ κατὰ μὲν τῶν πρώτων ἀπέστειλε τὸν φίλον του Πασόβεην, ὅστις τοὺς ἀπέκλεισε μὲ 6 χιλ. στρατοῦ, τοὺς ἠνάγκασε δὲ μετὰ δεκαήμερον ἐπίθεσιν νὰ ἐγκαταλείψωσι τοὺς πύργους των καὶ νὰ τραπῶσιν εἰς τὰ ὄρη, μεθ' ὃ μεσιτεύσαντος τοῦ Σωτηράκη Λόντου συνεχωρήθησαν ἐπὶ καταβολῇ λύτρων (*Φραντζῆ* Α' σελ. 47). Οἱ δὲ Λαλιῶται, τρομάξαντες ἐκ τῆς τύχης τῶν Μπαρδουνιωτῶν, ὑπετάγησαν κατὰ πρόσχημα, ἀποστείλαντες πρεσβείαν καταθέσασαν ταπεινότατα τὴν ὑποτέλειάν των. Μόνοι οἱ φρούραρχοι τῶν παραλιακῶν Μεσσηνιακῶν φρουρίων, τοῦ Ναυπλίου καὶ τῶν Πατρῶν δὲν παρέδωκαν αὐτῷ τὰ κλειδιά, ἀξιώσαντες παρὰ τοῦ Βελῆ νὰ ζητήσῃ εἰδικὰ σουλτανικὰ φιρμάνια, διότι ἔχοντες παλαιότατα προνόμια, μόνον διὰ ῥητῆς ἐντολῆς τοῦ χαλίφου θὰ παρητοῦντο αὐτῶν. Ἀνεχθεὶς ὁ Βελῆς τὰ καθεστῶτα εἰς τὰ φρούρια ἐξεμηδένισε τὴν ἰσχὺν πάντων τῶν ὠχυρωμένων εἰς πύργους, κατὰ δὲ τὸν Γόρδωνα κατήργησε καὶ τὴν διάκρισιν ῥαγιάδων καὶ δυναστῶν, δεχόμενος εἰς τὸν στρατὸν Χριστιανοὺς καὶ Μουσουλμάνους καὶ ἔχων γραμματεῖς, ὡς ὁ πατήρ του, Ἕλληνας. Εἰς Τρίπολιν τὸν παρηκολούθησεν ἐξ Ἰωαννίνων καὶ ὁ περίφημος ποιητὴς *Βηλαρᾶς*, ὅστις, διαμείνας ἐπὶ μακρὸν ἐκεῖ, ἔγραψε πολλὰ ἐκ τῶν ποιημάτων του, ἐν οἷς καί τινα σατιρικὰ τῆς πόλεως ταύτης. Πολλοὶ Ἕλληνες ἐλάμβανον ἐγγράφους ἀδείας νὰ ἱδρύωσι σχολεῖα, τὸ ἐμπόριον ἀνεπτύχθη, ὁ κόσμος ἐπλούτησε, τῶν Παλαιοτούρκων κλεισθέντων περιδεῶς εἰς τὰ φρούρια καὶ ὀλίγας πόλεις. Μεγάλως ἴσχυεν ἐπὶ Βελῆ κοὶ ὁ Π. Πατρῶν Γερμανός, ὃν ὁ Πουκεβὶλ ἀναγνωρίζει ὁμόφρονα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ ἓν τῶν ἰσχυροτάτων ἐν Πελοποννήσῳ προσώπων. Δικαίως δὲ ὁ Τερτσέτης ἐτόνιζεν ὅτι τῷ 1835 ἤκουσε τὸν Ζ(αΐμην) νὰ ἀπαριθμῇ ὡς βοηθητικὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τρία τινὰ καὶ πρωτίστως «τὴν ἥμερον κυβέρνησιν τοῦ Βελῆ πασᾶ ἐν Πελοποννήσῳ, ἥτις ἄφησεν εὐτυχίαν, διότι οὗτος ἔδωκε θάρρος εἰς τοὺς Ἕλληνας, φοβισμένους ἀπὸ τὴν πρώτην ἐπανάστασιν τοῦ Ὀρλώφ». Ἀνασκάπτων ὁ Βελῆς ἐν Μυκήναις τὸν θησαυρὸν τοῦ Ἀτρέως ἐτίμησε, κατὰ Καστόσχην, τὸν σοφὸν διδάσκαλον τῆς Δημητσάνης Χατζῆ-Ἀγάπιον Λεονάρδον καὶ τὸν προσεκάλεσε νὰ προσέρχηται παρ' αὐτῷ ἐλευθέρως. Ἡ μονὴ τοῦ Σπηλαίου καὶ ἄλλα ἱδρύματα ηὐγνωμόνουν πρὸς τὸν Βελῆν, διότι ἐσεβάσθη τὰ προνόμιά των καὶ ἐπέτρεψε τὴν ἵδρυσιν ἐκκλησιῶν, αἵτινες εἶχον κατεδαφισθῆ καὶ μολυνθῆ ἀπὸ τοῦ 1770—1779 κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Ἀλβανῶν.

Ἐτίμα δὲ καὶ τὴν προσωπικὴν ἀνδρείαν ὁ Βελῆς καὶ ἐτήρει τὸν λόγον του. Ἐν τῷ σεραγίῳ του ἔτρεφε λέοντα, ὅστις λυθεὶς ἡμέραν τινὰ περιήρχετο εἰς τὴν αὐλὴν ἐλεύθερος καὶ βρυχώμενος. Οὐδενὸς τολμῶντος νὰ τὸν συλλάβῃ, ὁ Βελῆς ἀπετάθη πρὸς τοὺς φυλακισμένους, ὑποσχόμενος ἀπελευθέρωσιν εἰς τὸν δεσμεύσοντα τὸ θηρίον. Τότε προσῆλθεν ὁ Χρῆστος Γκούγγας, κατηγορούμενος διότι διὰ μιᾶς μόνον πυγμῆς ἐφόνευσε Τοῦρκον ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς Γαστούνης, καὶ τεμαχίσας δύο κριοὺς ἔρριπτεν ἀπὸ τῆς μάνδρας τὰ κρέατα εἰς τὸν λέοντα, ὅστις χορτασθεὶς βαθμηδὸν ἐβάδιζεν ἀπαθῶς. Ὅταν δὲ ῥαθύμως βαδίζων συνέτριψε τὴν κεφαλὴν τοῦ δευτέρου κριοῦ, ὁ Γκούγγας πηδήσας ἥρπασε τὴν χαίτην του καὶ περιέσφιγξε τὸν λαιμὸν ἐντὸς τῶν σκελῶν του, μέχρις οὗ ἀπαυδήσαντα ἐκ τῶν μόχθων τὸν ἔδεσεν ἀπὸ τὸν λαιμὸν δι' ἁλύσεως, ἣν περιέστρεψεν εἰς πάσσαλον καὶ ὠπισθοχώρησε ἀφήσας τὸ θηρίον δεδεμένον. Ὁ Βελῆς πλὴν τῆς ἐλευθερίας ὑπεσχέθη εἰς τὸν Γκούγγαν καὶ ὅ,τι ἄλλο ἤθελε ζητήσει, ἐκεῖνος δὲ μὴ στέρξας χρηματικὴν ἀμοιβὴν ἐζήτησε ν' ἀπελευθερωθοῦν περὶ τοὺς ἑκατὸν Ἕλληνες κατάδικοι, οὓς ὁ Βελῆς τηρῶν τὴν δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν ἠλευθέρωσε («Ἑστία» ΚΣΤ' σελ. 629).

Πιστὸς εἰς τὸ πατρικὸν πρόγραμμα ὁ Βελῆς ἠθέλησε νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν κυριαρχίαν του καὶ ἐπὶ τῆς Μάνης, ἥτις κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς παραμονῆς τοῦ ρωσικοῦ στόλου ἐν τῇ Μεσογείῳ εἶχε ἀποδιώξει τὸν ἡγεμόνα της Ἀντωνόμπεην Γρηγοράκην, ὡς εἶχεν ἀπομακρυνθῇ ἐξ Ὕδρας καὶ ὁ Γ. Βούλγαρης. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἑπτανήσου τῷ 1807 ὑπὸ τῶν Γάλλων καὶ τὴν φυγὴν τοῦ ρωσικοῦ στόλου, ὁ Βελῆς ἐπενέβη εἰς Μάνην, ἀξιῶν παρὰ τῶν καπεταναίων αὐτῆς ν' ἀποκατασταθῇ εἰς τὴν θέσιν του ὁ Ἀντωνόμπεης. Ἕως τότε ἡ Μάνη ὑπήγετο ἀπὸ τοῦ 1774 εἰς τὸν καπετὰν Πασᾶν, ἤδη ὅμως ἀνεμίχθη εἰς τὰ πράγματά της ἐντολῇ τῆς Πύλης καὶ ὁ Μόρα Βαλεσῆς. Οἱ Μανιᾶται ὑπεκρίθησαν ὑποταγήν, ἐδέχθησαν τὸν βέην, ἀλλὰ κατέστησαν τὴν ἐξουσίαν του σκιώδη, διότι οὐδεὶς πραγματικῶς ὑπήκουεν εἰς αὐτόν, οὐδ' ἐπάτησέ ποτε ἀλβανικὸς πούς εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ταϋγέτου. Ἐν τούτοις τὰ τηρούμενα προσχήματα ἔδωκαν εἰς τὸν Βελῆν τὸ δικαίωμα νὰ γράψῃ εἰς τὸν πατέρα του, ὅτι ἡ Μάνη ὑπετάχθη.

Ἡ ὑποταγὴ ὅμως δὲν συνίστατο εἰς ἄλλο τι, παρὰ εἰς τὸ νὰ προστατεύῃ ὁ Βελῆς τὸν βέην νὰ κρατῇ τὸ σκιῶδες ἀξίωμά του. Εἰς τὸ αὐτὸ κατέληξε καὶ ἡ ἐπέμβασίς του εἰς τὰ ὑδραϊκὰ ζητήματα· διότι μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ ρωσικοῦ στόλου ὁ Γ. Βούλγαρης ἐπανῆλθεν ἐξ Ἀθηνῶν ἀξιῶν νὰ ἀναγνωρισθῇ καὶ πάλιν ζαμπίτης. Ἀλλ' οἱ Ὑδραῖοι ἠξίουν νὰ διοικηθῶσιν ἐφεξῆς ὑπὸ πολυμελοῦς ἐπιτροπῆς ἐκλεγομένης ὑπὸ τοῦ λαοῦ κατὰ τὰ παλαιὰ θέσμια, τὰ καταργηθέντα ἐπὶ Βούλγαρη. Τούτου ἐπιμένοντος καὶ φυγόντος πάλιν, ὁ Βελῆς ἐσκέφθη κατὰ τὸ 1808 νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς Ὕδραν καὶ ἐπιβιβάσας ἐν τῷ Ἀργολικῷ κόλπῳ 5 χιλ. Ἀλβανοὺς ἐμελέτα ἀπόβασιν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως οἱ Σπετσιῶται ἀντιληφθέντες τὸν κίνδυνον εἰδοποίησαν τοὺς Ὑδραίους, παραταχθέντος δὲ εὐτόλμως τοῦ στόλου τῶν δύο νήσων ὁ Βελῆς ἀπέσχε τοῦ ἐγχειρήματος. Ἡ ὀργὴ τοῦ Βελῆ ἐξέσπασε τότε κατὰ τοῦ Ἀλῆ Φαρμάκη, Λαλαίου, ἔχοντες πύργον εἰς τὸ Μοναστηράκι, ὃν μετὰ τοῦ Πασόμπεη ἐπολιόρκησε. Πρὸς βοήθειαν τῶν Ἀλβανῶν ἔσπευσεν ἐκ Ζακύνθου ὁ πατρικὸς φίλος Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, μετὰ μικρὰν δὲ καὶ

Digitized by Google

ἄκαρπον πολιορκίαν συνήφθη σύμβασις, καθ' ἣν ὁ Κολοκοτρώνης ἐπέστρεψεν εἰς Ζάκυνθον, ὁ δὲ 'Αλῆ Φαρμάκης προσωρινῶς ἠμνηστεύθη, διαφυγὼν καὶ αὐτὸς εἰς Ἑπτάνησον. Ἔκτοτε ὁ Βελῆς μαντεύων τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ Κολοκοτρώνη ἐμερίμνησε νὰ τὸν πείσῃ, εἰς νὰ ἔλθῃ Πελοπόννησον ἢ νὰ τὸν φονεύσῃ, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσε. 'Εδήμευσεν ὅμως τὰς ἰδιοκτησίας τοῦ 'Αναγνωσταρᾶ καὶ ἐν γένει προσεπάθησε νὰ ἐξαφανίσῃ πᾶσαν ἀντίδρασιν Χριστιανῶν καὶ Τούρκων. Τότε ἐδέχθη ἐν Τριπόλει καὶ τὸν Βύρωνα, περιοδεύοντα τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Βελῆς εἰς τὸν Δούναβιν. 'Επιτεινομένου τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, ὁ σουλτᾶνος Μαχμοὺτ ἐπεκαλέσθη τὴν συμμετοχὴν τοῦ 'Αλῆ πασᾶ, ὅστις ἔστειλεν ἐκεῖ τοὺς υἱούς του. Ὁ Βελῆς λαβὼν τὸ σουλτανικὸν φιρμάνι καὶ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ πατρός του ἐπίεσε πολὺ τοὺς Πελοποννησίους διὰ τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου. Ζητήσας δὲ καὶ παρὰ τοῦ πατρός του βοήθειαν, ἄφησε τοποτηρητὴν τὸν Μουσταφάμπεην, καὶ ἀνεχώρησε τῷ 1810 μετὰ τοῦ Πασόμπεη εἰς Τρίκκαλα, ὅπου ἦλθε καὶ ὁ 'Αλῆς, ὅστις τῷ συνέστησε νὰ δυσπιστῇ πρὸς τοὺς σουλτανικοὺς καὶ νὰ περιστοιχίζηται πάντοτε ἀπὸ τὸ ὅλον τοῦ ἀλβανικοῦ στρατεύματός του. Λέγεται μάλιστα ὅτι ὁ 'Αλῆς συνέστησεν εἰς τοὺς υἱούς του ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ διαβῶσι τὸν Δούναβιν. Κατὰ τὸν Φωτεινὸν (Δακία σελ. 435,544 ἑξ.) ἡ δρᾶσις τῶν υἱῶν τοῦ 'Αλῆ δὲν ὑπῆρξε σπουδαία, ὁ δὲ Ρῶσος ἀρχιστράτηγος Κουτουζώφ, διάδοχος τοῦ Καμένσκη, τῷ 1811 ἐνίκησε τοὺς Τούρκους παρὰ τὸ Ρουχτσούκιον, τρέψας εἰς φυγὴν καὶ τὸν Βελῆν. Λήξαντος τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου τῷ 1812 ἀρχομένου τοῦ Μαΐου λόγῳ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Ναπολέοντος εἰς Ρωσίαν, ὁ Βελῆς ἐκίνησε διὰ τὴν θέσιν του εἰς Πελοπόννησον. 'Εν τῷ μεταξὺ ὁ Πασόμπεης διελθὼν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἔμαθε τὰ κατὰ τοῦ 'Αλῆ τεκταινόμενα, ἀνεκοίνωσε δὲ εἰς τὸν κισλὰρ ἀγᾶν λεπτομερείας περὶ τῶν σχέσεων τοῦ 'Αλῆ πασᾶ καὶ τοῦ υἱοῦ του Βελῆ. 'Εντολῇ τοῦ σουλτάνου ἐνεθαρρύνθη νὰ ὑποθάλψῃ τὴν ἔχθραν αὐτῶν, ἵνα εὐχερέστερον ἐπιτευχθῇ ἡ ἐξόντωσις τοῦ 'Αλῆ ἣν ἡ Πύλη ἀπαλλαγεῖσα περισπασμῶν ἐξωτερικῶν εἶχεν ἤδη ἀποφασίσει καὶ δὴ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ μουσουλμανικοῦ Γαρδικίου καὶ τοῦ 'Αργυροκάστρου, ἥτις εἶχεν ἐξεγείρει τὴν συνείδησιν ὅλων τῶν 'Οθωμανῶν κατὰ τοῦ ἀτιθάσου δυνάστου. Τὸ γόητρον ἄλλως τε τοῦ 'Αλῆ εἶχε πλέον ἐκπέσει καὶ λόγῳ τῶν ἀτυχιῶν τῶν υἱῶν του εἰς τὸν Δούναβιν.

'Επιστρέψας ὁ Βελῆς εἰς Πελοπόννησον εὑρέθη πρὸ κολοσσιαίας καὶ συστηματοποιημένης ἀντιδράσεως Χριστιανῶν καὶ Μουσουλμάνων διὰ τὰς καταχρήσεις τῶν ἰσχυρῶν, αἵτινες ηὐξήθησαν κατὰ τὴν ἀπουσίαν του εἰς Βουλγαρίαν. 'Αμέσως ἐστάλησαν ἀναφοραὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν, δι' ὧν παριστάνετο ἡ διοίκησίς του μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα. Ὁ σουλτᾶνος εὑρὼν πρόφασιν πρὸς μείωσιν τοῦ κράτους τοῦ 'Αλῆ πασᾶ, ἀπεφάσισε τὴν μετάθεσιν τοῦ Βελῆ εἰς Θεσσαλίαν, ἥτις κατ' οὐσίαν ἀνῆκεν ἀπὸ τοῦ 1787 εἰς τὸν 'Αλῆν, διοικουμένη διὰ τοῦ τοποτηρητοῦ υἱοῦ του Μουχτάρ, ὄντος καὶ διοικητοῦ Ναυπάκτου. Ὁ 'Αλῆς προβλέπων ὅτι ἀρχίζει ἡ ἀρχὴ τοῦ τέλους του, ἔγραψεν ἐντόνως εἰς τὸν Βελῆν νὰ μὴ ὑπακούσῃ εἰς τὴν σουλτανικὴν διαταγήν, ἀλλὰ νὰ κρατήσῃ τὸ βιλαέτιον τῆς Πελοποννήσου, ἔστω καὶ δι' ἐνόπλου ἀντιστάσεως, ὑπεσχέθη δὲ νὰ τῷ στείλῃ βοήθειαν 10 χιλιάδων πιστῶν 'Αλβανῶν. Τ' αὐτὰ ἔγραφε καὶ πρὸς τὸν Πασόμπεην, ἵνα ὡς σύμβουλος ὑποδείξῃ καὶ ἐπιβάλῃ εἰς τὸν Βελῆν ταῦτα. 'Αλλ' ὁ Πασόμπεης, ἐντεταλμένος ὑπὸ τῆς Πύλης καὶ τρέφων πάγιον μῖσος κατὰ τοῦ 'Αλῆ, συνεβούλευσε τὸν Βελῆν ἀκριβῶς τ' ἀντίθετα. Φανατικὸς ὢν Μουσουλμᾶνος, ἐπίστευε τὸν σουλτᾶνον ὡς ἀντιπρόσωπον τοῦ Μωάμεθ ἐπὶ τῆς γῆς, καθ' οὗ δὲν ἐπετρέπετο οὐδὲ νὰ σκεφθῇ κανεὶς ἀντίδρασιν. Παριστῶν δὲ καὶ τὴν μετάθεσιν εἰς Θεσσαλίαν ὡς εὔνοιαν, ὑπέθαλπε τὴν κατὰ τοῦ πατρὸς δυσαρέσκειαν τοῦ υἱοῦ, ἣν ἀπὸ τοῦ 1807 εἶχεν ἀρκετὰ διεγείρει. Κατὰ τὸν 'Αραβαντινὸν μάλιστα, αὐτὸς πρῶτος εἶχεν ἀποκαλύψει εἰς τὸν Βελῆν ὅτι ὁ πατήρ του εὑρίσκετο εἰς ἀσέμνους σχέσεις μετὰ τῆς ὡραίας συζύγου του Βελῆ Ζεϊβεντέ. Ἡ αἱμομειξία αὕτη εἶχε προκαλέσει τὴν περιφρόνησιν τοῦ Βελῆ πρὸς τὸν πατέρα του. Ὁ σουλτᾶνος ἐμμένων, παρὰ τὰς ἐπικλήσεις τοῦ 'Αλῆ, εἰς τ' ἀποφασισμένα, ἔστειλε διὰ θαλάσσης εἰς Ναύπλιον τὸν διάδοχον τοῦ Βελῆ 'Ιτζελῆ 'Αχμὲτ πασᾶν, διατάσσων τὸν Βελῆν ν' ἀπέλθῃ ἄνευ τῆς ἐλαχίστης βραδύτητος, οὕτω δ' ἐκεῖνος ἀπῆλθε τὸν Αὔγουστον τοῦ 1812 μετὰ τὸν Πασόμπεη εἰς τὴν νέαν θέσιν του.

Ὁ Βελῆς ἐν Θεσσαλίᾳ. Μένεα πνέων ὁ 'Αλῆ πασᾶς κατὰ τοῦ Πασόμπεη διὰ τὴν αἰφνιδιαστικὴν ἀπώλειαν τοῦ βιλαετίου τῆς Πελοποννήσου, ὤμοσε τὴν ἐξόντωσίν του, ἀμέσως δ' ἐφυλάκισε τὴν μητέρα του, τὴν σύζυγόν του καὶ τὴν μικρὰν θυγατέρα του εἰς τὸ Τεπελένι, τρομοκρατῶν αὐτὰς διηνεκῶς. Ὁ Πασόμπεης, ἔχων διαρκῶς περὶ ἑαυτὸν φρουρὰν 200 ἐνόπλων, ἠμύνετο κατὰ τῶν ἐπιβουλῶν. Ἡ δυσμένεια τοῦ 'Αλῆ καὶ κατὰ τοῦ Βελῆ ἦτο προφανής. Θέλων νὰ σώσῃ τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Μουχτάρ, ἐφρόντισε νὰ ὑποβάλῃ ὁ ἐγκάθειρκτος ἐν 'Ιωαννίνοις πενθερός του 'Ιμπραὴμ ἀναφορὰν πρὸς τὴν Πύλην, μεθ' ἣν διωρίσθη τοποτηρητής του ἐν Βερατίῳ, εἰς δὲ τὸ πενιχρὸν σαντζάκι τῆς Ναυπάκτου διωρίσθη ὁ τριτότοκος υἱὸς τοῦ 'Αλῆ Σαλὴχ μπέης.

'Εν τῷ μεταξὺ ὁ Πασόμπεης συνίστα εἰς τὸν Βελῆν νὰ καταστῇ δημοφιλής, παγιώνων τὴν τάξιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν, ἥτις λόγῳ τῆς διηνεκοῦς σχεδὸν ἀπουσίας τοῦ ἀνικάνου Μουχτὰρ καὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ ἀρματολισμοῦ (1806—1810), μετὰ τὸν φόνον καὶ τοῦ Βλαχάβα, εἶχεν ἐκτραχυνθῆ, τῶν ληστῶν κατερχομένων ἀσυστόλως εἰς τὰς πόλεις. Παγιωθείσης οὕτω τῆς τάξεως διὰ τῆς ἐντόνου διοικήσεως τοῦ Βελῆ, κατέστη οὗτος δημοφιλὴς εἰς ὅλην τὴν Θεσσαλίαν, ἔχων περὶ πολλοῦ τὸν σύμβουλόν του. Τότε ὁ 'Αλῆς κατέρριψε τὰ προσχήματα καὶ τὸν 'Απρίλιον τοῦ 1813 ἔστειλεν ἀναφανδὸν δολοφόνους, ἵνα φονεύσωσι τὸν Πασόμπεην, ἀλλ' ἀπέτυχεν. Ὁ Βελῆς ἐξεμάνη κατὰ τοῦ πατρός του. Ὅταν ὅμως ἐστάλησαν παρ' αὐτῷ ἐπιφανεῖς 'Αλβανοὶ τῆς αὐλῆς τοῦ 'Αλῆ καὶ τῷ παρέστησαν εἰς τὸ Τσάγεζι τὸ ἄτοπον τῆς οἰκογενειακῆς διαιρέσεως, ἥτις θὰ ἐπέφερε καὶ τὴν εὐχερεστέραν πτῶσιν τῆς οἰκογενείας, ὡς προδήλως ἐπεδίωκεν ὁ σουλτᾶνος, ὁ Βελῆς ἐνέδωκεν, ἔστειλεν ὁμήρους τοὺς δύο υἱούς του παρὰ τῷ 'Αλῆ καὶ εὐσχήμως ἀπεμάκρυνε τὸν Πασόμπεην, ὅστις κατέφυγεν εἰς Βελεστῖνον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κάρυστον. Ἔκτοτε ἤρξατο ν' ἀμαυρῶται καὶ τοῦ Βελῆ ἡ δραστηριότης, οὐδὲν ἔχοντος νὰ ἐπιδείξῃ τὸ σημαντικόν. 'Εν τῷ μεταξὺ ὁ 'Αλῆς προσεπάθει νὰ ἐξοντώσῃ τὸν Πασόμπεην καὶ ἐν Καρύστῳ καὶ παρὰ τῷ Δράμαλη, ὅστις παρεπονέθη εἰς τὸν σουλτᾶνον ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐπέτυχε νὰ κληθῇ ὁ Πασόμπεης ὡς ὑπάλληλος τῶν ἀνακτόρων. Οὐλεμᾶς δέ τις καταπιεσθεὶς ὑπὸ τοῦ Βελῆ ἐν Λαρίσῃ κατέφυγε μηνίων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου γενόμενος σεϊχουλισλάμης ἐνήργει πρὸς διάλυσιν τοῦ κράτους τοῦ 'Αλῆ.

Πρῶτον δὲ ἐπιτευχθὲν ὑπὸ τῶν συνησπισμένων ἀντιπάλων μέτρον ἦτο ἡ μετάθεσις τὸν 'Οκτώβριον τοῦ 1819 τοῦ Βελῆ εἰς Ναύπακτον, τοποθετηθέντος ἐν Θεσσαλίᾳ τοῦ Σουλεϊμάν, ἔχοντος καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπόπτου τῶν διόδων Θεσσαλίας καὶ 'Ηπείρου. Δευτέραν ἤδη φορὰν ἔβλεπεν ὁ 'Αλῆς τὸ κράτος του μειούμενον. Ἔσπευσε λοιπὸν νὰ καταδώσῃ εἰς τὸν σουλτᾶνον ὅσα ἐγνώριζε περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἀλλὰ τὸ ἐχθρικόν του ἐν τῷ Διβανίῳ στρατόπεδον ἔπεισε τὸν σουλτᾶνον ὅτι ὅλα αὐτὰ ἦσαν σκευωρήματα ἢ διαβολαὶ τοῦ 'Αλῆ. Οἱ Πετιμεζαῖοι διελθόντες ἐκ Ναυπάκτου μετὰ τοῦ 'Οδυσσέως 'Ανδρούτσου, εὗρον τὸν Βελῆν γνωρίζοντα τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἅτινα καὶ αὐτὸς μετέδωκεν εἰς τὸν πατέρα του. Βλέπων ἐκεῖνος ὅτι ὑπερισχύσαντος τοῦ Πασόμπεη θὰ ὑφίστατο καὶ ἄλλα μεγαλύτερα κακά, ἔστειλε δολοφόνους εἰς αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν, οἵτινες καὶ πάλιν, τὸν Μάρτιον τοῦ 1820, ἀπέτυχον. Τότε ὁ σουλτᾶνος ἐξέδωκε τὸ φιρμάνι τῆς ἀποκηρύξεως τοῦ 'Αλῆ, διώρισεν ἀρχιστράτηγον πρὸς καταδίωξίν του τὸν Πασόμπεην, ἔκτοτε καλούμενον 'Ισμαὴλ πασᾶν τῶν 'Ιωαννίνων, ἀφῄρεσεν ὅλα τὰ πέριξ σαντζάκια ἀπὸ τοὺς υἱοὺς καὶ ἀνθρώπους τοῦ 'Αλῆ καὶ ἔστειλε πλῆθος στρατιῶν κατ' αὐτοῦ γύρωθεν.

Τελευταῖαι ἡμέραι τοῦ Βελῆ. Ὅταν προσήγγιζον τὰ σουλτανικὰ στρατεύματα καὶ ὁ διάδοχός του ἐν Ναυπάκτῳ Μπεχλιβὰν Μπαμπᾶς, ὁ Βελῆς ἔστειλε τὰ χαρέμια του εἰς Πρέβεζαν, μετέβη δέ, κατὰ τὸν Πουκεβίλ, διὰ Βραχωρίου εἰς 'Ιωάννινα, ὅπου διεφώνησε μετὰ τοῦ Μουχτὰρ ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἀμύνης κατὰ τῶν σουλτανικῶν στρατευμάτων. Ὁ πατήρ του ἐν τέλει τὸν ἔσιειλεν εἰς Πρέβεζαν πρὸς ἄμυναν τῆς ὀχυρᾶς ἐκείνης θέσεως. 'Αλλ' ὁ ἀρχιστράτηγος Πασόμπεης, ὑπομιμνήσκων τὴν παλαιὰν συνεργασίαν ὑπέσχετο αὐτῷ πασαλίκι ἐν 'Ανατολίᾳ, ἂν παρεδίδετο οἰκειοθελῶς. Ὅταν κατελήφθη ὑπὸ τοῦ σουλτανικοῦ στόλου ἡ Πάργα, συνελήφθη ἐκεῖ καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Βελῆ Μεχμέτ, ὃν ἐκεῖνος ὑπερηγάπα, καὶ ἐκρατήθη ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος. Ὅταν δὲ ἔμαθεν ὁ Βελῆς ὅτι πρῶτος παρεδόθη εἰς τοὺς σουλτανικοὺς ὁ Μουχτάρ, ἐπὶ ὑποσχέσει ἀμνηστείας, παρεδόθη καὶ αὐτός, ἐνδοὺς εἰς τὰς προτροπὰς τοῦ Πασόμπεη, ἵνα φανῇ πιστὸς εἰς τὰς ἐντολὰς τοῦ σουλτάνου, ἀποδοκιμάσας οὕτως ἐμπράκτως τὴν στάσιν τοῦ πατρός του, ὅστις ἄπελπις ἀπεκήρυξε τὰ τέκνα του ὡς ἀνάξια ἑαυτοῦ.

Ὁ Βελῆς ἀποκομίζων καὶ τοὺς θησαυρούς του καὶ τὴν οἰκογένειάν του ἐκρατήθη εἰς τὸ πλοῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐφυλάσσετο καὶ ὁ υἱός του. Κατόπιν ὅλη ἡ οἰκογένεια τοῦ 'Αλῆ μετεκομίσθη διὰ θαλάσσης εἰς τὸ Αἰγαῖον, ὅταν δὲ ἔφθασαν εἰς τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου κατεγράφη ἡ περιουσία των καὶ διετάχθησαν νὰ μεταβῶσιν εἰς Κιουτάχιαν καὶ ἐκεῖ νὰ ἀναμείνωσι διαταγάς. Τότε ἠννόησαν ὅτι αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Πασόμπεη ἦσαν παραπειστικαί, ὅπως ἀφήσωσιν ὅλως ἀνυπεράσπιστον τὸν πατέρα των. Ἅμα δὲ ἐκεῖνος ὑπετάχθη καὶ ἐφονεύθη εἰς τὰ 'Ιωάννινα, ὁ σουλτᾶνος διέταξε καὶ τὴν ριζικὴν ἐξόντωσιν τῆς οἰκογενείας του. Τὸν Μουχτὰρ τὸν εἶχον μεταφέρει εἰς Ἄγκυραν. Πρῶτον λοιπὸν ἀπεκεφάλισαν εἰς τὴν Κιουτάχιαν τὸν νεώτερον υἱὸν τοῦ 'Αλῆ πασᾶ Σαλήχ, καὶ τὸν προσφιλῆ υἱὸν τοῦ Βελῆ Μεχμέτ, πρὸ τῶν ὀμμάτων του. Ὁ Βελῆς κατελήφθη ὑπὸ λυγμῶν ἐνώπιον τοῦ θεάματος αὐτοῦ, μεθ' ὃ καὶ αὐτὸς ἀπεκεφαλίσθη ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀντιστάσεως. Τῇ 22 'Ιουλίου 1822 ἐφονεύθη καὶ ὁ Μουχτὰρ ἐν 'Αγκύρᾳ, ἀφοῦ ἀντέστη γενναίως καὶ ἐφόνευσεν ἰδίᾳ χειρὶ πολλοὺς ἐκ τῶν δημίων του.

Τὸν Βελῆν παρέσιησε μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα πρῶτος ὁ Πουκεβίλ, ὃν ἀκολουθοῦσι καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν συγγραφέων. 'Αλλ' εἶναι γνωστὴ ἡ προκατάληψις τοῦ μεγάλου φιλέλληνος κατὰ τῆς οἰκογενείας τοῦ δυνάστου τῆς 'Ηπείρου καὶ λοιπῆς Ἑλλάδος. Τὸν Βελῆν ὅμως πρέπει νὰ κρίνῃ τις οὐχὶ ἀπολύτως, ἀλλὰ σχετικῶς πρὸς τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἔδρασε. Παραβάλλων αὐτὸν πρὸς τοὺς συνήθεις πασάδες καὶ βαλῆδες τῆς αὐτοκρατορίας, ὀφείλει νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ὡς διοικητὴς καὶ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Θεσσαλίας κατέλιπεν ἐποχὴν μεγάλου ἀναμορφωτοῦ καὶ προστάτου τῶν Χριστιανῶν, ἐξυπηρετήσας καὶ τὰ ἀληθῆ τοῦ σουλτάνου συμφέροντα. Ὁπωσδήποτε ὁ Ἑλληνισμὸς τῷ ὀφείλει εὐγνωμοσύνην, διότι προελείανε τὴν ἐπανάστασίν του διὰ τῆς φιλελευθέρας καὶ ἐκπολιτιστικῆς διοικήσεώς του.

Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

Βεληγκέκας. 'Αλβανὸς ἐκ Σκόδρας, ὅστις προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ 'Αλῆ πασᾶ, ὑμνήθη δὲ ὑπὸ τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων διὰ τὴν παλληκαριὰν καὶ τὰς κατὰ τῶν Χριστιανῶν διώξεις. Ὅταν ὁ διάδοχος τοῦ Κοντογιάννη *Κατσαντώνης*, μὴ θέλων νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὸν 'Αλῆν, ἐτρομοκράτει τὴν 'Ακαρνανίαν καὶ τὴν νοτίαν Ἤπειρον, ὁ 'Αλῆ πασᾶς ἀνέθηκε, κατὰ τὸν Πουκεβὶλ (τόμ. Α' σελ. 149), εἰς τὸν Βεληγκέκαν τὴν ἐξόντωσιν αὐτοῦ, διορίσας αὐτὸν δερβέναγαν, ἤτοι διοικητὴν τῶν στενῶν, εἰς τὰ ὁποῖα εἶχον κρησφύγετα πλὴν τοῦ Κατσαντώνη ὁ ἀδελφός του Λεπενιώτης, ὁ Σκυλοδῆμος καὶ ἄλλοι πεφημισμένοι ὁπλαρχηγοί. Ὑπὸ τὸν Βεληγκέκαν ὑπηρέτησε καὶ ὁ *Κώστας* Βελῆς (βλ. λ.). Περιφρονῶν ὁ Βεληγκέκας τὸν Κατσαντώνην διὰ τὸ μικρόσωμον καὶ τὴν ἰσχνὴν φωνήν του, ἔψαλλε ἐμπαικτικὰ ᾄσματα, ἰδικῆς του ἐμπνεύσεως, παραπονούμενος δῆθεν ὅτι, ἐνῷ τὸν ζητεῖ πανταχοῦ, οὐδαμοῦ δύναται νὰ τὸν ἀνεύρῃ. Ὁ Κατσαντώνης μαθὼν τὴν πρόκλησιν τῷ ἀπαντᾷ δι' ἐπιστολῆς, ὁρίζων τόπον καὶ χρόνον συνεντεύξεως. Ἡ ἐπακολουθήσασα μονομαχία, μετ' ἀνταλλαγὴν ὕβρεων ὁμηρικῶν, κατέληξεν εἰς τὸν θάνατον τοῦ Βεληγκέκα. Ἔκτοτε διεφημίσθη τὸ ὄνομα τοῦ Κατσαντώνη εἰς τὰ πέρατα τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ὁ Βεληγκέκας ἀποτελεῖ καὶ ἓν τῶν κυριωτέρων προσώπων εἰς τὸν λαϊκὸν «*Καραγκιόζην*». Τ. Χ. Κ.

Βεληκασίν, ἢ ***Βουκασίν***. Ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων ἀρχόντων τῆς Σερβίας, διακριθεὶς κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ μεγάλου τσάρου τῶν Σέρβων Δουσάν. 'Αποθνῄσκων οὗτος (1355) ἀνέθεσε τὴν ἐπιτροπείαν τοῦ νεαροῦ υἱοῦ του Στεφάνου Οὔρωσι εἰς τὸν Βεληκασίν, ὅστις ὅμως, ἐπιδιώκων νὰ καταλάβῃ τὸν τσαρικὸν θρόνον, ἐστασίασε κατὰ τοῦ Στεφάνου καὶ ἐφόνευσεν αὐτὸν (1367), παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ ἰδίου αὐτοῦ υἱοῦ Μάρκου κηρυχθέντος ὑπὲρ τοῦ νομίμου τσάρου. Μετὰ τὸν φόνον τοῦ Στεφάνου ὁ Βεληκασὶν ἔστεψεν ἑαυτὸν κράλην ἐν Περλεπὲ (Νοέμβρ. 1367) καὶ ἐπεζήτησε νὰ ἀναγνωρισθῇ τσάρος ὑπὸ τῶν ἄλλων Σέρβων τοπαρχῶν, ἀλλ' ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ του, διότι οὗτοι, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἰσχυροῦ τσάρου Δουσάν, εἶχον ἀνακτήσει τὴν ἀνεξαρτησίαν των, κατατμήσαντες εἰς πλεῖστα κρατίδια τὴν τέως ἐκτεταμένην καὶ ἰσχυρὰν σερβικὴν αὐτοκρατορίαν.

Ὁ Βεληκασὶν καθὼς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Οὔγγλές, δεσπότης τῶν Σερρῶν, ἠκολούθησαν φιλικὴν πρὸς τὸ Βυζάντιον πολιτικήν. 'Αμφότεροι ἔπεσον μετὰ πάντων τῶν ὀπαδῶν των, μαχόμενοι ἡρωϊκῶς κατὰ τῶν Τούρκων παρὰ τὸν Ἕβρον τὴν 26 Σεπτεμβρίου 1371.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βελημάχιον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *'Ελευσῖνος* τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ 'Αρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος ἀριθμούσης (1928) 967 κατοίκους. Κεῖται ἐπὶ ὀρεινῆς κοιλάδος σχηματιζομένης ὑπὸ δύο λοφοσειρῶν παραφυάδων τῶν 'Αροανείων ὀρέων. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *'Απόσκια, Σούδελη* καὶ *Τσουρέϊκα*. Ἡ περιφέρεια παράγει δημητριακά, ὄσπρια καὶ οἶνον, ἔχει δὲ καὶ σημαντικὴν κτηνοτροφίαν καὶ μελισσοκομίαν. Μετὰ τῆς πλησιεστέρας κωμοπόλεως Κοντοβαζαίνης συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ (1 ὥρ. 15'), δι' ὁμοίας δὲ συνδέεται καὶ μετὰ τῆς Δημητσάνης (ὥρ. 12). Εἰς ἀπόστασιν 45' βορείως τοῦ Βελημαχίου διατηροῦνται ἐρείπια ἀρχαίου πύργου καλουμένου νῦν *Παλιόκαστρο*.

Δ. Ε. Μ.

— **Βελημάχιον** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφε-

Digitized by Google

ρείας τοῦ τέως δήμου *Τριταίας* τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐοήλιδος ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 150. Δ. Ε. Μ.

βεληνεκὲς (τὸ) *[Πυροβολ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἀπόστασις, εἰς ἣν ἀπὸ τοῦ σημείου τῆς ἀναχωρήσεως, ἀπὸ τοῦ στόματος τουτέστι τοῦ σωλῆνος τοῦ πυροβόλου ὅπλου, τὸ βλῆμα διαπερᾷ, κατὰ τὴν πτῶσίν του, τὸ ἐκ τοῦ ἰδίου σημείου διερχόμενον ἐπίπεδον. Τὸ *βεληνεκές*, διὰ τὴν αὐτὴν ἀρχικὴν ταχύτητα καὶ τὸ αὐτὸ βλῆμα, ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς *γωνίας βολῆς*. Αὐξάνει μετὰ ταύτης, κατ' ἀρχὰς μὲν ταχύτερον, εἶτα δὲ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον βραδύτερον, μέχρις ὁρίου τινός, πέραν τοῦ ὁποίου ἄρχεται μειούμενον. Διὰ βλῆμα βαλλόμενον κατακορύφως, τὸ βεληνεκὲς καθίσταται ἴσον τῷ μηδενί.

Ἡ γωνία βολῆς, εἰς ἣν ἀντιστοιχεῖ τὸ μέγιστον βεληνεκές, ἐξαρτᾶται βασικῶς ἐκ τῆς τιμῆς τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος, ἣν ὑφίσταται τὸ βλῆμα κατὰ τὴν ἐπὶ τῆς τροχιᾶς του διαδρομὴν καὶ συνεπῶς ἐκ τῆς μικροτέρας ἢ μεγαλυτέρας ταχύτητος τοῦ βλήματος. Κατὰ τὴν ὅλως θεωρητικὴν ὑπόθεσιν, τῆς κινήσεως τοῦ βλήματος ἐν χώρῳ κενῷ ἀέρος, τὸ μέγιστον θεωρητικὸν βεληνεκὲς ἀντιστοιχεῖ, ὡς ὁ ὑπολογισμὸς καταδεικνύει καὶ ἡ πρᾶξις ἀφίνει νὰ κατανοηθῇ, εἰς γωνίαν βολῆς 45°. Ἐφ' ὅσον ὅμως ἡ ἀντίστασις τοῦ ἀέρος, ἕνεκα τοῦ μεγέθους τῆς ταχύτητος τοῦ βλήματος, καθίσταται μεγαλυτέρα, ἐπὶ τοσοῦτον τὸ μέγιστον βεληνεκές, τὸ δυνάμενον ἐν τῇ ἐφαρμογῇ νὰ ἐπιτευχθῇ, ἀντιστοιχεῖ εἰς γωνίας βολῆς, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον μικροτέρας τῶν 45°. Οὕτω κατὰ τὴν βολὴν δι' ὅλμων, μετὰ μικρῶν ἀρχικῶν ταχυτήτων, ὧν ἡ τροχιὰ πλησιάζει πολὺ πρὸς τὴν ἐν τῷ κενῷ *παραβολήν*, τὸ μέγιστον βεληνεκὲς ἀντιστοιχεῖ εἰς γωνίαν βολῆς περὶ τὰς 45°, ἐνῷ κατὰ τὴν βολὴν διὰ μακρῶν πυροβόλων, βαλλόντων μετὰ μεγάλων ἀρχικῶν ταχυτήτων, ἡ ἀντιστοιχοῦσα γωνία βολῆς εἶναι πολὺ μικροτέρα τῆς τιμῆς ταύτης. Εἰς τὴν δι' ὅλμων βολήν, παρατηρεῖται τὸ ἐκ πρώτης ὄψεως παράδοξον γεγονός, ὅτι τὸ μέγιστον βεληνεκὲς ἀντιστοιχεῖ εἰς γωνίας ὑπερβαινούσας ἔτι τὰς 45°. Τοῦτο, ὡς διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ ἀπεδείχθη, συμβαίνει, διότι τὸ βλῆμα, ἐκκινοῦν ὑπὸ μεγάλην γωνίαν πρὸς τὸν ὁρίζοντα, ἀπέρχεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εἰς ὑψηλότερα, μικροτέρας πυκνότητος, στρώματα τοῦ ἀέρος, εἰς ἃ συνεπῶς ἡ ἀντίστασις εἶναι μικροτέρα, οὕτω δὲ ὑφίσταται μικροτέραν ἐπιβράδυνσιν τῆς ταχύτητος καὶ δὴ κατὰ τὰ ἑκατέρωθεν τῆς κορυφῆς τμήματα τῆς τροχιᾶς, καθ' ἅ, διὰ τὴν αὐτὴν ταχύτητα, ἡ ὁριζοντία συνιστῶσα ταύτης ἢ τὸ κέρδος εἰς ὁριζοντίαν ἀπόστασιν εἶναι τὸ μέγιστον.

Τὸ ὑπὸ ὡρισμένην γωνίαν βολῆς ἐπιτυγχανόμενον βεληνεκὲς αὐξάνει ἐφ' ὅσον αὐξάνει ἡ ἀρχικὴ ταχύτης καὶ ἐφ' ὅσον ἡ ἐπιβράδυνσις τῆς ταχύτητος ἐκ τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος δύναται νὰ κατασταῇ μικροτέρα διὰ καταλλήλου, ὡς αἱ ὀξεῖαι βολίδες τυφεκίου, ἐξωτερικῆς διαμορφώσεως τοῦ βλήματος, εἴτε διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ βάρους τούτου, τοῦ διαμετρήματος ὄντος τοῦ αὐτοῦ, ὡς εἰς τὰ πυροβόλα μεγάλου διαμετρήματος, εἴτε διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ σχετικοῦ μήκους τοῦ βλήματος. Καθ' ὅσον τὸ ἐπιδιωκόμενον καταστρεπτικὸν ἀποτέλεσμα τῶν βλημάτων ἐξαρτᾶται, κατὰ γενικὴν ἀρχήν, ἐκτὸς εἰδικῶν ἐξαιρέσεων, ἐκ τῆς μενούσης ταχύτητος, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου, ἐφ' ὅσον ἡ πιθανότης ἐπιτυχίας ἐπὶ τῶν διαφόρων πολεμικῶν στόχων καθίσταται μικροτέρα αὐξανομένης τῆς ἀποστάσεως αὐτῶν, τὰ ἐν τῇ ἐφαρμογῇ χρησιμοποιούμενα βεληνεκῆ εἶναι πάντοτε μικρότερα τοῦ δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ μεγίστου βεληνεκοῦς. Οὕτω διὰ τὰ τυφέκια πεζικοῦ, τὸ μέγιστον χρησιμοποιήσιμον βεληνεκὲς περιορίζεται ἐκ τῆς ὁρατότητος τοῦ στόχου διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ, δὲν δύναται δὲ νὰ ὑπερβῇ τὴν ἀπόστασιν, εἰς ἥν, ἕνεκα τῆς ἐπὶ τῆς τροχιᾶς κλινίσεως τῆς βολίδος, ἡ εὐστάθεια ταύτης μειοῦται μεγάλως φθάνουσα μέχρι ἀνατροπῆς. Τὸ φαινόμενον τῆς ἀνατροπῆς ταύτης, διὰ βολίδα τῶν 6.5 χιλιοστῶν, μήκους 5 διαμετρημάτων, ἀρχίζει νὰ παρουσιάζηται ἀπὸ τῶν 1500 μέτρων ἔτι. Ἐπίσης διὰ τὰ πυροβόλα μεγίστης ἰσχύος, ὡς τὰ τοῦ ναυτικοῦ, καὶ ἐπὶ τῇ παραδοχῇ ἀρκούσης «μενούσης ταχύτητος» διὰ τὴν διάτρησιν θώρακος, τὸ μέγιστον χρησιμοποιήσιμον βεληνεκὲς ἐν τῇ θαλάσσῃ δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὸ ὅριον ἀποστάσεως, καθ' ἣν οἱ συνήθους ὕψους στόχοι καθίστανται ἀόρατοι, ἕνεκα τῆς καμπυλότητος τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, εἴτε ἐκ τῶν πυργίων εἴτε καὶ ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ παρατηρητηρίου τῶν πλοίων, τοῦ ἐφωδιασμένου διὰ βοηθητικοῦ τινος μηχανήματος ἐμμέσου σκοπεύσεως τῶν πυροβόλων. Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἀνωτέρω αἰτίων, τὸ δυνατῶς μέγιστον βεληνεκὲς ἐξαρτᾶται πλειστάκις ἐκ τῆς διασκευῆς καὶ τοῦ καταρτισμοῦ τοῦ κοντακίου ἢ τοῦ κιλλίβαντος τοῦ πυροβόλου ὅπλου, ἐξ οὗ ἐπιβάλλεται ἀναγκαστικὸν ὅριον κλίσεως τοῦ σωλῆνος κατὰ τὴν βολήν, καὶ συνεπῶς περιορισμὸς τοῦ χρησιμοποιησίμου βεληνεκοῦς. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

Βελῆς, *Κώστας*. Διάσημος ἁρματολός, γεννηθεὶς τῷ 1770 ἐν Κερασόβῳ τῶν Ἀγράφων. Πρὸ τοῦ ἀγῶνος διετέλεσε πρωτοπαλλήκαρον τοῦ Ἀλβανοῦ στρατάρχου *Βελῆ Γκέγκα* ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ (ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ἐπώνυμον *Βελῆς*, πρότερον καλούμενος *Στεργιόπουλος*), καὶ βοεβόδας διαδοχικῶς Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας, συντελέσας εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ἐν Χιμάρᾳ φρουρίου. Μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, μυηθεὶς εἰς αὐτήν, ἀφωσιώθη εἰς τὸν ἀπελευθερωτικὸν Ἀγῶνα καὶ ὑπῆρξε (κατὰ τὸ «Ἀρχεῖον τῶν Ἀγωνιστῶν») εἷς τῶν διασημοτέρων καὶ γενναιοτέρων προμάχων αὐτοῦ. Συνεννοηθεὶς μετὰ τῶν ἀρχηγῶν Κώστα Στουρνάρα, Γρηγορίου Λιακατᾶ, Γιαννάκη Κοτυλίδα ἐν Ἀσπροποτάμῳ καὶ μετὰ τοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου καὶ Κοσμᾶ Λάμπρου, ὕψωσε πρῶτος αὐτὸς τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὸ Κεράσοβον τῆς Εὐρυτανίας (6λ. λ. Ἄγραφα) τὴν 10ην Μαΐου 1821. Ἐντὸς ἐλαχίστου συλλέξας πλείστους Ἀγωνιστὰς κατεδίωξε τοὺς ἐξ Ἀγρινίου ἀναχωροῦντας Τουρκαλβανούς, μετὰ φονικὴν δὲ μάχην ἠχμαλώτισε τοὺς περισσοτέρους καὶ τοὺς διένειμε μεταξὺ τῶν διαφόρων χωρίων τῶν Ἀγράφων, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ φονευθῶσι, θέλων οὕτω διὰ τοῦ φόνου τῶν αἰχμαλώτων νὰ ἐξαναγκάσῃ τοὺς Ἀγραφιώτας εἰς ἐνεργὸν συμμετοχὴν ἐν τῷ Ἀγῶνι. Τὸν Βελῆν προσπαθοῦντα νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς Αἰτωλούς, ἐβοήθησε μεγάλως καὶ ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς Ταττάρνας Κυπριανὸς διὰ τῆς ἠθικῆς του ἐπιβολῆς ἐπὶ τῶν κατοίκων.

Οἱ σοβαροὶ τοῦ Βελῆ ἀγῶνες ἤρξαντο ἀφ' ὅτου ἠγόρασε δι' ἰδίων του χρημάτων, παρὰ τοῦ ἐν Μεσολογγίῳ διαμένοντος Ἴβου Ρήγα, ἄφθονα πολεμεφόδια. Ἐπολέμησεν εἰς τὴν μονὴν τῆς Ταττάρνας εἰς τὸ Παλαιόκαστρον, εἰς τὸ Φανάρι, εἰς τὰ Κανέλια καὶ ἀλλαχοῦ, καταγαγὼν περιφανεῖς νίκας. Παρὰ τὴν Ρεντίναν ὅμως περικυκλωθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἠναγκάσθη νὰ ὀπισθοχωρήσῃ εἰς τὴν θέσιν Φωτιάναν, ἥτις ἔκτοτε φέρει τὸ ὄνομα «*Ταμπούρια τοῦ Βελῆ*». Ἐνταῦθα ἐζωγρήθη (Αὔγουστος 1821) καὶ μετεφέρθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἀρνηθεὶς ν' ἀποκαλύψῃ μυστικὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, μετὰ ἀνεκδιηγήτους βασάνους καὶ στρεβλώσεις, κατεσφάγη. Ἡ ἐν Ἄρτῃ καὶ Ἀγράφοις μεγάλη του περιουσία ἐδημεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Ὁ Βελῆς κατέλιπε τρεῖς θυγατέρας καὶ υἱὸν *Γεώργιον*, ὅστις ἐφάνη ἀντάξιος τοῦ πατρός του, ἀγωνισθεὶς μετὰ 150 στρατιωτῶν, οὓς διέτρεφεν, εἰς Ἅγιον Βλάσην, Χούνια καὶ Κορομηλιὰν Ρέβιανης καὶ συμβαλὼν μετ' ἄλλων εἰς τὸ κατὰ τὸ 1824 ἱδρυθὲν στρατόπεδον τῶν Ἀγράφων (*Σπηλιάδου* Β σελ. 107). Τὴν 1ην Μαΐου 1824 τὸ ἐκτελεστικὸν ἀπευθυνόμενον πρὸς τὸ βουλευτικὸν ἔγραφεν: «Ἡ ἐπαρχία Ἀγράφων ἐστάθη μία τῶν ἐπαρχιῶν, ὅσαι ἐδοκίμασαν συνεχέστερον τὰς προσβολὰς τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἠγωνίσθησαν ἀνδρείως, ἐν τούτοις δὲν ἔγινεν εἰς αὐτὴν μέχρι τοῦδε οὐδεμία ἀνταμοιβὴ εἰς τοὺς Ἀγραφιώτας, ὅσοι ἐξεστράτευσαν καὶ κρατοῦν τὰ ὅπλα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Τὸ ἐκτελεστικὸν σῶμα ἐνέκρινε νὰ προβιβασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀοιδίμου Κ. Βελῆ Γεώργιος εἰς τὸν βαθμὸν τῆς στρατηγίας πρὸς ἐμψύχωσιν καὶ ζῆλον καὶ μίμησιν τῶν καλῶν πράξεων τοῦ πατρός του. Τὸ βουλευτικὸν λόγῳ τῆς νεαρᾶς ἡλικίας ἀνέδειξε τὸν Γεώργιον ἀντιστράτηγον καὶ τὸν διέταξε νὰ ἐκστρατεύσῃ. Ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ Ἀγῶνος κατέταξε τὸν Γεώργιον Βελῆν εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς Γ' τάξεως, διὰ τὰς μέχρι τέλους τῆς ἐπαναστάσεως ὑπηρεσίας του».

[*Θ. Χαβέλλα*: Ἱστορία τῶν Αἰτωλῶν ἐν συνεχείᾳ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ 1829, σελ. 65—67 6' τεῦχ. ἔτος 1883.] Δ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

— **Βελῆς**, ***Γεώργιος***· 6λ. Βελῆς, *Κώστας*.

— **Βελῆς**, ***Μῆτσος***. Ὁπλαρχηγὸς ἐξ Ἀγράφων, ὁδηγὸς στρατιωτῶν καθ' ὅλον τὸν Ἀγῶνα. Μετ' αὐτὸν κατῴκησεν εἰς Ἀγρίνιον καὶ τῷ 1840 ἀπέθανεν ὡς ὑπασπιστὴς τοῦ Α' τάγματος. Τ. Χ. Κ.

Βελῆς, ***Ντελῆ*** — *[Γεωγρ.]*· 6λ. λ. Φτελοποῦλα.

Βέλθανδρος καὶ Χρυσάντζα. Ὡς ξένον προϊὸν ἐμφανίζεται ἀπροσδοκήτως εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Φραγκοκρατίας ἡ λεγομένη ρωμαντικὴ ἐπικὴ ποίησις, ἡ ὁποία παρήγαγεν ἀξιόλογα καὶ ἐξαιρέτως ἐνδιαφέροντα λογοτεχνικὰ δημιουργήματα εἰς ἔμμετρον λόγον. Τὰ ἐκ πρώτης ὄψεως ὅμως ξενικὰ ταῦτα προϊόντα, μελετώμενα προσεκτικώτερον, ἀποκαλύπτουν ὑπὸ τὸ ξένον ἔνδυμα ἑλληνικὸν πνεῦμα καὶ ἑλληνικὴν παράδοσιν, φαινόμενον, τὸ ὁποῖον τὰ καθιστάνει περισσότερον ἐνδιαφέροντα καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἐκ γνησίας ἑλληνικῆς ἐμπνεύσεως προερχόμενα πνευματικὰ προϊόντα. Μεταξὺ τῶν ρωμαντικῶν τούτων ἐπυλλίων, τὰ ὁποῖα, ἄλλα μὲν ἔχουν ἱστορικόν, ἄλλα δὲ καθαρῶς φανταστικὸν θέμα, ἀξιολογώτατον εἶναι τὸ ἔχον ὡς διήγησιν τὰς ἐρωτικὰς περιπετείας τοῦ *Βελθάνδρου* καὶ τῆς *Χρυσάντζας*, ἤτοι, ὡς ἡ ἐπιγραφὴ λέγει, ἡ «Διήγησις ἐξαίρετος Βελθάνδρου τοῦ Ρωμαίου».

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἐπυλλίου. Ὁ Βέλθανδρος, υἱὸς τοῦ βασιλέως «τῆς χώρας τῶν Ρωμαίων», φεύγει ἀπὸ τὸν πατρικὸν οἶκον διὰ νὰ ζητήσῃ τύχην εἰς τὰ ξένα. Ὁ πατήρ του στέλλει 24 ἱππεῖς διὰ νὰ τὸν ἐπαναφέρουν, ἀλλ' αὐτὸς δὲν μεταπείθεται καὶ ἐξακολουθεῖ τὴν παραπλάνησίν του εἰς τὸν κόσμον. Πηγαίνει εἰς τὴν Ἀνατολίαν, καὶ τὴν Τουρκίαν, ἡ ὁποία τίθεται παρὰ τὴν Ἀρμενίαν, καὶ διέρχεται ἀπὸ περιπετείας ὁμοίας μὲ τὰς τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα. Πλησίον ἑνὸς ποταμοῦ βλέπει μίαν ὑπερφυσικὴν πυρὰν καὶ πηγαίνει διὰ νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν πηγὴν τοῦ πυρός. Μετὰ πορείαν δέκα ἡμερῶν εὑρίσκει ἕνα ἔξοχον κάστρον κτισμένον ἀπὸ σαρδώνυχα, μὲ διαφόρους διακοσμήσεις καὶ μὲ ἐπιγραφήν, ἐκ τῆς ὁποίας μανθάνει ὅτι εἶναι τὸ *Ἐρωτόκαστρον*. Ἀφίνει τοὺς συντρόφους του καὶ αὐτὸς εἰσέρχεται εἰς τὸ κάστρον διὰ νὰ τὸ περιεργασθῇ, βλέπει δὲ εἰς αὐτὸ θαυμάσια ἀντικείμενα καὶ ποικίλα ἔργα τέχνης, ἀκόμα δὲ καὶ μίαν ἐπιγραφήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναγινώσκει τὴν ἰδίαν αὐτοῦ τύχην. Ἀπὸ τὴν ἐπιγραφὴν αὐτὴν μανθάνει ὅτι κατακαίεται ἀπὸ ἔρωτα πρὸς τὴν *Χρυσάντζαν*, τὴν κόρην τοῦ βασιλέως τῆς Ἀντιοχείας, καὶ ὅτι εἶναι ὑπὸ τῆς τύχης προωρισμένος δι' αὐτήν. Κατόπιν ἐμφανίζεται εἰς τὸν Βέλθανδρον εἷς πτερωτὸς Ἔρως, ὁ ὁποῖος δίδει εἰς αὐτὸν μίαν ράβδον διὰ νὰ τὴν δώσῃ εἰς τὴν ὡραιοτέραν ἀπὸ 40 εὐγενεῖς καὶ ὡραίας κόρας, τὰς ὁποίας παρουσιάζει πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του. Ὁ Βέλθανδρος ἐκλέγει τὴν ὡραιοτέραν ἀπὸ ὅλας καὶ τότε ἐνθυμεῖται τὴν ἐπιγραφὴν καὶ τὴν κόρην τοῦ βασιλέως τῆς Ἀντιοχείας, ἀφίνει τὸ Ἐρωτόκαστρον καὶ πηγαίνει νὰ τὴν εὕρῃ. Εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, μόλις βλέπει τὴν Χρυσάντζαν, ἀναγνωρίζει εἰς αὐτὴν τὴν ὡραιοτάτην κόρην, εἰς τὴν ὁποίαν ἔδωκε τὸ βραβεῖον τῆς καλλονῆς. Ἐπακολουθεῖ ἐρωτικὴ συνέντευξις μὲ τὴν ὡραίαν εἰς τὸν κῆπον, ὁ Βέλθανδρος συλλαμβάνεται καὶ δικαιολογεῖται εἰς τοὺς δικαστὰς ὅτι ἐπῆγεν εἰς τὸν κῆπον ὄχι διὰ τὴν Χρυσάντζαν, ἀλλὰ διὰ τὴν τροφὸν αὐτῆς *Φαιδροκάζαν*. Μὲ τὴν πρόφασιν αὐτὴν ἐξακολουθεῖ τὰς ἐρωτικὰς σχέσεις του μὲ τὴν Χρυσάντζαν, ἀλλ' εἰς τὸ τέλος διὰ νὰ μὴ ἀνακαλυφθῇ ἀποφασίζει νὰ φύγῃ μὲ τὴν ὡραίαν του. Φθάνουν εἰς τὴν θάλασσαν, ὅπου τοὺς παραλαμβάνει ἓν πλοῖον, σταλὲν ὑπὸ τοῦ βασιλέως πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ἀπολεσθέντος υἱοῦ του. Πηγαίνουν εἰς τὸ παλάτιον (εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν), ὅπου ὁ Βέλθανδρος γίνεται διάδοχος τοῦ θρόνου καὶ ὁ πατριάρχης εὐλογεῖ τοὺς γάμους τῶν δύο ἐρωτευμένων.

Ἡ ἔμπνευσις τοῦ ἀγνώστου ποιητοῦ. Τὸ ρωμαντικὸν τοῦτο ἐπύλλιον, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι πολὺ μακρὸν—ἀποτελεῖται ἀπὸ 1348 πολιτικοὺς στίχους, ἤτοι δεκαπεντασυλλάβους—εἶναι δημιουργία πνευματικὴ ἀγνώστου, ἀλλὰ καλλιτέχνου ὁπωσδήποτε ποιητοῦ. Δὲν εἶναι λογοτέχνημα δημῶδες, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐντελῶς καλλιτεχνικόν. Ἔχει δὲ ἀναμφισβητήτως ἀνατολικὴν τὴν ἀρχικὴν ἔμπνευσιν, ὁμοιάζει μὲ ἓν παραμύθι, ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ὑπῆρξαν συνήθη εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἀκόμη δὲ καὶ σήμερον κυκλοφοροῦν εἰς τὸν λαόν μας. Τὸ ὅτι «ἐμίσεψε» τὸ βασιλόπουλο ἀπὸ τὸ παλάτι μὲ τρία «παιδόπουλα», ὅτι περιπλανώμενον ἔφθασεν εἰς ἓν κάστρον ὑπερφυσικοῦ κάλλους καὶ στερεότητος, στολισμένον μὲ χρυσᾶς κεφαλὰς δρακόντων, ὅτι ηὗρε γράμματα πῶς μία ὡραία τοῦ εἶναι προωρισμένη, τὸ ὅτι πηγαίνει νὰ εὕρῃ τὴν ὡραίαν αὐτὴν—τὴν πεντάμορφην τοῦ παραμυθιοῦ—, μετὰ περιπετείας τὴν εὑρίσκει, συγχρόνως ἀνακτᾷ τὸν θρόνον του καὶ ὁ πατριάρχης εὐλογεῖ τὴν ἕνωσίν των, ὅλα αὐτὰ τὰ χαριτωμένα ἐπεισόδια ἀποδίδουν ἦχον ἑνὸς παραμυθιοῦ. Ἡ ἔμπνευσις λοιπὸν παρήχθη εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ διήγησις ἔχει χρῶμα ρωμαντικὸν καὶ περιέχει μερικὰς φραγκικὰς συνηθείας, διὰ τοῦτο θὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ ποιητὴς εἶχεν ἀκούσει ἢ καὶ ἀναγνώσει ἄλλα ρωμαντικὰ ποιήματα τῆς ἐποχῆς του ἢ καὶ φραγκικὰ ἔμμετρα μυθιστορήματα. Ἡ ρωμαντικὴ αὐτὴ χροιὰ ἠμπορεῖ νὰ μᾶς δώσῃ ἀσφαλῶς ὁπωσδήποτε τὴν χρονολόγησιν τοῦ μικροῦ καὶ κομψοῦ τούτου πνευματικοῦ προϊόντος

Τὰ ξενικὰ στοιχεῖα: Εἰς τὸ ἑλληνικὸν ὅμως τοῦτο ἐπύλλιον εὑρίσκονται πολὺ ὀλιγώτερα φραγκικὰ στοιχεῖα παρὰ εἰς ἄλλα, ὅπως π.χ. εἰς τὴν «Ἀχιλληΐδα», εἰς τὸν «Ἰμπέριον καὶ τὴν Μαργαρώναν» κλ. Τὰ μόνα εἶναι ἡ λέξις *λίζιος* (ὑποτελής), ἡ λέξις *φαλκώνιον* (faucon), τὰ ὀνόματα τῶν ἡρώων τῆς διηγήσεως. Τὸ ὅτι τὸ Ἐρωτόκαστρον εἶναι τὸ Château d'amour τῆς προβιγκιανῆς ποιήσεως, τὸ ὅτι ὁ Βέλθανδρος ἔχει ξανθὴν καὶ μακρὰν κόμην καὶ ἄλλα τινά, πάντα ταῦτα εἶναι μικραὶ λεπτομέρειαι καὶ ὅλως διόλου ἀσήμαντοι διὰ τὴν ὅλην σύνθεσιν τοῦ ρωμαντικοῦ ἐπυλλίου. Τὰ συμπεράσματα λοιπὸν τοῦ παλαιοῦ Γάλλου ἐρευνητοῦ Gidel («Etudes sur la littérature grecque moderne», 1866, σ. 105–150) εἶναι ὅλως διόλου ἀστήρικτα, ἄλλως τε καὶ τὸ ὅλον βιβλίον του εἶναι ἤδη πεπαλαιωμένον. Καὶ εἰς τὰ ξενικὰ ὀνόματα σημειωτέα ἡ προσπάθεια τοῦ ποιητοῦ νὰ τοὺς δώσῃ ἑλληνικὸν ἔνδυμα, προσπάθεια, τὴν ὁποίαν παρετήρησεν ἤδη ὁ Κοραῆς, ὁ ὁποῖος λέγει («Ἄτακτα», 1829, σ. ζ'): «Βέλθανδρος ἀναμφιβόλως εἶναι ὄνομα δυτικόν, *Bertrand*, καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Βελθάνδρου τούτου ὠνομάζετο Ροδόφιλος, ὄνομα εὐτυχῶς πλασμένον

Digitized by Google

ἀπὸ τὸ *Rodolphe.* Τὴν αὐτὴν εὐτυχίαν δείχνει καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς μυθιστορίας του ὁ ἀνώνυμος οὗτος ποιητής». Ἀλλ' ὅσα προσθέτει ὁ Κοραῆς κατόπιν, ὅτι ἡ ἀπόγνωσις τοῦ ποιητοῦ εἶναι «ἀηδὴς διὰ τὴν μῖξιν καὶ γειτνίασιν πολλῶν ἀρχαίων λέξεων καὶ φράσεων ἑλληνικῶν μὲ πολλὰς λέξεις καὶ φράσεις τῆς ἐσχάτης χυδαιότητος», τοῦτο εἶναι κοινὸν ἐλάττωμα ὅλων τῶν πνευματικῶν προϊόντων τῆς πολυμιγοῦς καὶ τεταραγμένης ἐκείνης βυζαντινοφραγκικῆς κοινωνίας, παρῆγε δὲ μεγαλυτέραν ἐντύπωσιν εἰς καιρόν, κατὰ τὸν ὁποῖον ἠγωνίζοντο πρὸς ἀνακάθαρσιν τῆς γλώσσης οἱ λόγιοι τῆς ἐποχῆς τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ Ἔθνους, ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας του, καὶ πρῶτος πάντων ὁ μέγας Κοραῆς.

Ἡ ἑλληνοπρεπὴς ἔμπνευσις καὶ σύνθεσις: Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν δῆθεν ἐκ γαλλικοῦ ἱπποτικοῦ μυθιστορήματος προέλευσιν, εὑρίσκονται εἰς τὸ ἐπύλλιον τοῦ Βελθάνδρου καὶ τῆς Χρυσάντζας πλῆθος λεπτομερειῶν προερχομένων ἐκ τῶν πραγματικῶν βυζαντινῶν παραδόσεων καὶ ἐν γένει τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ λογοτεχνικῆς συνηθείας. Ἐνταῦθα ἀναγράφονται μόνον τὰ σπουδαιότατα σημεῖα. Λέξεις καὶ φράσεις βυζαντιναί: «πορφυρογέννητοι, —στέμμα καὶ διάδημα τῆς Αὐτοκρατορίας,—λέξις, ὄνομα Ρωμαϊκόν, ὄνομα Ρωμαίων, γῆ Ρωμαϊκή». Σημαντικὴ εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν λέξεων *βασιλεὺς* καὶ *ρῆγας*, κατὰ τὴν παλαιὰν βυζαντινὴν συνήθειαν. Ἄλλαι λέξεις καὶ φράσεις: «παιδόπουλα, —πορφυρόβλαστος—αἷμα ἐθνικὸν (εἰδωλολατρικόν),—ἀπελατίκι (κορύνη),—ρωμογενὴς (Ρωμαιογενής),—ζαφειροτρίκλινον (τρίκλινος, αἴθουσα φαγητοῦ διακοσμημένη μὲ σαπφείρους),—γέννημα τῶν χαρίτων», καὶ πλεῖσται ἄλλαι ἐκφράσεις.

Σπουδαιότεραι δὲ εἶναι αἱ καθαρῶς ἑλληνικαὶ εἴτε βυζαντιναὶ ἔννοιαι καὶ παραδόσεις, μνημονεύονται δὲ καὶ τούτων αἱ σημαντικώτεραι μόνον. Εἰς τὸ Ἐρωτόκαστρον ποῦ πηγαίνει ὁ Βέλθανδρος εὑρίσκει χρυσᾶς κεφαλὰς δρακόντων, γρύψον (γρῦπα) λαξευτόν, ἱστορίας (ζωγραφίας), ἐπιγραφάς, καὶ ἐν γένει διακοσμήσεις, αἱ ὁποῖαι προφανῶς προέρχονται ἀπὸ βυζαντινὰς ἐμπνεύσεις. Ἡ περιγραφὴ ἐν γένει ἔργων τέχνης εἶναι προσφιλὲς θέμα τῶν Ἀλεξανδρινῶν καὶ τῶν κατόπιν ἐκ τούτων προελθόντων βυζαντινῶν μυθιστορημάτων. Σημαντικωτάτη εἶναι ἡ μνεία τοῦ περιφήμου βυζαντινοῦ δένδρου μὲ τὰ χρυσᾶ πουλιά, τὰ ὁποῖα διὰ θαυμασίου μηχανισμοῦ ἐπέτων καὶ ἐκελάδουν:

«Γύρωθεν δὲ τοῦ στόματος ἐκείνης τῆς φισκίνας (τῆς [δεξαμενῆς)
Πουλίτσια ἐκάθηντο, γένη χρυσᾶ παντοῖα,
Καὶ τὸ καθένα ἐξ αὐτῶν ὡς ἔθος ἐκελάδει».

Τέλος ἂς μνημονευθῇ, παραλειπομένων τῶν πολλῶν ἄλλων σημείων ἑλληνικῆς προελεύσεως, ὁ *Ἔρως ὁ ἀεροπτεροδρόμος*, ὁ «βασιλεὺς τῶν Ἐρώτων», ὁ ὁποῖος δίδει εἰς τὸν Βέλθανδρον «βεργὶν τρίκλονον» διὰ νὰ τὸ δώσῃ, ὅπως ὁ Πάρις τὸ χρυσοῦν μῆλον, εἰς τὴν ὡραιοτέραν. Περιγραφαὶ θαυμάσιαι τοῦ κάλλους τῶν ἡρώων τοῦ μυθιστορήματος, περιγραφαὶ ὑπέροχοι τῆς φύσεως, καὶ ἄλλαι καλλιτεχνημάτων, ὁποία εἶναι ἡ κατωτέρω ἀναγραφομένη, δὲν εἶναι ἀντάξιαι ἑνὸς καλοῦ βυζαντινοῦ ποιητοῦ;

«Μικρὸν ἐπαραξέβηκεν ὁ Βέλθανδρος καὶ βλέπει
Ἡλιακοῦ κατασκευὴν πολλὰ ὡραιοτάτην,
. . . τὰ λιθολάξευτα . . .
Τὰ λαμπροκαλαμόστυλα, *ὀρθομαρμάρωσίν* τε,
Κιττόφυλλα, χρυσόφυλλα ἴων, κρίνων καὶ ρόδων,
Μάλαμμα εἶναι καθαρόν, ὅλα *σειστὰ* τὰ πάντα».

Χρόνος συγγραφῆς τοῦ ἐπυλλίου. Τὸ ὡραῖον τοῦτο ρωμαντικὸν καὶ μυθιστορηματικὸν ἐπύλλιον εἶναι γνήσιον προϊὸν ἑλληνικοῦ πνεύματος, καὶ ὁ ἀνώνυμος ποιητὴς αὐτοῦ εἶναι γνήσιος διάδοχος τῶν Βυζαντινῶν μυθιστοριογράφων, ὡς τοῦ Νικήτα τοῦ Εὐγενιανοῦ, καὶ διὰ μέσου τούτων ἐνθυμίζει τὰ χαριέστατα ἀλεξανδρινὰ μυθιστορήματα τῆς ἑλληνιστικῆς παραδόσεως. Προσεκτικὴ μελέτη καὶ λογοτεχνικὴ σύγκρισις τοῦ ἐπυλλίου τούτου μὲ τὰ ἄλλα τοῦ ἰδίου κύκλου καὶ τῆς ἰδίας ἐμπνεύσεως θὰ δείξῃ περισσότερον παρ' ὅσον καὶ αὐτὸς ὁ Κρουμβάχερ νομίζει (Byzant. Litt. ἔκδ. β', σ. 857 ἑξ.—Ἑλλην. μεταφρ. *Γ. Σωτηριάδου*, τ. Γ' σ. 145 ἑξ), ὅτι καὶ δεξιότητα πολλὴν καὶ χάριν περισσὴν δεικνύει ὁ ποιητής, προσέτι δὲ καὶ ζηλευτὴν πρωτοτυπίαν γνησίας ἑλληνικῆς ἐμπνεύσεως.

Οὐδεμία κατὰ ταῦτα ἀμφιβολία ἀπομένει ὅτι ὁ ἀνώνυμος ποιητὴς εἶναι Ἕλλην καὶ ὅτι ἐποιήθη τὸ ἐπύλλιον εἰς ἑλληνικὰς χώρας. Ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς ποιήσεως αὐτοῦ, καὶ ὡς πρὸς τοῦτον δυνάμεθα νὰ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι εἶναι ἡ παλαιοτέρα ἐποχὴ τῆς Φραγκοκρατίας, καὶ διὰ τὸ ἀρχαϊκὸν ὕφος αὐτῆς καὶ διότι μνημονεύει δύο ἱστορικὰ γεγονότα σημαντικά, ὅτι ἡ Τουρκία εἶναι ἀκόμη εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ὅτι ἡ Ἀντιόχεια θεωρεῖται ἀκόμη ὡς χριστιανικὸν βασίλειον (ἡ Ἀντιόχεια κατεκτήθη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου τῷ 1269). Κατ' ἀκολουθίαν πρέπει νὰ θεωρήσωμεν οὐχὶ ἁπλῶς ὡς πιθανὸν (κατὰ τὸν Κρουμβάχερ), ἀλλ' ὡς βέβαιον, ὅτι ἡ ἀρχικὴ διαμόρφωσις τοῦ ποιήματος ἀνάγεται εἰς τὸν ΙΓ' αἰῶνα. Ἡ παρατήρησις τοῦ Κοραῆ περὶ τῆς ἀηδοῦς ἀναμίξεως ἀρχαίων λέξεων καὶ φράσεων μὲ χυδαίας, εἶναι ἀληθής, πρέπει δὲ ν' ἀποδοθῇ εἰς μεταγενεστέρας ὑπὸ ἄλλων γενομένας. Ἡ διασκευή, τὴν ὁποίαν ἔχομεν, ἐκ τοῦ μοναδικοῦ σωζομένου παρισινοῦ χειρογράφου, ἐξεδόθη πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ellissen (1862), κατόπιν ὑπὸ τοῦ Μαυροφρύδου (1866), καὶ τέλος ὑπὸ τοῦ Legrand. Εἶναι δὲ ἡ διασκευὴ αὕτη προφανῶς τοῦ τέλους τοῦ ΙΔ' ἢ καὶ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, παρέχει δὲ καὶ αὕτη λαμπρὸν δεῖγμα τῆς ἐμμονῆς εἰς τὰς ἐθνικὰς παραδόσεις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν ἐξαιρέτως πολυτάραχον ἐποχὴν τῆς Φραγκοκρατίας. [*Ι. Μηλιάδου*, Βέλθανδρος καὶ Χρυσάντζα, ἐν Ἀθήναις 1925.] ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Βελὶ-*Βρτς* (Veli-Vrch) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ (774 ποδ., πλάτ. 43° 50' Β, μῆκ. 15° 17' Α, χάρτ. ἀγγλ. 2774: Grossa island to Zironna channel) τῆς νήσου *Ἰνκορονάια* τῶν δυτικῶν νήσων τοῦ στενοῦ Μέτζο τοῦ βορείου Ἀδριατικοῦ. Σ. Ε. Λ.

—**Βελὶ-*Ζαγκλὰβ*** (Veli-Zaglav) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον (πλάτ. 42° 54' Β, μῆκ. 16° 51' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2712: Zironna channel to Curzola καὶ 1611*: Port Berna) τῆς ΒΔ. ἀκτῆς τῆς Ἀδριατικῆς νήσου *Κούρζολα* (ἀρχ. *Μέλαινα Κόρκυρα* τῶν Ἑλλήνων, Corcyra Nigra τῶν Λατίνων γεωγράφων) σχηματίζον, ὑπὸ τὴν ΒΔ ἀκτήν του, τὸν λιμένα *Μπέρνα* (Berna) ἀγκυροβόλιον σωστικὸν κατὰ τῆς «*Μπόρα*». Σ. Ε. Λ.

Βέλια (Veglia) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἡ βορειοτέρα τῶν Ἀδριατικῶν νήσων (τῶν παρὰ τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τῆς Ἰστρίας νησίδων μὴ λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν ἐν τῇ συγκρίσει), ἅμα δὲ καὶ ἡ μείζων (428 τετρ. χλμ.) τῶν ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Κουαρνέρο, ἔχουσα σχῆμα τριγωνικὸν μήκους 20 μιλλίων καὶ πλάτους 11, ἀλλὰ καὶ ἡ πολυανθρωποτέρα τῶν Ἀδριατικῶν νήσων μετὰ τὴν Λίσσαν, ἀριθμοῦσα 20500 κατ. περίπου. Καίτοι ὀρεινὴ (Triscovac, ὑψόμ. 1775 ποδ.), εἶναι ἐν τούτοις ἄριστα καλλιεργημένη, αἱ δὲ ἐλαῖαι καὶ τὰ ὀπωρικά της εἶναι ἐξαίρετα. Παράγει δὲ εἶδος ἵππων βραχυσώμων ἀλλὰ λίαν ρωμαλέων, προσομοιάζον πρὸς τὸ τῶν ἐν Σκύρῳ παραγομένων. Ὁ κυριώτερος τῶν λιμένων της, εἰς τὸ μέσον τῆς ΝΔ ἀκτῆς, εἶναι φερώνυμος τῇ νήσῳ (πλάτ. 45° 02' Β, μῆκ. 14° 35' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1561*: Port Veglia*), ὑπερθεν δὲ αὐτοῦ κωμόπολις ἐπώνυμος, ἡ πρωτεύουσα (2203 κατ.), ἔχουσα ὡραίας οἰκοδομὰς καὶ καθεδρικὸν ναόν, τείχη καὶ φρούριον· ἕτερος λιμήν της εἶναι τὸ *Πόρτο Κασσιὸν* (Cassion), αὐλὼν μᾶλλον 1 μιλλίου εἰσδύσεως, ἐπὶ τῆς ΒΑ πλευρᾶς της· ἀμφότεροι δὲ ἔχουσι ναυτικὸν φωτισμόν. Τὸ ΒΑ ὅμως μέρος τῆς ὡραίας αὐτῆς νήσου ἀνηλεῶς μαστίζουν αἱ ἐπιφοραὶ τῆς Μπόρα.

Ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἡ νῆσος αὕτη, οὖσα τῶν *Ἀψυρτίδων* ἢ *Ἠλεκτρίδων (Σκύλ. Καρυανδ.* «Περίπλους» § 21) ἡ μείζων, ὠνομάζετο, κατὰ μὲν τὸν Πλίνιον *Curicta*, καὶ εἶχε, κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Β, ιστ', 13 *Σκύμν*. 372, *Ἀριστ*. Θαυμ. 82) δύο πόλεις: «Νῆσοι δὲ παράκεινται τῇ μὲν Λιβουρνίᾳ... καὶ Κουρίκτα, ἐν ᾗ πόλεις δύο Φουλφίνιον καὶ Κούρικον» (πρβλ. σχόλια *C. Müller* εἰς Graec. Geogr Minoris ἔκδ. *Διδότου* τόμ. Ι σελ. 27 ὑποσ. 21), ὁ Στράβων ὅμως, ὀνομάζων τὴν σύγχρονον Βέλια *Κυρικτικήν*, δὲν δέχεται αὐτὴν ὡς ἀποτελοῦσαν μέρος ἐν τῇ συστάδι τῶν Ἀψυρτίδων (ἢ Ἠλεκτρίδων), ἀλλ' ὡς κειμένην μεταξὺ τῶν Ἀψυρτίδων καὶ Λιβυρνίδων καὶ οὖσαν ἄσχετον πρὸς τὰς συστάδας αὐτῶν· δὶς δὲ τονίζει τοῦτο: «αἵ τε Ἀψύρτιδες καὶ Κυρικτικὴ καὶ Λιβυρνίδες» (ἔκδ. *Didot* 102, 23), «Παρ' ὅλην δὲ ἣν εἶπον παραλίαν, νῆσοι μὲν αἱ Ἀψυρτίδες... ἔπειτα ἡ Κυρικτικὴ κατὰ τοὺς Ἰάποδας, εἶθ' αἱ Λιβυρνίδες περὶ τετταράκοντα τὸν ἀριθμόν· εἶτ' ἄλλαι νῆσοι, γνωριμώτατα δ' Ἴσσα...» (ὁμοίως Ζ, ε, 5).

Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἡ νῆσος ἀπετέλει ἀνεξάρτητον δημοκρατίαν, ἀλλὰ συνεχῶς προσβαλλομένη ἀπὸ τοὺς πειρατὰς τῆς Ἀδριατικῆς, ἕνεκα τοῦ πλούτου της, ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ τὴν προστασίαν τῆς Βενετίας, ἡ ὁποία παρέδωκεν αὐτὴν ὡς τιμάριον εἰς τοὺς κόμιτας τοῦ Φραντζιπάνι. Ἀργότερον ἐπαναστατήσασα ὑπετάγη ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου Βενιέρο. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Βενετίας περιῆλθεν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Αὐστρουγγαρίας, μετὰ τὸ τέλος δὲ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου περιελήφθη εἰς τὸ κράτος τῶν Σέρβων, Κροατῶν καὶ Σλοβένων. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

βελία (ἡ) (Velia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδροκοριδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα διακρίνονται ἐκ τοῦ ἐπιμήκους καὶ τετραγωνικοῦ, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, σώματός των, τῆς τριγωνικῆς κεφαλῆς των, ἥτις κατὰ τὴν ἄνω αὐτοῦ ἐπιφάνειαν φέρει τροπιδοειδῆ ἀπόφυσιν, τῶν ἐξωγκωμένων ὀφθαλμῶν των, τῶν λεπτῶν, ἀρθρωτῶν καὶ ἐπιμήκων σιαγονικῶν κεραιῶν των, τῶν ἁδρῶν, πολυαρθρωτῶν καὶ ἐπιμήκων, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, προσθίων δύο ζευγῶν καὶ τοῦ ἰδιορρύθμου τρίτου ζεύγους τῶν ποδῶν των, οἵτινες κατὰ τὴν βάσιν των καὶ κατὰ τρίτον σχεδὸν τοῦ μήκους των φέρουσι σαρκώδη, σκληρὰν ἀπόφυσιν μὲ ἀραιὰς ἀκάνθας κατὰ τὰ πλάγια μέρη των. Κατά τινας αἱ ἀποφύσεις αὗται τοῦ τρίτου ζεύγους τῶν ποδῶν χρησιμεύουσιν ὡς νηκτικὰ ὄργανα τῶν ἐντόμων τούτων. Αἱ πτέρυγές των, ἐφ' ὅσον ὑπάρχουσι, εἶναι μᾶλλον ὑποτυπώδεις. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βελία ἡ εὐρωπαϊκὴ* (Velia europaea), ἀπαντῶσα συχνὰ ἐν Εὐρώπῃ καὶ διακρινομένη ἐκ τοῦ μελανοφαίου καὶ μὲ λευκὰ στίγματα σώματός της. Δ. Ν. Π.

Βελία ἡ εὐρωπαϊκή.

Βελιὰ *[Γεωγρ.]*. Βορειοδυτικὴ παραφυὰς τῶν *Ἀροανίων* ὀρέων (κοιν. *Χελμοῦ*), ὑπερκειμένη τῶν Καλαβρύτων (πρὸς Ν.). Πρὸς Β. καὶ Δ. καταπίπτει εἰς τὸν Ἐρασῖνον ποταμὸν (δηλαδὴ τὸν ἄνω ροῦν τοῦ Καλαβρυτινοῦ ποταμοῦ), πρὸς Ν. δὲ εἰς τὸ ὀροπέδιον τῶν Λουσῶν (κ. Σουδενῶν). Ὑψουμένη μέχρι 1556 μ. φέρει κατὰ τὰ ὑψηλὰ μέρη δάση ἐλατῶν, ὑφ' ἃ διέρχεται ἡ ἡμιονικὴ ὁδὸς ἐκ Καλυβρύτων εἰς Λουσούς, ἀνερχομένη εἰς ἀνατολικὴν δίοδον μέχρι 1300 μ. Κατὰ τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ ὄρους κεῖται ἡ ἱστορικὴ μονὴ τῆς Ἁγίας Λαύρας, ἐξ ἧς ἑτέρα ἡμιονικὴ ὁδὸς ἄγει εἰς τὸ αὐτὸ ὀροπέδιον διὰ δυτικῆς τοῦ ὄρους διόδου. Ι. Σ. Σ.

Βελιαῖς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 626. Κεῖται παρὰ τὴν Μονεμβασίαν ἀπέχον ἀπ' αὐτῆς 12 χμτρ.

Βελίαλ *[Βιβλ.]*. Ἑβραϊκὸν ὄνομα, ὅπερ δηλοῖ τι ὅπερ στερεῖται ὠφελιμότητος, ἀνωφελές, ἐπιβλαβές, κατὰ τὴν πιθανωτέραν ἐκδοχήν. Ἐν τῇ ἑλληνικῇ Π. Διαθήκῃ (τῶν Ἑβδομήκοντα) ἡ λέξις αὕτη ἀποδίδεται διὰ τῶν ἀσεβής, ἄφρων, ἀποστασία, λοιμός, ἀνομία, παλαίωσις: *Υἱὸς Βελίαλ*=ἀχρεῖον πρόσωπον (Κριτῶν ιθ' 22, Α' Βασιλ. β' 12 κλπ.). Ἄνευ δ' ἄλλου προσδιορισμοῦ ἀπαντῶσα ἡ λέξις, οἱονεὶ ὡς κύριον ὄνομα, δηλοῖ τὸν πονηρόν, τὸν διάβολον ('Ιώβ. λδ' 18). Ὅθεν ὁ ἀπόστολος Παῦλος ὀνομάζει Βελίαλ (ἢ κατὰ τὴν καλυτέραν γραφὴν *Βελίαρ*) τὸν κατ' ἐξοχὴν πονηρόν, τὸν *Σατανᾶν* (Β' Κορινθ. στ' 15). Π. Ἰ. Μ.

Βελιαμινὸβ (Velyaminow) *[Παρ. Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου Πόντου, εἰς 2 μίλ. ἔσω τοῦ ἀκρωτηρίου *Καντὸς* (Kadosh: πλάτ. 44°05' Β, μῆκ. 39°02½ Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 2210*: Tuapse bay καὶ 2235: Fort Anakria to Kertch Strait) τῆς *Τορετικῆς ἄκρας* (*Πτολ.* Ε, θ. 9) τῶν ἀρχαίων, ἔνδον τοῦ ὅρμου *Τουάπς*, τοῦ *Ταζὸς* (*Πτολ.* αὐτόθι) τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βελιαμίνωφ (Veliaminoff). Ἀρχαία οἰκογένεια Ρώσων εὐπατριδῶν (Βίβλος οἰκοσήμων Ε', σελ. 6), καταγομένη ἀπὸ Σίμωνος τοῦ υἱοῦ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βαριάγων Ἀφρικανοῦ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου ἐξεδιώχθη ὁ Σίμων ἐκ τῆς πατρίδος του ὑπὸ τοῦ θείου του Γιακούνου τοῦ Τυφλοῦ. Τῷ 1027 ἦλθεν εἰς Ρωσίαν καὶ ἐδέχθη τὴν Ὀρθοδοξίαν. Ἔλαβε μέρος ἐνεργὸν εἰς τὴν κατὰ τῶν Πολόβτσων μάχην παρὰ τὸν ποταμὸν Ἄλταν τῷ 1068. Τῷ 1073 ἐδωρήσατο εἰς τὸν ἐν Κιέβῳ ναὸν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου πολύτιμον χρυσοῦν σταυρὸν βάρους 50 φουντίων, δηλαδὴ 17 ὀκάδων, καὶ χρυσοῦν στέφανον.

— **Βελιαμίνωφ**, ***Βασίλειος Βασίλιεβιτς***. Υἱὸς Μοσχοβίτου χιλιάρχου καὶ τελευταῖος ἐν Μόσχᾳ χιλίαρχος. Τὸ ὄνομά του ἀναφέρεται τὸ πρῶτον ἐν τῷ συμφώνῳ μεταξὺ Συμεὼν τοῦ Ἀλαζόνος καὶ τῶν ἀδελφῶν του (1341), ὅπερ ὑπέγραψεν ὡς μάρτυς. Χιλίαρχος ἐγένετο μετὰ τὸ 1357 καὶ μετέπειτα ἔλαβεν ἐμπιστευτικὴν θέσιν παρὰ τῷ πρίγκιπι Δημητρίῳ τοῦ Δόν. Ἀπέθανε δεχθεὶς τὸ μοναχικὸν σχῆμα τῷ 1374.

— **Βελιαμίνωφ**, ***Ἰωάννης Ἀλεξάνδροβιτς***. Ρῶσος στρατηγὸς (1771—1837) λαβὼν μέρος ἐνεργὸν εἰς τὸν πόλεμον 1806—7 καὶ εἰς τὴν κατὰ τῆς Φινλανδίας ἐκστρατείαν. Τῷ 1812 μετὰ τοῦ σώματός του ἐπολέμησε κατὰ τοῦ Ναπολέοντος· τῷ 1813 διεκρίθη κατὰ τὴν πολιορκίαν καὶ ἅλωσιν τῆς πόλεως Δάντσιγ· τῷ 1827 διωρίσθη στρατιωτικὸς γενικὸς διοικητὴς ἐν τῇ δυτικῇ Σιβηρίᾳ.

— **Βελιαμίνωφ** ***Ἰωάννης Ἀλεξάνδροβις***. Ρῶσος στρατηγὸς (1785—1838). Ἔλαβε μέρος ἐνεργὸν εἰς τοὺς πολέμους τοῦ 1805, τοῦ κατὰ τῆς Τουρκίας τοῦ 1810, τοῦ κατὰ τοῦ Ναπολέοντος τοῦ 1812 καὶ εἰς τὰς ἐκστρατείας τοῦ 1813 καὶ 1814· μετέπειτα ἀπὸ τοῦ 1816 μέχρι τοῦ 1827, ἐπολέμησε τοὺς Καυκασίους ὀρεσιβίους καὶ συμμετέσχε τῶν κατὰ Περσῶν πολέμων. Τῷ 1829 διῆλθε, μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Σούμλας, τὰ Βαλκάνια. Τῷ 1831 διωρίσθη ἀρχηγὸς τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ Καυκάσου. Ἀπὸ τοῦ 1831 μέχρι τοῦ 1838 κατεδίωκε συστηματικῶς τοὺς ὀρεσιβίους. Αἱ περὶ καταλήψεως τοῦ Καυκάσου ἰδέαι καὶ τὰ σχέδιά του ἐπηλήθευσαν, ὅταν ἐφήρμοσαν ταῦτα ἄλλοι βραδύτερον.

— **Βελιαμίνωφ**, ***Ἰωάννης Βασίλιεβιτς***. Ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ χιλιάρχου Βασιλείου Βασίλιεβιτς Βελιαμίνωφ. Τῷ 1375 δραπετεύσας ἐκ Μόσχας ἦλθεν εἰς Τβὲρ καὶ ἐγένετο πράκτωρ τοῦ

Digitized by Google

ιρίγκιπος Μιχαὴλ Ἀλεξάνδροβιτς παρὰ τοῖς Ταάροις. Ἀποτέλεσμα τῶν ῥαδιουργιῶν του ἦτο ὑπὸ τοῦ χάνου τῶν Ταττάρων ἀποστολὴ στραιᾶς ἐνισχυμένης, κατατροπωθείσης παρὰ τὸν ποαμὸν Βόζ. Τῷ 1839 συνελήφθη καὶ κατεδικάσθη ἰς θάνατον. Οἱ χρονογράφοι προσθέτουν, ὅτι ὁ ημοσίᾳ ἀποκεφαλισθεὶς Βελιαμίνωφ ἦτο ὡραιόατος τὴν μορφὴν καὶ ἡ ἐκτέλεσίς του προὐκάεσε θλῖψιν. Π. ΛΕΦΑΣ

— **Βελιαμίνωφ**-***Ζερνώφ, Βλαδίμηρος Θεοδώροιτς***. Ρῶσος ἀνατολιστὴς καὶ ἀκαδημαϊκὸς γεννηεὶς τῷ 1830 καὶ ἀποθανὼν τὴν 2 Ἰουνίου 1902. Καταγόμενος ἐξ ἡγεμονικῆς ταταρικῆς οἰκογεείας δεχθείσης τὸν Χριστιανισμὸν κατὰ τὸν ΙΣΤ′ ἰῶνα, διετέλεσε κατ' ἀρχὰς μὲν γραμματεὺς τοῦ υβερνείου Ὀρεμβούργ, εἶτα εἰσήχθη εἰς τὴν πηρεσίαν τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, μετέχε δὲ εἰς πλείστας ἐπιτροπάς. Ἐπεδόθη ἐνωρὶς ἰς ἱστορικὰς μελέτας καὶ ἐδημοσίευσε πλεῖστα υγγράμματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ πλειοτέρας σηασίας εἶναι ἡ «Ἱστορία τοῦ Κιργκὶζ-Καϊσάκ», «Ὕλη ιὰ τὴν ἱστορίαν τῶν χανῶν τῆς Ταυρικῆς χερσονήσου» αὶ πλῆθος ἄλλων συγγραφῶν σχετικῶν πρὸς τοὺς νατολικοὺς λαοὺς τοὺς εἰσβαλόντας ἢ ἐλθόντας ἰς σχέσεις μετὰ τῶν τσάρων τῆς Ρωσίας. Ἐκλεεὶς ἀκαδημαϊκός, ἀντεπροσώπευσε τὴν Ρωσικὴν καδημίαν εἰς πλεῖστα συνέδρια ἀνατολιστῶν. Ἰδίως μεγάλην ἐντύπωσιν ἐπροξένησαν αἱ ἀναοινώσεις του εἰς τὸ συνέδριον τῆς Φλωρεντίας ερὶ τῶν λαῶν τοῦ Καυκάσου καὶ τῶν γλωσσῶν ὑτῶν. Θ. Β.

— **Βελιαμίνωφ**-***Ζερνώφ, Μίρων Ἀνδρέεβιτς***. Ταρικῆς καταγωγῆς. Τὸ πρῶτον τὸ ὄνομά του ναφέρεται τῷ 1598 ἐπὶ τοῦ γράμματος τῆς ἐκλοῆς ὡς τσάρου τοῦ Βόριδος Γοντουνώφ, ὡς «αἰοῦντος ἀστοῦ». Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ψευδοτσάων (1611) ὡς διοικητὴς συντάγματος ὑπέγραψεν γγραφον ἀναγνωρίσεως τῆς κρατούσης ἐξουσίας, πὶ δὲ τσάρου Μιχαὴλ διετέλεσε διοικητὴς Νόβορoδ (1618), εἶτα Τομπόλσκ (1625—7). Τῷ 1634 πέκρουσε τοὺς Πολωνοὺς ἐπιτεθέντας κατὰ τῆς όλεως Βιάζμας. Διετέλεσεν ἐπίσης διοικητὴς καὶ λλων πόλεων (Καζάνης 1636—7), Βορόνεζ (1638 -1641). Ἀπέθανε περὶ τὸ 1645. Γ. Λ.

Βέλιανη *[Γεωγρ.]*· βλ. **Βέλλιανη**.

Βελίαρ· βλ. λ. **Βελίαλ**.

Βελιάτοβα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀρεινὴ κώμη ἐπὶ ῶν μεσημβρινῶν κλιτύων τοῦ Αἵμου, ἐν τῇ περιερείᾳ τῆς Φιλιππουπόλεως. Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου Α′ Κομνηνοῦ (1081—1118) ἐξόντωσιν τῶν ν Θρᾴκῃ ἐγκατεστημένων Παυλιανιτῶν (αἱρετικῶν Ἀρμενίων), τῷ 1086, ὁ Πουλιανίτης αὐλικὸς θεάπων Τραυλός, ἀποδρὰς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, υνεκέντρωσε τοὺς ὑπολειφθέντας ὁμόφρονάς του αὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν ὀρεινὴν Βελιάτοβαν, ἐκεῖεν δὲ συνεννοηθεὶς μετὰ τῶν ἐν τῷ κράτει ἐγκαεστημένων Πιτσινίγων καὶ Κομάνων ἤρχισε νὰ εηλατῇ τὴν Θρᾴκην καὶ τὴν Βουλγαρίαν, οὖσαν ότε βυζαντινὴν ἐπαρχίαν. Ὁ Ἀλέξιος ἐκστρατεύας κατ' αὐτῶν κατέλαβε τὴν Βελιάτοβαν καὶ διεκόρπισε τοὺς ἀντάρτας. Ν. ΚΛΣ

Βελιάχα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος ρανιᾶς τῆς ἐπαρχίας Φιλιππιάδος τοῦ ὁμωνύμου ομοῦ. Κάτ. (1928) 914.

Βελιβενιώτικα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοιότητος Μελισσίων τῆς ἐπαρχίας Αἰγιαλείας τοῦ ομοῦ Ἀχαϊοήλιδος. Κάτ. (1928) 89.

Βελιβίνα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας οῦ τέως δήμου Κερπινῆς τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύων τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοιότητα. Κάτ. 309. Ἀποτελεῖται ἐκ τῶν συνεχοένων συνοικισμῶν *Κουρτέϊκα* (κάτ. 80), *Ἁγία Βαρβάρα* (κάτ. 74) καὶ *Πραγματευτέϊκα* (κάτ. 155). Ἀπὸ τῆς Κερπινῆς ἀπέχει δύο καὶ ἡμίσειαν ὥρας. Δ. Ε. Μ.

Βελιβοῦ. Μονὴ ἐν Λοκρίδι, ἣν τῷ 1825 ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος κατέλαβεν, ἀμυνόμενος κατὰ τῶν στρατευμάτων τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως. Ἐξελθόντος τοῦ Ὀδυσσέως μετὰ μάχην, ἀπέμεινεν ἐκεῖ ὁ ἀδελφός του *Ἰωάννης Καμμένος*, ὅστις, συλληφθεὶς τὴν ἐπομένην, ἐστάλη ἵνα πείσῃ τὸν Ὀδυσέα νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὴν κυβέρνησιν. Τ.Χ.Κ.

Βελιγοστὴ ἢ ***Βελίγοστη*** *[Μεσαιων. Γεωγρ.]*. Μεσαιωνικὸν κάστρον εἰς ἐπίκαιρον θέσιν τῆς Ἀρκαδίας, μεταξὺ Μεγαλοπόλεως καὶ Λεονταρίου καὶ πρὸς τὸ Νίκλι τῆς Ἀρκαδίας, κτισθὲν ὑπὸ τῶν Φράγκων. Πόλις *Βελινοστὴ* ἐπὶ Φραγκοκρατίας ἐν ὑπῆρχεν· οἱ ἐν τῷ κάστρῳ διαμένοντες ἐπρομηθεύοντο τὰ ἀναγκαιοῦντα διά τινος σταθμοῦ προμηθειῶν (ἐμπορίου), ὅστις ἐκαλεῖτο *Βελιγοστή*. Ἡ ἀκριβὴς θέσις τοῦ κάστρου ἀμφισβητεῖται· ὁ Buchon τὸ τοποθετεῖ δυτικῶς τοῦ Λεονταρίου καὶ παρὰ τὴν νῦν *Σαμαρᾶν*, ἔνθα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος ἐσῴζετο τὸ ὄνομα *Βελιγοστή*, ὡς ὄνομα παραποτάμου τινὸς τοῦ Ἀλφειοῦ (τοῦ νῦν *Κουτουφαρίνας* ἢ τοῦ ἀρχαίου *Θειοῦντος*). Ἡ μαρτυρία ὅμως αὕτη θεωρεῖται ἀνεπαρκής, ὁ δὲ Στεφ. Δραγούμης («Χρον. Μορέως» σ. 84 καὶ 95, 1921) τοποθετεῖ τὴν Βελιγοστὴν πλησίον τοῦ ὄρους Τσιμπεροῦ, ἀνατολικῶς τοῦ Λεονταρίου.

Τὸ κάστρον ἀναφέρεται κυρίως ἐν τῷ «χρονικῷ τοῦ Μορέως»· ἐν τῇ γαλλικῇ παραλλαγῇ αὐτοῦ γράφεται: Veligurt, Verilourt, Veligot, Veliguosti, καὶ Veligorda. Ὅταν οἱ Φράγκοι κατέλαβον τὴν Καλαμάταν ὡδηγήθησαν, ὑπὸ τῶν γνωριζόντων τὰ ἐνδότερα, νὰ καταλάβουν τὴν Βελιγοστὴν καὶ τὸ Νίκλι:

διὰ τὸ εἶναι χῶρες προεστὲς εἰς ὅλον τὸν Μωρέαν
στὸν κάμπον κείτονται κ' αἱ δυό, εὐθέως θέλουν τὰς πάρει.

Ἀμφότερα, Βελιγοστὴ καὶ Νίκλι, εἶχον γίνει κέντρα συναντήσεως τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα ἀφορμηθέντα ἐκ Λακεδαίμονος ἐπεχείρησαν ν' ἀναστείλουν τὴν προέλασιν τῶν Φράγκων. Μετὰ τὴν ἧττάν των ὁλόκληρος ἡ ἐνδοχώρα παρεδόθη ὑπὸ τῶν ἀρχοντοπούλων τοῦ Μορέως εἰς τοὺς Φράγκους, τὸ δὲ κάστρον τῆς Βελιγοστῆς ἀποτελέσαν τὴν τετάρτην βαρωνίαν τῆς χώρας ἐδόθη ὡς φέουδον εἰς τὸν *Ματθαῖον ντὲ Μὸνς* (*Μάϊον ντὲ Μὸνς* κατὰ τὸ ἑλληνικὸν χρονικόν). Ὅταν οἱ Σκορτινοὶ (Γορτύνιοι) ἐπανεστάτησαν κατὰ τῶν Φράγκων συνενωθέντες μετὰ τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων τοῦ Μυστρᾶ, διελθόντες διὰ τῆς Βελιγοστῆς ἔκαυσαν τὸ ἐμπόριον αὐτῆς καὶ «ἀφῆκαν» ἀνέπαφον τὸ κάστρον, κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦ Μορέως.

Ἐν Βελιγοστῇ ἥδρευε καὶ ἐπίσκοπος, ὅστις ἔλαβεν ἀνάλογα φέουδα. Ἡ ἐπισκοπὴ αὕτη πιθανῶς περιελάμβανε καὶ τὸ Νίκλι ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν της. Τ. Χ. Κ.—Ι. Σ. Σ.

— **Βελιγοστὴ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Φαλαισίας* τῆς ἐπαρχίας Μεγαλοπόλεως, τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 380. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σαμαρᾶ*, μετονομασθὲν τῷ 1918. Κεῖται ἐπὶ λόφου ἀπέχοντος περὶ τὸ χιλιόμετρον ἀπὸ τὸν ποταμὸν Ἀλφειόν, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ φρεατίων ὑδάτων, ὑπαρχούσης καὶ πηγῆς εἰς ἀπόστασιν 20′ ἀπ' αὐτοῦ ἐν θέσει *Κεφαλάρι*. Βορείως τοῦ χωρίου καὶ εἰς ἀπόστασιν 500 μέτρ. ὡς καὶ δυτικῶς τούτου εἰς ἀπόστασιν 1 χμτρ. ὑπάρχουσιν ἐρείπια μεσαιωνικῆς οἰκήσεως. Μετὰ τῆς πλησιεστέρας κωμοπόλεως Λεονταρίου συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ (1 ὥρ.). Δ. Ε. Μ.

Βελιγράδης. Ἐπώνυμον οἰκογενείας Κασσίων, μετασχούσης τοῦ Ἀγῶνος διὰ προσώπων καὶ χρημάτων. Ὁ *Μιχαὴλ Βελιγράδης* εἶχεν ἰδιόκτητον βρίκιον 8500 κοιλῶν, πολεμήσας μὲ αὐτὸ εἰς διαφόρους ἐκστρατείας ἀπὸ τοῦ 1821—1824, ὅτε, καταστραφείσης τῆς Κάσσου, κατεσχέθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ τὸ βρίκιόν του, οἱ δὲ γονεῖς του ἐφονεύθησαν. Ὁ *Μανώλης Βελιγράδης* ἔσχεν ὡσαύτως πλοῖον, ὅπερ ἡρπάγη κατὰ τὴν καταστροφὴν ὡς καὶ ἡ περιουσία του. Κατόπιν ὑπηρέτησε ἀμισθὶ εἰς ἄλλο πολεμικὸν πλοῖον, ὡς ὑποπλοίαρχος. Τ. Χ. Κ.

Βελιγράδιον. Πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τῶν Σέρβων, Κροατῶν καὶ Σλοβένων (Νοτιοσλαβίας). Σερβιστὶ καλεῖται *Μπεογράδ* (=λευκὸν φρούριον), ἑλληνιστὶ δὲ εἰς παλαιοτέρους χρόνους *Λευκούπολις*, λατινιστὶ *Alba Graeca*, γερμανιστὶ δὲ *Griechische Weissenburg* καὶ εἰς ἀρχαιοτέρας εἰκόνας

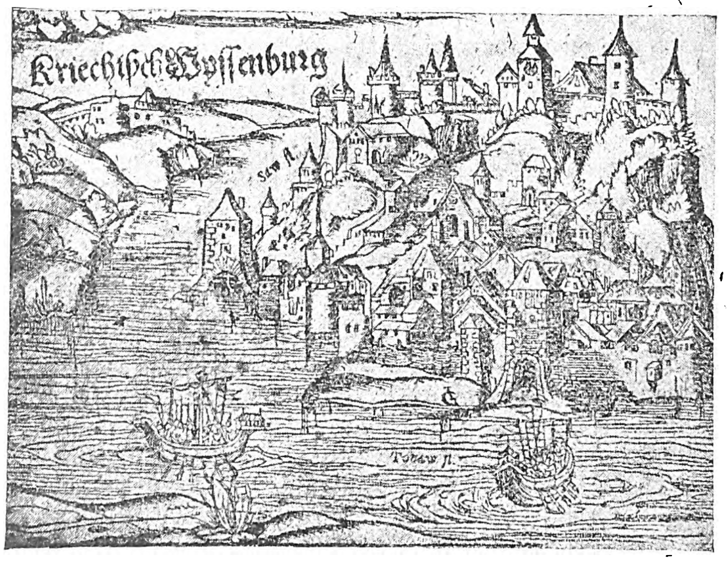

Τὸ Βελιγράδιον κατὰ τὸν ΙΕ′ αἰῶνα ἐπὶ τοῦ δεσπότου τῆς Σερβίας Στ. Δουσάν.
[Ἄνω εἰς παλαιὰν γερμανικὴν γραφὴν ἡ ἐπιγραφή : Kriechische Wyssenburg ἤτοι νεογερμανιστὶ Griechische Weissenburg, σημαίνουσα ἑλληνικὴ *Λευκόπολις*.]

κατὰ τὴν παλαιὰν γερμανικὴν *Kriechische Wyssenburg* (=ἑλληνικὸν λευκὸν φρούριον), εἰς πατριαρχικὰ δὲ ἔγγραφα *Μπελιγράδι* καὶ *Πελιγράδι*.

—[ΓΕΩΓΡ.] Τὸ Βελιγράδιον κεῖται ἐπὶ τριγωνικῆς λοφώδους προεξοχῆς, ἐπὶ τῆς συμβολῆς τοῦ Σαύου καὶ τοῦ Δουνάβεως, καὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τῶν ποταμῶν τούτων, ἐξ ὧν ὁ μὲν πρῶτος, ἔχων εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο εὖρος 400 μέτρων, βρέχει αὐτὴν ἐκ τῶν ΒΔ, ὁ δὲ δεύτερος, ἔχων ἐκεῖ πλάτος 750 μ., ἐκ τῶν ΒΑ. Αἱ κλιτύες τοῦ ὑψώματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι ἐκτισμένη ἡ πόλις, κατέρχονται πρὸς Δ μὲν ἀποτόμως, πρὸς Α

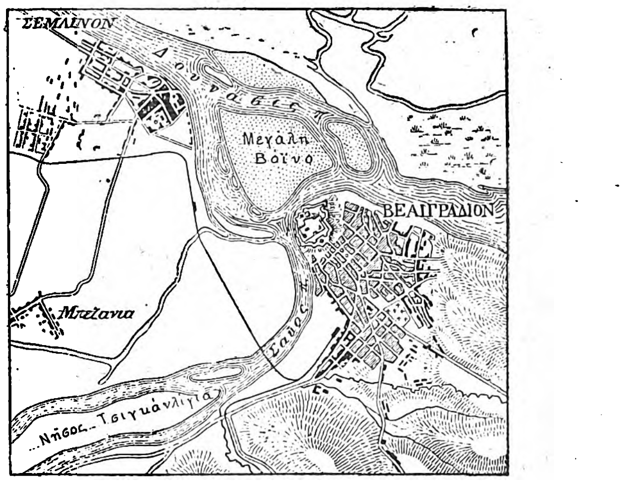

Τοπογραφικὸς χάρτης τοῦ Βελιγραδίου.

δὲ βαθμιαίως. Παρὰ τὴν βάσιν τοῦ τριγώνου ὑψοῦται ὁ κωνικὸς λόφος *Ἄβαλα* (565 μ.), παρὰ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν *Ρίπανιε* (21 χλμ. ἀπὸ τοῦ Βελιγραδίου), ἀποτελῶν τὴν ἀκρώρειαν τοῦ *Ροῦδνικ*, ἐκτεινομένου ἐφ' ἱκανὸν πρὸς Ν. Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ τριγώνου ὑψοῦται βράχος ἐκ τριαδικῆς κρηπῖδος, ὕψους 66 περίπου μέτρων, ἔχων ὡραίαν θέαν πρὸς τὴν συμβολὴν τῶν δύο ποταμῶν καὶ πρὸς τὴν κατάφυτον νῆσον *Βόϊνο-Ὄστροβο* (νῆσος τοῦ πολέμου) καὶ ἄλλας νησῖδας.

Ἐπὶ τοῦ βράχου τούτου ὑψοῦντο τὰ τείχη καὶ οἱ πύργοι τοῦ φρουρίου (*γράδ*), ἄλλοτε λευκοῦ, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως. Ὄπισθεν τοῦ φρουρίου ἐπὶ τοῦ ὑψώματος ἐκτείνεται ὁ κῆπος τοῦ *Καλιμεγδὰν* ἢ ὀρθότερον *Καλεμεγδὰν* (ἐκ τῶν τουρκικῶν λέξεων *καλὲ*=φρούριον καὶ *μεϊδὰν*=πλατεῖα), τόπος περιπάτου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου λαμπρὰ εἶναι ἡ θέα πρὸς τὸν Δούναβιν καὶ τὰς ἀπέναντι ὄχθας. Εἰς μίαν γωνίαν τοῦ ὡραίου τούτου τοπίου ὑπάρχει θέσις ὀνομασθεῖσα ὑπὸ τῶν Τούρκων *Φικὶρ-Μπαΐρ* (λόφος τῆς σκέψεως). Ἐκ τοῦ ὑψώματος ἄγει κλιμακωτὴ ὁδός, ἡ *Βελίκι-Στέπενι*, εἰς τὴν ὄχθην τοῦ Σαύου, ὅπου αἱ ἀποβάθραι τῶν ἀτμοπλοίων, διατηρούντων πυκνὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῶν δύο ὀχθῶν. Ὁ κῆπος οὗτος ἐκαλλωπίσθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη σημαντικῶς, διαιρεθεὶς εἰς ἄνδηρα, εἰς μίαν δὲ αὐτοῦ ἄκραν ἀνηγέρθη ὑψηλὸν μνημεῖον τῆς Νίκης, ἀποτελούμενον ἐξ ἀνδριάντος ἀνδρὸς προτείνοντος τὴν χεῖρα πρὸς τὴν ἀπέναντι, ἄλλοτε ἐχθρικὴν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως. Ὄπισθεν τοῦ Καλεμεγδὰν ἐκτείνεται ἡ κυρίως πόλις, ἥτις διῃρεῖτο ἄλλοτε εἰς τρία τμήματα, τὴν παλαιάν, τὴν ρωσικὴν λεγομένην πόλιν, καλουμένην καὶ *Σαύα-μαχαλᾶ* (τουρκ.=συνοικία τοῦ Σαύου) καὶ τὴν τουρκικὴν συνοικίαν ὀνομαζομένην *Δορτσόλ* (τουρκ. *Δορτ-γιόλ*=σταυροδρόμιον). Κατὰ τὴν διάρκειαν ὅμως τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος, συνεπείᾳ τῆς προϊούσης ἐπεκτάσεως τῆς πόλεως, ἡ διαίρεσις αὕτη ἐγκατελείφθη, εἰσήχθη δὲ ἄλλη τοιαύτη εἰς ἓξ τμήματα (ἢ *κβὰρτ*=συνοικία): 1) Τὸ *Δούναβσκὸ-κβὰρτ* (τὸ ἄλλοτε τουρκικὸν *Δὸρτ γιὸλ*) ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως, ὅπου ὑπάρχει τὸ μόνον σωζόμενον τζαμίον, κτισθὲν ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Σουλεϋμὰν τοῦ Α′, ὡσαύτως δὲ καὶ ἑβραϊκὴ συνοικία, ἔχον ὡς κυριωτέραν ὁδὸν τὴν *Δουσάνοβα-οὔλιτσα* (ὁδὸν *Δουσάν*, ἐκ τοῦ κατὰ τὸν μεσαίωνα ἱδρυτοῦ τῆς ὁμωνύμου σερβικῆς ἡγεμονικῆς δυναστείας), ἐπὶ τῆς ὁποίας τὸ Διδασκαλεῖον Σβέτι - Σάβα (τοῦ ἁγίου Σάβα). 2) Τὸ *Βάροσκι-κβὰρτ* (ἐκ τῆς οὐγγρικῆς λέξεως *βάρος*, σημαινούσης τὴν πόλιν, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ φρούριον), ὅπου καὶ ἡ Μητρόπολις, τιμωμένη εἰς ὄνομα τῶν Ἁγίων Ἀρχαγγέλων Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ, πρὸς δὲ ἡ προτεσταντικὴ ἐκκλησία καὶ τὰ κυριώτερα μεγάλα κτίρια καὶ ξενοδοχεῖα τῆς προπολεμικῆς πόλεως, ἤτοι τὸ πανεπιστήμιον, τὸ ἐθνικὸν θέατρον, ἡ ἐθνικὴ τράπεζα καὶ ἄλλα, εἰς δὲ τὴν κυριωτέραν πλατεῖαν τῆς διατεμνούσης τὴν συνοικίαν ταύτην *Κνὰζ-Μιχαήλοβα-οὔλιτσα* (ὁδοῦ τοῦ *ἡγεμόνος Μιχαήλ*) χαλκοῦς ἔφιππος ἀνδριὰς τοῦ ἡγε-

Digitized by Google

μόνος Μιχαὴλ Ὀβρένοβιτς. 3) Τὸ *Σάβσκυ-κβὰρτ* (τὸ ἄλλοτε *Σαύα-μαχαλᾶ*), ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Σαύου, ὑπὸ τὸ κάτω μέρος τοῦ παλαιοῦ φρουρίου, ὅπου καὶ ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμός, αἱ ἀπέναντι τοῦ ὁποίου ὁδοί, ἄλλοτε ἀκάθαρτοι, ἐκαλλωπίσθησαν ἤδη, ἀνεγερθέντων μεγάλων κτιρίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνεται τὸ μέγα ξενοδοχεῖον Πετρογράδ. 4) Τὸ *Τεραζίσκι-κβὰρτ* (συνοικία τῆς *Τεράζιας*) ἢ καὶ ἁπλῶς *Τεράζια*, τοπωνύμιον παραγόμενον ἐκ τῆς τουρκικῆς λέξεως *τεραζῆ*, ἥτις σημαίνει ζυγαριά, ἐξ οὗ καὶ οἱ πολλοὶ τῶν Σέρβων νομίζουσιν, ὅτι ἐκεῖ ὑπῆρχεν ἐπὶ τουρκοκρατίας δημόσιος ζυγιστής, ἐνῷ ὀρθοτέρα εἶναι, καθ᾽ ἡμᾶς, ἡ γνώμη καθ᾽ ἣν ἡ λέξις *Τεράζια* ἐσχηματίσθη ἐκ τοῦ *σοῦ-τεραζῆ* ἢ καὶ ἁπλῶς *τεραζῆ*, ὅπερ σημαίνει τουρκιστὶ ὑδρονομεῖον ἢ ὑδραγωγεῖον, ἐκ τοῦ ἐπὶ τῶν πρώτων τῆς τουρκοκρατίας χρόνων ὑπάρχοντος ἐκεῖ ὑδραγωγείου ἢ μᾶλλον ὑδρονομείου. Εἰς τὴν Τεράζια ὑπάρχουσιν αἱ ὡραιότεραι ὁδοὶ καὶ τὰ ἀνάκτορα, τὸ κεντρικὸν Ταχυδρομεῖον κλπ. 5) Τὸ *Βράτσαρσκι-κβάρτ*, ἀποτελούμενον ἐκ νέων συνοικιῶν, περιλαμβανουσῶν καὶ τὴν λεγομένην *Ἐγγλεζοβὰτς* (ἀγγλικὴν συνοικίαν), τῆς ὁποίας τὰ οἰκόπεδα εἶχον ἀγορασθῆ ἄλλοτε ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς βιβλικῆς ἑταιρείας καὶ κατατμηθέντα ἐπωλήθησαν εἰς τοὺς ἐντοπίους· 6) τὸ *Καλιλούσκι-κβάρτ*, ὅπου ὑπάρχει καὶ ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Μάρκου, ἡ ἀρχαιοτέρα τῶν ἐκκλησιῶν τῆς πόλεως, προσέτι δὲ στρατῶνες, νοσοκομεῖα, ἱπποφορβεῖα, νεκροταφεῖα κλπ. Παρὰ τὸ ἔξω τῆς πόλεως κείμενον δασύλλιον τοῦ *Τοπτσιδὲρ* σώζεται τὸ μέγαρον τοῦ φιλέλληνος ἡγεμόνος Μίλος Ὀβρένοβιτς, ὅστις ἐκυβέρνησε τὴν ἡμιανεξάρτητον τότε Σερβίαν ἀπὸ τοῦ 1818 μέχρι τοῦ 1839.

Τὸ Βελιγράδιον ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ τὴν ὄψιν εὐρωπαϊζούσης πόλεως ἀπὸ τοῦ 1867, ἤτοι ἀφότου ἐξέλιπε τὸ τελευταῖον ἴχνος τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας διὰ τῆς ἐκκενώσεως τοῦ φρουρίου ὑπὸ τῆς μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης παραμενούσης τουρκικῆς φρουρᾶς. Ἀπὸ δὲ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου καὶ ἐντεῦθεν ἐξειλίχθη καὶ ἐξακολουθεῖ ἐξελισσόμενον εἰς ὡραίαν μεγαλόπολιν μὲ εὐρείας καὶ καλῶς διατηρουμένας ὁδοὺς ἀσφαλτοστρώτους, μίαν μάλιστα ἐστρωμένην καὶ πρὸ τοῦ πολέμου διὰ ξύλου, ἄλλας δὲ παλαιοτέρας λιθοστρώτους, ὡραῖα καὶ μεγαλοπρεπῆ κτίρια, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται σήμερον τὰ διάφορα ὑπουργεῖα, ἐξ ὧν τὸ μέγαρον τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν εἶναι ἐπιβλητικώτατον, ἐφάμιλλον τῶν εἰς τὰς μεγαλυτέρας εὐρωπαϊκὰς πρωτευούσας. Ἡ πόλις διαρκῶς ἀνοικοδομεῖται, ἐγειρομένων εἰς τὰς κεντρικωτέρας ὁδοὺς μεγάλων πολυορόφων κτιρίων. Κατὰ πρόσφατον (Νοέμβριος 1928) στατιστικὴν τοῦ γραφείου οἰκοδομῶν τοῦ δήμου Βελιγραδίου ἐκτίσθησαν ἀπὸ τοῦ 1918, ἤτοι ἐντὸς μιᾶς δεκαετίας 3019 νέαι οἰκοδομαὶ (πολυκατοικίαι), περιλαμβάνουσαι 10,000 κατοικίας, ἐκτὸς δὲ τούτων 1129 ἐμπορικὰ καταστήματα, 55 ἑστιατόρια μετὰ ζυθοπωλείων καὶ καφενείων, 120 ἐργαστήρια καὶ 43 ἁμαξοστάσια αὐτοκινήτων. Αἱ οἰκοδομαὶ αὗται, καλύπτουσαι 539 000 τετραγωνικῶν μέτρων, ἀντιπροσωπεύουσιν ἀξίαν 2 δισεκατομμυρίων δηναρίων (2,600,000,000 δραχμῶν).

Ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς αὐτονομίας τῆς ἡγεμονίας τῆς Σερβίας, ηὐξάνετο ἁλματικῶς καὶ ὁ πληθυσμὸς τοῦ Βελιγραδίου, τὸ ὁποῖον τῷ 1820 ἦτο ἄσημος πολίχνη ἔχουσα ἴσως 5,000 κατοίκων.

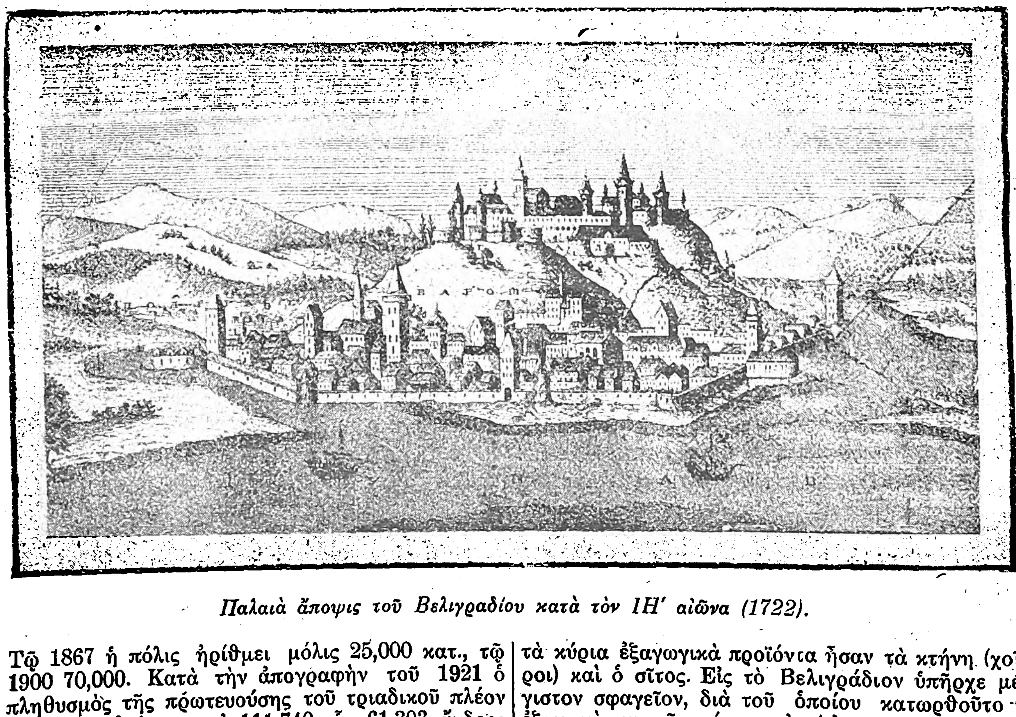

Παλαιὰ ἄποψις τοῦ Βελιγραδίου κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα (1722).

Τῷ 1867 ἡ πόλις ἠρίθμει μόλις 25,000 κατ., τῷ 1900 70,000. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1921 ὁ πληθυσμὸς τῆς πρωτευούσης τοῦ τριαδικοῦ πλέον βασιλείου ἀνήρχετο εἰς 111.740, ὧν 61,393 ἄνδρες καὶ 50.347 γυναῖκες. Σήμερον (1928) ὑπολογίζεται ὅτι τὸ Βελιγράδιον ἔχει 250,000 κατοίκων. Συγχρόνως ἀνεπτύχθη καὶ ἡ ἄλλοτε ἄγνωστος σχεδὸν κοσμικὴ ζωὴ μὲ ὅλας τὰς ψυχαγωγίας τῶν νεωτέρων μεγαλοπόλεων. Αἱ συγκοινωνίαι διεξάγονται κυρίως διὰ τοῦ ἠλεκτρικοῦ τροχιοδρόμου καὶ αὐτοκινήτων λεωφορείων.

Βελιγράδιον: *Παλαιὰ συνοικιακὴ ὁδός.*

Τὸ Βελιγράδιον κατέχει θέσιν ἐπίκαιρον διὰ τὰς μετὰ τῆς Κεντρικῆς καὶ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης συγκοινωνίας, διότι αἱ ἐκ Τουρκίας, Βουλγαρίας καὶ Ἑλλάδος προερχόμεναι σιδηροδρομικαὶ ἁμαξοστοιχίαι, συναντώμεναι εἰς Νύσσαν, διέρχονται διὰ Βελιγραδίου, ὅπου καὶ ἀναγκάζονται νὰ σταθμεύωσιν ἐπί τινας ὥρας οἱ εἰς Βουδαπέστην, Βιέννην καὶ Πράγαν κατευθυνόμενοι ταξιδιῶται. Μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον κατεσκευάσθησαν σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ συνδέουσαι τὸ Βελιγράδιον μετὰ τῶν ἐπὶ τῶν Ἀδριατικῆς λιμένων *Σπλὶτ* (*Σπαλάτο*) καὶ *Σιμπίνικ* (*Σεμπένικο*).

Ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως τὸ Βελιγράδιον ἀποτελεῖ σπουδαῖον κέντρον τοῦ νοτιοσλαβικοῦ βασιλείου, οὐχὶ μόνον διότι ὑπῆρξεν ἡ πρωτεύουσα τῆς προπολεμικῆς Σερβίας, ἀλλὰ κυρίως διότι, ἀπὸ γεωγραφικῆς ἀπόψεως, εὑρίσκεται εἰς θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν συνεκεντροῦτο ἀνέκαθεν ὁλόκληρον σχεδὸν τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία τῆς

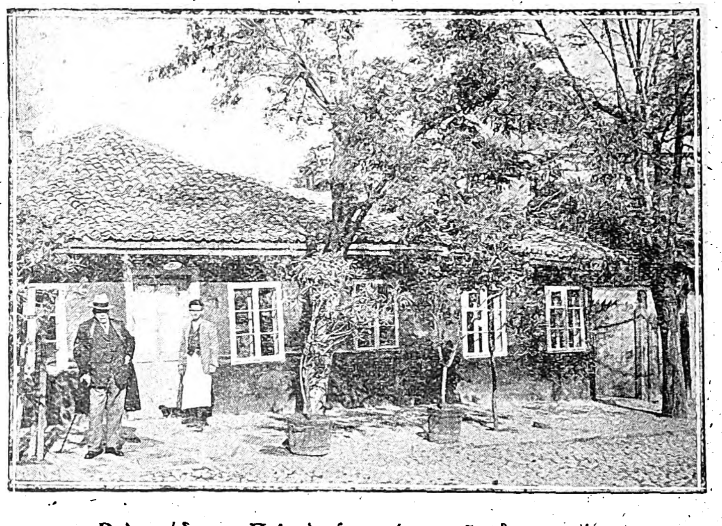

Βελιγράδιον: *Παλαιὸν ἑστιατόριον τῶν διανοουμένων.*
[Ὁ εἰς τὸ ἀριστερὸν ἄκρον φαινόμενος εἶναι ὁ Σέρβος ἠθοποιὸς Ἠλίας Τσίτα.]

Σερβίας, ὡς ἐκ τούτου δὲ εἰργάζοντο ἄλλοτε ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καὶ πολλοὶ Ἕλληνες ἔμποροι. Διὰ Βελιγραδίου διεξήγετο κατὰ μέγα μέρος τὸ ἐμπόριον τῆς προπολεμικῆς Σερβίας, διατελούσης τότε ὑπὸ τὴν ἐμπορικὴν καὶ τραπεζιτικὴν ἐξάρτησιν τῆς Αὐστροουγγαρίας. Καὶ τότε, ὡς καὶ σήμερον, τὰ κύρια ἐξαγωγικὰ προϊόντα ἦσαν τὰ κτήνη (χοῖροι) καὶ ὁ σῖτος. Εἰς τὸ Βελιγράδιον ὑπῆρχε μέγιστον σφαγεῖον, διὰ τοῦ ὁποίου κατωρθοῦτο ἡ ἐξαγωγὴ νωποῦ κρέατος εἰς Αὐστροουγγαρίαν. Ἡ ἐξαγωγικὴ κίνησις ὑπελογίζετο εἰς 70 ἑκατομμύρια χρυσᾶ δηνάρια, ὧν τὰ $^{2}/_{3}$ εἰς Βιέννην καὶ Βουδαπέστην, ἀπέναντι ἴσης περίπου εἰσαγωγῆς ἐξ Αὐστροουγγαρίας. Μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους ἤρχισε συχνὴ ἐπικοινωνία μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης, ἀλλὰ τὸ Βελιγράδιον διετήρησε τὰ πρωτεῖα τῆς ἐμπορικῆς ἐξαγωγικῆς καὶ εἰσαγωγικῆς κινήσεως, διότι ἐκεῖθεν διεξάγονται καὶ αἱ διὰ τοῦ ποταμοῦ συγκοινωνίαι. Διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἔπαυσεν ἐπὶ πέντε ἔτη πᾶν ἐμπόριον ἐν Βελιγραδίῳ, κατεστράφησαν δὲ καὶ τὰ ἐναποθηκευμένα ἐμπορεύματα, οὕτως ὥστε τῷ 1919 ὅλαι αἱ ἀποθῆκαι ἦσαν κεναί. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1919 ἤρχισε σταθερὰ καὶ ἀνιοῦσα ἐμπορικὴ ἀνάπτυξις. Ἐκ τοῦ συνολικοῦ ποσοῦ τῆς ἐμπορικῆς κινήσεως τῆς Σερβίας, ἀνερχομένης εἰς 6—7 δισεκατομμύρια δηναρίων ἐτησίως, εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἀνήκει τὸ ἥμισυ. Ὡς ἐκ τούτου εἰς τὸ Βελιγράδιον ἑδρεύουσιν οἱ ἀντιπρόσωποι πολλῶν μεγάλων ξένων ἐμπορικῶν οἴκων καὶ μεγάλα πρακτορεῖα ἐμπορικῶν μεταφορῶν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς τὸ ἐμπορικὸν χρηματιστήριον ἐγγεγραμμένων ἀνῆλθεν ἀπὸ 100—120 πρὸ τοῦ πολέμου εἰς 300 τῷ 1923—1924, κατῆλθεν ὅμως τῷ 1926 εἰς 279.

Ἡ συναλλαγματικὴ κίνησις, περιοριζομένη πρὸ τοῦ 1914 εἰς 15—20 ἑκατομμύρια χρυσῶν δηναρίων, ηὐξήθη μετὰ τὸν πόλεμον τεραστίως, ἀνελθοῦσα τῷ 1924 εἰς 3.703.000.000 δηνάρια, τῷ 1925 εἰς 4.211.000.000, ἀλλὰ τῷ 1926 εἰς 2.853.000.000 μόνον δηνάρια, ὑποχωρήσασα ὀλίγον ὡς ἐκ τῆς παρατηρηθείσης κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἐμπορικῆς κρίσεως εἰς πολλὰ εἴδη εἰσαγωγῆς. Ἡ μεταπολεμικὴ ἐμπορικὴ ἀνάπτυξις καταφαίνεται καὶ ἐκ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν καταστημάτων. Τῷ 1908 - 1909 ὑπῆρχον 37 σιδηρουργεῖα καὶ κλειθροποιεῖα, 67 ῥαφεῖα, 33 ξυλουργεῖα καὶ 50 ὑποδηματοποιεῖα. Κατὰ τὰ μετὰ τὸν πόλεμον ἔτη οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι ἐτετραπλασιάσθησαν. Πρὸ τοῦ πολέμου (1911) ὑπῆρχον 43 ἐν συνόλῳ τράπεζαι καὶ ἰδιωτικοὶ τραπεζιτικοὶ οἶκοι μὲ κεφάλαια 25.400.000 δηναρίων. Μετὰ τὸν πόλεμον ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἀνῆλθεν εἰς 70—80, μὲ συνολικὸν κεφάλαιον 500 ἑκατομμυρίων δηναρίων. Τὰ κυριώτερα τραπεζιτικὰ καθιδρύματα εἶναι ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα, ἡ Τράπεζα ὑποθηκῶν, τὸ Ταχυδρομικὸν Ταμιευτήριον, ἡ Γαλλοσερβικὴ Τράπεζα κ. ἄ. Εἰδικῶς ἀνεπτύχθη μετὰ τὸν πόλεμον τὸ ἐμπόριον τῶν κτηνῶν, διότι τὸ Βελιγράδιον, μὴ ἐπαρκούσης πλέον τῆς ἐν τῇ προπολεμικῇ Σερβίᾳ παραγωγῆς, τροφοδοτεῖται ἤδη καὶ ἐκ τῶν πέραν τοῦ Δουνάβεως ἐπαρχιῶν τῆς Συρμίας καὶ τοῦ Βανάτου. Τὴν μεγάλην ἀνάπτυξιν τῆς ἐμπορικῆς κινήσεως δεικνύουσιν αἱ εἰσπράξεις τοῦ δημοτικοῦ φόρου, ἀνελθοῦσαι τῷ 1926 εἰς 50 ἑκατομμύρια δηναρίων ἐν συνόλῳ.

Τὸ Βελιγράδιον εἶναι σήμερον τὸ κέντρον τῆς πνευματικῆς κινήσεως τοῦ τριαδικοῦ βασιλείου, ἐνῷ ἄλλοτε πολλοὶ Σέρβοι μετέβαινον πρὸς τελειοποίησιν τῶν φιλολογικῶν αὐτῶν σπουδῶν εἰς τὸ ἐν τῇ Κροατίᾳ Ζάγρεπ. Τὸ πανεπιστήμιον Βελιγραδίου ἱδρύθη τῷ 1861 διὰ δωρεᾶς τοῦ πλουσίου ἐμπόρου *Καπετὰν Μέσα Ἀναστασίεβιτς*, εἶχε δὲ ἀρχικῶς δύο μόνον σχολάς, φιλοσοφικὴν καὶ νομικήν, μετὰ τμήματος πολυτεχνείου. Ἤδη ὅμως διεμορφώθη εἰς πλῆρες Πανεπιστήμιον μὲ τέλεια ἐργαστήρια καὶ βιβλιοθήκας. Ἐκτὸς τούτου ὑπάρχει Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν, Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη

Digitized by Google

καὶ Μουσεῖα, ὧν κυριώτερα εἶναι δύο ἐγκατεστημένα σήμερον ἐντὸς δύο ἰδιωτικῶν οἰκημάτων ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Κνιάζ Μίλος-Βέλικι-ούλιτσα (ὁδὸς Μιλὸς

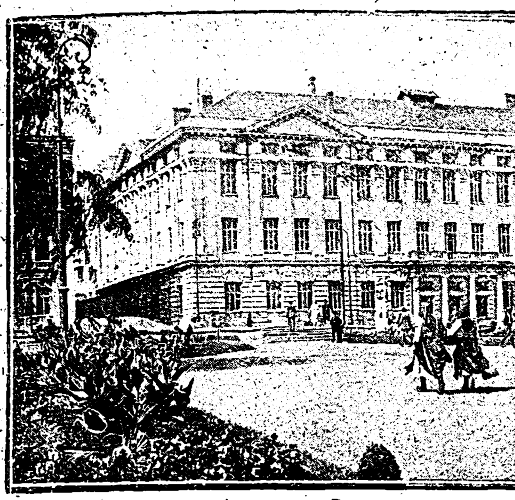

Βελιγράδιον: *Ἓν ἀπὸ τὰ κτίρια τοῦ Πολυτεχνείου.*

τοῦ Μεγάλου).Καὶ τὸ μὲν Ἐθνογραφικὸν ἔχει πλουσίαν συλλογὴν ἐθνικῶν στολῶν ὅλων τῶν μερῶν τῆς Σερβίας, Βοσνίας, Κροατίας καὶ Σλοβενίας, τὸ δὲ Ἐθνικόν, τὸ ὁποῖον ὑπέστη ἱκανὰς ζημίας κατὰ τὸν πόλεμον, διότι οἱ Αὐστριακοὶ ἐκανονιοβόλησαν (1914) τὸ τότε παρὰ τὸ Πανεπιστήμιον κτίριον τοῦτο ὡς ἔχον ἐν αὐτῷ ραδιογραφικὸν σταθμόν, περιέχει προϊστορικὰ (νεολιθικά, ἡλικίας χαλκοῦ) εὑρήματα καὶ ρωμαϊκὰς κυρίως ἀρχαιότητας, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνεται κεφαλὴ χαλκοῦ, ἀρχικῶς ἐπιχρύσου ἀνδριάντος τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἱδρυθέντος ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, τῆς Ἁγίας Ἑλένης ἐν τῇ γενεθλίῳ του πόλει Νύσσῃ, ὡσαύτως δὲ καὶ πλουσίαν συλλογὴν νομισμάτων ἑλληνικῆς καὶ ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Σερβικὰ ἀρχαιολογικὰ ἀντικείμενα τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς ὑπάρχουσιν ὀλίγα σχετικῶς. Περισυνελέγησαν ἐπίσης ἐν τῷ αὐτῷ Μουσείῳ καί τινες τουρκικαὶ ἐπιγραφαὶ ἐκ τῆς περιόδου τῆς τουρκοκρατίας. Ἐσχάτως τὸ Μουσεῖον τοῦτο ἐπλουτίσθη διὰ σπουδαίων μαρμαρίνων καὶ χαλκῶν ἀγαλμάτων καὶ ἄλλων ἀνακαλυφθέντων κατὰ τὰς ἀρχαιολογικὰς ἀνασκαφὰς τῆς ἐν τῇ Β. Μακεδονίᾳ, παρὰ τῷ Ἰστίπ, κειμένης πόλεως Στόβοι, ὡσαύτως δὲ καὶ διὰ συλλογῆς 1500 νομισμάτων τῆς μακεδονικῆς, ἑλληνικῆς καὶ ρωμαϊκῆς ἐποχῆς ἀγορασθέντων ἐν Δυρραχίῳ. Τούτων ὡς καὶ τῶν εὑρημάτων τῶν Στόβων ἐξακολουθεῖ (Νοέμβριος 1928) ὁ καθαρισμὸς καὶ ἡ συναρμολόγησις τῇ βοηθείᾳ Σουηδῶν ἀρχαιολόγων καὶ ειδικῶν τεχνιτῶν. Μέχρι τοῦδε ἐκαθαρίσθησαν: ἄγαλμα εἰκονίζον τὸν Δία ἢ τὸν Ποσειδῶνα, μία μαρμάρινος Ὑγιεία ἀκέφαλος, χαλκοῦν ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος, χαλκοῦν ἄγαλμα τοῦ Βάκχου ὕψους 1 μέτρου καὶ ἓν ὑποτιθέμενον ἄγαλμα τῆς Ἀφροδίτης ἐκ μαρμάρου. Ἐν τῷ Μουσείῳ ὑπάρχει καὶ συλλογὴ ἑλληνικῶν ἀγγείων ἀγορασθέντων ὑπὸ τοῦ βασιλέως Μιλάνου ἐν Ἑλλάδι.

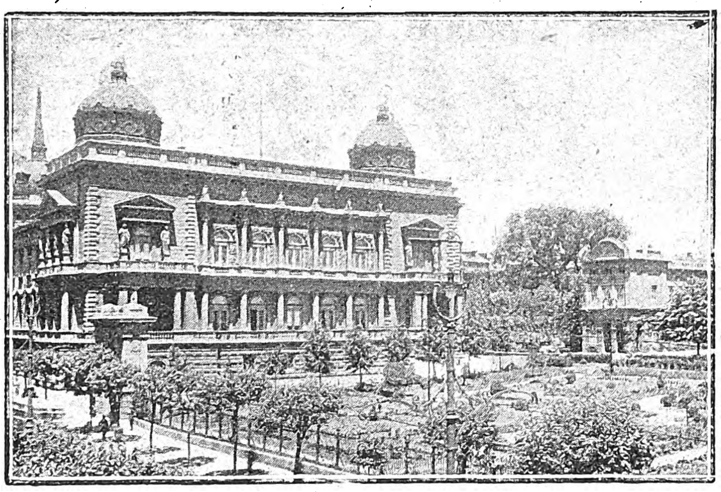

Βελιγράδιον: *Τὸ παλαιὸν ἀνάκτορον.*

— [ΙΣΤΟΡ.] Ὡς ἐκ τῆς στρατηγικωτάτης αὐτοῦ θέσεως ἐπὶ τῆς συμβολῆς δύο μεγάλων ποταμῶν, εἰς τὸ ἄκραιον σημεῖον τῆς ἐκ τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου πρὸς τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην ἀγούσης κυρίας φυσικῆς ὁδοῦ (βλ. καὶ λ. Βαλκάνια), τὸ Βελιγράδιον ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν σπουδαῖον σημεῖον διαβάσεως τῶν στρατῶν κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς καὶ κατακτήσεις. Τὰς πρώτας ὀχυρώσεις ἐπὶ τοῦ βράχου, ἐφ' οὗ ὑψοῦτο κατόπιν τὸ φρούριον, ἀνήγειραν ἤδη ἀπὸ τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος οἱ Κελτοί, οἵτινες καὶ ἔδωκαν εἰς τὴν θέσιν ταύτην τὸ ὑπὸ λατινικὸν τύπον μέχρι τοῦ Ζ' μ.Χ. αἰῶνος διατηρηθὲν τοπωνύμιον *Singidunum*. Τὸ κελτικὸν τοῦτο ὀχύρωμα ἐκυρίευσαν οἱ Ρωμαῖοι, κτίσαντες εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ τακτικὸν ρωμαϊκὸν κάστρον, εἰς τὸ ὁποῖον διετήρουν ἰσχυρὰν φρουράν. Πλίνθοι ρωμαϊκαὶ ἀνευρεθεῖσαι ἐν τῷ φρουρίῳ φέρουσι τὴν ἐπιγραφὴν Legio IV. Flavia Felix. Βραδύτερον ἀπὸ τοῦ Δ' μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΣΤ' αἰῶνος τὸ *Σιγγίδουνον* τοῦτο ἤλλαξε συχνάκις κυρίους. Οὖννοι, Σαρμάται, Γότθοι, Γεπίδαι, Ἄβαροι κατέλαβον αὐτὸ ἀλληλοδιαδόχως. Ἀνακτήσας κατόπιν αὐτὸ ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς ὠχύρωσεν ἔτι μᾶλλον καὶ ἐκαλλώπισε τὴν θέσιν ἐκείνην. Περὶ τὰ τέλη τῆς Η' ἑκατονταετηρίδος ἐκυρίευσαν αὐτὴν οἱ Φράγκοι Καρόλου τοῦ Μεγάλου, κατὰ δὲ τὸν Θ' καὶ Ι' αἰῶνα οἱ Βούλγαροι, ἐξ οὗ καὶ ὠνομάσθη ἐπί τινα καιρὸν *Alba bulgarica*. Ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΑ' αἰῶνος τὸ φρούριον καὶ τὴν πόλιν κατέλαβεν ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος ὁ Β' ὁ Βουλγαροκτόνος, προσαρτήσας αὐτὴν εἰς τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν τοῦ Βυζαντίου. Μανουὴλ ὁ Κομνηνὸς ὠχύρωσε τὸ Βελιγράδιον καὶ τὸ ἐπὶ τῆς ἀντίπεραν ὄχθης Σεμλῖνον, ὡς καὶ τὴν Νύσσαν διὰ τοῦ στρατηγοῦ Κωνσταντίνου Ἀγγέλου τοῦ Φιλαδέλφου. Τῷ 1124 κατέκτησαν τὴν Alba Graeca, τὴν ἑλληνικὴν Λευκούπολιν, οἱ Οὔγγροι, ὑπὸ τὸν βασιλέα αὐτῶν Στέφανον, μετονομάσαντες αὐτὴν εἰς *Nandor Fejervar*. Ἦτο τότε ἡ τελευταία μεθοριακὴ πόλις τῆς Οὐγγαρίας. Ἀληθὲς μῆλον τῆς ἔριδος, παθοῦσα σοβαρῶς τῷ 1241 καὶ 1242 κατὰ τὰς μογγολικὰς ἐπιδρομάς, ἤλλαξε μετὰ τὴν οὐγγρικὴν ταύτην κατάκτησιν συχνάκις κυρίους, περιελθοῦσα εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων, κατόπιν τῶν Βουλγάρων καὶ κατόπιν πάλιν τῶν Οὔγγρων. Κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα εὑρίσκετο εἰς χεῖρας τῶν βασιλέων (Δεσποτῶν) τῆς Σερβίας, χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι καὶ ἡ πρωτεύουσα αὐτῶν. Τῷ 1427 ὁ Σέρβος ἡγεμὼν Γεώργιος Βράγκοβιτς παρεχώρησεν αὐτὴν εἰς τοὺς Οὔγγρους. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀρχίζουσιν οἱ περὶ τὸ Βελιγράδιον ἀγῶνες τῶν Τούρκων, οἵτινες ὠνόμασαν αὐτὸ «*Δὰρ-οὺλ-χὰρπ*» (Οἶκον τοῦ πολέμου, δηλαδὴ τοῦ ἱεροῦ πολέμου). Ἡ πρώτη ἐμφάνισις τῶν Τούρκων ἐνώπιον τοῦ Βελιγραδίου ἐγένετο τῷ 1373, ὅτε ὁ σουλτᾶνος Μουρὰτ ὁ Α', κλείσας τὴν εἰρήνην μετὰ τῶν Βυζαντινῶν, ἐστράφη κατὰ τῶν Σλαύων. Ἡ πρώτη τακτικὴ πολιορκία τοῦ Βελιγραδίου ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐγένετο τῷ 1444. Ἀπέτυχεν ὅμως συντριβεῖσα πρὸ τῆς ἡρωϊκῆς ἀμύνης τῶν Οὔγγρων ὑπὸ τὸν διάσημον Ἰωάννην Θουνιάδην (Χούνυαδυ Γιάνος) καὶ ἄλλων Χριστιανῶν ὑπὸ τὸν μοναχὸν Ἰωάννην Καπιστράν. Ἡ δευτέρα ἐπίθεσις τῶν Τούρκων ἐγένετο μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Μωάμεθ ὁ Β' ἐνεφανίσθη τὴν 13ην Ἰουνίου 1456 πρὸ τοῦ Βελιγραδίου, ἀφοῦ παρεσκευάσθη ἐφ' ἱκανὸν χύσας βαρέα πολιορκητικὰ τηλεβόλα ἐν Κρούσοβατς, παρὰ τὸν Μοραύαν. Ἦτο ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ 150.000 μὲ ὑπερτριακόσια πυροβόλα, τῶν ὁποίων 27 μήκους $7\frac{1}{2}$ μέτρων καὶ 7 μεγάλα ὁλμοβόλα ρίπτοντα σφαίρας λιθίνας. Διὰ τοῦ πυροβολικοῦ τούτου ἐκανονιοβολήθη τὸ φρούριον ἡμέρας καὶ νυκτὸς μὲ τόσην ὁρμήν, ὥστε οἱ κανονιοβολισμοὶ ἠκούοντο μέχρι τῆς εἰς ἀπόστασιν 24 μιλλίων κειμένης οὐγγρικῆς πόλεως Σεγκεντὶν (*Σέγκετ*). Ὁ Μωάμεθ ἐκαυχήθη ὅτι, ἀφοῦ ἐκυρίευσε τὴν Κωνσταντινούπολιν, θὰ κατελάμβανε πολὺ εὐκόλως ἐντὸς δέκα πέντε ἡμερῶν τὸ Βελιγράδιον, τὸ ὁποῖον ὁ πατήρ του Μουρὰτ ὁ Β' ἐπολιόρκησεν εἰς μάτην ἐπὶ ἓν ἔτος. Εἶχε συγκεντρώσει καὶ στόλον εἰς Βιδδίνιον τῆς σημερινῆς Βουλγαρίας πρὸς ἐπίθεσιν κατὰ τῶν χριστιανικῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα, στρατολογηθέντα διὰ βούλλας τοῦ πάπα Καλλίστου τοῦ Γ', συνεκεντροῦντο εἰς Σεγκεδίν, ὅπως ἔλθωσιν εἰς βοήθειαν τοῦ Βελιγραδίου. Τοῦ στρατοῦ τούτου, ἀνερχομένου εἰς 60,000 περίπου, ἀρχηγὸς ἦτο πάλιν ὁ Ἰωάννης Οὐνυάδης, ἀληθὲς φόβητρον τῶν Τούρκων. Οὗτος ἔφθασε τὴν 14ην Ἰουλίου μὲ 200 πλοῖα πρὸ τοῦ Βελιγραδίου καὶ ἐνίκησε τὸν τουρκικὸν στόλον. Τρεῖς γαλέραι ἐβυθίσθησαν, τέσσαρες συνελήφθησαν, 500 καὶ πλέον Τοῦρκοι ἐπνίγησαν. Τὰ ὑπολειφθέντα πλοῖά του ἔκαυσεν ὁ Μωάμεθ, ὅπως μὴ πέσωσιν εἰς χεῖρας τῶν Χριστιανῶν. Ἐπὶ τῆς οὐγγρικῆς ὄχθης ἵστατο ὁ καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην πολιορκίαν διακριθεὶς ἱεροκήρυξ Ἰωάννης Καπιστρὰν κρατῶν τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ καὶ ἐνθαρρύνων τοὺς μαχομένους ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ, ἐνῷ ἐπὶ τῆς ἀντίπεραν ὄχθης ὁ Μωάμεθ λυσσῶν ἐξ ἀνυπομονησίας προσεπάθει νὰ ἐφορμήσῃ ἔφιππος διὰ τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ. Ἑπτὰ ἡμέρας μετὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην τοῦ Δουνάβεως, ὁ Μωάμεθ εἰσήγαγε μέρος τῶν στρατευμάτων του εἰς τὴν πόλιν διὰ τῶν ρηγμάτων τοῦ καταστραφέντος τείχους. Εἶχεν ἤδη φονευθῆ τὴν προηγουμένην ἑσπέραν ὁ βεηλέρβεης τῆς Ρούμελης Καρατζᾶ βέης, ὅστις διηύθυνε τὴν πολιορκίαν. Τὴν πρωΐαν τῆς 21ης Ἰουλίου 1456, οἱ γενίτσαροι κατέλαβον τὸ ἐξωτερικὸν μέρος τῆς πόλεως. Οἱ ὑπὸ τοῦ Καπιστρὰν ἐμψυχούμενοι Χριστιανοὶ στρατιῶται ἔρριπτον κατὰ τῶν Τούρκων κατὰ σωροὺς φλεγομένους κλάδους δένδρων ἐμπεπισσωμένους εἰς θεῖον. Οὕτω κατώρθωσαν μέχρι τῆς μεσημβρίας νὰ ἐκδιώξωσι τοὺς Τούρκους ἐκ τῆς πόλεως. Εὐθὺς κατόπιν ὁ Καπιστρὰν μὲ δύο ἄλλους κληρικούς, τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς 1000 μαχητῶν, ὥρμησε κατὰ τοῦ τουρκικοῦ πυροβολικοῦ. Οἱ Τοῦρκοι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν ἀλλαλάζοντες «Ἀλλάχ, Ἀλλάχ!», ἐνῷ οἱ Χριστιανοί, ἀναφωνοῦντες διηνεκῶς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ προὐχώρουν ἐνθουσιωδῶς. Βλέπων τοὺς ἀζάπηδες φεύγοντας καὶ τὸ πυροβολικόν του κινδυ-

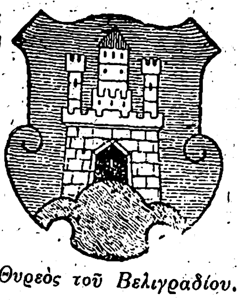

Θυρεὸς τοῦ Βελιγραδίου.

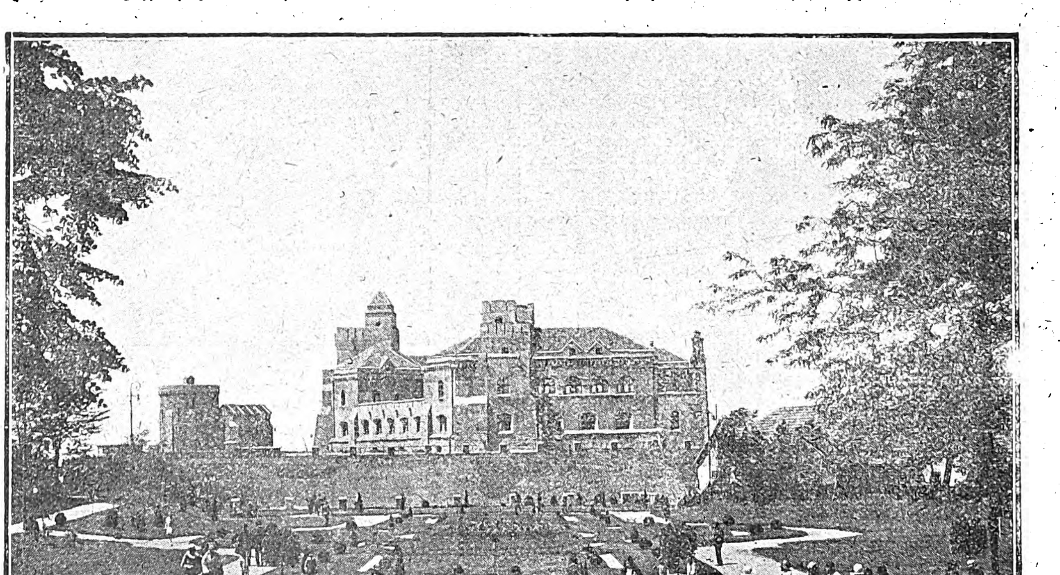

Βελιγράδιον: *Τὸ Γεωγραφικὸν Ἰνστιτοῦτον* (ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ φρουρίου).

Digitized by Google

νεῦον, ὁ σουλτᾶνος ἀνεμίχθη ὁ ἴδιος εἰς τὴν μάχην. Τραυματισθεὶς δὲ εἰς τὸν μηρόν, ἠπείλει τὸν ἀρχηγὸν τῶν γενιτσάρων ἂν ὑπεχώρει. Ἀλλ' οἱ περισσότεροι τούτων ἦσαν ἐξηντλημένοι, οἱ δὲ ἄλλοι ἔφευγον. Ἐπὶ τέλους ὁ Μωάμεθ ἐτράπη εἰς ἄτακτον φυγὴν μὲ ἑκατὸν ἁμάξια τραυματιῶν.

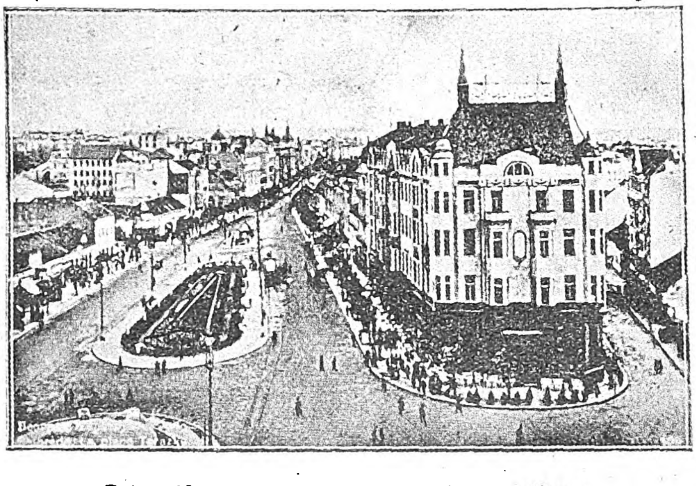

Βελιγράδιον: *Ἡ κεντρικωτέρα ὁδὸς τῆς πόλεως.*

Τριακόσια τηλεβόλα ἐκυριεύθησαν ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν, ἐνῷ 24000 Τοῦρκοι ἐφονεύθησαν. Μετὰ δύο ἑβδομάδας ἀπέθανον ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ οἱ δύο νικηταί, ὁ Οὐνυάδης καὶ ὁ Καπιστράν. Πρὸς ἀνάμνησιν τῆς μεγάλης χριστιανικῆς νίκης τοῦ Βελιγραδίου, ὁ πάπας μετέθεσε τὴν ἑορτὴν τῆς Μεταμορφώσεως εἰς τὴν 6ην Αὐγούστου, ἀνεκήρυξε δὲ τὸν Καπιστρὰν ἅγιον.

Τῷ 1492 ὁ σουλτᾶνος Βαγιαζὶτ ὁ Β' ἤλπισε νὰ κυριεύσῃ τὸ Βελιγράδιον διὰ δόλου, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχε. Τῷ 1521, κατὰ τὴν ἐναντίον τῆς Οὐγγαρίας ἐκστρατείαν τοῦ σουλτάνου Σουλεϋμὰν τοῦ Α', τὸ Βελιγράδιον ἐπολιορκήθη ὑπὸ τοῦ μεγάλου βεζύρου Πιρῆ πασᾶ (Ἰούλιος 1521). Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Αὐγούστου ἔφθασε καὶ ὁ σουλτᾶνος μετὰ τῆς κυρίας δυνάμεως τοῦ στρατοῦ. Αὐτόμολοι ἐπρόδωσαν εἰς τοὺς Τούρκους, ὅτι τὸ φρούριον εἶναι ἀσθενέστερον εἰς τὸ μέρος ὅπου ὁ Σαῦος ἐκβάλλει εἰς τὸν Δούναβιν. Ἀμέσως οἱ Τοῦρκοι καταλαβόντες τὴν ἀκριβῶς πρὸ τοῦ φρουρίου κειμένην Νῆσον τοῦ Πολέμου, ἤρχισαν φοβερὸν κανονιοβολισμὸν κατὰ τῆς πόλεως διὰ βαρέων πυροβόλων. Οἱ πολιορκούμενοι Οὔγγροι, μὴ ἔχοντες βαρὺ πυροβολικόν, παρεδόθησαν, ἀφοῦ ἐτράπη εἰς φυγὴν ὁ βοεβόδας (9 Αὐγούστου 1521). Ὁ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Οὔγγρων διατελῶν βουλγαρικὸς μισθοφορικὸς στρατὸς ἀπεχώρησε πρὸς τὸ φρούριον, ἀλλ' οἱ Οὔγγροι στρατηγοὶ Βλάσιος Ὄλαχ, Ἰωάννης Βόθιους καὶ Ἰωάννης Μόργκαϋ δὲν ἐπέτρεψαν εἰς αὐτοὺς νὰ εἰσέλθωσιν, ἵνα μὴ αὐξήσῃ ἀνωφελῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ πολιορκουμένων. Οὗτοι ὑπερησπίσθησαν ἀνδρείως ἀποκρούσαντες εἴκοσιν ἐφόδους τῶν Τούρκων καὶ θὰ ἀνθίσταντο ἴσως ἀκόμη, ὅτε ὁ Σουλεϋμάν, συμπράττοντος ἀρνησιθρήσκου τινὸς Γάλλου ἢ Ἰταλοῦ, διέταξε νὰ ἀνατιναχθῇ δι' ὑπονόμου ὁ μέγας πύργος, τὸν ὁποῖον οἱ μὲν Οὔγγροι ἱστορικοὶ ὀνομάζουσι «*Πύργον τοῦ ὁροσήμου*», οἱ δὲ Τοῦρκοι «*Μὴ φοβοῦ*». Ἡ θέσις τοῦ φρουρίου ἦτο ἀπελπιστική. Μόλις 400 ἄνδρες εἶχον ὑπολειφθῆ ἐκ τῆς φρουρᾶς, ἀλλὰ καὶ οἱ ὀλίγοι οὗτοι ἐξηκολούθουν μαχόμενοι ἡρωϊκῶς. Ἐπὶ τέλους ὅμως, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὡς ἐκ τοῦ θρησκευτικοῦ μίσους τῶν Σέρβων κατὰ τῶν Οὔγγρων, ὡς λέγουσιν οἱ Οὔγγροι ἱστορικοί, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἕνεκα τῆς προδοσίας τῶν Οὔγγρων Φραγκίσκου Χέδερβαρ καὶ Βαλεντίνου Τέρεκ ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσιν ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἐξέλθωσι σῶοι καὶ ἐλεύθεροι. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως δὲν ἐτήρησαν τὴν δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν, διότι ἔσφαξαν πολλοὺς ἐκ τῶν Οὔγγρων καὶ μετέφεραν τοὺς ὡς Βουλγάρους θεωρουμένους Σλαύους εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐποικίσαντες τὴν ἐν τῇ Πόλει *συνοικίαν τοῦ Βελιγραδίου* καὶ τὸ εἰς ἀπόστασιν 19 χμ. Β τῆς τέως τουρκικῆς πρωτευούσης κείμενον ὁμώνυμον χωρίον (βλ. κατωτ. *Βελιγράδιον Κωνσταντινουπόλεως*). Ὁ Σουλεϋμὰν διώρισεν ἀμέσως φρούραρχον ἕνα τῶν καλυτέρων ἀξιωματικῶν του, τὸν Μπαλῆ βέην, προσέλαβε δὲ 21,000 Βλάχους πρὸς ἐπισκευὴν τοῦ φρουρίου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἔμειναν 3,000 γενίτσαροι ὡς φρουρά. Τὴν κατάκτησιν τοῦ προπυργίου τούτου τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου τῆς Εὐρώπης ἐξήγγειλεν ὁ Σουλεϋμὰν δι' ἰδιαιτέρων τσαουσῶν (πρέσβεων) εἰς ὅλους τοὺς διοικητὰς τῆς χώρας του καὶ εἰς τὸν δόγην τῆς Ἑνετίας.

Τὴν ἐπιοῦσαν τῆς ἁλώσεως τῆς πόλεως ὁ σουλτᾶνος ἐτέλεσε τὴν προσευχὴν τῆς Παρασκευῆς εἰς τὸν καλύτερον ναὸν τῆς πόλεως, τὸν ὁποῖον μετέτρεψεν εἰς τζαμίον, ἐκβαλὼν σταυροὺς καὶ εἰκόνας, ὡς καὶ τὸ ἐκεῖ φυλαττόμενον λείψανον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς τῆς Νέας (*Σβέτα Παλνίτσα*, σερβιστί), τὸ ὁποῖον καὶ ἐδώρησεν εἰς τοὺς Σέρβους μοναχοὺς εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν, τὰς ὁποίας παρέσχον εἰς αὐτὸν κατὰ τὴν πολιορκίαν. Εἰς τοὺς μοναχοὺς τούτους ἐπετράπη καὶ νὰ μεταφέρωσι τὸ ἅγιον τοῦτο λείψανον εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλὰ μετά τινα χρόνον ὁ σουλτᾶνος ἠνάγκασε τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην νὰ ἀγοράσῃ αὐτὸ ὁμοῦ μεθ' ἑνὸς βραχίονος τῆς ἁγίας Βαρβάρας καὶ μιᾶς εἰκόνος τῆς Θεοτόκου ἀντὶ 12000 δουκάτων, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἑνετὸς ἱστορικὸς Σανδουγῖνος. Ἀφοῦ δὲ ἐγκατέστησε τουρκικὰς ἀρχὰς εἰς Βελιγράδιον καὶ ὥπλισε τὸ φρούριον διὰ 200 πυροβόλων, ὁ σουλτᾶνος ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Οἱ Τοῦρκοι ἔμειναν κύριοι τοῦ Βελιγραδίου μέχρι τοῦ 1688, ἔχοντες αὐτὸ ὡς ἀκραῖον ὀχυρὸν σταθμὸν κατὰ τὰς ἐναντίον τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας (Αὐστρίας) ἐκστρατείας.

Κατὰ τὸν Αὐστροτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1687-1688, ἐπὶ σουλτάνου Σουλεϋμὰν τοῦ Β', οἱ Τοῦρκοι ὑποχωροῦντες ἐξ Οὐγγαρίας ὠχυρώθησαν ἐν Βελιγραδίῳ, ἀφοῦ ἔκαυσαν τὰ παρὰ τὴν πόλιν προάστεια, ἐνῷ οἱ κάτοικοι ἔφευγον πανικόβλητοι. Ὁ στρατὸς τῶν αὐτοκρατορικῶν (Οὔγγρων καὶ Γερμανῶν) ὑπὸ τὸν ἐκλέκτορα τῆς Βαυαρίας Μαξιμιλιανόν, ἐπολιόρκησε τὴν πόλιν κανονιοβολῶν αὐτὴν ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας διὰ τεσσαράκοντα πυροβόλων καὶ δέκα πέντε ὁλμοβόλων, ἐπὶ τέλους δὲ μετὰ βαρείας ἀπωλείας ἐκυρίευσε τὸ Βελιγράδιον τῇ 6 Σεπτεμβρίου 1688. Οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἀπολέσει κατὰ τὰς ἐφόδους 7000 ἄνδρας. Ὅλα τὰ τζαμία τῆς πόλεως μετετράπησαν τότε εἰς ναοὺς τῶν Καθολικῶν, ἡ δὲ ἅλωσις τοῦ προπυργίου τούτου τῶν Τούρκων ἑωρτάσθη ἐν Οὐγγαρίᾳ, Αὐστρίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ ἐν Ῥώμῃ ὡς μεγάλη νίκη τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου.

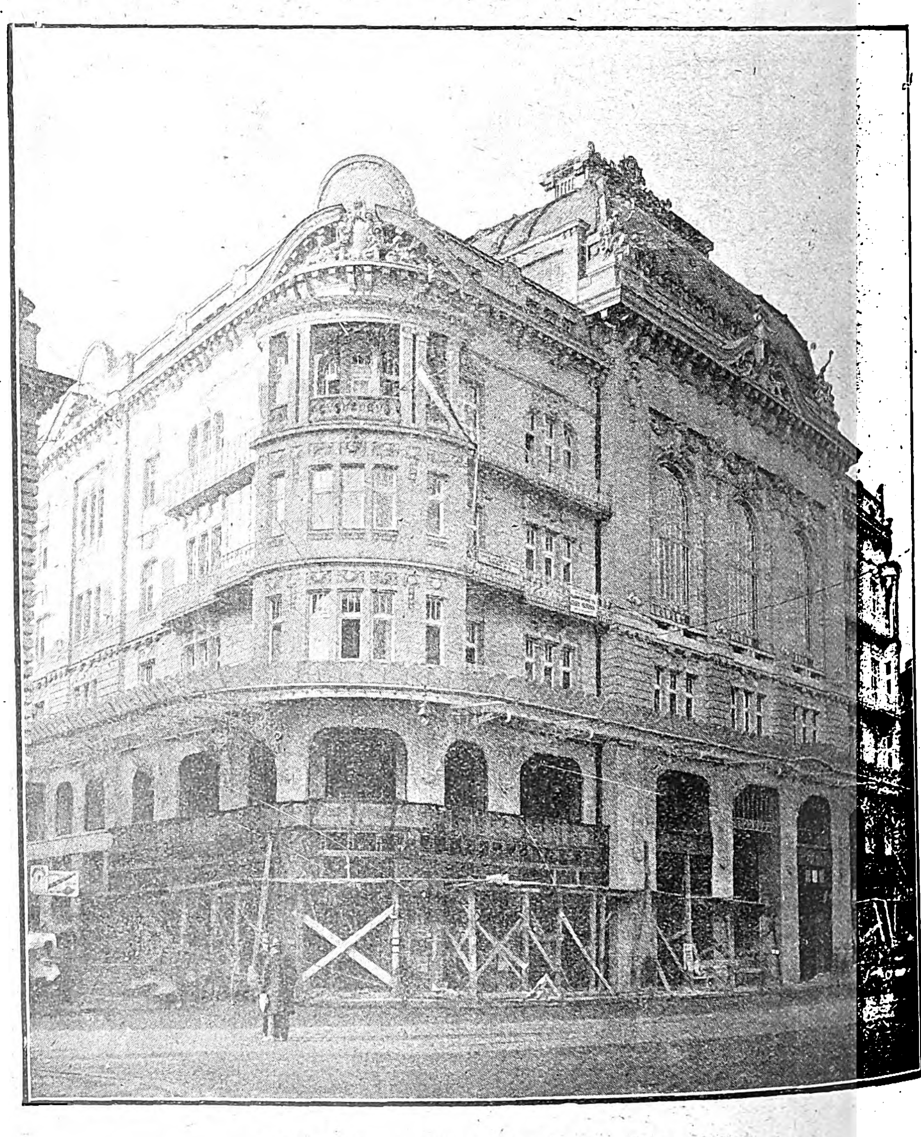

Βελιγράδιον: *Μία ἐκ τῶν νέων γωνιαίων οἰκιῶν.*

Μετὰ δύο ὅμως ἔτη οἱ Τοῦρκοι ἐκστρατεύσαντες ἐκ νέου ὑπὸ τὸν μέγαν βεζύρην Μουσταφᾶ Κιοπρουλῆ ἀνέκτησαν τὸ Βελιγράδιον (9 Ὀκτωβρίου 1690) μετὰ δωδεκαήμερον πολιορκίαν, ἀφοῦ ἀνετινάχθη ἡ ἐν τῷ φρουρίῳ πυριτιδαποθήκη.

Κατὰ τὸν κατόπιν πόλεμον τῆς Τουρκίας ἐναντίον τῆς Αὐστρίας καὶ Βενετίας (1716), ὁ ἀρχιστράτηγος τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ, πρίγκιψ Εὐγένιος τῆς Σαβοΐας, ἀφοῦ ἐνίκησε τοὺς Τούρκους παρὰ τὸ Πετροβαραδῖνον, ὅπου ἔπεσε καὶ ὁ μέγας βεζύρης Ἀλῆ πασᾶς, ἐπολιόρκησε τὸ Βελιγράδιον. Ὁ σουλτᾶνος Ἀχμὲτ ὁ Γ' ἀπέστειλεν ἐπικουρικὸν στρατὸν ὑπὸ τὸν νέον μέγαν βεζύρην. Οὗτος ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγάς του 80000 γενιτσάρους, 20000 σπαχῆδες, 20000 ἄνδρας ἄλλου στρατοῦ καὶ 30000 Τατάρους τῆς Κριμαίας, ἐνεφανίσθη τὴν 1ην Αὐγούστου 1717 πρὸ τῶν παρὰ τὸ Βελιγράδιον ὑψωμάτων τῆς Κρούσας (*Χισαρτζὶκ*), ὅπως ἐνισχύσῃ τὴν ἀμυνομένην φρουράν, ἀνερχομένην εἰς 30000 ἀνδρῶν. Ὁ βεζύρης ἂν καὶ ἔχων σημαντικὴν ἀριθμητικὴν ὑπεροχὴν ἐπὶ τῶν πολιορκητῶν, μόλις ἀνερχομένων εἰς 80000 ἀνδρῶν, ἔχασε τὸν καιρόν του εἰς συζητήσεις μετὰ τῶν αὐλικῶν καὶ τοῦ Ρεῒς-ἐφέντη, χωρὶς κἂν ν' ἀκούῃ τὴν γνώμην του. Μετ' ὀλίγον ἔφθασαν εἰς τοὺς Τούρκους νέαι ἐνισχύσεις ὑπὸ τὸν χάνην τῆς Κριμαίας, ἄγοντα 70000 ἄνδρας, ἀλλὰ καὶ τούτου ἡ γνώμη ζητοῦντος ἄμεσον μάχην δὲν εἰσηκούσθη. Ἡ μάχη συνήφθη ἐπὶ τέλους τῇ 16ῃ Αὐγούστου 1717. Οἱ Τοῦρκοι ἡττήθησαν κατὰ κράτος, ἀπολέσαντες 131 πυροβόλα, 35 ὁλμοβόλα, 51 σημαίας, πρὸς δὲ καὶ τὴν σκηνὴν τοῦ βεζύρου, 10000 νεκρούς, 5000 τραυματίας καὶ 5000 αἰχμαλώτους ἀπέναντι 2000 μόλις νεκρῶν καὶ 3000 πληγωμένων τοῦ χριστιανικοῦ στρατοῦ. Οὗτος κατέλαβε μετὰ δύο ἡμέρας καὶ τὸ Βελιγράδιον κυριεύσας 750 πυροβόλα. Ἡ μεγάλη αὕτη νίκη ἐπανηγυρίσθη ἐν Αὐστρίᾳ, ὅπου καὶ λαϊκὰ ᾄσματα ἐψάλλοντο διὰ τὸν πρίγκιπα Εὐγένιον τῆς Σαβοΐας. Οἱ Αὐστριακοὶ ἐκράτησαν τὸ Βελιγράδιον μέχρι τοῦ 1739, βελτιώσαντες τὸ φρούριον καὶ ἀναπτύξαντες τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν τῆς πόλεως. Τῷ 1739 οἱ Τοῦρκοι ἀνέκτησαν τὸ Βελιγράδιον, ἀλλὰ τῷ 1789 ἐκυρίευσαν αὐτὸ πάλιν οἱ Αὐστριακοὶ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Λαουδὸν (Loudon). Ἀναφέρεται ὅτι κατὰ τὴν ἔφοδον ἠνδραγάθησε καὶ Ἕλλην μαχητὴς ἐγκατεστημένος ἐν Οὐγγαρίᾳ, ὅστις καὶ ἐξήτησε παρὰ του Λαουδὸν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος του Κοζάνης (Μακεδονίας) καὶ τὸν τίτλον von Kozani δι' ἑαυτόν. Τῷ 1792 οἱ Τοῦρκοι ἐγένοντο πάλιν κύριοι τοῦ φρουρίου καὶ τῆς πόλεως.

Ἀρξαμένης κατόπιν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος τῆς ἐπαναστατικῆς κινήσεως τῶν Σέρβων, οὗτοι ἠνάγκασαν τοὺς Τούρκους τοῦ Βελιγραδίου νὰ συνθηκολογήσωσι τῷ 1807. Ἀλλὰ τῷ 1813 οἱ

Digitized by Google

Τοῦρκοι κατέλαβον πάλιν τὸ Βελιγράδιον, ὅπου καὶ διετήρησαν φρουρὰν μέχρι τοῦ 1866, ἂν καὶ ἡ Σερβία εἶχεν ἀνακηρυχθῆ αὐτόνομος ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Τουρκίας ἀπὸ τοῦ 1812 διὰ τοῦ 8ου ἄρθρου τῆς τουρκορρωσικῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου (16/28 Μαΐου 1812), ἰδίᾳ δὲ ἀπὸ τοῦ 1830, ὅτε ἀνεγνωρίσθη διὰ τοῦ χάττι-σερὶφ τῆς 29 Αὐγούστου καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων ὁ Κνέζης (Κνιάζ) Μίλος Ὀβρένοβιτς ὡς κληρονομικὸς ἡγεμὼν τῆς χώρας. Ὑπῆρχε δηλαδὴ συγκυριαρχία Σέρβων καὶ Τούρκων ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς χώρας. Ἡ τουρκικὴ συνοικία τῆς πόλεως ἐτέλει ὑπὸ ἰδιαίτερον τουρκικὸν διοικητικὸν καθεστώς, ἐνῷ τὸ ὑπόλοιπον μέρος τῆς πόλεως διῳκεῖτο ὑπὸ τῶν Σέρβων. Τὸ δυαδικὸν τοῦτο διοικητικὸν καθεστὼς ἐγίνετο παραίτιον διηνεκῶν ἐπεισοδίων μεταξὺ Σέρβων καὶ Τούρκων. Τῇ 15 Ἰουνίου 1862 ἐξ ἀφορμῆς ἔριδος παρὰ μίαν δημοσίαν κρήνην τῆς πόλεως, ἔριδος καθ' ἣν ἐφονεύθη εἷς Σέρβος, συνήφθη ἀληθὴς μάχη Σέρβων καὶ Τούρκων εἰς τὰς ὁδούς. Οἱ Τοῦρκοι κάτοικοι κατέφυγον ἐντὸς τοῦ φρουρίου, ἐνῷ οἱ διαπληκτισμοὶ ἐξηκολούθουν. Τὴν 17ην Ἰουνίου ὁ Τοῦρκος φρούραρχος Ἀσὶρ πασᾶς ἤρχισεν αἰφνιδίως νὰ βομβαρδίζῃ τὴν πόλιν. Ὁ κανονιοβολισμὸς κατέπαυσε χάρις εἰς ἐπέμβασιν τῶν προξένων τῶν μεγάλων δυνάμεων, ὁ Τοῦρκος φρούραρχος ἀνεκλήθη ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, συνῆλθε δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνδιάσκεψις τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ὑπογραψασῶν τὴν συνθήκην Παρισίων (1856) Δυνάμεων, οἵτινες ὑπέγραψαν τὸ πρωτόκολλον τῆς 8 Σεπτεμβρίου 1862, δυνάμει τοῦ ὁποίου ἐπεβλήθη ἡ μετανάστευσις τῶν Τούρκων κατοίκων Βελιγραδίου καὶ ἡ κατεδάφισις τῶν φρουρίων τῆς Οὐζίτσης καὶ τοῦ Σόκολ, διετηροῦντο ὅμως ἀκόμη τουρκικαὶ φρουραὶ εἰς τὰ φρούρια τοῦ Βελιγραδίου, τοῦ Σαμπάτς, τοῦ Σμεδέροβο καὶ τοῦ Κλάδοβο. Ἀλλ' ὁ ἡγεμὼν Μιχαὴλ Ὀβρένοβιτς ἐξηκολούθει τὰς διπλωματικάς του ἐνεργείας, μέχρι τοῦ 1867, ὅτε ἡ Πύλη, οὖσα ἀπησχολημένη τότε μὲ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Αἱ τελευταῖαι τουρκικαὶ φρουραὶ ἀπεσύρθησαν κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἐκ Βελιγραδίου, καὶ ἐκ τῶν τριῶν ἄλλων φρουρίων. Ἔκτοτε ἤρχισεν ἡ περίοδος τῆς ἀναπτύξεως τοῦ Βελιγραδίου ὅπερ ἀπὸ τοῦ 1841 ἤδη ἦτο πρωτεύουσα τῆς σερβικῆς ἡγεμονίας.

Κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον τὸ Βελιγράδιον ἐβομβαρδίσθη δίς, ἤλλαξε δὲ χεῖρας τετράκις (βλ. κατωτ. *Στρατ. Ἱστορ.*). Μετὰ τὴν κατάρρευσιν τοῦ βουλγαρο-γερμανικοῦ μακεδονικοῦ μετώπου οἱ Σέρβοι κατέλαβον πάλιν τὸ Βελιγράδιον, ὅταν δὲν ὑπῆρχε πλέον αὐστροουγγρικὴ μοναρχία, εἶχε δὲ ἤδη ἱδρυθῆ τὸ βασίλειον τῆς Νοτιοσλαυΐας.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΣΤΡΑΤ. ΙΣΤΟΡ.] Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον (1914-1918) μετὰ τὴν ἀμαχητὶ κατάληψιν τοῦ *Βελιγραδίου* τὴν 2αν Δεκεμβρίου 1914 ὑπὸ μονάδων τῆς 5ης αὐστριακῆς στρατιᾶς τοῦ στρατηγοῦ Frank, ἐπηκολούθησαν δύο μάχαι φερόμεναι ὑπὸ τὸ ὄνομα *μάχαι Βελιγραδίου*.

Α΄) Οἱ Σέρβοι, ἀφ' οὗ ἐνίκησαν τοὺς Αὐστριακοὺς εἰς Ρούδνικ (3—9 Δεκεμβρίου 1914), προήλασαν πρὸς βορρᾶν, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἀποθήσεως αὐτῶν πρὸς τὴν ἀριστερὰν (βορείαν) ὄχθην τοῦ Σαύου καὶ τῆς ἀνακαταλήψεως ὁλοκλήρου τοῦ σερβικοῦ ἐδάφους. Οἱ Αὐστριακοὶ ἐπεζήτησαν ν' ἀντιτάξωσιν ὑστάτην ἄμυναν διὰ δύο σωμάτων στρατοῦ ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῶν περιστεφόντων τὸ Βελιγράδιον, εἰς ἀπόστασιν 5—6 χιλιομέτρων, νοτίως ἀπ' αὐτοῦ, ἅτινα καὶ ὠργάνωσαν εἰς προγεφύρωμα, ὡς ἐκ τούτου δ' ἐπῆλθε τὴν 14ην Δεκεμβρίου 1914 μάχη, καθ' ἣν ἀνέτρεψαν οἱ Σέρβοι τοὺς Αὐστριακούς, ἀναγκασθέντας νὰ προσπεράσωσι κατὰ τὴν νύκτα 14—15 Δεκεμβρίου τὸν Σαῦον καὶ εὐθὺς κατόπιν τὸν Δούναβιν. Κατὰ τὴν πρωΐαν τῆς 15ης οἱ Σέρβοι δὲν ἀντεμετώπισαν εἰμὴ ὑπολείμματα αὐστριακοῦ στρατοῦ, ἐξαναγκασθέντα ἀμέσως εἰς παράδοσιν, ἠδυνήθησαν δὲ τότε νὰ καταλάβωσι κατὰ τὴν ἰδίαν ταύτην πρωΐαν ἀμαχητὶ τὸ Βελιγράδιον διὰ τῆς μεραρχίας ἱππικοῦ, παρέμειναν ἔκτοτε ἐλεύθερον μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου 1915.

Β΄) Αὐστρογερμανικὸν στράτευμα ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατάρχου Μάκενσεν (Mackensen), ἀποτελούμενον ἐκ τῆς στρατιᾶς τοῦ Δουνάβεως τοῦ στρατηγοῦ Κάλβιτζ (Callwitz) καὶ τῆς τοῦ Σαύου τοῦ στρατηγοῦ Κέβες (Koewes), ἀφοῦ ἐξετέλεσεν ἰσχυρὸν βομβαρδισμὸν διὰ πυροβολικοῦ κατὰ τοῦ Βελιγραδίου ἐπὶ τριήμερον (6—9 Ὀκτωβρίου 1915), ἐπενεγκόντα μεγίστας βλάβας ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ φονεύσαντα περὶ τὰς 5,000 κατοίκων, διέβη τὸν Δούναβιν καὶ τὸν Σαῦον, ἐπειδὴ δὲ οἱ Σέρβοι ἐξηκολούθουν ἀνθιστάμενοι εἰς τὸ Βελιγράδιον διὰ τῆς στρατιᾶς τῆς ἀποκληθείσης τοῦ Βελιγραδίου, ἐπηκολούθησαν αἱματηρότατοι ἀγῶνες ἐντὸς τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως καὶ ἰδιαίτατα ἐντὸς τοῦ προαστείου *Βρατσάρ*. Οἱ Σέρβοι, ἵνα ἀποφύγωσι τότε τὴν πλήρη καταστροφὴν τῆς πρωτευούσης των, ὑπεχώρησαν ἐξ αὐτῆς καὶ κατέλαβον τὰ περιστέφοντα τὴν πόλιν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ νότου ὑψώματα, δηλαδὴ τὰ πρό τινων μηνῶν χρησιμοποιηθέντα διὰ τὴν ὑστάτην ἄμυναν ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν, ἠδυνήθησαν δὲ τότε οἱ Αὐστρογερμανοὶ νὰ καταλάβωσι τὸ Βελιγράδιον τὴν 9ην Ὀκτωβρίου, ὅπερ ἔκτοτε περέμεινε διαρκῶς ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν κεντρικῶν συμμάχων μέχρι τῆς 1ης Νοεμβρίου 1918, καθ' ἣν ἡ 1η σερβικὴ στρατιὰ κατέλαβεν ὁριστικῶς τὸ Βελιγράδιον ἀμαχητί.

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

—Βελιγραδίου *συνθῆκαι* [*Διπλωμ. Ἱστορ.—Διεθν. Δίκ.*]. Ἐν Βελιγραδίῳ ὑπεγράφησαν τῇ 7)18 Σεπτεμβρίου 1739, κατόπιν μεσολαβήσεως τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ΙΕ' τῆς Γαλλίας, δύο συνθῆκαι εἰρήνης, διὰ τῶν ὁποίων ἐτέθη τέρμα εἰς τὸν ἐπὶ δύο ἔτη διαρκέσαντα πόλεμον τῆς Τουρκίας κατὰ τῆς Ρωσίας καὶ κατὰ τῆς συμμάχου αὐτῆς Αὐστρίας, βασιλευόντων ἐν Τουρκίᾳ μὲν τοῦ σουλτάνου Μαχμοὺτ τοῦ Α', ἐν Ρωσίᾳ τῆς τσαρίνης Ἄννης καὶ ἐν Αὐστρίᾳ τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου τοῦ ΣΤ'.

Μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Πασάροβιτς (1718), διὰ τῆς ὁποίας ἔχασεν ὁριστικῶς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ Τρανσυλβανίαν ὡς καὶ μέρος τῆς Βλαχίας καὶ Σερβίας (21 Ἰουλίου 1718), ἡ Τουρκία κλείσασα εἰρήνην καὶ μετὰ τῆς Περσίας ἐφαίνετο ἀποφασισμένη νὰ διέλθῃ περίοδον εἰρήνης, ὅπως ἐπιδοθῇ εἰς ἐσωτερικὰς καὶ στρατιωτικὰς μεταρρυθμίσεις, τῶν ὁποίων τὴν ἀνάγκην ἀντελαμβάνοντο μὲν ἄνδρες πολιτικοὶ ὡς ὁ μέγας βεζύρης, Δαμὰτ Ἰβραχὴμ πασᾶς, γαμβρὸς τοῦ σουλτάνου Ἀχμὲτ τοῦ Γ', ὁ ἐκ τῆς ἐν Μάλτᾳ αἰχμαλωσίας χάρις εἰς τὴν μεσολάβησιν τῶν Γάλλων λυτρωθεὶς Τοπὰλ Ὀσμὰν πασᾶς καὶ ἄλλοι, συνίστων δὲ ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει καταφυγὼν μνηστὴρ τοῦ οὐγγρικοῦ θρόνου Φραγκῖσκος Ράκοτσυ καὶ ὁ ἀρνησίθρησκος Γάλλος κόμης Μπονεβάλ, ὅστις εἶχεν ἀναλάβει τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ τουρκικοῦ πυροβολικοῦ. Τὴν εἰρήνην συνεβούλευον καὶ ὑπεστήριζον ὡσαύτως οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευταὶ Ἀγγλίας καὶ Ὁλλανδίας. Ἀλλ' ἡ διπλωματικὴ ἀτμοσφαῖρα τῆς Εὐρώπης ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἱκανῶς τεταραγμένη. Ἡ Ρωσία, ἡ Πρωσσία καὶ ἡ Αὐστρία εἶχον συνάψει τῷ 1732 μυστικὴν συμφωνίαν περὶ διαμελισμοῦ τῆς Πολωνίας, πρὸς τοῦτο δὲ ἔκρινον κατάλληλον στιγμὴν τὴν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως Αὐγούστου γενομένην ἐκλογὴν ὡς τοιούτου τοῦ Στανισλάου Λετσίνσκυ (1733), μετὰ τὴν ὁποίαν ρωσικὰ καὶ αὐστριακὰ στρατεύματα εἰσέβαλον εἰς Πολωνίαν.

Ἀφ' ἑτέρου ἡ Γαλλία, ἐφαρμόζουσα τὴν πολιτικὴν τοῦ ἀνατολικοῦ προφράγματος καθ' ἣν ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ἰσχυρόν τινα σύμμαχον εἰς τὰ ἀνατολικὰ σύνορα τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἐνδιεφέρετο διηνεκῶς διὰ τὴν τύχην τῆς Πολωνίας, διὸ καὶ ἔσπευσε νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Αὐστρίας, ὁ δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει Γάλλος πρεσβευτὴς Βιλνὲβ (μαρκήσιος de Villeneuve) δὲν ἔπαυεν ἐργαζόμενος παρὰ τῷ Διβανίῳ, ὅπως παρασύρῃ καὶ τὴν Τουρκίαν εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσίας, διότι κατεπάτησε τὰς συνθήκας τοῦ Φάλξεν (1711) καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1714), διὰ τῶν ὁποίων ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Πολωνίας ἐτίθετο ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῆς Πύλης. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ Τουρκία δὲν ἔδιδε προσοχὴν εἰς τὰς εἰσηγήσεις τοῦ Βιλνέβ, εἰς τὰς ὁποίας προσετέθησαν καὶ αἱ τοῦ Μπονεβάλ, ἐργαζομένου ὑπὲρ τῆς Γαλλίας καὶ συνιστῶντος γαλλοτουρκικὴν συμμαχίαν ἐναντίον τῆς Αὐστρίας, τῆς ὁποίας μάλιστα ἀπέστειλε καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐκπονηθὲν σχέδιον εἰς Βερσαλλίας. Τὴν συμμαχίαν ταύτην ἀπεποιήθη ἡ γαλλικὴ διπλωματία, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Κάρολος ὁ ΣΤ', πληροφορηθεὶς τὰ τεκταινόμενα, ἔσπευσε νὰ ὑπογράψῃ τὴν ἐν Βιέννῃ συνθήκην εἰρήνης μετὰ τῆς Γαλλίας (1735). Βλέπουσα οὕτως ἡ Ρωσία τὴν σύμμαχον αὐτῆς Αὐστρίαν ἐξασφαλισθεῖσαν ἐκ μέρους τῆς Γαλλίας, ἤρχισε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας (1736) καταλαβοῦσα τὸ Ἀζόφ, εἰσβαλοῦσα εἰς Κριμαίαν καὶ κυριεύσασα τὸ Ὀρκαποῦ, τὸ Κιλμπουρούν, τὸ Βαγτσεσαράϊ καὶ τὴν Συμφερούπολιν. Ἡ Αὐστρία, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ὁλλανδία ἔσπευσαν ἀμέσως νὰ προσφέρωσι τὴν μεσολάβησιν αὐτῶν μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ρωσίας, ἀλλὰ τὰς διαπραγματεύσεις ἤρχισε μόνος ὁ πρέσβυς τῆς Αὐστρίας Talman, ὅστις καὶ παρεῖχε ταύτας μεροληπτῶν ὑπὲρ τῆς Ρωσίας, μέχρις ὅτου καὶ ἡ Αὐστρία, ἑτοιμασθεῖσα ἐπαρκῶς, προφασιζομένη δὲ τὴν παρελκυστικὴν δῆθεν πολιτικὴν τῆς Πύλης, ἐπενέβη καὶ ἡ ἰδία εἰς τὸν πόλεμον πρὸς βοήθειαν τῆς συμμάχου της Ρωσίας, καταλαβοῦσα τὴν Νύσσαν τῆς Σερβίας, ἐνῷ ὁ Τάλμαν καὶ οἱ ἐν τῷ μεταξὺ εἰς Σορόκα τῆς Βεσαραβίας φθάσαντες πληρεξούσιοι τῆς Ρωσίας ἐξηκολούθουν τὰς περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ μεγάλου βεζύρου. Συνεχιζομένων βραδύτερον τῶν διαπραγματεύσεων ἐν Νιεμίρωφ τῆς Πολωνίας, οἱ Ρῶσοι ἀπεκάλυψαν τοὺς ἀληθεῖς σκοπούς των, προβάλλοντες ὡς ὅρους εἰρήνης: τὴν ἐκχώρησιν τῆς Κριμαίας καὶ τοῦ Κουμπὰν εἰς τὴν Ρωσίαν, τὴν ἀναγνώρισιν τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Μολδαυίας ὡς ἀνεξαρτήτων ἡγεμονιῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ρωσίας, τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ τίτλου «αὐτοκράτωρ» εἰς τὸν τσάρον καὶ τὸν ἐλεύθερον διάπλουν διὰ τοῦ Εὐξείνου, τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου, ἐνῷ οἱ Αὐστριακοὶ ἐζήτουν τὴν ἐπέκτασιν τῶν τότε ἐν Βλαχίᾳ συνόρων τῆς Αὐστρίας μέχρι τοῦ ποταμοῦ Δυμποβίτσα ἢ ἐπέκτασιν τῆς Αὐστρίας ἐν Βοσνίᾳ, πρὸς δὲ τὸ Βιδδίνιον τῆς Βουλγαρίας καὶ ἐπέκτασιν ἐν Σερβίᾳ.

Ἡ ἀπάντησις τῶν Τούρκων ἦτο ἀρνητική. Πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ὅτι ἡ Τουρκία δὲν ἠδύνατο νὰ συγκατατεθῇ εἰς ἐδαφικὰς ἐκχωρήσεις, οἱ Τοῦρκοι ἤντλουν ἐπιχειρήματα οὐχὶ μόνον ἐκ τοῦ Κορανίου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου, ἀκόμη δὲ καὶ ἐκ τοῦ Οὔγωνος Γροτίου, λέγοντες ὅτι ἡ διαγωγὴ τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ρωσίας ἀντέβαινε πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ τελευταίου τούτου, καθ' ἃς τὰ διαβήματα τῶν ἡγεμόνων δέον νὰ βασίζωνται ἐπὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου. Τέλος μετὰ πολλὰς ἀντεγκλήσεις ἡ συνδιάσκεψις αὕτη, ἥτις ἐπεδίωξε τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης, διελύθη καὶ ἤρχισεν ὁ πόλεμος εἰς ὅλα τὰ μέτωπα μεταξὺ Ρωσίας καὶ Αὐστρίας ἀφ' ἑνὸς καὶ Τουρκίας ἀφ' ἑτέρου, εἰς ἣν ὁ πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας Βιλνὲβ ἔδωκεν ἐν τῷ μεταξὺ τὴν συμβουλὴν νὰ μὴ δεχθῇ ποτὲ τὸν ὅρον τοῦ ἐλευθέρου διάπλου τῶν Στενῶν, ἐνῷ ὁ βεζύρης ἐζήτει ἐν Βερσαλλίαις τὴν μεσολάβησιν τῆς Γαλλίας.

Ὁ πόλεμος ἀπέβη ἀτυχὴς διὰ τὴν Αὐστρίαν κυρίως. Οἱ στρατηγοὶ αὐτῆς διαφωνοῦντες μεταξύ των ἡττήθησαν ἐπανειλημμένως καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἐκκενώσωσι τὴν Βοσνίαν καὶ τὸ ὑπ' αὐτῶν κατεχόμενον μέρος τῆς Σερβίας, τὴν δὲ 26 Ἰουλίου 1739 οἱ Τοῦρκοι περιεκύκλωσαν τὸ Βελιγράδιον. Οἱ Ρῶσοι ὅμως, ἂν καὶ ὁ στόλος αὐτῶν κατεστράφη ὑπὸ τοῦ Καπετὰν πασᾶ, κατέλαβον ὁλόκληρον τὴν Μολδαυίαν. Ἐπιτέλους ὅμως αἱ εἰρηνευτικαὶ προσπάθειαι τῆς Γαλλίας ἐπέτυχον καὶ αἱ διαπραγματεύσεις τῆς προκαταρκτικῆς εἰρήνης ἤρχισαν μετὰ τοῦ Αὐστριακοῦ πληρεξουσίου Νάϊππεργ (Neipperg) εἰς τὸ πρὸ τοῦ Βελιγραδίου τουρκικὸν στρατόπεδον, ὅπου εἶχε προσέλθει καὶ ὁ Γάλλος πρεσβευτὴς Βιλνέβ. Μετά τινας δισταγμούς, τῶν Τούρκων ἐξακολουθούντων τὰς ἐναντίον τοῦ Βελιγραδίου ἐφόδους, ὁ Νάϊππεργ ἐδέχθη ὡς βάσιν τῆς εἰρήνης τὴν εἰς τὴν Τουρκίαν ἐκχώρησιν τοῦ ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν κατεχομένου μέρους τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Σερβίας μετὰ τοῦ Βελιγραδίου καὶ τοῦ Σαμπάτς. Ὁ Σαῦος καὶ ὁ Δούναβις θὰ ὦσι τὰ νέα σύνορα. Ἡ προκαταρκτικὴ συνθήκη εἰρήνης ὑπεγράφη ἐν τῷ τουρκικῷ στρατοπέδῳ τῇ 1 Σεπτεμβρίου 1739, τὴν δὲ 4ην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ὁ βεζύρης εἰσῆλθεν εἰς Βελιγράδιον, τοῦ ὁποίου συνεφωνήθη νὰ κατεδαφισθῶσι τὰ νέα φρούρια. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Αὐστριακὸς πληρεξούσιος ἐδήλωσεν ὅτι τὴν ὁριστικὴν εἰρήνην ἐννοεῖ νὰ ὑπογράψῃ συγχρόνως μετὰ τῆς Ρωσίας, ἐκ μέρους τῆς ὁποίας εἶχεν ἀποσταλῆ εἰδικὸς ἀντιπρόσωπος διαπραγματευόμενος καὶ οὗτος μετὰ τῶν Τούρκων, ἐπεσπεύσθη καὶ ἡ συνομολόγησις τῆς μετὰ τῆς Ρωσίας εἰρήνης. Οὕτως ὑπεγράφησαν τὴν 7)18ην Σεπτεμβρίου δύο χωρισταὶ συνθῆκαι εἰρήνης, μία μετὰ τῆς Αὐστρίας καὶ μία μετὰ τῆς Ρωσίας, μεσολαβήσαντος δι' ἀμφοτέρας τοῦ Βιλνέβ, ὅστις καὶ ὑπέγραψεν αὐθημερὸν ἐξ ὀνόματος τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας (τιτλοφορουμένου ἐν τῷ ἐγγράφῳ τούτῳ «αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων») ἐγγυητικὴν πρᾶξιν, δι' ἧς ὁ τελευταῖος οὗτος ἐγγυᾶται τὴν τήρησιν τῶν ὅρων τῆς τουρκοαυστριακῆς συνθήκης ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ τοῦ «αὐτοκράτορος τῶν Ρωμαίων», δηλαδὴ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας.

Ἡ συνθήκη αὕτη, συναφθεῖσα διὰ 27 ἔτη, ὁρίζει εὐθὺς ἐν τῷ 1ῳ ἄρθρῳ, ὅτι τὸ Βελιγράδιον ἀποδίδεται εἰς τὴν Τουρκίαν μετὰ τῶν φρουρίων, ὡσαύτως τὸ φρούριον τοῦ Σαμπάτς (ἄρθρ. 2), ὁλόκληρος ἡ Σερβία (ἄρθρ. 3), ἡ αὐστριακὴ Βλαχία (ἄρθρ. 4), ἡ νῆσος Ὄρσοβα καὶ τὸ φρούριον Ἁγίας Ἐλισάβετ. Τὸ Βανᾶτον τοῦ Τέμεσβαρ παραμένει ὁλόκληρον εἰς τὴν Αὐστρίαν (ἄρθρ. 5). Ὁ ροῦς τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Σαύου, εἰς τὰ μέρη τῶν ὁποίων ἑκάστη ὄχθη ἀνήκει εἰς τὸν ἕνα ἐκ τῶν συμβαλλομένων, εἶναι κοινὸς εἰς ἀμφοτέρους διὰ τὴν ἁλιείαν καὶ τὰς ἄλλας ἀνάγκας, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως νὰ μὴ ὑπερβαίνωσι τὸ ἥμισυ τοῦ ποταμοῦ, θὰ δύναται ὅμως ἑκάτερος νὰ ρυμουλκῇ τὰ πλοῖά του κατὰ τὸν ἀνάπλουν καὶ διὰ τῆς ἀπέναντι ὄχθης (ἄρθρ. 7). Τὸ 8ον ἄρθρ., ἀφορῶν εἰς τὰ προνόμια τὰ παραχωρηθέντα ὑπὸ τῶν σουλτάνων εἰς Καθολικοὺς κληρικοὺς διὰ προηγουμένων συνθηκῶν καὶ διαταγμάτων, ἐγκαθιστᾷ εἶδός τι προστασίας τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας ἐπὶ τῶν Καθολικῶν ὡς πρὸς τὴν τήρησιν τῶν προνομίων τούτων. Ἐκτὸς τούτου ὁ αὐτοκράτωρ θὰ δύναται ν' ἀναφέρεται εἰς τὸν σουλτᾶνον καὶ νὰ προβαίνῃ εἰς τὰ ἀναγκαῖα διαβήματα δι' ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν θρησκείαν καὶ τὰ ἐν Ἱερουσαλὴμ χριστιανικὰ προσκυνήματα. Ἐπὶ τοῦ ἄρθρου τούτου, ἀποτελοῦντος ἐπικύρωσιν τοῦ 13ου ἄρθρου τῆς συνθήκης τοῦ Κάρλοβιτς (1699), ἐβάσιζεν ἡ Αὐστρία μέχρι τῶν πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου χρόνων δικαίωμα προστασίας τῶν Καθολικῶν, τοὐλάχιστον ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ. Τὸ 11ον ἄρθρον, ἀφορῶν εἰς τὴν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τοῦ ἐμπορίου ὑπὸ τῶν ὑπηκόων τῶν δύο κρατῶν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὅρου

Digitized by Google

τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου ἔθνους, ἐνδιαφέρει καὶ τὸν Ἑλληνισμόν, διότι ἐπὶ τῇ βάσει αὐτοῦ, ὡς καὶ προηγουμένως διὰ τοῦ 14ου ἄρθρου τῆς συνθήκης τοῦ Κάρλοβιτς, ἠδύναντο νὰ ἐμπορεύωνται ἐν Αὐστρίᾳ καὶ Οὐγγαρίᾳ οἱ ὑπόδουλοι τότε Ἕλληνες. Τὸ αὐτὸ ἄρθρον προβλέπει τὴν παρακώλυσιν τῆς πειρατείας. Τὸ 15ον ἄρθρον προβλέπει τὴν διαλλακτικὴν λύσιν μεθοριακῶν διαφορῶν ὑπὸ εἰδικῶν ἐπιτρόπων, οἱ ὁποῖοι «δὲν θὰ εἶναι θορυβοποιοί, ἀλλ' ἄνθρωποι σοβαροί, τίμιοι, σώφρονες, ἐμπειρογνώμονες καὶ εἰρηνικοί», ἀπαγορεύει δὲ καὶ τὰς μονομαχίας. Αἱ εἰσβολαὶ καὶ ἐρημώσεις ἀπαγορεύονται (ἄρθρ. 16), δὲν θὰ παραχωρῆται δὲ ἄσυλον εἰς τοὺς κακοποιούς, τοὺς ἐπαναστάτας καὶ τοὺς δυσηρεστημένους (ἄρθρ. 17). Τὸ 21ον ἄρθρον ἀφορᾷ εἰς τὰ προνόμια τῶν ἑκατέρωθεν πρεσβευτῶν.

Τὴν συνθήκην προσυπογράφει ἐν ὑστερογράφῳ καὶ ὁ πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας, δηλῶν ὅτι συνήφθη τῇ μεσολαβήσει καὶ ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γαλλίας, τὸν ὁποῖον ὅμως ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας ὀνομάζει εἰς τὴν ἀκολουθοῦσαν ἐπικύρωσιν «βασιλέα τῶν Γαλατῶν». Κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν κυρώσεων ἐγένετο καὶ δήλωσις τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως, ἀνακοινούσης τὴν μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Ρωσίας ὑφισταμένην συνθήκην συμμαχίας.

Ἡ δὲ ρωσοτουρκικὴ συνθήκη ἀριθμοῦσα 15 ἄρθρα ὁρίζει ὅτι τὸ φρούριον τοῦ Ἀζὸφ θέλει κατεδαφισθῆ, ἐπιτρεπομένου εἰς μὲν τὴν Ρωσίαν ν' ἀνεγείρῃ ἄλλο φρούριον παρὰ τὴν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Δὼν νῆσον Τσερκάσκ, εἰς δὲ τὴν Τουρκίαν παρὰ τὰ σύνορα τοῦ Κουμπάν. Τὸ προηγουμένως κατεδαφισθὲν φρούριον τοῦ Ταϊγανίου δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀνεγερθῇ ἐκ νέου. Τὸ δὲ σπουδαιότερον, ἡ Ρωσία στερεῖται τοῦ δικαιώματος νὰ ἔχῃ στόλον καὶ ἄλλα πλοῖα ἐν τῇ Ἀζοφικῇ θαλάσσῃ καὶ ἐν τῷ Εὐξείνῳ. Τὸ ρωσικὸν ἐμπόριον διὰ τῶν θαλασσῶν τούτων θὰ διεξάγηται διὰ πλοίων ἀνηκόντων εἰς Τούρκους. Ἐξασφαλίζεται ὅμως ἡ ἐλευθερία τοῦ ἐμπορίου εἰς τοὺς ὑπηκόους τῶν δύο συμβαλλομένων (ἄρθρον 7ον καὶ 9ον). Τὸ 8ον ἄρθρον καθιεροῖ τὴν ἀπέλασιν ἢ τὴν ἔκδοσιν τῶν ἐγκληματιῶν. Τὸ 11ον ἄρθρον ἀναγνωρίζει τὴν ἐλευθερίαν τῆς προσκυνήσεως τῶν Ρώσων κληρικῶν ἢ λαϊκῶν εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους. Ὁ τίτλος τοῦ αὐτοκράτορος δὲν ἀναγνωρίζεται ἀκόμη ὑπὸ τῆς Τουρκίας εἰς τὸν τσάρον, δίδεται ὅμως ὑπόσχεσις εὐμενοῦς ἐξετάσεως τοῦ ζητήματος.

Διὰ τῶν δύο συνθηκῶν τοῦ Βελιγραδίου, αἱ σύμμαχοι, ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Ρωσία, οὐχὶ μόνον δὲν κατώρθωσαν νὰ πραγματοποιήσωσι τὰ σχέδιά των, ἤτοι τὴν εἰς τὰ Βαλκάνια ἐπέκτασιν ἡ πρώτη καὶ τὴν ἐπὶ τὸ Αἰγαῖον ἔξοδον ἡ δευτέρα, ἀλλ' ἀπώλεσαν καὶ μέγα μέρος τῶν ἤδη κεκτημένων, ὑποχωρήσασαι πολὺ πέραν τῶν πρὸ τοῦ πολέμου θέσεων αὐτῶν. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

— Βελιγράδιον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς θρακικῆς περιχώρου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπέχον ταύτης 19 χιλιόμετρα πρὸς Β, ἀπὸ δὲ τοῦ ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ὄχθης τοῦ Βοσπόρου κειμένου προαστείου τοῦ Βαθυρρύακος (Μπουγιοὺκ-δερε) 9 χιλιόμετρα πρὸς Δ. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὀφείλει εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Νοτιοσλαβίας, ὅπόθεν μετῳκίσθησαν τῷ 1521 Χριστιανοὶ κάτοικοι ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Σουλεϋμὰν τοῦ Β', κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως ταύτης. Κεῖται εἰς τὸ βάθος γραφικωτάτης κοιλάδος μεταξὺ δύο λόφων καὶ δύο ὑδατοφρακτῶν, τῶν λεγομένων *μπενδίων*, παρὰ τὸ ὁμώνυμον δάσος. Τὸ Βελιγράδιον ἐχρησίμευεν ἄλλοτε ὡς ἐαρινὴ διαμονὴ τῶν πλουσίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ λαίδη *Μονταιγκιοὺ* (lady Mary Wortley Montagu), Ἀγγλὶς συγγραφεὺς (1689—1762), σύζυγος τοῦ λόρδου Edward Wortley Montagu, πρεσβευτοῦ τῆς Ἀγγλίας ἐν Κωνσταντινουπόλει (1716—1718), ἀπηθανάτισε τὸ χωρίον τοῦτο, οὐχὶ μόνον διὰ τῶν λαμπρῶν ἐπιστολῶν της, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν πρώτων δοκιμῶν τοῦ κατὰ τῆς εὐλογίας ἐμβολιασμοῦ ἐπὶ τῶν ἰδίων της τέκνων, εἰσαγαγοῦσα κατόπιν εἰς Ἀγγλίαν τὴν θεραπευτικὴν ταύτην μέθοδον.

Παρὰ τὸ Βελιγράδιον ὑπάρχουσι τέσσαρα μπένδια ἀποτελοῦντα μέρος τῶν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῶν Τούρκων σουλτάνων ἐκτελεσθέντων ἔργων ὑδρεύσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, χάρις εἰς τὰ ὁποῖα ἡ πόλις εἶχε πάντοτε ὕδωρ ἄφθονον, ὀφειλόμενον καὶ εἰς τὰς βροχάς, τὰς ὁποίας προσείλκυε τὸ δάσος τοῦ Βελιγραδίου, τὸ μόνον ὑπάρχον ἐπὶ τῆς θρακικῆς πλευρᾶς τοῦ Βοσπόρου. Ὁ καθαρισμὸς τοῦ ὅλου συστήματος τῶν ὑδρονομικῶν ἔργων καὶ τῆς ὅλης κοιλάδος ὡς καὶ ἡ φύλαξις τοῦ δάσους ἦσαν ἀνατεθειμένα εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ Βελιγραδίου ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν ἰδιαιτέρων ὑδρονόμων, διὸ καὶ οἱ Βελιγραδινοὶ ἀπήλαυον τελείας ἀσυδοσίας, τὸ δὲ δάσος τοῦ Βελιγραδίου, ἀποτελούμενον ἐκ δρυῶν, σημυδῶν, σφενδάμνων, πτελεῶν, πλατάνων καὶ αἰγείρων, ἐθεωρεῖτο ἱερὸν καὶ ἡ ἐξ αὐτοῦ ξύλευσις ἀπηγορεύετο αὐστηρότατα. Ἀλλὰ τῷ 1894, ἐπὶ τῇ προφάσει μὲν καθαριότητος, ἴσως ὅμως καὶ ἕνεκα λόγων στρατηγικῶν, τὸ χωρίον, οἰκούμενον καθ' ὁλοκληρίαν ἐξ ὁμογενῶν ἐκενώθη, ἔκτοτε δὲ παρημελήθησαν καὶ τὰ ὑδραγωγεῖα.

Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον κατεσκευάσθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν (1915) στενὴ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ διερχομένη διὰ Βελιγραδίου, Πύργου καὶ ἄλλων χωρίων, πρὸς μεταφορὰν τοῦ ἐκεῖ που ἀνακαλυφθέντος λιγνίτου. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

—**Βελιγράδιον.** Εἰς παλαιοτέρους χρόνους ἐλέγετο *Βελιγράδιον* τὸ ἐν τῇ Β. Ἠπείρῳ *Βεράτιον*, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὄνομα τῆς «ἐπισκοπῆς Βελεγράδων».

— **Βελιγράδιον.** Συνοικία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐν τῇ κυρίως πόλει, μεταξὺ τῆς Πύλης τῆς Σηλυβρίας καὶ τῆς Χρυσῆς Πύλης. Τὸ σλαβικὸν τοῦτο ὄνομα ἐδόθη εἰς τὴν συνοικίαν, διότι συνῳκίσθη ἐπὶ τοῦ σουλτάνου Σουλεϋμὰν τοῦ Α' τῷ 1521 διὰ Χριστιανῶν μετοικησάντων ἐκ Βελιγραδίου τῆς Σερβίας, οἵτινες συναπεκόμισαν μετ' ἄλλων εἰκόνων καὶ κειμηλίων τὸ λείψανον τῆς *Ἁγίας Παρασκευῆς* τῆς *Νέας*, καταγομένης ἐκ τῆς παρὰ τὴν Σηλυβρίαν κώμης τῶν Ἐπιβατῶν. Τὸ λείψανον τοῦτο, ἀποσταλὲν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων εἰς Σερβίαν καὶ ἐπαναφερθὲν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ τὴν κατάκτησιν τοῦ ἐν Σερβίᾳ Βελιγραδίου ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἠγόρασε κατόπιν ὁ ἡγεμὼν τῆς Μολδαυίας *Βασίλειος ὁ Ἀλβανός*, ὁ ἐπιλεγόμενος *Λούπουλ*, ἤτοι ἀντὶ 42.000 οὐγγρικῶν φλωρίων, πληρωθέντων τῷ 1632 πρὸς ἐξόφλησιν χρέους τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ ἄλλου σημαντικοῦ ποσοῦ τῷ 1641 πρὸς ἀπότισιν ὅλων τῶν τότε χρεῶν τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, πατριαρχεύοντος *Παρθενίου τοῦ Β'*, τοῦ ἐπιλεγομένου *Κεσκίνη* (δραστηρίου), ὅστις καὶ τὸ ἐξήγαγε καταβιβάσας αὐτὸ λαθραίως τὴν νύκτα διὰ σχοινίου ἀπὸ τοῦ τείχους τοῦ Φαναρίου. Ἐσώζετο δὲ ἐν τῇ ἐν Ἰασίῳ μονῇ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, ἥτις εἶναι κτίσμα τοῦ Λούπουλ.

Ἐν τῇ συνοικίᾳ Βελιγραδίου ὑπάρχει ναὸς τιμώμενος ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Ν. Μ.

Βέλιζα ἢ *Βέλιτσα [Γεωγρ.]*· βλ. λ. Πεῦκαι.

Βελιζάνη (Belisane) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 178. Ἀνεκαλύφθη τῇ 6 Νοεμβρίου 1877, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: $a=2460$, $T=1409$ ἡμ., $e=0.045$, $i=1^o\ 54'$, $L=159^o 12'$, $\Omega=51^o 1'$ καὶ $\pi=264^o 9'$. Σ. Π.

Βελίζι *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Κρήνη.

Βελίκα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἀβραμιοῦ τῆς ἐπαρχίας Μεσσήνης τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 202. Παρὰ τὸ χωρίον ῥέει ὁμώνυμος ποταμός, ὁ ἀρχαῖος *Βίας*.

Βελίκα - Ντολίνα (Belika-Dolina) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ (ὕψόμ. 2774 ποδ.) τῆς Δαλματικῆς χερσονήσου *Σαμπιοντσέλλο* (Sabbioncello: πλάτ. 43° 03' Β, μηκ. 17° 00' Α., χάρτ. Ἀγγλ. 2712: Zironna channel to Curzola). Σ. Ε. Λ.

Βελίκε *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ὁ νοτιώτερος τῶν δύο ὅρμων (πλάτ. 39° 16' Β, μηκ. 20° 24' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 206: Corfu channels: C. Kiephali to Kastrosykia), εἰς οὓς χωρίζεται ὁ λιμὴν τῆς ἠπειρωτικῆς *Πάργας*, ὑπὸ τῆς ἐφ' ἧς ἡ ἀκρόπολις χερσονησιζούσης προβολῆς. Πιθανώτατα τὸ τοπωνύμιον εἶναι σλαυονικῆς προελεύσεως, δὲν χρησιμοποιεῖται ὅμως εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ναυτικῶν μας. Κατὰ τὸν Mediterranean Pilot (ἔκδ. 1908, τόμος III, σελ. 278) ἐκαλεῖτο ἄλλοτε «*λιμὴν τῶν Γλυκῶν Νερῶν*» («Port of Sweet Waters»). Σ. Ε. Λ.

Βελίκι-Ζατὸν (Veliki-Zaton) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος (πλάτ. 42° 41' Β, μηκ. 18° 03' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2713: Curzola to Cattaro) ἐν τῷ μεγάλῳ αὐλῶνι *Μάλφι* (Malfi) τοῦ Ἀδριατικοῦ διέκπλου τῆς *Καλαμόττα* (Calamotta channel), ἀγκυροβόλιον σωστικὸν κατὰ τῆς «Μπόρα». Σ. Ε. Λ.

Βελιμάχη καὶ *Βελιμάχιον [Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βελημάχη, Βελημάχιον.

Βελίνης, *Γεώργιος*. Ἱερεὺς ἐκ Ναυπλίου, ὅστις μετέσχε τῷ 1821 τοῦ Ἀγῶνος τρέχων εἰς τὴν πολιορκίαν Ναυπλίου καὶ ἐνθουσιάζων τοὺς πάντας, ἀρχηγοὺς καὶ στρατιώτας, μὲ τὸν ἀπαραδειγμάτιστον, κατὰ Φωτάκον, ζῆλον του (Βίοι, σ. 311). Τ.Χ.Κ.

βελινουρίδαι (οἱ) (Belinuridae Packard) *[Παλαιοζ.]*. Οἰκογένεια ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *ξιφοσούρων γιγαντοστράκων μαλακοστράκων ἀρθρωτῶν*. Ὁ κεφαλοθώραξ των κατέληγε κατὰ τὰς ὀπισθίους ἄκρας του εἰς μακρὰς ἀκάνθας, ἡ δὲ κοιλία ἔφερεν ἄτρακτον κεντρικὴν μὲ σαφῆ ὅρια τῶν κρίκων. Τὰ γένη τῆς οἰκογενείας ταύτης εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἀποκλειστικῶς μόνον ἐντὸς στρωμάτων τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ὁμοιάζουν πρὸς τὰς νύμφας τοῦ σήμερον ζῶντος λιμούλου (βλ. λ.) καὶ φαίνονται ὅτι ἀντιπροσωπεύουν τὸ παρameμεῖναν νεανικὸν στάδιον τούτου. Γ. Κ. Γ.

βελίνουρος (ὁ) (Belinurus Koenig) *[Παλαιοζ.]* Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βελινουριδῶν ξιφοσούρων γιγαντοστράκων μαλακοστράκων ἀρθρωτῶν*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς δεβονίου (τοῦ «παλαιοῦ ἐρυθροῦ ψαμμίτου») καὶ τῆς λιθανθρακοφόρου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην καὶ τὴν βόρειον Ἀμερικήν. Γ. Κ. Γ.

βελιόνωτος (ὁ) (Belionotus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων *κολεοπτέρων* πενταμεροῦς συμμετρίας τῆς οἰκογενείας τῶν *βουπριστιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἓξ εἴδη ἰθαγενῆ τῶν Φιλιππίνων νήσων, ὧν γνωστότερον εἶναι *βελιόνωτος ὁ πυρρὸς* (Belionotus rufus), ὅστις ἔχει μέγεθος μέτριον, ἔλυτρα ἐλαφρῶς τροπιδώδη καὶ χρωματισμὸν μελανόπυρρον μὲ μεταλλικὰς ποικιλοχρόους ἀνταυγείας. Δ.Ν.Π.

Βελιόνωτος ὁ πυρρός.

Βέλιος, *Ἀλέξιος*. Ἠπειρώτης ὅστις, διαμένων τῷ 1821 ἐν Βοιωτίᾳ, μετέσχε τοῦ ἐκεῖ Ἀγῶνος ὡς ἀξιωματικός, διαθέσας 6500 γρόσια διὰ τὸ Ἐθνικὸν Ταμεῖον καὶ ἐξοπλίσας 50 ἄνδρας. Κατὰ τὴν βεβαίωσιν τοῦ Ι. Κλίμακα μετέσχε πολλῶν μαχῶν ὑπὸ τοὺς Κατσικογιάννην, Ζαρίφην, Ἀθ. Σκορτσανιώτην, Ἀνδροῦτσον, Καραϊσκάκην, Εὐμορφόπουλον, Βάσσον κ. λ. Τ. Χ. Κ.

βελιοφόρος (ὁ) (Beliophorus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων *κολεοπτέρων* πενταμεροῦς συμμετρίας τοῦ ἀθροίσματος τῶν *στερνοξιδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλατηριδῶν*. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος, ἀπαντῶν εἰς τὴν νῆσον Ἰάβαν, *βελιοφόρος ὁ πράσινος* (Beliophorus viridus). Δ. Ν. Π.

Βελιοφόρος ὁ πράσινος.

Βέλις *[Μυθ.]*. Υἱὸς τοῦ Λαομέδοντος, τοῦ μυθικοῦ βασιλέως τῆς Τροίας, ταυτιζόμενος ὑπό τινων μὲ τὸν *Γανυμήδην*. Κατά τινα παράδοσιν ὁ Βέλις εἶχε λάβει παρὰ τῶν θεῶν τὸ χάρισμα τῆς μαντείας καὶ ἐμάντευσεν εἰς τὸν πατέρα του, ὅτι τότε ἔμελλε νὰ καταστραφῇ ἡ Τροία, ὅταν ἄνευ ἀνθρωπίνης ἐνεργείας ἤθελε καταπέσει ἀπὸ τοῦ παρακειμένου ὄρους Μητίου τεμάχιον βράχου. Γ. Ι. Κ.

Βελισάριος· βλ. Βελισσάριος.

Βελισδόνη *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Τρίδενδρον.

Βελίσκι(Velisski), *Φραγκῖσκος*. Βοηθὸς συγγραφεὺς καὶ καθηγητὴς των ἀρχαίων γλωσσῶν ἐν τῷ ἀκαδημαϊκῷ γυμνασίῳ τῆς Πράγας, γεννηθεὶς τὴν 3 Ἀπριλίου 1840. Ἐσπούδασε τὰς ἀρχαίας γλώσσας ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Πράγας, Ρώμης, Φλωρεντίας καὶ Νεαπόλεως. Τῷ 1872 ἀπεδήμησεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, Ἀθήνας καὶ Αἴγυπτον, καὶ ἐπιστρέψας ἔγραψε πλεῖστα ἄρθρα ἀρχαιολογικὰ εἰς τὴν «Ἐπιστημονικὴν ἐγκυκλοπαιδείαν». Μετέφρασε μερικοὺς ἐκ τῶν διαλόγων τοῦ Πλάτωνος καὶ ἐδημοσίευσεν εἰς δύο τόμους τῷ 1876 τὸ σύγγραμμα «Ἡ ζωὴ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων», ὅπερ, μεταφρασθὲν εἰς τὴν ρωσικήν, εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ ρωσικοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας ὡς διδακτικὸν βιβλίον εἰς πάντα τὰ γυμνάσια τοῦ κράτους. Ὁ Βελίσκι ἐδημοσίευσεν ἐπίσης δύο τόμους περιηγήσεων ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἑλλάδι. Θ. Β.

Βελισσάριος. Ὁ μέγιστος στρατηγὸς τοῦ Βυζαντινοῦ ἑλληνισμοῦ, διαπρέψας εἰς πλείστας ἐκστρατείας κατὰ τῶν Περσῶν, τῶν Βανδάλων, τῶν Γότθων καὶ τῶν Οὔννων, ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰουστίνου Α' (518-527) καὶ Ἰουστινιανοῦ Α' (527-565). Ἐγεννήθη ἐν Γερμανικείᾳ τῆς δυτικῆς Θρᾴκης περὶ τὸ 500 μ. Χ. ἐκ γονέων ἀφανῶν καὶ νεανίας ἔτι ὢν προσελήφθη ὡς δορυφόρος τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἀνεψιοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Ἰουστίνου. Εἰκοσιπενταετὴς μόλις προεχειρίσθη εἰς στρατηγὸν (525) καὶ ἀπεστάλη κατὰ τῶν Περσῶν εἰς Μεσοποταμίαν, ἔνθα τάχιστα διεκρίθη μεταξὺ τῶν συστρατήγων του, διά τε τὴν ἀνδρείαν του, τὴν σύνεσιν καὶ τὴν στρατηγικὴν αὐτοῦ ὀξυδέρκειαν, καθὼς καὶ διὰ τὴν ἐπὶ τῶν στρατευμάτων ἐπιβολήν του. Εἴς τινα ἐπιδρομὴν τῶν Περσῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Κομμαγηνῆς βαδίσας κατὰ τῶν πολεμίων καὶ βλέπων αὐτοὺς ἀποσυρομένους ἅμα τῇ προσεγγίσει του ἠρκέσθη νὰ παρακολουθῇ αὐτοὺς ὑποχωροῦντας μέχρι τῆς ἐξόδου αὐτῶν ἐκ τοῦ βυζαντινοῦ ἐδάφους καὶ ὀλίγον πέραν ἔτι ἐν τῷ περσικῷ, τέλος δὲ διαβλέπων τοὺς κινδύνους τῆς περαιτέρω προελάσεως καὶ μὴ θέλων νὰ διακινδυνεύσῃ τὴν τύχην τῆς ἐκστρατείας δίδων μάχας πρὸς ἐχθροὺς πολλαπλασίους τῆς δυνάμεώς του, διέταξεν ἀναστολὴν τῆς προχωρήσεως καὶ ἐπάνοδον εἰς τὰ ἴδια, παρὰ τὰς ζωηρὰς διαμαρτυρίας τῶν συστρατήγων του.

Μάτην ἐξαντλεῖ τὰ ἐπιχειρήματά του ἵνα πείσῃ αὐτοὺς περὶ τοῦ ὀρθοῦ τῆς γνώμης του εἰπών, μεταξὺ ἄλλων, αὐτοῖς: «τόλμα μὲν ἀμαθὴς ἐς

Digitized by Google

ὄλεθρον φέρει, μέλλησις δὲ σώφρων εἰς τὸ σῴζειν τοὺς αὐτῇ χρωμένους ἱκανῶς πέφυκεν». Ἡ γνώμη του δὲν εἰσηκούσθη, ἐδόθη μάχη παρὰ τὰ Σοῦρα καὶ ὁ βυζαντινὸς στρατός, καίτοι ἡρωϊκώτατα πολεμήσας, ἡττήθη ὑπὸ τῆς μεγάλης ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς τῶν πολεμίων καὶ διεσκορπίσθη.

Κλεισθείσης τῆς εἰρήνης μετὰ τῶν Περσῶν, ὁ Βελισσάριος ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκεῖ εὑρίσκομεν αὐτὸν κατὰ τὴν αἱματηρὰν στάσιν τοῦ «*Νίκα*» (Ἰανουάριος 532), καθ' ἣν ὁ ἐκμανεὶς ὄχλος ἐκ μηδαμινῆς ἀφορμῆς ἐξετράπη εἰς στάσιν κατὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἀπεκήρυξεν αὐτόν, ἐλεηλάτησεν ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας τὴν πρωτεύουσαν καὶ ἀνηγόρευσε βασιλέα τὸν Ὑπάτιον, ἀνεψιὸν τοῦ προβασιλεύσαντος Ἀναστασίου. Ἡ θαρραλέα καὶ ὄντως βασιλικὴ στάσις τῆς βασιλίσσης Θεοδώρας καὶ ἡ ἐν τοῖς ἀνακτόροις παρουσία τοῦ στρατηγοῦ Βελισσαρίου ἔσωσαν τότε τὸν Ἰουστινιανὸν ἐκ τῆς ἀτιμωτικῆς φυγῆς, ἣν εἶχεν ἀποφασίσει, καὶ ἐν τέλει ἡ ἔνοπλος ἐπέμβασις τοῦ στρατηγοῦ κατέστειλε τὴν ἀνταρσίαν καὶ ἐπανέφερε τὴν τάξιν εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Τοιουτοτρόπως πλὴν τοῦ ἀναμφισβητήτου γεγονότος ὅτι εἶχεν ἀναδειχθῆ ὁ ἱκανώτερος τῶν στρατηγῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καὶ ὡς τοιοῦτος εἶχεν ἐκτιμηθῆ ὑπ' αὐτοῦ, κατέκτησεν ἤδη καὶ τὴν προσωπικὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ ἄνακτος, ὅστις μετ' οὐ πολὺ τῷ ἀνέθεσε τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐναντίον τῶν Βανδάλων τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐκστρατείας (βλ. λ. Βάνδαλοι). Δέκα χιλιάδες πεζῶν καὶ πέντε χιλιάδες ἱππέων, καθὼς καὶ 500 πλοῖα, ἐφ' ὧν ἐπέβαινον 30 χιλ. ναυτῶν, συγκεντρωθέντες εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐτέθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Βελισσαρίου.

Τὸν Ἰούνιον 534, ἀφοῦ ἡγιάσθησαν τὰ στρατεύματα καὶ τὰ πλοῖα ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἐπιφανίου καὶ ἐπεθεωρήθησαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ὁ Βελισσάριος, ἀναλαβὼν τὴν διοίκησιν αὐτῶν, ἀπέπλευσεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς συζύγου του Ἀντωνίνης καὶ τοῦ ἀρχιγραμματέως καὶ συμβούλου του Προκοπίου τοῦ Καισαρέως, ὅστις παρακολουθήσας πᾶσαν τὴν ἐκστρατείαν ἐκείνην, καθὼς καὶς τὰς προηγουμένας εἰς Μεσοποταμίαν καὶ τὰς μετὰ ταῦτα εἰς Ἰταλίαν, περιέγραψεν αὐτὰς ἐν τῇ ἀθανάτῳ συγγραφῇ αὐτοῦ «Περὶ πολέμων δ λόγος».

Ἡ ἐκστρατεία ἐκείνη διά τε τὴν προπαρασκευὴν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πρότυπον ὑπερποντίου ἐκστρατείας. Μετὰ τρίμηνον πλοῦν διὰ Ἡρακλείας, Ἀβύδου, Μεθώνης, Ζακύνθου καὶ Σικελίας κατέπλευσεν εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τῆς ὑπὸ τῶν Βανδάλων κατεχομένης Λιβύης (τῆς νῦν Τύνιδος) καὶ εἰς θέσιν Καποὺτ-βάντα ἀπέχουσαν τῆς Καρχηδόνος «πέντε ἡμερῶν ὁδὸν εὐζώνῳ ἀνδρί», ἀφοῦ προηγουμένως κατὰ τὴν εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τῆς Σικελίας προσέγγισίν του περισυνέλεξε πᾶσαν δυνατὴν πληροφορίαν περὶ τῆς ἐν Καρχηδόνι καταστάσεως. Πρὶν ἢ διατάξῃ τὴν ἀπόβασιν, συνεκάλεσε τοὺς διοικητὰς εἰς πολεμικὸν συμβούλιον, καθ' ὃ ὑπεστηρίχθη ὑπό τινων ἡ γνώμη ὅτι ἦτο προτιμότερον νὰ πλεύσωσιν εἰς ἕτερον λιμένα, τὸν τοῦ Στάγνου, ἀπέχοντα 8 μόλις χιλιόμετρα τῆς Καρχηδόνος. Ὁ Βελισσάριος ἀφοῦ ἐξήγησε τοὺς λόγους, δι' οὓς τοῦτο ἦτο ἀσύμφορον, διέταξε τὴν ἀπόβασιν, καὶ ἀμέσως ἤγειρεν ἐκεῖ τὴν βάσιν του, κατασκευάσας μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος στρατόπεδον περικεχαρακωμένον ἐν ᾧ ἐξησφάλισε τὰς τροφὰς καὶ λοιπὰ ἐφόδια τοῦ στρστοῦ του.

Πρώτη φροντὶς αὐτοῦ ἦτο νὰ ἐμπνεύσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν λαὸν τῆς χώρας, ἣν μετέβαινε νὰ κατακτήσῃ, καὶ συγχρόνως νὰ καταπλήξῃ τὸν ἐχθρὸν καὶ καταρρίψῃ τὸ ἠθικόν του. Τὸ πρῶτον ἐπέτυχε διὰ τῆς ἐπιβολῆς αὐστηρᾶς πειθαρχίας εἰς τὸν στρατόν του καὶ διὰ προκηρύξεων, δι' ὧν ἐγνωστοποίει εἴς τε τοὺς ἰθαγενεῖς καὶ τοὺς Βανδάλους τῶν κατοίκων, ὅτι δὲν ἐξεστράτευε κατ' αὐτῶν ἀλλὰ κατὰ τοῦ τυραννοῦντος αὐτοὺς Γελιμέρου, τοῦ παρανόμως κατέχοντος τὸν θρόνον τῆς Καρχηδόνος. Τὸ δεύτερον ἐπέτυχε διὰ τῆς ταχείας καὶ καλῶς ὠργανωμένης προελάσεως.

Ἡ πρὸς Καρχηδόνα πορεία ἐγένετο κατὰ μῆκος τῆς παραλίας, προστατευομένη δι' ἰσχυρῶν τμημάτων ἐμπροσθοφυλακῆς καὶ πλαγιοφυλακῶν, ἐνῷ ἀποσπάσματα ἱππικοῦ ἀνεγνώριζον τὸ ἔδαφος καὶ συνέλεγον πληροφορίας περὶ τῶν ἐχθρικῶν κινήσεων. Ὁ στόλος παρέπλεε τῷ στρατῷ διατελῶν διαρκῶς εἰς ἄμεσον μετ' αὐτοῦ ἐπαφήν. Μετὰ πορείαν ἡμερῶν τινων ἔφθασεν εἰς τὴν κώμην Γράσσην (ἀπέχουσαν τῆς Καρχηδόνος περὶ τὰ 65 χλμ.) ἔνθα συνέβησαν αἱ πρῶται συγκρούσεις περιπόλων, καὶ ἐκεῖθεν μετὰ πορείαν 4 ἡμερῶν εἰς Δέκιμον (ἀπέχον περὶ τὰ 13 χιλιόμ. τῆς Καρχηδόνος), ἔνθα ἐγένοντο αἱ πρῶται σοβαραὶ συγκρούσεις, καθ' ἃς ἤραντο πλήρη νίκην τὰ βυζαντινὰ ὅπλα. Οἱ Βάνδαλοι τρομοκρατηθέντες ἐτράπησαν εἰς φυγὴν ἄτακτον, ἄλλοι μέν, ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα των Γελίμερον, πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας, ἄλλοι δὲ πρὸς τὴν ὀχυρὰν Καρχηδόνα, διὰ νὰ ἀνοίξωσι τὰς πύλας αὐτῆς τὴν ἐπομένην ἀμαχητὶ εἰς τὰ βυζαντινὰ στρατεύματα.

Ὁ Βελισσάριος ἐκέρδησεν ἤδη τὸ μέγιστον μέρος τῆς ἐπιχειρήσεως, ἔθραυσε τὸ ἠθικὸν τῶν πολεμίων, καὶ νῦν ἔσπευδε νὰ καρπωθῇ τὰ ἐκ τούτου κέρδη. Πρὸ παντὸς ἐπεδίωξε νὰ μὴ παράσχῃ εἰς τὸν Γελίμερον τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον, ἵνα ἀνασυντάξῃ τὰς δυνάμεις του καὶ ἀναλάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν εἰς τὰς περαιτέρω ἐπιχειρήσεις. Ἡ προέλασις ἦτο πλήρης δυσχερειῶν: ἀποστάσεις μεγάλαι, χώρα ἄγνωστος, ἐχθρὸς πολυαριθμότερος καὶ καλῶς ὡπλισμένος, μαχόμενος δὲ ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ χώρᾳ ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἑστιῶν.

Μέχρι τοῦδε ὁ στρατὸς τοῦ Βελισσαρίου ἐκινεῖτο πλησίον τῆς ἀκτῆς, ἔχων, ἐν ἀνάγκῃ, πρόχειρον

Ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ὁ Βελισσάριος.
[Ἐλεφάντινον κάλυμμα βιβλίου. — Συλλογὴ Μπερμπερίνι.]

ἔρεισμα τὰς ὀχυρὰς βάσεις του καὶ τὸν στόλον. Ἤδη ὅμως ἐπρόκειτο νὰ ἀπομακρυνθῇ αὐτῶν καὶ νὰ ριφθῇ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μιᾶς ἀπεράντου καὶ ἀγνώστου χώρας, ἵνα ἀντιμετωπίσῃ ἐχθροὺς πολυαρίθμους καὶ μεγαλοσώμους, οἷοι ἦσαν οἱ Βάνδαλοι. Ἀντιληφθεὶς ὁ Βελισσάριος ὅτι ἐκ πάντων τούτων ἤρχισε νὰ κλονίζεται τὸ ἠθικὸν τῶν στρατευμάτων, συνεκέντρωσεν αὐτὰ καὶ τοὺς ὡμίλησε, πείσας αὐτὰ ὅτι δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ φοβῶνται οὔτε τὸ πλῆθος τῶν ἐχθρῶν οὔτε τὰ ἀναστήματά των «οὐ γὰρ ἀνθρώπων πλήθει, λέγει αὐτοῖς οὐδὲ σωμάτων μέτρῳ, ἀλλὰ ψυχῶν ἀρετῇ φιλεῖ ὁ πόλεμος διακρίνεσθαι». Πληροφορηθεὶς δὲ ἐκ τῶν ἀναγνωρίσεων αὐτοῦ, ὅτι ὁ ἐχθρὸς συνεκεντροῦτο ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Βούλης, βαδίζει ταχὺς ἐναντίον του

Ζεράρ: *Ὁ Βελισσάριος τυφλός.*

καὶ συναντᾷ αὐτὸν ἐστρατοπεδευμένον εἰς θέσιν Τρικάμαρον, ἀπέχουσαν τῆς Καρχηδόνος περὶ τὰ 26 χιλιόμετρα.

Ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ ὁ Γελίμερος παρατάσσει τὸν στρατόν του κατὰ μῆκος τοῦ ἐκεῖ ρύακος. Ὁ Βελισσάριος ἐπιτίθεται κατ' αὐτοῦ καὶ μετὰ ἐπανειλημμένας ἐφόδους ἀναγκάζει αὐτὸν νὰ ἐγκλεισθῇ εἰς τὸ στρατόπεδόν του, ἀφοῦ ἀφῆκεν ἐπὶ τοῦ πεδίου περὶ τοὺς 800 νεκρούς. Ὁ Γελίμερος φοβηθεὶς νέαν κατὰ τοῦ στρατοπέδου του ἐπίθεσιν ἔφυγε κρυφὰ πρὸς τὰ ὄρη τῆς Νουμιδίας, ἐγκαταλείπων τὰ πάντα εἰς τὴν τύχην των. Τὴν φυγήν του ἐμιμήθησαν καὶ τὰ στρατεύματα, τραπέντα ἀτάκτως πρὸς πάσας τὰς διευθύνσεις. Τοιουτοτρόπως ὁ Βελισσάριος ἐγένετο ἀμαχητὶ κύριος τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ γυναικοπαίδων καὶ θησαυρῶν τοσούτων, λέγει ὁ Προκόπιος, «ὅσα οὐδεπώποτε ἔν γε χώρῳ ἑνὶ τετύχηκεν εἶναι» (Δεκέμβριος 534). Καταδιωχθέντες οἱ φεύγοντες Βάνδαλοι συνελήφθησαν σχεδὸν ἅπαντες. Ὁ Γελίμερος καταφυγὼν εἰς τὸ ὑψηλὸν καὶ ἀπότομον ὄρος Παπούαν καὶ ἀποκλεισθεὶς ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν ἀποσπασμάτων ἠναγκάσθη μετ' ὀλίγον νὰ παραδοθῇ καὶ αὐτὸς εἰς τὸν Βελισσάριον.

Μετὰ τὴν πλήρη συντριβὴν τοῦ ἐχθροῦ ὁ Βελισσάριος συνεπλήρωσε τὴν κατάληψιν τῆς Λιβύης καὶ πάσης τῆς Β. Ἀφρικῆς μέχρι τοῦ πορθμοῦ τῶν Γαδείρων καὶ τοῦ ἐκεῖ φρουρίου Σέπτου (νῦν Γιβραλτάρ), καθὼς καὶ τῶν νήσων Σαρδοῦς, Κορσικῆς καὶ πασῶν τῶν Βαλεαρίδων, τέλος δὲ ἀρχομένου τοῦ ἔαρος (535) ἀπῆλθε μετὰ τῆς λείας, τοῦ Γελιμέρου καὶ λοιπῶν αἰχμαλώτων, εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἐτέλεσε θρίαμβον ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ ἐνώπιον τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ὑπὸ τὰς ἐνθουσιώδεις τοῦ λαοῦ εὐφημίας.

Τῷ 535 ὁ Ἰουστινιανός, ἀφορμὴν λαβὼν τὰς δυναστικὰς διαφορὰς τῶν κρατούντων τῆς Ἰταλίας Γότθων καὶ τὸν ὑπ' αὐτῶν φόνον τῆς ἡγεμονίδος Ἀμαλασούνθας, ἀπεφάσισε νὰ καταλύσῃ τὸ κράτος των καὶ ἀνέθεσε τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ του εἰς τὸν δαφνοστεφῆ Βελισσάριον. Τὸ ἔργον ἦτο δυσχερές, διότι οἱ Γότθοι διέθετον στρατὸν καλῶς συντεταγμένον καὶ πολυάριθμον, ἄφθονα δὲ καὶ τὰ λοιπὰ πρὸς πόλεμον μέσα. Ἀλλὰ καθίστατο ἔτι δυσχερέστερον, διότι δὲν διετέθησαν διὰ τὴν ἐκστρατείαν εἰμὴ ἑπτακισχίλιοι μόνον ἄνδρες. Ταῦτα πάντα ἔχων ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ ὁ Ἰουστινιανὸς διέταξε τὸν Βελισσάριον νὰ πλεύσῃ εἰς Σικελίαν καί, ἐὰν μὲν ἴδῃ ὅτι δύναται νὰ καταλάβῃ αὐτὴν ἄνευ σοβαρᾶς ἀντιστάσεως, νὰ πράξῃ τοῦτο, ἐὰν δὲ μή, νὰ ἀπέλθῃ ἀμέσως εἰς Καρχηδόνα χωρὶς νὰ ἐννοήσῃ κανεὶς τὸν σκοπὸν τῆς ἐκστρατείας του.

Ὁ Βελισσάριος καταπλεύσας εἰς Σικελίαν (Δεκέμβριος 535) κατέλαβεν ἀμαχητὶ τὴν Κατάνην καὶ τὰς Συρακούσας, εἶτα δ' ἐβάδισε πρὸς κατάληψιν τοῦ Πανόρμου (Palermo), τὸ ὁποῖον ἡ ἐκ Γότθων φρουρά, στηριζομένη εἰς τὸ ὀχυρὸν τῶν τειχῶν του, δὲν ἔστεργε νὰ παραδώσῃ. Ἡ πόλις ὄντως περιεβάλλετο δι' ἰσχυρῶν τειχῶν, ἀλλ' ὁ λιμὴν αὐτῆς ἐξετείνετο ἐκτὸς τῶν τειχῶν καὶ ἐστερεῖτο πάσης ὀχυρώσεως. Ὁ Βελισσάριος ἐκτελῶν λεπτομερῆ ἀναγνώρισιν τῶν τειχῶν, ἀντελήφθη ὅτι ταῦτα ἦσαν δυσπόρθητα ἀπὸ τῆς ξηρᾶς καὶ ἀπεφάσισε νὰ διευθύνῃ τὴν ἐπίθεσιν ἀπὸ θαλάσσης. Πρὸς τοῦτο εἰσήγαγε τὸν στόλον του ἐν τῷ λιμένι καὶ προσβαλὼν τὸ παραθαλάσσιον τεῖχος ἐξηνάγκασε τὴν φρουρὰν νὰ παραδοθῇ.

Μετὰ τὴν κατάληψιν καὶ τῆς πόλεως ταύτης ἐγένετο κύριος ὁλοκλήρου τῆς Σικελίας, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἐν Καρχηδόνι στρατός, νομίζων ἑαυτὸν ἀδικούμενον ἔκ τινων μέτρων τοῦ στρατηγοῦ Σαλόμωνος, ἐστασίασεν. Ὁ Βελισσάριος ἠναγκάσθη νὰ ἀναστείλῃ τὰς περαιτέρω ἐπιχειρήσεις καὶ παραλαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ ἑκατὸν ἄνδρας ἔσπευσεν εἰς Καρχηδόνα, ἣν ἐπολιόρκουν οἱ ἀντάρται, οἵτινες ἐπὶ τῇ εἰδήσει καὶ μόνον τῆς ἀφίξεως τοῦ Βελισσαρίου ἐτράπησαν εἰς φυγὴν ἄτακτον. Ὁ Βελισσάριος, συγκεντρώσας δισχιλίους μόλις ἄνδρας, τοὺς καταδιώκει καταφθάσας αὐτοὺς εἰς Μέμβρησαν ἀπέχουσαν περὶ τὰ 65 χιλιόμετρα τῆς Καρχηδόνος. Οἱ στρατιῶται ἐπτοήθησαν πρὸ τοῦ ὑπερτέρου ἀριθμοῦ τῶν στασιαστῶν, ἀλλ' ὁ Βελισσάριος ἐνθαρρύνει αὐτοὺς λέγων, ὅτι δὲν πρέπει νὰ φοβῶνται τὰ ἄτακτα στίφη· «ὅμιλος γὰρ ἀνθρώπων οὐ νόμῳ συνιόντων, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀδίκου ξυνειλεγμένων ἀνδραγαθίζεσθαι ἥκιστα πέφυκεν, οὐδαμῶς τῆς ἀρετῆς τῷ παρανόμῳ ξυνοικίζεσθαι δυναμένης ἀλλ' ἀεὶ τῶν ουχ ὁσίων ἀφισταμένης», καὶ προσθέτει: «πολλῷ τοίνυν τῷ καταφρονήματι ἐπὶ τούς δε ἡμᾶς τοὺς πολεμίους ἰέναι προσήκει, οὐ γὰρ τῷ πλήθει τῶν μαχομένων, ἀλλὰ τάξει τε καὶ ἀνδρείᾳ φιλεῖ διαμετρεῖσθαι τὸ τοῦ πολέμου κράτος». Καὶ ἐπιπεσὼν κατὰ τῶν στασιαστῶν ἔτρεψεν αὐτοὺς εἰς φυγήν, μεθ' ὃ ἔσπευσε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Σικελίαν, ἵνα συνεχίσῃ τὴν κατὰ τῶν Γότθων στρατείαν του.

Ἐκεῖ εὗρε τὸν στρατόν του ἐν ἀναστατώσει. Οἱ ὑποστράτηγοι αὐτοῦ δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ διοικήσωσι τὰ πολεμοχαρῆ καὶ μαχιμώτατα ἐκεῖνα στρατεύματα, ὅμοια τῶν ὁποίων σπανίως ἐμφανίζονται εἰς τὰ θέατρα τοῦ πολέμου. Ἀποκαταστήσας καὶ ἐκεῖ τὴν τάξιν παρεσκευάσθη νὰ εἰσβάλῃ εἰς Ἰταλίαν. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι εἶχεν ὑπὲρ αὐτοῦ τοὺς πληθυσμοὺς τῆς χώρας, διότι οἱ μὲν τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας, ὅπως καὶ οἱ τῆς Σικελίας, ἦσαν Ἕλληνες, τὴν ἑλληνικὴν καὶ μόνον ὁμιλοῦντες γλῶσσαν, οἱ δὲ τῆς κεντρικῆς καὶ τῆς ἄνω ἀντεπάθουν τοὺς Γότθους κατακτητάς των. Ἀλλ' οἱ Γότθοι διέθετον στρατὸν εἰκοσαπλάσιον τοὐλάχιστον τοῦ ἰδικοῦ του, μαχιμώτατον δὲ καὶ ἄριστα ἐξωπλισμένον. Ἐν τούτοις ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Θευδᾶτος, ἀνὴρ τρυφηλὸς καὶ ἄνανδρος καταπτοηθεὶς ἐκ τῆς καταλήψεως τῆς Σικελίας ἔσπευσε νὰ προτείνῃ εἰρήνην ὑπὸ ὅρους ἀτιμωτικούς, ἐκ

Digitized by Google

χωρῶν τὴν Σικελίαν καὶ ἀναγνωρίζων τὴν κυριαρχίαν τοῦ Βυζαντίου κλπ. Ἀλλ' ἐνῷ ὁ Ἰουστινιανὸς ἐδέχετο τοὺς ὅρους, ἐπιτυχίαι τινὲς τῶν Γότθων ἐν Δαλματίᾳ ἐνεθάρρυναν τὸν Θευδάτον, ὅστις ἐν τέλει ἀνεκάλεσε τὰ συμπεφωνημένα. Τότε ὁ Ἰουστινιανὸς διέταξε τὸν Βελισσάριον νὰ εἰσβάλῃ εἰς Ἰταλίαν «καὶ Γότθοις ὡς πολεμίους χρῆσθαι».

Ὁ Βελισσάριος ἐγκαταστήσας μικρὰς τινας φρουρὰς εἰς Συρακούσας διέβη διὰ Μεσσήνης εἰς Ρήγιον (Reggio), γενόμενος δεκτὸς ἐνθουσιωδῶς ὑπὸ τῶν κατοίκων ὡς ἐλευθερωτὴς αὐτῶν. Ἀλλὰ πλὴν τούτων καὶ **ὁ** Γότθος **ἄρχων** Ἐβρίμους (σύζυγος τῆς θυγατρὸς τοῦ ἡγεμόνος τῶν Γότθων Θευδάτου) προσῆλθε καὶ παρεδόθη ἑκουσίως μεθ' ὅλων τῶν ὑπ' **αὐτὸν** εἰς τὸν Βελισσάριον, τιμηθεὶς μεγάλως· **ὑπ' αὐτοῦ** καὶ λαβὼν τὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου. **Ἐκ Ρηγίου προελάσας** διὰ τῆς χώρας **τῶν Βρεττίων καὶ τῶν Λευκανῶν** (τῆς σημερινῆς Καλαβρίας) εἰσῆλθεν **εἰς** τὴν Καμπανίαν καὶ ἔφθασε πρὸ τῆς Νεαπόλεως, ἣν ἐξεπόρθησεν ἐξ ἐφόδου κατόπιν πεισματώδους ἀντιστάσεως.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Θευδάτος ἠπράκτει ἐν Ρώμῃ, μέχρις οὗ οἱ Γότθοι καθήρεσαν καὶ ἐφόνευσαν αὐτόν, ἀναγορεύσαντες ἡγεμόνα των τὸν στρατηγὸν Οὐίττιγιν, ὅστις τότε ἐξεκένωσε τὴν Ρώμην καὶ ἔσπευσε νὰ συγκεντρώσῃ τὰς δυνάμεις του εἰς Ραβένναν. Τοιουτοτρόπως ὁ Βελισσάριος εἰσῆλθε μετ' ὀλίγον ἀμαχητὶ εἰς τὴν ἄλλοτε κοσμοκράτειραν Ρώμην (9 Δεκεμβρ. 536).

Ἐντεῦθεν ἄρχονται οἱ μεγάλοι καὶ δυσχερέστατοι ἀγῶνες τοῦ Βελισσαρίου. Ὁ Οὐίττιγις, συγκεντρώσας 150 χιλ. καλῶς ὡπλισμένων ἀνδρῶν, ἐπέρχεται κατὰ τῆς Ρώμης. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Βελισσάριος ἐπισκευάζει τὰ ἐν πολλοῖς διερρυηκότα τείχη, συσσωρεύει ὅσας δύναται τροφὰς καὶ πέμπει εἰς Κωνσταντινούπολιν τὴν σύζυγον αὐτοῦ Ἀντωνίναν κομίζουσαν τὰς κλεῖδας τῆς πόλεως καὶ ἀναφορὰν ἐν ᾗ ἐξέθετε τῷ βασιλεῖ Ἰουστινιανῷ, ὅτι μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν ἀναγκαίων φρουρῶν εἰς τὰ καταληφθέντα φρούρια δὲν ἀπέμειναν διὰ τὴν ἄμυναν τῆς Ρώμης εἰμὴ πεντακισχίλιοι μόνον ἄνδρες καὶ ὅτι συνεπῶς εἶχεν ἀπόλυτον ἀνάγκην ταχίστης ἐνισχύσεως, ἐν τέλει δὲ προσέθετε τὰ ἑξῆς ὑπέροχα: «Ἐγὼ μὲν οἶδα θάνατον ὀφείλων τῇ σῇ βασιλείᾳ καὶ διὰ τοῦτο ζῶντά με οὐδεὶς ἂν ἐνθένδε ἐξελεῖν δύναιτο. Σκόπει δὲ ὁποίαν σοί ποτε δόξαν ἡ τοιαύτη Βελισσαρίου τελευτὴ φέροι».

Μετ' ὀλίγον ἐμφανίζονται οἱ Γότθοι πρὸ τῆς Ρώμης καὶ ἀρχίζουσι τὰς ἐπιθέσεις των. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ὀνειδίζουσι τὸν Βελισσάριον, διότι φαντάζεται ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν Ρώμην μὲ μίαν δρᾶκα ἀνδρῶν. Ὁ Βελισσάριος ἀτάραχος ἐξακολουθεῖ τὸ ἔργον του, ματαιώνει τὰς προσπαθείας τῶν Γότθων, ἀποκρούει τὰς ἐφόδους αὐτῶν, ἐκτελῶν συνεχεῖς ἐξόδους διὰ τῶν ὁποίων ἐξυψώνει τὸ ἠθικὸν τῶν ἀνδρῶν αὐτοῦ καὶ καταρρίπτει τὸ τῶν πολεμίων. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τὰ τρόφιμα τῆς πόλεως ἠλαττοῦντο καὶ παρὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Βελισσαρίου ληφθέντα μέτρα (ἀπομάκρυνσις τῶν γυναικοπαίδων, ἐλάττωσις τῆς μερίδος ἄρτου, εἰσαγωγὴ σίτου ἔξωθεν κ.λ.π.), ἡ πεῖνα ἠπείλει πάντοτε τοὺς πολιορκουμένους καὶ προήγγελλε προσεχὲς τὸ τέλος των. Τότε συνέλαβε τὸ μεγαλοφυὲς σχέδιον: αὐτὸς ὁ πολιορκούμενος νὰ πολιορκήσῃ τοὺς πολιορκητάς του. Συγκροτήσας τρία ἰσχυρὰ ἀποσπάσματα ἱππικοῦ διέταξεν αὐτὰ νὰ ἐξέλθωσι τῆς πόλεως, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ περιφέρωνται ἕκαστον ἐξ αὐτῶν ἐντὸς ὡρισμένου τομέως εἰς τὰ νῶτα τῶν πολιορκητῶν καὶ παρακωλύουν τὸν ἐφοδιασμόν των. Τὸ ἱππικὸν ἐξετέλεσε θαυμασίως τὴν ἐντολήν του καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἐπῆλθον τὰ ὑπὸ τοῦ Βελισσαρίου προσδοκώμενα ἀποτελέσματα. Οἱ Γότθοι ἤρχισαν νὰ ὑποφέρωσιν ἐκ τῆς ἐλλείψεως τροφῶν καὶ μετ' ὀλίγον ἠναγκάσθησαν νὰ ἀπέλθωσι, κατόπιν πολιορκίας διαρκεσάσης ἐν ἔτος καὶ 9 ἡμέρας.

Ἀλλ' ὁ Βελισσάριος δὲν ἠρκέσθη εἰς τοῦτο· ἤθελε νὰ δεκατίσῃ καὶ νὰ ἀποθαρρύνῃ τελείως τοὺς ἀπερχομένους ἐχθροὺς διὰ μιᾶς ὁρμητικῆς κατ' αὐτῶν ἐπιθέσεως. Ὁ ὀλιγάριθμος ὅμως στρατὸς αὐτοῦ ἠδύνατο νὰ ἀντιπαραταχθῇ ἐν ἀνοικτῷ πεδίῳ πρὸς τοὺς πολλαπλασίους πολεμίους; Ὁ Βελισσάριος εὗρε τρόπον νὰ ἐκτελέσῃ ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς τὴν ἀπόφασίν του. Καθ' ὃν χρόνον οἱ Γότθοι ἀπεσύροντο παρέταξεν ἐντὸς τῶν τειχῶν, ἀθέατα, τὰ στρατεύματά του καὶ ὅταν εἶδεν ὅτι τὸ ἥμισυ τῆς δυνάμεως τῶν πολεμίων εἶχε διαβῆ τὸν ποταμόν, ἤνοιξε τὰς πύλας καὶ ὡς λαῖλαψ ὥρμησε κατὰ τῶν ὑπολοίπων, ἐνέβαλεν αὐτοὺς εἰς ἀπερίγραπτον ταραχήν, κατέσφαξε τὸ μεῖζον αὐτῶν μέρος καὶ τοὺς λοιποὺς ἔτρεψεν εἰς φυγὴν ἄτακτον. Μετὰ τὴν πλήρη ἐκείνην νίκην στὰς πρὸ τῶν στρατευμάτων του ὑπέμνησεν εἰς αὐτὰ «ὅτι εἶναι δυνατὸν οἱ ὀλίγοι νὰ νικῶσι τοὺς πολυαριθμοτέρους».

Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Γότθων ἐκ Ρώμης ἤρχισαν μακροὶ ἀγῶνες ἀνὰ πᾶσαν τὴν κεντρικὴν καὶ τὴν βόρειον Ἰταλίαν μέχρι τοῦ Μιλάνου, καθ' οὓς ὁ Βελισσάριος ἀνέπτυξε τὴν συνήθη αὐτῷ ψυχραιμίαν, σύνεσιν καὶ στρατηγικότητα. Οἱ **Γότθοι, καίτοι** ἐνισχυθέντες ὑπὸ **τῶν** Φράγκων, **πανταχοῦ** ἡττῶνται καὶ ἐν τέλει ὁ ἡγεμὼν αὐτῶν Οὐίττιγις ὑποχωρεῖ εἰς Ραβένναν. Ὁ Βελισσάριος πολιορκεῖ αὐτόν, συγχρόνως δὲ δι' ἰσχυροῦ ἀποσπάσματος καταλαμβάνει τὰς διαβάσεις τοῦ ποταμοῦ Πάδου καὶ παρακωλύει τὸν ἀπὸ Β. ἐπισιτισμὸν τῶν Γότθων. Οἱ Γότθοι ἀπελπισθέντες πέμπουσι πρέσβεις εἰς Κωνσταντινούπολιν προτείνοντες εἰρήνην, ἀνθίστανται δὲ ἐν τῷ μεταξύ, διότι ἔχουσιν ἀφθονίαν τροφίμων ἐν Ραβέννῃ, μέχρις οὗ ὁ Βελισσάριος δωροδοκήσας Γότθον τινά, ἐνέπρησε τὰς ἀποθήκας τῶν τροφίμων καὶ περιήγαγεν εἰς ἀπελπισίαν τὸν Οὐίττιγιν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀφίκοντο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀπεσταλμένοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ φέροντες τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης, ἀλλ' ὁ Βελισσάριος γνωρίζων τὴν ἐξάντλησιν τῶν Γότθων δὲν κοινοποιεῖ αὐτοῖς τοὺς βασιλικοὺς ὅρους, καίτοι πιεζόμενος ὑπὸ τῶν συστρατήγων του. Ἀφ' ἑτέρου οἱ Γότθοι, ἀποδίδοντες τὴν παράτασιν τοῦ πολέμου εἰς τὸν Οὐίττιγιν, προτείνουσιν εἰς τὸν Βελισσάριον νὰ ἀνακηρύξωσιν αὐτὸν βασιλέα τῆς Ἑσπερίας, ἀλλ' οὗτος ἀποκρούει τὰς προτάσεις των καὶ συνεχίζει τὰς ἐχθροπραξίας. Ὁ Οὐίττιγις φοβηθεὶς τὴν κατ' αὐτοῦ ἐξέγερσιν τῶν Γότθων προτείνει τὰ αὐτὰ εἰς τὸν Βελισσάριον, μετὰ τὴν ἀποποίησιν δὲ αὐτοῦ παραδίδεται (539).

Μετὰ τὴν αἰχμαλώτισιν τοῦ Οὐιττίγιδος οἱ ἀνὰ τὴν λοιπὴν Ἰταλίαν Γότθοι ἐξέλεξαν βασιλέα τον τὸν Ἰλδίβαδον, ὅστις καὶ πάλιν ἐπρότεινε τῷ Βελισαρίῳ νὰ εἰρηνεύσῃ, ἀναγορευόμενος βασιλεὺς «Γότθων καὶ Ἰταλιωτῶν». Ὁ Βελισσάριος ἀρνεῖται καὶ οἱ Γότθοι τὸν ὀνειδίζουν ἀποκαλοῦντες αὐτὸν «ἐθελόδουλον» καὶ «αὐθαίρετον ἀνδράποδον». Καὶ καθ' ὃν χρόνον ὁ Βελισσάριος ἔβλεπεν ἐπικείμενον τὸ τέλος τοῦ πολέμου διὰ τῆς πλήρους ὑποταγῆς τῶν τελείως ἀποτεθαρρημένων Γότθων, καθ' ὃν χρόνον οὗτος, πιστὸς παραμένων εἰς τὸν βασιλέα, ἀπέκρουε τὸν τρὶς προσφερθέντα αὐτῷ θρόνον τῆς Ἰταλίας, οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐλικοὶ ἐρραδιούργουν αὐτόν, ὅτι ἐμελέτα ἀποστασίαν καὶ ἔπεισαν τὸν Ἰουστινιανὸν νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ.

Ἦλθε τότε ὁ Βελισσάριος εἰς Κωνσταντινούπολιν φέρων μεθ' ἑαυτοῦ τὸν βασιλέα τῶν Γότθων Οὐίττιγιν, πλῆθος ἄλλο ἐπισήμων Γότθων καὶ λείαν ἄφθονον. Ἐν τούτοις αἱ ραδιουργίαι τῶν αὐλικῶν ἔπεισαν τὸν Ἰουστινιανὸν νὰ ἀπαγορεύσῃ τὴν τέλεσιν τοῦ πατροπαραδότου θριάμβου, ἀλλ' ὁ λαὸς παντοιοτρόπως ἐξεδήλου τὸν θαυμασμόν του πρὸς τὸν στρατηγόν, τὸν κατακτήσαντα τοσαύτας χώρας καὶ ὁδηγήσαντα δύο βασιλεῖς αἰχμαλώτους εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ Βελισσάριος ἐπέμφθη τότε εἰς Μ. Ἀσίαν ὡς ἀρχιστράτηγος τοῦ κατὰ τῶν Περσῶν πολέμου, διὰ τῆς παρουσίας του δὲ καὶ μόνον ἔθεσε τέρμα εἰς τὰς ἐχθρικὰς ἐπιδρομάς. Ἀλλ' ὁ ἐν Ἰταλίᾳ βυζαντινὸς στρατός, ἅμ' ὡς ἀπεμακρύνθη ἐκεῖθεν ὁ Βελισσάριος, παρέλυσεν ἐξ αἰτίας τῆς ἀνικανότητος καὶ τῆς διαφθορᾶς τῶν διαδεχθέντων αὐτὸν στρατηγῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ Γότθοι ἀνεθάρρησαν καὶ ἡ κατάστασις ἀπέβη ἐπὶ τοσοῦτον κρίσιμος, ὥστε οἱ στρατηγοὶ ἔγραφον εἰς τὸν Ἰουστινιανὸν ὅτι ἠδυνάτουν πλέον νὰ κρατήσωσι τὴν Ἰταλίαν. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἠναγκάσθη τότε νὰ πέμψῃ πάλιν ἐκεῖ τὸν Βελισσάριον, ὅστις ἀπεβιβάσθη εἰς Ραβένναν τῷ 545. Ἡ κατάστασις ἦτο οἰκτρά, ὁ στρατὸς τελείως ἀποτεθαρρημένος δὲν ἐτόλμα νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς ἀναθαρρήσαντας Γότθους, οἵτινες κατελάμβανον τὰ φρούρια, τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο, καὶ ᾐχμαλώτιζον τὰς φρουρὰς αὐτῶν. Ἡ παρουσία τοῦ Βελισσαρίου ἐτόνωσε τὸ ἠθικὸν τοῦ στρατοῦ, ἐπανέφερε τὴν πειθαρχίαν καὶ ἀπέδωκεν αὐτῷ, ὡς ἐκ θαύματος, τὴν προτέραν αὐτοῦ μαχητικότητα. Ὁ βυζαντινὸς στρατὸς κατέλαβεν ἐντὸς ὀλίγου τὴν Βολωνίαν (Bologna) καὶ ἄλλας ὀχυρὰς πόλεις, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου οἱ Γότθοι κατελάμβανον διὰ προδοσίας τὴν Ρώμην. Ὁ Βελισσάριος σπεύσας ἐκεῖ τὴν ἀνέκτησεν. Οἱ Γότθοι ἐπολιόρκησαν αὐτήν, ἀλλ' ἠναγκάσθησαν ἐκ νέου νὰ ἀπέλθωσιν ἄπρακτοι.

Ὁ Βελισσάριος συνεχίζων τὰς ἐπιτυχίας του ἀνέκτησε πλεῖστα φρούρια καὶ ὑπέσχετο ἐντὸς ὀλίγου νὰ καταλάβῃ τὴν Ἰταλίαν ἅπασαν καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ποθητὴν εἰρήνην, δὲν ἀφέθη ὅμως νὰ ἀγάγῃ εἰς πέρας τὸ ἔργον του, διότι ἐν μέσῳ τῶν ἐπιτυχιῶν του ἀνεκλήθη καὶ πάλιν εἰς Κωνσταντινούπολιν (τῷ 548) καὶ ἔκτοτε δὲν ἐχρησιμοποιήθη πλέον, ἀφεθεὶς νὰ ἰδιωτεύῃ, καθ' ὃν χρόνον τὸ κράτος εἶχε τοσαύτην ἀνάγκην τῆς ὑπεροχου ἱκανότητός του.

Ἐν τούτοις μετὰ πάροδον ἐτῶν πολλῶν ἠναγκάσθη ὁ Ἰουστινιανὸς νὰ προσφύγῃ καὶ πάλιν εἰς τὸν δαφνοστεφῆ στρατηγόν. Τῷ 559 παμπληθεῖς Οὖννοι Κουτρίγουροι ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Ζαβεργάν, διαβάντες τὸν πεπηγότα Δούναβιν, εἰσέβαλον εἰς τὰς βυζαντινὰς χώρας καὶ μία μὲν μοῖρα αὐτῶν ἐτράπη πρὸς τὴν Παλαιὰν Ἑλλάδα, ἄλλη πρὸς τὴν Θρακικὴν χερσόνησον (Καλλιπόλεως) καὶ τρίτη, ὑπ' αὐτὸν τὸν Ζαβεργάν, πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην τοῦ κινδύνου πάντες ἀπέβλεψαν πρὸς τὸν ἐξηκοντούτη ἤδη Βελισσάριον, καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς ἑκὼν ἄκων ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν ἀπόκρουσιν τῶν ἐπιδρομέων. «Τότε δὴ Βελισάριος, γράφει ὁ σύγχρονος ἱστορικὸς Ἀγαθίας, κεκμηκὼς ἤδη ὑπὸ τοῦ γήρατος στέλλεται ὅμως ἐπ' αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Καὶ τοίνυν ὁ πρεσβύτης διὰ μακροῦ αὖθις χρόνου θώρακά τε ἐνδὺς καὶ κράνος ἀναδησάμενος καὶ ἅπαν τὸ ἐκ παίδων αὐτῷ συνειθισμένον περιβαλλόμενος σχῆμα, ἀνενεοῦτο τῇ μνήμῃ τὰ φθάσαντα καὶ ἐνεάζε τῇ προθυμίᾳ». Ἀλλὰ στρατὸς διαθέσιμος δὲν ὑπῆρχεν ἐν Κωνσταντινουπόλει· ἐν τούτοις ὁ γηραιὸς Βελισσάριος, νεανικὸν θάρρος καὶ δραστηριότητα διατηρῶν, ἐξῆλθε τῆς πόλεως ἄγων τριακοσίους μόνους παλαιοὺς στρατιώτας καὶ πλῆθος ἀγροτῶν προσφύγων ἀσυντάκτων, ἐντελῶς ἀπολέμων καί, ὅπως γράφει ὁ Ἀγαθίας, «μόνῳ τῷ ἀπείρως ἔχειν ἡδίστους ἡγούμενοι τοὺς κινδύνους, θέας τε ἕνεκα μᾶλλον ἢ παρατάξεως ἀφιγμένοι».

Μὲ τοιοῦτον συρφετὸν ἐστρατοπέδευσεν εἰς θέσιν Χέττου (μεταξὺ Ἁγ. Στεφάνου καὶ Τσεκμετζέ), ἐνῷ ὁ ἐχθρὸς εἶχε πήξει τὸ ἑαυτοῦ στρατόπεδον παρὰ τὸν ρύακα Ἀθύραν (πλησίον τοῦ Τσεκμετζέ). Περιχαρακωθεὶς ἐκεῖ ἤρχισε νὰ τακτοποιῇ καὶ νὰ γυμνάζῃ ἐκ τοῦ προχείρου τοὺς ἄνδρας του καὶ νὰ καθοδηγῇ αὐτοὺς διὰ τὸν ἐπικείμενον ἀγῶνα. Τὸ ἠθικὸν τῶν ἀνδρῶν ἦτο θαυμάσιον καὶ πάντες ἀνυπομόνουν νὰ συγκρουσθῶσι πρὸς τὸν ἐχθρόν. Ἀλλὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἐφόβιζε τὸν παλαίμαχον στρατηγόν, ὅστις θέλων νὰ προλάβῃ τὰς συνεπείας τῆς ἀλογίστου ὁρμῆς τῶν ἀπειροπολέμων ἀνδρῶν, διαρκῶς ἐδίδασκεν αὐτούς, ὅτι «ἀνδρίας ὁρμαῖς οὐκ ἀναθετέον τὰς ἄνευ φρονήσεως ἐγχειρήσεις» καὶ διὰ τῶν πολυτίμων συμβουλῶν του τοῖς μετέδιδε τῆς μακρᾶς του πείρας τὰ διδάγματα. Συγχρόνως παρηκολούθει διὰ συνεχῶν ἀναγνωρίσεων τὰς κινήσεις τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐξηκρίβωνε τὴν δύναμίν των, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου προσεπάθει νὰ ἐξαπατᾷ αὐτοὺς ὡς πρὸς τὸ πλῆθος καὶ τὸ ποιὸν τῶν στρατευμάτων του.

Πληροφορηθεὶς ἡμέραν τινὰ ὅτι ἐπέρχεται, πρὸς ἀναγνώρισιν ἴσως, σῶμά τι ἐκ δισχιλίων Οὔννων ἱππέων, ἐξήγαγεν ἐν τάχει τὰ στρατεύματά του ἐκ τοῦ στρατοπέδου καὶ παρεσκευάσθη ἵνα ἀποκρούσῃ τοὺς πολεμίους. Ἐκ τῶν 300 παλαιῶν στρατιωτῶν του τοὺς 200 ἐτοποθέτησεν εἰς ἐνέδρας ἐντὸς τοῦ δάσους, δι' οὗ διήρχετο ἡ ὁδός, ἣν ἠκολούθουν οἱ Οὖννοι. Τοὺς ἑτέρους 100 ἐκράτησε πλησίον του καὶ μετ' αὐτῶν ἐτοποθετήθη εἰς θέσιν τοιαύτην, ὥστε νὰ ἔλθῃ πρῶτος εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς ἐχθρούς. Ὄπισθέν του παρέταξε τοὺς ἀσυντάκτους ἐθελοντάς, πρὸς οὓς ἔδωκε τὴν διαταγὴν νὰ τὸν ἀκολουθῶσιν ὅπου κινηθῇ «ἐπιβοῶντες τορόν τι καὶ ἐπικροτοῦντες».

Ὅταν ἐπλησίασαν οἱ Οὖννοι καὶ οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν εὑρίσκοντο μεταξὺ τῶν ἐνεδρῶν, ὁ Βελισσάριος ὥρμησεν ἐναντίον των καὶ ἦλθεν εἰς χεῖρας μετ' αὐτῶν, τὰ ἐνεδρεύοντα τμήματα ἀναπηδήσαντα ἐκ τῶν θέσεών των ἔπραξαν τὸ αὐτό, ἐνῷ οἱ ὄπισθεν τεταγμένοι ἀπειροπόλεμοι συρφετοὶ «ἐμβοῶντες καὶ ἐπικτυποῦντες τοῖς ξύλοις, ἃ δὴ ἐς τοῦτο ἔφερον, παρεθάρσυνον τοὺς ἐπιτιθεμένους». Οἱ Οὖννοι καταπλαγέντες ἐκ τῆς ὁρμῆς τῶν Βυζαντινῶν συνεφύρθησαν ἐντὸς τοῦ δάσους ἀκοντιζόμενοι πανταχόθεν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν καὶ τέλος ἐτράπησαν ἐν ἀπεριγράπτῳ ἀταξίᾳ καὶ ἐκλείσθησαν ἐντὸς τοῦ στρατοπέδου των, ἀφήσαντες τετρακοσίους νεκροὺς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἐνῷ οἱ Βυζαντινοὶ ὀλίγους τινὰς μόνον τραυματίας ἔσχον καὶ νεκρὸν οὐδένα. Μετὰ τὸ πάθημά των ἐκεῖνο οἱ Οὖννοι ἀπεμακρύνθησαν ἐντελῶς τῆς Α. Θρᾴκης καὶ ὁ γηραιὸς Βελισσάριος εἰσῆλθε νικητὴς καὶ πάλιν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ τελευταία ἐκστρατεία τοῦ μεγάλου ἐκείνου στρατηγοῦ. Ἔκτοτε ἀπεσύρθη ὁριστικῶς εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον, διαιτώμενος ὁτὲ μὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁτὲ δὲ εἰς τὰ ἐν Παντειχίῳ (ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἔναντι τῶν Πριγκιποννήσων) ἀπέραντα κτήματά του.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ 563 συκοφαντηθεὶς ὅτι μετεῖχε συνωμοσίας τινὸς κατὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ συλληφθεὶς ἤχθη πρὸ αὐτοῦ ἵνα δικασθῇ. Ἀκούσας τὴν ἐναντίον του κατηγορίαν κατεπλάγη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἔμεινεν ἄναυδος, ἀπαξιώσας καὶ νὰ ἀπολογηθῇ κἂν δι' αὐτήν. Ἡ σιωπή του ἐξελήφθη ὡς ὁμολογία καὶ ἐκηρύχθη ἔνοχος τῆς ἀποδοθείσης αὐτῷ κατηγορίας. Ἐν τούτοις ὁ Ἰουστινιανός, σεβόμενος τὸν ἔνδοξον πρεσβύτην καὶ ἀναπολῶν τὰς τοσαύτας πρὸς τὸν θρόνον καὶ τὸ κράτος ὑπηρεσίας του, οὔτε ἐφυλάκισεν οὔτε ἄλλως ἐπροπηλάκισεν αὐτόν, ἀλλ' ἠρκέσθη νὰ τὸν στερήσῃ τῶν ἀξιωμάτων του καὶ νὰ περιορίσῃ αὐτὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ του (5 Δεκεμβρίου 563), μέχρι τοῦ Ἰουνίου ἐπιόντος ἔτους, ὅτε, ἀποδειχθείσης τῆς ἀθωότητός του, τῷ ἀπέδωσε τήν τε ἐλευθερίαν καὶ τὰ ἀξιώματά του. Ἡ περιπέτεια ἐκείνη τοῦ Βελισσαρίου, ἀλλοιουμένη σὺν τῇ παρόδῳ τῶν αἰώνων, παρεμορφώθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ὁ χρονογράφος Ἰωάννης Τσέτσης, γράψας περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, ἤτοι πεντακόσια καὶ πλέον ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βελισσαρίου, διηγεῖται ὅτι οὗτος ἐτυφλώθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ὑπεχρεώθη νὰ ἐπαιτῇ χάριν τοῦ ἐπιουσίου **ἄρτου του. Τὸν μῦθον** τοῦτον, τὸν ἐμπνεύσαντα ποιητὰς καὶ δραματογράφους, οὐδεὶς πιστεύει σή-

Digitized by Google

μερον. Ὁ Βελισσάριος ἀπέθανεν ἐν πάσῃ τιμῇ ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν ἀθώωσίν του καὶ ὀλίγον χρόνον πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰουστινιανοῦ (565).

Ὁ γραμματεὺς καὶ σύμβουλος αὐτοῦ Καισαρεὺς Προκόπιος περὶ μὲν τῆς σωματικῆς αὐτοῦ διαπλάσεως λέγει ὅτι ἦτο «τὸ σῶμα καλός τε καὶ μέγας καὶ εὐπρόσωπος πάντων μάλιστα», περὶ δὲ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦ ἤθους του ὅτι ἦτο πρᾶος καὶ προσηνὴς τοῖς πᾶσιν, ὡς ὁ πενέστατος καὶ ἀδοξότατος τῶν ἀνθρώπων, σώφρων δὲ καὶ ἐγκρατέστατος. Πρὸς τοὺς στρατιώτας του ἦτο στοργικώτατος, δίκαιος καὶ γενναιόδωρος, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ ἀμειλίκτως αὐστηρὸς πρὸς τοὺς ἀμελεῖς καὶ τοὺς ἀπειθάρχους. Ἐν πολέμῳ ἦτο «ἀγχίνους διαφερόντως κἄν τοῖς ἀπόροις ἐπινοῆσαι τὰ βέλτιστα ἱκανώτατος», κατὰ δὲ τοὺς κινδύνους «εὔψυχός τε ξὺν τῷ ἀσφαλεῖ, καὶ ξὺν λογισμῷ εὐτολμότατος».

Παρ' ὅλην τὴν ἁπλότητα τοῦ χαρακτῆρός του ἔζη μεγαλοπρεπῶς, διατηρῶν χιλιάδας βουκελλαρίων, ἤτοι σωματοφυλάκων, πάντες δὲ ὡμίλουν μετὰ σεβασμοῦ περὶ αὐτοῦ «τὴν τε ἀρετὴν αἰσχυνόμενοι καὶ δεδιότες τὴν δύναμιν». Ἡ ἱστορία κατέταξεν αὐτὸν μεταξὺ τῶν μεγίστων στρατηγῶν τοῦ τε παλαιοῦ καὶ τοῦ νεωτέρου κόσμου.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

— **«Βελισσαρίου *μυθιστόρημα*».** Ὑπὸ τὸν τίτλον «Διήγησις τοῦ θαυμαστοῦ ἀνδρὸς τοῦ λεγομένου Βελισσαρίου» σώζεται ποίημα διεκτραγῳδοῦν τὴν θρυλλουμένην μοῖραν τοῦ μεγάλου τούτου στρατηγοῦ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ κατέπνιξε τὴν αἱματηρὰν στάσιν τῶν φατριῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀφοῦ κατέρριψε τὸ κράτος τῶν Βανδάλων, κατέκτησε τὴν Σικελίαν καὶ Ἰταλίαν καὶ κατεδάμασε τὸν βασιλέα τῆς Περσίας, ἠτύχησε νὰ ὑποστῇ τὰς τραγικωτέρας ἐναλλαγὰς εὐτυχίας καὶ δυστυχίας. Ὑπόθεσις τοῦ ποιήματος τούτου εἶναι ἡ ἑξῆς: Ὁ Βελισσάριος μετὰ τὰς μεγάλας του νίκας κατὰ τῶν ἐχθρῶν φυλακίζεται ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐντὸς σκοτεινοῦ πύργου, κατόπιν διαβολῶν τῶν ἀντιπάλων του. Ἐξωτερικοὶ ὅμως ἐχθροὶ ἀπειλοῦν τὴν χώραν καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἑτοιμάζει μέγαν στόλον, ἐνῷ οἱ αὐλικοὶ ἐρίζουν πρὸς ἀλλήλους διὰ τὴν ἀρχηγίαν. Ὁ λαὸς ὅμως ἐνθυμεῖται τὸν Βελισσάριον, ἐξεγείρεται καὶ ζητεῖ αὐτὸν ὡς ἀρχηγόν. Ὁ Ἰουστινιανὸς ὑποκύπτων εἰς τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ καὶ ἀναγνωρίζων τὴν ἀξίαν τοῦ Βελισσαρίου ἀπελευθερώνει καὶ ἀποστέλλει αὐτὸν μετὰ τοῦ στόλου εἰς τὴν Ἀγγλίαν (Ἐγγλητέρα). Ὁ Βελισσάριος κυριεύει τὴν χώραν, αἰχμαλωτίζει τὸν βασιλέα της καὶ πλήρης λαφύρων καὶ δόξης ἐπιστρέφει εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου διαβάλλεται ἐκ νέου ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του ὡς προετοιμάζων τὴν δηλητηρίασιν τοῦ αὐτοκράτορος, ρίπτεται εἰς τὰς φυλακὰς καὶ τυφλοῦται. Μετά τινα χρόνον ὅμως Πέρσαι καὶ Σαρακηνοὶ ἀπειλοῦν τὴν αὐτοκρατορίαν καὶ πάντες συναισθάνονται τὴν ἐκ τῆς τυφλώσεως τοῦ Βελισσαρίου ζημίαν. Ὁ αὐτοκράτωρ πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς ζημίας καὶ ὑπὸ τὰς ἐπευφημίας τοῦ λαοῦ καὶ τῶν παλαιμάχων στρατιωτῶν ἀναθέτει τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ εἰς τὸν υἱὸν τοῦ καταδιωχθέντος ἥρωος *Ἀλέξανδρον*, ὅστις καὶ νικᾷ τοὺς ἐχθρούς.

Εἶναι ἄγνωστον κατὰ ποῖον χρόνον ὁ Βελισσάριος κατέλαβε θέσιν εἰς τὸν λαϊκὸν θρῦλον. Ἡ διήγησις ὅτι οὗτος τυφλωθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ κατήντησεν ἐπαίτης ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον εἰς τὰ «Πάτρια τῆς πόλεως» (*Γεωργ. Κεδρην.* σ. 29 Βόν.), συγγραφέντα περὶ τὰ τέλη τοῦ Ι' αἰῶνος, ἔπειτα δὲ εἰς τὸν *Τζέτζην* (Χιλιάδ. ΙΙΙ, 339 ἑξ.), ὅστις ρητῶς παρατηρεῖ ὅτι ἄλλοι χρονογράφοι ἀγνοοῦν τὸ περιστατικόν.

Αἱ σῳζόμεναι περὶ τοῦ Βελισσαρίου διηγήσεις ἀνήκουν εἰς τὸν ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνα καὶ ἀποτελοῦν τρεῖς παραλλαγὰς διαφερούσας ἐλάχιστα κατὰ τὰς λεπτομερείας. Ἡ πρώτη ἀποτελεῖται ἐκ 556 ἀνομοιοκαταλήκτων δεκαπεντασυλλάβων (ἐκδοθεῖσα τὸ πρῶτον ἐν Ἀμβούργῳ τῷ 1873 ὑπὸ *W. Wagner:* Programm.), ἡ δευτέρα ἐξ 840 ἀνομοιοκαταλήκτων καὶ περὶ τὸ τέλος τοῦ ποιήματος ὁμοιοκαταληκτούντων στίχων (ἐκδοθεῖσα ἐν Ὀξφόρδῃ τῷ 1843 ὑπὸ τοῦ *A. Giles* εἰς 60 μόνον ἀντίτυπα καὶ ὑπὸ τοῦ *W. Wagner* ἐν Medieval gr. texts σ. 110—140) καὶ ἡ τρίτη ἐξ 997 ὁμοιοκαταλήκτων (ἐκδοθεῖσα τῷ 1525 (;) ἐν Βενετίᾳ εἰς λαϊκὴν ἔκδοσιν). Ἡ πρώτη καὶ ἡ τρίτη παραλλαγὴ φέρονται ὡς ἔργον ἀνωνύμων ποιητῶν. Τῆς δευτέρας ποιητὴς εἶναι ὁ περὶ τὸ τέλος τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος ἀκμάσας *Ἐμμ. Γεωργιλᾶς.* Αἱ τρεῖς ὁμοῦ ἐξεδόθησαν ὑπὸ *W. Wagner* ἐν Carmina Graeca medii aevi (Λειψία 1874 σ. 304—378).

Ἡ τύχη τοῦ Βελισσαρίου συνεκίνησεν οὐ μόνον τὸν ὑπόδουλον ἑλληνικὸν λαόν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους Εὐρωπαίους καλλιτέχνας. Τῷ 1767 ὁ Marmontel ἐξέδωκε μυθιστόρημα περιγράφον τὴν ζωὴν καὶ τὰ παθήματα τοῦ Βελισσαρίου, ὁ E. Schenk ἐνεπνεύσθη δρᾶμα ἐκ τῆς δυστυχίας τοῦ Βυζαντινοῦ στρατηγοῦ, ὁ μουσουργὸς Donizetti μουσικὸν τεμάχιον καὶ οἱ ζωγράφοι David καὶ Gérard πίνακας ζωγραφικούς.

[Πρβλ. καὶ *Finlay G.*: A history of Greece τομ. Α' Ὀξφόρδῃ 1877 σ. 429—431.—*Mahon L.*: The life of Belisarius. Λονδῖνον 1829.—*Κρουμβάχερ Κ.*: Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας, μετ. Γ. Σωτηριάδου τόμ. Γ'.— *Βουτιερίδη Η.* Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας τόμος Α. σελ. 105—107.]

Θ. Π.

Βελισσάριος. Ἕλλην μεταβὰς εἰς Ρωσίαν καὶ καταταχθεὶς εἰς τὸν ρωσικὸν στόλον, παρ' ᾧ ὑπηρέτει ὡς ἀνώτερος ἀξιωματικὸς κατὰ τὸ 1813 ὑπὸ τὸν ἀντιναύαρχον Λέλην, φίλος τοῦ κατόπιν ἐξόχου Φιλικοῦ Ἀμβροσίου, ἐμπόρου ἐν Ὀδησσῷ (*Σακελλαρίου* Φιλ. Ἑταιρεία σελ. 87). Τ. Χ. Κ.

—**Βελισσάριος, *Ἀναγνώστης Κωνσταντίνου*.** Ψαριανός, γαμβρὸς τοῦ Ι. Ν. Ἀποστόλη, ὑπηρετήσας τῷ 1821 ὡς ὑποπλοίαρχος εἰς τὰ πολεμικὰ τοῦ *Νικολῆ Βελισσαρίου* καὶ *Βεστίζη* εἰς τὰς ἐκστρατείας Σάμου καὶ Τσαγλῆ κατὰ τὰς καταδιώξεις τοῦ ἐχθροῦ. Τῷ 1822 διετέλεσε πλοίαρχος εἰς τὸ πολεμικὸν τοῦ Χατζῆ-Κυριάκη, ὅπερ βεβαιοῖ καὶ ὁ Κανάρης. Κατόπιν ὑπηρέτησε μέχρι τοῦ 1826 ὑπὸ τὸν ναύαρχον Ἀποστόλην εἰς διαφόρους ἐκστρατείας Σάμου, Κῶ, Πατρῶν κλ. Τ. Χ. Κ.

— **Βελισσάριος, *Βελισσάριος Κ.*** Ναυτικὸς ἐκ Ψαρῶν, υπηρετήσας ὡς ὑπαξιωματικὸς εἰς διαφόρους ἐκστρατείας ἀπὸ 1821—1826, κατὰ δὲ τὸ 1827 καὶ 1828 ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τέσσαρας ναυμαχίας. Τ. Χ. Κ.

—**Βελισσάριος, *Ἰωάννης*.**—1) Ἕλλην διαμένων ἐν Βεσσαραβίᾳ πρὸ τοῦ Ἀγῶνος, ὅστις, μυηθεὶς εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἤρξατο ἀπὸ τοῦ 1820 κατηχῶν καὶ ἄλλους, ὡς τὸν Ἰάκωβον Πόμερ, ἐκ Τήνου, τὸν Γεώργ. Παπαδόπουλον, Πελοποννήσιον ἐν Ἰσμαηλίῳ, καὶ τὸν Νικ. Ι. Τραμπάζογλουν ἐκ Θεσσαλονίκης, κατὰ τὸν πίνακα τοῦ Φιλήμονος. —2) Ναυτικὸς ἐκ Ψαρῶν ἔχων ἰδιόκτητον πλοῖον, δι' οὗ ὑπηρέτησε τὸν Ἀγῶνα, μετασχὼν εἰς διαφόρους ναυμαχίας καὶ εἰς τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Κρήτης. Ἡ ἐπιτροπὴ ἀνεγνώρισεν ὅτι ὠφείλοντο εἰς αὐτὸν 5650 γρόσια. —3) Πλοιοκτήτης ὡσαύτως μετασχὼν εἰς τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Κρήτης τῷ 1823. —4) *Ἰωάννης Κομνηνοῦ Βελισσάριος.* Συμπλοιοκτήτης τοῦ «Περικλέους» ἐκ Ψαρῶν, παρασχὼν ὑλικὰς ἐκδουλεύσεις εἰς τὸν Ἀγῶνα πρὸς κίνησιν τῶν πλοίων ἐπὶ Καποδιστρίου. Τ. Χ. Κ.

—**Βελισσάριος, *Νικόλαος Ἰωάννου*.** Εἷς τῶν προκρίτων τῶν Ψαρῶν μὲ παίδευσιν καὶ γνώσεις, χρησιμοποιηθεὶς εἰς πολλὰς ἀποστολὰς εἰς Ὕδραν καὶ Πελοπόννησον ὑπὸ τῶν Ψαριανῶν. Κατὰ τὸ 1825 ἦτο βουλευτής, τῷ δὲ 1826 πληρεξούσιος εἰς τὴν Γ' Ἐθνικὴν συνέλευσιν κατὰ τοὺς πίνακας τοῦ Μάμουκα. Συγχρόνως ἦτο καὶ ναυμάχος δεινὸς ἔχων μετὰ τοῦ Ι. Κομνηνοῦ Σακελλαρίου συνιδιοκτητον τὸ πλοῖον «Περικλῆς», ναυπηγηθὲν ἀπὸ τοῦ 1813, δικάταρτον, χωρητικότητος 9 χιλ. κοιλῶν, τοῦ ὁποίου ἐπλοίαρχει ὁ Νικόλαος, δαπανήσας ἐξ ἰδίων ἐξήκοντα χιλιάδας γροσίων, ἅτινα ἡ ἐπιτροπὴ ἀνεγνώρισε. Κατὰ τὸ διάστημα 1821—1824 ἔλαβε μέρος εἰς ἐννέα ἐκστρατείας ἐν τῷ Αἰγαίῳ, μίαν εἰς Κρήτην καὶ ἑτέραν περὶ τὴν Κύπρον, ὅτε μόνος αὐτὸς προσέβαλεν αἰγυπτιακὸν πλοῖον 14 κανονίων καὶ τὸ ἐκυρίευσε. Τῷ 1823 ὁ Κωλέτης ὡς ἔπαρχος Εὐβοίας ἀναθέτει εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τρεῖς ἄλλους Ψαριανοὺς τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς νήσου. Τῷ 1824 τὸ πλοῖον «Περικλῆς» ἐβυθίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν. Ἐπὶ Καποδιστρίου ἐχρημάτισε ναυτοδίκης τῷ 1832, πληρεξούσιος εἰς τὴν Ε' Ἐθνικὴν συνέλευσιν καὶ μέλος ἐπιτροπῆς παραλαβῆς τῶν ἀρχείων Ψαρῶν ἐξ Αἰγίνης, τότε δὲ διωρίσθη καὶ πλοίαρχος τοῦ ἐθνικοῦ συνόλου. Τῷ 1833 ἐγένετο λιμενάρχης Σύρου, ὅτε καὶ ἀπέθανε πένης. Τ. Χ. Κ.

— **Βελισσάριος, *Νικόλαος Κωνστ.*** Πλοίαρχος ἐκ Ψαρῶν ὑπηρετήσας καὶ ὡς ὑποπλοίαρχος εἰς διαφόρους ναυμαχίας. Εἰς τὸν κατάλογον τῶν συνταξιούχων ἡ ἐπιτροπὴ σημειώνει, ὅτι «οἱ διακεκριμένοι ἀγῶνές του εἶναι γνωστοὶ εἰς τὴν ἐπιτροπήν». Κατὰ τὸν Νικόδημον ὑπηρέτησε τῷ 1821 μὲ τὸ πλοῖον τοῦ Κωσταντῆ Χατζηκυριάκου εἰς Ἐρισσὸν καὶ Σάμον· ἐπίσης τῷ 1822 εἰς Πάτρας μὲ τὸν Γ. Παγγάραν, καὶ κατόπιν ὡς ἑκατόνταρχος ὑπὸ τὸν Ἀντ. Κατσουλιέρην. Κατὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν ἐκλείσθη εἰς τὸ νησάκι Δασκαλιὸ μετὰ τοῦ Κυριακοῦ Μαμούνη καὶ ὀκτὼ ἄλλων Ψαριανῶν. Αἱ ἔφοδοι τῶν Τούρκων ἐπὶ τριήμερον ἐστάθησαν ἀτελεσφόρητοι. Ἐκεῖ ἦτο καὶ ὁ ὁπλαρχηγὸς Νάνος μὲ ἑπτὰ στρατιώτας. Τὸ κανονοστάσιον τοῦ Καραγιάννη τοὺς ἔβλαπτε διὰ συνεχοῦς πυροβολισμοῦ. Ὁ Βελισσάριος, ὁ Νάνος καὶ ὁ Μαμούνης ἐπληγώθησαν, ὅταν δὲ ἀπέστειλαν οἱ Τοῦρκοι τὸν Σμυρλῆν ἵνα τοῖς προτείνῃ παράδοσιν, ὁ μὲν Νάνος ἐφόνευσε τὸν ἀπεσταλμένον, οἱ δὲ Βελισσάριος καὶ Μαμούνης ἔθεσαν πῦρ εἰς τὴν πυριτιδα καὶ ἀπετεφρώθησαν μετὰ τῶν ἄλλων ἐγκλείστων πεσόντες ἡρωϊκῶς (*Νικοδήμου* Ὑπόμνημα Ψαρῶν τόμ. Α' σελ. 455—460). Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

—**Βελισσάριοι, *ἀδελφοί*.** Εἰς τοὺς πίνακας τῶν ναυτικῶν χορηγημάτων Ψαρῶν ἀναγράφονται ὡς πλοιοκτῆται τοῦ «Ἰάσωνος», πολεμικοῦ πλοίου τοῦ Ἀγῶνος, διὰ τὴν κίνησιν τοῦ ὁποίου διέθεσαν ἐξ ἰδίων 68027 δραχμῶν. Τ. Χ. Κ.

Βελισσάριος [*Γεωγρ.*]. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Καρτερῶν* (τέως *Καραζάκιοι*) τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γιαννίκιοι*. Ἡ νέα ὀνομασία τοῦ χωρίου ἐδόθη εἰς μνήμην τοῦ κατὰ τὸ 1913 ἡρωϊκῶς φονευθέντος ταγματάρχου Ἰωάν. Βελισσαρίου. Δ. Ε. Μ.

Βελισσαρίου, *Ἰωάννης*. Ἀξιωματικὸς τοῦ πεζικοῦ (1861—1913) προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου τῶν ὑπαξιωματικῶν, μελετηρότατος, μεταφράσας δὲ τῷ 1910 τὸ σύγγραμμα τοῦ Φὸς «Περὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ Πολέμου». Διεκρίθη κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897, ὁπότε, ὑπολοχαγὸς ὤν, παρέμεινε μετὰ τῆς ὑπ' αὐτὸν διμοιρίας ἐν τῇ στενωπῷ τῆς Μελούνας τὴν 6ην Ἀπριλίου μέχρι τῆς 23ης ὥρας τῆς ἡμέρας ταύτης, μολονότι ἅπαντα τὰ περὶ αὐτὸν ἑλληνικὰ τμήματα (2α ταξιαρχία) εἶχον ἀρχίσει ὑποχωροῦντα ἀπὸ τῆς 18ης ὥρας· δὲν ὑπεχώρησε δ' εἰμὴ μετὰ τὴν λῆψιν διαταγῆς σταλείσης αὐτῷ ἐκ Λυγαριᾶς. Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους 1912—1913 ἔδρασεν ὁ Βελισσαρίου θαυμασίως, ὡς διοικητὴς τάγματος εὐζώνων, ἀκολουθήσας πάντοτε τὸ δόγμα «ἐμπρὸς διὰ τῆς λόγχης»· πρῶτος αὐτὸς ἔφθασεν εἰς τὴν παρυφὴν τῆς πόλεως Ἰωαννίνων καὶ ἐδέχθη τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Ἐσσὰτ διὰ τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου. Τὴν 13ην Ἰουλίου 1913 εὗρεν ἡρωϊκὸν θάνατον μαχόμενος ἐπὶ τοῦ γνωστοῦ ὑψομέτρου 1378 τοῦ ὄρους Ἀρισβάνιτσα. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Βελισσιῶτες [*Γεωγρ.*]· βλ. Βελεσσιῶτες.

Βελίστη [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. Ἀσπροῦλα.

Βελίστι [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κοζάνης μετονομασθὲν τῷ 1927 εἰς Ἀσπρονέριον (βλ. λ.), βραδύτερον δέ, τῷ 1928, εἰς *Λευκοπηγήν*.

Βελιτάρας ἢ **Βελιταρᾶς.** Μυθικὸς βασιλεὺς τῶν Ἀσσυρίων, βασιλεύσας, κατὰ τὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν, ἀπὸ τοῦ 1020 μέχρι τοῦ 1010 π. Χ. Ὢν κατ' ἀρχὰς ἁπλοῦς ἐπιστάτης τῶν βασιλικῶν κήπων, ὠργάνωσε βραδύτερον μετὰ τῶν αὐλικῶν συνωμοσίαν πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ νομίμου βασιλέως. Ἐπιτυχούσης τῆς συνωμοσίας τὸν θρόνον κατέλαβεν ὁ *Βελιτάρας*. Ἐν ταῖς ἀσσυροχαλδαϊκαῖς ἐπιγραφαῖς οὐδὲν ἀναφέρεται περὶ τῶν γεγονότων τούτων, τὰ ὁποῖα μᾶλλον πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὡς μυθοπλαστίαι (*Βίων* καὶ *Ἀλέξανδρος Πολύαινος* παρὰ τῇ «Χρονογραφίᾳ» *Γεωργίου Συγκέλλου*, 359γ). Θ. Α. Β.

Βέλιτρα (Velitrae) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Παλαιὰ πόλις τῶν Οὐόλσκων (Volsci), κειμένη 40 περίπου χιλιόμετρα νοτιοανατολικῶς τῆς Ρώμης, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπετάγη ἀπὸ τοῦ 338 π. Χ. Ἡ *Βέλιτρα* ἦτο ἡ πατρὶς τοῦ γένους τῶν Ὀκταβίων, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνῆκεν ὁ αὐτοκράτωρ Αὔγουστος, καλεῖται δὲ νῦν *Βέλλετρι* (Velletri) καὶ εἶναι ἕδρα ἐπισκόπου. Γ. Ι. Κ.

Βελίτσα [*Γεωγρ.*]. Τὸ ὄνομα τοῦτο φέρει ὁ ποταμὸς Ἀλιάκμων (βλ. λ.) κατὰ τὸ ἄνω αὐτοῦ τμῆμα, ἀπὸ τῶν πηγῶν του δηλαδὴ (ἀνατολικαὶ κλιτύες Βοΐου ὄρους, ἐν θέσει Μαύρη Πέτρα) μέχρι τοῦ σημείου ὅπου χύνεται εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Ζέλοβα. Ἐντεῦθεν ὁ Βελίτσα καὶ ὁ Ζέλοβα ἡνωμένοι ἀποτελοῦσι τὸν κυρίως Ἀλιάκμονα.

—[*Στρατ. Γεωγρ.*] Ὁ *Βελίτσα* ἀπὸ τῶν πηγῶν αὐτοῦ καὶ ἐπὶ μῆκος 20 περίπου χιλιομέτρων, μέχρι τοῦ χωρίου Πελκάτι, ἔχει παράλληλον κατεύθυνσιν τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς Ἀλβανίας καὶ Ἑλλάδος, ρέων εἰς μικρὰν ἀπὸ ταύτης ἀπόστασιν. Κατὰ τὸ ἄνω ρεῦμα αὐτοῦ πολλαὶ ἡμιονικαὶ ὁδοὶ ἄγουσι πρὸς τὴν Ἀλβανίαν καὶ τἀνάπαλιν διὰ τῶν διαβάσεων Καζάνι, Μάνδρας, Νικολίτσας κτλ., αἵτινες κατὰ τὸν χειμῶνα εἶναι κεκαλυμμέναι ὑπὸ χιόνων καὶ λίαν δύσβατοι, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἄλλας ἐποχὰς εἶναι δυναταὶ μικραὶ ἐπιχειρήσεις εἰς ἐλαφρὰ ἀποσπάσματα κυρίως πρὸς διακοπὴν τῶν συγκοινωνιῶν τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ Ἐρσέκας-Κορυτσᾶς. Ν. Ι. ΚΟΚΙΔΗΣ

— **Βελίτσα** [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Τιθορέας* τῆς ἐπαρχίας Λοκρίδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα Κάτ. (1928) 1523. Κεῖται εἰς τὰς ΒΑ. ὑπωρείας τοῦ Παρνασσοῦ ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας *Τιθορέας*, τῆς ἐρείπια σῴζονται. Ἡ περιφέρεια παράγει κυρίως σῖτον, καπνὸν καὶ βάμβακα, ἔχει δὲ καὶ σημαντικὴν κτηνοτροφίαν (ὑπὲρ τὰς 10000 αἰγοπροβάτων). Παρὰ τὴν Βελίτσαν διέρχεται ἡ ἐξ Ἀθηνῶν πρὸς Λάρισαν γραμμὴ τῶν ΣΕΚ, εὑρισκομένου τοῦ σταθμοῦ εἰς τὸ 166 χμ. Δ. Ε. Μ.

Βελιτσαΐς ἢ **Βελτσαΐς** [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Δύμης* τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 255. Δ. Ε. Μ.

Βελίτσενα [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. Καλλιρρόη.

Βελιτσιώτης, *Γεώργιος*. Ὁπλαρχηγὸς ἐκ Λεβαδείας ὑπηρετήσας καθ' ὅλον τὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821 ὡς ἀξιωματικός. Τ. Χ. Κ.

Digitized by Google

Βελίτσκο, *Σαμουήλ*. Ρῶσος χρονογράφος γεννηθεὶς τῷ 1670. Ἐξιστόρησε τὰ γεγονότα τῆς Οὐκρανίας κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἀγῶνος τοῦ ἡγέτου Βόγδαν Χμιελνίτσωφ κατὰ τῆς πολωνικῆς κυριαρχίας. Ἔργον αὐτοῦ γνωστὸν εἶναι ἡ «Χρονογραφία τῶν γεγονότων τῆς Νοτιοδυτικῆς Ρωσίας κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα». Τὸ χειρόγραφον περιλαμβάνει βιογραφίας τῶν *γετμάνων*, δηλαδὴ τῶν ἡγετῶν τῆς Οὐκρανίας, ἀπὸ τοῦ Χμιελνίτσωφ μέχρι τοῦ Μαζέπα. Ἡ χρονολογία τοῦ θανάτου του εἶναι ἄγνωστος. Π. Λ.

Βελίττας. Πρόσωπον ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Λουκιανοῦ ἐν τῷ διαλόγῳ του «Τόξαρις ἢ φιλία» (43), ὡς παράδειγμα φιλικῆς αὐτοθυσίας. Ὁ *Βελίττας* ἀγωνιζόμενος νὰ σώσῃ τὸν φίλον του Βάσθην ἀπὸ τοὺς ὄνυχας λέοντος, ἐφονεύθη μετὰ τοῦ φίλου του καὶ τοῦ λέοντος. Γ. Λ. Α.

Βελιὼν *['Αρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Λυσιτανίας (Πορτογαλλίας), ῥέων «ἐκ Κελτιβήρων καὶ Οὐακαίων» (*Στράβ*. 127, 15)· ὠνομάζετο δὲ καὶ «*Διμαίας*» καὶ «*ποταμὸς τῆς Λήθης*»· ὡς αἰτιολογίαν τῆς τελευταίας ταύτης ὀνομασίας ἀναφέρει ὁ Στράβων (Γ, γ, 5) ἐκστρατείαν τινὰ τῶν Κελτῶν καὶ τῶν Τουρδούλων κατὰ τῆς Λυσιτανίας, καὶ στάσιν αὐτῶν ἐπακολουθήσασαν τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ Βελιῶνος· ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν στάσιν ταύτην ἐφονεύθη ὁ ἀρχηγός των καὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐπανακάμψωσι διὰ τοῦτο εἰς τὰ μέρη ὁπόθεν εἶχον ἔλθει, λησμονήσαντες πιθανῶς τὰς ὁδοὺς ἃς εἶχον ἀκολουθήσει, ἠναγκάσθησαν νὰ παραμείνωσιν ἐνταῦθα. Ὁ Βελιὼν εἶναι ὁ σύγχρονος ποταμὸς Lima. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βελκὰς *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Αἰγύπτου, ἐπὶ τοῦ Ἀν. Δέλτα, ἔχουσα περὶ τὰς 26 χιλ. κατ. καὶ ἑλληνικὴν κοινότητα μετὰ σχολείου καὶ ἐκκλησίας. Διοικητικῶς ἀνήκει εἰς τὴν μουδηρίαν (νομὸν) Δακαχλίας, ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν μητρόπολιν Πηλουσίου, προξενικῶς δὲ διὰ τοὺς Ἕλληνας εἰς τὸ ὑποπροξενεῖον Μανσούρας. Γ. Λ. Α.

Βέλκερ (Welcker), *Ἕρμαν*. Διακεκριμένος Γερμανὸς ἀνατόμος καὶ ἀνθρωπολόγος (1822—1897). Ἦτο ἀνεψιὸς τῶν ἀδελφῶν *Βέλκερ, Φρειδερίκου* καὶ *Καρόλου*. Τῷ 1854 διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς Ἀνατομικῆς καὶ ἐπιμελητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Χάλλης, τῷ δὲ 1886 τακτικὸς καθηγητὴς καὶ ἀπὸ τοῦ 1876 καὶ διευθυντὴς τοῦ Ἀνατομικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς πόλεως ταύτης, διαδεχθεὶς τὸν Volkmann. Ἐκ τῆς θέσεως ταύτης ἀπεχώρησε τῷ 1893 διὰ λόγους ὑγείας.

Ὁ Βέλκερ, ἐρευνητὴς ἐκ τῶν ἀρίστων, ἀφῆκε δεκάδας συγγραφῶν ἀνατομικῶν, φυσιολογικῶν καὶ ἀνθρωπολογικῶν. Ἐκ τῆς ἀνατομο-φυσιολογικῆς του ἐπιδόσεως παραμένουν κυρίως αἱ ἐργασίαι του ἐπὶ τοῦ αἵματος τῶν ζῴων καθόλου: ἡ τελειοποίησις τῆς μεθόδου Vierordt, ἡ καταμέτρησις τῶν αἱμοσφαιρίων, ἅτινα ἐμελέτησε πολλαχῶς προσδιορίσας τὸν ὄγκον τοῦ ἐρυθροῦ αἱμοσφαιρίου τοῦ ἀνθρώπου εἰς 72 κυβ. *μ*. (0.000.000.072.217 κ. χμ.) καὶ τὴν ἐπιφάνειαν εἰς 128 τ. *μ*. (0.001.280 τ. χμ.). Ὡσαύτως ἡ γνωστὴ «μέθοδος Βέλκερ» προσδιορισμοῦ τῆς ὁλικῆς ποσότητος τοῦ αἵματος τῶν ζῴων. Κατ' αὐτὴν ἐκ τῆς καρωτίδος ἀρτηρίας λαμβάνομεν πρῶτον ὡρισμένην ποσότητα αἵματος (α) καὶ εἶτα ἰδιαιτέρως ὅλον τὸ ὑπόλοιπον αἷμα, εἰς ὃ προστίθεται καὶ τὸ μετὰ ἀπόπλυσιν τῶν ἀγγείων διὰ διοχετεύσεως ὕδατος, μέχρις οὗ ἐξέλθῃ τοῦτο διαυγές, λαμβανόμενον ὑγρὸν (β). Ἀραιοῦμεν εἶτα καὶ τὸ α δι' ὕδατος, μέχρις οὗ τὸ χρῶμα ὁμοιάσῃ τελείως τῷ χρώματι τοῦ β. Τὸ διάλυμα τοῦτο τοῦ α καλοῦμεν (γ). Τὸ ποσὸν τοῦ αἵματος τοῦ σώματος τοῦ ζῴου, ὅπερ καλοῦμεν (χ) εὑρίσκεται ὡς ἑξῆς: $\alpha : (\alpha + \gamma) = \chi : \beta$. Κατὰ ταῦτα τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελεῖ περίπου τὰ 7 % τοῦ βάρους τοῦ σώματος. Τοῦ Βέλκερ ἐπίσης εἶναι μέθοδος καταμετρήσεως τῆς καθέτου διαμέτρου μικροσκοπικῶν παρασκευασμάτων, διακρίσεως ἐπαρμάτων καὶ κοιλωμάτων τῶν μικροσκοπικῶν παρασκευασμάτων, μελέτη τῶν κοιλιῶν τοῦ ἐγκεφάλου, τῆς σπονδυλικῆς στήλης καὶ ἄλλα.

Ἕρμανν Βέλκερ.

Ὁ Βέλκερ ἀφιερώθη ἐνωρὶς εἰς ἀνθρωπολογικὰς ἐρεύνας, μετὰ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ, ἀσχοληθεὶς ἰδιαιτέρως εἰς τὴν κρανιολογίαν. Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ κυριώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: Μέθοδος μετρήσεως τῶν «ἐπιφανειῶν» διὰ ζυγίσεως (σύγκρισις τοῦ βάρους ἑνὸς χαρτονίου, ἐπιφανείας 100 τ. ἑμ., πρὸς ἕτερον ὁμοίου πάχους καὶ τῆς μετρηθείσης ἑκάστοτε ἐπιφανείας). Περιγραφὴ τῆς «ὀστεοπορώσεως τῆς ὀροφῆς τῶν κόγχων» (Cribra orbitalia) ἐπὶ τῶν Μαλαίων καὶ Ἰαπώνων (Sokotra 48%) ἐξ ἀγνώστου αἰτίας, παθολογικῆς πάντως σημασίας. Καθορισμὸς τῆς χωρητικότητος τῶν εὐρωπαϊκῶν κρανίων εἰς 1500 κ. ἑμ. (1300 κ. ἑμ. ἐπὶ τῆς γυναικὸς) κατὰ μέσον ὅρον. Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ κρανίου τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἀνθρωποειδῶν, διὰ τῆς «σφηνοειδοῦς γωνίας» αὐτοῦ (*ὑπερρίνιον-σφήνιον-βάσιον*), κατὰ τὰς ὁποίας ἡ βάσις τοῦ κρανίου εἶναι ἧττον κεκαμμένη ἐπὶ τῶν ἀνθρωποειδῶν πιθήκων (ὀραγκοῦνος 174°) ἢ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ πάλιν μικροτέρα ἡ γωνία ἐπὶ τῶν Εὐρωπαίων (134°) ἢ ἐπὶ τῶν Νέγρων κ. ἄλ. (144°). Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς τεχνητῆς παραμορφώσεως τῶν ἄκρων ποδῶν τῶν Κινέζων γυναικῶν. Θαυμάσιαι μελέται ἐπὶ τοῦ κρανίου τοῦ Σίλλερ, τοῦ Κάντ, τοῦ Ραφαήλ, τοῦ Δάντου. Παρατηρήσεις περὶ τῶν ἀσυμμετριῶν τῆς ῥινὸς καὶ τοῦ διαφράγματος, περὶ τῶν γεννητικῶν διαφορῶν τοῦ κρανίου, περὶ τῶν δακτυλικῶν ἀκρολοφιῶν κ. τ. λ.

Ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς Ἐθνολογίας ἐδημοσίευσε περισπούδαστον πραγματείαν ὑπὸ τὸν τίτλον: «Die Deutschen Mundarten im Liede Sammlung deutscher Dialektgedichte». Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

— **Βέλκερ** (Welcker), ***Κάρολος-Θεόδωρος***. Γερμανὸς νομομαθὴς καὶ πολιτικὸς (1790—1869). Ἐσπούδασεν εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Giessen καὶ τῆς Ἀϊδελβέργης νομικά· σπουδαστὴς εἰσέτι συνέγραψε τὴν ἀξιόλογον μελέτην του «Die letzten Gründe von Recht, Staat und Strafe» (1813), δυνάμει τῆς ὁποίας τὸ ἑπόμενον ἔτος διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Giessen, κληθεὶς μετ' οὐ πολὺ ὡς τακτικὸς καθηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Κιέλου, ὁπόθεν μετέβη εἰς τὸ τῆς Ἀϊδελβέργης καὶ ἐκεῖθεν τῷ 1819 εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Μπὸν καὶ τῷ 1823 εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Φραϊβούργου, ὁπότε ἐδημοσίευσε τὸ περίφημον ἔργον του «Τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικὸν σύστημα τῆς πρακτικῆς, φυσικῆς καὶ ρωμαϊκοχριστιανικογερμανικῆς περὶ δικαίου πολιτείας καὶ νόμου διδασκαλίας». Τῷ 1831 διωρίσθη μέλος τῆς βαδικῆς Βουλῆς, ἐν ᾗ ἀνεδείχθη ἡγήτωρ τῶν φιλελευθέρων, ταυτοχρόνως δὲ ἐξέδωκε τὸ περιοδικὸν «Der Freisinnige», τοῦ ὁποίου ὅμως ἀπηγορεύθη τῷ 1832 ἡ ἔκδοσις, ἀπολυθέντος ἐκ τῆς θέσεώς του τοῦ Βέλκερ, ὅστις μετὰ τοῦ ἑτέρου συνεκδότου τοῦ περιοδικοῦ K. v. Rotteck προέβη εἰς τὴν ἔκδοσιν «Πολιτειακοῦ Λεξικοῦ» (Staatslexikon) ἐκ 15 τόμων καὶ 4 συμπληρωματικῶν (1834—1819). Τῷ 1840 ὁ Βέλκερ ἐπαναδιωρίσθη εἰς τὴν καθηγητικὴν αὐτοῦ θέσιν, παυθεὶς αὖθις τὸ ἑπόμενον ἔτος συνεπείᾳ λόγου τινὸς τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησε κατὰ τὸ ἀνὰ τὴν Βόρειον Γερμανίαν ταξίδιόν του. Μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1848 ἐκραγεῖσαν ἐπανάστασιν διωρίσθη ὁ Βέλκερ ἀντιπρόσωπος τῆς Βάδης ἐν τῷ Ὁμοσπονδιακῷ Συμβουλίῳ, ἐκλεγεὶς μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῆς Φραγκφούρτης μέλος τοῦ κοινοβουλίου. Ἐκ τῶν δημοσιευθέντων ἔργων του κυριώτερα εἶναι: «Ἡ νομικὴ δικαίωσις τῆς ἡμετέρας μεταρρυθμίσεως» (1861) καὶ «Ὁ πρωσσικὸς περὶ τὸ Σύνταγμα ἀγὼν» (1863). Η. Γ. Κ.

— **Βέλκερ, *μέθοδος***— βλ. Βέλκερ *Ἕρμανν*.

— **Βέλκερ** (Welcker), ***Φρειδερῖκος-Γκόττλημπ***. Περιώνυμος Γερμανὸς ἀρχαιολόγος καὶ φιλόλογος (1784—1868). Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν καὶ θεολογίαν. Ἤδη ἐν ἔτει 1803, ὢν λειτουργὸς τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, ἐδίδασκε καὶ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Γκῆσσεν, βραδύτερον δὲ μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν χάριν ἀρχαιολογικῶν σπουδῶν. Ἐν Ρώμῃ προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Γουλιέλμου Οὑμβόλδου ὡς οἰκοδιδάσκαλος, μεθ' οὗ συνεδέθη δι' ἀκραιφνοῦς φιλίας. Ἐνταῦθα ἔθεσε τὰς πρώτας βάσεις τοῦ μεγάλου ἔργου αὐτοῦ, συνισταμένου εἰς τὴν μελέτην τῆς θρησκείας τῆς ἀρχαιότητος ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐξελίξει της καὶ τὴν παρακολούθησιν τῆς ἐκ τῶν θρησκευτικῶν τοῦ ἀρχαίου κόσμου ἀντιλήψεων γεννηθείσης ποιήσεως καὶ τέχνης. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Γερμανίαν, ἐπανέλαβε τὰς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Γκῆσσεν παραδόσεις του, ἐν ἔτει δὲ 1809 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας καὶ ἀρχαιολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τούτῳ. Ἵνα δυνηθῇ νὰ ἐπεξεργασθῇ μὲ ἠρεμίαν τὴν ἔκδοσιν τῶν καταλοίπων τοῦ μεγάλου Γερμανοῦ ἀρχαιολόγου Τζοέγκα ἐγκατεστάθη ἐν Κοπεγχάγῃ. Ἐπανακάμψας εἰς τὴν πατρίδα του, περιῆλθεν εἰς ῥῆξιν μετὰ τῶν ἀρχῶν, λόγῳ τῶν πολιτικῶν φρονημάτων του, καὶ ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τῆς θέσεώς του ὡς καθηγητοῦ. Ἀλλὰ μετά τινα χρόνον ἐτιμήθη διὰ τακτικῆς καθηγεσίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Γοτίγγης.

Ἤδη ἐν Γκῆσσεν ἡ ἔκδοσις τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ Ἀλκμᾶνος (1815), ὡς ὑπόδειγμα νέας ἐπεξεργασίας τῶν Ἑλλήνων λυρικῶν, ἡ μετάφρασις καὶ ἑρμηνεία τῶν «Νεφελῶν» καὶ τῶν «Βατράχων» τοῦ Ἀριστοφάνους (1810—1812), ὡς καὶ ἡ ἔκδοσις τῆς πραγματείας τοῦ Τζοέγκα ὑπὸ τὸν τίτλον «Bas-reliefs Roms» ἔδειξαν τὴν κατεύθυνσιν τῆς ἐπιστημονικῆς δράσεως τοῦ Βέλκερ. Τὰς δημοσιεύσεις ταύτας ἠκολούθησαν τὸ παρ' αὐτοῦ ἐν Γοτίγγῃ ἱδρυθὲν περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Zeitschrift für alte Kunst» καὶ ἡ ἔκδοσις τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ ἰαμβογράφου Ἱππώνακτος (1817). Τῷ 1819 ὁ Βέλκερ, διορισθεὶς τακτικὸς καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βόννης, ἐξήσκησεν εὐεργετικωτάτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ἀκροατῶν του, λόγῳ τῆς σοφίας, τῆς εὐφραδείας καὶ τῆς ἐνθουσιώδους καὶ ἐμπνευσμένης διδασκαλίας του. Ὑπῆρξε συνάμα ὀργανωτὴς τῆς βιβλιοθήκης τῆς Βόννης καὶ τοῦ περιφήμου Ἀκαδημεικοῦ Μουσείου τῶν Καλῶν Τεχνῶν.

Ὁ Βέλκερ ὑπῆρξε παραγωγικώτατος. Πλὴν τῆς ἐκδόσεως τοῦ Φιλοστράτου (1825), τοῦ Θεόγνιδος (1826), τῆς «Θεογονίας» τοῦ Ἡσιόδου (1865), τῆς «Συλλογῆς τῶν Ἑλληνικῶν ἐπιγραμμάτων» (Βόννη 1828), τὰ ἔργα αὐτοῦ «Αἰσχύλειος Τριλογία» (Δαρμστάτη 1824—1826), «Ἑλληνικὴ Τραγῳδία» (Ι—ΙΙΙ Βόννη 1839—1841), «Ἐπικὸς κύκλος ἢ ὁμηρικοὶ ποιηταὶ» (Ι—ΙΙ Βόννη 1835—1849, οὗ δευτέρα ἔκδοσις τῷ 1865—1882), ἔχουσιν ὡς θέμα τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν ἐν στενοτάτῃ σχέσει πρὸς τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν. Μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς περισπουδάστου πραγματείας του ὑπὸ τὸν τίτλον «Μία ἀποικία Κρητῶν ἐν Θήβαις» (Βόννη 1824), ἠσχολήθη περὶ τὴν ἔκδοσιν τῆς «Ἑλληνικῆς Θεολογίας» (Ι—ΙΙΙ, Γοτίγγη 1857—1862), ἐν ᾗ πραγματεύεται τὸ θέμα τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως τῶν θρησκευτικῶν ἀντιλήψεων τῶν Ἑλλήνων. Περὶ τῆς μεθοδικῆς δὲ ἑρμηνείας τῆς τέχνης ἐκ τῶν θρύλων καὶ τῆς ποιήσεως ὁ Βέλκερ ὁμιλεῖ διεξοδικῶς ἐν τῷ μνημειώδει πεντατόμῳ ἔργῳ αὐτοῦ «Τὰ Ἀρχαῖα μνημεῖα» (Γοτίγγη, 1849—1864). Πλὴν τούτων ἐφιλοπόνησεν ἐμμέτρους μεταφράσεις τοῦ Πινδάρου καὶ τῆς Σαπφοῦς. Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

Βέλκιον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Σαππῶν* τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτοικοι (1928) 329. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπεκήρ-κιοϊ*.

βελκνερίτης (ὁ) (Völknerit) *['Ορυκτολ.]*· συνώνυμον τοῦ ὀρυκτοῦ ὑδροταλκίτου (βλ. λ.).

Βελκοδῖνον *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Τρίδενδρον.

Βέλκος. Σέρβος καπετάνιος διαμένων ἐν Κισνοβίῳ καὶ φιλικῶς διακείμενος πρὸς τοὺς ὀργανωτὰς τοῦ ἑλληνικοῦ κινήματος τοῦ 1821 («Φιλικὴ Ἑταιρεία» *Σακελλαρίου* σελ. 43). Τ. Χ. Κ.

— **Βέλκος**, *Ἀδαμάντιος*. Ἐκ τῶν πρώτων μελῶν τῆς Φιλικῆς ἑταιρείας, ἐξ Ἀρβανιτοχωρίου τῆς Βουλγαρίας. Ὢν ἔμπορος καὶ διελθὼν ἐκ Μόσχας κατηχήθη ἐκεῖ τῇ 10 Φεβρουαρίου 1817 ὑπὸ τοῦ Κ. Πεντεδέκα, ὡς ἀναφέρεται ἐν τῷ ἀνεκδότῳ κώδικι τῶν Φιλικῶν (ἀριθ. 43), καταβαλὼν 70 φλωρία (βλ. καὶ Φιλήμονος τόμ. Α' σελ. 389). Τ. Χ. Κ.

Βέλλ (Vell) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ναυτικὴ διῶρυξ ἑνοῦσα τὸν Ἴβηρα πρὸς τὸν ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Ἱσπανίας ὅρμον Ἄμπολα (Canal Vell, πλάτ. 40°47' Β, μῆκ. 0°46' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1458: Plan of Ampola road and Port Fangar). Σ. Ε. Λ.

Βέλλα (Vella), *Ἰωσήφ*. Ἰταλὸς φιλολογικὸς ἀπατεὼν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος (1740—1814). Ἦτο ἀββᾶς εἰς τὸ Παλέρμον, ὅπου ἐξέμαθε τὴν ἀραβικὴν γλῶσσαν καὶ ἀπέκτησε φήμην ἀνατολιστοῦ. Ἐπειδὴ ἡ φήμη αὕτη τοῦ ἀπέφερε μεγάλας τιμὰς καὶ κέρδη, ἀπεφάσισε νὰ τὴν ἐκμεταλλευθῇ, πρὸς τοῦτο δὲ διέδωσεν ὅτι κατέχει ἀραβικὸν χειρόγραφον περιέχον ἐν μεταφράσει δέκα ἑπτὰ βιβλία τοῦ Τίτου Λιβίου, θεωρούμενα μέχρι τότε ὡς ἀπολεσθέντα. Χωρὶς νὰ δείξῃ εἰς κανένα τὸ χειρόγραφον, ἐδημοσίευσε τμῆμα μόνον αὐτοῦ ἐν μεταφράσει. Μετὰ τὴν πρώτην ἐπιτυχίαν ἐξηκολούθησε τὰς φιλολογικάς του ἀπάτας καὶ ἐδημοσίευσε δύο ἀκόμη μεταφράσεις δῆθεν ἀραβικῶν χειρογράφων. Ἐν τέλει ὅμως ἡ ἀπάτη του ἀπεκαλύφθη καὶ ὑποχρεωθεὶς νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἐνοχήν του κατεδικάσθη εἰς δεκαπενταετῆ ἐγκάθειρξιν ἐν φρουρίῳ. Μ. Δ. Β

— **Βέλλα** (Vella), *Λουδοβῖκος*. Ἰταλὸς φυσιολόγος (1825—1886). Τῷ 1860 ἐγένετο ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς Φυσιολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Μοδένας καὶ τῷ 1865 τακτικὸς καθηγητὴς ἐν Βολωνίᾳ, παραμείνας ὡς τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1884. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἀρίστων φυσιολόγων τῆς ἐποχῆς του, ἀγαπητὸς ὡς διδάσκαλος καὶ ὡς ἰατρός, καὶ ἱκανώτατος συγγραφεύς. Ἐκ τῶν 50 ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ ἐργασιῶν κυριώτερον εἶναι: Influence de la 5 paire sur la sécrétion de la salive» (1851). Ο. Ρ.

Βελλὰ (τὰ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρύτων πρότερον ὑπαγομένου τέως δήμου *Φελλόης*, τῆς νῦν ἐπαρχίας Αἰγιαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. 178. Λόγῳ τοῦ ὀρεινοῦ τῆς θέσεως τὸ χωρίον τοῦτο κατοικεῖται σχεδὸν μόνον τὸ θέρος. Δ. Ε. Μ.

Βελλᾶ (ἡ) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Ἠπείρου, ἧς τὰ ἐρείπια, *Καστρὶ* σήμερον καλού-

Digitized by Google

μενα, κεῖνται ΒΔ τῶν Ἰωαννίνων ἐπὶ μεμονωμένου λοφίσκου, πλησίον τῆς ὁμωνύμου μονῆς παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Καλαμᾶ. Ἐπὶ Βυζαντινῶν ἡ πόλις αὕτη ἤκμαζε. Οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον ταύτην τῷ 1380 κατεχομένην ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν. Ἀπαλλαγεῖσα ὅμως ταχέως τῆς τουρκικῆς κατοχῆς ὑπήχθη πάλιν εἰς τὸ δεσποτᾶτον τῆς Ἠπείρου. Ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀνακατελήφθη ἐπὶ Μουρὰτ Β΄ τῷ 1458. Τὸν ΙΗ΄ ὅμως αἰῶνα ἠρημώθη τελείως, παραμεινάντων μόνον ὀλίγων κατοίκων ἐν τῇ παρακειμένῃ μονῇ, τῶν λοιπῶν μεταναστευσάντων εἰς τὸ χωρίον τοῦ Ζαγορίου *Ἐπάνω Σουδενά*. Πολλοὶ ἀπατώμενοι ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Προκοπίου περὶ *Φωτικῆς* λεγομένων, εἰκάζουν ὅτι ἡ *Βελλὰ* ἐκτίσθη ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς καταστραφείσης ἀρχαιοτάτης ἠπειρωτικῆς πόλεως Φωτικῆς. Ἐξ ἐπιγραφῶν ὅμως εὑρεθεισῶν Β τῆς Παραμυθίας, εἰς θέσιν *Λιμπόνι*, συνάγεται ὅτι ἡ Φωτικὴ ἔκειτο εἰς τὴν θέσιν ταύτην, ὅπου καὶ λάρναξ εὑρέθη. Ἐπὶ Βυζαντινῶν ἡ πόλις αὕτη ἦτο ἕδρα ἐπισκοπῆς ὁμωνύμου. Τῷ 1284 ἡ ἐπισκοπὴ Βελλᾶς ὑπήχθη εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς Ναυπάκτου. Τῷ 1834 ἡνώθη μετὰ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Πωγωνιανῆς εἰς μητρόπολιν προαχθεῖσα. Τῷ 1842 ἀπεσπάσθη ἐκεῖθεν καὶ προσηρτήθη εἰς τὴν μητρόπολιν τῶν Ἰωαννίνων, ἧς ἀποσπασθεῖσα τῷ 1863 ἀπετέλεσε καὶ αὖθις ἰδίαν ἐπισκοπὴν ὑπὸ τὸν ἐκ Βερροίας Γερμανόν, ὃν διεδέχθη ὁ ἐκ Κόντσικας, χωρίου τῆς Ἠπείρου, καταγόμενος Βασίλειος (1876). Σημειωτέον ὅτι μετὰ τὴν ἐρήμωσιν τῆς Βελλᾶς, τὴν ἐπισυμβᾶσαν τὸν ΙΗ΄ αἰῶνα, ἡ ἐπισκοπὴ ἥδρευεν ἐν τῇ μονῇ Βελλᾶς, ἥτις καὶ σήμερον σῴζεται. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἡνώθη μὲ τὴν μητρόπολιν Κονίτσης, δι᾽ ὃ ὁ μητροπολίτης Κονίτσης τιτλοφορεῖται ὡς «Βελλᾶς καὶ Κονίτσης». Εἰς τὴν δικαιοδοσίαν της ὑπήγοντο πολλαὶ ἀξιόλογοι μοναί, ὡς ἡ τῆς *Παλιουρῆς*, ἡ τῆς *Βελλᾶς*, ἡ τῆς *Ἀρτσίστας* καὶ ἡ τοῦ *Σπηλαίου*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Π. Ἀραβαντινοῦ*, Χρονογραφία Ἠπείρου. — *Ι. Λαμπρίδου*, Ἠπειρωτικὰ μελετήματα. — «Ἠπειρ. Χρονικά» τ. Γ΄. Χ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

— Βελλᾶς *μονή*. Μονὴ ἀρχαιοτάτη κειμένη παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς ὁμωνύμου πόλεως, κτισθεῖσα πιθανῶς κατὰ τὸν ΙΑ΄ αἰῶνα. Ἡ ὑπάρχουσα μονὴ προέρχεται ἐξ ἐπισκευῆς τῆς παλαιᾶς, γενομένης ὡς ὑπέρθυρος ἐπιγραφὴ δηλοῖ τῷ 1745. Ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ ἀπὸ τοῦ 1911 λειτουργεῖ τὸ ἱεροδιδασκαλεῖον Βελλᾶς, ἱδρυθὲν προνοίᾳ τοῦ τότε μητροπολίτου Βελλᾶς καὶ Κονίτσης καὶ μετέπειτα Ἰωαννίνων Σπυρίδωνος Βλάχου, διὰ τὴν μόρφωσιν ἱερέων καὶ διδασκάλων ἐν ταὐτῷ. Οἱ φοιτῶντες, ἔχοντες ἀπολυτήριον ἑλληνικοῦ σχολείου, μετὰ τετραετίαν ἐξήρχοντο διδάσκαλοι. Τῷ 1927 διὰ νόμου μετερρυθμίσθη εἰς πενταετὲς καὶ ἀκολουθεῖ τὸ πρόγραμμα τῶν ἱερατικῶν σχολῶν. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γίνονται δεκτοὶ μαθηταὶ ἐκ τῆς Β. Ἠπείρου, ἵνα μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν των χρησιμοποιηθῶσιν ἐκεῖ ὡς δημοδιδάσκαλοι. Χ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

βελλαδόνα (ἡ) ἢ *βελλαδόννα* (ἡ) *[Βοτ.]* βλ. ἄτροπος ἡ *εὐθάλεια*.

βελλαδονίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Ἀλκαλοειδὲς τοῦ τύπου $C_{17}H_{21}NO_2$. Εἶναι στερεοϊσομερὲς πρὸς τὴν ἀτροπαμίνην καὶ συνοδεύει τὴν *ἀτροπίνην*. Σ. Γ.

— *[Φαρμ. Χημ.]* Ἡ *βελλαδονίνη* εἶναι λευκὴ ἢ κιτρινίζουσα κόνις, ἄμορφος, ἄοσμος, λίαν πικρά, ὀλίγον διαλυτὴ ἐν ὕδατι, λίαν διαλυτὴ εἰς ἀλκοόλην, αἰθέρα, βενζόλιον καὶ χλωροφόρμιον. Λαμβάνεται διὰ θερμάνσεως τῆς ἀτροπίνης εἰς 130°, ἢ δι᾽ ἀφέσεως ἐπί τινα χρόνον μείγματος ἀτροπίνης καὶ πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος. Κ. Γ. Μ.

Βελλαί (Vellay), *Κάρολος*. Γάλλος δημοσιογράφος γεννηθεὶς τῷ 1876. Ἀνακηρυχθεὶς Docteur es lettres, εἰδικεύθη εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν, ἣν ἐγκαταλείψας ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν. Διηύθυνε ἐπὶ ἔτη τὴν «Revue Historique de la Révolution Française». Τῷ 1921 κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς ἀνταποκριτὴς τοῦ «Χρόνου» καὶ τῆς «Journal de Genève». Τῷ 1924 ἐπανελθὼν εἰς Γαλλίαν ἐξέδωκε τὸ τριμηνιαῖον περιοδικὸν «L' Acropole». Ἔγραψε συνάμα καὶ τὰ ἑξῆς βιβλία: «Ἡ Ἑλλὰς καὶ τὸ ἀλβανικὸν ζήτημα» (1913), «Ὁ ἑλληνικὸς ἀπολυτρωτισμός» (1913), «Τὸ μεσογειακὸν πρόβλημα» (1913). «Ὁ εὐρωπαϊκὸς πόλεμος καὶ τὸ ἀδριατικὸν ζήτημα» (1915), «Ἡ Σμύρνη πόλις ἑλληνική» (1920) κ.ἄ. Δ.Π.Κ.

Βέλλαοι βλ. Οὐέλλαοι.

Βελλαρᾶς, *Νικόλαος*. Ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς γεννηθεὶς ἐν Ἰωαννίνοις κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος. Σπουδάσας εἰς τὰ ἀκμάζοντα τότε ἐκπαιδευτήρια τῆς πόλεως ταύτης, μετέβη κατόπιν εἰς Οὐγγροβλαχίαν, ὅπου διετέλεσε γραμματεὺς τοῦ ἡγεμόνος Νικολάου Μαυροκορδάτου καὶ κατόπιν τοῦ Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου. Καταγινόμενος εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ποίησιν ἐποίησε θεοτοκία καὶ κανόνας εἰς τὸν ἅγιον Ἀλέξανδρον, ἅτινα ἐξέδωκε μετὰ τῆς «ἀκολουθίας» τοῦ ἁγίου τούτου τῷ 1771 ἐν Βενετίᾳ. Τῷ 1774 ἐν Τρανσυλβανίᾳ διατρίβων ἐποίησε «Παρακλητικὸν κανόνα εἰς τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν Σταυρόν, ψαλλόμενον ἐν πάσῃ θλίψει καὶ περιστάσει» ἐκδοθέντα ὡσαύτως ἐν Βενετίᾳ τῷ 1776. Κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος ἐξέδωκε «Περιγραφὴν συνοπτικὴν» τῆς παρὰ τὴν Τραπεζοῦντα ἐπὶ τοῦ ὄρους Μελᾶ κατὰ τὸν Δ΄ αἰῶνα ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου ἱδρυθείσης περιωνύμου μονῆς Σουμελᾶ καὶ κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος πέντε ἐπιγράμματα εἰς τὴν Θεοτόκον, ἅτινα συνεξέδωκε μετὰ τοῦ Κτιτορικοῦ τῆς ἀνωτέρω μονῆς. Ἐποίησεν ὡσαύτως καί τινα ᾠδάρια τετράστιχα εἰς τὸν μητροπολίτην τῆς Οὐγγροβλαχίας Γρηγόριον καὶ ἰαμβικὸν ἐπίγραμμα εἰς Ἀλέξανδρον Γκίκαν, μέγαν Λογοθέτην τῶν Πατριαρχείων καὶ μέγαν διερμηνέα καὶ ἐξ ἀπορρήτων τῆς Ὑψηλῆς Πύλης (Βλ. *Κ. Σάθα* «Νεοελληνικὴ Φιλολογία» σ. 609). Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

βελλαρδία (ἡ) (Bellardia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γρομφαδιδῶν*. Εἶναι φυτὰ ποώδη, ἀκανθώδη, ἐτήσια. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βελλαρδία ἡ τριχόχειλος* (Bellardia trixago), ἀπαντῶσα καὶ παρ᾽ ἡμῖν, ὅπου εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὰ ὀνόματα *ἀγριόλυκος* ἢ *σταρόλυκος*. Δ. Ν. Π.

βελλαρίνη (ἡ) (Vellarin) *[Φαρμ. Χημ.]*. Εἶναι τὸ δραστικὸν συστατικὸν τοῦ φυτοῦ *ὑδροκοτύλη ἡ ἀσιατική*. Τὸ σῶμα τοῦτο, περὶ οὗ ὀλίγα εἶναι γνωστά, περιγράφεται ὡς ὠχροκίτρινον, ἐλαιῶδους συστάσεως, ἔχον ἰσχυρὰν τὴν ὀσμὴν τοῦ νωποῦ φυτοῦ, γεῦσιν πικρὰν καὶ ἀντίδρασιν οὐδετέραν. Κ. Γ. Μ.

Βελλαρμῖνος (Bellarmino), *Ροβέρτος-Φραγκῖσκος-Ρώμουλος*. Ἰταλὸς κληρικὸς καὶ θεολόγος (1542—1621). Κεκοσμημένος ἐκ φύσεως ὑπὸ πολλῶν προτερημάτων προσδιωρίζετο ὑπὸ τοῦ πατρός του διὰ τὸ πολιτικὸν στάδιον, ἀλλ᾽ ἡ μήτηρ του, γυνὴ εὐσεβής, ἀδελφὴ τοῦ πάπα Μαρκέλλου (1555) καὶ ἔνθερμος θιασώτις τοῦ τάγματος τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτοῦ Λαϊόλα, ἐπεθύμει μεγάλως ὅπως ὁ υἱός της εἰσέλθῃ εἰς τὸν κλῆρον καὶ δὴ εἰς τὸ τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν. Πράγματι τῷ 1560 εἰσῆλθεν ὁ μικρὸς Ροβέρτος ὡς δόκιμος εἰς τὸ τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν, οὗτινος ἔπειτα ἐγένετο διαπρεπὲς μέλος. Τὰς θεολογικὰς του σπουδὰς συνεπλήρωσεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Παδούης (1567—1568) καὶ ἔπειτα ἀπὸ τοῦ 1569 ἐν τῷ περιφήμῳ πανεπιστημίῳ τοῦ Löwen, ἔνθα καὶ ἐχειροτονήθη τῷ 1570 ἱερεύς. Μεταξὺ τῶν καθηγητῶν του ἐν Löwen, οἵτινες ἠκολούθουν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Αὐγουστίνου, διεκρίνετο ὁ περίφημος Μιχαὴλ Bajus, ὁ πρόδρομος τοῦ Ἰονσενίου. Ἐν τῇ ἔριδι τούτου, ὡς πρὸς τὴν σχέσιν τῆς θείας χάριτος καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας, πρὸς τοὺς Φραγκισκανούς, μετὰ τῶν ὁποίων ἔπειτα ἡνώθησαν καὶ οἱ Ἰησουῖται (Λουδοβῖκος Μολίνα), καθ᾽ ἣν οἱ Φραγκισκανοὶ καὶ οἱ Ἰησουῖται ἀποκρούοντες τὴν αὐγουστινιζουσαν διδασκαλίαν τοῦ Bajus ὑπεστήριζον τὴν πελαγιανὴν διδασκαλίαν, ὁ Βελλαρμῖνος, ὡς ἦτο φυσικόν, ἐτάχθη πρὸς τὸ μέρος τοῦ τάγματός του, δείξας ὅμως μεγάλην μετριοπάθειαν πρὸς τὸν διδάσκαλόν του Bajus. Ἐντεῦθεν ἴσως δύναται νὰ ἐξηγηθῇ τὸ ἀσταθὲς τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς σχέσεως τῆς θείας χάριτος πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἐλευθερίαν καὶ τοῦ ἀπολύτου προορισμοῦ. Ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη ἔμεινεν ἐν Löwen. Μετὰ τὴν χειροτονίαν του ὅμως ἀνετέθη αὐτῷ ἡ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Löwen διδασκαλία καὶ οὕτως ὁ Βελλαρμῖνος εἶναι ὁ πρῶτος καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου ἐκ τοῦ τάγματος τῶν Ἰησουϊτῶν. Ὡς καθηγητὴς ἑρμηνεύων συνήθως τὴν «Summa» τοῦ Θωμᾶ Ἀκινάτου διεκρίνετο διὰ τὸ διδακτικόν του τάλαντον, τὴν διαύγειαν τῆς σκέψεως καὶ τὴν δεξιότητα ἐν τῇ συζητήσει. Κατὰ τὴν ἐν Löwen διαμονήν του συχνάκις ἐκήρυττεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ κατεγίνετο εἰς μελέτας ἀναφερομένας εἰς τοὺς πατέρας τῆς ἐκκλησίας καὶ τοὺς συγγραφεῖς τοῦ μεσαίωνος, προϊὸν δὲ τῶν μελετῶν του τούτων εἶναι τὸ ἔργον του «De scriptoribus ecclesiasticis» ὅπερ περιέχεται ἐν τῷ ἑβδόμῳ τόμῳ τῆς ἐν Κολωνίᾳ ἐκδόσεως τῶν ἔργων του, ἐν τῷ ἕκτῳ τῆς ὁποίας περιέχονται τὰ κηρύγματά του.

Τῷ 1576 ἐκάλεσεν αὐτὸν ὁ πάπας Γρηγόριος ὁ ΙΓ΄ (1572—1585) εἰς Ρώμην, ὅπως διδάσκῃ εἰς τὸ ἐκεῖ ἱδρυθὲν Collegium romanum. Ἀποδεχθεὶς ὁ Βελλαρμῖνος τὴν πρόσκλησιν, ἐδίδαξεν ἐκεῖ μετὰ ἐπιμελείας καὶ ζήλου ἀξιοθαυμάστου ἐπὶ ἕνδεκα ἔτη, προϊὸν δὲ τῆς διδασκαλίας του ταύτης ἦτο τὸ περίφημον ἔργον του «De controversiis christianae fidei adversus hujus temporis haereticos» ὅπερ ἐξεδόθη εἰς τρεῖς τόμους τῷ 1586—1593 καὶ καταλαμβάνει τοὺς τέσσαρας πρώτους τόμους τῆς ἐν Κολωνίᾳ ἐκδόσεως τῶν ἔργων του. Ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ πραγματεύεται περὶ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ πάπα, ἐν τῷ δευτέρῳ περὶ τῶν συνόδων καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἣν διαιρεῖ εἰς τὴν στρατευομένην, τὴν ἐν τῷ καθαρτηρίῳ πυρὶ καὶ τὴν θριαμβεύουσαν, ἐν τῷ τρίτῳ περὶ τῶν μυστηρίων, καὶ ἐν τῷ τετάρτῳ περὶ τῆς χάριτος, τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως, τῆς δικαιώσεως καὶ τῶν ἀγαθῶν ἔργων.

Ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἀξία εἶναι ἡ περὶ τοῦ πάπα διδασκαλία, ἣν ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ἀναπτύσσει ὁ Βελλαρμῖνος. Κατ᾽ αὐτὸν ἡ δι᾽ ἀριστοκρατικῶν καὶ δημοκρατικῶν στοιχείων μεμετριασμένη μοναρχία εἶναι τὸ ἄριστον πολίτευμα. Ἐὰν εἶχέ τις νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ καθαρᾶς μοναρχίας, καθαρᾶς ἀριστοκρατίας καὶ καθαρᾶς δημοκρατίας, ἔπρεπε νὰ ἐκλέξῃ τὴν καθαρὰν μοναρχίαν, διότι αὕτη ὡς πολίτευμα εἶνε ἀνωτέρα τῶν δύο ἄλλων. Ἀλλὰ καὶ τῆς καθαρᾶς μοναρχίας ἀνωτέρα εἶναι ἡ μεμετριασμένη δι᾽ ἀριστοκρατικῶν καὶ δημοκρατικῶν στοιχείων μοναρχία. Ἡ διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἀνήκει εἰς τοὺς κοσμικοὺς ἄρχοντας, οἵτινες πρέπει νὰ ὦσιν οἱ φύλακες καὶ οὐχὶ οἱ ἑρμηνευταὶ τῶν θείων ἐντολῶν. Ἀφοῦ διὰ τὴν πολιτείαν τὸ ἄριστον πολίτευμα εἶναι ἡ μεμετριασμένη μοναρχία, τὸ αὐτὸ θὰ εἶναι καὶ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ μοναρχία δ᾽ αὕτη πρέπει νὰ ἔχῃ ὁρατὸν κυρίαρχον πρὸς διατήρησιν τῆς τάξεως καὶ πίστεως, καὶ οὗτος εἶναι ὁ πάπας, εἰς ὃν ὁ Χριστὸς διὰ τοῦ Πέτρου ἐνεπιστεύθη τὸ ποιμαίνειν τὰ πρόβατα. Ἀντικρούων τὰς ἀντιθέτους γνώμας τῶν διαμαρτυρομένων καὶ τοῦ Νείλου Θεσσαλονίκης, τοῦ ἀντιτάσσοντος τὸ ἐπισκοπικὸν σύστημα τῶν ἀνατολικῶν πρὸς τὴν παπικὴν μοναρχίαν, προσπαθεῖ νὰ δείξῃ ταύτην ὡς τὴν μόνην ὀρθήν. Δέχεται ὅτι ὁ πάπας δύναται νὰ εἶναι αἱρετικός, ἀλλὰ μόνον θεωρητικῶς, διότι δισχυρίζεται ὅτι ὁ αἱρετικὸς πάπας παύει νὰ εἶναι πάπας καὶ προσπαθεῖ ἐκ τῆς ἱστορίας νʼ ἀποδείξῃ ὅτι οἱ πάπαι οὐδέποτε ἐδίδαξαν ἀντίθετα τῆς πίστεως. Τὴν γνώμην τῶν ἐχθρῶν τοῦ παπισμοῦ, ὅτι ὁ πάπας εἶναι ὁ Ἀντίχριστος, ἀναιρεῖ ἐκ τῶν ἑρμηνειῶν τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, τῆς τε ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς, καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ Ἀντίχριστος θὰ κατήγετο ἐξ Ἰουδαίων. Ὁ ἀστὴρ τοῦ ἐνάτου κεφαλαίου τῆς Ἀποκαλύψεως, ὅστις πίπτει ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀνοίγει τὸ φρέαρ τῆς ἀβύσσου, δὲν εἶναι ὁ πάπας, ἀλλ᾽ ὁ Λούθηρος καὶ οἱ ὀπαδοί του. Ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν δύναμιν τοῦ πάπα φρονεῖ ὅτι jure divino οὐδεμίαν τοιαύτην ἔχει, μόνον δὲ jure humano, ἐν τούτοις δύναται ὁ πάπας πρὸς σωτηρίαν τῶν ψυχῶν τῶν ὑπηκόων νὰ καταβιβάσῃ ἡγεμόνας τῆς ἀρχῆς, ὡς ὁ Πῖος ὁ πέμπτος τὴν Ἐλισσάβετ τῆς Ἀγγλίας, καὶ νὰ ἀναμιχθῇ εἰς πολιτικὰ πράγματα. Οἱ ἡγεμόνες ἀντλοῦσι τὴν ἑαυτῶν δύναμιν ἐκ τῆς ἐκλογῆς τοῦ λαοῦ, ἡ ἐκλογὴ ὅμως τοῦ λαοῦ πρέπει νὰ γίνεται τῇ συγκαταθέσει καὶ ὁδηγίᾳ τοῦ πάπα. Αἱ περὶ τοῦ πάπα αὗται γνῶμαι τοῦ Βελλαρμίνου ἀναπτύσσονται καὶ ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ «Tractatus de potestate summi pontificis in rebus temporalibus», ὅπερ ἔγραψε πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν προσβολῶν, τῶν γενομένων κατὰ τῶν περὶ τοῦ πάπα ἰδεῶν του. Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ἀναπτύσσει καὶ τὴν περίεργον γνώμην, ὅτι εἰς τοὺς ἀποστόλους καὶ τοὺς πρώτους πάπας ἔλειπεν ἡ εὐκαιρία, ἄλλως καὶ αὐτοὶ ἤθελον καταβιβάσει ἡγεμόνας.

Ὡς ἦτο ἑπόμενον, αἱ γνῶμαι αὗται τοῦ Βελλαρμίνου προὐκάλεσαν πλῆθος συγγραφῶν ἐκ μέρους τῶν διαμαρτυρομένων, προσπαθούντων νὰ ἀναιρέσωσι ταύτας. Τῶν συγγραφῶν τούτων ἄξιαι ἰδίας μνείας εἶναι ἡ τοῦ Μαρτίνου Chemnitz «Examen concilii Tridentini» καὶ τοῦ Ἰωάννου Gerhard «Bellarminus ὀρθοδοξίας testis». Ἄξιον τέλος μνείας εἶναι ἐνταῦθα, ὅτι, παρ᾽ ὅλην τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ παπισμοῦ, ἡ γνώμη τοῦ Βελλαρμίνου ὅτι ἡ ἐξουσία τοῦ πάπα προέρχεται ex jure humano καὶ οὐχὶ divino, συνεἰργησεν ὥστε ὁ πάπας Σίξτος ὁ πέμπτος (1585—1590) νὰ διατάξῃ νὰ τεθῇ τὸ ἔργον τοῦ Βελλαρμίνου εἰς τὸν πίνακα τῶν ἀπηγορευμένων βιβλίων, ἐξ οὗ ὅμως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πίου ἐξήχθη.

Μέχρι τοῦ 1589 ἐδίδασκεν ὁ Βελλαρμῖνος ὡς καθηγητὴς τῆς θεολογίας. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης ἄρχεται νέα περίοδος τῆς δράσεώς του. Ὁ Σίξτος ὁ πέμπτος ἀποστέλλει αὐτὸν ὡς βοηθὸν τοῦ παπικοῦ ἀπεσταλμένου Γαετάνου εἰς Παρισίους, ὁ δὲ Κλήμης ὁ ὄγδοος, ὁ διαδεχθεὶς τὸν Σίξτον (1591—1605) ἀναβιβιβάζει αὐτὸν ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὰ ἀξιώματα τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Collegium Romanum (1592), τοῦ ἐξεταστοῦ τῶν ἐπισκόπων (1598), τοῦ καρδιναλίου (1599), καὶ τέλος τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Καπούης (1602). Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐγένετο τῇ προτροπῇ τοῦ Βελλαρμίνου ἡ αὐθεντικὴ ἔκδοσις τῆς «Βουλγάτας», εἰς ἣν τὸν πρόλογον ἔγραψεν αὐτὸς ὁ Βελλαρμῖνος (1592). Κατὰ τὰς ἐκλογὰς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κλήμεντος τοῦ ὀγδόου καὶ ἔπειτα τοῦ Λέοντος τοῦ ἐνάτου, ὁ Βελλαρμῖνος ἦτο ὑποψήφιος πάπας, κατὰ δὲ τὰς θεολογικὰς ἔριδας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦτο ὁ ἐπίσημος θεολόγος τῆς παπικῆς αὐλῆς. Ἐν τῇ ἔριδι ἰδίᾳ τοῦ πάπα Παύλου τοῦ πέμπτου (1605—1621) μετὰ τῆς Βενετίας, ὑπεστήριξεν ἐνθέρμως τὸν Παῦλον καὶ τῷ διωγμοῖς καὶ τῇ ἀπαιτήσει ὅρκου πίστεως παρὰ τῶν καθολικῶν τῆς Ἀγγλίας ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου τοῦ πρώτου, ὑπερησπίσθη ὁ Βελλαρμῖνος μετὰ θέρμης, διὰ συγγραφῶν, τοὺς καθολικούς. Διὰ τοῦ Βελλαρμίνου τέλος ἐγένετο ἡ πρώτη προτροπὴ πρὸς τὸν Γαλιλαῖον, ὅπως παύσῃ διδάσκων τὸ νέον σύστημα, ὡς ἀντικείμενον εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Digitized by Google

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του συνήθιζεν ὁ Βελλαρμῖνος νὰ διαμένῃ κατ' ἔτος ἐπὶ τέσσαρας ἑβδομάδας εἰς τὴν ἐν Ρώμῃ μονὴν τῶν Ἰησουϊτῶν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου. Κατὰ τὴν διαμονήν του ταύτην ἐν τῇ μονῇ συνέγραψεν ἔργα ἀσκητικά. Ἐκεῖ δὲ καὶ ἀπέθανεν. Αἱ ἐπανειλημμέναι προσπάθειαι τοῦ τάγματός του ὅπως ἀνακηρυχθῇ ἅγιος ἀπέβησαν μάταιαι. Ὁ Βελλαρμῖνος ἦτο ἀδυνάτου κράσεως καὶ ἐπισφαλοῦς ὑγείας, τὴν ὁποίαν καθίστα ἐπισφαλεστέραν ἡ αὐστηρὰ νηστεία, ἡ ὑπερβολικὴ ἄσκησις καὶ ἡ διαρκὴς μελέτη. Ἔζη λιτότατα διαμοιράζων τὰ περισσεύματα τῶν εἰσοδημάτων του εἰς τοὺς πτωχούς. Προσεπάθει μετὰ ζήλου νὰ ἐξυψώσῃ τὸν κλῆρον, τὴν κατάπτωσιν τοῦ ὁποίου ἐθεώρει ἐπιβλαβεστάτην διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ νὰ ἐκτελῇ πάντοτε πιστῶς τὸ καθῆκόν του καὶ ἐφαρμόζῃ ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ βίου του τὰς διδασκαλίας του.

Περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ Βελλαρμίνου λαμβάνομεν πλείστας εἰδήσεις ἐκ τῆς αὐτογραφίας αὐτοῦ, τῆς γραφείσης τῷ 1613, ἐκδοθείσης δὲ τὸ πρῶτον τῷ 1675 ἐν Ρώμῃ (ἡ καλυτέρα ἔκδοσις αὐτῆς εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ *Döllenger* καὶ *Reusch* γενομένη τῷ 1887 ἐν Βόννῃ μετὰ ἱστορικῶν ἀποσαφήσεων) καὶ τῶν βιογραφιῶν αὐτοῦ, τῶν γραφεισῶν ὑπὸ τοῦ Fuligati (1624 ἐν Ρώμῃ), τοῦ Bartoli (1677 ἐν Ρώμῃ), τοῦ Frizon (1708) καὶ τοῦ Heuse (1868 ἐν Mainz). Κατάλογος τῶν ἔργων εὑρίσκεται παρὰ τῷ de Backer («Bibliothèque des écrivains de la compagnie des Jesus» 1 τόμ. 1853 σ. 61 ἑ.) καὶ τῷ Hurter («Nomenclator lit. rec. theol. cath. 1892» τόμ. 1 σ. 273 ἑ.). (Περὶ τῶν ἀνεκδότων ἔργων του πρβλ. *Döllenger-Reusch* ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς αὐτοβιογραφίας τοῦ Βελλαρμίνου.) Ἡ καλυτέρα ἔκδοσις τῶν ἔργων του εἶναι ἐκ τῶν παλαιοτέρων ἡ ἐν Κολωνίᾳ γενομένη τῷ 1617 καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων ἡ ἐν Παρισίοις τῷ 1870—1874 καὶ ἐν Νεαπόλει τῷ 1872. Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

Βελλάτριξ (Bellatrix) *[Ἀστρον.]*. Ὀνομασία ὑπὸ τὴν ὁποίαν φέρεται ὁ ἀστὴρ γ *Ὠρίωνος*. Σ. Π.

βελλεβαλία (ἡ) (Bellevalia) *[Βοτ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ὑάκινθος ὁ ρωμαϊκὸς* (Hyacinthus romanus)· βλ. λ. ὑάκινθος. Δ. Ν. Π.

Βελλέγιους (Vellejus), *Ἀνδρέας*, ἐπικαλούμενος *Σόρρενσεν*. Δανὸς σοφὸς (1542—1616). Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ τὰ κυριώτερα εἶναι: «Antichristus Romanus», «Centuria cantinelarum Danicarum», «Παλαιὰ ἐρωτικὰ καὶ ἱστορικὰ ποιήματα τῶν Δανῶν» καὶ «Historia Carnuti Ducis». Α. Δ.

βελλεΐα (ἡ) (Velleia) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων *κολεοπτέρων* πενταμεροῦς συμμετρίας τοῦ ἀθροίσματος τῶν βραχελύτρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀξυπυριδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ. Δ. Ν. Π.

—**βελλεΐα** (ἡ) (Velleia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γοδενιδῶν*, περιλαμβάνον ἑπτὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

Βελλεϊάνειον *δόγμα* *[Νομ.]*. Ἤδη ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου καὶ τοῦ Κλαυδίου ἀπηγορεύθη εἰς τὰς γυναῖκας ν' ἀναδέχωνται τὰ χρέη τῶν συζύγων των, ἡ δ' ἀρχὴ αὕτη ἔτεινε νὰ γενικευθῇ ὑπὸ τῶν νομικῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅτε κατὰ τὸ 46 μ.Χ., τῇ προτάσει τῶν ὑπάτων M. Junius Silanus καὶ Vellaeus Tutor, ἐξεδόθη ὑπὸ τῆς συγκλήτου διάταξις ἀπαγορεύουσα γενικῶς εἰς τὰς γυναῖκας τὴν ἀναδοχὴν ἀλλοτρίων ὑποχρεώσεων. Ἡ διάταξις αὕτη ἐκλήθη ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ δευτέρου τῶν ὑπάτων τούτων «*Βελλεϊάνειον δόγμα*» (Senatus consultum Vellejanum. Π. 16,1. Κ. 4,29).

I. Νομοθετικὸς λόγος τοῦ δόγματος τούτου μᾶλλον ὑπῆρξεν ἡ προστασία τῶν γυναικῶν, αἵτινες, κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἀντίληψιν, ἐθεωροῦντο ἐλαφραὶ καὶ ἐπιπόλαιαι κατὰ τὴν ἀνάληψιν ὑποχρεώσεων, οὕτω δ' ἐν προκειμένῳ ὑπῆρχε φόβος ἡ «levitas animi» αὐτῶν νὰ τὰς ὡδήγει εἰς ὑποσχέσεις χάριν τρίτων, ἄνευ ἐπαρκοῦς σκέψεως, ὅτε δυνατὸν οὗτοι νὰ μὴ καταβάλωσι καὶ ἐπομένως ὑποχρεωθῶσιν αὐταὶ εἰς τὴν καταβολήν. Δὲν φαίνεται ἐν τούτοις ἐντελῶς ἀπίθανος καὶ ἡ ἑτέρα ἐκδοχή, καθ' ἣν σκοπὸς τοῦ δόγματος ὑπῆρξε προσπάθεια τῶν Ρωμαίων ν' ἀπομακρύνωσι τὴν γυναῖκα τῆς κινήσεως τῶν συναλλαγῶν, καθ' ἣν ἀκριβῶς ἐποχὴν ἡ ἀνάμειξις αὐτῆς εἰς τὸν δημόσιον βίον ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ ἐπικινδύνους διαστάσεις, λόγῳ ἰδίᾳ τῆς ἀχρηστίας τῆς «manus», ἤτοι τῆς ἐπ' αὐτῆς ἐξουσίας τοῦ ἀνδρός, καὶ τῆς καταργήσεως τῆς κηδεμονίας αὐτῆς ὑπὸ τῶν «agnati», ἤτοι τῶν ἐξ ἀρρενογονίας συγγενῶν αὐτῆς.

II. Εἰδικώτερον ἐξετάζοντες τὸ Βελλεϊάνειον δόγμα παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς:

Α') Διὰ τοῦ δόγματος ἀπηγορεύθη εἰς τὰς γυναῖκας ἡ ἀνάληψις ὑποχρεώσεων χάριν τρίτων. Τοὐναντίον καὶ μετὰ τὸ δόγμα δὲν ἔπαυσεν ἡ γυνὴ νὰ δύναται νὰ καταβάλλῃ χάριν τρίτων ἢ δι' ἄλλης ἀμέσου οἰκονομικῆς θυσίας νὰ καταργῇ χρέη τρίτων, ὡς π. χ. δι' ἐντολῆς πρὸς τὸν ὀφειλέτην της ὅπως καταβάλῃ εἰς τὸν δανειστὴν τοῦ τρίτου κλπ. Ἡ ζημία τῆς γυναικὸς εἶναι ἀμέσως ἀντιληπτὴ εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας καὶ ἐπομένως δὲν ἐπεκτείνεται ἐπ' αὐτῶν ὁ νομοθετικὸς λόγος τοῦ δόγματος.

Β') Ἡ ἀπαγόρευσις ἀφορᾷ οἱανδήποτε ὑπόσχεσιν χάριν ἄλλου. Ἐπομένως ἀπαγορεύεται εἰς τὴν γυναῖκα ἥ τε *ἀθροιστικὴ ἀναδοχὴ* (intercessio cumulativa), καθ' ἣν τις προσέρχεται ἐγγυητὴς ἢ συνοφειλέτης τοῦ τρίτου εἴτε παραχωρεῖ πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ χρέους τοῦ τρίτου ἐνέχυρον ἢ ὑποθήκην ἐπὶ ἰδίων πραγμάτων, καὶ ἡ *στερητικὴ ἀναδοχὴ* (intercessio privativa), καθ' ἣν τις ἀναλαμβάνει μόνος τὴν ὀφειλὴν τοῦ τρίτου εἴτε δι' ἀνανεώσεως ὑπεισερχόμενος εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ, εἴτε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐμφανιζόμενος ὡς μόνος ὀφειλέτης.

Γ') Ἡ ἀπαγόρευσις δὲν χωρεῖ ὅταν τὸ χρέος, ὅπερ ἀναδέχεται ἢ ἀσφαλίζει ἡ γυνή, ἐξωτερικῶς μὲν ἐμφανίζεται ὡς ἀλλότριον, πράγματι ὅμως εἶναι ἴδιον τῆς γυναικός.

Δ') Ὁ νομοθετικὸς λόγος τοῦ δόγματος ἐξικνεῖται μέχρι τοῦ σημείου, καθ' ὃ ἡ γυνὴ ἀναδέχεται ἢ ἀσφαλίζει χρέος τρίτου ἐπὶ τῇ προόψει ὅτι ὁ τρίτος οὗτος θὰ καταβάλῃ. Ὅταν ἐπομένως ἡ καταβολὴ τοῦ τρίτου δὲν ἐνδιαφέρῃ τὴν γυναῖκα, ἀλλ' ἀντιθέτως αὕτη ἀναδέχεται θέλουσα νὰ ποιήσηται δωρεὰν πρὸς τὸν τρίτον (donandi causa) δὲ χονταί τινες ὅτι δὲν χωρεῖ ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ δόγματος (Π. 16, 1, 21, 1). Κατ' ἄλλους καὶ ἡ χάριν δωρεᾶς ἀναδοχὴ πίπτει εἰς τὰ ὅρια τοῦ δόγματος, ἐνῷ κατὰ τρίτην γνώμην ἡ τοιαύτη ἀναδοχὴ ἐπιτρέπεται μόνον ὅταν εἶναι στερητική.

Ε') Ἡ ἀπαγόρευσις ἀφορᾷ πᾶσαν ἀναδοχὴν ἀδιαφόρως ἂν ἡ γυνὴ γνωρίζουσα ὅτι ὁ τρίτος ὀφείλει ἀναδέχεται χάριν αὐτοῦ, ἢ ἂν τοῦτο πράττῃ νομίζουσα πεπλανημένως ὅτι αὐτὴ ὀφείλει (Π. 16, 1, 23).

ΣΤ') Ἡ ἀπαγόρευσις δὲν χωρεῖ εἴς τινας περιπτώσεις καθ' ἃς ὁ πιστωτὴς ἢ αὐτὴ ἡ σύμβασις ἐμφανίζονται ἄξιοι μείζονος προστασίας ἢ ὅσον ἡ γυνή. Τοιαῦται περιπτώσεις εἶναι αἱ ἑξῆς: 1) Ὁ δόλος τῆς γυναικὸς (ταῖς ἀπατώσαις γυναιξὶ τὸ δόγμα τῆς συγκλήτου βουλῆς οὐ βοηθεῖ» Π. 16, 1, 2, 3). 2) Ἡ ἀνηλικότης τοῦ πιστωτοῦ ὅταν δὲν δύναται νὰ ἱκανοποιηθῇ ὑπὸ τοῦ τρίτου (Π. 4, 4, 12). 3) Ἡ συγγνωστὴ πλάνη τοῦ πιστωτοῦ (Π. 16, 1, 12). 4) Ἡ σύστασις προικὸς διὰ τῆς ἀναδοχῆς (dotis nomine. Κ. 4, 29, 12). 5) Τέλος ἐὰν ἡ γυνὴ διὰ τῆς τυχὸν καταβολῆς τοῦ ποσοῦ δὲν μέλλῃ νὰ καταστῇ ἀπορωτέρα, ὡς π. χ. ὅταν ἔχῃ λάβει τὸ ποσὸν τοῦτο κλπ. (Π 16, 1, 16).

Ζ') Τὸ ζήτημα ἂν ἡ γυνὴ δύναται νὰ παραιτηθῇ τοῦ ἐκ τοῦ δόγματος εὐεργετήματος ἀμφισβητεῖται. Κατά τινα γνώμην (στηριζομένην εἰς τὸ χωρίον Π. 16, 1, 31, 4) χωρεῖ τοιαύτη παραίτησις. Ὀρθοτέρα ὅμως φαίνεται ἡ ἀντίθετος ἐκδοχή, πρὸς ἣν φέρει ὁ νομοθετικὸς λόγος τοῦ δόγματος καὶ ἡ ἐν γένει κατασκευὴ αὐτοῦ. Ἀλλὰ εἰς αὐτὸ τὸ συμπέρασμα ἄγει καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπέτρεψε τὴν παραίτησιν εἰς μίαν περίπτωσιν (βλ. κατωτέρω IV, Γ), ὅπερ θὰ ἦτο περιττὸν ἐὰν ἡ παραίτησις γενικῶς ἐπετρέπετο καὶ ἐξ οὗ, ἐξ ἀντιδιαστολῆς, ἕπεται, ὅτι εἰς τὰς λοιπὰς περιπτώσεις καὶ μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν παραίτησις δὲν χωρεῖ.

III. Διὰ τοῦ δόγματος δὲν ἐκηρύχθησαν ἄκυροι αἱ ἀναδοχαὶ τῶν γυναικῶν, ἀλλ' ἁπλῶς οἱ πραίτορες παρεῖχον αὐταῖς ἔνστασιν πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς ἀγωγῆς τοῦ πιστωτοῦ ἢ τῆς ἐκτελέσεως τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκδοθείσης ἀποφάσεως. Ἐξ ἄλλου ὅμως καὶ ὁ πιστωτὴς δὲν μένει ἐντελῶς ἀπροστάτευτος, παρασχεθείσης αὐτῷ ἀγωγῆς ὠφελίμου κατὰ τοῦ τρίτου ἐν περιπτώσει στερητικῆς ἀναδοχῆς, εἴτε δι' ἀνανεώσεως γενομένης, ὅτε ἡ ἀγωγὴ ἐκαλεῖτο *ἀποκαταστατικὴ* (actio restitutoria. Π 16, 1, 13, 2), εἴτε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς λαβούσης χώραν, ὅτε ἡ ἀγωγὴ ἐκαλεῖτο *γενετικὴ* (actio institutoria. Π. 16, 1, 8, 14).

IV. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπέφερεν εἰς τὸ δόγμα μεταβολὰς διατυπωθείσας εἰς τὸν Κώδικα καὶ τὰς Νεαράς. Οὕτω:

Α') Ἐκήρυξεν ἀπολύτως ἀκύρους τὰς ἀναδοχὰς τῆς γυναικὸς ὑπὲρ τοῦ συζύγου αὐτῆς γενομένας (Ν. 134, κ. 8).

Β') Ἀπήτησεν ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος, ὅπως ἡ ἀναδοχὴ τῆς γυναικὸς γίνῃ διὰ δημοσίου ἐγγράφου ὑπογεγραμμένου διὰ τριῶν μαρτύρων (Κ. 4, 29, 23, 2.). Τὸ γεγονὸς ἂν ἡ τοιαύτη διατύπωσις ἀπαιτῆται καὶ ἐπὶ τῶν περιπτώσεων, καθ' ἃς τὸ δόγμα δὲν ἐφαρμόζεται ἀμφισβητεῖται ἐν τῇ ἐπιστήμῃ.

Γ') Ἐστέρησε τὴν γυναῖκα τοῦ εὐεργετήματος ἐὰν αὕτη ἅμα τῇ ἀναδοχῇ δηλώσῃ διὰ δημοσίου ἐγγράφου ὅτι ἔχει ἀντίστοιχον κάλυμμα εἰς χεῖράς της (Κ. 4, 29, 23, 1), ἢ εἰκοσιπενταετὴς οὖσα ἐντὸς δύο ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἀναδοχῆς ἐπαναλάβῃ τὴν περὶ ταύτης δήλωσίν της (Κ. 4, 29, 22), ἢ τέλος ἐὰν παραιτηθῇ τῆς ἐνστάσεως διὰ ν' ἀποκτήσῃ τὴν κηδεμονίαν ἐπὶ τῶν κατιόντων της (Κ. 5, 35, 3 πρ. καὶ Ν. 118 κ. 5).

V. Ἡ περὶ τοῦ δόγματος διδασκαλία ὑπέστη, ἐξελισσομένου τοῦ δικαίου καὶ ἀλλοιουμένων τῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν, οὐσιώδεις μεταβολὰς εἰς τὰ διάφορα αὐτοῦ σημεῖα, μέχρις οὗ τὸ σύγχρονον δίκαιον ἔπαυσε ν' ἀναγνωρίζῃ ἀνάλογα εὐεργετήματα, τῶν γυναικῶν θεωρουμένων ἤδη ἱκανῶν εἰς τὸ ἀναδέχεσθαι ἀλλοτρίας ὑποχρεώσεις. Οὕτω π.χ. ὁ μὲν γερμανικὸς καὶ γαλλικὸς κῶδιξ δὲν ἀναγράφουσι σχετικὰς διατάξεις, παρ' ἡμῖν δὲ ὁ νόμος ,ΓΩΛΔ' τῆς 23 Ἰουλίου 1911 «περὶ τῆς ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἀναδοχῆς ἀλλοτρίων ὑποχρεώσεων» ἀναγράφει εἰς τὸ μόνον αὐτοῦ ἄρθρον ὅτι «ἡ γυνὴ δύναται δι' οἱουδήποτε τρόπου ν' ἀναδεχθῇ πρὸς τὸ συμφέρον τρίτου ἀλλοτρίας ὑποχρεώσεις, ἡ δὲ ἔγγαμος καὶ τὰς τοῦ συζύγου αὐτῆς, καταργουμένων τῶν ἐκ τοῦ Βελλεϊανείου δόγματος καὶ τῆς Νεαρᾶς 134 εὐεργετημάτων τῆς γυναικός».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκτὸς τῶν συστημάτων τοῦ ρωμ. δικαίου κυρίως τὰ ἔργα τῶν *P. Gide*, l'Etude sur la condition privée de la femme, καὶ *Gradenwitz*, Ungültigkeit obligatorischer Rechtsgeschäfte σελ. 69—190.
Δ. Φ. ΠΑΠΑΜΗΤΡΟΣ

βελλέκη (ἡ) (Bellequa) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροδακτύλων* τῆς οἰκογενείας τῶν *φαλαριδῶν*. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ἔχουσι σῶμα εὔρωστον καὶ μᾶλλον ἐπίμηκες, κεφαλὴν στρογγύλην, λαιμὸν μακρόν, πόδας μᾶλλον ὑψηλοὺς καὶ ἰσχυρούς, δακτύλους ἐπιμήκεις μετὰ καμπτῶν ὀνύχων, ράμφος, μᾶλλον χονδρὸν καὶ εὐθὺ· ἡ ἄνω σιαγὼν ἐπεκτείνεται ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ σχηματίζει εἶδος λευκῆς πλακός. Ρώθωνες κατὰ τὴν βάσιν τοῦ ράμφους τοποθετημένοι καὶ πλησίον ἀλλήλων κείμενοι. Πτέρυγες μετρίου μεγέθους, τελείως ἀπεστρογγυλωμέναι· χρωματισμὸς τοῦ σώματος σκοτεινός, συνήθως μελανὸς ἢ μελανόφαιος μετά τινων λευκῶν κηλίδων. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ὁμοιάζουσι καταπληκτικῶς μὲ τὰς αἰγιαλόρνιθας καὶ εἶναι ἐπίσης ὡς καὶ αὗται ὑδροχαρῆ πτηνά. Ἀπαντῶσι σχεδὸν εἰς πάντα τὰ μέρη τοῦ κόσμου καὶ ἐνδιαιτῶνται κατὰ προτίμησιν παρὰ τοὺς ποταμούς, τὰς λίμνας, τοὺς ρύακας καὶ γενικῶς παρὰ τὰς ροὰς τῶν ὑδάτων. Σπανίως ἀπαντῶσι παρὰ τὰς ἀκτὰς τῶν θαλασσῶν. Νήχονται εὐχερῶς καὶ δυσκόλως βαδίζουσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Κατὰ τὴν ἡμέραν μένουσι κεκρυμμένα ἐντὸς διαφόρων θάμνων καὶ ἰδίως τῶν βάτων καὶ μόνον μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἐξέρχονται πρὸς ἀναζήτησιν τῆς τροφῆς των. Αἱ βελλέκαι τρέφονται ἐξ ἐντόμων, σκωλήκων, ἰχθύων καὶ διαφόρων ὑδροβίων φυτῶν. Ζῶσι καθ' ὁμάδας καὶ εἶναι μονόγαμα πτηνά. Κατὰ τὸν χειμῶνα ἐγκαταλείπουσι τὰ βόρεια κλίματα καὶ μεταναστεύουσι πρὸς νότον. Κατὰ τὴν ἄνοιξιν συνέρχονται κατὰ ζεύγη καὶ κτίζουσιν ἐν μέσῳ τῶν βάτων τὰς φωλεάς των ἐξ ὑδροβίων φυτῶν. Ἡ θήλεια γεννᾷ δώδεκα περίπου ᾠά. Τὰ νεοεκκολαπτόμενα νεογνὰ καλύπτονται ὑπὸ ἀραιῶν κιτρίνων πτίλων, παρομοίων πρὸς λεπτὰς τρίχας καὶ εἶναι ἀρκετὰ ἰσχυρά, ὥστε νὰ ἐγκαταλείψωσιν ἀμέσως τὴν φωλεάν των καὶ νὰ ζητήσωσι τὴν τροφήν των. Τὰ νεογνὰ μόνον κατὰ τὸ φθινόπωρον λαμβάνουσι τὴν τελείαν των διάπλασιν.

Τὸ γένος περιλαμβάνει τέσσαρα εἴδη, ὧν γνωστότερα εἶναι:

Βελλέκη ἡ μελανὴ (Bellequa atra). Τὸ γενικὸν μῆκος τοῦ πτηνοῦ φθάνει τὰ 45 ἑκατοστόμετρα. Ἡ κεφαλὴ καὶ ὁ λαιμός του εἶναι στιλπνοὶ μελανοί, ἡ ράχις καὶ ἡ οὐρὰ μελανόφαιος, ἡ κοιλία κυανότεφρος καὶ ἐνίοτε φέρει καὶ κυανοπρασίνους ἀνταυγείας. Τὸ ράμφος εἶναι ἐρυθρόλευκον· οἱ ὀφθαλμοὶ πρασινίζουν καὶ ἡ ἴρις ζωηρῶς ἐρυθρά· οἱ πόδες φαιοϋποπράσινοι μὲ ὑποκιτρίνην κηλῖδα ὀλίγον ἄνωθεν τῆς κνήμης. Ἡ πλὰξ τοῦ μετώπου συνήθως λευκὴ καὶ μόνον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐρώτων των λαμβάνει ἐρυθρὰς ἀνταυγείας. Τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην, ἀπὸ τῆς νοτίου Ἰταλίας μέχρι τῆς Σουηδίας, καὶ ζῇ παρὰ τὰς λίμνας, τὰ τέλματα καὶ στάσιμα ὕδατα. Ἡ θήλεια γεννᾷ 8—14 ᾠὰ λευκοϋπόφαια, ποικιλλόμενα δι' ἐρυθρῶν στρογγύλων στιγμάτων. Ἡ ἐπῴασις διαρκεῖ περίπου 22 ἡμέρας καὶ τὰ νεογνὰ εὐθὺς ἅμα τῇ ἐκκολάψει των νήχονται καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν ἡμέραν καὶ μόνον κατὰ τὴν νύκτα συναθροίζονται ὑπὸ τὰ πτερὰ τῆς μητρός των. Τὰ πτηνὰ τοῦ εἴδους τούτου θηρεύονται δι' ὅπλων ἢ συλλαμβάνονται διὰ δικτύων. Τὸ κρέας των, λόγῳ τοῦ ὅτι ἐνδιαιτῶνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τέλματα, εἶναι μελανόν, οὐχὶ εὔγευστον καὶ ἀναδίδει βαρεῖαν ὀσμὴν ἰλύος. Ἐξημεροῦνται

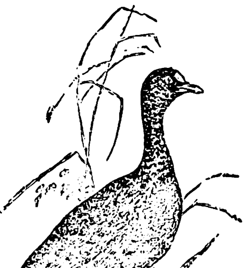

Βελλέκη ἡ μελανή.

Digitized by Google

εὐκόλως καὶ συνηθίζουσι νὰ ζῶσιν ἐν ἁρμονίᾳ μετ' ἄλλων κατοικιδίων πτηνῶν· τρέφονται ἐκ παντὸς εἴδους τροφῆς, κόκκων, χόρτων, ἄρτου κ.τ.λ. *Βελλέκη ἡ ἀμερικανική* (Bellequa americana), ἀπαντῶσα εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, τὴν κεντρικὴν Ἀμερικὴν καὶ τὰς Ἀντίλλας. *Βελλέκη ἡ λοφιοφόρος* (Bellequa cristata), ἰθαγενὴς τῆς μεσημβρινῆς Ἀφρικῆς, μεταναστεύουσα κατ' ἔτος εἰς τὴν Ἱσπανίαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔαρος. *Βελλέκη ἡ λευκόπυγος* (Bellequa leucopyga), ἀπαντῶσα εἰς τὴν Βολιβίαν καὶ τὸ Περοῦ. *Βελλέκη ἡ αὐστραλιανὴ* (Bellequa australis), ἰθαγενὲς πτηνὸν τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

Βελλέλης (Belleli), *Λάζαρος*. Ἑβραιολόγος ἑλληνοεβραῖος γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1859. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν γυμνασιακῶν του σπουδῶν ἐν Κερκύρᾳ ἐφοίτησεν εἰς τὸ Instituto di Studii Superiori τῆς Φλωρεντίας, ὅπου καὶ ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ τῆς φιλολογίας. Ἠσχολήθη κυρίως περὶ τὰ ἑβραιολογικὰ καὶ σημιτολογικὰ καὶ συνέγραψε πλεῖστα ἔργα, ὧν σπουδαιότερα τὰ ἑξῆς: Une version grecque du Pentateuque du XVIe» (μετὰ σημειώσεων) 1890, κριτικὴν ἐργασίαν ἐπί τινος μεταφράσεως τῆς Πεντατεύχου, ὑπ' ἀγνώστου φιλοτεχνηθείσης καὶ ἐκδοθείσης τὸ 1547· «Un nouvel Apocryphe» ἐν Λιβόρνῳ 1904, μελέτην περὶ τῆς χρονολογίας ἀποκρυφικοῦ τινος ἀποσπάσματος ἀνευρεθέντος εἰς τὰ ἑβραϊκὰ ἀρχεῖα (Γκενιζὰ) τοῦ παλαιοῦ Καΐρου (Φοστὰτ) ὑπὸ τοῦ Schechter· «Ὁ Καποδίστριας ὡς θεμελιωτὴς τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι» (Ἀθῆναι 1908), ἔργον βραβευθὲν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ Συνεδρίου καὶ ἐκδοθὲν εἰς τὴν σειρὰν τῶν «Ὠφελίμων βιβλίων»· «Interprétations erronées et faux monuments»· «An Independant examinations of the Assuan and Elephantine Aramaic Papyri» κλπ. London W. C. 1909, ἐν ᾧ ἀποδεικνύει τὴν πλαστότητα τῶν περιφήμων παπύρων τοῦ Ἀσσουὰν καὶ τῆς Ἐλεφαντίνης καὶ σειρὰν ἑβραιολογικῶν ἄρθρων ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Ἐπίσης ὁ Βελλέλης μεθελλήνισε τὴν «Histoire Israélite» τοῦ *Th. Reinach*, καὶ ἐδημοσίευσε ποικίλας μελέτας εἰς τὸν «Νουμᾶν», τὸ «Vessillo Israelitico» τοῦ Τουρίνου, τὰ «Παναθήναια», τὴν «Revue des Etudes juives» τῶν Παρισίων, τὸ «Jewish Chronicle» τοῦ Λονδίνου κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. «Vessillo Israelitico» Turino 1913—1914, ἔνθα σειρὰ αὐτοβιογραφικῶν, ὑπὸ τύπον ἀνοικτῆς ἐπιστολῆς, πρὸς τὸν *Clermont-Ganneau*, ἄρθρων ὑπὸ τὸν τίτλον «Retractez-vous». ΓΙΩΣΕΦ ΕΛΙΓΙΑ

βελλενδενία (ἡ) (Belendenia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πρωτεοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ δενδρυλλίων, φυομένων ἐν Αὐστραλίᾳ. Δ. Ν. Π.

Βέλλεντα ἢ *Βελλοῦντα* (Velleda ἢ Velluda). Γερμανὶς προφῆτις καὶ πατριῶτις, ζήσασα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν αὐτοκρατόρων Βεσπασιανοῦ καὶ Δομητιανοῦ. Κατήγετο ἀπὸ τὸ ἔθνος τῶν Βρουκτήρων, ἡ δὲ ἐκτίμησις, τῆς ὁποίας ἀπελάμβανε παρ' αὐτοῖς, ἔφθανε μέχρι λατρείας. Ἐπιθυμοῦσα διακαῶς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν συμπατριωτῶν της, ἀνεμείχθη καὶ ἔπαιξε πρωτεύοντα ρόλον εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Σιβιλίου καὶ τῶν Βαταυῶν κατὰ τῶν Ρωμαίων, τῷ 70 μ. Χ. Μετὰ τὴν συνθηκολόγησιν τοῦ Σιβιλίου, ἔμεινε μόνη εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Ρωμαίων, ἐναντίον τῶν ὁποίων, παρὰ τὰς ἀπειλὰς καὶ τὰς ὑποσχέσεις, ἐπανέλαβε τὴν ἐπίθεσιν, κατορθώσασα νὰ ἐξεγείρῃ πολλοὺς Γερμανοὺς ἀρχηγούς. Κατόπιν ὅμως πολυετῶν ἀγώνων, οἱ κυριώτεροι ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τούτων ἐσυνθηκολόγησαν καὶ παρέδωκαν διὰ προδοσίας τὴν Βέλλεντα εἰς τοὺς Ρωμαίους, οἱ ὁποῖοι τὴν ὡδήγησαν εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ἐκόσμησε τὸν θρίαμβον τοῦ Δομητιανοῦ. Ἀπέθανε μετά τινα ἔτη ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ. Μ. Δ. Β.

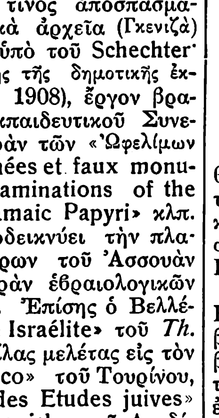

Ἡ Γερμανὶς προφῆτις Βέλλεντα.

—**Βέλλεντα** (Velléda) *['Ἀστρονομ.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 126. Ἀνεκαλύφθη τῇ 5ῃ Νοεμβρίου 1872, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: $a=2.439$, $T=1391$, $e=0,10,6$ $i=2^o.56'$, $L=300^o.29'$, $\Omega=23^o.27'$, καὶ $\pi=349^o.15'$, Σ. Π.

Βελλερὸν (Velleron) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Γαλλίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Πὲρ τοῦ νομοῦ Βωκλύζ. Πρὸς Α αὐτοῦ εὑρίσκονται αἱ ἰαματικαὶ πηγαὶ Νὸτρ-Ντὰμ-ντὲ-Σαντέ, τῶν ὁποίων τὰ σιδηροῦχα ὕδατα ἐνδεικνύνται κατὰ τῆς δυσπεψίας, τῆς χρονίας βρογχίτιδος κ. τ. λ.

Βέλλερος. Κορίνθιος εὐγενής, τὸν ὁποῖον μυθολογεῖται ὅτι ἐφόνευσεν ὁ ἥρως Βελλεροφόντης (βλ. λ.).

Βελλεροφόντης ἢ *Βελλεροφῶν [Μυθολ.]*. Περιώνυμος μυθικὸς ἥρως τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἐτιμᾶτο ἰδίως ἐν Κορίνθῳ, Καρίᾳ καὶ Λυκίᾳ, ἥτις καὶ ὑπῆρξε, φαίνεται, ἡ πρώτη κοιτὶς τῶν περὶ τοῦ ἥρωος μυθικῶν παραδόσεων. Κατὰ τὴν κορινθιακὴν περὶ αὐτοῦ γενεαλογίαν ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Κορίνθου Γλαύκου (κατ' ἄλλους τοῦ Ποσειδῶνος) καὶ τῆς Εὐρυμέδης καὶ ἔγγονος τοῦ πανούργου Σισύφου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Αἰόλου. Ἐκ τῆς Κορίνθου, ἔνθα ὑπὸ πάντων ἐθαυμάζετο ὁ Βελλεροφόντης, διότι οἱ θεοὶ εἶχον δωρήσει εἰς αὐτὸν «κάλλος τε καὶ ἠνορέην ἐρατεινήν», ἔφυγε διότι ἐφόνευσε τὸν ἀδελφόν του Δηλιάδην (ἢ Πειρῆνα ἢ Ἀλκιμένην) ἢ κατ' ἄλλους τὸν εὐγενῆ Κορίν-

Ὁ Βελλεροφόντης φονεύων τὴν Χίμαιραν. (Ἐξ ἀρχαίας παραστάσεως).

θιον *Βέλλερον*, ἐκ τοῦ φόνου τοῦ ὁποίου καὶ μετονομάσθη Βελλεροφόντης, *Ἱππόνοος* πρότερον καλούμενος. Διὰ νὰ καθαρθῇ ἐκ τοῦ φόνου κατέφυγεν ὁ ἥρως πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Τίρυνθος Προῖτον, ὅστις ὑπεδέχθη αὐτὸν μετὰ τιμῶν. Ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Προίτου εἶχε τὸ ἀτύχημα ὁ Βελλεροφόντης νὰ μισηθῇ ὑπὸ τῆς συζύγου τοῦ βασιλέως, Ἀντείας (κατὰ τὸν Ὅμηρον) ἢ Σθενεβοίας, διότι ἀπέρριψε τὸν πρὸς αὐτὸν ἔνοχον ἔρωτά της. Διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὸν ἥρωα ἡ Ἀντεία τὸν ἐσυκοφάντησε πρὸς τὸν Προῖτον, εἰποῦσα εἰς αὐτὸν «τεθναίης ὦ Προῖτ' ἢ κάκτανε Βελλεροφόντην, ὅς μ' ἔθελεν φιλότητι μειγήμεναι, οὐκ ἐθελούσῃ» (Ἰλιάδ. Ζ' 164—165). Ὁ Προῖτος ἠγανάκτησεν ἀκούσας τοὺς συκοφαντικοὺς λόγους τῆς Ἀντείας, ἠρνήθη ὅμως νὰ χύσῃ ὁ ἴδιος τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον ἐδέχθη ὑπὸ τὴν στέγην του, ἀποφασίσας νὰ τιμωρήσῃ αὐτὸν διὰ τοῦ πενθεροῦ του Ἰοβάτου ἢ Ἀμφιάνακτος, πρὸς τὸν ὁποῖον ἔστειλε τὸν Βελλεροφόντην, δώσας εἰς αὐτὸν «σήματα λυγρά, γράψας ἐν πίνακι πτυκτῷ θυμοφθόρα πολλὰ» μὲ τὴν ἐντολήν του νὰ παραδώσῃ ταῦτα πρὸς τὸν Ἰοβάτην εὐθὺς ὡς θὰ φθάσῃ εἰς Λυκίαν. Ἐπὶ ἐννέα ἡμέρας ἐφιλοξένησε τὸν ἥρωα ὁ Ἰοβάτης, θυσιάζων καθ' ἑκάστην ἕνα βοῦν, κατὰ δὲ τὴν δεκάτην, ὅτε εἶδε τὰ παρὰ τοῦ Προίτου σήματα, ἐπέβαλεν εἰς αὐτὸν σειρὰν ἄθλων, οἵτινες ὑπενθυμίζουν τοὺς ὑπὸ τοῦ Εὐρυσθέως ἐπιβληθέντας εἰς τὸν Ἡρακλέα ἄθλους. Τοὺς ἐπιβληθέντας ἄθλους ἔφερεν εἰς πέρας ὁ Βελλεροφόντης τῇ βοηθείᾳ τοῦ πτερωτοῦ ἵππου του Πηγάσου (βλ. λ.), ὅστις εἶχε γεννηθῆ ἐκ τοῦ χυθέντος αἵματος τῆς ὑπὸ τοῦ Περσέως ἀποκεφαλισθείσης Μεδούσης καὶ εἶχε δωρηθῆ εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῶν θεῶν. Κατὰ τὴν κορινθιακὴν ὅμως παράδοσιν τὸν Πήγασον εἶχε δαμάσει, ὅτε ἔπινεν ὕδωρ ἐν τῇ πηγῇ τοῦ Ἀκροκορίνθου Πειρήνῃ, ὁ ἥρως τῇ βοηθείᾳ τῆς Ἀθηνᾶς *(χαλινίτιδος)*, ἥτις εἶχε δώσει εἰς αὐτὸν χρυσοῦν χαλινόν, καὶ τοῦ Ποσειδῶνος *(δαμαίου)*, ὅστις μετὰ τὴν γενομένην πρὸς αὐτόν, τῇ ὑποδείξει τῆς Ἀθηνᾶς, θυσίαν λευκοῦ ταύρου, τὸν εἶχε συμβουλεύσει κατὰ τίνα τρόπον θὰ χαλιναγωγήσῃ τὸν Πήγασον.

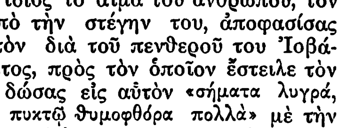

Νόμισμα τῆς Κορίνθου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου παρίσταται ὁ Βελλεροφόντης ἐπὶ τοῦ Πηγάσου καὶ ἡ Χίμαιρα.

Ἐκ τῶν ἐπιταχθέντων εἰς τὸν Βελλεροφόντην ἄθλων πρῶτος ἦτο νὰ φονεύσῃ τὴν *Χίμαιραν*, ἥτις ἦτο τρίμορφον τέρας, ἔχουσα προτομὴν λέοντος, οὐρὰν καταλήγουσαν εἰς κεφαλὴν δράκοντος καὶ κεφαλὴν ἐν τῷ μέσῳ χιμαίρας (αἰγὸς) ἀποπνέουσαν πῦρ. Ταύτην κατέβαλεν, ἔφιππος ἐπὶ τοῦ Πηγάσου, ρίπτων κατ' αὐτῆς ἀπὸ τοῦ αἰθέρος τὰ ἀκόντιά του. Μετὰ τὸν φόνον τῆς Χιμαίρας διετάχθη νὰ πολεμήσῃ κατὰ τῆς ἀγρίας φυλῆς τῶν *Σολύμων*, ἐχθρῶν τῶν Λυκίων, ἀφοῦ δὲ κατέβαλε καὶ τούτους διετάχθη νὰ πολεμήσῃ κατὰ τῶν *Ἀμαζόνων*, κατὰ τῶν ὁποίων, ὡς γνωστόν, ἐπολέμησαν καὶ οἱ ἥρωες Ἡρακλῆς καὶ Θησεύς. Ὁ τέταρτος ἄθλος του, ἐπιτελεσθεὶς ἄνευ ἐντολῆς τοῦ Ἰοβάτου, ἦτο ὁ μετὰ τὴν νικηφόρον κατὰ τῶν Ἀμαζόνων ἐκστρατείαν του φόνος ἐπιλέκτων *Λυκίων*, οἵτινες, κατ' ἐντολὴν τοῦ βασιλέως των, εἶχον στήσει κατ' αὐτοῦ ἐνέδραν. Θαυμάσας ὁ Ἰοβάτης τὸν ἥρωα διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὸ θάρρος του, μετὰ τὴν ἐπιτέλεσιν τῶν εἰρημένων ἄθλων, καὶ ἀναγνωρίσας αὐτὸν ὡς ἀπόγονον τῶν θεῶν, ἔδωκεν εἰς γάμον τὴν θυγατέρα του *Φιλονόην* (ἢ *Ἀλκιμένην* ἢ *Ἀντίκλειαν* ἢ *Κασσάνδραν*) καὶ διένειμε μετ' αὐτοῦ τὸ βασίλειόν του ἤ, κατ' ἄλλον μῦθον, ἀφῆκεν αὐτὸν διάδοχόν του μετὰ τὸν θάνατόν του. Οὕτως ὁ ἔνδοξος ἥρως ἔγινεν εὐτυχὴς βασιλεὺς καὶ σύζυγος καὶ μετὰ ταῦτα καὶ πατήρ, ἀποκτήσας δύο υἱούς, τὸν *Ἴσανδρον* καὶ τὸν *Ἱππόλοχον*, καὶ μίαν θυγατέρα, τὴν *Λαοδάμειαν*. Ἡ εὐτυχία του ὅμως δὲν διήρκεσε πολὺν χρόνον, διότι ἡ θυγάτηρ του Λαοδάμεια, ἥτις ἐκ τοῦ Διὸς εἶχε γεννήσει τὸν Σαρπηδόνα, διετρυπήθη ἀπὸ τὰ βέλη τῆς Ἀρτέμιδος, ὁ υἱός του Ἴσανδρος ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἄρεως εἴς τινα μάχην κατὰ τῶν Σολύμων, αὐτὸς δὲ μισητὸς γενόμενος εἰς τοὺς θεοὺς καὶ τυφλωθεὶς χωλὸς περιεπλανᾶτο, ὑπὸ σφοδρᾶς μελαγχολίας κατεχόμενος («ὃν θυμὸν κατέδων, πάτον ἀνθρώπων ἀλεείνων») ἀνὰ τὸ Ἀλήϊον πεδίον. Κατὰ τὸν Πίνδαρον (Ἴσθμ. VII 44 καὶ Ὀλυμπ. XIII 91) καὶ τὸν Εὐριπίδην, ἡ ἀπέχθεια τῶν θεῶν ὠφείλετο εἰς τὴν θρασύτητα καὶ ἀσέβειαν τοῦ ἥρωος, θελήσαντος νὰ ὑψωθῇ διὰ τοῦ πτερωτοῦ ἵππου του (τοῦ Πηγάσου) μέχρι τῶν δωμάτων τοῦ Διὸς καὶ διὰ τοῦτο κρημνισθέντος ἀπὸ τοῦ Πηγάσου, ὅστις κατέστη μετὰ τοῦτο ὁ κέλης τῆς ἀστραπῆς, ζευχθεὶς εἰς τὸ βροντῶδες ἅρμα τοῦ Διός.

Ἡ πρώτη ἀπόπειρα τῆς ἑρμηνείας τοῦ μύθου ἔγινε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα διὰ τῆς ἐτυμολογίας καὶ ἀναλύσεως εἰς τὰ συνθετικὰ τὴν μέρη τῆς λέξεως Βελλεροφόντης, ἥτις ἡ ἐσήμαινε (κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἑρμηνευτάς), ὡς προελέχθη, τὸν φονέα τοῦ Βελλέρου ἢ τὸν φονέα τῆς κακίας. (Κατὰ τὴν δευτέραν ἐτυμολογίαν συνέθετον τὴν λέξιν ἐκ τῆς λέξεως *ἔλλερα*, σημαινούσης κακά, καὶ τοῦ θέματος *φεν*, ἐξ οὗ τὸ ρῆμα φένω, ἀόρ. ἔπεφνον καὶ τὸ ὄνομα φόνος, τὸ δὲ γράμμα *β* ὑπεστήριζον ὅτι ἦτο τὸ ἀρχαῖον F δίγαμμα). Ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ μὲν Pott (Journal de Kuhn. IV. 416) συσχετίζει τὴν λέξιν *Βελλεροφόντης* μὲ τὴν λέξιν *Vritrahan*, σημαίνουσαν τὸν φόνον τοῦ Vritra, δηλαδὴ τοῦ Ἴνδρα, ὁ δὲ Max Müller ἐξηγεῖ τὴν λέξιν *βέλλερος* διὰ τοῦ «*villosus*» (λάσιον τέρας). Ἂν ὅμως ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως εἶναι ἀμφίβολος, σαφὴς εἶναι ὁ χαρακτὴρ τοῦ ἥρωος. Ὁ νικητὴς τῆς Χιμαίρας, εἰκόνος τῆς θυέλλης, εἶναι φανερὸν ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν ἡλιακῶν ἡρώων Ἡρακλέους, Θησέως (πρὸς τοὺς ὁποίους τὸν συνδέουν καὶ οἱ ὅμοιας φύσεως ἆθλοί του) καὶ Περσέως. Ἡ ἐκ τοῦ Πηγάσου πτῶσίς του συνδέει αὐτὸν πρὸς τοὺς ὁμοιοπαθεῖς του *Ἥφαιστον* (θεὸν τοῦ οὐρανίου πυρὸς) καὶ τὸν *Φαέθοντα* (υἱὸν τοῦ Ἡλίου). Πρὸς τοὺς ἡλιακοὺς ἥρωας καὶ τὴν πάλην τοῦ Ἡλίου πρὸς τοὺς δαίμονας τῆς καταιγίδος προσεγγίζει τὸν Βελλεροφόντην καὶ ὁ Πήγασος, ὁ κέλης τῆς Βροντῆς (ἐν Κορίνθῳ δύο ἐκ τῶν φορβάδων τοῦ Ἡλίου ἐκαλοῦντο Ἀστραπὴ καὶ Βροντή), ἐκ τῶν πατημάτων τοῦ ὁποίου ἀναβλύζουν ἐκ τοῦ ἐδάφους πηγαὶ (ὡς ἡ ἐν Ἑλικῶνι Ἱπποκρήνη). Κατὰ ταῦτα ὁ Βελλεροφόντης, ὁ ἔνδοξος νικητὴς τῶν τεράτων, εἶναι αὐτὸς ὁ ἥλιος, ὅστις μετὰ τὰς νίκας του κατὰ τὸ θέρος πάσχει κατὰ τὸν χειμῶνα, καλυπτόμενος ὑπὸ τῶν νεφῶν, ταλαιπωρούμενος καὶ πάσχων καὶ πλανώμενος ἀνὰ τὰς οὐρανίους ἐκτάσεις (*Ἀλήϊον πεδίον*).

Τὰ πρῶτα, καὶ ἱκανά, στοιχεῖα τοῦ μύθου εὑρίσκονται παρ' Ὁμήρῳ καὶ Ἡσιόδῳ (ἰδίως περὶ τοῦ Πηγάσου, ὅστις εἶναι ἄγνωστος εἰς τὸν Ὅμηρον), μετὰ τούτους δὲ ἀνέπτυξε τὸν μῦθον τοῦ Βελλεροφόντου (ἰδίως πῶς ἐδάμασε τὸν Πήγασον) ὁ ποιητὴς Πίνδαρος (Ὀλυμ. XIII 63-86) καὶ μετὰ τοῦτον οἱ τραγικοὶ Σοφοκλῆς καὶ Εὐριπίδης, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν πρῶτος ἐπραγματεύθη τὸν μῦθον εἰς τὴν ἀπολεσθεῖσαν τραγῳδίαν του «Ἰοβάτης», ὁ δὲ Εὐριπίδης εἰς τὰς ἀπολεσθείσας τραγῳδίας του «Βελλεροφόντης» καὶ «Σθενέβοια», Ἀστυδάμας καὶ Θεοδέκτης εἰς τὰς τραγῳδίας «Βελλεροφῶν», καὶ ὁ κωμικὸς Εὔβουλος, ὁ μεθόριος τῆς παλαιᾶς καὶ μέσης κωμῳδίας κωμικὸς ποιητής. Κατὰ τοὺς τραγικοὺς ὁ Βελλεροφόντης ἐτιμώρησε τὴν Σθενέβοιαν ρίψας αὐτὴν εἰς τὴν θάλασσαν ἀπὸ τοῦ Πηγάσου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶχε πείσει αὐτὴν ν' ἀναβῇ.

Ὅπως ἐνέπνευσε τοὺς ἀρχαίους ποιητὰς ὁ μῦθος τοῦ Βελλεροφόντου, οὕτως ἐνέπνευσε καὶ τοὺς ἀρχαίους καλλιτέχνας. Οὕτως εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ἀμυκλαίου Ἀπόλλωνος καὶ τὸν θρόνον τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ παρίστατο ὁ Βελλεροφόντης μαχόμενος κατὰ τῶν Ἀμαζόνων. Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ποσειδῶνος ἐν τῷ Ἰσθμῷ παρίστατο φονεύων τὴν Χίμαιραν, ὅπως καὶ ἐπὶ μιᾶς μετόπης τοῦ ἐν Δελφοῖς ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ὁμοίως ἀπεικονίζετο (ἔφιππος ἐπὶ τοῦ Πηγάσου καὶ καταβάλλη τὴν Χίμαιραν) καὶ ἐπὶ νομισμάτων τῆς Κορίνθου. Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μνημείων καὶ τῶν ἀναγλύφων, ἡ μορφὴ τοῦ ἥρωος εἶχε κοσμήσει καὶ πολλὰς τοιχογραφίας καὶ ἀγγειογραφίας (βλ. εἰκόνα ἐν λ. ἀεροπλοΐα *[Μυθ. Παραδόσεις]*) καὶ πολλὰ ψηφιδωτὰ καὶ εἶχε γλυφῆ εἰς πλῆθος πολυτίμων λίθων. Ἐκ τῶν ἄθλων του προτιμῶν οἱ καλλι-

Digitized by Google

τέχναι ὡς θέματα τῶν ἔργων των τὴν χαλίνωσιν τοῦ Πηγάσου, τὸν φόνον τῆς Χιμαίρας καὶ τὴν ἐκ Τίρυνθος ἀναχώρησιν, ὅτε παρίστατο λαμβάνων τὰς πινακίδας εἰς τὰς ὁποίας εἶχον χαραχθῆ τὰ «λυγρὰ σήματα», ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι ἆθλοί του (ἡ μάχη κατὰ τῶν Σολύμων, τῶν ἐνεδρευόντων Λυκίων καὶ τῶν Ἀμαζόνων) δὲν ἐλησμονοῦντο. Καὶ ἐτρουσκικῶν ἀρχιτεκτονικῶν μνημείων καὶ λαρνάκων καὶ κατόπτρων ἀκόμη θέματα διακοσμητικὰ εἶναι οἱ ἆθλοι τοῦ Βελλεροφόντου, παρισταμένου ὡπλισμένου μὲ δόρυ ἢ τόξον ἢ ξίφος ἢ κρημνιζομένου ἀπὸ τοῦ Πηγάσου. Καὶ τῆς Σθενεβοίας ἀκόμη ἡ πτῶσις ἀπὸ τοῦ Πηγάσου παρίσταται ἐπί τινος ἀρχαίου ἀγγείου.

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὁ μῦθος τοῦ Βελλεροφόντου δὲν ἔπαυσε νὰ ἐμπνέῃ τοὺς καλλιτέχνας καὶ λογοτέχνας, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ὄπερα τοῦ *Lulli* «Bellerophon» (στίχοι τῶν *Th. Corneille, Fontenelle et Boileau*) καὶ αἱ ἐκ τοῦ ὀνόματος καὶ τῶν ἐπεισοδίων τοῦ ἥρωος προελθοῦσαι παροιμιώδεις φράσεις καὶ μεταφορικαὶ ἐκφράσεις τῶν νεωτέρων γλωσσῶν. Οὕτως ὁ Φρειδερῖκος ὁ μέγας γράφων πρὸς τὸν Βολταῖρον ἐκάλει αὐτὸν «Βελλεροφῶντα καταβαλόντα διὰ τῶν ἔργων του τὴν Χίμαιραν (φανατισμόν)».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ficher*, Bellerophon (1851). *Engelmann*, Bellerophon (1874). *Desharme*, Μυθολογία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος (μετφρ. *Ἀδ. Ἀδαμαντίου*) καὶ ἄρθρον Bellerophon εἰς τὰ ἐγκυκλοπαιδικὰ καὶ τὸ ἀρχαιολογικὰ λεξικὰ (*Pauly-Wissowa, Darremberg-Saglio* κ. ἄ.) ΓΕΡ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

→ **Βελλεροφόντου** *Χάραξ [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τοποθεσία ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ὡς κειμένη πλησίον τῆς *Τερμησσέων ἄκρας* (τὸ «*ἄκρας*» οὐχὶ ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ ἀκρωτηρίου ἀλλὰ τῆς «ἀκροπόλεως»), ἧς ὑπέρκειται λόφος, ὅστις ὠνομάζετο *Σόλυμος (Στράβ. Didot* ΙΓ΄, δ΄, 16), δηλαδὴ περὶ τὰ 15 χιλιόμετρα Δ τοῦ ΒΔ μυχοῦ τοῦ *κόλπου τῆς Ἀτταλείας*. Πλησίον δὲ τοῦ Χαρακώματος τοῦ Βελλεροφόντου ἦτο «καὶ ὁ τάφος τοῦ Πεισάνδρου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, πεσόντος ἐν τῇ πρὸς Σολύμοις μάχῃ. Περὶ μὲν γὰρ τοῦ Βελλεροφόντου φησὶν οὕτω:

«Δεύτερον αὖ Σολύμοισι μαχέσσατο κυδαλίμοισι» (Ἰλιάς, Ζ, 184).

περὶ δὲ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ:

«Πεισάνδρον δὲ οἱ υἱὸν Ἄρης ἆτος πολέμοιο μαρνάμενον Σολύμοισι κατέκτανεν» (Ἰλιάς Ζ, 203).

Προξενεῖ ἐν τούτοις ἐντύπωσιν (Géogr. de Strabon τόμ. IV σελ. 261 ὑποσ. 3) πῶς τὸ κείμενον τοῦ Στράβωνος ἀναφέρει, τόσον ἐνταῦθα ὅσον καὶ ἀλλαχοῦ (491,1), τὸ ἐσφαλμένον ὄνομα *Πείσανδρος*, ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ (Ἰλιὰς Ζ, 203). Πολλοὶ τοποθετοῦσι τὸν *Βελλεροφόντου χάρακα* ἐν τῷ διαχωρίζοντι τὰς ἀκτὰς τῆς Λυκίας καὶ τῆς Καρίας κόλπῳ *Γλαύκῳ* (ταννῦν *τῆς Μάκρης*) καὶ δὴ πλησίον τῆς συγχρόνου πόλεως *Μάκρης* (πλάτ. 36° 39΄ Β΄, μήκ. 29° 09΄ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ 1886: Karagatch to Makri). Πρόκειται πάντως περὶ πλάνης ἀλλ' οὐχὶ ἀδικαιολογήτου, ἅτε ἀποτόκου συγχύσεως τῆς παρὰ τὴν σύγχρονον Μάκρην *Τελμησσοῦ* πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ἀναφερομένην πόλιν τῶν *Τερμησσέων*, περὶ ἧς ὅμως ἀναφέρει ἀλλαχοῦ (539,21): «Ἡ δὲ Τερμησσὸς ἐστι Πισιδικὴ πόλις, ἡ μάλιστα καὶ ἔγγιστα ὑπερκειμένη τῆς Κιβύρας». Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

βελλεροφοντίδαι (οἱ)(Bellerophontidae M'Coy) *[Παλαιοζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *ἀσπιδοβραγχίων* τῆς τάξεως τῶν *προσωβραγχίων γαστεροπόδων μαλακίων*. Τὸ ὄστρακόν των εἶναι συμμετρικόν, περιτυλιγμένον σπειροειδῶς ἐπὶ ἑνὸς ἐπιπέδου, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀρκούντως παχύ, μὲ ἀσθενῶς ἐξειλιγμένον στρῶμα μαργαριτοειδές. Τὸ ἄνοιγμα εἶναι εὐρύ, ᾠοειδὲς ἢ στενῶς ἐπιμηκυσμένον. Τὸ ἐξωτερικὸν χεῖλος φέρει κατὰ κανόνα ἐν τῷ μέσῳ ἐγκόλπωσιν ἢ διατομήν. Λείψανά των εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τοῦ παλαιοζῳϊκοῦ αἰῶνος καὶ πιθανῶς καὶ τῆς τριασίου περιόδου τοῦ μεσοζῳϊκοῦ. Τινὰ τῶν εὑρεθέντων παχέων ὀστράκων φέρουν ἐνίοτε ἀκόμη ἴχνη τοῦ ἀρχικοῦ των χρωματισμοῦ. Περιεγράφησαν ἐκ τῶν ζῴων τῆς οἰκογενείας ταύτης 300 τοὐλάχιστον εἴδη ἐκ τοῦ παλαιοζῳϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βελλεροφῶν *[Μυθολ.]* βλ. Βελλεροφόντης.

— **«Βελλεροφῶν»**. Περίδοξον ἀγγλικὸν δίκροτον τῶν 74 πυροβόλων («Bellerophon») διὰ τὴν δρᾶσίν του κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Τράφαλγκαρ, καθ' ἣν ἐν ἀρχῇ μὲν προσέβαλε τὸ γαλλικὸν δίκροτον «Aigle», κατόπιν δὲ κατεναυμάχησε, διαδοχικῶς, τὸ γαλλικὸν δίκροτον «Swiftsure» (ὑπῆρχε καὶ ἀγγλικὸν ταυτώνυμον κατὰ τὴν ἰδίαν ναυμαχίαν) καὶ τὸ ἰσπανικὸν «Monarca». Ἀλλὰ καὶ περιώνυμον κατέχον θέσιν ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ διὰ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ δραματικοῦ ἐπιλόγου τῆς Ναπολεοντείου ἐποποιίας. Ἀποτελοῦν, τὸ δίκροτον τοῦτο, μονάδα ἐν τῇ ὑπὸ τὸν ναύαρχον Χόδαμ (Hotham) μοίρᾳ ἀποκλεισμοῦ τῶν μεταξὺ Βορδὼ καὶ Λὰ Ροσσὲλ γαλλικῶν ἀκτῶν τοῦ Βισκαϊκοῦ κόλπου, περιεπόλει ἀπεγγὺς τοῦ Ροσφὸρ (Rochefort), ὅταν ὁ τῶν πάντων στερηθεὶς Ναπολέων ἔφθανεν εἰς τὴν πόλιν ταύτην (4 Ἰουλίου 1815), ὅπως ἐπιβῇ μετὰ τῆς συνοδείας του δύο γαλλικῶν φρεγατῶν, αἵτινες θὰ τοὺς διεπόρθμευον εἰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς (πρᾶξις τῆς προσωρινῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως, ἀπὸ 26 Ἰουν.) καὶ αἱ ὁποῖαι διὰ τὸν ἀπόπλουν των δὲν ἀνέμενον εἰμὴ τὴν ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας κύρωσιν τῆς «ἐγγράφου ἀσφαλείας» (sauf-conduit), ἥτις ὅμως οὐδέποτε ἐπρόκειτο νὰ φθάσῃ, ὡς τοῦτο ἀφῆκε νὰ ὑπονοηθῇ ὁ Μαῖτλανδ, κυβερνήτης τοῦ πλοίου, εἰς τὸν κόμητα Λακὰζ (Las Cases), τὸν δοῦκα τοῦ Ροβίγκο στρατηγὸν Σαβαρὺ καὶ τὸν στρατηγὸν Λαλλεμάν, μεταβάντας διὰ νὰ πληροφορηθῶσι διὰ τὴν ἀναμενομένην ταύτην ἀσφάλειαν. Τῆς ἀπὸ Παρισίων θυέλλης ὁλονὲν πλησιαζούσης τὸν Ναπολέοντα, τῶν σχεδίων περὶ ἀποδράσεως του εἰς Ἀμερικὴν εἴτε διὰ τοῦ δανικοῦ ἐμπορικοῦ «Saal» εἴτε διά τινος λιβυρνίδος (chasse-marée) κριθέντων ἀπραγματοποιήτων (ὡς ἄλλως ἀπέδειξεν ἔγγραφον, οὗτινος τὸ σχέδιον εὑρέθη βραδύτερον κατὰ τύχην ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος, παραπεσὸν ἐντὸς τόμου τῆς Encyclopedia Britannica, ἣν τῷ ἔδωσε πρὸς ἀνάγνωσιν ὁ κυβερνήτης τοῦ «Νορθούμπερλανδ» ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ πλοίου του), τοῦ δὲ αὐτοκράτορος ἀπορρίψαντος ἀσυζητητὶ τὴν σκέψιν τῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν περιστάσεων δι' ἐμφυλίου πολέμου, κατέληξεν οὗτος εἰς τὴν σκέψιν τῆς προσφυγῆς εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἀπέστειλεν ὅθεν εἰς τὸν κυβερνήτην τοῦ «Βελλεροφῶντος» τὸν στρατηγὸν Γκουργκώ, κομιστήν, πρὸς τὸν ἀντιβασιλέα πρίγκιπα, τῆς περιωνύμου ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐπιστολῆς ἐκείνης (14 Ἰουλίου), δι' ἧς ἐδήλου «ὅτι ἐτερμάτισε τὸ πολιτικόν του στάδιον καὶ ὅτι προσήρχετο, ὡς ἄλλος Θεμιστοκλῆς, νὰ παρακαθήσῃ εἰς τὴν ἑστίαν τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ, τιθέμενος ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν νόμων του». Ὁ κυβερνήτης τοῦ «Βελλεροφῶντος» λαβὼν γνῶσιν τοῦ κοσμοϊστορικοῦ ἐκείνου ἐγγράφου καὶ ἀποθαυμάζων τὸ ἐκπεσὸν μεγαλεῖον, δὲν ἐδίστασε νὰ ἀποσπάσῃ ἐκ τῆς περιπολίας τὴν κορβέτταν «Slang», θέτων αὐτὴν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Γκουργκώ, πρὸς διαπόρθμευσίν του εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἰδιόχειρον ἐπίδοσιν τῆς ἐπιστολῆς εἰς τὸν ἀντιβασιλέα πρίγκιπα. Συγχρόνως ἐδήλου εἰς τὸν Μαῖτλανδ ὁ Λακὰζ ὅτι τὴν ἐπομένην θὰ ἐπέβαινε τοῦ «Βελλεροφῶντος» ὁ αὐτοκράτωρ «τιθέμενος ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν νόμων τῆς Ἀγγλίας», ἣν φράσιν ἐπανέλαβε καὶ ἐκεῖνος ὅταν τὴν ἐπομένην ἐπέβη τοῦ πλοίου, ἐγγὺς τοῦ ὁποίου τὸν ἔφερε τὸ γαλλικὸν βρίκιον «Epervier», τὸ τελευταῖον γαλλικὸν ἔδαφος, ὅπερ ἐπάτησεν ὁ μονάρχης.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν τὸ δίκροτον «Superb» τῶν 74, φέρον τὸν ναύαρχον Χόδαμ, ἠγκυροβόλησε παρὰ τὸ «Βελλεροφῶν» καὶ ἐκεῖνος ἔσπευσε νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν Ναπολέοντα καὶ νὰ τὸν καλέσῃ εἰς γεῦμα. Οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἔπαυσε νὰ ᾖ ὁ Ναπολέων αὐτοκράτωρ καὶ ἐπὶ τοῦ «Βελλεροφῶντος». Πᾶσαι αἱ τιμαὶ πλὴν κανονοβολιῶν τῷ ἀπεδίδοντο καὶ ἦτο τὸ ἀντικείμενον εὐλαβῶν ἐκδηλώσεων παρὰ τοῦ πληρώματος. Γεγονός τι συνέτεινεν, ὥστε νὰ κατακτήσῃ τούς τε ναύτας καὶ τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ ἐχθρικοῦ του ἐκείνου πλοίου: ἰδὼν τὴν φρουρὰν παρατεταγμένην πρὸς ἀπόδοσιν εἰς αὐτὸν τιμῶν κατὰ τὴν μετάβασίν του εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ ναυάρχου, ἐξήτησε νὰ ἐκτελέσῃ αὐτὴ «ἐφ' ὅπλου λόγχην» καὶ κατόπιν «προτείνατε ἀρμ». Ἰδὼν ὅμως ὅτι αἱ κινήσεις τῆς ὁπλασκίας ταύτης διέφερον τῶν γαλλικῶν, ἥρπασεν ὅπλον ἀνδρός τινος τοῦ δευτέρου ζυγοῦ καὶ ἐξετέλεσε τὴν κίνησιν αὐτὸς οὗτος, μεταξὺ τῶν ἀγγλικῶν λογχῶν, τινὲς τῶν ὁποίων ἤγγισαν τὸ στῆθός του· οἱ ναῦται τοῦ «Βελλεροφῶντος», μὲ δυσκόλως ἀποκρυπτομένην συγκίνησιν, ἔλεγον εἰς τὰς συνομιλίας των ὅτι πολὺ διαφόρως τοῖς εἶχε παρασταθῆ ὁ Ναπολέων κατὰ τοὺς πολυετεῖς ἐναντίον του πολέμους.

Τὴν 16 Ἰουλίου τὸ ἀπόγευμα ἀνήχθη ὁ «Βελλεροφῶν» ἀναγνωρίσας τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀγγλίας εἰς τὰς 23 καὶ ἀγκυροβολήσας εἰς Torbay τὴν πρωΐαν τῆς 24, ὅπου ἀνῆλθε τοῦ πλοίου ὁ Γκουργκώ, ἀνακοινώσας ὅτι δὲν τῷ ἐπετράπη ἡ ἀποβίβασις καὶ ὅτι ἠναγκάσθη νὰ ἀποστείλῃ διὰ τοῦ κυβερνήτου τοῦ «Slang» τὴν πρὸς τὸν ἀντιβασιλέα πρίγκιπα ἐπιστολὴν τοῦ αὐτοκράτορος. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν, κατόπιν διαταγῆς, ἀπέπλευσεν ὁ «Βελλεροφῶν» διὰ Πλυμούθ, ὅπου τὴν 30 ἀνῆλθε τοῦ πλοίου ὁ γραμματεὺς τοῦ Κράτους Μπάμπουρυ (Banbury) συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Λὸρδ Κεΐθ (Keith) πρὸς ἐπίδοσιν εἰς τὸν Ναπολέοντα τῆς ἀποφάσεως τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως περὶ τῆς ἐξορίας του εἰς Ἁγίαν Ἑλένην, περιοριζούσης δὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν συνοδευσόντων αὐτὸν ἐπισήμων εἰς τρία μόνον πρόσωπα, εἰς ἃ ἔδει νὰ μὴ περιλαμβάνωνται οἱ στρατηγοὶ Σαβαρὺ καὶ Λαλλεμάν, ὡς προγεγραμμένοι ὑπὸ τῆς γαλλικῆς παλινορθώσεως. Ἀπὸ τοῦ «Βελλεροφῶντος» τότε ἐξεπέμφθη καὶ ἡ κοσμοϊστορικὴ εἰς ἔξαρσιν ὕφους διαμαρτυρία (4 Αὐγούστου) τοῦ αὐτοκράτορος.

Τὸ «Βελλεροφῶν» ἔχον ἀπὸ μακροῦ παραμείνει ἀνεπισκεύαστον, ἐκρίθη ἀκατάλληλον διὰ πλοῦν τοσοῦτον μακρόν· ἐπειδὴ δὲ τὸ διὰ τὸν πλοῦν τοῦτον ὁρισθὲν δίκροτον «Northumberland» διετέλει εἰσέτι ὑπὸ ἐξοπλισμόν, ἰδίως ὅμως πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ὁλονὲν αὐξουσῶν ἐκδηλώσεων συμπαθειῶν ὑπὲρ τοῦ Ναπολέοντος ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ, προσερχομένου ἀθρόως περὶ τὸν «Βελλεροφῶντα» διὰ λέμβων, ἃς ἀπεμάκρυνον ἐνόπλως αἱ ἄκατοι τοῦ ναυστάθμου, διετάχθη ὁ ἀπόπλους του καὶ ἡ ἐκτέλεσις διαδρομῶν ἐν τῇ Μάγχῃ μέχρι τῆς συμπληρώσεως τοῦ ἐξοπλισμοῦ τοῦ «Νορθούμπερλανδ». Οὕτω διεδρόμει ἀπὸ τῆς 4 ἕως 6 Αὐγούστου (1815), ὁπότε ἠγκυροβόλησεν εἰς τὸν ὅρμον Στάρποϊντ (Starpoint) εἰς ὃν μετ' ὀλίγον κατέπλευσε τὸ πλοῖον τῆς ἐξορίας, συνοδευόμενον ὑπὸ δύο φρεγατῶν πλήρων στρατοῦ, ὅστις θὰ ἀπετέλει τὴν φρουρὰν τῆς Ἁγίας Ἑλένης. Τὴν δὲ 2 μ. μ. τῆς 7ης Αὐγούστου, ὁ Ναπολέων μετὰ τῶν στρατηγῶν Γκουργκώ, Μπερτράν, Μοντολὼν καὶ τοῦ Λακάζ, εἰς οὓς ἐπετράπη νὰ τὸν συνοδεύσωσι, μετεβιβάσθησαν ἐπὶ τοῦ «Νορθούμπερλανδ» ἀφήσαντες τὴν ἀπατηλὴν φιλοξενίαν τοῦ «Βελλεροφῶντος».

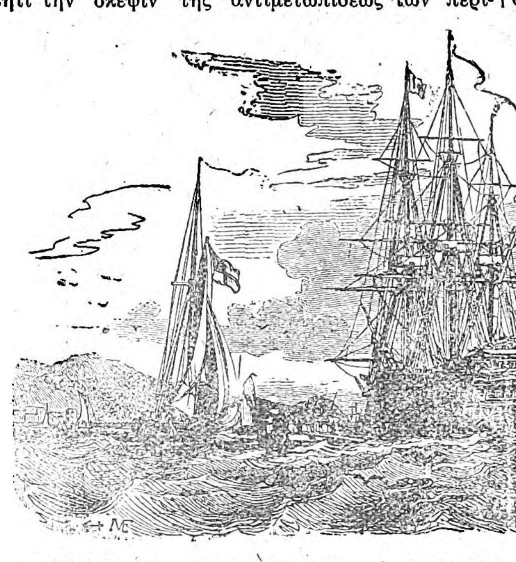

Τὸ ἐφ' οὗ ἐκρατεῖτο ὁ Ναπολέων ἀγγλικὸν δίκροτον «*Βελλεροφῶν*» ἐν ὅρμῳ τῆς Πλυμούθης.

Χαρακτηριστικὴ τῶν ὑπὲρ τοῦ Ναπολέοντος αἰσθημάτων τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ εἶναι ἡ ἐπὶ τῇ βάσει πληροφοριῶν ἐκ παλαιῶν προσωπικῶν ἡμερολογίων γενομένη εἰκών, ἐκτελεσθεῖσα ὑπὸ τοῦ Σκώτου ζωγράφου *Ρόμπερτ Ζήμπς*, ἐκτεθεῖσα τῷ 1925 εἰς τὴν Βασιλικὴν Σκωτικὴν ἀκαδημίαν τοῦ Ἐδιμβούργου. Παριστᾷ τὴν τελευταίαν ἐν Εὐρώπῃ φάσιν τοῦ Ναπολεοντείου δράματος, καθ' ἣν ὁ Μέγας Ναπολέων καταλείπει τὸν «Βελλεροφῶντα» ἵνα ἐπιβιβασθῇ τοῦ «Νορθούμπερλανδ». Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

βελλεροφῶν (ὁ) (Bellerophon Montf.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βελλεροφοντιδῶν ἀσπιδοβραγχίων προσωβραγχίων γαστεροπόδων μαλακίων*. Τὸ ὄστρακόν των ἦτο σφαιροειδὲς ἢ δισκοειδές. Τὸ ἐξωτερικὸν χεῖλός του σαφὲς μὲ ἐντομὴν ἢ βαθεῖαν χαραγήν. Ἐπὶ τῆς ραχιαίας ἐπιφανείας ὑπῆρχεν αὐλακοειδὴς ταινία, ἡ ὁποία ἐνίοτε ἔλειπε ἢ ἀντικαθίστατο ὑπὸ τρόπιδος. Ἡ ἐπιφάνεια ἔφερε μόνον τὰς ραβδώσεις τῆς αὐξήσεως τοῦ ζῴου. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς κατωτέρας σιλουρίου μέχρι τῆς περμίου περιόδου τοῦ παλαιοζῳϊκοῦ αἰῶνος. Τὴν κυρίαν ἐξάπλωσίν των παρουσιάζουν κατὰ τὴν λιθανθρακοφόρον περίοδον τοῦ αἰῶνος τούτου.

Ὁ *βελλεροφῶν bicarenus*. [Ἐκ στρωμάτων ἀσβεστολίθων τῆς λιθανθρακοφόρου περιόδου τοῦ Tournay τοῦ Βελγίου.]
[s=ἐντομή, sb=αὐλακοειδὴς ταινία.]

Γ. Κ. Γ.

Βελλέτα-Σελασσὲ (Velléta-Sélassé). Ρὰς τοῦ Τιγκρὲ ἐν Ἀβησσυνίᾳ, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1746 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1816. Ἦτο υἱὸς τοῦ διοικητοῦ τοῦ Τιγκρέ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου ἀπέβη ἀπόλυτος κύριος αὐτοῦ, καίτοι ὀνομαστικῶς ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν αὐλὴν τοῦ *Γκοντάρ*, καὶ δὲν ἦτο περιβεβλημένος ὑπ' οὐδενὸς τίτλου. Κατορθώσας νὰ ἐπιβάλῃ ἐπὶ τοῦ Γκοντὰρ ἡγεμόνα τῆς ἀρεσκείας του, διωρίσθη ὑπ' αὐτοῦ ἀρχιστράτηγος καὶ ἔλαβε μέ-

Digitized by Google

ρος εἰς περισσοτέρας τῶν τεσσαράκοντα μαχῶν, πολεμῶν κυρίως ἐναντίον τῆς γειτονικῆς φυλῆς τῶν Γκαλλάς, ἡ ὁποία εἶχεν εἰσβάλει εἰς τὸ Τιγκρέ. Οἱ στρατιῶταί του ὠνόμαζον αὐτὸν *Μπαντινσάχ*, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἵππου, τὸν ὁποῖον ἐσυνήθιζε νὰ ἱππεύῃ κατὰ τὸν πόλεμον, ἡ δὲ λαϊκὴ μοῦσα ἀπηθανάτισεν αὐτὸν εἰς δημοφιλῆ ᾄσματα.

Μ. Δ. Β.

βελλετία (ἡ) (Velletia Gray) *[Παλαιοζωολ.]*· συνώνυμον τοῦ ὑπογένους *ἀκρόλοξος* τοῦ γένους *ἀγκύλος* τῶν *λιμναιειδῶν ἐμπνευμόνων γαστεροπόδων* μαλακίων.

Βελλέτρι (Velletri) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας, ἐν τῷ νομῷ Ρώμης, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπέχει 38.8 χιλ. πρὸς τὰ ΝΑ. Εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ λόφου ὕψους 352 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, ἀνήκοντος εἰς τὴν λοφοσειρὰν τῶν Λεσίνι, ἔχει 19660 κατ. καὶ εἶναι ἕδρα τοῦ ἐπισκόπου τῆς Ὀστίας. Τὰ κυριώτερα τῶν κτιρίων της εἶναι τὸ ἀνάκτορον *Λαντσελλότι*, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, δεσπόζον τῆς πόλεως, τὸ παλάτσο *Τζινέττι* καὶ ὁ καθεδρικὸς ναός. Ἔχει στενὰς καὶ σκολιὰς ὁδούς, ὅπως ὅλαι αἱ παλαιαὶ πόλεις, ἀλλ' ἡ γενικὴ ἄποψις αὐτῆς, ἀναρριχωμένης ἐπὶ τοῦ λόφου, εἶναι γραφικωτάτη. Εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τοὺς οἴνους της καὶ τὰς ὡραίας, μὲ ἰδιορρύθμους ἐνδυμασίας, γυναῖκάς της. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐκαλεῖτο Velitrae. Εἰς τὰ πέριξ τῆς πόλεως ὑπάρχουν πολλὰ ἐρείπια ἀρχαίων μνημείων. Τῷ 1797 ἀνευρέθη παρ' αὐτὴν ἡ *Παλλὰς* τοῦ *Βελλέτρι*, ἀρχαῖον μεγάλης ἀξίας ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, εὑρισκόμενον νῦν εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου.

Μ. Δ. Β.

Βελλήϊος ***Πάτερκλος*** (Velleius ἢ Velleus ἢ Vellaeus Paterculus). Ρωμαῖος ἱστορικός, υἱὸς διοικητοῦ τοῦ ἱππικοῦ τοῦ Αὐγούστου. Ἐπιδοθεὶς εἰς τὸ στρατιωτικὸν ἐπάγγελμα ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Τιβερίου, ἀπεστάλη εἰς Γερμανίαν καὶ Παννονίαν. Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς Ρώμην ἐγένετο στρατηγός. Τὸ ἔργον του «Ρωμαϊκὴ Ἱστορία» (Historia Romana) διαιρούμενον εἰς δύο βιβλία, ἀποτελεῖ σύνοψιν τῆς ρωμαϊκῆς ἱστορίας ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Αἰνείου εἰς Ἰταλίαν μέχρι τοῦ 30 μ. Χ. Τὸ πρῶτον βιβλίον περιέχει συντομωτάτας πληροφορίας καὶ δὲν διετηρήθη ὁλόκληρον· τὸ δεύτερον, ἀναλυτικώτερόν πως, θεωρεῖται ὡς σπουδαία πηγή, παρὰ τὸν δουλικὸν χαρακτῆρα τοῦ συγγραφέως του, ὁ ὁποῖος συσκοτίζει τὰ πράγματα διὰ νὰ κολακεύσῃ τοὺς ἰσχύοντας. Εἰς τὸ τέλος τοῦ πρώτου βιβλίου ἐπισυνάπτεται καὶ σύντομος περίληψις τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς καὶ ρωμαϊκῆς γραμματολογίας. Τὸ ὕφος τοῦ Βελληΐου εἶναι ρητορικόν, ἔντεχνον, ἀλλὰ καὶ ἀρκετὰ τερπνόν. Τὸ μοναδικὸν χειρόγραφον τοῦ ἔργου του, εὑρεθὲν ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Murbach τῆς Ἀλσατίας, ἀπωλέσθη. Σώζεται οὕτω μόνον ἡ ἀρχέτυπος ἔκδοσις τοῦ Rhenanus ἐν Βασιλείᾳ τῷ 1520, καὶ ἀντίγραφόν τι τοῦ χειρογράφου γενόμενον τῷ 1516 ὑπὸ Β. Ἄμερμπαχ. Ἄλλαι ἐκδόσεις εἶναι τοῦ Kritz (Λειψία 1848), τοῦ Haase (Λειψία 1874), τοῦ Halm (Λειψία 1876) κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *R. Rau*, Chronologie und Quellenfrage bei Vell. Paterculus. Τυβίγγη 1922.

Θ. Π.

Βελλιάνειον *δόγμα*· βλ. Βελλεϊάνειον *δόγμα*.

Βέλλιανη (ἡ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Ἠπείρῳ ἐπαρχίας Παραμυθιᾶς τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος ἀριθμούσης (1928) 144 κατοίκους, ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν, ἐλαιοκομίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Παρ' αὐτὴν κεῖνται ἐν ἀρίστῃ καταστάσει κυκλώπεια τείχη καὶ ἀκρόπολις ἀγνώστου ἀρχαίας ἠπειρωτικῆς πόλεως, εἰς μικρὰν δὲ ἀπόστασιν πρὸς Α ἡ μονὴ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, καλουμένη *μονὴ* τῆς *Βέλλιανης*, πυρποληθεῖσα τῷ 1854 ὑπὸ Τουρκαλβανῶν, οἵτινες τὴν ἐλεηλάτησαν (βλ. *καὶ* λ. Βελλιανιτάτικα).

Χ. Ι. Σ.

Βελλιανιτάτικα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον ἢ μᾶλλον συνοικισμὸς τῆς νήσου Παξῶν, ἐπὶ τοῦ νοτίου μέρους αὐτῆς, ἀποτελούμενος ἐκ τριάκοντα ὀκτὼ οἰκογενειῶν, κατοικουσῶν εἰς καλῶς ᾠκοδομημένας οἰκίας, αἱ πλεῖσται τῶν ὁποίων περιβάλλονται διὰ μικρῶν κήπων ἐκ καρποφόρων δένδρων. Τὰ Βελλιανιτάτικα κυκλοῦνται ὑπὸ δάσους ἐλαιῶν εἰς γραφικωτάτην τοποθεσίαν, ἀνηγέρθησαν δὲ κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἐξ οἰκογενειῶν προερχομένων ἐκ τοῦ χωρίου *Βέλλιανη* τῆς Ἠπείρου, καταδιωκομένων ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως τῆς ὑποκινηθείσης ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Τρίκκης Διονυσίου, καὶ αἱ ὁποῖαι εὗρον εἰς Παξοὺς καταφύγιον. Ἐξ αὐτῶν ἡ οἰκογένεια *Βελλιανίτη* ἐξηκολούθει νὰ προστατεύῃ τὴν ἐν Βέλλιανῃ μονὴν τοῦ *Προδρόμου*, ἥτις ἐπὶ τουρκοκρατίας ἤκμαζε (βλ. *καὶ* λ. Βέλλιανη).

Τὰ Βελλιανιτάτικα ἀπετέλουν, πρὸ τῆς διαιρέσεως τοῦ κράτους εἰς δήμους καὶ κοινότητας, παρεδρεῖον τοῦ δήμου Γαϊανῶν, κατόπιν δὲ ὑπήχθησαν εἰς τὴν κοινότητα Γαΐου, τὴν πρωτεύουσαν τῆς νήσου, ἐξ ἧς ἀπέχουν περὶ τὰ δύο χιλιόμετρα. Εἰς τὸν συνοικισμὸν ὑπάρχει ὡραία ἐκκλησία τοῦ ΙΗ' αἰῶνος τιμωμένη διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἁγίου Γεωργίου, περὶ αὐτὴν δὲ θάπτονται τὰ μέλη τῶν οἰκογενειῶν Βελλιανίτη. Οἱ κάτοικοι εἶναι κυρίως ἐλαιοκτηματίαι, οἱ πλεῖστοι ὅμως ἐξ αὐτῶν ἀπὸ πολλοῦ μετηνάστευσαν εἰς Κέρκυραν, Ἀθήνας καὶ Ρωσίαν. Εἰς τὰ Βελλιανιτάτικα, μετὰ τὴν ἡρωϊκὴν ὑποχώρησιν ἐκ Πελοποννήσου τοῦ Ἀνδρούτσου καὶ τὴν σύλληψιν αὐτοῦ ὑπὸ τῆς βενετικῆς κυβερνήσεως, κατέφυγεν ἡ σύζυγος αὐτοῦ μετὰ τοῦ υἱοῦ της καὶ τῶν δύο θυγατέρων της, ἐξ ὧν ἡ νεωτέρα Ἀγγελική, ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Σιόρα κόρη*, ὑπανδρεύθη τὸν προύχοντα τῆς νήσου *Ἀναστάσιον Βελλιανίτην* καὶ διεβίωσεν ἔκτοτε εἰς τὰ Βελλιανιτάτικα, ὅπου διασώζεται ἡ οἰκία αὐτῆς ἔχουσα προσθίας στοάς.

—Ω

Βελλιανίτης, *Θεόδωρος*. Ἕλλην λογογράφος, ποιητής, ἱστορικός, δημοσιογράφος καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Πειραιεῖ τῷ 1863 ἐκ γονέων καταγομένων ἐκ Παξῶν. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἐγκυκλίου παιδεύσεως, νεανίας ἔτι, ἀπῆλθεν εἰς Ρωσίαν πλησίον τῶν ἐκεῖ ἐγκατεστημένων συγγενῶν του, ὅπου ἐδιδάχθη τὴν ἀρχαίαν μὲν ἑλληνικὴν φιλολογίαν ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Εὐστρατίου Τσακαλώτου, τὴν ρωσικὴν δὲ ὑπὸ διαφόρων Ρώσων καθηγητῶν. Ἐπανελθὼν μετά τινα ἔτη εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως ὑπηρετήσῃ εἰς τὸν στρατόν, ἀφωσιώθη, μετὰ τὴν λῆξιν τῆς θητείας του, εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν, πρῶτος αὐτὸς γνωρίσας εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν ἄγνωστον τότε ρωσικὴν λογοτεχνίαν διὰ μεταφράσεων καὶ σειρᾶς διαλέξεων ἐν τῷ φιλολογικῷ συλλόγῳ «Παρνασσῷ». Ταυτοχρόνως ἐδημοσίευσε μακρὰν σειρὰν μελετῶν εἰς τὴν ἐφημερίδα «Ἀκρόπολιν» καὶ τὴν φιλολογικὴν «Ἑστίαν» ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «Ρωσικαὶ ἀναμνήσεις», ἐν αἷς ἀπεικονίζονται διὰ ζωηρῶν χρωμάτων ὁ σύγχρονος τῶν Ρώσων βίος καὶ αἱ κρατοῦσαι ἐν τῇ ρωσικῇ αὐτοκρατορίᾳ ἐπαναστατικαὶ ἰδέαι. Ὡς συμπλήρωμα τῶν ἀνωτέρω ἐδημοσίευσε μεταγενεστέρως καὶ ἄλλην σειρὰν μελετῶν περὶ τῶν ἐν Ρωσίᾳ ἑλληνικῶν ἀποικιῶν καὶ τῶν διαπρεψάντων Ἑλλήνων ἀπὸ τῶν χρόνων Βλαδιμήρου τοῦ Μεγάλου μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς.

Ὡς ἐξ ἐπαγγέλματος δημοσιογράφος ὁ Θεόδωρος Βελλιανίτης, συνειργάσθη κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὴν «Ἀκρόπολιν», δημοσιεύων κυρίως ἱστορικὰ χρονογραφήματα, μεταγενεστέρως δὲ εἰς τὸ «Ἄστυ» καὶ τὴν «Ἐφημερίδα», χρηματίσας ἅμα καὶ ἀνταποκριτὴς τῶν σπουδαιοτέρων ρωσικῶν ἐφημερίδων. Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς νομίμου ἡλικίας ἐξελέγη τὸ πρῶτον τῷ 1895 βουλευτὴς Παξῶν, ἐκλεγεὶς ἅμα τὸ ἐπόμενον ἔτος καὶ ἀντιπρόεδρος τῆς Βουλῆς. Ὅταν τὸ ἐπιὸν ἔτος, 1897, τὸ φιλοπόλεμον μένος τῶν τριόδων κατέλαβε καὶ σύσσωμον σχεδὸν τὴν Βουλήν, ὁ Βελλιανίτης δι' ἐπανειλημμένων σθεναρῶν ἀγορεύσεών του ἀντετάχθη κατὰ τῆς φιλοπολέμου αὐτῆς ὁρμῆς, ὑποδείξας τὸ δυσχερὲς μονομεροῦς τῆς Ἑλλάδος πολέμου κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χαριλάου Τρικούπη εἰς οὗ τὸ κόμμα ἀνῆκε, προσεχώρησεν εἰς τὸ Δεληγιαννικόν, διατηρήσας πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἀνεξαρτησίαν, ἀπεχωρίσθη δ' αὐτοῦ τῷ 1904 κατὰ τὴν συζήτησιν τῆς ἀπαντήσεως εἰς τὸν βασιλικὸν λόγον, ἐξ ἀντιθέσεως γνωμῶν ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς Γενικῆς Διοικήσεως τοῦ στρατοῦ. Τῷ 1906 ἀνατεθείσης εἰς αὐτὸν τῆς γενικῆς διευθύνσεως τοῦ ταχυδρομείων καὶ τηλεγράφων, παρεσκεύασε πλεῖστα ὅσα μεταρρυθμιστικὰ τοῦ κλάδου τούτου νομοσχέδια, ἀφοῦ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν κατ' ἐπανάληψιν εἶχεν ἀποσταλῆ εἰς Βέλγιον, Γαλλίαν καὶ Ἑλβετίαν. Διὰ τῶν ἐπιψηφισθέντων ὑπὸ τῆς Βουλῆς νομοσχεδίων τοῦ Βελλιανίτου ἐγένοντο τὸ πρῶτον δεκταὶ ἐν Ἑλλάδι εἰς τὴν διοικητικὴν ὑπηρεσίαν καὶ γυναῖκες, διορισθεισῶν τοιούτων εἰς τὴν ταχυδρομικὴν καὶ τηλεφωνικὴν ὑπηρεσίαν, ἀποκατεστάθη ἡ καθημερινὴ μετὰ τῆς Εὐρώπης συγκοινωνία, ἐγκατεστάθησαν πλεῖσται ὅσαι τηλεφωνικαὶ συγκοινωνίαι ἐν ταῖς ἐπαρχίαις καὶ ἐτετραπλασιάσθησαν αἱ ταχυδρομικαὶ τοιαῦται. Παραιτηθεὶς μετὰ πενταετῆ ὑπηρεσίαν τῆς θέσεως ταύτης ἐπανῆλθεν εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, ἐργασθεὶς εἰς πάσας σχεδὸν τὰς ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας καὶ ἀποστέλλων ἀνταποκρίσεις εἰς τὴν ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ ἐφημερίδα «Ἀτλαντίς». Κυρίως ὅμως ἐπὶ δεκαετίαν συνειργάσθη εἰς τὴν ἐφημερίδα «Ἀθῆναι», ἣν καὶ διηύθυνεν ἐπί τινα χρόνον, δημοσιεύσας ἑκατοντάδας ὅλας ἄρθρων σχετικῶν πρὸς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὰς περιόδους τῶν δύο δυναστειῶν, ἐκ σημειώσεων ἃς ἀπὸ μακροῦ χρόνου εἶχε συγκεντρώσει διὰ τὴν ἱστορίαν αὐτῶν. Τῷ 1905 ἐξέδωκεν εἰς δύο τόμους τὴν ἱστορίαν τῆς ρωσικῆς λογοτεχνίας τοῦ Α. Σκαμπιτσέφσκη, ἧς προέταξε, πρὸς συμπλήρωσιν, τὴν ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς Ρωσίας μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Γόγολ ἱστορικὴν φιλολογικὴν περίοδον, ἀποτελοῦσαν τόμον ὁλόκληρον.

Τῷ 1916 ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πολιτικήν, ἐκλεγεὶς βουλευτὴς Κερκύρας εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Γεωργίου Θεοτόκη. Ὡς πρόεδρος τῆς ἀνακριτικῆς ἐπιτροπῆς κατὰ τῆς κυβερνήσεως Γούναρη, εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων συνεδριάσεων αὐτῆς ἐζήτησε τὴν ἀπαλλαγήν της, θεωρήσας ὅτι δὲν ὑφίσταντο λόγοι ποινικῆς διώξεως, ὅπερ καὶ ἐδέχθη ἡ Βουλή. Τῷ 1918, ἐκτελῶν κυβερνητικὴν ἀποστολήν, περιῆλθε τὴν Βόρειον Ἤπειρον καὶ τὴν Μακεδονίαν, μεθ' ὃ μεταβὰς εἰς Ἰταλίαν συνέπηξε τὸν Ἰταλοελληνικὸν σύνδεσμον, τὰ μέλη τοῦ ὁποίου ἀνέδειξαν πρόεδρον μὲν τὸν ἄλλοτε ὑπουργὸν Βασσάλο, ἀντιπρόεδρον δὲ τὸν Βελλιανίτην. Ἀπελθὼν κατόπιν εἰς Παρισίους μετέσχε τῆς ἑλληνοαρμενικῆς ἐπιτροπῆς, τῷ δὲ 1920 ἀντεπροσώπευσε τὴν Ἑλλάδα μετὰ τοῦ Ἀνδρέου Μιχαλακοπούλου εἰς τὴν διασυμμαχικὴν κοινοβουλευτικὴν συνδιάσκεψιν, ἧς ἐγένετο καὶ εἰσηγητής· κατόπιν ὑπέβαλε μακρὰ ὑπομνήματα εἰς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργεῖον περὶ τῶν κρατουσῶν μετὰ τὸν πόλεμον οἰκονομικῶν ἀντιλήψεων ἐν Εὐρώπῃ. Κατὰ τὴν ἐν Ρώμῃ καὶ Παρισίοις διαμονήν του, μὴ λησμονῶν τὸν δημοσιογράφον, ἐδημοσίευσε διάφορα ἄρθρα εἰς γαλλικάς, ἰταλικὰς καὶ ἀγγλικὰς ἐφημερίδας περὶ τῶν ἑλληνικῶν ζητημάτων. Τὸ αὐτὸ ἔτος ἀντεπροσώπευσε τὴν ἑλληνικὴν Βουλὴν κατὰ τὰς ἐν Πράγᾳ γενομένας ἑορτὰς τῆς Τσεχοσλοβακικῆς δημοκρατίας. Τῷ 1924 διωρίσθη ὑπουργὸς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. Μετὰ τὴν παραίτησίν του ἐγκατέλειψε τὴν πολιτικὴν καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὰς φιλολογικὰς καὶ δημοσιογραφικὰς ἀσχολίας, συνεργαζόμενος εἰς τὰς ἐφημερίδας «Ἔθνος», «Messager d'Athènes» καὶ τὸν «Ἐθνικὸν Κήρυκα» τῆς Νέας Ὑόρκης.

Ἡ φιλολογικὴ προτίμησις τοῦ Βελλιανίτου εἶναι ἡ ἱστορία καὶ αἱ καλαὶ τέχναι. Ἀπὸ τοῦ 1896 μετὰ τῶν Βίκτωρος Δούσμανη καὶ Π. Κανάκη συνέστησαν τὰς ἐτησίας καλλιτεχνικὰς ἐκθέσεις, αἵτινες ἔδωσαν μεγάλην ὤθησιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ αἰσθήματος τοῦ καλοῦ παρ' ἡμῖν. Ἐκ τῶν πολλῶν δημοσιευμάτων του μνημονευτέα τὰ ἑξῆς: «Παλαιαὶ ὁδοί, παλαιαὶ φυσιογνωμίαι», «Στρατιωτικαὶ ἀναμνήσεις», «Πολυλᾶς, Μαρκορᾶς καὶ ἡ Κερκυραϊκὴ σχολή», «Τὰ θέατρα καὶ τὰ καφενεῖα ἐπὶ Ὄθωνος», «Μανουὴλ Παλαιολόγος» (ἐν Παρισίοις καὶ Λονδίνῳ, γαλλιστί), «Αἱ τύχαι τῶν τελευταίων Παλαιολόγων» (γαλλιστί), «Οἱ γάμοι τῆς Σοφίας Παλαιολόγου» (γαλλιστί), «Κορυτσᾶ καὶ Μοσχόπολις» (ἀγγλιστί), «Ἡ ἀναγέννησις τῶν Ἀθηνῶν» (ἀγγλιστί), «Ἡ δούκισσα τῆς Πλακεντίας», «Ἡ κόμισσα Θεοτόκη», «Πολιτικὴ κατάστασις κατὰ τὸ 1897», «Οἱ πρῶτοι ἱδρυταὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας», «Ἰωάννης Μινῶτος» (γαλλιστί) κ. τ. λ. Ἐκτὸς τῶν καθαρῶς ἱστορικῶν αὐτῶν ἔργων, ἐδημοσίευσε κατὰ περιόδους εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ ἡμερολόγια πολλὰ πρωτότυπα διηγήματα καὶ ποιήματα καὶ μεταφράσεις Ρώσων, Γάλλων, Γερμανῶν καὶ Ἰταλῶν ποιητῶν. Τέλος, ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας» ἐδημοσίευσεν ἐν αὐτῇ πλεῖστα ἄρθρα σχετικὰ πρὸς τὴν ἱστορίαν, τήν τε ἑλληνικὴν καὶ ξένην, ὡς καὶ τὴν παγκόσμιον καλλιτεχνικὴν κίνησιν, γενόμενος διευθυντὴς τοῦ κλάδου τῶν Καλῶν Τεχνῶν καὶ ἀντιπρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς Συντάξεως.

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

— **Βελλιανίτης**, *Ἰωάννης*. Ἕλλην ἰατρὸς καὶ πολιτευόμενος, υἱὸς τοῦ *Θωμᾶ Βελλιανίτη*, γεννηθεὶς τῷ 1750 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1820 ἐν Παξοῖς. Ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Παταυίου, ἣν ἤσκησεν ἐπί τινα χρόνον. Καταγινόμενος ὅμως εἰς φιλοσοφικὰς καὶ πολιτικὰς μελέτας, ἀνεμίχθη μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς βενετικῆς δημοκρατίας εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ κατέλαβε διακεκριμένην θέσιν μεταξὺ τῶν συγχρόνων πολιτικῶν τῆς Ἰονίου Πολιτείας. Ὁ Ἰωάννης Βελλιανίτης μετὰ τοῦ Ἰθακησίου πολιτευομένου Κωνσταντίνου Ζαβοῦ διὰ τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν αὐτοῦ σχέσεων κατώρθωσε κατὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς Ἑπτανησίου πολιτείας, διὰ τῆς μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας συνθήκης (1800), νὰ ἐπιτύχῃ τὴν πολιτικὴν ἰσοτιμίαν τῶν νήσων Παξῶν καὶ Ἰθάκης μὲ τὰς ἄλλας πέντε νήσους τοῦ Ἰονίου, καθ' ὅσον μέχρι τοῦ χρόνου ἐκείνου ἡ μὲν Ἰθάκη ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς Κεφαλληνίας, οἱ δὲ Παξοὶ ἐκ τῆς Κερκύρας. Ὁ Ἰωάννης Βελλιανίτης ἐξελέγη τότε γερουσιαστής, ἡ δὲ Ἰόνιος Βουλὴ προβᾶσα εἰς τὴν ἐκλογὴν ἐπιτροπῆς, ὅπως παρασκευάσῃ τὸν καταστατικὸν χάρτην τοῦ νέου κράτους, ὥρισε τὸν Βελλιανίτην ὡς πρόεδρον αὐτῆς. Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Ἑπτανησιακῆς δημοκρατίας καὶ τὴν ὑπαγωγὴν αὐτῆς ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν προστασίαν, ὁ Βελλιανίτης ἀπέσχε τῆς πολιτικῆς. (Βλ. *καὶ* λ. Ἑπτάνησος.)

—Ω.

—**Βελλιανίτης**, ***Μιχαὴλ-Λάμπρος***. Ἕλλην ναύαρχος ἐν τῷ ρωσικῷ ναυτικῷ, γεννηθεὶς κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐν Παξοῖς καὶ ἀποθανὼν τῷ 1869 εἰς Ὀδησσόν. Εἰς τὴν Ρωσίαν ἀπεστάλη τῷ 1806 ὑπὸ τῆς Ἑπτανησιακῆς Γερουσίας, ὅπου ἐσπούδασεν ὡς ὑπότροφος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Α'. Διακρινόμενος διὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν ἀγχίνοιαν αὐτοῦ, ἐξῆλθεν ἀριστεύσας ἐκ τῆς σχολῆς τῶν Δοκίμων, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ἀνθυποπλοιάρχου, ἔκτοτε δὲ ὑπηρέτησεν εἰς τὸ ρωσικὸν ναυτικόν. Μετέσχε τοῦ

Digitized by Google

Κριμαϊκοῦ πολέμου ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ναυάρχου Ναχίμωφ καὶ προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ναυάρχου. Ἀποστρατευθεὶς βραδύτερον ἰδιώτευσεν ἐν Ὀδησσῷ, κατὰ δὲ τὴν ἔκρηξιν τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1866 συνειργάζετο μεθ' Ἑλλήνων καὶ Ῥώσων φιλελλήνων πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἀγῶνος τῆς μεγαλονήσου. —ω

—**Βελλιανίτης**, ***Νικόλαος τοῦ Σταμελέτου***. Ἕλλην νομομαθὴς καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παξοῖς (1788—1854). Διδαχθεὶς τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν Κερκύρᾳ, ἐπεράτωσε τὰς πανεπιστημιακάς του σπουδὰς ἐν Παταυΐῳ. Διατρίβων ἐν Βενετίᾳ ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτου Καραγιάννη ἐξ Ἰωαννίνων. Πολιτευθεὶς καὶ γενόμενος κατ' ἐπανάληψιν βουλευτής, ἐξελέγη τῷ 1839 ὑπὸ τοῦ ΣΤ' Ἰονίου Κοινοβουλίου γερουσιαστής. —ω

—**Βελλιανίτη**, ***Ἀγγελική***. Ἀδελφὴ τοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου, γεννηθεῖσα ἐν Πρεβέζῃ καὶ ἀποθανοῦσα ἐν Παξοῖς. Ὑπέστη τὰς περιπετείας τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καὶ ἠκολούθησε τὸν ἀδελφόν της μετὰ τῆς μητρός καὶ τῆς ἀδελφῆς της πανταχοῦ. Ἐν τέλει ἐκλείσθη εἰς τὸ Κωρύκειον ἄντρον τοῦ Παρνασσοῦ, ὅπου εἶχεν ἐγκαταστήσει τὸ ἀρχηγεῖόν του ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος. Ἐκεῖ ἡ πρεσβυτέρα ἀδελφή της Ταρσίτσα ὑπανδρεύθη τὸν φίλον τοῦ λόρδου Βύρωνος καὶ τοῦ ποιητοῦ Σέλεϋ Ἄγγλον φιλέλληνα σὲρ Ἐδουάρδον Τρελώνην, αὕτη δὲ μετὰ πολλὰς περιπετείας κατέφυγεν ἐν τέλει μετὰ τῆς μητρός της εἰς Παξούς, ἀφιερώσασα ἔκτοτε τὴν ζωήν της εἰς φιλανθρωπικὰ ἔργα καὶ ἀποθανοῦσα ὑπερεκατοντοῦτις τῷ 1888 (βλ. καὶ λ. Βελλιανίτατικα). —ω

Βελλιαντζίκι *[Γεωγρ.]*; βλ. λ. Μικροχώρι.

Βέλλιγκτων βλ. Οὐέλλιγκτων.

βελλιδίαστρον (τὸ) (Bellidiastron) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος φυόμενον εἰς τὰ ὄρη τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

βελλιδίοψις (ἡ) (Bellidiopsis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*. Εἶναι φυτὰ ποώδη ἢ θαμνώδη, ἐτήσια ἢ πολυετῆ, μὲ φύλλα ἀνεπτυγμένα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ κολοβωμένα παράφυλλα. Τὰ ἄνθη εἶναι ἑρμαφρόδιτα. Ὁ καρπὸς εἶναι ἀχαίνη φοειδής. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει ἐλάχιστα εἴδη φυόμενα εἰς τὰ περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χώρας. Τινὰ εἴδη ἀναδίδουσιν ὀσμὴν καφουρώδη. Δ. Ν. Π.

Βελλινα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Παλλήνης* τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 333. Κεῖται ἐπὶ ὀροπεδίου καὶ ἔχει κλῖμα ὑγιεινόν. Μετὰ τῶν πέριξ χωρίων συνδέεται διὰ βατῶν ὁδῶν. Δ. Ε. Μ.

Βελλίνης, *Γεώργιος*. Ἕλλην κληρικός, γεννηθεὶς ἐν Ναυπλίῳ, ἐκ τῶν ἐνθουσιωδεστέρων μελῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Καταζητούμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων κατέφυγεν εἰς Σπέτσας, ἐκεῖθεν δὲ διὰ σπετσιωτικοῦ πλοίου περὶ τὰ τέλη τοῦ 1820 εἰς τὸ Γαλάζιον τῆς Μολδαυΐας. Ἐκεῖ παρουσιάσθη εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, κατετάγη εἰς τὸν στρατόν του καὶ μετέσχεν ἐνεργῶς εἰς τὸ ἐπαναστατικόν του κίνημα. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐν Μολδαυΐᾳ ἐπαναστάσεως, ἐπανῆλθε διὰ Τεργέστης εἰς Πελοπόννησον ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ Ἀγῶνος, εἰς ὃν ἀφωσιώθη ὁλοψύχως. Εἰς τὰ συμβούλια τοῦ Κολοκοτρώνη, τοῦ Νικηταρᾶ καὶ λοιπῶν ὁ Βελλίνης ἐλάμβανε πάντοτε μέρος, ἡ δὲ γνώμη του ἠκούετο μὲ ἰδιαιτέραν προσοχήν. Κατὰ τὴν τελευταίαν πολιορκίαν καὶ ἅλωσιν τοῦ Ναυπλίου (30 Νοεμβρίου 1822), ὁ Βελλίνης ἦτο μεταξὺ τῶν παλληκαριῶν μαζὺ μὲ τὸν ἀρχηγὸν τῆς πολιορκίας Στ. Σταϊκόπουλον. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ναυπλίου ἐγκατεστάθη ὁριστικῶς ἐν αὐτῷ, κατόπιν δὲ ὠνομάσθη πρῶτος δημογέρων τῆς πόλεως. Ἐγένετο πρωθιερεὺς τῆς πρώτης χριστιανικῆς ἐκκλησίας τοῦ Ναυπλίου, τῆς σημερινῆς Μητροπόλεως Ἅγιος Γεώργιος, ἀπεβίωσε δὲ τῷ 1840 ἀπολαύων μεγάλου σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης. Θ. Σ. ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ

βελλὶς (ἡ) (Bellis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *συνθέτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀστεροειδῶν*. Εἶναι πόαι ἐτήσιοι ἢ πολυετεῖς, μὲ φύλλα πλατέα, ῥιπιδοειδῆ καὶ εὐμεγέθη, φέροντα ἐπίσης εὐμεγέθη παράφυλλα. Τὰ ἄνθη εἶναι ἑρμαφρόδιτα, πεπλατυσμένα καὶ ὁ καρπὸς ἀχαίνη. Πάντα εἶναι φυτὰ τῶν βορείων χωρῶν ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη καλλιεργούμενα πρὸς κόσμον λόγῳ τῶν ὡραίων ἀνθέων των. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βελλὶς ἡ ἔμμονος* (Bellis perennis), κοιν. *μαργαρίτα*, ἀπαντῶσα εἰς πλείστας ποικιλίας εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην καὶ κοινοτάτη παρ' ἡμῖν. Αἱ βελλίδες καλλιεργοῦνται εἰς γάστρας, ξύλινα δοχεῖα καὶ ἰδίως χρησιμοποιοῦνται πρὸς κόσμον τῶν διόδων τῶν κήπων. Οὐδεμίαν ἰδιαιτέραν περιποίησιν ἀπαιτοῦσι, ποικιλίαι δέ τινες αὐτῶν ἀπαντῶσιν αὐτοφυεῖς εἰς τοὺς ἀγρούς. Δ. Ν. Π.

Βελλὶς ἡ ἔμμονος.

Βελισσιῶτες *[Γεωγρ.]*· βλ. Βελεσσιῶτες.

βελλῖτις (ἡ) *[Πυροτεχνουργ.]*. Ἐκρηκτικὴ οὐσία ἐφευρεθεῖσα παρὰ τοῦ M. Carl Lamm τῷ 1885, παρασκευαζομένη δι' ἀναμείξεως νιτρικοῦ ἀμμωνίου μετὰ μεταδινιτροβενζίνης, τετηγμένης ἐπιδράσει θερμαντικῇ. Αἱ ἀναλογίαι τῆς συνθέσεως ποικίλλουσιν ὡς ἑξῆς:

Ἀριθ.	1	82-85 %	νιτρ.	ἀμμωνίου,	18-15 %	μεταδινιτροβεν.
»	2	66 %	»	»	34 %	»
»	3	92-95 %	»	»	8—5 %	»

Αἱ ὑπ' ἀριθ. 1 καὶ 3 συνθέσεις χρησιμοποιοῦνται εἰς ἀνθρακωρυχεῖα, ὅπου ἐκλύονται εὔφλεκτα ἀέρια καὶ σχηματίζεται κόνις.

Ἡ βελλῖτις εἶναι ἐκ τῶν παλαιοτέρων τῆς σειρᾶς τῶν ἐκρηκτικῶν ἀσφαλείας. Ἡ θερμοκρασία τῆς ἐκρήξεως ἐν περιεκτικότητι 83 % νιτρικοῦ ἀμμωνίου ἐξετιμήθη εἰς 2.190°. Δὲν ἐκρήγνυται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν κρούσεως, τριβῆς ἢ φλογός. Κατὰ τὴν κατασκευὴν παρουσιάζει ἀσφάλειαν. Ἡ ἔκρηξις ἐπιτυγχάνεται διὰ καψυλλίου 1 ἕως 1.5 γραμμαρίου γεμίσματος ἀποτελουμένου ἐξ 80 % βροντώδους ὑδραργύρου καὶ 20 % χλωρικοῦ καλίου. Ἀντικαθισταμένου τοῦ νιτρικοῦ ἀμμωνίου διὰ νιτρικοῦ καλίου παράγεται ἡ νιτροβελλῖτις συνθέσεως:

Ἀριθ.	1	54.59 %	νιτρ.	κάλιον,	45.41 %	δινιτροβενζίνη
»	2	70.63 %	»	»	29.37 %	»

κατὰ τὸν M. Salvati.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Dictionnaire des Matières Explosives par Dr. S. Daniel. Κ. ΓΚΙΤΑΡΑΚΟΣ

Βέλλο *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Κορινθίων* τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀσωποῦ ποταμοῦ, ἀπέχουσα 1 ½ χμτρ. ἀπὸ τῆς θαλάσσης, κατέχει δὲ τὸ δυτικώτερον σημεῖον τῆς πλουσίας πεδιάδος τῆς *Βόχας*. Ἔχει κλῖμα ὑγιεινόν.

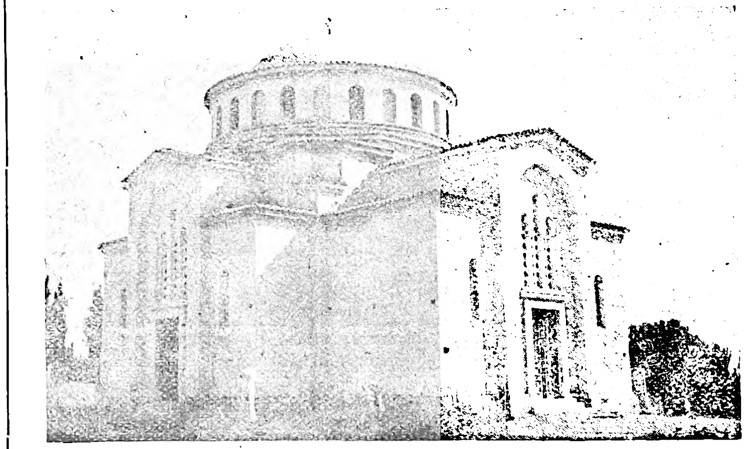

Βέλλο: *Ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς τῆς Ἁγίας Μαρίνης.*
[Φωτογραφία Ρ. Ἰατροῦ.]

Τὸ Βέλλο εἰς ὃ συνέχονται καὶ οἱ προσφυγικοὶ συνοικισμοὶ *Γκουργιώτικα*, *Περθωρειὸν* καὶ *Καισαρέϊκα* ἀριθμεῖ ἐν συνόλῳ 1832 κατοίκους. Εἶναι ἠλεκτροφώτιστον, ἔχει δὲ ὡραίαν ὄψιν μὲ καλὰς ὁδοὺς καὶ δύο πλατείας καὶ οἰκίας κατὰ τὸ πλεῖστον εὐπρεπῶς ἐκτισμένας. Ἐκ τῶν τριῶν ἐντὸς τῆς πόλεως ναῶν Ἁγίας Μαρίνας, Ἁγίου Φανουρίου καὶ Ἁγίου Τρύφωνος, ὁ πρῶτος εἶναι μεγαλοπρεπέστατος. Ἐκ τῶν λειτουργούντων σχολείων ἑλληνικοῦ (μαθ. 160) καὶ πενταταξίου μικτοῦ δημοτικοῦ (μαθ. 200), τὸ δεύτερον στεγάζεται ἐπὶ ὡραίου κτιρίου ἀνεγερθέντος ὑπὸ τοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ συλλόγου ἐρασιτεχνῶν «Ἡ Πρόοδος».

Ἡ περιφέρεια τοῦ Βέλλου παράγει ὑπὲρ τὰ 2.000.000 ἑνετικῶν λιτρῶν μαύρης κορινθιακῆς σταφίδος καὶ 500000 ὀκ. σουλτανίνας. Ἐν τῇ κωμοπόλει λειτουργοῦν τρεῖς συνεταιρισμοὶ πωλήσεως σταφιδοκάρπου καὶ εἷς ἀναγκαστικὸς συνεταιρισμὸς διαχειρίσεως κοινῆς χορτονομῆς καὶ ἰδιοκτησίας μὲ περιουσίαν 2 ἑκατομμυρίων δραχμῶν. Ἀπὸ τοῦ 1923 ὁ ἐμπορικὸς κόσμος τοῦ Βέλλου ἔχει συμπηχθῆ εἰς ἐμπορικὸν σύλλογον «Ὁ Ἑρμῆς», ἀριθμοῦντα 65 μέλη. Πλὴν τῆς σταφίδος ἡ περιφέρεια παράγει οἶνον (100.000 ὀκ.), σταφυλὰς φαγητοῦ (200.000 ὀκ.) καὶ ἔλαιον (100.000 ὀκ.). Ἔχει ἀλευρόμυλον ἀτμοκίνητον ὡς καὶ πλεῖστα ἐργοστάσια συσκευῆς σταφίδων. Τῷ 1928 συνεστήθη καὶ λιμενικὸν ταμεῖον, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ὑπεβλήθησαν εἰδικαὶ φορολογίαι ἐπὶ τῶν εἰσαγομένων, ἐξαγομένων καὶ μεταφερομένων ἐμπορευμάτων σταφιδοκάρπου κλπ. ἐκ τῶν σιδηροδρομικῶν σταθμῶν Βέλλου καὶ Κοκκωνίου, ὡς καὶ τῶν παραλίων τῶν περιφερειῶν τούτων καὶ τῶν τῆς Νεράντζης. Τὸ Βέλλο ὑποφέρει συχνάκις ἐκ σεισμῶν. Τῷ 1889-1890 ὑπέστη σημαντικὰς ζημίας, κατὰ δὲ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1928 κατέστησαν αἱ πλεῖσται τῶν οἰκιῶν αὐτοῦ ἀκατοίκητοι. Μετὰ τῶν πέριξ χωρίων ὡς καὶ τῆς πόλεως Κορίνθου συγκοινωνεῖ δι' ἁμαξιτῶν ὁδῶν. Ἐπίσης εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς χιλιομέτρου διέρχεται ἡ ἐκ Κορίνθου πρὸς Πάτρας γραμμὴ τῶν ΣΠΑΠ. Ὁ σταθμὸς συνδέεται μετὰ τοῦ Βέλλου δι' εὐρείας ὁδοῦ ἔνθεν καὶ ἔνθεν δενδροφυτευμένης δι' εὐκαλύπτων. Δ. Ε. Μ.

Βελλόακοι (Bellovaci). Λαὸς τῆς βελγικῆς Γαλατίας κατοικῶν μεταξὺ τῶν ποταμῶν Σηκουάνα καὶ Σαμάρα (νῦν Σὸμ) καὶ θεωρούμενος κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Καίσαρος ὡς ὁ ἰσχυρότατος καὶ ἀνδρειότατος λαὸς τῆς Βελγικῆς, δυνάμενος νὰ παρατάξῃ 100 χιλιάδας μαχητῶν. Παρὰ τὴν μεγάλην ταύτην δύναμίν των δὲν διέφυγον οἱ Βελλόακοι τὴν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος ὑποταγήν, καίτοι οὗτος χαριζόμενος εἰς τοὺς Αἰδούους, τοὺς παλαιοὺς φίλους τῶν Βελλοάκων, ἔδειξε μεγίστην ἐπιείκειαν εἰς αὐτούς, μέχρι σημείου μάλιστα, ὥστε ἡ θέσις τῶν Βελλοάκων συγκρινομένη πρὸς τὴν θέσιν ἄλλων ὑποτεταγμένων γαλατικῶν φυλῶν νὰ εἶναι προνομιοῦχος. Ἀλλὰ καὶ πάλιν βαρέως ἔφερον οἱ Βελλόακοι τὸν ῥωμαϊκὸν ζυγὸν καὶ διὰ τοῦτο εὐχαρίστως μετέσχον τῆς γενικῆς τῶν Γάλλων ἐπαναστάσεως τοῦ ἔτους 52 π. Χ., ὀλίγα δ' ἔτη μετὰ τὴν κατάπνιξιν ταύτης (τῷ 46 π. Χ.) ἐπεχείρησαν καὶ ἄλλην ἐπανάστασιν κατασταλεῖσαν ὑπὸ τοῦ Βρούτου. Ἡ φθορὰ ὅμως, τὴν ὁποίαν ὑπέστησαν κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις ἐκείνας, ὑπῆρξε τόσον μεγάλη, ὥστε ἔκτοτε οἱ Βελλόακοι κατήντησαν ἀνάξιος λόγου λαός, ὁ ὁποῖος χαριζόμενος εἰς τοὺς κυριάρχους Ῥωμαίους ἔδωκε τὸ ὄνομα *Καισαρόμαγος* (τουτέστι πεδίον τοῦ Καίσαρος) εἰς τὴν σπουδαιοτάτην πόλιν τῆς χώρας του, πιθανῶς τὴν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος ἀναφερομένην ὑπὸ τὸ ὄνομα *Βρατουσπάντιον* (Bratnspantium). Καὶ ναὶ μὲν τὸ λατινικὸν ὄνομα βραδύτερον ἐλησμονήθη καὶ ἡ παλαιὰ ὀνομασία τῆς πόλεως διασώζεται μέχρι σήμερον ὑπὸ τὸν τύπον *Βρετέϊγ* (Breteuil), ὁ λαὸς ὅμως ἀπὸ γαλατικοῦ κατέστη λατινικὸς καὶ μόνον ἡ ὀνομασία τῆς πόλεως *Μπωβαι* (Beauvais) ὑπενθυμίζει νῦν τὸν παλαιὸν λαὸν τῶν Βελλοάκων Γαλατῶν. Γ. Ι. Κ.

βελλοζία (ἡ) (Velozia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βελλοζιοειδῶν*. Εἶναι πόαι πολυετεῖς καλλιεργούμεναι πρὸς κόσμον. Γνωστὰ εἶναι 50 περίπου εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν νότιον Ἀφρικήν, τὴν νότιον Ἀμερικὴν καὶ τὴν Μαδαγασκάρην. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *βελλοζία ἡ λευκὴ* (Vellozia alba) ἀπαντῶσα εἰς τὴν Βραζιλίαν, *βελλοζία ἡ κομψὴ* (Vellozia elegans), ἰθαγενὴς τῆς Ναtάλης, καὶ *βελλοζία ἡ ἐσχαρωτὴ* (Vellonia squamosa), ἥτις φύεται εἰς τὴν νότιον Ἀφρικήν. Δ. Ν. Π.

βελλοζιοειδῆ (τὰ) (Vellozioidea) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μονοκοτυληδόνων*. Τὰ φυτὰ τῆς οἰκογενείας ταύτης ἔχουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Φύλλα ἐναλλασσόμενα, ἡνωμένα εἰς δέσμας κατὰ τὴν βάσιν τῶν κλάδων, ἐπιμήκη, στενά, ἐνίοτε ὀδοντωτὰ καὶ ἀκανθωτὰ ἐπὶ τῆς περιφερείας των. Ἄνθη κατὰ βότρυς συνήθως διατεταγμένα. Περιάνθιον ἐλεύθερον ἢ ἡνωμένον κατὰ τὸ κατώτατον μέρος του μετὰ τοῦ κάλυκος. Κάλυξ διῃρημένος εἰς ἓξ θαλαμίσκους, ἐξ ὧν οἱ τρεῖς εἶναι ἐσωτερικοὶ ἔγχροοι καὶ πεταλοειδεῖς. Στήμονες ἕξ, ᾠοθήκη τρίχωρος, στῦλος ἁπλοῦς, στίγματα εἰς τρία τμήματα διῃρημένα, ἐνδόσπερμα ἀλευροειδές. Τὰ φυτὰ τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι πόαι πολυετεῖς καὶ εἰς ταύτην ὑπάγονται πλεῖστα εἴδη, ὧν γνωστότερον εἶναι ἡ βελλοζία (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Βελλὸκ (Belloc ἢ Bellocq)· βλ. Μπελλόκ.

βελλόκειον ***σωληνάριον*** *[Ἰατρ.]*. Ἐργαλεῖον χρησιμεῦον διὰ τὸν *ὀπίσθιον ἐπιπωματισμὸν* τῆς ῥινός, ἐφαρμοζόμενον πρὸς ἐπίσχεσιν τῆς ἀπὸ τῆς ῥινὸς αἱμορραγίας, ὅταν αὕτη εἶναι ἄφθονος καὶ ἐπίμονος καὶ δὲν ἐπέχεται διὰ τῶν ἄλλων ἁπλουστέρων μέσων. Ἀποτελεῖται δὲ τοῦτο ἐξ ἑνὸς σωληναρίου μεταλλικοῦ, εὐθέος, κεκαμμένου ὀλίγον κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ ἄκρον, μήκους 14 ὑφεκ. καὶ πάχους 4 χιλιστ., καὶ ἐξ ἑνὸς ἐλατηρίου ἐλευθέρως συρομένου ἐντὸς τοῦ σωληναρίου τούτου. Τὸ ἐλατήριον τοῦτο φέρει πρὸς τὸ πρόσθιον αὐ-

Digitized by Google

τοῦ ἄκρον κομβίον μετ' ὀπῆς εἰς τὸ μέσον, πρὸς τὰ ὀπισθεν δὲ μακρὸν στειλεόν, λήγοντα εἰς δακτύλιον, χρησιμεύοντα καὶ ὡς λαβὴν τούτου, διὰ τοῦ ὁποίου σύρεται τὸ ἐλατήριον πρόσω καὶ ὀπίσω ἐντὸς τοῦ σωληναρίου. Προωθούμενον τὸ ἐλατήριον πρὸς τὰ πρόσω προβάλλει ὁλόκληρον διὰ τοῦ προσθίου ἄκρου τοῦ σωληναρίου καμπτόμενον σπειροειδῶς. Ἀντὶ τοῦ βελλοκείου σωληναρίου δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ λεπτὸς ἐλαστικὸς καθετὴρ τῆς οὐρήθρας, ἡμίσκληρος, δι' οὗ νὰ ἔχῃ τις διαπεράσει προηγουμένως στερεὸν ῥάμμα, ἰδίως ὁσάκις ὑπάρχει στένωσις τῶν ῥινικῶν πόρων συνεπείᾳ ὑπερτροφίας τῶν ῥινικῶν κογχῶν ἢ σκολιώσεως τοῦ μεσορίου τῆς ῥινός, ὅτε τὸ βελλόκειον σωληνάριον ὡς μεταλλικὸν καὶ παχὺ δυσκόλως ἢ οὐδόλως δύναται νὰ διέλθῃ τοῦ ῥινικοῦ πόρου.

Τὸ βελλόκειον σωληνάριον χρησιμοποιεῖται ἐπίσης πρὸς περιβολὴν διὰ ῥάμματος τοῦ μίσχου τῶν εἰς τὴν ῥῖνα ἀναπτυσσομένων πολυπόδων καὶ τὴν ἐξαγωγὴν τούτων. Μ. ΜΑΓΚΑΚΗΣ

βελλοκορὶς (ἡ) (Bellocoris) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κοριδῶν*. Γνωστὰ εἴδη τινὰ τῆς κεντρικῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

Βέλλον *[Γεωγρ.]*· βλ. Βέλλο.

Βελλόνη (Bellone) *[Ἀστρονομ.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 28. Ἀνεκαλύφθη τῇ 1ῃ Μαρτίου 1854, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: α=2776, Τ=1690, ἡμ., e=0,151, i=9°23', L=180°6', Ω=144°.41 καὶ π=125°.31'. Σ. Π.

Βελλόρε (Vellore) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἰνδιῶν (βλ. Βέλλουρ).

βελλοσίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Ἀλκαλοειδὲς τοῦ γεισσοσπέρμου. Ἔχει τὸν τύπον $C_{23}H_{28}N_2O_4$ καὶ εἶναι λίαν δηλητηριῶδες. Σ. Γ.

— *[Φαρμακογν.]* Ἡ *βελλοσίνη* εἶναι ῥομβικοὶ κρύσταλλοι, ἄχροοι, ἄοσμοι, τηκόμενοι εἰς 189°, διαλυτοὶ εἰς ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα. Ἐνέχει δύο μεθοξυλικὰς ὁμάδας ($O.CH_3$). Διὰ ζέσεως μεθ' ὑδροχλωρίου (εἰδ. β. 1,1) καὶ καθιζήσεως διὰ σόδας σχηματίζει ἄμορφον *ἀποβελλοσίνην* τοῦ τύπου $C_{46}H_{54}N_4O_7$. Κ. Γ. Μ.

βελλότα (ἡ) (Bellota) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *καστανιδῶν*. Εἶναι δένδρα ἰθαγενῆ τῆς Ἀφρικῆς μὲ σαρκώδη καὶ εὔχυμον καρπόν, τὸν ὁποῖον τρώγουσιν οἱ ἰθαγενεῖς μερῶν τινων τῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

βελλοῦδον (τό)· βλ. βελοῦδον.

Βέλλουρ (Vellore ἢ Velur ἢ Vellour ἢ Velar ἢ Wellur) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν ἀγγλικῶν Ἰνδιῶν, ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Β. Ἄρκοτ τοῦ κυβερνείου Μαντράς, παρὰ τὸν ποταμὸν Πάλαρ καὶ ἐπὶ τῆς γραμμῆς τοῦ νοτιοϊνδικοῦ σιδηροδρόμου. Κάτ. 49,750. Ἔχει ἰσχυρὸν φρούριον τῆς ΙΓ' ἢ ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος, ὅπερ εἶναι ἓν τῶν καλυτέρων δειγμάτων τῆς ἰνδικῆς στρατιωτικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, καὶ ναὸν μετ' ἀξιοθαυμάστων ἔργων γλυπτικῆς. Σημαντικὸν ἐμπόριον σιτηρῶν καὶ ἀνθέων. Μ. Δ. Β.

Βέλλουρον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Κώμη πολυάνθρωπος καὶ πλουσία ἐπὶ τῆς Ῥοδόπης (Θρᾴκης). Ὁ Ἰουστινιανός, ἵνα προστατεύσῃ αὐτὴν κατὰ τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν, τὴν περιέβαλε δι' ἰσχυρῶν τειχῶν, ἐγείρας συγχρόνως καὶ ἄλλα πολλὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον φρούρια ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου. Ν. ΚΛΣ

Βελλουτέλλο (Vellutello), *Ἀλέξανδρος*. Ἰταλὸς λογογράφος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, γεννηθεὶς ἐν Λούκᾳ. Ἔγραψε «Βιογραφίαν» τοῦ Πετράρχου καὶ «Σχόλια εἰς τὴν Θείαν Κωμῳδίαν τοῦ Δάντου».

Βελλοῦτι (Velluti), *Δονᾶτος*. Ἰταλὸς χρονικογράφος (1313—1370). Ἀνῆκεν εἰς μίαν τῶν ἀρχαιοτέρων οἰκογενειῶν τῆς Φλωρεντίας καὶ ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τοῦ αἰῶνός του, ἡ ὁποία ἐκρίθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῆς Κρούσκας ὡς «κείμενον γλώσσης» καὶ ἐδημοσιεύθη τῷ 1731 ὑπὸ τὸν τίτλον «Cronica di Firenze di Donato Velluti, dall' anno 1300, in circa, fino al 1370». Μ. Δ. Β.

— **Βελλοῦτι** (Velluti), *Ἰωάννης-Βαπτιστής*. Ὁ τελευταῖος ἐκτομίας ἀοιδός, διάσημος ἐν Ἰταλίᾳ (1781—1861). Ἔλαβε τὰ πρῶτα μαθήματα ᾠδικῆς εἰς ἡλικίαν δεκατεσσάρων ἐτῶν ἀπὸ τὸν ἀββᾶν Κάλπι, τῆς Ῥαβέννας, εἰς ἡλικίαν δὲ εἴκοσι ἐτῶν ἤρχισε τὸ θεατρικόν του στάδιον, κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς μικρὰς ἐπαρχιακὰς πόλεις, τῷ δὲ 1805 εἰς Ῥώμην, ὅπου κατὰ τὴν περίοδον τῶν Ἀπόκρεων προεκάλεσε τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου, τόσον διὰ τὴν ἔκφρασιν, ὅσον καὶ διὰ τὴν ὡραιότητα τῆς φωνῆς του. Διέπρεψεν εἰδικῶς εἰς τὰ ἔργα τοῦ Νικολίνι «Selvaggia» καὶ «Trajano», ἀργότερον δὲ εἰς τὸ Σὰν Κάρλο τῆς Νεαπόλεως καὶ εἰς τὴν Σκάλα τοῦ Μιλάνου, ὅπου διέπλασε θαυμασίους ῥόλους εἰς τὸν «Κοριολανόν» τοῦ Νικολίνι καὶ εἰς τὴν «Ἰφιγένειαν ἐν Αὐλίδι»» τοῦ Φεδερίτσι. Ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς τῆς Ἰταλίας ἐσημείωσεν ἐπιτυχίαν ὁ Βελλοῦτι, συμβληθεὶς διὰ πολλὰς παραστάσεις εἰς Βιέννην, καὶ τῷ 1825—1826 εἰς Λονδῖνον, ὅπου μάλιστα ἔτυχε τῆς μυθώδους διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀμοιβῆς 2300 λιρῶν στερλινῶν, διὰ πεντάμηνον περίοδον. Περὶ τὸ 1829 ἤρχισε νὰ χάνῃ τὴν λάμψιν τῆς φωνῆς του καὶ ἀπεσύρθη τῆς σκηνῆς. Γ. Σ.

βελλσίτης (ὁ) (Wellsit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν ἔχον τὴν σύστασιν τοῦ ἁρμοτμήτου (βλ. λ.), εἰς τὸν ὁποῖον ὅμως μεγάλα ποσὰ βαρύου ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ ἀσβεστίου καὶ καλίου, νατρίου κ.λ.π. Εὑρέθη εἰς τὰ ὀρυχεῖα κορουνδίου εἰς τὸ Buck Creek τῆς βορείου Καρολίνας. Γ. Κ. Γ.

Βελλὺ (Velly), *Παῦλος-Φραγκῖσκος*. Γάλλος ἱστορικὸς (1709—1759). Ἐσπούδασε παρὰ τοῖς Ἰησουίταις καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ κολλεγίου Λουδοβίκου τοῦ Μεγάλου ἐν Παρισίοις. Ἔγραψε «Γενικὴν Ἱστορίαν τῆς Γαλλίας», τῆς ὁποίας ἐξέδωκε τοὺς πρώτους ὀκτὼ τόμους καὶ ἥτις συνεπληρώθη ὑπὸ τῶν Βιλλαρὲ καὶ Γκαρνιέ.

Βελλχάουζεν (Wellhausen), *Ἰούλιος*. Ἐπιφανὴς Γερμανὸς ἐρευνητὴς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ σημιτιστὴς καθόλου, γεννηθεὶς τῷ 1844 ἐν Hameln καὶ ἀποθανὼν τῷ 1918. Ἐσπούδασεν ἐν Γοττίγγῃ, ἔνθα ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Ewald. Τῷ 1872 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν Greifswald. Τῷ 1882 μετέστη εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολήν, γενόμενος ὑφηγητὴς τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς ἐν Χάλλῃ, ἔνθα μετ' οὐ πολὺ ἐγένετο καθηγητὴς τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν. Τῷ 1885 διωρίσθη καθηγητὴς ἐν Μαρβούργῳ, τῷ δὲ 1892 ἐν Γοττίγγῃ, ἔνθα καὶ ἐδίδαξε μέχρι τοῦ 1913. Εἰσηγηθεὶς νέαν θεωρίαν περὶ τῆς γενέσεως τῆς θρησκείας τῆς Π. Διαθήκης καὶ τῶν βιβλίων αὐτῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως, ἐγένετο ἱδρυτὴς ὁμωνύμου πολυαρίθμου σχολῆς. Κατὰ τὸν Βελλχάουζεν καὶ τὴν σχολήν του ἡ θρησκεία τοῦ Ἰσραὴλ κατ' ἀρχὰς ἐρημιτικὴ (*Wüstenreligion, πολυδαιμονισμός*) οὖσα, εἶτα δὲ σὺν τῇ ἐν γῇ Χαναὰν ἐγκαταστάσει γεωργικὴ ἀποβᾶσα (*Bauernreligion, λατρεία τοῦ Βάαλ κ.λ.π.*) ἐξειλίχθη σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τὴν καθαρωτέραν μονοθεϊστικὴν θρησκείαν τῶν προφητῶν (Prophetische Religion), ἵνα σὺν τῷ χρόνῳ ἀποβῇ νομικὴ καὶ βιβλικὴ θρησκεία (Gesetzesreligion, Buchreligion). Ἐν συναφείᾳ δὲ πρὸς τὸ περίφημον τοῦτο σχῆμα ὁ Βελλχάουζεν ἠγωνίσθη ν' ἀποδείξῃ τὴν προτεραιότητα τῶν προφητικῶν συγγραμμάτων μεταξὺ τῶν προϊόντων τῆς γραμματείας τῆς Π. Διαθήκης.

Ἰούλιος Βελλχάουζεν.

Ἀλλ' ἐνῷ ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ἐμεσουράνησεν ὁ ἀστὴρ τῆς σχολῆς ταύτης, μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν τῆς ὁποίας συγκαταλέγονται ἄνδρες τῆς περιωπῆς τῶν Stade, Reuss, W. Smith, Smend, Wildeboer, Marti κ. ἄ., αἱ ἀρχαὶ καὶ τὰ πορίσματα αὐτῆς πολεμοῦνται τόσον κραταιῶς καὶ ἀποτελεσματικῶς κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους, ὥστε νὰ ὁμολογῆται καὶ ὑπὸ φιλελευθέρων ἔτι κριτικῶν ἡ χρεωκοπία αὐτῆς. Ἡ θεωρία τοῦ Βελλχάουζεν θεωρεῖται σήμερον ὡς ἀπροσάρμοστος πρὸς τὴν ὅλην εἰκόνα τῆς ἱστορίας τῆς παλαιᾶς Ἐγγὺς Ἀνατολῆς, καθὼς διεφωτίσθη αὕτη διὰ τῶν νεωτέρων ἀρχαιολογικῶν (μάλιστα τῶν ἀσσυριολογικῶν) καὶ θρησκειολογικῶν ἐρευνῶν. Αὐτὸς δὲ ὁ Gunkel ὁμολογεῖ, ὅτι ἡ σχολὴ τοῦ Βελλχάουζεν «ἐτελματώθη ἐν ἀγόνῳ φιλολογικῇ κριτικῇ», καὶ ὅτι «ἀπηρχαιώθη καὶ κατέστη ἄγονος, ἀναμασῶσα παλαιὰς ἰδέας». Καὶ αὐτὸς δ' ὁ Βελλχάουζεν ἐγκατέλιπε πολὺ πρὸ τοῦ θανάτου του τὰς περὶ τὴν Π. Διαθήκην μελέτας, τραπεὶς πρὸς τὴν ἀραβολογίαν καὶ τὴν ἐπιστήμην τῆς Κ. Διαθήκης. Ἐν τούτοις ὁμολογεῖται καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀντιπάλων τῆς σχολῆς ταύτης ὅτι ἡ ἐργασία τοῦ Βελλχάουζεν ἐδημιούργησε σταθμὸν σπουδαῖον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐπιστήμης τῆς Π. Διαθήκης.

Τὰ κυριώτατα τῶν ἔργων του εἶναι «Pharisäer und Sadducäer» (1874, β' ἔκδ. 1924), «Geschichte Israels» (1878), ἥτις μετὰ ταῦτα ἐνεφανίσθη ἐν σειρᾷ ἐκδόσεων (στ' 1905), «Composition des Hexateuchs und der historischen Büchern des A. Testamentes» (γ' 1893), «Israelitische und Jüdische Geschichte» (ζ' 1919), «Die Klein. Propheten» (γ' 1898), «Prolegomena zur ältesten Geschichte des Islams» (1899), «Εἰσαγωγὴ καὶ ἑρμηνεία τῶν 4 εὐαγγελίων» (1903—1917). Ἐπίσης ἐπεξειργάσθη καὶ τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Π. Διαθήκην τοῦ *Bleek* (στ' 1893). Π. Ι. Μ.

Βελλώδουνον ἢ *Βελλωνόδουνον* (Vellaudunum ἢ Vellaunodunum) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ῥωμαϊκῆς Γαλατίας. Δὲν εἶναι γνωστὸν ποῦ ἀκριβῶς ἔκειτο. Μερικοὶ συγγραφεῖς φρονοῦν ὅτι εἶναι ἡ σημερινὴ *Μπὼν* (Beaune), ἄλλοι ἡ σημερινὴ *Ὠξέρρη* (Auxerre), ἢ πιθανώτερον ἡ *Σατὼ-Λαντὸν* (Château-Landon). Μ. Δ. Β.

Βελλώνιος (Belon), *Πέτρος*. Ἄριστος Γάλλος βοτανολόγος καὶ φυσιολόγος, γεννηθεὶς ἐν Oisé (Maine) καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις ἐκ χειρὸς ἀγνώστου δολοφόνου (1517—1564). Δαπάνῃ τοῦ προστάτου αὐτοῦ καρδιναλίου Tournon περιηγήθη τὴν Ἑλλάδα, Ἀσίαν, Αἴγυπτον κτλ. κατὰ τὰ ἔτη 1546—1549, μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του δὲ εἰς Παρισίους ἐξέδωκεν, ἐν ἔτει 1553, τὸ βιβλίον τῶν περιηγήσεών του, τὸ πολλάκις ἕνεκα τῶν ἀξιοπίστων ἀφηγήσεών του ἀνατυπωθέν, ὑπὸ τὸν τίτλον: «Les observations de plusieurs singularités et choses mémorables, trouvés en Grèce, Asia, Judée, Égypte, Arabie et autres pays e'tranges...» μετὰ πολλῶν ξυλογραφιῶν. Ἐν τῷ βιβλίῳ του περιγράφει, μεταξὺ ἄλλων, ἐκτενῶς τὸ ὄρος Ἄθω μετὰ τῶν μονῶν καὶ τὴν νῆσον Κρήτην ἐν αὐτῷ δὲ ὑπάρχει ἡ εἰκών του μετ' ἐπιγράμματος.

Ὁ Βελλώνιος ἐκτὸς τῶν περιηγήσεων ἐξέδωκε καί: «De arboribus coniferis» (Paris 1553), «Histoire Nature le des Oiseaux» (Paris 1555), «Remontrances sur le défaut de labour et connaissance des plantes» (Paris 1558). [Biographie Universelle. — Ἡ ἐν Παρισίοις ἐκδοθεῖσα τῷ 1555 περιήγησίς του.] Γ. Λ.

Βέλμαν (Welman), *Χέντρικ*. Διακεκριμένος Γερμανὸς καθηγητὴς τῆς Ἰατρικῆς. Μολονότι ἀπέθανε νεώτατος, συνέγραψε πολλὰ ἔργα, ἐν οἷς: «De morbis symptomatibus et causis insalubribus» (Γκρονίγγη 1640), «De rebus non naturalibus in genere» (1641), «Febris intermittens tertiana exquisita» (1641), «De signis medicis in genere et de urina et pulsu» (1641) κλπ. Ο. Ρ.

βελμοντία (ἡ) (Belmontia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γεντιανιδῶν*. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ποώδη, ἐτήσια, ἰθαγενῆ τῆς περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χωρῶν. Δ. Ν. Π.

βελμοντίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Παραφινοειδὴς ὕλη ἐξαγομένη ἐν Ἀγγλίᾳ ἐκ τῆς ἰνδικῆς ὀρυκτῆς πίσσης καὶ χρησιμοποιουμένη πρὸς παρασκευὴν κηρίων.

Ἐπίσης οὕτω καλεῖται καὶ εἰδικῶς παρασκευαζόμενον διάλυμα καουτσοὺκ ἐν βενζίνῃ ὅπερ χρησιμοποιεῖται πρὸς προστασίαν τοῦ σιδήρου ἀπὸ τῆς ὀξειδώσεως. Σ. Γ.

— *[Στρατιωτ.]* Τῆς *βελμοντίνης* γίνεται μεγάλη χρῆσις ἐν τῷ στρατῷ διὰ τὴν ἐπάλειψιν τῶν σωλήνων τῶν πυροβόλων καὶ τῶν καννῶν τῶν ὅπλων καὶ πυροβόλων πρὸς ἀποφυγὴν ὀξειδώσεως. Ν. Θ. Κ.

Βέλντε (Velde) *Βὰν-ντὲν—*· βλ. Βὰν-ντὲν-Βέλντε.

Βέλντεν (Velden), *Ῥαϊνχάρδος*. Γερμανὸς ἰατρός, διακεκριμένος στομαχολόγος, γεννηθεὶς ἐν Φραγκφούρτῃ τῷ 1851. Ἐσπούδασεν ἐν Μαρβούργῳ καὶ Στρασβούργῳ καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1875. Πρῶτος ἀπέδειξε τὴν σχεδὸν ἄνευ ἐξαιρέσεων ἔλλειψιν ἐκ τοῦ γαστρικοῦ ὑγροῦ τοῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος ἐπὶ τῆς καρκινωματώσεως τοῦ στομάχου (D. A. f. K. M. XXXIII u. XXXVII), ὡς καὶ τὴν ὕπαρξιν ὑπερχλωρυδρίας ἐπὶ τοῦ ἕλκους τοῦ πυλωροῦ (Volkmann's S. Klin. Vortr.). Ἐπίσης πρῶτος ἐποιήσατο ἀνακοινώσεις ἐπὶ τῶν διαφόρων φάσεων τῆς πέψεως ἐν τῷ στομάχῳ: «Ueber die Wirkung des mundspeichels im Magen, 2. f phys. Ch. XXX». Ο. Δ.

Digitized by Google

βέλο (τό)· λεπτὸν καὶ διαφανὲς ὕφασμα (ἰταλ. velo)· || καλύπτρα ἐκ τοιούτου ἢ ἄλλου λεπτοφυοῦς καὶ ἀραιοπλέκτου ὑφάσματος, χρησιμοποιουμένη ὡς ἐξάρτημα τῶν γυναικείων πίλων, εἴτε πρὸς προφύλαξιν τοῦ προσώπου ἀπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, τοῦ ἀνέμου καὶ τοῦ κονιορτοῦ, ἢ καὶ ἁπλῶς διὰ λόγους καλλωπιστικούς.

βελόγλωσσον (τὸ) (Beloglossum) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀναρριχητικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *δρυκολαπτιδῶν*. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Νέας Γουϊάνας. Δ. Ν. Π.

βελόδους (ὁ) (Belodon) *[Παλαιοζῳολ.]*· συνώνυμον τοῦ γένους τῶν *φυτοσαυρίων* ἑρπετῶν φυτόσαυρος (βλ. λ.).

βελοειδὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ὁμοιάζων πρὸς βέλος: «βελοειδῆ φύλλα», τὰ ἔχοντα ἐπίμηκες τριγωνικὸν σχῆμα.

βελοέρη (ἡ) (Beloera) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μαλαχοειδῶν*. Τὰ φυτὰ ταῦτα ἔχουσι κάλυκα βαλβιδωτόν, στήμονας μονοδέλφους, ᾠοθήκην εἰς πέντε θαλάμους διῃρημένην καὶ ἐξ ἐναλλασσομένων πετάλων ἀποτελουμένην καὶ καρπὸν κάψαν. Αἱ βελοέραι εἶναι δένδρα ἢ δενδρύλλια μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα. Γνωστὰ περὶ τὰ 150 εἴδη, διαδεδομένα εἰς πάντα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, ὧν κυριώτερα εἶναι: *βελοέρη ἡ συριακὴ* (Beloera syriacus), ἐκ τῆς βίβλου (ἐνδότερος φλοιὸς τοῦ δένδρου) τῆς ὁποίας κατασκευάζουσι χάρτην· *βελοέρη ἡ τριώνυμος* (Beloera trionyma), χρησιμοποιουμένη διὰ τὴν παρασκευὴν καταπραϋντικοῦ σιροπίου καὶ καλλιεργουμένη πρὸς κόσμον· *βελοέρη ἡ συκοειδὴς* (Beloera ficulneus), παράγουσα ἐδωδίμους καρπούς· *βελοέρη ἡ σινικὴ* (Beloera sinensis), εἰς τὸν φλοιὸν τῆς ὁποίας περιέχεται μεγάλη ποσότης τανίνης· *βελοέρη ἡ φιλλυροειδὴς* (Beloera tiliaceus), ἧς τὰ ἄνθη χρησιμοποιοῦνται ὡς ὀρεκτικά· *βελοέρη ἡ ὑψηλὴ* (Beloera alta), τῆς ὁποίας τὰ φύλλα εἶναι τονωτικὰ καὶ χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἐρυθρὰν χρῶσιν διαφόρων ἀντικειμένων. Δ. Ν. Π.

βελοθήκη (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Ἡ θήκη ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐφυλάσσοντο τὰ *βέλη* (βλ. φαρέτρα).

βελόθριξ (ἡ) (Belothrix) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τροχιλιδῶν*, περιλαμβάνον πτηνὰ μικροτάτου μεγέθους μὲ χαρακτηριστικὸν λοφίον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ λαμπρότατα χρώματα. Κυριώτερον εἶδος τοῦ γένους τούτου εἶναι *βελόθριξ ἡ βασίλισσα* (Belothrix regina), διακρινομένη ἐκ τῆς στιλπνῶς χαλκοπρασίνου ράχεώς της καὶ τῶν ἀκανονίστων λωρίδων, αἵτινες διατρέχουσι ταύτην. Ὁ λαιμὸς κατὰ τὸ ἄνω αὐτοῦ μέρος εἶναι πυρρὸς καὶ κατὰ τὸ κάτω πυρροπράσινος. Ὁ λόφος εἶναι ἐρυθρὸς καὶ φέρει πρασίνας κηλῖδας. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

Βελλόθριξ ἡ βασίλισσα.

βελοθρίψ (ὁ) (Belothrips) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *θριψιδιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῆς Γουϊάνας. Δ. Ν. Π.

βελοθυρίς (ἡ). Ἐκαλεῖτο οὕτως ὑπὸ τῶν ἀρχαίων τὸ στενὸν καὶ μακρὸν ἄνοιγμα ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν πύργων, δι' ὧν ἔβαλλον οἱ ἀμυνόμενοι διὰ τῶν τόξων των, ἦτο δηλαδὴ ὅ,τι σήμερον ἡ *τυφεκήθρα*. Ν. ΚΛΣ

βελόκερας (τὸ) (Beloceras Hyatt) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *γωνιατιτιδῶν ἀμμωνοειδῶν*. Τὸ σῶμα τῶν ζῴων τούτων ἦτο ἐπί[illegible]ον δισκοειδές, μὲ ἐξωτερικὴν πλευρὰν πολὺ αἰχμηράν. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας δεβονίου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βελόκερας τὸ πολυλοβωτὸν (Beloceras multilobatum).
[Ἐκ στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας δεβονίου ὑποπεριόδου τοῦ Adort ἐν Βεστφαλίᾳ.]

Βελοκράτωρ *[Ἀστρον.]*. Ὀνομασία τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ *Τοξότου*, ἀναφερομένη παρὰ τοῦ **Hyde** (βλ. Τοξότης). Σ. Π.

βελομαντεία (ἡ)· ἡ διὰ βελῶν μαντεία.

— *[Ἀρχ.]* Ἡ βελομαντεία ἦτο εὐρύτατα διαδεδομένη παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο ἰδίως ὑπὸ τῶν πολεμιστῶν, ὁσάκις ἤθελον συμπληρωματικῶς (μετὰ τὴν σπλαγχνοσκοπίαν) καὶ πρὸ τῶν ἐπιχειρήσεων νὰ μάθουν ποία ἦτο ἡ γνώμη τοῦ θείου περὶ τῆς μελετωμένης ἐπιχειρήσεως. Κατὰ τὴν βελομαντείαν ἐλάμβανον τρία βέλη, ἐσημείουν εἰς τὰ δύο ἐξ αὐτῶν *ναὶ* καὶ *οὐ* καὶ μετὰ τὴν σύγχυσίν των ἐλάμβανον τὸ ἕν. Ἂν τὸ ληφθὲν ἔφερε τὴν γραφὴν *ναί*, τοῦτο ἐσήμαινε ὅτι ὁ θεὸς ἐπιδοκιμάζει καὶ ἡ ἔκβασις θὰ ἦτο καλή, ἂν τὸ *ὄχι*, ὅτι ἀποδοκιμάζει καὶ ἡ ἔκβασις θὰ ἦτο κακή, ἂν δὲ ἦτο τὸ ἄνευ ἐπιγραφῆς, ὅτι ἡ μαντεία ἔπρεπε νὰ ἐπαναληφθῇ. Ἡ βελομαντεία ὑπάγεται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν κληρομαντειῶν (βλ. λ.). —Ω.

βελόνα (ἡ)· δημοτ. ἀντὶ **βελόνη** (βλ. λ.).

Βελόνα *[Παρ. Γεωγρ.]*. Μικρὰ νῆσος (πλάτ. 37°05'$^{3}/_{8}$, μῆκ. 26°55'$^{1}/_{4}$, χάρτ. ἀγγλ. 1666: Lero and Kalymnos) ἐν τῷ στενῷ *Λέρου-Καλύμνου* καὶ ἐγγὺς τοῦ ἀκρωτηρίου *Διαπόρι*, νοτιοανατολικῆς τῆς νήσου Λέρου ἐσχατιᾶς. Λέγεται ὡσαύτως *Γλαρονήσι* (ὑπαρχούσης ὅμως καὶ ἄλλης νησῖδος παρ' αὐτήν, *Γλάρος* ὀνομαζομένης), παρέχει δὲ σκέπην κατὰ τὰς ἀπ' ἀνατολῶν κακοκαιρίας εἰς τὰ ἀδυνατοῦντα νὰ διαπλεύσωσι τὸ στενὸν πλοῖα. Σ.Ε.Λ.

βελονάγρα (ἡ)· λαβὶς χρησιμεύουσα πρὸς ἐξαγωγὴν βελόνης ἐμπαρθείσης εἰς τὸ σῶμα. Ι. Κ. Κ.

Βελονάδες *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἀμφιπαγητῶν τῆς ἐπαρχίας Κερκύρας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 797. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ 25' ἀπ' αὐτῆς ἀπέχον χωρίον *Κουναβάδες*. Δ. Ε. Μ.

Βελονάδο *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος Μούντρου τῆς ἐπαρχίας Ρεθύμνου τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 53. Ε. Γ.

βελονάκι (τό). Μετάλλινον, ὀστεϊνον, ἢ καὶ ξύλινον ἐνίοτε, λεπτὸν κυλινδρικὸν στέλεχος, ἀπολῆγον κατὰ τὸ ἓν ἄκρον του εἰς ἀγκιστροειδῆ αἰχμήν, φέρον δὲ κατὰ τὸ ἄλλο ἐπιμήκη λαβὴν καὶ χρησιμοποιούμενον διὰ τὸ πλέξιμον δαντελλῶν, σαλλίων, φλανελλῶν, κλινοσκεπασμάτων κ.ἄ.

βελονέσοξ (ὁ) (Belonesox) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐσοχιδῶν*. Τὰ κυριώτερα γνωρίσματα αὐτῶν εἶναι: Σῶμα ἐπίμηκες, σχεδὸν κυλινδρικόν, ρύγχος ὀξύ, προτεταμένον καὶ λίαν πεπιεσμένον, ἄνω σιαγὼν ἄνευ ὀδόντων, κάτω σιαγὼν φέρουσα πολυπληθεῖς αἰχμηροὺς ὀδόντας, ραχιαῖον πτερύγιον ἕν, πολὺ πρὸς τὰ ὀπίσθια τοῦ σώματος τοποθετημένον καὶ ἀκριβῶς ἔναντι τοῦ ἑδραίου. Νηκτικὴ κύστις λίαν ἀνεπτυγμένη. Λέπια μικρὰ καὶ λεπτά, χρῶμα ράχεως βαθέως πράσινον, πλευρῶν ἀνοικτῶς πράσινον μὲ μαργαρώδεις ἀνταυγείας, κοιλία ἀργυρόλευκος καὶ πτερύγια ὑπέρυθρα. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον *βελονέσοξ ὁ ποικιλόχρους* (Belonesox multicolor), διακρινόμενος διὰ τὸν λαμπρότατον χρωματισμόν του καὶ τὸ ἐπίμηκες καὶ λεπτὸν σῶμά του.

βελόνη (ἡ), κοιν. ***βελόνα*** (ἡ) καὶ ***βελόνι*** (τό)· πᾶν λεπτὸν καὶ αἰχμηρὸν ἀντικείμενον (ἀρχ.)· || τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου ράπτομεν, ἡ *ραφίς*· || ἧλος ἐπιμήκης καὶ λεπτός, ἄλλως *καρφοβελόνη*· || πᾶν ἐργαλεῖον ἢ ἐξάρτυμα μηχανισμοῦ ὁμοιάζον πρὸς βελόνην: «βελόνη ὅπλου», «βελόνη ψεκαστῆρος» κλπ.—Φρ. «ζῇ ἀπὸ τὴ βελόνα», πορίζεται τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀπὸ τὴν ραπτικὴν ἐργασίαν· «ὅσο σηκώνει μιὰ μύτη τῆς βελόνας», τὸ ὑπερβολικῶς ἐλάχιστον· «κάθομαι σ' τὰ βελόνια», ἀνησυχῶ, ἀγωνιῶ· «τὸν πέρασα ἀπὸ τὴν τρύπα τῆς βελόνας», τὸν καθύβρισα, τὸν ἐξηυτέλισα.

—[ΕΓΚΥΚΛ.] Βελονῶν ὑπάρχουν πολλὰ εἴδη, ἐκ τῶν ὁποίων κυριώτερον εἶναι ἡ κοινὴ *βελόνη ραφῆς*, ἥτις κατὰ κανόνα ἀποτελεῖται ἀπὸ μικρὸν κυλινδρικὸν χαλύβδινον στέλεχος ἀπολῆγον εἰς ὀξεῖαν αἰχμὴν κατὰ τὸ ἓν ἄκρον, ἐλαφρῶς δὲ πεπλατυσμένον καὶ φέρον ὀπὴν κατὰ τὸ ἕτερον. Κατασκευάζονται δὲ αἱ βελόναι εἰς διάφορα μεγέθη μήκους καὶ πάχους, διακρινόμενα δι' ἀριθμῶν, ἐξ ὧν οἱ μεγαλύτεροι ἀντιπροσωπεύουν τὰς λεπτοτέρας.

Ἡ *βελόνη ραπτομηχανῶν* εἶναι ἐπίσης μικρὸν χαλύβδινον στέλεχος ἔχον τὸ πρόσθιον τμῆμά του ἐλαφρῶς πεπλατυσμένον καὶ ἀπολῆγον εἰς κωνικὴν ἀκίδα, ὁμοίαν πρὸς τὴν τῆς κοινῆς βελόνης· ἐν αὐτῇ ἡ ὀπὴ διὰ τὴν δίοδον τῆς κλωστῆς δὲν εὑρίσκεται εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον, ἀλλ' εἰς ἀπόστασιν τριῶν μόλις χιλιοστομέτρων ἀπὸ τῆς ἀκίδος. Τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τῆς βελόνης εἶναι πολὺ παχύτερον τοῦ ἐμπροσθίου, εἰσδύει δὲ καὶ στερεοῦται διὰ κοχλίου εἰς εἰδικὴν ὀπὴν τοῦ ποδίσκου τῆς ραπτομηχανῆς. Τοιαῦται εἶναι αἱ διὰ συνήθεις ραπτομηχανὰς βελόναι, ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἄλλα εἴδη τούτων ποικίλλοντα εἰς τὰς λεπτομερείας των, ἀναλόγως προορισμοῦ, (διὰ ραπτομηχανὰς ὑποδηματοποιῶν, χειροκτιοποιῶν κλπ.)

Ἐκ τῶν παραλλαγῶν τῆς βελόνης ραφῆς, κοινοτέρα εἶναι ἡ *σακκοβελόνη* (σακκορράφα) κατὰ πολὺ μακροτέρα καὶ παχυτέρα τῶν κοινῶν βελονῶν, ἄλλοτε κυλινδρικὴ καὶ αἰχμηρά, ἄλλοτε πεπλατυσμένη ἢ καὶ κυρτὴ συγχρόνως, μετὰ ἢ ἄνευ αἰχμῆς· ἡ ὀπὴ τῶν βελονῶν τούτων εἶναι ἐπίσης κατὰ πολὺ εὐρυτέρα, διὰ νὰ δύνανται νὰ διέρχωνται δι' αὐτῆς χονδρὰ νήματα καὶ σπάγγοι. Αἱ *χειρουργικαὶ βελόναι* (βλ. κατωτ.) εἶναι συνήθως κυρταὶ κατὰ τὸ σχῆμα, ἡ δὲ ὀπὴ διὰ τὴν δίοδον τῆς κλωστῆς ἀποτελεῖται ἐκ δύο τμημάτων ἀποτελούντων εἶδος ἐλατηρίου· ἡ κλωστὴ πιεζομένη ἐπὶ τοῦ σημείου ἐπαφῆς τῶν τμημάτων τούτων τὰ διανοίγει καὶ εἰσχωρεῖ εἰς τὴν ἐπανακλειομένην αὐτομάτως ὀπήν. Παρομοία διάταξις χρησιμοποιεῖται καὶ εἰς κοινὰς βελόνας ραφῆς πρὸς χρῆσιν τῶν γραιῶν, αἵτινες, λόγῳ ἐλαττωματικῆς ὁράσεως, δυσκολεύονται νὰ διαπεράσουν τὴν κλωστὴν εἰς τὴν ὀπὴν τῆς βελόνης.

Ἄλλαι παραλλαγαὶ ραπτοβελονῶν εἶναι αἱ βελόναι τῶν ἐφαπλωματοποιῶν, τῶν ἐπιπλοποιῶν (ταπετσιέρηδων), τῶν δικτυοπλόκων (ἱκανοῦ μήκους, πλατεῖαι καὶ φέρουσαι σχισμὰς κατ' ἀμφότερα τὰ ἄκρα), τῶν ἱστιορράφων, τῶν ὑποδηματοποιῶν καὶ κατασκευαστῶν δερματίνων εἰδῶν ἐν γένει, τῶν βιβλιοδετῶν καὶ πλεῖσται ἄλλαι. Ἰδιότυποι τέλος εἶναι αἱ *βελόναι πλεκτικῆς* (καλτσοβελόναι), κατασκευαζόμεναι ἀπὸ κοινὰ σιδηρᾶ σύρματα, μήκους 20 περίπου ἑκατοστῶν, διαφόρου πάχους, (εἴτε ἀπὸ ὀστεϊνα ἢ καὶ ξύλινα λεπτὰ στελέχη), ἐλαφρῶς αἰχμηρὰ κατ' ἀμφότερα τὰ ἄκρα, ἢ φέροντα κατὰ τὸ ἕτερον τούτων ἀγκιστροειδῆ ἐγκοπήν.

Ὁ χρόνος τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τῆς βελόνης δὲν εἶναι ἐπακριβῶς γνωστός. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι εἰς αἰγυπτιακοὺς τάφους, τεσσάρων καὶ πλέον χιλιετηρίδων, εὑρέθησαν βελόναι ἐκ σιδήρου ἢ ὀρειχάλκου, μὴ διαφέρουσαι οὐσιωδῶς τῶν σημερινῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς χαλυβδίνας βελόνας, αὗται ἀναφέρονται ὡς κατασκευασθεῖσαι τὸ πρῶτον ἐν Νυρεμβέργῃ τῷ 1370. Δύο αἰῶνας βραδύτερον, τῷ 1545, ἱδρύθησαν ἐν Ἀγγλίᾳ τὰ πρῶτα σοβαρὰ βελονοποιεῖα, ἐκεῖθεν δὲ ἡ βιομηχανία αὕτη μετεδόθη βαθμηδὸν εἰς τὰς λοιπὰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ βραδύτερον τῆς Ἀμερικῆς.

Πρωτοῦ φθάσῃ εἰς τὸ ἐμπόριον ἡ βελόνη ραφῆς ὑποβάλλεται εἰς ὀγδοήκοντα περίπου εἴδη κατεργασίας. Εἰς τὰ διὰ τὴν κατασκευὴν της χρησιμοποιούμενα χαλύβδινα σύρματα προσδίδεται ἐν πρώτοις διὰ καταλλήλων μηχανημάτων τὸ ἀπαιτούμενον ἑκάστοτε ἀκριβὲς πάχος· κατόπιν τὰ σύρματα συσκευάζονται εἰς δέματα καὶ κόπτονται κατὰ τμήματα μήκους δύο βελονῶν. Ἕκαστον δέμα τότε, λυόμενον, ἐντίθεται εἰς εἰδικὸν μηχάνημα, τὸ ὁποῖον μεταφέρει αὐτομάτως ἓν ἕκαστον χωριστὰ ἐκ τῶν συρμάτων εἰς ἀκονιστικὸν τροχόν, ὅστις ὀξύνει ἀμφότερα τὰ ἄκρα του, σχηματίζων οὕτω τὰς ἀκίδας τῶν βελονῶν. Εἶτα τὰ σύρματα (αἱ διπλαῖ δηλαδὴ βελόναι) ρίπτονται ἐπὶ τραπέζης ἐκ σμύριδος, ἐπὶ τῆς ὁποίας τριβόμενα λειαίνονται καὶ λευκαίνονται, ἐκεῖθεν δὲ μετακινοῦνται, τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο, εἰς ἕτερον μηχάνημα, ὅπου εἰδικὴ σφύρα τέμνει ἕκαστον σύρμα εἰς δύο βελόνας, ἀποτυποῦσα συγχρόνως ἐπ' αὐτῶν καὶ τὰς διαπλατύνσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ γίνουν αἱ ὀπαί. Ἄλλη διατρητικὴ σφύρα ἀνοίγει τὰς ὀπάς, μεθ' ὃ αἱ ἡμιτελεῖς βελόναι περῶνται καθ' ὁρμαθοὺς εἰς λεπτὰ σύρματα καὶ ἐντίθενται εἰς κλιβάνους μέχρις ἐρυθροπυρώσεως· ἐμβαπτίζονται τότε εἰς ἰχθυέλαιον (βαφὴ) διὰ νὰ σκληρυνθοῦν καὶ ν' ἀποκτήσουν ἐλαστικότητα. Περιεργοτέρα ὅλων εἶναι ἡ κατεργασία τοῦ στιλβώματος: Αἱ βελόναι τίθενται, κατὰ δεκάδας χιλιάδων, ἐντὸς σάκκων ἐκ χονδροῦ μαλλίνου ὑφάσματος, ὁμοῦ μετὰ χονδρῆς ἄμμου καὶ ἐλαίου· οἱ σάκκοι οὗτοι ἀποτίθενται ἐπὶ τραπεζῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπενεργοῦν, διαρκῶς μετακινούμενοι, ξύλινοι κύλινδροι ἱκανοῦ βάρους· διαρκεῖ δὲ ἡ τοιαύτη κατεργασία, ἀδιαλείπτως, ἐπὶ μίαν ὁλόκληρον ἑβδομάδα. Κατόπιν οἱ σάκκοι ξηλώνονται, ἐξάγονται αἱ βελόναι πλήρεις πηλοῦ, πλύνονται διὰ σάπωνος ἐντὸς εἰδικῶν κάδων μὲ μηχανικὴν ἀνατάραξιν καὶ ρίπτονται τέλος εἰς βαρέλια πλήρη πριονιδίων, ἐντὸς τῶν ὁποίων στεγνώνονται, ἀναδευόμεναι δι' εἰδικοῦ μηχανήματος. Ἐπακολουθεῖ ἡ ἐπιλογή, πρὸς ἀπόρριψιν τῶν τυχὸν ἐλαττωματικῶν βελονῶν, ἡ ἐπορειχάλκωσις τῶν ὀπῶν, ἄλλαι τινὲς ἀκόμη δευτερεύουσαι ἐπεξεργασίαι καὶ ἐν τέλει ἡ συσκευασία των εἰς θήκας, κυτία καὶ κιβώτια. Πᾶσαι αὗται αἱ πολύμορφοι ἐργασίαι —ἐκ τῶν ὁποίων μόνον τὰς κυριωτέρας ἀνεφέραμεν— ἐκτελοῦνται μὲ καταπληκτικὴν ταχύτητα καὶ ἀκρίβειαν ἀξιοθαύμαστον.

Κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ 1927 ἡ εἰσαγωγὴ βελονῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διαρκοῦντος τοῦ ἔτους τούτου, ἀνῆλθεν εἰς 28 περίπου τόννους, ἀντιπροσωπεύοντας ἀξίαν 2.099.640 δραχμῶν. Ἐξ αὐτῶν

Digitized by Google

κοιναὶ βελόναι ραφῆς ἦσαν 7.925 χιλιόγραμμα (ἀξίας δραχ. 1.034 560)· βελόναι ραπτομηχανῶν 389 χιλιόγρ. (ἀξίας 102.610)· καὶ χονδραὶ βελόναι (ἐπιπλοποιΐας καὶ σάκκων) 19.602 χιλιόγρ. (ἀξίας 942 470). —Ω

— [ΙΑΤΡ.] Αἱ πρὸς ραφὴν τῶν τραυμάτων ἐν τῇ χειρουργικῇ χρησιμοποιούμεναι βελόναι κατασκευάζονται συνήθως ἅπασαι ἐκ χάλυβος, εἶναι σχήματος διαφόρου, εὐθεῖαι, ἡμίκυρτοι καὶ κυρταί, καὶ μεγέθους ἐπίσης διαφόρου, ἀναλόγως τοῦ ὀργάνου καὶ τοῦ βάθους ἐν οἷς πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθῶσι. Τὸ ἓν ἄκρον τούτων, ἀμβλὺ ὄν, φέρει ὀπήν, μετὰ ἐλατηρίου ἢ ἄνευ, τὸ δ' ἕτερον καταλῆγον δι' ὀξείας αἰχμῆς εἶναι ἢ κυλινδρικὸν (διὰ ραφὴν ἐντέρων) ἢ ἀποπεπλατυσμένον (πρὸς ραφὴν δέρματος, μυῶν). Τῶν βελονῶν τούτων γίνεται χρῆσις πάντοτε διὰ τοῦ *βελονοκατόχου*.

Πλὴν τούτων ὑπάρχουσι βελόναι μετὰ λαβῆς μεταλλίνης, καὶ ἐλατηρίου ἢ ἄνευ τοιούτου. Τοιαῦται εἶναι αἱ τῶν Reverdin, Cooper Deschamps, Doyen, Emmet καὶ ἄλλων.

Αἱ βελόναι τῶν ἐνέσεων εἶναι κυλινδρικοὶ λεπτότατοι σωληνίσκοι, ἐκ χάλυβος ἢ πλατίνης ἰριδιούχου, εἶναι δὲ διαφόρου πάχους καὶ μήκους. Κατὰ τὸ ἓν ἄκρον αὐτῶν ἀπολήγουν εἰς λοξὴν αἰχμηρὰν τομήν, ἐνῷ τὸ ἕτερον εἶναι συγκεκολλημένον ἐπὶ μεταλλικοῦ δακτυλίου, δι' οὗ προσαρμόζεται καλῶς εἰς τὸ ρύγχος τῆς σύριγγος. Ι.Κ.Κ.

— [ΜΗΧΑΝΟΛ.] *Βελόνη* λέγεται πᾶν κυλινδρικὸν ἐπίμηκες στέλεχος μικρᾶς διαμέτρου καταλῆγον εἰς ἀκμὴν καὶ δυνάμενον νὰ χρησιμοποιηθῇ εἴτε αὐτοτελῶς εἴτε ὡς τμῆμα διαφόρων μηχανικῶν ἐργαλείων ἢ συσκευῶν. Ἀναφέρομεν ἐκ τούτων: τὰς βελόνας καθαρισμοῦ τῶν διαφόρων λεπτῶν σωληνίσκων, ἐντὸς τῶν ὁποίων κυκλοφοροῦν παχύρρευστα κατὰ τὸ πλεῖστον ρευστά· τὴν βελόνην τοῦ ψεκαστῆρος τῶν πετρελαιομηχανῶν, ἥτις καταλήγει εἰς κωνικότητα καὶ λειτουργεῖ ἐν εἴδει βαλβῖδος, τῆς κινήσεώς της ρυθμιζομένης διὰ μοχλοῦ· τὴν βελόνην τῶν ἐξαερωτῶν, ἥτις καταλήγει εἰς αἰχμὴν εἰσερχομένην ἐντὸς σωλῆνος χρησιμοποιουμένου διὰ τὴν δίοδον τῆς βενζίνης εἰς τὴν λεκάνην τοῦ ἐξαερωτῆρος, ἐντὸς τῆς ὁποίας διατηρεῖ σταθερὰν στάθμην τῇ βοηθείᾳ πλωτήρων κλπ. Δ. Κ. Α.

— [ΣΙΔΗΡΟΔΡ.] *Βελόναι* ὀνομάζονται τεμάχια σιδηροτροχιῶν περιστρεπτὰ κατὰ τὸ ἓν ἄκρον των, διὰ τῶν ὁποίων ἐπιτυγχάνεται ἡ μετάβασις τῶν σιδηροδρομικῶν καὶ τροχιοδρομικῶν ὀχημάτων ἀπὸ μιᾶς γραμμῆς εἰς ἄλλην (βλ. λ. *ἀλλαγὴ ὁδοῦ*).

— **βελόνη** *μαγνητική*· βλ. μαγνητικὴ *βελόνη*.

— **«Βελόνη».** Ἐφημερὶς εὐτράπελος, ἐκδιδομένη ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος ἐν Ἑρμουπόλει. Ταύτης ἐξεδόθησαν 6 ἀριθμοὶ ἀπὸ τῆς 16 Μαΐου 1877—27 Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Δ. Π. Κ.

βελόνη (ἡ) (Belone) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκομβρεσοχιδῶν*. Οἱ ἰχθύες τοῦ γένους τούτου χαρακτηρίζονται ἐκ τῆς σειρᾶς τῶν ἐμμίσχων λεπίδων, αἵτινες εὑρίσκονται ἑκατέρωθεν τῆς κοιλίας των. Τὰ ραχιαῖα πτερύγια κεῖνται ἀκριβῶς ἔναντι τῶν παρέδρων καὶ κατὰ τὸ κατώτατον μέρος τοῦ σώματος, παρὰ τὴν οὐράν. Τὸ σῶμα εἶναι ἐπίμηκες καὶ κυλινδρικόν. Ἡ κεφαλὴ στενὴ καὶ μακρὰ τελευτᾷ εἰς δύο σιαγόνας προμήκεις ἀποτελούσας μακρὸν καὶ αἰχμηρὸν ρύγχος, ὅπερ φέρει μακροὺς κωνικοὺς ὀδόντας. Οἱ ὀφθαλμοὶ εὑρίσκονται παρὰ τὴν βάσιν τοῦ ρύγχους καὶ εἶναι ἀρκετὰ μεγάλοι. Τὸ μῆκος κυμαίνεται μεταξὺ 50—100 ἑκατοστομέτρων. Αἱ βελόναι τρέφονται ἐκ μικρῶν θαλασσίων ζῴων, ἀλλὰ καὶ αὗται κατατρώγονται ὑπὸ ἄλλων μεγαλυτέρων ἰχθύων. Τὰ δήγματά των, ὡς ὑπὸ πολλῶν βεβαιοῦται, εἶναι ἐπικίνδυνα λόγῳ τῶν πολλῶν καὶ ἰσχυρῶν ὀδόντων των καὶ ἐνίοτε ἐπιφέρουν σοβαρὰς πληγάς. Ἁλιεύονται δι' ὁρμιᾶς ὡς καὶ δι' ἐπιπλεόντων δικτύων μὲ μικροὺς βρόχους ἰδίως κατὰ τὸν Ἀπρίλιον καὶ ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ. Ἡ ὁρμιὰ δέον νὰ ἀνασύρηται μόνον ὅταν ὁ ἰχθὺς καταφάγῃ τὸ δόλωμα καὶ βυθισθῇ εἰς μικρὸν ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης βάθος, διότι, ἐν ἐναντίᾳ

Βελόνη ἡ κοινὴ (ζαργάνα).

περιπτώσει, δι' ἐπιτηδείας κινήσεως ἡ βελόνη ἀπαλλάσσεται τοῦ ἀγκίστρου. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν γνωστότερον εἶναι : *βελόνη ἡ κοινὴ* (Belone vulgaris) κοιν. *βελόνι, βελονίδι* ἢ *ζαργάνα*. Τὸ σῶμά της εἶναι ἐπίμηκες καὶ ἐλαφρῶς πεπιεσμένον κατὰ τὴν ράχιν. Αἱ πλευραὶ εἶναι ἀπεστρογγυλωμέναι, ἡ κοιλία πεπλατυσμένη καὶ ἐν τῷ μέσῳ φέρει εὐδιάκριτον τρόπιδα (καρίνα). Ἡ κεφαλὴ τελευτᾷ εἰς μακρότατον ρύγχος παρεμφερὲς πρὸς τὸ τοῦ σκολόπακος, διὰ τοῦτο εἴς τινα μέρη λέγεται καὶ *μπεκάτσα τῆς θάλασσας*, φέρει δὲ τὸ ρύγχος σειρὰν ἰσχυρῶν ὀδόντων. Ἡ κάτω σιαγὼν εἶναι πάντοτε ἐπιμηκεστέρα τῆς ἄνω. Ἡ ράχις εἶναι ὑποπρασίνη, ἡ κοιλία ἀργυρόλευκος, ἡ κάτω σιαγὼν καὶ αἱ παρειαὶ ὑπέρυθροι, ἡ κεφαλὴ μελανή. Οἱ ὀφθαλμοὶ μεγάλοι καὶ ὑπόλευκοι μὲ μελανὴν ἴριδα. Τὰ πτερύγια εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένα· τὸ ραχιαῖον καὶ τὸ οὐραῖον εἶναι φαιά, τὰ ἄλλα πτερύγια εἶναι ὑπόλευκα. Τὸ μῆκός της φθάνει τὰ 80 ἑκατοστόμετρα. Ἡ βελόνη ἐνδιαιτᾶται συνήθως εἰς τὰ βάθη καὶ μόνον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς γονιμοποιήσεως πλησιάζει τὰς ἀκτὰς κατὰ πολυπληθεῖς ὁμάδας. Τὴν βελόνην ἁλιεύουσιν εἰς τὰ παράλια τῆς Μάγχης, τὸν Ἀτλαντικὸν καὶ τὴν Μεσόγειον. Παρ' ἡμῖν εἶναι κοινότατος ἰχθὺς καὶ ἁλιεύεται εἰς πάντα τὰ παράλια καὶ ἰδίως εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ Μεσολογγίου, ὅπου ἁλιεύονται εἰς μῆκος 50—55 ἑκατοστομέτρων καὶ εἰς βάρος 50—70 δραμίων.

Ἡ βελόνη ἐμφανίζεται κατὰ στίφη εἰς πλείστας τῶν ἑλληνικῶν ἀκτῶν, κυρίως ἔξωθι τῶν στομίων τῶν κόλπων ὅσον καὶ τῶν ὅρμων, ἀλλὰ καὶ εἰς διαύλους ἢ πόρους καὶ δὴ εἰς οὓς ἐξ αὐτῶν ἐκδηλοῦται ρεῦμα. Ἀποτελεῖ ἄριστον δόλωμα, ἰδίως διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν γόμφων (γουφαριῶν) καὶ διὰ τὸ εὐγευστόν της ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς ἀργυρωπὰς ἀντανακλάσεις της, τὰς καθιστώσας τὸ δόλωμα μακρόθεν ὁρατόν. Ὁ Ἀριστοτέλης («Περὶ ζῴων ἱστορίας» Ε, θ) ἀναφέρει περὶ τῆς βελόνης ὅτι τίκτει δὶς τοῦ ἔτους, καὶ ὅτι (ΣΤ', ιβ) «ὅταν ἤδη ὥρα ᾖ τοῦ τίκτειν, διαρρήγνυται καὶ οὕτω τὰ ᾠὰ ἐξέρχεται· ἔχει γάρ τινα ὁ ἰχθὺς οὗτος διάφυσιν ὑπὸ τὴν γαστέρα καὶ τὸ ἦτρον· ὅταν δὲ ἐκτέκῃ, συμφύεται πάλιν». Ἡ σπουδαιοτάτη ὅμως ἰδιότης τῆς βελόνης εἶναι ἡ *διαφάνισις*, δηλαδὴ ἡ ἀπόκτησις διαφανείας εἰς ὁλόκληρον αὐτῆς τὸ σῶμα, ὅπερ καθίσταται, κατὰ τὸν μελετήσαντα τὸ φαινόμενον ὠκεανογράφον Thoulet, ὑελοειδές· θὰ ἦτο δὲ ἐντελῶς ἀδιόρατον, ἐὰν δὲν διεκρίνετο μετὰ κόπου ἐν τῷ ὕδατι τὸ περίγραμμα τοῦ σώματός της, ὀφειλόμενον εἰς τὸ δέρμα. Καταφεύγει δὲ ἡ βελόνη εἰς χρησιμοποίησιν τῆς ἰδιότητος ταύτης πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῶν ἰχθύων, ὧν ἀποτελεῖ περιζήτητον τροφήν, ἰδίως ὅταν, πλέουσα ὀλίγους δακτύλους ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ἔχῃ κάτωθεν αὐτῆς βυθὸν ἀμμώδη. (Γενικῶς περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἁλιείας ἐν Ἑλλάδι τῆς βελόνης καὶ περὶ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἰχθύος τούτου εἰς τὰ διάφορα ἁλιευτικὰ πεδία τῆς Ἑλλάδος βλ. λ. ἁλιεία τ. Γ' σ. 782 β', 783 γ', 785 [πίναξ], 788 β', 790 α' καὶ 797 γ').

Τὸ κρέας τῆς βελόνης εἶναι λευκὸν καὶ ἀρκετὰ νόστιμον. Σ. Ε. Λ. — Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Τοῦ γένους τούτου (Belone Cuv.) ἀπολιθωμένα λείψανα εὑρέθησαν ἐντὸς γηΐνων στρωμάτων ἀπὸ τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Κροατίᾳ καὶ Σικελίᾳ. Γ. Κ. Γ.

Βελόνη *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον τῆς ὑποδιοικήσεως Ξάνθης, τοῦ νομοῦ Ροδόπης, κείμενον πρὸς δυσμὰς τῆς λίμνης Πόρτο-Λαγὸ καὶ πρὸς βορρᾶν τῶν ἀρχαίων Ἀβδήρων. Ἀριθμεῖ (1928) 220 κατοίκους. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Ἰνελλή*. Α. Θ. Σ.

βελονησίτης (ὁ) (Belonesit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον ἀπαντᾶται, κατὰ τὸν A. Sacchi, εἰς μικρὰς τετραγωνικὰς βελόνας, συνισταμένας πιθανῶς ἐκ μολυβδαινικοῦ μαγνησίου. Γ. Κ. Γ.

βελόνι (τό)· δημοτ., ἡ βελόνη (βλ. λ.).

— *[Ναυτ.]* Ἐν τῇ κοινῇ τῶν ναυτικῶν μας γλώσσῃ ὀνομάζονται *βελόνια* οἱ θαιροὶ καὶ αἱ γομφώσεις (βλ. λ.), δι' ὧν συνδέεται τὸ πηδάλιον πρὸς τὸ ποδόστημα. Σ. Ε. Λ.

βελόνι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *καυκαλὶς ἡ δαυκοειδὴς* (Caucalis daucoides).

— **βελόνι** ἢ **βελονίδι** ἢ **βελονίδα** (τὸ) *[Ζῳολ.]*. Κοιναὶ ὀνομασίαι τοῦ ἰχθύος βελόνη *ἡ κοινὴ* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Βελόνι *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Κρανιᾶς* τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Κάτ. (1928) 495. Δ. Ε. Μ.

βελονία (ἡ) (Belonia) *[Βοτ.]*. Γένος λειχήνων τῆς οἰκογενείας τῶν *περτουσαριδῶν*. Οἱ λειχῆνες οὗτοι εἶναι ἐπιμήκεις, αἰχμηροὶ καὶ πολυκύτταροι. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βελονία ἡ ὑπέρυθρος* (Belonia russula), ἥτις ἔχει θαλλὸν κολοβωμένον, κεκαλυμμένον ὑπὸ λεπτοτάτων ὑπερύθρων τριχῶν. Ἀπαντᾷ συνήθως ἐπὶ βράχων ἐκ βασάλτου. Δ.Ν.Π.

βελονιά (ἡ), δημοτ. ἡ διὰ τῆς βελόνης διατρύπησις· || τὸ ραπτικὸν ἅμμα : «ἡ μηχανή μου τὶς κάμνει τὶς βελονιὲς μεγάλες»· || τὸ ποσὸν τοῦ νήματος τὸ περιωμένον ἑκάστοτε εἰς τὴν βελόνην: «δόσε μου μιὰ βελονιὰ κλωστή»· || εἶδος ἁπλοῦ κεντήματος.

—*[Χειροτεχν.]*. Αἱ διάφοροι ραφαὶ καὶ τὰ σχέδια τὰ ὁποῖα κάμνομεν ἐπὶ τοῦ ὑφάσματος διὰ τῆς βελόνης, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχομεν περάσει τὸ νῆμα (κλωστὴ ἢ μετάξι) λέγονται *βελονιές*. Εἰς τὴν ραπτικὴν ἔχομεν πολλὰ γνωστὰ εἴδη βελονιᾶς, ὡς τὸ στρίφωμα, ἡ πατητή, τὸ γαζί, ἡ πισωβελονιά, ἡ κουμπότρυπα (ἀνάποδο φεστόνι), ἡ θηλειά, τὸ καβαλίκι, καὶ τὸ μαντάρισμα ἢ χαρίκωμα (βλ. λ. **ραπτική**). Εἰς τὴν κεντητικὴν τέχνην ἔχομεν ἐπίσης ποικιλίαν βελονιῶν ὡς : ἡ ρίζα, τὸ ἀζούρ, ἡ μπιμπίλα, τὸ ψαροκόκκαλον, τὸ φεστόνι.

Εἰς τὴν ἑλληνικὴν λαϊκὴν κεντητικὴν τέχνην, τὴν (ὁποίαν δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν εἰς *ἠπειρωτικὴν* καὶ *νησιώτικην*), ἔχομεν πλεῖστα εἴδη βελονιῶν, λόγῳ τῆς μεγάλης ποικιλίας εἰς τὴν τεχνικὴν καὶ τὸ σχέδιον τῶν ἑλληνικῶν κεντημάτων. Ἡ ὀνομασία ἑκάστης βελονιᾶς καθορίζεται ἀναλόγως τῆς τεχνικῆς της καὶ τοῦ τόπου εἰς τὸν ὁποῖον παρήχθη. Γενικῶς αἱ βελονιὲς εἶναι γραφτὲς καὶ ξομπλιαστές. Αἱ γραφτὲς κεντῶνται ὅλαι εἰς τὸ τελάρο καὶ εἶναι αἱ ἑξῆς : ἡ ἀσταχωτή, ἡ περαστή, ἡ νατουραλίσια ἢ τῆς ἀγαγιώταινας, ἡ στρωματσένια ἢ ἀναχυτή, ἡ τρυπητή, ἡ μονὴ ἢ διπλῆ ψηφητή, ἡ περαστή, ἡ ἁπλῆ ἢ διπλῆ μουστοπητή, ἡ καγκελωτὴ καὶ ἄλλαι. Αἱ ξομπλιαστὲς βελονιὲς εἶναι : ἡ σταυροβελονιά, ἡ ἴσια, ἡ γαζωτή, ἡ γυρτὴ (ἐκείνη ποὺ σταυρώνει τὴν μίαν μπάνταν μὲ τὴν ἄλλην), τὸ ψαραγκάθι κ.ἄ. (βλ. λ. **κέντημα**).

Τῶν δαντελλῶν αἱ βελονιὲς εἶναι ἐπίσης ποικίλαι καὶ ἡ ὀνομασία των εἶναι ἀνάλογος τῆς προελεύσεως καὶ τῆς τεχνοτροπίας των. Δαντέλλαι τῆς βελόνας εἶναι : ἡ ἐγγλέζικη δαντέλλα, ἡ βενετσιάνικη, ἡ κυπραίϊκη, τῆς Ἀλανσὸν κ.λ.π. (βλ. λ. δαντέλλα). ΑΙΜ. ΚΑΡΑΒΙΑ

Βελονιά *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάσθη ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Ἀν. Θράκης τὸ τουρκικὸν χωρίον *Ἰναλὲρ* τῆς ὑποδιοικήσεως Ἀρκαδιουπόλεως (Λουλὲ-Βουργάζ). Ἔκειτο πέντε ὥρας περίπου ΝΑ. αὐτῆς καὶ εἶχε 254 κατοίκους. Α. Θ. Σ.

βελονιάζω· δημοτ., κάμνω βελονιές, ράπτω ἀραιά, προχείρως, ἄλλως *τρυπώνω*· || περνῶ τὴν κλωστὴν εἰς τὴν ὀπὴν τῆς βελόνης.

Βελονιᾶς ἢ *Βενέτικος* *[Γεωγρ.]*. Ὁ κυριώτερος παραπόταμος ἐν τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ τοῦ ποταμοῦ Ἀλιάκμονος (βλ. λ.), εἰς ὃν εἰσρέει ΝΑ τῶν Γρεβενῶν. Διὰ τοῦ Βελονιᾶ εἰσρέουσιν εἰς τὸν Ἀλιάκμονα τὰ ὕδατα τῆς περιοχῆς τῆς περιοριζομένης ἐκ δυσμῶν ὑπὸ τῆς Πίνδου, ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς Σαμαρίνας μέχρι τῆς συναντήσεως ταύτης μετὰ τῆς ὀροσειρᾶς τῶν Χασίων ὀρέων, καὶ νοτίως μέχρι τοῦ Κακοπλεύρι, κειμένου βορείως τοῦ ὄρους Κρατσόβου (ὑψ. 1565). Ἡ περιοχὴ αὕτη ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐκαλεῖτο *Τυμφαία*. Ὁ Βελονιᾶς χωρίζεται ἀπὸ τοῦ πρὸς βορρᾶν παραποτάμου τοῦ Ἀλιάκμονος *Γρεβενιώτικον* ὑπὸ ἀντιστηρίγματος τοῦ ὄρους Παλιομάγειρος, ἀπὸ δὲ τοῦ πρὸς ἀνατολὰς παραποτάμου *Ξεριᾶ* ὑπὸ ἀντιστηρίγματος τοῦ Κακοπλεύρι.

Ὁ Βελονιᾶς ἔχει τρεῖς κυρίως πηγάς, τὴν πρώτην ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τῆς Πίνδου εἰς τὸ ὕψος τῆς Σαμαρίνας, τὴν δευτέραν ἀρχομένην νοτίως τῆς Περιβόλι καὶ τὴν τρίτην πηγάζουσαν ἐκ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τοῦ ὄρους Βαλιακάλντα, εὑρισκομένου βορειοδυτικῶς τῆς Μηλιᾶς. Τὸ ὅλον μῆκος τοῦ Βελονιᾶ, ἀπὸ τῆς μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένης πηγῆς αὐτοῦ, τῆς τοῦ κυρίως Βενέτικου, εἶναι 44 χιλιόμετρα ἄνευ τῶν μικρῶν καμπῶν. Τὸ κάτω ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ διασχίζει ἡ ἁμαξιτὴ ὁδὸς Γρεβενῶν-Σερβίων. Ν. Ι. Κ.

— *[Στρατ. Γεωγρ.]* Ἡ περιοχὴ τῆς κοιλάδος τοῦ Βελονιᾶ δὲν δύναται νὰ γίνῃ θέατρον μεγάλων ἐπιχειρήσεων ἕνεκα τῆς μὴ ὑπάρξεως ἐν αὐτῇ ὁδῶν καὶ κυρίως λόγῳ τοῦ ὕψους ταύτης ἀπὸ θαλάσσης (500 μ. περίπου). Ἀλλὰ διὰ τῆς ἀποφασισθείσης τῷ 1928 κατασκευῆς ὁδῶν θὰ εἶναι δυνατὴ ἡ μεταφορά, κυρίως δι' αὐτοκινήτων, στρατοῦ ἀπὸ τοῦ ἠπειρωτικοῦ θεάτρου ἐπιχειρήσεων πρὸς τὸ μακεδονικὸν καὶ τἀνάπαλιν κατὰ πᾶσαν ἐποχὴν πλὴν τῆς χειμερινῆς, καθότι αἱ χαμηλότεραι διαβάσεις τῆς Πίνδου, εὑρισκόμεναι εἰς ὕψος 1500 μ. περίπου ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, κλείονται ὑπὸ χιόνων κατὰ τὸν χειμῶνα. Ν. Ι. ΚΟΚΙΔΗΣ

βελόνιασμα (τό)· δημοτ., ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *βελονιάζω* : «ἀπάνω 's τὸ βελόνιασμα μοῦ 'ρθε νὰ σὲ κεντήσω» || νυγμός.

βελονίδιον (τὸ) (Belonidium) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δισκομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πεζιζιδῶν*. Ὁ ποδίσκος τῶν μυκήτων τούτων εἶναι βραχὺς καὶ ζωηρῶς χρωματισμένος, ὀρφνὸς ἢ ὀρφνέρυθρος. Τὰ σπόρια εἶναι κυλινδρικά, τρία συνήθως, ἐνίοτε περισσότερα. Τὸ μέγεθός του εἶναι μικρὸν καὶ ἀπαντᾷ σπανίως ἐπὶ ὑγροῦ προσφάτως λελιπασμένου χώματος. Δ.Ν.Π.

βελονίη (ἡ) (Belonie) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυλήδονων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ροδανθῶν*. Εἶναι δενδρύλλια ἀκανθώδη μὲ

Digitized by Google

φύλλα ἀντίθετα καὶ ἄνθη φυόμενα κατὰ τὰς μασχάλας τῶν φύλλων, μονήρη ἢ κατὰ κῦμα διατεταγμένα. Τὰ ἄνθη εἶναι κανονικὰ καὶ ἑρμαφρόδιτα, ἕκαστον δ' ἀποτελεῖται ἐκ κάλυκος διῃρημένου εἰς πέντε θαλαμίσκους. Οἱ στήμονες εἶναι πέντε. Ἡ μονόχωρος ᾠοθήκη γίνεται κατὰ τὴν ὡρίμανσιν πολυσπερμικὸς καψοειδὴς καρπός. Τοῦ γένους τούτου ὑπάρχουσιν εἴδη τινά, ὧν γνωστότερον εἶναι *βελονίη ἡ δριμεῖα* (Belonia aspera), ἥτις εἶναι ἰθαγενὲς τῶν Ἀντιλλῶν δενδρύλλιον, τοῦ ὁποίου ὁ κορμὸς ἐνέχει φαρμακευτικὰς ἰδιότητας. Δ. Ν. Π.

βελόνιον (τὸ) (Belonium) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δισκομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πεζιζιδῶν*. Οἱ μύκητες οὗτοι διακρίνονται ἐκ τῶν σαρκωδῶν ἢ κηρωδῶν ἀποθηκίων τῶν σπορίων των, ἅτινα εἶναι ἐπιμήκη. Γνωστὸν εἶδος εἶναι *βελόνιον τὸ τῶν ἀγρωστωδῶν* (Belonium gramineus), ἀπαντῶν ἐπὶ τῶν βλαστῶν τῶν ἀπεξηραμένων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

βελονίς,—*ίδος* (ἡ)· μικρὰ βελόνη, βελόνιον, κοιν. *βελονάκι*.

βελονῖται (οἱ) *[Πετρογρ.]*. Οὕτω καλοῦνται οἱ ἐκ τῶν μικροσκοπικῶν στερεῶν ἐγκλεισμάτων τῶν πετρωμάτων διαφανεῖς μικρόλιθοι (βλ. λ.). Εἶναι συνήθως βελονόσχημοι, ἀκανθοειδεῖς, εὐθύγραμμοι καὶ κατὰ τὰ δύο πέρατα εἰς ἀμβλὺ καταλήγοντες, σφηνοειδεῖς ἢ κατὰ τὰ πέρατα αὐτῶν διχαλωτοί. Ἄλλοτε πάλιν σχηματίζουσι συσσωματώματα ἀστεροειδῆ ἢ εἶναι συμπεπλεγμένοι εἰς βροχίδας. Ὅλοι οἱ βελονῖται εἶναι οὐ μόνον διαφανεῖς ἀλλὰ καὶ πολοῦσι τὸ φῶς, ὅπερ δηλοῖ ὅτι συνίστανται ἐξ ὕλης κρυσταλλοφυοῦς. Γ.Κ.Γ.

βελονίτη (ἡ) (Belonite) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀποκυνανιδῶν*. Εἶναι δενδρύλλια ἰθαγενῆ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Δ. Ν. Π.

βελονογάστηρ (ὁ) (Belonogaster) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας *σφηκιδῶν*. Τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα αὐτῶν εἶναι: Σῶμα μικρόν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, τριχωτὸν καὶ μέλαν μετὰ λευκῶν ἢ ἐπιξάνθων κηλίδων ἢ γραμμώσεων. Οἱ πόδες των εἶναι κυλινδρικοί, λεῖοι καὶ φέρουσιν ἀραιὰς τρίχας κατὰ τὴν ἐσωτερικήν των ἐπιφάνειαν. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἑπτὰ γνωστὰ εἴδη, ὧν ἕν, ὁ *βελονογάστηρ ὁ ἰνδικὸς* (Belonogaster indicus), ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας, καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἓξ εἶναι ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Μαδαγασκάρης. Ἐκ τῶν ἀφρικανικῶν εἰδῶν κοινότερον εἶναι *βελονογάστηρ ὁ πυρρότριχος* (Belonogaster rufipennis), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τῆς Ἀφρικῆς. Οὗτος ἔχει μῆκος 25 περίπου χιλιοστομέτρων, χρῶμα ράχεως πυρρὸν καὶ κεφαλήν, πλευρὰς καὶ τὸ ἥμισυ ὄπισθεν τῆς κοιλίας μελανῶς ἐχρωματισμένα. Τὰ κεντήματά του εἶναι ὀδυνηρότατα, γενικῶς δὲ ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν θεωρεῖται ἐπικίνδυνον ἔντομον. Δ.Ν.Π.

Βελονογάστηρ ὁ πυρρότριχος.

βελονογλωσσικὸς *μῦς [Ἀνατομ.]*. Ὁ μῦς οὗτος εἶναι ἐκ τῶν ἑτεροχθόνων μυῶν τῆς γλώσσης. Λεπτὸς καὶ τενοντοειδὴς ἐκφύεται ἑκατέρωθεν ἐκ τῆς βελονοειδοῦς ἀποφύσεως καὶ ἐκ τοῦ βελονοϋοειδοῦς συνδέσμου καὶ εἰσδύεται εἰς τὰ πλάγια τῆς ρίζης τῆς γλώσσης, ἔνθα σχίζεται εἰς δύο δεσμίδας, τὴν ἄνω καὶ τὴν κάτω. Καὶ ἡ μὲν ἄνω διήκει κατὰ μῆκος τοῦ πλαγίου χείλους τῆς γλώσσης μέχρι τῆς κορυφῆς αὐτῆς, ἡ δὲ κάτω διήκει λοξῶς ἐπὶ τὰ ἐντὸς εἰς τὴν βάσιν τῆς γλώσσης. Ἕλκει τὴν γλῶσσαν πρὸς τὰ ἄνω καὶ ὀπίσω καὶ νευροῦται ὑπὸ τοῦ ὑπογλωσσίου νεύρου. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

βελονογναθικὸς *σύνδεσμος [Ἀνατομ.]*. Ὁ σύνδεσμος οὗτος εἶναι ἐκ τῶν ἐπικουρικῶν τῆς κροταφογναθικῆς διαρθρώσεως· ἐκφύεται ἐκ τῆς βελονοειδοῦς ἀποφύσεως καὶ καταφύεται εἰς τὴν γωνίαν τῆς κάτω γνάθου, ἐξαπλούμενος δίκην ριπιδίου. Ι. Π.

βελονόγναθος (ὁ) (Belonognathus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου εἶναι σαρκοφάγα καὶ διακρίνονται ἐκ τοῦ λίαν πεπλατυσμένου σώματος, ὅπερ ἔχει χρῶμα φαιὸν ἢ μελανὸν κιτρίνως στικτόν. Αἱ βελονόγναθοι ζῶσιν ἐπὶ τῶν φλοιῶν τῶν δένδρων καὶ εἶναι ἔντομα ἰθαγενῆ τῆς τροπικῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Μαδαγασκάρης. Δ. Ν. Π

βελονοειδὴς (ὁ, ἡ),—*ὲς* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ βελόνην: «βελονοειδῆ φύλλα», τὰ φύλλα φυτῶν τινων, ἰδίως τῶν κωνοφόρων δένδρων, ἅτινα διακρίνονται ἐκ τοῦ κυλινδρικοῦ, ἐπιμήκους καὶ αἰχληροῦ, ἐν εἴδει βελόνης, σχήματός των.

— **βελονοειδὴς** *ἀπόφυσις [Ἀνατομ.]*. Προβολὴ ὀστεΐνη, λεπτή, μακρὰ ὡς 4 ἑκμ. καὶ ἀκιδωτή, κειμένη ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας τῆς λιθοειδοῦς μοίρας τοῦ κροταφικοῦ ὀστοῦ, περιβαλλομένη κατὰ τὴν βάσιν ὑπὸ τῆς ἐλυτροειδοῦς ἀποφύσεως τοῦ τυμπανικοῦ πετάλου, παρέχουσα δὲ πρόσφυσιν εἰς τὸν βελονοειοῦδῆ μῦν. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

βελονοθήκη (ἡ) καὶ *ραφιδοθήκη* (aciarium)· θήκη διὰ φύλαξιν βελονῶν.

Ἡ λέξις ἀπαντᾷ μόνον εἰς τὰ γλωσσάρια, φαίνεται ἐν τούτοις πολὺ παλαιά. Ἡ εἰκὼν 1 παριστᾷ τοιαύτην θήκην εἰς τὸ ἥμισυ τοῦ μεγέθους τοῦ πρωτοτύπου, ἔχουσαν μορφὴν μικροῦ ροπάλου καὶ ἐφωδιασμένην μὲ κάλυμμα προσκεκολλημένον εἰς μικρὸν ψέλλιον. Τὸ κόσμημα τοῦτο ἀνευρέθη ἐν Κριμαίᾳ ἐντὸς τάφου τοῦ ἀρχαίου Παντικαπαίου μετ' ἄλλων κειμηλίων ἀνηκόντων εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς δοκιμωτέρας ἑλληνικῆς τέχνης. Ἡ ἐν σχ. 3 εἰκονιζομένη θήκη, ἐξ ὀστοῦ, ἀπετέλει μέρος τοῦ περιεχομένου τῶν κυτίων ἐκείνων (κιστῶν), ἐντὸς τῶν ὁποίων αἱ γυναῖκες ἀπέθετον τὰ χρειώδη διὰ τὸ λουτρὸν καὶ τὸν καλλωπισμόν. Πολλὰ τοιαῦτα κυτία διαφόρων σχημάτων ἀνακαλυφθέντα ἐν Πομπηίᾳ φαίνεται ὅτι εἶχον τὸν αὐτὸν προορισμόν. Τέλος ἐπὶ ἀγγείου ἀνευρεθέντος ἐν Ἀθήναις, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀπεικονίζεται σκηνὴ καλλωπισμοῦ, ὁ Στάκκελμπεργ (Gräber der Hellenen, τόμ. XXXIII) πιστεύει, ὅτι διέκρινε τεμάχιον ὑφάσματος μὲ βελόνας, ὅμοιον πρὸς τὰς σημερινὰς βελονοθήκας τῶν γυναικῶν, τὸ ὁποῖον ὑπηρέτρια προσφέρει εἰς καλλωπιζομένην κυρίαν. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη φαίνεται ὀρθή, καίτοι ὁ συγγραφεὺς οὐδὲν κείμενον πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης αὐτοῦ ἀναφέρει.

Εἰς νεωτέρους χρόνους αἱ βελονοθῆκαι κατεσκευάζοντο ἐκ ποικίλων ὑλῶν (ξύλου, ὀστοῦ, μετάλλων κλπ.) ὑπὸ μορφὴν πολλάκις ἀληθινῶν καλλιτεχνημάτων, ὅπως τὸ ἐν σχ. 2 εἰκονιζόμενον κομψοτέχνημα, ἐξ ἐλεφαντόδοντος, ἔχον ἐξωτερικὴν ὄψιν ἀγαλματίου ἀξιολόγου τέχνης. Κατὰ τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνας ἐσυνηθίζοντο πολὺ αἱ βελονοθῆκαι ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, διακοσμημέναι ἐνίοτε καὶ διὰ πολυτίμων λίθων. Κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχήν,—καθ' ἣν ἡ χρῆσις τῆς βελόνης τείνει ὁλονὲν νὰ ἐκλείψῃ ἀπὸ τὰς ἀσχολίας τῶν πλουσίων γυναικῶν,—αἱ βελονοθῆκαι κατὰ φυσικὸν λόγον ἔπαυσαν ν' ἀποτελοῦν ἀντικείμενα διακοσμητικὰ καὶ πολυτελείας καὶ κατασκευάζονται ἐκ κοινῶν ὑλικῶν, διὰ βιομηχανικῆς κατὰ τὸ πλεῖστον παραγωγῆς. —Ω

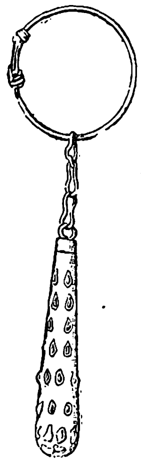

Σχ. 1.

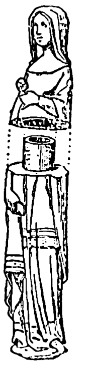

Σχ. 2.

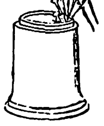

Σχ. 3.

βελονόκαρφο (τό)· ἄλλως *καρφοβελόνα*, *πρόκκα*.

βελονοκάτοχον (τὸ) *[Ἰατρ.]*. Χειρουργικὸν ἐργαλεῖον ἐν εἴδει λαβίδος, χρησιμεῦον πρὸς συγκράτησιν τῆς βελόνης κατὰ τὴν ραφὴν τῶν τραυμάτων· ἔχει μῆκος 20 ἑκ. περίπου. Ι. Κ. Κ.

βελονομαστοειδὲς *τρῆμα [Ἀνατομ.]*. Τρῆμα (ἄλλως ὀνομαζόμενον «*κάτω στόμιον τοῦ προσωπικοῦ ἢ φαλλοπιανοῦ πόρου*») κείμενον ἐπὶ τῆς προσθίας κάτω ἐπιφανείας τοῦ λιθοειδοῦς μέρους τοῦ κροταφικοῦ ὀστοῦ, ἐπὶ τὰ ἐντὸς τῆς μαστοειδοῦς καὶ ὄπισθεν τῆς βελονοειδοῦς ἀποφύσεως. Διὰ τοῦ τρήματος ἢ τοῦ πόρου τούτου ἀναδύεται τὸ προσωπικὸν νεῦρον καὶ ἡ βελονομαστοειδὴς ἀρτηρία. Ι. Π.

βελονονυγμὸς (ὁ) (Akupunktur) *[Ἰατρ.]*. Ἐπέμβασις χειρουργικὴ ἀπηρχαιωμένη, συνισταμένη εἰς τὴν εἰσαγωγὴν μιᾶς ἢ πλειόνων βελονῶν εἰς ἄλγοῦντα τοῦ σώματος μέλη. Ἡ μέθοδος αὕτη, οὖσα γνωστὴ παρὰ τοῖς Σίναις καὶ Ἰάπωσιν, ἄγνωστος δὲ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν, ἀπετέλει ἓν τῶν κυριωτάτων μέσων τῆς ἰατρικῆς, πρὸς θεραπείαν μεγάλου ἀριθμοῦ νοσημάτων, ἀναγομένων εἰς τὸ πλαίσιον τῶν νευρικῶν διαταραχῶν καὶ ρευματοειδῶν πόνων. Πρὸς τοῦτο μεταχειρίζονται λεπτοτάτας βελόνας ἐκ χρυσοῦ, ἀργύρου ἢ καὶ ἐκ χάλυβος, μήκους 4—5 δακτύλων, ἃς ἐμπηγνύουσιν εἰς τὸ δέρμα καὶ διὰ τούτου εἰς τὰ ὑποκείμενα ὄργανα, εἴτε ἀπωθοῦντες ἀμέσως, εἴτε συστρέφοντες μεταξὺ τῶν δακτύλων, εἴτε τέλος τύπτοντες κατὰ τὸ ἐλεύθερον ἄκρον διὰ τοῦ δακτύλου ἢ διὰ μικρᾶς ἐξ ἐλεφαντόδοντος σφύρας. Ἐνίοτε ἐπὶ τοῦ τόπου τοῦ βελονονυγμοῦ ἀνάπτεται μικρὸς κύλινδρος ἐκ φύλλων ἀρτεμισίας, γιγνομένης οὕτω τοπικῆς καυτηριάσεως. Δὲν εἶναι γνωστὸν πῶς ἐπενήργουν οἱ βελονονυγμοὶ πρὸς κατάπαυσιν τῶν πόνων, καθ' ὧν ἐγίνετο χρῆσις, καίτοι ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου μεγάλη συζήτησις ἐγένετο ἀπὸ τοῦ 1820—1840. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἐπὶ μεγάλου ἀριθμοῦ νοσημάτων ἐγίνετο χρῆσις τοῦ βελονονυγμοῦ, ὡς π.χ. νεοπλασία τῆς μήτρας μετὰ πόνων, ρευματισμοί, στηθάγχη, νευραλγίαι ἰσχυακοῦ, προσωπικοῦ, μετωπιαίου, γαστρῖτις, πλευροδυνίαι, τέτανος, ὑστερία, παραλύσεις διάφοροι, παθήσεις ὀστῶν, ὕδρωψ, ψευδαρθρώσεις κ.τ.τ. Ἐπίσης ἐγίνετο χρῆσις τοῦ βελονονυγμοῦ ἐπὶ ἀσφυξίας πρὸς ἐπαναφορὰν ἐν τῇ ζωῇ. Ἡ μέθοδος αὐτοῦ εἰσήχθη ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τὸ 1683 ὑπὸ τοῦ Ὀλλανδοῦ χειρουργοῦ Ten-Rhynn, ἔκτοτε ὅμως ἐγκατελείφθη τεθεῖσα ἐν ἀχρηστίᾳ ὅτε πάλιν κατὰ τὸ 1810 ἐπανέφερε τοῦτον ἐν χρήσει ὁ Γάλλος ἰατρὸς Dr Berlioz καὶ κατόπιν ὁ Bretonneau καὶ κατὰ τὸ 1824—1826 ὁ J. Cloquet. Τὸν οὕτως ἐκτελούμενον βελονονυγμόν, ἐγκαταλειφθέντα ἤδη, συνεδύασαν μετὰ ἠλεκτρισμοῦ, καὶ οὕτω προέκυψε σήμερον ὁ *γαλβανονυγμός*, οὗ γίνεται χρῆσις σπανίως εἰς νευραλγικὰς παθήσεις, ἰδίως εἰς τὴν ἰσχιάδα, διὰ διοχετεύσεως ρεύματος γαλβανικοῦ.

Ἀνάλογον εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Baunscheidt (Μόναχον) κατὰ τὸ ἔτος 1850 εἰσαχθὲν εἰδικὸν ἐργαλεῖον ὀνομαζόμενον «Lebenswecker», ὅπερ ἐπιφέρει βελονονυγμούς τινας εἰς τὸ δέρμα τῆς ἀλγούσης χώρας, ἐπαλειφομένους ἀκολούθως δι' ἐρεθιστικῆς οὐσίας (διαλύσεως ἐλαίου Κρότωνος), ὅπως προκληθῇ φλεγμονὴ τοῦ δέρματος. Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Baunscheidtismus. Ι. Κ. ΚΑΛΛΙΤΖΗΣ

βελονοποιεῖον (τό)· ἐργαστήριον κατασκευῆς βελονῶν. Ὁ τεχνίτης: ***βελονοποιός***.

βελονοπτέρυγα (τὰ) (Belonopteryga) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χαραδριδῶν*. Τὰ βελονοπτέρυγα ἔχουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Ἀνάστημα ὅμοιον πρὸς τὸ τῆς περιστερᾶς τῆς κοινῆς, κεφαλὴν μᾶλλον στρογγύλην καὶ φέρουσαν συνήθως λοφίον, ἀποτελούμενον ἀπὸ λεπτὰ βελονοειδῆ πτερά. Ράμφος βραχύτερον τῆς κεφαλῆς ἀποτόμως ἐξογκούμενον κατὰ τὸ ἄκρον του. Πόδες ἰσχυροὶ καὶ μᾶλλον λεπτοί, μὲ τρεῖς δακτύλους προσθίους καὶ ἕνα ὀπίσθιον. Γνωστότερα εἴδη εἶναι:

Βελονοπτέρυνος ὁ λοφιοφόρος (Belonopterygus cristatus). Τὸ εἶδος τοῦτο διακρίνεται ἐκ τοῦ χαρακτηριστικοῦ λοφίου, τῆς πρασινομελανῆς ράχεως, τῆς ὑπολεύκου κοιλίας καὶ τοῦ μελανοῦ μὲ μεταλλικὰς ἀνταυγείας στήθους του. Ἀπαντᾷ ἐν Εὐρώπῃ καὶ βορείῳ Ἀφρικῇ μέχρι τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης.

Βελονοπτέρυγος ὁ γουϊάνειος (Belonopterygus cayannensis). Εἶναι ἰθαγενὴς τῆς Βραζιλίας καὶ τῆς Γουϊάνας καὶ διακρίνεται ἐκ τοῦ πυρροξάνθου πτερώματός του, τῆς λευκῆς ράχεως καὶ λαιμοῦ του καὶ τῶν παρειῶν, αἵτινες φέρουσι λευκὴν λωρίδα διήκουσαν μέχρι τῆς βάσεως τοῦ ράμφους, τῆς λευκῆς περιμέτρου τῶν πτερύγων καὶ τοῦ ὁμοιοχρώμου κατωτέρου μέρους τῆς κοιλίας του. Τὸ ἄνω μέρος τῆς κεφαλῆς, τοῦ στήθους καὶ τοῦ ἄκρου τῆς οὐρᾶς εἶναι μελανά, τὸ δὲ ράμφος καὶ οἱ πόδες μελανόφαιοι.

Βελονοπτέρυγος ὁ γουϊάνειος.

Τὸ κυνήγιον τῶν βελονοπτερύγων γίνεται κατὰ τὸν χειμῶνα κυρίως καὶ ἐντὸς ὑγρῶν καὶ τελματωδῶν μερῶν. Δ. Ν. Π.

βελονοπώλης (ὁ)· ὁ πωλῶν βελόνας, ὁ μικρέμπορος, ὁ ἔμπορος ψιλικῶν.

— *[Ἀρχ.]* Ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους ἡ λέξις λαμβάνεται καὶ ὡς κύριον ὄνομα πλουσίου τοκιστοῦ Ἀθηναίου (πλουτήσαντος ἐκ τῆς πωλήσεως βελονῶν καὶ τῶν ὁμοίων), ὁ ὁποῖος φέρεται ὡς μέλλων νὰ δυσαρεστηθῇ, ὅταν ἀναβλέψας ὁ τυφλὸς θεὸς Πλοῦτος εὐνοήσῃ τοὺς ἀγαθούς. Γ. Ι. Κ.

βελονορυγχίδαι (οἱ) (Belonorynchidae A. Sm. Woodw.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ἰπποτάξιν τῶν *βελονορύγχων γανοειδῶν* ἰχθύων. Τὰ ζῷα ταῦτα ἔφερον κρανίον μὲ ἐπιμεμηκυσμένον, εἰς ὀξὺ καταλῆγον, ρύγχος. Εἰς τὴν οἰκογένειαν ταύτην ἀνήκουν τὰ γένη *σαυριχθύς*, *βελονόρυγχος*, *σταυρόρυγχος*, *στενοπροτομή*. Ἔζησαν μόνον κατὰ τὸν μεσοζωϊκὸν αἰῶνα. Γ. Κ. Γ.

βελονόστομος (ὁ) (Belonostomus Ag.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀσπιδορυγχιδῶν γανοειδῶν* ἰχθύων. Τῶν ζῴων τούτων ἡ κάτω σιαγὼν ἦτο σχεδὸν ἐξ ἴσου μακρὰ ὅσον καὶ τὸ ρύγχος των. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμα-

Digitized by Google

των τῆς ἀνωτέρας (λευκῆς) ἰουρασίου ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν Νότιον Γερμανίαν καὶ τὸ Cerin, ὡς ἐπίσης καὶ ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας κρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος ἐν Ἰταλίᾳ, Ἰστρίᾳ, Μεξικῷ, Καρπαθίοις, καὶ τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς ἐν Ἀγγλίᾳ, Βραζιλίᾳ, Κβηνσλανδίᾳ. Γ. Κ. Γ.

βελονότρυπα (ἡ)· ἡ τρύπα τῆς βελόνης, δι' ἧς περᾶται ἡ κλωστή.

βελονοϋοειδὴς *μῦς [Ἀνατομ.]*. Ἐκφύεται ἐκ τῆς βάσεως τῆς βελονοειδοῦς ἀποφύσεως τοῦ κροταφικοῦ ὀστοῦ καὶ φερόμενος πρὸς τὰ κάτω καὶ πρόσω καταφύεται εἰς δ. μέρος συνάπτεται τὸ σῶμα τοῦ ὑοειδοῦς ὀστοῦ πρὸς τὸ μεῖζον κέρας αὐτοῦ. Ἕλκει τὸ ὑοειδὲς πρὸς τὰ ἄνω καὶ ὀπίσω· νευροῦται δὲ ὑπὸ κλάδου τοῦ προσωπικοῦ νεύρου. Ι. Π.

βελονοῦχος (ὁ, ἡ), —ον (τό). Ὁ ἔχων βελόνην, ὄργανον ἐφωδιασμένον μὲ βελόνην.

βελονοῦχος (ὁ) (Belonuchus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, πενταμεροῦς συμμετρίας, τῆς οἰκογενείας τῶν *συλφιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἀμερικήν, διακρινόμενα διὰ τὰ λαμπρὰ χρώματα τοῦ σώματός των. Δ. Ν. Π.

βελονοφαρυγγικὸς *μῦς [Ἀνατομ.]*. Ἀποτελεῖται, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ τοῦ φάρυγγος μύες, ἐκ *γραμμωτῶν* (=προαιρετικῶν) μυϊκῶν ἰνῶν· ἐκφύεται ἐκ τῆς βάσεως τῆς βελονοειδοῦς ἀποφύσεως, αἱ δὲ ἶνες αὐτοῦ φερόμεναι πρὸς τὰ κάτω καὶ πρόσω ἐξαπλοῦνται εἰς τὸ πλάγιον φαρυγγικὸν τοίχωμα καὶ τελευτῶσιν αἱ μὲν ὑπὸ τὸν βλεννογόνον τοῦ φάρυγγος, αἱ δὲ ὑπὸ τὴν κάψαν τῆς ἀμυγδάλης, αἱ δὲ εἰς τὴν ἐπιγλωττίδα, τὸν θυρεοειδῆ καὶ τὸν κρικοειδῆ χόνδρον. Ι. Π.

βελονοφοβία (ἡ) (Belonophobie) *[Ἰατρ.]*. Ψυχικὴ κατάστασις ἐκδηλοῦσα φόβον ἀγχώδη, παρακωλύοντα νὰ ἐγγίσῃ τις καρφίδας ἢ βελόνας καὶ ἐμπνέοντα τὴν ἀποστροφὴν πρὸς πᾶν ὀξύαιχμον. Μ. Ν. Κ.

βελονοφόρος (ὁ) (Belonophorus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρυθροξυλοειδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει δένδρα μὲ φύλλα ἀντίθετα. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος, *βελονοφόρος ὁ μέγας* (Belonophorus magnus), ἀπαντῶν εἰς τὴν νῆσον τοῦ ἁγίου Θωμᾶ. Δ. Ν. Π.

βελονοφύλαξ (ὁ). Ὁ χειριστὴς τῆς *βελόνης* τῶν σιδηροδρομικῶν ἢ τροχιοδρομικῶν κλειδῶν, ὁ ἄλλως ὀνομαζόμενος **κλειδοῦχος** (βλ. λ.). Δ.Κ.Α.

Βελονοχώριον *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάσθη ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Ἀν. Θρᾴκης τὸ τουρκικὸν χωρίον *Ἰγνεσῆ-κιοΐ*, τῆς ὑποδιοικήσεως Δρογγυλίου (Λαλᾶ-πασᾶ). Κάτοικοι (1920) 314. Α. Θ. Σ.

βελονωτός, —ή, —όν· ὁ ὅμοιος πρὸς βελόνην, βελονοειδής· || ὁ ἐφωδιασμένος μὲ βελόνην, ὁ βελονοῦχος, ἐπὶ ὀργάνων.

— **βελονωτὰ** *ὅπλα*· βλ. ὅπλα.

βελοπελτὶς (ἡ) (Belopeltis Voltz) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν *πρωτοτευθιδῶν*, *τευθιδῶν δεκαπόδων διβραγχιωτῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας ἰουρασίου ἢ λιασίου (λιάσιον Ε) ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

«Βελὸξ» *[Ναυπηγ.]*. Τὸ μεγαλύτερον τῶν γαλλικῶν ἱστιοφόρων θαλαμηγῶν ψυχαγωγίας. Εἶχεν ἐξαρτισμὸν ἡμιολίας (λόβερ), μῆκος 39,02 μέτρ., πλάτος 7,22 καὶ ἐκτόπισμα 300 τόννων. Τῆς κομψῆς ταύτης θαλαμηγοῦ τὸ ὑπόδειγμα διατηρεῖται ἐν τῷ Musée de Marine ἐν Παρισίοις. Σ. Ε. Λ.

βελοπέκτεν (τὸ) (Velopecten Philippi) *[Παλαιοζῳολ.]*. Ὑπογένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὸ γένος *πέκτεν (κτείς)* τῆς οἰκογενείας τῶν *πεκτινιδῶν ἀνισομυαρίων ἐλασματοβραγχίων* μαλακίων. Αἱ θύραι τοῦ ὀστράκου των εἶναι συχνὰ κυματοειδῶς ῥυτιδωμέναι, ἐκτὸς δὲ τῶν κυρίων ῥαβδώσεων φέρουν καὶ μικροτέρας τοιαύτας δευτέρας καὶ τρίτης τάξεως. Ἡ δεξιὰ θύρα ἔχει μορφὴν καλύμματος, ἐνῷ ἡ ἀριστερὰ εἶναι κυρτή. Λείψανά των εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς τριασίου μέχρι καὶ τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

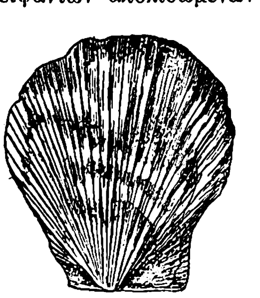

Τὸ *βελοπέκτεν* abjectus.
[Ἐκ στρωμάτων τῆς ἰουρασίου διαπλάσεως (φαιᾶς ἰουρασίου) ἐκ τοῦ Balin τῆς Κρακοβίας.]

βελοπερόνη (ἡ) (Beloperone) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκανθιδῶν*. Εἶναι δενδρύλλια κομψότατα, μὲ ἐπιμήκη φύλλα, κυανοῦ ἢ πορφυροῦ χρώματος, ἀναφαινόμενα κατὰ τὰς μασχάλας ἢ τὰς κορυφὰς τῶν κλάδων. Ὁ κάλυξ φέρει πέντε βαθείας καὶ εὐρείας διαιρέσεις. Οἱ στήμονες εἶναι δέκα καὶ φέρουσιν ἀνθῆρας μὲ ᾠοειδεῖς θαλαμίσκους. Ὁ καρπὸς εἶναι κάψα περικλείουσα τέσσαρα ἔγχροα σπέρματα. Τοῦ γένους τούτου εἶναι γνωστὰ περὶ τὰ τριάκοντα εἴδη, πάντα ἰθαγενῆ τοῦ νέου κόσμου. Κοινότερον εἶδος εἶναι *βελοπερόνη ἡ ὡραία* (Beloperone pulchra), ἰθαγενὲς φυτὸν τῆς βορείου Ἀμερικῆς, καλλιεργούμενον καὶ ἐν Εὐρώπῃ πρὸς κόσμον ἐντὸς θερμοκηπίων. Δ. Ν. Π.

βελοποιὸς (ὁ, ἡ)· ὁ κατασκευάζων βέλη. —Ἀφηρημ. **βελοποιία**.

Βελοπούλα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἐρημόνησος, ἔχουσα μῆκος 2 περίπου μιλλίων ΒΒΔ πρὸς ΝΝΑ, εὑρισκομένη εἰς 32 μίλ. πρὸς Μεσοβορρᾶν τῆς Μαλέας (κάβο Μαλιά) καὶ εἰς 45 μίλ. πρὸς Σκιρωνοζέφυρον τῆς Μήλου, ἔχουσα δὲ μέγιστον ὑψόμετρον 700 ποδῶν· ὀνομάζεται δὲ καὶ *Βελόπουλο* καὶ *Καΰμένη* καὶ *Παραπόλα*. Ὁ Ἄραψ Ἐδριζὶ τὴν τοποθετεῖ, ἐσφαλμένως, εἰς 50 μίλ. ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου «*Μελάσσα*» (Μαλέας) καὶ 25 μίλ. ἀπὸ τῆς Μήλου, λογίζων αὐτὴν μεταξὺ τῶν νήσων τῆς Ρωμανίας τοῦ Ἀρχιπελάγους καὶ ὡς «ἐξάρτημα τῆς Πελοποννήσου οὔσης πρὸς δυσμὰς αὐτῆς, τῆς Μήλου οὔσης πρὸς ἀνατολάς της». Τὴν ὀνομάζει δὲ *Μπαρεμπάλα (Παραπόλα)*. Εἰς τὸν χάρτην ὅμως τοῦ Αἰγαίου τῶν παρεμβεβλημένον εἰς τὴν «Description exacte des îles de l' archipel», κατὰ μετάφρασιν τοῦ φλαμανδικοῦ ἔργου τοῦ Dapper (Amsterdam 1703), καθὼς καὶ εἰς τὸν χάρτην «Insulis Creta cum adjacentibus Aegaei Maris insula» τοῦ Joh. Bapt. Hammanus (Noribemberge 1730), ἡ νῆσος ἀναφέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα Bella Pola (*Μπέλλα Πόλα*). Ἡ Βελοπούλα οὐδὲν παρουσιάζει ἴχνος προσφάτων ἡφαιστειογενῶν ἐκδηλώσεων μολονότι ὀνομάζεται καὶ *Καΰμένη*. Πιθανὸν ἡ ὀνομασία αὕτη νὰ ἔχῃ αἰτίαν μεγάλην πυρκαϊάν, ἀποτεφρώσασαν τὴν ὑπὸ ἀγρίων καὶ ἀνεπτυγμένων πρίνων καλυπτομένην ἔκτασίν της.

Λείψανον τῆς Αἰγηΐδος ἡ Βελοπούλα, παρουσιάζει ἀπὸ τεκτονικῆς ἀπόψεως ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον, καθ' ὅσον τὰ στρώματά της διευθύνονται πρὸς ΒΔ—ΔΒΔ.

Ἐπὶ τῆς ΒΔ τῆς νήσου ἐσχατιᾶς (πλάτ. 36° 55′ 35″ Β, μῆκ. 23° 27′ 23″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1685: Venetico to Spezzia) λειτουργεῖ ἀπὸ τοῦ 1884 φάρος, ὅστις σήμερον (1928) ἀποδίδει φωτοβολίαν μηχανήματος ἄνω τῶν 55 μιλλίων. Εἰς 10 ½ μίλ. ΝΑ τῆς Βελοπούλας ὀρθοῦται κυβοειδὴς ἡ ἐπικίνδυνος βραχονησὶς *Καράβι*, ἐφ' ἧς θὰ τοποθετηθῇ προσεχῶς (1929) φάρος αὐτόματος. Οἱ φαροφύλακες μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των καὶ ἐλάχιστοι ἀνθρακεῖς καὶ ποιμένες ἀποτελοῦσι τὸν μόνον πληθυσμὸν τῆς Βελοπούλας. Σ. Ε. Λ.

βελοπουρίνη (Velopurin) *[Φαρμακ.]* Βάσις πρὸς κατασκευὴν ἀλοιφῶν. Κ. Γ. Μ.

Βελόπους (ὁ) (Belopus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος, *βελόπους ὁ καρμήλειος* (Belopus carmelita), ἰθαγενὲς τῆς Βραζιλίας ἔντομον. Δ. Ν. Π.

βελοπτέρα (ἡ) (Beloptera Desh.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βελοπτεριδῶν σηπιοειδῶν*

Βελοπτέρα.
[Ἔμβολον τοῦ ὀστράκου τῆς βελοπτέρας τῆς βελεμνιτοειδοῦς εἰς τρεῖς ἀπόψεις: ἀριστερὰ ἀπὸ τῆς κοιλιακῆς πλευρᾶς, δεξιὰ ἀπὸ τῆς ῥαχιαίας καὶ ἐν τῷ μέσῳ πλευρικὴ ἄποψις.]

δεκαπόδων διβραγχιωτῶν μαλακίων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Γαλλίᾳ. Γ. Κ. Γ.

βελοπτερέλλα (ἡ) (Belopterella Naef.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βελοπτεριδῶν σηπιοειδῶν δεκαπόδων διβραγχιωτῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Κοπεγχάγην. Γ. Κ. Γ.

βελοπτερίδαι (οἱ) (Belopteridae) *[Παλαιοζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *σηπιοειδῶν διβραγχιωτῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Τὸ ἔμβολον τοῦ ὀστράκου των ἦτο χονδροειδές, ὅμοιον πρὸς τροχαλίαν καὶ κεκαμμένον πρὸς τὴν κοιλιακὴν πλευρὰν (βλ. εἰκόνα εἰς λ. βελοπτέρα). Λείψανά των εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βελοπτερίνα (ἡ) (Belopterina Mun. Chalmas) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν *τῶν βελοπτεριδῶν σηπιοειδῶν δεκαπόδων διβραγχιωτῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωικοῦ αἰῶνος ἐν Γαλλίᾳ. Γ. Κ. Γ.

βελοριτίνα (ἡ) (Veloritina Meek) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *συρηνιδῶν ἑτεροδόντων ὁμομυαρίων ἐλασματοβραγχίων* μαλακίων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βελόρριν (ὁ) (Belorhin) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τετραμεροῦς συμμετρίας τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἓξ εἴδη ἰθαγενῆ τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν. Δ. Ν. Π.

βελόρρυγχον (ὁ) (Belorynchus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, τετραμεροῦς συμμετρίας, τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*. Γνωστὰ δύο εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας. Δ. Ν. Π.

βέλος, —ους (τό)· τὸ βαλλόμενον, τὸ βλῆμα, ἰδίᾳ δὲ τὸ διὰ τοῦ τόξου βαλλόμενον φονικὸν ὄργανον τῶν ἀρχαίων, κοιν *σα(γ)ίττα* ἢ *σα(γ)ιττάρι*· || μεταφρ. πᾶν τὸ δίδον τὴν ἐντύπωσιν βέλους εἴτε εἰς ταχύτητα κινήσεως, εἴτε εἰς διαπεραστικότητα, εἴτε εἰς ὀδυνηρὰν ἐνέργειαν: «βέλος Διός», ὁ κεραυνός, «βέλος ὀμμάτων», «ἐξ οἰκείων τὰ βέλη», «βέλη τοῦ πονηροῦ», «βέλη συκοφαντίας» || σημεῖον γραφικὸν πρὸς δήλωσιν κατευθύνσεως· || ἐν τῇ γραμματικῇ τὸ σημεῖον → ἢ ἁπλῶς > τιθέμενον μεταξὺ παραγώγου καὶ παραγομένης λέξεως ἢ φθόγγων· π.χ. *ποιῶ* > *ποιητὴς* καὶ *ε* > *ο* πρὸς δήλωσιν τῆς τροπῆς τοῦ *ε* εἰς *ο*.

— [ΑΡΧ.] Τὸ ἐκ τοῦ τόξου ἐκπεμπόμενον βλῆμα, καλούμενον ἔτι καὶ *ἰὸς* καὶ *ὀϊστός*. Ἀπετελεῖτο δὲ τὸ βέλος ἐκ ξυλίνης ῥάβδου λεπτῆς καὶ δυσκάμπτου, τῆς καὶ *ἀτράκτου* καλουμένης, ἐχούσης ἐπὶ μὲν τῆς κορυφῆς προσηλωμένην αἰχμὴν σιδηρᾶν ἢ χαλκῆν (λιθίνην ἢ ὀστεΐνην ἐν τοῖς παναρχαίοις χρόνοις), ἐπὶ δὲ τοῦ ἑτέρου ἄκρου ἐγκοπὴν πρὸς στήριξιν αὐτῆς ἐπὶ τῆς χορδῆς τοῦ τόξου καὶ πτέρωμα, χρησιμεῦον πρὸς κατεύθυνσιν τοῦ βέλους ἐν τῷ ἀέρι. Ἡ μεταλλίνη αἰχμὴ ἦτο κατὰ κανόνα παρεμφερὴς πρὸς πέταλον τριγωνικόν, φυλλοειδῆ, μετὰ κορυφῆς λογχωτῆς, διγλώχιν καὶ συνηθέστερον τριγλώχιν, φέρουσα δηλονότι κατὰ μῆκος δύο ἢ τρεῖς γλωχῖνας, ἤτοι δύο ἢ τρεῖς ἐπάκμους γωνίας, ὧν αἱ δύο ἐπιμηκυνόμεναι ἐσχημάτιζον ἐπὶ τὰ ὀπίσω ἄγκιστρα ὀξέα, μᾶλλον ἢ ἧττον ἀφεστῶτα ἀλλήλων, τὰ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου *ὄγκοι* καλούμενα (Ἰλ. Δ, 151, 214), ἅτινα καθίστων δυσχερῆ ἢ ἀδύνατον καὶ ὡς οἷόν τε κινδυνώδη τὴν ἀνάσπασιν τῆς αἰχμῆς ἐκ τοῦ τραύματος. Τὸ δὲ ὀπίσθιον ἄκρον τῆς αἰχμῆς συνήπτετο μετὰ τῆς ἀτράκτου κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε κατὰ τὴν πρὸς ἐξέλκυσμὸν ἐκ τοῦ τραύματος ἀπόπειραν ἀπεσπᾶτο εὐκόλως ἀπὸ τῆς ἀτράκτου ἡ αἰχμὴ καὶ παρέμενεν οὕτω αὕτη ἐμπεπαρμένη ἐν τῷ τραύματι· ἀλλ' ἡ αἰχμὴ πολλάκις ἀπεσπᾶτο καὶ ἀφ' ἑαυτῆς ἐπὶ τῇ τρώσει ἢ ἄλλοτε καὶ αὐτὴ αὕτη ἐθραύετο ἐν τῷ τραύματι. Τὸ μῆκος τῶν βελῶν (ῥάβδου τε καὶ αἰχμῆς) τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρωμαίων εἶναι ἄγνωστον, ὑπ' οὐδενὸς κειμένου καθοριζόμενον, ἀλλ' εὐκόλως ἐκ τῶν μνημείων συνάγεται ὅτι τοῦτο δὲν ὑπερέβαινε τὰ 60 ἑκ. ἐν ὅλῳ, ὧν τὰ 2—6 καὶ ἐνίοτε 10 ἑκ. ἀνῆκον εἰς τὴν αἰχμήν. Τὰ βέλη τῶν Καρδούχων ἦσαν πλέον ἢ διπήχη δηλαδὴ περὶ τὰ 94 ἑκ. (*Ξεν.* Κύρου Ἀνάβ. IV, 2, 28), τὰ δὲ τῶν Αἰθιόπων τοῦ στρατοῦ τοῦ Ξέρξου ἦσαν βραχέα καὶ λιθίνην εἶχον αἰχμὴν (*Ἡρόδ.* VII, 69). Πολλάκις ἤλειφον τὰς αἰχμὰς διὰ δηλητηριωδῶν οὐσιῶν, τοῦθ' ὅπερ καὶ νῦν πολλοὶ τῶν ἀγρίων λαῶν πράττουσιν, ἵνα καὶ τὸ ἐλάχιστον τραῦμα ἀποβαίνῃ θανατηφόρον. Ὁ Παῦλος Αἰγινήτης (βιβλ. 6, κεφ. 88) ποιεῖται λεπτομερῆ περιγραφὴν περὶ τῆς ὕλης, ἐξ ἧς κατεσκευάζοντο τὰ βέλη, περὶ τοῦ σχήματος αὐτῶν, τοῦ μεγέθους, τῆς συνθέσεως, τῆς τραυματικῆς δυνάμεως καὶ περὶ τῶν παντοίων ἐπιπλόκων μηχανημάτων, ἅτινα οἱ πολεμισταὶ περιτέχνως κατειργάζοντο, ὅπως δι' αὐτῶν καθιστῶσι τὰ τραύματα ὅσον οἷόν τε καίρια, τὴν δ' ἐξαγωγὴν τῶν βελῶν δυσέργαστον καὶ ἄκρως κινδυνώδη. Τὰ διὰ βελῶν τραύματα ἦσαν ἢ ἐπιπόλαια, ὁσάκις ἰδίως ἐτραυμάτιζον διὰ τῶν προασπιστικῶν (ἀμυντικῶν)

Digitized by Google

τοῦ μαχητοῦ καλυμμάτων, ἢ βαρέα, βαρύτατα καὶ θανατηφόρα, ὅταν εὐθέως ἔβαλλον τὸ σῶμα ἄνευ παρεμβολῆς κωλύματός τινος.

Τὸ κύριον καὶ πρωτεῦον ἔργον τῶν χειρουργῶν ἐν ταῖς μάχαις τῆς ἀρχαιότητος, πρὸ πάσης θεραπείας τῶν διὰ βελῶν τραυμάτων, ἦτο ἡ ἐξαίρεσις

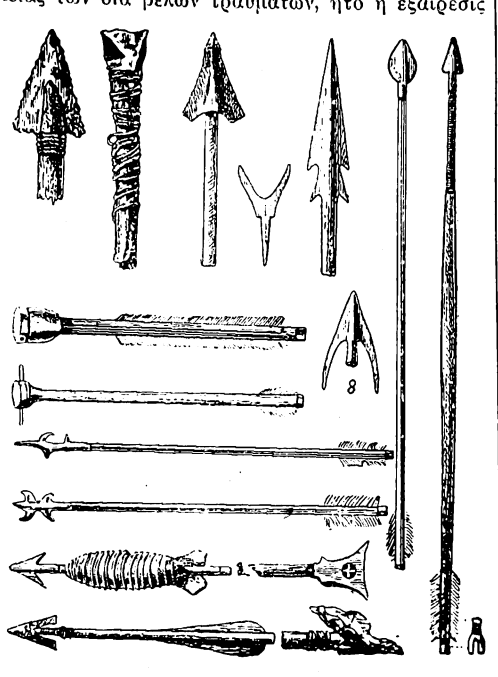

Διάφοροι τύποι βελῶν.

τῶν βελῶν, ἡ *βελουλκία.* Μετὰ δὲ τὴν βελουλκίαν ἐπὶ μὲν τοῦ Τρωικοῦ πολέμου ἐνηργεῖτο (κατὰ τὸν Ὅμηρον) πλύσις τῆς τραυματικῆς ἐπιφανείας δι' ὕδατος χλιαροῦ (Ἰλ. Λ, 829—830 καὶ 845—846), ἐκμύζησις τοῦ αἵματος (βρότου, λύθρου) διὰ τοῦ στόματος (Ἰλ. Δ, 217-218), ἐπίπασις τοῦ τραύματος διὰ κόνεως ρίζης πικρᾶς ἀκεσωδύνου (ὀδυνηφάτου) καὶ αἱμοστατικῆς ἅμα (Ἰλ Λ, 846—848, Δ, 190—191, 218—219. Ε, 401, 900. Λ, 515) καὶ τέλος ἐπίδεσις αὐτοῦ διὰ σφενδόνης (ταινίας) ἐκ καλῶς συνεστραμμένου λεπτοτάτου μαλλοῦ προβάτου (Ἰλ. Ν, 599—600. Ὀδυσ. τ, 456—457)· ἐπὶ δὲ τῶν ἱστορικῶν χρόνων ἡ θεραπεία τῶν ἐν πολέμοις τραυμάτων μετὰ τὴν βελουλκίαν ἐταυτίζετο πρὸς τὴν τῶν ἐν εἰρήνῃ· συνίστατο δ' αὕτη κεφαλαιωδῶς εἰς ἐλευθέραν καὶ ἀκώλυτον καὶ δὴ προκαλουμένην ῥῦσιν αἵματος ὅσον οἷόν τε πλείονος ἐκ τοῦ τραύματος, εἰς πλύσεις αὐτοῦ ῥυπτικὰς δι' ὕδατος θερμοῦ (=ἐστειρωμένου) ἢ ἁλατούχου (=τεχνητοῦ ὀροῦ), δι' οἴνου, εἰς ἀποστέγνωσιν τῆς τραυματικῆς ἐπιφανείας, εἰς ἐπιβολὴν φαρμάκων ἐναίμων (οὐσιῶν ἢ σκευασιῶν κωλυουσῶν τὴν διαπύησιν), εἰς συμπλησίασιν τῶν τραυματικῶν χειλέων καὶ εἰς συρραφὴν αὐτῶν, ἂν τοῦτο ἦτο ἐφικτὸν καὶ ἐνδεδειγμένον, εἰς ἐπάλειψιν διὰ κηρωτῆς, εἰς ἐπίθεσιν σπληνίων οἰνηρῶν καὶ τέλος εἰς περιείλησιν διὰ καθαροῦ ἐπιδέσμου. (Βλ. καὶ λ. **ἀλλότρια** *σώματα* **καὶ ἀντισηψία.**)

ΠΗΓΑΙ ΚΑΙ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ. *Ὁμήρου*, Ἰλιὰς καὶ Ὀδύσσεια. *Ἡροδότου*, Ἱστορία. *Ξενοφῶντος*, Κύρου Ἀνάβασις. *Παύλου Αἰγινήτου*, Τὸ περὶ τῶν χειρουργουμένων βιβλίον. *Daremberg, Saglio, Pottier*: Dictionnaire des antiquités grecques et romaines: art. sagitta. *Ι. Παπαθεοδώρου*, Ἡ στρατιωτικὴ ἰατρικὴ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν, 1921.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

—[ΦΙΛΟΣΟΦ.] Διαλεκτικὸς συλλογισμὸς τοῦ Ζήνωνος (ὅλ. λ.).

—[ΠΥΡΟΒΟΛ.] Καλεῖται *βέλος* τὸ ὕψος τῆς κορυφῆς τῆς τροχιᾶς τοῦ βλήματος, μετρούμενον ἀπὸ τοῦ ὁριζοντίου ἐπιπέδου τοῦ διερχομένου διὰ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς (ὅλ. τροχιὰ *βλήματος*). Τὸ μεγαλύτερον τοῦτο ὕψος, εἰς ὃ ἀνέρχεται τὸ βλῆμα κατὰ τὴν μέχρι τοῦ σημείου πτώσεως διαδρομήν του, ἀποτελεῖ χρησιμώταιον στοιχεῖον διὰ τὴν ἐκτίμησιν καὶ σύγκρισιν τῆς θεριστικότητος τῶν τροχιῶν εἴτε διαφόρων πυροβόλων ὅπλων βαλλόντων ὅμοια βλήματα μετὰ τῶν αὐτῶν ἀρχικῶν ταχυτήτων, εἴτε τοῦ αὐτοῦ πυροβόλου ὅπλου βάλλοντος μετὰ διαφόρων ἀρχικῶν ταχυτήτων, ὡς καὶ διὰ τὴν ἐπίλυσιν προβλημάτων προκαλύψεως. Εἰς εἰδικάς τινας περιπτώσεις, ὡς π. χ. διὰ τὰ ἀντιαεροπορικὰ πυροβόλα ἢ πολυβόλα, τὸ βέλος δίδει τὸ μέτρον τοῦ μεγίστου ὕψους, εἰς ὃ δύναται νὰ ἐπιχειρηθῇ βολὴ ἐναντίον ἱπταμένου στόχου. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, διὰ τὰ πυροβόλα, τὸ μέγεθος τοῦ βέλους, ἐνίοτε μάλιστα μετὰ τῆς τετμημένης αὐτοῦ, ἢ τῆς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς τροχιᾶς ὁριζοντίας ἀποστάσεως τῶν κορυφῶν ταύτης, ἀναγράφεται εἰς τοὺς σχετικοὺς πίνακας βολῆς μετὰ τῶν λοιπῶν στοιχείων διὰ τὰ διάφορα βεληνεκῆ. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, τὸ βέλος δύναται εὐχερῶς νὰ ὑπολογισθῇ, μετὰ προσεγγίσεως ἀρκούσης πρακτικῶς, διὰ τοῦ τύπου:

$$\Psi = \frac{X}{8} \text{ (ἐφ. } \varphi + \text{εφ. } \omega)$$

ἔνθα Ψ εἶναι τὸ βέλος διὰ τὸ βεληνεκὲς Χ, εἰς ὃ ἀντιστοιχοῦσι γωνία βολῆς φ καὶ γωνία πτώσεως ω. Ἡ γωνία φ προκύπτει ἐκ τῆς γωνίας ὑψώσεως τῶν πινάκων βολῆς, διορθουμένης κατὰ τὴν γωνίαν ἀνυψώσεως. Ὁ τύπος οὗτος προκύπτει, δεκτοῦ γενομένου ὅτι τὸ βέλος τῆς βλητικῆς καμπύλης εἶναι ὁ μέσος ἀριθμητικὸς ὅρος τῶν βελῶν τῶν ἀντιστοιχούντων εἰς τὰς δύο παραβολικὰς τροχιὰς διὰ τὸ αὐτὸ βεληνεκές, καὶ ἐχούσας γωνίας βολῆς ἡ μὲν τὴν αὐτὴν γωνίαν φ, ἡ δὲ τὴν γωνίαν πτώσεως ω. Ἐπίσης κατὰ τὴν περίπτωσιν τῆς εὐθυφόρου βολῆς, δι' ἣν ἰσχύει ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀμεταβλήτου τῶν τροχιῶν, ἀμφότεραι αἱ συντεταγμέναι τῆς κορυφῆς τῆς τροχιᾶς, ἤτοι τὸ βέλος καὶ ἡ ὁριζοντία ἀπόστασις, δύνανται νὰ προκύψωσι διὰ προχείρου ὑπολογισμοῦ συναγομένου ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ γωνία θέσεως ε τῆς κορυφῆς ἰσοῦται πρὸς τὴν γωνίαν πτώσεως διὰ βεληνεκὲς ἴσον πρὸς τὴν ὁριζοντίαν ἀπόστασιν ταύτης, καὶ συνεπῶς:

$$\varphi_x + \omega_x = \varphi.$$

Ἀνευρίσκεται ὅθεν εἰς τοὺς πίνακας βολῆς τὸ βεληνεκές, οὗτινος αἱ γωνίαι ὑψώσεως καὶ πτώσεως ἔχουσιν ἄθροισμα ἴσον πρὸς τὴν γωνίαν βολῆς φ διὰ βεληνεκὲς Χ. Τοῦτο παριστᾷ τὴν ὁριζοντίαν ἀπόστασιν τῆς κορυφῆς x· τὸ βέλος φ ὑπολογίζεται διὰ τοῦ τύπου:

$$\Psi = x \text{ εφ } (\varphi_x - \varphi).$$

Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

—[ΝΑΥΤ. ΠΥΡΟΒ.] Εἰς τὴν παλαιὰν ἐπίσημον γλῶσσαν τοῦ ναυτικοῦ πυροβολικοῦ μας, *βέλη* ἐλέγοντο τὰ βλήματα τῶν πυροβόλων ἐν γένει. Εἶχε δὲ ὁ ὅρος εἰδικοὺς χαρακτηρισμούς: *βέλη πεδιλωτὰ* (projectiles en sabotés, projectils strappin) τὰ ἔχοντα ὑπὸ τὸ πυθμένιον χαλκοῦν κύαθον ἐνσφηνούμενον εἰς τὰς ραβδώσεις πρὸς μετάδοσιν περιστροφικῆς κινήσεως, *βέλη βλητρωτὰ* (à fusée, fused), τὰ ἔχοντα ἐγκαιροφλέκτην πυροσωλῆνα, *βέλη κρουστικὰ* (à percussion, percussion) τὰ ἔχοντα κρουσίφλογον πυροσωλῆνα, *ρηκτικὰ* (obus, shell), τὰ ἄνευ πυροσωλῆνος, διὰ τῆς θερμότητος δὲ τῆς ἀπὸ τῆς τριβῆς κατὰ τὴν εἴσδυσιν ἐκρηγνύμενα. Αἱ ὀνομασίαι ὅμως αὗται ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ τῶν ὅρων *βλήματα* καὶ *ὀβίδες*. Σ. Ε. Λ.

—[ΕΡΑΛΔ.] Ἐκ τῶν συνήθων ἐμβλημάτων (emblèmes) τίθεται συνήθως ἐπὶ τοῦ θυρεοῦ *βέλος* (flèche) κατακόρυφον (κατὰ πάλον=en pal) συμβολίζον τὴν ταχύτητα καὶ τὸ ὀρθὸν τῆς σκέψεως. Ὅταν τὸ ὅλον τοῦ βέλους εἶναι ὁμοιόχρωμον, δέον ν' ἀναφέρηται ἁπλῶς τὸ χρῶμα (ἢ τὸ μέταλλον), ὅταν δὲ τεμάχια τοῦ βέλους, ὡς ἡ αἰχμὴ (le fer), ὁ ξυστὸς (la hampe) ἢ τὰ πτερύγια (pennes), ἔχουσιν ἀλλοῖον χρῶμα, τότε ὁ χρωματισμὸς τῶν τεμαχίων σημειοῦται ἰδιαιτέρως.

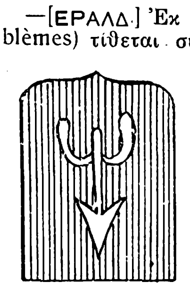

Θυρεὸς μετὰ βέλους.

Ἐὰν τὸ βέλος δὲν ἔχῃ κορυφὴν λέγεται *ἀκόρυφον* (écimé)· ἐπὶ τόξου τοποθετημένου μετὰ τεταμένης χορδῆς (corde) λέγεται «*πρὸς βολὴν*» (ajusté). Γ.Ε.Τ.

— **βέλος** *τόξου καμπύλης [Μαθημ.]*. Τὸ τμῆμα τῆς καθέτου ἀπὸ τὸ μέσον τῆς χορδῆς τοῦ τόξου ἐπ' αὐτήν, μέχρι τοῦ τόξου.

Βέλος (Sagitta) *[Ἀστρονομ.]*. Ἀρχαῖος, ἀλλ' ἀσήμαντος ἀστερισμός, καθότι οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτὸν ἀστέρων εἶναι λαμπρότερος τοῦ 4ου μεγέθους. Κεῖται βορείως τοῦ Ἀετοῦ καὶ νοτίως τοῦ Κύκνου καὶ παρίσταται εἰς τοὺς χάρτας τοῦ οὐρανοῦ ὡς βέλος, τὸ ὁποῖον κρατεῖ διὰ τῶν ὀνύχων ὁ ὁπλοφόρος τοῦ Διὸς ἀετός. Ὁ Ἐρατοσθένης ἐν τούτοις περιγράφει τὸν ἀστερισμὸν τοῦτον ὅλως ἰδιαιτέρως καὶ ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τὸν τοῦ Ἀετοῦ, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Ἄρατος. Κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν πρόκειται περὶ καταστερισμοῦ τοῦ βέλους, ὅπερ ὁ Ἡρακλῆς ἐξετόξευσε κατὰ τῶν Στυμφαλίδων ὀρνίθων. Ὁ Ἐρατοσθένης λέγει ὅτι ὁ ἀστερισμὸς οὗτος συμβολίζει τὸ βέλος, δι' οὗ ὁ Ἀπόλλων ἐφόνευσε τοὺς Κύκλωπας, κατ' ἄλλους ὅμως τὰ βέλη τοῦ Ἔρωτος. Ὁ Hyginus τῷ 1488 παριστᾷ τὸν ἀστερισμὸν ὡς βέλος ἐπὶ τόξου, πιθανῶς ὁρμώμενος ἐκ τοῦ Ἐρατοσθένους, ὅστις ὀνομάζει τὸν ἀστερισμὸν *τόξον*. Ὁ Ἄρατος καλεῖ αὐτὸν *ἄλλον ὀϊστὸν* πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τὸν τοῦ Τοξότου. Ὁ Ἵππαρχος καὶ ὁ Πτολεμαῖος καλοῦσιν αὐτὸν ἁπλῶς *ὀϊστόν*. Ὑπὸ τῶν κλασσικῶν Λατίνων συγγραφέων ὀνομάζεται canna, calamus, καὶ harundo, ἅτινα πάντα σημαίνουσι τὸν κάλαμον ἐξ οὗ κατεσκευάζοντο τὰ βέλη. Ἀπαντῶσιν ὡσαύτως καὶ αἱ ὀνομασίαι missile, jaculum καὶ telum, ἀλλὰ sagitta ἦτο τὸ κοινὸν ὄνομα, ὑφ' ὃ φέρεται παρὰ τοῖς συγγραφεῦσιν, οἵτινες εἰδικῶς ἐπραγματεύθησαν περὶ τῶν ἄστρων. Ὑπὸ τὸ τελευταῖον τοῦτο ὄνομα φέρεται σήμερον ὁ ἀστερισμὸς εἰς ἅπαντα τὰ ξένα ἀστρονομικὰ συγγράμματα.

Οἱ Ἑβραῖοι ἐκάλουν τὸν ἀστερισμὸν τοῦ Βέλους Hes ἢ Hets, οἱ Ἀρμένιοι καὶ οἱ Πέρσαι «*τιγκρὶς*» καὶ οἱ Ἄραβες *Ἀλ Σάχμ*, ἅτινα πάντα σημαίνουσι βέλος. Ἐκ τῆς τελευταίας ὀνομασίας, ἥτις ἀναγινώσκεται ἐπὶ τῆς ἐν Δρέσδῃ ἀραβικῆς σφαίρας τοῦ οὐρανοῦ, προέκυψαν πιθανῶς ἐκ παραφθορᾶς ἡ *Ἀλσοχὰμ* παρὰ τῷ Chilmead, ἡ *Σαχὰμ* (Schaham) παρὰ τῷ Riccio'i καὶ ἡ *Σχὰμ* παρὰ τῷ Piazzi. Εἰς τοὺς ἀλφονσείους πίνακας ἀπαντᾷ ἡ ὀνομασία Istuse, προερχομένη, ὅπως καὶ ἡ ἐν τῇ Ἀλμαγέστῃ τοῦ 1515 Istiuse, ἐκ παραφθορᾶς προφανῶς τοῦ ἑλληνικοῦ ὅρου ὀϊστός. Εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ 1521 τῶν ἀλφονσείων πινάκων ἀπαντᾷ ὁ ὅρος Alahance, προφανῶς ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ ἀλ-χὰμς ἢ χαμσάχ, σημαίνοντος πέντε ἀστέρας, τοὺς λαμπροτέρους ἴσως τοῦ ἀστερισμοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Βέλους δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Reeves καταρτισθέντα κατάλογον τῶν κινεζικῶν ἀστερισμῶν. Κατὰ τὴν χριστιανικὴν ἐποχὴν ὁ ἀστερισμὸς ἐθεωρήθη συμβολίζων τὴν λόγχην, δι' ἧς ἐκεντήθη ὁ Χριστός, ἢ τοὺς ἥλους, δι' ὧν καθηλώθη ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ. Ὁ Ἐρατοσθένης ἀπαριθμεῖ μόνον τέσσαρας ἀστέρας ἐν τῷ ἀστερισμῷ τούτῳ, ἀλλ' ὁ Argelander περιλαμβάνει ἐν αὐτῷ 16 ὁρατοὺς διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ ὁ Χάϊς 18. Ἐκ τῶν ἀστέρων τούτων ὁ μᾶλλον ἐνδιαφέρων εἶναι ὁ ζ Βέλους, ὅστις ἐθεωρεῖτο ἀρχικῶς διπλοῦς, ὡς ἀπεδείχθη ὅμως ὑπὸ τοῦ Alvan G. Clark, ὁ λαμπρότερος τοῦ ζεύγους ἀποτελεῖ στενότατον καὶ βραχείας περιόδου διπλοῦν. Οἱ τρεῖς ἀστέρες τοῦ συστήματος ἔχουν μεγέθη 6, 6, 9 καὶ χρῶμα ἀντιστοίχως πράσινον, λευκὸν καὶ κυανοῦν. Σ. Π.

«**Βέλος**». —1) Ἐφημερὶς πολιτικὴ ἐκδιδομένη ἐν Ἀθήναις τῷ 1853 (25 Μαρτίου—23 Αὐγούστου). —2) Ἐφημερὶς πολιτικὴ καὶ δικαστικὴ ἐκδιδομένη ἐν Ἀθήναις ἀπὸ 13 Μαρτίου 1859—1 Ἰανουαρίου 1860. —3) Ἐφημερὶς πολιτικὴ ἐκδιδομένη ἐν Σμύρνῃ κατὰ Τρίτην καὶ Παρασκευὴν ὑπὸ *Γ. Καρύδη* καὶ *Ε. Σεκιάρη*, ἀπὸ 16 Μαρτίου 1874—15 Μαρτίου 1888. —4) «*Βέλη*», ἐφημερὶς πολιτικὴ ἐκδιδομένη ἐν Ἀθήναις τῷ 1875. Δ. Π. Κ.

βέλος (τὸ) (Belum) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ρυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*. Γνωστὰ περὶ τὰ 20 εἴδη, ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βέλος τὸ στικτὸν* (Belum punctatum). Δ. Ν. Π.

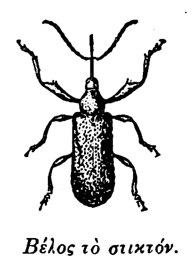

Βέλος τὸ στικτόν.

Βέλος (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάσθη τὸ ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Ἀν. Θρᾴκης τουρκικὸν χωρίον *Καρὰ-Σινλή*, τῆς ὑποδιοικήσεως Ραιδεστοῦ, ἀριθμοῦν (1920) 336 κατοίκους. Α. Θ. Σ.

Βέλος (ὁ) *[Γεωγρ.]*. Δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Ἁλιάκμονος. Πηγάζει ἐκ τοῦ ὄρους Βοΐου κατὰ τὴν περιοχὴν τῶν κοινοτήτων Ζώνης καὶ Πολυκαστάνου καὶ διαρρέων τὴν ἐπαρχίαν Ἀνασελίτσης καὶ ἐν μέρει τὴν τῆς Καστορίας χύνεται εἰς τὸν Ἁλιάκμονα 3 χιλιόμ. ΒΔ. τοῦ χωρίου Βογατσικοῦ. Ἔχει μῆκος 30 χιλιομ. περίπου καὶ εἶναι πανταχοῦ διαβατός. Ι. Σ. Σ.

βελοσεπιέλλα (ἡ) (Belosepiella Allessandri) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, συγγενὲς πρὸς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βελοσηπιδῶν σηπιοειδῶν δεκαπόδων διβραγχιωτῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζῳϊκοῦ αἰῶνος ἐν Γαλλίᾳ. Γ. Κ. Γ.

βελοσηπία (Belosepia Voltz) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *σηπιδῶν σηπιοειδῶν δεκαπόδων διβραγχιωτῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Κατὰ κανόνα ἐκ τῶν ζῴων τούτων διετηρήθησαν ἀπολιθωμένα μόνον τὰ ὀπίσθια ἄκρα τοῦ ὀστράκου των. Τὸ ἄκρον τοῦτο καταλήγει εἰς πολὺ ἰσχυρὰν ἄκανθαν. Λείψανα τῶν ζῴων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζῳϊκοῦ αἰῶνος, ἰδίᾳ ἐν τῇ παρισινῇ λεκάνῃ. Γ.Κ.Γ.

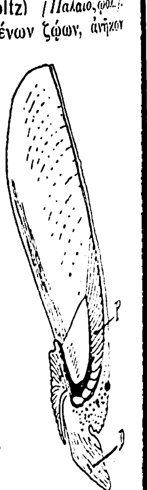

Τομὴ κατὰ μῆκος τοῦ ὀστράκου τῆς βελοσηπίας Blainvillei.
(P=φραγμόκωνος. D=ἄκανθα τοῦ ἐμβόλου. Ἐ[κ] στρωμάτων ἠωκαίνου τῆς Γαλλίας.)

Βελοστάσι *[Παρ. Γεωγρ.]*. Ἡ νοτιωτάτη τῆς νήσου Σύρου ἐσχατιὰ (πλάτ. 37° 21' 35", μῆκ. 24° 52' 57", χάρτ. ἑλλην. *Ν. Κοτσοβέλη* «Νῆσος Σῦρος», ἀγγλ. 1542: Syra island). Λέγεται παρά τινων καὶ *Βιλοστάσι* καὶ παρ' ἄλλων *Βιγλοστάσι*. Σ. Ε. Λ.

βελοστασία (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτως ὑπὸ τῶν

Digitized by Google

ἀρχαίων Ἑλλήνων ἡ θέσις ἥτις παρεσκευάζετο διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν βαρέων *ἀφετηρίων* ὀργάνων, τουτέστι τῶν πολεμικῶν μηχανῶν *(πετροβόλων, καταπελτῶν, γαστραφετῶν, βαλιστρῶν, χειροβαλιστρῶν, σκορπίων* ἢ *ὀνάγρων, πολυβόλων)*, δι' ὧν ἐβάλλοντο πέτραι βαρεῖαι, ἀκόντια, βέλη καὶ ἀγγεῖα πλήρη ἐμπρηστικῶν ὑλῶν, ἐν αἷς καὶ τὸ περίφημον «*ὑγρὸν πῦρ*» τῶν Βυζαντινῶν. Ἦτο δηλαδὴ ἡ *βελοστασία* ὅ,τι τὸ σημερινὸν πυροβολεῖον.

Ὑπὸ τῶν πολιορκητῶν αἱ βελοστασίαι παρεσκευάζοντο ὄπισθεν τῶν χαρακωμάτων των, καὶ συνεπῶς τὸ πρόβλημα δι' αὐτοὺς δὲν ἦτο δύσκολον. Ἄλλως ὅμως εἶχε τὸ πρᾶγμα διὰ τοὺς πολιορκουμένους, ἕνεκα τοῦ βάρους καὶ τοῦ ὄγκου τῶν πολεμικῶν μηχανῶν. Μία πετροβόλος τῶν 60 *μνῶν*, βάλλουσα δηλαδὴ πέτραν βάρους 60 μνῶν (=26 χιλιογράμμων) εἶχε βάσιν 7, 60 τετραγ. μέτρων καὶ ὕψος 7 μέτρων. Μία δὲ τριτάλαντος πετροβόλος (βάλλουσα πέτραν 3 ταλάντων, ἤτοι 80 χιλιογράμμων ἢ δοκὸν μήκους 5, 50 μ.) εἶχεν ὕψος 9, 35. Ὁ Rustow ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δεδομένων τοῦ Ἥρωνος καὶ τοῦ Φίλωνος ὑπολογίζει, ὅτι μία πετροβόλος βάλλουσα πέτραν 65 χιλιογράμμων εἶχε βάρος 10 χιλιάδων χιλιογράμμων. Τοιούτου ὄγκου καὶ βάρους μηχαναὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ στηθῶσιν οὔτε ἐν τοῖς πύργοις τῶν φρουρίων οὔτε ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων, ὥστε αἱ δι' αὐτὰς βελοστασίαι κατεσκευάζοντο ὄπισθεν τῶν τειχῶν καὶ συνεπῶς αἱ βαρεῖαι πολεμικαὶ μηχαναὶ τῶν πολιορκουμένων περιωρίζοντο εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἐπισκηπτικῆς βολῆς μόνον.

Ἐν τοῖς πύργοις καὶ ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων κατεσκευάζοντο βελοστασίαι διὰ πετροβόλους ἢ καταπέλτας τῶν 12 μνῶν (βάλλουσαι πέτρας βάρους οὐχὶ ἀνωτέρου τῶν 5, 235 χιλ.), διὰ γαστραφέτας, χειροβολίστρας, πολυβόλους καὶ σκορπίους ἢ ὀνάγρους. Συνεπείᾳ τούτου ὁ ἀριθμὸς τῶν βελοστασιῶν τῆς ἀμύνης ἦτο σχετικῶς μεγαλύτερος. Ὁ Φίλων ἐν τῇ «Πολιορκητικῇ» αὐτοῦ συνιστᾷ, ἵνα οἱ πολιορκούμενοι ἀντιτάσσωσιν εἰς ἑκάστην βαρεῖαν πετροβόλον τῶν πολιορκητῶν δύο μικροτέρας τῶν 10 μνῶν. Διὰ τὴν ἄμυναν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς πόλεως κατεσκευάζοντο μικρότεραι βελοστασίαι ἐφ' ὧν ἐτοποθέτουν ἐλαφρότερα ἀφετήρια ὄργανα (καταπέλτας τῶν 3 παλαμῶν, πετροβόλους τῶν δύο μνῶν, πολυβόλους κλ.). Ὅταν οἱ Ρωμαῖοι ἐξεπόρθησαν τὴν Καρχηδόνα (146 π. Χ.) εὗρον ἐν αὐτῇ 120 μεγάλους καταπέλτας, 281 μικροτέρους, 23 μεγάλους πετροβόλους, 52 μικροτέρους καὶ 2500 σκορπίους. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

βελόστεμμα (τὸ) (Belostemma) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀσκληπιαδιδῶν*. Γνωστὸν ἓν μόνον βολβῶδες εἶδος ἰθαγενὲς τῆς Νεπάλης. Δ. Ν. Π.

βελόστομον (τὸ) (Belostomum) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδροκοριδῶν*. Εἶναι ἔντομα μεγάλα, τὸ δὲ μέγεθος των κυμαίνεται μεταξὺ 5-11 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου. Τὸ σῶμά των εἶναι φοειδὲς-ἐπιμήκες, πεπιεσμένον κατὰ τὴν ῥάχιν, μὲ τραπεζοειδῆ προθώρακα, καὶ ἐπιμήκη ἔλυτρα. Οἱ πόδες των εἶναι πολυαρθρωτοὶ καὶ κατὰ τὰ ἄκρα των καταλήγουσιν εἰς ἰσχυρὰς διχήλους αἰχμὰς ἐν εἴδει ὀνύχων, αἵτινες χρησιμεύουσι καὶ ὡς συλληπτήρια ὄργανα. Ἡ θήλεια ὅταν γεννήσῃ τὰ ᾠά της ἐπικολλᾷ ταῦτα ἐπὶ τῆς ῥάχεώς της, ἀφοῦ πρῶτον τὰ περιβάλῃ διὰ μεμβράνης ἀνθεκτικῆς καὶ διαφανοῦς τετραγωνικοῦ σχήματος. Ὁ Fabricius ἀναφέρει, ὅτι παρετήρησεν εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας πολλὰ τοιαῦτα ἔντομα βαδίζοντα μὲ ἐπικεκολλημένα ἐπὶ τῆς ῥάχεώς των τὰ ᾠά. Γνωστότερον εἶδος εἶναι τὸ *βελόστομον τὸ μέγα* (Belostomum magnum), ὅπερ ἔχει μέγεθος 80 περίπου χιλιοστομέτρων, ῥάχιν ἀνοικτῶς μελανὴν καὶ στίλβουσαν, προθώρακα μελανέρυθρον καὶ πόδας ὑπομελανούς. Ἐνδιαιτᾶται εἰς τὰ λιμνάζοντα ὕδατα τῆς νοτίου Ἀμερικῆς καὶ τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν. Τὸ εἶδος τοῦτο εὑρίσκεται καὶ ἐν ἀπολιθώσει. Δ. Ν. Π.

Βελόστομον τὸ μέγα.

Βέλο-Στράτζα (Belo Straza) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Βουνὸς ὑπὲρ τὸν ὡραῖον Ἀδριατικὸν λιμένα καὶ τὴν πόλιν *Λουσὶν Πίκκολο* (πλ. 44° 32', μηκ. 14°28', χάρτ. ἀγγλ. 1561: Porto Lussin Piccolo), ἔχων ἰσχυρὸν ἠχητικὸν ὄργανον πρὸς σήμανσιν ἐν ὁμίχλῃ. Σ. Ε. Λ.

βελοσφενδόνη (ἡ)· βέλος τὸ ὁποῖον περιετυλίσσετο διὰ στυππείου ἐμπεποτισμένου διὰ θείου καὶ πίσσης καὶ ἐξετοξεύετο ἀνημμένον κατὰ τῶν ἐχθρῶν (*Πλουτ.* Σύλλ. 18). Κατὰ Κοραῆν, οἱ Βυζαντινοὶ ὠνόμαζον τοῦτο *χειροβαλίστραν* ἢ *χειροβολίστραν*.

βελοτευθὶς (ἡ) (Beloteuthis) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *τευθιδοειδῶν δεκαπόδων διβραγχιωτῶν κεφαλοπόδων μαλακίων*. Τὸ ὄστρακόν των ἦτο φυλλοειδές, πρὸς τὰ ἔμπροσθεν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον αἰχμηρόν. Διετηρήθη εἴς τινα ἀπολιθωμένα λείψανα ἐν μέρει ὁ θύλακος τοῦ θολοῦ. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας ἰουρασίου ἢ λιασίου (λιάσιον Ε) ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βελούγα (ἡ) (Beluga) *[Ζῳολ.]*. Γένος κητῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δελφινιδῶν*, εἰς ὃ περιλαμβάνεται ἓν μόνον εἶδος, *βελούγα ἡ λευκὰς* (Beluga leucas), ἀπαντῶσα εἰς τὰς Πολικὰς θαλάσσας. Ἔχει μέγεθος 6 περίπου μέτρων, κεφαλὴν ὀγκώδη, ῥύγχος ἀμβλὺ κατὰ τὸ ἄκρον, βραχέα στηθιαῖα πτερύγια καὶ δισχιδῆ, πλατεῖαν οὐράν. Ραχιαίων πτερυγίων στερεῖται. Τὰ κήτη ταῦτα ζῶσι κατὰ σμήνη καὶ τρέφονται ἰδίως ἐκ τευθίδων. Τὸ κρέας των τρώγεται ὑπὸ τῶν Ἐσκιμώων. Δ. Ν. Π.

Βελούγα ἡ λευκάς.

βελουδένιος, —α, —ο ἢ *βελούδινος*. —η, —ο· ὁ κατεσκευασμένος ἀπὸ βελοῦδο: «βελουδένιο φόρεμα,—σκοῦφος κ.τ.τ.».

Βελούδιος, *Ἐμμανουήλ*. Ὀργανοποιὸς γεννηθεὶς ἐν Κυδωνίαις τῷ 1811 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1840. Ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἱδρύσας ἐν Ἀθήναις ἐργοστάσιον κατασκευῆς μουσικῶν ὀργάνων, ἐφημίζετο δὲ ἰδίως διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν λαούτων (lutto). Λ.

— **Βελούδιος**, *Ζαχαρίας*. Ὁ πρῶτος ἐν Ἑλλάδι μουσικὸς ἐκδότης καὶ μουσικοπώλης. Ἐγεννήθη τῷ 1853 καὶ ἀπέθανε τῷ 1914. Ἐξέδωκε συνθέσεις τῶν γνωστοτέρων Ἑλλήνων μουσουργῶν. Λ.

— **Βελούδιος**, *Μιχαήλ*. Καθηγητὴς τοῦ κλειδοκυμβάλου ἐν τῷ Ὠδείῳ Ἀθηνῶν, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1865. Τὰ πρῶτα μαθήματα κλειδοκυμβάλου ἔλαβε παρὰ τοῦ Γ. Λαμπίρη καὶ τὰ ἀνώτερα ἐν τῷ Conservatoire τῶν Παρισίων παρὰ τῶν G. Falkenberg, G. Mathias, H. Fissot, Ch. de Beriot fils, A. Tandou (Ἁρμονία) καὶ τοῦ Bourgault-Ducoudray (Ἱστορία τῆς μουσικῆς). Τῷ 1889 διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ κλειδοκυμβάλου ἐν τῷ Ὠδείῳ Ἀθηνῶν. Τῷ 1904 ὠνομάσθη ἔφορος καὶ τῷ 1924 ἐπόπτης τῶν σπουδῶν. Τῷ 1908 διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ ᾠδείου τοῦ Πειραϊκοῦ Συνδέσμου. Ἔδωκε συναυλίας καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τοιαύτας ἐν Παρισίοις, Ἀθήναις, Σύρῳ, Βόλῳ, κ.ἄ. Λ.

βελοῦδο (τό). Εἶδος ὑφάσματος μὲ ἁπλῆν βάσιν φέρον κατὰ τὴν μίαν ἐπιφάνειαν πυκνὸν χνοῦν ἀποτελούμενον ἀπὸ μικρὰ ἰσοϋψῆ ὄρθια νήματα σχηματίζοντα ταπητοειδὲς στρῶμα.

Τὸ ὄνομα εἶναι ἱσπανικόν, veludo, σχηματισθὲν ἐκ τοῦ νεολατινικοῦ velludelum, τὸ ὁποῖον προέρχεται ἐκ τοῦ παλαιοτέρου villosus καὶ villutus (=τριχωτός). Ἡ γερμανικὴ ὀνομασία του, Samt, προέρχεται ἐκ τοῦ μεσαιωνικοῦ samitum, τὸ ὁποῖον παρήχθη ἐκ τοῦ ἑξάμιτον. Κοινῶς λέγεται καὶ *κατηφὲς* (ὁ), ἐπίσης δὲ καὶ *φέλπα* ὅταν εἶναι ἐκ βάμβακος.

Ἡ κατασκευὴ τοῦ ἐκ μετάξης βελούδου ἦτο ἐν τῇ ἀρχαιότητι γνωστὴ ἐν Ἰνδίαις καὶ Σινικῇ. Μετεφέρθη κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐν Εὐρώπῃ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων μετὰ τοὺς νικηφόρους πολέμους των ἐν Ἀσίᾳ, χωρὶς νὰ φαίνεται πιθανὸν ὅτι ἐγνώριζον οὗτοι καὶ τὰς μεθόδους τῆς κατασκευῆς του. Κατὰ τὸν μεσαίωνα, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διασωθέντων κειμένων, τὸ βελοῦδον ἀναφαίνεται ἐν Εὐρώπῃ τὸ πρῶτον κατὰ τὸν ΙΒ' καὶ ΙΓ' αἰῶνα, ὡς διακόσμησις ἐνδυμάτων καὶ ἀμφίων. Μέχρι τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος παρέμεινεν ὡς ὕφασμα ἐξαιρετικῆς πολυτελείας. Ἐχρησιμοποιεῖτο κατ' ἐξοχὴν ὡς στόλισμα ἀρχιερατικῶν καὶ ἡγεμονικῶν ἐνδυμάτων, ἀκόμη δὲ καὶ εἰς τὴν ἐπένδυσιν τῆς Ἁγίας Τραπέζης εἰς τοὺς μεγάλους ναούς. Ὁ Βονιφάτιος, ἀρχιεπίσκοπος τῆς Μαγιάς, ἀφηγεῖται ὅτι ἐχρησιμοποίει τεμάχια βελουδίνων ὑφασμάτων διὰ νὰ σκουπίζῃ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας τῶν πτωχῶν κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς.

Ἡ Βενετία καὶ ἡ Γένουα εἶχον ἐπὶ σειρὰν αἰώνων τὸ μονοπώλιον τῆς εἰσαγωγῆς βελουδίνων ὑφασμάτων ἐκ τῆς Ἀσίας. Βιομηχανία βελούδου μόλις κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα ἤρχισε ν' ἀναφαίνηται ἐν Εὐρώπῃ, κατ' ἀρχὰς εἰς Φλωρεντίαν, Μιλᾶνον, Λούκαν καὶ Γενεύην. Κατὰ τὸ 1536 ἡ βιομηχανία αὕτη εἰσήχθη εἰς Λυὼν ὑπὸ Ἰταλῶν ἐργατῶν, εἰς Γερμανίαν δὲ καὶ Ὀλλανδίαν, μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ ἐδίκτου τῆς Νάντης, ὑπὸ τῶν Γάλλων προσφύγων, ἱδρυσάντων ἐργοστάσια εἰς Spitelfield καὶ Harlem. Κατὰ τὸν ἑπόμενον αἰῶνα ἱδρύθη εἰς Μάντσεστερ καὶ Ἀμιένην ἡ ἀντίπαλος βιομηχανία τῶν βαμβακερῶν βελούδων, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν ἔφθασαν οὐδέποτε τὴν λαμπρότητα τῶν μεταξωτῶν.

Ἡ ὕφανσις τοῦ βελούδου εἶναι πολύπλοκος καὶ ὑπέστη ῥαγδαίαν τὴν τεχνικήν της ἐξέλιξιν. Εἰς τὰς Ἰνδίας οἱ ὑφανταὶ ἐργάζονται καὶ σήμερον ἀκόμη εἰς τὸ ὕπαιθρον διὰ πρωτογόνων ἀργαλειῶν, προσδένοντες τὰ νήματα εἰς κλάδους δένδρων· ἐν Εὐρώπῃ ὅμως ἡ ὕφανσίς του γίνεται εἴτε διὰ χειροκινήτων, εἴτε διὰ τελειοτάτων μηχανικῶν ἀργαλειῶν.

Τὸ ἐκ μετάξης βελοῦδον ἔχει δύο στήμονας (στημόνια): τὸν κατώτερον, ὁ ὁποῖος σχηματίζει τὴν βάσιν τοῦ ὑφάσματος, καὶ τὸν ἀνώτερον, ὅστις παρεμβάλλεται μεταξὺ τοῦ κυρίως στήμονος καὶ τῆς κρόκης (ὑφαδιοῦ) καὶ σχηματίζει τὴν χνοώδη τοῦ βελούδου ὄψιν. Πρὸς τοῦτο τὰ νήματα τοῦ δευτέρου τούτου στήμονος σχηματίζουσι χαλαροὺς κόμβους, οἵτινες κόπτονται δι' εἰδικῆς μαχαίρας. Ἡ ποιότης τοῦ ὑφάσματος ἐξαρτᾶται ἐκ

Βελοῦδα ἐπιστρώσεως ἐπιπλῶν (ταπετσαρίας).

Digitized by Google

τοῦ πλήθους τῶν νημάτων τούτων, τὰ ὁποῖα ὀφείλουν νὰ εἶναι εὐθέα, πυκνά, ἰσοϋψῆ, σχηματίζοντα λείαν ἐπιφάνειαν ἐπικαλύπτουσαν τελείως τὸ βασικὸν ὕφασμα. Τὸ βελοῦδον εἶναι δίμιτον, τρίμιτον, τετράμιτον, πεντάμιτον ἢ ἑξάμιτον, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν νημάτων τοῦ δευτέρου στήμονος. Τὸ συνηθέστερον ὅμως εἶναι τὸ τρίμιτον.

Τὰ μεταξωτὰ βελοῦδα διακρίνονται εἰς μονόχρωμα, εἰς γραμμωτά, εἰς πεποικιλμένα κατὰ τὴν προσθίαν ἐπιφάνειαν δι' ἀνθέων, κεντημάτων κλπ., ὡς καὶ εἰς χνουδωτὰ κατὰ τὰς δύο ἐπιφανείας. Τὰ βαμβακερὰ εἶναι ὀλιγώτερον στερεὰ

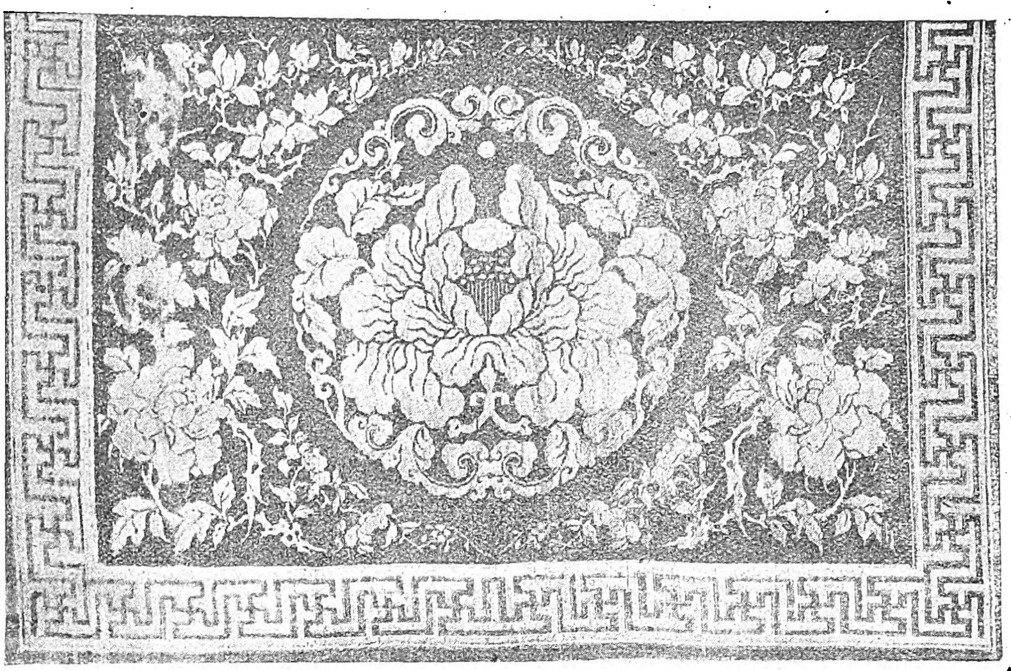

Βελούδινος τάπης (τμῆμα).

καὶ τὰ χρώματά των ἀσταθῆ. Τὰ μάλλινα βελοῦδα κατασκευάζονται ἐκ νημάτων ἐρίου προβάτων ἢ αἰγῶν. Καὶ ταῦτα διακρίνονται εἰς μονόχρωμα, γραμμωτὰ καὶ πολύχρωμα, χρησιμοποιούμενα κυρίως διὰ τὴν ἐπένδυσιν ἐπίπλων, αὐτοκινήτων κλπ. Ἄλλοτε ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ διὰ τὴν ἐπένδυσιν τοίχων δωματίων, πρὸ τῆς γενικεύσεως τῆς διὰ χάρτου ἐπενδύσεως.

Τὰ κυριώτερα κέντρα παραγωγῆς βελούδου εἶναι σήμερον, ἐν μὲν τῇ Γαλλίᾳ ἡ Λυών, Ἀβινιών, Νόμ, Τοὺρ καὶ Τουλούζη, ἐν Ἰταλίᾳ ἡ Βενετία, ἡ Νεάπολις καὶ τὸ Μιλᾶνον, ἐν Γερμανίᾳ τὸ Χέμνιτς καὶ τὸ Κρέφελτ, ἐν δὲ τῇ Ἀγγλίᾳ τὰ σκῆπτρα κατέχει πάντοτε τὸ Μάντσεστερ. —Ω.

βελοῦδο (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κήλεος ὁ λοφωτὸς* (Celosia cristata).

Βελοῦδος (ἢ *Βελούδης*), ***Ἰωάννης*** καὶ ***Σπυρίδων***. Δύο ἀδελφοὶ λόγιοι, τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, Τήνιοι τὴν καταγωγήν. Ἀνέλαβον παρὰ τῆς ἐν Βενετίᾳ ἑλληνικῆς κοινότητος τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐκεῖ τυπογραφείου της «Ἅγιος Γεώργιος» (συσταθὲν τῷ 1850 καὶ διαλυθὲν τῷ 1882), ἐπιμελείᾳ δὲ αὐτῶν ἐξεδόθησαν πολλὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ ἄλλα συγγράμματα, συνήθως μεθ' ἱστορικῶν προλεγομένων. Καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης ἐν τῇ νεότητί του ἐδίδαξεν ἐν τῷ ἐν Βενετίᾳ Φλαγγινείῳ Φροντιστηρίῳ (1834—1837), διετέλεσε δὲ ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ διευθυντὴς τῆς ἐκεῖσε Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης καὶ συνέγραψε τρία ὀλιγοσέλιδα φυλλάδια ἰταλιστί: «Ἐπιστολὴν ἐπὶ μιᾶς (ἐκδοθείσης) ἱστορίας τοῦ Μαυροβουνίου» (Βενετία 1869), «Σημειώσεις εἰς τὴν (ἰταλιστὶ ἐκδοθεῖσαν) βιογραφίαν τοῦ Κωνστ. Κοζάκη Τυπάλδου» κτλ. (Βενετία 1878), «Ἐπικήδειον λόγον εἰς τὸν Αἰμίλιον Τυπάλδον» (Βενετία 1878). Συνέλεξεν ἐπίσης καὶ ἐξετύπωσεν ἐπιστολάς, μελέτας, ἐπικήδειον λόγον κλπ. τοῦ προώρως θανόντος υἱοῦ του Ἰωσὴφ φοιτητοῦ τῆς ἰατρικῆς σχολῆς (Βενετία 1868). Τὸ σπουδαιότερον βιβλίον του εἶναι: «Ἑλλήνων Ὀρθοδόξων ἀποικία ἐν Βενετίᾳ», καὶ ὡς β' μέρος τοῦ ἰδίου συγγράμματος «Χρυσόβουλλα καὶ τὰ Γράμματα τῶν Οἰκουμενικῶν πατριαρχῶν ἀνήκοντα εἰς τοὺς Φιλαδελφείας μητροπολίτας καὶ ἐξάρχους πατριαρχικοὺς καὶ προέδρους πνευματικοὺς τῆς Ἐνετίησι τῶν Ὀρθοδόξων Κοινότητος». Ταῦτα ἐκδοθέντα ἰταλιστὶ καὶ μεταφρασθέντα εἰς τὴν ἑλληνικὴν παρὰ τοῦ φίλου αὐτοῦ *Ἰω. Βερβιτσιώτη*, ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ ἡμερολόγιον «Χρυσαλλὶς» ἐν Βενετίᾳ, τὸ μὲν πρῶτον τῷ 1872, τὸ δεύτερον τῷ 1873. Ἀμφότερα τὰ ἔργα ταῦτα, ἐπιθεωρηθέντα ὑπὸ τοῦ ἰδίου συγγραφέως, ἐξεδόθησαν μετὰ τὸν θάνατόν του ἐν Βενετίᾳ τῷ 1893 δαπάνῃ καὶ τύποις τυπογραφείου «Φοίνικος». Συνέγραψεν ἐπίσης τὴν «Ἱστορίαν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων» (ἀνέκδοτος) καὶ μετέφρασεν ἰταλιστὶ τὴν «Βιβλιοθήκην» τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Φωτίου (ἐπίσης ἀνέκδοτος). Μετὰ τὸν θάνατόν του (1890) ἡ πλουσία βιβλιοθήκη του περιῆλθεν εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην.

Ὁ δὲ *Σπυρίδων* ἐκτὸς τῶν προλεγομένων του εἰς τὰ διάφορα ἐκδοθέντα ἐν τῷ τυπογραφείῳ «Ἅγιος Γεώργιος» συνέγραψεν: «Εἴδησιν περὶ Νεοφύτου Βάμβα (Βενετία 1852), καὶ τὸ αὐτὸ φυλλάδιον ἰταλιστί (Βενετία 1857). «Μικρὸν σημείωμα περὶ Διονυσίου Σολωμοῦ» (ἰταλιστί, Βενετία 1857), «Νεκρολογίαν εἰς Αὐγουστῖνον Καποδίστριαν» (Βενετία 1858). Ἐξέδιδεν ἐπίσης ἀπὸ τοῦ ἔτους 1858 ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν τὸ ἡμερολόγιον «Χρυσαλλίς», περίφημον διὰ τὰς ἱστορικὰς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μελέτας διαφόρων συγγραφέων. Ἀπέθανεν ἔτη τινὰ πρὸς τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰωάννου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἰωάν. Βελούδου*, Ἑλλήνων ὀρθοδόξων ἀποικία ἐν Βεντίᾳ, Βενετία 1893.—*Σπ. Λάμπρου*, Νέος Ἑλληνομνήμων τόμ. Η'.—*Emile Legrand et H. Pernot*, Bibliographie Ionienne, τόμοι 2, Paris 1900. Ἐκδόσεις τυπογραφείου «Ἅγιος Γεώργιος». Γ. Λ.

Βελοῦλι *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Σωκαρᾶ τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Κάτ. (1920) 32.

βελουλκία (ἡ) *[Ἀρχ. Ἰατρ.]*. Χειρουργικὴ ἐπέμβασις δι' ἧς ἐνηργεῖτο ἐξαίρεσις τῶν ἐν τοῖς τραύμασιν ἐνσφηνουμένων βελῶν. Ἡ βελουλκία ἦτο τὸ κύριον καὶ πρωτεῦον ἐν ταῖς μάχαις τῆς ἀρχαιότητος ἔργον τῶν στρατιωτικῶν ἰατρῶν· κατὰ τοῦτο δὲ καὶ διέφερεν ἡ ἐν πολέμοις χειρουργικὴ ἀπὸ τῆς συνήθους ἐν εἰρήνῃ ἀσκουμένης, πρὸς ἣν μετὰ τὴν βελουλκίαν ἐταυτίζετο ὡς πρὸς τὴν λοιπήν, τὴν περαιτέρω ἐπιμέλειαν καὶ θεραπείαν τῶν τραυμάτων. Διὸ καὶ ἔδει «τὸν μέλλοντα χειρουργεῖν στρατεύεσθαι καὶ παρακολουθηκέναι στρατεύμασιν.... οὕτω γὰρ ἂν εἴη γεγυμνασμένος πρὸς ταύτην τὴν χρείαν», δηλαδὴ πρὸς τὴν ἐξαίρεσιν τῶν βελῶν (*Ἱπποκράτους* περὶ Ἰητροῦ § 14).

Τὸ βέλος ὁτὲ μὲν ἐνέμενεν ἐν τοῖς ἁπαλοῖς μορίοις τοῦ σώματος, ὁτὲ δὲ ἐνεπείρετο ἐν τοῖς ὀστοῖς, ὁτὲ δὲ θραυόμενον κατέλειπεν ἀπόθραυσμα αὐτοῦ ἐν τῷ τραύματι. Πᾶν δὲ βέλος ἢ ἀπόθραυσμα τούτου ἠδύνατο νὰ ἐξελκυσθῇ ἢ *κατ' ἐφελκυσμὸν* διὰ τοῦ τραυματικοῦ πόρου, ὃν διήνοιξεν, ἢ *κατὰ διωσμόν*, ἤτοι διὰ προωθήσεως τοῦ βέλους πρὸς ἓ μέρος τοῦτο κατηυθύνετο. Καὶ ἂν μὲν τὸ βέλος ἦτο καταφανὲς ἢ ἐπιπολαίως ἐμπεπαρμένον καὶ μὴ ὑπερέβαινε τὰ μεγάλα ἀγγεῖα καὶ νεῦρα ἢ ἐν ἐπισχέτο ἐπὶ τοῦ ὀστοῦ, ἡ ἐξολκὴ ἐνηργεῖτο κατ' ἐφελκυσμόν, διευρυνομένου ἐν ἀνάγκῃ τοῦ τραύματος τῶν ἁπαλῶν μορίων διὰ τομῆς μαχαιρίου, ἢ διανοιγομένου τρήματος δι' ἐκκοπέως ἢ τρυπάνου ἐπὶ τοῦ ὀστοῦ περὶ τὴν αἰχμὴν τοῦ βέλους. Ἐν αἷς δὲ περιπτώσεσι τὸ βέλος ἦτο ἀφανὲς ἐν τῷ τραύματι, ἔδει, κατὰ τὸ Ἱπποκράτειον δόγμα, νὰ λάβῃ ὁ τραυματίας, εἰ δυνατόν, τὴν στάσιν ἣν εἶχε κατὰ τὴν τρῶσιν, ἤ, ἂν τοῦτο ἀδύνατον, στάσιν προσεγγίζουσαν ταύτῃ. Ἂν δὲ τὸ βέλος εἰσεχώρει βαθέως ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ὁ τραυματικὸς πόρος ἀπέβαινε μακρότερος τῆς ἀτρώτου ἀντικειμένης μοίρας ἢ ἂν προέβαινεν ἐπέκεινα τῶν ἀγγείων καὶ νεύρων, συνιστᾶτο ὁ κατὰ διωσμὸν ἐξελκυσμός, ἐκτελουμένου συνήθως ἐκτοπίου ἱκανῶς εὐρέος διὰ μαχαιρίου. Κατ' ἀμφοτέρας δὲ τὰς περιπτώσεις ἡ βελουλκία ἐνηργεῖτο διὰ τῶν χειρῶν ἢ ἐν ἀνάγκῃ ἐγίνετο χρῆσις καὶ διωστῆρος ἢ τοῦ Διοκλείου κυαθίσκου ἢ λαβίδος ἢ ὀδοντάγρας ἢ ῥιζάγρας ἢ βελουλκοῦ ἢ ἄλλου τινὸς ὀργάνου προσφόρου. Ἀλλ' ἂν τὰ ἄγκιστρα τῶν γλωχίνων τοῦ βέλους ἀντέτασσον κώλυμα εἰς τὴν κατ' ἐφελκυσμὸν ἰδίως βελουλκίαν καὶ μετὰ τὴν διὰ τοῦ μαχαιρίου μεγέθυνσιν τοῦ τραύματος, τότε, ἂν μὲν ἦσαν βραχέα καὶ λεπτά, ἐθραύοντο ταῦτα δι' ἰσχυρᾶς λαβίδος, ἂν δὲ μακρὰ καὶ ὀγκώδη, διενεβάλλοντο ἐντὸς δόνακος διεσχισμένου καὶ οὕτω τὸ βέλος ἐξειλκύετο, προασπιζομένων τῶν ἱστῶν ἀπὸ νέων τραυματισμῶν.

Τὴν βελουλκίαν ἐποίουν μάλιστα οἱ ἰατροὶ (*Ὁμήρου* Ἰλ. Δ, 213 - 214, Λ 515.—*Ἀριαν.* Ἀνάβ. VI 11,1. —*Πλινίου*, VII, 37), συχνάκις δὲ ἐν ἐπειγούσῃ ἀνάγκῃ καὶ αὐτοὶ οἱ τραυματίαι (Ἰλ. Λ, 397—400, 456—458) ἢ πολεμισταὶ ἄλλοι καὶ δὴ ἥρωες ἢ ἡγήτορες τοῦ στρατοῦ (Ἰλ. Λ, 829, 844 — 845, Ν, 597 —598), ἔμπειροι ὄντες περὶ τὴν βελουλκίαν.

Ἡ βελουλκία ἐνηργεῖτο πρὸ πάσης ἄλλης ἐπικουρίας μετὰ τὸν τραυματισμόν, ἀπετέλει δὲ τὸ κεφάλαιον τῆς ἀρχαίας χειρουργικῆς, ὅπερ διαφερόντως εἶχε σπουδασθῇ καὶ περὶ ὃ διέπρεπον κατ' ἐξοχὴν οἱ Ἕλληνες στρατιωτικοὶ ἰατροί, ἀναγαγόντες εἰς ἄκραν τελειότητα τὴν τέχνην τοῦ βελουλκεῖν (*Daremberg* etc. Dictionnaire des antiquités etc. art. *Chirurgia*). Διοκλῆς δὲ ὁ Ἀρχιδάμου Καρύστιος, ἰατρὸς τῆς Ἱπποκρατείου σχολῆς, σύγχρονος τοῦ Πλάτωνος, καὶ ἐργαλεῖον ἐπενόησε, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Διόκλειος κυαθίσκος*, χρήσιμον πρὸς ἐξαγωγὴν τῶν βελῶν. Λεπτομερεῖς περιγραφαὶ περὶ τῆς βελουλκίας περιεσώθησαν μέχρις ἡμῶν ὑπὸ τοῦ Κέλσου (βιβλ. VII, κεφ. V) καὶ τοῦ Παύλου Αἰγινήτου (βιβλ. 6, κεφ. 88).

[ΠΗΓΑΙ ΚΑΙ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ. *Ὁμήρου* Ἰλιάς. *Κέλσου*, Περὶ ἰατρικῆς. *Παύλου Αἰγινήτου*, τὸ περὶ τῶν χειρουργουμένων βιβλίον. *Daremberg* etc. Dictionnaire des antiquités grecques et romaines, art. chirurgia. *Ι. Παπαθεοδώρου*, ἡ στρατιωτικὴ ἰατρικὴ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι, 1921.] Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Βελούσια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ταμινέων τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 339. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Λέπουρα* (κάτ. 222). Ἀπὸ τοῦ Ἀλιβερίου ἀπέχει ἐπὶ ὥραν. Δ. Ε. Μ.

Βελουσπᾶ (Völuspa) *[Σκανδ. Μυθολ.]*. Οὕτω καλεῖται ᾆσμά τι τῆς «Ἔντα» (Edda), διαιρούμενον εἰς δύο μέρη, ὧν τὸ μὲν πρῶτον περιγράφει τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου καὶ τὴν ὀργάνωσιν αὐτοῦ, τὸ δὲ δεύτερον τὴν προφητείαν περὶ τῆς καταστροφῆς καὶ ἀναδημιουργίας του. Ἡ ἐν λόγῳ προφητεία δεικνύει τὴν νοοτροπίαν τῶν μεταγενεστέρων Ἰσλανδῶν εἰδωλολατρῶν, συγχρόνως δὲ τὴν ἤδη ἀρξαμένην ἐπίδρασιν χριστιανικῶν ἀντιλήψεων ἐν Ἰσλανδίᾳ. Ἡ λέξις Βελουσπᾶ σημαίνει «προφητεία τοῦ Βέλβα». Α. Δ.

βελουτίνα (ἡ) (Velutina) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *παλουδινιδῶν*. Τὰ μαλάκια τοῦ γένους τούτου παρουσιάζουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Κόγχη λεπτή, φέρουσα πλῆθος λεπτῶν συσπειρώσεων, ἀπεστρογγυλωμένη, μὲ πλάγιον ἐπίμηκες ἄνοιγμα. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς θαλάσσας τῶν τροπικῶν χωρῶν καὶ σπανιώτατα εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν καὶ τὴν Μεσόγειον. Δ. Ν. Π.

Βελουτσιστάν· τὸ Βελουχιστὰν (βλ. λ.).

βελούχι (τό)· ἰδιωματ., πηγὴ ὕδατος ἀφθόνου || συνεκδ. τὸ παρὰ τὴν πηγὴν ἢ παρὰ ποταμὸν παράπηγμα.

Βελούχι *[Γεωγρ.]*· βλ. Τυμφρηστός.

βελουχιθηριῖναι (αἱ) ἢ *βαλουχιθηριῖναι* (Baluchitheriinae) *[Παλαιοζωολ.]*. Ὑποοικογένεια ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ῥινοκερωτιδῶν ὀνυχωτῶν θηλαστικῶν*. Λείψανα τῶν ζῴων τῆς οἰκογενείας ταύτης εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς ὀλιγοκαίνου ὑποπεριόδου τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἀντιπροσωπευτικὸν γένος τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι τὸ *βελουχιθήριον*. Γ. Κ. Γ.

βελουχιθήριον (τὸ) ἢ *βαλουχιθήριον* (Baluchitherium F. Cooper) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ῥινοκεριδῶν ὀνυχωτῶν θηλαστικῶν*. Λείψανα τοῦ γένους τούτου (ὁ ἄτλας ἐκ τῆς σπονδυλικῆς στήλης καὶ ὁ ἀστράγαλος τῶν ὀπισθίων ἄκρων) εὑρέθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Clive Forster Cooper εἰς τὸ Βαλουχιστὰν (ὄρη τοῦ Βούγδι), κατόπιν δὲ καὶ ἐν τῷ βορείῳ Τουρκεστὰν ὑπὸ τοῦ Borissiak καὶ εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν καὶ κεντρικὴν Μογγολίαν ὑπὸ τοῦ Walter Granger κατὰ τὴν τρίτην ἀμερικανικὴν ἀποστολὴν εἰς Ἀσίαν.

Τὰ ζῷα ταῦτα ἦσαν οἱ μέγιστοι τῶν ῥινοκερώτων ὅλων τῶν ἐποχῶν. Τὸ ὕψος κατὰ τοὺς ὤμους τοῦ ζῴου ὑπερέβαινε τὰ τρία μέτρα, κατὰ τὴν κεφαλήν του ἔφθανε τὰ 4 μ., ὑπερέβαινε δ' οὕτω πως σημαντικὰ εἰς ὕψος τὸν ἀφρικανικὸν καὶ τὸν ἰνδικὸν ἐλέφαντα. Εἶχε πολὺ ὑψηλὰς κνήμας, πολὺ μακρὸν λαιμὸν καὶ μακρὰν στενὴν

Digitized by Google

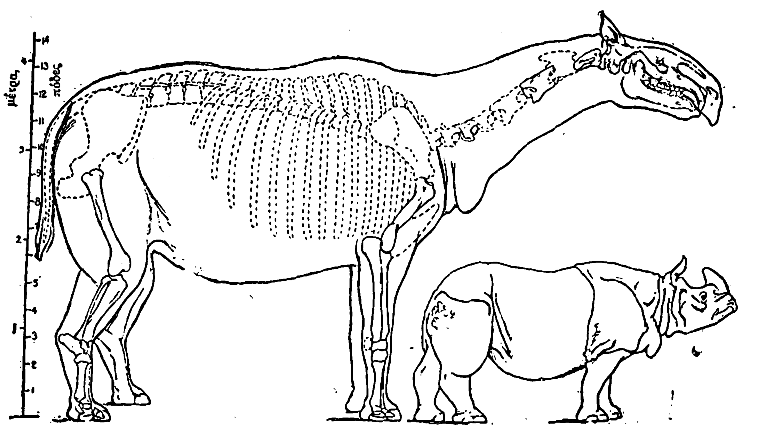

Ἀναπαράστασις τοῦ βελουχιθηρίου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μέχρι τοῦδε εὑρεθέντων λειψάνων τοῦ σκελετοῦ. (Κάτω δεξιᾷ, πρὸς σύγκρισιν τοῦ μεγέθους, ὁ ζῶν σήμερον *ἰνδικὸς ῥινόκερως.)*

κεφαλήν, δὲν ἔφερεν ὅμως κέρας καὶ προφανῶς ἐτρέφετο ἀπὸ φύλλα φυλλωδῶν δένδρων, ὅπως αἱ καμηλοπαρδάλεις.

Τὸ γένος τοῦτο ἔζησε κυρίως κατὰ τὴν ἀνωτέραν ὀλιγόκαινον ὑποπερίοδον τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βελουχιστὰν (Béloutchistan). Χώρα τῆς μεσημβρινῆς Ἀσίας περιλαμβανομένη ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν βρεττανικῶν Ἰνδιῶν, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἐκ τοῦ κυριωτέρου ἐν αὐτοῖς οἰκοῦντος λαοῦ, τῶν *Βελοὺτς* ἢ *Βελουτσῆ* (ὡς ἐκ τούτου δὲ ἡ χώρα ἔδει νὰ ὀνομάζεται ἑλληνιστὶ ὀρθότερον *Βελουτσιστάν*).

— [ΓΕΩΓΡ.] Τὸ Βελουχιστὰν ἐν τῷ συνόλῳ αὑτοῦ ἐκτείνεται ἀπὸ τῶν συνόρων τῆς Περσίας καὶ τοῦ Ἀφγανιστὰν μέχρι τῶν ἰνδικῶν χωρῶν τοῦ Πεντζὰπ καὶ τοῦ Σὶντ καὶ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Γκομὰλ μέχρι τῆς θαλάσσης τοῦ Ὀμὰν ἢ Ἀραβικῆς θαλάσσης. Διαιρεῖται δὲ εἰς δύο κύρια τμήματα, τὸ *βρεττανικὸν Βελουχιστάν*, ὅπερ ἀποτελεῖ ἐπαρχίαν τῶν ἀγγλικῶν Ἰνδιῶν ὑπὸ τὴν ἄμεσον διοίκησιν Ἄγγλου κυβερνητικοῦ ἐπιτρόπου (Commissioner Province), καὶ τὰ ἔξω τούτου κείμενα ἐδάφη, ἅτινα τελοῦσι καὶ ταῦτα ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ αὐτοῦ Βρεττανοῦ ἐπιτρόπου (ἀποτελοῦντα τὸ Beloutchistan Agency). Ὁλόκληρος λοιπὸν ἡ χώρα εὑρίσκεται ὑπὸ τὸν ἄμεσον ἢ ἔμμεσον ἔλεγχον τῆς Βρεττανικῆς αὐτοκρατορίας. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον τῶν δύο τούτων τμημάτων, ἔχον ἐπιφάνειαν 140.445 τετρ. χλμ., ἀποτελεῖται ἐξ ἐδαφῶν ἐκχωρηθέντων εἰς τὴν βρεττανικὴν κυβέρνησιν ὑπὸ τοῦ Ἀφγανιστὰν δυνάμει τῆς συνθήκης τοῦ Γανδαμὰκ (1879) καὶ προσαρτηθέντων ἐπισήμως εἰς τὰς βρεττανικὰς Ἰνδίας τῷ 1887. Τὸ δὲ δεύτερον ἀποτελεῖται ἐκ κρατιδίων, τὰ ὁποῖα διῳκοῦντο ἄλλοτε ὑπὸ ἐντοπίων ἀρχόντων, ἐκ περιοχῶν οἰκουμένων ὑπὸ νομαδικῶν φύλων καὶ ἐξ ἐπαρχιῶν διοικουμένων ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τῶν Ἰνδιῶν, ἡ ὁποία προσεκτήσατο ταύτας διὰ διαφόρων μέσων.

Τμήματά τινα τῶν ἐπαρχιῶν τούτων κατέχονται ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας ὑπὸ τύπον μισθώσεως παρὰ τοῦ ἐντοπίου χάνου (ἡγεμόνος) τῆς χώρας, τοῦ *Κελάτ*, ἐνῷ ἄλλα τμήματα, οἰκούμενα ὑπὸ φυλῶν, φορολογοῦνται ἁπλῶς ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Τὸ σύνολον τῶν διαφόρων τούτων περιοχῶν, περιλαμβανομένων καὶ τῶν ἐντοπίων ἡγεμονιῶν τοῦ Κελὰτ καὶ τοῦ Λὰς-Μπελᾶ, ὡς καὶ τῶν τμημάτων τῶν κατοικουμένων ὑπὸ νομάδων, ἔχει ἐπιφάνειαν 208253 τετρ. χιλμτ. Ἡ ὅλη χώρα, ἔχουσα ἐπιφάνειαν 348698 τετρ. χιλιομέτρων καὶ ἐκτεινομένη παραλίως εἰς μῆκος 900 χιλιομέτρων ἐπὶ πλάτους 500—600 χμ. ἀπὸ 25° μέχρι 30° 30′ Β. πλάτους καὶ 55°—67° Α. μήκους, εἶναι λίαν ἀραιῶς κατῳκημένη, ἔχουσα πληθυσμὸν (1921) μόλις 799.625 κατοίκων (420648 ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Βελουχιστὰν καὶ 378977 εἰς τὰ ἐκτὸς ταύτης ἐδάφη), οἵτινες εἶναι κατὰ τὰ 95% Μουσουλμᾶνοι καὶ κατὰ τὰ 5% περίπου Ἰνδοί. Ὑπάρχουσι καὶ ὀλίγιστοι Χριστιανοί, ἔτι δὲ ὀλιγώτεροι ἄλλων τινῶν ἐπιτοπίων θρησκευμάτων.

Τὸ βορειοδυτικὸν ἥμισυ τῆς χώρας ἀποτελεῖ συνέχειαν τοῦ ἰρανικοῦ ὑψιπέδου, εἶναι δὲ ὅμως γενικῶς ἐπίπεδον μὲ ἀχανεῖς ἐκτάσεις ἀμμώδεις ἢ ἀργιλλώδεις, ἄνευ ὕδατος, ὡς ἡ ἔρημος Χαράν, ἡ ἐρῆμου. ἁλμυρὰς καὶ ταπεινώματα δεικνύοντα τὴν θέσιν ἀρχαίων λιμνῶν, ὅμοια πρὸς τὰ λεγόμενα Χὸτ τῆς Ἀλγερίας. Τὰ νότια καὶ τὰ κυρίως δυτικὰ μέρη εἶναι ὀρεινὰ περιλαμβάνοντα τὰ ὄρη *Μακρὰν* πρὸς Ν., *Χαλέ*, *Κελὰτ* καὶ *Νοτίου Σουλεϋμὰν* πρὸς Α. Ὑψηλοτέρα κορυφὴ εἶναι τὸ *Τσεχὶλ-Τὰν* (ὑπὲρ τὰ 3700 μέτρα). Ποταμῶν μεγάλων στερεῖται ὁλόκληρος ἡ χώρα. Μόνον ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ Τσεχὶλ-Τὰν καταφέρονται ὀλίγοι μικροὶ ποταμοὶ πρὸς τὴν θάλασσαν τοῦ Ὀμὰν ἢ πρὸς τὸν ποταμὸν Ἰνδόν. Ἐκ τῶν πρώτων σπουδαιότεροι εἶναι ὁ *Πουραλῆ* (ὁ *Ἀράβιος* τῶν ἀρχαίων) καὶ ὁ *Χιγκὸλ* (ὁ ἀρχαῖος *Τόμηρος*). Τὰ παράλια ἔχουσι κλῖμα θερμὸν καὶ νοσηρόν. Εἴς τινα μέρη ἡ θερμοκρασία οὐδέποτε κατέρχεται κάτω τῶν 44° Κελσίου. Λιμένες δὲν ὑπάρχουσιν, οἱ δὲ κόλποι *Γβαδὰρ* καὶ *Σομμιανὶ* εἶναι ἀβαθεῖς.

Τὰ ὄρη τοῦ Βελουχιστὰν ἀποτελοῦνται κυρίως ἐκ κρητιδικῶν καὶ τριτογενῶν κοιτασμάτων, εἰς δὲ τὸ βρεττανικὸν Βελουχιστὰν τὰ ὑψώματα περιλαμβάνουσι κατὰ μέγα μέρος ἰουρασικοὺς βράχους. Ἐξαιρέσει τῶν νεωτέρων τριαδικῶν κοιτασμάτων τὰ καταθέματα εἶναι θαλασσίας προελεύσεως. Ἀλλ' εἰς τὰ ἄνω κρητιδικὰ καὶ τὰ κάτω τριτογενῆ ὑπάρχουν ἡφαιστειογενῆ στρώματα. Μεγάλοι ὄγκοι συηνίτου καὶ διορίτου εἰσέδυσαν κατὰ τὴν τριτογενῆ περίοδον, γραμμὴ δὲ προσφάτων σχετικῶς ἡφαιστειογενῶν κιόνων ἐκτείνεται ἐκ τοῦ Δυτικοῦ Βελουχιστὰν πρὸς τὴν Α. Περσίαν. Τὰ ἡφαίστεια ταῦτα φαίνονται ἐσβεσμένα ἐν τῷ Βελουχιστάν, ἐνῷ τὸ ἐπὶ τοῦ περσικοῦ ἐδάφους *Κοὺχ-ἰ-Ταφτὰν* ἀναδίδει συχνάκις ἀτμούς. Αἱ λάβαι καὶ αἱ τέφραι, αἵτινες ἀποτελοῦσι τοὺς κώνους τούτους, εἶναι κατὰ μέγα μέρος ἀνδεσιτικαί. Βορβορώδη ἡφαίστεια παρατηροῦνται ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Μακράν, ἀλλὰ θεωρεῖται ἀμφίβολον ἂν ταῦτα ἔχουσι σχέσιν πρὸς πραγματικὰ ἡφαίστεια.

Ἐν Βελουχιστὰν δὲν ὑπάρχει σημαντικὸς μεταλλευτικὸς πλοῦτος. Γαιάνθρακες εὑρέθησαν εἴς τινα τριτογενῆ κοιτάσματα, ἀλλ' αἱ φλέβες εἶναι λεπταὶ καὶ ἡ ποιότης πτωχή. Εἰς τὴν περιοχὴν Μαρὰ εὑρέθη εἶδος πυκνοῦ ὀρυκτελαίου, εἰς δὲ τὴν λοφοσειρὰν Σερανὴ καὶ πετρέλαιον ἀρίστης ποιότητος. Ἐπὶ τοῦ ὄρους Κοὺχ-ἰ-Σουλτάν, τοῦ μεγαλυτέρου τῶν ἡφαιστείων τοῦ Δ. Βελουχιστάν, ὑπάρχουσι θειωρυχεῖα, τῶν ὁποίων ἐγίνετο ἄλλοτε ἐκμετάλλευσις εἰς μικρὰν κλίμακα. Εἰς τὰ ἡφαιστειώδη μέρη ἀπαντᾷ, ὡς λέγεται, καὶ χρυσός, σίδηρος, χαλκὸς καὶ κασσίτερος.

Ἡ βιομηχανία τῆς χώρας εἶναι ἀσήμαντος. Οἱ Βελοῦτσοι κατασκευάζουσιν ὅπλα, τάπητας καὶ χονδροειδεῖς κουβέρτας. Τὸ ἐμπόριον διεξάγεται ἀποκλειστικῶς μετὰ τῶν Ἰνδιῶν. Τὰ κυριώτερα ἐμπορικὰ κέντρα εἶναι ἡ *Κελάτη*, ἥτις εἶναι εἰς τὰ ΒΔ, καὶ ἡ *Βελὰ* εἰς τὰ ΝΑ. Ἐξάγονται δὲ δέρματα, ξύλα, ἐρυθρόδανον, ξηροὶ καρποί, καπνὰ καὶ φοίνικες. Ὁ σιδηρόδρομος *Τσικαρποὺρ-Κανδαχὰρ* διασχίζει διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ Βολὰν τὰ ΒΑ τοῦ Βελουχιστάν. Σχεδιάζονται καὶ ἄλλαι σιδηροδρομικαὶ γραμμαί.

Σπουδαιότεραι πόλεις εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς χώρας *Κελάτη*, ἧς ὁ χάνης εἶναι καὶ ἀρχηγὸς τῆς ὁμοσπονδίας ἔχων πρόσοδον 60.000 λιρῶν στερλινῶν ἐτησίως, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς ἐπιχορηγήσεως τῆς ἀγγλοϊνδικῆς κυβερνήσεως, ἡ *Γανδαβᾶ*, ἡ *Βεγά*, ἡ *Τεχρῆ*, ἡ *Χοζδάρ*, ἡ *Κουζδὰρ* κλπ. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΣΤΡΑΤ. ΓΕΩΓΡ.] Τὸ Βελουχιστὰν (ἡ *Γεδρωσία* τῶν ἀρχαίων) ἀποτελεῖ τὸ νοτιανατολικώτερον τμῆμα τοῦ ὑψιπέδου τοῦ Ἰράν, κεῖται δὲ μεταξὺ τῆς Περσίας, Ἀφγανιστάν, τοῦ Κάτω Ἰνδοῦ καὶ τῆς Ἀραβικῆς θαλάσσης. Ἡ ἔρημος Χαρὰν (Charan), ἡ *Γεδρωσία* τῶν ἀρχαίων, ἔνθα μέγα μέρος τῆς στρατιᾶς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου κατεστράφη, θεωρεῖται κατὰ τὸ θέρος ἀδιάβατος. Λαμβανομένου ὑπ' ὄψει ὅτι ἡ χώρα εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ὀρεινή, ὅτι τὸ κλῖμα εἶναι λίαν διάφορον κατὰ τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους καὶ ὅτι αἱ πρὸς τὰς Ἰνδίας πύλαι, αἱ ἐν τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ τοῦ Ἰνδοῦ εὑρισκόμεναι ἐπὶ τῶν ὀρέων τῶν συνεχομένων μετὰ τῶν ὀρέων Σουλεϊμὰν (Soliman ἢ Suleiman), εἶναι δυσκόλου διαβάσεως, τὸ Βελουχιστὰν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι προστατεύει ἀρκούντως τὰς Ἰνδίας ἐν συνδυασμῷ μάλιστα μετὰ τοῦ Ἀφγανιστάν. Ν. Ι. ΚΟΚΙΔΗΣ

— [ΕΘΝΟΓΡ.] Εἰς τὰς ἐρήμους τοῦ Βελουχιστὰν βιοῦσιν νομαδικαὶ φυλαὶ ὀνομαζόμεναι *Ρεκῆ* (ἤτοι λαὸς τῆς ἐρήμου), ἐκ τῶν ὁποίων πολυπληθεστέρα εἶναι ἡ τῶν *Μωχαμενταν*ῆ. Οἱ νομάδες οὗτοι εἶναι πιθανῶς ἀραβικῆς καταγωγῆς. Ἡ κεντρικὴ ἔρημος εἶναι ἡ λεγομένη *Κίρ*, *Κέτζ*, *Κὰτς* ἢ *Κὰς-Καγιὰν* τῶν Ἀράβων γεωγράφων τοῦ μεσαίωνος, ἀποτελέσασα μέρος τοῦ ἀρχαίου βασιλείου τοῦ *Καϊανί*. Τὸ *Κὰτς* ὡς πρῶτον συνθετικὸν σημαίνει ἐνταῦθα κοιλάς. Οἱ Μωχαμενταν ῆ κατέχουσι τὴν κεντρικὴν ὀρεινὴν περιοχήν. Νοτίως ταύτης ἐκτείνονται αἱ ἔρημοι Μασκὲτ καὶ Χαράν, κατοικούμεναι ὑπὸ λαοῦ καταγωγῆς ὅλως διαφόρου, ὅστις φαίνεται ἔχων καὶ ἱστορικὰς τινας ἀναμνήσεις. Ὁ λαὸς οὗτος εἶναι οἱ λεγόμενοι *Νουσιρβανῆ*, φυλὴ πρηνὴ διαβᾶσα εἰς Βελουχιστὰν κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἀλλ' εἰς ἄγνωστον ἐποχήν. Οἱ Νουσιρβανῆ οὗτοι εἶναι ἴσως οἱ αὐτοὶ πρὸς τοὺς *Ταχουκὶ* ἢ *Ταχουκανί*, οἵτινες ἀπαντῶσιν εἰς τὸ περσικὸν Βελουχιστάν. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι, ὅτι χώρα Ταόκη ἀναφέρεται παρὰ Πτολεμαίῳ καὶ ὑπὸ τοῦ Νεάρχου, ὡσαύτως δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος. Οὗτοι εἶναι φυλὴ ὡραία καὶ ἰσχυρά, ὑπερέχουσα τῶν σημερινῶν ἰρανικῆς καταγωγῆς συμπατριωτῶν αὐτῶν. Μεταξὺ τῶν Νουσιρβανῆ καὶ τῶν *Ἰχθυοφάγων* λαῶν τῆς παραλίας, εἰς τὰς στενὰς κοιλάδας Ρακσὰν καὶ Κέτζ, ζῶσιν ἀπειράριθμοι φυλαί, ὑπόλοιπα ἀρχαίων νομαδικῶν λαῶν, οἵτινες εἶναι ἴσως οἱ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου καὶ τοῦ Στράβωνος ἀναφερόμενοι. Κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον (*Στρ.* 720), ἡ χώρα τῶν *Ἰχθυοφάγων* ἦτο ἄδενδρος, ἔχουσα μόνον φοίνικας, εἶδός τι μυρίκης καὶ ἀκάνθας. Ἐστερεῖτο ὑδάτων καὶ τροφῆς, οἱ δὲ κάτοικοι ὡς καὶ τὰ κτήνη ἐτρέφοντο δι' ἰχθύων, τῶν ὁποίων μετεχειρίζοντο καὶ τὰ ὀστᾶ ὡς δοκούς διὰ τὰς κατοικίας των. Κατὰ τὸν Στράβωνα κατεσκεύαζον εἶδος ἀλεύρου ἐξ ἀπεξηραμένου κρέατος τῶν ἰχθύων καὶ ἀνεμείγνυον αὐτὸ μετ' ὀλίγου σίτου κοπανίζοντες ἐντὸς ὅλμων κατασκευαζομένων ἐκ τῶν σπονδύλων τῶν ἰχθύων. Ὁ Ἀρριανὸς ἀναφέρει κατὰ τὸν Νέαρχον, ὅτι ὑπῆρχον εἰς τὴν ἐκεῖ θάλασσαν κήτη μήκους 23 ὀργυιῶν. Ἐξ ἴσου ἐξηπλωμένοι καθ' ἅπασαν τὴν χώραν εἶναι οἱ περσικῆς καταγωγῆς *Τατζίκ*, ἀποτελούμενοι κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῶν γεωργικῶν δούλων καὶ δουλοπαροίκων. Τοιοῦτοι εἶναι οἱ *Δεχβὰρ* ἢ *Δεχὰν* καὶ οἱ *Δουρζαδᾶ*, οἱ *Δηρουσιαῖοι* τοῦ Ἡροδότου (1,125), ὅστις ἀναφέρει αὐτοὺς ἐπίσης ὡς «ἀροτῆρας». Οὗτοι, ἐφόσον ἦσαν δοῦλοι, ὠνομάζοντο *Νακὶπ*. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι, ὅτι οἱ Ἄραβες ἀπετύπωσαν τὰ ἴχνη τῆς κατακτητικῆς των διαβάσεως καὶ ἐπὶ τῆς ἐθνογραφίας τοῦ Βελουχιστάν. Πολλαὶ ἰθαγενεῖς φυλαὶ ἀξιοῦσιν ὅτι κατάγονται ἐκ τῶν Κορεϊσιτῶν, τῆς ἀραβικῆς δηλαδὴ πατριᾶς, ἐξ ἧς κατήγετο ὁ προφήτης Μωάμεθ. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι οἱ Ἄραβες εἶχον καταλάβει λίαν ἐνωρὶς ὁλόκληρον τὸ νότιον Βελουχιστάν, τραπέντες κατόπιν πρὸς τὴν Ἰνδικήν, ὅπου ἔμειναν μέχρι τοῦ ΙΒ' αἰῶνος.

Φαίνεται ὅμως, ὅτι οὐδὲ εἷς πραγματικὸς Ἄραψ ὑπολείπεται σήμερον ἐν Βελουχιστάν. Παραμένουσιν ὅμως καθ' ὅλον τὸ νότιον μέρος τῆς χώρας, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὸ Μακράν, ἴχνη τῶν ὑδραυλικῶν αὐτῶν ἔργων. Οἱ ἀρχαῖοι Ὠρεῖται (οἰκοῦντες τὴν «γῆν τῶν Ὤρων»), τοὺς ὁποίους ἀναφέρει ὁ Ἀρριανὸς μεταξὺ τῶν ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ὑποταχθέντων λαῶν, εἶναι ἴσως ἡ σημερινὴ φυλὴ τῶν *Χότ*, οἵτινες, ὡς ἀρχικοὶ κύριοι τῆς γῆς, τὴν ὁποίαν κατοικοῦσιν, εἶναι ἀπηλλαγμένοι πάσης φορολογίας. Τῶν λεγομένων *Μπραχουΐ (Βραχουΐ*, ἴσως *Βράχιοι)* τὸ ὄνομα παράγουσιν ἐθνολόγοι τινὲς ἐκ σανσκριτικῆς λέξεως σημαινούσης ἄνθρωπος τοῦ βουνοῦ. Καὶ ὁ μὲν Bellew θεωρεῖ ὅτι ἡ ἀρχικὴ λέξις ἦτο *Μπα-ροχΐ*. Καθ' ἡμᾶς ὅμως τὸ *Μπραχουΐ* ἢ *Βραχουΐ*, ἴσως εἶναι ὀρθότερον, διότι ἡ ῥίζα «*βρχ*» μὲ τὴν σημασίαν βράχος ἢ βουνὸν ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἰνδοευρωπαϊκὰς γλώσσας. Ἄλλοι θεωροῦσιν ὅτι καὶ τὸ ὄνομα τῆς φυλῆς τῶν *Παρβακᾶ* παράγεται ἐκ τῆς αὐτῆς σανσκριτικῆς ῥίζης, οὕτως ὥστε οἱ *Παρικάνιοι* τοῦ Ἡροδότου ἴσως νὰ εἶναι οἱ αὐτοὶ πρὸς τοὺς *Μπραχουΐ*, ἴσως δὲ καὶ νὰ σώζεται τὸ ὄνομα αὐτῶν εἰς τὸν ἐκεῖ που ποταμὸν *Παρκάν*, παραπόταμον τοῦ Χιγκὸλ (Τομήρου).

Ἄλλη ἰθαγενὴς φυλή, ἀναφερομένη καὶ ὑπὸ παλαιοτέρων συγγραφέων, εἶναι οἱ *Μπολεδὰ (Βολεδί)* ἐξ ὧν ἔλαβε τὸ ὄνομα καὶ ἡ κοιλὰς τοῦ *Μπολιδᾶ*, παραποτάμου τοῦ Κέτζ. Οὗτοι ἦσαν ἄλλοτε ἡ ἄρχουσα φυλὴ τοῦ νοτίου Βελουχιστάν, τὸ ὁποῖον ὠνομάζετο ἀρχικῶς *Βολεδιστάν*, εἶναι δὲ λίαν πιθανόν, ὅτι ἐκ τῆς ὀνομασίας ταύτης παρήχθη καὶ τὸ σημερινὸν ὄνομα τῆς χώρας, διὰ τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ ὁποίου μεγάλαι ἐγένοντο συζητήσεις. *Βολὰ* ἦτο, ὡς γνωστόν, τὸ ὄνομα Ἀσσυρίου θεοῦ (*Βῆλου* ἢ *Βάελ* ἢ *Βέλ*), λατρευομένου καὶ ὑπὸ τῶν Φοινίκων ὡς καὶ ὑπὸ τῶν Δρυϊδῶν. Ἡ φυλὴ αὕτη ἐκλείπει βαθμιαίως. Τῷ 1906 ἐσώζετο μία μόνον γυνὴ ἐκ τῆς οἰκογενείας, ἐξ ἧς ἐλαμβάνοντο οἱ ἀρχοντες τῶν Βολεδί. Ἄλλαι ἀρχαῖαι φυλαί, ἐκλείπουσαι σήμερον, εἶναι οἱ *Σαγιδὶ* (*Σαγῖται*) καὶ οἱ *Σακὰ* (*Σάκαι*). (Σημειωτέον ἐνταῦθα, ὅτι ἡ εἰς *ι* κατάληξις, διὰ τῆς ὁποίας ἐκφέρονται τὰ ὀνόματα τῶν φυλῶν εἶναι ἀραβική.) Νεωτέρα φυλὴ εἶναι οἱ τῶν *Τζιτσκῆς* οἵτινες ἐξετόπισαν τοὺς *Βολεδί*. Οὗτοι διετήρησαν ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας τὴν θρησκείαν τῶν Ἰνδῶν, κατόπιν δὲ προσηλυτίσθησαν εἰς νέαν θρησκείαν, τὴν λεγομένην *Ζικαρί*, τῆς ὁποίας αἱ ἠθικαὶ ἀρχαὶ ἦσαν ὅλως ἀμφίβολοι. Ἤδη προϊόντος τοῦ χρόνου ἐξισλαμίζονται. Ἄλλη φυλὴ εἶναι ἡ τῶν *Γαδαρᾶ*, ἐξ ἧς καὶ ὠνομάζετο ἄλλοτε τὸ νότιον Βελουχιστὰν *Γεδρωσία* καὶ κατὰ τὸν ἀκριβολόγον περὶ τὰ τοιαῦτα Ἀρριανὸν *Γαδρωσία*, τὴν ὁποίαν ὁ Στράβων, ἀντιθέτως πρὸς τὸν Ἀρριανόν, παριστᾷ ὡς ὑγιεινὴν καὶ εὔυδρον (*Στρ.* 271). Εἰς τοὺς Γαδαρᾶ τούτους ἀνήκουσι σήμερον οἱ *Σιδὶ* ἢ κοινότερον *Μακρανί*, ἐκ τῶν ὁποίων στρατολογοῦνται θερμασταὶ διὰ τὸ ἀγγλικὸν ἐμπορικὸν ναυτικόν. Οἱ Βελουχιστὰν ὡς περιοικοῦντες τῶν μερῶν τούτων τοῦ Βελουχιστὰν ἀναφερόμενοι «Αἰθίοπες οἱ ἐξ Ἀσίας» (*Ἡροδ.* 3,94) φαίνεται ὅτι ἦσαν συγγενεῖς τοῦ ἀρχαίου ἀραβικοῦ λαοῦ τῶν *Χιμιαριτῶν* ἢ *Ὁμηριτῶν*. Ἐν γένει τὸ νότιον Βελουχιστάν, τὸ ὁποῖον δὲν ἐμελετήθη ἀκόμη ἀπὸ ἐθνογραφικῆς ἀπόψεως,

Digitized by Google

παρέχει εὐρὺ στάδιον ἐρεύνης εἰς τοὺς ἐθνολόγους. Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἥτις ἀποτελεῖ, οὕτως εἰπεῖν, γέφυραν μεταξὺ τῆς νοτίου Περσίας καὶ τῆς Ἰνδικῆς, λαοὶ ἀραβικῆς καταγωγῆς ἐλθόντες μετὰ τῶν Ἀράβων κατακτητῶν ἀνεμείχθησαν μετὰ Περσῶν, Ἰνδῶν καὶ ἄλλων, ὅπως παραγάγωσι φυλὴν μιγάδα, τοὺς λεγομένους *Βελοὺτς*. Σήμερον ὁ ἀραβικὸς τύπος τῶν Βελοὺτς εἶναι ἐξηπλωμένος καθ' ὅλην τὴν χώραν. Οἱ Βελοὺτς εἶναι ἠρεμώτεροι τῶν εἰς τὰ ἰνδικὰ σύνορα οἰκούντων *Ἀφριδὶ* καὶ *Πατάν*. Ὡς πρὸς τὰ θρησκευτικὰ αἰσθήματα παρατηρεῖται, ὅτι εἶναι μὲν κατ' ὄνομα Μουσουλμᾶνοι, ἀλλ' ὀλίγον τηροῦσι τοὺς τύπους τῆς μωαμεθανικῆς λατρείας. Ἀριθμητικῶς ἰσχυροτέρα φυλὴ τοῦ Βελουχιστὰν εἶναι οἱ *Βραχουί*, ὑπολογιζόμενοι εἰς 300.000 ἄτομα. Δεύτεροι ἔρχονται οἱ *Πατὰν* μὲ 200.000.

Ἡ κυριωτέρα ὁμιλουμένη γλῶσσα, ἡ βελουχική, ἀνήκει εἰς τὸν ἰρανικὸν κλάδον τῆς ἀρείας ὑποδιαιρέσεως τῆς ἰνδο-ευρωπαϊκῆς οἰκογενείας. Διαιρεῖται εἰς δύο κυρίας διαλέκτους, διαφερούσας τόσον ἀπ' ἀλλήλων, ὥστε οἱ ὁμιλοῦντες τὴν μίαν ἐξ αὐτῶν δὲν ἐννοοῦσι τὴν ἄλλην. Ἡ εἰς τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς χώρας ὁμιλουμένη βελουχικὴ διάλεκτος, ὀνομαζομένη καὶ *Μακρανί*, ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τῆς περσικῆς, διότι εἰς τὸ μέρος τοῦτο ἐκυριάρχησαν ἐπὶ πολὺ οἱ Πέρσαι

Βελουχικὴ φιλολογία δὲν ὑπάρχει, λαϊκὴ ὅμως ποίησις ὑμνοῦσα τοὺς ἄθλους ἡρώων σώζεται εἰς ὅλην τὴν χώραν, ἐγένοντο δὲ καὶ συλλογαὶ τοιαύτης.

— [ΙΣΤΟΡ.] Ἐλάχιστα εἶναι γνωστὰ περὶ τῆς ἱστορίας τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων τῆς χώρας ταύτης, ἡ ὁποία ἐλαχίστους προσείλκυεν ἐπισκέπτας λόγῳ τοῦ ὀχυροῦ αὐτῆς καὶ τῆς πτωχείας καὶ τῆς ἀγριότητος τῶν κατοίκων της. Αἱ πρῶται ἱστορικαὶ καὶ γενικαὶ ἀσφαλεῖς περὶ τοῦ Βελουχιστὰν γνώσεις εἶναι αἱ πληροφορίαι, τὰς ὁποίας παρέχει ὁ Ἀρριανός, περιγράφων μετὰ τῆς διακρινούσης αὐτὸν συντομίας καὶ ἀκριβολογίας τὴν ἐκ τῆς Ἰνδικῆς περιπετειώδη ἐπάνοδον τῆς ἑλληνικῆς στρατιᾶς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου διὰ τῆς ἀξένου ταύτης χώρας. Τὴν διὰ τῆς χώρας τῶν Ὠρειτῶν καὶ τῆς Γαδρωσίας ἐπάνοδον προέκρινεν ὁ Ἀλέξανδρος οὐχὶ διότι ἠγνόει τὸ κινδυνῶδες τοῦ ἐγχειρήματος. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς καταβάσεώς του εἶχεν ἐσφαλμένας πληροφορίας περὶ τῆς πέραν καὶ ἐντεῦθεν τῆς Ἰνδικῆς θαλάσσης καὶ ξηρᾶς, ἀφοῦ ἐπίστευσε πρὸς στιγμὴν ὅτι τὰ ὕδατα τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ ἦσαν αἱ πηγαὶ τοῦ Νείλου, διότι ἐντὸς αὐτοῦ ὑπῆρχον κροκόδειλοι καὶ ἐφύοντο εἰς τὰς ὄχθας του κύαμοι. Ἀλλὰ τοὺς κινδύνους τῆς διὰ τῆς Γαδρωσίας πορείας ὑπετίμησεν ἴσως, ἂν καὶ εἶχε γνῶσιν καὶ τῶν θρύλων, καθ' οὕς, ἡ μὲν Σεμίραμις, ἐπιχειρήσασα νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Ἰνδικῆς, ἐσώθη μόνον μὲ εἴκοσι ἄνδρας, ὁ δὲ Κῦρος ἐπίσης μὲ μόνους ἑπτά. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος, ἀποφασίσας νὰ ἐπιστρέψῃ διὰ ξηρᾶς, ἠκολούθησε τὰς διὰ τοῦ Βελουχιστὰν παραλίας ὁδούς, ὅπως πορίζηται τὰ ἀναγκαῖα ἐκ τοῦ παραπλέοντος στόλου τοῦ Νεάρχου. Ἡ πορεία αὕτη ὑπῆρξε κοπιωδεστάτη καὶ λίαν ὀλεθρία διὰ τὸν ἑλληνικὸν στρατόν. Οἱ ἄνδρες ἀπέθνησκον ἐκ τοῦ καύσωνος καὶ τῆς λειψυδρίας, ἔτι δὲ περισσότερον τὰ ὑποζύγια, τὰ ὁποῖα, ὡς ἐκ περισσοῦ, ἐδεκατίζοντο ὅπως χρησιμεύσωσιν ὡς τροφὴ τοῦ στρατοῦ. Ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως ὑποζυγίων ἐγκατελείποντο οἱ νοσοῦντες καὶ οἱ κεκμηκότες, οἵτινες καὶ ἐχάνοντο κατόπιν ἐντὸς τῆς ἄμμου ἢ ἄλλως. Ἀφ' ἑτέρου ἡ ἄμμος ἐδυσχέραινε τὴν πορείαν τῶν ἁμαξίων, διὰ τοῦτο δὲ ἠκολουθεῖτο οὐχὶ ἡ βραχυτέρα ὁδός, ἀλλ' αἱ διὰ τὰ ἁμάξια πρόσφοροι. Ὁ κάματος τοῦ στρατεύματος ἦτο μέγας καὶ διότι ὡδοιπόρει τὴν νύκτα, ἐκ τούτου δὲ οἱ ἄνδρες ἔμενον ἄυπνοι, καταλαμβανόμενοι δὲ κατόπιν ὑπὸ τοῦ ὕπνου, δὲν ἀνεύρισκον, ὅταν ἐξύπνων, τὰ ἴχνη τῆς στρατιᾶς. Ἐν μέσῳ τῆς λειψυδρίας ταύτης ἐπῆλθε καὶ πλήμμυρα, διότι εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδρωσίων αἱ βροχαὶ δὲν κατέρχονται ὑπὸ τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων, ὁπόθεν καταφέρονται ὡς χείμαρροι. Τοιοῦτος χείμαρρος ἐπελθὼν κατά τινα νύκτα τοιαύτην εἶχεν ὁρμήν, ὥστε «γύναια καὶ παιδάρια, τὰ πολλὰ τῶν ἑπομένων τῇ στρατιᾷ, διαφθεῖραι, καὶ τὴν κατασκευὴν τὴν βασιλικὴν σύμπασαν ἀφανίσαι καὶ τῶν ὑποζυγίων ὅσα ἀπελείπετο, αὐτοὺς δὲ μόλις καὶ χαλεπῶς ξὺν τοῖς ὅπλοις οὐδὲ τούτοις πᾶσιν ἀποσωθῆναι. Οἱ πολλοὶ δὲ πίνοντες, ὁπότε ἐκ καύματός τε καὶ δίψους ὕδατι ἀθρόῳ ἐπιτύχοιεν, πρὸς αὐτοῦ τοῦ ἀπαύστου πότου ἀπόλλυνται». Ἐν μέσῳ τοιούτων ταλαιπωριῶν ὁ Ἀλέξανδρος ἐδείκνυεν ἀξιοθαύμαστον ἀντοχὴν καὶ ὑπομονήν, προσπαθῶν νὰ προλαμβάνῃ τὰς τοιαύτας παρεκτροπὰς τῶν ἀνδρῶν. Δὲν ἐστρατοπεύδευεν εἰς μέρη ἔχοντα ὕδωρ. Κάποτε δέ, ὑπαρχούσης ἐλλείψεως ὕδατος καὶ προσκομισθέντος εἰς αὐτὸν ἐντὸς κράνους ὀλίγου τοιούτου εὑρεθέντος ἐντὸς χαράδρας, ὁ Ἀλέξανδρος ἔχυσεν αὐτό, ὅπως δώσῃ τὸ παράδειγμα τῆς καρτερίας.

Ἐφαίνετο ὅτι ἡ στρατιὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου θὰ κατεστρέφετο ὁλόκληρος ἐντὸς τῆς ἀμμώδους ἐκείνης ἐρήμου. Οἱ ὁδηγοὶ δὲν εὕρισκον τὰς γνωστὰς εἰς αὐτοὺς ὁδούς, διότι τὰ ἴχνη αὐτῶν ἐξηφάνιζεν ὁ ἄνεμος. Δὲν ὑπῆρχον δένδρα ἢ γήλοφοι ὡς σημεῖα ἀναγνωρίσεως, οὐδὲ ἦτο πλέον δυνατὸν νὰ ὁδηγηθῶσι τὴν νύκτα ἐκ τῶν ἄστρων ἢ τὴν ἡμέραν ἐκ τοῦ ἡλίου. Ἐπὶ τέλους ὁ Ἀλέξανδρος ἀποφασίσας νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν πρὸς τὰ ἀριστερὰ ὁδόν, παρέλαβεν ὀλίγους ἱππεῖς καὶ ἐπροχώρησεν ἐφ' ἱκανόν. Καθ' ὁδὸν οἱ περισσότεροι ἔμειναν ὀπίσω, διότι οἱ ἵπποι ἀπέκαμον ἐκ τοῦ καύσωνος. Μόνος σχεδὸν μείνας ὁ Ἀλέξανδρος ἀφίππευσε καὶ μὲ πέντε πιστοὺς ἄνδρας κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς τὴν θάλασσαν, παρὰ τὴν ὁποίαν εὗρε καὶ ὕδωρ γλυκὺ καὶ καθαρόν. Βαθμηδὸν καὶ τὸ ὑπολειφθὲν στράτευμα ἔφθασεν ἐντὸς ἑπτὰ ἡμερῶν εἰς τὴν ἐκεῖ πλησίον κειμένην πρωτεύουσαν τῶν Γαδρωσίων, ὅπου καὶ ἀνεπαύθη. Εἶχεν ἐξέλθει πλέον ἐκ τοῦ Βελουχιστὰν καὶ ἔφθασε μετ' ὀλίγον εἰς Καρμανίαν, δηλαδὴ εἰς τὸ σημερινὸν Κερμὰν τῆς Περσίας, ὅπου ἐτέλεσε θριάμβους μετὰ γυμνικῶν καὶ μουσικῶν ἀγώνων.

Μετὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου οὐδὲν πλέον ἀναφέρει ἡ ἱστορία περὶ τοῦ Βελουχιστάν. Πρέπει δὲ νὰ προχωρήσωμεν μέχρι τοῦ Η' μ. Χ. αἰῶνος, ὅπως εὕρωμεν εἰς τὴν ἔρημον ἐκείνην χώραν τὸν στρατὸν τῶν Ἀράβων χαλιφῶν ἐξελθόντα ἐκ τῆς Περσίας καὶ ὁδεύοντα πρὸς τὴν Ἰνδικὴν ἐν τῇ ἀκαθέκτῳ αὐτοῦ πρὸς κατάκτησιν τοῦ κόσμου πορείᾳ. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐπικρατήσει εἰς ὁλόκληρον τὸ Βελουχιστὰν ἡ φυλὴ τῶν *Βραχουί*, ἥτις καὶ ἐβοήθει τοὺς ἐντοπίους Ἰνδοὺς ἡγεμόνας κατὰ τῶν Ἀφγανῶν.

Εἷς τῶν ἀρχηγῶν τῆς φυλῆς ταύτης, ὁ *Καμπάρ*, διεκρίθη τόσον κατὰ τοὺς ἀγῶνας τούτους, ὥστε, ἐκθρονίσας ἕνα τῶν Ἰνδῶν ρατζάδων, ἐκυριάρχησε τῶν παραμεθορίων χωρῶν τῆς Ἰνδικῆς. Βραδύτερον, ὅτε ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας Ναδὶρ-σὰχ ἀνέλαβε τὴν πρὸς κατάκτησιν τοῦ Ἰνδοστὰν ἐκστρατείαν του, διελαύνων διὰ τοῦ Ἀφγανιστάν, ὁ τότε ἐν Βελουχιστὰν κρατῶν ἰθαγενὴς ἀρχηγὸς *Ναζὶρ-χάν*, νικήσας τοὺς ἀντιπάλους του καὶ ἀναγνωρισθεὶς ἡγεμών, διωρίσθη διὰ φιρμανίου τοῦ σάχου τούτου *βεηλὲρ βέης* (ἡγεμὼν τῶν ἡγεμόνων) τοῦ Βελουχιστὰν (1739). Οὗτος ἐγκαθίδρυσε κυβέρνησιν κάπως τακτικὴν μὲ πρωτεύουσαν τὴν πόλιν Κελάτ, τὴν ὁποίαν καὶ ὠχύρωσεν. Ὁ Ναζὶρ-χὰν ἦτο τότε σχεδὸν ὑποτελὴς τοῦ σάχου Ναδίρ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου (1747) ἀνεγνώρισεν ὡς βασιλέα τὸν ἡγεμόνα τῆς Καβούλης Ἀχμὲτ-σάχ. Ἀλλὰ τῷ 1758 ἐκηρύχθη καθ' ὁλοκληρίαν ἀνεξάρτητος. Ὁ Ἀχμὲτ-σὰχ ἔστειλεν ἐναντίον του στρατόν, ἡττηθέντος δὲ τούτου ἐπῆλθεν ὁ ἴδιος μὲ ἀνωτέρας δυνάμεις. Ὁ Ναζὶρ-χὰν ἐνικήθη καὶ ὑπεχώρησεν εἰς Κελάτ, ὅπου ἐπολιορκήθη, ἐπὶ τέλους δὲ συνῆψε μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Ἀφγανιστὰν συνθήκην εἰρήνης, καθ' ἣν οὗτος μὲν ἐλάμβανεν εἰς γάμον τὴν ἐξαδέλφην τοῦ Ναζὶρ-χάν, ὁ δὲ ἡγεμὼν τοῦ Βελουχιστὰν ὑπεχρεοῦτο νὰ θέτῃ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Ἀφγανοῦ ἡγεμόνος στρατόν, διὰ τὸν ὁποῖον θὰ ἐπληρώνετο τὸ ἥμισυ τῆς ἀπαιτουμένης δαπάνης. Ὁ Ναζὶρ-χὰν διεκρίθη εἰς τοὺς κατόπιν πολέμους ὡς σύμμαχος τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Ἀφγανιστάν, ὅστις εἰς ἀμοιβὴν ἀνεγνώρισεν εἰς αὐτὸν τὴν τελείαν κυριαρχίαν ἐπὶ ἐπαρχιῶν τινων τοῦ Βελουχιστάν.

Τὸν Ναζὶρ-Χὰν ἀποθανόντα τῷ 1795 διεδέχθη ὁ πρεσβύτερος αὐτοῦ υἱὸς *Μαχμοὺτ-Χάν*, ἀλλ' ὑπ' αὐτὸν ὡς καὶ ἐπὶ τῶν διαδόχων του ἡ χώρα ἐσπαράσσετο διηνεκῶς ὑπὸ ἐμφυλίων ἀγώνων. Τῷ 1839 κατὰ τὸν ἐναντίον τοῦ Ἀφγανιστὰν πόλεμον τῶν Ἄγγλων, οὗτοι ἐθεώρησαν τὴν στάσιν τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Κελὰτ *Μιχρὰπ-χὰν* ὡς προδοτικὴν ἐναντίον των· διὰ τοῦτο ἀπέστειλαν τὸν στρατηγὸν Οὐΐλσάϊρ (Willshire) μὲ 1050 ἄνδρας πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ στρατοῦ τῆς ἐκστρατείας. Ὁ Οὐΐλσάϊρ ἐκυρίευσεν εὐκόλως τὸ Κελάτ. Ὁ ἡγεμὼν μὲ 400 Βελοὺτς ἐφονεύθησαν, 2.000 συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι, ἀγγλικὴ δὲ φρουρὰ ἐγκατεστάθη εἰς Κελάτ. Τῷ 1841 οἱ Ἄγγλοι ἀναγνωρίσαντες τὸν υἱὸν τοῦ *Μιχράπ*, *Ναζὶρ-χὰν τὸν Β'*, ἡγεμόνα τῆς χώρας, ἐξεκένωσαν τὸ Βελουχιστάν. Τῷ 1841 συνήφθη συνθήκη συμμαχίας καὶ ἐπιμαχίας μεταξὺ τῆς Ἀγγλίας καὶ τοῦ ἡγεμόνος τούτου, τῷ δὲ 1854 νέα συνθήκη φιλίας, δι' ἧς ὁ ἡγεμὼν τοῦ Κελὰτ καὶ οἱ διάδοχοί του ἀνελάμβανον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συμμετέχωσι μεθ' ὅλων τῶν δυνάμεων αὐτῶν εἰς πάντα πόλεμον ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τῆς Ἀγγλίας, νὰ ἐνεργῶσιν ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτῆς καὶ νὰ μὴ συνάπτωσιν εἰρήνην ἄνευ τῆς ἀδείας της. Τὰ ἀγγλικὰ στρατεύματα θὰ ἠδύναντο νὰ καταλαμβάνωσιν ὅσα μέρη τοῦ Βελουχιστὰν ἐθεώρουν ἀναγκαῖα. Ὁ ἡγεμὼν τοῦ Βελουχιστὰν θὰ ἐπροστάτευε τὸ ἀγγλικὸν ἐμπόριον, εἰσπράττων μόνον τέλη διαμετακομίσεως. Ὑπὸ τὸν ὅρον δὲ νὰ τηρῇ πίστιν πρὸς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν, αὕτη θὰ ἐπλήρωνεν εἰς αὐτὸν ἐτήσιον εἰσόδημα 5.000 λιρῶν στερλινῶν. Διὰ τῆς αὐτῆς συνθήκης ἠκυροῦτο ἡ προηγουμένως (1841) συναφθεῖσα συνθήκη ἀμυντικῆς καὶ ἐπιθετικῆς συμμαχίας μετὰ τῆς Ἀγγλίας.

Ὁ Ναζὶρ-Χὰν ἐτήρησε πιστῶς τὴν συνθήκην ταύτην. Ὁ ἀδελφὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ *Μὶρ Χονταντὰτ χὰν* ἐβασίλευσεν ἐν μέσῳ διηνεκῶν ἐμφυλίων ἀγώνων. Τῷ 1857, κατὰ τὴν τότε ἰνδικὴν ἐπανάστασιν, οἱ Ἄγγλοι ἀπέστειλαν εἰς Κελὰτ πολιτικὸν πράκτορα, ὅπως βοηθῇ διὰ τῶν συμβουλῶν του τὸν ἡγεμόνα πρὸς τήρησιν τῆς ἡσυχίας εἰς τὸ κράτος του. Ἀλλὰ τῷ 1863, κατά τινα προσωρινὴν ἀπουσίαν τοῦ Ἄγγλου πράκτορος, ἐξερράγη ἐπανάστασις, καθ' ἣν ὁ *Χονταντὰτ* τραυματισθεὶς ἐτράπη εἰς φυγήν, ἐπεκράτησε δὲ ὁ ὁ ἐξάδελφός του *Σὶρ δὶλ-χάν*, ὅστις καὶ ἀνεκηρύχθη χάνης. Τῷ 1864 ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἐφονεύθη, ἐξελέγη δὲ πάλιν ὡς τοιοῦτος ὁ *Χονταντὰτ-χάν*. Ἀλλ' ἐπ' αὐτοῦ ἡ ἀναρχία ἐγενικεύθη καθ' ὅλην τὴν χώραν. Τῷ 1876 οἱ Ἄγγλοι συνῆψαν μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Κελὰτ νέαν συνθήκην, διὰ τῆς ὁποίας ἐνισχύετο τὸ δικαίωμα ἐπεμβάσεως τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ἀγγλικὸς στρατὸς θὰ ἐφρούρει εἰς διάφορα σημεῖα, ηὐξάνετο δὲ ἀφ' ἑτέρου τὸ ἐτήσιον ἐπίδομα τοῦ ἡγεμόνος. Τότε ἱδρύθη παρὰ τὰ ἰνδικὰ σύνορα καὶ ἡ πόλις Κουήττα (Quetta), ὡς πρωτεύουσα τοῦ ἀγγλικοῦ Βελουχιστάν, σπουδαῖον ἀγγλικὸν στρατιωτικὸν κέντρον, ἐνῷ συγχρόνως κατεσκευάζοντο ὁδοὶ καὶ ἐπανήρχετο κάποια τάξις. Οὕτως ἐσχηματίσθη τὸ ἀγγλικὸν Βελουχιστάν, τὸ ὁποῖον προσηρτήθη εἰς τὰς ἀγγλικὰς Ἰνδίας τῇ 1ῃ Νοεμβρίου 1887, διαιρεθὲν τότε εἰς δύο τμήματα, τὸ *Κουήττα-Πισὶν* καὶ τὸ *Τὰλ-Χοτιαλί*. Τῷ 1890 καὶ 1891 οἱ Ἄγγλοι ἐπεξέτειναν τὴν κατοχήν των εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ζόμπ (Zhob). Τῷ 1893 ἐξεθρονίσθη, συνεπείᾳ διαφορῶν μετὰ τοῦ Ἄγγλου πράκτορος, ὁ ἡγεμὼν Χονταντὰτ καὶ ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του *Μὶρ-Μαχμοὺτ-χάν*. Ἔκτοτε ἡ ἀγγλικὴ ἐπιρροὴ ἐπεξετάθη καὶ ἐξησφαλίσθη εἰς ὁλόκληρον τὸ Βελουχιστάν, διὰ τοῦ ὁποίου Ἄγγλοι δεσπόζουσι τῆς ἐκ Περσίας εἰς τὰς Ἰνδίας ὁδοῦ.

Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἡ ἰσχυρὰ ἰθαγενὴς φυλὴ τῶν Μακρί, ἐνθαρρυνθεῖσα ἐκ φημῶν περὶ γερμανικῶν νικῶν καὶ ἥττης τῶν Ἄγγλων, ἐπετέθη τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1918 κατὰ τῆς ἀγγλικῆς θέσεως Γκαμπάζ. Νικηθεῖσα ὅμως ὑπετάγη ὁριστικῶς τὸν Ἀπρίλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Ἀπὸ τοῦ 1916 οἱ Ἄγγλοι ἐξέτειναν διὰ μεγάλων προσπαθειῶν τὰς σιδηροδρομικὰς συγκοινωνίας εἰς τὸ ἀγγλικὸν Βελουχιστὰν κατασκευάσαντες νέας γραμμάς. Σήμερον αἱ συγκοινωνίαι διεξάγονται ταχέως καὶ μετὰ τῆς Κελάτης, χάρις εἰς τὸ αὐτοκίνητον.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

— **Βελουχιστὰν** [*Γεωγρ.*]. Ἐπαρχία τῆς Περσίας παρὰ τὰ μεθόρια τοῦ κυρίως Βελουχιστάν, ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς θαλάσσης τοῦ Ὀμάν. Πρὸς Β. ὁρίζεται ὑπὸ τῆς περσικῆς ἐπαρχίας τοῦ Σεϊστάν, πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Κερμάν. Ἔχει ἐπιφάνειαν 60.000 τετραγωνικῶν μιλλίων καὶ 200.000 περίπου κατοίκους. Ἀποτελεῖ ὑποδιαίρεσιν τῆς ἐπαρχίας τοῦ *Κερμάν*. Τὸ περσικὸν Βελουχιστὰν ἦτο ἀνεξάρτητον μέχρι τοῦ 1849. Ἀπὸ τοῦ 1872 ἀνεγνωρίσθη ὁριστικῶς ὡς περσικὴ ἐπαρχία.

Ν. Μ.

Βελούχοβον [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. Κάλλιον.

βελοφόρος (ἡ) (Sagittaria) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀλισμιδῶν*. Αἱ βελοφόροι εἶναι πόαι πολυετεῖς, ὑδροχαρεῖς καὶ ἰθαγενεῖς τῶν θερμῶν χωρῶν, ὀνομασθεῖσαι οὕτω λόγῳ τῶν αἰχμηρῶν φύλλων των. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τῶν αἰχμηρῶν καὶ μακρῶν ριζῶν των, τοῦ λεπτοῦ καὶ ἀρκετὰ ὑψηλοῦ βλαστοῦ των, ἐξ οὗ φύονται δύο εἰδῶν φύλλα, τὰ πρῶτα βεβυθισμένα (α) ἢ ἐπιπλέοντα καὶ μακρὰ (β) καὶ τὰ δεύτερα ὑπὲρ τὸ ὕδωρ (γ), διευθυνόμενα πρὸς τὰ ἄνω καὶ λογχοειδῆ. Τὰ ἄνθη λευκὰ ἢ ὑπέρυθρα εἶναι ἑρμαφρόδιτα, μονόοικα καὶ κατὰ *σπάδικας* διατεταγμένα. Τὸ περιάνθιον εἶναι εἰς δύο θαλάμους διῃρημένον. Τὰ ἄρρενα ὄργανα τοῦ φυτοῦ εὑρίσκονται κατὰ τὸ ἀνώτερον τμῆμα τοῦ σπάδικος καὶ φέρουσιν εἴκοσι στήμονας. Τὰ θήλεα ἄνθη εἶναι τοποθετημένα ὑπὸ τὰ ἄρρενα ἄνθη καὶ φέρουσιν ἀρκετὸν ἀριθμὸν μονοχώρων ᾠοθηκῶν. Ὁ καρπὸς ἀποτελεῖται ἐκ πλειόνων καρψῶν, ἑκάστη τῶν ὁποίων περικλείει ἀνὰ ἓν σπέρμα.

Βελοφόρος ἢ βελόφυλλος.

Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει εἴκοσι περίπου εἴδη, πάντα ὑδρόβια, φυόμενα εἰς τὰς εὔκρατους χώρας τῆς βορείου Ἀμερικῆς. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *βελοφόρος ἢ βελόφυλλος* (Sagittaria sagittifolia) ἀπαντῶσα κυρίως εἰς τὴν Εὐρώπην ὡς καὶ παρ' ἡμῖν. Ὁ Hoefer δίδει τὴν πληρεστέραν περιγραφὴν τοῦ εἴδους τούτου: Αἱ ρίζαι του ἀποτελοῦσι δέσμην νηματοειδῶν ἰνῶν, εἶναι ὀλίγον σαρκώ-

Digitized by Google

δεις, σχεδὸν ἁπλαῖ καὶ λευκοϋποκιτρίνου χρώματος. Ἐκ τοῦ κέντρου περίπου τῆς δέσμης ταύτης ἀναπτύσσεται ὑπόγειος καὶ ἕρπων κατὰ τὴν ἀρχήν του βλαστός, βραχύτατος, τελευτῶν εἰς ᾠοειδῆ βολβὸν μεγέθους ἐλαίας· ἀμφότερα τὰ διακεκριμένα ταῦτα τμήματα τοῦ βλαστοῦ περιβάλλονται ὑπὸ πλειόνων μεμβρανῶν, αἵτινες σχηματίζουσιν εἶδος κολεοῦ ἀναπτυσσομένου πρὸς τὰ ἄνω. Ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ βολβοῦ ἐκφύονται πολυπληθεῖς διακλαδώσεις, αἵτινες ἐπίσης φέρουσιν ἢ διαμέσους βολβοὺς ἢ καταληκτικοὺς τοιούτους καὶ συνήθως λαμβάνουσιν ἀρκετὸν ὕψος. Τὸ ἐσωτερικὸν τῶν βολβῶν περιέχει ὑπόλευκον, γλυκεῖαν ἀμυλώδη οὐσίαν, ἥτις ἐξαφανίζεται μὲ τὴν ἡλικίαν τοῦ φυτοῦ. Τὰ ὑπὲρ τὸ ὕδωρ φύλλα των ἐνίοτε παρουσιάζουσι διαφορωτάτην μορφήν, ὥστε νὰ ἐκλαμβάνωνται δύο ἢ καὶ περισσότερα φυτὰ ὡς ἀνήκοντα εἰς διάφορον εἶδος. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἤγαγε τοὺς παλαιοτέρους βοτανικοὺς νὰ διακρίνωσι διάφορα εἴδη βελοφόρων, ἐνῷ πραγματικῶς ἐπρόκειτο περὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ φυτοῦ. Τὰ ἄνθη της εἶναι ὡραιότατα καὶ ἔχουσι κατάλευκον περιάνθιον καὶ ὑπέρυθρα πέταλα. Ἀπαντῶσιν ἐν ἀφθονίᾳ εἰς πάντα τὰ στάσιμα ἀλλὰ διαυγῆ καὶ καθαρὰ ὕδατα, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς ὁμαλῶς καὶ ἡσύχως ῥέοντα τοιαῦτα. Εἰς πλεῖστα μέρη ἡ ῥίζα της εἶναι ἐδώδιμος καὶ τὰ φύλλα της ἀποτελοῦν ἀγαπητὴν τροφὴν πολλῶν ζῴων, ἰδίως τῶν ἵππων καὶ τῶν χοίρων. Ἐπίσης εἰς μέρη, ὅπου ἀφθονοῦσι τὰ φυτὰ ταῦτα, οἱ γεωργοὶ τὰ μεταχειρίζονται πρὸς λίπανσιν τῶν ἀγρῶν των. Ὁ πολλαπλασιασμός της εἶναι εὐχερής· πρὸς τοῦτο συλλέγουσι τοὺς σπόρους τοῦ φυτοῦ κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ χειμῶνος, ἀναμιγνύοντες τούτους μετ' ἀργίλλου, ὅπως καταστῶσι βαρύτεροι καὶ βυθισθῶσιν, εἰς τὸ ὕδωρ. Μετὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην οὐδεμιᾶς ἄλλης περιποιήσεως χρῄζει τὸ φυτόν, ὅπερ ἀναπτύσσεται τελείως ἐντὸς ἐλαχίστου χρονικοῦ διαστήματος. Ἐν Ἀμερικῇ ἀπαντῶσι τὰ εἴδη: *βελοφόρος ἡ ἑτερόφυλλος* (Sagittaria heterophylla), *βελοφόρος ἡ ἀγρωστώδης* (Sagittaria graminea) καὶ *βελοφόρος ἡ μοντεβίδειος* (Sagittaria montevidensis). Εἰς τὴν Κίναν ἀπαντᾷ τὸ εἶδος *βελοφόρος ἡ σινικὴ* (Sagittaria sinensis), ἥτις θεωρεῖται ὡς ἁπλῆ ποικιλία τῆς *βελοφόρου τῆς βελοφύλλου* καὶ τῆς ὁποίας αἱ ῥίζαι τρώγονται ὠμαί. Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

βελοφόρος (ὁ) (Belophorus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, τετραμερούς συμμετρίας, τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*, περιλαμβάνον πέντε εἴδη, ἅπαντα ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

Βελοχώριον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Σελέρου* τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ροδόπης, ἀριθμοῦν (1928) 223 κατοίκους. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Οὐκ-κιοΐ*. Α. Θ. Σ.

Βέλπερ (Welper), ***Γεώργιος-Ἀδόλφος***. Γερμανὸς ἰατρὸς (1762—1842). Ἐδημοσίευσεν ἐπιστημονικὰς πραγματείας εἰς τὴν «Ἰατρικὴν Ἐφημερίδα» τοῦ Οὐφελάνδου, ὑπηρέτησεν εἰς διαφόρους ἀνωτέρας κυβερνητικὰς θέσεις καὶ ἐτιμήθη διὰ τοῦ τίτλου τοῦ μυστικοσυμβούλου ἰατροῦ. Ο. Ρ.

Βελπὼ (Velpeau), ***Ἀλφρέδος***. Διάσημος Γάλλος χειρουργὸς καὶ μαιευτὴρ (1795—1867). Ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ, μετὰ τὴν ἀναγόρευσίν του εἰς διδάκτορα, ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτον του σύγγραμμα «Traité d'anatomie chirurgicale», βραδύτερον δὲ δύο ἕτερα «Traité elementaire de l'art des accouchements» (1829) καὶ «Traité complet de l'art des accouchements» (1835), μεταφρασθέντα εἰς τὴν ἀγγλικὴν καὶ ἰταλικήν. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐπὶ τετραετίαν διετέλεσε χειρουργὸς τῶν νοσοκομείων Saint-Antoine καὶ Pitié, ἐκδώσας ἕτερον μέγα σύγγραμμα ὑπὸ τὸν τίτλον «Nouveaux élements de médecine opératoire κ.λ.» διακρινόμενον ἐκ προγενεστέρων ὁμοίων συγγραμμάτων διὰ τὴν νέαν κατεύθυνσίν του, συνισταμένην οὐχὶ τόσον εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν λεπτομερειῶν τῶν διαφόρων ἐγχειρητικῶν μεθόδων ὅσον εἰς τὴν ἀξίαν καὶ πρακτικὴν αὐτῶν χρησιμότητα ἐπὶ ὡρισμένων περιπτώσεων. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Royer κατέλαβε τὴν ἕδραν τῆς χειρουργικῆς κλινικῆς ἐν τῷ νοσοκομείῳ Charité, ἣν μετὰ παραδειγματικῆς ἐπιστημονικῆς δράσεως ἐπὶ 33 ὁλόκληρα ἔτη διηύθυνε. Ἐξελέγη ὡσαύτως μέλος τῆς Ἀκαδημίας καὶ τοῦ Ἰνστιτούτου τῆς ἰατρικῆς. Ἐκ τῶν πολλῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν του κυριώτεραι εἶναι: «Memoires sur les maladies du système lymphatique», «Recherches anat. physiol. et pathol. sur les cavités closes naturelles ou accidentelles de l'économie animale», «Les injections médicamenteuses dans les cavités closes», «Traité des maladies du sein et de la region mammaire» (1853), μονογραφίαν ἐρειδομένην ἐπὶ 2000 ἐπιστημονικῶν περιπτώσεων, ἀναιροῦσαν τὰς κοινῶς παραδεδεγμένας δοξασίας τῶν ἱστολόγων καὶ ἐγείρασαν μακρὰς συζητήσεις ἐκ μέρους τῶν ἐπιστημονικῶν ἑταιρειῶν καὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ τύπου. Ὁ Βελπώ, διὰ τῆς σαφοῦς καὶ μεθοδικῆς διδασκαλίας τῶν ἐπιστημονικῶν του ἔργων, τῆς χειρουργικῆς δεξιότητος καὶ τῆς θαυμαστῆς θελήσεώς του, συνετέλεσε σημαντικῶς εἰς τὴν πρόοδον τῆς χειρουργικῆς ἐν Γαλλίᾳ. Οἱ μετ' αὐτὸν Γάλλοι χειρουργοὶ ἠκολούθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον πιστῶς τὰ διδάγματα τοῦ σοφοῦ τούτου ἐπιστήμονος. Ο. ΡΑΛΛΙΔΗΣ

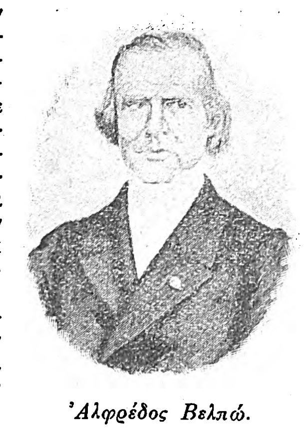

Ἀλφρέδος Βελπώ.

Βὲλς (Wels) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Αὐστρίας, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Τράουν, εἰς ἀπόστασιν 30 χιλιομέτρων ἀπὸ τὴν Λίντς. Ἔχει γοτθικὴν ἐκκλησίαν τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, μουσεῖον καὶ φρούριον. Ἐν αὐτῇ ἀπέθανε τῷ 1519 Μαξιμιλιανὸς ὁ Α'. Κεῖται ἐπὶ τῆς τοποθεσίας τῆς ῥωμαϊκῆς πόλεως *Ὀβιλάμπα*, κατὰ δὲ τὸν μεσαίωνα ἦτο πρωτεύουσα δουκάτου. Κάτ. 15427. Ἔχει ἐμπόριον σιτηρῶν καὶ βιομηχανίαν ὑφασμάτων. Μ. Δ. Β.

Βὲλς (Welsch), ***Γεώργιος-Ἱερώνυμος***. Γερμανὸς ἰατρὸς (1624—1677). Ἐσπούδασεν ἐν Τυβίγγῃ, Στρασβούργῳ καὶ Παδούῃ, εἶτα δὲ ἐπεδόθη μετὰ μεγάλου ζήλου εἰς συγγραφάς, ὧν κυριώτεραι εἶναι: «Sylloge curationum et observationum medicinalium centur. VI (Ulm, 1667), «Curationum propriarum et consiliorum decades X» (Ausburg 1698), «Curatiorum exotericarum chiliades II et consiliorum medicinalium centuriae IV cum suis annotationibus» (1698). Ο. Ρ.

— **Βὲλς** (Welsch), ***Γοδεφρεΐδος***. Γερμανὸς ἰατρὸς (1618—1690). Ἐσπούδασεν ἐν Λειψίᾳ καὶ εἶτα ἐπεσκέφθη τὰς ἰατρικὰς σχολὰς τῆς Ἰταλίας, Γαλλίας, Ὁλλανδίας καὶ Ἀγγλίας. Ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1644 καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐγένετο ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς Ἀνατομίας, τῷ 1647 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Φυσιολογίας, τῷ 1662 τῆς παθολογίας, τῷ 1664 τῆς θεραπευτικῆς. Συνέγραψε: «Historia medo novum istum puerperarum morbum continens, qui ipsis der Friesel dicitur» (1653), «De gemellis et partu numerosiore» (1667), «De nutritione infantis ad vitam longam Helmontiana et morbis infantum» (1667), «Anatomia cerebri» (1674), «De medicis et medicamentis Germanorum» (1683) κλ. Ο. Ρ.

— **Βὲλς** (Welsch), ***Χριστιανὸς-Λουδοβῖκος***. Υἱὸς τοῦ *Γοδεφρεΐδου Βὲλς* (1669—1719). Τῷ 1690 ἀνηγορεύθη ἐν Λειψίᾳ διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας, καὶ τῷ 1693 ἐν Βυττεμβέργῃ διδάκτωρ τῆς Ἰατρικῆς. Συνέγραψε: «Compendiosa status naturalis hominis historia» (Basel, 1692), «Tabulae anatomicae» (Λειψία, 1692), «De masticatione» (1703), «De superstitiosa morborum cura christiano atque dogmatico medico indigna» (1710). Ο. Ρ.

Βελσὰν (Welsens), ***Ἰοῦστος***. Ὁλλανδὸς ἰατρὸς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος γεννηθεὶς ἐν Χάγῃ. Ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν ἐν Λιέγῃ, ἔνθα ἀνηγορεύθη διδάκτωρ κατὰ τὸ 1541. Ὑπῆρξεν ἱκανώτατος βοτανικὸς καὶ ἰατρός. Ἡ μόνη αὐτοῦ ἐργασία εἶναι: «Oratio, utrum in medico varicorum artium ac scientiarum cognitio desideretur» (Basel, 1540). Ο. Ρ.

Βέλσερ (Welser). Γνωστὴ οἰκογένεια πατρικίων ἐξ Αὐγσβούργου τῆς Βαυαρίας, τὰ μέλη τῆς ὁποίας ἕδρασαν ὡς μεγάλοι ἐπιχειρηματίαι κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα εἰς ἐμπορικὰς μεγαλοπόλεις. Ἐξ αὐτῶν διεκρίθησαν οἱ ἑξῆς: — 1) *Βαρθολομαῖος*, σύμβουλος Καρόλου τοῦ Ε'. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν ἀπὸ τοῦ 1528 —1545 τὴν Βενεζουέλαν ἐπὶ τῷ τέλει ἀποικισμοῦ. — 2) *Φιλιππίνη*, ἀνεψιὰ τοῦ προηγουμένου, γεννηθεῖσα τῷ 1527. Ἐν ἔτει 1557, συζευχθεῖσα κρυφίως μετὰ τοῦ μεγάλου δουκὸς Φερδινάνδου, ἀνεγνωρίσθη βραδύτερον ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος. — 3) *Μᾶρκος*, δήμαρχος τοῦ Αὐγσβούργου καὶ γνωστὸς ἱστοριογράφος (1558—1614). Οὗτος κατέστησε γνωστὴν τὴν «Tabula Peutingeriana» (βλ. Ποϊτίνγκερ). Α. Δ.

Βελσινγκὲρ (Welschinger), ***Ἐρρῖκος***. Γάλλος ἱστορικὸς καὶ λογογράφος (1846—1919) καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἠθικῶν ἐπιστημῶν. Ἔγραψε τὰ ἱστορικὰ ἔργα: «Ὁ δοὺξ τοῦ Ἀγκιέν», «Ὁ βασιλεὺς τῆς Ρώμης», «Ὁ πάπας καὶ ὁ αὐτοκράτωρ», «Τὰ αἴτια καὶ αἱ εὐθῦναι τοῦ πολέμου τοῦ 1870» κλπ., τὰ μυθιστορήματα «Ράνζα», «Σμπάρμπαρο» καὶ «Ὁ τελευταῖος Δὸν Ζουάν», ποιήματα καὶ κωμῳδίας. Μ. Δ. Β.

Βέλσκ (Velsk) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ κυβερνείου Βολόγδας τῆς Ρωσίας, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Βάγα, μὲ πολλὰς πηγὰς ὕδατος. Ἡ πόλις φαίνεται ὅτι ὑπῆρχεν ἤδη τὸν Ι' αἰῶνα. Τῷ 1613 κατεστράφη ὑπὸ τῶν Πολωνῶν. Π. Λ.

Βέλται (Belte) *[Παρ. Γεωγρ.]*. Οἱ δύο δυτικώτεροι τῶν τριῶν πορθμῶν τῶν ἑνούντων τὸν *Καττεγάτην* (Cattegat) πρὸς τὸν ΝΔ. μυχὸν τῆς *Βαλτικῆς θαλάσσης*. Καὶ ὁ μὲν δυτικώτερος τῶν δύο, *Μικρὸς Βέλτης* ἐπιλεγόμενος, διαχωρίζει τὴν πρὸς δυσμάς του χερσόνησον τῆς *Γιουτλάνδης* (διεθνῶς Jutland, δανιστὶ Jylland) καὶ τοῦ *Σλέσβιγκ Ὁλστάϊν* (Schleswig Holstein) ἀπὸ τὴν πρὸς ἀνατολάς του νῆσον τῆς *Φιονίας* (Fionie, δαν. Ryen), ὁ δὲ ἀνατολικῶς αὐτῶν, ὁ καὶ *Μέγας Βέλτης* ἐπικαλούμενος, τὴν πρὸς δυσμάς του προμνησθεῖσαν Φιονίαν, ἀπὸ τὴν ἐφ' ἧς ἡ Κοπεγχάγη νῆσον *Σηλανδ.αν* (διεθνῶς Sealand, δανιστὶ Själland). Ὁ τρίτος καὶ ἀνατολικώτατος τῶν προμνησθέντων πορθμῶν, ἄσχετος δὲ πρὸς τοὺς *Βέλτας*, εἶναι ὁ *Σοῦνδος* (Oeresund). Σ. Ε. Λ.

Βελτὰν (Mersa Veltan ἢ καὶ Beltan) *[Παρ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς Τριπολίτιδος τῆς Ἀφρικῆς (πλάτ. 32° 47' Β, μήκ. 13° 59' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 246: Ras Makhabez to Benghazi), ἔχων θυννοσκοπεῖον καὶ ἀπέχων 2 μίλλια ἀνατολικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Ἄμρα (Hamrah)· ἐν τῷ ὅρμῳ ἐκβάλλει τὸ ποτάμιον *Οὐαδὶ Μὶσδ* (Wadi Misd). Καὶ τὸ μὲν ἀκρωτήριον εἶναι τὸ *Γάφαρα* ἢ *Γράφαρα* τῶν ἀρχαίων, ὁ ποταμὸς ὁ *Οἰνολάδων* καὶ ὁ ὅρμος ὁ *Ἀμαραίας*, περὶ ὧν ὁ Ἀνώνυμος γεωγράφος (Σταδ. Μεγάλ. Θαλάσσης § § 95—96) περιγράφει: «Ἀπὸ Ἑρμαίου εἰς Γάφαρα, στάδιοι τ'. ἄκρα ἐστὶν ὅρμον ἔχουσα ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν· ἔχει ὕδωρ· καλεῖται καὶ Αἰνεόσπορα, ἔστι γὰρ ὁμοία νήσῳ. Ἀπὸ τῶν Γαφάρων εἰς τὸν Ἀμαραίαν στάδιοι μ'· πύργος ἐστὶ ὕφορμος· ὕδωρ ἔχει ποτάμιον, ἔστι δὲ καὶ γεώργιον πλησίον τοῦ ποταμοῦ. Οἰνολάδων ὁ ποταμὸς καλεῖται». Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βελτβὺκ (Veltwyck), ***Γεράρδος***. Βέλγος ἀνατολιστὴς καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν τῷ 1555. Ἦτο ἑβραϊκῆς καταγωγῆς καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῆς ἑβραϊκῆς καὶ χαλδαϊκῆς γλώσσης. Ἐδημοσίευσεν εἰς ἑβραϊκὴν γλῶσσαν τὸ ποίημα «Αἱ ἀτραποὶ τῆς ἐρήμου». Ἐπίσης ἀποδίδεται εἰς αὐτὸν καὶ τὸ ἑβραϊκὸν ποίημα «Ἡ ὁδὸς τῆς πίστεως». Μ. Δ. Β.

Βέλτζ (Welz), ***Ροβέρτος***, *ἱππότης τοῦ*—. Γερμανὸς ὀφθαλμολόγος (1814—1878). Κατ' ἀρχὴν ἀφιερώθη ἐν Βυρτζβούργῃ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς φιλολογίας (1832), εἶτα τῆς ἰατρικῆς (1834), ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῆς τελευταίας ταύτης τῷ 1838. Τῷ 1849 μετέβη εἰς Παρισίους ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν σύφιλιν καὶ ἐπιτυχὼν εἰς τὰ πειράματά του νὰ μεταδώσῃ ταύτην ἐκ τῶν πιθήκων εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀντιστρόφως. Ἐν Παρισίοις ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ A. vod Graefe, ἡ γνωριμία τοῦ ὁποίου ὤθησεν αὐτὸν εἰς ἐκμάθησιν τῆς ὀφθαλμολογίας, κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του δὲ εἰς Βυρτζβούργην ἵδρυσεν ἐκεῖ ὀφθαλμιατρεῖον. Τῷ 1866 ἐγένετο τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ὀφθαλμολογίας. Σημειοῦμεν τὴν μεγάλην χειρουργικὴν ἐπιδεξιότητα αὐτοῦ ὡς καὶ τὴν ἰδιοφυΐαν του πρὸς ἀνακάλυψιν χειρουργικῶν ἐργαλείων τοῦ κλάδου του. Ο. Ρ.

Βέλτι (Welti) ***Ἀλβέρτος***. Ἑλβετὸς ζωγράφος καὶ ἰχνογράφος, γεννηθεὶς ἐν Ζυρίχῃ τῷ 1862 καὶ

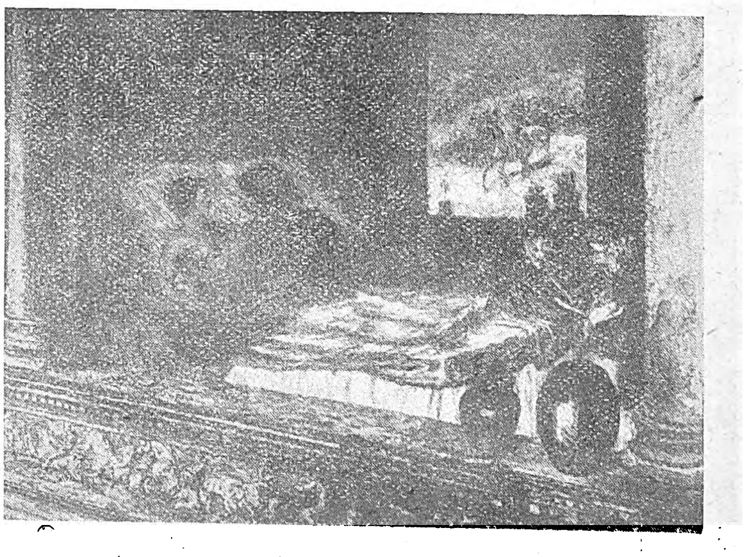

Ἀ. Βέλτι: *Σεληνοφώτιστος νύξ.*

Digitized by Google